
PUBLICISTICĂ 1870-1889
mihai
EMINESCU
सत्ये सर्वं प्रतिष्ठितम्

MIHAI EMINESCU

PUBLICISTICĂ

1870-1889

सत्ये सर्वं प्रतिष्ठितम्

DIN PERIODICE: 1870

❦

O SCRIERE CRITICĂ

[Albina, 7/19 ianuarie - 9/21 ianuarie 1870]

După faimoasele critice, în sine bine scrise, ale d-lui Maiorescu, trebuia neapărat să iasă la lumină și o școală a sa de partizani care, minus spiritul de-o fineță feminină și minus stilul bun și limpede al d-sale, să aibă și ea aceleași defecte ce le are părintele, aceeași ridicare la nivelul secolului al 19, același aer de civilizațiune și gravitate cari din nenorocire sunt numai o mască ce ascunde adeseori numai foarte rău tendința cea adevărată și ambițiunea personală. Asemenea cum Kant cu sistema lui filozofică a ridicat ca din nimica o oaste de ex-și aplicatori ai săi, tot așa, în analogie, după criticele numitului domn trebuia să se ivească o școală întreagă de critici sau criticastri; singura diferință dintre amândouă școalele e doar asta, că partizanii lui Kant știau d.e. că baronia nu aduce de moștenire știința sau geniul și că nu e destul ca să aibă cineva un privilegiu — chiar cu pajere împărătească fie — pentru ca să aibă la dispozițiunea sa imperiul cel vast al științei și lumina cea curată a criticei filozofice. Adepții școalei române de filozofie sunt cu mult mai încrezuți și mult mai nejenați; baronia și nimbul poetic sunt un drept nu la critică, ci până și la batjocură, până și la persiflagiu asupra acelora cari ar avea cutezarea de a fi de-o opiniune contrarie. În locul nihilismului sincer adeseori și onest al unora din autorii noștri, cari poate nici nu pretindeau altceva de la public decât ca să li cedem onoarea de-a fi autorii noștri nesalariați, s-a ivit acuma alt nihilism — cel savant și pretențios care, uitându-se cu despreț din fruntea și prin ochii secolului asupra a toți și toate, se crede la nivelul învățaților (analog al politicilor) din Germania sau Europa civilizată pentru că a învățat, sau mai bine n-a învățat, în școalele de pre acolo.

În cazul de față avem a face cu unul din avangardele celor mulți cari vor urma, adecă; cu o broșură a unei avangarde intitulată deplin astfel: Puține cuvinte despre coruperea limbei române în Bucovina de D. Petrino (Cernăuții, 1869. Tiparul lui Bucoviecki și Comp.). Introducerea broșurei e în poezie, recte în versuri. Întâi poezia! Cu inima zdrobită, autorul plânge în

strofa întâia că nimeni nu alină durerea dulcei Bucovine, ci o lasă pradă minciunelor celor turbate cari încep cu „uae“ și se sfârșesc în „ciuni“. În strofa a doua, autorul face pe român negru și pe vânzătorul Iuda 'l face *rumân*. Iară bine! Strofa a treia, de clasică ce e, nu putem să nedreptățim publicul și să nu i-o redăm. Ea sună:

Să piară, în *Leptura-i* rumânul *papă-lapte,*
Iar tu, o Bucovină, *citind* a ta *dreptate,*
În munți, în văi, în codri, acolo *vei simți*
C-al României soare el nu-ți va asfinți.

Iacă o strofă în care un om de merite (mort, nota-bene, pentru că dac' ar fi fost viu cine știe dacă autorul ar fi cutezat-o) merită de la mai mult decât sumețul poet lingușitoarea apostrofă de papă-lapte; o strofă în care dreptatea (în loc de adevăr, realitate) se citește 'n munți, și asfințitul soarelui nu se vede, ci se *simte.* Fiindcă în strofa a patra poezia trebuia să culmineze, apoi vine și Ștefan, umbra cu glasul răsunător, și zice în limba românului popor următoarele vorbe, pe care Ștefan, pe când trăia, sigur că neci le visase, — uite-le 'ntregi acele cuvinte profetice;

În libertate este frumosul ideal
Deci calcă, în picioare *glodul confaesunal!*

Aceste două șire nu sunt importante numai din punctul de vedere al glodului confaesunal cu care se 'mbală gura lui Ștefan cel Mare; ci încă și din acela că pune broșura toată în lumina ei adevărată și arată scopul cel adevărat al ei. Autorul se vede partizan al unei libertăți care, mulțămită simțului celui sănătos al bucovinenilor, va rămânea pentru ei un ideal etern nedorit; și apoi manifestă o ură cumplită și strivitoare contra glodului confaesunal, adecă confesional. Și de ce autorul e inamicul ideii confesionale, a acelora adecă cari pretind și țin la aceea ca școalele din Bucovina să rămână confesionale?

— Pentru că autorul e la nivelul secolului al 19, ni va răspunde vreun sărman neinițiat în misteriele faptelor ce se țes în Bucovina.

— O nu, nu domnilor, cauza e cu mult mai joasă de cum o credeți d-voastră. Se știe, când e vorba de cauza confesională în Bucovina, pe a căreia agitatori unii îi combat și-i blamă, se știe că ea nu e decât cauza averilor națiunei românești din Bucovina, că națiunea, sub numele de

confesiune, e proprietara de drept a unor averi întinse, că confesiunea e garanția dreptului și numele în care te bați și că, apărând confesiunea, proprietara de fapt a averilor, aperi averile drepte din moși-strămoși ale națiunei, pe cari domnii politici pe picior mare ar vrea să le vadă secularizate, deși secularizarea, de ar fi posibilă, nu e decât în dreptul guvernului României. Știu eu că domnii o văd că *așa este* și că numai ambițiunile și șansele ce li prezintă viitorul în spe și federalismul monstruos ce-l proiectează unii din slavi îi fac să nu vadă că *așa este.* Știm noi că sunt domni cari odată erau pentru unirea strânsă a Bucovinei cu Viena, pentru ca domnia-lor, capacitățile cu stemă 'n frunte, să-și poată preîmbla mândria baronească prin lumea cea mare sau pe jumătate mare (demi-monde) a Vienei, cu aerul cel mai diplomatic și mai aristocrat din lume. Știm asemenea că tocmai aceia ar voi azi anexarea poate la Galiția — la juna Polonie — pentru că li se prezintă din nou ocaziunea de-a se amalgamiza domnia-lor baronii cu conții vechi și cu familiele ruginite polone. Din fericire puțini dintre boierii Bucovinei sunt cuprinși de această amețeală. Boierimea Bucovinei, demnă de toată stima și încrederea, a știut și va ști să fie totdeuna în fruntea națiunei din a căreia sân puternic s-a ridicat; dar cumcă asemenea visuri esist e fapt; cumcă ele însă nu se vor realiza niciodată o promitem pe conștiința viguroasă a Dietei Bucovinei, pe a căreia delegați nici ridicolul ce li se aruncă-n față, nici dușmănia guvernului nu-i va opri de-a vorbi deocamdată *poate defectuos,* dar totuși *numai* românește, de-a simți însă cu atâta mai bine și etern românește. Dumnezeul mulțimilor însetate de dreptate a început să adieze cu sufletul său de foc și prin flamurele noastre. Sus flamura, jos masca!

Dacă acuzațiunea ce li s-a făcut prin rândurile de mai sus e nedreaptă, e treaba dumnealor ca prin *fapte,* nu prin vorbe, să dovedească contrariul.

După introductiva poezie (?), c-o întrebare 'n paranteze pe care-o punem noi, vine prefața, în care autorul spune că: silit de împrejurări foarte critice, cari în timpul de față amenință a *pierde,* pentru vecie poate, *limba* și *caracterul național* a poporului român din Bucovina, el a otărât să trimeată în public broșura sa. Spune apoi că ființe denaturate din însuși sânul națiunei cutează să răpească odorul limbei părintești, schimosind-o spre *glorificarea lor personală* întru atâta încât să fie neînțeleasă de oricine nu ar cunoaște *toate limbele* europene. „Țăranul — zice d-l critic — se vede deodată depărtat de noi, țăranul de la care am trebui să-nvățăm limba, căci el a fost acela carele a păstrat-o, în lupta timpurilor, curată și românească. Și

astfeli păcătuind ei (veți vedea cine), ni răpesc limba vorbită de milioane de români, cărora ei ne înstrăinează cu totul și prin aceasta chiar ni răpesc posibilitatea unei esistențe naționale“.

Cumcă *ei* nu au schimosit, ci au deșteptat la viață limba română și cu ea simțul național și cumcă au făcut-o spre *glorificarea lor personală* și (fie zis de noi) eternă, asta e prea adevărat: și nu negăm, nu putem s-o negăm; cumcă însă *ei* ar fi avut intențiunea de-a depărta pe țăran de *d-ta*, d-le critic, asta nu poate fi adevărat decât în cazul când *d-ta singur* vei fi voind să te depărtezi de el. Pentru că *cine sunt acei ei?*

Uită și răspunsul în capitolele I și II ale cărticelei: primo, egoiștii de filologi, secundo: Societatea pentru cultura și literatura poporului român din Bucovina.

Autorul e nedrept, de nu și ceva mai mult decât nedrept. Zice că filologii și Societatea din Bucovina au de principiu de-a se depărta de limba poporului, noi și lumea, din contra, pretindem a ști că tocmai ei și ea sunt aceia cari vor să rămână cu și *numai* pe lângă popor; și că poate modul de-a rămânea *pe lângă el* e defectuos, nu însuși principiul în sine. Și cumcă filologii și Societatea Bucovinei voiau să rămână pe lângă popor, și cum că numai *modul* de a rămânea pe lângă el e ceea ce bate la ochi, dovedesc înseși esemplele ce d-sa le citează în capitolul III, adecă: limbamentu, templamentu, insusietivu, meniciune, lepturariu ș.a., creațiuni ale bătrânului Pumnul, care-n amorul său cel nemărginit pentru limbă, în încrederea cea sântă ce-o avea în puterea creatrice a limbei, nu primea în ea nici vorbele grece: gramatică și istorie, nici vorba greco-slavă: carte de citire. Mi se va spune poate că părerea lui Pumnul nu-i bună. Dacă nu-i bună, aceea însă stă — că *cronistice* e dreaptă și scuzată. După estremul latinităței, a etimologismului absolut inaugurat de Bătrânul Petru Maior, care scria construcțiuni latine în românește (estrem ce, pentru deșteptarea noastră din apatia lungă față cu latinismul, era neapărat trebuincios), după ridicarea la potență a aceluiași estrem de către următori, trebuia neapărat să vină ca remediu contra lui estremul *fonetismului* absolut, a iubirii nemărginite a limbei numai românești și esclusivitate față cu limba latină și cele surori. Aceste estreme au fost condiționate de însăși natura lucrului, nu poți defige mijlocul unei linii până ce nu vei fi aflat punctele ei cele estreme. Însuși d-l critic nu e espresiunea poporului, cum pretinde a fi, nu reprezintă cu fidelitate legile ce se manifestă ca domnitoare în limba poporului de jos, ci

se ține, fără de-a o ști, însuși de facțiunea literaților cari cred a fi găsit calea de mijloc între fonetici și etimologi — un juste-milieu, cum s-ar zice.

Tot în capitolul III d. critic impută delegaților patrioți cari au vorbit românește în Dietă greșelile ce, după d-sa, ei le-au comis în limbă. Dacă ei nu-și știu limba (ceea ce noi n-o zicem), au însă cel puțin patriotismul de-a o vorbi așa cum o știu, rău; când alții, cari se laudă că o știu bine, nu o vorbesc neci rău măcar, adecă n-o vorbesc *defeli*. Care-i mai bună dintre aste două? Lăsăm ca să judece publicul cetitori.

În capitolul IV, criticul îl laudă pe d-l Alesandri și-l face regele poeților, lucru la care aplaudem și noi, până ce vom avea și un împărat al poeților, care adecă să-l întreacă pe dumnelui, ceea ce, spus fără compliment, va fi cam greu, deși suntem de o natura ce nu despeară niciodată. Abstragem însă autoritatea ce i-o dă criticul în materie de limbistică și în proză. Proza d-lui Alesandri nu e niciodată și nicăiri la nălțimea poeziei. Prozei îi trebuie raționament solid, și-n proza d. Alecsandri nu e decât spirit și jocuri de cuvinte, ceea ce-i dă un timbru cu totul feminin; căci spiritul — zice Jean Paul — este raționamentul femeii. Cât despre aceea că Foaia ar fi desfigurat ortografia autorului, se esplică dintr-aceea că Foaia, ca organul și espresiunea unei sisteme limbistice oarecare, trebuia să-și rămână *pre cât i da mâna* consecință cu principiul ce și-l statuase — și subliniem: pe câtu-i da mâna, pentru că suntem siguri că, la pretențiunea expresă a autorului de-a i se respecta ortografia, redacțiunea Foii ar fi ces desigur, dupre cum am văzut d.e. în unele articole ale d-lor Hurmuzachi, în cari *o* al autorilor e respectat de către corectorul Foii, lucru ce m-a făcut a presupune că poate înșiși autorii ar fi pretins această respectare.

În capitolul V criticul nostru vorbește despre germanismii cei străcorați și țesuți în bătătura scrierilor ce se publică în foaie; adecă rumegă — o copie cam infidelă a d-lui Maiorescu — ceea ce a zis acesta în Convorbirile literarie despre limba română în ziarele din Austria. Cumcă răul acesta e adevărat și vădit n-o neagă nimene, nici înșiși jurnaliștii din Austria. (Vezi Transilvania, organul Asociațiunei.) Cumcă însă asta nu e defeli vina dezgrațiaților redactori, cari au învățat a-și construi cugetările în nemțește și ungurește, aste e și mai adevărat; și cu atâta mai bine pentru ei dacă, într-o limbă ce-o mânuiesc cu greu, urmăresc mai toți scopuri așa de nalte, așa de nobile, încât în focul urmăririi, uitându-se pe ei înșiși, străcoră în construcțiuni germanisme sau maghiarisme. Ei au *învățat* în școli în cari criticul nostru n-a învățat, și de aceea ei au, de nu dreptul, cel puțin scuza

de-a comite greșeli așa de mici și cari asupra fondului se tușează. Dac-am fi însă răutăcioși, am putea arăta că și d-l critic e capabil de germanisme, și nu ca să dovedim, ci numai ca să-l avizăm ușor, vom scoate două-trei; d.e.:

1. Vorba *îmbucurătoriu* (pag. 9) e traducerea *ad litteram* al nemțescului *erfreulich* — și-l sfidăm pe d-l critic de a o regăsi în limba poporului său în vreo carte netipărită-n Ardeal ori Bucovina.

2. Și aceasta-i prea lesne *a arăta* (sehr leicht *zu zeigen),* în loc de prea lesne de arătat (p. 19).

3. *Fiind însă omul silit* (p. 19), în loc de omul însă fiind silit etc. Am fi putut s-o urmăm, dar ne temem de-a nu voi să probăm ceea ce nu putem proba, cumcă autorul adecă ar fi învățat în școli nemțești; apoi neci ni place, neci avem timpul de-a ne ocupa cu secături și greșeli de virgulă, pe cari timpul și școalele românești ale viitoriului le vor șterge cu desăvârșire și din grai și din scris. Eu, din partea mea, sunt mai puțin lugubru decât d-l critic și, deși țin la desființarea acelor greșeli, totuși nu văd în esistența lor *deznaționalizarea noastră* și *corumperea poporului român.*

În capitolul VII autorul scoate ochii Foii cu vreo câteva vorbe străcorate în coloanele ei, rămășițe negreșit ale unei forme de guvern ce esista ieri și esista parte încă și azi, rămășițe cari se vor șterge neapărat deodată cu rădăcina, cu cauza lor: *feudalismul* și *absolutismul.* Vorbe ca Ilustrate, Serenissim, Reverendissim ș.a. în România deja ar fi ridicole; în Austria nu, căci sunt rămășițele justificate ale unor timpi abia trecuți.

Tot în capitolul VII i place d-lui critic să surâdă asupra fundațiunei pumnulene (Fondul ce se crează pentru eternizarea memoriei lui Pumnul). Voi să obiectez și aicea vreo două-trei vorbe, nu numai asupra acestei aluziuni, ci și asupra celeia ce o face în introducere (papă-lapte).

Pentru că e vorba de-o persoană, mă voi adresa și eu de-a dreptul la persoana d-lui critic. Persoana asupra căreia aveți bunătatea a face aluziuni atât de delicate, domnul meu, a încetat de mult de-a mai fi numai o persoană simplă. Nu mai e muritoriul slab, muritoriul plin de defecte pământești, nelimpezit încă de eterul opiniunei publice; — nu! el e personificarea unui principiu, sufletul — nemuritor neapărat — care a dat consistință și conștiință națională maselor și a făcut din ele o națiune; mase cari, cu toată nobilimea, cu tot clerul, cu toate averile, începură a nu se mai înțelege pre sine, a nu-și pricepe ființa și natura ce era comună, și cari face ca masele să fie, pe neștiute chiar, părțile unui singur întreg. Întru realizarea principiului său, *omul* ce-l personifica a întrebuințat mijloace cari în detaliu

d-tale nu-ți plac, pe cari le găsești, ca tot ce-i omenesc: necomplecte, defectuoase, să zicem chiar rele. Combateți atunci mijloacele, domnul meu, combateți-le în defectuozitatea lor, și nu persoana, individul, principiul său cel bun, cari toate în sine au a face puțin cu vestmântul, defectuos sau ba, cu care o îmbraci. Geniul, în zdreanță sau în vestminte aurite, tot geniu rămâne; ideea sublimă, espresă chiar într-o limbă, defectuoasă, tot idee sublimă rămâne, și principiul cel mare și salutariu același rămâne, aplicat prin mijloace greșite chiar. Și, dacă combateți formele esterioare ale fondului, băgați de seamă a o face din punct de vedere absolut; estetic, rece și judecător raționalist al formei, combateți-o cu rigoarea și seriozitatea convicțiunei, nu cu pamfletul ridicol și fără preț, care detrage întotdeuna mai mult autoriului său decât celor persiflați prin el. Nu râdeți, domnilor, *de lepturariu,* pentru că secațiunea sa de pe-alocurea e oglinda domniei-voastre proprie; nu râdeți de nihilismul său, pentru că e al dv. Și dacă e vorba pe masca jos! apoi masca jos de la toți și de la toate, astfeli încât fiecare să-și vadă în fundul puținătăței sale. Dacă apoi lepturariul a esagerat în laude asupra unor oameni ce nu mai sunt, cel puțin aceia, mulți din ei, au fost pioniri perseveranți ai naționalităței și ai românismului — pioniri, soldați gregari, a cărora inimă mare plătea poate mai mult decât mintea lor — e adevărat! — care însă, de nu erau genii, erau cel puțin oameni de-o erudițiune vastă, așa precum nu esistă în capetele junilor noștri dandy. Acei oameni, acei istorici cari au început istoria noastră cu o minciună, după cum zice d. Maiorescu, de au scris tendențios și neadevăr, scuza lor cea mare nu o găsești tocmai în tendința și neadevărul lor? Trebuie cineva să fie mai mult decât clasic pentru de-a pretinde de la acel persecutat, de la autorul condamnat la ardere de viu, ca, părăsit și scepticizat de dureri, să fie în toate drept, în toate nepărtinitori, ba poate și filantrop față cu inamicii săi de moarte. Cu toate astea, rămânem datori cu răspunsul la întrebarea dacă Șincai, ca un adevărat martir ce-a fost, nu a rămas drept și nepărtinitor până și cu inamicii. Șincai, chiar dacă n-ar fi atât de mare cum pretindem noi că este, totuși el a fost la înălțimea misiunei sale — la o nălțime cronistice absolută; pentru că dacă criticul ce-l califică de mincinos ar fi avut bunăvoința de-a cerceta istoria istoriei, atunci ar fi putut băga de samă că procesul întru scrierea istoriei la orice națiune se începe mai întâi și constă din cronografie, *cu* sau *fără* tendința, din culegerea de prin toate părțile a materialului. Dominarea critică asupra acestuia și câștigarea unui punt de vedere universal din care să judecăm faptele e fapta unor timpi mult mai

târzii decât aceia a căror caracteristică și espresiune a fost Șincai; deși nu i se poate disputa că, chiar în forma sub care apare, în totalul său domină o singură idee, aceea a românismului, care ca asemenea face din opera sa o operă a științei, în loc de a rămânea numai o culegere nesistemizată de fapte istorice. Dacă acest mod de-a trata istoria e speculativ sau e empiric și pragmatic, lăsăm la judecata istoricilor noștri competenți. Ne ținem de dătorința noastră a aduce aminte că nu ne simțim îndestul de capabili ca să apărăm, cum se cade, oameni ca Șincai și ca Pumnul… oameni cari apoi neci nu au nevoie de apărarea noastră sau a altcuiva pentru de a rămânea cum sânt, adecă nemuritori și mari.

Aduc aminte publicului că țipătul ce-l face criticul cumcă Societatea, în contra unificării limbei și-a ortografiei, se paraliză de sine prin declararea de mult făcută de acea societate că ortografia și sistema urmată de ea sunt provizorie până ce se va statua printr-un organ competinte sistema și ortografia ce va avea a le urma tot românul ca oblegătoarie.

În fine declar cumcă părerile ce le-am emis asupra diferitelor sisteme limbistice sunt cu totul subiective și nu au pretențiunea de a controla întrucâtva lucrările vreunui sistem; nefiind filolog de competență, declar eu însumi că opiniunile mele sunt cu totul personale și nu merită de-a turbura lucrările filologilor noștri — cari, autorități științifice, lucrează după alte considerente decât ale mele.

Finesc critica asupra fondului broșurei — declarând că aș fi putut arăta autorului ei mult mai multe neconsecințe în contra a înseși părerilor ce le stabilează; n-o fac însă, pentru că nu voi ca critica mea să fie meschină și *de virgule*, — nu din cauză că eu nu le-ași ști pune, ci numai pentru că-mi place a crede că literații noștri *știu*, numai *uită* a le pune.

Să vedem acum forma sub care ni se prezintă critica.

Merită broșura numele de critică?

Să vedem.

Când cineva califică pe-un om cu epitetul, puțin măgulitor, de nebun și asta numai din cauza: pentru că acel om are nefericirea de-a fi de-o opiniune contrarie celeia a criticului, — ne va ierta lumea dacă nu vom fi în stare să numim aceasta procedură: manieră și educațiune bună.

Trebuia apoi să mai știe că, lovind cu măciuca în demnitatea unui om, înseamnă a uita că măciuca are două capete — și că adversariul pe care și l-a făcut are *dreptul* de a-l califica cu aceleași epitete dulci și măgulitoare. Prin toată broșura se țese tendința de-a lovi mai cu deosebire într-o persoană

care, prea nobilă și prea recunoscută de opiniunea publică, nu-și va pune mintea cu asemene împunsături de ac.

Critica d-sale — și ni permitem mult numind-o astfeli — dac' ar fi avut conștiința puterei sale, ar fi putut să rămână în limitele demnităței, chiar nejudecând altfeli decât din așa-numitul punt de vedere vulgar, fără pătrunderea științifică (lucru care n-ar fi apărat-o, se 'nțelege de sine, ca adevărurile sale obiective să nu fie decât părute, decât erori subiective), — critica d-sale, pusă pe calea criticei filozofice, ar fi avut meritul adevărului absolut; sub forma însă în care ni se prezintă, cu spărturile ei de pe ici, de pe colea, prin cari pătrund razele murdare ale politicei zilii, cu aruncătura una peste alta a unor observațiuni fără sistemă, nepătrunse de un singur principiu, — fie acel principiu uzul, fie etimologismul, fie fonetismul, fie combinarea amândurora, astfeli… riscăm mult numind-o critică.

Declar că, fără să combat neci pro neci contra celor combătute de d-l critic, n-am vrut decât să spun că și critica și-are limitele sale, că și ea nu e doară proprietatea uzurpată a așa-numitelor genii pierdute, cu batjocurile lor cele mici, cu sarcasmele lor meschine, a acelor desperados cari cred cumcă lumea și știința e a lor tocmai pentru că nu e a lor; ci *și* critica e a oamenilor cari au pătruns, au înțeles obiectul așa cum el trebuie să fie înțeles, adecă fără scrupule, fără prejudeț subiectic. Apoi părerea mea sinceră, ca să nu zic amicală, ce voi a o spune d-lui critic, e că nu e *acesta* modul de-a dezbăra pe oameni de relele lor obiceiuri și de defectele lor cele mici sau mari. Mijlocul ce-l întrebuințează d-sa — chiar de-ar fi pentru realizarea unui scop bun — totuși nu servește decât spre a oțărî mai mult sufletele și a le face să persevereze în calea apucată odată.

Și-apoi, esprimându-i această părere a noastră, cine știe dacă n-o facem mai mult în interesul junelui nostru critic decât într-acela al adversarilor săi. Ce ar fi, d.e., dacă un spectru, inamic neîmpăcat al goliciunei de idei, fie asta îmbrăcată până și în vestmântul cel sfânt al versurilor, ar arunca razele sale pătrunzătoare și reci în mormântul de versuri frumoase ale junelui nostru poet?… Ce palide și ce desfigurate ar apărea ele, când *acuma*… sardanapaliză încă în opiniunea cea încântată a publicului, și poate tocmai grație acelei foi a Societății umilite, pe care d-sa o blamă, și care poate tocmai din cauza umilinței sale n-a deșteptat încă ochiul ager a criticei adevărate, ce taie fără scrupul și mizericordie tot, din fibră în fibră. — Am cetit cumcă în America ar fi o fată cu două capete și că un poet ar fi compus o poezie despre ea… Dar poezia era ciudată… Ei i lipsea tocmai partea ce o

avea prea mult eroina sa. Oare poeziile junelui literat n-ar avea în ochii criticei adevărate soartea poemei americane?

❦

REPERTORIUL NOSTRU TEATRAL

[Familia, 18/30 ianuarie 1870]

Fiindcă ideea creării unui teatru național dincoace de Carpați prinde din ce în ce mai mult aripi și dimensiune, fiindcă capacități tinere însemnate s-au simțit îndemnate de a spune și ele câte-o vorbă în astă privință, cred că-mi va fi permis și mie să mă întind la vorbă asupra acestei cestiuni tot atât frumoase, pre cât și de folositoare.

Frumoasă, da…, dar folositoare? la ce? … mi va replica poate o minte mai rigoroasă întru dejudecarea aparinței acestei instituțiuni omenești care-n partea ei cea mai mare e așa de decăzută și de cuprinsă de gangrenă.

Și 'ntr-adevăr cumcă omul nostru, judecând după cele mai multe zidiri ce pretind a fi teatre, va avea dreptate să întrebe cum pot fi folositoare locale și societăți cari propagă fără conștiință libertinajul în idei, în simțiri și-n fapte? Pentru ca să feresc pe onorabilii cetitori ai acestor șire de confundarea teatrului — arte și teatrului — meserie, mi-am luat libertatea de-a uza de coloanele ziarului d-voastre, d-le redactor, se 'nțelege că fără pretensiunea cumcă vorbele mele vor avea tăria aceea care învinge și convinge.

Care dincotro, cum am mai spus, a dat espresiunea părerilor sale în privința aceasta. Un domn colaboratoriu al „Familiei“ a spus d.e. cumcă lucrul ce ni trebuie înaintea tuturora este un loc din care să ni șoptească geniul național. Să ni șoptească geniul național! Bine! … Dar ce? Pentru ca să șoptească trebuie înainte de toate să aibă ce șopti. — O! mi va răspunde unul încrezut în literatura noastră dramatică, nu cumva noi n-avem repertoriu? — Ba repertoriu avem, cine zice că nu? Numai ce fel de repertoriu? Uzez de paciința publicului pentru a-i înșira aice o listă a averii noastre dramatice.

1°. Comediele d-lui V. Alesandri — pline de spirit, însă pline, partea cea mai mare, și de imoralitate, cele mai multe apoi prea local scrise, amestecate cu grecește, cu armenește, cu ovreiește, cu nemțește, cu rusește, în fine adeseori un galimatias peste putință de a fi înțeles de românii de

dincoace de Carpați. Cu asta să nu creadă cineva cumcă d-l Alesandri n-a avut talentul de a scrie. O, talentul l-a avut și încă într-o măsură foarte mare, însă modelele și țintele pe cari pare a le fi urmărit sunt foarte turburi. Cumcă talent care putea să se manifeste în curățenie și frumusețe a fost în d-l Alesandri dovedesc piese ca: Cinel-cinel, Crai-nou, Arvinte și Pepelea; ba chiar „Satul lui Cremene“ al d-sale, cu tot „Trifonius Petrinzelus“, e mai curată și mai frumoasă, în fine mai oglindă a poporului românesc decât „Lipitorile“, în care ovreiul vorbește ovreiește, grecul grecește — astfel încât te miri de ce sârbul nu vorbește sârbește?

2°. Comediele cele mari și pline de spiritul cel mai fresc ale d-lui M. Millo, cari însă în frivolitate întrec încă și pe ale d-lui Alesandri.

3°. Comediele fără de spirit și mai cu samă fără de legătură ale d-lui Pantazi Ghica, pline de frazeologie franceză, la vederea cărora te 'ndoiești de vezi caractere ori numai păpuși, căci vorba în comediele d-sale nu e mediu prin care se esprimă cugetări, ci un chaos de fraze cari, pentru profunditatea înțelesului din ele, merită a fi puse alături cu vorbele țiganului pentr-o lulea de tutun.

4°. În fine piesele cele sporadice, dar escelente ale d-lui Urechia, a căror păcat mare e acela că nu sunt mai multe, că nu sunt cât de multe. Afară de astea e „Răzvan-Vodă“ a d-lui Hașdeu, dramă în cele mai multe privințe bună; apoi mai sunt vro două-trei încercări ofticoase ale unui domn Dimitrescu, cari totuși se pot juca din cauza unor merite adeseori foarte îndoioase.

La urma urmelor se 'nțelege că vom trece la piesele ce nu merită a fi jucate — și cari sunt:

5°. Încercările dramatice — mizerabile și seci ale d-lui A. Lăzărescu. Acest domn Lăzărescu a scris 2 volume de poezii și apoi drame ca: „Sanuto“, „Massim pittorele“, comedie ca: „Un amor românesc“, „Boierii și țăranii“ — și-n toate aceste volume de poezie și proză nici o idee, o limbă ce numai românească nu e, în fine o secăciune cumplită, care dacă a scăpat de flagelul criticei, asta a fost numai din cauza obscurității autorului lor, obscuritate care l-ar fi cruțat și de șirurile acestea dacă n-aș fi cetit cumcă a avut cutezarea de a pune în repetițiune unul din mizerabilele sale producte: „Boierii și țăranii“. Ca în treacăt, și alături cu d-nul Lăzărescu, cităm dramaturgi ca: Halepliu, Mavrodolu, Șt. Mihăileanu, Carada etc. etc. *in infinitum* și din ce în ce mai *ad absurdum.* De piese originale tot de categoria asta foiește apoi provincia. Acolo-și duc strălucita lor existență,

coronate cu hârtie aurită, umbrele trecutului: Mihaii Viteji, Ștefanii cei Mari, Bogdanii cei Chiori, apoi un repertoriu comic minunat, d.e.: Lumea ca nelumea sau Domnia asupra stelelor, Balamucul sau înțelepții și nebunii, Contrabanda de la Giurgiu (respective Galați, Brăila, Turnu), apoi drame ca Tudor cu caucul de doi coți, Manole sârbul etc. etc.

6°. Venim cu părere de rău la creaturele dramatice ale d-lui Bolintineanu. O repetăm: cu părere de rău, căci națiunea așteaptă mult mai mult de la poetul cel mare și iubit, de la copilul ei cel dezmierdat, decât acele drame fără caractere, fără scop, fără legătură, imposibile prin nimicnicia lor, astfel încât autorul lor se pare a fi uitat cumcă e compunătoriul plin de geniu și inima a „Cântecelor și a plângerilor“, a „baladelor“ — sânte oglinzi de aur ale trecutului românesc. Dacă am fi să alegem între comediele lui Alesandri și dramele lui Bolintineanu, sigur c-am trebui să alegem comediele, cari, cu toată frivolitatea lor, respiră pe fiece pagina o mulțime de spirit, de caracteristică și de viață palpitantă; pe când dramele d-lui Bolintineanu nu au nici un fond de viață, ba încă adesea respiră un fel de imoralitate crasă și grețoasă. (Vezi d.e. *Ștefan-Vodă cel Berbant).* Cauza căderii celei adânci a d-lui Bolintineanu în aceste creature pare a fi împregiurarea cumcă a aruncat ochii pe geniala acuilă a Nordului: pe Shakespeare. Într-adevăr, când iei în mână operele sale, cari se par așa de rupte, așa de fără legătură între sine, ți se pare că nu e nimica mai ușor decât a scrie ca el, ba poate a-l și întrece chiar prin regularitate. Însă poate că n-a esistat autor tragic care să fie domnit cu mai multă singuritate asupra materiei sale, care să fie țesut cu mai multă conștiință toate firele operei sale ca tocmai Shakespeare; căci ruptura sa e numai părută și unui ochi mai clar i se arată îndată unitatea cea plină de simbolism și de profunditate care domnește în toate creațiunile acestui geniu puternic. Goethe — un geniu — a declarat cumcă un dramaturg care cetește pe an mai mult de una piesă a lui Shakespeare e un dramaturg ruinat pentru eternitate. Shakespeare nu trebuie cetit, ci studiat, și încă astfel ca să poți cunoaște ceea ce-ți permit puterile ca să imiți după el, căci, după părerea mea, terenul shakesperian pe care d-l Bolintineanu ar fi putut să-l calce mai cu succes ar fi fost acela al abstracțiunii absolute, cum sunt d.e. Visul unei nopți de vară, Basmul de iarnă, Ceea ce vreți etc., iar nu terenul cel grav și teribil, cu materia lui cea esactă, istorică, și cu pretensiunea cea mare de a fi înainte de toate adevărat.

Sub 7° voi cita piese cari merită într-adevăr să se reprezinte, pentru că au poezie, sunt lucrate cu conștiința multă și cu talent mult, deși adevărul nu

e tocmai păzit pretutindenea. Acestea-s: drama „Rienzi“ a lui Bodnărescu, dramatizare destul de nimerită a romanului lui Bulwer cu aceeași numire, și drama *Grigore-Vodă* a lui Depărățeanu — o genială aruncătură pe hârtie, ruptă în țesătura ei, neadevărată și neverisimile pe alocurea; însă, în orice caz, mai bună decât multe traduceri din franceză cari au avut onoare de a batjocuri scena română.

Va să zică, de vom face o socoteală conștiințioasă a averii noastre proprie dramatice, vom vedea că-s puține piesele acelea cari prin esistința lor nu prostituă teatrul național și adeseori într-un mod pe cât de corupt pe atât și de barbar și de necult. (Vezi comedii originale ale d-lui I. Caragialy.)

De aceea eu găsesc cea mai bună idee de a începe cu teatrul național e aceea ce a pus-o pe tapet d-nul Lăpedatu: Un almanac pe fiecare an, care să conțină numai lucrări dramatice, se înțelege că bune. D-nul Lăpedatu și junimea română din Paris în genere au ocaziunea de a vedea jucând artiștii cei mai mari ai Europei și jucându-se piesele cele mai bune, cari, astăzi cel puțin, dau tact și ton întregei Europe dramatice. Théatre français, Odéon, Gymnase — iată nume a căror zgomot trece departe afară din marginile Franței, însoțit de prejudițiul frumos a unei valori atât estetice cât și etice. Subsemnatul nu are înaintea ochilor săi decât teatrul de curte al Vienii, care și el, de când cu demisiunea lui Laube, e într-o decadență vădită, și cu toate astea aerul cel curat, poetic, plin de minte și inimă care-l respiri într-o instituțiune clasică ți-insuflă dezgustul cel mai mare pentru tot libertinagiul de spirit și de inimă care înflorește într-o urâciune crasă și nespovedită pe toate celelalte teatre.

Se înțelege că înjghebând repertoriul cât îl avem, culegând actori de categoria celora cari i-am văzut râzând, și la lumina zilei, de tot ce e frumos și bun; se înțelege că astfeli am putea să deschidem un teatru chiar de azi, fără ca națiunea să contribuie ca atare un ban măcar, pentru că masa poporului aleargă, cu banul din urmă chiar, pentru a vedea reprezentându-se naintea sa necuviințe pe cari eu, să am o putere, le-aș pune sub privegherea tribunalului corecțional …, dar oare, dacă națiunea ca atare se simte dispusă ca să contribuie pentru înființarea unui teatru național, ea să cadă în aceleași greșeli în care a căzut lumea toată? Oare noi să nu învățăm din greșelile altora? Să nu ne folosim de împregiurarea cea în sine favorabilă cumcă simțul poporului nostru e încă vergin și necorupt de veninul farselor și a operelor franceze și nemțești? — Din contra … să ne folosim de împregiurarea asta așa de favorabilă, într-un timp în care atmosfera Europei

întregi e infectată de corupțiune și de frivolitate, ca tocmai într-un asemenea timp noi să dedăm publicul nostru, folosindu-ne de neesperiința lui, cu creațiunile geniilor puternice, cu simțăminte mari, nobile, frumoase, cu idei sănătoase și morale.

Dar mi va replica cineva cumcă publicul nu va înțelege acele creațiuni ale geniilor puternice. Într-o privință va avea dreptate; pentru că, drept vorbind, direcțiunea asta nobilă a scenei inaugurate în România cu succes de d-nul Pascaly prin piese de Scribe și Sardou, această direcțiune pentru românii din Austria va rămânea timp mai îndelungat poate neînțeleasă. Cauza e foarte simplă. Întâi, piesele acelea sunt espunerea unor obiceiuri și a unei vieți publice foarte dezvoltate, pe cari la românii din Austria în genere mai nu le găsești, a doua e cumcă autorii reprezentați, înainte de toate, nu sunt naționali. Prin asta nu voi să zic cumcă naționali românești, ci naționali în genere, autori adecă de aceia cari, înțelegând spiritul națiunii lor, să ridice prin și cu acest spirit pe public la înălțimea nivelului lor propriu. În orice caz autorul trebuie să scrie pentru publicul ce-l are; deși nu zic, și încă cu tot dinadinsul nu voi să zic, că el să se coboare până la publicul lui… Această manoperă minunată de a ridica pe public la sine și de a fi cu toate astea înțeles în toate de el a priceput-o într-adevăr prea puțini — ci germanii și francezii n-au înțeles-o defel. Modele în astă privință sunt dramaturgii spanioli, Shakespeare, și un autor norvegian, românilor poate prea puțin cunoscut, dramaturgul Björnstjerne Björnson. Dar *un* dramaturg e care, întrunind mărime și frumsețe, curățenie și pietate adevărat creștină, se ridică cu totul din cercurile cele esclusive numai ale unor clase ale societății până la abstracțiunea cea mare și puternică a poporului. Pe popor în luptele sale, în simțirea sa, în acțiunea sa, pe popor în puterea sa demonică și uriașă, în înțelepciunea sa, în sufletul său cel profund știe a-l pune pe scenă Victor Hugo și numai el. Adoratoriu al poporului și a libertății, el le reflectă pe amândouă în conture mari, gigantice, pe cari adeseori puterile numai omenești a unui actor nici că le pot urmări cu espresiunea. Pe acest bard al libertății-l recomandăm cu multă seriozitate junimii ce va vrea să se încerce în drame naționale române.

Dar se prea poate cumcă junimea noastră să se scuze cu lipsa și sărăcia. Cine vrea să se scuze cu lipsa și cu sărăcia, acela în mine cel puțin nu și-a dat peste omul său, dacă cunoaște limba germană, se înțelege. Operele d.e., fiecare în parte costă 10 cr. (Philipp Reclam jun. Universal-Bibliothek), cine însă va vrea să studieze piese teatrale clasice în coeziunea lor cea organică,

acela va face mai bine să cumpere broșurile din Classische Theater-Bibliothek aller Nationen (Stuttgart, Expedition der Freya). Adevărat cumcă aceste broșure costă câte 18 cr., însă prezintă folosul acela cumcă fiecare din piese e precesă de o introducere în genere bine scrisă, care espune clar coeziunea internă și valoarea estetică și etică a piesei. În genere noi nu suntem pentru traduceri, ci pentru compuneri originale; numai aceea voim ca piesele, de nu vor avea valoare estetică mare, cea etică însă să fie absolută. Ni place nouă și gluma mai bruscă, numai ea să fie morală, să nu fie croită pe spetele a ce e bun. Ni place nouă și caracterul vulgar, numai corupt să nu fie; onest, drept și bun ca litera evangheliei, iată cum voim noi să fie caracterul vulgar din drame naționale. Dacă cineva se simte anume dispus să trateze materie tragice ori comice din poporul țăran i recomandăm de model pentru cea întâi sublima dramă a lui Frederic Hebbel: „Maria Magdalena“, pentru cea de a doua, comediele cele poporale ale poetului danez Holberg. Nu să le imiteze, nu să le traducă, ci numai să le aibă de măsurariu pentru ce va scrie în acest gen. Sunt bineveniți autorii aceia cari, chiar cu talent mai neînsemnat, își dau o silință onestă de a scrie solid și sănătos fără jignirea moralei și-a cuviinței, adeseori încă autori de aceștia sunt mai de preferat decât de aceia cari strălucesc prin luxul cel bogat al fantaziei, prin verva cea plină și strălucită a spiritului; tot așa precum adeseori e mai de preferat apa cea vie, curată, proaspătă, care constituie o condițiune neapărată a vieței, înaintea chiar a parfumatelor vinuri ale Orientului.

Repet dar cumcă studiul cel serios al dramaturgilor *naționali,* acela numai poate să ne aducă ca să compunem un repertoriu național român care nu numai să *placă,* ci să și *folosească,* ba încă înainte de toate să folosească.

Al doilea moment în crearea teatrului național sunt actorii. Dacă repertoriul e sufletul unui teatru, actorii sunt corpul lui, sunt materia în care se întrupează repertoriul. Dacă națiunea română se va simți dispusă de a contribui într-adevăr și din toată inima pentru un teatru care să-i facă onoare, ea va crea stipendie pentru actori și actrițe. Cumcă în alegerea acestor stipendiști procedura urmează, din însăși natura artei, ca să fie alta decât la conferirea stipendiilor pentru specialități, asta se înțelege de sine și nu cred cumcă aș avea nevoia s-o dovedesc. Care însă e acea procedură, îmi rezerv, cu bunăvoința d-voastre, de a o dezvolta altă dată în columnele stimatului domniei-voastre ziariu.

Ca un postscript voi adăuga un consiliu *esențial*, acela adecă de a nu imita autori din limbe oculte, cari n-au făcut calea în giurul lumei, d.e. ruși, maghiari, sârbi, din cauza simplă cumcă aceștia în adevăr au câte ceva original, care place, însă elementul etic din ei e infectat. Astfel de autori plini de spirit și originalitate, care cu toate astea sunt răi, avem și noi în sfera literaturei dramatice. Să mai cităm încă o dată pe domnii Alesandri și Millo? O declarăm cumcă, după cele ce am spus, nu trebuie nimeni să-și facă o idee *mică* despre acești literatori români; căci o idee *rea* (care-i a noastră) nu e încă o idee mică. Din contra, cine vrea să studieze caracteristica, fizionomia psihologică, originalitatea poporului românesc, pe acela-l consiliem cu tot dinadinsul ca să studieze comediele domnului Alesandri.

❦

[În manuscris]

Viena-n 4 mart 870

Domnilor și fraților,

În ziua de 15/27 august a.c. românii în genere serbează ziua Sântei Marie, vergina castă și totuși mama care din sânul ei a născut pe reprezentantele libertății, pe martirul omenimei lănțuite, pe Crist.

Această zi s-a-ntâmplat să fie patroana mănăstirei Putnei, fondată de cătră eroul națiunei românești Ștefan cel Mare. Puternic și înfricoșat în răzbel, el era pios și blând în pace; căci câte războele, atâtea azile ale rugăciunei și ale inimei înfrânte, atâtea mănăstiri.

Fraților, am proiectat a serba cu toții ziua acelei sânte care-a conceput în sânul ei vergin tot ce lumea a visat mai mare, tot ce abnegațiunea a legiuit mai nobil, tot ce pune pe om alături cu omul: Libertatea!

Dar acea serbare, deși va avea caracter religios, prin omogenitatea de naționalitate și limbă a acelora ce vor serba-o și prin împrejurarea că se va ținea lângă mormântul lui Ștefan cel Mare, nimeni nu va putea opri ca ea să aibă, afară de cel religios, și un caracter național. Adepți ai bisericei creștine, fie ea de orice nuanță, noi cu toate astea n-am încetat de-a fi români, și de aceea vom ști ca să dezvoltăm această zi într-o serbare națională în memoria lui Ștefan cel Mare. De sine însuși această serbare religioasă e și națională, căci locașul dumnezeiesc monăstirea Putnei e fondată de erou și acolo zac oasele sale sânte, apoi pentru că o serbare a

creștinului e prin escelință o serbare românească, căci trecutul nostru nu e decât înfricoșatul coif de aramă al creștinătății, al civilizațiunii.

Crist a învins cu litera de aur a adevărului și a iubirei, Ștefan cu spada cea de flăcări a dreptului. Unul a fost libertatea, cellalt apărătorul evaugelului ei. Vom depune deci o urnă de argint pe mormântul lui Ștefan, pe mormântul creștinului pios, a românului mare.

Dar asta nu e tot. Serbarea trebuie să devină și purtătoarea unei idei. Ideea *unității morale* a națiunei noastre e ceea ce ne-a-nsuflețit ca să luăm inițiativa unei serbări în care inima va fi una *a priori;* în care însă cugetele se vor unifica — cugetele doamne a lucrărilor, astfel încât pe viitor lucrările noastre toate să aibă una și aceeași țintă, astfel ca unificarea direcțiunei noastre spirituale să urzească de pe-acuma unitatea destinelor noastre. Să facem ca o cugetare, una singură, să treacă prin toate faptele, să pătrundă toată viața noastră națională. Să fim conștienți de situațiunea noastră față cu lumea, de dătoriile către ea și către noi înșine. În trecut ni s-a *impus* o istorie, în viitor să ne-o facem noi.

Pentru asta însă trebuie să ne-ntrunim, să ne-înțelegem. Și nu poate fi o zi mai aptă pentru această întrunire decât o serbare întru memoria eroului celui mai mare și mai conștiut de misiunea sa. Un pelerinagiu de pietate către trecut, un congres al inteligențelor din respect către viitor — iată în două cuvinte scopul serbărei noastre.

Dar fără concursul vostru și al nostru al tuturor serbarea e imposibilă. De-aceea, asemenea ca noi, scumpi și iubiți confrați, să formați un comitet ad-hoc, care să-ngrijească cum și voi cu toții, ori în reprezentanție să luați parte la această serbare de la care părinții noștri au dreptul de-a aștepta atât de mult.

Vă alăturăm un proiect de programă a serbărei, pentru ca citindu-l să vă esprimați și voi părerea voastră, ori vro modificare ce ați dori să se efectueze în el, căci, cum am zis, nu e *decât* un proiect la legiuirea căruia vom lua în considerațiune votul junimei române academice de pretutindenea.

Primiți, iubiți confrați, salutarea din inimă din partea noastră și espresiunea credinței firme cumcă apelul nostru va afla un răsunet viu în inimele voastre.

Președintele Comitetului central
conte E. Logothetty
Secretar M. Eminescu

D[umnea]lor domnilor auditori la Facultatea teologică din Blaș

Proiect de program pentru serbarea națională la mormântul lui Ștefan cel Mare, la 15 (27) august 1870.

1. Îndată după leturghie în ziua Sântei Marii se va decora mormântul lui Ștefan cel Mare cu cununi de flori și cu lauri și se vor arangia în simetrie cel puțin 70 făclii tricolore.

2. La prânz, în trapeza mănăstirei, va ținea președintele comitetului arangiator o cuvântare amăsurată locului și scopului și va invita pe oaspeți la ceremonia sânțirei prezentului consacrativ.

3. La 5 ore după prânz se va începe ceremonia și adică:

a) Se va depune prezentul învălit pe o masă înaintea bisericei.

b) Într-un semicerc îndărătul mesei se vor pune membrii comitetului în gală, având fiecare tricolorul național și ținând în mână câte-o cunună de flori și câte-o făclie. Toți ceilalți tineri vor cuprinde loc în dreapta și în stânga mesei iar publicul va ocupa locul dinaintea și îndărătul mesei.

c) Trei preoți în ornate vor împlini actul sânțirei.

d) Trei salve vor anunța finirea ceremoniei bisericești, iar horul teologilor va cânta un imn religios.

e) Apoi se va ținea de pe tribună cuvântarea festivă, în decursul căruia se vor aprinde făcliile la mormânt.

f) După cuvântare se va înălța prezentul, în vederea publicului, de către trei tineri din semicerc, din care unul va citi inscripțiunea cu voce înaltă.

g) Sub sunetul clopotelor va fi dus prezentul cu pompă și în ordinea stătorită de comitet, și depus pe mormânt.

h) După depunere, va executa corul în biserică un imn compus anume spre acest scop.

i) La banchetul ce va urma se vor ținea din partea tinerimei toaste și cuvântări, numai conform ordinei stătorite de comitet în conțelegere cu egumenul mănăstirei.

4. A doua zi, iertând împrejurările, se va improviza, afară de mănăstire, un congres al studinților români academiei de pretutindenea. Programul congresului îl va avea să-l stătorească comitetul arangiator al serbărei.

❦

[În manuscris]

Viena, aprilie - mai 1870

Comitetului central pentru serbarea la *mormântul* lui Ștefan cel Mare

Scumpe domnule și frate,

Răspunsul ce ni-l faceți în numele comitetului domniei voastre este așa de frumos precum îl puteam aștepta numai de la junimea studioasă din orașul unde s-a născut conștiința națională a românilor. Din început chiar nu ni era permis *câtuși* de puțin de a ne îndoi cumcă ideea aceasta nu va fi aprobată și de d-voastre.

Junimea de pe la celelalte facultăți a îmbrățișat cu căldură ideea, astfel încât sunt în fericita pozițiune de a vă putea anunța cumcă nu putem avea decât o reușită cât se poate de bună și de frumoasă.

Cât despre regim, el nu ne poate împiedeca de loc, pentru că serbări de asemenea natură sunt permise în întregul Austriei, și nu numai că sunt permise, ci sunt un drept esențial al vieței constituționale. Alte împregiurări iar nu mai sunt în stare de a opri cursul lucrurilor, căci ideea și-a făcut calea în inimile oamenilor de bine.

Singurul lucru ce am de-a vă preveni e că, dacă vă simțiți în stare de-a contribui materialminte (lucru la care îndealtfel nu vă obligă nimenea), ar fi bine ca colectele să le trimeteți mai curând, pentru a se putea confecționa urna de argint, care va fi cu atât mai prețioasă cu cât vom încurge mai multe mijloace din diferitele locuri. Din parte-ne vă reasigurăm că nici o piedecă nu ni mai stă în calea scopului nostru, decât doar propria noastră negligență și nevoință.

Mulțumindu-vă din nou pentru prevenitorul d-voastre răspuns, te rog, scumpe domnule, să primești încredințarea stimei și afecțiunei mele.

Președinte Secretar

Nic. Teclu M. Eminescu

Adresa este: Nic. Teclu, Wien, Leopoldstadt: Hotel Național

Domniei Sale Domnului președinte al comitetului ad-hoc din Blaș

❦

SĂ FACEM UN CONGRES

[Federațiunea, Pesta, 5/17 aprilie 1870]

Dacă răsturnarea ministeriului Giskra-Hasner ar aduce cu sine căderea sistemei, a constituțiunei, a dualismului, ce rol vor juca românii la regenerarea bătrânei Austrie? Sta-vor ei cu mânele în sân, cum sunt

obicinuiți a sta, intimida-se-vor de țipetele bufone ale maghiarilor sau nemților, ori vor merge cu fruntea deschisă, solidari cu celelalte națiuni cari au aspirațiuni comune nouă, spre a apela la simțul de dreptate al tronului, spre a-l sili să ceadă voințelor supreme ale popoarelor? Până când să domnească cutare ori cutare și nu toți? Suveranitatea și legislațiunea trebuie să purceadă de la toate popoarele ca atari, și puterea esecutivă trebuie redusă la simplul rol de mașină fără voință proprie în mecanismul cel mare al statului. Nimeni nu trebuie să fie aicea stăpân decât popoarele însele, și a trece suveranitatea în alte brațe decât în acelea ale popoarelor e o crimă contra lor. Eu nu înțeleg aicea două popoare ori două coterie, ci pre toate. Dar pentru a efectua această reformă mare într-un stat unde sunt atâtea rămășițe putrede ale trecutului, atâtea prejudețe fatale și atâtea mașine vile și fără de suflet, gata în orice moment de a susținea acele prejudețe trebuiește o energie eroică, trebuie cu desprețul libertății și a vieții tale să proclami ceea ce ai datoria de a proclama.

În această operă ce pare a se pregăti, românii trebuie să joace un rol eminamente activ. Trebuie ca sufletul acestei națiuni vechie să lucreze cu toată vigoarea sa de fier, căci aicea nu mai e vorba de declamațiuni vane, ori de oportunitate, acuma nu-i mai e permis nimănui de a merge cu cutare ori cu cutare persoană, fie aceea prelat, fie ilustritate, fie magnificiență, ci cu toții uniți trebuie să mergem cu principiul, cu națiunea. Și, într-adevăr, dacă ar fi în inima noastră o singură scânteuă din virtutea antică a oamenilor pre carii noi ne măgulim de a-i avea de străbuni, a romanilor, am vedea ce absurd e să cerșim de la maghiari drepturile cari ni se cuvin și cari trebuie să ni le luăm pre altă cale.

Românii, în genere vorbind, s-au purtat mai mult rău decât bine. Să ne silim a nara faptele.

Adunarea de la Miercurea se constituie și-și alege un comitet. Un comisar gubernial oarecare sistează activitatea acelui comitet, fără ca să arate din ce cauză, și românii primesc această sistare fără ca să proteste în fața lumei, fără ca această infracțiune în dreptul de a se întruni să fie urmată de destituirea funcțiunarului și a ministrului ce a ordonat-o. Amploiatul, fie el ministru, fie comisariu regesc, trebuie să înțeleagă spiritul legilor al căror mănținătoriu e și trebuie să le interprete cu fidelitate. Îndată ce nu știe ori nu voiește a le interpreta fidel, trebuie destituit.

Uniunea Bănatului a fost forțată, căci a fost făcută contra voinței românilor, uniunea Transilvaniei a fost făcută fără de a se întreba românii.

Cine a protestat contra? Cine a alarmat Europa într-o cestiune atât de gravă? Nimeni.

Avem dreptul de a petițiuna. Sala tronului este, *trebuie,* să fie deschisă popoarelor ca și indivizilor, și inima suveranului trebuie să fie dreaptă și nepărtinitorie, fără considerente unilaterale, față cu toți, asemenea limbei la cumpănă, asemenea ecuilibrului voințelor umane ce se numește drept; căci în secolul al nouăsprezecelea aceasta e *singura* rațiune de a fi a monarhilor, alta nu cunoaștem și neci nu voim a cunoaște. Ei bine, cine a uzat energic de acest drept pentru a scăpa națiunea română de forțarea la o uniune pre care ea n-o voiește și n-o recunoaște? Nimeni.

În Năsăud, un om se alege cu *un* vot, ba are până și temeritatea de a cere verificarea acestei alegeri. Ei bine, carii sunt alegătorii carii să proteste contra reprezintărei lor din partea unui om pre care ei nu l-au ales? Nimeni. Oare murit-a orice dreptate? Oare luatu-ni-s-a dreptul de a petițiuna și a protesta? Oare am uitat cumcă tronul *trebuie* să fie drept, căci aceasta e rațiunea sa de a fi?

Dar departe de a fi numai atâta. Un insolent are cutezanța de a spune în camera Ungariei *cumcă națiune română nu esistă.* I se răspunde că esistă și nimic mai mult; ca și când acel om n-ar fi știut-o, ca și când el ar fi spus-o cu altă intențiune decât ca să arunce o nouă umilire asupra națiunei românești. Aicea trebuia un protest energic și formal contra purtării neescusabile a unor deputați cari n-au respect de națiuni întrege; trebuia demisiunarea deputaților români dintr-o Dietă care nu se respectă, nerespectând neci chiar individualitatea celorlalte națiuni. Ce prezident e acela care lasă ca un insolent să insulte, nerevocat la ordine, o națiune întreagă?

Un altul ni spune cumcă am face poate bine de a emigra în România, recte de a părăsi acest pământ, care e cu mult mai mult drept și cu mult mai multă rațiune al nostru decât al lor. Cine protestă contra unor asemenea insinuațiuni pre cât de răutăcioase pre atât de bine calculate? Nimeni. Cunoaștem ființele acelea linse, acele suflete de sclav cari fac politică de oportunitate, cari cerșesc posturi pentru ei în loc de a pretinde categoric și imperativ drepturi pentru națiunea lor, carii zic cumcă românii n-au neci un drept în această țară și cumcă trebuie să cerșească pentru a căpăta. Politică demnă de reprezentanții ei! Îi cunoaștem, zic, și nu ne place de a vedea pre sincerii noștri deputați naționali jucând pre instrumentele acestor creature. Națiunea română trebuie să se pună pre terenul de drept pre care stau toate

celelalte națiuni ale Austriei, nimica mai mult și neci o iotă mai puțin. Cine cede degetul va trebui să ceadă și mâna. Puși odată pre acest teren de drept, nu trebuie să cedem nimănui neci cât e negru sub unghie, căci numai o egală îndreptățire poate duce la liniște și la împăcare. Politica lingăilor trebuie lăsată pre seama lingăilor; pre flamura noastră trebuiesc scrise pur și simplu voințele noastre. Cehii spun în organele lor cumcă vor face opozițiune până atuncea până când se va recunoaște deplina autonomie a Boemiei. De ce să nu cerem neted și clar pentru noi ceea ce cehii pretind pentru ei? Tranzacțiuni în drepturi naționale nu se încap, împăcarea cu ungurii ori cu nemții nu se încape până ce nu vor cede ei ceea ce voim noi; căci față cu sistemul constituțiunal de astăzi, față cu dualismul trebuie să fim *ireconciliabili*.

Starea de față a lucrurilor e de natură ca să inspire orișicui neîncredere și să-l facă îngrijit asupra marilor schimbări ce se prepară a trece peste imperiu. Oricare bun cetățean are de datorie de a se ocupa de viitoriul patriei sale, și de aceea și românii, prin natura lucrurilor, au datoria de a provoca un congres general al lor, care să determine atitudinea națiunei românești față cu o eventuală schimbare a sistemei constituțiunale. Vom vedea care guvern va avea sfruntarea ca să oprească adunarea unui congres de cetățeni pacifici, carii vor să discute asupra afacerilor publice ale statului căruia ei aparțin. În caz dacă congresul și-ar alege oamenii săi de încredere, cari să-l reprezinte față cu tronul, aceștia trebuie să fie înainte de toate *energici și de caracter*. Oricine a șovăit numai o dată în cariera sa politică, fie el prelat, fie ilustritate, fie magnificență, trebuie înlăturat cu îngrijire, căci aicea trebuiesc oameni ai faptei pre care să nu-i orbească nici șansele, nici aurul, nici stelele și ordinele mari (cari în genere se pun pre inime mice!) și, apoi, cu oameni probi și de caracter nu se încap tranzacțiuni încurcate. Ei vor cere pentru națiunea lor cât li va ordona națiunea ca să ceară, și nu vor cede nici o iotă din pretensiunile lor, căci nu vor avea astuția de a o face.

Dacă mai are cineva o singură îndoială despre importanța unui congres, acela cugete numai cât de degradați trebuie să fim noi românii, dacă până și maghiarii, poporul cel mai decăzut al Europei moderne, au ajuns să fie stăpânii noștri și să-și bată joc de noi în ședințele acelei adunături ce se pretinde Cameră.

Am desperat de mult de a cere de la români virtutea și demnitatea străbunilor, neci credem că am putea deștepta în el simțul cetățeanului

Romei; dar neci că facem aicea apel la simțăminte de cari noi nu suntem capabili, ci numai la simplul simț de demnitate și mândrie curat omenească. Într-adevăr, nu mai suntem noi meniți de a dicta legi lumei, dar neci am trebui să fim așa de abrutizați ca să ne degradăm noi pre noi înșine la rolul de sclavi. Trebuie să încete aceste referințe de dominați și dominatori; trebuie să fim puși pre picior de națiune egal îndreptățită față cu națiune egal îndreptățită. E timpul ca să ni se răsplătească și nouă sacrificiele cari le-am adus secol cu secol acestei Austrie carea ne-a fost vitregă și acestor Habsburgi pe carii îi iubim cu idolatrie fără să știm de ce, pentru cari ne-am vărsat de atâtea ori sângele inimei noastre fără ca ei să facă nimica pentru noi. Astăzi credem că ar fi venit timpul ca să pretindem și noi ceea ce ni se cuvine de secoli. E timp să declarăm neted și clar că în țara noastră (căci este a noastră mai bine decât a orișicui) noi nu suntem nici vrem să fim maghiari ori nemți. Sântem români, vrem să rămânem români și cerem egala îndreptățire a națiunei noastre. Față cu orice încercare de deznaționalizare ori suprematizare, întrebăm cu răceală și conștienți de drepturile ce ni le dă aboriginetatea noastră și spiritul secolului: „Cine sunt acești oameni și ce vor ei în țara noastră?“

Recapitulăm:

1) În caz dacă opiniunea publică a popoarelor Austriei ar cere schimbarea sistemei constituționale de astăzi, românii, spre a fi factori eminamente activi întru formarea viitorului imperiului, să convoce un congres general al lor, în care toată națiunea românească să fie reprezentată și care să decidă atitudinea ei față cu situațiunea cea nouă ce împregiurările par a o crea și impune imperiului.

2) Congresul să se declare solidar cu națiunile din Austria ce urmăresc aceleași interese ca și cea română.

3) Congresul să-și aleagă reprezentanța sa, care să comunice tronului voința națiunei românești, cerând a ei satisfacere.

❦

ÎN UNIRE E TĂRIA

[Federațiunea, Pesta, 10/22 aprilie 1870]

Citim în „Politik“, ziarul intereselor cehe, următorul articol demn de toată luarea aminte:

Acuma e un timp de tranzițiune dintr-o stare *nesuferită*, *nesuportabilă* chiar, în niște referințe mai sănătoase și mai conforme naturei lucrurilor. Un ministeriu administrativ va forma deocamdată valul după care se vor începe comunicațiunile cari să ne ducă, la ceva mai bun decât cele ce au esistat până azi. E un început modest acesta, nu trebuie să ne împlă tocmai cu iluziuni; dar poate că totuși va fi odată un „început“. Dacă e însă să se pregătească și să se creeze ceva cu minte, dacă, e ca să scoatem odată carul din noroi, *trebuie ca din nici o parte să nu ne punem alene mânele în sân.* Credem a fi trecut pentru totdeauna timpii aceia în cari poporele-și cugetau încorporată înțelepciunea cea mai mare în eventualele sfere nalte ale guvernului; timpi în cari popoarele lăsau orice inițiativă pre sama cercurilor acelora, pre când ele însele se dedeau letargici și unei neiertate negligențe spirituale. Acuma nu mai poate succede o operă bună, decât atuncea când „vocea poporului“ se face auzită tare și clar până și în cercurile cele mai nalte, spre a li se face cunoscut cu preciziune: *ceea ce vrem și ceea ce nu vrem.*

Într-un stat ca cel austriac nu e însă de ajuns ca fiecare popor să se facă destul de remarcabil pre sine numai și să pledeze fiecare *pro domo sua:* ci aicea o pretinde principiul conservărei de sine *ca să se sprijinească unul pre altul și să participe la această operă de reconstrucțiune toate popoarele acelea cărora li-s comune interese mai mult ori mai puțin egale sau simile!*

Dacă polonii și slovenii ar fi primit în februariu 1867 programa ce-o statuase boemii și dacă ar fi ajutat la esecuțiunea ei, s-ar fi scutit pre sine și pre imperiu de multe suferințe și de multe umiliri. Această programă însă a fost așa de corectă și așa cu totului tot de esactă, încât în urma urmelor ei totuși au revenit la ea prin părăsirea senatului imperial.

Însă cât timp prețios s-a pierdut prin aceasta. De ce și-au cumpărat ei prin fapte o învățătură pre care putea să le-o dea mai mult decât cu prisos o cugetare simplă și o cumpănire dreaptă a lucrurilor în mai puțin de o oră. Împregiurarea cumcă programa boemă a avut drept poate să ne măgulească oarecum; însă această împregiurare nu ni va putea restitui multele pierderi dureroase pre cari le-am suferit prin aceea că din partea aliaților noștri naturali n-au venit mai curând la cunoștință.

În perioada de tranzițiune de acuma trebuie să ne unim cu toții în aceea *ca să nu mai cădem din nou într-o greșeală asemenea celei din trecut.* Polonul, slovenul, tirolezul și triestinul doresc tot așa de bine ca boemul și moravul ca să vină odată o stare de lucruri care să respecte drepturile vechie și trebuințele moderne ale fiecăruia din aceste popoare. Să facem dar o mai strânsă ligă spirituală întreolaltă, să comparăm toate pretensiunile noastre comune și să ni garantăm drepturile noastre speciale, întru cât se vor putea împăca numai cu interesele comune. Să ne folosim dar de timpul care ni se dă pentru înnoirea unei legăture tari, care să aducă la valoare și îndeplinire principiile noastre și care să lege una de alta ca într-un lanț condițiunile esistenței noastre pentru mântuirea tuturora.

Trebuie să ne simțim și înțelegem cu acuratețǎ unul pre altul, pentru ca să facem de rușine viclenia inamicilor noștri comuni, a căror țintă rămâne totdeuna aceeași și cari nu vor nimica mai puțin decât *de a ne dezbina întotdeuna. Nici un popor să nu se*

mai lase sedus de la flamura comună prin promisiuni cari se inspiră doar conducătorilor săi. Să ne aducem aminte de trecut, care ne-a învățat cu mii de fapte atât de umane cumcă numai o solidaritate tare poate să ne îndestuleze și să îndeplinească toate la care suntem îndreptățiți. Să ne ferim din calea ademenirilor contrarilor, fie ele cât de strălucite!

Știm cum că boemul și moravul vor rămânea tari și neclintiți pre lângă declarațiunea lor, știm cumcă polonul va păstra dreptul său în deplinea lui măsură, știm cumcă slovenul și triestinul se vor aranja după trebuințele lor și că tirolezul va ținea la vechile stipulate ale țării sale, la privilegiele și drepturile sale, însă toate acestea se pot prea bine regula astfel încât totul să se întâmple în înțelegere comună, căci numai prin această înțelegere putem garanta unei nouă și mai bune stări de lucruri o durată sigură. Poate că se vor ridica voci și din celelalte țări germane ale imperiului, ale căror conducători de până acuma au feștelit-o cu doctrinarismul lor; voci cari să se decidă imperativ pentru *noua alianță a popoarelor.*

Fiecăruia ce-i al lui și tuturor drept și îndestulare“ — asta să fie deviza noilor confederați. Din această deviză însă să vadă și compatrioții noștri germani din Boemia și Moravia cumcă, noi nu căutăm nicidecât ca să-i suprematizăm cumva.

„Cu toți germanii din Austria se vor înțelege declaranții boemi mai curând și mai lesne decât cu germanii din Boemia“ — zise mai deunăzi un om de stat care se interesa foarte mult de cursul lucrurilor în imperiu, după cum ne informăm dintr-o știre demnă de crezut.

Oare această vorbă fatală, în care zace atâta durere și atâtea consecințe teribile, să rămână, întotdeuna adevărată? Noi n-am cercat niciodată de a suprematiza pre germanii din Boemia, îndată ce vor voi să facă pace cu noi, li întindem cu francheță și onestitate mâna noastră compatriotă, care voiește ca ei să aibă aceleași drepturi pre cari noi le cerem și pentru noi. „Foaia nescrisă“ pre care le-a lăsat-o deja declarațiunea noastră, deplina garantare a dezvoltării lor naționale pre lângă o cât se poate mai mare libertate politică și pre lângă self-government municipal, toate acestea li stau încă spre dispozițiune. Din toată inima vrem odată o adevărată pace națională în țară și sfârșitul tuturor acestor certe și lupte carile sug măduva patriei noastre comune. Noi n-am dorit niciodată subjugarea unui popor prin celălalt, ci am recunoscut întotdeauna de semnul unui simț servil când o națiune voiește să face din cealaltă serva ei umilită. *Însă tocmai pentru aceasta e de trebuință ca să se creeze o adevărată federațiune a popoarelor, în care unul să stea pentru toți și toți pentru unul; — o federațiune care să garanteze dezvoltarea liberă a fiecărui popor și care să apere dreptul special al fiecărei țări, întru cât însă acest drept nu desprețuiește interesele celorlalți.*

De li va succede popoarelor ca să fundeze această federațiune, atuncea fiece guvern o va primi de programă a sa și *va trebui să lucreze în spiritul ei.* Atuncea nu trebuie să mai așteptăm o incertitudine nesigură, atuncea vom avea în mâni garanția unui viitor cert și sigur și *nu vom mai lăsa să ne-o răpească nimenea.*

Până aicea ziarul „Politik“.

Va să zică, dacă presupunem cumcă acest ziar e espresiunea opiniei publice a cehilor, atuncea cehii cer o *federațiune* care să garanteze dezvoltarea liberă a fiecărui popor ca atare; și se pare cumcă aceasta ar fi și ideea celorlalte naționalități ale Austriei. *Ce fac românii pentru a se alia acestei idee?* — Căci, vă încredințez, dacă românii vor lăsa să li scape și această ocaziune, dacă vor lăsa ca ideea să se localizeze numai la popoarele cari o manifestă în gura mare, dacă românii nu vor ajuta să generalizeze căderea constituțiunei din decembre asupra imperiului întreg, atuncea lupta noastră va deveni din ce în ce mai grea, căci în urmă nu va mai fi nimeni în opozițiune afară de noi, pre când azi avem atâtea națiuni cari au interese comune nouă și se luptă alături cu noi. În momentul când toate națiunile dau cu piciorul stărei de față a lucrurilor, numind-o *nesuferită* și *nesuportabilă*, au și românii dreptul și datoria de a-i da cu piciorul, căci, pregetând și rămași singuri pre câmpul de luptă, nimeni nu se va mai spăria de opozițiunea noastră singuratecă. Nepăsarea noastră ne pierde. Să nu ne mirăm dacă organele noastre de publicitate au devenit în timpul din urmă moi și împăcăcioase; căci, cum zice mai sus campionul presei boeme, contrarii vor ști totdeuna să amețească capetele până și a conducătorilor noștri cu *promisiuni lucie, dar etern minciunoase.* Cine ar crede cumcă ungurii, chiar de-ar promite-o, vor găsi în ei atâta simț de dreptate încât să redeie, d.es., autonomia Transilvaniei, pre care au răpit-o fără consimțământul românilor? Și apoi neci nu avem noi să cerem de la unguri ceva, căci ei nu sunt competenți să ni dea nimica. Când un făcător de rele comite o infracțiune în avere publică ori privată, nu e făcătorul de rele instanța competentă de la care ai a cere îndărăt cele răpite, ci *justiția.* Se poate chiar ca justiția, rău informată, să fie legalizat apropriarea făcătorului de rele; asta însă nu schimbă nimica din ființa dreptului, căci cu toate astea, a doua zi, justiția, bine informată, va revoca o sentință ori o aprobare nedreaptă. Această justiție până azi rău informată e tronul. Numai tranzacțiunile directe cu tronul pot ținea pre români pre terenul absolut al drepturilor lor; tranzacțiuni de altă natură însă, cari, unite cu umilire, să se subordineze intereselor unei alte națiuni sunt periculoase, criminale chiar. Ce drept mai mult pot avea ungurii în această țară unde în număr sunt mai egali cu noi, unde, prin istorie sunt cu mult mai târziu veniți decât noi? Această influință binefăcătorie și îndreptățită asupra tronului trebuie să se eserciteze însă laolaltă și în același timp cu celelalte națiuni nemulțumite. A aștepta să culegem fructele semănate de alții e nedemn și periculos. Căci să

ne aducem aminte cumcă nimeni în Austria nu e obligat de a se face apărătorul nostru și răscumpărătorul drepturilor noastre afară de noi înșine. Azi foaia se întoarce și fiecare-și caută de interesele sale proprie. În principiu au și început organele opozițiunei a *localiza* reforma Austriei, astfeli încât noi, necercând de a o generaliza, ne vom trezi din nou cu renumitul răspuns: „A plânge putem, dar a ajuta nu“, căci ei își vor fi isprăvit trebile și ne vor lăsa pre noi în voia sorții și a neenergiei noastre. Să ne grăbim dar de a ne declara solidari cu națiunile nemulțumite ale Austriei; să pășim la o activitate comună cu ele, căci mâni chiar va fi prea târziu, mâni chiar se vor bucura *numai aceia de* fructele răsturnărei constituțiunei cari *vor fi ajutat a o răsturna*, mâni nu va mai vrea nimene să primească mâna de înfrățire a unui popor fără energie, spre a căpăta în schimb o nouă piedecă în drum, pre unguri. Ungurii chiar tind într' acolo ca să localizeze reforma Austriei; să nu lăsăm timp popoarelor ca să vadă cumcă, întru reconstrucțiunea Austriei, inamiciția ungurilor se poate înconjura. Românii au nenorocirea de a nu avea încredere în puterile lor proprie; noi nu ne-am convins încă cumcă: *puterea și mântuirea noastră în noi este!*

❦

ECUILIBRUL

[Federațiunea, Pesta, 22 aprilie/4 mai și 29 aprilie/11 mai 1870]

În fine, ceea ce am zis noi s-a împlinit. Cehii cer autonomia țării lor; galițienii, tirolezii, triestienii cer aceeași esență sub alte forme; ba chiar organul jidanilor unguriți, „Pester Lloyd“, are inspirațiunea de a recomanda guvernului austriac o deplină îndreptățire a naționalităților. Adecă, cu astuția ce li e proprie, vor a localiza reforma Austriei și uită intenționat că este și o Transilvanie care cere aceeași autonomie pre care o cere Boemia ori Galiția. Opiniunea publică a Austriei s-a pronunțat pentru căderea constituțiunei, pentru răsturnarea complectă a dualismului, care nu are nici o rațiune de a fi. Dacă suveranul s-ar învoi să-și cercuie fruntea cu coroana Boemiei, el ar trebui prin consecință să reprimească autonomia marelui principat al Transilvaniei.

Afară de ceea ce crează arbitraritatea omului nu esistă nimica în lume ce n-ar trebui să fie cum e. Cauza acestei trebuințe e rațiunea lui de a fi, și aceasta trebuie să fie neapărat o rațiune, nu o combinațiune răutăcioasă ori

esaltată, ci un rezultat neapărat, neînlăturabil al unei cauze anterioare, asemenea cum din calculul cert a două cifre certe iese un rezultat neapărat, ce nu se poate schimba fără amestecarea unui element arbitrariu ori nerațional. Acest element arbitrariu, nerațional și de aceea barbar e asemenea sabiei lui Brennus din cumpăna cu aur. Să vedem rațiunea de a fi a dualismului. Sunt cauze ce au *trebuit* să-l producă sau această formă e numai o ficțiune diplomatică, o variantă a eternului „*divide et impera*“, o formă arbitrarie care să nu rezulte din ideea ce naturalmente o conține în sine materialul ei — popoarele. Condițiunea de viață a unei legi, garanția stabilității sale e ca ea să fie un rezultat, o espresiune fidelă a trebuințelor unui popor și tocmai de aceea dreptul de a formula acele trebuințe în articole și paragrafe este, după spiritul timpului nostru, al popoarelor. Un popor — oricum ar fi el — are dreptul de a-și legiui trebuințele și tranzacțiunile ce rezultă neapărat din acele trebuințe, reciprocitatea relațiunilor sale; într-un cuvânt: legile unui popor, drepturile sale nu pot purcede decât din el însuși. Alt element, străin, esențial, diferit de al lui, nu-i poate impune nimica; și dacă-i impune, atuncea e numai prin superioritatea demnă de recunoscut a individualității sale, cum, d.es., au impus francezii românilor. E o influință pacinică, pre carea cel pasiv o primește cu bucurie, cu despreţul său propriu, fără de a judeca cumcă din asta poate să nască nenorocire pentru el. Al doilea mod de a impune e acela de a face din principie transcendente, din credințe ale omenirei, mijloace pentru scopuri de o altă natură. Astfel preoțimea evului mediu esplica evangheliul astfel încât făcea ca popoarele să îngenunche și sub jugul unui rege rău; astfel credința cea adâncă către unitatea Austriei și către tron a fost cauza indirectă, deși principală, care i-a făcut pre români să primească tăcând, cu o rezistență mai mult pasivă, umilirea dualismului. Al treilea mod e cel mai simplu, deși cel mai greu și mai nedrept. Ți-arogi cu insolență drepturile altuia și te susții în proprietatea lor prin puterea brută, proprie ori străină. Să cercetăm aceste trei puncte, unul după altul, și să vedem dacă vreunul din ele poate fi rațiunea atitudinei escepțiunale a ungurilor din Austria, atitudine ce li dă în mână domnia asupra unor națiuni esențial diferite de a lor, tot așa de mari la număr și nu mai înapoiate în cultură. Întâia rațiune prin care un popor poate hegemoniza pre altul e *superioritatea morală*. Măsurariul civilizațiunei unui popor în ziua de azi e o limbă sonoră și aptă de: a esprima prin sunete — noțiuni, prin șir și accent logic — cugete, prin accent etic — simțăminte. Modul de a înșira în fraze

noțiune după noțiune, o caracteristică mai abstractă ori mai concretă a noțiunilor în sine, toate astea, dacă limba e să fie națională, sânt ale limbei, căci de nu va fi așa, e prea lesne ca un om să vorbească nemțește, d.es., cu material de vorbă unguresc. Afară de aceea, civilizațiunea unui popor constă cu deosebire în dezvoltarea acelor aplecări umane în genere cari sunt neapărate tuturor oamenilor, fie aceștia mari ori mici, săraci ori bogați, acele principie cari trebuie să constituie fundamentul, directiva a toată viața și a toată activitatea omenească. Cu cât aceste cunoștințe și principie cari să li fie tuturor comune sunt mai dezvoltate, cu atâta *poporul* respectiv e mai civilizat. Căci clasa inteligentă numai nu constituie civilizațiunea, carea e și trebuie să fie comună tuturor păturelor populațiunei. Sunt popoare ce posed o respectabilă inteligență naltă, fără de a fi ele civilizate; sunt altele cari, fără inteligență naltă, întrunesc toate condițiunile civilizațiunei. Științele (afară de ceea ce e domeniu public) trebuie să prezinte lucruri proprie ale națiunei, prin care ea ar fi contribuit la luminarea și înaintarea omenirei; artele și literatura frumoasă trebuie să fie oglinzi de aur ale realității în carea se mișcă poporul, o coardă nouă, originală, proprie pre bina cea mare a lumii. Legislațiunea trebuie să fie aplicarea celei mai înaintate idee de drept pusă în raport cu trebuințele poporului, astfel însă încât esplicarea ori aplicarea drepturilor prin lege să nu contrazică spiritului acelora. Industria trebuie să fie a națiunei aceleia și păzită de concurință; iar purtătoriul ei, comerțul, s-o schimbe pre aur, dar aurul, punga ce hrănește pre industriaș și îmbracă pre agricultor, trebuie asemenea să fie în mânele aceleiași națiuni. Declarăm a înțelege, deși nu concedem, ca cineva să fie aservit vrunei națiuni viguroase ce te supune cu puterea brută, ori unei alteia, ce te orbește cu lustrul civilizațiunei sale. Dar să fim servitorii… cui? Celei mai decăzute populații din Europa, a cărei vanitate și lăudăroșie nu e decât o lungă și scârboasă don-quixotiadă. Căci ce au acești oameni ca să ne superiorize? Au ei ceva ce noi nu avem? Au ei limbă? Au științe? Au arte? Au legislațiune? Au industrie? Au comerț?

— Ce au? Limba? ar trebui să li fie rușine de ea. Sunetele îngrozesc piatra; construcțiunea, modul de a înșira cugetările, de a abstrage noțiunile, tropii, cu un cuvânt spiritul infiltrat acestui material grunzuros, sterp, hodorogit, e o copie a spiritului limbei germane. Ei vorbesc germănește cu material de vorbă unguresc. Științele? Ce au descoperit ei nou în științe? Prin ce au contribuit ei la înaintarea omenirei? Istoria civilizațiunei a înregistrat numai o nulă.

Legislațiune? Drepturi și legi sunt într-o eternă contrazicere. E o compilațiune răutăcioasă și nerumegată a principielor celor mai contradictorie, principie care se esclud unul pre altul. Alături cu o constituțiune nedreaptă și parțială, liberală însă pentru unguri, găsești legi din evul mediu mai barbare decât barbaria.

Arte și literatură? O traducțiune rea din limba germană, și știe toată lumea cât de rea poate să fie o traducțiune. Industria? Germană. Comerțul? În mâna evreilor. Va să zică nu au nimica acești oameni prin ce să ne superiorize pre noi românii, și vom arăta numaidecât cum nici nu *pot* avea, neci nu *pot* constitui o putere morală oarecare. Nu e pre lume o singură inteligență care să fie o mai rea espresiune a poporului ei de cât cea maghiară. Să ne silim puțin a analiza spiritul, — nu al poporului maghiar, pre care din inteligența lui nu-l vom putea cunoaște niciodată, — ci al acestei coterie care-l guvernă, guvernându-ne totodată și pre noi prin o ficțiune diplomatică. Ieșită din niște școli mizerabile, a căror singură țintă e propagarea minciunei, în care n-au învățat nimic alta decât fanatismul, primind o educațiune care avea de principiu de a stinge tot ce în suflet e curat, uman, nobil, pur, s-au infiltrat în capetele unei generațiuni june și de aceea docile niște principie sistematice, în flagrantă contradicțiune cu tot ce era mai nobil în spiritul secolului nostru. Astfel, acești oameni au devenit transcendentali. Aceste principie sistematice ale lor, scoase deductiv din o istorie falsificată, escamotate din concepțiunea esagerată a națiunei lor, din noțiunea falsificată a dreptului, — ce puteau fi ele decât pure minciune! În viața publică însă ei judecă consecuent pre baza acelor principie minciunoase; de aceea nu ne poate prinde mirarea dacă toate consecințele ce le trag din principie falsificate nu sunt, nu *pot* fi, decât iarăși false. Nu trebuie dar să ne mirăm dacă ei aplică principiele cele mai mari din viața publică a popoarelor astfeli cum le aplică; pentru că ei le-au înțeles pre dos, pentru că țesătura falselor noțiuni fundamentale i-au făcut incapabili de a cugeta drept. Cine nu știe acuzațiunea ce ni se face nouă românilor pentru că solicităm pentru noi ceea ce ei au solicitat pentru dânșii? Ce întoarsă, ce minunată trebuie să fie acea glavă care face altuia o crimă din ceea ce el pentru sineși croiește o virtute! Tot ce constituie viața lor internă e o minciună. De ce să ne mirăm dacă alegerea la ei înseamnă beție, bătaie și omor? Să nu ne mirăm dacă toate noțiunile au cu totul altă semnificare pentru că sunt privite prin o prismă sufletească ce falsifică totul. Asemenea cum nu te poți înțelege cu un om a cărui limbă și noțiuni diferă astfel de ale

tale încât el rămâne pentru tine netraductibil, căci tu nu ai noțiunile ce le are el, cum el nu le are pre ale tale: — tocmai așa nu te poți înțelege cu inteligența maghiară. Împăcare sau tranzacțiune nu se încap aicea, căci divergența noțiunilor fundamentale și a principielor sistematice condițiunează o eternă divergință a deducțiunilor din ele. Va să zică aicea nu se încape acest mijloc dulce și pacific, care va fi etern neînțeles. Tu-i spui că națiunea română vrea cutare și cutare lucru, el îți răspunde că națiunea română nici nu esistă. Apoi înțelege-te cu un astfel de om! Noi românii nu putem înainta decât cu desconsiderarea totală a acestor oameni transcendentali, cu cari ne-a lipit un ucaz al tronului și de cari un decret drept ne poate tot așa de bine dezlipi. Vina în fine nu e a lor, pentru că generațiunea ca atare nu are vina falsei direcțiuni a spiritului său. Vina acestei direcțiuni o au descreierații lor de magnați, a căror vanitate i făcea să creadă cumcă în această țară, ce e mai mult a noastră decât a lor, ei vor putea maghiariza până și pietrele. Magnați cari și-ncepeau viața cu scrieri fanatice și esaltate, spre a o sfârși în vreo casă de nebuni ori în drojdiele vițielor beției și ale desfrânărei; copii bătrâni ce pătează părul lor cel alb cu tot ce e mai degradat, mai obscen, mai teluric în această natură ce-i zic omenească. Să ne uităm deplin sub zdreanța de purpură ce o pun ei pre profunda lor mizerie și să vedem cum faptele concrete izbesc în față acele abstracțiuni statistice ce ei le prezintă lumei și cum toată viața lor publică e o parodie. — Cele șasesprezece milioane de unguri cu care înșeală Europa sunt o minciună. Și cine nu-și aduce aminte cum au schimbat numele indivizilor din districte întregi, încât bieții locuitori nemțești nu știau în urmă cum îi cheamă. Astfel, cu aparența, cu numele maghiar, ei vor să mintă ființa germană ori română. Din fericire încercarea, pre lângă aceea că e perfidă, apoi e și eminamente vană. Acești oameni ei înșii, cu statul lor, cu parlamentul lor, cu ministeriul lor nu sunt decât o minciună, o ficțiune. — D. es. e acest ministeriu îndreptățit de a fi ministeriul poporului românesc? Nimica mai puțin decât asta, căci îndreptățirea trebuie să purceadă de la poporul românesc ca atare; și acel popor neci a fost întrebat măcar la noua reformă a lucrurilor. E acest parlament espresiunea poporului românesc? Nu… neci espresiunea celui maghiar măcar; căci atuncea am trebui să uităm bătăiele și omorurile la alegeri, influințările meschine ale guvernului și ale coruptei sale partide, starea escepțională a Transilvaniei, punerea sub acuzațiune a candidaților opoziționali ori de altă naționalitate, intimidarea poporului prin amenințări, toate acestea am trebui să le uităm pentru a putea

zice cumcă această minciună ce se numește parlamentul Ungariei e o espresiune a popoarelor. Și-apoi câte mijloace nu vor găsi acei oameni cari țin punga țării în mână pentru ca să influințeze și să corupă și mai mult? La ce-și votează ei oare fonduri de dispozițiune?

Ungurii nu sunt superiori în nimica națiunilor cu cari locuiesc la un loc; și acest palat de spume mincinoase cu care au înșelat Europa e, de aproape privit, forma ridicolă a unor pretențiuni ridicole. *Kant* numește ridicolul risipirea spontanee a unei așteptări mari într-o nimica întreagă, adică: *parturiunt montes, nascitur ridiculus mus.* Și cu toate acestea, ăst ridicol e trist în sine; ceea ce dovedește că definițiunea filozofului german are multe contra sa. E trist de a vedea în inima Europei o națiune ce se aflǎ încă în evul-mediu cuprinsă de o febrilă epidemie spirituală, o națiune mică la număr și fantastică în aspirațiuni căreia o apucătură politică i-a dat neînțelepțește supremația asupra unor națiuni tot așa de mari la număr și în nimica mai înapoiate. Ficțiunea trebuie redusă la valoarea ei proprie și trebuie risipită această valoare nominală, care uimește și care cu toate astea ascunde în sine cel mai infamant faliment.

Să trecem la puntul al doilea: la ideea etică care a dominat poporul nostru când a primit tăcând o reformă ce el o ura din suflet. Nu cred să fie vreun ungur chiar care să aibă bunomia de a crede cumcă în legile și măsurele lor ne obligă creațiunile unor creieri turburi unguorești, ori semnătura cutărui om al lui Dumnezeu care se intitulează, cu cale ori fără cale, ministru. Pre noi ne obligă pur și simplu semnătura suveranului nostru. Suveranul reprezintă unitatea de stat austriac, și pentru noi el e personificarea națiunei române. Noi suntem amici ai unității Austriei și tronul va găsi în noi totdeuna apărători sinceri, deși legi pre cari nu ni le-am făcut noi înșine nu ne obligă.

Ele sunt făcute în flagrantă contradicțiune cu convingerea noastră, fără consimțământul nostru, căci am refuzat de a discuta ori de a vota legi care *a priori* erau false și nedrepte. Cumcă noi am crezut a trebui să ne supunem deocamdată acestor legi, din rațiunea de mai sus, e o măsură pre care oamenii de bine ne-o aprobă; cumcă însă nu trebuie să cerem ameliorarea *acestor* legi e și mai sigur, pentru că ne punem pre un teren fals și recunoaștem legalitatea esistenței lor, când ele *a priori* prin abținerea noastră sunt nelegitimate în sine, în esență, și legitimate numai în formă prin semnătura Domnitorului pre care noi trebuie s-o respectăm până când respectăm unitatea Austriei. Se zice ca să cerem de la unguri cutare ori

cutare lucru, — iată iar terenul cel fals. Cum pot ei fi competenți de a ni dărui lucruri pre cari domnul dăruiește servului? Suntem noi servii lor? Drepturile se dăruiesc? Sau sunt acești reprezentanți din Dietă reprezentanți fideli ai națiunilor? Dar toată lumea știe că ungurii chiar în Ungaria proprie sunt în minoritate și că numai prin influințări *materiale* la alegeri o au putut improviza acea adunătură ce se pretinde Adunare. Noi nu ne putem pune în relațiune de domn și aservit, neci putem intra în tranzacțiuni cu oameni cari pentru noi nu sunt competinți neci de a da, neci de a lua ceva, decât doar prin puterea brută ce le-o pune la dispozițiune imperiul, nu însă prin esența dreptului. Puterea esecutivă trebuie să fie pentru noi aceea ce aplică asupra noastră legi ce ni le-am făcut noi; iar nu aceea carea ni impune legi străine și căreia nu știm ce nume să-i dăm. Și apoi tranzacțiuni cu astfeli de oameni, cari în faptă n-au ei înșii nimica, a căror existență e iluzorie, nu prezintă neci o garanție de durată, ba încă te compromiți pactând cu ei asupra unor lucruri cari nu sunt ale lor. Atitudinea națiunei române e anormală, asemenea unui organ ce încetează de a funcțiuna. Funcțiunea lui e în el, în destinațiunea lui, și numai o împregiurare arbitrarie poate să i-o oprească. Asemenea și noi românii. Drepturile și legile ce au de-a ne guverna pre noi ni-s imanente nouă, căci sunt imanente trebuințelor noastre, vieței noastre, noi nu avem a le cere decât de la noi înșine. Aceea, cumcă ni se oprește eserciţiul lor, nu schimbă nimica din ființă.

Să cercetăm mai de aproape rațiunea semnăturei și dacă ea poate însemna ori obliga mai mult decât sigiliul pre o sentință, care nu oprește ca sentința să fie nedreaptă. Să vedem care e rolul normal al domnitorului și al sancțiunei și dacă acestora amândouă li e permis de a fi în contradicțiune cu voințele, singure valabile, ale popoarelor ca atari. Nouă ni se pare că pentru fiecare popor dreptul și legislațiunea purced de la el, el și le crează când și cum i trebuiesc, astfel încât, într-o normală stare de lucruri, sancțiunea e o formalitate care n-ar trebui să oblige dacă nu obligă sensul celor sancțiunate. Vom proba că e așa. Pentru ca un lucru să esiste trebuie să se întrunească mai multe condițiuni. Astfel, legea rezultă din trebuința poporului, din voința lui și din legiuirea liberă, neintimidată, a acelei voințe. Este sancțiunea, acuma, o condițiune de esistență a unei legi ori nu? După noi, nu — cel puțin putem constata că legal poate rezista poporul voinței domnitorului, domnitorul voinței poporului, ba. Va să zică, sancțiunea nu e condițiunea de esistență a unei legi, ci numai formalitatea cu care acea lege se inaugură. Sancțiunea e un simbol, precum domnitoriul însuși e asemenea

un simbol, e personificarea fiecăreia din națiuni, vârful întâmplărilor istorice, titlul ce se pune pre o carte; acel titlu nu poate fi o contrazicere a celor cuprinse în carte. În Austria însă sancțiunea are un înțeles grav, căci ea sânțește și dă concursul brut dominărei nedrepte a unui popor asupra celuilalt, neegalității naționale, înădușirei unuia prin celălalt, — și individele din popoare, deși nu recunosc în conștiința lor acele legi, deși nu iau parte la legiferarea lor, la dezbaterea „asupră-le fără ei“, totuși prin acea semnătură, care reprezintă o idee seculară, ei sunt obligați cu corpul, deși nu cu sufletul. Va să zică, în simbol chiar ne obligă iarăși ideea seculară a simbolului, nu sunetele ce-l compun, sunetele unui nume sau ale unui rang. Îndată ce nu vom mai crede în idee, în unitatea Austriei, simbolul ideei: dinastia, pentru noi nu mai esistă. Ideea asta însă până azi a fost o credință, o religiune, a românului. Ideea asta însă trebuie să se conformeze cu trebuințele popoarelor tuturor, ea să trăiască în toate, toate să trăiască în ea, deși fiecare în concentrațiunea sa proprie. Ea să fie comună tuturor popoarelor, cum o religiune poate fi comună mai multor individe fără ca de aceea individele să nu aibă fiecare interesele sale proprie. Astfeli federațiunea garantează pre de-o parte dezvoltarea proprie a fiecăruia din popoare, pre de alta e gagiul cel mai sigur al unității Austriei. Repetăm că simbolul nu-și poate disprețui ideea ce o conține, căci apoi e redus la valoarea unui simplu semn mort și fără înțeles. Simbolul nu ne poate obliga decât până când ne mai obligă ideea; dea Dumnezeu și prevederea celor mari ca să nu ni devină odioasă. Ideea — pretinde ea neapărat dualismul, ori dualismul nu e decât un abuz cu credințele noastre seculare?

Nu, unitatea Austriei nu cere esistența unei Ungarii cum este ea astăzi; Ungaria cum este nu e condițiune a Austriei. Noi am putea uza de drepturile noastre prin propria noastră inițiativă, am putea proclama autonomia Transilvaniei fără ca prin asta să periclităm unitatea Austriei, singura rațiune care are respectul nostru și care ne obligă. Legi, măsure, anexări siluite: astea toate, deși nu le putem respinge cu brațul, noi nu le recunoaștem, și la răsturnarea lor, inaugurată deja de popoarele Austriei, vom fi gata și dintre cei dintâi. Noi avem drepturile ce ne trebuesc *eo ipso*, prin voința noastră chiar și noi nu trebuie decât să anunțăm puterea ce se întâmplă a fi esecutivă că le vom esersa. Dacă acea putere se va simți dispusă de a avea o altă voință decât cea a noastră, aibă-o sănătoasă! Nouă neci nu ne poate păsa, pentru că într-un stat constituțiunal guvernului nu-i e permis de a avea o voință proprie și neci trebuie să fie altăceva decât brațul

legilor ce ni le facem noi înșine. Așa trebuia făcut când cu Adunarea de la Miercurea. Acea adunare nu putea fi dizolvată de guvern fără ca organul lui să arate o cauză și o lege care să justifice gravitatea cauzei; dizolvând însă comitetul Adunărei fără a-i spune motivele, guvernul a comis o nedreptate, căci constituirile adunărilor și comitetelor nu se fac cu *învoirea,* ci numai cu *știrea* guvernelor. Dacă guvernele ar avea să-și dea învoirea lor ori să dizolve după plac, atunci dreptul de întrunire n-ar fi decât o iluziune. Adunarea de la Miercurea și comitetul ei putea să lucreze până azi, fără de a-i păsa măcar de un guvern ce a dizolvat-o fără a-i spune motive legale.

Nu, până ce legislațiunea nu va fi pusă în mâinile tuturor popoarelor ca atari, până atuncea sancțiunea nu poate opri ca o lege să fie nedreaptă și neprimibilă; cum sigiliul pus pre o sentință nu constituie dreptatea ori irevocabilitatea ei. Tronul trebuie să cedeze națiunilor. Rolul care rămâne pre sama tronului e încă foarte mare. El e stânca neclintită și neinfluințată a dreptății, personificarea fiecăreia din națiunile ce privesc cu mândrie la el. De aceea regele Belgiului e așa de iubit, căci poporul e în el și el e în popor! Trebuie ca domn și popor să se identifice; cel întâi să fie espresiunea celui din urmă, astfel ca voințele lor să nu se contrazică niciodată!

Trecem la punctul al treilea, la acela al susținerei în niște drepturi răpite prin puterea brută. Lasă că într-un stat liberal, care pretinde a nu voi alta decât egala îndreptățire a tuturor, măsure brute nu-și au defel locul; dar apoi chiar astfel ne-ar plăcea ca să nu prea facă nimeni apel la acea putere telurică și sângeroasă, căci asta ar însemna a uita că însuși în armată proporțiunea germanilor și maghiarilor față cu slavii și românii e cea de „2 : 8“. Austria încă n-a avut o răscoală militară, dar se prea poate ca timpul să nu fie tocmai departe, căci astăzi, prin voluntari, armata *cugetă,* pre când ieri încă era numai o *masă.* Și să nu se uite că inteligența tuturor popoarelor din Austria e eminamente naționalistă.

În fine, mă mir cum venim noi românii de a ne combina soartea noastră câtuși de puțin cu acea a ungurilor. Pentru că suntem alături cu ei ori pentru că binevoiesc ei a o combina?

Să-i lăsăm dar de o parte pre acești oprimători ai autonomiei Transilvaniei, cu scandaloasele lor stări escepțiunale, cu torturele lor ca în evul-mediu, cu jurămintele sacrilege, oameni ce mistifică unde nu pot contesta și mint unde nu pot combate. Ei nu sunt competenți ca să ni dea nimica; și, de ne-ar da, e datoria noastră ca de la ei să nu primim *noi* nimica.

Să apelăm cu toată vigoarea de care dispunem la instanța adevărată: „la tron!“

Toate națiunile trebuiesc aduse la valoarea lor proprie, și când vom avea din ele factori reali, neiluzorii, atuncea se va putea continua cu înlesnire calculul cel mare și secular ce se numește: Istoria Austriei!

În reconstrucțiunea Austriei trebuie ca sancțiunea popoarelor ca atari să premeargă sancțiunei suveranului.

Toate popoarele sunt setoase de viață proprie, și numai din egala îndreptățire a tuturor se va naște ecuilibrul. Atunci numele „Austria“ va fi sinonim cu „pacea“.

❦

NOTIȚĂ ASUPRA PROIECTATEI ÎNTRUNIRI LA MORMÂNTUL LUI ȘTEFAN CEL MARE LA PUTNA

[Convorbiri literare, 15 septembrie 1870]

Dacă privim fierberea vieței noastre publice putem vedea lesne că neliniștea perpetuă din generațiunea ce e azi la ordinea zilei și frecările ei, atât din viața politică cât și din cea spirituală, nu-și au cauza lor pe-atâta în interese personale (precum o susțin unii), ci mai mult în profunda sciziune dintre direcțiunile pe care au apucat unii pe de o parte, alții pe de alta. Adăugind pe lângă acestea un caracter cam vehement, precum e acel al rasei noastre, ne putem lesne esplica de ce simple divergințe în păreri se schimbă în neîncredere și în acuzări de intențiuni subversive.

Răul cel mare nu e că o asemenea stare de lucruri esistă, ci că se perpetuă și se moștenește; și dacă generațiunea ce crește azi ar aduce cu sine o moștenire atât de tristă, nu ne îndoim că, prin o consecință nedreaptă și mereu în creștere, antitezele ar deveni mai mari și mai neîmpăcate.

Însă generațiunea ce crește are și ea datorii de împlinit, precum le are fiecare generațiune ce se înțelege pe sine însăși, și e lesne de presupus că membrii ei, îndată ce au cunoscut răul, au cugetat și la remedii contra lui.

Serbarea la mormântul lui Ștefan cel Mare, deși pornită mai mult dintr-un sentiment de pietate către trecutul nostru pe cât glorios, pe atâta nefericit, totuși cu vremea ideea a început a prinde un interes mai bogat decum puteam presupune din început. S-a născut conștiința că o întrunire a

studenților români din toate părțile ar putea să constituie și altceva decât numai o serbare pentru glorificarea trecutului nostru și că, cu o ocaziune atât de favorabilă în feliul său, am putea să ne gândim mai serios asupra problemelor ce viitorul ne le impune cu atâta necesitate. Viitorul însă e continuarea, în cazul cel mai bun rectificarea trecutului. Ca el să fie o simplă continuare a trecutului, cu toate calitățile acestuia, a fost o idee ce trebuia esclusă *a priori.* Pentru o rectificare a greșalelor și lipselor prezentului, care mâne firește va fi pentru toți trecut.

Însă unul din cele mai mari defecte ale prezentului e tocmai starea de lucruri ce am caracterizat-o în liniile prime ale acestei notițe, și trebuința cea mai mare ne s-a părut nouă că ar fi *o singură direcțiune a spiritului* pentru generațiunea ce crește.

Rezumându-ne, putem spune că, dacă esteriorul acestei festivități are să fie de un caracter istoric și religios, interiorul ei — dacă junimea va fi dispusă pentru aceasta — are să cuprindă germenii unei dezvoltări organice, pe care spiritele bune o vroiesc din toată inima.

Ca lucrarea noastră în viitor să constituie un singur organism, normal și fără abatere, e, se 'nțelege de sine, un ideal a cărui împlinire nu e decât problematică; însă puținul bine ce ar putea rezulta dintr-o încercare de a organiza viața viitorului însemnează totuși mai mult decât nici o încercare spre aceasta.

Asta-i espunerea scurtă a scopului serbărei de la Putna.

Credem însă că n-ar fi neinteresantă o analizare a motivelor ce-au cauzat amânarea ei.

Prin războiul de față, la care participează cu spiritul toată lumea civilizată, s-a creat un curent al zilei care înădușă orice mișcare de un caracter mai pacific. Dacă serbarea se ținea în anul acesta, nu-i rămânea decât alegerea între două consecințe egal de rele. Sau că curentul zilei, îi imprima fără voie, o nuanță politică pe care n-o are și nici intenționează de-a o avea, și astfeli am fi dat naștere la zgomote și păreri cu totul neidentice cu scopul și ființa ei, ba poate că în cazul cel mai rău realizarea ei ar fi fost oprită prin măsuri guvernamentale; sau, dacă lumea ar fi fost priceput-o bine, fiind însă în contradicțiune cu curentul zilei, nimene nu s-ar fi interesat de ea ș-ar fi trecut nebăgată în samă și fără de-a lăsa vreo urmă morală, precum s-au mai întâmplat și cu alte serbări de natura acesteia. Iată rălele între care trebuia să aleagă; — și de aceea Comitetul pentru serbare a

găsit de bine a o amâna pe anul viitor, când spiritele vor fi mai liniștite și participarea neoprită de nici un fel de considerațiune.

DIN PERIODICE: 1871

❦

[În manuscris]
Comitetul central pentru serbarea întru memoria lui Ștefan cel Mare
APEL

Cătră onoratul public român

Luând junimea română academică în considerațiune că [1] o amânare a serbării întru memoria lui Ștefan cel Mare ar produce dezinteres pentru totdeauna, a decis [2] în adunarea sa generală de la [3] 10 iuniu 1871 [4] cumcă [5] *„Comitetul central se însărcinează a esecuta serbarea în 27 august 1871 cu mijloacele despre cari dispune“* [6].

Primind comitetul această sarcină grea, pășește de nou, rezolut și plin de însuflețire, la realizarea scopului măreț. În darn sunt însă neînsemnatele puteri ale unui comitet, în darn este zelul modest al unei junimi! Serbarea de la Putna n[7]-are să fie serbarea unui comitet a unei junimi: serbarea de la Putna trebuie să fie un act produs de o națiune întreagă, serbarea de la Putna are să fie întrunirea națiunei române în suvenirile trecutului, în însuflețirea prezintelui și în speranțele viitoriului! În trecutul neguros al națiunei române sânt multe puncte strălucitoare [8], unul dintre aceste, cel mai strălucitori, este acela în care apare umbra măreață a lui Ștefan cel Mare; pe lângă această suvenire să ne adunăm; la mormântul acestui bărbat să ne dăm mâna; aici să o[9] zicem în fața lumei că [10] am avut un trecut și voim a avea un viitoriu!

Iată ideea! Iată scopul serbării! Nu junimea română academică a produs ideea serbării întru memoria lui Ștefan cel Mare: ea purcede din conștiința națională română. Națiunea română voiește cultura, și *cultura ei trebuie să fie una:* omogenă la Prut și la Somiș, omogenă în sânul Carpaților cărunți și pre malurile umede ale [11] Dunărei bătrâne! Și viitoriul, cultura viitoriului, unitatea spirituală a viitoriului zace în noi, în generațiunile prezintului!

Cu mijloace despre cari [12] comitetul dispune [13] serbarea nu se va putea aranja în mod demn de umbra măreață a eroului la al cărui mormânt ne-am ales altariul, nu în un mod care să facă onoare junimei academice a națiunei

române [14]. Sperăm însă că [15] cu ajutoriul onoratului public român mijloacele noastre se vor putea înmulți și noi vom putea aranja o serbare cel puțin modestă, seriozitatea și însuflețirea generală o vor face grandioasă. Nenorocirea care a lovit fondul serbării nu poate [16] înnegura scopul care serbarea l-a avut [17]; fatalitatea nu poate [18] să triumfeze preste [19] o idee! Suntem de [20] ferma convingere cumcă [21] publicul român nici până azi [22] nu au pierdut din zelul său nobil față cu cauzele mărețe!

Apelăm dară la naționalismul tuturor românilor, rugând pre toți acei frați ai noștri cari voiesc a conlucra spre realizarea serbării să binevoiască a se pune în corespondință cu comitetul central.

Comitetul primește corespondințele și contribuirile [23] sub adresa: *Vas. Bumbac, Viena, Universitate.*

Viena, în 14 iuniu 1871 [24]
V. Bumbac, m.p. [25]
vice-președinte
Ioan Slavici, m.p. [25]
secretariu

APEL
Cătră junimea română

Fraților! Nime [26] nu e mai mult pătruns de ideea serbării întru memoria lui Ștefan cel Mare [27] decât noi, pentru al căror viitori serbarea va să aibă cele mai mari rezultate.

Prin încrederea voastră, junimei române din Viena i s-a dat sarcina onorifică de a conduce deocamdată lucrările spre realizarea serbării. Azi e momentul ca să facem un pas rezolut, să realizăm dorința noastră [28] comună. Pierdem un an din rezultatele serbării [29] dacă [30] amânăm serbarea pre [31] anul viitori.

Apelăm dară la zelul vostru național și vă provocăm [32]:

1. A vă organiza în timpul cel mai scurt [33] în comitetele filiale și a vă pune în corespondință cu comitetul central din Viena [34] (V. Bumbac [35], Universitate).

2. A vă da părerea [36] față cu serbarea, și în special față cu modul în care doriți ca ea [37] să se realizeze, ca așa serbarea [38] să poată fi un act produs conform dorințelor comune ale junimei române [39].

3. A lucra în cercul vostru pentru lățirea ideei serbării și realizarea ei [40], colectând contribuiri și trimițându-le comitetului central [41] până la 15 iuliu a.c.

4. A vă îngriji mai cu deosebi despre aceea ca [42] să puteți participa cât mai mulți la serbare [43].

Până la finea acestei lune, comitetul [44] central va compune programul festiv [45] și vi-l va face cunoscut.

De la energia junimei române depinde realizarea serbării: la lucru dară fraților![46].

Viena, în 14 iuniu 1871 [47]

Pentru comitet: ca mai sus [48]

APEL

Cătră junele române

Surorilor! A venit momentul ca junimea română să manifesteze [49] conștiința unității sale naționale; a venit momentul ca junimea română să o [50] zică în fața lumei că e îndestul matură [51] spre a-și cunoaște chemarea sa [52] socială în Orientul Europei.

Au trecut timpurile fierului; au trecut era puterei brute: pe stindardul junimei române este azi numai una deviză [53]: cultura. Cu ocaziunea serbării întru memoria lui Ștefan cel Mare, junimea română academică, și cu ea [54] întreaga junime română, voiește a da espresiune unitară [55] rezoluțiunei sale de a se cultiva [56] — *cultiva omogen.*

Acest act mare ar pierde din valoarea sa etică dacă voi nu ați conlucra spre realizarea lui, dacă voi nu ați lua parte la această întrunire: junimea română întreagă trebuie să producă actul [57]!

Surorilor! Priviți la măreața voastră ginte. Au căzut Roma bătrână; noi am rămas orfani; numai una ereditate a rămas [58] — superioritatea spirituală a gintei latine. Azi e momentul să arătăm cumcă sântem ce sântem [59]! Și voi fiți cu noi! Cornelia a crescut pe Grachi [60]; Ioana a eliberat Francia;

Medicele au fost numele artelor; Șarlota a murit pentru binele comun: voi fiți surorile noastre!

Apelăm la simțurile [61] voastre naționale și vă rugăm ca să conlucrați în verice mod spre realizarea serbării — înștiințând comitetul central din Viena (V. Bumbac, Universitate) despre nobilul sucurs [62].

Vă rugăm în special:

1. Ca [63] să binevoiți a face pentru fiecare țară română (Muntenia, Moldova, Bucovina, Transilvania, Crișana, Timișoara, Marmorosa [64] și Besarabia) câte o flamură cu inscripțiunea: *„Cultura e puterea popoarelor“ — Junele române din* (țara).

2. Ca să binevoiți a trămite aceste flamure comitetului central la locul serbării (Putna, Bucovina) cu câteva zile înainte de serbare (27 aug. a.c.) prin o reprezentantă [65] aleasă din junele țării respective ori, dacă asta [66] nu se poate nicidecum [67], prin poștă.

3. Flamurele vor servi la serbare de [68] decorațiune, reprezentând sexul frumos al întregei românimi [69], iară după serbare junii români vor primi flamurele din mânile junelor române, ca eterne suveniri ai acestei zile mărețe!

Dacă toți voim, va fi! [70]

Viena, etc. ca mai sus [71]

1. A: cumcă 2. R, A: *nota 1:* Pe baza raportului care s-a dat din partea comitetului, și în urma promisiunei on. redacțiuni a „Curierului de Iași“ 3. R, A: la *lipsește* 4. R, A: a.c. 5. R: că 6. K, A; „Comitetul central se însărcinează a esecuta serbarea cu mijloacele de care (A; despre cari) dispune în 27 august 1871“ 7. R, A: nu 8. R, A: și 9. R: o *lipsește.* 10. R: că *lipsește;* A: cumcă 11. R: umede ale *lipsește.* 12. R: de care 13. R, A: *nota* 2: Vezi raportul comitetului publicat în foile române; vezi no. 55 al „Curierului de Iași“, unde se promite răspunderea unei colecte de 1.000 lei noi 14. R, A: nu în un mod care să facă onoare junimei academice a națiunei române *lipsește* 15. A: cumcă 16. R: putea 17. R: care l-a avut; A: care l-a avut serbarea 18. R: putea 19. R: de 20. R: avem 21. R: că 22. R, A: astăzi 23. R: contribuțiunile în bani 24. R: Viena, în 12 iuniu 1871; A: Viena, în 12 iuniu 1871 *lipsește* 25. R: m.p. *lipsește* 26. R, A: nimeni 27. R: întru memoria lui Ștefan cel Mare *lipsește.* 28. R: noastră *lipsește* 29. R, A: din viața noastră comună 30. R, A: *urmează* mai 31 R: până la 32. R: propunem 33. R: cel mai scurt timp 34. R: din Viena *lipsește:* 35. R: *urmează,* Viena 36. R, A: părerile 37. R: ea *lipsește.* 38. R: pentru ca o așa serbare 39. K, A: conform dorințelor generale 40. R: ideii și serbării și realizării ei; A: ideii serbării și realizării ei 41. R, A: contribuirile și trămițându-le nouă 42. R: despre aceea ca *lipsește* 43. K, A: să puteți fi reprezentați cât mai numeros la locul serbării 44. R, A:

lunei acesteia, noul comitet 45. R: festiv *lipsește;* A: serbării 46. R, A: La lucru dară, fraților! De la energia junimei române depinde realizarea scopului 47. R, A: Viena, (A: în) 12 iunie 1871; R: *nota. 3:* Sunt rugate toate stimatele redacțiuni române de a binevoi a reproduce aceste apeluri, a-și da părerea față cu serbarea și a trămite comitatului central câte un esemplar din numerile în care este ceva despre serbare. Numa așa vom fi în stare a aranja conform opiniunii publice. Rugăm deodat stimatele redacțiuni române de a sprijini cauza serbării. *Comitetul* 48. R: *V. Bumbac* Vice-președinte *Ioan Slavici.* secretar; A: Vice-președinte, *V. Bumbac* m.p. secretar, *Ioan Slavici* m.p. 49. R: manifeste 50. R: o. *lipsește* 51. R: națiunea română e îndestul de matură. 52. R: sa, *lipsește* 53. R: este numai un cuvânt 54. R: junimea română academică, și cu ea *lipsește* 55. R; o espresiune unanimă, 56. R: d-a se 57. R: actul, mai repețim, trebuie să fie produs de întreaga junime română 58. R: ne-a, mai rămas 59. R: ce sântem *lipsește* 60. R: Grachii 61. R: simțimintele 62. R: nobilul vostru concurs 63. R: ca *lipsește* 64. R: Maramoroșul 65. R: reprezentațiune 66. R: aceasta 67. R: nicidecum *lipsește* 68. R: ca 69. R: reprezentând sexul frumos al întregei românimi *lipsește* 70. R: Dacă toți voim, tot se va TACE! 71. R: Viena 14 iunie 1871, Pentru comitatul central: Vice-președinte *V. Bumbac,* secretariu *Ioan Slavici.*

❦

DOMNULUI DUMITRU BRĂTIANU

[Românul, 3/15 august 1871]

Stimate domnule,

Prin articolul d-voastră publicat în no. din 23 iulie a.c. al jurnalului *Românul* ați împrumutat serbării de la Putna acea strălucire pe care prestigiul unui nume ș-a unei inteligențe însemnate i-o dă unei fapte neînsemnate chiar.

Dacă însă serbarea s-ar întâmpla într-adevăr ca să aibă acea însemnătate istorică pe care i-o doriți d-voastră, dacă ea ar trebui să însemne piatra de hotar ce desparte pe planul istoriei un trecut nefericit de un viitor frumos, atunci trebuie să constatăm tocmai noi, aranjatorii serbării, cumcă meritul acesta, eroismul acestei idei, nu ni se cuvine nouă. Dacă o generațiune poate avea un merit, e acela de a fi un credincios aginte al istoriei, de a purta sarcinile impuse cu necesitate de locul pe care-l ocupă în lănțuirea timpilor. Și istoria lumii cugetă — deși încet, însă sigur și just: istoria omenirii e desfășurarea cugetării lui Dumnezeu. Numai espresiunea esterioară, numai formularea cugetării ș-a faptei constituiesc meritul individului ori al generațiunii, ideea internă a amândurora e latentă în timp, e rezultatul unui

lanț întreg de cauze, rezultatul ce atârnă mult mai puțin de voința celor prezinți decât de a celor trecuți.

Cum la zidirea piramidelor, acelor piedici contra pasurilor vremii, fundamentele cele largi și întinse purtau deja în ele intențiunea unei zidiri monumentale care e menită d' a ajunge la o culme, astfel în viața unui popor marea generațiunilor trecute, cari pun fundamentul, conține deja în ea ideea întregului. Este ascuns în fiecare secol din viața unui popor complesul de cugetări cari formează idealul lui, cum în sâmburele de ghindă e cuprinsă ideea stejarului întreg. Și oare oamenii cei mari ai României nu-i vedem urmărind cu toții, cu mai multă ori mai puțină claritate, un vis al lor de aur, în esință același la toți și în toți timpii? Crepusculul unui trecut apus aruncă prin întunericul secolelor razele lui cele mai frumoase și noi, aginții unei lumi viitoare, nu sântem decât reflesul său.

De aceea, dacă serbarea întru memoria lui Ștefan va avea însemnătate, aceea va fi o dovadă mai mult cumcă ea a fost cuprinsă în sufletul poporului românesc și s-a realizat pentru c-a trebuit să se realizeze; dacă însă va trece neînsemnată, atunci va fi o dovadă cumcă a fost espresiunea unor voințe individuale necrescute din sâmburele ideilor prezintului. E o axiomă a istoriei că tot ce e bine e un rezultat al cugetării generale și tot ce e rău e productul celei individuale. De aceea meritul nostru va consista numai în formularea ideilor și trebuințelor esistente ale poporului, nu în crearea unor altora; ne vom lăsa îndreptați de cugetarea și trebuințele poporului nostru, nu d' ale noastre proprii, receptate poate de la străini, ne vom lăsa conduși de curentul ideilor națiunii și nu vom pretinde rolul de a conduce noi prin ideile noastre individuale.

Prin numele și inteligența d-voastră ați aruncat asupră-ne razele cele mai curate ale generațiunii căreia îi aparțineți; de aceea primiți mulțămita noastră — nu pentru noi, a cărora nu-i nici ideea, nici condițiunile de realizare — ci pentru sfințenia cauzei, a cărei flamură o urmăm cu toții și a cărei un moment e și serbarea aceasta.

Cernăuți în 3 (15) August 1871.

Pentru comitet: Mihaiu Eminescu, Pamfil Dan.

❦

SERBAREA DE LA PUTNA ÎNTRU MEMORIA LUI ȘTEFAN CEL MARE

[Articol cu paternitate incertă]

[Curierul de Iași, 22 și 25 august 1871]

Orice popor, pentru a se putea întări ș-a pune baza unei esistențe durabile, mai nainte de toate are trebuință neapărată de-o patrie, de un pământ de care să se lege cu sângele și viața sa, la care să țină din toată puterea și dragostea inimei sale. Istoria veacurilor trecute ne arată că neamurile cari nu s-au lipit de o asemenea patrie, a cărora țel și tendințe au fost numai cuceriri și năvăliri deprădătoare, fără a găsi un colț în lume în sânul căruia să plânteze sâmburele fecund al unei vieți strălucite în viitor, zicem toate acele neamuri s-au șters de pe fața pământului ca colbul suflat de vânt.

Dar dacă prima condițiune a constituirei și consolidărei unui popor este *patria,* nu mai puțin important pentru dânsul și pentru traiul său sunt luptele și frământările ce trebuie să susție în fața sămânțiilor străine cari îl înconjoară și-i amenință pe tot momentul cu pieire clădirea ce și-a făcut. Aceste lupte și frământări se conduc și se operează de oameni mari, cari la romanii și grecii antici se numeau semizei, iar la noi viteji și voinici.

Mai *târziu* brațul începe să *obosească,* dușmanii *amenințători,* de asemenea slăbiți, *contenesc agresiunile* lor; puterea *vitală* din popor trebuie consumată într-alt chip; atunci începe mai cu mare vigoare *agitarea* inteligenței. Acesta este momentul cel mai solemn. Acest *stadiu* se numește — deșteptarea poporului.

Atunci te întrebi: Cine *sânt*? Unde mă găsesc? Ce trebuie să fac?

Fericita nația care prin faptele și lucrările sale răspunde nimerit la aceste vitale întrebări.

De la începutul secolului nostru mai ales, românii încă au simțit *trezindu-se* în sufletul lor *nedumeritul* dor de *regenerare* și *renaștere.* Popor *tânăr* și plin de viață, *oțelit* în cumplitele suferințe ale timpurilor, aprins de *emulație* în fața celorlalte popoare, el s-a aruncat c-un entuziasm nespus pe calea *propășirei,* a alergat ars de setea cea mai crudă — la izvoarele dorite ale culturei.

Dar nenumărate și grele *sânt* lucrurile ce trebuie împlinite pentru a face fericirea unei nații. Chiar un individ, *până* s-ajungă *binecrescut,* asigurat în esistența sa, luminat la minte, c-un *cuvânt* bine preparat pentru a aduce o

viață demnă și folositoare, de câte ajutoare nu are trebuință?! Dar încă o nație întreagă, și mai ales o nație ca a noastră! „La lucru dar bărbați și femei, tineri și *bătrâni“*, ne strigă puternica voce a secolului al nouăsprezecelea. Departe de noi odihna zădarnică! Departe de noi *îndeletnicirile frivole* și stricăcioase intereselor noastre naționale!

Să lucrăm, dar să lucrăm *inspirați* de *sântul* glas al patriei, să *asudăm* dar sudoarea noastră să se scurgă pentru interesele neamului românesc.

Un model de lucrare pentru binele poporului nostru este *Serbarea de la Putna*, care a *reîmprospătat* în mintea fiecăruia român memoria *sfântului* erou Ștefan cel Mare și *groaznicului* trăznet al dușmanilor doritori de viața și leagănul nostru.

Iată serbarea, iată mărețul spectacol despre a căruia însemnătate și curs ne-am propus a prezenta lectorilor noștri o scurtă dare de samă.

Dar înainte de a face istoricul serbărei ș-a *solemnităților* ei, credem de interesul publicului ce n-a avut norocirea să călătorească la mănăstirea Putna a-i face *încâtva* cunoscută poziția *topografică* a acestui *lăcaș sfânt, mândră* și *doioasă* suvenire a timpului îndepărtat. Tot aci va fi locul nimerit pentru descrierea acelor podoabe și pregătiri artificiale pe cari comitetul *aranjatoriu* le-a *făptuit* spre trebuințele oaspeților și spre mărirea *sărbătoarei.*

Când pleci de la *Hadikfalva* cătră Putna, pe un drum a căruia împrejurime, dotată de natură și de oameni cu cele mai bogate daruri, cu cele mai frumoase podoabe, îți răpește vederile și-ți *dezmiardă* sufletul: zicem, *când* pleci spre Putna, zărești în depărtare *înălțându-se* către ceri *falnicile* coame și spete a munților Carpați. Pe de o parte *ț-ar* plăcea să ajungi *cât* de *curând* la țelul *călătoriei*, pe de altă parte ai dori să treci perpetuu pintre aceste *holde* înflorite, pintre aceste dumbrăvi *răcoroase*, unde ochii nu se *satură* de privirea *impozantelor aleie* de plopi ș-a *mănoaselor țarini* din Bucovina cea drăgălașă. După o călătorie de 4-5 oare în fine regiunea *vegetațiunei* bogate dispare, poalele munților se arată, un *vânt* rece te *aburește*, o tăcere *sfântă* te împresoară, și puțin câte puțin te trezești *adâncindu-te* în *criierii* munților. Aici la capătul satului, pe genunchii unei grupe de munți *acoperiți* cu brazi seculari, se *rădică* mănăstirea cu turnurile ei *măiestoase.* De toate părțile împresurată cu munți *sfâșieți* de *crăpături* și văi *adânci* și înguste; în apropierea unor mici plaiuri de verdeață *încântătoare*, cu drept *cuvânt* a fost aleasă de locașul etern a celui ce n-a avut răgaz să se odihnească toată viața sa cum se cuvine.

Mănăstirea se compune dintr-o biserică destul de *spațioasă,* care într-una din *despărțiturele* sale cuprinde mormintele domnilor Ștefan cel Mare, Bogdan și Rareș ș-a mai multor doamne din epocele gloriei noastre militare. În jurul bisericei *sânt rădicate* în formă *pătrată* odăile destinate pentru călugări, odăi dintre cari cele mai multe *sânt* adevărate saloane. La intrare deasupra zidului este așezată clopotnița c-un turn înalt, înlăuntru din partea dreaptă o altă *clopotniță* mai mică, ce conține clopotul lui Ștefan cel Mare numit *Bugea.* Spațiul dintre biserică și *edificiul* cu chiliile este acoperit de verdeață și de-o grădină plină de flori, organizată după gustul cel mai bun.

Lucrările făcute de comitetul *aranjator* întru scopul serbărei au fost următoarele:

Din sat *până* la mănăstire *de-amândouă* părțile șoselei, pe *lângă* arborii naturali erau *împlântate* în *pământ* cetine de brad în două șiruri paralele. Ici și cole în direcția acestor aleie artificiale erau așezate *lampioane* mari și mici pentru *luminație.* La mijlocul drumului, considerat din sat *până* la mănăstire, se înălța un *impozant* arc de *triumf,* construit din crengi de brad și decorat cu o mulțime de flamuri. Pe *frontispiciul arcului* se cetea cuvintele: *Memoriei lui Ștefan cel Mare, mântuitorul neamului.* De partea dreaptă a acestui arc, pe un plai ce nu se rădică mult peste *nivela* drumului, era *situat colosalul portic,* o construcție într-adevăr minunată, încăpătoare de 1500 persoane. Înlăuntrul acestei *clădiri* erau așezate de-a lungul mese și *lavițe* de brad. Pe *stâlpii* din mijloc *atârnau marcele* țărilor române ș-o sumă de flamure mici. În fine *aranjamentul* dinaintea *porticului, stătători* din mai multe șiruri de cetine *împlântate* în *pământ,* împodobite cu *drapele,* era de-o *frumuseță* rară.

Acum, după ce-am dat lectorilor noștri o *ideie* palidă despre situația maiestoasă a mănăstirei și despre *aranjamentele* comitetului, *rămâne* să facem tabloul *măreței* festivități.

Sâmbătă sara, la 10 oare, un imens număr de oaspeți se îndrepta cătră biserică. Era momentul *începerii* serbărei. *De-abia* preoții intrase în altar, *de-abia* se începuse sfintele *ceremonii, când* la pomenirea numelui neuitatului erou *clopetele* se clatină, *salvele* de tunuri vuiesc de două părți de pe *vârfurile* munților. Atunci:

> Mușchiul zidului se mișcă, pintre iarbă se strecoară
> O suflare care trece ca prin vine un fior …
> Este ora nălucirei: Un *mormânt* se *dezvălește,*
> O *fantomă 'ncoronată* din el iese … o zăresc …

Iese … vine către țărmuri … stă … în preajma sa privește.
Râul înapoi se trage, munții *vârful* își *clătesc*.

Ascultați!… marea *fantomă* face semn … dă o poruncă …
Oștiri, *taberi* fără număr împrejuru-i *înviez*;
Glasul ei *se 'ntinde*, crește, *repețit* din *stâncă'n stâncă*,
Transilvania 'l aude: Ungurii se *înarmez*.

Salutare, umbră veche! primește *închinăciune*
De la fiii României, pe care tu o ai mărit:

Noi venim mirarea noastră la *mormântu 'ți* a depune,
Veacurile *ce 'nghit* neamuri al tău nume l-au răpit.

Este imposibil de esprimat bine prin cuvinte acea impresiune *înălțătoare* ce te pătrundea la *auzirea* acelor vuiete. Sunetele clopotelor împreunate cu *trăznitурile bubuitoare* ale *săcălușelor parcurau* munții *departe — departe*, și mult în urmă auzeai *clocotind* ecourile *repețite*. Mai adauge la aceste *splendida luminație* din mănăstire și *strălucitoarele* focuri aprinse pe piscurile de *primprejur*: ș-o fericită iluzie te răpește și te *transpoartă* în timpurile *când* viteazul pe care-l *celebrăm* după patru secole sta cu fierul în *mână*, ca un zid de apărare al *creștinătății* contra *furiei* musulmane.

Târziu noaptea oaspeții se retrag, reprezentanții și damele în odăile din mănăstire, iar *ceialaltă* parte a publicului pe la casele țăranilor.

Duminica la 8 oare dimineața *câteva rânduri* de salve anunță adunarea publicului în *porticul* festiv. Președintele comitetului arată în puține cuvinte energice scopul ce-a adunat *atâți* români la *mormântul preamăritului* erou al națiunei și esprimă mulțumirea cea mare de care se simte pătruns comitetul și întreaga junime academică, în fața *concursului* ce i-a dat națiunea întru realizarea *măreței* idei. Apoi publicul intră în biserică, pentru a asculta *sfânta liturgie*.

Aici în tot decursul *sfântului* serviciu divin patru tineri academici stau *lângă mormântul* lui Ștefan. Pe la *preceasnă* părintele egumen al mănăstirei, d. *Arcadiu Ciupercovici*, ține o predică corespunzătoare *hramului*, prin care *eminentul* preot știu *atât* de bine să vorbească la sufletele *auditoriului*, sub formă religioasă, *încât* dacă ni s-a *încălzit* sufletul de sentimente religioase, nu mai puțin am simțit inima noastră mișcându-se de patriotism și însuflețire.

Săvârșindu-se liturgia, publicul cu preoții în frunte se aranjază într-o procesiune maiestoasă care se oprește la portic. La mijlocul porticului pe o masă se vedeau urna consacrativă, epitaful lucrat pe catifea albastră închisă a d-nei Maria Rosetti, epitaful pe catifea roșie a d-nelor din Bucovina; iar lângă masă răzemate de stâlpi străluceau în toată pompa lor frumosul stăndard al d-nelor din Iași și mărețele flamure a doamnei Haralambie ș-a școalei de belle arte din Iași, provezute cu portretul lui Ștefan cel Mare, ornate cu diferite simboluri de aspirație și glorii în viitor și înzestrate cu inscripții nimerite și demne de memoria marelui domn român. Toate aceste odoare se sfințesc de către clerul oficiant, în urmă lumea să stropește cu aghiasmă ș-apoi în mijlocul unei tăceri adânci d. Xenopol rostește cuvântarea festivă. Acest cuvânt întrunește în sine toate elementele ce constituie un adevărat op de elocință, și nu-i mirare dacă mintea fiecăruia era fixată cu toată puterea asupra pasagelor instructive ce se desfășurau într-însul, asupra învățăturilor potrivite ce oratorul făcea să se reflecteze din faptele lui Ștefan cel Mare asupra stărei noastre de față. După aceasta veni corul compus din teologi bucovineni și intonă în cuartet imnul religios a lui Alecsandri, compus anume pentru serbare. În fine lumea se înturnă în ordinea de mai nainte la biserică pentru a se continua și sfârși sfânta liturgie, și astfel se fini serbarea hramului și festivitatea zilei dintâi întru amintirea domnului Ștefan.

A doua zi luni dimineața publicul iarăși se adună în portic și plecă ca în ziua procedentă la biserică pentru ascultarea sfintei liturghii. După liturghie procesiunea cu preoții oficianți reîntorcându-se la portic, ieu darurile: adică urna, epitafurile și standardele și le transportă în biserică, unde se depun pe mormântul aceluia pentru care le destinară dăruitorii lor. Dar înainte de a rădica darurile din portic, Prea Cuvioșia Sa părintele egumen al mănăstirei se suie la tribună și dă cetire *„Cuvântului de îngropăciune la moartea lui Ștefan cel Mare“*. Această orațiune funebră este un monument literar găsit în Besarabia de Hurmuzachi. Când și de cine s-a compus, nu se știe, dar că nu s-a rostit la îngroparea lui Ștefan cel Mare, cum ne spune titlul, este constatat. Fie însă compus de oricine, acest cuvânt cu drept se potrivește aproape de un model de elocință română și până și azi el te pătrunde până în adâncul sufletului și te farmecă prin stilul său plăcut și energic. Bună ideie a avut dar comitetul a-l pune în programă, căci cel ce l-a ascultat a trebuit să mărturisească că rostirea lui a fost unul din momentele cele mai însemnate

ale serbărei. Unde se descrie mai bine eroismul lui Ștefan decât în acest necrolog eminent:

> *„Ca fulgerul de la răsărit la apus a străluminat: marturi sunt leșii, cari cu sângele lor au roșit pământul nostru; marturi ungurii, cari-și văzură satele și cetățile potopite de foc; marturi tătarii, cari cu iuțimea fugei n-au scăpat de fierul lui; marturi, turcii, cari nici în fugă nu-și putură afla mântuirea … marturi sunt toate neamurile de pe-mprejur, care au cercat ascuțitul sabiei lui! …“*

Unde se face mai drept și mai deplin panegiricul iubitului erou, ca-n aceste cuvinte:

> *„Dar ce minte e atât de bogată în gândiri, ce limbă e așa de îndestulată în vorbe, ce meșteșug așa de iscusit la împlinirea cuvântului, ca să poată împodobi atâtea risipe ale vrăjmașilor, atâtea sfărmări de cetăți, atâtea zidiri de locașuri sfinte și atâta înțelepciune, și în cât au trăit, au înflorit și voinicia și fericirea noastră, și care toate lucrările sale și le-a pecetluit cu credința în Isus Christos: în războaie biruitor smerit, în pace domn drept și bun, iar în viața sa în parte credincios adevărat“.*

În fine iată ce spune necrologistul despre Ștefan pe când se afla țara în zile de pace:

> *„Departe de curtea lui toată minciuna, zavistia legată, pizma ferecată, înșelăciunea izgonită, strâmbătatea împilată de tot: dreptatea împărățea pe scaun; și nu ea lui, ci el era supusul ei și șerbitoriu! De apuca armele, de ea se sfătuia; de judeca, pe dânsa o asculta; de cinstea, ei-i urma și toate le făcea ca un șerb din porunca ei! Cei vechi băznuia, că dreptatea a fugit dintre oameni; iar noi putem adeveri, că la noi stăpânea. O, viață fericită! O, obiceie de aur! o, dulce stăpânire întru carea au petrecut străbunii noștri! Oare-ți mai veni vrodată? Oare ne vom învrednici și noi a vă avea? Oare ați fost numai și ați trecut, lăsându-ne nouă numai o amară aducere aminte de voi? Atâta-i de dulce dreptatea la o stăpânire și atâta-i strâmbătatea de amară, încât noi după atâtea veacuri plângem pe un domn drept atunci când pe cei strâmbi sau îi uităm sau mi ne aducem aminte de ei fără nu să-i hulim“.*

Tot înainte de a depune darurile prețioase pe mormânt se ține parastas de pomenire și se cântă frumosul imn a lui Ștefan cel Mare esecutat de corul teologic. Cu ocaziunea așăzărei darurilor se cetesc cu glas tare toate inscripțiunile de pe ele.

În fine trebuie să amintim că la toate momentele mai solemne din cursul serbărei se trăgeau clopotele dimpreună cu *Bugea* și se dau mai multe

rânduri de salve, care toate împreună împrumutau serbărei o față mai solemnă și mai maiestoasă.

Pân-aici ne-am încercat a schița partea festivă și partea religioasă a serbărei, rămâne să informăm publicul despre partea veselă, despre petrecerile și îndeletnicirile ce au urmat în ambele zile festive cu ocaziunea meselor comune în portic și începând de sara până adânc în noapte.

La ospățul comun de duminică după amiazi cel dântâi toast l-a ținut președintele comitetului în sănătatea și lunga viață a Imperatorului Austriei. După aceasta au urmat o serie de toasturi întovărășite de discursuri patriotice și naționale, în cari se revela sentimentele aprinse și entuziasmul viu al vorbitorilor, cari nu puteau înăduși în sufletul lor nobila pornire a focului patriotic, pe lângă toată priveghere riguroasă a comisarului rânduit din partea guvernului. Cele mai mari emoțiuni au produs discursurile înfocate și adânc simțite ale d-lor *Silași,* prefect la seminariul gr. cat. din Viena, *Sbiera,* redactorul foiei Societății pentru cultura poporului român din Bucovina, *Mureșanu,* reprezentant din Transilvania și *Procopeanu,* preot din Dorna. Nu mai puțin au fost aplaudate toasturile d-lor *Costinescu, Stănescu,* reprezentant din Arad, a preasfinției sale episcopului *Filaret Scriban* ș-a venerabilului egumen al mănăstirei, *Ciupercovici.*

După sculare de la masă, atât duminică cât și luni se începură improvizările adevăratei petreceri comune. La sunetul armonios a unei escelente orchestre din Suceava în mai multe părți ale porticului se încinseră danțurile cele mai aprinse, atât naționale, cât și străine. Era frumos a privi hora jucată de juni și de domnișoare române din diferitele provincii. Pentru variație, în intervalele danțurilor câțiva tineri cu vocea melodioasă intonau solo cântece naționale, ce erau ascultate și aplăudate de publicul, obosit de danț, cu mare frenezie. Nu trebuie să uităm a mai aminti că luni de către sară toți oaspeții au ieșit afară din portic ș-au improvizat pe plaiul umed de ploaie un șir de danțuri. Într-o parte danțau grupele oaspeților, în ceialaltă poporul. Așa erau de înveseliți cu toții încât nici ploaia ce picura din când în când nu putea să întrerupă cursul danțurilor.

Pentru ca și poporul adunat la serbare, atât din satul Putna, cât și din câteva sate din apropiere, să ducă o amintire vie în inima sa, n-au lipsit măsurile cuvenite pentru a-i inspira și lui interes către însemnătatea sărbătoarei. Astfel câțiva din inteligență au adunat pe țărani în sat, de acolo punându-se în fruntea lor i-au condus în sunetul marșului în monastire, unde au îngenuncheat de mai multe ori ș-au făcut închinăciuni înaintea

arcului de triumf ș-a fațadei monastirei, pomenind numele marelui Ștefan. Apoi intrând în curtea bisericei au fost întâmpinați de venerabilul egumen, care și de astă dată le-a adresat cuvinte pline de învățătură și de sfătuiri adevărat părintești. Încât pentru ospăț pentru popor comitetul s-a îngrijit de un bou, care s-a fript întreg și s-a împărțit pe movila de lângă portic în regula cea mai bună.

Astfeli se fini acea serbare, a căreia amintire va rămânea neștearsă din inimile române și de la care, credem, fiecare s-a întors cu mai multă tărie în suflet, cu mai mult respect pentru eroii trecutului nostru și cu mai multă abnegare în ceea ce privește interesele noastre comune.

Oricine ce va zice, această serbare a ieșit pe cât se poate de bine, mulțămită energiei și zelului comitetului aranjator, mulțămită acelora cari prin concursul material au făcut posibilă ținerea ei.

Să deie ceriul ca să ajungem asemine momente mai adeseori, să ne întâlnim pe mormintele strămoșilor noștri plini de virtute, și să ne legăm de suvenirea lor cu credința și aspirațiile vieței noastre. Numai cu chipul acesta vom putea conserva patria ce avem; numai cu chipul acesta neamul românesc poate spera slavă și pomenire în viitor! …

DIN PERIODICE: 1874

❦

CONSTANTIN BĂLĂCESCU

[Convorbiri literare, 1 noiembrie 1874]

Se poate spune că alături cu zgomotul vieței publice, cu eroii ce-și aleg de vii piedestalul, cu autorii ce de vii își pun singuri lauri pe frunte, pentru a nu-i căpăta după moarte, alături cu zgomotul deșertăciunii eterne ca zioa de azi, căci în zioa de azi vedem lumea cum au fost și va fi, există naturi cu puține pretenții și cu mai mult talent care, neademenite de opinia publică, ce în toată zioa e alta, zugrăvesc în liniște, sau cu pana sau cu penelul, lumea cum se prezentă ochiului lor, fără de-a întreba mult dacă mai putea fi și altfel decum este. Și totuș acești oameni nepreocupați sunt măsura progresului intelectual la un popor, căci lor le lipsește intenția de a se arăta altfel de cum sunt. Din vraful de cărți pe care ni le-a testat ultemele decenii vedem autori care au făcut zgomot în lumea literară și care pentru noi nu mai au nici o valoare, eară pe ici, pe colea găsim câte un colț de hârtii tipărite care au trecut nebăgate în samă, și care totuși samănă cu o pictură de „genre“ — nepretențios, și au preț din cauza obiectivității lor. Unul din acești autori astăzi puțin numiți și poate și mai puțin citiți este și Constantin Bălăcescu. Dacă cineva ar împărți oamenii în două, adică în mulțimea ce se mișcă plină de intenții și interese, eară pe de alta cei ce o privesc pe ea sau pe sine însuși prin ochelarii liniștei sufletești, atunci și acest scriitor ar trebui așezat în numărul celor din urmă. Nu știm dacă Bălăcescu a avut triumfuri în viața sa; dar nu se pre pare. Eliade scrie o prefață la niște fabule ale autorului în chestiune și vorbește în ea despre toate lucrurile din lume numai despre ceea ce ne-ar interesa pe noi, nu. Nici anul nașterei nu-i citat, nici un șir asupra vieței sale, ba nici numele de botez. Deși scrierile sale contrastează foarte mult, și spre meritul lor, cu pretențiozitatea contimporanilor vechi și noi ce i-a avut, deși ele sunt dictate de-un simțământ adevărat și de o judecată dreaptă, deși a dezvălit cu o claritate naivă acea părticică de filozofie pe care spiritul universului o sădise și în el, totuși puțini știu că el mai trăiește, puțini știu dacă bătrânețea lui e înconjurată de acel respect al societății pe care bătrânii de soiul lui au

dreptul de a-l pretinde. Scrierile lui sunt puține la număr. O comedie în trei acte *Buna educație*, un număr mic de poezii meditative și umoristice, epigrame, fabule și o poezie satirică mai lungă: *Fă-mă tată să-ți samăn* sau *Căftănitul de țară la București*. De vor mai fi și altele nu știm. Se spune că reprezentarea comediei au avut un succes relativ destul de mare, ear din poezii cea din urmă e mai cunoscută, deși nu este cea mai bună și și-a pierdut valoarea multora din aluziunile ei, descriind o actualitate în mare parte trecută.

Pe de-o parte un spirit de observație pentru necazurile mici și comice ale vieții, pe de alta un fond de melancolie filozofică, eată părțile constitutive ale poeziilor lui, din care cităm vreo câteva:

ÎNȚELEPCIUNEA OMENEASCĂ

Nebun e muritorul ce stă și se gândește:
La rătăcire omul s-a dat a fi supus.
Cum să trăiești în pace, așa să mori silește,
Cuvântul e dat numai acelui ce stă sus;
Acela singur știe de ce lumea plutește,
De ce unda tot curge și earba de ce crește,
De ce ear pe noi cerul suspendă nencetat,
De ce ear piere zioa și earăși se ivește
Și omul de ce trece, de ce oftând trăiește,
Iar tu, insectă slabă, ce știi, sau ce-ai aflat?
Cu cugete, neastâmpăr de ce folos ți-e ție
O viață efemeră să vrei a-nvenina?
Zioa de azi e scumpă mai mult decât o mie
Din secolul ce încă cutezi a aștepta.
Gustați cu tinereță, din fructul frumuseței;
Iubiți, iubiți plăcerea pân' la confinul vieții,
Înțelepciune numai acestea pot a fi.
Fără amor, plăcere vrun bine-a fi nu poate,
Minciuni, deșertăciune sunt celelalte toate,
Spre amăgire bune, ear nu a folosi.

O! voi, care ca umbra, ca fumul care piere
Plecați pe astă vale de plângeri și suspin,
Pe-acest glob de 'ntuneric, de gemet, de durere,
Ai mei frați în mizerii, în luptă și în chin,
De ce ast' opintire și astă nebunie —
Ca să aflați aceea ce nimeni zău nu știe? …
Nu știți ce este astăzi… dar mâne ce va fi!
Ușoare umbre treceți, încai voioase treceți
Unde părinții voștri v-așteaptă, să petreceți
Lângă strămoșii voștri în pace a dormi.

O poezie care descrie plăcerile vieții câmpenești, însoțite întotdeauna de un mic revers de neplăceri, este următoarea:

TOAMNA

Ce dor îmi e de țară!
Brumarul iată plin de mânie
Cu grele vifori, cu brumă groasă,
Jale întinde peste câmpie.
La glasul iernei eu fug acasă.
Vă las o țărmuri încântătoare,
Mă duc că doară voi fi scăpat
De-aceste friguri ce la răcoare,
L-a umbra voastră am căpătat".

O lac mărețe, adu-ți aminte
Cu ce plăcere pluteam pe tine;
Ce fericire! cugete sfinte
Undele tale ațâță 'n mine,
Grijă, necazuri le uitām toate
Cu undița 'n mână, lângă păscari;
Ș' adormind vesel pe cât se poate
Mă trezeam bute orb de țânțari ".

Dragele mele nevinovate,
Copile tinere de grații pline,
De la voi iată, că plec departe
De-acum în pace sunteți cu mine.
Galant al vostru, gelos, fierbinte,
Deși-alt nimica n-am câștigat,
Dar totdeauna îmi vor fi 'n minte
„Acele palme ce mi le-ați dat".

Și tu nea Oneo! nu uit dulceața
Când peste saduri, porumbiști, grâne,
Gonind un iepure de dimineață
Flămând pe vară sosii la tine:
Cu ce plăcere toți m' ospătară,
Bătrâni și tineri! — Dar cel jurat
Cu alți doi marturi mă apucară
Să ispășească câte-am stricat".

Adio scumpă, și mult dorită
Sălășluire de farmec plină,
Unde departe de-orice ispită
Dulcea mea viață petreceam lină.
Tinere crânguri, păduri bătrâne,
De-aici plec iată, și nu mai viu;

Inima-mi însă cu voi rămâne
Și… „o pulpană, de anteriu".

A scris și mai multe poezii în ton mai vesel și cu un refren care se repetă la capătul fiecărei strofe, cam în felul lui Béranger. Una din ele, intitulată *Azi nebun, mâne cuminte,* sună astfel:

Dimineața fac proiecte
Și nerozii zioa toată
Ș' aste vezi, sunt tot efecte
Ispitelor ce-mi vin gloată.
Și la orice mișelie
Ast refren îmi pun nainte:
Încă azi o nebunie,
Ș-apoi mâni om fi cuminte.

Ieri juram încai o lună
Să fiu și eu om cuminte,
Să stau lâng' o mândră jună
Ca un Caton înainte.
Dar când te vezi într-o mie
Mai gândești la jurăminte?
Încă azi o nebunie,
Ș-apoi mâni om fi cuminte.

Jocul cărților știu bine
Că ce fel de urmări are;
Mă prinsesem dar cu mine
Să stau normă de-nfrânare.
Dar cum scapi de lăcomie
Când vezi aur înainte?
Încă azi o nebunie
Ș-apoi mâni om fi cuminte.

Luxul, celor căror place,
E venin omorâtor;
Hotărâsem dar a-mi face
Un bun nume 'n viitor.
Dar cum faci economie
Cu un sânge-așa fierbinte;
Încă azi o nebunie
Ș-apoi mâni om fi cuminte.

Prânzurile cele dese
Sănătatea văd că-mi strică,
Hotărâsem dar de mese
Și s-aud să-mi fie frică.
Dar când te 'nvit cu-amicie
Să refuzi găsești cuvinte?

Încă azi o nebunie
Ș-apoi mâni om fi cuminte.

De-adunările frivoale
Ziceam, zău, să fug departe,
Și-n loc de capete goale
Numai cu 'nțelepți s' am parte,
Dar schimbi lesne lumea vie
Cu acele barbe sfinte?
Încă azi o nebunie
Ș-apoi mâni om fi cuminte.

Așadar mintea, văd bine,
Că pe mâni e de-așteptat;
Dar ast mâne ear de mâne
Văd că fuge nencetat;
Cugetul cu 'ncredințare
Îmi zice ca s-o aștept
Iar inima-mi strigă tare
C-o să mor neînțelept.

Fabula, acel gen greu de scriere, deși în aparență atât de ușor, se potrivea asemenea cu spiritul nepreocupat al autorului nostru, așa încât afară de Gr. Alexandrescu el e singurul care a mai scris fabule bune în Țara Românească. Căci fabulele lui Eliade, pline de aluzii politice și de partidă, nu merită acest nume, ear cât despre alții tăcerea asupră-le e mai folositoare pentru ei decât vorba.

MĂGARUL ȘI BOUL

Un măgar la un prinț mare ajunsese favorit;
Dar pentru ce, cum și ce fel nu mă 'ntreba că, nu știu —
Calitățile din fire astui neam nepricopsit
De comun fiind știute, de prisos să mai descriu.
Lăcomia, viclenia, sumeția și mândria
Întocmeau tot caracterul și acestui fericit.
Dar cu toate-aceste daruri orice măgării făcea
Toate-i erau lăudate, toate lui i se trecea.

Era de toți lingușit
Și neîncetat curtenit
Și onori și căutare
Avuție, 'mbelșugar
Toate le-avea cu prisos.
Dar ce folos?
Că, măgaru-i tot măgar
Ajungă orice măcar.
De multele deci năravuri nemaifiind suferit,

Fu ezilat
Și condamnat.
Să trăiască ear la țară după teapa sa cea veche
Și să fie soț de muncă unui bou fără păreche.
Scăzut acum, domnul nostru, din măririle trecute,
Cătră, bou, voind să-și facă, din nevoie o virtute,
Se puse să fericească,
Să, laude, să mărească
Numai viața câmpenească
Și cu multe argumente vrea să dea adeverire
Că nu-i altă fericire
Curată, fără căire,
Ca economia casei și lucrarea de pământ.
Boul ascultă-n tăcere lungit pe un braț de paie.
În sfârșât c-un lung căscat
Vorbești, zise, ca un înger, dar ia-mi spune-adevărat,
La schimbările acestea ce acum aud că sunt
Să se facă 'n grajdul curții, ești și tu trecut la foaie?

ȚĂRANUL ȘI PESCARUL

Un țăran la târg se duse
Pește vrând a-și târgui
Ș' alegându-și un crap mare,
Fără altă cercetare
Serios pe loc se puse
La coadă a-l mirosi.
Păscarul l-astă vedere
Răbdarea de tot pierzând
Zice râzând:
— Om ciudat ca tine, vere,
N-am văzut de când sunt
Pe ast pământ!
Nici așa minte neroadă!
Să, miroși peștii la coadă!
De e proaspăt de vrei s' afli miroase-l la cap, creștine,
Că el de la cap se 'mpute și o știe măcar cine.
— Despre cap, zise țăranul,
Nici mai este de vorbit,
Căci o știu, o știu sărmanul
Că de mult i s-a 'mpuțit.
Vream să văd încai la coadă dacă este precum spun,
Căci se poate de 'ntâmplare să rămâie ceva bun.

TURCULEȚUL ȘI MUMĂ-SA

Turculețu 'n agonie era acum pe sfârșit;
Iar mă-sa 'ncurajându-l îi zice: — O fătul meu!
Ce ferice ești tu astăzi că acuma negreșit
O să zbori de-aici în ceruri și de-aici, vrând Dumnezeu,

În paradis deodată o să te vezi transportat
Și desfătat
Ca un credincios de frunte în poala lui Mohamed
Cu tată-tău de 'mpreună de hurii înconjurat,
Zi și noapte dezmierdat
De melodioase sazuri lângă marele Profet.
— Toate bune, maică dragă, sunt acestea care spui,
Zice suspinând băiatul, și nu am nici o 'ndoială
C-o să văd lucruri cerești
Dar vrun havadiș ceva
De cele de prin cetate, dacă tata m-a 'ntreba,
Nu-mi spui ce ză-i zic și lui?
— Ciok seleam, spune-i din parte-mi.
Iar despre politicești Kiel-Hassan, vizir acuma, c-a ajuns numai să-i zici,
Că 'nțelege el atuncea cum merg trebile pe-aici.

Dintre epigrame reproducem numai una care însă rezumă toate condițiile pe care o epigramă trebuie să le împlinească:

EPIGRAMA MEA DIN PARTEA MULTORA

Din modestie, se vede,
Tot zici că nu știi nimic,
Tu o zici făr' a o crede,
Eu o cred fără s-o zic.

Colecția tipărită în anul 1845 începe cu o poezie intitulată *Fatalitatea*, care înfățișează ca într-un monogram natura umorului său și cu care noi încheiem reproducerile:

FATALITATEA

Din frageda mea vârstă restriștea m-a gonit,
De 'mpotriviri, reversuri în veci am fost izbit;
Oricâte curg la alții pe drumul lor firesc
La mine sunt brodite, pe dos mă întâlnesc:
Când vru să mă adoapte cutare fără fii
Îndată ceru-i dede o spuză de copii;

Când unui bogat singur eram moștenitor,
Nu-ș ce făcu, ce drese, că mi-ți muri dator;
De am iubit din suflet, hoțește-am fost vândut;
De am iubit cu punga și starea mi-am pierdut!
Gustat-am vreo plăcere? Făcut-am vreun pas
Pe calea desfătării? Venin mi-a dat pe nas;
Slujit-am cu credință? Nevrednic am trecut;
Prieteni obligat-am? Ingrați mi i-am făcut;

Vreo rudă, vrun de-aproape de-l rog a m-ajuta,
Mi se bocește-atâta cât trebui-a-i mai da;
Să mă 'mprumute nimeni nu s' află bucuros,
Iar de chezeș, de martur sunt prea trebuincios;
La nuntă, la ospețe nu știu să fiu chemat,
Iar la de morți parade mă 'nvită nencetat;
Bolnav, de chem vreun medic, se 'ntâmplă șarlatan,
Cea mai ușoară boală mi-o delungește-un an,
Oricâți nerozi din lume prieteni mi se fac,
Câte muieri bătrâne și slute — cu le plac,
Săracii de oriunde mereu mă întețesc;
Bogații de departe văzând mă ocolesc;
Nu e vreo rudă, bună ce nu m-a părăsit,
Nici crud vrăjmaș în goană ce nu m-a biruit.
Simpatie, dreptate nu aflu nicăiri,
Până și-n elemente cunosc împrotiviri:
De-i nor și-mi pun mantaua, vezi soare strălucit,
De-i cald și-mi lepăd haina, pe ploaie s-a pornit;
Câte furtuni pe mare, primejdii pe uscat,
La mine se întâmplă, pe toate le-am cercat,
De șed închis în casă și trag trist din ciubuc
Îmi flacără luleaua și-mi face ursuzluc;
Iubesc mult poezia și nu pot face-un vers
Să-mi placă, încai mie, căci toate șchioape ies.
În ast secol de aur ce om nu-i literat?
Dar mie nimeni asta, poreclă nu mi-a dat,
Și uite am pe masă toți autorii mari!
Citesc mereu jurnale și port și ochelari,
Și surda! și tot surda! Nu trec nici de băsnar,
Să-mi meargă vestea-n lume de mare cărturar.
De-oi vrea să-mi cerc norocul la orișicare joc
Pe orice-oi pune mâna tot foc! și ear tot foc!
De ies noaptea, patrulea tot de om rău mă ia
Și pân' a vedea bine, vai de spinarea mea.
Când stă de pe vreo casă o piatră a cădea
Așteaptă pân' voi trece în capul meu să dea.
În cale-mi vreo groapă de cumva s-a 'ntâmplat
De buruieni ascunsă, într-însa eu am dat.
De fac călătorie, din drum mă rătăcesc,
Când voi să merg la munte, la baltă mă trezesc.
De fac negustorie, nimic nu folosesc,
Căci vremea priincioasă nu pot s-o nimeresc;
Sau marfa nu se cată, sau prețul l-am greșit,
Sau c-am sosit la punctul când târgul s-a sfârșit.
În scurt, orice voi face, restriștea e aici
Cu mâna pe-a mea chică a trage sau brânci.
Când am noroc nainte, eu stau atunci pe loc.

După cât știm, C. Bălăcescu trăiește în București ca pensionar al statului. Dacă aceste puține șiruri ar fi în stare de a reîmprospăta numele său în aducerea-aminte a publicului român și de a arăta totodată cum, alăturí cu direcția străină în idei și forme inaugurată în acel oraș, el a scris firește, foarte puțin influințat și fără pretenție, că a avut meritul de a se arăta cum a fost, ear nu de a afecta simțiri străine lui și poporului său, atunci scopul acestei dări de seamă este împlinit.

DIN PERIODICE: 1875

❦

ΨΕΥΔΟ-ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ

DE A.I. ODOBESCU
București, 1874, un volum 8°

[Convorbiri literare, 1 aprilie 1875]

Lucrul muziv sau mozaicul e genul acela de pictură care cearcă a imita, prin bucăți de marmură, de piatră colorată, de sticlă sau de lut ars, colorile naturei. La lucrări de o simetrie geometrică sau unde acele erau menite de-a fi văzute de departe, bucățile puteau fi mai mari, fără a prezenta ochiului asprimi în trecerile de la umbră la lumina, și vice-versa; la picturi însă menite să fie privite de aproape, bucățile mineralice înfățișau puncte colorate și erau numai de grosimea unui ac. Artistul își taie din sticlă și din marmură ținte de grosimea indicată, acopere o placă de metal c-un fel de aluat (care uscat devine vârtos ca piatra) și, pe când e moale încă, el schițează desemnul său și apoi înfinge țintele de colori una lângă alta, des și într-un amestec hotărât de mai nainte. O pictură în puncte de marmură, un fel de broderie în piatră; ci pe când la broderia comună colorile deosebite sunt reprezentate printr-un *fir* deosebit, la mozaic fiecare împunsătură cere un alt ac. După ce placa era pe deplin lucrată și uscată, suprafața se netezea și i se da o poleitură care te face să crezi că întregul tablou a crescut în piatră și nu ar fi făcut de mâni omenești.

Difficiles nugae. A înfige o singură țintă colorată pe răbdătoarea hârtie nu e nimic, dar a le așeza cu acea profuziune cu care o face autorul cărții ΨΕΥΔΟ-ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ, cu vremea devin nimicuri foarte grele. Epistolă, menită a fi precuvântarea cărții „Manualul vânătorului“, ea a crescut sub mânile autorului ei într-un volum de observații, aluziuni, descrieri, ironii și pagine de erudiție. Stilul deci e cel epistolar — al scrisorilor intime. Scrisoarea intimă înlocuiește graiul viu, conversația, de aceea lipsesc din ea grămădirile de abstracții, perioadele încărcate cu propoziții subordinate; ca și în conversații, vorbirea se mișcă în scurte propoziții principale și relațiile logice ale cugetărilor se cunosc mai mult din cuprinsul propozițiilor decât din forma gramaticală a combinării lor. Nici inorânduirea materiei nu e atât

de strict ținută și cugetările se înfățișează în șirul în care s-au prezentat ca inspirații ale momentului. În sfârșit, autorul se servește de toate prerogativele stilului epistolar, chiar de post-scriptum. Astfel, luând vânătoarea din anticitate, din evul-mediu, din vremea modernă, tablouri vii ce urmează când cu răpeziciune, când încetinel, îmbrăcate într-o melancolică descripție, până ce sfârșești cartea, fără să știi cum ai ajuns la capătul ei. Limba e curată și are farmecul noutății. O mulțime de cuvinte și forme idiomatice, până acum scrise puțin sau de fel, dar a căror origine întăritoare este limba poporului nostru, fac cartea prețioasă și din punct de vedere lexical; citațiile arată gustul și cultura autorului, în sfârșit, pentru a ne servi de o locuțiune din care provine originea cuvântului nuga (arcaic noga, nogae), nu se poate zice despre cartea autorului ceea ce se poate spune pentru altele: „non nauci esse". De-aceea nu ne place capitolul XII, dar ca aluziune la „Societatea Academică" treacă!

Fiindcă e propriu scrierilor bune că nu pot fi analizate așa încât să se deie o idee despre cuprinsul și forma lor și în urmă totuși reproducerea se însărcinează cel puțin parțial cu icoana operei, de aceea, urmând acest vechi și comod obicei, reproducem cap. X și XI mai în întregimea lor. În ele se vor găsi: farmecul limbei, modul de-a scrie și de-a adnota a autorului precum ș-o frumoasă poveste.

❦

FATA MAMEI *ANGO* ȘI *GIROFLÉ-GIROFLA*

[Articol cu paternitate incertă]

[21 decembrie 1875]

De doi ani s-a introdus și la noi operetele comice și cum se știe s-a început cu Fata mamei Ango, în urma Giroflé, acum mai auzim că se pregătește „Princesa de Trepizonda" și dacă a vrea Dumnezeu, tot așa înainte. Calea s-a deschis și mulți își freacă mânele și se bucură de aceasta; crezând cumcă teatrul nostru a făcut un progres mare, s-a format companii lirice etc. Noi însă care căutăm la teatru, nu zgomotul ce amorțește sufletul, ci școala care formează inima, îndreptează caracterul prin icoane vii, să vedem întrucât este folositor acest gen de teatru; această drojdie de teatru să zicem. Teatrul este artă și astfel fiind trebuie să tindă la caracterul tipic, la expresiune, la frumusețe. Când Molière a creat pe *Tartufe*, a reprezentat

ipocrizia cu formele potrivite ei în gradul cel mai energic; astfel că Tartufe, din simplă individualitate, s-a rădicat la un caracter hotărât. Trăsăturile acestui caracter însă fiind generale, neatârnate de timp și spațiu; în același timp fiind omenești ele nu mai sunt simple trăsături a unui caracter, ci formează însuși un tip al omului, tipul ipocriziei. De aceea Tartufe a lui Molière va trăi cât și omul de pe pământ, căci el va fi oglinda vecinică în care se va recunoaște ipocritul. Tot astfel cu toate caracterele comedii. În sensul acesta dânsa iese din lumea comună, înfățoșindu-ne caractere, tipuri. O asemenea este hrană sufletească, căci ea ne arată pe noi înșine cu simțirile și patimile noastre, și, din felul desnodământului piesei, vedem consecințele patimilor noastre. Publicul la un asemenea spectacol simte emoțiunea care-l cuprinde, se interesează de soarta ficțiunilor de dinaintea ochilor săi. A produce emoțiune, trebuie să tindă autorul, actorul, muzicantul; căci emoțiunea este care mulțămește pe om, dânsa i ascute simțirea și-i perfecționează sufletul. Sălbatecul nu se emoționează de nimic. Dacă comedia arată defectele, drama înfățoșează vârtejul sufletului nostru. Drama va arăta ce poate face pasiunea din noi; cum sub impulsiunea ei, sufletul nostru devine măreț până la sublim sau hâd până la oribil, după calea care ea a apucat. Opera, prin muzica ei ca expresiune când măreață când dulce, dezmierdătoare, produce prin combinația măiestrită a sonurilor toate mișcările și peripețiile sufletului nostru. Expresiunea ei cea vagă ne pătrunde încetul cu încetul, produce o vibrație nervoasă în noi, devenim melancolici și în urmă visători. Comedia, drama, opera ne mișcă, căci au în ele expresiuni de ale frumuseții. Operetele nu tinde să exprime nimic, ele sunt curat caricatură în personajele și costumurile sale; nici o tendință estetică. Opereta a născut din sufletul tocit și uzat a Parisianului actual, sceptic, i-a trebuit un teatru care să-i deștepte simțurile enervate. Dar el ne înfățișează spiritul îmbătrânit și ar părea natural să aibă un asemenea teatru. Cu noi însă nu este acelaș lucru. Suntem în momentul trecerei de la barbarie la civilizație și trebuie ca societăței noastre să i se dea acel fel de teatru care să-i dezvolteze și să-i cultive inima; căci precum pe o vlăstare plăpândă un soare prea arzător este în stare să-o usuce; de asemenea și o societate tânără dându-i modele numai pur simțuale, o menține în starea de materialitate și-i corupe sufletul. Capitalul intelectual al actorilor ar fi putut să fie întrebuințat în studiarea altui teatru decât în a scenelor cu îndoite înțelesuri.

DIN „CURIERUL DE IAȘI“: 1876

❦

TURCIA

[19 mai 1876]

Ziarului „Times“ i se telegrafiază din Paris că deja cabinetul englez au răspuns la memorandul celor trei puteri de nord privitor la Cestiunea Orientului. El refuză de a adera la hotărârile acelui memorand. Acest refuz se 'ntemeiază mai cu samă din cauza unuia din articolele memorandului din Berlin în care se stipulează: că, dacă intervențiunea amicală a puterilor n-ar fi în stare de-a pacifica Turcia, cele șase puteri să dezbată în unire asupra întrebuințărei unor alte *mijloace mai cu efect.* Aceasta însă însemnează intervențiunea armată în Turcia. Deși pentru o asemenea intervențiune s-ar cere învoirea tuturor puterilor, totuși Anglia, văzând în ea o amenințare împrotiva libertăței și autonomiei împărăției turcești, au declinat de a lua parte la acest pact. Turcia a refuzat asemenea primirea propunerilor nouă. O telegramă din Londra din 14/26 mai ne înștiințează că Anglia refuză a primi și memorandul *modificat*, încât sau voiește să ieie în această privire o poziție fermă și hotărâtă, sau că nu e mulțumită cu aceste modificări, iar Rusia nu se va fi arătând dispusă de a mai face și altele. Paralel cu această declarare, armarea maritimă a Angliei ia din ce în ce dimensiuni mai mari. În Mediterana se află acum 15 corăbii de război, din care 6 fregate cuirasate. Aceste se vor înmulți încă, încât escadra, pusă sub comanda admiralului Drummond, va fi de 20 corăbii cu 5000 oameni. Escadra *canalului*, compusă din 7 corăbii cuirasate cu 6000 oameni, se va trimite la Gibraltar.

După *Tages-Presse* memorandul susține șepte din punctele cerute de insurgenți și lasă a se întrevedea dorința Rusiei ca guvernul turcesc să ieie drept mijlocitor pe principele Nikita al Muntenegrului, căruia pentru negoțierile sale să i se deie o compenzațiune în teritoriu. Afară de aceea: repararea bisericelor și caselor insurgenților, întreținerea lor pe cheltuiala statului, pe câtă vreme va dura armistițiul, concentrarea într-un singur punct a trupelor otomane, acum împrăștiate în Herzegovina, esecutarea reformelor sub supravegherea consulilor.

❦

SERBIA

[19 mai 1876]

În Serbia s-au luat următoarele măsuri:

1) s-a decretat un moratoriu, adică suspenziune de plăți în prevedere unor complicațiuni și mai mari, 2) sunt opriți toți bărbații de la 18-40 ani de a ieși din țară, 3) s-au escris împrumutu forțat.

Ziarul *Czas* din Cracovia aduce știre că generalul Cernaieff și doi coloneli rusești ar fi fost primiți de către prințul Milan și că li s-ar fi propus de a lua comande în armata sârbească. Pe o mistificație pare însă a se întemeia știrea adusă de Pol. Cor. că și un ofițer românesc, anume *Ljubibrat* Ioannavici, ar fi intrat în armata sârbească. Pe de altă parte se aude că mișcările insurgenților sunt astfel ca să acopere grănițele Serbiei despre râul Drina, încât intrarea sârbilor în părțile răsculate să nu întâmpine nici o piedică din partea turcilor. Această din urmă știre o dăm sub toată rezerva.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[19 mai 1876]

La 14/26 mai curent a murit în Praga *Francisk Palácky* în vârstă de 78 de ani. Născut în 14 iunie 1798 din părinți protestanți, la Hodelowitz în Moravia, unde tatăl său era rector al școlei, și-a făcut studiile la Pressburg și Viena și au debutat foarte de timpuriu cu scrieri însemnate în limba bohemă. De pe la 1818 au compus, în unire cu Schafarik, un manual de *poetică bohemă* căruia-i urmară *fragmente și teorii estetice* (1821) și *istoria generală a esteticei* (1823). Cunoștința mai tuturor clasicilor limbelor europene și stilul său frumos transpiră și din celelalte scrieri ale lui. Dar iubirea pentru limba și istoria poporului său îl conduse pe alt teren, în care începu adevărata sa însemnătate politică și literară. Spre a studia izvoarele istoriei și ale limbei, el vizită în anul 1823 orașul Praga, devine arhivar al contelui Sternberg și astfel capătă ocazia de a studia arhivele celor mai vechi familii din Bohemia, arhivele publice ale Austriei și Bavariei și

manuscriptele din Vatican. La anul 1827 primi redacția foaiei muzeul național, în 1829 Dieta Bohemiei îl designase deja ca istoriograf oficial al regatului, numire care i veni însă abia la 1839. Ca istoriograf începu mai întâi continuarea istoriei cronologice de *Pubitscha* și-n urmă edită compendiul său propriu, scris în două limbi (bohemă și germană), care fu tipărit pe cheltuiala Dietei. O culegere de documente, *„archiv cesky“*, afară de aceea, o mulțime de monografii prețioase fură fructul ostenelelor sale pe terenul istoriei naționale. În anul 1848 începe cariera sa politică. A fost membru în consiliul guvernamental, conducător al congresului slavilor, reprezentantul principal al naționalităței cehești. La 1861 fu numit pe viață membru al Casei magnaților. Palácky a fost membru onorific al mai tuturor academielor germane și slave. Viața sa bogată se sfârși liniștit ca aceea a unui sfânt. Până în cele din urmă clipe ale vieței sale au fost deplin stăpân peste judecata și graiul său, cu o zi înainte citea încă ziare, cu un sfert de oră înaintea morței vorbea cu ginerele său dr. Rieger, asemenea unul din corifeii naționalității boheme.

La știrea morții sale consiliul comunal din Praga au rădicat ședința și fixat o alta pe a doua zi, spre a stabili programa celor din urmă onoruri date celui mai însemnat om din Bohemia. Pe edificii publice și private fâlfâiră, îndată după lățirea știrei, flamuri negre.

❦

[19 mai 1876]

Un articol foarte important și scris cu multă liniște au apărut sub titlul *„Zece ani de luptă“*, în Telegraful român din Sibiu. În acest articol se caracterizează foarte bine pactul dintre cele două jumătăți ale monarhiei austro-ungare și se arată poziția românilor față cu el. Dacă spațiul ni va permite, îl vom reproduce la rândul său.

❦

FRANCIA

[19 mai 1876]

O telegramă din Versailles cu data de 14/26 mai anunță că joi camera va începe discuțiunea asupra proiectului privitor la reformarea instrucțiunei

superioare. Atât jurnalul des Débats, cât și Republique francaise tratează Cestiunea Orientului cam ușor și superficial.

❦

TURCIA

[21 mai 1876]

Pesther Lloyd în no. său din 27/15 mai constată că împrejurările în Turcia au devenit foarte serioase, că puterea insurecției, chiar în poziții predominate de turci (la Gaczko bunăoară), este neînfrântă. În toate stadiile înrâuririlor diplomatice de dinafară, Poarta a voit să deie dovezi că ea este în stare de a înăduși mișcarea răsculaților și că nu are nevoie de ajutorul Europei pentru a restatornici liniștea. Sigur că tot pe o asemenea hotărâre se întemeiază și operațiile lui Mukhtar Pașa și totuși Poarta e astăzi tot atât de departe de a fi biruit militărește răscoala ca și înainte de mai multe luni. În Belgrad și Cetinje măsurile Turciei nu iau ochii nimănuia. Dintr' aceasta se esplică hărnicia febrilă cu care lucrează partidul acțiunei în Serbia, și mai că nimeni nu se mai poate îndoi că Serbia are în vedere eventualitățile unui război apropiat. Este cu putință ca ingerința energică a puterilor să oprească pe guvernul din Belgrad de a lua hotărâri pripite; dar este sigur că ținuta Turciei a îngreuiat foarte mult orice acțiune în această privire.

Înainte de două luni, Poarta, prin încheierea unui armistițiu, putea să se folosească de declararea prințului Milan „că el nu gândește de a turbura în mod violent mersul întâmplărilor“, putea să-i ieie acestui domnitor orice pretext pentru schimbarea politicei sale. Situația de astăzi conține momente analoage. Numai că în acest moment Poarta e și mai aproape de un amestec activ al Sârbiei, de aceea ar trebui să n' asculte sfatul celora care-i zic să respingă din nou armistițiul. Însă părerea noastră nu se potrivește cu curentele din Constantinopole, unde chiar nerozia unei provocări directe a Sârbiei nu este cu totul cu neputință. Dacă Poarta în asemenea momente va fi lăsată de capul ei, ea poate lua hotărâri a căror urmări se sustrag deocamdată de la orice aprețiare. Tocmai de aceea acțiunea puterilor trebuie să fie hotărâtă și energică în Constantinopole.

Dacă sârbii ar irumpe în Turcia, atunci acțiunea puterilor rămâne fără obiect. Europa ar deveni atunci în cazul cel mai bun un spectator al scenelor sângeroase din sud-estul Europei și ar trebui să-și păstreze amestecul și

hotărârile sale pentru momentul în care se va fi sfârșit cel puțin actul întâi al dramei. Numai grabnica închiere a armistițiului poate să curme firul acestor eventualități. De aceea ni pare aproape neesplicabil de ce în această direcție nu se face nimic în Constantinopole. Până acum nu știm dacă elaboratul din Berlin s-a supus Porții. Tot ce ar trebui să se facă acum este primirea armistițiului. Aceasta ar fi cu putință dacă toate părțile ar dori-o în mod loial, dacă Europa ar uza de toată autoritatea sa. Acesta e singurul mijloc pentru înlăturarea pericolelor situației. Însă ceea ce trebuie să se facă, facă-se fără pregetare și cu toată insistența de care sunt capabile puterile. Europa nu mai are decât alegerea între o pacificație energică și desfășurarea tuturor cestiunilor orientale cu toate necalculabilele lor urmări.

Alături cu aceste aprecieții alarmante ale lui Pesther Lloyd, se comunică telegraficește din *Pera* următoarea frumoasă poveste turcească: Comandantul suprem din Bulgaria, după puține lupte neînsemnate, au *pacificat cu totul provinția. Bulgarii leapădă armele și dau în mâinile autorităților turcești pe capii lor,* cari i înșelaseră că insurecția poate spera ajutor din străinătate. Populația cere cercetarea aspră și pedepsirea răzvrătitorilor. Știrile despre turburări din partea creștinilor Tesaliei și Candiei nu sunt adevărate. Într-un mod mai naiv și mai simplu stilizat nu se poate spune o poveste decât cum o spun turcii din Țarigrad prin telegrame mânate în câteși patru părțile lumei. Adevărul va fi însă cel împărtășit de *Correspondance Orientale* sub titlul Turburările în Bulgaria. Acel organ spune:

> Dacă mișcarea bulgară pare a se fi liniștit, cum pretind unele ziare, sub pretest că noutățile sunt mai rari, aceasta provine numai din cauză că trupele răsculate, respinse pe toate puntele unde insurgenții s-au întâlnit cu trupele turce, au trebuit să se retragă în munți. Dar acolo se reformează și se organizează și în curând îi vom vedea părăsindu-și retragerea pentru a reîncepe lupta, cum s-a văzut în răscoala din Herzegovina, al căreia sfârșit s' anunciase acum și care durează încă.
>
> Pentru moment, iacă bilanțul relelor cauzate până ieri de această răscoală, care abia datează de cinsprezece zile. Până acum au fost arse sau părăsite 67 sate, dintre care 19 în districtul Filipopoli și restul în districtul Tatar-Bazardjik. Nu toate aceste rele sunt datorite insurgenților, o mare parte a fost cauzate de trupele turcești, cari se numesc bașibuzuci. Plângerile provocate prin escesele acestora au fost atât de vii și atât de dese, încât guvernul a trebuit să ieie măsuri radicale pentru a reprima aceste flagele. Un ordin al marelui vizir și al ministrului de rezbel impune tuturor comandanților din districtele mai sus citate de a lua pe bașibuzici sub ordinele lor imediate, de a le da oficiari din armata regulată și de a-i supune la toată severitatea disciplinei în vigoare în restul armatei. Aceasta însamnă aproape desființarea acestei

> miliții neregulate. Guvernul imperial se pregătește în acelaș timp de a adresa bulgarilor o proclamațiune făcută în vedere de a-i aduce la supunere.

Tot Corespondența orientală spune următoarele în privirea atitudinei guvernului turcesc față cu memorandul puterilor de nord:

> …Și în acest punt atitudinea guvernului a fost din cele mai hotărâte. Memoriul Gorciakoff, care e deja cunoscut la Poartă, cu toate că n-a fost încă prezentat într-un mod oficial, a fost mai întâi esaminat de către cei trei bărbați de stat, cei mai eminenți din consiliul de miniștri: Mehemet-Rudși Pașa, Hussein-Avni Pașa și Mithad Pașa. În acest triumvirat, marele vizir, cu marea sa esperiință și maturitatea-i de spirit, reprezintă elementul cugetător și prudența, celalți doi, mai tineri și cunoscuți pentru caracterele lor hotărâte, reprezintă elementul de energie în esecutare. După o esaminare aprofundată a memoriului, acești trei oameni de stat au rămas de acord asupra acestui punt că, el trebuia respins pur și simplu. Deciziunea lor prezentată tuturor miniștrilor a primit aderarea lor, și la 23 mai sara Rașid Pașa a primit ordinul de a telegrafia reprezentanților Turciei pe lângă guvernele străine deciziunea ce s-a luat.
>
> Nu e anevoie, zice menționatul ziar, a descoperi puntul de vedere în care s-a pus Poarta procedând astfel, nici natura considerațiunelor care i-au inspirat această hotărâre. Și de astădată, s-a bazat pe divergința de interese ce se știe că esista între puterile europene și pe imposibilitatea recunoscută în care se află de a se înțelege în politica lor față cu Turcia, ori de câte ori această politică, ieșind din teoria consilielor, se încearcă a trece în acțiune sau la o măsură coercitivă oarecare.
>
> Rezerva păstrată de Anglia și refuzul său de a se asocia la propunerile memoriului nu putea decât să întărească pe Poartă în acest mod de a vedea. Și dacă e adevărat, cum se asigură, că, Francia și Italia, contrariu noutăților telegrafice, n-au dat încă adeziunea lor, este vădit că Poarta s-ar afla o dată mai mult în prezența unor pasuri contradictorii din partea Europei și că nu era ușor a nu ține samă de aceasta. Rămâne să știm dacă puterile Nordului, după ce au făcut să se laude prin toate foile lor oficioase soliditatea înțelegem și voința hotărâtă de a face să se esecute programa lor din punt în punt, mai cu samă după ce s-au înaintat până a decide să trămită, o escadră combinată, ca pentru a uni amenințarea cu injuncțiunea, vor suferi fără să murmure noua nereușită ce le impune răspunsul îndrăzneț al Sublimei Porți.
>
> Dar, presupunând chiar că aceste puteri nu vor găsi în opunerea celorlalte cabinete obstacole îndestulătoare de a le opri și că vor împinge până la capăt ingerința lor, Poarta, ce și-a făcut datoria cu curagiu ș-a respins somațiunea lor, va putea totdeauna să cedeze înaintea unui adversar atât de superior în puteri fără să aducă vreo atingere onoarii sale și să se resemne a primi aceea ce e neînlăturabil, protestând însă în numele demnității lovite și al tratatelor.
>
> În 30 mai, după cerirea unanimă a poporațiunei, sultanul Abdulaziz a fost detronat și Murad Effendi proclamat sultan sub numele de *Murad V.*

❦

[21 mai 1876]

D-nul Constantin S. Stahi, unul din cei mai buni elevi ai școalei de pictură din Iași și care se află de mai multă vreme în München, ocupat atât cu pictura cât și cu gravarea în oțel, au espus la librăriile de aice una din gravurele sale. Indicația librarilor că ar fi *prima* gravură făcută de un român după cât știm nu este pe deplin exactă; adevărul este însă că d-l Stahi este primul român care se ocupă cu această artă și că tot domnia-sa, înainte de un an poate, a scos la lumină cea întâi gravură a sa. Prețul celei ieșite acuma este de 10 franci.

❦

LICEUL DIN SUCEAVA

[21 mai 1876]

Orășenii din vechea capitală a Moldovei au petiționat la Dietă (camera provincială) a Bucovinei ca în liceul din acel oraș să se introducă limba românească ca limbă de proponiment fiindcă nu numai locuitorii Sucevei și a împrejurimilor sunt în majoritate români, dar și uricul de întemeiere al acelui liceu prevede asemenea această măsură. Dieta au decis ca, din anul școlar viitor 1876-1877 începând, limba de proponiment să fie cea românească, aceasta fără nici o împrotivire, căci și contrarii au votat pentru această dispoziție, a cărei împlinire atârnă de la sancțiunea împăratului. Liceul din Suceava ar avea prin introducerea limbei românești un viitor foarte însemnat, căci corpul didactic (compus în cea mai mare parte de români cu titluri academice și pe deplin calificați) e cu mult superior celui din Cernăuți (compus din suplinitori rusneci). Afară de aceea poate că mulți din ținuturile Sucevei și al Dorohoiului, din Moldova ar prefera să-și deie copiii la liceul din Suceava în loc de a-i da la Iași sau la Botoșani, orașe în cari viața e mai scumpă decât în Suceava și unde organizarea scolastică nici nu garantează măcar o dezvoltare cumsecade a copiilor.

❦

CARTE PEDAGOGICĂ

[21 mai 1876]

A ieșit de sub tipar *Povățuitoriul la citire prin scriere după sistema fonetică* de institutorii *Gheorghe Inăchescu* și *Ioan Creangă.* La cea dintâi privire cartea se deosebește în mod favorabil prin espunerea clară și vie a metodului intuitiv. Eserciţiele de intuiţiune de la începutul cărţii arată că nu este numai rezultatul studiilor teoretice făcute în această materie, ci totodată fructul lungei esperienţe a unor învăţători înzestraţi de la natură cu darul de a instrui. Recomandăm această carte cu tot dinadinsul tuturor institutorilor de clasa I-ia, tuturor părinţilor cari ar dori să învețe singuri pe copiii lor scrierea și citirea în mod ușor și interesant. Ea este un vademecum al învăţătoriului elementar și un pendent neapărat la *Metoada nouă de scriere și citire* compusă de aceiași învățători.

❦

INSTITUTUL ACADEMIC

[21 mai 1876]

Ieri în 20 mai la oarele 12 a avut loc în localul Institutului Academic banchetul tradiţional dat de asociaţi în onoarea elevilor care părăsesc băncile aceștii școli și care au căpătat diploma de bacalaureat în sesiunea din mai curent. La acest banchet au luat parte ca totdeauna, pe lângă toţi membrii asociaţi, întreg corpul didactic și elevii din secţiunea de bacalaureat, toţi elevii întâi clasaţi la esamenele de Crăciun și Paști din toate clasele primare și liceale. Numărul persoanelor de faţă se urcă la 70. Început la 12 oară banchetul s-a sfârșit pe la 1 ½ oare. Mulţămirea se vedea zugrăvită pe feţele profesorilor și a elevilor. Pe la sfârșitul mesei d. director al cursului superior a ridicat un toast în onoarea și pentru viitorul elevilor ce au sfârșit cursurile, pentru succesul urmașilor lor și pentru prosperitatea Institutului Academic, aducând cu deosebire mulţămiri în numele Institutului elevilor din acest an care au mănţinut cu demnitate onoarea Institutului Academic la esamenul de bacalaureat din această sesiune și în particular a citat pe d. A. Păcleanu, care în tot timpul cât a fost în Institut, de la I-ia clasă de liceu, s-a deosebit prin purtarea esemplară, având totdeauna locul I-i între camerazii săi și pe care l-a păstrat și la bacalaureat.

La acest toast au răspuns doi din elevi, esprimând sentimentele lor de recunoștință corpului didactic al Institutului Academic și urând prosperitate școalei a căria bănci le părăsesc astăzi.

❦

CASA DE DEPUNERI

[21 mai 1876]

Notița din no. trecut privitoare la Constantin Arion, casierul dosit al Casei de depuneri și consemnațiuni, a fost ecoul unui vuiet public cam exagerat. Neputința de a constata la moment lipsele, repejunea cu care s-a dat ordine autorităților administrative de a-l urmări pe casier, a îmflat acest zgomot întru atâta încât evaluările lipselor acelei case alternau între 10 și 15 milioane lei noi.

Telegrama d-lui ministru de interne no. 7993 anunță că Arion s-a prins la moșie la dânsul, unde a încercat a se sinucide trăgându-și un pistol în gură. Situația Casei de depuneri nu este încă bine cunoscută până acum.

❦

TURCIA

[23 mai 1876]

Telegrame din Constantinopole anunță că Sultanul *Murad V* au fost proclamat imperator *prin grația lui D-zeu și voința națională*. Predecesorul său au fost transportat în vechiul serai cu familia. Acest fapt s-a petrecut cu o liniște remarcabilă și cu bucurie publică. Trei zile au fost sărbătoare. Revoluțiunea au fost primită în mod favorabil de cătră lumea politică și finanțiară. Se crede că aceasta va înlesni soluțiunea deficultăților din Orient și se asigură că în noul minister va fi Midhad Pașa mare vizir, Khalil Cherif ministru al afacerilor străine și Sadik Pașa ministru de finanțe. Noul sultan au adoptat trei puncturi: o adunare permanentă de notabili, suprimarea Seraiurilor și reducerea listei civile la cinci milioane lei vechi.

❦

FRANȚIA

[23 mai 1876]

Preocupațiunea principală este votarea în Senat a legei care reformează instrucția superioară și stabilește că atât diplomele de bacalaureat cât și gradele academice să se confere de către autoritățile scolastice ale statului său sub privigherea lor. Instrucția clericală din Franța nu putea fi mulțumită cu aceasta, din care cauză multe suplici din provințiile legitimiste cearcă a opri votarea acelor măsuri. Cu toate acestea legea se va vota și aceste petiții vor rămânea mai mult un protest decât o piedică. Altfel lumea politică e mișcată de schimbările din Orient.

❦

GERMANIA

[23 mai 1876]

O telegramă din Ems spune că împăratul Alexandru II, aflând despre căderea sultanului Abdul-Aziz, ar fi fost atât de mișcat încât au căzut într-o apatie de două ore, în vremea căria n-a rostit un singur cuvânt. După aceea, oftând greu, și-au esprimat părerea sa de rău asupra sorții acelui suveran *rău sfătuit.*

❦

ITALIA

[23 mai 1876]

Orașul Milan serbează al șaptelea centenar al victoriei de la Legnano (din 29 mai 1176), repurtate prin *liga lombardă*. Această ligă au uitat în fața străinilor urele și rivalitățile, a unit într-un singur mănunchi puterile italienești. Victoria de la Legnano au însemnat respingerea peste Alpi a germanilor, bătuți de o oaste improvizată din nobili, țărani și lucrători coalizați.

❦

RUSIA

[23 mai 1876]

Jurnalele din St.-Petersburg sunt pline de amănunte asupra manifestărei făcute de toate clasele din Moscva în onoarea generalului Kaufmann, întors din Tach-Kend. Ele insistă asupra însemnătăţii pacifice a acestei manifestări şi asupra discursului d-lui Tachnin, care au rostit dorinţa de a vedea pe general consolidând *prin pace* posesiunile Rusiei din Asia centrală. Generalul au răspuns promiţând că în acest sens va împlini instrucţiile suveranului său pentru pacificaţie.

❦

TURCIA

[26 mai 1876]

La Înalta Poartă s-a dat citire unui rescript împărătesc care anunţă că se mănţine cabinetul actual, că sultanul renunţă în favoarea statului la 60.000 de pungi din lista civilă şi la toate veniturile câte rezultă din averea privată a Coroanei. Rescriptul recomandează restabilirea ecuilibrului bugetar, îmbunătăţirea grabnică a finanţelor şi a instrucţiei publice, reorganizarea Consiliului de stat şi a ministeriului justiţiei. Miniştrii sunt avizaţi de a propune o formă de guvernământ care să corespundă mai bine tuturor supuşilor fără deosebire şi să le asigure tuturor deplina libertate. Rescriptul termină cu dorinţa de a vedea întărindu-se şi de acum înainte legăturile dintre imperiu şi puterile străine şi proclamă că M. Sa s-au suit pe tron prin mila lui Dumnezeu şi cu voinţa poporului.

După citirea rescriptului un fetvah au anunţat în mod solemn detronarea lui Abdul-Aziz. Marele vizir au notificat tuturor reprezentanţilor Turciei din străinătate nemijlocita stabilire a unui proiect de reformă. Aceiaşi reprezentanţi au primit de la ministerul lor următoarea telegramă:

După ce s-a lăţit veşti maliţioase asupra sorţii monarhului detronat, mă grăbesc să LE dezmint în mod formal şi să vă comunic starea lucrurilor. Îndată după proclamarea sa, sultanul Murad din proprie iniţiativă au ordonat

ca unchiul său să fie înconjurat de tot respectul și de toate onorile cuvenite persoanei sale și i-au avizat drept rezidență pavilionul palatului împărătesc Cegheran de lângă Bosfor. Abdul-Aziz au adresat sultanului Murad o scrisoare autografă prin care recunoaște suirea pe tron a nepotului său și declară că renunță la coroană, și, având trebuință de liniște, dorește a trăi în retragere.

❦

SERBIA

[26 mai 1876]

Ziarului unguresc *Kelet Nepe* i se scrie de la Belgrad că trupele sunt pregătite pentru o neîntârziată campanie. Corpul cel mai tare va trece peste Drina. Grăbirea acțiunei i se atribuie Rusiei. Numai puține zile ne mai despart de război, zice numita foaie. O corespondență din Belgrad a ziarului Pesther Lloyd constată că oamenii de stat ai Serbiei cred c-a sosit momentul cel mai propriu pentru începerea războiului. Corespondentul cunoaște numai un singur mijloc de a-l preveni, acesta ar fi realizarea planului vechi al voievodului Mihail Obrenovici, adică cesiunea Bosniei către Serbia contra plății unui tribut oarecare. Atunci Serbia s-ar însărcina cu pacificarea.

Ziarul Politische Correspondenz reproduce din foaia oficială a Serbiei o proclamație a consiliului municipal din Belgrad. Acest act nu are nevoie de nici un comentariu.

❦

FRANȚA

[26 mai 1876]

O telegramă din Berlin a ziarului *Times* au produs neliniște în publicul francez. Acea telegramă spune că guvernorul Dalmației, baronul Rodici, ar fi fost însărcinat de principele Nikita de-a notifica guvernului său încheierea unui tractat de alianță ofensivă și defensivă între Serbia, Muntenegru, *România* și Grecia. Ministrul de esterne al României au dezmințit pe cale

telegrafică această știre întru cât ea se atinge de România și declară că aceasta va continua de a sta în cele mai bune relații cu Poarta. Această știre au bucurat cu atât mai mult cabinetele din Londra și din Paris, cu cât se crezuse că România nu va mai recunoaște suzeranitatea sultanului Murad. Ministrul de interne au anunțat Consiliul de miniștri că împăratul Alexandru ar fi fost foarte iritat de schimbările de la Constantinopole. — Camera au verificat alegerea prințului Napoleon.

❦

GERMANIA

[26 mai 1876]

Camera deputaților Prusiei luase oarecare hotărâri liberale cu ocazia votărei legei organice a comunelor urbane. Prin aceste hotărâri se mărginea mai cu samă dreptul guvernului de a confirma primarii. La a treia citire a legei n-au rămas însă mai nimic din acele hotărâri, căci ministrul de interne au declarat de-a dreptul că ele sunt inadmisibile. Prin această declarare liberalii-naționali au văzut periclitată legea însăși și au retras propunerile de modificație câte le făcuse, mai ales cea pomenită sus. La votul final proiectul s-a primit în mare parte astfel după cum îl redactase comisia. Schimbările din Constantinopole au făcut impresie bună asupra publicului.

❦

[26 mai 1876]

Ministeriul instrucțiunei publice din Ungaria prin ord. no. 7576 adresat inspectorului școlar din Buda-Pesta dispune că, pe terenul cărților didactice existând concurență liberă, se poate folosi orișice carte scolastică, numai să nu fie în contrazicere cu legile statului. Drept care o aprobare specială nici nu mai este de nevoie. Această dispoziție, înlătură și urmele monopolului de cărți care exista până acuma în Ungaria. Aviz tuturor autorilor *buni* din România.

❦

UN ZIAR NOU

[26 mai 1876]

Un ziar nou au apărut cu numele „Bacăul“. E de prisos a spune locul unde a apărut. Oricine poate să-l găsească.

❦

[26 mai 1876]

Au ieșit de sub tipari „Darea de samă a direcției generale a poștelor și telegrafelor pe anii 1874 — 1875“. Poate că în această ramură a administrației România au ajuns statele vecine, căci într-adevăr mare deosebire între poșta noastră de astăzi și olăcarii de căi șchiopi cari reprezentau la noi comunicația înainte de 25 de ani.

❦

SERBIA

[28 mai 1876]

Ziarul maghiar Nemzeti Hirlap află din Belgrad că corpul de oștire de la Drina se ocupă de vreo câteva zile cu clădirea mai multor pontoane. Guvernul își va schimba reședința din Belgrad la Kraguievaț. Între Panciova și Semlin s-a ordonat întărirea cordonului austriac. Consulul austriac și cel german au protestat în contra moratoriului sârbesc. Din această cauză principele Wreda, consul austriac la Belgrad, ar fi plecat deja la Pesta, spre a lua informațiuni orale.

❦

FLORI STILISTICE DIN ZIARELE ROMÂNEȘTI COMENTARII LA OPUL MANUSCRIS INTITULAT GEOGRAPHIA MARIUM PERITIONIS

[28 mai 1876]

La redacția Românului se află un manuscript, de un autor necunoscut, care tratează mai pre larg despre mări și țărmuri necunoscute încă. Taina cu care redacția cearcă a învălui descoperirile, făcute desigur de unul din colaboratorii săi, răsuflă totuși din când în când prin articolele numitei foi, încât se vede că membrii biuroului de redacție se adapă din acest manuscris plin de descoperiri nouă. Așa de ex. d. C. Arion, despre care lumea credea că-i la Văcărești, e mort de mult — el s-au înecat. Au fost îmbrâncit în oceanul *celei mai triste* pieiri. Din această notiță a Românului istoria critică a viitorului va deduce: încă în anul 1876 esista, după relații acreditate din acea vreme, trei mări numite ale pieirii și anume mare *tristis,* mare *tristioris* și mare *tristissimae* peritionis. Țărmurii acestora par a fi fost refugiul de predilecție al casierilor celor doritori de răcoare și singurătate; dar vai! periculos refugiu, căci locuitorii țărmurilor aveau obiceiul de a pune mâna pe ei și a-i arunca în cea din urmă din aceste trei mări, în oceanus tristissimae peritionis.

Învățatul chinezesc d. Iang-Keh-Tiang s-au arătat atât de interesat de articolul de fond din no. 5 al *Salvărei Piteștilor* încât dorește a intra în corespondență cu redactorii acelui ziar. Iată ce spune acel articol:

Dacă omenirea în genere de secole nu face alt decât a continua o luptă infinită, aceasta nu e decât numai ca să atingă *un scop oarecare celor mai mulți necunoscut.* Acest scop este cel mai sublim, pentru că el este *fericirea și perfecțiunea omului, unicile condițiuni cari-l pot apropia de creatorul său.*

Iang-Keh-Tiang a tresărit de bucurie la citirea acestor cuvinte și au esclamat: iată un om. Apocaliptica claritate al acelui articol, stilul cel corect și ușor al iluminatului necunoscut l-au făcut pe învățatul chinezesc să creadă că acest român este o nouă întrupare a lui Budha. Se aude chiar că mai mulți budhaiști din Honolulu au hotărât să facă o călătorie până la Pitești, ca să afle în sfârșit acel *scop oarecare, celor mai mulți necunoscut* și pe care redactorul Salvărei îl cunoaște atât de bine.

Tot în ziarul Salvarea se află o dare de samă asupra unei reprezentații teatrale. Iată câteva floricele stilistice ale scriitoriului piteștean.

Durerea ce încearcă o mumă despărțindu-se de *fructul ei* nu putea să fie mai bine reprezentată.

Publicul bucureștean și iașan au încoronat totdeauna pe acest artist cu *laurii aplaudelor.*

Paul Ditia este un rol dificil, un caracter escepțional, *ceea ce face multă onoare d-lui Petreanu.*

Sala nu era îndestul de plină cu toată micșurimea ei, și aceasta suntem *autorizați a crede* c-a provenit din cauza alegerei zilei de 21 curent Sânții împărați Constantin și Elena; mai cu samă aflându-ne în ajunul *celor mai interesante elecțiuni* mulți orășeni n-au putut veni.

(La Pitești trebuie *autorizație* pentru a crede ceva).

În ziarul *Ialomița,* care primejduiește prin aparițiunea sa fiecare duminică a târgușorului (URBEI) Styrbei, se face și *literatură.* Un tânăr plin de talent, cum se vede, publică în acea foaie *Dramele Bărăganului,* scriere *originală* (foarte originală!) contimporană. Prima parte: convertirea banditului, cârciuma de la cărare.

Iată textul începutului:

> Era timpul *înfiorător.* Sara unei din cele din urmă zile ale lui fevruarie anul 1848 adusese cu sine un viscol *spăimântător.* Ninsoarea *grozavă* ce începuse de cu *ziua,* nu mai putea cădea. Ea era oprită de un viscol furtunos; și supunându-se astfel unui element mai puternic decât dânsa ea alerga *rătăcindă* prin aerul rece și aspru. Din astă cauză, se putea vedea locuri de imense întinderi neatinse de ninsoare. În alte părți însă, adecă în acelea unde vântul era mai puțin *forte,* ninsoarea cădea la pământ în mase *colosale* și ajutată de viscol ea se *compacta,* formând astfel niște munți înalți și *teribili, încât orice trecere pe acolo devenea imposibilă…* Ea găsise un loc mai bun de stabilit în întinsa câmpie a Bărăganului, *al căruia diametru tăiat prin o linie puțin curbă spre răsărit, desparte în distanță de aproape 50 kilometri urbea Styrbei — care este astăzi reședința județului căruia aparține câmpul ce mergem a-i face cunoștința și care are un rol foarte important în scrierea noastră de comuna Sudiții, care este punctul limitant al acestui câmp în această direcțiune.*
>
> *Nimeni,* nici o ființă omenească *nu ar fi cutezat a străbate acel câmp în acea noapte.* Cu toate aceste evenimentele *ce vor urma merg a ne dovedi contrariul.* Chiar în acea noapte *teribilă,* pentru a căruia desciere pana nu e încă destul de abilă, viscolul și munții de zăpadă au fost nesocotiți. Urmele copitelor a unor cai vârtoși s-au găsit *imprimate* într-însa și chiar *diformase munții ei gigantici.*
>
> Sunt oameni — *fie de bună, sau rea condițiune* — pe carii nimic nu îi poate reține de la îndeplinirea scopurilor lor. Ei au o voință fermă: sunt *implacabili. Sunt atât de nestrămutați în voințele lor, încât cutează — și reușesc prea adesea — a lupta cu natura, cu elementele ei.*
>
> Trei oameni de această *categorie,* călări, au cutezat *aproape de miezul acelei nopți teribile, părăsind locuințele lor,* a pleca pe drum în direcțiunea de care am vorbit.

Bine înveștmântați și înfășurați în niște mantale mari pe deasupra cojoacelor lor de blană ei străbăteau acel câmp solitar. Se vede că-și cunoșteau destul de bine calea, căci, cu toată mulțimea și înălțimea troianelor ce întâlneau, ei urmau drumul înainte și căutau, *mergând, a forma din timp în timp un fel de linie curbă din calea lor străbătută, adevărata formă a drumului ce am descris deja.*

Din când în când, vântul aducea la auzul călătorilor noștri niște urlete grozave. *Ele voiau să îi facă a înțelege* că, osebit de ei, Bărăganul mai era străbătut în acea noapte și de o *sumă* de lupi.

Cu toate acestea, călătorii nu dedeau nici o atențiune acestor urlete. Poate că erau bine *preparați de arme și bazau mult pe ele.* Poate *încă, că cauza* care-i făcuse să întreprinză această călătorie în un așa timp va fi fost atât de *presândă* încât îi silise a risca chiar viața.

(ferească d-zeu să mai urmeze)

S. Feitelsohn

În curând, divule Feitelsohn!, vei întrece chiar pe d-nu Pantazi Ghica, carele, după cum propovăduiește Telegraful, este o autoritate în literatură. Așadar sempre avanti! ce dracu, ori caftan pân' în pământ ori ștreangul de gât.

❦

TURCIA

[30 mai 1876]

„Times“ susține, pe baza unor informații a căror autenticitate o 'nchizășuiește, cumcă marele vizir au publicat un manifest prin care acordă amnestie insurgenților îndată ce ei s-ar declara gata de a propune supunerea lor și a încheia un armistiț de șase săptămâni. Acesta atârnă însă de mișcările necesare pentru concentrarea trupelor turcești și aprovizionarea cetății Niksici.

Ziarul *Nord Deutsche Allgemeine Zeitung* constată că situațiunea Europei e foarte critică. Cestiunea Orientului 'și pierde importanța în fața neînțelegerilor ivite între cabinetele europene. Germania neavând nici cel mai mic interes, zice numitul ziar, în privința afacerilor din Orient, se va sili a mănținea pacea europeană sprijinind din toate puterile sale toate stăruințele pacifice ce tind a regula și a stabili ordinea lucrurilor în Orient.

Ziarul *Pester Correspondenz* publică o telegramă din Belgrad prin care i se comunică că Muntenegrul, refuzând propunerea Serbiei d' a intra fără

amânare în acțiune contra Turciei, ministrul-președinte Ristici ar fi adresat astăzi noului regim de la Constantinopol omagiele sale. Același ziar zice că consulul rus de la Belgrad ar fi plecat la Ems, după cererea d-lui Ristici, pentru a cere de la țarul ajutorul Rusiei în favoarea Serbiei.

Times publică o telegramă din Paris care zice că acum pare mai presus de orice îndoială că Rusia e de acord cu celelalte puteri și c-a consimțit a se mai amâna prezintarea memorandului la Poartă.

❦

GERMANIA

[30 mai 1876]

Gazeta oficială *Reichsanzeiger* publică numirile în ministeriu a d-lor de Bülow, fost secretariu de stat, și Hoffmann, fost prezident al cancelariei imperiale.

Provinzial-Correspondenz scrie, la sfârșitul unui articol sumar asupra schimbărei din Turcia, cumcă guvernele care se hotărâseră a face Porții propuneri identice, prin această din urmă schimbare se văd în poziție de a amâna comunicarea propunerilor. Țelurile însă pe care puterile le-au avut în videre cu ocazia conferențelor vor rămânea aceleași și sub împrejurări schimbate; asupra căilor de a ajunge la ele va mai avea loc o nouă înțelegere între puteri. Unirea în principii, pe care se 'ntemeiau hotărârile de pân' acuma, și starea generală a Europei îndreptățesc la convingerea cumcă țelul comun se poate ajunge, păzindu-se pe deplin pacea europeană. — Provinzial Correspondenz mai pomenește despre amânarea voiagiului împăratului la Ems și adaogă că petrecerea împăratului Rusiei în acel loc de cură se va prelungi cu 8 zile. Amândoi împărații vor petrece câteva zile împreună. — Se zice că preste câteva zile vor avea din nou întâlnire prințul Bismark, prințul Gorciacoff și contele Andrassy.

❦

CESTIUNEA ORIENTULUI

[2 iunie 1876]

Ziarul N. fr. Pr. în no. său din 9 iunie aduce estracte după cum susține autentice, dintr-o scriere a generalului Ignatieff intitulată: proiect pentru o soluțiune practică a Cestiunei Orientului. Proiectul e precedat de un studiu istoric și politic în care se dovedește cumcă cea mai mare parte a provincielor Turciei europene e cuprinsă de populații de rasă slavă și că a sosit vremea în care aceste țări să se guverneze prin ele înșile. Acest proiect puindu-se în vederea marelui principe moștenitor al Rusiei, acesta a răspuns că îl aprobă întru cât înlocuiește domnia turcească prin monarhi creștini, dar nu crede că o confederațiune între rase atât de deosebite, unele îndușmănite chiar, ar fi înzestrată cu o mare putere de viață. Împăratul însuși să fi declarat că felicită pe autorul proiectului, dar găsește că prezentul nu e potrivit pentru realizarea lui, sperează însă de a-l vedea într-o zi realizându-se.

Lăsând cu totul în sama ziarului vienez, nu totdeauna iubitor de adevăr, răspunderea autenticităței actului publicat, reproducem după el punctele principale a proiectului în cestiune.

> Pe ruinele Imperiului otoman se vor ridica următoarele regate:
>
> I) Regatul Bulgariei, care va cuprinde Bulgaria proprie și vilaetul actual al Dunărei, Tracia afară de litoralul Bosforului și al Dardanelelor, Macedonia și o parte din Tessalia.
>
> II) Regatul Albaniei, care va cuprinde Albania, și Epirul afară de pașalâcul Prizrend.
>
> III) Regatul Serbiei, consistând din Serbia proprie, pașalâcul de Prizrend, Herzegovina și Montenegro cu *Bocche di Cattaro.*
>
> *IV) Regatul României, cuprinzând România actuală.*
>
> V) Regatul Greciei, consistând din Grecia actuală, partea de sud a Tessaliei și insulele europene și asiatice ale arhipelului turcesc inclusiv Candia.
>
> Regatul Bulgariei va avea suveran pe un principe din casa imperială rusască și va forma un stat de 6,25 milioane locuitori. Regatul Albaniei va primi suveran pe un arhiduce din casa de Austria și va forma un stat de un milion jumate locuitori. Regatul Serbiei se cuvine de drept principelui Nichita de Muntenegru, care astfel ar dispune de o populație de peste 3 milioane. În regatele României și Greciei se mănțin suveranii actuali. Partea din Tracia esclusă din regatul Bulgariei, adică Constantinopolul cu Bosforul și Dardanelele, cu țărmurii asiatici împreună, intră în *posesiunea Rusiei.* Constantinopolul devine centrul și avangarda unei nouă confederațiuni slave, la care pot lua parte și regatele României și Greciei, însă sub condiția cu totul specială *de a se supune unei conduceri militare și diplomatice comune.*

Tot în privirea Cestiunei Orientului N. Fr. Pr. mai publică următoarea scrisoare:

Schimbarea din Constantinopoli a pus în mare încurcătură diplomația puterilor de nord, mai ales însă pe cea austriacă și pe cea rusească. Diplomația acestor puteri se văzu în fața unui factor a cărui greutate și putere fuseseră ignorate și ea recunoscu că nu numai nu are țeluri cu perspectivă vastă, ci că n-are nici măcar bază pentru măsuri momentane; că ea, care-și închipuia a dirije Europa, era însăși împinsă și stăpânită de întâmplarea oarbă. Urmarea nemijlocită a acestei cunoștințe a fost o pripire ciudată, o neregulată îmbulzire spre a se scutura de nesiguranța penibilă a situației. Reprezentanții puterilor de nord se pusese cu furtunoasă grabă în relații oficioase cu noul regim de la Cornul-de-aur, fără, a ține samă, nici măcar de formalitățile obicinuite. Când reprezentanții puterilor continentale primiră cele întâi ordine urgente ca să deie relații asupra intențiilor noilor stăpânitori (în 1 iunie) ei erau mai toți de acord, întrebau în mod confidențial ce intenții are guvernul turcesc, spre a sonda dacă e consult de a *aplica* Porții renumitele *propuneri*. Răspunsul Porții nu prea era încurajator. Ea promise a-și îndrepta starea ei și că va da libertăți tuturor supușilor ei fără deosebire de confesie. A ușura pe creștini fără a lăsa să participe la aceste avantagie și stoarsa popula ție musulmană ar fi o nedreptate vădită și greșală politică. Tot concursul moral pe care Europa l-ar da Turciei întru împlinire acestei grele misiuni a guvernului său acesta îl va primi cu mulțămire. În orice caz însă trebuie *timp*. Guvernul turcesc nu vroiește a fi negligent, dar nici pripit. Acest limbagiu, plin de conștiință de sine, lăsa să ghicească că noua stăpânire are planuri bine răzgândite și voiește să le urmărească. Dar nu fu aprobată de toți reprezentanții. Între diplomații de la Bosfor se formară două tabere. Una primea rezoluția Porții ș-o încuraja, cealaltă păstra o rece rezervă. Dar cu câtă pripă se lucra din toate părțile putem judeca din împrejurarea că la 1 iunie se 'ncepuse jocul de întrebări și răspunsuri schițat mai sus, iar la 8 iunie retragerea puterilor de nord era un fapt împlinit deja.

Drept că, în vremea aceasta multe s-au întâmplat. Au fost un moment în care principele Gorciacoff au voit să riște tot pe o carte. În 4 iunie el spunea unui diplomat că *în decursul a opt zile se va fi întâmplat cea dentâi ciocnire între turci și sârbi*. Noul sultan era să nu fie recunoscut de către puterile de nord chiar dacă celelalte trei puteri mari l-ar fi recunoscut. Austria avea să ieie iarăși o poziție binevoitoare față cu insurgenții, adică să nu-și prea păzească granițele și să închidă portul de la Klek, pe când Muntenegrul și Serbia aveau să înceapă campania. Nu mai era vorbă despre așa numitele garanții, ci sultanul ar fi trebuit să primească în mod solemn memorandul din Berlin, care *admitea intervenția armată din partea puterilor*. Gorciacoff *voia să-și pregătească o bază de drept pentru ceea ce voia să întreprindă mai târziu*. Deci Rusia ținea la planurile ci încă și atunci când toată lumea le credea căzute, și Gorciacoff ar fi stăruit asupra memorandului din Berlin dacă nu s-ar fi făcut grave objecțiuni din partea Austriei și a Germanei. Țariul îi spusese cancelariului său că Rusia i destul de tare pentru a putea ceda, că el dorește pacea și concordia. Cancelariul observă că el va urma consiliile suveranului său, dar că Rusia trebuie să ție pace de bunăvoie, că nu

trebuie să se lese silită la pace, că trebuie să o mănție memorandul din Berlin. — *Când sultanul îl va fi acceptat, atunci autocratul tuturor Rusielor poate să-și manifesteze înaltele sale intenții, să fie element și îngăduitor.*

Gorciacoff ar fi paralizat poate dorința lui Alexandru de a face concesii dacă celelalte două împărății n-ar fi venit în ajutorul țarului împrotiva propriului său ministru. Din Viena și Berlin i s-au făcut la Ems comunicate limpezi, cari nu pomeneau cu nici un cuvânt despre amânarea alianței, dar spuneau fără rezervă că în aceste două orașe ar fi venit declarații peremptorii cumcă dacă dorințele lui Gorciacoff s-ar împlini, pacea europeană nu se mai poate mănținea. Acestea avură efect asupra țariului, căci în 7 iunie el spune unui diplomat italian cuvinte care-l vor face pe Gorciacoff să înceapă retragerea dacă nu voiește să piardă încrederea suveranului său.

Așadar se poate spune lumei că alianța între cele trei împărății stă, adică vegetează mai departe, și acțiunea lor diplomatică e amânată.

❦

[2 iunie 1876]

Renumita romanțieră franceză *Aurora Dudevant*, cunoscută sub numele literar de *George Sand*, a murit. Această femeie rară prin talente, energie de simțământ și frumusețe e de origine germană. Despre partea tătâni-său se trage din Moritz de Saxa, fiul natural al regelui August II, despre partea mumei sale se trage din familia conților Konigsmarck. Relațiile ei cu Jules Sandeau, Alfred de Musset, abatele Lammenais, Francisc Chopin, prințul Napoleon (mai târziu Napoleon III) sunt destul de cunoscute; ele nu pot însă forma obiectul unei scurte notițe necrologice.

❦

POTCOAVE ORTOGRAFICE

[2 iunie 1876]

Cetim în Curierul Bolgradului:

Micul format al ziarului nostru, abondentul interesant material *quu quare* am *potea* umple zilnic o așa foiță, *espiegleriile* que ne joacă Capul — lucrătoriu al Imprimeriei și suciturile *quu quare* se silește honnorabilul commitetu al Școalei centrale (domnul, patronul și padișahul unor însemnate resurse) de a ne face qua să ne dezgustăm noi de d-lor și d-lor de

noi — toate aqueste ne fac de a restrânge și *aquum* deodată revista noastră etc. …

Aqueste spuse, rugăm pe d-nul prefect al județului de a nu se lăsa a fi influențat de unele partizi, de *hómmeni quu o* potere zilnică, de jurăminte și de promisiuni de căință. *Quăqui* toate *quote* ei vor spune, vom reveni iarăși la proverbul „Lupul părul îl schimbă, dar naravu nu; *Niqui* salcia pom *niqui* ciocoiul hommu"

— Bravo Qurierul Bolgradului, ziar politiqu, quomerquial, agriquol! Minte la el cât glas la pește.

❦

GERMANIA

[4 iunie 1876]

Scrisoarea către suverani care notifică suirea pe tron a sultanului Murad al V se așteaptă să sosească încă în cursul săptămânei acestia. Kreuzzeitung află din Ems că contele Karolyi ar fi plecat, după ținerea unor conferențe la Paris, împreună cu ambasadorul francez Gontaut Biron.

O corespondență oficioasă a ziarului Norddeutsche Allgemeine Zeitung afirmă că Anglia ar fi primit fără nici o rezervă primitivul program de reformă al lui Andrassy și că revenirea asupra acelui program e în stare de a pune în deplin acord pe toate puterile. În măsura în care sultanul Murad va corespunde cu așteptările de reformă, și spiritele lumei se vor liniști și astfel va dispărea presiunea care încarcă guvernul rusesc. În orice caz memorandul din Berlin, nemaicorespunzând cu situația, a fost amânat și au pierit orice grijă de conflagrarea alianței celor trei împărați.

Maiorescu, care după încheierea unei convenții comerciale germano-române a plecat la București, are să fie numit agent diplomatic pe lângă curtea imperială.

Gazeta de Strassburg, care stă în relații cu cancelariul imperiului, publică din când în când articole inspirate asupra Cestiunei Orientului, a cărora adresă este desigur apropiatul Paris, căci foaia, apărând în două limbi, se cetește cu interes de cătră francezi.

❦

SERBIA

[4 iunie 1876]

La întrebările Porții, care ceruse esplicațiuni asupra înarmărilor sârbești, guvernul Serbiei au afirmat intențiile sale pacifice. Principele Milan au răspuns că, insurecțiunea ajungând până la granițele Serbiei și împresurând țara toată ca cu un inel de fier, principele s-au văzut silit de a-și înarma poporul pentru a-l liniști, dar că n-ar avea nici cea mai mică intenție dușmănească împotriva Porții, căci Serbia își dă sama de împrejurarea că, puterea ei răsare din integritatea Imperiului otoman. Spre stabilirea bunelor relațiuni, Serbia va trimete un agent special la Constantinopole, a căruia numire i se va notifica Porții prin agentul diplomatic al Serbiei.

Nu este adevărat că tribunalele și școlile ar fi fost închise, după cum anunțase o telegramă din Berlin.

❦

TURCIA

[4 iunie 1876]

Sultanul au cerut de la marele vizir ca să i se propuie proiectul de reformă a guvernământului și declară totodată că e dispus de a-l primi. Midhat Pașa e însărcinat a elabora proiectul pentru convocarea unui Consiliu Național și a se ocupa în special cu finanțele și cu regularea budgetului. Tezaurul privat al ex-sultanului Abdul-Aziz nu ajunge nici suma de 100 milioane franci. Capii insurgenților din Herzegovina sunt dispuși de a se folosi de armistițiu și de a intra în tratări. Notificarea autentică va avea loc când capii se vor fi înțeles între sine.

❦

OTRĂVIRE

[4 iunie 1876]

Un spițer din Iași, după ce se despărțise de nevasta sa întâia, intrase în relații cu o fată de origine — cum se zice — polonă cu care a trăit mai

multă vreme. Spițerul voind să se însoare din nou a plecat în Rusia pentru a-și căuta mireasă. La întoarcerea sa în țară au declarat amorezei sale că a hotărât a se însura din nou, hotărâre cu care ea se vede că s-au arătat mulțămită. Alaltăieri, miercuri, spițerul a petrecut sara împreună cu fata despre care e vorba, cu care ocazie se vede că își vor fi luat adio și au băut împreună vin. După ce băuseră, fata-i spuse că de acum înainte tot ea are să fie nevasta lui, că tot cu dânsa se va cununa pentru totdeauna. Întrebată fiind ce voiește să zică cu aceste cuvinte, ea-i declară cumcă i-a dat vin otrăvit și că ea singură a băut asemenea din acel vin. Spițerul alergă repede acasă, dar căzu înaintea porții și strigând după ajutor, fu pus de către calfele sale în pat, care-i și deteră, un antidot încât până acuma încă trăiește. Fata însă a murit chiar în acea sară de efectele otrăvii. Ea zace întinsă în bolta mortuară a spitalului Sf. Spiridon unde, după cât auzim, astăzi se va face autopsie.

❦

MILETICI ASUPRA PRINȚULUI MILAN

[4 iunie 1876]

Ziarul unguresc Magyar Polgár, aducând știri asupra situației din Serbia, spune că *Miletici* (capul partidei politice a sârbilor din Ungaria) agitează în contra prințului Milan și recomandează sârbilor să-l alunge dacă nu va declara război turcilor. Între altele Miletici ar fi spus și următoarele cuvinte: „Milan nici nu-i din sângele Obrenoviceștilor. Priviți la capul lui și vedeți că fizionomia sa e o fizionomie *curat românească*“. Aceasta desigur că nu-i un defect. Dacă am fi noi atât de puritani ca sârbii, câte capete bulgărești și grecești ar trebui să dispară dintre deputați, profesori, magistrați, șefi de partidă etc.!

❦

[6 iunie 1876]

Relativ la notița *Otrăvire,* publicată în no. 62 al Curierului de Iași, medicul primar al spitalului Pașcanu, d-nul dr. Lukaszewcki ni trimite o dare de samă care rectifică notița și răspândește lumină asupra modului în care d-sa a combătut veninul. D-sa spune că d-nul asistent al farmaciei a dat

otrăvitului o cantitate mare de lapte, albuș de ou etc. și că în urmă venind d-sa însuși la fața locului au ordonat un vomitiv și mai puternic și în urmă au rânduit acid tonic și cloroform, ceea ce avu de efect liniștirea bolnavului. Ceea ce ne-a surprins însă în această rectificare este că ni se ia oarecum în nume de rău espresiile *spițer* și calfă de spițer. Aceasta este mai mult un semn al timpului, un semn că mult trebuie să se fi corupt limba românească pentru ca fiecare cuvânt mai vechi să fie luat drept o espresie de de considerare, ceea ce — se 'nțelege — nici n-am avut de gând. De aceea d-nul dr. ni va ierta să-i spunem că *spițer* este cu totul ecuivalent cu germ. Apotheker, iar calfă cu Gehilfe, iar vorba Apothekergehilfe id est calfă de spițer nu știm să se fi privit vreodată ca o espresie de dispreț, decât doar din când în când în conștiința nefericitului nostru secol, în care oamenii au început a se rușina de numele onestei și folositoarei lor meserii. Căci d-nul medic va concede că, oricâte titluri s-ar mai adăogi acestei meserii, ea rămâne ce este — o meserie (Gewerbe) și nicidecum o știință, căci ea consistă în executarea *mecanică* a ordinațiunilor medicilor și *judecata* individuală joacă un rol foarte modest în acest ram de activitate.

Împrejurarea că în limba germană există mai multe expresii pentru activități analoge, că ajutatorii altor meserii se numește Gesellen, nu îndreptățește defel de a pretinde și de la limba românească deosebiri limbistice — după a noastră părere cu totul de prisos. Căci nouă ni se pare că oricât de identică ar fi expresia, nimănui nu-i va veni în gând de a confunda pe un maestru care fabrică sticle pentru telescopuri cu cel care fabrică sticle de vin, nici pe un spițer, care-n zilele noastre trebuie să posedeze studii solide din științele naturale, cu vraciul evului mediu, a cărui arte consista mai cu samă în scoatere de măsele și punere de bleasture. Natura acestei munci a devenit alta și e mai nobilă, iar cuvântul au luat de mult înțelesul pe care i-l indică ea. De aceea credem a avea dreptul să nu ne speriem de rigoroasele farmaceutice și să admitem neapărat numirile facultăților medicale pentru însemnarea tuturor activităților. Atunci am trebui să numim pe fiecare student de ex. vir juvenis ornatissimus, care este asemenea o numire care nu are ecuivalent real. Tot astfel diploma de farmaceut poate să conție numiri măgulitoare, dar noi știm că un candidat în teologie are nevoie de o cultură pregătitoare mult mai înseamnată în științele naturale chiar decât un farmaceut, căci de la cel dentâi se cere bacalaureatul, de la cel din urmă nu. Cu toate acestea recunoaștem îndreptățirea oricărui profesionalist de a pretinde să fie numit după cum îi

convine mai bine și rugăm pe onor. cetitori să 'nțeleagă *asistent* în loc de *calfă.*

❦

NEFERICITUL X

[Articol cu paternitate incertă]

[6 iunie 1876]

Toți ascund *scăpările* lor din vedere după această nefericită literă pe care lumea o *încalică.* Dacă un *naturalist* prinde un corb și-l ține în casă ca să vadă dacă această pasere trăiește într-adevăr o sută de ani, el se numește X. — Dacă un *tânăr,* vrând să știe de-i șede bine *când* doarme, își închide ochii și se uită în oglindă cu ochii închiși, se numește X. — Dacă unul, vrând să-și *vândă* casa, ia o bucată de *cărămidă* și, la *strigarea* vânzărei, o arată ca pruba casei, numele lui tot X. Altul, vrând să prind-un șoarece ce i-a ros un manuscript asupra epocei lui Mircea cel Mare, a luat o bucată de carne-n gură și, stând la bortă, aștepta să vie șoarecele ca să puie mâna pe el — X. X visează noaptea c-a călcat într-un cui și a doua zi își oblojește piciorul, iar Y-i zice: „Bine-ai pățit! de ce dormi noaptea fără cizme-n picioare“. Altă dată X întâlnește pe Y:

— Frate, am auzit c-ai murit, adevărat va fi sau nu?

— Dar nu vezi că trăiesc?

— Așa e, dar cel ce mi-a spus c-ai murit este cu mult mai vrednic de crezut decât d-ta.

X, auzind că cine are barbă lungă este neghiob și întâmplându-se el cu barba mare zice în sine: „S-apuc barba cu mâna și cât-a trece din mân-afară s-o ard la lumânare, ca să nu cad în acest ponos“. Zicând o și făcu; dar aprinzându-se barba îl arse la mână și, luându-și mâna de la barbă, arse barba toată și proverbul se împlini.

X, călătorind c-un chelbos și c-un bărbier, hotărâră ca noaptea să păzească fieșcare cu ceasul său. Fiind ceasul întâi al bărbierului, vru să glumească cu X și-i rase capul când dormea. Viind ceasul lui X, bărbieru-l deșteptă. X, puindu-și mâna-n cap să se scarpine și găsindu-l gol de păr, socoti că el este chelbosul și zise către bărbier: „Prostule! în loc să mă scoli pe mine, tu ai sculat pe chelbos!“

X vede o casă frumoasă și zice: „O ce minunată casă! oare *aici* s-a zidit?“

❦

[9 iunie 1876]

De mai multă vreme se manifestează în opinia publică a țării dorința de a vedea întemeindu-se o industrie proprie și națională. Dar aceste tendințe și aspirații foarte deosebite n-au fost privite de aproape, nici nu s-au studiat condițiile necesare sub care o asemenea industrie s-ar putea naște. Studiul ce-l publicăm mai la vale împlinește această lacună. El este estras din cartea cafenie (a corespondenței diplomatice) pe care contele Andrassy au supus-o în mai a.c. amândoror delegațiunelor Austro-Ungariei. Studiul figurează sub numirea de *raport al d-lui cavaleriu de Bosizio,* viceconsul c.r. Nu putem tăgădui că raportul conține vederi destul de întemeiate și, dacă pe ici pe colo unele puncte sunt poate cam pre pesimistic tratate, desigur că nu autorul, ci împrejurările al căror martor este l-au îndreptățit de a avea numai foarte modeste speranțe în viitorul mișcărilor economice din România.

Dar tocmai acest pesimism de vederi ne va face să revenim asupra acestui studiu, prețios din multe puncte de vedere, când ne vom încerca a arăta că unele din premisele studiului, deși sunt esacte, totuși nu îndreptățesc la concluziile făcute de autor.

❦

ANGLIA

[9 iunie 1876]

La o interpelare a lordului de la Warre, Earl of Derby a răspuns că, prin tractatul încheiat la Paris la 1856, Anglia, Francia, Italia și Austria au luat asupră-le îndatorirea de a mănținea neatârnarea și integritatea Imperiului otoman, iar atentarea la acea neatârnare constituie un casus belli. Derby crede că e periculos de a discuta de pe acum cazurile în cari stipulațiile ar deveni obligatorie pentru părțile contractante și așteaptă ca aceasta să se hotărască mai bine prin constelația concretă a împrejurărilor. În garanția acelui tractat sunt cuprinse și România și Serbia, dar nici o putere nu este

îndreptățită de a interveni la conflicte ce s-ar ivi între Poartă și statele subtributare, ci de a o păzi numai de atacuri care i-ar veni de dinafară.

❦

BELGIA

[9 iunie 1876]

În urma învingerei în alegeri a clericalilor, în mai multe orașe mari ale Belgiei s-au ivit grave neorânduieli, dar mai cu samă în Anvers. Mase de popor au avut serioase ciocniri cu garzii orășenești, iar acești din urmă au dat foc.

Mulți din tumultuanți au fost împușcați, mulți arestați. Astfel se anunță din 15 iunie c. că o colonă de mii de oameni străbătea ulițele orașului Anvers strigând „Trăiască regele! Jos Malou! Demisia!“ Primarul acestui oraș au amenințat că-și va da demisia dacă guvernul ar voi să-l silească ca să ceară ajutorul trupelor pentru înădușirea tumultului. În Bruxelles e liniște deplină.

❦

TURCIA

[9 iunie 1876]

Omorâtorul lui Hussein-Avni ș-a lui Rașid Pașa avea de gând să omoare numai pe cel întâi. Ministrul de război auzise mai dinainte despre vorbele amenințătoare și ura acestui ofițer și din cauza aceasta voise să-l depărteze. Dar, dorind a nu provoca în momentele de față turburări, nu l-au înlăturat, după cum ușor putea s-o facă în urma amenințărilor ce le auzise. Acest din urmă considerent avea să devie fatal. Sultana Valide primise știre despre turbarea maiorului Hassan. Ea se folosi de ocazie spre a se răzbuna împotriva lui Hussein-Avni, căci asupra nimănui ea nu era atât de pornită ca asupra ministrului de război. Cauza e că Hussein-Avni păruse a sprijini mai mult schimbarea succesiunei pe tron în favoarea lui Iussuf-Izzeddin și totuși în urmă a fost cel mai activ la răsturnarea lui Abdul-Aziz. Mama acestui din urmă îl întărâtă și mai mult pe Hassan — care și așa-i era supus — și-i

netezi drumul prin spioni. Un alt motiv politic mai însemnat nu exista. Din contra, dacă mai există o partidă, grupată împrejurul flamurei sultanului căzut, aceasta putea să fie numai partida conservativă din Turcia, la care sultana Valide au pierdut acuma și cel din urmă prestigiu, căci ea e complice la moartea aceluia în care partida conservatoare și toți amicii unei procedări energice își pusese speranțele lor. S-au luat măsuri pentru susținerea ordinei, periclitată nu atât de populația musulmană, ci de alți factori, căci doresc să se folosescă de turburări. — Maiorul Hassan au fost spânzurat. — Savfet Pașa e numit ministru de esterne, Kherim Pașa ministru de război, Khalil Șerif Pașa ministru de justiție.

❦

CREZUL BEȚIVILOR

[9 iunie 1876]

Nu-i lipsită de originalitate parodia crezului ce o publicăm mai la vale și care-i demnă de vestitul Leonat, a cărui vorbiri cu haz au făcut pe părinții noștri să râdă și să petreacă cu cea vreme. Cine din cei mai bătrâni nu cunoaște pe vestitul Leonat din Longobarda.

Care se hrănea cu barda,
Om nu mare la statură,
Dar făcut spre băutură.

Testamentul lui frumos, prin care lasă în limbă de moarte ca să fie îngropat cu gura la cep, e mai cunoscut decât crezul mult evlaviosului Leonat, pe care iată-l:

Crez într-un cazan, tatăl al mai multor vedre, făcătoriul vinului și pelinului și într-unul născut fiul strugurului, născut iar nu prefăcut, care din viță s-au născut mai înainte decât toate foloștinele, profir din profir, roș adevărat, care are fața romului, din care beția s-au născut. Carele pentru noi băutorii și pentru a noastră mântuire s-au coborât din deal în vale și s-au întrupat din must și din curătoare. S-au tescuit și s-au dat cep a treia zi după ce au fiert și s-au suit în deal la cramă și s-au pus de a dreapta lui Stoian vierul, care iarăși va să vie cu sfredelul cel mare să cerce vinul și pelinul, a căror băutură nu va mai avea sfârșit. Și într-o ocă plină, domnul dătător de

viață bețivilor, cărora ne mărturisim, că de-mpreună purcedem cu oca și cu paharul (?)

Așteptăm ieșirea părului prin căciulă și a coatelor prin mintean și târnuirea hărțăgoșilor ce va să vie după beție. Amin.

❦

[13 iunie 1876]

Frumoase intențiuni — nu-i vorbă — și n-avem nimic de zis în contra lor. Dar nu vor găsi oare cititorii noștri că oarecare cunoștințe de gramatică, interpuncțiune și stilistică n-ar fi cu totul de prisos la acel onorat oficiu? Mai ales în perspectiva acelor interesante *investigății științifice* pe cari are de gând să le facă?

❦

TURCIA

[13 iunie 1876]

Scrisoarea pe care sultanul Murad V a fost primit-o a doua zi după suirea sa pe tron de la ex-sultanul Abdul-Aziz zice din cuvânt în cuvânt acestea:

> După ce m-am încredințat lui Dumnezeu, mă încredințez Maiestății Voastre. — Vă felicit pentru suirea voastră pe tron și vă esprim părerile mele de rău că n-am putut servi națiunea după dorințele ei. Vă urez vouă să obțineți acest rezultat.
>
> Sper că Maiestatea Voastră nu va uita că am pregătit mijloacele eficace pentru conservațiunea și pentru onoarea Imperiului. Vă răcomand a cugeta bine că aceia care m-au pus în această situațiune sunt soldații pe care i-am armat cu mâna mea proprie. Și fiindcă eu am arătat întotdeauna o calitate, aceea de a ajuta pe cei oprimați de umanitate, vă rog să mă scăpați de locul strâmt și supărător în care mă aflu, destinându-mi o reședință mai cuviincioasă. Vă felicit pentru faptul că coroana a trecut în familia lui Abdul-Medjid Khan.
>
> *Abdul-Aziz.*

Poarta a primit notificarea oficială că în curând d. Kristici va sosi la Constantinopoli, spre a felicita pe sultan în numele prințului Serbiei. Ziarul

„Phare du Bosphore“ anunță formarea a două corpuri de oștire și anume unul la Beikos de 80.000 oameni, celalt la Smyrna de 60.000 oameni.

❦

PENTRU COMEDIA CEA DE OBȘTE

[13 iunie 1876]

Un manuscript din 1790, cuprinzând *gândirile lui Oxenstierna* arată cam în ce chip aveau obiceiul de a privi strămoșii noștri lumea aceasta. Iată ce zice un pasagiu din acea carte:

Lumea este priveliște, oamenii sunt comedinanții, norocul împărțește jocurile și întâmplările le alcătuiesc. Teologii ocârmuiesc machinurile și filozofii sunt privitorii. Bogații prind locurile, cei puternici apucă locul cel mai înalt, și la pământ sunt săracii. Muierile aduc răcoreală și cei necăjiți de noroc iau mucul lumânărilor. Nebuniile alcătuiesc întocmirea cântecelor și vremea trage perdeua … Lumea vrea să se înșele — înșele-se dar. Deschiderea comediei începe din lacrămi și din suspinuri. În lucrarea cea dentâi se arată pricinele cele nebunești a oamenilor. Cei făr-de simțire bat în palme ca să arate a lor bucurie, cei înțelepți fluieră jocurile. Cel ce intră plătește la ușă un ban ce se numește osteneală și ia în locul lui un petec pecetluit ce însemnează neodihna cât își va ținea locul. Schimbarea pricinilor îi *zăbovește puțin* pe privitori. Împletiturile cele bune sau rău împletite fac să râdă filozofii. Acolo se văd urieși care deodată se fac logoși (?) și logoși, cari făr-de veste se fac mari și vin la o înălțime făr-de măsură. Acolo se arată oameni cari se par că au toate măsurile și paza ce s-ar putea socoti ca să nu lese drumul cel adevărat care duce la sfârșitul ce-și pun înainte; în vreme când despre altă parte cei nebuni și făr-de grijă apipăie ușa nenorocirilor lumești. În scurt: acest fel este comedia lumei aceștia, și cela ce vrea să aibă zăbavă cu liniște să se puie într-un unghi mic de unde să poată cu odihnă ca să fie privitoriu și unde să nu fie nicidecum cunoscut, ca să poată fără de grijă a o batjocori după cum i se cade.

Nu mai puțin interesante sunt proverbele românești asupra comediei cei de obște. Iată câteva:

Lumea-i ca o oglindă în care se gătește omul ca să arăte precum nu este, ea-i ca o comedie în care fiecare joacă rola sa și unde cel mai de râs prinde locul cel mai bun. Ea e ca un liman unde unul sosește și altul purcede; unul

se bucură de cel ce vine ș-altul se întristează de cel ce purcede. Ea i ca un spital plin de orice patimi. Ea i ca un birt cu două porți deschise, pe una intră, pe alta iesă; beau, mănâncă și se duc; unul pe altul nu se cunoaște cine intră și cine iese. Lumea-i ca un bâlci unde unii cântă, alții joacă, unii vând, alții cumpără, unii beau și chiuiesc, iar alții numai privesc. Toate-n ea ca ziua vin și se duc. Precum în fundul mării stă mărgăritariul și mărgeanul și în fundul pământului pietrele cele mai scumpe, iar pe fața mării toate mortăciunile, așa și în lume: cei vrednici și cinstiți — ascunși și nevăzuți, iar cei nerozi în cinste mare. Lume fără nebuni, ca pădure fără uscături — nu se găsește.

❦

TESTAMENTUL LUI IOAN OTETELIȘANU

[16 iunie 1876]

Otetelișenii sunt cunoscuți ca patrioți ai Țărei Românești și de-aceea nu ne prinde mirarea de-a vedea la ce frumoase scopuri au destinat acest boier bătrân averea sa. Încă pe la anul 1830 vedem figurând un Otetelișanu în Societatea filarmonică, vedem cum începătorul teatru românesc tipărește repertoriul său, nepretențios și cu toate acestea ales, dintr-un fond al căminarului Otetelișanu. Uzufructul averei răposatului Ioan Otetelișanu, reprezentând o rentă de 150 până la 200 de mii de lei noi, rămâne după testament la dispoziția soției sale. Iar după moartea acesteia, averea aceasta va forma un fond pentru crearea unui institut de fete cărora — zice testamentul — li se va da învățătura și creșterea ce se cuvine unor mame de familie fără *pretenții* și fără *lux*. Escedentul eventual al averei se va capitaliza și va constitui pentru elevele acelui institut un fond de zestri, cari însă nu vor putea fi nici mai mari nici mai mici decât de *două sute de galbeni.*

D-nii Ioan Câmpineanu și Ioan Calinder sunt numiți prin testament administratorii bunurilor lui Otetelișanu. Ei vor avea a stabili programul de studii al institutului, repartiția veniturilor, constituirea zestrilor. Vor putea să delege din parte-li persoane care să perpetueze dreptul de administrație și să mănție unitatea de direcție a fondațiunei Otetelișanului. În acest bărbat recunoaștem generația trecută a Țărei Românești; binevoitoarea, patriotica generație care forma floarea Țărei Românești înainte de 1848. De la anul

acesta începând, românii au pierdut simțul istoric. Cuvinte nouă fără cuprins, oameni noi fără trecut și fără valoare, o limbă păsărească în locul vrednicei limbe a strămoșilor, instituții nepotrivite cu trebuințele modeste ale țăranului dunărean au înăbușit frumoasele și spornicele începuturi ale unei literaturi într-adevăr românești, ale unui naționalism nu de fraze banale, ci d-un cuprins real, Nu-i minune dacă în mijlocul unei dezvoltări care, cu suflarea sa nelegiuită, au rupt fir cu fir toate tradițiile istorice, au risipit piatră cu piatră vechea comoară a averei sufletești și materiale a poporului românesc, oamenii mai vechi s-au dat uitării, încât abia se mai auzea de ei, și că vin a reîmprospăta numele lor în memoria unor urmași nedemni prin tristul și ultimul act de iubire către neamul lor, prin *testament.* Fie-i țărâna ușoară și amintirea neuitată.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[18 iunie 1876]

În urma știrilor alarmante din Belgrad, slavii din sudul Ungariei (granițele militare) sunt foarte agitați. Din granița militară croată se vestește că la Plasko 400 de insurgenți herțegovineni, stârniți prin preoți, s-au hotărât a merge în luptă pentru sfânta cauză. La fruntarie aveau să primească din partea unui comitet secret arme; dar, fiindcă acestea se confiscaseră, ei n-au cutezat a trece frontiera. Îmblând fără țintă, o patrulă care-i întâlni i-au invitat să se supuie, iar ei au împușcat. Atunci patrula au răspuns asemenea cu focuri, de care doi herțegovineni au fost greu răniți. În Plasko, vatra agitațiunilor, sârbii au depărtat portretul împăratului Austriei din sala consiliului comunal și au atârnat în locu-i icoana Sf. Lazăr. Deasupra turnului bisericei au înfipt o flamură cu inscripția: Zivio Serbia. Mulți lucrători de la drumul de fier au trecut la insurgenții din Herzegovina. Ziarele oficioase unguresți susțin cumcă guvernul nu e de loc surprins de întâmplările de la Dunăre, ci le-a prevăzut pe toate și au luat toate măsurile de precauțiune întrucât privește interesele monarhiei.

Altfel și în privirea *României* Austro-Ungaria pare a lua măsuri de precauțiune — cel puțin ziarele din Ardeal vestesc că o comisie specială va inspecta în decursul lunei iulie obiectele de fortificație, iar mai cu samă *trecătorile* munților Carpați dintre România și Transilvania, și va hotărî cari

din aceste trecători ar fi cu cale să se fortifice. N-aibă frică! Vavilonienii au alte treburi.

❦

SERBIA

[18 iunie 1876]

Despre poziția strategică a oștirilor sârbești se vestesc următoarele. Ele sunt împărțite în trei divizii. Cea dentâi, divizia Ciacika se compune din brigadele Studniț, Ciacik și Uziz și dintr-un corp de voluntari sub arhimandritul Dușici. Tăria acelei divizii, comandată de generalul *Zach*, e de 22.000 oameni, ea este așezată la frontaria de sud-vest. Corp de armată și mai tare este cel ce stă lângă râul Drina și e comandat de *Rauko Alimpici*. Consistă din două divizii de câte trei brigade. Efectivul acestui corp (fără rezervă și voluntari) e de 26.000 oameni, cu voluntari de 30.000. Acolo sunt și 50 de pontoane. În fața acestui corp se pregătesc și turcii și se adună acolo în mare număr. Zwornicul-mare, Zwornicul-mic și Sokar au primit garnizoane tari. În Zwornicul-mic sunt 3000 sedifi, în cel mare 11.000. Dar punctul de gravitație a operațiunilor sârbești este în valea Moravei. De la mersul întâmplărilor în acest punct vor atârna toate. Alexinaț e cartierul general al *armiei de sud*, pe care o comandează generalul rusesc Cernaieff. Această armie consistă din mica oștire permanentă și din clasa I-a a milițienilor. Tăria ei e de la 45 pân' la 50 de mii de oameni. Avangardele ei sunt postate pe liniile fruntarielor. Oștirea turcească dimpotriva acestui corp se razimă pe lagărul fortificat de la Niș.

După știri telegrafice din 27 iunie st.n., astăzi în 18/30 principele Milan ar fi trebuit să plece la armie, după ce va fi publicat un manifest de război; iar mâni, în 1 iulie avea să se proclame Serbia întreagă în stare de asediu.

❦

SERBIA

[18 iunie 1876]

În numărul trecut am arătat că ziarul oficios al ministeriului unguresc, desigur bine informat, crede că războiul între Serbia și Turcia e inevitabil. După *Coresp. politică* s-ar fi luat toate dispozițiile ca oștirea sârbească să poată intra la 27 iunie în poziție strategică. Dacă se va face ruptură cu Poarta — foarte probabil, dar nu inevitabil — acțiunea militară va începe abia în întâile zile ale lui iulie. Principele Milan va pleca din capitală la armată, dând o proclamație ecuivalentă c-un manifest de război. Misiunea ce se dedese lui Kristici pentru curtea din Constantinopole, pusă deja în executare, au fost suprimată. Toate aceste știri Cor. pol. le-aduce sub data de 24 iunie; iar astăzi avem în 30. La noi circulează zgomotul — pân-acuma neadeverit — că Serbia ar fi și declarat război Turciei. Deși Cor. pol. este un ziar slavofil, totuși știrile ce le aduce nu sunt lipsite de fundament. Va să zică înainte de 3 zile armata sârbească s-au dispus a începe și poate că de acum peste trei zile întâi vești de război de preste Dunăre. Dar Vavilonul ce va face? Exerciții stilistice. Greco-bulgarii din Vavilon vor mai aprinde câte trei masalele (jurnalistice) în fiecare județ, vor pune Mexicul și Indostanul la cale, vor da sfaturi lui Gorciacof și lui Bismarck și vor spune minciuni unii de alții — până ce *Prutul* se va revărsa în urma ploilor. Atunci, care cum va scrie, acolo i va îngheța mucul condeiului. Știut este: satul arde baba …

❦

ZIAR NOU

[18 iunie 1876]

Ca toate celelalte — *politic, literar, comercial* și *agricol* — este și cel nou, apărut sub numele „Craiova“. Politica, literatura, comerciul și agricultura sa apar deocamdată numai o dată pe săptămână, dar ni se promite fericirea cumcă va apărea de două ori. Spre caracterizare, următoarele din apelul către cetățeni: „Câțiva juni, *modești poate prin cunoștință,* dar *forți* prin tăria principiului și caracterului care-i unește, asociându-se într-un comitet, și-au propus ideea de a redacta un ziar stabil și cu totul independent“. Deși acești juni sunt *modești poate* prin cunoștințe, totuși „înmulțirea ziarelor este un pas mai răpede spre lumină, o piatră mai mult ce se adaogă la temelia edificiului social“. Poate! Mai știi? Dar umilita noastră părere este că ar fi fost mai bine ca mai întâi să se dezmodestifice

cunoștințele respectabililor câțiva juni, căci ceea ce ne desperează nu sunt pe atâta bătrânii pe cât tinerimea noastră.

❦

SERBIA

[20 iunie 1876]

Lipsa unui biurou telegrafic de corespondență și greutatea cu care ziarele noastre își procură noutățile din străinătate ne face ca mai întotdeauna să înregistrăm știri publicate cu două, trei zile înainte în jurnalistica vieneză. Într-adevăr românii învecinați cu Serbia, având comunicație telegrafică cu această țară, primesc totuși știrile ce o privesc din Pesta și din Viena. Ce se va fi întâmplând în momentul de față în Serbia ni este deci necunoscut și, crainici întârzieți a mișcărilor din Orient, jurnalele românești trebuie să se mulțămească cu știri relativ vechi și răsuflate de trei, patru zile.

O telegramă din Paris cu data de 27 iunie vestește că, cu toate subsidiile rusești și cu tot succesul ce se zice c-ar fi avut împrumutul silit, guvernul sârbesc caută sub auspiciile d-lui Schuwaloff să împrumute în Londra un milion de livre sterline. La 26 c. agentul sârbesc a avut o conferență cu doi* bancheri. Întrebat fiind asupra prospectivelor întreprinderei în contra turcilor, agentul a răspuns că toate-s gata pentru ca în termin de o lună să se curețe de turci toate provinciile din nordul Balcanului. După aceea s-ar constitui o confederație bulgaro-sârbo-montenegrină sub protectoratul țarului. Serbia au căpătat de la amici mijloace trebuitoare pentru campanie; numai bani îi trebuiesc. *Conflicte cu Austria sunt cu putință,* dar sârbii sunt pregătiți și-n această privire. În fine o telegramă din Belgrad sub data de 28 iunie vestește că principele păstrează comanda supremă asupra întregei armate, având cuartierul său general la Cupelja lângă Morava. Pentru o eventuală retragere, sunt destinate punctele întărite Ruzady* și Deligrad. De-a lungul malului sârbesc al Dunărei s-au săpat șanțuri întărite prin artilerie suficientă. S-au dat ordin ca rezerviștii de clasa a II-a să culeagă grabnic recolta de pe câmp. Princesa s-a pus în fruntea femeilor din Belgrad cari 'și vor pune serviciile lor la dispoziția ambulanțelor și a spitalelor. Corpul medical consistă din 110 medici militari și 200 civili, dintre cari 70

sunt mediciniști de origine slavă din Austria, mai cu samă cehi. — În Pesta se fac cumpărături pe față pentru guvernul sârbesc. Agenții dispun de bani îndestui.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[20 iunie 1876]

Măsuri judecătorești, administrative și militare se iau pentru a preveni turburări eventuale în părțile de sud ale Ungariei. Mareșalul-locotenent de Scudier și comandantul țării, Edelsheim-Gyulai au dat ordinele necesare autorităților militare. S-au hotărât ca provinciile slave din sudul Ungariei să fie ocupate de armata regulară și nu de honvezi. Ziarul unguresc Kelet-Nepe vestește cumcă Rusia ar fi concentrat repede trupe în dreptul Bolgradului din *România* și că guvernul acestei țări ar fi oarecum îngrijit de aceasta. Noi nu știm nimic.

❦

FRIEDERICH DIEZ

[20 iunie 1876]

Deși cam târziu, totuși ne îndeplinim datoria de a înștiința pe cetitorii noștri despre moartea renumitului filolog al limbilor romanice, Friedrich Christian Diez. Născut la Giessen la 15 mart 1794, și-au făcut studiile sale de literatură clasică în orașul său natal. La 1813 a luat parte ca voluntariu în războiul împrotiva francezilor, iar la 1816 îl vedem studiând în Göttingen limbele moderne. În urma îndemnărilor lui Goethe să fi studiat limba provensală. La 1830 deveni profesor la Bonn, la care catedră rămasă până la moartea sa, întâmplată la 29 mai 1876.

El a scris în limba germană. Opere mai însemnate are: *Romanțe spaniole* (Berlin, 1821); *Studii contribuind la cunoașterea poeziei romanice* (Berlin, 1825) și *Poezia trubadurilor* (Zwieckau, 1826), pe cari d. Roisin le-a tradus și publicat în franțuzește; apoi „Viața și influența trubadurilor“, „Monumente vechi de limbă romanică“ și altele, în fine Dicționariul

etimologic al limbelor romanice (Bonn, 1862) și Gramatica limbelor romanice (edit. III, 1872). Francezii și englezii au tradus această carte. În privirea limbei românești să se fi servit de Dicționarul de Buda.

În privința limbei românești Diez are meritul de a fi nimicit pe cale științifică toate basmele despre originea slavă a limbei românești, precum acele erau susținute cu patimă de filologi de școală veche, slavoni, și combătute în acelaș mod nedibaci de școala veche a filologiei românești.

❦

MĂSURI HIGIENICE PENTRU ORAȘUL CERNĂUȚI

[Articol cu paternitate incertă]

[20 iunie 1876]

Consiliul sanitar al provinciei Bucovinei, în ședința sa din 7 iunie a.c., au dizbătut și asupra mijloacelor de sanificare a orașului Cernăuților. Consiliarul guvernial dr. Denrarowski, espuind starea de necurățenie și mânuirea nesuficientă a măsurilor polițienești din partea primăriei acelui oraș; descriind desele epidemii care se nasc în oraș din cauza acestor inconveniente, au ajuns la concluzia că sanificarea Cernăuților se poate ajunge prin canalizare și îndestulare cu apă. După espunerea celui mai nou sistem de canalizare, d-rul propune ca aceasta să aibă preferență înaintea iluminărei cu gaz, care i se pare mai mult un lux decât o necesitate. Aceste propuneri sunt deocamdată de domeniul proiectelor problematice. Cel puțin dacă îndestularea cu apă de băut ni se pare lesne de realizat, canalizarea orașului Cernăuți ar prezenta, din contra, atâtea greutăți tecnice de realizare încât se mai poate ca foloasele aduse să nu corespundă cu sacrificiile făcute. Se va putea crea oare raza de apă îndestul de puternică ca să hrănească canalele de curățenie ale unui oraș care e atât de sus asupra nivelului râurilor din apropiere? Îndealtfel insalubritatea acelui oraș e desigur de atribuit mai mult unui soi oarecare de locuitori și lipsei private de îngrijire decât condițiilor generale în care se află orașul.

❦

SERBIA

[23 iunie 1876]

Reprezentantul Rusiei și-au dat în Belgrad toate silințele ca să-l oprească pe principe de la călcarea hotarălor turcești. Prințul au declarat însă că, silit de populație, nu poate rămâne nepăsător nici în fața întâmplărilor din Bosnia, nici în privirea violării fruntarielor sârbe din partea turcilor. Căci într-adevăr colonelul Oreșcovici, delegat sârb în comisia mixtă din Vidin menită a cerceta violările de teritoriu, s-a întors de-acolo fără de nici un rezultat. Interpelări făcute în Camera comunelor și în cea a lorzilor din Anglia au dat ocazie guvernului englezesc de a declara că, deși pân-acuma nici un ostaș sârbesc n-au trecut hotarele țării sale, totuși speranța pentru mănținerea păcei ar fi mai mult decât problematică. Acest război s-ar fi putut înconjura dacă propunerea dizbătută mai înainte (de-a se numi prințul Milan *vicerege al Bosniei* păstrându-se deplina suveranitate a sultanului) ar fi fost primită de Poartă. De-aceea la 17/29 iunie deja au plecat din Belgrad ultimatul Serbiei, iar în 17/29 au fost prezentat Porții de către agentul diplomatic Magazinovici. Acest ultimat are forma unei scrisori a prințului către Poartă. Prin el se cere în ton cam provocant ca administrația Bosniei și a Serbiei vechi să i se cedeze Serbiei. Pentru realizarea acestei cereri se pune în perspectivă chiar războiul.

Tot în această zi (17/29 iunie) era să apară în gazeta oficială „Srbsky Novine“ decretarea stărei de asediu asupra Serbiei. Ziarul, în loc de-a apărea dimineață, au apărut abia la amiazăzi, pentru că ediția întâi nu s-au împărțit. Ediția a doua n-au conținut acea publicație. În această zi la 5 oare dimineața prințul au părăsit rezidența, în strigătele entuziastice ale poporului și în zgomotul tunurilor, pentru a se duce a armată. Înainte de a pleca au adresat soldaților din Belgrad următoarele cuvinte: „Ostași! Cel dintâi ostaș al țării, mă pun în fruntea armiei și plec în câmpul de război, spre a corespunde chemării mele și numelui ce port. Vouă vă încredințez pe soția mea, pe princesa. Apărați-o pe ea și rezidența. Rămâneți cu bine!“ Apoi luând flamura, o sărută, și dând-o unui ofițer îi zise: „Oștene, îți încredințez ție acest stindard. Să-l aperi pân' la cea din urmă picătură de sânge“.

Tot în această zi la 10 oare sara prințul sosi în tabăra de la Deligrad unde soldații îl primiră cu entuziasm. După ținerea unei reviste, prințul a plecat la Alexinatz, cuartierul general al corpului de armată comandat de generalul Cernaieff.

La 19 iunie/1 iulie s-a publicat la 5 oare sara manifestul de război și s-au afișat pe zidurile caselor din Belgrad. Mase de popor s-au adunat înaintea placatelor. Manifestul e intitulat „Către iubitul meu popor".

❦

ANGLIA

[23 iunie 1876]

După cum am anunțat acum câteva zile, fortul care predominează trecătoarea de la Gibraltar e întărit și pus în starea de a opri trecerea corăbiilor pe acolo. Acuma se anunță că, asupra unei interpelări făcute în Camera lorzilor, subsecretariul de stat de la departamentul războiului au răspuns că fortificațiile din La Valetta (s.p. insula Malta) sunt în starea cea mai mulțămitoare.

❦

MUNTENEGRU

[23 iunie 1876]

Depeșe din Ragusa anunță că Muntenegru va lua asemenea parte la războiul împrotiva turcilor. Îndată după ce Serbia va declara război, trupele muntenegrine (8000 de ostași) vor pleca la fruntarie și se vor aduna la Ostrog și Podgorița. Acolo se vor concentra și răsculații din Herzegovina. Acești din urmă l-ar fi și ales pe principele Nekitta de rege al lor și ar fi trimis în această chestiune o deputație la Cettinje.

❦

AMBASADORUL TURCIEI LA CURTEA DIN VIENA

[23 iunie 1876]

Noul ambasador, d. Alexandru Vogoridi (născut la Iași în a. 1830), este frate cu Nicolae V., fost caimacam al Moldaviei. Se știu silințele acestui din

urmă de a fi ales domn al Moldovei și mijloacele nu tocmai puritane întrebuințate pentru aceasta. Deși această familie e în strânsă înrudire cu multe familii mari din Moldova și din Țara Românească, mișcarea unionistă și alegerea lui Cuza Vodă au făcut-o să părăsească țara și să se așeze în Turcia. Alecu Vogoridi au intrat în serviciul statului turcesc, unde a ocupat o funcție înaltă în ministeriul instrucțiunei publice, iar în urmă a fost atașat la o ambasadă. În cariera diplomatică au ajuns deci acuma la înalta demnitate de ambasador pe lângă curtea din Viena.

❦

«APĂRĂTORUL LEGEI» ȘI TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ

[23 iunie 1876]

În nr. 39 al Apărătorului legei un „contribuabil comunal“, voind a da o idee cum s-au risipit și se risipesc banii contribuabililor, spune că fostul primar d. Gane, patronând Tipografia națională, la care este asociat, i-a dat toate imprimatele câte emanau de la autoritate fără formă legală de licitațiune și cu prețuri binecuvântate de D-zeu, și că un tipograf evreu, d. Goldner — revoltat desigur de această precedare a primăriei — și-au permis a o ruga ca să nu mai patroneze esclusiv Tipografia națională. Înesactitățile de detaliu ale „contribuabilului“ le vom reflecta una câte una, dar mai întâi premitem oarecari date istorice, spre a caracteriza interesul ce poate să-l aibă numitul tipograf pentru averea publică.

D-l Goldner este acela care, pe calea protegiuirei personale și fără licitație, a răpit pe la anul 1862 publicitatea oficială din mână bătrânului Gheorghi Asachi, o publicicitate care a fost creația acestui om venerabil. Sub teascurile tipografiei sale au trecut cărțile scolastice și literatura aproape întreagă a unei însemnate epoce de dezvoltare națională. De-atunci și până astăzi stă închis institutul tipo-litografic în care a apărut *cea dentâi* foaie românească; încât cu drept cuvânt esclamă biograful: „Sic annorum labor quinquaginta remuneratur“.

Venim la condițiile bănești sub cari Tipografia națională lucrează pentru autoritățile țării. Iată câteva exemple:

1) În anul 1871, d. Goldner tipărește budgetul comunei în 300 exemplare cu 400 lei; în anii următori, Tipografia națională îl tipărește cu 70 lei coala, adică cu 300 — 350 lei.

2) În anul 1874, d. Goldner tipărește lucrările percepției cu 5000 lei (în 1875, d. Codrescu cu 2600 lei), în 1876 Tipografia națională cu *1900* lei.

3) Inserțiunile se plăteau la d. Goldner cu 33 bani șirul, la Tipografia națională, cu 15 bani;

4) Foaia oficială costă astăzi numai 12 lei pe an; „Progresul“ d-lui Goldner costă 35 lei 25 bani și ni se pare că este oarecare deosebire între o foaie care conține, pe lângă materialul oficial, încă pe atâta neoficial și „Progresul“ care nu conținea nimic alta decât publicații judecătorești.

C-un cuvânt, toate lucrările mai însemnate Tipografia națională le-a luat asupră-și prin licitație și mai ieftin decât ilustrul industriaș evreu.

Venim la placardele primăriei, căci pe acestea le înțelege „contribuabilul“ prin imprimate. Constatăm deci că *totdeauna* pân-acuma aceste *reproduceri pentru afișare ale publicațiilor din foaie* au apărut în oficina foii oficiale — totdeauna — va să zică și în vremea când d-nul Goldner edita acea foaie. Atunci să fi cerut licitația. Apoi ele s-au tipărit întotdeauna cu prețuri fixate de primărie și desigur că cele date Tipografiei naționale sunt cele mai mici.

Apoi faptul despre care „contribuabilul“ au auzit „șoptindu-se la primărie“ este asemenea neexact. Nu este adevărat că secretariul a retipărit Raportul consiliului de higienă, ci numai capitolul asupra mișcărei populației. Tipografia putea să renunțe ușor la câștig, pentru că asociații sunt așa de călduroși amici ai coreligionarilor d-lui Goldner încât înșiși au dorit răspândirea cât se poate de mare a acestor date.

Cât despre prețul minim de 149 lei, oferit de Tipografia națională pentru tipărirea bugetului comunal, se cunoaște că e un preț de concurență, cu care nu i-ar da mâna tipografiei ca să tipărească orice lucrare. El a fost oferit numai pentru ca d. Goldner să nu poată lua lucrarea.

Căci cunoaștem foarte bine ieftinătatea aparentă a concurenței jidovești. Ieftin la început, până ce se ruinează industriașul, român, scump și rău în urmă, când evreul a ajuns a stăpâni terenul economic. „Contribuabilul“ ar trebui să 'nvețe puțină economie politică, ca să poată pricepe legile concurenței și să cunoască elementele cari concurg la formarea unui preț. Prețul conține cheltuielile producerei, plus un escedent care să facă cu putință reproducerea. E evident că minimul preț de 149 lei nu reprezintă nici măcar producerea lucrărei și că tipografia pierde momentan, numai ca să respingă agresiunea economică a concurentului evreu, care desigur că, după ce ar vedea că Tipografia națională nu mai este în stare de a concura,

ar dicta autorităților prețurile sale și ar cere din nou pentru tipărirea lucrărilor percepției 5000 l. n. și pentru șirul înserțiunei 33 bani.

Dar chiar dacă această tipografie n-ar fi lucrat cu mult mai ieftin decât d. Goldner, totuși o autoritate românească trebuia s-o prefere și să facă pentru ai săi ceea ce evreii fac pentru ai lor. Ei conspiră în sinagogă în contra creștinilor. Acolo se fixează prețurile, când concurența din partea creștinilor e nimicită și când se simt ei stăpâni pe vrun teren economic. Acolo se hotărăște moartea economică a meseriașului român, la autoritatea ocultă a statului în stat, în comitetele ascunse ale alianței universale. Dar când Tipografia națională lucrează *constant* mai ieftin decât cea evreiască — nici atunci autoritățile românești să nu-i deie imprimatele lor?

Cât despre patronarea ce se face prin Apărătorul legei industriei evreiești, o lăsăm la apreciația partidului național liberal, atât de bogat în cuvinte împotriva evreilor.

❦

RĂZBOIUL ORIENTAL

[25 iunie 1876]

Încă la 1 iulie agentul sârbesc din Constantinopole, Magazinovici, au primit răspunsul negativ la ultimatul principelui. În urma acestuia Serbia au declarat război, iar Turcia va publica o circulară prin care va da responsabilitatea războiului asupra Serbiei și va declara pe principele Milan de *hain* Înaltei Porți. După declararea războiului Serbiei, deciși a ataca pe turci la trei puncte, se vede că au și făcut-o aceasta, căci până astăzi până și șchioapa de corespondență română aduce trei știri, a căror unitate organică nu se vede. Reproducem din Alegătorul Liber aceste știri: „războiul au fost declarat și imediat armata sârbă a și trecut fruntaria despre miază-zi, și a ocupat, după cum ne spune o telegramă a noastră din București din 22 a curentei, câteva pozițiuni strategice însemnate de pe teritoriul turc, urmând câteva ciocniri fără importanță“.

O altă telegramă însă din aceeași zi, tot din București, ni comunică „că lângă Vidin sârbii au fost puși pe fugă de trupele turcești, pierzând 2000 oameni“.

O telegramă din București datată din 23 iunie spune că generalul Cernaieff ar fi atacat cu corpul său o tabără turcească despre Niș, care ar fi

fost părăsită de turci cu pierderi însemnate.

❦

MUNTENEGRU

[25 iunie 1876]

În 2 iulie la 6 oare dimineața au avut loc înaintea rezidenței prințului un serviciu divin solemn. Înaintea unei nenumărate mulțimi de oameni s-au cetit proclamația în care li se anunță montenegrenilor cumcă i s-au declarat război Turciei. După cetire urmară aclamații entuziastice. O jumătate oară mai târziu armia și ștabul erau așezați în ordine de război când sosi și principele călare cu steagul de război în mână și întâmpină astfel armata: „Fii salutată, oaste! Mergem în numele lui D-zeu! Bairaktar, primește steagul de război!“ Apoi împreună cu armia principele se puse în mișcare spre Herzegovina.

Muntenegru, înainte de a declara război, au îngrijit a înarma și organiza insurgenții din Herzegovina, cu care-și va întruni armata la punctul Banjani. În 3 iulie deja muntenegrinii au trecut peste frontierele țării lor cu ale lor trei corpuri de armată, din care unul e comandat de Petrovici, altul de Dankovici, al treilea de principele însuși. Armata împreună cu insurgenții formează deocamdată un număr de 15.000, cărora turcii le opun 12.000 așezați la Podgorița și Scutari. Ali Pașa, comandantul trupelor turcești, va încerca să intre în Muntenegrul descoperit de trupe și să ocupe Cetinje.

❦

TURCIA

[25 iunie 1876]

Muktar Pașa au plecat la Niș; s-au trimis trupe considerabile la marginele Serbiei. Proclamația de război a sultanului cătră popoarele sale au fost primită cu entuziasm din partea musulmanilor. Generalul unguresc Klapka va intra în serviciul turcesc, în care se mai află în însemnate posturi militari poloni: astfel Mustafa Geladdin Pașa (recte Borzecki), șeful ștabului general în tabăra de la Niș, și Handi Pașa (recte Freund), șeful ștabului lui Mukhtar Pașa.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[25 iunie 1876]

Pe lângă agitațiunile slave din sudul Ungariei, ziaristica ungurească pare a se mai teme și de mișcările românilor din Transilvania. Astfel Pesti-Naplo relatează că mai mulți notabili români, cari au ținut o conferință la Alba-Iulia (Karlsburg), ar fi hotărât a aștepta dezvoltarea împrejurărilor, siguri fiind că România va intra asemenea în acțiune, spre a crea un mare regat dacoromânesc. Ziarele ungurești nu știu ce vorbesc.

❦

ȘCOALA COMUNALĂ DE MESERII

[25 iunie 1876]

Esamenele anului scolastic curent se vor ținea, la acea școală, sâmbăta și duminica viitoare, în 26 și 27 iuniu. Cu această ocaziune se țin espuse, în tot timpul esamenelor, obiectele confecționate de elevii școalei. Suntem

siguri că publicul nostru nu va lipsi de a vizita școala în acele două zile pentru a-și putea da sama de progresele junilor meseriași români.

Espozițiunea conține obiecte a trei ateliere: acel al ciobotăriei, al croitoriei și al tenechegiei. Atragem îndeosebi luarea aminte a publicului asupra obiectelor ce fac parte de atelierul tenechegiei. Acest atelier, înființat abia de 3 luni, cu toată scurtimea timpului figurează în mod satisfăcător la espozițiune atât prin varietatea obiectelor cât și prin esecuțiunea lor bună și solidă.

❦

JIDOVUL TALMUDIST

[25 iunie 1876]

Broșura germană de dr. Aug. Rohling (profesor în Münster) a fost tradusă în limba românească de mai mulți studenți în teologie. Ediția întâia trecându-se cu desăvârșire în timp foarte scurt, traducătorii anunță editarea din nou a broșurei. Ea va apare în zilele întâie ale lui iulie și va costa 60 cruceri v.a. Cei ce doresc a-și procura cartea se pot adresa la d-l Ioan Sârbu, absolvent în teologie în Blaș. E desigur caracteristic pentru simțămintele cu care românii întâmpină pretutindenea invazia evreiască că ediția întâia a acestei cărți s-au trecut toată în *Transilvania*, căci și în această țară au început a se îmbulzi în orașe și sate cetele internaționalei iudaice, poporul menit de biblie de a domni asupra pământului întreg. Talmudul, după cum se știe, e un fel de enciclopedie ebreiască, conțiind fel de fel de tractate asupra cestiunilor controversate, fie religioase, fie de drept; iar multe din cele cuprinse în Talmud a trecut în viața publică a evreilor, în conduita lor față cu alte popoare. Talmudul e un îndreptariu al constituirei lor de stat în stat, îndreptariul organismelor de solidaritate națională care caracterizează pe evrei, fie ei în America, fie 'n Germania, fie 'n România. Fructul cel mai copt al lungei dezvoltări talmudistice este desigur „Alianța izraelită“, întinsă asupra pământului întreg. Recomandăm deci această carte, care — deși nu ni s-au trimis un exemplar din partea editorilor — totuși credem că va fi conțiind extracte din Talmud cari vor fi caracterizând mișcările vieței naționale a evreilor.

❦

[25 iunie 1876]

Lucrarea din care mai jos publicăm o parte este veche în privirea timpului, scrisă fiind în anul 1839, în urma însărcinărei ce i se dedese d-lui Mihailic de Hodocin de a face cercetări geognostice în munții Moldovei. Totuși nu știm ca pân' acum să se fi utilizat sfaturile pe cari le dă autorul sau să se fi folosit cineva de descoperirele sale. Din acest punct de vedere lucrarea are valoarea actualității, căci atât foloasele în perspectivă pe care le-ar prezenta lucrarea minelor, cât și locurile în care autorul au descoperit straturi de metal nu sunt azi mai mult cunoscute decât la 1839. Afară de aceea scrierea mai e vrednică de însemnat prin împrejurarea că e desigur una din cele dintâi scrieri românești cuprinzând vederi de economie politică într-o vreme în care nimeni nici visa la asemenea lucruri. Despre limbă nu mai vorbim. Ea este mai bună decât limba tuturor jurnalelor politice din ziua de astăzi.

❦

RĂZBOIUL ORIENTAL

[27 iunie 1876]

Știrile aduse de ziarele din Viena sunt cu mult mai clare decât cele aduse de ziarele noastre, și stau în legătură lămurită. De aceea, spre a da înțeles telegramelor din n-rul trecut, adaogem următoarele: La o telegramă a înaltei Porți, prin care se lăuda rezerva prințului Nicolae de Montenegru, aceasta a răspuns abia după opt zile, adică la 20 iunie (2 iulie), mulțămind Porței că recunoaște ținuta sa leală dar declarând că blocarea Muntenegrului de trupe turcești îl silește să ieie armele împrotiva Porții, prin urmare războiul a fost declarat. Scena mișcătoare a plecării la război a fost descrisă în n-rul trecut și s-au spus că armia a plecat spre Podgorița. La acest punct a avut loc în 21 iunie (3 iulie) cea dentâi ciocnire, unde montenegrinii se zice *c-au fost respinși*. Ei au fost în număr de 80 00 sub comanda lui Plamenaț. Lupta au durat cinci ore și au fost mai înverșunată lângă Fundina*. Montenegrinii retrăgându-se să fi lăsat 1 400 morți și răniți.

Lupta între sârbi și turci au început, după cum presupuneam, la trei puncte deodată: la *Vidin*, la Drina în punctul *Bielina* și în dreptul lagărului

de la Niș, la *Babina Glava*.

La Vidin, trupele sârbești, trecând peste frontiere, au fost *respinse* de Osman Pașa, care au și intrat în Serbia și au luat toate pozițiile întărite, tăbărând acuma lângă Zaițar. Sârbii ar fi pierdut la aceste ciocniri 2000 de oameni.

Această luptă au fost asemenea crâncenă. Se zice că turcii au câștigat poziții atât de bune încât stăpânesc defileul, care formează linia de unire al corpului acestuia de pe râul Timok cu corpul lui Cernaieff de pe Morava. Aceste pierderi au produs un efect foarte rău în Belgrad.

În 20 iunie (2 iulie) la 4 ore dimineața trupele sârbești au trecut frontierele la Suppovaț pe Morava. Trupa lui Miliutin Ioanovici au ocupat Secenița și Daduliț, trupa lui Gheorghievici a luat Topolnița, în fine generalul Cernaieff a luat cu asalt după o luptă crâncenă de trei ore lagărul întărit al turcilor de la Babina Glava. La aceasta din urmă luptă sârbii au avut 800 de morți și 1 800 răniți, turcii 3000 morți și răniți, prin urmare pierderile în oameni sunt aproape egale. Dar consecuențele acestei victorii sunt însemnate. Lagărul întărit de la Niș, cea mai însemnată poziție a turcilor împrotiva sârbilor, e blocat și se bombărdează întruna.

În fine a treia ciocnire s-au iscat din trecerea corpului lui Rauko Alimpici peste Drina. O luptă de focuri mărunte s-au început lângă Bielina (4 ½ mile de la frontiera austriacă), luptă care-a durat 10 ore neîntrerupt. Sârbii erau în număr de 12.000, turcii 20.000. După ce Alimpici luase până și valurile orașului Bielina, se vede că în urmă a fost silit a se retrage. De pe marginea slavono-sârbă a Austriei au privit oameni cu telescopul la această luptă. Amândouă părțile s-au luptat cu desperare, pierderile din amândouă părțile sunt foarte însemnate. Lupta s-a sfârșit prin retragerea în deplină regulă a corpului lui Alimpici peste Drina.

După știrile ce le-am adus în n-rul de vineri (18 iunie) se putea ușor ști care corp sârbesc va învinge, care va fi fost învins. De aceea nu e de mirare dacă și corpul lui Rauko Alimpici va fi fost respins. Dar, în punctul principal al mișcărilor, sârbii au repurtat pân' acuma o victorie plină de urmări fertile.

Pân'-acuma însă știrile aduse de telegraf sunt atât de contrazicătoare și poartă așa de mult pecetea originei lor, încât e greu de-a constata adevărul. Turcii de ex. spun că Alimpici a fost respins de 1 ½ batalion de otomani — unu și unu se vede, când a fost în stare să bată un corp. În genere e admirabilă naivitatea telegramelor turcești.

Poarta au îndreptat cătră puteri o circulară prin care declară că va respecta integritatea Serbiei, dar îl privește pe prințul Milan de rebel.

În Londra contele Russel, aducând aminte de tractatul din 6 iulie 1872, încheiat între Anglia, Rusia și Franța pentru statornicirea neatârnărei Greciei, propune încheierea unui tractat analog pentru păzirea autonomiei Serbiei.

În 24 iunie (6 iulie) au părăsit Constantinopolul agentul sârbesc Magazinovici și 600 de montenegreni cari locuiau în acel oraș.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[2 iulie 1876]

În 26 iunie (8 iulie) a avut loc întâlnirea împăratului Austriei cu împăratul Rusiei la Reichstadt, lângă Rodenvach în Boemia. Amândoi împărații a fost însoțiți de cătră cancelarii lor, contele Andrassy și principele Gorciacoff. Împărații au avut o conferință care a durat o oară. Ce se va fi hotărât în acea conferența rămâne deocamdată necunoscut publicului mare. Destul numai că împăratul Austriei, cu ocazia primirei ce i-au făcut-o reprezentanța comunală a orașului Aussig, au pronunțat următoarele cuvinte: „Mă 'ntorc bucuros și foarte mulțămit și pot liniști pe domni“. Unele foi oficioase par a vedea într-această asigurare că puterile au hotărât a lăsa ca lucrurile în Orient să se dezvoalte în deplină libertate, iar amestecul lor eventual să aibă de scop ajutorarea statelor creștine existente și a acelora cari s-ar forma. Astfel ele zic că Herzegovina ar fi să se cedeze Muntenegrului, Bosnia Serbiei, iar Bulgaria ar forma un regat de sine stătătoriu, stăpânit de viitoriul rege Vladimir, un mare duce din casa imperială a Rusiei. Toate acestea nu se pot comunica decât sub rezerva cuvenită și pot fi fantazii jurnalistice, ca multe altele. Deocamdată simpatiile guvernului austro-ungar nu par a încuraja mult entuziasmul slavilor din sudul Ungariei. Arestarea d-rului Svietozar Miletici, capul partidei sârbești din Ungaria, a produs o mare mișcare în omladiniști. Miletici au fost condus sub escortă la Pesta, pentru a fi tras înaintea justiției și nu pentru delict de presă — după cum se credea — ci pentru *crimă de înaltă trădare.* Deși locuința răcoroasă care i s-a pus la dispoziție este destul de confortabilă, totuși îi este oprit de a corespunde cu cineva fie verbal, fie

în scris, are însă voie să citească jurnale și să scrie metafizică. Prin urmare, deși numiții împărați s-au sărutat de trei ori la întâlnire și de trei ori la despărțire, asta totuși nu oprește sentimentele.

❦

RĂZBOIUL ORIENTAL

[2 iulie 1876]

Depeșele de pe câmpul războiului sunt și acuma contrazicătoare, cele de sorginte sârbească înregistrează numai victoriile sârbilor, cele din sorginte turcească numai victorii turcești. După cât vedem însă sârbii se aflã pretutindene *pe pământul turcesc* (afară de Zajțar), trupele turcești nicăieri pe pământ sârbesc. Din asta nu se pot deduce victorii sârbești, dar cel puțin atâta că amândouă puterile beligerante se freacă întruna, dar își mănțin pozițiile. Mai jos vom reproduce cele mai nouă telegrame ale ziarelor din București, iar cititorul le va sorta în trei părți, după cum am însemnat în n-rii trecuți, mișcările armatei de pe Ibar sub generalul (cehesc) Zach, al armatei de pe Morava sub generalul (rusesc) Cernaieff, în fine a armatei de pe Drina sub Ranko Alimpici. Despre cea dentâi notăm știrea că ar fi ocupat orașul Ak-Palanka, despre a doua că ar fi ocupat Bielina, despre armia lui Zach în fine că, trecând pe la *Isvor*, în Turcia, au avut o luptă care a durat 5 ore, că turcii n-au putut fi dizlocați și că trupele de amândouă părțile și-au păstrat pozițiile. În fine, trupa comandată de Ciolac Antici, intrând în Turcia pe la Rașga, ar fi învins trupele turcești contrarie, cari s-au retras în orașul Novi Bazar, lăsând astfel o mare parte a pașalâcului cu același nume în stăpânirea trupei sârbești.

Constantinopole, 8 iulie. Trupele sârbești atăcând anteguarda turcească, lângă Belgrajik între Niș și Vidin, au fost respinse, lăsând 100 morți. Turcii se concentrează pentru o acțiune otărâtoare. Se asigură că softalele, după a lor cerere, vor fi armate și trimise la războl.

Belgrad, 9 iulie (oficială) — Al patrulea atac al turcilor asupra pasului Zaițar a fost respins cu mari pierderi: trupele sârbești au trecut fruntaria aproape de Negotin ș-au atacat pe turci în coaste; de cealaltă parte a Vidinului, armata sârbă a trecut peste râul Timok ș-a intrat pe teritoriul turcesc.

Belgrad, 9 iulie (oficial) — Sârbii au luat lângă Novavaroşi două redute, însă au fost nevoiţi să le părăsească în urma marilor întăriri ce a primit inimicul, care a tăbărit în faţă cu Novavaroşi.

Novibazar e înconjurat de sârbi. Trupele sârbeşti au trecut râul Iabor pe lângă Iaringe, au luat cu asalt întăririle turcilor, luându-le şi vitele şi proviziunile.

Sârbii ameninţă Mitroviţa, ultima staţiune a drumului de fier ce merge la Salonic.

Reproducând aceste depeşe după „Telegraful“ aducem aminte cetitorilor noştri despre cele notate în no. 68 al Curierului asupra poziţiei strategice a trupelor sârbeşti. Mai toate mişcările relatate prin depeşele de mai sus se petrec pe lângă frontierele de nord-vest ale Serbiei şi sunt executate de divizia comandată de generalul Zach. Deci pe la marginele de nord-vest au trecut sârbii la patru puncte în ţara turcească, şi anume: a Nova-varoş arhimandritul Duşici cu corpul său de voluntari, care se vede c-a înaintat victorios dar în urmă a fost nevoit să se retragă, la Isvor generalul Zach, care însă a fost respins în poziţiile sale de mai înainte, la Novi-Bazar căpitanul Ciolac Antici, care s-a oprit înaintea întăriturilor oraşului Novi-Bazar, în fine pe la Iarinie a trecut căpitanul Ilici, care atacă Mitroviţa, staţie din urmă a drumului de fier spre Salonic, încât garnizona din Salonic a fost grabnic chemată în ajutorul turcilor de lângă Mitroviţa. După depeşe din Belgrad sârbii ar fi învins pretutindeni afară de punctul Isvor.

❦

MEDALIA BENE-MERENTI

[2 iulie 1876]

Medalia *Bene-Merenti* cl. I s-au acordat prin decret domnesc No. 1.109 d-lor Timotei Cipariu, canonic prepozit al Sf. Mitropolii din Blaş, G. Bariţ, membru al Societăţii Academice, şi I.C. Maxim, profesor. Părintele canonic Cipariu este autorul multor scrieri cunoscute, din care cităm numa vro câteva din memorie: Gramatica (etimologică) a limbei româneşti; Analectele literare, reproducere diplomatică de modele de limbă din secolii trecuţi; o culegere de documente privitoare la istoria bisericei române din Transilvania (atingătoare mai cu samă de mitropolia Albei-Iulii); o istorie bisericească; Organul luminării (foaie politică dar în mare parte şi literară);

„Archivul“ culegere de documente istorice. O traducere a compendiului de filozofie de W. Krug (3 volume), un manual de metrică și versificație, o gramatică latină pentru licee, disertații istorice ținute la adunările generale ale Asociațiunei Transilvane ș.a. — D-nul Gheorghe Bariț a înființat cea dentâi foaie politică peste Carpați, „Gazeta Transilvaniei“, și cea dentâi foaie literară, „Foaia pentru minte, inimă și literatură“. Afară de aceea a compus în companie cu Munteanu un dicționar germano-român și a revăzut (și editat poate) dicționarul româno-german a lui Polizo; apoi mai este, dacă nu ne înșelăm, autorul mai multor cărți didactice pentru școalele primare. Mult mai puțin cunoscut, poate și mai puțin însemnat, este d. I.C. Maxim.

❦

ÎMPĂRȚIREA PREMIILOR

[2 iulie 1876]

Împărțirea premiilor la Institutul Academic s-a făcut, după cum anunțasem în numărul trecut, duminică în 27 iunie. Pe la oara 1 a început esamenul de muzică, care a ținut până după 2 oare. Publicul, foarte numeros, în care multe dame, a rămas pe deplin mulțămit de succesul elevilor. Două coruri, unul la început și altul la sfârșit, au fost cu deosebire gustate și aplaudate. În urmă d. director al cursului superior, Șt. Vârgolici, a rostit un discurs în care, făcând pe scurt istoricul înființării Institutului Academic, a arătat cum această școală, care răspundea unei trebuinți neapărat simțite în societatea noastră, a mers de la început tot progresând, mulțămită pe de o parte zelului neobosit al asociaților și a corpului didactic, iar pe de alta încurajării ce i-a venit de pretutindenea. Înființat la 1866, Institutul Academic intră acum în al 11-lea an al esistenței sale, dată pe care consiliul de administrație o va consacra printr-o sărbare ce se va face la deschiderea anului școlar viitor 1876 — 77 (la 8 septemvrie). A doua parte, cea mai întinsă a discursului ținut de d. Vârgolici, s-a adresat întreagă elevilor, celor buni pentru a-i felicita pentru izbânda lor și a-i încuraja pe viitor, celor slabi și nepăsători, pentru a deștepta ambiția în inima lor, puindu-le înainte spectacolul camarazilor lor încoronați și premiați și arătându-le cât e de prețios acest timp al copilăriei și al tinereței, a căruia pierdere nu se poate cu nimica înlocui. — După sfârșirea discursului s-a făcut cetirea premiaților și a promovaților, în sunetul muzicei militare.

❦

ȘCOALA TEHNICĂ DIN IAȘI

[2 iulie 1876]

Examenele teoretice și practice la școala tecnică din Iași au avut loc în zilele anunțate prin n-rul 69 al Curierului. La examenul practic, elevii au pus mașinele în mișcare și au executat lucrări de strugărie și fierărie înaintea ochilor persoanelor cari asistau. Cu această ocazie am putut constata cu plăcere că nu aversiunea naturală, nu lipsa de talent îi face pe români să nu se ocupe cu lucrări industriale, oricât de grele, ci împrejurările economice în care trăiesc și mai ales concurența omorâtoare a statelor vecine, cari pe lângă avantagiul capitalielor mari mai au și pe acela că-și procură adesa materiile brute pe loc, pe când noi ni procurăm fierul din Siberia, de ex. Am văzut espuse mai multe teascuri pentru tescuit vinul, de o soliditate rară, șurubul gros de fier al unui asemenea teasc se lucra înaintea ochilor noștri. Un alt elev a lucrat dintr-o singură bucată un păhăruț de lemn sus și jos larg iar la mijloc subțiet, la mijloc însă avea un inel de lemn cu totul liber, deși nu destul de larg pentru ca să se poată scoate pe vro parte a păhăruțului. Acest inel era lucrat din aceeași bucată cu păharul întreg.

Se știe că la inspecțiile făcute în trecut de către înalții funcționari ai statului, aceștia au fost satisfăcuți de progresele școalei. Aceste rezultate bune datorindu-se în mare parte d-lui director, credem a face un serviciu lectorilor făcându-li cunoscute unele antecedente din viața sa. Directorul d. Gheorghe Constantinescu au absolvit la a. 1851 școala de arte și de agricultură din București. La un concurs ținut în 1859 ieșind cel dintâi, au fost trimis în Belgia la școala din Haine-Saint Pierre; la 1861 au fost strămutat la Paris, unde și-au terminat studiile la conservatorul imperial de arte și meserii, în care a fost unicul român ce în anii 1863 și 1864 a fost medaliat ca premiant al doilea. În timpul studiului a lucrat în fabrica d-lui I.F. Cail & Comp., unde, construind o mașină locomobilă în miniatură, a trimis-o guvernului român, pentru care la 1864 a fost premiat cu medalia de argint și o recompensă bănească. Ieșind de la Cail, a fost în Bretania la fabrica Jean Bodin, unde nouă luni au condus singur acele ateliere. La 1864 în octombrie, întorcându-se în țară, guvernul l-a numit șef al atelierelor de la școala de agricultură de la Panteleimon; în fine la 1867 a fost numit

director al școalei tecnice din Iași. La întrebarea noastră de ce lucrările examenului nu sunt conduse de director chiar ni s-a răspuns că de câtăva vreme el este suspendat din serviciu.

❦

MOBILIZARE ÎN AUSTRO-UNGARIA

[2 iulie 1876]

Telegraful român (din Sibiu) aduce știrea că ministeriul de război al Austro-Ungariei a avizat prin ordin pe ofițerii activi, pe cei de rezervă și pe cei milițieni (honvezi) ca fiecare din ei să-și întregească armatura. Afară de armatura obicinuită, fiecare ofițer trebuie să-și mai procure un revolver „Gasser“ atârnat de o curea, o cartușieră cu 40 cartușe, un portofoliu de lac negru, o ploscă de câmp, o traistă neagră pentru pachete, un cufăr de 75 centimetri lungime cu numele proprietarului, diviziei, regimentului și companiei respective. Afară de acestea fiecare comandant de companie trebuie să mai aibă și câte-o ocheană. Trei regimente de cavalerie, întregite până la 18 escadroane, și 11 regimente de infanterie vor fi îndreptate spre Biserica Albă, Mitroviț și Semlin (granița militară spre Serbia). Din milițiile austriace (Landwehr) se vor forma regimente aparte. Toate regimentele din Pesta au primit ordin să fie gata de plecare. Ministrul de război unguresc (al apărărei țărei, cum îi zic) a comunicat autorităților *conspect despre conscrierea cailor* pe a. 1875, ordonând ca în caz de mobilizare autoritățile să ieie în primire acei cai. Conform celor de mai sus, magistratul (primăria din Sibiu) a dispus ca, în termin de 48 oare de la data sosirei eventuale a acelui ordin, oamenii să fie gata de a presta 99 la sută din caii de trăsură, 36% din cei de călărie și 10% din cei de cotingărie. Măsura aceasta are nevoie de o esplicare, cel puțin pentru țara noastră: ministeriul de război în Austro-Ungaria are se vede o listă de toți caii buni pentru armată și, în vreme de război, îi recrutează ca și pe oameni, plătind se 'nțelege prețurile lor. În orice caz însă un om costă în Austro-Ungaria mai puțin decât un cal.

❦

[2 iulie 1876]

Pe câtă vreme credeam că Apărătoriul legii din parte 'și sau vreun contribuabil comunal au atacat Tipografia națională, ne credeam datori a reflecta acuzările aduse. Fiindcă însă contribuabilul comunal se descopere a fi d. Herșcu Goldner, care în 7 ½ coloane ale mult ospitalierului Apărător al legii întâmpină notița noastră, credem a putea abstrage cu totul de la o polemică cu renumitul autor al scrisorii către d-rul Tausig. Declarăm că interesul patologic ce ni-l poate inspira nu merge până acolo încât să continuăm cu d-sa o polemică cu totul de prisos.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[4 iulie 1876]

Din Berlin se vestește că în cercurile bine informate de acolo părerea despre Cernaieff și operațiile sale nu este tocmai favorabilă, se crede chiar că divizia sa ar fi tăiată de restul armatei sârbești. Deși poate această veste este cam exagerată, sigur pare a fi însă că sârbii, atăcând lagărul de la Niș, au fost respinși cu pierderi însemnate și că ocuparea întăriturilor de la Babina-Glava nu compensează pierderile de acum. În 29 iunie/11 iulie au avut loc această ciocnire, care au început cu victorioasa înaintare a trupelor sârbești și cu retragerea pe toate liniile a acelor turcești. Poziția sârbilor era mai avantagioasă întru atâta întru cât ei cu câteva zile mai înainte bătuseră trupele iregulare turcești și izolaseră lagărul de la Niș. Atăcându-l acuma, fură primiți de salve foarte bine îndreptate și de focurile tunurilor, încât un regiment (compus din *români* din Serbia) care ocupa linia primă a luptei au aruncat armele, iar trâmbițașul, dând semnal de retragere, acesta fu repetat de toți trâmbițașii celor douăsprezece batalioane angajate, încât toți o rupseră de fugă. Cu toate acestea turcii nu folosiră îndestul avantajele câștigate prin această încurcătură și pierderile sârbilor sunt relativ mici. Ieșiți din bătaia puștei, regimentul românesc fu încongiurat și dus la Deligrad și Alexinaț, unde un consiliu de război, convocat grabnic, au hotărât zecimarea regimentului. Principele a grațiat pe mulți din cei osândiți (deși după lege nu are în asemenea cazuri dreptul de grație) însă cu condiția că la bătăliile viitoare cei grațiați să steie în linia întâia de luptă. Totuși șasezeci de oameni din acest regiment fură împușcați la Deligrad, iar restul

regimentului, companie cu companie, a fost încorporat celorlalte regimente de linie.

Depeșe vestesc că turcii au părăsit cu totul malul drept al Drinei, încât trupele sârbești ajungecu recunoașterile până la Vidin. Din Constantinopole se vestește asemenea că, până ce turcii vor fi adunat destule trupe, se vor mărgini numai la defensivă. Altfel guvernorul Bosniei anunța populațiile de sub administrația sa că sârbii ar fi fost bătuți, oriunde au fost agresivi, la Vidin, Nissa, Sibnița, Novi-Bazar, Visegrad și Bielina și ar fi pierdut mulți oameni și mult material de război. Iar guvernorul pașalâcului Novi-Bazar vestește că sârbii, în număr de 4000, la încercarea de a lua tortul Eske-Kilici, ar fi fost respinși, pierzând 400 de oameni. La Visegrad au fost angajați 3000 sârbi și bătălia să fi fost foarte sângeroasă.

Din cauzele acestea opinia publică în Serbia este foarte deprimată. Se zice că al treilea rând de rezerviști refuză de a merge la război și că este o convingere generală că sârbii, chiar învingând, puțin folos ar câștiga pentru patria lor, pentru că s-ar fi luptat indirect sau pentru Muntenegro, sau pentru interesele Rusiei. Notăm însă că aceste știri le aducem după *Neue Freie Presse,* care e inamică mișcărilor slave.

Corpul principal al muntenegrenilor, comandat de principele Nichita, au stat mai multă vreme în nelucrare la Graliovo, acuma însă asemenea pare a deveni agresiv. Acuma armia principală e la Kernița, din districtul Gaţko, unde a ocupat forturile mici de la Gaţko, care în vremea insurecțiunei îi serveau lui Mukhtar Pașa pentru a înlesni aprovizionarea cetății Niksici. O altă colonă de muntenegreni au ocupat Iarinic pentru a rupe linia de comunicație a turcilor cu Ragusa. Toate aceste mișcări muntenegrenii le-au făcut mai fără luptă. Înainte de câteva zile voievodul Pavlovici, brigadirul Boscovici și căpitanii Mustici, Vucalovici, Milecevici și arhimandritul Petrovici au ocupat cu 6000 muntenegrini cetatea Klek, iar principele Nikita se îndreptează spre Mostar. Ciocnirile întâmplate la Kernița și la Podgorița au fost puțin favorabile pentru turci.

Admiralul englez Drummond, care staționează cu flota în Besica-Bai, cercetează hârtiile tuturor corăbielor ce trec prin Dardanele, spre a vedea dacă nu transportă arme și muniții pentru insurgenți.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[4 iulie 1876]

Conferenţa de la Reichstadt au avut se înţelege de obiect Cestiunea Orientală şi au dat naştere următoarelor hotărâri (anunţate în foi oficioase). Oricare ar fi succesul războiului, Austria şi Rusia vor recunoaşte deocamdată status-quo teritorial, în caz însă dacă toate puterile semnatoare tractatului de Paris s-ar învoi la o modificare al acestui status-quo, Austria nu se va opune.

În privirea arestărei d-rului Miletici, urmată în urma avizului judecătoriei din Becicherec, autoritatea judecătorească din Pesta au făcut întrebare ministrului prezident al Ungariei dacă d-rul se poate urmări, fiind deputat şi bucurându-se de prerogativa imunităţii reprezentanţilor naţiunei. La acestea ministrul-prezident a răspuns că imunitatea trebuie mănţinută, dar marginile ei, nefiind fixate prin nici o lege speţială şi d-rul stând sub acuzaţia c-ar fi turburat pacea internă şi externă a ţării, ministrul se vede silit a lua pe răspunderea sa această violare a imunităţii şi că va raporta cazul Parlamentului, care va hotărî dacă imunitatea trebuie pronunţată şi urmărirea suspensă sau dacă d-rul Miletici rămâne a se urmări mai departe.

❦

TEATRU DE VARĂ

[4 iulie 1876]

Actorii tineri ai Teatrului naţional au rădicat în grădina cafenelei Chateau aux fleurs o scenă mică, pe care execută cu mult succes mici piese într-un act şi canţonete, înaintea unui public adesea foarte numeros. Piesele sunt în genere bine alese. D-nii Manolescu, Ionescu, Arceleanu şi Alexandrescu au fiecare câte un teren deosebit de comică, pe care câteodată ce-i drept îl părăsesc, dar în genere ei reprezentează roluri cari convin mai bine talentului lor. Aceasta ar trebui s-o urmeze întotdeauna, şi atunci teatrul românesc ar sta foarte bine. Constatăm cu plăcere că aceşti tineri, cu totul în antiteză cu vechii rutinari ai teatrului nostru, vorbesc natural, au ceea ce se numeşte l'art de causer, ceea ce în vremi trecute, afară de Millo, n-o mai avea mai nimenea. Şi iată de ce. Teatrul românesc au avut în trecut drept model teatrul francez. Actorii francezi au acea pronunţie nazală, acele

prelungiri a sfârșitului cuvintelor care rezultă din împrejurarea că limba franceză nu are alt accent decât numai pe ultima silabă. De acolo actorii noștri deprinsese a cânta ultima silabă a cuvintelor românești, încât auzeai următoarele intonații: „Ei bine, *domnuleee!*“ „D-zeul m*e e e u*“ ș.a., pe când urechea românească cunoaște îndată că tonul vorbirei în esclamația dentâi cade pe *bi* (în bine), în a doua pe *ze* (în Dumnezeul). Din această pronunție rutinată a mai rămas câteva urme la d. Ionescu. A doua observație însemnată ce am făcut-o e că tinerii noștri au început a caracteriza sau, cum se zice în limbagiul teatrului, a „crea rolurile“. În piesa „Doi amploiați într-o păreche de ciubote“ d-nul Alexandrescu a caracterizat în mod măiestru pe „Sfâșiuță“ și cu greu s-ar găsi actor care să joace mai bine acel rol. Afară de aceea d-l Alexandrescu are glas puternic și o dicțiune foarte naturală în cântec, ceea ce se găsește rar. D. Manolescu are o voce simpatică în rolurile sale de servitor naiv și un joc de scenă foarte bogat și variat (precum în „Ordinul este de a sforăi“ și în „Cei doi surzi“). Noi îl cunoaștem din parodiarea d-lui Pascaly, a cărui pronunție greșită și exagerări scenice d. Manolescu le-a reprodus cu atâta succes în „Năbădăile dramatice“.

Într-adevăr ne bucurăm mult văzând un început de emancipare de nefasta influință franceză, cu toate ideile ei pe dos despre clasicism, cu mișcarea ei pe catalici, cu vorba afectată și pronunția falșă. Reîntoarcerea la natură și la pronunția firească și 'mbărbătată a limbei românești ni pare un succes foarte însemnat, oricât de nensemnat ar părea unor ochi mai puțin pătrunzători. Astfel vedem accentuându-se „îndreptățirea farsei“, căci o farsă poate fi clasică chiar, ceea ce un francez n-ar admite niciodată. De aceea farsele lui Molière sunt clasice, pe când dramele lui Racine și Corneille, și cum se mai numesc acei iluștri mergători pe catalici, nu sunt de fel clasice, ci niște imitații slabe și greșite ale tragediei antice. Molière n-au avut un alt profesor decât natura, de aceea e clasic în farsele sale chiar.

De aceea adăugăm un sfat care, urmat fiind, credem c-ar avea consecințe bune atât pentru tinerii noștri, cât și pentru teatru în genere. D-nia lor ar trebui să-și procure repertoriul vechial teatrului românesc (de ex. repertoriul lui Millo) și, studiindu-l împreună, să-și creeze un *capital* de roluri și de piese cu care în urmă ușor ar putea să cucerească scena și s-o curețe de florile exotice și de senzație ale teatrului francez modern. Ar trebui culese vechile traduceri din Molière, Kotzebue, Goldoni și reintrodus acel repertoriu cu limbă sănătoasă, nepretențios și de atât efect.

❦

DARE DE SAMĂ DESPRE MIȘCAREA LITERARĂ A ROMÂNILOR ÎN ANUL 1819

[4 iulie 1876]

Avem înaintea noastră un volum dintr-un fel de revistă românească, din a. 1820, numită „Biblioteca“.

Acest mănunchi conține sub titlul „izvodul cărților“ o dare de samă despre mișcarea spirituală a românilor în anul 1819.

Reproducem următoarele:

> Cei ce din dragostea cea negrăită și din râvna cea fără de asemănare cătră folosul și luminare a naționului românesc nu au întârziat a tălmăci și tipări cărți folositoare în limba acestui națion, în anul trecut:
>
> Preacinstitul părinte protopop *Petru Maior de Dicio Sânmărtin,* crăiesc revizor, au dat la lumină *Telemachu,* tălmăcit din limba italienească, cum și *Orthografia română,* de sine făcută, întru care învață cum are a se scrie românește cu strămoșeștele slove latine. La aceste au adaos un *Dialog pentru începutul limbei românești*, întru care vădește că, limba românească, e mai veche nu numai decât cea frâncească și spaniolească, ci și decât cea italienească de acum; ba și decât cea latină, ce iaste în cărți și cumcă aceasta din limba românească, ce o vorbea poporul român cel vechi au luat începutul său.
>
> Preacinstitul și cucernicul ieromonah *Efrosin Dimitrie Poteca,* învățătoriu școalelor domnești, au dat la lumină „Mai înainte gătire spre cunoștința de D-zeu“, ce cu aurite cuvinte grăiește adevărul întru înaintea cuvântării (?) tălmăcită, din limba grecească.
>
> Mult prea învățatul și de bun neam născutul marele postelnic *Alexandru Beldiman* au dat la lumină tragedia lui *Orest* în stihuri și *Moartea lui Avel,* tălmăcită din limba franțozească, cum și pre *Omer* îl are tălmăcit și preste scurtă vreme îl va da la lumină, cum și pe *Numa Pompilie.*
>
> Onoratul dumnealui *Naum Petrovici,* care — perțeptor la mărita deputăție a fundusului școalelor românești, sârbești și grecești — au dat la lumina *Methodica* și *Pedagogia* din limba nemțească; carele și acum se gată a da mai multe alte cărți folositoare la tipari.
>
> Cinstitul și cu adevărat cultivirei românești râvnitoriu dumnealui Nicola Nicolau au dat la lumină *Plutarch nou* în 2 părți tălmăcit din limba nemțească etc. Cinstitul cleric *Vasilie Ghergheli de Ciocotici* au dat la lumină o carte chemată *Omul de lume.*

Între „mult prea învățații și de bun neam născuții“ boieri moldoveni care se ocupă cu literatura și traduc cărți în românește, dar nu tipăriseră

nimica în anul 1819, se citează marele vornic Mihai Murza, marele vornic Constantin Conachi, marele spătar Iordachi Bălușcă, marele vornic Șerban Negel; iar între protectorii literaturii românești se citează caminariul Enache Dann, Mihail Grigorie Suțu V V., mitropolitul Veniamin Gherasim, episcop de Roman.

În Valahia: Alexandru Suțu V V. și mitropolitul Dionisie. Afară de aceea se notează cumcă, pentru „folosul de obște“, mitropolitul a trimis în Italia pe părintele Efrosin Poteca cu alți trei tineri români „ca să învețe cele mai multe învățături, întorcându-se să dea rodul cel mai bun patriei. — Ba și școale mari naționale românești s-au făcut, întru care se învață: Cuvântarea de D-zeu[1], filozofia, retorica, metodica, poezia și altele“. Pentru înfrumusețarea cântărilor bisericești și lesnirea meșteșugirei acestor cântări s-au trimis la Buda dascălii românești de muzică Macarie Ieromonahul și Nil Nicolae Poponea, ca să tipărească într-o tipografie de acolo cărțile de muzică alcătuite de ei în limba românească. — Un boier, anume Gheorghe Oprian, dă un leu la sută din tot venitul său pentru tipărirea cărților.

Ciudat rol joacă în această dezvoltare „românii din Makedonia, ce lăcuiesc sub stăpânirea crăimei Ungariei“. Deși n-au fost dedați a citi românește, totuși cumpără cărți sau ajută la tipărirea lor. Ei își aduc în biserica din Pesta un preot român din Banat, care asemenea e trăducător de cărți, căci se zice că el va publica un op intitulat *Teofron*. Tot de români macedoneni, între care se află și „filozofi întregi“ se numără prea învățatul Dimitrie Darvar (din Viena) „carele mai multe cărți au dat la lumină în limba grecească“. Emanoil Ghica de Dejanfalva (tot român) ajută tipărirea unui lexicon sârbesc. *Simeon Gheorghe Sina* cumpără cărți românești pe sama tinerimei din satele sale. Constantin Ghica, Zenobie Pop, în fine Mihail Boiagi (cunoscutul autor al gramaticei macedoromâne) care scrie o carte numită „Lumea închipuită“ (Orbis pictus). Ar fi interesant de-a se ști dacă Boiagi n-a scris cumva această carte în dialectul macedonean chiar. Teodor Tyrca dă 5000 fl. ajutori pentru tipărirea lexiconului sârbesc. Tot între macedoromâni se găsesc oameni care întrețin tineri români cu „hrană, îmbrăcăminte și ajutorință“ la școalele superioare din Pesta. Ei sunt frați și se numesc Atanasie și Constantin Grabovschi. Cel puțin 50 de familii macedoromâne se văd interesându-se de dezvoltarea culturei românești.

1. Teologia

❦

[4 iulie 1876]

Bătrânii noștri erau practici și pricepeau administrație, finanțe și economie politică, așa precum un gospodar bun pricepe administrarea moșiei sale. Iar franțujii noștri, cari de la 1848 încoace au luat avânt, sunt peste tot târzii la minte, cu toată învățătura teoretică și finețа advocățească pe cari și-au câștigat-o frizându-se doi trei ani prin Paris. Ca dovadă despre modul cum trebuie să fi administrat bătrânii, publicăm mai la vale o dare de samă statistică asupra mișcărei populației și a stării producerei agricole în anii 1837, 38 și 39 în Țara Românească. Înmulțirea regulată a claselor muncitoare, bunăstarea casei statului și a celor comunale, statul culturei vitelor și pământului sunt atâtea dovezi că pentru a conduce economia generală a unui popor mai trebuiește încă ceva, deosebit de cărți franțuzești și dicționare enciclopedice, adică judecată sănătoasă, cunoașterea dreptei proporții între mijloacele întrebuințate și scopul urmărit. Oricari ar fi scopurile urmărite de clasa cultă a unui popor, ele sunt rele și de nimic dacă nu ecuivalează sacrificiile aduse pentru realizarea lor, și constatăm că mulțimea semidocților și cârciocarilor pe cari i-a produs sacrificiile stoarse populațiilor rurale, nenumărata plebe a scribilor netrebnici, nu compensază defel sărăcirea și mortalitatea poporului nostru. Dar la ce să mai vorbim noi, când cifrele vorbesc clar, când ele ni arată deosebirea între noi, cum suntem (mai fără deosebire), și cum erau ei.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[7 iulie 1876]

Un corespondent al ziarului „Pesther Lloyd“ care vizitează în prezent Serbia spune că aproape a șasa parte a locuitorilor, și anume 127.545, sânt români și că locuiesc în partea răsăriteană a țării. Lor nu li e permis a avea școale, ba nici în biserică nu e permisă liturgia în românește. În armata a treia, condusă de generalul Leșianin, și care-și are razimul său în întăriturile de la Zaițar, se află cei mai mulți români, cari pari a exista numai ca să poarte vina bătăilor pe care le mănâncă vitejii sârbi. A da vine pe români la pierderi și a pune învingerile numai în socoteala sârbilor ni se pare nedemn

din partea onorabililor turcofagi de preste Dunăre. Desele agresiuni și desele respingeri ale corpului Leșianin din partea lui Osman Pașa au drept rezultat împușcarea a patru ostași români; bătaia ce o capătă renumitul Cernaieff la Niș are acelaș rezultat: zecimarea unui regiment românesc. Într-adevăr multă cauză de a se 'nsufleți pentru gloria sârbească n-or fi având românii. Cea mai nouă agresiune a lui Leșeanin pe la Veliki-Izvor a fost asemenea respinsă peste Timok, și Osman Pașa ar fi intrat în Serbia dacă n-ar avea ordin espres de la Constantinopole de a se ține numai în defensivă. Mai norocite par operațiile Muntenegrului. Prin bătălia de la Lipnic să fi câștigat întregul tăpșan al districtului Gaţko. Ceea ce rămâne neesplicabil este însă atitudinea Muntenegrului față cu Serbia. Foaia oficilă a principatului mic, „Glas Cernogorca“, arată că nu există nici o solidaritate între Serbia și Muntenegru și că acesta nu poate încheia tractate cu Serbia, care are relații cu totul speciale cu Poarta, de la care nu se poate face cu totul abstracțiune. Deși foaia dorește succes armelor sârbești, declară totuși că Muntenegrul se luptă pe socoteală proprie. — O parte a trupelor egiptene a sosit în Constantinopole. Altă parte se va transporta cu drumul de fier de la Salonic la Mitrovița.

❦

FRANȚA

[7 iulie 1876]

O deputațiune a consistorului evreiesc din Franța au dat în 8 iulie o petițiune ministrului de externe, ducelui Décazes, prin care se cere ca guvernul francez să nu încheie cu România convențiune comercială până ce evreii indigeni nu vor căpăta drepturi egale cu românii. Lasciate ogni speranza!

❦

ECONOMIA NAȚIONALĂ ȘI D. A. VLĂDESCU

Doctor în drept, doctor în medicină

[7 iulie 1876]

Acest domn, doctor în medicină, doctor în drept, a publicat mai zilele trecute o cărțulie intitulată „Cauzele crizei financiare în România“, în care dezvoltă o nemaipomenită bogăție de planuri teoretice și istorii pe apă, care vor face plăcere tuturor comis-voiajorilor însărcinați cu vânzare de indigo, fie 'n Spania, fie la poluri.

O probă din această prețioasă operă nu strică:

România ocupă pe continent o pozițiune *strategică* naturală. Ea este protegiată în lungul ei pe de o parte de *seria* munților *carpații,* santinela fidelă, de veacuri, a poporului român, pe de alta de *râul dunărea,* bariera nestrămutată a naționalităței noastre. Acest șir de munți și această albie a *dunări* fac din statul român o fortereță naturală, contra căria s-au sfărâmat în trecut, deseori, armatele inimicilor noștri.

Ca situație geografică, România se *învecinește:* la nord și la *vest* cu Austro-Ungaria, la *vest* cu Rusia și cu Turcia și la sud cu Turcia.

O *Vest* al României, regiune infernală,
În care ruși și unguri cu turci amestecați
Pândesc să treacă Prutul, în oarde adunați,
De doctorul Vlădescu de n-ar avea sfială.

Săracul Ștefan Vodă! Crișu el, la răsărit avea tătari, la miazănoapte țara leșască, la apus Ardealul, la miazăzi Ungro-Vlahia. Acuma ce ar face când ar vedea la apus turci, ruși și unguri uniți, râvnind toți buluc asupra lui? Ce ar face? Ia, ar face, c-ar avea pe doftorul nostru, care știe să mute mările și țările de la apus la răsărit. Deodată te-ai pomeni numai cu Dunărea 'n vârful munților și cu pădurile de brad în albia Dunărei. Și iacă așa ar scrie Nistor Urechi: „La satul Stuhăria-lupului, ținutul Nicăiri, unde-i biserica într-un vârf de plop și Dunărea curge la deal, întâlnitu-s-au oștirea moldovinească cu urdii turcești, moschicești și ungurești și, dând război bărbătește de ambe părțile, mare mult s-au oștit până au biruit oastea moldovinească, iar limbele străine s-au ascuns toate într-o căpățână de sârb, pe care pan Vlădescul, biv-vel vraci Sadagorski o adusese din țara franțozească. Și astfel am biruit noi limbele străine cu mila Domnului, cu vitejia Vlădescului și cu norocul lui Ștefan Voevoda.“

I-așa ar scrie Nistor Urechi, bată-l norocul, ș-ar merge vestea Vlădescului nevoie-mare!

Păcat că-n vremea când domnea strălucita roadă Mușatin neamul Vlăduților și Drăganilor se 'ndeletnicea cu creșterea bostanilor în țara

bolgărească.

Iară după noi, cronist rătăcit în veacul al nouăsprezecelea, cauzele crizei financiare sunt aceste:

1) Pentru că doctorul în medicină, doctorul în drept a uitat se vede a învăța acea ramură a filozofiei de stat care în limba vulgară se numește gramatică, pentru care pricină îl sfătuim să mai intre în clasa a doua a universității din Hârlău ca să studieze profunda teorie despre acordarea subiectului cu predicatul și adjectivelor și verbilor cu substantivele la cari se referă. Cumcă această prețioasă teorie îi lipsește dovedim prin următoarele citate:

Pag. 1: Este cinci ani de când …

Pag. 4: Vitele cornute *discrește* la noi… [1]

Pag. 5: A doua condițiune sau putere producătoare pentru agricultură *este* vitele.

Pag. 6: A treia condițiune *este* băncile agricole.

Pag. 10: … Contra acelora care *voiește* să ni le hrăpească.

Pag. 11: Atâtea forți de producțiune cari se *răsfrânge* …

Ibidem: Popoarele civilizate *antici* ca și *moderni.*

O altă prețioasă regulă dincolo de sfera cunoștințelor d-rului este că numele proprii se scriu cu inițiale mari.

Iată-le:

Pag. 1: râul dunărea.

Ibidem: Seria munților *carpații.*

„Bariera nestrămutată a *dunări.*

Pag. 3: Rezbelul crimei (citește Crimeei) ș.a., ș.a.

Apoi d-rul să nu uite că nu-i destul ca un bulgăraș ori un grecușor să se frizeze trei ani în Paris pentru a se-ntoarce de acolo român neaoș. Ex.:

„Populația noastră agricolă a discrescut în cei din urmă“ cinci ani de *uă manieră spăimântătoare“*

2) A doua cauză a crizei financiare este că mulțime de oameni de teapa doctorului, cam târziori la minte, în loc să se ocupe cu lucruri folositoare, precum punerea în stare normală a ciubotelor vechi, revenirea asupra căilor acului de-a lungul pantalonilor sau eventual înlăturarea constipulațiunilor, din contra, pun la cale lumea toată, croiesc irigațiuni și scriu rețete pentru

popoare întregi. Mulțimea acestor individe reformatoare ale universului trăiește toată direct sau indirect din sudoarea claselor pozitive, fără să li deie nici o compenzație prin măg…ulirile ei.

De aceea vom face un serviciu nației arătând adevăratul teren pe care d-rul este *mare*. Cu acest scop publicăm din nou următoarea mulțămită publică:

> *Târgoviște*
>
> Subsemnatul *suferind de constipație*, după o căutare de (8) zile cu medicamente, eram amenințat cu pierderea vieței. Din întâmplare d-nul doctor Alexandru I. Vlădescu, trecând prin acest oraș la băile Pucioasa, m-a reîntors la viață după o căutare de 4 zile. În urma unei aseminea grabnice însănătoșiri, vin a mărturisi în public că viața mea astăzi este *dată din noii* de d-nul Vlădescu, după o serioasă stăruință ce are în căutarea bolnavului, pe lângă medicamentele date; căruia-i esprim mulțumirile mele, păstrându-i eternă recunoștință.
>
> C. CH.

[1] … Susținem că ele *discrește* pentru că se *face* doctori.

❦

REFLECTARE

[7 iulie 1876]

„Curierul intereselor generale“ în unul din numerele sale insinuă foii noastre voința de a apăra pe evrei. Abstrăgând cu totul de la confuzia de idei și de la reua credință, dezvoltate în notița respectivă, declarăm că nici apărăm, nici am apărat vreodată direct sau indirect pe evrei, ținta noastră este de a spune adevărul, pe care iată-l. La întrebarea dacă evreii pot pleda sau nu înaintea judecătorilor de pace, criteriul discuțiunei nu e nici legea advocaților, nici art. 7 din constituție, ci art. 18 din pr. civilă.

Legea avoc. e promulgată la 64, procedura la 75. Dacă autorul procedurei ar fi voit ca și înaintea judecătorilor de pace să pledeze numai avocați, ar fi zis: „Părțile se vor înfățoșa în persoană sau prin *avocat*“. Însă în realitate zice: „Părțile se vor înfățoșa în persoana sau prin *vechil*“. El evitează terminul de *avocat*, pe care-l cunoaște și pe care-l înscrie mai jos la art. 94, unde cere ca înaintea *tribunalelor* părțile să se înfățoșeze sau înșile sau prin *avocați*.

Intenția legiuitorului a fost de a nu sili pe justițiabili să cheltuiască cu avocați sume mai mari decât valoarea proceselor ce sunt de competența judecătorilor de pace. El întrebuințază deci cuvântul de *vechil* tocmai pentru că *nu vrea* să întrebuințeze cuvântul de avocat.

Curierul intereselor generale nu e tocmai tare în deosebirea terminilor.

La a doua întrebare: dacă evreii pot fi *vechili?* Trebuie să conceadă „Curierul intereselor generale“ *că nici o lege nu-i oprește până acuma de la aceasta.* Legea avocaților zice: nime nu poate fi avocat de nu e român sau naturalizat român; nu se zice însă nicăiri: nime nu poate fi vechil de nu e român sau naturalizat român.

Unii judecători au respins pe evrei sub cuvânt că, art. 7 din Const. împiedicându-i de a fi naturalizați, ei nu pot exercita avocatura, prin urmare nu pot nici să apere înaintea instanței de pace.

Contra acestei interpretări Ministeriul de justiție din anul 1868 (iar nu Ministeriul trecut, precum o spune Curierul intereselor generale) prin mai multe circulare au esplicat judecătorilor de pace spiritul articolului 18. Una din aceste circulări, sub No. 9174, spune anume că nu este a se face vreo distincțiune de religiunea ce ar avea persoanele ce se prezintă ca vechili înaintea judecătorilor de pace.

Nedemnă mi se pare asemenea apucătura „Curierului intereselor generale“ de a cita o persoană onorabilă într-un articol intitulat „Escrocherii jidovești“. Poate fi cineva dușman cât de mare al evreilor ca atari, poate să combată orice luptă pentru drept ce ar întreprinde-o ei, fără ca să bleseze persoanele în parte.

De aceea să ni se permită de a nu confunda pe d. Brociner, om cu știință de carte, nici chiar cu redactorul Curierului intereselor generale.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[9 iulie 1876]

Telegrame din Constantinopole sub data 5/17 iulie cuprind vești rele pentru divizia sârbească de sub generalul Cernaieff. Devizia turcească de sub Hafiz Pașa, care staționa lângă Ak-Palanka să fi atacat pe sârbi, cari după o luptă de șase ore s-au retras dincolo de linia de demarcațiune a frontierilor. Pozițiile întărite turcii să le fi luat cu baioneta. Suleiman Pașa

au luat aproape fără luptă din mâna sârbilor întăriturile de la Babina-Glava. Aceste știri, de vor fi adevărate, însemnează respingerea celei mai însemnate și mai numeroasă divizii sârbești, dizlocarea generalului Cernaieff, și ar avea urmări grave.— Se vestește deja că trupele turcești de la Niș, Chehirkany și Belgradcik au luat drumul către Alexinaţ, vor începe ofenziva și vor intra pe teritoriu sârbesc. Intrarea trupelor turcești în Serbia ar fi o calamitate cumplită pentru această țară. Bașibuzucii și redifii mai cu samă omoară persoane inofensive, bătrâni, femei și copii. — Muntenegrenii au ajuns la Blagai aproape de Mostar. Se așteaptă că vor ataca în curând acest oraș.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[9 iulie 1876]

La 5/17* iulie s-au întâmplat în Viena un cutremur de pământ. Mai întâi o zguduitură tare, după aceea două vibrări mai slabe au făcut să se scuture casele și ulițele, încât oamenii de pe uliță s-au oprit deodată cu mirare. Cerul era foarte puțin înnourat.

O scenă desigur comică s-a întâmplat cu această ocazie în localul provizoriu al bursei, construit din lemn. La cutremur mulțimea vitează a urmașilor lui Avraam și Isac a crezut să s-au rupt grinzile casei ș-a dat buzna la ferești și la ușă. Peste câteva minute toți au ajuns, care-n picioare care peste cap, în uliță, până ce realitatea i-a liniștit.

❦

CUM SE JERTFEȘTE UN REDACTOR

[9 iulie 1876]

Redactorul „Curierului intereselor generale“, numai spre a fi consecuent, se jertfește cu mare abnegațiune pe altarul logicei. La reflectarea noastră, pe care d-lui o numește rectificare (când noi n-am avut de a rectifica nimică), d-sa răspunde că vechil (espresie rămasă din

legislațiunele vechi) este ecuivalent cu advocat. În faptă însă cuvântul vechil și-a schimbat senzul, ceea ce dovedim prin următorul silogism.

Toți advocații au dreptul de a pleda înaintea tribunalelor.
Toți vechilii sunt advocați.
____
Toți vechilii au dreptul de-a pleda înaintea tribunalelor.

Concluzia e falsă, pentru că realitatea dovedește contrariul. Deci a doua premisă susținută de „Curierul int. gen.“ e falsă. Iată dar că espresia vechil ș-au schimbat înțelesul și are astăzi un cuprins cel puțin controvers.

Al doilea act de jertfire de sine îl comite redactorul numind espunerea noastră o apărare a evreilor, pe când ea desfășură numai adevărul gol, arătând că îndreptățirea lor în cazul de față se poate aduce numai în mod negativ. Un alt cititor, mai cu pătrundere, ar fi văzut îndată că noi avizăm la crearea unei legi pozitive care să reguleze acest raport.

Al treilea act de jertfire e de o naivitate hazlie. Supărat că nu voim să-l confundăm cu d. Brociner, om cu știință de carte, adică bacalaureat și doctor în drept, zice că îl confundă pe acest domn cu împărțitorii foii sale, oameni asemenea cu știință de carte. Fericit „Curier al intereselor generale“! Redactorul tău declară prin aceasta că știe mai *puțină* carte decât împărțitorii tăi, de vreme ce un doctor în drept s-ar putea mai ușor confunda cu împărțitorii decât cu redactorul tău. Să-l credem.

❦

ROMÂNIA ȘI CESTIUNEA ORIENTULUI

[11 iulie 1876]

De câteva zile ziare foarte răspândite din străinătate se ocupă cu atitudinea ce va lua-o România față cu complicațiunea orientală. Astfel „Pesther Lloyd“, organul oficios al ministeriului unguresc și în special al contelui Andrassy, este se vede că autorizat de-a dezminți știrea despre presiunea ce România ar voi s-o exercite asupra Turciei pentru a căpăta concesii de natură internațională, ba chiar posesia Deltei Dunărene. „Neue freie Presse“ pe de altă parte crede că cesiunea Deltei Dunărene este o cestiune care interesează pe toate puterile mari în mod egal și ar trebui să

formeze obiectul unei conferențe europene. În fine „Norddeutsche Allgemeine Zeitung“, organul principelui Bismark, crede că mersul războiului în Serbia nu e deloc de natură de-a încuraja pretențiunile României și că accentuarea neutralității statului nostru nu poate merge până la cererea Deltei Dunărene.

În urma acestei alarme a organelor cancelarului austriac și a celui germanic, au urmat dezmințiri a căror izvor poate să fie Bucureștiul. Acestea se mărginesc a spune că comunicările făcute Porții în mod confidențial din partea agentului românesc nu au deloc cuprinsul care li se substituie; că aceste propuneri n-au fost făcute nici prin memoriu nici prin memorand, că nu privesc ștergerea tributului, ci cer numai stabilirea unui modus vivendi mai convenabil între imperiu și România și o mai exactă definiție a condițiilor de reciprocitate între aceste două state. Limbagiul cel lunecos al diplomației, care îmblânzește toate espresiile c-o arte stilistică rară, nu e făcut pentru a ne lumina asupra cestiunei — *sed relata referro.* Totodată se dezmint știrile despre mobilizare și „Nord D. Allg. Ztung.“ este autorizată a declara că neînsemnatele concentrări la marginea Serbiei (abia suficiente pentru manevrele de toamnă) nu dau nimănui dreptul la ipoteze și combinațiuni de-o însemnătate oarecare.

❦

DE PE CÂMPUL DE REZBEL…

[11 iulie 1876]

Depeșe din 7/19 iulie spun că un nou atac al generalului Leșianin (la Zaițar) asupra unei aripe a trupelor de sub Osman Pașa a fost respins. O altă știre (din Vissegrad în Bosnia) dezminte vestea că muntenegrenii ar fi împresurat orașul Mostar.

❦

ROMÂNIA ȘI CESTIUNEA ORIENTALĂ

[14 iulie 1876]

O telegramă din „Neue Fr. Presse“ vestește ca sigur că ministrul de esterne al României au prezentat — deși nu în mod oficial — un memoriu la Constantinopole, prin care se cer concesii însemnate, iar în caz de a nu se acorda acestea, România amenință asemenea de a intra în acțiune. Ziarele oficioase germane, cu abstracția lor fină, au găsit și deosebirea între memoriu și memorand. La cel din urmă se cere un răspuns, e un act diplomatic, cel dentâi e mai mult de valoare academică. Se zice aseminea că, după inițiativa Austro-Ungariei, puterile considerând memoriul ca un întreg asupra căruia nu se poate dizbate în parte, l-au respins.

❦

DE PE CÂMPUL DE REZBEL

[14 iulie 1876]

Telegrame multe și contrazicătoare vestesc lupte continue, dar tot la puncte cunoscute: lângă Vidin, la Bielina, la Zaițar, la Babina-Glava. Fiecare din părți susține că a fost victorioasă.

❦

TURCIA

[16 iulie 1876]

În 3/15 iulie s-au ținut la Înalta Poartă un mare Consiliu de Miniștri, care au dizbătut asupra reformelor ce sunt a se introduce în imperiu. Afară de miniștri mai erau de față ulemalele de rang înalt, șefii autorităților civile și generalii de divizie aflători în Constantinopole. Marele vizir Mehmet-Rudgi Pașa au espus într-un cuvânt mișcător starea cea rea a împărăției, au arătat cum Turcia nu are nici un aliat și că în aceste grele împrejurări este avizată numai la propriele sale izvoare. Chiar Austria au închis portul de la Klek, deși tractatele ce le are cu Poarta o obligă de a ține deschis acest port. Vizirul arată cum creditul statului e nimicit, finanțele ruinate, administrația un lanț de abuzuri ce duce țara la peire. De aceea, adresându-se la patriotismul celor de față, crede că a sosit timpul de a preveni relele prin

introducerea unor instituții înțelepte și conștiințioase cari, aducând siguranța averei și a persoanei, să inspire încredere popoarelor.

După marele vizir a luat cuvântul Midhat Pașa, prezidentul Consiliului de Stat. El arată necesitatea sistemului reprezentativ și crede că e singurul mijloc ce ar putea mântui împărăția. De aceea cere ca în locul consultațiunelor secrete și atotputernice a unui regim izolat să se introducă sistemul discuției libere și minuțioase. O putere absolută și necontrolată poate să înșele lumea și pe sine însăși câtă vreme se va bucura de succes și un vânt favorabil îi va umfla pânzele; dar îndată ce încetează succesul, îndată ce o greșală e urmată de alta și erorile se grămădesc, începe decăderea țării.

În fine Șeikul-Islam luând cuvântul arată că legea koranului nu se opune defel la limitarea puterii capului statului, ci din contra dispune chiar ca poporul să hotărască asupra intereselor sale. În fine consiliul au aprobat espunerile lui Midhat Pașa și s-au hotărât ca proiectul de constituție să se tipărească în atâtea exemplare câți asistenți sunt în consiliu. Principiul fundamental al acestui proiect — care altfel nu e o constituție în sensul larg al cuvântului — este înlăturarea absolutismului.

După o telegramă recentă a agenției Havas-Reuter, pretențiile conținute în memoriul României sunt următoarele:

1) Recunoașterea oficială a numelui „România“, 2) Recunoașterea rangului diplomatic al agentului său din Constantinopole, 3) Dreptul de a bate monete cu efigia Domnului, 4) Dreptul de-a acorda decorații și de-a încheia convenții comerciale etc.; în fine regularea mai multor cestiuni de hotărnicie, a poziției păscarilor români din Chilia și cesiunea unei părți a Deltei Dunărene.

❦

CESTIUNEA ORIENTULUI

[16 iulie 1876]

Ziarul oficios „Post“ conține un ciudat articol asupra regularisirei Orientului care nu-i lipsit de adică. Posito — zice — că Austria ar anecta Bosnia, că Serbia și Montenegro ar deveni autonome și Bulgaria asemenea — poate sub un prinț rusesc — ar avea poziția ce-o are azi România; posito că Grecia ar căpăta insulele, mai cu samă Creta, și câteva districte aproape

curat grecești din nordul său; posito în sfârșit că turcul n-ar rămânea în Europa decât cu Constantinopole și o parte a Rumeliei, având posesiunile sale principale în Asia. E evident că greutățile politice s-ar naște abia în urma schimbărilor pe cari le-am schițat și cari au și fost de mult propuse. E evident că micele state de pe Peninsula Balcanică, ieșite din letargia în care le ține domnia turcească, ar forma prin rivalitățile lor politice, naționale și religioase un pericol mult mai mare pentru liniștea Europei decât letargia acestor provinții, produsă prin apăsarea semilunei. Contra acestor eventualități există un singur mijloc — o *Confederațiune Dunăreană*, ca rezultatul cel mai firesc al liberării acestor provinții. Dar care este puterea ce prezintă destule garanții civilizației europene pentru a fi însărcinată cu protectoratul acestor provinții? Desigur că numai *Austria*. Să nu ni se răspundă că Rusia s-ar opune. Prin rezistența continuă a Europei, Rusia este redusă de a privi chinurile celor de un neam și de o lege cu ea fără să poată interveni în favorul lor; ea este silită de a protesta contra tuturor insinuațiunilor că ar avea planuri ambițioase. Să cercăm a o prinde *de cuvânt*. În schimbul liberării coreligionarilor săi, ea să declare că renunță la supremația asupra unei eventuale Confederații Dunărene. Și, dacă visul politicei militare rusești este într-adevăr Constantinopolul, Rusia poate să amâne cucerirea acestui oraș, urmându-și cuceririle în Asia și venind dinspre Asia asupra Constantinopolei, precum s-au mai întâmplat aceasta sub împărații grecești.

Bune planuri, nu-i vorba — și ieftene. — Fiindcă „Post“ mai propune Austriei și o politică comercială liberală (bazată adică pe liberul schimb), se vede ușor unde ar ajunge protectoratul. D-nul Ițic Silberștein poate răspunde mai bine la aceasta. Inundarea popoarelor orientale cu roiuri de oameni civilizați din Galiția, care ar avea menirea să cultiveze Orientul într-o mână cu stecla de rachiu și 'ntr-alta cu „Neue freie Presse“ de ex. — Și s-ar civiliza bieții muntenegreni și bosniaci precum ne-am civilizat noi, frumos și cu temeiu, că țăranii noștri sunt sănătoși și bogați și știutori de carte nevoie mare! — Robia economică a noastră și a Orientului întreg, supremația culturei extrafine din Buda-Pesta și Viena poate fi visul diplomaților de la „Post“, dar exemplul României ar trebui întipărit în mintea popoarelor de preste Dunăre, ar trebui să li se spuie că protectoratul Austriei este ecuivalent cu sărăcirea, cu stoarcerea populațiunelor prin agenți economici fără patrie și că acelea n-ar forma decât terenul de nutrițiune al dezvoltatelor sisteme intestinale de la bursa din Viena. În loc

de a trăi pentru ele înșile, în loc de a forma prin clasele lor pozitive terenul înflorirei unei culturi naționale, acele clase ar deveni mijlocul de trai pentru o cultură străină, pentru un popor străin, pentr-o industrie străină. Acele popoare ar ajunge la proletariatul plugului, ar fi silite să asude o zi pentr-o cutie de chibrituri, să plătească cu greaua lor muncă agricolă secăturile și nimicurile industriale ale mult civilizaților austrieci, reprezentați prin d. Iție Silberstein. Numai o Confederație Dunăreană cu o politică comercială protecționistă și sub protectoratul său propriu și al nimănui altcuiva ar conținea în sine sâmburi de dezvoltare adevărată. „Post“ se teme că ne-am sparge capetele de a doua zi. Ei și? Noi ne-am bate, noi ne-am împăca. Cred că-i o stare mai preferabilă decât împăcarea prin beamteri austricești cu mijlocirea kesaro-krăiescului feldwaibel.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[16 iulie 1876]

În urma vremei rele, drumul de fier fiind întrerupt, ziarele din străinătate nu vin regulat, din care cauză nu suntem în stare a ținea publicul nostru în curentul întâmplărilor războiului. Veștile cele din urmă ni spun că Abdul Kerim Pașa, comandantul general al trupelor turcești, se află tot încă la *Sofia*, adică zece poște departe de linia de bataie. Prin urmare turcii nu vor trece în Serbia. — În urma ploilor torențiale ostilitățile sunt amânate din amândouă părțile.

❦

ÎNMORMÂNTARE

[16 iulie 1876]

Ieri la 2 ore după amează-zi a sosit cu trenul rămășițele mortuare ale princesei Maria Obrenovici, născ. Catargi, mama principelui domnitor al Serbiei. Cortegiul a pornit de la gară în sunetul muzicei, iar osemintele au fost înmormântate la biserica Sf. Spiridon. De mirare a fost însă că la gară atât muzica instrumentală cât și corul au început să cânte deodată arii cu

totul deosebite și cu toate acestea corul nu-și ieșea din tact. Asta poate fi o dovadă pentru talentul muzical al coriștilor, însă nu credem să fie și cuviincios mai ales la o înmormântare.

❦

O TRAGEDIE ȚIGĂNEASCĂ

[16 iulie 1876]

Între mai mulți prășitori țigani care lucrau cu nevestele împreună pe o moșie din ținutul Cahulului se aflau doi în împrejurări foarte deosebite. Unul avea nevastă frumoasă, altul urâtă.

Cel cu nevastă urâtă putea să cânte:

Câtu-i țara și lumea
Nu-i nevastă ca și-a mea,
Cu cânepa cea de vară
Se joacă cânii pe-afară;
Cea de iarnă-o bagă-n tău
Și mă pune s-o scot eu.
Untura-i pe podișor,
Capul ei cât un cuptor;
Untura-i pe căminiță,
Capul ei cât o căpiță;
Acum c-un an încheiat
De când nu s-a periat
Și la umbra capului
Șede turma satului.
Ce haz am să merg acasă
Când n-am nevastă frumoasă?
Strâng în brațe-o mohândeață
Și sărut un sloi de gheață.

De-aceea și-a fi gândit și el:

Să rămân vițel mânzat
Lângă cei ce s-o-nsurat,
Că bărbații au femei,
Doar nu m-or lăsa să piei.

Noaptea, după ce se culcară toți, danciul îndrăgit foc de nevasta cea frumoasă gândi:

> Pentru ochi ca murele
> Ocolii pădurile,

ocoli încet ceata celor ce dormeau și se duse lângă nevasta străină. Aceasta, gândind că este bărbatul său, nu zise nimic. Dar, îndată ce băgă de samă că nu este bărbatul său, s-a simțit atinsă de acest abuz și l-a denunțat pe nopturnul cicisbeo. Acesta a fi gândit el în sine:

> Cine dracu-a cunoscut
> Grădină fără cărări,
> Dragoste fără mustrări,
> Grădină fără pârlaz,
> Dragoste făr-de năcaz …

și aștepta cu oarecare liniște esplicația cu bărbatul legitim.

Bărbatul începu să-l mustre și să-i zică că i-a siluit nevasta. Danciu răspunse că a fost cu a ei voință. Atuncea bărbatul ridică sapa și-i crepă capul cu ea și astfel se plini tragedia asupra căreia Curtea cu jurați va avea a se pronunța. De se întâmpla istoria asta între franțujii noștri, atunci am fi avut a înregistra: 1) o despărțenie, 2) un duel în care bărbatul legitim cădea mort, 3) căsătoria între cicisbeo și cucoana văduvită. Dar atuncea unde ar fi deosebirea între o tragedie țigănească și una … franțuzească?

❦

DE PE CÂMPUL DE REZBEL

[18 iulie 1876]

Sub data de 12/24 iulie se vestește biruința lui Muktar Pașa asupra trupelor muntenegrene, comandate de însuși principele Nikita. Lupta a avut loc între Blagai și Neveșsinie și a durat trei oare, Oasta montenegrină în retragere au ajuns între armia care o urmărea și între mica garnizoană turcească din Mostar care, observând retragerea inamicului, au ieșit din întăriturile ei și l-au atacat pe la spate. Știrile privitoare la Serbia asemenea nu prea sunt favorabile pentru creștini. Sub data de 9/21 iulie se vestesc

într-adevăr dese ciocniri între sârbi și turci; astfel la micul Zvornik, unde 2000 nizami turcești cu artilerie au fost respinși, la Bielina, unde atăcând pe gen. Alimpici au pierdut 1000 oameni (pe când sârbii numai 200), la Rachitința (lângă Timok), unde turcii au fost luați pe fugă, în fine la Veliki-Izvor, unde tot ei să fi pierdut 2000 — 3000 de oameni, pe când sârbii să fi avut pierderi neconsiderabile. În fine armata generalului Zach să fi avut asemenea mai multe ciocniri victorioase. Temerea exprimată prin mai multe ziare românești că aceste harțe, oricât de victorioase fie, slăbesc din ce în ce puterea sârbilor, făr' a li aduce vreun rău considerabil turcilor, pare a se adeveri din zi în zi. Turcilor le lipsesc numai mijloace de a pune o armată mare în linie de război, dar sunt totdeauna în stare de a împlea golurile șirurilor lor prin puteri nouă aduse din Asia; sârbilor li lipsește însă materialul de oameni. Ei pierd în acest război floarea tinerimei, floarea bărbaților lor, 'ncât la victoriile lor se poate aplica cuvântul, spus de cronicarul nostru pentru lupta de Războieni, „și-acolo au pierit sămânța vitejilor“. Stingerea continuă a puterilor sârbești puse în luptă și neputința de a le înlocui prin altele nouă, a început a avea urmări grele. Cernaieff au părăsit de bunăvoie Babina Glava, întemeiat cum zice pe vederi strategice de un ordin mai înalt. Armia sa e intactă, însă în plină retragere. El însuși inspectează corpurile celelalte, căci face drumul la Supovaţ, la Isvor, la Zaițar. — O depeșă din 12/24 iulie anunță că generalisimul turcesc Abdul-Kerim au ajuns în sfârșit la Niș și că această venire a sa însemnează o bătălie hotărâtoare, care va avea loc cât de curând. Totodată armata turcească de pe Timok sub Osman Pașa (în număr de 50.000 oameni) să se fi aflând pe teritoriu sârbesc, pe culmile cari stăpânesc orașul Zaițar. — În legătură cu știrile aduse mai sus vor fi stând tractările puterilor mari de a face să înceteze ostilitățile în Orient. Zilele acestea corespund cu vioiciune pe cale telegrafică diplomații din Londra cu cei din Petersburg; agentul Angliei din Belgrad să-i fi propus chiar principelui Milan ca, în cazul unor succese îndoielnice, să intervie pentru împăcăciunea lui cu Poarta.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[18 iulie 1876]

Întrevederea de la Reichsstadt au avut se vede drept rezultat mulțămirea amândoror împăraților. Împăratul Rusiei să se fi esprimat „cu greu îi va succede cuiva să arunce sămânța de discordie între mine și Austria“. Despre cele pertratate la această întrevedere nu se știe nici azi nimic decât doar că urmarea nemijlocită a fost închiderea portului de la Kleck. Nu se poate contesta că împăratul Austriei are o coardă cavalerească în inima sa, pe care, atingând-o, ești sigur că va întrebuința influența personală, cât-o mai poate avea în vreme constituționalismului, în favoarea echității. Acest cavalerism — și nu interesele raselor domnitoare din Austria — va fi dictat închiderea portului de la Kleck, prin urmare inaugurarea unei echitabile neutralități față cu mâna de viteji cari se luptă peste Dunăre pentru liberarea lor. Liberarea și cosolidarea lor implică un pericol pentru monarhia austro-ungară, dar acest pericol împăratul mai bine voiește să-l întâmpine în luptă dreaptă decât prin apucăturile minciunoasei diplomații. Ne vom aminti de aceea cu drag acele trăsături curate a inimei sale cavalerești cari privesc în special pe români și cari n-ar trebui date uitării. Înaintea războiului din a. 1866 Napoleon propusese cabinetului austriac o politică într-adevăr înspăimântătoare prin dejosirea ei. Italia fiind legată cu Prusia prin tractat, Napoleon propunea un fel de luptă de aparență, un fel de bătaie în glumă pe teritoriul Veneției, care să-i dea ocazia Austriei de a-și concentra toate puterile în Boemia. În schimbul Veneției i se propunea Austriei posesiunea României. Împăratul a respins cu indignare această propunere; ea era avantagioasă dar înjositoare. — În fine, în vremea iudileului de la Cernăuți împăratul a refuzat de a lua parte la bacanalele evreiești; desigur că l-a fi revoltat insinuațiunea de a insulta prin venirea sa un vecin puțin puternic și de a serba ca o glorie un act de trădare. De aceea răspunsul pe care l-a dat capul semitic pe care se cunoștea încă locul de unde-și răsese perciunii a avut o ușoară și nedescriptibilă umbră de ironie. — Dar acesta este împăratul și nu jidovita Austrie oficială cu care au a face popoarele.

❦

GALIȚIA

[18 iulie 1876]

O ciudată circulară au adresat subprefecții din Galiția comunităților religioase izraelite. Fiindcă în Rusia purtarea costumului evreiesc este oprit,

subprefecturile aduc aminte evreilor că, în caz de-a călători în acea țară, ei să caute a evita neplăcerile ce s-ar putea ivi din contravenirea dispozițiilor rusești. Barbă nu-i permis a purta decât îmbrăcat fiind în custum național rusesc. Ușor se poate întâmpla — zice circulara — ca evreul austriecesc să se pomenească în mijlocul uliței că i se taie cu de-a sila barba, *perciunii* și poalele caftanului. Fericită Rusie.

❦

UNGARIA

[18 iulie 1876]

În urma ordinelor de mobilizare a armatei monarhiei, se vestește că manevrele de pe Marchfeld și exercițiile de lângă Kaschau nu se vor ținea în anul acesta. Ministeriul de război comun voiește a acoperi cu aceste economii cheltuielile mai mari ce e silit a le face pentru complectarea cadrelor. În 9/21 iulie miniștrii unguresți au ținut consiliu asupra cestiunilor arzătoare ale zilei. Presa maghiară e foarte turburată de evenimentele de Orient.

Pe când „Ellenor“ caută a liniști opinia publică, zicând că pregătirea de război nu dă nimănui dreptul de-a se speria de orice dispoziție a guvernului, „Naplo“ se vede dimpotrivă silit a face întrebări foarte serioase guvernului unguresc. „Este adevărat — întreabă ziarul — că monarhia e în ajunul de a părăsi politica neutralității și de-a interveni cu armele în războiul turco-sârb? Și dacă e astfel de unde se vor lua mijloacele pentru campanie? Nu are guvernul intenția de-a convoca Dieta pentru votarea cheltuielelor campaniei?“ Hon iarăși se miră de limbagiul ziarelor vieneze, cari dizaprobă formarea unei *legiuni de unguri* în serviciu turcesc. Oare ofițeri rusești, austriaci, cehești nu sunt în armata sârbească? Dorința noastră — zice Hon — este ca cei 10.000 de unguri așezați în Turcia să caute a îndrepta ceea ce-am stricat noi fără vină și în detrimentul intereselor noastre prin închiderea portului de Kleck, pe când aiurea am lăsat trecătorile deschise. El îl sfătuiește pe Tisza, ministrul-prezident, ca să ceară de la împărat grabnica convocare a camerelor și, în caz de refuz, să pună cestiunea de cabinet.

❦

RECTIFICARE

[18 iulie 1876]

Prin împrejurarea că a trecut mai multă vreme de la moartea — întâmplată în străinătate — a princesei Obrenovici și fiindcă nu s-a publicat nici un program pentru înmormântare, numărul nostru de vineri a conținut notița că avea să fie înmormântată încă joi. Rectificăm aceasta. Sicriul dublu a fost depus la biserica Sf. Spiridon pentr-un priveghi de trei zile. Sub placa de sticlă a coșciugului de metal alb se vede fața îngălbenită a moartei, înconjurată cu flori. Împrejurul catafalcului sunt așezate glastre cu flori și arbori cu frunzele negre verzi. Înmormântarea va avea loc abia astăzi.

❦

[23 iulie 1876]

Convențiunea de comerciu închiată de guvernul trecut, pentru onoarea sa și a țării, cu Rusia a primit zilele acestea ratificarea Camerei române, după două zile de discuțiune.

Această convențiune, ca și cea încheiată cu Austro-Ungaria, cu foarte puține escepțiuni, împacă pe deplin interesele noastre comerciale. Egoiștii stăruiesc și astăzi a face să cadă meritul acestor două mari acte, care creez privilegii și avantage reciproce pentru fiecare parte contractantă, care cuprind dispozițiuni de o mare utilitate practică relativ la importațiune, la esportațiune, la vămi, la navigațiune, la tranzit, în fine la pozițiunea comercianților străini în țară, la dreptul și libertatea lor de a comercia, egoiștii, zicem, par, cel puțin în formă, a nu recunoaște nici însemnătatea politică a acestor acte. Vericari vor fi însă vederile lor, este constatat și probat că, dacă România a continuat a esercita dreptul său suveran de a tracta în ceea ce privesc interesele sale de ordine politică, n-a fost tot astfel și în ceea ce privesc interesele sale de ordină economică. Sunt trei secoli de când ea nu a esercitat dreptul său de a încheia cu alte puteri convențiuni sau tractate de comerciu. Astăzi după trei secoli ea intră în esercitarea acestui mare *drept*, astăzi, după trei secoli, un *domn român* și doi *mari împărați* fac să reînvieze acest *drept*, să obție recunoașterea sa, și țara să înceapă din nou a-l esercita în toată suveranitatea ei!

Convențiunea de comerciu încheiată zilele acestea cu Rusia este al doilea mare act de felul acesta ce țara salută cu căldură astăzi. Concepută pe aceleași baze ca Convențiunea austro-ungară, ea promite un viitor destul de prosper comerciului și industriei noastre. Aceia care au studiat de aproape aceste două acte au putut remarca desigur că ele nu sunt nici prea liberale nici prea despotice, că ele nu repos nici pe *liberul schimb* în adevăratul înțeles al cuvântului, nici pe *protecționism* până la prohibițiune. Adevăratele baze asupra cărora repos aceste acte sunt: *liberul schimb* combinat cu *protecționismul*, de unde rezultă că industriile noastre încă slabe sau în ajun de a se întemeia sunt protegiate și acele întemeiate și care nu se mai tem de nici o concurență străină, asigurate printr-o deplină libertate de comerciu, cu un cuvânt, cerealele noastre de esemplu care nu se tem de nici o concurență în țara noastră sunt regulate prin menționatele tratate pe baza *liberului schimb*, și zaharul, sau mai bine industria zaharină care e încă în ajunul nașterii ei, pe baza *protecționismului*. Zaharul, care, după tarifele turcești până mai alaltăieri în vigoare, plătea o vamă de 7,25 la sută, la import sau 5 franci 25 centime de suta de kilo, astăzi după convențiunea rusă și austro-ungară plătește 28,57 la sută sau 20 de franci de sută de kilo, adică o taxă de patru ori mai mare, mai mult decât suficientă pentru a protege industria noastră zaharină, pentru a o încuragia și a o face să prospere.

❦

[23 iulie 1876]

O altă știre de cea mai mare gravitate este aceea pre care ne-o comunică jurnalele din Viena și Pesta.

Situațiunea politică, după aceste foi, a intrat în o nouă fază, mai serioasă și mai amenințătoare decât toate complicările de până acum.

Majestatea Sa Țarul a făcut zilele aceste noului ambasador al Porții, Kabuli Pașa, o primire cum nu se face decât numai unui ambasador al unui stat inamic. În diplomație, ambasadorii nu sunt primiți cu reproșuri de către monarhi decât numai atunci când e decisă declararea de război.

Ce va fi vorbit țarul nu se știe încă; diplomația n-a lăsat până astăzi să se strecoare în public mai mult decât atât că „a apostrofat cu termini foarte gravi atitudinea Porței“.

Dar atâta este de ajuns. Gravitatea consistă în însăși petrecerea faptului, nu în forma sub care s-a petrecut!

Acest fapt, negreșit foarte important, are multă asemănare cu conflictul diplomatic din Berlin, care precedase războiul franco-german.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBEL

[23 iulie 1876]

Ziarul „Golos“ ne aduce oarecare lămuriri asupra operațiunelor de pe câmpul luptei în Herzegovina, arătând că prințul Nekita, după catastrofa de la Nevesinje, s-a retras spre Rorița spre a-și organiza cetele sale. Cu ocazia retragerei, Mukhtar Pașa voi să încurce pe montenegrini în o luptă oarecum hotărâtoare pentru turci, după părerea lui. Pentru acest sfârșit Mukhtar Pașa a ocupat orașul Bilek și liniile pe care să retrăgea Nekitta înspre Montenegru, voind astfel a împresura pe muntenegrini și a-i nevoi la luptă. — După o depeșă datată 31 iulie din Metkovich, lupta s-a întâmplat și Mukhtar Pașa a fost bătut cu desăvârșire la Bilek, unde au trebuit să se lupte cu o putere de 3 ori mai mare decât cea comandată de el. Turcii au pierdut în această luptă un număr însemnat de oficieri superiori; această știre a făcut o impresie dureroasă în Constantinopole. S-au luat însă măsuri energice pentru a împiedeca la ocazie mergerea montenegrinilor la Mostar.

O telegramă de la Semlin cu data 31 iulie arată că miniștrii Ristici și Gruici au plecat la Cartierul central în scop să propuie un armistițiu pentru 4 săptămâni, în care răstimp nădăjduiesc a putea chema toate rezervele sub arme. — Tot în acea telegramă să arată că turcii ar fi înaintat până la Krucevaz.

O telegramă de la Niș cu data 30 iulie arată că brigada lui Hofiz Pașa, care formează avant-garda armatei de la Niș, comandată de Achmed Ejub, au avut o luptă crâncenă cu sârbii la Gramada, care a ținut 6 ceasuri și s-a terminat cu învingerea sârbilor, care s-au retras spre Dervent, lăsând întăriturile și locul luptei în mânele turcilor.

— O altă telegramă, de la Calafat, arată că Suleiman Pașa a trecut fruntăria Serbiei pe la Pandiralo, încă la 30 iulie, unde au intrat 8 batalioane de sârbi cu 12 tunuri și pe care i-a bătut, luându-le care, cai, arme și o mulțime de prizonieri. — Suleiman Pașa-și urmează drumul înainte. — Se zice că și Achmed Pașa a trecut fruntăria Serbiei, cu care ocazie s-au încurcat într-o mare luptă cu sârbii. — Aceste sunt datele cele mai nouă de

pe câmpul luptei până în momentul de față, din care însă nu se poate cunoaște nimic pozitiv; să așteptăm dar date sigure și atunci să ne pronunțam.

❦

NUMIRI LA UNIVERSITATEA DIN CERNĂUȚI

[23 iulie 1876]

La vechea Universitate din Cernăuți (care-și are începutul, după cum se știe, din vremea lui Papură Vodă) s-au mai numit încă câțiva profesori iluștri, de-a căror faimă științifică răsună Europa. Iată numele acestor iluștri indivizi: D. Alois Handl (fost institutor de fizică și chemie la școala militară din Wiener-Neustadt), acuma profesor ordinar de fizică; D. Anton Wasmut (fost institutor la gimnaziul real de pe Landstrasse din Viena), acuma profesor extraordinar de fizică matematică; D. Richard Pribram (fost asistent de chemie la Praga), acum profesor extr. de chemie; D. Vitus Graber (fost institutor la un gimnaziu comunal din Graz), numit profesor ordinar de zoologie; D. dr. Carol Vrba (fost docent de petrografie), profesor extraordinar de mineralogie; în fine d-rul Eduard Tange, care-a învățat carte la universitatea din Liov și-acum i numit profesor extraordinar de botanică. Cu această ocazie ne aducem și noi aminte de o convorbire c-un învățat din Moldova care era docent de la universitatea comunală din Mălăcești, ținutul Cârligaturei.

— Mă rog, unde-ai învățat d-ta carte? îl întreb eu.

— Mă cunoaște cucoana Profira din Măndinești.

— Da nu te 'ntreb cine te cunoaște. Vei fi cunoscând d-ta multă lume — dar unde-ai învățat carte?

— Eu l-am învățat carte pe redactorul Curierului intereselor generale.

— Tocmai de aceea te și 'ntreb unde ai învățat *d-ta?*

— Apoi cam tot prin Hârlău m-am *tăvălit* eu.

Mutatis mutandis, o convorbire cu acești ilustrați ar suma cam astfel:

— Mă rog, unde-ai învățat d-ta carte?

— Mă cunoaște d-nu Stremayer.

— Nu-i vorba de cine te cunoaște. Unde ai învățat?

— Am șters ciubotele d-lui Brzrcek, referende la ministeriul instrucției.

— Nu te 'ntreb unde-ai șters ciubotele. Unde ai învățat?

— Apoi cam tot prin Kecikemet și prin Brody m-am tăvălit eu.

De aceea credem a-i face un serviciu d-lui Stremeyer recomandându-i o prețioasă personalitate pentru ocuparea catedrei de filologie comparativă a „limbelor semitice“. Este d-nul Herșcu Șloim Zeilig, actual docent privat de limba ebraică la o mică universitate, improvizată sub un șopron, din Târgul-Cucului. Acest domn doctissim se obligă a primi auzitori academici până și 'n frageda vârstă de 2-5 ani și de a-i duce la vreme de ploaie și în spate în salele universității din Cernăuți, pentru minima taxă colegială de 6 creițari austriecești pe săptămână.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBEL

[25 iulie 1876]

O depeșă din Ragusa arată că știrile sosite în Bilec și Trebinje din izvor autentic turcesc confirmă știrea despre victoria cea strălucită a herzegovinenilor și muntenegrinilor asupra turcilor la Verbiza. Chiar turcii din Trebinje spun că muntenegrinii au luat în adevăr tunuri de la turci cu acea ocazie și că le-au sfărâmat cu totul câteva batalioane. Selim Pașa a murit în luptă dimpreună cu mulți oficeri superiori din statul major. — Tot o depeșă din Ragusa arată că la 31 iulie au ajuns la Cetinje prizonierul Osman Pașa însoțit de 30 nizami. Dintre capii muntenegrini n-au căzut nici unul în lupta de la Verbiza. Armata herzegovină și muntenegrină au avut în acea luptă vro 200 de răniți. — O altă depeșă din Ragusa spune că Muchtar Pașa s-a încercat în deșert a da ajutor armatei de la Trebinje și Bilek, deoarece muntenegrinii, prevăzând aceasta, au întrerupt comunicațiunea lui Muchtar, amenințând Trebinje, după care acesta a fost silit a da înapoi.

Din Constantinopole să depeșază cu data 1 august (oficial) că, după cum glăsuiește o telegramă de la Niș, Ejub Pașa, înaintând spre Gurgusovac (Cnjazevac) s-a întâlnit cu un corp de armată sârbesc. După o luptă de 7 ceasuri, turcii au bătut pe sârbi, luând pozițiile lor strategice. Tot prin acea telegramă se spune că armata comandată de Suleiman Pașa s-a unit, pe pământul sârbesc, cu armata condusă de Ejub Pașa.

Armata sârbească comandată de generalul Tschernajeff stă pe loc la Gurgusovac și așteaptă ocazia binevenită spre a respinge atacurile turcilor.

Din Belgrad să depeșază că turcii care au năvălit pe la Gramada în mai multe localități a departamentului Cnjazevac, fac toate cruzimile pe unde străbat și aprind cu petroleu sate și biserici fără nici o cruțare. Asupra celor de pe urmă evenemente de pe câmpul de răzbel n-avem nici o știre din izvor sârbesc, de unde conchidem că cauza sârbilor nu stă tocmai bine pe câtă vreme nu mai au timp a-și publica izbânzile, după cum obicinuiau la începutul campaniei de față. Se vorbește că generalul rusesc Kauffmann a sosit la Belgrad ca să ieie comanda armatelor sârbești. Se știe că aceasta este unul din cei mai buni generali ai Rusiei.

❦

SABIA DE INVESTITURĂ

[Articol cu paternitate incertă]

[25 iulie 1876]

Sabia care va servi la investitura lui Murad sau a fratelui său Hamid sau în fine a oricărui sultan, în moscheea de Eyoub, nu este, precum se crede generalminte, adevărata sabie a lui Osman.

Această armă de cel mai mare interes istoric se află la St. Petersburg, ea face parte din remarcabilul arsenal a A.S. Marele Duce Constantin Neculaevici. Iată cum a intrat în posesiunea sa: Această armă era confiată în paza ianicerilor. În timpul distrugerei acestor trupe, bătrânul agă, care era păzitorul, reuși a scapa luând cu el și sabia. Se ascunse în o mică politie din Asia minoră și, redus la mizerie, el vându mai-ntâi puțin câte puțin pietrele prețioase care decorau mănuchiul; apoi a trebuit să se decidă a vinde sabia, care fu cumpărată de un rus și oferită, în urmă, marelui Duce. Sabia nu este mare, e puțin îndoită și poartă pe ea numele califului Osman.

Sabia actuală a moscheei de Eyouba e o spadă modernă.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[28 iulie 1876]

Până în momentul de față nu putem ști sigur ce succes au avut mișcările cele mai nouă ale turcilor. Deocamdată pare a se fi născut o stagnațiune a operațiunelor. Nemijlocit înaintea orașului Kniazevaț, ocupând țărmurul drept al râului Timok stă armata sârbească în loc întărit cu șanțuri, de la luarea căruia atârnă posesiunea orașului. În dreptul lor, sârbii au armata turcească de la Niș în mărime de 70.000 oameni în șepte divizii, comandați de generalisimul Abdul-Kerim. Aceeași stagnație domnește la Zaițar — unde Osman Pașa, deși anunțase că l-a învins pe Liesanin, stă în nelucrare în dreptul orașului și trupelor sârbești. După unele telegrame de origine nesigură bătălia hotărâtoare să se fi început, ba chiar sârbii să fie în plină retragere; dar aceste știri nu sunt confirmate prin telegrame de Constantinopole, prin urmare pot fi fantazii ale *turcilor* din Pesta și Viena.

Spre caracterizarea situației i se scriu ziarului Pol. Corr. următoarele:

De când turcii stau pe teritoriu sârbesc, oamenii au devenit (în Belgrad) foarte modești. Toți au renunțat aproape la așteptarea de a vedea. Serbia întinzându-și marginele peste cele actuale. Preocupația de căpetenie este acuma mănținerea principatului statu quo ante. Liberali și conservativi sunt uniți în părerea că trebuiesc să facă orice sacrificii, să-și încordeze toate puterile pentru a lupta mai departe până ce vor respinge pe turci de pe teritoriul sârbesc. Nu este exact că s-ar fi format o opoziție care cere imediata încheiere a păcii. Deocamdată sârbii au ajuns a aduce în stagnație ofenziva turcilor lângă Timok. Trupele sârbești au primit ordin de a se retrage spre Kniazevaț; iar prințul Milan au avut la Alexinaț o conferență cu generalul Cernaieff în care s-a hotărât încordarea puterilor pentru a se împotrivi turcilor lângă râul Timok.

Mult mai succese par a fi mișcările muntenegrenilor. Sfărâmarea lui Muktar Pașa la Verbița (Vrbica), bătălie în care au căzut mai mulți pași și s-au luat muniții, stindarde și prizonieri, retragerile maiestre ale Voievodului, care căuta prin ele a atrage pe turci de pe șes la locuri muntoase unde ei să nu fie în stare a dezvolta armată, o tactică asemănătoare cu cea a domnilor noștri vechi, sunt atâtea semne că muntenegrinii pricep mai bine lupta cu mulțimea covârșitoare a turcilor decât sârbii.

❦

CESTIUNEA ORIENTULUI

[28 iulie 1876]

De mai multă vreme diplomația rusească caută a se înțelege cu cea engleză asupra modului pacificării Orientului și asupra încheierei păcii și a consecuențelor ei. Astfel principele Gorciacof să fi însărcinat pe ambasadorul din Londra, d. Șuvalof, de a face propuneri cari să dovedească că Rusia nu dorește decât restabilirea liniștei și ameliorarea poziției creștinilor din Orient.

Se zice că propunerile făcute au cam următorul cuprins. Pentru a realiza reformele propuse prin memoriul contelui Andrassy, să i se deie Porții concursul Europei și anume în provinții cu populație mixtă să se trimeată comisii mixte, compuse din reprezentanți ai Porții și împuterniciți ai statelor europene. Dacă Anglia se învoiește cu această propunere, atuncea puterile în acord comun ar avea să stătorească competența acestor comisii. Cabinetul englez n-a răspuns îndată la această invitare, se vede că temându-se ca răspunsul său să nu-i mărginească libertatea de acțiune față cu mulțimea de probabilități a Cestiunei Orientului. Sultanul Murad e încă tot bolnav, deși se sperează ca boala sa e cronică și nu va avea urmare letală. Pentru a se feri de orice iritație ce ar putea deveni periculoasă în starea de estremă nervozitate în care se află, el nu primește pe nici un ambasador străin și chiar conferirea cu miniștrii săi e redusă la minimul posibil.

❦

CORESPONDENȚĂ INTIMĂ

[Articol cu paternitate incertă]

[28 iulie 1876]

D-na Cornu, sora de lapte și amică intimă a lui Napoleon al III, murind de curând, a dăruit corespondența pe care a ținut-o cu înaltul său amic bibliotecei naționale din Paris. Corespondența începe într-o vreme în care prințul Ludovic nu avea decât zece ani, iar cea din urmă scrisoare e datată cu două luni înaintea morții împăratului. Prin testament d-na Cornu dispune ca aceste hârtii să se publice abia în anul 1885, din care cauză ele au și fost puse sub sigil; iar cu îngrijirea publicării testatoarea însărcinează pe d. Renan sau, întâmplându-se ca acesta să fie mort la 1885, publicarea o va face d. Duruy.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[30 iulie 1876]

Stagnațiunea mișcărilor pe care-o anunțasem în n-rul trecut a fost reală în partea turcilor, aparentă din partea sârbilor. Aceşti din urmă, convinși că lupta cu mulțimea și apărarea unor puncte a căror importanță nu valorează sacrificiile de vieți a unei asemenea apărări, au părăsit fără zgomot pozițiile lor atât la Kniazevaț cât și la Zaițar. Astfel un corp de observație turcesc trimis la Grlian au ajuns fără supărare la Zaițar, unde a băgat de samă că Leșianin părăsise preste noapte cu trupele sale Zaițarul și că e în plină retragere către Paracin; deci Osman Pașa să fi ocupat Zaițarul. — La Kniazevaț colonelul Horvatovic au apărat mai multe zile locul și, deși a cerut într-una ajutori de la Cernaieff, totuși nu i s-a dat, încât a fost silit să înceapă asemenea o retragere liniștită și fără luptă. Turcii luând Kniazevațul au aprins și risipit atât orașul cât și satele de amândouă părțile râului Timoc.

Armata turcească de pe Timok comandată de Osman Pașa e compusă în acest moment din 1) corpul de la Isvor și Adlie care, împreună cu garnizoanele din Vidin și Belgradcik, are 40.000 oameni și 13 baterii. 2) Corpul lui Ahmed-Ejub Pașa care stătuse în fața Kniazavațului. Acest corp e compus din *divizia Hussein-Hami Pașa* cu brigadele Hafur Pașa, de 8 batalioane și 2 baterii, și Șerif Pașa cu 6 batalioane și 1 baterie; *divizia Husein-Lavri Pașa* cu brigadele Kifad Pașa cu 7 batalioane și o baterie, Aziz Pașa cu 6 batalioane și o baterie și c-o rezervă de 6 baterii; în fine divizia Suleiman Pașa cu brigadele Hasan și Selami Pașa, fiecare cu câte 6 batalioane și 1 baterie și încă o brigadă (vacantă) cu 5 batalioane și o baterie în total corpul Ahmid-Eiub are 45 batalioane, 14 baterii și 13 regimente de cavalerie. Deci cu acest întreg corp a avut a face colonelul Horvatovici.

❦

INFLUENȚA AUSTRIACĂ ASUPRA ROMÂNILOR DIN PRINCIPATE

[31 iulie 1876]

Influența aceasta, fiind mai cu samă actuală, are dezavantajul de a nu sta înaintea noastră ca un șir de fapte complinite, ca ceva rotunzit, ci ne înconjură din toate părțile, trăim sub presiunea ei, e asemenea unui demon din povești pe care îl zărești oriîncotro te-ai întoarce, din care cauză începe a ți se năzări și acolo unde nu e. Pentru a cunoaște mai bine raportul în care aceste două elemente, cel românesc și cel austriac, au trebuit să intre, vom trebui să le caracterizăm asemene unui chimist și să stabilim proporția puterilor în joc, avantajele unuia din elemente, dezavantajul celuilalt. Ce vedem dar la cea întâi privire? Pe de-o parte un stat mare, având razimul său spiritual în culta Germanie, stăpânind sub un sceptru popoare foarte deosebite, nemulțămite cu supremația a două elemente numeric mici, un stat căruia îi lipsește condiția principală a unui stat, unitatea națională, și cu toate acestea are justiția și administrația cum se cade, negoț, industrie, ba chiar o mișcare științifică destul de însemnată. Pe de altă parte întâlnim un popor mic a cărui populație agricolă, a cărui inteligență consistă dintr-un element omogen, dar a cărui funcții vitale sunt în mare parte împlinite de străini. În adevăr, negoțul de import și export, cel din lăuntrul țării, drumuri de fier, manufactură, c-un cuvânt circulația sângelui social e împlinită de străini, și dacă întrebăm care element parazit au intrat cu sistemul său de arterii în organismul vieții noastre naționale, vom trebui să răspundem: în cea mai mare parte *cel austriecesc.*

În ce consistă deci puterea Austriei, căreia îi lipsește înăuntrul său unitatea voinței? Ce lipește elementele sale, vecinic în discordie, încât acestea constituiesc o putere atât de mare? În privirea aceasta vom trebui să consultăm istoria. Imperiul roman în decadență dedese naștere unei religii cosmopolite care continua oarecum cultura și ideile antice, deși sub o formă foarte modificată. Aceasta era religia creștină, mai cu samă ramura catolică. Catolicismul întinsese peste Europa un păinjiniș subțire de idei religioase, ostașul îmbrăcat în fier al Romei vechi se schimbase în miles eclesiae,

îmbrăcat în rasă; astfel se formează o putere nevăzută, pretutindeni străină și pretutindeni acasă, care încerca a realiza idealul imperiului universal. Imperiul care se formează sub acest păinjeniș se numește Imperiul roman. Casa domnitoare care se pune mai cu succes în serviciul acestui ideal este Casa de Austria. De la Carol al V se lățise ideea unei monarhii universale a creștinătății, cu moartea lui s-a amânat proiectul, dar familia n-au renunțat la culmea dorită, la răspândirea sfintei monarhii peste Europa întreagă. Înaintea acestui pericol sta Europa la începutul războiului de 30 de ani. Și într-adevăr Casa era în toate condițiile pentru realizarea scopurilor sale. Spania sub Casa de Austria avea la dispoziție țările cele mai bogate ale Europei și ale globului: Lombardia, Țările de Jos, Portugalia și împreună cu aceasta puterea ei comercială, aurul Americei și nemăsuratele mărfuri coloniale ale Indiei asiatice, încât Baco de Verulam esclamă că puterea Spaniei este cea mai mare din lume. Afară de acestea, Spania avea pe atunci cea mai puternică armată, ea ținea numai în Flandra 40 de mii de oameni, în Milan 15.000. Oastea sa număra 120.000 pedeștri și 20.000 călări, o oaste cum toate țările creștine de pe atunci n-ar fi putut-o înjgheba; apoi o flotă urieșască și avere îndestulă spre a o înmulți în orice moment. Linia germană a Casei de Austria intrase în trupul Franței cu Alzasul și Lotaringia, care erau ale împăratului germanic. Franța era împresurată din patru părți, la sud-est cu Italia, la nord-est cu imperiul germanic, la sud cu Lusignan și Burgonia, la nord cu Țările de Jos pân' în Saona. Era strâmtorată și primejduită în grad suprem. În Suedia Casa introdusese intrigi împrotiva lui Gustav Adolf, spre a aduce pe tron linia *catolică* de Wasa, care domnea în Polonia, căci după ideile vremei aceleia, în care legitimismul era în floare, Gustav Adolf trecea de uzurpator. Spania făcuse planul de a pune mâna pe Marea Baltică, *mama tuturor comerțielor,* cum se numea pe atuncea, și a prinde rădăcina Olandei, c-un cuvânt *painjinișul fin al ideilor religioase se prefăcuse într-o mreajă de fier.*

Războiul de 30 de ani au avut drept rezultat sfărâmarea acestei puteri urieșăști.

Richelieu — însăși catolic — încurajează protestantismul în Germania și, împreună cu celelalte puteri amenințate, au sumuțat asupra Casei tot ce se putea sumuța, între alții pe turci și pe voievozii Transilvaniei. Austriei îi trebuiau oameni și în Orient și unul dintr-aceștia au fost Mihai Viteazul, asemenea o jertfă a politicei austriace[‡].

‡Mihai Viteazul nu cade — ce-i drept — în vremea administrației lui Richelieu, dar aici nu poate fi vorba despre persoane, ci numai de nexul general al lucrurilor. Franța lucra încă de sub Enric al IV pentru nimicirea puterei austriace. Planul lui Enric, de a fonda o republică europeană compusă din 15 state egal de țări, cari să cumpănească puterea Austriei, e amânat prin asasinarea sa și reînceput, sub forma modificată, de urmașii săi. Politica Franției de la Enric al IV e diametral opusă politicei austriace, inaugurate de Maximilian I (1493-1519).

Într-adevăr, cine l-a îndemnat pe Mihai Viteazul să se încurce cu turcii, a căror politică țintea la micșurarea Casei de Austria prin susținerea drepturilor principilor Transilvaniei asupra Ungariei? Sanctitatea sa Papa și catolicisimul rege al Spaniei, Filip al II. Liniile amândouă ale Casei se înțelegeau foarte bine. Poate că o îndemnare venită de la Praga ar fi trezit unele bănuieli în inima voievodului românesc, dar una venită de la Madrid — care avea în vedere numai creștinătatea — *nu.* Se vede că tot din iubirea creștinătății Austria va fi încercat sub Constantin Brâncoveanu să ieie Țara Românească, precum mai târziu au luat Bucovina.

Sfârșim caracterizarea politicei austriace cu unele trăsături generale. Austria există prin discordia popoarelor sale. Pentru a le ține vecinic lipite și vecinic în discordie are nevoie de un *element internațional,* fără patrie proprie, fără naționalitate, fără limbă, de un element care să fie acasă în Tirol ca și în Boemia, în Galiția ca și-n Transilvania. Acest om pur cosmopolit per excelentiam a fost pentru această ambițioasă Casă preotul catolic. Neavând familie, căci era neînsurat; neavând limbă, căci limba sa era o limbă moartă (cea latină); neavând patrie, căci patria sa este unde-l trimite ecclesia; neavând rege, căci regele său este Pontifex maximus, acest element încerca să unifice Austria prin religie. Pe lângă acest element s-au mai format încă unul, hibrid și stângaci, cu o fizionomie fatală: *beamterul anstriecesc.* Acesta are o limbă, dar ea consistă din câteva formulare nemțești de concepte, numite Schimmel, adică rable. Dacă i-ai lua unui beamter aceste câteva rable învechite și rău stilizate, el nu mai știe nici o limbă și iată de ce: în casa părințească a vorbit rusește, a studiat într-un gimnaziu unguresc, a trecut la universitatea nemțească și, când își sfârșește învățătura, nu știe nici o limbă cum se cade. C-un cuvânt, Austria, pentru a domni, are nevoie de un ciudat soi de indivizi generis nullius și în secolul al XVI clerul catolic se potrivea cu acest rol, încât austriacul cel mai bun era pe atunci și catolicul cel mai bun. Astăzi însă nu se mai potrivește. Libertatea religioasă, răspândită preste toată Europa, au stabilit foarte mult

biserica, iar acești beamteri fiind cu totul netrebnici pentru o sarcină atât de grea, Austria au trebuit să-și caute un alt aliat pentru politica sa, tot fără patrie, fără limbă, fără naționalitate, un element cosmopolit și egoistic, ceea ce drept vorbind este unul și același lucru, căci cosmopolitismul este pretextul de a nu face nimic pentru dezvoltarea unei părți a omenirei, pentru că individul respectiv s-au însărcinat de a nu lucra nimic pentru universul întreg. Afară de aceea acest element e și mai cosmopolit decât cel catolic, de vreme ce e comercial, și chiar chinezul nu va face mare deosebire între mărcile imperiului germanic și livrele sterline, pe când el va privi cu un simțământ de superioritate religia creștină, ce i se va părea o palidă exegeză a moralei lui Lao-tse sau a eticei Vedelor.

Din punct de vedere austriecesc ar fi nedrept însă de a pretinde ca Austria să ne cruțe pe noi. Pentru orice patriot austriecesc e o datorie de a deschide porțile Orientului pentru colonizarea prisosului copiilor săi și desfacerea mărfurilor sale, c-un cuvânt pentru pionirii cucerirei sale. Ar fi absurd din punct de vedere austriecesc de a pretinde ca ea s-o facă aceasta cu arma în mână, când are înainte-i o cale pacinică, nebătătoare la ochi și care nimicește pe contrariu în mod atomistic, atăcând prin agenți economici nu forma statului, ci pe fiecare membru al statului în parte, care nici știe nici voiește să se sustragă de la această influență.

Dar tocmai fiindcă influența austriacă se prezintă ca o țesătură foarte complicată de cauze și efecte, încât fiecare individ din lira noastră trăiește sub presiunea ei, de aceea cu cât ne iubim mai mult patria și poporul nostru, cu atâta vom trebui să ne înarmăm mintea cu o rece nepărtinire și să nu surescităm cugetarea, căci ușor s-ar putea ca să falsificăm vederea acestei călăuze destul de credincioase și să ne agităm cu vehemență prin întuneric, în luptă cu fantasme. Inimă foarte caldă și minte foarte rece se cer de la un patriot chemat să îndrepteze poporul său, și fanatismul iubirei patriei, cel mai aprig fanatism, nu oprește defel ca creierul să rămâie rece și să-și îndrepteze activitatea cu siguranță, să nimicească adevărata cauză a răului și să o stârpească cu statornicie de fier. Precum un medic nu va combate simptomele numai, ci *cauza* unei boale și va sfătui să se înlătureze mediul în care ea a trebuit să se nască, tot așa vom privi și noi individul naționalității românești în dezvoltarea sa și, comparând pe acesta cu norma legilor fiziologice ale societății, vom arăta de unde a trebuit să se nască neorânduielele duielele în viața economică a poporului, care l-au făcut accesibil unei influențe economice străine.

De aceea să ne întrebăm fără părtinire cum întâlnim pe poporul nostru în istorie din momentul în care ea devine mai străvezie, adică de pe la începutul secolului al 14. Îl găsim *totdeauna dezbinat înlăuntrul, dezbinat în politica sa față cu vecinii.*

O teorie filozofică a istoriei nu ne pare de prisos aicea. Popoarele nu sânt producte ale inteligenței, ci ale naturei, — aceasta trebuie stabilit. În începutul dezvoltării lor ele au nevoie de un punct stabil împrejurul căruia să se cristalizeze lucrarea lor comună, statul lor, precum roiul are nevoie de o matcă. Dacă albinele ar avea jurnale, acestea ar fi foarte *legitimiste.* Când mersul liniștit și regulat al afacerilor este lovit în centrul, în regulatorul său, treaba nu poate merge bine. Și cu toate aceste noi românii de sute de ani n-am avut altă plăcere mai mare decât a ne răsturna principii.

Alături cu această teorie fundamentală, despre stat ca așezământ al naturei și nu al rațiunii, vom trebui să-l caracterizăm răpede.

1) Istoria dinlăuntru a popoarelor este o luptă între ideea statului și individualism. Ce este individualismul? Fiecare ființă organică e pentru sine lucrul principal, semenul său lucru secundar. Dorințele și aspirațiile oricărui individ omenesc sunt nemărginite, încât funcțiunea principală a vieței, a inimei sale este nu realizarea unei dorinți, ci dorința, voința ca atare. De acolo proverbul: toată lumea să piară, numai Manea să trăiască. Acest element e și periculos și folositor. Periculos, dacă o putere mai mare nu-i pune margini; folositor, dacă în margini legiuite el caută a-și realiza prin muncă aspirațiile sale și, precum soarele este tatăl luminei și al umbrei, tot așa individualismul este tatăl înflorirei și al decăderei, justiției și a injustiției, binelui și răului.

Față cu această iluzie a inteligenței și a inimei individuale, care e cauza că om pe om se esploatează, om pe om se nimicește, față cu acest *bellum omnium contra omnes,* un ochi mai limpede zice: Stăi! Nimicind pe vecinul tău, tu lovești în tine, căci puterile care esploatează natura brută s-au împuținat, *tu* ești mai sărac cu o sumă oarecare de puteri. Deci vecinul să trăiască. El produce grâu, el are trebuință de mine, eu de el, nimicirea sa ar fi o pierdere vădită pentru mine, care nu mă pot ocupa cu toate celea. Va să zică interesele individuale sunt *armonizabile.* Iată dar ideea statului: *ideea armoniei intereselor.* Dar producătorii de grâu au o țintă comună, interese comune, iată *clasa;* identitatea de interese naște o identitate de păreri: iată *principiile;* se cere realizarea acestor păreri în stat: iată *partida.* Tot așa fac breslașii. Formează o clasă, au principii, sunt o partidă în locul

individualismului personal vine cel de clasă. Pentru a-și asigura cercul de esploatare ele încremenesc câteodată: iată *castele.* Nimic nu va schimba natura societății. Ea va rămânea un *bellum omnium contra omnes,* sub orice formă pacinică s-ar prezenta. Puterile în luptă se comasează, în locul indivizilor avem clase, forme superioare a aceluiaș princip, carile se luptă pentru supremație.

Statul însă, ca o formă și mai înaltă a aceluiași princip, nu vede în clase indivizi deosebiți, ci un complex de organe sociale, un individ: națiunea. Toate clasele sunt înaintea sa egal de importante, menirea sa este de a stabili armonia între ele, de a opri ca una să nu fie esploatată prea mult prin alta, căci toate trăiesc și înfloresc una de la alta și pieirea uneia condiționează pieirea mai curândă sau mai târzie a celeilalte.

2) Statul mai are și un scop *moral.* Drept va rămânea totdeauna că societatea există prin esploatarea unei clase prin alta — afară de clasa, după părerea noastră cea mai *importantă,* care esploatează de-a dreptul *natura,* care produce materiile brute. Deci pe lângă aceea că statul va îngriji ca această clasă, acești hamali ai omenirei să stea cât se poate de bine, el va căuta a deprinde și clasele superioare la o muncă folositoare, care să compenseze pe deplin sacrificiile celor inferioare. De aceea el va fi, prin o aspră organizare, contra semidoctismului, contra spoielei, contra tendinței egoistice a acestor clase de a câștiga mult prin muncă puțină, de a nu se întreba în socoteala *cui* trăiesc.

Deci societatea e câmpul schimbărilor vecinice, a luptelor pentru existență și supremație, *un bellum omnium contra omnes,* statul este regulatorul acestei lupte, el oprește ca aceste puteri egal de folositoare să nu se nimicească una pe alta. Societatea e *mișcarea,* statul *stabilitatea.*

De aceea, pentru ca lupta să poată fi purtată în margini, trebuiește o familie ale cărei interese să fie acelea ale armoniei societății, care să fie bogată când *toate* clasele sunt bogate, puternică când *toate* sunt puternice. Aceasta e dinastia — monarhul. Tot pentru că individualismul este principiul vital al naturei omenești, preferăm în privirea moștenirei legea salică și nu maioratul.

Cu totul opus acestei serii de idei este *republicanismul.* Nu vorbim de republicanismul în sens diplomatic, ci în sens social. Republica este orice stat în care o partidă, reprezentanta unei sau mai multor clase (însă nu a *tuturor),* poate să ajungă la stăpânire. Aceste republice le împart în *antice* și *moderne.* Republicile antice se bazează pe supremația claselor în forma de

caste, republica modernă se bazează pe supremația acelorași clase în formă movibilă. Deci Anglia, Franța, Italia, Austria, România sunt astăzi republice în sens modern; Grecia, Roma, Egipetul, Polonia, Germania veche, Olanda veche erau republice în sens antic. Ele există sau prin esploatarea neomenoasă a unei clase prin alta, sau prin esploatarea sclavilor și a țăranilor robiți (cele antice), sau prin esploatarea unei țări prin altele, adese prin toate la un loc. Anglia esploatează India, Franța pe toți iubitorii de lux din lume, Veneția și Olanda în evul mediu erau ca Franța astăzi, Grecia și Roma trăiau prin sclavi, Polonia, Ungaria, Germania și Franția veche prin esploatarea neomenoasă a țăranilor, c-un cuvânt oriunde bună-starea unuia se traduce în apăsarea directă sau indirectă a unui altuia. O escepție par a forma Svițera și Statele Unite, dar *par* numai. Elveția trăiește prin esport industrial și prin toți indivizii câți aleargă ca să cheltuiască sudoarea fabricei și a țăranilor pe privirea dealurilor. America, pentru că clasa *desmoșteniților* găsește o avere neîmpărțită pe care și-o împarte, *preriile*. S-o vedem când s-or împlea.

De aceea se vor vedea în toată omenirea două mari serii de idei, două tabere, aceea a individualismului, sistemul liberal, și aceea a armoniei intereselor, a statului ca o unitate absolută, a monarhiei juridice‡. Libertatea e libertatea de a esploata, egalitatea e egalitatea de a deveni tiran ca și vecinul meu, fraternitatea — un moft ilustrat prin guilotină.

‡ Monarhia aceasta nu este de confundat cu despotismul. Despotismul, adică substituirea voinței individuale în locul armoniei intereselor, după noi se naște sau prin uzurpațiune sau acolo unde, pe aceeași întindere de pământ, o rasă domnește peste altele, mai ales însă o rasă fundamental deosebită de locuitorii autohtoni. Ex. turcii și slavii, hispanii și maurii ș.a. Dovedirea acestei teorii însă o păstrăm pentru altă ocazie.

Să cercetăm în zigzac ideea libertății. Cetățenii germani și poloni (o castă) cereau regelui libertate, adică libertatea de a-și dezbrăca țăranii și de-ai spânzura după plac. Olanda cerea pentru comerțul său *libertate*. Hugo Grotius scrie un compendiu: liberum mare. Englejii răspund: ne iertați — mare clausum. De la bilul maritim datează înflorirea Angliei. Cetățenii franceji (caste) strigau sub Richelieu *libertate*, adică o sumă **de** drepturi și privilegii toate pe spatele țăranului.

Să venim la republicele române care, ca și cele antice, trăiau prin exploatarea sclavilor și a țăranilor, unde Domnul era cu mâinele legate și cel

întâi între egali — primus inter pares — unde o clasă stăpânea totul. Vodă, adică statul, putea să zică da, Hâncu zicea ba și pe-a lui Hâncu rămânea. Să vedem cum libertatea, când nu pornește din armonia intereselor, ci din individualism, nimicește clasele sociale și în urmă și statul; cum, prin înmulțirea neamului lui Hâncu, influența economică a Austriei devine destructivă și cum sub ea abia Hâncul își deschide ochii, se sparie de câte vede și nu știe de unde vin relele, nu știe că vin din *ba* al lui.

De aceea să privim împrejurimile în care s-au dezvoltat românii, ca să pricepem și mai bine organizarea lor putredă de stat. Noi am trăit sub influența dreptului public a unui popor republican, în sensul antic al cuvântului — respublica Poloniae. Cetățenii acestui stat erau egali; fiecare din ei era statul polon în persoană. Cel din urmă șleahțiț care striga în parlament: nie poswoliam Panie, nimicea hotărârea corpului legiuitor. Nisipul pustiilor nu poate avea mai mare nestatornicie decât soarta acestei nefericite și totuși nobile nații. Puterea supremă a statului sau, bine zis, scaunul celui întâi dintre egali era mărul de ceartă între cei influenți. Regalitatea electivă i-a omorât politicește; aceasta și escesul libertății individuale. Dar a fi cetățan polon era un privilegiu. Cei mai mulți locuitori — misera plebs contribuens — nu însemnau nimic. Poporul era sclavul unui milion de cetățeni poloni.

Acest drept public polon avea mari farmece pentru clasele puternice din țările învecinate. În Prusia boierii începuseră a vorbi leșește de dragul instituțiilor polone, dar Marele Elector îi învață minte, lărgind dreptul breslelor și regulând starea țăranilor. În Suedia boierii vor tot aceste lucruri, încât Casa nefericită a regilor, dotată c-o energie și cu calități rare în istorie, nefiind în stare să înfrâneze aceste elemente de disoluțiune, le adună sub steag și declară război la toată lumea; o campanie care se sfârșește cu risipirea oștirilor lui Carol al XII până în țările noastre, unde avem de la oamenii lui două zidiri: turnul Metropoliei din Suceava și turnul Colțea din București. C-un cuvânt acele instituții găsesc pretutindene trecere, unde pot numai.

În așa dese relații cu acești vecini, dreptul lor public nu putea să rămâie fără înrâurire asupra noastră. Mai întâi nefericita de domnie electivă. Acest drept, atât de lăudat de către mai toți publiciștii noștri, nu este nimic mai puțin decât vrednic de laudă. Domnia scurtă a lui Dragoș ne inspiră mari îndoieli asupra sorții acelui voievod. După el urmează 6 domni în răstimp

de 50 de ani, pentru fiecare media de 8 ani — puțin pentru o țară care începe.

Cu secolul al XV începe în sfârșit o domnie lungă și liniștită — a lui Alexandru cel Bun. Aici se văd *rezultatele stabilității.* În 33 de ani el organizează țara bisericește și politicește și moare având o singură nenorocire: are doi fii în loc de unul. Vin războaiele dintre frați, apoi dintre veri, pagini încurcate ale istoriei noastre, din care numai un lucru se vede clar, că unii ajungeau la tron cu ajutorul ungurilor, ceilalți cu al polonilor. Țara se deschide influențelor străine. În aceste turburări trece vremea, până la suirea pe tron a lui Ștefan cel Mare, uzurpator și el, dar mai norocit decât ceilalți. De la 1459 la 1504 se văd din nou *efectele stabilității.* A fost domnia cea mai glorioasă a Moldovei. El nimicește influințele de dinafară cu sabia și cu isteția. Și cu toate aceste se știe din relațiile medicului venețian că, cu toată gloria și lunga sa domnie, Ștefan a trebuit să asigure prin *călău* urmarea fiului său pe tron. Cu venirea lui Ștefan cel Tânăr pare a fi prins oarecare slabe rădăcini legitimismul luminatei roade de Mușatin. Însă acesta moare otrăvit de chiar Doamna sa, înțeleasă cu boierii. După el vine Petru (linie neligitimă), acesta domnește în două rânduri și are multe rivalități de învins. Fiul său Ilie se turcește. Ștefan e ucis de boieri sub corturile de la Țuțora și din vița Mușăteștilor nu rămâne decât domnița Ruxanda. Urme de legitimism par a fi fost rămas și atunci, căci cel care ia mâna domniței o ia împreună cu tronul — Alexandru Lăpușneanu. De la stingerea progeniturei bărbătești a neamului domnesc, de la stingerea matcei în roiul Moldovei datează căderea Moldovei. Domnii pe care îi alege întâmplarea și intriga mor mai toți de moarte nefirească, boierii sunt toți aspiranți la un tron pe care nu mai ședea unsul lui Dumnezeu, și astfel se urmează repede unul după altul când printr-o influență străină când prin alta. Țara devine vatra deschisă a influințelor străine. Despot Vodă ucis cu buzduganul, Lăpușneanu otrăvit cu sila, Bogdan Vodă gonit la Moscva, Ioan Vodă ucis de turci, Petru Șchiopul ca vai de sufletul lui, Aron Vodă moare în temniță, Răzvan în țeapă; încercarea Movileștilor de a fonda o dinastie se sparge prin luptele între fiii lor ș.a.m.d., și aproape toți sfârșesc rău. Paralelogramul de puteri naționale pierduse punctul comun de activitate, aceasta nu avea un sâmbure stabil împrejurul căruia să se cristalizeze.

O soartă mai fericită, însă totuși foarte asemănătoare cu aceea a Moldovei, are Țara Românească. Acolo se statornicește dinastia Basarabilor

și ajunge repede la o culme de la care — prin o întâmplare analogă cu cea din Moldova — intră discordia în roiul de albine vorbitoare. Într-adevăr, după Tugomir Basarab — a cărui începătură se pierde în noaptea unei istorii străfulgerate din când în când de numele banilor Basarabi — urmează Alexandru, care bate pe regele Carol Robert, apoi Vladislav, care întinde repede marginile țării. La 1360 el e voievod al Țării Românești, la 1365 ban de Severin, la 1368 duce de Făgăraș. Urmează Radu Negru, care bate pe Ludovic cel Mare, regele Ungariei, și câștigă deplina autonomie a țării sale. El lasă doi fii: *Dan* și *Mircea*. Dan I e renumit prin războaiele sale, purtate precum se vede de frate-său Mircea. Mircea I se suie pe tron la 1383 și domnește până la 1418, adica 35 de ani. *Iată și aici efectele stabilității:* domnia cea mai glorioasă și întinderea teritoriului cea mai mare. Mircea e voievod al Ungro-Vlahiei, ban de Severin, duce de Făgăraș și Amlaș, stăpânitor amânduror țărmilor Dunării până la Marea Neagră, domn al cetății Durostor și al țărilor tartarice.

De la moartea sa începe discordia în Casa Basarabilor. Fiul său legitim Mihai moare după 2 ani, urmat de Dan al II-lea, fiul lui Dan I. Dar Mircea mai avea un fiu nelegitim, Vlad poreclit Dracul. Acesta devine părintele liniei Drăculeștilor. De aici istoria Țărei Românești decurge asemănător cu cea a Moldovei prin luptele continue între Dănulești, descendenți legitimi ai lui Dan I, și Drăculești, descendenți ilegitimi ai lui Mircea I. După vremi pline de împărechieri, Basarabii sunt stinși prin sabie, în urma intrigelor unei nouă linii primite în sânul lor, și anume Cantacuzin Basarab.

După Dim. Cantemir în Moldova și puțin după căderea Basarabilor în Țara Românească vine domnia fanarioților. Influința acestora fiind obiectul unui studiu deosebit puțin vom spune despre ea. Formele bizantine vin în locul celor vechi, caracterele trufașe ale aristocrației devin servile. Discordia dinlăuntru, lipsa unor dinastii constante au transformat țara aproape în pașalâc.

Sub domnii fanarioți, care erau trimiși pe un timp anumit și care aveau numai titlul de domn și pomenirea în biserici, nicidecum însă consistența monarhică, puterea centrală a statului e curat nominală. Chiar dacă unul dintre ei cerca a fi altceva decât ceea ce era în împrejurările date, viața și averea îi erau în pericol. Dările grele, pentru care nu i se da națiunei nici o compensare, erau dări pentru îmbogățirea personală și repede a acestor oameni, care trebuiau să se folosească de scurta durată a domniei lor; armata nu mai exista de fel. Moldova pierde două provincii. Pierde vatra

așezării ei, stupul de unde au pornit roiurile care au împoporat Țara de Jos, mormintele domnilor, vechea sa capitală, Mitropolia sa veche. Moldovenii au avut nenorocirea de a vedea înstrăinat pământul lor cel mai scump, și nu prin război — prin vânzare. Într-adevăr se împărțise Polonia, și o țară care trăise în atâtea asemănări cu ea trebuia să aibă și soarta ei. Totuși trebuie să constatăm că nici un moldovan n-a putut fi mituit dă influența morală a Austriei și că domnul a plătit cu capul protestarea sa.

Cu căderea Poloniei și luarea Bucovinei se începe o nouă epocă a influenței austriace: cea care atingea politica esterioară a statelor românești, care se schimbase întru atât, întru cât aceste țări nu mai însemnau nimic politicește și erau susținute de Rusia și Turcia. Ca să revenim la vorba pronunțată de mai multe ori în acest studiu: statele demprejurul nostru care aveau o monarhie stabilă s-au cristalizat împrejurul acesteia și au devenit uriașe; țările române, în care acest punct central lipsește, se închircesc, pierd puterea lor fizică, armata, pierd guvernul lor național. Cum se schimbase fața lucrurilor împrejurul României! Polonia căzuse, în locul ei venise Rusia; Transilvania, cu domnia electivă, căzuse în mâinile Austriei, ungurii erau supuși, Turcia începuse a slăbi, România, care moștenise de la poloni nestabilitatea, nu mai avea nimic de pierdut decât doar ficțiunea unei espresii geografice, o schemă pentru însemnarea unei adunături de oameni fără legi și fără cultură. În Moldova în special boerimea nu mai semăna de fel cu Nistor și Grigorie Urechi, cu Miron Costin; limba națională e într-o vădită decadență alăturată cu frumoasa și spornica limbă a cronicarilor.

Țara nu mai este decât o moșie mare, administrată în felul unei moșii, un complex de latifundii în care dreptul privat e drept public, moștenirea averii teritoriale moștenirea puterei în stat. Pentru că nu există moștenirea primogenitului și fiindcă boierii simțeau că în mărimea proprietății teritoriale consistă puterea lor, se introdusese un fel de silnică ereditate. O parte din copii se călugăreau cu de-a sila, unul sau doi moșteneau numele și averea. Din domnia unei singure clase rezultă lipsa totală de drept pentru *clasa de mijloc.* Erau meserii, erau bresle cu stărostiile lor, dar aceste clase de oameni, adese știutori de carte, nu aveau drepturi.

Să facem oarecum o sumă a acestei stări de lucruri și să vedem cum se dezvoltă din ea suma de astăzi. Ce era în țară la 1820?

Boierii mari.

Boierii mici slujbași.

Țăranii iobagi, cari stau sub ocrotirea acestora, fiind oamenii lor.

Clerul laic și monastic.

Aceștia *nu stăteau sub autoritatea statului. Erau* clase ale evului mediu, administrate de ele însile. Boierul era aproape autocrat pe moșia sa. Numai în grave cazuri penale — și nici atunci nu tocmai — intervenea justiția statului.

Cine rămânea să fie administrat de stat? Două elemente neatârnate: 1) răzășul, 2) negustorul și breslele.

Deci vedem că existau două clase neatârnate, una *țărănească, ieșită din războinicii împroprietăriți,* alta *burgheză.* Aceștia nu erau oamenii nimănui. Istoria celor din urmă 50 de ani, pe care mulți o numesc a regenerării naționale, mai cu drept cuvânt s-ar putea numi istoria nimicirii răzeșilor și breslașilor. Nimicindu-se însă talpa țării, era neapărat ca și stâlpii să cadă. Au căzut și boierii. O clasă este într-un popor un factor al armoniei societății, de aceea rău este c-au căzut răzășii, rău c-au căzut breslele, rău c-au căzut boierii. Căci se vor vedea urmările. Se va vedea cum influențele străine găsesc în falangele naționale goluri din ce în ce mai simțitoare, cum funcțiile vieții economice degenerează, cum arterii străine intră în corpul nostru social, cum dispar clasele pozitive ale Moldovei, om cu om, clasă cu clasă, cum pâmântul românesc devine un teren de esploatare pentru industria străină și proletariatul indigen.

Cu o minimă putere a statului, poliția, administrația și dreptatea trebuiau să fie într-o stare de plâns. Ispravnicul, care era totul într-un județ, avea de administrat pe negustorii și breslașii din țară, cei străini aveau pretutindene consulatele lor — stărostiile lor — asupra cărora statul român n-avea nici o putere. Acești ispravnici, neştiutori de carte, servind fără plată, erau sub domnii fanarioți oameni fără nici o însemnătate, a căror apucături administrative aveau o singură țintă: stoarcere de bani. Falanga, pedeapsă polițienească pentru greșeli mici, se putea răscumpăra cu câțiva galbeni de la acești ispravnici, iar opoziția contra acestor pedepse nedrepte și barbare nu era nicăiri. Deci clasa de mijloc avea numai două căi de scăpare: sau să se facă supuși austriecești, să-și puie pe casă pajura cu două capete, sau să intre în clasa blagorodnicilor spre a deveni însăși ciocan, sau în sfârșit să intre în slujba unui boier mare și să sufere mai bine palmele cucoanelor decât falanga aplicată de cutare aprod. Mulți din cei neînsemnați se fac sudiți, mulți se fac de casa cutărui sau cutăruia, mulți în sfârșit caută prin bani și stăruințe să ajungă la sfântul privilegiu. Se naște o mișcare nesănătoasă în societate, nu bazată pe muncă, ci pe privilegiu. Pe când

comerciantul din Lipsca căuta să-și adaogă milioanele, ciubotarul din Germania să-și înmulțească mușterii, negustorul și ciubotarul românesc caută să devie boier. Dacă cu această boierie ar fi fost combinată arta războiului, ca în evul mediu, de sigur că cavalerii cotului și ai calupului ș-ar fi exercitat mai departe pacinica și mult folositoarea lor meserie, dar nefiind asemenea datorii, ci numai drepturi comode, boieria mică sau mare trebuia să fie un obiect de invidiat, pe lânga acestea cavalerismul devenise ieften în Moldova. În genere toată societatea secolului al XVI și al XVII se poate caracteriza scurt: *Datoria se preface în drept.* Noi la începutul veacului acestuia am fost încă în veacul al XVII. Datoria de a fi slujbaș al țării — o datorie foarte grea și periculoasă sub domniile vechi — devine un *drept* de a sluji țara, dacă vrea ea sau dacă nu vrea. Și acești îndreptățiți de a o sluji se înmulțesc din zi în zi, căci toate izvoarele de puteri ale societății curg spre un singur punct, spre acest privilegiu, părăsind vechea și neatârnata lor albie. Negustorul vrea să fie boier, țăranul — fecior boieresc, boierul mic — boier mare, boierul mare — domn. Și boierii mici cum se formează? Prin meritele personale ce le au pentru stăpânii lor, nu prin slujbe făcute țării. Camerdinerii, comișii de la grajduri, vechilii de moșii, vătajii, se boieresc toți și au o progenitură foarte bogată. Această progenitură umple cancelariile și aleargă la fiecare suplicant ca să-i toarne cenușă sau năsip pe hârtie. Mulți de acei care au început astfel cariera încarcă astăzi casa pensiunilor, care într-un rând își suspendase plățile. Dar prin această grămădire la porțile privilegiilor și ale slujbelor rămân goluri economice pe care le umple un element străin — *evreii.* Unde bacalul boierit și-au închis dugheana, și-au deschis-o evreul, unde fiul blănarului s-au făcut cinovnic, blănarul evreu și-au deschis dugheană, unde ciubotarul român s-au făcut custode al urbei — adică paznic de noapte — acolo evreul ș-au deschis ciubotărie.

Pe când în statele vecine domnea un binefăcător absolutism, care deprindea popoarele la o muncă regulată, la noi Vodă era cu mânile legate, temându-se vecinic de plângeri la Poartă și de răsturnare. Să vorbim drept — se poate pretinde de la un om să fie mai mult decât om? Când domnul nu e pus afară de orice controversă, ce devine el decât o simplă persoană care își căuta de interesele sale. Într-o țară unde fiecine zice: „chacun pour soi“ și „apres moi le déluge“ — ce să zică domnul decât tot atâta… Și pe când puterea statului român scădea — se urca ce? — *puterea consulatelor.* Casa unui consul devenise o adevărată cetate.

De aici înainte într-o societate a nestabilității se va vedea cum orice lege organică a țării introduce elemente de nestabilitate. Regulamentul organic, mult lăudat și cu drept cuvânt pentru unele părți ale sale, cuprinde o mică dispoziție, nebăgată în samă și totuși destructivă; boierul are voia de-a alunga oricând de pe moșiile sale și din vatra strămoșească pe țăranul iobag. Invaziile rusești aduc jocul de cărți. Într-o societate în care munca ar fi fost lucrul principal jocul de cărți n-ar fi fost nimic — într-o societate de privilegiați, fără nici o treabă, care căuta să-și omoare vremea, jocul de cărți a trebuit să fie destructiv — un element de nestabilitate în averea oamenilor.

După ocupația rusască vine un domn foarte inteligent, cu un rar simț istoric, dar care, pus în această societate nestabilă ca năsipul pustiilor, caută să-și asigure poziția personală. În locul boerilor mari, care-i cereau scaunul, el deschide o poartă mare boierilor mici, foștilor comiși, foștilor vătaji de moșie sau fiilor lor. Grămădirea la porțile privilegiului devine din ce în ce mai mare, aspiranții la posturi se înmulțesc într-una — oamenii care nu știau decât arta scrierii și a cetirii, pe care în țările civilizate le știe fiecine, acești oameni se înmulțesc pe zi ce merge, cancelariile gem de practicanți fără plată, și în schimbul vechei clase boierești avem o nouă clasă, care n-o compensează de fel pe cea veche, clasa *scribilor.*

Această clasă se îmflă rânduri, rânduri, recrutându-și membrii din fiii clerului laic, din slugile foștilor boieri și fiii acestor slugi, din negustorii retrași și din fiii acestor negustori, mișcarea merge crescând, clasa de mijloc a pierit, ea s-a schimbat într-o clasă de proletari ai condeiului, fără nici o însemnătate pozitivă în stat, fără nici o însemnătate pentru nație, o clasă de turburători de meserie.

Tot în această vreme se exterminează prin procese nedrepte clasa răzășească, tot în această vreme răzeșiile vechi devin moșii de privilegiați mici și, pe când un boier care avea 10.000 de fălci apăsa foarte ușor asupra supușilor săi, unul care are 300 apasă foarte greu asupra satului. Desfacerea parțială a latifundiilor înmulțește numărul clasei feodale, apăsarea devine atomistică, țăranul începe a sărăci și a da înapoi. Aceasta merge crescând și disoluțiunea claselor pozitive crește, crește — crește și azi.

E greu de a espune o idee fundamentală cu ramificațiile ei așa încât să deie un tablou unitar. Ideea există toată implicită în cap, dar spre a o espune ne servim de cuvinte, de șiruri ce au început, au un sfârșit. De aceea voi ilustra prin fapte aceste teorii.

Un boier poseda — e indiferent unde, destul că era boier românesc — 250.000 de fălci într-un hotar. Era un om de un caracter rău — zgârcit, răpitor, ambițios fără margini. Dar era *un* om. Ce simțeau țăranii cum este boierul? Țăranii săi erau bogați, căci apăsarea unuia numai, împărțită asupra unei mase atât de mari de pământ și de oameni, era aproape nesimțită. El a murit, pământurile s-au dus în bucăți prin procese și moșteniri. Nici unul din urmași n-a fi avut caracterul aprig al boierului nostru și cu toate astea supușii lui au dus-o mai rău sub moștenitori decât sub el. În locul unui subiect erau acum mai multe subiecte, cu aceleași trebuințe, cu aceleași cheltuieli și cu mai mică avere.

Un mic bulgăr de omăt căzând din vârful unui munte se face din ce în ce mai mare, rupe cu el copacii codrilor, strică ogoarele, astupă un sat. Un mic sâmbure greșit în organizația societății, în viața economică crește și îngroapă o națiune. Ne mirăm cu toții de mulțimea crâșmelor în țara noastră, de mulțimea jidanilor, cauza e mulțimea rachiului, mulțimea velnițelor, dar oare această mulțime de unde vine? Sub domnia turcească a existat micul sâmbure, o dispoziție de export. Exportul grânelor era oprit. Prin urmare grânele neconsumate trebuiau prefăcute în obiect exportabil — în vite. S-au combinat lucrurile. Velnița consuma prisosul și da hrană vitelor. Velnița producea rachiu, rachiul trebuia consumat și era mult. S-au făcut multe crâșme. Pentru acestea trebuiau crâșmari. S-au adus *mulți evrei* și proprietarul impunea fiecărui din supușii săi de a lua atâta rachiu pe an, unde plăți pentru muncă se făceau în rachiu. S-a introdus exportul într-adevăr, însă velnițele au rămas; în locul grânelor s-au luat cartofii, căci rachiul devenise o trebuință și această trebuință cerea împlinire. Care a fost rezultatele ei? O populație nesănătoasă, fără energie de caracter, fără energie economică, care își vinde munca pe băutură, o populație în care mortalitatea crește în mod înspăimântător, iar sudoarea mânelor ei se capitalizează în mânile unui dement fără patrie, fără limbă, fără naționalitate… Nu e de mirat că influența austriacă e mare.

Să comparăm acum suma puterilor sociale de astăzi cu suma puterilor sociale de sub patriarhalul prisăcariu Ioan Sandul Sturza Voievod.

Boierii mari, proprietari de latifundii, care-și cruțau populația în mod instinctiv.

Boierii mici slujbași.

Breslele târgoveților cu stărostiile lor.

Răzeșii, țărani liberi.

Iobagii, țărani supuși, c-un drept asupra unei părți de pământ.

Să ne închipuim că prisăcariul ar fi fost din dinastia Mușateștilor, necontestat de nimeni. La influențele secolului al XIX el n-ar fi rezistat. Un drept civil venit mai târziu ar fi dat o viață în stat clasei de mijloc, acelaș drept asigura proprietatea răzeșilor. Mitropolitul ar fi asigurat o dezvoltare clerului laic, având și cele trebuincioase pentru aceasta. Dreptul civil și-ar fi creat o clasă de amploiați, dar acești amploiați ar fi fost stabili, căci numai unde Vodă se perândează, se mănâncă și pita lui Vodă pe rând. Negustorul ar fi rămas negustor, meseriașul meseriaș, nu s-ar fi născut goluri economice atât de simțite. În sfârșit în a.D. 1860 ar fi venit Ioan Sandul al III posito. Sub ce împrejurări! Firmele de pe ulița mare ar fi românești. Se deschid camerele, se votează legea împroprietăririi. Atunci s-ar fi făcut într-adevăr vuiet mult, dar se spărgea de stânca maiestății. S-ar fi plătit pământul în 90 de ani și nu în 15, dar nu rămâneau atâtea neplătite ca astăzi. Din școalele poporale ar fi ieșit oameni știutori de carte care rămâneau ce erau și nu se făceau subperceptori de perceptori, căci intrarea între administratori ar fi fost grea într-un corp stabil, care nu se răstoarnă la fiecare schimbare de ministeriu. În sfârșit Ioan Sandul al IV moștenea un stat românesc cu care te-ai fi putut făli. Atunci războiul din 54 ne aducea Basarabia, cel din 59 Bucovina, cel din 66 Transilvania.

Dar acuma cum s-au dezvoltat lucrurile? De toate dezastrele vecinilor noștri noi nu ne-am folosit decât spre a ne răsturna domnii. Vodă, adică statul, era cu mânile legate. Vodă zicea da și Hâncu ba, și neamul lui Hâncu creștea din ce în ce. Cu cât deveneau mai mulți aspiranți la privilegii și posturi, cu atât cereau lărgirea privilegiilor, lărgirea libertății pe contul puterii statului, până ce am ajuns la constituție, care dă într-adevăr tuturor acestor aspiranți și numai acestora, precum voi arăta, o egalitate de drepturi fără datorii și proletarii de scribi au pus mâna pe țările românești.

Fiecare constituție, ca legea fundamentală a unui stat, are drept corelat o clasă mai cu samă, pe care se întemeiază. Corelatul constituțiilor statelor apusene este o clasă de mijloc, bogată, cultă, o clasă de patriciani, de fabricanți, industriași care văd în constituție mijlocul de a-și reprezenta interesele în mod adecuat cu însemnătatea lor, — la noi legea fundamentală nu însemnează decât egalitatea pentru toți scribii de a ajunge la funcțiile cele mai nalte ale statului. De aceea partidele noastre nu le numesc conservatoare sau liberale, ci — oameni cu slujbă: *guvernamentali*, oameni fără slujbă: *opoziție*. De acolo vecinica plângere că partidele la noi nu sunt

partide de principii, ci de interese personale; și principiile sunt interese — dar interesele unei clase pozitive, clasa pozitivă a proprietății teritoriale, *tory* conservativ; clasa negustorilor ș-a industrialilor, *wygs;* clasa lucrătorilor, *socialiștii.* Unde sunt la noi aceste clase pozitive? Aristocrația istorică — și ea trebuie să fie totdeauna istorică pentru a fi importantă — au dispărut aproape, clasa de mijloc pozitivă nu există, golurile sunt împlinite de străini, clasa țăranilor e prea necultă și, deși singura clasă pozitivă, nimeni n-o pricepe, nimeni n-o reprezentează, nimănui nu-i pasă de ea.

Ne mai rămâne o singură clasă pozitivă, pe al cărui spate trăim cu toții — țăranul român. Să vedem acuma cum ne silim din răsputeri de a o nimici și pe aceasta cum am nimicit pe celelalte și, împreună cu ea, statul și națiunea.

Să nu uităm un lucru — toată activitatea unei societăți omenești e mai mult ori mai puțin o activitate de lux, numai una nu: producerea brută care reprezentează trebuințele fundamentale ale omului. Omul, în starea sa firească, are trebuințe de puține lucruri: mâncarea, locuința, îmbrăcămintea. Aceste pentru existența personală. De aceea o nație trebuie să îngrijească de clasele care produc obiectele ce corespund acestor trebuințe. Românul care mânca limbi de privighetoare se putea hrăni și cu pâne, dar fără aceasta nu putea; el purta purpura, dar îi trebuia postav; locuia în palat, dar îi trebuia casă. Oricât de modificate prin lux ar fi aceste trebuințe, ele sunt în fond aceleași.

Producătorul materiei brute pentru aceste trebuințe este țăranul. De acolo proverbul francez: Pauvre paysan, pauvre pays — pauvre pays, pauvre *roy.* Aceasta este într-o țară clasa cea mai pozitivă din toate, cea mai conservatoare în limbă, port, obiceiuri, purtătorul istoriei unui popor, nația în înțelesul cel mai adevărat al cuvântului.

Cum am tratat noi pe acești țărani? Am clădit un aparat greoi și netrebnic pe spatele sale, aparat reprezentativ cum îl numim, și care nu-i decât pretextul de a crea din ce în ce în mai multe posturi, plătite tot din punga lui, direct sau indirect. Într-o țară care n-are export industrial țăranul muncește pentru toți: sigur și necontestabil. Dantela de Bruxelles, galonul de pe chipiul generalului, condeiul de fier cu care scriem, chibritul cu care ne aprindem țigara, toate ne vin în schimbul grâului nostru și acest grâu îl produce numai țăranul; grâul e productul muncei *sale.*

Cu cât mai mulți indivizi se sustrag de la producerea brută, cu atât mai mulți trăiesc pe sama aceleiași sume de oameni. Ce este consecuența? Este

că acel om sau nu va mai fi în stare să ne susție, sau va trebui ca, cu același timp și cu aceleași puteri, să producă mai mult. Va trebui sau să piară sau să se cultiveze și să lucreze cu mașina. Care-i cazul nostru? El nu s-a cultivat. Țăranul nostru e acelaș ca și înainte de cincizeci de ani, dar sarcina ce o poartă e înzecită. El poartă în spatele lui: câteva mii de proprietari (la începutul secolului câteva zeci), mii de amploiați (în începutul secolului câteva zeci), sute de mii de evrei (în începutul secolului câteva mii), zeci de mii de alți supuși străini (în începutul secolului câteva sute).

Pe atunci țăranul nostru creștea mai cu samă vite, era păstor. Această muncă ușoară se potrivea cu regimul aspru, cu posturile sale lungi, cu traiul său simplu. Azi muncește toată vara ca să-și plătească dările, trăiește mult mai rău decât atunci și se stinge. Mor o sută și se nasc în locul lor 60. Și aceasta nu e o veste de senzație — ci adevărul.

Față c-o asemenea stare de lucruri, față cu o țară care se despopulează se înțelege că influența austriacă economică va trebui să propășească răpede și să umple golurile noastre cu prisosul populației sale. Meserie și negoț, parte din arendași, parte din proprietari, proprietatea fonciară orășenească e străină. În orașul Iași abia a treia parte a populației sunt supuși românești. Și asta merge crescând.

Vecinătatea Austriei e omorâtoare pentru noi dacă nu ne vom trezi de cu vreme și nu vom arunca la naiba toți perceptorii, subperceptorii, sub-sub-perceptorii, dacă nu vom descărca pe țăran și nu-i vom asigura o dezvoltare liniștită, dacă nu ne vom hotărî să nu purtăm nici un product străin pe noi, precum au făcut ungurii în vremea absolutismului.

Răul deci e înlăuntru. Nestabilitatea este cauza căderii proprietății mari teritoriale, căderea acesteia e strâns combinată cu căderea breslelor, și aceste clase au format în disoluțiune o clasă de proletari care trebuiește deprinsă la muncă.

Nu dreptul public, ci păstrarea naționalității noastre e lucrul de căpetenie pentru noi, și ar fi mai bine să nu alegem deputați decât să piară nația românească. Dacă n-am avea vecinic influențe străine precum le avem, dacă am fi în Spania, atuncea ne-am sparge capetele unul altuia până s-ar așeza lucrurile. Dar acest lux de revoluțiuni sociale nu ni este permis nouă, a căror stat e vecinic o cestiune. De aceea ne trebuiesc trei lucruri:

Stabilitatea, adică guvern monarhic, ereditar, mai mult ori mai puțin absolut;

Muncă, adică escluderea proletarilor condeiului de la viața publică a statului și prin asta silirea lor la o muncă productivă.

Economia, adică dreapta cumpănire între foloasele aduse de cutare cheltuială și sacrificiile făcute pentru ea; aceasta atât în economia generală a statului cât și în cea individuală.

Altfel am avea a alege între domnia austriacă și cea rusească. Sub cea dintâi evreii ar intra în sate în număr mai mare decât astăzi, țăranii ar deveni servii lor, moșiile ar fi cumpărate de societăți de capitaliști, colonizate cu nemți, iar nația redusă la proletariat. — În cazul al doilea un ucaz ar șterge limba din biserică și stat, țăranul ar trăi mai bine, însă sub condiția ca să se rusifice; care din noi cum ar scrie, acolo i-ar îngheța mucu condeiului; iară cei mai curajoși ar mări pohodul na Sibir, fără judecată prin ordin administrativ — administiwnym poriadkom.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[1 august 1876]

Știrile despre retragerea armatelor sârbești și anume a corpurilor Lieșanin și Horvatovici se confirmă, contrazicere între depeșile amânduror părților există numai într-atâta întru cât turcii susțin a-i fi respins pe sârbi cu puterea, iar acești din urmă susțin că s-ar fi încredințat că linia de operație Zaițar-Kniazevaț e nestrategică, cere o zadarnică și slăbitoare răspândire de puteri și că au admis o altă linie de operație. Astfeli Lieșanin s-au retras la Paracin părăsind fără luptă orașul Zaițar (cam de 6000 loc.), iar turcii l-au cuprins negăsind nici o împrotivire, văzând chiar că, afară de foarte puțini copii și câteva femei, ceialalți locuitori se refugiaseră înlăuntrul țării. Tot astfel, după o vitează operare, Horvatovici au părăsit Kniazevațul. O urmare a noului plan de operație este împreunarea armatei de pe Timok cu cea de pe Morava sub un singur comandant en chef în persoana lui Cernaieff care a și primit această numire prin decret princiar.

Generalul Zach a sosit la Belgrad, rănit la picior, iar rana sa a fost atât de puțin îngrijită încât se crede că amputația e neapărată. Despre Lieșanin se vorbește că va fi înlocuit prin Mitricevici. Generalul Fadeief să fi susținut că ajutorul rușilor este sigur, însă el va veni *preste* Viena, aducând astfel tuturor slavilor libertatea și autonomia.

Mai grea ar deveni însă situația dacă am crede telegramelor din sorginte turcească, care confirmă că Zaițarul a fost luat fără împrotiviri, dar care susțin că la Kniajevaț Horvatovici ar fi pierdut 4000 oameni, aproape toate tunurile și foarte multe puști; iar corpul lui Leșianin ar fi deja înconjurat fără scăpare de cătră trupe turcești. După aceste sorginți Osman Pașa, ocupând șesul Timokului, ajunge deja cu avantgardele sale corpul lui Ahmet-Ejub Pașa. Zaițar ar fi fost ocupat după două zile de o luptă care s-au sfârșit cu deplina biruire a sârbilor, iar Leșianin, retrăgându-se, a văzut că între el și tabăra de la Deligrad este întrepus corpul inamic de sub Hassan Pașa, astfel încât linia sa de retragere spre armata Cernaieff este tăiată, iar spe Negotin oprită de către corpul Tazli Pașa, pe când în față este întruna grămădit și împins de către Osman Pașa. Despre planul general al turcilor se zice că Osman, Ahmet-Eiub și Hassan, lăsând la o parte Deligradul, vor înainta de-a dreptul spre Belgrad. Cuartierul general al sârbilor e în momentul de față la Iagodin dincoace de Morava de-a lungul drumurilor dintre Belgrad și Alexinaț.

Din Moscova au ajuns un tren întreg, menit a aduce ajutoare răniților. Corpul e compus din 26 bărbați și 28 dame, aducând cu sine 250 centenari (măji) de bandagie, scamă și instrumente medicale. Bărbații (afară de doi) sunt toți medici ruși sub conducerea generalului Takarioff; damele fac parte din asociația „Soeurs de charité de Moscou“ și stau sub conducerea princesei Șahovski născ. Cetvertinski. Toți poartă crucea convenției de la Geneva. Ei aduc cu sine sume însemnate de bani și medicamente și sunt însoțiți de o mulțime de medici și surori de caritate străini, care ocupau două vagoane.

❦

ANGLIA

[1 august 1876]

În Casa Comunelor d. Ashley au atras atenția adunărei asupra întârzierei continue cu care ajung raporturile guvernului asupra cruzimelor comise în Bulgaria. De aceea el a imputat guvernului englez și în special lordului Elliot lipsa unei acțiuni repezi și energice. Tot în Casa Comunelor au ajuns a se discuta bilul asupra acțielor Canalului Suez. Lowe a cerut informații asupra stării întreprinderei de la Suez și asupra atitudinei guvernului în fața

ei; Bylands îi impută guvernului că prin acțiunea lui ar fi încurajat numai speculațiunea și dezaprobă politica afacerei de Suez. Sir Nortkote discutând în sens aprobativ tratările cu Leseps, arată că astăzi reprezentantul Angliei are vot în consiliul de administrație al companiei și accentuează influența morală câștigată prin acele tranzacțiuni. El arată că veniturile au crescut cu 17 procente, pe când cheltuielele n-au crescut defel și justifică prin urmare corectitudinea și isteția politicei Canalului de Suez. Marchizul Hartington din contra critică atitudinea guvernului și crede că a pierdut cu totul cumpănirea unei politice mai înalte și că această discuție îi va servi de lecțiune, ca să nu să mai amestece în afacerile comerciale și bănești ale altor țări. În fine ministrul Disraeli apără guvernul și zice că opoziția nu face deosebire între aspectele politice ale unor afaceri comerciale și rezoanele unei politice mai înalte, el spune în fine că purtarea regimului a fost aprobată de opinia publică și a fost numită politică și patriotică. În urma acestei discuții bilul a fost primit.

❦

FRANCIA

[1 august 1876]

Rusia a propus Italiei și Franciei de a mijloci între sârbi și turci spre a-i împăca. Italia a refuzat nemijlocit, iar Francia și-a motivat refuzul ei. Ducele Decazes a declarat ambasadorului Rusiei că nu voiește a interveni cu efect, de vreme ce voiește să scape de imputarea că ar fi intervenit înainte de a se fi pronunțat soarta războiului; deci l-a însărcinat pe reprezentantul Rusiei de a face cunoscut cabinetului său atitudinea Franciei. Într-adevăr toate puterile semnătoare ale tractatului de Paris au hotărât a interveni la cel întâi moment favorabil, dar ele cred că un asemenea moment nu poate fi altul decât acela după o bătălie hotărâtoare, convinse fiind că toate succesele turcilor de pân-acuma nu merită încă această denumire.

❦

ARHEOLOGIC

[Articol cu paternitate incertă]

[1 august 1876]

Candidatul de teologie d. Kurze scrie în Gazeta de Triest că prin săpături i-ar fi succes de-a descoperi urme ale vechiului oraș Metulun. După spusele lui Strabo ș-ale lui Appian acest oraș era locuit de populația ilirică a iapizilor și au fost luat cu asalt și risipit de către Cezar Octavian în anul 32 înainte de Chr. Într-o vale plină de păduri, spre nord-est de Lass în Carniolia s-au găsit aceste urme. După zidurile, în parte dezgropate, ale orașului, s-au găsit vase de lut de o formă proprie și cu ornamente mărginale primitive, care par a arăta că vasele nu sunt de origine romană, ci iapidică. Săpăturile a mai adus la lumină un fel de cordea de fier, cu găuri la capete și cu dinți la margine, și mici plăci în forma cărămizilor, dintr-un fel de lut, amestecat cu părticele de fier.

Societatea arheologică din Atena au descoperit, la săpăturile făcute pe coasta de sud a Acropolei, o tablă de marmoră foarte importantă pentru filologie și istorie. Tabla conține o inscripție de 80 de șiruri și anume tractatul ce l-au făcut atenienii cu Chalkis după ce, sub conducerea lui Pericles, supusese Euboea.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[4 august 1876]

Jurnalistica e de acord că cea întâi fază a războiului e sfârșită, de vreme ce nici un soldat sârb nu mai e pe pământ turcesc, pe când turcii au călcat frontierile din est și sud-est ale Serbiei. Prin urmare nu mai poate fi vorba de ofenzivă din partea sârbilor, ci numai de o defenzivă mai mult ori mai puțin îndelungată; sigur este, însă, că ei nu sunt descurajați prin lipsa lor de succes și sunt hotărâți a continua lupta la cuțite.

Ristici, întrebat fiind dacă dorește vro mijlocire în favorul păcii, a răspuns unora că nu este îndreptățit de a apuca pe această cale, altora că nu va primi o asemenea mijlocire decât atunci când turcii vor fi înaintea Belgradului. Nu credem de prisos de a rezuma într-o privire retrospectivă planul primitiv de război al sârbilor și perspectivele lor. Înaintarea armatei de pe Morava sub Cernaieff presupunea mai multe eventualități. Cea dentâi era că, la intrarea sârbilor, bulgarii se vor ridica în gloate asupra

dușmanilor; ceea ce nu s-a întâmplat. A doua condiție era ca generalul Zach, forțând Sienița, să vie în atingere cu montenegrinii, al treilea ca generalul Alimpici, trecând în Bosnia, să producă și aicea o răscoală generală. Atuncea Cernaieff ar fi trecut la Sofia, întâmpinând și sfărâmând orișice trupe turcești auxiliare cari ar fi venit în ajutorul puterilor în luptă. Aceste perspective l-au îndreptățit la acea zădarnică răspândire de puteri care e caracteristică pentru faza întâia a războiului. Urmările sunt cunoscute. Bulgarii nu s-au răsculat, gen. Zach a fost respins și rănit el însuși, Alimpici a rămas lângă Drina, fără a se putea împreuna cu răsculații din Bosnia de Nord, făr-a-i succede de a răscula sangeacurile, câte rămăsese liniștite în urma acestora. Cernaieff a văzut că linia sa strategică e greșită; deci a părăsit fără luptă Pirotul și Babina-Glava, în aceeași vreme când Lieșanin a fost respins de la Veliki-Izvor și Horvatovici de la Kniazevaț. Pe la 20 iulie poziția armiei sârbești era încă următoarea: la Alexinaț două divizii cu 18.000 oameni, la Kniazevaț 45.000 oameni cu 48 tunuri, la Zaițar 36.000 oameni cu 40 tunuri. Kniazevațul trebuia apărat cu orice preț, căci domineează peste Bania drumul mare cătră Paracin, Ciupria Jagodin, Semendria și Belgrad pe care Cernaieff trebuia să-l susție. După ce turcii au luat Kniazevațul și Zaiciarul, întăriturile de la Deligrad nu mai aveau aproape nici o însemnătate.

Neîmplinindu-se nici una din prevederile sârbilor, fața lucrurilor este astăzi cu totul schimbată. Osman Pașa se află acum în sud-est de la Zaițar, iar ultimele garde ale lui Leșianin la Bolievaț, și cel dentâi a și început a se întruni cu Ahmed Eiub, care a ocupat Kniazevațul. Pentru a înainta, acești doi așteaptă numai ordinele superiorilor. Toți locuitorii spre răsărit de Zaițar au părăsit și au dat foc locuințelor, retrăgându-se înlăuntrul țărei la Milanovaț.

Din Belgrad se anunță că principele a sosit în oraș, pretextând apropiata naștere a princesei, în fapt însă din cauza gravității împrejurărilor. Deși se anunțase că va veni pe Dunăre, cu vaporul „Deligrad“, el a preferat drumul de țară prin Semendria, a sosit fără nici un zgomot și a intrat în Konak pe o poartă laterală în urma sosirei sale Consiliul de Miniștri s-au adunat și se vestește că s-a ivit o mare deosebire de păreri între el și Ristici. Acest din urmă dorește continuarea războiului, necrezând că Rusia ar suferi atingerea teritoriului sârbesc, oricare ar și fi succesul armelor. În acest consiliu s-au discutat cele patru puncte ale ultimatului turcesc. Principele și Gruici sunt pentru încheierea păcii, Ristici pentru continuarea războiului. Pe când

opinia publică e pentru detronarea principelui și așezarea unei dictaturi, pe când chiar foaia oficială „Istok“ susține că sârbii se vor lupta chiar sub dealul Avala de lângă Belgrad, principele se pare a avea în vedere o schimbare de ministeriu și înconjurarea sa cu elemente conservative. Considerând că țara e învinsă, sărăcită și ruinată pentru un șir de ani și simțindu-se singur ostenit de luptă, ba chiar de tron, văzând că Serbia e prea slabă și intervenirea cu neputință, se zice că el ar voi ca alăture cu guvernul său să însărcineze pe unchiu-său *Germani* cu misiunea de-a merge la Constantinopole, ca reprezentant personal al tronului, și de-a trata direct cu Înalta Poartă. Pregătit pentru toate eventualitățile, și-au pus în siguranță averea sa privată; *Germani* ar avea să invoce mijlocirile Austriei și Angliei, eschizând cu totul mijlocirea Rusiei.

Cele mai nouă știri spun că Cernaieff și-ar fi înaintat pozițiile spre Lacova și Bania și că dominează drumurile între Zaițar și Kniazevaț. Armia de pe Ibar (sub Ciolac Antici, urmașul lui Zach) au avut o luptă fără rezultat în curs de trei zile cu corpul lui Derviș Pașa și-și păstrează pozițiile.

❦

MUNTENEGRU

[4 august 1876]

Despre biruința montenegrinilor asupra lui Muktar Pașa la Vârbița se vestesc următoarele detalii. Muktar urmărea pe montenegrini în retragerea lor de la Nevesinie, spre a li tăia reîntoarcerea lor în munții patriei. Dar el nu știa că muntenegrinii spre a ajunge cât se poate de repede în munți mergeau paralel cu el într-o depărtare abia de jumătate de ceas. Apoi nu credea că Peko Pavlovici și alți voievozi au rămas cu mult în urma lui și că va avea a face numai cu o parte a milițiilor muntenegrene. Din contra, aceste trupe se împreunară foarte iute și când Selim Pașa, sosit* în locul de luptă înaintea lui Mutkar, au atacat flancul muntenegrin, s-au văzut înconjurat și șirurile sale rupte. Montenegrinii începură soiul lor de duel cu cuțitul, Selim și încă * doi pași împreună c-o mulțime de oficeri și ostași turci fură măcelăriți și când Muktar au ajuns cu trupele sale, având însă și pierderi grele, au scăpat numai rămășițe neînsemnate din trupa lui Selim. Astfel Mutkar Pașa pare a fi acum abandonat pe mâna * muntenegrenilor. Și

'nainte vreme el nu putuse domina țara, ci se mărginise numai la câteva orașe și redute, care și acestea erau alimentate cu oameni și muniție de corăbiile turcești cari soseau în portul de la Kleck. De la închiderea acestui port din partea Austriei, Muhtar e împresurat în Trebinje, de unde refuză a se supune, sperând încă venirea unor nouă ajutoare. Aceste ajutoare sunt conduse de Gelaleddin Pașa, iar trupele montenegrine par a se ocupa acuma de-a face imposibilă împreunarea acestor două corpuri turcești.

❦

TURCIA

[4 august 1876]

Turcia refuză orice mijlocire a puterilor străine și stăruie a hotărî prin arme soarta sa. După ocuparea țărei, Poarta va convoca adunarea națională a Serbiei, cerându-i ca să aleagă un alt principe. Ea va respecta integritatea teritoriului sârbesc, însă își va relua dreptul de a ocupa cetățile Belgrad, Kraguievaț și Semendria. Cât despre Montenegru, Poarta îi va concede o bucată de teritoriu.

Murad al V e tot bolnav. Se zice că mai multe centre nervoase suntu-i paralizate și că urmarea va fi o paralizie generală. El e foarte melancolic și roagă pe miniștrii de a-l scăpa din starea plină de cruzime în care se află. Abdul Hamid, fratele său, are mania de a se crede persecutat, prin urmare începuturile unei periculoase boale psihice, iar Iusuf Izzedin fiul lui Abdul-Aziz e rahitic. Cum se vede Kalifatul e aproape nominal iar stăpânirea împărăției în mânile lui Mehemed-Rudgi Vizirul, a lui Midhat Pașa și a lordului Elliot, ambasadorul Angliei.

❦

GERMANIA

[4 august 1876]

Împăratul Germaniei a sosit la Beireuth, pentru a asista la reprezentarea ciclului de opere dramatice ale lui Richard Wagner, cunoscute sub numele de „Ring der Nibelungen“.

❦

DIANU

[4 august 1876]

Acesta este numele unui bandit, mai nainte cavaler de industrie, devenit celebru în foarte scurt timp. El se află în capul unei bande de hoți ce-și are reședința în munții dinspre sud ai Transilvaniei. Jurnalul „Familia“ din Pesta ne dă următoarele amănunte asupra lui: Dianu este tânăr, inteligent, isteț. Cruzimi nu comite și nu despoaie decât pe cei bogați. Adeseori face și câte-o glumă de felul celor următoare: După ce jefuise mai de curând pe câțiva inși, apoi îi luă cu sineși în munți, unde-i ospătă și în fine le restitui jumătate din averea ce le răpise. Guvernul unguresc a destinat un premiu de 500 florini pentru cel care ar putea să-l prinză și să-l dea viu în mâna justiției; și 100 fl. pentru cine ar putea să-l împuște. Până azi Dianu a fost prins și condamnat de vreo șapte ori, dar niciodată n-a stat arestat mai mult de câteva zile, deoarece întotdeauna a reușit să scape și să se facă nevăzut.

❦

SERBIA

[6 august 1876]

Sub data de 2/14 august se vestește nașterea principelui de coroană al Serbiei. Facerea princesei a fost grea și s-a întâmplat pe la 6 oare dimineața, la 10 ore o sută și una bătăi de tun au anunțat capitalei acest fericit eveniment, pe la 12 casele erau împodobite cu flamure naționale. Ministerul s-a grăbit a aduce felicitările încă în acea dimineață, iar corpul diplomatic a doua zi. Nașul pricipelui născut va fi țariul Rusiei, deci botezul se va amâna până la sosirea unui reprezentant al puternicului suveran. Un buletin oficial care vestește poporului acest eveniment are următorul cuprins:

Dimineața zilei de astăzi a adus întregului popor sârbesc o solie fericită. Înălțimei Sale Principelui și Domnului nostru Milan Obrenovici IV i s-au născut un fiu și nouă sârbilor, poporului său, un moștean al tronului. Pronia dumnezeiască au voit ca tunurile să vestească nașterea moștenitorului în aceiași vreme în care tunurile părintelui său răsună în toate părțile granițelor

noastre, spre dobândirea renașterei scumpei noastre patrii și liberarea poporului sârbesc. În acest fericit eveniment, pe care Dumnezeu ni-l trimite în zile grele, noi salutăm gagiul de biruință a sfintei noastre cauze, care se află în hotărâtoare luptă cu cei mai aprinși ai noștri protivnici. Fie deci cea dintâi urare pe care închinăm scumpului coborâtor ca să trăiască cu sănătate și ca D-zeul neamurilor Niemana și Obrenovici să ajute părintelui său de a săvârși lucrarea mare, cu noroc începută, spre a lăsa de moștenire fiului său o Serbie tare și liberată, pentru ca acesta să rămâie în urmă apărător sârbismului întinerit, a luminatei sale case și a întregului și viteazului popor sârbesc. La nașterea luminatului moștenitor au fost de față Prea Sfinția Sa Mitropolitul Mihail și d-nii miniștri Stevcia Mihailovici și Iovan Ristici. Luminata leuză, princesa și doamna noastră Natalia, precum și născutul moștenitor al tronului se află în dorita sănătate.

Această întâmplare au schimbat din nou fața lucrurilor. Perspectiva păstrărei dinastiei sale au înlăturat diferențele de opinii dintre principe și ministrul de esterne Ristici, încât în ziua evenimentului acest din urmă și partidul său au obținut majoritatea în consiliul de miniștri. Cernaieff, despre care se făcuse vorbă că e în Belgrad ș-ar fi asistat la consiliu, au trimis printr-un delegat al său o espunere în care arată că situația militară nu e defel atât de compromisă pentru a da loc la solicitări de pace. Tot în acest sens a pledat și Ristici, încât criza ministerială, acută c-o zi înainte, se poate privi ca înlăturată, până la o recidivă a sârbilor, care poate ar face necesară căderea prețistentului ministru. Prin urmare misiunea lui Germani e amânată. Principele au luat alte gânduri și va porni în curând la armia de pe Drina.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[6 august 1876]

De la armia de pe Drina (sub Alimpici) se vestește că un detașament sârbesc, compus din două batalioane cu două tunuri, au fost trimis sub comanda lui Cismici Iovanovici spre a face recunoașteri mai în jos de Bielina și a tăia comunicația între Bircika și Tuzla. Acest detașament au ocupat o poziție bună la Tobut. La 10 august dimineață a fost atacat de bașibuzuci și de două batalioane de redifi, la amiazăzi de două batalioane de

redifi din Tuzla și două de nizami din Bielina. Lupta a fost îndărătnică, a durat treisprezece oare necontenit până târziu noaptea și s-a sfârșit cu respingerea turcilor. În aceeași zi artileria sârbească din Lieșnița a avut o luptă și a luat întăriturile inimicilor de la Iania.

De la armia de pe Ibar (sub Ciolac Antici) se vestește că un batalion turcesc a pătruns pe-un drum îngust de munte până aproape de Isvor. Sârbii îl observară, dar îl lăsară să ajungă până la Cutcii, unde, înconjurându-l, îl nimiciră. Sârbii mănțin întăriturile de la Isvor.

Din știrile de mai sus rezultă că Ciolac Antici și Alimpici nu sunt în retragere, după cum susținuseră unele ziare străine, ci-și mănțin pozițiile.

Din București se vestește că generalul rusesc Kaufmann, în călătoria sa spre Serbia, au trecut prin acest oraș.

❦

TURCIA

[6 august 1876]

Un număr de comunități sârbești de la margine, în apropierea Vidinului, a trimis o delegațiune la Belgradcik, cerând să fie puse sub jurisdicțiunea guvernului împărătesc. Cererea li s-a acordat. În urmarea acestora 1800 locuitori săteni au trecut granița și au fost primiți pe teritoriul turcesc, iar așezarea lor se va face cu cheltuiala guvernului otoman. Din Zaițar se scrie că acest oraș curat, împodobit și grațios, a cărei case și grădini dovedesc avuție și o administrație îngrijitoare și cuminte, orășel cum în zădar l-ai căuta în toată Turcia europeană, e astăzi o ruină. Turcii au stricat tot ce nu puteau transporta. Oglinzi sparte, lustruri bucățite, scrinuri hăcuite și cuprinsul lor risipit, oalele cu flori aruncate prin ogrăzi, în fine mărfurile din magazii aruncate pe uliță, iată aspectul micului oraș, în care vandalii și alanii n-ar fi putut să se poarte mai rău decât trupele turcești, cu talentul lor de ruinare și furia de nimicire.

❦

PENSIONATUL FAJARD

[6 august 1876]

Se știe că fosta directoare a institutului de domnișoare Santa Maria a deschis în locul aceluia un institut al său propriu, cunoscut de mult onor. public iașan prin soliditatea sa. Ne îndeplinim o datorie atrăgând atenția cititorilor noștri asupra anunțului acelui institut, publicat în numărul de astăzi.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[11 august 1876]

Cu schimbarea liniei strategice a sârbilor, se vede că nu s-a schimbat totodată și soarta armelor lor, cel puțin, de vom crede știrilor aduse de ziarul unguresc „Nemzeti Hirlap“, atunci retragerea dincoace de Drina a generalului Alimpici ar fi fapt împlinit. El să-și fi pierdut pozițiile într-o luptă în care au căzut 800 de morți din armata sârbească. Față cu aceste știri, telegrame sârbești spun că micile ciocniri pe care le-au avut trupele acestui general nu au schimbat întru nimic situația militară; cu toate acestea se pare că generalul a renunțat deja la împresurarea Bielinei și că se află cu puterea trupelor sale pe teritoriu sârbesc, avându-și numai avangardele în Turcia, se vede deci că a renunciat de a mai începe ofenziva în Bosnia. Acelaș ziar susține că Ahmet-Eiub Pașa ar fi luat „neînvinsele“ defileuri de la Bania, că Horvatovici, șeful armiei de pe Ibar, ar fi fost din nou învins și Ali-Saib Pașa ar fi acum înaintea orașului Crușevați. Dacă aceste sunt adevărate, atunci ar fi îndreptățită vestea că Cernaieff voiește să dizolve și aceste două corpuri de pe Ibar și de pe Drina și să le contopească cu marea sa armată de pe Morava.

Alături cu mișcările războinice, trebuie să luăm act și despre încercările diplomatice ale Angliei de-a împăca părțile între ele. Sigur este că Anglia au avizat prin ambasadorii ei atât la Bosfor cât și lângă Dunăre cumcă într-un moment dat ea este gata de a-și oferi serviciile de bună mijlocitoare între statele în luptă. La această oferire a Angliei amândouă părțile au răspuns cu multă precauțiune; ele au luat act cu multă recunoștință de prevenitoarea bunăvoință a cabinetului englez, au asigurat însă că până în momentul de față nu află cauze îndestul de grave spre a apela la această mediațiune. O depeșă sub data 7/19 august dezminte știrile despre încheierea unui

armistițiu, anunță că în aceea zi generalul Alimpici, care fusese în Belgrad, a plecat iarăși la armia sa de pe Drina, însoțit de mai mulți ofițeri bavarezi, că principele Milan se află tot în capitală și în fine că comisia permanentă a Scupcinei ar fi voind să trimată o deputațiune la țarul Rusiei, spre a-l ruga să intervie în favorul Serbiei. Această din urmă știre e mai greu de crezut.

Cernaieff numește în cadrele sale o mulțime de ofițeri ruși. În toată ziua sosește un număr mai mare ori mai mic de voluntari de foarte deosebite grade, care se înrolează sub stindardele sârbești și cari, până la un grad oarecare, vor fi în stare să suplinească golurile intelectuale și tactice ale nedeprinsei armate.

Scupcina este convocată pentru ziua de 16/28 august.

Mai norocite sunt armele muntenegrinilor. După victoria de la Vucidol, principele, auzind că însemnate puteri turcești s-apropie dinspre Albania de marginele țărei sale, au părăsit Herțegovina și s-au retras în Muntenegru cu 10 batalioane; iar în Herțegovina au lăsat de comandant suprem al trupei de ocupație pe socrul său voievodul Petru Vucotici, care are a priveghea mișcările lui Muktar Pașa și opri ajutoarele cari s-ar încerca să-i vie acestuia. La întoarcerea sa principele Nikita au fost suprins pe cale de știrea unei nouă victorii a muntenegrinilor asupra turcilor, la Cuci. În acest loc muntenegrinii au luat, afară de alte prăzi, două tunuri. Și ei au succes a angaja în ajutorul lor mai multe triburi de albanezi și anume triburile Cuci, Grasova, Zatrebaț și Biersovo. — Prizonierul Osman Pașa se plimbă liber prin Cetinie, vizitează adesea pe princesa Muntenegrului și au avut sfadă c-un general rusesc, anume Paciutin, care petrece în acel oraș. Osman a fost prins îmbărbătând la luptă o baterie turcească ai cărei ofițeri căzuse. Soldații n-au voit să asculte, or fi rupt-o la fugă și un muntenegrean bătrân au pus mâna pe pașă și l-au dus prizonier, fără să știe însă cu cine are a face.

❦

TURCIA

[11 august 1876]

De la 7 august st.n. au ajuns în Constantinopole profesorul dr. Leidersdorf din Viena spre a se consulta asupra stării sănătății sultanului cu medicul de curte al acestuia, d-rul Capoleone. În urmă, în înțelegere cu medicul de curte, profesorul a început să-l trateze pe sultan. Acesta suferea

de o estremă superescitație nervoasă, cauzată prin o insomnie de șase săptămâni ce l-au cuprins puțin după suirea sa pe tron. După căutarea profesorului, insomnia au încetat în parte, cu toate acestea iritabilitatea sa nervoasa, reclamă cea mai mare liniște și cruțare.

❦

PENSIONATUL NORMAL DE DOMNIȘOARE

[11 august 1876]

Atragem deosebită atenție a cititorilor asupra anunțului din no. de astăzi privitor la încurânda deschidere a pensionatului normal de domnișoare de sub direcția d-nei Emilia Humpel. Din anuariele acelui institut, din proprie esperiență publicul cunoaște că acest pensionat este fără contestare cel mai bun din toată România și că institutele din străinătate nu prezintă din nici un punct de vedere mai mari garanții pentru dezvoltarea intelectuală a copilelor decât acesta.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[13 august 1876]

Sub data de 8/20 august se vestește din Belgrad că cu o zi înainte 20.000 de turci de la Niș au atacat pozițiile sârbilor la Supovaț, Gelesnica și Tisika, dar fură respinși după o luptă de 12 oare. — O telegramă oficială din Constantinopole vestește că Achmed-Eiub Pașa a plecat din Dervent luând împreună cu Ali-Saib, cari a trecut peste Morava, direcția cătră lagărul sârbesc de la Alexinaț. Amândouă diviziile sunt deja foarte aproape de Alexinaț. Ali Pașa au luat cu asalt întăriturile care se pot privi ca cheia acestui loc. Ziarul Tages-Presse i se telegrafiază că: generalul Ranko Alimpici e destituit și va fi înlocuit prin colonelul Becker, care va lua comanda armiei de la vest. Se zice că principele e plecat de a primi serviciile Angliei și de a încheia pacea încă înaintea unei ciocniri între turci și sârbi. După botezul principelui ereditar se așteaptă căderea lui Ristici. După Corespondența politică, contrarietatea între tendințele pacifice ale

principelui și între ideile războinice ale cabinetului Stevcia-Ristici-Gruici ar fi scăzut cu mult. Ristici nu s-ar împotrivi nici măcar să înceapă însuși trătările de pace. O telegramă din 9 august anunță că reprezentanții Austriei, Germaniei, Rusiei, Franciei și Italiei cari rezidează în Belgrad au făcut comunicări relative la deschiderea tractărilor de pace. Ristici a promis a da deosebită atenție acestor comunicări și că va da un răspuns pozitiv. — Condițiile verisimile ale încheierei păcii vor fi următoarele: Poarta să se mulțămească de a cere de la Serbia numai o despăgubire bănească și garanții că pacea nu va mai fi turburată.

Știrile despre victorii turcești sunt dezmințite de cătră telegramele din Belgrad. După o luptă de 3 zile, 40.000 turci n-a fost în stare de a se apropia de întăriturile de la Alexinaț.

„Românul“ primește știrea telegrafică că corpul care este sub comanda colonelului Horvatovici (Ibar) ar fi luat iarăși de la turci orașul Kniajevaț și Tresi-baba.

❦

FIER ȘI OȚEL

[13 august 1876]

Consulatele austro-ungare din Iași și București, pentru a face cu putință exportul de fier și oțel din Austria în România, solicitează pentru drumurile de fier o reducere a tarifului de transport. Acești consuli s-au adresat și către administrațiile drumurilor de fier austro-ungare, pentru a regula cu acestea cestiunea tarifului în așa mod încât sortele de fier și oțel din Carintia și Stiria să poată concura cu aceleași articole din Germania. Aceste tratări încă n-au avut un rezultat pozitiv, dar e verisimil că drumurile de fier se vor învoi la o reducere a taxelor. Din parte-ne am întreba însă întrucât administrația drumului *nostru* de fier poate să-și permită a protegui un product austriecesc și întrucât acești onorabili consuli au dreptul de a trata direct cu administrația unor bunuri care în sine aparțin statului român. Într-o zi ne-am putea pomeni cu un fel de *tractat de comerț* între administrația drumului de fier și guvernul austriecesc care să stabilească o reducere de taxe pentru toate productele austriecești, chiar pentru cele cuvântătoare; mai ales că ceea ce lipsește din suma garantată ca anuitate se plătește de către

stat, prin urmare orice scăderi de taxe pentru articole kezaro-krăiești nu se pot face decât pe socoteala statului român.

❦

[13 august 1877]

Pentru studiul limbei române nu-i necesară cunoașterea celei latine clasice, cu care a noastră abia are legături. Iar cea latină vulgară, respectiv dialectele la care a dat naștere, chiar dac' ar avea cine le preda în fericitul București, totuși ar fi cu totul de prisos într-un institut ca acela al d-lui Troteanu; așadar jos limba latină.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[15 august 1876]

Telegramele cele mai nouă arată că corpul de armată a lui Ahmed Eiub Pașa a sosit încă de duminică 8/20 august în fața întăriturilor de la Alexinaț. Luni în 9 august dimineață armata turcească au început un moderat foc de tunuri, pentru a sprijini mișcările trupelor de recunoaștere cari cercetau pozițiile dimprejur pentru a-și putea așeza bateriile.

Rezultatul acestor recunoașteri a fost o schimbare parțială în dispoziția trupelor turcești, și în decursul aceleiași zile s-au ridicat uvragele de pământ pentru așezarea tunurilor. Dar la 5 oare sara focul bateriilor deveni general și foarte vehement, iar la 7 oare turcii avură a se lupta cu un atac de infanterie al sârbilor. Lupta dură până târziu noaptea. A doua zi, marți în 10/22 august la 5 oare dimineață focurile începură pe toată linia și durară toată ziua. Lupta, după cum zic telegramele din Belgrad, a fost mai crâncenă și mai sângeroasă decât toate cele de mai înainte, și se sfârși cu mănținerea pozițiilor de amândouă părțile pentru a reîncepe iarăși, mercuri în 11/23 în măsura cea mai mare. Până aici și nu mai departe ajung știrile noastre din urmă, întrerupte oarecum in medias res.

O telegramă din izvor turcesc spune că Ali-Saib au ajuns la Nozrina, un mic sat spre miazăzi de Alexinaț. El vine direct de la Niș și are cu sine multe tunuri. Preste tot se pare că lupta de la Alexinaț o va hotărî artileria.

Despre mișcările turcilor în contra Muntenegrului se vestește că Derviș Pașa a apucat cu 12 batalioane drumul spre Trebinie. În calea sa el își va asocia diferite trupe risipite ale lui Gelaleddin, până ce va ajunge a se împreuna cu Muktar Pașa spre a lua cu acesta ofensiva în contra Muntenegrului dinspre Bosnia. În aceeași vreme Mahmud Pașa, care dispune de 30 batalioane, va începe ofenziva dinspre Albania. La Prizrend se formează un nou corp de armată, compus din redifi, bașibuzici din Arabia și 3000 egipteni.

În 10/22 august, a patra zi, a fost luptă crâncenă și sângeroasă între Niș și Alexinatz până noaptea târziu. Amândouă părțile și-au păstrat pozițiunele. Turcii primiseră întăriri de 50 mii oameni, bătaia s-a reînceput a doua zi în proporțiuni mai mari. Comandanții turci au comunicat guvernului lor că toate corpurile turcești din Serbia s-au unit.

❦

REVISTA STATISTICĂ

[15 și 22 august 1876]

Sub titlul de „Cercetări demografice asupra populației României și în special a districtului și orașului Iași“ d-nul dr. med. V. I. Agappi, servindu-se de datele, altfel pline de neajunsuri, ale statisticei noastre, ne face o înspăimântătoare dare de samă despre starea sanitară a poporului românesc. D-sa supune acele date unei critici îndestul de precaute, încât pretutindene concluziile, în loc de a fi exagerate, sunt poate încă sub icoana realității[‡].

[‡] În ziar, urmează transcrierea, cu minime intervenții din partea lui Eminescu, a volumului *Cercetări demografice asupra populației României și în special a districtului și orașului Iași* de dr. V. I. Agappi, București, 1876 (v. *infra*, p. 599 — 610).

Ajuns la capăt, autorul justifică neajunsurile de care a trebuit să sufere opul său și care sunt imanente izvoarelor statistice de care s-a servit. Cu toate acestea lucrarea sa este însemnată din toate punctele de vedere și ar fi de recomandat ca un fel de „memento mori“ tuturor acelora care cred că prin teorii frumoase, cuvinte sunătoare și legi traduse din franțuzește se poate îndrepta starea unei țări. De aceea credem a ne împlini o datorie

constatând că administrația regulamentului organic a fost părințască alături cu administrația inaugurată prin curentul de idei de la 1848. Non datur saltus in natura.

Cine-și închipuiește a putea progresa prin salturi nu face alta decât a da înapoi. Lovirile date bisericii au desființat poliția morală pe care o exercita aceasta în alte vremi; trebuințele exagerate ale franțuzitei plebe de sus au drept corelat munca înzecită a poporului rural, fără însă ca măcar să se fi îndoit puterile sale fizice și intelectuale; dările mari așezate pentru plata unor drumuri de fier pe care n-avem ce căra și pentru susținerea unui ignorant proletariat al condeiului angajează munca țăranului pe ani întregi. Astfel organizația socială a României are două părți caracteristice, una reprezentată prin o droaie de fraze goale în zecile de foi și foițe ale țării, alta în sărăcirea și mortalitatea reală a populației. Generația viitoare care, după umbrele ce le aruncă, va fi și mai seacă și mai înfumurată decât cea de astăzi ne arată de pe acuma cauza României ca o cauză pierdută. Când vom ajunge la realizarea corectă a formulelor metafizice din J.J. Rousseau, atuncea ne vom trezi că nu mai există popor românesc și acele formule nu vor fi, credem, suficiente pentru a hrăni iluzia greco-bulgarilor din București că trăiesc într-un mic Paris. Fiecare cap „qui a fait ses etudes en France“ dormind pe biliardurile din cafenele, ne costă sute de țărani morți prin mizerie, prin supra-exploatarea puterilor lor fizice, prin absoluta lipsă de bucurie și de dulceață a traiului. Ca medic, autorul nu vorbește decât de cauzele fiziologice ale acestei pieiri continue a poporului românesc. Dar aceste cauze nu sunt totdeauna decât efectele altor cauze și mai generale, efectele presiunii sociale asupra claselor de jos, a lipsei de crużare, a barbariei cu care plebs scribax tratează la noi poporul. Ea a subminat orice autoritate dumnezeiască și omenească, a sleit în douăzeci de ani toate izvoarele de puteri ale țării, a deschis porțile tuturor vagabonzilor din câteși patru unghiurile lumii, pentru ca să aibă în aceștia avizi aliați pentru esploatarea țăranului. Apoi prin sute de mii de coli de hârtie tipărite au corupt definitiv bunul simț atât de caracteristic al românului, făcând, din oameni cuminți și așezați, oameni cari nu mai pot înțelege nimic din câte-i înconjură, nici legi, nici limbă, nici obiceiuri. Espresia cristalizată a acelor epidemii spirituale și fizice sunt temnița și spitalul. În caracterele degenerate ale celei dintâi vezi lipsa de religie, lipsa de conștiință de drept, născute prin subminarea bisericei; în organismele decrepite ce ni se prezintă 'n spital, ni se arată jărtfele presiunii economice.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[18 august 1876]

După șase zile de lupte cumplite în preajma întăriturilor de la Alexinaţ, în cari turcii au fost respinși, deși nu fără mari pierderi de amândouă părțile, după ce trupele sârbești au fost atât de ostenite în ziua a șasa încât nici n-au putut să urmărească pe dușmani s-au născut un fel de stagnațiune, cauzată prin slăbiciunea și amețala amândoror părților. Aceste din urmă lupte însă au avut un singur efect: au arătat zădărnicia războiului între puteri egale, au dovedit că aceste ciocniri vecinice n-au alt efect decât uciderea de oameni și risipirea averilor publice și private a amândoror statelor. Atât turcii cât și sârbii par a se fi convins că prin continuarea ostilităților nu vor ajunge la nici un rezultat pozitiv, ci numai la ucideri fără scop, la risipirea orașelor și satelor, la jertfirea elementelor de civilizație și de înaintare materială. În vederea acestora, principele Milan a convocat în 12/24 august pe reprezentanții diplomatici ai puterilor garante arătând că este gata a primi serviciile de mediațiune pe care i le propusese altădată, că voiește să se conformeze cu dorințele și consiliile Europei spre restabilirea păcii și a bunei înțelegeri între Serbia și Înalta Poartă și spre contenirea ostilităților. Se 'nțelege că reprezentanții puterilor s-au grăbit de-a înștiința pe cale telegrafică guvernele lor respective și de a li face propunerile ce li s-au părut convenabile. Consulii să fi dorit un memoriu înscris, în care să li se ceară anume intervențiunea. Cu această dorință s-a conformat d. Ristici. Pașii puterilor în sensul pacificării se vor face în comun. Poarta va fi întrebată *dacă* și *sub ce condiții* voiește pacea, iar condițiile definitive se vor stabili de către puterile garante, fără ca Serbia, ca stat suzeran, să aibă vot la formarea lor. Congresul pentru rezolvirea Cestiunei Orientului se va ținea la Brusella.

❦

TEATRU

[18 august 1876]

Când am aflat că d-nii Luchian, Bălănescu și Galino au luat direcțiunea teatrului pentru iarna viitoare, am simțit oarecare satisfacțiune gândindu-ne că d-lor în calitate de actori, oamenii meseriei cum s-ar zice, cunosc pe deplin nevoile scenei și mijlocul de a reînălța scena noastră atât de decăzută. Ne așteptam dar a-i vedea căutând să atragă orice talent s-ar găsi, ca astfel să poată forma o trupă cât se poate mai aleasă, în stare să intereseze publicul, ca și el la rândul său să se intereseze de teatrul nostru. Suntem în epoca când fiecare actor contractează angajamente și cu toate aceste nimic nu știm despre formarea viitoarei trupe. Tot ce știm este că triumviratul teatral a dat un edict prin care invita ori pe cine ar voi să joace să meargă să se înscrie la biuroul d-lor. Acest mijloc credem că nu este cel mai nemerit, căci, dacă sunt actori care aleargă pe la toți directorii spre a fi angajați, sunt alții însă care așteaptă să vină a li se propune, și aceștia sunt tocmai cei principali. Sunt două soiuri de actori, unul care primește condițiuni și altul care impune condițiuni directorului. În interesul teatrului nostru noi am dori cât mai mulți din acești din urmă; pe când direcțiunea actuală, prin anunțul său, pare a ținea la cei de categoria întâia. Am dori dar să știm carii sunt artiștii la care s-au adresat direcțiunea actuală căci știm că pe lângă cei principali ai scenei noastre nu s-a făcut nici o încercare spre a-i putea avea. Chestiunea teatrului fiind de un interes public, făgăduim actualului triumvirat că vom reveni asupra ei foarte adeseori.

❦

GÂNDACI DE CARTOFI ÎN EUROPA

[Articol cu paternitate incertă]

[18 august 1876]

După comunicațiile guvernului imperial german, această insectă destructoare a cartofilor (gândacul Colorado, Doryphora decemlineata) și-a găsit calea peste Ocean cu toate măsurile de pază ce se luase împotriva lui. După raportul Senatului orașului liber Bremen, acest soi de gândaci periculoși s-au găsit pe corăbii încărcate cu mărfuri americane, și nu în cartofi, ci în saci cu popușoi și pe cuverte. Se vestește că insecta s-au arătat pe mai multe moșii din Sveția, nimicind recolta cartofilor pe mari întinderi cultivate. Pericolul importărei acestui dușman al agriculturei este deci

iminent, încât trebuie îndoită precauțiune spre a opri lățirea lui întru cât va fi cu putință.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[20 august 1876]

După o telegramă a „Românului“ armata de sub Cernaieff a luat în 14/26 august ofensiva, atacând pe turci între Dobruievaț și Catun. La amiazăzi a sosit în ajutoru-i armata col. Horvatovici după un marș plin de greutăți. Lupta a durat toată ziua, dar rezultatul nu se indică. Această telegramă, combinată cu știri din alte izvoare, ni dă următorul rezultat: în 12/24 diviziunea lui Fazly Pașa au ocupat pe dealurile de la Ozren un fel de poziție de rezervă spre răsărit de la Dobrinevaț. Ziua următoare de dimineața a început focul tunurilor cu multă vehemență și în flancul drept al turcilor, pe înălțimile despre miazănoapte de Lipovaț, s-au arătat detașamente puternice sârbești, cari-au intrat în luptă. La două oare după amiazăzi au ieșit alte detașamente de sârbi în spatele turcilor lui Fazly Pașa și anume spre apus de Rzavți *, la 3 oare în fine au început iarăși un foc vehement, care se vede că a durat până-n noapte, căci a treia zi în 14/26 lupta a reînceput din nou și turcii erau atacați deodată în front, la spate și în flancul drept. La o oră după amiazăzi a început lupta și pe malul stâng al Moravei.

În asemenea împrejurări pierderile corpului Fazly Pașa trebuie să fi fost mari. Cum se va fi sfârșit această luptă nu putem spune cu siguranță; turcii susțin că au respins pe sârbi și și-au mănținut pozițiile, sârbii că au nimicit pe turci. Pân-acuma ne-au obicinuit a vedea în aceste lupte o zadarnică irosire de putere și sânge omenesc, care nu stă în nici un raport cu succesele dobândite.

Paralel cu vuietul armelor decurge acuma campania diplomatică a mediațiunei. În prosceniul acestei campanii vom întâlni desigur pe Rusia și de-aceea credem că sunt interesante combinațiile făcute de jurnalistică asupra ținutei acestui stat. Rusia nu are perspectiva de a câștiga în viitoarele tractări de pace foloasele acelea pentru Serbia pe care aceasta le sperase la începutul războiului și chiar Muntenegrul va trebui să se mulțămească cu o

neînsemnată compenzație teritorială. Cu toate acestea Rusia nu poate să renunțe prin o prea mare rezervă la simpatiile slavilor de sud, câștigate cu atâtea sacrificii. Deci în conferențele ce se vor ținea ea va apăra mai cu samă aspirațiile insurgenților din Bosnia și Herzegovina. Forma în care Rusia își va face propunerile sale nu este încă cunoscută. Cât despre Austria, ea se 'nțelege că va lucra în sens contrariu, căci dorește ca provințiile răsculate să capete cât se poate de *puțină* autonomie și s-ar bucura să vadă Serbia umilită.

La propunerile făcute în sensul mediațiunei de reprezentanții puterilor, Marele Vizir n-au răspuns încă, au promis însă de a li face cunoscut cât de curând condițiile pe care le va pune Turcia și al căror proiect e supus dezbaterei Consiliului de Stat. Se zice însă că Turcia nu va încheia un armistițiu care să nu asigureze mai dinainte închierea păcii și că nu va suferi nici o formă de propunere care să atingă câtuși de puțin drepturile sale de suzerană față cu statele vasale. În aceste împrejurări se așteaptă sosirea cât de 'ncurândă a generalului Ignatieff.

Rusia s-au încercat a angaja pentru înscenarea mediațiunei mai întâi pe Francia apoi pe Italia, și într-adevăr cu această din urmă putere succesul diplomatic era aproape asigurat, căci mijlocirile era să le facă însuși principele Humbert. Dar cabinetul din Viena a știut să inspire Italiei atâta neîncredere în planurile Rusiei, încât și dispozițiile bune ale acestui stat s-au răcit în curând. Nu mai rămânea deci alt mijloc decât cel propus de majoritatea puterilor, de a aștepta adică ca cererea pentru mijlocirea păcii să pornească chiar de la una din părțile interesate. Principele Milan au intrat pe această cale — se va vedea deci cât îi va folosi secundara harnică și plină de fineță a diplomației marei puteri de nord.

Interesantă pentru noi românii e următoarea știre adusă de ziarul „Vulturul“.

În Basarabia rusească arhiereul de la Chișănău, în trei rânduri până acum, a strâns ajutoare în bani și bucate pentru slavii din Orient. Fiecare sat din Basarabia au dat câte 25 chile grâu, afară de bani. Toți oficierii rusești au dat a zecea parte din lefile lui; numai în gubernia Odesei se strâng din această soldă ofițerească 25.000 ruble pe lună.

În Creta turburările au ajuns la conflicte sângeroase, din Tesalia se vestesc tentative de răsculare.

❦

VESTE PLĂCUTĂ

[20 august 1876]

„Timpul“ înregistrează știrea adusă de jurnalele din Berlin că junele Alexandru Beldiman, student în drept la Universitatea de acolo, a obținut premiul întâi cu medalie de aur pentru o disertațiune în materie de drept. Tânărul român este nepotul poetului Alexandru Beldiman, cunoscutul autor al „Jalnicei tragedii“ în care se descrie Eteria de la 1821; afară de aceea Alexandru Beldiman Bătrânul au mai tradus pe *Orest* în versuri, romanul „Numa Pompilie“ (tipărit) și romanul „Căsuța din codru“, foarte citit în vremea aceea și care se găsește în biblioticele boierilor bătrâni în numeroase esemplare manuscrise (nefiind tipărit niciodată). În special ne bucurăm de succesul științific al nepotului, iar în teorie generală vedem în acest caz o nouă dovadă a mult contestatei ipoteze despre moștenirea calităților intelectuale.

❦

ARCHI-GAGNE

[20 august 1876]

În Paris a murit de curând în etate de 70 de ani literatul Gagne, renumit prin ideile sale estravagante și care prin planurile sale de reformare a lumei a escitat adesea râsul publicului. După ce a început cariera sa de avocat a petrecut un an într-o casă de nebuni, după care a ieșit iarăși la iveală ca „advocat al nebunilor“, după cum singur se numea. Pe această cale estraordinară a căpătat mare renume prin escentricitățile sale de tot soiul. El a scris mult și în stil ușor și fiind bogat îi era cu putință să deie o mare întindere scrierilor sale prin tipărirea lor; mai ales însă avea mare plăcere de-a-și pune candidatura la toate alegerile posibile și imposibile. Această candidatură o punea prin apeluri, cât se poate de ciudate, pe cari singur le lipea la colțurile ulițelor. Între scrierile sale vedem: „Philantropophagia“, poem epic, în care autorul dovedește că din iubire oamenii ar trebui să se mănânce unul pe altul; „Congresul mântuitor al regilor și popoarelor“; „Obelisqueida“, „Velocitete-Gagne“. Proiectele sale de reforme fericitoare a toată lumea sunt: ideea de-a forma o „republică-imperiu-regat“, iar visul său din urmă, care atinge în special numai fericirea Franței, este un *guvern de*

cinci, compus din contele Chambord, Napoleon IV, contele de Paris, Thiers și Gambetta. — „Archi-Gagne“, cum îl numeau glumeții, era om bun la inimă și cu totul inofenziv. În alte țări, precum Guatemala, Eguador ș.a., planurile sale ar fi găsit călduroși aderenți și l-am fi văzut poate șef de cabinet sau prezident de Cameră, pe când în Franța oamenii și-a bătut numai joc de el.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[22 august 1876]

În 17/19 august, la 5 ½ ore după amiazăzi, au sosit la Pesta în vapor separat oaspeții străini ai Congresului internațional statistic în număr de 70; primarul d. Rata și directorul serviciului statistic al orașului Korosi plecase spre întâmpinarea oaspeților la Grau. Pe cheuri se adunase o mulțime de oameni cari au salutat venirea oaspeților. Pe pod aceștia erau așteptați de capul lumei științifice, cu șeful biuroului statistic al Ungariei, d. Keleti, apoi capul jurisdicțiunei sub conducerea primarului al doilea, Kammermeyer, și reprezentanții presei. Toată primirea s-a făcut cu cea mai bună orânduială, iar pentru găzduirea oaspeților se luaseră de mai înainte măsurile cuvenite.

68 ofițeri ruși au fost internați în Pesta, însă, în urma mijlocirilor d-lui Novikoff, contele Andrassy a dat ordin pentru eliberarea lor, de vreme ce toți aveau în pașpoarte clauza art. 7 din convenția de la Geneva că sunt atașați serviciului Crucei Roșii. În 18/30 august ei au fost chemați la poliție unde, înapoindu-li-se cărțile, armele și pașpoartele, li s-au spus că sunt liberi a merge unde vor voi. Deci a doua zi au plecat la Belgrad.

Ziarul „Neue Freie Pr.“ aduce din Galați știrea că în 16/28 august ar fi venit pe acolo în vaporul Metternich al companiei dunărene austriace 140 militari ruși, îmbrăcați toți civil și purtând numai căciulă militară. Un fabricant rusesc să fi cumpărat în Basarabia română și la Tulcea multă lână, iar vaporul cu două șlepuri ce sosise spre a primi acea lână să fi fost încărcat cu muniții și arme în loc de balast.

❦

TEATRU EVREIESC

[22 august 1876]

Într-o grădină pe ulița mare s-au deschis un mic teatru de vară în care se joacă în limba evreiască (germană stricată). Trupa, venită din Rusia și compusă din vro 6 inși (toți bărbați), are un repertoriu caracteristic, care atinge numai viața casnică și religioasă a evreilor. Astfel joi în 19 august s-au jucat: 1) „Lumea ca un paradis“ (cântecel satiric), 2) „Filozoful amorezat și hasidul (habotnicul) luminat“, dialog, 3) „Socrul și ginerile“, 4) „Fișel harabagiul cu rândașul său Sider“, comedie. Despre piese avem puțin de zis, ele nu prezintă vrun mare interes dramatic, dar jocul actorilor a fost escelent. Astfel în piesa a doua actorul ce jucă pe hasid a reprezentat atât de fidel pe evreu cum îl vedem în toate zilele, apucat, cu vorba repede și măruntă, încrezut, râzând iute și clipind din ochi, încât trebuie să-i recunoaștem mult talent. În piesa a treia ginerele a fost jucat de un alt actor, pe care-l credem cel mai talentat din trupa toată. El a jucat pe evreul *uimit.* Socrul e unul din aceia cari vrea să scoată neamul său la lumină, deci a luat ginere pe un fel de studiosus theologiae, om cu totul netrebnic și uimit de învățătură talmudistică. Acest rol a fost jucat în mod foarte caracteristic. Ridicând sprâncenele adesea în sus și făcând creți pe frunte, cu barba neagră, tunsă în mod deosebit, lung și slab, vorbind și cântând natural, ne-a arătat un adevărat prototip de minte pe dos și netrebnicie. Directorul trupei are un glas simpatic (bariton) și figura plăcută. Ariile sunt evreiești, iar publicul, compus în mare parte din coreligionari ai actorilor, petrece bine.

❦

TURCIA

[25 august 1876]

Noutatea zilei e proclamarea lui Abdul Hamid în locul efemerului Murad al V-lea. La 1 și 2 septembrie st.n. au fost iluminat Constantinopolul, iar corăbiile turcești și străine din port erau frumos împodobite cu flamuri. Ceremonia încingerei săbiei va avea loc în 8 sept.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[25 august 1876]

În desele ciocniri cari se întâmplă în preajma întăriturilor de la Alexinaț, atât o parte cât și cealaltă susțin a fi rămas învingătoare. Astfel turcii anunță sub data de 1 sept. cumcă au luat cele din urmă întărituri sârbești de pe malul stâng a Moravei, că, după o luptă de unsprezece oare, sârbii au fugit la Alexinaț, și că, a doua zi ei aveau să distrugă cele din urmă poduri preste acel râu. Totodată se vestește din Constantinopole că Ali Saib și Ahmed-Eiub Pașa se pregătesc a lua cetatea cu asalt. Se 'nțelege că, paralel cu aceste știri, vin altele din Belgrad cari vestesc vecinice victorii ale sârbilor.

„Wiener Abendpost“ ediție (oficioasă) de sară a gazetei oficiale austriace, publică următoarele în privirea mediațiunii de pace:

Un comunicat telegrafic din Petersburg constată părtinirea vie cu care cabinetul rusesc lucrează la mijlocirile de pace ce s-au deschis la Constantinopole. În acest comunicat se accentuează că guvernul rusesc a lucrat în senzul păcii atât la Belgrad cât și la Cetinje și au avut în vedere mai cu samă punerile la cale din mai, convenite cu Germania și Austro-Ungaria. N-avem motive de a admite că în Berlin și-n Viena nu vor fi domnind aceleași vederi politice. Totdeodată se dezminte dintr-altă parte vestea ce se răspândite că guvernul englez adică s-ar fi despărțit de celelalte puteri în încercările de mediațiune și ar fi luat o ținută deosebită. Din contra, deodată cu avizul rusesc asupra valorii alianței celor trei împărați, ni vine din altă parte asigurarea că în cestiunea păcii domnește acordul cel mai complect între toate guvernele Europei și că în esență situația diplomatică este aceeași cum era în vremea prezentării proiectului de reformă la Poartă, cu deosebire numai că Anglia, față cu întrebările concrete și deschise, nu mai are nici în principiu, nici în praxă vre-un motiv de-a-și mănținea rezervele sale din trecut. În fine *mai fără escepție* predomnește o idee optimistă asupra succesului ce-l vor avea tractările de pace.

❦

SĂMÂNȚĂ JIDOVEASCĂ DIN CERNĂUȚI

[25 august 1876]

D. Carol Emil Franzos, recte Franzois, care primejduiește câteodată citirea „Nouăi prese libere“ prin foiletoanele sale, scrise în acea proză coruptă pe care germanii o numesc cu drept cuvânt *francezo-judaică* și-a tipărit impresiile sale, culese pe la Colomeia, Sadagura, Podul-Iloaiei și alte asemenea locuri în care se prăsește jidovimea, sub titlul „Aus Halb-Asien“ (din Semi-Asia). D-sa numește aceste secături icoane de cultură (Culturbilder) din Galiția, Bucovina, Rusia meridională și România. Credem însă că, pentru a da o icoană fidelă despre cultura unor popoare, trebuie să le cunoști limba, căci cunoștința limbei jidovești nu poate servi decât pentru a te introduce în universitățile din Târgul-Cucului. Ca toți jidanii, cari în literatura germană se deosebesc prin stilul frănțuzit și prin espresii mârșave și obraznice, și acest tânăr și gros colaborator de la „N. Fr. Presse“ nu-și cunoaște lungul nasului, judecă făr' a ști nimic și batjocorește toate popoarele câte n-au plecare de-a se săruta cu jidanii. Se vede că, înamorați de stilul d-lui Franzois, un jurnal săsesc din Transilvania, pe care „Telegraful“ român îl citează numai în inițiale (S.d.T., poate că „Siebenbürgisch-deutsches Tagblatt“), publică asemenea aceste producte nespălate ale filozofului din Sadagura, pentru a le pune proaspete și calde în fiecare dimineață înaintea lectorilor săi flămânzi de calomnii în contra românilor.

❦

BIBLIOGRAFIE

[25 august 1876]

A ieșit de sub tipar edițiunea a doua (?) a „Noului metod de geografie elementară“ de A. Gorjan. Această ediție — care însă ni se pare că nu e a doua ci cel puțin a treia — cuprinde însemnate schimbări în bine, căci autorul ni se prezintă astăzi ca un hotărât părtinitor al metodului intuitiv.

Spre a arăta punctul de plecare pedagogic al cărții, reproducem din prefață următoarele:

Sunt două metoade însemnate după care se predă studiul geografiei: metodul vechi sau *metodul analitic*, care începe cu întregul și ajunge la parte, adică, începe cu descrierea globului, a continentelor și cu încetul ajunge la locul nașterei, și *metodul sintetic* care începe cu partea și ajunge la întreg; adică începe cu locul nașterei, de esemplu cu școala sau cu casa

părintească, apoi continuă cu comuna, plasa, districtul, țara întreagă, țările vecine și așa mai departe. Se înțelege că descrierile vor fi totdeauna măsurate cu gradul de dezvoltare al puterilor de înțelegere ale copilului.

Autorul se hotărăște pentru metodul analitic și bine face. Deși aprobăm în teorie ceea ce ni spune prefața, deși recunoaștem că cel întâi pas este făcut pe această cale și că faute de mieux cartea trebuie introdusă, totuși vom observa și neajunsurile ei, asupra cărora autorul ar trebui să revie. Cele mai însemnate ni se par greșelele de definiție și cele gramaticale; căci, dacă o cunoștință materială falsă se poate rectifica prin esperiența proprie sau strămă (scrisă), nu e tot astfel cu cele de limbă și de logică cari se contractează prin deprindere și cu greu se pot dezvăța.

Așa d. ex.: „Oraș numim o adunare mare de *mai multe* case, bine *zidite și frumoase*, cu strade regulate, așternute cu piatră“.

Adunare mare de *mai multe* … Dacă-i adunare, se 'nțelege că-i de mai multe, nu de una sau două. Apoi case bine zidite și frumoase, strade regulate așternute cu piatră etc. Sunt tot note care nu caracterizează orașul. Există orașe mari cu case urâte și rău zidite și cu uliți nimic mai puțin decât regulate și a căror așternut de piatră e mai mult o ironie și un atentat la bătături decât un pavagiu, d. ex. Bucureștii, cărora totuși nu li vom refuza numele de oraș. De-aceea definiția economiei politice ar fi fost și mai esactă și mai vie. Prin definiții rele copiii învață a lua sama la lucruri neesențiale și a trece cu vederea pe cele esențiale.

O greșală gramaticală de care foiește cartea este substituirea persoanei a treia plurale prin a treia singulară. Ex.: „Din ce se *compune* locuințele noastre? De ce se *face* valuri pe mare? (pg. 27). De ce țară ne *desparte* munții Carpați?“ (pag. 66) ș.a.

Îndealtfel recomandăm cartea atenției tuturor învățătorilor, cari vor vedea în ea cea întâi încercare (în românește) de-a introduce metodul intuitiv în studiul geografiei.

❦

SERATE TEATRALE ÎN GRĂDINA PRIMĂRIEI

[25 august 1876]

Publicul cunoaște deja că, de la începutul lunei august, s-a deschis în Grădina Primăriei un teatru de vară, sub conducerea d-lui P. S.

Alesandrescu. Aceste reprezentațiuni teatrale au loc regulat de 3 ori pe săptămână, anume: marți, joi și sâmbătă. Piesele ce se dau sunt din cele mai alese și mai nouă, astfel *Isac Zodieriu*, *Glumele de Mahala*, *Amorul în Păcurari* ș.a. ș.a. Ele sunt bine primite de public, căci desele și neîntreruptele aplauze ce nu lipsesc la nici una din ele au probat aceasta. Sâmbătă 21 curent am asistat la reprezentația piesei *Dracul și Ciobanul*, dată în beneficiul Grădinei Primăriei. Mărturisim cu plăcere că mai cu samă rolul ciobanului a fost esecutat de minune de d-nul Alesandrescu; dar nu mai puțin și celelalte. Publicul, ca și la celelalte reprezentațiuni, i-a dat junelui nostru actor tot concursul care credem că nu-i va lipsi nici de acuma înainte.

❦

REVISTA DIPLOMATICĂ

[27 august 1876]

Acuma, când actul întâi al tragediei de preste Dunăre pare a se apropia de capăt, credem că nu e în totul fără interes ca cetitorul să cunoască atitudinea pe care, e drept că foarte în treacăt, o luase și statul nostru în fața evenimentelor. Prin urmare publicăm mai la vale memoriul d-lui Cogălniceanu.

❦

PALESTINA

[Articol cu paternitate incertă]

[27 august 1876]

Gazeta evreiască „Hamagid“ publică o corespondență din Londra în care ia act despre faima răspândită că guvernul turcesc a oferit drept plată numeroșilor săi creditori evreiești din Anglia cedarea unei părți din Palestina. Sir Hammond din Londra s-a pus în relațiuni cu Chwedalla, fondatorul unei societăți compuse din evrei englizești, franțuzești și austriecești cari au intențiunea de a cumpara cu un capital de 8 milioane funți sterling de la Poartă întreaga țară a făgăduinței. După o publicare a lui

Chwedalla însă o astfel de cesiune nu va fi cu putință decât cu învoirea marilor puteri europene; totuși este nădejde că afacerea se va realiza. Societatea a știut se zice să intereseze încă de mulți ani și nu fără succes pe cele mai puternice Case din toată Europa pentru această idee. Chwedalla are intențiunea de a merge cât de curând în persoană la Constantinopole, spre a grăbi treaba la fața locului.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[29 august 1876]

Din Sibiu se vestește sub data de 6 septembrie că împăratul va sosi acolo spre a asista la manevrele trupelor în număr de 12.000 oameni, concentrați între Grossau și Sibiu; ziua pentru primirea audiențelor e fixată pentru 10 septemvrie. De acolo împăratul va pleca spre* Galiția și Bucovina.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[29 august 1876]

Se confirmă definitiv că sârbii au pierdut însemnata bătălie de la Alexinaț și că sunt în retragere. Deși ei mai țin încă orașul și întăriturile, totuși poziția aceasta se poate privi ca părăsită și ocuparea ei se justifică mai mult prin lucrările necesare pentru a aduce în siguranță materialul de război grămădit în cetate; pe când aripa stângă a armatei lor se retrage spre Deligrad și Ciupria, turcii înaintează *încet* pe malul stâng al Moraviei. Ei au lăsat o parte din armie în fața Alexinațiului, spre a face recunoașteri și a privi la cele patru redute din frontul răsăritean al cetăței din care bubuie încă, tunurile; dar planul operațiunei lor principale pare a fi de a lăsa la o parte Alexinațul (periculos cu toată pustietatea sa prin minele de dinamit de care e petrecut) și de a înainta prin Kniajevaț spre Kragujevaț, principalul depozit de arme și puteri a principatului. Se vestește că generalul Alimpici și colonelii Marcovici și Lieșanin sunt răniți; acest din urmă prin încercarea de a se sinucide.

Paralel cu aceste pierderi mari, sârbii pot înregistra în alte părți ale frontierilor lor unele succese, a căror însemnătate însă trebuie să ni se pară mică. Astfel, în curs de 3 zile, au fost lângă Isvor lupte crâncene, în care s-au angajat întreaga linie sârbească. Ea a delojat trei întărituri și două baterii turcești, au făcut mulți prizonieri și au luat mai multe stindarde și tunuri. Afară de aceea sârbii au respins cu vigoare un atac al turcilor asupra micului Zvornic și, în alt loc, intrând pe teritoriu turcesc (la Copavnic), au bătut pe inimici, deși aceștia erau într-un număr de trei ori mai mare. Dacă numai aceste succese ale armelor de pe Ibar și de pe Drina ar compenza pierderile de lângă Morava.

Nefavorabile sunt știrile de pe câmpul de război și pentru muntenegreni, căci turcii au intrat pe teritoriul lor, atăcându-l din mai multe părți deodată și anume la Bielopavlițe și, în districtul Cuci, la Medun, ei dau foc la tot ce întâlnesc în calea lor. Asupra luptelor, care au luat dimensiuni destul de mari, nu se știe încă nimic pozitiv. Muktar Pașa înaintează (*încet* zic telegramele) spre Grahovo. Într-adevăr mișcările turcilor aduc întrucâtva cu acele ale lui Fabius Cunctator.

❦

ANGLIA

[29 august 1876]

Gladstone a publicat o broșură în care arată ca evidente și necontestabile atrocitățile comise de turci în Bosnia, Herzegovina și Bulgaria. Fostul șef de cabinet e încredințat că aceste atrocități se vor repeta întruna și că singurul mijloc de a le face să înceteze e sustragerea acestor provinții de sub administrația turcească. Gladstone conchide că este datoria Angliei de a interveni în acest sens cu ocazia tractărilor de pace pendente.

❦

SINUCIDERE

[29 august 1876]

Vinerea trecută s-au găsit strangulat d. Gheorghe Simionescu, posesorul moșiei Gherăeștii. Cauzele acestei sinucideri se zice că sunt datoriile și neputința de a plăti câștiurile. Cum stau astăzi împrejurările de export ale țării, vor fi încă mulți arendași cari să simtă strâmtorări materiale analoge cu ale d-lui Simionescu, să sperăm însă că nu toate jertfele situației noastre economice VOR căuta să se mântuie în acest mod estraordinar de datorii și câștiuri.

❦

TEATRU ÎN GRĂDINA PRIMĂRIEI

[29 august 1876]

Marți s-au reprezentat piesele: „Comisarii și telegrafiștii destituiți", comedie în două acte, și o canțonetă nouă intitulată „Tot 3 chifle zece bani". Nu începuse a însera bine și publicul venea în Grădina Primăriei spre a ocupa mai de timpuriu locuri, astfel că pe la orele 8 ½ nu se mai găsea un singur bilet. Aceste piese au avut tot succesul dorit: astfel rolul comisarului, jucat de d-nul Alexandrescu, a fost minunat de bine esecutat și aplaudat cu

multă vioiciune. Asemene rolul telegrafistului, jucat de d-nul Radu, un tânăr ce abia a început să debuteze pe scenă, a fost bine jucat. Precum vedem, d-nul Radu are vocațiune pentru teatru și credem că, dedându-se acestei cariere, ar putea ieși un bun actor. Rolul „Margo“ a fost asemenea bine jucat de d-ra Dimancea, ar fi însă de dorit ca d-sa să fie mai serioasă, cel puțin când e pe scenă, și să-și memoreze mai bine rolul. Canțoneta „Tot trei chifle zece bani“, nimerită atât prin cuprinsul ei cât și prin jocul de scenă al d-lui Alexandrescu, a plăcut asemenea publicului. Joi s-au jucat între altele și piesa „Doi soldați români“. Succesul a fost ca acela al reprezentației precedentă și spre mulțămirea publicului îndestul de numeros. Precum vedem, teatrul de vară este îmbrățoșat de publicul iașan, drept care d. Alexandrescu 'și pune toată silința a-i satisface dorințele, iar acesta, în schimb, i dă tot concursul său.

❦

NERESPECTAREA REGULAMENTULUI

[29 august 1876]

Noi știm că esistă un regulament care arată anume oarele până când localurile publice pot fi deschise, cu toate aceste vedem că acest regulament nu se respectă. Așa după cum ni se spune că cafeneaua din casele Pașcanu, numită „La trei coroane“, stă deschisă până pe la oarele 2 de noapte, asemene acea vis-a-vis de magazia Prunkul-Carakasch ș.a. Arătând faptul, reclămăm de la cei în drept să ia măsuri pentru aplicarea regulamentului.

❦

SCAUNE DINAINTEA TROTUARULUI

[29 august 1876]

Nu e cu putință ca să treacă cineva pe trotuar, mai cu samă însă sâmbăta, căci e împiedecat de scaunele pe care jidovii le scot afară spre a-și ține *siesta*. Aceasta se întâmplă pe strada Universității, strada de Sus, acea a Băncei ș.a.ș.a. Semnalăm faptul locului competent și cerem a se lua măsuri,

spre a nu se mai îngădui cât de puțin prin scoaterea scaunelor pe trotuare impiedecarea circulațiunei publice.

❦

TURCIA

[7 septembrie 1876]

Diplomația cu mersul de culbec și cu estrema finețã a mijlocirilor ei urmează a coase la actele ei note și instrucțiuni scrise pe hârtie velină, povestea cântecului: „pe de laturi cu bănaturi, la mijloc pară de foc". Dar în fața tuturor acestor propuneri și parapropuneri, redactate desigur într-un inreproșabil stil franțuzesc, Poarta opune acea stoică tăcere a dervișilor de la Mecca, iar Abdul-Kerim răspunde cu buzele tunurilor și cu arderea satelor din Serbia. În fine, fiindcă ținuta Angliei ni se pare cea mai hotărâtoare în aceste împrejurări, vom spune că John Bull s-a lansat deja la meetinguri de *inimă albastră*, în care până și Gladstone și Bright, șefii partidului liberal, vor încerca să verse lacrimi platonice asupra cruzimelor comise în Bulgaria. Toți promit cu religiozitate publicului că vor face impresia nemuritoriului Sir John, admirabilul Sir John Falstaff, cum îl descrise Shakespeare divinul, Sir John care de o mulțime de ani nu și-a mai văzut genunchii de gros și gras ce este și care-a câștigat aceste invidiabile dimensiuni numai din cauza … sentimentalității sale. Ah! Enrichet dragă — strigă Sir John — când eram tânăr eram atât de subțirel că m-ai fi putut trece prin inelul unui membru de la primărie — dar ce să li faci grijilor și necazurilor, ardă-le focul! *ele* îl îmflă pe om. — Aceste griji și necazuri, al căror interpret în Constantinopole este Sir Henry Elliot, se traduc în binevoitoare consilii de-a înceta cu bătăliile atât împrotiva Montenegrului și Serbiei, cât și împrotiva insurgenților. În acelaș sens vorbesc reprezentanții celor trei împărății de la miazănoapte și ambasadorii Italiei și Franței. Dar ce să-i faci — dacă Turcul nu vrea să înțeleagă.

Pe noul sultan Abdul Hamid II ziarul parizian „Gaulois" îl zugrăvește astfel.

El e născut la 22 septemvrie 1842 și este fiul al doilea al lui Abdul-Megid Khalif. Mumă-sa muri în curând, dar deveni copilul alintat a femeiei a doua a tatălui său, carea, neavând copii, îi lăsă lui toată averea ei foarte însemnată. Abdul-Hamid și frate-său mai mare Murad n-au învățat în

copilăria lor absolut nimica; toanele lor erau legi pentru acei ce-i înconjurau, își petreceau vremea cu sclavi de anii lor și abia trecuse de vârsta copilăriei când au și fost introduși în viața de harem, care submină în curând sănătatea slăbănogului Murad, pe când Abdul-Hamid, mai puternic de constituție, a putut să-i reziste. Pe când erau de douăzeci de ani știința lor consista în cunoașterea buchilor turcești și arăbești. Abia călătoria ce au făcut-o împreună cu unchiul lor Abdul-Aziz la espoziția universală din Paris în a. 1867 a trezit în ei dorința de-a deprinde o leacă de franțuzească. Abdul-Hamid au arătat mai multă pătrundere și isteție decât frate-său; el desprinse în curând câteva vorbe franțuzești, pe care le mestecă cu multă predilecție în conversația sa. Apoi singurele cărți străine în biblioteca sa, compusă din opuri turcești și arăbești, sunt un dicționar ș-o gramatică franțuzească. În vremea petrecerei sale în Europa, sultanul de astăzi prinse dragoste pentru geografia politică și, întors în patrie, începu a face o colecție de harte, cu care pierde multă vreme.

Abdul-Hamid se poartă europenește, păstrând din îmbrăcămintea orientală numai fesul, pe care nu-l poate suferi, dar, ca turc bun, nici nu-l poate lepăda. Deprins cu gimnastica și scrima, arareori șede pe-un scaun fără ca mai întâi să-l fi ridicat cu mâna de-un picior, spre a-și arăta tăria. Lumea vorbește că Abdul-Hamid e mână spartă și-i place oca mare, dar lumea n-are cuvânt; din contra, s-ar putea spune că leagă paraua cu șepte noduri și are obiceiuri foarte simple; căci afară de femeia sa legitimă are numai o singură țiitoare și nici bagă-n samă pe celelalte odalișce ale haremului său. Predilecția sa pentru toate soiurile de dobitoace domestice, dar mai cu samă pentru păseri, e cunoscută; astfel are un cacadú, cu care petrece ceasuri întregi. Un interes iarăși nu mic îi inspiră animalele împăiete: șerpi, șopârle, momițe; ba-n vremea din urmă și-au îndreptat zelul său de colector asupra gândacilor și fluturilor. Afară de-aceea nu scapă nici un prilej pentru a cumpăra arme frumoase și vrednice de mirare, așa că are în palatul său de vară lângă Dardanele un mic arsenal prețios. Aici avea el obicei să trăiască cu nevasta și cu copii, un băiet de șase și o fetiță de trei ani; până ce în aprilie al anului acestuia au intrat în conspirațio contra lui Abdul-Aziz, a vizirului Mahmud și a șeihului Hassan. Pentru a putea primi mai cu îndemânare pe numeroșii săi vizitatori, el ocupă o încăpătoare casă de țară, a cărei intrări gemură în curând de bei și de ulemale. Hamid e un mahometan foarte ortodox. El nu lasă nici una din închinăciunile rânduite de lege și-i place chiar să facă paradă cu evlavia sa. Dacă 'n vremea

rugăciunii e afară de casă, pune să-i aştearnă un covor la pământ şi-şi face rugăciunile înaintea norodului. Dar i se 'ntâmplă, ceea ce prorocul opreşte espres, că se lasă stingherit în evlavia lui, ba o întrerupe chiar pentru a da porunci slugilor sau a saluta pe vrun cunoscut. Când locuia încă în micul său palat de la Kiahat-Hodné, ţinea un soi de popă de casă, pe care-l trata ca pe un caraghioz, îl îmbraca cu fel de fel de straie pestriţe şi-i făcea barba de râs şi de batjocură, făcând cu dânsul o mulţime de comedii şi de năzbutii. Tot astfel, vorbea în termeni foarte nerespectuoşi de şeik-ul Islam, şi când acesta a ajuns să cadă, el se bucura că „acest porc bătrân“ — espresia cea mai despreţuitoare de care se poate servi un turc — încetase de-a domni. Împrotiva ghiaurilor în genere sultanul nu numai că n-are antipatie, ci din contra îi laudă; numai pe greci nu-i poate mistui şi-i încredinţat că, în tot Ţarigradul, grec cinstit şi de treabă nu se află.

— Doamne! Cum nu putem şi noi să-i trimitem peşcheş câţiva greci de Bucureşti, marfă extrafină frizată la Paris, pentru ca acest sultan, iubitor de hărţi, să li scoată pe nas harta republicei universale şi contractul soţial a lui Jean-Jacques.

❦

SERBARE ANIVERSARĂ

[1 septemvrie 1876]

Miercurea viitoare, în 8 septemvrie, va avea loc, în localul Institutului academic, sărbarea aniversară pentru înfiinţarea de 10 ani a acestui stabiliment, deschis la începutul anului şcolar 1866-1867. Toţi tinerii cu diploma de bacalaureat ieşiţi din Institut au primit invitare specială pentru a lua parte la această serbare şi, după cum aflăm, cu acest prilej se va propune formarea unei asociaţiuni între toţi foştii elevi ai Institutului academic, precum asemine asociaţiuni esistă în străinătate. Felicităm pe iniţiatorii unei idei atât de fericite, a căria menire este de a cimenta unirea şi înfrăţirea între toţi tinerii care au stat, mai mult sau mai puţin timp, pe aceleaşi bance, şi s-au adapat în copilăria lor la acelaş izvor intelectual. Cine nu ştie câte amintiri dulci lasă în urmă acest timp fericit şi cât de trainice legături formează!

❦

S-A OBRĂZNICIT TURCUL

[1 septembrie 1876]

Cu ocazia suirei pe tron a sultanului Abdul-Hamid, Măria Sa Domnul a primit, după cum spune „Journal de Bucarest“, o notificare identică cu cea trimisă kedivului de Egipet, beiului de Tunis, șerifului de la Mecca, vilaieturilor de Hedgias și Iemen, apoi guvernărilor generali ai imperiului și comandanților trupelor în campanie. Textul acestei într-adevăr necalificabile notificări este acesta:

Maiestatea Sa sultanul Murad Khan, nefiind restabilit din boala ce l-au cuprins de la venirea sa pe tron, au fost depus conform legii Cheri. Urmând regulele dinastiei otomane, prințul moștenitor legitim, sultanul Abdul-Hamid Khan, s-a suit pe tron astăzi 11 Chaban al anului 1293.

Dumnezeu să 'ngăduie ca venirea sa să fie o cauză de fericire și prosperitate pentru toți supușii săi, Amin.

Veți proclama în public avenirea Maiestății Sale. Urmând vechiului obicei în toate localitățile ce au un fort sau baterii se vor slobozi salve de câte douăzecișiuna bătăi de tunuri de cinci ori pe zi trei zile dupăolaltă, iar sara edificiile publice și celelalte vor fi iluminate.

În 19/31 august 1876. Iscălit: Mehmed-Rușdi“.

Dacă sultanul și vizirul ar veni în țară împreună c-o trupă de voltijori, ca să ne facă plăcerea să se deie preste cap înaintea noastră și a numerosului neam a lui Israil, atunci și-ar vedea visul cu ochii — în toate colțurile de uliță cu slove mări: „Mare caraghiozlâc!! Pentru cea întâi dată în România. Astăzi în ziua (cutare) la 7 oare sara va începe reprezentația vestitului, atotputernicului Abdul-Hamid și a vizirului său Mehmet-Rușdi. Însuși a sa înaltă persoană va executa cele mai grele jocuri pe frânghie, însoțit de vestitul vizir în calitate de clown. Intrarea 50 bani“.

Aceasta ar fi cel mai nimerit mijloc pentru proclamarea în public a Maiestățeі Sale turanice.

❦

TURCIA

[3 septembrie 1876]

Un hat căruia i s-a dat publicitate spune următoarele:

Sultanul Abdul-Hamid declară că a mănținut vechiul ministeriu, care va avea îngrijire să deie libertatea cuvenită tuturor supușilor fără deosebire, să asigure liniștea publică și o exactă mânuire a justiției. Starea critică a imperiului își are originea în reaua întrebuințare a legilor acelora care se 'ntemeiază pe prescriptele religiei otomane; iar starea rea a finanțelor a avut de urmare un discredit general și nedezvoltarea industriei și a comerțului. De aceea se va institui un anume consiliu pentru a privighea punctuala esecutare a legilor și gestiunea financiară. În privirea funcțiilor publice hatul promite că funcționarii vor fi responsabili și nu vor mai fi destituiți fără nici o vină. În fine se vor lua măsuri pentru rădicarea învățământului public și esecutarea reformelor necesare.

Hatul pomenește despre răscoală în modul următori:

Urmând unor răutăcioase inspirații, Bosnia și Herzegovina s-au răsculat. Lor li s-au asociat în urmă Serbia. Pentru a pune capăt acestor vărsări de sânge între fii aceleeași patrii, guvernul va ști să readucă liniștea și să rezolvească această cestiune.

În fine se vestește mănțiunea tractatelor cu puterile vecine.

❦

GERMANIA

[3 septembrie 1876]

„Nord-Deutsche Allgemeine Zeitung“ (organul de căpetenie al principelui Bismark) spune că toate puterile mari s-au unit în părerea de-a crea în sud-estul Europei o stare de lucruri care să asigure pe multă vreme pacea și să fie întemeiată pe principiile umanității și civilizațiunii. De aceea i se dă Turciei sfatul de-a nu se opune dorințelor Europei și de a nu risca pe o singură carte rămășița de puteri de care dispune pentru a opri curentul de libertate ce străbate Orientul. Deși Poarta încă n-a dat un răspuns pozitiv la propunerile puterilor, foaia se crede îndestul de bine inspirată pentru a asigura că, dac-a veni vorba la *„adică“*, Poarta va face o rezistență foarte slabă. — Alte izvoare asigură că puterile vor procede la o serioasă revizuire a tractatului de Paris întru cât privește Turcia și poziția creștinilor de sub dominația ei.

❦

SERBIA

[3 septembrie 1876]

Cu ocazia aniversărei M. S. împăratului tuturor Rusielor, s-a ținut un Te-deum solemn în prezența principelui și a miniștrilor. Orașul Belgrad a fost împodobit cu flamuri și sara iluminat. La banchet, principele a ridicat un toast în care a arătat că Serbia e recunoscătoare pentru sacrificiile ce le face marea împărăție pentru ea și că el va învăța pe copilul său respectul și iubirea ce o datorește țariului.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[3 septembrie 1876]

Luni în 30 august/11 septem. la 8 oare dimineața a sosit în Sibiu cu tren espres deputațiunea trimisă de M. S. Domnul României, pentru întâmpinarea și salutarea M. S. împăratului Austro-Ungariei. Această deputațiune consistă (după „N. fr. Presse“) din d-nii Ioan Brătianu, ministrul de finanțe; Nic. Ionescu, ministru de externe; colonelul Condraț (?), adiutantul domnesc; și d. Comeliu, secretar al M. Sale. La 5 oare după amiazăzi d-nul Brăteanu, împreună cu deputațiunea, a fost primit de către Maiestatea Sa. Deputațiunea română a fost invitată la prânzul curții. La primirea ce-a făcut-o deputațiunei primăria orașului Sibiu, d-nul Brăteanu a dat asigurări asupra reciprocității de interese ce există între România și Imperiul austro-ungar.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[3 septembrie 1876]

Mișcări sau ciocniri mai însemnate nu avem de înregistrat. Spre Muntenegru turcii ocupă lagărul întărit de la Podgorița și au făcut mișcări

demonstrative spre Dukla. În Scutari au sosit mari transporturi de turci răniți în bătălia de la Spuț, asupra căria atât buletinele turcești cât și cele muntenegrine tac. Turcii au ars monăstirile Cozoriev și Dobroițevo, amândouă locuri de adunare pentru insurgenții din Herțegovina. Din Seraievo se vestește că răscoala în Bosnia de Nord e aproape stinsă; încercările colonelului sârbesc Despotovici de-a răscula țara au rămas fără succes, provințiele Seraievo, Travnic și Bania-Luca sunt liniștite. În Serbia turcii înaintează pe malul Moravei spre Deligrad; în Alexinaț se află încă zece batalioane sârbești.

❦

TEATRU ÎN GRĂDINA PRIMĂRIEI

[3 septembrie 1876]

De luni seara încă se anunțase prin placarde mari că a doua zi, marți, va avea loc o reprezentație extraordinară în beneficiul D-lui Alexandrescu. A trebuit numai să fie anunțat pentru ca publicul să se grăbească a găsi pe beneficient, spre a-și reține mai de timpuriu locuri.

În adevăr, până în seara reprezentației toate biletele erau date. Piesele ce s-au jucat au fost: 1) „Omul care-și ucide femeia“, comedie în 2 acte, și 2) „Crai nou“, operetă într-un act. În piesa întâi rolul *Pupinel* a fost jucat de beneficient cu talentul de care totdeauna a dat probe și pentru care și-a câștigat deja simpatia publicului în timp de patru ani de când se află aice. D-ra Petrescu în rolul *Savini,* îndrăznim a zice, a fost originală, drept care a și căpătat dese aplauze. Rolul *Onorina* a fost de astă dată bine esecutat de d-ra Dimancea. Mărturisim că ceea ce a plăcut mai mult publicului a fost opereta „Crai nou“. Jocul actorilor a fost foarte plăcut. Vom cita în prima linie pe d. Alexandrescu, pe care în rolul *Ispravnicul,* ce a fost jucat într-un mod caracteristic, publicul l-a aplaudat cu vioiciune. Nu mai puțin și rolul *Anica orfana*, jucat de d-ra Petrescu; cât despre rolul *Dochița*, jucat de d-ra Dimancea, de astă dată constatăm că d-sa, memorându-și bine rolul, l-a executat destul de bine. Vadă acum însăși d-sa dacă observarea făcută de noi dumineca trecută relativă la d-sa n-a fost justă. În ce privește rolul *Leonaș* vom zice numai că actorul ce l-a jucat să-și dea pentru viitor mai multă osteneală în memorarea rolului și în pronunțarea cuvintelor, căci greșește adeseori. În rezumat, reprezentația de marți sara a fost bine primită

de publicul ce au asistat, iar la oarele 10 s-a sfârșit în aplauze. — Cu această ocaziune nu găsim de prisos de a atrage serioasa atențiune a celor în drept spre a lua măsurile cuvenite ca scandaluri ca acela de marți seara să nu se mai repete. Cerem și stăruim cu tot dinadinsul ca autoritatea competentă să ia act de scena petrecută în acea seară, pentru a face ca fanfaronadele și cavalerismul ce unii din d-ni întrebuințează să înceteze *atunci măcar* când ei singuri își recunosc vina lor, când ei singuri sunt cauza scandalului.

❦

ANTIHRIST

[3 septembrie 1876]

Dr. Hermann Rohling care, după ce fusese profesor de teologie în Münster, a trecut apoi în America, unde a dezvoltat o însemnată activitate întru crearea de institute catolice de creștere, a publicat în a. 1875, în San-Louis, o scriere intitulată „Antihrist și sfârșitul lumei“. În ea d-rul dovedește, din scrierile sfinților părinți și ale altor teologi, că Antihrist se va naște în cele dentâi zecenii ale secolului viitor, deci între 1900 — 1910. El va fi mai întâi un principe mic, dar apoi va deveni sultan turcesc și va supune repede tot Occidentul. Cu această ocazie el va preface domul din Colonia în grajdi de cai. În urma acestora el își va supune pământul întreg. Venirea lui Antihrist a fost împiedecată — zice autorul — prin existența Sfântului Imperiu Roman. Acesta a fost înlăturat de fapt în a. 1810, în 1866 a pierit până și umbra lui, deci nu se mai opune nimica venirei lui Antihrist. Ea va fi precedată de un război universal, care va devasta însă mai cu samă Europa, apoi se va naște un întuneric material ce va dura mai multe zile. Prin acesta vor pluti cete de demoni, cari vor zugruma pe contrarii bisericei. Mai mulți sfinți părinți sfătuiesc că în această noapte vor fi de mare folos rugăciunea către îngeri, către regina îngerilor și aprinderea de făclii sfințite. Tot în această vreme se vor ivi oameni apostolici, cari vor boteza 144.000 de evrei. După ce se vor întâmpla aceste toate, va veni abia Antihrist. — D-rul Rohling, care scrie toate acestea, este în prezent profesor de teologie la Universitatea din Praga.

❦

LĂMURIRE

[3 septembrie 1876]

Curierul intereselor generale cere lămuriri cum de noi am răspuns la notificarea Turciei făr' a aștepta replica oficială a onor. ministru de esterne. Spus-am noi totdeauna că redacția acelei foi are nevoie de învățătură ca să poată deosebi lucrurile. Eh bien! scump elev, iată cum stă treaba. Notificarea pe care am publicat-o *într-adins* între *diverse* nu este de natură diplomatică, nu i se poate atribui caracter *oficial*, căci nu vine de la ministeriul de esterne al Turciei, ci este o circulară „cătră prefecți“ cum am zice a ministrului turcesc de *interne*. Prin urmare trebuie considerată ca *nulă* și *neavenită*, căci forma, oficiul de la care emanează cuprinsul ei esclud de mai nainte orice răspuns. Ea poate provoca cel mult o ceartă diplomatică între ministerul nostru de *esterne* și ministeriul de *esterne* turcesc, al cărei obiect n-ar fi însă notificarea în sine, ci necuviința amploiaților turcești.

Afară de aceea, această notificare, să fi venit chiar de la ministerul de esterne al Turciei, ea se consideră ca nulă și neavenită, fiind adresată „Coroanei“; și, pentru Coroana României, vizirii și muftii sunt turci tot atât de pahotnici ca și cel care ni cere lămuririle de față. Prin urmare între orice „liude“ și Coroană nu poate avea loc așa nitam-nizam corespondență diplomatică — căci nu poate avea loc în nici un caz. Ce s-ar zice oare dacă într-o bună dimineața un redactor oarecare s-ar drapa în pașă turcesc (l-ar crede toată lumea după mutră) ș-ar începe a da porunci în numele sultanului? Acest turc „novissimi generis“ ar fi cel mult competent de a intra direct în corespondență cu craii din împărăția Goliei, dar nu cu suverana maiestate a unui popor. Ei bine, tot atâta competență are un vizir de-a se adresa în mod direct către suveranul unei nații. C-un cuvânt: vizirii, muftii, kadii mari și mici, în actele lor care trec peste graniță, sunt persoana private cari pot fi pedepsite în mod disciplinar pentru o necuviință comisă, dar aceste necuviințe nu pot ajunge niciodată la culmea asupra căreia se aruncă, nici pot fi considerate ca acte oficiale între stat și stat. Luarea lor în râs nici ucide prestigiul unei foi de publicații judecătorești, nici compromit pe guvernul sub care apare — ci se răspunde numai la necuviința unui supus turcesc (fie acela chiar vizir) prin meritata ironie a unui supus românesc.

Din fericire însă o asemenea procedură vis-a-vis de demnitarul turcesc este acuma de prisos, de vreme ce comunicatul, reprodus după n-rul din 1/13 septemvrie al Monitorului arată că necuviința despre care a fost vorba nu s-au întâmplat de loc.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[5 septembrie 1876]

Sub data de 11 septem. st.v. se vestește c-a avut loc o bătălie între turci și sârbi pe linia Vucania — Androvaț — Corman, în următoarele împrejurări. În 30 aug./11 sept. la 5 oare dimineața armatele de pe Timok și Morava sub comanda lui Cernaieff și Horvatovici au luat drumul spre Alexinaț prin Nericev-Han pe malul drept al Moravei; mișcarea strategică a fost făcută însă astfel că Horvatovici, executând o strălucită înconjurare, le-a venit turcilor în spate. El plecase din Deligrad preste Djunis și mai departe îndărătul inamicului până la Siliegovaț. Deodată începu atacul vehement din două părți, Cernaieff asupra frontului inamic, Horvatovici dindărătul lui. Turcii se aflau postați între Târmian și Androvaț și-au încercat a face pod peste Morava la locul numit Babovişte. În vremea când voiau să clădească au fost atacați de către Horvatovici. Astfel focul se încinse și se răspândi cum am zis pe întreaga linie Vucania — Androvăț — Corman. În vremea luptei Cernaieff a trimis la Vucania două brigade pentru a tăie turcilor drumul spre Tesița. Lupta a durat până la 6 ¼ oare sara și telegrama trimisă de Cernaieff chiar constată că turcii s-au luptat cu multă bravură; ba prin atacul lor impetuos a silit pe mai multe batalioane sârbești la retragere. Dintre sârbi s-au purtat mai bine comandantul „legiunei iataganului“, unu anume Mașa Vârbița, care-n unire încă cu două batalioane să fi făcut minuni de bravură. A doua zi dimineață lupta a reînceput prin atac din partea turcilor. Care să fi fost rezultatul acestei lupte reînnoite nu știm.

❦

ANGLIA

[5 septembrie 1876]

Cu toate meetingurile ținute asupra cruzimilor comise în Bulgaria, guvernul englez nu va schimba politica sa în privirea Orientului. Lord Derby, primind două deputațiuni de uvrieri, cari i-au supus rezoluțiunele lor și a cerut intervenirea guvernului în favoarea creștinilor din Orient, a răspuns că chestiunea aceasta nu e tratată de nici una din puterile Europei din punctul de vedere al umanității numai, ci că pretutindenea e amestecată cu interese politice de cea mai mare gravitate, de aceea lordul crede că trebuie să se lase libertate de acțiune ministeriului, care va face tot ce-i stă prin putință în favorul creștinilor, făr' a abstrage însă de la interesul bineînțeles al Angliei. Prin meetinguri neliniștitoare însă guvernul ar fi împiedecat de a lucra orișice ar fi. Deputațiunele i-au mulțămit lordului pentru esplicările date.

❦

CĂRȚI DIDACTICE

[5 septembrie 1876]

Unii răuvoitori par a fi răspândit zgomotul că ediția nouă a cărților didactice compuse de Creangă, Ienăchescu și asociații n-ar fi ieșit de sub tipar și nu s-ar fi găsind de vânzare. Suntem autorizați a declara că părinți, elevi și institutori își pot procura *oricând* și în număr *oricât de mare* cărțile în cestiune chiar de la autorii lor, d-nii Creangă, Ienăchescu și asociații. Aceste cărți sunt: *Metoada nouă de scriere și cetire, Povățuitorul la citire prin scriere* (escelent manual pentru uzul *învățătorilor* cari voiesc a aplica cu succes și mai mare *Metoada nouă.* Despre acest opuscul am vorbit într-un rând în ziarul nostru); și în fine *Învățătorul copiilor,* carte de citire pentru clasele primare.

❦

[8 septembrie 1876]

Jurnalistica din țară e agitată de incidentul telegramei viziriale cătră M. Sa Domnul. Se știe că acest incident a fost provocat de cătră ziarul francez „Journal de Bucarest“, care-a reprodus acea pretinsă circulară după organe de publicitate din Constantinopole. Luând act despre acea scrisoare, chiar

organele cari puteau fi foarte bine informate au dat alarmă, până ce comunicatul Monitorului (publicat de noi în numărul trecut) a lămurit oarecum poziția amândoror grupelor de organe din București.

„Românul“ asigură că ministeriul nostru de externe ar fi răspuns la telegrama ministeriului turcesc prin o notă de felicitare, care prin formă și cuprins corespunde pe deplin uzurilor diplomatice ce se observă în relațiile dintre două state neatârnate.

Zgomotul se răspândise cu atâta violență din cauză că „Journal de Bucarest“ era privit de organ inspirat de cătră ministeriul nostru. În urma furtunei, redacția acelui ziar găsește ocazie de a declara că nu stă în nici o legătură cu acel ministeriu și că notificarea în cestiune a fost reprodusă din „Turquie“, organ semioficial al guvernului otoman.

❦

O DIAGNOZĂ SUPERFICIALĂ

[8 septembrie 1876]

Se zice că, sunt acum două săptămâni, o domnișoară din hotelul Rusia, simțindu-se în stare anormală, a chemat și consultat pe d. dr. Otremba, care a constatat o graviditate cam de trei luni; în urmă, consultând pe d. dr. Max, acesta fără a ține samă de împrejurări au întrebuințat un instrument metalic care a provocat avortare. Fătul, productul concepțiunei, se păstrează și astăzi la d. dr. Ratcu, unde se poate vede.

Dacă aceasta este adevărat, parchetul ar trebui să nu stea inactiv, căci faptul constituie un delict pedepsit de lege. În caz contrar să se constate că d-rul nu este culpabil și că este o acuzațiune nefundată ce i să aduce, ceia ce nu trebuie să esiste.

❦

OBRĂZNICIE

[8 septembrie 1876]

Evreul Otto Max, unul dintre antreprenorii grădinei Chateaux aux fleurs este de-o impertinență rară. Deși un public foarte numeros vizitează acea

grădină, fiindcă e în mijlocul orașului, acest tânăr se poartă într-un mod foarte necuviincios și a dat până acuma loc la mai multe conflicte, din cari în genere a ieșit pălmuit. Un caz s-a mai întâmplat acum câteva luni, când a aruncat o garafă în capul unui consumator, delict pentru care a fost pedepsit cu 600 de franci amendă. Mai zilele trecute impertinența acestui tânăr evreu i-a atras câteva palme de la un căpitan. În fine duminică sara a provocat din nou un conflict, căci a avut obrăznicia de-a pălmui, ce-i drept numai pe-un coreligionar al său, pe d-nu Moritz Brander, pentru că acesta se esprimase că jocul actorilor merită fluierat. Astăzi aflăm însă un ciudat detaliu asupra onorii evreiești. Moritz Brander, agent al societății Dacia, s-a împăcat cu Otto Max, pentru 200 de franci, pe care cel dentâi i-a pus în buzunar, renunțând de-a face acțiune corecțională. Nouă ni se pare însă că lucrul nu se poate sfârși astfel. Acest delict s-a întâmplat în public, care era să-l trateze pe Otto Max într-un mod foarte patriarcal, dacă nu credea că justiția își va face datoria. De aceea atragem atenția organelor polițienești și judecătorești asupra acestui caz și cerem pedepsirea lui. Altfel lumea care vizitează grădina ar putea fi expusă din nou la insultele acestui obraznic.

❦

SERBAREA ANIVERSARĂ PENTRU ÎNFIINȚAREA DE ZECE ANI A INSTITUTULUI ACADEMIC DIN IAȘI

[12 septembrie 1876]

După cum am anunțat într-un număr trecut, sărbarea aniversară pentru întemeierea de 10 ani a Institutului academic s-a făcut miercuri, în 8 septemvrie. De pe la 11 oare au început să sosească invitații, compuși din foști elevi ai institutului, ieșiți cu diploma de bacaureat, și din corpul didactic al acestui stabiliment. Elevii prezenți acum în Institut au fost reprezentați prin cei întâi clasați, la sfârșitul anului școlar trecut, din fiecare secțiune de liceu. Banchetul s-a început pe la 11 ½ oare, în sunetul unui marș esecutat de muzica Regim. V. Dintre foștii elevi bacalaurei ai Institutului academic, al căror număr este până astăzi de 111, au fost prezenți vro 47. Ceilalți au fost împiedecați de a lua parte la această sărbare școlară, sau pentru că se află la studii în străinătate și nu s-au înturnat în țară de vacanție, sau din deosebite alte cauze. Cei mai mulți însă au adresat, prin

scrisori sau prin depeșe trimise chiar în ziua banchetului, urările lor pentru prosperarea Institutului academic. La sfârșitul banchetului, d. N. Culianu, unul din vechii asociați fundatori, luând cuvântul, a făcut istoricul înființării Institutului, arătând deosebitele faze prin care el a trecut de la 1866 și până azi, cu îmbunătățirile ce a primit succesiv. În mijlocul aplauzelor generale, d-sa a sfârșit făcând apel la unirea și înfrățirea tuturor tinerilor ieșiți de pe bancele Institutului și esprimând dorința de a se perpetua și pe viitor această sărbare decenală. După d. Culianu, cel întâi pahar a fost ridicat de d. S. Vârgolici în sănătatea părinților, care prin sprijinul lor material și moral au contribuit la prosperarea Institutului academic și la dobândirea numelui de care se bucură astăzi în țară. D-sa de asemine a făcut apel la strânsa unire între toți elevii Institutului, trecuți, prezenți și viitori. D. I. Melik, ridicând apoi un pahar, a băut în sănătatea absenților, între care era și un fost asociat fundator a căruia amintire, ca profesor, va rămânea neștearsă în analele Institutului. În urmă, unul din foștii elevi, d. Meissner (bacalaureu în 1870), doctor în drept din Berlin, a ridicat un pahar pentru prosperarea Institutului și în sănătatea tuturor profesorilor, iar d. Budnărescu, ca cel întâi pedagog în Institut, a închinat în sănătatea corpului pedagogic prin câteva cuvinte de o sinceră emoțiune. De aseminea d. Mihalcea (bacalaureu în 1873), student la universitatea din Iași, a esprimat, în numele camarazilor săi, recunoștința lor către Institut. Au mai vorbit și alți domni, foști elevi, ridicând deosebite pahare, între care d-nii Penescu, frații Filip și N. Xenopol, L. Cosmovici ș.a. Apoi d. A. D. Xenopol, ca cel întâi bacalaureu ieșit din institut, într-un discurs întrerupt prin unanime și călduroase aplauze, a arătat necesitatea de a întreținea în cursul vieței relațiile de prietinie făcute în școală și a conchis propunând fundarea unei *Asociațiuni a foștilor elevi ai Institutului academic*, a căria statute le-a și cetit d-sa.

Ideea a fost primită cu aclamațiune și tot prin aclamațiune s-a ales comitetul viitoarei asociațiuni, compus din d-nii A. D. Xenopol, președinte, d. Melik casier și d. Mihalcea secretar. În tot timpul banchetului, muzica militară a esecutat deosebite arii, între care și o horă, însoțind închinarea paharelor. Banchetul s-a sfârșit după 2 ½ oare, în mijlocul celei mai cordiale veselii.

Aflăm că în curând se va publica în broșură o dare de samă detailată despre această interesantă sărbare, cea întâi (după cât știm), de felul acesta care se face în țara noastră. Ar fi de dorit ca esemplul să fie urmat și de alte stabilimente de instrucțiune, și o asociațiune, bunăoară, a foștilor elevi ai

Academiei din Iași ar fi foarte numeroasă și ar prezenta cel mai mare interes.

❦

[12 septembrie 1876]

Publicăm mai la vale răspunsul d-lui dr. Emil Max la notița inserată în ziarul nostru no. 100 din 8 septemvrie și declarăm că aserțiunile cuprinse în ea sunt provenite din informațiunele ce ni le-a dat d. dr. Ratcu.

Iași, 1876, sep. 9

Domnule Redactor,

În foaia d-voastră No. 100, din 8 sept., am cetit o notiță sub titlul „o diagnoză superficială“ pe care vă rog a o rectifica în modul următori:

1) Nu este adevărat, că d. dr. Otremba a constatat graviditate la numita damă.

2) Nu este adevărat că eu am aplicat niște instrumente care ar fi provocat avortare.

Ci faptul este precum urmează: în luna lui iunie anul curent am vizitat ca medic de câteva ori pe numita damă la hotelul Pârlita, tratând-o pentru niște crampuri de stomah și, vindecând-o, n-am mai văzut-o până la mijlocul lui august, pe când într-o noapte am fost chemat la hotelul de Rusia la o damă bolnavă de facere; sosind acolo am recunoscut pe sus numita damă, care se afla în adevăr periculos bolnavă din cauza unei emoragii însemnate; pe lângă bolnavă am găsit pe onor d. dr. Ratcu, care scosese un făt avortat dintr-însa, la care ocazie s-a rupt funia buricului și d-sa să năcăja deja de trei oare spre a scoate și locul rămas înăuntrul și a opri emoragia.

După ce am dat ajutorul necesar și am parvenit a opri scurgerea de sânge, am discutat cu d. dr. despre etatea fătului, care pretindea d. dr. că ar fi de 5 luni trecute, pe când eu susțineam etatea ca de 10— 12 săptămâni. Cu scop de convingere, d. dr. Ratcu a luat fătul cu dânsul și după câteva zile, întâlnindu-ne, a convenit că, după măsurare și studiare cu ajutorul cărților și a unui coleg al său, a constatat în adevăr etatea fructului ca de 3 luni.

După care am și uitat cazul cu totul, pe când ieri mă trezesc cu sus citata notiță în jurnalul d-voastră, prin care mă văd lovit într-un mod inesact și răutăcios în onoarea și știința mea.

Resping cu indignațiune acest atac și cu această ocazie nu pot a mă abține de surprindere asupra ușurinței unui jurnal „oficial și serios“ care vine a ataca prin publicitate reputațiunea și știința unui om ce este în drept a zice că, prin aplicațiunea sa în timp de 16 ani, a dat urbei și țării destule dovezi de capacitate și onestitate.

Primiți d-le Redactor încredințarea considerației mele.

Emil Max, doctor în medicină și în hirurgie, acoucheur și profesor artei moșitului.

Nimeni nu ne poate obliga de a crede sau nu întâmpinarea d-lui dr. Max; cel puțin informațiile cuprinse în notața noastră și în întâmpinarea de mai sus sunt *egale* în privirea valorii sorginții de unde ne vin și am publicat, cu aceeași nepărtinire, atât pe una cât și pe ceilaltă. Prin urmare la rândul nostru respingem imputarea de ușurință și declarăm că pentru noi și una și alta din părți au dreptul a pretinde o egală încredere. Dacă faptul în sine e eronat sau nu, e o cestiune pe care nu o poate rezolvi redacția unei foi (a cărei bună credință poate fi indusă în eroare), ci numai specialiști care ar lua afacerea asupra-li spre cercetare.

❦

[17 septembrie 1876]

Din sorginți autorizate se vestește în sfârșit că toate puterile garante s-au învoit asupra propunerilor de pace pe cari le vor face Porții. Baza acestor propuneri este un program format de cabinetul englez și până acuma s-au și făcut pașii necesari pentru ca Poarta să declare adeziunea sa la acele propuneri.

Pe de altă parte sultanul, silit de ținuta poporului englez și convins că numai în acest mod se poate prelungi existența statului turcesc în Europa, s-a hotărât a face toate concesiunile posibile, lăsând ca rivalitățile dintre puteri să le modereze și să li deie acea corectură care să convie mai mult ori mai puțin tuturor. Și într-adevăr acum, când scriem aceste șiruri, nici nu mai este vorba de opinia Turciei, ci numai de cererile Austriei, pe de o parte, de ale Rusiei pe de alta. Austria ar dori ca provincilor răsculate (Bosnia, Bulgaria, Herzegovina) să li se deie cât se poate de puțină autonomie, Rusia cere cât de multă. Între aceste opinii divergente se vede că lucrează cu liniște diplomația cancelariei germanice. Astfel textarea acelei cancelarii formulează în definiție clară îndreptățirile provinciilor răsculate ca o autonomie administrativă, adică ca un sistem de instituții prin care populațiunile să fie puse în starea de-a controla actele organelor esecutive *locale* și a se garanta în contra mânuirei arbitrare a autorității statului. Cu această textare dispar prevențiunile Austriei, care se temea de formarea unor nouă state semisuverane, căci redactarea de față nu cuprinde decât o administrație locală ameliorată.

Cât despre condițiile de pace față cu Serbia și Muntenegru, baza lor e *statu-quo*, cu toate că Muntenegrul va căpăta un mic teritoriu. Suspensiunea

ostilităților s-a prelungit până la 21 septemvrie st. vechi.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[17 septembrie 1876]

Deodată cu regularea în principiu a încurcăturilor orientale a reapărut cestiunea învoielei între cele două jumătăți ale monarhiei austro-ungare. Deci s-a început din nou conferențele între miniștrii austriaci și ungurești în privirea revizuirei pactului fundamental din 1866.

❦

[17 septembrie 1876]

Din *Bucovina* se vestește moartea unuia din coborâtorii familiei istorice a Costineștilor. Alexandru, cavaleriu de Costin, coborâtoriul unei din cele ilustre familii a vechei Moldove (nume cunoscut din hrisoave încă de pe la anul 1392) a repauzat în 30 aug. a.c. El a servit în ramura judecătorească, în a. 1863 a fost deputat în camera provincială (Dieta) Bucovinei, în 1868 a fost numit notari al orașului Cernăuți.

Este unul dintre fondatorii „bibliotecei țării“ și a „societăței pentru cultura și literatura poporului român din Bucovina“. A fost înmormântat în mormântul familiei la Șipeniț.

❦

ARHEOLOGIC

[17 septembrie 1876]

În împrejurimile mănăstirei Putna s-a aflat un paloș și o durdă din secolul al XIII-lea, adică anterioare descălecărei lui Dragoș Vodă. În biserica catedrală din Pșemisl (oraș între Liov și Cracovia) s-a aflat o icoană cu următoarea inscripție română: „mai 7228/1730 Io Ilieș Vodă (?) am făcut această sfântă icoană pentru ispravnicul Todoroșco Fărgășanu“. Nu putem

garanta că data a fost bine descifrată, cel puțin pe la 1730 nu întâlnim nici pe-un Ilieș Vodă.

❦

[19 septembrie 1876]

Fiindcă în Senat sunt șesesprezece locuri vacante, iar alegerile pentru complectarea numărului sunt fixate pentru zilele de 26 și 28 septemvrie, jurnalistica din București dizbate asupra importanței acestor alegeri. E evident că într-un corp ce lucrează uneori cu 35 sau 36 de membri șasesprezece voturi nouă pot deveni hotărâtoare. De aceea foile amânduror partizilor sfătuiesc pe alegătorii din colegiul I și al doilea a județelor respective să ieie parte la operația electorală, fiecare din ele cu speranță de a vedea reieșind candidații săi, unii spre a mănținea, ceilalți spre a schimba fața actuală a lucrurilor.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[19 septembrie 1876]

Suspensiunea ostilităților, propusă de Poartă până la 28 l.c., Serbia a respins-o. Ministrul de esterne Ristici o comunică aceasta prin o circulară adresată agenților diplomatici și consulari ai puterilor. Nota spune că suspensiunea ostilităților, în felul acordat de Poartă, fără *linie de demarcație* și fără o *zonă neutrală*, dă loc la o mulțime de inconveniente mai ales în valea Moravei, unde între armatele dușmane nu-i un spațiu mai mare decât de jumătate cât ajunge bătaia unei puști, din care cauză armistițiul acesta neformal e adesea înfrânt din partea turcilor, dupre cum ministrul a și notificat-o puterilor prin adresele consecutive din 6, 7 și 10 septemvrie. Nota încheie că guvernul princiar nu mai poate da ordine pentru prelungirea unei situații care, după cum dovedește esperiența, nu se poate mănținea și care s-a sfârșit la 12 a l.c. Guvernul sârbesc dorește încheierea unui armistițiu în regulă cu condițiuni corespunzătoare și de-o durată suficientă.

În urma acestora, telegramele vestesc că ostilitățile s-ar fi început din nou, și anume că sârbii ar fi trecut Morava pe la Dolni-Liubes, atăcând

divizia Hafiz * Pașa. Sârbii au fost respinși.

❦

JURNAL NOU

[19 septembrie 1876]

„Prezentul“ (ziar conservator) apare la Bacău o dată pe săptămână și costă 12 lei noi pe an, 7 pe jumătate de an. Scris în tonul general al jurnalisticei noastre, își începe n-rul 1 cu următoarea frază imposibilă:

Jurnalistica într-un stat este o putere care luptă pentru sau contra cu cei ce guvernează. Totdeauna însă este espresiunea opiniunei de care aparține.

Altfel promite a nu fi a nimănui personal, ci numai al dreptului și legalității.

❦

UNIVERSITATEA DIN CERNĂUȚI

[19 septembrie 1876]

Catalogul de lecțiuni al acestei universități pentru semestrul de iarnă a. 1876-77 conține o dare de samă statistică asupra frecuenței din semestrul de vară trecut. Preste tot au fost înscriși 177 de auditori, dintre care 101 au vizitat facultatea juridică, 38 cea teologică, iar alți 38 facultatea filozofică. Contingentul cel mai mare de elevi l-au dat Bucovina chiar (109) apoi urmează Galiția (55) Transilvania (5) Moravia (2) *România* (2) Boemia (1) Austria-de-sus (1). După naționalitate elevii au fost:

73 germani, *47 români,* 32 rusneci, 23 poloni.

Între frecuența semestrului de iarnă și a celui de vară a anului 1875-76 n-au fost deosebire. Pentru anul scolastic curent s-au ales următorii funcționari: rector magnificus d. Zieglauer de Blumental (de la fac. fil.); prorector: cunoscutul renegat român Tomașciuc, iar decani: d. Onciul la facultatea teologică, Klein Wächter la cea juridică, Goldbacher la cea filozofică. Senatul universității îl vor completa d-nii Comoroșanu, baron Cannstein și Kalujnițki.

❦

SERBIA

[22 septembrie 1876]

Corespondentul ziarului „Temps“ scrie următoarele:

Oamenii din diviziunea lui *Horvatovici, azi cea mai bună din armata sârbă,* deteră semnalul (proclamărei). O particularitate curioasă: în această diviziune sunt mulți români. Aceștia dovediră căldura capetelor lor românești, arătând cea mai vie esaltațiune; îngenunchiară, sărutând pământul, făcându-și cruce în mai multe rânduri.

Știți că la începutul ostilităților, românii din districtele orientale erau universal acuzați de către sârbi de lașitate și trădare. Ei într-adevăr nu se băteau prea bine; însă se mai împodobea, mijloc comod de a nu mărturisi lipsele de curagiu ale sârbilor. Să spunem, pentru onoarea rasei latine, că cu ajutorul disciplinii și al esperienții, frații noștri de limbă, românii, *devin din contra soldați escelenți* și nu dezmint sângele roman care curge amestecat în vinele lor ca și în ale noastre. Diviziunea Horvatovici este aceea care a esecutat acel frumos marș *tournant* din Bania prin Kniajevatz, la Alexinatz, repetând astfel fără zgomot ceea ce turcii făcuseră pe un drum facil. Ea este aceea care, după lupta de la 1 septemvrie, *a făcut cele mai mari serviciuri.* Departamentele române au suferit mai mult decât celelalte din cauza prezenței turcilor în valea Timockului, de aci negreșit acel extraordinar entuziasm.

După cum am anunțat în n-rul de duminică, războiul au reînceput. În cercurile diplomatice se crede totuși că nota lui Ristici care vestea puterilor reînceperea ostilităților, ba chiar războiul însuși nu vor fi în stare de-a împiedeca acțiunea pacifică a puterilor, mai cu samă fiindcă Poarta dăduse a înțelege mai dinainte că primește condițiile de pace propuse de puteri și că singura ei rezervă este de a nu se cita anume provinciile în care are a se introduce reforma administrativă, pe când puterile pretind citarea în tractat a provinciilor Bosnia, Bulgaria și Herzegovina.

În aceeași vreme Norddeutsche Allgemeine Zeitung (organul cancelarului germanic) publică o corespundență din Petersburg care aruncă o ciudată lumină asupra renumitului acord ce domnește între puteri în privirea pacificării Orientului. În ea se spune că Rusia nu e mulțămită cu concesiile ce le acordează proiectul Angliei, ci dorește formarea de mici

state autonome cu principi ereditari având raporturi de vasalitate cu Poarta egale cu acele ale României. Aceste state ar fi tributare însă abia peste câțiva ani, având nevoie de a răsufla și a se întrema după pustiirile războiului civil.

Cestiunea proclamărei principelui Milan de rege al Serbiei e deocamdată in suspenso. Principele să fi promis de-a nu pune nici o valoare pe titlul de rege, nici de a deduce drepturi nouă din el, a declarat însă totodată că are nevoie atât de Cernaieff cât și de armată și nu poate să-i dezavueze în momente așa de grave. Poarta pân reprezentanții ei au înștiințat puterile că va reîncepe ofenziva împrotiva Serbiei.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[22 septembrie 1876]

Asupra bătăliei din 16/28 septemvrie avem următoarele detalii. La 8 ore dimineață sârbii comandați de Cernaieff și Horvatovici au început lupta în contra turcilor, prin surprindere, căci acești din urmă sperau în continuarea armistițiului. Sârbii trecură Morava pe la Baboviște și Buimir, locuri pe care le ocupară, pe când Horvatovici, operând îndărătul turcilor, ocupă Krușie, spre a li tăia turcilor comunicația cu Niș. La 12 ore de-amiazăzi sârbii luaseră Buimir, la 8 sara după o sângeroasă luptă forțară Teșița cu asalt strigând: „Trăiască Regele!“ Lupta principală a fost la Krevet, unde Cernaieff a comandat în persoană. Din aceste detalii se deduce că turcii sunt înconjurați în pozițiile lor.

Dar lectorul, obicinuit cu buletinele de victorii de pe *acest* câmp de război, întorcând pagina și cetind de-a 'ndărătelea va găsi tocmai contrariul celor susținute de sârbi. După telegrama din Constantinopole atacul sârbilor au fost respins cu vigoare, iar turcii *și-au* mănținut pozițiile de până acuma. Totodată se vestește o victorie însemnată a turcilor lângă Deligrad. Ranko Alimpici s-au întors la comanda sa a armiei de pe Drina, iar armia de pe Ibar e pusă acuma sub comanda generalului rusesc Novoseloff.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[22 septembrie 1876]

Zilele acestea împăratul Austriei a primit o scrisoare confidențială din partea împăratului Rusiei prin trimisul estraordinar generalul Sumarokoff. Presa oficioasă germană, austriacă și rusească caută a arăta că cuprinsul acestei scrisori e menit a asigura și mai mult pacea generală a Europei și a strânge legăturile de amiciție între amândouă imperiile. Cu toate acestea ni se pare ciudată brusca însărcinare ce i s-a dat generalului Sumarokoff de-a aștepta în Viena până ce împăratul Austriei va răspunde și de-a duce acest răspuns imediat la Livadia, unde-l așteaptă împăratul Alexandru. Cine cunoaște importanța jurnalisticei oficioase și precauțiunea cu care ea răsuflă va compara între ele răsuflările lor de natură foarte varie și va fi pe urmele adevărului. Acea scrisoare cuprinde, după un organ oficios, asigurări despre *identitatea* intereselor Austriei și Rusiei; deducem că aceste interese sunt identice în *Orient.* Dar ce voiește Rusia în Orient? Aicea ni răspunde un alt organ oficios: formarea de state autonome sub principi ereditari. Dar din ce Case vor fi acești principi? Din Casa Rusiei și a *Austriei.*

Iată dar vechiul plan, atât de des dezmințit, ivit sub forma unei nouă propuneri de-a împărți Turcia de pe-acuma. Însărcinarea d-lui Sumarokoff de-a *aștepta răspuns* e un semn că Rusia e nerăbdătoare și dorește ca Austria să se hotărască odată — în caz contrariu va realiza ea singură planurile sale.

❦

[22 septembrie 1876]

Acest articol, însemnat prin pregnanța judecății și prin o curățenie de limbă abia obicinuită în jurnalistica română, e scris de d-nul Eugen Brote și publicat în foișoara „Telegrafului român“. Din el se va vedea că deceniile din urmă ale culturei române au în toate părțile Daciei un caracter unitar, care s-ar putea însemna cu cuvintele: irosirea (risipa) puterilor vii ale poporului românesc pentru crearea de forme de cultură goale și de prisos. Dar românii din Transilvania și Ungaria nu și-au putut face mendrele în largul lor; puterile vii ale nației erau deja angajate la o dezvoltare istorică și de stat străină, împrejurare care, până la domnia fraților maghiari, ni se pare până la un punct demnă de invidiat. Absolutismul austriac a fost o adevărată

școală de deprindere la muncă fizică și spirituală și sub acel regim sobru florile deșerte a tinerei și neîncercatei Asociațiuni ar fi făcut loc altor flori care să producă sâmburi de propășire. Formele, primite și susținute acolo de bună voie și prin contribuiri libere, la noi au fost *impuse* poporului de căpățânele frizate la Paris. Poporul nostru din România are de susținut cu miile formele goale de cultură, în care nimica nu e real decât plata personalului însărcinat cu pisarea apei în piuă și, pe când în Transilvania irosirea de puteri e restrânsă la minimul contribuțiilor de bună voie, la noi urmarea acelei risipe este sărăcia și mortalitatea continuă a nefericitei rase, care e silită a purta în spate tot aparatul greoi și netrebnic al semicivilizațiunei de la Dunăre, precum felah din Egipet întreține silit teatrele și operele franțuzești ale Khedivului. Pe de altă parte băgăm de seamă că soarta oamenilor care spun adevărul e aceeași la noi ca și-n Transilvania: „Cine zice că idolul trebuie zdrobit, vânzător este“. De-aceea vedem și pe d. Brote așteptându-se de a fi taxat de „rău naționalist“.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[24 septembrie 1876]

Spre ilustrarea imunității membrilor parlamentului unguresc (când aceștia nu sunt unguri) publicăm mai la vale, după „Albina“, discuția urmată în ședința întâia a Camerei în privirea lui Svietozar Miletici. Deputatul sârb a fost arestat în vremea vacanțelor, fără ca adunarea să fi permis aceasta, iar cazul l-a luat ministrul prezident pe răspunderea sa. Se 'nțelege că această arestare cu totul nelegală va fi aprobată de Cameră, de vreme ce deputatul în cestiune nu e maghiar.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[24 septembrie 1876]

Telegramele cari anunță lupte reînnoite în valea Moravei nu sunt în stare să ni deie o icoană clară despre ceea ce se petrece acolo. Destul că lupta

continuă cu înverșunare, iar victoriile sârbilor sau ale turcilor par a fi de o natură cu totul efemeră.

❦

ISTORIE

[24 septembrie 1876]

D. Hasdeu, întorcându-se din escursiunea întreprinsă în interesul arhivelor statului, face o dare de seamă despre rezultatele dobândite. Ajungând la Cracovia s-a pus la lucru întâi în biblioteca Universității, fundată încă în secolul 14. Aci a găsit o însemnată corespondință diplomatică originală între domnul moldovenesc Miron Barnoschi și Polonia din primul pătrar al secolului 17, precum și câteva acte despre comerciul Cracoviei cu Moldova în secolul 14. Toate acestea însă rămân pe un plan cu totul secundar în comparațiune cu tezaurile găsite într-o altă bibliotecă din Cracovia.

În a doua jumătate a secolului trecut a trăit istoricul Poloniei *Adam Naruszewicz,* născut la 1733, mort la 1796 și care la 1780 a început a publica o istorie a țărei sale. Favorit al regelui Stanislav August și al aristocrației polone de atunci, el a dobândit permisiunea, pentru continuarea operei sale, de a trage copie de pe toate documentele arhivului regesc al Poloniei și din arhivele particulare ale principalelor familii nobile, precum Radziwil, Zamojski etc. În acest chip el și-a format o colecțiune documentală consistând din 231 tomuri mari *in folio.* După moartea lui Naruszewicz, această colecțiune a trecut în posesiunea istoricului și legistului polon contelui Tadeu Czacki, care a așezat-o în biblioteca ce o avea la moșia sa Poryck în gubernamentul Voliniei, utilizând-o el însuși pentru scrierile sale, fără ca să fi fost accesibilă pentru ceilalți. După moartea lui Czacki, la 1819, principele Adam Czartoryski a cumpărat de la moștenitori, între alte manuscripte și rarități, colecțiunea documentală a lui Naruszewicz pentru suma de 12.000 galbeni și-a transportat-o la moșia sa Pulawy în gubernamentul de Lubel, unde iarăși mai nimeni nu putea să o consulte. La 1830, colecțiunea lui Naruszewicz a fost dusă la o altă moșie a princepelui Czartoryski, Sieniawa în Galiția, și în urmă strămutată la Paris, unde s-au așezat proprietarii ei. Nu de mult această comoară de documente a fost dăruită Academiei din Cracovia, în biblioteca căreia d. Hasdeu a

găsit-o și esaminat-o. Arhivul regesc al Poloniei cuprindea o mulțime de documente privitoare la istoria română. Numai vreo câteva din ele au fost reproduse în secolul trecut de către Dogiel în *Codex Diplomaticus Poloniae*, unde el menționează totodată după registrele arhivale cuprinderea mai multor alte acte din secolii 14 și 15 cari erau scrise cu caractere cirilice. Un număr și mai mare de asemini documente este menționat, iarăși numai în cuprindere, în *Inventarinm omnium privilegiorum quaecumque in archivo regni in arce Cracoviensi continentur*, scris la 1682 și editat de către Rykaczewski în Paris la 1862, de unde sumariele tuturor documentelor relative la istoria română le-a reprodus apoi d. Hasdeu în Arhiva istorică a României, tom. II. Aceste sumarii, iacă tot ce să părea până acum rămas, sau cel puțin accesibil pentru istoricul român, din câte se aflau altădată în arhivul regesc al Poloniei. Lipsa documentelor menționate în Dogiel și în edițiunea lui Rykaczewski era cu atât mai dureroasă cu cât sumarele lor sunt făcute foarte pe scurt și adesea prezintă erori învederate.

Toate documentele menționate în Dogiel și în Rykaszewski se află copiate *in extenso* în colecțiunea lui Naruszewicz, și nu numai acestea, dar încă multe altele, cari rămâneau până aci cu desăvârșire necunoscute, începând de la anul 1378 până la începutul secolului trecut, până la epoca finală a relațiunilor politice între români și Polonia. Cele mai vechi sunt scrise în limba slavă ecleziastică și unele latinește; de la secolul 16 încoace se înmulțesc actele latine și apar cele în limba polonă. Între aceste documente se află nu numai tratate între țările române și Polonia, descripțiuni de ambasade, epistole etc., dar și unele acte d-un caracter cu totul neinternațional, precum sunt mai multe hrisoave de donațiune ale domnilor moldovenești din secolul 15, importante pentru istoria noastră internă. În total se află aproximativ peste 2000 documente relative de-a dreptul la România.

În trei săptămâni d-lui Hasdeu i-a fost abia cu putință de a-și forma o ideie *en bloc* despre cuprinsul colecțiunii lui Naruszewicz și de a-și nota numerile actelor privitoare la România, fără a se putea apuca de copiarea lor. După consiliul d-lui Dimitrie Sturza, bărbat special, cunoscut prin râvna sa pentru tot ce se atinge de istoria română, d. Hasdeu. a angagiat doi studinți, buni paleografi, pe cari i-a însărcinat a copia treptat toate documentele ce le-a indicat și de a se controla reciprocamente unul pe altul prin colaționare. Ca supracontrol, s-a oferit gratuitamente distinsul linguist din Cracovia, d. Dygarzinski. În fine, ultima colaționare o va face însuși d.

Hasdeu în anul viitor. Negreșit însă că copiarea esactă a peste 2000 de documente, însoțită de atâtea condițiuni de esactitate, nu se poate esecuta cu o mare răpeziciune. Copiștii ingagiați s-au îndatorat a copia până la finea anului curent un număr aproximativ de 300 documente, rămânând celelalte pentru anul viitor. Copia fiecărui document, fie cât de lung, precum sunt bunăoară unele tratate și relațiuni de ambasadă, costă în termin meziu 1 ½ florini. D. Hasdeu roagă ministeriul, pentru ca lucrarea să se poată începe imediat, de a i se libera suma de 1500 lei noi și d-a se prevedea suma de 6.000 lei noi în bugetul anului viitor, pentru terminarea lucrării. Iar documentele copiate propune să se publice într-o edițiune separată în aceleași condițiuni în cari se editează colecțiunea repauzatului Hurmuzachi.

❦

[26 septembrie 1876]

Consiliul general de instrucțiune a admis sistema de a avea în învățământul public din România două specie de școale: *licee* cu tendință clasică cu opt ani de studiu și *gimnasie reale* pentru științele exacte aplicabile în vieața practică. În ședința de la 20 a și pășit la cercetarea programelor din licee, după proiectul prezentat de comisiunea consiliului. În acea sară s-a discutat și votat *religiunea*, curs de 4 ani, după un amendament a d-lui Laurian, care în clasa 3 și 4 a propus dogmatica și morala; apoi s-a votat *limba română* ca studiu aparte de 8 ani; în sara de 21 s-a votat *limba latină* ca curs de 8 ani, după un amendament detaliat a d-lui Laurian.

Comisiunea însărcinată cu elaborarea unui proiect asupra unui nou sistem de inspecțiune a terminat lucrarea sa. Ea propune 4 mari inspectorate, din câte 5 membri, la București, Craiova, Bârlad și Iași. Comitetele sunt organizate pe un sistem complect de descentralizare și au atribute ale puterii centrale. A admis gradațiunea progresivă în salarele profesorilor (quinqueniul) și separarea clasei I de a II.

❦

[26 septembrie 1876]

Ziarul „Neue freie Presse“ află din București că direcția drumurilor de fier ar fi fost avizată din partea guvernului de a avea pregătit tot materialul

rulant necesar pentru transportarea a 30.000 oameni oștire la granițele rusești, ce se vor trimite pentru stricta mănținere a neutralității.

❦

[26 septembrie 1876]

În sara sosirei la Cotroceni, M. Sa Domnitorul a binevoit a primi în audiență pe D. General Ioan Ghica, agentul său diplomatic acreditat la Înalta Poartă. D. agent i-a comunicat M. Sale plăcuta știre, că remițând Porții felicitările pentru suirea pe tron a sultanului Abdul Hamid a fost primit în modul cel mai prevenitor. Totodată la audiența de congediare ministrul turcesc de externe i-a mulțămit pentru ținuta binevoitoare a României în rezbelul turco-sârb și cu această ocazie au întrebuințat pentru întâia dată cuvântul „România“ în locul îndatinatei espresii Principatele Unite. Deci cel întâi punct din cunoscutul memoriu a d-lui Cogălniceanu se poate privi ca primit și se speră că și celelalte se vor împlini pe aceeași cale a înțelegerii amicale, afară poate de cererile în privirea Deltei Dunărene.

❦

[26 septembrie 1876]

Dacă prețul convenției comerciale italo-române este egală îndreptățire a evreilor cu ceilalți cetățeni ai statului român, atunci convenția e prea scumpă și ne putem lipsi în tot bunul de ea. Onoarea de a tracta direct cu marea noastră mamă latină nu ne va face să uităm că între d-nii Pellegrino, Pontecorvo, Simone Toscano etc. și între Itzig sin Șloim Bjejaner este o mare deosebire. Cei dentâi sunt italieni de confesie izraelită; cel din urmă e jidan și nimic mai mult — adică dintr-un neam deosebit prin limbă, obiceiuri, fizionomie, apucături, religie, un neam care ne urăște pe noi românii deși trăiește din sângele și sudoarea noastră.

❦

UN PRECEDENT CU TEMEI

[26 septembrie 1876]

N. fr. Presse relatează într-o corespondență din București că un tribunal oarecare a refuzat unui evreu austriac înscrierea cumpărăturei unei case pe următorul considerent: Convenția încheiată cu Austro-Ungaria va fi în vigoare *zece* ani, imobilul se cumpără însă de *veci,* deci cererea de înscriere se respinge dacă cumpărătorul evreu nu va declara c-au cumpărat casa numai pe termin de zece ani.

❦

SOCIETATEA ACADEMICĂ

[26 septembrie 1876]

D-nii Vasile Maniu, Grigorie Ștefănescu, Alexandru Papadopol-Callimachi și d. locot.-colonel Ștefan Fălcoianu au fost aleși membri ai ilustrei companii. La dreptul vorbind nici unul din acești domni n-ar fi fost ales în alte țări membru la vro academie, dar în urma urmelor în cadrul în care încap istorici ca d. Vasile Alexandrescu (alias Urechia) și poeți de însemnătatea d-lui Gheorghe Sion este loc pentru multă lume.

❦

ZIAR UNGURESC

[26 septembrie 1876]

La București a început a apărea o *dată* pe săptămână și un ziar unguresc, *„Bukuresti Hiradó“* (Vestitoriul Bucureștean). Nu știm ce va fi conținând, căci nu ni s-au trimis, presupunem însă că tonul său va fi mult mai molcom decât acela al ziarelor unguresti din Ungaria și Transilvania, cari, dacă ar putea, i-ar soarbe pe români într-o lingură de apă. Cel puțin până acuma nu ne aducem aminte ca ziar unguresc să fi rostit un cuvânt de dreaptă aprețuire asupra noastră. Poate că simțământul izolării într-o țară ca a noastră, unde mai nu sunt unguri, îl va face pe Vestitorul Bucureștean să fie drept.

❦

[29 septembrie 1876]

De la o vreme 'ncoaci mai multe telegrame vestesc că principele Nikita al Muntenegrului ar fi plecat să facă pace și că, în urma suspensiunei ostilităților, tractările pentru stabilirea împăcăciunei între Poartă și Muntenegru aveau perspectiva unei depline reușite. Pe de altă parte știm că Serbia n-au voit prelungirea acelui quasi-armistițiu, nici gândește a se uni cu condițiile de pace propuse de puteri, ci voiește ca aceastea să rezulte dintr-o liberă și neinfluențată tranzacție între ea și Poartă. Se constată deci un antagonism de păreri între cei doi principi slavi, care își are începutul de la proclamarea lui Milan ca rege al Serbiei. De-aceea vom trebui să cercetăm mai de aproape cum de un titlu pe care Milan Vodă nici nu l-a primit încă poate să mâhnească pe voievodul Munților-Negri. Țara acestui din urmă, săracă și muntoasă, e patria acelor tipuri aproape omerice, acelor eroi legendari cari răsar din baladele popoarălor în genere. Născut din familia de viteji a Negușeștilor, domnind preste o rasă de răzăși liberi prin sărăcia lor și dotați c-un rar curagiu personal, principele Nikita samănă cu voinicul din poveste care-a plecat în lumea largă ca să afle „ce-i frica“ și n-a putut-o afla. Un asemenea tip de muntean trebuia să facă o impresie mare asupra unor popoare ca cele slavice de Sud, la care hrana sufletească consistă, afară de poezia bisericească, aproape numai în cântecele poporale. Nu trebuie să uităm că Nikita însuși este un cântăreț însemnat al faptelor străbune, el unește lira cu spada, e simplu în obiceiuri, vorbește și se poartă ca fiecare din poporul său și joacă rolul lui Ahil în acea adunare de bătrâni cari formează senatul muntenegrean și unde se vor fi găsind mulți Nestori cu barbele albe și cu sfatul dulce ca fagurul de miere. În genere principatul pare a sămăna cu Sparta lui Lycurg, în care în școli se învăța obligătoriu mânuirea armelor și cântecele lui Homer, pe când cititul și scrisul erau considerate ca un lux. E lesne de văzut de ce Nikita s-au lipit de sufletul popoarălor slave, de ce el părea cel menit de legendele vizionare ale lor de-a purta pe frunte coroana marelui regat sârbesc, de ce în decursul războiului acest vis părea și mai justificat.

Căci Milan a început lupta cu pierderi, ba până astăzi nu are de înregistrat nici o victorie, cu toate ajutoarele rusești; Nikita au repurtat două victorii însemnate, deci credința în menirea lui providențială trebuia să crească. Deodată însă aceste credințe, hrănite multă vreme în sânul neamurilor și în sânul voievodului muntenegrean, se văd lovite de pronunciamentul lui Cernaieff; senatorii din Cetinie văd coroana craiului

Marco ridicată de-o altă mână, Muntenegrul redus de a lucra în interesul Serbiei ca un factor cu totul secundar. Aceasta a fost lovire amară dată tradiției și urmarea va fi, după cât auzim, că principele Nikita va încheia un armistițiu pe trei luni și se va mulțămi cu cesiunea portului Spizza și a mai multor locuri de pășune din Herțegovina, lăsând realizarea visului marelui regat sârbesc pentru alte vremuri, mai fericite.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[29 septembrie 1876]

Se știe că Dieta Ungariei a fost deschisă mai mult pentru a da ministeriului un bil de indemnitate pentru călcarea imunității în persoana deputatului Miletici și apoi pentru ca ministeriul să aibă ocazia de-a liniști sufletele maghiare asupra Cestiunei Orientului. Asupra cazului întâi le-am comunicat deja cititorilor noștri rezultatul. Camera deputaților, în urma raportului comisiei de imunitate, a luat act despre arestarea deputatului sârb și au aprobat estrădarea sa pe mâna justiției. Iar în privirea Cestiunei Orientului a răspuns contele Andrassy prin gura ministrului-prezident Coloman Tisza. Răspunsul la interpelația asupra Cestiunei Orientului a fost dictat de chiar cancelariul monarhiei și trimis la Pesta printr-un consiliar aulic, iar Tisza l-a comunicat Camerei ca din proprie inspirare. În acest răspuns se spune: că ministeriul unguresc e pe deplin înțeles cu politica ministrului comun de esterne; apoi că toate puterile garante lucrează în comună înțelegere. Despre trecerea voluntarilor ruși prin *România* Tisza nu se crede în drept de-a spune nimic, iar cât despre cei cari au trecut prin Ungaria, s-a constatat că ei au abuzat de Crucea Roșie, deci în urma unei înțelegeri între Andrassy și guvernul rusesc, acest din urmă a luat măsuri energice pentru a împiedeca abuzul și a oprit totodată concedierile soldaților din armată. În privirea proclamării de rege a prințului Milan, atât acesta cât și guvernul sârbesc au declarat că doresc statul quo ante bellum. În fine Tisza încheie că guvernul își pune toate silințele pentru mănținerea păcii, fără însă a periclita interesele proprie și buna înțelegere cu celelalte puteri și că dorește cu tot dinadinsul asigurarea unei stări mai bune pentru popoarele Turciei. — Proiectul de buget al Ungariei pe anul 1877 arată un deficit de 15 milioane fiorini.

❦

TURCIA

[29 septembrie 1876]

Fiindcă realizarea proiectului de reformă pe care guvernul turcesc l-a admis ar putea fi împiedecat prin o revoltă a populațiunilor musulmane, puterile au hotărât de a soma Poarta să încheie mai întâi un armistițiu în regulă cu Serbia și Montenegro, apoi să aducă din nou pe tapet cestiunea autonomiei; iar, ca amerințare contra musulmanilor, unele din puteri să se fi hotărât de-a face o demonstrație maritimă, adică de-a trimite corăbii de război în apele Dardanelelor. Dacă nu s-ar admite această măsură de toți, se vor chibzui alte mijloace de presiune. După unele ziare, Muntenegrul cere cesiunea unor pământuri în valea Zetei și Poarta e plecată de a încuviința această cerere, încât se pare probabilă încheiarea unei păci separate, deși poate formularea ei juridică s-ar face mai târziu.

❦

ASOCIAȚIE PEDAGOGICĂ

[29 septembrie 1876]

În vremea din urmă jurnalistica bucureșteană începuse a comite articole cari de cari mai insipide asupra instrucției publice, încât un om care pricepe întrucâtva cestiunile scolastice trebuia să admire ușurința cu care oamenii la noi discută lucruri despre cari nu pricep nimic. C-o adevărată părere de bine am văzut însă pronunțându-se, spre marea noastră mirare tocmai în București, o mișcare pedagogică sănătoasă, inaugurată de un grup de învățători cari se vede s-au convins că prin beție de cuvinte și fraze jurnalistice nu se face educația unui popor.

Asociația pedagogică intră în al doilea an al esistenței sale. Dorindu-i bun succes pentru sesiunea a. 1876/7, comunicăm cititorilor noștri unele pasage din darea de samă a d-lui Aug. Laurian asupra tendinței și lucrărilor de pân' acum a societății.

În mijlocul patimelor politice și agitărilor sterpe ale luptei zilnice câțiva învățători, convinși că binele de mâne al țării atârnă mai mult de starea de

azi a școalei decât de polemicele înveninate ale partidelor extreme, s-au strâns în anul trecut împrejurul acestei idei și din dezbaterile lor a ieșit acest grup, a cărui țintă a fost și este *îmbunătățirea școalei primare.*

Asociația pedagogică, fără multă paradă și într-un cerc restrâns, au străbătut sesiunea anului trecut, dezbătând o mare parte din tezele și cestiunele pedagogice ale programei acelei sesiuni.

Punctul fundamental asupra cărui pare pe deplin fixată asociația pedagogică este primirea *metodului intuitiv,* metodul care *ține samă de dezvoltarea firească a puterilor mintali ale copilului, ca singurul în stare de a făptui cu folos cultura primară.*

Asociațiunea pedagogică, după stabilirea acestui principiu, a intrat în hotărârea mijloacelor de aplicare a metodului în deosebitele studii ce constituiesc programa primarie.

D. *Manliu,* cu acel spirit deosebit de observator al copiilor, a arătat *cum ar trebui să înceapă învățământul primar* în genere. Dl. *Michăilescu* și alții au secundat pe D. Manliu în fixarea mijloacelor prin care s-ar putea face *educațiunea simțurilor* copilului și prin urmare întărirea puterei lui de observație.

În dezbaterea metodului de propunere a abecedarului, după ce s-a combătut obicinuita greșală ce trăia până mai în anul trecut în școalele noastre, s-au propus mai multe sisteme deosebite, între cari caută să reamintim sistema sonetară prin descompunerea vorbelor și cu ajutorul gesturilor, experimentată de d. *Bălteanu,* și sistema scriptolegă ce domnește în abecedarul d. B. Constantinescu și acela al învățătorilor din Iași, pe care d. *Beiu o* prezenta așa încât aduse în cei mai mulți din noi convingerea despre escenlența acestui metod.

Cu Ocaziunea cestiunei geografice asociațiunea asistă la niște dezbateri îndelungate, în care metodul intuitiv fu prezentat sub două fețe deosebite. Unii cerură împărțirea și propunerea geografiei *începând de la apropiatul în spațiu la depărtat,* cu alte cuvinte de la locul în care se află școala, descriind cercuri din ce în ce mai mari până la îmbrățișarea globului întreg; alții, întemeindu-se pe principiul *de la simplu la compus,* susținură sistema plecărei de la țara fie cea mai depărtată, dar care prezintă o figură mai simplă, niște accidenți teritoriali puțini, instituțiuni și obiceiuri mai primitive, și terminărei cu țara în care aceste condițiuni se prezintă într-un mod foarte complect.

Deosebite metoade intuitive se susținură și relativ la istorie. Aici își avu apărătorii săi și metodul *cronologico-progresiv* și *metodul grupărilor* și *metodul biografic* și *metodul,* am putea zice, *tabelariu.* Cu dezbaterile pro și contra acestor metode câte aspecte cu totul nouă luă cestiunea și câte observări foarte interesante prezentară colegii Demetrescu, Scurtescu, Michăilescu, Bălteanu, Dobrescu și Manliu.

Sesiunea anului trecut se termină cu începutul dezbaterei gramaticale. D. Manliu, cunoscut în toată țara prin cursurile sale de etimologie și sintaxă românească, arătă în ședința finală modul în care ar trebui să fie introduși începătorii în studiul limbei materne și cum ar trebui legate și prezentate copiilor lecțiunile de gramatică.

❦

UNIVERSITATEA DIN CERNĂUȚI

[29 septembrie 1876]

Primim din partea onor. Consulat c.r. austro-ungar din Iași următoarea adresă sub no. 6465:

> Conform cererei d-lui rectore Universității c.r. în Cernăuți, din 26 septembrie a.c., sub no. 2, am onoare a vă comunica pe lângă aceasta un esemplar despre ordinea prelecțiilor la acea Universitate, pentru semestru de iarnă 1876-1877, rugânduvă să binevoiți a face ca conținutul catalogului lecțiunilor să fie cunoscut, și că în Universitatea c.r. Frantz Iosef în Cernăuți se vor ținea prelegeri regulate asupra limbei și literaturei române, asupra *Filologii comparative române* și asupra dreptului civil francez.
>
> Primiți etc.

Omenia omenie cere și cinstea cinste. Deși adresa reprodusă inventează științe nouă, precum „filologia comparativă română“ (care poate va fi cea comparativă a limbelor romanice), deși numele M. Sale se scrie cu *z* și nu *tz* („Frantz“ Iosef), totuși vom sta la vorbă bună și vom întreba cum de ni se întâmplă nepomenita onoare de a fi rugați să reproducem catalogul de lecții al mult cinstitei Universități de Cernăuți, și aceasta încă în ajunul serbărei dureroase a uciderii lui Grigorie Ghica VVd. Știm cu toții că acel institut a fost creat drept recompensă pentru manifestația din anul trecut, știm că profesorii toți, înainte de a fi numiți, a trebuit să-și scoată sufletul în palmă

și să declare că preste un timp oarecare vor ținea prelegerile în limbă germană, chiar la facultatea teologică. Acuma vedem că la această facultate, în care limba germană e așa de trebuincioasă ca piperiu 'n ochi, trei din profesori, d-nii Isidor Onciul, Eusebiu și Constantin Popovici au și început a ținea prelegeri în numita limbă, deși consistoriul metropolitan s-au învoit la prefacerea în facultate a institutului *său* teologic *numai* cu condiția ca limba de propunere să rămâie cea românească. Vedem că, deși condiția a fost admisă de către d. Stremeyer, totuși astăzi se întâmplă contrariul. Știm apoi că însuși limba și literatura română se vor propune în limba germană și că singura cauză din care d. I.G. Sbiera a rămas numai suplinitor al acestei catedre este că a refuzat de a ținea în limba germană cursul său. Toate acestea le știm aicea și totuși — totuși nu suntem dispenzați de onoarea de a înregistra redeschiderea unui institut cu tendințe germanizatoare, în care opiniile politice ale profesorilor sunt lucrul principal și știința lucru secundar? Poate pentru că d. Schiffner propune dreptul privat francez? Dar propuie-l câtu-i place. Juriștii noștri din țară sunt atât de familiarizați cu literatura dreptului francez, încât mulți din ei ar putea fi profesori în Franța, necum la noi. Poate că numitul domn gândește să ne învețe carte franțuzească astăzi, când am început a ne plânge de estrema galomanie a cercurilor noastre culte? Aceste încercări de a familiariza publicul românesc cu institutul sui generis din Cernăuți nu ne încălzesc defel când știm că mediul pe care d. Stremeyer l-a creat universității falsifică neapărat izvorul științei dezinteresate, încât devine indiferent cine se silește a tăie acolo mutre filozoficești de pe catedră, dacă e d. Tomașciuc sau d. Havrișciuc sau alții ejusdem farinae.

❦

MALTRATARE

[29 septembrie 1876]

Deși nu suntem de loc amici ai rasei care profesează cultul mozaic și nu ni se poate imputa nici un cuvânt în favoarea ei ca atare, totuși, spre onoarea principiului escluderei ei de la drepturile publice și chiar de la cele private, vom trebui să dezaprobăm purtarea nejustificabilă a unora din cetățenii români, cari cred a putea trata persoane cu totul inofenzive de rasă semitică într-un mod în care turcii obicinuesc a trata pe bulgari. Declarăm

că suntem contra oricărei concesii juridice sau economice cât de neînsemnate față cu totalitatea evreilor, dar principiul acesta nu include aplicarea de bastoane sau păruială asupra deosebiților indivizi care constituiesc acea totalitate. Odată stabilit punctul nostru de vedere, spre a esclude de mai înainte orișice insinuare răutăcioasă, vom relata următorul fapt ce ni se comunică. D-nul Theodor Codrescu, care de mulți ani are deosebite daravere cu librarii-anticvari frații Șragăr, a venit în magazia acestora și în ziua de 24 sept. c. Cu această ocazie unul din frați i-a spus d-lui Codrescu că n-ar fi câștigat nimic cu desfacerea unor cărți cumpărate de la tipografia sa. D. Codrescu, drept răspuns, a început să-l trateze părințește pe Elias Șragăr. Atunci Samuel Șragăr zise: „N-am crezut, d-le Codrescu, ca să faceți astfel și să știți că voi reclama“. Dar Samuel nici nu sfârșise formularea verbală a protestărei sale când se și pomeni cu răspunsul ciotoros pe spate, încât se zice că bastonul d-lui Codrescu să fi suferit mari pierderi în consistența sa materială, ceea ce ne face a presupune și pierderile părții opuse. În urma acestora aflăm că d. Codrescu va avea o înfățișare înaintea secției a patra.

❦

[1 și 3 octombrie 1876]

I

Periodul al doilea al istoriei moderne, de la închierea războiului de treizeci de ani până la revoluția franceză, se caracterizează prin întemeierea puterei statului în persoana monarhilor. Oriunde un monarh zicea „L'Etat c'est moi“, el avea concursul populațiunilor, sătule de rapacitatea multiplă a sutelor de mii de mici tirani feudali, din cari fiecare era pe pământul său stăpânitori absolut. Acești reprezentanți ai libertății absolute, ai liberului veto, a ruinat statele unde ei conduceau afacerile, pe când ideea monarhică, deprinzând comodele caste ale evului mediu la muncă, au consolidat statele unde ea a domnit și le-a dat puterea uriașă pe care o au astăzi în Europa. În acest period, pe care cu drept cuvânt îl numim al ideii monarhice, vedem în Franța pe Ludovic al XIV, în Prusia pe Frideric II, în Rusia pe Petru cel Mare și pe Catarina II, în Austria pe Maria Terezia și pe Iosif II. Și tocmai aceste state le vedem și astăzi cele mai puternice în Europa. În ele s-au

întemeiat stabilitatea administrativă și judecătorească, în ele am văzut înflorind mai cu samă artele frumoase și științele, în ele progresul a fost gradat, fără sărituri, însă sigur și temeinic.

În această vreme a ideei monarhice cad cele două domnii a lui Grigorie Ghica Voievod; iar cronicele noastre, în limba lor frumoasă, ne arată pe acest domn întrunind în sine calitățile mari ale monarhilor.

Mult se silea cu dreptatea țării — *zic ele;…* — dăjdiile cum le-au găsit nu le-au mai urcat, ci încă le-au ușurat și prea bine se îndreptase țara, știind fieșcare darea lui pe an. Greci nu adusese mulți, numai câți erau de trebuință curții sale, și numai de aciia cari voiau *să slujească cu leafa lor;* iar cărui nu-i plăcea astfel se ducea la țara lui. Într-adevăr au fost om foarte înțelept și învățat și, iubind ca și alții să se îndestuleze cu învățătura, au făcut minunate școale, aducând dascăli învățați, făcând orânduieli acestora și ucenicilor, ca să-și știe fiecare leafa și orânduiala lui. Au dat ispravnicilor mare poruncă „ca să fie cu dreptate săracilor, neîngăduind pe nime să-i calce și să-i năpăstuiască, căci de va auzi cât de puțin că au păzit hatârul cuiva și va veni vreun sărac să jăluiască, atuncea cu mare pedeapsă îi va pedepsi, făcând mari dreptăți tuturor; arătând tuturor boierilor ca să se păzească fiștecare de a lua mită de pe la săraci cât de puțin; și, de va veni la urechiele Măriei Sale, să fie în știința tuturor că se va pedepsi cu mare pedeapsă, necăutându-i nici pic de *hatâr,* de va fi boieri mare ori și rudă; de vreme ce Dumnezeu l-a trămis într-acest pământ ca să păzească pre săraci și să-i fie milă de dânșii“. Satelor de pe la ținuturi încă le-au pus bani după putința lor, dându-le țidule de câți bani să deie pe an, și de câte ori într-un an, și *pentru ce* să deie acei bani, atâța pentru haraci, atâța pentru sârhaturi și atâța pentru zaherele și altele, dându-le poruncă ca să-și stringă fiștecare sat câți oameni vor putea, și între ei să se ușureze, și ispravnicii să nu aibă voie nici a-i scădea, nici a-i adăugi, nici să vândă nimănui un capăt de ață. Și așa ieșau o mulțime de bani, și țara foarte se tocmea, și se împlea de locuitori, și le era foarte de ușurare, cât nu le fusese de multă vreme *nici la un Domn de cei ce au fost mai 'nainte,* cari se mirau singuri pământenii la aceasta. Au scos și o vamă acest Domn, de lua de tot carul ce venea în Iași câte o para de bou, și câți boi avea carul atâte parale da, și, orânduise oameni de treabă de strângeau acești bani, și cu banii aceștii plătea podelele și făcea poduri pe toate ulițele.

Văzând Domnul aice în Iași o mândrie la pământeni, purtând fiștecare cumașuri scumpe și blane, care nu era fiștecare harnic de agonisire după

straiele ce purta, și sta Domnul de gândea ce agonisită poate ca să le deie ca să cuprindă cheltuiala lor, și nu putea găsi cu gândul Măriei Sale, ci cunoștea că se sting cu straiele lor și a femeilor, și sta de se mira ce va face. Socotea ca să deie poruncă, să nu poarte fiștecare straie; iară apoi se lăsa, căci mulți puteau ca să nu ție acea poruncă în samă, și apoi trebuia să-i pedepsească și să se aräte Domnul rău către norod. Dară socoti Domnul mai pe urmă și și-au făcut singur Măria Sa un rând de straie de postav, libadea și giubea, și într-o zi fără de veste au ieșit îmbrăcat cu ele la Divan; care într-aceeași zi văzând oamenii Măriei Sale s-au rușinat cu toți; căci luase și ei oarecare învățătură de la pământeni, și așa peste două-trei zile au început și ei fiștecare a pune libadele de postav și giubele. Aceste văzând boierii pământeni, au început și ei a-și face; și așa în scurtă vreme s-au rădicat acea cheltuială nebunească a straielor, nezicând Domnul nimănui nimică; încă mulțămea Domnului că au făcut una ca aceasta, căci mulți rămăsese săraci, ales din cei ce erau însurați.

Întreg era acest Domn la toate, plin la minte, învățat, știa toate trebile cum le va purta, cui făcea leafă nu le făcea mari, dară în toate lunele le plătea; nu putea să zică, cineva căci nu și-au luat-o. Nu era om împrăștietor; toate sămile le căuta înaintea Măriei Sale; și cuvântul ce grăia era grăit și era lăudat de către toți. Era plăcut prostimei, iară boierilor nu atât, căci nu putea să mănânce pe cei mici și săraci, că nu-i suferea Domnul nicidecum.

Acest Domn au cumpărat și un loc mare lângă Mitropolie și au pus de l-au îngrădit și au făcut case mari și frumoase, orânduindu-le trei școale pentru învățătura copiilor, orânduind și trei dascăli cu bună leafă, de învăța elinește și kinogrecească și moldovinească, rămâindu-i mare pomenire. Au mai făcut și alte pomeni multe. Văzând că s-au înmulțit norodul în Iași, și apa le este puțină și peste mână, au socotit să aducă, să aibă săracii îndestul. Și așa au adus din trei-patru locuri, cu mare cheltuială, făcând două cișmele minunate și frumoase, pline de apă, la Poarta Sfântului Spiridon și altă cișmea la Poarta Goliei, și aceea și mai frumoasă și cu mare haznea, adăpa tot norodul, și auzea în tot ceasul rugând pre Dumnezeu ca să ierte sufletele și păcatele părinților Măriei Sale, care nu puțină pomenire și odor au lăsat acestui pământ, de se va pomeni în tot veacul acestei țări. Și iarăși nu se odihni Domnul nici cu aceasta; ce căuta în tot chipul ca să poată găsi o mijlocire ca să facă un lucru care să nu fi mai fost alta, dată în țara aceasta; și așa au socotit că se va putea ca să facă postav aice în țară; și îndată au scris printr-alte țări, pe la prieteni, în Țara Leșească și în Țara Nemțească,

de i-au trămis vro doi meșteri, ca să vadă locul și apele și să vorbească cu ei ca, de se va putea, să facă postăvărie. Și așa trămițându-i au vorovit cu ei, dându-le și oameni de i-a purtat peste tot locul de au văzut locurile și apele; și din toate locurile le-au plăcut la Chipărești, unde intră Bahluiul în Jijia, care este și Jijia iezită, căci erau și morile unei monăstiri a Hrișcăi, care măcina făină. Mai adusu-le-au și lână de tot felul, de oi mari și de cârlani, de le-au arătat, zicând că se poate. Și așa puind Domnul de an luat înscris toate câte trebuia fiștecare lucru, madem cu prețul ei, au primit Domnul ca să cheltuiască o sumă de bani să facă acele toate câte trebuiesc, grăind și cu meșterii ce să le deie pentru osteneală și munca lor, făcându-i de au scris și au venit și alții, aducându-le toate meșteșugurile. Atunci au pus Domnul de au cumpărat acele mori de la Chipărești, și au orânduit boieri credincioși a Măriei Sale, dându-le și câți bani le-au trebuit ca să cheltuiască dimpreună cu meșterii, să facă, toate cele trebuincioase după cum vor arăta meșterii că le trebuie. Și isprăvindu-le aceste toate, și strângând și lâna, s-au apucat de lucrul postavului, și au început a face fel de fel de postav și au făcut și o bală de postav prea frumoasă, de au trămis-o la împărăție, la Sultanul Mustafa, peșkeș, ca să vadă ce odor s-au făcut acestui pământ. Ci și acest lucru au rămas o pomenire pământenilor, căci nu mai fusese altădată în țară, și se bucurau cu toții văzând niște lucruri că se fac în pământul lor, ce erau pentru folosul lor[‡].

[‡] Vezi cronica lui Ion Canta și a lui Ienachi Kogălniceanu

Astfel era Grigorie Ghica VVd. Vrednic reprezentant al principiului monarhic și fiu al unui secol bogat în caractere mari, el pricepuse că puterea Domnului nu poate sta în dreptul său de a dicta legi și de a stoarce dări, ci că acea putere se razimă pe buna stare a populațiilor. Pentru întâia dată i se spune birnicului *pentru ce* plătește dare, întâia dată slujbașii țării sunt priviți ca atari (iar nu ca privilegiați) și trebuia să muncească pentru leafă, să nu ieie mită, să nu facă hatâr, prin urmare aicea vedem apărând *serviciul* statului în locul vechiului serviciu al evului mediu, care avea un caracter cu totul personal. El urăște luxul și dă rușinătoare pildă la boieri și pământeni prin modestia îmbrăcăminții; el înființază o fabrică de postav, el deschide școli, el pavează Iașul și aduce apă în oraș, și toate acestea în scurta domnie întâie de 2 ani și 6 luni.

Dar nu era de ajuns caracterul său individual pentru a aduce liniștea și dezvoltarea în țară. Pentru aceasta s-ar fi cerut ca poporul moldovenesc să nu fi fost dezbinat înlăuntru și în afară, precum fusese sute de ani de-a rândul, să nu fi fost slăbit prin vecinice schimbări de domni și prin vecinice intrigi. Astfel, cu țara slabă, și domnia era slabă, era umbra puterii turcești, încât când austriacii au ocupat Bucovina fără nici un drept, toate silințele voevodului de a-i opri erau zădarnice. Văzând stupul matern al Moldovei întregi vândut austriacilor de către ruși și turci chiar, Vodă au protestat, au amenințat chiar Poarta; dar diplomația austriacă știind prea bine ce slabă e Moldova și domnia ei, au ajuns să-l ponegrească pe Vodă la Poartă, încât aceasta, servită ea însăși de oameni cumpărați cu bani austriaci, au dat contra nobilului voevod ordinul de asasinare.

Istoria vorbește în genere clar. O țară unde toți poruncesc și nimeni n-ascultă, o țară unde antiteza între partide se preface în adevărată dușmănie, unde domnul nu are puterea să-i împace, precum n-au avut-o în Polonia și nici la noi, o asemenea țară e menită de a fi prada vecinilor ei. Iar dacă acela care în sufletul său reprezentează ideea statului își ridică fruntea cu îndrăzneală, el cade zdrobit ca și idolul de fier cu picioarele de lut.

II

În numărul nostru de vineri am vorbit prin gura cronicarilor de acea figură bărbătească din istoria țării noastre, deosebită cu totului tot de umbrele efemere ale fanarioților care l-au preces și l-au urmat. Alături cu rapacitatea predecesorilor săi vedem pe acest bărbat plin de dezinteresare închinând viața sa binelui public, simplu în obiceiuri, isteț la minte, cumpănit la vorbă, energic în fapte, acest bărbat care, domnind sub alte împrejurări decât acelea de slăbiciune a patriei sale, ar fi devenit o podoabă a veacurilor, nu un martir. E drept că pentru crearea unui om mare trebuiește conlucrarea a doi factori; unul este acela al împrejurărilor, al doilea este caracterul și inteligența persoanei istorice.

Aceasta a doua condiție Grigorie Ghica Voievod a îndeplinit-o cu desăvârșire. Urmărind cu înțelepciune și cumpătare binele și integritatea patriei sale, le-au menținut cu rară energie personală Pân' la cea din urmă clipă a vieții sale. Ambasadorul austriac ce era în acea vreme în Constantinopoli s-a văzut silit a încredința pe cancelarul Kaunitz că, orice tranzacție ar face cu *acest* voievod, concesiile sale vor fi numai aparente,

căci acest caracter nu cedează și nu se pleacă. El va urmări întotdeauna reîntregirea patriei sale, fie prin război, fie prin diplomație; de aceea trebuie înlăturat, înlăturat cu orice preț. Tot astfel vorbește și despre boieri; ei nu se pot cumpăra nici cu bani, nici cu titluri, nici cu promisiuni. Să fie bine constatat că Bucovina era *de facto* austriacă pe când ambasadorul le scria acestea lui Kaunitz. Trebuia dar nimicit acest om, a cărui tărie de caracter amenința pe răpitorul patriei sale, trebuia asasinat în taină, fără zgomot.

Și astfel s-au și urmat. În locul unde comuna Iași a așezat un sarcofag de marmoră, în locul unde astăzi se ridică pe o columnă bustul nemuritorului martir, acolo s-au întâmplat acea faptă a întunericului, acea mișelie demnă de diplomația veacului trecut, acea nerușinată pălmuire a slăbiciunei și dezbinării poporului românesc. Și într-adevăr, ce rușine mai mare putea să ni se întâmple? După ce ni se luase bucata de pământ unde zac oasele domnilor noștri de la Dragoș Voievod până la Petru Rareș, după ce ni se luase vatra strămoșească, începătura domniei și neamului moldovenesc și în care doarme cenușa lui Alexandru cel Bun, legiuitorul și părintele țării, și a lui Ștefan Vodă, pavăza creștinității întregi, după ce am pierdut pământul nostru cel mai scump, se asasinează, prin influența *morală* a Austriei, domnul care au îndrăznit a protesta contra nerușinatei răpiri. Popor românesc, mari învățături îți dă ție această întâmplare! Dacă fiii tăi ar fi fost uniți totdeauna atunci și pământul tău strămoșesc rămânea unul și nedespărțit. Dar veacuri de dezbinare neîntreruptă te-au adus la slăbăciune, te-au adus să-ți vezi rușinea cu ochii. Nu merge la mormintele domnilor tăi cu sămânța dezbinării în inimă, ci precum mergi și te împărtățești cu sângele Mântuitorului, astfel împărtășește-ți sufletul tău cu reamintirea trecutului; fără patimă și fără ură între fiii aceluiași pământ, care oricât de deosebiți ar fi în păreri, frați sânt, fiii aceleiași mame sânt. Aniversarea asasinării lui Grigorie Vodă și a răpirii pământului strămoșesc ne-am reamintit-o cu durere și alaltăieri, cu ocazia descoperirii bustului pe care Măria Sa Preaînălțatul nostru Domn l-au dat în dar orașului Iași. Serbarea a fost tot atât de frumoasă și de demnă ca și în anul trecut. După serviciul funebru la Mitropolie, o mulțime nenumărată de popor cu arhierei în frunte s-au pus în mișcare spre piața Beilicului, trecând în procesie prin stradele de căpetenie ale orașului. Ajunsă în piață, în mijlocul căreia se înălța în cunună de laur bustul de marmură al martirului, clericii începură cu citirea acelor molcome și tânguioase versete bisericești, scrise în dulcea limbă a trecutului, pline de sfințenie și pace sufletească, prin care se cere de la

stăpânul lumii repaosul de veci, vecinica amintire și orânduirea sufletului martir în corturile drepților. După săvârșirea serviciului divin, primarul orașului nostru, d. Tufăscu, rosti cu glas răspicat și mișcat el însuși de măreția momentului, următorul cuvânt.

Cetățenii iașeni au îndreptat o telegramă de recunoștință către M. Sa Preaînălțatul nostru Domn, carele întotdeauna au dovedit cât de mult e mișcată inima Sa generoasă pentru toate durerile și bucuriile poporului și țării Sale. Căci și acuma mulțămim bunei voinți a M. Sale ridicarea acestui monument întru vecinica amintire a lui Grigorie Vodă, ce cu viața au plătit întregimea pământului strămoșesc și acea sfințită coroană ce prin slăbiciunea veacurilor și nu din vina Domniei au pierdut o neprețuită piatră scumpă. Fie voia stăpânului tăriilor ca din neamul M. Sale Preînălțatului nostru Domn să se nască răzbunătorul pierderilor noastre și întregitoriul patriei.

❦

CARTE NOUĂ

[1 octombrie 1876]

Au ieșit de sub tipar Cronologia raționată de A. D. Xenopol. Această carte cuprinde în 200 de pagini istoria pe scurt a tuturor popoarelor și acea a românilor și va fi foarte folositoare pentru toți tinerii ce se prepară pentru examene.

❦

CONSTANTIN NEGRI

[1 și 3 octombrie 1876]

Alaltăieri în 29 septemvrie a încetat din viață unul din cei mai nobili bărbați ai românilor — Constantin Negri. În vârstă de 64 de ani și bucurându-se de o deplină sănătate, o boală grabnică, venită asupră-i în zilele din urmă, l-au răpit din mijlocul nostru. Constantin Negri reprezenta nu numai cel mai curat patriotism și caracterul cel mai dezinteresat, dar și o

capacitate intelectuală extraordinară căreia-i datorim, în bună parte, toate actele mari săvârșite în istoria modernă a românilor. El a refuzat corona domnească ce i se oferise în 1859, preferând a rămânea un simplu cetățean; el a sprijinit până la urmă unirea țărilor, el ca reprezentant al României la Constantinopoli a făcut să se recunoască alegerea îndoită a lui Alexandru Ioan; a pregătit secularizarea moșiilor monastirești și a înlăturat greutățile ce se ivise în urma acestui act. Retras de zece ani în viața privată, în orășelul Ocna, el ne da exemplul vieței celei mai modeste, deși avea dreptul la onorile cele mai mari. Însemnat ca om de litere ca și ca om de stat, nici un român n-a fost reprezentat și venerat ca și dânsul și nici o pierdere nu atinge poporul nostru în mod așa de crud ca pierderea lui Constantin Negri.

•

Soarele frumos de toamnă care a luminat sărbarea de tânguire pentru pământul nostru și pentru amintirea lui Grigorie Vodă, același soare au luminat, în alt colț al străvechei Moldove, ducerea la mormânt a rămășițelor unuia din cei mai mari, mai iubiți fii ai poporului românesc. Poet și prozaist eminent, patriot bun cu inimă dreaptă și fără patimă, și cel mai distins diplomat al țărilor românești, Constantin Negri trăia retras în târgușorul Ocnei în reamintirea unei vieți bogate, închinate întreagă acestui popor, acestei țări. Dar se vede că deodată cu toamna anului acestuia a fost scris să vie și toamna acestei vieți iubite, căci același soare care a luminat bustul de marmură a lui Grigore Vodă au înconjurat cu razele sale fruntea înmărmurită a lui Constantin Negri și mormântul său, deschis să-l primească. Astfel pământul românesc primește în brațele sale pe copiii săi adormiți cu aceeași blândețe ca sânul mamei; el, în care zac comorile trecutului nostru, își adaogă câte o nouă comoară; și astfel ni se face mai scump, tot mai scump. Dormi dulce în pământul din care te-ai născut, pe care l-ai iubit, pe care l-ai apărat viața toată, și fie-ți țărâna ușoară și reamintirea vecinică.

❦

RECTIFICARE

[1 octombrie 1876]

Relativ la cazu de maltratare descris în nrul nostru de miercuri ne-am informat că d. Codrescu ar fi fost provocat de către frații Șrager și silit astfel

să se poarte într-un mod nu tocmai obicinuit.

❦

CETATEA JIDOVA

[1 octombrie 1876]

„Această cetate numită Jidova și Uriașa, situată în plaiul Nucșoarei, districtul Muscel, la 6 kilometre de centrul orașului Câmpu Lung, se aflã așezată între Râul Târgului, la distanță de 120 metre de malurile lui, și între șoseaua națională Piteștii — Câmpu Lung, la 85 metre situată în partea despre est a Câmpu Lungului.

După săpăturile esecutate într-un mod sistematic de d. Butculescu, două sute metri lungime pe 2 m. 70, 2m. 80 adâncime, din zidurile acestei cetăți au fost aduse la lumină, în luna aceasta:

După obiectele descoperite: două cărămizi, cu inscripțiuni romane, chei, săgeți, haste, sticlărie fragmentată, olărie etc. plus simetria zidurilor de împrejmuire în grosime de 5 metre 16 cm. și după două monete, una de argint de la Geta (a.Ch. 211), și alta de bronz de la Gordian (a. Ch. 238) această cetate arată o făptură romană, în contra tuturor aserțiunilor unora cari pretind că ar fi de origine dacă. Asupra acestui punt se va esplica mai precis esploratorul în urma terminării săpăturii complete a cetății.

Săpăturele se urmăresc cu mare activitate, chiar acum, și poate că peste curând vom poseda multe noțiuni foarte interesante pentru monumentul nostru istoric.

Ministeriul instrucțiunii publice a pus la dispozițiunea d-lui Butculescu o sumă oarecare pentru a veni în ajutorul scrutărilor sale“.

Cele de mai sus le citim în Românul. Cât despre numele Jidova, el nu este de origine romană, ci stă desigur în legătură cu forma *jidovină,* care se găsește adesea în documentele vechi românești și însemnează *scursătură de apă.*

❦

TURCIA

[3 octombrie 1876]

La 10 octomvrie st.n. un consiliu de miniștri estraordinar ar fi hotărât de a acorda un armistițiu de 6 luni, adică până la finea lui martie anul viitor. A doua zi era să se notifice puterilor prin o circulară condițiile armistițiului. Știri mai nouă vestesc că durata aceluia ar fi fost redusă la douăzeci de zile, ceea ce-ar dovedi o deosebită grabă din partea puterilor de a vedea încheindu-se cât de curând pace definitivă. Într-adevăr un armistițiu de 6 luni ar fi fost propriu a reîntări amândouă părțile beligerante, pe turci poate prin un nou împrumut și prin recrutarea a toată tinerimea musulmană disponibilă; pe sârbi prin nouă rânduri de voluntari ruși și prin împlerea casierielor micului stat cu ruble strânse de comitetele panslaviste. Cel puțin la știrea despre acordarea unui armistițiu pe jumătate de an jurnalistica din Austria a răspuns prin articole pline de îngrijire pentru viitor și îndoindu-se foarte mult asupra realizării păcii. În aceeași vreme în care se dezbat între puteri condițiile armistițiului și acelea a unei păci eventuale, comitetele rusești trimit la Belgrad coroana regală, lucrată pe bani adunați anume pentru acest scop.

❦

SERBIA

[3 octombrie 1876]

Din Belgrad i se scrie „Corespondenței politice“ că în cele din urmă lupte în valea Moravei s-ar fi deosebit prin vitejie legiunea numită a „iataganului“, de sub comanda voievodului Mașa Verbița. Această legiune au risipit patru batalioane de gardă (turcești) și a luat un steag. Din această cauză generalul Cernaieff au împărțit între legionari 70 medalii și au trimes celor mai viteji dintre ei câte 60 de galbeni. Această legiune consistă aproape numai din muntenegreni în urma cererilor lui Cernaieff, ministrul de război poate va chema sub drapel cele din urmă resturi de oameni

armabili, adică bărbații în vârstă de 42 — 52 de ani. Această clasă ar da poate un contingent de 30.000 de oameni și, cu aceștia 'mpreună, armata de pe Morava ar ajunge la 120.000.

❦

[6 octombrie 1876]

Aflăm că guvernul englez ar fi propus puterilor garante ca, pe timpul armistițiului, armata română să ocupe linia de demarcațiune între armatele turcești și sârbești cari se află azi în luptă.

Ceva mai mult. Se zice că guvernul englez ar fi dispus să ceară de la puteri ca tot armata română să ocupe Bulgaria și cea italiană Bosnia și Herzegovina până când Turcia va aplica reformele otărâte acestor provincii.

Aceste ocupațiuni se vor face negreșit cu cheltuiala puterilor în chestiune.

Dacă aceste știri se vor adeveri, oricine poate vedea că cuvintele agentului Engliterei zise Domnitorului acum câteva săptămâni: că *România este destinată a juca un rol civilizator între popoarele din Orient* au și început să devie o realitate.

❦

[6 octombrie 1876]

Presa străină e preocupată mai cu samă de două puncte ale politicei noastre, unul *călătoria la Livadia,* al doilea *concentrările.* Deși armata, rezervele și miliția teritorială se concentrează pe divizii, și anume cu scopul instrucției și al manevrelor de toamnă, presa străină clatină din cap și se crede în drept a afirma că manevrele sunt numai pretextul concentrărilor. Oricare ar fi credințele asupră-ni, cetitorul va găsi-o foarte natural că, în momente în care e în cestiune nu pacea noastră, ci a Europei întregi, a pune mânile 'n sân ar fi o nesocotință, iar maxima veche și prevăzătoare „și vis pacem para bellum“ singura a cărei aplicare se impune de sine.

Miniștrii noștri s-au întors de la Livadia. Desigur că, afară de unele lămuriri de o fatală generalitate, puține lucruri ni se vom împărtăși din întrevederile cu marele autocrat al tuturor Rusielor; dar așa se și cuvine, căci nu aceste sunt vremile în care acțiunile de stat s-ar putea petrece în plină lumină. Înregistrăm numai, fără a da crezare, ciudatul zgomot cumcă

ministrul nostru prezident ar fi mers la Livadia pentru a propune împăratului Rusiei *alianța* și *comanda supremă a armatei române.*

❦

[6 octombrie 1876]

Poarta au comunicat prin o circulară dorința de a încheia un armistițiu de șase luni de zile, adecă până la finele lui martie anul viitor. Ziarile austriacești și multe din cele germane văd într-această propunere o îndemânatică trăsătură de eșec și felicitează pe oamenii de stat de la Cornul de Aur pentru această fericită idee. Afară de aceea termenii în care a fost comunicată această dorință lasă atâta câmp liber acțiunii diplomatice, încât e lesne văzut că situația se va lămuri repede. Într-adevăr, dacă Rusia voiește războiul, ea nu va accepta propunerea din cauze foarte simple. O campanie de iarnă e în favoarea oștilor slave, fie din sud fie din nord; pe când natura trupelor turcești, cărora nu li se poate disputa un estraordinar curagiu și o deosebită energie în purtarea suferințelor și privațiunilor, esclude totuși campania de iarnă; căci pentru arab, egiptean și alte rase de la miazăzi iarna e un dușman neînvins, pe care, după cum zice proverbul, nu-l mănâncă lupii. Din câte se vestesc asupra propunerii de armistițiu vedem că Poarta nu dorește războiul. Ar primi orișicând pacea, păstrându-se neschimbat *statu-quo* teritorial. Pe de altă parte, propuind un armistițiu așa de lung, ea a propus dezarmarea milițienilor pe vreme de iarnă, întoarcerea la căminuri și redeprinderea cu pacinicele ocupații, reintrarea pe câtăva vreme în liniștea obicinuită, așa încât orișicând pacea ar putea ieși definitivă dintr-un atât de ademenitori provizoriu. Condițiile armistițiului sunt: 1) Sârbia nu poate reocupa pozițiile care se află astăzi *de facto* în mânile turcilor (nu e esclus printr-asta ca ele să facă parte din zona neutrală). 2) Introducerea de arme și muniții în Serbia și Muntenegru e oprită. 3) Intrarea de voluntari streini e oprită. 4) Nici Serbia nici Muntenegrul nu vor putea da ajutor provinciilor turcești răsculate.

Totodată Poarta au comunicat puterilor asemenea prin o circulară că va introduce în cea mai scurtă vreme o sumă de reforme, și anume: acele propuse de puteri numai pentru Bulgaria, Bosnia și Herzegovina, ea le va introduce în imperiul întreg. Tocmai de aceea însă ea se roagă de a nu-i impune o îndreptățire privilegiată a provinciilor numite, căci atuncea și-ar pierde autoritatea; ci, din contra, aceste reforme să fie o emanațiune a

autorității statului turcesc și să reîntărească în fața supușilor demnitatea ei. În orice caz, comparate cu răspunsurile evazive de până acum ale Porții, aceste propuneri făcute în ton concesiv și îmblânzit ar forma desigur baza unei acțiuni diplomatice clare și temeinice — dacă toate puterile ar dori într-adevăr pacea precum o dorește bietul turc. Aceste propuneri mai au avantajul că sunt echitabile, căci ne-am înșela dacă am crede că populațiunea moametană se aflǎ mai bine decât cea creștină. Un ziar arab ce apare în Constantinopole face următoarea descriere:

Funcționarii din vilaieturile Aleppo și Damasc se servesc de orice nedreptățire și arbitrarietate și comit toate vexațiunile posibile față cu poporul. Cu fiecare poștă primim plângeri în contra funcționarilor și un număr mare de suplici s-au dat Porții tot asupra acestui obiect. Înalta Poartă să ni permită a o întreba dacă aceste plângeri a unei populații întregi se consideră, sau se pun *ad acta.* Sigur este că această stare de lucruri produce o nemulțămire deosebită și o mare neîncredere în populațiile acelor două vilaieturi.

Iar foaia oficială a ministerului de război, „La Verite“, luând act de acel articol, spune lucruri care par a fi icoana unor stări nu numai turcești:

De când am început a maimuți fără îndemânare mincinoasa civilizație a Europei, adecă am început de la Z în loc de-a începe de la A B C, s-au prăsit acei lingușitori mizerabili care au înșelat pe monarh asupra adevăratei stări a imperiului și pentru a-și ajunge la scop au făcut curte cafegiilor, ciubucciilor, bărbierilor palatului, ba până și rândașilor de la grajdi. Drept răsplată a supunerii lor acești oameni nobili au esercitat o nemărginită înrâurire asupra înaltei Porți, favoritismul în întinderea sa cea mai mare a fost buruiana ce s-au prăsit pe această grămadă de gunoi; lașitatea a înlocuit curajul, minciuna, adevărul, hatârul aptitudinea. Cafegii, ciubuccii, bărbierii celor mari deveniră funcționari, guvernori de provincii. În loc de a studia în colegiile și școalele noastre bazele administrației, legea sfântă (seri), cei mai mulți preferau de-a deveni sclavii cutărui efendi, pentru că acesta putea mai iute să le procure un post. Funcționarii numiți astfel se temeau de destituire, căci ce erau să înceapă, fără post? Cu cunoștințele câștigate pe această cale puteau să moară de foame.

Aceste adevăruri, aplicabile și la alte țări unde se fac deosebiri între oamenii „cutăruia“ sau „cutăruia“, sunt urmate de imputări făcute fățărniciei presei și diplomației europene. Căci în faptă moametanii sufăr sub un asemenea regim tot atât, ba mai mult decât creștinii „căci acești se

pot adresa la preoți, la patriarhi și, ca ultimă instanță, la vrun consulat sau la vreo ambasadă; dar la cine se poate adresa moametanul? În faptă starea aceasta de lucruri are multe analogii cu cea socială din România — mutatis mutandis însă. Rolul senzitivilor creștini îl joacă la noi străinii, evreii mai cu samă, rolul turcului — țăranul român. Atingi urechea unui evreu obraznic? Toată presa europeană strigă. Dar această presă ocupatu-s-a ea vrodată de mizeria și mortalitatea populațiunei române?

❦

RUSIA

[6 octombrie 1876]

Formarea a regimente întregi de voluntari, înarmarea militară, înrolări continue, cumpărarea de corăbii și de tunuri, conscripțiuni de cai, apoi chemarea contelui Reutern, ministrul de finanțe, la Livadia, pentru a scoate din pământ bani, perspectiva unui împrumut forțat înlăuntrul țării, de vreme ce piețele străine păstrează o statornică surzenie, toate acestea și multe altele câte se petrec în țara rusească — *oare semne de pace să fie?* Adăogăm că în cercul consultărilor decisive din Livadia au intrat și eventualitatea abdicării împăratului Alexandru în favoarea principelui de coroană.

Până acuma birourile de corespondență vestesc că propunerea Turciei pentru un armistițiu de șase luni au fost respinsă de Rusia, admițându-se cel mult unul de șase săptămâni. Motivul principelui Gorciacof este că Serbia nu poate fi condamnată la o situație atât de precară și de costisitoare timp de jumătate de an. Cu toate acestea principele admite prelungirea armistițiului de șase săptămâni în caz dacă tratările de pace ar cere-o aceasta.

❦

SERBIA

[6 octombrie 1876]

Un corespondent susține că armata sârbească a încetat de a fi armată sârbească și a devenit un corp rusesc; căci comandantul, generalii, ofițerii și

subofițerii sunt ruși. Sârb mai este doar soldatul de rând, care de voie de nevoie merge la război, ca să aibă ce ucide tunurile turcilor. Generalii sârbești sunt aproape toți disponibili și petrec în cafinelele de la Belgrad cu ciubuc, cafe și joc de cărți. Până acuma sunt în armată 479 ofițeri ruși, 592 de subofițeri și 1800 de cazaci. La monastirea Jița se fac pregătiri pentru încoronarea regelui Milan; la 9/22 octomvrie va avea loc botezul prințului de coroană, în onoarea căruia a început a se și forma o legiune de voluntari numită a Kralieviciului.

❦

BIBLIOGRAFIE

[6 octombrie 1876]

A apărut chiar acum și se află de vânzare: *„Calendarul bunului econom“* pe anul 1877 întocmit de d-nii *Comșa* și *Eugen Brote*. Cu mai multe ilustrațiuni intercalate în text.

Cuprinsul calendarului este:

Popa Tanda, novelă. Poezii: Cinel-Cinel — Mărioara — Cât te-am iubit — De-ai putea — Groaza — Țiganul și purcelul — Cântece populare. Despre scrierea limbei române. Economia câmpului: Tractarea gunoiului de grajd — Ghipsul — Cenușa și găinațul — Alegerea sămânței — Stărpirea tăciunelui — Cultura trifoiului — Plugul — Grapa — Greutatea fructelor și semințelor mai îndatinate — Timpul încolțirei și vegetațiunii la diversele plante agricole — Volumul diverselor nutrețuri — Greutatea corpurilor mai îndatinate. Economia vitelor: Alegerea vitelor de prăsilă — Mulsul vacilor — Ceva despre oierit — Ce avem de observat când cumpărăm cai? — Vârsta cailor — Cât timp poartă animalele agricole? Pomăritul: Părțile pomului — Prășirea pădureților de altoit — Despre altoire îndeobște — Surceii nobili — Ceara și rășina de altoit — Altoirea în despicătură — Copularea — Ocularea. Vieritul: Culesul strugurilor — Spălatul buților — Cum să fie pivnița? Stupăritul: Date statistice. Legumăritul: Cultura fragilor. Mătăsăritul: Păstrarea semințeі — Schimbarea pielei — Omidăria — Nutrirea omizilor. Mijloace în contra unor primejdii grabnice la oameni. Varietăți ș.a.

Agricultura, acest izvor însemnat al bogăției naționale, este aproape singura meserie a poporului român. Editorul crede a fi răspuns la o trebuință

foarte simțită și generală a poporului întreprinzând edarea acestui nou Calendar, în care, după cum arată cuprinsul de mai sus, sunt reprezentate mai toate ramurile agriculturei. Numele autorilor, care amândoi sunt bărbați de specialitate, poate servi drept garanție despre buna alegere și tractare a materiilor cuprinse în *„Calendarul bunului econom“*. Alăturea cu agricultura, calendarul cuprinde o colecțiune aleasă de poezii, precum și una din cele mai nimerite novele populare. Comerciantul, industriașul, meseriașul, învățătorul, preotul, amploaiatul, ei toți află în *„Calendarul bunului econom“* învățături practice pentru trebuințele zilnice.

„Calendarul bunului econom“ se poate comanda la d-nii *Iosif Drotleff et Comp.* în Sibiu, cu prețul de 50 cr., adică ceva peste un franc.

❦

TURCIA

[8 octombrie 1876]

În urma unei nouă audiențe pe care a obținut-o Sir Henry Elliot la sultanul și în urma propunerei acestui ambasador ca guvernul turcesc să se învoiască în sfârșit cu propunerile colective a puterilor și să se decidă la primirea unui armistițiu de-o durată convenabilă, miniștrii s-au adunat de două ori în consiliu și au hotărât a primi un armistițiu de *patru săptămâni*.

❦

MUNTENEGRU

[8 octombrie 1876]

„Corespondența politică“ vestește din Cetinie sub data de 7 oct.: Calcul cuminte este fără îndoială o însemnată trăsătură de caracter a prințului Nicolaie. Cu toate acestea nu se poate tăgădui că multe întâmplări din lunele din urmă au răsplătit cu rău ținuta altfel atât de precaută a prințului. El au făcut mai cu samă esperiența că pe diplomația turcească nu se poate întemeia nimenea. Atât Derviș Pașa când era guvernor-general al vilaietului Bosniei, cât și Ali Pașa mai târziu au făcut prințului avansuri care n-au fost primite întotdeauna cu neîncredere. Dar aceste speranțe s-au risipit ca fumul

tocmai atunci când se credea că se vor realiza. Cele din urmă tractări diplomatice s-au întrerupt în momentul în care erau să ajungă la o încheiere mulțămitoare.

La 26 sept. au sosit aicea știrile neplăcute despre pronunciamentul din Deligrad. În 29 sept. au venit comunicări din Constantinopole (prin mijlocirea consulului general englez din Raguza, d-lui Monson *) care puneau în perspectivă un armistițiu mai lung și închierea unei păci favorabile. În 2 octomvrie cele din urmă greutăți au fost înlăturate prin mijlociri engleze și italienești. Urmarea a fost că prințul a permis proviantarea armatei lui Muktar Pașa și a câtorva forturi turcești. Deodată veni un contraordin din Constantinopole care c-o lovitură schimbă fața lucrurilor. Atât armata turcească din Albania cât și cea din Herțegovina atacară prin surprindere pe montenegrini și acuma suntem iarăși în mijlocul războiului. Sigur e că diplomația turcească nu s-a purtat sincer cu Montenegro. Cum stau lucrurile astăzi, se poate spune apodictic cumcă drumul pentr-o pace separată este astăzi închis. Prințul Nicolaie a mers la montenegrinii săi, la Bielopavlițe. Cei din urmă montenegrini cari mai îngrijeau de gospodărie au fost chemați sub arme. Puterile militare se urcă la 21800 oameni. De la începutul războiului parte au căzut, parte s-au rănit 2200 oameni. Spre a împlea acest gol s-au chemat sub arme toți tinerii de la 15 — 16 ani.

❦

O MISTIFICAȚIE ARHEOLOGICĂ

[8 octombrie 1876]

Un slavist modern căpătă la 1854 informația că la mănăstirea Banja în Dalmația ar fi un patrafir de matasă împodobit cu mărgăritare și împletit cu aur și cu argint. Pe el se reprezintă mai multe chipuri de sânți, iar pe partea de jos se văd 2 figure îngenucheate, jupân Stroe și jupâneasa Ierosima, cu arătarea anului 1114. Slavistul conchise că ar fi unul din cele mai vechi monumente de artă slavică.

Inscripția ce i se trimisese în copie suna astfel:

„Jupân Stroe Vestolmiu, jupâneasa Erosima, în anul 1114, acest patrafir să fie mănăstirii din Stiești“.

Unde însă să fi fost mănăstirea *Stiești?* Cine sunt personagele lui jupân Stroe și *Erosimei?* Cum de se află acest patrafir la mănăstirea Banja?

Un alt slavist, mult mai celebru, profesorul Fr. Miklosich, cercetând la rândul său mănăstirea Banja, publică în 1858 inscripțiunea de pe patrafir în fruntea monumentelor privitoare la istoria Serbiei, Bosniei și Ragusei; o publică însă cu următoarele modificări:

Jupân Stroe Vestolmiu, jupâneasa lui, *Sima*, în anul 1114, acest patrafir să fie mănăstirii din *Stănești*.

Enigma rămânea însă tot nedezlegată: unde va fi fost mănăstirea Stănești și cine era acel jupân Stroe *Vestolmiul* cu soția sa Sima, viețuitori în veacul al 12-lea?

Venerabilul canonic Tim. Cipariu este cel dintâi care ridică vălul cestiunii. Mai mult pe ghicite decât prin criteriele externe ale monumentului recunoscu că patrafirul de la Banja nu poate proveni decât din *România* și anume de la mănăstirea Stănești din districtul Vâlcii; că lectura Stroe *Vestolmiu* a lui Kukulievich și Miklosich trebuie rectificată în Stroe *vel stolnic;* că donatorul patrafirului a fost un boier român „mare stolnic“ din secolul XII; că, în fine, mănăstirea Stănești ce apare în documentele de la 1540 înainte ca o fundațiune a familiei Buzeștilor n-ar fi decât o reedificare a vechii mănăstiri, tot cu aceleași nume, din anul 1114.

Consecințele unei asemeni fericite descoperiri erau natural de o mare importanță pentru istoria națională. O mănăstire în România la începutul secolului XII, iacă o probă irecuzabilă nu numai că românii trăiau pe atunci în aceste locuri, dar că aveau un stat organizat, cu aristocrația sa, cu biserica și instituțiunile sale monacale, așa cum ni apare în istorie cu un veac mai în urmă.

Mistificarea merse și mai departe. Cunoscutul Rösler, care nu îngăduie românilor să trăiască în țărele de azi decât după începutul secolului **XIII**, îi vine mai lesne a admite că acea mănăstire Stăneștii din 1114 ar fi putut fi slavică, călugării slavi, populațiunea din România *slavă!*

Dar ipoteza învățatului Cipariu, oricât de fundată în generalitatea sa, se întemeia pe o eroare esențială făcută în citirea inscripțiunii tocmai de cei cari nu trebuiau s-o facă, de principii slavismului, Kukulievich și Miklosich, autorități în materie de diplomatică și paleografie slavă.

D. Hasdeu, în studiul *Limba slavică la români,* a dovedit cu monumente lapidare, acte și cronice contimporane, prin limba chiar a inscripțiunii: 1° că cei doi slaviști au citit rău veleatul 1114; 2° că jupân Stroe velstolnic din

inscripțiune este vestitul general al lui Mihai Viteazul, Stroe Buzescul, iar jupânița Sima, soția lui; și a conchis de aci că Stroie Stolnicul cu soția sa depuseră faimosul lor patrafir la mănăstirea Stăneștii, fundațiunea Buzeștilor, în intervalul de la 1 sept. 1600 inclusiv până la 1 sept. 1601 exclusiv, pentru că la 2 octomvrie 1601 Stroie era deja mort.

Cu studiul critic al acestei întrebări se ocupă monografia „Inscripțiunea de pe patrafirul de la Stănești“ de Gr. G. Tocilescu, București, 1876.

❦

FRANCIA

[10 octombrie 1876]

Între părerile privitoare la o rezolvire a Cestiunei Orientului desigur că aceea a unui admiral și membru al Academiei va atrage atenția publicului. Dacă o aseminea părere e justă sau nu e o altă cestiune, pe care vom lămuri-o mai la vale.

D. admiral Jurien de la Graviere încheie cartea sa cea mai nouă „La situation du Levant“, cu dorința de a vedea *elenismul* în Turcia *opuindu-se panslavismului.* După d-sa rezultatul cel mai însemnat al revoluției grecești din 1821 n-au fost crearea micului regat grecesc, ci transformarea Turciei. Între cele 12 milioane de creștini autorul crede că neamul lui Kyrios Pappadakys este cel chemat de a dirige soarta Orientului. Toate par a-l face apt pe numitul Kyrios pentru un asemenea rol: activitatea (în luare de mită și-n dezbrăcarea călătorilor în codru), inteligența (în șiretlicuri și sofisme), în fine patriotismul (dovada bună: starea înflorită a Greciei). Egipetul, care era mai o colonie franceză, va deveni una engleză sau franco-engleză. Turcia va fi în curând o colonie europeană. Grecii pot renunța fără părere de rău la „marea lor idee“; industria, negoțitorii, bancherii lor vor lua mult mai curând sceptrul din mâna osmanilor decât o agitație sterilă. Înainte de toate se cer drepturi civile egale pentru toți. Dacă li va plăcea turcilor să monoplizeze serviciul militar pentru dânșii și să se mărginească cu lene la cultura pământului strămoșesc, atunci vremea nu e departe în care scumpirea traiului li va face cu neputință viața în țara lor proprie. Ei vor avea soarta rasei Mandgiu, cari au biruit China, iar pământul Mandgiuriei a trebuit să-l cedeze chinejilor. Munca este legea lumii moderne, care nu are loc pentru leneși. D. Jurien de la Gravière este membru al Academiei

franceze, prin urmare un om de la care nu ne putem aștepta de-a auzi decât idei de Manchester după calup. În faptă predominarea intrigantului și răutăciosului element grecesc în Orient ar fi o nenorocire și mai mare decât supremația turcească. Demosul grecesc din antichitate și până astăzi s-au arătat incapabil de-a constitui un stat ca oamenii. În lumea antică caractere nobile și mari erau răsplătite de acest demos disculț și palavragiu cu ostracismul; Imperiul bizantin, venit în urmă, e cuibul vicleniei, deșertăciunei și corupției în toate; noul regat grecesc e o jertfă a celei mai obraznice și mai ignorante demagogii. Mai mult încă: dacă turcii de astăzi duc frânele guvernului în acest fel este pentru că totdeuna au găsit în greci unelte cari-i apără, îi susțin, îi împing chiar la corupție.

Adevărata otravă a Orientului este acest popor lingușitor, fățarnic, dispus la pradă și la înșelăciune — și într-adevăr Abdul-Hamid are dreptate când zice că grec de treabă nu se găsește.

Este nevoie să mai amintim istoria specială a românilor ca să arătăm cum acești oameni și-n al treilea neam încă au otrăvit și otrăvesc viața noastră publică și privată? Când Radu cel Mare, domnul Țărei Românești, au adus în țară pe patriarhul grec Nifon, acesta, în loc să-și caute de biserică, a 'nceput să facă politică, să-și creeze partidă între boieri, să ascută și să înveninează și mai mult dușmănia dintre Dănulești și Drăculești, între descendenții lui Mircea și Dan I. În Moldova, un grec (Despot) strică prin intrigi de curte domnia lui Lăpușneanu Vodă și aduce pe acel zimbru la o adevărată furie și sete de sânge.

Și dacă s-au stricat rândul și tocmeala acestor țări, dacă am pierdut provinții, dac-am înlăturat cu ușurință obiceiuri bune și vechi, dac' au intrat corupția și lașitatea în clasele vechei societăți românești, totdeauna izvorul acestor rele se va găsi c-au fost sau un grec sau o mână de greci.

Și această nație, care prin îmbătrânire au pierdut toate calitățile, păstrând numai vițiile antice, care în decursul evului mediu au corupt arhitectura, muzica, pictura, această nație care au înveninat viața popoarelor învecinate, care le-au trădat la turci numai pentru ca să poată păstra ea ierarhia, care furase a cincea parte din pământul României, această nație cu înnăscut instinct de viclenie și tâlhărășug, aceasta să fie conducătoarea Orientului?

Dar vom uita oare identitatea și atavismul caracterului?

Oare neapolitanii, de mii de ani colonie grecească în Italia, și-a pierdut caracterul? Nu sunt tot lași, mincinoși, înșelători, hoți precum au fost

înainte de-o mie de ani? Nu ni se vorbească de revoluția grecească, care doarme pe lauri străini, în care căpetenii și ostași au fost albanezi, macedo-români și slavi, rase înșelate de linsa lingușire a grecilor; căci toată acea sămânță de războinici, dacă s-ar ciurui dintre oamenii însemnați și viteji, nu cred că s-ar găsi un singur grec de origine. Spada cavalerească a grecului adevărat și originar o cunoaștem, ea iubește spatele și se numește la noi cuțit. Pentru codru, pentru unghiuri de uliță și în orice caz pentru demagogie și comunism sunt coapte capetele grecilor, dar nu pentru a aduce o dezvoltare sănătoasă între popoarele Orientului; și, pentru a caracteriza lapidar această rasă, vom spune că, dacă Orientul ar avea să aleagă (la ceea ce, mulțămită Domnului, n-am ajuns încă) între o predominare grecească și una jidovească, cea jidovească e de preferat.

❦

GRECIA

[10 octombrie 1876]

Precum era ușor de presupus, zgomotele despre animația războinică a palicarilor, privite de aproape, se reduc la orații frumoase, în care patrie, libertate, egalitate ș.c.l. au jucat desigur un rol considerabil. Cel puțin „Ausburger Allgemeine Zeitung“ primește o corespondență din Atena care arată că răsunetul din ziarele europene e exagerat, ba mincinos chiar. Mișcarea care stăpânește spiritele are un decurs liniștit și pacinic. S-au vorbit mult în vremea din urmă despre suferințele și apăsările *fraților* din provințiile greco-turcești, însă nicăiri n-au ieșit de pe buzele oratorilor măcar aluzia unei provocări războinice. Se plâng toți că în momente atât de critice Grecia stă cu totul *nearmată* și vor să facă în toată graba ceva pentru a împlea acest gol simțitor. Dar armată și flotă nu se pot scoate din pământ. Ministrul de război Karaiskakis (care, grec fiind, se înțelege că e un om însemnat și pricepe ce trebuie pentru a pune armata pe picior de război) ar face el ce-ar face dacă… considerente „politice“ și financiare nu l-ar opri. În fine, fie vreme bună, fie rea, Grecia așteaptă că tot cele șepte puteri se vor milostivi a gândi la dânsa când se va face împărțala averii turcului. Numai să nu moară cumva Kyrios înghesuit la pomană.

❦

[10 octombrie 1876]

„Arma la picior!“ e astăzi, în urma unei a doua scrisori a împăratului Alexandru, deviza Austriei. A pierit fără urmă neliniștea asupra procedurei Rusiei, asupra respingerei armistițiului turcesc și a zgomotoaselor înarmări; se va fi pronunțat cuvântul magic care-i face pe austriaci moi ca ceara. Ziare germane vor să știe că Austria nu se va împotrivi intrării rușilor. *România se zice că va avea asemenea permisiunea ca cu cei 80.000 de oameni ai săi să ajute la îmbunătățirea soartei „fraților creștini“.* Grecia, despre care unele telegrame vestesc că e pe cale a încheia alianță ofenzivă și defenzivă cu Serbia, va intra asemenea în acțiune, cel puțin regele Georgios, care s-a primblat pân-acuma, au răsuflat cuvinte foarte întreprinzătoare.

Spre caracterizarea situației reproducem următoarea telegramă din Paris: în urma unei știri aduse de biroul Reuter circulează zgomotul că Rusia ar fi încheiat o convenție cu societatea căilor ferate române pentru transportarea a 4000 oameni pe zi. Știrea nu s-a confirmat încă.

Afară de aceea ziarele din București sosite asară ni mai aduc următoarele depeși:

Petersburg, 19 octomvrie. D. Loftus, reprezentantele Angliei, va pleca în curând la Livadia. Plecarea aceasta e considerată ca o simptomă, că înțelegerea e posibilă între Anglia și Rusia.

Berlin, 19 octomvrie. *Norddeutsche Zeitung* anunță că marele duce moștenitor al Rusiei va pleca în curând la Viena, Berlin, Londra pentru a lucra pe lângă cabinetele respective, în sensul unei acțiuni comune a marilor puteri pentru a rezolva Cestiunea Orientului într-un mod satisfăcător.

Constantinopole, 19 octomvrie. D. Ignatieff va cere mâne audiență la sultanul, pentru a-și prezenta scrisorile de acreditare.

Negocierile pentru pace se vor reîncepe imediat pe bazele propunerilor Angliei.

Londra, 19 octomvrie. Ziarul Times anunță că Rusia a prezintat Porței ca *ultimatum* o propunere concertată cu Anglia pentru un armistițu de 6 săptămâni.

Times declară că parlamentul și țara nu voiește a face războbel pentru a susține pe Turcia. Aceasta ar fi o nebunie culpabilă.

Atena, 19 octomvrie. Guvernul va depune astăzi la Cameră proiectele următoare:

Pentru chemarea sub arme a unui număr de 80.000 oameni

Pentru acordarea unui credit de 50 milioane drahme ș-un împrumut de 10 milioane pentru cumpărarea de arme.

Viena, 16 octomvrie. Se zice că intervențiunea militară a Rusiei este neînlăturabilă.

Se asigură că Austria, în caz de a erumpe catastrofa, va rămânea neutră, primind oarecari compensațiuni.

Londra, 16 octomvrie. *Times* crede că Rusia va intra de bună samă în acțiune dacă Turcia va refuza propunerile puterilor. Rusia pretinde un armistițiu de 6 săptămâni. Astfel, zice Times, atârnă de la d. de Bismark să salveze lumea de un teribil războl. O atitudine precisă și fermă a Germaniei e cea mai bună chizășuire a păcii; o alianță a Germaniei cu Anglia pentru aplicarea reformelor în Turcia ar mântui Europa de o mare nenorocire.

Berlin, 16 octomvrie. *Nord Deutsche Allgemeine Zeitung*, răspunzând la apelul de alianță al ziarului Times, zice: că principele Bismark în cestiunile esterne s-a deprins a merge mână în mână cu dorințele poporului, care, neuitând atitudinea Angliei manifestată în contra Germaniei atât la anul 1870 cât și mai târziu, nu e câtuși de puțin pentru o alianță cu Anglia. Germania n-are plăcere a face sacrificii de bani și sânge în Cestiunea Orientului. Afacerea de la 1870 Germania a sfârșit-o singură și de aceea nu are trebuință a se asocia cu Anglia care acum ar vrea să împartă bilanțul de câștig și pierdere privitor la politica sa în Cestiunea Orientală.

National Zeitung, vorbind despre noua grupare a puterilor, zice că *Italia va merge în orice caz cu Rusia* pe când Austria înclină mai mult cătră Anglia.

Ziarele din Viena și Pesta conțin următoarea știre:

> Regele Greciei a conferit ieri (14 oct.) cu comitele Andrassy. *Principele Carol al României este așteptat de asemenea la Viena (??).*
>
> În fine condițiunile cu cari Rusia ar fi mijlocit a se încheia pacea în Orient sunt următoarele:
>
> 1. Serbia va rămânea independentă de Turcia cu învoirea guvernului otoman și a puterilor celor mari.
>
> 2. Muntenegrului se va ceda Herțegovina, care va face un corp cu dânsul sub administrațiunea principelui Nikita.
>
> 3. Pentru Bosnia și Bulgaria guvernul Înaltei Porți va decreta reforme cari vor avea de bază egalitatea înaintea legilor a creștinilor cu musulmanii, și

administrațiunea va fi încredințată la câte un guverator numit de Poartă, dintre creștini.

4. Până la punerea în practică a ziselor reforme și spre asigurarea că ele vor primi imediata lor aplicare cu sinceritate, Bosnia se va ocupa militărește de către trupele italiene, iară Bulgaria de către trupele române.

❦

VOLUNTARII RUȘI

[10 octombrie 1876]

Față cu exageratele știri ale ziarelor străine, dar mai ales a Nouei prese libere din Viena, cari ridică la sute numărul voluntarilor ce trec în fiecare zi prin România, „Journal de Bucarest“ susține din sorginți — după cum zice, sigure — că de trei luni încoace au trecut în termin de mijloc 35 — 40 de voluntari ruși pe zi pe drumul de fier dintre Ungheni și Severin. Cel mai mic convoi a fost de 35 de oameni, cel mai mare de 260.

❦

BULGARI ÎN LONDRA

[10 octombrie 1876]

Sigur este că mulți din oamenii influenți din România sunt numai în aparență români, simpatiele lor intime însă sunt pentru greci și bulgari, de vreme ce ei însuși sunt greco-bulgari. Că aceștia paradează adesea mai mult cu fraze naționaliste și cu gloria lui Ștefan și Mihai e un fenomen comun, asupra căruia nu mai revenim. Înregistrăm numai că în Londra se gerează astăzi de bulgar un profesor de la Universitatea românească din București. Acest profesor român e dr. Protici, care, uitând lanțetele și durerea *na* cap, au ajuns la atâta sentimentalism încât a comis chiar un poem în limba franceză, tipărit însă sub titlul englez „The Voice of Bulgaria“ și dedicat d-lui Gladstone. Alături cu d-nii Zancof și Balabanof, doctorul formează un frumos trifolium bulgaricum.

❦

TÂLCUIRE BISERICEASCĂ A OBICEIURILOR DE LA ȚARĂ

[10 octombrie 1876]

Într-o veche „Învățătură părinților duhovnici“, al cărei an lipsește, găsim la capăt o ciudată tâlcuire a obiceiurilor pământului. Istoricii noștri vor găsi că aceste tâlcuiri clerice sunt de o origine tot atât de grea de constatat ca și obiceiurile înșile, dar, fiind atât de curioase, le așezăm aicea precum le găsim și în limba, nu fără farmec, a originalului.

1) Dumnezeii *limbelor* elinești era foarte mulți, dintre carii unul anume Pérun, carele se numea al locului, că și în mâna lui ținea o piatră scumpă ce după feliul ei lumina ca jeraticul. Încă și foc de-a pururea ardea înaintea lui. Iară închinătorii lui făce focuri și se petrecea preste dânsele, închipuind cumcă s-ar da singuri pe sine jertfă acelui idol — Pérun. Aceleași închipuiri fac și unii din creștini până în ziua de astăzi, *adecă focuri în bălii în ziua de joi mari și se petrec peste dânsele;* însă neștiind ei ce închipuiesc.

2) Alt idol era, ce-i zicea Ládco. Pre acesta îl avea Dumnezeul veseliilor și al *bunei norociri*. Acestui aduceau jertfe cei ce avea a face nunți și veselii, părându-li-se că cu agiutorul lui Ladco își vor câștiga veselie frumoasă și viață cu dragoste. Aseminea și aceasta o *cântă creștinii pe la nunți*.

3) Mai jertfea unei dintr-acei închinători de idoli și apelor, adică bălților și izvoarelor. Deci unde era apa aproape ci se aduna odată într-un an și se arunca unii pe alții în apă. Iar unde era departe își turna apă pre dânșii unii altora. Aceasta acum și la unii din creștini vedem făcându-se, adecă *a doua zi după Paști*, numindu-se trasul în vale, dintru care „tras în vale“ prin îndemânarea diavolului se fac multe sfezi, gâlcevi și bătăi.

4) Alții avea alt Dumnezeu, ce-i zicea Caleada, carii ei, adunându-se la praznicele și „zborurile“ lor cele idolești, cânta lăudând pre acel Coleada, pomenindu-i de multe ori numele. Și aceasta o vedem că se ține la unii din creștini și până astăzi, că primesc *spre ziua nașterei lui Hs.* de le cânta țiganii numindu-se colindatori (sic). Și încă mai primesc la casele lor Turca sau Brezaia, având cu sine și „măscărici ghiduș“, carele, schimbându-și fața sa, zice cuvinte urâte.

5) în cetatea Rodostol aproape de apa Istrului, în vremile închinătorilor de idoli, se afla un idol anume Cron, adecă *Dumnezeul morților*, care acela era un elin mort întru carele, încuibându-se diavolul de multă vreme, îl ținea

neputred. Aceluia îi jertfea rătăciții întru acest fel, adecă de-și bătea trupurile sale până la sânge, chiuia și toată altă fără de lege făcea. Cu sângele ce-și vărsa închipuia cum că cu sânge iaste Cron (pentru că se arăta rumen la față); iară fărădelege ce-o făcea ziceau că nu o vede Cron, căci ține ochii închiși, nici aude strigările, căci este mort. Așa și acum creștinii fac pre la morții lor, strigându-se „clacă de nebuni“, de-și bat spatele cu lopeți, chiuiesc, joacă și alte multe ghidușii fac, cari nici a se mai scrie sau a se pomeni nu se cuvine.

6) Alții cinstesc pre un idol anume *Cupál*, pre carele îl numea al rodurilor pământului, căruia la pârga secerișului la o zi a lor însemnată îi aducea jertfă, adunându-se bărbați și muieri, împletind cununi de buruieni, de-și punea în cap și se încingea cu ele. Unii din bărbați se îmbrăca în haine muierești, ca, putând ei juca mai răsfățat decât muierile, să poată îndemna pre privitori la toată pohta spurcată… Așa, jucând și sărind, adeseaori striga Cupál! Cupál! Această urâtă închipuire și până acum se ține aicea în țara noastră pre la unele orașe și sate, de se îmbracă bărbații în haine muierești și se numesc *Cuci* sau *Căluceni*, făcându-se cununi de buruiene: anume de pelin; iar cei ce nu joacă, pelin tot își pun în brâu. Alții iarăși fac altă izvodire drăcească. La vreme de secetă un om cu pielea goală, inșirând buruieni verzi pe ață, se-nfășură de sus până jos și pe cap pune cunună, jucând pre la case, aruncă toți cu apă într-însul, inchipuind cumcă și de la dânsul apă cer, adecă ploaie. Prostimea se înșală la acestea două cumcă ar lua vindecări de toate neputințele sale prin *călcarea Cucilor,* iară Păpăluga c-ar avea putere să poruncească norilor să ploaie. Precum cred credincioșii că prin atingerea sfinților apostoli s-au dat vindecări celor bolnavi, așa și acum s-ar da prin călcarea spurcatelor picioare ale Cucilor (și aceștia cei mai mulți sunt ligani puchioși); și iarăși că precum Ilie proorocul au pogorât ploaie, așa ar putea și acel măscărici înșelători Păpăluga ca să pogoare ploaie când ar vre.

❦

[13 octombrie 1876]

A începe cu stereotipul: „trăim în vremi grele și nu știm ce va aduce ziua de mâne“ nu adaogă întru nimic la înțelepciunea cititorului. Cu toate acestea mai toate organele de publicitate vor da acest răspuns, pentru că este

formularea vorbită a tăcerii și o dovadă că omul poate, vorbind, să tacă, mai ales când n-are ce spune.

De aceea, lăsând toate combinațiile la o parte, vom rezuma socotelele zilei astfel: Din nici o parte nu s-a desmințit pân-acuma știrea că Rusia ar fi încheiat cu direcția drumurilor *noastre* de fier o convenție pentru ca acestea să transporte prin România în curs de zece zile un corp de armată de 250.000 oameni.

Pe de altă parte e asemenea sigur că manevrele noastre de toamnă — foarte tomnatece — nu sunt simple manevre, asemenea că transportul mărfurilor cuvântătoare de mai sus nu se poate face fără învoirea guvernului nostru. Tratările pentru încheierea unui armistițiu merg atât de bine și repede, încât sârbii și turcii a 'nceput a se bate de-a binele pe *toate liniile*. Cu toate acestea puterile au intrat în tratări cu Poarta pentru condițiile de pace și generalul Ignatieff a avut audiență la sultanul și i-a prezintat scrisorile sale de acreditare. Precum se vede lucrările pentru pacificare se deapănă cu aceeași repejune ca și înarmările din toate părțile.

De aceea, în loc de-a căuta ce vorbesc oamenii, să căutăm ce *vor* ei.

Turcii vor bună pace și oricine ar zice contrariul *voiește* s-o zică.

Austria vrea aseminea pace, căci dorește să-și rumege în liniște naționalitățile și să le asimileze cu sucul gastric maghiaro-german.

Germania are alte trebi de făcut; apoi pe ea n-o interesează aproape defel Cestiunea Orientului, după cum zice tăcutul ci cancelariu. Ea n-are de gând de a-și urni sabia din teacă pentru a apăra acțiunile împrumuturilor engleze, exportul austriac, englez și francez, c-un cuvânt n-are gust să se bată pentru ochii frumoși ai bancherilor din Londra.

Anglia nu se va bate pentru turci, căci un război e scump, și unul pierdut chiar foarte scump.

Cine vrea bătălie? Rusia, nolens volens, noi și sârbii. Poate că și Grecia va trimite câțiva căpitani de haiduci, ca să reprezenteze panhelenismul.

Dar toate aceste puteri cari voiesc războiul n-au bani, și războiul se știe că-i feciorul lui bani-gata ș-a lui mână-spartă. Rusia n-are, Grecia e bogată în măsline, noi… în deficit și sârbii în capete sparte. O singură împrejurare e fericită. Turcul, dușmanul creștinătății, n-are nici atâța lei vechi în hazna câte fesuri sunt pe câmpul de război.

Dintre toate trebuie să ne intereseze ținuta Austriei. Am pomenit în n-rul trecut că basul austriac a devenit acuma tenor, care secundează de minune larma războinică a amicului de la Neva. Austria va rămâne neutră și va

căpăta compenzație. Ziarele oficiale ale celor trei împărății de la miazănoapte ridică glasul lor în cor pentru a lăuda trăinicia federației celor trei împărați, a căror împărăție nu va avea sfârșit. Prin urmare turcul slăbește văzând cu ochii. Afară de oftările talmudistice ale Nouăi Prese Libere, afară de câteva lumânări de sâmbătă, încă și acele, din cauza crizei și „Krachului“, numai de *său,* nu se aude glas care să comande foc *pentru* dânsul. Cu toate acestea și noi oftăm, deși nimeni nu ne aude; adică înghițim suspinurile. Frumos, nu-i vorbă, să fii prieten cu împărații Răsăritului și ai Apusului, dar vorba ceea — mai bine vrăjmaș c-o față, decât prieten cu două.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[13 octombrie 1876]

Din Pescanița, cartierul general al turcilor, se vestește formarea și pornirea de colone de atac din Niș spre Morava. Bateriile aripei stânge turcești au început un foc vehement, încât despre partea aceasta se vede că va fi atacul principal. Cu toată ploaia torențială, colonele s-au pus în mișcare. D' a lungul frontului de pe Morava s-au început asemenea luptele.

Din Raguza se vestește că fortereța turcească *Medun* a capitulat. Cu această ocazie au căzut în mânile muntenegrinilor 400 de ostași turci, câteva tunuri și munițiune multă.

❦

PRELECȚIUNI PUBLICE

[13 octombrie 1876]

Duminică în 17 octom. va avea loc a doua prelecțiune a d-lui A. D. Xenopol în sala Universității. Obiectul ei va fi Istoria industriei române. Produsul acestor prelecțiuni fiind destinat românilor din Serbia, prețul intrărei este de un leu nou. Biletele se pot găsi la magazia d-lui Hirsch et Finke și, în ziua prelegerii, la Universitate. În prelecțiunea I, care au avut loc duminică în 10 octom. d. Xenopol au arătat relele ce rezultă din starea

curat agricolă a unei țări. Cel întâi rău este o balanță defavorabilă a comerțului, adecă banii importați în țară sunt în câtime mai mică decât acei exportați, un rău care de câțiva ani bântuie cu osebire România, care din cauza unii datorii publice, ce se urcă la aproape 50.000.000 lei noi anuități, apoi din cauza petrecerei a unui mare număr de români în străinătate, în fine din cauza luxului și a scăderei cumpărăturei de producte ale țării, dă în străinătate mult mai mulți bani pe an de cum primește de acolo. O balanță a comerțului defavorabilă au arătat d-sa că este pericolul cel mai mare la care poate fi expusă o societate, aceasta în contra teoriilor liberschimbiste, cari afectează o nepăsare totală față cu balanța comerțului. Al doilea rău mare ce rezultă din o stare curat agricolă este istovirea și secarea puterilor productive ale pământului din cauza lipsei de gunoiere al acestuia, căci nefiind fabrice este lipsă de gunoi în apropiere și acesta nu se poate aduce din îndepărtare. Al treilea rău este funcționarismul: într-adevăr într-un stat curat agricol, unde oamenii nu se pot apuca de nici o industrie, acei ce mi vor putea cultiva pământul se vor adresa către stat pentru a-și vinde acestuia munca lor și aceștia vor fi marea majoritate a clasei culte. Funcționarismul aruncă statul în lupta cea uricioasă a partizilor personale, căci guvernele nu vor fi susținute și sprijinite decât de aspiranții la funcțiuni. În fine în o asemene țară va fi cu neputință înființarea unui guvern democratic, bazat pe ideea libertăței, căci voturile se vor da întotdeauna sau prin neștiință de către țărani sau după interes egoistic de către agricultori și funcționari, căci clasa cea adevărat liberă de oameni, industriașii, lipsind din o asemene țară, va lipsi numaidecât și libertatea, care nu este altăceva decât expresiunea oamenilor liberi, iar democrația în o asemenea țară va fi o mare minciună. Ultimul rău ce va rezulta în fine din o asemene stare de lucruri va fi scăderea populațiunei, provenită din munca cea grea și puțin răsplătită a țăranului și din burlăcie. S-a calculat într-adevăr că nutrirea țăranilor cu carne este cu totul neîndestulătoare: un bou la 53 locuitori pe an; un miel la 66; un porc la 26; două păseri pe an de locuitor; ceea ce ecuivalează cu unul sau două dramuri de carne pe zi pe locuitor. De aceea mortalitatea va fi foarte mare între țărani și numărul lor va scădea. În 1873 numărul morților din țara întreagă întrecea cu 226 pe acel al născuților. Burlăcia, adecă faptul că cei mai mulți tineri nu se însoară, este cauzată în țară la noi de o parte, în clasa cultă, prin nesiguranța pozițiunei a mai toată lumea care este funcționar; în clasa țăranilor, prin greutățile formalităților de împlinit pentru

a se căsători. Din toate aceste rezultă însă îndestul că o țară nu poate rămânea curat agricolă fără a primejdui existența sa.

❦

TURCIA

[17 octombrie 1876]

În 12/24 octomvrie curent sultanul a primit în audiență pe generalul Ignatief, care și-a prezentat creditivele sale. După aceasta generalul a avut o lungă conferință cu ministrul de esterne, cu care a dezbătut asupra propunerilor Rusiei. Deși pân-acuma nu este cunoscut nimic autentic din cuprinsul acelei conferințe, totuși se asigură că Ignatief n-au respins contrapropunerile Porții, așa încât, atât în public cât și în cercurile diplomatice, speranța pentru încheierea armistițiului crește.

Pretențiile așa-numitului ultimat rusesc sunt următoarele:

1) Neapărat un armistițiu de șase săptămâni; 2) Autonomia administrativă pentru Bosnia, Bulgaria și Herțegovina: 3) Garanții pentru esecutarea reformelor. Aceste garanții vor consista în asistența comisarilor puterilor mari la introducerea reformelor.

❦

RUSIA

[17 octombrie 1876]

După cele mai nouă DISPOZIȚII, zice „Post“, se vor forma trei armate. Cea dentâi, de 120.000 de oameni, sub comanda marelui principe Nicolaie, va intra în Bulgaria și va împresura cetățile turcești. A doua, de 340.000 oameni, comandată de marele principe-moștenitor, va fi așezată începând de la frontierele turcești pân-în Polonia de sud; a treia, de 240.000 oameni, sub generalul Loris-Melihoff, va intra în provințiile asiatice ale Turciei. Cazacii vor forma regimentele de rezervă. Se zice că spiritul trupelor e escelent, că nici un ostaș, nici un ofițer nu voiește să rămâie în rezervă; dar pe cât e de mare entuziasmul pe atâta e și lipsa de bani.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[17 octombrie 1876]

În 11/23 octomvrie corpul lui Hafuz Paşa au luat după o luptă de 10 ore poziţiile de lângă pârăul Diunis, care să fie cele mai însemnate între Deligrad şi Alexinaţ.

În 13/25 octomvrie sârbii, sub contele Keller, atăcând pe turcii din preajma Zaiţarului, au luat Liubinţa cu toate înălţimile din împrejurime.

❦

FANTAZIA ÎN TELEGRAME

[17 octombrie 1876]

„Neue freie Presse“, foaia-cadână, care din dragoste pentru turci sufere de superescitare nervoasă, are şi prin România câteun „daatsch Bocherl“ care, pe lângă negustoria cu piei de cloşcă, are meseria de a-şi înfierbânta creierii cu câte-un păhar de bere şi a-şi transmite fumurile perciunatului cap drept la Viena pe sârmă, care, după cum se ştie, nu roşeşte. Astfel corespondentul anunţă din Iaşi troiene de omăt, încât după „Neue freie“ noi patinăm de-a binele. Dar desigur că floarea acestor „horespiundenţi“ îşi are cartierul general sub cerul Paşcanilor (Dacă aceşti indivizi obicinuiesc a avea ceea ce legile noastre numesc domiciliu, o e mare întrebare). Iată ce spune o telegramă din Paşcani: Astăzi a trecut pe aicea 400 de cazaci şi cerchezi din Caucaz. Ei poartă iatagane *urieşeşti* la coapse, iar din buzunarul esterior de la piept fulgeră pistoalele şi pumnarele. Cei mai mulţi au o arătare foarte războinică. Dar se găsesc printre ei şi moşnegi greoi cu barbele albe, cu tipuri adevărat asiatice (patriarhale). Cai şi *tunuri* urmează în tren separat.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[20 octombrie 1876]

Asupra bătăliei de la Dgiunis găsim acuma raporturi clare care ni arată toată însemnătatea luptelor din urmă cari au avut loc pe Morava. În 8/20 a lunei curente lucrurile stăteau încă bine. Cernaieff băgase de seamă că Abdul Kerim voiește să forseză drumul la Crușevaț și alergase cu puteri însemnate în ajutoriul colonelului Horvatovici. Abdul Kerim împinse în 9/21 oct. 22 de batalioane, sosite de la Niș, asupra punctului Crevet, astfel încât turcii erau în număr cu mult mai mare și succesul trebuia să fie al lor. În 12/24 soarta poziției Dgiunis, cea mai tare pe linia Dgiunis-Deligrad, era hotărâtă. Cernaieff făcu încercări desperate spre a o scăpa, dar i-a fost în zădar; Hafiz Pașa a luat-o cu asalt. După 6 zile de lupte sângeroase, cari au costat viața câtorva mii de sârbi, în cari unele batalioane au mers în foc cu atâta nepăsare de moarte încât au fost stinse cu totul, armata sârbească era în pericol de a fi ruptă în 2 părți. Ne-am obicinuit însă a vedea că victoriile cele mai însemnate ale turcilor rămân fără urmări grave, pe de o parte pentru că aceștia sunt rău conduși, pe de alta pentru că Cernaieff și sârbii reparează peste noapte pierderile de peste zi. Luarea cu asalt a locului Dgiunis, care i-a costat pe turci sacrificii imense, avea scopul de a rupe în două poziția sârbească, care se desfășura lungă începând de la Crușevaț, trecând peste Dgiunis și Deligrad și mântuindu-se la Alexinaț. Dacă turcii ar fi făcut uz de victoria lor armata sârbească ar fi fost desfăcută în 2 grămezi, care nu s-ar mai fi putut împreuna decât departe în nord. Dacă îndată după victorie turcii ar fi înaintat mereu până la Stolaț, ar fi putut bate în parte pe fiecare din izolatele grămezi ale armatei sârbești. Dar ei s-au oprit la Dgiunis, și victoria lor, în loc de a se priface într-o catastrofă pentru inamic, a devenit cu totul nulă. Cu luarea acelui punct ruperea liniei de apărare a sârbilor era împlinită; trebuia dar ca să ieie grabnice măsuri pentru ca știrbătura făcută frontului sârbesc să nu se împle de îndată îndărătul Dgiunișului. Dar turcii neuzând de loc de avantagele lor, sârbii au avut vreme de a-și încheia din nou linia, care astăzi e tocmai așa de tare ca și înaintea luptei, cu mica deosebire că centrul ei se află astăzi cu câteva mii de pași mai îndărăt. Deci poziția lor se 'ntinde astăzi pe defileul dintre Duniș-Crușevaț pe de o parte; iar pe de alta e așezată pe înălțimile din a stânga Moravei, de-a-lungul pârâului Dgiunisca până la podurile de pe Morava de la Trubarevo. Aceste înălțimi sunt toate întărite cu șanțuri.

Nu li se poate tăgădui sârbilor meritul de a fi foarte îndemânatici în apărare. Pas cu pas se retrag numai și, pierzând o linie întărită, vedem

nemijlocit îndărătul ei statornicindu-se o altă linie asemenea întărită, încât victoriile turcești, împreunate cu pagube fără măsură, se pierd în vânt în fața energiei și repejunei cu care sârbi își reparează căderile.

❦

CARTE NOUĂ

[20 octombrie 1876]

Scrierea „*Noțiuni de aritmetică* pentru uzul școalelor primare de ambe sexe“, de I. P. Eliad se 'ntemeiează pe didactică și în special pe intuițiune și urmărește un scop îndoit: pe de o parte a facilita membrilor corpului didactic primar predarea cu succes a acestei științe, iar pe de alta a coopera la dezvoltarea inteligenței copiilor silindu-i a-și de totdauna sama de aceea ce fac.

Graba cu care s-a desfăcut prima ediție este o probă că aprecierile ei au fost împărtășite.

Încurajat de această comunitate de vederi cu o mare parte dintre învățători, autorul a pus sub presă edițiunea a II-a a acestei opere, care a apărut de câteva zile într-un număr îndestulător spre a putea satisface toate cererile.

❦

TURCIA

[22 octombrie 1876]

În zilele din urmă s-au făcut numeroase arestări de persoane care participau la o conspirație împotriva sultanului actual. Această conspirație se descoperă c-a fost mult mai întinsă decum se credea la început și că avea scopuri cu mult mai grave:

detronarea lui Abdul-Hamid și ridicarea pe tron a lui Iussuf-Izzedin (fiul lui Abdul-Aziz), apoi înlăturarea reformatorului Midhat Pașa și înlocuirea lui prin Mahmud Pașa, fost vizir sub Abdul-Aziz, amic intim al generalului Ignatief și instrument al politicii rusești. Capii acestei conspirații au fost Miuhedin Efendi, kaziskier (jude militar) în Rumelia, Șerif Efendi,

kaziskier în Anatolia și preceptor al prințului Iusuf-Izzedin, beglerbegul Ramiz Pașa, ginere a mareșalului curții lui Abdul-Medgid ș.a. Opuindu-se la încheierea armistițiului și la intrarea creștinilor într-un eventual corp legiuitor, au găsit un mâneri puternic pentru mișcarea și fanatizarea maselor musulmane, pe când adevăratul lor scop era răsturnarea guvernului de astăzi și a curentului reformator. Capii au fost exilați, dezbrăcați de toate demnitățile lor publice și hotărâți incapabili de-a mai ocupa funcțiuni de-ale statului.

Se zice că sultanul ar fi primit necondiționatul armistițiu de șase săptămâni și că după încheierea acestuia ambasadorii puterilor în Constantinopole se vor întruni în conferență, la care Turcia nu va lua parte, și vor stabili condițiile de pace și bazele autonomiei provinciale. Aceste condiții se vor comunica Porții în mod oficial.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[22 octombrie 1876]

În n-rul trecut am arătat însemnătatea luptelor sângeroase de la Dgiunis, iar din descrierea noastră se vedea că urmarea luării acestui loc întărit de cătră turci putea deveni echivalentă cu ruperea armatei sârbești în două grămezi și cu nimicirea ei parte cu parte și pe rând pe rând. Am arătat însă că, nemijlocit îndărătul pozițiilor pierdute, sârbii au format o nouă linie de apărare, care ajungea c-un capăt al ei la podurile de pe Morava de la Trubarevo.

Deși sorgintea vieneză din care luăm știrile cele mai nouă nu s-au dovedit totdeauna ca vrednică de credință, totuși veștile ce le aduce, având oarecare verisimilitate justificată prin împrejurări, le dăm cu toată rezerva posibilă, așteptând ca telegrame din Belgrad să le dezmintă sau să le confirme.

În 16/28 octomvrie s-au pus în mișcare mai multe trupe turcești pentru a întări aripa stângă ce fusese zecimată în lupta de la Dgiunis. În aceeași zi la 10 ore au început tunurile Krupp (cu încărcături de 24 funți) și anume două au fost îndreptate spre Alexinaț și două spre defileul despre Deligrad.

A doua zi, 17/29 dimineața, un tun a dat signalul pentru toate bateriile turcești, care au început un foc într-adevăr devastator care-a durat zece ore

neîntrerupt. Focurile erau îndreptate spre Alexinaț și spre poziția de la Trubarevo și se vede că erau dirigiate cu multă îndemânare, căci la 10 ore Alexinațul s' aprinsese în mai multe puncte. Bateriile lui Fazyl, înaintând spre Pșilovița, au pus un șanț care apăra podul în crucea focurilor, iar Hafuz și Suleiman Pașa au luat după o sângeroasă luptă de trei oare întăriturile de la Trubarevo, cele din urmă poziții sârbești pe malul stâng al Moravei. Telegrame din aceeași sorginte spun că retragerea sârbilor peste pod a fost iregulară, semănând cu fuga în dezordine, că mulți ostași s-ar fi înecat în Morava, că restul s-a retras spre Deligrad și că victoria turcilor și pierderile sârbilor sunt mari. Între altele sârbii să fi pierdut 6 tunuri, din care 2 de calibru greu și 4 de munte.

Cu această din urmă victorie și ocuparea din partea inamicului a drumului dintre Dgiunis și Crușevaț s-ar fi împlinit *ruperea în două a armatei sârbești,* încât, între acestea două părți izolate, turcii au drumul liber în inima țărei, la Belgrad chiar. Deși reamintim că sorgintea ce ni aduce știrile trebuie întâmpinată cu mare precauțiune, totuși, dacă aceste știri s-ar adeveri, atunci poticala din urmă a sârbilor ar fi cea mai rea. Cu căderea acestor poziții e drumul deschis la Crușevaț și la partea cea mai fertilă și mai înflorită a Serbiei, care se numește șumadia și cuprinde singură șase orașe.

❦

RUSIA

[22 octombrie 1876]

„RUSKII Mir“, vorbind despre o eventuală „soluțiune“ a Cestiei Orientului, spune că, *fără împrotivirea Rusiei*, Austria ar putea să anexeze cel mult partea de nord-vest a Bosniei, mărginită în est prin o linie începând de la gura Drinei, trecând peste Bielina, Seraievo și Mostar până la gura Narentei și la portul de la Kleck. Aceasta însă numai în cazul când rușii ar ocupa *Bulgaria.* Se zice că, în urma unei scrisori autografe a împăratului către regele Italiei, acesta ar fi conces ca la caz de trebuință flota rusască să poată ierna sau în portul de la Palermo sau în cel de la Tarent.

❦

PRELECȚIUNI PUBLICE

[22 octombrie 1876]

Duminică în 24 c. d. A.D. Xenopol va ținea a treia prelegere publică. În prelecțiunea a doua, în care a vorbit despre istoria industriei române, d-sa a început prin a arăta: I) starea cea proastă a *agriculturei* noastre, care cultivă pământul în mod cu totul primitiv, fără a întrebuința irigațiuni, ingrașarea pământului sau scurgerea pământului de apă (drainage), prin urmare în un mod cu mult mai înapoiet decum cultivau romanii cei vechi, și că în această privire noi în timp de 200 de ani în loc de a merge înainte am dat înapoi. De la împroprietărirea țăranilor (1864) însă se naște din acest mod de cultură un pericol deosebit pentru țara nostră; anume țăranii au un petec de pământ (4 fălci) pe care sunt nevoiți să-l cultive în fiecare an tot pe acela, plantându-l tot cu popușoi. Ei nu pot schimba cultura de pe un pământ pe altul lăsând pe celălalt să se odihnească, cum fac proprietarii mari. Prin urmare pământul țăranilor este destinat numaidecât să sece după câțiva ani și să nu mai producă nimica dacă va fi cultivat tot ca acuma. Dar la noi în țară nu se ocupa nimeni, nici guvern, nici particulari, de progresele agriculturei. Veniturile moșiilor, în loc de a se întrebuința în parte la îmbunătățirea agriculturei, se cheltuiesc toate în orașe sau în străinătate. În Prusia sunt peste 150 școli de agricultură și pomicultură; la noi, într-o țară exclusiv agricolă, sunt numai cât 2; în Belgia sunt alte așezăminte care favorează agricultura, precum comisiile provinciale; la noi în țară — nimic. Exista un minister al lucrărilor publice și al agriculturei în țara noastră, dar în realitate este numai cât cu numele. Trecând apoi la istoria unora din industriele noastre, au arătat mai întâi încercările de a se introduce industria mătasei la noi. Pe la 1853 s-a înființat în București compania sericolă, care au organizat o fabrică, aducând vro 6 lucrătoare franceze și întrebuințând și vreo 40 de românce. Fiind însă că se ivise o boală în sămânța gândacilor de mătasă în Franția și în Italia, apoi neguțitorii franceji și italieni veniră la noi în țară căutând sămânță. Această căutare a seminței făcu pe sericultorii noștri ca să se ocupe mai ales cu producerea seminței, care exclude pe aceea a gugoașelor de pe care se torcea matasa. Fabrica companiei sericole, nemaiavând gugoașe pentru tors, se închise, iar, încetând boala din Franția și Italia, sămânța noastră nu mai fu cumpărată, încât, pe când în 1869 exportul productului gândacilor de mătase se suise la 3.500.000 lei noi, în 1873 el căzu la 22.000 lei noi. Cu toate aceste compania sericolă ceruse de

la guvern ca să împiedece ieșirea seminței din țară, pentru a sili astfel pe producătorii noștri a se ocupa cu cultura gugoașelor, dar această cerere nu fu ascultată, dovedind cea mai mare neștiință în chestiunele de cea mai mare însemnătate pentr-o țară. Cu ceara, tot din cauza nepăsărei guvernului în chestiuni economice, s-a întâmplat iarăși o scădere și o pierdere din cele mai mari în avuția țării. Pe timpul lui Alexandru cel Bun se oprise de domnul nostru exportul cerei, o dovadă că producțiunea pământului era atât de mare încât se manifestase chiar tendința de a exporta. De la 1852 încoace se observă din contra o scădere colosală în exportul cerei noastre și o sporire cu totul însemnată a importului, așa că în 1866 ajunge la 4.500.000 lei noi. Aceaste au provenit din cauză că, pe când la noi se urmează tot sistemul cel vechi în cultura albinelor, anume ucizându-se albinele din un stup pentru a le lua mierea, peste Carpați s-au introdus metoda lui Drierson, care prin niște rafturi mobile, ce permit a se lua ceara și mierea lucrate pe de după croniță, albinele sunt silite a produce de câte 3, 4 ori pe an și nu sunt ucise, astfel că producerea cerei și a mierei este împătrită. De aice rezultă că, vânzându-se ceara străină mai ieftin decât a noastră, producția cerei la noi a căzut cu totul. De asemene au arătat Xenopol cum industria cea nouă a petrolului la noi este în deplină decădere din cauza concurenței petrolului american, care este mult mai bine destilat decât al nostru. Industria postavurilor nu s-a putut dezvolta la noi din cauza că guvernul nostru, în loc de a susținea fabricele din țară prin cumpărături pentru armată, au cumpărat tot în străinătate, ruinându-se astfel, fabricele d-lor Băleanu și Cogălniceanu. Dacă d. Alcaz reușește întrucâtva astăzi cu fabrica ce au cumpărat-o de la d-l Cogălniceanu, aceasta trebuie atribuit numai cât energiei d-sale; căci guvernul refuză și acuma de a-l încuraja, pretestând că n-are nevoie de postavurile d-sale. Publicul însă cumpără foarte mult eminentele postavuri ale d-lui Alcaz și să sperăm că această fabrică se va susținea deși nu este sprijinită nici într-un mod de guvern. S-au înființat la noi mai multe societăți de asigurare; dar acele societăți, deși au meritul necontestat de a reține în țară sume însemnate de bani, nu dovedesc un progres însemnat în industrie la noi, fiindcă ele sunt bazate pe principiul loteriei, pe întâmplare. Drumurile noastre de fier, în fine, au fost construite cu totul în interesul străinilor. Ele nu raportează decât 2.000.000 pe an și se cheltuiește cu ele peste 40.000.000; diferența toată iesă din țară din punga a 700.000 contribuabili pentru preumblarea mai comodă a 30.000. Dacă s-ar

fi făcut un drum de fier de la Galați la Marea Neagră și acolo un port pentru esportul grânelor noastre, s-ar fi servit într-un alt mod interesele țării.

❦

TURCIA

[24 octombrie 1876]

„Foaia oficială“ a guvernului rusesc au anunțat în 19/31 oct. că i s-au dat ordin generalului Ignatief de a cere în termin de 48 ore un armistițiu de șase săptămâni și încetarea imediată a ostilităților. În caz contrariu Rusia au amenințat cu rumperea relațiilor diplomatice, așa încât, după espirarea acelui termin, generalul va avea să părăsească Constantinopolul împreună cu tot personalul ambasadei.

Această știre au înspăimântat pe puteri, căci ea era numai cât c-un fir de păr deosebită de-o declarație de război. Se vede că, în urma presiunei din toate părțile, Poarta au acordat un armistițiu de două luni (care s-ar fi primit și în Belgrad). Împuterniciți militari străini vor fixa linia de demarcație dintre sârbi și turci.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[24 octombrie 1876]

Știrile aduse în n-rul nostru din urmă se confirmă din nefericire prin telegrame din Belgrad. De la armatele întrunite de pe Timok și Morava se vestește că turcii au început a ataca în 16/28 înălțimile de la Dgiunis și Șiliegovaț, că, fiind respinși în ziua întâia de artileria sârbească, au început atacul a doua zi cu o însemnată precovârșire de puteri (80.000 oameni) și că Horvatovici a fost silit a se retrage și a ocupa la Gaglova, lângă Crusevaț, alte poziții. Mijloacele sârbești în trupe și material, zice telegrama, n-au putut rezista mai mult covârșitoarei puteri a inamicului. În aceste lupte sârbii au avut 6000 morți și răniți.

Prin urmare rumperea în două a armatei sârbești este fapt îndeplinit. Horvatovici s-au retras spre Crușevaț. Cernaieff spre Deligrad, iar cel dentâi

e urmărit de încet-propășitoarea armată turcească. Totodată telegrame din sorginte turcească anunță că în urma pierderilor de lângă pârăul Dgiunisca sârbii au părăsit de bunăvoie în noaptea de luni spre marți orașul Alexinaţ, se vede că spre a-l feri de ruină și bombardament. Materialul de război și tunurile au fost duse în toată graba la Deligrad. Principele Milan se află în Paracin. Turburarea estremă produsă prin pierderile pozițiilor de la Djiunis s-au mai liniștit puțin, activitatea cunoscută s-au îndoit și s-au chemat sub drapel toți bărbații câți au mai rămas neînrolați de la vârsta de 15 ani începând până la cea de 60 de ani.

Pe când sârbii merg rău, muntenegrinii merg bine. După luarea fortului Medun, ei au înconjurat acum Podgorița, pe care-o bombardează cu tunurile turcești luate de la Medun. Trupele care împresurase Medunul au intrat în Albania.

❦

[29 octombrie 1876]

NETĂGĂDUIT că istoria Rusiei, studiată în legătura ei de cauze și efecte, ni va arăta un fel de unitate de dezvoltare precum n-o întâlnim la un alt popor. La popoarele mari ale Europei observăm mai cu samă un fel de slăbitoare lupte interne; oricât de însemnate ar fi succesele lor în afară, înlăuntru reapare după încheierea oricărei păci sămânța vecinic vie a dezbinării; afară de-aceea statele europene, de câte ori sunt bătute, își mută oarecum curentul lor istoric, văd lucrurile cu alți ochi decum le văzuse mai înainte. N-are cineva decât să privească la Francia de astăzi pentru a constata că ea, în politica ei în afară, nu mai este Francia lui Napoleon al III-lea. Tot astfel, prin războiul de la 1866 păinjinișul istoric de planuri al Casei de Austria au suferit o ruptură atât de mare încât nici nu mai samănă cu dispoziția de mai înainte a firelor diplomatice și războinice. C-un cuvânt statele Europei lucrează în mod cazuistic, se schimbă în afară cu orice schimbare dinlăuntru, nu au acea fixitate energică pe care-o manifestează Rusia. Această din urmă putere este poate unica care, bătând, s-au lățit, bătută, n-au pierdut nimic, sau aproape nimic, căci înlăuntrul ei toate s-au făcut pe încetul, fără nici un fel de săritură; nici o bătălie pierdută n-a făcut-o să piardă ținta fixată înainte de-o mie de ani încă, ea nu vede cu alți ochi decât cu aceiași pe care-i avea la întemeiarea uriașei sale puteri.

De la întemeierea dinastiei scandinave de către Rurik (862 d. Chr.), de la mutarea capitalei din Novgorod la Chiev, de la războaiele cu împărații bizantini durează această tragere de inimă a slavilor pentru Țarigrad și, precum Roma era cuibul de aur spre care trăgeau popoarele vechi germanice, tot astfel Roma nouă sau Țarigradul au fost visul neîmbătrânit al slavilor de nord.

Din secolul al 13-lea pân-la a 15-lea domnia tătarilor întunecă istoria rusească, dar îndată ce, cu Tamerlan, au intrat discordia între aceștia, Ivan Vasilievici (1462 — 1503) aduna într-o singură mână hățurile triburilor rusești. Acesta a luat în căsătorie o princesă bizantină (ca și Vladislav I la 1015) și toată politica a consistat în unificarea statului, pe care Ivan al IV-lea cel Cumplit o și aduce la îndeplinire cu toate mijloacele. Deodată cu întărirea ideii statului se începe însă și o politică esterioară care-a consistat în folosirea de toate dezbinările popoarelor străine, din sumuțarea chiar a acestora unul împrotiva altuia.

După stingerea dinastiei lui Rurik cu Fedor I (1598) și după câțiva dinaști aleși, urmă la 1613 dinastia Romanovilor, care au continuat întru toate politica de unitate înlăuntru, cucerire în afară și mai cu samă îndușmănirea între ei a inamicilor Rusiei. Pe atunci Polonia și Suedia erau puteri mari în Europa, cu toate acestea Alexei, tatăl lui Petru cel Mare, au izbutit a îndușmăni aceste două state și a culege foloase. Când electorul Frideric Vilhelm de Brandenburg se coaliză cu Suedia pentru a scăpa Prusia de sub suveranitatea polonă, țariul cuceri Smolensk și Severia de la poloni și aduse pe cazacii din sud sub ascultarea sa. E de prisos de a arăta cum Svedia și Polonia și-au topit puterile între ele și cum Rusia a câștigat însemnate și mari provinții de la amândouă și cum mai târziu Polonia a fost împărțită de către ea.

Dar nu era pierdut din ochi nici Imperiul bizantin. Austria câștigase pe acest teren mult. Cu toate acestea videm și aici că influența austriacă în Orient cedează încet-încet celei rusești, cum Rusia câștigă provinție după provinție, cum le liberează cel puțin de sub domnia turcească, cum în această liberare e secundată de puterile Europei, de engleji, de frațuji ș.a.

Se poate spune că revoluția franceză și coalițiunea contra ei, Napoleon I și coalițiunea contra lui au fost trepte pe scara cea mare a înaintării rusești.

Dacă prin pacea de la 1856 Rusia a fost depărtată de la Dunăre, o vedem câștigând prin războiul strein de la 1870 aproape tot ceea ce pierduse.

Alături cu dezvoltarea faptelor în afară, nu va fi de prisos de-a urmări teoriile pe care autori ruși însemnați le fac asupra Cestiunii Orientului.

În opul său „Rusia și Europa“, apărut în Petersburg la 1871, d-nul N. I. Danilevski spune următoarele:

Germanii sunt moștenitorii Romei, slavii ai Bizanțului, și între ei există o luptă de sute de ani. Carol cel Mare, care 300 de ani după căderea Romei formează noul imperiu romano-germanic, creând temelia noului princip de stat european, au fost în mod foarte caracteristic cea întâi cauză pentru despărțirea Răsăritului de la unitatea ecumenică și de la unitatea credinței. Contimporan lui Carol cel Mare a fost Rurik, întemeietorul de state, împrejurul creației căruia s-au grupat slavismul amenințat în neatârnarea sa dinspre apus. Creștinismul nu-l primiră slavii de la Roma, ci de la rivalul Bizanț, și cei doi apostoli slavi Metodiu și Ciril au avut să lupte tocită viața lor cu dorința de predominare și intoleranța germanilor. Socotind preponderanța culturei și civilizației germanice, desigur slavismul și biserica grecească n-ar fi putut să reziste agresorilor lor dacă providența însăși n-ar fi pus o stavilă puternică și neînlăturabilă agresiunei germanismului spre Orient. Islamul (a cărui chemare istorică filozofii și istoricii europeni o caută 'n zădar), Islamul a fost chemat să puie un veto curentului germanic spre Răsărit, spre a scăpa pe celelalte rase slavice de soarta Poloniei catolizate și atrase în sistemul Europei apusene cu pierderea puterei dinlăuntru a vieței sale. Până și patriarhul Anthimie au recunoscut acest adevăr când (în vremea celei dentâi răscoale grecești) au spus: pronia a trimis domnia osmanilor ca zid de apărare împrotiva eresurilor Apusului și în locul imperiului bizantin, slăbit în credință. Și într-adevăr, urmează d. Danilevski, ce ar fi devenit ortodoxia dacă cruciații germani s-ar fi așezat la Sf. Mormânt; ce ar fi devenit slavii dacă germanii, ce pătrunsese deja în Polonia, Livlanda și Litvania, i-ar fi alungat ca pe celți, basci și valizi din așezările lor de astăzi în pustietăți, prefăcându-i în rarități istorice?

Urmând acestei tendințe egoistice, Europa apuseană au jucat totdeauna fals față cu turcii și au gândit la liberarea creștinilor de sub jug numai atunci când i-ar fi putut căpăta sub mânile ei și abate de la ortodoxie. Când Constantinopolul era înconjurat de turcii împresurători, Europa au vorbit către el mai aceleași cuvinte ca și diavolul Mântuitorului: «Stăpânirea preste tot ce vezi să fie a ta, numai să îngenunchi înaintea mea și să te 'nchini mie». În fața atrocităților moametane se adună soborul de la Florența pentru a-i propune Bizanțului mântuirea sub condiția renegării ortodoxiei;

insultații bizantini s-au arătat însă eroi spirituali, preferând moartea politică și spaimele barbariei în locul renegărei celor sfinte… Și astăzi slavii din Turcia preferă jugul musulman în locul domniei civilizatei Austrii.

Venind la soluțiunea Cestiunii Orientului, autorul zice că se par a exista trei căi pentru aceasta: 1) împărțirea Turciei între Rusia și Austria, 2) anexarea Turciei la Rusia numai, 3) crearea din nou a imperiului greco-bizantin. Sub Catarina II era încă cu putință soluțiunea întâia; astăzi ar fi o crimă de-a ceda Austriei cea mai mică bucată de pământ slav. A doua soluțiune nu e în adevăratul interes al statului rusesc. Chiar anexarea României, care i se propusese împăratului Nicolaie de către Turcia în contra unei contribuții de război, împăratul au refuzat-o. A treia soluțiune e cu totul imposibilă. Prin favorizarea ei s-ar crea o nouă Austrie, în care elementul grecesc ar juca acelaș rol ca și germanii în Cislaitania — ba, considerând slăbiciunea grecilor, s-ar putea naște în urmă un fel de dualism greco-român, adică o copie a dualismului germano-maghiar contra slavilor.

Prin urmare nici una din soluțiunile propuse nu e bună, ci numai aceea care va dezlega deodată atât cestiunea austriacă cât și cea orientală, „căci și statul austriac și-au pierdut înțelesul ca și cel turcesc“. Această soluțiune este o confederație slavă sub hegemonia rusească.

După desfacerea împărăției austro-ungare și a celei turcești, Rusia s-ar pune în capul unei confederații dirigiate din Constantinopol. Această confederație ar cuprinde:

1) Regatul cehesc, cuprinzând Boemia, Moravia și partea de nord-vest a Ungariei, cu 9 milioane locuitori.

2) Regatul sârbo-croat, cuprinzând Serbia, Montenegro, Bosnia, Herțegovina, Albania de nord, Banatul, Croația, Slavonia, Dalmația, Carintia, Stiria până la Drava, cu 8 milioane locuitori.

3) Regatul Bulgariei.

4) Regatul României, cu partea de sud a Bucovinei, Transilvania pân-în Murăș și parte din Besarabia rusască. Pentru această cesiune Rusia s-ar compensa cu Delta Dunăreană și cu Dobrogea.

5) Regatul grecesc cu Tesalis, Epirul, partea de sud-vest a Macedoniei, insulele Arhipeleagului, țărmurii Asiei Mici ai Mării Egeice, Candia, Rodos și Cipria.

6) Regatul maghiar, consistând din părțile acelea ale Ungariei și Transilvaniei câte sunt locuite de maghiari și câte ar rămânea după împărțirea între Rusia, Bohemia, Serbia și România.

7) Teritoriul Țarigradului, cu părți din Rumelia, țărmurii asiatici ai Bosforului, ai mării de Marmara și a Dardanelelor, peninsula Gallipoli și insula Tenedos.

Constatat este că această carte a d-lui Danilevski este o copie îndestul de credincioasă a opiniunei publice din Rusia și că ideile dezvoltate în ea nu sunt visurile unui filozof, ci idealul istoric al uriașei puteri de la nord.

Fiindcă prin armistițiul primit de Serbia și poate prin încheierea păcii planurile uriașului nostru vecin vor suferi o suspensiune, ni s-a părut cu cale de a reproduce și noi aceste estrase din cartea d-lui Danilevski. Teoriile aceste nu sunt lipsite de oarecare măreție și de o manieră de a privi istoria universului într-un mod specific slav. În orice caz ni se pare ciudat cum noi, românii, care trăim lângă Dunăre, suntem cu totul cufundați în ideile Occidentului, pe când din toate părțile împrejuru-ne pulsează o viață istorică care în dispoziția ei generală se deosebește atât de mult de istoria Occidentului. Câteodată ar trebui cel puțin să ni se pară că suntem o muche de despărțire între două lumi cu totul deosebite și că este în interesul nostru de a cunoaște amândouă lumile acestea. Occidentul îl cunoaștem îndestul. Misiunea sa în Orient este cucerirea economică, proletarizarea raselor orientale prin industria străină, prin robirea sub capitalul străin. Cealaltă parte a lumii o vedem din contra mișcată nu de un curent economic, ci de unul istoric și religios, care nu poate lipsi de a exercita o mare atragere asupra popoarelor economicește puțin dezvoltate din Peninsula Balcanică, pentru cari credințele bisericești și idealele istorice sunt încă sfinte, nefiind pătate de materialismul modern.

❦

TURCIA

[29 octombrie 1876]

Pentru a fixa linia de demarcațiune între armatele inamice, puterile au trimis delegații lor militari pe câmpul de război. Acești delegați sunt: din partea Austro-Ungariei loc. col. Raab, din partea Franției loc. col. Dorey, din partea Angliei generalul Kemball, din partea Rusiei col. Zelenoi. Germania și Italia vor fi reprezentate prin atașațiilor militari de la ambasadele din Viena. De la Cetnie a plecat asemene delegați pentru fixarea liniei de demarcație pe câmpul de război turco-montenegrean.

Se vorbește totodată de constituirea ambasadorilor din Constantinopole în „congres european“. În acest congres Serbia va fi reprezentată printr-un delegat consultativ.

❦

ANIVERSARA UNIVERSITĂȚII IAȘI

[29 octombrie 1876]

Marți în ziua de sf. Dumitru s-a serbat aniversara înființării Universității Iași, în asistența reprezentanților autorității publice, a corpului profesoral și a unui numeros public, compus mai cu samă din studenți. În vremea sfințirei apei prin P.S. Sa Arhiereul Bobulescu, corul a intonat imnuri bisericești, după care d. rector P. Suciu urcându-se pe catedră a ținut un discurs prin care s-a încercat a face istoricul institutelor românești de cultură de la vremile cele mai vechi începând până în ziua de astăzi, întrucât o permit aceasta depărtarea în timp și izvoarele istorice. După discursul d-lui Suciu a urmat acela al d-lui Leonardescu, prin care d-sa a voit a dovedi legătura dintre științele exacte și metafizică. Obiectele metafizice sunt — zice d-sa — Dumnezeu, sufletul omenesc (liber și nemuritor) și morala. A arăta existența reală a acestora și legătura între ele și științele în sens propriu, precum fizica, chemia, fiziologia, anatomia, matematica ș.c.l, este menirea filozofiei.

❦

[31 octombrie 1876]

Nevenind nici o știre mai însemnată în privirea Cestiunei Orientului, combinăm cele din urmă noutăți asupra acestui subiect cuprinse de ziarele bucureștene sosite aseară. D. Bülow, reprezentantele ministrului de externe, răspunzând în ședința de 7 noiemvrie Reichstagului la interpelațiunea relativă la evenimentele din Orient făcută de deputatul Jörg *, a declarat că, în privința cestiunilor pendinte, guvernul german se află în neputință a da lămuriri categorice în ședința publică.

„Dealtminterea, încheie d. Bülow, politica împăratului Wilhelm respinge orice amestec în afacerile străine și evenimentele de până astăzi

petrecute în Turcia n-au atins nici direct nici indirect interesele Germaniei. Politica germană față cu puterile se bazează pe stima și încrederea reciprocă“.

În ședința de 7 noiemvrie a parlamentului austriac deputații Wosniak și Faudek, interpelând guvernul, au pledat pentru *politica slavă.* Cel din urmă, între altele, s-a pronunțat pentru modificarea politicei interioare a monarhiei. „Mare parte a armatei austro-maghiare o constituie slavii, prin urmare monarhia trebuie să se razime pe slavi“.

Guvernul nu va răspunde la interpelațiuni, deoarece, în aceste momente, nu se așteaptă nici o schimbare în politica esterioară.

Puterile au numit încă de sâmbătă pe deputații lor pentru stabilirea liniei de demarcațiune între armata turcă și sârbă. Aceștia și-au și terminat planul, pe care-l vor esecuta astăzi la fața locului, în Serbia.

După știrile din urmă, căile ferate ale Rusiei au reînceput transportarea cerealelor. Pe de altă parte însă s-au dat ordine precise ca la fiecare stațiune să fie gata pentru verice moment câte o mie vase de bucătărie pentru trebuința soldaților.

Din Belgrad se vestește că „comisiunea Scupcinei a invitat pe guvern ca în cel mai scurt timp să cumpere 60.000 puști pentru miliția națională și mai multe baterii de tunuri Krupp de calibrul cel mai greu. Pentru acest scop guvernul va întrebuința orice mijloace“.

În Constantinopole s-a ținut „zilele acestea mai multe consilii de miniștrii estraordinare și mai multe conferințe ale ambasadorilor. Rusia este în momentul de față ocupată cu pregătirea proiectului pentru condițiunele de pace, pe baza propunerilor engleze.

Atașații militari ai Franciei, Austro-Ungariei și Rusiei au să meargă în curând la câmpul de războl pentru fixarea liniei de demarcație“.

❦

ÎNCEPUTURILE ROMÂNILOR

[31 octombrie 1816]

D. dr. Iulius Jung, docent privat la universitatea Innsbruck, a publicat în ediție separată opul său, „Asupra începuturilor românilor, studiu critic-etnografic, Viena 1876“. În antiteză cu cunoscutul Rösler care, luându-se după două șiruri din Flavius Vopiscus, susținea că *toți* colonii romani

trecuseră Dunărea în Moesia și că Dacia Traiană a fost reocupată de români abia în secolul al 12-lea, d-nu Jung raționează după analogia mutării altor popoare și susține continuitatea și stăruirea românilor pe pământul Daciei Traiane. Fiindcă adevărul e unul ca și linia dreaptă între două puncte, pe când părerile neadevărate ca și liniile strâmbe sunt nesfârșit de multe, de aceea găsim cu multă satisfacere că monografia d-lui Jung dezvoltă un șir de idei aproape identic cu scrierea d-lui Xenopol asupra teoriei lui Rösler (vezi „Convorbiri literare“ a. IX, pg. 159 și 220)

❦

DR. IULIUS JUNG, „DIE ANFÄNGE DER ROMÄNEN, KRITISCH-ETNOGRAPHISCHE STUDIE“

Retipărire separată din „Revista pentru gimnaziile austriace“
anul XXVII, Viena, 1876

[1 noiembrie 1876]

Stăruit-au românii în așezările lor din Dacia Traiană sau au trecut Dunărea în vremea lu Aurelian și au reocupat Dacia în sec. al 12-le? Se știe că amândouă părțile acestei întrebări au avut apărătorii lor. Thunmann, cel întâi care s-a ocupat în mod științific cu popoarele Europei răsăritene, susține că românii sunt copiii romanizării Daciei, F. I. Sulzer respinge continuitatea poporului român în așezările de astăzi, iar I. Chr. Engel e tatăl cunoscutei teorii a lui Rösler, că Dacia în vremea lui Aurelian a fost cu totul deșertată de populație romană și reocupată de ea sub regele bulgar Krumus. Teoria lui Șafarik, că resturile romane rămase în Dacia s-au retras la munte, de unde apoi s-au coborât spre a umple șesurile țărilor, ca cea mai apropiată adevărului, a fost împărtășită de slaviștii mai noi precum Kopitar,Miklosich și de învățații germani Hoff, Wietersheim și Th. Mommsen.

Rösler în fine reîmprospătă teoria lui I. Chr. Engel că românii din a stânga Dunării au imigrat în Dacia pe la capătul veacului al doisprezecelea și în începutul celui al treisprezecelea. Această părere avu asemenea și susțiitori în d-nii E. Dummler, G. D. Teutsch, O. Lorenz și Fr. Krones, dar și contrari în însemnații etnografi istorici W. Tomaschek și Kanitz.

În cartea d-lui Jung va fi deci interesantă compararea luptei de păreri în cestiunea românilor cu o luptă analogă de păreri în cestiunea altor popoare,

ca raeto-romanilor, grecilor moderni ș.a.

Soluțiunea unor asemenea probleme va rezulta din trei izvoară: indiciile exprese a unor autori vrednici de credință, tradiția vrednică de crezare de fapte ce stau în legătură, în fine concluziile din analogia unor întâmplări asemănătoare.

D. Jung supune deci cuvintele lui Flavius Vopiscus unei critice într-adevăr ingenioase, puind în paralel indiciile altor scrieri asupra unor evenimente analoge. Astfel citează pasagiul din scriptură despre robirea Vavilonului și ale lui Eugipp (biograful sf. Severin) despre emigrarea populației din Noricum și dovedește că amândouă aceste pasage trebuiesc luate cum grano salis. Tot astfel reduce d. Jung cuvintele lui Vopiscus la măsura de adevăr care li se cuvine.

Strălucite prin argumentare sunt concluziile din analogia unor evenimente asemănătoare. Autorul citează Noricul, Raetia, ba tot Imperiul roman în vremea invaziunei popoarelor germanice și arată cum nicăiri popoarele nouă, venite asupra celor așezate, nu le-au nimicit pe acestea, ci le-au cucerit numai.

În toate părțile autorul pășește în argumentare cu comparația critică, de aceea cartea sa e nu numai interesantă pentru noi românii, ci metoda critică-comparativă pe care o urmează ar putea servi de normă pentru toți cari ar voi să cerceteze cestiuni asemănătoare celei de față.

❦

STRADELE

[3 noiembrie 1876]

În epoca preistorică existau într-adevăr sate de locuințe palustre, dar nu credem că d. Gafencu, antreprenorul curățirei stradelor, are de gând a lăsa în grija cerului prefacerea Iașilor în oraș palustru. De când a 'nceput a cădea omăt și a se topi prin gradul mic de temperatură a aerului atmosferic, am ajuns de a avea nevoie de catalici pentru a pătrunde prin râurile, lacurile și toate formațiunile idrografice în mic pe care le prezintează stradele iubitului nostru oraș. Atragem atenția onor. Primării asupra acestui inconvenient și sperăm că va binevoi a trezi pe d. antreprenor din nepăsarea sa față cu idrografia aplicată, a stradelor noastre.

❦

MOZAICUL AUSTRIAC ȘI TRIBUNALELE ROMÂNE

[3 noiembrie 1876]

Se știe că agențiile consulare din Orient, în care ne aflăm și noi, au prerogative cu totul escepționale, neutralizate întrucâtva în vremea mai nouă prin legiuirile noastre, dar ieșind adesea la iveală cu ocazia înscrierilor de vânzări la tribunale. În deceniile din urmă mulți imigranți, dar și mulți indigeni români și neromâni se sustrăgeau de sub autoritatea statelor noastre prin aceea că intrau într-o legătură nominală mai cu samă cu monarhia austriacă, căci aceasta din urmă, pentru a-și asigura poziția în Orient, găsise o formă foarte comodă pentru a adaoge în multicolorul ei mozaic pe toți aceia cari, în țările de la Dunăre, nu voiau să aibă *nici un stăpân.* Cumcă agenții consulari nu alegeau, ci culegeau tot ce li se prezenta, pentru plata unei taxe oarecari, e un fapt cunoscut de toți. Astfel mulți vătaji boierești, moldoveni de baștină, se făceau sudiți (Schutzbefohlene) pentru a se mântui pe sine de capitație, pe fiii lor de miliție; nu mai vorbim de negustori și de meseriași, cari, oricând aveau daraveri neplăcute cu administrația sau cu justiția, plantau pajura cu două capete pe casă și deveneau „sacrosancți". Poate trei din patru părți a evreilor din România sunt în această condiție „sui generis", adică nici cetățeni români, nici austriaci, ci „Schutzbefohlene", oameni epitropisiți politicește de monarhie, fără ca aceasta să se ocupe mai încolo de ei, căci dare nu plătesc nimănui, la armată nu se iau de nimene, c-un cuvânt oamenii lui Dumnezeu. Mare parte din acești sudiți n-au văzut pământul Austriei de când sunt ei, imigrați din Rusia, din Turcia, ba din toate țările domnilor pământului, au găsit că în sălășluire sub mantaua cea comodă a denumirii laxe de „Schutzbefohlene" e bine să trăiască omul.

Acuma însă, după legiuirile pozitive ale României, numai străini de rit creștin pot cumpăra imobile. În ce calitate se prezintă înaintea tribunalelor noastre sudiții de rit necreștin? Aceasta a fost întrebarea care i s-a pus mai deunăzi tribunalului de Iași, secția a treia, prin d. Leeb Meer Hofer, care a dorit să concureze la vânzarea licitativă a casei d-lui C. Ieni.

Hotărârea tribunalului zice că d. Leeb Meer Hofer a cerut a fi admis la concurență în virtutea dreptului acordat prin convenția austro-română și spre a proba calitatea sa de supus austriecesc au prezentat un pasport însoțit

de o adresă a onor. consulat prin care se afirmă că d-sa este „supus austro-ungar“.

Față cu această cerere tribunalul a relevat însă următoarele considerațiuni:

1) Convenția în cestiune nu acordă dreptul de a câștiga imobile decât austriacilor și ungarilor.

2) Proteguiți și supuși nu pot beneficia, de vreme ce art. 4 al convenției îl dă numai cetățenilor statelor sub a căror protecție numai stau supușii.

3) Calitatea de supus nu include dreptul de cetățean.

4) Denumirea „supus“ din convenție nu poate avea alt înțeles decât cel de „cetățean“, de vreme ce statul român are numai cetățeni, iar nicidecum Proteguiți și supuși.

5) Conform raporturilor de reciprocitate stabilite prin convenție, un „proteguit“ nu poate fi substituit *cetățeanului statelor contractante.*

6) Deci, considerând că d. Leeb Meer Hofer n-au probat cu acte că este „cetățean austriac“, tribunalul, în unire cu concluziile ministeriului public și întemeindu-se pe considerațiile de mai sus, a respins cererea d-lui Leeb Meer Hofer de-a fi admis la licitație.

❦

ROMÂNII DIN MORAVIA

[3 noiembrie 1876]

Foaia pentru minte, inimă și literatură a publicat, dacă nu ne înșală memoria, înainte de mulți ani un studiu asupra acestor români, cari, roind în munții Moraviei, și-au pierdut limba, păstrează însă vechile lor obiceiuri, precum și portul. De atuncea nu ne aducem aminte ca să se mai fi ocupat cineva de ei, deși studiarea lor ar fi desigur interesantă prin întrebările la care ar da naștere. Încă în anul 1874 un preot din Rojnovul morav, d. Fr. I. Kozeluk, a publicat o colecție de cântece poporale ale acestor români sub titlul de „Kytice z narod, pisni morav. Valachuv“ (ediția librăriei Fr. A. Urbanek în Praga). Aceste cântece, pe care un ziar cehesc le numește „pline de jale“, au fost transcrise în note pentru două voci de învățătorul F. V. Ianousek. Atragem atenția celor competenți în materie asupra acestui obiect, de vreme ce se poate presupune că atât textul cât și muzica vor înfățișa destule analogii cu cântecele din țările noastre.

❦

TURCIA

[5 noiembrie 1876]

Se zice că în 7 sau 8 a l.c. se va începe un fel de conferență prealabilă, deși Poarta combate atât ideea cât și locul ales pentru ținerea conferenței. După știri din Londra, Rusia aspiră la întronarea unei secundo geniture în Bulgaria. — Muktar Pașa s-a întors de la Zaslap la Trebinic cu zece batalioane într-o stare de plâns; e atât de frig pentru soldații turci încât la 30 octomvrie noaptea au degerat în Trebinic 37 de soldați și 20 cai (se vede că arabi). — Insurgenții din Herțegovina s-au retras toți în Sutorrina pentru a sta înlăuntrul liniei de demarcație; iar capii lor au fost convocați la Cetinie pentru a se sfătui împreună.

❦

GRECIA

[5 noiembrie 1876]

În ședința Camerei de la 31 oct. ministrul Kumunduros au declarat că armările (?) Greciei nu însemnează o schimbare a politicei sale, ci mănținerea neutralității sub împrejurări schimbate, precum și un protest contra unor hotărâri eventuale unilaterale ale diplomației europene (!?)

❦

ZIARE NOUĂ

[5 noiembrie 1876]

În București au apărut încă două ziare, pe care le cităm în ordinea cronologică a aparițiunei lor. „Pharul“ sau „Farul“ (odată pe săptămână) și „Unirea democratică“, ziar cotidian, redactat de o societate.

❦

ANGLIA

[7 noiembrie 1876]

Ziarele engleze nu sunt de loc surprinse de procedarea Rusiei. Times crede că singurul mod de acțiune al Britaniei este ca să nu se lase încurcată de demonstrațiile cele mai nouă ale Rusiei, ci să grăbească ținerea conferenței și prin aceasta ar corespunde dorințelor tuturor puterilor pentru mănținerea păcii europene. Adevăratul pericol Anglia poate să-l vadă numai în îndărătnicia posibilă a Porții.

La Viena a fost trimis după cât se aude un diplomat eminent, însărcinat c-o misiune specială, iar în Londra au sosit un trimis al țariului cu depeși adresate reginei. Delegatul Angliei pentru conferența de la Constantinopole este lordul Salisbury, care va fi însoțit de Sir H. S. Northcote, amploiat la ministerul afacerilor străine, în calitate de secretar privat. În 2/14 noiemvrie a fost espediată la Londra nota prin care cabinetul austro-ungar declară a consimți cu propunerile Angliei.

❦

RUSIA

[7 noiembrie 1876]

„Vestitorul statului“ (foaia oficială) publică un decret împărătesc sub data de 1 noiemvrie, care dispune formarea de șase corpuri de armată din diviziile cari staționează în circumscripțiile militare Odessa, Charkov și Chiev. Armata activă se formează din al șeptelea, al optulea, al unsprezecelea și al doisprezecelea corp. Comandant general e numit marele duce Nicolaie Nicolaievici senior, șeful ștabului, adiutantul general Nepohoitșițki, șef al artileriei, principele Massalky, inginer-șef general-maior Stolzenvald. Comandanți de corp sunt, la al șaptelea, principele Barklay de Tolly-Weimarn, la al optulea, general Radețky, la al nouălea, baron Krudener, la al zecelea, principele Voronțof, la al unsprezecelea, principele Cahovskoi, la al doisprezecelea, general Vonovski. Intendentul armatei active e generalul Ahrens.

Foaia oficială din 3/15 noiemvrie publică decretul prin care se oprește esportul de cai pentru marginele de vest și sud ale imperiului.

❦

RUSIA

[12 noiembrie 1876]

Cu toate armările, perspectiva păcei s-a adaos în cele din urmă zile. Journal de St. Petersbourg esprimă speranța că Turcia va ceda presiunei unanime a Europei și că armările Rusiei nu amenință pacea, ci sunt o jertfă grea, pe care imperiul și-a impus-o spre a asigura binefacerile liniștei și spre a apăra pe creștini. Dar dacă războiul va fi inevitabil, atunci nația îl va susținea c-o energie cu atât mai mare, cu cât el va veni după ce se vor fi mântuit toate încercările pacinice.

Caracteristic este că, pentru întâia dată de când există autocrația rusească, tonul ziarelor și a populațiunei a devenit cutezător față cu capul statului chiar. Un conservativ, adresându-se cătră partida revoluționară din Rusia, care nu încurăjează îndestul războiul contra Turciei, se esprimă în acest mod neauzit: „Nu combateți cea mai populară din mișcările câte s-au întâmplat vrodată în Rusia. Ziceți din contra împreună cu noi: Dacă țarul va refuza de a se pune în fruntea poporului și de-a împăca conștiința publică, dacă nu va voi să meargă cu noi spre liberarea fraților noștri, ei bine, atunci: «Jos țarul!». Atunci el nu mai este al nostru, glasul sângelui n-au vorbit în el, față cu entuziasmul nostru el a rămas rece“. Și să se ia bine aminte că acestea le scrie un conservativ, un om ce face parte din acea clasă de oameni moderați, politicoși și reci care guvernează Rusia.

Unul din pericolele războiului eventual este însă neclaritatea ținutei României. Guvernul rusesc nu se simte deloc sigur față cu românii, a căror afaceri esterne se clatină aproape ca vibrațiunea, așa încât, dacă România n-ar renunța singură la neutralitatea ei, pericolul cel mai mare al războiului ar rămânea înfrângerea acestei neutralități. Cu drept cuvânt se 'ntreabă deci un ziar dacă această evazivitate a diplomației române e născută din nesiguranța întâmplărilor sau dacă în ea este un metod cert, care ține în eșec tendințele puternicului vecin.

În mare apropiere de noi românii se petrece însă înglotirea a șase corpuri de armată. Aceste șase corpuri, compuse din 214.000 oameni, cărora se vor mai adauge 90.000, își au ștabul lor general la Chișănău. Vechea cetate moldovenească, Hotinul, împrejurul căruia au avut loc

nenumărate bătălii și care ne amintește atât trecutul de glorie cât și de cădere a Moldovei, Hotinul va căpăta un parc de artilerie de 92 tunuri.

❦

TEATRU

[14 noiembrie 1876]

Joia trecută s-a reprezentat piesa „Viața vagabondă“, acel rezumat dramatic din operele lui Henry Murger. Publicul a fost foarte numeros și, dacă considerăm silințele direcției pentru repararea materială a teatrului, acest concurs al publicului se poate numi binem atât eritat. Despre succesul piesei ne rezervăm de a vorbi altă dată, neputându-ne forma o părere definitivă, după o singură reprezentație.

Astăzi duminică se va reprezenta pentru prima oară piesa „Două orfeline“, dramă în 5 acte și 8 tablouri de D'Ennery și Corman, tradusă de Petru Babic.

❦

NEGLIGENȚĂ

[14 noiembrie 1876]

Primim de la mai multe persoane onorabile plângeri în contra neregulatei împărțiri a corespondenței poștale. Se întâmplă cazuri când scrisori puse în cutie sara, pentru poșta mică, nu se dau la adresa lor decât tocmai a treia zi; adecă trebuie împărțitorilor două zile ca să ducă o scrisoare, bunăoară, de la un cetățan din Sărărie la unul din Păcurari ori Beilic și uneori chiar din Sărărie. Oricât de mult omăt a căzut zilele aceste în orașul nostru, ni se pare totuși că împărțitorii umblă peste măsură de încet. De asemene corespondența de afară se împarte neregulat și cu întârziere, mai ales prin mahalale mai depărtate de centru. Rar se întâmplă ca împărțitorul să-și dea osteneală a duce sara scrisorile și jurnalele sosite cu trenul de la 1 ½ oare, ci le lasă pe a doua zi, spre a-și scuti o cursă. Rugăm pe onor. direcțiunea poștelor să ieie în această privire măsuri aspre, căci publicul, care plătește acum cam scump pentru scrisori, are cel puțin

dreptul să fie bine servit și la vreme. — Nu ne îndoim că răul, odată arătat, va fi și îndreptat curând.

❦

STUDENȚII DIN VIENA

[14 noiembrie 1876]

A ieșit de sub tipar raportul anual al Societății studenților români din Viena. Acest raport ni arată icoana unei frumoase împreună viețuiri, care ar trebui invidiată și imitată de studentii universităților din țară. În anul scolastic 1875/76, societatea a ținut 20 ședinți, în aceste s-au cetit 6 operate și 6 critice, s-au schimbat statutele — conform unei ordinațiuni a Ministerului de culte și instrucție — și s-au dezbătut cestiuni interne-administrative. Pentru dezvoltarea socială a membrilor, societatea a ținut în 13 noiemvrie o adunare generală și în 31 decemvrie serbarea ajunului anului nou — amândouă împreunate cu declamație și muzică. În 15 aprilie st.n. s-a serbat iubileul de 5 ani al societății prin reprezentarea unei piese satirice „Floarea tinerimei române din Viena“, în 3/15 mai, în memoria acestei zile însemnate din istoria românilor s-a făcut o escursiune în corpore la Hinterbrühl, lângă Mödling. Afară de aceste, după închiderea părții oficiale a fiecărei ședinți, urma în genere așa numita „parte socială“, în care se cântau per turnum poezii românești, se esecutau pe instrumente piese naționale și se cetea foaia umoristică-satirică a societății, „Urzica“. În localitățile cabinetului de lectură al „României june“ a stat la dispoziția membrilor foile și biblioteca.

Tot aici mai mulți membri au avut locuința gratis. Societatea nu lasă pe membrii săi, în cazuri de lipsă materială, să caute refugiu la bunăvoința cunoscută a cămătarilor, ci „ea“ le dă împrumuturi pe timp mai scurt. În anul acesta s-au dat 53 împrumuturi în sumă de 2860 fl. 15 cr. Ea a aranjat și în acest an „Balul român din Viena“, ce s-a ținut în Grand Hotel, în 19 fevruarie st.n. Cu această ocazie Maiestățile Lor *Împăratul Francisc Iosif I și împărăteasa Elisabeta,* precum și Măria Sa *Principele Carol I* au avut deosebita grație a dona sumele de 100 fl, 50 fl., v.a. și 10 napoleoni. Meritul principal pentru reușita balului mencionat l-au avut însă nobilele dame române: Matilda Dumba, Maria de Filisano, Zoia Florescu și Elena de Marenzeller n. Bibescu, care cu amabilitate rară au binevoit să primească patronatul balului și prin aceasta i-au asigurat rezultatul splendid. Tot în anul acesta s-a primit un dar de 30 napoleoni de la d. Titu Maiorescu. Cei

mai mulți redactori români au trimis și în anul acesta scrierile periodice și jurnalele prin care societatea putea fi în curent cu evenimentele din patrie. Interes pentru „România jună“ a mai arătat „Societata academică română“, „Asociațiunea transilvană pentru cultura și literatura poporului român“, „Librăria Socec et Comp.“, d-nii: V. Alexandri, A. Pelimon, J. Popescu etc. D. Jos. Jacobsits, m. de orchestră în Iași; a trimis mai multe piese muzicale compuse de d-sa și între altele a avut plăcerea a-și arăta atențiunea d-sale față de societate prin aceea că i-a dedicat o horă cu numele „România jună“. Ședințele curat literare s-au ținut într-o sală a Universității. Dintre operatele și criticile cetite amintim: „Cid“, poem tradus din Herder, de d. B. Mih. Lazăr, „Naționalitatea ca element de cultură“, de d. Petru Misiru. Critica asupra temei acesteia, de d. B.M. Lazăr. „Despre Tragicomedia“, de d. M. Lazăr. „Un tractat general despre agronomie“, de d. M. Șuțu. „Studie critice despre artă“, de d. B.M. Lazăr.

Mica societate de ceva preste 50 membri cuprinde tineri din foate unghiurile țărilor române, ea este o „Dacie“ în miniatură, voioasă, activă și plină de încredere în viitor. Acolo găsim copii de pe malul Nistrului alături cu alți din valea Crișului, a Mureșului, a Dâmboviței și a Dunărei. Față cu acest tablou de frăție nu putem zice decât:

„Prosit nație!“.

❦

IARĂȘI EVREII

[14 noiembrie 1876]

Ziarul „Archives israélites“ scrie:

Continuăm a publica asupra cestiunei române toate documentele proprii a lămuri opinia publică, în momentul în care încheierea unui tractat de comerț încheiat între acea țară și a noastră trebuie să angajeze principiile cele mai grave a dreptului nostru public. Nu fără nilinițe aflasem de semnarea unei convenții comerciale provizorii, valabile până la aprilie viitor. Dar coreligionarii noștri să se reasigure: există asupra cestiunei, în favoarea egalității civice a tuturor francezilor, angajamente pozitive, emanând din cele mai nalte sfere ale guvernului și parlamentului; și vom veghea ca ele să se țină.

În Anglia dispozițiile sunt exact aceleași ca și la noi. O reuniune a camerei de comerț din Bradford a votat în unanimitate rezoluția următoare:

Lord Derby este invitat a nu semna nici un tractat cu România prin care supuși britanici de rit izraelit ar putea fi espuși la restricțiuni sau incapacități oarecare.

Să fie d-lor sănătoși, dar noi știm foarte bine ce voiesc. Evreul din Franța, Anglia și Italia nu dorește drepturi civile pentru sine, ci mediat pentru confrații din Rusia și Austria. Prin urmare ce să mai vorbim degeaba.

❦

[17, 19, 21, 26, 28 noiembrie 1876]

Se vorbește că în Consiliul de Miniștri al României s-ar fi hotărât de a face întrebare tuturor puterilor garante, afară de Rusia, ce purtare să păzească România în caz de a i se cere din partea guvernului rusesc permisiunea de a trece c-o armată prin țară. S-a hotărât totodată de a nu răspunde Rusiei la o asemenea cerere decât atunci când vor fi răspuns definitiv toate puterile la întrebarea României.

În complicațiunea de interese și tendințe a puterilor garante, întrebarea României, dacă se va confirma, va avea meritul să aducă claritate în situație. Căci sau puterile se vor declara formal și solidar contra unei asemenea permisiuni și vor trebui să-și apere cu arma 'n mână declarația lor, fără chiar ca Rusia să poată fi supărată pe noi, căci ne vom putea referi la hotărârea acelor puteri, sau răspunsurile lor evazive, îndoielnice și contrazicătoare vor reda României libertatea de acțiune, libertatea de a se hotărî pentru unul din cele două mari curente istorice, curentul de nord-est, tinzând a schimba fața Europei, și curentul de vest, ce tinde a menține statu quo.

Hotărârea noastră pentru Răsărit sau Apus va atârna desigur de viitorul ce ni-l vor asigura, și aceasta nu ca stat numai, căci statul român prin teritoriul său șes și deschis din toate părțile nu pare menit de providență de a fi militar și cuceritori, ci ca nație. Ni se pare evident că viitorul Orientului este o confederație de popoare în care egalitatea naționalităților și limbelor, pe orice teritoriu se vor afla ele, va fi lucru principal, iar formațiunile de state lucru secundar.

Aseminea e evident că reforma Orientului poate avea două patronate: pe Rusia și pe Austro-Ungaria — care aceasta reprezentează imediat politica

occidentală.

Asupra unei hotărâri a românilor din principate va avea deci influența natura politicei exercitate de Austria față cu naționalitățile în genere și cu cea română în parte.

Pentru a nu da însă o întindere prea mare materiei vom vorbi numai de *poziția românilor din Austro-Ungaria.*

Înainte de spune însă o vorbă asupra acestei întrebări, anticipăm concluzia că acea întrebare nu este, nici a fost politică în puterea cuvântului, ci bisericească, scolastică și cel mult administrativă locală.

Permită-ni-se a vedea clar lucrurile și a susținea că idealul unității politice a românilor, restabilirea regatului lui Decebal prefăcut în Dacie traiană, se ține de domeniul teoriilor ieftene, ca și republica universală și pacea eternă. Românii din Austro-Ungaria, dar mai ales din așa numita Ungarie, au trăit sute de ani împreună cu alte naționalități și au jucat rol politic numai în vremea autonomiei Transilvaniei. Această autonomie însăși, care le dedese preponderanța în această țară, avea și răul ei. Românii din Ungaria proprie ar fi rămas de-o parte, meniți — nu de a fi absorbiți, căci e de-a dreptul absurd de a crede în puterea asimilătoare a neamului fino-tartaric din mijlocul Europei — dar meniți de a fi vexați singuri de solgabiraiele fraților maghiari, de a sta izolați sub presiunea administrativă și financiară a închinătorilor sfântului Gül-Baba; pe când, împreunați sub greutatea acelorași suferințe, ei li vor putea rezista. Întrebarea este dacă și când va veni vremea în care softalele din Buda-Pesta să fie silite de a recunoaște că sistemul lor de guvernământ — în finanțe foarte asemănători cu cel turcesc — și-a trăit veacul și nu mai este cu putință. Căci numai atunci, pe baza autonomiei comunale și județene sau comitatense, românii ar începe alăturea cu ungurii o viață liniștită și proprie, cu deosebire că de aceaste s-ar bucura nu numai transilvanii, ci în mod egal bănățenii, simpaticii crișeni și străvechiul Maramurăș. Așadar idealul românilor din toate părțile Daciei lui Traian este mănținerea unității reale a limbei strămoșești și a bisericei naționale. Este o Dacie ideală aceasta, dar ea se realizază pe zi ce merge, și cine știe dacă nu-i de preferat celei politice. Românul de baștină e dotat cu o doză mare de răceală, el nu admiră, ca și romanul vechi, aproape nimic, de aceea nici credem că invidiază din inimă poziția de stat a Ungariei, căci, la dreptul vorbind, nici n-ar prea avea ce să învidieze. El e supărat pe obrăznicia conlocuitorului său, nicidecum pe puterea lui.

În vremea din urmă ziarele unguresți au făcut multă vorbă despre o alianță maghiaro-română. Rămâne acum să stabilim în ce condiții s-ar putea spera această alianță, bine înțelegându-se că nu este vorba aici de acele carteluri trecătoare dintre guvern și guvern, pe care le rupe ziua de mâni, ci de un modus vivendi și o conlucrare perpetuă, solidară pe acest pământ al dușmăniei și răutăţii, în care popor pe popor caută să-l înghită și om pe om să nimicească. Este dar vorba dacă ungurii sunt destul de creștinați (căci pân-acuma se părea că numai pielea li-i botezată), nu ca să ne iubească, ci să ni deie bună pace. Sarcina iubirei o luăm toată asupra noastră și fie ei încredințați că am fi tot atât de zeloși apărători ai existenții lor ca și ai neamului nostru.

Cât despre austriaci, cu ei treaba stă altfel. Nu credem să putem vrodată mistui acea mestecătură de evreu, german și slav care ni se prezentează sub mutra beamterului și jurnalistului austriecesc și care în vremea din urmă a 'nceput să facă politică pan-germanistică și să jure în numele sahastrului de la Varzin, care nici cu spatele nu vra să știe de ei. Urmașii lui Arpad nu ni pot face un rău esențial, ci vexează; dar bastardul evreo-germano-slovac e dușmanul dibaci a oricărei naționalități. Ungurii știu proverbul nostru: „românul nu uită niciodată“ și ne-aducem aminte ca prin vis că un ziar unguresc se găsise să comenteze acest proverb în ton melancolic, știind că socotelile ce le are de răfuit cu noi nu sunt tocmai curate. Dar să nu se sperie. Românul uită și nu uită, după cum o iei. Românul nu urăște decât pe cei ce i s-au băgat în suflet și ca dovadă putem aduce pe românii din Turcia. E sigur că ei trăiesc sub același regim ca și bulgarii, sârbii și grecii; cu toate acestea ei trăiesc bine cu turcii și le țin partea. Nici aicea nu-i urâm pe turci, deși desigur că ei numai dovezi de iubire nu ne-au dat niciodată. Ungurii n-au decât să se 'ntrebe pe cine-i urăsc ei ca să știe pe cine urâm și noi. Credem că asta-i destul de clar, deși, în emoțiunea noastră, n-am ajuns încă să facem hagialâc la mormântul lui Gül-Baba.

Așadar biserica și școala, atâta cer românii din Austro-Ungaria pe sama lor, și prin aceasta și-au cerut păstrarea naționalității și nimic mai mult. În dejudecarea lucrurilor acestei lumi și mai ales în secolul nostru ne-am deprins a aplica o singură măsură, aceea a interesului material, a stăpânirei asupra puterei fizice; și cu toate acestea oamenii, chiar cei mai materialiști, lucrează fără să vreie, ba fără să știe, pentru un scop mai înalt. Această conștiință o are poporul, n-o are câteodată omul cult. În zadar am căuta în lume poporul care să trăiască numai pentru câștig material ca atare, la toate

vom găsi că acest câștig este numai mijloc, niciodată scop; chiar la rasa evreiască, a cărei lege nu admite nemurirea sufletului și este deci inferioară celorlalte legi ale pământului, chiar la evrei zic, unde se pare că ochii sunt ațintiți la câștig material, vedem răsărind o idee mai înaltă. Din acest punct de vedere privită, cestiunea, pentru un popor ca cel românesc, devine simplă. Nu veleitățile unei vieți de stat mai mult sau mai puțin precare, nu deșertăciunea zgomotului în istorie este lucrul pe care-l voim. Oamenii de care se vorbește mai puțin și popoarele item sunt cele mai fericite. Dar ceea ce voiesc românii să aibă e libertatea spiritului și conștiinței lor în deplinul înțeles al cuvântului. Și fiindcă spirit și limbă sânt aproape identice, iar limba și naționalitatea asemenea, se vede ușor că românul se vrea pe sine, își vrea naționalitatea, dar aceasta o vrea pe deplin.

Și nu sunt așa de multe condițiile pentru păstrarea naționalităței. Cei mai mulți oameni nu sunt meniți de a-și apropria rezultatele supreme ale științei, de a reprezenta ceva, dar fiecare are nevoie de un tezaur sufletesc, de un razăm moral într-o lume a mizeriei și durerei, și acest tezaur i-l păstrează limba sa proprie în cărțile bisericești și mirene. În limba sa numai i se lipesc de suflet preceptele bătrânești, istoria părinților săi, bucuriile și durerile semenilor săi. Și chiar dacă o limbă n-ar avea dezvoltarea necesară pentru abstracțiunile supreme ale minții omenești, nici una însă nu e lipsită de espresia concretă a simțirei și numa în limba sa omul își pricepe inima pe deplin. Și într-adevăr, dacă în limbă nu s-ar reflecta chiar caracterul unui popor, dacă el n-ar zice oarecum prin ea: „așa voiesc să fiu eu și nu altfel“, oare s-ar fi născut atâte limbi pre pământ. Prin urmare simplul fapt că noi românii, câți ne aflăm pe pământ, vorbim o singură limbă, „una singură“ ca nealte popoare, și aceasta în oceane de popoare streine ce ne încongiură, e dovadă destulă și că așa voim să fim noi, nu altfel.

Vedem dar că cestiunea noastră se simplifică din ce în ce. Românii voiesc a li se garanta uzul public al limbei lor pe pământurile în cari locuiesc și vom vedea că toate mișcările pe cari le-au făcut, în acest senz le-au făcut.

Față cu această cerere întâlnim însă în amândouă părțile Imperiului austro-ungar o rezistență necalificabilă prin obrăznicia ei.

Constatăm mai înainte de toate că românii nu sunt nicăiri coloniști, venituri, oamenii nimănui, ci pretutindenea unde locuiesc sânt autohtoni, populație nepomenit de veche, mai veche decât toți conlocuitorii lor. Căci dacă astăzi se mai ivește câte un neamț singular care caută să ne aducă de

preste Dunăre, nu mai întrebăm ce zice un asemenea om, ci ce *voiește* el. Nici mai este astăzi cestiunea originei noastre, abstrăgând de la împrejurarea că o asemenea interesantă cestiune nu este de nici o importanță. Daci sau romani, romani sau daci: e indiferent, sântem români și punctum. Nimeni n-are să ne 'nvețe ce-am fost sau ce-am trebui să fim; voim să fim ceea ce sântem — români. A mai discuta asupra acestui punct sau a crede că frica de ruși ne-ar ademeni să ne facem nemți sau vice-versa sau, cum cred ungurii, că de frica acestor doi ne-am putea găsi flatați să ne contopim cu nația maghiară, toate acestea sunt iluzii de școală; limba și naționalitatea românească vor pieri deodată cu românul material, cu stingerea prin moarte și fără urmași a noastră, nu prin desnaționalizare și renegațiune. A persecuta naționalitatea noastră nu însemnează însă a o stinge, ci numai a ne vexa și a ne învenina împrotiva persecutorilor. Ș-apoi ni se pare că nici un neam de pe fața pământului nu are mai mult drept să ceară respectarea sa decât tocmai românul, pentru că nimene nu este mai tolerant decât dânsul. Singure țările românești sânt acelea în care din vremi străvechi fiecare au avut voie să se închine la orice d-zeu au vroit și să vorbească ce limbă i-au plăcut. Nu se va găsi o țară în care să nu se fi încercat de a face prozeliți din conlocuitorii de altă lege ori de altă limbă; hugenoții în Franța, maurii în Spania, polonii față cu rutenii, ungurii cu românii — toți au încercat a câștiga pentru cercul lor de idei populațiile conlocuitoare și aceasta prin presiune, cu de-a sila; românul privește c-un stoicism neschimbat biserica catolică, atât de veche în Moldova, și nu i-a venit în minte să silească pe catolici de a deveni orientali; lipovenii fug din Rusia și trăiesc nesupărați în cultul lor pe pământul românesc, apoi armenii, calvinii, protestanții, evreii, toți sunt de față și pot spune dacă guvernele românești au oprit vro biserică sau vro școală armenească, protestantă sau evreiască. Nici una.

Ni se pare deci că pe pământurile noastre strămoșești, pe care nimene nu le stăpânește *jure belli,* am avea dreptul să cerem să ni se respecte limba și biserica, precum le-am respectat-o noi tuturor.

Ce se va zice însă când vom arăta că pe pământ românesc, în Bucovina, sub sceptrul austro-ungar, sinagoga evreiască are mai multă autonomie decât biserica românului? Căci dacă evreul are rabin, și-l alege singur, dacă are școală jidovască, își caută singur de dânsa. Dar dacă îi trebuiește românului preot, îl numește (mediat) guvernul de la Viena; dacă biserica lui are avere, o administrează tot guvernul de la Viena; dacă are școală,

profesorii sunt numiți tot de guvernul de la Viena. Și cu toate acestea Bucovina n-au fost luată cu sabia, ci din contra prin bună învoială și cu condiția ca starea de lucruri în trebile bisericești și politice să rămână intactă.

Ce se va zice dacă în Ungaria vom vedea pe români, *mai cu samă* pe români, tratați în mod cu totul escepțional? Lasă că Transilvania e de atâta amar de ani într-o adevărată stare de asediu, lasă că înlăuntrul ei se aplică o altă lege electorală și e preste tot lăsată la discrețiunea înțelepciunei ministeriale din Pesta; dar poporul românesc în parte, în mod cazuistic, e vexat de guvernanții săi. Procese urbariale îndreptate contra averei lor private, legi electorale îndreptate contra voinței lor legitime, voturi virile în municipie pentru a îneca voturile locuitorilor, c-un cuvânt un păinjiniș întreg de măsuri arbitrare, adaos prin călcarea zilnică a tuturor dispozițiilor din lege cari au mai rămas în favoarea naționalităților.

Prin urmare, întorcându-ne de unde am plecat și considerând asiduitatea cu care presa austriacă cere de la români ca în caz dat să se sacrifice pentru „civilizație“, ni se va da voie să întrebăm dacă civilizația austro-maghiară, în forma în care ni se arată, merită să ni ridicăm brațul pentru ea, dacă se poate cere de la români ca ei să meargă alături cu o putere care, stăpânind ea însăși peste trei milioane de români, îi tratează într-adins și într-una cu disprețul celui mai elementar simt de justiție; căci românii — să fie bine stabilit — nu cer privilegii, prerogative; ei cer în Ungaria cel puțin aplicarea conștiințioasă a legei *pozitive* a naționalităților, în Bucovina nu cer decât esercițiul liber al confesiei lor, autonomia bisericei lor; o autonomie pe care-o au evreii, lipovenii, calvinii, nemaivorbind deloc de puternica poziție a bisericei catolice; dacă, c-un cuvânt, se poate cere să ni vărsăm sângele pentru a asigura contra mișcărei slave supremația simulacrului de civilizație evreiască din Austro-Ungaria.

După tonul cu care vorbim, s-ar putea presupune că, în dreapta indignare, exagerăm lucrurile. De aceea vom vorbi asupra materiei în mod cu totul special.

După câte se vorbesc prin jurnale, Austria pare a avea o constituție. Pare a avea zicem, pentru că în faptă nu există decât pentru a fi batjocorită de-o mână de evrei și de beamteri cari cârmuiesc acest complex de țări în cari nimene nu-i mulțămit. Afară de aceea, libertatea religioasă este, dragă Doamne, garantată prin o mulțime de terfeloage de origine supremă, cari se vor fi respectând față cu alții, numai față cu românii nu. Astfel Constituția

din 4 mart 1849 § 1, Patenta din 31 dec. 1852, „Diploma“ din 30 oct. 1860, în fine Constituția (Reichsgrundgesetz) din 21 dec. 1867 art. 15 în care se zice:

„Fiecare biserică recunoscută de stat are dreptul de a-și exercita cultul după credința ei, *a-și conduce școlile sale, a stăpâni și întrebuința fondurile și averile sale bisericești și școlare după trebuința și dorința ei*“.

Și într-adevăr, acest articol se și aplică — pentru lipoveni și evrei, pentru români nu.

De douăzeci și șase de ani românii bucovineni se plimblă de la Ana la Caiafa, pe la naltele scaune, cum zic ei, pentru a putea exercita un drept garantat de constituție și de 26 ani îmblă în zadar.

Pentru a înțelege anomalia atârnării bisericești din Bucovina — atârnare eretică, contrarie canoanelor ritului răsăritean și cea mai nedreaptă înrâurire asupra credințelor poporului — vom trebui să caracterizăm în două cuvinte așa numitul partid liberal-constituțional din Austria. Într-un mozaic de popoară cu un singur guvern a trebuit să se ivească oameni care nu se țin de nici o nație în special, oamenii interesului personal, cari cu aceeași ușurință pot fi maghiari, poloni, germani, c-un cuvânt ce li s-ar cere să fie. Acești indivizi fără nici o comunitate de principii, una fiind numai întru esploatarea naționalităților, care nu au nimic sfânt în lume, nu țin la nimic decât la sine, sunt „liberalii“ din Austria. De aceea nu ne vom mira dacă vom găsi pe d-ni ca Giskra, miniștri atotputernici, uniți la escamotări ordinare cu evrei parveniți, întreprinzători de drumuri de fier; nu ne vom mira, zic, dacă vom găsi că într-un rând cel mai liberal consiliu de miniștri din Austria se constituise în consiliu de întreprinzători. Mai toți foștii miniștri liberali sunt astăzi milionari — din advocați fără pricini ce au fost. De unde? Deodată cu fotoliul de ministru mai ocupau și fotolii de membri în consiliile de administrație a tuturor bancelor și întreprinderilor posibile și imposibile, care în vremea marelui „Krach“ au prezentat aspectul zilei de apoi, în tumultuasele strigăte a particularilor înșelați, a micilor capitaliști ruinați — un adevărat Pompeii surprins de lava Vezuvului. — Austria, crezând a putea abstrage de la serviciul oamenilor cu părinți cerți, care să fi vorbit o limbă certă, să fi ținut la un cămin, să fi avut în suflet „simț istoric“, singurul care întărește împărățiile, s-au folosit din contra de oameni care nu țineau la nimică, nici la Austria ca abstracție, de oameni pe care în jurnalele lor îi vedem vânduți la turci (ca Neue freie Presse), la imperiul german, la ruși, cu-n cuvânt Austria s-a servit de un element venal, corupt,

lipsit de caracter, adevărat gunoi al catilinarismului. Acești oameni guvernau și guvernează. Contingentul cel mai mare pentru formarea acestui „clei al împărăției“, cum îl numesc ei, îl dau evreii. „Ce mi-i Hecuba?“ zice evreul, ce-i pasă lui de seriosul german, de energicul ceh din Boemia, de cavalerescul polon, de melancolicul rus, a sa țintă una este; succesul, strălucirea, banul. Cumcă acești oameni se numesc astăzi „germani“ e curat întâmplător și trebuie atribuit puternicei ridicări a vecinului imperiu germanic; tot acești oameni se numesc în Ungaria maghiari „noi“, ei nu au naționalitate, pentru că n-au trecut, n-au istorie. De aceea guvernul austriecesc, înaintea venirei contelui Hohenwart la minister, era un guvern de parveniți, stăpâniți, ei la rândul lor, de hetere. După căderea contelui, regimul „bursei“ au reînceput, neutralizat întrucâtva de blestemele populațiilor ruinate de la un capăt al imperiului până la celalt. Astfel dar era firesc ca predecesorii lui Hohenwart, care în viața lor n-au simțit instinctul respectării proprietății, să răspundă într-un rând bucovinenilor că „fondul religionar greco-oriental nu ar fi al bisericei, ci al guvernului“.

Noi nu ne putem nici închipui măcar o asemenea lipsă de orice simț de pudoare. Într-adevăr, la noi moșiile mănăstirești s-au prefăcut în avere a statului, dar numai moșiile *bisericei statului român*, care a luat asupră-și întreținerea fără deosebire a tuturor școlilor, spitalelor, mănăstirilor mai însămnate, puindu-se capăt esploatării prin călugări străini, care se îmbogățeau aici în țară și ridicau cu banii noștri institute grecești.

Dar guvernul român nici a gândit vrodată să ieie în administrarea sa averea bisericilor catolice, protestante, lipovenești etc., care nu sunt biserici ale statului român.

Și nici în Austria n-ar fi cutezat nimeni până la acești parveniți să ridice pretenții asupra averei unei biserici neatârnate, neconfundabile cu statul austriac.

În fine cabinetul Hohenwart, care din nenorocire pentru naționalități, avu o durată atât de scurtă, dacă nu le-a dat românilor siguranța averei lor strămoșești, cel puțin a neutralizat rapacitatea predecesorilor săi, căci în vremea lui s-au pus în fața lumei, într-o adunare de proprietari, preoți și țărani în număr de 4000 inși din toate unghiurile pământului clasic al Bucovinei, drepturile necontestate, neatacabile ale bisericei răsăritene asupra fondului religionar.

Iată dar cum stau lucrurile.

Trecând Bucovina sub Austria, Divanul Moldovei și Vodă se vede că s-au îngrijit ca prin tractatul de cesiune Austria să fie obligată de a mănținea în aceste ținuturi statu quo. Guvernul austriecesc au găsit în Bucovina stări de lucruri cu totul fericite în privirea îndestulărei materiale ale locuitorilor.

Au găsit mănăstirile pline de averi, o numeroasă clasă de țărani cu totul liberi, mazilii, ruptașii și răzeșii, bresle de meșteșugari, starostii de negustori, c-un cuvânt o feudalitate cam târzietică în viața ei, dar liniștită și liberă. Ceea ce era vechi în vechea Moldovă era legătura pe care clase întregi o aveau cu statul. Mazilii și ruptașii, boierii cu scutelnicii lor erau obligați de a servi gratis în orice ocazie statului, era să vede rămășița a organizației militare de sub domniele vechi. Aceste legături dintre domnie și populație, prerogativile acestei din urmă erau neînțelese pentru noii guvernanți, obligați a ținea statu quo; afară de aceea ei sperau a deduce din drepturile domniei moldovenești drepturi ale împărăției Austriei. Cu acest scop guvernul austriecesc face la a. 1782 întrebare Divanului Moldovei ca să-l lumineze în materiile juridice, dar mai ales în materie de succesiune. Din toate acele întrebări (26 de toate) se vede cum noii guvernanți umblau ca mâța pe lângă păsat, doar s-ar putea deduce cumva dreptul de proprietate a „Stăpânirei“ asupra pământurilor mănăstirești, răzășești și a locurilor din târguri.

Iată câteva din aceste curioase întrebări:

Veniturile podurilor și alte venituri ce au fost domnești le-au stăpânit domnii înșuși sau cu scrisori le-au dat altora?

Un stăpân de moșii ce nu are copii sau moștenitori are putere a face cu moșiile sale ce-i va fi voia? Poate să facă pe un străin moștenitori *fără voia domnului țării?*

Poate fiește care stăpânde moșii să facă diată sau are osebire unul de altul?

Un stăpân poate să vânză *moșia sa de istov?*

Din răspunsurile Divanului se vede că, deși tot pământul Moldovei au fost înainte de vremi nepomenite „domnesc“, prin daniile luminaților domni, prin descălecare de orașe și sate, au devenit proprietăți particulare, la care „stăpânitoriul țării“ nu are nici un amestec, și că fiecare om „slobod“ din Moldova este volnic să dispuie de averea sa cum îi place, fără să întrebe pe „stăpânitoriul țării“.

C-un cuvânt toate întrebările scoposesc de a afla drepturi domnești asupra drumurilor, morilor, crâșmelor, podurilor, pădurilor, târgurilor și

proprietății mari și mici. E păcat că n-avem de pe aceste întrebări și răspunsuri decât o copie defectă; caracteristic este însă că în acest an al întrebărilor (1782) Dosotei, episcopul de Rădăuți, cedează guvernului administrația bunurilor episcopești.

Asupra propunerilor Consiliului Suprem Iosif II pune rezoluția:

Se ia spre știință și la vreme se va lua sama ca aceste venituri mănăstirești să se întrebuințeze cu folos: însă numai spre folosul confesionarilor și numai în provinția în care s-au desființat mănăstirile.

Se vede din rezoluție că Consiliul propusese confiscarea, iar împăratul au refuzat-o făcând deosebire între al meu și-al tău.

În urma măsurilor guvernului, se lățise îngrijiri asupra „dreptului de proprietate“ a moșiilor bisericești. Deci consiliul suprem se vede silit de-a declara prin rescriptul din 19 mart. 1783:

Luându-se moșiile episcopiei și poate și cele mănăstirești sau ale altor institute, *nu se înstrăinează nicidecum de la menirea lui darul făcut episcopiei mănăstirei sau institutului,* ci, din contra, veniturile nesigure de mai nainte, ce nu se pot evita la proprietăți imobile, se asigurează.

Tot în privința întrebuințării fondului spune rescriptul Consiliului Suprem din 4 iulie 1783:

Împuținarea și micșurarea mănăstirilor are să continue și pământurile și fondurile lor au să se ieie spre administrare, averea preuțimei care nu locuiește în țară, prin urmare străine, are să se ia asemene, și din tot fondul ce se va crea astfel are să se susție întâi clerul greco-răsăritean, apoi are să se înființeze cel puțin o școală, fie la Cernăuți sau în Suceava, și ce va mai rămânea are să se păstreze spre alte întrebuințări folositoare.

În privința administrării fondului religionar, rescriptul Consiliului Suprem din 10 ianuar 1784, către generalul Enzenberg, spune următoarele:

Spre a da pretutindene, iar mai ales poporului din Bucovina, dovadă vederată că economia cea nouă introdusă la moșiele episcopești și preuțești nu are alt scop decât numai *binele relegiunii și al indigenilor* și că banii ce vor incurge nu se vor întrebuința spre *alte* cheltuiele decât pentru acelea ce țin de *susținerea episcopului și a preuților, decerințele culuiuluiși alepăstoriei, apoi de ținerea mănăstirilor și azidirilor preuțești, precum și de creșterea preuților învățați și cucerneci, apoi de înființarea școalelor și a altor institute pioase ce lipsesc încă acuma;* toate veniturile episcopești și preuțești ce au incurs și vor incurge încă mai departe trebuie să se păstreze așadar în deosebită evidență și într-o *casă separată,* care va purta numele de

„casa fondului religionar“, și toate dispozițiile în privința aceasta, de s-ar ținea ele de oricare rubrică numită mai sus, trebuie să se facă sub privighearea *și respective cu știrea episcopului și a Consistoriului,* așa încât toate îndrumările de feliul acesta să ajungă la cunoștința poporului.

Tot în privința administrării, întrebuințării și a însăși proprietății fondului s-au garantat prin rescriptul Consiliului Suprem din 3 marte 1784 către generalul Enzenberg următoarele:

Pentru că după prea înalta intențiune a Maiestății Sale veniturile moșiilor preuțești și mănăstirești sunt îndeobște menite pentru susținerea episcopului și a celeilalte preuțimi ce se va sistemiza pentru înființarea școalelor și a altor institute pioase, apoi pentru ținerea zidirilor preuțești, prin urmare pentru că aceste moșii *nu sunt a se confisca după cum spune intimațiunea cea foarte scandaloasă* trimisă de Domnia Ta către Consistoriu, ci au să se iaie numai spre administrare; în fine, pentru că veniturile ce se vor mări prin îmbunătățirile scoposite n-au să se adune în visteria fiscului, ci în casa separată a fondului religiunari:

De aceea toată manipulațiunea aceasta trebuie să se petreacă sub privigherea și conducerea episcopului și a Consistoriului, prin urmare și tot personalul economic ce este de trebuință pe moșiile episcopești și mănăstirești, trebuie să fie ales și așezat în înțelegere cu episcopul și cu Consistoriul.

Totodată citim în decretul Consiliului Suprem către generalul Enzenberg:

Nu odată, ci de mai multe ori s-au dat de înțeles administrațiunii că intenția Maiestăței Sale nu este nici decât de *a turbura proprietatea privată* sau și numai de a îngădui să se purceadă cu puterea și cu sila la vreuna din economiile de pe moșiile preuțești.

În fine citim în decretul Consiliului Suprem de Curte din 8 mai 1784 următoarele:

După instrucțiunea de mai nainte trebuie să se ieie sama ca primirea și cheltuielile tuturor banilor scolastici, *mănăstirești și preuțești* să se poarte separat de ai casei destrictuale administrative, și *toate mandatele trebuincioase de bani din casa fondului religionari să se facă prin Consistoriu.*

Mai clar nu s-a putut garanta proprietatea, întrebuințarea, administrația averilor eparhiei Rădăuților. Amploiații se numesc, școlile se înființază,

plățile se fac numai cu espres mandat al Consistorului și a episcopului, guvernul e un notariu oficial al afacerilor, nimic mai mult.

Pentru a arăta însă cum se întrebuințază aceste averi, vom lăsa să vorbească pe un țăran din Bucovina, pe primariul din satul Crasna, Grigorie Iliuț:

Numai despre un lucru am auzit vorbindu-se mai puțin, adică despre școalele noastre din țară, despre școalele noastre bisericești pentru creșterea și luminarea poporului nostru drept credincios. Dară și despre acest lucru să nu așteptați o cuvântare iscusită, căci noi țăranii n-avem atâta învățătură ca să putem vorbi cu iscusință. Cuvântul meu va fi scurt dară, adevărat din inimă.

Noi știm cu toții că din banii fondului nostru bisericesc s-au înființat în Suceava un gimnaziu, în Siret o școală normală și în Cernăuți o școală reală și o școală normală cu o preparandie. Știm cu toții și aceasta că prin parohii s-au înființat, pe cheltuiala comunelor bisericești, peste o sută de școale primare, dintre carile mai mult de jumătate sunt sprijinite și din fondul nostru religionar.

Aceste școale sunt confesionale, adică bisericești, și până acum se purtau toate trebile lor de preuți și de învățătorii drept credincioși sub privigherea preonoratului Consistoriu. În urma legilor împărătești mai nouă din 25 mai 1868 și din 14 mai 1869, atât biserica cât și fiecare parohie are tot dreptul de a înființa școale proprie bisericești și a le derege după legile generale.

Cu toate acestea școalele noastre sătești, susținute parte de parohieni, parte din fondul nostru religionar, *seamănă a ni se înstrăina cu totul.* În multe ținuturi din țară sunt puși privigheatori *de școale și de altă lege și de altă limbă.* Aceștia despun *acum și de școalele nostre bisericești,* fără de a mai întreba de cei ce reprezintă comunele parohiale și biserica noastră din țară. Pe cât văd și pricep, lucrul merge într' acolo ca școalele noastre bisericești să treacă în rândul și numărul celor nebisericești, și ce vrea să zică aceasta? Nici mai mult nici mai puțin decât că, pe lângă priveghetorii scolastici de altă lege și de altă limbă, încetul cu încetul *să ni deie și învățători de altă lege și de altă limbă,* și de va merge lucrul ca până acuma, în curând ne vom pomeni și cu *învățători jidani.* Eu știu că nu voiți și nu doriți una ca aceasta, însă după legile mai nouă pot fi în școalele nebisericești jidani învățători.

Dară să vă mai spun încă una. În Viena a fost mai deunăzi o adunare mare de învățători. Și din Bucovina au fost câțiva. În acea adunare s-a hotărât ca *în școalele nebisericești să nu se mai învețe religiunea*. Și dacă acea hotărâre se va primi, atunci preoții nici nu vor intra în școală ca să învețe pe copiii noștri religiunea. Și eu vă întreb, *oare ne-ar fi de folos astfeli de școale?* Ce s-ar alege din copiii noștri cu învățători de altă lege și de altă limbă? Eu nu mă pot înțelege cu aceea ca să lăsăm pruncii noștri fără învățătură, ci vă întreb, oare să NE lăsăm noi școalele noastre bisericești? Nime nu poate aștepta de la noi una ca aceasta, ci, dimpotrivă, trebuie să dorim și să cerem ca în fiecare parohie să avem câte o școală bună bisericească.

Una, numai una, ne mănâncă pre noi țăranii, știți ce? Sărăcia. În cele mai multe sate sunt oamenii noștri săraci, și n-au de unde face școale și susținea pre învățători. Dară, bun este Dumnezeu și fondul nostru bisericesc este avut. El este menit și pentru școale. Așadară de vom rămânea pe lângă astfeli de școale, ce ni convin mai bine în împregiurările în care ne aflăm, fondul nostru ni va sta într-ajutor cu bani pentru susținerea lor, de care vom putea zice cu drept cuvânt că sunt *ale noastre și nu străine.*

Văd că vă înțelegeți cu toții ca să avem școale confesionale sau bisericești. Văd că cunoașteți că numai ele ne sunt de folos. Acum nu ne rămâne alta decât să poftim pe comitetul ce se va alege ca în adresa ce se va face către minister să se scrie și această, dorință a noastră, adică că poporul nostru drept-credincios dorește și voiește a avea ca până acum școale confesionale sau școale bisericești.

O asemenea adresă s-a făcut la ministeriu și se vor face încă multe cu aceeași menire de a putrezi la acte.

Deci starea românilor din Bucovina o rezumăm în acest fel:

1. Deși libertatea oricărui cult e garantată prin constituția austriacă, deși credincioșii fiecărei biserici sânt îndreptățiți de a-și administra averile școlare și eclesiastice, *numai românii* în tot imperiul sunt supuși unui regim escepțional.

2. Deși gimnaziul din Suceava, școala reală din Rădăuți, școala normală din Cernăuți și altele sunt plătite din fondul religionar, numirile profesorilor se fac de-a dreptul de către ministeriul din Viena, precum nu se 'ntâmplă la nici un popor, la nici o școală confesională. Numai românii sunt supuși în privirea școlilor lor unui regim escepțional, și aceasta pentru ca în ele să se păstreze limba de propunere *germană.*

3. Arhiereii, după scriptură și canoanele bisericii răsăritene, se aleg; în Bucovina arhipăstorul e numit de-a dreptul, pe când în aceeași țară lipovenii își aleg pe vlădica lor de la Fântâna Albă, și evreii își aleg rabinii. Numai românii și în această privire, sunt tratați în mod escepțional.

E de prisos să mai vorbim despre înființarea cu scopuri politice a așa numitei universități, în care s-adună toți profesorii supernumerari de licee de prin Kolomeia și Kecikemet pentru a figura ca profesori de universitate, nici de liceul de la Cernăuți, care în vremea din urmă geme de suplinitori rusneci, nici de neaplicarea obligativității învățământului la școalele rurale românești și aplicarea strictă la cele rusești. Vom atinge numa-n treacăt învrăjbirea artificială introdusă de guvernanți între români și ruteni.

Sunt în Bucovina două soiuri de slavi: huțulii, cum se vede un trib vechi de munte, care cuprinde șirul de nord al Carpaților, și *rutenii*, fugiți din Galiția, așezați între Nistru și Prut. Cei dentâi sânt populație autohtonă și duc un fel de viață care cu greu se poate descrie, viață de pasere pribeagă, originală și liberă, și nici autoritatea statului austriac nu prea pătrunde pintre dânșii, căci perceptori, subprefecți și alții care i-ar prea supăra dispar câteodată fără urmă.

Dar nu aceștia li-s dușmani românilor.

Din contra, românii le pricep limba lor fără s-o poată vorbi, și ei pricep pe cea română. E cel mai ciudat fenomen de a vedea pe țăranul român de baștină cum ascultă cu atenție la ceea ce-i spune oaspetele său, când se scoboară la câmpie. Și acest oaspete vine poate din munții Tatrei, de cine știe unde, și pricepe românește, fără să fi vorbit vreodată un cuvânt. Din această simpatie abia esplicabilă s-ar putea deduce că acești huțuli sunt „daci slavizați“, pe când românii cari-i pricep fără să li vorbească limba sunt „daci romanizați“. Acest trib este puțin numeros, mărunt la stat și vioi.

Dar aceia cari-i dușmănesc pe români nu sunt acești daci slavizați, ci rutenii din Galiția, care, scăpând pe pământ moldovenesc de apăsarea polonă, de miliția austriacă și de alte rele, pretind că a lor e Bucovina, că ei sunt adevărații stăpâni ai țării. Guvernul se folosește de ei pentru a-i paraliza pe români și râde în taină de ei, știind prea bine din analele sale statistice că sunt bejănari, aduși de boierii moldoveni pentru a li cultiva moșiile, lucru care se obicinuia în Moldova până la 1845, pe când în rolurile de contribuție era o rubrică deosebită pentru „bejănarii ruteni“. Acești oameni din vechi se pusese într-adevăr de bună voie sub autoritatea mitropolitului Sucevei, căci popii lor veneau din fundul Poloniei să se

sfințească la Suceava, servind totodată și de spioni domnilor Moldovei, încât regii Poloniei s-au găsit siliți să oprească pe „popones ruthenorum“ de a mai merge la Moldova să se sfințească. Dar credem că din aceste servicii oculte aduse domnilor Moldovei de cătră popones nu se poate deduce un drept esclusiv al bejănarilor ruși asupra fondului religionar, ba asupra Bucovinei întregi!

Afară de aceea românii nici nu le refuză ajutoarele necesare pentru întreținerea școalelor rurale, numai egalitatea nu vor s-o admită — și cu drept cuvânt. Pe de altă parte Rusia își are agenții săi pintre aceşti oameni, iar guvernul, în loc de a vedea cum stau lucrurile, îi încuragiează în aspirațiile lor și voiește să facă din Bucovina un focar de agitație rusască în contra polonilor și a românilor.

Mai sunt preste Prut și mulți români slavizați cari, de pe fizionomie, port și obiceiuri se cunosc a fi români, apoi numele lor de familie, numirile satelor (d. es. Cuciurul mic), cărțile vechi câte se află în biserici, inscripțiile acestora, scrisorile în josul textului, toate arată că înainte de 50 de ani locuitorii acestei părți era încă români. Astăzi vorbesc rusește și ni se pare că ruși vor și rămâne. Deși se numesc ei înșii români (Woloch), dar vor ajunge ca cei din Moravia, cari și aceia se numesc români, fără de a-și mai ști limba.

Și dacă va întreba cetitorul ce biserică este aceea pe care guvernul din Viena o supune administrației sale, vom răspunde că este cea mai neatârnată a întregei creștinități, căci atât mitropolitul transdanubian și al țărilor tartarice din Proilabum (Brăila), cât și cel al Ungro-Vlahiei (din Târgoviște) erau supuși patriarhului de Constantinopole, iar cel de-al doilea era exarhul acelui patriarhat, continua puterea centrului constantinopolitan pân 'n munții aurarii, sfințea pe mitropolitul de Alba-Iulia, stătea în legătura întinsă a organismului eclesiastic greco-bulgar. Singură mitropolia Moldovei și a Sucevei e *ab antiquo* suverană, neatârnată de nici o patriarhie; acestei Mitropolii a Moldovei și a Sucevei se datorește introducerea limbei române în biserică și stat, ea este mama neamului românesc.

De aceea estragem din „Îndireptarea legii“ lui Matei Basarab (tipărit la Târgoviște 1652):

Află-se scris în pravila lui Matei-Vlastari cum și Moldo-Vlahia au fost supusă ohrideanilor; *iară acum nice ohrideanilor se pleacă, nice țarigrădeanului, și nu știm de unde au luat această putere.*

Între mitropoliții care țin sub mâna lor episcopii se zice:

Moldoveanul ține aceasta: Rădăuțul și a Romanului și Hușii

Între exarhi se citează „Moldoveanul“, al „Sucevei și a toată Moldo-Vlahia“ — „iară ceilalți mitropoliți numai pre cinstiți să scriu, iară nu și exarhi“.

Va să zică episcopia Rădăuților, supusă celui mai neatârnat mitropolit, exarh sua sponte, și în rang cu un patriarh, această episcopie este azi administrată de beamteri și de evrei. În școlile acestei episcopii se propun obiectele în limba germană, cu profesori nemți și elevi evrei. Abia se mai găsește câte un egumen de mănăstire, câte un preot în creierii munților, câte un dascăl de școală urbană sau rurală, și arareori câte un protopop care, întemeiet pe trecutul istoric de 500 de ani al acestei sfinte episcopii a Rădăuților, să zică: „stăpân peste această bucată de pământ e strălucita roadă de Mușatin și coborâtorii ei, nu evreii galițiani și șvabii din Bavaria“. Orice s-ar zice despre alte popoară, nu se poate contesta în ele un fel de respect față cu trecutul și acesta e un semn că o nație are în sufletul său „religia umanității“. Și religia umanității consistă tocmai în recunoașterea existenței unui principiu moral în istorie. Și n-a reprezentat mitropolia Sucevei un princip moral? N-a fost ea aceea care a dat razimul evanghelic populațiilor aservite din Polonia, n-a fost ea care a apărat intactă creștinătatea față cu agresiunea mahometană, n-a fost ea aceea care-n persoana lui Varlaam Mitropolitul au făcut ca duhul sfânt să vorbească în limba neamului românesc, să redeie în graiul de miere al coborâtorilor armiilor romane Sfânta Scriptură și preceptele blândului nazarinean? N-a fost ea care s-a ridicat cu putere contra naționalizării, iudaizării bisericei creștine prin Luther și Calvin? Patriarhi și mitropoliți au făcut față cu propășirea repede a reformației și dezbinării; mitropolia Moldovei și a Sucevei au ridicat glasul contra lui Luther și au arătat totodată că reforma era în sine de prisos. Nu reformă — reîntoarcere la vechea și toleranta comunitate bisericească, precum o încearcă astăzi unii catolici din Germania, era mântuirea omenirei din mrejele materialismului și din sofismele lui Anti-Crist.

Dar evreul austriecesc e departe de a pricepe de ce românul ține la biserica lui, căci … *această* mitropolie, cea[*] mai însemnată în Orient prin spiritul ei, au ajuns azi de batjocora evreo-germano-slovacilor din Austria. *Această* mitropolie are astăzi în fapt mai puțină autonomie decât rabinul jidovesc din Sadagura, ea, sub un împărat *creștin*, a ajuns o unealtă de politică, de coterie în mâinile d-lui Stremeyer.

Și nu mai arde candela vecinică la capul binecredinciosului și de Hristos iubitorului Ștefan Voievod. Biserica lui Alexandru cel Bun în Suceava stă de 80 de ani în ruină; iar mitropolia Sucevei cu moaștele sft. Ioan cine se 'ngrijește de ea? Mihail Grigorie Sturza Voievod i-a dat o existență de umbră, iar Titu Maiorescu, fostul ministru al Măriei Sale Carol VVd trimisese un arhitect ca să-i ridice planul, să propuie înfrumusețările cuvenite și să clădească un local de școală primară românească în curtea acelei biserici. Atât știm despre acea mitropolie în care stă locțiitorul mitropolitului Moldovei; iar cât despre episcopia Rădăuților — ea a devenit mitropolie austriacă internațională a bochezilor din Dalmația și se vede că, tot sub d. Stremeyer, mai are perspectiva de-a deveni mitropolia indianilor țulu sau a creștinilor din Maroc.

De aceea nu e nimic mai serios decât cuvântul boierului moșnean Hurmuzachi, care în acea adunare de care am vorbit mai sus a pronunțat memorabililele cuvinte că românii din Bucovina au ajuns să apere de „liberalii“ din Austria ceea ce n-au fost în stare să răpească turcii și tătarii, autonomia bisericii, limbii, școlii.

Hotărâtu-s-au în tăinuitul sfat al proniei cerești ca 1877 să devină reversul lui 1777?

II. Nu esistă stări de lucruri mai asemănătoare decât acelea ale Ungariei și României, o dovadă că amândouă țările acestea sunt jertfele unei esploatări comune. Dar pe când România, prin justă frică de elementele străine și prin recunoașterea ranelor sale, are posibilitatea de a ajunge la întremare, îndată ce va înlătura scamatoriile care mistuiesc puterile ei cele mai bune, Ungaria a supt veninul în nobilele sale vine, și-a robit economicește popoarele sub dibaciul titirez austro-evreiesc, care-n Buda-Pesta își pune pană de cucoș la pălărie, precum bea în Viena bere în sănătatea principelui Bismarck.

Deschisă industriei jidovești din Austria și înmulțindu-și trebuințele prin formele goale ale civilizației occidentale, pe care le-a introdus cu aceiași pripă ca și noi, Ungaria își istovește pământul prin cultura estensivă și barbară, scoate prin acest tratament pături din ce în ce mai adânci ale țarinei la suprafață, așa încât brazda sa devine din ce în ce mai săracă. Neputând, se-nțelege, concura cu vecinul său, cu care e legată prin interesul apăsării naționalităților, tot ce nu lucrează pământ în Ungaria e silit a-și oferi puterile sale statului sau a trăi din advocatlâc. Ungaria este, după România, patria funcționarismului, cârciocarilor și negrei speculațiuni evreiești.

Pustiirea pădurilor au schimbat mediul climatic și au născut se vede o mulțime de epidemii, iar cu cât legătura economică cu Austria se va prelungi, cu atâta popoarele de sub coroana Sf. Ștefan vor fi reduse la proletariat și Ungaria condamnată de a rămânea țară curat agricolă, cu o existență mai mult decât îndoielnică. Esportând lână pentru Europa întreagă, locuitorul acestei țări poartă postavul fabricelor din Boemia și Moravia; esportând porcii săi, consumă cârnați fabricați în Viena. Dar urmările acestui sistem economic vor fi aceleași ca și la noi: mortalitatea și sărăcirea populației producătoare, a țăranului, și într-adevăr, în cei din urmă cinci ani, populația autohtonă a Ungariei a scăzut cu 144.000 suflete. Cu aceasta însă se împuținează puterile ce esploatează pământul, prin urmare începe regresul agriculturei și o esploatare a brazdei din ce în ce mai extensivă și mai istovitoare. Mai adaogă apoi înmulțirea clasei neproductive a advocaților și scribilor și burlăcia ei, apăsarea din ce în ce mai mare a țăranului și proletarizarea lui, încât nu va mai produce decât copii nesănătoși sau, producându-i, nu va avea cu ce-i ținea. Și ce e mai trist decât ca țările dunărene cele mai binecuvântate de Dumnezeu să vadă pierind de mizerie copiii lor pe un pământ bogat, în grânarul Europei?

Și toate acestea se-ntâmplă deja în Ungaria. Mortalitatea și sărăcirea țăranului, cultura prădătoare și extensivă a pământului, înmulțirea preste măsură a funcționarilor, advocaților și politicilor de meserie, burlăcia claselor superioare, căsătoria neprecugetată și stârpitoare a claselor de jos, în fine, prin stârpirea pădurilor, insalubritatea climei, căci temperatura și-a pierdut tranziția gradată de la cald la frig și vice-versa, și trecerea e nemijlocită, fără grade intermediare, astfel încât numai plămânii de cal o pot suporta.

Acest preț pentru autonomia Ungariei e prea mare. Și, dacă ne întrebăm de ce-și sacrifică maghiarii patria lor și cele 5 naționalități conlocuitoare molocului jidovesc, de ce persistă ei în alianță cu elementul evreo-german, răspunsul va fi simplu. Din deșărtăciunea de a stăpâni naționalitățile. În loc de a se împăca cu ele, de a asigura lor și sieși un trai îndemânatic pe pământul strămoșesc, maghiarul preferă, în nemărginitul său șovinism, de-a fi neputinciosul mediu prin care fabricatele occidentale îi omoară meseriaș după meseriaș, clasă pozitivă după clasă pozitivă, până ce regatul Sf. Ștefan va rămânea o adunătură de țărani proletari și de scribi și mai proletari, puși la discreția, ba la îndurarea crâșmarilor evrei, deveniți pân-atuncea bancheri vienezi.

Și ceea ce e mai ciudat e că tocmai populația curat maghiară scade la număr, încât rusul Danilevski ar putea face ungurilor o diagnoză asemănătoare cu cea care o face turcilor, că trăiesc pentru a scăpa de curentul pangermanic populațiile slave.

Dacă cu maghiarii ar fi de vorbit, atunci ar vedea ei înșii că noi românii fără ei suntem slabi și ei fără noi asemenea; dar văzând că tocmai pe români îi tratează mai escepțional decât pe toți, îi vom lăsa cu durere în plata lui Dumnezeu și în orbirea cu care i-a bătut demonul mândriei și al deșertăciunei, căci fără a fi ei înșii un pericol esențial pentru naționalități, prin complicitatea cu elementul austriecesc se pierd pe ei și pe toți împreună.

Sau cred maghiarii că unor populații proletarizate nu le-ar conveni umbra „protecționistă“ a sfintei Rusii, care să-i mântuie de robia Occidentului? Sau cred că regimentele de scribi, vânători de funcții și advocați șmecheri vor rezista unor puteri de o cumplită realitate?

Dar oare trebuie o caracterizare mai bună a simulacrului de stat maghiar decât că, în caz de nerodire a pământului, populațiele mor de-a dreptul de *foame?*

Dar la ce să mai prelungim espunerea aceasta generală? Noi nu putem sili pe maghiari să vadă clar, precum vedem noi, nu-i putem sili să vadă câtă analogie este între starea noastră și starea lor și cum ei sunt jertfa apropiată, iar noi cea probabilă a negrei speculațiuni dinspre Apus, a vecinicei nopți naționale dinspre Răsărit.

Dacă maghiarii, prin spirit de dreptate înlăuntru, prin sistemul protecționist în afară, nu vor asigura lor și naționalităților un trai vrednic de ființe omenești, atunci o vor face aceasta alții, numai atunci — adio dulce limbă ungurească! Atunci cuvintele lui Széchenyi: „Ungaria n-a fost, ea va fi abia“, vor fi adevărate tocmai în sens invers: „Ungaria a fost abia, și nu va mai fi“.

O foaie din Transilvania, organ oficial al P.S.S. Mitropolitului din Sibiiu, cea mai moderată de peste Carpați, care urmărește cu stăruință politica modestă și sigură a neuitatului Șaguna, espune într-o serie de articole tratamentul de care se bucură românii din partea fraților maghiari. De aceea redăm tot ce atinge materia de-a dreptul.

Ce au făcut maghiarii pentru câștigarea simpatiei și inimei naționalităților din patrie și cu deosebire *pentru prepararea unei alianțe*

sincere între elementul maghiar și cel român, ca cele mai amenințate în viața lor națională?

Un răspuns detailat la aceste întrebări ar umplea volume întregi, deci noi ne vom restrânge numai la puține fapte, ca să nu trecem peste cadrul unui articol de jurnal.

Unicul fapt ce dovedește o apropiere este împăcarea cu *Croația.*

Deși Croația totdauna a fost în mai strânsă legătură cu Ungaria decât Transilvania, fiindcă în acea țară nu este element unguresc, de dragul portului Fiume i-a dat carta blanca și i-a acordat o autonomie cu care majoritatea acelei țări se vede a fi mulțămită, primind Ungaria a suporta chiar și o însemnată parte din sarcinele ei; însă o considerabilă parte a locuitorilor Croației nici cu aceasta nu este mulțămită, iar locuitorii Ungariei cu tot dreptul se pot supăra pentru primirea sarcinilor Croației, când nici a noastre nu le putem suporta.

De aci încolo *nici un fapt nu mai poți afla care să fie îndreptat spre mulțămirea naționalităților.* Ca să înece și puținul spirit național ce se manifesta la slovaci — guvernul le-a desființat „Matița“ — societatea literară — și gimnaziile slovace întemeiate și susținute prin poporul slovac. Persecutarea sârbilor este cu mult mai cunoscută decât să o mai descriem și noi. *Granița militară*, a cărei locuitori (români și sârbi), păreau mulțămiți cu soarta lor, au desființat-o, și chiar în contra legei (art. V, § 55, 1848) o au organizat *de ea fără ea*, înainte de a fi reprezentată în Cameră.

Prin aceasta ș-a pierdut cea mai mare parte a pădurilor și pășunelor ce le folosea mai nainte, au pierdut dreptul de a fierbe rachiu, li s-a introdus o administrațiune și justiție încurcată, care nime nu o pricepe, mânuită prin oameni străini care de fel nu cunosc împrejurările de acolo, care, în teritoriul acela dedat la regulă și pace, au semănat discordii și nemulțămiri, încât abia după un an de administrațiune ungurească guvernul a fost silit să trimată comisariu guvernial acolo, ca să studieze situațiunea și oamenii, să demisiuneze și să numească noi diregători. O cârpeală după alta, care însă toate nu vor produce mulțămirea poporului, pentru ca pe el nime nu-l consultă. Drept recompensă pentru armele luate li s-au impus sarcini nouă cu mult mai mari decât cele de mai nainte, iar școlile naționale — și prin urmare și confesionale de mai nainte, făcute și susținute din averea lor privată — li s-au prefăcut în școli comunale, care peste voia proprietarilor sunt scoase de sub influența bisericei noastre.

Aici totul este stricat, iar în capul trebilor oameni fără tact, străini de limba și interesul poporului. Au viața municipală fără drept de alegere; până când în celelalte părți ale țării toate municipiele 'și aleg pe oficialii săi, aici toate posturile se ocupă prin denumire. Motivul nu poate fi altul decât ca nefiind pe acolo maghiari nici măcar de sământă prin alegeri nu s-ar putea încuiba și acolo maghiari, apoi o administrațiune fără maghiari nu poate fi admisă.

Unicul pupor săsesc, ca cel mai mic, dar cu cei mai puternici patrioni, aliatul privilegiat al maghiarilor nainte de 1848, au fost mai mult crutat, în anul acesta însă și sașilor li se puse calpac pe cap și pinteni la călcâie.

Pe sași-i supără și aceasta, însă lor nu le va fi nimica. Fiindcă ei nu se află printre maghiari, ci printre români, lor tot li s-au lăsat supremația faptică peste majoritatea teritoriului unde sunt. Privilegiele de care s-au bucurat seculi întregi le-au dat avere și inteligență multă față de foștii lor eloți și cu ajutorul acestor factori le este asigurată puterea și în viitor. Ca toate lucrurile ce nu au de bază dreptatea nici chiar ecuitatea însă, nici reformele introduse în fundul regiu nu *mulțămesc pe nimene.*

După aceste specialități să vedem: *în genere ce s-a făcut spre mulțămirea românilor?*

Nici un element nu este sub coroana sfântului Ștefan atât de desconsiderat ca cel român, cu toate că acesta este cel mai compact pe teritoriul ce-l locuiește, și mai ușor de mulțămit.

Se pare însă că tocmai pentru aceasta, apoi pentru tenacitatea cu care se alipește de limba și religiunea sa, se consideră, de cel mai periculos, căci parcă toată lumea s-a conjurat în contra lui. Nimănui n-a făcut nici o nedreptate, și românul la nime n-a întâmpinat nici măcar bunavoință. Toți care au venit în contact cu el s-au nizuit să-l nimicească. Inimici cât frunza și iarba, dar amici nici unul n-a avut de când e subjugat; și el ca prin minune totuși n-a pierit, el totuși esistă, necăjit și îmbrâncit ce e drept, dar sănătos, moral și vânjos, și — dovadă persecuțiunile sistematice — el încă și azi insuflă spaimi inimicilor său seculari. Altă mângăiere nici nu are decât că *n-a devenit încă compătimit de nimene*, căci tot e mai bine a fi frica altora decât compătimit.

Toată lumea știe cumcă, după atâția seculi de persecuțiune, legile din 1863/4 făcute cu concursul românilor și sacționate *prin domnitorul* au fost cele mai mulțămitoare dintre câte au cunoscut românii transilvăneni de la decăderea lor până atunci. Și cu aceste legi *era supremația tot în mâna*

maghiarilor, pentru că aristocrația, averea și inteligența lor le asigura întâietatea sub orice împrejurări și sub orice legi, chiar și în absolutismul nemțesc; — ele însă totuși erau apte de a servi *de baza unei adevărate și sincere înfrățiri între elementele ce locuiesc în această țară.* Ei! dară maghiarilor chiar asta nu le-a venit bine la socoteală. Abia se împăcară cu Austria, numaidecât le scoaseră din vigoare, dezavuând și chiar sancționarea împăratului.

Se știe cumcă „uniunea“ sau mai potrivit fuziunea Transilvaniei cu Ungaria, așa precum s-a efectuat, s-a făcut în contra voiei și interesului poporului român, care este majoritatea precumpănitoare a locuitorilor Transilvaniei. Nu e lipsă ca noi să descoperim maghiarilor cumcă aceasta a străbătut până la suflet pe poporul român, căci aceasta o știu ei prea bine, o știe lumea.

Nu e scopul nostru a discuta aici legalitatea acestor acte, ci luăm faptele împlinite așa cum sunt, și din situațiunea creată de elementul domnitor voim să li dovedim maghiarilor realitatea tendinței lor.

Ei bine! de cumva acela care a aflat de bine și consult a da *aceste lovituri* românului — necontenit afirmă și se jură cumcă el voiește bine românului, cumcă are interes vital a trăi în solidaritate frățască cu el și cumcă lucrează din toate puterile la esoperarea înfrățirei — oricare om cu minte și serios trebuie să creadă cumcă maghiarul va cerca să aline durerile cauzate românului prin faptele povestite cu alte recompense demne *de doi frați.*

Și cari sunt acele recompense?

S-a enunciat cumcă *preste cele trecute se trage vălul uitărei.*

Aceasta însă în faptă s-a estins numai la „honvezii“ unguresti din 1848, cari s-a reabilitat, oficerii lor cari au voit s-au reactivat, apoi cei neapți s-au pensionat și li s-au asigurat subsistență comodă, iar pentru invalizi s-au edificat un azil care se *susține din bugetul statului.* A fi fost honved este titlu de a fi preferit la orice post. Dar românii cari au participat la mișcările din 1848 sunt desprețuiți, conducătorii — oficerii — lor, și chiar cei decorați, sunt necontenit insultați de societatea și jurnalistica maghiară și timbrați de răi patrioți, invalizii cari mai trăiesc și orfanii lor pe strade, avizați la mila oamenilor — și până când pentru așa numiții martiri maghiari din 1848 și azi se țin recvieme la cari asistă și autoritățile publice, aceia cari au participat la înmormântarea martirului *Iancu, care întru nimic*

n-a fost caracter inferior oricărui martir maghiar, nu numai jurnalistica i-a înfierat de trădători, ci au fost chiar urmăriți de autoritățile publice.

Cu toate că Transilvania s-a contopit în Ungaria, fiindcă legea electorală a Ungariei era mai liberală decât a Transilvaniei, croită dinadins pentru ca poporul român să nu poată fi reprezentat în proporțiunea ce după numărul sufletelor și după mărimea sarcinelor ce le poartă s-ar cuveni, *pentru Transilvania au susținut tot legea electorală transilvană până la 1875,* când s-a făcut o lege nouă electorală pentru întreaga Ungarie.

Ar fi cugetat omul cumcă Camera Ungariei aici va fi la înălțimea chemărei sale și, dacă ea susține uniunea de faptă, va introduce în legea electorală *un cens pentru întreg teritoriul Ungariei,* dar ce să vezi! anomaliile din legea Transilvaniei toate sunt susținute pentru teritoriul Transilvaniei, censul *moderat din Ungaria nu l-a estins și asupra Transilvaniei* — aici a pus un cens atât de mare încât românii tot așa de batjocoriți sunt ca și mai nainte.

În decursul dezbaterei acestei legi, maghiarii, dar mai cu samă transilvănenii, fără sfială o spuneau pe față cumcă elementul maghiar de aici este periclitat prin români, dacă cumva se va aplica și aici măsura din Ungaria, va se zică: *dacă în una și aceeași țară se va introduce o lege egală.* Mai aprig inimic al românilor s-a arătat b. Gvr. Kemény, care, și după ce primise Camera deputaților o lege în câtva mai favoritoare dreptății, a agitat prin jurnalistică și în persoană la magnați ca să o respingă și primind propunerile lui să asuprească pe români, ceea ce i-a și succes, căci Casa boierilor, primind propunerile reacționare ale lui, a retrimis legea astfel modificată la Camera deputaților, care apoi și ea a primit-o. Și așa astăzi Ungaria, care după legile esistente constă și din Transilvania, este reprezentată pe două baze, una mai liberală pentru Ungaria proprie și *alta reacționară— fătul lui Kemény Gábor, inimicului espres al românilor — pentru Transilvania.* Iar omul în care românii niciodată nu pot avea încredere, b. Kemény Gábor, pentru necorecta sa purtare față de Camera deputaților și pentru ura manifestată cătră români numaidecât după fuziune, a fost remunerat cu înaltul post de *secretar de stat în ministerul de interne.* Astăzi el conduce destinele Transilvaniei.

Prin *legea municipală* s-a introdus sistemul viriliștilor. Aristocrația de bani concurge în două moduri la reprezentanța municipală. Ea dă jumătate din reprezentanții municipiului fără alegere, și cu votul concurge și la alegerea celeilalte jumătăți. Lucru firesc că viriliștii — adecă *cei mai avuți*

— nu pot fi din șirul foștilor eloți, pentru că aceia *n-au trăit în condițiuni de a-și putea câștiga averi* și cu neînsemnate esceptiuni toți sunt *din foștii stăpâni, care sunt maghiari,* și din succesorii lor în proprietăți, cari sunt *jidani.*

Iar acei aleși fiindcă la formarea cercurilor electorali nu se consideră numărul locuitorilor, *ci numărul alegătorilor de deputat dietal, și numai aceștia au drept de alegere și pentru municipii,* — apoi cu censul cel mare poporul român dă un contingent foarte neînsemnat de alegători, iară nobilii maghiari, fie ei cât de calici, tot sunt alegători. Iarăși lucru firesc: cei aleși în partea lor precumpănitoare sunt *din șirul celor scoși prin jidani dintre viriliști.* Și așa: fie *românii în municipiu în majoritate cât de precumpănitoare, în reprezentanța lui, după lege, ei rămân într-o minoritate ce dispare.*

Fiindcă *școlile confesionale* totodată sunt și *naționale,* statul, prin legea despre *instrucțiunea poporală,* cu încetul le desființează și le înlocuiește cu cele *comunale,* cari în esență sunt *maghiare.* Un stat atât de sărac și poliglot ca al nostru, unde *esistența naționalităților este garantată prin lege,* și fiind naționalitatea garantată, de sine ar urma ca *statul să o și ajutore întru dezvoltarea culturei sale* — un astfel de stat zic, ar trebui ca să se bucure *că confesiunele iau o mare sarcină de pe umerii lui, și din mijloacele proprii se îngrijesc de cultura credincioșilor lor,* ar trebui ca din toate puterile să ajutore și încurajeze pe confesiuni în patriotica lor tendință. La noi însă se întâmplă contrariul: nu numai li se deneagă și chiar întrevenirea oficioasă în necazurile școlilor confesionale, dară *li se pun condițiuni nesuportabile de subsistență* și prin aceasta sunt silite a se sinucide și se preface în comunale, care, deși tot din mijloacele comunei se susțin, ele nu mai sunt naționale ci desnaționalizătoare.

Deși legea, și anume § 58 art. 38, 1868, dispune imperios ca: *„Fiecare elev să se instrueze în limba sa maternă“* — asta nu se întâmplă în școlile comunale — și ca nici să se poată întâmpla să îngrijește ministerul prin aceea că nu-și crește învățători cari să știe limba poporului.

Dintre 20 de preparandii (școale normale) de stat ce a înființat de la promulgarea acestei legi, 3 sunt între români, una în Sigetul Marmației, alta în Arad și a treia în Deva.

După § 17 art. 44, 1868, *tinerii români ar trebui să se instrueze în aceste institute în limba română.* Se și făcuse începutul în Deva cu curs paralel, acela însă numaidecât s-a și desființat, și de atunci numai studiul

limbei române se mai propune cum se propune, românește, celelalte studii, ori le pricep tinerii români ori ba — numai ungurește.

Ba ce să vezi? Este știut cumcă fostul director al acestui institut *a delapidat* sume considerabile din dotațiunea institutului în vara trecută, din care cauză este destituit și întemnițat.

În comisiunea financiară a Dietei, în zilele trecute venind la pertratare budgetul ministerului de culte, la pozițiunea preparandiei *din Deva* se scoală o nouă capacitate financiară — și aspirant deocamdată numai la postul de comite suprem în comitatul Hunedoarei — armeanul Lukács Béla, și zice: „cumcă el nici un cruceriu nu votează pentru această preparandie până ce nu se va transforma radical“. Și oare pentru aceea că ministrul a numit acolo director pre un amic al d-sale și al inspectorului școlariu, care în urmă, *pentru delapidare de bani publici, a trebuit pus la răcoare?* Nu! de aceasta nu poate fi vorba, ci pentru că preparandia aceea este *„cuibul daco-romaniștilor“!* Ministrul apoi numaidecât s-a și scuzat, recunoscând cumcă: „da! s-au întâmplat acolo lucruri necuviincioase, un profesor nu numai studiul limbei și literaturei române l-a propus *românește*, dar și chiar alte studii; a luat însă măsuri ca astfel de abuzuri să nu să mai întâmple, căci pre negligentul director de până aci l-a substituit cu altul și sperează că de aci încolo nu se vor mai comite astfel de lucruri“.

Nu pentru aceea am amintit cazul acesta pentru că ne-ar interesa poate soarta preparandiei de stat din Deva, ci pentru că este chiar recent și *foarte caracteristic.*

O biată catedră pentru limba și literatura română mai este la universitatea de la Cluj și, pentru că profesorul român al acelei catedre a cutezat să-și propună studiul în limba lui mi ți l-a luat la trei parale jurnalistica și acest atentat poate că-i va costa postul.

Art. 44, 1868, § 17 prescrie cumcă: *„Rezultatul învățământului* fiind scopul suprem al statului din punctul de vedere al culturei și al bunei stări generale, este dator guvernul în școli înființate deja și în celea ce după trebuință, să vor înființa de aci încolo prin stat a se îngriji *„după putință“* ca cetățenii *de orice naționalitate* a statului cari se află, în mase mai mari lângăolaltă *să-și poată câștiga instrucțiunea în limba lor maternă în apropierea locului lor* până la gradul unde se începe instrucțiunea superioară academică“.

Legea aceasta este în vigoare deja de 8 ani, de atunci s-au înființat o mulțime de gimnazii, școale reale și agronomice de stat, — cugeți că între

români, cari pretutindenea locuiesc în mase compacte, i-a fost „cu putință“ guvernului *a introduce limba propunerei românești* în vro școală deja esistentă sau a înființa chiar vreun gimnaziu, școală reală sau cel puțin o școală agronomică de stat *cu limba propunerei cea românească?* Doamne ferește: aceasta nu „i-a fost cu putință“, — *însă i-a fost cu putință a retrage neînsemnata subvențiune de stat de 4000 fl. de care se bucura gimnaziul românesc din Brașov chiar sub absolutism.*

Noi contribuim milioane la tot felul de institute de stat cari toate sunt esclusive ale *naționalității maghiare,* ba contribuim chiar și la susținerea teatrelor lor naționale, și din contribuțiunea noastră, în ciuda legilor *nici măcar o para roșie nu ni se restituie pentru scopurile noastre de cultură.*

Așa numita *„Lege despre egală îndreptățire națională“* este aceea cu care se laudă ungurii în lumea mare cumcă nu mai are păreche de liberală.

E drept că nici nu are păreche. O lege care să lase ușa deschisă la tot felul de abuzuri ca aceasta nici că se mai aflã în toată lumea.

În părțile ei cele mai esențiale, unde se vede a acorda vrun favor naționalităților, numaidecât se moderează prin cuvântul **„după putință“** („a lehetöségig“) și apoi în aplicare niciodată nu este „cu putință“.

P.e. § 6. Amploiații municipali, pe teritoriul municipiului, în corespondințele lor oficiale cu comunele, adunările, reuniunile, institutele și privații, **„după putință“** se vor folosi de limba acestora.

§— 1 17. relativ la institutele de învățământ citat mai sus, încă este cu „lehetöségig“.

§— 1 27. „La ocuparea funcțiunilor și în viitor numai calificațiunea personală servind de normă, *naționalitatea cuiva de aci încolo nu se poate considera de piedecă la ocuparea a nici unei funcțiuni sau demnități din țară.* Ci din contra guvernul țării se va îngriji ca la posturile judecătorești și administrative și **cu deosebire** *la cele de comite suprem,* **„după putință“** *să se aplice persoane deplin versate în limbile necesarie și cualificate,* **— din sânul diferitelor naționalități“.**

Apoi § 4, art. IV, 1869, care este în strânsă legătură cu acesta, zice: „La ocuparea posturilor judecătorești să se observe cu deosebită atenție ca numirile la tribunalele de prima instanță și la județele singulare, pre lângă calificațiunea prescrisă în §§ 6 și 7 **„după putință“,** să se facă conform dispozițiunelor §-lui 27 art. 44, 1868, *cu considerațiune ecuitabilă la naționalitățile ce locuiesc pe teritoriul respectivului tribunal“.*

Adevăratul și moralul înțeles al acestor §§ ar fi ca: în municipii, de cumva se află, să se aplice în diregătorii indivizi de acei cari sunt în stare a corespunde cu comuna și privații în limba lor.

Asta, și chiar de n-ar fi o lege, o pretinde mintea sănătoasă și este cel mai esențial tribut al bunei administrațiuni.

Oameni de aceștia în toate municipiile se află în abundență, dar chiar *pentru această însușire nu se aplică.*

În toată țara nu mai este nici *un vice-comite (subprefect român,* și de cei mai mici diregători încă abia ici-cole câte unul ex peculiari gratia, care și aceia numai ei știu bieții cu câte umiliri și sacrificie se mai pot susține în posturi.

Iar înțelesul §§- lor privitori la denumiri ar fi cumcă: pe teritoriul **locuit** de naționalități la posturile de **comiți supremi** și juzi oamenii din sânul acelor naționalități „caeteris paribus“ să fie preferiți.

Aceasta iarăși o pretinde interesul adevăratei administrațiuni, a promptei și ieftinei justiții.

Ei, dar cum o interpretă guvernul?

Pe timpul când s-a votat legea, și înainte de aceea încă, mai aveam ici colea câte un diregător înalt, pe la guvernul transilvan și pe la ministeriu. În ministerul de culte — cel mai însemnat pentru noi — aveam chiar un secretar de stat. **Astăzi nu mai este nici chiar un concipist măcar,** toți sunt parte demisionați, parte pensionați în etatea cea mai viguroasă. Cine poftește putem servi și cu numele.

Comiți resp. capitani supremi aveam în Arad, Caraș, Cetatea de Piatră, Zarand, Făgăraș, Năsăud, Alba superioară și Doboca, astăzi „cu deosebire“ de aceștia în țara întreagă nici unul nu mai avem.

La înaltele curți judecătorești, parte prin moarte, parte prin demisionări, parte prin destituiri, pe zi ce merg se impuținează numărul românilor fără a se denumi alți români cel puțin în locul lor.

Au răposat de la Înalta Curte mai mulți, de la Tabla Regie aseminea a demisionat unul și s-a destituit altul fără proces disciplinar, fără pensiune după mulți ani de serviciu, și s-au pensionat 3 și în locurile vacante n-au mai urmat români.

Astăzi avem la Curtea de casațiune: între 20 de judecători resp. președinți — unul, — la Curtea supremă: între 50 — doi, și la Tablele Regești: între 148 șepte români.

Cu ocaziunea organizărei tribunalelor au căpătat și câteva locuri românești tribunale de prima instanță, p.c. Oravița, Boroșineu, Făgăraș etc. etc. — la cele două reducțiuni toate s-au desființat.

Se denumise dintre români și câțiva președinți de tribunale — au mai rămas doi, — dintre cari unul este esilat între secui altul la Karczag, pe unde nu văd pui de român.

Juzi de tribunale, juzi și subjuzi singulari erau un număr oarecare, cei mai mulți dintr-înșii sunt deja pensionați în cea mai bună etate, mare parte răsfirați pe unde nici n-au visat, pe la Szegedin, Karczag, Dobrițin, Kecskemét, Sárospatak, Kaposvár, Székesfehérvár, Gyone și mai știe-i D-zeu pe unde printre maghiari și slovaci, unde cea mai necesară calificațiune a lor — cunoștința limbei române — trece pe nimica: iar în locul lor printre români sunt denumiți străini cari nu cunosc nici poporul român nici limba lui și-i fac dreptate cu ajutorul servitorului de cancelarie.

Pe baza diplomei din octomvrie 1860 și mai târziu a legilor din 1863/4 s-au fost introdus limbele naționalităților ca limbă de partide pe la cele mai multe judecătorii.

În privința acestui uz zice § 9, art. 44, 1868 cumcă: „până când în privința definitivei organizări a judecătoriilor de prima instanță și în privința introducerei verbalităței nu va decide legislațiunea — se susține pretutindene uzul de până aici“.

Legislațiunea încă n-a dispus cele prevăzute în lege, prin urmare **§** citat este în deplina vigoare.

Ei, dar ce să faci? legea „despre egala îndreptățire națională“ atât este de sântă în Ungaria, încât nu numai o poate călca fiecare nepedepsit ci din contra: cel ce o calcă e remunerat și cel ce o ține e pedepsit.

Fiecare jude singular și președinte de tribunal se constituie în legiuitor și în puterea sa de jude respinge actele ce nu sunt compuse în limba maghiară.

În contra unei astfel de deciziuni ilegale nicăieri nu afli remediu. Dacă dai recurs de nulitate, curtea de casațiune îl respinge, pe motiv că: cazurile de nulitate sunt taxative precizate în § 297, procedura civilă, și acolo nu este prevăzut astfel de caz. Dacă recurgi la ministru, — el zice că: în trebile judecătorești n-are treabă, nu se amestecă.

Dacă duci afacerea înaintea Camerei și acolo interpelezi pe ministru, cum au făcut Trauschenfels, acolo nu se sfiește ministrul a înfrunta pe naționalități pentru că se folosesc de dreptul lor și „recunoaște cumcă fapta

respectivului președinte sau jude este călcarea legei esistente, însă legea nu este bună și va face propunerea ca să se modifice legea, ca să se potrivească cu faptul denunțat. Nu vine cu propunerea, dar stând legea neabrogată, nu o respectează guvernul și sufere ca să o calce amploiații subalterni și prin aceasta apoi uzul limbelor nemaghiare pe lângă toată garanția legei s-au șters pe la toate tribunalele.

Iată ce este legea acea vestită de naționalități pentru care **toleranța** maghiarilor în ochii Europei nepreocupate este cel mai frumos fenomen a secolului.

Este o lege făcută cu rezerva mentală de a nu o respecta, este sorgintea persecuțiunei naționalităților, — și nu ne sfiim a zice, este sorgintea ruinărei patriei, pentru că printr-însa se dezrădăcinează din inimele cetățenilor statului respectul către sfințenia legilor ce negreșit trebuie să conducă la demoralizarea generală.

Este într-adevăr un lucru curios într-un stat liber și civilizat a esprima prin lege cum că: „naționalitatea cuiva nu se poate considera de piedecă la nici o dregătorie sau demnitate din țară“ (vezi § 27). Și astfel de §§ nu mai vezi prin legile altor țări, pentru că sunt superflue, — aici însă în astă lege, în care tot ce este scris pentru aceea s-a scris ca în faptă să se urmeze contrariul — a fost chiar la locul său — pentru că în faptă astăzi, naționalitatea română este piedică la orice oficiu sau demnitate în țara noastră!

Să mai amintim pe scurt și de arondarea parțială a comitatelor, care se efectuă în anul acesta.

Se zicea cumcă arondarea se face din motivul bunei administrațiuni, în faptă însă s-a făcut din motivul că, cu toată vitregitatea legilor, totuși mai erau în țară câteva municipii unde naționalitățile reușau în preponderanță față de maghiari, așa erau d.e. districtul Chichindei sârbesc în Banat, comitatul Zarand, capitanatele Cetatea-de-Piatră, Făgăraș, Năsăud. Românești și scaunele săsești, cari apoi prin arendarea, afară de Făgăraș, care a mai căpătat element străin din alte comitate, toate s-au desființat și răsfirat prin alte comitate.

Întreaga Transilvanie a fost rău împărțită în trecut, pentru că era fătul celor 3 națiuni și 4 religiuni privilegiate de nainte de 1848 și era și teritorialmente împărțită Transilvania conform interesului național al maghiarilor, sașilor și secuilor; dar totuși rămăsese ici colea câte un petec

care încă pe atunci era grăniceresc și după desființarea graniței devenise aceea ce era — românesc.

Însă acuma, după noua arondare, românii așa sunt îmbucătățiți printre elementele neromâne încât cu ajutorul și a legei municipale, nicăieri nu pot deveni hotărâtori în trebile municipale decât numai în Făgăraș, unde însă prefectului îi este permis a călca legea, precum s-a dovedit și mai curând cu ocaziunea alegerei comisiunei administrative, și prin asta a paraliza majoritatea română.

Să mai vorbim și de toleranța socială a maghiarilor mai cu samă transilvaneni față cu românii?

Nu o facem aceasta, căci ne temem că ne-am pierde paciența de a o trata și acea cestiune cu sânge rece și am ajunge la rezultate cari i-ar aduce pe stăpânitorii maghiari prea aproape de *modernii lor consângeni.*

„Telegraful român“ face deci întrebarea:

Cari sunt bazele pe cari un popor conștient de demnitatea sa ar putea încheia o sinceră alianță cu poporul maghiar așa precum ni se prezintă el astăzi? Să binevoiască a ni dovedi cu fapte dar nu cu fraze nici cu legi scrise cumcă: *celea enumerate de noi nu sunt adevărate,* căci noi zău *nu aflăm nici o bază pe care s-ar putea realiza o adevărată și sinceră frăție între noi și ei,* nu vedem egalitate numai în darea de bani și de sânge și afară de acestea pe toate terenele *numai umiliri, desconsiderări și persecuțiuni nedemne de frați.*

❦

TURCIA

[17 noiembrie 1876]

Pentru a neutraliza efectele conferenței, Poarta au hotărât introducerea de reforme constituționale în tot imperiul înainte de întrunirea plenipotențiarilor la Constantinopole. Prezidentul comisiei extraordinare ce funcționează în Bulgaria, Sadullah Bey, a comunicat Porții că prin îngrijirile administrației s-au reedificat în satele arse din ținuturile Filipopol și Bazardgik 957 de case și că 810 sunt asemenea pe cale de a se reconstrui. Totodată comisia a luat măsurile cuvenite pentru a veni în ajutorul locuitorilor celor mai nevoieși. Ea a împărțit cergi, plapome și merinde între indivizii cei mai lipsiți, unelte de plugărie și ajutoare bănești între țărani.

Austro-Ungaria va numi asemenea un al doilea plenipotențiar la conferență și acesta va fi baronul Calice, agentul diplomatic acreditat pe lângă M. Sa Domnul României.

Despre succesele diplomatice ale lordului Salisbury, plenipotențiarul Angliei la viitoarea conferință, carele acuma vizitează curțile mari ale Europei, pentru a stabili o înțelegere între ele și Anglia, se vestesc pân-acuma lucruri contrazicătoare. În Paris lordul a fost primit bine și are asigurările ducelui Decazes că Francia va susține propunerile Angliei. În Berlin însă soarta încercărilor sale de acordare n-a fost aceeași. Deși lordul a declarat că Anglia, nu s-ar opune nici chiar ocupării de teritoriu turcesc de către trupele rusești, numai ca această ocupare să fie stabilită de mai nainte și restrânsă prin condiții certe, totuși cancelarul a declarat că vechile legături ale curții sale cu Rusia nu-i permit de-a anticipa nimica. Germania va susține încercările de pacificare ale Angliei, dar în caz de război va păzi cea mai strictă neutralitate și nu se va împotrivi sub nici o formă ocupării teritoriului turcesc prin trupe rusești. Acuma lordul se află în Viena, unde continuă tratativele sale asupra poziției ce i se va crea Turciei prin conferință.

❦

TEATRU

[17 noiembrie 1876]

Duminica trecută reprezentația piesei „Orfelinele“ s-a bucurat de un deplin succes. Fiindcă menirea teatrului este în parte mănținerea și răspândirea unei limbi corecte, de aceea observăm că limba traducătorului nu este îndestul de îngrijită și nu corespunde cererilor pe care publicul e în drept să le facă, mai ales că o asemene cerere nu apelează la sacrificii materiale din partea direcției. Asupra artiștilor nu este asemenea nimic de zis în privirea jocului, dar în privirea îmbrăcăminții s-a observat că d. Manolescu în rolul de prim amorez ar fi trebuit să aibă o toaletă mai … mai căutată. Mâne joi în 18 l.c. se va reprezenta pentru prima oară piesa „Haimanalele“, comedie în trei acte de A. Delacour și A. Hennequin, tradusă de d. Manolescu.

❦

METODĂ NOUĂ

[17 noiembrie 1876]

Din programa învățăturilor din școalele primare, votată de onor. consiliu general al instrucției publice și aprobată de ministeriu, nu poate vedea că atât în clasa întâia cât și într-a doua consecuțiunea materiilor și metoada subînțeleasă sunt acele aplicate cu atâta cunoștință de cauză de către învățătorii asociați Creangă, Ienăchescu ș.c.l. în cartea „Metoada nouă de cetire prin scriere“. Pentru a înțelege însă pe deplin sistema urmată în acel manual sau mai bine pentru a vedea calea cea mai scurtă pe care un învățător dobândește rezultatele dorite prin aplicarea metodului intuitiv, învățătorii ar trebui să-și procure broșura „Povățuitoriul la metoada cetirei prin scriere“ compusă de aceiași autori. Amândouă cărțile, precum și „învățătorul copiilor“ se află în depozit la d. Ioan Creangă, strada Băncei, Iași. Pentru „Povățuitor“ în parte, prețul de 1 l. 50 b. se poate trimite în mărcuțe de timbru și cartea se va trimite sub bandă la destinația sa.

❦

TEATRU

[19 noiembrie 1876]

În marginele restrânse pe cari ni le impune natura acestui ziar vom încerca a da samă despre succesul reprezentației dramei „Orfelinele“, succes pe care în n-rul trecut l-am numit deplin. În sine, drama, compusă cu recunoscutul talent tehnic al autorilor francezi, cu acea maiastră creare de situații interesante și variate, cu treceri repezi de la peripeții dureroase la altele mângâioase, poetice ori pline de duioșie, a ținut vie atențiunea publicului în timp de trei ore. Actorii, identificându-se cu rolurile lor, au produs în public acel efect pe care fiziologul îl privește ca o adevărată minune a naturei omenești, dar pe care numai simțământul adevărat, nu afectația îl poate produce. Este în taina construcției sistemului nervos omenesc de a reproduce în mii de oameni simțămintele ce se petrec într-adevăr în unul singur și, dacă succesul piesei a fost deplin, se poate

conchide cu siguranță că actorii s-au identificat în rolurile lor, s-au simțit a fi ceea ce autorul piesei prescria să fie.

De aceia, apreciând aplauzele publicului iașan, mulțămim și noi artiștilor pentru jocul lor conștiincios și direcției pentru fericita alegere și buna înscenare a acestei piese, sperând că și în viitor artiștii și direcția vor continua de a merge pe aceeași cale.

❦

O OBSERVAȚIE ZIARULUI „EPOCHE“

[21 noiembrie 1876]

Ziarul german din București, care are meritul de a rezuma scurt, cuprinzător și fără părtinire tot ce se petrece mai însemnat în viața publică a românilor principăteni, a tradus și considerentele trib. Iași în privirea cererei d-lui Leib Meer Hofer de a fi admis la licitația unui imobil. Dar în traducere s-a strecurat o mică greșală, care modifică senzul întregului. Cuvântul „numai“ (bloss, nur) s-a confundat cu „nu mai“ (nicht mehr). Astfel considerentul II spune în traducere că sub protecția statelor contractante *nu mai sunt, au încetat de a fi* sudiți, pe când textul românesc zice că sub protecția *numai* a statului respectiv stau sudiții (scilicet nu sunt cetățeni ai lui). Așadar: … under deren Protection bloss din Unterthanen stehen …

❦

[24 noiembrie 1876]

Încă de pe la începutul săptămânii trecute se răspândise vorba că actualul cabinet ar avea de gând să demisioneze.

Fiindcă această știre părea a se confirma zilele din urmă, era neapărat ca o asemenea intenție să aibă motive îndestul de puternice pentru a justifica o schimbare în împrejurări esterioare atât de grele. Acest motiv pare a fi ținuta Senatului, care dăduse într-adevăr naștere directă unui ministeriu de coalițiune și indirectă celui actual, dar care nu pare plecat a admite o direcție conducătoare cu priviri prea particulare.

La alegerea biurourilor pentru sesiunea ordinară a celor două corpuri s-au văzut deci că adunarea deputaților e în mare majoritate de partidul reprezentat prin organul „Românul“, iar alegerea în Senat (care începe la

vice-președinți; căci Î.P.S. Sa Mitropolitul ocupă oarecum de drept și prin tradiție istorică scaunul prezidențial) s-au arătat că membrii acestui înalt corp sunt împărțiți cel puțin părți egale între cele două mari partide din România.

Antiteza era să se manifeste însă mai mult c-o altă ocazie.

Se știe că adunarea deputaților au ales un comitet însărcinat cu darea în judecată și instrucția procesului foștilor membri ai cabinetului Lascar Catargiu. Din cabinetul acela însă trei sunt senatori, și anume d-nii I.E. Florescu, Gr. Cantacuzino și L. Catargiu. Fiindcă prin articolul 52 din constituție un membru al unui corp legiuitor nu poate fi urmărit judecătorește decât cu învoirea adunării din care face parte, comitetul menționat mai sus s-a văzut silit de a face o asemenea cerere Senatului.

Cererea făcută, opiniile Senatului începură a se diversifica. Unele credeau că o asemenea permisiune de urmărire nu trebuie dată de loc, altele că trebuie dată, în fine a treia, că trebuie a se da numai sub condiții certe.

Șeful cabinetului actual se întări și mai mult în intenția de a-și da demisia și deja începuse a circula combinațiile deosebite despre înlocuirea lui, între cari cea mai însemnată e aceea a unei fuziuni între unele elemente liberale cu cel conservator. Membri liberali din Cameră, crezând a putea caracteriza opinia Senatului ca un amestec în drepturile aceleia, au ținut acum opt zile în hotelul „Herdan“ o conferință la care au luat parte și senatorii liberali. În această conferință vor fi dat o espresie atât de puternică opiniilor lor încât d. Ioan Brătianu au revenit de la intenția sa primitivă și s-au învoit a aștepta mai departe opoziția Senatului precum și hotărârea acestuia în privirea cererei comitetului Camerei, încât perspectiva fuziunei, amintită mai sus, pare deocamdată înlăturată, deși situația nu a suferit vreo schimbare esențială în urmările ce poate avea. Căci, îndată ce majoritățile amândoror corpurilor vor fi opuse, unul din două va trebui dizolvat. Căci dacă ministrul Brătianu rămâne, Senatul va merge, dacă însă acel ministeriu va merge, atunci Senatul rămâne și Camera merge.

În fine conflictul arătat mai sus s-a rezolvit în mod pacinic în ședința de la 21 noiemvrie, prin primirea amendamentului d-lui C. Bozianu, în care se zice:

Fără a prejudeca soluțiunea de drept care se va da prin viitoarea lege cerută de Constituție despre responsabilitatea ministerială, Senatul acordă autorizarea cerută de Cameră pentru urmărirea senatorilor foști miniștri puși în acuzație.

❦

RUSIA

[24 noiembrie 1876]

Pe când înlăuntrul României criza de bani apasă greu asupra activității private, iar urele de partid asupra celor publice, armata de sud a Rusiei se concentrează în Beserabia. Zilele din urmă a plecat pentru curtierul general din Chișănău marele principe Nicolaie, comandantul armiei de sud. Pe de altă parte durata lungă a preparativelor rusești de război îngreuiază din ce în ce situația financiară a Turciei, care-și susține numai cu estreme sacrificii trupele sale la frontiere; iar românii sunt asemenea siliți a ținea pe picior de război un număr de ostași prea mare pentru resursele statului lor. În orice caz însă nu face un stat preparative atât de mari ca Rusia — numai pentru a asigura pacea.

❦

TEATRU ROMÂNESC ÎN LUGOȘ (BANATUL TIMIȘAN)

[24 noiembrie 1876]

Există peste Carpați o societate înființată de mai mulți ani al cărei scop este crearea unui teatru național între românii de acolo. În anul acesta o reuniune muzicală din LUGOȘ a reprezentat în folosul acelei societăți opereta „Giroflé Girofla“. Reuniunea e drept că în prima linie se ocupă mai cu samă de a cultiva muzica și canto și numai într-a doua cu teatrul, cu toate aceste reprezentația operetei a avut un deplin succes. Ceea ce ne bucură este însă împrejurarea că textul piesei a fost „cores de espresiunile ce nu cad în cadrul diletantismului“. Aceste espresiuni publicul iașan le cunoaște în toată „cruditatea“ lor, dar urechile mai caste ale celui lugoșan au fost scutite de ele.

❦

O CÂNTĂREAȚĂ ROMÂNĂ ÎN MCKLENBURG

[24 noiembrie 1876]

Doamna Gabriela Ionescu, soția unui advocat român din Arad, s-a devotat artei scenice, în speție muzicei. „Familia“ spune că, după un studiu cu succes la conservatorul din Viena, aceasta damă a fost angajată la opera (marelui Duce?) din Rostock. Ziarele germane de acolo se zice c-ar fi vorbind cu mult entuziasm de cântăreața română și-i prezic un viitor strălucit.

❦

INGREDIENTE CEL PUȚIN DE PRISOS

[24 noiembrie 1876]

Se vede că pentru a gunoi stomahurile consumatorilor și a contribui la îngrășarea artificială a onor. clientele, pităria d-lui Niculi, din piața Sf. Spiridon, a început să producă pâni cu materialuri de-o proveniență foarte îndoielnică. Corpus delicti ce ni s-a pus în vedere este o bucată de pâne în al cărei mijloc se găsește o cantitate destul de mare de gunoi animalic care arată câtă necurățenie trebuie să fi domnind la prepararea pânei în pităria numită mai sus.

❦

[26 noiembrie 1876]

Ziarele din București au început a vorbi despre o broșură în limba franceză apărută zilele acestea sub titlul *„La Roumanie devant la conférence de 1876, par un ancien diplomate“*.

Autorul găsind de prisos de a o trimite și ziarelor de dincoace, suntem siliți a ne mărgini la unele pasage reproduse de jurnalistica bucureșteană.

Broșura începe cu citarea articolului 22 din tractatul de Paris, prin care se stabilește că România va continua a se bucura sub suzeranitatea Porței și sub garanția puterilor de privilegiele și imunitățile în a căror posesiune este; și cu articolul 26, prin care se prevede că ea poate avea o armată națională, organizată pentru a ținea liniștea înlăuntru și a păzi marginele.

Apoi mai citează articolul 2 și 43 din convenția de la Paris, în care, amintindu-se tratatele cu Bayazet I, Mahomed II, Selim I și Suleiman II, se

recunoaște autonomia țării sub suzeranitatea Porței și sub garanția puterilor, precum asemenea dreptul de-a avea armată.

După citațiile acestea autorul zice:

> Dreptul public pozitiv privitor la neutralitatea României nu conține decât aceste stipulațiuni. Aci este virtualiter baza fundamentală a politicei de neutralitate a acestei țări, politică eminamente conservatoare și respectând legea internațională. Din nenorocire termenii, condițiile, mărginele și garanțiile acestei neutralități convenționale nu sunt specificate în angajamentele internaționale.
>
> Știm că datoria neutrilor consistă mai cu samă de a se abține de a lua parte la ostilități, neutrarum partium esse; neutri parti belli causa favere, cum zice Wolff, și de a nu suferi ca beligeranții să aducă vreo atingere la privilegiele neutralității, violând prin acte ostile teritoriul statului neutru.
>
> De la începutul răzbelului turco-sârb purtarea României și a guvernului său n-a încetat de a fi corectă și conformă cu obligațiunile legei internaționale. Cu toate acestea, țara aceasta nu vede nicăieri sancțiunea garanției ce Europa i-a acordat în mod așa de generos la 1856. Și, în adevăr, cari sunt obligațiunile Europei și care ar fi atitudinea sa dacă teritoriul românesc ar deveni teatrul unui războl? Rămâind avizată la propriele sale puteri, România n-ar fi în drept a-și alege aliați? Desigur că da. Toate soiurile de alianțe nu-i sunt oprite României; drept că nu poate contracta o alianță ofensivă; este liberă însă a contracta alianțe cu scop de a-și asigura esistența și a-și mănținea neutralitatea.
>
> Separată de Turcia prin Dunăre și nefăcând de fel parte din imperiu, România posedă toate atributele suveranității. Puindu-se odată sub protecțiunea Imperiului otoman, ea n-a înțeles nicidecum a renunța la suveranitatea sa.
>
> România are deci drept după tractate și în virtutea proprielor sale capitulații, recunoscute și consăcrate de Europa, la o viață neatârnată.
>
> „Statele tributare, — zice Wheaton, — nu încetez nicidecum de a fi considerate ca state suverane“, căci deși un tribut plătit unei puteri străine micșorează oarecum demnitatea acelor state, fiind o mărturisire a slăbiciunei, lasă însă să subsiste întreaga suveranitate a lor. Obiceiul de a plăti tribut era altădată prea des, cel slab plătea tocmai vexațiunea celui tare.
>
> Astfel suveranitatea României rămâne neatinsă.

Autorul mai constată că România, în calitate de stat neutru, atât prin reprezentanții săi cât și prin guvern, a afirmat intenția de a rămânea neutră, că a luat drept deviză a atitudinei sale neutralitatea și mănținerea ordinei, aceste două condițiuni primordiale care-i sunt impuse prin tractate.

Acuma ar fi deci rândul Europei de a-și ține făgăduința, căci privirile românilor sunt țintite asupra ei și așteaptă cu încredere ca situația țării lor să fie bine definită în conferințele de la Constantinopole, să hotărască

condițiile și să precizeze garanțiele mai bine decum a făcut tratatul și convenția din Paris. România trebuie constituită nu numai în profitul națiunii române, dar încă și pentru avantagiul reciproc al Europei întregi.

După ce broșura face istoricul a doi seculi și mai bine asupra neutralităței Elveției și al Belgiei din acest secol și probează că neutralitatea acestor țări au fost fondată în condițiuni analoage cu a României, ea arată că, deși încă de la 1648 s-a recunoscut prin pacea de Westphalia independința Confederațiunii Elvețiane, care a stat cum se știe străină la războiul de 30 ani, dar lipsindu-i garanțiele neutralității, ea a fost la 1815 năvălită de armata austriacă și de aliații contra lui Napoleon I. Tocmai la 20 noiemvrie 1815 neutralitatea Elveției a obținut un caracter definitiv și solemn prin declarația subscrisă la Paris între Francia și cele patru mari puteri aliate care au garantat ca necesarie mănținerei ecuilibrului european, integritatea și inviolabilitatea perpetue a Confederației.

Broșura termină astfel:

> Având deplină încredere în generoasa inițiativă și în justiția Europei, România invoacă în favoarea sa aceste antecedente diplomatice.
>
> Prin pozițiunea geografică această țară este chemată a juca un rol analog cu al Elveției între Francia, Italia și Austria și cu al Belgiei, între nordul Franciei și estul Germaniei.
>
> Astfel sperăm că, în interesul păcii și al civilizației, marile puteri nu vor pregeta să complecteze opera de la 1856, acordând României printr-un act special o situație francă și bine definită, puind-o în pozițiunea în care a pus pe Elveția și Belgia.
>
> Principiul neutralității intrând în dreptul ginților, trebuie să aibă aceeași consecință la porțile Orientului ca și în Occident. Aici, ca și acolo, țările neutre trebuie să formeze o zonă bine garantată pentru a pune trei mari puteri la adăpost de-o izbire directă și a evita vicisitudini de orice natură provocate de agitații și perturbări de cari România nu trebuie să sufere nici într-un fel, având propria sa individualitate și o misiune civilizatoare de împlinit.

❦

GERMANIA

[26 noiembrie 1876]

La prânzul parlamentar ce a dat principele Bismarck acesta a profitat de ocaziune spre a se pronunța în Cestiunea Orientului. El a declarat că *războiul ruso-turc este* **inevitabil.** Germania rămâne neutrală și se va sili să localizeze războiul între Rusia și Turcia. Simpatiele sale sunt pentru Austria. *Austria se află într-o situațiune critică;* interesul Germaniei este de a-și păstra amiciția Austriei și, dacă aceasta va da de dificultăți sau *va fi rănită periculos,* atunci Germania o va sprijini. Principele Bismarck asigură că niciodată nu i-a trecut prin minte să anexeze provincii austro-germane.

Germania nu este angajată în nici o direcțiune. Intrând în detaliuri, Bismarck declară că năzuința Germaniei în prima linie este de a evita un război între Rusia și Turcia; dacă aceasta nu va fi posibil, atunci să-l localizeze. Germania a refuzat diferitele rugări de a interveni ca mijlocitoare. Momentul acut pentru Germania *de a ieși din rezerva ei* va fi numai atunci când Austria va fi amenințată în cele mai vitale interese ale ei.

De altmintrelea ar fi o mare eroare de a nesocoti forța interioară a Austriei la caz de pericol. Dificultățile dualismului sunt esagerate. Pentru persoana sa, este încredințat că, dacă împăratul Austriei ar pune uniforma de honved și ar apare astfel în Pesta, poporul întreg ar trece peste toate dificultățile constituționale și s-ar grupa cu entuziasm în giurul împăratului.

Presa austriacă a primit aceste declarări ale principelui cancelariu într-un mod foarte divers. În Austria oamenii nu sunt obicinuiți a da multă crezare vorbelor marelui cancelariu, deși forma actuală de existență a Austro-Ungariei este adaptată intereselor Germaniei, încât cancelariul poate să fi vorbit adevărul.

Tot la acel prânz Bismarck s-a esprimat că puterea aliată istoric cu Germania despre care a vorbit discursul tronului este Anglia și că se miră cum de s-au putut confunda cu altele (cu Rusia de ex.). Această frază au dat naștere în Anglia la un ocean de fraze. Într-adevăr, zice „Times“, care putere ar și putea fi o aliată mai sinceră a Germaniei decât Anglia, care întâi nu dorește nici o cucerire, al doilea prin sistemul său constituțional este cea

mai bună garanție contra republicanismului (ce este unul din pericolele interne ale Germaniei)?

❦

AUSTRO-UNGARIA

[26 noiembrie 1876]

Partidul liberal-constituțional din Austria a decis într-o adunare ca, fără a prejudeca forma sau cuprinsul unui alt proiect de învoire asupra bancei între Austria și Ungaria, să respingă cu desăvârșire proiectul prezentat acuma asupra acelei cestiuni.

❦

FRANCIA

[26 noiembrie 1876]

În 22 noiemvrie/4 dechemv. foaia oficială au anunțat retragerea ministeriului întreg, care va mai funcționa încă până ce mareșalul prezident va putea dispune înlocuirea lui. După „Moniteur“ ducele d'Audiffret-Pasquier ar fi refuzat a se însărcina cu formarea unui nou cabinet.

❦

TURCIA

[26 noiembrie 1876]

În 21 noiemvrie miniștrii au ținut din nou consiliu în privirea constituției. Publicarea ei va urma în curând, iar adunarea parlamentului turcesc ar fi să aibă loc în martie anul viitor. Guvernul au adresat reprezentanților ei din Europa o circulară prin care dezminte știrea adusă de presa europeană că în privirea reformelor ar fi existat vro deosebire de păreri între marele vizir și prezidentul Consilului de Stat.

❦

TURCII NOȘTRI

[26 noiembrie 1876]

Se vede că prin Țara Românească se lățise știrea despre vro navală turcească, și desigur în mod atât de spăimântător încât „Românul“ se vede silit a dezminți știrea. Iată ce zice ziarul:

O mare panică s-a răspândit astăzi în București, comunicându-se de la orașele de porturi, unde ea este și mai mare: trec turcii! este țipetul ce se aude, și cei ce-și aduc aminte de sălbăticiile bașibuzucilor, chiar și în 1854 la Turnu-Măgurele, spre esemplu, se împlu de spaimă.

Suntem în pozițiune de a afirma, pentru liniștirea acestor temeri, că nici un motiv serios nu le poate justifica până astăzi. Nici poduri pe Dunăre nu se fac, nici o amenințare de trecere nu este; în fine nimic din asemeni vuiete nu este esact.

În cât privește incursiunile sălbatece de care poporațiunile noastre se tem, sperăm că guvernul va lua măsuri de pază, cu toate că credem că chiar guvernul otoman va face această pază destul de bine spre a nu lăsa ca pământul nostru să fie călcat de bandele sălbatece de bașibuzuci. O asemenea pază ar fi folositoare mai cu osebire Turciei.

Ce mai „corajie“ și-n Bucureștii ciia! Doar n-a făcut tata Krupp porumbrelele lui degeaba.

❦

CE SE 'NTÂMPLĂ CU NESUPRAVEGHEREA CÂNILOR

[26 noiembrie 1876]

D. N. Pascu, subprefect în ținutul Dorohoiului, plimblându-se pe ulițele Mihăilenilor, a fost mușcat de un câne turbat. Idrofobia au cuprins fără scăpare organismul numitului mai sus încât, cu toate silințele amicilor și rudelor, dar mai ales cu toată lăudabila îngrijire de aproape din partea d-lui Dimitrie Moruz, prefectul de Dorohoi, au repauzat în 17 curent. Acest caz ne reîmprospătează în minte drepturile de cari se bucură *ab antiquo* cânii în iubitul nostru oraș Iași, cari drepturi ar trebui supuse unei filantropice

reviziuni din partea locurilor competente. Fiind odată bine stabilit că este oarecare deosebire între Iași și Mihăileni, am întreba cu multă umilință: oare multă vreme au să rămâie neatinse imunitățile CÂNILOR din oraș, cari când izolați, când doi câte doi, când constituiți în mici societăți de voiagiu se bucură de o existență foarte nesupărată și totuși foarte supărătoare pentru conlocuitorii lor bipezi. De aceea, pentru a evita o statistică specific ieșană a cazurilor de idrofobie, credem că nu greșim rugând autoritățile competente a ordona o mai strictă mânuire a măsurilor pentru stârpirea CÂNILOR de prisos.

❦

TEATRU

[28 noiembrie 1876]

Astăzi se va reprezenta pentru prima oară piesa renumitului autor rusesc N. Gogol intitulată „Revizorul general“, comedie în trei acte, și „Pantalonul roș“, comedie într-un act. Revizorul, localizat de d. P. Grădișteanu, este după cât știm una din raritățile literare a celui mai original scriitor umoristic rus.

După cât cunoaștem pe autor din romanele sale, „Sufletele moarte“, „Schițe malorosienești“, „Taras Bulba“ ș.a. putem prezice publicului o sară foarte plăcută. Comica lui Gogol e irezistibilă și unită cu toate acestea cu un fond nepătruns de melancolie, cu un simțământ adânc al patimelor și durerilor ce mișcă această lume.

Meritele localizatorului le vom constata cu ocazia reprezentației.

❦

REVISTA TEATRALĂ

[28 noiembrie 1876]

Joi în 25 noiemvrie 1876 s-au reprezentat piesa Caterina a II-a, comedie în 3 acte de Dumanoir și Bieville. Această lucrare dramatică e din genul acelor elegante comedii din vremea „renașterei romantice“ de sub Ludovic-Filip în cari intriga — în genere foarte interesantă — stă în legătură cu un

obiect real neînsemnat, de ex. c-o batistă, c-o scrisoare, c-o carte de joc, c-un pahar cu apă. S-ar putea numi comedia efectelor mari cu mijloace mici. Unul din maiestrii tecnici ai acestui gen a fost fără îndoiala *Scribe*. Astfel în „Paharul cu apă“ o întreagă intrigă a partidelor din Anglia se rezolvă tocmai printr-un „păhar cu apă“. În „Poveștile reginei de Navarra“ un manuscript al Margaretei de Valois e agentul conducător al întregei piese. Dar se știe că Scribe, care avea o nemăsurată bogăție de planuri, era totuși lipsit de poezia pasiunei; din care cauză principalul lui colaborator — Legouvé — era acela care vorbea prin gura eroilor celor ce trebuia să inspire simpatie. În piesa aceasta însă lipsește cu totul graiul pasiunei; chiar regele suedez, coborâtorul casei de Wasa, a cele mai îndărătnice familii regale ce-au existat vrodată, nu vorbește limba lui Gustav-Adolf sau a lui Carol al XII-le. Căci, pentru ca acest erou să vorbească limba neamului său, autorii ar fi trebuit să aibă simțământ, ceea ce trebuie să li denegăm aproape tuturor dramaticilor francezi. Ei au „esprit“, simțământ nu. Cetitorul va vedea ușor cumcă planul piesei nu lasă nimic de dorit, căci ne interesează pân-la scena din urmă; dar tot ce înfrumusețează și constituie meritul nepieritor al unei piese: caracterizarea energică, farmecul limbei, c-un cuvânt poezia-i lipsește. O proză elegantă, nimic mai mult. Intriga e purtată aici de *Iliada* frumos-povestitorului Homeros și de-o carte de joc.

Din punctul de vedere al „curățeniei“ recunoaștem și lăudăm alegerea piesei. Nu este în caracterul *renașterei romantice* din Franța de-a se învârti împrejurul adulteriului; această din urmă calitate e esclusiv a literaturei franceze *moderne*, a d-nilor Alex. Dumas-fiul, V. Sardou și ceilalți. Scribe n-au tratat obiecte în care instinctele animalice ale omului să joace rolul principal, precum o fac aceasta urmașii săi de astăzi.

Deci, în alăturare cu repertoriul francez modern, piesa aceasta e bine aleasă.

Venim acum la jocul actorilor. Îmbrăcămintea îngrijită, un joc de scenă corect, o grimare destul de caracteristică, sunt lucruri ce le-am lăudat întotdeuna la actorii noștri, cărora nu le-am disputat niciodată talentul. Dar ceea ce constatăm cu părere de rău este că afară de doi-trei, ceilalți nu știu *a vorbi*. În teatrul românesc ți se pare că auzi citind pe cineva într-o limbă pe care el n-o pricepe. Ca să ne lămurim mai bine, vom stabili mai întâi că, afară de accentul gramatical, pe care se 'nțelege că nu-l poate greși un român, căci nimene nu zice minune în loc de minune, există acea parte intențională a vorbirei care se numește c-un cuvânt technic: accentul *logic*.

Să luăm de ex. întrebarea: De unde vii tu? accentul logic poate cădea pe fiecare din cele trei vorbe: *unde, vii* și *tu,* și în fiecare caz fraza va avea alt înțeles.

De *unde* vii tu? (Tonul pe *un* …). Întotdeauna la o asemene întrebare ne vine să ne închipuim că esteriorul persoanei întrebate trebuie s' arăte urme c-a petrecut în locuri grozave, din care a ieșit ca vai de el.

De unde *vii* tu? (Subînțeles: nu te 'ntreb ce gândești sau ce faci, ci de unde *vii?*) Aicea s-arată că cel întrebat a fost într-un loc ce-i era oprit să-l viziteze. În fine:

De unde vii *tu?* (Subînțeles: nu-mi pasă unde au fost ceilalți, unde ai fost *tu?*) *Întrebătorul* arată interes esclusiv pentru cel întrebat.

Se 'nțelege că printr-un singur exemplu nu putem da decât o idee aproximativă despre accentul logic. Destul însă că prin acest accent, care în cărți se 'nseamnă, în cazuri escepționale, cu litere cursive, se modifică adesea întreg senzul vorbirei. Alt înțeles are: *ce* face? și cu totul altul: ce *face?* Întrebarea din urmă are înțelesul proverbial de: cum? aud? se poate?

Ei bine, acest accent logic, sufletul vorbirei, se așază de către actori adesea cu totul fals. A vorbi natural este încă un mister pentru preoții Taliei române.

Ne sfiim a mai atinge acel accent care, asemenea în terminologia artei scenice, se numește *etic.* Vom spune numai 'n treacăt că un actor trebuie să cunoască tonul cel mai adânc și cel mai nalt al vocei sale vorbite și că în nuanțele infinite ale acestei scări se pot oglindi sute de caractere, mii de simțăminte omenești. Când un actor cunoaște însemnătatea fiecărui ton al glasului său, precum și fiecărei încrețituri a feței sale, abia atuncea își cunoaște averea și e artist. El mânuie persoana sa proprie ca pianistul un piano, ca violinistul vioara.

De aicea se vede totodată că importanța mijloacelor e secundară alăturea cu talentul „înnăscut“. Precum un virtuos în violină va cânta totuși bine c-o vioară rea, astfel au existat artiști mari cu organ slab, mici de trup și cu fețe neînsemnate.

Dar până la accentul etic și în comparație cu acesta, cel logic este ceva cu totul elementar și trebuie păzit.

Vom aminti că aciia cari au jucat *mai* bine în această sară au fost d-nii Galino și Bălănescu și d-na Evolschi, deși tocmai dama aceasta, c-un escelent joc de scenă, are defectul impropriei așezări a accentului logic.

Încă o observație ce nu ni se pare de prisos este ca d-nii actori să ție samă de cultura publicului. Nu e permis de a spune *Heliadă* în loc de Iliadă. Povestea vechiului oraș Ilium, poemul atât de cunoscut al bătrânului Homer, nu poate fi prefăcut, făr' a jena urechea auditorilor, într-o poveste a soarelui.

Cât despre limba traducătorului — ar putea fi mai românească. Ce va să zică *prizon?* N-avem vorbe românești îndestule pentru a însemna punerea la răcoare? Închisoare, temniță, prinsoare nu sunt destul de bune pentru traducător? Cererea curățeniei limbei e atât de dreaptă și apoi nici nu ține pe nimenea nimic. Traducătorul n-are decât să se 'ntrebe cum zice românul cutărui sau cutărui lucru pentru a se lecui de galomanie.

Preste tot reprezentația a fost din cele mai bune. Cu mijloacele date, inclusiv manierele contractate de către actorii noștri, reprezentația *n-a putut* fi mai bună, va să zică atât actorii cât și direcția și-au dat toate silințele pentru a satisface auditoriul, și acesta e un merit destul de mare, căci însemnează un început bun. Iar un început bun e adesea lucru de căpetenie.

❦

[1 decembrie 1876]

Lordul Salisbury au ajuns la Constantinopol — îndealtfel bine și sănătos nu-i vorbă — dar renumitul portofoliu ce avea să conțină tractate de alianță contra Rusiei e foarte desert. Francia nu are gând să-și verse sângele pentru a reintroduce obiceiul tăierii cu foarfecele a cupoanelor de la acțiile turcești, operație care în vremile din urmă și-o permit cel mult copiii, când vor să se joace de-a banca; cancelariul imperiului german nu voiește să sacrifice alianța veche și foarte rentabilă a împărației moscului pentru meetingurile frumos vorbitorului neam din Albion; Austro-Ungaria s-ar cam încerca ea să se apropie de politica engleză, dacă nu i-ar fi teamă de cele 15 milioane slavi de sub stăpânirea ebreo-maghiară; în fine Italia, stat nou și nu prea versat în politica lumii, își declară pe față simpatiile sale pentru popoarele subjugate, deși, după a noastră părere, în asemenea afaceri e de preferat zâmbetul cu două înțelesuri al principelui-cancelariu decât vorbăreața pozare în apărător al libertății. După cât s-ar părea situația e clară. Deși e greu să se cuteze cineva în lunecoasele saloane ale celor *două* adevăruri și nici nu se pot fixa marginele între care un diplomat merită crezare, totuși singurul fapt că asupra oceanului de vorbe războinice s-a ivit ieri-alaltăieri

renumitul porumb cu ramura de măslin în gură e un semn că Anglia e izolată.

Le Nord, organ francez al politicei rusești, scrie în privirea Bulgariei următoarele:

După știrile câte le avem, marchizul de Salisbury e încredințat că e cu putință de-a găsi garanții cu efect fără ca să fie nevoie de-a recurge la ocupație; dar nu știm pe ce puncte de vedere se razimă acea convingere a marchizului și până la ce grad ea este întemeiată. Dacă este întemeiată, dacă într-adevăr și fără ocupație e cu putință de-a ajunge scopul urmărit de Europa, atunci puterile le vor primi fără îndoială în *unanimitate;* dar ni se va permite ca până când ni se va dovedi clar că asemenea mijloace esistă să credem numai cu multă rezervă în posibilitatea lor.

Cu toată rezerva ziarului francez, „Wiener Abendpost“, organ austriac *oficios,* primește o scrisoare din Snt. Petersburg prin care se spune că, dacă celelalte puteri s-ar mulțămi cu garanțiile date de Poartă, atunci poate că și Rusia se va mulțămi numai cu ocuparea Sârbiei până la neîndoielnica esecutare a reformelor. Totodată a început să iasă din nou la iveală planul unei ocupări paralele, adică Bosnia de către austriaci, Bulgaria de către ruși. Pentru acest scop Austria trimite monitorii de pe Dunăre (care staționau acuma în limanuri de iarnă) în jos spre Semlin; iar foaia oficială a Rusiei publică „bugetul administrației civile a provincielor ce se vor ocupa în vremea *războiului“*. Adică, cum îl ia pe om gura pe dinainte, … câteodată rușii uită că e vorba de o ocupație *pacifică* a Bulgariei.

❦

[1 decembrie 1876]

Un Cuvânt la vreme: ni se pare că pentru țara noastră, împreună cu guvernul ei, au sosit vremea de a se ocupa în mod radical de soarta românilor *din a dreapta* Dunărei. Deja „Vulturul“, foaia intereselor bulgare, tipărită la Ploiești, începe a-i numi numai cu porecla de „găgăuți“ și aceasta o face în inima țării românești; deja aviditatea teritorială grecească, sârbească și bulgărească începe a-i privi ca neexistând pe fața pământului, încât s-ar putea prezice că, lăsându-i pe mâna fraților creștini, tocmai românii vor fi aciia cari vor ieși cu mâna goală din toată afacerea și vor sta bisericește mai rău decum au stat în vremea lui Mircea-cel-Bătrân. Am mai spus și altă dată că, pentru un teritoriu poliglot ca cel turcesc, egala

îndreptățire a limbelor și confesiunilor va fi lucru de căpetenie, formațiunile teritoriale lucru secundar.

Nu știm, se 'nțelege, până unde ajunge priceperea cestiunei în cercurile noastre conducătoare; dar credem că sunt oameni în țară cari să cunoască stările de lucruri și să-i poată da țării toată lumina necesară. Libertatea bisericească și scolastică pentru românii din a dreapta Dunării *trebuie* însă asigurată, ca să fie o dată pentru totdeuna scăpați de sub presiunea spirituală, în prezent a grecilor, în viitor a altor „frați“ creștini. Forma cea mai cuviincioasă ni se pare reînființarea vechei mitropolii a Proilabului, care prin organizarea ei bisericească pe bază democratică, cu sinod compus din preoți și mireni, să îngrijască de bisericile și școlile românești în tot cuprinsul Turciei europene. Această mitropolie au fost și în trecut mai cu samă pentru românii din dreapta a Dunărei, iar reședința mitropolitului nu trebuie să fie neapărat în Brăila, cum era înainte, deși ar fi bine să fie pe pământul nostru. În fața cererilor tuturor naționalităților din Turcia, credem că cele ale românilor sunt cele mai modeste din toate și că nimeni nu va îndrăzni a tăgădui românului un drept de care se bucură deja și grecii, și bulgarii, și sârbii, și de care românii s-au bucurat *ab antiquo*. Căzut în desuetudine în vremea domniei fanarioților, reînvierea lui din cenușă va fi un titlu de recunoștință pentru generația actuală, dacă va ști să fie la înălțimea chemărei sale istorice. Pân-în prezent românii de peste Dunăre au avut de apărători pe turci, e drept apărători de ocazie și coruptibili, dar totuși, încetând puterea absolută a Kalifatului, ei n-ar mai avea nici un sprijin și nu pot spera decât în noi. Să ne arătăm dar demni de încrederea lor.

❦

CONFERINȚĂ INTERESANTĂ

[1 decembrie 1876]

D. maior *Vladimir Andrejevich*, care sosește tocmai de pe câmpul de războiu din Serbia și Bosnia, va ține *astăzi* 1 dechemvrie la *8 ore sara* în sala Universității *o conferință asupra războiului sârbesc*, descris și pus în evidență pe mari harte topografice. D-sa, cunoscut în mod favorabil sub pseudonimul literar de Osman-Bey, este autorul cunoscutei scrieri „*Treizeci de ani în harem*“ și a broșurei „*Cucerirea lumei de cătră evrei*“. Aceasta

din urmă a ieșit în traducere și în coloanele ziarului *„Apărătorul legei“* înainte de câteva luni. Credem a putea recomanda cetitorilor noștri vizitarea acestei prelegeri a unui martor ocular și părtaș războiului din Serbia. Conferența se va ține, se 'nțelege, în limba franceză, iară prețul intrărei e de 2 franci.

❦

ÎNCETARE DIN VIAȚĂ

[1 decembrie 1876]

Duminică la 28 noiemvrie 1876 a încetat din viață G. Costaforu. Născut la anul 1821, Costaforu a fost unul din cei dintâi care, după studii serioase în Paris, a venit să aprindă în această țară făclia științei dreptului. E cunoscut îndeobște că a fost unul din cei mai buni jurisconsulți, că a fost în mai multe rânduri ministru, deputat, senator și agent al țării în străinătate.

❦

[3 decembrie 1876]

Răspunsul (publicat în revista esternă) a principelui Bismarck la interpelația deputatului Richter a făcut atâtea semne vecinilor imperiului încât trebuia să producă o lămurire a situației.

Întâi principele a pronunțat cuvântul mare: că dacă deputatul Richter ar putea *proba* aserțiunea sa (că Rusia dorește cuceriri) atunci politica *întregei* Europe ar fi *alta. Pân-acuma* însă, nefiind față decât declararea împăratului Alexandru că din parte 'și renunță la orice cucerire, principele crede că nu are nimenea dreptul de a se îndoi încă de sfințenia acelui cuvânt de onoare. Rusia e caracterizată prin cuvintele principelui ca o mandatară a Europei, chemată a realiza în Turcia reformele în favoarea creștinilor pe cari le doresc *toate* puterile creștine în unanimitate. Deci misiunea conferenței din Constantinopole era asemenea desemnată în conturile ei principale — adecă: ea are a determina forma sub care realizarea acelor schimbări să se și asigure pe deplin. Numai în caz de neunire sau de o rezistență a Porții de-a pune în aplicare concluziile acelora Rusia ar fi putut procede sua sponte pentru a crea garanțiile cum am zice materiale pentru punerea în lucrare a dorințelor Europei.

Afară de acestea cancelariul au dat a înțelege că Germania nu are în Orient interese ce-ar fi ecuivalente cu încheieturile nestâlcite ale unui muschetar din Pomerania. Aceasta însamnă însă că, oricare din amicii Germaniei ar încerca să câștige în Orient foloase pentru sine, va fi lăsat în voia sorții sale, în voia tuturor complicațiilor la cari ar da naștere. Acest aviz au fost făcut atât Angliei cât și Rusiei. Pentru o situație cu totul nouă Germania 'și păstrează deplina libertate de acțiune și nu promite nici unui amic alianța contra celuilalt amic.

Era evident că un discurs atât de plin de avizuri trebuia să producă un efect neașteptat, dar și foarte lămuritor în apele turburi ale Orientului.

Alaltăieri după amiazăzi trâmbițele din Constantinopole au sunat a pace. În 1/13 decemvrie s-au început se vede preliminarele conferenței, sub președința lui Ignatief. În acestea s-au luat hotărâri unanime din partea tuturor puterilor, al căror senz se zice că e următorul:

1) O rectificare de margini prin cesiunea către muntenegri a douăsprezece districte din Herțegovina. Aceste districte nu credem să fie mai mari decât plășile la noi.

2) Evacuarea imediată a teritoriului sârbesc, prelungirea armistițiului până la încheierea păcii și cedarea micului Zvornic, loc care *de jure* și este al Sârbiei, și pe care turcii l-au ținut fără rânduială până acuma.

3) În fine Bulgaria va căpăta un guvernor creștin, iar Rusia primește din parte 'și ca ocuparea acelei provinții să se facă de către trupele unui stat cu neutralitatea garantată de Europa, c-un cuvânt de un stat care să fie în condițiile Svițerei sau a *Belgiei.*

Un alt stat însă în asemenea condiții nu mai este decât doar *România.* Țara noastră într-adevăr e avizată la neutralitate prin natura ei — rămâne numai ca Europa să-i deie acuma toate garanțiile neutralității sale, între cari ștergerea vasalității sale nominale față cu Înalta Poartă este cea dentâi. Se poate deci cumcă trupele românești să fie chemate la misiunea onorifică de-a ocupa Bulgaria până la realizarea reformelor.

Știrile de mai sus le dăm se 'nțelege sub toată rezerva și lăsăm ca vremea și discuțiile membrilor conferenței să li deie corectura necesară. Destul numai că vorbele săhastrului de la Varzin au început să-și aibă efectele binefăcătoare și să calmeze o prea mare și interesată încordare din partea puterilor cari sunt direct amestecate în afacerile turcești.

❦

CONSILIUL JUDEȚAN DE IAȘI

[3 decembrie 1876]

În sesiunea ordinară din ăst timp, consiliul județului Iași a hotărât mai multe măsuri cari, în prima linie, privește starea sanitară a populației, în a doua, școala rurală, în a treia, încurajarea emulațiunei pe terenul producțiunei agricole. Cu privire la mortalitatea în creștere a populației rurale din jud. Iași, consiliul au alocat aproape a treia parte a bugetului pentru serviciul său sanitar. Astfel s-au alocat de exemplu câte o subvenție de 2000 l.n., împreunată c-un privilegiu pe cinci ani pentru oricine ar voi să deschidă o farmacie în centrele plășilor Turia, Braniște și Stavnic. Deși această măsură e necontestabil folositoare, totuși credem că numai foarte puțin se va răsfrânge asupra populațiilor rurale, pentru că adevărata cauză a mortalității țăranului român este mizeria, provenită din greutățile fiscale și din angajamentele peste măsură oneroase al căror izvor sunt tocmai acele greutăți.

În privirea școalei rurale s-au hotărât a se aloca sume pentru premiarea școlarilor sârguincioși, pentru clădirea de locale în comunele fără mijloace, pentru mărirea lefilor învățătorilor plătiți *numai* de comune și în fine pentru premiarea acelor învățători cari ar fi înscris și promovat mai mulți elevi.

Cele două din urmă „încurajări“ ni se par cam unilaterale. Învățătorii plătiți *numai* de comune stau de regulă mai bine decât cei plătiți de stat, pentru că acolo unde asemenea școale există ele sânt, cu rare escepții, emanația unei trebuințe reale a poporului. Se va găsi că partea cea mai liberă a populației rurale, *răzășii*, țin mai cu samă a avea școli, iar afară de ei satele de oameni cuprinși. Pe lângă acestea, învățătorii de acest gen sânt în genere preoți ieșiți din seminarul Socola cari țin școală când li dă mâna și pentru cari această ocupație e secundară.

Ce s' atinge de premiarea învățătorilor cari vor înscrie și promova mai mulți elevi, această măsură ni se pare aproape… periculoasă. Stabilim că aptitudinea unui învățător nu se constată, nu *se poate* constata pe această cale. Un învățător indulgent (ca să nu zicem rău), într-un sat populat, va înscrie și promova mai mulți elevi decât unul *bun* într-un sat *puțin populat.* Un învățător din cei mai buni este de ex. cel din satul mic Gropnița (com. Miseștii, pl. Copoi). Dar cei 10-15 școlari ai acestuia plătesc mai mult decât 100 de școlari răi dintr-alte comune populate cu învățători superficiali. Valoarea unui învățător n-o poate constata decât un pedagog practic și

numai la fața locului, în școală și cu copiii instruiți de acela. Oricare control formal de altă natură este nesuficient — dacă nu periculos.

În fine pentru a sădi emulațiunea între agricultori s-au alocat sume pentru reintroducerea espozițiunilor. Această măsură merită toată lauda, iar efectele ei fiind cunoscute ne abținem de la orice observație.

Un premiu pentru alergările de cai din țară și reducerea taxelor drumurilor județene sunt asemenea măsuri de o necontestabilă utilitate.

❦

TURCIA

[5 decembrie 1876]

Tendințele de reformă a lui Midhad Pașa au trezit în poporul turcesc spiritul de coterie și au agitat mai cu samă fanatismul vechei caste domnitoare. La această împrejurare se va putea reduce și încercarea de a fura pe sultanul Murad V și a-l duce undeva în străinătate. Dacă ar fi succes, atunci în numele său s-ar fi publicat un manifest prin care s-ar fi arătat nelegalitatea răsturnării sale, s-ar fi respins toate reformele, ca fiind contrarie religiei mahometane, s-ar fi făcut apel către credincioși de a recunoaște pe Murad V ca suveran legitim și khalif. Se zice că guvernul turcesc are până și textul acelui manifest. Ceea ce-i mai interesant e că acest complot a fost în mare parte urzit de damele curții lui Murad și că prin slăbiciunea de inimă a uneia s-au descoperit. Conspiratorii, îmbrăcați femeiește, aveau intrare liberă în palatul Ceragan și țineau conventicule cu damele, a căror șef era sultana Validé, mama lui Murad. O fostă favorită a lui Murad a intrat însă în relații nu tocmai revoluționare cu unul din conspiratori, ceea ce eunucul păzitor i-au luat-o a nume de rău. Revoltată de aceasta, ea a descoperit unei amice a sale, odaliscă a lui Abdul-Hamid, toată șiretenia, așa încât poliția a și pus mâna pe cuibul întreg de conspiratori și conspiratrice și l-au dus cald în beciurile polițienești.

Damele au primit câteva lecții de bună purtare în turcește ș-au fost eliberate. Sultana Validé i-a spus lui Abdul-Hamid tot complotul din fir în păr ș-au asigurat plângând c-au fost amăgită că prin aceasta ar aduce un mare serviciu religiei și statului.

Între complotiști sunt mai mulți pași și — ca la toate întreprinderile de asemenea natură — un *grec,* anume Stavridis, căci fără greci nu se face

treabă.

Despre atentatul în contra lui Midhat Pașa se vestește că guvernul a căpătat știre telegrafică de la consulul turcesc din Raguza despre însărcinarea ce-o căpătase doi muntenegreni de la comitetul slav de-a ucide pe Midhat. Poliția i-a și găsit. Unul din ei s-au apărat atât de vitejește încât au trebuit un întreg detașament de jandarmi pentru a-l duce la ministeriul poliției. Deși puterile sunt unite în rezoluțiile lor, nimeni nu crede că conferența va avea succes, pentru că poarta nu va concede nimica. Mai nainte promitea tot pentru a nu ținea nimic; dar acuma, când lucrul se 'ngroașă, ea a și început a face pași repezi înapoi. Astfel la cea din urmă dezbatere a constituției în Consiliul de Stat articolele privitoare la responsabilitatea ministerială au fost reduse la cea mai slabă espresie, cele atingătoare de restrângere suveranității sultanului șterse cu desăvârșire. Ziarul „Ittihad“, anteluptătoriul pentru reforme, a fost suspendat pe două luni. În conferență Turcia va aduce proiectul său de constituție și nimic mai mult. Am vorbit la vremea lui despre raportul lui Sadulah Bey în care se spunea despre reconstruirea satelor arse din Bulgaria. Minciună turcească. Dnii Schuyler, Schneider ș.a., cari vin din Bulgaria, spun că aceste reconstruiri consistă în astuparea borților zidurilor ce rămăsese nedărâmate prin ardere cu petece și cu scânduri, încât nu prezintă un azil suficient pentru vreme de iarnă. Rumelia și Anatolia sunt în mare mizerie, în Bulgaria domnește tifosul și frigurile.

Cât despre guvernul turcesc, el ține una și bună la drepturile sale consacrate prin tractatul de la Paris și nu va concede ocuparea teritoriului în nici un mod, nici prin Austria, nici prin Rusia, nici prin Anglia. *Orice proiect al unei ocupații străine îl va privi ca o declarație de război.*

❦

IARĂȘI EVREII

[5 decembrie 1876]

„Timpul“ reproduce după „Indepéndance belge“ următoarele:

Alianța universală a izraeliților s-a unit de curând cu ideea unei conferințe de izraeliți a căria inițiativă o luase nu de mult Anglo-Jewish Association. Această conferință, la care trebuie să ia parte delegații tuturor asociațiunilor izraelite din Europa, are de scop de a asigura ovreilor din

Turcia drepturile ce se propune a se acorda populațiunilor creștine. Ea va avea loc la Paris, la 11 decemvrie, sub președința d-lui Crémieux, membru al Senatului și președinte al *Alianței Universale*. După Jewish Chronicle conferința ar fi adoptat deja un program elaborat de comitetul esecutiv al Anglo-Jewish Association și asupra termenilor căruia delegații trebuie să se înțeleagă pentru a reclama în favoarea evreilor stabiliți în provinciile Turciei toate drepturile civile, politice sau religioase ce se cer pentru supușii creștini ai Porții. Această cerere va fi prezentată sub forma unei note care va purta subsemnătura tuturor societăților evreiești din Europa. *Evreii din România trebuie să aibă partea lor din aceste beneficii întocmai ca și cei din Sârbia*. România mai ales va da loc la o discuțiune cu totul specială în sânul conferinței. Se pare că evreii din România sunt privați de drepturile civile și politice, cu toate că termenii constituțiunii nu prescriu nimic de felul acesta în privința lor, conferința își propune dar de a face astfel încât să nu se introducă în constituțiune clauze care ar putea să legalizeze situațiunea actuală a evreilor din România. Jewish Chronicle propune ca primele ședințe ale acestui congres să se ție cu ușile închise.

Un autor francez al cărui nume nu-l mai ținem minte au arătat că din cele mai sângeroase sacrificii ale omenirei neamul care s-a folosit mai mult, fără să riște nimic, au fost evreii. Va să zică de aceea ar fi cheltuit Rusia zeci de milioane de ruble și ar fi pus în mișcare sute de mii de suflete creștinești, de aceea ș-ar fi pierdut Serbia floarea tineretului, de aceea cheltuim noi cu întreținerea armatei noastre aproape de 250.000 lei noi pe zi, pentru ca din aceste sudori amare ale țăranului nostru, a celui sârbesc, a oierului muntenegrean, a rusului, să se folosească în mod egal evreii, ei care-n presă au fost contra creștinilor, ei cari ne-au batjocorit pe noi, pe sârbi, pe ruși, ei cari prin jurnalistica lor fățarnică și mincinoasă ne numesc semiasiați, semibarbari. Apoi să ne ierte d-nealor! Conferința s-au adunat pentru a regula starea celor cari au suferit și s-au sacrificat, nu a acelora cari din aceste suferințe și sacrificii s-au folosit și astăzi ca totdeauna. Cine nu-și varsă sângele pentru petecul său de pământ strămoșesc poate să precupețească înainte chibrituri și vax, dar va face bine să ne lese în pace.

Puterile europene au recunoscut înșile că pretențiile evreilor în România sunt neîndreptățite. Austria și Rusia au încheiat deja tractate în acest senz cu România, cine nu le va încheia tot *astfel* poate să ne scutească cu dragostea. Conferința se va feri desigur de a amesteca în discuții cestiuni cari să le complice și mai mult. Cât pentru români, egala îndreptățire a 600.000 de

lipitori și precupeți este pentru ei o cestiune de moarte și viață, și poporul nostru cred c-ar prefera moartea repede prin sabie decât moartea lentă prin *vitriol.*

Concedem că între acești 600.000 va fi unul la sută care să producă ceva prin sine și să ție la țară și la popor, dar când în țară avem 700.000 de lucrători cari produc, țăranii, nu 'nțelegem alături cu aceștia 600.000 de speculanți ai productelor, încât fiecare evreu să trăiască din precupețirea muncii *unui* singur țăran român. Drepturile d-nealor civile și publice nu 'nsemnează decât dreptul de a esploata poporul nostru în bună voie. Plece 99 procente în America, ca să-și câștige acolo prin muncă productivă pânea de toate zilele și atunci cu cei ce vor rămânea ne vom împăca ușor, dar pân' atuncea să mai fie încă șepte alianțe, ca cea universală, care să conspire *cu ușile închise* în contra nației românești, noi vom ști să li arătăm totdeauna lungul nasului, căci nu ne spăriem nici de înjurăturile presei jidovești, nici de declamațiile oratorilor idealiști pe câtă vreme e vorba de existența poporului nostru. Dacă voiesc să ne cucerească, n-au decât s-o facă… fățiș, ca toate națiile, cu arma 'n mână. Dar cu tertipuri și apucături nu merge deocamdată. În numărul în care sunt la noi evreii rămân *străini de rit necreștin,* ce nu se pot nici contopi cu poporul nostru, nici pot pretinde mai mult decât de a fi suferiți, și ne pare că n-au nici o cauză de a se plânge de toleranța noastră. Dacă gustul li-e numaidecât după drepturi egale, conform „contractului social“, iată, Austria-i aproape, apoi Germania, Anglia, Franța, Italia, cine-i oprește de a merge cu drumul de fier unde li vine la îndemână, ca să se bucure de toate drepturile posibile?

Putem spune cu drept cuvânt și tare: că poziția evreilor, în țările în cari nu se bucură de egalitate e cu mult mai bună decât acolo unde ei se bucură de ea; de aceea geme Rusia de ei, de aceea ne-au inundat pe noi. Oriunde e teren pentru neagra speculațiune, evreul e-acasă, iar vaietele și plângerile contra persecuțiunii sunt mofturi cari să acopere de mai nainte modul neomenos în care sug țările pe carile au căzut ca lăcusta.

Că sunt și evrei ce merită egala îndreptățire — cine o contestă? Dar noi nu suntem Sabaot care voia, pentru-*un* drept, să cruțe Sodoma, nu putem, pentru numărul mărginit de evrei folositori țării, să dăm depline drepturi sutelor de mii de venetici neproductivi, care-n ultima linie trăiesc din precupețirea muncii, ba a vieții poporului nostru.

❦

REVISTA TEATRALĂ

[5 decembrie 1876]

Joia trecută s-a reprezentat două piese: „Pantalonul roșu“, farsă îndestul de veselă într-un act, și „Revizorul general“, comedie de obiceiuri în trei acte. Cea dentâi a fost destul de nevinovată în dispoziția ei, căci un soldat, care vine pe vreme de ploaie la iubita lui și-și pune inesprimabilii săi la uscat, pentru ca stăpânul casei, un medic, chemat noaptea la o bolnavă, să-i îmbrace din greșală și să capete prepus pe nevasta sa, cu care trăiește în pace de 40 de ani, că ar avea relații c-un soldat, toate acestea nu conțin de loc elementele unui conflict dramatic. Dacă schimbarea de îmbrăcăminte este în sine foarte comică, presupunerea medicului e cam simplă și jignitoare pentru un simț mai sănătos. Un om inteligent, chemat în cele dentâi case, nu crede cu atâta ușurință asemenea nerozii. Dar, în sfârșit, asta-i vina autorului, care poate nici nu și-au scris piesa cu altă pretenție decât pentru a procura cincisprezece minute de veselie privitorilor, scop pe care l-au și ajuns. D-nul Manolescu a jucat cu multă ușurință pe soldatul Nicu Cremene, d-na Sarandi și mai bine pe bucătăreasă. Această damă și-a făcut școala dramatică, după cât știm, sub ochii lui Millo, pe când acesta era în floarea vârstei și a talentului său; d-nia-ei a creat multe din rolurile repertoriului bătrânului artist, vorbește natural și dezghețat, își stăpânește cu deplină siguranță glasul, fizionomia și mișcările, și nu a contractat nici o manieră rea de pronunție de la teatrul din București.

Poate că … arareori, nu-i vorbă … coloarea ce o dă caracterelor e prea vie, prea bătătoare la ochi, prea copiată de pe natură. Și acesta este un defect, căci nu tot ce-i natural e și frumos; dar, în alăturare cu alții, d-na Sarandi are neprețuitul merit de a fi învățat în școala adevărului, deși poate a unui adevăr cam prea de-a dreptul.

Tot bine a fost jucat d-rul Chicheron, numai ni se va concede, credem, că bătrânii, așa cum se reprezentează la noi, sunt uneori cam uniformi. E adevărat că adesea rolul e uniform și nu permite o mai mare variație în joc, dar atuncea trebuie să reamintim o veche maximă teatrală: un actor e dator să gândească nu numai cu autorul, dar adesa și în locul lui. Câte piese nu dătoresc succesul lor nu valorii lor interne, ci jocului bine meditat al actorilor!

În sine farsa franceză nu are nici un merit și nici pretinde să-l aibă. Ea au servit pentru a trece vremea spectatorilor veniți la început și a deschis

spectacolul pentru ca cei veniți în urmă să nu piardă nimic din „Revizorul general“ de Nicolaie Gogol.

Gogol e după unii cel mai original, după alții cel mai bun autor rusesc. Lucrul stă însă astfel: el și-a 'nrădăcinat în minte viața reală a poporului rusesc; tipurile sale sunt copiate de pe natură, sunt oameni aievea, precum îi găsești în târgușoarele pierdute în mijlocul stepelor căzăcești. Toate popoarele au aseminea scriitori, deși nu toți au compus câte-o piesă de teatru. La germani Fritz Reuter, la americani Bret Harte, la unguri Petöfy, la români, pentru țăranul din Moldova, Creangă, pentru crișăni, Slavici, pentru spiritul și viața târgoveților, întrucâtva Anton Pann. Scrierile unor asemenea sunt greu, adesa cu neputință de tradus, de aceea va fi ușor de-a vedea că localizarea piesei de către advocatul din București d. P. Grădișteanu, făcută după o traducere, căci numitul domn nu știe rusește, nu va avea o valoare tocmai însemnată.

Se 'nțelege cumcă prin caracterizarea de mai sus am voit să arătăm genul scrierei lui Gogol, nu să-l comparăm pe el cu alți autori de acelaș gen, decât cari cel rus poate fi mai însemnat.

Piesa aceasta este, după cum ușor se putea prevedea, mai mult epică decât dramatică, căci toți scriitorii populari sunt mai mult epici, de la Homer începând și până la Fritz Reuter. Nu este dar vorba de lupte sufletești deosebite, de încurcături dramatice, precum le leagă și dezleagă autorii franțuji, nu de-un plan care să-ți ție interesul încordat până la fine. Ca toți scriitorii cari nu se silesc să ni spuie ceva pentru a ni procura petrecere, ci cari au de spus ceva adevărat, fie chiar un trist adevăr, Gogol nu vânează nicăiri efectul, pentru că el n-a scris pentru tantieme, nici pentru succes, ci pentru că i-a plăcut lui să scrie cum simțea și vedea lucrurile, fără a se preocupa mult de regulele lui Aristotel. Și, după a noastră părere, bine au făcut. Interesul febril pe care ni-l insuflă comediele franțuzești moderne, în care planul piesei se 'ntemeiază sau pe adulteriu sau pe încercări de adulteriu, făcând din păcatele femeilor și bărbaților picanterii dramatice, pipărate cu espresii lunecoase și situații și mai lunecoase, toate acestea Gogol nu le cunoaște. Ai într-o răsadniță deosebite semințe, cade o ploaie și toate răsar în plină lumină, fiecare în feliul ei. Ai și aici o răsadniță de oraș provincial, în care toți dormitează în păcate moștenite, fără ca lumea să se preocupe mult de ei … când iată că apare un revizor și toate aceste plante s-arată pline, greoaie, de-a dreptul pe scenă și cunoști că nu-i între ei nici o imitație în carton, nici un caracter afectat — răutatea și înjosirea omenească

s-arată așa cum sunt, și râdem de ele. Râdem și … după opinia unora adevărata comedie trebuie să te facă melancolic … ne întristăm. Acesta este efectul piesei lui Gogol, ca și acela al adevărului și naturei. Natura și adevărul sânt serioase. Oricât de ridicule ni s-ar părea în costumul lui Momus, mizeria, nimicnicia caracterelor omenești și înjosirea lor pot produce veselie, dar aceasta va fi însoțită de o tristă rezonanță, ca ariile de danț ale compozitorilor germani. De aceea s-au și observat că umoriștii cei mai veseli în scrieri, actorii cei mai comici pe scenă sunt între cei patru păreți ai lor triști și ipocondrici. Gogol însuși, cel mai glumeț scriitor al rușilor, a avut în suflet un fond de nepătrunsă melancolie, care au fost în stare să-i nimicească spiritul sub greutatea ei.

Pentru a descrie caracterele oamenilor, autorul caută un pretext, adesa îndestul de ingenios. În romanul „Sufletele moarte“ un cavaler de industrie își face următorul calcul: „Guvernul rus vrea să răscumpere pe robi, dar catagrafia locuitorilor se face numai din cinci în cinci ani, prin urmare toţi robii câți mor până la facerea unei nouă catagrafii sunt trecuți în registre ca fiind în viață. Cumpărând sufletele moarte, voi putea să le vând guvernului cu prețuri scăzute, dar fiindcă pe mine nu mă vor costa mai nimica, am totuș perspectiva de a face avere“.

Astfel el colindă Rusia și trece drept un emisar secret, și mai misterios încă prin împrejurarea că se ocupă cu cumpărarea de oameni „morți“. Trezite prin arătarea misteriosului străin, caracterele dintr-un oraș de provinție se desfășură împrejuru-i cu o varietate rară, iar sfârșitul? … Necunoscutul călător redispare în întunericul din care ieșise, și lumea în urmă-i rămâne cum au fost înaintea venirei lui. Tot astfel ș' aici. Trezite din apatie prin vestea că sosește un revizor general, caracterele unei mici reședințe de subprefectură s-arată deodată în toată înjosirea lor, până ce străinul care a jucat rolul de revizor merge în lumea lui și-i lasă pe toți cum i-au găsit.

Piesa e de școală veche și bună, iar alegerea direcţiei merită în această privință toată lauda.

Jocul actorilor au fost asemenea foarte îngrijit. D-nul Bălănescu mai cu samă au jucat de minune — însă preste tot, reprezentația a fost una din cele mai succese și nici putea fi altfel. Parcă actorul nu simte când are să 'nfățoșeze caractere adevărate și când imaginare? Într-un caracter adevărat el e ca acasă. Judecătorul de pace, căpitanul de dorobanți, subcasierul și mai presus de toate subprefectul Zorchidescu sunt oameni aievea luați de pe

uliță și puși pe scenă; tot așa Mache Morcoveanu, tipul mazilului sărăcit. De prisos ni se pare Sache Sorcoveanu (gângavul), căci defectele naturale sunt obiecte ale comicei de rând, nicidecum a comediei de caractere; apoi Tercilian, în care asemenea numai pronunția transilvaneană e comică.

Dar aceste două din urmă persoane par a fi productele fantaziei, cam problematice de soiul ei, a d-lui Petre Grădișteanu, și nu le vom pune în sama autorului. A face din pronunția provincială a unui popor un element de plăcută naivitate e permis, pentru că persoana care vorbește astfel ne devine simpatică, dar a face ridicolă o pronunție înlăuntrul unui ș' aceluiaș popor este procedura unui om care caută efect cu orice preț.

Ca toți scriitorii mizantropi, Gogol e sceptic, el nu crede în virtuți omenești. El zice în gând ca scriitorul de aforisme Lichtenberg; „Dacă s-ar ști adevăratele motive ale faptelor mari omenești, cât de puține din ele s-ar vedea mari“. De aceea nici virtutea femeiască nu are un rol mai însemnat în piesă decât „datoria naciunală“ a d-lui Tercilian, care-n fond consistă în desfacere de scrisori și sustragere de gropuri. Partea bună a lui Gogol e că relele aplecări, spre a nu le numi altfel, sunt arătate în deplina lor înjosire, fără farmecul frazei, care să le facă picante. Cucoana subprefectului e deci un tip de femeie cum din nenorocire se vor fi găsind multe, iar interpretarea lui de către d-na Sarandi a fost netăgăduit bună, deși jocul d-niei-sale a fost câteodată prea accentuat.

Cu multă părere de rău am observat însă că publicul nostru nu prețuiește îndestul silințele în adevăr vrednice de laudă pe care și le dă direcția, atât în privirea repertoriului, prezentându-ni piese mai alese decât în alți ani, cât și în privirea comodităților materiale. Sala bine iluminată și încălzită, orchestra compusă din profesori de la conservatoriu, piesele studiate relativ destul de bine, costumele îngrijite, și cu toate acestea privitori puțini. Această anomalie ar merita o critică îndestul de aspră dacă … dacă ne-am fi făcut vrodată iluzii prea mari asupra gusturilor care domnesc la noi.

❦

[10 decembrie 1876]

În ședința Camerei din 27 noiemvrie d. deputat Nicolae Blaremberg au dezvoltat interpelația sa asupra politicei esterioare a României. Cuprinsul acestei interpelații s' aseamănă cu amendamentul pe care tot acest domn îl propusese de a se adaoge adresei tronului, prin care se accentua

neutralitatea României. Între altele domnul interpelant au spus că n-are nici o cauză de a urî pe ruși și a iubi pe turci, ci viceversa, căci mulți membri ai familiei sale au stări în Rusia, pe când la cel puțin treizeci dintre strămoșii săi turcii le-au pus capul în poale. (Cu unul mai mult ori mai puțin nu-i mare lucru.) Totuși însă aceste împrejurări nu pot înrâuri asupra opiniei sale politice, care nu are în vedere decât binele României. Turcia nu mai este primejdioasă pentru noi, dar o alianță cu Rusia însemnează primejdia absorbirei și a absolutismului. Toate națiile Europei, nu numai Rusia, doresc îndreptarea soartei popoarelor din Orient, dar nici o gazetă cuminte n-a susținut că Orientul trebuie dat pe mâna rușilor. La ordinea zilei se află două politici, una onestă și conformă tractatelor, alta aventurieră și setoasă de cuceriri. Tot ce ni s-ar oferi pentru a renunța la binefacerile tractatului de la Paris ar fi mic lucru. Nu suntem deloc în poziția de a opta pentru una din cele două părți, ținta noastră e prescrisă de tractatul din Pariz. Când nația au încuviințat mijloacele pentru armată, au făcut-o pentru ca soldații noștri să apere vatra strămoșască, nu ca să prezenteze arma cuiva, deci tractatul de la Pariz ne impune sarcina de a apăra teritoriul nostru contra oricui ar voi să ne calce.

La acestea d. ministru de esterne au răspuns în esență următoarele: Toate popoarele Europei au simpatii pentru creștinii din Orient; România însă e menită a juca în această împrejurare un rol modest numai, dar nu e chemată de-a-și vărsa sângele pentru omul bolnav. Cestiunea nu este în mânele noastre, ci în acele ale conferenței. Noi nu suntem nici în tabăra turcească, dar nici în acea a Europei, căci Europa e și fără noi îndestul de tare și nu-i trebue ajutorul nostru. Cât despre existența României, cine ar ataca-o ar avea în contră-i Europa întreagă. Aceasta e și speranța noastră, la care suntem îndreptățiți prin asigurările tuturor puterilor. Cu această ocazie d. ministru observă că nu suntem amenințați din nici o parte, căci și guvernul turcesc au declarat că va respecta neutralitatea noastră și că linia lui de apărare este malul Dunărei. Tractatul de la Paris nu ne prescrie de a apăra pe turci, dimpotrivă suntem în drept de a cere ajutorul lor. Îndealtfel nu ni e permis a provoca pe nici una din puterile câte garantează existența noastră. România este și va rămâne pacinică și nici are ceva comun cu agitațiile din Turcia; căci răscoalele de-acolo au cauze soțiale, populația rurală a ajuns la deznădăjduire. Țariul Rusiei, care în propria țară au emancipat clasa țăranilor, au fost rugat de cei ce sufere ca să intervie pentru ei, deci Majestatea Sa e insuflat de un simțământ nobil, iar nu de planuri

ambițioase. Restul Europei se interesează asemenea de acelea populații cari au ajuns a-și căuta dreptul cu arma în mână și cari nu au decât aspirația ca, unite cu celelalte state, să formeze confederația viitoare a popoarelor orientale. Neutralitatea noastră coincide cu dorințele Europei, dar dac-am fi siliți a ieși din ea atuncea vom face-o; în orice caz însă nu vom urmări o nouă direcție politică fără învoirea reprezentațiunei țării. Puterile garante au înainte-le pretențiile noastre, avem chiar promisiunea că la conferență se va dezbate îndeosebi și cestiunea garanției speciale a neutralității noastre. De aceea nu trebuie să schimbăm întru nimic ținuta noastră de pân-acuma.

Într-adevăr interpelația d-lui Blaremberg e cel puțin nelavreme, căci ea pare a cere un fel de politică absolută din partea statului român, care prin poziția sa îndoielnică e silit a face politică de oportunitate. Se 'nțelege de sine că România își va mănținea neutralitatea pe câtă vreme tractatul de la Paris va fi un drept viu, dar în momentul din care chiar puterile europene l-ar privi ca un drept *gol*, cum sunt drepturile regelui de Hanovera, pentru cari nimene nu ridicC un deget măcar, România va trebui să urmeze direcția ce i-o va prescrie interesul bine înțeles al nației românești. A protesta și a îmbla cu protestele pe la ușele împărățiilor, a căuta pentru a nu găsi și a bate pentru a nu ți se deschide, e un rol nu numai nedemn, dar și nefolositor. E mai bine ca lumea să aibă trebuință de tine iar nu tu de lume, de aceea se 'nțelege că politica „estremei precauțiuni“ trebuie să rămâie a noastră și să nu cultivăm nici o periculoasă simpatie pentru Orient sau Occident, căci singura simpatie ce ne este permisă e aceea pentru neamul românesc, oriunde s-ar afla el pe pământ, și care vede în existența noastră garanția existenței sale.

De aceea firesc lucru că dintre cele două moțiuni depuse la birou Camera a primit pe cea cu trecerea la ordinea zilei, iar nu pe cea în care se accentua „păzirea cea mai exactă și mai sinceră a neutralității“.

❦

[10 decembrie 1876]

În ședința Senatului din 29 noiemvrie s-a dat cetire demisiunei d-lor Lascar Catargi, G. Cantacuzino și I.E. Florescu. Demisiunea a fost dată din cauză că în ședința din 20 noiemvrie s-au rostit de pe banca ministerială espresii grele, cari prin semnificația lor anticipau cu mult judecata în procesul pendent al acestor domni ca foști membri ai cabinetului Catargiu.

Viceprezidentul în funcțiune, D. Cogălniceanu, a declarat cu această ocazie că biuroul, cu regulamentul în mână, nu poate impune miniștrilor alegerea espresiunilor de cari trebuie să se servească și că, în ceea ce-l privește pe d-sa, n-ar fi rostit niciodată asemenea cuvinte.

D. senator Deșliu a cerut asemenea neadmiterea demisiunei și a atras atenția Senatului asupra împrejurării că d. ministru-prezident Ioan Brăteanu a declarat că nu e solidar de espresiunele d-lui N. Ionescu. În fine d. Eugeniu Stătescu, ministrul de justiție, a declarat că *respingerea demisiunei celor trei d-ni senatori ar fi privită de guvern ca un vot de neîncredere.* Senatul n-au primit demisia în cestiune.

Abia trebuie să mai pomenim că sunt împrejurări unde anticipările, din jignitoare, devin primejdioase. Nu este, nu poate fi acuma vremea de a aduce pe un corp legiuitor la estremitatea de a-și rosti antipatiile sale, precum nu este nici vremea unei crize de cabinet. „Hannibal ante portas“. Poate că e tot atât de clar că în vremi estraordinare nu sunt de recomandat nici reforme organice cari să taie în carne vie și că legi fundamentale sunt totdeuna rezultatul păcii în afară, în care un organism social să poată suferi o criză internă.

Să nu uităm că *tot* ce este organic (deci și statul) e supus unor procese analoage de viață și că nimeni nu ar întreprinde operații chirurgice asupra unui organism în momentul în care acesta se află espus crivățului amorțitor sau istovitorului sirocco. Se înțelege că-n împrejurări normale aceste observații ni s-ar părea de prisos și că numai în considerația complicațiilor din afară ne îngăduim a uza de marginile în care ni este învoit a ne rosti părerea.

Asemenea cestiuni trebuiesc tranșate în tăcere. O cestiune delicată a fost refuzul Germaniei de a lua parte la espoziția universală din Paris a căreia întreagă dezbatere a fost următoarea:

Prezidentul: Comitetul confederației germanice a decis ca imperiul să nu ia oficial parte la espoziția franceză. Cere cineva cuvântul? (Tăcere generală). Voiește poate delegatul vreuneia din statele confederate să observe ceva? (Tăcere generală) … Așa dar imperiul nu va lua parte la espoziție. — Punct și nimic mai mult.

Cu toate acestea ura între partidele din Germania e desigur adâncă, neîmpăcată și fără mijloc de tranzacție, pe când la noi toate urmăresc aproape aceleași scopuri;

— afară de aceea pericolul unor discuțiuni asupra acestei întrebări e cu mult mai mic, pentru statornicia lucrurilor din lăuntru, acolo — decât la noi.

❦

[10 decembrie 1876]

„Gagauzi se numește o foarte mică parte din poporul Bulgariei, rătăcită de tot de limba maternă și azi vorbind turcește. Cauza schimbării limbei au fost persecutările turcilor la venirea lor asupra bulgarilor. Toți bulgarii locuitori părților apropiate de Vana, Burgas, Adrianopole și Constantinopole au fost espuși acestor persecutări și limba fiecărui bulgar ce nu vorbea turcește au fost tăiată, din care cauză ei, ca să scape de aceste nesuportabile persecuții, au fost siliți să adopte limba turcească, care mai în urmă a fost introdusă și în familiele lor și au crescut în ea și copiii lor. Ei sânt creștini și astăzi, însă vorbesc turcește. Grecii în cele din urmă, după ce au nimicit patriarhia bulgară și au gonit limba bulgară din toate școlile și bisericele, s-au silit ca în toate locurile să grecizeze și pe acești nenorociți, introducându-le în biserici și școli limba greacă. Din cauza aceasta unii din acești gagauzi s-au grecizat și s-au făcut mai mari inimici fraților lor bulgari decât chiar grecii proprii. Pentru acești gagauzi (și nu *găgăuți*) s-a vorbit în *Vulturul,* iar nu pentru românii din Macedonia.“ — Reproducem cu plăcere această rectificare a ziarului „Vulturul“ și adaogem numai că eroarea noastră a provenit din motivul simplu că ziarul amintit, vorbind despre populația Macedoniei, au împărțit-o în greci, bulgari și gagauzi, iar despre români n-au spus un singur cuvânt. Fiindcă știam că macedo-românii se mai bucură de câteva porecliri nepotrivite și nevăzându-i deloc amintiți în perspectivele de împărțeală a Macedoniei, am crezut că și redacția numitei foi ne gratifica tot pe noi, căci tot noi suntem și acolo cu o poreclă și mai puțin politicoasă.

❦

ROBIE MODERNĂ

[12 decembrie 1876]

Când lași toate celea în sama libertății și prin urmare a egoismului omenesc nu va fi bine. De multe ori în Anglia s-a dizbătut întrebarea dacă n-ar fi bine să se lucreze duminicele, și se găsise economiști care să

calculeze ce pierderi însemnate are industrialul englez prin ținerea sărbătorilor. O fericire că biserica e acolo îndestul de puternică pentru a rezista unor asemenea tentative împrotiva săracului, asigurându-i și acestuia partea sa de odihnă și bucurie într-o lume pe care scriptura o numește cu drept cuvânt „Valea plângerilor“. La noi, în țara absolutei libertăți, este însă cu putință ca lucrătoriul să nu se bucure nici de duminecă, nici de sărbătoare, să nu se bucure nici de răgazul pe care scriptura îl asigură până și animalelor. Mania de a trata pe om ca simplă mașină, ca unealtă pentru producere, este întâi tot ce poate fi mai neomenos; al doilea, dezastruoasă prin urmările ei. Căci vita de muncă se cruță la boală, i se măsură puterile, nu se încarcă peste măsură, pierderea ei e egală cu cumpărarea unei alteia, încât interesul bine înțeles al proprietarului este cruțarea. La om lucrul se schimbă. Poate să se stingă în bună voie …, se va găsi totdeauna altul la loc, căci nevoia e o dăscăliță amară, care primește orice condiții. În alte țări sunt societăți pentru apărarea animalelor, de sine înțelegându-se că religia și organizarea socială îi asigurează omului zilele sale de odihnă, la noi însă nu va fi minune dacă vom vedea tratându-se organismul cel mai nobil de pe pământ cu o lipsă de cruțare de care sunt ferite și organismele cele inferioare. Ne-a trebuit această espunere pentru a caracteriza soarta lucrătorilor din fabrica regiei monopolului tutunurilor. Muncind 12-14 oare pe zi, aceste zile lungi și negre nu sunt întrerupte nici de dumineci, nici de sărbători, încât cestiunea socială, atât de ventilată în Europa, trebue s-o revedem la noi în forma ei cea mai crudă. Iată dar materialul de oameni supus acestui tratament:

200 de lucrătoare
10 tăietori cu mașina a tutunului prost
3 tăietori cu mașina a tutunului bun
2 cari desfac tutunul cu trompa
1 amestecător
1 tăietor de hârtie
3 privighetori a lucrătorilor
3 amploiați superiori
1 diurnist

Iată dar 224 de oameni, a patra parte dintr-o mie, care nu cunosc nici sărbătoare, nici altă odihnă decât somnul.

Se poate că regia, câștigând puțin sau nimic din toată afacerea, să fie silită de a întrebuința asemenea mijloace, pentru a se susținea; dar nouă ni

se pare că soarta „dividendelor“ e cu mult mai puțin importantă decât aceea a omului chemat să le producă.

Onor. primărie, care cu drept cuvânt a ordonat respectarea duminecilor și sărbătorilor din partea comercianților, ar trebui să ordone aceeași respectare din partea fabricelor. Să nu uităm că trăim într-un stat creștin, că numai chinezul n-are sărbători, pe când religia creștină, a celor „dezmoșteniți“, li asigură și acestora partea lor de bucurie în lume.

O altă cestiune, care privește numai administrația orașului nostru, este că lucrătoarele, pornind noaptea de la fabrică pe șoseaua din valea Bahluiului, sunt espuse obrăzniciei stâlpilor de cafenele, cari tocmai în vremea ieșirei fetelor din fabrică găsesc că plimblarea pe întunecoasele uliți e foarte aerisitoare. De aceea ar trebui ca felinarele să fie mai dese și mai cu samă să fie *aprinse,* asemenea nici prezența unui număr mai mare de serjenți de noapte nu e de prisos.

❦

[15 decembrie 1876]

Ziarele engleze reîmprospetează știrea, ce s-a mai fost răspândit o dată, că România va fi acea putere neutră chemată a ocupa cu trupele sale Bulgaria până la îndeplinirea reformelor făgăduite de Poartă. Astfel *Times* zice că acest proiect va fi susținut în sânul conferinței de către Germania și Franța, iar *Morning-Post* crede, nu fără cuvânt, că într-adevăr conferința ar putea să primească această soluțiune, ca una ce dezleagă greutatea cea mai mare din toată afacerea.

„Courier de Roumanie“, ziar oficios, înregistrând știrile de mai sus, spune că pân' acum nu i s-a făcut încă guvernului român asemenea propuneri.

În privirea politicei esterne „Românul“ vede lucrurile în lumină trandafirie, coloare ce se justifică întrucâtva și prin suirea efectelor de bursă.

Acest ziar spune că noutățile private ce le primește de la Constantinopole continuă a fi favorabile păcii. Afară de aceea delegatul guvernului românesc s-au bucurat asemenea de bună primire din partea atât a Porților împărătești precum și a ambasadorilor și delegaților puterilor garante.

Deși „poate“ și „se zice“ sunt după zicală cam rude cu minciuna, totuși nu voim să lipsim pe cetitorii pentru care nădejdea-i lucru mare și de știrile celelalte, câte le mai aduce ziarul de mai sus.

Miniștrii turci sunt — *se zice* — dispuși de-a supune dezbaterilor conferenței recunoașterea absolutei neutralități a României (ca Belgia și Svițera) și alte cereri legitime din parte-ne. Totodată guvernul turcesc — *se zice* — că e hotărât de a respecta neutralitatea țării noastre chiar în caz de război.

Înlăuntrul țării … înlăuntrul țării comitetul pentru darea în judecată a cabinetului Catargiu a chemat pentru duminică (12 dec.) la interogatoriu public pe generalul Florescu și pe d. A. Lahovary.

„Timpul“ spune (cu alte cuvinte, nu ale noastre) că agenți ai partidului liberal ar fi cutrierând Bucureștii pentru a chema la acest interogatoriu public cât se poate de mulți aderenți ai partidului dominant și că aceștia au căpătat instrucții de-a face presiune asupra guvernului și Camerei și de a cere (prin vociferări negreșit) arestarea și condamnarea celor preveniți. Dacă mai alăturăm și știrea, adusă tot de Timpul, că pentru aceeași duminică aveau să se adune tot în Dealul Mitropoliei două-trei mii de cetățeni, partizani ai conservatorilor, atunci frumos bucluc a fi fost acolo.

Toate aceste sunt știri pe cari le-am putut avea până ieri la 2 ore după amiazăzi, mai jos vom înregistra știrile ce ni vor sosi după aceasta. Opinia noastră anticipată este că nu va fi fost deocamdată nimic. Căci foștii miniștrii, care au declarat de atâtea ori că nu recunosc puterea judecătorească pe care se crede în drept a și-l atribui comitetul, nu vor veni decât cu sila înaintea comisiei, încât aceasta va fi nevoită prin „contestarea de competență“ să așeze un alt termin pentru aducerea lor cu putere publică. Cel puțin așa și atâta putem deduce din câte s-au petrecut pân-acuma.

Ieri după-amiazăzi poșta din București n-au sosit. După știri private miniștrii citați de comitet ar fi refuzat de a se prezenta, încât a trebuit să se ieie măsuri silnice contra lor.

Iarăși „Românul“ mai vestește că partidul liberal ar fi ajuns la cunoștința că trebuie să deie o direcție mai energică și mai regulată lucrărilor lui din Cameră și Senat, drept care au hotărât de-a se aduna de câte trei ori pe săptămână pentru a se sfătui. Spre acest sfârșit partidul anunțat s-au reconstituit în modul următor:

D. N. Bâțcoveanu prezident,

D-nii Hasnaș și Cămărășescu, vice-prezidenți,

D-nii Junel Lățescu și Deleanu evestori.

Partidul au ales două comisii, compuse din deputați și senatori, dintre care una va studia și proiecta o lege comunală și județană, cealaltă o reformare a judecătorilor de instrucție și de pace.

Nouăsprezece proiecte de lege se află în studiul Camerei — poate prea multe pentru a fi studiate — unele deja în comitetele delegate de secțiuni. Între aceste din urmă sunt:

Proiect pentru reformarea seminariilor;

idem pentru modificarea procedurei de urmărire;

idem pentru rechiziții militare.

Iar în secțiuni se studiază:

Proiectul pentru abrogarea legei de recrutare din 1876 și reintroducere celei din 1874;

idem asupra legei adiționale la legea organizărei puterei armate;

idem pentru *introducerea impozitului mobiliar;*

idem pentru *responsabilitatea ministerială;*

Propunerea pentru deschiderea unui credit de 300.000 l. la casa de depuneri în sama creditului fonciar urban;

Proiect asupra interpretării *legei electorale;*

Propunere pentru ridicarea unei statue lui Ștefan Vvd cel Mare;

Proiect pentru restituirea efectelor sustrase de la Casa de depuneri;

idem pentru acordarea unei pensii locotenentului Fotino;

idem pentru așezarea dării mobiliare, a patentelor și celei fonciare;

Pentru formarea unui comitet, însărcinat cu revizia caselor publice;

Asupra poziției ofițerilor

Propunere pentru desființarea taxei la podurile de fier dintre Mărășăști și Buzău;

Propunere pentru instituirea unei comisii însărcinate cu elaborarea unei legi pentru emanciparea vetrei și împrejurimilor târgului Vaslui;

În fine

Propunere pentru declararea Giurgiului de port-franc.

Dintr-acestea toate Camera au și abrogat deja legea de recrutare din a. 1876 și au de introdus pe cea din 1864, apoi au hotărât de a începe alaltăieri în 13 curent dezbaterea asupra bugetului anului viitor.

Senatul au ținut săptămâna trecută două ședințe secrete.

Relativ la zgomotele despre o schimbare de cabinet, care se răspândise săptămâna trecută, putem spune că ele avuse motive de a se naște din cauza

antitezei, uneori pronunțate, dintre cele două corpuri legiuitoare; dar, oricum, au fost pripite. Asemenea zgomote în asemenea vremi sunt totdeauna rele.

❦

TURCIA

[15 decembrie 1876]

Delegații puterilor garante au decis, după încheiarea conferențelor preliminare, de-a da concluziilor lor o formă care să poată fi admisă de toți. Numirea lui Midhat Pașa de vizir e de unii privită bine și se crede că va grăbi răsipirea deficultăților, alții o privesc din contra ca o provocare făcută Rusiei. Unele depeșe susțin că Poarta va refuza primirea hotărârilor conferenței și va prefera să fie bătută de ruși decât să fie umilită.

Morning-Post vestește că conferența s-au înțeles asupra propunerei de a delega o comisie europeană pentru supravegherea reformelor din Bulgaria și ca să i se dea acelei comisii o escortă militară de 6000 belgieni.

Times discută posibilitatea refuzului Porții de a primi propunerile conferenței și conchide că o asemenea ținută ar izola-o pe Turcia, ba poate că Anglia ar și rumpe relațiile diplomatice cu ea.

Deși ocuparea Bulgariei de către ruși trebuie privită cu părere de rău, totuși Anglia n-ar pune-n mișcare un singur regiment pentru apărarea Bulgariei. Interesele Angliei sunt în Bosfor și va ști să și le păzească la vreme.

Proiectul de constituție a fost proclamat solemn pentru tot imperiul. Principiele ei sunt: 1) Suveranitatea sultanului în aceleași margini ca și monarhii constituționali din Europa 2) responsabilitatea ministerială 3) alegerea a două corpuri legiuitoare, Senat și Cameră 4) autonomia județană, comunală și bisericească 5) libertatea învățământului 6) obligativitatea instrucției primare 7) inamovibilitatea funcționarilor 8) religia statului rămâne cea mohametană, fără însă de-a pune vro piedecă celorlalte religii. Supușii imperiului se vor numi otomani.

Belgia a declinat, prin circulară către puterile mari, însărcinarea de-a ocupa Bulgaria.

❦

BANCA DE SCOMPT ȘI CIRCULAȚIE

[15 decembrie 1876]

Un proiect de lege pentru înființarea unei Bănci Naționale în țară a fost depus pe biuroul Adunărei din inițiativa d-lor deputați: P. Buescu, Maior Michai, Gr. Cantacuzino, Colonelu D. Lecca, A. Vilner, C. Climescu, P. Pastia, G. Rădescu, Stancu Becheanu, A. Vizanti, Pilat, Gr. Serurie și Goga.

Curierul financiar judecă poate cu drept cuvânt că cererea singură pentru înființarea unui aseminea institut, *în niște timpi ca aceia ce percurgem astăzi,* arată că autorii proiectului nu fac parte din lumea financiară, din acea lume care știe când și în ce moment trebuie să se înalțe asemenea institute, când și în ce moment poate reuși o subscripțiune, un apel la capitalurile publice, în fine când și în ce moment creditul unei țări poate permite sau nu o asemine operație.

❦

[15 decembrie 1876]

„Esc. sa dr. Ioan Vancea, părintele metropolit din Blaș, de curând a dat o dovadă nouă de generosul său zel filantropic. Anume la 2 l.c. a făcut la consistoriul din Blaș o fondațiune în suma de 32.000 fl., cu următoarea dispozițiune: a treia parte din interese să se întrebuințeze pentru îmbunătățirea lefei profesorilor mai rău dotați, dându-se fiecăruia câte un ajutor de 50 fl.; a treia parte pentru ajutorarea preoților mai săraci, fiecăruia câte 50 fl., și a treia parte să se adaugă capitalului. Aducem omagele noastre Înalt Preasfinției Sale pentru acest act filantropic național și-i dorim să se poată bucura mulți ani de roadele darurilor sale“. „Familia“, din care estragem această notiță, serbează acest fapt nobil prin publicarea portretului Escelenței Sale în numărul său din urmă.

❦

[17 decembrie 1876]

Creațiunea comisiei BUGETARE, adică bugetul pe anul 1877, este din ce în ce mai împresurat și mai grămădit de către călămările militante.

„Unirea democratică“ și-a luat de obiect reducerile asupra instrucției publice, încât acuma vorbesc „Românul“, „Telegraful“, „Reforma“ și se 'nțelege că și mai aspru ziarele opoziției, „Timpul“, „Trompeta“ ș.c.l.

Lăsând să urmeze estrase „ad rem“ din Românul și Timpul, nu ne putem opri de a face o singură observare, care ni se pare a esprima adevărul, fără nici una din drapările intenționale ale restului presei. Ceea ce caracterizează pe organizatorii repezi este *neștiința de carte*, neștiința în cestiunile pe cari le dezleagă c-o copilărească ușurință. Căci *finanțele* sunt o știință, ele stau în legătură cu *știința* economiei politice, cu *știința* administrației.

Într-o țară unde sunt deputați și jurnaliști care au studiat atâta pe cât se poate învăța în academiile din cinstitul oraș al Mizilului, alături cu alții, cari fără o preparare serioasă au vizitat academiile străine și s-au întors ca să realizeze idei nouă de-o valoare *„foarte relativă“* fără să-și cunoască țara și poporul, nu se poate aștepta decât o cumplită superficialitate în toate cestiunile, o ușurință de care sufăr toate partidele din România, cari nu văd în stat decât mecanismul succesiunii la putere.

Las' că lipsa de cultură adevărată e egală cu lipsa de moralitate în sens mai nalt al cuvântului, căci imoral este în înțeles mai nobil al vorbei fiecare ce se 'nsărcinează c-o afacere pe care n-o pricepe îndestul de bine.

❦

TURCIA

[19 decembrie 1876]

După cum anunță Agence Havas, Poarta va refuza formal propunerile puterilor. Midhat Pașa, vizitând la 15 dechemvrie pe delegații conferenței, au vorbit despre garanții și despre cooperarea unei jandarmerii străine, n-a pomenit însă că Poarta are de gând să refuze. Marchizul Salisbury, vizitând pe sultan, i-au declarat că toate puterile stăruiesc unite asupra cererilor lor și că, în cazul unui refuz, toți ambasadorii vor pleca din Constantinopole. În conferința viitoare Poarta va anunța hotărârile ei. Armistițiul s-au prelungit cu 14 zile. Întâmplându-se război guvernul turcesc au hotărât a înarma pe bulgari, greci și armeni.

❦

BELGIA

[19 decembrie 1876]

„INDEPENDENȚA BELGICĂ“ spune că, în cestiunea ocupării Bulgariei, Belgia n-au primit pân-acuma decât comunicații confidențiale și de-aceea le-au dat și reprezentanților ei din străinătate numai instrucții confidențiale. Ministrul au adus la cunoștința reprezentanților că Belgia, fără a refuza cererile eventuale ale puterilor, se simte totuși datoare de a face să atârne cooperarea sa de garanții morale și financiare.

„INDEPENDENȚA BELGICĂ“ se 'ndoiește că propunerile lui Malou vor fi primite de către puteri.

❦

[22 decembrie 1876]

Cu ocazia dezbaterei asupra proiectului de budget d-nul prezident al Consiliului de Miniștri au ținut un cuvânt ce cuprinde un șir de prețioase adevăruri, de mult cunoscute de noi, dar pentru a căror răspândire a trebuit, se vede, mai mult de zece ani. Răposatul Marțian în Analele statistice, Titu Maiorescu în critica direcției culturei române, d. Ioan Ghica în Convorbirile economice, Teodor Rosetti în articolul „asupra progresului la noi“, M. Eminescu în discursul public „asupra influenței austriace“ au arătat cu toții că primirea formelor de cultură ale străinătăței fără bazele economice și cuprinsul ecuivalent se soldează cu mizeria claselor muncitoare. Ne pare bine că aceste cuvinte au ieșit din gura unui bărbat atât de popular în toată românimea, că tocmai d. Brăteanu a întrebuințat pentru artificiala stare socială a românilor expresia tropică de comedie tradusă din franțuzește.

Deie Domnul ca sistemul privirei pozitive și mai cu samă acela al descărcărei generale să nu vie prea târziu.

Reproducem din discursul d-lui Brăteanu toate pasagele cari caracterizează vina cea mare a generației trecute care, orbită de civilizația străină, a crezut că, introducând formele esterioare ale ei, i-a introdus totodată și cuprinsul. Acest cuprins nu se realizează decât prin muncă. Nici ziare, nici legi, nici academii, nici o organizație asemănătoare cu cele mai înaintate nu sunt în stare de a înlocui munca și o stare de lucruri care nu se întemeiază pe ea e o fantasmagorie care va dura mai mult sau mai puțin, dar se va preface în fum la suflarea recei realități.

Acuma începe a se preface în fum. Fi-vom destul de tari de a suferi această operație, această amputare a clasei scribilor din viața publică, Fi-vom destul de drepți pentru a depărta reputațiile uzurpate și nu meritul adevărat? Vom fi în stare a deosebi puterea adevărată de semidoctismul de rând în toate aceste reduceri ce se vor propune? Aceasta e întrebare demnă de Hamlet și a cărei dezlegare ne-o va da numai viitorul.

❦

REVISTA TEATRALĂ

[22 și 24 decembrie 1876]

I

Despre trei reprezentații avem să dăm samă și anume despre cele a pieselor „Cerșitoarea“, „Paza bună trece primejdia rea“ și „Ucigașul“.

Piesele nouă se urmează așa de repede una după alta încât ne mirăm cu drept cuvânt de memoria actorilor, cari trebuie să 'nvețe pe de rost două-trei piese pe săptămână, precum și de ansamblul care merge strună, cu toată repejunea punerei în scenă a repertorului.

Direcția, țiind samă de gustul publicului de duminecă, dă în aceste zile piese de spectacol în câte cinci acte, adică romane dramatizate. Deși în principiu protivnici acestor piese, cari reprezintă dramatizarea tuturor cazurilor prevăzute și pedepsite de articolele respective ale codului penal, totuși trebuie să-i dăm drept direcției că urmează gusturile publicului și s-o spunem verde că teatrul, chiar așa cum este, e prea bun pentru publicul nostru. Căci într-adevăr un public care strâmbă din nas îndată ce vede repetându-se de două sau trei ori o piesă bună și așteaptă cu nerăbdare tot lucruri nouă crezând pe actori cai de poștă, un public ce aplaudează piesele rele și primește cu multă răceală pe cele bune, care prin eventuala sa nepăsare silește pe direcție să deie trei piese nouă pe săptămână, un asemenea public pierde dreptul de-a avea un teatru bun și ne mirăm cum de actorii, demoralizați, pun asemenea muncă de salahor unde orice idee de arte dramatică e subordonată trecătoarei petreceri, își mai dau atâta silință, deși știu încalțe rolurile.

Noi nu ne speriem de-a supăra pe cetitor cu aceste cuvinte. Nu lingușim pe nimenea, pentru că nu suntem în stare de-a spune neadevărul, iar

adevărul este singura rațiune de-a fi a unei dări de samă de orice natură. Cu pericolul dar de-a nu fi aprobați de cetitor, întrebăm ce piesă este aceasta: „Cerșitoarea“? Ce roman de mansardă a slujit drept plan acestei drame, în unele părți de-a dreptul respingătoare? Nici un caracter natural de la început pân-la sfârșit.

Fierarul, natură *nobilă,* care lucrează totdeauna după codul duelgiilor; femeia lui, care fuge cu un conte, natură nobilă, care espiază până la sfârșit greșala ei și se-ntoarce oarbă, urâtă, însă pocăită în brațele bărbatului; contele, cicisbeo al femeiei fierarului, natură *nobilă,* care nu refuză a-i da acestuia satisfacere tot după codul duelgiilor; mama fierarului, natură *nobilă,* contesa pe care a dădăcit-o, estremamente *nobilă,* servitoarea, o bunătate de femeie, ucenicii fierarului item, fetița cea de 6 ani, *virtutea încarnată,* păstorul luteran, un *adevărat apostol,* și toate aceste într-o dramă în care se petrec lucruri grozave. Această piesă curioasă este un infern plin de îngeri și de oameni de treabă.

Ce sunt aceste caractere boite cu albeața morală, unse cu badanaua nobleței de suflet?

Apoi ce să mai zicem de *providență,* care joacă rolul de mașinist. Când mama are să-și vadă copila, un fulger providențial o orbește; când copila are să să roage pentru sufletul mamei, o mână providențială surpă bolta bisericei; când oarba se aruncă în râu, un păscar providențial o mântuie de moarte.

„Nici o situație care nu rezultă din conflictul caracterelor nu este admisibilă“ — regulă veche. Mașinistul providențial, deus ex machina, n-are ce căuta în drame. În fine, ce e toată povestea asta băbească, fără nici o verisimilitate, făcută pentru ca să spărie copiii și învârtită împrejurul unui adulteriu? Răutatea și perversitatea omenească au rămas să fie reprezentate — prin cine? Prin niște saltimbanci caraghioși. Egoismul omenesc, acest sâmbure al răului, acest nerv al caracterelor, care s-a 'ntrupat mai bine și mai perfect sub frumoasele obrazare de bronz ale cezarilor decât sub mutra de capră a unui satir, acest egoism este reprezentat printr-un măscărici. Toți ceilalți, afară doar de contele în unele momente slabe, sunt niște îngeri.

Piesa a fost jucată bine. Fierarul (d-nul Galino), sora lui de lapte (d-șoara Dănescu), mama (d-na Evolschi) n-au ieșit din cadrul acestei povești rele; au făcut ce au putut din rolurile lor imposibile. Nu tot astfel d-na Stavrescu. D-nia ei a vrut să deie relief acestui nonsens dramatic, să iasă din cadru afară prin jocul său de scenă, au jucat deci cu atâta barbară cruditate,

mai ales ca oarbă, cu grimarea de om mort, cu ochii adânciți și vineți în cap, încât nu inima — stomahul ni s-a întors la această priveliște. Pentru D-zeu! Nu tot ce e natural e frumos. Aceasta trebuie să fie regula de aur a tuturor artiștilor, fie ei poeți, fie pictori, fie muzicanți, fie actori. Deși aceste drame de bulevard tratează în genere încălcările codului penal și boalele trupești, încât adevăratul lor loc este temnița și spitalul, iar nu teatrul, deși în teatrul de bulevard am văzut piese a căror eroi sunt gheboși, surzi, muți, orbi, hectici, nebuni, idioți, totuși nu credem că reprezentarea crudă și realistă a slăbiciunilor trupești este menirea artei dramatice. E drept că dintre toate infirmitățile numai două nu jignesc spiritul dramatic, dar numai prin liniștea care o inspiră: orbia și nebunia. Amândouă aceste le vedem reprezentate în tragediile celor vechi și în operele celui mai mare poet: în *Regele Lear,* în *Hamlet,* a lui Shakespeare.

Orbia răspândește liniște fericită pe față, o espresie de tristă și totuși senină resignațiune, un orb are asemănare c-un dormind sau c-un sfânt. Nu numai atâta. Cine nu vede lumea dinafară trăiește numai înlăuntrul sufletului său, de aceea aerul de înțelepciune al orbilor, de aceea și cei vechi și-l închipuiau orb pe Homer, de aceea legenda spune că Ossian a fost orb. Dar, pentru a fi frumos, orbul trebuie să fie liniștit. Un orb agitat de spaimă sau de patimi este un spectacol penibil.

Tot astfel nebunia reflexivă și numai aceasta este într-adevăr dramatică. Nebunii lui Shakespeare sunt adevărați înțelepți. Cuprinși de o idee fixă, ei esprimă în maxime paradoxale adevăruri vecinice, dar aceste idei paradoxale, pe care omul cuminte le esprimă c-un fel de agitație, nebunul le spune liniștit, ca un ce cu totul firesc.

Antiteza la cel întâi este: seninul ochilor minții și întunericul ochilor trupului; antiteza la cel de al doilea sunt maximele de înțelept în gură de nebun, dar aceste antiteze nu se luptă, ci se-mpreună în liniște, din care cauză aceste infirmități — singurele însă — nu jignesc simțul estetic. Un nebun sau un orb agitat sunt o priveliște penibilă, urâtă, și mai urâtă încă când actorul îi reprezintă cu toată cruditatea realității.

În toată piesa a fost un singur moment dramatic. Tocmai de ziua fetiței fierarului sosește vestea că muma ei a murit. Scena cu crepul negru între fierar și mumă-sa e singura care trezește în privitor simțăminte într-adevăr omenești; tot restul piesei e calculat pentru a băga în boală pe privitor.

Noi se 'nțelege că nu dăm vina direcției pentru alegerea acestei piese. Avizată a susține o trupă îndestul de numeroasă, ea este silită să recurgă la

piese scrise în direcția gustului public; de aceea, dezaprobând cu desăvârșire acest gen de opere dramatice, întemeiete sau pe crime comune sau pe boale trupești, recunoaștem totuși că direcția și actorii își dau toată silința, în marginele pe cari le impun nevoile teatrului românesc.

II

Am arătat în rândul trecut scăderile romanelor dramatizate, vorbind în pilda cazului concret al „Cerșitoarei“. Teoreticește s-ar putea statornici antiteza între roman și dramă astfel: romanul e gen de scriere povestitoriu, el zugrăvește ceea ce se 'ntâmplă, eroii lui sufăr fără vină lovirile unei sorți adesea străine de caracterul lor. În opul dramatic nu există întâmplare. Drama arată ce *se lucrează* de cutare ori cutare caracter conform predispoziției sale naturale. De aceea ea implică în sine *vina tragică*. Nu o vină pedepsită de articolele codului penal, căci codul lovește numai în infracțiunile pactului primit pe tăcute de societatea omenească, infracțiuni a garanției reciproce dintre om și om, cea dentâi însă nu are de obiect acest conflict între om și societate, ci acela care se naște din ciocnirea caracterelor deosebite. Toate soiurile de scriere dramatică se 'mpart numai în două genuri, din care unul e mai nalt, celălalt mai de rând: drama de *caractere* și drama de *intrigă*. Genul întâilea arată caracterele în toată curățenia și consecuența lor, al doilea le admite ca fiind cunoscute, iar conflictele se nasc din planuri premeditate, ca să zic intelectuale, a două părți opuse. În cel de întâi gen conflictul trebuie să se nască cu necesitate, ca între două puteri elementare aduse în contact, precum urmează cu necesitate esploziunea dacă arunci o scânteie într-o magazie de praf. Aduse odată în contact, caracterele se dezvoltă repede și energic, privitoriul rămâne uimit, nu de ceea ce se 'ntâmplă, căci aceasta o poate ghici mai totdeauna, ci de espresia curată, străvăzie a caracterelor omenești, cari-n viața comună se ascund sub masca convențiilor sociale. Astfel în tragediile lui Sofocle știm de mai nainte ce are să se 'ntâmple, dar caracterele sunt cristalizate și ne uimesc prin teribila lor consecuență, până sunt înfrânte prin ele înșile, urieși ce cad sfărâmați sub propria lor greutate. Drama de intrigă consistă nu atâta în conflictul a două caractere, ci în acela a două planuri opuse. Aicea publicul privește cu mult mai mare interes desfășurarea, căci el poate ghici ce se petrece în inima unui om, nu însă ce se petrece în capul lui. În acest al doilea gen spaniolii și francezii au ajuns foarte departe; cel

dentâi e reprezentat din veac în veac de câteva genii izolate, în vechime de tragicii greci, în vremea nouă de Molière și Shakespeare, și în cazuri izolate în câteva alte scrieri, concepute în acele momente fericite în cari, după spusa unui scriitor, fiecare om e un geniu.

Tot ce se abate de la aceste două norme generale e greșit.

Aceste premise, trecem la a doua reprezentație, despre care avem să dăm sama. În beneficiul d-șoarei Dănescu s-a reprezentat piesele: „Doi surzi“ și „Paza bună trece primejdia rea“. Piesa întâia e, se înțelege, din seria celor greșite, căci conflictul se naște dintr-o infirmitate fizică: surzenia. Dar este o farsă destul de plăcută, bine condusă și a fost și bine jucată. A doua: „Paza bună trece primejdia rea“ este o comedie de intrigă, în stagiunea aceasta a treia piesă bună. Celelalte au fost „Revizorul general“ și „Caterina“. Planul femeiei unui fierar de-a scăpa pe nevasta unui marchiz de urmăririle adoratorului ei succede până la un punct oarecare. Rolurile fierarului (d. Bălănescu), a femeiei lui (d-șoara Dănescu), a surorei marchizului (d-na Sarandi) au fost cu deosebire bine executate. Celelalte asemenea, numai pe d-na Conta am sfătui-o ca să vorbească mai natural. D-nia ei vorbește mai totdeauna c-un ton îngânat și sentimental. Cu toate că suntem plecați a ținea în samă împrejurarea că D-nia ei s-a suit de curând pe acele scânduri, cari după proverb „însemnează lumea“, totuși n-am crezut de prisos a descoperi scăderi cari, cu puțină silință, se pot evita. Ceea ce constatăm cu plăcere este că d-șoara Dănescu pe zi ce merge devine o actriță mai bună, promite a deveni o artistă în puterea cuvântului. Publicul are cuvânt să fie îndrăgit de tonul cu totul firesc, niciodată afectat cu care d-nia sa vorbește, fie scenele sentimentale, fie vesele. Acesta e titlul său de superioritate față cu celelalte colege (esceptând se 'nțelege pe d-na Sarandi, care nu cade niciodată în greșala vorbirei afectate). Un danț executat între acte a plăcut asemenea și a fost jucat cu vervă. Numai numele „romano“ nu ni convine. Voiește poate izvoditorul acestui danț să ne 'nobileze numele nostru, care sună destul de bine: român și românesc?

Comedia „Paza bună“, fiind escelentă în feliul ei, credem că direcția ni va face plăcerea de-a o mai reprezenta de câteva ori. Prin piesele bune se formează un capital stabil — pentru direcție, „repertoriul“, și pentru actori, „rolurile“; prin piesele bune se capitalizează munca, altfel foarte trecătoare, a actorului. Dacă teatrul românesc n-au ajuns până acuma la o dezvoltare mai mare, cuvântul a fost că, din cauza esclusivismului câtorva reputații, din cari cele mai multe uzurpate cu nedrept, n-au fost cu putință crearea

unui repertoriu de piese care să intereseze prin caracterele lor, nu numai prin romanticitatea întâmplărilor.

III

Dumineca trecută s-a reprezentat din nou o dramă de spectacol, „Ucigașul“, tot de soiul Cerșitoarei, dar scrisă cu mult mai mult talent, c-un plus în cazuri criminale, dar c-un binefăcător minus în cazuri providențiale, încât mașinistul a fost scutit de-a juca după culise rolul „bunului Dumnezeu“. Ba chiar un caracter am observat în această dramă, pe Mardoș. Mardoș e un sanguinic escelent, o adevărată fiară din pustii, cu toată sălbateca sete de luptă și de sânge. El e înfrânt prin sine însuși, prin vehemența și adâncimea simțirilor lui. Natură puternică, el urăște cu putere, dar și iubește cu putere, nimic pe jumătate. A doua încercare de caracter este servitoriul fatalist, un „lasă-mă să te las“ credincios ca un animal domestic. Scene cari jignesc simțul estetic sunt și aici destule. Astfel scena din urmă a actului întâi, deși se ține de intrigă, e de-a dreptul nesuferită — și nu putea fi altfel, căci s-arată paragrafele procedurei penale în fața unei moarte. Jocul peste tot a fost bun. D. Galino (eroul serei) a jucat pe Mardoș, d-șoara Dănescu a vorbit și jucat natural chiar în scenele cele mai viforoase, d. Bălănescu au interpretat cu o plăcută naivitate pe servitorul fatalist, celelalte roluri au fost jucate asemenea cât se poate de bine. Piesa mai poate merge de câteva ori. Limba traducătorului e din norocire ferită de galicismi.

❦

BIBLIOGRAFIE

[24 decembrie 1876]

Atragem atenția cetitorilor asupra anunțului librăriei Socec et comp. Frumoasele ediții ale acestei librării, autorii aleși a căror scrieri au apărut pân-acuma (C. Negruzzi, V. Alexandri) ne dau dreptul a crede că întreprinderea, desigur costisitoare, a librăriei, va fi aprețuită și încurajată de public, mai ales că procurarea operelor lui Alexandri sau a lui C. Negruzzi ar trebui s-o facă fiecare în interesul său propriu. Astăzi când ziare, profesori, ba până și o academie și-au pus în cap să stâlcească graiul românesc, singurul liman și adăpost împrotiva limbei păsărești practicate de

gazetari ș.a. sunt fără îndoială scrierile celui mai bun prozaist român (C. Negruzzi) și a celui mai mare poet al nostru, V. Alexandri. A treia parte a operelor complete ale acestui din urmă (Proza) vine în prezilele Anului Nou, încât fiecine care stă la îndoiala ce prezent potrivit ar putea să facă cutăruia ori cutăruia nimerește mai bine dacă cumpără scrierile editate de librăria Socec. Păstrându-ne pentru altă dată plăcerea de a da sama mai pre larg despre aceste cărți, adaogem numai că ele se află în depozit la d. Dimitrie Daniel, librar, Ulița Mare, Iași.

❦

MINCIUNI CU OCHI

Sub titlul *Jidovii în România, „Pester Lloyd“* de la 3 ianuarie scrie următoarele linii, cu data din București.

Aici pe fiecare zi sosesc sute și sute de familii jidovești de pe Milcov, familii pe cari prefectul Nerone Lupașcu le-a maltratat cu propria sa mână, silindu-se astfel a-și părăsi vetrele și lucrurile. În van le-au fost rugămintea să li se permită a-și lăsa lucrurile în locuințele părăsite până când vor putea să și le ridice și să și le transporte în alte părți; această voie li s-a refuzat în mod categoric. Mai mult decât atât. *Locuințele lor au fost violate, ușile au fost sparte cu forța și lucrurile bieților nenorociți au fost azvârlite în stradă. Iar populația creștină,* considerând aceste lucruri drept avere fără stăpân *le deprădează* și și le apropriază, fără nici un scrupul sau rezistență. *Suferința nenorociților bătrâni, femei și copii aruncați pe stradă* și jertfiți gerului și foamei este nedescriptibilă.

Nu-i minune. Redactorii de la Pesther Lloyd, evrei, de la Neue fr. Presse, item, de la Journal des Débats, item, ba ni se pare că și secretarul de stat de la ministeriul italian de esterne e… evreu.

DIN „CURIERUL DE IAȘI“: 1877

❦

[5 ianuarie 1877]

Conflictul cu Turcia pare a fi înlăturat. După ziarele care stau în relații intime cu cabinetul de astăzi, atât puterile cât și Poarta au recunoscut legitimitatea protestului din partea guvernului M. Sale Prea Înălțatului Domn în contra articolelor 1, 7 și 8 ale constituției turcești. Reprezentantul Austriei și cel al Germaniei au primit de la guvernele lor aviz de-a susținea rezervele cabinetului român față cu constituția otomană. Deși până acuma nu cunoaștem actele autentice cari s-au preschimbat cu ocazia acestei semințe de conflict, totuși se aude că guvernul s-a declarat nemulțămit cu satisfacerea evazivă ce i-a dat-o Înalta Poartă. Acea satisfacere consistă în asigurarea negativă: că Turcia n-are de gând să calce tractatele internaționale.

Unele din ziarele bucureștene, precum și presa „credincioasă constituției“ din Austro-Ungaria, susțin că acest conflict l-au căutat românii pentru ca să se poată arunca în brațele Rusiei, adică că am căuta cum s-ar prinde nod în papură.

Noi credem că aceste aserțiuni sunt scornirile acelora ce n-au alt de lucru. Că e prea cu putință ca România să fie târâtă în conflictul oriental e drept, dar că cineva ar căuta într-adevăr să încurce ițele nu-i adevărat.

Altfel răspunsul lui Savfet Pașa, deși negativ, pare a fi destul de conciliant. În el se asigură că Poarta n-a avut niciodată intenția de a modifica poziția escepțională de care se bucură România în puterea tractatelor sale și că constituția otomană nu atinge nici într-un fel drepturile recunoscute ale României. Cât privește cele șapte puncte din memorandul român, Poarta au și recunoscut cinci din ele.

Dar noutatea cea mai însemnată a zilei este că Germania, care în ultimele ședințe luară (sic) o poziție foarte energică, ar fi plecată a se apropia de Poartă, pe baza independenței României, care ar servi de barieră sub garanția Germaniei.

❦

[5 ianuarie 1877]

Bugetul pe anul curent se dezbate cu greu din legăturile ce le are cu legile organice a serviilor publice.

Pare a se fi răspândit în genere ideea că sunt prea mulți amploiați în toate ramurile și că se pot face ștergeri cu ghiotura fără a se atinge mecanismul administrației materiale și juridice a țării. Noi din parte-ne avem opinia că la prima vedere și pe dibuite e greu, de nu imposibil de a deosebi sinecurele de posturile acelea cari îndeplinesc un serviciu real. Iluzia că cutari posturi ar fi de prisos se naște din împrejurarea că oamenii însărcinați cu ele nu pricep nimic din ceea ce au să facă.

Oare dacă subprefecții ar ști a administra ar fi ei de prisos? Căci administrația cere cunoștințe speciale de economie națională, finanțe și statistică, pe lângă cunoștința legilor țării. Dar un subprefect care nu știe importanța unei date statistice nu știe să distingă o dare comunală ruinătoare de una productivă, nici o șosea de utilitate secundară de una de absolută trebuință: un subprefect care irosește în lucruri de prisos puterile vii ale poporului e de-a dreptul stricăcios. Sub regimul vechi subprefecții drept că nu erau lucru mare, dar, pentru plata minimă ce-o căpătau, ei îndeplineau o funcție administrativă bine hotărâtă. În epoca de atârnare economică, în care ușor se putea ca țăranul supraocupat cu munca boierescului să lese să 'nțelenească ogorul propriu, subprefecții îngrijeau deci ca fiecare țăran să-și aibă ogorul său propriu pe deplin cultivat. Deși starea de lucruri nu era nimic mai puțin decât invidiabilă, deși țara era guvernată de-o clasă de privilegiați care în mare parte nu meritaseră prin nimic privilegiile lor, totuși oamenii domniei, răi buni cum erau, cercau a aduce în armonie interesele esclusive ale clasei dominante cu cele ale clasei muncitorilor. Acest simțământ al statului, al armoniei intereselor s-a pierdut cu desăvârșire astăzi, când statul e astfel constituit încât poate fi condus în mod unilateral de reprezentanții unei singure clase sociale, esclusive prin natura ei. Ne abținem de la o dezvoltare mai pe larg, care sub pana noastră ar deveni un studiu întreg asupra însemnătății administrației în țări în care bunul trai al claselor muncitoare și emanciparea lor de sub presiunea capitalului bănesc și fonciar e ținta de căpetenie a statului.

❦

TURCIA

[5 ianuarie 1877]

Până acuma conferința europeană în Constantinopole nu are de înregistrat nici un succes considerabil. Se zice că, lipsa de rezultate odată constatată în mod oficial, toate puterile mari își vor retrage pe reprezentanții lor la Constantinopole. Poarta cu toate ocaziile stăruiește asupra constituției sale. Astfeli o cesiune de teritoriu Serbiei și Muntenegrului nu se împacă cu art. 1 al constituției. Delimitarea provinciilor slave nu se poate primi din cauza împotrivirei populației turcești și grecești. Poarta concede punctul în privirea cantonamentului trupelor, se împotrivește însă la formarea unei jandarmerii; miliția de indigeni e periculoasă din cauza conflictelor ce s-ar putea naște între turci și creștini; apoi refuză clauza numirii guvernărilor cu concursul ambasadorilor și a comisiei; asemenea delimitarea veniturilor fiscale din provinciile slave (fiindcă contrazice drepturile de suveranitate a Porții), tot așa introducerea unui sistem deosebit judecătoresc în provinciile slave fiind în contrazicere cu spiritul constituției. Ziarul rusesc „Golos“, discutând situația, crede (nu fără cuvânt) că Poarta își bate joc de toată conferința europeană. Gazeta e de părere că simțământul de onoare a Rusiei cere ca să nu se lungească pertrătările zadarnice, ci să se ieie odată măsuri energice. Cu cât mai energic va procede Rusia, cu atâta mai asigurată va fi pacea.

În fine știrea cea mai nouă a *Agenției Havas* e următoarea:

Cea din urmă comunicare ce se va face de către plenipotenți în ședința de luni va fi un rezumat atenuat al cererilor formulate de puteri. Câteva puncte ar fi chiar părăsite. Nu s-ar face mențiune despre escorta de jandarmerie, despre cantonarea trupelor în fortărețe, despre împărțirea Bulgariei în două provincii. Atribuțiunile comisiunii de supraveghiare ar fi împuținate. Aprobarea puterilor pentru numirea guvernatorilor n-ar fi cerută decât pentru întâia dată. Plenipotenții par a fi de părere că turcii vor adera la această comunicare.

❦

FOAIE NOUĂ

[5 ianuarie 1877]

Colectorul literar pentru ambele sexe iese o dată pe săptămână în Piatra sub administrația d-lui N. Miculescu. Cuprinsul broșurei no. 1 este:

Misiunea profetului Moisi, traducere din Schiller; Dama cu mănușa neagră, traducere din Ponson du Térrail; Miss Mary sau institutricea, trad. din Eugene Sue, și anecdote.

N-am încuviințat niciodată literatura frumoasă a traducțiunilor, mai ales acelora de pe texte de o valoare îndoielnică. Scrierea lui Schiller e lipsită de merit istoric și sufere de boala de care sufăr toate scrierile acestui autor german, de „cosmopolism“; Ponson du Térrail, un autor nesănătos de povestiri de senzație, făcute ca să sparie babele și copiii; Eugene Sue, în fine, are mai mult talent, dar e un scriitor cu cotul, pentru care producția devenise meserie. Acesta este întâiul punct de vedere; al doilea este că traducerile unor aseminea scrieri nu îmbogățesc ci corup literatura; ele mai sunt o încurajare a lenei intelectuale, căci traducerea unor scrieri fără valoare este munca cea mai ușoară, care dispensează pe scriitor de la producere proprie și de la cumpănirea terminilor. O traducere din Shakespeare, din Molière sau din Goethe e un merit, căci formă și înțeles sunt atât de îngemănate, încât traducătorul trebuie să cumpănească cuvânt cu cuvânt și frază cu frază; o traducere din Ponson du Térrail sau din proza lui Schiller e o jucărie pe care și-o poate permite orice gimnaziast.

Dar la dreptul vorbind, la Piatra, într-un ținut muntos, plin de legende, de proverbe, locuțiuni, apoi de localități istorice, *Colectorul* nu găsește ce să culeagă? Un muntean de baștină, născut aseminea în ținutul Neamțului, e Ioan Creangă. Citit-au vreodată Colectorii pe Dănilă Prepeleac, pe Soacra cu trei nurori și altele, ca să vadă care ar trebui să fie izvoarele din cari să se inspire și cum vorbesc și se mișcă ținutașii din Neamț?

Foi literare în provincie ar putea să facă un serviciu nemăsurat literaturei și lexiconului român. Limba de rând a ziarelor politice amenință a îneca, ca buruiana rea, holda limbei vie a poporului. Afară de aceea, cu propășirea realismului modern, se șterg legende și povești, proverbe și locuțiuni, adevărate nestimate ale gândirei poporului românesc. Dacă acele foi ne-ar da icoana locului prin culegerea exactă a formelor caracteristice ale gândirei poporului, ele ar fi neprețuite. Dar traduceri din franțuzește sau din nemțește a unor producte nesănătoase? Cui folosesc? Ele întăresc numai ideea falsă că poporul în două mii de ani n-a avut nici limbă și cugetare și că aceste două trebuiesc plăsmuite în mod meșteșugit de către o anume academie.

❦

TRIUMFURI IEFTENE

[5 ianuarie 1877]

Domnișorii de la universitatea din Pesta cari, însoțiți de veselia generală a popoarelor, s-au dus la Constantinopole ca să înmânuie spada de onoare lui Abdul Kerim s-au îmbarcat după cum se știe sub o ploaie de mere murate și de ouă cu dulce miros, până în fine au ajuns în Bosfor. Aicea au fost primiți în mod splendid cu o ploaie de fraze de înfrățire și cu iperbole istorice care n-au lipsit de a face efectul cuvenit. Sava-Pașa, vrun turc bătrân și bun la inimă, care știe cât de frumos se 'mparte pământul cu gura, le-au urat bun sositul cu următoarele darnice cuvinte: „Lumea veche piere, lumea nouă e a ideilor liberale, adică a *d-voastră*“. Majestatea Sa Sultanul stătea salutând la fereastră — mase colosale de oameni aclamau ca vijelia mărei cu strigăte de „Eljen“ pe bravii tineri, iar de pe corăbii glasuri inmiite începură (unison?) cântecul Padișah *um cioc iașah* — c-un cuvânt toți îi îmbrățoșau cu lacrimele 'n ochi. Par nobile fratrum.

❦

EVREII ȘI CONFERINȚA

[9 ianuarie 1877]

I

O seminție care câștigă toate drepturile fără sacrificii și muncă e cea evreiască. **La** orice popor drepturile publice și private au fost rezultatul unei munci seculare și a unor sacrificii însemnate. Dacă exista aristocrația, cu prerogative deosebite, acestea erau compenzația muncii războinice; dacă țăranii, cari pretutindenea au fost aserviți, au izbutit în urmă a se vedea stăpâni pe bucățile lor de pământ, aceasta a fost oarecum răsplata pentru că în vremi trecute ei singuri au purtat greutatea instituțiilor; dacă partea clerică s-a bucurat de prerogative, ea a și împlinit o sarcină de cultură, pe care, în împrejurările date ale evului mediu, nu le putea îndeplini o clasă de raționaliști.

Clerul au dezbătut popoarele nouă ale Europei din mrejile unor credințe și obiceiuri în cari puterea fizică jucă cel întâi rol, căci dovedit este că atât zeul suprem al germanilor ca și cel al celților și al slavilor au fost un D-zeu al războiului, al sângiurilor, un D-zeu al puterei brute. Îmblânzirea treptată a lumei nouă este un netăgăduit merit al religiei creștine; afară de aceea ea a mai fost și păstrul culturei antice.

Ce servicii au adus omenirii îndărătnicul și egoistul neam evreiesc? Ocupându-se pretutindenea numai cu traficarea muncii străine, alegându-și de patrie *numai* țările acele unde prin deosebite împrejurări s-a încuibat corupție, ei urmează în emigrația lor pe pământ tocmai calea opusă omenirei întregi. Căci neamurile reîntineresc dinspre răsărit la apus. Evreii merg dinspre apus spre răsărit. Pe când țările romanice reînvigoresc prin migrarea popoarelor germane ce curseră din răsărit, Germania însăși ajunge la mărirea de astăzi prin energia unei rase slave germanizate, America înflorește prin colonii europene cari toate urmează marea cale a soarelui, evreul trece din Germania în Polonia, din Polonia în Rusia, din Austria în România și Turcia, fiind pretutindenea semnul sigur, simptomul unei boale sociale, a unei crize în viața poporului, care, ca la Polonia, se sfârșește câteodată cu moartea naționalității.

Dar oare în ce constă corupția socială, acest element care-l atrage pe evreu c-o putere elementară? Ea consistă în desprețul *muncii,* care cu toate acestea e singura creatoare a tuturor drepturilor. Când munca unei clase într-un popor numai ecuivalează drepturile de care ea se bucură, atunci acea clasă e coruptă, atunci ea trăiește din traficul unei munci străine, atunci ea samănă cu evreul, care nicăiri nu face altceva decât precupețește lucrul străin.

O nație ca a noastră, unde cine știe a scrie și a citi a contractat deja privilegiul de a fi funcționar al statului, trebuie să se aștepte ca funcțiile ei vitale, cari se întemeiază pe muncă, să găsească — de nu o suplinire — cel puțin un surogat în meșterii și neguțitorii răi pe cari străinătatea îi zvârle din sânul ei ca pe niște elemente netrebuincioase.

Dar o dată stabilit că la imigrarea evreilor vina e în parte și a noastră, care am crezut că fără o muncă ecuivalentă putem introduce la noi toate formele de cultură occidentală, băgând în ele scribi de rând, oameni fără știință de carte sau cel mult advocați, revenim la evrei și-i întrebăm — nu de ce spun minciuni prin gazetele străine, căci minciuna este spiritul negrei speculații — ci de ce se plâng?

În Austro-Ungaria ei au toate drepturile posibile și imposibile, de ce vin la noi? În Rusia sunt egali cu rușii — de ce vin la noi? În Turcia le zâmbește egala îndreptățire — ce caută la noi? Au n-au știut ei sub ce *condiții numai* pot trece în România? Au n-au știut că în această țară nu pot fi decât cel mult suferiți, că această țară, din nefericire pân-acuma locul de luptă între roiurile Răsăritului și așezările Apusului, au ajuns să răsufle și că e sătulă de stăpâni pentru a nu mai voi stăpâni evrei?

Ni pare rău de acei puțini evrei cari, prin valoarea lor personală, merită a forma o escepție, dar restul …? Prin ce muncă sau sacrificii și-a câștigat dreptul de a aspira la egalitate cu cetățenii statului român? Ei au luptat cu turcii, tătarii, polonii și ungurii? Lor li-au pus turcii, când au înfrânt tractatele vechi, capul în poale? Prin munca lor s-a ridicat vaza acestei țări, s-au dizgropat din învăluirile trecutului această limbă? Prin unul din ei și-au câștigat neamul românesc un loc la soare? De când rachiul este un element de civilizație?

Prin legea monopolului băuturilor spirtoase s-au hotărât ca numai alegători în comună să poată fi cârciumari la țară. Cu drept cuvânt. Ce garanții poate da o venitură, un nimene, un sudit chezaro-crăiesc că băuturile nu vor fi falșificate, cum și sunt, deci stricăcioase sănătății. Deja deputații țărani din adunarea adhoc s-au plâns prin memoriul lor că acești oameni li otrăvesc băuturile, prefăcând zilele de odihnă legiuită în zilele de omorâre lentă și sigură.

Astăzi, când un prefect oprește de la acest trafic pe un evreu, Pesther-Lloyd, organ redactat de evrei și după el Journal des Debats (item) descriu scene sălbatice din Turkestan ca petrecându-se în România. Fie liniștiți. Un fir de păr din capul suditului chezaro-crăiesc n-a fost atins de nimenea, nici averea lui mistuită de mânele populației românești.

Un agent al guvernului unguresc zvârle dintr-o școală zidită de români băncile afară, esmite pe învățător și pe preot, își bate joc de un sat de grănițeri cari de pururea au luptat pentru Casa de Austria, cărora Maria Terezia le-a cusut cu mâna ei proprie o flamură cu inscripția „Virtus romana rediviva“, — făcut-au caz presa austriecească de aceasta? Nici vorbă. Dar un prefect în România cutează a opri pe un evreu de a vinde băuturi spirtoase într-un sat? Persecuție, pradă, nelegiuire.

Se 'nțelege. Punând o dată mâna pe presa europeană, care în genere nu mai are de țintă luminarea, ci escitarea urelor între clase și popoare, ușor li-e să spună orice minciună patentă. Publicul cafenelelor, blazat de

ipercultura europeană și setos de noutăți de senzație, găsește plăcere în citirea monstruozităților ce se vor fi petrecând în România. Evreii fac din jurnalistica europeană ceea ce au făcut din băuturile spirtoase la noi — otravă. Ei au încercat a otrăvi și literatura germană cu acele scrieri pe cari oamenii c-un simțământ mai firesc le numesc francezo-ebraice, ci au introdus ușurința pariziană în discuțiile cele mai grave, veninul în relațiile sociale; în Austro-Ungaria sumuță popor contra popor, în Germania confesie contra confesie și ginte contra ginte. Evreul care redigează Pester-Lloyd și sumuță pe maghiari contra germanilor și a celorlalte naționalități este acelaș care prin Neue freie Presse sumuță pe germani contra maghiarilor. În toate țările țin cu cel tare, niciodată cu cel apăsat, și se unesc cu acela întru traficarea și esploatarea puterilor pozitive ale poporului.

Prigoniți n-au fost la noi evreii niciodată. Restricțiuni juridice au existat pentru ei totdeauna, dar nu din cauza religiei. Ștefan-Vodă cel Mare întărește câtorva evrei, veniți din Polonia, libertatea confesiei, dreptul de a-și clădi sinagoge, un drept pe care turcii, așa-numiții noștri suverani, cari de pe la 1560 au început să ne calce tractatele nu l-au avut niciodată, deși confesia mozaică e pentru spiritul ascetic și îngăduitor al religiei creștine tot atât de străină ca și cea mahometană. Afară de aceea aveau dreptul liberei negustorii cu manufacturi străine, — dar aicea se mărginea totul și așa ar fi trebuit să rămâie. Meseriași și proprietari nu puteau fi, căci proprietatea emana de la domnie și era strâns legată cu contribuția de sânge, la care nimeni nu i-a poftit, nimene nici când, și de la care, chiar când îi poftești, știu a se sustrage, făcându-se sudiți austriecești, deși sunt născuți în România din supuși rusești și n-au văzut Austria cu ochii.

C-un cuvânt evreul nu merită drepturi nicăiri în Europa, pentru că nu muncește; iar traficul și scumpirea artificială a mijloacelor de trai nu este muncă, și aproape numai într-aceasta conzistă a evreului. Evreul nu cere, ca clasa de mijloc din secolul al XVII, libertatea muncii productive, ci libertatea traficului. El e vecinic consumator, niciodată producător și desigur că numai cu foarte rară escepție se va găsi într-adevăr câte un evreu care să producă. Dacă e meseriaș, e superficial, lucrează numai pentru ochi. De aceea chiar la noi, unde împrejurările ar trebui să-i silească la muncă, vom găsi că ei reprezintă meseria superficială. Cel mai solid meseriaș e și aici în țară românul sau germanul sau cehul, niciodată evreul. El reprezintă concurența nesănătoasă a muncii rele, superficiale, cu munca dreaptă și

temeinică. „Ieftin și rău" e deviza evreului până ce ruinează pe lucrătorul creștin, „scump și rău“ e deviza lui când rămâne stăpânul pieții.

Drept că înmulțirea evreilor în țările noastre au mers mână în mână cu reformele în senz liberal, că acestea au ajutat înmulțirea furnicarilor. Deja „regulamentul organic“, care a pus ciocoimea alături cu boierii vechi, dându-i o egalitate de drepturi pe care n-o merita, au făcut ca fiecare din acești noi aristocrați cari fugeau de muncă și aspirau la slujbușoare să aibă câte un asociat jidan sub forma de orândariu pe peticuțele lor de moșii; tot acel regulament au desființat *de jure* breslele, aceste clase puternice și bine constituite de meseriași. În urmă alte reforme, și mai liberale, au deschis ușa funcțiilor statului, înmulțite în infinit, tuturor feciorilor de popă și de negustori cari nu reprezentau nici avere, nici inteligență și cari găseau mai comod a trăi din funcții plătite de stat și de comune decât din munca lor proprie, din îndeletnicirea cu meșteșugul părinților lor. Astfel s-au înmulțit rușinea de muncă și proletariatul condeiului, aceasta clasă vecinic nenorocită, condamnată la celibat și la mizerie, luptând prin ură, intrigi, calomnii și vicleșug pentru pânea amară a bugetului și înecând c-o rară obrăznicie orice muncă spirituală adevărată, orice merit adevărat.

Dar ce să mai vorbim asupra acestei materii? Prin pripirea celor crescuți de mici copii la Paris ni s-au îngreuiat preste măsură lupta pentru existență, libertățile nu sunt decât tot atâtea forme de nelibertăți, căci liber nu e decât omul ce trăiește din munca productivă a mâinilor sale. Numai acela e în stare de a aproba binele unde-l vede și munca temeinică.

Dar cei cari își fac din ponegrirea meritului, din calomnie și intrigă o meserie pentru a trăi de pe-o zi pe alta, aceia, chiar recunoscând adevărul în fundul sufletului lor, căci acesta li se impune, se vor feri de a-l spune, ba vor reprezenta chiar contrariul.

E prea firesc ca în țara reputațiilor uzurpate, a jurnaliștilor fără carte, administratorilor fără știință, profesorilor fără elevi, academicianilor etc., într-o țară unde aproape toți reprezintă numai forma goală a culturii, nicidecum cuprinsul, evreii, cari samănă în superficialitatea muncii cu generația actuală din România, călărind pe fraze umanitare și egalitare pe cari le-au învățat de la noi, să ceară drepturi egale cu noi.

II

Cine știe cât de departe suntem de-a urî pe evrei — și aceasta o poate pricepe orice om cu privirea clară — acela va vedea că în toate măsurile

noastre restrictive numai dreapta judecată și instinctul de conservare au jucat singure rolul principal.

Domnia fanarioților au putrezit clasele noastre sociale; aristocrația noastră, din războinică și mândră ce era, a fost devenit în cea mai mare parte servilă, încrucișându-se cu stârpitura grecului modern, care e tot atât de șiret, dar mai corupt decât evreul de rând. Prin urmare clasa înaltă a societății noastre, care luase de la grecul constantinopolitan toată lenea, tot bizantinismul, se lasă ușor înădușită de ciocoimea ei, de fostele ei slugi, cari, fără nici o muncă meritoasă pentru societate, se urcă repede în locul vechei aristocrații, ce dedese așa de tare îndărăt. Se va găsi că lenea este caracteristică românului „ridicat“, pentru că s-au și ridicat din clase leneșe, din privilegiați mici. Rămânea deci o singură clasă muncitoare, din a cării esploatare trebuia să trăiască toată societatea română — țăranul. Dar chiar esploatarea directă era o muncă prea grea pentru aristocrația foștilor cafegii și ciubuccii, de aceea și-au introdus pretutindenea câte un asociat activ chezaro-crăiesc — câte un evreu. Acelaș proces se repetează însă. Precum ciocoimea au alungat pe boierii vechi din locul lor, tot astfel evreii, având numai dreptul de a cumpăra bunuri imobile la țară, ar lua în mâni proprietatea de mijloc, ai cărei arendași sunt deja astăzi, iar neamul românesc ar ajunge cu desăvârșire proletar.

Pericolul nu este în împrejurarea că evreii ar acapara toată proprietatea, ci într-aceea că ei *nu sunt — nu pot fi români*, precum în genere nu sunt nici pot fi germani, englezi, franțuji, italiani. De ce să ne înșelăm de bună voie, arătând că înlăuntrul altor nații ei au ajuns la cutare sau cutare grad de cultură? Nu vedem azi că simțământul de rasă e mai puternic în ei decât patriotismul, decât iubirea pentru nația în mijlocul căria trăiesc?

Nu-i vedem formând prin „alianța izraelită“ o internațională curat ebraică, după a noastră părere mai periculoasă, pentru ca mai mincinoasă, decât cea a lucrătorilor sau aceea a iezuiților? Căci aceste două din urmă reprezintă un ideal — fals ideal la amândoi, dar având fiecare partea sa eternă, dragă omenirei.

Cea dintâi se bazează pe sfințenia muncii, pe convingerea cu totul dreaptă că munca temeinică este singura îndreptățire pe acest pământ: dar pe da altă parte acelaș ideal nu recunoaște capitalizarea muncii și înnobilarea ei sub forma artei, a literaturei, a științei, cari fără acea capitalizare n-ar fi cu putință. Dacă libertatea muncii productive este motorul societății, sâmburele care-i dă consistență este capitalul. Împăcarea

între muncă și capital va fi poate grea, este poate chiar cu neputință; dar tendința ca atare rămâne în sine ideală, conformă cu religia creștină în partea ei etică. — Iezuitismul pe de altă parte consistă iarăși pe-o raționare parte dreaptă, parte falsă. Întemeindu-se pe teoria, subînțeleasă tacite, foarte pesimistă, că partea cea mai mare a oamenilor nu știe a face o întrebuințare dreaptă de puținele dramuri de crieri cu cari i-a înzestrat natura, că acea parte, lăsată în voia liberă a instinctelor sale, e roabă pânteceului și unealtă în mâinile șarlatanilor de tot soiul, care știu să-i lingușească patimile rele, iezuitismul a încercat a ținea clasele de jos într-un binefăcător semiîntuneric, puindu-și drept țintă nu cultura minții, — căci desperase a scoate trandafiri dintr-o buruiană rea și menită orbirei — ci caracterul prin credințe metafizice. De aceea se va găsi preste tot că popoarele catolice sunt mai vesele și mai frumoase decât cele protestante, tocmai pentru că această biserică au abstras de la cultura minții și au avut în vedere numai îmblânzirea, înfrumusețarea simțimentelor prin muzică, sculptură, arhitectură, zugrăvie și prin credințe care se sustrăgeau prin sfințenia lor de la orice controversă. Dar pre de altă parte aceeași școală era firește prigonitoarea aristocrației spiritului, a acelor oameni seculari la cari caracterul, oricare ar fi fost, rămânea cu totul neutralizat de enorma cantitate a creierului și cari vedeau toate lucrurile lumii în deplina lor claritate. Catolicismul n-au avut talentul de a-și asocia pe acești oameni — de aceea este și azi încălcat de o droaie de homunculi cari, bazându-se pe acele autorități persecutate de biserică, o persecută azi pe ea. Și într-aceasta a consistat partea falșă a ceea ce am numit iezuitism, pentru a caracteriza tendința politică a bisericei.

Dar ce reprezintă „alianța izraelită“ cu filialele ei din America, Anglia, Austro-Ungaria, Franța, Italia, România? Se pretinde că, fiind evreii pretutindene oprimați, această alianță are de scop să-i scape de opresiune.

Să vedem ce grozav de oprimați sunt la noi.

Comerț și capitalii în mânile lor, proprietatea fonciară urbană în cea mai mare parte în mâinile lor, arenzile de moșii în Moldova item, pe sub mână tot debitul tutunului și a băuturilor spirtoase, negoț de import și export, c-un cuvânt toate arteriile vieții economice cari se bazează pe specul? În ce consistă grozava opresiune de care se plâng? Și, dacă se plâng, de ce nu aleg alte terenuri decât România, alte țări unde sunt egali în toate cu cetățenii statului? De ce nu Austria, Franța, Germania ș.a.?

De ce? Pentru că nu există opresiune, pentru că nu există persecuție, — iar drepturile câte nu le au, nici nu le merită.

Ei singuri, cu totul deosebiți și având tendințe deosebite de popor, vorbind în familii limba germană, abonați la ziare dușmane nouă și hrănind împrotiva noastră un spirit dușmănesc și cuceritor, ei singuri nu compensează întru nimic munca poporului care-i susține. Apoi sunt totdeauna o armă a străinilor în contra noastră. Până și ungarii — care numa-n gropi nu dau de cuminți — își închipuiau într-un rând o stăpânire a Moldovei prin evrei și ceangăi, pentru că știau că evreul s-ar asocia cu orișicine împrotiva poporului românesc.

Și astăzi, când poate existența noastră e în joc, când ni se dispută drepturi seculare, emanate din capitulațiile luminaților Domni ai acestor țări, tot ei și prin uneltirea „alianților“ ni îngreuiază poziția, trecând peste capetele noastre, cerând drepturi de la străini, de la dușmanii noștri chiar.

Știu d-nealor ce i-ar aștepta în Germania pentr-o asemenea faptă, pentru gravura din „Monde illustré“, pentru articolul mincinos din „Pesther-Lloyd“, pentru apelările la străini în trebile interne ale țării? Munca silnică sau închisoarea.

De aceea vom rezuma judecata în forma unui fetva al șeicului ül-Islam zicând:

Legea zice că cine conspiră cu străinii în contra instituțiilor țării și a poporului în mijlocul căruia trăiește este un trădător.

Merită un trădător drepturi?

NU.

III

Sub titlul „închipuitele persecuțiuni în contra evreilor“ „Românul“ publică două adrese, una a delegaților societății „Românizarea“, alta semnată de vro 20 de persoane, prin cari se desmint știrile aduse de ziarele străine.

Pentru noi cea dendâi e mai importantă, căci ni arată singura cale pe care evreii vor putea s-ajungă la egalitate cu cetățenii statului român. Numai vorbind în familie limba românească, numai încrucișându-se prin căsătorii interconfesionale cu românii vor putea deveni cu vremea ajutători întru purtarea sarcinei de cultură a țării românești, numai atunci vor intra în conmembrațiunea socială a românilor și se vor preface în trup din trupul

nostru. Până atunci însă nația îi va simți ca pe ceva străin în corpul ei, ca pe un parazit care usucă măduva străvechiului stejar.

Adăogim din nou că ni pare rău de acei relativ puțini, chiar dacă s-ar compune din 2-3000, cari s-au identificat cu această țară, și totuși trebuie să se vadă în aceleași condiții de drept public cu imigranții mai proaspeți; ne pare rău de „evreii spanioli“, cari n-au nimic comun cu cei poloni, — dar fiecare poate pricepe că într-o armie străină care se apropie de noi nimeni nu va căuta să deosebească pe puținii amici, ce i-ar putea avea în acea armie. Și evreii sunt o armie economică, o rasă de asociați naturali contra a tot ce nu e evreu.

A doua adresă spune adevărul, că evreii trăiesc în România fără a li se cauza nici cel mai mic rău, căci nu pot fi numite rele decât cele pozitive, iar nicidecum restricțiuni despre cari fiecine știe că constituiesc singurul „modus vivendi“ ce-l putem avea deocamdată cu seminția evreiască. Dar această adresă — o știm bine — nu va căpăta niciodată iscăliturile **mai tuturor** coreligionarilor din România. Aceasta e o frază ca multe altele din ziarele noastre, cari și ele vorbesc întruna de nație, de voința națională, pe când fiecine știe în fundul sufletului său că nația românescă, cumu-i ea, nici n-au ajuns să-și deschidă ființa sa la soare, ci, esploatată de oameni și de împrejurări, susține cu sudoarea-i tot aparatul netrebnic al formelor străine de cultură introduse prin numeroasa clasă de proletari ai condeiului cari, îmbrăcându-se în ele fără să le știe înțelesul, își găsește pânea de toate zilele pe care n-ar putea-o găsi prin muncă, căci nu vrea să muncească.

❦

«ALMANACUL MUZICAL PE ANUL 1877»

DE D. TEODOR BURADA

[9 ianuarie 1877]

Prevederile noastre din anul trecut, publicate tot prin această foaie, le videm realizate cu mult succes și în almanacul de pe anul curent 1877. Nu este destul să cultivăm frumoasele arte, între care intră fără îndoială muzica, declamațiunea, teatrul, danțul, de care se ocupă autorul în acest almanac; noi credem că datoria fiecărui român cu simțâminte românești este de a căuta mijloace să răspândească frumoasele arte în popor, să facă a se înrădăcina în deprinderile lui astfel încât să fie o parte întregitoare din

educațiunea lui. Acest scop se atinge prin publicațiuni, prin tratate speciale, în fine prin foi periodice menite a dezvolta gustul estetic asupra tuturor genurilor de cultură a spiritului omenesc.

D. Th. Burada, fondatorul almanacului muzical, pătruns de aceste adevăruri, a pus deja de doi ani și nu încetează de a pune și astăzi la dispozițiunea publicului știința și esperiența sa muzicală; o ochire răpede asupra celor conținute în almanacul pe 1877 ne poate pe deplin convinge despre aceasta. „Încercări despre originea teatrului național și a conservatorului de muzică și declamațiune“, un mic tratat, dar plin de fapte până astăzi de foarte puțini cunoscute, în care se ocupă autorul atât cu cultura muzicei și a declamațiunei cât și cu aplicațiunea lor pe scena teatrului român din timpurile vechi până acum. „Cercetări asupra danțurilor și instrumentelor de muzică a românilor“, cu figuri intercalate în text, în care d. Burada ne descrie danțurile noastre cele vechi, ne dă ariele și muzica mai multor cântice populare, precum și instrumentele pe care se esecutau: „Elena Hora“ compusă de însuși autorul; iată în scurt materia ce o avem sub ochii noștri răsfoind almanacul muzical de pe anul curent 1877.

Cercetând mai cu de-amăruntul această materie, ne vom convinge cu toții că conține un studiu scrupulos, în care a trebuit autorul să lupte cu foarte mari greutăți — asupra muzicei, danțului, teatrului și a instrumentelor de muzică la români. Figurile intercalate împreună cu mai multe bucăți de muzică în text și la finele almanacului ne întăresc în credința noastră că autorul, fără de a se înspăimânta de cheltuiele, a fost condus nu de un interes material, ci de dorința de a răspândi în popor un nou gen de cultură și că forma sub care și-a propus a realiza idea sa, aceea a unui almanac muzical, este potrivită din puntul de vedere a necesității de a avea fiecare persoană un calendar și a prețului modic cu care își poate fiecine procura o asemenea carte‡.

‡ Din acest punct de vedere almanacul muzical al d-lui Th. Burada se poate considera ca o publicațiune periodică ce tinde a înavuți literatura română; ca atare merită a avea și el locul lui în biblioteca fiecărui iubitor de științi și frumoasele arte.

Din parte-ne urăm succes bun autorului și îl rugăm să nu înceteze nici pentru viitor cu asemene publicațiune; românii iubitori de artele frumoase vor ști să aprecieze munca și meritul, ei vor ști cum trebuie să fie recompensat talentul autorului.

❦

[12 ianuarie 1877]

La conferența din 4/16 ianuarie lordul Salisbury a prezintat delegaților Porții un rezumat modificat al hotărârilor delegaților europeni, după care toți aceștia au declarat că, în caz de a respinge Poarta și aceste din urmă propuneri, toți vor părăsi Constantinopole. Reprezentanții Italiei și Angliei au adaos că, pentru complicațiunile ce s-ar naște din refuzul Porții, Turcia va fi răspunzătoare Europei, reprezentantul Franciei făcu pe Poartă răspunzătoare față cu propria ei țară. După aceea Savfet Pașa declară că va convoca marele consiliu național și că sâmbătă (5 ian.) va fi în stare a da un răspuns definitiv.

Ultimatul puterilor cuprinde următoarele puncte:

1) Rectificarea granițelor Muntenegrului prin anexiunea districtelor Banjani, Piva și Nicsici, Drobinak, parte din șaranți, distr. Kolașin și Cuci-Craini, a Vasoievicilor de la Zievna până la Lim, în fine teritoriul Mali și Veli-Vrdi cu Spuț și Zobliac. Instituirea unei comisii internaționale adhoc de rectificarea granițelor. Libertatea navigației pe Boiana. Neutralizarea forturilor depe lacul Scutari.

2) *Status quo ante bellum* pentru Serbia cu regularea dificultăților de graniță dinspre Bosnia printr-o comisie de arbitri conform hatișerifului din 1833.

3) Pentru amândouă Principatele se cere evacuarea lor de către trupele otomane și retragerea trupelor lor de pe pământ turcesc înlăuntrul nouălor fruntarii. Preschimbarea prizonierilor, amnestiarea tuturor acelora cari-n vremea războiului au făcut servicii inamicilor.

4) *Pentru Bosnia, Herțegovina și Bulgaria*

Guvernorii generali ai provinciilor pentru cei dentâi cinci ani se numesc de Poartă cu prealabila consimțire a puterilor.

Provințiile se împart în sangiacuri cu muteșarifi în capul lor, pe cari Poarta îi numește pe vreme determinată după propunerea valiilor, și în cantonuri (nahief, mudir-lik) de 5.000-10.000 locuitori cu autorități cantonale, cari sunt aleși liber în fiece comună de către populație și sunt competente în toate cestiunele câte ating interesele comunei.

Adunările provinciale se aleg pe câte patru ani de către consiliile cantonale. Aceste adunări au să stabilească bugetul provinției după sistemul indicat și au să numească consiliari administrativi provinciali, a căror părere

trebuie s-o consulte valiul în toate cazurile câte trec peste stricta și simpla executare a agendelor legiuite și ordinare: în urmă valiul poate să raporteze Porții părerea consiliului administrativ.

Ameliorarea sistemului dărilor. Adunările provinciale și consiliile cantonale așază dările și le repărțesc, cu escepția vămilor, poștelor și telegrafelor, precum și taxele pe tutun și spirituoase. Arendarea dijmei se desființază cu totul, restanțele de dări nu se mai încasează, bugetul provințiilor se statornicește după măsura veniturilor pe câte cinci ani. O parte din aceste venituri se întrebuințază la plata datoriei publice și pentru acoperirea trebuințelor guvernului central, iar restul pentru trebuințele provinciei. Justiția se va reorganiza în senzul unei neatârnări mai mari a magistraturei. Valiii numesc pe judecătorii civili și penali cu consimțământul consiliilor administrative; membrii curții apelative se numesc de către Poartă după propunerea valiilor. Publicitatea pertratărilor judecătorești și a anchetelor e obligatorie. Pentru afacerile speciale a fiecărei din confesiuni va exista o jurisdicție esclusivă a autorităților religioase. Deplină libertate a culturilor; comunele întrețin singure clerul, bisericile și institutele scolastice. Se stabilesc garanții contra prozelitismului cu de-a sila.

Întrebuințarea limbei țării înaintea autorităților judecătorești și administrative e autorizată ca și a limbei turcești. Întrebuințarea de trupe iregulare e absolut oprită; o miliție și o jandarmerie se vor forma din creștini și musulmani în raport cu populațiile și cu ofițeri subalterni numiți de guvernorul general. Creștinilor condamnați și urmăriți din cauze politice li se acordă amnistie.

Ameliorarea condiției lucrătorilor rurali și a arendașilor. În Bosnia și Herțegovina se va înlesni câștigarea de proprietăți ale statului, precum și reîntoarcerea emigranților, iar despozițiilor respective vor trebui luate până în trei luni.

Comisia de control. Puterile vor numi două comisii de control cari vor avea să privegheze executarea reglementelor și vor avea să sprijine autoritățile locale în măsurile ce vor lua în privința ordinei și a singuranței publice. Comisiile de control vor primi instrucții speciale.

În urma acestei comunicări Midhad Pașa au convocat marele consiliu național, un fel de consiliu de stat compus din 200 de inși, funcționari superiori și demnitari ai bisericii. Între acești 200 erau peste 50 de creștini, armeni și greci se vede. Midhat le-au comunicat propunerile cele din urmă

ale puterilor, au arătat apoi că Turcia nu are nici amici nici bani și că războiul este împreunat cu cele mai mari pericole. Cu toate acestea consiliul a respins în unanimitate propunerile puterilor, ca neacceptabile.

Marele vizir au espus Sultanului prin raport concluziile consiliului național și l-au rugat a-i da ordinile cuvenite pentru a putea răspunde reprezentanților europeni.

Astfel la 8/20 ianuarie, în cea din urmă conferință, Savfet Pașa citi o notă prin care spuse că Poarta se poate înțelege cu puterile în privința unor puncte de detaliu, dar au tăcut cu totul asupra numirei guvernărilor generali. Cât s-atinge de comisiile de supraveghere, nota propunea instituirea unor comisii locale alese, cari să lucreze sub președința unui funcționar turcesc. Relativ la propunerile despre Serbia și Muntenegru, nota crede că s-ar putea amâna rezolvirea cestiunilor în litigiu până la o hotărâre mai târzie. Chiar cererile Muntenegrului ar fi discutabile, dar amândouă pretențiile principale ale puterilor trebuiesc respinse, cu atât mai mult cu cât sultanul însuși, auzind raportul asupra ședinței consiliului național, au declarat definitiv că cele două propuneri sunt incompatibile cu onoarea suveranului.

După cetirea notei luă cuvântul marchizul de Salisbury. El constată că Poarta refuză de a acorda cele două garanții cerute de puteri privitoare la numirea guvernărilor și la organizarea unei comisii de control în adevăr neatârnate. Nerămâind dar nici un teren comun pentru o tratare mai departe, conferința trebuie să se privească ca închisă.

Generalul Ignatief vorbi în același senz, declară că propunerile Porții sunt inacceptabile, accentuă responsabilitatea ce cade asupra Porții și esprimă speranța că Turcia nu va întreprinde nimic contra Serbiei sau a Muntenegrului, căci o asemenea eventualitate ar trebui privită ca o provocare de război.

După aceste declarări, conferința se dizolvă, pentru că lucrările ei erau terminate.

Protocolul de închidere a conferinței s-au închieat duminica în 9 ian. În ospelul ambasadei austriace, subsemnat fiind de toți delegații, și de cei turcești. Sultanul anunțând că e bolnav, audiențe de concediu nu s-au cerut.

Alaltăieri, luni, au plecat Ignatief și marchizul Salisbury, ieri și astăzi aveau să plece ceilalți membri ai conferenței.

❦

LITERATURĂ DIN BOTOȘANI

[12 ianuarie 1877]

Știam odată că în vechiul târg al Botoșanilor se face pastramă bună și în genere se dau cărnii acele modificații care-o fac să se împrotivească timpului și să figureze sub numirea generală de mezelic în deosebite formate prin băcălii și piețe. Dar că în Botoșani s-ar fi făcând și — literatură, și-ncă literatură știi cole! cu șic, asta n-o știam, pân' a nu ne veni Calendarul „Lectorului român“ pe anul 1877 (anul al IV). Va să zică de patru ani se repetează aceste apeluri la gustul estetic fără ca noi să le fi băgat de samă. Dar acuma… acuma cetitorul nu ne mai scapă. Vrând-nevrând trebuie să urmeze pe cărarea înflorită a muzelor botoșănene, să se îmbete de profumul florilor de pe malul Botoșancei, să adoarmă în cântecul filomelelor cu nemuritoare boturi cari în acest fericit oraș au forma cam ciudată de scriitori de cancelarie. Acest calendar conține smântâna (ca să nu zicem crema) inteligenței literare din acel oraș, iar untul din acea smântână e neapărat d. N.I. Anghel. — Vibreze așadar coarda arfei angelice:

DEDICAȚIE

Amicului meu V… M… (telegrafist)

O NOAPTE DE SERVICI

Luând pana amice, se scriu după dorință,
Cu mâna-mi tremurândă, mă 'ncerc de a rima!
Proza e 'n formă, poezia în aparență!
Căci dragă nu-s poet! … Astfel a m'-exprima.
O! juna mea muză, finește a ta plânsoare.
Inspiră-mă acuma, d-un ceresc amor;
Și încetul te înalță în regiuni solare,
Cântând a mea dorință… să-ți iai sublimul zbor.
Amice, pentru mine durerea-i infinită,
Nimica nu mă 'ncântă; de toți eu sunt uitat.
Și inima mea tristă, de viscole zdrobită,
Numai pentru tine, amice, a palpitat!
E noaptea! afară ploaia cade-n torente
Tenebru-i așa de mare încât nemica vezi.
Lumea acum doarme … Nu-mi aduc aminte
O noapte mai grozavă! … dar numai eu veghez!
Veghez cu morsa singur și lampa, împreună,
Amici inseparabili în ore de serviciu.
La cea întâi chemare, pana 'mi iau în mână,
Mașină oarbă la acest oficiu.

Amice! a ta chemare veghera-mi întrerunsă
Și-mi naște iarăși gânduri, ce capu-mi muncesc!
De ce altor le pare că timp iute se scurse?
Și mie-mi pare secoli ce nu se mai finesc?
O! Noapte! Neagră noapte! N-ai să te curmi odată?
Fi-vei eternă noapte? făr' s-ai finit?
Veghez singur cu lampa, *dar gaza-i consumată* …
Peri și ea și fumu-i! … Eu numai n-am perit!
O! temp! este vro lege ce-n spaciu te conduce?
Este o lege eternă ca tine nu mai pere?

Dar nime-ți răspunde! …
În chaos tot te duce!
Și templul, *viața, moartea nu-s decât mistere!*

Botoșani, 1873 iunie

RESIGNAȚIA

Noaptea în tăcere vărsăi lacremi înfocate
Simțind cum focul fuge din junele meu pept!
Privesc a mele zile cu totul înnorate!
Regret că voi ajunge în lume să veget!
O! lume înșelătoare! Sunt june și o noapte,
O noapte de urgie … și păru-mi s-au albit!
Talente și foc sacru ce-mi fură de sus date,
De multe suferințe s-au stins, m-au părăsit,
Pe acest ocean de lume eu pași-mi rătăcesc,
Novici, fără protector … pășam plin de *speranță*
Dodată însă vânturi nava-mi zdrobesc!…
Ca ea, și eu zdrobit, scăpai … mai fără *viață!* …
………………………………………………
………………………………………………
Și iată-mă *separat* de tot ce am iubit!
Voința ta, o, Doamne! să fie împlinită!
Gura-mi să resignă, și fiere amărită,
Voi ști, de-a trebui, a bea păn la finit!

Dar bardul nostru, care însamnă cu atâta conștiință până și luna (necum anul) în care au luat naștere nemuritoarele sale produceri, este totodată și prozaist. „George și Maria“ se intitulează gingașa scriere novelistică pe care a comis-o tot d. Anghel. Iată câteva modele pentru viitoarea stilistică română:

În primăvara anului 187…, un june ce după fizionomie se părea abia de 22 până la 24 ani, îmbrăcat simplu dar cu eleganță, trecea pe stradă cu un pas cam grăbit, pe fața-i pală se citea veselia, dar observând bine puteai devina din când în când câte o umbră de melancolie *ce-l prindea de minune, adăogind o barbă de un negru ebenin…*

George, luând lecțiuni de flaut de la părintele Mariei timp de vro trei ani, avu ocaziunea a vedea în fiecare zi pe Maria în ora fixată pentru lecțiunile sale. De aici se născu un atașament reciproc, încât în cele din urmă ceru mâna Mariei de la părintele său, care nu i-o refuză, rămâind ca hymenul să-i unească după întoarcerea lui George din străinătate, unde se ducea să se perfecționeze în muzică *(căci la noi în țară nimic nu-i perfect, dacă nu-i străin!)*, unde trebuia să stea doi ani, și la reîntoarcere părintele promisesei seale-i mai ceda și funcciunea de profesor de muzică…

În astă-seară junii George și Maria erau singuri… A doua zi era ziua destinată pentru plecarea lui, ei trebuiau să se separe *ș-a nu se vedea* doi ani; lung timp pentru două inimi ce se iubesc. Ambii picară într-o tăcere și melancolie, preludiul oricărei depărțiri. George ridicând frontea-i și clătind din cap ca pentru a fugi gândurile ce-i turmentau crierii, privi pe Maria cu ochii jucând în lacremi, zise: etc.

Solemnă și misterioasă este ora serei, ea te tentează contra voinței, la reverii; ni se pare a vedea în norii roșietici ce se ridic la horizonte, reviând vii și animate toate suvenirele, toate zilele, unele ridente și coronate cu roze, altele pale și acoperite de un văl tenebros; ultimele mugete ale vântului prin frunze par a modula ariele ce ne apropie de suvenirile dulci sau triste: Muzica este vocea spiritului…

Trei ani în urmă, George și Maria aveau o încântătoare copiliță, fructul iubit al unei uniri pe care părintele Mariei a binecuvântat-o înainte de a muri. *George era profesore de muzică, și venitul fucciunei seale da ambilor consoți o fertilitate sufficientă…*

Sosi ziua nașterei Mariei. George se îmbracă curat, *ceea ce nu făcuse încă;* umplu odaia cu flori, și când soarele-și lua adio, trimițând ultimele seale raze, pentru-a reveni a doua zi, George se închise în odaie și cântă din flaut aria preferată de scumpa lui Marie.

A doua zi-l găsi întins țeapăn pe parchet. Când își reluă sensurile, deveni iar nebun; îl mai conduse iarăși în voiaj timp de un an. reviând, crierii săi începu a se restabili; *dar era trist și monoton!*

Oare un voiaj timp de un an i-ar fi folosit tânărului bard?

❦

CHESTIUNEA EVREILOR

[14 ianuarie 1877]

Un corespondent din Vaslui al „Telegrafului“ face o dare de samă despre așa-numitele persecuțiuni ale evreilor pe care o reproducem în partea ei materială, eliminând însă toate apreciațiile câte privesc gruparea politică în țară.

❦

[14 ianuarie 1877]

Protocolul final al conferenței s-au încheiat și s-au iscălit, membrii ei au plecat fiecare încotro îl chema casa, întâi Salisbury, după el Ignatief ș.a.m.d. Întrebarea este cum trebuie privit acest fiasco al conferinței, această solidaritate aparentă care avea totdeauna drept corelat o nesolidaritate în esență?

O parte a opiniei publice susține că succesul este al Rusiei. Acuzată de Europa întreagă că voiește cuceriri și că interesul pentru creștini e în realitate de un estrem platonism și o mască numai pentru a ascunde intențiile ei adevărate, Rusia au voit să dovedească Europei că rasa mahometană promite tot și nu dă nimic, că le va lua ochii puterilor cu reforme pe hârtie, iar când i s-ar cere garanții pentru punerea lor în lucrare ea va refuza pân-în sfârșit. Rusia au început dovada, cauza slavilor de sud a devenit o cauză europeană, îndărătnicia turcilor notorie, încât rușii, declarând război, își vor putea spăla mânile ca Pilat din Pont, căci au dovedit că turcul e de vină, că el trebuie esterminat. N-avem nevoie a adăogi că Salisbury era pe cale de a semna un ultimatum egal cu acela al Rusiei cătră Poartă și că-n momentul din urmă earl of Beaconsfield a găsit de cuviință, cu sau fără cererea marchizului, de a-i da instrucții contrarie și de a mântui libertatea de acțiune a Angliei.

Dar această din urmă împrejurare formază sămânța celeilalte opinii, atât de răspândite, că toată conferința n-au avut de scop decât de a câștiga vreme, de-a amâna furia momentană a poporului rusesc, de a-l face să simtă în vreme de pace încă anevoințile războiului, sperând că, deodată cu agitațiunea primitivă se va stinge încet-încet și iubirea peste măsură pentru

frații din sud. Așadar Europa și-au întins binișor cinstita față ca să primească o palmă de la turc, știind că în fond n-o primește ea, ci fiul ei cel c-un picior în Asia și cu celălalt în Europa. De aceea nimeni nu poate zice Rusiei că trebuie să-i fie rușine, căci fiecăruia-i poate răspunde: Taci să tac. Astfel dar pacea ar fi salvată, cam prostuță nu-i vorbă și foarte gingașă la sănătate, dar în sfârșit — e pacea. Poate să și fie pentru moment.

Dar un om ceva mai atent la câte se petrec va observa că niciodată vorbele nu împiedecă mersul istoric a unor puteri, preparate sute de ani pentru direcția cutare ori cutare.

Fie zece conferențe după olaltă, ele nu vor schimba proporțiile etnologice din Turcia. Slavii vor rămânea în numărul în care sunt, ba vor crește, turcii vor descrește și va rămânea anomalia vie a predominărei a două milioane de otomani asupra celorlalți creștini. Neapărat că înlăuntrul statului lor vor căuta, vor găsi chiar aliați, dar aliați de interese zilnice; vor găsi o clasă care nici într-o țară nu poartă greutățile ca să zicem fizice ale statului, vor găsi aliați pe stârpitura de cămătar grec, pe evreu, pe străinii din orice țară cari au interes ca o stare coruptă de lucruri să dureze; dar toți acești aliați îl vor renega și părăsi în „dies irae“.

Tot astfel scamatoriile diplomatice interne nu mântuie pân-în sfârșit nici pe elementele evreo-german și fino-tartaric din Austro-Ungaria. Ele întârzie, nu înlăturează creșterea puterilor vii într-o direcție bine hotărâtă de propria lor natură, direcție opusă ideei de stat a Austro-Ungariei. Dacă într-o țară sunt de nevoie regimente pentru a scoate dintr-un oraș pe jumătate german pe un general slav de o însemnătate foarte îndoielnică, atunci e o dovadă că tăcerea elementelor pozitive dintr-un stat nu însemnează moartea lor.

Slavofobia Europei întregi e o dovadă că în mijlocul și în sudul ei slavii formează mase compacte și conștie de sine și contra acestora se aliază tot ce nu e slav. Fie o ginte cât de mărginită la minte, cum sunt maghiarii, fie cât de timidă, cum sunt evreii, fie cât de înapoiată, ca turcii, ci sunt bineveniți în taină diplomației europene, care cu mănușa ei cea fină mângâie fața „bunului rus“, dar în taină se teme, de tremură, de el.

Departe de noi de a crede în spontaneitatea comediei de la Bosfor. Toată constituția turcească nu-i decât pactul de alianță așezat de turci între ei și tot ce nu e slav în Turcia. Se inaugurează acolo un soi de constituționalism austriecesc, în care turcul va juca rolul beamterilor austriecești, grecul rolul evreului austriecesc iar popoarele de baștină ale Peninsulei Balcanice sunt

chemate a alimenta pseudoparlamentarismul turco evreiesc până ce vor ajunge în stare de a-și scutura cojocul în foc de toți paraziții.

Aceasta-i fila întâia a mișcării slavilor de sud. Foliantul însuși va cuprinde nu numai Peninsula Balcanică, dar aproape întreg centrul Europei.

Am vorbi și despre poziția românilor în acest învălmășag, căci ni se pare că bizantinismul nostru diplomatic este bun în felul lui, precum e totdeauna bine când un om onest se bălăbănește cu cuvinte într-o societate de … onorabili, scăpându-și pielea intactă, dar va veni vremea — și poate nu e tocmai departe — în care vom trebui să luăm parte, vom trebui să ni arătăm văpseaua. Vom spune însă drept că hotărârea noastră nu atârnă de la noi, ci de la un vecin al nostru pe care l-am privit totdeauna cu mare pază. Acest vecin este Austro-Ungaria. Da i se va da un loc la soare însemnatei fracțiuni a poporului nostru de peste munte, încât sfărâmați chiar de mișcarea puterii răsăritene să găsim un adăpost pentru bunurile noastre sufletești … bine. De nu … atunci desigur că vom căuta printr-o încercare deznădăjduită sau de-a crea o pozițiune sigură și neclintită neamului nostru, sau de-a renunța cu totul la un rol în istoria lumii.

❦

CLUBUL STUDENȚILOR

[14 ianuarie 1877]

Din raportul anual, citit în ședința de la 20 noiembrie 1876 și tipărit acuma, estragem următoarele date. În intervalul de un an dintre 20 noiemvrie 1875 și 20 noiemvrie 1876 s-au ținut în localul clubului 9 prelecțiuni asupra următoarelor materii:

1. Civilizația este contrară corupției, de N. Mihalcea.
2. Proba testimonială în materie civilă, de C. M. Miclescu.
3. Salvarea omenirei prin instrucțiune, de N. Mihalcea.
4. Ninon, poem în versuri de I. Bată.
5. Lupta pentru drept, de Francisc Papp.
6. Importanța istoriei. În specie, istoria românilor cu o ochire asupra luptei lui Ștefan cel Mare la Valea Albă, de I. Nenițescu.
7. Privire asupra poporațiunei rurale din România, de I. Crăciun.
8. Critica asupra civilizației moderne, de B. Ionescu.
9. Privire asupra lui Ștefan cel Mare, de I. Nenițescu.

S-a creat și o mică bibliotecă, care, până acum constă din 8 opuri în 22 volume și 90 broșuri, toate donațiuni ale unora din membri și a câtorva persoane particulare, între cari vedem pe d. dr. A. Fătu, care a donat bibliotecei toate opurile d-sale, și d. Iacob Negruzzi, care, pe lângă scrierile sale, a donat și pe acelea ale lui C. Negruzzi; asemine d-nu A. T. Lungu a donat cea mai mare parte din cărțile ce compun mica bibliotecă. Curios ni se pare însă următorul pasagiu al raportului:

Foarte mult contribuiesc la *prosperarea* clubului d-nii redactori cari binevoiesc a ni trimite jurnalele d-lor, fiindcă din ele noi putem vedea diferitele chestiuni ce se dezbat atât în țara noastră cât și afară. Noi, ca unii *cari privim fără pasiune luptele dintre partizi, putem cunoaște greșelile unora și ale altora:* ne deprindem a judeca lucrurile cu sânge rece, a vedea răul și a-i căuta remediul, căci nu învățăm decât pentru a fi buni cetățeni.

Urmează apoi lista a 32 de ziare politice oficiale și semioficiale și a 4, ziare c-un cuprins mai mult sau mai puțin științific.

Veniturile, în suma de 1885 lei 40 bani, consistă esclusiv din cotizațiunile membrilor, iar repartiția lor asupra cheltuielelor e următoarea:

Plata chiriei localului 1412, imprimarea statutelor, cheltuieli de cancelarie și cheltuieli extraordinare 190, în total 1602, Rămâind în casă, în sara de 20 noiembrie 1876, suma de 283 lei 38 bani.

Din cauză că fondul este foarte mic a fost imposibil a îndeplini unul din punctele statutelor: acela de a ajuta pe membrii lipsiți de mijloace.

Membrii ordinari au fost în număr de 56, onorifici 15, estraordinari 1, binefăcători d. Lungu și, în fine, câți gazetari toți.

După cum stau lucrurile pân-acuma, clubul nu ne îndreptățește la speranțe tocmai mari. A cheltui aproape tot venitul, strâns din cotizațiuni relativ desigur prea mari, pentru chiria localului, în care stau spre citire aproape numai ziare politice, ni se pare lucru ingrat. Nu vedem un singur ziar de filologie romanică. Nu vedem „Columna lui Traian“, al cărei redactor are deprinderea de a nu-și trimite revista gratis, dar care revistă este cu toate acestea cea mai importantă pentru studiul istoriei Românilor după documente.

Aseminea lipsește o revistă a științelor juridice și de stat, una cel puțin de științe pozitive, încât toată lectura e, se vede, restrânsă la nenumărate foi și foițe politice și la câteva de literatură frumoasă. Ar fi mai bine, după a noastră părere, dacă din venituri s-ar închiria un local ieftin, cu 3-400 franci

pe an, iar jumătate din rest s-ar întrebuința pentru formarea unui fond stabil și jumătate pentru cumpărarea de cărți de-o valoare însemnată și pentru abonamentul la ziare științifice.

Cât despre prelecțiuni suntem siguri că mai multe din ele n-au conținut, n-au putut să conțină decât vorbe, nicidecum cunoștințe pozitive, răsărite din studiul amănunțit al materiei respective. Așa de ex. cea dintâi, „Civilizația este contrară corupției“, conține un neadevăr, las' că pân-acuma nimeni, nici Buckle chiar, n-a putut defini ce este civilizația, atât de varie este ea în formele ei, dar presupunând că ea este definibilă, că s-ar găsi o formulă generală care să cuprindă civilizația greacă alături cu cea chineză și bizantină, teza rămâne neadevărată, căci civilizația e intelectuală, fără cuprins moral, de aceea ea poate fi coruptă. Astfel cea bizantină, cea mai însemnată în vremea ei, a fost coruptă atât în formele vieții dinlăuntru ale statului, cât și în arte și științe; asemenea, barbaria goților e mult mai preferabilă în întregul ei decât civilizația Romei decăzute.

Tot astfel de generală, prin urmare lipsită de cuprins, este teza: „Salvarea omenirii prin instrucțiune“. Dovedirea contrariului acestei teze o avem în câteva zeci de milioane de indivizi în China, cea mai instruită țară de pe pământ, dacă-i vorba de cât știu; cestiunea principală este cum *știu* și la acest „cum“ încetează rolul instrucției și începe acela al educației. Și aproape toate celelalte prelegeri sufăr de greșala generalității, aproape din toate nu se văd studii cu totul speciale, cari să dovedească o îndeletnicire amănunțită cu materia.

Filologii clubului ar putea să se ocupe, d. ex., cu strângerea locuțiunilor și proverbelor, cu cestiunile fonologice ale limbei române, cu stabilirea nomenclaturei științifice, cu adunarea numirilor de plante, insecte și metale ș.a. E drept că aceste sunt cestiuni cari cer muncă, dar n-ar suferi de sterilitatea tezelor cu totul generale. Am pune de ex. întrebarea cum de se preface în limba română grupul *sc* în *șt?* Ce înrâurire are *i* consonans (jot) asupra vocalelor și consoanelor cu cari se-ntâlnește? Cum se poate esplica prefacera lui *d* în *j* (putred, putrejune; veșted, vestejit). Iată câteva numai din sutele de cestiuni de detalii cari merită atenția unui filolog tânăr.

Venim la juriști. N-ar fi oare bine ca să cerceteze cestiuni istorice ale dreptului român? Ce este embaticul? Ce instituția răzășilor? Cari sunt foloasele și cari defectele instituției breslașilor? Cum erau organizate breslele, ce puteri judecătorești aveau? Apoi vine terenul larg al dreptului canonic, rămas cu totul în desuetudine astăzi. Cari sunt principiile de drept

ale „obiceiului pământului“ întru cât îl întâlnim în cronice și documente? Ce înțeleg documentele sub denumirea de „drept românesc“?

Cât despre științele naturale, aicea terenul e nemărginit. Las-că aproape toată nomenclatura de pân-acuma este coruptă, dar chiar metoadele pedagogice cu totul neintuitive în cari sunt scrise cele mai multe cărți de știință-naturală ar merita serioasa luare aminte a actualilor studenți și viitorilor profesori la institutele secundare.

Lăudabilă este intenția de a introduce exercițiile (nu studiul) de scrimă și gimnastică, dar n-ar trebui să lipsească nici muzica vocală.

O petitio principii ni se pare pasagiul: „Să ne ferim de indiferență ca de răul cel mai mare, mai ales în chestiunile de instrucțiune și naționalitate, *fiindcă nimic nu ucide un popor decât indiferența pentru instituțiunile sale“*. Interesul cel mai viu pentru instrucție și naționalitate nu include de loc interesul pentru instituții, care acest din urmă nu este treaba tinerimei. Acestea vor găsi totdeauna apărători și dușmani în grupurile politice, mai ales când nu vor corespunde c-un corelat ecuivalent de muncă și cultură, ci vor fi numai forme superficiale pentru succesiunea în cadrele budgetului a diferitelor nuanțe poreclite politice…

❦

[16 ianuarie 1877]

În fața injurielor inserate în presa engleză de către d. Lowy, secretarul asociațiunei anglo-izrailite, d. Șt. Șendrea, agentul României la Paris, a adresat ziarelor *Morning Post* și *Times* câte o scrisoare în care a dezmințit acele calomnii ș-a prevenit pe public în contra zgomotelor rău intenționate al căror obiect era țara noastră. Reproducem scrisoarea trămisă la *Times*.

❦

[16 ianuarie 1877]

Din Constantinopol se depeșază că ministrul de război au espus prin raport Sultanului că înarmarea oștirei Imperiului otoman e mântuită. După raport, oștirea cuprinde acuma următoarele corpuri de tăria mai jos însemnată: 1) armia dunăreană 200.000 oameni sub comanda lui Abdul-Kerim Pașa; 2) corpul sârbo-bosniac, 100.000 oameni sub comanda lui Ali Saib Pașa; 3) corpul din Herțegovina și Muntenegru 50.000 oameni sub

comanda lui Derviș Pașa; 4) la frontierile Greciei 25.000 oameni sub comanda lui Ahmed șocri Pașa; 5) corpul din Erzerum 120.000 oameni sub Samih Pașa; 6) în împrejurimile Bitamului * 40.000 oameni sub comanda lui Husem-Tahir Pașa și în fine 7) în Bagdat (Misopotamia) 65.000 oameni sub Hussein-Pevzi Pașa. Rezerviștii, în număr de 300.000, și voluntarii nu sunt cuprinși între aceștia — cu totului tot ar face prin urmare 710.000. Poarta pregătește o circulară către puteri, prin care se va esplica hotărârea luată față cu deciziunile conferinței, apoi ea mai are intențiunea de a cere de la franțuji ofițeri pentru organizarea jandarmeriei, iară de la engleji câteva capacități financiare pentru reorganizarea finanțelor.

❦

SCANDAL

[16 ianuarie 1877]

La o reprezentație din teatru cel mare dată de D. Millo s-a întâmplat un **SCANDAL**, care n-a avut însă altă consecință decât acea de-a irita puțin publicul.

Comitetul teatral, după publicarea afișului spectacolului, interzisese reprezentarea canțonetei comice a d-lui Millo *Haine vechi*, *zdrențe politice.*

Se stinsese luminele din teatru pe când sala era plină de spectatori cari cereau executarea programei, se coborâse cortina, orchestra fusese asemenea depărtată și, după strigăte de o oră, după o erupțiune pe scena întunecoasă a unei părți din public, totul a putut să fie stâmpărat de către aplaudatul artist care, în fața cortinei coborâte, fără orchestră și între două lumânări aduse din cabina sa, și-a jucat canțoneta, dând astfel satisfacerea pe care o cerea publicul.

Acest incident a fost până și obiectul unei interpelări în Cameră, însoțită de o polemică îndestul de aprinsă și de-o moțiune motivată de trecere la ordinea zilei.

❦

TURCIA

[19 ianuarie 1877]

Legându-se propunerile de odinioară ale Austro-Ungariei, care se oferise de a mijloci între beligeranții de peste Dunăre, Aleko Pașa (Vogoridi) ambasadorul Porții în Viena s-au încercat pe lângă contele Andrassy de a-l face mijlocitor între Turcia pe deoparte, Serbia și Muntenegro pe de alta.

Bag-seama pentru a mănținea aparența de solidaritate a puterilor în conferință contele au refuzat pur și simplu, încât un ziar oficios are permisiunea de a zice „că toate lingușirile orientale ale lui Aleko Pașa s-au fărâmat de pieptul contelui Andrassy“.

Pe de altă parte „Neue freie Presse“ publică textul unei telegrame prin care Midhad Pașa, adresându-se direct către înălțimile din Belgrad și Cetinie, le sfătuiește de a pricepe că e în interesul amândoror părților de a înceta c-un război zadarnic. Dacă vor reintra pe calea datoriei față cu suveranul lor, Poarta le întinde mâna de împăcare. Concluzia că, dacă principatele vor primi pacea, Rusia nu mai gândește la război e foarte probabilă, deși nu cu totul sigură.

❦

FRANȚA

[19 ianuarie 1877]

Conflictul între presa oficioasă germană și cea franceză, care semăna a provocare din partea celei dendâi, a început a fi primită în mod evaziv și îngăduitor de către cea din urmă. Pentru a înlătura prepusul că Francia ar voi, în Cestiunea Orientului, să ieie o atitudine de sine stătătoare, „Moniteur“ spune într-un comunicat privitor la cererea ce Poarta avea de gând să facă, ca să i se deie zece ofițeri franceji ca instructori ai jandarmeriei: „Suntem mișcați de atenția Porții, dar e datoria noastră de a declara că armata noastră tocmai de instructori n-are prisos, încât nu se poate asigura că s-ar găsi zece din ei disponibili. Ar fi de preferat și mai potrivit cu starea lucrurilor dacă Poarta s-ar adresa la cele șase puteri a căror propuneri le-au respins“.

❦

CONCERT

[19 ianuarie 1877]

Pentru a familiariza pe public cu persoana pianistului Moritz Rosenthal culegem următoarele date din ziarele vieneze … Foiletonistul unuia din ele, vorbind despre sezonul mort care stăpânea pe atunci lumea muzicală, spune că acela e întrerupt numai din când în când prin o adiare mai răcoritoare. O asemenea adiare s-a observat în una din seri în salonul ministrului austriac d. de Ziemalkowski, unde au debutat cu succes un artist — nu mare, adecă răsărit, ci din contra mic, atât de mic încât are oarecare greutate de-a învinge distanța între talpa piciorului său și pedalul pianului. Era pianistul Rosenthal, în vârstă numai de doisprezece ani, un elev al lui Ioseffy. Această sară i-au asigurat tânărului pianist cheltuielile de studiu pentru un an de zile. Dar micul virtuoso au și făcut furore cu executările din Liszt și Chopin, și când în fine a mai cântat cu admirabilă bravură „Campanella“ de Liszt și Paganini oaspeții ministrului au început a-l îmbrățoșa, ministrul îl sărută pe micul său compatriot, ba însăși d-na Ziemialkowski, dama de casă, îi împodobi fruntea cu două sărutări.

Un alt ziar spune că tânărul, pentru a fi pe deplin convins de talentul său, au cântat înaintea lui Franz Liszt. Toate somitățile în piano câte sunt azi i-au cântat abatelui, pentru a afla părerea lui, care apoi le-a rămas un razim pentru toată viața. Și maestrul ascultă pe copil cu multă atenție, apoi îl sărută pe frunte și-i zise: „Fii încredințat, amicul meu, că în d-ta e ascuns un mare artist — care nu va rămânea ascuns“. Astfel Rosenthal are acum toiagul cu care își poate urma înainte cariera sa artistică.

Împlinindu-ne plăcuta datorie de a întemeia cunoștința între publicul iașan și talentatul său oaspe, credem că mâni în ziua concertului salonul d-nei Mavrocordat va încăpea în el un număr însemnat de iubitori de muzică.

❦

[21 ianuarie 1877]

În privința „crizei“ Românul se esprimă într-un mod tot atât de evaziv și incert ca și în trecut.

Pe când domnea cea mai deplină armonie între miniștri, **văzurăm** pe d. Nicolaie Ionescu trecând, liniștit și pe tăcute, de pe banca ministerială pe cea de deputat.

Toţi căutară să cunoască cauza şi nimeni nu află nimic.

Pe când toţi se ocupau de acest fapt, în loc să dobândim lămurire, se răspândeşte ştirea că şi d. Vernescu ş-ar fi dat sau ş-ar fi dând demisiunea.

În şedinţa din 17 l.c. a Camerei, miniştrii vin pe banca lor, afară de d. Ionescu, care urmează de a sta pe banca de deputat.

D. Furculescu, mai nerăbdător, interpelează pe preşedintele consiliului de miniştri. El răspunde că atunci când se va produce criza, o va face cunoscut Camerei, dar că până atunci o roagă să urmeze cu dezbaterea budgetelor.

Cine nu va fi mulţumit de aceste lămuriri, vina lui să fie; cât despre noi, nevoind să fim vinovaţi, ne declarăm că suntem foarte mulţămiţi, fiindcă nimic nu înţeleserăm.

Tot ce puturăm afla este că în 17 ianuarie sara d-nii miniştrii, împreună cu d. Ionescu s-au întrunit în consiliu. Aceasta ne asigură cel puţin că şi dacă va fi sau va fi fost vro înînţelegere între dânşii, ea nu este de natură de a slăbi întru nimic legămintele lor politice.

Atâta spune „Românul“.

Se va fi fierbând piatră scumpă în Bucureşti.

„Courrier de Roumanie“ în numărul său de alaltăieri aduce mai multă lumină în această privire. El spune că în ajunul procesului foştilor miniştri ar fi de dorit ca în capul departamentului justiţiei să fie d. Vernescu, a cărui nepărtinire e recunoscută de toate partidele. Nu că ar pune în vreo îndoială nepărtinirea d-lui E. Stătescu, dar d-sa e şef de partid şi inamicii guvernului cred a-l putea acuza de părtinire. Prin urmare d. Vernescu ar fi omul situaţiei şi locul său este la justiţie, zice „Courrier de Roumanie“.

În dealtfel — continuă ziarul — d. Ionescu nu s-a retras decât pentru a grăbi soluţiunea, căci d-sa nu doreşte decât ceea ce vrea toată lumea, adecă ca d. Vernescu să primească portofoliul justiţiei.

Cu mult mai clară nu este nici versiunea aceasta, dar ceea ce pare lămurit e că d. Vernescu va trebui să se retragă de la interne.

❦

[21 ianuarie 1877]

Corespondenţa politică spune într-un comunicat că principele Milan au răspuns la telegrama lui Midhat Paşa că în *principiu e* gata de-a începe tratările de pace între Serbia şi Poartă. Totodată principele a cerut a i se

comunica bazele asupra cărora se vor deschide și trata condițiile păcii. Sârbii se măgulesc că bazele vor fi aceleași pe cari le-a propus conferența. Afară de aceea mai e perspectiva că aceste tratări se vor face în Viena între Aleco Pașa (Vogoridi) și întregul agentul sârbesc din Viena, Zukici, din care cauză s-au și început convorbiri preliminare între ambasada turcească și numitul agent din Viena.

Un corespondent din Berlin al lui Pesther Lloyd spune: că Anglia cu tot dinadinsul i-au dat a înțelege Porții ca să nu caute cumva la închierea păcii să se folosască de slăbiciunea aparentă a Serbiei. Tractatul de Paris le dă puterilor dreptul de a interveni la regularea raporturilor dintre sultan și vasalii săi, și de acest drept vor uza puterile în orice caz. Anglia, urmează corespondentul, adoptă punctul de vedere rusesc în cestiunea sârbească, pentru a întări partidul păcii în Petersburg și pentru a-i da un argument că și fără război se pot căpăta toate cele dorite, cu consimțământul Europei.

❦

SENATUL TURCESC

[21 ianuarie 1877]

Ca să se vadă ce serioase sunt intențiile constituționale ale Turciei, spunem numai că s-au făcut un frumos început cu numirea senatorilor.

S-a numit întâi și-ntâi Ahmed-Kaisserli Pașa, fost ministru de marină, om ce se bucura de oarecare celebritate pentru că era singurul ministru în toată Europa care nu știa — *citi și scrie.* Unu la mână și cei mulți înainte.

❦

«TROMPETA CARPAȚILOR» ȘI SOFTALELE UNGUREȘTI

[21 ianuarie 1877]

„Timpul“ adusese știrea că softalele ar avea cutezanța nu numai de a trece prin România, ci chiar de a petrece o zi în București, și sfătuiește pe băieții decorați de a reveni de la hotărârea lor pentru a evita orice turburări. Nouă ni se pare că pericolul turburării s-ar putea evita dacă li s-ar îngădui

„docților magnați“ petrecerea a 24 de oare — în beciurile poliției. Dar ceea ce e caracteristic pentru vremea noastră, pentru „putrejunea mărului“, este că se găsesc organe care să ieie asupră-le apărarea acestor băieți, care, în loc să învețe carte și să-și împlinească prin învățătură știrbăturile firești ale minței lor, pleacă să complimenteze pe turc cu o bandă de țigani în urma lor. Acest organ e „Trompeta Carpaților“, care se esprima astfel:

De câteva zile s-a dat vorba prin București că studenții maghiari cari s-au dus la Constantinopole ca să prezente generalissimului armatei otomane, Abdul-Kerim Pașa, o sabie de onoare în semn de omagiu pentru succesele repurtate contra armatei panslavismului la întoarcerea lor de acolo și-ar fi propus a vizita și capitala românilor, ca călători și în același timp aflăm că agenți umblă în toate părțile, îndemnând pe studenții români a merge să facă acestor oaspeți ai noștri, la sosirea lor, o demonstrațiune ostilă.

Noi n-am putut crede nici chiar pe roșii capabili de o asemenea insultă nobililor *juni pelerini*, care este o insultă, nouă (cui nouă?), o insultă simțimintelor celor mai nobili, principielelor celor mai înalte de toleranță și de respectul conștiinței și care ne-ar arăta într-un grad de sălbătecie în care, spre mândria noastră de români, n-am fost nici în timpii barbariei.

O notiță însă în jurnalul *Timpul* de vineri, 14 ianuarie, pe care o cetim cu mirare uimită, nu ne mai lasă nici o îndoială că o asemenea propagandă s-a făcut și că în complicitate cu redacțiunea *Românului* a căzut și redacțiunea jurnalului *Timpul.*

Poreclirea de softale pre elita junimii maghiare, docți *magnați* din universități, cu curagiul conviețiunei lor, duși preste ape și preste munți, iese dintr-o foaie care se zice cea mai serioasă în România, conservatoare și gravă, presupusă a fi și mai știutoare de regulele bunei-cuviințe, de respectarea opiniilor politice și de obligațiunile ospitalității.

Urmează apoi invective și esclamații teatrale la adresa „Timpului“, după care Trompeta binevoiește a zice:

Trecem preste toate; preste insulta *însă adusă nobililor vecini* cari vor să se întoarcă prin țara noastră din pelerinagiul lor *nu putem trece.*

Ce fel! Domnule redactor, țara noastră, renumită pentru toleranța și ospitalitatea ei, deschisă totor opiniunilor, totor credințelor să se închiză onorabilităților cari vor să o viziteze ca vecini amici, fără nici o ură, fără nici un spirit de dezordine, pentru că aceștia nu se închină panslavismului și arată simpatie reformelor liberali în Orient, simpatie *bunului nostru*

suzeran, cu care suntem în cei mai buni termini, cu cari tractatele și voința națională cere să fim amici?

Noi credem că acești nobili pelerini ar fi putut trece prin Moscova și Petersburg fără să li se facă insulta ce li se face în România de către un jurnal bine născut, bine crescut, serios și conservator, inamic, al oricării dezordine.

Treceți fără sfială, buni vecini, cu credințele voastre, cu opiniunile voastre, prin România, prin capitala ei; opriți în primul hotel, mergeți *în uniformele voastre în theatrul cel mare* și fiți bine încredințați că nu se va *găsi un singur june român* asupra căruia să fi avut o cât de mică influența cele zise vineri în jurnalul *Timpul.* Din contra, veți avea poate strinsori cordiali din animă, pentru că nu politia străină regulează societatea *română.*

Asemenea câteva scăpări sau greșele ale unui jurnal care voiește să acrediteze că s-a născut matur, că este conservator și prin urmare tolerent, dacă nu mai mult, pentru toți cari manifestă spirit conservator, adică contra revoluțiunilor — ceea ce netăgăduit au manifestat în data aceasta ungurii; când un jurnal ca *Timpul,* cum a vrut să se recomande *Timpul,* face asemeni lucruri el se degradă din zi în zi și dă pretexte altora să facă patriotism din nou și să deschisă alte jurnale pentru același număr de cetitori, pentru oameni de aceleași credințí, dară cari zic că le-ar plăcea un limbagiu mai demn, o purtare mai convenabile și o limbă mai curată.

N-ar crede cineva ochilor săi proprii că aceste șiruri sunt scrise în România.

Dar față cu această înfruntare, făcută lumei întregi, noi ne vom abține cu toate acestea de la orice esclamații și vom relata numai fapte.

Studenții germani din Viena, desigur inamici vii ai panslavismului, le-au trimis softalelor un „pereat!“.

Studenții din Berlin, asemenea **inamici** ai panslavismului, le-au trimis pe cale telegrafică un frenetic „pereat!“.

În fine chiar senatul universității din Pesta au hotărât să ieie cele mai stricte măsuri contra banalităților unor nevrâsnici cari nu se sfiesc de a trage în cercul patimilor lor de rând sacrificiile pe cari micele state de preste Dunăre le-au făcut pentru o cauză până acuma încă sfântă. Departe de noi de a fi panslaviști. Dar un stat de cămătari, risipitori și hetere, cum durase de-o mulțime de ani în Constantinopole, hrănindu-se din esploatarea neomenoasă a populațiilor agricole și a breslelor orășenești, era ceva neauzit pe continentul european, mai ales în veacul nostru.

Și contra *acestui* sistem s-a ridicat Serbia, având în parte-i sfințenia muncei și a culturei, o administrație regulată și îngrijitoare, o justiție solidă, finanțe neîncurcate, o stare economică a populațiilor modestă, dar înfloritoare. Și toate aceste bunuri ale ei, morale și materiale, le-a pus în cumpănă în fața unui stat condus de femeile din harem și de cămătari din Bizanț.

Nu e până astăzi popor care ține câtuși de puțin la demnitatea sa care, contrar poate din rațiuni politice mișcării slave, să nu fi manifestat totuși simpatii „involuntare“ pentru Serbia, sau să fi păstrat cel puțin tăcerea. Cele mai vehemente organe „germane“ au atacat pe ruși și panslavismul, *dar n-au apărat pe turci*. Distinguendum est.

Numai două neamuri s-au asociat în lauda turcilor, maghiarii și evreii din Austria. Astăzi li se mai asociază și redactorul „Trompetei“.

Să li fie de bine.

Ca guvernul austro-ungar să ție diplomaticește cu turcii e de esplicat prin rațiunile sale de stat care trebue să domnească ori și unde, pentru a face cu putință existența. Pentru ca să exiști, sacrifici ceea ce iubești, necum ceea ce-ți este indiferent — un punct de vedere foarte egoist, dar întemeiat pe instinctele curat animalice ale naturei omenești. Dar când tinerimea unui popor care nu are, nici poate avea asemenea rațiuni de stat își manifestează într-un mod atât de brutal și în disprețul lumii simpatii atât de barbare, atunci cu drept cuvânt ne 'ntrebăm ce popor este acela care i-a dat naștere? Ce fiare vor deveni acești bipezi vertebrați când vor mai avea și rațiuni reci pentru acțiunile lor?

Mai adaogă la toate aceste considerații și modul cum ne tratează ungurii prin ziarele lor și cum regularisesc pe connaționalii noștri de peste Carpați și tabloul e complect.

Toleranți sântem și creștini, dar, oricât de creștini, toate acestea trebuie să aibă o margine — și marginea este escortarea polițienească a softalelor până la graniță, pentru a evita scandalele între publicul român și „nobilii oaspeți“ ai *„Trompetei“*.

❦

PRO DOMO

[23 ianuarie 1877]

Ca răspuns la persiflarea poeziilor unui domn Anghel din Botoșani, care, în complicitate cu alții, a fost comis un calendar cu versuri și novele imposibile, un domn R. găsește ocazie de a discuta persoana redactorului părții neoficiale a acestei foi. Aceasta n-ar fi nimic. Suntem deprinși de a vedea amestecându-se în discuții unde nu este vorba nici de casa, nici de familia cuiva elemente cu totul personale, cari trec adesea în domeniul imaginațiunei pure. Dar ceea ce se pare din notița d-lui R. e că botoșănenii s-ar fi supărat din cauza dărei noastre de samă, pentru că i-am fi numit pastramagii, ba ceea ce-i mai frumos, d. R. crede că ne pare grozav de rău că ne-a aplicat acest nume.

Cu părere de rău îi vom spune că nu avem acest talent și, dacă l-am avea, nu ne-ar fi de loc rușine de el, căci o meserie pozitivă este totdeauna onorabilă. Apoi e pozitiv că tocmai uscăturile din Botoșani sunt un obiect de esport care au ajuns până la Londra, încât acest articol este tot așa de bine un titlu de onoare pentru Botoșani precum e brânza pentru Limburg, untdelemnul pentru Provence, vinul pentru Champagne.

Prin urmare am vorbit foarte serios când am zis că vechiul târg al Botoșanilor e renumit pentru un articol industrial, iar nu pentru literații pe cari nu-i are. De aceea susținem din nou: nu este exact ceea ce zice d. R**.,** că „din Botoșani a văzut ieșind multe bucăți de poezie admirabile, cari fac onoare nu numai Botoșanilor, ci țării întregi“.

Noi cunoaștem aproape tot ce s-a scris în românește și susținem contrariul. Dintre cei mai vechi, Ralet a scris mai corect, dar cu toate acestea operele lui n-au însămnătate. Între cei mai noi I. Adrian e necorect în formă și lipsit de gândiri serioase. Cât despre geniurile poetice, literare, medicale, financiare, juridice etc. etc., cari ar fi să iasă alături cu breasla pe care d. R. o tratează c-un dispreț pe care ea nu-l merită, acelea vor avea să apară de acu-nainte; pân-acuma n-am putut constata proveniența botoșăneană decât la producte ca acelea ale d-lui Anghel și ale altora de acelaș soi.

Cât despre redactorul acestei foi, el a crezut a putea renunța la onoarea de-a fi numărat între concetățenii acelui oraș, de vreme ce, zi cu zi numărând, n-a petrecut nici jumătate de an în Botoșani, încât el nu poate fi admis ca normă de ceea ce produce în genere mediul intelectual al Botoșanilor.

Fondul cugetării noastre n-au fost deci de a atinge câtuși de puțin susceptibilitatea botoșănenilor, ci a fost același ca și în alte notițe tot atât de

nendurătoare ca și cea asupra literaturei ce se produce în acel oraș. Nu este vorba de d. Eminescu. Este adevărat că poeziile d-lui Anghel sunt rele? Da. Este adevărat că sunt productul mediului social care le citește și le 'ncurajează? Da. Prin urmare …? E datoria unui publicist de a respinge productele greșite și criticele sale vor fi cu atât mai aspre, cu cât literații de cari va vorbi vor fi mai lipsiți de cultură. Când cineva nu s-a împrietenit nici măcar cu gramatica românească, să nu cuteze a scrie poezii și novele.

Toată această întâmpinare o scriem presupuind că discutăm c-un domn R. Cu „Curierul intereselor“ nu ne-am fi dat această osteneală, căci pentru redactorul acelui ziar orișice abstracțiune e dincolo de sfera priceperei sale. Redactorul „Curierului intereselor“ joacă în presa română rolul lui Achmed Kaisserli Pașa. Acesta era singurul ministru în Europa care nu știa citi și scrie, iar d. Balassan e asemenea singurul redactor, în univers poate, care asemenea nu știe citi și scrie. Acesta e un secret public în Iași și ar fi în toată țara dacă d. redactor nu s-ar păzi de-a scrie un singur șir în propriul său ziar. D-sa are un singur rol — de a tipări toate necuviințele câte i se trimit când i se pare că ating vreo personalitate superioară nimicniciei și ignoranței sale. A discuta cu d-sa e ca și când ai vrea să 'nveți pe-un orb pictura.

Dar chiar din partea d-nului R., notița, astfel cum e concepută, e o necuviință, la care am fi găsit cu totul de prisos de a reflecta un singur cuvânt măcar, dacă n-am fi crezut că sub ea se ascunde susceptibilitatea atinsă a vreunui botoșănean.

❦

[28 ianuarie 1877]

EHDEM Pașa, ambasador la Berlin, este numit mare vizir în locul lui Midhat Pașa, care este trimis la insula Mitilene; Djavdet Pașa, mai 'nainte ministru de justiție, e numit ministru de interne; Ohanes-Ciamici Pașa ministru de comerciu și Haffim Pașa ministru de justiție; Sadic Pașa e numit guvernatorul vilaietului Dunărei, Cadri Bey chemat la funcțiunea de președinte al consiliului de stat.

Midhat Pașa a fost depărtat pentru c-a complotat în contra sultanului. Complotul urzit de el avea de scop răsturnarea sultanului Abdul-Hamid și înlocuirea sa cu fratele ex-sultanului Murad V.

Lui Midhat Pașa i se va lăsa libertatea d' a debarca la Brindisi.

Un hat imperial confirmă din nou aplicarea constituțiunei.

Ali Pașa e numit guvernator al Adrianopolei.

❦

CONCERT

[30 ianuarie 1877]

Astăzi în 30 ianuarie va avea loc în sala Conservatorului concertul dat de violonistul Th. Micheru (artist român), cu concursul binevoitor al D-lui G. Scheletti. Programa e următoarea: No. 1 Beethoven. Sonata (în A-dur) pentru piano și violină. No. 2. I. Artôt. Fantazie briliantă. No. 3 Mendelssohn. Adagio. No. 4 a) Micheru. Nocturnă pentru violină singură. b) Iubirea (romanță). c) Dorul (romanță). d) Hora Floricica (cu acompaniament de piano). No. 5 Beethoven. Romanța (în F-dur). No. 6 Alard. Fantazie de concert. Prețurile locurilor: Locul 1-i 10 franci, locul al 2-lea 5 franci. Biletele se pot căpăta la magazinul de muzică la d-nii Hirsch și Fincke și în sara de concert la casă.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[2 februarie 1877]

Maiestatea Sa a primit demisiunea cabinetului unguresc Tisza. Președintele actual al consiliului e însărcinat cu gerarea afacerilor, dar se crede că acest provizoriu nu va dura mult, de vreme ce sunt perspective că un nou cabinet se va forma cât de curând. Cabinetul austriac Auersperg au ținut nu consiliu pentru a stabili linia sa de purtare în aceste împrejurări. Persoana despre care se vorbește că s-ar însărcina cu formarea noului cabinet unguresc este baronul Sennyei, deși alții vor a ști că baronul a declinat definitiv această onoare.

În Camera deputaților din Pesta s-a citit un rescript al președintelui consiliului adresat președintelui Camerei, prin care se anunță că în 8 fevruar demisiunea ministeriului a fost primită de M. S. Împăratul. În cea mai adâncă tăcere a parlamentului, D. Tisza luă cuvântul pentru a spune

conform uzului parlamentar cari au fost motivele și împrejurările ce l-au silit a demisiona. Opinia sa este că cestiunea băncii nu se poate dezlega altfel decât prin crearea unei bănci autonome ungurești.

Dar, în vederea greutăților politice și a strâmtorărei financiare, cabinetul a fost de părere că, păstrând pe deplin inviolabilitatea dreptului Ungariei, să reguleze această întrebare deocamdată în înțelegere cu guvernul celuilalt stat confederat. În această desbatere însă au rămas multe cestiuni in suspenso, mai cu samă aceea a constituirei unui *organ central.*

Aicea ministerul unguresc a întâlnit o cerere care nu putea fi primită fără a păgubi demnitatea statului maghiar, deci n-a găsit altă cale decât de a rupe cu trătările. Cererea Austriei e ca în acel organ central membrii unguri să fie totdeauna în minoritate, ceea ce nu se împacă cu demnitatea națională.

Rămânea deci încercarea de a crea o bancă autonomă, drept pe care nu i l-a contestat nimeni Ungariei. Dar îngrijirile regelui pentru monarhie și țară sunt așa de mari în această privire încât cabinetul unguresc nu le-au putut risipi.

Nu rămânea deci decât să-și dea demisia, pe care Maiestatea Sa a binevoit a o primi. Tisza a rugat apoi Camera ca să-și suspende ședințele până când regele va fi dispus ceva în privirea noului guvern, ceea ce nici va dura mult, de vreme ce Coroana dorește ca nesiguranța să se sfârșască cât de curând.

Se zice că generalul Ignatief a avut însărcinarea de-a cere de la comitele Andrassy declarații hotărâte asupra poziției ce va lua-o Austria față cu Rusia în cazul unui război.

❦

[6 februarie 1877]

Atenția generală au atras-o în zilele cele din urmă interpelația pe care D. Cogălniceanu a făcut-o în Senat cu privire la starea universității din Iași.

Cu un bogat material de probe, d-sa a voit a dovedi că acest institut de cultură este în decadență, din cauză că profesorii se ocupă cu alte lucrări decât acelea ale științei și cumulează funcțiuni adesa incompatibile cu catedra lor. Drept care interpelantul a provocat pe ministrul instrucției de a ținea pe profesori la împlinirea îndatoririlor lor.

D. ministru, răspunzând, au arătat cu această ocazie defectele legii instrucției și cum ea nu pune piedici profesorilor de-a se servi de dreptul de a fi aleși în corpurile legiuitoare, nici îi oprește de la ocuparea mai multor funcțiuni.

Interpelantul, nemulțămit cu acest răspuns, au revenit asupra cestiunei și a culminat propuind următoarea moțiune:

Senatul, auzind esplicările date de d. ministru al instrucției și văzând starea universității de Iași, provenită din absența profesorilor, invită pe d. ministru a aplica art. 386 etc. din legea instrucției.

Această moțiune a d-sale a fost primită alaltăieri cu adeziune din partea guvernului.

❦

[6 februarie 1877]

Dacă ar fi de crezut aserțiunile ziarelor din Viena, atunci criza băncii se va risipi în favoarea Ungariei. În adevăr Tisza și-a fost dat demisia. Împăratul a fost primit-o, ba însărcinase pe baronul Sennyey cu formarea unui cabinet nou, însă preste noapte se schimbară lucrurile. Ungurii au știut, prin mijlocirea contelui Andrassy, să-l convingă pe împărat că un alt ministeriu unguresc nu-i cu putință și că acesta este le meilleur des ministères possibles, aplicând maxima lui Leibnitz la oasele muritoare ale d-lui Tisza.

Se vede că lucrul era prevăzut și precugetat astfel. D. Tisza a reintrat în ministeriul unguresc pe ușa pe care ieșise, și toată demisia sa n-a fost decât o comedie pentru a vedea ce efect va face asupra spiritelor retragerea ilustrului demagog.

Astfel înainte de 4 zile au fost iarăși o conferență, la care a luat parte d-nu Tisza ca demisionar și ministru ad interim cu colegii său Wenckheim și Szell pe de o parte și miniștrii austriaci Auersperg, Lasser și de Pretis pe de alta.

În această ședință nu s-a fixat sau delimitat nimica, dar s-au constatat numai că o înțelegere în cestiunea băncii nu e cu putință decât păstrându-se *principiul parității la compunerea consiliului de administrație.*

Va să zică Austria au cedat Ungariei. De atunci urmează din nou conferențele și se introloacă iarăși regulat miniștrii reintrați maghiari și cei

austriaci, cărora, dorindu-le deplină sănătate în pisarea apei, trecem la altele.

❦

[6 februarie 1877]

Între Serbia și Montenegro și Turcia pare a se stabili înțelegere. Cel puțin tratările preliminare între Zukici și Vogoridi la Viena par a fi fost atât de bune încât au încurajat pe sârbi de a trimite la Constantinopoli, pentru încheierea păcii, pe D. Kristici și Matici. Un decret princiar a convocat Scupcina cea mare pentru ziua de 26 fevruarie; iar pentru 20 a lunei curente s-a stabilit alegerile.

Principele Montenegrului dorește a trata pentru pace numai la Viena.

În urma circulării principelui Gorciacof domnește în lumea diplomatică o agitație tăcută însoțită de cutremur nervos. Într-adevăr, ce vor răspunde puterile la circulara Rusiei? Și ce sperează aceasta de la ele? După cât știm, cel puțin neutralitatea. Sigur este numai că Francia a început a se înțelege cu Anglia asupra unei procedări comune, în care însă tot această din urmă să aibă pasul întâi.

În Berlin credința în pace nu-i tare. La o soirée dată de ambasadorul Franciei și foarte bine vizitată s-a văzut că speranțele pentru mănținerea păcii sunt minime, deși toți cred că Rusia nu va grăbi nimic, ci va înainta gradat și foarte încet pe această cale.

❦

[6 februarie 1877]

Oricari ar fi soarta dezbaterilor asupra băncii, ba chiar a Austro-Ungariei preste tot, pe noi ne interesează numai întrucât ar putea avea drept rezultat o schimbare a politicei din lăuntru față cu popoarele nemaghiare și cele negermane. Dac' ar ajunge lucrul la estrem, nu credem că maghiarii ar păți-o tocmai bine, căci astăzi ei sunt mai urâți decât la 1848. Și cum erau iubiți pe atuncea, se vede dintr-o scrisoare autografă a lui Kossuth datată din Debrețin 26 apr. 1849, în care faimosul agitator se esprimă astfel:

Urmând simțământului inemei mele, nu esitez a declara că dacă, aprețiând cele mai sus zise, vor grăbi (românii) fără amânare a da garanție despre purtarea lor pacifică în viitor, nu mă voi sfii ca în numele păcei și al

iubirii să aruncăm văl asupra delictelor politice din trecut, însă cu escepțiunea acelui om care a abuzat în mod infam de înalta sa poziție bisericească și de încrederea poporului călcând în mod rușinos datorințele sale cătră D-zeu și cătră patrie, nu numai a amăgit poporul român la răsculare și prin aceasta a fost îndemnătoriul la atât a pustiiri și vărsări de sânge, ci s-a înjosit încă la trădarea de patrie, ce nu i se poate ierta niciodată, ba nu s-a înfloriat a provoca, a îndemna și a mijloci irumperea de putere armată străină în țară, pentru a măcela pre poporul propriei sale patrie, și acestea toate le face așa încât totodată a fost destul de vil a juca un rol de fățarnic mincinos, pentru ca în mijlocul păcatelor sale trădătoare de patrie să adoarmă cu cuvinte dulci atențiunea și priveghiarea mea și a soților mei de la guvern; numele acestui om este Andrei Șaguna, asupra capului căruia multul sânge ce s-a vărsat strigă răzbunare dreaptă și care, precum este declarat de trădătoriu de patrie, așa nu poate avea parte de iertare pre acest pământ.

Și acestea toate Kossuth le scrie despre unul din cei mai moderați oameni, care se înțelege că nu s-a putut însufleți niciodată de strania onoare de a fi numărat între turci sau maghiari, încât ceea ce a făcut contra acestora era în realitate un serviciu adus umanității și un merit față cu popoarele transilvane.

Mai interesantă însă este această scrisoare din alt punct de vedere. Șaguna a fost tratat de un partid românesc din Transilvania ca vânzător al intereselor românești și ca maghiarofil. Acum însă se vede cari erau adevăratele lui simțiri. În faptă mitropolitul transilvan, politic de la creștet pân-în tălpi, își cunoștea așa de bine poporul, oamenii, inteligența, încât nu i-au crezut capabili de-a resista la 866 cu efect la introducerea dualismului. Ca toți politicii de talent, Șaguna era pesimist, ș-a calculat totdeauna cu împrejurările cele mai rele, nu cu cele mai bune. Îndealtfel lipsa lui de încredere nu în energia, dar în judecata sănătoasă și oarecum realistă a conluptătorilor săi a fost în parte adeverită de vreme.

❦

PRELECȚIUNI POPULARE

[6 februarie 1877]

Societatea literară „Junimea“ va ținea și în acest an prelecțiunile ei obicinuite, cu care publicul ieșan s-au familiarizat acum de treisprezece ani. Obiectul prelecțiunilor din acest an vor fi diferitele sisteme metafizice (dacă sub metafizică vom înțelege toate ideile pe care le-a avut sau omenirea sau unele școli filozofice asupra începutului lumei, a originii făpturii și răsăririi neamului omenesc).

Astăzi duminică d. Pogor va introduce pe auditori în materie prin considerațiuni teoretice. Șirul prelecțiunilor este următorul: 1) Duminică 6 fevruarie. Privire teoretică, *V. Pogor.* 2) Duminică 13 fevruarie. Fetișismul, *V. Conta.* 3) Duminică 20 fevruarie. Politeismul, P. Verusi. 4) Duminică 27 fevruarie. Panteismul, *A. D. Xenopol.* 5) Duminică 6 martie. Monoteismul, *V. Pogor.* 6) Duminică 13 martie. Criticismul, *A. D. Xenopol.* 7) Duminică 20 martie. Materialismul, *V. Conta.*

❦

[9 februarie 1877]

Preocuparea de căpetenie este răspunsul ce-l vor da puterile la circulara guvernului rusesc. Dar oricât de multe și deosebite ar fi dezbaterile al căror obiect e renumita circulară, nu se știe pân' acum nimic pozitiv despre răspunsul pe care-l va da Europa.

Din Cetinie se scrie că în 4/16 l.c. s-au ținut consiliu mare asupra propunerilor de pace, se zice că foarte favorabile, pe cari le-ar fi făcut Poarta. O depeșă din Constantinopole vestește totodată că principele Muntenegrului s-a învoit ca tratările de pace să se facă la Constantinopole.

Știrile despre înarmări nouă în Rusia sunt dezmințite. Nu este vorba decât de întregirea trupelor mobilizate deja, nicidecum de mobilizarea altora nouă; tot asemenea nu este nici vorbă despre vro călătorie a Țariului la Chișinău. Marele principe Nicolaie au plecat la Odessa, parte pentru că medicii i-au sfătuit o schimbare de aer, parte pentru a inspecta trupele generalului Barclay de Tolly-Weimarn.

Sâmbăta trecută a sosit în București consiliarii de stat Kristici și Matici, însoțiți de secretarul ministeriului sârbesc de esterne, Pacici, cari apoi a plecat la Constantinopole împreună cu Pertew-Efendi, unde vor începe tratările de pace.

❦

PRELEGERILE JUNIMEI

[9 februarie 1877]

Duminica trecută d. Pogor a dezvoltat în sala Universităței privirea teoretică asupra materiei conferințelor din acest an. D-sa a arătat că crierul omenesc singur este deprins a reduce orice efect la cauză și orice cauză la efect, și neputând la 'nceput să pătrundă natura lor, el s-a temut de unele, au iubit pe celelalte, însă nu *in abstracto*, ci în formele cu totul concrete în cari i se prezentaseră. De-aci s-a născut fetișismul, adorarea obiectelor din natură, întrucât ele erau privite ca cauze stricăcioase sau folositoare omului. După aceea însă inteligența omenească bagă de samă că o serie întreagă de fenomene e pătrunsă de o singură lege, că afară de șirul văzut al lucrurilor trecătoare există oarecum ceva mai nalt decât ele și mai presus lor. Cea mai naturală presupunere era deci că există ființe care dirig cu intenție fenomenele naturale și că ar avea formă și natură mai mult sau mai puțin omenească. De aci se naște politeismul. Dar mintea cercetătoare găsi curând că aceste grupe de varietăți ale fenomenelor stau în unire, că universul întreg e supus unei legături care dovedea unitatea legii fundamentale, a cării emenațiuni erau toate celelalte, că toate fenomenele nu erau decât umbrele uneia și aceleiași ființe, presupusă ca fiind în natură. Acesta era panteismul. Când s-au presupus că și această lege universală nu este *în* lume, ci *afară* de ea, s-au format monoteismul, prin care s-au personificat principiul universului printr-un antropomorfism subtil.

Cu totul deosebit de aceste sisteme, al căror izvor a fost esperiența lucrurilor din afară, este idealismul lui Kant. Kant nu consideră legătura infinită între fenomene, ci supune cercetării însuși organul care le reproduce. Deosebind lumea de dinafară de intelectul ce o reflectează, Kant conchide că *în sine* lumea ne rămâne necunoscută, și nu avem înainte-ne decât rezultatul propriului nostru aparat al cugetării; că crierul este o oglindă care reflectează lumea într-un mod atât de propriu încât nimeni nu

este îndreptățit de a judeca de la legile cugetării sale la legile cari domnesc universul. Astfel el disface ca un ceasornicar întreg aparatul cugetării și arată că esperiența nu este nimic decât analizarea unor reacțiuni ale sistemului nostru nervos.

Cel mai nou sistem metafizic este materialismul. Acesta stabilește că cestiunile metafizice, neputând fi dezlegate, sunt a se înlătura cu totul, rămâind ca esperimentele științifice și deducerile cu totul esacte din ele să înlocuiască această activitate specifică și cu totul neatârnată a crierului. Obiectul percepțiunei noastre este odată materia și pretutindenea materia, încât presupunerea că afară de aceasta n-ar mai esista nimic pare la întâia vedere justificată.

În fine prelectorul aduce aminte că întrebările metafizicei nu vor avea niciodată o soluțiune suficientă, din care cauză vor și rămâne totdeauna întrebări ce vor ocupa inteligențile omenești; apoi că scopul seriei de prelegeri nu este de-a convinge pe public despre adevărul cutărui sau cutărui sistem, ci numai de-a da o idee clară despre modul cum s-au făcut în vremi deosebite lucrarea metafizică a inteligenței omenești.

❦

[11 februarie 1877]

Ziarul „Temps“ scrie că, după informațiunile ce le-a căpătat, starea sănătății sultanului Abdul Hamid este neliniștitoare. Ca și fratele său Murad el are boală de crieri, încât medici cred a putea prezice o apoplexie cerebrală. Se vede că întreg neamul imperial Osman e fizicește degenerat, căci nimeni n-ar putea susținea nici despre Abdul Aziz că a fost pe deplin sănătos.

Totodată se vede ce puțin calcul au dovedit Midhat Pașa când au respins propunerile conferenței.

„Pesther Lloyd“, organul contelui Andrassy, judecă în această privire drept când spune că, odată ce Midhat au recucerit independența Porții, el a deschis din nou era despotismului arbitrar și a pus imperiul în aceeași stare în care se afla în cele din urmă zile ale lui Abdul Aziz. E clar că vremea s-a însărcinat de a da dovezile necesare pentru teoria susținută de cabinetul din St. Petersburg „că Turcia nu se poate regenera prin sine“.

De aci rezultă că cestiunea garanțielor, din înlăturată cum părea, au ajuns din nou în faza ei primitivă.

Tratările de pace între cele două principate transdanubiene și Poartă par a merge bine. D. Kristici au prezentat ministerului turcesc de esterne, drept acreditivă, o scrisoare a prințului Milan prin care acesta sperează că tratările începute de Midhat Pașa vor ajunge la bun capăt. Principele Muntenegrului s-a învoit asemenea de a trimete delegați la Constantinopole, cari vor avea să ceară tot teritoriul pe care muntenegrenii îl țin astăzi ocupat. În acest înțeles se rostește cel puțin „Glas Crnagorca“, organul guvernului din Cetinie.

Se aude că și vizirul novissim Ehedm Pașa și-ar fi dat demisia.

❦

[11 februarie 1877]

Mai toți miniștrii maghiari petrec în Viena, ocupați de a regula învoiala în privirea băncii naționale. Partidul „constituțional“ austriac va ținea o conferință și, dacă se vor primi concesiile făcute de cabinetul Auersperg, atunci bine, de nu, atunci d-nul Tisza va declara M. Sale că nu e în stare de a forma un nou cabinet unguresc.

În regiunile guvernamentale învoiala se privește ca definitivă. Cel puțin cabinetul Auersperg nu se îndoiește că principiul parității și celelalte concesii vor fi primite de Reichsrath și de Casa de sus și că atât conferența ministerială cât și cea a partidului „constituțional“ nu sunt decât niște formalități. Cu părere de rău constatăm că Ungaria învinge și învinge pe deplin.

❦

PRELEGERILE JUNIMEI

[11 februarie 1877]

Duminică în 13 luna curentă d. *V. Conta* va ținea în sala Universității prelegerea sa asupra *fetișismului.*

D. Conta ca scriitor e din numărul acelor puțini cari nu reproduc numai idei nerumegate din cărți străine, ci gândesc mai cu seamă singuri; apoi d-sa mai are talentul de a espune foarte clar materiile cele mai grele, fără ca prin aceasta limpezime obiectul să piardă ceva din însemnătatea sa. Aceste două

calități, rare pretutindene, dar și mai rare în țara noastră, ne îndreptățesc a crede că prelegerea de duminică va fi îndestul de interesantă.

❦

[13 februarie 1877]

Ambasadele otomane din străinătate au fost avizate de a dezminți știrea despre îmbolnăvirea sultanului. Astfel comunicatul celei din Viena se esprimă astfel:

Ambasada otomană crede că trebuie să dezmintă în modul cel mai formal faimele turburătoare răspândite despre starea sănătăței M.S. Sultanului. M. Sa Sultanul a suferit înainte de câtăva vreme de durere de măsele, însă răul a dispărut deja și starea sănătăței M. Sale e pe deplin mulțămitoare.

În același senz se esprimă o telegramă din Petersburg adresată Corespondenței politice:

După relații primite aici din izvor competent starea sănătății sultanului Abdul Hamid este cu totul normală. Știrile despre simptomele unei boale mentale sunt răspândite de partida lui Midhat Pașa, spre a motiva agitațiunile începute pentru o nouă schimbare pe tron. Aici se crede că o asemenea catastrofă nu e verisimilă.

❦

[13 februarie 1877]

În Serbia sunt alegeri pentru Scupcina mare. Candidații conservatori au fost aleși cu mare majoritate. Între candidații pentru Belgrad e și un evreu, anume Abraham Oser. Ca semn al vremei alegerea aceasta e desigur caracteristică. În vremea când statul sârbesc era în război cu Poarta, patrioții semiți ai Serbiei s-au adresat direct la turci pentru a căpăta drepturi egale. Astăzi, în loc de a fi împușcați, *jure belli,* la colțurile ulițelor, ei sunt aleși în Scupcină.

Tratările de pace între plenipotanțiarii sârbi și Poarta otomană vor avea rezultat bun. În 8/20 luna curentă au avut loc în palatul Ministeriului de esterne cea întâi conferință între delegații sârbi și Savfet Pașa. S-a discutat cestiunea garanțiilor, în privirea căreia Poarta nu pare a face din unele puncte o conditio sine qua non. Această conferință au făcut impresie bună

asupra amândoror părților, fiindcă au constatat reciproc dorința sinceră de a ajunge la înțelegere. O știre și mai nouă spune că Poarta ar fi renunțat la cererile ei de mai înainte și că încheierea păcii se va efectua încă înainte de sfârșitul lunei fevruar. Mai rămân a se discuta unele puncte formele cari să satisfacă opinia publică moametană, căci asupra cestiunilor de fond înțelegerea e stabilită.

Senatorii muntenegreni Bozo Petrovici și Stanco Radonici au plecat din Cataro în 9/21 la Constantinopole pe un vapor al companiei austriecești. Ei vor funcționa la tratările de pace cu Poarta ca delegați ai Muntenegrului. Pentru că tratările acestea promit a deveni mai lungi decât cele cu Serbia, de aceea se va prelungi armistițiul.

❦

[16 februarie 1877]

O telegramă a agenției Havas din 12/24 fevruarie arată că în acea zi pacea între Serbia și Turcia era aproape încheiată. Serbii au primit garanțiile cerute, însă punctele cari ating egala îndreptățire a evreilor și numirea unui agent diplomatic turc nu sunt atinse în convenție. Zece zile după ratificarea condițiilor de pace prin Scupcina sârbească trupele turcești vor părăsi teritoriul sârbesc. Delegații muntenegreni erau așteptați pe vineri în Constantinopole, iar ieri, marți, era să se deie ordin trupelor muntenegrene și celor turcești de a se ține în defensivă. Ședințele Scupcinei mari din Serbia, al căror scop e ratificarea păcei cu Turcia, se țin în săptămâna aceasta și anume de luni până joi.

Cestiunea băncii naționale a intrat în Austro-Ungaria în stadiul următor. În conferența partidului constituțional, vizitată de 200 de membri, deputatul dr. Herbst a propus următoarea rezoluție:

„Considerând declarația guvernului că, înainte de a da partidului constituțional votul său asupra compunerei consiliului general a băncii naționale, guvernul e în neputință de a încheia proiectele pentru pactul cu Ungaria: Considerând că tot după numita declarație votul dorit de guvern nu prejudeca întru nimic în privirea primirei sau respingerii tuturor celorlalte stipulațiuni a statutelor băncii precum și a tuturor celorlalte părți ale pactului, partidul constituțional declară: că păstrează pe deplin libertatea votului său asupra proiectelor privitoare la pact și asupra stipulațiunilor statutului băncii, apoi că cestiunea numirei viceguvernorului o privește ca

deschisă, dar că în dealtfel *compunerea consiliului general,* comunicată de guvern, *nu este în sine neadmisibilă“.*

Această rezoluție a fost primită în cluburi de majoritatea Reichsrathului.

Din Londra se depeșează că guvernul englez a început negoțiările cu cabinetul de St. Petersburg pentru a obține terminul de un an ce-l crede necesar ca Turcia să poată aplica reformele promise.

Celelalte cabinete europene vor împărtăși opiniunea cabinetului de St. James.

Iar din Petersburg se dezminte zgomotul cum că țarul ar fi dat armatei ruse ordinul de a trece Prutul la 28 fevruarie ca fiind cu totul nefundut. Este adevărat că armistițiul acordat în urma ultimatului Rusiei espiră peste trei zile; dară știrile relative la negociațiunile începute între Serbia și Turcia fiind favorabile, armistițiul va fi fără îndoială prelungit în caz când aceste negociațiuni nu s-ar termina până la 1 martie.

În general situațiunea nu s-a schimbat.

Până acum nu putem avea încă indicațiunile ce trebuie să rezulte din răspunsurile puterilor la circulara prințului Gorciacoff.

Însemnătatea acestor răspunsuri va depinde de la turnura ce vor lua lucrurile la Constantinopol și de măsurile ulterioare la cari se va opri Rusia.

❦

PRELEGERILE JUNIMEI

[16 februarie 1877]

Duminica trecută d. Vasile Conta a ținut prelegerea sa asupra fetișismului. După cum era ușor de prevăzut pentru cei cari cunosc individualitatea intelectuală a acestui scriitor, prelegerea sa a fost foarte interesantă și a ținut încordată atenția auzitorilor mai mult de o oară și jumătate. Precum nici se putea altfel, d. Conta a judecat despre fetișismul antic după asemănarea celui modern; arătând apoi urme de fetișism în credințele de astăzi ale popoarelor, judecata sa prin analogie s-a dovedit a fi cu totul corectă, limpede și fără săritură. Cu această ocazie d-sa a dezvoltat o sumă de cunoștințe etnologice, încât fiecare propoziție conținea ceva nou; totodată a dovedit o cunoștință amănunțită a mitologiei populare române, a cărei analogie cu credințele populare ale altor popoare a făcut-o cu totul evidentă.

Dar tocmai din cauza bogăției de cunoștințe desfășurate cu această ocazie sarcina unei dări de samă pe scurt devine aproape cu neputință. D-sa a dovedit că credința în duplicitatea existenții noastre a pornit de la faptul că fiecare își are umbra sa. De acolo vedem la cei antici sufletele în chip de umbre, de-aceea, după credința poporului românesc, cel căruia i se ia umbra trebuie să moară. Dar, fiindcă toate lucrurile au o umbră, după credințele primitive toate lucrurile sunt însuflețite, astfel încât sălbatecul calcă pretutindene pe suflete, din cari cele mai multe sunt rele și puține, anume cele ale rudelor și prietenilor, sunt bune. Cu aceeași claritate a desfășurat apoi metoadele de a omorâ sufletele, de a dobândi prietenia lor, de ale aservi; au arătat cum toate mișcările în natură li păreau produse de spirite, cum vântul e reprezentat ca o mulțime de spirite ce biciuiesc frunzele pădurei și valurile apelor, cum zelirul e un spirit mângâios ce spune povești florilor, cari râd de toate aceste, rămâind serioase numai pietrile bătrâne, care în viața lor lungă știu că acestea sunt deșărtăciuni ușoare. Mai ciudată este credința că ființele au mai multe suflete, pentru a cărei ilustrare a adus, pe lângă altele din viața sălbaticilor, și credința țiganilor că au cel puțin trei suflete, apoi o poveste românească populară despre un om cu viața vecinică, a cărui vecinicie constă tocmai într-aceea că-și ascunsese sufletele foarte bine.

Credința că, pe când omul doarme, sufletul lui iese din trup și umblă pe unde vrea, au dat apoi naștere la vraja prinderei sufletului prin chemări mângâioase, a închiderei lui în ceară și într-o viță de păr și a nimicirii lui. Strigoii, luarea din urmă, făcutul, deochietul, făcutul de dragoste, toate se reduc în urma urmelor la unul și același princip, că adecă sufletul — după credința primitivă muritor — în neatârnare de trup poate fi vrăjit, prins, aservit și că e supus unor formule magice.

Departe de a fi redat măcar a suta parte din mulțimea faptelor aduse de prelector și tot așa de departe de a fi reprodus cugetarea unitară care le pătrundea pe toate, ne mulțămim numai cu aceste câteva însemnări, sperând că d. Conta va face din ele obiectul unui studiu în scris.

❦

ÎNTUNECIME DE LUNĂ

[16 februarie 1877]

Ieri preste zi se făcuse vreme senină, încât mulți credeau să poată observa sara întunecimea prezisă; dar de la 5 oare după ameazăzi cerul a 'nceput să s-acopere c-o ceață alburie din ce în ce mai deasă, care n-a permis a se vedea intrarea lunii în umbra pământului.

❦

NEORÂNDUIELI GRAVE

[18 februarie 1877]

În unul din ultimele sale numere „Unirea democratică“ deplânge lipsa de respect față cu autoritatea statului, care se 'nțelege că nu poate fi reprezentată decât prin persoane. Noi vom adăoga că acest spirit de rebeliune, atât de comun în tonul ziarelor în critica ce se face organelor statului, amenință a intra până și în școli. Astfel alaltăieri, miercuri, elevii școalei tehnice s-au împotrivit la esecutarea unei pedepse ordonate de ministeriu în urma propriei lor nerespectări a regulamentului școalei. Credem de prisos de-a adăugi că cea dendâi datorie a unui elev este *ascultarea* și supunerea și că rezonarea asupra măsurilor luate de superiorii săi trebuie reprimată.

❦

[20 februarie 1877]

Ministeriul turcesc de esterne a comunicat prin circulară tuturor reprezentanților Porții din străinătate instrucția de a dezminți din nou știrile, răspândite de ziarele străine, că sultanul ar fi bolnav, că vizirul ar fi să se schimbe și că populația din Constantinopole e în turburare. Toate aceste vești sunt lipsite de fundament.

O circulară a marelui-vizir cătră guvernorii provințiilor li impune acestora îndatorirea de a căuta ca populația să se dezarmeze.

Din cauza întârzierii delegaților muntenegreni, armistițiul între Poartă și Muntenegru s-au prelungit în mod formal pe douăzeci de zile.

Ziua de 17 fevr. (1 mart) 1877 este menită a fi remarcabilă în istoria țărilor dunărene. În 16/28 fevr. scupcina mare sârbească a primit bazele restabilirii păcii, convenite cu Poarta. Consiliul de miniștri al Porții asemenea au admis acele baze, încât joia trecută (1 mart s.n.) avea să se

sebsemne instrumentul păcii. Scupcina mare a fost deschisă în 16 fevruarie la 9 oare, 50 min. dimineața de către principe în persoană și în ședință secretă, alegându-și prezident pe George Topazovici și viceprezident pe Teodor Tuciacovici.

Ședința a ținut până la 12 ¼, în ea s-au primit condițiile restabilirii păcii cu Poarta și, îndată ce și-au dat voturile, a fost în graba mare închisă. Această grabă „Politische Correspondenz" o esplică prin teama guvernului că Scupcina putea să comită estravaganțe, de vreme ce între aleși erau și câțiva socialiști.

Dacă vom crede unei telegrame din Constantinopole, atunci actul închierii păcii s-a urmat astfel. În 17 l.c. s-a iscălit de ambe părțile un proces verbal conțiind trei puncte 1) *status quo* 2) amnistia 3) deșertarea teritoriului sârbesc în timp de douăsprezece zile. Apoi Serbia avea să deie Porții o notă relativă la garanțiile cerute și cuprinzând următoarele 4 puncte: oprirea de a ridica întăriri nouă, ridicarea flamurei otomane lângă cea sârbească, egala îndreptățire a evreilor și oprirea bandelor înarmate.

Despre numirea unui agent turcesc la Belgrad cât și despre Micul Zvornic nu va fi vorba în aceasta notă. Apoi principele Milan va adresa vizirului o telegramă, anunțând că aprobă condițiile păcii, după care Poarta va lua act de declarația Principelui și Sultanul îi va da un nou firman de întărire.

❦

VREMEA

[20 februarie 1877]

După zile senine și calde, cari păreau, a prezice sosirea 'n curând a primăverei, ne-am pomenit din nou cu vicol, omăt și frig. De două zile ninge într-una, omătul în troiene acopere ulițele și ulicioarele, trenurile cari vin din jos nu sosesc la Iași, încât în decursul acestor zile nu știm ce se 'ntâmplă nici înlăuntru nici în afară de țară. Numai trenul de la Suceava a sosit ca prin minune atât ieri cât și alaltăieri, aducând știrile de pace pe care le-am înregistrat în numărul de astăzi.

❦

BALUL ROMÂNIEI JUNE

[20 februarie 1877]

Se știe că societatea studenților români din Viena dă în fiecare an un bal splendid, care se bucură de un oarecare renume prin eleganța și frumusețea lui. Lunea trecută (în 14 fevr.) comitetul societăței compus din d-nii drd. Stihi (prezident), drd. Ciurcu și stud. tecn. Popazu au fost primiți în audiență de M. Sa Împăratul. Cu această ocazie Maiestatea Sa a binevoit a cere informații detaliate despre mersul societății studenților români și mai cu samă despre cabinetul de lectură; în urmă a promis că, iertându-l împrejurările, va veni asemenea la bal. Balul însuși era fixat pe ieri sâmbătă. Cu această ocazie directorul muzicei balurilor Curții Imperiale, d. Strauss, a dedicat societății o polcă-française, intitulată „Fulg de omăt“ (Schneesternchen).

❦

VICOLUL

[23 februarie 1877]

Prin scrisoarea sub data de 21 fevr./5 martie direcția de esploatare pentru linia română Suceava — Iași ne comunică că de la 19 fevr./3 martie curent circulația tuturor trenurilor este întreruptă pe liniele române ale Companiei din causa vicolului, încât chiar și de la calea ferată a acționarilor precum și de la liniile austriace n-a sosit trenurile de joncțiune. Silințele de-a se curăți linia se speră că aveau să succeadă ieri la 22 curent.

❦

ȘTIRI POLITICE

[23 februarie 1877]

Din sorginți private, a căror științi trebuesc însă primite c-un grad oarecare de precauțiune, aflăm că d. Dimitrie Sturza, ministrul de finanțe, și-ar fi dat din nou demisiunea, iar cabinetul ar fi în conflict cu Senatul. Până la confirmare sau desminițire notăm acestea sub toată rezerva cuvenită.

❦

POȘTA

[23 februarie 1877]

Din cauza vicolului n-a sosit poșta nici dinlăuntrul țării, nici din străinătate, încât ni lipsesc toate detaliile asupra știrilor multiple ce circulează în public. Astfel nu știm modul în care d. ministru al instrucției au cerut de la corpurile legiuitoare înființarea facultăților de medicină și de teologie la Universitatea de Iași, nici soarta proiectului obligativității alegerilor ș.a.a.

❦

[25 februarie 1877]

Generalul Ignatief a plecat pe la curțile din Berlin, Paris și Londra.

O depeșă mai recentă ne vestește deja că la Berlin a avut o întrevedere cu principele de Bismark și a doua zi a plecat la Paris.

Ziarul „Times“ pretinde a ști că generalul Ignatief va face propunerea de a dezarma; *cu condițiune însă* ca tratatul de Paris să fie abrogat.

❦

[27 februarie 1877]

Ziarele din Viena din 7 și 8 mart (iar N. Fr. Presse încă nainte de vro două săptămâni) au adus știri telegrafice din Rușciuc prin care întâmplarea de pe insula Dinului se caracterizază ca o călcare din partea românilor a teritoriului turcesc. Pentru a se vedea câtă bună credință dezvoltă autoritățile turcești, reproducem după „Românul“, care-n această cestiune e cu deosebire bine informat, următoarele detalii ‡.

‡ Vezi infra, p. 709.

❦

[27 februarie 1877]

Luni în 21 Fev. delegații Muntenegrului au adresat Porții cererile lor, cari sunt următoarele:

1. Cesiunea districtelor Zubci și Gațco, precum și a unor părți din districtele Colașin, Lipnic, Piva, Șarațco, Fecera până la Maitraveț, Cucci, Vasoievici; apoi Moracea, Line, Zeta, Gilone, până în lacul Scutari, Zabliac, Spuț, întăriturile de pe malul drept al Boianei, insulele întărite Vranina și Lesendria în lacul Scutari, Stoța, Crevțe și portul Spizza. 2) Libera navigației pe lacul Scutari și pe Boiana; îndatorirea autorităților turcești de a mănținea navigabil pe cheltuieli proprie canalul Boianei care dă în lacul Scutari. 3) Repatriarea herțegovinenilor refugiați. 4) Stabilirea unui modus vivendi pe bazele formulate în iulie 1875. Punctul din urmă însă nu este o condiție absolută și poate fi dat în lucrarea unei comisii mixte.

Mult mai grave sunt știrile pe cari le aduce „Corespondența politică“ în buletinul său din Petersburg. Principele Gorciacoff neprimind pân-acuma răspunsurile puterilor la circulara sa din 31 ian. au însărcinat pe ambasadorul rusesc din Londra, contele Șuvalof, de-a cere de urgență de la earl of Derby răspunsul cabinetului englez. Un aviz identic li s-a dat ambasadorilor Rusiei de pe lângă curțile din Viena, Berlin, Paris și Roma. Totdeodată contele Șuvalof a fost împuternicit de a declara că guvernul împăratului Alexandru *nu cunoaște decât două soluțiuni ale Cestiunii Orientului.* Sau că puterile signatare tractatului din Paris, în special Anglia, privesc tractatul de Paris *ca existând încă în toate punctele sale,* deși Poarta au respins hotărârile conferenței hazate pe acel tratat; sau *cabinetul din Sf. Petersburg va privi acel tratat ca neexistând.*

În cazul întâi Rusia pretinde ca puterile signatare tratatului să ceară împreună de la Poartă primirea deplină și în forma lor originară a tuturor hotărârilor luate în conferența preliminară, aceasta pe orice cale vor găsi de cuviință. Dacă puterile mari se pot decide de a primi acest punct de vedere, atunci Rusia nu mai are nici cauză, nici nevoie de-a ieși din concertul european. Atunci ea are posibilitatea deplină de a evita orice complicație războinică.

Dacă însă puterile s-ar hotărî să păzească neactivitatea de pân-acuma, atunci cabinetul din St. Petersburg va privi în această hotărâre: 1) Renunțarea, respective negarea îndatoririlor impuse Turciei prin acel tratat, 2) pierderea tuturor drepturilor ce rezultă pentru Poartă din acel tratat. *Prin urmare Rusia va privi tratatul, în toate punctele ce o ating pe ea,* **ca nul și fără valoare** și-și va păstra deplina libertate de acțiune.

Urmările acestor concluzii ale Rusiei pentru România sunt bătătoare la ochi. După cât știm numai „Timpul“ din București au atras atenția publicului român asupra greutății frazei din urmă, căci între stipulațiile ce-o privesc pe Rusia este și cesiunea Basarabiei române, între cele care privesc așa numitul „corp turcesc“ sunt cuprinse garanțiile de autonomie și suveranitate ale României.

Așadar șanțurile de pe Siret capătă acuma o deosebită însămnătate.

❦

DE LA ȘCOALA TEHNICĂ

[27 februarie 1877]

În unul din numerii acestei foi spusesem că se 'ntâmplase oarecari neorânduieli la școala tehnică, a cărora încheiere nu se putea prevedea la moment, din care cauză n-am găsit de cuviință de-a ne întinde în detalii asupra cestiunii. Acuma însă, când tot incidentul e închis odată pentru totdeauna, vom da în câteva șire o relație cu totul obiectivă a întâmplării, pentru a înlătura toate faimele eronate, câte se lățise în această privire. De la un timp încoace atât pedagogul cât și maistrii au fost denunțat direcției faptul că între elevi sunt câțiva malcontenți cari refuză a se supune regulamentului disciplinar al școlii. Izvorul acestor nemulțămiri se zice să fi fost niște instigațiuni din afară de școală, deci în afară de cercul de privighere al autorității școlare. Aceste acte de nesupunere se repetau tot mai des, încât pedagogul și maistrii s-au văzut siliți a raporta consiliului de disciplină că nemulțămiții nu primesc pedepsele ce li se impun, nici se supun la ordinele superiorilor lor. Totodată direcția se pomeni c-o suplică din partea câtorva elevi, prin care ei declarau că n-au lucru și cer să li se deie. Față cu această suplică maistrii au declarat contrariul, că aceste ar fi numai un pretest de-a face neorânduieli, că fiecare din ei are de lucru, dar că nu voiesc să lucreze. În fine consiliul de disciplină s-a văzut silit să ceară concursul consiliului superior de supraveghere, compus după lege din d. prefect al districtului, d. primar al orașului și d-un inginer județean. Acest consiliu de supraveghere a hotărât a propune ministeriului eliminarea din școală a opt elevi despre cari maistri și pedagogul raportase că nu voiesc să se supună și samănă disordinea și între ceilalți elevi.

Pentru a face eliminarea cât se poate de puțin penibilă atât pentru cei pedepsiți cât și pentru colegii lor, direcția au hotărât de-a începe cu *trei*, cari erau din orașul Iași chiar, și a vesti în privirea celorlalți mai întâi pe părinți, cari să vie să-i ieie. Dar aceștia trei au refuzat de a părăsi școala. În urma acestui refuz d. comisar al despărțirii a III-a i-a chemat pe câteși opt înaintea sa, le-a cetit ordinul ministerial prin care se dispunea ca să fie eliminați și i-au somat să părăsească școala. D. prefect în special a avut buna-voință de a-i instala pe cei din districte într-un hotel până ce or veni părinții ca să-i ieie.

Dintre acești opt eliminați unul, anume Vasiliu, a sărit noaptea peste îngrăditura institutului și a intrat în vorbă cu elevii rămași în școală, pentru a-i împinge și pe ei la aceeași nesupunere. Câțiva cari l-au urmat pe Vasiliu au fost arestați de poliție și eliberați în urma mijlocirii d-lui secretar al școlii, Climescu, cari i-au readus la școală. Dar spiritul de rebeliune încolțise deja. Cincisprezece dintre cei din școală s-au prezentat înaintea consiliului de disciplină și a cerut ca sau să se reprimească cei eliminați sau vor părăsi și ei școala. Atuncea d. director le-au spus în mod conciliant ca să gândească la ceea ce fac; „nimenea nu i-a silit să intre în institut și nimeni nu-i oprește să iasă. Să recugete însă că, dacă părăsesc școala, o părăsesc *fără* consimțământul direcției și că vor avea să sufere urmările“. Totuși acești cincisprezece au dat un fel de suplică, iscălită de toți, prin care declară că părăsesc școala.

Consiliul de disciplină a încheiat la moment un proces verbal, prin care s-a relatat și aceste neorânduieli ministeriului. În urma acestora ministeriul a dat direcției putere discreționară de-a esclude pe câți va voi și a reprimi asemenea pe câți va voi, desigur procedura cea mai umană și mai corectă din toate. Puțin trecu și cei cincisprezece a 'nceput a se căi de pasul lor și a reveni unul câte unul cerând iertare de la profesori și de la direcție. Câteși cincisprezece au fost primiți, după ce au declarat fiecare în parte că se vor supune tuturor pedepselor ce li va impune consiliul de disciplină. Astfel incidentul se poate privi ca închis.

❦

[2 martie 1877]

Interpelațiunea d-lui Apostoleanu a ocupat ședința din 24 fevr. a Senatului. Această interpelațiune avea de scop să ceară guvernului

publicațiunea actelor privitoare la misiunile d-lor Ghica, Rosetti și D. Brătianu în străinătate; publicarea actelor relative la convențiunile comerciale încheiate cu Franța, Anglia și Italia; în fine, interpelatorul mai cerea lămuriri guvernului în privirea memorandului din vara trecută a d-lui Cogălniceanu și în privința protestului adresat Porții cu ocaziunea promulgărei constituțiunei otomane, deci ea se compunea din patru părți distincte.

D. Apostoleanu dezvolta mai pe larg cestiunile ce adresa și rugă să i se dea răspunsul pe care lumea îl adastă cu nerăbdare.

D. ministru obiectă că ar fi bine ca biuroul să invite pe d-nu interpelant a împărți interpelarea sa și a fixa care din cele patru cestiuni conținute într-însa trebuie să facă obiectul dezbaterii.

D. Apostoleanu răspunse că nu poate consimți la o asemenea cerere, căci, dacă interpelarea făcută cuprinde mai multe punturi, ea are însă o țintă generală: dorința de a cunoaște politica esterioară a guvernului în privința tuturor faptelor importante cari s-au produs de la venirea lui; cu toate acestea adause că d. ministru poate începe cu partea care găsește de cuviință.

D. ministru de esterne tractă mai cu samă puntul al 3-lea din interpelare, relativ la misiunea specială a agenților trimiși la Londra și la Paris pentru negociarea aranjamentelor vamale cu unile din marile puteri europene și declară că, asupra acestui punt, afacerea fiind terminată poate da esplicațiunile ce i se cer, dar că, în privința celorlalte cestiuni, negocierile fiind încă pendente, nu ar putea vorbi fără a compromite chiar reușita acelor pertractări. D. ministru adăogă că numai dacă Senatul va da un vot prin care să-l oblige a tipări și distribui corespondența urmată cu cabinetele străine va consimți a se supune acestui vot; că în privința aceasta a luat avizul Consiliului de Miniștri, dar că atunci răspunderea gravelor consecuențe ce ar rezulta din această urmare va privi pe Senat.

După aceasta d. Ionescu arată pe larg dificultățile ce a întâmpinat guvernul ca să încheie convențiuni comerciale cu Anglia, Franția și Italia, pe de o parte pentru că timpul era prea scurt, iar pe de altă parte pentru că acele puteri insistau a se acorda izraeliților din țară drepturi politice; că, neînțelegerea fiind gravă între părțile contractante, iar tariful autonom și general al vămii trebuind să se aplice fără întârziere pentru statele cari nu încheiaseră convențiuni separate cu țara noastră, acele puteri au fost nevoite a consimți la niște angajamente provizorii, cu facultatea de a le prelungi

când s-ar putea negocia tractate speciale până la terminul stipulat într-însele.

D. ministru aminti asemenea că, încă din luna lui octomvrie 1875, guvernul a început negocieri cu mai multe puteri mari ale Europei în privința tractatelor de comerciu și că ele erau bine dispuse a imita exemplul Austro-Ungariei și al Rusiei.

În espunerea sa, d. ministru atinse întrucâtva și celelalte cestiuni și anume: 1) că, la protestul contra unor articole din constituțiunea otomană, Poarta a răspuns în mod vag, încât guvernul s-a crezut nesatisfăcut cu acel răspuns; 2) că puterile cele mari n-au convenit încă asupra garanției și neutralității teritoriului țării; 3) că Franția nu se arăta dispusă să tracteze direct cu țara noastră, ci credea că trebuie să caute autorizarea Porții pentru aceasta.

După o dezbatere mai lungă și după ce d. ministru a declarat că nu poate publica actele relative la aceste cestiuni fără a le primejdui reușita, Senatul a hotărât a amâna discuția asupra acestor punte și a controla altădată actele diplomatice.

❦

[2 martie 1877]

Atâtea ne spune „Timpul“[1].

Iar depeșele telegrafice arată că gen. Ignatief nu are deloc intenția de-a preveni puterile că Rusia ar voi să iasă din concertul european, ci îmblă pentru iscăliturile unui „proces verbal internațional“ în care cererile de garanții de Rusia sunt și mai reduse decât înainte. Acest „proces verbal“ se zice că e cu totul nepericulos și inofensiv. În aceeași vreme în care ducele Decazes dă o soirée în onoarea lui Ignatief, la Petersburg ambasadorul imperiului german întrunește asemenea la o soirée strălucită cele mai înalte personage: împăratul, marele-duca moștenitor, marele-duca Vladimir, miniștri, c-un cuvânt toată societatea aleasă.

Deodată însă cu pornirea în lume a „procesului-verbal“ rusesc, telegraful semnalează o circulară a lui Savfet Pașa în care se promit reformele cele mai frumoase pentru supușii Înaltei Porți, încât un proces verbal european să pară lipsit de necesitate față cu fericitoarele proiecte ale Turciei.

---

[1] Vezi infra. p. 710 — 711.

❦

TURCIA

[2 martie 1877]

În 9 martie st.n. delegații muntenegreni și-au motivat pretențiunele arătând că acordarea lor este neapărată pentru întemeierea unei împăcări durabile. Savfet Pașa au răspuns la acestea că în genere pretențiile nu sunt admisibile și că mai cu samă opinia publică din Turcia se opune la cesiuni de teritoriu. Mai cu samă s-au împotrivi la cesiunea cetății Niksici, a teritorielor dinspre Albania și a portului Spizza. Așadar tratările de pace turco-muntenegrene amenință a se 'mpiedeca de stavile serioase.

❦

PRELEGERILE JUNIMEI

[2 martie 1877]

Dumineca trecută d. P. VERUSSI a ținut prelegerea sa asupra „politeismului“ înaintea unui public distins și foarte numeros. Plecând de la considerația psicologică că politeismul este o religiune ce stă în legătură necesară cu gradul de dezvoltare intelectuală a unui popor și că e proprie mai cu samă neamurilor unde judecata puțin deprinsă este jucăria închipuirei, d-sa a arătat cum astăzi încă popoarăle politeiste (camciadalii, grönlandejii ș.a.) pun cauza fenomenelor naturei în persoane divine, a căror acte sunt vânturile, viscolele, tunetul și toate celelalte fenomene fizice. Trecând apoi la cosmogonia arilor vechi, a arătat cum din cultul lui Brahm care reprezenta universul înainte de creare și nu se putea nici gândi, nici personifica, religia a simbolizat încetul cu încetul pe creator în Brahma, în Vișnu puterea de viață, prin șiva moartea. A arătat apoi din ce cauză munții sunt totdeauna aleși de locuințe zeilor, cum zeii inzilor au devenit nemuritori, cum în fine dintr-o concepție preistorică și unitară s-a osificat religia în chipurile simbolice ale zeilor.

Prelectorul a trecut apoi la popoarele iranice, coborâtoare din cel aric, dar la care s-a dezvoltat cultul focului și apei dualitatea principiului universului.

Apoi a trecut la egipteni (hamiți) și la popoarele vechi semitice, arătând pretutindenea cum necesitatea psicologică a religiei politeiste se întrupa în chipuri foarte deosebite prin înrâurirea împrejurimei, în India sub impresiunea naturei mărețe, în Egipet sub impresiunea atârnărei acestui stat de soare, Nil și pământ.

Ajungând apoi la greci, la cari politeismul a născut o neîntrecută dezvoltare a artelor plastice, d-sa a arătat pe scurt cosmogonia grecească, apoi mitologia și reprezentarea plastică a figurelor ei. Totodată au arătat cum paralel cu cultul s-a dezvoltat metafizica, apoi scepticismul și cum acestea au adus la cădere politeismul grecilor și romanilor.

În fine d-sa încheie cu următoarele cuvinte: „Omul, din mijlocul vieții de toate zilele, din mijlocul suferințelor și patimelor de cari este cuprins, tinde întruna, gravitează cătră un ideal. În fiecare zi el crede că l-a atins și iarăși în fiecare zi se convinge că idealul de ieri nu este decât o nălucire a minții sale; încât credinți religioase, sisteme metafizice nu sunt decât părțile repetate ale unei spirale imense care, ridicându-se prin infinitul timpului, ne conduce la Divinitate, căci acolo numai se află adevăratul răspuns ce omul îl caută pre pământ".

❦

TEATRU

[4 martie 1877]

Cu mulțămire deosebită anunțăm că duminică va avea loc reprezentația de beneficiu a d-nei A. Dănescu. Piesele ce se vor juca sunt „Iudita și Olofern", operetă în două acte cu muzica de Eduard Wachman tatăl, și „O palmă în teatru național", comedie în 2 acte. Wachman tatăl era unul din acei muzicanți plini de talent și de reminisecnțe, care în vremea lui scutura ariile din mânică, încât o mulțime de operete din repertoriul vechi al teatrului bucureștean i datoresc lui origina lor. Cu toate că operetele acele sunt foarte plăcute, astăzi nu se mai aude aproape nimic de ele. Amintim numai, pentru cine le va fi văzut, feeriile: „Fata aerului", „Lumea pe dos",

vodevilul „Cine vrea, poate“ și altele multe din șirul cărora e asemenea, „Iudita și Olofern“.

Despre beneficiență vom repeta ceea ce în coloanele acestei foi am constatat de mai multe ori. D-ra Dănescu nu e numai un talent, căci talentele se găsesc ușor, ci d-sa a știut totodată să rămâie pân-acum neatinsă de toate obiceiurile rele, de manierile stranie, de rutina vițioasă a celor mai mulți „artiști“. Vorbind simplu și natural, mișcându-se liber pe scenă, d-ra s-a ferit pân-acuma în mod egal de jocul glacial al unora și de exagerările celorlalți. Fie aceasta o fericită predispoziție naturală de-a păstra totdeauna măsura cuviincioasă în vorbă și gest, fie efectul studiului, pentru critic e egal. Dar pentru un om care cunoaște bine stările de cultură din țara noastră, care știe ce ieftină e lauda și batjocura jurnalelor și ce schimbător gustul publicului se naște întrebarea gravă dacă un artist, fie el oricât de pătruns de sfințenia aspirațiunei sale, va ști să se împotrivească tuturor ademenirilor pe care actorii setoși de aplauze le fac spectatorilor lor. După o lungă esperiență ne-am încredințat că mai în toate vremile adevărul, fie-n arte, fie-n științe, n-au adus decât roade amare și că trebuie să ai credința tare că ești plăsmuit din alt lut mai bun decât majoritatea oamenilor pentru a nu te coborî la ei, a pune preț pe opinia lor și a asculta instinctul mai bun al naturii proprie. Dușmanul cel mai mare al acestui instinct este succesul și cu atât mai de temut, cu cât e mai ușor.

La noi în țară succesul mediocrității e foarte ușor și lupta tuturor elementelor mai bune peste măsură grea.

Vorbind îndeosebi despre arta reprezentării dramatice, vom căuta în zadar, în țară la noi, un razim pentru talentele adevărate. Căci ce soarte-l așteaptă pe actorul cel bun chiar? Este vreun teatru național c-o existență asigurată, care să-și urmeze calea c-un repertoriu ales, neatârnând de publicul mare? Este vrun repertoriu în care fiece figură să fie eternă, încât actorul să-și poată însuși „capitalul de roluri“ potrivit cu talentul său, singura avere pe care un talent și-l poate câștiga? Nu. Fiecare director e silit să deie sau piese de senzație, pline de crime, dureri fizice, boale, și lipsite de caractere dramatice sau, alegând o cale și mai rea, să deie farse obscene în chiotele unui auditoriu foarte primitor de asemenea hrană, care nu apelează la inteligență sau la inimă, ci la simțiri mult mai josnice. Dac-am avea înainte-ne un talent de rând, toate reflecțiile noastre ar fi de prisos. Ele ni sunt inspirate numai de convingerea că avem a face c-un talent superior,

căruia voim a-i arăta toate greutățile pe care le-a întâmpinat și le va întâmpina încă în spinoasa cale de „actor român“.

Din parte-ne dorim din toată inima ca reprezentația de beneficiu a d-rei Dănescu să fie onorată de prezența unui public cât se poate de numeros, ceea ce ne-ar dovedi că el a știut să aprecieze „dreapta măsură“ în jocul de scenă a tinerei artiste.

❦

TEATRU

[6 martie 1877]

Joia trecută s-a reprezentat, în beneficiul d-nei Raiu Stavrescu, piesa „Maria Tudor“, dramă în 4 acte de Victor Hugo, tradusă de Const. Negruzzi. Amintim că d-nul Manolescu, d-na beneficientă și d-na Conta au jucat bine, dacă vom abstrage de la unele deprinderi de rostire contrare ortoepici românești și de la unele intonări retorice false.

Am spus-o de mai multe ori că un *n* nazal de felul celui franțuzesc nu există în limba românească și pronunția *conte*, *contra*, în care *o* și *n* să se rostească ca un singur sunet, nu se află după a noastră știre decât în vechea limbă bulgară, în limba polonă de astăzi și în cea franceză. Căci *on* nazal nu e sunet compus, ci o vocală de sine stătătoare, pentru care în limba românească nu aflăm nimic analog. Totodată protestăm contra unor neologisme introduse în frumoasa traducere a lui C. Negruzzi, „*Rezbel* civil“ desigur că nu este în scrierea lui Negruzzi, deși l-am auzit rostindu-se.

D. Galino a fost asemenea bine, deși după a noastră părere vor fi fost cauze care l-au oprit de-a fi și mai bine. Acele cauze se 'nțelege că nu le cunoaștem. Poate o prea repede punere în scenă, poate iar o dispoziție personală puțin favorabilă l-au oprit de a crea pe deplin rolul „strungarului Gilbert“. Ne-am deprins de a vedea pe d. Galino tocmai în acest soi de roluri la toată înălțimea talentului său, pe când în această sară jocul d-sale ni s-a părut puțin cam obosit.

D-na Conta a jucat cu mult adevăr și cu multă simțire. În privirea vorbei d-sale facem observația care am făcut-o și în trecut. Este în glasul d-sale un ton îngânat și plângător care trebuie înlăturat prin studiu și deprindere. D-sa trebuie să-și asprească pronunția și să vorbească din piept, rostind fiecare

cuvânt bine despărțit de celelalte și cu oarecare energie. Aceasta este pronunția cea mai prozaică, ce-i dreptul, dar e cu mult de preferat acelui ton îngânat, care face declamația nespus de monotonă. Să nu se teamă că prin vorbirea apăsată și energică s-ar pierde ceva din simțirea ce voiește a esprima. Oricât de energic pronunțate vor fi cuvintele, simțirea adevărată va pătrunde prin ele.

Nu știm de unde și până unde actorii români au pronunții atât de străine. Limba românească este din acele cu dreaptă măsură; ea n-are consoane prea moi, nici prea aspre, nici vocale prea lungi sau prea scurte: mai toate sunetele sunt medie și foarte curate. Cu toate acestea în teatru avem ocazie de a auzi vorbindu-se cu ton franțuzesc (nazal) sau spaniol (gutural). Gâtul d-lui Manolescu de ex. joacă un mare rol în declamația d-sale, deși în limba românească până și consoanele guturale c, g, ch nu se produc în gât chiar, ci aproape de el la capătul ceriului gurei.

E drept că o ortoepie românească, o carte despre buna rostire lipsește, dar nu lipsește rostirea vie a claselor culte, nu lipsesc scrierile bune, nu lipsește limba scrisă, a cărei dreaptă rostire este fixată de două sute de ani și mai bine. Ba chiar actorii români vorbesc foarte omenește acasă și cu prietenii lor; pe scenă-i altceva, acolo trebuie să vorbească ca franțujii și spaniolii. Ce bine și natural rostește de ex. d. Bălănescu, deși idiomul său e puțin cam moldovenesc.

Părăsind terenul ortoepiei, anunțăm din nou că astăzi se vor reprezenta în beneficiul d-rei Dănescu piesele „Judita și Olofern“ și „O palmă în sala teatrului“.

❦

[9 martie 1877]

„Curierul financiar“, oglinda afacerilor de bursă din București, de mai multe săptămâni nu mai credea în război și trebuie să mărturisim că instinctul omului de afaceri a fost în cazul de față drept. Cu toate știrile pesimiste aduse de ziarele din străinătate, cu toată noutatea gravă că Rusia ar voi să se despăgubească c-o bucată din pământul românesc pentru sacrificiile bănești ce le-a făcut cu mobilizarea armatei sale, poșta din urmă ne aduce numai perspective de pace. Ignatief, în misiunea sa la curțile europene, a avut succesul de stimă pe care nimene nu-l poate refuza marei împărății rusești, iar în momentul de față Anglia — cea mai puțin accesibilă

— a primit asemenea procesul-verbal european, care se va semna în comun acord. Alaltăieri, luni, generalul Ignatief avea să se întoarcă înapoi la Paris, ducând cu sine impresia bunei primiri pe care au găsit-o în Anglia. În puntele principale puterile sunt înțelese și mai rămân numai câteva puncte de detaliu de dezbătut.

Consimțirea cabinetului din St. Petersburg cu schimbările aduse procesului-verbal de cătră Anglia se aștepta încă de alaltăieri. După sosirea acelei consimțiri, textul procesului-verbal, în forma sa revăzută de Anglia, va fi aprobat în mod formal și de celelalte puteri.

Prin acest proces verbal puterile mari ale Europei vor declara cumcă ele continuă a se interesa ca și pân-acuma de țelurile Rusiei și se obligă de-a înștiința Poarta despre intențiile lor, invitând-o să realizeze reformele propuse de conferință. Această declarație guvernul rusesc o va privi ca o garanție suficientă pentru cauza creștinilor și ca o satisfacere pentru interesele și onoarea Rusiei. În urma acestora Rusia va demobiliza.

❦

[9 martie 1877]

„Neue Freie Presse“ comunică următoarea depeșă de la Ismail:

În partea despre miazăzi a Basarabiei sunt concentrate mase extraordinare, fiind trupele așezate deocamdată prin cantoane. În zilele acestea o diviziune de cazaci, vro 5000 oameni, a fost comandată la Cahul, în apropierea granițelor române, unde se mută și statul major: trupele sunt pe picior de războl. Aprovizionarea și administrațiunea sanitară e pretutindenea bună; dar cuartierele sunt încă rele. Atât pentru aceasta, cât și în urma îndelungatei inactivități trupele sunt nemulțămite, cu deosebire întrucât mobilizarea a silit pe cei mai mulți a-și părăsi casa și familia.

Îndeobște disciplina e zguduită. În cercurile militare războlul e privit ca un lucru inevitabil și se susține că în curând trupele vor trebui să înainteze peste granițe în România. Deocamdată însă timpul și lipsa căilor de comunicațiune face absolut peste putință această înaintare.

De la Sulina se scrie că avangardele oștirei de la Chișănău au înaintat în săptămâna trecută până la Bolgrad, adică până în apropierea orașului Ismail. Pentru această înaintare sunt două esplicațiuni cu putință. Ori rușii sunt hotărâți a recâștiga Ismailul și atunci această înaintare nu ar fi decât un mijloc spre acest scop; ori voiesc să treacă Dunărea în partea aceasta spre a

putea da Turciei europene o lovitură tocmai în centru. Astfel lumea e consternată. Cu deosebire între membrii comisiunei internaționale s-a răspândit temerea că, dacă rușii vor înainta, ei vor pune capăt lucrărilor comisiunei.

Alte ziare din Viena aduc știrea că guvernul rusesc a comandat cincizeci de locomotive și o mie de vagoane de transport potrivite pentru căile ferate din România. Comanda s-a făcut la Borssig (Germania); dar, cum această fabrică nu le are gata, ea s-a rugat de celelalte companii a-i împrumuta numărul cerut de locomotive și vagoane, pentru a le porni îndată spre România.

❦

TURCIA

[9 martie 1877]

Poarta a respins definitiv cererile delegaților Muntenegrului. Ea consimte a le acorda numai o ușoară rectificare a fruntarielor. Delegații muntenegreni au referit rezultatele la Cettinje și așteaptă răspunsul principelui Nikita; deși consideră de pe acuma ca inacceptabile propunerile Turciei.

❦

ANGLIA

[9 martie 1877]

Generalul Ignatieff a sosit la Londra.

D. Northcote, ministrul de finance, a zis în ședința camerii deputaților că Rusia propune un protocol care conține espunerea vederilor puterilor asupra situațiunii în Orient. Anglia a cerut modificări, și ele au fost supuse la esaminarea comitelui de Șuvaloff. Acest din urmă așteaptă instrucțiuni de la Sant-Petersburg pentru ca să se poată pronunța.

❦

PRELEGERILE JUNIMEI

[9 martie 1877]

Duminică în 6 c. d. A.D. Xenopol a ținut prelegerea sa asupra: „panteismului“. Lăsând la o parte teoriile filozofilor vechi și noi, pe care le-au considerat ca individuale, d-sa a dezvoltat mai cu samă panteismul brahmanilor care, fiind religia vie și pozitivă a milioanelor de oameni, merită din acest punct de vedere mai multă considerație decât ideile izolate a unor indivizi sau a unor școale restrânse. Prelectorul a fost de părere că panteismul s-a născut sub înrâurirea naturei împuitoare a țării și că soarele dătător de viață al miilor de forme organice era privit ca tatăl făpturei întregi, ba că fiecare făptură în parte era el însuși sub o altă formă. Cu acestă ocazie a citat testul unui imn din Rig-veda, făcut soarelui, și alt imn întru glorificarea focului, ca celui mai apropriat reprezentant al zeului suprem. Despărțirea oamenilor în caste nemișcătoare a rezultat asemenea din acest mod de a privi lumea ca și credința în metempsicoză și apatia poporului din India. Urmând apoi cu detalii din cosmogonia și mitologia inzilor, a trecut la acea mare reformă religioasă datorită lui Budha. D-sa a arătat că budhaismul s-a lățit mai mult în alte țări decât în India din aceleași cauze din cari creștinismul, născut în Iudeea, s-a răspândit mai cu samă afară de această țară. Această nouă religie era pesimistă, ca și creștinismul, și opusă concepției optimiste judaice. Aducând câteva detalii din viața lui Budha, prelectorul a espus mai pe larg cuprinsul moral al doctrinelor sale. În fine, abătându-se la cruțarea animalelor comandată de reformatorul din India, au arătat că în acest punct morala budhaistă e superioară celei biblice și a încheiat zicând că concepția religioasă brahmanică e cea mai apropiată de rezultatele științei moderne, iar morala budhaistă are analogii multe în formarea de societăți în Europa pentru apărarea animalelor. Auditoriul, numeros și de astădată, a fost mulțămit atât cu cuprinsul prelecțiunei cât și cu dicțiunea vie a vorbitorului.

❦

TEATRU

[9 martie 1877]

Reprezentația de duminecă în beneficiul d-șoarei Dănescu a fost din cele mai succese. Vesela comedie în două acte „O palmă în sala teatrului“, localizată cu îndemânare de d. Manolescu, s-a jucat repede și c-o rară dispoziție din partea tuturor actorilor ocupați în ea.

În „Judita și Olofern“ intriga piesei e mai puțin interesantă, dar acest neajuns a fost precumpănit de ariile plăcute ale bătrânului Wachman, executate cu simțământ și tact atât de către beneficientă și cât și de cor.

Amândouă piesele s-ar mai putea repeta cu succes.

❦

MONUMENTE

[11 martie 1877]

De la o vreme încoace publicul românesc a început a încuraja prin subscrieri ridicarea de monumente întru amintirea voievozilor care au asigurat existența sau au ridicat vaza țărilor noastre și a acelor cărturari care la începutul veacului nostru au dat început mișcării intelectuale. Astfel Mihai Vodă cel Viteaz, acea nenorocită jertfă a politicei casei de Austria, care-a realizat pentru câteva zile trecătoarea coroană a Daciei romane, acel bun ostaș și rău politic are astăzi statua ecuestră în fața Academiei din București; statuia lui Ștefan cel Mare, asupra mărimii căruia abia archivele din Venezia încep a ne lămuri și care crease Moldovei un rol atât de strălucit pentru vremea sa, va avea statuia sa în Iași; lui Grigorie Vodă Ghika, nobilul martir care au protestat contra ciuntirii pământului nostru, i s-au ridicat un monument în piața Beilicului cu concursul preaînălțatului nostru domn.

Dintre cărturari s-a început cu statua de marmură a lui Ioan Eliad (supranumit mai târziu Heliade Rădulescu).

Eliad se vede a fi fost în tinerețe un om foarte inteligent. Prin gramatica sa elimineză din ortografia română toate semnele prisositoare, prin cărțile sale didactice au dat ființă limbei științifice, din tipografia sa au ieșit la lumină între anii 30 și 45 aproape tot ce s-au tradus mai bine în românește. Cam de pe la anul 1845 începe însă în mintea scriitorului bucureștean o suficiență nepomenită și o decădere intelectuală cu atât mai primejdioasă cu cât Eliade era privit în vremea lui ca un fel de oracol. Limba „Curierului de ambe sexe“ se latinizează și se franțuzește, el începe a scrie c-o ortografie

imposibilă, nesistematică, un product bastard al lipsei sale de știință filologică pozitivă și al unei imaginații utopiste. Făr' a avea el însuși talent poetic, dă cu toate acestea tonul unei direcții poetice a cării merite consistau într-o limbă pocită și în versificarea unor abstracții pe jumătate teologice, pe jumătate sofistice. Ruina frumoasei limbi vechi care se scria încă cu toată vigoarea în veacul trecut o datorim în mare parte înrâuririi stricăcioase a lui Eliade. Întâmplările politice de la 1848 și petrecerea sa în străinătate îi răpiră și restul de bun simț cât îi mai rămăsese.

El deveni din ce în ce mai închipuit și mai apocaliptic, încât întors în țara lui și făr' a fi încetat de-a esercita o înrâurire și mai mare ca-n trecut, el au mai trăit ca o primejdie vie pentru orice aspirare adevărată și serioasă. „Istoria românilor“ scrisă de el este o țesătură de închipuiri subiective și de greșeli; o a doua ediție a gramaticii e o adevărată babilonie de fantazii etimologice, iar poeziile sale sunt stârpituri de cuvinte străine înșirate după o măsură oarecare. Aproape tot ce-a făcut Ioan Eliad modestul învățător de la Sf. Sava a fost caricat de Heliade-Rădulescu. Oricine va scrie o istorie a culturii pe malurile Dunărei va trebui să vadă într-acest singur individ doi oameni cu totul deosebiți: unul modest, îngăduitor, plin de bun simț; celălalt suficient, invidios, trăind în ficțiuni și lipsit de orice bun simț.

În cei din urmă zece ani ai vieței sale îi mai rămăsese un singur instinct adevărat. Din cugetarea cu totul străină a tineretului el a prevăzut falimentul economic și intelectual al generației de față; a prevăzut că oamenii cari se gerau ca uriași nu erau decât niște comedianți, îmbrăcați franțuzește. S-ar putea zice chiar că acest om straniu avea în unele momente un soi de-a doua vedere. Cu toate acestea constatăm cu durere că multe din relele ce le prevedea ș-au avut cauza în chiar direcția pe care-o dedese el culturii române.

Un alt om al cărții căruia i se va reîmprospăta memoria este Gheorghie Lazăr. Camera a votat două mii de lei pentru a se înscrie în capul listei de subscripție. Totodată d. ministru al instrucției au îngrijit ca în țintirimul din satul Bolintin să se așeze pe mormântul poetului liric Dimitrie Bolintineanu o piatră de marmură c-un basrelief, reprezentând o mână ce depune o cunună de lauri.

❦

[13 martie 1877]

În 7/19 mart protocolul s-a redijat în mod definitiv și s-a semnat de ambasadorii acreditați ai marilor puteri.

Diplomația consideră protocolul din Londra ca un protocol final al conferenței; articolul principal zice că, dacă Poarta nu va admite obligațiunea reformelor, puterile se vor consulta în urmă în privința demarșelor. Dezarmarea a fost numai obiectul discuțiunilor, și generalul Ignatief a vorbit în mod academic despre eventualitatea dezarmărilor Rusiei.

A doua zi textul protocolului s-a comunicat lui Musurus Pașa, pe care acesta l-a înaintat la Constantinopole.

La serata parlamentară din 19 martie sara, principele Bismark a zis că starea de față e favorabilă păcii. El s-a pronunțat că Rusia probabil va dezarma.

❦

TURCIA

[13 martie 1877]

La 12 martie 1000 de turci, comandați de caimacamul de la Petrovaț, au năvălit asupra a două sate făcând măceluri. A fost o luptă la Nasta * cu Despotovici, din care acesta a fost silit a se retrage în niște păduri.

Insurecțiunea bosniacă ia din nou dimensiuni mari. Știrile venite din Cetinje susțin că toate încercările în comun ale consulilor străini nu sunt semne favorabile păcii.

❦

[18 martie 1877]

În 14/26 curent generalul Ignatief au ajuns la Viena și în aceeași zi au avut cu contele Andrassy o conferență de-o oară. Generalul a plecat din Paris în cea mai rea dispoziție. După ziarul „France“ el ar fi spus la plecare ducelui Decazes: „Duminică voi vedea pe contele Andrassy și luni mă voi prezenta împăratului, apoi alerg de-a dreptul la Petersburg. Altceva n-am de făcut. Am făcut ce am putut și ce eram dator să fac; acuma întâmple-se ce s-a întâmpla.“ Către o altă persoană generalul să fi zis: „N-am avut niciodată

o misiune proprie; am fost în fond un curier de cabinet care-au purtat un act diplomatic. Însemnătatea acelui act îmi era într-adevăr cunoscută, dar m-am mărginit a-l prezenta fără comentar miniștrilor statelor în care m-a dus boala mea de ochi. Nu eu am tratat cu Anglia. S-au lucrat adesea făr' a mă consulta pe mine. Am voit numai să văd lucrurile de aproape. Acuma nu-mi mai rămâne nimic de făcut și nu rămân un minut. Cei care-au făcut răul să-l îndrepteze.“ Tot „France“ spune că în urma rezistenței Angliei, Ignatief va încerca să puie la cale o nouă întâlnire a celor trei împărați.

O telegramă pe care „Gazeta de Colonie“ o primește din Paris pune în gura generalului următoarele cuvinte: „Plec la Viena cu convingerea că tratările nu vor ajunge la nici un rezultat; Austria nu va iscăli protocolul.

Noi n-am avut niciodată intenția de-a dezarma, ci numai de-a retrage de la graniță trupele noastre și a aștepta întâmplările din Turcia; nu putem dezarma după ce-am trezit entuziasmul nației, cu-n cuvânt: cred în război“.

Veștile cele pacinice din Londra se 'ntemeiau, după cum se zice, pe o neînțelegere. Contele Șuvalof, întorcându-se de la Paris la Londra, urmase cu prea mare zel tratările cu cabinetul englez și se vede că zelul prea mare în diplomație atrage neîncredere. Destul că contele a promis dezarmarea și alte concesii, iar când Ignatief sosi la Londra găsi protocolul conceput într-o formă care nu-i mai păru admisibilă, drept care își făcu rezervele sale. Aceste rezerve au fost aprobate din Sant. Petersburg. Iar opinia Rusiei despre dezarmare e următoarea: Rusia se declară gata a dezarma când pacea cu Muntenegru va fi încheiată și Turcia va fi-nceput să dezarmeze. Rusia se teme că redifii congediați ar putea să provoace neorânduieli și să atace pe creștinii ce i-ar găsi în cale, deci ea va dezarma atunci când Turcia va fi dovedit că poate dezarma fără turburări.

„Norddeutsche Allgemeine Ztg“, organ care stă în oarecari relații cu Ministerul de esterne ale imperiului german, crede că „episodul protocolului“ se poate privi ca terminat.

Scopul venirei la Viena a generalului este însă de a cere asigurări precise despre ținuta Austriei în caz de război. De la cabinetul din Berlin generalul are asigurări definitive pe care le comunică contelui Andrassy cu observarea că la Petersburg se așteaptă la o ținută identică din partea Austriei.

❦

CONSERVATORUL DIN IAȘI

[18 martie 1877]

La anul 1864, sub Cuza Vodă și sub domnia statului, s-au înființat două școli de muzică și de declamație, una în București, cealaltă în Iași. Domnia lui Vodă Cuza e istoricește cea mai însemnată de la fanarioți încoace, atât în bine cât și în rău. Se poate spune că toate creațiunile acestei domnii au acest îndoit caracter: sub impulsiunea îngrămădirii trebuințelor moderne, românii au pierdut pentru multă vreme dreapta măsură a lucrurilor; instituții, legi, limbă, c-un cuvânt toate formele vieței publice aveau un aer pripit și netemeinic. Numele înlocuia aproape pretutindenea fondul, haina magistratului francez avea să reprezinte în România capacitatea juridică, titlul profesorului din Franța, câștigat aicea cu multă înlesnire, ținea locul învățăturii lui.

Luând în serios proverbele că „haina-l face pe om“ și că „acela căruia D-zeu îi dă o slujbă îi dă și minte destulă pentru ea“, România pare încă a fi statul despre care Oxenstierna spunea regelui său să meargă să vadă cu ce mică porție de înțelepciune se pot „ferici“ statele.

Pe cât domnea însă într-o parte a generației trecute o suficiență nemaipomenită, tot pe atâta cealaltă parte a inteligenții naționale se împluse de neîncredere față cu toate creațiunile lui Cuza Vodă, față chiar cu acele a căror necesitate s-ar fi putut discuta până la un punct oarecare, al căror caracter îndoielnic era poate cauzat mai mult prin relele baze ce li se pusese decât prin sine înșile. Se 'nțelege că generația actuală nu este în stare de a hotărî care din aceste două direcții spirituale are dreptate, cea încrezută și optimistă sau cea sceptică și pesimistă, căci nici una nici cealaltă nu sunt încă atinse de indeferentism, n-au renunțat de a voi binele comun.

Între creațiile cari sufereau de neajunsuri în chiar bazele lor era și școala de muzică din Iași, asupra căria părerile erau diametral opuse. Partea care-i imputa lipsa de rezultate a desființat-o într-un rând. Reînființându-se constatăm de astă dată încercarea de-a o complecta și îmbunătăți. Treisprezece ani s-a predat în școală numai principii de armonie, piano, violină și canto, încât oricare profesor putea ușor, la întrebarea asupra succeselor dobândite, să arate că asemenea succese nu se capătă într-o școală în care nu sunt reprezentate nici instrumentele neapărat trebuitoare unui orchestru. Ministeriul actual a înființat deci toate catedrele câte mai lipseau, încât de-acum înainte vor fi clase de violină, violoncel, contrabas,

clarinet, hoboe, corn, trombă și trombon, pe lângă cel de armonie, canto, principii de solfegiu și declamație.

Acuma cel puțin publicul va fi în drept să aștepte rezultate mai mari, iar opiniile opuse asupra școlii vor avea după câțiva ani probe îndestul de tari fie pentru, fie contra ei.

❦

CONCERT

[18 martie 1877]

Violonistul român Toma Micheru se întoarce din capitala Basarabiei rusești, unde au dat cu deplin succes două concerte și au conlucrat la un al treilea, în folosul școalei luterane de-acolo. În orașul nostru, unde din repețitele sale producțiuni publicul s-a 'nvățat a-l iubi, va da după cât auzim un concert în sala palatului, la 30 martie curent. Programul va fi de astă dată compus din următoarele piese: 1) Spohr, Concert (D-mol); 2) *Beethoven*, Romanță; 3). *Chopin*, Nocturnă; 4). *Beethoven*, Adagio op. 30; 5). *Alard*, Fantazie de concert.

❦

SERATĂ MUZICALĂ

[18 martie 1877]

Astăzi la opt oare sara va avea loc serata muzicală în pensionatul normal de domnișoare al d-nei Emilia Humpel. Programul este cel următor: 1) Weber. Uvertura operei „Oberon“ pentru 2 clavire cu 8 mâni. 2) Moschelles. „Grandes variations“ op. 32, pentru 4 mâni. 3) *Iensen.* a) Studiu melodic pentru piano, b) „Dans la forge“ studiu caracteristic pentru piano 4) *** Cântec popular rusesc. Cor. 5) a) *Schumann.* Romanță pentru piano. b) *Rossini.* Melodie variată pentru piano. 6). Bach. Sonata pentru piano. 7) *Mozart.* Concert în re-minor (partea a 3-a) cu acompaniament de un al doilea piano. 8) *Saint Saëns.* „Dans Macabre“ poem simfonic, aranjat pentru 2 clavire de compozitorul. 9) *** „Santa Lucia“, Cântec popular

italian. Cor. 10) *Raff.* Capriciu asupra unor motive române. Piesă de piano. 11) *Mendelssohn.* „Hochzeitsmarch“ pentru 2 clavire și 8 mâni.

Am avut deja ocazia de-a spune că „pensionatul normal de domnișoare“ e nu numai cel mai bun din România, dar că nici în străinătate nu se vor găsi multe cari să-l egaleze necum să-l întreacă. Instrucția solidă pe care o primesc copilele în toate ramurile învățământului primar și secundar, apoi deosebita aptitudine și bogăția de cunoștințe speciale ale profesorului de muzică (D. Humpel) sunt tot pe atâtea indicii că serata muzicală va avea și de astă dată succesul pe care l-a avut în trecut.

❦

CONCERTUL FRIEMANN

[18 martie 1877]

Alaltăseară era să fie acest concert, însă d. Friemann au renunțat de a-l da, pentru că nu venise îndestul public. Într-adevăr, afară de câțiva statornici iubitori de muzică (precum prințul Gr. Sturza, consulul imp. rusesc, dr. Otremba și alți câțiva domni) nu mai venise aproape nimenea.

Cauzele acestei lipse de succes se sustrag de la aprecíația noastră, dar, pentru cei ce vor să înțeleagă ciudata stare de lucruri în care e cu putință ca concertul unui violonist bun să nu fie vizitat de fel, vom spune că toate concertele date în orașul nostru atârnă, din cauza scumpetei locurilor și a micului număr de amatori de muzică, de la câteva saloane din Iași, mai cu samă însă de la dame. Numai când frumoasele mâni de fee se însărcinează cu desfacerea biletelor un concert reușește; publicul cel mare ieșan nu e atras de virtuozitățile muzicale. Cultura mai întinsă în această direcție e restrânsă la câteva zeci de persoane din clasele avute. Se poate dar ca d. Friemann să nu fi știut a se orienta în mediul social în care venise.

❦

[20 martie 1877]

Cu toate zgomotele pe care le trimete „Agence Havas“ ziarelor din România și a căror inșirare cetitorul le vede alături cu apreciația aceasta, situația nu este încă atât de complicată încât optimiștii să nu poată avea speranțe de pace. Astfel din Constantinopole se depeșează că tratările cu

Muntenegru nu sunt rupte, ci numai întrerupte, tot astfel tratările între Rusia și Anglia sunt numai suspendate momentan, până ce se va formula pentru cestiunea dezarmării. Pentru a stabili această formulă se fac toate mijlocirile posibile. Astfel se zice că Rusia s-ar fi obligat ca, în loc de-a dezarma la moment, să-și împartă corpurile de armată, dar atunci va cere, afară de protocol, încă și alte garanții. Poate că cu aceste tratări Rusia nu urmărește decât de-a câștiga timp, poate iar că voiește a se putea retrage cu onoare din toată afacerea aceasta a Orientului. Cine-o poate stabili de pe acuma?

❦

AUSTRO-UNGARIA

[20 martie 1877]

Unul din redactorii ziarului „Presse“ raportează următoarele despre întrevederea pe care a avut-o cu generalul Ignatieff:

„Generalul declară că nu a întâmpinat la Londra dispozițiuni sinceraminte favorabile păcii. El a zis: „De prezent la Londra nu se urmează o politică a poporului englez. Dacă războiul va izbucni, cu deosebire Englitera va fi responsabilă“.

Rusia nu urmărește politică de cucerire, dar ea insistă pentru a obținea garanțiile pe care le crede indispensabile.

Generalul zice că el mai era însărcinat de a preciza situațiunea Rusiei în ceea ce privește alianța celor trei împărați.

Adaogă apoi că Rusia nu va mai putea purta multă vreme sarcinile care rezultă din mobilizarea armatei și că întâmplările care s-au petrecut în timpul din urmă în Turcia o sileau a-și grăbi deciziunea. Generalul dealtmintrelea crede că interesele Austriei de asemenea cer o soluțiune promptă.“

❦

[20 martie 1877]

Serata muzicală care vineri a avut loc în institutul normal de domnișoare al d-nei Emilia Humpel a ieșit foarte bine. Înaintea unui auditoriu numeros și ales, compus în mare parte din părinți și rude ale elevelor, acestea au executat piesele programei c-o îndemânare și c-un tact

vrednice de mirare pentru vârsta copilelor. Mai amintim că d-șoara Hesshaimer, profesoară în institut, care împreună cu d. Humpel au condus producțiile elevelor, a binevoit și singură a dilecta auditorul cu executarea măiastră a „Capriciului asupra unor motive românești“ de *Raff*.

❦

LICEUL DIN SUCEAVA

[20 martie 1877]

Într-o corespondență din Cernăuți, reprodusă după „Timpul“, cetitorii noștri au văzut că una din condițiile sub cari o parte a partidului național bucovinean a consimțit a intra în camera provincială (Landtag) a fost și introducerea limbei de propunere române în liceul din Suceava. Aflăm acuma din izvor sigur că Ministerul cez. reg. al instrucției au hotărât ca de la toamnă propunerea în limba română să se introducă an cu an, gradatim, în liceul menționat. La anul se va face începutul cu clasa întâia. Totodată ministeriul au întrebat direcția liceului ca să i se comunice cărțile didactice ce se vor introduce în clasa întâia. Această din urmă întrebare are înțelesul ei pentru autorii buni didactici din România; căci ministerul cez. reg. cumpără cu prețuri însemnate cărțile bune și nu este în această privire esclusivit; încât scriitorii de la noi pot asemenea concura în această privire. Se 'nțelege că nu sfătuim pe nimene care nu cunoaște pedagogia și nu știe a dispune materia științifică în mod metodic de-a face încercarea cutezătoare să supună scrierele aprecieției pedagogilor practici din Austria. Iar cât despre cărțile bune (pentru învățământul primar de ex.,) ele au fost de mult apreciate dincolo de Molna. Astfel metodul întrebuințat de Manliu în tratarea gramaticei românești s-a introdus în cele mai multe școale curat-românești din Bucovina.

Personalul didactic din Suceava este foarte bun, căci toți profesorii sunt ieșiți de la facultatea de litere și științe din Viena și sânt români. Din împrejurările în cari există acest liceu nu putem stabili decât un prognostic bun pentru viitorul lui. Depărtat de luptele cari înveninează viața publică de la noi și ferit de vecinicele fantazii reformatorii, liceul din Suceava ar fi menit să devină un foarte bun, dacă nu cel mai bun institut secundar românesc. Nu ne îndoim asemenea că literatura didactică națională va

câștiga mult, încât înrâurirea acestui institut asupra românilor din imperiu și din țară va fi mai mare decât aceea a Universității din Cernăuți.

❦

REVISTA TEATRALĂ

[20 martie 1877]

„Moartea lui Petru cel Mare“, dramă în 5 acte de Eugene Scribe, care a fost jucată joia trecută în beneficiul d-lui Mihail Galino, formează o demnă încheiere a stagiunei. De câte ori vedem câte-o piesă grea, reprezentată cu atâta cuviință precum cea de joi, ne vine din nou în minte întrebarea repertoriului, pe care am ridicat-o de-atâtea ori în coloanele acestei foi. Teatrului românesc îi trebuie un capital de piese bune, actorilor un capital de roluri potrivite cu talentul și fizicul lor. Din mijlocul nestatorniciei gustului public și al serilor sacrificate petrecerei ușoare și casei trebuie să se ridice partea statornică a instituțiunei, un mic repertoriu ales, dat din când în când, care să formeze miezul vieței adevărat artistice și începutul unui teatru național vrednic de-un asemenea nume.

Drept că epoca noastră e neîncrezătoare și sceptică. Multele decepțiuni pe care inteligențele mai sănătoase le-au avut pe toate terenurile, pe cel literar, științific, politic ș.a., au făcut să încolțească în sufletul nostru părerea că din Nazareth nu poate ieși nimic bun.

Această părere nu e tocmai nejustificată, deși cam unilaterală. Noi credem că răul de căpetenie este următorul. În toate ramurile activității publice n-a fost și multă vreme încă nu va fi stabilitate. Precum în viața statului fiecare urmaș strică jucăriile pe care și le făcuse predecesorul său, tot așa în teatru vedem succedându-se direcții cu totul deosebite. Într-un an vedem tendințe mai curate, într-altul ne trezim din nou cu offenbachiadele, iar o parte din public, aceea căreia-i mai place un repertoriu ce nu-i dă nici de gândit, nici de simțit, încurajează adesea piese la cari un tată de familie nu-și duce bucuros nici nevasta, nici copiii.

Întrebarea dar este dacă teatrul românesc are destulă putere de viață ca să se cristalizeze în mijlocul nestatorniciei împrejurărilor noastre. Cu toată sfiala ce ne-o impune fizionomia intelectuală a României, vom răspunde totuși da.

Drept dovadă aducem reprezentația de joi, atât de netă și bine condusă până la sfârșit, încât un mic teatru de curte n-ar fi avut să se rușineze de ea. În privirea comediei ne-am format de mult opinia. Comedia ar putea să aibă la români un viitor foarte însemnat, din cauza voioșiei cu care se joacă, mai ales când piesa se petrece în cercuri sociale bine cunoscute de actori. În iarna asta s-au jucat mai multe cu oarecare virtuozitate. Cităm numai pe „Revizorul general“, unde aproape fiecare reprezenta un tip interesant de provincial, apoi „Palma în sala teatrului“, în care toate figurele se mișcau c-o nerezistibilă inspirație și c-o veselie de student în bune dispoziții.

Cum am zis, în comedie nu e pericol. Ea poate să aibă viitor, și dacă s-ar începe a se juca deocamdată piesele mai ușoare ale lui Molière în bunele traduceri vechi, editate de societatea filarmonică din București s-ar pune începutul unui repertoriu comic statornic.

Mai greu era a ne formula opinia asupra reprezentației serie. Dramele de bulevard, date pentru a asigura existența zilnică a teatrului, vor fi plăcut la mulți; noi însă am dat sama despre ele numai întrucât observasem pe ici, pe colea câte-un caracter mai bine desemnat. Altfel aceste ne-au lăsat în deplină apatie și nici una nu ne-a inspirat interes până la sfârșit. Ele toate nu sunt cu mult mai mult decât figurele pe care le formează un caleidoscop. Fabula piesei o formează o crimă monstruoasă, persoanele sunt unele ș-aceleași și samănă între ele ca figurele dintr-un joc de cărți.

Rețeta pentru comiterea unei asemenea piese e foarte ușoară: iei o ingenuitate, un tată nobil, o mamă iubitoare, un amant frumos, un intrigant cu pălăria mare și cu ochii boldiți, un pahar cu apă în care se toarnă sare, un pumnar, le amesteci toate bine, le dai cinci clocote, ca să iasă cinci acte, și în sfârșit te duci acasă, mulțămind Domnului că toate relele din lume sunt trecătoare. Două dame, un fante de cupă, doi rigi și câteva articole din codul penal formează tot calabalâcul intelectual al dramelor de senzație. Dar fiindcă mare parte din public — din cel ce se crede cult chiar — are nevoie de asemenea drame, în cari, după un distic clasic, „virtutea s-așază la masă, după ce viciului i s-au aplecat“, de aceea acest soi de repertoriu, necesar din cauze reale, e un adevărat pericol pentru inima și creierii actorului, un pericol ce nu se poate neutraliza decât printr-un repertoriu seriu mic, însă ales, care să-i readucă pe nefericiții martiri, torturați în piesele de bulevard, într-un aer mai curat, la măsură mai dreaptă, la caractere adevărate, c-un cuvânt un repertoriu care să prefacă temnița și spitalul în teatru. Proba de vitalitate era în acest punct mai grea, și am primit-o joi sara.

Ne întoarcem dar la obiect. Scribe e cunoscut prin finețea tecnicei sale și prin zugrăvirea foarte îngrijită a caracterelor.

Situații pline de viață dramatică, o intrigă interesantă și totdeauna bine condusă, un ton cuviincios, depărtat de orice trivialitate, sunt calități care ne fac a uita lipsa lui de adâncime și de poezie. Piesele lui sunt gingașe, fiecare scenă-i drămuită după efectele ce le va face, scrierile lui samănă cu acele obiecte de lux al căror neîntrecut producător rămâne Parisul. „Moartea lui Petru cel Mare“ este desigur una din cele mai bune ale scriitorului francez. Caracterul lui Petru e nimerit de minune, căci ni se arată un om în care patimi foarte deosebite formează o energică unitate. Toate tonurile de colori sunt păzite. Ici vedem persoana istorică simțind menirea sa nepieritoare în lume, urieșul care preface un infinit de stepe într-un imperiu mare, într-o putere europeană, dincolo omul viclean, prepuielnic și gelos. În unele momente Petru uită persoana lui proprie, rațiunile de stat dictează reci, crude și neîmpăcate faptele lui. Dar alăturea se ivesc deodată neîncrederea, viclenia, rumegarea continuă a preocupațiilor mici de curte cari răsar nemijlocit după planuri de cuceriri și afaceri de stat. Aceste contraste îl fac tragic, fac din el o natură problematică, dar impuitoare prin mărimea patimelor ei. Astfel e rece și neîndurat ca un tiran neîncrezător și prepuielnic, gelos, ambițios, vecinic calculând, având asupra tuturora iubirea pentru viitorul Rusiei și ură neîmpăcată pentru oricine se opune intențiilor lui. Figurile cari încadrează acest tip sunt asemenea frumos și curat desemnate; astfel Caterina, principele Mencicof, contele Sapieha, Olga Mencicof, toate Pân-la cel mai neînsemnat în intriga piesei au caracterul lor, fiecare e un om aparte deosebit de ceilalți.

Ce să zicem despre d. Galino în rolul lui Petru, pe care l-a jucat c-o virtuozitate pe care n-am observat-o la nici una din reprezentațiile acestei stagiuni. De la fizionomia sa, care era aproape portretul lui Petru cel Mare, cu atâta îngrijire se grimase, până la cele mai mici mișcări ale gestului, a mânilor chiar, totul era studiat în amănunțime. Am admirat într-adevăr acele tonuri cu care d-sa colora tranziția dintr-un afect la altul. Acuma mușchii feței se dispuneau într-un gest de o rece și neîndurată viclenie, ochii pândeau și musculatura gurii arăta un ușor tremur de nerăbdare; acum aceeași fizionomie arăta hotărârea, cruzimea, furia. Tot astfel a fost și vorba. De la vehemență până la tonul cam răgușit al patimei ascunse, scara întreagă de tonuri a fost observată cu măiestrie.

Dar dacă d. Galino a fost eroul serei, jocul celorlalţi colegi ai săi nu e mai puţin vrednic de laudă. D-na Evolschi a reprezentat până-n capăt, cu toată frumoasa cuviinţă, caracterul resignat şi înţelept al ţarinei, întrerupt numai prin puternicul amor pentru contele Sapieha. D-na Conta a jucat cu simţământ şi naturalitate pe Olga, iar d. Manolescu a fost de astă dată mult mai bine în rolul de amorez, decât în alte piese şi au avut momente îndestul de frumoase.

Nezicând pân' acum decât bine despre reprezentaţia de joi, vom trebui să rugăm totuşi pe directorul de scenă ca să evite de-a da roluri, secundare chiar, în mâna a persoane cari, prin câteva şiruri vorbite rău, compromit succesul piesei şi nimicesc iluzia produsă cu greu prin patru acte jucate bine. O piesă de teatru e esteticeste un întreg ca şi un tablou sau o simfonie. Fie tabloul cât de frumos, dacă o figură din el va fi caricată impresia totală se nimiceşte; fie simfonia cât de frumos executată, dacă în mijlocul execuţiunei un străin ar pune instrumentul la gură ş-ar începe-a ţârlăi fără înţeles, impresia simfoniei întregi se şterge într-o clipă. Dar aceasta s-a 'ntâmplat la reprezentaţia de care vorbim. Rolul căpitanului de gardă Jakinski a fost încredinţat unui domn Popovici. Acesta avea un pasagiu mai lung de recetit pe care l-a depănat aşa încât nu s-a ales nimic din gura d-sale. Se înţelege de sine că d. Popovici ni este foarte indiferent şi nu d-nia lui e de vină că n-are talent şi nici buna cuviinţă pentru a învăţa cincisprezece şire pe de rost. Dar ne pare rău că, din cauza unui figurant, publicul au pierdut deodată şi într-un moment iluzia ce o produsese o reprezentaţie pe care o credem de model.

•

Fiindcă nu sperăm a putea vorbi mai pe larg despre închiderea formală a stagiunei, care se va face astăzi la 12 oare din zi prin reprezentaţia comediei „Jianul“, de aceea vom vorbi tot acuma despre orchestră şi despre reprezentaţiile cu cântece. În anul acesta orchestra a fost în mare parte compusă din profesorii şcoalei noastre de muzică dirijată de d. E. Caudela. Vodeviluri şi operete au fost deci esecutate cu multă preciziune atât din partea cântăreţilor cât şi din partea orchestrei. D. Caudela este un muzicant de talent atât în esecuţie (ca violonist), cât şi în compoziţiile sale, cari nu sunt lipsite de farmec; atât melodramele cât şi cele mai multe arii de Vodeviluri au fost compoziţii ale domniei sale.

Întorcându-ne la şirul de idei espus la începutul acestei dări de samă, esprimăm dorinţa de-a vedea continuându-se începuturile bune din anul

acesta. Numai rămâind mulți ani aceeași trupă, numai prefăcându-se trupele ambulante într-o companie statornică a teatrului orășenesc se vor forma cu vremea atât un repertoriu, cât și o companie aleasă. Moldova joacă în dezvoltarea modernă a românilor un rol însemnat. Aici, în mai mare depărtare de șarlatanismul intelectual, de suficiența și corupția centrului politic al țării, s-a făcut binefăcătoarea reacțiune în contra ignoranței și spiritului de neadevăr al „academicianilor“, în atmosfera noastră mai liniștită se va crea poate și un teatru. Pe când la București se vor reprezenta pe scenă farse cu aluziuni necuviincioase la demnitarii statului și se vor spăla „zdrențe“ atât în teatru cât și aiurea, în Iași ne vom învrednici poate cu vremea de-a crea o atmosferă artistică unde oamenii de orice opinie să poată privi c-un egal interes zugrăvirea părții eterne din om. Neavând un teatru al curții, care să formeze un azil pentru arta națională, poate că teatrul orașului Iași va fi preste câțiva ani în stare de-a împlini măcar în parte această lacună a culturei noastre. Căci arta este senină și vecinică. Dramele lui Shakespeare și comediele lui Molière se vor putea reprezenta și peste mii de ani și vor fi ascultate cu acelaș viu interes, căci pasiunile omenești vor rămâne în veci aceleași. Dar a pune pe scenă împrejurări și oameni cari azi sunt pentru a nu mai fi mâne înseamnă a da unui institut de cultură sufletească caracterul frivol a unui café-chantant.

❦

[23 martie 1877]

Știrele din urmă zic că *s-a subscris* protocolul prin care puterile cer ca Turcia să îndeplinească dorințele Europei în privința îmbunătățirei soartei populațiunilor; nu se vorbește în el de dezarmarea din partea Rusiei și Turcia nu este chemată a subscrie protocolul pentru moment, dar pacea pare asigurată.

❦

[23 martie 1877]

Știrile din străinătate sunt pacifice. Din Londra se vestește că înțelegerea între Rusia și Anglia s-a stabilit și că semnarea protocolului este aproape făcută; în Paris pacea se consideră asigurată dacă Poarta va consimți a ceda districtul Nicsici și a dezarma în același timp cu Rusia.

Puterile toate stăruiesc pe lângă cea dintâi de a închia pacea cu Muntenegrul.

❦

PRELEGERILE JUNIMEI

[23 martie 1877]

Duminica trecută d. Pogor a ținut prelegerea sa asupra monoteismului. În cursul vorbirei, d-sa a constatat cum că ideea *unui* Dumnezeu e relativ nouă și de origine semitică. Necrezând a putea constata mai de aproape izvorul psicologic al monismului teologic, d-sa a arătat numai că această idee s-a manifestat la evrei sub două forme deosebite, și anume sub aceea de „Eloim“ sau dumnezeu al puterei și „Iehovah“ sau ființa care există prin sine însăși; au arătat apoi că ideea din urmă este cu mult mai naltă decât cea dintâi și că este prototipul închipuirei și mai curate monoteiste pe care și-au făcut-o mai târziu arabii. Prelectorul n-a uitat a aminti mai pre larg pluralismul religiei evreiești, născut din impuitoarea realitate a răului în lume, și fatalismul mahometan, izvorât din ideea absolută și necontrazicătoare a d-zeului moametan.

În urmă a arătat că, oricâte ar fi controversele și încrederea științei moderne, monoteismul, credința că o putere universală stăpânește toată viața și toată mișcarea reală, este rezultatul cel mai înalt al cugetării omenești, care nu poate fi înlăturat prin esperiență numai.

Din cauza întârzierilor de pân-acuma, cele două prelegeri amânate se vor ținea în două dumineci consecutive cari urmează după săptămâna luminată.

❦

CONCERT

[23 martie 1877]

Deși concertul d-lui Toma Micheru va avea loc în 30 martie, adică abia peste o săptămână, totuși mare parte din bilete s-a desfăcut de pe acuma, fără ca să se fi tipărit chiar anunțurile pentru concert. Artistul român a avut

oarecare greutăți până să se facă cunoscut publicului iașan, dar astăzi dorințele sale sunt aproape întâmpinate, atât prin înrâurirea talentului său de executor, cât și prin simțământul foarte natural al publicului că trebuie să susțină pe un artist român mai mult decât pe concertiștii străini care în calea lor rătăcitoare se opresc și prin orașul nostru.

❦

TEATRU

[23 martie 1877]

Deși anunțasem sfârșitul stagiunei, totuși compania dramatică a găsit cu cale a-i da o încheiere mai frumoasă și mai surprinzătoare, pregătind anume o piesa nouă națională, compoziție a d-lui G. Bengescu. D-sa e cunoscut de mult publicului nostru prin nimerite scrieri dramatice. Noul product al penei sale poartă titlul „Cucoana Nastasia Hodoronc“ și este o comedie cu cântece în trei acte. Ariile originale și frumoase, datorite, după cât auzim, d-lui E. Caudela, sunt presărate cu atâta profuziune încât noul vodevil are aproape bogăția muzicală a unei operete. Piesele naționale fiind în genere bine jucate pe scena noastră, din cauză că se petrec în sfere cunoscute actorilor, putem spera că și de astă dată compania dramatică ne va procura o sară plăcută. Rămâne numai ca publicul să încurajeze silințele direcției și ale trupei.

❦

[25 martie 1877]

După dezbateri diplomatice atât de lungi și după un război care-a ruinat Serbia și a decimat populațiile Peninsulei balcanice, Paștile ne-au adus protocolul de la Londra, care după unii însamnă pacea și o nouă primăvară pentru tinerele naționalități din Turcia, iar după alții nu-nsemnează nimic. De-aceea vom ținea de asta dată sama de părerile acelor ziare străine cari au oarecare legături cu lumea diplomatică și vom vedea câtă valoare dau ele încheierei mult doritului protocol.

Protocolul însuși conține *o invitare amicală,* făcută Porții, ca ea să dezarmeze. Iar dezarmarea Rusiei va forma obiectul unor tratări deosebite, după cum asigură un comunicat oficial al ziarului „Temps“. În această

privire Turda va primi de la puteri consiliul ca să trimeată un anume delegat la Petersburg, care să roage cabinetul de acolo să dispună dezarmarea. Trimiterea unui asemenea delegat ar împăca susceptibilitatea Rusiei și se poate că amândouă puterile ar conveni să dezarmeze deodată, după o normă stabilită în comună înțelegere. „Agence Havas“ vestește de pe-acuma că Reuf Pașa va fi trimis la Sant-Petersburg c-o misiune specială.

„Montags-Revue“, organ inspirat de cancelaria de esterne a Austro-Ungariei, crede că pacea e asigurată.

Dintre ziarele germane, cele cari reprezentează întrucâtva opiniile Principelui Cancelariu nu sunt tocmai dispuse de-a afirma pacea. „Norddeutsche Allgemeine Ztg“. nu crede că semnarea protocolului ar asigura liniștea, de vreme ce dezarmarea va fi obiectul unei învoieli speciale între Rusia și Turcia, pe care aceasta din urmă ar putea s-o refuze.

În fine „Gazetta de Colonia“ primește o telegramă din Paris în care se spune că în cercurile rusești de-acolo protocolul nu e privit ca un act menit de-a rezolva greutățile. Rusia a știut că puterile vor cere de la ea demobilizarea, dar a sperat a mulțămi puterile și a ajunge la semnarea protocolului dacă va promite împrăștiarea corpurilor de armată. Gorceacoff a inventat acest espedient și spera de la el un mare succes. Dar guvernul rusesc e scos afară din pârtia sa prin mișcările panslaviste și n-ar putea să mobilizeze chiar dacă s-ar obliga aceasta prin un anume tractat.

O împrăștiere a armatei după ce Turcia va demobiliza nu va folosi la nimic, pentru că Rusia nu mai e stăpână pe armata sa, care dorește războiul. Guvernul rusesc e într-o poziție atât de grea, încât nu mai poate tăinui celor mai buni amici ai lui adevărata stare de lucruri dinlăuntrul țării, ci trebuie din contra să mărturisească teama lui de izbucnirea nemulțămirilor și propria slăbiciune.

Tot „Gazeta de Colonia“ primește o telegramă din Berlin, dintr-un izvor desigur vrednic de credință. Aceasta din urmă spune că nu e fondată știrea că Anglia în tratările ce le-a avut cu Rusia au renunțat la punctele de vedere de pân-acuma.

Anglia n-au admis schimbări decât *în formă*, înlesnind astfel măsurile Rusiei *dacă ea voiește pacea*. Ziarele engleze aduc știrea că, dacă nu se va-ncheia pacea cu Muntenegrul și Rusia nu va dezarma, Anglia nu mai e obligată cu nimic prin protocol. Această știre trebuie comentată astfel: *„Rusia nu va putea privi protocolul în nici un caz ca un mandat european pentru acțiunea ei“*. Unele detalii din cuprinsul protocolului nu ne sunt încă

bine cunoscute, dar totuși este verisimil că s-a primit o stilizare care nu impune Angliei nici o îndatorire *în caz de a nu se încheia pacea cu Muntenegrul și de-a nu dezarma Rusia.*

Dezarmarea Rusiei atârnă de încheierea păcii cu Muntenegru și de primirea protocolului din partea Turciei, după care un delegat estraordinar turc va regula celelalte în Petersburg. Dar toate acestea nu sunt încă sigure. Perspective că Turcia va întâmpina cererile Rusiei nu sunt pân-acuma.

În fine ziarul rusesc „Golos“ caută a demonstra că prin semnarea protocolului puterile au recunoscut *dreptul Rusiei de a întrebuința mijloace silnice dacă Turcia nu va esecuta reformele.*

❦

FONDAȚIUNEA DIEZ

[25 martie 1877]

Atragem atențiunea cititorilor asupra articolului privitor la Fondațiunea Diez, pe care-l reproducem din „Timpul“. După cât știm, nici un alt ziar românesc n-a crezut de cuviință de-a da samă despre acest articol, însemnat din multe punte de vedere. Scrisoarea d-lui Hugo Schuchardt e într-un stil atât de demn și depărtat de toate mizeriile politice ale zilei încât faptul că mai exista încă învățați dizbrăcați de patimele actualității e pentru noi o adevărată mângâiere. Recomandăm propunerea ilustrului profesor tuturor acelora care sunt în stare de-a face ceva în favoarea fondațiunei.

❦

[1 aprilie 1877]

Se pare că pesimiștii care nu prevesteau vrun mare succes protocolului iscălit la Londra vor avea cuvânt pân-în sfârșit. Istoria lumii ce-i dreptul nici nu se face pe hârtie, ci prin modificare de voințe și de intenții intime, și Anglia va putea să iscălească încă zece protocoale fără ca aceasta să schimbe atitudinea ei pe câtă vreme voința ei nu va fi schimbată prin motive puternice de interes. Dar fiindcă nu e nimic nou sub soare și fiindcă portiuncula sapientiae cu care se fericesc popoarele rămâne cam în toate vremile aceeași, vom aduce un exemplu mai vechi de tratări analoage și aceasta din al treilea război cu Cartago.

Cumcă între slavi și turci există o antiteză tot atât de pronunțată ca între Roma și Cartago e sigur. După ce Cartago fusese obligată la plata unei mari despăgubiri de război a trebuit să ardă flota sa și pierduse dreptul de a declara război decât doar cu învoirea Romei; după ce această puternică metropolă a lumii antice ajunsese, sub administrația prevăzătoare a nenorocitului Hannibal, să plătească milioanele impuse de Roma, după ce ajunsese să trăiască sub puterea garantă a Romei cam în atârnarea în care se află astăzi Turcia în privința politică, — totuși cenzorul Cato n-avea altă de făcut decât să predice cu și fără ocazie vecinica frază că orașul Cartago trebuie șters de pe fața pământului. Diplomația romană nu era întru nimic inferioară celei moderne, același joc dublu, aceleași cuvinte lunecoase, aceleași trăgănări se făceau pe atunci ca și astăzi. Dacă prințul Muntenegrului s-ar putea asemăna cu Masinissa, regele Numidiei, atunci tabloul devine complet.

Acest Masinissa avea numai rolul de a provoca vecinic pe cartaginezi, iar aceștia n-aveau voie să se miște, pentru a nu se pomeni c-o declarație de război din partea Romei. În fine totuși a trebuit să se opuie cu armele regelui Numidiei și apoi s-a început un șir de tratări diplomatice în care romanii au făcut diferite presiuni asupra cartaginezilor, care n-aveau de scop decât a-i face incapabili de a rezista. Cartaginezii au îndeplinit toate condițiile Romei — până și dezarmarea generală și estrădarea tuturor armelor în mâini romane, când iată că se ivește ultima, neînlăturabila condiție a Romei: „că orașul Cartago trebuie risipit din fundament și că orășenii să se strămute într-o mare depărtare de la port“. Atunci s-au început războiul al treilea, în care romanii aveau toate avantagele, iar cartaginezii numai desperarea lor. Sfârșitul e cunoscut de toți.

Și astăzi e cam același lucru. Regele Masinissa se află în Peninsula Balcanică în mai multe exemplare.

Turcia simte că-i este păstrată soarta Cartaginei și că ultima „condiție de pace“ va fi ca turcii să părăsească Europa. De aceea nici nu sunt dispuși să iscălească sentința lor sub forma unui protocol care hotărăște că ei vor trebui să realizeze în mod „sincer“ reformele. Căci cine judecă dacă e sinceră sau nu realizarea? Cabinetul din St. Petersburg, Roma. Cartaginezii erau foarte sinceri în îndeplinirea condițiilor tractatului după al doilea război. Aceasta nu i-au oprit pe romani de a zice că ei nu sunt sinceri și de a desființa înfloritorul stat african.

❦

CONCERTUL MICHERU

[1 aprilie 1877]

Alaltăieri violonistul nostru d. Toma Micheru a dat concertul său în sala palatului înaintea unui public relativ destul de numeros și ales.

Toate piesele esecutate s-au bucurat de un succes neîndoielnic.

❦

GRIGORIE GĂNESCU

[7 aprilie 1877]

La 7 april st.n. a murit grabnic, în urma ruperei unei vine a inimei, scriitorul și publicistul Grigorie Gănescu. El a fost născut la a. 1829 și-a făcut studiile începătoare la Paris și a vizitat după aceea universități germane. Introdus în cariera jurnalistică de către Emile de Girardin, a fondat în urmă, la 1860, foaia săptămânală „Courrier du Dimanche“, care-n vremea ei a fost cel întâi organ neatârnat al opoziției contra imperiului și a numărat între colaboratori pe I. I. Weiss, Ranc, Prévost-Paradol și alți mulți, cari de atunci au ajuns de mult la renume. Persecutat de poliția și judecătoriile bonapartiste și suprimându-se „Curierul de Duminică“, el l-a reînființat sub titlul de „Nain Jaune“, în care a continuat cu aceiași colaboratori lupta în contra imperiului; până ce autoritățile, după multe admonițiuni și condamnări, l-au izgonit din Franța ca străin.

În a. 1861 înființă în Frankfort lângă Main o foaie mare, care apărea în toate zilele, numită „L'Europe“ și ținută cam în felul „Independenței Belgice“. Cunoștințele sale foarte varie și întinse cu cei mai însemnați oameni de stat și atracțiunea care o esercita față cu talente publicistice au făcut să înflorească și această întreprindere.

La 1866 generalul prusian Vogel v. Falckenstein, ocupând cu trupele sale orașul liber Frankfort, au suprimat și ziarul „Europe“, iar Gănescu se întoarse în Franța, unde avea de gând să se așeze definitiv și unde cumpără la Montmorency locul unde fusese renumitul ermitagiu al lui J. J. Rousseau.

El izbuti în fine de a căpăta naturalizarea mare și în 1868 fu ales de către cantonul Montmorency membru în consiliul general al departamentului Seine-et-Oise.

De acuma-nainte el s-apropie de fracțiunea aceea a partidului liberal care, condusă de Emile Olivier, credea a putea regenera Francia prin parlamentarism. Culminațiunea acestei fracțiuni a fost ministerul Olivier și războiul cu Germania. În vremea războiului (1870) Gănescu urmă guvernul apărării naționale la Tours și la Bordeaux, unde redactă ziarele „La Presse“ și „La Liberte“.

După război se 'ntoarse la Paris și fondă o corespondență autografată sub titlul de „Les Tablettes d'un spectateur“, organ din care am văzut zeci de estrase în coloanele presei liberale din România. În aceeași vreme el era redactorul îndemânatic al părții financiare din „La Presse“ și scria și articole politice în acest din urmă. Tot în acest răstimp au scris și corespondențe în ziarul vienez „Neue freie Presse“.

Se vede a fi fost un om bine văzut pretutindenea și că avea foarte multe cunoștințe în lumea politică. Între acestea se număra și bătrânul Thiers, cu care Gănescu să fi avut relații destul de cordiale. Totodată i se atribuie un instinct mai totdeauna fără greș în politică și diplomație.

❦

[8 aprilie 1877]

„Niciodată“, din acest singur cuvânt consistă tot apostilul pus de împăratul Germaniei pe demisiunea cancelarului său. În aceeași vreme, întruniri de cetățeni și meetinguri de partid îl rugară pe principe să nu demisioneze, căci soarta imperiului atârnă încă de persoana sa și l-au asigurat că-l vor urma fără condiții și fără rezervă oriunde cancelariul ar voi să-i ducă.

„Corespondența provincială“ scrie:

Împăratul n-a primit demisia principelui Bismarck, ci, în unire cu opinia publică, au crezut cumcă puntul cel mai nalt de vedere al deciziunilor sale este de-a concede cancelariului orice ușurare trebuincioasă de afaceri, nu însă de-a se învoi cu retragerea sa reală. Cancelariul a putut avea simțământul penibil că nu mai poate corespunde cu cerințele istovitoare ale chemării sale în așa măsură încât să fie mulțămit de sine însuși și s-au crezut dator a-și da demisia; totuși însă el nu s-a putut sustrage de la cererea

împăratului de-a face încă o dată încercarea să-și reînvioșeze puterile printr-un concediu mai lung. Cancelarul s-a conformat cu dorința împăratului și în punctul ca în vremea concediului său de câteva luni să nu se retragă în mod absolut de la conducerea afacerilor imperiului, ci, după cerere, să-i ajute împăratului cu sfatul său și să se însărcineze cu contrasemnarea constituțională a edictelor împărătești pe cât va fi de trebuință. Cancelariul va fi reprezentat: în afacerile interne ale imperiului de d. Hofmann, în cele esterne de d. de Bülow, în administrația prusiană de d. Camphausen.

Astfel, prin ordin imperial, spusele de mai sus ale foii germane au și fost publicate. Acest caz de concediu și de înlocuire are un precedent analog în a. 1872.

Reischrathul au fost încunoștințat despre aceste dispoziții prin următoarele șiruri autografe ale principelui:

Am onoarea a vă înștiința cu supunere că, spre marea mea părere de rău, starea sănătății nu mă iartă de-a lua parte la dezbaterile de est timp ale Reischrathului. Pentru reînsănătoșirea mea împăratul a avut grație de-a-mi da un concediu și au încuviințat ca în vremea acestuia să fiu reprezentat în privirea afacerilor curente interne de d. prezident al cancelariei imperiului, în privirea afacerilor esterne de către secretarul de stat d. de Bülow.

•

Speranțele de pace au scăzut peste noapte asemenea crescutelor ape de munte.

La 11 april st.n. delegații muntenegrini au vizitat din nou pe Safet Pașa, care le-a declarat că e peste putință ca Turcia să cedeze districtele Micsici, Cucci și Colasin, pentru că adunarea deputaților au respins formal toate cererile privitoare la cesiuni de teritoriu. În aceeași zi Senatul mai avea să dezbată cestiunea.

Delegații muntenegrini au răspuns că ei vor întreba încă o singură dată (adică alaltăieri vineri) pentru a căpăta un răspuns definitiv și în caz de refuz vor pleca a doua zi.

În fine, s-a comunicat cabinetelor respective și răspunsul Înaltei Porți la protocolul din Londra. Acest răspuns, în forma unei depeșe circulare, spune că Poarta respinge protocolul și refuză de a dezarma sub condițiile propuse de Rusia. Pacea atârnă de la modul cum Rusia va primi circulara Turciei.

Față cu risipirea speranțelor de pace ziarul rusesc „Golos“ scrie:

În caz de-a se reînoi războiul între Muntenegru și Poartă, ceea ce ar fi egal cu refuzul de a realiza protocolul, nu-i va mai rămâne Rusiei alta decât

să înainteze cu trupele adunate în marginile Turciei. Poate că-n săptămâna viitoare chiar Europa va avea dovezi clare că Rusia e hotărâtă de-a ajunge ținta pentru care trupele ei au fost concentrate la graniță.

❦

«CONVORBIRILE LITERARE»

[8 aprilie 1877]

Fie-ne permis un ușor sentiment de uimire văzând că și onorabilul ziar „Presa“ binevoiește a lua notiță despre „Convorbiri“. Foaia literară din Iași se obicinuise atât de bine cu tăcerea semnificativă și cu amintirea și mai semnificativă a marilor organe de publicitate din capitală, încât rândurile de mai jos ale „Presei“ sunt un adevărat eveniment în dulcele obicei al existenței.

Dacă serioasa fizionomie a vremii ne-ar îngădui, am avea multe de povestit din frumoasa legendă a zilelor nu tocmai vechi în cari tot aceiași „Presă“ avea nepărtinitoarea bunăvoință de-a propovădui cel puțin esterminarea primejdioasei Direcții nouă din Iași. Și, dacă liniștea se va întoarce, nu ne îndoim că Direcția nouă va fi din nou obiectul aceloraș frumoase sentimente ca și în trecut, pentru că ne cunoaștem de mult:

> „Căci Brutus e-un bărbat de stimă vrednic
> De stimă vrednici sunt desigur toți“,

după cum zice maistrul Shakespeare.

❦

[8 aprilie 1877]

Presa română este poate cu intenție puțin preocupată de ceea ce se 'ntâmplă împrejurul țării. Departe de-aș aținti privirea la Calafat, a cărui apărare eventuală a fost încredințată unuia din cei mai buni și inteligenți militari, presa noastră dizbate cu generozitatea ei cunoscută alegerile la Senat și ceea ce ea numește „crimele“ cabinetului trecut.

Paralel cu lupta jurnalistică, a cării importanță sau adâncime e afară de cadrul foii noastre, Ministeriul de război dezvoltă o deosebită activitate

pentru repedea concentrare a trupelor, care ușor va succede considerând spiritul de disciplină și supunere a soldatului român.

În fine, ministeriul nostru de esterne, condus de astădată de d. Cogălniceanu, a cărui tact și vederi drepte nu sunt contestate de nimenea, a comunicat agenților din străinătate intenția guvernului de-a nu viola nici unul din interesele naționale ale ambelor părți, de-a mănținea pacea și a păzi strictă neutralitatea.

Se 'nțelege de sine că purtarea României, care astăzi face nu politică de simpatii, ci numai de rațiune, se va îndrepta după avizurile puterilor și după interesul ce ele îl vor arăta pentru statul nostru. Nimeni nu va putea pretinde ca România să se jerfească pentru Europa când aceasta ar binevoi a sta cu mânile în sân și nimeni nu i-o va putea ține de rău dacă, lăsată în voaia propriei sale sorți, va alege cândva calea ce i se va părea mai conformă cu interesele ei.

❦

[8 aprilie 1877]

Pauza grea și atentivă între ruperea relațiilor diplomatice și declararea războiului pare a fi sosit acum. Ziarele din străinătate nu mai cuprind nici o speranță de pace, iar articolele lor de fond (în nesiguranță de ceea ce se va întâmpla) încep a zugrăvi eventualitățile războiului cu mai multă sau mai puțină cheltuială de fantazie. Unele văd deja zecile de milioane de moametani, din India depărtată și până la Maroc, ridicându-se ca un singur om la desfășurarea flamurei verzi a prorocului și împlând nefericita Europă cu rânduri de sânge și de flăcări, încât, după cuvântul biblic, neamuri străine vor intra cu plugul pe locurile unde au stătut orașele noastre și turmele de vite ale triburilor asiatice vor paște iarba răsărită din ruinele sfinte ale civilizației. Astfel se va ridica în contra crucii întreg Aliotmanul și astfel se zugrăvesc ca pe-o pânză albă umbrele negre ale viitorului.

Un redactor din Iași care, primind depeșile biuroului de corespondență din Viena, se făcuse răsunetul multor fantazii jurnalistice ar fi fost chemat se zice la prefectură și prevenit a limpezi izvoarele știrilor de senzație care neliniștesc fără cauză publicul. Chiar dacă aceasta nu s-a întâmplat, totuși lumea era în drept s-o creadă, atât de neliniștite erau știrile comunicate de biuroul din Viena și atât de puțin vrednice de crezare.

Pozitiv este că războiul nu se va declara imediat. Daily-News primește o telegramă de la St. Petersburg în care se zice că mai sunt formalități de îndeplinit până se va ridica arma. Mersul evenimentelor va fi probabil acesta: „Rusia va lămuri situația printr-o notă către puteri, apoi va rechema ambasada sa din Constantinopole și pe toți consulii săi din imperiul turcesc, după ce va fi pus mai întâi pe supușii săi sub protecția altor ambasade. Aceasta va dura câteva zile. Apoi împăratul va porni la Chișinău, de unde se crede că va fi datată și declarația de război“.

Presa engleză este toată contra Rusiei, exceptând foaia Daily-News. „Times“, vorbind despre ținuta probabilă a Angliei în fața războiului ce va avea loc, recomandă o strictă neutralitate *pe câtă vreme lupta va fi îndreptată numai contra cauzelor turburărilor.* Reaua administrație turcească face cu neputință apărarea cauzei otomane.

❦

[10 aprilie 1877]

O știre cam serioasă sosită la 6 l.c. a produs multă senzațiune în publicul din București.

O depeșă din Londra spune că generalul englez consideră pe România ca făcând parte din Imperiul otoman și că neutralitatea specială a României nu e garantată prin nici un tratat.

❦

[10 aprilie 1877]

Declarația subsecretarului de stat Bourke, făcută ca răspuns la întrebarea lui Sandhurst asupra neutralității României, are o importanță deosebită pentru vederile cabinetului englez în privirea războiului. Bourke a spus că neutralitatea României n-a fost stipulată nici prin tratatul de la Paris, nici prin alte tratate și că România, oficial principatul Moldo-Valahiei, e privită în toate relațiile sale cu celelalte puteri ca parte integrantă a Imperiului otoman.

Aceste puține cuvinte ale subsecretarului de stat nu sunt de loc îndreptate contra Rusiei, că adecă, trecând Prutul, ea ar viola teritoriul otoman, ci ele vor să constituie numai un drept pentru Turcia de-a încălca teritoriul român oricând i-ar dicta-o aceasta vederile sale strategice. Pe de

altă parte guvernul englez mai pare a zice că, țara noastră nefiind neutrală, ci formând parte integrantă a Turciei, nici se poate opune ocupării din partea trupelor otomane și, dacă ar încerca a se opune, Turcia ar avea dreptul să ne trateze ca pe o țară inamică, ca pe-o provinție răsculată chiar.

Fără a ne preocupa de înțelesul pe care Albion cearcă a-l da poziției internaționale a României, vom aduce numai aminte că purtarea acesteia pân-în momentul de față a fost cea mai corectă din lume. Pusă sub garanția colectivă a puterilor, neavând nici o legătură reală cu Imperiul otoman, ea era și este neutrală prin natura lucrurilor, chiar dacă neutralitatea n-ar fi fost stipulată prin un anume tratat. Când art. XXII a tratatului de Paris spune că nici o putere n-are voie să s-amestice în cele dinlăuntru ale țării și art. XXVII că nici Turcia chiar n-are voie de-a interveni cu armata în România fără învoirea tuturor puterilor celorlalte, e evident că România a fost considerată cel puțin tot pe atât de autonomă și suverană ca și statele germane după pacea vestfalică, deși ele „formal“ făceau parte din corps germanique. Deși neutralitatea era de sine înțeleasă, România a făcut apel la puteri ca să fie neutralizată în mod clar și necontroversat. Dar memoriul României a fost pus frumușel *ad acta*, căci puterile au binevoit a ne considera ca nevrednici de a ocupa un moment înalta atențiune a profunzilor ei diplomați.

Departe de-a se ocupa cu „sinonimica“ diplomației europene, care dă unui ș-aceluiaș cuvânt acum un înțeles, acum altul, România nu împărtășește pân-acuma interesele nici uneia din părțile litigante și, pentru a simplifica conflictul care începe *de facto* abia pe malul drept al Dunării, puterile ar fi făcut bine să recunoască României o poziție conformă cu natura neutrală a chiar aspirațiunilor ei actuale.

❦

HIMEN

[10 aprilie 1877]

Cu vie părere de bine înregistrăm cununia d-nișoarei Eugenia Frangulea cu d. dr. Samson Bodnărescu. Mireasa a fost una din cele mai inteligente institutoare din orașul Iași, directoare a unei școli de fete și bursieră a statului, trimisă în Germania pentru complectarea studiilor sale pedagogice. D. dr. Samson Bodnărescu, cunoscutul poet liric care în curs de mulți ani a

îmbogățit paginile Convorbirilor cu producerile sale înzestrate cu o deosebită adâncime și curăție de simțământ și c-o formă ferită de necorectitudine și de exagerări tropice, a fost în curs de doi ani directorul conștiincios și inteligent al școalei pedagogice de la Trei-Ierarhi și s-a bucurat în acea calitate de stima nerezervată a întregului public luminat. Cununia civilă va fi astăzi la 6 oare sara în localul primăriei, cea religioasă la 7 oare în biserica de la Trei-Ierarhi. Cu această ocazie dorim potrivitei părechi o viață îndelungată și fericită.

❦

[13 aprilie 1877]

„Agence RUSSE“ capătă din Constantinopole următoarea știre: „Poarta a primit din partea mai multor puteri asigurarea că neutralitatea României nu e stipulată prin nici un tratat; în urma acestora ea a declarat că, în momentul în care rușii vor trece Prutul, ea va ocupa mai multe puncte strategice din a stânga Dunării“.

Față cu această telegramă, care redă opinia Angliei, esprimată de subsecretarul de stat Bourke și care este în linie generală și opinia presei liberale din Austro-Ungaria, suntem dispuși a ne aduce aminte cu oarecare ironie de renumitele broșuri care au apărut la noi și care stipulau cu aerul cel mai serios din lume neutralitatea reală a României, garantată în mod colectiv de puterile mari ale Europei. Afară de aceea ni mai vin în minte practicii financiari cari nu vedeau un mijloc mai bun în contra deficitului decât *desființarea armatei noastre.*

Luând la serios reprezentația de marionete de la Constantinopole, în cari marchizul Salisbury, c-o contractare foarte solemnă a fizionomiei și c-un ton aproape bisericesc, predica intențiile unanime ale Europei, mulți români credeau că lucrurile în lume se petrec astfel cum se reprezintă în teatru. Pentru orice inteligență mai pătrunzătoare era însă aproape dovedit că mijlocul cel mai puternic contra războiului, dacă acesta nu era dorit, ar fi fost neutralizarea României sub garanția colectivă a Europei, ș-atunci desigur că Rusia nu se ispitea de-a începe o luptă contra lumii întregi. Motivele secrete și înțelegerile intime între puteri se sustrag vederii publicului mare și abia istoricul viitor va putea să discoasă din arhive icoana adevărată a lucrurilor, în care comedia oficială nu-i va părea decât ceea ce este într-adevăr: o piesă cu roluri învățate pe de rost, în care actorii

înșii nu cred în ele, deși în momentul jocului ei se identifică cu rolurile și produc în public uimitoarea iluzie că ei sunt convinși de ceea ce zic.

Cu cât mai mult vor fi datori românii să recunoască acel just instinct istoric al Prea înălțatului nostru Domn, care au creat în țară această oștire disciplinată și ecuipată, pe atâta pe cât l-au iertat starea noastră înapoiată în cultură și calamitățile economice. În acea înțelepciune a faptelor și fără a-și așeza convingerile în teorii, M. S. Domnul a fost acela care-a simțit că nici un drept nud nu are putere în lumea noastră, unde puterea domnește și unde se desfășură cu estremă asprime lupta pentru existență. Căci dacă existența României părea a nu avea un moment trebuință de tunuri și de baionete, această iluzie optică s-au născut din faptul că marile sume de puteri opuse se ecuilibraseră ca două greutăți egale în cumpăna europeană, a cărei limbă neutrală părea a fi România. Dar în momentul ce acest ecuilibru se strică, România încetă numaidecât de-a juca acest rol și drepturile ei, înscrise în tractatul de la Paris, erau la moment supuse imperceptibilei dialectice ale diplomației, deprinsă a tăia un fir de păr în patru figuri silogistice.

Cu deosebire frivolă este discutarea neutralității române din partea presei austro-ungare. Cunoscând prea bine că România au cerut neutralizarea pentru a da în mâna tuturor iubitorilor de pace mijlocul cel mai sigur de a face războiul imposibil, totuși ei nu încetează, după ce Europa toată ne-a lăsat în voia propriei noastre sorți, să ne acuze de rusofili, de reprezentanți ai politicei slave. Dar de unde știu reporterii ce se petrece în capetele noastre, cu câtă pază facem orice pas și cu câte sacrificii amare alegem din toate relele pe cel mai mic? Toată presa română recunoaște că nimic nu e m-ai puțin de dorit pentru noi decât războiul și că oricine ne-ar scăpa de „ultima ratio regum“ am fi primit bucuros. Și totuși ni se face o acuzare că apărăm cu șanțuri orașele și căile noastre de comunicație, dar binevoind a uita că numai drumurile de fier, pe care turcii ar voi să le vadă distruse, ne costă pe noi a treia parte dintr-un miliard de lei și că de dragul lor *și pentru a da întregii Europe mijlocul de a-și ținea cumpăna pe malurile Dunării noi ne-am ruinat economicește.*

Oricare ar fi cauzele ce-au făcut pe puteri a nu garanta pân-acuma în mod precis neutralitatea teritoriului român, fie slăbiciune, fie reavoință, fie în fine rezervațiile mentale ale diferitelor cabinete, nouă ni se pare că ele nu mai prezintă nici un interes pentru noi. Căci, dacă se va face ceva în favorul nostru, desigur că nu ochii noștri frumoși vor fi cauza unui asemenea

eveniment; iar dacă se va face ceva în defavorul nostru, vom apăra cum vom putea ceea ce avem.

Locuind pe un teritoriu strategicește nefavorabil și înconjurați de seminții străine nouă prin limbă și origine, având înlăuntrul nostru chiar discordia civilă, acest patrimoniu al statelor slabe și turburate de prea mari înrâuriri străine, trăind sub invectivele presei europene pentru că nu dăm drepturi politice evreilor, care nici nu ne știu limba, toate mișcările noastre au fost tratate de vecini c-o rară lipsă de generozitate și c-o nedreptate nemaipomenită față cu alte popoară. Nu e mult de-atunci de când un diplomat maghiar a pronunțat cu liniște marele cuvânt că numai c-o companie de honvezi e în stare să puie pe fugă întreaga Românie.

În vremea războiului între sârbi și turci, regimentele române, se 'nțelege, erau acelea ce-au cauzat pierderile vitejilor sârbi; iar astăzi N. Fr. Presse sfătuiește pe turci de a pune pe fugă armata noastră cu câteva sute de bașibuzuci.

Și când ne bucurăm de așa vădite simpatii și de bunăvoința fenomenală a vecinilor, mijlocul cel mai bun de-a rămânea în favoarea lor era să ne legăm noi înșine mânile și să așteptăm ce va hotărî despre noi gremiul jurnaliștilor din Viena și din Budapesta. Acesta este poate singurul rol ce ni l-ar concede din toată inima.

❦

RUSIA

[13 aprilie 1877]

Alaltăieri în 11/23 aprilie delegațiunea plecată din Iași a sosit la Ungheni pe la 5 oare după amiază. Aproape imediat după aceea sosi trenul imperial din Chișinău. Majestatea Sa Împăratul intră în salonul de așteptare a garei, întovărășit de o suită numeroasă. D. Iacobsohn, consul imp. rusesc din Iași, prezintă împăratului pe membrii delegațiunii române.

Majestatea Sa adresă mai întâi câteva cuvinte Prea S. Sale părintelui mitropolit al Moldovei și Sucevei și conversă apoi cu d. Vasile Gheorghian, prefectul dist. Iași.

După aceasta Majestatea Sa încălecă calul și, urmat de suita militară, trecu în revistă trupele cantonate la Ungheni. Majestatea Sa adresă câteva cuvinte ostașilor și un *urra* general răsună ca răspuns din toate părțile.

Spre sară Maiestatea Sa se întoarse cu trenul la Chișinău.

❦

[13 aprilie 1877]

Prelegerea d-lui A. D. Xenopol despre criticism a avut loc duminecă în 3 april. Domnia sa a arătat mai întâi cum, religiunele neputând rezolvi pe deplin întrebările metafizice, capetele mai eminente încearcă o rezolvare pe altă cale, acea a filozofiei. Dar toate sistemele filozofice din anticitate până în timpurile mai nouă păcătuiau printr-un punt capital, acela de a lua lumea esistentă ca ceva real, fără a lua în băgare de samă că cunoștința noastră despre lume e datorită la două elemente, unul esterior, cauza impresiunelor noastre, și unul interior, mintea ce le percepe, cu alte cuvinte lumea se reflectează în mintea noastră ca într-o oglindă și de la forma oglinzei va atârna în mare parte aspectul acelei lumi în inteligența noastră. Cel întâi filozof care supuse unei critice această minte a noastră pentru a videa până întru cât ea reproduce cu esactitate lumea ce ne înconjoară a fost Locke, care a trăit pe timpul revoluției engleze.

El deosebește în corpuri calități primare și calități secundare: acele primare sunt astfel că fără de ele nu ne putem închipui corpurile, precum sunt: întinderea și nepătrunzibilitatea. Calitățile secundare sunt acele ce noi le punem în corpuri prin simțurile noastre, precum mirosul, gustul, care nu sunt decât niște emanații; sunetul și colorile, care nu sunt decât niște mișcări. Prin urmare aceste nu esistă în lumea reală, ci numai cât în mintea noastră. Kant, filozof german mort la 1804, merse mai departe cu această osebire între partea reală a lucrurilor și partea lor ideală, adecă acea ce o punem noi în corpuri. El susține că chiar spațiul și timpul, prin urmare calitățile primare a lui Locke ni sunt decât niște forme ale inteligenței noastre, carile nu esistă în lumea reală; dar că noi ne putem numai cu greu hotărî a admite această părere, fiindcă spațiul și timpul sunt formele prin care noi vedem lumea și nu ne este cu putință a ne închipui că ea să fie altfel de cum ne apare. Suntem asemenea orbului de colori, care nu poate nici într-un caz se vadă coloarea roșă și își închipuie că lumea e astfel precum o vede el, adecă lipsită de acea coloare. Lumea aceasta mai este apoi pentru noi ca un fel de curcubău care nu esistă decât pentru oamenii puși într-o pozițiune anumită, pe când acolo unde el ne apare nu sunt decât picături de ploaie. Oratorul dezvoltă apoi dovezile principale aduse de Kant

în susținerea acestei teorii. Kant însă lasă neesplicat ce este lumea în sine, neatârnată de formele timpului și a spațiului. Un alt filozof, Schopenhauer, mort în 1860, se sili a demonstra că lumea în sine nu este alta decât ceva analog cu voința omului. D. Xenopol desvăli și această teorie și sfârși discursul prin comparația lui Platon în care acesta arată că omul nu vede din lucruri decât umbra lor, iar că esența lor adevărată îi rămâne pentru veci necunoscută.

❦

ÎNCHEIEREA PRELEGERILOR JUNIMEI

[13 aprilie 1877]

Duminică în 10 l.c. d-nul V. Conta a ținut prelegerea sa asupra materialismului. Făcând o dare de samă retrospectivă asupra tuturor prelecțiunilor ținute în anul acesta, d-sa a arătat legătura ce există între deosebitele maniere de-a privi și a-și esplica lumea. Interesantă a fost dezvoltarea opiniei cumcă tot ce omul nu pricepe el esplică în mod metafizic, dar cu cât esperiența crește și terenul celor necunoscute devine din ce în ce mai mic, cu atâta ideile metafizicei spiritualiste se retrag pe terenul, necunoscut încă, în care se apără ca dintr-o cetate în contra înaintării line a esperienței și a deducerilor acesteia. Pentru a nu anticipa convingerile intime ce fiecare din public și le formează despre lume și omenire, d-sa a espus atât dovezile dualiștilor, cari împart lumea într-o substanță materială și alta spirituală, cât și dovezile contrarie ale materialiștilor, cari reduc toate fenomenele creațiunii la un singur principiu, la materie. Aceste dezvoltări paralele au fost urmate cu mare interes de public. La urmă prelectorul a încheiat dând conturele principale ale icoanei universului astfel cum ea se zugrăvește în creierul unui materialist.

Din cauza vremei reci și ploioase auditoriul n-a fost așa de numeros ca alte dăți.

❦

PROVIANT

[13 aprilie 1877]

Se știe că situația financiară a statului nostru nu este tocmai strălucită și că în vremea concentrărilor făcute acuma pentru a fi pregătiți față cu orice eventualitate atât statul cât și particularii vor trebui să facă multe sacrificii pentru a înlesni soldaților noștri traiul de campanie. Cumcă atât cetățenii în parte, cât și organele lor comunale vor contribui bucuros când este vorba de onoarea sau de siguranța României nu ne-am îndoit nici un moment. Credem chiar că sub rubrica ofertelor spre acest scop nu vom avea de înregistrat decât fapte de dezinteresare și de virtute cetățenească. Între cele dendâi pomenim oferta de 20.000 ocă pâne făcută armatei de cătră comuna Iași. Cititorii de voiesc a cunoaște modul discutării și votării acestui credit estraordinar sunt rugați a urmări discuțiile respective ale consiliului comunal.

❦

[15 aprilie 1877]

Evenimentele se grămădesc bătând în poarta viitorului și icoanele activității pacinice se 'ntunecă văzând cu ochii înaintea mișcărilor războiului. Așezată între puterile ce vor intra în război, România caută a merge cale dreaptă, a-și mănținea neutralitatea sa controversată de cabinetul englez, ba poate și de altele, și, amestecată fără voie în încurcături ce n-o privesc, ea parează deocamdată în mod destul de corect evenimentele cari-i ating neutralitatea.

❦

MUNTENEGRU

[15 aprilie 1877]

„Corespondența politică“ primește din Cettinie următoarele informații sub data 5/17 de april. Relațiile dintre principele Nikita și Prenk, voievodul miridiților, sunt foarte mulțămitoare. Voievodul Prenk au cedat principelui Nikita toată comanda în războiul ce va avea loc. Voievodul miridiților declară într-o scrisoare că și-au retras oamenii în poziții tari și că așteaptă din Cettinie semnul pentru a începe lupta în contra celor șase batalioane de

nizani trimiși în contra lui. Miridiții se vor conforma de-acum 'nainte cu muntenegrenii; ei au căpătat și munițiile de cari duceau lipsă.

Căpitanul de insurgenți Ioan Mussici, preot catolic, a introdus în Cetinie niște deputațiuni din acele părți ale Herțegovinei care pân-acuma rămăsese liniștite. Se pare deci că toți herțegovinenii vor face cauză comună cu cei răsculați. Noii aliați au primit 460 de puști, 840 hamgere și 120 de pistoale. Herțegovina a fost împărțită în 14 districte și pusă sub comanda a 14 voievozi. Dacă planul va succede, atunci va fi o ridicare generală de la Livno pân-la Stolaț și chiar în Mostar stăpânirea turcească va fi pusă poate în eșec. Dar mișcarea nu se va opri la granițele Bosniei și ale Herțegovinei. Și Serbia veche va fi cuprinsă de ea. Străvechiul district Prizrend au recunoscut asemenea hegemonia Muntenegrului și au trimis la prințul Nichita o delegațiune compusă dintr-un preot, un arhimandrit ș-un târgoveț. Cetinie, satul cu două uliți și cu abia 800 de locuitori, n-au serbat niciodată asemenea triumfuri ca acuma.

Dar ajutorul principal al Muntenegrului va fi în Albania. E ușor de crezut că Albania întreagă se va ridica. Zilele acestea principele va adresa albanejilor un manifest prin care-i va invita să se folosească de momentul favorabil și să apuce armele.

În lagărul turcesc activitatea e mare. Derviș Pașa cu 23 batalioane și 24 de tunuri, Suleiman Pașa cu 18 batalioane și 14 tunuri sunt în marș spre Podgorița, respective spre Niksici. Dar aceste știri nu înspăimântă pe nimene. Vor apela la hamger și acesta și-a făcut totdauna datoria. Mai mult decât totdeauna muntenegrenii cred că vor fi și de astă dată biruitori, precum au fost în războiul din urmă. În vara trecută Muntenegrul s-au bătut în contra lui Muktar și a lui Derviș Pașa, cari comandau 95 de batalioane, dar astăzi, când turcii nu mai au decât jumătate din trupele ce aveau pe-atunci?

❦

TURCIA

[15 aprilie 1877]

Ziarul „Temps“ află că reprezentantul Angliei din Constantinopole a fost însărcinat de guvernul său să ceară de la Poartă ca să cruțe în vremea războiului portul Odesa. Poarta are intenția de-a răspunde negativ, pe

următoarele considerente. În campania de la Crimeea războiul nu s-a făcut c-o egală tărie în toate părțile, întâi pentru că Franța și Anglia-i dedese ajutoare însemnate, al doilea pentru că interese franceze, engleze și italiene erau angajate în Odesa. Astăzi însă Poarta stă singură în contra Rusiei și va fi deci silită de-a întrebuința toate mijloacele posibile de atac și apărare.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[15 aprilie 1877]

Adunarea deputaților a primit proiectele relative la un nou pact între cele două părți ale monarhiei. Gata pân-acuma sunt următoarele proiecte: Legea pentru instituirea și privilegiarea unei societăți de bancă austro-ungare, statutele băncii însăși și a diviziei sale hipotecare și o învoială a amândoror guvernelor cu banca națională; legea relativă la datoria statului de optzeci milioane cătră banca națională; legea pentru încheierea unei convenții comerciale și vamale cu Ungaria; legea relativă la societățile pe acții; legea impozitelor asupra rachiului ș-a zaharului de sfecle. Deputatul Giskra a anunțat o interpelație asupra ținutei Austro-Ungariei față cu războiul ruso-turcesc.

❦

RUSIA

[15 aprilie 1877]

Spre complectarea celor zise în n-rul nostru trecut adăogim că la 11/23 april la oara 12 ½ sosi din Chișinău la Ungheni consulul general rus din București, d. Stuart, care se sui apoi imediat în trenul ce a plecat spre Iași.

La 2 oare trupele au început să se miște și să ieie pozițiuni pe șesul Unghenilor. La vestea că țarul vine: Pr. S. mitropolitul Iosef se îmbrăcă în veșminte și așteptă astfel între doi arhimandriți și înconjurat de delegații români. La 5 oare sosi trenul carele aducea pe M. S. Împăratul Rusiei. Țarul, urmat de o numeroasă suită, fu întâmpinat de mareșalul Moruz cu pâne și cu sare și de mai multe dame cu buchete de flori. Țarul intră în sala

gărei, unde văzând pe Pr. S. mitropolitul își descoperi capul și, după o mică salutare, d. Iacobson, consulul rus din Iași, prezentă M. Sale pe Pr. Sa mitropolitul Iosif și pe fiecare membru din delegațiunea română. Prea Sf. Sa Mitropolitul îndreptându-se către M. S. Împăratul rosti în limba română următoarea întâmpinare:

Maiestate!

Fericita sosire a Maiestăței Voastre Imperiale lângă hotarăle României, a acestei țări ortodoxe, a căria biserică de secole s-a bucurat de protecțiunea binevoitoare a auguștilor suverani, glorioșii voștri strămoși, ortodoxii monarhi ai puternicei împărății a Rusiei, ne procură și nouă astăzi fericita ocaziune de a supune Maiestăței Voastre omagiile noastre și respectuoasele felicitări de bună venire, atât din partea clerului bisericei române, cât și din partea reprezentanților autorităților laice ce împreună suntem veniți înaintea Maiestăței Voastre pentru acest sfârșit.

Suntem pe deplin convinși, Maiestate, că aceleași binevoitoare dispozițiuni moștenite de la glorioșii voștri strămoși pentru România și biserica ei animă și pe Maiestatea Voastră Imperială și vă vor anima în totdeauna pentru gloria bisericei lui Dumnezeu în genere și a Maiestăței Voastre în parte.

Țarul avea în dreapta pe moștenitorul tronului, în stânga pe frate-său marele duce Nicolaie Nicolaievici și pe fiul acestuia, Nicolaie Nicolaievici, iar îndărătul său mai mulți generali, între cari și șeful statului general, Nepokoișițchi, și generalul Ignatief. M. S. răspunse în limba rusască:

Sunt foarte mulțămit a vă vedea. Cunosc țara voastră, căci de mai multe ori am venit pe acolo. Întru și acuma, însă ca și altă dată nu ca inamic, ci ca amic. Vă mulțămesc pentru buna venire.

Aceste cuvinte au fost traduse în limba română de d. consul Iacobson.

Țarul trecu apoi prin alt salon afară și, așezându-se cu marele duce Nicolaie într-o trăsură cu 2 cai albi, plecă spre a inspecta armata. Ajungând în raionul armatei, încălecă țarul și sub sunetul muzicilor militare și strigări *de ura!* trecu înaintea fronturilor regimentelor, escadroanelor și bateriilor. Apoi, oprindu-se în mijlocul trupelor, se adresă cătră comandanți și soldați, felicitându-i de bună sosire, urându-le o călătorie fericită și reușită deplină și esprimându-și speranța că armata va da și de astădată probe de vitejie și disciplină. După aceasta împăratul lăsă să defileze armata dinaintea sa.

Terminându-se revista, țarul se întoarse la gară, luă pe peron adio de la mai mulți generali, dintre cari a sărutat pe generalul Vanovski, șeful

corpului al 12-lea, și strânse mâna la alți trei generali, zicându-le că contează pe activitatea și vitejia lor.

La oarele 6 ¾ sara țarul se întoarse la Chișinău.

❦

INUNDARE

[15 aprilie 1877]

Aproape în toate primăverile Bahluiul primejduiește prin inundațiile sale dacă nu viața, dar desigur sănătatea unei mari părți a orașului nostru, a acelor suburbii ce se întind în valea sa. Astfel și în noaptea dintre 13 — 14 c. pârăul îmflat de ploi torențiale au inundat o mulțime de case și strade care și astăzi încă pline sunt de apă, încât toată mahalaua în lungul albiei formează un sistem întreg de mlaștini și de bălți, despărțite cu oarecare simetrie de șiruri de case și de stradele c-un nivel mai înălțat. Vieți de oameni drept că nu s-au pierdut, dar nici dorim cuiva să fi petrecut în una din acea mulțime de case pe a căror ferești și uși a intrat apa turbure a pârăului. Asemenea, între cantoanele no 6 și 7 linia drumului de fier Iași-Ungheni au fost inundată și deteriorată, încât mersul trenurilor e deocamdată peste putință.

Au suferit de inundație mai cu samă despărțirea a II-a și IV-a și în parte despărțirea I-a (în valea mitropoliei). La multe locuri apa au ajuns la o adâncime atât de considerabilă încât oamenii nu și-au putut părăsi casele, ci au trebuit să petreacă în poduri pân' a doua zi. Mai ales între 2 și 3 oare (14 c.dim.) valurile să fi fost cu deosebire mari. Ieri d. prefect a poliției împreună cu membrul cons. com. d. Iorgu Iorga au mers cu șeici până la casele inundate și au împărțit pâne și rachiu pe la cei ce nu se putuseră refugia încă.

❦

SCUMPIREA PÂNEI

[15 aprilie 1877]

În momentul de-a pune n-rul prezent sub presă aflăm cumcă autoritatea va lua grabnice măsuri în contra scumpirii artificiale a pânii. Drept că în Iași nu se află făină înmagazinată și, mersul trenurilor din țara de sus fiind întrerupt din cauza apei între Iași și Podul-Iloaiei, masa de proviziuni esistente părea a se-mpuțina prea repede față cu consumțiunea mare a orașului. Dar circulația întreruptă la punctul pomenit mai sus s-a restabilit deja, încât grânele țării de sus nu vor întârzia a se prezenta pe piața Iașilor.

În privirea scumpirii pânii mai aflam un detaliu, pe care deocamdată îl comunicăm sub toată rezerva cuvenită. D. Lottringer, asociat cu antreprenorii ruși, nedispuind de provizii de făină, nici de pitării, și-a luat libertatea a cumpăra o cuantitate de pâne din piață, dând de fiecare ocă cinci bani mai mult. Din cauza asta pânea nu numai că s-a scumpit la moment, dar încă și aceea ce am căpătat-o a fost pripită la copt, adică crudă.

❦

[17 aprilie 1877]

Corpurile legiuitoare s-au deschis la 14 curent cu toată solemnitatea de către M. Sa Domnitorul în persoană. Camera după aceasta a votat legea rechiziției. Senatul s-a ocupat în secții cu verificarea titlurilor.

Oștirile rusești înaintează în liniște și în cea mai perfectă regulă; ori pe unde trec, respectă autoritățile și legile țărei. Nici o reclamație și nici o vexațiune nu a venit până acum la cunoștința guvernului. În toată țara este liniște, ba până și îngrijirea locuitorilor de pe malurile Dunărei au început să dispară de vreme ce pân' acum pe tot litoralul nu s-a adus nici o supărare pe nicăiri, nici din partea oștirilor otomane regulate, nici chiar din partea vreunor vagabonzi. Acestea s-au adus la cunoștința tuturor d-lor prefecți pentru a fi în pozițiune să dezmintă zgomotele falșe și poate rău intenționate care s-ar fi răspândit în județele respective. Totodată ministeriul promite a ține populațiunile în curent de orice agresiune sau vexațiune și de orice pericol ne-ar amenința.

Senatul s-a constituit alegând de vicepreședinți pe d-nii Manolachi Costachi Epureanu și Dimitrie Brătianu. Camera lucrează în secții.

❦

[17 aprilie 1877]

Au sosit știrea cumcă cea dintâi harță între ruși și turci a avut loc pe șoseaua militară care duce la Kars. Mica importanță a ciocnirei se vede din faptul că cu această ocazie s-au făcut prizonieri numai vro 200 turci.

❦

PÂNEA ȘI CARNEA

[17 aprilie 1877]

Pentru a curma repedea și nejustificata suire a prețurilor pânii și cărnii aflăm că onor. consiliu comunal de Iași a hotărât a lua cele mai energice măsuri. În ședința consiliului din 15 l.c. s-a hotărât a se da d-lui primar putere discreționară în privirea aceasta. Între măsurile cele mai cu efect s-au considerat introducerea guilotinei în locul tăierei de pân-acuma — aceasta pentru a înlătura scumpirea prin tăierile rituale ale izraeliților — și apoi reintroducerea aiarului, adică fixarea unor prețuri anumite pentru carne, în proporție dreaptă cu prețul vitelor. Tot aiarul se va introduce la caz de trebuință și pentru pâne. La hoteluri se vor pune tarife cu prețuri fixe. Aceste drepturi i s-au dat primăriei pentru a le pune în lucrare orișicând împrejurările grele în cari trăim ar sili-o să le aplice în interesul public.

❦

POȘTA

[17 aprilie 1877]

De trei zile poșta nu mai sosește din nici o parte, încât suntem lipsiți cu totul de noutăți mai pre larg și reduși la știrile cam problematice ale unor telegrame. Anunțasem în n-rul trecut că comunicația a fost restabilită. Într-adevăr administrația drumului de fier ajunsese a repara stricăciunile aduse de creșterea Bahluiului și Siretiului, dar aceste reparațiuni au fost din nou stricate, încât între Iași și Podul Iloaiei drumul a rămas nepracticabil.

❦

INUNDAȚIE

[17 aprilie 1877]

Revărsarea Bahluiului, descrisă de noi în n-rul trecut, n-au încetat de-a crește decât momentan. Alaltăieri noaptea apele au crescut din ce în ce mai mari, casele rău zidite din șesul Bahluiului au început a se topi și locuitorii erau în parte în cel mai mare pericol. Cât ține șesul Bahluiului era numai o apă; stradele, chiar cele mai înălțate, erau sub valuri, asemenea ogrăzile și grădinele, iar mai în depărtare se vedeau de la șiruri întregi de case numai streșinele. Toată ziua de alaltăieri a fost consacrată scăpării nenorociților cari rămaseseră în locuințele lor și ducerii în siguranță a efectelor lor. Ieri abia apa a început să deie înapoi și se speră că, cu începutul unei vremi mai liniștite, apele impetuoase se vor retrage cu obicinuita repejune a pâraielor de munte.

❦

DE LA EPITROPIA SF. SPIRIDON

[17 aprilie 1877]

Față cu cererile autorităților sanitare ruse, Epitropia spitalelor Sfântului Spiridon au cedat pentru bolnavii armatei imperiale jumătate din localul spitalului central și toate încăperile spitalului Pașcanu din Tatarași. Căutarea bolnavilor precum și administrația este cu totul aparte de aceea a spitalului nostru civil. Epitropia a avut motive destule să cedeze cererilor ce i s-au făcut, pentru că spitalele noastre au în Rusia moșii în întindere de preste 30.000 de fălci, a căror venituri le-au încasat pân-acuma în mod regulat, încât se poate admite cumcă Epitropia nici nu va primi chiria ce se zice că i s-ar fi oferit (în sumă de 16.000 franci) și va ști ca prin servicii aduse militarilor să întărească și mai mult bunele relații între ea și guvernul imperial.

Pe de altă parte auzim cumcă numărul reglementar de paturi a spitalului nostru nu va fi scăzut, ci, făcându-se o economie rațională în distribuirea încăperilor disponibile, numărul de bolnavi în căutarea spitalului va fi același ca și pân-acuma. Auzim cumcă medicii secundari, un farmacist și alte persoane a căror prezență continuă nu este absolut necesară înlăuntrul casei vor căpăta un adaos în bani pentru a-și închiria locuințe private și a

lăsa în sama bolnavilor camerele pe care le ocupaseră pân-acuma. Afară de aceea mai sunt 8 camere ce rămăsese neocupate de mai nainte, saloane mari în cari se țineau ședințe sau se făceau operații, adică multe încăperi cari pot fi întrebuințate. Cu o dispoziție mai economică a încăperilor, numărul reglementar de paturi va fi cât de curând în complet. Materialul adus de intendența sanitară rusască nu lasă nimic de dorit, atât e de îndestulător și de bun, încât în această privință Epitropia nu este chemată a face nici un sacrificiu.

❦

ABUZURI

[20 aprilie 1877]

Mulți zarafi din orașul nostru (și zarafi sunt în fapt și acei cari uzurpează numele de bancheri) abuzează în mod neiertat atât de simplicitatea soldaților din rânduri rusești, cât și de nevoile momentane ale ofițerilor lor. Astfel ni se relatează nemaipomenitul fapt cumcă zarafii (care-s toți evrei) schimbă soldaților armiei rusești napoleonul cu 19 franci, luând un franc pentru schimbarea piesei de 20 franci. Și asta se numește libertatea comerțului, pe când ar trebui să se numească tâlhărie curată, ce ar trebui oprită prin măsuri de ordine publică. Căci, oricât de mare ar fi trebuința de argint în piață, acesta nu poate dispare din comerț decât în mod artificial. Moneta de argint e legată de pământul ale cărui insignii le poartă și, chiar trecând peste graniță, ea e silită a se întoarce înapoi aproape cu aceiași necesitate cu care se-ntoarce banul de aramă. Căci, dacă ostașul schimbă un napoleon, nu l-a schimbat desigur pentru a duce moneta română peste hotar, ci pentru a o cheltui pe loc. A abuza în acest mod de trebuințele oamenilor și a le lua 5% pentru schimbarea aurului în argint trebuia să rămâie o activitate specială a lipitorilor din țara noastră.

Noi credem că casieriile și percepțiile cari în cea mai mare parte primesc argint ar putea să intervie în această privire și să schimbe aurul la pari. Acesta n-ar fi un lucru nedemn sau neiertat pentru un serviciu al statului, de vreme ce întâmpină o nevoie reală, și administrația tuturor ramurilor e chemată a întâmpina asemenea nevoi, numai dacă poate. Apoi însuși statul nostru ar fi folosit, de vreme ce el face toate plățile în străinătate, adecă amortizările datoriilor publice și plățile pentru înarmări,

numai în aur. Să nu uităm apoi cumcă aurul are mult mai multă valoare intrinsecă decât argintul, căci 10 franci argint nu au întocmai valoarea unei piese de aur de 10 fr.

Noi denunțăm faptul astfel cum ni se relatează și așteptăm de la autorități corectura lui.

Cât despre rublele de hârtie, cari sunt în mânile soldaților din rânduri, nici nu mai pomenim. Ele se zvârl în contra unui numerariu de nimica și nici putem face vro observație în această privință, căci biletele de bancă chiar în Rusia au un preț scăzut. Poate că și-n această privire s-ar putea stabili o normă oarecare, căci e păcat de Dumnezeu ca bieții oameni să vadă lefurile lor devenind cu totul nominale prin speculele meschine ale evreilor din orașul nostru. Purtarea bună și corectă a armiei imperiale trebuie răsplătită din parte-ne de nu prin simpatii ostentative, dar cel puțin prin ecuitate și prin înlăturarea aspră a precupețiilor exagerate la care soldații ei sunt espuși.

❦

IEPURILE LUI DONICI

[20 aprilie 1877]

Într-o foaie din 1853 găsim următoarea povestire pe care o face Const. Negruzzi despre iepurele renumitului fabulist Donici:

Începuse a mi se urî la țară. Pentru ce? Singur eu nu știu, se vede pentru că omul e dat a nu se mai mulțămi nicăieri. Într-o dimineață, mi-am luat pușca și m-am dus de m-am pus la pândă în marginea unei lunci, cu gând să împușc un iepure. N-au trecut mult și am și văzut iepuri și șoldani ieșind pe toloacă, jucându-se, alergând, sărind, dar se învârteau și apoi fugeau așa de iute încât n-apucam să chitesc. Deodată zăresc pe unul mai bătrân, cu părul sur, că iese cu pași rari din pădure și mi se pune înainte și apoi, uitându-se la mine și văzând că-l ținteam: „Ce zăbovești, strigă, trage acum! O! drept vă spun c-am rămas cuprins de mirare … „Să mă ferească Dumnezeu, i-am răspuns, eu nu sunt deprins a vâna dobitoace care vorbesc. Tu ești năzdravan de bună samă!" „Ba nicidecum — adăogi el — eu sunt un bătrâne iepure a lui Donici“. Zău nu mai era de vorbă, rămăsesem încremenit. Mi-am zvârlit pușca și m-am închinat lui cu multă plecăciune: i-am cerut iertăciune că nu l-am cunoscut, bănuindu-l că se pusese în

primejdie de a se face ostropăț. „Și pentru ce acest dezgust de trăit?“ îl întrebai. „Of, sunt sătul de cele ce văd“, zise el. — Cum? N-ai tot acel cimbru și trifoi?“ — „Așa este, dar nu-s tot acele dobitoace. Când ai ști cu cine sunt silit să-mi petrec zilele! Vai mie! Nu mai sunt acum vitele din vremea mea. Șoldanii de azi îi vezi gingași și dezmierdați, căutând numai flori. Vor să se hrănească cu viorele și cu lăcrămioare în loc de frunză de curechi și de cartofe cu care noi ne mulțămeam. Acum vezi șoldani republicani, căței politici, măgari procopsiți care vorbesc numai franțuzește sau o românească din care eu nu-nțeleg o buche. Dacă ies din covrul meu și mă duc la vrun vecin să-mi petrec vremea, îl găsesc puind lumea la cale în loc să-și caute de treaba lor. Într-un cuvânt, dobitoacele din ziua de astăzi sunt așa de cu duh încât, de multul duh ce au, mai n-au nicidecum, și minteosul nostru măgar avea mai mult în vremea lui decât moinițele de acum. Eu sunt bătrân și nu mă pot deprinde cu toate aceste farafasturi. Ia de aceea mi s-a urât de a mai trăi și vreau să mă fac bujaniță“. L-am mustrat cu binișorul și, mângându-l, m-am luat și m-am dus acasă la dânsul.

Acolo am făcut cunoștință cu câteva din dobitoacele lui Donici. Vulpea era așa de rușinoasă, părea că e, o fată mare. Cucul și grierul cântau mai frumos decât artiștii noștri. Lupul postea și învăța bucoavna pe vro câțiva miei. Toți viețuiau în cea mai mare liniște, numai gâștele câteodată tot mai făceau gălăgie.

❦

[29 aprilie 1877]

Marți în 26 curent, la 2 ½ ore după amiazi, sosi în București știrea că turcii bombardează Calafatul și că tunurile din întăriturile noastre au început a răspunde.

Pân-acuma geniala strategie turcească de pe malul drept al Dunării s-au manifestat în bombardarea orașelor deschise și în jăfuirea satelor deșerte de pe malul stâng, încât atacul ce se face pentru întâia dată unui loc întărit și ocupat de trupe române are o deosebita însămnătate, mai mare de cum s-ar crede la întâia vedere.

Nu amintim că răspunsul tunurilor noastre reîncepe o istorie al cărei fir se rupsese de două veacuri aproape, că armata română începe în acest moment a călca pe urmele vestiților războinici din neamurile Mușatin și Basarab, a căror îndoită coroană împodobește astăzi fruntea augustă a lui

Carol I. A reaminti faptele trecutului ar însemna să ațâțăm și mai mult mândria națională, atinsă pân' acum în mod destul de violent de Turcia. Din contra, vom lăsa încă colbul așezat pe cronicele noastre și vom atrage atenția cetitorilor în altă parte de unde ni se pare a veni adevăratul pericol.

Nouă ni se pare că Turcia joacă azi față cu noi rolul unui agent provocator. Căci, într-adevăr, ce interes ar avea Turcia să-și adaoge între dușmani o oștire, în parte bine organizată, de 100.000 de oameni? Aceste atacuri fățișe împotriva țării noastre nu pot fi luate drept copilării, drept îndărătnicia cavalerească de-a provoca fără cauză; asemenea nu putem crede că Turcia e atât de tare și sigură de victorie încât să nu-i pese dacă are în contră-i o sută de mii de luptători mai mult ori mai puțin. La cea dendâi privire aceste acte de provocare, cari în caz normal ar fi contra interesului Porții și contra bunului simț, trebuie să ni se pară suspecte și ascunzând intenții mai adânci, mai greu de întrevăzut.

Nu totdeauna „îndelunga răbdare“ e bună, dar câteodată e un semn de înțelepciune și de sigură prevedere.

Poate că avem vecini cari n-ar fi tocmai nemulțămiți dacă ne-ar vedea istovindu-ne puterile cu greu adunate într-o luptă în contra turcilor, o luptă a cării rezultate favorabile pentru noi s-ar putea prezice cu ușurință. Poate că tocmai siguranța că trupele noastre ar repurta victorii fără valoare face ca unul din stimații vecini ai țării să nu privească tocmai cu neplăcere indignarea și avântul nostru războinic.

E dar precaut de-a nu începe acțiunea până ce dispozițiile Austro-Ungariei nu vor fi clare și bine cunoscute.

Un comunicat oficios al lui „Pesther Lloyd“ cuprinde câteva aluzii despre înrâurirea eventuală a Austro-Ungariei asupra consecuențelor războiului oriental. Acest comunicat cam misterios zice că „guvernul austro-ungar nu are de loc intenția *de-a aștepta fapte complinite,* ci mai dinainte, în *vremea pregătirii unor asemenea fapte,* guvernul va ținti la *înlăturarea* lor. Guvernul austro-ungar e nu numai luminat în privința liniei unde începe pentru el *acțiunea decisivă,* ci au înștiințat pân' acum cabinetele și n-au lăsat în nedumerire nici chiar pe Rusia asupra liniei în care el va *trece din pasivitate la acțiune* și dacă nu va trece direct la ostilitate, dar va lua desigur măsuri cari să conserve puterea și ecuilibrul monarhiei. Aceste toate s-au tăinuit pân' acum parlamentelor“.

Să nu uităm că cercurile dominante din Austria, maghiarii și indivizii generis neutrius de dincoace de Leitha, ni sunt mult mai dușmane decât

întregul popor turcesc. Tonul obraznic al jurnalisticei evreo-maghiare e dovadă destulă de strălucitele simpatii ce le avem în stăpânitorii de preste Molna și Carpați.

De acea credem că linia de purtare față cu turcii rămâne pentru noi strictă defensivă, ca deprindere cu greutățile războiului și cu dispreţul morții, căci poate nu e departe ziua în care armata română să fie chemată la un rol mult mai serios, dar și mai puțin ingrat decât acela de-a se hărțui cu bașibuzucii din Vidin.

❦

[29 aprilie 1877]

Kars, cetatea astăzi împresurată de ruși, e unul din cele mai vechi orașe ale Armeniei. În secolul al IX și al X-le era reședența dinastiei Bagratizilor, care de acolo stăpânea Armenia mare. La 1387 Tamerlan au risipit orașul din temelie și abia după două veacuri, când Armenia era încorporată cu imperiul Osmanilor, Amurat III au zidit din nou cetatea ca punct de razim în bătăliile lui contra perșilor.

În anul 1700 orașul avea o sută de mii de locuitori, la 1829 numai 40.000, acuma va fi numărând abia 12.000 de locuitori.

La 1829 a fost luat de către Pașkevici numai în patru zile. Mult mai mult a rezistat în anul 1855 contra lui Muravief. Apărătorii cetății, comandați de generalul Williams, au respins cu multă vitejie asalturile rușilor, dar, împresurată și pierzându-și oastea prin foame, frig și boale contagioase, cetatea se supuse lui Muravief la 27 noiemvrie 1855.

Garnizoana de astăzi a Karsului se socotește la 30.000 oameni cu 289 tunuri de cetate și 66 tunuri de câmp. Fortul Arkanie din nord-vest e armat cu 30 tunuri krupp și 68 tunuri vechi. De astă dată s-au făcut o mulțime de întărituri nouă și conforme cu regulele artei militare moderne.

După cât se vede pân' acum, rușii au de gând a lăsa împrejurul cetăților numai corpuri de observație. Aripa dreaptă rusască au lăsat trupe de observație la Batum și Ardagan și e pe drum spre Ardanuci; aripa stângă, pornind prin Erivan, au luat fortul Bajazid aproape fără luptă și e în marș spre Erzerum. Astfel dar cetățile rămân în urma rușilor împresurate, iar armata întreagă grăbește spre Erzerum.

Știri mai nouă spun că rușii n-au putut să forseze defileul muntos de la Soghanti și că în mai multe lupte, date cu acest scop, au fost respinși de

Muktar Pașa, care staționează cu opt batalioane la punctul Bardez.

❦

LEGEA RECHIZIȚIUNILOR

[29 aprilie 1877]

Pentru același scop cu care s-a publicat convenția ruso-română, Tipografia Națională s-a grăbit a reproduce în broșură și legea rechizițiunilor. Este desigur în interesul fiecăruia de-a cunoaște această lege, care creează pentru cetățenii statului îndatoriri cu totul escepționale pentru greaua eventualitate a războiului. Prețul unui esemplar e de 15 bani și se află de vânzare la Tipografia Națională și la toate librăriile din Iași.

❦

[1 mai 1877]

Ambasadele turcești din străinătate au primit notificarea că sultanul a iscălit o irade *prin care principele vasal din România se detronează.* Cu această ocazie ne-am adus aminte de istoria, scrisă de un pater din societatea iezuiților, în care împăratul Napoleon I era numit Bonaparte, generalul armiilor M. Sale Ludovic al XVIII, care, pentru gloria acestei maiestăți și în numele ei, avuse multe războaie în Europa. În acelaș senz împăratul Germaniei nu este astăzi decât guvernorul M. Sale regelui Hanovrei, care poate fi revocat oricând printr-un decret datat din Hietzing, mahalaua Vienei.

Cu toată iradeua, turcii nu mai fac nici o încercare de-a neliniști malul stâng al Dunării de când artileria română din Calafat au dat foc Vidinului.

Înlăuntrul țării chiar constatăm cu plăcere o dispoziție la care nu ne așteptam. Într-adevăr în cursul întregii istorii a românilor putem vedea, la ivirea unor pericole mari, înveninându-se și mai mult urele de partid, netoleranța politică. Astăzi aceste ure par a fi amuțit cu totul. Organele conservatorilor se țin cu totul în rezervă în privirea politicei esterioare a guvernului și, pe când în Grecia ministeriul se teme a chema Camera de frica unei stări anarhice în care nici un fel de guvern n-ar fi cu putință, în România nu avem a ne plânge de asemenea dispoziții, deși, cu limbagiul

înverșunat pe care jurnalistica 'l ținea mai nainte, mai că ne-am fi așteptat să vedem nemulțămirile manifestându-se într-un mod neregulat.

Pe de altă parte ofertele particularilor pentru echiparea armatei sunt foarte numeroase: în toate zilele Monitorul și ziarele din București înregistrează daruri de cai și bani pentru armată.

❦

UN MATERIALIST ROMÂN

[4 mai 1877]

Se știe că d. V. Conta au publicat într-un volum în limba franceză „Teoria fatalismului“, a cării interesantă pertratare au ocupat mai mult timp coloanele „Convorbirilor literare“. Aceste studii ale profesorului din Iași au un mare merit, ele sunt dictate pretutindene de spiritul neîndoielnic al adevărului. Poate să fie cineva pentru sau contra teoriilor materialiste, aceasta nu împiedecă însă ca să recunoaștem meritul personal al autorului de-a fi spus sincer și fără înconjur părerile pe care le crede adevărate, de-a fi scris în mod foarte clar și de-a fi tratat cestiunea înarmat cu toate cunoștințele necesare. Drept vorbind, puțini scriitori români s-ar putea lăuda cu asemenea calități. Dar aceasta nu este numai părerea noastră. Un profesor de filozofie spiritualistă din Bruxelles a spus, la citirea manuscriptului încă, că rar a întâlnit pân' acum o carte de filozofie materialistă mai clară, mai consecuentă și mai sinceră.

Profesorul din Bruxelles e departe de-a împărtăși ideile autorului român, cu toate acestea a cetit cartea cu mare plăcere. Pân-acuma auzim că d. Conta a primit în privirea cărții sale o scrisoare de la renumitul Charles Darwin și o altă de la materialistul german Louis Buchner.

❦

CORESPONDENȚII STRĂINI

[4 mai 1879]

Inamicii noștri sunt în țară și în mare număr și ei plătesc ospitalitatea noastră calomniindu-ne; fiecare cuvânt care iese din gura noastră se

răstălmăcește și, zburând prin firul telegrafic în toate colțurile Europei, devine un act de acuzațiune în contra țării noastre. De aceea suntem datori să fim *poate în cuvinte mult mai rezervați* încă decât în acte.

Iată cuvintele d-lui Cogălniceanu rostite în camera deputaților, cuvinte cari au nevoie de oarecare comentar. Într-adevăr nu e o monstruozitate de care corespondenții ziarelor din Viena și Pesta să nu fie în stare a învinui pe români. Neue freie Presse mai cu samă se întrece pe sine însăși în aiurările cele mai perverse, în calomnii de-a dreptul criminale. Astfel ea zice cum că la Calafat oastea română e de-o poștă îndărătul orașului, ca să nu fie ajunsă de ghiulele din Vidin, că orașul nostru e sfărmat cu desăvârșire, pe când în Vidin au ars numai două case ș-au fost rănite două babe, că la Oltenița, la împușcătura în vânt a unui monitor, toți soldații noștri s-au retras. Vapoarele noastre „Fulgerul“ și „Ștefan cel Mare“ au fost captivate de turci. În fine ziarul francez „Presse“ au adus știrea că M. Sa Domnul a pus să transporte averea sa personală la Sigmaringen și că mai mult de treizeci de lăzi au plecat pân' acum din București.

Nu mai vorbim de răstălmăcirea plină de ură care se dă fiecărui cuvânt ieșit din gura Domnitorului sau a demnitarilor statului.

Nouă ni se pare că sunt mijloace îndestule în contra acestui abuz de fantazie a corespondenților străini. Dacă suntem odată în stare de război, ar trebui ca toate scrisorile adresate în străinătate să se deie deschise la poștă, iar cuprinsul lor să fie controlat de organe discrete ale poliției. Se 'nțelege că pentru aceasta ar trebui un anume vot al adunărilor, care pentru caz de război să suspende provizoriu articolul din constituție relativ la secretul scrisorilor.

❦

RAMURI DE MĂSLIN

[4 mai 1877]

Porumbul au adus în corabia lui Noe o ramură de măslin ca semn al retragerii apelor. „Curierul financiar“ comunică asemenea o știre care aduce mult cu ramura biblică. El află din sorginte sigură că turcii, cu toate că sunt bine preparați a întâmpina invaziunea armatei rusești, se vor retrage, ținându-se în defensivă, fără a da o bătălie decisivă, până în Constantinopole, unde Anglia, sub pretest de a apăra pe supușii engleji, va introduce flota sa și va

opri intrarea rușilor, conform promisiunei țarului. Poarta atunci, justificându-se către poporul musulman că cedează la estrema necesitate, va acorda garanțiile stipulate de conferință. Din cauza aceasta Turcia a neglijat a ocupa poziții strategice ca Calafatul, după cum făcea întotdeauna pentru asigurarea cetăților sale, pe care astăzi se vede gata ale abandona. Cu planul acesta Anglia spera nu numai a salva pe creștinii din Turcia de măcelul la care sunt espuși din partea fanatismului musulman, ci și a localiza războiul.

„Curierul financiar“ pare a lua răspunderea acestei știri, dar cine ne răspunde de „Curierul financiar“?

❦

SHAKESPEARE

[4 mai 1877]

Între multele nenorociri ce la va fi 'ntâmpinat vestita lebădă din Avon putem număra și traducerea în iambi de cinci picioare pe care D. Adolf Stern, literat din București, au aplicat-o melancolicului Hamlet. Cine va traduce însă păsăreasca d-lui Stern pe *românește — asta-i întrebarea.*

❦

RUBLELE DE ARGINT

[8 mai 1877]

În urma unui incident care prin natura sa delicată se sustrage aprecierei noastre, aflăm că rublele rusești au pierdut cursul lor de patru franci, fixat de onor. prefectură a poliției … Obiectul acestui incident îl formează un neînsemnat conflict de competență între prefectura poliției și primăria orașului. Oricare ar fi susceptibilitățile atinse, credem însă că interesul publicului e mult mai însemnat pentru ca ele să-l poată înrâuri în mod constant. Așteptăm dar ca autoritățile competente să fixeze *ad valorem* în mod durabil și fără escepție cursul monetelor rusești și ca ele să fie primite cu acest curs și la casieriile publice. C-un cuvânt e absolut necesar ca aceste monete să aibă un curs silit, fixat se înțelege după valoarea intrinsecă a metalului lor.

❦

[7 mai 1877]

Întâmplările petrecute în parlamentul român în noaptea de ieri, 9 spre 10 mai, nu ni sunt încă așa de cunoscute ca să putem judeca de pe acum grava lor însemnătate. După depeșele sosite din București se vede ca d. Fleva va fi dezvoltat printr-un discurs o interpelație a sa, că d. ministru de esterne a răspuns printr-un alt discurs și că Adunarea deputaților a votat apoi următoarea moțiune: „Camera, mulțumită de esplicația guvernului asupra urmărilor ce a dat votului de la 29 april, ia act: *că războiul între România și Turcia e declarat*, că ruperea relațiunilor noastre cu Poarta și *independența absolută a României a primit consacrarea lor oficială* și, comptând pe dreptatea puterilor garante, trece la ordinea zilei".

❦

FRANȚA

[11 mai 1877]

Când în ziua din urmă a anului 1875 s-a împrăștiat Camera deputaților și s-au făcut nouă alegeri, acestea au ieșit în favorul partidului republican; în Senat însă partidul n-au avut decât ceva mai puțin de jumătatea voturilor. În fața acestor rezultate ale alegerilor, cabinetul Buffet a trebuit să se retragă, făcând loc cabinetului Dufaure din centrul stâng. Acest întâi cabinet republican au avut a se lupta de la început cu partidul clerical, dar, foarte îngăduitor față cu monarhiștii de orice coloare, a trebuit să cadă din cauza îngăduinții sale și-au făcut loc lui Jules Simon, republican declarat. Atunci toate partidele monarhiste și-au dat mâna în combaterea noului cabinet, pe care l-au și răsturnat, deși pe o cale indirectă. Se vede că într-un consiliu de miniștri se hotărâse ca membri cabinetului să combată în Cameră și să împiedece abrogarea legii de presă și votarea unei legi municipale. Miniștrii n-au făcut însă nimic în această privință; la abrogarea legii de presă au tăcut, la votarea celei municipale asemenea. Scrisoarea prin care mareșalul prezident impută miniștrilor negligența lor și esprimă neîncrederea că ei ar mai avea destulă influență pentru a înfrâna Camera e egală cu cererea demisiunilor lor, cari au și fost date. Noul cabinet s-a compus astfel: Ducele de Broglie, prezident consiliului și ministru de justiție; Fourtou, interne;

Caillaux, lucrări publice; de Meaux, comerț și agricultură; Brunch, instrucție publică. Din cabinetul trecut au rămas numai ducele Decazes la esterne și Berthzaut la război; iar Ministerul de marină se gerează în mod interimar. Acest cabinet e conservator și are majoritate în Senat, nu însă și în Cameră, încât aceasta va fi poate dizolvată.

Cu toată rezerva cuvenită și aproape încredințați despre netemeinicia ei, reproducem știrea că în urma compunerii cabinetului Broglie s-ar fi născut grave turburări la Paris și în Franța toată și că gen. Mac-mahon s-ar fi refugiat în Anglia. În urma fugii lui s-ar fi constituit o regență compusă din *Thiers* și *Gambetta.*

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[11 mai 1877]

În 5/17 mai rușii au luat cu asalt locul întărit Ardahan. Acest loc este pe malul râului Chur și consistă din două tapșane ridicate unul asupra celuilalt; pe cel mai nalt e un castel. Pierderile rusești sunt cam de 230 oameni. Această victorie pune pe ruși în posesiunea unei șosele bine păstrate, de-o lungime de 7 chilometre, care duce spre Erzerum.

Turcii au bombardat din corăbii portul rusesc Șukum-kalé. Orașul de port au fost devastat cu desăvârșire, iar trupele de garnizoană l-au părăsit. În urma căderii acestui loc s-au luat grabnice măsuri pentru a asigura malurile Mării Negre în contra unui nou atac din partea flotei turcești.

❦

[13 mai 1877]

Votul Camerei și al Senatului din 10/22 curent relativ la neatârnarea deplină a României mai că n-are nevoie de comentar. El n-a fost inspirat de-o aprindere momentană sau de-un entuziasm spontaneu, căci din discuțiile urmate în ambele adunări se vede că moțiunea votată rezultă logicește din votul trecut al lor, care constată că legăturile cu Turcia sunt rupte și războiul declarat. Deja începuseră oameni să se 'ntrebe: Ce este România? Atârnătoare nu, neatârnată asemenea nu, prin urmare res *nullius* cedând *primo occupanti.* Drept că în realitate era altfel, căci România n-a fost

niciodată vasală Turciei; dar în ochii diplomației engleze și a unei părți din jurnalistica austriacă România era ceea ce e și după opinia lui Savfet Pașa: parte integrantă a Imperiului otoman. Paralel cu concepția turco-engleză începuse a răsufla prin ziarele germane, în urma unui articol a ziarului „Post“ din Berlin, veleitatea unui protectorat austriecesc în locul celui turcesc. Prin moartea tutorului, minoara Românie avea să treacă sub alt tutor, care ar fi ajuns a împlea toate posesiunile pupilului său cu arendași austriecești; iar pupilul însuși ar fi fost destinat să moară în minoritate.

Credem că numai pentru a evita veleitățile vrunui alt protectorat esclusiv Adunările au formulat votul lor din urmă.

S-au votat de Adunări înființarea unei decorațiuni care va purta numele „Steaua României“. Proiectul de lege respectiv a suferit modificări din partea Camerei, care dorește ca ea să se confere numai militarilor, iar Senatul a reintrodus prin amendament dispoziția ca ea să se poată conferi și civililor, încât legea în forma ei de față se va întoarce la Cameră. În faptă însă există merite — de exemplu diplomatice — cari să întreacă chiar pe cele militare, de aceea credem că Adunarea deputaților se va convinge ușor că armele spiritului sunt cel puțin egale, în multe cazuri însă chiar superioare armelor războiului.

❦

[13 mai 1877]

Contrar simpatiilor majorității popoarelor din Austro-Ungaria, interesele esclusive și esclusiviste ale maghiarilor și evreilor vor ajunge poate să amestece monarhia învecinată într-un război în care condițiile ei de luptă vor fi poate mai nefavorabile decât acelea ale Turciei. De câte ori cineva încearcă a arăta posibilitatea disfacerii Austriei în bucățile ei constitutive, de atâtea ori ni se răspunde că fidelitatea către tron, alipirea către dinastie sunt o garanție sigură contra unei asemenea eventualități. Fie-ne iertat a constata că dragostea popoarălor nu este nesăcată și îndelunga răbdare nu este fără sfârșit. Legătura cea puternică între dinastie și popor e biserica, orișicine ar zice altfel; iar clasele cari sunt mai influențate de biserică sunt cele agricole, cele țărănești. Alipirea către tron și iubirea pentru împărat se va găsi dar mai cu samă în țăranii aciia a cărora biserică a știut să le reprezinte familia domnitoare înconjurată de-o aureolă aproape cerească.

Să nu se uite însă că astăzi curentul spiritual din Austro-Ungaria e 'ndreptat în contra bisericii. Preoțimea însăși, întrucât este un factor politic, este pentru așa numitul federalism, pe care-l numește drept istoric. Numai în caz dacă politica internă a monarhiei ar lua calea federalistă, dând fiecării naționalități ceea ce este al ei, s-ar putea susținea cu siguranță că alipirea cătră dinastie va întrece puterea germenilor de disoluțiune. Susținem și am putea proba oricând că simțământul dinastic în popoarele Austro-Ungariei e restrâns la cercurile cari aparțin unei confesii creștine oarecare și că politica raselor va fi aceea a bisericilor lor. Restul face politică de interes, nu de simțământ; jocul de bursă, păsuirea, înaintarea în funcțiuni înalte, concesiile, ordinele și decorațiunile, interesele personale — acestea sunt adevăratele ținte ale acelor clase de advocați cari conduc destinele monarhiei. De aceea se va vedea cu câtă ușurință se formează și se dizolvă grupurile politice de deputați din parlamentul vienez, încât, alături cu acest joc caleidoscopic de opinii intime, numai partidul dreptului istoric și naționalitățile se prezintă compacte și neabătute din calea lor.

De aceea am spus la început că împrejurările în cari Austro-Ungaria ar intra în luptă ar fi poate mai rele ca ale Turciei. Căci, într-adevăr, cine ar și intra în luptă pentru monarhie în forma ei de astăzi? Spăriosul norod al lui Israil de la bursa din Viena și — maghiarii, par nobile fratrum, dualismul în senz propriu, singurele elemente turcofile și slavofage din Austro-Ungaria. Dacă vom mai adăogi cu oarecare restricțiune polonii din Galiția, locuitorii aproape esclusivi, de orașe, am mântuit elementele susținerii morale a luptei.

Maghiarii. Iată într-adevăr singurul element istoric care are gură, căci celorlalte bursa le-au închis-o demult; bursa și acea politică eterogenă care nu are în vedere binele popoarelor, ci esploatarea lor. Dar, dacă maghiarii au bunul de-a fi o naționalitate bine definită, ei pe de altă parte repetează sub coroana Sf. Ștefan acelaș joc pe care parlamentul austricesc îl esercitează dincoace de Leita. Maghiarii sunt întru atâta o putere alături cu parlamentul din Viena, întru cât în urma lor au un popor al lor propriu, pe când parlamentul din Viena n-are pe nimenea în alaiul său, căci e greu de a crede că deputatul Kuranda, prototipul zoologic darwinian al parlamentului vienez actual, e în stare să inspire popoarelor simțământul viu de-a apăra o patrie în care ele n-au nimica și d. Kuranda tot.

Așadar, dacă trupe inamice ar intra în Austria, ar avea o armată înaintea lor, o armată bună nu contestăm, dar nu popoară inamice. Comitetele slave

ar răsări preste noapte în provințiile ocupate și cunoscutul d. Aksakoff ar deveni repede autocratul celor mai întinse teritorii și rase din Austria și Ungaria. Spre a formula într-o antiteză opinia noastră zicem: Monarhia habsburgică federalistă este singura ce poate împăca toate popoarele, federalismul singura cale trainică care să le lipească unul de altul. Monarhia federalistă ar avea puterea necesității, ar fi dezlegarea definitivă a cestiunii naționalităților și ar cuprinde în sine o dezvoltare atât de multilaterală încât prosperitatea generală abia se poate calcula de prevederile omenești. Monarhia dualistă este tiranizarea popoarelor sub piciorul a două elemente numeric neînsemnate și urâte de toți din cauza suficienții și aroganței lor.

Aceste dezvoltări ni s-au părut necesare pentru a ilustra pericolul la care monarhia s-ar espune intrând în luptă cu nemulțămirea generală a popoarelor. Arhiducele Albrecht au auzit deja, la Agram, cântându-i-se imnul rusesc. Unde? Într-o țară care are o autonomie oarecare, va să zică e întrucâtva mulțămită. Nu va fi mirare dacă trupele rusești, intrând în Austria, ar fi întâmpinate de acelaș imn care au jignit urechea unuia din cei mai simpatici Habsburgi. Un semn că simpatiile cele mai tari se istovesc, călcate fiind în picioare de cătră gustul de supremație al maghiarilor și al amicilor Nouăi prese libere.

Acest memento ne-au trebuit spre a trece la interpelația făcută de d. Helfy în ședința de la 4/16 mai în Camera deputaților din Pesta.

Iată acea interpelație:

Considerând că ministrul-prezident, când au răspuns la interpelațiile asupra războiului ruso-turc, au declarat că ministeriul de esterne al monarhiei s-au silit de la începutul conflagrațiunii orientale de a menținea pacea, dar că, izbucnind războiul, ministerul se va sili mai cu samă să-l localizeze;

Considerând că, prin agresiunea Rusiei, silințele pentru mănținerea păcii au fost nimicite și că, în urma celor întâmplate de curând în România, războiul au luat o întindere și mai mare;

Considerând că prin această nouă violare a tratatelor războiul s-au apropiat nemijlocit de fruntariile țării, prin care se periclitează în orice caz interesele amândoror statelor, dar cu deosebire acelea ale Ungariei;

Întreb pe d. ministru-prezident:

Nu crede că a sosit vremea ca să ia o poziție hotărâtă față cu aceste împrejurări și să facă pe ministeriul nostru de esterne ca, în înțelegere cu celelalte puteri, să realizeze mănținerea tractatului de Paris?

Răspunsul, destul de străveziu, al d-lui ministru-prezident Tisza e următorul:

Rog să mi se deie voie de-a da un scurt răspuns la interpelație, căci s-au emis multe păreri pe cari eu le cred eronate și n-aș voi ca în vacanța Parlamentului aceste păreri să se împrăștie și mai mult fără să fi fost rectificate. În treacăt observ că cu greu s-ar putea demonstra din istorie aserțiunea d-lui deputat că articolul relativ la Cestiunea Orientului și la România pe care d-sa îl citează din tratatul de Paris s-au stabilit în interesul monarhiei austro-ungare.

Cine cunoaște cursul de atunci al afacerilor nu va zice că aserțiunea e îndreptățită. D-sa nu va putea asemenea să-mi găsească în tratat, al cărui test nu-l am înaintea mea, că vrouna din puteri e obligată de-a ridica protest sau a se amesteca dacă o altă putere s-au amestecat. Pentru aceasta, puterile au drept numai „en cas d'agression extérieure“. Acest caz nu s-au întâmplat, căci știm că rușii n-au intrat în România ca agresori, ci în înțelegere cu România.

Apoi mai observ încă un lucru, fără a voi să dizbat asupra lui, anume: întrucât *teritoriu României este sau nu neutral. Mai cu samă cu acest scop am luat cuvântul, ca să zic: că teritoriul României nu-i neutralizat prin tratatul de la Paris. După a mea părere, nici n-avem cauză ca să ne pară rău de aceasta. Dac' ar fi vorba ca teritoriul român să se neutralizeze de acu înainte, monarhia austro-ungară și mai cu samă Ungaria a trebui să se 'ntrebe dacă e în interesul lor propriu să accepte această neutralitate.* D. deputat au citat răspunsurile ce le-am dat cu altă ocazie, dar au lăsat afară o parte a lor prin care spuneam: că guvernul a crezut și crede încă de datorie de-a lua sama ca în urma războiului *să nu se realizeze formațiuni* (de state) cari ar putea primejdui interesele monarhiei austro-ungare. În același răspuns am spus-o hotărât că guvernul va crede de datorie de a priveghea aceasta *în modul și cu mijloacele pe cari le vor cere împrejurările.* Dincolo de această declarație nu pot trece nici astăzi.

D. deputat îmi poate crede că guvernul simte deosebirea între gradul său de responsabilitate și acela al deputaților în parte. I-e ușor deputatului să rostească părerile și dorințele sale când poate adăoga: „iar cât despre cele ce s-ar întâmpla, nu-i treaba mea, ci a guvernului“. Astfel cineva poate esprima din când în când idei insinuante, pot zice că fără răspundere, pe când guvernul din contra trebuie să cumpănească fiecare cuvânt pe care-l spune în asemenea împrejurări.

În procederea lui, guvernul e condus de acest simțământ al responsabilității. Guvernul crede de a sa datorie — chiar dacă nu admite că d. deputat cutare sau altul e interpretul opiniei publice — să urmărească cu atenție toate simptomele, și această datorie guvernul au îndeplinit-o pân-acuma și va îndeplini-o și-n viitor. El va hotărî actele sale precum o vor cere interesele monarhiei și ale țării. Guvernul poate rămâne în tăcere când vede că pașii lui într-o direcție sau în alta, făcute cu cea mai mare bună credință, se taxează *a priori* de trădare a țării: de o parte, când ia o direcție, de alta, când ia altă direcție. Acest cuvânt (trădare) trebuie aplicat cu mare pază, tocmai pentru că e un cuvânt greu și pentru că nu se poate aplica nici unei greșeli când ea s-a comis bona fide; cu atât mai puțin se poate aplica anticipat și fără să se știe ce se va face. Vom urmări cu atenție opinia publică și dezvoltarea întâmplărilor. Credincioși direcției ce-am însemnat-o, vom urmări ținta relevată cu mijloacele ce le vor cere împrejurările. Dacă unui guvern care are responsabilitatea cruță cât poate sângele și banii nației nu merită imputări, ba chiar numai un asemenea guvern merită ca în anume cazuri țara să nu economisească nici bani, nici sânge.

La mai multe observări ale deputatului Helfy ministrul prezident au mai răspuns:

Numai asupra unui punct sunt silit să revin. D. deputat a zis: Dacă, ministrul nu mai răspunde, va fi mai bine să-l numim dictator și să trimeată parlamentul acasă. Să mă iertați, dar nu pot împărtăși această opinie și mă refer tocmai la cele ce-am auzit aici despre modul cu care pretutindene unde lucrurile se interpretează corect sunt privite evenimentele în Anglia, după lungi dezbateri. Ele sunt privite astfel: nu s-au luat nici o hotărâre care să conține vro instrucție. *Helfy* (întrerupând): Nici noi nu voim asta.

Ministrul-prezident. Ba să mă iertați, ați binevoit a zice: dacă Adunarea nu mai poate da instrucții guvernului, e mai bine să numim pe ministru-prezident dictator și să se dizolve parlamentul. Eu zic: guvernul englez n-au căpătat nici o instrucție și totuși toată lumea pricepe că, prin voturile date acolo, guvernul au căpătat deplina libertate de acțiune pentru a-și realiza politica lui. E numai un drum în această privire, și de aceea înrâurirea Camerei nu-i o iluzie; — acest drum este: dacă nu exista încrederea că guvernul va dirige politica esterioară conform cu interesele țării și dacă la dezbaterea după o interpelație guvernul rămâne în minoritate, el face loc aceluia în care Adunarea are încredere. Dar și noului guvern îi va fi permis

de a-și realiza liber și fără instrucții politica sa, căci politica esterioară nu se poate conduce cu instrucții parlamentare.

Acesta-i uzul constituțional, precum se interpretează pretutindenea unde constituționalismul e privit de un espedient practic. Vă voi spune și de ce-am răspuns d-lui deputat. Am răspuns fiindcă știu că pentru Ungaria nu va fi o mângâiere dacă istoria va scrie «a lui Tisza a fost cabinetul care au ruinat Ungaria». Tocmai pentru că simt aceasta am voit — deși mă razim pe providență și sper că va succede silințelor noastre patriotice — să mântuim patria de pericolele posibile — am voit pentru ca în vacanțe să pot lucra fără piedeci, să fac să se manifeste parlamentul înainte de împrăștierea lui și să văd dacă mai există atâta încredere în acest guvern pentru a putea conduce mai departe afacerile în împrejurările grele de astăzi sau, dacă nu mai există această încredere, guvernul să facă loc altuia.

Parlamentul cu mare majoritate au luat act de acest răspuns.

Din aceasta vedem că d. Tisza a cerut un vot de încredere pentru politica sa esterioară și a obținut acest vot. Politica sa esterioară însă este: să nu sufere a se întări sau a se forma state la marginea Dunării cari ar avea simpatii pentru slavii sau pentru românii din Ungaria, iar această politică d-sa va realiza-o cu mijloace potrivite cu împrejurările, va să zică cu arma. Sapienti sat.

❦

[18 mai 1877]

De la teatrul războiului puține. La 16/28 c. o șalupă rusească de-o construcție proprie au izbutit să așeze sub cel mai mare monitor turcesc o torpilă prin a cărei esploziune monitorul a fost zvârlit în aer. Se vede că acest monitor era Hifs e Rachman, cel mai mare ce rămăsese în urma lui Litfi Djelil, de-a cărui sfărâmare în fața Brăilei cititorii își vor aduce ușor aminte. Pe malurile Dunării s-au început bombardamente serioase între Giurgiu și în Rușciuc, Islaz și Nicopole, Calafat și Vidin. Din Asia se vestesc încăierări ușoare și bombardamente pe țărmurii mării locuite de triburi abhazice; asemenea bombardamentul Karsului și a locului Topra Kale. Pe când însă împărăția Osmanilor e într-un pericol neîndoielnic, softalele din Constantinopole au început din nou demonstrațiile lor politice, încât criza internă amenință a fi mai acută decât cea esternă. Camera turcească a hotărât darea în judecată a lui Mahmud Pașa, poziția cabinetului

Ehdem Pașa se consideră de zdruncinată, încât se poate ca-ntr-o bună dimineață să ne trezim în Țarigrad cu-n nou sultan, cu-n nou ministeriu și cu multe alte lucruri nouă. Deocamdată în Constantinopole s-au proclamat stare de asediu, prin care se oprește purtarea armelor, adunarea pe ulițe și se ordonă percheziţiuni în locuințele private pentru căutarea de arme sau muniții. Se asigură că guvernul austro-ungar au protestat contra proclamării stării de asediu.

❦

STRADELE

[18 mai 1877]

România este țara contrastelor. Venind cineva de la gară în stradele vestitului municipiu Dacorum Iassiorum rămâne încântat de podirea cu asfalt a stradelor noastre, pe care te poți plimba ca-n salon. Dar dacă vizitatorul ar avea curiozitatea de a merge în suburbii depărtate din șesul Bahluiului, de ex. pe șesul dintre șoseaua Țuțorei și înălțimile pe care se înșiră orașul, începând de la Curtea Domnească pân-la Tătărași (târgul de jos, țigănimea domnească), atunci ar avea cu totul altă priveliște.

Acolo în loc de strade sunt adevărate lagune de glod; podului de lemn de preste Bahlui îi lipsesc la mijloc câteva scânduri pe cari nimeni nu se-ndură de-a le pune la loc, pe ici pe colo întâlnești căte un mare ochi de apă, spre a aduce aminte de mărețul act al facerii lumii. Acolo locuiește o parte a poporului ales de Dumnezeu, carele prin diferite apucături ingenioase, prin clădirea sistematică de moviliţe de gunoaie, prin așezarea de scânduri rupte caută a forma trecători prin împărăția lui Neptun și a nu sta cu totul izolați de restul umanității.

Dar să lăsăm aceste formațiuni geografice pe seama unui Herodot al viitorului și să ne întoarcem la puncte mai cunoscute. Șoseua Socolei e cunoscută de toți ca drum care duce la viile și vilele orășenilor din Iași, la seminariul Socola, la Vaslui, în fine e o cale de comunicație despre care nu putem presupune că trece prin mijlocul unor triburi necunoscute. Aproape în dreptul șoselei de la Țuțora șoseua Socolei se bucura de existența mai multor gropi perfide, pline cu apă. Când trece o trăsură prin aceste gropi, ea se preface în corabie, caii în servitori ai lui Neptun, iar călătorii invocă prin imnuri steaua mărilor, ca să-i conducă la limanul dorit. Prin aceste gropi

trec zilnic sute de trăsuri, mii de militari, zeci de tunuri, încât biblica trecere prin Marea Roșie se repetează la acest punct de sute de ori pe zi. Învățătorii din școalele apropiate demonstrează băieților cu exemple *ad oculos* posibilitatea minunii biblice pe cale cu totul naturală. Și cu toate acestea în depărtare de o oră și jumătate, în vârful Repedei, sunt minunate cariere de piatră și numai cu zece, cincisprezece cară s-ar putea repara punctul în cestiune, s-ar putea pune capăt neplăcerilor miilor de trecători. Nu știm într-adevăr cine a luat întreprinderea reparării acelei șosele, știm însă atâta că nu se găsește nici un motiv care să scuze asemenea neregularități. Esplicăm pân-la un punct neglijarea unor strade puțin frecuentate, dar o cale atât de frecuentată ca și cea de la Socola trebuie să fie totdeauna practicabilă. Cu toată insistența atragem luarea aminte a autorităților competente să binevoiască a lua grabnic măsuri pentru a înlătura acele adevărate vexațiuni pentru comunicația între Iași și Socola.

❦

CONCERT

[18 mai 1877]

Duminică în 22 c. profesorii și elevii conservatoriului din Iași vor da un concert în grădina *Chateau aux fleurs*, a cărui produs e menit spre ajutorarea ostașilor români răniți. Prețul intrării e de 2 fr.; în caz de vreme rea, serata se va amâna pentru a doua zi. Luând cu plăcere act de acest concert de binefacere, căruia îi dorim cel mai bun succes, ne pare rău că trebuie să ținem samă de-o ușoară disonanță — aceasta cu-atât mai mult cu cât nu vedem nici un motiv pentru producerea ei. Ideea de-a da un concert în grădina pomenită e a violinistului Micheru; d-sa apoi a căutat să câștige concursul binevoitor al d-nilor profesori pentru acest scop. D-nia lor s-a grăbit a promite acest prețios concurs, în urmă însă au avut bunăvoință de a elimina cu totul pe d. Micheru dintre concertanți, întrebându-se „ce caută printre apostoli“? Nu știm cine dintre d-nii concertanți n-a voit să cânte alături cu talentatul violinist, nici dacă a fost numai unul sau dac-a fost mai mulți, destul că ni pare rău a înregistra aceste mici grațiozități colegiale.

Trebuie să admitem două ipoteze, pentru noi egal de dureroase. Sau că domnii în cestiune nu recunosc că d. Micheru e la înălțimea artei sale, și atunci ar fi fost datoria d-nia lor ca, cu ocazia deselor concerte ale

violinistului, profesorul de conservatoriu, mănțiitorul bunului gust, să se pronunțe în mod critic asupra muzicantului, lucru ce nu s-a întâmplat — și nu se va întâmpla — sau că aceiași d-ni profesori evitează de-a introduce la o serată muzicală un *nou termin de comparație,* a cărui valoare ar putea să iasă în defavorul d-nia lor. Atuncea simțământul care-a dictat eliminarea tânărului violinist are cu totul alt nume, pe care nu-l mai spunem.

Fie aceasta *singura* disonanță ce ni vine la auz.

❦

«ROMÂNIA LIBERĂ»

[18 mai 1877]

România liberă este numele unui nou ziar bucureștean al cărui cel dendâi număr a apărut la 15 mai c. Prețul de abonament e pe un an 24 l.n. pentru București, 30 pentru județe; direcția este în mânele d-lui August Laurian. Almintrelea noua metamorfoză a „Alegătorului liber“ și a „Unirii democratice“ are „o stângă moderată în corpurile legiuitoare, o tinerime gata de-a lupta contra relelor prezinte și viitoare.“ Un articol al noului ziar începe cu fraza „Bătrânii se duc!“ și se mântuie cu acelaș refren „Bătrânii se duc! Să fim gata a le urma“. Oameni suntem și pricepem de cuvânt și ne bucurăm nevoie mare văzând ce ușor se arată la noi cei gata de-a urma… la ministeriu.

❦

SPRE RESTABILIRE

[20 mai 1877]

Aflăm cu părere de rău că notița noastră din no. trecut, relativă la strade, ar fi atins susceptibilități în onor. consiliu comunal. Dreptul de a se plânge este poate mai mult al nostru, de vreme ce unii din d-ni ne-au putut crede atât de … cuminți de-a imputa unui consiliu comunal ales înainte de câteva luni toate deteriorările ce esistă în orașul Iași. Constatăm totodată că nici un singur șir din toată notița nu cuprinde măcar încercarea unei aluzii la consiliul comunal sau la oricare altă autoritate administrativă, ci am arătat

numai o stare de lucruri pe care nu consiliul comunal, dar munca a două generații întregi ar fi abia în stare a o schimba. Atâta ca descrierea generală. Cazul cu totul special asupra căruia am atras atenția autorităților competente este îngreuierea comunicației la un punct al șoselei Socola, împrejurare materială care nu poate fi contestată de nimeni și pe care (nota bene) n-am imputat-o nimănuia. N-am cerut decât înlăturarea inconvenientului, nimic mai mult.

Activitatea oricărei administrații în genere, fie în Paris, fie în Londra, are două margini: pe de-o parte realizarea celor necesare, pe de alta realizarea celor absolut necesare. Necesar ar fi ca chiar suburbiile cele mai depărtate să se paveze, dar, în starea financiară a întregului mecanism administrativ din România, aceasta e cu neputință; sunt însă necesități care trebuiesc împlinite chiar în lipsă de mijloace și între aceste am crezut a putea socoti și repararea unui punct de pe șoseaua Socola pe care circulă mii de oameni și sute de trăsuri pe zi; cerând însă aceasta am fost departe de a da asupra cuiva vina deteriorărilor existente.

❦

[25 mai 1877]

Combinând știrile aduse de ziarele din București în privirea consultărilor ce-au avut loc spre a formula noul proiect de lege pentru emisiunea hârtiei-monetă, vedem următoarele: Votarea proiectului original s-au fost amânat, după însăși cererea guvernului, pentru ca ministrul de finanțe să-l modifice astfel încât să dobândească cât mai multe asentimente. D. Brătianu s-au adresat la bărbații cei mai competenți din Cameră și Senat, cerându-li consiliile. La această invitare au răspuns toți, fără deosebire de partid; astfel d-nii M.K. Epureanu și D. Sturza pe de o parte, d-nul V. Boerescu pe de alta au formulat chiar două planuri financiare, cari au fost supuse aprecierilor d-lui ministru. Întâi păruse a prevala opinia celor dendâi d-ni, dar în urmă d. ministru s-au înclinat mai mult spre opiniile emise de d. V. Boerescu.

Întâi se admisese ideea unui împrumut prin creditul fonciar. Scrisurile funciare eliberate aveau să se așeze în depozit la Casa de depuneri și consemnațiuni și să se emită asupra acestui depozit hârtia-monetă care să circuleze.

Dar într-o întrunire particulară d. Boerescu au arătat că, ipotecându-se în regulă proprietăți de-ale statului, operațiunea împrumutului s-ar scumpi și complica prin intervenirea creditului fonciar.

Pentru a ridica însă creditul biletelor cu curs forțat să li se pună o scadență fixă. Scadența s-a adoptat, s-a pus apoi un termin maxim pentru retragerea biletelor din circulație și s-au dat garanții că retragerea se va efectua într-adevăr. Astfel dar proiectul nou e în esență deosebit de cel vechi și adunarea deputaților l-au primit la 20 mai cu 55 voturi pentru, 15 contra și două abțineri.

❦

«STEAUA ROMÂNIEI»

[25 mai 1877]

Sub acest titlu, care servește a desemna întâia decorație românească, a început a apărea în Iași o foaie politică cotidiană. A doua capitală a României a văzut până acum născându-se și murind mai multe foi periodice cari ieșeau o dată, de două ori sau de trei ori pe săptămână; Steaua României va fi cea întâi care va ieși în toate zilele. Născută sub auspicii favorabile, după cum singură o spune în revista sa, și organ al partidului liberal, îi urăm succes și viață lungă. Ne luăm însă voia a-i face o mică observație. Mai tot numărul întâi se ocupă de persoana d-lui primar Pastia. În general, la ivirea lor, ziarele făgăduiesc mai mult decât au de gând să ție; ne place a crede că Steaua României va face mai mult decât făgăduiește, ocupându-se de afaceri generale și lăsând la o parte persoanele, chiar și când acele ar fi primari unui târg așa de însemnat ca Iașii.

❦

[27 mai 1877]

Puțini au fost pân-acuma împărații și regii cari în șirul veacurilor au văzut pământul României; puțini l-au văzut ca inamici, și mai puțini ca amici. Marți 24 curent, M. Sa Împăratul tuturor Rusiilor, amic țării și Prea Înălțatului nostru Domn au pus piciorul pe pământul umbrit de coroana României.

Sosind strălucit și înconjurat de mai marii împărăției sale, au fost primit de români în mod strălucit și entuziast. Trenul, compus din o mulțime de vagoane ale Curții imperiale, a sosit la gara de Iași la 9 ore 55 min. (timpul Iașilor) sara. Precum am amintit în n-rul trecut, atât prin silințele autorității comunale, cât și prin concursul unor avuți particulari, gara de Iași era splendid decorată și iluminată așa de frumos încât de departe părea un palat din povesti. M. Sa se coborî din vagon împreună c-o suită numeroasă, în care se aflau A.L.L. imperiale marele duce moștenitor și marele duce Sergiu Alexandrievici; principele cancelar Gorciacov; gen. Miliutin, ministrul de război; admiral Pasiet, ministrul comunicațiunilor; gen. conte Adlerberg, ministrul Casei Imperiale, generalul-adiutant princ. Suvarov; atașatul militar german gen. baron Werder; atașatul militar austriac colonelul baron Bechtolsheim și alte multe persoane înalte.

La sosire toate corurile vocale din Iași, conduse de profesorul G. Muzicescu, intonară imnul național rusesc. La coborâre-i, M. Sa fu întâmpinată de domnii miniștri Brăteanu și Docan și de generalii ruși d-nii Stahl, Katelei și alții. M. Sa se îndreptă către Î.P.S.S. Mitropolitul Moldovei și al Sucevei, care-l aștepta cu crucea și evanghelia în mână, sărută crucea cu care mitropolitul îl binecuvântă și ascultă următorul cuvânt scurt, rostit de mitropolit în limba românească:

> Maiestate,
>
> Cu simțăminte de cel mai profund respect salutăm venirea Maiestății Voastre în patria noastră. De la marele Petru, gloriosul vostru străbun, după 166 de ani Maiestatea Voastră sânteți cel dendâi monarc ortodox care vizitați această veche capitală a Moldovei, astăzi a doua capitală a României. Fiți binevenit între noi. Biserica, clerul și tot poporul român salută cu respect în Voi pe puternicul monarc ortodox al Rusiei. Dumnezeu să Vă binecuvânteze. Dumnezeu să binecuvânteze armia Voastră creștinească și să îndrepte pașii Maiestății Voastre întru toate spre bine, întru mulți ani.

D. Ioan Brătianu traduse alocuțiunea mitropolitului în limba franceză, după care M. Sa răspunse aseminea în limba franceză: că se bucură, văzând din nou pe Prea S.S. Mitropolitul, pe care l-a văzut încă odată la Ungheni, asigură apoi din nou că vine în România ca amic, nu ca inamic.

Îndreptându-se spre salonul garei, fu întâmpinat de reprezentanții autorităților județene și comunale și de membrii corpului diplomatic rezidenți în Iași. D. primar al orașului prezentă M. Sale, după vechiul obicei

al pământului, pâne și sare, care după tradiție însemnează că sub domnia suveranului întâmpinat populațiile să se bucure de belșug și avuție. Damele prezentară buchete de flori, publicul nenumărat striga „Ura!“ și „Să trăiască“. M. Sa trecu în sala mare de așteptare, care era îmbrăcată c-o rară bogăție, în urmă trecu în salonul cel mic, unde ordonă să i se servească supeul, și conversă cu d-nii miniștri Cogălniceanu și Brătianu.

După ce M. Sa petrecuse o oră și jumătate conversând cu lumea oficială care-l înconjura se sui iarăși în vagonul său și stătea la fereastră în aclamările entuziaste ale mulțimii și în sunetele imnului cântat de corurile vocale. Deodată se făcu o tăcere profundă. Un tânăr, în costum cercazian, îngenunchease înaintea M. Sale, cerând iertare. Era un fost ofițer din armata imperială care se făcuse vinovat de grave greșeli disciplinare ce le vom spune mai la vale și care cerea drept grație să fie reintegrat și trimis în război. M. Sa nu putu admite rugămintea într-un timp în care disciplina trebuie să fie sfântă. Nefericitul făcu câțiva pași înapoi și-și înfipse pumnalul drept în inimă. Medicii îl transportară repede în sala de așteptare cl. II, aclamările reîncepură și trenul porni însoțit de urările mulțimei.

Orașul Iași era splendid iluminat și împodobit cu flamuri naționale; o mulțime nenumărată se mișca pe stradele principale.

❦

[27 mai 1877]

La Bechet au avut loc o luptă de cavalerie între trupele comandate de maiorul Petrovan pe de o parte, un monitor ș-un vapor turcesc pe de alta.

Lupta a durat de la 9 până la 11 oare și s-au aruncat 104 obuze. Vaporul turcesc a suferit mult.

La Calafat avea să se așeze o nouă baterie, „Independența“. Spre a opri așezarea, turcii au început o bombardare vie din Vidin, la care bateriile noastre au răspuns. Bateriile turcești au fost silite să înceteze cu focul.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[27 mai 1877]

Damele române din Transilvania au format un comitet pentru a veni în ajutorul societății „Crucii Roșie“ din România cu bani și cu obiecte. Ca să se vadă cum apreciază d-nii maghiari asemenea fapte făcute în favorul unei oștiri care nu e în război cu Ungaria, lăsăm să urmeze mai la vale un articol din ziarul unguresc Kelet din Cluj:

În favoarea răniților români.

Suntem înștiințați din izvor sigur că din Craiova, București și alte orașe a României s-au trimis apeluri secrete și s-au făcut încercări pe lângă mai multe dame române din patria noastră ca să înființeze aici comitete și să înceapă colecte de bani și scamă pentru răniții armatei române.

Ceea ce afirmăm este faptă pozitivă și știm încă despre mai multe dame române că au respins cu rezoluțiune acea provocare, acum însă avem în mâni un apel subscris de comitetul constituit sub președința Iuditei Măcelariu *(aici comunică numele membrelor comitetului damelor române din Sibiu).*

Apelul apelează se 'nțelege la umanitate și l-am subscris și noi bucuros pentru orice om care pătimește dacă n-am cunoaște motivele infame care i-au hotărât să ia arma pentru primejduirea lor și a altora și dacă peste acestea n-am ști că provocatorii au apelat la ajutorul unui stat străin.

Noi credem că sexul frumos român este cu mult mai luminat în această privință decât să credem sau să presupunem că ar lua sub scutul său un pas public ca acesta în contra opiniunei publice, voiei și politicei patriei.

Nu credem ca damele române să deie remunerațiuine unui popor pentru infidelitate *și rebeliune;* ca, glorificând faptele perfidului, să se compromită pe sine.

Conducătorii infideli și perfizi ai României, în contra *voiei poporului* au rădicat pumnalul asupra amicului ei.

Au nimicit viitoriul țării și binele poporului, pustiirea va urma și va glorifica faptele mizerabililor perfizi.

Iar noi, aici pe teritoriul Ungariei, aceia cari, prin faptele României și a muscalului ni vedem primejduită liniștea noastră dinlăuntru, noi cari vedem

tendința spre acele scopuri cari în linie primă ne amenință și ne primejduiesc viața noastră de stat, noi, aici pe teritoriul coroanei ungare, ca supuși credincioși, nu putem încuviința lucrul acestor perfizi, nu-i putem menagia, ci trebuie să-i condamnăm și să-i urmărim cu toate semnele indignației.

Vor fi români răniți cari negreșit vor avea trebuință de ajutoriu, noi însă nu putem conlucra la vindecarea acelor rane cari s-au născut pentru ca să ne primejduiască esistența; noi nu putem vindeca, ca să se reînsănătoșeze și iarăși să-și rădice sabia în contra esistenței noastre, patriei noastre și a intereselor ei.

Vindece-i și ajute-i cela care e în stare a se însufleți pentru canciucul muscălesc; care e în stare a-și purta picioarele în catene de sclav, care nu vede scopul adevărat al acestui război de bandiți.

Medicament preservativ: după ce vei fi citit o foaie ungurească, să binevoiești a-ți spăla mânile.

După câte aflăm, aceste articole și altele asemenea l-au motivat pe ministeriul din Pesta să oprească funcționarea comitetului din Sibiu.

❦

INCENDIU

[27 mai 1877]

În noaptea de 24 spre 25 c. au izbucnit foc în șirul de case ce formează unghiul stradei de sus și stradei sf. Atanasie, peste drum de cișmeaua cu bazin din colțul stradei școalei de arte. Șapte dugheni, între cari o mare magazie de fierării, au fost distrusă cu desăvârșire, la altele au ars numai acoperământul. Se știe că pompierii noștri formează artileria teritorială, încât cea mai mare parte dintre dânșii se află pe câmpul de război. Cei puțini câți au rămas și-au dat toate silințele putincioase, ajutați și de câțiva soldați ruși, și au izbutit a localiza măcar incendiul. Dar izbutirea lor au avut s-o mulțămească timpului foarte priincios și liniștit, fără nici un pic de vânt. S-au distins cu această ocazie serjentul major Avrămescu și soldatul pompier Șapira; dintre soldații ruși unul ș-au fript mâinile ș-au fost transportat la spital. Magazia de fierării era asigurată, celelalte dugheni nu.

Pagubele sunt foarte însemnate și în flăcări au murit și doi copii izraeliți. Incendiul s-au iscat se zice prin spargerea unei lampe cu petrol.

❦

SINUCIDERE

[27 mai 1877]

De mai multe luni petrecea în Iași un bărbat tânăr și interesant, anume Petru Kuzminski, despre a cărui antecedenții aventuroase fiecine știa să spună câte ceva. Pozitiv este că făcea parte din lumea aleasă a Rusiei, căci era foarte bine cu demnitarii de rangul cel mai nalt al armatei rusești. Mulți știau că s-ar fi luptat alături cu francezii în contra germanilor la războiul din 1870, unii îi atribuiau origine polonă, alții circaziană, în faptă însă era rus, de religie ortodoxă și fiul comandantului regimentului de ulani de Volhynia. Versiunea cea mai apropiată de adevăr ni se pare însă aceasta. Servind și el tot în acel regiment și având în urma sa o carieră militară creată prin vitejie personală în războiul cu China, se bucura de-o deosebită afecție la Curte. În vremea războiului sârbesc însă s-a dus și el ca voluntar în contra voinței esprese a suveranului său, a luat parte la luptă cu cunoscuta lui vitejie, dar conform legilor militare a fost considerat ca dezertor. De atuncea venise anume în Iași pentru a întâmpina pe membrii familiei imperiale și a solicita grațiarea sa.

Marii duci, cu cari se 'ntâlnise, îi promisese că vor pune stăruințele lor pe lângă împăratul. El însă, anticipând stăruințele protectorilor săi, a crezut a putea obține grație suveranului prezentându-i-se în persoană. Cu câteva oare înainte de a se prezenta spusese cătră mai mulți amici că, dacă nu va izbuti să fie grațiat, are să se omoare. În genere toată purtarea sa arăta neliniștitoare simptome patologice, căci, judecând mai rece, ușor s-ar fi putut convinge ce rău ales era momentul pentru a recâștiga favoarea monarhului. Se putea presupune că în vremi ca aceste, când legea disciplinei militare trebuie mânuită cu deosebită rigoare, M. Sa nu va fi dispusă a înlătura măsuri disciplinare în fața unui public numeros, care cunoștea greșala militarului; pe când în vremi mai puțin turburate și mai ales în altă situație, ferită de privirile publicului, un asemenea act de grație putea ușor să urmeze. Destul că, în urma refuzului, nefericitul, retrăgându-se câțiva pași de la vagonul imperial, își străpunse inima c-un stilet. Dus la

moment de cătră doi medici în sala de așteptare, a mai trăit încă vreo douăzeci de minute, neputând vorbi însă un singur cuvânt.

Tot Iașul îl cunoștea. Înalt și bine făcut, mai mult oacheș și având în față o espresie energică și fină, mișcându-se c-o eleganță naturală, el era un oaspe bine văzut al saloanelor și grădinelor. Alaltăieri însă stătea întins pe o simplă masă de brad într-o ogrăgioară a spitalului Sf. Spiridon. Era aproape neschimbat la față, cu aceiași răceală și liniște militărească. Actul de sinucidere nu răpise nimic din eleganța și frumuseța întregei figuri. Astfel stătea lungit, învălit într-o manta neagră și numai ochii, rămași deschiși și pierzându-și strălucirea umejunei vitale, îi dădeau aparența c-ar fi cuprins de un adânc somn magnetic. D. N. Heck au fotografiat alaltăieri pe mort.

Ieri la 9 $^{1}/_{2}$ ore dimineața s-au făcut autopsie cadavrului de cătră mai mulți medici militari ruși. Stiletul cu două ascuțișuri au intrat cam de 5 centimetri în vârful părței drepte a inimei și în direcție verticală. Lovitura de moarte și-a dat-o c-o extraordinară răceală și tărie, căci au fărâmat coasta a cincea întreagă și a patra parte din a șasea. Cercetându-se creierul, s-au găsit în partea dreaptă a menenghiei, adecă a membranei ce învălește creierii, mai multe corpuscule dure osoase care ne lasă să judecăm că toată purtarea sa estravagantă trebuie atribuită și existenței unor cauze patologice. Ieri după-amiazăzi a avut loc înmormântarea la cimitirul „Eternitatea“, în asistența unui public puțin numeros, dar distins.

❦

TURBURĂRI COPILĂREȘTI

[27 mai 1877]

Cu ocazia venirii împăratului Rusiei, puținii oșteni din oraș și corpul serjenților de uliță au făcut la gară onorile militare. Stradele erau pline de public și de băieți din gimnazie, școale primare și alte institute. Acești din urmă, nefiind poliție care să-i puie la cale, a 'nceput să cutreiere stradele, țipând, șuerând și spărgând geamurile neiluminate. Mai toți pricinuitorii neorânduielii sunt între vârsta de 8 și 15 ani.

❦

[29 mai 1877]

De pe câmpul de război din Asia știrile sunt tot acelea, adică foarte nefavorabile strategiei turcești. Biuroul de corespondență Reuter din Londra vestește din partea corespondentului său că centrul rusesc au izbutit să împresure pe deplin cetatea Kars, și că eclerorii ruși străbat până în defileul munților Soghanli-dag. La 17/29 mai noaptea o ceată de circazieni, comandați de Mussa Pașa, s-au încăierat cu rușii lângă Begli-ahmed, aproape de Kars. Circazienii au fost risipiți, iar localitatea Begli-ahmed au fost dată în prada focului. Comunicația telegrafică între Kars și Erzerum e, se 'nțelege, întreruptă. Mouktar Pașa însuși și-au mutat cartierul general la Keoprikeoi. Avangarda aripei drepte rusești au trecut prin Olti și Kizikilissa.

❦

GRECIA

[29 mai 1877]

În Atena, jucăria caleidoscopică a vecinicilor schimbări de ministeriu ne dă pentr-un moment următoarea combinație — ca să nu zicem confuzie — de cabinet: Kanaris, ministru prezident și marină; Komonduros interne; Deligeorgis, esterne, război și instrucție publică; Tzimis *, justiție; Trikupis, finanțe. Dintre toți, deliul e mai interesant… esterne, război și intrucție publică!

❦

MUNTENEGRU

[29 mai 1877]

Lupte au avut loc între turci și muntenegreni, dar pân-acuma fiecare din părți își atribuie șie victoria.

❦

SERBIA

[29 mai 1877]

Din Belgrad primim știrea telegrafică că Scupcina va dizbate un proiect de lege care reguleazā un sistem vamal protecționist. Dorim tot succesul posibil guvernului sârbesc pentru a-și realiza această escelentă idee. Serbia va fi cea dendâi care va rupe-o definitiv cu liber-schimbismul superficial și ruinător care istovește puterile tuturor popoarelor din valea Dunărei de Jos.

❦

CONCERT

[29 mai 1877]

Vineri sara d. Th. Micheru a dat concertul său în sala palatului administrativ. Succesul său artistic nu mai trebuie să-l punem în relief de vreme ce publicul iașan cunoaște îndestul atât talentul, cât și îndemânarea tânărului artist întru mânuirea instrumentului său. Se vede că din cauza deselor reprezentații de beneficiu, concertul de vineri au fost puțin vizitat.

❦

[1 iunie 1877]

După cât auzim d-nii: principele Dimitrie Ghica, Ion Ghica, Dimitrie Sturdza, Menelas Ghermany, George Cantacuzino, Al. Orăscu, V. Adamachi și alții s-au pronunțat deja pentru combinațiunea prin Creditul fonciar. Am reprodus în estras aceste câteva șiruri din „Curierul financiar“ pentru a arăta perspectivele ce le are în Senat acest espedient de stingere a datoriei flotante. După o telegramă sosită ieri, Senatul se zice c-ar fi respins proiectul guvernului și ar fi discutând un contraproiect propus de d. V. Boerescu.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[1 iunie 1877]

Se non è vero, è ben trovato și s-ar putea întâmpla ca în școalele secundare ungurești să se introducă de la anul limba turcească în locul celei grecești vechi ca studiu obligatoriu. În urma urmelor, ce-ar și pierde Ungaria înlocuind limba grecească veche cu cea turcească. Se știe că cultura turcească e mult mai presus decât cea grecească. Demosten ar fi înlocuit prin procesele-verbale ale noului parlament din Constantinopole, Plato prin istoria vestitului Nastratin-hogea, Aristofan prin „întroducerea în arta caraghioșilor“, artă despre a cării înțelegere ungurii au dat strălucite dovezi în vremea din urmă. Să sperăm deci că, în interesul culturei omenești îndeobște, limba turcească va deveni limba Academiei ungurești din Pesta.

Am împărtășit și noi indulgenților cititori un specimen de exercițiu stilistic al ziarului Kelet din Cluj și am spus că efectul unor asemenea caraghioslâcuri este în Ungaria totdeuna o măsură guvernamentală oarecare; în cazul de față dizolvarea comitetelor românești formate pentru a veni în ajutorul societății Crucii Roșie din București. Pretestul a fost că prin formarea unor asemenea comitete se prejudițiază stricta neutralitate a statului unguresc. La ordinul de disoluțiune al prefectului de Sibiu, d-na Iudita Măcelariu (prezidentă comitetului de dame) răspunse astfel: Statul nostru (unguresc) e în relații amicale atât cu Turcia cât și cu România și, dacă nu este crimă în patria noastră a simpatiza cu turcii (precum o fac d-nii maghiari), nu poate fi crimă dacă româncele au compătimire și simpatie pentru sângele lor propriu. În fine principiul neutralității nu se atinge prin împrejurarea că cetățenii statului constituie comitete pentru ajutoriul răniților oricării părți, ci neutralitatea *se violează* tocmai oprind constituirea unor asemenea comitete. Îndealtfeli d-na Măcelariu se obligă a primi, ca persoană privată, toate ofertele în bani și obiecte ce i se vor trimite de-acuma 'nainte.

❦

[1 iunie 1877]

Instalarea în scaunul Mitropoliei Bucovinei a Î.P.S.S. Teoctist Blajevici s-a făcut c-o solemnitate într-adevăr princiară. Așteptat la marginea țării de delegațiuni mirene și clerice, salutat în cale-i de preoții și credincioșii pe al căror teritoriu trecea, primit la gara de Cernăuți de toate autoritățile înalte ale Bucovinei și făcându-și intrarea în capitala țării după un anume program

sărbătoresc, în cântările corurilor și aclamațiile mulțimii, bătrânul călugăr au avut o zi de glorie omenească care li se 'ntâmplă la puțini oameni pre pământ. Fie ca aceste ovațiuni oficiale și neoficiale, aceste slăviri cari pier fără de urmă și cărora scriptura li zice „umbră fără ființă, vis al înșelăciunei“ să nu schimbe întru nimica simplitatea inimei și curăția sufletului; fie ca noul mitropolit să ție mai mult la poporul său românesc, la școala și biserica lui, la limba lui, decât la ademenirile și lingușirile Austriei oficiale.

❦

COMITETELE PENTRU AJUTORUL RĂNIȚILOR

[1 iunie 1877]

În așteptarea evenimentelor de la Dunăre, damele române se întrec care mai de care ca să procure toate mijloacele de alinare cu putință ostașilor noștri. Din toate părțile țării ne sosesc știri cari ilustrează această nobilă și dezinteresată activitate. Se fac colecte de bani pentru înființarea de ambulanțe, se fac oferte în cai și bani pentru armată, c-un cuvânt bogatul și săracul dau toți după puterea lor pentru a ușura soarta soldatului nostru, încât se poate spune că astăzi armata este copilul alintat al patriei, precum și trebuie să fie. Străvechea românime pare a presimți o nouă fază în viața sa, o fază în care oștirea ce ne reprezintă în lume pe acest petec de pământ ce este al nostru va insufla vecinilor respectul pentru naționalitatea și limba, biserica și istoria noastră. În Bucovina, țară presurată cu biserici și monastiri zidite de luminații domni ai Moldovei, se țin liturghii pentru victoria armatelor noastre, în Transilvania se fac colecte în bani, scamă și obiecte. Ce e mai mult, evreii ce locuiesc în țara noastră au simțit asemeni de astă dată că, cu toate vorbele rele împrăștiate prin ziarele vieneze și în altele, cu toate intervențiile prin „Alianța universală“ pe la cabinete, România totuși e mai de preferat ca patrie decât chiar țările acelea unde ei se bucură de egalitate de drepturi. Nouă nu ne vine acuma să insistăm asupra acestui punct — dar am fi în stare să dovedim oricând și oricui că evreii s-au bucurat de o *poziție privilegiată* chiar alături cu restul locuitorilor țării și că astăzi ei o simt aceasta mai mult decât oricând.

Notăm deci pe scurt câte ne vin tocmai în minte despre activitatea comitetelor. Lucrătoria comitetului de dame din București e în chiar

apartamentele Prea Înălțatei noastre Doamne; în Iași e în casele doamnei Aslan. În amândouă aceste lucrătorii domnește multă activitate și bună orânduială. Mai amintim apoi comitetele de dame din Focșani și Galați.

Între comitetele izraelite sunt de numit, pe lângă cel din Iași, cele din București, Galați, Bârlad, Ismail, Botoșani, Focșani ș.a, Notăm apoi că, afară de acestea, „Crucea Roșie“ mai are comitete care lucrează în deosebi.

În Transilvania se formaseră comitete la Brașov, Cluj și Făgăraș, dar au fost dizolvate de guvernul unguresc. Astfel la Sibiiu s-a însărcinat cu strângerea de bani și obiecte d-na Iudita Măcelariu, la Brașov d. Diamandi Manole, la Oradea Mare d-ra Veturia Roman și a.m.d.

❦

O SERBARE SECULARĂ

[2 iunie 1877]

La 3 iunie st.n. au avut loc serbarea seculară a înființărei diecezei române (greco-catolice) din Oradea Mare. Pentru cel ce va scrie cronica diecezei în vremea acestor o sută de ani, P. SS. episcopul au stabilit un premiu de cincizeci galbeni. Serbarea au fost strălucită și s-au sfârșit printr-un banchet la care au luat parte două sute de notabili clerici și mireni. Principii bisericești cari s-au urmat în scaunul episcopesc într-acești o sută de ani sânt următorii: Dragoș (1777-1787). Darabant (1788-1805), Samoil Vulcan (1807-1839), Basiliu Erdeli (1843-1862), Iosif Pap-Silaghi (1863-1873), în fine actualul episcop Ioan Olteanu (1873 —).

❦

MUNTENEGRU

[3 iunie 1877]

După cele mai nouă știri, între care o telegramă a colonelului Bogoliubof, atașat rusesc la Curtea din Cetinie, luptele din urmă ale muntenegrenilor nu sunt tocmai fericite. La 4 iunie st.n. au avut loc lupta de la Krstaț și Goransko, amândouă puncte ale trecătorii Duga. 17 batalioane de muntenegreni sub comanda voievodului Vucotici apărau aceste puncte în

contra lui Suleiman Paşa, care le atacă dinspre Gaţko. Krstaţ, ocupat de 8 batalioane muntenegreni, au fost atacate de puterile principale ale lui Suleiman, de 20 pân la 25 de batalioane. Lupta a durat ziua întreagă. Deşi muntenegrenii au luat de la turci 1800 puşti şi mai multe stindarde, totuşi noaptea au fost siliţi să se retragă de la Krstaţ la Piva. Krstaţ şi Muratovici au fost ocupate de turci. Trecătoarea de la Duga şi Goransko au rămas în mânele muntenegrenilor; dar ei au pierdut 600 de morţi şi răniţi, între cari se află şi mai mulţi voievozi.

Corespondenţa politică primeşte din Cattaro următoarea telegramă:

După o luptă înverşunată de cincizeci şi cinci de ore în apropiare de Krstaţ, muntenegrenii s-ar fi retras la Banjani. De ambele părţi pierderile s-ar fi urcând la mai multe mii de oameni. În urma invaziunii districtului muntenegran Wasoievici de un detaşament tare de turci, muntenegrenii s-ar fi retras şi cuartierul general al principelui Nikita s-ar fi aşezat la Ostrog.

❦

SERBIA

[3 iunie 1877]

Poarta a fost informată în mod oficial despre călătoria principelui Milan la Ploieşti. Principele a plecat din Belgrad ieri 14 (2) iunie.

Principele în călătoria sa era însoţit de ministrul afacerilor străine, de generalul Protici şi de colonelii Leşianin şi Horvatovici. Acest din urmă este comandantele forţelor sârbeşti în valea Timocului.

❦

ARESTARE

[3 iunie 1877]

Faptele cari s-au petrecut în târguşorul Darabanii din ţinutul Dorohoiului nu ni sunt încă cunoscute pe deplin şi nici nu ştim dacă instrucţia procurorului trimis de Curte la faţa locului s-a mântuit — de aceea nici n-am dat sama despre acele întâmplări, ci aşteptăm constatarea veridică şi nepărtinitoare a lor. Nouă ni se pare că chiar alarma ziarelor din

capitală a fost cam pripită, de vreme ce-a dat pretest corespondentului din București a Nouăi pr. libere să vorbească despre un adevărat masacru, un Snt. Bartolomei și cum se mai numesc espresiile tropice ale vecinic suferinzilor și totuși vecinic înfloritorilor evrei. Pân-acum ni se pare mai aproape de adevăr versiunea cumcă evreii din Darabani s-ar fi opus cu forța (cu sau fără drept, nu știm) urcării embaticului și că în urma acestei opuneri s-au născut un conflict între grecii servitori ai d-lui Cimara și populația jidovească a târgușorului. D-nul Cimara, care va fi dat vrun ordin în această privire, a fost arestat preventiv la stația Pașcanii pe când venise cu trenul de la București.

❦

PROBLEME PEDAGOGICE

[5 iunie 1877]

Am spus-o într-un rând că ceea ce ne inspiră durerea cea mai mare și o adevărată teamă de viitorul acestei țări nu sunt pe atâta oamenii generației actuale pe cât tinerii noștri, cari vor stăpâni în viitor soartea nației lor. Lucrarea continuă a instituțiilor prea liberale au consistat la spiritele tinere în dărâmarea oricării autorități dumnezeiești și omenești, într-o încredere oarbă în propria persoană neînsemnată, în nerespectarea oricărui superior. Ușurința cu care tinerii la noi discută oameni și lucruri, espresiile de cari se servesc, suficiența și lipsa de naivitate e un semn că avem a face cu oameni îmbătrâniți înainte de vreme, cărora le-am putea prezice de pe acuma lipsă de statornicie și impotență morală. Aceasta-i pedeapsa ce ne-o dă Dumnezeu pentru c-am făcut din școli numai unelte în care se îngrămădește învățarea unei mulțimi de cunoștinți, fără să fi îngrijit de loc pentru creșterea inimei și caracterului, căci niciodată tăria unui popor n-au stat în instrucție și numai în instrucție, ci totdeauna în creștere. O cunoștință, mai ales în școalele secundare, care nu are rol educativ e o cunoștință stearpă și nefolositoare.

Ne-au trebuit acest proemion pentru a ajunge la faptele ce voim să le însemnăm. La 28 mai d. I.G. Ciurea s-au dus în calitate de jude-instructor la hotelul „România“ împreună cu d. prim-procuror I. Vrânceanu, d. Barbu, comisar despărțirii întâia și, în locul grefierului, ce era ocupat, au fost luat pe d. Vasile Elefterescu, copist la parchet. Pe când d. jude-instructor lucra la

procesul-verbal pentru ancheta afacerii Cimara, îi spuse copistului să ieie hârtie și să copieze procesul-verbal, ceea ce acest din urmă a și început să facă. După ce a copiat jumătate, spuse judelui că a greșit, puind cuvintele „ne-am transportat la fața locului“, în loc de „ne-am transportat la hotel România“. D. judecător răspunse că nu face nimica, numai să puie în parenteză „hotel România“. Dar judecătorul, trecând cu ochii partea ce se copiase pe curat, observă lipsa încă a două cuvinte, ce denatura înțelesul construcției. Judecătorul zise cu mirare:

— Iată, domnule, și aci ai greșit. Bagă de samă.

— A greși este o faptă omenească, răspunse copistul.

— Prea bine. A greși este o faptă omenească, însă nu-i mai puțin adevărat că cineva trebuie să primească observații când le merită.

— Eu nu sunt învățat să primesc observațiuni.

— Dacă ați fi în cancelaria mea, ați învăța să primiți observații, căci ori de câte ori ați face greșeli le-aș observa.

— Nu voi fi niciodată la d-ta, la instrucție.

Atunci judecătorul, văzând că acest domn nu mai tace, îi ia procesul-verbal din mână și-i spune să iasă. D-nialui răspunde că nu iesă afară, căci a venit cu d. prim-procuror. După o nouă somare ca să iasă și după un nou refuz, d. prim-procuror ca șef nemijlocit îi ordonă să iasă, după care d. copist se depărtă. Zicem șef nemijlocit, căci la anchete locale e știut că toți agenții publici sunt de drept la ordinele judecătorului de instrucție.

Acest act de nesubordinație ar fi fost în sine nimica toată și cădea simplu asupra culpabilului, căci un judecător e în genere prea sus pentru grațiozitățile unui copist. Dar d. Elefterescu nu s-a mulțumit cu atâta, ci a crezut a putea cere satisfacție pentru observația că nu-i în stare a copia o hârtie corect. A doua zi, 29 mai, d-sa trimise marturi judecătorului, căci s-au mai găsit doi domni în comunitate de idei și sentimente care să se-nsărcineză cu această misiune de „onoare“. Se-nțelege că judecătorul a trebuit să dea din umeri dup-o asemenea copilărie. Destul că d. prim-procuror, aflând despre aceasta, i-a observat d-lui Elefterescu că: sau să retragă provocația, sau să-și dea dimisia. D. copist își dă demisia din importantul său post, întâi motivată, apoi nemotivată; apoi se duce la parchetul general și reclamă în contra judecătorului.

După aceste incidente, cari atacau în mod atât de grav poziția gravă de copist, trebuia neapărat să mai urmeze ceva, o scrisoare publicată între inserțiunile „Curierului Balassan“, o adevărată ilustrație a libertății presei,

minunată prin eleganța ciceroniană a espresiilor ei — a căror reproducere ar fi deja o necuviință. Astfel, după o insubordinație, acest domn pozează în martir al onoarei cavalerești și în insultător al superiorului său.

Se-nțelege că niciodată nu ne-am fi ocupat câtuși de puțin de grațiozități de copist dacă d-sa și martorii n-ar fi studenți la Universitate, dacă acestea n-ar fi pentru noi un semn al vremilor ce ne așteaptă. După a noastră părere organele statului nu există pentru a fi batjocorite de oricine și pentru ca inferiorii să-și poată face mendrele înlăuntrul organismului social. D. Elefterescu ar fi trebuit destituit și d. procuror-general a fost prea delicat în asemenea împrejurări cerându-i numai demisiunea.

Se-nțelege de sine că judecătorul, admițând provocația ce i s-au făcut, s-ar fi coborât pe un nivel de care trebuie să se ferească orișicine, căci atât ar mai trebui ca organele statului să se apere cu arma la orice observație îndreptățită vor face. Cine ocupă un post inferior și nu-nvață a se supune acela n-are decât să privatizeze și să-și lucreze moșiile, dacă le are, căci a ocupa un post nu este un drept, ci un serviciu anume plătit de stat, înlăuntrul căruia cineva trebuie să respecteze ierarhia și autoritatea superiorilor, căci altfel nu mai e cu putință nici orânduială, nici armonia societății, și nici societatea nu mai poate respecta organe cari nu sunt destul de apărate de frumoasele roade ale creșterii subalternilor lor.

Înc-un pas pe această cale a civilizației și vom ajunge idealele stări de lucruri din Grechia, Mexico, Guatemala și alte asemenea state cari, în privirea respectului autorității, vor fi servit de model celor ce ne-au înzestrat cu acest spirit de … subordonație.

❦

I.C. MAXIM

[8 iunie 1877]

În București a repauzat cunoscutul profesor și membru al Academiei I.C. Maxim. Ceremonia înmormântării a avut loc sâmbătă la 4 a l.c. la cimitirul Șerban-Vodă. Cu greu ne-am putut hotărî să păzim zicătoarea latină „De mortuis nil, nisi bene“. Intențiile sale vor fi fost de sigur bune și patriotice, deși nu putem susține acelaș lucru despre scrierile sale. E destul a pomeni colaborarea la Dicționarul fantastic al Academiei, al cărui singur principiu a fost: de-a nu lăsa neschimosit nici un cuvânt românesc, pentru a

arăta că filologul închinase viața minții sale unor idei rătăcite. În privirea acestui dicționar, însuși părintele canonic Cipariu au declinat onoarea de-a-l fi inspirat cumva în tendințele sale. Și filologul din Blaș a și avut drept să decline asemenea onoare, căci gramatica sa, de sigur o lucrare foarte serioasă, n-au îndreptățit pe nimenea la clădirea babiloniei academice.

❦

NECROLOG

[8 iunie 1877]

În noaptea de 5 spre 6 a curentei s-au săvârșit de liniștita moarte a drepților economul de la Dancu, Gheorghe Ionescu. Cine nu l-a cunoscut pe bătrânul de 60 de ani, care avea pentru fiecine vorbă bună și inimă deschisă? El era în orașul nostru un tip de înțelepciune practică, de îngăduință și blândeță. Bătrân cum era, alerga bucuros să îndatorească chiar pe oameni pe cari abia-i cunoștea, și să stăruie pentru dânșii. Cu greu ar fi putut cineva să-i refuze o rugăminte, și el cunoștea chiar puterea ce-o avea, farmecul persuaziv al vorbirii sale. Cine nu l-a cunoscut nici că-și poate închipui cât de interesantă în simplitatea ei era conversația bătrânului preot, întrețesută cu glume nevinovate și maxime de înțelepciune a vieții și inspirată de-o estremă bunătate de inimă. Asemenea era cu neputință să presupui, văzându-l, că acest om ar fi avut în viață-i cea mai nensemnată pornire de mânie asupra cuiva. De câțiva ani în pensie, el fusese un sfert de secol profesor de religie la liceul statului, unde era idolul elevilor, căci din studiul său el nu făcea un șematism sec dogmatic, ci știa să deie obiectului său acelaș farmec care era răspândit asupra întregei sale vieți sufletești. Ieri la 4 ore dup-amiazi au început în biserica Dancu prohodul, care, după rânduiala îngropăciunii preoților, e foarte lung și a durat până la 6 ¼. Totuși o mulțime de lume, vechii elevi și eleve ale răposatului, studenți și amploiați împleau biserica și ograda. În fine pe la 6 ½ cortegiul l-au condus de la locuința cea pământească la locuința cea vecinică, în cimitirul Eternității. Domnul îndurărilor să-i îngăduie intrarea în corturile celor drepți!

❦

AUSTRO-UNGARIA

[10 iunie 1877]

„Telegraful român“ ne dă detalii de tot interesante despre estrema bunăvoință cu care ne regalează frații maghiari. Adevărul rămâne adevăr, n-ai ce-i face. În specialitatea fineții academice frații maghiari au ajuns la o virtuozitate neîntrecută și cititorul va avea ocazie să vadă cu cât înconjur, cu câtă mlădiosie stilistică știu jurnaliștii maghiari să spună lucrurile ce nu le plac. Extra Hungariam non est … ingenium.

❦

„POMĂRITUL, ÎNTOCMIT CU DEOSEBITĂ PRIVIRE LA GRĂDINA ȘCOLARĂ“

DE D. COMȘA, Sibiiu, 1877, 1 vol. 8°, de 200 pagini

[10 iunie 1877]

În Institutul de teologie și pedagogie din Sibiiu, care se vede a fi menit să dea preoți și învățători comunelor gr.-orientale din arhidieceză, se predau pe lângă cunoștințe teoretice și acelea cari sunt trebuitoare preoților și învățătorilor ca viitori plugari și povățuitori ai țăranului. D. D. Comșa, profesor la acel institut, ne dă un rezumat al prelegerilor sale de pomărit pe care l-a mai fost tipărit o dată în foișoara „Telegrafului român“, dar pe care, complectându-l, îl retipărește astăzi cu ilustrații, încât avem înainte-ne un manual îndemânatec și popular.

Pentru lauda autorului, trebuie s-o spunem că, deși cartea sa e lucrată după cei mai buni autori străini (E. Lucas, Oberdieck, A. Courtin, Rubens, A.W. Babo, Berard, O. Siemens, Willemoz, I. Nessler, R. Noack, H. Jäger ș.a.), totuși e ferită de stilul greoi și abstract pe care-l întrebuințează mai cu samă autorii germani. Cartea se ține prin limbă la nivelul oricărui gospodari român cu oarecare cultură și este lesne de înțeles.

Pentru a vedea ce scop urmărește autorul în scrierea sa, vom reproduce câteva pasage din prefață:

Prin cultura pomilor se poate folosi aproape fiecare petec de pământ, mănos sau sterp, uscat sau apătos, cald sau rece, reprezentând un șes adăpostit sau un rozor pietros.

Pomii frâng forța vânturilor și conservă timp îndelungat umezala care contribuie la formarea nourilor. De unde se esplică că, pe când țările pleșuve adese ajung a fi bântuite de secete îndelungate și vijelii, țările încarcate de pomi arareori duc lipsă de umezeala atât de priincioasă plantelor.

În țările locuite de români condițiunile naturale și economice, cu puține escepții, sunt priincioase, pe alocurea foarte priincioase culturei pomilor.

Cu toate aceste, pomăritul la români s-a aflat și se află și astăzi într-o stare aproape deplorabilă. Deprinși a se încrede orbiș în ce produce natura însăși, țăranii noștri așteaptă totul de-a gata fără ca ei să mai îngrijască săpând și gunoid pomii, cari și așa rodesc „când sânt anii buni“. Această încredere oarbă în ajutorul esclusiv al naturei, disprețuind cu desăvârșire forțele proprii, negreșit a contribuit și ea foarte mult la indolența de care bolește — mai ales în ce privește cultura pomilor — o mare parte a țăranilor noștri.

Pe când alte popoare din țări puțin priincioase pomilor știu să facă câștiguri însemnate din poamele multe și bune ce produc, poporul nostru adese le cumpără de la precupeții străini cu prețuri piperate; pe când țăranii germani și francezi știu să estragă din poame vinuri prețioase cu zecile și sutele de buți, mulți din țăranii noștri aruncă poamele la porci sau le vând pe nimica sau le lasă de putrezesc, neștiind cum să le păstreze peste iarnă; pe când aiurea se folosește tot petecul de pământ, până și vizuinile, cărările și rozoarele pietroase, grădinile noastre întinse cât vezi cu ochii adese servesc drept cuib și adăpost pentru tot felul de burueni și mărăcini netrebnici. În scurt, pe când alte popoare se silesc pe întrecute a pune în grabnică aplicare nouăle descoperiri realizate pe terenul pomăritului, poporul nostru continuă a rămâne sclavul obiceiurilor ruginite de seculi.

Este adevărat, în multe din comunele noastre vedem grădini gemând, ca să zicem așa, sub povara pomilor, cari însă nu aduc mai nici un profit curat. Pentru ce? Pentru că țăranii nu-i știu cultiva. Pomii fiind îndeobște prea grămădiți și astfel neavând la dispoziție îndestulă lumină, căldură și spațiu în care să-și întindă rădăcinile și crengile, ei rămân pururea slăbuți și bolnăvicioși, rodind tot numai la doi trei ani odată. De cu primăvară și peste vară adese vedem lighioane întregi de omide despoind pomii până și de muguri, și mlădițe și firește în zadar se trudește unul sau altul a le stârpi pe cât timp vecinii nu fac și ei asemenea. Economul mai înțelept, care prevede și voiește să întâmpine primejdia ce-l amenință, este sclavul vecinilor leneși

și ignoranți! O altă scădere este că țăranii noștri, necum să gunoiască pomii, săpând și scormonind pământul din apropierea rădăcinilor măcar la cinci ani odată, mulți din ei nu știu decât să arunce după poame cu pietre și chiar cu lăstari, rumpând crengile cu grămada și sfâșiind coaja cu o nepăsare vrednică de condamnat.

Iacă în câteva cuvinte tabloul posomorât dar adevărat în care se oglindește starea pomăritului la români.

Se naște deci întrebarea: unde și cum să se facă cel dintâi pas spre îndreptare și, îndeosebi, unde să se deprindă noua generație, copiii țăranilor, la o esploatare mai înțeleaptă și mai rentabilă a bogățiilor naturale cari zac astăzi disprețuite și ascunse în sânul pământului?

Pentru acei cari petrec cu luare aminte mersul progresului modern răspunsul nu poate fi decât: *grădina școlară.*

Grădina școlară este fără îndoială locul cel mai potrivit unde învățătorul ar putea instrui pe copiii țăranilor în agricultură, profesiunea părinților lor. Nu poate fi vorba de o instrucție sistematică, care pentru mintea fragedă a copiilor și așa ar rămânea neînțeleasă. Grădina școlară are să fie mai mult un loc de recreare sufletească și trupească, un loc plăcut de petrecere, unde copiii să se deprindă, oarecum jucându-se, la o cultură mai înțeleaptă a pământului și plantelor mai îndatinate.

Manualul de față este un rezumat al prelegerilor din pomărit ținute de subscrisul la Institutul pedagogic și teologic din Sibiiu, un rezumat care s-a fost tipărit mai bine de jumătate în „Foișoara Telegrafului Român“, într-o serie de articuli intitulați: „Pomăritul în grădina școalei“ (Vezi „Foișoara Telegrafului Român“ an. I, 1876).

Acum la retipărire textul s-a completat în mod considerabil, s-a ilustrat cu numeroase figuri și s-a întocmit, încât a fost cu putință, conform condițiunilor ce are să întrunească un manual îndemânatic și popular. La sfârșitul manualului se află un adaos, cuprinzând foloasele, înființarea și cultura gardului viu precum și prepararea compostului.

Adevărat că legumăritul, florăritul, stupăritul etc. sunt ramuri cari și ele trebuie introduse și cultivate în grădina școlară. Însă ramul cel mai important este și rămâne pomăritul, un ram care, pentru grădinile școlare de înființat sau de curând înființate, va servi oarecum de început și fundament pe care să se poată clădi mai departe. În țările locuite de români și cu deosebire în Ardeal, Ungaria și Bucovina, înființarea și întocmirea grădinilor școlare alcătuiesc o cestiune care tocmai în timpul de față s-a pus,

cum se zice, la ordinea zilei. Cred deci a face un bun serviciu mai ales învățătorilor, preoților și economilor noștri publicând acest manual, în care m-am mărginit la lucruri esențiale, cu escluderea a tot ce ar putea împovăra și încurca priceperea cetitorilor mai puțin îndemânatici.

Așa, precum este întocmit manualul, el mai poate fi întrebuințat: în institutele agricole și pedagogice, în seminare și chiar în școalele sătești.

Pentru cetitorii cari ar voi să cunoască în detaliu materiile tratate reproducem tabla materiilor.

Partea, I-a. *Prăsirea pomilor.* Capitul I. Prăsirea pomilor din sământă: Noțiuni generale — Sământa — Școala de sămănat — Școala provizorie — Pregătirea pomișorilor. Capitul II. Pregătirea pomilor din saduri, butași și pui sau vlăstari: Saduri — Butașii — Pui sau vlăstări. Capitul III. Școala de altoit: Pozițiunea — Pământul — Îngrădirea — Rigolarea — Împărțirea — Distanța altoilor — Transplantarea. Capitul IV. Altoirea: Noțiuni generale — Surceii nobili — Pădureții de altoit — Uneltele de altoit — Legăturile de altoit — Ceara și rășina de altoit — Altoirea în despicătură — Copularea — Semicopularea — Altoirea laterală — Tractarea altoilor în vara dintâi. Capitul V. Cultura altoilor: Noțiuni generale — Croirea trunchiului pomiferilor — Croirea trunchiului drupiferilor și nuciferilor — Croirea coroanei — Tractarea pământului în școala de altoit — Scoaterea și păstrarea altoilor — Pachetarea altoilor și surceilor nobili. Capitul VI. Pomii pitici și cultura lor: Piramida — Columna — Globul sau pomul rotund — Pocalul sau căldarea — Furca — Palmeta — Cordoanele. Partea a II-a. Cultura pomilor. Capitul VII. Alegerea și întocmirea pomătului: Clima — Pozițiunea — Pământul — Localitățile potrivite pentru o specie sau alta de pomi — Distanța pomilor. Capitul VIII. Plantarea pomilor: Facerea gropilor — Alegerea pomilor — Pregătirea pomilor — Timpul plantărei pomilor — Plantarea însăși — Parii și păruitul pomilor. Capitul IX. Tractarea pomilor: Retezarea crengilor — Tractarea mai departe a coroanei — Proptirea și brăzdarea pomilor — Întinerirea pomilor — Realtoirea pomilor bătrâni — Înlocuirea pomilor pieriți — Tractarea pământului în pomăt. Capitul X. Animalele stricăcioase pomilor, boalele și alte neajunsnri. A) Animalele: Sugătoarele — Paserile — Omidele — Gândacii de mai (cărăbuși) și coropișnițele — Diverse alte insecte. B) Boalele: Tăciunele — Cangrena — Curgerea de gumă și idropica — Gălbinarea și oftica — Mana — Încolăcirea și pătarea frunzelor — Putrezirea lemnului — Nerodirea. C) Alte neajunsuri: Mușchiul — Bureții

și rugina — Bruma și gerul — Seceta și ploile — Grindina, neaua și vijeliile. Capitul XI. Cultura diverselor specii de pomi: Mărul — Părul — Gutuiul, scorușul și sorbul, migdalul și cornul — Nucul, căstanul și alunul — Frăgarul și smochinul — Strugurelul și agrișul — Zmeura, murele și măceșul — Vița de vie. — Partea a III-a. *Culesul, conservarea și întrebuințarea poamelor.* Capitul XII. Culesul și conservarea poamelor. A) Culesul: Uneltele necesare la cules — Când să se culeagă? — Cum să se culeagă? B) Conservarea: Localul de iernat — Mobilele localului de iernat — Pachetarea poamelor menite pentru transport. Capitul XIII. Întrebuințarea poamelor. A) Uscarea poamelor; B) Prepararea lictarului; C) Prepararea vinului de poame; Pisătoarele și pisarea — Teascurile și tescuirea — Pivnița — Buțile — Tractarea vinului în pivniță; D) Prepararea rachiului, oleiului și oțetului de poame: Rachiul — Oleiul — Oțetul. *Adaus:* I. Cultura gardului viu: Foloasele — Prăsirea păduceilor — Pregătirea terenului — Plantarea păduceilor — Croirea și tractarea — împletirea și tractarea mai departe.

Autorul ni e cunoscut prin colaborarea sa la „Calendarul bunului agronom pe a. 1877“, care din cauza multelor sale articole practice au avut *două ediții*, lucru desigur rar, mai ales la un calendar. Prețul cărții de față este un fiorin v.a.

Astfel dar gospodariul și fiecine care are o grădină cu pomi roditori sau vrea s-o aibă de-acum-nainte, apoi învățătorul sătesc, preotul găsesc în acest manual, scris limpede și cu ortografie fonetică, tipărit cu caractere mari și lesne de cetit, toate povățuirile trebuincioase pentru cultura pomilor. Noi îi dorim autorului ca răspândirea cărții sale să-l încurajeze a lucra cu aceleași vederi și celelalte ramuri ale economiei agricole.

❦

MUNTENEGRU

[12 iunie 1877]

Creadă cine ce-i place, căci știrile din Muntenegru sunt foarte contrazicătoare. O depeșă venită din Constantinopole sub data 8/20 iunie spune că muntenegrenii au fost bătuți, că s-au reproviantat Niksici și că trupele otomane au ocupat înălțimile de la Ostrog și mai multe localități. Acestea de la Suleiman Pașa, deși o depeșă directă a sa n-au sosit încă. Ali-

Saib care intră dinspre Albania (Spuz) spune că-și urmează marșul, că trupele otomane au luat în puterea lor înălțimile de la Martiniț și Garovița și că au cauzat mari pierderi muntenegrenilor. În fine Mehemed-Ali vestește din Reștina că trupele otomane au ocupat două ținuturi ale Muntenegrului. O depeșă din Petersburg însă confirmă numai știrea despre proviantarea cetății Niksici. Din Cetinie chiar se spune că într-o luptă ce au avut loc la Spuz în ziua de 8/20 c. oștirea lui Ali-Saib au fost pe deplin bătută de muntenegrenii comandați de Bozo Petrovici.

❦

NECROLOG

[12 iunie 1877]

La 9/21 l.c. s-au săvârșit din viață de un atac de apoplexie d-na Fanny Neuschotz, născ. Vittner, soția cunoscutului bancheri Jacques de Neuschotz. Răposata era în etate de 53 de ani și altfel de-o constituție viguroasă. Înmormântarea au avut loc a doua zi la 10/22 iunie, 5 ore după-amiazi. Cu toate că în obiceiurile ritului mozaic par a se evita parada și înglotirea publicului, totuși aceste datine n-au putut fi păzite, de vreme ce toate cercurile izraelite erau prea de aproape atinse de cazul dureros întâmplat în această familie. Atât curtea templului cât și ulița mare erau pline de oameni și trăsuri cari adăstau pe-o căldură cumplită mântuirea ceremoniei religioase. Familia Neuschotz se bucură de nume bun în cercurile ei și e cunoscută ca binefăcătoare atât față cu săracii îndeosebi, cât și față cu institutele de creștere ale comunității religioase. Răposata însăși era fondatoarea unui orfelinat și prezidenta comitetului de administrație a unei școale de fete. De aceea participarea la ultimele onori date unei membre a familiei n-au putut fi decât foarte vie.

❦

[17 iunie 1877]

Cu ocaziunea circulării otomane relativă la atitudinea României „Le Journal des Débats“ constată că ideea independenței României a fost în general favorabil primită și că din parte-i a arătat totdeauna simpatii pentru

națiunea română, că a susținut-o totdeauna și a încuragiat-o în silințele de douăzeci de ani pentru a-și completa organizațiunea sa politică și socială.

❦

IARĂȘI PENTRU RĂNIȚI

[17 iunie 1877]

Lunea trecută, doi din elevii Institutului academic, unul din secția a I-a și altul din secția a II-a, cursul superior, amândoi în perspectivă de a fi premiați, au oferit cu consimțământul și-n numele camarazilor lor premianți din întreaga școală, în folosul răniților români suma de 350 franci, ce s-ar fi cheltuit pentru premiile lor; după analogia anilor trecuți, lipsindu-se astfel de această dulce răsplată a muncei lor de un an, pentru a ușura suferințele fraților lor, cari cu arma în mână apără drepturile noastre strămoșești. Iată o acțiune patriotică care merită să găsească imitatori și la alte școli.

❦

CARTĂ STRATEGICĂ

[17 iunie 1877]

D-nii F. Budicu și V. Havrda, ingineri în București, au publicat o cartă strategică a teatrului războiului turco-rus din Europa și Asia. Această lucrare, altfel curat esecutată, are scopul de-a orienta pe lectorul nedeprins cu carte speciale în căutarea locurilor pe unde se mișcă armatele; cuprinde deci întreaga Turcie europeană, România, Serbia, Muntenegru, Grecia, complexul de țări împrejurul Mării Negre, teritoriul dintre Marea Caspică și cea Neagră, confiniile despre Turcia ale Persiei, c-un cuvânt toate provințiile câte sunt sau pot fi amestecate în războiul actual. Munții lipsesc, parte pentru că prin esecutarea lor lucrarea s-ar fi scumpit, parte apoi pentru că cititorul nedeprins cu greu ar putea să-și închipuie configurațiunea orografică după o cartă care nu e lucrată în măsuri mai mari. Prețul unui esemplar e numai de un franc și se poate procura la librării, la tutungerii și în fine la autori chiar, strada Dionisie no. 51, București.

❦

MUNTENEGRU

[19 iunie 1877]

Suleiman Pașa au pățit-o rău în Muntenegru. El într-adevăr s-au întrunit cu Ali-Saib, însă nu în Muntenegru, ci la Spuz, pe teritoriul turcesc, după ce-au trecut prin întreg mijlocul țărișoarei muntoase. Muntenegru, după configurația graniților sale, se disparte în două părți, oarecum ca o frunză de brustur. Prin mijlocul acestei frunze vine de la nord râul Zeta, care trece pe lângă trecătoarea Duga în apropiere de mult pomenita cetate Niksici, intră în Muntenegru, străbate țărișoara toată de la nord-vest spre sud-est, iese din Muntenegru pe la Spuz și se varsă în lacul Scutari în Albania.

Va să zică mijlocul țării e petrecut de valea Zetei de la Niksici pân-la Spuz. Această vale a Zetei e cea mai practicabilă din toate și totodată partea cea mai avută și mai roditoare a întregei țări. Planul turcilor era ca Suleiman să plece din sus, de la Niksici, să străbată de-a lungul această vale, iar Ali-Saib să plece din jos, de la Spuz, și să se 'mpreune cu Suleiman la Danilograd, de unde apoi amândoi împreună să apuce spre sud-vest către capitala Cettinie.

Din Constantinopole se scontase deja victoria anticipando și s-au depeșat în toată lumea cumcă Suleiman și Ali-Saib s-ar fi ajuns la 8 a l.c. și au apucat împreună spre Cettinie. Din Cettinic însă se vestea că Ali-Saib cercase a intra, dar între Spuz și Danilograd căpătase o vajnică bătaie, încât se retrăsese. Suleiman de la nord înainta. El străbătuse Muntenegrul de-a curmezișul și ajunsese după lupte continue la Ninici, o milă și jumătate departe de Spuz. Va să zică numai cale de două ceasuri era între colona de nord și cea de sud. În faptă însă deja la 7 a curentei Suleiman, auzind cumcă muntenegrenii i-au închis retragerea spre Herțegovina, au ordonat trupelor sale să se întoarcă. Dar retragerea era într-adevăr așa de bine închisă încât s-au văzut din nou silit să cârnească la dreapta împrejur din nou spre Spuz. Dar și aici drumul era închis. În fine la 14 c. Suleiman au scăpat pe teritoriu turcesc la Podgorița, mai la sud de Spuz, după ce s-au luptat *șase* zile de-a rândul pentru a face un drum de *două* ceasuri. Suleiman Pașa au pierdut într-aceste lupte 5000 de oameni, cam scump pentru plăcerea de a se plimbla prin mijlocul Muntenegrului.

❦

PENSIONATUL NORMAL DE DOMNIȘOARE

[24 iunie 1877]

Dumineca trecută spre sară s-au închiet esamenele publice de la pensionatul normal de domnișoare, prin o serie de producțiuni muzicale.

Rezultatele instrucției, a creșterei, apoi îndeosebi a culturei muzicale din acest institut despre cari au dat dovadă aceste esamene sunt vrednice de-o deosebită luare aminte.

În privirea instrucției putem susține că în timpul nostru poate sunt puține lucruri despre care să se vorbească, așa de mult și cu atâta interes ca de metoda cea mai priincioasă după care să se deie școlarilor învățătura cuvenită. Cu toții știm astăzi ce însemnează metoda intuitivă, însă la noi sunt foarte puțini care s-o știe aplica bine și încă mai puține sunt școlile în cari acea metodă a devenit familiară și folositoare într-adevăr. Una din aceste puține școli este institutul d-nei Humpel. Învățarea pe de rost cu scop de-a dobândi nouă cunoștințe este aproape cu totul esclusă, memorizarea regulelor — regulă generală la noi — este înlocuită printr-o învățătură minuțioasă, treptată și sigură a materiei de învățământ; istorie și științi naturale se propun astfel că școlărițele nu rămân cu vorbe goale în minte sau cu gândiri încâlcite și idei nemistuite, dar ceea ce-a învățat și știu într-adevăr. Despre toate aceste s-a putut convinge oricine care se pricepe în chestiile dezvoltării intelectuale și a asistat la esamenele de la pensionat.

Despre educație se face la noi asemenea multă vorbă, anume despre modul cum ar trebui îmbunătățită educația sexului femeiesc prin școale.

În urmarea vorbei multe, a regulamentelor și pararegulamentelor, avem două direcții în practică și amândouă greșite, anume sau un respect estrem, în fond însă fals, sau o familiaritate peste margini. Efectul direcției dentâi este fățărnicia, efectul celei din urmă lipsa de caracter și nesupunerea.

D-na Humpel întrunește calitățile cele mai proprii pentru sădirea și cultura unei educații solide. Manieri familiare, cari totodată impun respect, un mod minunat de-a îndemna școlărițele la împlinirea datoriilor lor prin fapte și măsuri pedagogice, nu prin cuvinte moralizătoare: iată mijloacele cu ajutorul cărora d-na Humpel a căutat și caută cu mult succes a forma moralitatea fetelor încredințate d-sale.

Precum în instrucție, așa și în muzică la noi acela se crede a fi mai destoinic și mai bun care știe multe; pe când lucrul principal este de-a ști puțin și bine și acel puțin să fie ales. Acest din urmă este principiul de care e condus d-nul Humpel în instrucția muzicei și desigur va veni timpul în care meritele d-sale pentru cultura muzicei în mijlocul societății noastre vor fi îndeobște recunoscute.

Cu privire la bucăți, ele se ieu din autorii cei mai celebri. Cu privire la executare am admirat totdeauna preciziunea și finețа cu care elevele mai înaintate în instrucția muzicală s-au distins în esecutările lor.

De toate au cântat la piano vreo treizeci de eleve, dintre cari merită o deosebită mențiune d-șoarele: Matilda Blancfort, M. Hesshaimer, M. Panaitescu, Alex. Cernat, E. Corjăscu, A. Haret, O. Brăescu, Ecat. Panaitescu și V. Blancfort. În fine trebuie să pomenim și de un cor, compus din vreo 23 de eleve, cari au executat cu mult efect imnul național rusesc.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[26 iunie 1877]

Sub data de 3 iulie au sosit din Constantinopole telegrame cari anunță numai victorii de ale turcilor. Astfel comandantul din Erzerum vestește că rușii au fost respinși din Karakilissa și că pozițiile învecinate au fost ocupate de turci. O altă telegramă confirmă retragerile rușilor, zice că centrul lor e acuma dincolo de Kars, că cei bătuți la Alașgerd au început să se deie înapoi spre Baiazid și că turcii prind a lua ofensiva. *Karsul* ar fi scăpat de împresurare și se mai zice asemenea că la Suhum-kalé rușii ar fi fost din nou bătuți.

De pe câmpul de război din Europa știrile constantinopolitane nu sunt mai puțin favorabile turcilor. Optsprezece batalioane rusești trecând prin Șistov au voit să ieie drumul spre Rasgrad, dar la Biela ei au fost bătuți de douăsprezece batalioane turcești. Dăm știrile acestea sub toată rezerva ce li se cuvine.

❦

ITALIA

[29 iunie 1877]

Starea sănătății Papei e din ce în ce mai îngrijitoare. El au pierdut graiul în urma unei paralizii a limbei și picioarele-i sunt foarte îmflate. Medicii așteaptă pe mică pe ceas moartea sa.

❦

TURCIA

[29 iunie 1877]

De pe câmpul de război din Asia știrile din sirginte constantinopolitană sunt toate favorabile turcilor. Până la 3/15 iunie șansele erau pentru ruși, dar acuma se vede a se fi schimbat soarta armelor. În această zi avangarda lui Tergusakoff au atacat cu vreo 20.000 oameni și 40 tunuri aripa stângă turcească de sub Mehemed Pașa. Mehemed Pașa a fost împușcat de oamenii săi proprii și generalul Djavid Pașa luă comanda pentru a ordona retragerea la Delibaba. Pe atunci Muktar Pașa au fost stând la Zevin. Pentru a ajuta ofenziva lui Tergusakoff, care nu mai era decât 10 poște departe de Erzerum, gen. Loris-Melikof îi trimise spre ajutor divizia Heimann. Atunci Muktar Pașa ieși din apatie și duse ajutoare aripei sale stângi, încât Tergusakoff a fost respins la Seidakan. Pentru a ușura starea lui Tergusakoff, Loris-Melikof atacă pozițiile de la Zevin, trebui însă să se retragă. De atunci Muktar Pașa, întorcându-se la centrul său din Zevin, începu ofensiva și merse înainte până la Sarakamyș. Divizia Heiman s-au retras la Ardost ca să se 'mpreune cu Tergusakof, care la 16/28 iunie fusese bătut la Alasgerd. La 20 iunie/2 iulie Tergusakoff fu din nou bătut la Karakilissa. Muktar Pașa aleargă spre a scăpa Karsul de împresurare.

Din Șiștov se anunță că un corp de armată rusă compus din cavalerie și artilerie a luat Târnova cu asalt. Acest oraș era apărat de 3000 de nizami și redifi, precum și de artilerie. — Turcii au fost respinși spre Osman-bazar. Ajutoare de artilerie și infanterie ruse sosesc necontenit la Târnova.

❦

FOȘTI ELEVI AI INSTITUTULUI ACADEMIC LA PARIS

[29 iunie 1877]

După ultimele esamene depuse la înalta școală de poduri și șosele din Paris, cei întâi trei elevi esterni au primit diploma de ingineri; cei șase următori, simple certificate. Între elevii ieșiți sunt doi tineri români, unul cu diplomă, celalalt numai cu certificat. Tânărul care a capătat diploma de inginer de poduri și șosele și care a ieșit al doilea în clasificațiune este d. *Constantin Mănescu,* fost elev al Institutului academic, promoțiunea 1869 — 1870, ieșit întâi la bacalaureat și care, urmând apoi facultatea de științi din Iași, a capătat cel întâi licența în științele fizico-matematice. Un alt fost elev al Institutului academic, promoțiunea 1870 — 1871, d. Feder Leon, după ce a trecut aici bacalaureatul cu mult succes, ducându-se în Paris, a făcut cu mare laudă doctoratul în drept, s-a naturalizat francez și, mai săptămânele trecute, ținându-se un concurs de agregație la Facultatea de drept din Paris, a ieșit între cei 8 candidați din care d. ministru al instrucțiunii va alege pe viitorul profesor agregat. Aceste fapte fac onoare pe de-o parte țării noastre, iar pe de alta școlii care a scos de pe bancele ei asemine elevi.

❦

RUȘII SE RETRAG ÎN ARMENIA

[3 iulie 1877]

Astfel o depeșă oficială rusească sub data de 30 iunie, sosită din Alexandropol, spune că, după ce generalul Loris-Melikoff au aflat despre concentrarea tuturor puterilor lui Mouktar Pașa spre Kars, au amânat bombardarea, au trimis tunurile înapoi la Hurukdara și Alexandropol, au concentrat cavaleria la Klaiivali și infanteria la Saim. Colona generalului Tergusakof, mergând de la Daiar la Surp Ohannes, au luat sub apărare 3000 de familii creștine cari fugeau din valea Aleșgardului de atrocitățile bașibuzucilor și kurzilor. Aceasta însă, întârziind mișcarea colonei, au făcut cu putință ca infanteria turcească să atace arrière-garda rusească; de aceea generalul Tergusakof se hotărî întâi să aducă în siguranță bolnavii, răniții și emigranții, spre care scop el a mers spre Igdir, de unde în urmă abia s-au îndreptat spre Baiazid.

Din Constantinopole se vestește că, în urma retragerii rușilor spre Alexandropol, Mouktar Pașa au intrat în Kars, va să zică și-au reocupat pozițiile ce le avea la începutul războiului.

❦

SIMEON MARCOVICI

[6 iulie 1877]

Simeon Marcovici, fost profesor de matematică și retorică în colegiul Sf. Sava, fost director la ministeriul de instrucțiune și la cel de externe, fost secretar al comisiunei grănițuirii Dunării, fost secretar al comisiunei Regulamentului Organic, fost director și efor al școalelor naționale, fost membru al consiliului superior de instrucțiune publică și fost deputat și-a dat obștescul sfârșit vineri la 1 iulie, șese ore sara, în etate de 76 ani.

Ceremonia funebră au avut loc duminică 3 iulie la 12 ore din zi, la locuința decedatului, de unde cortegiul a pornit la cimitirul Șerban Vodă din București.

Marcovici face parte din generația aceea care au prefăcut limba română în limbă literară. Scrieri originale nu are, dar limba traducerilor sale este aproape clasică și poate servi de model oricărui scriitor român.

❦

MESERIILE

[6 iulie 1877]

Se știe că meseriile în Moldova au trecut din mânile românilor în ale străinilor și aceasta din multe cauze, dintre care vom arăta și noi vro câteva. Una este modificarea răpede a portului și lepădarea în pripă a tuturor costumelor vechi, încât clasa veche de croitori n-au putut să urmeze această răpede schimbare. Drept dovadă aducem tablele vechi ale croitorilor jidovi, pe care stă scris: croitor de straie „nemțești“, un semn că moldovenii lucrau numai straie moldovenești, pe când clasele superioare se lepădaseră deja de portul bătrânesc, iar, pentru a le îmbrăca, trebuiau croitori străini, familiarizați cu croială nouă. O a doua cauză e concurența fabricatului gata,

adus din străinătate. Iașul însuși geme de straie și încălțăminte gata, aduse din Viena; fabricate rele, însă ieftene, cari se vând ușor într-o societate ca a noastră, lipsită de simțul economiei. O a treia cauză e lipsa de precauțiune care-a domnit la întroducerea tuturor reformelor sociale. La dezrobirea sclavilor, o măsură în sine negativă, nimeni n-a mai gândit la soarta acestor oameni cari, puși în libertate, au rămas cu totul în grija sorții, fără ca societatea să creadă că mai are nevoie de a gândi câtuși de puțin la ei. Cu ocazia dezrobirii au pierit o mulțime de industrii indigene, căci cei ce le profesau n-au mai fost privegheați, nimeni n-au căutat a-i statornici și a-i deprinde cu o libertate bine înțeleasă. Meseriașii aceștia au devenit proletari și s-au stins cu totul. A patra cauză a fost desființarea breslelor corporative și a privilegiilor lor. În fine cauza principală a căderii meseriașilor români au fost introducerea pripită a egalității sociale în România, care nu trebuie confundată cu egalitatea înaintea legii. Egalitatea n-au însemnat la noi prefacerea claselor de sus în clase muncitoare — cu o muncă superioară se 'nțelege — ci „boierirea“ claselor de jos, infectarea acestora cu rușinea de muncă și bolirea de deprinderea claselor vechi de-a câștiga mult prin muncă puțină. Progeniturei meseriașilor români, care învățase două buchi, i-au fost rușine de-a se mai ocupa cu meseriile părinților, ci s-a prefăcut toată în amploiați și în persoane ce fac politică înaltă, pun toate țările Europei la cale și aspiră de-a deveni miniștri, o glorie ușor de ajuns la noi, unde mai nu e om îndestul de mărginit pentru a nu *putea* deveni deputat sau ministru sau orișice.

Dar alături cu boierirea tuturor se întinde din ce în ce mai mult sărăcirea tuturor, care devine cu atât mai simțitoare cu cât esportul productelor agricole scade prin concurența producției americane și rusești.

În anul 1835 nu era încă pe ulița mare un singur negustor evreu, astăzi mai că nu găsești negustor creștin pe această uliță, și tot așa și pe celelalte. Afară de aceea evreii formează ei în de ei un fel de societate tacită de consum, ei își vând în de ei toate lucrurile mai ieften (poate în urma unei înțelegeri, stabilite prin zecile de școli evreești), încât un român, ce are întocmai aceleași trebuințe ca și un evreu, cheltuiește totuși cel puțin c-o a treia parte mai mult decât un evreu. Asigurați odată contra concurenței creștinilor, evreii au două liste de prețuri, una pentru evrei, alta pentru creștini. Poporul boieros al quiriților plătește 33 la sută pentru onoarea de-a putea deveni deputat și pentru caprițul de-a nu fi devenit meseriaș sau negustor.

Am espus răpede această stare de lucruri și adăogim numai că în vremea din urmă s-au ivit o reacțiune, deocamdată încă nu destul de puternică, dar de care trebuie să ținem samă. Un început de îndreptare este școala de meserii din Iași, care ne va da poate cu vremea meseriași români. Drept semn că silințele școalei sunt apreciate cităm binevoitoarea încercare ce-au făcut-o d-nul Scarlat Pastia de a trimite pe doi dintre absolvenții acelei școale la Paris, pentru a se perfecționa unul în croitorie, altul în ciubotărie. Acești doi se vor întoarce în curând în patrie, vor deschide atelierile lor și vor fi totdeodată și maiștri la școală.

Acuma d. Pastia au înștiințat „reuniunea femeilor române“ că e dispus a trimite și pe-o absolventă a școalei profesionale de fete, pentru a se perfecționa în croitorie. Eleva va primi o bursă de 2000 l.n. pe an și 300 l.n. pentru cheltuielele de călătorie. Fapta se laudă de sine și merită de a fi imitată.

❦

[13 iulie 1877]

Însămnătatea crizei din Constantinopole nu se poate judeca deodată, nici se poate ști cari vor fi urmările ei. Ziarele ungurești vorbesc chiar despre schimbarea sultanului și înlocuirea lui cu reînsănătoșatul Murad V. Destul că Savfet Pașa, ministrul de externe, e înlocuit prin Aarifi Pașa, Abdul-Kerim, serdarul-ekrern al imperiului, e destituit, asemenea energicul Redif Pașa, ministrul de război, care desigur din parte-și nu e deloc de vină la reua conducere a armatei, pe care sub împrejurări foarte grele a știut cel puțin s-o hrănească de rău de bine și s-o mute în loc din loc după cererea generalilor.

Până acum nu știm cine va veni în locul lui Abdul-Kerim. Turcia are în acest moment șase mareșali pe câmpul de război, dintre cari unul va avea desigur nenorocirea de-a fi numit comandant suprem. Acești șase sunt: *Ahmed-Eiub,* comandant al trupelor de la Dunăre; *Osman (Nuri),* comandantul corpului de la Vidin; prințul egiptean *Hassan,* care a părăsit acuma linia valului lui Traian din Dobrogea și s-a retras la Silistria; *Ali-Saib,* ce stătea c-un corp la Podgorița la sudul Muntenegrului; *Mehmed-Eșrev,* guvernorul vilaietului Dunării (pașa din Rusciuc) și în fine *Suleiman Pașa,* cel care-a făcut renumita primblare prin mijlocul Muntenegrului. Între acești șase numai cel din urmă, Suleiman, au fost bătut cu oarecare

onoare. El au forsat trecătoarea Duga și defileul de la Ostrog, au proviantat cetatea Niksici și au scăpat în îndrăzneața sa trecere prin Muntenegru cu pagube relativ mici.

Cu toate acestea „Agence Havas“ crede a putea afirma că urmașul lui Abdul-Kerim va fi *Mehmed-Ali*. Acest Mehmed-Ali, prusian de naștere, au intrat în serviciul turcesc la anul 1845, iar de la 1869 a înaintat la rangul de general de divizie, ceea ce a și rămas pân-acum.

El au comandat corpul de la Novi-Bazar în contra armiei sârbești de la sud-vest, numită de pe Ibar, de sub gen. Zach, mai târziu de sub colonelul Ciolac Antici. Cu toate că dispunea de puteri cu mult mai mari decât ale sârbilor, succesele sale au fost aproape nule; iar mai deunăzi Mehmed-Ali au comandat în estul Muntenegrului 15 batalioane, cu cari au înaintat spre mănăstirea Moracea, unde au fost bătut de 5000 de muntenegreni. În sfârșit, Mehmed-Ali numai glorie n-au cules pân-acuma, iar bătăi destule.

În genere însă e o mare întrebare dacă schimbarea comandantului va folosi câtuși de puțin turcilor și dacă n-ar fi mai bine să încheie repede pace, înainte de a intra englejii și austriacii în Turcia. Abdul-Kerim s-au înșelat regulat asupra intențiilor inamicului, încât el aștepta trecerea rușilor cel mult la Oltenița, nicidecum între Giurgiu și Turnu-Măgurele. Afară de aceea armata turcească din vilaietul Dunării mai că n-a fi mai mare de 130.000, dintre cari 50.000 vor trebui să apere Rusciucul, Silistria și Varna; iar restul de 80.000 e rupt în două, dintre cari 35.000 se află în Bulgaria de vest, pe lângă Vidin, unde nu mai știu de cine vor fi atacați mai întâi, de ruși sau de români.

La ordinul general de concentrare în Adrianopole toți au început a se pune în mișcare. Corpul de la Vidin, din fața armatei noastre române, au lăsat în cetate o garnizoană de 5000 de oameni și au luat drumul Sofiei, ca prin acest înconjur (căci drumul drept e ocupat de ruși), să ajungă la Adrianopole, lucru pentru care-i trebuiesc 16 zile. Suleiman Pașa dinspre Muntenegru s-a îmbarcat la *Antivari* la 3/15 l.c. Lui îi trebuie tot atâta vreme ca s-ajungă la destinație; în fine, Mehmed-Ali a pornit prin Colașin și Niș și îi trebuiesc asemenea mai multe săptămâni ca s-ajungă; c-un cuvânt se poate ca nici unul din cei chemați să n-ajungă la vreme. Până atunci rușii au trecut Dunărea, Iantra, Lomul, Balcanii, au împresurat Rusciucul, organizează în spatele turcilor bande bulgărești și au cuprins armata turcească din Bulgaria ca-ntr-un clește.

❦

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI

[17 iulie 1877]

În ziua de 8/20 l.c. au avut loc cea dentâi victorie a turcilor în războiul de față. Lângă râul Vid, cam șase mile depărtare de la Nicopole, este un orășăl turcesc de 17.000 locuitori, mai cu samă mohametani, numit Plevna sau Pleven, cu 18 moschee, 2 biserici, 1600 case mohametane și 1500 case creștinești. Orășelul are pentru armia rusească oarecare însămnătate, de vreme ce acolo se adună mai multe drumuri de țară, din care unul merge la Lovaț și la Solia și comunică cu patru trecători ale Balcanilor. Deci la 8/20 c. un detașament din corpul Krudener, și anume o brigadă din divizia a V-ea, compusă din regimentele de infanterie no. 17 (Archangel) și no. 18 (Wologda) au atacat Plevna dinspre nord, iar reg. de infanterie no. 19 Kostroma cu 8 tunuri au atacat orășelul dinspre est. Rușii erau comandați de locotenentul-colonel *Schilder-Schuddner.* Atacul rusesc a fost respins și rușii s-au retras spre Biela cu pierderi relativ însemnate. După telegrama oficială din Sant-Petersburg au murit 2 coloneli și 14 ofițeri, au fost răniți 36 de ofițeri, iar soldați din rânduri s-au pierdut 1878. La 9/21 iulie rușii au căpătat ajutoare. De atunci și pân-acum au avut loc mai multe harțe neînsemnate. Dar aceste ajutoare au venit din Nicopole, care au fost rămâind deșert de trupe. În urma acestora se zicea că ar fi trecut divizia noastră a 4-a sub generalul Manu pentru a ocupa Nicopolul după cererea ce i s-ar fi făcut cartierului nostru general și cu permisiunea M-Sale Domnului.

Astfel „Corespondența politică“ primește din București următoarea știre telegrafică:

Corpul rusese ce ocupase Nicopolul au mers în ajutorul trupelor rusești, care suferise la Plevna o învingere. În urmarea acestora comanda rusească superioară au cerut ca corpul al 4-le al armatei române de sub gen. Manu să ocupe Nicopolul, conform misiunei de-a apăra linia Dunării. La 13/25 noaptea corpul român a trecut Dunărea și au intrat în Nicopol.

Cu toate aceste ocuparea Nicopolului de trupele române se afirmă că s-ar fi oprit.

„Românul“ mai adaogă că nici nu știe dacă va mai trece armata noastră Dunărea. Totodată d. Cogălniceanu, ministrul de esterne, s-a oprit din

drumul său către Viena, „amânând plecarea — zice „Românul“ — cu una sau două zile“.

I.S.I. Marele Duce, comandantul suprem, anunță din Târnova sub 7/19 iulie cumcă trecătoarea de la Șipca e definitiv în mâni rusești. La 5 st.n. generalul Gurko au luat atât Șipca cât și Kazanlik. Trecătoarea e ocupată de regimentul Orel cu două tunuri.

„Pressa“ află că în Creta a izbucnit revoluțiune.

Soleiman Pașa și Reuf Pașa dispun de o armată de 50.000 oameni.

Aceste forțe considerabile din toate armele sunt adunate la Iamboli pentru a ataca pe ruși.

Se crede că generalul Krudner concentra întreg corpul său pe aripa stângă a turcilor pentru a forța calea Plevnei.

Turcii părăsesc pozițiunele de la răsăritul Serbiei, nelăsând în Vidin decât o garnizonă de 10.000 oameni.

❦

MUNTENEGRU

[17 iulie 1877]

La 10/22 l.c. muntenegrenii au luat înălțimile de la Trebes, cari dominează cetatea Niksici, apoi au luat fortul Gorianskopolie, prinzând 53 de nizami și puind mâna pe muniție și cai. La 11/23 sara ei au mai luat al doilea fort de lângă Niksici, numit Rabovaț, prinzând 30 nizami și 2 issbași și căzându-le în mână multă muniție și proviant. În fine înainte de două zile să fi luat încă 2 forturi, Klacin și Mostin, asemenea lângă Niksici. Se vede că în curând vor lua cetatea chiar. Altfel aceste forturi nu sunt întărituri moderne, cari ar putea să reziste tunului. Ele au fost luate cu asalt deci cu pușca și hangerul.

❦

TÂRNOVA

[24 iulie 1877]

Moltke, ai cărui ochi s-au bucurat de farmecul Bizanțului și al Asiei Mici, susține totuși că n-au văzut niciodată un oraș mai romantic decât Târnova. Kanitz plutea încă ani întregi în amintirile acelui ceas neuitat de priveliște plăcută pe care l-au fost avut la vederea acestui oraș al țarilor, cuprins de lumina de soare, cu zidurile lui, cu turnuri, moschee, minarete, biserici, cupole, poduri, insule, grădini și cordele de stânci și de ape: „Numai o Târnovă este, și nimic mai mândru nu-mi văzură ochii, încât abia îndrăznești să iei caietul de schițe, pentru a însemna pe hârtie măcar aproximativ minunata icoană“. Formația stâncelor și dâmburilor orașului, petrecut în curbe fantastice de râul Iantra, e atât de labirintică și aventuroasă încât nu există punct din care ar fi cu putință de a cuprinde unitatea părților orașului, încuibate la răzămătorile deosebitelor terase de var. Amestecul de case se ridică în mod amfiteatral pe povârnișul a trei dealuri înalte. Cele două înălțimi din apus par a fi despărțite de-a treia, dar par numai, căci în realitate sunt împreunate prin o ciudată formație a terenului, printr-un pod natural de stâncă, de 60 metri lungime. Cu păreții lui perpendiculari, acest pod formează singura intrare, ușor de apărat (căci are o lungime numai de câțiva metri), la dealul Cearaveț, pe care stătea odată reședința, dispărută fără urmă, a țsrilor bulgărești ce domneau de la Tisa pân-în regiunile Pontului. Aicea erau domnitorii din dinastiile Șișman și Asan de pe la anul 1000 și până la anul 1393, în care Celebi, fiul marelui Baiazet, au plantat flamura cu semilună pe culmea rezidenții. Patriarhul Antimie, numărat între sfinții naționali, care ținea locul în absența țariului, s-au rugat zadarnic pentru cruțarea orașului. Între zidirile maiestuoase risipite atunci sunt: biserica celor 40 de sfinți a imp. Asean, biserica în care se încoronau împărații Sf. Dimitrie al Asanizilor, palatul împărătesc al lui Ioan Alexandru și patriarhia, mama bisericei împărăției bulgară. De 500 de ani, de când stăpânesc turcii, Târnova remăsese totuși centrul intelectual și comercial al Bulgariei. Drept că industria au căzut de un veac, dar cu atât mai viu e comerțul. Bazarul și magaziile negustorilor bulgari sunt bine asortate cu mărfuri. Până la întemeierea vilaieturilor (1862) Târnova era scaunul guvernamentului Bulgariei dunărene, până ce Mithad Pașa au strămutat scaunul la Rusciuc.

❦

[27 iulie 1877]

La 20 iulie (1 august) la amiază a sosit la Viena d. Mihail Cogălniceanu, a cărui petrecere acolo fusese fixată cam până sâmbătă. A doua zi înainte de amiazăzi d-sa au avut în palatul ambasadei engleze o conferință de mai mult de o oră cu ambasadorul Marei Britanii lordul Buchanan. O zi în urmă d-sa a vizitat pe contele Andrassy, care peste puțin i-au și întors vizita.

Se 'nțelege — zice Presse din Viena — că cu ocazia acestor vizite reciproce vor fi vorbit despre împrejurările politice ale României. Domnul Cogălniceanu va fi simțit trebuința de-a lămuri participarea României la război și se poate că apoi contele Andrassy au avut ocazie de a-i repeta vorbele ce le-au zis mai dăunăzi reprezentantului României, cari precum să știe sunt: „că dispozițiile militare ale României îi sunt altfel indiferente, dar nu vede scopul lor, de vreme ce *știe* că dincolo de Dunăre România nu are nici un teren pentru cuceriri.

❦

[29 iulie 1877]

D. maior Vladimir Andreievici, cunoscut și sub numele de Osman Bey, carele după cum spun unii ar fi ficiorul lui Kibrizli Pașa din căsătoria acestuia c-o franceză, este cunoscut prin o broșură în care caracterizează tendințele evreilor, apoi prin prelegeri publice, ținute și aici în Iași, asupra războiului dintre sârbi și turci. D-sa, despre care putem presupune că cunoaște împrejurările Turciei, scrie în „Românul“ următoarea notiță asupra lui Mehmed-Ali, generalisimul turcesc.

❦

CIUDATĂ BUNĂVOINȚĂ

[29 iulie 1877]

Comitetul central al doamnelor din Iași publică următoarele:

Domnul Otto Max, antreprenorul grădinei Chateau-aux-fleurs, luând de la d-na membră Nathalia Soutzo 100 bilete de loterie, arangiată în folosul ostașilor români răniți, după un interval de opt zile a vândut numai un singur bilet, iar restul l-a înapoiat d-nei membre Nathalia Soutzo. Se mai adauge că tot numitul domn antreprenor, dând o reprezentațiune în grădina sa, au trimis oamenii săi de au lipit afișul privitor la reprezentațiune peste

afișurile comitetului care anunțau tombola destinată pentru ostașii români răniți. Această singulară bunăvoință din partea d-lui Otto Max atât în privința biletelor cât și în privința afișurilor se aduce la cunoștința publicului și totodată se anunță că tombola în cestiune va avea loc duminica viitoare 31 iulie la 7 oare sara în grădina publică.

Nu știm cum Comitetul a putut solicita bunăvoința unui evreu galițian.

❦

„POMĂRITUL ÎNTOCMIT CU DEOSEBITĂ PRIVIRE LA GRĂDINA ȘCOLARĂ“

DE D. COMȘA Sibiiu, 1877, 1 vol. 8°, 200 pag.

[1 august 1877]

Cam de mult ne deprinsesem a primi din Transilvania cărți scrise într-o limbă foarte ciudată. În urma înrâuririi germane și a celei maghiare scriitorii români din principatul Ardealului își formaseră șabloane sintactice pe care le împleteau cu cuvinte latinești spre marea daună a limbei naționale. Limba germană e foarte bogată în vorbe, în urma înlesnirii cu care dintr-o radicală se pot forma o mulțime de cuvinte derivate, fie prin adăogirea unei sufixe, fie pre altă cale. Acuma d-nii scriitori căutau a altoi limbei noastre fizionomia alteia cu totului străine de ea și prin acest soi de cultivare a limbei au ieșit la lumină fenomene cari au dat ocazie penelor satirice să facă haz de jurnalistica de peste Carpați, care altfel în privirea onestității politice merită mai mult respect decât gazetele noastre.

Înainte de toate scriitorii românești din Ardeal ignorau, unii cu, alții fără intenție, următorul lucru. Limba noastră nu e nouă, ci din contra veche și *staționară.* Ea e pe deplin formată în toate părțile ei, ea nu mai dă muguri și ramuri nouă și a o silnici să producă ceea ce nu mai e în stare însamnă a abuza de dânsa și a o strica. Pe de altă parte, veche fiind, ea e și bogată pentru cel ce o cunoaște, nu în cuvinte, dar în locuțiuni. Căci la urma urmelor e indiferent cari sunt apucăturile de care se slujește o limbă, numai să poată deosebi din fir în păr gândire de gândire. Un singur cuvânt alăturat cu altul are alt înțeles.

Să luăm bunăoară cuvântul *samă* (ratiocinium) și să vedem la câte locuțiuni au dat naștere: a băga de samă (bemerken), a lua sama

(aufmerken), a fi de-o samă (gleicher Art sein), a ști sama unui lucru (wissen, wie etwas anzufassen ist), o samă de oameni (einige unter diesen), a-și face samă (Hand an sich selbst anlegen), a-și da samă (sich Rechenschaft geben), a lua și a da pe samă (übernehmen, übergeben), a ține samă de ceva (etwas mit în Betracht ziehen), a-l ținea în samă pe cineva (auf jemanden achten) ș.a.m.d.

Aceste exemple le-am putea înmulți fără capăt; destul numai că de fiece cuvânt vechi se ține un șir întreg de zicale care înlocuiesc cu prisosință, ba întrec adesa mulțimea cuvintelor și frazelor nouă, primite în limbă fără de nici o rânduială.

Apoi autorii din Ardeal au mai ținut samă de așa-numita *puritate* a limbei și pentru acest scop au crezut de bine a prăda lexiconul latinesc și acelea ale limbelor romanice și a alunga toate cuvintele slavone, chiar cele mai nevinovate, chiar acelea care la noi își pierduseră de mult înțelesul lor primitiv. *Max Müller* spune că limba engleză, cu tot materialul de cuvinte romanice, nu are o picătură de sânge romanic înlăuntrul organismului ei. *Mutatis mutandis* e tocmai așa și cu limba noastră. Ea și-a asimilat așa de bine materialul slavon cum și l-au asimilat limba ungurească și, dacă cineva pe baza cuvintelor numai ar voi să deducă ceva în privința originii noastre, aceasta va fi mai mult o dovadă de neștiință din partea sa decât un argument în privirea noastră. Dar preste tot românii au dat prea mult pe părerea străinilor, pe când această părere ar fi trebuit să ne fie cumplit de indiferentă și atunci poate mergeam mai bine. Căci fiecare popor are o mare doză de dispreț pentru celelalte și multă laudă pentru sine însuș. Grecii și romanii numeau barbari pe toată lumea. Turcii numesc toată creștinătatea „ghiaur“ și fiece popor îndeosebi are o mulțime de gingășii pentru vecinul său în această lume care, după *Leibniz,* e cea mai bună dintre lumile ce sunt cu putință. A trăi și a vorbi însă după placul altora e nedemn atât de-un om îndeosebi, cât și de un popor.

Fiecine vorbește și scrie limba sa pentru sine, nu pentru străini. Când limba, în urma dezvălirii ei firești, va cuprinde în comoara ei scrieri însemnate prin știință sau prin frumusețe, atunci străinul ce va avea de nevoie de dânsa va învăța-o nepoftit de nimene.

A crede însă că un popor de peste zece milioane de suflete au fost compus numai din nătângi și că n-au avut nici destul auz, nici destulă minte pentru a-și plăsmui o limbă cumsecade, a primi apoi ciudatul axiom că numai d-nii filologi sunt oameni cuminți, carii ne pot pune la cale după

teorii pe care le sug între patru păreți din degetul cel mic, o asemenea credință este o insultă pentru nația românească, care au vorbit și scris bine și într-un fel înainte chiar de a fi sămânță de filologi pe plaiurile Daciei lui Traian. Ramură mutată în pământ departe de trupina părintească, limba românească s-au nutrit în mediul ei nou prefăcând nutrimentul în organe specifice ale sale, și rămâind limbă romanică, precum un englez rămâne englez chiar dacă s-ar nutri din copilărie numai cu grâu cumpărat din valea Dunării.

Am zis mai sus că limba românească e *staționară*. Eroarea că ea s-ar fi schimbat foarte o datorim cărților noastre bisericești, care se tălmăceau *ad litteram* din slavonește sau din grecește, precum tălmăcesc încă și astăzi copiii de evreu Biblia în școalele belferești cuvânt după cuvânt. Dovadă însă că limba noastră e aproape neschimbată de două sute de ani și mai bine ne-o dau puținele scrieri originale de pe acea vreme. Iată de pildă o filă dintr-un cronograf manuscris de la anul 1638, scris la episcopia Buzăului:

> Iară la județ foarte era tare și drept (Traian) că nici mitelor nu se potrivea, nici *voie* nimănui nu *veghea*, ci foarte făcea giudeț cu dreptul măcar au boiar au sărac, de-ar fi fost singur frate-său. Iar într-o zi, șezând împăratul la masă cu toți boierii sei, au smult o sabie din teacă și chemă pre armașul său și-i zise: „Iată că-ți dau această sabie pre mână naintea lui Dumnezeu, să începi întâi de la mine de vei vedea că fac vreo strâmbătate: să nu-mi *veghi voie*, căci sânt împărat, ci să-mi tai capul întâi mie. Iar dintru toată curtea mea și dintr-alți oameni care vei vedea că face strâmbătate altuia nu-l mai aduce înaintea mea, ci să-i faci samă de sabia mea.“ — Boiarii toți numa ice și-au căutat între ochi, și nime nu se mai plângea de nimic, de silă sau de strâmbătate în zilele lui Traian împărat.

Singura locuțiune învechită este „a-i veghea voie cuiva“, înlocuită *astăzi* prin „a-i intra cuiva în voie“; încolo aceste șiruri sunt astăzi înțelese la Oradea Mare sau în Sighetul Maramureșului, deși sunt scrise înainte de 250 de ani la …Buzău.

Întreg cronograful acesta, scris măruntel pe mai bine de 800 de fețe și bogat în locuțiuni proprie numai limbei românești ar fi astăzi priceput ca și pe timpul în care s-au scris.

Am avut nevoie să facem această precuvântare cam lungă pentru a însemna o schimbare în bine care se petrece astăzi în Ardeal. De un an și mai bine au început să iasă la lumină pe lângă foaia politică „Telegraful român“ o foaie literară. Această din urmă, numită „Foișoara Telegrafului român“, se îndeletnicește mai cu samă cu răspândirea științelor practice

trebuitoare plugarului și grădinarului; ea e menită a pune în mâna învățătorului sătesc și-a preotului o lectură scrisă românește de-a dreptul, lesne de înțeles și folositoare. Totodată găsim în foaie dări de samă asupra cărților străine care ating întrucâtva și pe români, dizbateri asupra limbei ș.a., destul numai că partea de căpetenie o formează studii de-o netăgăduită utilitate. Ortografia e fonetică, cu concesiile etimologice pe care le-am făcut și noi. Câțiva tineri, sătui se vede de păsereasca filologilor și a gazetarilor de dincoace și de dincolo de munți, au prins a se pune pe muncă temeinică și, înzestrați cu știință bună, o tipăresc pe aceasta în banii mărunți ai cunoștinții utilitare, și mare ne-ar fi părerea de bine dac-am auzi că banul umblă în casa preotului ș-a învățătorului tot așa de bine ca și-ntr-a țăranului. O serie de aceste studii *(Pomăritul*, întocmit cu deosebită privire la grădina școlară de D. Comșa, Sibiiu, 1877) au ieșit într-un tom de 200 fețe octav. Ilustrațiile sunt bune, tiparul lămurit și citeț, lucrarea sistematică și totuși lesne de-nțeles, încât cu cuvânt îi dorim cărții răspândire cât de mare, de vreme ce-i unica lucrare de felul acesta care e în curentul științei. Pentru a nu lăsa un gol, pomenim numai că autorul au avut ni se pare un singur premergător în *Învățătura pentru prăsirea pomilor,* scrisă de Francisc Haintl, Buda, 1812.

❦

ROMÄNISCHE SKIZZEN

[1 august 1877]

Romänische Skizzen se intitulează un mic volum de narațiuni, copii de pe natură, povești populare și novele, traduse din limba română de d-na *Mite Kremnitz.* Precedată este cartea de-o introducere asupra culturii române din veacul al XV-lea până astăzi și de critica d-nului Maiorescu contra direcției actuale a culturii noastre. Încolo cuprinde următoarele lucrări: *La crucea din sat,* narațiune de I. Slavici, *Popa Gavril,* copie de pe natură de I. Negruzzi, *Cucoana Nastasiica* de acelaș, *Popa Tanda* de Slavici, *Mihnea cel Rău* de Alexandru I. Odobescu, *Doi feți-logofeți,* poveste populară, *Șanta,* novelă de Nicu Gane. Asupra alegerii se-nțelege că nu ne vom pronunța noi, căci afară de Mihnea cel Rău toate celelalte lucrări au apărut în coloanele acestei reviste. Traducerea însă este foarte bună, căci reproduce pe cât este cu putință orice locuțiune românească prin una

ecuivalentă germană. Caracteristic este că în România n-au luat pân-acum nimeni act de apariţiunea acestui volum, afară de ziarul german din Bucureşti „Epoche“, care au şi reprodus în foiletonul său novela „Popa Tanda“.

❦

[1 august 1877]

O recenziune a logicei d-lui Titu Maiorescu au apărut în „Columna lui Traian“, n-rii 6 — 7, şi e scrisă de d. dr. Zotu. Nu ne miră de loc că această recenziune dezaprobă manualul, deşi el, în treacăt vorbind, este cea mai bună scriere în această materie care-au apărut vrodată în limba românească. Ceea ce voim să arătăm aicea este că recenzentul binevoieşte a face două insinuaţiuni care nu ating pe atâta ştiinţa, pe cât caracterul autorului logicii; înainte de toate recenzentul voieşte a arăta cumcă autorul ar fi plagiat pe John Stuart Mill, ceea ce este neadevărat, căci John Stuart Mill este citat la capătul cărţii între autorii *întrebuinţaţi la lucrarea manualului de logică.* A doua insinuaţie este că în apendice s-ar cita numai titlurile a câtorva cărţi generalmente cunoscute, „simple titluri“. Aceasta este asemenea neadevărat. La fiecare carte d. Maiorescu face un scurt rezumat critic asupra ei, iar la altele citează pagina, cartea, capitolul care ar putea servi la dezvoltarea mai pe larg a paragrafelor din manualul său. Aceste apucături neleale din partea recenzentului ne dispensează cu totul de a dizbate cu d-sa cestiunea dacă *reprezentaţiune comună* şi *noţiune* sunt sau nu un acelaş lucru.

❦

TURCIA

[3 august 1877]

O telegramă din sorginte turcească a ziarului Neues W. Tagblatt spune că extrema aripei drepte a lui Osman Paşa a repurtat la 7 august un deplin succes, la calea jumătate dintre Plevna şi Lovcea, asupra unei coloane ruse care aparţinea corpului de armată al generalului Şahovskoi. Ceea ce ridică valoarea acestui succes ar fi împrejurarea că prin aceasta s-a înlăturat o manevră a ruşilor care putea fi periculoasă pentru turci. În dimineaţa acelei

zile s-a comunicat lui Osman Pașa că pe calea Lovcea-Plevna se observă niște mișcări suspicioase ale unor mase, contra flancului aripei drepte turce. Osman Pașa nu părea surprins de aceasta, căci prin recunoașteri din zilele precedente avea cunoștință că niște detașamente ruse, nu prea tari, sunt în mișcare spre șosea și astfel el înainte de comunicare luase dispozițiuni și dăduse ordinile necesare. Aceste ordine erau ca aripa dreaptă, apărată îndeajuns prin șanțurile ei solide, să se țină în defensivă. Ordinul s-a executat. Rușii din Paradin, înaintând, păreau la început a nu fi mai mult de o brigadă. Acțiunea ar putea fi considerată ca o simplă recunoaștere dacă n-aveau la spate rezerve tari, cari s-au apropiat cu intențiune de a ocupa înălțimile de la sud, cari dominau pozițiunile turce de la Plevna și despre cari credeau că nu sunt ținute decât de detașamente slabe din armata lui Osman Pașa. Însă acele înălțimi erau asigurate contra a orice încercare; Adil și Rifaat Pașa s-au întărit acolo prin șanțuri. Incertitudinea a dispărut când turcii, urmând tactica lor de la Plevna, prin care au dizlocat armata rusă, au luat deodată ofensiva. Osman Pașa venise în persoană și, cu o înaintare repede din valea Cirnetei, a început să vâneze pe rușii în dezordine. Pierderea rușilor se calculează la 1000 oameni. Pierderea turcilor e mai mică, fiind ei în defensivă. De la prinși s-a aflat că marele duce Nicolaie conduce în persoană operațiunile contra lui Osman Pașa.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[5 august 1877]

Din Transilvania aflăm că, espirând cu finea lui septemvrie a.c. periodul de trei ani al congresului român bisericesc, care fusese prorogat la anul 1874, părintele arhiepiscop și mitropolit *Miron Romanul,* conform stat. org., a dispus a se face *alegerile de deputați* în toate eparhiile, pe noul period de trei ani al congresului ce se începe cu *1 octomvrie* a.c., iar, în cât privește însăși convocarea acelui congres, mitropolitul și-a rezervat a o face prin altă dispozițiune specială.

De când cu războiul oriental se petrec multe lucruri turcești și în Transilvania. Astfel de esemplu în Dobra, ținutul Hunedoarei, există o școală primară centrală a ocolului Dobra la a cării susținere contribuiesc comunele românești ortodoxe.

Acuma comisiunea administrativă, un soi de comitet permanent al consiliului județan, ia hotărârea de a desființa acea școală de model. Parohul Dobrei, d. Romul de Crainic, povestește în „Telegraful român“ astfel lucrurile:

Comisiunea administrativă, din îndemnul iubirei cătră popor, ca să-l ușureze de prea multe sarcini, vine a decreta desființarea școalei din motiv că comunele care concurg la susținerea ei *să întrebuințeze acele capitale spre susținerea școalelor lor,* întemeindu-se pe lege, carea nu îndatorează pe o comună a participa la susținerea altei școli până când are a susținea pe a sa proprie.

În adevăr, părintească îngrijire! Dar d-lor au uitat că făcură socoteală, fără birtaș, fiindcă înființarea școalei s-a făcut cu consesiunea și aprobarea guvernului și prin urmare statutele ei sunt: nealterabile și, până când le va sta deschisă măcar o singură cale, românii se vor lupta pentru esistența ei, încât numai cu putere se va putea realiza intențiunea răutăcioasă a comisiunei administrative.

Otărârea comisiunei administrative a fost luată după un raport al unui vestit inspector școlar anume Réthi Lajos. Comisiunea au trecut cu fuga peste acel raport, decretând desființarea școalei.

Sunt numai două posibilități:

Sau că marele inspector școlar nu cunoaște îndestul condițiunile de esistență a școalei și astfel a făcut un raport necorect, ceea ce nicidecum nu i-ar fi spre laudă, iar comisiunea a adoptat cu ușurință vederile inspectorului, sau că inspectorul le cunoaște toate bine, dară cu putere discreționară voiește a șterge din calea planurilor sale această școală, ceea ce nu s-ar putea califica altcum decât de asasinare.

La multe împinge însă necuratul pe îngâmfații cari urmăresc cu cinism problema de estirpațiune a tot ce e românesc.

E în adevăr ridicul cum de se leagă comisiunea tocmai de școalele din protopresbiteratul Dobrei, declarându-le de necorespunzătoare, pe când în comitetul Hunedoarei, tocmai arondismentul Dobrei este în cele școlare cel dintâi, ba poate în întreaga arhidieceză puține ținuturi se vor putea lăuda cu școli bine organizate ca acest arondisment. Toate celelalte din apropiere sunt cu mult îndărăt. Ungurilor le place însă a vedea pe român în neștiință și necultură, căci unde e de lipsă să facă ceva nu fac nimic, ba se bucură de starea cea în adevăr regretabilă, și de altă parte desființează o școală despre

care cu mândrie se poate zice că astăzi poate concură în ale învățământului cu oricare școală normală maghiară.

Noi din parte-ne pomenim numai că maghiarii, cari după cum se știe sunt strașnici etnologi, pretind nu știm de unde și până unde că populația acestui ținut ar fi maghiară de origine.

❦

[5 august 1877]

Telegramele au spus cumcă în vremea întrevorbirii de la Ischl amândoi împărații, cel al Austriei și cel al Germaniei, n-ar fi avut deloc înțelegeri politice. Foi vieneze esplică astfel această frază. Împăratul Germaniei avea de gând a cere de la Austria ca să nu se opuie în caz dacă rușii ar avea nevoie să treacă prin Serbia sau să ceară cooperațiunea sârbilor. Această cerere însă împăratul Germaniei n-au făcut-o sau mai bine au amânat-o, căci atașatul militar al Germaniei la armata imperială rusească au înștiințat pe suveranul său că ofenziva rusească nu va reîncepe decât poate peste patru săptămâni, astfel încât cererea Germaniei nu mai era urgentă. Altfel se zice că Austria astăzi nu s-ar mai opune nici la cooperarea Serbiei.

❦

TURCIA

[5 august 1877]

„Daily Telegraph“ crede a putea susține în mod autentic întâi că generalul Gurko *au părăsit cu totul Balcanii*, al doilea că Osman Pașa au mutat *tabăra de la Plevna*, pentru a ocupa o altă tabără întărită în Balcani. Din București se vestește că avangarda lui Suleiman Pașa au trecut Balcanii și merge spre Gabrovo, apoi că prințul egiptean Hassan au ocupat Bazardjicul, părăsit de ruși, și în fine că la o luptă lângă *Rasgrad* (unde-i Ahmed-Eiub) turcii ar fi luat, după cum ei susțin, cinci tunuri.

❦

MALTRATARE

[10 august 1877]

Aflăm cu părere de rău că d-na directriță a institutului Gregorian (de maternitate) din cauze necunoscute ar fi fost maltratată de una din elevele acelui institut, tocmai în momentul în care d-na directriță asista pe o pacientă. Ne-am obicinuit a vedea că asemenea neorânduieli în școli nu provin totdeauna dintr-un spirit latent de nesupunere (cetitorii își vor aduce aminte de turburările din școala tecnică), ci sunt câteodată produse în mod artificial de înrâuriri străine cercului elevilor, pentru a da un caracter îndoielnic poziției învățătorului contra căruia sunt îndreptate. Deocamdată însă nu ne permitem a bănui nimic, mai ales că atât parchetul cât și onor. epitropie a spitalelor Sf. Spiridon au primit știință despre acest incident regretabil și aceste autorități sperăm că vor fi în stare, una a descoperi cauzele neorânduielii, cealaltă a opri repetarea ei.

❦

«GLOBUL»

[10 august 1877]

La 6 august curent au apărut în București cel dendâi număr al foii ilustrate *Globul,* care făgăduiește a fi o foaie de literatură populară, ilustrată. O literatură ilustrată ne este pân-acuma o idee necunoscută și ne aminteşte mai mult rolurile de papyros egiptean scrise ideografic, unde într-adevăr fiece noțiune e totodată și ilustrată. Dar să lăsăm această greșală de construcție și să ne ținem de foaia de „literatură populară“.

O asemenea foaie esista la români sub titlul de „şezătoarea“, redactată de d. Iosif Vulcan, din Pesta. Nu zicem că foaia din Pesta e bine redactată, dar d. Vulcan pare a fi avut o idee sigură de ceea ce va să zică literatura populară, căci cearcă a da ca în oglindă cugetarea și maniera de a vedea a poporului chiar. Literatura populară nici se poate numi altceva decât sau cugetarea și productele fantaziei poporului însuși, cari devin literatură în

momentul în care se reproduc prin scriere, sau produceri a clasei mai culte, cari se potrivesc însă așa de bine cu gândirea poporului încât dacă acesta *nu* le-au făcut, le-au *putut* însă face.

Literatura populară are la români foarte puțini reprezentanți, pe care-i și cităm după cât ni-i aducem aminte: Anton Pann (Valahia), Vasile Aron și Ioan Barac (Transilvania), Const. Negruzzi și Alexandri (în unele scrieri) pentru Moldova și, între cei mai noi, fără contestare Slavici, povestirea umoristică (Ungaria), și Creangă, povestea fantastică (Moldova). Dacă mai adăogăm unele scrieri mai vechi de agronomie ale d-lui Ioan Ionescu, cari sunt scrise cu totul în limba și-n maniera de-a gândi a poporului, am cam mântuit cu literatura *populară* română. Țăranul, breslașul și învățătoriul mic (preotul, învățătoriul sătesc și cel de oraș) sânt poporul în înțelesul strâns al cuvântului, și chiar numai în înțelesul lor poate fi vorba de literatură populară. Țăranii și breslașii au feliul lor propriu, adesea prea original și frumos, de-a vedea lumea, iar învățător și preot coboară cultura în jos și traduc limba cosmopolită, nesemnificativă și abstractă a științei, care e de domeniul lumii întregi, în formele vii, mlădioase și încântătoare prin originalitate a poporului.

Va să zică o scriere este populară sau prin materie și prin modul espunerii (literatura poetică în sens larg), sau cel puțin prin modul espunerii (novela, știința aplicată).

Să vedem cuprinsul primului număr de literatură *populară:*

1. Din pământ în lună (roman) de *Jules Verne.*

2. *Rezbelul* actual și Chestiunea Orientului.

3. Varietăți.

a) Despre trei tineri savanți [1], articol în care se vorbește despre susținere de teze la Sorbonne, despre *Gellert* și Chamisso, tot lucruri ce ating direct poporul românesc.

b) Despre pianul Kaps.

---

[1] Să distingem. N-avem nimic contra celor trei tineri cari vor fi învățat prea bună carte la universitățile străine. Numai darea de samă a „Globului" nu are a face nimic cu literatura *populară.*

---

4. Cronica săptămânii. Politică și *rezbel.*

5. Câteva considerațiuni asupra științelor naturale cu citate din *Humboldt* și *Bessel* și c-un motto din *Schopenhauer,* motto care ar da ocazie

acestui renumit scriitor — dacă ar trăi — să să supere, pentru nu știm a câta oară, că-și vede numele scris cu *pp*, căci prin pp se dă numelui său un aer de nespusă eleganță.

Apoi urmează altele ejusdem farinae.

Globul nu cuprinde literatură populară nici prin *materie*, nici prin *formă*.

Dacă editorul „Globului“ au avut în vedere foaia „Gartenlaube“, al căreia format îl imitează, atunci ar fi trebuit să știe că acea „foaie ilustrată pentru familii“ — care nu este o foaie de literatură populară într-adevăr — cuprinde totuși aproape numai literatură *națională*. Gartenlaube mai că n-au avut în coloanele sale vrun articol *tradus*. O foaie de literatură *populară* care cuprinde aproape numai articoli *traduși* e un fenomen pe care numai iubita noastră țară era menită de-a-l produce.

De almintrelea noroc și voie bună! Noi nu stricăm gustul nimănuia, din contra. Cu cât se vor înmulți productele de acest soi, cu-atâta nădăjduim că se va simți trebuința unei reacțiuni și a unor foi într-adevăr populare.

Altfel „Globul“ va apărea în fiecare sâmbătă sară în câte două coale de tipar.

Prețul abonamentului este de 5 lei noi pe trimestru în monedă sunătoare.

Abonamentele se pot face însă după cerere și pe câte șase luni sau un an, cu prețul de 10 sau 20 lei noi.

Se primesc și anunciuri cu prețul de 20 bani centimetrul pătrat.

Abonamentele se primesc la toate oficiele poștale din țară, iar în București la librăria Mihălescu et Luis, strada Lipscani, și la redacțiune, strada Neguțători, no. 21.

Administrator e B.V. Vermont.

❦

[12 august 1877]

Aceste sunt cuvintele „Rom. Lib.“. Acele griji s-ar fi născut în urma unor articole de fond ale „Românului“ prin care se arată că n-ar exista nici un fel de înțelegere definitivă între guvernul imperial rusesc și cel român în privirea cooperării armatei noastre.

❦

GERMANIA

[12 august 1877]

Guvernul german a făcut imputări către Poartă în privința barbarielor comise de trupele turcești; aceste imputări sunt bazate pe convenția de la Geneva. După interpretația germană, această convențiune îndatorează nu numai pe beligeranți a observa unul în privința celuilalt dispozițiunile ce ea conține, dar încă dă puterilor neutre cosemnatare dreptul de a stărui asupra observării esacte a acestor dispozițiuni.

Nota Germaniei nu va fi comunicată și celorlalte puteri.

❦

TURCIA

[12 august 1877]

Mehemet-Ali telegrafiază că la 8/20 august a avut loc o luptă cu rușii la Ogdis-kilar în apropiere de Eski Giuma. — Nici o telegramă oficială nu confirmă împreunarea lui Mehemet-Ali cu Suleiman Pașa; altfel Poarta a mai ordonat a se concentra imediat, ca rezervă, 50.000 muștehafizi din a doua clasă la Adrianopole, Sofia și în alte diferite puncte în Bulgaria, iar sultanul au mai ordonat formarea unei a doua rezerve compusă de aproape 60.000 muștehafizi din Anatolia, care va fi adunată la Constantinopole.

Pozițiunea ministrului afacerilor străine Server Pașa este zdruncinată. Știri private asigură că cerchejii ar fi ocupat satul Șipka, dar nici o noutate oficială n-a venit să confirme acest zgomot.

❦

FRANCIA

[12 august 1877]

„Presa“ estrage din ziare franceze știrea că aniversarea zilei împăratului Napoleon a fost serbată anul acesta la Paris c-un entuziasm mult mai mare decât anii trecuți. Te-deumul a fost asistat de o populațiune imensă, iar

stradele erau îndesate de public, și viorelele împodobeau jachetele întocmai ca în zilele de glorie ale lui Napoleon.

După finele missei, mulțimea și-a unit glasul în strigătul: *„Vive Napoleon IV“*, la care câțiva au încercat a răspunde cu „Vive Rochefort“.

❦

OBSERVAȚII CRITICE

[12 august 1877]

D. dr. Zotu publică în n-rii 6 și 7 (iunie-iulie) a „Columnei lui Traian“ o recenziune asupra logicei d-lui Titu Maiorescu. Din cauza invidiabilelor antipatii de care autorul logicei are onoarea a se bucura, recenziunea a fost reprodusă repede-repede de „Presa“ și „Telegraful“, încât atenția celor cari mai bine ar muri decât să judece singuri a fost deja pusă în cuvenita mișcare. Căci putem presupune că atât onor. confrații de la „Presa“, cât și cei, dacă se poate și mai onorabili, de la „Telegraful“, nu s-or fi dedat la veleitatea de-a ceti mai întâi logica de Maiorescu, înainte de-a retipări judecata d-lui dr. Zotu. Vivat sequens!

Recenziunea merită atenție din puntul de vedere al observațiilor *ad personam*. La argumentările *ad rem* vom veni mai târziu.

La noi — începe d. Zotu — mulți și-au permis a bănui că cunoștințele filozofice ale d-lui Maiorescu sunt mai contestabile decât elocuența sa. Ne lipsea un text prin care să se poată verifica **știința** *cea pusă la îndoială* a profesorului. Un asemenea text îl avem acum înaintea ochilor. *Publicarea lui este cea mai mare greșală, dintre toate ce le-a comis d. Maiorescu.* Suntem *siguri* că prin publicarea Logicei d. Maiorescu va pierde mulți din admiratorii săi, poate chiar în Iași.

Toate aceste bănuieli, aserțiunea că publicarea manualului e cea mai mare greșală a d-lui Maiorescu și *siguranța* că și-ar pierde admiratorii, toate aceste, puse la locul pe care-l ocupă (la *începutul* recenziunii), devin o strategemă[1]. Aceste aserțiuni ar fi trebuit să urmeze în mod concludent din recenziune, nu s-o premeargă. A arunca bănuiala neștiinței *înainte* de-a o fi argumentat mai întâi însamnă a gratifica anticipando pe contrariul cu epitete la întrebuințarea cărora abia argumentațiunea făcută gata ne dădea un drept.

Dacă noi, plătind cu aceeași monetă, am zice de pe acuma — la începutul observărilor critice — că ne permitem a bănui cumcă cunoștințele filozofice ale d-lui Zotu sunt pe atât de contestabile pe cât e și lealitatea sa în discuțiune, că ne trebuia un text prin care să putem verifica lealitatea și știința, puse la îndoială, a d-lui Zotu, că un asemenea text îl avem și că d-sa ar fi comis cea mai mare greșală de a-l publica, atunci ce-ar avea de zis d. recenzent? Bănuielele noastre vor urma abia din observările critice, nu le vor merge înainte.

Este deja un semn trist — urmează recenzentul — când însuși d. Maiorescu recunoaște că această carte, pe care o numește un **rezumat** al prelegerilor ținute în curs de aproape zece ani la *universitate,* este bună de întrebuințat la cea dendâi învățare a logicei.

Pentru noi acesta nu e deloc un semn trist, ci numai un semn că recenzentului nu-i place a ști ce e un rezumat. Și fiindcă ne e și indiferent ce și-a fi închipuind d-sa sub rezumat, căci nu avem de gând a-i rectifica marginile noțiunilor d-sale, vom aduce un exemplu calculat numai asupra naivității cetitorilor săi ca și argumentul d-sale. Kant are asemenea un rezumat al prelegerilor de logică, ținute în curs de douăzeci de ani la universitatea Königsberg, care este asemenea bun de întrebuințat *numai* la cea dendâi învățare a logicei.

Ș-un asemenea rezumat îl poate face orice învățat, din orice știință, îndată ce eliminează tratarea pre larg a controverselor, iar el va fi totdeauna bun pentru cea dendâi învățare a științei respective, căci orice carte elementară este un rezumat.

D-sa ar putea răspunde că există rezumate care nu sunt înțelese de începători, ci sunt pentru … învățați numai, dar d-sa știe că acest răspuns[2] ar fi o sofismă — căci recenzentul va fi știind foarte bine ce fel de rezumat trebuie să deie un om când se hotărăște a scrie pentru școalele secundare (pentru cea dendâi învățare a logicei).

Apoi d. Zotu, după ce ia din textul cărții și din șirul de argumentări strâns legate ale d-lui Maiorescu *patru citate din John Stuart Mill,* încheie:

Arătând această perfectă consunanță *ad litteram* între d. Maiorescu și Mill, noi am fi dispuși a o esplica printr-o întâlnire *în idei a două genie, dacă nu ne-ar fi cam greu a înțelege o asemenea întâlnire chiar în cuvinte, chiar în puncte și virgule.*

Dar noi nu suntem de loc dispuși a o esplica aceasta printr-o simplă întâlnire de idei a două genii și 'nțelegem foarte bine întâlnirea în cuvinte.

Aceasta, pentru că logica lui John Stuart Mill e *citată* în mod cinstit în apendice *între manualele întrebuințate și pentru manualul nostru,* încât bunătatea recenzentului de-a se arăta dispus să esplice consunanța din întâlnirea în idei a două genii este în cazul nostru *cel puțin* de prisos, Dar această ciudată bunăvoință a d-sale devine și mai caracteristică când vede cineva înțelesul pe care i-o dau jurnalele bucureștene și când știe că recenzentul au și calculat asupra acestui înțeles. În urma generozității de-a esplica în acest mod întâlnirea în idei, ele aruncă asupra autorului logicei prepusul plagiării.

Dar „aceea“ ce d. recenzent „voiește a imputa“ autorului logicei „este ceva mai grav“.

După ce (Maiorescu) în introducere și-a dat atâta silință de-a se pune în cea mai *strânsă* armonie cu Mill, îndată după terminarea Introducerii lasă pe Mill la o parte și urmează altor autori, de astădată germani, mai ales din școala lui Herbart. *Această infidelitate către Mill n-au putut rămânea nepedepsită. Teoriile susținute de Mill și adoptate de d. Maiorescu în Introducere fiind contrare celelalte teorii împrumutate de d. Maiorescu de la alții, logica d-sale a dobândit un caracter foarte nelogic.*

Aci d. recenzent iar seceră înainte de-a fi semănat. Făr' a fi dovedit nimic, căci așa-numita dovadă vine în urmă, recenzentul împarte anticipando pedepsirea infidelității către Mill și caracterul nelogic al logicei.

Apoi urmează următoarea argumentațiune:

Mill e sensualist în toată puterea cuvântului. Sensurile, după el, sunt singurul izvor al convingerilor noastre. **Noi am văzut** că d. Maiorescu *au adoptat această teorie a lui Mill* (că adică sensurile sunt singurul izvor al cunoștinții).

Acest „noi am văzut c-au adoptat *această* teorie a lui Mill“ este pur și simplu un binevoitor esces de fantazie a recenzentului, care *crede* poate c-ar fi dovedit-o aceasta undeva fără s-o fi dovedit nicăieri, căci această teorie a lui Mill a fost formulată cu mult înaintea acestui fericit muritor prin cuvintele: *nihil est in intellectu quod non antea fuerit in sensu* (nimic nu este în minte care să nu fi fost mai întâi în simțiri), iar teoria pe care o urmează logica Maiorescu este tot aceasta, decât numai cu mica restricțiune a lui *Leibnitz: nihil est in intellectu quod non prius fuerit in sensu,* **nisi intellectus ipse.** (Nimic nu e în minte care să nu fi fost mai întâi în simțiri

decât mintea însăși.) Această restricțiune trebuia s-o întrevadă orișicine care-și arogă dreptul de-a bănui *știința* autorului logicei.

Cu restricțiunea lui Leibnitz însă, **această** teorie a lui Mill, care *du reste*, nu este a lui Mill, ci foarte veche și anume a lui Epicur[3], e admisă de foarte mulți filozofi, de Kant însuși, a cărui „Critică a rațiunii pure“ se ocupă tocmai cu „intellectus ipse“, cu chiar mintea.

Căci sensualismul, empiric fiind, nu e fals, ci numai unilateral, ca și materialismul, și întru cât aceste sisteme sunt adevărate, ele nu se esclud într-o minte încăpătoare, căci adevăr pe adevăr nu esclude.

Dar ce mai la deal la vale! Recenzentul nici n-avea să dovedească cumcă sensualismul ca „sistem filosofic“ (reprezentat în cazul nostru de Mill) e opus altor sisteme. Aceasta se poate, dar nu dovedește nimic. Ceea ce trebuia să ne dovedească d-sa este nu că autorul e 'n *flagrantă* contradicțiune cu Mill, ci dacă din „negrul pe alb" al logicei se poate arăta vro contrazicere cu ea însăși. Aceasta însă recenzentul nu ne-o arată nicăiri și nici nu e în stare a o arăta, pentru că nici n-o poate găsi nicăiri.

Consecuența d-lui Maiorescu consistă *tocmai* într-aceea că nu admite sensualismul ca *sistem* și dacă admite argumentațiunea lui Mill pentru „nihil est in intellectu quod non prius fuerit in sensu“, nu-l admite însă pentru „intellectus ipse“.

Și dacă nu-l admite e o dovadă că deși Mill cearcă cu mult spirit a demonstra că acele principie așa numite legi ale cugetării sunt niște adevăruri bazate tot pe esperiență autorul va fi avut rațiunile sale de a vedea nesuficiența argumentării lui Mill în privința izvorului al doilea al cunoștinței noastre.

Deci într-o cestiune atât de fundamentală d. Maiorescu poate fi mult și bine în contradicțiune cu Mill, fără de-a fi însă „în contradicțiune cu d. Maiorescu din introducere“, precum susține recenzentul.

Căci nu sta nicăiri în manual că cele trei principii de sine evidente (identitatis, contradictionis, esclusi tertii) sunt generalizații ale esperienței. Din contra, aceste principii sunt condiții sub care esperiența este cu abia cu putință și se presupune pe tăcute existența lor ca să putem judeca ceva. A crede că mintea și lucrurile ce ea le pricepe stau în raport de cauză și efect constituie paralogismul numit *cum hoc, ergo propter hoc* și e egal cu judecata aceluia ce văzând o moară mișcată de râu ar zice că moara-i cauza apei sau apa-i cauza morii, și aceasta pentru că acțiunile (apei și a morii) stau în nex cauzal.

Pentru ca publicul să înțeleagă celelalte imputări „grave“ făcute de recenzent vom reproduce întreg paragraful 8 din logică, subliniind cele trebuincioase:

8. Judecata se compune din noțiuni; explicarea ei presupune dar cunoștința acestora în proprietățile lor esențiale.

Orice noțiune este o reprezentare formată din alte reprezentări relative la **același obiect** și cuprinzând partea lor comună. Înțelegerea osebirii între noțiune și simpla reprezentare este importantă pentru înțelegerea operațiunilor logice. Conștiința noastră primește din experiență mai multe reprezentări asupra **aceluiași fel de obiecte.** Un copil d.e. are, la început, despre obiectul masă o idee sau reprezentațiune potrivită numai cu acea masă unică ce a văzut-o în odaia sa. Mai târziu vede și alte mese, cu patru picioare, cu trei picioare, cu un picior, de lemn, de piatră, de metal, rotunde, pătrate, poligoane etc. Din această sumă de reprezentări relative la **acelaș fel de obiecte** conștiința lui estrage într-un minut dat și printr-un proces ce-l explică psicologia reprezentarea lor comună, și lăsând la o parte osebirile de tot individuale ale multelor exemplare din același obiect, formează *noțiunea* acestuia.

Noțiunea *(Begriff)* cuprinde **dar** esința lucrurilor ce s-au prezentat conștiinței noastre, alegând din ideile lor numai părțile importante și respingând pe celelalte. În acest proces de abstracțiune noțiunile pierd oarecum materialismul reprezentărilor primitive și devin eterice, pierd sensibilitatea și devin obiecte pure ale gândirii. În lumea fizică d.e. nu există noțiunea plantă, ci numai o plantă individuală oarecare, cu suma ei de calități unice.

Importanța noțiunilor pentru sufletul omenesc este din cele mai mari. Mărginirea radicală și neajunsul caracteristic al inteligenței omenești provine din prea puținele reprezentări ce le poate cuprinde conștiința deodată. De-abia trei-patru reprezentări ocupă în același timp atențiunea noastră; tot ce trece peste acest număr dispare de regulă din sfera percepțiunii intelectuale și se întunecă. De aici provin lacunele, unilateralitatea, în genere defectele caracteristice ale inteligenței celor mai mulți oameni. Singurul mijloc de a remedia în parte acestui inconvenient este de a introduce în conștiință noțiunile generale în locul reprezentărilor sensibile și de a avea astfel în același cerc mărginit al conștiinței esința unui câmp foarte întins de reprezentațiuni experimentate. Astfel, pe când simplul grădinar își încarcă conștiința și memoria cu reprezentările individuale ale

fiecărui exemplar de flori ce le cultivă, și prin aceasta nu are inteligența liberă pentru alte gândiri, naturalistul științific primește numai noțiunile generale despre felurile plantelor, are în extract esența tuturor și inteligența lui rămâne liberă a concepe alte tărâmuri ale naturei și a forma astfel o știință universală. Fiind dar că noțiunile cuprind mai puțin decât reprezentările originarie, însă conțin toată esența lor, de aceea operațiunea cu ele este cea mai potrivită repejunii de progres în inteligența omenească, pe când cei ce operează numai cu reprezentațiuni poartă cu sine masa greoaie și superfluă a sensibilității și își întârzie și-și încurcă prospectul. Astfel întrebuințarea noțiunilor este de comparat operărei cu cuintesențe în locul specialelor de plante, cu chinina în loc de chină, și noțiunea se rapoartă la reprezentare ca formula algebraică la calculul cu cifre sau ca logaritmul la numărul său. Tocmai prin această libertate a generalizărei este omul în stare a-și concentra mintea și a câștiga acea circumspecțiune peste un câmp vast de experiențe ce-l deosebește de toate celelalte ființe ale naturei. El nu este uimit și cotrupit prin varietatea infinită a indivizilor din natură și nu este, ca animalul, fatal legat de impresiunea momentului; ci liber aruncă căutătura abstracțiunii în univers și reduce masa, multiplă și extensivă, la o citățime mărginită dar intensivă, scoate în idei sucul și măduva obiectelor și, astfel domnind peste ele, câștigă locul și timpul de a le compara între sine și cu trecutul și viitorul și formează din ceea ce năvălea în capul său ca un haos orb al întâmplării sfera luminată și regulată a inteligenței.

Noțiunile sunt dar productul cel mai important, productul specific al rațiunii omenești.

După ce lectorul va fi trecut peste acest paragraf întreg, din care d. recenzent rupe numai de ici-cole câte-o bucățică — întrebăm ce contraziceri au observat?

Într-adevăr, la începutul paragrafului stă într-un loc: reprezentări relative la acelaș obiect și într-alt loc reprezentări asupra aceluiași fel de obiecte.

Dar din exemplul cu copilul urmează evident că numai versiunea a doua e cea adevărată și că cea dendâi e în cazul cel mai rău un lapsus calami — o greșală de condei.

Acest lapsus, aflat pe o *singură* pagină și corijat cu cinci șiruri mai jos, îl esploatează apoi recenzentul în întreaga sa critică.

În sfârșit d. Zotu nu poate termina fără a vorbi și despre impresiunea de mirare ce i-au lăsat apendicele, în care d. Maiorescu promisese a da notițe bibliografice pentru studierea controverselor logice și nu dă decât titlurile unor cărți generalmente cunoscute, simple titluri.

Noi n-avem nici un fel de impresiune de mirare numai pentru că d. Zotu bine-voiește a da și aici rodul fantaziei sale, în locul adevărului. Iar adevărul este: la pagina 104 și 105 sunt citate manualele întrebuințate la compunerea logicei, fiecare însoțit de-o scurtă notiță critică sau de-un aviz pedagogic, iar după aceea urmează citate toate locurile (volum, carte, §, pagină) din opurile cari pot servi la o dezvoltare mai departe a paragrafilor din manual.

Cât despre „dar“ ca formă concludentă și despre ceea ce voiește recenzentul a zice în privirea deosebirii „reprezentării comune“ de „noțiune“ nu vom răspunde nimic. Cauza e simplă — ne sunt indiferente atât ideile d-sale asupra nuanțelor de înțeles al particulelor românești, pre cât și părerile filozofice. Rolul criticei noastre se mărginea la respingerea bănuielelor de plagiat, a contrazicerii flagrante și a bănuielii de superficialitate aruncată asupra autorului prin „mirarea“ de la capăt.

Dar să admitem — deși nu concedem — că în cartea d-lui Maiorescu ar fi nu *o* contrazicere — ci zece. De unde și până unde vine recenzentul să deducă din contraziceri neștiința autorului? De când contrazicerile sunt o dovadă de neștiință? Dacă noi am susținea de ex. că Condillac a fost materialist, că st. Ioan e întemeietorul logicei, că romanii vorbeau grecește, atunci aceasta ar fi o dovadă de neștiință. Dar o contrazicere? Dovedește cel mult ceva în privirea puterii de judecată a unui om, nu în privirea științei.

Ce ignorant ar trebui să numim pe Kant, care se contrazice câteodată, care dă câte două definiții despre un lucru din care nici una nu-i bună, ba se esclud… C-un cuvânt orice neconsecuență în gândire ar trebui stigmatizată drept neștiință.

Dacă învățătura l-ar garanta pe cineva contra erorilor de judecată, atuncea pe de o parte n-ar mai fi dispute între oameni învățați, iar pe de altă parte, dacă învățătura ar fi condiția judecății, oamenii neînvățați n-ar putea să judece deloc.

Dar în faptă stă altfel. Știință poate câștiga oricine voiește, judecată nu. Judecata e un dar prețios al naturii, care se găsește în porțiune mică la orice om, dar încăpătoare și clară numai la aristocrația spirituală, pe care natura au semănat-o cu multă zgârcenie pe fața pământului. Și această aristocrație

e șicanată în republica literelor, ca și aristocrația numelui istoric în republica cetățenilor. În amândouă republicele mediocritatea (din invidie și din simțământul nimicniciei sale) va bănui capetele pe care nu va putea sau nu va voi să le înțeleagă.

Și un asemenea cap cu judecată vastă și limpede este într-adevăr autorul manualului de logică, din care cauză republica literelor române e pe cât se poate în contra lui.

Insinuări, buiguiri confuze despre cosmopolitism, bănuieli de neștiință, acuzări de plagiat, toate aceste se aruncă asupra unui spirit care în fiece șir e de transparența cristalului și nu lasă nimănuia îndoieli asupra celora ce voia să zică.

Și când nu mai ajung aceste, atunci se ia refugiu la… contrazicere [4], deși asta-i bănuiala cea mai fragilă din toate.

X sau Y, vrun recenzent oarecare, amestecă și confundă toate, aduce lucrurile cele mai eterogene și voiește a dovedi în scrierile noastre, nu greșeli — *contraziceri*. O apucătură naivă și rea de care se servesc adese acești domni. Contrazicere să nu admiți într-un autor decât până ce-ai găsit două teorii *cu totul neîmpreunabile și după ce ți-ai dat toată silința posibilă de a le împreuna*. Dar să se contrazică cineva pe fiecare pagină? Trebuie să fie un om care nu știe ce vorbește, căci asta va să zică contrazicere.

Vezi un cap ce nu-i capabil de-a pricepe o cugetare în unitatea ei, că frânge din scrierile noastre de ici și cole câte-o bucățică, le ține lângolaltă și deodată strigă: „Contrazicere!“ Aceasta e mult mai ușor decât de-a-l urma pe un autor în toate minele cugetării sale și a-i spune apoi ce ai contra lui. Dar unde puterea și curajul de-a urma îi părăsește pe acești domnișori strigă mai bine „contrazicere!“

Deodată numai i-auzi: *Ici commencent les contradictions!* [5] Cum pot numai să creadă asemenea capete că spirite de soiul nostru nu vor observa cea mai simplă din legile logicei, principiul contradicțiunii, că am lucrat toată viața la un sistem de cugetări fără a avea o idee răzgândită și lămurită și o icoană clară despre ceea ce învățăm pe alții; ei cred că trebuie să așteptăm să vie niște inteligențe, comune ca și muștele de pe păreți, pe cari-i produce fără greș connubiul orișicărei părechi omenești, pentru ca să ne lumineze pe noi asupra principiului contradicțiunii!

---

[1] O fină deși vulgară strategemă, pentru a înscena o petitio principii, pentru a câștiga prin subrepțiune unul din rațiunile concluziei. Când începi

a suspiciona pe om înainte de a fi dovedit ceva contra lui, unești deja cu ideea ce se crează în capul cetitorului un predicat în defavorul lui, încât concluzia ți-i cu mult mai ușoară. Această suspicionare anticipată e foarte obicinuită în jurnalele politice, a căror misiune se 'nțelege că nu e luminarea publicului, ci escitarea patimelor lui, dar în discuții științifice n-are ce căuta.

[2] Fallacia a dicto secundum quid ed dictum simpliciter.

[3] Cf. Diogenes Laertius. Cartea X.

[4] De aici urmează un *plagiat al nostru* îndreptat în contra a doi recenzați, unul german, altul francez. Espresiile prea aspre ale originalului le-am îmblânzit cu mult.

[5] Aceste șiruri sunt îndreptate contra lui Saint-René Taillandier, un recenzent al autorului din care estragem.

❦

TURCIA

[14 august 1877]

Nu sunt asemenea adevărate toate câte s-au scris în privința retragerei rușilor de pe la strâmtorile Balcanilor. Aceste strategice pozițiuni nu se iau așa de lesne din mâinele rușilor, căci 5000 de oameni pot ține pe loc 100.000 oameni.

Cât pentru Dobrogea, că a fost evacuată de ruși, nici nu este de gândit! Rușii sunt tăbărâți pe valul lui Traian. Ei au acolo tunuri de toate mărimile și este cu neputință de a se apropia turcii pe acolo.

La 19 iulie trecut două monitoare turcești au venit la Kiustendje noaptea și de la oarele 11 — 2 au bombardat orașul, dar ghiulelele (obuzele) n-au putut ajunge la mal și rușii n-au răspuns decât numai atunci când aproape de oarele 2 spre ziuă au căzut două obuze la marginea orașului. Artileria rusă a aruncat 3 obuze, din cari una a lovit pe unul din monitoare, și atunci ei s-au depărtat. Dar tunurile rusești au fost mici, pentru care cauză până în ziuă au fost aduse cu drumul de fier de la Cerna Voda 6 tunuri de cel mai mare calibru și așezate la teribelele baterii făcute la ambele maluri, din ambele părți ale orașului. Afară de aceasta, portul Kiustendje este presărat cu torpile la o distanță destul de depărtată, așa încât îi este cu neputință flotei turcești

de a se putea apropia spre a bombarda acest port și cu atât mai puțin de a putea debarca armata turcă acolo.

La 3 ale curentei s-au lăsat alte două monitoare turcești despre Silistra, în apropierea de Rasovata. Rușii, văzându-i, s-au dus în întâmpinarea lor cu vaporul român *Fulgerul,* din care cauză monitoarele turcești au fost silite de a o lua la sănătoasă, și rușii i-au lăsat. Turcii, văzând că nu sunt urmăriți, au oprit monitoarele. Noaptea, marinarii ruși s-au strecurat și le-au împresurat cu torpile și cu modul acesta încă două monitoare turcești rămân nepracticabile, și cari desigur în curând sau vor fi azvârlite în aer sau se vor preda rușilor.

Ambasadorul Austriei la Constantinopole a primit instrucțiuni să se asocieze cu demersurile ambasadorului Germaniei pe lângă Înalta Poartă în privința cruzimilor comise de turci asupra răniților și prizonierilor ruși. Italia a făcut în același timp un demers analog la Constantinopole.

❦

[19 august 1877]

Înainte de câteva luni deja „Românul“ începuse a vorbi despre invazia evreilor rusești ca de niște cârduri de corbi cari vin în urma armatelor pentru a se așeza pe câmpiile în care acele s-au luptat. Această comparație puțin măgulitoare pare a fi justă, deși într-un alt înțeles. „Reforma“ de duminică conține următoarele detalii asupra rolului acestei invazii [1].

---

[1] Vezi infra, p. 771 — 772.

❦

TURCIA

[19 august 1877]

Șepte zile de-a rândul de la 10 — 17 c. s-a urmat lupte în strâmtorile de la Șipca. Mari trebuiesc să fi fost pierderile din amândouă părțile, cu deosebire însă turcii, care nu erau scutiți prin fortificațiuni, trebuie să fi avut pierderi enorme. Pozițiunile din strâmtorile de la Șipca nu sunt pentru ambele părți beligerante de aceeași importanță. Turcii trebuie să câștige

aceste pozițiuni cu orice preț, rușii le ocupă mai mult sau mai puțin numai din îndărătnicie războinică. Încă pe când corpul generalului Gurko se retrăsese de peste Balcani generalul Nepocoișițki propusese evacuarea strâmtorilor de la Șipca și concentrarea tuturor trupelor la Târnova. Astfel rușii nu vor fi dispuși a aduce aceleași sacrificii pentru apărarea trecătorii de la Șipca pe care turcii trebuiesc să fie gata a le face pentru forțarea ei. Mai multe zile rușii s-au susținut în pozițiunile lor; aceste zile au fost un câștig pentru armata rusască, care în fiecare din aceste zile s-a sporit cu câte opt până la zece mii de oameni. După ce vor fi sosit toate ajutoarele și după ce trupele rusești vor fi ocupat în triunghiul Șiștov-Nicopoli-Târnova pozițiunile de care au trebuință, Suleiman Pașa poate să treacă, deoarece sosește prea târziu. Faptul că Suleiman Pașa se opintește a străbate cu orice preț prin strâmtorile de la Șipca ne mai încredințază că situația corpurilor turcești din Bulgaria e critică și că astfel, precum sunt astăzi dizlocate, ele nu sunt capabile de acțiune. Dacă dar astăzi ori mâne ne-ar sosi știrea că rușii nu mai vor să se sacrifice pentru apărarea trecătorii de la Șipca și că Suleiman Pașa înaintează vom trebui să ne așteptăm la o luptă decisivă, pe care rușii o încep ori primesc în condițiuni favorabile pentru dânșii. E însă cu putință că această luptă va urma chiar mai înainte de a se fi retras trupele rusești din trecătoarea de la Șipca, și atunci ele nici nu se vor mai retrage, ci-și vor părăsi pozițiunile numai spre a înainta spre Kazanlic.

O depeșă a lui Suleiman Pașa spune că el ar fi ocupat întâiele rânduri de întăriri dela Șipka, dar că nu e încă stăpân pe trecătoare.

Dar o alta, din Gabrova, spune din contra că, deși la 26 și 27 august turcii au continuat focul contra Șipcei, rușii totuși mănțin toate pozițiunele. Turcii se bat pe rând și cu multă greutate. Ei transportă apa pe spatele catârilor la înălțimele pe cari le ocupă. Proviziunile, munițiunile și tunurile sunt aduse de boi, iar pe unde nu pot străbate aceste dobitoace turcii se zice că înhamă bulgari.

Trupele cu cari au avut să lupte rușii erau nizami și trupe regulate, cari se băteau foarte bine.

Cu toate astea pierderile turcilor au fost enorme, mai cu samă cu ocaziunea aruncării în aer prin o mină a cării esploziune să fi ucis la 5000 de oameni!

Pierderile rușilor sunt și ele destul de simțitoare, căci 1.500 de morți și răniți, în proporțiune cu numărul total al luptătorilor, este o cifră destul de mare.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[19 august 1877]

Ca să se vadă cum gospodăresc frații maghiari cu naționalitățile vom cita numele cărților românești oprite a se întrebuința în școlile de pe teritoriul fericitului regat al Sf. Ștefan:

Vasiliu Petri: „Elementar sau ABCDAR pentru școalele românești“. Compus după principiele scriptolegiei pure. Sibiiu, 1874.

Aron Pumnul: „Lepturar românesc“. Viena, 1862—1865.

G. Vlădescu: „Elemente de geografie pentru clasele a II și a III primare“. Ed. a treisprezecea. București, 1868.

M. Michăescu: „Elemente de geografie, fizică și politică.“ etc. Ed. treia. București, 1873.

Treb. Laurian: „Istoria românilor, din timpurile cele mai vechi până în zilele noastre“. București, 1873.

Treb. Laurian: „Atlante geografic, după Bonnefont“ etc., adoptat pentru școalele române din ordinea M.S. Carol I, domnul românilor. Paris și București, 1868.

Silviu Selagian: „Manual de geografie pentru tinerimea română“. Viena, 1871.

Ioan M. Moldovanu: „Istoria patriei pentru școalele poporale române din Ardeal“. Blaj, cu aprobarea comisiunei școlare arhidiecezane.

I. V. Russu: „Elemente de istoria Transilvaniei pentru învățători și școalele populare române“. Sibiu, 1865.

Meletie Dreghici: „Istoria Ungariei în compediu“. Timișoara, 1874.

Dimitrie Vârna: „Geografia țărilor de sub coroana Ungariei“ etc. Sibiu, 1875.

Visarion Roman: „Carte de lectură românească pentru școalele române“. Sibiu, 1873.

Ștefan Pop: „Legendar și eserciție de limbă pentru clasa a II-a a școalelor poporale“. Blasiu, 1872.

Ioan Tuducescu: „Istoria românilor. Manual didactic pentru școalele poporale române“. Arad, la Ștefan Gyulai, 1876.

Preste tot au fost oprite a se întrebuința treizeci și opt de cărți, scrise în deosebitele limbi ale poliglotei Ungarii, și anume cărți germane, române,

sârbești, slovace și croate. Între cărțile românești vedem figurând chiar „cartea de lectură a lui *Pumnul“*, aprobată de ministeriul de instrucție din Viena și tipărită în chiar **tipografia statului.** Dar ceea ce la Viena nu-i periculos, în Ungaria e din contra un sâmbure de distrugere a statului unguresc căci, precum se știe, *lepturariul* în aparență inocent a lui Pumnul îi oprește pe românii din Transilvania și Ungaria de-a se face maghiari. În suma de trei-zeci și opt de cărți oprite literatura noastră scolastică are onoarea de-a fi reprezentată cu patrusprezece opuri, va să zică cu mai mult de-a treia parte din numărul total. Cărți maghiare n-au fost oprite nici una, de vreme ce asemenea e-ndeobștie cunoscut că orice carte ungurească e bună pentru școale, ba că cele mai multe nici nu conțin mai mult decât ceea ce trebuie să știe … un copil.

❦

FOAIE LITERARĂ

[26 august 1877]

Alături cu jurnalul „Foișoara Telegrafului Român“ care se ocupă mai mult cu științele (agronomie, istorie, linguistică), apare de acum înainte tot în Sibiiu o foaie beletristică ilustrată, cu numele „Albina Carpaților“. Ortografia e mai puțin fonetică decât a *Foișoarei* și samănă întrucâtva cu cea a „Presei“ din București — dar limba e îngrijită și înainte de toate foaia conține mai mult articole originale. N-rul 1, din 18 august, cuprinde următoarele:

„Amor și răzbunare“, novelă istorică;

„La griji“, poezie de I. Al. Lăpădat;

„Constantin Negri“, biografie, însoțită de portretul patriotului român;

„Un studiu asupra armatei române“;

„Mania de a face politică“, conversațiune ș.a.

Noi ne bucurăm de propășirea fonetismului în Transilvania. Acesta este un puternic mijloc pentru a păstra vechea noastră avere națională: unitatea în limbă și o normă unică în pronunție.

❦

ZIAR NOU

[28 august 1877]

Au apărut la 26 august curent „Națiunea română“, ziar cotidian având două ediții pe zi: una la 3 ore și alta la 6 ore sara.

Se va găsi în a doua ediție pe pagina I-a revista revistelor, rezumatul articolelor de fond din toate ziarele capitalei apărute în aceeași seară și ultimele depeși de la Havas.

Pe pagina a 4-a se vor găsi ultimele știri ale serviciului special. În fine în toate diminețile la 8 ore va apărea a 3-a ediție, cu titlul: „Drapelul român“ (5 bani esemplarul). În această ediție se vor găsi știrile de seară și din timpul nopții. Prețul abonamentului pentru districte este: pe un an 44 lei noi, pe 6 luni 22 lei n., pe 3 luni 11 lei n., pe o lună 4 lei n.

Altfel „Națiunea română“ va apărea în toate zilele, chiar duminica și în zilele de sărbătoare, administrațiunea și redacțiunea se află în București, strada Lipscani no. 3. Redactorul este, după cât aflam, D. Frederic *Damé.*

❦

ÎNCĂ O DATĂ RECENZIUNEA LOGICEI MAIORESCU

[1 septembrie 1877]

La observările „Convorbirilor literare“ că d. Zotu ar fi imputat autorului logicei plagiarea, recenzentul răspunde în „Presa“ cumcă nu credea că aceste insinuațiuni ar putea fi taxate de apucături neleale. Ca să dăm și noi o idee despre plagiarea și despre citarea de simple titluri care i se impută d-lui Maiorescu, vom spune următoarele:

Logica Maiorescu are un text de patruzeci de paragrafi pe 50 de file.

Relativ la acești patruzeci de paragrafi pe 50 de file sunt în apendice douăzeci și patru de notițe bibliografice.

În aceste 24 de notițe se citează: *Mill* și *Trendelenburg* ca manuale *întrebuințate și pentru manualul nostru* (v. notița 1).

Apoi dintre celelalte notițe:

1) La § 15. *Trendelenburg, Logische Untersuchungen,* II, pag. 236 et antea.

2) La § 25. Comp. asupra teoriei logice: Trendelenburg, Log. Untersuch., II, pag. 239 și următoarele.

3) La § 27. Trendelenburg, Log. Unters., II, p. 299 et sq.

4) La § 40. Trendelenburg, Log. Unters, II, p. 224 et sq.

Mill:

1) La § 16. Mill, Logica, cartea I, cap, 7.

2) „ 21. „ „ „ I, cap. 4, §3.

3) „ 34. „ „ „ „ „ „

4) „ 26. „ „ „ II, cap. I, § 2.

5) „ 30. „ „ „ II, cap. I.

6) „ 31. „ „ „ II, cap. I, § 2.

Va să zică „cercetările logice“ ale lui Trendelenburg sunt citate o dată ca op *întreg* întrebuințat, de *patru* ori cu indicații speciale; Logica lui Mill asemenea o dată, ca op *întreg* întrebuințat, de șese ori cu indicații speciale. Aceste *două* opuri numai sunt deci citate de *douăsprezece* ori pentru un text de 40 paragrafi, pe 50 de file.

Și, fiindcă special de la Mill d. recenzent scoate două pasaje traduse *ad litteram*, zice **plagiat.** Ciudat mai trebuie să mai fie și plagiatorul acela care citează în douăsprezece rânduri pe cei pe care-i plagiază. Trebuie apoi să însemnăm în *mod hotărâtor* că citatele d-lui Maiorescu nici nu sunt scrise ca să arate care autori anume au servit la compilarea cărții sale (căci orice carte de școală secundară e cu atât mai bună cu cât este un compilat mai bine aranjat al formulărilor celor mai exacte și mai limpezi din știința respectivă); ci ele sunt scrise „cu restrângerea la acele pasage din a căror studiare să se tragă în adevăr un folos pentru lămurirea întrebărilor atinse în text“. Căci dacă ele ar fi fost scrise „în scop de a aduna multe nume de autori“ atunce poate fi recenzentul sigur că n-ar fi lipsit nici unul din citatele pentru care-l doare inima; poate că n-ar fi lipsit nici în cazul când autorul ar fi gândit cu ce soi de recenzenți se expune a avea a face. A plagia va să zică a lua ideile sau formularea lor de la un autor fără a-l cita nicăiri. De la Mill în cele trei citate autorul logicei n-au luat idei nouă, căci acestea se găsesc în orice logică elementară; ci numai formularea limpede. Ajungea deci să citeze o singură dată cartea ca op întrebuințat pentru a-l lua oricui dreptul de a presupune plagiare. În privirea citației de „simple titluri“, imputată autorului, găsim asemene în răspunsul din „Presă“ reticențe unice în felul lor. Când noi spunem că autorul dă notițe critice asupra cărților cetite, atunci d-sa vine tocmai cu o carte (Prantl, *Istoria logicei*) la care nici nu se-ncape critică din punctul de vedere al ideilor, ci numai din acela al datelor. De ce n-au reprodus notița despre cartea lui Bain sau despre cea a

lui Mill sau chiar despre cea a lui Twesten? Numai atunci am fi putut presupune că recenzentul e leal și *voiește* a spune adevărul.

Cât despre „este“ ca terminus medius (Trendelenburg), noi, care am văzut citate „cercetările logice“ de 5 ori, avem dreptul a crede că nu-i un plagiat, căci la un asemenea se presupune totdeauna *intenția* de a lua făr-a pomeni, pe când la autorul logicei, prin exemplele date, probabilitatea unui plagiat e cu totul înlăturată. Nefiind niciodată dispuși să esplicăm asemenea lucruri prin întâlnirea în idei a două genii, am putea presupune că autorul logicei au citit în Trendelenburg această esplicare și apoi nu și-au adus aminte că au cetit-o, ci au crezut că e o idee proprie a sa. Pentru cel ce cunoaște modul abstract de scriere a profesorului german, aceasta esplicare ar fi cea mai naturală. La idei care ni se comunică în mod foarte abstract pierdem adesea conștiința originei lor și numai la acelea care ni se dau în mod intuitiv, oarecum plastic, printr-o imagine, ne aducem mai totdeauna aminte și de cel ce ni le-au comunicat. În cazul nostru vina ar fi de atribuit memoriei, nu voinței autorului logicei. Noi însă renunțăm de bună voie la această esplicare firească. Dintr-o cauză cu totul materială nu avem ediția *a treia* a cercetărilor logice pe care recenzentul o citează. Într-a doua ediție, pe care o avem la mână, ideea nu este de loc atât de precis și limpede esprimată ca în logica d-lui Maiorescu. Pentru curiozitatea lucrului lăsăm să urmeze „esplicarea“ lui Trendelenburg:

Concluzia ipotetică sună: Dacă A este, este B; dar A este, deci este B. În această formă se esprimă în modul cel mai abstract că cele singulare sunt sumise celor generale, Nu se împreunează un conținut nou cu noțiunea medie, precum se întâmplă aceasta îndealtfel în concluzia categorică, ci se esprimă fără nici un fel de legătură existența pură a noțiunii medie (A). Prin aceasta se și descopere existența predicatului (B) în mod gol și dezlipit. Dacă numărăm în concluzie trei termeni, aicea sunt deocamdată numai doi, și existența, cel mai abstract rezultat al intuițiunii, apare incolor ca al treilea. Pe când în concluzia categorică (după sensul general) existența se presupune pentru că cele singulare care repaoză pe baza lor apar în propositio minor, pe când deci concluzia categorică oferă, cu presupunerea existenței, o raportare mai bogată a cuprinsului: concluzia ipotetică reprezintă numai izolarea aceasta, existența fără raporturi a predicatului (B) și este în această privință mai săracă decât concluzia categorică. Apoi am făcut atenți mai sus că concluzia categorică admite și ea această formă. Deci concluzia ipotetică, care fără nimic alta nu are alt cuprins decât faptul

subsumțiunii, n-o putem ținea de-o dezvoltare mai deplină a concluziei categorice, ci numai de-o formă care și-au lepădat florile și n-au lăsat decât trunchiul purtător [1].

Să luăm acum explicarea d-lui Maiorescu:

La regula că silogismul trebuie să aibă trei termeni pare a face escepțiune așa numitele silogisme hipotetice cu numai doi termini aparenți. Ele au formele următoare;

Dacă este *m,* este *s,*
însă *m* este (sau nu este),
prin urmare este (sau nu este) *s.*

Dacă este *m,* nu este *s,*
însă *m* este,
prin urmare nu este *s.*

Dacă nu este *m,* este *s,*
însă *m* nu este,
prin urmare este *s.*

Argumentarea se face în forma dintâi după *modus ponendo ponens* și *tollendo tollens,* în cazul al doilea *modo ponendo tollente,* în cazul al treilea *modo tollendo ponente* (V. §24). În toate cazurile însă, argumentarea se face și la silogismele hipotetice cu ajutorul a trei termini. Nici că poate să fie altfel. Din judecata „dacă este *m,* este *s*“, întrucât rămâne mărginită la aceşti doi termini *m* și *s* nu va rezulta niciodată o concluziune nouă. Când însă în premisa a doua se zice „*m* este“, atunci se adaugă terminul al treilea, adică „este“, care aici nu are înțelesul unei copule, ci înțelesul predicativ al existenței reale (comp. § 20). Prin urmare silogismul hipotetic se reduce la următoarea formă de silogism obicinuit cu trei termini;

s este o dependință a lui *m,*
însă *m* are existență *(p),*
prin urmare și *s* are existență *(p).*

Dintr-aceasta e evident că, dacă autorului logicei i-au rămas în minte în mod neconștiu o idee a lui Trendelenburg, el au întrebuințat-o mai bine, mai limpede, mai cu temei decum s-au întrebuințat Trendelenburg pe el însuș. Dorim multe plagiate de această natură, care să traducă idei spuse în treacăt în moneta bine tipărită a gândirii clare și hotărâte, care să prefacă metalul

ascuns în pietriș în metal curățit și prețios. În acest sens esplicarea d-nului Maiorescu nu se găsește în nici o carte, căci după citatul lui Trendelenburg se vede că el însuși admite în silogisme hipotetice numai doi termini (faptul pur și simplu al subsumțiunii). Dacă acesta e un plagiat, atunci tot ce gândește vreun om în lume e asemenea un plagiat, căci toți nu facem decât a gândi până la capăt ceea ce altul au gândit în mod embrionar.

Adăogim spre mai marea bucurie a recenzentului că al XVIII-lea capitol din *Cercetările logice*, din care d. Maiorescu ar fi plagiat pe „este“ ca termin mediu, e citat în apendicele logicei sale de *două* ori.

Dar la ce discuția aceasta? Dacă recenzentul ar fi făcut observații *ad rem*, care să arăte contraziceri sau erori în textul logicei chiar, ne-am simți dispuși a dizbate până și controverse logice. Dar d-sa a avut bunăvoință a se pune la scris pentru a dovedi nu erorile autorului, de care n-au putut găsi, ci nelealitatea științifică a lui. Această manoperă nu i-au succes deloc; ea a avut numai efectul de a așeza pe recenzent într-o lumină foarte echivocă și pe un teren unde orice discuție devine de prisos.

---

[1] Vezi Cercetări logice, vol. II, p. 342 și 343, ediția a doua.

❦

[2 septembrie 1877]

Apropos de *Golos* „Războiul“ află că principele Gorciacoff i-a adresat o notă energică prin care-l invită să-și modereze tonul insultător ce-și permite față cu România.

Nu putem decât să mulțămim marelui cancelar pentru această deferență cătră noi, cari totdeauna am observat cea mai strictă bunăcuviință în limbajul nostru oricând am vorbit despre Rusia, aliata noastră, cu al cărei sânge se amestecă azi sângele ostașilor români pe câmpul bătăliei.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[2 septembrie 1877]

Jurnalele ungurești iar vorbesc de înfrățirea cu românii, deși, e drept, numai la ocaziuni cari le plac lor. Dacă ar avea această intenție într-adevăr, lucrul n-ar fi tocmai greu de făcut, căci n-ar avea decât să ne lese să trăim în pace, pe unde sântem răspândiți. Dar pentru a vedea cum înțeleg ei această înfrățire reproducem din „Telegraful român“ următorul articol: „Cu înfrățire ne îmbie maghiarii!“.

❦

CARTE NOUĂ

[4 septembrie 1887]

A ieșit de sub tipar partea I-a unei „istorii a românilor“ de Grigorie *Christescu*, învățător în comuna Dobrovăț, ținutul Vasluiului. Încercarea de a scrie o istorie potrivită cu priceperea și cercul de idei al copiilor ni se pare că au succes mult mai bine acestui învățător decât altora care au scris pân-acum. Neobicinuiți a lăuda în mod ditirambic ceea ce ne pare bun, ne mărginim a constata că acest manual (care va avea nevoie în ediții viitoare de îndreptări pe care i le vor dicta autorului împrejurările și observările juste ale învățătorilor practici), totuși pân-în momentul de față e cel mai ușor de priceput și de mânuit în această materie. O recomandăm deci învățătorilor și dorim ca fiecare să-și facă observările sale asupra ei, căci autorul, după cât știm, va da edițiilor sale viitoare toate schimbările câte i s-ar propune de către învățătorii practici și competenți. Căci numai astfel se și crează o adevărată literatură didactică: prin munca comună a întregului corp învățătoresc. O carte relativ mai bună puindu-se în școale, învățătorii bagă de samă care părți ale materiei sunt prea greu formulate pentru priceperea copiilor, își fac observările, iar autorul în urmă preface ceea ce recunoaște el însuși că e prea greu stilizat.

Stilul cărții e mai narativ decât a altor manuale, limba mai populară (deci mai bună) și toată materia e tratată de două ori în paralelă. O dată se-nchipuiește că copilul întreabă și învățătorul răspunde, încât fiecare învățător își poate prepara materia în acest mod; altă dată — în rezumatele scurte, de învățat pe de rost — învățătorul întreabă și copilul răspunde. Aceste rezumate sunt limpezi și scrise în scurte propoziții principale.

Cartea e editată de d. Dimitrie Daniel, librar din Iași (strada mare), iar prețul amânduror părților e de un leu nou.

❦

SCRIPT TIBETAN

[4 septembrie 1877]

Între odoarele prețioase ce i-au rămas d-lui Dimitrie Sturza de la răposatul său părinte vornicul Alexandru Sturza Miclăușanu se află și o foiță lungăreață de hârtie de bumbac, văpsită negru și scrisă cu litere albe de o parte 4 rânduri, de alta pe un rând.

Această foiță, după cum zice o notiță a părintelui său, „s-a găsit între celelalte odoare ce s-au aflat în comoara găsită de maiorul Ioniță Iamandi în ținutul Dorohoi“ și este, pe lângă vasele de argint astăzi păstrate în Muzeul Ermitagiului (din Petersburg), singurul obiect ce au rămas cunoscut din mormântul mongolic deschis la începutul veacului acestuia în satul Conțeștii lângă Prut.

D. A. Odobescu a descris pe larg în cartea sa despre Istoria arheologiei (vol. I, pag. 565 și urm.) această foiță, scrisă în limba tibetană. Din esplicările sale căpătăm convingerea că ea este unul din monumentele cele mai vechi, cele mai însemnate aflate în țara noastră, că ea este o rămășiță din timpul năvălirii tătarilor din întâia jumătate a secolului 13-lea.

D. Dimitrie Sturza a oferit Societății Academice acest obiect prețios.

❦

[11 septembrie 1877]

Cu toată bucuria ungurilor și cu toate rugăciunilor din havrele jidovești ale Austro-Ungariei, victoriile turcilor, vestite cu sumeție în zilele din urmă, nu sunt nimic mai puțin decât adevărate.

După patru zile de bombardare, pozițiunile rusești de la Șipka ocupate de oștirile lui Soleiman Pașa, între care era și garda imperială a sultanului, au fost reluate de către ruși la 6 septemvrie, după o luptă crâncenă care a durat 9 ore. Turcii au fost goniți lăsând pe câmpul de bătaie peste 2000 oameni.

Rușii au avut 100 morți, între care și colonelul principe Micirschii și 400 răniți.

Iar la Plevna Osman Pașa e amenințat de un nou *Sedan.*

Întăririle lagărului turcesc și chiar orașul Plevna au fost crâncen bombardate de către oștirile româno-ruse și acum sunt împresurate astfel încât comunicarea lui Osman Pașa cu cuartierul general turcesc e cu totul tăiată. Armata turcească de la Plevna nu mai are mijloace de-a-și procura nici pozițiuni, nici munițiuni.

Turcii nerăspunzând la bombardare, se crede că le lipsesc munițiunile.

❦

CALENDAR PE ANUL 1878

[11 septembrie 1877]

Escelentul calendari al d-lor Comșa și Eug. Brote au avut anul său întâi (1877) două ediții. Anul al doilea (1878) credem că va avea acelaș succes. Îl recomandăm mai cu samă tuturor gospodarilor, cari vor găsi în el o mulțime de învățături folositoare în ramura lor de activitate. La noi în România, unde calendarele se editau odată de oameni ca Alexandri, Cogălniceanu, Asaki ș.a., au ajuns astăzi o speculă curată și conțin, unele din ele, lucruri stricăcioase pentru limbă și pentru obiceiuri și nici un fel de lectură folositoare. Ne pare bine că firul scăpat aicea în mânele unei specule de rând au încăput la Sibiiu pe mâni așa de bune și conștiințioase. Limba este curată, ortografia fonetică, tiparul citeț și frumos, hârtia bună. Bogăția și utilitatea cuprinsului, apoi ieftinătatea prețului (1 fr.) îl fac cu deosebire recomandabil pentru orice „bun econom“.

❦

KANT ȘI MUZICA

[11 septembrie 1877]

„România literară“, foaie ce apare o dată pe săptămână în Iași, al cărei comitet de redacțiune s-a rămășit cu niște domni din străinătate că li va proba că România are literatură și gust literar, publică în n-rul său din 6 septemvrie articolul pe care-l reproducem mai la vale. Lectorul va vedea că au fost de ajuns ca îndemânaticul mistificator să întrebuințeze câteva cuvinte abstracte pentru ca întreg comitetul să nu-l mai înțeleagă și să ieie la

serios galimatia cea mai colosală din lume. Asemenea oameni, fără știință de carte și fără grăunte de judecată firească, vor a dovedi gustul literar la români, botează cu numele unei reviste a lui Alexandri secăturile lor și se gerează ca literatori la noi.

Deja în n-rul 2 al nouăi „Românii literare“ un domn semnat *N. Rozescu*, au mistificat redacția toată printr-un articol intitulat „știința în secolul al XX-lea“, dar acel articol, nefiind destul de comic, preferăm reproducerea celui din n-rul 3.

❦

[14 septembrie 1877]

Germania, zice „Deutsche Zeitung“, este hotărâtă a reprezenta programa Rusiei în chestiunea emancipărei creștinilor bulgari și bosniaci până la limita autonomiei. Ea va face tot posibilul pentru ca Dardanelele să se deschidă liberei navigațiuni și pentru a să asigura libertatea Dunărei prin garanții pozitive. Va propune neutralizarea eventuală a Dunărei și punerea gurelor Dunărei sub scutul României libere și independente. În același timp ea va recunoaște Austro-Ungariei misiunea de protectoare (?) a Principatelor în ceea ce privește apărarea liberei navigațiuni pe Dunăre.

❦

[14 septembrie 1877]

„Pesti Napló“ primește o telegramă de la corespondentul său de pe câmpul de război după care țareveci a primit un ajutor de 53 mii oameni, astfel că astăzi moștenitorul tronului dispune de o armată de una sută zece mii oameni și patru sute tunuri, cu cari va începe, zilele acestea, atacul.

Din Gornii-Studen se vestește sub data de 10/22 septemvrie că la 17 curent, în timpul nopții, niște sentinele rusești, descoperind niște turci cari înaintau în tăcere, ordin fu dat tirailorilor de a-i lăsa să se apropie la 50 pași și de a face foc. O puternică descărcătură puse pe fugă pe inimic. După două nouă și inutile atacuri turcii se retraseră către nouă ore de dimineață. Opt alte atacuri, dar mai slabe, au fost în același timp îndreptate spre centrul rușilor.

Dar atacul cel mai înverșunat avu loc contra fortului St. Nicolaie; el dură de la 3 oare de dimineață până la amiazi. Niște mase de turci

escaladară stâncele.

Două companii rusești, fortificându-se cu ajutorul gabioanelor, îi respinseră. Cu toată canonada și o vie împușcătură, turcii se mănținură pe stâncă. La șase ore de dimineață ei ridicară pavilionul alb, ornat cu semiluna roșie. Rușii încetară focul.

În fine, spre amiazi, două companii din regimentul de Jitomir și o altă companie din regimentul Volhynie respinseră pe turci de pe o stâncă. Toată partea meridională era acoperită cu cadavre turcești.

Colonelul Tiajchnikov ce comanda coloana de atac fiind rănit, prințul Hilkow îl înlocui. A patra baterie, a 14-a brigadă a colonelului Hoffman, prima baterie a prințului Mestchersky se distinseră mai ales în această afacere. Prințul Mestchersky fiind ucis, fu înlocuit de locotenentul Sidorinev, care fu asemenea rănit, ca și colonelul Rezvu din al doilea batalion de sapeori.

Pierderile rușilor sunt superioare acelora din ultimul raport. 31 ofițeri și 1000 oameni fură puși în pozițiune de a nu mai lupta.

Generalul Radetzky îndreptă în persoană frumoasa apărare din 17 septemvrie.

❦

TURCIA

[16 septembrie 1877]

De mai multe zile se răspândise zgomotul că rușii ar fi fost bătuți la Bielo*. Depeșile de la Gorni-Studen, confirmate chiar prin cele de la Constantinopol, arată că, din contră, armata principelui ereditar a respins atacurile turcilor, cari au suferit pierderi enorme.

În Asia liniște.

Agenția Havas vestește din București sub 13/25 septemvrie că convoiul de muniții și provizii comandat de Șefket Pașa au intrat în Plevna.

Se semnalează diverse mișcări în armata rusască de pe Iantra.

O parte din garda imperială este îndreptată spre Plevna, pe care rușii continuă a o bombarda.

La Șipka continuă lupta de artilerie, rușii răspund puțin.

Turcii risipiră bandele bulgare de la Cârlova.

Muntenegrenii au cuprins la 8/20 septemvrie cetatea Nosdrane și întreaga strâmtoare Duga și păzesc intrările strâmtoarei la Gatzko și Socia contra lui Hafiz Pașa. Acum ei atacă cetatea Goransko.

❦

FRANCIA

[16 septembrie 1877]

Scrisoarea pregătită de Thiers spre a fi adresată alegătorilor arondismentului al noulea este publicată. În această adresă Thiers recomandă republica, monarhia fiind cu neputință. El protestă contra autorilor lui 16 mai, face elogiul Camerei dizolvate și cere libertatea alegerilor.

Ziarele franceze publică o scrisoare a contelui Serrurier, prezidentul societății de ajutarea răniților, prin care face apel la caritatea publică în favoarea răniților războiului din Orient.

❦

TURCIA

[18 septembrie 1877]

Din nefericire s-a confirmat știrea că aproape 10.000 oameni, infanterie turcească cu artilerie, venind despre Sofia, au reușit a pătrunde în Plevna printre liniile rusești de cavalerie.

Drumurile pe cari puteau să vină în Plevna erau două: drumul Vidinului și drumul Sofiei. Armatei române se dede sarcina de a împiedica intrarea în Plevna dinspre Vidin, iar armatei rusești de a împiedeca intrarea dinspre Sofia.

Șefket Pașa, de la Sofia, pătrunse în Plevna printre rândurile cavaleriei rusești cu 10.000 (poate și mai mult) de oameni și cu celelalte trebuincioase lui Osman Pașa. Poarta despre Vidin n-a putut fi deschisă până acum și detunările din apropiarea Rahovei face să bănuim că oștenii noștri să măsurau cu păgânii, cari veneau să împuterniceze corpul din Plevna.

Zgomotul s-a răspândit că între câțiva ambasadori pe lângă Poartă idei au fost schimbate în ceea ce privește condițiunile unui armistițiu eventual între beligeranți; dar nici o demarșă oficială n-a avut loc până acum.

❦

La 18 curent s-a ținut la Gornji-Studen un mare consiliu de război, la care au luat parte un însemnat număr de generali. Aici s-a luat importanta otărâre ca de acum înainte războiul să se facă în mod sistematic. În urma acestui consiliu, generalul Zottof, șeful statului major al armatelor de la Plevna, a fost înlocuit cu generalul Totleben, renumitul conducător al întăririlor de la Sevastopoli.

[23 septembrie 1877]

❦

[30 septembrie 1877]

La anul 1774 au intrat oștirile austriecești, cu disprețul oricărui drept al ginților, în pace fiind cu Poarta și cu Moldova, în partea cea mai veche și mai frumoasă a țării noastre; la 1777 această răpire fără de samăn s-a încheiet prin vărsarea sângelui lui Grigorie Ghica V. Vod. Fără de lege nepomenită, uneltire mișelească, afacere dintre o muiere desfrânată și între pașii din Bizanț, vânzarea Bucovinei va fi o vecinică pată pentru împărăția vecină, deapururea o durere pentru noi. Dar nu vom lăsa să se închidă această rană. Cu a noastre mâni o vom deschide deapururea, cu a noastre mâni vom zugrăvi icoana Moldovei de pe acea vreme și șirurile vechi, câte ne-au rămas, le vom împrospăta în aducere aminte, pentru ca sufletele noastre să nu uite Ierusalimul. Căci acolo e sfânta cetate a Sucevei, scaunul domniei vechi cu ruinele măririi noastre, acolo scaunul firesc al unui mitropolit care în rang și în neatârnare era egal cu patriarhii, acolo sânt moaștele celor mai mari dintre domnii români, acolo doarme Dragoș, îmblânzitorul de zimbri, acolo Alexandru întemeietorul de legi, acolo Ștefan, zidul de apărare al creștinătății.

Iată cum un om din veacul trecut descrie țara:

Această parte de loc — zice el — care acum s-a făcut Bucovina este la munte și are aer rece și sănătos, pe când cealaltă parte a Moldovei este de câmpii călduroase, dar nu atât de prielnice sănătății, căci aici se stârnesc un

fel de friguri și locuitorii nu ajung la vreo vârstă de bătrânețǎ adâncă; un om de 70 de ani și încă cel mult de 80 este de-a mirarea. Pe când dincolo sunt munți cu pomi și cu alți copaci roditori, pintre cari curg apele cele limpezi care dintr-o parte și dintr-alta de pe vârfurile munților se pogoară la vale cu un sunet preafrumos pe aceste laturi, facându-le asemenea unei mândre grădini.

La marginea ei stă Ceahlăul, care în zilele seninate se poate vedea pe vremea apusului soarelui din Cetatea Albă, cale de 60 de ceasuri, și se vede așa de curat ca și cum ar fi el aproape în unghiul țării, iar de la miazănoapte se vede de lângă apa Ceremușului, unde numai hotarăle Moldovii, ale țării leșești ș-ale Ardealului se lovesc. Prin năsipul pâräielor ce se încep din munți se găsește praf de aur, prin codri sunt cerbi, ciute, căprioare, bivoli sălbatici și, în munții despre apus, o fiară pe care moldovenii o numesc zimbru. La mărime ca un bou domestic, la cap mai mic, grumazii mai mari, la pântece subțiratec, mai înalt în picioare, cornele ei stau drept în sus, sunt ascuțite și numai puțin plecate într-o parte. Fiară sălbatecă și iute, poate să saie ca și caprele de pe-o stâncă pe alta. Pe lângă hotară, despre câmpuri, sunt mari cârduri de cai sălbateci. Oile cele sălbatice caută de pășune îndărăpt hrana lor, căci în grumazul cel scurt nu au nici o încheietură și nu pot să-și întoarcă capul nici într-o parte din a dreapta sau din a stânga. Dintre vitele albe, multe mii se duc prin țara leșască la Saxonia sau la Brandenburg și de acolo se duc mai departe. Neguțitoria stupilor este multă și în dobândă.

Unii țărani erau *vecini;* totuși stăpânii lor nu aveau putere nici a-i pedepsi cu moarte, ca lucru ce se cuvine numai domnului stăpânitor; nici nu putea ei ca să vândă pe vreonul din satul de unde era el născut, nici să-l mute într-alt sat. În alte ținuturi țăranii sânt oameni slobozi și așa au ei o volnicie ca un chip de republică, precum în Câmpul-lung din ținutul Sucevei. Târgoveții de pre la orașe și târguri sânt moldoveni adevărați și fac neguțătorii cu negoață de mâinile lor. Boierii sunt curați moldoveni și socotesc începerea lor de la râmleni că se trage. Ei sunt împărțiți în trei stări: în cea dentâi sunt boierii acei pe carii îi rânduiește domnul în trebile țării, într-al doilea curtenii sau oamenii cari au de moștenire case și sate, întru al treilea sunt călărimea slujitorilor, care pentru veniturile moșiilor ce li s-au dăruit lor de la Domni sunt datori numai cu a lor cheltuială să iasă cu domnii la oaste. În sfârșit, sunt răzeșii, cari mai bine s-ar chema oameni de țară, slobozi, ca și partea boierească, numai că acești de pe urmă nu au case

țărănești sub stăpânirea lor, ci locuiesc prin sate și-și lucrează pământul lor însuși.

Cu toate că mitropolitul de Moldova își ia bloagoslovenia de la patriarhul de Țarigrad, dar nu este supus lui, ci cei trei episcopi moldovenești pun mânele lor pe deasupra celui ales și după aceea Vodă roagă pe patriarhul ca să întărească în vrednicie pe acel de curând mitropolit, care patriarhul *neapărat trebuie s-o facă.* Mitropolitul nu dă *nimica* Patriarhului și nu este nicicacum îndatorit ca să înștiințeze pe el pentru pricinele bisericești de la Moldova sau să-l întrebe la vro socoteală de aceste, ci el are asemenea volnicie ca și patriarhul.

Din toate acestea, scrise de mâna bătrânească, se vede curat că stat și biserică erau neatârnate, că clasele societății erau libere, căci până și vecinii, îndeobște colonizați, aveau scutirile și dreptățile lor, c-un cuvânt un popor liber de țărani și de păstori. Și cum era acest popor se poate judeca de împrejurarea că, chiar la 1777, Austria avea de scop a împărți Bucovina în „ocoale de oșteni pedestri“ după cum era în Slavonia și în Croația, căci, zice vechiul manuscript, „lăcuitorii au la slujba războiului putere și îndrăzneală, iar spre plata birului nu au bani“.

Si ce au devenit astăzi obârșia Moldovei? Făgăduit-au fost Austria s-o ție în vechile ei legi și obiceiuri, bunurile mănăstirești să le întrebuințeze spre ridicarea poporului moldovenesc, răzășii să rămâie întru ale lor, târgoveții întru ale lor și multe alte lucruri au făgăduit.

Și ce au făcut în țară? Mlaștina de scurgere a tuturor elementelor sale corupte, loc de adunătură a celor ce nu mai puteau trăi într-alte părți, Vavilonul babilonicei împărăției. Deși după dreptul vechi jidanii n-aveau voie nici sinagogi de piatră să aibă, astăzi ei au drept în mijlocul capitalei havra lor, iar asupra țării ei s-au zvârlit ca un pâlc negru de corbi, espropriind palmă cu palmă pe țăranul încărcat de dări, sărăcit prin împrumuturi spre a-și plăti dările, nimicit prin dobânzile de Iudă ce trebuie să le plătească negrei jidovimi. Și asta, în jargonul gazetelor vieneze, se numește a duce *civilizația în Orient.* Oameni a cărăr unică știință stă în vânzarea cu cumpănă strâmbă și înșelăciune au fost chemați să civilizeze cea mai frumoasă parte a Moldovei.

Poporul cel mai liber și mai îngăduitor și-au plecat capul sub jugul celei mai mizerabile și mai slugarnice rase omenești. Pământul cel mai înflorit încape palmă cu palmă în mânile cele mai murdare, raiul Moldovii se împle de neamul cel mai abject. Și fiindcă la toate aceste procese de expropriare

agenții de împlinire au tantiemele lor, de aceea jidovimea și judecătorii merg mână în mână sub pajura creștină cu două capete.

Fără a vărsa o picătură de sânge, fără muncă, fără inteligență, fără inimă o rasă care, în înjosirea ei, nu are asemănare pune astăzi mâna pe un pământ sfânt, a căruia apărare ne-au costat pe noi râuri de sânge, veacuri de muncă, toată inteligența noastră trecută, toate mișcările cele mai sfinte ale inimei noastre.

Și e plină de străini,
Ca iarba de mărăcini;
Și e plină de dușmani
Ca râul de bolovani.
Iar mila străinului
E ca umbra spinului:
Când vrei ca să te umbrești,
Mai tare te dogorești.

De aceea când știm pentru ce a căzut voevodul moldovenesc nu trebuie să-l plângem. „Ce mă plângeți pe mine, că nu sunt de plâns. Mie s-au hotărât bucuria drepților, cari n-au făcut lucruri vrednice de lacrămi“. De plâns e țara, care prin moartea lui totuși n-au fost scutită de cea mai aspră trunchiare.

La Putna un călugăr bătrân mi-a arătat locul înlăuntrul bisericii în care stătea odată aninat portretul original al lui Ștefan Vodă. După original el au fost mic de stat, dar cu umere largi, cu fața mare și lungăreață, cu fruntea lată ochii mari plecați în jos. Smad și îngălbenit la față, părul capului lung și negru acoperea umerii și cădea pe spate. Căutătura era tristă și adâncă ca și când ar fi fost cuprins de o stranie gândire… Coroana lui avea deasupra, în mijloc, crucea toată de aur, împodobită cu cinci pietre nestemate. Sub crucea coroanei urmau Duhul sfânt, apoi Dumnezeu tatăl, cu dreapta binecuvântând, cu stânga ținând globul pământului, pe cercul de margine al coroanei un rând de pietre scumpe de jur împrejur. Îmbrăcat era Vodă într-un strai mohorât cu guler de aur, iar de gât îi atârna un engolpion din pietre și mărgăritare. Câmpul portretului era albastru, în dreapta și în stânga chipului perdele roșii.

Am întrebat ce s-au făcut originalul?

Călugărul au răspuns ce însuși auzise.

Într-una din zilele anului 1777, la miezul nopții, *Buga*, clopotul cel mare, a-nceput să sune de sine, întâi încet, apoi tot mai tare și mai tare.

Călugării treziți din somn se uitară în ograda mănăstirei. În fioroasa tăcere, în sunetul clopotului ce creștea treptat, biserica se lumina de sine înăuntru de o lumină stranie și nemaivăzută. Călugării coborâră într-un șir treptele chiliilor, unul deschise ușa bisericii… în aceea clipă clopotul tăcu și în biserică era întuneric des. Candelele pe mormântul lui Vodă se stinseră de sine, deși avuse untdelemn îndestul.

A doua zi portretul voevodului Moldovei era atât de mohorât și de stins, încât pentru păstrarea memoriei lui un călugăr ce nu știa zugrăvia, au făcut copia ce există astăzi.

Aprinde-se-vor candelele pe mormânt? Lumina-se-va vechiul portret?

❦

CONFERENȚĂ

[30 septembrie 1877]

Conferința ținută de d-nii Vasile Alexandri și Iorgu Vârnav Liteano în profitul societăței de binefacere pentru ostașii români răniți au produs preste una mie lei noi.

D. Vasile Alexandri au început prin a arăta că eroii noștri de la Plevna nu sunt mai pe jos decât eroii de la Racova și Călugăreni.

Care este poetul acela atât de genial, zise d-sa, care să poată descrie în adevăratele sale colori bravura ostașilor români! Fiecare soldat când ține arma în mână cuprinde în sine poemul cel mai elocuent. Cetiți raporturile oamenilor competenți veniți de pe câmpul de luptă și veți videa că ostașul român nu știe să dea înapoi. Corespondentul ziarului englez Daily News mi-a declarat că regimentele române fără de nici o exagerare se pot compara cu cele mai brave și mai bătrâne regimente din armata engleză.

După aceasta d-sa, în mijlocul aplauzelor celor mai călduroasă, dădu cetire *legendei vizirului Ahmet.*

D. Vârnav Liteanu a vorbit despre *publicul român;* discursul său au fost elegant și mult aplaudat de auditori.

❦

ITALIA

[5 octombrie 1877]

Lucrarea d-lui N. Densușeanu care tratează despre starea românilor de peste Dunăre, apăsați și persecutați deopotrivă atât de creștini cât și de păgâni, tradusă în limba franceză de d-nul Frédéric Damé și purtând titlul, Les Roumains de Sud (Macedonia, Tesalia, Epir, Tracia și Albania) și însoțită de o cartă etnografică a fost trimisă și cunoscutului filoromân Juvenal Vegezzi Ruscala, cetățean de onoare al României.

Răspunsul d-lui Vegezzi-Ruscalla, datat Turin 3 oct. e următorul.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[7 octombrie 1877]

Despre intrarea maghiarilor la Cloșani circulă o mulțime de versiuni. În Transilvania se răspândise știrea că ar fi fost o încăierare între grănicerii români și săcui, că 50 dintr-acești din urmă au fost împușcați de soldații de graniță și că banda au rupt-o după aceea de fugă. „Egyetértés“ spune că niște tineri unguri s-ar fi rămășit că vreo câțiva din d-nia lor, ivindu-se la margine, or să puie în spaimă România întreagă. Vorbă să fie! Poftească numai și vor vedea atuncea de ce soi este spaima noastră. Nu știm zău dacă vreunul din „sperietori“ s-ar întoarce neciuruit în fericita Ungarie.

Nouă ni se pare că „Românul“ dă o prea mare importanță focului de paie din Ungaria. Maghiarul trebuie frecat pentru a deveni om de omenie, prin urmare o asemenea încălcare a teritoriului nostru au împlut pe mulți din noi de bucurie. Dar fiindcă această bucurie nu ne-au fost dată de Dumnezeu, de aceea reproducem spre plăcerea universală proclamația maghiarilor, după traducerea „Românului“.

❦

«ROMÂNIA LITERARĂ»

[7 octombrie 1877]

Am publicat în alt rând articolul „Kant și muzica“ drept dovadă de temeinicia oamenilor cari îndrăznesc la noi a „face literatură“. Deja atunci

am spus că un domn semnat N. Rozescu mistificase redacția „României literare“ cu articolul „știința în secolul al douăzecelea“. Iată că acum „România liberă“ ne descoperă și taina acestei mistificări.

❦

[9 octombrie 1877]

„Corespondența politică“ cuprinde o lămurită dare de samă despre starea lucrurilor dincolo de Dunăre. O schimbare hotărâtoare — zice ea — mai că nu se poate aștepta înainte de a sosi iarna. Aceasta o zic chiar oamenii competenți. O asemenea schimbare în bine ar fi pentru ruși luarea Plevnei încă înainte de 20 a curentei, pentru turci forsarea liniei Iantrei înainte de capătul lui octomvrie. Nici una din aceste două eventualități nu are probabilitate mai mare, încât trebuie să ne așteptăm la prelungirea campaniei în vreme de iarnă. Dar un război care prin sosirea iernei se împarte în două campanii deosebite câștigă un caracter cu totul altul. În locul războirii pripite, neastâmpărate și îndrăznețe, care era întrucâtva întemeiată prin intenția de-a mântui războiul într-o singură campanie, vine astăzi o războire mai liniștită, mai luătoare de samă, mai răzgândită, care nu voiește să siluiască evenimentele într-o bucată de vreme mărginită prin împrejurări climatice, ci le dă timpul trebuitor pentru dezvoltarea lor firească.

E aproape sigur că rușii nu vor mai trece în anul acesta peste Balcani, pentrucă nu mai pot s-o facă; dar e tot atât de sigur că nu se vor întoarce preste Dunăre înapoi, pentru că nu vor s-o facă și pentru că turcii nu-i pot sili la aceasta. Toate se reduc deci la întrebarea ce se mai poate câștiga ostășește în Bulgaria de nord în curgerea capătului toamnei și a iernii. Dacă până la începutul iernei situația nu se va schimba nici printr-un atac al rușilor asupra Plevnei, nici prin agresiunea turcilor asupra liniei Iantrei, atunci comanda rusească rămâne să realizeze două operații care se pot face tocmai iarna în împrejurări foarte priitoare. Aceste două operații sunt: împresurarea *Plevnei* și a *Rusciucului*. În împrejurările de față e hotărât că întreaga armată rusească va rămânea în Bulgaria și va continua din răsputeri operațiile împrotiva Plevnei și a Rusciucului cât va ținea toamna și iarna.

Părerea că Serbia nu va intra în acțiune mai că nu are temei. Tocmai iarna e pentru Serbia momentul cel mai priincios de a interveni: pentru că iarna ofensiva turcească dinspre Novi Bazar sau Seraievo mai că nu-i cu

putință sau e prea ușor de impiedecat, pe când, din contra, împresurarea Vidinului de către sârbi, uniți cu *detașamente române,* este una din operațiile cele mai ușoare.

Schimbarea în comanda supremă turcească au fost urmată de trimiterea părții cei mai mari din garnizoana Varnei și Șumlei la armata de operație, încât aceasta s-au sporit cu cel puțin 20.000 de oameni.

La Plevna situația e neschimbată. Rușii imitează pe români și caută a se apropia prin șanțuri de întăririle turcești. Apoi, de la sosirea generalului *Totleben,* s-au început la sud-est de Plevna lucrări de pământ în stil mare. S-așteaptă numai ca românii să ieie reduta cea mare a Griviței (Osman) pentru a păși la lucrările generale de împresurare. În aceeași vreme s-au sporit cordonul de împresurare dindărătul Plevnei. Vodă Carol voia chiar să ocupe în Telis, cu 15.000 de oameni, o poziție șănțuită și să puie o stavilă între Plevna și ajutoarele ce vin din Orhanie. Dar părerea sa n-au fost primită, ci rușii s-au mărginit a spori corpul generalilor Krilof și Loscauf* cu câteva batalioane de tiraliori și câteva baterii călări.

Despre poziția *armatei turcești de est* nu se știe absolut nimic. Ea pare a-și schimba pozițiile, căci rușii au pierdut în mai multe puncte atingerea cu ea. Nu vom fi însă mult în nesiguranță asupra mișcărilor lui Suleiman Pașa.

„Gazeta de Frankfurt“ asigură că generalul Totleben nici n-are de gând a goni pe Ghazi-osman Pașa din Plevna. Scopul său e de a-l pune pe Osman în neputință de-a se mai lupta, de-a se mai ivi și a doua oară dinaintea rușilor în Balcani și de a le cauza pierderi. Dacă Totleben va izbuti până la capătul lui mai anul viitor să facă pe Osman să capituleze, atunci pierderea de vreme nu e de loc nefolositoare. Despre un atac cu asalt, cum îl prezic ziarele române, nu poate fi vorba, dintr-o cauză foarte simplă. Prin ploile din urmă pământul lutos s-au inmuiet, încăt înaintarea trupelor de atac ar fi așa de înceată că pierderile ei în drum ar răpi toată probabilitatea succesului. Deocamdată lucrările fortificatorii ale armatei dimprejurul Plevnei au de scop a asigura propriile poziții în contra unei agresiuni turcești dinlăuntrul Plevnei.

Altfel se vede că Osman judecă pe deplin mărimea pericolului ce se naște pentru întăririle sale prin lucrările de apropiare ale românilor, esecutate cu hârlețul Linnemann. Reduta Osman (partea din întărirea Griviței care se află încă în mânile turcilor) fiind periclitată, Osman au retras din ea tunurile, încât în lagărul turcesc se crede că ar fi subminată. În

momentul ce românii s-ar pune în posesiunea redutei e prea cu putință ca ea să sară în aer.

La 2 și 3 (14 și 15 oct. st.n.) au avut loc bătălia hotărâtoare de la Kars între ruși și turci. Decursul general al operațiilor au fost următorul: Colona de înconjur al generalului Lazarev au ocupat la 2 octomvrie înălțimile de la Orlok, au gonit trupele turcești de acolo și le-au împins spre Kars și Wisinköi.

Fiindcă prin această mișcare o parte a armatei turcești era înconjurată deja, de aceea rușii au hotărât ca a doua zi, la 3 oct., să pornească un atac general în contra poziției lui Mouktar Pașa. Cheia sa înaintea frontului îl forma dealul întărit Avliar. Dimineața la 6 ore rușii au început atacul general, după ce l-au pregătit mai întâi printr-un precis foc de artilerie. Pe la amiazăzi generalul Heimann atăcă dealul Avliar cu regimentele Erivan, Gruzia, Piatigorsk și cu un batalion de tiraliori. După o luptă strălucită, Heimann a luat dealul. Prin ocuparea acestei poziții armata lui Mouktar Pașa era ruptă în două. O parte a armatei turcești care apucă spre Kars au fost atacată în flanc de trupele generalului Lazaref și urmărită de trupele generalului Heimann, încât pe la 5 ore această parte era bătută și risipită cu totul, pierzând o mulțime de morți, mai multe mii de prizonieri și patru tunuri.

În aceeași vreme trei divizii turcești rămase la flancul drept au fost respinse din pozițiile lor de la Aladja, care **erau înconjurate cu totul,** și, după pierderi enorme, **au fost** silite să se predea la 8 ore sara. *Mulți prizonieri, 7 pași și 32 de tunuri cu o mulțime de* **material de războiu au căzut în mânile rușilor.** *Mouktar Pașa au fugit în Kars.* Pierderile rușilor sunt relativ mici.

❦

[12 octombrie 1877]

Atacul s-a început vineri, pe la 12 oare ziua, în contra șanțurilor redutei Bukova.

Șanțurile au fost luate la primul asalt și sara s-a dat asalt chiar la redută.

Primul rând de parapete al redutei a căzut asemene în mânele românilor; ei însă au dat peste al doilea rând de parapete, de care n-aveau cunoștința. Aici împotrivirea a fost mare și trupele noastre primiră ordin de a se retrage.

Retragerea s-a îndeplinit în cea mai bună ordine.

Pierderile ce avem sunt: morți 50, răniți 200, între cari 5 ofițeri și un locotenent-colonel.

Acest atac s-a făcut de trupele din diviziunea a patra, compuse aproape numai din *moldoveni*.

Spiritul oștirii este escelent; ea suferea de ordinul de retragere și cerea să reînceapă lupta având deplină încredere că de astădată, cunoscând mai bine culcușul vrăjmașului, îl va îngenunchea. Nu credem de prisos a aminti că această divizie a patra este aceea care au luat cu asalt reduta Grivița. Și, dacă accentuăm că sunt numai moldoveni în ea, o facem pentru că ziarele din București par a ignora cu totul această împrejurare.

Tot în privirea acestei lupte A.S.I. *Marele Duce Nicolaie* telegrafiază următoarele:

La 7 octombrie sara reduta în acea zi fusese luată cu asalt de cătră români, a fost reluată apoi de cătră turci. În această luptă românii au pierdut 130 de soldați și cinci ofițeri. Amănuntele asupra acestei lupte lipsesc încă.

❦

DIVIZIA A PATRA

[12 octombrie 1877]

Divizia care au fost mai mult mestecată în luptele de pân-acuma de la Plevna este cea a patra, compusă în cea mai mare parte din moldoveni. Am însemnat aceasta în revista noastră internă, pentru a atrage și mai mult privirile publicului asupra răniților ce vor fi a se îngriji. Se zice chiar — deși dorim ca această știre să nu se confirme — că această vitează divizie este atât de slăbită prin luptele continue, încât de acum înainte va rămânea în rezervă.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[16 octombrie 1877]

Î.P.S.S. Mitropolitul românilor gr. or. din Transilvania și Ungaria a publicat următorul circular, care e pentru noi un semn că guvernul maghiar

caută pretexte pentru a împiedeca activitatea sinoadelor eparhiale.

❦

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ

[16 octombrie 1877]

Ziarele din București aduc știrea despre moartea lui *A. Papiu Ilarian.* Acest bărbat au fost la 1848 tribun al românilor ardeleni a căror revoluție au descris-o în Istoria Daciei centrale. Trecând în urmă în România a editat „Tezaurul de monumente istorice“, un arhiv în care-a reprodus scrieri relative la istoria românilor. În „Revista Carpaților“ au publicat câteva acte din corespondența ținută în limba latinească între Petru Voivod Rareș Domnul Moldovei și Ioachim, electorul de Brandenburg. Aceste acte răposatul le-au fost extras din arhiva de la Berlin. Cât despre politică … au făcut-o și el cum o face oricine la noi; dar … de mortuis nil nisi bene.

❦

SCORNIRILE «TELEGRAFULUI» DIN BUCUREȘTI

[21 octombrie 1877]

În primul său București de la 17 curent „Telegraful“, comparând presa conservatorilor cu păserile cobitoare, ajunge la concluzia că această presă voiește a introduce ură între moldoveni și munteni. Aceste aiurări, a căror îndreptățire n-o discutăm, ne-ar fi găsit însă foarte nepăsători dacă „Telegraful“ n-ar fi binevoit a insinua aceleași intenții monstruoase și „Curierului de Iași“, pe care are naivitatea a-l numi organul d-lui Maiorescu.

D. Maiorescu este într-adevăr un prozator bun și cu judecată, ale cărui idei literare le împărtășesc astăzi însuși contrarii săi politici (vezi de ex. „România liberă“ și noul curent în Academie), dar de aici nu urmează de loc că foaia noastră ar fi organul d-sale. Drept dovadă despre netemeinicia aserțiunii „Telegrafului“ redactorii lui n-ar avea decât să deschidă „Curierul de Iași“ și să vadă că, oridecâteori am vorbit de o lucrare bună pe terenul literar, am abstras întotdeauna de la rolul politic al autorilor. Observarea pe

care ne-o impută „Telegraful“ e că am pomenit că divizia a patra, cea amestecată mai mult în luptele de la Plevna, e compusă aproape numai din moldoveni. Aceasta am făcut-o pentru că ziarele bucureștene, atât liberale cât și *conservatoare* fără deosebire, ignorează acest adevăr și pare c-ar lua mai bine foc în gură decât să spuie anume că moldovenii se poartă escelent pe câmpul de război. Deci tocmai ziare de teapa „Telegrafului“, prin păcatul reticenței, bagă ură între moldoveni și munteni, nu noi, care dăm fiecăruia ce-i a lui. Oare un jurnal oficial n-are voie să zică că moldovenii se bat bine? Și oare, dacă chiar ziare străine laudă pe oștenii moldoveni, atunci, dacă-i lăudăm și noi, suntem poate separatiști? Sau e o crimă în ochii „Telegrafului“ de-a rosti numele Moldovei?

Noi, din contra, credem a ne putea făli cu împrejurarea de-a fi români din Moldova, cu calitățile și scăderile noastre, cum ne-au făcut Dumnezeu. Dacă pielița redactorilor „Telegrafului“ e mai smadă decât a noastră și originea așa de neaoșă încât n-au dreptul de a se numi nici moldoveni, nici munteni, ni se pare că nu noi suntem de învinovățit pentru aceasta. Sunt și la noi și cam pretutindeni asemenea isteți, cari cred că tot ce zboară se mănâncă; noi mai facem și deosebiri și nu aruncăm pe toată lumea în căldarea patimelor momentane, pentru a-i scoate sau albi sau negri, după plac.

În fine, puindu-ne în paralelă cu „Neue fr. Presse“, „Telegraful“ face ceea ce n-au cutezat nimeni să facă pân-acuma.

Cine au urmărit opinia statornică ce noi o avem de acel ziar vienez, care se bucură de înrâurire, pentru nefericirea nu numai a noastră, dar a imperiului vecin chiar, acela va înțelege că insinuarea, dacă n-ar veni de la redacția „Telegrafului“, ar fi pentru noi cea mai gravă insultă. Căci acel organ este cel de căpetenie care-n Austria chiar vâră ură între deosebitele naționalități și le sumuță una asupra alteia, acel ziar este deopotrivă stricăcios germanilor ca și celorlalți, el propagă idei care fac cu neputință dezvoltarea economică sănătoasă și liniștea politică între popoară și e redijat de oameni cari nu sunt în inima lor nici austriaci, nici germani, ci speculanți cutezători, ca și unii redactori din București, cari pentru trecerea mărfii lor tipărite sunt în stare să atingă și să zădărască simțirile cele mai sfinte pe care le are un om sau un popor.

În fine e cu totul de prisos a mai discuta, căci ceea ce am zis noi e pe deplin adevărat. Divizia a patra s-au purtat escelent, au avut pierderi simțitoare și e azi în rezervă. N-am zis nici mai mult nici mai puțin, ci am

împărtășit neted o faptă care interesează în gradul cel mai mare provincia noastră în genere, Iașii îndeosebi, căci în acea divizie sunt și oștenii din județul și orașul nostru. Dacă adevărul neted și fără înconjur supără pe unele ziare bizantine și învechite în minciuni și apucături din București nu e vina noastră. Adevăr și mântuire sânt în ochii noștri identice, și acest izvor curat nu poate supăra decât pe răi și pe netrebnici.

❦

SINUCIDERE

[23 octombrie 1877]

În Hotel de Paris în noaptea de joi spre vineri, pe la 11 oare, s-a sinucis un tânăr din Galați, cunoscut în acel hotel sub numele de Gheorghe Teodoru, student. După cât s-a putut constata, acest tânăr dezgustat de ale vieții ar părea să aibă numai 21 sau 22 ani și-ar fi fiul d-lui Hagi Manolachi Nicola, consilier comunal în Galați. Cauza sinuciderei sale se raportă la multe versiuni, însă, după mărturia mai multor persoane suspecte cu care intrase în legături de când era în Iași, cea mai probabilă ar fi comiterea unei sustrageri de 250 galbeni de la părintele său, cu care bani fugise la București, unde după câteva zile de prodigalitate și desfrânare, părintele său aflându-l, l-a urmărit imediat acolo. Atunci, părăsind Bucureștii, el a venit, sunt acum vreo 15 zile, în Iași și au găzduit la Hotel de Paris sub numele mai sus citat. În Iași au contractat relații intime cu mai multe din acele figuri a căror foarte îndoielnică onorabilitate au știut să-l introducă prin acele cafenele nocturne ale orașului în care sunt jocuri clandestine de cărți și care sunt frecuentate în genere numai de coțcari și de tot ce este mai vicios în clasele de jos a societății noastre.

I-au trebuit numai câteva zile de frecuentare prin acele *nobile* stabilimente pentru ca în sara sinuciderei sale să se afle numai cu două ruble în buzunare; pe lângă aceasta cu o zi sau două mai înainte el simțise că un d. Mihailescu, trimes de părintele său înadins, era pe urmele lui și-l căuta, spre a-l denunța poliției. Mustrarea de cuget sau nenorocita alternativă în care se găsea, străin pe pavelele Iașului și fără nici un ban, l-au împins se vede într-un moment fatal a recurge la un asemenea mijloc pentru a pune capăt unei vieți începută așa de trist.

❦

FRANCIA

[30 octombrie 1877]

Dl. Calmon au pronunțat în sara ședinței comitetului stângelor Senatului un discurs criticând într-un mod foarte viu actele guvernului și recunoscând că nici o tranzacțiune nu este posibilă. El sperează că Franța va intra într-o lungă perioadă de pace, de repaos și de prosperitate. O nouă reuniune plenară a stângelor Senatului s-au fixat pentru ziua de 6 noiemvrie.

Se anunță că d. Fourtou pregătește elementele unui mare discurs, destinat a apăra dinaintea Camerei politica urmată de guvern de la 16 mai.

Le Soleil anunță că ambasada din Viena ar fi să se deie d-lui Gontaut-Biron, a căruia situație, în urma antipatiei ce-i arată dl. de Bismark, devenise destul de grea la Berlin. Mai multe ziare pronunță numele d-lui duce Décazes pentru ambasada din Berlin, dar nu este încă nimic decis în această privință.

O telegramă a ziarului *Le Nord* spune că câteva rezultate ale alegerilor pentru consiliile generale din Franța sunt cunoscute până la 5 noiemvrie; Dl. Broglie a căzut contra d-lui Fouquet bonapartist, amiralul La Ronciere-Le Noury au căzut contra candidatului republican. Telegrama în chestiune mai adaoge că este imposibil de a se judeca despre rezultatul final. Totuși se pare că republicanii vor câștiga fotoliuri mai cu samă la Rouen și la Șamberi. Mai mulți bonapartiști au fost aleși în Gironde, precum d-nul Pascal.

❦

AUSTRO-UNGARIA

[30 octombrie 1877]

Vaietele de mediațiune de cari organele vieneze răsunară nu sunt, zice o corespondență a *Nordului*, decât ultima neputincioasă răvoință în privirea Rusiei care au caracterizat aprecierile anterioare a acestor ziare, precum și noutățile diplomatice și militare ce ele au pus în circulație. Nu trebuie să-și ascundă cineva că există în Cisleitania ca și în Ungaria o opiniune relativ

puternică, care, de la începutul războiului, nu încetează de a esprima dorinți în favoarea unei semi-soluțiuni a Chestiunei Orientului, în speranță de a convinge pe Europa că această soluțiune au fost impusă prin o coaliție austro-germană ce ar fi înlocuit înțelegerea celor trei împarați. Aceste intrigi însă nu vor obosi răbdarea și moderațiunea cabinetului din Sant-Petersburg; dacă ele merită oarecare observațiune, aceasta e numai pentru că dovedesc necesitatea ce este de o privighere statornică, spre a impiedica pe falșii amici ai păcei de a pune pe Rusia într-o pozițiune falșă și de a-i răpi prin mijloace diplomatice beneficiele succeselor sale militare. Aceasta este o operațiune strategică mai puțin zgomotoasă ce e dreptul, dar mai periculoasă poate decât complotul din Transilvania.

Koelnische Zeitung publică o depeșă din Viena cu data de 3 noiemvrie prin care se anunță că Austria au respins propunerea Germaniei, care tindea la o prelungire pentru un an a tractatului de comerciu existent, pe motivul că această prelungire ar fi creat dificultăți din punctul de vedere al compromisului austro-ungar ce se voiește a se încheia înainte de 1 ianuarie. Conferințile miniștrilor la Pesta au de obiect de a stabili tarife independente.

În ceea ce privește postavurile, tariful trebuie să fie, conform cerinței Germaniei, formulat de către d. Hasselbach, stabilit pe o bază echitabilă și îndeajuns de liberschimbist. Acest tarif va fi prezentat săptămâna viitoare parlamentului.

Dispozițiunele care regulează procedările de perfecționare sunt menținute.

Îndată ce tariful va fi fixat, Austria are intențiunea să angajeze cu Germania negocieri nouă având de obiect concesiunea reciprocă a dreptului de națiunea cea mai favorizată.

❦

ITALIA

[30 octombrie 1877]

Ziarul Times publică o depeșă din Roma cu data de 4 noiemvrie care anunță că consiliul Vaticanului au fost dizolvat.

Nici o rezoluțiune n-au fost încă adoptată privitoare la chestiunea desființărei dreptului de veto al Franței, Austriei și Spaniei.

DIN „TIMPUL“: 1877

❦

ÎNTUNECIME TOTALĂ

[Articol cu paternitate incertă]

[1 noiembrie 1877]

A privi la o întunecime totală a Soarelui sau a Lunii este o petrecere; a te rătăci însă noaptea prin întunecimea totală a Bucureștilor, a da în gropi și a te lovi cu capul de ziduri este de asemenea o petrecere pe care se pare a ne fi păstrat-o cu părintească îngrijire primăria noastră. Într-adevăr frumoasă iluminare cu gaz avem acuma. Lumea nu mai există decât numai pentru Podul Mogoșoaiei. Aici tot mai licurește din ce în ce mai palidă câte-o lumină de felinar asemenea unei speranțe aproape a se pierde. Încolo „lasciate ogni speranza!“ Încolo se-ncepe infernul lui Dante. Pasagiul primăriei, bogat în gropi, șanțuri și Plevne improvizate, formațiuni geologice din epoca terțiară, elemente hidrografice perfide în care alunecă picioarele celor muritori, coboare-se aceștia din neamul biman, coboare-se din cel mai fericit al cuadrupedelor. Din când în când câte o trăsură, cu fuga.

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum, încolo prin depărtatele mahalale încercări modeste de muzică clasică din partea cânilor, cari, după cum se știe, trăiesc sub regimul unei deosebite circulare a prefectului de poliție.

Mult se va mai repeta acest „misticism gazos“ al primăriei?

❦

[2 noiembrie 1877]

„Românul“ continuă și acum acea ciudată polemică cu „Presa“ care consistă în întoarcerea [1] de cuvinte, asemănări de cifre, certe asupra marginilor frazelor întrebuințate și alte asemenea. Obiectul acestor dezbateri fără de folos este pe de o parte numărul ostașilor căzuți cu ocazia asaltului Angelescu, pe de alta dreptățile cari le-au avut guvernul pentru a

intra în război. Noi se înțelege că ne abținem de a ne rosti în aceste întrebări, care nu se pot hotărî aici cu vorbe, nici cu întorsături istorice. Va veni ziua în care și pietrele vor vorbi adevărul, în care cartea faptelor petrecute va sta deschisă și se va citi atât de lămurit încât toată doctrina paralogismelor nu va fi în stare să-i întunece înțelesul.

❦

ASALTUL ANGELESCU

[Articol cu paternitate incertă]

[2 noiembrie 1877]

Un corespondent al „Nouăi prese libere“ dă oarecari relații asupra modului cum s-au făcut cel din urmă atac al diviziei a patra asupra Griviței mari. Ținem seama de aceste relații, pentru că ele sunt foarte apropiate de zgomotele ce circulă la noi asupra rolului prea neatârnat pe care d. colonel Angelescu au binevoit a-l juca pe pielea și cu sângele altora, pentru a-și plăsmui de pe saltea și „en spectateur“ gloria de a fi luat Plevna poate. Corespondentul zice că i se pare într-adevăr că d. colonel au ordonat atacul fără a-și fi luat învoirea de la M. S. Domnul, ba că însuși raportul trimis din Poradim în aceeași noapte din partea Prea Înălțatului nostru Domn către marele duce Nicolaie în Gorni-Studen afirmă că, fără învoirea Înălțimii Sale, colonelul au îndrăznit a ordona un atac care au pierdut atâtea vieți fără de nici un folos. Corespondentul zice c-ar fi vorbit cu mai mulți ofițeri români întorși de curând de la Plevna și aceștia i-ar fi dat următoarea esplicare. În cartierul general se hotărâse ca divizia a patra, care pierduse două treimi din efectivul ei, să fie înlocuită prin divizia a doua, intactă până acuma. Colonelul Angelescu s-au dus atunci la Măria Sa Domnul și-i espuse că pân-acuma divizia a patra executase toate lucrările și c-ar fi nedrept ca tocmai acuma, când izbutirea e aproape sigură, divizia să fie înlocuită și alți soldați și alți ofițeri să aibă ușor o glorie a cării condiții grele le împlinise tocmai divizia a patra.

M. Sa Domnitorul se plecă atunci rugăminții colonelului și amână înlocuirea diviziei pe ziua de 24 octomvrie, sperând că până atunci se va hotărî a se face un nou atac general. Dar termenul se apropia mereu și tot încă nu se auzea nimic de un atac general. Atunci d. colonel, cuprins de nerăbdare de a culege lauri, s-au hotărât a face atacul pe socoteala d-sale și

întreprinse un asalt cu urmări atât de dezastroase și cunoscute de toată lumea.

E de prisos a mai zice cumcă raportul din „Monitor“, plin de reticențe și apucături, arată lucrurile altfel. Dar în orice caz întrebarea de căpetenie la care ar trebui ca opinia publică să capete răspuns este: dat-au sau nu M. Sa Domnul învoirea Sa la asaltul Angelescu?

Credem că nu ni se va răspunde evaziv sau prin acuzarea că ținem seama de ceea ce spune o foaie discreditată ca, „N. fr. Presse“. Faptele relatate de corespondentul ziarului vienez ne pot fi indiferente și nouă; întrebarea însă pe care o dezbate e cu totul teoretică și atinge disciplina neapărată oricărei armate. Este sau nu adevărat că d. colonel s-au făcut vinovat de o călcare atât de gravă a disciplinei, de o desconsiderare atât de deplină a înaltului său Suveran?

❦

CONSPIRAȚIILE DIN CONSTANTINOPOL

[4 noiembrie 1877]

Acum de câteva zile s-au văzut lipite pe zidurile Constantinopolului placarde care provocau poporul să omoare pe Mahmud-Damat, socrul sultanului, învinuindu-l că voiește să facă pace și să vânză Turcia Rusiei. Mahmud-Damat învinui iarăși din parte-i pe exsultanul Murad că conspiră în contra fratelui său; în urma cărei acuzări sultanul Abdul-Hamid ordonă ducerea lui Murad în seraiul vechi. 40 de servitori ai exsultanului se împotriviră la această măsură și fură sugrumați, deși gazetele turcești zic c-ar fi fost exilați. Într-adevăr exilați, dar din viață și fără întoarcere.

De atunci exsultanul petrece în Top-Kapu, păzit ca un prizonier de stat, și viața sa se crede a fi în primejdie.

În aceeași vreme au fost arestați o mulțime de partizani de ai lui Midhat Pașa. S-au făcut încercarea de-a învenina pe Mahmud-Damat, care a fost scăpat numai prin inteligența medicului său. Astfel mine și contramine se încrucișează în viața publică de la Cornul de Aur, turburarea populațiilor e foarte mare și crește prin vestea tendențioasă ce s-a răspândit că prorocul s-ar fi arătat sultanului și i-ar fi poruncit să facă pace.

Sunt dar în Constantinopol două curente opuse, unul pentru pace, cellalt pentru război. Mahmud-Damat, care voiește mai cu seamă ca sultanul

actual, ginerile său, să rămâie în locul pe care-l ocupă, pentru ca alături cu tronul ginerelui să-nflorească roiul de creaturi de serai ale socrului, ar voi într-adevăr pacea și spre acest scop cheamă din noaptea vremilor umbra proorocului și-i pune în gură porunca de a încheia pacea. Sigur însă că într-un oraș așa de mare ca Constantinopolul, unde se-nvârtește un amestec din toate popoarele Europei și din multe ale Asiei, lumina e prea mare pentru ca populațiunea de jos să mai creează în aparițiunea proorocului. Deci sunt esplicabile placardele îndreptate contra vieții lui Mahmud-Damat.

Până când armatele turcești vor mai avea perspectiva unei împrotiviri cu folos până atuncea gloatele fanatizate ale Bizanțului vor fi contra păcii.

❦

PROBE DE STIL

[Articol cu paternitate incertă]

[6 noiembrie 1877]

Unul din semnele caracteristice ale speciei „animal scribax“ din familia Liberalelor este că nu știe carte. Neștiind carte și având a vorbi cu publicul lor în toate zilele, animalele condeiului în România câștigă la șiruri repetând fără trebuință cuvinte care n-au nici vro greutate retorică, nici vrun înțeles deosebit, care să merite a fi întipărit minții.

„Românul“, care de altmintrelea numai românește nu-i scris, au ajuns la treapta de a ști că verbul are proprietatea de a putea fi conjugat, prin urmare nu se mulțămește numai c-un timp sau c-o persoană care s-ar cere pentru însemnarea înțelesului, ci pune câteva dupăolaltă, pentru ca să se pară că zice ceva.

Am spus, spunem și vom spune cumcă națiunea a fost, este și va fi. Deci cetățenii iubitori și iubiți s-adună, s-au adunat și se vor aduna, ca să se sfătuiască, să zică, să dezbată, să vadă, să priceapă și să înțeleagă că bine nu este, n-a fost și nu va fi cu noi, între noi și-n noi, acum și totdauna și pururea și-n vecii vecilor, dacă … n-om fi noi cu ai noștri între noi la putere.

Aceasta e ținta a toată democrația română, spusă în stilul înflorit al gazetei celei mai vechi și celei mai … netrebnice din București.

Cititorii noștri cred poate că luăm peste picior pe mult și mai mult decât onorabilii noștri confrați: dar rău cred.

„Românul“, vorbind într-unul din cele din urmă numere ale sale despre un conventicul al celor chemați (mulți chemați și puțini „aleși“) ce se va ținea la Bacău, introduce „frumosul“ apel al d-lui A. D. Holloan, inserat în „Gazeta de Bacău“, cu următoarele cuvinte:

Am cerut și cerem ca românii să se întrunească cât de des, să se vază, să se cunoască, să cugete, să dezbată și să caute împreună calea și metoda cea mai patriotică, cea mai înțeleaptă și totdodată și cea mai practică. Astfel, și după noi numai astfel, națiunea poate merge cu pași siguri spre realizarea dorințelor și trebuințelor ei.

„Unde veți fi întruniți doi, în numele meu, voi fi în mijlocul vostru“, zicea Isus, atunci când inamicii îl pândeau pentru ca să-l oprească de a surpa comploturile fariseilor.

Când cetățeanii s-adună cu iubire și cu sinceritate, geniul națiunii este în mijlocul lor.

………………

Să se întrunească dar, să se întrunească necurmat toți cei cari pun interesele generali mai presus chiar de interesele de partită, căci mare, foarte mare nevoie este acum ca totdauna, și poate mai mult decât totdauna, ca gândul națiunii române să fie neclintit cu noi, între noi și în noi.

Știe „Românul“ ce stil e acesta? Să i-o spunem noi: stil jidovesc. Redactorul n-are decât să deschidă *Psalmii* împăratului și prorocului David și să vadă cum toată poezia jidovească nu consistă decât în repetarea aceleiași idei, adesea foarte sărace, cu alte cuvinte. Dar nici în cuvinte variate nu sunt bogați stiliștii „Românului“. Ei declină și conjugă în sus și-n jos acelaș cuvânt fără de nici o trebuință ș-apoi zic că presa e … lumina. Multă lumină trebuie să fi intrat în capul cititorilor „Românului“ când li se spune că trebuie să vadă, să cunoască, să cugete, să dezbată, să caute calea și metoda.

Oare puțină, cât de puțină gramatică românească nu se poate introduce prin contrabandă la redacția „Românului“?

Dar să contenim. Deja am atacat prea mult tot ce este românesc și am atins susceptibilitățile națiunii. Națiunea nu știe a scrie; ar fi o crimă pentru redactorii „Românului“ să știe ei asemenea moft conservator și austro-maghiar.

❦

ARBOROASA

[11 noiembrie 1877]

În „Neue freie Presse“ ne-a întâmpinat uimitoarea știre că o comisie judecătorească s-au dus în seminarul Mitropoliei Bucovinei (din Cernăuți) și au arestat pe patru candidați interni de teologie, sechestrând totodată averea și hârtiile societății dizolvate „Arboroasa“. Membrii acestei societăți erau studenții români de la Universitatea din Cernăuți și dările de seamă a tinerei reuniuni erau atât de serioase, atât de departe de orice veleități politice, încât într-adevăr ne mirăm auzind această veste neașteptată și nu știm cării împrejurări avem a atribui măsurile aspre ale guvernului provinciei vecine. Neînsemnatul fond de bani, ni se pare că vro 400 de galbeni, datorit în mare parte munificenței românilor de la noi și de dincolo de Carpați, biblioteca, compusă din vreo sută și câteva tomuri, sunt confiscate, mai mulți dintre studenții facultății teologice au fost arestați și li se intentează se vede proces criminal.

Care va fi crima de care să se fi făcut vinovați studenții români de la Cernăuți de au fost un motiv destul de puternic pentru a risipi mica lor avere de strânsură și centrul lor de activitate spirituală?

Nu știm până astăzi decât numai două abateri ale studenților de la Cernăuți, care însă, departe de a constitui o crimă în ochii noștri, nu le-am putea lua în nume de rău decât dintr-un exagerat punct de vedere al poliției statului, natural poate în vremi de liniște, nenatural însă când spiritele tinere sunt agitate de luptele până acum glorioase ale conaționalilor lor. Afară de aceea, aceste două abateri de până acuma, pe care le vom espune mai la vale, au fost provocate prin necuviințe mult mai grave comise de coloniștii din Bucovina, încât resentimentul tinerimei românești au fost firesc. Guvernul învecinat ar trebui să fie chiar mândru de aceste acte de rezistență, pentru că ele dovedesc temeinicia și valoarea educativă a școalelor din Austria. Dacă școalele de acolo ar deștepta numai mintea, lăsând simțirile inimei în paragină, dacă tinerimea ar fi crescută numai pentru a-și căuta de interese personale, a se târâi înaintea puternicilor zilei și a săruta mâna care-i lovește, atunci desigur că acte de rezistență n-ar avea loc defel și-ar fi o dovadă puternică că Austria e pe deplin jidovită, ceea ce ne place a n-o crede în chiar interesul vecinilor și al luminatei clase domnitoare:

On s'appuie, Sire, sur ce qui resiste. Nu elementele moi ca ceara, cari cedează fără murmură oricărei întipăriri, nu indivizi mânați de interese mici

și lesne de îndoit după vânt, nu capete cari se pleacă cu înlesnire ori în ce parte, numai puternică să fie, ci inima neînfrântă, rătăcită fie chiar, este temelia puterii unui stat.

Războaiele pe care Austria le poartă, izvoarele muncei și averii, brațele puternice și inimele viteze nu se găsesc în clasele de trântori semiți, ci tocmai în acele naționalități cari nu se pleacă raselor dominante, dar sunt totdeauna gata să-și dea sângele și averea pentru pământul care le poartă, pentru coroana de la care așteaptă tot binele și căreia le place a atribui tot binele ce le vine cândva.

După acest preambul, care ni s-a părut trebuincios pentru a nu lăsa nici umbră de îndoială asupra bunelor noastre intenții, vom veni la cele două cazuri cari vor fi fost poate motivele dizolvării societății „Arboroasa“.

Se știe că mai cu seamă elementul evreiesc din Bucovina au stăruit să facă serbarea de o sută de ani a întrupării Bucovinei cu Austria. Aceasta s-a făcut în ajunul încheierii unui tratat de comerț cu noi și a fost o demonstrație în contra mănținerei îngrădirilor prescrise de legile noastre vechi, pe cari, după îndelungate stăruințe, guvernul conservator a izbutit să le mănție și în convenția austro-română.

Fost-a demonstrația pentru a ne atinge pe noi și a ne arăta lumei ca semibarbari, precum binevoiește a ne numi d. Garl Emil Franzos, fost-a un mijloc de presiune morală asupra noastră, sigur este că serbarea a fost pripită cu trei ani înaintea sutei cuviincioase și-a fost glorificarea unui centeniu de 97 de ani, la care s-a adaos în vederea cametei 3 la sută. Nu discutăm legitimitatea serbării. Fiecare are drept să se bucure sau să nu se bucure de o întâmplare istorică; caracteristic pentru cel ce o aranjază este numai motivul.

Cedarea Bucovinei nu este o frunză de dafin în istoria Austriei și, tocmai fiindcă voim bună pace, ne abținem de a cita documentele ce ne sunt bine cunoscute și cari ar dovedi că acel act istoric n-a fost vrednic să fie serbat decât tocmai de neamul acela care crede că toate bunuirile acestei lumi se câștigă prin târguială. M. Sa Împăratul, ale căruia sentimente nobile și cavalerești sunt cunoscute de toata lumea și de la care, întrucât privește persoana Sa, românii n-au cunoscut până astăzi decât numai bine, au refuzat politicos însă semnificativ de a lua parte la jubileul din Cernăuți, căci, dacă prescripția și puterea consfințesc un act ca cel pomenit mai sus, nu rămâne mai puțin adevărat că la acea serbare s-a accentuat tocmai originea acelui drept, care origine nu se va fi găsit tocmai vrednică de nobila inimă a

împăratului. Afară de aceea Maiestatea Sa ar fi trebuit să vie la marginea statelor sale și, precum este obiceiul, M. Sa Domnitorul ar fi avut să-l întâmpine sau în persoană sau prin delegațiune, ceea ce, ne va concede oricine, ar fi fost în împrejurările date un lucru foarte gingaș, dacă nu de-a dreptul cu neputință. Guvernul conservator, în înțeleapta sa rezervă și simțind, se-nțelege, că nu poate să joace rolul unui stat mare, au tăcut la măsurile cernăuțene, dar au răspuns capitala Moldovei prin o contrademonstrare impuitoare, care de atunci se repetează în fiecare an. Românii din Bucovina erau însă mult mai umiliți decât noi chiar, pentru că se serba acolo, pe pământul lor clasic, pierderea înrâuririi lor politice. Dacă ideea serbării ar fi pornit de la români desigur că nimenea nu zicea un cuvânt. Ar fi fost un semn de iubire mai mult pentru Casa moșteana de Austria; dar atingător era ca acea serbare să pornească de la elemente colonizate în părțile de miază-noapte ale provinciei. Acum, în anul al treilea de la serbare, vro câțiva studenți din Bucovina au trimis cu ocazia panahidei lui Grigorie Vvd. Ghica o telegramă către primarul de Iași și tot în aceeași vreme, ni se pare, d. profesor Schiffner de la facultatea de drept din Cernăuți, care ține prelecțiuni asupra „dreptului românesc“, și-a permis a face observațiuni puțin cuviincioase asupra statului nostru, pentru care a fost fluierat de studenții români.

Aceste sunt oare cauzele dizolvării „Arboroasei“?

Nu discutăm dreptul guvernului vecin de a lua masuri contra abaterilor studenților. Puntul nostru de vedere, ca organ autoritar, ne învață că un stat face cu supușii săi ceea ce crede că e bine și cu cale în interesul lor mai cu seamă.

Discutăm numai oportunitatea măsurilor prea aspre. Nu știm dacă glasul nostru va fi auzit, dar ne permitem a aduce aminte că România este în război, că, abstrăgând de la înrudirea națională, boierii din Bucovina precum și satele de la margine sunt încuscrite cu românii de dincoace de Molna, că mulți bucovineni au rude de aproape pe câmpul de război, încât abaterile unor tineri ce nu cunosc pe deplin greutatea pe care legile pozitive o dau unor asemenea manifestări nu pot fi puse tocmai în cumpănă de aur.

Din acest punt de vedere numai ne permitem a face observațiile noastre asupra unei afaceri care pare a se fi înfundat în unica telegramă a „Nouă prese libere“ și asupra căreia organele vieneze păstrează o îngrijitoare tăcere.

❦

VISUL DOCHIEI, POEM ÎNTR-UN ACT. — OȘTENII NOȘTRI. COMEDIE (?) ÎN TREI ACTE

[12 noiembrie 1877]

Piesele *Visul Dochiei* și *Oștenii noștri* le datorim penei d-lui Frederic Damé. D-sa au mai comis până acuma scrieri dramatice „originale“, care însă, stingându-se de mult de moarte bună, credem a putea face abstract de la ele, de vreme ce uitarea, în care au căzut cu drept cuvânt, e o critică mai bună decât ar putea fi aceea a penei noastre. Apoi, chiar dacă ne-am fi luat osteneala de-a face cu dragă inimă pomelnicul celor morți, totuși n-am prea fi avut ce să spunem în rău sau în bine. D. Frederic Damé ca om are calitatea de a crede că proprietatea literară se stinge dincolo de marginile Franței. Sosit la noi și având, se vede, în geamantan câteva piese franțuzești, le-au supus unui tratament pe care au avut ocazia de a-l învăța în chiar țara noastră. D-sa s-au folosit de lecțiile marelui autor național, a aceluia care este Ponsard, Tacitus și Max Müller al României într-o persoană, istoric, arheolog, autor dramatic, prelector la Ateneu, academic, profesor de universitate, director de liceu privat etc. etc., care fiind dus la congresul arheologilor ca delegat tocmai la Stockholm și-au îndeplinit delegațiunea trimițând lista de bucate de la banchet, cu un cuvânt d. Damé au avut de la cine învăța meșteșugul de a deveni autor fără de a fi învățat carte, poet fără a fi poet, profesor de universitate fără a ști să scrie și literal român fără a ști românește.

Asemenea adunări de mărimi algebraice se fac multe la noi. Astfel de ex. să ia numele unei vechi și vestite familii boierești din Moldova, câteva piese din Lope de Vega, bucăți de filologie de ale lui Ascoli și vedem cum din Cozmița iese la lumină cu totul altceva.

Dar, în sfârșit, trebuie să ne bucurăm. Românii, coborâtori ai romanilor, sunt nație cuceritoare, trebuie deci să se bucure de achiziția oricării bucăți de pământ bulgăresc, chiar dacă aceasta s-ar prezenta sub forma foarte modificată de strănepot al lui Traian.

Prin urmare de ce oare Balzac, Sardou ș. a. adunați la un loc n-ar suna pe românește: Damé? Traducere liberă, foarte liberă, dar oare nu trăim în țară liberă? „Patrie“! se chiamă pe românește „Mihnea cel Rău“, „Mercadet“ = „Gheșeftarii“, Balzac + Sardou + x + y = Damé; Lope de

Vega + Goldoni + Ascoli + listă de bucate + vornicul Grigorie Urechi = Cozmița.

Noi într-adevăr nu știm pe cine să admirăm mai mult, pe d. V. A. Popovici sau pe d. Damé? Pe maestru sau pe elev? *Noumenon* sau *phenomenon*? Prototipul sau clișeul?

Odată ne-ntrebam cu uimire:

Și cine oare-n lume să poată sta păreche

Cu-al geniilor geniu, cu Popovici- Ureche?

Dar astăzi am găsit perechea și n-o mai căutăm. E d. Damé.

D-sa e un tânăr inteligent și pricepe oamenii, înțelege veacul în care e astăzi România. Căci nu toate țările Europei trăiesc în același veac. Anglia putem zice ca e-ntr-al douăzecelea, Austria într-al douăzeci și nouălea, adică în veacul făgăduit de Biblie jidanilor, unde se zice că ei vor stăpâni pământul.

Dar fiindcă România merge totdauna în fruntea civilizației, fiindcă unitatea Germaniei și a Italiei nu-i nimic mai mult decât simplă imitare după unitatea noastră, revoluția franceză — imitația revoluției lui Horea, constituția franceză — o imitație a constituției noastre, Goethe — ciracul lui Văcărescu, Thiers — un clișeu a d-lui C.A. Rosetti și Gambetta — îngânarea vie a d-lui Fleva, de aceea „România“ trăiește în veacul cel mai înaintat, în veacul de apoi, spre venirea lui Antihrist. Cuvintele însemnează astăzi tocmai contrariul de ce însemnau odată, cel nebun trece de cuminte și cel cuminte se ia drept nebun, cel învățat trece de carne cu ochi și viceversa, autorii trec drept plagiatori și plagiatorii drept autori, cel cinstit e hoț și hoțul cinstit, averea trece drept furt, furtul drept avere.

Pe de alta parte oricine are dreptul de a presupune că e și o țară sălbatică, unde nu se mai controlează nimic, și fiindcă cine vine să facă negustorie cu pălării din Paris poate să ia asupra sa și misiunea de a civiliza capetele pe care acele pălării se vor așeza, să puie paie în căpățâna acoperită cu paie și să introducă cultura „picantă“ în sălbatecul popor de la Dunăre; de aceea e foarte natural ca cineva să caute glorie când o poate căpăta așa de ieften. Modul de a deveni mare e scurt. Iei o scriere franțuzească, ștergi titlul și scrii altul, ștergi numele autorului și pui pe al tău. Apoi deschizi cartea: unde vezi Jean pui Toader, unde vezi Ana pui Safta și s-a mântuit, ești deja autor. Îți mai rămâne s-o pui pe românește, pentru care treabă rogi pe un prieten și opul e gata. Bună glorie — și nu-i scumpă.

Această precuvântare nu ni s-au părut de prisos pentru a ști în ce mediu intrăm când vom vorbi despre nouăle producte ale muzei d-lui Damé.

Piesele amândouă au fost aplaudate de public și chiar nici nu ne îndoiam de aceasta. Dar cu ce preț oare?

Visul Dochiei este o tarara lungă de declamații asupra lui Ștefan, Mircea, Mihai Viteazul, care se sfârșește prin defilare de dorobanți și vânători. Am urmărit cu atenție toată declamația și, o mărturisim cu plăcere, n-am aflat o singură idee originală care să nu fi fost cuprinsă în primul București a „Telegrafului“, și a „Reformei“; de nicăieri nu răsare icoana caracteristică a vremilor trecute, n-am auzit nimic decât istoriile ce ni se spun de sute de oameni cari nu știu istoria. Niciodată nu ne-am adus aminte mai cu vioiciune de zisa lui Goethe: „ceea ce numiți spiritul vremilor nu este decât spiritul acelor domni în care vremile se oglindesc“. Rea oglindă. Ceea ce ne-a înduioșat însă până la lacrimi este rara gratitudine cu care se pomenește de armată, făcându-o chiar să defileze în persoană, fără ca să se pomenească cu un cuvințel de creatorul ei, de acela a cărui viață pare consfințită acestei unice grije, de Maiestatea Sa Domnul.

Se vorbește de vitejia armatei, nicăiri însă că cu aceeași vitejie Domnul însuși s-au espus focului dușman și că ghiulele zburau împrejurul capului SĂU. Republicanismul nu poate merge departe.

A doua piesă, *Oștenii noștri*, consistă din următoarele peripeții și conflicte cumplit de dramatice. Un ofițer asupra însurătorii pleacă la război. Mai întâi ia adio de la tatăl său și plâng, apoi ia adio de la iubita sa și plâng, apoi de la mumă-sa și plâng, în fine de la tot personalul piesei și plâng. Actul întâi.

Actul al doilea are două scene. În cea dintâi ofițerul scrie acasă. În a doua are ziua nămiaza mare o viziune și începe un atac turcesc cu mult foc de puști și s-au mântuit.

Al treilea act se petrece la ambulanța din Turnul Măgurele. Vine un soldat rănit din ale cărui vorbe se poate deduce că ofițerul a murit, iubita plânge, află tatăl și plânge, află mama și plânge și mai râu, află toți și plâng. Dar iată că armata se întoarce glorioasă în țară (întoarcere pe scont, înainte de a se fi întors) și ofițerul asemenea, teafăr și sănătos. Plânset general și defilare de trupe; cortina cade impresionată până la lacrămi.

Și aceasta-i dramă?

Dar să zicem că prin multele sale piese bune d. Damé ar fi câștigat dreptul să ne dea una rea. S-o zicem, deși nu admitem.

Este permis ca un scriitor rău să se folosească de nenorocirile țării pentru a atrage pe public la … panoramă? Este permis ca un război, nesfârșit încă, să fie pus pe scenă, pentru ca agitația naturală a publicului să dea salve de aplauze pe care autorul în împrejurări normale nu le merită?

Dar la Gorni Etropol, la Bivolari, la Plevna, la Rahova comedie se joacă? Soldații, cari sânt meniți poate a merge în foc, sunt aduși pe scenă, pentru ca, spre petrecerea publicului, să-și arate meșteșugul, ca gladiatorii vechi. *Plaudite Quirites!*

Limba traducerilor e bună și jocul artiștilor era de un avânt demn de piese mai bune. Publicul aplauda cu mare zgomot și defilările dorobanților și vânătorilor.

Ca observație finală adăugăm că bucățile de muzică la sfârșitul *Visului Dochiei* erau frumoase, numai nu eroice. Cântecul soldatului era sentimental, corul cu mult sopran, numai pe la capăt am auzit câteva acorduri mai adânci, de caracter religios.

Rele sau bune, ca text, cântecile de la urmă cereau un avânt eroic, care putea culmina apoi în acorduri religioase. Dar avântul a lipsit, ceea ce însă nu ne oprește de a recunoaște pe deplin frumusețea muzicei, deși caracterul ei nu era propriu scenei în cestiune.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[15 noiembrie 1877]

Primim următoarea scrisoare trimisă la adresa d-lui autor al articolului Revista teatrală:

> Domnule,
>
> Nu voiesc a vă cere să fiți drept cu nimic, vă permit să fiți chiar puțin politicos cu mine. „Point ne me chauffe“, cum zice vechea zicătoare franceză. Însă nu cred că aveți dreptul d-a spune lucruri neadevărate.
>
> Poate că n-ați citit Le rêve de Dochia, precum era datoria d-voastră, înainte d-a începe … critica acestei piese. Dacă ați fi citit-o, ați fi găsit aceste versuri la sfârșitul invocațiunei:
>
> O toi, jeune Heros, qui ramasses l'épée,
A la main de Michel expirant échappée etc.
>
> Ca să fiți siguri, vă trimet broșura.
>
> Nu sper că veți fi destul de drept ca să îndreptați, chiar în „Timpul“, nedreptatea ce ați făcut; dar am voit să vă probez cât de întemeiate sunt zicerile d-stră.

Ura este totdauna cea mai rea povățuitoare. Dar, vă întreb, ce va să zică ura în contra unui om care nu vă cunoaște, pe care nu-l cunoașteți și care nu v-a făcut nimic.

Vă salut.

Frederic Dame 48,
Calea Mogoșoaiei
București, 12/24 noiemvrie 1877

D-nul Frederic Dame va trebui să mărturisească că nu poate să ne ceară pentru scăparea din vedere de care ne-am făcut vinovați o mai mare satisfacțiune decât pe aceasta pe care i-o dăm, publicând chiar scrisoarea ce ne-a adresat-o d-sa. Pentru ca însă satisfacțiunea să fie și mai deplină, iată și versurile de care vorbește d-sa:

O toi, jeune Heros, qui ramasses l'épée
A la main de Michel expirant échappée
Et du sang des bourreaux encor toute trempée,
Du haut des monts je te benis! …
Va donc, Prince, va donc, réaliser mon rêve,
Que le destin par toi s'achève,
Que le vieux tronc latin où bouillonne la seve
Reverdisse aux rayons de l'aube qui se lève,
Et que, sous ses rameaux benis,
Après tant de maux infinis,
Mes enfants, enfin réunis,
Saluent dans l'avenir ta gloire.
Et toi, Dieu tout puissant, donne-nous la victoire!…

Constatăm dar, cu viuă mulțumire, că am fost nedrepți, când în numărul de la 12 noiemvrie al ziarului „Timpul“ ziceam:

Se vorbește de vitejia armatei, nicăiri însă că cu aceeași vitejie Domnul însuși s-au expus focului dușman și că ghiulele zburau împrejurul capului său. Republicanismul nu poate merge mai departe.

În Le rêve de Dochia se vorbește de vitejia Domnului pe care autorul îl numește „jeune Heros“, adică republicanismul nu merge atât de departe încât să nu poată merge și mai departe.

Încă o dată: recunoaștem că d. F. Dame este mai puțin republican decât cum îl credeam.

Făcând această mărturisire, ne câștigăm însă dreptul de a constata că d-l Frederic Dame ne credea mai puțin drepți decât în adevăr suntem.

Înainte de toate „Timpul“ nu a făcut nici un fel de dare de seamă asupra poemului Le rêve de Dochia. Acest poem, scris și publicat în limba franțuzească, este o lucrare, pentru noi românii, cu totul nevinovată.

Îndată însă ce această lucrare nevinovată se traduce în limba română și se reprezintă pe scena română, datoria noastră e de a controla efectul pe care-l produce. Noi am făcut o dare de seamă asupra reprezentațiuei ce s-a dat în teatrul din București subt titlul Visul Dochiei. În trei rânduri am fost de față la reprezentațiunea acestei piese și una singură dată nu ne aducem aminte să fi auzit versurile citate din poemul Le rêve de Dochia.

Poate că nu am auzit bine; poate că am uitat; atunci cerem iertare pentru greșeala de care s-au făcut vinovate urechile noastre ori, dacă nu urechile, memoria noastră; dar cerem totodată dreptul de a pretinde că nimeni să nu ne învinovățească de a fi comunicat impresii pe care în adevăr nu le aveam.

Noi am ieșit din teatru cu impresia că despre Domnul nostru nu s-a vorbit nimic în *Visul Dochiei* și această impresie ne jignea, și pentru că în adevăr ne jignea am zis ce am zis.

Câtuși de puțin nu ne pasă dacă în poemul *Le rêve de Dochia*, este ori nu este ce ne lipsea în Visul Dochiei. Dacă e însă vorba, atunci chiar și aceea ce este în Le rêve de Dochia este atât de puțin încât noi, din punctul nostru de vedere, adevăr am grăit când am zis că nu este nimic. Vine d-nul Frederic Dame și ne spune că îl urâm „fără ca să-l cunoaștem, fără ca să ne cunoască și fără să ne fi făcut ceva“.

Negreșit, în asemenea împrejurări, „ura“ ar fi un simțământ lipsit de orișice temei firesc. Dar tocmai fiindcă nu-l cunoaștem, nu ne cunoaște și nu ne-a făcut nimic, nu îl putem urî pe d-sa personal. Cunoaștem însă scrierile d-sale, și pe aceste le urâm.

I-am spus-o că a „comis mai multe scrieri dramatice“; nu ne mai poate dar spune că nu ne-a făcut nimic. Cine știe dacă nu mai bucuros l-am vedea pe d-l Dame batjocorind pe eroii noștri decât lăudându-i în modul în care îi laudă. Ei bine! Mihai, Ștefan și Mircea sânt în gândul nostru niște chipuri atât de sfinte în măreția lor încât ne cuprind fiori când le privim; vine apoi un om neastâmpărat și străin de pietatea noastră, vine, ia aceste sfinte icoane, le târăște prin noroiul zilei, face din ele niște caricaturi puse la vânzare și apoi zice că nu ne-a făcut nimic. — Da! nimic nu ne-a făcut: a luat numai numele Domnului în deșert.

Iar astăzi oștenii români se aruncă cu bărbăție în luptă; pământul se cutremură sub picioarele lor; cad și iarăși cad, și totuși merg înainte; lumea

întreagă stă uimită; un fior de jalnică și totuși senină mândrie înalță sufletele tuturor românilor: în clipa aceasta vine un om și își bate joc de acei osteni, vine un om și face marfă de vândut din senina mândrie a românilor, apoi zice că nu ne-a făcut nimic.

Dar, în sfârșit! Urmărim o țintă nebună! Lumea se adună, privește, gustă din otravă și rămâne mulțumită. Dacă nu ar fi astfel, am fi aruncat scrisoarea d-lui Frederic Dame în foc; când vedem însă că un om care scrie asemenea scrisori poate să vorbească spre mulțumirea românilor despre Ștefan, Mihai și Mircea și poate să se însărcineze cu lauda marilor fapte ce chiar nici nu sânt încă cu totul îndeplinite, atunci ne apucă deznădăjduirea și, îngroziți, ne gândim că viermii nu se pot prăsi decât acolo unde e ceva putred.

Dacă luptăm, lupta nu e împrotiva d-lui Frederic Damé, ci împrotiva curentului bolnăvicios în virtutea căruia niște scrieri de felul *Oștenilor români* pot să fie gustate.

Lupta e poate zadarnică; dar în sfârșit, ne facem și noi, în felul nostru, datoria de români.

❦

[16 noiembrie 1877]

„Românul“ deapănă din nou cuvinte ca să dovedească că „Presa“ ar fi dovedit că avem nevoie de război cu turcii ca de apă și că mari lucruri a trebăluit d-nealor până acuma.

Pe noi nu ne interesează apucăturile „Românului“ decât numai din punctul de vedere al stilului și a curăției de inimă.

Iată un pasagiu din acest șir de articole în care grecii besmetici din Strada Doamnei se identifică ca totdauna cu nația, dar într-un mod cu totul invers. Dacă nația n-ar vrea cumva ceea ce vor d-nealor, atunci ea-i tâmpie și coruptă:

> Partita care se numește acum «Centru» susține, chiar în programa ce făcu mai deunăzi, că guvernul a făcut acest răzbel „fără voia națiunii“.
>
> A susține aceasta este a insulta, în cel mai mare grad, cinci milioane de români.
>
> Dacă aceasta este credința acestor bărbați politici, ei „arată cel mai mare dispreț pentru națiune.“ Ea nu are, după dânșii, alt simțământ decât d-a se supune oricărui va voi să-i poruncească; „degradarea și tâmpirea națiunii merge“, după dânșii, până a o face să se supuie chiar când cel care este la guvern o trămite la moarte și încă nu

> numai la moartea cu arma în mână, dar și la o pieire generală și ilegală (?); căci ei susțin că națiunea se pierde în întregul ei prin acest răzbel, fără voia ei făcut.
>
> Și dacă ei, iluștrii bărbați politici, spun Europei, chiar printr-o programă, că mama lor este atât de „tâmpită“ și de „coruptă“, cine nu vede că puterile străine sunt îndemnate, silite de a disprețui această națiune și a o repune sub un jug oarecare?

Așadar d-lor susțin că, dacă guvernul ar fi putut face războiul fără voia nației, atunci această din urmă e tâmpită și coruptă.

Cine, Doamne iartă-ne, le dă voie acestor domni să se gereze drept nație românească? Redactorul „Românului“, om acuma cu un picior în groapă, ar trebui să spuie odată verde:

„Oameni buni, noi ăștia, liberalii, voim să vă facem a crede că voi împingeți mașina lumii, dar în faptă sunteți împinși de dinafară. Când erau rușii să pornească război asupra turcilor era un guvern în țară care mi se prea dădea în apele orișicui. Noi, liberalii, pe atunci eram prieteni cu turcul și țineam sfaturi cum să răsturnăm domnia. Jucam cum ne cânta Mazar Pașa. Iată că războiul era aproape să izbucnească și țara era asupra intrării a o jumătate de milion de ruși. Noi amenințam domnia și țara cu turburare, pe când îi era omului mai greu, pentru că puțin ne pasă nouă dacă merge și țară și domnie pe apa Sâmbetei, numai nouă să ne meargă bine. Domnia, văzând că tocmai la vreme de cumpănă am putea face turburări, ne-au chemat la ministeriu, pentru că domnia cunoștea pe conservatori și știa că sunt oameni de treabă și, fie sau nu fie la putere, turburări n-or să facă. Astfel dar, pentru a înlătura un pericol, pentru a astupa gurile flămânzilor liberali, pentru a evita ca proletariatul de ciocoi și cenușari să intre în înțelegere cu dușmanul, ne-au adus pe noi ciocoii și cenușarii de liberali la putere și într-adevăr schimbarea în noi s-au făcut iute-iute. Din antidinastiei ne-am făcut dinastiei, din turcofili turcofagi, din rusofagi rusofili, și în sfârșit ne-am face orice-ar pofti M. Sa, numai la putere să se îndure să ne lase — că, Doamne mare, mulți suntem și numai statul, cu miile lui de locuri și locușoare încape toată liberalimea, cu nevastă, cu copil, cu nepot, cu strănepot ș. a..“

Așa ar trebui să vorbească redactorul „Românului“. Au fost aduși la putere pentru că sunt elementul acela care trebuia liniștit cu „pita lui Vodă“, pentru că, în vremea războiului între ruși și turci, ei ar fi făcut turburări în țară esploatând nemulțămirile altfel naturale ale oamenilor.

Dar ce are a face nația românească cu trebile d-nilor liberali nu înțelegem. Nația e împrejurul domnului ei și luptă într-adevăr împreună cu dânsul, pe când liberalii fac vorbe că fost-a războiul necesar sau ba?

❦

[16 noiembrie 1877]

„Presa“ arată deosebirea care este între lucru aievea și făgăduințele ce le-au fost făcut liberalii nației înainte de a fi ajuns unde au ajuns, vede-i-am și mai sus. Arată cum toate serviciile sufăr, cum dările, în loc să dea înapoi, s-au sporit și alte multe greutăți pe capul oamenilor.

Înainte vreme era o zicală care spunea de pe ce se cunoaște nebunul. Nația românească au uitat zicala asta, se vede: „Bătrânii vorbesc ce au făcut, tinerii ce fac, nebunii ce au de gând să facă“. Liberalii totdauna vorbesc de ceea ce au de gând să facă. Rău a făcut cine s-au uitat în gura lor, nu ei, că bine e cunoscut că din coadă de câine sită de mătase nu poți face. Ce se putea aștepta de la elemente fără de avere, fără știință de carte și fără onestitate, cari în toate țările formează contingentul demagogiei orășenești?

❦

[16 noiembrie 1877]

„România liberă“ vorbește despre politica internă a Franției și pe „arena ziarelor“ ne dă și nouă răspuns la revista învoielii dintre d-nu Cogălniceanu și colegii săi în predmetul arenzii unei moșii.

„R.L.“ constată că sunt trei păreri, și anume: „R.L.“ crede că legea nu-i călcată, „Timpul“ crede contrariul, „Presa“ — c-ar fi mai de preferit ca tranzacțiunea să se facă prin lege. Tocmai vorba noastră; *quot capita tot sensus*. De aceea am și zis că singurul loc unde avea să se hotărască e Camera. Nu mai întrebăm de ce „R.L.“ crede că legea nu s-au călcat. Pentru că „Fericiți cei ce cred!“

❦

SITUAȚIA DIN FRANȚA

[18 noiembrie 1877]

Rareori au stat față în față în vreo țară partide atât de estreme ca acelea din Camera franceză. Alături cu elemente istorice, cu nume cari se citează de câte ori se citează istoria Franței chiar, cu oameni cari reprezentează

trecutul plin de glorie și de avuție al acestei mari nații, vedem numiri cari nu însemnează nimic și pe care o egalitate rău înțeleasă i-au adus să hotărască soarta averilor, a păcii, a civilizației franceze. Carey, ni se pare, spune că toată civilizația omenească se află într-un vecinic pericol. Împrejurul micului cerc de oameni într-adevăr luminați și binevoitori sunt milioane de oameni pe cari dorința de câștig, ambiția și invidia, dacă nu instincte și mai de rând, îi face totdauna gata de a răsturna tot ce există. Căci masele n-au niciodată alte tendințe decât negative. Niciodată poporul de jos al orașelor, și acesta face zgomot în țări industriale, nu știe ce vrea, numai ceea ce nu vrea. Prea puțin culte pentru a face abstracție de la guvern și de la persoanele ce-l compun și a căuta cauzele relelor mult mai adânc, în stări nesănătoase economice sau sociale, clasele cari n-au ce pierde, conduse de oameni cari n-au ce pierde ar fi în stare de-a pune orișicând existența statului, întreaga istorie și onoarea lui în joc, numai pentru a-și ridica în sus clovnii lor ridicoli, semizeii lor efemeri, pe acea plebe intelectuală pentru care orice merit și orice capacitate este o insultă. Între aceste elemente turburi și invidioase pe de o parte și între elementele culte, avute și istorice ale Franței este astăzi o luptă hotărâtoare, de la rezultatul căreia va atârna atât civilizația și dezvoltarea pacinică cât și prestigiul militar al Franței.

Mareșalul Mac-Mahon nu este vreo mare inteligență politică, dar în politică plătește adesea caracterul drept și inima într-adevăr binevoitoare mai mult decât o inteligență cât de naltă în serviciul unui caracter corupt. Apoi el cunoaște pe deplin câtă răspundere are față cu întreaga istorie a țării sale și știe că e chemat a fi reazimul elementelor de consistență în contra elementelor de disoluțiune, cari par astăzi a întrece prin număr părțile sănătoase ale organismului social.

Dar pe de altă parte nu e tăgăduit că mareșalul dă pas cu pas înapoi Cabinetul Broglie, strict conservator, au făcut loc unui minister de afaceri, care nu are altă misiune decât de a conduce mai departe serviciile publice, lucrul cum s-ar zice curat mecanic al statului.

Acest guvern neutru se credea că va împăca pentru câtăva vreme insolenta majoritate a Camerei, care, știind bine că atât Senatul cât și capul statului e în contra ei, voiește să impuie totuși voința maselor inculte, din cari au ieșit, voinței luminate a claselor superioare.

Senatul a decis a asculta, înainte de a alege un nou senator, programa cabinetului Rochebouet. Ministrul prezident, generalul Rochebouet, a făcut

deci în Senat următoarea declarație:

> În urma dezbaterilor ultime din amândouă Camerile, mareșalul-prezident a încredințat ministeriul unor oameni al căror program este de a rămânea afară de cercul luptelor politice. Noi vom păzi cu credință legile țării și-i vom da mareșalului-prezident ajutorul ce-l cere de la noi.
>
> După un lung period de agitație, Franța are nevoie de pace, în această parte a anului e absolut de nevoie de a se ușura comunicația comercială și de a pregăti esposiția anului 1878.
>
> Ne vom da toată silința de a face ca gestiunea afacerilor să fie cât se poale de bună, ceea ce pentru noi e datoria cea mai imperativă și mijlocul cel mai sigur pentru a readuce concordia între puterile publice.
>
> Vom respecta constituția republicană care ne dirige și-i vom câștiga respect. Constituția va trece intactă din mânile noastre în ale următorilor noștri în momentul în care prezidentul va crede că a sosit momentul de a încredința puterea unui ministeriu ieșit din Parlament. Până atunci ne vom sili de a mănține ordinea și pacea. Prezidentul cere de la d-voastră ca să ne ajutați în opera liniștirii și se întemeiază pe patriotismul d-v.

În Senat această declarație a fost urmată de aplauze.

Ministerul s-au prezentat și Camerei, dând aicea aceeași declarație. Aicea însă Marcère au anunțat de îndată o interpelație în privirea formării cabinetului. Ministrul Welche declară că stă la dispoziția Camerei, dar ar dori ca interpelația să fie mai precisă, iar dezbaterea să aibă loc abia mai târziu. Camera au respins propunerea ministrului ș-au hotărât dezbaterea imediată, după care d. Marcère și-au dezvoltat interpelația. Deci s-au încins o discuție vie, în care Marcère, Floquet și Germain au vorbit contra, Welche și Baragnon pentru guvern, după care apoi s-au primit următoarea ordine de zi, propusă de Ferry:

> Considerând că ministeriul de la 23 noiemvrie, prin compunerea și originea sa, e o negațiune a dreptului parlamentar al poporului și poate numai îngreuia situațiunea, Camera declară că nu poate intra în relații cu el și trece la ordinea zilei.

Pentru au votat 323 de deputați, contra 208. Marcère își dezvoltă interpelația sa astfel:

> Până acum Camera au fost în fața unui ministeriu, în care n-avea încredere. Acest ministeriu s-au retras în urma unui vot al Senatului, dar din Senat nimeni n-au voit să-i ia moștenirea. Miniștrii sunt oameni „plini de merite“, însă, ca miniștri, oricine are dreptul să-i întrebe ce caută în Parlamentul republicei. Politica mareșalului atârnă în

aer. Ce reprezentează ministeriul dacă nu guvernul personal? Ministeriul ia asupră-și responsabilitatea celui din urmă cabinet de rezistență.

Franța lucrează de șapte ani contra acestei rezistențe, care la 26 fevruarie părea învinsă, dar au reînceput la 16 mai. Au început de mult ziua în care ar fi trebuit să se constituie un ministeriu parlamentar, căci țara vrea pace. Este aceasta cu putință în starea actuală de necontinuitate? Singurul mijloc e întoarcerea la starea de drept. Toate interesele sunt amenințate. Țara vrea o soluțiune, guvernul nu dă nici una.

Majoritatea nu voiește să sacrifice nimic din drepturile poporului; și de ar și voi, știe ca cine stă dindărătul miniștrilor, cari singuri n-o știu? Țara așteaptă cu răbdare. Ministeriul, ce posede încrederea mareșalului, ar face bine să-i spuie adevărul, căci ar putea să înconjure o nenorocire, pe care au voi s-o numesc.

Welche răspunse:

Nu voi să apăr cabinetul trecut; dar avem un drept să fim aicea conform constituției. Și aiurea au fost ministerii estraparlamentare; ne numim prieteni ai datoriei și ai patriei.

După Welche a vorbit Ploquet:

14 octomvrie, zise el, au fost îndreptat contra guvernului personal; d-voastră îl reînnoiți. Sunteți viitorul conflict, precum cabinetul retras e conflictul trecut. Îndărătul incapacității d-voastră revăd pe vechii oameni ai conflictului. Voiți ca Camera să-și dea din mână singura armă pe care o are, să vă voteze bugetul pentru a crea loc pentru conflicte. Voiți falimentul onorii Franței angagiate față cu străinătatea prin Espoziția universală. Vă propun altceva, convocați un congres și lăsați-l să hotărască o stare definitivă pentru ca să se încheie criza. D-voastră însă nu schimbați nimic din criză, căci sunteți de-a dreptul un cabinet de conflict, cabinetul politicei personale. N-aveți nici încredere provizorie, nici definitivă, tot așa de puțin puteți conta pe sprijinul nostru. Nu ne veți putea înșela nici pe noi, nici țara: vouă nu vă vom face plăcerea de a înlătura toate greutățile, ci noi cerem o soluțiune definitivă. Majoritatea vă zice vouă, noilor miniștri, că sunteți de o mie de ori vinovați, primind conflictul; în această oră și înaintea tuturor sunteți osândiți.

Baragnon:

Aveți obiceiul de a condamna înainte; propun ordinea de zi simplă pentru a protesta în contra principiilor d-voastră, după cari pot să piară toate afacerile, numai d-voastră s-ajungeți la putere.

Tocmai din cauza aceasta s-au creat Senatul, pentru a nu atârna de o majoritate cum este a d-voastră. Încercați numai a întrebuința arma d-voastră bugetară și veți vedea că nu puteți dezbrăca pe prezidentul republicei de puterea sa.

Germain:

> Sunteți ministeriul afacerilor lui 16 mai, noi voim afacerile națiunii. Predecesorii d-voastră au împiedecat toate afacerile, toate reformele, construirea unei a treia rețele de drum de fier și stați a susține că voiți a favoriza afacerile, fiind de aceeași origine personală ca și cabinetul trecut?

Apoi au urmat votarea cu rezultatul de mai sus.

Oricine poate înțelege unde va ajunge Franța dacă d-ni ca Floquet ar ajunge s-o guverneze.

❦

ARBOROASA

[18 noiembrie 1877]

Pe când am reprodus și comentat știrea despre dizolvarea societății „Arboroasa“ nu cunoșteam deloc amănuntele afacerii, dar am presupus îndată că telegrama trimisă de studenți cu ocazia serbării comemorative a lui Grigorie Vvd. Ghica va fi fost unul din cele mai de căpetenie cauze pentru procederea, repetăm, prea aspră, contra tinerii reuniuni.

Telegrama adresată primariului de Iași e următoarea:

> Cernăuți, 13 octomvrie.
>
> D-lui primar de Iași,
>
> „Arboroasa“, Societatea junimei române din partea detruncheată a vechei Moldove aduce condolența membrilor săi pentru domnitorul decapitat.
>
> Comitetul.

„Curierul Balassan“ comunică următoarele detalii:

> Telegrama aceasta fu întrebuințată ca mijloc pentru a învinui pe Societatea ce lucrează pentru răzvrătirea ordinei, pentru pregătirea unei răscoli și altele. Procurorul și comisarii se transportară în localul „Arboroasei“, unde găsiră prezenți pe mai mulți membri. Procurorul începu percheziția, confiscă toate dosarele, actele și biblioteca societății, precum și întreaga ei avere în suma de vreo 5000 fl. v. a. sau 10.000 fr.
>
> Procurorul teriminându-și perchiziția și confiscarea, declară arestați pe toți membrii prezenți a „Arboroasei“, iar comisarii-i conduseră la penitenciar, unde fură

aruncați, fiecare aparte, în câte o temniță singulară.

Parchetul Tribunalului din Cernăuți nu se mulțumi numai cu atât, ci începu a urmări pe toți studenții români de la Universitatea de acolo, a face perchiziții pe la casele lor, precum și pe mulți alți români notabili din Cernăuți și Bucovina. Procurorul intentă „Arboroasei“ și membrilor ei proces de „naltă trădare“ fiindcă:

1. Comitetul trimisese telegrama sus-citată către primarul Iașului.

2. Că, cu ocazia unei mici serbări, membrii „Arboroasei“ rădicară toaste în sănătatea românilor, a domnitorului Carol I și a vitezei armate române.

3. Că au fluierat în clasă pe profesorul de dreptul roman când își permise acesta să insulte națiunea română, și

4. Fiindcă Societatea „Arboroasa“ a stat în corespondență cu Ministerul Instrucțiunei Publice din România spre a obține o subvențiune, ce i s-a acordat în suma de 250 lei noi pentru a-și înavuți biblioteca.

Arestați au fost: d-nu Varonca, stud. teolog și în filozofie în anul III; Popescul, stud. scol. și filoz. din anul IV; Porumbescul (Golembiovski), stud. în filozofie anul II; Coca, absolvent de teolog.; Stoian, absolvent de teolog. și student în drept și Sireteanu, student teolog și în drept.

În acelaș timp au fost urmăriți și alți studenți, din cari mulți au fost siliți a se refugia.

Totodată s-a făcut perchiziții și la societatea academică România jună din Viena.

Nu avem nevoie a repeta că punctele 2, 3 și 4 nu pot forma în nici un caz puncte de acuzare. Austria este un stat constituțional și cetățenii ei sunt liberi a-și manifesta simpatiile lor pentru popoare sau suverani cari trăiesc în pace și în bună înțelegere cu împărăția. Citâm drept dovadă manifestările ungurilor pentru turci, ale slavilor pentru ruși ș.a.m.d.

Fluierarea profesorului Schifner este iarăși o abatere prevăzută de legile academice și pedepsirea ei e de competența rectorului, în fine subvențiunea, nu cerută, ci acordată de Cameră, după propunerea d-lui Grădișteanu și numai pentru scopuri de cultură, nu constituie nici un fel de abatere. A fost poate o imprudență din partea Camerei liberale de a-și dura „popularitate“ făcând zvon și discuție publică din asemenea lucru, dar pentru studenți nu este nici imprudent măcar de a primi sume ce li se dăruiesc.

Cât despre punctul întâi, am adus în unul din numerile trecute părerea noastră, pe care credem a o putea repeta în câteva cuvinte.

Telegrama aceasta au fost provocată de necuviințe mult mai grave din partea jidanilor din Bucovina. Aceşti turcofili exagerați și cititori înfocați ai „Nouăi prese libere“, cari sunt în stare să creadă orice rău despre români, vor fi manifestat în mod prea vioi simpatiile lor transdanubiene și tinerii au răspuns. Elementul german, care joacă rolul de moderator în Austria, ar fi

trebuit să înțeleagă aceasta. O admonițiune severă din partea rectoratului ar fi fost de ajuns credem. De aceeași părere este și „Presse“ din Viena și ea spune că n-ar trebui să se deie o importanță prea mare acestei manifestări.

Tinerilor le-am da sfatul de a nu mai face manifestări politice, de a nu compromite prin mișcări precoce munca lor intelectuală și roadele pe cari le va da odată această muncă chiar pentru nația românească. Românul e de soiul lui înzestrat cu mult bun-simț, el are cuminția popoarelor care au suferit multe, cuminția omului pățit. E imoral de a spune neadevărul, dar nimeni nu e obligat de a spune adevărul când vremea e așa că el nu folosește nimănui. C-un cuvânt, a minți e oprit, a tăcea — nu.

Va veni vremea — și poate că nu-i tocmai departe — în care cercurile influente din Viena se vor încredința că este în interesul monarhiei ca românii din Bucovina să fie lăsați în seama liberei lor dezvoltări, vreme în care tinerii de astăzi vor fi bărbați și când tocmai la ei se va face apelul de a lucra după voința inimei lor curate. N-ar fi păcat ca rezultatele acelui moment mai fericit să fie compromise de pe acuma prin ieșirea din rând și espunerea luptătorilor în hărțuieli încinse nelavreme?

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[19 noiembrie 1877]

„Românul“ răspunde la bănuiala de radicalism aruncată asupra guvernului actual de către conservatori.

Teza discutată este că Rusia și Europa nu pot să aibă încredere într-un guvern radical. „Românul“, admițând calificarea de „radical“, dă acestui cuvânt un înțeles pe care nu-l poate avea.

> Guvernul nostru, zice „Românul“, cerea negreșit Rusiei, Austriei și celorlalte puteri să respecte susceptibilitatea, onoarea, drepturile și legitima mândrie a națiunii, iar bărbații politici din centru îl acuzau de radical și cereau astfel ca el să fie răsturnat de către puterile străine, care în locu-i să-i recomande pe domnielelor.

Acesta e dar înțelesul bănuielii de radicalism; calificând guvernul actual de radical, conservatorii vor să zică că el prea mult ține la drepturile și susceptibilitățile națiunei, că el „prea e patriotic“.

„Românul“ prin urmare zice:

Ca să nu fiți și voi taxați ca radicali, în patriotism, negreșit c-ați fi făcut orice concesiune, ați fi mers până la cea mai de jos umilire.

Noi credem că ziariștii din Strada Doamnei au făcut din rea deprindere acest *salto mortale* silogistic: deoarece nu credem că dinadins ar fi cu putință o logică atât de părăsită de toți dumnezeii.

❦

FRANȚA

[20 noiembrie 1877]

Ca și confrații lor de pretutindenea, radicalii din Franța au o ciudată manieră de a privi statul. Lucrul de căpetenie pentru dânșii e ca să ajungă la putere, precum a zis prea bine d. Baragnon în Cameră, iar țară și popor pot merge pe apa Sâmbetei, puțin le pasă. Radicalii reprezintă în mod unilateral interesele claselor de jos, sau mai bine zicând se reprezentează pe ei înșii, esploatând nemulțămirile acelor clase. În zadar răsare din istorie figura bătrânului Menenius Agrippa, care prin alegoria cu stomacul și mădularile arăta că clasele lucrătoare nu pot trăi fără organul distributiv, fără cele superioare, că buna-stare a unui popor se întemeiază tocmai pe armonia de interese pe care statul e menit a o face să domnească între părțile organismului social. Geaba li s-ar repeta vechea alegorie, radicalii cred că fără știință de carte, fără avere și fără muncă mai cu seamă, casta oratorilor lor de uliți și stâlpii lor de cafenele sunt chemați a domina lumea. Dar guvernul nu este deloc, după cum definesc d-lor, epistatul întrunirilor electorale. El are în toate țările un rol organic, pe care nu-l poate îndeplini un vătaf. Oare un liberal este în stare să-și scoată creierii din cap sau mușchii inimei pentru a pune alții la loc fiindcă epistații vieții sale organice nu-i mai plac? Căci nu mecanismul parlamentar e lucrul principal. Misiunea de a crea legi le-au avut în deosebite rânduri instituții deosebite. Consilii de stat, regenți cuminți, comisii de oameni speciali numite de însuși stăpânitorii țării au scris și introdus adeseori legi mai bune, mai practice, mai drepte decât parlamentele. Apoi e asemenea constatat că funcționarii aleși nu lasă în genere nimic de dorit în privința … netrebniciei lor. Astăzi Franța se află în ajunul unei expoziții universale, din cauza agitațiilor radicale negoț și industrie merg rău, și mareșalul prezident a format

cabinetul Rochebouet, compus numai din oameni de resort, din oameni cu totul speciali, despre cari însuși radicalii zic că au merite adevărate, în fine un cabinet de care toată lumea zice că ar conduce mult mai bine afacerile decât oricare minister parlamentar.

Și declară oameni în bună conștiință că nu fac și nu vor face politică militantă, că vor respecta constituția republicană și vor face să fie respectată, cumcă numai trebuințele reale ale țării, ușurarea negoțului, pregătirile pentru expoziție i-au făcut să-și părăsească ocupațiile lor științifice pentru a se deda cu mizeria politicei franceze, arată că ei sunt mâna de împăcare pe care le-o întinde mareșalul-prezident, că în momentul în care d-nii radicali vor fi în stare să dea un minister parlamentar ei se vor retrage — dar cine-i ascultă?

Marcère din centrul stâng au atacat ministerul, dar cel puțin în mod cuviincios; d. Floquet, prin termini necuviincioși, osândindu-l și numindu-l incapabil.

La primirea pe care mareșalul a făcut-o la 12 l.c. el și-au rostit de mai multe ori intențiile. La formarea cabinetului a avut de gând a propune pace partidului radical. Camera i-au răspuns printr-o declarație de război. În Consiliul de miniștri de la 13 c. el a vorbit tot astfel, deci s-au luat hotărârea ca miniștrii să ocupe locurile lor în Camera și în Senat. Se crede apoi că Senatul va fi întrebat să se pronunțe asupra votului Camerei, care e cu totul neconstituțional, căci, prin Constituție, prezidentul republicei are hotărât dreptul de a-și compune ministeriul din persoane cari nu fac parte din Parlament. Cum se va mai rezolva și acest nou conflict nu putem ști.

❦

[24 noiembrie 1877]

„Românul“ își face obiceiul, rupând din nou pasage din contest și după plac din „Presa“ și comparându-le cu opiniunile emise de „Presse“ din Viena. Deci găsește că maniera de a vedea a centrului și a jurnalisticei austro-ungare este identică.

În fine, „Românul“ vine la concluzia:

1. că bărbații din centru se unesc în privirea intereselor comerciale și politice ale României cu bărbații din partida radicală din Ungaria; 2. că radicalii din Ungaria, uniți cu foștii colegi și amici ai d-lui Catargi simt și înțeleg mai bine decât guvernul interesele României; 3. că, după radicalii

din centru, România ar fi câștigat încrederea împăratului Rusiei dacă oștirea noastră nu mergea la Plevna; 4. că Austro-Ungaria, mai cu seamă, ar fi avut pentru națiunea română stimă dacă stătea la malul Dunării. „Românul“ e de o opiniune contrarie. Ușoară treabă să susții antiteza când ți-ai așezat teza de combătut după plac.

Întâi deducerile din articolele „Presei“ sunt trase de păr; al doilea, nu este adevărat, o mai repetăm pentru a zecea oară, că amicii d-lui Catargiu ar fi susținut vreodată ca armata română să stea la Dunăre, „să ceară pomană de la împăratul Rusiei și ajutor material de la Austro-Ungaria (*ipsissima verba* ale „Românului“).

Toate aceste insinuațiuni de leznațiune și de înaltă trădare, făcute pentru a ponegri pe protivnicii politici, ar fi absurde dacă … n-ar răsări dintr-un izvor și mai rău, din rea-credință.

❦

[24 noiembrie 1877]

„România liberă“ vorbește despre deschiderea Parlamentelor, se bucură că nu s-au validat de-ndată alegerea a doi deputați, în sfârșit ajunge la proiectul de răspuns pe care Camera-l pregătește Prea Înălțatului nostru Domn. Ca formă, zice „E. L.“, este o bună compunere retorică în stilul cronicarilor, ca fond e o parafrază a mesagiului tronului. Drept că autorul răspunsului au oblicit cum se scarpină și tușesc cronicarii, este întrucâtva materialul lor de cuvinte, nu însă spiritul lor.

Bătrânii noștri erau oameni cuminți, ei spuneau simplu, fără înconjur și fără vorbe late ceea ce știau și simțeau într-adevăr. De unde și până unde pot ei aduce câtuși de puțin cu stilul afectat și căutat a lui Lope de Vega al României?

❦

BĂLCESCU ȘI URMAȘII LUI

[Articol cu paternitate incertă]

[24 noiembrie 1877]

Peste două-trei zile va ieși de sub tipar *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul* de Nicolae Bălcescu.

Se știe neobositul zel cu care acest bărbat, plin de inimă și înzestrat de natură c-o minte pătrunzătoare și c-o fantezie energică, au lucrat la istoria lui Mihai Vodă. Din sute de cărți și documente el au cules c-o adevărată avariție pentru gloria nației românești toate colorile din relații și notițe cu cari apoi au zugrăvit acea icoană măreață din care figura voievodului românesc iese în prosceniu, vitejească și mândră și vrednică de a se coborî din strălucita viță a Basarabilor.

Limba lui Bălcescu este totodată culmea la care au ajuns românimea îndeobște de la 1560 începând și până astăzi, o limbă precum au scris-o Alecsandri, Const. Negruzzi, Donici, și care astăzi e aproape uitată și înlocuită prin „păsăreasca“ gazetarilor. Deși Bălcescu se întemeiază pretutindenea pe izvoare și scrierea lui e rezultatul unei îndelungate și amănunțite munci, totuși munca nu se bagă nicăiri de samă, precum în icoanele maeștrilor mari nu se vede amestecul amănunțit de văpsele și desemnul îngrijit linie cu linie. O neobicinuită căldură sufletească, răspândită asupra scrierii întregi, topește nenumăratele nuanțe într-un singur întreg și, asemenea scriitorilor din vechime, el îi vede pe eroii săi aievea și-i aude vorbind după cum le dictează caracterul și-i ajunge mintea, încât toată descrierea persoanelor și întâmplărilor e dramatică fără ca autorul să-și fi îngăduit a întrebuința undeva izvodiri proprie ca poeții.

Nicolae Bălcescu e dealtmintrelea o dovadă că limba românească pe vremea lui și-nainte de dânsul era pe deplin formată și în stare să reproducă gândiri cât de înalte și simțiri cât de adânci, încât tot ce s-a făcut de atunci încoace în direcția latinizării, franțuzirii și a civilizației „pomadate“ au fost curat în dauna limbei noastre.

Deși nu mai împărtășim entuziasmul cărții lui Bălcescu pentru ideile profesate azi de colegii lui dela 1848, deși ne-am încredințat cu durere că chiar aceia ce azi le reprezintă nu mai sunt pătrunși și se slujesc numai de dânsele ca de o pârghie pentru ajungerea unor interese mici, deși știm că, dacă inima lui era vie în vremea noastră, prin cartea lui ar fi trecut o suflare rece de ironie asupra piticilor care îngânau a împărtăși simțirile unei inimi pe care n-au știut-o prețui niciodată, totuși entuziasmul lui ca atare ne încălzește, căci este sincer, adevărat, energic, s-arată cu acea neșovăire de care ne minunăm în caracterele anticității.

Dumnezeu a fost îndurător și l-au luat la sine înainte de a-și vedea visul cu ochii, înainte de a vedea cum contimporanii care au copilărit împreună cu dânsul și în cercul lui de idei le-au exploatat pe acestea ca pe o marfă,

cum a introdus formele goale ale Occidentului liberal, îmbrăcând cu dânsele pe niște oameni de nimic.

El s-ar spăimânta văzând cum a fost să se realizeze pe pământul nostru libertate și lumină. El ar vedea parlamente de păpuși neroade, universități la cari unii profesori nu știu nici a scrie o frază corect, gazetari cu patru clase primare, c-un cuvânt oameni cari, văzând că n-au încotro de lipsa lor de idei, fabrică vorbe nouă, risipind vechea zidire a limbii românești, pentru a părea că tot zic ceva, pentru a simula o cultură care n-o au ș-o pricepere pe care natura n-au voit să le-o deie.

Murind în Italia, sărac și părăsit, rămășițele lui dorm în pământul din care au pornit începătura neamului nostru, cenușa sa n-au sfințit pământul patriei, ci e pe veci amestecată cu aceea a sărăcimii din Palermo. Cu limbă de moarte însă și-a lăsat manuscriptele sale d-lui Ioan Ghica, și astăzi, după un pătrar de veac din ziua morții lui, Societatea Academică a însărcinat pe d. A. Odobescu cu reviziunea și editarea scrierii, care va vedea lumina la vreme, astăzi când vitejia și virtutea țăranului nostru ne face să uităm fățărnicia și micimea de suflet a oamenilor dela 1848 și nemernicia unora dintre comandanții improvizați de frații roșii, cari, pentru a-și dura glorie pe acții duc ca d. colonel Angelescu la o moarte sigură și fără de nici un folos pe acest popor viteaz și vrednic de a fi altfel guvernat.

Facă-se această scriere evanghelia neamului, fie libertatea adevărată idealul nostru, libertatea ce se câștigă prin muncă. Când panglicarii politici care joacă pe funii împreună cu confrații lor din Vavilonul de la Seina se vor stinge pe rudă pe sămânță de pe fața pământului nostru, când pătura de cenușeri, leneșă, fără știință și fără avere, va fi împinsă de acest popor în întunerecul ce cu drept i se cuvine, atunci abia poporul românesc își va veni în fire și va răsufla de greutatea ce apasă asupra lui, atunci va suna ceasul adevăratei libertăți.

Dar suna-va acel ceas? Oare tinerimea care astăzi își uită limba și datinele prin cafenelele Parisului și care se va întoarce de acolo republicană și îmbuibată cu idei străine răsărite din alte stări de lucruri, va mai fi în stare să înțeleagă pe acest popor, a cărui limbă și istorie n-o mai știe, ale cărui trebuințe nu le înțelege, ale cărui simțiri o lasă rece? Fi-vor în stare acei tineri să înțeleagă că nimic pe acest pământ, pentru a fi priincios, nu se câștigă fără muncă îndelungată, că toate cocoțările lor de-a gata, prin intrigi de partidă și prin lingușirea deșerților și fățarnicilor roșii, nu sunt de nici un folos pentru țară? Fi-vor destul de înțelepți ca să nu lingușească patimile

mulțimei cu fraze sunătoare, ci s-o facă a vedea lămurit că munca și numai munca este izvorul libertății și a fericirei și cumcă cei ce pretestează că bunurile morale și materiale se câștigă prin adunări electorale, prin discursuri de cafenea și prin articole de gazetă sunt niște șarlatani cari amăgesc poporul în interesul lor și spre risipa buneistări? La întrebările acestea răspunsul e greu; ne temem chiar de a face concluzia finală.

Oare un stejar care-l rupi de la rădăcină și-l sădești în mod meșteșugit într-o grădină de lux are viitor? Oare neamul românesc, cu toată trăinicia rădăcinilor, are viitor când trunchiul e rupt de întreg trecutul nostru și răsădit în mod meșteșugit în stratul unei dezvoltări cu totul străine, precum este pentru noi cea franțuzească?

Iată întrebări la care nu îndrăznim a răspunde. Dumnezeul părinților noștri să aibă îndurare de noi.

❦

UNDE DAI ȘI UNDE CRAPĂ

[25 noiembrie 1877]

La 21 a curgătoarei luni garda cetățenească din București a fost strânsă să facă paradă, fiind menită a i se întâmpla onoarea de a fi revizuită de-a lungul de domnu inspector. Cu mare ce s-au adunat oamenii, unii de pe la 7 dimineața, alții de pe la 8 și, în sfârșit, au ieșit la maidan, comandați de grade superioare, alese pe sprânceană. În acea zi caii sacagiești au avut căutare, iar gospodarii din linie au avut de ce face haz. Ici am recunoscut pe respectabilul sir John Falstaff, care de un veac nu și-a văzut genunchii de grosimea inimei, mânuind cu mândrie frigarea, călare pe un cal șchiopătător și semănând mai mult a saltea de puf îmbrăcată militărește; dincolo altul spițelat și întreprinzător, aducând ca două picături de apă cu eroul lui Cervantes de Saavedra.

În sfârșit din hop în hop, cu chiu cu vai, mai cu opintele, mai cu sughițuri, s-au înjghebat oastea de strânsură a lui Berlicoco Voievod, așteptând cu nerăbdare ceasul cel de fericire când d. inspector va răsări ca Făt-frumos din poveste, spre a o mustrălui. Bietul Papură Vodă! Cum s-ar fi bucurat el, cum și-ar fi unit mânele pe burtă privind „această“ a patra putere în stat și a cincea roată la car!

Linia făcea aluziuni perfide asupra șefilor aleși „La plăcinte înainte, da' la război înapoi!“. „Tată am prins un tătar. — Adu-l încoa, fătul meu! — L-aș aduce, da' nu mă lasă!“ „Ia-l de pe mine că-l omor!“ Și câte altele.

Așa-s oamenii, bată-i norocul. Când văd cu ochii, parcă dracu le-ar fi șoptit-o la ureche.

Astfel, d. Germain e la opt dimineața și până la cinci seara; oamenii au fost luați de la prăvălii, de la interesele lor, pentru…? Pentru ca inspectorul să vie, să se uite câteva minute la ei, de li-s frumoși ochii ș-apoi să plece cu Domnul, fără a comanda cea mai mică mișcare, fără a face nici un fel de esercițiu.

În fine iată și d. inspector. Inspectează d-lui cât inspectează, până ce ajunge la d. Nacu, profesor la universitate, căruia-i ține un evloghion bine simțit, recunoscând că înțelege a-și face datoria cu scumpătate. După ce-au făcut și trebșoara asta, d. inspector se duce în … treaba sa.

Adevărat! Bine-și făcuse d. Nacu datoria și cu bună rânduială i se făcuse laude. Tocmai cu un ceas mai înainte îl adusese un sergent pe sus și cu nepusă-n masă la îndeplinirea sfintelor datorii liberale.

Vorba lui Sandu-Napoilă: „De, boieri d-v., pe lângă bejănie și caraghioslâc!“

❦

O LĂMURIRE

[27 noiembrie 1877]

O foiță fabricată în oficina „Românului“ se supără foc pe descrierea comică ce am făcut-o unei reviste a gardei cetățenești. N-avem de gând a răspunde acelei foi, pentru că n-ar fi în stare să ne înțeleagă. Dar pentru lămurirea puntului nostru de vedere e important să mai venim iar asupra acestei întrebări, spre a arăta cum instituția, în modul în care roșii au realizat-o, nu poate fi decât stricăcioasă. Înainte de toate nu este exact că garda poate fi numită câtuși de puțin o instituție ostășească în modul în care ea ni se prezintă. Același principiu fatal al tuturor radicalilor stăpânește garda, ca și toate câte fac d-lor, principiul că forma goală (fie chiar uniforma) poate înlocui fondul lucrului.

Pentru a căpăta un rang în armată trebuie să fi muncit, să fi câștigat cunoștințe, să fi servit multă vreme, să te fi luptat în războaie; pentru a avea

rang în gardă nu-ți trebuie nimic decât „agrearea“ din partea d-nilor liberali sau alegerea din partea unor cetățeni cari, prin ocupațiunile lor pacinice, nu sunt în stare de a judeca asupra meseriei ostășești, căci este o meserie și încă grea, unită c-o mulțime de cunoștințe. De la un caporal sau sergent în armată se cer mai multe garanții de capacitate decât la gradele superioare din gardă. Orice câștig fără muncă în viața publică este însă imoral. E un nonsens ca un om care nu știe meseria războiului să fie ales a comanda un corp de armată. Această dilemă e clară pentru oricare cititor, a fost clară pentru oricare gardist din linie, cari ei înșii improvizau aluzii adesea foarte spirituale asupra unor șefi improvizați.

A înregimenta oamenii sub comandă de ostași înțelegem, și ar fi de discutat dacă e practic ca orașele să fie militarizate; dar în orice caz discuția ar atinge fondul lucrului și ar avea de obiect o măsură serioasă.

Dar a lua oamenii de la afacerile lor și a i purta pentru gustul celor ce vor să pozeze, fără a se face exerciții, fără ca să fie evident pentru ce se fac asemenea primblări, e curată jucărie copilărească, pe care seriozitatea ce trebuie să domnească în viața de stat nu o poate justifica. Din două lucruri unul: sau militarizați în regulă orașul, sau lăsați pe oameni în pace să-și vadă de trebi. În faptă, toate jucăriile noastre fac bine numai străinilor. Pe când negustorul nostru e de la 7 dimineața până la 5 după amiazi cu pușca la umăr, fără a deprinde mânuirea armelor și manevrarea, pentru că n-are de la cine le învăța, tot pe atunci străinii, cari n-au îndatorirea de a lua parte la serviciu, vând, cumpără și câștigă. Oricare zi de paradă zadarnică îi costă pe oameni din șiruri 8—10.000 de lei noi, dar un ban de ar fi numai, totuși el nu e răsplătit deloc prin zadarnica pierdere de vreme a unui corp care afectează esteriorul oștirei fără a fi oștire.

Dar când noi vedem lucrurile clar și cumpănim toate acestea cu mintea cu aceeași lămurire cu care am cântări o greutate materială, atunci suntem răi români, se-nțelege, și combatem tot ce e românesc.

Am dori tuturor liberalilor să fie așa de buni români ca și noi. Altfel ar sta țara noastră atunci. Dar a aproba jucării copilărești nu însemnează încă a fi bun român.

Precum un negustor pune în negoț un ban ca să câștige doi, tot astfel statul pune în acțiune puterea vie a cetățenilor săi pentru a câștiga un folos, nu spre a o irosi în parade. Militarizând orașul și puindu-l sub comanda de ostași în regulă, statul ar avea 5—6000 de ostași mai mult, prin cazul c-ar

avea nevoie de ei. Ce se câștigă însă prin gardă? Pierdere de vreme pentru oameni, iar pentru nație nimic.

Repetăm încă o dată că încă în gând n-avem ca să răspundem cu această ocazie foițelor liberale. Sunt puncte de vedere acestea cari trec dincolo de priceperea lor. Dar puntul nostru de vedere trebuia stabilit. Astfel cum este, garda e o instituție hibridă.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[2 decembrie 1877]

În revista ziarelor din numărul nostru de la 26 noiemvrie s-au strecurat câteva cuvinte de care s-au simțit atinși confrații noștri de la „Presa". Aceste cuvinte sunt în adevăr regretabile; ele nu emană nici de la direcțiunea, nici de la redacțiunea „Timpului" și ne pare rău de scăparea de vedere care a făcut să treacă necontrolate cuvintele de care cu drept se plânge „Presa". La rândul nostru găsim că „Presa" în rostirea nemulțumirei sale n-a ales bine espresiunile și a mers prea departe atacând cu o violență neașteptată și nejustificată atunci când avea mai întâi a cere o esplicațiune pe care și fără acele cuvinte violente ne-am fi grăbit a i-o da.

Red.

❦

[8 decembrie 1877]

„Țara întreagă cunoaște curatul izvor al reprezentațiunii sale de astăzi", începe „Românul" și apoi arată după ce chip și asemănare sunt Adunările și cum nici „reacțiunea" nu prea cutează să zică că ele nu sunt sincera și fidela espresiune a națiunii. Le-am zice noi pe nume și încă ceva pe deasupra dacă ar fi vremea vreme și țara pe pace. Dacă tăcem, nu de răul și frica radicalilor tăcem.

După aceea arată cum conservatorii au combătut războiul ofensiv și au crezut că și Camerele or fi contra lui, și cum s-au înșelat, căci națiunea, mai ales cea oacheșă de tot, reprezentată de d. Fundescu, au fost pentru război până în pânzele albe.

Un singur lucru uită „Românul". Națiunea, care urmează totdeauna porunca Domnului ei, precum se și cade, și înconjură steagul țării, oriunde

va fi dus, acea națiune nu stă din gardiștii de București, cari fac copilării și parade aici pe loc și la căldură, ci din țăranii de la munte și de la șesuri. Arate-ni-se în Camerele „liberale“ un singur țăran care să vorbească în numele satelor și să zică „da, românul vrea să facă război cu turcii“. Ziarul radical vine însă cu vecinica minciună în gură: reprezentanții națiunii vor războiul. Spună mai bine dreptul și verde: reprezentanții orașelor, ș-atunci vom ști cu cine avem a face. Ș-atunci am sta la vorbă și am arăta în ce mod s-au fabricat reprezentanții orașelor de societatea de esploatare a roșilor și cum M. Sa, dorind ca la vremi de turburare de dinafară să aibă liniște înlăuntru, i-a chemat pe d-lor la putere, care c-o zi înainte s-adunau la Mazar-Pașa, răsturnau domnia și voiau să dea ajutor turcului în contra Rusiei. Țăranul zice azi ca și înainte de trei sute de ani: Vodă au poruncit, să trăiască Vodă!

Va fi știind Măria Sa cum, unde și pentru ce ne duce. El nu mai cercetează și urmează unde-l cheamă steagul țării și Domnul. Aceasta-i națiunea despre care radicalii să dovedească că, dacă le-ar fi spus verde ce vor d-lor, ar fi zis: Da, voim și noi.

Pe cine vrea „Românul“ să înșale cu reprezentațiunea națiunii adunată în fabrica de palavre din Dealul Mitropoliei? Pe noi desigur că nu ne poate.

❦

[11 decembrie 1877]

Drumurile s-au troienit și comunicația telegrafică pare întreruptă, nici o știre din străinătate nu vine să ne lumineze asupra situației, tocmai acuma când toate celea par a atârna de-un fir a păr. Câmpiile albe se-ntind împrejurul Bucureștilor și se pierd în zarea despre miazănoapte, unde a plecat împăratul Rusiei, în zarea despre miazăzi, unde stau oștirile noastre; spre răsărit și spre apus, unde se cumpănesc sorțile Europei. În această izolare în care ne pune bătrâna iarnă, aceiași pe vremea craiului Decebal, când țăranul dacic, îmbrăcat în cojoc mițos, trecea Dunărea-nghețată, aceeași astăzi, când Vodă ține Dunărea cu oștirile românești, în această izolare ne apasă mai cu greu gândirea la ce rău loc ne-au așezat Traian împăratul pe această muchie de lume, la cest vad de popoare carile ne privesc pe noi numai ca pe un fel de gard pe deasupra căruia se ceartă.

Dar de am fi noi măcar oameni ca oamenii, de-am fi știut să ne îngrădim, încât să nu poată juca nimeni pe stăpânul în casa noastră, de-am fi rămas atât de esclusiviști precum erau părinții noștri, tot ar fi fost cum ar fi fost și tot o mai puteam duce cu bine de pe o zi pe alta.

Dar așa ne-am dezgrădit, făcând drum lung unei civilizații pripite, unei pospăieli apusene care, în schimbul păturilor bogate ale brazdei noastre, ne împle cu trebuințe de cari n-am fi avut trebuință; prin legiuiri de un caracter cosmopolit pe cari liberali obicinuesc a le numi „tot ce e românesc“, am făcut din țara noastră o nouă Americă, în care se grămădește superfluența populațiilor apusene, cărora le convine foarte bine teoria de „om și om“ de egalitate, libertate și fraternitate pe socoteala noastră.

Nevoind sau neputând cunoaște că orice stat are nevoie de clase puternice, am ridicat din temelie toate puterile vechi ale țării, fără a socoti că o casă veche de piatră, dar cam strâmtă, e totuși mai bună pentru vreme de iarnă și pentru nevoi de cât un palat de … hârtie franțuzească. Noi am făcut în statul nostru ceea ce se face în școlile noastre. Învățători cari nu știu nici a scrie bine dau în mâna copiilor cărți scrise într-o limbă pe cari ei n-o înțeleg și-i pun să învețe filă cu filă lucruri pe cari ei nu și le pot închipui, încât, când băieții au ajuns la capăt cu învățătura, rămân cu capul plin de cuvinte al căror înțeles nu l-au știut niciodată și, neputându-se folosi nici într-un fel de acele cunoștințe moarte și fără de preț, rămân cu zilele

încurcate și tăind cânilor frunză, până ce, prin intrigi și umiliri cari dărâmă și restul de caracter ce le mai rămăsese dat de la natură, ajung persoane publice spre a continua asupra generației viitoare sistemul vechi de stricare a minții și a inimei.

Astfel demagogii noștri crescuți în străinătate, văzând nevoile poporului nostru, l-au învățat pe de rost cuvinte deșerte și c-un înțeles negativ numai, socotind că prin cuvinte se întemeiază binele unui popor.

Numai pe cele mântuitoare: „munca“ și „economia“ întru ale lor și ale statului nu l-au învățat pe popor niciodată.

Astfel țăranul dacic, care trecea în cojoc mițos Dunărea-ninghețată în vremea craiului Decebal, avea mai multă perspectivă de viitor pentru limba și obiceiurile lui și pentru felul lui de a fi decât țăranul lui Vodă Carol, care se reîntoarce la vatra sa și nu mai găsește nimic din felul lui de a fi, ci numai așezăminte franțuzești, negoț jidovesc, industrie austriecească, limbă păsărească și liberali cari nu muncesc nimic și trăiesc din esploatarea ideilor politice.

Dac-am fi la loc bun, ca Spania sau Anglia, ne-am bate-n capete și tot vechile năravuri românești ar pluti deasupra ca untdelemnul pe apă. Dar, pe acest vad de popoară, din cearta noastră numai dușmanul câștigă.

❦

ICOANE VECHI ȘI ICOANE NOUĂ

[11, 13, 14, 18, 21 și 23 decembrie 1877]

I. ACTUALITATEA

Sociologia nu este până acum o știință, dar ea se întemeiază pe un axiom care e comun tuturor cunoștințelor omenești, că adică întâmplările concrete din viața unui popor sunt supuse unor legi fixe, cari lucrează în mod hotărât și inevitabil. Scriitori cari în privirea ideilor lor politice sunt foarte înaintați au renunțat totuși de-a mai crede că statul și societatea sunt lucruri convenționale, răsărite din libera învoială reciprocă dintre cetățeni: nimeni afară de potaia de gazetari ignoranți nu mai poate susține că libertatea votului, întrunirile și parlamentele sunt temelia unui stat. De sunt acestea sau de nu sunt, statul trebuie să existe și e supus unor legi ale naturii, fixe, îndărătnice, neabătute în cruda lor consecință. Deosebirea este că în viața constituțională lupta pentru existență a grupurilor societății care

știu puțină carte găsește răsunet, pe când în statul absolutist acea luptă e regulată prin o putere mult mai înaltă, a monarhului adică, al cărui interes este ca toate clasele să steie bine și ca lupta dintre ele să nu fie nimicitoare pentru vreuna.

Nimic nu arată mai mult că spiritul public nu e copt decât discuții asupra teoriilor constituționale. Această copilărie a spiritului nostru public se arată de la începutul dezvoltării noastre moderne, din zilele în care cei dintâi tineri rău sau deloc preparați s-au întors din Paris, unde, uimiți de efectele strălucite a unei vieți istorice de o mie și mai bine de ani și uitând că pădurea cea urieșească de averi, știință și industrie are un trecut foarte lung în urmă-i, au socotit a introduce aceeași stare la noi, introducând formulele scrise ale vieții publice de acolo. E o zicală veche că, de-ai sta să numeri foile din plăcintă, nu mai ajungi s-o mănânci. Drept că e așa, dar cu toate acestea acele foi există. Și dacă n-ar exista n-ar fi plăcintă. Asemănarea e cam vulgară, dar are meritul de a fi potrivită. Condițiile plăcintei noastre constituționale, a libertăților publice, de care radicalii se bucură atâta, sunt economice; temelia liberalismului adevărat este o clasă de mijloc care produce ceva, care, puind mâna pe o bucată de piatră, îi dă o valoare înzecită și însutită de cum o avea, care face din marmură statuă, din in pânzătură fină, din fier mașine, din lână postavuri. Este clasa noastră de mijloc în aceste condiții? Poate ea vorbi de interesele ei?

Clasa noastră de mijloc consistă din dascăli și din ceva mai rău, din advocați.

D. X bunăoară e plătit de stat ca să învețe pe studenții de la universitate limba română din punct de vedere filologic și istoria românilor, două obiecte pe cari nu le cunoaște deloc.

Să ne-nțelegem. Nu avem pretențiune ca profesorii noștri să fie genii. Departe griva de iepure. Dar, în împrejurări normale, acest domn ajuns din întâmplare profesor s-ar fi pus pe-nvățat carte și, fiindcă nu este cu totului tot mărginit, încât să aibă nevoie de a fi instalat într-un spital de nevolnici, ar fi ajuns să poată împărtăși studenților ceea ce au aflat alții, de ex. învățații străini, despre limba română, le-ar fi arătat calea bună și bătută de oameni mai cuminți, încât s-ar fi împlinit teoria unui pedagog francez, că un școlar poate învăța de la profesorul său mai mult decât știe acesta însuși. Atunci nu l-am fi auzit susțiind pe d. X autenticitatea cronicei lui Hurul, autenticitatea unei scrieri care, pentru filologi elementari chiar, e o

galimatie deplină și un falsificat greoi, pe care-l cunoști ca atare la cea dântâi vedere.

Dar împrejurările nefiind normale d. X nu învață nimic, ci face politică. Drepturile imprescriptibile, libertatea alegerilor, responsabilitatea ministerială, suveranitatea poporului sunt cuvinte care se-nvață pe de rost într-un sfert de ceas și care-l ridică pe om la noi în țară, făcând de prisos orice muncă intelectuala. Căci natura comună nu muncește decât de silă. Silit de împrejurări normale, d. X ar fi devenit un profesor mediocru; nesilit de nimenea, se simte în sat fără câni și umblă cu mânile în șolduri, lasă școala pustie și vine la București ca să-și facă mendrele și să-și deie o importanță pe care natura n-au voit să i-o deie.

Tot astfel e d. Y și bună parte din cumularzii universităților. Am luat profesori de universitate pentru că un institut înalt de cultură poate ilustra mai clar starea noastră de decadență. Și cine plătește oare pe acești domni din clasa de mijloc a căror mâni și inteligențe nu produc valori de un ban roșu măcar? În linia din urmă munca țăranului care, ca dorobanț moare pe câmpul de război, ca muncitor se spetește plătind dări, pentru a ținea pe umerii lui o clasă de trântori netrebnici.

Ce să mai zicem de advocați?

Întorși din străinătate, ei nu și-au dat silința să-nvețe legile și datinile pământului, să codifice obiceiurile nației românești, ci au introdus pur și simplu codicele pe cari le învățaseră la Paris, ca și când poporul românesc a fost în trecut un popor de vite, fără legi, fără obiceiuri, fără nimic, și trebuia să i s-aducă toate celea de-a gata din cea mai renumită fabrică. Dar în genere advocații sunt inteligențele cele mai stricate din lume. Căci, într-adevăr, ce credințe poate avea un om care azi susține, mâini combate unul ș-același lucru, un om a cărui meserie este să dovedească că negru-i alb și albu-i negru? Oricât de bună morișcă intelectuală ar avea, ea se strică cu vremea și devine incapabilă de a afla adevărul. De aceea cele mai multe din discuțiile Adunărilor au caracterul de cârciocuri și apucături advocățești, de căutare de noduri în papură, de vorbe înșirate și fire încurcate.

Acestea sunt elementele cărora legile noastre franțuzești le dau în stăpânire țara. Plebea de sus face politică, poporul de jos sărăcește și se stinge din zi în zi de mulțimea greutăților ce are de purtat pe umerii lui, de greul acestui aparat reprezentativ și administrativ care nu se potrivește deloc cu trebuințele lui simple și care formează numai mii de pretexte pentru înființare de posturi și paraposturi, de primari, notari și paranotari,

toți aceștia plătiți cu bani peșin din munca lui, pe care trebuie să și-o vânză pe zeci de ani înainte pentru a susține netrebnicia statului român.

Ce caută aceste elemente nesănătoase în viața publică a statului? Ce caută acești oameni cari pe calea statului voiesc să câștige avere și onori, pe când statul nu este nicăieri altceva decât organizarea cea mai simplă posibilă a nevoilor omenești? Ce sunt aceste păpuși cari doresc a trăi fără muncă, fără știință, fără avere moștenită, cumulând câte trei, patru însărcinări publice dintre cari n-ar putea să împlinească nici pe una în deplină conștiință? Ce caută d. X profesor de universitate, care nu știe a scrie un șir de limbă românească, care n-are atâtea cunoștințe pozitive pe câte are un învățător de clase primare din țările vecine și care cu toate acestea pretinde a fi mare politic și om de stat?

Ce caută? Vom spune noi ce caută.

Legile noastre sunt străine; ele sunt făcute pentru un stadiu de evoluțiune socială care în Franța a fost, la noi n-a fost încă. Am făcut strane în biserica naționalității noastre neavând destui notabili pentru ele, am durat scaune care trebuiau umplute. Nefiind oameni vrednici, cari să constituie clasa de mijloc, le-au umplut caraghioșii și haimanalele, oamenii a căror muncă și inteligență nu plătește un ban roșu, stârpiturile, plebea intelectuală și morală. Arionii de tot soiul, oamenii cari riscă tot pentru că n-au ce pierde, tot ce-i mai de rând și mai înjosit în orașele poporului românesc, căci, din nefericire, poporul nostru stă pe muchia ce desparte trei civilizații deosebite: cea slavă, cea occidentală și cea asiatică și toate lepădăturile Orientului și Occidentului, grecești, jidovești, bulgărești, se grămădesc în orașele noastre, iar copiii acestor lepădături sunt liberalii noștri. Și, când lovești în ei, zic că lovești în tot ce-i românesc și că ești rău român.

Într-adevăr, d. Serurie, care a scris un volum de poezii „grecești“, d. Andrunopulos, care batjocorește armata noastră puind-o să joace la circ, d-nii C.A. Rosetti, Carada, Candiano, tot nume vechi de care foiește textul cronicelor României, sunt singurii români adevărați, iar noi țăranii, mici și mari, căci, la urma urmelor tot țărani sântem, noi băștinașii din țările acestea suntem străini cari vindem țara cui ne dă mai mult pe ea.

Liberalii sunt smântâna și temeiul României, noi sântem niște rămășițe din vechile populațiuni autohtone, cari nu merită să fie băgate în seamă. De! iertați-ne, boieri, Arionești și Cărădești, că ni s-a părut și nouă biet că trăim în țara noastră ai avem de zis o vorbă. Iertați-ne pentru că nu băgasem de

seamă că suntem în Bulgaria, iertați-ne apoi că n-am voit să ne batem pentru bieții greci și bulgari.

Nu vedeți că ne-am supus stăpânilor? Nu vedeți că ne-am trimis copiii la junghiere pentru că d. Anghelescu să poată culege lauri pe pielea lor? Ba au ajuns ca până și ciorò-horò, rumânaș de laie, alb ca pana corbului, să scoată gazetă, în care să ne batjocorească în toate zilele. Nu vă e destul, milostivi stăpâni?

Dar acum, de ne veți fi iertat sau nu, să stăm la vorbă gospodărească și să vă întrebăm ce poftiți d-voastră? Și, ca să știm că aveți dreptul de a pretinde, să întrebăm ce produceți? Arătați-ne în Adunările d-voastră pe reprezentanții capitaliilor și fabricelor mari, pe reprezentanții clasei de mijloc care să se deosebească de fabrica de mofturi ale „Telegrafului“, și ale „Românului“ și de fabrica d-voastră de palavre din Dealul Mitropoliei! Căci nu credem să puteți cere ca noi să confundăm mătăsăriile de Lyon cu blagomaniile d-lui N. Ionescu, nici postavurile de Manchester cu istețiile d-lui Popovici-Ureche.

Ciudată țară într-adevăr! Pe cei mai mulți din acești domni statul i-au crescut, adică i-au hrănit prin internate, ca după aceea să-și câștige, printr-un meșteșug cinstit, pâinea de toate zilele.

Dar statul a ajuns la un rezultat cu totul contrar. După ce acești domni și-au mântuit așa-numitele studii, vin iar la stat și cer să-i căpătuiască, adică să-i hrănească până la sfârșitul vieții. Dar nu-i numai atâta.

Domnia lor vor să facă pe boierii. 3—4—500 de franci pe lună nu-i liniștesc și nu-i fac să se puie pe muncă pentru a deveni folositori nației de pe spinarea căreia trăiesc. Sunt născuți pentru lucruri mai înalte, pentru deputății, ministerii, ambasade, catedre de universitate, scaune în Academie, tot lucruri mari la cari cinstiții lor părinți, care vindeau bragă și rahat cu apă rece sau umblau cu patrafirul și sfiștocul din casă-n casă, nici nu visaseră și nici n-aveau dreptul să viseze, căci nu dedese naștere unor feți-frumoși cu stele-n frunte, ci unor băieți groși la ceafă și târzii la minte, de rând, adesea foarte de rând.

Căci din două una. Sau acești oameni sunt toți genii, și prin „calitatea“ muncii lor intelectuale merită locul pe care-l ocupă, sau, neproducând nici o valoare, nereprezentând nici un interes general decât pe al stomahului lor propriu, trebuie reîmpinși în întunerecul ce li se cuvine.

Țărani? Nu sunt. Proprietari nu, învățați nici cât negrul sub unghie, fabricanți — numai de palavre, meseriași nu, breaslă cinstită n-au, ce sunt

dar? Uzurpatori, demagogi, capete deșerte, leneși cari trăiesc din sudoarea poporului fără a o compensa prin nimic, ciocoi boieroși și fudui, mult mai înfumurați decât coborâtorii din neamurile cele mai vechi ale țării.

De acolo pizma cumplită pe care o nutresc aceste nulități pentru orice scânteie de merit adevărat și goana înverșunată asupra elementelor intelectuale sănătoase ale țării, pentru că, în momentul în care s-ar desmetici din beția lor de cuvinte, s-ar mântui cu domnia demagogilor.

Într-adevăr, cum li s-ar deschide oamenilor ochii când unul le-ar zice: „Ia stați oameni buni! Voi plătiți profesori cari nici vă învață copiii, nici carte știu; plătiți judecători nedrepți și administratori cari vă fură, căci nici unuia dintr-înșii nu-i ajunge leafa. Și aceștia vă amețesc cu vorbe și vă îmbată cu apă rece. Apoi ei toți poruncesc, și nimeni n-ascultă. Nefiind stăpân care să-i ție în frâu, ei își fac mendrele și vă sărăcesc, creându-și locuri și locușoare, deputății, primării, comisii și multe altele pe care voi le plătiți peșin, pe când ei nu vă dau nimic, absolut nimic în schimb, ci din contră vă mai și dezbracă, după ce voi i-ați înțolit. N-ar fi mai bine ca să stăpânească cei ce n-au nevoie de averile voastre, având pe ale lor proprii? Sau cel puțin oameni care, prin mintea lor bine așezată, vă plătesc ce voi cheltuiți cu dânșii?

De aceea alungați turma acestor netrebnici cari nu muncesc nimic și n-au nimic și vor să trăiască ca oamenii cei mai bogați, nu știu nimic și vreau să vă învețe copiii, și n-au destulă minte pentru a se economisi pe sine și voiesc să vă iconomisească pe voi toți“.

II. PARALÉLE ECONOMICE

Trebuie să admitem că între anii 1830 și 40 vor fi esistat abuzuri și neajunsuri îndestule în țările noastre, pentru că neajunsurile se țin de natura lumii aceștia, încât oricând ne putem ruga, ca bătrânii, ca să nu dea Dumnezeu omului atâta necaz cât poate duce. În epoca aceea în care s-a născut Regulamentul și-au ivit capul și cele dintâi idei liberale și, ca totdauna, relele de atunci au fost atribuite claselor stăpânitoare. Dacă mergea lumea rău, boierii erau de vină. Căci lipseau garanțiele, lipsea suveranitatea poporului, lipsea controlul, abuzurile erau la culme, toți furau și liberalii ziceau: Dați-ne nouă țara pe mână și veți vedea ce om face dintr-însa, cerul pe pământ, nu altceva! Ca și acum, ei făgăduiau marea cu sarea, ca și acum cauza tuturor relelelor era că clasele privilegiate domneau, că

dispuneau fără control de avuțiele țării, că jupuiau lumea și-și făceau de cap.

Bun. S-au dus privilegiele. Astăzi națiunea controlează tot ce se face. Nu mai esistă abuzuri, nici hoții, suntem stăpâniți de legi absolut drepte, cari ne garantează toate libertățile ce sunt cu putință.

Să facem deci izvodul averilor noastre.

Avem în avere: Camere, consilii comunale și județene, primari, notari, advocați, profesori de universitate, academii etc. etc., toate plătite cu bani în numărătoare.

Avem la datorii: o jumătate de miliard de franci datorie publică, o scădere regulată atât a muncitorilor agricoli cât și a breslașilor, o despoiare mai neîndurată a țăranului, ba sărăcirea claselor de sus, produsă prin sărăcirea generală, iar negoț și meserii în mâni străine.

Am admis legiuiri străine? Ei bine, nu le-am admis pentru român, cu trebuințele căruia nu se potriveau, ci pentru elemente economice cu care se potriveau și cari știu a se folosi de dânsele. Am creat o atmosferă publică pentru plante exotice, de care planta autohtonă moare.

Căci azi avem cele mai înaintate instituții liberale. Control, suveranitatea poporului, codice franțuzești, consilii județene și comunale. Stăm mai bine pentru aceasta? Nu, de zece ori mai rău, căci instituțiile nouă nu se potriveau cu starea noastră de cultură, cu suma puterilor muncitoare de cari dispunem, cu calitatea muncii noastre, încât trebuie să le sleim pe acestea pentru a întreține aparatul costisitor și netrebnic al statului modern.

Sântem țărani, curată socoteală, și țărănește ar fi trebuit să gospodărim. Țăranul, oricât seu la rărunchi ar avea, bani n-are, și statul modern are nevoie de bani. Un pas pe care-l face deputatul în Cameră, o prostie care o zice, costă pe țară bani și banul e muncă. Un șir scris de un ajutor de ajutor de primar la sat costă bani și banul e muncă. O prelegere rea ținută la universitate costă bani și banul e muncă — în sfârșit banul este pretutindenea reprezentantul și tălmăcirea citeață a muncii, într-însul e sudoare și putere musculară și, precum arătătorul pe ceasornic spune la numărul cutare câte ceasuri au trecut, asemenea suma din buzunarul meu arată cât s-au muncit pentru mine în societatea omenească.

Dar va zice cineva: Ei și? Cu munca românului nu pot face stat constituțional cu libertate, egalitate, fraternitate și suveranitate? Franțujii sunt farmazoni de au putut-o face, — și noi să nu putem? Nu suntem noi

oameni și nu putem să ne luăm după dânșii? Adică ei să fie mai cu cap decât noi?

Adevărat. Franțuzul nu-i mai cu cap decât noi … dar mai este un cusur la mijloc, care ne-mpiedică sau ar fi trebuit să ne-mpiedice.

Franțuzul ia o bucată de metal în preț de 50 de parale și-ți face din ea un ceasornic pe care ți-l vinde cu doi napoleoni; d-ta îi vinzi ocaua de lână cu un franc și el ți-o trimite înapoi sub formă de postav și-ți ia pe aceeași oca 20 de franci; franțuzul ia paie de orez, care nu-l țin nimica, și-ți împletește din el o pălărie pe care nevasta dumitale dă trei sau patru napoleoni.

Nu-i mai cu cap, pentru că mintea nu se mănâncă cu lingura, ci o moștenește omul de la tată și de la mumă, încât un mocan poate fi tot atât de isteț și deschis la cap ca și un ceasornicar din Paris, numai vorba e că mocanul n-au deprins meșteșugul și de aceea câștigă într-un an cât câștigă meșterul din străinătate într-o zi.

De aceea însă meșterul din Paris are de unde plăti Camere, universități, teatre, biblioteci, ba chiar brânză de iepure, de ar avea poftă de dânsa, poate s-o aibă. Dar noi, popor de țărani, nu le putem toate acestea decât cu-ncetul, și unde franțuzul e cu dare de mână noi trebuie să legăm paraua cu trei noduri, pentru că ceea ce un popor agricol nu are niciodată sunt banii. Căci ce se-ntâmplă într-adevăr?

Ai vândut ocaua de lână cu un franc, pe care-l ai în mână și-l poți da iar, dar ea, când ți-a venit înapoi, te ține nu unul, ci 20 de franci. Cu ce-mplinești cusurul de la unul până la 20, de unde mai iai încă 19?

Neapărat că din alte producte și nu din lână, deci din grâu. Dar grâul se produce cu osteneală multă și spor puțin. Spre a produce un fir de grâu îți trebuie o vară-ntreagă, și atunci încă atârnă de la ploaie și de la vânt de se va face sau nu, pe când meșterul străin au lucrat ocaua de lână și i-au dat o valoare înzecită în câteva ceasuri. De acolo vine că țăranul trebuie să muncească o vară pentru a plăti un obiect de lux comandat din străinătate.

Calitatea muncii industriale e alta. Un zugrav face o icoană bună, o vinde și trăiește cu-ndestulare 10 ani de pe dânsa; un tăietor de lemne muncește zi cu zi și abia-și ține zilele de azi pe mâne. Și apoi ce deosebire între muncă și muncă! Unul muncește ușor și cu plăcere sufletească și câștigă mult, cellalt muncește din greu și câștigă puțin. Este vreo asemănare între unul și cellalt? Poate tăietorul de lemne, a căruia muncă prin calitatea ei prețuiește așa de puțin, să se măsure vrodată cu zugravul?

Dar așa-i și nația. O nație care produce grâu poate trăi foarte bine, nu zicem ba, dar niciodată nu va putea să-și îngăduie luxul națiilor industriale înaintate.

Neapărat că nu trebuie să rămânem popor agricol, ci trebuie să devenim și noi nație industrială, măcar pentru trebuințele noastre; dar vezi că trebuie omul să-nvețe mai întâi carte și apoi să calce a popă, trebuie mai întâi să fii nație industrială și după aceea abia să ai legile și instituțiile națiilor industriale.

Să zicem, bunăoară, că cineva are un palat cât al lui Vodă, și venituri numai de pe un petec de cincizeci de pogoane. Va putea el să ducă trai de Domn, să ție slugi multe de pe petecul lui de moșie?

Și ce-i într-adevăr o nație agricolă pe lângă una industrială? Cât un răzaș, oricât de vrednic fie, pe lângă un boier cu 100.000 de pogoane într-un hotar.

Poate să fie răzașul cât de isteț, cât de bun de gură și cât de harnic, să ducă traiul boierului tot nu-l țin curelele, pentru că de unde nu-i nici Dumnezeu nu poate lua. Acuma poate înțelege oricare om cu minte ce fel am putut introduce la noi instituțiile străinătății.

Păpușării, cari, ca păpușării chiar, sunt cumplit de scumpe pentru noi, căci de-a putere-a fi tot n-am putut face nimic.

Acuma, după ce am văzut că suveranitatea, libertatea, egalitatea și fraternitatea ne ține o jumătate de miliard datorie și optzeci de milioane de franci pe an, să vedem cât ne ținea pe noi, popor sărac, ocârmuirea jefuitoare a boierilor.

Douăzeci și vro două de milioane pentru amândouă țările cu două scaune domnești. Dar acești bani poate erau cheltuiți în zadar. Populația săracă și rău administrată poate că se stingea mai rău decât astăzi și la o vreme de foamete, Doamne păzește, mureau oamenii pe uliți?

Ia să vedem. Deschidem „Curierul românesc“ de la 1840, no. de la 5 august, și citim următoarele:

În anii 1837, 38 și 39 s-au născut 139263, au murit 90207. — Va să zică în trei ani au fost 43993 de oameni spor în populație, sau țifră rătundă 50.000 numai în Muntenia; să punem pentru Moldova 40.000, căci populația se-nmulțea acolo în același mod regulat ca și dincoace.

Dar populația se-nmulțește în pătrat, nu în progresiune aritmetică. Dacă ținea tot guvernul jefuitor al boierilor, astăzi aveam 8 milioane de locuitori,

pe când n-avem nici patru bune — din contra populația românească a țării noastre e azi mai mică decât la 1840.

Dar ce mai citim încă în „Curierul românesc“?

În magaziile de rezervă se află depuse în vreme de trei ani din urmă 4441106 chile porumb, 299700 chile mei.

Ce avem astăzi în magaziile noastre de rezervă? Tot pe atâtea chile de palavre liberale.

Dar ce mai citim încă?

Capitalul „cutiilor satelor“ din Principate s-au văzut în catagrafia din urmă la 2357483 lei.

Câți lei avem noi în cutiile satelor? Datorii câtă frunză și iarbă, căci astăzi și comunele rurale sunt datoare cu câte 10—20.000 de franci, precum statul e dator cu cinci sute de milioane.

Dar boierii prădau și erau răi, zic liberalii. Haide să le facem pe plac și să zicem și noi că erau para focului și varga lui Dumnezeu; zicând-o, pe noi nu ne ține parale, iar liberalilor le facem o plăcere.

Nu rămâne însă mai puțin sigur că populația se-mulțea, că ea, întâmplându-se ani răi, nu era espusă să moară de foame, că erau nunți și cumetrii multe și prohoade puține, încât și popa era mai câștigat, pentru că la nunți și cumetrii mai mult chef se face decât la prohoade, și toate erau cu spor, până și cărările, pentru că părintele când se-ntorcea de la vrun botez, în loc de a umbla pe una, umbla pe cinci.

Dar poate avem azi mai multe garanții de dreptate? Ia să vedem.

Stan găsește azi o pungă înainte de a fi pierdut-o Bran. Care-i urmarea judecătorească?

Se discopere lucrul și Stan mănâncă mai întâi bătaie de la primar și de la subprefect, apoi e închis preventiv, pierde zece zile de lucru, câte un franc, fac zece franci. Judecătorul de instrucție își pierde ziua cu dânsul, în loc de-a se ocupa c-un delict mai complicat, deci punem leafa lui zece franci, fac 20. Judecata tribunalului corecțional ține 10, fac 30. Stan e închis pe două luni de vară, câte un franc ziua fac 60, la un loc 90. Stan se întoarce acasă și-și găsește ogorul pârloagă și via păragină, pierzând munca unei veri, fac zicem 100, la un loc 190. Stan găsește dările neplătite și-și angajează munca pe un an, ca să le plătească ș.a.m.d., c-un cuvânt: Stan e ruinat pe câțiva ani, pentru c-au găsit o pungă înainte de-a o fi pierdut Bran, bez bătaia primarului și subprefectului pe deasupra.

Cum era înainte?

Bran pâra pe Stan la boier și-și primea punga îndărăt, iar Stan căpăta în schimbu pungii cinci bețe sănătoase, pe care le ținea minte, ș-apoi se ducea să-și vadă de trebi. Scurt drept și … gratis. Azi mănâncă două-trei bătăi și-și pierde și tot rostul.

Dar apoi îndeobște legi franțuzești ne-au trebuit nouă? Pentru împresurarea ce pătimește un loc despre megieși, pentru pescuirea unui iaz, pentru neîngăduirea la posesie, pentru a li se alege părțile, pentru un vad de moara ș. a. trebuiau legi franțuzești, în care să se vorbească despre „lapini“, trebuiau miile de advocați, miile de primari și ajutori de primari, notari, consilii și paraconsilii!

Asta e curată socoteală de mofluz.

Și ce avem în schimb? Poate o cultură mai mare?

De loc. Dacă cultura se judecă după scriitori, atunci vom trebui să constatăm, cu părere de rău, că Eliad și Asachi știau de zece ori mai multă carte decât d-nii C.A. Rosetti, Costinescu, Carada și Fundescu, că Anton Pann era un scriitor cu mai mult talent și mai de spirit decât o sută dintre ofticoșii cari fac astăzi „esprit“ prin gazete, că singura comedie „Buna educație“ a lui C. Bălăcescu, e mai originală decât toate scrierile d-lui V. A. Ureche la un loc; apoi să nu uităm că de generația aceea a urgisiților boieri se ține pleiada scriitorilor noștri celor mai buni: Alexandri, C. Negruzzi, Bolintineanu, Donici, Bălcescu ș. a., că oamenii știau o limbă frumoasă, vrednică și înțeleasă de opincă ca și de Vodă.

Apoi esista autoritate și ascultare. De zicea Vodă un cuvânt, era bun zis; iar azi…?

Azi poruncește cânelui, cânele pisicei, pisica șoarecelui, iar șoarecele de coadă își atârnă porunca.

Azi găsești prin sate ordine ministeriale cărora nu li se dă nici o urmare, deși d. primar au scris pe dânsele: „se va urma în conformitate cu ordinele d-lui ministru“. Azi se împlinesc ordinele numai când d. prefect sau subprefect voiesc să se răzbune asupra unui conservator.

Statul e azi mașina prin mijlocul căreia cei lași se răzbună asupra protivnicilor lor politici.

Iată la ce hal am ajuns cu suveranitatea poporului, libertatea, egalitatea și fraternitatea.

Apoi bune sunt? Bune, numai au un cusur: Nu se potrivesc.

III. BĂTRÂNII ȘI TINERII

Cu greu pricepe o minte de rând că nu este în lumea aceasta nici o stare de lucruri și nici un adevăr social vecinic. Precum viața consistă din mișcare, așa și adevărul social, oglinda realității, este de-a pururea în mișcare. Ceea ce azi e adevărat, mâine e îndoielnic, și pe roata acestei lumi nu suie și coboară numai sorțile omenești, ci și ideile. În această curgere obștească a împrejurărilor și a oamenilor stă locului numai arta, adică, ciudat lucru, nu ceea ce e-n folosul oamenilor, ci ceea ce este, spre petrecerea lor.

Citim azi cu plăcere versurile bătrânului Omer, cu care petreceau odată neamurile de ciobani din Grecia, și imnele din Rig-Veda pe care păstorii Indiei le îndreptau luminei și puterilor naturei, pentru a le lăuda și a cere de la dânsele iarbă și turme de vite. Tot așa privim cu plăcere plăsmuirile celui mai mare poet pe care l-au purtat pământul nostru, plăsmuirile lui Shakespeare, și ne bucurăm de frumusețea lor atâta, ba poate mai mult încă decât contimporanii lui, și tot astfel privim statuele lui Fidias ș-ale lui Praxiteles, icoanele lui Rafael, și ascultăm muzica lui Palestrina. Tot astfel ne bucură portretul pe care-l face Grigorie Ureche Vornicul lui Ștefan Voievod cel Mare, încât simțim și azi plăcere citind ce vrednic și cu virtute român a fost Măria Sa.

Dar nu tot astfel sunt gândirile cari ating folosul oamenilor, bunul lor trai și petrecerea lor unul lângă altul fără a se prigoni și fără a-și amărî viața ei în de ei.

Introducând legile cele mai perfecte și mai frumoase într-o țară cu care nu se potrivesc, duci societatea de râpă, oricât de curat ți-ar fi cugetul și de bună inima. Și de ce asta? Pentru că — întorcându-ne la cărarea noastră bătută — orice nu-i icoană, ci viu, e organic și trebuie să te porți cu el ca și cu orice alt organism. Iar orice e organic se naște, crește se poate îmbolnăvi, se însănătoșează, moare chiar. Și, precum sunt deosebite soiuri de constituții, tot așa lecuirea se face într-altfel, și, pe când Stan se însănătoșează de o buruiană, Bran se îmbolnăvește de dânsa și mai rău.

Cum numim însă pe aceia cari zic c-au descoperit o singură doftorie pentru toate boalele din lume, un leac fără greș, care, de ești nebun, te face cu minte, de-ai asurzit, te face s-auzi, în sfârșit, orice-ai avea, pecingine, chelie, ciupituri de vărsat, degerătură, perdea la ochi, durere de măsele, tot c-o alifie te unge și tot c-un praf te îndoapă?

Pe un asemenea doftor l-am numi șarlatan.

Ce să zicem acum de doftorii poporului românesc, care la toate neajunsurile noastre tot c-un praf ne îndoapă, care cine știe de ce o fi bun?

Da'-i șoseaua rea, încât ți se frânge caru-n drum? Libertate, egalitate și fraternitate și toate vor merge bine. Dar se înmulțesc datoriile publice? Libertate, egalitate și fraternitate dă oamenilor, și s-or plăti. Da'-i școala rea, da'nu știu profesorii carte, da' țăranul sărăcește, dar breslele dau înapoi, dar nu se face grâu, da'-i boală de vite? … Libertate, egalitate și fraternitate, și toate or merge bine ca prin minune.

Am arătat, într-un rând, că aceste prafuri și alifii ale liberalilor le-am luat de ni-i acru sufletul de ele și tot rău.

Or fi bune ele buruienele acestea pentru ceva, dar se vede că nu pentru ceea ce ne lipsește tocmai nouă.

Să vedem acuma cum au ajuns liberalii la rețeta lor, bună pentru toate boalele și pentru nici una. În veacul trecut au fost în țara franțuzească tărăboi mare pentru că statul încăpuse prin risipa curții crăiești într-atâtea datorii încât se introdusese monopol până și pentru vânzarea grâului. Ajunsese cuțitul la os prin mulțimea dărilor și prin tot soiul de greutăți pe capul oamenilor, încât nu mai era chip decât să dai cu parul și, sau să-i scapi, sau să mori, decât să duci așa viață.

La noi, Vodă Știrbei pleacă din domnie lăsând 16 milioane în visteria țării și 3 milioane în cutiile satelor. Nu se potrivește!

În Franța toate dările erau date în antrepriză, și antreprenorii storceau toate clasele societății, pentru a hrăni curtea cu trântorii ei. La noi, dările se strângeau mare parte de-a dreptul, iar Vodă era boier cu stare, care trăia de pe moșiile lui și nici nu făcea vrun lux de-acătărea. Iar nu se potrivește!

În Franța locurile de judecători și din armată se cumpărau cu bani, și dreptatea asemenea, la noi fiecine, după câtă carte învățase și minte avea, putea să ajungă alături cu coborâtorii din neamurile cele mai vechi ale țării. Iar nu se potrivește!

În Franța nemulțumirea economică era la culme: căci fiecăruia îi trebuia mai mult decât avea. Luxul și modele istoveau averile cele mai mari. La noi boierul moștenea o blană de samur de la străbunu-său, un șal turcesc de la bunu-său, un antereu de citarea de la tată-său, având de gând să le lase toate și nepotu-său ca să se fudulească și el cu dânsele și fiecare avea strânsură pentru iarnă și parale albe pentru zile negre; c-un cuvânt fiecare avea mai mult de câtu-i trebuia, căci pe atunci toată țara era „conservatoare“. Iar nu se potrivește!

Oare ce făcuseră moșnegii ca să merite urgia liberalilor? Ce să facă? Ia pe cât îi ajunsese și pe ei capul. Biserici/mănăstiri, școli, spitale, fântâni, poduri, să li se pomenească și lor numele când va crește iarba de-asupra lor… și încă una, pe care mai că era s-o uităm. Mulți din ei au scos punga din buzunar și au trimis pe băieții ce li s-au părut mai isteți „înlăuntru“, ca să-nvețe carte, să se procopsească spre fericire neamului. Și-au crescut șerpi în sân cu alte cuvinte.

Căci acest tineret s-au fost dus într-o țară bolnavă în privirea vieții sociale. Clasele superioare putred de bogate au ajuns acolo la o rafinare de plăceri nemaipomenită în alte colțuri ale pământului, producerile sănătoase în literatură și artă făcuse loc picanteriilor de tot soiul, în sfârșit orișice era mai căutat decât apa limpede și răcoritoare de izvor. Apă ca parfum, apă cu zahăr, apă cu migdale, apă cu otravă, tot ce poftești, numai apă de izvor nu.

Acolo, în loc să-nvețe lucruri folositoare, adică cum se ară și se samănă mai cu spor, cum faci pe copii să priceapă mai bine cartea, cum se lecuiește o durere de stomah, cum se țese pânza și se toarce inul, cum se fac talpe trainice la cisme și alte lucruri folositoare de acest soi, s-au pus aproape toți pe politică, să afle adică și să descopere cum se fericesc neamurile și cum se pun la cale țările, adică au adunat multă învățătură din „Figaro“, „Petite République Française“ și, cu capul gol și punga item, s-au întors rânduri — rânduri în țară, ca să ne puie la cale. Această tinerime veselă și ușoară trăiește în România și se trezește în Franța, trăiește într-o țară săracă și au deprins cu toate acestea obiceiurile bogatei clase de mijloc din Franța, are trebuințe de milionar și bani mai puțini decât cinstita breaslă a ciobotarilor din acele țări. Acest tineret, ce se caracterizează prin o rară lipsă de pietate față cu nestrămutata vrednicie a lucrurilor strămoșești, vorbind o păsărească coruptă în locul frumoasei limbi a strămoșilor, măsurând oamenii și împrejurările cu capul lor strâmt și dezaprobând tot ce nu încape în cele 75 dramuri de creier cu care i-a-nzestrat răutăcioasa natură, acest tineret, zic, a deprins ariile teatrelor de mahala din Paris și, înarmat cu această vastă știință, vine la noi cu pretenția de a trece de-a doua zi între deputați, miniștri, profesori de universitate, membri la Societatea Academică, și cum se mai cheamă acele mii de forme goale cu care se-mbracă bulgărimea de la marginele Dunării!

Căci cei mai mulți din acești lăudați tineri sunt feciori de greci și bulgari așezați în această țară și au urmat întru românizarea lor următorul recept: ia un băiat de bulgar, trimite-l la Paris și rezultatul chemic e un june „român“.

Pe la 1840, Eliad bătrânul, pe când încă nu se numea „Heliade-Rădulesco“ adică pe când nu-l ameţise încă atmosfera Parizului, scria marelui ban M. Ghica următoarele:

Sunt tată de familie, n-am unde să-mi cresc copii decât în aceste aşezământe (ale ţării) pentru că, şi de-aş avea mijloace a-i creşte aiurea, gândul meu nu este ca să-i cresc străineşte şi ei apoi să trăiască româneşte; voi să fac din ei români şi trebuie să ştie cele româneşti, şi legi şi obiceiuri. Ticăloşi au fost părinţii şi ticăloşi fiii cari orbeşte s-au crescut pentru „alt veac“ şi pentru „alta ţară“ şi au trăit apoi în „alt veac“ şi în „altă ţara“.

În mod mai precis abia se poate arăta ce lipseşte acelor indivizi pe cari geograficeşte, şi pentru că ei o spun, îi numim români. Le lipseşte simţul „istoric“, ei se ţin de naţia românească prin împrejurarea că s-au născut pe cutare bucată de pământ, nu prin limbă, obiceiuri sau manieră de a vedea.

Astfel vin pătură după pătură în ţara noastră, cu ideile cele mai ciudate, scoase din cafenelele franţuzeşti sau din scrierile lui Saint-Simon şi alte altor scriitori ce nu erau în toate minţile iar formele vieţii noastre de astăzi au ieşit din aceste capete sucite cari cred că în lume poate exista adevăr absolut şi că ce se potriveşte în Franţa se potriveşte şi la noi. Când au sosit la graniţă, bătrânii-i aşteptau cu masa-ntinsă şi cu lumânări aprinse, habar n-aveau de ce-i aşteaptă şi de ce belea şi-au adus pe cap. Bucuria lor că venise atâţia băieţi tobă de carte scoşi ca din cutie şi frumoşi nevoie mare!

Dar ce să vezi? în loc să le sărute mânile şi să le mulţumească, ei se fac de către pădure şi încep cu libertatea, egalitate, fraternitatea şi suveranitatea, încât bătrânii-şi pierd cu totul călindarul. Parcă se pornise morile de pe apa Siretului. Şi le povesteau câte în lună şi în soare, câţi cai verzi pe pereţi toţi, c-un cuvânt câte prăpăstii toate. Cum să nu-i ameţească? Cap de creştin era acela, unde se mai pomenise atâtea asupra lui? Apoi s-au pus pe iscodit porecle bătrânilor. Ba strigoi, ba baccele, ba ciocoi, ba retrograzi, ba câte altele toate, până ce au ajuns să le zică că nu sânt nici români, că numai d-lor, care ştiu pe Saint-Simon pe de rost, sunt români, iar bătrânii sânt altă mâncare. Vorba ceea: nu crede ceea ce vezi cu ochii, crede ceea ce-ţi zic eu! Şi, cu toate acestea, ei nu fusese decât tocmai numai români.

De aceea, la dreptul vorbind, nici nu pricepeau bine acuzarea ce li se făcea. Neam de neamul lor trăit în ţară, nepricepând altă limbă decât cea românească, închinându-se în această limbă, vorbind cum se vorbeşte cu temei şi sănătos, ei auzind *-ţiunile* şi *-ţionile*, *imperatorele, redaptorele, admisibilile şi propriamentele,* au gândit în gândul lor: „De, frate, noi om fi

fost proști. Noi socoteam că, dacă știm ceaslovul și psaltirea, cum se ară gospodărește un ogor, cum se cresc vite și cum se strâng banii, apoi știm multe. Da' ia auzi-i, că nu știm nici măcar românește“. Și, în loc să ia biciul din cui să le arate care li-i popa lor, au zis: „De, dragii moșului, așa o fi. N-om fi știind nici românește… Dar de acuma mult au fost, puțin au rămas, și în locul nostru voi veți stăpâni lumea și veți orândui-o cum vă va plăcea vouă“. Și, luându-și ziua bună de la lume ca de la cel codru verde, s-au strecurat pe rând acolo unde nu le mai zice nimenea că au fost răi români, mai fericiți decât noi, cari am fost meniți să ajungem zilele acestea de ticăloșie, în care țara se înstrăinează pe zi ce merge în gândire și-n avutul ei, și când toți se fălesc de a fi români fără a mai fi.

Uimitoarea putere a frazelor, împrejurarea că mulți dintre liberali erau chiar copii de-ai lor, cari așteptau numai ca ei să închidă ochii pentru ca să bată la tălpi averea moștenită, credința că cei ce venise tobă de carte ar fi mai folositori țării decât dânșii, patriotismul lor din totdeuna încercat și dovedit prin cinci veacuri de când au stătut stâlpi acestor țări, i-au făcut să tacă molcum și să se retragă din viața publică fără zgomot, fără opoziție, fără mânie.

I-au tras liberalii pe sfoară, cum îi trăsese c-un veac și jumătate înainte fanariotul Mavrocordat. Acest domn șiret nu putea pune biruri grele pe țărani pentru că erau vecini și peste cisla, care-i ajungea pentru plata dării către Poartă, prea puțin mai ieșea. Ce va fi fost vecinătatea aceea nu știm bine nici astăzi, dar, tocmai pentru că n-o știm, ni se pare că trebuie să fi fost o măsură luată de Domni, după vremi de mare turburare și de invazii, ca să statornicească oamenii, să nu umble din loc în loc cu bejănia. De-ar fi fost vrun rău pe capul oamenilor ne-o spuneau cronicarii, cari totdauna revarsă cuvinte de mânie asupra orânduielelor ce asupreau norodul. Precum liberalii le ziceau boierilor „strigoi“ și alte celea, asemenea le-au zis și domnul fanariot că sunt vânzători de sclavi, tirani etc. și le au luat ochii, încât ei s-au adunat și, cu mitropolitul în frunte, au ridicat vecinătatea și s-au legat cu jurământ că neam de neamul lor n-a mai înființa-o. Atât au și așteptat domnul.

Nemaifiind oameni boierești, erau a nimănuia și de a doua zi le-au pus biruri ce nu le mai avuse niciodată, biruri pe cari apoi le-au încincit și înzecit preste câțiva ani.

Și, ca și la începutul veacului trecut, urmările bunei lor credințe au fost cumplite. Bătrânii aveau gură de lup și inimă de miel; au venit liberalii cu

gura de miel, plină de cuvinte amăgitoare, dar cu inima de lup. Ce-au făcut, vom vedea mai pe urmă.

IV. ILUSTRAȚII ADMINISTRATIVE

Dacă i-au apucat liberalii pe boieri înainte, se-nțelege că opinia publică din țară s-au pornit asemenea asupra lor.

Nu înțelegea nimenea atunci la noi, și abia acum au început să înțeleagă pe ici pe colea, că temeiul unui stat e munca, și nu legile. Nu înțelegea, asemenea, aproape nimeni că bogăția unui popor stă, nici în bani, ci iarăși în muncă.

Banul „reprezentează“ numai munca, nu este ea însăși, și, aducând bani mulți cu ciubărul într-o țară în care munca lipsește, vei ajunge să plătești o zi de lucru c-un napoleon, o pereche de cisme cu cinci, și-ncolo tot povestea veche, adică tot sărac, dovadă țările cu mine de aur din America. Căci dintre cel ce câștigă 10 și cheltuiește 11 și cel ce câștigă 2 și cheltuiește 1, acest din urmă e cel bogat, iar cel dintâi e sărac. Apoi se mai răspândise încă o părere greșită, care era, ba mai este încă aproape generală, că țara noastră e cumplit de bogată și că poți cheltui din greu, ea tot o să aibă de unde plăti. Nu-nțelegea nimeni că bogăția nu este în aer sau în pământ, ci în brațe și că, unde lipsesc brațele sau calitatea producției e proastă, nu poate fi nici vorbă măcar de țară bogată.

Deci în țară săracă am voit să introducem de-a gata toate formele civilizației apusene.

Trebuiau școli. Prin ce le puteai înființa? După cum am spus, buruiana noastră de leac — prin muncă. Trebuia ca școalele puține, câte erau, să se ridice la cel mai înalt grad de dezvoltare cu putință, precum se și-ncepuse treaba în vremea în care d-nii Laurian, M. Cogălniceanu ș. a. nu erau decât simpli profesori de liceu. Pentru atâta treabă erau și buni. Generația ce le-ar fi urmat ar fi făcut altele mai bune și mai multe și, în treizeci de ani câți sunt de atuncea, aveam astăzi școli destul de multe și bune și o generație sănătoasă care ar ști să gândească limpede și cu temei și să-nșire două cuvinte potrivite pe hârtie.

Aceasta ar fi fost calea de dezvoltare prin muncă. Am luat calea contrară. Pe vechii profesori de liceu i-am prefăcut în profesori de universitate, deși nu se potriveau de loc, căci nu se ocupase toată viața c-un singur obiect, apoi am făcut o mulțime de școli secundare, pe cari le-am umplut cu care cum ne-au eșit înainte, apoi mii de școli primare, la numirea

personalului cărora chiar de cap ne-am făcut. Afirmăm că sunt sute de învățători cari nu știu să despartă cuvintele unul de altul, nici să puie punct și virgulă unde trebuiește. Nu mai pomenim de sintaxă sau de ortografie, căci în privirea aceasta e vavilonie curată, și fiecine crede că poate scrie cum îi place.

Ne-au trebuit o administrație mai bună. Boierii — își procopseau vechilii de moșie făcându-i zapcii. Rău și fără cale, n-o tăgăduim, dar ce au făcut liberalii? Au numit pe orișicine, numai să fi știut a înnoda două slove, adică tot pe acei vechili, numai că le dădură dreptul de a juca pe autoritatea statului față cu foștii lor stăpâni. Ce treabă avea însă zapciul vechi? Să îngrijească ca oamenii să-și semene toți pământul, să depuie partea lor în coșarele de rezervă și, din când în când, îi mai scotea și la câte un drum a cărui facere o poruncise domnia.

Bun, rău — atâta treabă știa să facă.

Dar se mai potriveau ei cu noua stare de lucruri, cu cerințe mai mari? Câtu-i lumea și pământul nu. Căci, fiind astăzi omul liber de a nu ținea coșare de rezervă și de a nu-și semăna ogorul propriu, adică liber de a muri de foame cât i-o plăcea, subprefectul, care azi nu are o idee mai clară de ceea ce trebuie să facă decât predecesorul lui, nu mai are nici o treabă, ci e curat un agent de corespondență între prefectură și primării; iar prefectura este un biurou de corespondență între minister și subprefecturi și, în linia din urmă, primăria e un biurou de corespondență între autorități și particulari, o treabă pe care serviciul poștal îndeplinește mai bine și mai repede. Afară de aceasta mai sunt încă ceva, agenți electorali față cu cei care-și vând votul.

Li s-au luat atribuțiunile simple pe cari le aveau zapcii vechi și li s-au dat altele, pe care nu le pricepeau deloc, căci administrația este o știință, iar subprefectul de azi nu știe mai mult decât a scrie neortografic și a încurca slovele tipărite pe hârtie fără a ști ce zice într-însele.

A administra? Dar întrebatu-s-au vreunul din geniile universale ale liberalismului ce va să zică a administra? Ce va să zică a privi bunăstarea populațiunii ca pe un lucru încredințat înțelepciuni și vegherii tale? Să gândești pentru cel ce nu gândește, să pui în cumpănă dările comunale, să le deschizi oamenilor ochii ca să nu puie dări peste dări, ba butucărit, ba stupărit, ba văcărit, ba câte comedii toate îi trec prin cap primarului pentru a stoarce și cea din urmă picătură de sânge din țăran!

Ce era mai firesc decât ca liberalii să se întrebe ce însemnează a administra. Îndată ce și-ar fi făcut această întrebare ar fi văzut ce lucru gingaș e administrația și cât e de necesar ca un subprefect să știe atâta carte cât și un profesor de administrație și de economie politică, și pe lângă aceasta îi trebuie și o deprindere cu locul în care trăiește, pentru a ști să aplice ceea ce știe.

Escepție făcând de țara noastră, administratorul pretutindenea e un adevărat părinte al populației rurale. El are să judece, când scade populația, de ce scade; când dă îndărăt producția, de ce dă; când e un drum de făcut, pe unde să-l facă; când e o școală de înființat, unde s-o așeze mai cu folos, și în sfârșit el e autoritatea care cu vorbă bună poate convinge pe țăran că trebuie să aleagă de primar în sat pe cel mai harnic, mai de treabă și mai cuminte român, iar nu pe cel mai hărțăgos, mai bun de gură și mai rău de treabă; el vede dacă notariul și învățătorul știu carte și dacă popa își vede de biserică ș.a.m.d. Pentru sarcina de subprefect se cere atâtă știință, atâtă dezinteresare, atâtă patriotism pe cât le poate avea numai un om cu multă și temeinică cultură. Cumcă vor fi între cei de azi și oameni cumsecade admitem, dar, în orice caz, o cultură temeinică și o experiență lungă sunt o garanție mai mare decât nici o cultură și nici o experiență.

Dar fiindcă la aproape toate posturile din țară poate aspira oricare cenușer, de aceea fiecine care a-nvățat două buchii lasă plugul, cotul și calupul în știrea lui Dumnezeu și râvnește a se face roată la carul statului. Ș-au făcut ei, nu-i vorbă, mii de locuri în care să încapă, dar nu-i încape pe toți, încât acuma au de gând să mai scoață la maidan alt moft, decentralizarea și electivitatea funcționarilor publici, ca, cel puțin pe rând, să încapă în pita lui Vodă; adică vor să creeze un guvern de zece ori mai scump, c-un personal de zece ori mai numeros și mai netrebnic decât cel de azi, care să se schimbe din trei în trei ani și să se sature toți, căci numai cu libertatea, egalitatea și fraternitate sadea nu se cârpesc toate coatele rupte.

Dar să nu ne uităm vorba. Oameni cari nu știu bine scrie și citi în țara noastră sunt mulți și vor fi din ce în ce mai mulți. Toți au dreptul de-a fi funcționari ai statului sub diferite forme și toți aspiră ca măcar subprefecți să li dea Dumnezeu s-ajungă.

De acolo au interes ca liberalii să vie la guvernul central, pentru c-atunci se mătură țara de la un capăt până la altul, atunci e vremea ca un advocat fără pricini să se facă director de școală secundară, un altul primar de oraș, un al treilea revizor de școale, un al patrulea prefect. Dar, odată

intrați în pâne, ei au interes să fie mult guvernul liberal și, fiindcă acesta atârnă de Camere, deci de alegeri, ei se fac luntre și punte ca să-și scoată prietenii deputați. Dar prietenii în mare parte sunt sau ei înșii arendași ai statului, sau rude cu arendași, sau antreprenori de lucrări publice, sau advocați de antreprenori, sau au procese cu statul, deci caută să fie aleși, ca să tremure miniștrii de dânșii și să le facă treburile. Băcanul, negustorul, preotul, cari nu știu istoriile astea, își dau votul, pentru că „libertatea“ e în primejdie și mai ales pentru că liberalii promit totdauna că nu se va mai plăti nici o dare; nici timbru n-are să mai fie în vremea lor, nici capitație, nici monopol de tutun, nici armată, nici dări pe băuturile spirtoase, ci numai posturi multe, în care să încapă toți, și Paștele Domnului, Paștele libertății de la un capăt al țării la altul.

Acuma, cumu-i omul, de se gândește mai întâi la sine, el nu vede legătura în care stau toate lucrurile cu munca și punga lui, nu vede că toți liberalii nu speculează decât să trăiască de la dânsul, pentru că n-au nimic și nu știu nimic, ci crede ce-i spun gazetele, cari ies ca ciupercile asupra alegerilor în tipografii jidovești, tipărite pe datorie, și astfel omul, besmeticit, alege cinstitele obraze propuse și se-njgheabă Camera liberală.

Acum adunătura de gheșeftari din Dealul Mitropoliei se pune să judece lumea. Mai întâi toți din guvernul trecut, fie miniștri, fie funcționari, au fost cel puțin hoți, stabilesc d-nia lor.

De aceea, proces tuturora, iar funcționarilor — destituire. Dacă unuia nu-i găsești nici măcar cusurul pe care-l are soarele și dacă are mai multă știință decum s-ar cere pentru serviciul lui, îi desființezi deocamdată postul pentru că trebuie făcute economii, apoi îl reînființezi când țara e iar bogată și-ți pui ciracul în locul găsit vacant, ca din întâmplare.

În predmetul alegerilor li se face primarilor cu ochiul de a protegia la muncile agricole pe cei ce țin cu guvernul, pe rudele miniștrilor și prefecților, iar la ceilalți rechiziții și perchiziții și ordin verbal, ca nu cumva țăranul să le lucreze pe moșie. Pentru acest scop se desființează legea tocmelelor, pentru ca cel ce au dat bani țăranilor să n-aibă lucrători, iar cel ce n-au dat să-i angajeze cu te miri și mai nimica, cu înscrisuri pline de clauze penale, pe cari apoi tot subprefectul liberal le judecă în absența împricinatului țăran și-l condamnă să-i dea arendașului liberal până și cenușa din vatră.

Familii ultraliberale s-au deprins și cu treaba asta. Au tras la sorți să vadă, care dintre ei să fie „conservator“, și apoi acela face treaba celorlalți

cându-s conservatori la putere, iar restul roșu face trebile celui unul, când sunt liberalii la putere.

Și astfel mii de oameni râvnesc în țara aceasta să capete avere și onori pe calea statului sau cel puțin să trăiască de la dânsul. Prin ideea curat negativă a libertăței, care nu însemnează nicăieri alta decât ca să nu fiu oprit de a munci, adică de a produce bunuri reale, liberalii din România au ajuns la ideea pozitivă că libertatea trebuie să le dea și de mâncare și încălțăminte și lux și tot ce le poftește inima, iar clasele muncitoare? … Pe apa Sâmbetei meargă! *Apres nous le déluge.* Cât lumea n-avem să trăim, nu-i așa? Cât vom trăi, să ne curgă laptele-n păsat … După aceea, bun e Dumnezeu și va avea grijă de clasele pe care le sărăcim și le stoarcem.

Acesta e liberalismul la noi în țară. Cei care nu sunt nimic, nu reprezentează, nimic, nu au nimic formează o societate pe acții (un abonament la „Românul“ sau la „Telegraf“), formează apoi comitete prin județe, un fel de filiale, cu liste exacte a domenielor statului și-a funcțiilor existente, deschid jurnale în care arată „națiunii suverane“ că libertatea e în pericol, amăgesc mulțimea, care totdauna se luptă cu greutatea vieții, făcând-o să creadă că ei sunt mântuirea, fac alegerile și-apoi, când ajung sus, … țin-te bine.

De la un capăt al țării până la altul se corupe orice simțire curată, orice om onest. Ici unul e aruncat pe uliți cu o familie grea, pe care o ținea de pe o zi pe alta cu leafa lui, pentru ca să vadă pus în locu-i pe un om care știe tot atâta sau și mai puțin decât dânsul; dincolo un arendaș e dat afară de pe moșia statului, pentru că, deși are o avere întreagă băgată în semănături, n-a plătit la termen și un deputat vrea să ia moșia cu prețul jumătate și să se folosească și de semănăturile omului … și tot așa *in infinitum.*

Conservatorii au încercat ani îndelungați de zile a cârpi o clădire a cărei temelie chiar e o mare greșală. Astfel i-am văzut că, înspăimântați de delapidările de bani publici, de plastografii liberale ș. a. au botezat crimele delicte, ca să vie înaintea tribunalelor, adică înaintea unor oameni cari avea conștiința greutății crimelor; au voit să reducă prefecturile, au redus primăriile la sate, pentru a putea controla mai de aproape pe primari, notari și perceptori, erau pe calea de-a înființa școli reale și de meserii, în care să intre progenitura acestei generații corupte și să-nvețe ceva cu care să se poată hrăni… Aș! De-a doua zi cum au venit liberalii, au suflat în ele și au dispărut ca și când n-ar fi fost de când lumea.

De câte ori le arăţi toate isprăvile zic: „Apoi noi n-am fost decât foarte puţin la guvern“. Dar un palat zidit în zece ani se strică în două zile, d-nii mei, şi dac-aţi fost în stare să treceţi într-o bună dimineaţă cu buretele preste toată dezvoltarea istorică a ţărilor, cu cât mai mult veţi izbuti întru aceasta, neavând de risipit decât reparaturile făcute cu greu de conservatori.

V. DIN ABECEDARUL ECONOMIC

De câte ori un creştin s-apucă la noi să scrie un rând ca să lumineze neamul — presa este lumina, după cum zic d-nia lor — de atâtea ori pune mâna-n raft şi scoate la iveală o carte nemţească sau una franţuzească şi răsfoieşte până ce găseşte ce-i trebuie. Precum ni s-aduc toate d-a gata din străinătate şi n-avem alt chin decât să băgăm mânile în mânicele paltonului venit de la Viena şi piciorul în cizma pariziană, fără a ne preocupa mai departe din câte elemente economice se compun lucrurile, tot astfel facem şi cu cunoştinţele; le luăm frumos din cărţi străine, le aşternem pe hârtie în limbă păsărească şi facem ca negustorul care nu-şi dă nici el seama de unde-i vine marfa, numai să se treacă. Chiar învăţaţii noştri, când vor să polemizeze, polemizează cu citate. Cutare minune a străinătăţii, d. X sau Y, a vorbit cutare lucru, deci trebuie să fie neapărat adevărat şi să se potrivească, pentru că au ieşit dintr-o minunată morişcă de creier.

Să fie d. X sănătos, împreună cu toată casa, dar de se potriveşte, e altă căciulă!

La gazetarii români, mai ales la cei liberali, lucrul e şi mai simplu: îşi pune mai întâi degetul în gură şi vede câte „cuvinte“ îi vin în minte. La chemarea aceasta se deschide dicţionarul nepaginat al capului, compus din prea puţine file, pe care stau scrise libertate, egalitate, fraternitate, legalitate, suveranitate şi alte cuvinte tot cu atâta cuprins material şi după aceea le-nşiră, mai puind pe la soroace şi câte un Ştefan sau Mihai Viteazul, din buzunările cărora scoteam ce ne pofteşte inima.

Bietul Ştefan Voievod! El ştia să facă fărâme pe turci, tătari, leşi şi unguri, ştia niţică slavonească, avuse mai multe rânduri de neveste, bea bine la vin vechi de Cotnar şi din când în când tăia capul vreunui boier sau nasul vrunui prinţ tătăresc. Apoi descăleca târguri de-a lungul râurilor, dăruia panţirilor şi dărăbanilor locuri bune pentru păşunarea hergheliilor de cai moldoveneşti, a turmelor de oi şi de vite albe, făcea mănăstiri şi biserici, şi apoi iar bătea turcii, şi iar descăleca târguri şi iar se-nsura, până ce şi-au închis ochii în cetate la Suceava şi l-au îngropat cu cinste la mănăstirea

Putnei. Ce-și bătea el capul cu idei cum le au d-alde gazetari de-ai noștri, ce știa el de subțietura de minte din vremea de astăzi?

Până la fanarioți n-am avut cod[1], un semn că nici trebuia. Ce-i drept și ce-i strâmb știa fiecare din obiceiul pământului și judecată multă nu se-ncăpea. Țară săracă, stăpânire puțină, biruri mai de loc, cară cu două oiști, să se poată înjuga boii la venirea tătarilor și dintr-o parte și dintr-alta, după cum l-apuca pe om vremea pe cale de munte, case de vălătuci acoperite cu paie, pentru a li se da foc la călcarea dușmanului, ba se da foc ierbei și se-veninau fântânele, pentru ca să moară dușmanii de flămângiune și de secetă, iar oamenii se trăgeau la munte și lăsau câmpul limpede în urma lor, până ce venea Vodă de-i amăgea pe dușmani prin glas de buciume în văi și prin codri, și-apoi vai de capul lor!

Îi mersese vestea voievodului românesc și moldovenilor că nu sunt deprinși a sta pe saltea turcește, ci sunt totdauna gata de război, oameni vârtoși, cari nu știa multă carte dar au multă minte sănătoasă; averi mari iar n-au, dar nici săraci nu sânt.

Și tot astfel au fost până-n vremea noastră, până la Regulament, cea dântâi legiuire importantă și plăsmuită. Românii au fost popor de ciobani și, dacă voiește cineva o dovadă anatomică despre aceasta, care să se potrivească pe deplin cu teoria lui Darwin, n-are decât să se uite la picioarele și la mânile lui. El are mâini și picioare mici, pe când națiile cari muncesc mult au mâni mari și picioare mari.

De acolo multele tipuri frumoase ce se găsesc în părțile unde ai noștri n-au avut amestec cu nimenea, de-acolo cuminția românului, care ca cioban au avut multă vreme ca să se ocupe cu sine însuși, de acolo limba spornică și plină de figuri, de acolo simțământul adânc pentru frumusețile naturii, prietenia lui cu codrul, cu calul frumos, cu turmele bogate, de acolo povești, cântece, legende, c-un cuvânt de acolo un popor plin de originalitate și de-o feciorească putere formată prin o muncă plăcută, fără trudă, de acolo însă și nepăsarea lui pentru forme de civilizație care nu i se lipesc de suflet și n-au răsărit din inima lui.

Au venit grecii, ș-au domnit o sută de ani. Când au ieșit din țară, nici urmă n-a mai rămas prin sate. Parc-ai fost trecut cu buretele peste kolakiile și bizantinismul acestor damblagii. Poporul nostru au rămas nepăsător la reformele grecești, rusești, franțuzești, și nu-și dă nici azi bucuros copiii la școală, pentru că simte ce soi de școli avem.

Ci înainte acest sentiment de sănătoasă barbarie era predomnitor.

Radu Vodă cel Mare adusese în țară pe sf. Nifon patriarhul, ca să ne puie la cale. Se-ntreba și el ce-o mai fi și civilizația și voia s-o vadă cu ochii. Dar sfântul, venind, începu să dea sfătuiri pentru schimbarea legilor și obiceiurilor, pentru introducerea paragrafelor ș. a., încât Vodă-i zise într-o zi; „Ia slăbește-ne, popo, că ne strici obiceiele“. Sfânt, nesfânt, vedea el pe cine nu-l văzuse de nu pleca în țara cui l-au fost avut!

Acesta-i sentimentul oricărui popor sănătos căruia-i propui să-i altoiești ramuri străine pe când el e dispus a-și produce ramurile sale proprii și frunzele sale proprii încet și în mod firesc. Un asemenea popor însă își impune feliul lui de a fi și vecinilor. Ce ar zice liberalii de la noi dacă le-am spune că, pe când ei introduc istorii franțuzești în instituții, limbă și datine, tot pe atuncea în Rusia de amiazăzi se introduc pe zi ce merge datinele românești pintre malorosieni, care au îndrăgit feliul de a fi al românului?

Dar aici se ivește totodată întrebarea: cui i-au putut veni în minte de a introduce toate formele costisitoare de cultură ale apusului într-o țară agricolizată, abia pe la anul 1830? Sigur că numai oameni cari nu-și cunoșteau țara deloc.

Oare crezut-au reformatorii că lucrurile acestea nu vor ținea bani? Și, dacă știau că vor ținea, n-au știut de unde, cum și cine îi va plăti? Nu știa absolut nimenea cum stat, armată, biserică, cultură, c-un cuvânt tot ce e comun al nației, se plătește numai și numai din *prisosul* gospodăriei private, cumcă din acel prisos se hrănesc toate formele civilației și că, dacă istovești pre acesta, atunci începi a mânca însuși capitalul de muncă al oamenilor, condițiile existenței lor private, și-i ucizi economic, deci trupește și sufletește?

Apoi de ce muncește omul? Ca să aibă el din ce trăi. Dacă ascultă vioara sau petrece sărbătorile, cheltuiește prisosul timpului și banilor lui, nu însă ceea ce-i trebuie pentru ca să-și ție sufletul lui ș-al copiilor.

Dar puterea fizică a unui om e restrânsă, căci natura n-au făcut calculul că această putere va avea de hrănit din prisosul ei liberali, advocați, pierde-vară și alte soiuri de paraziți, ci i-au dat fiecăruia atâta putere ca să se poată ține bine și să mai puie și ceva la o parte, pentru ca mâine să poată reîncepe munca cu mijloace mai multe. Va să zică prisosul pe care muncitorul îl poate pune la dispoziția civilizației și a junilor crescuți la Paris e foarte mic. Dar ce le pasă d-lor de aceasta! Liberi nu sunt de a sărăci lumea?

D. C.A. Rosetti, în cuvântul său de la circ, vorbea cu dispreț despre calitatea cea mai bună care o aveau boierii. „Țara?“ — întreba d-lui — „40

de boieri mari, 40 de boieri mici, iată țara pe când eram eu tânăr“. Ținem seamă de aceste cuvinte. Țara n-avea pe umerele ei decât 80 de oameni, încât la 30.000 de suflete venea un boier, și încă și acela cu trebuințe foarte mici; adică 80 de oameni cari îmblau cu zilele în palmă și țineau neatârnarea țării prin isteție și adesea prin sacrificiul persoanei sau al averii lor, adică compensau pe deplin munca socială care-i purta.

Astăzi avem zeci de mii de liberali cari nici îmblă cu zilele-n palmă, pentru că nici turc, nici leah, nici ungur nu caută să-i taie, nici de vrun duh așa de subțire nu se bucură, nici compensează prin ceva muncă socială, pe care o istovesc din rădăcini, mâncând chiar condițiile de existență a claselor producătoare, nu prisosul lor.

Moțul din Ardeal e un negustor foarte cuminte, lui nu-i trebuie la negoț nici un fel de samsar, nici chiar banul. El face ciubere și donițe, trece în Țara ungurească și nu se mai încurcă, ci le schimbă de-a dreptul pe … grâu. Atâtea donițe de grâu pe o doniță de lemn, atâtea ciubere de grâu pe un ciubăr de lemn.

Dacă am face și noi socoteala moțului din Ardeal am zice: Atâtea mii de chile de grâu ne ține o chilă de fraze liberale, atâtea chile ne țin mărfurile importate din străinătate, atâtea chile ne țin tinerii ce-și pierd vremea prin străini, atâtea mii de chile ne ține Constituția, atâtea ne țin legile franțuzești, cu un cuvânt toate liberalismurile.

Prisoasele economiilor individuale constituiesc o sumă certă. Dacă vei hrăni cu ele câteva mii de stârpituri liberale, de unde îți mai rămân condițiile pentru întreținerea unei culturi sănătoase și temeinice? Două sute de nebuni mănâncă desigur mai mult decât un singur înțelept.

Deci abecedarul nostru economic zice:

Natura i-a dat omului putere mărginită, socotită numai pentru a se ținea pe sine și familia.

El produce ceva mai mult decât consumă. În acest „ceva“ mai mult, în acest prisos sunt cuprinse: întâi ceea ce-i trebuie pentru a reproduce, va să zică condițiile muncei de mâni, și încolo un prea mic prisos, care-l poate pune la dispoziția societăței sub formă de dare. Din acest prea mic prisos al gospodăriei producătorului trăiește toată civilizația națională.

Dacă hrănim cu acest prisos străinătatea de idei, de instituții și de forme lipsite de cuprins al căror complex liberalii au apucat a-l numi „tot ce este românesc“, atunci nu ne mai rămâne nimic pentru ceea ce este într-adevăr românesc, pentru cultura națională în adevăratul înțeles al cuvântului.

[1] Pravilele lui Vasile Lupu și ale lui Matei Basarab nu s-au introdus niciodată, decât în partea lor canonică.

VI. FRAZĂ ȘI ADEVĂR

Nimic n-ar părea mai natural decât ca oamenii să ia lucrurile așa cum sunt și să nu caute în nouri ceea ce-i dinaintea nasului lor.

Cu toate acestea tocmai calea contrară urmează.

Înainte de-a da exemple din țară dăm unul din străinătate.

Socialistul Bebel, în foaia sa „Volksstaat“, anul 1873, spune următorul lucru: „Sau există Dumnezeu, ș-atunci sântem trași pe sfoară, sau nu există, ș-atunci putem face ce-om pofti“. Fraza întoarsă nu va fi nici mai clară și mai cuprinzătoare de cum e. Să zicem: „Sau nu există Dumnezeu, ș-atunci suntem trași pe sfoară, sau există ș-atunci putem face ce-om pofti“.

Tot astfel sunt toate frazele radicalismului. Oricum le-ai întoarce, cuprinsul lor nu s-adaogă, pentru că nu-l au; ba adesea contrariul lor cuprinde mai mult adevăr decât ele înșile.

„Luminează-te și vei fi“. Poate contrariul e adevărat. „Fii și te vei lumina!“. Căci o existență lungă și sigură va avea drept fruct al ei cunoștința, adică lumina. Tot așa-i și cu „Voiește și vei putea!“. „Să poți, și-atunci vei și voi“, căci omul vrea ceea ce poate, iar când vrea ceea ce nu poate nu-i în toate mințile.

Dar, fie cum o fi, cu vorbe nu-l încălzești pe nimenea și vorbe rămân toate abstracțiunile și, cu cât mai abstracte sunt, cu atât sunt curată vorbă de clacă.

Dar cu asemenea cultură din gazete au început reformatorii noștri. Căci nu mai este îndoială că n-au învățat mai nimic de la străini decât să vorbească subțire, să se îmbrace subțire și să puie lumea la cale cu fraze. Cultura frazelor o puteau învăța bine din gazetele străine.

Oamenii scot acolo gazete în toate zilele și neavând ce spune, abstracțiunile le vin foarte bine la-ndemână, căci prin mijlocul lor poți scrie coale întregi fără să spui nimic. Să nu ne înșelăm. Beția de cuvinte din gazetele românești e numai întrecerea beției de cuvinte din cele străine. Mai puțin culți, deci având mai puține de împărtășit decât străinii, gazetarii noștri au și mai multă nevoie de gură decât de cap, dar și în străinătate lucrează în mare parte gura, fără ca crierii să știe mult despre aceasta. Ci în străinătate în genere nu prea iau oamenii gazetele în serios întrucât s-atinge

de partea lor intenţională. Se ştie că sunt făcute pentru a trezi patimele societăţii şi a crea în public atmosfera ce-i trebuieşte guvernului sau adversarilor săi spre a inaugura suirea unora şi coborârea altora; în sfârşit presa nu-i cu mult mai mult decât o fabrică de fraze cu care făţărnicia omenească îmbracă interese străine de interesul adevărat al poporului.

Căci ce este statul şi ce scop are el? Nu din carte — aievea.

Iasă cineva pe uliţă sau la câmp şi va vedea îndată ce e. Colo unul vinde, altul cumpără, unul croieşte, altul coase, un al treilea bate fierul până-i cald, la câmp se ară, se samănă, se seceră, colo meliţă cânipa, ţes, tund oi şi numai în zi de sărbătoare stau mânile şi lucrează crierul. Atunci se foloseşte omul de prisosul liber al unei vieţi de muncă, merge la biserică, după aceea la horă, în sfârşit săptămâna toată e a stomahului, sărbătoarea e a creierului şi a inimei.

Materia vieţii de stat e munca, scopul muncii bunul trai, averea, deci acestea sunt esenţiale. De aceea se şi vede care e răul cel mai mare: sărăcia.

Sărăcia e izvorul a aproape tuturor relelor din lume; boala, darul beţiei, furtişagul, zavistuirea bunurilor altuia, traiul rău în familie, lipsa de credinţă, răutatea, aproape toate sunt câştigate sau prin sărăcie proprie sau, atavistic, prin sărăcia strămoşilor.

Sărăcia trebuie luată în înţelesul ei adevărat.

Sărac e cel ce se simte sărac, căruia îi trebuie neapărat mai mult decât are.

Că este aşa ne e dovadă suma de cuvinte cari însemnează relele morale prin cuvinte împrumutate sărăciei şi boalei. Mişel, altă dată însemna sărac, azi înseamnă lipsă de calităţi morale. Tot astfel, „misérable“ francez şi „elend“ german. Odată voievozii româneşti dăruiau prin hrisoave pe „mişei“ în înţelesul lor, astăzi mişeii în înţelesul nostru stăpânesc toată ţara de la un capăt la altul.

Calităţile morale ale unui popor atârnă — abstrăgând de climă şi de rasă — de la starea sa economică. Blândeţea caracteristică a poporului românesc dovedeşte că în trecut el a trăit economiceşte mulţămit, c-au avut ce-i trebuia.

Deci condiţia civilizaţiei statului este civilizaţia economică. A introduce formele unei civilizaţii străine fără ca să existe corelativul ei economic e curat muncă zădarnică.

Dar aşa au făcut liberalii noştri.

În loc de a-și arunca privirile la răul esențial al societății s-au ținut de relele accidentale și fără însemnătate.

În veacul nostru se-nmulțeau trebuințele, deci trebuia înmulțită producția și brațele producătoare. Din contră am urmat. Numărul producătorilor, cari în țara noastră sânt absolut numai țăranii, dă îndărăt, deci e supus la o trudă mult mai mare decât poate purta; și se-nmulțesc — cine? Cei cari precupețesc munca lui în țară și în afară și clasele parazite. La țară putrezesc grânele omului nevândute, în oraș plătești pânea cu prețul cu care se vinde la Viena sau la Paris. Căci firul de grâu trece prin douăzeci de mâni de la producător până la consumator și pe această cale se scumpește, pentru că cele douăzeci de mâni corespund cu cinci zeci de guri cari, având a trăi de pe dânsul, produc o scumpete artificială.

Va să zică, înmulțindu-se trebuințele, trebuiau înmulțite izvoarele producțiunii și nu samsarlâcul, căci la urma urmelor tot negoțul nu e decât un soi de samsarlâc între consumator și producător, un fel de manipulare care scumpește articolele. În această manipulare nația agricolă totdeauna pierde, pentru că productele ei sunt uniforme în privirea valorii și, dacă constituiesc o trebuință generală, nu e mai puțin adevărat că sunt cel mai general articol de producțiune, adică acela care se face pretutindenea.

Pe când nația agricolă plătește atât transportul cât și vama și câștigul comerciantului la cumpărătura unui articol industrial, tot în aceeași vreme vamă, transport și câștigul comerciantului se scad din prețul cu care nația agricolă își vinde productele, va să zică ea păgubește dublu în toate tranzacțiile ei, la vânzarea productelor ei, la cumpărătura celor străine. Apoi e cumplit de mare diferența între valori. Încărcând 500 de vagoane cu grâu capeți în schimb o jumătate de vagon de obiecte de lux. C-un cuvânt nația agricolă e expusă de-a fi exploatată de vecinul industrial, ba de-a pierde pe zi ce merge clasele sale de manufacturieri, cari, neputând concura cu fabrica, devin proletare.

Dovada cea mai buna pe continent e chiar poporul nostru. Samsarlâcul care mijlocește schimbul între productele noastre și cele străine încape pe zi ce merge în mânile străinătății. Oameni bătrâni n-ar avea decât să asemăneze fizionomia de azi a Bucureștilor cu aceea pe care o avea înainte de cincizeci de ani. Nu-i vorbă, nu erau așa de străluciți Bucureștii pe atuncea, dar erau românești; azi …? Ce să mai zicem de Iași și, în genere, de orașele Moldovei?

Toate împrejurările acestea însă nu se schimbă prin fraze, ba nici măcar prin școli profesionale. Căci profesiile lipsesc, pentru că lipsesc condițiile lor de existență.

Dar aceste împrejurări nu se schimbă nici prin legi civile, cari regulează modul în care are a se face tranzacțiunea X între indivizii A și B; nu se schimbă prin axiomul că toți oamenii sunt liberi prin drept înnăscut și imprescriptibil, nici prin regula căci toți sunt născuți egali, mici prin participarea tuturor la afacerile guvernării.

Evul mediu avea o formă pentru păstrarea fiecării ramuri de producțiune, ș-aceasta era autonomia breslelor și îngrădirea lor față cu orice agresiune de din afară. La noi evul mediu au ținut până mai ieri-alaltăieri, și mulți bătrâni vor fi ținând minte epoca în care un străin nu putea fi breslaș. Nu mai pomenim că pricinele dintre breslași se hotărau la staroste și se întăreau numai de Vodă; nu mai pomenim apoi că instituția au fost atât de puternică încât împărăția, totdauna foarte diplomată, a Austriei și-au introdus consulatele în țară sub numele și forma de „stărostii de breaslă“.

Deci *salus rei publicae summa lex esto.* Puțin ne pasă pe baza căror principii metafizico-constituționale s-ar fi putut realiza bunul trai al claselor României, destul că avem dovadă că pe valea liberalismului mergem tocmai demprotivă.

Căci statul are nevoie de clase puternice, și liberalismul le-au adus la sapă de lemn. Înainte de 30—40 de ani aveam o clasă puternică de țărani, nu bogată, dar cuprinsă, și începuturile unei clase de mijloc.

Azi țăranul scade pe zi ce merge, proprietarul, ale cărui interese sunt identice cu ale țăranului, asemenea, bresle nu mai avem, negoțul încape pe mâini străine încât, mâine să vrem să vindem ce avem, găsim cumpărători străini chiar în țară și am putea să ne luăm lucrurile în spinare și să emigrăm la America. Chiar ar fi bine să ne luăm de pe acuma o bucată de loc în Mexico, în care să pornim cu toate ale noastre, când nu vom mai avea nimic în România.

Să nu ne facem iluzii. Prin atârnarea noastră economică am ajuns ca toate guvernele, spună ele ce or pofti, să atârne mai mult ori mai puțin de înrâuriri străine. Nu doar c-ar sta în relații cu consulii, această acuzare ar fi prea gravă pentru ca s-o facem cuiva. Ne înnegrim unii pe alții — vorbesc de naturile mai nobile, fie ele în orice parte, nu de stârpituri — ne înnegrim, zic, unii pe alții, pentru că simțim că starea poporului românesc e nesuferită și că ne-am încurcat rău. Dar în această încurcătură vina istorică și

blestemul urmașilor să cază asupra celor ce-au făptuit tot răul, asupra liberalilor de orice nuanță, care au format cadre goale, în care au intrat tot gunoiul societății, au creat guvern reprezentativ pentru ca să-l împle oameni ce abia știu a îndruga două cuvinte, au făcut ca clasa de mijloc, în loc de a căuta să muncească și să înflorească, să se azvârle toată asupra puterii statului, ca să domnească.

Răul esențial au fost că se-mulțeau trebuințele fără a se înmulți producția sau fără a se urca în mod considerabil valoarea ei; inegalitatea claselor și nelibertatea, apoi neparticiparea la guvernul țării erau rele cu totul neesențiale.

Dați-mi statul cel mai absolutist în care oamenii să fie sănătoși și avuți, îl prefer statului celui mai liber în care oamenii vor fi mizeri și bolnavi. Mai mult încă, în statul absolutist, compus din oameni bogați și sănătoși, aceștia vor fi mai liberi, mai egali, decât în statul cu legile cele mai liberale, dar cu oameni mizeri. Căci omul are pe atâta libertate și egalitate pe câtă avere are. Iar cel sărac e totdauna sclav și totdauna neegal cu cel ce stă deasupra lui.

❦

[16 decembrie 1877]

Multe am avut de zis când ai noștri au trecut Dunărea și cu grijă am întrebat de tocmele de zapis și chezășie, ca Stan pățitul, care nu crede cu una cu două câte i se spun, ci vrea să aibă iscălitură la mână, ca să poată apoi să se judece răzășește până-n pânzele albe când ar fi să aibă gâlceavă cu boierii cei mari, că până la împăratul rabzi încăieratul având înscris, dar încă fără dânsul.

Dar de s-a putut, de nu s-a putut, e altă întrebare; numai noi știam vorba ceea: „La tocmeală dușmănește, dar la plată frățește“ și o țineam una și bună cu zapisul nostru. Cu toată cinstea ce ni se făcea, noi ne făceam că nu pricepem și iar mai aduceam vorba la înscris. De s-a făcut, de nu, guvernul știe și treaba lui e.

La vreme de pace vom mai avea noi o vorbă de vorbit împreună și socoteli de descurcat și multe de pus la cale, nu de alta decât de dragoste pentru d-nii din Dealul Mitropoliei, că nu le-i asta întâi și n-am voi să-i trecem poliță la nimeni, ci tot pe seama noastră să rămâie.

Azi însă le punem toate la o parte și mulțămim lui Dumnezeu că vedem pe M. S. vesel și sănătos în mijlocul nostru și că-l putem întâmpina cu „Bun

sositul între noi!“.

Căci cât despre partea M. Sale, netăgăduit este și va fi că ce-a stat în putința unui om cu bine și cu noroc au împlinit. Cel nevoiaș, norocul lui când nu întâlnește dușmani în drum;

iar cel voinic, norocul dușmanilor că nu-l întâlnesc pre el. Și n-au avut acest noroc dușmanii, căci odată lucrul hotărât, nu mai încăpea multă vorbă și viteaza noastră oștire, cu minte de bătrân, putere de tânăr și îndrăzneală de nebun, au trecut Dunărea și s-au așezat zid, unde era primejdia mai mare și mai multă laudă de câștigat. Căci n-au întrebat câți dușmani sunt, ci unde sunt și la vreme de mare cumpănă au aruncat sabia ei într-o parte. Decât un an corb, mai bine o zi șoim! și-au zis voinicii, și unde trebuia vitejie, cu vitejie, unde trebuia bună chibzuială, cu chibzuială s-au purtat. Datoria lor au împlinit-o cu strălucire și nu dorim decât ca tot așa să rămâie.

Nu dar din mândrie deșartă, nici pentru ochii vecinilor lăudăm pe-ai noștri, căci nimeni nu trăiește în lume numai pentru ca vecinul să aibă părere bună despre dânsul.

Creadă vecinii ce-or pofti, numai să ne știm noi că sântem în toată virtutea și că avem ce ne trebuie. Căci soarta armelor este-n mâinele lui Dumnezeu și, dacă s-au îndurat să răsplătească dușmanului relele ce le-am suferit în trecut, nu trebuie să ne mândrim mult, ci să ne bucurăm în liniștea sufletului c-au ieșit gâlceava la capăt bun pentru noi și s-avem nădejde

că în curând vom avea pace, căci „pace preste pace“ zice Domnul prin Isaia prorocul, și cine cunoaște ce dar are ea cu nimeni nu se sfădește.

❦

HORAȚ JIDAN

[16 decembrie 1877]

Directorul liceului comunal din Triesta, d. dr. Wilhelm Braun, a făcut ciudata descoperire filologico-confesională că poetul roman Quintus Horatius Flaccus, favoritul împăratului August și amicul lui Mecena, e adică jidan din născare. D. director și-au espus *per longum et latum* ideile într-o broșură italiană tipărită la Triesta. El susține că tatăl lui Horaț a fost un jidan evlavios și învățat care l-au crescut pe fiu-său în credința și înțelepciunea părinților.

De aceea filozofia vieții pe care Horaț o rostește în poemele sale este aceeași pe care-o cuprind cărțile sfinte ale evreilor, cunoscute sub numele *Cartea înțelepciunii*, și anume *Proverbele, înțelepciunea* și *Isus Sirah*. Această teorie d. Braun caută s-o dovedească prin numeroase citate.

Apoi el găsește că epicureismul și umorul lui Horaț constituiesc o trăsătură caracteristică a jidanului și într-această privire îl compară cu … Heine!

Citatul cunoscut din satire *Credat Iudaeus Apella* d. Braun îl esplică și zice că Apella nu-i nimic alta decât „Abeles“.

Dar atunci și Horatius Flaccus trebuie să se fi chemat Horatius Flekeles.

❦

DOROBANȚII

[30 decembrie 1877]

Au sosit în București dorobanții de pe câmpul de război. Aceşti eroi, cu care gazetele radicale se laudă atâta, sunt, mulțumită guvernului, goi și bolnavi. Mantalele lor sunt bucăți, iar sub manta cămașa pe piele, și nici cojoc, nici flanelă, nici nimic. Încălțați sunt tot atât de rău, unul c-un papuc ș-o opincă, altul c-o bucată de manta înfășurată împrejurul piciorului, toți într-o stare de plâns, într-o stare care te revoltă în adâncul inimei.

O spunem de mai nainte, nici o scuză, nici o justificare, nici o esplicație nu ne poate mulțămi față cu această mizerie vădită și strigătoare la cer. Canibali au fost acei ce i-au trimis iarna la război în asemenea stare? Nu mai întrebăm de au fost români sau nu. Suntem de mai nainte siguri că numai români n-au putut fi aceia cari i-au trimis pe țăranii noștri în asemenea stare în Bulgaria. Dar am fi putut crede ca să fie cel puțin oameni. Turcii, despre cari se zicea că mor de foame și de frig, au sosit la București mai bine îmbrăcați și mai îngrijiți decât soldații noștri. Rușii cari pleacă la câmpul de luptă sunt toți îmbrăcați bine, cu cojoc și cu manta sănătoasă, și bine încălțați; la ai noștri îmbrăcămintea e curat ironia unor haine, e goliciunea parafrazată. Și astfel au petrecut aceste victime ale radicaliei, ca să nu zicem un cuvânt mai rău, în zăpadă și în ger, nemâncați, neîmbrăcați, decimați mult mai mult de frig și de lipsă decât de gloanțele dușmanului. Nu sunt în toate limbile omenești la un loc epitete îndestul de tari pentru a înfiera ușurința și nelegiuirea cu care stârpiturile ce stăpânesc această țară

tratează cea din urmă, unica clasă pozitivă a României, pe acel țăran care muncind dă o valoare pământului, plătind dări hrănește pe acești mizerabili, vărsându-și sângele onorează această țară. Și pe când acești cumularzi netrebnici, această neagră masă de grecotei ignoranți, această plebe franțuzită, aceste lepădături ale pământului, această lepră a lumii și culmea a tot ce e mai rău, mai mincinos și mai laș pe fața întregului univers face politică și fanfaronadă prin gazete și se gerează de reprezentanții unei nații ai cărei fii aceste stârpituri nu sunt și nu pot fi, tot pe atuncea soldatul nostru umblă gol și desculț, flămând și bolnav pe câmpiile Bulgariei, îi degeră mâni și picioare, de cad putrede de pe trupul viu al omului și, veniți înapoi în țară, cad pe drumuri în țara lor proprie de frig și de hrană rea. Și tot în această vreme vezi greci obraznici în mijlocul Bucureștilor refuzând de a-i primi în cartier. Am ajuns cu teoria de „om și om“ așa de departe încât fiece grecotei, fiece venitură, fiece bulgăroi e mai om în această țară decât acel ce-și varsă sângele pentru ea. Scuzabil n-au fost acest război, dar esplicabil putea să devie purtat în condiții normale, dar în modul în care s-au purtat, cu oameni goi și flămânzi, au fost o adevărată crimă, un omor de oameni prin foame și frig.

Consistă această țară din călăi și din victime?

DIN „TIMPUL“: 1878

❦

[3 ianuarie 1878]

„Presa“ reproduce o serie de articole din 1870—1871 prin care se demonstră în modul cel mai pipăit că inițiativa ideii independenței aparține *partidului conservator* al căruia „Presa“ era pe atunci unicul organ. Această măreață și nobilă idee care a fost pusă înainte de conservatori, aplicată de dânșii prin încheierea tratatelor de comerciu și al cărui triumf definitiv se datorește oștirei, organizată, instruită și armată tot de un ministru conservator, soarta oarbă și nedreaptă a voit ca să se realizeze, grație unor împrejurări estraordinare, sub guvernul acelor care nu numai n-au făcut nimica pentru dânsa, dar au luptat din răsputeri ca să-i împedice realizarea. Ei au combătut-o în ziarele lor, ei au ridiculizat-o în pamfletele lor[1], și au atacat tratatele de comerciu și, printr-o aberațiune, o îndrăzneală nemaipomenită, au cutezat să înfățișeze ca operă de trădare una din cele mai strălucite victorii diplomatice care s-a obținut vreodată; și au combătut cheltuielile pentru armată, concentrările și tot ce a făcut din soldații de paradă de altădată armata de la Plevna și de la Grivița. Ei, în fine, proclamau necesitatea de a ne ține legați de Turcia, inventau o pretinsă politică occidentală, care de la 1870—1871 nu mai esista, ei trimeteau la Constantinopol pe Mazar Pașa; ei felicitau sus și tare prin acte publice pe un ministru turc care se împotrivea din toate puterile, cum era datoria lui de turc, estensiunei drepturilor și privilegielor națiunei române guvernate de conservatori.

Ajunși la guvern, desființau armata prin buget, suprimau recrutațiunea într-un an ca 1876 și anunțau vânzarea prin mezat a efectelor de îmbrăcăminte, peste puțin poate și a armelor pe care le țineau mâini de români. În câteva luni însă ordine, se vede venite din afară, și dorința de a se menține cu orice preț la acea putere, izvor de beneficiuri bănești pentru clica catilinară pe care o reprezintă, îi făcea să schimbe cu totul politica turcească în numele căreia ajunseseră la putere. Însă, ca toate ființele servile conduse de interese, iar nu de principiuri, ci fură tot așa de esagerați filoruși cât fuseseră de supuși și umili filoturci. Intrară în război, fapt care se putea foarte bine aproba și sprijini, dară intrară cu o armată nepregătită cu nimic,

grație ineptei și culpabilei lor administrațiuni, și fără nici o convențiune stipulând și marginea sacrificiurilor și întinderea beneficiilor pentru români, mulțumită închinatei lor diplomații. Întrebați de presa conservatoare dacă au vreun tratat cu împărăția alăturea de care luptau, ei răspunseră cu cutezanță că acea împărăție nu putea să trateze cu un stat care este încă vasal și, adăogând la această umilă mărturisire lingușiri fățarnice pentru puternicul suveran ce ocupa România și Turcia cu cinci sute de mii de oameni, adăogau că ei nu fac insultă generosului țar a-i cere *zapis, amanet* etc.; cu aceste îndrăznețe cuvinte ei au voit să închiză gura conservatorilor, puindu-i între necesitatea de a tăcea și pericolul de a vorbi, displăcând astfel împăratului atotputernic care ține în mâinile sale destinurile Orientului. Parada (apărarea) era dibace, demnă de acea slugărească abilitate în care cei mai mulți dintr-înșii au fost crescuți. Niciodată însă nu s-a pus înainte o tactică mai bașă și mai ineptă. Dacă eram un stat vasal cu care nu se putea trata, de ce Rusia a făcut cu noi tratatul de comerț subscris sub ministerul Lascar Catargi de însuși Maiestatea Sa împăratul Alexandru alăturea cu M. Sa Domnitorul? Știm că s-a făcut pentru aceasta mari dificultăți. Însă insistența respectuoasă, dară fermă a conservatorilor a învins atuncea scrupulurile cancelariei rusești și apelul făcut la mărinimia împăratului a fost ascultat, și când? Când Rusia tratând cu noi ne acorda o concesiune diplomatică pur și simplu, fără să ne ceară în schimb nici aur, nici sânge.

Dacă eram stat vasal, de ce înainte de intrarea noastră în acțiune guvernul rus a iscălit cu noi convențiunea pentru trecerea armatei în care se stipulează condițiuni curat politice, cum este integritatea teritoriului? Iată ce s-a făcut când era vorba din partea noastră de o neutralitate binevoitoare.

Și astăzi, când M. Sa Țarul împărțește cu oștirea română pericolele și privațiunile războiului, când primește decorațiunea și medalia Virtuței a statului român, când acordă suveranului nostru distincțiuni care nu se dau decât suveranului unui stat independent, când ni se prodigă onorurile și decorațiunile (*Trop de fleurs, trop de fleurs* am putea striga), diplomația roșie ne declară că suntem stat vasal și că nu putem trata. Așadară când vine vorba de interese pozitive, la un tratat în formă, d-nii Cogălniceanu și Rosetti ne spun neted, unul la tribună, altul în ziar, că nu putem trata, că suntem un stat vasal și că ce este mai prudent este să ne încredem generozității M. S. Țarului. Și noi avem cea mai deplină încredere în această generozitate și bunăvoință proverbiale. Însă este oare sigur că bunavoința personală a Majestății Sale va putea totdeauna fi triumfătoare

de dispozițiunile guvernului său, de interesele Imperiului, de timiditățile diplomației, de opinia poporului rus? Nu ne-a declarat însuși „Românul“, care de la un timp încoace are aerul d-a se face „Monitorul oficial“ al simțămintelor celor mai intime și celor mai personale Majestății Sale, că Majestatea dorea acest război și că a cedat mișcărei generale a opiniei în aceasta?

Iată dară un punct în care voința personală a M. Sale a cedat unor înalte considerațiuni. Pe lângă aceasta, organul ultraconstituțional al d-lui C.A. Rosetti găsește comod de a adăposti responsabilitatea guvernului roșu la niște înălțimi unde crede că este greu de a veni cineva să o caute. Însă această tactică lașă nu trebuie să izbutească.

Românii cunosc pe M. Sa ca un nobil și generos suveran. Asemenea cunosc guvernul rusesc ca guvernul unei puteri amice. Însă nimic mai mult. Ei n-au nimic a face nici cu o personalitate prea înaltă ca să fie pusă în joc și a cărui nume în aceste cestiuni ne-a silit să-l pronunțăm numai fățărnicia care nu respectă nimic a d-lui C.A. Rosetti. Asemenea românii n-au nici o vorbă cu guvernul rusesc care este, credem, însărcinat cu interesele Imperiului și ale poporului rusesc, iar nicidecum cu afacerile României. Românii au a face cu guvernul românesc, cu d. Brătianu, ministru de răzbel, cu d. Cogălniceanu, ministru al afacerilor străine, cu d. C.A. Rosetti, președinte al Camerei și inspirator al guvernului.

Aveam dară dreptul să-i întrebăm și erau datori să ne răspunză: Ce măsuri ați luat? Ce convențiuni ați încheiat? Cum credeți la încheiarea păcei să apărați interesele țării? D-lor ne-au răspuns curat și simplu că nici una și ne-au trimis să ne adresăm la *generozitatea unui guvern străin. Ni* se pare că răspunsul a fost categoric. *Ne* pare și nouă bine, *căci istoria îl va înregistra.* Dacă dar România nu va ieși din acest război cu nici un avantagiu, sau cu avantagiuri disproporționale cu riscurile și cheltuielile sale, responsabilitatea va privi pe acești miniștri inepți și slugarnici, care n-au știut a vorbi și a stipula în numele unui popor liber și stăpân pe sine. Dar dacă, din contră, România va câștiga ceva sau în privința teritoriului sau a drepturilor sale, dacă va ieși pentru dânsa de aci integritatea sa ca teritoriu și ca națiune, *o independență asigurată și garantată,* atunci iarăși nu avem nici o recunoștință pentru miniștrii de astăzi, căci ei înșiși au declarat că n-au făcut nimic pentru aceasta și că toate sunt datorite generozităței unei puteri străine. Pentru dânsa dară în acest caz va fi recunoștința țării.

1. Oricine își aduce aminte *regatul cu apă rece,* demn de cugetul patriotic și de spiritul distins care s-au răsplătit cu medalia *Bene merenti.*

❦

[4 ianuarie 1878]

„Românul“ concede că soldații au petrecut pe câmpul de război rupți și desculți, dar cu toate acestea ei s-au purtat vitejește; adică din nou confundă meritul dorobanțului cu meritele guvernului. Că soldatul a fost rupt, desculț, rău îngrijit, adesea rău condus e meritul guvernului; că el s-a purtat bine și vitejește este meritul soldatului. *Distinguendum est.*

Apoi se scuză liberalii că nu erau pregătiți, că voiau neutralizarea teritoriului ș.a.ș.a. Și noi ne aducem aminte de inepția d-lui Nicolae Ionescu, ne aducem aminte de ministrul Slăniceanu, care strângea soldații când era a pace și le dădea drumul când era a război. Ne aducem bine aminte că liberalii, veniți la putere în urma flămângiunii lor, n-aveau nici plan, nici idei, nici credit; c-a făcut tocmai contrariul de ceea ce promisese; că din prieteni turcilor s-au făcut dușmani lor; că din contrari războiului s-au făcut războinici nevoie mare, în sfârșit, că n-au urmat cărare hotărâtă de mai nainte.

Acuzarea că conservatorii i-ar fi condus pe soldați la starea de sclavi ai străinilor, la disprețul general și altele de același calibru, le-o întoarcem d-nilor liberali cu mulțumită înapoi. Dacă țara aceasta există până astăzi are s-o mulțămească elementelor conservatoare, care, cu mijloacele lor minime, espuindu-și numai capetele lor proprii, nu viețile a mii de oameni, au ținut țara neatârnată prin mijlocul tuturor nevoilor, de stă până în ziua de astăzi. Slavă Domnului, cu grecoteii din Strada Doamnei ne putem măsura orișicând.

❦

PRO DOMO

[5 ianuarie 1878]

Iată „Simțimintele, iubirea de adevăr, bună-creștere și limbagiul ales al nobilei și ilustrei partide a conservatorilor“, exclamă „Românul“,

reproducând notița noastră asupra dorobanților din numărul de vineri 30 decemvrie.

Nobili, nenobili — știm că-i ustură rău când le spunem pe nume și arătăm câtă deosebire este între frazele liberale, între esploatarea simțirilor celor mai sfinte ale nației românești și între realitatea crudă pe care au creat-o țării.

Martor ne e unul Dumnezeu c-am fi dorit să n-avem cauză de a arunca în fața radicalilor acele epitete pe cari, din nefericire, le merită pe deplin. Dar scriitorul acestor șiruri e însuși neam de țăran și priveliștea acelor jertfe ale frazelor liberale l-au durut. Radicalii trebuiau să știe că războaiele nu se fac cu palavre, ci cu bani, și că vorbele goale din Dealul Mitropoliei nici îl îmbracă nici îl încălzesc pe dorobanț.

Iară dacă e vorba despre cuvintele aspre, apoi tot lucrul are numele său. Ticălos nu e decât acela care ticăloșește pe oamenii ce în-adevăr nu sunt ticăloși; a le spune însă ticăloșilor că ticăloși sunt nu e nici o cestie de „creștere“, nici cestie de „limbagiu“, ci o foarte tristă datorie a tuturor oamenilor care a luat neplăcuta sarcină de a judeca despre netrebniciile ce se fac în lumea aceasta.

Ba o foiță care-și macină palavrele tot la moara „Românului“ ajunge să se anine până și de persoana colaboratorilor „Timpului“. Ba unul e ungurean, ba cellalt a fost corist la teatru. Despre asta nu e supărare, pot să înșire mult și bine asemenea filozofii și să se intereseze prea cu de-amăruntul de viața noastră privată, în care nu vor găsi nici umbră de faptă rea. Că unu-i român din Ardeal, că cellalt în copilărie a legat câtăva vreme cartea de gard și și-a făcut mendrele printre actori nu dovedește nimic rău nici în privirea caracterului, nici în privirea inteligenței lor. Dacă vor cerceta și mai departe vor găsi că unul a legat araci în via părintească și celălalt a ținut coarnele plugului pe moșia prințească și, la urmă, că amândoi sânt viță de țăran românesc, pe care nu-l faci străin nici în ruptul capului și pace bună.

Cine n-a simțit până acum că în mucul condeiului nostru e mai multă naționalitate adevărată decât în vinele tuturor liberalilor la un loc acela sau sufere de boala din născare ce nici un leac nu are sau își închide ochii cu de-a sila și nu vrea să vadă.

Când d-lor ne zic nouă că nu sântem români râde lumea care știe că ne ținem grapă de părinți ce neam de neamul lor au fost români; dar când le

zicem noi d-nealor că sunt rămășițe și pui de fanarioți atunci îi ustură rău, pentru că e adevărat și se știu cu musca pe căciulă.

❦

[6 ianuarie 1878]

D-l Candiano Popescu, între atâția generali și ofițeri care onorează armata română, a fost ales pentru a purta marelui duce Mihail cordonul ordinului Steaua României.

Eroul din noaptea de 11 fevruarie care a intrat cu revolverul în camera de culcare a suveranului său, răsculătorul de la 11 august 1866 care a proclamat pentru două ore ridicula republică de la Ploiești este dară ales pentru a înfățișa pe lângă ilustrul comandant al armatelor ruse din Asia disciplina și virtuțile ostășești ale armatei române. Frumoasă și nemerită alegere! Dacă nu ne înșelăm, este a șasea răsplată pe care a obținut-o d-l Candiano de la începutul campaniei; să numărăm: 1. Gradul de maior, 2. Virtutea militară, 3. Crucea S-tului George, 4. Steaua României, 5. Gradul de locotenent-colonel, 6. Misiunea la Tiflis.

Fericită idee a avut d-l Candiano de a proclama, acum șapte ani, detronarea suveranului său! De altminterea, ce este drept, reprezintă foarte bine pe guvernul care-l trimite.

❦

O NOTIȚĂ STRĂINĂ RELATIVĂ LA LITERATURA ROMÂNĂ

[12 ianuarie 1878]

Cetim în „Vossische Zeitung“ din Berlin, numărul de duminecă, 2 decemvrie 1877:

> *Rumaenische Skizzen,* introducere și traducere de d-na M. Kremnitz (București, 1877 la Socek și C,-ie) este tillul unei cărți puțin voluminoase, care însă în limitele ce și le-a tras ne face să vedem cu o deosebită claritate situația intelectuală și morală a României. Introducerea ne dă un scurt prospect istoric despre starea de mai-nainte și despre starea de astăzi a țării și arată marea influență a elementului coreligionar în trecut, care însă în prezent nu mai are puterea ideilor moralizatoare. După introducere

> urmează un fragment din critica lui Titu Maiorescu *În contra direcției de astăzi în cultura română* în care se combat cu o asprime fără cruțare și cu o logică incisivă dar totodată din impulsiunea celui mai înalt patriotism formele superficiale, lipsite de fundament organic, în dezvoltarea intelectuală a României.

Aici urmează citat în traducere pasagiul de la pag. 334 și 335 din cartea d-lui Maiorescu *Critice.*

> Însă țara judecată cu această asprime posede în literatura ei mai nouă talente de o necontestabilă însemnătate, precum dovedește alegerea următoare de novelete și de schițe din pana a diferiți autori români. Aceste șapte schițe, narațiuni și povești sunt toate ținute în ton popular și izvorâte din iubirea poporului și a naturei lui adevărate! Unele din ele, precum este *Crucea din sat* a d-lui Slavici, sunt de o frumusețǎ încântătoare și scrise cu atâta poezie încât se pot compara cu cele mai eminente produceri ce le are literatura tuturor popoarelor în sfera concepțiilor poetice populare.

Cartea d-nei Kremnitz cuprinde, pe lângă citata narațiune de I. Slavici, încă o istorie sătească (*Popa Tanda*), de același autor, două „copii de natură“ (*Popa Gavril* și *Cucoana Nastasia*) de I. Negruzzi, o novelă (*Mihnea cel rău*) de A. I. Odobescu, o novelă de N. Gane (*Șanta*) și povestea populară a *Gemenilor cu stea în frunte.* Cu cât humor este scrisă și cu ce plăcere se citește d.e. simpla istorie sătească a d-lui Ion Slavici! Popa Tanda, prin caracterul lui cam prea drept, își atrage defavoarea mai marilor lui și se vede strămutat în mizerul și sălbăticitul sat Sărăcenii din Valea-Seacă. Aici preotul începe în anul dintâi să predice poporenilor săi cu multă seriozitate Evangelia îndreptării. Când vede că predica e în zadar încearcă în anul al doilea batjocura și în anul al treilea dojana.

Toate însă sunt degeaba; în mijlocul sărăciei și lenei obștești se și vede pierdut în mizerie cu nevastă și copii când, într-o dimineață, gândindu-se cu amar la starea lui în mijlocul bisericuței aproape ruinată îi vine deodată ca o inspirație de sus: el începe a munci însuși, se pune pe lucru cu propriile sale brațe, și repareazǎ casa preoțească, și așează un gard în jurul curții, și lucrează ogorul, și sădește o grădină. Poporenii la început dau din cap și zic că e al dracului popa, dar încetul cu încetul se pun pe gânduri și în scurt timp fac unul după altul ceea ce au văzut că face popa. De abia trece un an și satul s-a schimbat la față și acum când ajunge un călător prin Valea-Seacă, pe șoseaua cea bună, și întreabă de satul cel frumos pe care-l zărește cu mirare, află că este satul Sărăcenii, adevăratul azil al săracilor.

❦

ORIGINEA ROMÂNILOR

[13 ianuarie 1878]

La 4/16 ianuarie d. dr. Fligier a ținut la adunarea Societăței antropologice din Viena o conferință prin care a combătut părerea românilor că poporul lor s-ar trage de la vechii romani. La intrarea lui Victor Emanuel în Roma au venit felicitările municipalităților București și Iași, în cari se zicea că Italia este muma comună și a românilor, deci cu ocazia aceea mai mulți învățați italieni s-au pus să cerceteze originea lor. Rezultatul a fost că, precum formațiunea craniului la români este cu totul deosebită de aceea a italienilor, tot astfel nu este nici o înrudire între aceste popoare. Originea susținută de români de la coloniști soldați din Italia e un fantom, căci războaiele civile depopulase Italia însăși încă înainte de Traian și e istoric constatat(?) că, spre a coloniza țările de la gurile Dunării, s-au luat populațiuni semitice (?) din Asia Mică, din Siria ș.a. Dacă românii ar avea cuvânt să-și deducă originea de la coloniștii romani, atunci ar fi înrudiți prin sânge cu italienii, ci cu jidanii (?). D. Fligier polemizează contra lui Mommsen și a altor învățați, cari iau limba română drept dovadă a originei italiene, și el susține că românii sânt coborâtorii direcți ai vechilor traci. Dintre popoarele Traciei însă au primit și altele limba latină, și d-sa a sprijinit această teză, arătând că și alte popoare barbare, cu care cele dintâi au venit în contact în vremea migrațiunii, și-au apropriat cu ușurință limba latină.

La teza aceasta a d-lui dr. Fligier vom răspunde numai prin câteva observări.

1. Limba română e unica în Europa care n-are proprie-vorbind dialecte. Pe-o întindere de pământ atât de mare, despărțiți prin munți și fluvii, românii vorbesc o singură limbă. Prin urmare elementele din cari s-au zămislit poporul românesc n-au putut să fie decât numai „două“. În orice caz însă semiții d-lui Fligier ar fi lăsat în limbă o urmă cât de slabă care însă nu se găsește deloc. Să presupunem că toate cuvintele semitice au dispărut, n-ar fi dispărut însă gâtlejul, cerul gurii și părătușul lor, deci am găsi urme de „fonologie“ semitică în limba romăna, caz care asemenea nu se-ntâmplă.

Am trebui să avem azi o limbă latină pronunțată jidovește. Toți știu însă că jidanii moderni de ex., chiar de-o sută de ani să fie în țară, nu sunt în

stare să pronunțe românește.

3. Nu știm cum e istoric constatat că coloniștii ar fi fost semiți. *Ex toto orbe Romano* a lui Entropius (singurul loc ce vorbește despre colonizare) nu poate fi interpretat prin Siria Asia Mică ș.a.

4. Dacă coloniștii ar fi fost străini, ei n-ar fi putut vorbi decât limba latină clasică.

În limba română se găsesc însă tocmai elementele unei latinități arhaice, ce nu se putuse păstra decât tocmai numai în Italia și nu la cei ce-n-vățau limba clasică a statului. Cine-nvață azi franțuzește sau nemțește învață limba scrisă, nu cea vorbită prin ținuturi depărtate, în care s-au păstrat urmele limbii vechi.

5. Coborârea din traci o negăm pur și simplu. *Affirmanti obstat probatio.* Dacă n-ar exista această regulă salutară a logicei elementare, ne-am bălăbăni vecinic cu sute de mii de păreri. Poate c-am ieși la urmă și chineji și turcomani și tot ce ar pofti cineva. Prin simplă afirmare nu se dovedește nimic.

Cine au fost dacii, care au fost limba lor nu se știe nici până astăzi. Sigur s-ar putea deduce numai un singur lucru. La popoarele din Dacia, neesceptând pe cel român, trebuie să se afle urme de fonologie dacică.

❦

DIN VEACUL AL ZECELEA

[20 ianuarie 1878]

Șesurile dintre Volga, Nistru și Prut au fost totdauna bogate în populațiuni războinice și neliniștite cari, negăsind piedici până în Carpați și până în Balcani, părăseau locuințele lor și porneau în lume spre a cuceri alte țări. Istoria Daciei vechi după colonizare consistă aproape numai din călcările roiurilor de popoare din răsărit, istoria Moldovei înscrie asemenea mulțime de războaie întâi cu tătarii, apoi cu cazacii, în fine istoria noastră nouă — cine n-o cunoaște? Cine nu știe câte invazii despre răsărit am avut de la Petru cel Mare încoace?

Dar nu erau țările noastre ținta cuceririlor. Precum popoarele germanice tindeau la Roma, cetatea pe șapte munți de lângă Tibru, așa popoarele slavice, care au primit religia creștină din Bizanț, întindeau odinioară mâna lor spre Roma nouă, cetatea pe șapte dâmburi de lângă Bosfor.

Descendentul lui Rurik au făcut război Bizanțului la anul 907, dar n-au putut să cuprindă puternica cetate. Un alt duce, Igor, au pornit pe câteva mii corăbii mici de la gurile Dniprului ca să ia Bizanțul cu asalt, însă asemenea în zadar.

Sub urmașul lui Igor, Svetoslav, rușii au trecut Dunărea, însă în alte împrejurări.

Nicefor, împăratul bizantin, au fost atacat de către româno-bulgarii de dincoace de Balcani; deci se văzu silit de-a cere de la Svetoslav ajutor contra regelui bulgar Petru. Împăratul bizantin le trimise rușilor 1500 livre de aur (cam 2 și jumătate milioane de franci) drept subsidii de război, și în vara anului 968 rușii intrară în Bulgaria, cucerіră și dărâmară multe orașe și se întoarseră încărcați de pradă în țara lor. Dar țara dintre Balcani și Dunăre le plăcu atât de mult încât la anul 969 se întoarseră iarăși în Bulgaria, hotărâți de-a se așeza aici și de-a apăra țara cucerită chiar și contra bizantinilor. Regele bulgar, Petru, murise; fiii săi nevrâsnici, Roman și Boris, căzuse în mânile marelui duce rusesc, deci cucerirea provinției părea asigurată și ei se așezară în Bulgaria.

După moartea lui Nicefor au stătut împărat Bizanțului Ioan Cimisces, un armean. Acesta trimise lui Svetoslav solie să deșerteze fără întârziere țara, fiind parte a împărăției romane. Svetoslav zise scurt că în curând îi va răspunde împăratului sub chiar zidurile Constantinopolei.

Svetoslav adună oaste mare de slavi; câteva mii de unguri și de pecenegi se uniră asemenea cu dânsul și astfel trecu Balcanii, arse orașele și satele în drumul său, iar locuitorii luară câmpii, fugind care încotro. Rușii luară Filipopol puind în țeapă 30.000 de greci și de bulgari și își așezară tabăra între Adrianopole și Constantinopole, cam în locul în care se afla astăzi orașul Ciadal-Borgas.

Împăratul bizantin trimise împotriva lui pe arhistrategul Bardas, c-o oștire mică, însă bine disciplinată. Prin marșuri bine chibzuite, Bardas îi ținu pe ruși în loc, amăgi câteva detașamente din tabără afară și le bătu despărțite. Pe lângă aceasta mai veniră preste ruși foametea și boalele, încât Svetoslav se văzu silit să se-ntoarcă iar dincoace de Balcani. El nu s-ar fi întors nesupărat dacă Bardas n-ar fi fost trimis în Asia Mică să întâmpine o răscoală ce se ivise acolo.

Dar țara între Balcani și Dunăre, Bulgaria actuală, rămase totuși în mânile rușilor. Împăratul bizantin, temându-se de-a-i avea pururea în atâta apropiere, hotărî să-i atace din nou și anume din două părți. Flota grecească,

de 300 de corăbii, având proiectile de foc grecesc, merse spre gurile Dunării, purtând provizii multe pentru oastea ce se strângea la Adrianopole, iar în primăvara anului 972 împăratul merse însuși la Adrianopole și trecu Balcanii pe la strâmtoarea apuseană numită Poarta lui Traian, nepoposind decât dincoace de Balcani, pe un șes înălțat dintre două ape, precum povestește Leon Diaconul.

După popas oastea bizantină apucă drumul spre Șumla de astăzi (Prestlava pe atunci). Svetoslav crezuse atacul flotei mult mai primejdios decât pe acela al oștirii grecești, deci rămăsese cu partea cea mai mare a oștirilor sale lângă Dunăre. El se întărise în Silistra de azi (pe atunci Dorystolum) lăsând numai o garnizonă mică la Prestlava.

Rușii din Prestlava făcură o ieșire, fură însă respinși. În Joia mare, 4 aprilie 972, bizantinii porniră asalt, suiră pe scări valurile întăriturelor și siliră pe ruși a se retrage în castelul întărit și despărțit de oraș. Dar fiindcă acest castel era în mare parte durat din bârne, grecii-l aprinseră cu proiectile arzătoare. Siliți de foc, rușii (7000 la număr) ieșiră la larg și căzură în luptă până la unul.

Cimisces reclădi zidurile Prestlavei și o numi Ioanopoli, făcu Paștele aci și apoi plecă spre Dorystolum, unde Svetoslav se întărise în capul a 60.000 de oameni. În luptă grecii nu i-au putut învinge. Dar flota grecească, intrând în albia Dunării, le tăie aprovizionarea, boalele se răspândiră între ruși, încât în mijlocul verei, în iulie, Svetoslav trimise un sol la împăratul, propuindu-i pace.

Rușii se legară a ceda împăratului Dorystolum, a libera prizonierii, a părăsi pentru totdauna Bulgaria; iar grecii se obligară a nu-i supăra în retragere, a le da provizii și a trata bine pe negustorii ruși cari vor petrece în Bizanț.

Din 60.000 de ruși nu mai rămăsese în Dorystolum decât 22.000 cu viață.

Acestora Cimisces le dădu provizii îndestule.

Dar abia trecură Dunărea spre a se întoarce în țară și locuitorii de dincoace, mai cu seamă pecenegii nomazi, năvăliră asupra lor și-i uciseră împreună cu ducele lor Svetoslav. Din suta de mii, cu câți venise întâi Svetoslav, prea puțini își revăzură patria.

Deci în veacul al X-lea, și anume între anii 907—970, rușii au încercat de trei ori a cuceri împărăția bizantină, dar fără să poată izbuti. De la cea dintâi încercare sunt o mie fără treizeci de ani. Ce față vor avea oare aceste

țări când mia de ani va fi împlinită? Căci pe aceleași locuri prin care stăteau odată arcașii lui Svetoslav sunt astăzi regimentele împăratului Alexandru II, dar în mai mare număr și încununate de izbândă. Din vechiul Mare Ducat de la Kiev au înflorit astăzi cea mai întinsă împărăție a istoriei nouă, alte ape duce Dunărea, alți stăpâni sunt la Bizanț, alți dușmani găsește Rusia în cale. Dar va veni o vreme când alte neamuri, ce dorm în sânul viitorului, vor înlocui în lumea vecinicei schimbări și pe învingător și pe învins, când vremea ce curge acum va fi o depărtată poveste, când nu va fi rămas nici urmă din toate câte ne mișcă acum, din toate câte dorim.

❦

[25 ianuarie 1878]

În sfârșit vedem limpede. Generalul Ignatieff a propus guvernului nostru retrocedarea Basarabiei în schimbul a nu știu căror petice de pământ de preste Dunăre. România este singurul stat care azi e în primejdie de a fi dezmembrată de chiar aliatul ei, după ce au încheiat cu el o convenție prin care i se garantează integritatea teritoriului. România vede zburând ca pleava în vânt asigurările unei convenții a cărei iscălituri sunt încă umede și pe care a încheiat-o c-o împărăție mare, pe a cărei cuvânt se credea în drept să se întemeieze.

Și ce zice Austria la aceasta, Austria, pentru care gurile Dunării sunt o condiție de existență mai mult decât poate pentru noi? După cât auzim, ea nu are nimic de zis dacă i se asigurează neutralitatea întregei Dunări de Jos.

Dar cum să se asigure această neutralitate? Printr-un tratat? Ridicol! Tratările se scriu astăzi pentru ca să fie călcate de-a doua zi.

Dar cu ce drept pretinde Rusia bucata noastră de Basarabie, pe care am căpătat-o înapoi, drept din dreptul nostru și pământ din pământul nostru? Pe cuvântul cum că onoarea Rusiei cere ca să se ia o bucată din România. Va să zică onoarea Rusiei cere ca să se ia pe nedrept o bucată din România și aceeași onoare nu cere respectarea convenției iscălită de ieri. Ciudată onoare într-adevăr!

Și pe ce se-ntemeiază acest point d'honneur?

Fost-au Basarabia cucerită cu sabia? Nu. Prin tratatul de București de la 1812 s-a făcut această cesiune, nu ca preț al păcii, căci Turcia n-avea nevoie de pace, ci tocmai Rusia.

Napoleon era asupra intrării în Rusia și trupele rusești se-ntorceau în marș forțat, în ruptul capului, luând fața pământului românesc pe tălpile lor.

Cine i-a văzut întorcându-se, căzând pe drumurile țării de osteneală, nu putea zice că aceasta era o armie învingătoare, nici nu putea crede că peste curând succesele acelei armii aveau a-i câștiga o provincie. Se știe că diplomația engleză, împreună cu vânzarea beiului grec Moruzi, a fost cauza cesiunii Basarabiei.

Beiul grec și-au pierdut capul. Anglia e pedepsită abia astăzi. Și când Moldova au căpătat îndărăt o parte din pământul ce pe nedrept i se luase, atunci s-a atins onoarea Rusiei și acea onoare cere ca să se ia îndărăt de la noi ceea ce pe nedrept ni se luase?

Căci prin ce păcătuise Țările românești Rusiei? Nu le-am hrănit într-atâtea rânduri oștirile, nu erau țările noastre adăpostul lor, doveditu-ne-am vreodată dușmani ai ei? Într-adevăr nu găsim cuvinte pentru a califica această pretențiune, necum împlinirea ei. Oare puterea cea mare a Rusiei i-ar da dreptul de a-și bate joc de lume, de noi, de ea însăși?

Pe câtă vreme presa rusească comitea necuviința — căci altfel n-o putem numi — de a vorbi despre reluarea Basarabiei, pe atâta vreme am ignorat glasul unei prese care știam prea bine că n-are nici o însemnătate și este liberă a se ocupa în mod platonic de toate cestiunile pe cari le permite poliția de a fi discutate, fără de a-i crește cuiva prin aceasta peri albi.

Dar astăzi nu mai este presa rusească care vorbește, ci guvernul, care acolo este tot.

Astfel dar am pierdut 15.000 de oameni și câteva zeci de milioane cheltuieli de război, am ajutat pe „mandatarul Europei“ în îndeplinirea sacrei sale misiuni, pentru ca la urmă tot noi să fim cu pagubă, tot noi să plătim războiul Rusiei cu pierderea unei provinții?

Până acuma noi am refuzat orice schimb, ne astupăm urechile la orice propunere de schimb în această privință. Drepturile noastre asupra *întregei* Basarabii sânt prea vechi și prea bine întemeiate pentru a ni se putea vorbi cu umbră de cuvânt de onoarea Rusiei angajată prin Tratatul de Paris. Basarabia întreagă a fost a noastră pe când Rusia nici nu se megieșa cu noi, Basarabia întreagă ni se cuvine, căci e pământ drept al nostru și cucerit cu plugul, apărat cu arma a fost de la începutul veacului al patrusprezecelea încă și până în veacul al nouăsprezecelea.

Mandatarul Europei vine să mântuie popoarele creștine de sub jugul turcesc și începe prin a-și anexa o parte a unui pământ stăpânit de creștini,

în care nu-i vorba de jug turcesc? Ciudată mântuire într-adevăr.

Cuvântul nostru este: De bunăvoie niciodată, cu sila și mai puțin.

Într-unul din numerii trecuți am înregistrat zgomotul că în Basarabia s-ar fi luat deja măsuri administrative din partea Rusiei, care trec dincolo de marginile convenției încheiate. Cerem lămurire guvernului. Convenția nu trebuie să rămâie literă moartă și orice trecere peste ea trebuie respinsă în orice moment. Nu e permis nimănui a fi stăpân în casa noastră decât în marginele în care noi îi dăm ospeție. Dacă nația românească ar fi silită să piardă o luptă, va pierde-o, dar nimeni, fie acela oricine, să n-aibă dreptul a zice c-am suferit cu supunere orice măsură i-a trecut prin minte să ne impună.

Dar toate acestea sunt considerațiuni făcute față cu o eventualitate asupra căreia stăruim a fi în îndoială.

Oricât de mulți oameni răi s-ar găsi în această țară, nu se găsește nici unul care ar cuteza să puie numele său sub o învoială prin care am fi lipsiți de o parte din vatra strămoșilor noștri. Guvernul rusesc a putut să facă o încercare, a trebuit însă să se încredințeze că în zadar a făcut-o.

Mai departe nu va merge!

Noi nu pretindem, chiar nu cerem nimic de la puternicul nostru aliat; atât însă și numai atât. Voim să păstrăm bune relațiuni cu vecinii.

Ei bine! Rusia nu se va face vinovată de o faptă care ar fi pentru dânsa o vecinică pată în ochii lumei; ea nu va lua ce noi nu voim să dăm.

❦

[28 ianuarie 1878]

Fără a prejudeca hotărârile Adunărilor, credem cum că linia de purtare a conservatorilor va fi următoarea.

N-avem nici un schimb de făcut cu Rusia în particular și nu-i dăm nimic ei, precum nu pretindem nimic de la ea în special decât ca să consfințească cuvântul împăratului ei. Numai toți semnatarii Tratatului de Paris, care va servi de bază a deliberărilor Congresului, ne pot da ceva — lua nu ne pot nici ei nimic.

Se zice cumcă argumentarea unei părți ar fi următoarea: împăratul nu voiește să-și calce cuvântul și, în marginele voinței sale individuale, nici nu-l calcă vreodată, dar voința poporului rusesc cere reluarea Basarabiei.

Dar cu modul acesta orice tratat încheiat între două state se poate nimici. Caracterul individual al monarhului nu este decât o garanție mai mult pentru respectarea unui tratat, nu este însă unica lui garanție. Convenția a fost încheiată între guverne, adică între oameni cu plenipotențe din partea poporului lor, și tocmai voința popoarelor este angajată prin convenție. Deci nu înțelegem ca o voință angajată să vrea ceva contra angajamentelor ce le-au luat în mod formal. Ce deosebire mai este atunci între popor, ca personalitate juridică, și niște bande neorganizate?

Dacă am făcut odată greșala de a încheia convenție cu ea, n-am încheiat-o pentru a servi politica rusească în special. Însărcinată de Europa de a regula cestiuni ce nu ne privesc pe noi, nu i-am cerut decât să ne garanteze ea în special ceea ce toate puterile ne-au garantat prin Tratatul de la Paris: integritatea și neatârnarea teritoriului nostru actual. Poate să fie în alte locuri obicei să se precupețească pământul patriei și cetățenii statului, noi nu cunoaștem aceste obiceiuri și nici voim a le cunoaște.

Dacă Rusia ne propune un schimb — nu-l primim. Ba orice ne-ar propune Rusia îndeosebi nu primim.

Noi nu cunoaștem în ea decât pe mandatara Europei, care n-au declarat război Turciei pentru a schimba soarta noastră, ci pe aceea a bulgarilor, sârbilor, muntenegrenilor, în sfârșit a popoarelor de care a fost vorba la conferențe. De noi n-a fost vorba la conferență; războiul ce l-am purtat au fost poate o imprudență ce se iartă unui popor tânăr și arzător, și alianța de fapt o măsură care să ne asigure succesul armelor noastre, iar încolo n-avem a împărți nimic cu Rusia nici în clin, nici în mânecă. Poate din partea noastră să cucerească toată țara turcească, dacă o vor lăsa alte puteri, cu noi n-a avut război, deci n-are a ne lua nici pământ nici a ne da cu sila ceea ce nu-i cerem ei. Dacă avem a cere, nu Rusia este aceea de la care vom primi.

Nu cerem nimic, nu primim nimic, nu dăm nimic.

Vrea Rusia să ne dea independența? N-o primim de la ea.

Vrea să ne dea Dobrogea? Asemenea n-o primim.

Cu un cuvânt, de la Rusia nu primim nimic. N-avem nevoie de patronagiul ei special și nu-i cerem decât ceea ce suntem în drept a-i cere ei, ca oricărui om de rând, cu fața curată: să respecte pe deplin convenția încheiată cu noi. Nici s-a bătut pentru noi, nici n-am poftit-o să se bată; deci nu are dreptul de a trata cu Turcia în numele nostru. Nici ea s-a luptat pentru noi, nici noi pentru dânsa, ci fiecare pentru sine și ale sale; ea pentru

a împlini mandatul Europei și pentru confrații ei de peste Dunăre; noi pentru noi.

Deci încă o dată: Nu voim s-auzim de nici de un aranjament cu Rusia, nu-i concedem dreptul de a trata în numele nostru, căci n-am însărcinat-o nici noi cu aceasta, nici puterile europene.

❦

REPREZENTAȚIILE ROSSI

[28 ianuarie 1878]

La 24 curent s-au reprezentat *Hamlet.* Dacă în București am avea dreptul de-a fi exigenți și n-am trebui să fim mulțămitori din inimă pentru orice scânteie de arte adevărată, am avea observații de făcut, nu lui Rossi însuși, ci asupra reprezentației ca întreg. O piesă, dar mai cu seamă una de Shakespeare, este un op de arte în care toate caracterele sunt atât de însemnate încât merită jucate de artiști mari. Se înțelege de sine însă că nu se va găsi poate niciodată o trupă care să întrunească în sine atâția artiști escelenți încât întregul op de arte să se poată privi ca un bas-relief din care nici o figură să nu răsară prea afară de marginele care despart statuia izolată de bas-relief. Deosebirea între trupă și Rossi este prea mare, încât, pentru a stabili unitatea concepțiunii shakespeariene, ar trebui să scădem mult din Rossi sau să adăugăm mult trupei.

În trupă avem un orchestru în care un singur instrument prevalează cu mult. Nu-i vorba, celelalte instrumente acompaniază bine și cu măsură, dar totuși partitura unui singur instrument răsare mai mult. E o statuă izolată înaintea unui bas-relief. Cu multe schimbări făcute scrierii asemenea am trebui să nu fim înțeleși. Dar mulțămitori precum suntem pentru orice arte adevărată, renunțăm de mai nainte de a-l vedea pe Shakespeare interpretat ca întreg, așa îl văd ochii sufletului nostru și ne declarăm cu asupra de măsură învinși de jocul puternic al marelui maestru italian.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[2 februarie 1878]

„Românul“ este adânc întristat; „Românul“ plânge cu amar; „Românul“ geme și se vaită că înfrățirea nu s-a făcut!

În ziua de 26 ianuarie, zice sibila radicală în numărul din 1 fevruarie, toate partidele s-au întrunit la un vot unanim; și în aceeași zi „Timpul“, după 24 de ceasuri „Presa“ și peste 48 câțiva senatori au sfâșiat pactul și atacă iarăși guvernul. Vai! vai! ce răi mai sunt acești oameni.

Mai încet, domnilor de la „Românul“, ia să ne înțelegem bine!

Votul unanim din 26 ianuarie cui era adresat? Ați putut crede oare un singur minut că era o aprobare a miniștrilor noștri, un vot de încredere dat patriotismului și capacităților lor sau un bil de indemnitate? Voi știți prea bine că nu este așa, este bine a se mai preciza lămurit încă o dată. Acel vot era o manifestațiune îndreptată către Europa întreagă în contra unui pericol de care țara este amenințată.

Dacă conservatorii din Cameră și din Senat s-au unit pentru această manifestațiune cu restul deputaților și senatorilor, ei au făcut-o pentru că, totdauna când este vorba de un fapt patriotic și bărbătesc, ei sunt în fruntea tuturor. Ei au făcut-o fără a privi, precum o ziceam sunt acum trei zile, nici la cei ce erau alăturea cu dânșii, nici la cei mai ales ce erau în fața lor. La 26 ianuarie nu era vorba nici de a judeca, nici de a spăla pe miniștri. Toate vin la vremea lor pe această lume; va veni și ziua unde va avea a se hotărî și despre d-nealor; însă nu a sosit încă.

Prin urmare încetați de a vă încerca să convingeți pe cineva că la 26 ianuarie s-a încheiat un pact de înfrățire ce s-a sfâșiat a doua zi.

Încetați de a mai zice că retragerea acuzațiunei în contra foștilor miniștri nu a fost decât urmarea acelei înfrățiri. Rătăciți într-un dedal din care nu mai știați cum să ieșiți, ați apucat cu fericire pretextul ce vi s-a înfățoșat pentru a vă scăpa înșivă. Fiți modești, precum ați fost prudenți; nu mai arătați ca un act de insolentă mărinimie aceea ce a fost un fapt de perfidie și de inichitate.

Dacă voiați înfrățire trebuia să trimiteți pe foștii miniștri înaintea Curței de Casațiune, ca să spulbere ineptele voastre acuzațiuni. Întru aceasta, Prințul A. Știrbey și d. Rosetti v-au dat o lecțiune în Cameră votând contra moțiunei de retragere a acuzațiunei. Acest singur fapt ajunge pentru a arăta cum înțeleg bărbații cu inima și cu simțirea demnitățeі pretinsul vostru act de înfrățire.

❦

ARBOROASA

[4 februarie 1878]

Cititorii noștri își aduc desigur aminte de seama ce am dat-o despre procesul intentat tinerilor români, membri ai Societății Arboroasa de la Universitatea din Cernăuți.

Procesul s-a petrecut înaintea Curții cu jurați trei zile de-a rândul, și anume de la 20—23 ianuarie st.v. (1—3 fevr. st.n.). Tinerii au fost achitați cu „unanimitate“ de voturi.

Până acum nu s-a mai întâmplat în Cernăuți un proces de asemenea natură, din care cauză publicul se îmbulzea nu numai în sala de ședințe, ci și pe uliți, încât, pentru a păzi ordinea și de teamă de turburări, ulițele era percurse de patrule de agenți polițienești.

Arestul preventiv al tinerilor ținuse unsprezece săptămâni. În ziua achitării ei au fost puși pe picior liber.

❦

CONTESTAREA ALEGERII D-LUI MAIORESCU

[8 februarie 1878]

Colegiul I din Iași au ales deputat în Cameră pe d. Titu Maiorescu și aceasta din cauze binecuvântate. Politica oarbă a roșiilor au adus soarta românimei întregi la marginea prăpăstiei. Prin buna chibzuință și înțelepciunea generației reprezentate de Negri, Alesandri, Grigorie Ghica Vodă și alții, Moldova a recăpătat acea bucată de pământ din teritoriul ei strămoșesc care stăpânește gurile Dunării și o parte a Mării Negre, Basarabia. Poporul românesc — deși destul de numeros pe fața pământului — a rămas însă în urmă economicește și în cultură, deci nu putea să întreprinză lupta pentru existență decât sub scutul unui rol istoric, recunoscut de Europa și congruent cu interesele ei. Misiunea statului român în afară era ca să formeze o despărțire între trei civilizații deosebite, între Austria și Rusia pe de o parte, între Rusia și Turcia pe de altă. Iar cât despre rolul intern, el e mai cu samă un rol de cultură temeinică, care să se răsfrângă asupra tuturor românilor, oriunde ar fi trăind ei, și să formeze oarecum stratul de căpetenie al unei culturi naționale comune. Partidul conservator din Iași, știind pe deplin că acel petec de pământ de la Dunăre

este rațiunea de a fi a statului român din punctul de vedere al Europei și cunoscând fățărnicia liberalilor, cari sunt în stare să joace comedia protestării pentru a o da totuși rușilor în schimbul unor foloase personale de tot soiul, au ales cu majoritate absolută pe d. Maiorescu în aceste momente grele, dând astfel un vot de neîncredere purtării îndoielnice a guvernului și a Camerei. Afară de aceia d. Maiorescu mai însemnează și altceva: tendința pentru răspândirea unei culturi naționale și uniforme la țăranul românesc. Pedagog și fiu de pedagog, el a văzut cu ochi limpede beția de fraze și lipsa de cultura pozitivă a clasei de cenușeri din România și n-au găsit un alt antidot mai puternic contra epidemiei spirituale decât cultura țăranului. Dar pentru aceasta era de nevoie ca limba țăranului, fie el în România, fie în Ardeal, să fie pusă iar în scaunul de onoare ce i se cuvine, în locul în care o pusese cronicarii și biserica. În lupta pentru limbă și adevăr și contra jargoanelor franțuzite sau nemțite și a beției de cuvinte, d-sa a rămas învingător; autorii loviți de pana sa energică nu mai cutează a se întoarce la obiceiul lor de a înșira cuvinte nouă în loc de idei adevărate; limba, și împreună cu ea mintea, se curăță și se lămurește, căci numai o limbă în care cuvintele sunt împreunate c-un înțeles hotărât de veacuri este clară și numai o cugetare care se servește de o asemenea limbă e limpede și cu temei.

Colegiul I de Iași a știut dar ce face când a ales pe d. Maiorescu. Organe — în genere foarte bine informate — din străinătate vorbesc că guvernul ne trădează. În memorandul colonelului Wellesley către lordul Derby cu data de 17 iulie 1877 se zice deja că împăratul Rusiei vrea să ia Basarabia.

„Corespondența politică“ spune iar că măsura de a mobiliza pe toți câți poartă arme în România (în contra Rusiei, dragă Doamne) e cu totul de prisos, căci, după informațiunile ce le are, „guvernul român, cu toate manifestațiile de formă“ va da consimțirea la îndeplinirea dorințelor Rusiei.

Simțind deci că în dosul vorbelor d-lui V. Alexandrescu și a altora nu e decât frază și comedie, vechea capitală a Moldovei și-a pus încrederea într-un om care nu se lasă amăgit nici prin lacrămile de crocodil ale d-nului C.A. Rosetti, nici prin declamațiile d-lor Holban & Comp.

La știrea că Maiorescu și Florescu sunt aleși, Camera de astăzi, în care nu sunt decât vro doi-trei conservatori, a rămas îmărmurită de frică. Dosarul alegerii venise fără umbră de contestație, comisiunea de verificare n-a putut găsi motiv de invalidare nici măcar cât e negru sub unghie, deputatul trebuia proclamat. Ca cel ce se-neacă, Camera d-lui C.A. Rosetti trebuia să s-anine de un pai, de prerogativa de-a contesta fără motiv o alegere. Trebuia

să se puie din nou în joc orice calomnie, orice nerușinare, doar s-ar găsi un pretext pentru amânarea acestei alegeri fatale frazei și minciunii.

Cu misiunea de a contesta alegerea s-au însărcinat — cine?

Răspundem indirect spre caracterizarea lucrului. Meargă în Adunare un om care nu cunoaște pe nici un deputat și uite-se de jur împrejur cari sunt oamenii cei mai urâți fizicește— nu mai vorbim de suflet — și dacă va găsi figuri a căror vedere să-i strice dispoziția pentru o săptămână de zile, atunci să puie mâna pe ei. Căci numai chipuri cu totul neizbutite ale naturii se pot însărcina cu caricarea unui adevăr limpede ca lumina zilei. D. Holban a contestat alegerea, susțiind că, deși biuroul electoral n-ar fi îndeplinit toate formalitățile, d-sa ar trece cu „indulgență“ peste aceasta dacă n-ar fi alte considerații, de „moralitate“, care să-i dicteze contestarea.

Motivele sale sunt:

1) Listele electorale sunt tot cele vechi, făcute de conservatori, deci false.

2) D. Carp votează alternativ când la Iași, când la Vaslui, după cum îi convine și d-sa a influințat de astă dată alegerea de la Iași.

3) D. Dim. Rosetti, care a declarat prin buletinul primăriei că n-are decât un cens de 78 de franci, a votat asemenea în colegiul I, deși se cerea un cens de o sută de franci.

4) D. Maiorescu aparține unei școale filozofice periculoase, căci Schopenhauer și Max Stimer spun că „forța primează dreptul“ etc. Aicea d-sa citează o frază în franțuzește ce avea acest cuprins. Întrebat de un deputat cine susține aceasta, d-sa răspunse: „Schopenhauer“.

5) Primăria de Iași n-au făcut prin foaia oficială și guvernul n-au făcut prin „Monitor“ convocarea alegătorilor cu 21 de zile înainte de terminul alegerei.

La toate acestea vom răspunde rând cu rând, reproducând în parte reflectările d-lui G. Vernescu.

1) Dacă listele electorale sunt false, toți deputații trebuie să plece acasă, căci toți au fost aleși după ele.

2) D. Carp își poate declara domiciliul politic atât la Iași, cât și la Vaslui, de vreme ce are avere imobiliară atât într-un loc, cât și într-altul. N-au votat însă niciodată în două locuri pentru una și aceiași alegere.

În faptă d-sa a făcut totdeauna parte din colegiul I din Iași și, dacă i-a convenit o dată să voteze la Vaslui, a renunțat la colegiul de Iași; „însă deja

de la august 1877, adică șase luni înaintea alegerii“, au optat din nou prin buletinul primăriei pentru colegiul ieșan.

În fine Carp e un om cu avere ș-am înțelege ca d. Holban — care are atât pe cât știe, adică nimic — să intre vătaf de moșie la Carp și să-i asculte ordinile; dar nu-nțelegem ca un om cu neatârnare economică ca d. Carp, care n-are nevoie să ia în arendă cu prețuri scăzute după hatâr moșiile statului, să asculte de poruncile d-lui Holban și să-și fixeze domiciliu politic acolo unde voiește a i-l însemna acest curiosum al naturii.

3) D. Dim. Rosetti, după cât știm, n-a votat deloc. Dar, de ar fi votat, era în dreptul său, și acest drept încetează abia la formarea nouăi liste electorale. Un om poate într-un an să scază sau să se urce de zece ori în avere—până ce se constată aceasta prin noua listă electorală rămâne alegător în colegiul în care e înscris. Dacă mișcarea averilor omenești ar putea fi în orice moment un motiv de contestare a dreptului de alegător s-ar întâmpla ca țara să rămâie într-un moment dat fără putință de-a fi reprezentată. Listele electorale constată și stabilesc dreptul de alegători. Cu afișarea lor încează drepturi vechi, prin împuținare de avere, și încep altele nouă, produse prin înmulțire de avere. D. Holban a încercat să suspicioneze caracterul prob al d-lui Dim. Rosetti, deci au calomniat.

4) E absolut neadevărat că Schopenhauer ar fi zis vrodată în vrun pasagiu a numeroaselor sale scrieri că „forța primează dreptul“. D. Holban a citat în franțuzește un pasaj din Max Stirner și cu nerușinare l-a atribuit lui Schopenhauer, spre a amăgi o Adunare incultă, ce nu-i putea controla nici ignoranța sa nici reaua sa credință.

Max Stirner, pseudonimul sub care un oarecare Caspar Schmidt (născ. la 25 oct. 1806), este hegelian, fost teolog, cunoscut prin traducerea *Economiei politice* a lui Say și a cărții despre *Bogăția națiunilor* a lui Adam Smith. După credințe politice, acest filozof al egoismului, al dreptului ca creațiune a forței, este „liberal radical“. Ca filozof au scris o caricatură ironică a filozofiei lui Fr. Feuerbach, în care neagă morala în favoarea egoismului (Vezi *Der Einzige und sein Eigenthum,* Lipsca, 1845).

Schopenhauer, care numește pe Hegel șarlatan și școala sa o adunătură de stârpituri, susține tocmai „contrariul“ de la cele zise de acest Caspar Schmidt.

Schopenhauer zice:

> *Dreptul poate fi suprimat prin forță, niciodată nimicit* (blos unterdruckt nie aufgehoben) (Vezi *Lumea ca Voință și idee*, vol. II, pag. 680) Și fiecine are dreptul a face tot ce nu atinge pe altul (*Parerga*, vol. II, pag. 257).
>
> *Aplicarea dreptului pur se face adesea cu privire la împrejurările deosebite ale poporului. Dar numai atunci când legile pozitive s-au făcut în esență și preste tot după conducerea dreptului pur și numai când pentru fiece dispoziție a lor se poate găsi o rațiune în dreptul pur, numai atuncea legile sunt un „drept“ pozitiv, iar statul o societate juridică. La din contra legile pozitive nu sunt decât „o nedreptate“ pozitivă, o nedreptate proclamată în public și susținută cu d-a sila. Astfel este orice „despotie“, constituția celor mai multe state mahometane, ba chiar multe părți din alte constituții, precum sclavia, claca ș.a.a.* (v. Scohopenhauer, *Lumea ca voință și idee*, vol. I, pag. 409).

Rolul pe care cugetătorul îl dă forței brute este următorul: într-o lume plină de ființe rele și mincinoase precum este a noastră dreptatea este slabă și trebuie susținută cu puterea, iar tot geniul politic, toată munca seculară a statelor consistă numai și numai într-o singură țintă: a face ca dreptatea să stăpânească preste putere, iar nu puterea preste dreptate.

D. Holban atribuie deci lui Schopenhauer idei pe care acesta le numea șărlătănești și idei de stârpituri, insultă memoria unui geniu al cărui nume nu e vrednic să-l pronunțe, dă o idee mincinoasă despre scrierile filozofului pentru … pentru a contesta alegerea colegiului I de Iași.

A atribui lui Schopenhauer ideile lui Schmidt înseamnă tot atât ca și când Praxiteles, sculptând statua lui Apollo, ar fi luat drept model umerii d-lui Pantazi Ghica și fizonomia d-lui Holban.

5) Art. 46 al Legei electorale zice: „Colegiile electorale se convoacă prin decret domnesc. Ministrul de interne comunică aceasta *primarilor orașelor de reședință*, cari, prin înțelegere cu primarii din celelalte comune ale districtului, convoacă pe alegători cu 21 de zile înainte de termenul fixat pentru alegeri“. Convocarea prin placate, iscălite de d. Scarlat Pastia primar de Iași și deputat, s-a făcut într-adevăr cu 21 de zile înainte de termen. Dar, de s-ar fi făcut în urmă, ce-ar dovedi alt decât reaua-credință a guvernului și a primarului de Iași, pentru a pune piedici unei alegeri al cărei rezultat îl știau mai dinainte?

Cu chipul acesta pot scăpa de orice opoziție. N-are decât să convoace totdauna cu câteva ceasuri mai târziu colegiile cari i-ar da deputați opoziționali ș-atunci toate alegerile neplăcute ar fi nule.

Vă rugăm creați asemenea precedente!

După ce motivele d-lui Holban au fost combătute de d-nii Vernescu, P. Grădișteanu ș.a., d. Pantazi Ghica le-au mai rumegat încă o dată și în urmă d. Holban a depus la biurou următoarea propunere:

Contest alegerea d-lui Maiorescu, nefiind expresia adevărată a colegiului I de Iași și nefiind conform art. 46 a legii electorale, și conclud la invalidarea ei.

Iscălit Holban și alții de aceeași teapă.

Această propunere s-a votat cu majoritate însă nu cu ⅔.

Ce urma?

Validarea alegerii, căci, oricând se votează o propunere motivată, concluzia ei se votează. Dar altfel sună logica Parlamentului român. Nu s-a invalidat alegerea, ci s-a contestat numai.

Și, fiindcă d-nia lor nu știuseră ce votase, s-au suspendat ședința pe 10 minute pentru a reveni asupra votului. D. Holban și-a schimbat propunerea în mod radical, apoi s-au pus din nou la vot și s-a votat — Dumnezeu mai știe cum — căci mulți deputați susțineau în gura mare că numai vro trei-patru liberali ridicaseră câte amândouă mâinile, pentru a părea mulți. Dar ar fi o naivitate a crede că prima propunere a d-lui Holban ar fi fost făcută astfel numai din prostie. Dacă ea întrunea voturile a ⅔ dintre deputați alegerea se invalida; neîntrunind atâtea, ea s-a contestat cel puțin. Va să zică n-a fost numai prostie, ci și vicleșug la mijloc. Proștii sunt totdeauna vicleni. Apoi s-a trecut la ordinea zilei, adică la verificarea alegerii d-lui Marghiloman (Buzău).

Aici erau 21 de alegători contestați. Termenul era tocmai cel pus la alegerea d-lui Maiorescu, dar fiindcă era alt creștin, Adunarea n-a recunoscut absoluta identitate a cazului, ci, puindu-se la vot contestarea aceasta, a rămas nehotărâtă, din cauza parității de voturi.

Nu putem mântui fără a mustra cum se cuvine încă o necuviință a d-lui Holban.

Citând cazurile Carp și Dim. Rosetti, d-sa s-a rugat de miniștrii să aibă indulgență, să nu dea în judecată pe acești doi domni.

Bunătatea d-sale!

Mai bine vorbea însă de scârba pe care trebuie s-o producă în orice om întreg indulgența d-sale. Căci a suferi indulgența cuiva înseamnă a fi „inferior“ celui indulgent. Ce urât, ce mărginit, ce scârbos ar trebui să fie omul care ar avea nevoie de indulgența d-lui Holban!

Nouă ne pare rău că d. Vernescu își sacrifică talentul său oratoric voind să ridice nivelul acelei Adunări. D-sa își înnobilează contrarii, înjosindu-se de a disputa cu ei, căci e vrednic de contrari mai buni și de … amici mai buni. De ce nu-i lasă în știrea Domnului să se zvârcolească după plac în mlaștina lor? O sută de oameni cari nu știu ce votează și după vot se întreabă un sfert de ceas că oare ce-or fi votat în absență … de spirit, cari apoi răzvotează o altă propunere, contrarie celei dintâi? … E o superfluență de bunătate de a-i lua în serios. Și toate acestea … de „frica“ unui singur om.

❦

[9 februarie 1878]

À tout seigneur, tout honneur! Cedăm astăzi primul loc în fruntea ziarului iubitului nostru poet V. Alexandri; trimițându-i în aceste puține rânduri tributul admirațiunei noastre, ne simțim datori totodată a-i cere iertare dacă pe dânsul, care n-a așteptat și n-avea nevoie ca „indignarea să-l facă poet“, îl coborâm astăzi la prozaica meserie de prim-bucureștan.

❦

[10 februarie 1878]

Cestiunea retrocedării Basarabiei cu încetul ajunge a fi o cestiune de existență pentru poporul român.

Puternicul împărat Alexandru II stăruiește să câștige cu orice preț stăpânirea asupra acestei părți din cea mai prețioasă parte a vetrei noastre strămoșești.

Înțelegem pe deplin această stăruință, deoarece, la urma urmelor, pentru interesele sale morale și materiale, orice stat face tot ce-i stă prin putință: Rusia este o împărăție mare și puternică, iară noi sântem o țară mică și slabă; dacă dar țarul Alexandru II este hotărât a lua Basarabia în stăpânirea sa, pentru noi, Basarabia e pierdută.

Dar dacă ne dăm bine seamă, nici nu e vorba să pierdem ori să păstrăm Basarabia: vorba e cum o vom pierde ori cum o vom păstra.

Nenorocirea cea mare ce ni se poate întâmpla nu este că vom pierde și rămășița unei prețioase provincii pierdute; putem să pierdem chiar mai mult decât atâta, *încrederea în trăinicia poporului român.*

În viața sa îndelungată niciodată poporul român nu a fost la înălțimea la care se află astăzi, când cinci milioane de români sânt uniți într-un singur stat.

Mihai Viteazul a izbutit să împreune sub stăpânirea sa trei țări și să pregătească întemeiarea unui stat român mai puternic; a fost însă destul ca Mihai Viteazul să moară pentru ca planul urzit de dânsul să se prăbușească. Statul român de astăzi a trecut însă prin mai multe zguduiri și rămâne statoric, fiindcă are două temelii: conștiința românilor și încrederea marilor națiuni europene.

Dacă vom câștiga de trei ori atât pământ pe cât avem și vom pierde aceste temelii, statul român, fie el oricât de întins, va deveni o creațiune trecătoare; iar dacă ne vom păstra temeliile de existență socială, Rusia ne poate lua ce-i place și pierderile ne vor fi trecătoare.

Astăzi e dar timpul ca să întărim, atât în români, cât și în popoarele mari ale Apusului, credința în trăinicia poporului român.

Rusia voiește să ia Basarabia cu orice preț: noi nu primim nici un preț.

Primind un preț, am vinde; și noi nu vindem nimic!

Guvernul rusesc însuși a pus cestiunea astfel încât românii sunt datori a rămânea până în sfârșit consecuenți moțiunilor votate de către Corpurile legiuitoare; nu dăm nimic și nu primim nimic.

Românul care ar cuteza să atingă acest principiu, ar fi un vânzător.

❦

[14 februarie 1878]

Fiindcă noi suntem atât de orbiți încât nu suntem în stare de a vedea lămurit poziția în care ne aflăm față cu Rusia și cu cererea ei pentru retrocesiunea Basarabiei, „Gazeta St. Petersburg“ de la 2 (14) fevruarie are bunăvoință a ne lumina asupra acestor împrejurări.

Iată articolul.

Care-i motivul părerei negative a românilor în privirea cesiunii părții de sud a Basarabiei; interesul real al țării și al mândriei naționale? Înainte de toate trebuie să relevăm că Rusiei nici prin gând nu i-a trecut de a spolia România, că nu poate fi nici vorba măcar de pierderi materiale ale Principatului. Dacă România apreciază fruntarii naturale și rătunzite, dacă înțelege că ignorarea acestor condiții în dezavantagiul unui vecin puternic nu duce niciodată la un bun rezultat final, atunci nu trebuie să fie zgârcită

cu câteva mile pătrate de pământ plin de lacuri și mlaștine. Și nouă ne trebuie o frontieră naturală ca și României și aceasta nu se poate stabili altfel decât primind noi Basarabia de sud, iar nu cedând pe cea de nord, precum cerea mai deunăzi o foaie românească. Dacă pentru România e o cestiune de onoare națională și militară de-a păstra partea respectivă de țară, e și pentru noi o cestiune analogă de a restabili granițele noastre precum erau ele înainte de 1856.

Să admitem că de amândouă părțile e amor-propriu la mijloc: dar un amor-propriu este acela al unui popor de 80.000.000, și cellalt a unui popor de patru-cinci milioane.

Presa românească se laudă fără folos cu conlucrarea României la război, cu jertfele sale, cu ajutorul ce ni l-a adus. În faptă, România ne-a adus folos real, dar și-a folosit sieși cu mult mai mult încă. Au cheltuit zece milioane de franci cu războiul, dar armata noastră a plătit cu zece, ba cu douăzeci de milioane mai mult în România pentru toate necesitățile vieții. Nu voim să relevăm întrebarea care din cele două state e datornic celuilalt; dar i-am sfătui pe confrații noștri din București să n-o releveze nici ei. Dacă România se arată implacabilă față cu noi, ea contează desigur pe sprijinul puterilor; e apoi posibil ca să-și găsească un asemenea sprijin chiar la amicii noștri cei mai buni, cari sunt totdauna gata de a nedreptăți pe Rusia; asemenea se poate ca Rusia să nu insiste asupra acestor pretenții, întâmpinând rezistență din partea fostului ei aliat. Frontiera noastră naturală trebuie s-o avem, acum ori mai târziu; de câțiva ani mai mult ori mai puțin nu ne pasă.

Ce se va întâmpla însă atuncea când, în momentul unor stipulațiuni internaționale, Rusia insultată nu va face nici un fel de pretenții în favorul României? Anglia și Austria se vor face din proprie mărinimie procuratorii României? Anglia, care pledează atât de mult pentru rămășițele puterii sultanului, Austria, care e contra unor state nouă și puternice la marginile sale? Suntem departe de a amenința pe români, și amenințările nici n-ar folosi nimic față cu un popor viteaz care a dovedit lumei întregi îndreptățirea neatârnării sale. Am voi să punem numai întrebarea pe baza ei justă și s-o liberăm de complicațiunile care se creează prin presa română, ce se lasă a fi târâtă prea departe.

Noi, pentru a contribui asemenea la restabilirea întrebării pe bazele ei adevărate, vom răspunde următoarele:

1. Cestiunea Basarabiei, care poate fi pentru Rusia o cestiune de onoare militară, deși după a noastră părere rău înțeleasă, este pentru noi nu numai o cestiune de onoare, ci una de existență. România, pierzând pământul ce domineazǎ gurile Dunării, devine un stat indiferent, de-a cărui existență sau neexistență nu s-ar mai interesa absolut nimenea.

Acest interes ar fi indiferent dacă am fi destul de puternici sau dacă cel puțin am avea noi margini naturale spre vecini cari să ne înlesnească apărarea. Dar, cu țara deschisă spre nord și față cu un vecin cu precovârșire puternic, tăria noastră nu poate consista decât în interesul economic pe care Occidentu-l are pentru drumul pe apă al Dunării și Mării Negre. Deci pentru acest petec de pământ în stânga Dunării, care-a fost al nostru de la 1300 începând și pe care Rusia nu l-a posedat decât 44 ani, nu există nici un echivalent.

2. Presupuind că din parte-ne n-ar fi decât amor-propriu (ceea ce, în treacăt vorbind, nu e), nu înțelegem de unde ziarul rusesc ia ciudata teorie că un popor de 4—5 milioane trebuie să aibă mai puțin amor-propriu decât unul de 80 de milioane? Statele, ca personalități politice, sunt egale *de jure* și deosebirea *de facto* stă numai în puterea pe care o dezvoltă într-o stare nejuridică și anormală de lucruri, adică în război, și în înrâurirea pe care o esercită prin frica ce inspiră cu amenințarea puterei fizice. Dar dacă e vorba ca puterea fizică a statelor să domnească, atunci nu mai e vorba nici de amor-propriu, nici de neamor-propriu, ci pur și simplu de care pe care va bate. Dacă Rusia vrea să ia cu de-a sila ceea ce i se refuză de bunăvoie, vom rezista, ne va bate și va lua ceea ce e al nostru, dar cel puțin nu ni se va putea imputa că am fost atât de decăzuți încât, de bunăvoie și cunoscând limpede una din principalele noastre condițiuni de viață, am dat-o de înjosiți ce suntem în mânile Rusiei pentru … bani sau altele.

3. Plângerea că armata rusească ar fi plătit 10—20 de milioane mai mult decât se cădea pentru trebuințele ei și cumcă țara s-ar fi folosit din aceasta e o plângere foarte nelalocul ei de vreme ce nimenea nu poartă vina ei morală. E o lege economică, în China, Rusia, Anglia, ca și-n România, că, înmulțindu-se cererea unor obiecte, se urcă prețul lor. De se folosește sau nu o țară dintr-aceasta este indiferent pe de o parte față cu chestiunea internațională de care e vorba, și neevitabil pe de alta.

Turcii asemenea iau mai scump de la ruși pentru obiectele ce le vând. Oare turcii au cauză de a fi mulțămitori Rusiei pentru aceasta? Nu ne credem în drept a da lecții de economie politică ziarelor rusești, dar într-

adevăr ne minunăm cum ni se poate face nouă o vină din trebuințele armatei rusești, pe cari, dacă și le procura din Rusia, le plătea și mai scump. Acest pretins câștig al negustorilor din România nu constituie o pierdere pentru Rusia dacă ea, procurându-și obiecte de trai din alte locuri și nu din România, le-ar fi plătit și mai scump. Apoi să nu uităm că parte din aceste pierderi ale soldaților, individual vorbind, erau de atribuit neștiinței lor de-a se orienta, iar pe de alta că și traiul românilor s-a scumpit, fără ca producțiunea să se augmenteze în mod considerabil. Din contra încă. Afară de aceea cheltuielile statului român ca atare, după cât știm noi, nu sunt de 10, ci de 260 de milioane, ceea ce e o mare deosebire.

4. Cât despre granițele naturale ale Rusiei, să ne deie voie confrații noștri să le-o spunem că cu teoria granițelor naturale departe mergem. Granițe naturale îi trebuiesc unui stat slab ca România, ce are nevoie de ajutorul configurațiunii teritoriale spre a se apăra. Dar ce granițe naturale îi trebuiesc puternicei Rusii contra periculoasei și amenințătoarei Românii? Iar granițele naturale ale sistemului de stepe de peste Nistru sunt Carpații și Dunărea, adică România întreagă. Dacă Rusia voiește într-adevăr să realizeze teoria granițelor naturale, atuncea ar trebui să anexeze toată România, dacă cerința de granițe naturale ar fi… un drept. Noi știm că sub pretextul de-a avea graniți naturale s-ar putea cuceri universul întreg.

Din parte-ne ni se pare însă că nici onoarea de stat și cea militară a Rusiei nu poate pretinde de a se lua de la un popor un pământ care de cinci sute de ani este al lui și pe care de bunăvoie nu voiește să-l dea, nici Rusia n-are nevoie față cu … amenințătoarea noastră putere de așa-numitele granițe naturale, c-un cuvânt că nu e nici un motiv plauzibil pentru a face o asemenea cerere, pe când noi avem grave, foarte grave motive de a o refuza.

❦

[15 februarie 1878]

De câte ori s-a făcut în Parlamentul nostru întrebări guvernului asupra adevăratelor condiții de pace ale Rusiei, de câte ori s-a ridicat prin presă cestiunea Basarabiei, de atâtea ori guvernul răspundea că nu știe nimic, căci și celelalte guverne nu știu nimic despre acestea, iar în privirea Basarabiei ne răspundea „Românul“: Calomnii de ale conservatorilor, ca să discrediteze guvernul, scorniri ca să amăgească opinia publică, cai verzi pe

păreți și invențiuni cari pun la îndoială loialitatea înaltului nostru aliat, fum care se va risipi la cea dintâi rază de adevăr.

Iată în fine că sosi generalul Ignatief, pentru a ne spune nouă tuturor că Dumnezeu a făcut lumea la 1812 și că pentru Rusia numai aceea e drept ce s-a făcut de atunci încoace. Deci, fiindc-au anexat Basarabia la 1812, trebuie să reanexeze astăzi părticica ce-am recăpătat-o noi cu mare greu la 1856.

Știindu-se că lumea nu-i făcută la 1812 și Basarabia a fost a nostră din veacul al patrusprezecelea, ba poartă chiar numele celei mai vechi dinastii românești, a dinastiei Basarabilor, care luase partea de loc de la tătari într-o vreme în care nu prea era vorba de împărăția rusească și fiindcă guvernul nostru știe importanța împreunată cu această cucerire a lui Mircea cel Bătrân era natural ca guvernul nostru … să nu știe nimic, absolut nimic despre intenția Rusiei, ba, mai mult încă, atât era de neștiutor asupra acestui punct, pe care celelalte puteri îl știau înaintea trecerii Dunării a armatelor rusești, încât au intrat și în război pentru ruși. Ca să arătăm câtă dreptate avea guvernul că nu știe absolut nimic reproducem pasagele de mai jos din nota pe care contele Șuvalof a comunicat-o lui Lord Derby deja la 8 iulie 1877.

Această notă dă asigurări cumcă interesele engleze nu vor fi atinse nici în Egipet, la Canalul de Suez, nici la Golful Persan, nici în Dardanele, pentru că Rusia pune mare preț pe neutralitatea Angliei. Apoi spune condițiile unei păci care s-ar încheia înainte de a trece rușii Balcanii. În aceste condiții se prevede reforma Bulgariei, rătunjirea frontierilor Serbiei, noua poziție a Bosniei și Herțegovinei și în sfârșit vine la România și la pretențiile proprii ale Rusiei.

Cât despre România, care și-a proclamat neatârnarea, împăratul e de părere că aceasta e o cestiune ce caută să fie regulată prin înțelegere comună.

Aceste condiții fiind primite, cabinetele ar putea să eserciteze o presiune comună asupra Porții, spuindu-i că, în caz de a refuza, rămâne răspunzătoare pentru toate urmările războiului.

Dacă Poarta ar cere pace și ar primi condițiunile pomenite mai sus înainte de a fi trecut armatele noastre Balcanii, Rusia ar primi pacea, dar și-ar păstra dreptul de a condiționa pentru sine câteva foloase ca compensațiune pentru cheltuielile de război. Aceste foloase n-ar întrece retrocesiunea Basarabiei cedată la a. 1856 până la malul de Nord al

Dunării (esceptându-se așadar Delta Dunării), și cedarea Batumului împreună cu teritoriul învecinat.

În asemenea caz România ar fi despăgubită prin înțelegere comună sau prin proclamațiunea neatârnării sale, sau, „rămâind vasală“, prin cesiunea unei părți din Dobrogea. Dacă Austro-Ungaria ar cere asemenea o compensație, fie pentru câștigurile Rusiei, fie pentru siguranță contra reformării făcute în favoarea principatelor creștine din Peninsula Balcanică, atunci Rusia nu se va împotrivi ca Austro-Ungaria să-și afle această compensație în Bosnia și, în parte, în Herțegovina.

Acestea sunt bazele pe care le-ar aproba împăratul cu intenția de a stabili o înțelegere între sine, Europa și Anglia și de a ajunge în curând la pace. Contele Șuvalof e împuternicit de a cerceta părerile lordului Derby în această privință, fără de a-i tăgădui câtă valoare pune cabinetul imperial pe păstrarea bunei înțelegeri cu cabinetul din Londra.

Încolo Rusia amenință că, dacă Turcia nu s-ar învoi cu aceste condiții înainte de a trece oștirile rusești Balcanii, atunci condițiile vor deveni mai grele etc.

Din aceste destăinuiri aflăm două lucruri aproape cu siguranță. Întâi că Anglia a știut condițiile adevărate de pace încă de la iulie 1877, al doilea că Austria le-a știut asemenea, de vreme ce i s-a propus, drept compensație pentru câștigurile rusești, Bosnia și parte din Herțegovina, al treilea că deja din iulie 1877 Rusia ceruse pentru sine Basarabia. Este verisimil ca Austria, care nu voiește Bosnia și Herțegovina, și Anglia, care ține la existența Turciei, fără a face o cestiune capitală din această existență, să nu fi spus nimica ministeriului nostru de externe despre aceasta?

Dar să zicem, *posito sed non concesso*, cumcă într-adevăr nici una din puteri, nici binevoitoarea Italie, nici indiferenta Franță n-au avut de zis nici un cuvânt în privirea integrității României și c-am rămas cu totul izolați. Se potrivea oare cu rolul guvernului românesc să tăgăduiască acest lucru și să ne joace până acuma trista figură a unui înșelător înșelat?

Ceea ce am fi cerut e ca guvernul liberal, presupuindu-l chiar compus din oameni înstrăinați, să spuie sincer pericolele în care plutește țara și să se ducă în întunerecul din care a ieșit, pentru a lăsa să lucreze oamenii a cărora nume de la a. 1870 încoace e legat cu însuși destinatele țării și a căror cea mai mare glorie ar fi ca să moară pentr-o țară a cărui trecut și mărire ei au creat-o. Prin urmare elementul istoric din România ar fi trebuit să predomnească în aceste momente, în care istoria întreagă a României e

primejduită. Și crează-se că cel din urmă răzaș din vremea lui Ștefan Vodă sau ai măriților Basarabi are mai mult simț istoric și mai multă iubire de țară decât veniturile cari decid astăzi asupra țării românești.

❦

[19 februarie 1878]

În numărul nostru de vineri am publicat o corespondență din București a ziarului „Nordul“. Opinia acestui ziar este importantă. El reprezintă în Europa ideile și tendințele politicei rusești. El este pe lângă aceasta un jurnal oficios, adică prudent și cumpătat. Vom observa că mai întâi a păstrat asupra cestiunei Basarabiei cea mai adâncă tăcere și numai după ce această cestiune a fost pusă oficial la ordinea zilei a diplomației el în sfârșit a deschis gura despre dânsa.

Nu putem a ne îndoi un moment că această corespondință să nu reproducă în mod fidel nu numai ideile, dar chiar limbagiul guvernului rusesc.

Ce zice dar organul cabinetului din St. Petersburg? Cum face istoricul cestiunei și în ce mod poleiește hapul pe care vrea să facă să-l înghită România? Argumentațiunea sa pare solidă pentru cei ce nu cunosc cestiunea, atitudinea sa pare binevoitoare României și povețile sale părintești: *Le seigneur Jupiter sait dorer la pilule.* Mai întâi stabilește că Basarabia a fost cucerită de ruși în 1812 de la populațiunile sălbatice locuind sub corturi, asemănate cu cerchezii, și că în 1856 ea n-a fost dar restituită legitimilor săi proprietari.

Atâtea cuvinte, atâtea erori istorice. Basarabia în 1812 făcea parte integrantă din Moldova, de care fusese alipită în curs de mai bine de *patru sute de ani.* Ea a urmat până la 1812 soarta acestui principat, a cărui a constituit aproape jumătatea. Independentă la început, ca Moldova, și sub dinastia Bogdanilor, a susținut acea luptă eroică și disproporționată în contra islamismului învingător a cărei culme strălucitoare au fost victoriile lui Ștefan cel Mare, lupta care, cu mult înainte de apariționea politică a Rusiei pe scena lumei, a oprit la Dunăre, parte prin arme, parte prin înțelepte tractate, progresele spăimântătoare ale Semilunei. În sfârșit, împreună cu Moldova, a intrat cu înalta Poartă în acele relații rău definite pe care diplomația modernă, în lipsa de alte cuvinte, le-a caracterizat prin numirile împrumutate dicționarului feodalității, de *suzeranitate* și

vasalitate, dar care în drept constituiau mai mult un fel de independență a celui slab protegiată de cel tare, în schimbul a câtorva îndatoriri precise. Se va zice poate că în limbagiul Porței otomane, la acea epocă, Valahia și Moldova formau parte din Imperiul otoman cu toate privilegiurile și imunitățile lor. Este adevărat. Dar nu trebuie a se uita că atunci padișahul lua titlul de împărat al împăraților și considera tot pământul cunoscut ca fiind proprietatea sa, cel puțin în drept dacă nu în fapt. Orișicum, în 1813, ca în tot cursul istoriei sale, Moldova cu Basarabia împreună formau un stat deosebit, cu legile și prințul său, și se aflau supuse numai la ceea ce diplomația a numit impropriu suzeranitatea Porței Otomane. Basarabia fiind în această situațiune în 1812 a fost, în *actul oficial de cesiune, dobândită de către Rusia de la Poarta otomană,* dar în realitate răpită de la legitimul și adevăratul său proprietar, care era Moldova, și transmisă de către acel ce nu avea drept s-o cedeze la acel ce nu avea drept s-o ia. În nici un caz n-a fost cucerită, căci Rusia, atuncea chemată îndărăt de invaziunea napoleoniană, se retrăgea în grabă, și încă și mai puțin cucerită de la populațiunea *musulmană-tătărască locuind sub corturi.*

Se poate ca în sudul Basarabiei, precum în Crimeea și sudul Rusiei, precum în Dobrogea, să se fi aflat pe atunci câteva pâlcuri de bandiți nesupuși, tătari musulmani ce înfruntară autoritatea guvernelor regulate ale acestor localități, care era, atunci ca și acum, Moldova, Poarta otomană și Rusia. Însă se poate oare serios susține că de la dânșii Rusia a cucerit Basarabia, dacă este vorba de cucerire? Și că dânsa revendică această provincie astăzi ca legitima lor moștenitoare? *Populațiunea musulmană-tătărască locuind sub corturi,* formând o entitate politică în mijlocul Europei și la începutul secolului al XIX, este o ingenioasă descoperire a corespondentului „Nordului", pentru care ar trebui să solicite un brevet de invențiune.

În orice caz, dacă se aflau în mlaștinile Deltei Dunărei câteva triburi vagaboande de tătări, imensa majoritate a populațiunei era compusă de *români agricultori* cu portul, cu limba, cu tradițiunile române. Chiar astăzi ei formează în Basarabia rămasă rusă o populațiune compactă de aproape 700.000 locuitori.

Iată pentru ce susținem că mica parte de Basarabie pe care o poseda România a fost într-adevăr restituită legitimului său proprietar. Iată răspunsul nostru în privința dreptului României asupra Basarabiei.

Dar, adaogă corespondentul „Nordului“, chiar așa să fie, alta era în 1856 a da Basarabia micului principat al Moldovei, și alta este a o lăsa astăzi în mâinele *unui puternic stat* de al doilea ordin, ca România. Va să zică motivul Rusiei principal ar fi temerea ce i-ar insufla puternica Românie, al cărei teritoriu n-are nici sfertul din întinderea celei mai mici *guvernii rusești* care are astăzi 4 milioane și jumătate locuitori, cam împuținați la fiecare zece sau 15 ani prin răzbelările frecuente dintre vecinii săi puternici. Acest stat ar înspăimânta în viitor pe puternica Rusie, care numai astăzi numără 80 milioane de locuitori.

Pe lângă aceasta se mai constituie în Orient pe flancul acestei teribile Românii două principate slave, *Serbia* și *Bulgaria*, tot atât de importante fiecare din ele ca însăși România. Și cu toate astea România este de temut și în contra ei trebuiesc luate măsuri de siguranță! Nu credem a putea caracteriza mai bine un asemenea raționament decât lasându-i numele ce însuși corespondentul „Nordului“ simte că-l merită, adică acel de panglicărie dialectică.

Dacă România a violat Tratatul de Paris, adaugă ingeniosul corespondent, de ce Rusia să-l respecteze? Apoi oricine poate opune României acest raționament, afară de însuși Rusia. Dacă România nu viola Tratatul din Paris, apoi Rusia putea să treacă Prutul fără opunere, chiar armată? Apoi toate resursele României erau să fie puse la dispozițiune Rusiei? Apoi însuși armata română era în drept să treacă Dunărea și să sosească sub întăriturile Plevnei, la un moment destul de oportun? Toate astea nu s-au putut face desigur fără violarea Tratatului din Paris. Dară Rusia, care a cerut aceste călcări de la România și care s-a folosit de ele, este ea în drept astăzi să le reproșeze României și să se bazeze pe ele spre a o dezmembra? Scrupulurile nu sunt prea la modă în diplomația de astăzi, dară toate au o margine în lumea asta și chiar dreptul celui mai tare trebuie încă să se razime pe o umbră oarecare de rațiune și de morală.

Suntem siguri că diplomația rusească o va înțelege în cele din urmă. Cât pentru cuvântul de *ingratitudine* pe care corespondentul Nordului“ îl strecoară la sfârșitul articolului său, sunt multe de zis în privința aceasta. Nu negăm îndatoririle ce avem către Rusia, când acum vreo cincizeci de ani ea a făcut să reînvieze privilegiurile noastre călcate în picioare de Poartă, aceasta n-o uităm; însă, din nenorocire, trebuie să ne aducem aminte că această binefacere a fost răsplătită prin pierderea Basarabiei, care este a treia parte din teritoriul României, și din care bucățica restituită la 1856 este

astăzi încă obiectul poftelor cabinetului din St. Petersburg. Pe lângă asta, de câte ori de atunci n-am plătit acest serviciu?

Țara noastră a fost călcată de vreo patru-cinci ori în acest secol de către Rusia; din această cauză comerciul și agricultura noastră au trebuit să sufere niște catastrofe aproape periodice, cari la fiece zece-cincisprezece ani ne fac a pierde tot fructul muncei noastre. Noi suntem baza de operațuni a Rusiei în contra Imperiului turcesc. Noi îi servim de grânar, de cazarmă, de pozițiune înaintată. I-am dat în atâtea rânduri bogăția noastră, fructul muncei noastre; de astă dată i-am dat și sângele nostru.

Dacă s-ar trage o socoteală, nu știm care ar rămâne dator, marea Rusie, sau mica Românie? Însă noi nu insistăm asupra acestei comptabilități politice. Nu credem în proverbul francez că *les bons comptes font les bons amis*. Astăzi ne oferă o tocmeală, o compensațiune, Dobrogea în locul Basarabiei. Darurile sale ni se par primejdioase.

Misiunea României este pe malul stâng al Dunărei, n-are ce căta pe malul drept, unde, deși locuiesc mulți români, totuși majoritatea populațiunei este de ginte slavă. A ne lăsa ceea ce avem, iată ce cerem de la stricta dreptate a Rusiei. De la echitatea și înțelepciunea ei și a Europei am putea cere numai Delta Dunărei, care a fost a noastră, și indemnitatea pentru pagubele noastre de răzbel. Atâta și nimic mai mult. Dacă nici atâta nu putem obține, ei bine, aceasta se va adăoga la partea activului nostru de recunoștință și vom avea cel puțin mândria de a fi îndatorat gratis o mare, bogată și puternică împărăție.

❦

[21 februarie 1878]

De câteva zile limbagiul ziarelor liberale s-au înăsprit preste măsură, ele bat tolba cea mare și ne învinovățesc — ca totdauna — că unica noastră țintă este de a compromite și răsturna ministerul în momente atât de grele. O acuzare și mai gravă este că, cu ajutorul Rusiei, am voi să înlăturăm Constituția și că pierdem ocazia de a ne recomanda învingătorilor, cedându-le Basarabia și primind în schimb … o altă constituție.

În „Corespondința politică“ găsim apoi știrea că M.S. Domnul va abdica în caz dacă rușii ar insista în cererea lor pentru Basarabia, iar rușii propun candidat pentru domnie pe prințul Grigorie Mih. Sturdza. Prințul Grigorie Mih. Sturdza este însă unul din cei cari au subsemnat petiția de la Iași.

Alăturând „Corespondența politică“ cu acuzațiunile „Românului“ vedem că știrile acestea trebuie să aibe unul și acelaș izvor.

De aceea vom discuta punct cu punct aceste știri, nu pentru a răspunde „Românului“, pentru că, o spunem de mai înainte, cine ne crede pe noi răi români, răi naționaliști și răi patrioți nu merită ca să discutăm cu dânsul. Cine este în stare să creadă că partidul conservator, a cărui existență este legată de existența țării, a cărui istorie până ieri e însăși istoria țării, ar fi în stare să dea astăzi mâna cu rușii, după esperiențele făcute cu Cantemir Vodă, după fanarioți, după vânzarea Bucovinei, care s-a făcut printr-un general rus, după răpirea Basarabiei, făcută asemenea prin cumpărarea lui Moruzi, după Regulament, care au introdus începuturile de statornicie economică și socială în clasele istorice ale țării, cine ar crede deci că noi, cari vedem limpede toate înrâuririle rele și toate dezastrele urmate din alianțele cu Rusia, am da astăzi mâna cu ea pentru a schimba legile interne ale țării, acela ar trebui să-și zică pe față: conservatorii sunt străini, trădători de țară și trebuie esterminați. Aceasta-i singura concluzie ce se poate face din acuzarea „Românului“ și-i rugăm s-o facă. Dar repetăm că asemenea acuzator nu merită nici un răspuns.

Noi le vom aduce aminte două lucruri. Când s-au anexat Bucovina nu s-a găsit un singur boier accesibil mituirii, când s-au răpit Basarabia asemenea nu s-a găsit nici unul care să fi consimțit cu rușii. Protestul Divanului de la 1812 e față.

Dar la ce să mai răsfoim istoria, a cărei pagine sânt pline de sângele și de lacrimile noastre și în care sunt înscrise vremi când neamul d-lui C.A. Rosetti petrecea sub cerul fericit al Greciei, iar a d-lui Voinov prin Bulgaria. Să venim la acuzările actuale.

Voim să schimbăm Constituția, zice „Românul“, conform cu stipulațiunile petiției de la Iași.

Petiția de la Iași era făcută în vreme de pace, când nu era vorba de invazie rusească; a fost adresată Măriei Sale Preaînălțatului nostru Domn, ca o formulare de dorințe a căror realizare se căuta tot pe calea prevăzută de însuși Constituțiunea țării. De atunci încoace opiniele noastre s-au adâncit și în orice caz repetarea acelei petiții ar avea acelaș spirit, dar nu se știe dacă ar mai conținea aceleași puncte sau și altele. Dar, dacă ea s-ar repeta, o spunem de mai-nainte, că aceasta s-ar întâmpla numai în vreme de pace și, de voim o schimbare, e numai urmând calea legiuită. Suntem contra lovirilor de stat, pentru că ele împuținează conștiința de drept a poporului,

ba o nimicesc chiar. Această conștiință, atât de rău încurcată prin introducerea a sute de legi traduse din franțuzește, nu trebuie nimicită prin răsturnarea de legi fundamentale pe cari M. Sa Domnul a jurat. M. Sa Domnul trebuie dezlegat de jurământul său prin aceleași puteri cari l-au legat cu jurământ, deci tot prin nația românească. Precumpănirea pe care Constituția actuală o dă advocaților fără pricini și claselor nepozitive asupra claselor istorice și pozitive nu ne place desigur nouă, căci într-un popor de țărani, mari și mici, am dori ca clasele țărănești, fie sub forma de proprietar mare, fie sub forma de răzaș, moșnean, împroprietărit, să aibă de zis cuvântul cel dântâi și cel de pe urmă. Am dori asemenea o poziție materială mai bună pentru preoțime și pentru învățătorul sătesc, cu un cuvânt toate ramurile de activitate câte au în vedere ridicarea și emanciparea prin cultură a claselor agricole am dori să se bucure de o deosebită atenție, ceea ce astăzi nu se întâmplă, căci Constituția a creat un povârniș fals, pe care se mișcă mai mult ori mai puțin toate guvernele. Am dori apoi statornicia în toate ramurile administrației și justiției, neatârnarea funcționarului onest și inteligent de capriciile ministrului, și toate acestea nu se pot introduce fără o schimbare a mecanismului actual, născut sub dictarea Constituției.

Dar de la aceste dorințe, pe care sperăm a le putea împlini pe calea prescrisă de lege și în vreme de liniște și pace, până la înțelegerea cu Rusia ca să ne ajute a face lovire de stat și să-i dăm drept recompensă Basarabia, este deosebire cât cerul de pământ. Rusia e prea puternică pentru ca s-o putem birui, dar Rusia nu e destul de puternică pentru a ne face să-i dăm de bunăvoie o palmă de loc din pământul patriei sau să-i cerem ajutorul pentru schimbarea legilor interne ale țării.

Venim acum la știrile „Corespondenței politice“.

Dacă M. Sa voiește să abdice nu putem ști, deși am putea-o înțelege. După ce M. Sa s-a purtat atât de cavalerește cu Rusia și spera a fi tratat pe un picior egal, cum se și cuvine coborâtorului nobil dintr-o familie care și-a amestecat sângele cu acela a lui Carol Magnu și care e mai veche și istoric mai însemnată decât cea de Holstein (Romanof), înțelegem ca inima M. Sale să fie jignită de cererea Rusiei, care nu se poate justifica din nici un punct de vedere. Dar opinia noastră nu este ca M. Sa să abdice. Fratele M. Sale, care ar urma în mod firesc la tron, nu ar avea acele esperiențe dureroase ale M. Sale cari l-ar prezerva pe viitor de esperimente primejdioase a partidului estrem, compus din oamenii ce nu știu nimic și nu au nimic, care nu cunosc istoria țării lor, nu au averi de pierdut, nici un

nume istoric de păstrat și cari nu riscă decât cel mult ridicola lor personalitate individuală supuind țara la cele mai grele încercări.

Cât despre candidatul rusesc, care ar fi prințul Gr. M. Sturza, credem că știrea e o pură calomnie răspândită poate de chiar inamicii naționalității noastre pentru a discredita pe aceia cari se opun astăzi mai mult pretențiilor Rusiei.

Prințul face parte din partidul conservator; prin urmare e dinastie și apoi e de-a dreptul absurd de a crede că ar primi să fie recomandat de ruși pentru junghiarea propriei sale patrii.

Noi avem credința că nu vom pierde Basarabia. Cererea Rusiei e strigătoare la cer, nemaipomenită, apoi pământul de care e vorba nu e rupt din trupul Rusiei, precum le place a susține, ci al nostru de pe la începutul veacului al patrusprezecilea, și n-a fost nici cincizeci de ani sub dominație rusească. Putem dovedi oricui cu documente și cu istoria în mână că n-a fost nici cucerit cu sabia de ruși. Prin influență engleză, turcii au cedat un drum rușilor, pe care drum rușii, prin „mituirea“ comisarilor turci l-au prefăcut într-o țară. E aceeași istorie ca și în Bucovina, numai sub alte împrejururi. Că comisarii turcești au vândut pe ruble un pământ ce nu era al lor nu e motiv ca românii să-și vânză pe ruble pământul patriei lor străveche.

Prin urmare vom ieși din război c-o mulțime de esperiențe dureroase, care vor servi de învăț M. Sale, cu pierderi de oameni și bani, ruinați poate — dar nu vom pierde Basarabia, și desigur nu cu bunăvoia noastră.

❦

[22 februarie 1878]

Venim încă o dată asupra scrisorii adresate directorului ziarului „Le Nord“ de către un domn X. din București. Deci reproducem textul francez, ca să nu fie îndoială de autenticitate și ca să vedem argumentele de care se servește pentru a justifica cererea Rusiei.

De quoi s'agit-il en effet? De la restitution à la Russie d'un territoire qu'elle a du céder à la suite de la guerre de Crimée…

Je rechercherai l'historique de ce lambeau de terre, qui n'a pas été arraché à la Russie par la force des armes, ni conquis par la Roumanie…

La Bessarabie a été conquise à une grande époque et par des generaux au renom populaire, Roumiantsof, Soumarof, sur une population

musulmane, tatare, campant sous la tente et reproduite assez fidèlement de nos jours par ces odieux Tcherkesses… Ainsi conquise sur ces peuplades à demi sauvages, la Bessarabie, a „aucun point de vue“, n'a pu être considérée par le Traite de Paris „comme restituée à ses possesseurs legitimes“.

Înainte de toate un preambul. „Basarabia“ este numele medieval al Țărei Românești și vine de la numele dinastiei Țarei Românești, a Basarabilor. În secolul al patrusprezecelea Mircea cel Bătrân, vestitul domn al Țărei Românești și despot al Dobrogei, domn al Silistrei și al țărilor tătărești până la mare, cel care a luat parte la bătălia de pe șesul Kossovo, la bătălia de la Nicopole, între luptătorii creștini între cari erau conetabilul Franței, regele Ungariei și marele prior Frideric de Hohenzollern, acest Mircea și-a întins domnia până în Nistru, de unde partea aceea de loc care e în posesiunea noastră a păstrat numele de Basarabia de la Mircea Basarab. Va să zică „le vrai possesseur“ este Țara Românească, *Valachia magna*.

Ceea ce se numește Basarabie rusească au binevoit rușii s-o numească astfel, dar aceea, afară de părțile de la sud, e Moldovă curată și anume jumătatea țării Moldovei.

A cui a fost însă Basarabia noastră până în Nistru în veacul al patrusprezecelea? A unor tătari pe cari generalii vestiți (și ce trece oare peste un general vestit?) i-a cules de sub corturi, „roiuri“ pe jumătate sălbatece, zice d. X.

Nu vorbim de ziua de astăzi. Românii sânt în majoritate absolută în Basarabia noastră și străinii sunt colonizați de Rusia de la 1812 încoace.

Să-i vedem pe tătarii d-lui X de la 1400-1500.

La anul 1407 Alexandru cel Bun reglează prin o convenție închieiată cu negustorii din Lemberg negoțul de import, esport și tranzit. Acolo se zice:

Esportând mărfurile spre părțile tătărești (Crimeea) se va plăti de la 12 cântare: în Suceava 1 rublă de argint, în Iași 30 groși, în Cetatea Albă (Akkermann) jum. rublă de argint; iar mergând nu prin Cetatea Albă, ci prin Tighina, se va plăti aicea vama Cetatea Albe.

Alexandru cel Bun era tătar!

La anul 1420, ierodiaconul rusesc Zosima, călătorind către Sfintele Locuri prin Moldova, spune următoarele:

De la Kiev, cu neguțători și cu boieri mari, am mers treizeci de mile, iară o milă e ceva peste cinci verste, și am ajuns departe la un fluviu numit Bug, unde stă orașul Braslav, și am stătut acolo o săptămână. De aci am

purces prin câmpul tătăresc, mergând cincizeci de mile prin acel șleah tătăresc numit drum spre Dunăre; iară lângă locul Mitirevi-kămini am dat peste fluviul numit Nistru. Aici fu trecătoare și graniță moldovenească; din cealaltă parte a Nistrului se plătește pentru trecătoare moldovenilor, iar din ceastă parte marelui duce litvan Vitold, adecă totalitatea dării se ia din partea din care se începe trecerea și apoi moldovenii și litvanii și-o împart pe jumătate. De acolo cale de trei zile până la Cetatea Albă pe teritoriul Moldovei. Șezurăm la Cetatea Albă două săptămâni. De la Cetatea Albă până la mare este o distanță de nouă verste. Chiar la gura Nistrului stă un stâlp numit Fonar (fănariu), aci e șchelea pentru corăbii.

Publicat de Saharof în *Skazaniia russkavo naroda,* Petersburg 1849.

Cetatea Albă era deci … tătărască!

La anul 1421 cavalerul Guillebert de Lannoy, ambasador din partea regelui Franciei Carol VI și a regelui Angliei Enric V, descrie 'n cartea sa *Voyages et ambassades de Messire Guillebert de Lannoy en 1399—1450* întâlnirea cu Alexandru cel Bun și călătoria la Cetatea Albă. Mergând, a ajuns la *une ville fermée et port sur la ditte mer Majour, nommée Mancastre ou Bellegrad ou il habitent Genevis, Wallakea et Hermins* — adică a ajuns la Bielograd (Cetatea Albă) unde locuiesc genoveji, români și armeni. Cavaleriul, prădat de hoți lângă apa Nistrului, se adresează lui Alexandru Vodă, „care este Domn al Cetății Albe“, și este satisfăcut, căci hoții prinși au fost aduși cu lanțuri de gât înaintea cavalerului și i-au înapoiat banii.

Deci tot tătari sub corturi … din Genova, Moldova și țara armenească.

Ciudați tătari!

La anul 1453 Alexandru Vodă, fiul lui Iliaș dăruiește prin hrisov din Suceava mănăstirii Pobrata mai multe regalii. Hrisovul e iscălit și de d-nia lui Stanciu, pârcălab de Cetatea Albă. Tot tătar!

La anul 1475 un arhitect grec, anume Theodor, face, din porunca lui Ștefan cel Mare și sub privegherea pârcălabului, un turn nou și un zid la Cetatea Albă. El o spune aceasta prin o inscripțiune grecească *care stă și ASTĂZI pe rămășițele vechilor tării din actualul Akkermann.* Textul pe zid zice: „Această cetate s-a zidit în zilele preavlaviosului Domn Io Ștefan Voievod prin îngrijirea magistrului provinciei și comandantului cetății.

Ștefan Vodă se știe că-i tătar, iar magistrul era asupra unei *provincii* tătărești și comandant peste o cetate de tătari din Genova.

La anul 1480 Ștefan Vodă întărește prin hrisov lui Mihu Buzatul o moșie. Iscălit e hrisovul de d-nia lor Gherman și Oană *pârcălabi de Cetatea*

Albă, Ivașcu și Maxim, *pârcălabi de Chilia.* Boierii aceștia sunt tătari, ca și Ștefan Vodă!

Anul 1513. În cartea geografică publicată de Essler și George Ubelin, la Strassburg, și intitulată *Tabula moderna Sarmatiae sive Hungariae, Poloniae, Russiae, Prussiae et Valachiae* (reprodusă de Lelewel în Géographie du Moyen-âge) se vede toată Basarabia până la mare, deci Moncastro (actualul Akkermann), Istropolis (Kilia) ca făcând parte din Moldova.

Dar Strassburg e în Tătaria!

Prin urmare:

La Bessarabie, à aucun point de vue, n'a pu être considérée par le Traite de Paris comme restituée à ses possesseurs légitimes.

Dar, adevărat, dacă a fost la mijloc niște generali așa de vestiți ca Rumianțof și Sumorov, cum să nu se poată?

Ei au luat cu sabia țara de la populațiuni sălbatice cari nu existau. A te bate cu inamici ce există este faptă omenească de general, dar a te bate cu inamici ce nu există … asta-i meșteșugul, și numai generali așa de vestiți ca Rumianțof și Sumarof a putut s-o facă.

Dar încă una foarte actuală. D. baron Stuart a iscălit convenția renumită alături c-un tătar, căci Cogălniceanu, al cărui bun e cronicar moldovenesc, s-a sălbăticit în urmă ș-a trebuit cules de sub corturi de vestiții Rumianțof și Sumarof de lângă apa Cogălnicului, care curge de-a lungul prin mijlocul părții de sud a Basarabiei.

Et voila, comment on recherche l'historique de ce lambeau de terre!

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[26 februarie 1878]

Reputatul nostru artist, d. Grigorescu, care a urmărit armata românească în campania ei peste Dunăre, a început a expune dintre tablourile sale lucrate după schițele militare ce a cules în Bulgaria.

Întâiele două tablouri sfârșite sunt expuse la magazinul de muzică Gebauer, Calea Mogoșoaiei.

Unul înfățișează *Un transport de provisii pentru armata românească prin mijlocul nămolurilor și mlaștinelor Bulgariei;* celălalt înfățișează *O năvală de tunuri și călărime românească la atacul Opanezului.*

E de prisos a mai aduce laude deosebitului talent al d-lui Grigorescu; destul e să spunem că și aceste din urmă două tablouri nu dă de minciună penelul din care a ieșit *Un iarmaroc în Moldova.*

❦

[1 martie 1878]

Argumentul de căpetenie care ne întâmpină, atât în „Le Nord“, cât și în „Viedomosti“, întru cât privește cestiunea de drept a Basarabiei este următorul: rușii nu a luat Basarabia de la Moldova ci de la turci și de la tătari, nu prin convențiune, ci cu sabia; la 1856 nu a dat-o înapoi adevărațior ei proprietari, ci Moldovei, n-au pierdut-o prin sabie, ci prin o stipulațiune care azi și-a pierdut rațiunea de-a fi și în fine Moldova n-a contribuit întru nimic la acea cesiune, ci Basarabia i-a fost anexată numai pentru că ea era cea mai apropiată vecină și cel mai inofensiv stat. Dacă Moldova era un stat puternic, Rusia nu ceda Basarabia etc.

Îngustimea spațiului nu ne permite să dezbatem în mână. Într-unul din numerile viitoare vom face-o însă. Deocamdată ne mărginim a schița cestiuneă astfel.

Însuși numele „Basarabia“ țipă sub condeiele rusești. Căci Basarabia nu însemnează decât țara Basarabilor, precum Prusia înseamnă țara rușilor, România țara românilor. Pe la 1370 Mircea I Basarab, care se intitula *Despota Dobrodicii* adică despotul Dobrogei, Domn al Silistrei și al țărilor tătărești, întinsese marginile domniei sale până la Nistru de-a lungul țărmului Mării Negre, cucerind aceste locuri de la tătari. Pentru capătul veacului al patrusprezecelea stăpânirea Valahiei asupra acestor locuri e necontestabilă.

La începutul veacului al *cincispezecelea,* sub Alexandru cel bun avem dovezi sigure și autentice că Basarabia era a Moldovei. Și pentru ca să nu fie nici un fel de îndoială asupra acestei stăpâniri, întâmplarea a vrut ca întreg cursul veacului pârcălabii *Cetății Albe, a Chiliei și a Hotinului* să iscălească alături cu Domnii țării hrisoavele Sfatului coroanei moldovenești. Hotinul e însă tocmai în vârful cel mai spre nord al Basarabiei actuale rusești. Cetatea Albă se aflā la gurile Nistrului. Chilia la gurile Dunării, încât orice document din acea vreme rezumă în aceste trei nume carta Basarabiei întregi și proprietatea Moldovei asupră-i.

În veacul al șaisprezecelea Moldova intră sub protecția Porții. Tot în acest veac această țară are nenorocirea că se stinge dinastia Dragoșizilor, cum o numește Dim. Cantemir, a Mușatinilor, dacă ne luăm după cercetările mai nouă.

Cu fiii lui Petru Rareș se stinge sau, mai drept zicând, se-nstrăinează chiar linia nelegitimă a familiei domnești. Se-ncepe în Moldova o vreme neliniștită, un veac de turburări care a permis turcilor de a lua în posesiune — nu în proprietate — Cetatea Albă și Chilia. Voind să-și întărească drepturile asupra Moldovei ei își crează două puncte de razim în aceste două cetăți, în care au garnizoane turcești și pentru a căror hrănire ei însemnează și un raion împrejurul cetăților. Dar atât în raion cât și în cetate vechile autorități civile moldovenești funcționează mai departe.

Posesiunea locurilor era uzurpată de turci, proprietatea Moldovei nu era contestată nici acum.

La începutul veacului al șaptesprezecelea în fine, turcii își crează un al treilea razim, atât asupra Moldovei cât și în contra Poloniei, ocupând militărește cetatea Hotinului. Această cetate trece ades în mâinele moldovenilor, apoi iar o reocupă turcii, dar proprietatea și a acestei cetăți n-a fost înstrăinată prin nici un tratat formal. Tot în acest veac Domnii moldovenești colonizează ei înșii o parte din Basarabia, adică Buceagul, cu tătari, pe o întindere de două ceasuri lățime. Acești tătari se așază însă cu condiția de a se judeca singuri ei între ei, numai având judecăți cu moldovenii să aibă a se judeca înaintea autorităților moldovenești.

În veacul al optsprezecelea nefericitul Dimitrie Cantemir se aliază cu rușii. Toma Contacuzin, generalul de cavalerie al Domnului Valahiei, trece asemenea la ruși. Turcia pierde încrederea în Domnii pământeni și trimite *fanarioți*. Această alianță cu Rusia ne-a făcut să pierdem Domnia, armata, dezvoltarea noastră intelectuală și economică. Domnii fanarioți sunt numai umbrele domniei vechi. Atunci turcii pun țările noastre sub o atârnare foarte grea. Deși ele aveau autonomia lor veche în toate punctele esențiale, deși proprietatea lor n-a fost alterată, totuși, lipsiți de armată, adică de puterea fizică, lipsiți de domnia națională, adică de puterea noastră morală, noi nu puteam rezista loviturilor ce ni le da Poarta.

Deși la pacea de la Passarowitz Poarta declară că nu poate ceda Austriei Moldova, fiind țară închinată, nu supusă cu sabia, totuși ea mai târziu cedează Bucovina, iar în anul 1812 Basarabia, adică ținutul Hotinului, o parte bună a Moldovei, și Basarabia proprie până în Dunăre.

Cu sabia n-a fost luată însă nici Bucovina de austriaci, nici Basarabia de ruși, ci prin fraudă.

Pentru Bucovina s-a cumpărat delegații turci și un general rus, pentru Basarabia asemenea; căci delegații Rusiei primise ordin din San-Petersburg să-ncheie pace cu orice preţ, de vreme ce intrase Napoleon I în Rusia. Dragomanul Porții, fanariotul Moruzi, cumpărat și sperând a veni la domnie prin ajutorul Rusiei, a-ncheiat pacea de la București. Moldova întreagă n-o putea ceda rușilor, că atunci n-ar fi avut unde domni, cedă deci jumătatea ei dintre Prut și Nistru.

O flotă engleză stătea în Bosfor și sili pe sultan să încheie pacea de la București. Sultanul ridică mucul condeiului de pe tratat și trecu pe o altă hârtie: sentința de moarte a lui Moruzi.

Iată în câteva linii generale cestiunea de drept pe care ne-o rezervăm a o espune pe larg în alte numere.

❦

UN RĂSPUNS RUSESC

[2 martie 1878]

Un cititor rus al gazetei „Le Nord“ din Bruselles trămite acelei redacțiuni o scrisoare deschisă, ca răspuns la scrisoarea asemenea deschisă, pe care d. locotenent-colonel Alecsandri a adresat-o principelui Gorciacoff în privirea cererii de reanexare a Basarabiei.

Foaia noastră a fost una din cele dântâi cărora d. locotenent-colonel a binevoit a comunica acea scrisoare și pe care am și publicat-o românește la vremea ei. Acum reproducem mai la vale și răspunsul cititorului rus și observăm numai că acestuia i s-a întâmplat un lapsus, adică a alunecat a adresa răspunsul său poetului Vasile Alecsandri, pe când autorul scrisoarei către principele Gorciacoff e fratele poetului, Ioan Alecsandri.

Confundând pe poet cu omul politic, cititorul rus crede că, fiind însuși om politic, poate da lecții poetului, de aceea răspunde cu un ton oarecum magistral, pe când în adevăr i s-ar fi cuvenit mai de grabă tonul colegial a unui om ce voiește să măsure argumente, nu să împartă învățăminte. Relevăm acest lapsus, nu din altă cauză, ci numai pentru că el e obiectul unui fin paralogism. Cititorul rus voiește să zică că, fiind Alecsandri poet, adică mișcându-se pe un teren paralel, nu congruent cu acela al politicei,

răspunsul din pana diplomatică ar fi oarecum superior adresei din pana cea de poet.

Ne permitem a releva că acest punct de plecare, pretinsul paralelism între poezie și politică, nu este exact. Poeți se găsesc foarte rar — politici cât frunză și iarbă.

Bunătatea sau netrebnicia unui om politic atârnă de împrejurări, de mediul social, de constelațiunea puterilor cari își țin echilibru. Un om mediocru poate fi un politic mare în împrejurări date, dar un om mediocru nu va fi sub nici o împrejurare un poet mare.

Politica este a crea sau stârpi condițiunile de existență a unei culturi; lucrul în sine însă al dezvoltărei intelectuale consiste ea în arte, consiste în știință, se naște și crește neatârnat de politică și politici. Ar fi grozav a admite că activitatea cea mai pură și mai nobilă a omenirii are aceleași ținte și se servește de aceleași mijloace fără scrupul, de cari se servesc și politicii.

Stabilim deci că, dacă autorul rus e într-adevăr om politic, el răspunde asemenea numai unui om politic, nu poetului, care atare se bucură pe scara omenirii de un rang înnăscut atât de mare încât pe lângă dânsul mulți dintre principii cei reali sunt numai niște bieți comedianți și tragi-comedia mizeriei, înjosirei și meschinătății omenești, al căror corelat în politic este răpirea prin putere și amăgirea prin cuvânt.

❦

BASARABIA

[3, 4, 7, 8, 10, 14 martie 1878]

I. NUMELE ȘI ÎNTINDEREA EI

În toate întâmpinările de până acum, în scrisoarea d-lui X, din „Le Nord“, în articolul puțin politicos a gazetei rusești „Viedomosti“, în răspunsul unui rus către Alecsandri găsim repetându-se cu stăruință că Basarabia este din numărul provinciilor cucerite de ruși cu sabia de la tătari și de la turci. Convingerea noastră este însă că, din veacul al patrusprezecelea începând, Basarabia n-a fost nici întreagă, nici în parte a turcilor sau a tătarilor, ci a unui stat constituit, neatârnat, deși slăbit și încălcat în posesiunile sale, a Moldovei. Moldova era proprietarul locului și dacă reprezentanții statului moldovenesc, Domnii, ajunseseră atât de slabi încât dreptul nostru era dezbrăcat de putere și nu putea să se apere aceasta nu e o dovadă că Moldova a renunțat vrodată la dânsul. Căci un drept nu se pierde decât prin învoirea formală de a-l pierde. Dar fie această învoire smulsă cu de-a sila, fie dictată de rațiuni de stat, fie izvorâtă din orice alte considerații, nu se modifică și nu se nimicește decât din momentul în care renunțăm la el.

Cumcă aceasta nu e numai opinia noastră, ci chiar aceea a diplomației rusești se dovedește din istoria celor din urmă 150 de ani. De câte ori Rusia stipula ceva în favorul Principatelor în tratatele ei cu Turcia, ea se provoca totdauna la drepturile imprescriptibile, *ab antiquo,* la capitulațiunile Principatelor. Același *Rumianțof* de care d. X pretinde c-ar fi cucerit Basarabia de la tătari realipește Basarabia și Hotinul la Moldova, Giurgiu și Brăila la Valahia.

Rumianțof se învoiește cu desființarea mitropoliei Proilabului (Brăila), creată de greci pentru părțile pe cari, din cauze militare, turcii le ocupase, și permite mitropolitului Moldovei să alipească din nou, precum era din vechime, Basarabia la eparhia Hușilor, Hotinul la eparhia Rădăuților, Giurgiul și Brăila la eparhia Râmnicului.

Prin urmare Rumianțof, contimporan cu acele cuceriri, el însuși cuceritorul, știa mai bine ale cui erau acele locuri, știa mai bine că tătarii n-ar fi avut nevoie de mitropolit și de episcop, știa cu un cuvânt că locurile erau ale Moldovei. Cumcă această conștiință de drept nu s-a stins niciodată în Moldova vom avea ocazia de a o dovedi pas cu pas. Pas cu pas vom dovedi totodată că ocuparea părților din Moldova și Țara Românească n-a fost decât militară, că ea avea cel mult caracterul administrației trecătoare pe care și rușii o introduc în campanie prin provinciele inamice și că, oriunde erau a se hotărî cestiuni de proprietate unde puterea juridică a statului se manifesta, statul moldovenesc hotăra pe acest pământ ocupat de turci. Cazurile de reclamații sunt tocmai cu tătarii ce locuiau în Buceag, cărora domnia Moldovei le hotărăște locul unde le este învoit a fi așezați, măsură acel loc și-l hotărnicește, deși domnia era fanariotă, deși slabă, deși locul era ocupat de trupe turcești.

Dar până a sosi la capătul veacului al 17-lea și la începutul veacului al 18-lea, la slăbiciunea statelor noastre sub fanarioți, a cărei cauză e tocmai Rusia și alianța nefericitului Cantemir cu Petru cel Mare, vom stabili mai întâi drepturile țărilor pentru timpii în cari nu era vorba de precumpănire turcească la noi.

Acest petec de pământ, precum îl numesc corespondenții ziarului „Le Nord“, locuit de tătari sub corturi și de alte neamuri pe jumătate sălbatece, care-și datorește scoaterea lui din întuneric unor generali *d’un renom populaire,* ca Rumianțof și Sumarow, are cu toate acestea un nume care țipă sub condeiele rusești.

A rosti numele *Basarabia* e una cu a protesta contra dominațiunii rusești. Numele *Basarab* și *Basarabeni* existau cu mult înaintea vremii în care acest pământ devenise românesc; acest nume singur este o istorie întreagă.

D'Ohsson, în *Histoire des Mongols* (T. I, p. XXXV), ne spune că existau în arhivele hanului mongol din Persia fragmente istorice de o recunoscută autenticitate, scrise în limba și cu caractere mongole, pe cari însă prea puțini oameni le puteau citi. Pentru ca aceste fragmente să fie pricepute și de public, sultanul Mahmud Gazon Khan au voit ca ele să fie adunate într-un trup de istorie și au însărcinat cu această lucrare în anul 1303 pe medicul Fazel-Ullah, poreclit Rasid.

Medicul Fazel-Ullah-Rasid compilează deci cronica lui după fragmente mongolice, și sub anul *1240* povestește următoarele:

În primăvara anului 1240 principii mongoli trecură munții Gadiții, pentru a intra în țara bulgarilor și a ungurilor, Orda care merge spre dreapta, după ce a trecu țara Aluta, îi ieși înainte Bazaran-bam cu o armată, dar e bătut. Cadan și Buri au mers asupra sașilor și i-au învins în trei bătălii. Bugek trecu din țara sașilor peste munți, intrând la Kara-Ulaghi și a bătut popoarele ulaghice.

Așadar principii tătari au bătut pe *Kara*-Ulaghi, adică pe negri-valahi, ba înaintea unuia i-a ieșit o armată comandată de *Basarab-ban.*

În *Annales Polonorum vetustiores,* scrise se vede între anii *1248—1282* (publicate întâi de Sommersberg, analizate de Lelewel) se găsește însemnat pentru anul 1259:

Tătarii, după ce subjugaseră pe besarabeni, pe litvani, pe ruteni și alte neamuri, au luat cetatea „Sandomir“, sau, *latinește:* Thartari, subiugatis Bessarabenis, Lithvanis, Ruthenis etc.

Regele maghiar *Carol-Robert,* într-o diplomă din a. 1332, povestește bătaia ce o pățise de la Basarab, fiul lui Tugomir, în țara noastră: *In terra transalpina per Bazarab, ilium Thocomery* (Féjer VIII, 3, 625).

Din acest *Tugomir-Basarab,* care trăia pe la 1300 și ceva, s-a născut Alexandru, cel pomenit în diploma de mai sus, care a trăit până la 1360; din Alexandru s-a născut Vladislav și Radu Negru, din Radu Negru Dan și *Mircea cel Mare* (—1418).

Cam într-o sută de ani, de la Tugomir până la capătul domniei lui Mircea, Țara Românească ajunsese la cea mai mare întindere teritorială, căci cuprindea Oltenia, Valahia Mare, ducatele Făgărașului și Omlașului din Ardeal, mare parte a Bulgariei, Dobrogea cu cetatea Silistra, Chilia cu gurile Dunării și țări tătărești nenumite mai de aproape. În această vreme Valahia întreagă, împreună cu toate posesiunile ei, se numea în bulele papale, în documentele cele scrise latinește ale domnilor, în scrieri contimporane: *Basarabia.* Una din aceste posesiuni a fost și acest *lambeau de terre* de pe care Rumianțof și Sumarov pretind a fi cules tătari de sub corturi.

E destul a pomeni că, deși acea familie de Domni s-a stins în linie bărbătească, numele vechi domnesc de *Bassaraba,* se mai poartă și astăzi prin adopțiune de către un boier mare din Țara Românească.

Tot în vremea aceasta a înfloririi voievozilor Basarabi și a țării Basarabia, *id est* Valahia Moldova poseda teritoriul de la Hotin până în Cetatea Albă, căci la începutul veacului al cincisprezecelea cavalerul

Guillebert de Lannoy se întâlnește cu Alexandru cel Bun, merge la Cetatea Albă, care e a Domnului moldovenesc și găsește aici un oraș stăpânit de un pârcălab (Burggraf) moldovenesc și populat cu genoveji, moldoveni și armeni.

Dar despre acestea mai târziu.

Destul numai că, într-o vreme în care abia era viață istorică prin împrejurimi, Basarabia actuală era pământ românesc stăpânit de Domni români. Și aceasta n-o deduc numai istoricii de astăzi, ci Miron Costin însuși; cronicarul cel învățat și mare logofăt în Moldova povestește aceasta în versurile dedicate regelui Poloniei.

Pentru a nu anticipa, reproducem acestea numai pentru a esplica numele și a arăta că el este puțin ceva mai vechi decât tătarii de sub corturi ai lui Rumianțof, iar pe acest general rus îl vom găsi, cum am zis, la vremea lui, susțiind cu act iscălit de dânsul tocmai teoria contrară celei espuse de corespondenții ziarului „Le Nord“.

Dar lăsând Valahia de o parte, ce se numește astăzi Basarabia?

Trăgând o linie de la Hotin, din Nistru până în Prut, avem o lature, de la amândouă capetele ei tragem câte o linie până în Marea Neagră, una de-a lungul Nistrului, cealaltă de-a lungul Prutului; iar capetele acestor două linii le încheiem cu o a patra linie formată prin țărmurii Mării Negre. Acest cuadrilater cam neregulat se numește azi *Basarabia,* deși fără cuvânt.

După ce Ștefan cel Mare a luat de la Valahia, între anii 1465—1475, părțile de sud, câte le aveau Basarabii între Prut și Nistru, aceste părți au păstrat numele distinctiv a dinastiei *primae ocupantis,* a Basarabilor. Deci *nu* întreaga țară dintre Prut și Nistru e Basarabia, ci aceasta e numai o fâșie spre sud, hotărâtă și mică, așa cum ne-o arată Cantemir în *Descriptio Moldaviae.*

Iată deci marginile reale ale Basarabiei reale: Trage o linie curmezișă de lângă Nistru de la Bender până în vârful lacului Ialpug la Bolgrad și ai o lature, apoi ia-o de la Bolgrad până în Reni, ai a doua lature, de la Reni pe Dunăre în sus până la Chilia, a treia lature, apoi luând malul Mărei Negre până la Cetatea Albă la gura Nistrului, a patra lature; apoi în sus pe Nistru de la Cetatea Albă până la Bender, a cincea lature. Numai pământul cuprins între aceste cinci linii s-a numit cu drept cuvânt Basarabie; tot ce-i dasupra e Moldovă curată, războtezată de la 1812 încoace.

Pământul cuprins între aceste cinci linii era împărțit în patru ținuturi: *Bugeacul, Cetatea Albă, Chilia* și *Ismail.* Numai în ținutul Bugeacului au

locuit tătari cu învoirea Domnilor Moldovei, în celelalte se vor fi răsfirat câte unul-doi, căci nimeni nu poate opri în mod hermetic trecerea unui om, mai ales tătar fiind, peste marginele moșiei lui; dar în sfârșit numai în Bugeac tătarii colonizați s-au bucurat de oarecari privilegii, concese de proprietarul locului, care era statul Moldovei.

Cu acest pământ ne vom ocupa în numerii viitori. Statornicind, după cercetările mai noi, *originea numelui* după *Cantemir*, marginele pământului de care e vorba, vom arăta ce soi de tătari au putut culege de sub corturi generalii ziarului „Le Nord“, de la anul 1400 începând și până la 1812, adică în curs de patru sute și mai bine de ani. În treacăt ne vom ocupa și cu cetatea Hotinului.

II. VEACUL AL CINCISPREZECELEA

În n-rul nostru de la 20 fevruarie am răspuns deja unui domn X, care adresase din București o scrisoare către directorul ziarului „Le Nord“, spuind în ea că Rusia cucerise Basarabia de la niște cârduri (*peuplades*) cari locuiau sub corturi și erau pe jumătate sălbatice, de la un soi de bașibuzuci odioși, și că din *nici un punct de vedere* Basarabia prin Tractatul de Paris n-a putut fi considerată ca fiind restituită posesorilor ei legitimi.

Prin documente publicate în mare parte în arhive slave chiar am arătat că tătarii d-lui X, cari ar fi fost în trecut *les possesseurs legitimes,* erau cam ciudați în felul lor.

În Suceava domnește Alexandru Vodă cel Bun, care prescrie la anul *1407* ce vămi au să plătească negustorii poloni la Tighina (Bender) și la Cetatea Albă (Akkermann). Tot în vremea lui Alexandru trece la 1420 ierodiaconul rus Zosima prin Cetatea Albă și ne spune că, voind să treacă Nistrul, a trebuit să plătească pentru trecătoare un bir, pe care moldovenii și litvanii și-l împart la încheierea socotelelor. Ierodiaconul șade la Cetatea Albă două săptămâni și apoi pleacă de la fânarul așezat chiar la gura Nistrului pe o corabie către Sfintele Locuri.

Peste un an (1421) mai vine alt călător, cavalerul Guillebert de Lannoy, ambasadorul a doi regi apuseni, care asemenea petrece în Cetatea Albă, ce este sub stăpânirea lui Alexandru Vodă, pe care l-a văzut și-l cunoaște cavalerul.

Ba cavalerul are și ocazia de a afla că moldovenii din Cetatea Albă sânt minunat de bine administrați, căci, singur călărind pe lângă Nistru, a fost prădat și poliția de atunci i-a aflat în câteva zile pe hoți și i-au adus legați

înaintea lui. Cavalerul, mirat de această justiție expeditivă, se roagă lui Vodă să-i ierte, căci i-au dat banii toți înapoi.

În fine, la a. *1475,* Ștefan Vodă cel Mare trimite la Cetatea Albă pe un arhitect grec, anume Teodor, ca să facă un turn nou și un zid nou la întăriri, iar arhitectul le spune acestea prin inscripții care stau și *astăzi* pe zidurile cetății.

Totodată vedem în hrisoavele domnești de pe acea vreme, iscăliți deodată cu Domnul regulat, pârcălabii Chiliei, ai Cetății Albe și ai Hotinului, cari erau *boieri mari,* încât se vede cumcă tătarii de sub corturi ai d-lui X aveau trecere pe atunci.

Numai numiri ciudate aveau acei boieri tătari. Pentru că vedem din hrisoave că lângă boierul Manoil, pârcălab de Hotin, și Stanciu, de Cetatea Albă, sunt iscăliți d-nia lor: Albul Spătar, Ioan Băiceanu, Hodco Crețul, Oanea Pântece, Tudor Vascanu, Giurgea lui Gaură, tot nume … tătărești de boieri de a lui Alexandru Vodă.

Dar Cetatea Albă devine și mai ciudată prin o altă împrejurare. În așezământul ce-l dă Alexandru cel Bun la 1407 negustorilor poloni se vede și ce mărfuri importau acele *peuplades à* demi *sauvages.* Negustorii aduc din Lemberg *postav,* din Brăila *pește,* din Podolia *cai și vite albe;* ce or fi aducând ei oare din Cetatea Albă? Poate corturi tătărești? Ei aduc din Cetatea Albă stofe cusute cu fir de aur, stofe de mătasă și vinuri din Grecia, pe care prozaicul așezământ le numește cvas grecesc. Erau luxoși tătarii din Basarabia.

Se știe că după moartea lui Alexandru cel Bun au rămas doi fii, *Ștefan* și *Ilie,* cari și-au împărțit țara în două. *Matci Strykcowski,* în cronica sa polonă-litvană, tipărită întâi și întâi la Koenigsberg la 1582, ne spune cum și-au împărțit-o ei. *Ilie* a luat regiunea Nistrului, Hotinul, Suceava, Iașii, Hușii, Tecuciul etc.

Ce-i mai rămăsese bietului *Ștefan?*

Trei ținuturi: Cetatea Albă, Tighina și Chilia, care erau echivalente cu tot restul Moldovei. Se vede că Ștefan știa importanța acestui *lambeau de terre,* căci n-a cerut nici Iașii, nici Suceava, ci s-a mulțumit cu acești *tătari,* cari locuiau sub corturi și purtau stofe lucrate cu fir de aur și mătăsării, beau vinuri din Grecia și stăteau în relațiuni directe cu Genova și cu Veneția, Această împărțeală și împăcăciune între frați a pus-o la cale regele Poloniei la anul *1436.*

Nu-i vorba de cronici, geografii și atlasuri. Nici una din ele nu contestă proprietatea deplină și neturburată a Moldovei asupra Basarabiei. Dar, având a face cu diplomați de soiul celor cari scriu în „Le Nord“, am adus, ca Toma necrediciosul, dovezi scrise de oameni trăitori în veacul al cincisprezecelea, oameni cari au vorbit cu Alexandru cel Bun, cu fiii săi Ilie și Ștefan, cu Ștefan cel Mare. Aici nu se poate spune că este o vreme ca aceea a lui Rurik sau a lui Oleg, în care istoria e mit și mitul istorie, ci, din contra, o vreme în care negustorul ce aducea pește de la Brăila trebuia să plătească vamă, importând iepe și vaci plătea vamă, trecând Nistrui plătea vamă; o vreme în care poliția de Cetatea Albă prindea pe tâlhari, încât, din contra, vremea de astăzi, cu nesiguranța ei caracteristică, e o licență poetică pe lângă epoca sănătoasă a lui Alexandru Vodă cel Bun. N-avem a face cu povești și drepturi închipuite, ci cu oameni cari au fost, cum suntem noi astăzi de ne vedem cu ochi, cari se îmbrăcau ei cu postav adus din Lemberg, iar cucoanele cu mătase din Cetatea Albă; și, de câte ori voim a spune povești de tătari sub corturi și oameni jumătate sălbatici, protestează boierul Manoil, părcălab de Hotin, Stanciu de la Cetatea Albă și-mpreună cu ei Tudor Vascanu, Ioan Băiceanu, Oane Pântece, Albu Spătaru și ceilalți.

Din acest triunghi format în documentele noastre de pârcălabul de Hotin, cel de Cetate Albă și cel de Chilia nu te scapă nici un soi de subtilitate diplomatică, nici un soi de apucătură. Nu-i ieșire precum nu-i intrare și, păgân să fie omul, trebuie să zică: Adevărat, a Moldovei e Basarabia.

De când există românii pe pământ, Basarabia noastră actuală, acest *lambeau de terre,* a avut și el onoarea de a forma un stat deosebit, deși foarte trecător, sub Ștefan, fiul lui Alexandru cel Bun. Altfel e pururea parte integrantă, sau a Vlahiei în veacul al paisprezecelea, sau a Moldovei din veacul al cinsprezecelea și până la luarea ei prin ruși.

Față cu aceste lucruri pozitive, cu acești pârcălabi, stofe cusute cu fir, vămi plătite de negustori, turnuri și ziduri făcute de Ștefan Vodă, nu știm zău dac-ar mai cuteza cineva să zică cumcă *La Bessarabie à aucun point de vue n'a été considérée par le Traite de Paris comme restituée à ses possesseurs légitimes!*

Hotinul-nord extrem, Chilia-gura Dunării, Cetatea Albă — gura Nistrului și tot teritoriul dintre liniile ce le-am putea trage între ele a fost al nostru și este de drept al nostru și astăzi, căci *nu nouă* ni s-a luat, *nu cu noi* s-au bătut rușii, *nu pământul nostru* l-au putut ceda turcii.

Știm prea bine că diplomații sunt isteți întru prefacerea dreptății în terfeloage fără valoare. Dar tăria unui popor mic a stat totdauna în *drept*. Oare nu-i era mai ușor la inimă d-lui X, sau cititorului rus a lui „Le Nord“, dacă afacerea se regula între noi și noi renunțam la dreptul nostru de bună voie? Nu-i părea mai bine dacă tăceam molcom și jucam după cum ni se cânta?

Sigur că da.

De aceea, oricât de slab ar fi dreptul lipsit de arme și de putere, el e tot mai tare decât nedreptatea, tot mai tare decât neadevărul.

Cu un cuvânt tătarii d-lui X și ai lui Rumianțof (a cărui nume d. X îl citează fără cuvânt, pentru că acest general n-a susținut niciodată de a fi eliberat Moldova de sub tătari, ci din contra el a dat Moldovei, pe lângă proprietatea și posesiunea liniștită a Basarabiei și a Hotinului, acei tătari n-au trecere, ci sunt pure invențiuni pentru a arunca praf în ochi Europei, neștiutoare de lucrurile noastre de la Dunăre.

Acest petec de pământ pe care „Le Nord“ ar voi să-l sacrificăm prieteniei noastre cu Rusia nu are pentru noi nici un echivalent în lume. El însemnează misiunea noastră istorică, tăria noastră.

La intrarea sultanului Mohamet în Țara Românească contra lui Vlad Țepeș Voievod se afla între ostașii lui și un sârb, anume *Constantin Milialovicz de Ostrovița*. El ne spune că pe atunci opinia publică era că oricine s-ar război cu românii, chiar să-i învingă, numai pagubă are. Aceasta-i foarte natural, pentru că românii nu sunt popor cuceritor, de aceea și apără ce-i al lor cu îndărătnicie, pentru că ce au cu drept au și al lor este.

Oricând însă turcii sfătuiau pe sultan să nu facă război cu românii, pentru că n-aduce nici un folos, ci pier numai o mulțime de turci în zadar, atunci sultanul le răspundea: „Până când românii stăpânesc *Chilia* și *Cetatea-Albă*, iară ungurii Belgradul sârbesc, până atunci nu vom putea birui pe creștini!“ (Vezi *Sbior pisarzow polskich* sec. II. tom. V, Warszawa 1828).

Prin urmare sultanul Mahomet știa bine că acest *lambeau de terre* nu-i de disprețuit, și dacă el zicea aceasta la *1490*, de ce să n-o zicem noi la 1878?

Mutatis mutandis zicem:

Pe câtă vreme Basarabia este în mânile noastre, Rusia nu va putea cuceri Orientul. Căci, după cât dăm noi cu socoteala din ciudatele teorii a

frontierelor naturale, a barierelor ostile de învins și a victoriilor repurtate la Cahul și Ismail, cam asta este intenția puternicului nostru vecin.

III. VEACUL AL ȘAISPREZECELEA

Pentru a înțelege tăcerea ce domnește în cronici în privirea Basarabiei în veacul al șaisprezecelea vom trebui să premitem câteva considerațiuni de o natură mai generală.

Centrul vieții istorice sunt orașele, nu șesul dimprejurul lor, nici satele. Îndată ce turcii au pus mâna pe orașele Chilia și Cetatea Albă nu se mai vorbește nimic despre viața împrejurimilor lor.

Am încheiat articolul trecut cu cuvintele lui Mahomet II rostite la a. 1462, că: „până când românii stăpânesc Chilia și Cetatea Albă, până atunci nu vom putea birui pe creștini“.

În dricul verii anului 1484 sultanul Baiazid II intră cu oști mari în țara Moldovei și bate Chilia și Cetatea Albă, pentru a realiza o politică oarecum tradițională. Miercuri, la 14 iulie, ia cetatea Chilia, comandată de pârcălabii Ivașcu și Maxim, iar la 5 august acelaș an ia Cetatea Albă, comandată de pârcălabii Gherman și Oană (la Ioan Urechi):

> și ar fi apucat și alte cetăți, că Ștefan Vodă la gol nu îndrăznea să iasă; ci numai la strâmtoare nevoia, de le făcea sminteală. Ci văzând turcii ajutorul lui Ștefan Vodă din Țara leșească ce-i venise, sau însuși craiul, cum scriu unii, că au tras de la Rusia și de la Litfa țeara toată, de se strânsese oameni de treabă mai mult de 20.000 și, trecând craiul cu dânșii Nistrul sub Halici, au venit la Colomeia, de și-au pus tabăra, unde și Ștefan Vodă au mers de s-au împreunat cu craiul în anul 6993 septemvrie 1 (1485). Și toate ce au avut mai de treabă au hotărât și apoi și ospătatu-au pe Ștefan Vodă și 3000 oameni i-au dat de oaste, cu cari s-au întors Ștefan Vodă la Moldova și, împreunând oastea cea străină cu a sa, pe multe locuri au smintit pe turci, *de le-au căutat o ieșire din țară.*
>
> Așa Ștefan Vodă au curățit țara de vrăjmași, iar cetățile care le-au luat turcii, *Chilia și Cetatea Albă, nu au putut să le mai scoată de la turci*, că ei mai înainte de ce au ieșit din țară le-au îngrijit cu oameni, cu puști și cu bucate de ajuns; și așa au rămas pe mâna turcilor până astăzi.
>
> (Urechi)

Tot în anul acesta 1485 Ștefan Vodă

> dacă au scos vrăjmașii din țară și dacă au răcit vremea și caii turcilor au slăbit, au lovit pe Malcoci la Catlabuga (lac și râu în județul Bolgrad) în 16 zile a lunei noiemvrie, de au topit toată oastea turcească.

Adăugăm numai că fiecine trebuie să se păzească de eroarea de a privi și judeca vremile trecute după împrejurările de astăzi, de a da numirilor ce există astăzi aceeași greutate pe care o aveau atunci. Puterea în istorie este o noțiune relativă. Veneția de ex. nu avea întindere mare, dar era una din puterile mari ale Europei. Acelaș Ștefan Vodă căruia turcu (pe atunci cea dântâi putere militară în Europa) îi iau Chilia și Cetatea Albă, acelaș Ștefan Vodă bate de-l stinge mai târziu pe regele Albert în Codrii Cosminului, încât rămâne proverb în țara leșească „în zilele lui Albert au pierit șleahta“ și acelaș Malcoci a cărui oaste turcească Ștefan au topit-o în ținutul Bolgradului a pătruns mai târziu în Polonia și prădă și arse până la Lemberg fără ca regatul să-l poată opri.

De aceea trebuie s-o spunem de pe acuma că, oricât de viteaz să fi fost bătrânul domn al Moldovei, oricât de puternic să fi fost pentru vremea lui, în care alte state cu întindere de zece ori mai mare erau mai slabe decât Moldova, contra Turciei sau a Spaniei din vremea aceea n-ar fi putut rezista decât în defensivă, decât *nevoind la strâmtoare, pentru a le face sminteală,* căci la gol *nu îndrăznea.*

În sfârșit, la anul 1504 Ștefan Vodă se coborî în mormânt, gârbovit de greutăți și de vârstă, după 47 și mai bine de ani de domnie, iar poporul în urmă-i i-a zis cu dragă inimă și Bun și Sfânt și Mare, căci așa Domn nici n-avusese până atunci, nici poate că va mai avea de acum și pururi.

Deși în gândul lui statornicise de-a închina țara turcilor, dar lui însuși, biruitorului tuturor vecinilor, nu i se cădea să se plece; vrea ca numele lui să însemne *însuși țiitor preste toată țara;* ci numai

> înaintea săvârșirii sale el chemă la sine pe boieri mari și alții câți s-au prilejit, arătându-le cum nu vor putea ținea țara precum o au ținut el; ci socotind decât toți mai puternic pre turc și mai înțelept au dat învățătură să se închine turcului.

Într-adevăr, în anul 1511, Bogdan, voievodul Moldovei, încheie capitulațiunea întâia cu turcii. În această capitulațiune Poarta recunoaște:

> (Art. 1) că Moldova e țară liberă și nu cucerită; (Art. 3) că Poarta e obligată de-a apăra Moldova contra oricării agresiuni eventuale și de-a o mănținea în starea în care se găsea de mai-nainte, fără ca să i se facă cea mai mică știrbire a teritoriului ei: (Art. 6) că stăpânirea voievozilor se va întinde asupra *întregului* teritoriu al Moldovei; că (Art. 8) turcii nu vor putea cumpăra pământuri în Moldova, nici vor putea clădi geamii, nici se vor putea așeza în orice mod ar fi. Drept semn de supunere Domnii Moldovei vor da în fiece an Porții 4000 de galbeni turcești, 40 de șoimi și 40 de iepe fătătoare, toate însă sub titlu de dar.

Având Domnii Moldovei stăpânire pe toată întinderea țării, recunoscută *de jure* prin acest tratat formal, avutu-l-au și *de facto?*

Pentru a lămuri și acest lucru consultăm tratatul lui Petru Rareș de la *1529.*

> Art. 5. Granițele Moldovei se vor păstra intacte în toată întinderea lor.
> Art. 6 Exercițiul cultului musulman e oprit pe toată întinderea țării.
> Art. 7 Nici un musulman nu va putea avea, sub titlu de *proprietar* în Moldova, nici pământ, nici casă, nici prăvălie.
> Art. 9 Negoțul Moldovei e deschis pentru toate națiile comerciante.

Cu toate acestea turcii vor avea preferență înaintea celorlalte nații pentru cumpărarea de producte pe cari le vor tocmi în porturile *Galați, Ismail* și *Chilia;* dar ei nu vor pătrunde *mai departe* înlăuntrul țării, fără autorizarea espresă a lui Vodă. Aceasta e cestiunea de drept. *De jure* s-au restituit Moldovei toate câte i se luase, s-a recunoscut că nici un turc nu poate fi *proprietar* al vrunui imobil în Moldova, *de facto* însă turcii au ținut ocupate militărește atât Cetatea Albă cât și Chilia.

Aceasta ne lămurește și atitudinea febrilă și neliniștită a lui Petru Rareș; tratatul lui secret cu marchizul de Brandenburg, subscris la Suceava în *1542* și motivat anume prin voința de-a recăpăta părticelele Moldovei răpite de turci.

Tot în vremea lui Petru Rareș, la 1535, turcii ocupară și Tighina (Bender). Într-adevăr, ce să ne închipuim sub aceste ocupări turcești? O cucerire? Pentru a răspunde la această întrebare și a arăta totodată continuitatea dreptului Moldovei preste aceste locuri, vom întinde mâna pe deasupra veacului al 17-lea tocmai până la Ecaterina II, la stipulațiunile Tratatului de la *Cuciuc-Cainardgi,* 10 (24) iulie 1774. Ce se zice în el?

> L'Empire de Russie restitue à la Sublime Porte toute la Bessarabie avec les villes d'Ackerman, Kilija, Ismail et avec les bourgs et villages et tout ce que contient cette province etc.,

iar mai jos următoarea obligație pentru Poartă;

> 3) De restituer aux couvents et aux autres particuliers les terres et possessions ci-devant à eux appartenent, qui leur ont été prises, contre toute justice, situées aux environs de Brahilow, de Choczim, de Bender, etc. appelées aujourd'hui Rayes.

TERRES ET POSSESSIONS CI-DEVANT À EUX APPARTENENT, QUI LEUR ONT ÉTÉ PRISES CONTRE TOUTE JUSTICE, iată adevărata definiție pentru toate ocupările turcești din trupul Moldovei o definiție făcută de chiar Ecaterina II.

Cumcă prin această restituțiune nu se înțelegea nimic mai puțin decât restituțiunea către chiar statul Moldovei vedem din corespondența ambasadorului austriac Thugut, care scrie aceste amănunțimi la Viena.

Într-un raport din *Pera,* lângă Constantinopole, 3 dec. 1774, Thugut zice:

> Între altele, Poarta e ocupată de a pune la cale obiectul cererilor deputaților moldoveni și munteni. Cu această ocazie voivodul Valahiei, Alexandru, și Iacovachi Rizo, în numele lui Ghica Vodă, au făcut de curând propunerea ca Poarta să elibereze națiunilor amândurora un așa-numit hatișerif, adică o scrisoare publică iscălită de însuși sultanul, prin care să li se confirme Principatelor drepturile și prerogativele stipulate pentru ele prin cel din urmă tratat oarecum din propriul impuls al grației sultanului. Fiindcă această idee e sprijinită de pretextul aparent că în acest mod se va putea înconjura pe viitor stăruința Rusiei și amestecul ei în trebile nației moldovenești și valahiene, de aceea Poarta pare dispusă a primi această propunere și nu e alta la mijloc decât *înlăturarea oarecăror greutăți,* pentru oarecare *întinderi cari până acum s-au ținut de fortărețele Brăila și Hotin* și, cari conform cuprinsului tratatului, trebuie să se înapoiască locuiorilor Moldovei și Valahiei.

În alt raport de la 10 și 11 decembrie 1775, Thugut spune cumcă, la delimitarea Bucovinei, Reis Effendi se împotrivește de-a da o palmă de loc din ținutul Hotinului, căci, deși e stipulat espres „ca teritoriul Hotinului, a Benderului, a Brăilei etc. etc. să fie reîntrupate cu Moldova și Valahia …“ totuși Poarta stăruiește pe lângă Rusia să nu fie silită a îndeplini acest articol.

În raportul de la 1776, 3 ianuarie, Thugut repetă clar:

> Între piedecele ce se opun (delimitării Bucovinei) cea mai însemnată este că în cel din urmă tratat de pace cu Rusia s-au stipulat espres ca toate (sämmtliche) regiunile cetăților turcești de la graniță, Hotin, Bender, Brăila etc., fiind părți cari din vechime (ursprunglich) s-au ținut de Moldova și Valahia, să fie reîntrupate (zuruckeinverleibet) cele două Principate. Poarta, precum am aflat cu *siguranță,* a fost silită de a introduce în hatișerifurile pe cari le-a dat moldovenilor și valahienilor în urma stăruinței Rusiei făgăduința expresă cumcă pretențiile Principatului valahian și moldovenesc asupra așa-numitelor ținuturi ale Hotinului, Benderului, Brăilei etc. vor fi cercetate la vremea lor și cererile temeinice vor fi satisfăcute.

În fine la 1784 sultanul și eliberează hatișeriful în cestiune, care, afară de o mulțime de amănunțimi cari confirmă suveranitatea internă a Moldovei, repetă că nici un turc nu va putea avea avere imobilă în țările noastre și promite a restitui ținuturile în chestiune.

Aceste toate le dezvoltăm numai pentru a stabili un singur lucru. Dacă înainte de o sută de ani, pe la capătul veacului al optsprezecelea, drepturile Moldovei erau așa de tari că puteau fi dovedite de boieri și de mănăstiri, încât Turcia să recunoască prin Tratatul de la Cuciuc-Cainardgi și prin hatișeriful de la 1784 temeinicia lor, dacă acele drepturi nu se învechiseră și nu se prescrisese atunci, pututu-s-au ele prescrie în veacul al șaisprezecelea, în vremea lui Bogdan cel Chior, lui Ștefan cel Tânăr sau în zilele lui Petru Rareș, voievodul bogat, influent și plin de învățătură?

Desigur că nu.

Ceea ce țineau turcii pe atunci erau cele trei orașe, Chilia, Cetatea Albă și Tighina, *avec les terrains affectées*, căci așa numește Thugut circumspecția militară a orașului *spre deosebire de districtul lui.* Aceste *terrains affectées* erau însă pentru păscutul cailor ienicerești și nu vor fi întrecut cu mult suta de pogoane împrejurul zidurilor cetății și poate vor fi ajuns atât de departe pe cât ajungea săgeata din arcul tătăresc și glontele din pușca ienicerului.

Într-adevăr, Matei Strykowski povestește, după cum văzuse însuși cu ochii, cum este d.e. Hotinul și de ce soi e ocupațiunea turcească.

> Hotinul e o frumoasă și puternică cetate, așezată pe o stâncă, având aspectul fortereței Koekenhausen din Liflanda, căci le văzui pe amândouă în 1574 și găsii Hotinul deja în posesiune turcească; totuși domnul moldovenesc *mai păstrează acolo un pârcălab,* ce-l reprezintă și carele ne primi de două ori în numele stăpânului său…

E drept că Hotinul trece în urmă din nou în posesiunea Moldovei și abia în secolul al 17-lea turcii îl reocupă și-l întăresc. Dar, ca un fel de probă de cucerire și de *legitime possession*, putem cita acest caz, în care vedem doi stăpâni trăind alături într-unul și acelaș loc: Domnul Moldovei, stăpân legitim, însă slab, alături cu sultanul, stapân neligitim, însă puternic.

Nu tăgăduim că o picătură de silă în dreptul limpede al Moldovei îl întunecă, precum o picătură de sânge întunecă limpezimea unui izvor; dar dreptul viu reîntinerește cu spor, pe când sila, tocmai contrariul lui, vremea o mână cu sine ș-o mistuie, de nu se mai cunoaște c-au fost.

De-a mirarea lucru cum s-au păstrat conștiința vie a dreptului până în ziua de astăzi prin vremi atât de turburate precum au fost pentru noi veacul al XVI-lea și al XVII-lea, căci jumătatea din urmă a celui dintâi și întreg al doilea nu sunt decât o lungă și sângeroasă tragedie.

Din afară încep a veni tătarii și cazacii, de preste Dunăre vin turcii cu vecinicele lor războaie ba asupra unuia, ba asupra altuia; înlăuntru, după stingerea dinastiei, se împerechează boierii în partizi, rădică Domni efemeri spre a-i răsturna iarăși, iar din când în când câte un tiran îneacă și revoltele, dar și dreptatea, într-o mlaștină de sânge și fărădelegi.

Și cu toate acestea, cu toată grozăvia acestor vremi, ele nu sunt nimic pe lângă epoca fanarioților, în care toate acele patimi urieșești cari mistuiau pe oamenii din țară, în loc de a fi conduse într-o albie comună spre folosul țării, au fost secate, nimicite prin mișelie, moliciune, venalitate; în care toate instinctele barbare însă nobile au făcut loc instinctelor ipercivilizate ale Bizanțului, acelui amestec de viclenie meschină, răutate meschină și nespusă fățărnicie.

IV. VEACUL AL ȘAPTESPREZECELEA

Bugeac în limba tătărească — zice Cantemir — va să zică unghi, un colț de pământ. Cam pe la anul 1568 se începe roirea tătarilor înspre țara Moldovei, precum ne-o spune Cantemir însuși, care era de origină din cea mai însemnată familie a tătarilor nohai din câte s-au așezat în țara noastră, ba chiar, în vremea în care Dimitrie era Domn creștin în Moldova, în Bugeac stăpânea preste tătari asemenea un Cantemir.

Tătarii, după cum ni-i descriu cronicarii, nu se ocupau cu plugăria, ci se țineau cu turmele de cai și cu prădatul. Sate nu aveau, ci numai târguri, se hrăneau cu lapte de iapă și nu era nici una din țările învecinate cu care să nu aibă bocluc.

La începutul veacului al șaptesprezecelea Ieremia Movilă dăruiește lui Kazigherei han in din Crim șapte sate în Bugeac, să-i fie de câșle, adecă de păscut și de strânsul fruptului, aceasta pentru a-l împăca pe han cu Polonia, căci Ieremia avea nevoie și de prietenia Poloniei și de mijlocirea hanului tătăresc pe lângă Poartă.

Se vede însă că curând după aceea tătarii Bugeacului, sub căpetenia lor Cantemir Pașa, au fost rechemați în Crim.

Să nu uităm că cronicarii noștri trăiesc toți în veacul al șaptesprezecelea, că Nistor Ureche, de pe a cărui izvoade au scris fiul său Grigore, e boier

mare la curtea lui Ieremia Movilă și partizan al Movileștilor, că Miron Costin moare de sabia lui Cantemir, că ei toți cunoșteau istoria colonizării tătarilor în Basarabia; ba, Miron Costin vorbește de ei cu acel ton nepreocupat al contimporanului, care nu găsește de cuviință a mai esplica lucruri cunoscute de toată lumea; precum am vorbi noi astăzi de pahonții rusești prin gazete, fără a ne mai interesa cum au venit și cum se duc.

Destul că, după ce vedem cum la începutul veacului Ieremia Movilă le dăruiește nouă sate, aflăm că deja la 1637 ei nu mai erau în Bugeac și aceasta în urma unui tratat între Polonia și hanul de Crim.

Iată ce zice Miron Costin:

> Tot în același an *(1637)*, Cantemir Pașa cu oardele sale, peste voia hanului, au ieșit din Crim și s-au așezat iar în Bugeac, care lucru nesuferind hanul și mergând dodăială și de la leși, care legase a doua legătură prin Koneț-Polski cu Mustafa Pașa vizirul, *să nu fie slobozi tătarii a locui în Bugeac*, făcând dodăială crăiei lor. Au ieșit poruncă la hanul și la Vasile Vodă (Lupu), domnul țarii noastre, și la Matei Vodă (Basarab), domnul muntenesc, să meargă cu hanul asupra lui Cantemir. Deci au venit hanul cu oști și au purces și Domnii cu îmbe țările asupra lui Cantemir care, temându-se de hanul, au fugit în Țarigrad, *iar oardele lui le-au luat hanul cu sine la Crim*, și de pâra lui au pierit și Cantemir zugrumat în Țarigrad.
>
> După ce-au pornit din Bugeac hanul pe tătari, au lăsat pe doi sultani, frați ai săi, să vie cu dânșii; iară el au purces spre Crim înainte. Iară când au fost la trecătoarea Niprului s-au ridicat nohaii și au lovit fără veste pe sultani și i-au omorât pe amândoi și după această faptă au purces cu coșurile sale spre țara leșească, pohtind *de la leși loc* să se așeze sub ascultarea lor. Îmbla pre la târguri și prin sate toți cu câte o cruce de lemn la piept, semn de închinăciune. Ci leșii așa loc deșert fără oameni mai înlăuntrul țării sale neavând, le-au dat câmp pre Nipru între Krilav și între Kodin: și era aproape de 20.000 de nohai oarda aceea.

Nu-i vorbă, peste un secol îi întâlnim iar în Buceag, cerând acum loc de la moldoveni, cari, neavând ce să-și facă capului, le măsura un petec de pământ de 32 ceasuri lungime și două lățime tot pe locurile pe unde mai fusese înainte de un veac, iar mârzacii toți se obligă printr-un lung înscris, dat la mâna lui Grigore Vodă Ghica, să plătească arendă pentru locurile de pășunat, iar de unde le-or spune pârcălabii să se retragă cu turmele, de acolo să se și retragă fără a face bucluc. Dar despre acestea mai pe larg la veacul al optsprezecelea.

A vorbi despre acești oameni ca despre niște possesseurs legitimes ai Basarabiei ni se pare cel puțin curios și tot atât de curioasă este deci și teoria cumcă Basarabia s-a cucerit de Rusia de la turci și de la tătari.

Teritoriul pe care locuiau în Moldova le era dat în arendă, plăteau hacul pământului, cum zice învoiala, era o colonie de străini pe pământul moldovenesc, cari n-aveau proprietate, ba nici capacitatea juridică de a o avea.

Dar cea mai vie dovadă că în acest veac erau în Basarabia români este desigur existența eparhiei Brăilei. Vechiul Proilabum, a cărui nume turcii l-au prefăcut în Ibrăila, a încăput pe la jumătatea veacului al 15-lea sub domnia turcească, deci, nemaiputându-se administra bisericește de episcopia de Buzău, s-a format o nouă eparhie, atârnătoare direct de patriarhul din Constantinopol, având sub sine toate cuceririle lui Mircea cel Bătrân de pe malul drept al Dunării. Astfel, încă pe la anul 1622 un om al bisericei, totdauna conservatoare, înseamnă la finele mineiului lui iulie:

> Să se știe că a venit părintele Ignatie de la părintele vlădica Calinic etc., care acest Calinic era mai înainte aici la Brăila Metropolit Drist (Dorystolum-Silistria) și Proilav (Proilabum-Brăila).

În anul 1641 părinții călugări de la mănăstirea Caracal, din Sfântul Munte, cer de la Ioanichie, patriarhul Constantinopolei, permisiunea de a repara vechea biserică din Ismail.

Din actul eliberat de patriarh la 2 iunie 1611 se vede însă 1) că eparhia Proilaviei se administra de un mitropolit numit mitropolitul Proilavului 2) că biserica Sf. Niculaie din Ismail se învechise și se dărâmase, de vreme ce călugării din mănăstirea Caracal cer voie s-o reconstruiască.

Prin urmare, biserica din Ismail fiind cel puțin din veacul al 16-lea, și orașul a trebuit să fie fondat de moldoveni, încât Miron Costin în Descrierea Moldovei și Țărei Românești (scrisă la 1674 în versuri polone) greșește când zice că Ismailul e de fundațiune turcească.

Cantemir nu comite această greșală, el zice lămurit: Ismail Moldavis olium Smil dictus…“ Se vede că Ismailul a avut aceeași soarta ca și Brăila. Turcii au făcut din Smil Ismail, ca și din Proilabum, Ibrăila.

Dar să venim iar la vorba noastră, la mitropolia Proilaviei.

De eparhia acestei mitropolii se ținea:

I. Silistra, Brăila, Chilia. Trăgând o linie din Silistra la Marea Neagră ajungem tocmai la Chiustenge, încât întreaga Dobroge a lui Mircea cel Bătrân intră în eparhie.

II. Reni, Ismail, Aeherman (Cetatea Alba), Bender (Tighina). Trăgând o linie de la Bender la Reni avem toată Basarabia în cestiune.

III. Toate satele și orașele românești dintre Nistru și Bug, adică din Podolia și Cherson. Citat anume e orașul Dubăsarii, dincolo de Nistru, care se ținuse de episcopia Hușilor. Dar la sud de Dubăsari sunt Mălaiești, la nord de ei e orașul Balta, apoi orașul Ocna și încă foarte multe sate, rămase până azi românești.

La Dubăsari — dincolo de Nistru — era la 1791 până și o tipografie românească din care au ieșit mai multe cărți bisericești.

Tătarii d-lui X devin foarte interesanți. Ei au nevoie de mitropolit, de biserici, de cărți românești, ba pe la anul 1640 Vasile Vvd Lupul le zidește o biserică în Chilia, iar la 1641 călugării din mânăstirea Caracal le repareaza biserica lor cea veche din Ismail.

În faptă însă se vede și-n cursul acestui veac de ce aveau nevoie tătarii și de ce moldovenii. Tătarilor le trebuia pășune pentru cai, moldovenilor, poporului statornicit de veacuri și creștin, le trebuia biserici, cărți, mitropolit.

Ce ilustrație pentru fraza: „la Bessarabie à acun point de vue n'a pu être considérée comme restituée à ses possesseurs légitimes!“

Să mulțumim bisericei noastre care, prin dumnezeiasca liniște și statornicie pe care a avut-o în vremile cele mai turburate, ne-a păstrat prin însemnările ei acest argument zdrobitor față cu orice subtilitate diplomatică. Întrebarea posesiunei legitime nu mai poate fi controversată. Dar acest argument devine și mai tare în veacul al optsprezecelea, când graful Rumianțof *lui-même* — aprobă desființarea (deși numai trecătoare) a mitropoliei Proilabului și împarte eparhia, dând toată Basarabia până la Bender eparhiei de Huși, de care s-a ținut mai înainte, și Brăila eparhiei de Buzău. Dar despre acestea, mai târziu.

V. VEACUL AL OPTSPREZECELEA

Am zis într-un rând că, oricâte picături de silnicie ar fi căzut în izvorul limpede al dreptului nostru istoric asupra Basarabiei, vremea a trebuit să le mistuie și să le așeze și că de la un rând de vreme încoace, izvorul a trebuit să curgă din nou limpede, ca și mai înainte.

În veacul al 14-lea vedem pe Mircea întinzându-și domnia până la Nistru, în al 15-lea vedem pe moldoveni cuprinzând cu cetăți însemnate și avute întreg teritoriul dintre Prut și Nistru, în al 16-lea cetățile Chilia și Cetatea Albă sunt sub dominație turcească, însă numai cu circumscripția militară, în al 17-lea tătarii apar și dispar din Bugeac, iar, paralel cu viața

călătoare și nestatornică a acestor nomazi, vedem cum românii din aceste locuri își urmează înainte viața lor de popor statornic, având o mitropolie proprie la Brăila, zidind biserici, trăind cum trăiseră înainte ca proprietari legitimi ai acestor locuri.

Ce ne va mai dovedi veacul al optsprezecelea?

Izvoarele istorice ale acestui veac apropiat trebuie să fie neapărat foarte limpezi și asupra oricărei îndoieli. Cronicarii noștri cari descriu acest veac au trăit în lăuntrul lui, ei nu sunt copiatori de izvoade bătrâne, ci martori oculari ai evenimentelor; luptele și învoielile Ecaterinei a II cu împărăția turcească stau deschise și pe față, nefiind nici un punct care ar admite controversă; în predmetul cesiunei Bucovinei avem corespondența dintre Thugut, ambasadorul austriac la Constantinopole, și Kaunitz, cancelariul Imperiului habsburgic; cu un cuvânt materialul se grămădește înaintea noastră și nu mai avem nevoie de a face judecăți prin analogie de cazuri, căci evenimentele înșile poartă pe ele pecetea valorei lor intrinsece, evenimente cari nu se pot nici nega, nici discuta chiar.

În acest *embarras de richesse* trebuie cu toate acestea să ne mărginim la puține.

La 1716 urmează cearta între Iorest, episcopul Hușilor, și Ioanichie, mitropolitul Proilavului, pentru *hotarele* eparhielor acestor două scaune.

Cearta e anume pentru Dubăsari — dincolo de Nistru — și satele *Sultan-Câșlași* și *Musaip-Câșâași* din Bugeag. Numele satelor sunt evident tătărești, dar populația e creștină, deci română, îndată ce vedem doi episcopi creștini purtând proces pentru ele.

Dar înaintea cui se judecă procesul? Poate înaintea sultanului sau a … hanului tătărăsc?

Ioanichie, mitropolitul Brăilei, vine la *Iași* și se tânguiește domnului *Moldovei* Mavrocordat în această chestie. Mavrocordat dă cazul în tratarea unei fețe bisericești, a patriarhului Samuil. Patriarhul, în prezența sfatului țării și a părților litigante, găsește cu cale că Dubăsarii, nefiind din hotarul Moldovei, să rămână sub jurisdicția mitropolitului de Brăila, iar cele două sate din Bugeac să rămână sub ascultarea episcopului de Huși.

Amândoi episcopii își dau înscrisuri conform acestei hotărâri:

Iată înscrisul lui Iorest, episcop de Huși:

> Venind Sfinția Sa Părintele Ioanichie aici la Iași au ieșit la Măria Sa luminatul nostru Domn Nicolai Alexandru Voievod (Mavrocordat) și Măria Sa ne-au poruncit să mergem la fericitul Părintele Papa și Patriarh de la Alexandria, Kyr Samuil, ca să ne

> îndreptăm și, mergând înaintea Sfinției Sale, fiind acolo și *dumnealor boiarii cei mari* și luându-ne seama Sfinția Sa Patriarhul, ne-am așezat frățește și cu pace într-acelaș chip, cum pentru Dubăsari să lipsească de sub ascultarea a episcopiei de Huși și să rămâie sub ascultarea a mitropoliei de Brăila, *nefiind pe hotarul Moldovei,* nici să le dăm mirul, nici blagoslovenia. Iară pentru Sultan-Câșlași și pentru Musaip-Câșlași ca să fie tot sub ascultarea Hușilor precum a fost și până acum, și așa am primit amândoi pe această așezare de împărțeală etc.

Peste patrusprezece ani, la 1730, domnește în Moldova Grigorie Ghica bătrânul. În acest an urmează punerea la cale a tătarilor din Bugeac. Mangli-Gherei Han din Crim cere de la Poartă să mijlocească pe lângă scaunul Moldovei ca tătarii să capete Bugeacul în *arendă*, căci n-au nici un fel de rost. Printr-un înscris, iscălit de toți mârzacii din Bugeac, adică de toate căpeteniile, ei lămuresc raportul în care stau cu Moldova.

Pentru mai mare vădire a lucrului, reproducem întreg zapisul tătarilor nohai dat la mâna lui Grigore Vodă:

> Pricina acestui zapis este precum în anul 1141 (al Hegirei, de la Hristos 1730) Măria Sa înălțatul și milostivul stăpânul nostru Mengli-Gherei Han, trimițând arz la Împărăție *pentru ca să ni se orânduiască* din pământul Moldovei loc *de așezământ și de pășunarea bucatelor,* după arzul Măriei Sale și *cu știința Măriei Sale,* Domnului Moldovei orânduindu-ni-se cu ferman împărătesc din pământul *Moldovei 32 ceasuri de-a lungul și două ceasuri de-a curmezișul,* care loc *fiind din început chiar loc moldovenesc și de folosul și hrana pământului Moldovei.* Măria Sa hanul împreună cu Măria Sa pașa, *păzitorul* Tighinel, cu hatișerif împărătesc au hotărât și au măsurat și au lămurit hotarul acestui loc mai sus pomenit, *au orânduit pentru cei ce vor locui pe acel loc al Moldovei, 32 ceasuri de-a lungul și două ceasuri de-a curmezișul,* să dea, osebit *de ușurul ce este obicinuit plată, chirie pentru loc.* Care legătură noi am primit, adică pentru nohaii ce vor locui pe acel loc al Moldovei să-și dea ușurul și hacul pământului și toată plata deplin, și cu învoința noastră și a tuturor bătrânilor noștri făcutu-s-au și hoget după legea noastră, întru care s-au însemnat toate legăturile acestea cu carele noi toți ne-am legat și am primit; după cum însemnează hogetul, așezate fiind aceste tocmele și orânduiele, noi toți așezându-ne ca să locuim pe *partea locului Moldovei* unde ni s-au poruncit.
>
> Însă cunoscând noi că pentru pășunatul dobitoacelor noastre, om avea lipsă și strâmtoare, ajuns-am cu rugăminte divanul Măriei Sale hanului stăpânului nostru, rugândând și cucerindu-ne ca să ne isprăvească puțină nevoie numai pentru dobitoace, și păstorii noștri să se poată pășuna pe *unde părți de loc a Moldovei de pe care ne-am rădicat noi,* fiind acele părți de loc de această dată nelocuite de raiaua Moldovei, și, deșerte aflându-se acele părți de loc, ne-am rugat ca să avem voie a ne pășuna dobitoacele noastre o samă de vreme. Deci Măria Sa hanul, milostivindu-se asupra noastră, triimes-au către Măria Sa Domnul Moldovei cinste iarlicul Măriei Sale și

despre partea noastră, a nohailor, pe Kaspolat-mârza anume și pe Cantemir-mârza și pe Iș-mârza și pe sultanul Mambet-mârza, împreună cu omul Măriei Sale, cu pofta pentru această ispravă; cari, împreunându-se cu Măria Sa Domnul Moldovei și arătându-se pofta și rugămintea noastră, răspunsu-le-au Măria Sa cumcă acele locuri sunt pentru trebuința locuitorilor Moldovei și pe urmă pe acele locuri este să se așeze și să lăcuiască raiaua Moldovei.

Într-acesta chip arătându-le Măria Sa Domnul Moldovei, marzacii acei de mai sus pomeniți, vechilii noștri, răspunzând într-acesta chip, s-au apucat, de vreme că acele părți de loc pe care noi să ne pășunăm dobitoacele se află deșerte de această dată de lăcuitori, pe acele părți de loc poftim să ni se dea voie de pășunat o samă de vreme; iară în părțile ce-or fi trebuitoare pentru lăcuiturii Moldovei să nu ne atingem, ce numai să pășunăm în părțile *unde ne vor arăta ispravnicii* și zapcii marginilor Moldovei, *iară peste voia lor să nu avem a călca aiurile, și despre cari ne-ar arăta ci că este de trebuință lăcuitorilor Moldovei îndată fără nici o întârziere să avem a ne rădica dobitoacele.*

Și, osebit de aceasta, apucându-ne noi să *dăm Măriei Sale Domnului Moldovei alâm îndoit pe bucatele noastre,* Măria Sa plecând către poftă și porunca (?) Măriei Sale hanului și sfătuindu-se la aceasta și cu ai săi boieri ai Moldovei, într-acest chip au dat răspuns, zicând: precum pentru pășunea dobitoacelor de-om cumva păși noi peste legăturile și așezământul ce se însemnează mai jos, *nici un ceas să nu ne lase dobitoacele pe locurile Moldovei să le pășunăm;* așijderea și dobitoacele noastre să aibă a se pășuna *numai* pe acele părți de loc *care ne-ar arăta domnealui sărdarul și dumnealui căpitanul de codru și afară din cuvântul acestor boieri a Măriei Sale nici un pas să nu pășim,* nici să facem cât de puțină supărare cuiva, nici *să cutezăm a face pe pământul Moldovei lăcaș au sălaș pentru păstorii noștri, ce numai să aibă a-și purta păstorii noștri după obiceiul lor câte o oba în care;* iară din oba afară pe locurile *acele să nu fim volnici a bate par sau țăruș,* fără decât vitele noastre, fiind la iernatec și fiind trebuință pentru viței noștri, să stea supt acoperământ, numai pentru vițeii noștri să avem voie, din ceputul iernii până în sfârșit, a ne urzi pe locurile *unde ne-ar arăta zapcii Măriei Sale câte o colibă ce se cheamă tătărește aran;* noi singuri să avem a le urzi la începutul iernii *și iară noi singuri să avem a le strica la sfârșitul iernii.* Iară de nu le-am strica pe cum ne apucăm oamenii Măriei Sale *să aibă a le da foc și a ne ridica cu totul.*

Așijderea și din stăpânii dobitoacelor, cari ar avea dobitoace la iernatic sau la văratic, mârzaci fiind sau karatătari, fiind trebuință să-și cerceteze dobitoacele, de ar vrea să meargă la dobitoace să le vadă, să aibă *întâi a merge la boierii Măriei Sale diregătorii marginilor,* adică la serdarul și la căpitanul de codru și la pârcălabul de Lăpușna, și, arătându-și nevoia și trebuința lor ca să meargă să-și vadă dobitoacele colo unde se pășunează, așa cu știința lor să aibă voie a merge, iară *fără de voia și cuvântul acestor boieri nimeni din noi să nu aibă voie a călca pe părțile Moldovei.*

Iară de s-ar afla cineva din nohai cu pricina dobitoacelor să vie pe locurile Moldovei ori păstorii noștri cu vreun chip de s-ar ispiti a face vreun supăr odăilor sau fânațelor răielii locuitorilor Moldovei sau de s-ar afla cineva din nohai sau dintr-alții și *s-ar ispiti a face cât de puțin val* sau cât de puțină stricăciune fânațelor, odăilor,

dobitoacelor, pânilor sau semănăturilor, unul ca acela *să aibă a se prinde și legal să se trimiță la Iași și acolo să i se dea certare precum se cade.*

Și pe locurile unde s-ar pășuna vitele noastre, *oricând ne-ar arăta și ne-ar zice boierii* ce s-au zis mai sus cumcă *părțile acele sunt trebuitoare pentru lăcuitorii Moldovei, îndată să avem a ne rădica dobitoacelor de acolo fără nici o întârziere și price.*

Iar pentru *alâmul îndoit* apucându-ne noi ca să dăm Măriei Sale Domnului Moldovei, Măria Sa n-au primit a ne lua alâm îndoit și ne-au arătat că gândul Măriei Sale nu este să ia de la noi alâm îndoit, nici să lăcomește a lua de la noi bani îndoiți pentru pășunatul vitelor noastre; ce numai pe cât însemnează în hoget atâta primește și Măria Sa să ia de la noi. Pentru care și noi ne-am apucat ca să dăm deplin precum însemnează în hoget, toate deplin fără nici o pricină și preget, și afară din hotarul acesta la nimică să nu pășim, *nici câtu-i o palmă de loc,* nici prin dobitoacele noastre să nu avem a supune și a tăinui *dobitoacele răielii sau a neguțitorilor.*

Și dintr-aceste legături, din toate câte s-au pomenit mai sus, de-om păși cât de puțin și de n-am păzi aceste legături toate, să aibă voie Măria Sa a ne scoate toate dobitoacele afară de pe locul Moldovei.

Deci într-acest chip ca acela ce ne este nouă în folos după bună și înaltă socoteală a Măriei Sale Hanului, vechilii noștri viind cu răspuns înaintea Măriei Sale Hanului, înaintea divanului Măriei Sale noi toți am primit această legătură și acest răspuns ce ni l-au dat despre partea Măriei Sale Domnului Moldovei și toate le-am primit noi cu toți mârzacii și bătrânii nohailor și ne-am apucat că, de-om păși cât de puțin din hotarul acestui zapis, *Măria Sa Domnul Moldovei să aibă a ne goni dobitoacele peste hotarul cel de două ceasuri.* Într-acest chip ne-am legat cu toții cu acest temesuk al nostru, carele, pentru ca să fie tare și încredințat că cu știința și cu pofta noastră a tuturor s-au scris și s-au alcătuit și s-au dat la mâna Măriei Sale Domnului Moldovei lui Grigorie Vodă, la mijlocul luminei lui Sefer în anul 1142.

Iscăliți:— Șitak-bei. Ismail-mârza. Batâr-mârza Kelmehmet. Dokuz-olu. Aslan-olu. Nevrut-mârza. Hagi-bei-mârza. Aslan-mârza. Giaun-mârza. Mamai-olu. Kazi-olu. Azamet-olu. Ali-olu. Iskender-mârza. Iusuf-beior. Hagi-bei-mârza. Kan-mârza-olu. Mehemet-olu. Bei-mârza-olu.

Din acest document neprețuit, plin de naivitate și de tautologie, se văd următoarele lucruri:

1) că tătarii erau supuși străini al hanului din Crim;

2) că li se orânduiește loc de așezământ și de pășunare lung de 32 ceasuri, lat de 2 ceasuri, drept care ei îi și zic Buceag, adică colț de pământ;

3) că până la acest înscris ei plăteau Moldovei două dări numite: *ușurul* și *hacul,* fiind, din început chiar, loc moldovenesc și de folosul și hrana pământului Moldovei;

4) că de acum vor plăti deosebit și *chirie* pentru loc, va să zică o a treia dare;

5) că afară de aceste locuri de așezare (60 de mile pătrate) mai cer permisiunea de a pășuna și pe alte locuri deșerte și că pentru un asemenea beneficiu vor să plătească *alâm* îndoit;

6) că li se dă permisiune, însă să n-aibă voie a zidi lăcaș sau sălaș, nici a bate par sau țăruș în pământ, ci numai sub cort să poată locui. Făcând bordei pentru iarnă, să-l ridice primăvara, căci altfel diregătorii Domnului moldovenesc vor da foc bordeielor și-i vor alunga;

7) că fără voia dumisale serdarului și a căpitanului de codru să n-aibă voie nici să-și viziteze vitele;

8) că, îndată ce li s-ar porunci să părăsească pășunea, s-o și părăsească fără întârziere și price;

9) că, făcând stricăciune sau val fânațelor, dobitoacelor, odăilor, pânilor sau semnăturilor, să fie prinși, legați, trimiși la Iași și pedepsiți;

10) că nu vor mai tăinui (vorbă subțire pentru *fura*) vitele raielii gau neguțitorilor;

11) că, oricând n-ar îndeplini obligațiunile lor, dobitoacele lor să fie alungate peste hotarul cel de două ceasuri.

Ciudați *possesseurs légitimes?*

Sub aceste condițiuni grele tătarii rămân ca arendași ai Buceagului, pe un petec de pămâmt de 60 de mile pătrate, pentru care plătesc dări domniei Moldovei. Pe acest petec se judecă între ei, dar, făcând neajunsuri cât de mici moldovenilor, sunt judecați la Iași de judecătorii ordinari ai țării. Pășunându-și vitele, n-au voie nici țăruș în pământ să bată, necum să-și facă casă.

De aceea nu-i mirare că renumiții generali Rumianțof și Șumarof i-a găsit sub corturi. Numai cortul pe care-l ducea în car avea permisiunea de a-l întinde dincolo de petecul Bugeacului.

În sfârșit rușii i-au dat pe bieții noștri arendași afară, făcând astfel pagubă visteriei. Dacă exista pe atunci o administrație a domeniilor statului, ar fi protestat și i-ar fi luat sub scutul articolului cutăruia din Codul civil. Dar bietul Chiel-Mehmet, iscălit al patrulea în înscris, nu știa să-și ia advocați și să se judece pe la curți și tribunale; de aceea l-au și tuns rușii. E drept că Chiel-Mehmet nici n-avea mare cheltuială la tuns.

Dar să lăsăm pe tătari de o parte și să ne-ntoarcem la alt șir de idei. În veacul al optsprezecelea se începe înrâurirea politicei rusești în provinciile turcești sau atârnătoare de Turcia.

După ce Petru cel Mare câștigase bătălia de la Pultava, Constantin Basarab Brâncoveanu trimite soli la dânsul și-i promite ajutor în contra turcilor. Constantin Brâncoveanu era în genere un om care promitea multe și voia să aibă în toate părțile razim. El sta în corespondență secretă cu toată lumea, până ce Poarta i-a aflat aceste din urmă uneltiri și a hotărât stingerea celor din urmă Basarabi. Dimitrie Cantemir, crescut la Constantinopole și crezut credincios turcilor, e trimis domn în Moldova; dar acesta, în loc să lucreze în favorul Turciei, încheie cu Petru cel Mare un tratat de alianță, ratificat la Lusk (13 aprilie 1711). Prin acest tratat de alianță Petru se obligă de a restabili vechile margini ale Moldovei. La 14 mai acelaș an Cantemir publică proclamația sa, în care zice că Petru s-a obligat a restitui Moldovei părțile uzurpate de turci și a întreține cu cheltuiala sa o armată moldovenească de 10.000 de oameni. Se știe ce trist sfârșit au avut acea campanie rusească, care s-au încheiat printr-o umilitoare pace prin care Rusia a consimțit a înapoia Azovul, a distruge portul de Taganrok, a risipi toate cetățile de la granițele Turciei.

Dar pe români i-a costat și mai mult pasul pripit al învățatului Cantemir. Constantin Brâncoveanu a fost tăiat împreună cu toată familia, iar de la 1716 încoace veni pentru noi veacul de tină al fanarioților. Tot în acest veac înrâurirea Rusiei în Principate crește din ce în ce.

Deja prin art. 2 al Tratatului de la Constantinopole (5 noiemvrie 1728) Petru cel Mare își asigură oarecare înrâurire asupra creștinilor din Orient. În vremea împărătesei Anei (1730— 1741) emisarii mareșalului Münich răspândesc aur și proclamațiuni prin provinciile Turciei, sub domnia Elisabetei (1741—1762) emisarii se înmulțesc, până ce în sfârșit, sub Ecaterina II (1763—96), politica rusească în Orient s-au copt cu desăvârșire.

În 1769 Rusia declară război Turciei, Galițin ocupă Hotinul; în fevruarie 1770 boierii moldoveni și munteni jură credință Ecaterinei, în 1771 feldmareșalul Rumianțof stabilește câte un guvern provizoriu în fiecare Principat, iar Ecaterina dorește unirea Principatelor sub un rege care era să fie *Stanislaus August Poniatowski.* În congresul de la Focșani din 1772 Rusia pretinde ca Principatele să fie declarate independente sub garanția mai multor puteri ale Europei. În fine la 1774 se încheie pacea de la Cuciuc-Cainargi, în care (art. 16) se stabilește că Principatele vor primi înapoi terenurile pe nedrept uzurpate de turci dimprejurul cetăților Hotin, Bender, Akerman, Chilia, Brăila ș.a.

În genere interregnul din vremea ocupației rusești de la 1769—1774 e cel mai caracteristic pentru vederile de atunci a Rusiei. Ea voia o Românie *unită* care s-ajungă de la Nistru până în Carpați. Pe monetele bătute pentru Principate marca Moldovei și a Țării Românești sânt împreunate sub o *singură* coroană. Rusia cerea dărâmarea întăriturilor de la Hotin, Bender și Cetatea Albă și împreunarea acestor orașe cu Moldova, iar a Brăilei cu Țara Românească. Corespondența lui Thugut cu Kaunitz dovedește aceasta cu asupra de măsură, ca și tratările din congresul de la Focșani, ca și candidatura lui Stanislaus August care — *si fata favissent* — era să fie cel dintâi rege al României unite. Deosebirea numai e că României de pe atunci i s-ar fi lăsat cu dragă inimă petecul de pământ de la gurile Dunării, pe când, celei de azi — nu.

Dar politica înaltă nu ne preocupă. Noi am urmărit până acuma firul roșu al dreptului neschimbat a Moldovei asupra Basarabiei întrucât el trăia în chiar conștiința țării. De aceea venim iar la mitropolia Proilavei. În vremea acestui interregn, Gavril, mitropolitul Moldovei, în înțelegere cu Grigorie, mitropolitul Ungrovlahiei, desființează Proilavia și reintegrează vechile eparhii române. Ținutul Brăilei se dă episcopiei de Buzău; ținuturile Ismail, Reni, Chilia, Acherman și Bender episcopiei de Huși, iar ținutul Hotinului episcopiei de Rădăuți. Mitropoliții au și aplicat hotărârea lor, înainte chiar de a supune dispoziția și grafului Rumianțof, de la care însă a primit în această privință următoarea deslegare printr-o scrisoare (*românește* și rusește).

> Prea Sfințite Arhiepiscope și Mitropolite al Moldovei.
>
> Al meu milostiv Arhipăstoriu,
>
> După socotința înștiințărilor Preasfinții Tale și a Preasfințitului Mitropolit al Ungro-Vlahiei pentru eparhia Brăilei, și eu așa socotesc că, până se va face hotărâre de la marea stăpânire, povățuirea cea duhovnicească a acelor ținuturi, a Ismailului, a Renilor, a Chiliei, a Achermanului și a Benderului, s-au fost dat episcopului de Huși. Iar ținutul Brăilei, episcopului de Buzău. Deci întru împlinirea acestora și Preasfinția Ta să binevoiești a scri celui mai mare povățuitor a eparhiei aceea, după hotărârea bisericească și *politicească.* Iar eu pentru înștiințarea la comandirii acelor ținuturi am scris.
>
> Al Preasfinției Tale plecat slugă:
>
> 1773, aprilie 25 subscris;
>
> Graf *Rumianțof*

În urmarea acestei epistole mitropolitul înștiințează prin enciclică pe toată tagma bisericească și pe toți creștinii ortodoxi din ținuturile anexate la eparhia de Huși (Ismail, Reni, Acherman și Bender) că, după înțelegerea cu graful Petru Alexandrovici Rumianțof, ei pe viitor au a asculta de Inochentie, episcopul de Huși.

Iată dar o vădită continuitate de drept și în veacul al optsprezecelea și o dovadă că românii au persistat pe acele locuri, adică în Basarabia noastră de astăzi.

VI. VEACUL AL NOUĂSPREZECELEA. IZVOARE

În iunie anul 1812 Napoleon I stătea gata să treacă preste Niemen cu o armată cum n-o mai văzuse pământul până atunci, de 640.000, (zi *șase sute patruzeci de mii*) de oameni cu 1370 tunuri (zi *una mie trei sute șaptezeci*).

Ce avea a le opune Alexandru I al Rusiei?

Barclay de Tolly stătea la Vilna cu 112.000 de oameni, având a se împotrivi la peste de jumătatea de milion a armiei celei mari, comandată în prima linie de însuși Napoleon I.

În momentul acesta Rusia avea 53.000 de oameni sub Cutusof în Moldova, cari-i trebuiau ca aerul pentru a nu fi înădușită și înecată de precumpănirea puterii lui Napoleon.

Spuie oricine drept: Era atunci Rusia în poziția de a anexa Basarabia? Când delegații ei din București aveau avizul de a încheia pace cu orice preț, poate cineva visa că afacerea Basarabiei a fost curată, a fost o afacere de cucerire?

Dumnezeu să ne ierte, dar nu știm într-adevăr cum ar trebui să fie conformat acel cap omenesc care ar putea să vadă în retragerea grabnică a oștirii rusești din Moldova o armată învingătoare. Oamenii bătrâni care au văzut pe atunci armata lui Kutusof povestesc că, demersurile forțate, bieții soldați cădeau în șanțurile drumurilor de țară și pe paveaua de lemn a Iașilor și, cu toată cumplita grabă, i-a trebuit patru luni ca să ajungă în fața aripei drepte a armiei împăratului francez; în fața corpului auxiliar de 34.000 de austriaci de sub generalul Seliwarzemberg.

Noi am spus-o încă în cel dântâi articoli că Anglia au stăruit pentru încheierea acestei păci, că ea a silit pe sultan s-o iscălească. O flotă engleză era în Bosfor, care a silit pe turci de a nu se folosi de cumplita poziție în care se afla Rusia atunci. Dar nici influența engleză n-ar fi fost în stare de-a

cuceri Rusiei o provincie dacă nu era angajată o altă armă, rubla rusească și trădarea dragomanului Moruzi.

În orice caz, știind că adevărata putere care a silit pe turci să-ncheie pace e Anglia și nu Rusia, trebuie să admitem că diplomații engleji erau în deplină cunoștință de cauză și că ei ne vor da științele cele mai exacte despre această … ciudată cucerire cu sabia.

Consulul general al Angliei de la București, W. Wilkinson, în cartea sa Tablou istoric, geografic și politic al Moldovei și Valahiei, ne dă o descriere clară a acelei cesiuni, făcute în împrejurări atât de nefavorabile Rusiei. Iată acea relațiune:

Galib Efendi care, după schimbările mari întâmplate la Constantinopole, reluase funcțiunile de ministru al afacerilor străine a fost principalul plenipotențiar la București în anii 1811 și 1812: însă prințul grec Dimitrie Moruzi, dragoman al statului, era față la negociațiuni, au dat direcție celei mai mari părți a lor și era în realitate revestit cu foarte întinse puteri. Ca și cei doi frați ai săi, el fusese cu nestrămutare atașat de partidul rusesc de la începutul carierei sale politice; și speranța ce o concepuse, de a fi înălțat la domnia unuia din cele două Principate, cel mai mare obiect al ambițiunii sale, îi părea foarte întemeiată după restabilirea păcii. Caracterul său public, serviciile la Congres, sprijinul Rusiei, erau într-adevăr considerațiuni care păreau a face sigură numirea lui.

Cesiunea Valahiei și a Moldovei nu putea în nici un fel să intre în vederile sale și el o combătu cu energie și succes; dar, făcând Porții un serviciu atât de important, era necesar ca, pe de altă parte, să deie Rusiei o probă de atașamentul său. Dacă el ar fi insistat să se restituie cele două Principate în întregul lor (restitution intégrale), plenipotențiarii ruși ar fi consimțit fără nici o îndoială, căci aveau ordin a grăbi încheierea păcii și de a o subscrie sub orice condiție care nu s-ar fi întins dincolo de această restituțiune. Dar Moruzi, care avea cunoștință perfectă despre aceste dispozițiuni, a hotărât definitiv condițiunile tratatului, cedând Rusiei cea mai frumoasă parte a Moldovei, care e situată între râurile Nistru și Prut, și făcând astfel pentru viitor din acest din urmă râu linia de demarcațiune a frontierelor rusești.

Agenții vigilenți ai lui Buonaparte la Constantinopole nu pregetară de a face cunoscută purtarea lui Moruzi. Când, după încheierea păcii, ei s-au văzut frustrați în speranța de-a determina pe Poartă să continue războiul au căutat să facă să cadă în dizgrație familia acestui prinț grec, pentru a putea

cel puțin să hotărască pe guvernul otoman de a pune în capul Principatelor persoane alese de dânșii. Ei îl arătară pe prințul Dimitrie că e trădător, căci fusese cumpărat (suborné) de Rusia pentru a-i servi interesele, în momentul în care era în puterea sa de a obține condițiile cele mai avantagioase.

Între acestea se-ncepură ostilitățile între Franța și Rusia; și Poarta, arătând rezoluția sa tare de-a rămâne neutră și nevoind să dea nici umbră de îndoială celor două puteri beligerante prin alegerea noilor hospodari, hotărî a o fixa asupra a doi indivizi a căror principii politice nu fusese niciodată în contact cu curțile străine (Scarlat Calimah pentru Moldova. Iancu Caragea pentru Valahia)… Dimitrie Moruzi, care se afla încă în Valahia cu Galib Ețfendi, află noutatea acestor două numiri într-un moment în care s-aștepta de-a primi numirea sa. Totodată el fu informat în taină că, întorcându-se la Constantinopole, s-ar expune la cele mai mari pericole și i s-au dat sfatul de a se retrage într-un stat creștin. I s-a oferit un azil în Rusia, cu o pensiune considerabilă din partea acestui guvern, însă, temându-se că fuga sa ar face pe guvernul otoman de a se răzbuna asupra familiei sale, care rămăsese în puterea turcilor, și în speranța de a justifica purtarea sa, pentru că toată responsabilitatea afacerilor tratate la Congres trebuia, propriu vorbind, să cadă asupra lui Galib Effendi, el se determină de a însoți pe acest ministru până în capitală. El era departe de a presupune că acest ministru turc, a cărui purtare fusese dezaprobată, ștersese din spiritul sultanului toate impresiile defavorabile pe cari le-ar fi putut concepe în socoteala lui, atribuind condițiile păcii ce le subscrise intrigilor și trădării lui Moruzi și că primise în consecință ordine secrete de a aresta pe acest prinț, îndată ce vor fi trecut amândoi Dunărea și a-l trimite prins marelui vizir, care avea încă cartierul său general la Șumla.

Moruzi, încuragiat din ce în ce mai mult de protestațiunile de amiciție a lui Galib Effendi, părăsi Bucureștiul în luna lui septemvrie. Ajungând la Rusciuc a fost condus cu escortă la Șumla; dar abia intră în locuința marelui vizir când mai mulți ceauși se aruncară asupra lui îl tăiară în bucăți cu lovituri de sabie. Capul său a fost trimis la Constantinopol, unde a fost espus trei zile la porțile seraiului împreună cu capul fratelui său Panaiot Moruzi, care, în absența lui Dimitrie, suplinise postul (de dragoman) pe lângă Poartă și-a fost acuzat de a fi complice la trădarea sa în contra imperiului otoman.

Iată dar sfârșitul binemeritat al aceluia care a trădat Basarabia pentru ca s-ajungă Domn, povestită de un contimporan, de un consul general englez

care era la București în vremea tratărilor și, fiind interesată chiar Anglia la încheierea acestei păci, e sigur că trebuie să fi fost în cunoștință deplină despre toate firele care se torceau și se țeseau la noi, pe socoteala noastră.

Este oare cu putință de-a admite că onoarea marelui nostru vecin ar fi fost angajată în această … cucerire? Posibil de-a zice astăzi cumcă împăratul ar lua-o ca o insultă făcută lui dacă această cestiune ar veni înaintea Congresului? Am înțelege ca ziaristica rusească să vorbească de interesul Rusiei de a o recăpăta; atunci discuțiunea s-ar învârti pe un teren propriu și le-am opune asemenea arma interesului. Dar a mesteca în toată afacerea numele celui mai puternic monarc, pe care ne-am obicinuit a-l crede generos și bun întru cât privește persoana sa, noi, în simplitatea noastră, credem că nu se cuvine.

Toate elementele morale în această afacere sunt în partea noastră. Dreptul nostru istoric, incapacitatea juridică a Turciei de-a înstrăina pământ românesc, trădarea unui dragoman al Porții, recăpătarea acelui pământ printr-un tratat european semnat de șapte puteri și obligatoriu pentru ele, garantarea integrității *actuale* a României prin convenția ruso-română, ajutorul dezinteresat ce l-am dat Rusiei în momente grele, toate acestea fac ca partea morală și de drept să fie pe deplin în partea noastră.

Mai vine însă în partea noastră împrejurarea că acel pământ nu l-am cucerit, n-am alungat pe nimenea de pe el, că e bucată din patria noastră străveche, este zestrea împărțitului și nenorocitului popor românesc.

Ni se scoate ochii cu binele ce l-am avut din partea rușilor. Pentru a răspunde și la aceasta ne-ar trebui să împlem un volum întreg. Destul numai să pomenim că alianța de la Lusc dintre Petru cel Mare și Dim. Cantemir ne-a costat domnia națională și un veac de înjosire și de mizerie, iar cea mai nouă alianță dintre Rusia și noi a început a aduna nouri grei deasupra noastră. Basarabia, mănăstirile închinate, mii de oameni pierduți în bătălie, zeci de milioane de lei aruncate în Dunăre și în fine poate existența poporului românesc pusă în joc, iată binele de care ni se cere a ne bucura și a fi mulțămitori.

Ce ni se opune?

Interesul a 80 de milioane de oameni față cu slabele noastre cinci milioane. Dar Temis e cu ochii legați spre a nu vedea părțile ce se judecă înaintea ei și, în loc de cumpănă în care să se cumpănească deosebirea de greutate între 80 și 5 milioane, ea ar trebui să ia cântarul. De brațul scurt sau

prezent al cântarului ar atârna în greu Rusia, de brațul cel lung al unei istorii de 500 de ani atârnă România cu drepturile sale străvechi și nouă.

Înainte de a încheia, avem a împlini un act de gratitudine, nu pentru noi, asupra cărora nu pretindem ca să se reflecte meritul acestei lucrări, ci pentru țară în genere, căreia puținii lucrători pe ogorul istoriei naționale îi oferă azi mijloace de a se apăra.

Pentru veacul al XIV-lea și al XV-lea am cercetat cu mult folos *Istoria critică a românilor* de d. B.P. Hajdeu și *Arhiva istorică a României*, editată de același, apoi *Beitrage zur Geschichte der Romunen* V. Eudoxius, Frhrn. v. Hurmuzaki; pentru veacul al XVI-lea materialul cel mai prețios sunt capitulațiunile Domnilor moldoveni cu Poarta; pentru al XVII-lea, textul cronicelor editate de d. Mihail Cogălniceanu, iar, în privirea eparhiei Proilaviei, *Cronica Hușilor* de P.S.S. Părintele Melchisedec, episcopul Dunărei de Jos; pentru al XVIII-lea aceeași colecție de cronici, cu deosebire însă cronica tradusă după ordinul lui Grigorie Vodă în grecește de un Amiras, în care e cuprins și textul autentic al înscrisului tătarilor din Bugeac, apoi colecțiunea de documente a lui Hurmuzaki, vol. VII; pentru veacul al XIX-lea în fine mai sus citata carte al consului general englez Wilkinson. Asupra lui Amiras și Wilkinson ne-au atras atenția d. Al. Odobescu.

❦

[5 martie 1878]

D. Hasdeu ne trimite o scrisoare în care se plânge că, în articolele noastre despre Basarabia, nu constatăm că arsenalul nostru de citațiuni îl datorim *Istoriei critice* și *Arhivei istorice.* Rugăm din parte-ne să binevoiască a constata, întâi, că articolele noastre nu s-au sfârșit încă, al doilea, că meritul lor nu se reflectă personal asupra nimănui, al treilea, că e-n chiar interesul politic al lucrării noastre de a cita la capăt toate izvoarele de care ne-am servit. Rugăm deci să ni se îngăduie de a cita izvoarele abia la capătul studiului nostru, care se termină cu cesiunea de la 1812.

❦

CONCESIUNI ECONOMICE

[25 martie 1878]

O telegramă a agenției Havas ne vestește sosirea d-lui Brătianu în Viena, solicitarea sa pentru sprijinul Austriei în afacerile noastre și răspunsul Austriei, care se zice că ar fi egal cu încuviințarea acelui sprijin, dacă i se vor face concesiuni economice. Nu putem ști nici de ce natură pot fi acele concesiuni, nici întru cât prim-ministrul nostru este în stare de a pricepe însemnătatea lor. Cu toate acestea, tărâmul economiei politice fiind circumscris și putându-se împărți în cele două ramuri mari ale producției brute și a celei industriale, e ușor de presupus că Austria va fi cerând avantage nouă pentru înlesnirea desfacerei industriei sale în România, avantaje pe care în mare parte le posedă și astăzi și le-a avut de mult.

Fără a prejudeca lucrurile, vom premite numai următoarea întrebare: Are Austria interes politic ca noi să existăm? În decursul lungei și mult încercatei noastre vieți istorice am putut observa un lucru. De câte ori i se propunea Poloniei să anexeze Moldova, de atâtea ori Polonia răspundea că desființarea statului moldovenesc ar fi un pericol, pentru că această perdea între Turcia și Polonia era cel dintâi zid de apărare, cea dintâi stavilă de înlăturat în înaintarea armelor osmane. Pe atunci Turcia era cea dentâi putere militară în Europa, neîntrecută decât de Spania, care, sub Casa de Austria, ajunsese la culmea mărirei sale. Polonia avea un interes ca Moldova să existe, precum Ungaria avea unul pentru ca Valahia să existe.

Regii Ungariei și ai Poloniei aveau pentru Domnii acestor țări o deosebită bunăvoință. Cităm numai câteva cazuri. Vladislav Iagello și soția sa Hedviga îl dăruiesc pe Vlad Dracul, fiul lui Mircea cel Bătrân, cu foarte întinse posesiuni în Ungaria și în Ardeal, Petru Mușat căpătă de la poloni Pocuția pe o cale cu totul prietenească, Movileștii sunt principi egali în Polonia cu cei mai mari magnați ai acestei țări, lui Miron de pe Bârnova (Barnoschi Vvod) i se dau, pentru că pierduse Moldova, câteva mici principate în Polonia, pe cari el domnește în acelaș mod semisuveran ca și ceilalți principi, c-un cuvânt marele regat slav căuta să întărească pe cât putea, prin simpatii, prin daruri, prin ajutoare contra turcilor și tătarilor perdeaua Moldovei și a Țării Românești contra puterii osmane. Cei ce vor să se încredințeze despre aceasta pot cerceta Tratatul de la Karlovitz, și anume stipulațiunile privitoare la Polonia și la Moldova.

Polonia își deschisese totodată o cale bătută și sigură pentru comerțul său cu înfloritele orașe italiane prin intermediul coloniilor genoveze din Cetatea Albă, Chilia și Tighina. Această cale comercială se ramifica lângă

Prut în două drumuri, al Dunării și al Mării Negre, respective a gurilor Nistrului.

Dar pe acea vreme industria omenească era mărginită la lucru cu mâna, produsă cu unelte care prefăceau în obiect de consumațiune tot numai putere omenească. Căci războiul pânzarului și al postăvarului, ciocanul și dalta, gelăul și strugul sunt pârghii și suprafețe înclinate care prefac la un capăt al lor în muncă industrială puterea omenească aplicată la cellalt capăt.

Afară de aceea, lipsind drumurile de fier, transportul scumpea marfa manufacturată în mod considerabil și o făcea accesibilă numai claselor bogate, încât alături cu industria subțire, care era pusă în schimb de o negustorime internațională, alături cu lucrarea capetelor culte a industrialilor străinătății, aceleași instrumente, același război, ciocan, daltă, gelău produceau la noi cu folos o industrie groasă pentru trebuințele claselor de jos ale țării, producție care se dovedește prin organizarea medievală a breslelor din orașe. Românii aveau o clasă de mijloc nu atât de puternică ca cele din străinătate, dar în orice caz populația orașelor avea o piață în care să-și vânză munca, avea pânea de toate zilele cu îndestulare. Dacă domnea un deplin liber schimb între țările noastre și celelalte, el scădea poate ceva din bunăstarea clasei noastre de mijloc, dar esistența ei modestă, traiul cu îndestulare îi era asigurat, încât zeci de mii de brațe erau puse în mișcare printr-o muncă folositoare, care-i ferea în mod egal și de moleșirea produsă prin prea mari bogății și de istovirea și imoralitatea produsă prin sărăcie și lipsă. Animalul făcător de unelte, precum definește Aristotel pe om, era un animal liniștit și neturburat de grija pentru a doua zi.

În veacul nostru însă lucrurile iau o formă foarte amenințătoare pentru cel economicește slab, pentru cel necult, când concurența e pe deplin liberă. Nu aducem exemplul nostru, dar pânzarii din Silezia, ba chiar băiașii din Boemia, care au găurit pământul mult mai adânc decât toți băiașii altor munți, fără ca munca lor să poată concura, cu toată greutatea ei, cu munca lesnicioasă a altora, sunt o dovadă demnă de plâns pentru tristele împrejurări ce se nasc când i se ia unei populații piața pe care să-și desfacă munca prin absoluta libertate de schimb între productele omenești. Atârnarea economică de altădată se schimbă din nefericire în veacul nostru în esterminarea economică a aceluia căruia locul unde muncește sau nivelul său de cultură nu-i dau aceleași avantage ca vecinului său mai fericit.

Capătul pârghiei, care odată era ridicat și plecat de puterea omenească, e astăzi pus în mișcare de o putere elementară, care nu ostenește niciodată,

care se hrănește cu jăratic, asemenea cailor năzdrăvani din poveste, care produce în minute ceea ce omul singur ar produce în ceasuri sau în zile, puterea oarbă a aburului întemnițată în cilindrul mașinei cu vapor ridică pârghia la un capăt, iar acea ridicătură se preface la cellalt capăt în rotațiune, în izbiri cu ciocanul, în imprimări în metal, în zbor de suveică, c-un cuvânt puterea individuală nu e mai nimic față cu această neadormită putere care n-are nevoie pentru hrana ei decât de cărbuni și de apă. Unde apare productul fabricei de postav sau de pânză, războiul postavarului și al pânzarului încetează. Ba Maiestatea Sa aburul și-a creat un anume popor în toate țările, o a patra clasă care, datorindu-și nașterea unei puteri oarbe și elementare, amenință c-o elementară orbire vechile clădiri ale civilizației omenești.

N-avem nevoie a o mai spune că România e asemenea în mare parte jerfa acestei întunecoase maiestăți. Breslașii, creștini și evrei, și-au zvârlit uneltele la apropierea lui, cu deosebirea că creștinii fac politică, se sfâșie și se mănâncă între ei și ridică în cer pe d. C.A. Rosetti, pe când evreii, mai practici și mai oameni de pace, știu a se despăgubi de stingerea breslelor prin precupețirea întinsă a obiectelor de consumațiune, scumpind în mod artificial traiul zilnic.

Cumcă acest soi de viață economică nu poate duce decât la descompunerea deplină a societății române nu mai poate fi îndoială. Mai poate însă o asemenea societate să formeze renumita perdea polonă între Austria și … grațiosul nostru aliat?

Nu pomenim decât un lucru. Istovirea noastră economică ne-a oprit de-a avea o armată mai mare; această istovire a făcut ca, cu toată vitejia și cu tot patriotismul celei ce o avem, ea să îmble goală și flămândă în această campanie de iarnă în care răbdarea soldatului român a fost poate mai de admirat decât curajul său.

Noi credem că împărăția învecinată, care-nțelege atât de bine toate acestea, ar trebui să chibzuiască cu noi în această privire un modus vivendi care pe de o parte să ne facă cu putință — nu zic să ne înlesnească — de a ne crea o piață pentru munca populațiilor noastre din târguri. *Leben und lehen lassen* este un bun proverb german care se tâlcuiește; „Trăiește tu, dar lasă și pe altul să trăiască“. O deplină subjugare economică în condițiile de astăzi ale muncii e egală cu sărăcirea, demoralizarea și moartea.

Tocmai pentru că știm prețui înțelepciunea politică a oamenilor de stat din împărăția învecinată, de aceea nici credem că acele concesiuni cerute să

fie de natură a compromite viitorul nostru economic.

❦

[5 aprilie 1878]

Nu de mult un doctor însemnat, director al unui mare stabiliment de alienați (adică, pe bună românească, de nebuni), a avut o idee din cele mai originale: voind a arăta publicului vienez bunătatea sistemului său de psihiatrie, el a convocat, fără alegeri, pe toți pensionarii săi la o adunare unde erau slobozi să facă toate după capul lor.

Cine a fost de față la ședința de sâmbăta trecută, 1 aprilie, a Camerei, a avut fericirea de a vedea o a doua edițiune, revăzută, însă nu îndreptată, a adunărei din balamucul vienez. Când am aflat cele petrecute în Dealul Mitropoliei am gândit deocamdată că, fiind 1 aprilie, este vorba numai de o glumă, cum se obicinuiește după o deprindere universală, și a trebuit să citim darea de seamă *in extenso* din „Monitorul oficial“, pe care o și reproducem aci îndată, ca să ne încredințăm de seriozitatea lucrurilor.

La ordinea zilei era dezbaterea raportului comisiunei de cercetare parlamentară asupra alegerii colegiului I de Iași. D. raportor, Pantazi Ghica, dă citire raportului său, pe care d. Maniu îl califică de „Cântul unei sirene“, confundând astfel pe autorul cu o dihanie fabuloasă. Nu ne vom opri mult asupra analizării acestui document, lucrat cu „zel și eleganță de stil“, tot după d. Maniu, care este om competent. Singurul argument constituțional sau mai bine zicând juridic, adică acel a nerespectării termenului de 21 zile pentru convocarea colegiului electoral, care se invocă, a fost de mai nainte răsturnat de ministrul și de cei puțini bărbați cu mintea sănătoasă ce s-au strecurat în această Adunare.

Considerațiunile *morale* invocate de acel raport le vom apreția când va veni rândul d-lui Holban.

Ceea ce nu ne putem opri de a observa este că atunci când un om aduce atâta patimă în silințele ce-și dă pentru a culege motive de invalidarea alegerii unui adversar politic încât merge până a susține absurda teză că d. Mârzescu a influențat alegerea, acel om către lipsa de nepărtinire adaugă ipocrizia când, la sfârșitul raportului său, zice că are „regretul de a conchide“ pentru invalidare.

D. Maniu, care admiră forma stilistică a raportului, a avut vitejia de a combate fondul.

După aceea, un deputat, înzestrat cu o figură care reflectează ca o oglindă toate pasiunile înjosite ce-i frământă inima, unde stau întipărite în trăsuri idoase invidia și mai ales ura pentru tot ce este bun și frumos, d. Holban în fine, ia cuvântul și atunci începe acea scenă burlescă care amintește scena citată mai sus de la institutul de alienați din Viena. Acel domn combate moralitatea alesului colegiului I de Iași pentru că: 1) d-sa este fondatorul *Direcției nouă,* care prin foaia ei „Convorbirile literare“ a tratat pe d. Holban de *ignorant* și de *prost;* 2) pentru că locuitorii *Lacului Sărat* nu se pot alege în Camera de la Washington (aici se zburlește președintele Adunărei și protestează); 3) pentru că d-sa, adică oratorul, se teme de bătaia cu biciul, care este bună pentru sălbateci, iar nu pentru dânsul. Și, spre a întemeia toate argumentele sale, citește o scrisoare a d-lui P.P. Carp unde tânărul și spiritualul senator scrie comisiunei de cercetare că: dacă ar fi știut că d. Maiorescu propagă ideile filozofice ale lui Schopenhauer, adică că este de opinie că d. Holban este un ignorant și un prost și că ar fi bine să i se poată aplica penalitatea filozofică lăudată de Schopenhauer, niciodată nu ar fi votat pentru vechiul său amic.

Cerem iertare cititorilor „Timpului“, un ziar serios, dacă, pentru astă dată, am împrumutat tonul articolului nostru de la „Charivari“ sau mai bine de la „Tintamarre“. Este întâia și cea de pe urmă oară că o facem; scuza noastră este că nu am putut urma altfel, de vreme ce aveam a da seama despre o comedie bufonă, ale cărei personajiuri de căpetenie erau d-nii Pantazi și Holban.

❦

TENDENȚE DE CUCERIRE

[7 aprilie 1878]

Situația persistă a rămânea nehotărâtă, cu toate acestea noi credem că limba cumpenei înclină spre război. Într-adevăr, dacă Rusia ar face concesiunile cerute de Anglia, dacă ar supune deliberării Europei Tratatul de la San-Stefano în întregul lui, ea ar renunța la foloasele materiale în a cărora prevedere a declarat război. Căci cine va mai lua acum la serios declarațiile diplomatice făcute înaintea trecerii Prutului? Erau declarații îmbunătoare, de care noi credem că nimeni n-a fost înșelat decât acel ce au voit să fie.

Aceasta o spunem despre guverne, nu despre popoare. Guvernele au fost în stare să cunoască foarte bine politica rusească și țintele ce ea le urmărește de-o sută și mai bine de ani. Răsărită din rase mongolice, de natura lor cuceritoare, așezate pe stepe întinse a căror monotonie are înrâurire asupra inteligenței omenești, lipsind-o de mlădioșie și dându-i instincte fanatice pentru idei de-o vagă măreție, Rusia e în mod egal muma mândriei și a lipsei de cultură, a fanatismului și a despotiei. Frumosul e înlocuit prin măreț, precum colinele undoiate și munții cu dumbrăvi a țărilor apusene sunt acolo înlocuite prin șesuri fără de capăt. În tendințele de cucerire, în așa-numitele misiuni istorice cari-și caută marginile naturale nu e nimic dedesupt decât pur și simplu neștiința și gustul de spoliare. În zadar caută un popor în întinderi teritoriale, în cuceriri, în războaie ceea ce-i lipsește în chiar sufletul lui; sub nici o zonă din lume nu va găsi ceea ce Dumnezeu i-a refuzat sau mai bine zicând ceea ce Dumnezeu a voit ca să fie rezultatul muncii a multe generații dedate la lucru.

Căci stă oare destoinicia unei nații în vrun raport cu întinderea teritoriului pe care ea-l ocupă?

Mica Veneție era odată o putere mare europeană prin cultura ei intensivă, prin arte, prin industrie, prin judecata sănătoasă a aristocrației ei. Dar toate aceste condiții de mărire erau câștigate prin muncă îndelungată, deprinderea și priceperea se moștenea apoi din neam în neam, încât chiar astăzi ciceronii venețieni au păstrat mai mult gust în judecarea tablourilor decum au mulți profesori de estetică.

Un rol analog l-a avut Olanda în istorie, și astăzi încă sunt state mici care se bucură de-o înflorire estraordinară; pe un pământ de mică întindere se află mai multe averi decât în Rusia întreagă. Astfel suntem aproape siguri că în cumpăna economică Rusia, câtu-i de mare, trage mai ușor decât mica Belgie.

De aceea ni se pare că din nefericire rușii sunt sub dominarea unui deșert sufletesc, a unui urât care-i face să caute în cuceriri ceea ce n-au înlăuntrul lor. Nouă ni se pare că cercurile culte, în loc de a stăvili acest *horror vacui*, în loc de a-l împlea prin muncă și cultură, îl sumuță contra Europei, pe care o numesc îmbătrânită și enervată, coaptă pentru a cădea întreagă sub dominație rusească.

Europa le pare astăzi în starea în care era Bizanțul la apariținuea unui neam asemenea mongolic, a turcilor.

În locul civilizației grece înflorit-au în Bizanț o cultură turcească? Deloc. Tocmai așa nu va înflori o cultură moscovită pe pământurile supuse rușilor, pentru că lipsește rădăcina subiectivă a unei asemenea culturi. În Rusia chiar miezul culturii e în Ingermanland și în cele trei provinții baltice, în mânele și capetele a poate două sute de mii de oameni de origine germană, pe când populațiile străvechi a acelor provinții, leții, livii, crevinii și cum îi mai cheamă, nu se vor fi aflând cu mult mai sus decum îi va fi găsit episcopul Albrecht la a. 1200.

Astfel misiunea istorică de care se face atâta vorbă nu-i o misiune care-și are originea în afară, ea e rezultatul unui gol sufletesc, a unei barbarii spoite cu frac și mănuși, a unui deșert care, de-ar stăpâni pământul, tot nu s-ar umple.

Cerul deasupra-l schimbi, nu sufletul, marea trecând-o.

Pot să treacă și Dunărea și Carpații și Adrianopol, să ia Roma veche, precum amenință pe cea nouă, pot să presure Europa întreagă cu cenușă și cadavre, nu se va naște din milioanele de oameni nici un Rafael, nici un Beethoven, nici un Kant, ba tocmai lipsa unor asemenea spirite de adâncă înțelepciune și de un adânc sentiment pentru bunurile ce înnobilează omenirea este cauza acelui gol sufletesc care-și caută compensație în glorii sângeroase și în cuceriri.

De mult, dar mai cu seamă de o sută cincizeci de ani încoace, ținta cuceririlor rusești sunt țările răsăritene ale Europei. Nu mai vorbim despre cuvântul d-lui Aksalvof, care vede întinzându-se panslavismul în miezul Europei, în țările coroanei habsburgice până la Marea Adriatică. C-un cuvânt în loc de-a desfășura activitatea înlăuntru, ochii vecinului nostru sunt pironiți cu flămângiune asupra Apusului, cercurile culte umplu golul sufletesc cu fantasmagoria unui imperiu care ar ajunge de la Sibir până sub zidurile Veneției și apoi mai departe… tot mai departe.

Și această misiune tainică o împlinesc apoi diplomații și baionetele. Existe testamentul lui Petru cel Mare sau nu existe, el există în capetele a mii de oameni visători cari dau tonul în Rusia.

Războiul a fost declarat Porții pentru a elibera pe creștini — în formă — în fond însă pentru a cuceri întreg Imperiul otoman într-un mod care să poată fi înghițit, mai de voie, mai de nevoie, de Europa. După Turcia urmează Imperiul habsburgic, după dânsul cine mai știe cine. Scopul fictiv al războiului și scopul adevărat sunt diametral opuse.

Astfel se dăruie un regat splendid celui mai neînsemnat popor din Peninsula Balcanică, bulgarilor.

Se stabilește în Tratatul de la San-Stefano independența României și c-un rând după aceea se stabilește c-un al treilea, fără de noi, *dreptul de a-și trece trupele prin țara noastră,* de a o ocupa cu alte cuvinte doi ani de zile. Doi ani — văzând și făcând — s-ar preface apoi în zece și în o sută, pentru că splendidul regat bulgar e plăsmuit așa de frumos pentru ca să rămâie proprietatea ohavnică rusească.

Se stabilește principiul ca Basarabia să fie cedată prin liberă învoială, ceea ce presupune că suntem în drept de a o ceda sau de a n-o ceda. Ne hotărâm de a n-o ceda și Rusia *a ocupat-o astăzi pe deplin.*

În fine, susțiind dreptul nostru, vedem ivindu-se colții prieteșugului. Bucureștii sunt împresurați de trupe, în Vlașca cazacii își bat joc de populație dând oamenii afară din case, trenurile noastre cu munițiuni sunt oprite în drum, c-un cuvânt Rusia a început a întrebuința mijloacele ei civilizatrice pentru a ne intimida.

Nu deprindem frica și pace bună.

Teamă ne e numai ca Imperiul habsburgic să nu cadă la învoială cu Rusia, căci despre Anglia nu e vorbă. Ea este în stare a ținea război până ce Rusia-și va fi zvârlit în vânt cea din urmă rublă metalică.

Dar contele Andrassy a făcut propuneri de împărțeală și aceste propuneri prefac înțelegerea în complicitate și complicitatea cu Rusia e totdeauna fatală.

N-avem nevoie a pomeni exemplul nostru. Oamenii fără simț istoric, liberalii consmopoliți c-un foarte incolor sentiment de patrie s-au dat în apele Rusiei și au declarat un război care ne-a costat mii de suflete viteze, zeci de milioane și poate o provincie.

Zicem *poate,* pentru că Europa e interesată ca și noi în cestiune. Se poate ca Rusiei să i se întâmple soarta pe care ne-o pregătește nouă.

Guvernul a ales o politică pe care o aprobăm ca directivă, deși-l găsim foarte inept pentru a o executa. Guvernul liberal a intrat în ițele Rusiei și e prea angajat, încât vecinii se găsesc în drept de a se rosti nediplomatic față de cei ce reprezintă țara, coroana ei și pe augustul purtător. Aducem aminte convorbirile dintre principele Gorciacof și generalul Ioan Ghica, care convorbiri aveau un aer deja neînmănușat.

Nu mai vorbim de altele și mai rele, dar destul că, în momentul în care Gorciacof se răstește, cazacul pradă în Vlașca. Răstirile diplomatului se

traduc în acte de brutalitate când ajung în rândurile din urmă.

Deși nu s-a născut încă rusul care să fie în stare a ne insufla frică, grijă tot ne inspiră, ba putem zice siguranța că ne așteaptă vremi grele. Despre biruința cauzei drepte nu ne îndoim, precum nu ne îndoim că, oricare ar fi curentul ce se mișcă în contra civilizatiei, el trebuie să fie nimicit cu vremea. Dar acea vreme e adesea foarte departe.

Deviza noastră este: a nu spera nimic și a nu ne teme de nimic. Nesperând nimic, n-avem nevoie de a ne mai încrede în alții precum ne-am încrezut, ci numai în noi înșine și în aceia care sunt nevoiți să ție cu noi; netemându-ne de nimic, n-avem nevoie de a implora generozitatea în locuri unde ea e plantă exotică.

❦

DOMNUL HOLBAN ȘI ARTHUR SCHOPENHAUER

[9 aprilie 1878]

După ce d. Holban și-a primit platca de la noi când, în rândul trecut, a atribuit în mod tendențios și pe față neadevărat niște fraze ale lui Max Stirner lui Arthur Schopenhauer, toate acestea pentru a combate o alegere, d-nia lui vine din nou și ajunge cu cutezarea de-a atribui din nou înțeleptului de la Frankfurt ideile lui Max Stirner, plângându-se că, indicând printr-o citațiune (mincinoasă) doctrinile (ce d. Holban voiește a atribui) candidatului, și-au atras critice și grațiozități incivile din partea noastră, taxându-l noi de ignorant.

Dăm din nou pasagele din cuvântul d-lui Holban, întrucât ating această materie:

> Între considerațiunile cari le-am adus ca să combat această alegere am adus și oarecari considerațiuni morale și cred că, ori de câte ori este vorba de o alegere de mandatar al țării și de trămiterea lui într-o Cameră care se numește Adunarea națională a unui stat, este bine de a ști dacă credințele lui sunt pentru mănținerea naționalității poporului în cestiune, căci este absurd a se admite că un client ș-ar alege un advocat care să fie inamicul cauzei sale. Ei bine, eu în privința aceasta mulțumesc onor d-lui P. Carp, care, în patriotismul său, a fost nevoit să declare că doctrinele d-lui Maiorescu sunt funeste societății românești și statului nostru politic… căci aceasta însemnează declarația sa, când zice că, dacă ar fi cunoscut mai înainte aceste doctrine, n-ar fi votat pentru d. Maiorescu…

> D. Carp, ca om care-și iubește țara, s-a găsit nevoit să ne facă această declarațiune, care-i face onoare din toate punctele de vedere. Eu în rândul trecut v-am indicat, *printr-o citațiune, care erau doctrinele acelui candidat* și acea indicare mi-a atras critice și grațiozități incivile din partea d-lui Maiorescu într-o foaie a sa, taxându-mă de *ignorent.* D-lor, nu voi *să trec nici de filozof, nici de învățat universal,* dar țin să constat că tot ceea ce zic este esact, țin să probez că am dat o interpretare justă, veridică, înaintea d-voastră în privirea doctrinei acestei școale funeste care în Moldova se numește Noua *direcție* și al căria d. Maiorescu este și fondatorul și marele profet. Iată am aicea evanghelia acestei școale, „Convorbirile literare“, unde sunt traduse și propagate de d. Maiorescu principiile lui Schopenhauer.
>
> D. Președinte: Nu știu dacă este bine să discutăm aci opiniunile filozofice ale alesului.
>
> D. A. Holban: La această observație a d-lui președinte, aș voi să știu un lucru: dacă în Țara Românească ar fi o localitate care să se numească *Le Lac Salé* și dacă acolo ar trăi o sectă de mormoni ca în America și dacă prin rătăcire un colegiu electoral ar alege un mormon, s-ar găsi loc pentru el în Camera noastră, când în Parlamentul statului celui mai liberal, în Camera Statelor Unite, n-a putut să intre niciodată un mormon?
>
> Înainte de toate, partidul național democratic și liberal are de cea întâi datorie să apere *proprietatea, onoarea și castitatea familiei, patria…,* are de datorie să propage în popor *onoarea, moralitatea, virtutea…,* iară nu MATERIALISMUL abjectului Schopenhauer, care propagă *concubinatul, dreptul bătăii cu biciul, disprețul amorului de patrie și sentimentelor de onoare…* Aceste lucrări sunt bune la sălbatici, nu la noi…

Înainte de toate constatăm că nu l-am taxat pe d. Holban *numai* de ignorant. Citând fals, atribuind ideile lui Stirner unui alt autor, d-sa a fost de *rea-credință* și acest din urmă calificativ dorim să se cunoască. D-sa a spus neadevărul despre un autor cu renume european și l-a spus cu intenția de a-l spune. Ignoranța este o nenorocire, nu o vină, minciuna este o vină pozitivă; ignoranța arată că capul este deșert, minciuna arată că inima și caracterul sunt de nimic. Un om ignorant poate fi de treabă, unul c-un asemenea caracter niciodată.

D-nia sa, țiind să constate și de astă dată că ceea ce a zis e exact, spune în fiece vorbă ce-o pronunță un nou neadevăr, și aceasta știind bine că-i neadevăr.

D. Holban zice că filozoful în cestiune e contra *proprietății.*

Neadevărat.

Că e contra *castității familiei.*

Neadevărat.

Contra *onorii, a virtuții, a moralității.*

De trei ori neadevărat.

Și-n fine — *finis coronat opus* — d-nia lui mai susține că abjectul Schopenhauer e *materialist.* În șapte rânduri de șpalt a „Monitorului“ d-sa aruncă 7 (zi: șapte) neadevăruri, nemaiauzite prin colosala lor sfruntare, prin lipsa de rușine a aceluia ce cutează să le pronunțe.

Schopenhauer e unul din cei mai aprigi apărători ai proprietății; castitatea o arată ca o virtute principală și ca temeiul familiei; sentimentul de patrie e-n ochii lui atât de mare încât în scara virtuțiilor omenești sacrificarea pentru patrie e aproape de sfințenia deplină, de asceză; el cere aspre legiuiri pentru păstrarea onorii cetățenești, combate însă *le point d'honneur* al evului mediu, care-ți comandă să nu-ți plătești datoriile contractate legitim, ci numai pe cele de la jocuri de hazard, iar, când cineva îți spune adevărul, să-l ucizi. În fine în veacul nostru nu există nici un singur filozof care să fi stabilit atât de înalte ideale de moralitate ca tocmai înțeleptul de la Frankfurt.

Disprețul amorului de patrie și a sentimentelor de onoare nu le-a propagat niciodată. Ceea ce combate este acea mândrie deșartă națională care face pe niște secături să se laude c-o calitate la care cel mult părinții lor poartă meritul și pe care o împărtășesc cu alte milioane de oameni.

O dovadă ne dă însuși d. Holban. Într-o cumpănă pune 12 ani de muncă literară a „Convorbirilor“ și într-alta ridicola sa personalitate, și, pentru că e român, crede a putea contesta meritul unor lucrări stăruitoare. D. Holban n-a produs nimic, nu știe nimic, nu însemnează nimic, cu toate acestea, fiindcă e român, ține cumpănă la toate.

Apoi nu e așa.

Ceilalți sânt asemenea români — desigur că după origine, limbă și mutre mult mai curați decât d. Holban — dar pe lângă acest așa-zis merit mai au și altele, pe care d. Holban nu le are.

În fine Schopenhauer e materialist.

Dar știu astăzi până și copiii, și orice enciclopedie îl poate lumina pe d. Holban, că Schopenhauer e idealist *pur sang.* Ceea ce produce iluzia în capul d-lui Holban e că d-lui își închipuiește că idealiști se numesc aceia care-și bagă degetul în gură și apoi scriu la cai verzi pe păreți.

Schopenhauer știa carte, asta e deosebirea între el și alții. El era în curentul științelor naturale, era fiziolog, era anatom și-ntr-o viață lungă el totdeauna a căutat probe pentru teoriile lui idealiste în științele naturale. Dar

faptul că Schopenhauer știe mai multă fiziologie decât mulți profesori de acest obiect nu-l preface încă într-un … abject materialist.

Pedeapsa cu moartea a susținut-o pentru că el a dovedit că, cine e născut canalie și om de nimic, om de nimic și dușman omenirii rămâne întotdeauna. Tot prin această idee însă el arată totodată că n-o primește pentru crime comise din nevoie sau din patimi mai puternice decât natura omului. Dar el nu voiește neapărat pedeapsa cu moartea. Lucrul principal este înlăturarea radicală a răului, deci propune în locul acestei pedepse: *scopirea*, pentru a nu se mai înmulți canaliile.

Este aceasta poate cauza din care d. Holban urăște pe Schopenhauer?

❦

[11 aprilie 1878]

În afacerea *Holban-Schopenhauer* am uitat a releva o aserțiune inesactă a d-lui deputat. D-sa se plânge cum că d. Maiorescu, într-o foaie a sa („Timpul“), i-ar fi adresat epitete care în dicționarul de sinonime într-adevăr nu se găsesc sub vorba *compliment.* Dar tocmai împrejurarea aceasta ar fi trebuit să-l facă pe d. Holban să judece că articolele „Timpului“ nu sunt și nu puteau fi scrise sau inspirate de d. Maiorescu.

Cel mai elegant scriitor român — care este fără contestare d. Maiorescu — se mișcă în genere pe un nivel pe care d. Holban nu e de găsit și fiindcă d. Maiorescu nu avea nici o trebuință să se coboare, precum nici d. Holban nu are putința de-a se urca, rolul de a se ocupa cu *filosofia* d-lui Holban cade asupra altcuiva, mai puțin însemnat decât d. Maiorescu. D. Maiorescu se află, din contra, în poziția vrednică de invidiat de-a nu trebui să se ocupe deloc de ceea ce d. Holban, sau alții de aceeași țeapă, zic sau fac.

❦

PAȘTELE

[16 aprilie 1878]

Să mânecăm dis-de-dimineață și în loc de mir cântare să aducem stăpânului, și să vedem pe Christos, soarele dreptății, viața tuturor răsărind!

Și la sunetele vechei legende despre suferințele, moartea și învierea blândului nazarinean, inimile a milioane de oameni se bucură, ca și când ieri proconsulul Pilat din Pont și-ar fi spălat mânile ș-ar fi rostit acea mare, vecinică îndoială a omenirii: „Ce este adevărul?“.

Ce este adevărul?

De două mii de ani aproape ni se predică să ne iubim, și noi ne sfâșiem. De mai multe mii de ani Buddha-Șakya-Muni visează împăcarea omenirii, liniștea inimei și a minții, îndurarea și nepizmuirea, și cu toate aceste de tot atâtea mii de ani, de la începutul lumii, războaiele presură pământul cu sânge și cu cenușă. În locurile pe unde au înflorit odinioară cetăți frumoase pasc pe risipe turmele, și ceea ce necesitatea au ridicat, ura au dărâmat; ba, chiar în numele celuia care propovăduia iubire, s-a ridicat în nenumărate rânduri sabia și chiar astăzi aceiași cruce, același simbol de mântuire e în ajunul de a încurca (ca pretext, nu negăm) Europa într-un război al cărui sfârșit nici un muritor nu-l poate prevedea.

La întrebarea ce și-o face David Strauss, scriitorul vieții lui Isus, de mai sântem noi creștini sau ba, o întrebare la care răspunde negativ, noi adăogăm alta: fost-am vreodată creștini? — și suntem dispuși a răspunde? — *nu.*

Mai adevărate sânt cuvintele lui Calist, patriarhul de Constantinopol, care, într-o fierbinte rugăciune pentru încetarea secetei, descrie caracterul omenesc:

> Nu numai dragostea ta am lepădat, ci și ca fiarele unul asupra altuia ne purtăm și unul altuia trupurile mâncăm prin feluri de lăcomii și prin nedireaptă voința noastră. Deci, cum suntem vrednici a lua facerile de bine ale Tale? Că Tu ești dirept, noi nedirepți; Tu iubești, noi vrăjmășuim; Tu ești îndurat, noi neîndurați; Tu făcător de bine, noi răpitori! Ce împărtășire avem cu tine, ca să ne și împărtășim bunătăților Tale? Mărturisim direptatea Ta; cunoaștem judecata cea de istov a noastră; propovăduim facerile Tale de bine; a mii de morți suntem vinovați; iată, sub mâna Ta

> cea lucrătoare și care ținea toate petrecem. Lesne este mâniei Tale celei atotputernice ca într-o clipeală să ne piarză pe noi și, cât este despre gândul și viața noastră, cu direptul este nouă să ne dăm pierzării, prea dirępte judecătoriule! Dar… îndurării celei nebiruite și bunătății celei negrăite nu este acest lucru cu totul vrednic, prea iubitorule de oameni stăpâne!

Rar ni s-a întâmplat să vedem șiruri scrise cu atâta cunoștință de caracterul omenesc: Tu ești bun, recunoaștem că noi suntem răii-răilor, dar bagă de seamă că nu-i vrednic de tine să-ți răsplătești asupra noastră pentru că ai sta în contrazicere cu calitățile tale de atotbun îndelung răbdător, lesne iertător.

„*Video meliora proboqne, deteriora sequor.*“

„Vedem cele bune și le aprobăm, dar urmăm cele rele.“

Astfel, cu multă umilire strigăm:

> Călcând aceste porunci ale tale și în urma poftelor și a voilor noastre îmblând, tot păcatul în fieștecare zi cu osârdie facem: clevetire, hulă, ținere în minte de rău, călcare de jurământ, vorba mincinoasă, vorbă de rușine firească și afară de fire, și ceea ce nu se află nici în dobitoacele cele necuvântătoare, acestea foarte păgânește, de nou le izvodim. Stinsu-s-au întru deșertăciune zilele noastre; de ajutorul tău ne-am golit; batjocură și râs ne-am făcut celor dimprejurul nostru; numele Tău cel prea sfânt și închinat prin noi a se huli de păgân l-am făcut. Învechindu-ne în răutate; și în cărări neînțelepțește șchiopătând, toți ne-am abătut, împreună netrebnici ne-am făcut; nu este cine să înțeleagă, nu este până la unul. Ciuma și robia și îmbulzeala și sărăcia și multe feluri de morți și dese pre noi de trei ori ticăloșii! ne-au despărțit ca prin niște bătăi ca acestea să *ne tragi la tine măcar nevrând noi;* ci nici așa nu s-au făcut ceva mai mult despre noi. Datu-ne-ai pe noi păgânilor spre robie și spre pradă și spre junghiere și spre jefuire celor fără de lege și nici așa n-am înțeles, nici ne-am depărtat de la vicleșugurile noastre și de la fără-de-legile noastre. Nici prin cele de întristare, nici prin cele rele nu ne-am înțelepțit, nici prin facerile tale de bine și prin darurile tale nu ne-am făcut mai buni!

Și astfel a fost totdeuna.

În loc de a urma prescripțiunile unei morale aproape tot atât de veche ca și omenirea, în loc de a urma pe Dumnezeu, omenirea necorigibilă nu-l urmează deloc; ci, întemeiată pe bunătatea lui, s-așterne la pământ în nevoi mari și cerșește scăpare. Și toate formele cerșirei le-a întrebuințat față cu acea putere înaintea căreia individul se simte a fi ca o umbră fără ființă și un vis al înșelăciunii. Conștient despre nimicnicia bunurilor lumii, înțelegând că această viață cu trebuințele ei prime e deja destul de grea pentru a o mai

îngreuia cu alte scopuri deșerte decât cele pe care le are din natură, omul totuși pune o deosebită valoare pe împrejurarea de a domni asupra altora, de a robi pe alții, de a-și întinde stăpânirea peste tot pământul, de s-ar putea.

Ce-i ajută lui Cezar c-a fost un om mare? Astăzi poate cenușa lui lipește un zid vechi împotriva ploii și furtunei.

Stau oare în vrun raport mijloacele ce le punem în mișcare cu rezultatele la cari ajungem?

Într-adevăr, privită prea de aproape, ce ne prezintă viața decât împlinirea normală a unor trebuințe din cele mai simple? A bea, a mânca, a dormi, a se îmbrăca, adică a-și hrăni existența și a o apăra contra intemperiilor. Conform cu acest scop, albina adună vara ca să aibă iarna; furnicile își zidesc locuințele lor simple grămădind în ele merinde; bursucul își adună provizii pentru iarnă, și încolo fiecare din aceste animale lasă lumea lui Dumnezeu să fie precumu-i, neinteresându-se mai departe nici de politică nici de nimica.

Omul, pentru îndeplinirea tot a acestor trebuințe primare, are nevoie de un stat cu zeci de mii de funcționari, de o oaste cu sute de mii de oameni, de drumuri de fier, de cai de comunicație, universități și școale, diplomați, adunări legiuitoare, biruri, advocați, societăți academice, gazete, marșandemode, teatruri, bani de hârtie, tunuri, corăbii, prafuri de dinți, mânuși, câini de vânat, biblioteci, cazarme, filozofi, cafea, spitale și altele ca acestea.

Nu-i asta o socoteală de mofluz?

De aceea Faust, în care se întrupează omenirea cu poftele, ambiția și deșertăciunea ei, dar și cu geniul și setea ei de știință, stând înaintea ultimei probleme, își toarnă venin dintr-o fiolă veche într-un pahar și voiește să-l bea… când iată că sună încet clopotele și cântecele de la Înviere… și paharul îi cade din mână… el e recâștigat pentru viață.

Înviere — renaștere?

Paralel cu istoria reală a faptei, războiului, cruzimii și răutății, paralel cu acea țesătură de egoism, vicleșug, tiranie de uliță și tiranie personală, din care cea din urmă e de preferat, alături cu voința acelui soi de oameni pe cari Calist îi descrie așa de bine în rugăciunea lui — trăiește creierul omenirii o mică parte din viață deosebită, nesupus nici politicei, nici diplomației, nici războaielor și, în acele puține momente ale lui proprii, el măsură depărtarea stelelor și adâncul mărei, greutatea pamântului și ușurința eterului, aude florile crescând, întrupează în marmură frumusețea

liniilor și în pictură a colorilor, descompune lumina soarelui, află limba ce au vorbit-o asirienii, numără biblioteca lui Ptolomeu și desleagă un vechi papyrus ce cuprinde leacuri egiptene.

E în aceasta … mântuirea?

Fi-va omenirea cultă, omenirea știutoare mai bună decât cea neștiutoare?

După câte știm din trecut și vedem azi, nu.

Va rămânea într-adevăr un tezaur în urma generațiilor, însă totuși, omul armei și acela al vicleșugului, ostașul și diplomatul, vor însemna mai mult în vremea lor, vor fi mai mult viețuind decât pictorul Rafael sau muzicantul Mozart sau astronomul Newton.

De aceea, la ademenirea muzicei cerești, Faust răspunde:

„Aud solia, dar îmi lipsește credința în ea!“

Vin zile de înviere și trec. Aci se salută oamenii cu *„Surrexit! Verc Surrexit!“*, dincoace cu *„Hristos Voscres!“* și în toate limbele pământului se repetă acest cuvânt, dar noi zicem ca Faust:

„Die Botschaft hör ich wohl, allein mir fehlt der Glaube!“

Ba credem c-a înviat în inimele sincere cari s-au jertfit pentru învățătura lui, credem c-a înviat pentru cei drepți și buni, al căror număr mic este; dar pentru acea neagră mulțime, cu pretexte mari și scopuri mici, cu cuvânt dulce pe gură și cu ura în inimă, cu fața zâmbind și cu sufletul înrăutățit, el n-a înviat niciodată, cu toate că și ei se închină la același Dumnezeu. Tiranul ce mână la moarte sute de mii fără de nici un scrupul, demagogul ce prin vorbe măsluite trezește patimile cele mai negre și mai uricioase ale mulțimii sunt adesea mai credincioși vechei legende religioase decât Faust; poate că, după orice crimă comit, s-aruncă înaintea icoanei și șoptesc cuvintele lui Calist, cerșind iertare de la lesne iertătorul Dumnezeu. Dar cu aceștia chemați, cari sunt mulți, nesfârșit de mulți, nu sporește comunitatea creștină: puțini sânt cei aleși și puțini au fost de-apururi.

Dar rămâie datina și înțelesul ei sfânt, așa cum e de mult; și, de nu va sosi niciodată acea zi din care să se-nceapă veacul de aur al adevărului și al iubirii de oameni, totuși e bine să se creadă în sosirea ei, pentru ca să se bucure cei buni în „ziua învierii“, când ne luminăm prin sărbătoare și ne primim unul pe altul și zicem *frați* celor ce ne urăsc pe noi și iertăm pe toți pentru înviere, strigând cu toții:

„Christos a înviat!“

❦

ZIAR NOU

[16 aprilie 1878]

Vineri 14 (26) aprilie a apărut primul număr al unui nou ziar german în București care promite a ieși în toate zilele (afară de luni) și poartă titlul „Deutsche Orient-Zeitung“. Pentru a însemna poziția noului ziar față cu politica dinlăuntru reproducem următoarele șiruri din articolul întitulat *Zur Lage* (Situațiunea):

> Presupuind că aceste știri (despre o nouă cerere a Rusiei în privirea Basarabiei) s-ar confirma, am esprima guvernului dorința ca, intrând în asemenea tratări, să puie la cale un aranjament care să ție seamă nu numai de interesele țării noastre, ci și de onoarea ei, și așteptăm, după o eventuală învoire cu Rusia, că și opoziția noastră va înceta cu tactica puțin îndemânatică de până acuma de a împunge și irita guvernul prin interpelații necontenite. Poate că pentru cazul nostru se potrivește exemplul micului stat al Belgiei, care, în anul 1870, se afla într-o poziție atât de grea, dar a cărui opoziție din Cameră, judecând drept greutatea crizei, se abținu cu totul de la orice amestec în politica esternă, punând astfel binele țării mai presus de orice ură de partid. Noi, din contra, avem din nefericire trista convingere că fără de purtarea lipsită de tact a opoziției noastre, care în ședința vestită a Camerei de la 26 fevruarie l-a silit pe ministru să rupă tratările cu Rusia, pentru ca îndată după ivirea conflictului să atace mereu pe ministru tocmai pentru îndeplinirea acestei dorințe a opoziței, fără cea purtare lipsită de tact zicem, relațiile noastre cu Rusia n-ar fi luat niciodată un caracter atât de acut dușmănesc, și dorim ca acuma, pe cât mai e vreme, să se imiteze exemplul nației belgiene.

Vestita ședință de la 26 fevruarie — să ne dea voie confrații noștri să le spunem — s-a petrecut într-o Cameră în care opoziția n-a deschis gura, ci a tăcut ca peștele — pentru că e prea puțin numeroasă.

Guvernul însuși și-a *comandat* interpelantul în persoana d-lui V. A. Urechia, recte Popovici, și după aceea a dus-o strună până ce i-o veni gustul să se scalde în alte ape.

Opoziția adevărată, care s-a luptat foarte serios contra tendințelor Rusiei și va lupta și de acum înainte, n-a întrebuințat niciodată contra puternicului vecin expresiile de cari foiesc tocmai gazetele guvernamentale. Opoziția a fost rezervată în cuvinte și puternică în argumente, presa guvernamentală a fost puternică în fraze și vorbe late și slabă în argumente.

Noi pe oamenii de la guvern nu-i credem pe atât de răi patrioți pe cât sunt de ușori, nu pe atât de ușori pe cât sunt de meschini și nu pe atât de meschini pe cât sunt de lași. Știm foarte bine că au avut nevoie de glasul opoziției pentru a zice nu în această cauză și i l-am dat pentru că singuri erau prea lași pentru a se rosti. Cu un cuvânt lașitatea e cea dentâi, patriotismul cea din urmă calitate a acestor oameni, care se înțelege că e bine să rămâie la guvern, pentru ca opoziția *adevărată,* (nu comandată) să nu fie silită a lua pe umerele ei o sarcină, pe care tocmai guvernul a creat-o prin inepția lui și care azi întrece puterile oamenilor cari se respectă, căci acei cari au creat această situațiune au abuzat de dânsa, pentru ca în opoziție, combătând urmările faptelor lor proprii, să facă peste putință orice acțiune înțeleaptă și energică.

❦

MILLO ÎN BUCUREȘTI

[Articol cu paternitate incertă]

[21 aprilie 1878]

Luni d. Millo a reprezentat în sala Bossel *Lipitorile satelor,* cu care ocazie am văzut că bătrânul artist n-a pierdut nimic din vigoarea și virtuozitatea lui.

Rolul său propriu l-a jucat cu o vervă care ne făcea să uităm cu totul că artistul are astăzi peste 65 de ani. Aceeași viiciune, același joc al fizionomiei, aceeași putere de mai nainte.

Publicul era încântat, ba chiar actorii erau cuprinși de acelaș curent de veselie, de râdeau împreună cu publicul. Un lucru avem însă de observat, care ni se pare destul de însemnat pentru a reveni și altădată asupra lui.

Actorii cari au dat concursul lor în această piesă sunt în mare parte diletanți ori începători, încât nu s-ar fi cuvenit ca d. Millo să se înconjure cu ei. Nu zicem nimic de d. Mincu, care, ca rutinar în vârstă, joacă în maniera lui toate rolurile cu un fel de haz cu totul propriu, care privește mai mult persoana și maniera lui de-a juca decât caracterul reprezentat. Dar Măriuca, de ex., ar fi trebuit reprezentată de o persoană cel puțin simpatică. Cităm tocmai acest exemplu. pentru că nu se cuvine indulgență acolo unde observăm o absolută greșală în alegerea carierei. Alegându-și cineva cariera reprezentării dramatice, trebuie să știe că tocmai arta aceasta are exigențe

fizice, pentru că instrumentul artistului e chiar fizicul lui. Cu acea zestre fizionomică pe care o are d-na ce a jucat pe Măriuca din *Lipitorile satelor* nu se prezintă cineva pe scenă.

O părere nefavorabilă avem și despre restul trupei improvizate. Deci, oricât am prețui de mult geniul individual al lui Millo, găsim totuși că se cuvine neapărat ca să se înconjoare altfel. Nu zicem că toți acești domni ar fi lipsiți de talent, dar a recunoaște un talent mediocru sau ascuns sau nedezvoltat nu va să zică a recunoaște că el are deja dreptul de a seconda pe un om ca Millo într-o piesă cu care acest din urmă a cules atâția lauri și atâtea aplauze.

Cestiunea se prezintă sub două puncte de vedere, unul estetic, altul de bună-cuviință.

Esteticește o piesa e totdauna un întreg, ca și un tablou, ca și o statuă. Un tablou în care o singură figură e escelentă, foarte escelentă chiar, iar celelalte caricate, e un tablou rău.

Din punctul de vedere al bunei-cuviințe întâmpinarea noastră e și mai aspră. Asemenea înjghebări sau improvizări de trupe arată din două lucruri unul: sau puțin respect pentru public sau ignorarea deplină a exigențelor unui oraș mare cum sunt Bucureștii.

Foarte cu greu ne-am hotărât a face aceste observații numai pentru că n-am dori să atingem persoana unui oaspe atât de iubit care, după ce a lipsit un an aproape din București, vine astăzi înapoi și are drept de-a fi întâmpinat cu bine și cu bucurie. Dacă deci reprezentația în întregul ei ar fi fost, oricât de mediocră, numai admisibilă, dacă privazul ce înconjura portretul măiestru al cârciumarului evreu ar fi fost câtuși de puțin bun, am fi tăcut. Dar reprezentația a fost purtată, întreagă, de la început până la sfârșit, de umerii unui singur om. E drept că publicul venise să-l vadă pe Millo și l-a văzut tot așa plin de spirit și viociune ca și mai nainte, dar publicul venise să vadă și o piesă, nu numai scene izolate, căci adesea când personajul evreului lipsea de pe scenă fundul salei Bossel nu mai semăna a scenă, ci a altceva.

Găsim că e interesul artistului, în interesul său cel mai bine înțeles, ca să se înconjure altfel; nu zicem cu genii sau cu artiști eminenți, dar din șirul celor ce-l secundează să lipsească cel puțin figurile „imposibile“. Repetăm dar că, deși întâmpinăm cu bucurie sosirea d-lui Millo, deși prețuim fără rezervă talentul său propriu, suntem totuși siliți a stabili, ca o exigență inevitabilă, ca să joace înconjurat de o trupă regulată, care să-și învețe

rolurile, încât să putem vedea piese întregi și nu numai virtuozitatea individuală a unui singur personaj din piesă.

❦

[26 aprilie 1878]

De câte ori făceam observările noastre asupra infructuozităţii intrării în război a românilor contra Turciei, liberalii și alții de un gând cu ei ne înșirau marile avantaje *morale*, pe care nația le-a câștigat trimițându-și floarea fiilor săi ca să moară de frig, de foame și de gloanțe înaintea valurilor de pământ a întăriturilor Plevnei.

Când le spuneam că o asemenea conlucrare, ce pentru ai noștri era un fel de martiriu, trebuia să fie ținută în cumpănă de foloase, chezășuite în scris și legate cu noduri, foile liberale râdeau de zapis și chezășie, vorbeau de generozitatea aliatului nostru, de vitejia cu care se bat dorobanții, de „A! bravii mei copii!“ exclamat de cutare ori cutare ofițer străin, de laudele jurnalelor străine. Cu un cuvânt, amăgitoarea glorie, vorbele mari la cari aplaudă necunoscătoarea mulțime se îmflaseră ca râul de munte, înecând glasurile celor puțini cari, cunoscători ai istoriei naționale și a istoriei marelui vecin, prevedeau de mai înainte ce frumuseți or să se întâmple când vremile se vor limpezi.

Nu știm de ce, dar de câte ori gândim la războiul ce l-am purtat și la roadele ce le-am cules ne vine în minte vestitul monolog al lui Sir John Falstaff, în care el dă definiția onorii.

Gloria nu se bea, nu se mănâncă, nu se îmbracă, ea nu vindecă oasele sfărmate de ghiulele, nu cârpește mantalele rupte prin care suflă amorțitorul crivăț, nu-nlocuiește porumbul crud pe care l-au mâncat soldații noștri cu pâne caldă, c-un cuvânt gloria ce-o câștigi e frumos lucru, dar pentru dânsa e bine ca omul să nu riște nici măcar degetul cel mic, necum zeci de mii de oameni și zeci de milioane de bani, storși la urma urmelor tot din spinarea muncii productive a țăranului.

La anul 1392 regele Sigismund al Ungariei încheiase alianță cu Mircea cel Bătrân în contra turcilor. Sigismund trece Dunărea și ia Nicopoli, apoi, auzind de turburări în propria lui țară, se întoarce cu oaste cu tot din campanie, lăsând pe Mircea singur cu țara în fața dreptului ce-l aveau turcii de a se răzbuna. Ce face însă Mircea? Poate că, mișcat de nenorocirile nobilului său aliat, s-au despărțit cu lacrimile în ochi de dânsul, urându-i

izbândă bună în Ungaria? Ba de loc. Mircea, întemeiat pe tratatul de alianță, îl somează pe rege să continue războiul, căci altfel va fi rău. Regele nu urmează, se întoarce prin Oltenia, e înconjurat de oastea ușoară a Țării Românești și scapă abia cu puțini oameni ca prin urechile acului în Ardeal. Stricatu-s-au poate prieteșugul pentru vecinicie prin acest act de răzbunare? Ba nu, căci doi ani după aceea încheie o nouă alianță cu același rege al Ungariei. În sfârșit această alianță îl duce pe Mircea din nou înaintea Nicopolei, unde în fața strălucitei oști creștine stătea Baiazid Fulgerul. După planul cuminte de război trebuia ca lupta s-o înceapă românii cu oaste ușoară și abia după aceea să intre în luptă greaua cavalerie franțuzească. Dar cavalerii franțuji, setoși de glorie și plini de ambiție, nu vor să stea în urma moldovenilor și muntenilor, ci vor în frunte să dea năvală vitejască, să spulbere pe turci. Ce face Mircea? Recunoscând poate generozitatea cavalerimei, s-a plecat acestui plan glorios și s-a învoit să rămâie el în urmă? El a tuns-o binișor cu oaste cu tot peste Dunăre, lăsând oastea Crucii în știrea lui Dumnezeu și a unei sorți pe care el o prevedea foarte clar. Și cum prezisese el în consiliul de război, așa s-a întâmplat.

Creștinii conduși de entuziasm, de dorința de glorie, de cavalerism și generozitate, au fost cumplit bătuți în urma planului pe dos, dictat numai de sentimente frumoase, iar Mircea și-a scăpat oastea sa intactă în urma planului său cuminte; o oaste mică, însă prețioasă, cu care peste un an el a stins pe același Baiazid care sfărâmase frumoasa oaste creștină, în care erau față cele mai nobile și mai glorioase nume ale Europei.

Dar Mircea era un biet român cu mintea coaptă, care știa că popoarele au lucruri mai scumpe de apărat decât gloria.

Nouă ni se pare deci că, de-am fi urmat cum urmau bătrânii, de ne-am fi păstrat pentru vremi în care într-adevăr existența țării ar fi fost în joc, mai bine am fi făcut. Apoi am mai adăoga că, în schimbul suferințelor reale, a morții reale, a banilor reali cheltuiți cu războiul, ar fi trebuit să căpătăm bunuri reale, nu cuvinte frumoase prin gazete străine. Acesta-i lucru aproape de mintea omului, încât toate foloasele morale puse în cumpănă cu ceea ce am fi trebuit să câștigăm după o campanie victorioasă sunt te miri ce și mai nimica.

Acum situațiunea e cu totul alta și mult mai nefavorabilă; o mulțime de lucruri sunt cu putință. Se vorbește de o nouă convenție ruso-română. Această convenție n-ar avea pentru noi nici un folos real, dar mulțime de pagube. Presupunând că, în schimbul unei nouă convenții, Rusia ar renunța

la Basarabia, ce se va întâmpla? Rusia învingătoare va sta față cu Austria armată și se va învoi să împartă și țara noastră; rușii vor lua Moldova, austriacii Țara Românească sau, în cazul cel mai bun, Austria le va lua pe amândouă și vom fi buni-bucuroși că încăpem sub un stat în care cnutul nu joacă nici un rol. Rusia învinsă va trebui să renunțe ș-așa la Basarabia, silită de un al treilea, încât toate sacrificele noastre de până acum și viitoare nu ne vor aduce decât ceea ce timpul ar fi trebuit să ne aducă prin puterea lucrurilor.

C-un cuvânt poziția noastră e mai grea decât orișicând, dar aceasta ar fi foarte puțin dac-am fi știut a ne păstra și dacă n-am fi contribuit noi înșine de-a o-ncurca și mai rău.

❦

NOU ABECEDAR ROMÂNESC DE VASILE PETRI

Sibiiu, 1878, Tipografia lui Ios Drotleff & Comp., 1 vol. 8° — Prețul 25 cr. v. a.

[28 aprilie 1878]

Abecedarul d-lui Petri e compus amăsurat cu cererile pedagogiei moderne. Urmând principiile scriptologiei, adică a învățării citirii prin scriere, el cuprinde o parte (întâia) numai cu litere de scrisoare. Învățând de timpuriu a scrie, și anume deodată cu cititul, școlarii sunt de-a pururea activi și, pe când învățătorul (mai ales cel sătesc) se ocupă cu cei mai înaintați, cei începători se pot pune la scris. Alt folos al învățării cititului scriind e că se face de prisos silabizarea și se întroduce de sine insonarea.

Pe întâiele pagini sunt elementele desemnului și a scrisorii, adică puncte, linii drepte și figuri construite din linii drepte, apoi linii strâmbe și trăsăturile subțiri, cele groase și îndoite, cari constituie elementele materiale ale scrisorii. În urmă vin toate literile mici cu sonul *original*, rânduite genetic, adică astfel încât după cel mai ușor de scris, de ex. i, urmează *o*, apoi *a*, *u*, *e*, apoi din consoane *n*, *m* și a.m.d. Copilul nu citește nicăieri silabe izolate fără de înțeles, ci pretutindenea împreunează cu sunetele ce le rostește un înțeles concret, încât se evită învățătura mecanică. Rostind cuvinte cu înțeles concret, i se prezintă o icoană în minte; el învață cugetând.

Abecedarul d-lui Petri e scris cu semne, adică cu ortografia de dincoace de Carpați. Zicem ortografie pentru ca să fim înțeleși, deși aplicat la modurile noastre de a scrie cuvântul cuprinde o *contradictio in adjecto.* Cum se pot numi într-adevăr mai multe moduri de-a scrie ortografii când între toate nici una nu e bună sau esclusiv numai una ar putea fi bună?

Cauzele cari l-au făcut să admită scrierea de dincoace le spune însuși în prospectul alăturat cărții.

Ortografia, zice d-sa, este cea cu „semne" pentru că:

1. Așa scrie astăzi majoritatea românilor și nu avem presemne că ea se va acomoda minorității, iar unitatea „ortografică" este pentru noi românii un bun mare, la care trebuie să tindem cu toți cu orice preț.

2. În cărțile cu ortografie fără semne școlarii începători sunt nevoiți a ceti cuvintele cari conțin sonuri derivate „de două ori", o dată așa cum ele se prezintă ochiului d.e. *saratura,* apoi așa cum le dictează auzul românesc: „sărătură". Chiar și etimologiști pronunțați ca d. Bariț încă recunosc „că pentru începători este greu a ceti fără semne" („Observatorul", nr. 8).

3. Cuvintele nouă sau adecă „neologismii" se pronunță adeseori cu totul fals, mai ales când învățătorii nu știu latinește. Astfel am auzit însumi cum elevi și învățători pronunțau: *timpurii* în loc de *timpuriu, amicițiă* în loc de *amiceață (amiciție)* etc., pentru că era scris *timpuriu, amicetia.* Unii mai pronunțau „gerunz", alți „gerundiu", unii „concoarză", alții „concordie" etc. Tot așa, de nu mai rău, o pățim cu *numele propriu;* R. D. canonic Șerban din Gherla cetea la un esamen în Năsăud consecința *Țîșeni* în loc de *Titieni* (numele unui învățător).

Autorul ne spune și greutățile administrative cu care au a lupta cărțile românești dincolo.

O grijă deosebită am avut — zice — la compunerea acestui *Abecedar,* ca să nu cadă și el sub interdicțiunea guvernului, și am cuvinte a crede că mi-a succes a înconjura în pace această stâncă periculoasă. În adevăr inspectorul regesc de școală, d. Fr. Koos, din Bistrița, a publicat în ziarul „Kelet" din Cluș (nr. 284 de la 12 dec. 1877) asupra noului *Abecedar* o recenziune în termini prea măgulitori pentru mine, terminând prin a-l recomanda colegilor săi și autorităților scolastice cu toată căldura, ceea ce se poate lua drept „aprobare din partea guvernului".

Recenziunea ziarului unguresc e următoarea:

Scoțând la lumină noul său abecedar — *„oprit în amândouă edițiunile de mai înainte"* — autorul a eliminat cu îngrijire toate pasagele dificultate

de guvern, menținând însă, ba chiar emendând împărțirea, pe care însuși guvernul a numit-o „metodică“.

…*Abecedarul* are două părți, una scrisă, alta tipărită. Cuprinsul și planul abcdarului vădesc îndată pe eminentul bărbat de specialitate. Esteriorul cărții este așa de elegant încât face onoare tipografiei Drotleff & Comp. Prețul e numai 25 cr., care cu privire la edițiunea elegantă și estetică este moderat. Din parte-mi recomand cu cea mai mare căldură colegilor mei inspectori și autorităților școlare acest *Abecedar,* cu atât mai vârtos, căci, în cât știu eu, un Abecedar românesc mai eminent decât acesta nu esistă nici unul. Doresc, în interesul învățământului și al eminentului autor, cu această edițiune să treacă cât mai curând.

Dacă nu ne înșelăm, d. Fr. Koos, inspectorul școlar în ținutul Bistriței, este identic cu preotul maghiar care petrecea într-o vreme în București și a avut neplăceri cu chiar poporenii (maghiari) ai bisericei sale din cauza înfocatului său naționalism, care neliniștea viața pacinică a micei colonii maghiare din orașul nostru. *Tempi passati.*

Pe noi ne interesează mai cu seamă pasul ortografic făcut de autor.

Mergem mai departe și zicem că nu unitatea ortografică e un bun mare pentru români, ci unitatea limbei. Într-adevăr, pe la a. 1640 și ceva, în urma ridicării lui Luther, s-a introdus în bisericele reformate limba națională și această tipărire de cărți clerice în limbele deosebite a fost întrebuințată ca mijloc pentru a calviniza pe români. Atunci biserica română, în ramura ei cea cu totul neatârnată, mitropolia Moldovei și a Sucevei, a luat inițiativa unui sinod pentru părțile locuite de români și a admis, ca măsură contrarie reformațiunii, tipărirea de cărți românești ortodoxe, pentru a feri poporul și preoțimea de a se adăpa la izvoare eretice. Din reforma protestantă a răsărit această reformă în biserica română, care și-a imprimat pe de-a pururea urma ei binefăcătoare în dezvoltarea noastră.

Cel mai mare noroc pentru bătrâni a fost desigur acela de a nu ști latinește. Luând limba astfel cum crescuse ea în propria ei individualitate, bătrânii au creat o ortografie pentru români cum ea nu are păreche în nici una din limbile moderne. Înzestrați cu o fineță nemaipomenită a auzului și cu un bun-simț de care noi ne-am înstrăinat de mult, ei au simțit care dialect anume — dacă putem numi dialecte deosebirile dintre noi — este acela ce trebuie cultivat. Moldoveni și munteni au tipărit în veacul al șaptesprezecelea cărți care, ca oglindă a pronunției vie, admise ca clasică, nu lasă nimic de adaos și nimic de scăzut. Abia în epoca fanarioților, sub

înrâurirea nimicitoare a lor, limba începe a-și pierde unitatea ortoepică și tinerețea ei naivă care strălucește în cronicari. Dar pe la capătul domniei fanariote românii de peste Carpați încep să învețe latinește și, mișcați de o ură neînțeleasă contra bietelor semne cari nu le păcătuise nimic și a bietelor cuvinte cu care poporul în curs de atâtea veacuri își făcuse locuțiuni, proverbe, cântece și povești, învățații au năvălit să stingă de pe fața pământului acea minunată operă la care contribuise milioane de capete, în mare parte foarte bine formate, și zeci de cărturari cu bun-simț și cu auz credincios.

Ce-a putut ieși dintr-asta decât o adevărată vavilonie?

Suntem și azi încă departe de restabilirea vechei noastre unități ortoepice. Dar încercările de a ajunge la ea sunt multe, unele mai izbutite, altele mai slabe. Astfel vedem pe chiar autorul abecedarulul întrebuințând încă ó și é în loc de *oa* și *ea,* deși în aceste unități sunetare partea pe care cade tonul e tocmai *a* și nu *o* sau *e. O* și *e* nu sunt decât ¼ a sonului deplin, iar *a* e întreg. Aceste pătrimi de son au aceeași cantitate ca și ĭ consonans în *iată, iapă zarbă.* Un semn că e astfel e pronunția vie, care a eliminat aceste pătrimi de sonuri; căci din *țeară* s-au făcut *țară,* din *feată —fată,* din *afoară — afară* ș.a.m.d.

Tot astfel de greșită ni se pare scrierea așa-numitelor sunete derivate cu semnul sunetului originar din care derivă. Așa *d* când avem echivalentul lui în *z* ni se pare de prisos. În genere întrebăm ce are a face *originea, etimologia* unui sunet cu scrierea lui? Nimic. Cum va scrie autorul — pentru a pune în evidență — sunetul *j,* când se derivă din *z + ĭ* consonans? Astfel *englez* face pluralul *engleji,* verbul *a putrezi* dă naștere substantivului *putrejune,* verbul *a repezi* — substantivului *repejune;* apoi sunt mulțime de numiri colective cari se termină în *ez* sau *az* și au regulat *ej* la plural precum *genoveji, franțuji, olandeji, engleji, portugeji,* apoi *praz/praji, obraz/obraji, viteaz/viteji* etc.

Un exemplu și mai ciudat. *Ch* (x) se preface în limba noastră înaintea lui *i* consonans în *ș* de ex.: *Leach, Leși; Ierarch, Ierarși,* ș.a. Dorim a ști cum ar scrie d. Petri pe acest *ș* ca să se vadă din ce sunet *originar* derivă.

Rezumăm opinia noastră în privirea ortografiei astfel. A cerceta vorbirea vie a poporului din toate părțile și a suma fenomenele sub legi generale fonologice e treaba filologiei române; tot astfel e treaba ei de-a căuta originile cuvintelor. Dar în ortografie ca atare n-are să se răsfrângă munca filologilor, căci nu e treaba ei de-a oglindi originile cuvintelor. Ca oglindă a

pronunției aceleia care s-a recunoscut de cătră poporul întreg ca ortoepică, și aceasta nu prin convenție, ci în mod *istoric*, ea trebuie să păstreze acest caracter. Filologia poate schimba întru-câtva *ortoepia*, și atunci ortografia îi urmează pe această cale. Mai departe nu merge, nu trebuie să meargă legătura între acea știință abstractă și-ntre scriere, care trebuie să fie accesibilă cu înlesnire poporului întreg.

Cu toate acestea noul *Abecedar* este un progres spre bine și de aceea-i dorim bună izbutire.

❦

[30 aprilie 1878]

De când guvernul conservator s-a retras, partidul conservator observă o atitudine foarte rezervată, dar statornică. Înainte de a fi izbucnit războiul, cu ocaziunea încheierii convențiunei, în cursul războiului, după încheiarea păcii, în sfârșit totdeauna și față cu toate chestiunile mari, partidul conservator a combătut guvernul, dar niciodată nu i-a făcut greutăți. În deosebi „Timpul“, organul partidului conservator, a combătut mereu pe guvern, l-a combătut adeseori chiar cu multă amărăciune; niciodată însă nu a uitat că, fie oricât de rău, acest guvern din nenorocire reprezentă statul român.

Dovadă ne sunt coloanele acestui ziar. Ca opoziție, am dat părerea noastră asupra faptelor guvernului ne-am rostit asupra politicei ce credeam că este bine de a se urma din partea statului român și adeseori, plini de amărăciune, am mustrat pe aceia cari nu voiau să înțeleagă sfaturile bărbaților politici din partidul conservator.

Atunci când era vorba să se încheie o convenție cu Rusia, ne-am rostit în cuvinte lămurite că atitudinea statului român față cu Rusia trebuie să fie rezervată, plină de respect, dar demnă și hotărâtă.

Cu toate aceste guvernul a încheiat convenția de la 4 aprilie, care ne impunea imense sacrificii *morale* și, în urmă, a încheiat alianța morală, care ne-a impus imense sacrificii *materiale*.

Am combătut guvernul pentru aceste fapte, dar noi înșine am rămas consecuenți în atitudinea noastră față cu Rusia; totdeauna rezervați, plini de respect, dar demni și hotărâți

În urmă, la încheiarea păcii, s-au adeverit temerile noastre, exprimate încă din vreme cu atâta stăruință.

Guvernul și organele sale au căzut acum din o extremitate într-alta și au început să ieie o atitudine violentă față cu Rusia; noi însă am rămas consecuenți, adică rezervați, plini de respect, dar demni și hotărâți.

„Românul“ dezmințea încă știrea despre cererea de retrocedare a Rusiei, predica încă cetitorilor săi încredere în generozitatea țarului, pe când, luând act despre zgomotul răspândit, noi puneam la îndoială temeinicia lui, dar în acea vreme declaram scurt, cuprinzător, cu demnitate și hotărât: *„Nu dăm nimic Rusiei și nu primim nimic de la Rusia. Voim să întreținem relațiuni de bună vecinătate cu rușii, dar nu putem jertfi nimic de dragul lor“*.

Iară atunci când organele rusești au început să pună la îndoială drepturile României asupra Basarabiei, nu ne-am pierdut răbdarea, nu am devenit insolenți față cu o puternică invazie, ci am răsfoit cărți, ne-am folosit de munca altora, am adunat dovezi și am arătat că poporul român niciodată nu a renunțat la drepturile sale asupra Basarabiei și că prin urmare nici astăzi nu are dreptul de a renunța.

De la început deci până în ziua de astăzi „Timpul“ a umblat pe o cale croită de iubire de țară, de buna chibzuință și de cunoștința trecutului și prezentului acestei țări; de la început până în ziua de astăzi el și-a rămas consecuent și la 4 aprilie nu susținea decât aceea ce susține și astăzi.

Dovadă ne sunt coloanele acestui ziar.

De câtva timp însă protivnicii noștri au adoptat programul nostru politic și, voind să-l aplice, nu numai îl duc *ad absurdum*, ci își mai dau silință de a încredința lumea că noi combatem acest program, în vreme ce nu combatem decât lipsa de capacitate a oamenilor ce vor să-l aplice.

Astfel „Românul“, în numărul de la 27 aprilie, arată cetitorilor săi cari sunt faptele patriotice ale guvernului. După aceea întreabă:

> Ce făcură și ce fac în acest timp membrii și aderenții ministerului Catargi?
>
> Membrii ai ministerului Catargi nu sunt decât bărbații politici al căror organ e „Timpul“, deoarece chiar o parte din partidul conservator a părăsit pe ministerul Catargi. Organ deci al aderenților ministerului Catargi e „Timpul“ îndeosebi „Timpul“.
>
> Ei bine! Ce au făcut „Timpul“ pe când guvernul muncea pentru fericirea patriei?
>
> Orice lovire din partea guvernului rusesc, susțin că cu dânsul este dreptatea și cu noi nedreptatea.

Așa zice „Românul“!

Am zis demult că oamenii cari scriu în ziarul „Românul“ nu sunt vrednici de a sta de vorbă cu noi: nu-i mai putem dar mustra pentru grosimea obrazului lor. Ne cuprinde însă o uimire cu totul obiectivă când ne vedem față cu fenomenala îndrăzneală de a rosti astfel niște cuvinte atât de grave, cu toate că acela care le rostește trebuie să știe că ele cuprind un neadevăr.

„Ne cere Basarabia: BINE FACE, zic ei PRIN BROȘURE“.

Zic ei?! —

În o singură broșură s-a zis ceva de asemeni, și „Timpul“ a declarat scurt și lămurit că scrietorul acestei broșuri nu e membru al partidului conservator și că acest partid combate vederile cuprinse în acea una singură broșură.

„BINE FACE, zic ei prin ZIARE!“ urmează „Românul“.

În care anume ziar însă? Când? Cum?

Cu care anume cuvinte s-a zis din partea „aderenților ministerului Catargi“ că „BINE FACE RUSIA DE NE CERE BASARABIA?“

Îndeosebi „Timpul“, adevăratul organ al „aderenților ministerului Catargi“, când anume a rostit cuvinte din cari ar putea rezulta ceea ce zice organul sibariților?

Nu se știe și nici nu-i nevoie să se știe: „Românul“ nu voiește să producă decât un efect trecător.

Am dori însă ca în sufletul cetitorilor acest efect să fie temerea ca nu cumva „Românul“ să-și facă socoteală astfel:

„Dacă vom face ca mulțimea să crează că partidul conservator, fiind la putere, ar ceda Basarabia, ea va găsi că e mai bine să o cedăm noi, fiindcă suntem mai buni patrioți“.

Dar nu credem de cuviință a mai spune unde ajung oamenii cu asemenea socoteli.

Fără îndoială … nu la Panteon.

❦

NECROLOG

[4 mai 1878]

Dimitrie Petrino, cunoscut și sub epitetul de bard al Bucovinei, a încetat din viață sâmbătă 29 aprilie la 1 oră după amiazăzi în spitalul

Brâncovenesc. Luni la 4 ore i s-a făcut înmormântarea la cimitirul Șerban-Vodă, după un serviciu funebru oficiat în biserica Doamna Bălașa.

Familia sa e originară din Moldova, de unde trecu în Basarabia rusească și de aci în Bucovina, unde a fost născut Dimitrie. Însurat foarte de tânăr cu frumoasa fiică a baronului de Buchenthal — boier român din Bucovina — fu adânc lovit de moartea soției sale, în amintirea căreia a scris cele dintâi și cele mai bune poezii: *Florile de mormânt.* Micei broșuri îi urmă în curând un volum mai mare, *Lumine și umbre,* apoi un poem epic, scris sub impresia lui *Rolla* al lui Alfred de Musset, intitulat *Raul*. Puțin după aceasta trecu din Bucovina în Moldova. Un defect, rezultat din tifos, adecă surzirea deplină de amândouă urechile, îl făcea impropriu pentru însărcinări publice de o activitate mai întinsă. Încă ministrul Maiorescu îl numise director al bibliotecei din Iași. Precum merg lucrurile la noi, unde orice talent, fie poetic, fie artistic în genere, e atras în vârtejul jucăriilor politice, tot astfel s-a întâmplat că și Petrino a fost ademenit prin făgăduințe, târât în vârtejul vieții politice și tot prin instigațiile coteriei politice care îl captivase, a fost împins la publicarea mai multor lucruri ce erau mai prejos de demnitatea unui adevărat talent. În această vreme a publicat două poeme din care una, *La gura sobei*, e bună, cealaltă, *Legenda nurului*, e slabă. Cea din urmă poezie a sa a fost publicată în „România liberă“ și cuprinde o persiflare a unei poezii a lui Vasile Alecsandri, încât se vede că înrâurirea noilor săi amici îl dusese din rău în mai rău. Dar, în sfârșit, *de mortuis nil nisi bene.* Talent a avut, poet era! Cât despre celelalte calități ale caracterului, nu a inteligenței, ele astăzi nu mai sunt. E bine chiar că de la cei mai mulți oameni cari se deosibesc întrucâtva de turma cea mare și neagră, de turma celor răi și mărginiți totodată, nu rămân în urmă decât faptele inteligenței.

Înmormântarea poetului Dimitrie Petrino a fost simplă și tristă. Câțiva amici politici și câțiva stimatori ai talentelor lui, cu totul vreo douăzeci de persoane, erau adunate împrejurul cosciugului. D. N. Ionescu a rostit un discurs funebru plin de vervă declamatorie; a vorbit despre drepturile României asupra Bucovinei, despre regimentul al treisprezecelea de dorobanți, despre hotărârea românilor de a nu ceda Basarabia; ne-a spus că răposatul, fost milionar de mai multe ori și născut baron, a risipit avere, a lepădat titlu și rang, și-a părăsit țara, fiindcă era democrat și voia să trăiască ca democrat, fiindcă disprețuia deșertăciunea lumească și își iubea națiunea.

Cât de trist e a vedea un poet mort și a-i asculta panegiricul, în care numai despre poet nu se vorbește!?

În o viață atât de bogată și atât de zbuciumată, d. N. Ionescu nu a găsit decât un hârb democratic!

❦

O RECTIFICARE

[6 mai 1878]

„Războiul“ și după dânsul „Presa“ publică următoarea poezie, pe care o atribuie răposatului Ioan Eliad:

Meritul astăzi e fără nume,
Plebeu, patriciu nu mai e-n lume,
Progresul toate le-a sfărmat
Și-ntr-un amestec le-a frământat.
Astăzi patricii sunt contraccii,
Și vezi miniștrii pe toptangii;
Omul științei e bojogar
Și medic mare un potcovar'
Ateul astăzi e teolog,
Giuvargiul arheolog;
Azi ucigașul e dregător
Furul de frunte judecători;
Azi criminalul e virtuos
Și virtuosul om vițios;
Tot veneticul proprietar
Și răspopitul funcționar;
Vizionarii sunt diplomați
Și ceaslovarii mari literați;
Toți intriganții alegători,
Toți patentarii legiuitori,
Toți veneticii mari patrioți,
Toți fanfaronii Mircii nepoți,
Toți desfrânații mari moraliști
Și toți bancherii mari publiciști.
Toate veniră cu susu-n jos
Și lumea geme de mult folos.
Aceste toate nu sunt dovezi
De-naintare? … Și-ncă să vezi!

Ioan Eliad (sau, după cum se numea mai târziu, Heliade-Rădulescu) a fost într-adevăr un om însemnat, dar poezia aceasta n-a făcut-o el. Ea e din pana lui C. Bălăcescu, scriitor cu mai puțin renume, dar cu mai mult talent poetic decât Eliad.

Poezia în original e intitulată *Progresul* și se află tipărită în biblioteca portativă editată de Eliad. E caracteristic pentru multe din reputațiunile noastre literare că toți îi citează dar nimeni nu-i citește.

❦

[2 august 1878]

De-o seamă de vreme „Românul“ năvălește aprig asupra „Presei“, inculpând-o că s-ar fi contrazicând, că ar fi susținut odată primirea Dobrogei, iar azi pledează contra ei. Lucrul stă astfel. „Presa“ în realitate nu s-a rostit până astăzi nici *pro* nici *contra*, dar a ținut seama de opiniile amânduror taberilor. În unul din ultimii ei numeri organul conservator a găsit de cuviință a da o deosebită atențiune moțatei moțiuni a celor patruzeci și șase din Cameră, spre a arăta, zice „Presa“, respectul nostru pentru orice opiniune care este rezultatul unei convicțiuni onorabile, iar pe de altă parte ca să supunem aprecierii publice modul de a vedea al unor bărbați distinși asupra unei așa de grave cestiuni.

C-un cuvânt „Presa“ nu s-a rostit încă, dar a comunicat publicului ei moțiunea, lucru ce-am făcut și noi, dar între … varietăți. Opiniunea celor patruzeci și șase, departe de a fi rezultatul unei convingeri, e rezultatul fricei. Cei patruzeci și șase, cu puține escepții, fac parte din acel partid de cumularzi din Moldova numit fracțiune, oameni foarte viteji când e vorba de-a da năvală la posturile și la moșiile statului, foarte sfioși însă față cu orice împrejurare care ne-ar sili la muncă serioasă și la gândire serioasă, iar în fruntea lor e iscălit d. Vernescu, adică un advocat bun, un om de ispravă și un orator simpatic în de altmintrelea, dar ale căruia calități ca om de stat sunt până acuma foarte problematice. După opinia noastră intimă d. Vernescu pare a fi singurul care a iscălit din convingere moțiunea.

„Românul“, căruia opinia celor patruzeci și șase din *orta motio belferorum* îi era foarte neplăcută, în loc de-a se lega de ei de-a dreptul, se leagă de „Presa“, ca și când „Presa“ ar fi susținut ca ale sale opiniile d-lor Holban, Pantazi Ghica, Anghel Rachierul, Misail, Fulger Șoarec ș.a.

Vom lua și noi motivele acelei moțiuni precum sunt reproduse în „Presa“ și credem că răsfrângerea lor ne va fi foarte ușoară. Iată-le:

> 1) Ceea ce a făcut, ceea ce face importanța noastră politică și istorică în această parte a Europei orientale este că sântem o națiune de rasă latină omogenă, ce rupem formidabila unitate a rasei slave.
>
> Mergând a ne pune în contact, a ne amesteca cu rasa slavă din Bulgaria, pierdem această importanță.
>
> 2) Serbia a protestat când armata română s-a îndreptat ca să ocupe Vidinul, formulând pretențiuni etnografice și istorice asupra Vidinului. Nu mai este îndoială că guvernul Bulgariei va vedea cu un ochi foarte defavorabil ocupațiunea Dobrogei de către români; nu mai este îndoială că se vor ivi certuri continue între dânsul și guvernul român; Rusia, naturalmente, va interveni continuu ca să ne împace. Deci intervențiunea unui stat mare în afacerile unui stat mic, va să zică pierderea libertății și independinței de acțiune a acestuia din urmă
>
> 3) Pentru a ține în respect și în ordine populațiunile sălbatice ale Dobrogei, ne va trebui să întreținem acolo o armată considerabilă.
>
> O armată considerabilă în Dobrogea va să zică mai multe milioane ce se vor cheltui pe fiecare an, va să zică o cauză de slăbiciune economică a statului român.
>
> 4) Pentru a face șederea în această țară băltoasă posibilă, pentru a o face productivă, trebuie să cheltuim zeci și poate sute de milioane. Cheltuielile ce vom face pentru Dobrogea vor fi mult mai considerabile decât veniturile ce ne va putea da.
>
> 5) Când, în fine, după 10 ani 15 ani, vom fi cheltuit sute de milioane pentru a face Dobrogea productivă, guvernul Bulgariei va găsi cu înlesnire un pretest ca să ne ceară Dobrogea și … dacă aceasta va conveni și Rusiei … Dobrogea ne va fi luată cu mult mai mare înlesnire decât ni se ia astăzi Basarabia.

Ad 1 observăm că neluând Dobrogea nu mai întrerupem formidabila unitate a rasei slave și pierdem importanța noastră politică și istorică. Neluând-o tocmai, lăsăm drum liber Rusiei în Peninsula Balcanică. Iar amestecul și contactul cu rasa slavă e nedovedit, de vreme ce Dobrogea nu e locuită de bulgari, ci în cea mai mare parte de români, turci și tătari.

Ad 2 observăm că pretențiunile etnografice și istorice asupra Vidinului formulate de serbi sunt naturale, dar nu sunt c-o iotă mai îndreptățite decât cele ale României. În special Vidinul, înainte de a deveni turcesc, a fost când sârbesc, când românesc, când unguresc. Întreg malul drept al Dunării, de la Vidin până în Marea Neagră, turcii l-au luat de la români și nu de la bulgari, nici de la sârbi. În bătălia de la Kossovo craiul Lazăr al Serbiei fusese pe deplin bătut (1389), pe când la 1390 Mircea cel Bătrân e tot încă stăpânitor al malului drept al Dunării până în Marea Neagră, despot al Dobrogei și Domn al Silistrei.

Ad 3 observăm că populațiunile Dobrogei nu sunt sălbatece. Românii îndeosebi au mai multe mănăstiri în Dobrogea, în carii tagma călugărească e în mare parte chiar din țara noastră, au un mitropolit propriu (mitropolitul Proilaviei și al Dristului), iar tătarii sunt în cea mai mare parte emigrați din stepele Cubanului, adecă din Rusia, și sunt agricultori, care chiar din epoca așezării lor produceau însemnate cantități de grâu pentru *export,* ceea ce dovedește o regulată muncă agricolă, ce întrece cu mult trebuințele zilnice. Cine lucrează însă pentru *export* și devine producător și consumator în economia întreagă a Europei nu poate fi numit sălbatec. Tot cu acești tătari o companie engleză a lucrat drumul de fier de la Cernavodă până la Kiustengé și tot acești sălbateci au înființat în câțiva ani înfloritorul oraș Medgidia, care în mai puțin de 10 ani ajunsese la 20.000 de locuitori și 5000 de clădiri. Dd. Holban și Șoarec sunt cel puțin de zece ori mai sălbateci decât acești tătari. În fine lui Mircea Vodă nu-i era rușine de a se numi Domn al țărilor tartarice, lui Carol Vodă asemenea nu-i va fi rușine de a fi în parte și *princeps Thartarorum Dobrodicii.*

Punctul patru nu dovedește decât sfiala de muncă a fracțiunii. Țara este deja productivă, și o administrație compusă din oameni speciali, nu din cumularzi, postulanți și diurnași, o administrație din oameni cu cunoștințe economice și tecnice nu va cheltui un ban peste ceea ce poate da provincia însăși și va ajunge totuși la rezultatele cele mai bune. Roșii se înțelege că sunt incapabili de a introduce o asemenea administrație, care să procedeze cu cumpăt și să introducă pe rând și gradat reformele necesare, dar incapacitatea roșilor nu dovedește imposibilitatea lucrului.

Cât despre punctul 5 (că guvernul Bulgariei va găsi pretexte să ne ceară Dobrogea), el e copilăresc și ridicol. Mai întâi *quo jure* ar face-o aceasta invidiabilul guvern al Bulgariei?

Bulgaria fino-tartarică a hanului Boris (Mihail) nu poseda Dobrogea, Asanizii au avut-o, dar Asanizii erau, precum se știe foarte bine, români, iar după stingerea Asanizilor malul drept al Dunării au fost al Țării Românești. Etnologicește e o țară locuită de români, tătari și turci. Câteșitrele elementele însă sunt opuse slavilor și formează la un loc tocmai bariera ce rumpe formidabila unitate etc.

Din punct de vedere istoric, dreptul nostru asupra Dobrogei e incontestabil. Romană în vremea împăratului August și loc de exiliu a poetului Ovid, bizantină în urmă, trecând de la Asanizi la Țara Românească, ea a rămas a Țării Românești până ce ne-au fost luata de turci și de nimeni

altul. Dan II (1374—1386), după Engel unul din cei mai buni generali ai vremii sale, începuse război cu Șișman, regele cel din urmă al Bulgariei, pentru marginele adevărate ale Țării Românești de dincolo de Dunăre, un război căruia Mircea I îi pune capăt printr-un tratat de pace primit și încheiat cu bună-credință. Mircea, bătut la Kossovo, ca aliat al gerbilor, de către Baiazid I Fulgerul, se supune osmanilor la 1391, păstrând însă Silistra, Siștovul, Nicopole și Vidinul. În plină pace și fără nici un motiv, Baiazid ocupă la 1394 aceste locuri întărite, ceea ce-l face pe Mircea să ia parte la cruciata pornită de regele Ungariei, unde însă creștinii fură pe deplin bătuți la 1396. La 1398 Baiazid trece Dunărea și intră în Țara Românească, dar, hârțuit într-una de oștirile românești, el se retrage cu rușine peste Dunăre. După moartea în prinsoare a lui Baiazid, ajunge în Europa împărat turcesc Suleiman, pe care Mircea îl subminează sistematic și-l răstoarnă cu trupele și banii săi, puind în locu-i pe Musa, tot fiu al lui Baiazid, dar prieten personal și frate de cruce al lui.

În tot timpul acesta Bulgaria proprie este numai un vilaiet turcesc, desființată cu totul ca stat.

În fine, după ce Mohamed I învinge și omoară pe Musa, Mircea se vede silit a se pleca definitiv (1414) înaintea acestui Mohamed, a acestui Noe care a mântuit chivotul împărăției turcești din potopul tătarilor și din stâncele sfâșierilor dinlăuntru. De la 1414 încetează deci formal stăpânirea malului drept al Dunării, și Mircea e redus iar numai la titlul de comite al Severinului, voievod al Valahiei și duce de Făgăraș și Amlaș[1].

Cu toate considerațiile acestea sau mai bine zicând tocmai în puterea lor nu înțelegem panglicăriile presei roșie.

Organul ministrului de externe vorbește de compensații suficiente. Noi am zis de la început că nu există compensații pentru Basarabia, precum nu există niciodată vro plată pentru o palmă măcar din pământul patriei. Aceste sânt lucruri sfinte, cari se pierd sau se câștigă prin împrejurări istorice, dar nici se vând, nici se cumpără, nici se schimbă.

Cumcă am ajuns de-a vedea trecut în protocoalele de la Berlin terminul umilitor de *schimb* e un fruct al domniei radicalilor care, nepuind nici un preț (amanet, chezășie, zapis) pe sângele vărsat al românilor, era neapărat ca ușurința lor să aibă drept urmare dispreţul din partea Congresului. *Clara pacta, boni amici.* C-un tratat în regulă cu Rusia în momentul intrării în luptă nu mai era vorba de schimb, compensație etc., și Basarabia ar fi rămas a noastră împreună cu Dobrogea.

Dar asupra tuturor acestora vom reveni.

1. Cf. Eudoxius v. Hurmuzaki. *Fragmente zur GeschtcMe der Romanen.*

❦

[4 august 1878]

Știm prea bine că până acuma guvernanții noștri nu au nici o idee clară despre ceea ce trebuie să facă în Dobrogea. Știm de ex. că înțelepciunea guvernamentală așteaptă ca englejii să organizeze Ciprul, austriacii Bosnia și Herțegovina, Rusia provinciile din Asia Mică și apoi să întrebe prin agenții săi diplomatici ce-au făcut aceste trei puteri, pentru ca apoi și guvernul nostru să facă un conglomerat electic de măsurile cele mai diverse, a căror binefaceri să le reverse cu de prisos asupra populațiunilor Dobrogei.

Deocamdată ministeriul mai are și alt proiect *in petto.* Mai mulți bancheri din Viena ar fi propus să cumpere pământurile, numite ale statului, din Dobrogea, și să se parceleze între evrei, adecă să agricolizeze evreii precupeți din țară.

Nu ne îndoim că îndărătul acestei agricolizări mai sunt și intenții politice ale unei mari puteri care în virtutea împrejurărilor devine din zi în zi mai favorabilă atât statului român al Dunării cât și propriilor sale populațiuni române. Această putere e Austria. De pe când încă gurile Dunării și Dobrogea erau turcești s-au făcut și repetat adesea cererea către Înalta Poartă de-a încuviința colonizarea deltei cu supuși austriaci, ceea ce Poarta a refuzat cu stăruință. Ținta politicei austriace de-a se întinde cel puțin cu influența sa politică de la Adria pân' la Marea Neagră, necesitatea de piețe orientale pentru desfacerea mărfurilor sale, teama justă de precumpănirea elementelor slăvenești, toate acestea sunt armonizabile cu instinctul de conservare al neamului românesc și, având conștiință limpede despre rolul modest ce sântem meniți a juca în istoria acestei lumi din cauza izolării noastre depline de celelalte popoare romanice, e lesne de înțeles că razimul nostru viitor va fi o putere mai puțin esclusivă decât Rusia care, cu vrerea lui Dumnezeu și așa fiind scris în cartea sorții, ajungând stăpână pe Basarabia bunăoară, a știut să scoată până și din biserică limba românească, deși pravoslavia ar trebui să știe că un asemenea lucru e cu desăvârșire anticanonic și necreștinesc. Nu e vorbă, patriarhatul ecumenic al

Constantinopolei au făcut tot astfel, biserica romană a urmat aceeași cale, dar urmările sunt cunoscute. Cu toate protestele și opunerea patriarhatului ecumenic, preoții greci, sfinții Metodie și Cyrill, au introdus limba slăveană la creștinatele nații slave, iar scaunul roman au avut și mai grele înfrângeri, căci biserica protestantă, în special Luther, au introdus în biserică limba națională. Și această respectare a limbii naționale în biserică e nu numai permisă, ci este de-a dreptul un postulat al Noului Testament. Națiile cari nu-l respectă ar trebui să șteargă din calendarul lor sărbătoarea *Coborârei Sf. Duh* asupra apostolilor, care în frumoasa concepție a Noului Testament pluti în *limbi de foc* asupra lor, arătând că în multe limbi vorbește *spiritul sfânt* al îngăduirii creștinești și al iubirii aproapelui. E cunoscut că după *Coborâre* apostolii au știut toate limbile pământului. Pomenim în treacăt că noi românii în special am fost în toți timpii un model de toleranță religioasă: episcopiile atârnătoare de scaunul papal, al Siretului (mai târziu al Băcăului) și al Milcovului, petrecerea fără supărare a armenilor și evreilor în țările noastre, libertatea de cult, garantată acestora prin anume hrisov de către Ștefan cel Mare, desele raporturi ale episcopilor catolici despre desăvârșita toleranță și respectul dovedit pentru cultul apusean de către popor, boieri și Domn (la sărbători mari Vodă și boierii luau parte la serviciul divin din bisericele catolice), toate acestea dovedesc că — cel puțin în această privință — n-am făcut niciodată ceea ce dorim să nu ni se facă nouă. E dar sigur că, în urma izolării noastre între elementele străine, acela din ele ne va părea mai preferabil și stâlp mai bun de razim pentru zile grele care respectează individualitatea noastră, altfel îndestul de inofensivă și tolerantă.

Cine ne alungă limba din biserică și din instrucția educativă (a școalelor elementare și secundare), cine nu ne lasă să fim ceea ce sântem a rupt-o cu conștiința noastră națională și cu simpatiile noastre intime, oricât de bune ar fi relațiile lui internaționale cu statul nostru. Numai o sectă fără de patrie și fără de simț istoric, numai cetățenii liberi, egali și înfrățiți ai universului întreg, numai republica universală, reprezentată la noi prin urmașii fanarioților, C.A. Rosetti ș.a., a putut da mână de ajutor unui element străin a cărui tendință este nimicirea noastră națională.

Am premis toate acestea nu pentru a repeta dreptele învinuiri contra republicanilor de la guvern, căci lucrul e știut de toată lumea și abia mai are nevoie de a fi repetat; dar pentru a arăta că, întru cât interesele Austro-Ungariei și României sunt armonizabile, neatingându-se nici una din

rădăcinele existenței noastre, buna-înțelegere și o sinceră simpatie, bazată pe reciprocitatea intereselor, e nu numai cu putință, ci chiar foarte probabilă pentru viitor.

Așadar n-am avea nimic de zis în contra unei apropieri în relațiunile statului nostru cu statul austriac. Lucrul însă de care ni e teamă este că guvernul radical, fără experiență și fără cunoștința lucrurilor după cum îl cunoaștem, în loc de a armoniza interesele Austrii de la gurile Dunării cu ale noastre, să nu ne strice și mai rău, făcându-i aceleia promisiuni cari nu va fi în stare să le țină, căci împrejurările din Dobrogea sunt departe de a fi atât de lămurite decum li se par capetelor seci de la noi.

Comparând începuturile tuturor statelor, observăm la cel dântâi pas un lucru ce se repetă aproape în mod identic la toate și pretutindenea. Teritoriul întreg ocupat de un popor se privește ca aparținând statului. Așa sub regii romani și la începutul republicei tot pământul era considerat ca fiind al statului. Ceea ce aveau cetățenii romani era numai posesiunea bunurilor imobile. În vechiul stat germanic lucrul stă tot astfel. *Speculum saxonicum* și mai târziu *Schwaben-spiegel* păstrează în ordinea feudalității urmele unui drept originar conform căruia tot teritoriul era al statului, iar oamenii liberi stăteau după o deosebită ordine în legătură cu capul suprem al statului, cu împăratul. În cronicele românești ne întâmpină asemenea memorabila frază: La început tot pământul țării era pământ domnesc. În țările slave lucrul e acelaș, deși poate sub altă formă … c-un cuvânt originea proprietății imobiliare e pretutindeni posesiunea conferită de stat, pentru servicii anumite, mai cu seamă însă râzboinice. În acelaș spirit se aplica la noi bunăoară până mai ieri alaltăieri, adecă până la introducerea orbească a Codului Napoleon, împărțeala de pământ între membrii unei comunități răzășești care descindea adesea de-a dreptul dintr-o singură familie. Precum Cănteștii, Bălșeștii, Sturzeștii nu sunt decât membrii unei familii răsărite din bătrânul Canta, Balș, Sturza, tot așa Bucureștii nu sunt decât membrii familiei lui Bucur, Stoieneștii ai lui Stoian, Floreștii ai lui Florea ș.a.m.d. Se înțelege că între membrii egali îndreptățiți ai unei familii care s-a înmulțit la 3—400 de inși trebuia să existe un alt drept de moștenire decât acolo unde originea proprietății era cu totul alta, încât totalitatea moșiei răzășești era privită ca aparținând personalității juridice abstracte a bătrânului cutăruia ori cutăruia, iar membrii acelei personalități juridice, înrudiți de-a dreptul și răsărind dintr-o mamă și dintr-un tată, aveau părticelile lor de pământ *în posesiune numai.*

Această esplicare lungă a fost de nevoie pentru a lămuri că românii, ocupând noua provincie, să nu procedeze în mod barbar, apucând și stârpind rădăcina existenței economice a populațiunii, să nu crează că ceea ce se numește pământ al statului e într-adevăr al statului, căci acolo proprietatea e în acel stadiu genetic în care statul e privit ca personalitatea abstractă a cărui proprietate e teritoriul întreg, pe când elementele proprietății individuale sunt reprezentate sub forma posesiunei, conferite de stat pentru servicii ostășești. E caracteristic pentru statele primitive, că numai persoane abstracte pot fi proprietare în sensul dreptului nostru civil: adică biserica și statul. În faptă lucrul stă astfel: a statului român sunt numai acele locuri cari nu sunt a nimănui, *res nullius;* oriunde însă se ivește un posesor, fie colectiv, fie individual, la intrarea steagului român în acea țară el devine proprietar pe ceea ce posedă, rămâind a se regula numai *modus vivendi* pe proprietățile colective (pășuni, câșle etc.).

Astfel numai s-ar realiza de la cel dântâi pas în Dobrogea un progres real în viața juridică a poporului. Dar a procede în mod barbar, a lua *vorba* turcească de proprietate a statului în înțelesul strict și definit al proprietății private a statului, precum stă lucrul la noi în România, a deposeda turci, tătari, români și bulgari pentru a parcela pământul lor, câștigat cu sudori și cu sânge, la coloniști ar însemna a-și atrage de la început ura populațiunilor, ba a ajunge la conflicte sângeroase chiar. Elementele turanice din Dobrogea ne trebuiesc tocmai pentru că nu sunt slave. Ele trebuiesc cruțate, trebuie să se simtă în patria lor veche, dar într-o mai bună stare, sub o mai bună administrație. Cumcă prin aceasta slavii de acolo n-ar fi nedreptățiți se înțelege de sine.

Din nefericire superficialitatea și pospăiala în toate a radicalilor, cunoscuta lor lipsă de respect pentru orice rezultat al unei dezvoltări istorice, cultura lor mai mică decât a lucrătorilor de rând din Apus, ne dau și acum ca totdeuna o rea prevestire despre modul barbar în care vor procede. Dea Dumnezeu să ne înșelăm noi și să fie ei mai buni de cum îi cunoaștem.

Acum venim iar la punctul de la care am pornit. Numai pe locurile acelea cari nu sunt *într-adevăr* ale nimănui s-ar putea așeza colonii. Auzim că lumea noastră oficială e încântată de propunerea bancherilor de la Viena și că guvernanții noștri așteaptă proiectele de organizație ale Angliei, Rusiei și Austriei pentru a *aranja* administrația Dobrogei, care ar avea a se face de o comisie de *diurnași.*

Părerea noastră este alta. Ar trebui trimis un om cu foarte întinse cunoștințe administrative, financiare și economice, înzestrat cu puteri discreționare, care să unifice încet-încet țara cu patria mumă. Și ar trebui să fie un om mai în vârstă, nu un Pache, Mache sau Sache, scos din cutia unei curtizane pariziene și cules de pe ulițele Bucureștilor *„pour civiliser en deux jours la sauvage Dobroudja“*. Cel din urmă hamal turc ori tătar e un om mai prețios și mai folositor decât tot comitetul de redacție al „Românului“ bunăoară, nemaivorbind de alte ziare liberale.

Alți oameni trebuiesc acolo.

❦

[6 august 1878]

Din Petersburg ne sosește știrea că în ziua de 4 (16) august, adică ieri, doi indivizi au tras cu revolverul asupra generalului Mezenzow, șeful secțiunii a treia (al înaltei poliții), și că generalul a fost greu rănit.

Știrea are nevoie de confirmare și noi ne îndoim încă dacă s-a întâmplat într-adevăr acest atentat, care n-ar fi decât o repetare a celui comis asupra generalului Trepof de către Viera Sasulici, căci Mezenzow e urmașul în funcțiune al lui Trepof. Dar de s-a întâmplat sau nu e deocamdată lucru secundar. Ceea ce e caracteristic sunt știrile tot de această natură de care e încărcat aerul. Mai zilele trecute ziarele pariziane și cele din Viena cuprindeau știrea că s-ar fi atentat asupra vieții principelui de Bismarck.

O serioasă turburare socialistă amenință Europa. Cetățenii liberi, independenți și înfrățiți ai republicei universale, cari la noi sunt reprezentați prin partidul roșu, încearcă a răsturna toate formațiunile pozitive de stat, și dacă n-o vor putea face aceasta, ceea ce e de mai nainte sigur, totuși vor încerca s-o facă pe calea lor obicinuită a atentatelor, scenelor de ulițe, turburărilor etc., iar acele încercări încep a-și arunca umbrele de pe acum.

Noi, cari suntem siguri că victoria principiilor liberale-socialiste însemnează moartea oricării culturi și recăderea în vechea barbarie, vom combate tendințele lor, ori în ce punct s-ar fi ivind. Lucrul stă astfel. Cultura omenirii, adecă grămădirea unui capital intelectual și moral nu seamănă cu grămădirea capitalelor în bani. E drept că cei ce trăiesc astăzi se folosesc de rezultatele dobândite de alți cugetători înaintea lor, însă acele rezultate ei nu le capătă deodată, ca o strânsură părintească, ci trebuie să și le aproprieze prin o nouă muncă individuală, prin studiu. Civilizația omenească se-ncepe

oarecum din nou și din fundament cu orice generație nouă, care, dacă nu e silită a repeta anevoioasele cercetări făcute de părinți totuși trebuie să-și câștige prin propria memorie și judecată cunoștințele lor. Prin urmare cercul de oameni într-adevăr culți cari conduc societatea și au fost în stare să-și aproprieze suma de cunoștințe grămădite de părinți, acest cerc e relativ foarte mic; împrejurul acestui cerc e unul mai mare, al publicului cult, care poate să priceapă și să aprecieze munca învățaților, fără însă de-a produce ceva pe acest teren. În afară de aceste cercuri e masa sau incultă sau pe jumătate cultă, lesne crezătoare, vanitoasă și lesne de amăgit, pe care oameni cu cunoștințe jumătățite, semidocți sau inculți cu totul, caută a o amuța asupra claselor superioare, a căror superioritate consistă în naștere, avere sau știință. Cultura oricărei nații e împresurată de-o mulțime oarbă, gata a recădea în orice moment în barbarie. Această mulțime nu se recrutează mai niciodată la țară, între țărani, ci tocmai în orașe, între acei oameni produși în condiții nefavorabile și trăind în ele, cari crescuți închirciți fizicește și intelectual, cari n-au mintea clară și sănătoasă a omului născut și crescut în condiții normale. Chiar în orașe însă ei s-au înmulțit prin căderea micei manufacturi și victoria capitalului mare, reprezentat prin fabricele cu mașine de vapor.

Romanii și în vremea noastră englejii caută a înlătura aceste nevoi sociale printr-un sistem practic de colonizare, căci colonia e un canal de abatere a superfluenței populației care, rămasă în țară, ar îneca în valurile ei și statul și cultura.

În Rusia însă ne-ntâmpină ciudatul fenomen al tendințelor comuniste agrarii. Dacă socialismul orașelor industriale e esplicabil, deși nu justificat, cel agrar în vremile noastre nu are înțeles și mai ales nu într-o țară în care pământ nempărțit există cu prisosință și populația e rară.

Socialismul industrial pornește de la o iluzie economică. El ignorează pe deplin faptul că, chiar de s-ar împărți averea toată a claselor bogate între cele sărace, chiar de s-ar organiza altfel munca, mijloacele prime de existență nu se pot înmulți în infinit și că nevoile sociale trebuie neapărat să consiste în renumita disproporție formulată de Malthus, conform căreia populația se-nmulțește în progresie geometrică, adecă în pătrat, pe când mijloacele de trai se-nmulțesc numai în progresie aritmetică. Contra acestei legi, în temeiul căreia omul e condamnat la muncă aspră pentru a putea să-și întreție existența fizică, nu există remediu. Dar omul se distinge tocmai prin aceasta de lumea animalelor, că are o existență deosebită morală, că are

o cultură a minții și a inimei ai cării hrănitoare sunt puțin numeroasele clase avute. A le răsturna pe acestea sau a le face existența imposibilă însemnează a dărâma temelia culturei.

Iluziile economice a sectei socialiste s-a lățit însă și în state în care n-au rațiune de a fi.

În Rusia, comunismul are o mulțime de adepți, și unora dintr-aceștia pare a fi căzut jertfă și generalul Metzentzow.

La noi în țară socialismul are asemenea adepți. Au început a apărea foi periodice care, scrise fără ortografie și fără primele cunoștințe gramaticale, totuși cred că cu acest minim capital de creieri și învațătură se poate reforma universul.

Cumcă liberalii noștri se bucură de progresul ideilor lor se înțelege de sine.

Mai la vale comunicăm proiectul de lege îndreptat contra socialiștilor din Germania, proiect destinat a se propune Reichstagului, care e convocat deja pe ziua de 9 septembrie anul curent.

❦

[9 august 1878]

„Românul" repetează mereu fraza pe care a rostit-o de astă iarnă încă, cumcă la intrarea noastră în acțiune nu mai trebuia un alt tratat cu Rusia, de vreme ce convenția era cu totul suficientă și un nou tratat n-ar fi fost decât repetarea, *id est* un al doilea exemplar al convenției.

Discuțiunea, pusă pe acest teren pe care-l pune „Românul", desigur că nu va înainta deloc dacă nu se va arăta geneza convenției. În faptă hagiul de la Livadia sau c-a făcut promisiuni pozitive, cumcă Basarabia se va retroceda, sau c-a păzit o ținută îndoielnică, nici a zis *da*, nici *ba*, lucru ce trebuia neapărat să convie rușilor. În vremea hagialâcului la Livadia era ministru de externe d. N. Ionescu, cel de incapabilă memorie.

Acest om cu puține cunoștințe și cu mai puțin talent de om de stat, profesor slab și orator bombastic, în dealtfel prototipul tuturor acelor nulități din Moldova cari se botează fracțiune liberă și independentă, văzându-se pus în capul trebilor, începuse a împăna posturile diplomatice, câte sunt, cu feciori de popă cari toată viața lor se ocupaseră cu advocatura de mâna a doua pe la tribunale și judecătorii de pace din provincie și acum, fără știrea lui Dmnnezeu, erau chemați să reprezinte maiestatea poporului

român lângă celelalte maiestăți. În faptă politica d-lui N. Ionescu nu era nici una.

Politica externă a țării era în realitate purtată de d. I.C. Brătianu, iar d. Ionescu nici visa de ce se petrece la spatele d-sale și găsea numai că diplomația e un lucru plăcut și ușor chiar în vremi furtunoase. Cum începură a se limpezi lucrurile, d. Brătianu îi trimise d-lui Ionescu demisia scrisă gata acasă, neavând domnia lui decât s-o iscălească, iar primirea acelei demisii din partea M. Sale era deja gata în buzunarul d-lui prim-ministru, înainte de a fi gândit d. lonescu să și-o dea.

În această vreme în care la Ministeriul de Externe era o păpușă care nu știa nimic din câte se petrec și care era pus în jețul de ministru tocmai pentru că nu știa să dea nici o informațiune, hagiul de la Livadia a compromis pe deplin cestiunea Basarabiei și a României în genere. Purtarea d-lor pare a fi fost astfel încât Rusia era în drept de a-i considera sau mai bine de a-i deconsidera ca pe niște instrumente ale politicei rusești. Pe această clină primejdioasă, ministeriul român, nu din patriotism pe cât de ochii lumii, căuta un pretext ca să intre în acțiune, își oferea alianța etc. pe care Rusia o respingea cu stăruință. Ei bine, iată că sosi momentul, singurul moment avantagios în care puteau îndrepta colosalele greșeli ce le făcuse, puteau șterge promisiunile verbale ce le vor fi rostit, și liberalii noștri sunt din nou trași pe sfoară — cu voia lor proprie poate — puind temei pe vorbe măgulitoare în loc de-a încheia un tratat cu punctele pe i, în care să se garanteze fără înconjur și de-a dreptul Basarabia.

Acesta este istoricul pe scurt al fazelor cari au precedat misiunea Ignatief. Câtă vină și câtă greșeală a fost în procedarea guvernului va hotărî viitorul, noi putem ști numai atâta, că un tratat în regulă la intrarea noastră în acțiune era neapărat necesar, căci această intrare însemna alianța temporală cu Rusia, și acea alianță nu se putea face fără compensațiuni și fără garantarea, cu de-amănuntul stipulată, a integrității noastre teritoriale.

De aceea am strigat noi de pe atunci: zapis, chezășie, amanet. Tot de atuncea încă am spus că Rusia e hotărâtă să ne ia Basarabia, iar „Românul“ ne scotea ochii cu *generozitatea* aliatului nostru și cu *admirațiunea* care o are pentru armata și diplomația română.

E o adevărată nenorocire de-a prevedea tot și de-a nu putea împiedeca nimic. Tot ce s-a întâmplat în urmă am prevăzut și, încărcați cu hulă și cu ocară din partea presei liberale, ne duceam păsul liniștiți, știind că vremea

ne va da dreptate și cuprinși de durerea că, pușī afară din cercul vieții publice, nu puteam mișca nici degetul cel mic pentru a opri dezastrul.

❦

[10 august 1878]

Din istoria mănăstirilor închinate știm câtă însemnătate avea odată pentru noi românii muntele Athos sau Sf. Munte, acea limbă de pământ a Peninsulei Chalkidice din Marea Egeică, care, purtând și astăzi numele unui gigant din mitologia grecească, a devenit în suta a zecea după Christos minunatul loc de conviețuire a mii de călugări. Republica de astăzi a călugărilor numără douăzeci de mănăstiri mari, 10 sate (skele), 250 de chilii izolate și la 150 de sihăstrii. Fiecare nație de lege greco-orientală are una sau mai multe mănăstiri, în care și azi vin în fiecare an vizitatori din Rusia, de la noi, din Ardeal, din Sârbia, din Bulgaria, Grecia, Asia Mică, Constantinopole ș.a. Călugării înșii, astăzi în număr de 10.000, între cari *o mie* de români, se recrutează din toate națiile de lege răsăriteană și trăiesc după regula Sf. Vasilie în deplină singurătate.

Sfântul Munte se bucură și astăzi de privilegiile foarte largi acordate de Murad II, pentru că i se supusese încă înainte de luarea Constantinopolei. Astfel nici un musulman nu se poate așeza în sfântul ținut afară de Bostangi-Aga, care întreține relațiile între călugări și sultanul. Guvernul acestei republici eclesiastice în mâna Sf. Sinod din Karias, frumoasa capitală a peninsulei; acest sinod e compus din 20 de delegați (de fiecare mănăstire unul) și patru prezidenți, cari în fiece an se iau tot din alte patru mănăstiri. Acest sinod ține disciplina și dispune cele de trebuință pentru anevoioasa administrare a averii mănăstirilor. Toate mănăstirile sânt închinate Pururea-Fecioarei și se împart în cultul lor astfel încât fiecare stadiu al vieții Maicii-Domnului e mai cu seamă serbat în una din mănăstiri.

Din vremi nemaipomenit de vechi există însă o deosebire între guvernul și administrația deosebitelor mănăstiri. Unele, chinoviile proprii, au un egumen, iar membrii lor au renunțat la propria lor voință și la averea lor și trebuie să se supuie necondiționat; pe când celelalte mănăstiri, *monastira idiorhythma*, au constituție republicană, își aleg în fiece an starețul și hotărăsc asupra afacerilor generale în soboare, la cari iau parte toți cei ce au dreptul de-a vota. În chinovii călugării trăiesc în comun, în celelalte mănăstiri trăiesc după plac, neprimind din partea mănăstirii decât pâne și

vin. Altfel regula e-ndestul de aspră. Dar toate aceste sunt mai mult ori mai puțin cunoscute; ceea ce voim a face acuma este de-a atrage atenția asupra unei tendințe, ce merită toată lauda precum și toată încurajarea din partea publicului român.

După căderea împărățiilor ortodoxe a Bizanțului și a Trapezuntului, Sf. Munte a devenit obiectul unei deosebite îngrijiri din partea voivozilor români și a poporului românesc. N-avem decât a aminti că dintre cele 21 de abații mari, *șase* numai sunt fundațiuni ruso-bulgare, *opt* sânt fondațiuni românești și anume: *St. Grigorie, Caracal Dochiarion, Cotlomușul, Xeropotamul, Pantokratoros, S. Dionis de Trapezunt* și în fine însăși frumoasa și splendida *Lavra*. Nenumărate moșii se dăruiseră de către Domnii și boierii din țările noastre, bani și odoare și cu toate acestea până astăzi nu s-a văzut o mișcare de viață intelectuală între membrii români ai marii comunități religioase.

Acuma pentru întâia dată ne întâmpină o tendință într-adevăr vrednică de toată lauda. S.S. Arhimandritul Chiriac, român născut în Botoșani, a întreprins o călătorie prin țările noastre spre a aduna mai cu seamă cărți pentru înființarea unei biblioteci la schitul Cotlomușului, al cărui stareț este.

„Războiul“, espuind pe scurt remarcabila biografie a arhimandritului, acesta a răspuns prin scrisoarea de mai la vale, pe care o reproducem și noi.

Domnule Redactor

Mai multe organe de publicitate, între cari stimabilul ziar ce redigiați mai cu deosebire, au avut bunavoință a vorbi de modesta mea persoană, anunțând venirea mea în țară și scopul pios și românesc ce m-a adus.

Este foarte adevărat, domnule redactor, că unica mea țintă este să adun mijloace cu care să înavuțesc biserica română cu hramul *Întâmpinarea Domnului*, în schitul Cotlomușului de la Sântul Munte al Athosului, unde pronia cerească a voit să fiu stareț.

Această faptă, pentru mine, nu constituie, domnule redactor, un mare sacrificiu, ci o mare datorie ce schima de monah și cualitatea de creștin și de român îmi impun. Laudele, deci, ce mi se fac le privesc numai ca bunăvoință din partea presei române și încurajare pentru calea în care am pornit.

La rândul meu, mă simt dator, domnule redactor, a exprima, prin stimabilul dv. organ, gratitudinea mea tuturor acelor domni redactori, cari au găsit și vor mai găsi cuvinte binevoitoare pentru întreprinderea mea românească și creștinească și a vă ruga cu această ocazie, dacă este cu putință să luați inițiativa *ca unii din dd. redactori și oricari alți cetățeni de o valoare oarecare să formeze un comitet, unde să se adune tot ceea ce dărnicia românească, în bani, cărți și obiecte*, va contribui voluntar pentru biserica de la Sfântul Munte, română cu hramul *Întâmpinarea Domnului*.

Cred că cu modul acesta scopul se va atinge cu mai multă înlesnire. În adăstarea rezultatului propunerei ce luai curagiul a face, profit de ocazie, domnule redactor, a ruga Cerul să lumineze presa română ca să fie tot un focar luminător pentru scumpa noastră țară; iar d-voastră primiți binecuvântările duhovnicești.

De la smeritul în Hristos
Arhimandritul Chiriac,
Starețul bisericei *Întâmpinarea Domnului*

Până la formarea unui anume comitet, care să se ocupe cu strângerea de bani, cărți și obiecte, redacția „Timpului“ primește asemenea în păstrare cărțile, banii ș.a., pe cari cititorii noștri ori alte persoane din public ar dori să le ofere în folosul schitului și a bibliotecei, ce se va înființa.

Vom reveni asupra cestiunii.

❦

[12 august 1878]

Anunțăm cu plăcere tuturor cititorilor cari se interesează personal de soarta bărbaților ce aparțin la opoziție că am scăpat și de astă dată cu pielea curată. Generoșii noștri adversari nu ne acuză de trădare, cu toate că ar putea s-o facă atât de lesne.

Este într-adevăr o plăcere de a avea a face cu adversari politici atât de nobili, atât de buni și, înainte de toate, atât de sinceri, cari-ți arată de mai nainte primejdia ce te amenință, cursa în care ai putea cădea. „Românul“ în revista sa de alaltăieri dovedește lămurit că suntem niște trădători, niște oameni fără nici un simțământ de patriotism, și că nu ne sfiim a lucra fățiș și în toate zilele în interesul Rusiei, și cu toate acestea nu ne acuză de trădare, numai și numai din cauza patriotismului orb, căci este bun „Românul“ ăla, bun patriot, atât de patriot, încât nu-i poate trece nici prin gând măcar că ar putea exista trădători între români. Simțăminte atât de nobile, întotdauna frumoase, chiar atunci când nu le poți înțelege. Căci trebuie să mărturisim că noi, asupritorii patentați ai poporului, nu prea înțelegem de ce oamenii cari *au aruncat la picioarele contelui Andrassy cadavrul sângerând al României cu cunoscutul cuțit înfipt în pieptul ei până la mâner* să nu comploteze acuma și cu Rusia pentru a-i arunca și ei o bucată de cadavru.

Contele Șuvaloff a declarat el însuși

qu'il est fermement persuadé que la Roumanie elle-méme est interessée a ce que cette question soit resolue dans le sens des aspirations de la Russie[1].

Adică guvernul radical și patriot a crezut de cuviință să-l convingă pe contele Suvaloff că România are un interes special a se lăpăda odată de blăstămata aia de Basarabia.

Contele Șuvaloff a înțeles-o după multă strădanie și a fost atât de bun să pledeze înaintea Congresului pentru interesul acesta eminent al României.

Opoziția susține acuma că guvernul n-ar fi trebuit să dea Basarabia; *ergo* lucrează în contra unui interes al țării. Oricine lucrează în contra unui interes al țării este un trădător; *ergo* opoziția este trădătoare. Orice trădător trebuie pedepsit; *ergo* opoziția trebuie pedepsită. Și cu toate acestea guvernul este atât de bun încât nici nu-i vine a crede că un român ar putea fi trădător.

Ce oameni buni! Ce inimi de creștin!

Foarte bine fac că ne iau așa dulce și cu bunătate. Este mijlocul cel mai bun de a ne face și pe noi roși — roși de rușine și mânie despre nemernicia și îndrăzneala cu cari nu se sfiesc a ne imputa lucruri de cari sunt capabili numai ei.

Să ne acuze și de trădare — am avea ceva de râs.

1. Protocol n°. 9 al Congr., ședința de 29 iunie.

❦

TEODOR DÖRING

[12 august 1878]

Alaltăieri, marți, toți artiștii din Berlin au condus pe un amic al lor la cel din urmă loc de odihnă. Oricine a trăit câtva timp la Berlin trebuie să fi văzut o dată pe bătrânul Döring, unu din cei mai însemnați membri ai personalului Teatrului de Curte din Berlin, reprezentatorul ilustru de caractere bine pronunțate, care sâmbătă, trei ceasuri după-amiază, căzuse victima unei suferințe ce-l ajunsese în vremea vacanțelor din anul acesta. În persoana lui se săvârși din viață un actor a cărui ideal fusese a realiza întotdauna intențiele scriitorilor dramatici, o țintă pe care și-o și ajungea în mod neîntrecut, mai cu seamă în crearea rolurilor vesele. El s-a născut în 19

ianuarie 1803 la Varșovia. Părinții lui hotărâseră a-l face negustor, dar el părăsi în curând cariera aceasta pentru cea spinoasă de artist dramatic. În anul 1825 debută în rolul *Iuliu* în piesa *Poetul sărac;* în anul 1826 veni la Breslau și de aci la Mainz. Între anii 1832 până la 36 jucă la Mannheim, Carlsruhe și Hamburg. De la 1840 încoace a fost membru al Teatrului de Curte din Berlin.

Acu patru ani el serbă iubileul său artistic al unei activități de 50 de ani și cu ocazia aceasta a primit onoruri și distincțiuni nu numai din partea colegilor și amicilor săi, ci și din partea împăratului german, precum și din partea multor principi. La 15 iunie anul curent el jucă pentru cea din urmă dată rolul lui *Attinghausen* în *Wilhelm Tell*. În curs de aproape 54 de ani Döring a jucat aproape 300 de roluri deosebite, între cari cele mai principale sunt Mefistofiles, Natan, Attinghausen, Iust, Falstaf, Iago, Shylock, Șeva în Evreul lui Cumberland, Polonius ș.a.m. În vremea cât a stat la teatrul curții a jucat, după propria sa mărturisire, de 4900 de ori în 295 de roluri diferite. Teatrul Curții pierde într-însul unul din cei mai distinși actori, care va fi cu greu înlocuit.

❦

ANEXAREA DOBROGEI

[19 august 1878]

În ajunul de-a pierde o parte din patria noastră, Basarabia, și a adăuga la pământul strămoșesc ținuturile de peste Dunăre ale Dobrogei, credem că cestiunea aceasta trebuie cercetată mai cu deamăruntul și din mai multe puncte de vedere.

Cunoscând odată stipulațiunile respective ale Tratatului de Berlin, vom cerceta deci întru cât avem *datoria* și întru cât *dreptul* de a le urma.

Considerația care ni se impune chiar de la început este că actele noastre cari vor avea de obiect realizarea stipulațiunilor Tratatului sunt acte ce le vom face de astădată și pentru prima oară după sute de ani pe răspunderea noastră proprie. Oricâte ne-am fi închipuit în trecut despre drepturile noastre *ab antiquo,* fie cu, fie fără cuvânt, totuși marile puteri europene ne considerau parte ca pe niște vasali ai Turciei, parte ca pe niște epitropisiți ai Europei, și răspunderea pentru faptele noastre era adeseori ale suzeranului, dar și mai adesea ale epitropilor, așa încât părtinirea părintească a unuia ne

scăpa adesea de supărul poate mai puțin părintesc al celuilalt din ei. Legați de-o împărăție pusă sub epitropie din cauza bătrâneții ei, noi, popor tânăr de ciobani, deveniți plugari abia de la 1830 încoace, croirăm cu ușurința ce ne caracterizează planuri de politică europeană și ne amestecarăm în certele celor mari, fără a pricepe politica lor, urmărită de veacuri cu stăruință de fier și cu mijloace uriașe, cășunându-le, de nu primejdii serioase, ceea ce nu suntem în stare, totuși însă vexațiuni pe cari ei le treceau cu vederea tocmai din cauza atârnării noastre relative.

Mai este însă același caz și astăzi? Ca și fiul pierdut din parabola evangheliei, noi ne-am pierdut din calea istoriei noastre adevărate, am cheltuit în mare parte moștenirea părintească pe formele goale ale unei civilizații străine pe care n-am avut nici timpul, nici mijloace îndeajuns spre a ne-o apropria, și azi, cu mult mai săraci în puteri decât acuma douăzeci de ani, noi ne vedem puși înaintea unor întrebări, pe care *trebuie* să le dezlegăm, deși viața ușoară de până acuma nu ne-a înțelepțit decât prea puțin.

Nu e vremea de a ne face unul altuia imputări: cel puțin nu în această privire. Națiunea va judeca la momentul oportun pe cei ce merită să fie judecați și va mustra pe cei ce s-au jucat cu interesele ei. Noi, absträgând deocamdată de la orice polemică, vom privi cestiunea cedării Basarabiei și luării în posesiune a Dobrogei într-un mod cu totul obiectiv și fără a face fraze.

Premisa de la care pornim și pe care credem că ne-o consiliază orice român cu minte este că trebuie să ne supunem Tratatului de Berlin, mai ales acum și după câte s-au întâmplat. Ar fi fost mai demn poate dacă de la început urmam o altă cale și ne îndeplineam cu sfințenie și curaj misiunea ce ni se impunea de către Tratatul de Paris, ar fi fost mai cu minte poate de a face cauză comună cu popoarele de peste Dunăre abia atuncea când am fi putut regula cestiunea singuri și fără costisitorul ajutor de peste Prut, dar în sfârșit în cartea sorții a fost scris, ca să fim împresurați de mreaja ademenirilor de dinafară și a vanității dinlăuntru și să jertfim bunuri câștigate și sigure pe bunuri necâștigate încă și închipuite poate. Înainte de un an eram poate în stare de a schimba multe din cursul evenimentelor; astăzi evenimentele petrecute în mod fatal ne silesc sub jugul lor. Ieri încă puteri egale își țineau cumpăna și micul nostru adaos ar fi înclinat limba într-o parte ori într-alta, astăzi nu mai avem nimic din importanța ce ne-o

dăduse un moment mare și solemn din viața noastră. Nefiind ieri cu dreptatea, astăzi dreptatea nu e cu noi.

Deci să ne supunem certării, adecă Tratatului de la Berlin.

Întâi: Basarabia ni se dăduse pentru a ne indica rolul nostru la gurile Dunării și ținerea acelei fâșii de pământ era pentru noi o misiune europeană. Aceeași Europă care ne-a redat-o a găsit de cuviință să ne-o reia și ne-a oferit Dobrogea, reînnoind un mandat dat pe tăcute prin Tratatul de la Paris, mandatul adecă de-a păzi libertatea celei mai importante artere a negoțului răsăritean, nu atât prin puterea noastră proprie, pre cât prin lipsa de amestec a unei puteri mari, oricare ar fi aceea, a cărei preponderanță ar deveni hotărâtoare prin posesiunea exclusivă a gurilor Dunării. Meniți a fi proprietarii unui bun asupra căruia toate puterile mari vor să aibă servitutea liberei întrebuințări, slăbiciunea noastră e o garanție; pe când o putere mare în locul nostru, legată chiar prin tratate juruite, ar ști cu vremea să dispună în mod discrețional de un bun atât de prețios pentru toți sau cel puțin ar ține legați pe mulți și i-ar paraliza în acțiunea lor politică prin gingășia unei libertăți de navigație garantată numai prin șiruri negre pe hârtie albă. Deosebirea între noi și dispuitorii Europei e că ei ne iau o provincie și ne dau alta, privind lucrul în sine ca foarte indiferent, pe când noi simțim cu vioiciune că ni se rupe o bucată din patria noastră străveche, lucru ce nu se poate compenza nici prin bani, nici prin drepturi nouă, nici prin cesiuni de teritoriu.

Durerea noastră e drept că nu mișcă pe nimeni, dar presupunem totodată că nici un om înțelept din diplomația europeană, nici chiar aciia ce ne sunt contrari, nu ne vor lua a nume de rău un resentiment ce e natural și care-și poartă justificarea în sine însuși.

Vederat e asemenea că, deși stăm înaintea unor hotărâri a căror întreagă răspundere cade asupra noastră, totuși libertatea noastră de deciziune și de acțiune e departe de a fi atât de largă precum ar cere-o gingășia momentului. Obiectele stipulațiunilor Tratatului de Berlin, Basarabia și Dobrogea, sunt ocupate de trupele împărătești; ba chiar mijlocul țării e pentru un an calea deschisă pentru mișcarea din și înspre Bulgaria a acelor trupe. Și cu toate acestea trebuie să ne hotărâm. Mai mult încă. Pe când suntem siguri de simpatiile populațiunii noastre din Basarabia, nu suntem încă siguri de acelea ale dobrogenilor, încât s-ar putea repeta și față cu noi scenele ce se petrec, cu austriacii în Bosnia, cu rușii în Lazistan și poate în curând cu muntenegrenii în părțile anexate ale Albaniei, cu sârbii în

ținuturile locuite de moametani. Acest lucru ne-ar fi indiferent dacă noi, ca stat și ca națiune, am împărtăși punctele de vedere cari au hotărât acțiunea tuturor beligeranților în cestiune; dar noi — precum am declarat-o solemn de la început — n-am întreprins un război de cucerire trecând Dunărea, ci am întins numai preste Dunăre acțiunea noastră defensivă. Dacă n-am putut fi consecinți în lucruri pe cari ni le-au impus alții, să fim cel puțin consecinți în lucruri în care suntem liberi de a fi.

Deci dacă pe de o parte noi ne supunem și *primim* Dobrogea, pe de altă parte cestiunea *cum* s-o primim, adecă a modului luărei în posesiune, e mai grea decum s-ar pare la prima vedere, grea din cauza împrejurărilor, grea prin necesitatea de a fi consecuenți cu declarațiunea făcută la intrarea în luptă, grea în fine prin modul de-a armoniza o anexiune de teritoriu pe care de aproape 500 de ani am pierdut-o către turci cu întreaga noastră manieră de-a privi lucrurile, cu moralitatea noastră politică, cu sentimentul nostru de dreptate.

Să nu se uite *un* lucru. Tratatul de Berlin însemnează într-adevăr o înțelegere între toate puterile cele mari, dar acea înțelegere e numai *formală*. Sub forma netedă a articolelor așezate pe o hârtie care nici se supăra nici bănuiește fierb totuși dușmăniile și esclusivitatea intereselor; din cutele păcii, decretate în mod formal și solemn, se scutură insurgenții din Bosnia, liga albaneză, nemulțămirile din Rumelia, revolta lazilor, rezistența Porții contra cererilor grecești, iar pentru noi: concediarea cu nepusă în masă a colonelului Fălcoianu și repatriarea cerchezilor în Dobrogea. Să ne înțelegem. N-am fi avut nimic contra repatrierii sub auspiciile noastre sau sub auspiciile voinței liber exprimate a provincialilor dobrogeni, însă repatriarea energicului dar turburătorului element sub scutul ocupației rusești poate avea o altă semnificație când cunoaștem înlesnirea cu care acești oameni, mercenari de meserie, se pun la serviciul orișicui și când din cazurile citate, avem dreptul de-a ne îndoi despre sinceritatea omnilaterală a stipulațunilor Tratatului de Berlin.

Nu ne e frică de acești oameni, precum austriacilor nu le e frică de bosniaci sau rușilor de lazi, căci Dobrogea e departe de a avea prin natura ei fizică o atât de însemnată putere defensivă ca Bosnia și Lazistanul. Dar a împușca în oameni ar însemna a preface anexiunea pacinică în cucerire, ar însemna a împărtăși punctul de vedere a tuturor celora cari s-au luptat cu turcii în acest război, ar însemna a deveni complici cu ei și a consfinți prin această complicitate pierderea pe de-a pururea a Basarabiei. Cu ce drept ne-

am plânge de-o nedreptate, pe care am comite-o noi înșine de a doua zi chiar? Cu ce drept ne-am plânge că poporul nostru se-mparte ca o turmă necuvântătoare, când noi înșine am trata ca pe-o turmă necuvântătoare părțile unui popor care și el are mari calități și mai cu samă o mare și nu tocmai neîntemeiată susceptibilitate națională? Sau poate turcii din Dobrogea, cu strălucitul lor trecut militar, ei, cuceritori în trei continente, se pot privi ca o turmă făr' de voință, căreia nu-i pasă sub ce stăpân încape?

Într-alt număr al „Timpului“ am anticipat cestiunea de principiu ca și când ar fi fost hotărâtă deja, pentru că știrea, adusă de bine informata „Corespondență politică“, cumcă guvernul nostru umblă să precupețească de pe acum pământul Dobrogei, ne indignase. Același principiu moral care ne dictase respect pentru averea privată din Dobrogea ne dictează și șirurile acestea, cari ating modul politic al luării în posesiune. A face ce fac toți, adecă a lua și stăpâni cu baioneta, e lucru ușor; a păstra însă acest Orient în miniatură, cu tot amestecul său de popoare, a dovedi că sântem destul de drepți și destul de cumpătați ca să ținem în ecuilibru și în bună pace elementele cele mai diverse este o artă, este adevărată politică pe lângă care politica forței brute e o jucărie.

Dar, înainte de a hotărî definitiv datoriile ce ni le impune nouă în special anexarea Dobrogei, ne abatem puțin pentru a arăta *dreptul* nostru la aceasta. Dreptul nostru este istoric. Dacă împrejurările sunt de natură a-l sprijini, cu atât mai bine; însă în orice caz, fără acest sprijin, ar fi un drept nud, de a căruia întrebuințare ar trebui să ne ferim.

Într-adevăr, încă în vremea lui Herodot, Dobrogea era stăpânită de geți, cari, îngemănați într-un singur stat cu dacii, țineau amândouă malurile Dunării. În vremea lui Cezar Dobrogea e în mânile romanilor, iar dacii și geții trecuseră de mult dincoace de Dunăre și se așezase definitiv aicea. Pe timpul împăraților Dobrogea era populată, în orașe, de comercianți greci, pe șes, de sciții plugari și făcea parte din provincia Moesia inferioară. Poate că în vremea aceasta a fost epoca dezvoltării celei mai mari a provinciei. Cosmografia anonimului din Ravenna, o compilație din veacul al 7-lea după Crist, dar a cărei autenticitate e fără de nici o îndoială, ne citează orașele *Dionisopolis, Bisoi, Timum, Tirissa, Callatis, Stratonis, Tomis* (locul de exil al lui Ovid), în fine *Istriopolis,* toate colonii grecești de negoț (Cf. *Ravennatis anonymi cosmographia,* IV. 6) iar Pliniu bătrânul citează ca orașe scitice *Afrodiaias, Libistos, Zigere, Borcobe, Eumenia, Parthenopolis, Gerania.* Pe itinerariul lui Antonin numărăm de la Silistra (Durostoro) până

la Noviodunum (Tulcea) șase orașe mai însemnate: *Transmarisca (Turtucoaia), Capidava, Carso, Cio, Beroe, Troimis;* iar de la *Novoiodunum* (Tulcea) până la *Callatis* (Mangalia) două orașe: *ad Salices* și *Tomis* (Küstengè). Dacă mai adăogăm încă o parte din orașele Mesiei inferioare tot la Dobrogea, vom avea însemnatul număr de 20 de orașe în acea provinție, dintre cari cele mai multe au pierit fără de nici o urmă. Rămâind moștenire împărăției Răsăritului, Dobrogea a fost cutreierată, ca și Principatele românești, de roiuri de popoare, de huni, avari, pecenegi, cumani și în fine de tătari. Într-adevăr, pe la începutul veacului al XI-lea, cumanii sau polovții, un neam fino-tartaric, își părăsi așezarea de lângă Volga și ocupă țările române, din cari au gonit pe chazari și pecenegi. Cumcă în veacul al unsprezecelea, cu mult în urma venirii bulgarilor, stăpânea în Dobrogea pecenegii se dovedește prin multe nume actuale de pârâuri și localități. Scoși au fost pecenegii de cumani, aliații viguroși ai Asanizilor contra Bizanțului. În fine, în veacul al treisprezecelea, epoca fondării principatului Valahiei, cumanii sunt scoși din țară de către tătari, cari se așezară cu predilecțiune în Dobrogea și sunt până azi acolo. Existența lor în acele părți îl face pe Mircea I să se numească, prin crisoave, în toată forma, *domn al țărilor tătărești.* Astfel provincia a fost stăpânită succesiv de toate roiurile de popoare barbare care a trecut prin țările noastre, deși această stăpânire n-au întrerupt continuitatea de drept a împărăției bizantine, care-și mănținea garnizoanile și organizația provincială mai cu seamă în orașele țărmurene și în olatele mai mult puțin întinse ale acelor orașe. Cu succes au fost luate orașele țărmurene de către Asanizi, pe când șesul însuși pare a fi rămas tătăresc. De la tătari a luat Mircea, domnul țărilor tătărești, Dobrogea, de la Șișman Vidinul și malul drept până la Silistra și le-a și ținut toate acestea, până ce la 1413 sultanul Mohamed I, ocupând cetățile românești Isaccea, Silistra și Giurgiul, precum ocupase Nicopolul și Vidinul, puse capăt domniei Basarabilor pe malul drept al Dunării. În vremea lui Mircea populația Dobrogei se vede a fi fost în majoritate tătărască.

În vremea migrațiunii popoarelor, deci și în vremea venirii bulgarilor cât și mai târziu, atât Dobrogea și țările române se considerau ca aparținând împărăției bizantine și anume Țara Românească și Moldova făceau parte, adesea numai nominal, din Mesia inferioară. Anonimul din Ravenna zice:

Asemenea *peste* fluviul Dunării sunt următoarele cetăți ale Mesiei inferioare; Porolissos etc., între cari *Sacidaba, Ponti Aluti, Romulos, Zarmisegethusa* ș.a. cari, după tabla Pentingeriană și după Ptolomei, se află fără contestare dincoace de Dunăre.

Urmași ai dacilor și romanilor și cei din urmă posesori ai Dobrogei înaintea cuceririi prin Mohamed I, dreptul nostru istoric este întemeiat; dar sprijinul cel mai bun al acestui drept sunt împrejurările chiar.

Într-adevăr, petițiunile uniforme ale bulgarilor din Rumelia, cari declară că nu vor a trăi alături cu mohametanii, și că or unii or alții trebuie să iasă din țară, aprobarea indirectă a acestor petițiuni cuprinsă în răspunsul principelui Dondukof-Korsakof; vestita programă despre organizarea Bulgariei, trimisă din Belgrad cătră „Norddeutsche Allgemeine Zeitung“, în care se stabilește confiscarea averilor geamiilor și vânzarea cu toptanul și pe prețuri de nimica a bunurilor imobile ale musulmanilor din Bulgaria, toate acestea sunt de natură a face pe mohametanii din Dobrogea să piardă orice gust de a fi lipiți de o provincie în care majoritatea generală ar estermina majoritatea locală.

Dar dacă dreptul nostru istoric și împrejurările sunt îndestul de puternice față cu Bulgaria și cu alte puteri, lucrul nu stă tot astfel față cu chiar populația Dobrogei. În privirea acesteia maxima *jus posterius derogat priori* e-n vigoare. Locuitorii Dobrogei sunt adevărații proprietari ai ei și dreptul nostru istoric alături cu posesiunea lor de fapt se poate compara cu un hrisov vechi domnesc alăturea cu proprietatea reală, mai ales când n-a fost acest drept istoric cauza intrării noastre în război, mai ales când am declarat că nu trecem Dunărea ca să cucerim.

Afară de Delta Dunării și insulele, care sunt incontestabil ale noastre, căci ne-au fost hărăzite și prin Tratatul de la Paris și se țin de noi prin chiar natura teritoriului, apoi, fiind nelocuite, nu ne impun datoria de-a ține seamă de voința legitimă a altuia, celalalt teritoriu al Dobrogei îl primim într-adevăr, dar numai c-un titlu veritabil de drept, cu *consimțământul populațiunilor.*

Cum se vor întreba populațiunile, prin plebiscit sau pe altă cale, e o cestiune de detaliu. În orice caz n-ar fi o cestiune de dominare ci de convietuire, căci nu e vorba de cucerire, ci de *uniune.*

Această atitudine credem că ar fi pe deplin corectă. Ar fi corectă din punctul de vedere al moralității politice, ar fi conformă cu maniera de a vedea a unui popor care, fiind însuși în mare parte apăsat și supus sub popoare străine, nu voiește a face și el cea ce dorește să nu i se facă.

Apoi ni s-ar dovedi în mod pipăit cumcă stipulațiunea respectivă a Tratatului de Berlin e sinceră și în fine n-ar mai fi vorba de *schimbul* Basarabiei, cel puțin *nu pentru conștiința noastră națională.*

Se înțelege că nu dăm nimănui lecțiuni de morală politică și de dreptate. Dar pentru un popor mic e primejdios de a imita procederea celor mari și singura sa tărie e dreptul, dreptul legătuit, juruit, întărit cu șapte peceți.

Cazul consultării populațiunii în privirea aceasta nu e cel dintâi, deci nu e unic. Nizza și Savoia, cedate Franței printr-un tratat în regulă, au fost consultate și au primit a fi anexate; într-un mod asemănător se poate consulta Dobrogea. Sau, dacă acest mod s-ar părea nepotrivite cu starea Dobrogei, atunci se va găsi o altă formă legală corespunzătoare. Cu această ocazie s-ar dovedi totodată și dorințele speciale ale provinciei și prerogativele cari le-ar cere gințiile deosebite pentru a-și păstra individualitatea.

S-ar dovedi c-un cuvânt modul de conviețuire pe care-l doresc populațiunile. Raționamentul nostru trebuie să fie următorul:

În război am pierdut o provincie și n-am câștigat nimic; să vedem acuma dacă avem destul sentiment de dreptate și dacă inspirăm destulă încredere pentru a câștiga o provincie pe cale pacinică și *numai* pe cale pacinică.

Acesta e singurul protest pe care-l putem ridica fără a jicni pe nimenea, dar și fără a lovi în noi. Sentimentul de naționalitate a poporului român e prea viu pentru ca guvernul lui să poată face abstracțiune de dânsul. Deci, constrânși a fi înțelepți în procedarea noastră și independenți fiind acuma, adecă liberi de a muri de arma celui mai tare, să păstrăm cel puțin pân' în ultimul moment mândria și sentimentul dreptății noastre, cari ne sunt absolut trebuitoare pentru momentul când existența noastră, de astă dată atârnând ca frunza pe apă, ar fi din nou pusă în cestiune. Greutatea e: de a împăca exigențele simțului nostru național cu succeptibilitatea, asemenea naturală, a fostului nostru aliat.

În cazul când populațiunile Dobrogei ar fi contra anexiunei în forma ei cea mai blândă chiar, de ex. contra uniunii personale, atunci ar fi un semn: 1) că stipulațiunea Tratatului de Berlin relativă la aceasta a fost subminată de mult de contralucrările unei puteri mari; 2) că ni s-a preparat o mreajă care să ne consume puterile și mijloacele în lupte sterile, al căror rezultat — cel mai bun chiar — ar fi cucerirea unei provincii c-un climat în mare parte nesănătos și care nu ne-ar aduce nici un folos pentru cincizeci de ani; căci

n-avem nevoie a spune, ceea ce toți știu, cumcă de când Dobrogea e cunoscută — adică de 2500 de ani aproape, de la Herodot și până azi — ea a fost o provincie mlăștinoasă, puțin populată, foarte fertilă, dar și foarte nesănătoasă, care numai sub cârma de fier a poporului roman putuse ajunge la un grad de înflorire relativă. Dar cum a căzut cauza acelei înfloriri, adică Roma, toată suprafața Dobrogei, lăsată la discrețiunea agenților naturei, cari-o stăpânesc, redeveni repede pustiul care-a fost întotdauna, un pustiu care atrage prin fertilitatea lui mereu colonii nouă, dar pe care le și stinge cu aceeași repejune cu care le atrage.

❦

[20 august 1878]

Am spus-o în numărul trecut că, pentru prima oară după sute de ani, suntem chemați a hotărî cestiuni a cărora rezolvare va determina pe de-a pururea soarta nației românești în genere, a statului român îndeosebi. Cele trei mari întrebări: cestiunea Basarabiei, acordarea de drepturi politice evreilor, anexarea Dobrogei, atârnă ca o sabie cu trei tăișuri asupra noastră, și va depinde de înțelepciunea noastră de a le face inofensive în marginile putinței.

Știm foarte bine, pentru noi și între noi, întâi că Basarabia ce ni se ia e o parte străveche a țării Moldovei și c-a fost a noastră de la 1300 și ceva până la 1812, știm asemenea că evreii nici au fost nici sunt persecutați în țările noastre și că îngrădirile ce li s-au impus au fost dictate de un natural instinct de conservațiune.

Asupra cestiunii a treia știm că, întru cât poate fi vorba de drept istoric, continuarea Deltei de pe malul drept al Dunării, adică Dobrogea, e o dependență naturală a Țării Românești, care a și fost a Țării Românești curând după întemeiarea acestui principat.

Dar nu ajunge că le știm noi acestea.

Basarabia se retrocedează de Congres cu supoziția tacită că ar fi o parte a Rusiei ce i se luase pe nedrept; Dobrogea ni se dă în *schimb;* în fine restricțiunile îndreptate contra unei prea copioase imigrări a unor elemente cu totul străine Congresul le interpretează ca o restricțiune a libertății conștiinței și, sub condiția de a fi sau de a nu fi, ni se dictează de mai nainte hotărârile ce trebuie să le luăm.

E cumplit de nedrept acest lucru, dar cu toate acestea nu e mai puțin adevărat că el ni se impune și că o rezistență de-a dreptul nu-i cu putință. Pe de altă parte însă e tot așa de sigur că cu sistemul șovăirii, nedomiririlor, anxietăților și paliativelor nu vom ieși la nici un capăt și că ne vom crea numai izvoare de continue neplăceri, încât claritatea hotărârilor noastre trebuie de astă dată să înlătureze pe deapururea chiar pretextul pentru un viitor amestec al cuiva în afacerile statului român.

În privirea modificării art. 7 din Constituție, toată ziaristica recunoaște necesitatea convocării unei Constituante. Nu tot astfel e însă cu art. 2 din Constituție, care face obiectul unei discuții vii în ziaristică.

Noi facem deocamdată abstracțiune de la principiul convocării sau neconvocării unei Constituante și ne restrângem pentru astă una dată la răsfrângerea polemică a argumentelor aduse contra convocării.

Constituția zice:

> Art. 2. Teritoriul României este nealienabil.
> *Limitele statului nu pot fi schimbate sau rectificate decât în virtutea unei legi.*

„Românul“ crede a putea comenta lucrul astfel:

> Teritoriul României este într-adevăr sfânt și inalienabil, până la o palmă de pământ, dar prin o lege votată de Camere limitele statului pot fi *schimbate* sau *rectificate, ergo* cesiunea a trei județe ale țării fiind o schimbare de limite, Camera ordinară poate s-o voteze.

Ciudată ideie de schimbare și rectificare are ziarul guvernamental!

Sofisma e atât de vederată și de pipăită încât un copil o poate duce *ad absurdum.* Căci într-adevăr, dacă cesiunea a trei județe întregi nu-i decât o *schimbare de limite,* atunci și cesiunea a 10, 15, 20 de județe nu-i decât o schimbare de limite, ergo rectificându-se și schimbându-se mereu limitele prin Camere ordinare, am putea ajunge să vedem rectificat teritoriul României la circumscripțiunea Fefeleiului.

Sofisma „Românului“, departe de a fi de o finețǎ deosebită, e din contra atât de ordinară încât, stabilindu-se odată clar și bine *status controversiae,* argumentațiunea „Românului“ devine absurdă.

Stabilindu-se în mod absolut inalienabilitatea teritoriului României, e de sine înțeles că nu poate urma în alinea a doua o dispoziție care să facă iluzoriu principiul general, căci între două dispoziții contradictorii dintre care una susține inalienabilitatea cealaltă alienabilitatea, e sau una sau alta adevărată, nici când însă amândouă dodată. Ar trebui să se admită că legiuitorul n-a știut ce vorbește, că-n șirul de întâi stabilește un lucru pe care îl anulează prin șirul al doilea. Dar e cunoscut atât de oameni în genere, cât și de psihiatri în deosebi, că o asemenea anomalie, adecă o contrazicere, nu se poate petrece într-un cap sănătos omenesc și că toate contrazicerile sunt numai aparente. C-un cuvânt un om nu poate susține în aceeași vreme despre unul și același lucru că și există, și nu există. Sferele inalienabilității și schimbării (rectificării) teritoriului nu pot fi deci

contradictorii, ci una, inalienabilitatea, e sfera mare, care cuprinde în sine sfera a doua, a schimbării sau rectificării.

„Românul“ ia *schimbare* și *rectificare* în sensul cel mai larg al cuvântului, care sens larg esclude inalienabilitatea sau o preface într-o simplă frază banală; pe când legiuitorul o ia în sens restrâns. Omul e schimbător, va să zică că o mulțime de lucruri accidentale se modifică, rămâind totuși el ceea ce-a fost în privirea celor esențiale ale existenței sale. El rămâne identic acelaș cu toate schimbările. Și moartea e o schimbare, și decompozițiunea organismului în elementele chemice e o schimbare, dar nu o schimbare în înțelesul tezei de mai sus.

C-un cuvânt inalienabilitatea teritoriului statului ca principiu general nu admite și nu poate admite decât schimbări sau rectificări *neesențiale*, nu însă esențiale, precum e pierderea a trei județe, a unei porțiuni din malul Mării Negre, a unei guri a Dunării.

Cari pot fi însă aceste schimbări neesențiale?

Teritoriul statului este *inalienabil*. Dar acest teritoriu, măsurat și hotărnicit de oameni ce pot *greși* nu e în toate punctele pe deplin *cert*. Se pot descoperi documente cari să arate că în cutare loc limita se întindea mai departe și a fost uzurpată, că dincoace era mai aproape și am uzurpat noi teritor străin. Aceste uzurpări pot fi mari sau mici; *mari* fiind aduc după sine schimbări de limite, *mici* fiind condiționează rectificări neînsemnate.

Asemenea schimbări sau rectificări au de presupunere fundamentală că statele învecinate au rămas *idealiter* proprietari ai locurilor *inalienabile* pe care le-a uzurpat unul de la altul. Deci nu e vorba de *schimb (échange)* al teritoriilor uzurpate, ci unul, recunoscând prin bună învoială și cu bună-credință drepturile celuilalt, își rectifică granițele, restrângându-le ici, lărgindu-le dincolo. Asemenea schimbări sau rectificări nu se fac însă niciodată pe locuri unde granița e bine determinată prin râuri, prin valuri de pământ etc., ci numai pe acolo unde semnele ce deosebesc un teritoriu de celălalt au fost deteriorate. Astfel granița între Austria și Moldova era însemnată la munte prin șir de stejari, în al cărora lemn era săpat bourul Dragoșizilor. Dar parte a crescut coajă peste săpătură, parte rău-voitorii au tăiat acei copaci, încât limitele, devenind nesigure, au trebuit rectificate. Posesiunea de fapt a cedat atuncea proprietății inalienabile de drept. Proprietatea statului asupra teritoriului său e inalienabilă, posesiunea de fapt poate fi uzurpată, deci schimbată și rectificată. Schimbare și rectificare presupun totdauna o uzurpațiune.

Vedem deci că un teritoriu *inalienabil* nu se poate *aliena.* Ceea ce se poate aliena sunt *posesiuni uzurpate.*

Uzurpat-am noi Basarabia?

Sunt granițele atât de nesigure între noi și Rusia încât să aibă nevoie de așa o rășluitoare schimbare sau rectificare?

Tocmai contrariul e adevărat. N-am uzurpat Basarabia și granițele ei sunt foarte sigure.

De aci însă rezultă că teritoriul statului, declarat inalienabil de către o Constituantă, trei mari părți ale lui nu se pot declara alienabile decât iar printr-o Constituantă.

De va voi Constituanta s-o facă aceasta sau nu e altă cestiune, care desigur că e foarte grea și merită un studiu separat.

Pe lângă aceste întrebări mai vine o alta. În vremea alegerii actualelor Adunări erau cu totul alte cestiuni la ordinea zilei. Darea în judecată a cabinetului Catargiu, economia în finanțe etc.

Poporul român, consultat, a crezut de cuviință a-și rosti atitudinea față cu cabinetul trecut prin alegerea oamenilor ce ne reprezintă astăzi. Oare tot aceleași cestiuni sunt de hotărât astăzi? Procesul contra foștilor miniștri a rămas fără acuzatori, economiile în finanțe au degenerat în cheltuieli de război etc. Fost-au oare alegătorii consultați în privirea unor cestiuni cari nu li s-au făcut încă și pe cari ei nici nu le presupuneau la începerea evenimentelor? Apoi pot Camerele să se mai pronunțe în cestiuni pe cari le-au hotărât odată?

❦

[23 august 1878]

„Românul“ pune în revista sa de la 21 august următorul neadevăr:

> Organele opoziției cer convocarea unei Constituante *care să introducă Dobrogea din capul locului fără nici o tranzițiune în viața constituțională a României…* (opoziția) fiind sigură că nici un guvern nu va putea să aplice din capul locului în Dobrogea Constituțiunea și întreaga noastră legislațiune; că prin urmare în această privire nici guvernul actual nu va putea face astfel, ea începe de pe acum a cere imposibilul, pentru ca în urmă să aibă aerul de a fi mai liberală și mai constituțională decât partida liberală și constituțională și să-și facă din această cestiune o armă de opozițiune.

Ziarul „Românul“ spune pur și simplu neadevărul și-l spune cu intenție, știind că-l spune, când ne atribuie nouă panglicării de care el numai ar fi capabil.

Din contra, o repetăm că nimic din legile noastre nu se potrivește cu starea actuală a Dobrogei, pentru că instituțiile noastre sunt în parte nedrepte, sunt coruptorii, sunt creațiuni în mare parte a coteriei liberale, sunt un mijloc pentru esploatarea claselor de jos prin grecotei vicleni, prin advocați fără pricini, prin dascăli proști cari fac politică, în fine, instituțiile noastre nepotrivindu-se cu România, sunt și mai departe de a se potrivi cu Dobrogea mai primitivă.

Dar faptul că instituțiile noastre, copiate de pe cele străine, care sunt rezultatul cu totul altor raporturi, nu se potrivesc, nu e deloc o dovadă cumcă noua provinție trebuie dată pradă acelui soi de funcționari netrebnici, acelor proletari cu câte patru clase primare din care roșii vor scoate elita cu care-i va năpusti pe bieții oameni primitivi, secătuindu-le toată puterea lor vitală prin spoliațiune, delapidare și venalitate.

Să citām un exemplu: d. Stătescu dă pe mai mulți judecători afară pentru că au judecat un proces după cum credeau că e drept. Aci în România împricinații vor avea un adăpost în Apel, la Casație, în sfârșit la oameni ai dreptului de care se sfiește acest palavragiu ministru să se atingă. Procedura d-lui Stătescu ne face a crede că d-nia lui va fi așteptat ca împricinații să-l *mituiască* pentru a dispune el însuși pe judecători în favorul lor, dar, neîndeplinindu-se aceasta, d-sa a influințat contra lor.

Ce apărare ar avea însă populațiuni mai primitive a cărora justiție ar fi administrată de oameni de soiul d-lui Stătescu?

Iată dar sub ce *elită* liberală ar încăpea Dobrogea, și de aceea noi spunem că n-avem dreptul a o anexa decât cu consimțământul populațiunilor. Noi am fost cei dentâi cari am susținut că în Dobrogea trebuie să se mănție intactă viața juridică și socială a acelor populațiuni, pentru ca ei să se poată apăra în contra unor mutre de codru de soiul d-lui Stătescu și a clicei liberale. Noi în România avem încă mijloace de a ne apăra pacinic de instinctele unor oameni de nimic, populații mai primitive ar trebui să apeleze la apărarea cu pistolul și o spunem verde: le-am da tot dreptul să-mpuște în canalia liberală care-ar cerca să-i esploateze în modul barbar în care esploatează pe țăranul român.

A introduce starea noastră de lucruri în Dobrogea am zis de la început că ar fi o *barbarie*.

Să citām un alt exemplu. În țara aceasta s-au făcut rechiziții și pentru ruși și pentru… liberali. Nu zicem pentru armată, căci armata n-a văzut aproape nimic din rechizițiile roșilor. S-au înțolit și din ele pe când armata umbla flămândă și goală. Ei bine, rușii au plătit ceea ce au luat, grecoteii barbari cari ne guvernă n-au plătit nimic decât la adepți de-ai lor. La mii de oameni le-au pierit boii, încât n-au cu ce ara la toamnă și sunt ruinați pe mulți ani înainte, și aceasta pentru că au fost siliți a merge în Bulgaria cu carul și cu boii, de unde s-au întors cu palmele, fără ca mulți din ei să aibă măcar o fițuică pentru prestațiunile care-i costă bunăstarea lor economică.

E destul ca să-și închipuie cineva că și populațiile străine prin limbă și origine din Dobrogea ar fi supuse aceluiași tratament barbar ca și poporul românesc pentru a putea prooroci ce ură ar prinde acei oameni primitivi în contra unei țări în care e cu putință ca s-ajungă a-i guverna gunoaiele ulițelor, oamenii netrebnici al cărora prototip și cristalizațiune e Stan Popescu.

Dacă suntem oameni onești am trebui să le-o spunem verde: „Băgați bine de samă, oameni buni, țara de care vă alipiți e locuită de un popor pacinic și de treabă, dar în orice pădure sunt și uscături. Ei bine, legile fundamentale ale acestei țări permit ca din când în când să vie la putere *ulița*, așa-numiții roșii, adică oamenii fără de lege cari nu cunosc nimic sfânt în lume și cari ar fi în stare să vă despoaie ziua-n-amiază mare fără ca să găsiți nicăiri un razim, căci Domnul în țara aceasta nici are, nici voiește să aibă vreo putere. Se poate întâmpla ca s-aveți miniștrii cărora voi, privindu-le mutra numai, nu le-ați încredința nici cânii voștri, necum soarta voastră“.

Se înțelege că toate acestea le spunem ca întâmpinare la obrăznicia „Românului“ care, întorcând lucrurile după cum îi convine, cearcă a arăta că noi voim să trecem de mai liberali decât liberalii, adică decât domnia lor. Da, într-adevăr suntem mai liberali, dar din *umanitate*, nu din punctul d-lor de vedere, care voiește ca stârpitura să stăpânească pe omul întreg, cel prost și bezmetic pe cel cuminte, cel sărac pe cel bogat, cel neștiutor pe cel învățat. Cultura liberalilor e însă cu totul egală cu cea a tătarilor din Dobrogea, iar caracterul liberalilor e cu mult mai corupt și mai netrebnic decât chiar al cerchejilor. Acești oameni prădători și pe jumătate sălbateci sunt adevărații confrați ai liberalilor; ei sunt liberi, egali, frați și cu mare poftă după ceea ce nu e a lor.

Acestea ni s-au părut neapărate spre a pedepsi pe adversarii noștri pentru neobrăzarea de a ne atribui lucruri pe cari numai ei ar fi în stare a le face.

Acum *ad rem.* Dacă pe de o parte nu e vorba de a introduce spoielele noastre franțuzești în Dobrogea, pe de alta oamenii aceștia — de se vor învoi a trăi alături cu noi — vor trebui neapărat să trăiască în raporturi bine hotărâte, legiuite, drepte. A stabili aceste raporturi însă nu e treaba unei Camere ordinare și încă foarte ordinare, ci a unei Constituante.

Camera de astăzi a fost aleasă sub alte împrejurări, alegătorii aveau în vedere cu totul alte chestiuni, nu cesiunea unei bucăți din pământul patriei, nu anexarea unui teritoriu de preste Dunăre. Întreg sistemul reprezentativ, dacă e vorba ca să nu fie numai un pretext de exploatație pentru o clică fără de patrie certă și fără de naționalitate certă, se bazează pe consultarea nației în cestiuni vitale. Ridicola dare în judecată a cabinetului Catargi, iată de ce a fost capabilă Camera actuală; cu cestiunile serioase a cărora hotărâre ni se impune acum ea nu are dreptul de-a se ocupa și nici capacitatea cerută.

❦

[25 august 1878]

„Românul“, de câte ori se înfundă cu sofismele față cu niște adevăruri limpezi ca lumina soarelui, aleargă numaidecât la mijlocul cel mai ieften și totodată cel mai puțin onest de a discuta, la citate din autori străini.

În faptă citatele sunt de două feluri. De acelea cari în mod istoric (povestitor) sau descriptiv constată existența sau neexistența unui lucru, și atunci citatele se numesc *date* și, adunate cu conștiință, formează materialul științelor istorice și a celor naturale. Dar nu citate de acestea ia „Românul“. El ia *comentarii* străine (nu fapte sau date) la constituțiuni străine și voiește a dovedi că *înstrăinarea a trei ținuturi ale țării nu-i decât o rectificare de graniță.*

Citarea de autorități dovedește însă trei lucruri: 1. lipsa de cugetare proprie 2. specularea asupra neștiinței publicului, căruia nu i se dă nici i se poate da cartea întreagă cu spiritul ei, ci numai bucățele cari se potrivesc cu panglicăria argumentatorului 3. evidența adevărului combătut, de vreme ce ploaia de citate e egală cu capitulațiunea.

Citarea gândirii altor oameni nu dovedește și n-a dovedit de când lumea nimic în privirea obiectului în discuțiune. Argumentațiunea trebuie să fie

adevărată și evidentă prin sine însăși, fără ajutorul zeilor de teatru *(deorum ex machina).*

Noi am argumentat astfel: dacă înstrăinarea a trei ținuturi nu e decât o rectificare de fruntarii, atunci înstrăinarea a 4, 5, 10, 20 de ținuturi e asemenea o rectificare de fruntarii.

Contra acestei duceri *ad absurdum* nu poate sta nici o autoritate, nici Vatell, nici Moser, nici Martens, nici Bluntschli, nici Klüber, nici Hugo Grotius, cu un cuvânt nimenea.

Cât despre citatele din tratate străine, provocăm pe liberali să declare cu mâna pe inimă dacă la statornicirea Constituției noastre a fost un singur deputat care, votând alinea a doua a acelui articol, să-i fi trecut prin gând măcar că schimbare sau rectificare de fruntarii va să zică pierderea a trei ținuturi, a unei porțiuni a Mărei Negre, a unei guri a Dunării? Nimeni, absolut nimeni n-a gândit la aceasta, ci fiecine a gândit cel mult la rectificările de graniță cu Austria, nu la pierderea unei bucăți însemnate a țării.

A căuta în nori ceea ce-i dinaintea ta, a aduce sofisme și citațiuni unde lucrul e evident va să zică a arunca pulbere în ochii publicului. Scriitorii „Românului“ nu cred ei singuri ceea ce spun când susțin că înstrăinarea *Ismailului, Bolgradului* și *Cahulului* nu-i decât o rectificare de fruntarii.

Totdauna la comentarea unui articol de lege trebuie să se ție seamă de intenția legiuitorului și de ocazia legii, de obiectul care i-a dat naștere. Intenția Constituantei n-a fost de-a prevedea înstrăinarea Basarabiei, iar obiectul care au dat naștere acelui articol n-a fost un război pierdut sau o provinție pierdută.

Acum trecem însă și mai departe. Ce are a face dreptul public european cu Constituțiunea noastră internă?

Dreptul public european e în mare parte ceva nedefinit; o știință el nu este până astăzi, ci cel mult încercarea unei științe. El cuprinde raporturile schimbăcioase între popoare, stabilite în mod trecător de tratate sau alte titluri de drept însă sunt totdeuna încheiate cu clauzula tacită *rebus sic stantibus*, adecă până ce lucrurile vor rămânea așa ca în momentul încheierii. Produse a unor împrejurări politice, ele sunt primejduite în orice moment.

Constituția noastră e o lege pozitivă internă care n-are a face nimic nici cu dreptul ginților, nici cu tractatele dintre puteri, așadar nici cu Tractatul de la Berlin.

Dar precum Constituțiunea esclude o cesiune de teritoriu, tot așa ea esclude o anexiune și mai cu seamă o anexiune complicată, care cere pentru Dobrogea o organizațiune specială.

Dar cine e în drept de a legifera principiul unei organizări speciale pentru o parte a țării? Cine e în drept de a dispune ca locuitorii cutărei părți a țării să fie supuși cutărui sistem, iar ceilalți altui sistem?

Camera ordinară? Prevede oare Constituția ca o Cameră aleasă în împrejurări normale să decidă asemenea cestiuni?

E aproape de mintea omului că, națiunea română fiind chemată a se rosti în niște cestiuni cari-i ating Constituțiunea, răspunsul nu-l poate da decât un corp care ar avea puterea de a o modifica, de va voi. Se poate prea bine ca Constituanta să nu admită nimic din stipulațiunile Tratatului de la Berlin, se poate să admită pe unele, să respingă pe altele, se poate în fine să le admită pe toate; dar chiar pentru a le respinge pur și simplu trebuie convocarea unei Constituante, căci numai ea ar fi în drept a se rosti, fie pozitiv, fie negativ, asupra acelor stipulațiuni. Tot ce ar face o Cameră în această privire ar fi nul și neavenit.

C-un cuvânt, nici un fel de sofismă și de apucătură advocățească, nici un *argumentum id hominem,* nici o citare de autorități nu ne poate face să ocolim adevărul clar că aceste schimbări esențiale au nevoie de-a fi regulate în mod definitiv. M. Sa Domnul e legat prin jurământ dinaintea țării de a mănținea integritatea teritoriului și numai țara îl poate dezlega de acest jurământ, chiar în caz de forță majoră, și țara printr-un organ care să aibă aceleași puteri pe care le avea organul înaintea căruia M. S. a depus acel jurământ. Apoi e un act de înțelepciune politică de-a nu face ca noua stare a țării să atârne de Camere, cari votează, răzvotează și exvotează cu ușurința unor păpuși pe cari guvernul le ține de ațele arenzilor moșiilor statului și altor interese private. Trebuie ca noua stare de lucruri să fie clară, notărită, statornică.

❦

DR. BARBU CONSTANTINESCU, PROBE DE LIMBA ȘI LITERATURA ȚIGANILOR DIN ROMÂNIA

București, Tipografia Societății Academice, 1878, 1 vol. 8°, 112 pag.

[27 august 1878]

De mult încă, eruditul slavist Fratz Miklosich, care în anii din urmă s-a ocupat cu deosebită atenție de dialectele și migrațiunea țiganilor, ceruse în convorbiri private și prin scrisori de la cunoscuții săi din România detalii asupra limbei țiganilor de la noi. Presupunem că și adunarea aceasta de cântece și povești o datorim impulsului marelui învățat. Din introducerea foarte scurtă a cărții, aflăm că țiganii, emigrând din India în timpuri necunoscute, se află locuind pe la noi din suta a paisprezecea încă și că din țările noastre au trecut în celelalte părți ale Europei. Limba lor are mare asemănare cu dialectele indice moderne, deși se găsesc într-însa multe elemente împrumutate de la acele popoare, cu cari ei au fost în contact. Parte din cântece au fost publicate și prin „Columna lui Traian“. Apoi mai urmează o scurtă însemnare despre proveniența probelor și despre modul transcrierei lor, apoi imediat după această scurtă introducere, urmează cântecele și basmele cu adnotațiuni.

Colecția e în sine prețioasă, dar cartea nu îndeplinește condițiunile care s-ar cere de la ea. Înainte de toate colecția de probe ar fi trebuit să formeze textul pus în urma unei gramatici elementare și urmat de un glosariu după alfabet și în toată regula.

În acest mod s-ar fi ușurat citirea nu numai pentru publicul mare, ci chiar pentru aceia cari ar voi să se ocupe mai de aproape cu acest obiect. Dacă am putea spera că d. dr. Constantinescu ar mai edita a doua oară cartea sa, am fi în drept să credem că d-sa va ținea seamă de acest consiliu și ne va introduce în textul colecției sale printr-o scurtă gramatică, care să-i conție fonologia și flexiunea măcar, iar în urma colecției am trebui să găsim un glosariu alfabetic, lesne de mânuit.

❦

[31 august 1878]

La propunerea noastră de a nu se anexa Dobrogea fără consimțământul populațiunilor n-am găsit pân-acuma întâmpinări decât din partea unui singur organ guvernamental, adecă a „României libere“, pe când celelalte păzíră o adâncă tăcere.

„România liberă“ îndeosebi are norocirea sau nenorocirea de-a nu reprezenta nici un partid, nici un grup de oameni politici, ci numai părerile izolate a câtorva tineri, păreri cari ș-acelea nu sunt de-o deplină statornicie.

Deși dar am avea dreptul de-a ignora opiniile emise de confrații noștri de la acea foaie, forma care li s-a dat și interesul prea general al lucrului ne face totuși să revenim asupra lor.

Nu vorbim de forma exterioară a stilului, ci de forma logică, rezultată din împrejurarea că ideea noastră a fost pusă între două acuzări, una privind trecutul, alta timpul de față. Întâi ni se fac complimente că noi, cari tocmai respect de personalitatea omenească și de voința cetățeanului român n-am avut, astăzi am făcut progres teoretic în această privire, iar a doua acuzare, cu toate că acoperită, e că ne-am pus pe terenul Rusiei.

„România Liberă“ s-ar fi putut scuti de întâmpinarea noastră vehementă dacă ar fi voit a fi dreaptă. Ororile electorale despre care vorbește sunt departe de a fi o născocire a conservatorilor sau o metodă întrebuințată esclusiv de ei. Se știe că sub guvernul d-lor Brătianu et comp. s-au inventat și adus la perfecțiune alegerile cu reteveiul, și bandele electorale de reteveiști sunt părinții spirituali ai părintelui Tache, la care reteveiul lui Musceleanu se încârjise în bâtă. Nu ne e dat nouă a cerne mijloacele economicoase ale poliției bucureștene pentru influențarea alegerilor, mijloace cari rămân aceleași sub toate guvernele, fie ele albe, fie roșii, dar existența lor atât de comună tuturor partidelor ne dă dreptul de a crede că nu tocmai individualitatea omenească și voința cetățeanului român au fost aceea ce n-am respectat noi. Din contra, existența unor asemenea mijloace dă și mai multă consistență ideei noastre fundamentale că poporul românesc nu este încă matur pentru libertățile sale constituționale și că alegerile, departe de a-i esprima individualitatea și voința, i-o falsifică, i-o întunecă și i-o corup. Era nouă a guvernului liberal a fost inaugurată cu un mijloc, dacă voiți, mai subțire, însă cu mult mai corupător, pe lângă care reteveiul și bâta se bucură oarecum de privilegiul unei naive sincerități. Acest mijloc nou sunt așa-numitele comitete de salut public, acele adunături oculte de naturi catilinare cari țin liste de moșiile statului și de funcțiile publice și le împart azi la adepți ai partidului sau la cei cari plătesc o taxă mai mare, încât statul, care trebuie să fie impersonal, a devenit sub mâna liberală firma unei companii generale de exploatație care contractează orice principii, orice puncte noi de vedere cu prețul de-a rămâne la putere.

Din nefericire partidul conservator nu e asemenea decât un partid. Singurul său merit e că interesele membrilor săi sunt strâns legate cu chiar natura statului, cu mersul liniștit și regulat al afacerilor, cu ordinea și stabilitatea; apoi o cultură cu mult mai înaltă, efectul unei creșteri mai

îngrijite și mai omnilaterale, e un accesoriu în viața statului care devine în practică esențial, în fine neatârnarea economică a celor mai mulți îi face să nu fie lacomi de câștig, să nu privească statul ca pe-o materie exploatabilă în interesul lor privat. Din aceste cauze partidul conservator nu se lasă amăgit prin fraze bombastice și declamațiuni ca și vecinic amăgitul popor de-a cărui simplitate se folosesc demagogii pentru a înnegri și a descredita tot ce se opune la instinctele lor de rapacitate înnăscută.

Prin sistemul minciunii constituționale, prin mascarea urelor și intereselor individuale cu masca intereselor statului, prin formarea de comitete de esploatare în tot lungul țării, statul român e cuprins de putrejunea unei adânci corupțiuni, ce roade în mod egal cercurile cele mai nalte guvernamentale până la cel din urmă postulant din sat. Chiar dacă sentimentul statului revoltă pe mulți din cei cu mintea și inima limpede, poporul a pierdut de mult încrederea că lucrurile se pot schimba în mai bine și, cu acel fatalism al raselor nefericite, duce nepăsător greul unei vieți fără bucurie și fără ticnă.

Fără îndoială că nici un partid, tocmai pentru că e partid, nu e în stare de a pune capăt unei stări de lucruri care, văzând cu ochii, apropie statul român de prăpastia unei depline descompuneri. Dar între partizi e desigur acela mai preferabil care nu amăgește pe nimeni, ale căruia interese sunt identice cu ale bunei orânduieli, care prin averea, dar mai cu seamă prin cultura sa, dă mai multe garanții contra coruptibilității. Un remediu radical ar fi numai o mână de fier, dreaptă și conștie de țelurile ei bine hotărâte, care să inspire tuturor partidelor convingerea că statul român, moștenit de la zeci de generații care au luptat și suferit pentru existența lui, formează moștenirea altor zeci de generații viitoare și că nu e jucăria și proprietatea esclusivă a generației actuale. Acest sentiment istoric al naturei intrinsece a statului și trebuitoarea mână de fier lipsesc însă din nefericire, încât, departe de-a vedea existența statului asigurată prin cârma puternică și prevăzătoare a tot ce poate produce nația mai viguros, mai onest și mai inteligent, suntem din contra avizați de-a aștepta siguranța acestei existențe de la mila sorții, de la pomana împrejurărilor esterne, cari să postuleze ființa statului român ca pe un fel de necesitate internațională.

Cumcă acea necesitate internațională n-are nevoie de-a ține seamă de sentimentele noastre intime, de existența rasei latine, ci numai de un petec de pământ cuasi neutru lângă Dunăre ne-a dovedit-o cu de prisos Congresul. Ce-i pasă Congresului că se răpește o parte din patria străveche

a neamului românesc ca atare? Ce li-e lor Hecuba? Ce-i pasă cine va locui pe pământul românesc? Materialul de oameni îi e indiferent, cestiunea europeană e ca să existe o fâșie de pământ între Rusia, Austria și nouăle formațiuni ale fostei Turcii, încolo lucrul le e totuna.

Când guvernul conservator a crezut că trebuie să confunde interesul european cu acela al naționalității române, când bătrânul Lascar Catargiu, care simțise de mult că începuse a se pregăti ștreangul pentru gâtuirea Turciei, s-a opus, politicos însă foarte hotărâtor, la tentativele de a complica și România în politica orientală a Rusiei, soarta guvernului și a partidului conservator era hotărâtă. Trebuia să cadă cu orice preț. Vecini cari privesc cu bucurie neașezarea și netocmirea vieții publice de la noi au știut să stârnească cu mâna lungă acea furtună dinlăuntru și au știut să găsească instrumente mai docile pentru politica lor.

Mai avem nevoie a continua espunerea acestui argument? Promitem că, atunci când cerul nostru va fi mai senin, vom da istoria pe larg a acelor tentative. Deocamdată asigurăm — „România liberă“ știe prea bine că noi în deosebi vorbim totdauna adevărul — că cele relatate sunt pe deplin adevărate.

Dar relația noastră e totodată cel mai bun argument contra celor două acuzări și o dovadă că numai pe terenul Rusiei nu putem sta.

❦

[2 septembrie 1878]

Nu ne pare bine că suntem atrași pe terenul teoriilor elementare ale vieții statului, căci discuțiuni asupra unor asemenea materii dovedesc totdauna nematuritatea politică a celor ce le pun pe tapet. Politicește nematur e oricine susține adevărul absolut al unor teorii aplicabile la viața statului, căci acele teorii, departe de a fi absolut adevărate, nu sunt decât rezultatul, cristalizațiunea, formula matematică oarecum a unei stări certe a societății, care stare iarăși e condiționată prin o mulțime de factori economici, climatici, etnologici ș.a.m.d.

Precum haina se îndreptează după climă și e în țările calde un obiect de lux, supus unor schimbări foarte fantastice, pe când la nord devine un apărător foarte neschimbat contra frigului, adaptându-se agenților naturii, tot astfel legile și instituțiile nu sunt decât espresia acelui instinct de conservațiune al popoarelor, instinct în toate popoarele același și totuși

manifestat în sute de forme deosebite, căci un popor, ca societate organizată prin natură contra agenților destructori ai naturii, are a se lupta ici cu arșița, dincolo cu apa mării, colo cu nefertilitatea pământului, colo iar cu invaziuni repetate, și având toate același scop, adică conservarea existenței proprie, popoarele se folosesc pentru ajungerea lui de cele mai deosebite mijloace.

Greutatea cu care viața organică se desface din moartea statornică a naturii anorganice, mulțimea de condițiuni pe care o are cea dântâi și lupta pentru câștigarea lor, confirmă teoria neuitatului fiziolog Bichat despre caracterul negativ al vieții fiind o luptă contra morții ca ceva pozitiv și statornic. Tot ce vedem viu pe pământ, începând de la cele dentâi formațiuni organice cu condițiuni puține, până la organismul cel mai nalt, cu o mulțime de condițiuni de existență, omul, ne reprezintă miile de forme ale acestei negațiuni. Ceea ce o ființă *nu* vrea e lesne de știut, ceea ce vrea *pozitiv* e foarte greu de hotărât. Tot astfel e, se înțelege, și cu popoarele, căci natura e una și aceeași pretutindenea și de-a pururea, cu toate formele ei atât de deosibite.

De aceea însă e clar că nici un popor nu e destul de sălbatic sau destul de civilizat pentru a nu mai ști ce *nu* vrea. Deosebirile mari se nasc abia acolo unde e vorba ca în fața negațiunii făcute să se stabilească o voință pozitivă bine formulată. Aci *quot capita tot sensus…*

E în orice caz ciudat ca un organ de publicitate care se numește liberal și democrat ca „România liberă“ să denege dobrogenilor până și această formă infimă a instinctului lor de viață, a voinței lor libere.

Trebuie oare să-i aducem exemple pentru a dovedi că suveranitatea unei populațiuni e pe calea *negațiunii* totdeauna sigură și hotărâtă, și nehotărâtă numai pe calea *afirmațiunii?*

Germania nu vrea slăbiciunea, nu vrea împărțirea în state mici, nu vrea influența franceză în politica ei dinlăuntru. Această voință negativă, existând în popor de mai bine de o sută de ani, s-a manifestat într-un mod strălucit prin războiul de la 1870. Știu însă germanii, cu aceeași siguranță ce vor? Nici un parlament nu e atât de împărțit în bucăți și nuanțe de bucăți ale voinței pozitive ca cel german.

Exemple mai apropiate de cercul nostru găsim în proximă vecinătate. Românii din Austro-Ungaria *nu* vor să fie absorbiți de elemente străine. Știu ei însă cu atâta siguranță ce vor? Pe terenul voinței pozitive întâlnim activiști, pasiviști, deakiști etc.

Noi n-am voit a trece de rasă slavă. C-o ușurință foarte mare, negațiunea s-a introdus în scriere prin alungarea cirilelor, în limbă prin alungarea elementelor lexicale slavone. Știm însă ce voim? Din contra, câți oameni, atâtea ortografii — sau mai drept vorbind cacografii.

Ni se pare deci că „România liberă“ reneagă cu desăvârșire principiile ei liberale și democratice când binevoiește a-mpărți neamul românesc în rase ce au privilegiul de a-și putea exprima voința și rase *sălbatece,* cari n-au acest privilegiu. Fiecine știe mai bine unde-l doare, și tătarul din Dobrogea știe mai bine decât confrații noștri dacă vrea sau nu vrea unirea cu România.

Cât de puternică și sigură e voința negativă se dovedește în mod foarte pipăit în Bosnia și Erzegovina. Poporul musulman nu vrea unirea cu Austria și îndată vedem cum cei mai vechi și aristocratici begi, mână în mână cu *Hagi Loio,* conducătorul fanatic al maselor, ș.a.m.d. Exemplele se pot înmulți în infinit pentru a dovedi că orice popor, sălbatec sau civilizat, e foarte sigur despre suveranitatea lui și se crede în drept, cu deplin cuvânt, a o manifesta pe cale *negativă.*

Toate cele zise dovedesc însă că, admițând chiar cumcă populațiunea e sălbatecă — ceea ce noi, protestând, nu admitem — totuși ea este consultabilă și cu siguranță consultabilă.

Acum vom cerceta mai de aproape afirmarea sălbăticiunii populației.

Populația Dobrogei consistă din români, bulgari, ruși, tătari nogai, turci (parte osmani, parte pomaci), cerchezi, germani din Basarabia și ținutul Odesei, greci, țigani, armeni și evrei (numai în orașe).

Aceste populațiuni foarte amestecate trăiau sub regimul așa-numitului *pateni de colonizațiune* al Înaltei Porți, una din legile cele mai *liberale* și mai *democratice* nu numai a Împărăției otomane, ci a Europei în genere.

Pământurile se dau locuitorilor *gratis.* În cei dentâi șase ani ai posesiunii locuitorii erau liberi de orice dare fonciară, ba chiar de darea numită a răscumpărării serviciului militar. După douăzeci de ani coloniștii devin proprietari definitivi ai pământurilor ocupate. Trăind sub regimul unei absolute libertăți a conștiinței, puindu-li-se la dispoziție pământuri roditoare fără de nici o plată, neavând a plăti decât o dată pe an darea pentru turme, dobrogenii, după a lor proprie mărturisire, au avut sub guvernul Porții traiul cel mai fericit cu putință. Dacă aceasta n-ar fi fost astfel, n-ar fi emigrat moldoveni, ruși, germani, tătari cu miile în acele ținuturi. Iată dar sălbăticia

afirmată de „R.L.“, redusă la o organizațiune foarte liberală și la o stare de lucruri fericită.

Românii (moldoveni 33.000 plus câteva mii de ardeleni) cuprind și orașe și sate. În Tulcea sânt 5000 și asemenea în număr mare sânt în Măcin (1000), Mahmudia, Isaccea (Vadul lui Isac). În frumosul sat Grecii sânt 400-500, apoi aproape neamestecați sânt în marile sate *Niculițel*, *Topală* și *Rasova*. Aproape neamestecați mai sânt în satele: Saranus, Caraibel, Sarighiol (Lacul galben), Agighiol (Lacul amar), Calica, Sabangi, Cătăluiu, Nălbant, Câșla, Samova, Părchiș, Răchel, Lungavița; la munte în Țufirca și Iaița; în fața Galaților în Văcăreni, Garbina și Jijila; spre sud de Măcin în Turcoaia, Satu-Nou și Peceneaga. Amestecați cu mocanii sânt moldovenii în marele sat Doienii, la Fântâna Berbecelui (Koiunbunar), la Igrumat, Cemșiler, Araklar ș.a.m.d. Împrejurul Rasovei sânt curat românești Cocârlenii și Satul-Român (Ohlakioi). Apoi se întind departe în țară amestecați mai mult sau mai puțin cu tătarii și bulgarii.

În fine ardelenii (mocani), întru cât sânt așezați și nu umblă cu turmele, ocupă satele Văruș, Gârlice și Groapa-Ciobanului. Pe lângă multe biserici și o seamă de școli române au două mănăstiri: *Cucoșul* și *Niculițelul*.

Tătarii formează majoritatea relativă a populațiunii din țară. Parte sunt așezați de mult, partea mai mare însă (60.000) au fost izgoniți din Rusia la 1856 și au ocupat în Dobrogea un teritoriu de vro patruzeci de mile pătrate. Ei se ocupă cu plugăria, creșterea de cai și cămile și sunt chirigii pentru mărfuri dinlăuntrul țării spre țărmul Mării Negre.

Osmanii sunt în pașalâcul Tulcei abia vro 2500.

Cerchejii fuseseră aduși în număr de 20.000; germanii locuiesc în patru sate: la Malcociu vro 30 de familii catolice din Germania de sud, la Cataloiu 20 familii, la Ciucarova 30 familii amestecate cu români, ruși și tătari, la *Falkenhain* (Atmage) 50 de familii cu biserică nouă și preot din Prusia.

Grecii nu sunt plugarii decât într-un singur sat, Alibeikioi, cam 30-40 de familii. Ceilalți sunt negustori, cârciumari, cafegii în orașe și prin sate.

Rușii de toate cultele și bulgarii vor fi asemenea în număr de 22-23.000; bulgarii se ocupă cu negoțul și plugăria, rușii în mare parte cu păscuitul morunilor și prepararea icrelor.

Și o țară în care atâtea elemente trăiesc pacinic lângăolaltă, sub regimul unor legi mult mai liberale decât cele din restul împărăției, o țară unde n-au fost conflicte sângeroase, nici revoluții, unde populațiunea e în parte foarte

bogată, „R.L.“ o numește o țară sălbatecă. Dobrogea e o țară pustie și nesănătoasă, însă e departe de a fi sălbatecă. Pustie din cauza mlăștinelor, mocirlelor, din cauza frigurilor, cu un cuvânt o țară unde omul e mai mult decât în alte locuri expus agenților destructori ai naturii. Dar acest om care locuiește acolo nu e deloc sălbatec.

„România liberă“ știe regula: *affirmanti obstat probatio.* Să probeze sălbătăcimea locuitorilor Dobrogei; noi o negăm și susținem din nou că populațiunea este consultabilă și că trebuie consultată.

De nu va voi să se unească cu noi nu e de loc probabil că va voi să se unească cu Rusia sau Bulgaria. Nu e îndoială cumcă formularea unor voințe pozitive e cu mult mai grea și mai șovăitoare decât aceea a voinței negative, însă nu credem că nagaica ce domnește în Bulgaria, împreunată cu fanatismul unei populațiuni reînviate la existență proprie, să exercite o atragere tocmai mare asupra dobrogenilor.

Părăsind terenul general al cestiunii, suntem siliți a ne întoarce la discuțiile *pro domo.*

Punctul de vedere pe care ne-am pus în articolele noastre, neavând a face numai cu interesele partidului conservator, ci cu acelea ale tuturor românilor, era natural ca să nu păcătuim prin reticențe, pentru a ne cruța pe noi, ci să spunem adevărul întreg. Dar când l-am spus și cu ocazia în care l-am spus am fi avut dreptul de a aștepta, ca și adversarii noștri, care ne reproduc șirurile: 1. să ni le reproducă *întregi* și nu numai părți cari le convin; 2. să nu facă deduceri pripite și forțate, cari, nici sunt cuprinse în șirurile noastre, nici ne-au trecut prin gând. Nu aceasta însă pare a fi linia de purtare a confraților noștri de la „România liberă“, cari cu o fericită grabă, folosindu-se de pasage din articolul nostru, stabilesc îndată că „«Timpul» nu neagă ororile electorale comise de conservatori“, drept care „România liberă“ se miră din nou cum noi, cari am nesocotit voința cetățenilor din România, profesăm față cu Dobrogea principiul consimțământului poporațiunilor, apoi ziarul liberal mai afirmă monstruozitatea că noi ne-am fi manifestat preferința pentru retevei și bâtă.

Mai întâi ce am avea de negat în privirea așa-numitelor orori electorale? Cumcă cutare ori cutare cetățean liberal n-ar fi mâncat bătaie de la cutare sau cutare cetățean conservator? Nici prin gând nu ne-a trecut una ca aceasta. Oameni din popor și unii și alții, deosebirea e numai că sub d. Brătianu conservatorii erau tratați cu reteveiul, pe când în urmă liberalii au fost tratați cu bâta. Am spus însă că tocmai existența unor asemenea

mijloace electorale ne dovedește că nu individualitatea și voința cetățenilor e ceea ce n-am respectat noi. Dacă „România liberă“ ar fi binevoit a reproduce întreg articolul oricine ar fi văzut că importațiunea cu deridicata de legiuiri organice *străine* în mijlocul poporului românesc a introdus o corupțiune care nu poate fi atribuită întru nimic partidului conservator și anume nu i se poate atribui ca faptă *positivă.* Vina partidului nu este alta decât că nu s-a opus cu toate puterile la introducerea înnoiturelor ci, cedând fără împrotivire, au contribuit fără de voie prin *păcat de omisiune,* la starea deplorabilă de astăzi. Cât despre preferința ce am dat-o reteveiului, aceasta e o aserțiune cu totul gratuită. Comitetele de salut public sunt culmea imoralității, pe lângă cari bâta și reteveiul sunt mijloace naive. Atâta am susținut nimic mai mult. Amândouă mijloacele însă sunt condamnabile. A deduce din zisele noastre preferența pentru vreunul din aceste mijloace este a imputa unui jurist că preferă furtul în locul tâlhăriei dac-a stabilit că cel dentâi e o crimă mai mică decât cea de-a doua.

❦

[6 septembrie 1878]

Acu câteva zile, anunțând convocarea Corpurilor legiuitoare, „Românul“ zise că afară de cestiile privitoare la executarea Tratatului de la Berlin, reprezentanții țării vor avea a se ocupa și cu *bugetul.*

N-am voit să-l întrebăm atuncea în ce legătură stă bugetul cu sesiunea extraordinară și cum se face că guvernul, care se îngrijește atât de mult de *interesele personale* ale domnilor deputați și senatori, mai cu seamă în momentul de față, când fiecare dintre acești domni are gândurile sale acasă la *munca câmpului,* să vie tocmai acuma, cu două luni înaintea deschiderii sesiunii ordinare, impunând oamenilor să renunțe la *munca câmpului* și la gândurile lor și să se mai ocupe în treacăt și *ex tempore* și de buget.

N-am vrut să-l întrebăm despre aceasta, fiindcă am gândit că este mai bine să deschiză el însuși vorba pentru a nu putea zice în urmă că este iar o calomnie a opoziției. Văzând că nimeni nu vorbește despre aceasta, „Românul“ de azi atinge iar cestiunea.

După obiceiul lui învăluiește hapul amar într-o bucată mare de hârtie acoperită cu literi negre, adică într-o revistă lungă.

Vorbind despre anexarea Dobrogei, despre care, după părerea lui, Corpurile legiuitoare se vor pronunța în curând, și enumerând lucrările cari

vor fi necesare în noua provincie, precum sunt construirea unui port pe mare la Chiustenge, o rețea de drumuri de fier, un pod peste Dunăre la Cernavodă etc., zice: „Acestea sunt primele lucrări publice de întreprins în Dobrogea. *Pentru acoperirea lor, va trebui să se consacre nu numai tot escedentul de venituri al acelei provincii, escedent care mulți ani nu va trebui să fie întrebuințat în întregul său decât numai pentru îmbunătățiri locale,* dar și o sumă oarecare din veniturile proprii ale României, căci întreaga țară va avea să retragă multe foloase din acele lucrări."

Adică aci e buba: bani, trebușoare, un nou câmp de exploatat.

Dar de ce atâta grabă? Nu va fi destul timp pentru aceasta în sesiunea ordinară? Sau nu este asta oare o momeală vădită pentru nevrâstnicii cu duhul, ca să voteze iute cedarea Basarabiei și primirea Dobrogei, pentru a găsi acolo un isvor de afaceri mai atrăgătoare decât *munca câmpului,* care cea mai mare parte dintre deputații actuali îl are în lună, încât este foarte ostenitor de a-l munci?

Trebuie să se voteze doar imediat o sumă oarecare din veniturile proprii ale României, pentru executarea unei mulțimi de proiecte în Dobrogea, înainte de a ști măcar cum vom merge cu ocuparea ei?

Noi însă nu credem că suntem deja atât de departe. Noi nu credem că M.S. Vodă Carol I se va lăsa a fi condus de consilierii lui actuali până a nu-și ține seamă de jurământul lui de *a păzi Constituțiunea și integritatea teritoriului românesc.*

Țara întreagă are jurământul lui, și numai țara întreagă, iar nu o mână de oameni, îl poate deslega.

❦

[7 septembrie 1878]

„Românul" în numărul de vineri 1 septemvrie începe prin a contesta buna-credință a organelor conservatoare, combate maniera noastră de a vedea în privirea modului de sancțiune al stipulațiunilor Tratatului de la Berlin și în urmă vine în favorul teoriei sale, că o simplă Cameră poate ceda Basarabia și primi Dobrogea — cu citate din Bluntschli.

Noi am fost aciia cari am susținut că citate de socotințe, păreri, opinii *(jugements Urtheile)* din autori străini dovedesc lipsa de cugetare proprie și abuzarea de buna-credință a publicului, căruia nu i se dă spiritul întregei

cărți, prin urmare nici spiritul locurilor citate, ci numai petece de fraze ce se potrivesc cu ceea ce voim a dovedi.

Lăsând doparte acuzările de rea-credință, vorba ceea: „el dă, el țipă“, prin care „Românul“ voiește să inducă de mai înainte pe public în eroare, prevenim numai pe confrații de la „Românul“ de a nu ne sili să ne întoarcem la *argumentum ad baculum* cu cari am fost adesea nevoiți a ne servi față de acești iubitori de adevăr confrați. În fapt însă dacă renunțăm de a întrebuința o manieră mai viguroasă de a discuta n-o facem doar pentru că „Românul“ ar fi încetat de a merita un tratament părintesc, ci pentru că ne-am săturat noi înșine de a mai îndrepta un lucru strâmb prin chiar firea lui.

Deci, lăsând la o parte buna sau reaua-credință cu care discută „Românul“, venim la citatele din Bluntschli:

Iată-le:

Fiindcă am invocat pe Bluntschli și fiindcă „Presa“ a admis autoritatea acestui eminent jurisconsult, să ne referim din nou la dânsul:

În Dreptul internațional codificat Bluntschli zice:

„Art. 706. Când o parte de teritoriu este cedată printr-un tratat de pace, această cesiune este valabilă în dreptul internațional chiar dacă constituțiunea statului care cedează ar interzice acest act“.

Dar se va zice că aceasta privește dreptul internațional și nu răspunde direct la dorința opozițiunii.

Să dăm dar „Presei“ răspunsul otărâtor ce cere.

Bluntschli, în Teoria generală a statului *zice:*

…Astăzi teritoriul e zis inalienabil și indivizibil: nu poate fi alienat decât printr-un mod escepțional și în formele dreptului public, în virtutea unei legi.“

Și, ca comentariu, Bluntschli adaugă:

„Constituțiunea prusiană de la 1850, care stabilește inalienabilitatea teritoriului, otărăște la art. 2 că limitele teritoriului nu pot fi schimbate decât printr-o anume lege“.

Iacă un autor, și un autor de o autoritate universală, care susține întocmai teza noastră. Așteptăm acum de la „Presa“ să-și ție cuvântul măcar o dată în esistența ei.

Ca să ajungă la această eroică deciziune, o rugăm să puie alăturі art. 2 al Constituțiunii prusiane cu art. 2 al Constituțiunii române și să-și aducă apoi aminte că acest articol n-a oprit de loc pe Prusia de a-și modifica de mai multe ori fruntariele fără să convoce pentru aceasta o Constituantă.

În privirea dreptului internațional codificat renunțăm de-a urma citatul: 1. pentru că „Românul“ însuși prin fraza „dar se va zice etc.“ recunoaște că citatul nu e *ad rem;* 2. pentru că nu există nici un drept internațional, dar și mai puțin încă unul codificat (cartea lui Bluntschli nefiind decât o încercare individuală); 3. pentru că acel art. 706 spune cu drept cuvânt că, dacă noi am fi încheiat un tratat de pace, am fi legați prin el chiar dacă Constituția noastră ar interzice actul cesiunii. Noi neîncheind nici un tratat de pace cu nimenea, art. 706 din codificarea lui Bluntschli nu poate fi invocat în contra noastră.

Acum venim la opul pe care „Românul“ îl numește Teoria generală a statului și al cărui titlu adevărat e Allgemeines Staatsrecht.

Vom reproduce întreg pasagiul din capitolul XXIV (pag. 223), ca să se vază înc-o dată în ce fel „Românul“ escamotează toate părțile câte nu-i convin, citând numai bucățele cari, izolate, nu reprezintă spiritul textului.

Iată-l:

În fine înstrăinarea teritoriului statului sau a unor părți a lui în formele și după noțiunile dreptului privat, precum au obicinuit a o face în evul mediu toți regenții cari vindeau, amanetau, sau împărțeau[1] *teritoriul lor ca niște moșii nu mai e astăzi compatibilă cu caracterul public al suveranității teritoriale. Dreptul public modern mănține din contra ca regulă*[2] *principiul nealienabilității și indivizibilității teritoriului statului. Numai prin escepție se poate admite o înstrăinare în forma dreptului public, în temeiul unei legi sau în urma unor tratate internaționale, la cari se numără și încheierile de pace.*[3]

Hugo Grotius mai cere după dreptul natural, dacă o parte a teritoriului statului are să fie înstrăinat, să nu fie de ajuns numai consimțământul întregului corp al statului, ci și consentimentul locuitorilor acelei părți de teritoriu: o cerere foarte dreaptă, de vreme ce e vorba de întreaga existentă de stat a acelor locuitori și de vreme ce e peste putință ca ei să fie reprezentați într-un mod suficient în legislațiunea statului întreg, în momentul în care aceasta e dispusă pentru disoluțiunea comunității. Dar sila împrejurărilor va fi în cele mai multe cazuri de acest fel mai tare decât acel principiu al dreptului natural.

Nota 2. Rectificări de graniță *nu cad sub noțiunea înstrăinării teritoriului statului. Prin ele nu se înstrăinează o parte a teritoriului statului,* ci se determină numai mai de aproape cuprinsul adevăratului teritoriu al statului. *Dar dacă, pentru scopul arondării unui stat,* se

dezlipesc și se dau în schimb întregi întinderi de teritoriu, locuite mai cu seamă, cari fără de nici o îndoială au aparţinut pân-acum statului, atunci aceasta nu mai este o rectificare de graniță.

Iată dar cum citează „Românul“ cu *bună-credință* pe Bluntschli și cum îl cităm noi cu rea-credință. Mai ales alinea ultimă triumfătoare a „Românului“, în care ne provoacă să comparăm art. 2 al Constituției prusiane cu cea română, e un model de bună-credință.

În faptă Bluntschli cere ca *înstrăinarea* teritoriului statului să nu se facă decât în formele dreptului public, prin o lege.

Neapărat că prin o lege, căci și Constituanta face legi. Dar forma dreptului *nostru* public nu e o Cameră ordinară.

Constituția noastră nu dă competență Camerei decât în privirea rectificărilor de granițe. În nota 2 Bluntschli arată foarte clar ceea ce e rectificare de graniță, pe când „Românul“ asuda s-arate din textul tratatelor că cedarea Basarabiei e o rectificare de graniță.

Noi am definit demult că nu e o rectificare sau schimbare de graniță, ci o înstrăinare a teritoriului statului, și că pentru o asemenea înstrăinare dreptul *nostru* public nu admite competența Camerei ordinare.

Cât despre art. 2 a Constituției prusiene, el poate fi oricât de identic cu art. 2 a Constituției noastre, argumentul „Românului“ va fi tot absurd de vreme ce Prusia nici nu are altă cale de a hotărî decât aceea prin Camerile ordinare. Prusia n-a avut nici Constituante, nici Adunări de revizuire — puterea legiuitoare nu emană de la popor, ci de la *rege*. Camera Prusiei n-are dreptul de inițiativă, voturile ei de blam nu influențează puterea executivă a statului, a treia parte din membrii Senatului sunt numiți de *rege*, cu un cuvânt ori de câte ori se naște vreun conflict între coroană și Adunări coroana face ce vrea și Adunările merg acasă, deși membrii acelor Adunări sunt oameni cari ar putea cu mai mult cuvânt să pretinză că sunt nația decât adunătura de stâlpi de cafenele și de cartofori din Dealul Mitropoliei.

1. Așa se-întâmpla și în anticitate, dar numai la statele a căror principi aveau putere absolută asupra ţării și oamenilor. Cf. exemplele aduse de Hugo Grotius I, 3, 13.

2. Constituția franceză de la 1791, II, § 11 „Le royaume est *un* et *indivisible*“. Pentru statele germane vezi Zachariae *Deutsches Staats-und-Bundesrechl*, I, §83.

3. Constituția prusiană de la 1850, art. 2. „Frontierele acestui teritoriu de stat nu se pot schimba decât printr-o lege.“

❦

CA LA NOI LA NIMENEA

[12 septembrie 1878]

Proverbul acesta, moştenit din moşi strămoşi, e rezultatul unei dureroase istorii, în cursul căreia poporul nostru, pierzând orice speranţă de îndreptare, ia lucrurile mai mult în bătaie de joc, ca şi când lui Dumnezeu i-ar fi plăcut să drapeze tragedia sorţii noastre cu foarte multe scene comice.

Realitatea tragică a vieţii noastre de stat e nespusa mizerie a populaţiunilor de jos, e stoarcerea lor prin nemăsuratele clase improductive, compuse mai cu seamă din străini, e uşurinţa şi lipsa de caracter în viaţa publică, e putrejunea bizantină a puilor de fanarioţi care, sub masca interesului general, fură de sting, fie pe calea diurnelor şi lefilor nemeritate, fie prin arendarea moşiilor statului, fie pe alte mii de căi. Comedia consistă însă în minciuna vecinică a constituţionalismului, în pretextarea diferitelor libertăţi publice, a civilizaţiei şi a altor mofturi pentru a acoperi unica tendinţă a acelei negre mulţimi de liberali care nu caută, nu visează decât puterea statului, pentru ca prin mijlocul ei să prade.

O mulţime de oameni mari se mişcă pe această scenă bizară, pe care toate sunt cu putinţă afară de un singur lucru: *onestitatea.*

Autori cari nu ştiu a scrie o frază corectă (vezi Pseudo-Ureche), oameni de stat cari nu pot justifica nici săvârşirea şcoalei primare, advocaţi fără ştirea lui Dumnezeu, pictori orbi şi sculptori fără de mâni, generali cari nu ştiu citi o hartă, subprefecţi ieşiţi din puşcărie, legiuitori recrutaţi dintre stâlpi de cafenele, jucători de cărţi şi oameni cu darul beţiei, caraghioşi cari înaintea erei liberale vindeau bilete la *café chantant,* iată banda ocultă care guvernează azi România, bandă care, până mai ieri republicană până la comunism, astăzi crează decoraţii, împărţindu-le între ei cu profuziune; ieri voind să răstoarne pe Domn, azi îl titluiesc rege; ieri proclamând republică la Ploieşti, azi joacă cu aceeaşi măiestrie pe linguşitorii Curţii.

Din focarul Bucureştilor putrejunea morală şi socială se mănţine metodic asupra întregei ţări; din păinjinişul *hidoasei* pocituri se-ntind firele în filialele societăţii de exploataţie ce au forma de comitete de salut public. Pe când nici o îndreptare nu se face nici şcolii, nici bisericii, nici ramurilor de producţiune materială, tot pe atunci presa vecinicei minciuni, presa radicală, discută subtilităţi despre cea mai bună organizare a statului.

Militari cari au pus pistolul în pieptul lui Vodă Cuza azi au reintrat în rangurile lor militare și sunt decorați; omul care a proclamat la Ploiești republica și l-a detronat pe Vodă e-naintat, primește decorații și reprezintă azi pe monarhul pe care l-a trădat ieri înaintea altor principi. *A-și călca jurământul a devenit în România un titlu de înaintare.* Plebea de sus, slugarnică cătră cei mari, de neomenoasă cruzime și trufie cu clasele de jos, esploatează poziția ei oficială în interesul ei privat. Un meschin egoism, o lăcomie de câștig cu orice mijloace, lipsa de buna-credință în afacerile publice și în cele private, fățărnicia și amăgirea ca busolă a presei, iată cumplitele efecte ale unui guvern liberal de câțiva ani. Încă alți câțiva ani și societatea va începe a plesni din toate încheieturile.

Elemente străine vor inunda România ca valurile potopului, după ce vor fi subminat terenul pe care hidoasa pocitură conduce ca regisor comedia meschină jucată de bufonii partidului său.

Mai mult încă. Noi credem că mâni-poimâne, desființându-se și justiția, va începe deplina anarhie.

„Românul?“ crede de pe acum că trebuie să-și pregătească terenul pentru a lovi în judecători și a aduce din nou pe delapidatorii de bani publici înaintea juraților.

Cumcă radicalii se pregătesc a nimici orice garanție în contra urmăririi hoțiilor ce le comit ei în prezent se dovedește din articolul de mai jos al“Românului“. Cu fățărnicia cu care e scris s-ar crede că pe foaia bizantină o doare inima de interesele țării. În faptă însă judecătorii nu-i plac și vrea să vază iar reintroducându-se tratarea proceselor pentru delapidare de bani publici în mâna juraților, unde totul se va face mușama. Condamnarea de către tribunalele ordinare a vestitului Arion îi stă „Românului“ și azi pe inimă, el știe ce soartă ar avea corelegionarii lui politici înaintea tribunalelor ordinare.

Să ne așteptăm dar curând la desființarea justiției, la darea frâului slobod tuturor hoțiilor, la corupțiunea deplină, sub pretext că tribunalele sunt părtinitoare. Oricât de părtinitoare ar fi însă, ele sunt mai bune decât curțile cu jurați, căci în orice caz e mai preferabilă o justiție nedeprinsă încă bine cu cercetări criminale, deci îngăduitoare, decât nici o justiție. Jurații însă nu sunt nici o justiție.

Articolul tendențios al „Românului“, vro inspirațiune a d-lui Stătescu, cel care permută și destituie judecătorii pentru opiniile lor, cel care a propus grațiarea de vinovați fățiși, dar exercită presiune asupra judecătorilor ca să

condamne oameni nevinovați, merită a fi reprodus ca un model de fățărnicie, amăgire și lipsă de pudoare.

Iată-l dar:

Administrațiunea unei țări formează un tot nedivizibil; diferitele ei ramure fac parte din aceeași sistemă și sunt neapărate una alteia tocmai după cum o bucată a unei machine este neapărată celeilalte și mecanismului întreg. Când o bucată a mecanismului merge rău, toată sistema din care face parte sufere.

Această observațiune, de mii de ori repețită și devenită un loc comun din cele mai mult întrebuințate, dar totdauna adevărat, ne-am făcut-o văzând ce fel de concurs dă justiția, pentru înfrânarea delapidărilor, hoțiilor, bătăilor de tot felul.

Ne-am plâns de escesele și de abuzurile comise în armată, ne-am plâns de cele comise în administrațiune; ar fi trebuit poate să începem prin a ne plânge de modul în care justiția, și mai cu osebire juzii instructori înțeleg a-și face datoria față cu delapidatorii, cu hoții, cu cei ce comit felurite abuzuri, și pe care celelalte ramure de administrațiune îi trămit înaintea tribunalelor.

Ar fi trebuit, zicem, să începem prin a ne plânge de justiție, fiindcă un delapidator, un hoț dovedit, trimis înaintea justiției și achitat sau liberat prin ordonanță de neurmărire, este o mare încurajare, un puternic îndemn pentru alți hoți, pentru alți delapidatori.

Ne plângem că unii subprefecți fură și bat, că unii vameși fură, că unii perceptori și casieri fură. Așa este, din nenorocire. Dar, pe de altă parte, meargă oricine la ministerul de finanțe, și vază câți funcționari culpabili au fost dovediți și dați de aceste administrațiuni în judecată, și câți au fost condamnați.

Faptul e deplorabil; el arată o tristă stare morală, chiar la aceia a căror instrucțiune ne dădea dreptul să-i privim ca pe agenții cei mai activi și mai luminați ai rădicării nivelului moral în țară.

Sunt câțiva ani, guvernul trecut luă pe delapidatori de la juriu și-i dete tribunalelor. Care fu resultatul? Astăzi, delapidatori condamnați mai că nu se mai văd; nu numai că tribunalele îi achită și-i absolv cu cea mai mare ușurință, dar mai înainte de-a ajunge la tribunale, juzii instructori sunt aci spre a găsi mijlocul de-a declara că nu e caz de urmărire.

Vom face în alt număr o enumerare mai lungă de funcționarii culpabili dați judecății de diferite administrațiuni și achitați, absolviți, sau făcuți

scăpați sub toate formele de către justiție. Pentru astăzi, ne vom mărgini a cita numai câteva cazuri.

Nu vom face decât să amintim că chiar o bandă de hoți, cu căpetenia lor, s-a prins în toamna trecută în județul Putna și a fost liberată prin ordonanță de neurmărire.

Nu de mult se descoperă la Vama Predeal hoții enorme. Vameșul, dovedit culpabil, este dat judecății; faptele sunt constatate, judele instructor nu poate da ordonanță de neurmărire, dar tribunalul colorează hoția astfel încât absolvă pe culpabil, sub cuvânt că *„nu e articol de lege“* în temeiul căruia să se poată rosti condamnarea.

În județul Prahova, administrațiunea descoperă că un subprefect a comis o faptă odioasă de a alcătui liste de subscripțiune de la sine și de a aduna bani de prin plasa sa, sub cuvânt de subscripțiune pentru răniți sau pentru cumpărarea de arme. Faptul se dovedește pe deplin de administrațiune; ea silește pe subprefect să înapoieze o parte din sumele adunate, îl destituie și îl trămite naintea justiției.

Judele instructor declară că *nu e un caz de urmărire.*

În fine, chiar zilele trecute, după cum este știut, se dovedește la Ploiești, de către procuror și de către președintele juraților, că directorele penitenciarului bate crunt cu biciul pe arestați. Ministrul de interne suspendă pe director, rămânând ca justiția să-și facă datoria. Însă, după cât ni se asigură, și de astă dată judele instructor ar fi declarat că *nu e caz de urmărire.*

Această procedere ar fi atât de cutezătoare din partea judelui instructor, în urma svonului ce s-a făcut asupra bătăielor, încât stăm la îndoială a-i da crezământ și așteptăm o nouă confirmare.

Atragem luarea aminte a d-lui ministru de justiție asupra acestei deplorabile și penibile stări de lucruri. Suntem încredințați că d-sa se va gândi serios la mijloacele de vindecare, căci, atunci când justiția nu-și face datoria, nu esistă justiție în țară, prin urmare nu esistă nici moralitate, nici progres real.

❦

CU OCAZIA PREMIULUI ACADEMIC…

[12 septembrie 1878]

Societatea Academică e-n ajunul de-a conferi premiul Năsturel de 4000 franci pentru cea mai bună carte tipărită în cursul anului acestuia.

Auzim — ceea ce se și putea presupune — cumcă concurenții vor fi numai membrii de-ai Academiei. O putem presupune, pentru că ne cunoaștem țara. În oricare altă țară din lume conferirea de premii între colegi ar fi o monstruozitate, la noi ne așteptăm ca toți membrii Academiei pe rând să fie împodobiți cu premiul Năsturel și la sfârșitul șirului să se-nceapă da capo.

Astfel numai se poate păstra acea unitate în instituțiile noastre publice, cari, cu prea puține escepțiuni, sunt societăți economice-comerciale de esploatare. Just ar fi fost ca asemenea premii să se confere unor autori cari nu fac parte din Academie, iar în caz când asemenea autori n-ar exista, să nu se dea defel, ci să se treacă la economii. Dar o asemenea măsură justă nu se potrivește cu instinctele renumitului Pseudo-Ureche, de ex., care anume cu scopul de-a câștiga cei 4000 de franci a și început în anul acesta publicarea operelor sale spurii.

Pentru a reîmprospăta în memoria cititorilor noștri judecata despre valoarea prezumptivilor premianți retipărim parte din studiul de patologie literară intitulat *Beția de cuvinte*[1].

1. *Beția de cuvinte,* în „Revista contimporană“. Studii de patologie literară de Titu Maiorescu. Iași, 1873.

❦

[16 septembrie 1878]

Astăzi se deschide Adunarea din Dealul Mitropoliei. Guvernul, precum a zis-o organul fanariot, deși pregeta a-și aduna deputații săi ocupați cu interesele lor private, se vede totuși silit a apela la patriotismul lor și a-i convoca, deci iată că toți și-au părăsit interesele, unul stosul, altul proslăvirea zeului Bacchus, moșiile pe cari nu le au și tacurile de biliard, pentru a se aduna și a dezbate interese grave. Aci capetele și inimele cultivate la focariul canțonetelor alcazarului Ionescu, frunțile înăsprite la cruzimile de hazard ale jocului cu cărți măsluite, diurnașii și cumularzii, oamenii ce nu știu nimic, nu au nimic, nu cred în nimic, naturile catilinare scoase la maidan de comitetele de salut public, indivizi a căror nume dovedesc în mare parte că nu aparțin nici unei țări certe, nici unei națiuni

certe se vor aduna ca să consfințească pierderea unei bucăți a patrii noastre românești, ei, cari n-au patrie, n-au lege, n-au Dumnezeu și cari consideră pământul nostru ca lucru străin, ce-l pot precupeți numai să rămâie la putere.

În zadar am spus că asupra unei întrebări atât de grele țara trebuia consultată din nou, căci aceștia, veniți la putere prin influența Rusiei, primiseră cu buchete de flori pe aceia pe cari pururea i-am numit inamicii naturali ai poporului românesc. Nu. Aleșii comitetelor de salut public se cred în drept a hotărî din nou și în senz contrariu cestiuni pe cari, de ochii lumii și de zgomotul nostru, au fost *siliți* de-a le rezolva în mod negativ.

Acuma însă, când cred că opinia publică e-ndestul de amețită prin frazele și minciunile lor, acuma când prin Tratatul de la Berlin poporul românesc e legat și de mâni și de picioare, ei cred de cuviință a-i pune și căluș în gură, pentru ca fără protest să se consume o vânzare de țară convenită de mult.

Când s-a luat Bucovina nu s-a găsit un singur român, de la Domn pân-la plugar, de la mitropolit pân-la pupa cu opinci care să consimtă a o da, încât guvernul austriac s-a văzut silit să dispenseze pe români de jurământul de fidelitate către împăratul.

Când la 1812 rușii au luat Basarabia nu s-a găsit un singur român carele să fi căzut sub ispitele Rusiei. Un fanariot a vândut-o, trădând Poarta și Moldova totdodată.

Un fanariot, C.A. Rosetti, o dă și astăzi muscalilor sub o ploaie de decorații rusești; dar n-o dă singur. Azi puii de fanarioți și tot ce ulița au avut mai corupt și mai înrăutățit se unesc spre a consfinți în mod îndoit vânzarea pământului patriei.

Da, în mod îndoit. O dată prin învoire, apoi prin luarea în mod silnic a Dobrogei, fără a ținea seamă de dorințele populației, făcându-se țara noastră nevinovată complicea Rusiei, justificând răpirea prin răpire, dând drept Rusiei de-a ne trata și pe viitor așa cum ne tratează astăzi.

Ce-i pasă fanariotului al cărui tată nu știa o vorbă românească, ce-i pasă lui că se vinde un pământ pe care el, cosmopolitul, cetățeanul universului, antichrist, s-a născut din *întâmplare* numai?

Nu sunt dezmoșteniți cei cari prin munca mânilor lor contribuie la înflorirea unei societăți naționale, a căreia cultură și vază se răsfrânge și asupra lor; nu sunt dezmoșteniți acei ce se pot lăuda că au o patrie de iubit, un popor de apărat, o cultură de înaintat. Nu-s dezmoșteniți acei cari iubesc

trecutul poporului lor, cei cari au în suflet tezaurul de amintiri care îl face pe omul singuratec să se simță și el o parte, un rezultat al istoriei țării sale. Dezmoșteniți sunt acei ce nu mai cred în nimic, dezmoșteniți sunt acei cetățeni ai universului întreg, ce, neavând patrie, își aleg pe cea mai ieftenă din toate: *universul;* cei cari neavând popor, își aleg pe cel mai lesne de avut: *omenirea toată.*

Ce le pasă lor că se ia o bucată din Țara Românească Patria lor, universul, rămâne intact. Ce le pasă că se robește o parte a poporului românesc? Poporul lor, omenirea, rămâne intactă. Ce-i pasă fanariotului, ce nu este nici grec, nici român, nici francez, nici neamţ, că se rupe patria *noastră* în bucăți, poporul nostru în *fâșii?* A găsi destui de o seamă și de o origine cu dânsul cari, pentru diurna de doi galbeni pe zi, vor fi salahorii votanți ai monstruozităților sale.

Dar nu-i numai atâta. Între dușmanii noștri și între ei s-a pus la cale ca România să sângere din nou. Nu destul s-au purtat soldații noștri degerați și flămânzi pe câmpiile Bulgariei, nu destul că și-au vărsat sângele pentru cauze și interese străine; acum România e menită a intra în cuibul de viespi pregătit în Dobrogea, unde tot după zisa fanariotului se vor vărsa milioanele noastre pentru a face șosele pe apă și poduri pe uscat, căci visteria geme de bani, birnicul nostru nu mai știe ce să-și facă capului de mulțimea bogăției și nu mai avem altă treabă decât de a răspândi civilizația, reprezentată prin vestitul Chițu sau prin Pseudo-Ureche, plagiatorul, și prin alte multe celebrități de soiul acesta.

Tot pentru această sesiune estraordinară se mai păstrează și un alt proiect: acela al emisiunii de *bani adevărați de hârtie,* de astă dată prin crearea unei așa-numite *bănci de fițuici.* Împrumutul silit cu bilete ipotecare nu ajunge pentru acoperirea colosalelor rezultate politice obţinute de radicali. Mai trebuiesc 60—70 de milioane de fițuici fără de nici o garanție, emise de guvern chiar, printr-o bancă înființată de el, cu guvernor și viceguvernor ca la banca Londrei.

Fiindcă nimeni nu va primi fițuicile noastre în străinătate, tot numerariul din țară va fugi pe mărfurile industriale ce ne trebuiesc, încât vom rămânea numai cu gologani de aramă și franci de hârtie; căci modelul după care se formează banca e cel din Austria, unde-ntr-adevăr nu te mai învrednicești să vezi circulând galbeni de aur și fiorini de argint și unde există mii de oameni bătrâni cari nu țin minte să fi văzut vrodată ban de metal.

Invidiând starea înfloritoare a finanțelor austro-ungare, d. C.A. Rosetti & Comp. ne vor ferici și pe noi cu milioane de hârtii făr' de valoare, mai depreciate decât bumaștele rusești, fiorinul emisiunii de stat al Austriei și cam deopotrivă cu caimelele turcești.

Făr-a înțelege câtuși de puțin cumcă hârtia e un reprezentant al banului *numai* în statele industriale, unde, sporindu-se prin mulțimea brațelor disponibile, munca are nevoie de un mijloc de schimb pentru ea: un mijloc ce se-nmulțește cu-mulțirea muncii și scade cu scăderea ei. Roșii noștri, ignoranți în toate și intervertind șirul cauzei și efectului, uită că noi n-avem brațe destule pentru agricultură, chiar și că vom deprecia de la întâiul moment un mijloc de schimb prea numeros, ieftenind banul și scumpind munca, încât productele noastre vor deveni inexportabile prin scumpetea cu care se vor produce.

Dar nici abecedarul economiei politice roșii nu-l știu. Ei nu-nvață nimic din exemplul trist al Austro-Ungariei, al Rusiei, al Turciei, ci vor să ne ferícească numaidecât cu hârtii cari nu valorează nimic pe câtă vreme lipsește munca industrială. Pentru a acoperi falimentul moral și material al țării vor mai încerca și acest ultim mijloc desperat de a se ținea la putere. Iată banii mulți ai visteriei cu cari voiesc să facă poduri peste Dunăre și să civilizeze Dobrogea.

Odinioară la Mazar Pașa rusofagi, au dat faliment și s-a-nvoit cu creditorul ce i-a adus la putere, cu Rusia.

Odată neprimind nimic în schimbul Basarabiei, au dat faliment și vor să ia cu orice preț Dobrogea, ca teren nou de antreprize patriotice, ca pretext pentru a smulge țării cel din urmă ban.

Odată, numindu-ne calomniatori când i-am denunțat că vor emite bani de hârtie, azi le-a căzut până și masca hipotecarelor și vin la ideea falită de-a înființa bancă de caimele.

Mergeți dar înainte pe această cale și cădeți în prăpastia ce vă așteaptă, nulități pe cari poporul românesc, pentru rușinea lui, v-a suferit atât de mult la cârmă. Votați cu amândouă mânile, după obicei, oricând va clipi din ochi bătrânul fanariot care vă hrănește și fără de care ați fi rămas în întunerecul cafenelelor și al tavernelor de jocuri oprite. Adunați-vă în capiștea minciunii, ascultați pe preotul minciunii, nesfințiți cu suflarea voastră necurată acea culme pe care părinții noștri legiuiau înțeleptește și păstrau avutul țării cu șapte noduri.

Prin fuga voastră de muncă ați desființat statul și ați dat țara în prada urelor de partid, pentru ca voi să puteți avea rând la pita lui Vodă, voi cari altfel nu sunteți vrednici să călcați pe pământ. Prin instinctele voastre de neorânduială veți desființa armata! Împinși de cumplita voastră frică de justiția ordinară, veți desființa justiția.

Organul fanariot cuprinde deja articole din care se vede că voiește înlocuirea oștirii prin gardă; prin niște bieți oameni cu griji și familii, luați de la ocupațiile lor pentru a fi conduși la vifleim de toți crăcănații și cocoșații din Țara Românească.

Tot organul fanariot, speriat de condamnarea confratelui Arion, cere ca procesele de delapidare de bani publici să vie iar înaintea juraților, adică a unor oameni privați cari, neavând ochii ageri de judecător, nu vor putea descoperi subțietatea nelegiuirilor ce le comiteți și se vor lăsa amețiti de advocați guralivi.

❦

B. PETRICEICU HASDEU, CUVENTE DEN BETRĂNI — LIMBA ROMÂNĂ VORBITĂ ÎNTRE 1550-1600

Tomul I, București, 1878, 1 vol. 8° mare, 432 pagine

[17 septembrie 1878]

Crestomația sau *Analectele* canonicului Cipariu (Blaj, 1858) cuprind transcrieri exacte din vechi tipărituri românești. Texturile cărților bisericești din suta a XVI-ea și a XVII-ea i-au servit învățatului filolog la compunerea gramaticei sale istorice, cunoscute sub titlul de *Principie de limbă.* În faptă însă ideea fundamentală a autorului *Principielor,* de-a generaliza pronunții mărginite la o samă de ținuturi, de-a reintroduce în scriere rostirea veche, trebuia să fie o încercare nu tocmai norocită. Limba Principielor n-a fost vorbită niciodată de un om, necum de o țară întreagă; ci, adunându-se într-un mozaic bucățele de elemente linguistice risipite în câteșipatru părțile Daciei s-a făcut încercarea de-a reprezenta acest mozaic de piatră ca ceva viu și organic. Tipăriturile vechi mai aveau însă și alt defect. Fiind texte bisericești traduse din grecește ori slavonește, textul român urma din cuvânt în cuvânt și virgulă după virgulă originalul, încât de sintaxă, deci de spiritul limbii române, nu putea fi nici vorbă măcar. Tot astfel se urmează astăzi în

școalele evreiești pentru copii mici, în cari aceștia traduc, din cuvânt în cuvânt și-n acelaș șir, originalul ebraic într-o nemțească de două ori stricată — și fonetic și sintactic — din care cauză evreii, chiar cei mai civilizați, se cunosc în vorbă prin guturalizarea semitică a limbei pe care o vorbesc și prin greșeli de sintaxă ce se pot reduce la obiceiul, contractat în copilărie, de-a rândui cuvinte germane după consecuțiunea pe care o au cuvintele în biblia ebraică.

Ideea cumcă vechile tipărituri sunt departe de a avea importanța care li s-a dat de către d. Cipariu și că ele, fiind traduceri *ad litteram* din slavonește și grecește, cuprind și cuvinte slavonești cu de prisos și o sintaxă cu totul străină a esprimat-o întâi d. Cihac într-o polemică cu d. Hasdeu, când acest din urmă imputase celui dentâi că nu le-ar fi citit. Acum însă d. Hasdeu dezvoltă și mai pre larg în prefață ideea lui Cihac, spuindu-ne că „modeluri de neromânie ne întâmpină la fiecare pas în orice veche tipăritură română“, drept care dumnealui în colecția de față ne dă graiul viu al românului din a doua jumătate a sutei a XVI-ea. Acte oficiale sau particulare scrise în România după trebuințe locale și momentane de niște autori români, oameni din popor, care nu știau multă carte și scriau așa cum vorbeau în zilele lor în orașul sau chiar în satul în care trăiau, vor avea o importanță *dialectologică,* arătând diferințele ce existau în același timp, dar în locuri deosebite; *fonetică,* pentru că scriitorii, lipsiți de cultura ortografică, se sileau a reda în scris pronunția lor; *sintactică,* pentru că espresiunea liberă a cugetării nu era împiedecată prin tirania vreunui text străin.

D. Hasdeu ne dă seamă în introducere despre mijloacele ce le-a întrebuințat pentru a fi cât se poate de credincios în transcrierea texturilor.

Pentru a caracteriza importanța scrierii ne vom servi de o comparație. Ceea ce există într-adevăr nu este limba scrisă și vorbită de clasele culte, ci tocmai dialectele. Deși noi nu avem dialecte în înțelesul strict al cuvântului, totuși plantele reale ale graiului viu sânt tocmai acele moduri de a vorbi din deosebitele părți ale românimii întregi. Aceste dialecte stau în același raport cu limba scrisă ca și mulțimea concretă de ființe organice de acelaș fel, însă totuși deosebite între ele, cu chipul zugrăvit într-un atlante în care caută a se rezuma toate semnele caracteristice ale speciei ca atare, lăsându-se la o parte ceea ce e individual sau accidental. Limba cultă a unui popor e așadar o abstracțiune și o unealtă artificială comparată cu dialectele vii și totdeuna în mișcare a poporului. Îndată ce se scrie limba începe a se pietrifica. Limba

scrisă are ceva determinat, nemișcător, mort: dialectele produc cu asupra de măsură formațiuni nouă, cari câteodată trec în scriere, câteodată nu.

A aduna rămășițele graiului viu din documente private este deci o lucrare care dă cel mai sigur material pentru o gramatică istorică a limbii.

Dar lucrarea nu este deplină fără cercetarea paralelă a graiului actual. Dacă profesorii de limba latină și greacă de pe la liceele din țară ar avea umbră de cunoștințe filologice, dacă ar cunoaște metoda exactă de a transcrie diferitele pronunții din părțile deosebite alte țării, lucrarea cea din urmă s-ar putea face cu succes, dar un nivel mai înălțat al personalului didactic din școalele secundare nu se poate aștepta decât de la o nouă lege a instrucției, care să nu permită intrarea în corpul didactic secundar decât la învățați tineri. Apoi atârnă și mai mult încă de la curățirea facultăților de litere și de științe de profesorii paraziți, cari nu știu nimic. Exemple câți peri-n cap. Astfel de ex. faimosul Vizanti de la Iași susține până în ziua de astăzi în prelegerile sale autenticitatea cronicei lui Hurul și un alt lefegiu de la Iași, anume Leonardescu, profesor de filozofie, a publicat o broșură în care-l numește pe Schopenhauer materialist, iar numele lui Kant îl scrie cu u scurt la sfârșit (Kantu). Să mai pomenim pe vestitul Pseudo-Ureche și pe alții? Destul că elevii unor asemenea profesori își pierd vremea în zadar și niciodată nu va ieși din ei un personal ca lumea care, prin analiza deosebitelor nuanțe ale graiului provincial, să dea mâna de ajutor filologului sintetic ce ar încerca a construi în știință teoretică organismul viu al limbii.

Cartea d-lui Hăsdău împlinește un gol simțit între materialele cercetărilor istorice asupra limbei și ca atare merită recunoașterea cuvenită.

Rămâne a mai adăuga că ediția e foarte îngrijită și că, afară de accente, care nu s-au reprodus din cauza lipsei materiale de caractere tipografice, toate celelalte particularități ale textelor sânt reproduse cu multă credință.

Lucrul prin care d. Hăsdău își înstrăinează însă simpatiile cititorilor celor cunoscători e nemărginita închipuire despre sine însuși. Deși scrierea e-n orice caz meritoasă, ea totuși nu întrece lucrarea unui simplu învățat care copiază în bună-credință texte vechi și pune în evidență însemnătatea lor istorică și filologică; o lucrare în fine pe care un bun elev al unei facultăți de litere din străinătate ar putea-o face tot așa de bine ca și d. Hăsdău.

Se înțelege cumcă în special pentru noi românii, la cari asemenea culegători și comentatori conștiințioși lipsesc, meritul e mai mare, dar în

orice caz nu e atât de mare încât să-i dea autorului dreptul de a se lăuda prin superlative în prefață.

Iată ce zice de exemplu d. Hăsdău în prefață:

> În privința filologică mai în specie, pentru a ne asigura după putință în contra erorii, am supus primele două părți ale publicațiunii la apreciarea *amicului* nostru Hugo Schuchardt, unul din cei mai *celebri* linguiști contimporani, pe care *ilustrul* Ascoli nu se sfiește de a-l pune dimpreună cu Mussafia ca cei doi succesori mai de frunte ai *marelui Diez.*
>
> Răspunsul lui Schuchardt, scris nemțește, căci tinde a atrage mai cu dinadinsul atențiunea publicului străin asupra filologiei române, are în vedere mai cu deosebire specimentul nostru de dicționar etimologic al limbei române, ca partea cărții cea mai importantă pentru linguiști, făcându-ne totodată onoarea de a adăoga: „*Hasdeu's Scharfsinn und Gelehrsamkeit treten hier in glanzendster Weise hervor*“.

“Pătrunderea și erudițiunea lui Hăsdău se manifestă în modul cel mai strălucit“.

Nu noi vom fi aciia cari să contestăm autoritatea *in philologicis* a autorului *Vocalismului latinei vulgare* dar totuși modesta noastră părere este că nu tocmai părerea *amicului* său e aceea pe care d. Hăsdău ar trebui s-o citeze.

Pentru ca d. Hasdeu să fie *pătrunzător* și *erudit,* Schuchardt trebuie numit celebru linguist, Ascoli *ilustru,* Diez *mare.* Argument cu autorități, cel mai rău argument.

Din note în fine respiră o vederată animozitate contra d-lui Cihac, care, cu toate împunsăturile — permită-ne d. Hasdeu să i-o spunem — a scris totuși cel dintâi dicționar comparativ al limbelor romanice luând de temei limba română.

A doua scădere accidentală este, împrejurarea că d-sa a concurat pentru premiul academic cu cartea sa. Ne-am spus deja opiniunea în privirea aceasta. E un rău și periculos precedent ce se creează acuma, acela a împărțirii de premii între colegi, care ar preface Academia într-un fel de institut de industrie literară, concepțiune ce o are deja d. Pseudo-Ureche.

Cât despre scăderile esențiale ale cărții, ele sunt cele comune tuturor scrierilor d-lui Hasdeu și cauzate prin o mare pripire a judecății. Astfel de ex. sentența (dintre a. 1583-1585) publicată pe pag. 31 ș.c.l. ne inspiră nouă o mare neîncredere și suntem departe de a trage din ele concluziile întinse ale d-lui Hăsdeu. Un caz atât de izolat de scriere nu ne-ndreptățește niciodată la generalizări atât de îndrăznețe ca existența *cantității prozodice*

în județul Muscel, lungimea silabelor fără accent tonic și a.m.d. Un caz izolat rămâne un caz izolat și, fără a se găsi analogii în alte documente, nu se pot trage din el decât deduceri primejduite.

❦

[19 septembrie 1878]

Ciudată e pretențiunea a o samă de ziare liberale ca, după toate câte sufere țara, și anume țara adevărată, cea cu opinci, noi să mai fim și politicoși cu d-nii gentelmani din Cameră, din minister, din demnitățile responsabile ale țării.

După un război biruitor, d-nia lor pierd una din acele provincii ale României a căreia posesiune e strâns legată cu chiar începuturile amândoror Principatelor românești de la Dunăre, provincie care-n mâna noastră însemna o misiune europeană în Orient și valora cât neutralitatea garantată de toate puterile. D-nia lor o pierd după ce au avut ocazie a o asigura și noi să fim politicoși.

Poziția bine definită a Tratatului de Paris dumnealor o schimbă, declarând independența și război Turciei, și ne creează o situație din cele mai nesigure cu putință — și noi… să fim politicoși, se-nțelege.

Domnia lor nu numai că duc război în Bulgaria pentru interese străine și dușmane două, dar încă chinuiesc zeci de mii de oameni din tot ce țara are mai tânăr și mai cu vârtute, îi chinuie cu frigul și cu foamea, cu lipsurile și neajunsurile cele mai înfiorătoare — și noi … noi să fim politicoși.

C-un cuvânt, d-nia lor joacă *va banque* cu toată soarta unor țări care, fără prețiosul d-niei lor concurs, au avut puterea de-a exista șapte veacuri de-a rândul — și noi… noi să fim politicoși, pentru că prin acte nesocotite și prin aventuri copilăroase și neprevăzătoare pun în primejdie o formațiune istorică care trăiește de șapte sute și mai bine de ani, și trăiește numai prin încordarea cea mai mare, fie a brațelor, fie a isteției poporului românesc.

Tot d-nia lor sunt aceia cari, printr-un exagerat liberalism și prin legiuiri cosmopolite, au prefăcut țara într-un loc neutru de colonizare pentru toate elementele străine de primprejur; cari, prin favorizarea culpabilelor comitete revoluționare bulgărești, au grăbit soluțiunea unei cestiuni ce trebuia să se rezolve *numai* de către noi și de către celelalte elemente constitutive ale fostei împărății turcești. D-lor au contribuit la prefacerea întregei Peninsule Balcanice și a țării noastre într-o rețea de halte și

conacuri ale politicei rusești — și noi … noi să fim politicoși și să le mulțumim poate pentru aceasta.

Tot d-nia lor, pretextând la Mazar Pașa cea mai mare rusofobie și mergând cu jalba-n proțap la M. Sa, pentru a-l conjura, în numele lui Dumnezeu, să mănție vechile noastre legături cu Înalta Poartă, acuzau cabinetul Catargiu de complicitate cu rușii, și tot d-nia lor amăgiră prin această purtare pe alegători, pentru ca în urmă să ajungă la convenție, la conlucrare, la complicitate cu Rusia.

Dar relele acestea sunt numai preludiul altora și mai mari. Curând va-ncepe a funcționa banca de fițuici care va împle țara cu caimele, va face să dispară numerariul, va scumpi munca prin înmulțirea unui mijloc de schimb prea numeros și fără valoare intrinsecă, va face productele noastre brute, cari prin natura lor nu sunt accesibile de o esențială sporire de preț, să devie inexportabile, și în fine tot d-nia lor vor ajunge să vânză moșiile statului cu toba la companii de cumpărători străini, încât tocmai societatea noastră superioară va fi compusă din străini, din oameni ce nu vor mai avea nici un fel de durere pentru țară sau pentru păsul plugarilor ei. Aceștia vor fi reduși la proletariat, adică la un instrument brut și inert de muncă, fără nici o însemnătate pentru stat. Și noi — văzând cu ochii apropiindu-se relele — noi să fim politicoși.

Și pe când o extremă mizerie se pregătește acestei țări, o mizerie care a început a se manifesta deja, noi să aplaudăm spusele organului fanariot din Strada Doamnei, că visteria geme de bani, că poporul nu mai știe ce să facă de fericire.

Pentru a ilustra extrema fericire a poporului și metodul dumnealor de a-l administra, vom reproduce raportul către Domn al ministrului de finanțe, în care se expune prin prozaice țifre bunăstarea unuia din cele mai laborioase județe ale țării.

Iată ce zice acel raport:

> Cu ocaziunea inspecțiunei făcută casieriei generale a districtului Dolji de d. secretar general al acestui minister, însoțit de d. inspector financiar Danielopolu, la 22 iulie trecut, s-a constatat că arendașii moșiilor statului, în mare parte, nu erau *urmăriți* pentru sumele datorite de ei.
>
> Din corespondența urmată între casierie cu administrațiunea domenielor relativ la productele secuestrate domnului Coslopolo, fost arendaș al moșiei Segarcea, pentru sumele datorite din arenda acelei moșii pe anul 1876, se constată asemenea că cea mai

mare parte a productelor în cestiune se înstrăinaseră înainte de a se fi plătit sumele datorite, a căror răfuire a avut loc tocmai la 12 august 1878.

La intrarea în funcțiune a actualului casier general, d. I. Lupașcu, rămășițele din toate dările către stat se urcau, după listele de rămășițe din 1875, la cifra de lei 3.606.024, în vreme ce astăzi ele ating enorma sumă de lei 6.832.325.

Din cele ce preced, convingându-mă că d. Lupașcu nu este apt pentru funcțiunea ce ocupă, vă rog, cu profund respect, Prea Înălțate Doamne, să binevoiți a aproba depărtarea d-lui Lupașcu și înlocuirea sa, în postul de casier general al districtului Dolji, cu d. Constantinescu, actual cămăraș la salina Târgul-Ocna.

Făr-a cerceta cauzele adevărate ale colosalelor restanțe într-un *singur* județ, ministrul crede că persoana casierului și un caz izolat de neîncasare e cauza răului.

Nici cunoaștem pe d. Lupașcu, nici ne interesează în cestiune.

Dar iată cum stă lucrul:

Mare parte a județului a fost cumplit de bântuită de grindină, care a nimicit recolta cu desăvârșire. Iar plugarii, luați peste Dunăre cu boi și care, nu numai c-au pierdut boii acolo și și-au lăsat carele în câmp, ci puținele vite pe cari le-au readus au umplut județul de epizootie, încât oamenii, cu toată voința din parte-le, n-au avut cu ce să are și nu vor avea nici la anul. Se-nțelege de sine că nici arendaș, nici plugar nu se pot înjuga ei înșii la plug și c-au ajuns la sapă de lemn cu toții aproape.

Iată cauza sigură a restanțelor.

Pentru a le încasa va trebui să li se vânză oamenilor ceaunele de mămăligă și cenușa din vatră. Ce le pasă d-lor roșii de starea economică a unui județ pricinuită de chiar dumnealor? Regula fanarioților este: să scoți lapte din piatră. Se va găsi deci ienicerul care să aplice administrația d-lor financiară și acestui județ, secătuit până la măduvă de rechizițiuni, de epizootie și de nenorociri elementare.

Nu persoanele d-lor liberali sunt acelea ce nu ne convin, nu. Lipsa de conștiință unită cu lipsa de orice cunoștințe serioase, superficialitatea cu care tratează orice cestiune cât de gravă, sistemul de-a face o mulțime de promisiuni amăgitoare alegătorilor pentru a le fura voturile, promisiuni ce nu le îndeplinesc nicicând, c-un cuvânt minciuna introdusă sistematicește în viața statului, iată ceea ce ne face să-i combatem din răsputeri.

D-nia lor, în mare parte săraci de știință și de bani, găsesc în organismul impersonal al statului singurul mijloc de trai, de aceea luptă fără scrupul; pentru noi însă lupta pentru ideea statului nu este o luptă pentru existența

individuală. N-avem nevoie a ne căciuli la nimenea, nici a linguşi mulţimea sau tronul, nici a fi politicoşi cu oameni cari nu merită a fi trataţi mai bine. Spuind adevărul, verde şi fără înconjur, ne simţim în drept de a scrie cu litere de foc, şi dispensaţi de politeţe, datorită unui adversar de principii abstracte numai.

Mizeria reală a populaţiunilor de jos, ameninţarea reală cu banca de fiţuici, pierderea reală a unei bucăţi din pământul strămoşesc nu sunt o materie pentru discuţiuni academice, pe cari, dacă le-am face, d-nia lor, în fundul inimii, ne-ar taxa de simpli.

Într-un car de oale nu se dă cu argumente metafizice.

❦

ELEMENTE DE ARITMETICĂ PENTRU UZUL ŞCOALELOR SECUNDARE

De Dimitrie Petrescu, profesor la Universitatea din Bucureşti. Op aprobat de Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Bucureşti, 1878, 1 vol. 8°, pag. 262

[19 septembrie 1878]

În urma recenziunii făcute manuscrisului d-lui Petrescu, ministerul, văzând claritatea şi preciziunea cu care este lucrat şi îngrijirea ce a pus-o *domnul profesor de universitate* de a-l face să răspunză programului oficial, a aprobat cartea pentru şcoalele secundare din ţară.

Nu suntem dispuşi a urma şi noi drumul d-lui Gr. Ştefănescu sau al consiliului permanent, pentru că deocamdată nu ne interesează practicitatea cărţii, ci onestitatea literară. Adevărat că o carte de şcoală nu poate fi originală. Ea va fi totdeuna mai mult ori mai puţin un mozaic de definiţiunile cele mai bune, date în forma cea scurtă, mai hotărâtă, mai lesne de înţeles. Dar în acest caz autorul va trebui să citeze neapărat literatura întreagă de care s-a servit, fie în prefaţă, fie într-un adaos bibliografic, fie în text chiar. Nu e permis de a copia autori străini fără a-i cita, fără a pomeni că ne-am servit de definiţiunile, de exemplele, de comparaţiile lor chiar.

Maniera de a-şi apropria cugetări străine în mod conştiut şi a le da drept ale sale a devenit la noi calea ieftină de a ajunge la renume şi la bani. Vestitul Pseudo-Ureche, reprezentantul-prototip al furtişagului literar şi

coleg cu d. Petrescu, Pseudo-Ureche, care își ia operile dramatice din Lope de Vega, știința filologică de la un băiat de 15 ani (Ascoli) și care n-are nimic al lui, de la nume începând, escamotat de la un cronicar vechi, până la zecile de volume ce promite a le publica, acest prototip, zicem, n-a putut rămâne fără imitatori mai mult ori mai puțin îndrăzneți.

În prefața Aritmeticei sale d. Petrescu zice că, profitând de experiența făcută de *d-sa* ca profesor, a lucrat opul său în scop de a veni cu slabele *d-sale* cunoștinți în ajutorul junimei studioase, *fără a avea pretențiunea de a fi făcut ceva perfect.*

Pentru a demonstra însă de ce fel de experiențe a profitat d. profesor de universitate și ale cui cunoștințe slabe vin în ajutorul junimei, fără a avea pretențiunea de a fi făcut ceva perfect, vom deschide următoarea carte franceză: *Eléments d'arithmétique*, par J. A. Serret, membre de l'Institut, 3-ème édition, Paris, 1861 (editor: Mallet-Bachelier, Quai des Augustins, 55).

Din această carte deschidem orice față vom voi și vom găsi îndată cuvânt din cuvânt experiența profitată de d. Petrescu, slabele d-sale cunoștințe și modestia sa de a nu fi făcut ceva perfect.

Iată dar câteva exemple:

Petrescu

Pag. 7: Întrebuințăm cuvântul unitate pentru a arăta un obiect oarecare făcând abstracțiune de calitățile sale; și numim în general număr sau totalitatea de mai multe unități sau unitatea însăși. Aritmetica este știința numerelor. Ea are drept obiect principal operațiunile ce putem săvârși asupra numerelor și a cărora totalitate constituie calculul. Numerațiunea are drept obiect a numi și a scrie numerele.

Serret

Pag. 1: On emploie le mot unité pour désigner un objet quelconque, faisant ainsi abstraction de ses qualités particulières, et l'on comprend sous le nom general de nombre, soit l'assemblage de plusieurs unités, soit l'unité elle-même. L'arithmétique est la science des nombres. Elle a pour objet principal les opérations que l'on peut exécuter sur les nombres et dont l'ensemble constitue le calcul. La numération a pour but d'énoncer et d'écrire les nombres.

Petrescu

Pag. 9 alin. 5 — Orice număr este reunirea a mai multor părți compuse, fiecare de unități de un oarecare ordin în număr mai mic decât zece.

Rezultă din acest principiu că pentru a rosti un număr oarecare este destul a spune câte unități de fiecare ordin cuprinde acest număr. De exemplu: un număr ne va fi cu totul cunoscut dacă ni se va spune că el cuprinde cinci sutimi de mii, douăzecimi de

mii, patru sutimi, șase zecimi și cinci unități. Considerarea unităților de diferite ordine constituie sistema noastră de numerațiune; numărul zece, care arată câte unități de un oarecare ordin trebuiesc pentru a forma unitatea de ordinul următor se numește baza sistemului, și sistemul se numește sistem zecimal.

Serret

Pag. 3 alin. 1 — Tout nombre est la réunion de plusieurs parties, composées chacune d'unités d'un certain ordre, en nombre inférieure a dix.

D'après ce principe il suffira, pour énoncer un nombre quelconque, d'indiquer combien d'unités de chaque ordre ce nombre contient. Par exemple un nombre nous sera parfaitement connu și l'on nous dit qu'il renferme trois centaines de mille, neuf centaines, quatre dizaines, deux unités. C'est la considération de ces unités des différents ordres qui constitue notre système de numération, le nombre dix, qui exprime combien il faut d'unités d'un certain ordre pour former une unité de l'ordre suivant, se nomme la base du système, et celui-ci est dit système décimal.

Petrescu

Pag. 13 al. 1 — Adunarea este o operație care are drept obiect a reuni toate unitățile cuprinse în mai multe numere date de acelaș fel în un singur număr numit sumă sau total.

Serret

Pag. 7 al. 1 — L'addition est une opération qui a pour but de réunir en un seul nombre toutes les unités contenues dans plusieurs nombres donnés.

Petrescu

Pag. 63-72. Numim mărime tot ce poate primi creștere sau micșorare. De exemplu: lungimile, suprafețele, volumele, greutatea corpurilor, repejunea unui corp în mișcare sunt mărimi.

Când o mărime cuprinde esact o a doua mărime la fel de 2, 3 etc. ori, zicem că întâia mărime este un multiplu a celei de a doua. În reciproc, cea de a doua este un submultiplu sau o parte alicotă a celei întâi.

Numim unitate o mărime luată după voie, dar bine cunoscută și care servă a măsura mărimile de acelaș fel cu dânsa.

A măsura o mărime va să zică a căuta câte unități sau părți alicote ale unităţii cuprinde această mărime. Nu vom considera acum decât următoarele două cazuri simple ale măsurei mărimilor: 1° Mărimea este un multiplu al unității; 2° mărimea este un multiplu al unei părți alicote oarecare a unității.

În toate cazurile, numim număr rezultatul măsurii unei mărimi.

Numim număr întreg sau un întreg numărul care măsoară o mărime care este un multiplu al unității.

Până aci noi am studiat numai numerele întregi, pe care le-am considerat ca arătând colecțiuni de obiecte asemenea, dar distincte.

Numim număr fracționar sau fracțiune numărul care măsoară o mărime, care este un multiplu al unei oarecare părți alicote a unității.

Când prețuim astfel mărimile în numere, le numim cantități. Matematicile, a cărora Aritmetica constituie cea dintâi parte, sunt știința mărimilor.

Serret

Pag. 52 al. 1-77. On nomme grandeur tout ce qui est susceptible d'augmentation. Par exemple, les longueurs, les surfaces, les volumes, le poids d'un des corps, la vittesse d'un corps en mouvement sont des grandeurs.

Si une grandeur contient exactement une seconde grandeur de même espèce 2, 3, etc. fois, on dit que la première grandeur est un multiple de la deuxième. Réciproquement, la seconde grandeur est un sous-multiple ou une partie aliquote de la première.

On nomme unité une grandeur arbitraire, mais bien connue et qui sert à mesurer les grandeurs de même espèce qu'elle.

Mesurer une grandeur c'est chercher combien cette grandeur renferme d'unités et de parties aliquotes de l'unité. Nous ne considérerons pour le moment que les deux cas les plus simples de la mesure des grandeurs, savoir: le cas où la grandeur qu'on veut mesurer est un multiple de l'unité, et celui où elle est un multiple d'une certaine partie aliquote de l'unité.

Dans tous les cas, le résultat de la mesure d'une grandeur est appelé un nombre.

Quand une grandeur est un multiple de l'unité, le nombre qui la mesure est dit un nombre entier ou un entier. Ce sont les nombres entiers que nous avons étudiés jusqu'ici exclusivement, en les considérant comme exprimant des collections d'objets semblables, mais distincts.

Quand une grandeur est multiple d'une certaine partie aliquote de l'unité, le nombre qui la mesure est dit un nombre fractionnaire ou une fraction.

Lorsque les grandeurs sont ainsi évaluées en nombres, elles portent le nom de quantités. Les Mathématiques, dont l'Arithmétique constitue la premiére partie, sont la science des grandeurs.

Cu modul acesta profesorii noștri de *universitate*, cu munca *lor* proprie, cu esperiența *lor* proprie, vin în ajutorul tinerimei cu scrieri despre cari sunt destul de modești a zice că nu sunt perfecte.

Dar ne putem aștepta la mai mult? Cartea e aprobată de consiliul permanent din care fac parte atât d. Petrescu cât și d. Pseudo-Ureche, un coleg; director al ministerului e d. Ștefănescu, asemenea un coleg, ministru în fine este un om ce nu pricepe nimic, un bulgar pripășit de ieri-alaltăieri prin Țara Românească.

Toată cartea e plină de asemenea concordanțe biblice, și chiar acolo unde textul român se abate de la cel francez, această abatere e numai

aparentă, pentru că profesorul nostru mai sare câteva rânduri, mai circumscrie pe ici, pe colo.

Felicităm deci pe ministrul instrucției și pe copiatorul român că nu se abat de la spiritul general al partidului d-lor și că mănțin acel admirabil *esprit de corps* conform căruia toți liberalii fură, unii diurne nemeritate, alții premii, alții statul, arendând moșii de ale lui, alții numele unor vechi familii boierești cari s-au stins de mult (v. Pseudo-Ureche) și în fine alții esperiența și lucrările literare a unor autori străini (v. tot Pseudo-Ureche și alții).

Aceasta este elita roșie care va civiliza și moraliza Dobrogea, aceste sunt căpeteniile cari vor cultiva în populațiunile necorupte de dincolo de Dunăre instinctul onestității, cu acest capital de respect al proprietății altuia trec roșii Dunărea.

❦

[20 septembrie 1878]

Am susținut și încă susținem categoric că guvernul are de gând a înființa o bancă de fițuici (Zettelbank) și că aceea are să umple țara cu caimele. La aceasta „Românu“ ne dă următorul *dementi:*

Voind a da deodată mai multe lovituri în creditul statulul, *atât de sus rădicat de guvernul actual,* opozițiunea inventă zilele din urmă un *neadevăr mai cutezător, mai sfruntat decât toate.* Guvernul, după zisele opozițiunii, ar fi în ajunul de a emite încă 60 sau 70 de milioane de hârtie monetă, *fără nici o garanție,* deoarece biletele Ipotecare n-ar ajunge spre a acoperi *golul din finanțe.*

Câte cuvinte, atâtea *criminale neadevăruri* în aceste afirmări. Zicem criminale, fiindcă opozițiunea, izbind creditul statulul, nu face rău guvernulul, ci țării întregi. Creditul nu este al guvernului, ci al țării, și cine izbește într-însul este nu numai inamic al guvernului, ci și al țării.

Mai întâi, întrebăm în treacăt pe scamatorii din Strada Doamnei să ne spuie anume cât *de sus* a ridicat guvernul actual creditul statului? Nu cumva l-o fi ridicat și mai sus decât „situația cea strălucită“ de mai zilele trecute? Ferească-ne numai bunul Dumnezeu de atâta ridicare a creditului nostru, că despre d. C.A. Rosetti și cârdășia puțină nădejde a mai rămas!…

Apoi, la fraza: „Opoziția inventă zilele din urmă un neadevăr mai cutezător *decât toate“*… ne luăm voia a întreba pe „Românul“ să ne spuie vreunul sau două din acele toate neadevăruri cutezătoare inventate de opoziție, între cari cel mai cutezător ar fi alarma dată de noi în privința băncii de fițuici.

Cu toată dezmințirea „Românului“ repețim încă o dată că guvernul are de gând să înființeze o asemenea bancă și, chiar în această sesiune extraordinară — dacă tăceam-noi— era să vie cu proiectul în Camere.

Noi ne-am obicinuit cu neobrăzatele dezmințiri ale „Românului“, și nu pentru noi sau pentru el, ci numai și numai pentru publicul cititor mai căutăm a-i spulbera pe aceasta din urmă, și poate cea mai neobrăzată.

Ne aducem bine aminte cu ce lipsă de rușine „Românul“ ne arunca cuvântul *calomnie* când noi dădeam alarma că guvernul ctitorilor de la Alcazarul Ionescu are să aducă în Camere proiectul de hârtie-monedă. Noi nu ne-am pălit atunci dezmințirea „Românului“ și, cu toată *calomnia* lui,

am susținut necontenit că *hârtia-monedă* vine, și *hârtia-monedă* a venit. Cine dar a rămas calomniator?

Pățind de bună-credință așa rușine ca cei de la „Românul“ cu *calomnia* d-lor, niște oameni de treabă desigur s-ar fi spânzurat: dar cine *merită* spânzurătoarea niciodată nu se spânzură, și mai ales democrații-socialiști, ca cei de la școala d-lui C.A. Rosetti, cărora, fiind foarte modești, nu le place să-și afirme singuri *meritele,* ci lasă mai bine să capete în zăstâmpuri o solemnă și *mai înaltă* afirmare de la dreptatea publică.

Acum, cu banca de fițuici, îi făgăduim cu siguranță „Românului“, cutezătorului nostru dezmințitor, aceeași pățeală ca și când cu hârtia-monedă și sperăm pentru viitorul socialismului în Orient, că și de astă dată atât meșterul cât și ucenicii din Strada Doamnei n-au să se spânzure de rușine.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[22 septembrie 1878]

Nu trece sesiune fără ca să se grămădească noi nori grei asupra țării, fără ca incapacitatea cristalizată și neonestitatea politică din dealul Mitropoliei să nu amenințe țara cu nouă și grele loviri.

Ctitorii piosului așezământ de canțonete Alcazarul-Ionescu, după ce s-au constituit odată în judecători de instrucție, după ce-au călcat hoțește casele oamenilor, ca să le fure scrisori și poate și lingurițele de argint, după ce-au dispus asupra țării întregi rechizițiuni, luând averea oamenilor în contra literei și spiritului constituției, după ce-au votat convenția cu Rusia, războiul și alte nevoi, după ce se constituie în suverani, ignorând și justiție și Domn și tot, — mai primesc astăzi asigurarea că tot ce vor binevoi a vota e și voința Coroanei.

Deci d-nii miniștri pun în gura augustului purtător al Coroanei renunțarea la prerogativele sale, supunerea sub votul conventului din dealul Mitropoliei, și într-adevăr acea renunțare era neapărat necesară, pentru că altfel nația n-ar fi pierdut ultimul reazim și ultima garanție contra tentativelor ucizătoare ale acestor oameni.

Într-adevăr, acea renunțare e prea la locul ei, căci fără ea nu s-ar putea vota nici cedarea Basarabiei, nici banca de fițuici și nici *noua Convențiune*

cu Rusia, care nu înseamnă alta decât prefacerea României într-o semi-autonomă gubernie rusească.

Iată dar ce soartă ne-au pregătit adâncile prevederi și luminatul patriotism al celor la cari spirtul ține locul spiritului și punga diurnașă locul inimii.

Nu sunt destule până acuma călcările fățișe și piezișe ale legilor fundamentale ale țării, nu destule sacrificiile de sânge și bani, făcute pentru interese nu numai străine, dar de-a dreptul dușmane existenței poporului românesc, nu-i destul c-am ajuns la discreția Tratatului de Berlin prin înțelepciunea d-lor politică, acuma se mai pregătesc caimelele și prefacerea țării în șosea rusească, și a orașelor noastre în conacuri căzăcești.

Și pe când toate uneltirile acestea contra rămășițelor de autonomie și de avere ale țării se pregătesc, parte în taină, parte pe față, gazetarii guvernului pretind să stăm cu brațele încrucișate, să ne minunăm de fericirile revărsate cu îmbelșugare asupra poporului, să fim politicoși, prevenitori, amabili; să ne închinăm înțelepciunii Pătărlăgenilor și Fundeștilor, s-alegem Vodă pe d. C.A. Rosetti și să-ntemeiem astfel viitorul lui Smintilă, iubitul moștenitor al Coroanei României. O asemenea purtare ar fi se-nțelege patriotică, națională, măreață; ea ne-ar duce cu vremea, nu la împărțirea muncii, ci la munca împărțirii, adică la comunism și la republica universală cu împărat neogrecesc.

Copii, a mai rămas Plevna internă, cetățuia reacției. Dați năvala bărbătește, căci tot se mai află câțiva oameni în țara aceasta cari au moșiile lor străbune, știu carte și răsar deasupra mulțimii. Dați copii și scurtați-i c-un cap ca să fie toți de-o potrivă la minte, la avere, la obiceiuri. Atunci va răsări aurora unei nouă lumi, întâi sub formă de ghilotină, în urmă sub formă de cnut, care va pune capac de-a pururea comediei liberalo-patriotice.

Fie dar. Primim lupta propovăduită de d. C.A. Rosetti, marele rabin al roșilor și al belferilor, și vom sta ca Plevna în fața negrei mulțimi a invaziei rusești pentru a mântui onoarea numelui românesc.

❦

[23 septembrie 1878]

Cronicile noastre vechi vorbesc despre niște *domnișori,* adecă pretendenți la coroană cari turburau vreun colț al țării, își puneau cizme roșii în picioare și cucă în cap, distribuiau după placul lor în ținutul uzurpat

moșiile și veniturile domniei, se ridicau apoi cu oaste de strânsură asupra domniei, până ce, lângă vrun vad, ori vrun cot de moară ori pod, oștile domniei țării puneau capăt cizmelor roșii și crisoavelor scrise în cerneală roșie.

Credeam că cel puțin de 300 de ani a dispărut epoca lui Papură Vodă, a lui Ciubăr Vodă și a multor altora cari amărau viața bietului Petrea cel Șchiop.

Iată însă că un raport către Domn al ministrului nostru de interne ne arată că în ținutul Bacăului din Moldova au subzistat în timpul cel mai nou dinastia d-lui inginer Tetoianu, care în comuna Berzunțu a luat pământurile unui arendaș și le-a împărțit la locuitori și că abia acuma, reintrând domnia legitimă în drepturile ei, s-a reintrodus *statu quo ante bellum*, scoțându-se de către d. prefect locuitorii de pe pământurile uzurpate.

Iată raportul în cestiune:

> D. prefect al județului Bacău, prin raportul cu no. 21674, îmi face cunoscut că, cu ocazia mergerii d-sale în comuna Berzunțu, *spre a pune pe arendașul moșiei statului în posesiunea pământului care i se luase din stăpânire de către d. inginer Tetoianu și se dase locuitorilor din acea comună,* observând și lucrările relative aflate în cancelaria acelei comune, a văzut că ajutorul de primar, care gera afacerile comunale în locul primarului demisionat, n-a fost la înălțimea chemării sale de cap al administrației comunale și că unul dintre consilieri este interesat în această cestiune și că a fost chiar conducătorul cetei locuitorilor cari au arătat împotrivire de a abandona posesia acelui pământ.
>
> Asemenea a mai constatat că administrația comunală este rău condusă și că consilierii nu sunt în stare a face o ameliorare.
>
> Pentru aceste motive și pe baza art. 71 din legea comunală, vin respectuos a ruga pe Măria Ta să binevoiești a aproba dizolvarea acelui consiliu și a semna anexatul proiect de decret.

C-o mirare de cronicar întrebăm cine a fost acel d. Tetoianu care a avut puterea de a deposeda pe un arendaș și de a pune în stăpânirea pământurilor pe locuitori?

În faptă însă lucrul stă astfel: d. inginer, ca reprezentant al statului, proprietar al acelor pământuri, nu le-a dat în posesiunea, ci în *proprietatea* locuitorilor. Dacă d. inginer a comis erori, acestea-l privesc pe d-sa și pe statul păgubaș, nicidecum pe locuitori, cari erau în drept a da cu pușca atât în prefect cât și în arendaș și în d. C.A. Rosetti, care cutează a le răpi pământuri ce sânt cu bună-credință a lor; și în orice caz, chiar dacă

locuitorii n-ar fi avut dreptate, pământurile nu li se puteau lua decât în urma unei hotărâri *judecătorești* și pe calea legiuită, nicidecum însă prin bunul plac al unui prefect sau al unui ministru. Chiar o posesiune uzurpată nu se poate lua așa ca din senin și fără știrea lui Dumnezeu din mâinile unui om ce o posedă cu bună-credință.

❦

ROMÂNII PENINSULEI BALCANICE

[26 septembrie 1878]

Unul din defectele cele mari ale noastre e că, departe de a ne ocupa cu fondul lucrurilor, credem că e deajuns să avem numai forma lor, asemenea copiilor cari, voind a-și face o florărie, smulg plante din câmp și le așează fără rădăcini în straturi, improvizându-și pentru câteva ceasuri o grădină, în aparență frumoasă, însă fără de trăinicie. Nerăbdători cum suntem, nu ne-am deprins a cunoaște cumcă lucrurile luate din temei ar fi și mai trainice și mai folositoare și totodată cu mult mai ieftine decât mulțimea de forme goale care, neavând înțeles și vitalitate, cer mereu muncă de Sisif de a fi reînnoite.

Nestatornicia noastră, iubirea de schimbări, deasa răsturnare a tuturor temeliilor statului și rivalitatea copilărească de a întrece pe toată lumea a făcut, atât în trecut, cât și în prezent, ca să irosim o mulțime de puteri vii, care se puteau utiliza pe un teren folositor, pe lucruri de nimic sau de-a dreptul stricăcioase.

Aceste defecte mari ale caracterului nostru național sunt, pe lângă împrejurările de dinafară, cauza pentru care un element etnic atât de răspândit ca al nostru să nu ajungă la nici o însemnătate în lume, ci, bucățit între zeci de stăpâni, să reziste ici și colo, să fie absorbit însă în multe locuri.

Nu există un stat în Europa orientală, nu există o țară de la Adriatica până la Marea Neagră care să nu cuprinză bucăți din naționalitatea noastră. Începând de la ciobanii din Istria, de la morlacii din Bosnia și Erțegovina, găsim pas cu pas fragmentele acestei mari unități etnice în munții Albaniei, în Macedonia și Tesalia, în Pind ca și în Balcani, în Serbia, în Bulgaria, în Grecia până sub zidurile Atenei, apoi, de dincolo de Tisa începând, în toată

regiunea Daciei Traiane până dincolo de Nistru, până aproape de Odesa și de Kiev.

Pe când rușii au cea mai mare îngrijire pentru triburile cele mai neînsemnate chiar care se țin de marea familie slavă, pe când germanii stăruiesc prin autoritățile lor consulare pentru cele mai neînsemnate colonii ale lor din Orient și pe când fiecare popor apusean dezvoltă o deosebită îngrijire pentru naționalii săi din aceste locuri, singuri noi ne zbuciumăm în lupte interne pentru cea mai bună formă posibilă a organizării omenești, neavând un ideal de cultură, ci cel mult idealuri politice cari nu stau în proporții cu puterile noastre și cari, în loc de a da naștere la fapte, vor fi cel mult cauza unor aventuri periculoase.

Cu ocazia Congresului de la Berlin aproape toate popoarele Peninsulei Balcanice au dat semne de viață, numai românii transdanubieni nu. Cauza e lesne de înțeles. Toate celelalte fragmente de populațiuni stau în legături de cultură cu acele centre politice create de naționalitățile lor. Grecii din Turcia europeană citesc și scriu limba care se vorbește la Atena; sârbii din Turcia înțeleg foarte bine instituțiile și cultura confraților lor liberi; numai noi, cu maniera noastră de a vedea, suntem străini în Orient și rămânem neînțeleși chiar pentru cei de un neam cu noi. Cum ne-am putea esplica în alt mod fenomenul întru adevăr ciudat ca fragmente atât de însemnate de străveche populație precum sânt românii din Tesalia și Macedonia să nu dea absolut nici un semn de viață, cu tot trecutul lor cel strălucit, cu toate că până astăzi și-au păstrat și apărat limba și datinele mai bine decât slavii, dintre cari mulți s-au grecit, decât albanejii, dintre cari asemenea mulți s-au făcut turci.

Vlahii Tesaliei, zice Fallmerayer în Fragmentele sale asupra Orientului, se numesc români, ca și conaționalii lor din Principatele dunărene, vorbesc o italienească stricată și locuiesc în creierii munților Pindului și pe cele două laturi ale lui, în popoarele din care izvorăște Peneios și râurile afluente, pe unde îi pomenește pentru întâia dată istoria bizantină a sutei a unsprezecea.

Fie rămășițe a coloniilor militare romane, fie barbari autohtoni latinizați, ei se întind și se ramifică de-a lungul șirului de munți prin Macedonia Superioară până sus în Balcani și au stat odată în legătură cu conaționalii lor de pe malul stâng al Dunării. Ei păzesc și domină porțile dintre Tesalia și Albania, iar Mezzovo, oraș zidit din piatră tocmai în creierul munților, acolo unde dintr-o parte și dintr-alta trecătoarea se coboară în direcții opuse, este locul de căpetenie al românilor tesalieni.

Malacași, Lesinița, dar în deosebi Kalarites, Kataki și Klinovo și douăzeci și câteva sate în ponoarele Pindului și pe lângă ele sânt asemenea ale acestui popor, care, din cauza temperaturii aspre a patriei sale, se ocupă puțin cu agricultura, dar cu atât mai mult cu cultura vitelor și cu câșlile, aceasta într-un stil mare și cu succes însemnat, încât, prin bogăția turmelor lor de oi, sânt vestiți în Rumelia toată. În vremea iernii, când omătul acopere înălțimile munților, ei își mână turmele în văile cu o climă mai blândă și le pasc, nomadizând pe șesurile pline de iarbă până chiar înlăuntrul Greciei libere, iar, când se întoarce primăvara, negrile sate de corturi ale pribegilor ciobani români dispar din câmpie, căci ei se întorc la munte.

Sobri, având instinct de căsnicie și industrie, românii sânt în privirea acestor calități cu mult superiori celora ce vorbesc grecește; sunt însă inferiori greco-slavilor în spirit și în șiretlic. Totuși acești ciobani, simpli și de rând, au o eminență aptitudine pentru lucrări în metal. Armele și armăturile lucrate în aur și argint pe cari le admirăm la arnăuți și palicari au ieșit din atelierile vlahilor. Asemenea mantalele cu glugă nepătrunse de ploaie și foarte bine cunoscute în toate orașele de portale Mării Mediterane sub denumirea de cappa, greco și marinero sunt în cea mai mare parte un product al industriei postăvarilor vlahi. Băcani și breslași vlahi se află în toate orașele Turciei europene, ba chiar și în Ungaria și în Austria îi duce iubirea de câștig. Că se pricep și la negustoria în mare o dovedește bogatul Sina din Viena, vlah născut, de nu ne înșelăm, în Klinovo, sau totuși în una din localitățile Pindului numite mai sus.

Din această viață călătoare se esplică familiarizarea generală a vlahilor cu dialectul neogrecesc, dialect pe care-l întrebuințează și în biserică, care formează mijlocul comun de înțelegere și de legătură a diverselor naționalități din laturile amândouă ale Mării Egeice. Femeile în multe sate nu pricep decât românește. Ca toți locuitorii de munte, vlahul nu-și poate uita patria nici în țările cele mai depărtate chiar și se întoarce adesea la bătrânețe în Pind cu ceea ce a agonisit, prin osteneala unei vieți întregi, pentru a fi înmormântat în același pământ în care odihnesc strămoșii săi.

Dar poporul vlahilor, atât de pacinic astăzi și dedat numai la muncă și câștig, n-a fost însuflețit întotdeauna de un spirit atât de liniștit, nici a fost strâmtorat și mărginit la așezările sale prezente prin munții apuseni ai Tesaliei. Vlahii iesalieni, ca și mai târziu vecinii lor albanejii, au avut

perioada lor de strălucire și de mărime politică scurtă și trecătoare ca mărimea tebanilor, dar, în epoca bizantinilor, nu fără însemnătate. Lângă comunele Vlaho-Libadi și Vlaho-Iani, cari există încă astăzi în promontoriile de sud ale munților Cambunici, nu departe de Târnova, Ana Comnena (1083) pomenește un târg de vlahi, Exebas, în văile muntelui Pelion, la marginea răsăriteană a Tesaliei; iar Beniamin de Tudela, care în suta a douăsprezecea a călătorit prin Grecia, spune cumcă, la sud, Zitun era orașul de margine și intrare în țara vlahilor. Ca și Peloponezul, pierduse și Tesalia în veacul de mijloc numele ei vechi și s-a numit, mai multe sute de ani dupăolaltă, numai Μεγάλη Βλαχία, adecă Valahia Mare, spre a se deosebi de Acarnania și Etolia care, după bizantinul George Phrantzes, se numea Valahia Mică. George Pachymeres, istoricul de curte al întâiului Paleolog Mihail, zice lămurit că tesalienii, comandați odată de Achil și numiți în vechime elini, se numesc în vremea lui vlachiți mari (G. Pachymeres în Mich. Paleolog, I, 30)

Nicetas din Chonae mărginește Megale Vlachia la inelul de munți și la țara de coline care se rădică deasupra șesului, iar șesul central, locuit de fricoșii și nerăzboinicii greco-slavi, îi place să-l numească Tesalia. Dar oare rabinul Beniamin nu spune lămurit cumcă vlahii locuiesc în munți și se coboară în regiunea grecilor pentru a-i prăda? În sprintenie, călătorul acela îi compară cu căprioarele, curajul lor războinic e neînfrânat, și nici un rege n-a fost în stare de a-i domoli.

Omul din Tudela pricepuse bine impresiele veacului său, căci, curând după călătoria rabinului Beniamin (1186), toți românii din lanțul de munți ai Pindului, până sus în văile Balcanilor, se ridicară sub conducătorii lor Petru și Asan contra domniei apăsătoare, neoneste și tâlhărești a Curții bizantine, fondară un regat cu capitala Tâinova pe clina nordică a Emului (Balcan).

Marginea cea mai în spre sud a regatului româno-bulgar erau munții Tesaliet) sub un căpitan neatârnat care se numea Megas Vlachos (adică Marele Român) și strălucește sub acest nume în cronicele contemporane francilor și bizantinilor.

Astfel vorbește Fallmerayer.

Noi mai știm că tot acești români luaseră Tracia, Macedonia și Tesalia, că au biruit de nenumărate ori oștirile grecești și pe acelea ale împărăției latine din Orient, că au prins pe Baldovin I, că au răpus floarea cavalerilor apuseni, că Asanizii au fost recunoscuți de papa ca dinastie regală a

Europei, că domni legitimi Blacorum et Bulgarorum, cu un cuvânt că acest fragment de popor, atât de nebăgat în seamă astăzi, când nici în ziaristică, nici la congres nu s-a pomenit de el, are îndărătul lui un trecut strălucit câștigat prin proprie vitejie față cu niște dușmani cu mult superiori în cultură și în arta războiului.

Și cu toate astea acești oameni, la noi în țară chiar adecă între conaționalii lor, n-au fost cunoscuți decât sub porecla ridicolă de cuțovlahi. Iar pe când averile boierilor noștri și ale monastirilor se închinau fără scrupul la biserici grecești și se esploatau pentru scopuri grecești, nu se găsea în tot largul acelei regiuni o singură biserică măcar în care să se fi auzit graiul românesc.

Astăzi, când acele averi, închinate totuși unei misiuni de cultură, s-au luat de către statul român, pentru ca să stârnească aviditatea acelei clase de hoți semidocți carii stăpânesc România, astăzi speranța unei întrebuințări raționale a acelor bunuri pentru deșteptarea risipitelor părți ale poporului românesc e mai mică decât oricând. Pe când sute de mii de oameni ce fac parte din neamul nostru sunt cuprinse de un adânc întuneric, pe când mintea lor naturală, curajul lor înnăscut și iubirea lor de muncă îi face vrednici pentru un viitor mai mare, tot pe atuncea noi nu mișcăm nici degetul cel mic măcar în favorul lor, ci ne frământăm în turburări interne, amețiți de orgia palavrelor bizantine și putrezind de vii prin corupțiunea unor parveniți din Fanar carii sub pretextul a chiar ideilor naționale irosesc în vânt puterile noastre.

❦

[27 septembrie 1878]

E ciudat că tocmai noi, aceia cari n-am susținut niciodată valoarea absolută a Constituției române, noi, cari am dovedit de atâtea ori că organizația la care ea dă naștere, potrivită numai cu națiuni c-o dezvoltată industrie, e prea costisitoare pentru un popor agricol ca cel românesc, sântem astăzi în poziția de a o apăra față cu acei cari au creat-o, față cu elementele acelea cărora Constituția de astăzi le-a dat viață.

Fără îndoială Constituția noastră liberală a anticipat într-o direcție formarea unei clase de mijloc care nu exista și, admițând existența ei, a stabilit o organizație în care această clasă formează organul cel mai important al vieții statului. Constituția, negăsind însă nici industrie

națională, nici negoț național, a trebuit să-și umple golul cu acel noian de profesii liberale, adică de oameni fără de nici o ocupație, advocați, aspiranți la funcțiuni și funcționari în disponibilitate la acel proletariat al condeiului care *de jure* face parte din colegiul al III-lea din orașe, dar cari *de facto* nu plătesc nici dările și nu împlinesc nici datoriile colegiului IV, și apelează mereu la acești oameni, dându-le preponderența și dominațiunea în stat.

E lesne de înțeles de ce aceste elemente trebuiau să fie liberale și să ție la Constituție ca la pânea de toate zilele, pentru că, într-adevăr, ce-ar fi ei fără de Constituție? N-ar fi nimic, pentru că nici nu merită de a fi nimic; pentru că nici avere au, nici știință au, nici vro altă calitate care să-i facă apți de a juca vreun rol în statul român.

Cu toate acestea, abia s-au văzut la putere și călcările legii fundamentale au fost atât de dese încât noi, cari suntem departe de-a fi amici ai Constituției, în înțelesul absolut și apostolic al cuvântului, ne-am văzut siliți a o lua în apărare.

Într-adevăr, conservatorii, pentru cari statul și participarea la guvern nu sunt deloc condiții de existență, ci pentru unii implică sacrificii personale, pentru alții împlinirea unor datorii către patrie ca o sfântă moștenire de la părinți, conservatorii, zicem, izbutiseră a ține guvernul țării în liniște și cu orânduială cinci ani de zile de-a rândul, lucru neauzit de la introducerea Constituției încoace, de când toate ministeriile avuseră un trai efemer. În cinci ani însă suferințele personale ale tuturor doritorilor de posturi, a tuturor advocaților de provincie se sporiseră într-un mod înspăimântător. *Putere cu orice preț* era deviza lor.

Într-adevăr, cu grozav și rușinos preț au cumpărat puterea. Nici un partid, nici cea din urmă nuanță de partid conservator n-a fost în stare de-a cumpăra cu *așa* preț puterea.

Turcofili la Mazar Pașa au încheiat alianță cu rușii; dușmani sângerânzi ai convenției comerciale cu Austro-Ungaria, ei au iscălit-o cu propriile lor mâini; ei, dușmani ai militarismului, au îndoit regimentele de dorobanți, făcând din 16 treizeci și două și, urmând acea vestită lege fizică conform căreia corpurile cad în orice clipă următoare în pătrat, liberalii noștri au confundat justiție, administrație și legislațiune, devenind ei judecători, legiuitori și putere administrativă (cu ocazia renumitului proces contra cabinetului Catargiu de ex.), apoi ei au declarat război turcilor, ei vor înstrăina mâne Basarabia, ei au dispus contra legilor rechiziții, adică atingerea proprietății private din partea statului ș.a.ș.a.

Ce dezmințire mai grozavă i se putea da liberalismului de la noi decât tocmai faptele d-lor de doi ani și mai bine? A ajunge tocmai la *contrariul* celor ce susținuseră nu este oare dezmințire destulă? Promiteau desființarea dărilor pe băuturi spirtoase, a monopolului tutunurilor, a capitației, a timbrelor? Desființat-au vro dare? Din contra. Capitația au sporit sub altă formă. Protestat-au cu jalba-n proțap la M. Sa Domnul contra convențiunii comerciale? Ce au făcut? Au iscălit-o.

Câștigat-a oare poporul românesc minte destulă pentru a vedea ce făgăduințe deșerte, ce fraze de nimic, ce laude bombastice sunt acelea cu cari liberalii ajung la putere?

Asta e nenorocirea acestor oameni și nenorocirea tuturor demagogilor din lume. Promit ceea ce nimenea nu poate face.

Ei uită că viața unui popor, afară de legile scrise, e supusă la legi fizice pe cari nu le poate clătina nimeni din loc, apoi la legi economice, a căror urmări nu se abat prin fraze, ci numai prin muncă; ei uită în fine că orice fenomen social e foarte complicat și întrețesut c-o mulțime de amănunțimi cari trebuiesc studiate și că înlăturarea răului nu atârnă numai de la bunăvoință, ci în cele mai multe cazuri de la adânca înțelegere a problemei.

Dar dacă tendințele partidului liberal ar fi numai teoretice, de a rezolva adecă cu bună-credință problemele vieții statului, ele n-ar fi atât de periculoase. Răul stă într-altă parte.

Toți acești oameni vor ca ideile liberale să-i și hrănească, să le dea de mâncare și de băut.

În momentul în care cei nevinovați dintre ei se conving că nu sunt în stare de-a face nimic, ei devin tot atât de corupți și de fățarnici ca și șefii lor. Atunci fac concluzia următoare: Nu putem face nimic, dar totuși putem rămâne la putere. Țara păgubește în orice zi, dar noi câștigăm; așadar, țara ca țara, noi să stăm bine.

La acest punct au ajuns acuma partidul liberal.

Mulțimea nesucceselor politice înlăuntru și în afară apasă greu asupra lor, situațiunea a devenit mai puternică decât dânșii, ei sunt zdrobiți de propria lor incapacitate.

Dar pentru moment nu dispoziția mahmuriei morale a liberalilor ne interesează, ci altceva. Învățat-a poporul românesc minte destulă pentru a vedea unde duce încrederea în oameni cari nu știu nimic, nu au nimic și nu trăiesc decât din amăgirea nației?

Aducă-și aminte că noi n-am făgăduit niciodată decât orânduială și statornicie și seriozitate în afacerile statului. Orice am făgădui peste aceasta ar fi o apucătură demagogică. Noi nu putem făgădui decât o mânuire a puterii statului care să asigure o dezvoltare liniștită economică și intelectuală. Nici glorie, nici cucerire, nici reduceri de biruri, nici poduri peste Dunăre, nici drumuri de fier prin Dobrogea, nici canaluri navigabile între Dunăre și Marea Neagră, nici bănci naționale cu milioane de fițuici de hârtie, c-un cuvânt nimic din toate astea nu promitem; ci ordine, legalitate și, vrând Dumnezeu, mai multă cultură temeinică și generală (nu sporadică), astea lipsesc la noi în țară. Acestea ce le spunem nu sunt un program, ci pur și simplu călăuza oricărui om cu vedere limpede, care cunoaște de ce avem nevoie mai mult.

Ceea ce am dori să se stabilească în convingerea poporului românesc e că, departe de a ne putea juca cu puterile noastre vii și departe de a ne fi permis să le risipim, noi n-avem vrun prisos de puteri nici chiar pentru întreținerea vieții normale a statului român și că trebuie să fim zgârciți cu puținul ce-l avem. Convingerea însă că suntem economicește săraci și ca popor relativ slabi ne va face crutători cu banul și cu sângele nostru; ne va face să cunoaștem că armata noastră nu există pentru a apăra creștinătatea amenințată, ci pentru a ne apăra pe noi înșine; că veniturile statului nu sunt pentru a hrăni clase numeroase de paraziți, ci pentru a ține în regulă viața statului prin organe serioase și cu știință de carte și, în fine, că întreg organismul nostru trebuie simplificat în măsură cu simplele trebuințe ale unui popor sărac.

❦

[28 septembrie 1878]

Trist este când o nație mică, în loc de a sta cuminte și a căuta să tragă folos dintr-o situație pacinică garantată de toate puterile, își iese din minți și sfâșie ea însăși tractatul ce-i asigură acea situație. Trist este când acea nație, săracă de bani, azvârle nebunește pe apa Dunării milioane pentru aventuri războinice; trist este când acea nație, săracă de brațe muncitoare și bogată, prea bogată, de guri flămânde, de speculanți și gheșeftari, își trimite zece mii de muncitori peste graniță să moară în țară străină, de foc, de ger și de foame, fără vreun folos, fără un anume scop decât, poate, a ajuta interesele unui element etnic dujman elementului ei național. Trist este pentru acea

nație când, netrăgând nici un folos din nebuneștile ei jertfe, nu poate barem să-și mănție neatinsă întregimea pământului strămoșesc și, deși biruitoare, este silită a ceda trei ținuturi unui puternic și neîndurat aliat și trebuie umilită să se supuie poruncei dinafară întru reorganizarea ei dinlăuntru. Trist este când o așa nație, după atâtea nefericiri de care în nici un chip nu este răspunzătoare nu știe a cere socoteală sumară guvernului smintit ce a împins-o în așa ticăloșenie. Trist. Însă e și mai trist, e rușinos ca atunci când i se cere a se rosti în privința stării ce i s-a creat, atunci când e chemată a-și spune și ea părerea asupra osândei nedrepte dar nerevocabile ce i s-a dat, să fie reprezentată, să se rostească prin graiul unei haite netrebnice de oameni fără nume sau cu nume furat, fără merite, fără nici o garanție de legătură cu pământul țării, fără nici un pic de demnitate omenească. O adunătură de pe poduri, oameni fără altă meserie decât deputăția, samsarii moșiilor statului, pamfletari fără să știe alfabetul cum se cade, plagiatori nerușinați, oameni cu nume și cu titluri de contrabandă, profesori fără pic de știință, patrioți-calpuzani, toată lepădătura socială, cu atât mai primejdioasă cu cât a știut mai bine para dispozițiile din condica penală, e chemată azi a se rosti asupra competenței sale proprii în materie de revizuire a legii temeinice, asupra cedării a trei ținuturi și asupra dării de drepturi la jidani.

O nație întreagă, care și-a vărsat milioane și a înecat cu sângele ei pământul Bulgariei fără să știe pentru ce și numai pe răspunderea guvernului, stă și așteaptă consternată să vază ce hotărâre vor lua Camerile în privința stării nenorocite ce i s-a creat prin Tractatul de pace, la a cărei dezbatere n-a fost admisă a lua parte.

O nație întreagă așteaptă consternată, și în Cameră un smintit paralitic se ridică și aiurește trei ceasuri, citând pasaje bombaste din producțiile sale proprii. Un caraghioz strigă că el nu vrea să dea Basarabia cu nici un preț, odată cu capul, și că e de părere să ne opunem cu armele oricui va voi să ne-o ia, adică Europei întregi. Iar un șarlatan, un escroc literar (ale cărui escrochieri le vom publica amănunțit în curând), un om care a furat numele venerabil al unei familii istorice românești fără moștenitori, un d. Pseudo-Ureche se scoală și insultă cu tirade șarlatenești situația de solemnă durere în care se găsește țara. El, d. Pseudo-Ureche, pe care guvernul radical și naivitatea câtorva alegători l-au ales a fi deputat tocmai al unui ținut din Basarabia, când se discută asupra competenței Camerilor actuale în privința celor trei ținuturi basarabene, el se scoală și, fără rușine, cum e din firea lui, se proclamă competent a vota pentru acea retrocedare.

Întocmai ca meșterii de discursuri funebre, cari caută a se străluci și folosi ei înșii pe cadavrul de-abia coborât în groapă, haita netrebnică ce compune majoritatea radicalilor din Dealul Mitropoliei, cu Misail și Pseudo-Ureche în frunte, caută, în discursuri stupide sau șarlatanești, să se apoteozeze pe sine plângând Basarabia, pentru a cărei retrocedare însă la urma urmelor se proclamă competenți.

În adevăr, orice român cu inima dreaptă și cu mintea sănătoasă trebuie să fie cuprins de un adânc sentiment de durere văzând scârboasa comedie ce se joacă în Dealul Mitropoliei.

❦

[29 septembrie 1878]

Comisiunea aleasă de Senat pentru a face încheieri asupra dispozițiunilor din Tratatul de la Berlin care ne privește pe noi și-au mântuit în sfârșit lucrarea prin propunerea unei moțiuni de următorul cuprins: guvernul să fie *autorizat* a se conforma Tratatului din Berlin. Totodată să fie autorizat a lua în posesiune Dobrogea și s-o administreze prin regulamente de administrație publică până la *convocarea Adunării constituante.*

Totodată comisia propune Senatului de a angaja pe guvern ca, atât pentru soluțiunea definitivă a cestiunii Dobrogei, cât și pentru celelalte cestiuni ce rezultă din Tratatul de la Berlin să convoace cel mult în cursul sesiunii viitoare ordinare de *trei* luni o *Adunare constituantă de revizuire,* conform art. 129 din Constituțiune.

E prea adevărat cumcă moțiunea aceasta cuprinde în sine capitulația liberalilor în privirea dreptului ce îl pretindeau pentru Camerele lor, că pot ceda, lua, face și desface toate celea după plac.

„Românul“ a rămas pe jos cu citațiile sale false din Bluntschli, cu vestitele sale rectificări de graniță prin care se rășluesc trei ținuturi întregi, cu toate sofismele și mofturile ce le toca zilnic de luni întregi încoace.

Adevărul, ca totdauna, a pătruns încet, dar a pătruns. Cestiuni cari ating atât de mult viața de stat a României, care-i modifică Constituțiunea, care-i schimbă condițiile de existență, nu pot fi rezolvate decât consultându-se din nou nația și întrebând-o de primește sau nu primește stipulațiunile Tratatului de la Berlin; de vreme ce toate cestiunile acestea nici nu erau cunoscute nației pe timpul alegerei actualelor Camere, de vreme ce ea nu și-au făcut alegerile în prevederea sau fiind la ordinea zilei asemenea cestiuni, și în fine

pentru că, chiar în cunoștință de cauză alese, totuși Camerele ordinare n-au *dreptul* de-a rezolva asemenea cestiuni.

Dar ca totdauna capitulația liberalilor e *nesinceră.* Ce nevoie avea guvernul de autorizația acestor Camere de a ocupa Dobrogea și de a ceda Basarabia, când ele n-au dreptul de a se pronunța nici afirmativ nici negativ în cestiune. Voturile Adunărilor sunt niște pleonasme, niște voturi fără de nici o valoare, pentru că autorizarea de a executa provizoriu și din cauze de imediată oportunitate sau de imediat pericol lucruri care se impun, acest drept îl are guvernul cu și fără Camere.

Sau autorizarea Adunărilor este un pleonasm, o formalitate de prisos, sau, ceea ce credem noi, este un *tertip* pentru a prejudeca votul Adunărilor de revizuire.

Și un tertip este. Guvernul vrea cu orice preț ca viitoarea Adunare de revizuire să aibă numai a aproba *post festa* fapte îndeplinite, de a cărora răspundere voiește să se spele de pe acuma prin *autorizarea* ce o cere de la Adunări.

Tot un tertip e termenul de trei luni pentru convocarea unei Constituante. Interesul cel mai mare al statului nostru ar fi să aibă cât se poate de curând o poziție definitivă, întărită printr-un tratat internațional, mai ales când acel tratat internațional poate fi mâni sau poimâni controversat și când atuncea situațiunea noastră provizorie sau suspensivă va fi în detrimentul nostru.

Se știe de ex. cumcă Tratatul de Paris ne acordase gurile Dunării. N-am avut grija de-a le ocupa repede și Turcia s-a folosit de răgazul dat pentru a revizui tratatul în acea privință și a ne lua gurile Dunării.

În sfârșit, de va primi Adunarea de revizuire sau nu va primi stipulațiunile Tratatului de Berlin, ea trebuie convocată imediat pentru a ști definitiv ce avem de făcut.

❦

[4 octombrie 1878]

Nu suntem dispuși a reveni la umilitul apel pentru unire al „Românului“, la mutra blândă și supusă pe care o face hidoasa pocitură când vede cumcă ștreangul politicei șarlătănești pe care o face ș-o dictează de doi ani și mai bine a început să-l gâtuie. Nu ne pasă asemenea de

mântuirea ce-o caută, tinzând mânile în dreapta și în stânga, pentru a găsi razim în primejdia sa.

Ceea ce ne preocupă acuma este falimentul de idei și de acțiune al partidului roșu și ultima încercare de a scăpa printr-un tertip, printr-o apucătură; termenul de trei luni cerut pentru convocarea Adunărilor de revizuire.

De ce nu se convoacă imediat aceste Adunări? Ce discuții grave preocupă pe cele actuale?

Într-adevăr, legea prezentată de d. ministru de finanțe pentru înființare de băi publice, în a cării expunere de motive se zice cumcă igiena este *arta prin care sănătatea se perfecționează,* legea aceasta, care cere ca-n băile publice să se puie două zile pe săptămână *la dispoziția guvernului băi gratis din compartimentul destinat poporațiunei sărace*, arătându-se, în naivitatea stilului *câmpenesc,* că guvernul are nevoie de spălătură și Camera de lăutoare; apoi proiectul d-lui Chițu despre Academie, în a căruia espunere de motive vorbește despre *generozități* particulare; toate aceste încercări de stil sunt de o natură atât de gravă și de importantă, atât de neînlăturabilă, încât e de neapărată nevoie de a ține Camerele acestea convocate și de a nu apela la conștiința țării în cestiunile de înaltă gravitate care o preocupă.

Trebuie să se mântuie odată comedia aceasta jucată de incapacitate și de perfidia morală. Nu e adevărat că acești domni stau adunați în Dealul Mitropoliei pentru că gravitatea intereselor țării îi cheamă; ei stau aci pentru a se mănține la cârma statului, ca singurul lor mijloc de trai. De aceea, deși bătuți de argumentarea opoziției, deși recunosc cumcă nu sunt competenți a lua nicio hotărâre, totuși cutează a se susține competenți, totuși cutează a se autoriza, când înșii au nevoie de autorizație pentru a-și mai deschide gura astăzi.

N-au dreptul de-a autoriza pe nimeni în privirea dispozițiunilor cuprinse în Tratatul de la Berlin. N-au acest drept cât de depărtat măcar, pentru că la alegerea d-lor era vorba de darea în judecată a cabinetului Catargiu, de desființarea convenției cu Austro-Ungaria, de desființarea armatei permanente, de ridicarea monopolului tutunurilor și a băuturilor spirtoase, lucruri pe cari le-au promis pe toate la Mazar Pașa și din cari n-au ținut pe nici unul, pentru că n-au putut să le ție. N-au dreptul, pentru că au mințit în toate cestiunile de pe atunci, precum mint în toate cestiunile actuale, pentru că toată tendința lor este diurna și bugetul, iar mijlocul minciuna. Trebuie odată ca poporul românesc să înțeleagă cumcă totdeuna omul ce are ceva,

omul care are ce pierde, fie nume istoric, fie avere, fie razimul moral al unei mari inteligențe sau a unei mari culturi, numai acela cumpănește când face legi, judecă cu precauțiune și nu are interes de a sta neapărat la putere, numai și numai pentru a se hrăni din budget.

De aceea trebuie un nou apel la țară, întâi, pentru că Adunările actuale sunt pe deplin incompetente de a se rosti în alte cestiuni decât în punerea la dispozițiunea lor a băilor gratis din compartimentul populației sărace; al doilea, pentru ca Adunările să se curețe de diurnași, cumularzi, cartofori de meserie, vânzători de bilete de la „Caffe chantant“ și advocați fără pricini cum și fără știință de carte.

Puțin ne pasă nouă cine se va alege. Fie negustori cinstiți, țărani, proprietari mari, numai elemente sociale pozitive să fie, nu de acelea cari trăiesc din putrejunea corupțiunii publice, nu de acelea pentru cari diurna de doi galbeni și gheșefturile cu moșiile statului sunt idealele vieții.

Respingem dar *tertipul* autorizării de prisos din partea Camerelor, o autorizare prin care guvernul voiește să scape de răspunderea ce cade asupră-i și prin care totodată voiește să lege libera părere a Adunărilor de revizuire.

Respingem termenul de trei luni, pentru că nu suntem în stare a vedea importanța băilor gratis pe care le cere guvernul în compartimentul poporațiunii sărace.

Amețiți de gravitatea unei situațiuni pe care au creat-o prin ușurința și incapacitatea lor, simțindu-și apa la gură și aproape a se îneca, mai încearcă din răsputeri a amăgi prin tertipuri opinia publică.

Dar a sosit momentul grav în care unul care vorbește adevărul e mai ascultat decât o sută cari mint.

A sosit momentul mare în care apa se limpezește și gunoaiele pe cari le purta vijelia trecătoare sunt aruncate la mal sau cad în fund; a sosit momentul în care nulitatea, incapacitatea, corupțiunea și venalitatea trebuiesc să reintre în întunericul din care au ieșit, să se coboare în ulița de pe care s-au ridicat.

❦

[4 octombrie 1878]

Din capul locului politica esterioară a guvernului nostru a fost șovăitoare, nehotărâtă, lipsită de energie având numai *și* numai de scop de-a

mănține popularitatea oamenilor ce-l compun, nimic mai mult. Ceea ce s-a făcut în mod hotărâtor s-a făcut întotdeauna prea târziu.

Înainte de toate nu mai e nici o îndoială cumcă guvernul a lucrat întotdeauna fără știrea și consimțământul prealabil al Parlamentului.

Acest guvern anihilat — precum îi zice d. Cogălniceanu — știa în iunie anul trecut că rușii vor cere îndărăt Basarabia, o știa din gura a chiar principelui Gorciacof, precum a mărturisit-o ministrul nostru de externe, și cu toate acestea a trecut Dunărea cu armata, fără a semna cu rușii cel mai mic act internațional, lucru nemaipomenit de când lumea. Tot acest guvern anihilat a dat Basarabia, a primit Dobrogea și s-a declarat că se supune dispozițiilor Tratatului din Berlin, *convocând post festa* Parlamentul, ca să-i dea un bil de indemnitate.

Camera aceasta, împreună cu guvernul, știind bine că nu sunt, nici pot fi espresia voinței naționale și-au intervertit rolurile. Camera protesta în toate privințele, guvernul făcea după spatele ei tot ce poftea și în urmă-și primea absoluțiunea.

Cel puțin dacă guvernul ar fi fost consecuent de la început până în capăt; dacă, puindu-se odată deasupra opiniei publice și a voturilor esprese ale Camerei, ar fi lucrat cu energie, ar fi considerat votul țării ca prejudițiabil intereselor ei adevărate, dacă — intrat odată în apele rusești — s-ar fi aranjat cu această putere și ar fi primit tot ce ea voia să dea de la început; adică o sută de milioane despăgubire de război, ținutul și cetatea Vidinului, Dobrogea împreună cu Silistra, dacă ar fi primit fără rezervă sfatul unui mare și energic diplomat, care le-a spus *Arrangez-vous avec la Russie!* atunci … ei bine atunci ar fi comis greșală, nu o negăm, dar o greșală consecuentă, pentru moment folositoare, c-un cuvânt ar fi riscat ceea ce pierde și astăzi, dar ar fi câștigat cu mult mai mult. Dar a căuta și popularitate și succese, a se teme de incriminările opoziției, pentru că reprezintă alte puncte de vedere; a înota în ape rusești și a se strica cu ea, a repeta apoi greșelele și astăzi cu aceeași duplicitate și lipsă de statornicie este sau incapacitate, sau — ceva mai rău — trădare, sau amândouă deodată.

Care va fi purtarea guvernului cu luarea Dobrogei? Înainte de trei săptămâni încă, sub interimul d-lui Câmpineanu, guvernul a părut dispus de-a se pune pe terenul occidental, de-a primi Dobrogea *numai* din mânile comisiei europene, ca o zestre europeană.

Ce se va întâmpla în realitate?

Nota din urmă a Rusiei a spus curat că acele comisii însărcinate cu predarea dintr-o parte și luare în primire de alta a Basarabiei vor putea servi și pentru luarea în posesiune a Dobrogei. Guvernul n-a răspuns nimic la aceasta. *Quis tacet consentire videtur…* vom primi deci Dobrogea din mâini rusești; schimbul, atât de mult combătut prin vorbă de d-l Cogălniceanu, se va consuma în faptă.

Într-adevăr la 12 ale lunei curente, înainte de a fi vorba de o comisiune europeană de delimitare, armata noastră va intra în Dobrogea și va primi-o din mânile unei comisii rusești.

Astfel guvernul nostru înoată în ape rusești fără de-a trage din acest raport nici un folos, iar Camera zeloasă dezice ceea ce a zis, dezvotează ceea ce a votat, își mânjește existența ei cu cea mai mare lipsă de consecuență care e cu putință și toate acestea numai pentru a se ține la putere împreună cu toată ceata flămânzilor.

A presupune că toate acestea se fac din patriotism ar fi absurd. Se fac din interes. Cine n-are nimic, nici avere, nici nume, nici inteligență, nu poate fi patriot; e un om de rând și nimic mai mult.

Primirea în acest chip a Dobrogei, anexarea unei țări și cesiunea unei provincii prin o *moțiune* e lucru nemaipomenit, nu e decât masca sub care se ascunde *carte blanche*, mâna liberă de a cheltui cu milioanele, rapacitatea partidului liberal.

Dobrogea — după cât auzim — va fi administrată de Ministerul de Esterne, având mâna liberă în privirea cheltuielelor și fiecine știe cât de liberă e mâna d-lui Cogălniceanu. Prefecții viitoarei provincii se vor recruta asemenea din tot ce țara românească are mai flămând și mai lacom; auzim de ex. de d. Holban, care pentru a fi numit prefect și-a renegat solidaritatea cu *fracția* din Iași și a votat pentru moțiune, pe când d. Ionescu, privit pân-acum drept șef al fracției, a votat *contra* ei.

Cu prețul de-a rămâne la putere vor mai face multe d-nii liberali. Astfel după o depeșă din Viena, „Daily Telegraph“ ne spune că guvernul rus solicită deja de la cel român subscrierea unei convenții care să acorde trupelor rusești dreptul de-a trece prin teritoriul României pentru doi ani minimum de la espirarea terminului stipulat prin Tratatul de Berlin pentru deșertarea țării de trupe rusești.

Cunoscând deja cu cine avem a face, prevestim că, de la început, vor refuza înjurând, pentru a lua țării orice drept de compensație, și în urmă guvernul *anihilat* va semna totuși o asemenea convenție, convocând în

urmă Camerele pentru ca să-i dea un bil de indemnitate. Și Camerele îl vor da negreșit.

Astfel din rău în mai rău, până ce vom ajunge în starea Chinei. Nu ne îndoim că până atuncea roșii se vor fi înțolit toți; și, cetățeni ai universului întreg, cosmopoliți precum sunt, se vor așeza cu prețul vânzării la Paris, toți cavaleri ai ordinelor Sf. Anne, Sf. Stanislas etc.

Bătrânul C.A. Rosetti își va fi ajuns ținta vieții întregi: *nimicirea României.*

❦

[4 octombrie 1878]

Este istoricește inexact cumcă plaga funcționarismului datează de la regimul constituțional, adică suirea pe tron a lui Cuza Vodă. Această plagă e foarte veche. Ea exista și sub Regimul Vechi, unde *slujba* făcea pe om să intre în ierarhia aristocratică și-l elibera de *serviciul militar, de biruri, de pedepsele trupești.* Mai cu seamă Regulamentul Organic a făcut să răsară funcționarismul după exemplul Rusiei. Îndealtmintrelea e prea adevărat cumcă înaintea regimului constituțional funcțiunile erau căutate din cauza titlurilor și avantajelor ce dădeau, nu însă pentru *leafă.* Apoi mai trebuie s-adăogăm că pe atunci un singur om — Vodă — era distribuitorul, pe când azi 159 de deputați și 76 de senatori, adecă 235 suverani, în mare parte hămesiți, fără scrupul și fără responsabilitate sunt distribuitorii. Iată răul.

❦

[5 octombrie 1878]

Am avut adeseori ocazia de-a spune în ziarul nostru că valoarea întregei activități omenești nu atârnă de la ceea *ce* face omul, ci de la *cum* o face. *Ce,* adică substratul acțiunii, poate fi combătut, însă dacă modul de aplicațiune e în toate părțile sale complet, consecuent și puternic atunci el poartă tiparul onestității. Ideea poate fi greșită, dar e respectabilă, și-n orice caz discuția asupră-i rămâne teoretică și rezervată, precum e orice discuție asupra unor principii generale. În acest *cum,* în modul aplicațiunii unei idei se reflectă totdauna caracterul oamenilor cari o aplică, și când acest caracter e hotărât și mare, fie cineva chiar dușmanul ideei, totuși impresia ce-o face asupra lui aplicarea este binefăcătoare.

Din nefericire tocmai esențialul acțiunii omenești, caracterul statornic și hotărât lipsește multora din oamenii noștri de stat, iar axioma generală pe care un român trebuie să și-o puie când judecă asupra oamenilor țării sale este că vor face tocmai contrariul de ceea ce-au făgăduit să facă. Altfel, luându-se după vorbele lor, va greși în totdauna.

N-am admis nicicând convenția cu Rusia, nici trecerea Dunării, pentru că n-am susținut niciodată că nația românească e moleșită și trebuie să i se lase sânge, precum zicea „Românul". Dar, neadmițând-o ca idee, ne puteam aștepta că, dacă guvernul va trimite armata, o va îmbrăca, o va hrăni, o va comanda cum se cuvine. În locul acestora ce a făcut guvernul? A trimis-o ca o jertfă pentru care țara n-are dreptul de a cere nici o compensație, căci n-au iscălit nici două linii cu împărăția Rusiei, a trimis-o îmbrăcată în zdrențe pentru că comisese deja crima de a vinde mantalele și căciulele cumpărate de ministrul Florescu; au lăsat-o fără provizii, încât era silită de a se hrăni cu porumbii cruzi de pe câmp, în fine a purtat-o câmpiile, fiind în parte rău comandată, și dacă această armată n-ar fi avut curagiul personal și sângele rece moștenit de la străbunii ei, adecă de la niște rase mult mai nobile decât guvernanții noștri, campania ar fi fost o mare rușine.

Să judecăm în analogie ocuparea Dobrogei. Ministrul nostru de esterne a promis că nu va face mari cheltuieli, că ele se vor acoperi din chiar venitul provinciei.

Permită-mi-se a crede tocmai contrariul.

Anexarea Dobrogei poate să fie pentru mulți o idee admisibilă, a căreia combatere nu va trece dincolo de marginele unei discuții teoretice. Prevedem însă de pe acuma — să dea D-zeu să nu avem dreptate — cumcă aplicația are să fie revoltătoare.

Deja ni se spune despre lefile mari pe cari au de gând să și le croiască patrioții; deja au început a se ivi prin ziare planuri de poduri peste Dunăre, canaluri între Dunăre și Marea Neagră, deja, cu ficțiunea și sub pretextul de a crea un Eldorado, se fac încercări de a îndupleca opinia publică în favorul unor cheltuieli cari vor fi enorme. Vom vedea în curând cum partidul roșu va umplea provincia cu ciracii d-lui C.A. Rosetti, cu netrebnicii cari nu se pot hrăni și îmbogăți altfel decât pe spinarea și în paguba statului român. Apoi vor urma întreprinderi de milioane pentru poduri pe uscat și șosele pe apă și câte comedii toate.

De aceea revenim la ideea noastră emisă de a se consulta populația și de a vedea sub ce condiții voiește să se țină de statul român. Să fie o învoială,

nu o cucerire. Departe de a voi să deznaționalizăm deosebitele elemente de acolo, noi suntem din contra, de părere că școala elementară trebuie să fie confesională și că în ea turcii să învețe turcește, tătarii tătărește; căci aceasta e singura cale pe care pot înainta. Să nu repetăm noi, popor mic și necuceritor, nedreptățile ce se fac naționalității noastre chiar în țările învecinate, să nu impunem nimănui limba și instituțiile noastre.

Nu exista o Românie transdanubiană, ci o provincie populată mare parte cu elemente străine cari, alipite de țara noastră, trebuie să se simtă, în patria lor străveche, nesupărați întru ale religiei, limbei, dreptului. A face însă din Dobrogea o colonie de netrebnici, în care să trimitem o pletoră de funcționari fără știință de carte și lipsiți de omenie, precum împlusem la rândul ei Basarabia cu tot ce avea România mai inept și mai corupt, ar fi un dezastru pentru acea provincie și cel mai nimerit mijloc de a o pierde cât se poate de curând.

Sunt relații de drept acolo ce trebuiesc cunoscute bine și mănținute; sunt relații economice care trebuiesc cruțate. Administrația din România e tot ce se poate mai rău pe pământ. Voim s-o dăm și acelei provincii? Voim să sărăcească și să scadă populația de acolo precum sărăcește și scade la număr populația agricolă din România? Ne îngrozim la ideea că s-ar introduce și acolo acele mii de lipitori și de cenușeri cari umplu țara noastră, acei vandali cari nu știu nici abecedarul și aspiră de-a deveni prefecți, acele lăcuste ale visteriei și ale averii țăranului cari ne-au înfundat țara în datorii și au adus pe sătean la sapă de lemn.

Știm că vorbele noastre sânt ca celea ale prorocului din pustii. Contra instinctelor de rapacitate a unei societăți putrede și corupte, contra Bizanțului modern cuvintele nu ajută nimic, ci numai biciul și baioneta; dar ne îndeplinim datoria, deși știm bine că, în loc ca Dobrogea să devie un Eldorado al unei bune și părintești administrații, al dreptății și muncii regulate, va deveni din contra un Eldorado al tuturor cavalerilor de industrie, al diurnașilor și cumularzilor pe cari patrioții nu i-au căpătuit încă.

❦

[5 octombrie 1878]

Acest articol se vede a fi scris de o inteligență care caută sincer mijloacele de a îmbunătăți soarta sătenilor noștri; și cu toate astea, în

pasajul care precede, începând de la cuvintele „nu știți că orice lege relativă la veniturile și cheltuielile statului…“, ideea autorului nu ni se pare lămurită. Dacă autorul voiește să zică că Constituțiunea dă, în Adunarea Deputaților, preponderanță burgheziei și sătenilor și că aceste elemente din nenorocire nefiind încă destul de dezvoltate la noi, influența pe care legea le-o atribuie se exercită nu de ele, *ci de o categorie de oameni care se prefac, pentru interesul deputăției, că sunt protectori ai burgheziei și ai sătenilor,* dar care, în realitate, *nu înțeleg interesele* și *nu* simt trebuințele acestora și nu știu prin urmare să îndeplinească rolul ce Constituțiunea atribuie burgheziei și sătenilor în mecanismul nostru constituțional; dacă aceasta este ideea autorului, atunci ideea este esactă și acest fapt constituie un rău pe care suntem datori să-l constatăm. Dacă însă ideea autorului este, după cum s-ar părea din câteva cuvinte întrebuințate în acest pasaj, că nu se cade ca Adunarea Deputaților să voteze ea întâi legile finanțiare, ci Senatul să aibe cea mai mare influență în privirea acestor legi, nu împărtășim această părere. Credem din contră că Adunarea Deputaților trebuie să păstreze o influență predomnitoare în afacerile finanțiare.

❦

[6 octombrie 1878]

„Pe arborul tăcerii crește fructul ei, pacea“ — zice un frumos proverb arab, care se aplică întrucâtva la atitudinea modestă de astăzi a presei române.

Întradevăr, pare că s-ar fi dat un *mot d’ordre* ziarelor liberale și afiliaților de a păzi un silențiu tăcut sau o tăcere silențioasă, după cum ar zice d. Pantazi Ghica, asupra activității acestei sesiuni estraordinare, în care s-a pus la cale cestiunile cele mai grave pentru viitorul României.

Această tăcere se manifestă prin deosebitul interes etnologic ce-l arată ziaristica pentru regiuni depărtate, unele pentru Bosnia și Erțegovina, altele pentru Afganistan și pentru îndrăznețul Șir-Ali, încât, urmându-se acest metod de-a discuta cestiunile, vom ajunge mai departe, până ce concertul penelor oficioase va ajunge la o simfonie asupra descoperirilor din Africa centrală; iar triburile negrilor vor avea onoarea de a întuneca prin importanța lor pierderea unei bucăți din pământul patriei.

Astfel, pe când turcii împresurau Bizanțul, înlăuntru se discutau și se certau asupra unor subtilități teologice, iar azi, când slavismul lovește cu

talazurile sale de invaziune corabia statului român, pasagerii acestei corăbii fără busolă și fără ancoră, corupta generație de astăzi începe a avea un semnificativ interes pentru cestiuni de pură etnologie. În zadar s-au ridicat glasuri spre a arăta că într-altă direcție ar fi trebuit să pornească corabia, că vâslașii au apucat pe unde talazurile sunt mai mari și stâncile mai primejdioase; societatea din corabie, superficială și plină de zădărnicii, nu încetează sau de a se certa pentru cea mai bună formă a organizației omenești, pe când nu are nici pe cea mai rea, sau tace atârnându-se de câte o cruciuliță rusească.

Deci Basarabia s-a dus de unde nu se va mai întoarce, în surul negrei străinătăți. În zadar moldovanul va mai privi în zile senine din vârful Ceahlăului în zarea depărtată Ismailul, Cahulul, Bolgradul și țărmii Mării Negre, în zadar va vedea departe, ca margine a orizontului său, Cetatea Albă și Chilia; ceea ce va vedea din punctul din care Alexandru Voevod cel Bun va fi rotit ochii pentru a-și măsura țara cu agerimea lor, ceea ce va vedea va fi pământ înstrăinat. În zadar își va aduce aminte omul cunoscător de cele trecute, cumcă, tari ori slabi, în trecut nu s-a găsit unul dintre noi care să consfințească pierderea pământului sfânt al patriei, astăzi va găsi sute de oameni, aleși în Sfatul țării, cari au căutat zile întregi formula ca să scape de acel pământ, căutând a masca cu fraze patriotice lipsa lor de statornicie și de bărbăție, lipsa lor de adevărat și energic patriotism.

Iar poporul? Poporul tace, petrece cu jucării, cu părăzi, cu intrări triumfale; poporul, care și-a vărsat sângele și aurul pentru a ține pe umere o politică nesocotită și criminală, va găsi în fraze jurnalistice, în laudele lingușitorilor săi, în panglicăriile demagogiei fățișe și a celei mascate o despăgubire meritată pentru pierderi reale și ireparabile.

Aceiași oameni cari vorbesc totdauna de dânsul, se numesc reprezentanții lui *par excellence* și găsesc neapărată consultarea lui dacă un profesor ignorant a fost dat afară sau un cetățean bețiv a mâncat bătaie la alegeri, aceiași oameni găsesc cu totul de prisos de a-l consulta când e în joc soarta lui întreagă. Pentru România cestiunea că d-nii Vizanti sau Daniileanu își pierd posturile sau că un guvern a avut candidaturi oficiale sunt lucruri de zece ori mai importante decât pierderea a trei ținuturi și anexarea unei țări a cărei cultură va costa minimum două sute de milioane.

Și care e motivul că nu se consultă țara tocmai când e mai mare trebuință de aceasta? Pentru că sunt rușii în țară — răspunde d. Holban, viitorul prefect din Dobrogea cu 1500 de franci pe lună.

Pentru că sunt rușii în țară. Dar oare Senatul n-a fost dizolvat asupra intrării rușilor, iar actualul Senat n-a fost ales pe când talazurile invaziei acoperise Moldova? Oare nu tocmai corpul acela, care ar fi putut rezista, care ar fi putut împiedeca acțiunea fatală a unui guvern vitreg, a fost dizolvat spre a se convoca altul într-un termen mai scurt decum prevede legea și sub imediata impresie a invaziei?

Fost-a cineva care să spuie poporului în ce stare vor ajunge frații lui din Basarabia cedată, pentru a-i trezi instinctul de conservare și bărbăție?

Rusia a intervenit cu generozitate în neliniștele agrării din Bulgaria și Erțegovina, căci substratul material al neorânduielilor din Turcia a fost, ca totdeuna, o cestiune economică. Dar oare știe d. Holban, prefectul de Tulcea, ce e în Rusia?

Nu e acolo poporul supt și istovit de tot felul de dări nedrepte, nu a devenit țăranul rusesc chiar o adevărată raia? Nu e arbitrariul agenților guvernului mai mare decât a celor turcești, nu lipsesc toate garanțiile siguranței și libertății personale?

Relele Turciei moscovite, sub care încape Basarabia, sunt cu mult mai mari decât ale Turciei balcanice. Neliniștele din Bosnia, Erțegovina și Bulgaria sunt pe zece părți întrecute de cele din ținuturile Cirigin din gubernia Vorones, Cernâgov și altele din Rusia. E destul ca țăranul să fie acolo nemulțămit cu soarta lui pentru ca guvernul rusesc să prefacă țara într-un pustiu. În momentul în care rușii au plecat spre a elibera Orientul limba polonă se alunga din oficiile Poloniei, tipărirea de cărți în limba ruteană era oprită; era oprit chiar de-a cita în note la scrieri istorice textul unor documente vechi, scrise în limbă malorosiană; era oprit cu asprime de a cânta concerte *arii* malorosiane.

Sub forma monarhiei absolute domnește cel mai mare arbitrariu administrativ; se rusifică cu sila tot ce nu e moscovit; biserica a devenit o poliție a conștiinței care închide în temniți mii de oameni de altă religie; pentru o vorbă liberă sau un șir liber tribunalele dictează pedepse neomenoase, condamnă la muncă silnică în minele de plumb fete în vârstă aproape copilărească și băietani de pe băncile școlii, pentru nimicuri, pentru credințe cari au trebuit să se nască ca idealuri nerealizabile în întunericul acelor internate în care semicultura și pospăiala e un mijloc pentru o mai adâncă barbarie decât aceea a unui popor primitiv.

Și acestea nu le spunem noi, le spune un rus chiar, un profesor de universitate, d. Dragomanov, care a fost destituit din catedra sa de la Chiev

pentru că a încercat a scrie asupra limbii malorosiane.

Și dacă o asemenea soartă așteaptă pe slavi chiar în împărăția Moscului, ce soartă va aștepta oare pe bieții români din Basarabia!

Cu toate că o străinătate neagră și nendurătoare, barbară și robită și-a întins ghearele asupra unei părți din țara noastră, Camerele actuale au autorizat, neautorizate ele înșile, cedarea provinciei, fără a crede de cuviință de a consulta poporul. La ce trebuie să știe poporul sub ce soi de stăpâni va ajunge o parte a lui, sub ce stăpâni e amenințat de a cădea întreg?

Câteva numiri schimbate ale ulițelor Bucureștilor, câteva cântece ale muzicei militare, o reprezentație gratis la teatru și căpătuirea patrioților în Dobrogea îi vor lua ochii. Apoi mai e cestiunea Afganistanului și a Africei centrale, care ne interesează pe toți într-un grad cu mult mai mare, alcazarul Ionescu, unde vor veni celebrități care să netezească neplăcutele încrețituri ale frunților sibarite și să readucă râsul pe buzele stâlpilor de cafenele care pun la cale țara și soarta nației.

❦

TEATRUL ROMÂNESC. DESCHIDEREA STAGIUNII 1878-79

[Articol cu paternitate incertă]

[6 octombrie 1878]

Dumineca trecută, 1 octombre, Asociația dramatică și-a deschis stagiunea cu reprezentația *Fiica lui Tintoretto*, melodramă în 5 acte.

Ca toate melodramele „de boulevard“, după cum se zice în termeni de teatru, și *Fiica lui Tintoretto* este un spectacol interesant, în care o intrigă încâlcită și presărată cu situații enigmatice ține loc de tot, patimi umflate câte vrei, dar la caractere să nu te aștepți, minuni închipuite destule, dar adevăr lumesc deloc. Eroii se nasc, trăiesc și mor, umblă, se mișcă, intră și ies, totdeauna *ex machina*, fără altă noimă decât spre a sluji încâlcirii melodramatice. Un intrigant, cel puțin un om mârșav și spurcat (după fapte numai, că aminteri, după vorbele lui naive, se vede a fi băiat bun), încurcă și turbură fericirea și liniștea a o sumă de alte persoane cinstite, ori din ambiție, ori din dragoste, ori din „sfânta foame“ a banilor, ori din cine știe ce altă netrebnică pornire, sau, și mai bine, din toate deodată, ca să fie

melodrama și mai grozavă. Ba încă, mulți intriganți de melodramă, dacă i-ai întreba la o adică, nici ei n-ar ști să spuie pentru ce fac atâtea mișelii și supără pe oamenii de treabă, buni-nevinovați; dar îi supără pentru că-i supără; aminteri, ce fel de melodramă ar fi aceea fără un „infam intrigant“? Intrigantul umblă ce umblă, patru acte d-a rândul, dar în sfârșit, în actul al cincilea, i se înfundă și lui; ori că-l ia și-l duc la poliție; ori că victimele lui chiar îl răpun; ori că se ucide el însuși de mustrarea cugetului; ori, dacă nu i se întâmplă una din astea, apoi trebuie neapărat să-i cază apoplexie sau tavanul în cap, pentru satisfacția înaltei nobilimi și onor public.

Acesta e calapodul literar pe care e turnată și *Fiica lui Tintoretto* și în adevăr, în această melodramă mișelul Arezzo, după ce a făcut atâtea ticăloșii, moare la sfârșit trăsnit de o încurcătură galopantă de intestine, și astfel se descurcă toată comedia.

Astfel dar, pentru deschiderea stagiunii unui mare teatru național, nouă ni se pare că alegerea unei bucăți de soiul cam rococo al melodramelor „de bulevard“ nu este tocmai nimerită.

Traducția melodramei *Fiica lui Tintoretto* se datorește unei pene strălucite, ce nu pentru întâia oară păcătuiește numai de hatârul muzelor românești. (Vorba ceea: — El iubește muzele românești. — Dar muzele pe el? — Și el pe ele.) Și se poate zice într-adevăr că e o traducție minunată, de vreme ce traducătorul, anume d. *Frideric Dame* nu știe, nu poate să știe românește.

Onor. comitet teatral are în frunte-i, ca director general, pe d. Ion Ghica, prezidentul Academiei Române, și în sânu-i pe d. G. Sion, membru în aceeași Academie; nu mai pomenim și de multiscusitul d. Pseudo-Ureche, membru și în comitetul teatral, care se zice c-a părăsit jețul academic fiindcă, din nenorocire și dimpotrivă cu speranțele-i legitime, nu s-a dat premiul Năsturel operelor d-sale *spurii*, tipărite *ad hoc*. Prin urmare, de la acest onor. comitet teatral, bucățică ruptă din Academie, suntem în drept a cere puțin respect pentru limba românească. Întâiul teatru românesc din țară, cârmuit de membri din Academia românească, pe a cărui scenă se vorbește o limbă ce numai românească nu-i, e cam ciudat lucru, ce-i drept. Și de aceea nici nu putem crede că onor. direcție generală a avut ceva în știre despre traducția minunată a d-lui Fr. Dame, cu care s-a deschis alaltăieri seara stagiunea teatrală.

Deschiderea unei stagiuni nu e tocmai un prilej pentru a se critica fiecare actor în parte, mai ales când toți sunt cunoscuți din trecut publicului.

Însă o observație sau două, chiar de pe acum, întru cât privește aceea ce în franțuzește se zice *l'ensemble,* credem că și-ar găsi loc în această dare de seamă.

Este elementar într-un teatru că toți actorii trebuie să vorbească tot într-un glas, adică să aibă cu toții un diapazon statornic. Duminică seara multe scene s-au jucat așa încât părea că un actor vorbește din pivniță și altul din podul casei; iar când vorbeau mai mulți era și mai ciudat. La o întrebare șoptită, un actor poate răspunde într-un glas cât vrea de tare, însă nu într-un glas mai înalt sau mai adânc decât glasul căruia-i răspunde.

Apoi ar mai fi de dorit ca figuranții, coriștii și rolele de a doua și a treia mână să se arate ca făcând parte vie din comedia ce se înfățișează pe scenă; adică, la moartea vreunui erou, jalnici să fie, iar la nuntă cheflii; și dacă s-ar putea să nu mai stea drepți și la rând, soldățește, că doar disciplina dramatică se deosebește de cea de la cazarmă. Un erou zelos asudă în fața scenei în agonia ceasurilor din urmă; iar tovarășii lui de luptă, chip și seamă, pe cari el îi conjură cu limbă de moarte să-l răzbune și să scape patria de vrăjmași, voinicii lui, stă drepți la linie, fără să-l asculte, și se gândesc: unul că s-apropie Sfântul Dumitru, altul că n-are palton ori că s-au rupt ghetele, altul că n-a plătit abonamentul la birt — fel de fel de nevoi, mă rog, cum are tot omul, măcar corist să fie. Toate aceste nevoi însă fiecare și le știe și nu privesc deloc pe public, care ar dori să vază pe „tovarășii de luptă“ ai eroului ce moare puțin mai mișcați de pierderea căpitanului lor.

Direcția de scenă ar trebui să se cam gândească la îndreptarea acestor cusururi inveterate în teatrul românesc.

Sfârșim, sperând că la locurile competente din teatrul românesc părerile criticei cinstite vor fi citite măcar cu aceeași luare-aminte cu care se citesc măgulirile și laudele banale, gratuite sau nu.

❦

LA VOCE D' ITALIA

[7 octombrie 1878]

D. Cavaler Enrico Croce și-a propus a scoate un ziar italiano-român pentru a face România cunoscută conaționalilor săi.

Nu discutăm necesitatea ziarului, căci în urma urmelor aceasta va atârna în mare parte de la modul cum va fi redigeat. E adevărat îndealmintrelea că

tocmai în Italia am fost calomniați îndestul, că chiar astăzi cercurile oficiale ale noului regat nu ne dau un sprijin îndestul de puternic și că în special Italia ne cunoaște foarte puțin, deși națiunea italiană ne e cea mai înrudită prin limbă dintre toate celelalte națiuni romanice.

Ceea ce am dori însă cu tot dinadinsul e ca noua foaie — căreia îi dorim mult succes și viață îndelungată — să fie pătrunsă de spiritul adevărului.

Destule ziare avem în țară, a căror singură ocupațiune este de-a lăuda națiunea, a-i măguli instinctele sale, a-i demonstra lucruri indiferente ca periculoase, iar pericolele, ca lucruri vrednice de dorit. Destul ni s-a vorbit de glorie, de tărie, de primatul nostru în Orient, pe când ar fi trebuit să ni se dea sfatul serios de-a cumpăni puterile noastre și de-a nu aspira la lucruri himerice, foarte costisitoare și foarte zădarnice pentru stadiul nostru cel mic de cultură.

Desigur că ținem la simpatiile Italiei și am fi foarte bucuroși ca să se reînoiască acele relațiuni amicale și de solidaritate de interese, cari predominau în veacul nostru de aur sub coborâtorii Basarabilor și ai viței Mușatin, pe când Cetatea Albă și Chilia erau pline de negustori genovezi și venețieni, pe când galbenul *venetic* era o monetă cunoscută, pe când republica Veneției întreținea atât de puternice relațiuni cu Ștefan Vodă pomenească-l!

E drept că un ziar nu e vrun lucru mare, — puțin schimbă din cursul fatal al evenimentelor, ba este adesea un fruct al acelui curs. Dar de bine de rău tot e mai mult decât nimica și poate da direcție unei mișcări oarecare. Astfel planul de colonizațiune a Dobrogei prin italieni ar fi vrednic de-o atenție unui ziar italian român; și dacă ar succede o dată de-a porni curentul unei colonizări latine spre România, nu ne îndoim că chiar latifundiile României proprie ar fi un teren roditor pentru o asemenea lăudabilă operă.

Nu ne facem mari iluzii asupra acestui plan — din contra suntem mai aplecați de-a crede că nu va reuși decât că va reuși. Dar bine cercetându-se terenul și având ținte limpezi înaintea ochilor, lucrul n-ar fi cu neputință și ne-ar fi folositor și nouă și cauzei romanice în genere.

Iată dar un orizon larg, care se deschide noii întreprinderi ziaristice. Istoricește s-ar putea ocupa cu relațiile tradiționale, deși ajunse în desuetudine dintre Italia și țările dunărene române, politicește ar putea milita în favorul întăririi elementului nostru izolat din răsăritul Europei printr-o nouă influență de sânge romanic.

După programă nu ne putem rosti încă, dar sperăm că foaia nu va fi pur și simplu un vestitor de noutăți și de complimente, făcute nouă, cari nu le prea merităm, ci va îndeplini un scop serios și bine hotărât.

„La voce d'Italia“ va apărea joile și duminicile; prețul pe an 20 franci, pe șase luni 12; direcția și administrația e în strada Academiei nr. 24 la Tipografia națională.

❦

MIȘCĂRILE ÎN RUSIA

[8 octombrie 1878]

„Journal des débats“ primește din Petersburg următoarele șiruri:

Dacă revoluționarii se abțin pentru moment de la noi acte sângeroase și nu fac să urmeze uciderii generalului Mezențof alte fărădelegi asemănătoare, ei se despăgubesc dând un avânt mult mai mare literaturii lor; oprite prin legi și înmulțind proclamațiile și broșurile lor, pe cari le iubesc într-un mod atât de particular. E curios că toate silințele celor două poliții, cea oficială și cea secretă, cu care Petersburgul e cu deprisos aprovizionat, nu izbutesc a descoperi ascunzătorile misterioase unde se fabrică și se imprimă productele lor și că continuă a da piept cu autoritatea făcându-le să circuleze liber prin mijlocul poștei mici. Proclamațiile nu se mai numără printre rarități și orice persoană, cât de puțin notabilă, primește mai multe cum ar dori; cum e cu putință deci ca poliția să fie în neputință de-a pune mâna pe autorii lor, cât și pe presele tipografice, de sub cari ele ies la lumină? Tipografiile sunt supuse în Rusia unei inspecții mai riguroase, care pare a face cu neputință orice contravenție; sfințenia domiciliului nu se respectă mai mult decât libertatea cetățenilor; arestările nu atârnă decât de buna chibzuință a agenților și cu toate înlesnirile acestea, perchizițiile nu ajung la nici un rezultat.

Efectul cel mai limpede a acestei literaturi subterane e că-ntreține panica-n societate. Citind profesiile de credință a acestui partid pus la index și care nu pierde nimic din superba sa mândrie, partid ce amestecă amenințările cu blestemele și în cari un tribunal, avându-și scaunul în întuneric și arogându-și cu toate astea drepturile unui judecător suprem, rostește hotărâri neîndurate atât contra unor clase întregi ale societății, cât și contra unor indivizi izolați, citind zic acele profesii de credință e natural

că funcționarul public cât și burghezul nu se simt tocmai în apele lor și se-ntreabă ce trebuie să crează. Dacă aceste foi n-ar fi cu asprime proibite, ei s-ar îngriji cu mult mai puțin și nu le-ar da mai multă importanță decât altor rătăciri ale spiritului omenesc; însă faptul că apărarea guvernului e-n neputință de-a opri circularea acestor foi, trezesc ideea că dușmanul se razimă pe puteri însemnate și că neapărat cată să se ție seama de el. Mii de zgomote stranii circulează în privirea aceasta și s-acreditează pe zi ce merge mai mult: se asigură, de pildă, că această organizație revoluționară are afiliați pretutindenea, că-i are în toate ramurile administrației publice, ba până și-n sânul corporațiunilor, destinate anume pentru a urmări pe revoluționari și că prin această conivență secretă se esplică imunitatea relativă, de care s-au bucurat pân-acuma. La aceste descoperiri îngrozitoare se mai adaogă povestiri nu mai puțin îngrozitoare asupra proiectelor grandioase ce li se atribuie contra societății. Se vorbește de esterminarea personalului guvernamental, a bogaților și a burgejilor și oamenii își șoptesc la ureche că întreaga capitală sau măcar unele cartiere vor zbura în aer prin mijlocul dinamitului pe care hornarii îl vor pune pe drumuri. Toate acestea se spun firește într-un ton pe jumătate glumeț: însă bagi în curând de seamă că această veselie prefăcută ascunde o neliniște reală și că viitorul se anunță plin de nouri grei.

În aceste proclamații, dintre cari una din cele din urmă poartă titlul Moarte pentru moarte, se găsește esplicarea și justificarea uciderii șefului jandarmeriei. Dacă o credem, atunci fără cuvânt s-au atribuit acest act unei simple răzbunări pentru esecuțiunea lui Kovalski, răzbunare esercitată asupra unui nevinovat. Generalul Mezențof a fost condamnat la moarte pentru că a meritat-o el în persoană, în zilele prefectului capitalei Trepof el își permisese procedări crude și ilegale către deținuții politici și a primit răsplătirea. Revoluționarii nu sunt atât de răi, precum ar voi cineva să-i facă în aparență, și nu sacrifică vieți omenești fără deosebire. Dacă generalul Mesențof n-ar fi călcat datoriile sale, nimeni nu l-ar fi făcut răspunzător pentru ofense comise de alții și el ca persoană, nu ca șef al jandarmilor a suferit pedeapsa decretată.

❦

[8 octombrie 1878]

Mâne, duminică, e ziua hotărâtă pentru intrarea triumfală a trupelor noastre în București.

Într-adevăr, dacă este vreun organ al națiunii care-n aceste vremi triste, când totul e amenințat, să prezinte o priveliște mai mândră și mai întăritoare de suflet, e organul puterii fizice a poporului românesc, ostașul, care azi, când Camerele s-au dezonorat, revenind asupra voturilor solemne din trecut și rumpându-le, au ținut singur drapelul sus, gata a se bate pe Argeș cu rușii, precum a fost gata a se bate în Bulgaria cu turcii.

Pe când o generație coruptă, fără de mândrie și statornicie, formează publicul privitor, oștirea, această singură reprezentantă a poporului românesc adevărat, cum este el la plaiuri și la șes, dovedește încă urmele unor virtuți cari în restul societății s-au pierdut.

E drept că toată organizarea noastră politică, tot aparatul de legi și instituții introduse cu deridicata, toată neîngrijirea de pân-acuma pentru clasa agricolă română tind a o nimici cu desăvârșire.

Nu e număr din „Monitor“ care să nu cuprindă liste lungi de dări directe și indirecte, județene, comunale și de alt soi, cari toate în linia din urmă se percep din punga țăranului, de vreme ce el formează singura clasă productivă în România. Munca lui o precupețesc negustorii și o schimbă pe mărfuri străine, munca lui dă valoare latifundiilor statului și celor particulare, dările plătite direct și indirect de către dânsul susțin legiunile de funcționari ai statului, ai comunelor, ai județelor; c-un cuvânt o organizație în care vorbește și pe care-o influențează toți aceia cari nu produc în economia nației nici măcar valoarea unui capăt de ață; pe când țăranul, care singur produce întreg substratul vieții noastre economice, nu are nici un glas care să-l reprezinte pe el, să vorbească în numele lui.

Și când voim a ne făli și a ascunde cu vălul gloriei mizeria acestei generații fără razim moral și intelectual, atunci cu ce ne vom făli decât cu vitejia personală a aceluiași țăran?

El merită într-adevăr să intre în triumf în Sybaris, el care în mijlocul veacului al nouăsprezecelea, ce pentru noi însemnează domnia frazei și a pospăielii străine, reprezintă încă cu aceeași bărbăție frumoasele pagine ale unui trecut când toată țara era ca dânsul. Dar vremile s-au schimbat din veacul al cincisprezecelea și până azi. Astăzi grație liberalismului am izbutit a face din România o nouă Americă, un teren pentru colonii, pe când poporul românesc se stinge prin simplificarea muncii, prin pierderea pieței în care să și-o ofere, prin mizeria cauzată de mulțimea dărilor, prin sărăcirea

cauzată de introducerea unor costisitoare forme goale fără nici un cuprins real. Astăzi ca niciodată putem vorbi de o plebe de sus și de un popor de jos.

Să descoperim oare toate păcatele câte s-au comis până în ziua de astăzi contra elementului celui mai conservator din țară, contra săteanului? Dar nu e lege introdusă care să nu fi distrus sau să fi încercat a distruge sentimentul lui de drept, ce se păstrase de bătrâni ca obicei al pământului, ca datină moștenită; nu e școală înființată care să nu fi fost o unealtă contra limbei lui și a bunului său simț, nu e instituție care să fi răspuns la adevăratele lui trebuințe. În mijlocul formelor cosmopolite, introduse la noi fără alegere, el e singurul ce și-a păstrat frumoasa limbă stăveche, frumoasele datine, cari și ele pier din zi în zi sub suflarea înghețată a unui veac străin de toată ființa noastră.

Știm prea bine că nici Dumnezeu din cer, nici om de pe pământ nu mai e în stare a opri repedea cădere pe povârnișul fatal pe care am apucat. Peste douăzeci și cinci de ani românul în România chiar va fi o curiozitate etnologică precum e astăzi în munții Emului, unde-a stăpânit cu glorie două veacuri. Știm prea bine că am făcut drumuri comode de fier și poduri peste râuri invaziei veacului modern și că stăpânii viitori ai pământului nostru trec în fiece zi granițele cu sutele și cu miile. Noua Americă, America răsăriteană de lângă Dunăre, a deschis de mult porțile ei imigrațiunii care ne-aduce civilizația și stingerea.

Dacă le spunem toate acestea n-o facem pentru că ar fi ceva nou, pentru că am putea spune remedii contra răului, ci pentru a arăta că, dacă e un element care să mai merite recunoștința noastră deplină, pentru că dă oarecare strălucire celor din urmă pagini ale istoriei noastre, este tocmai acel popor din sate, care a rămas inaccesibil tuturor înnoiturilor noaste nenorocite, dar care se stinge prin munca de Sisif ce i s-a impus, pentru ca tocmai el și nu altul să susție uneltele care-l esterminează.

Dar chiar bucuria și recunoștința noastră sinceră este înveninată de un eveniment care se petrece în aceeași zi în care se petrece intrarea triumfală. Într-adevăr, între comisarii ruși și cei români s-a fixat aceeași duminecă, aceeași zi de 8 octomvrie pentru schimbarea autorităților române din Basarabia cu cele rusești. Deci în aceeași zi în care Bucureștii vor fi împodobiți cu flamuri tricolore și se vor ilumina, un alt colț al pământului românesc va intra într-un întuneric vecinic poate. Nu există o mai mare ironie decât aceea a sorții.

❦

[11 octombrie 1878]

„Românul“ combate ideile emise de noi în privirea organizării viitoare a Dobrogei. Noi am cerut ca școlile primare din Dobrogea să fie confesionale, să nu impunem populațiunilor limba și instituțiile noastre, în fine ca Dobrogea să fie tratată ca o provincie deosebită, respectându-se legile, datinele, individualitatea lor locală, iar nu ca Românie transdanubiană.

Cuvintele pentru cari am făcut acele propuneri sunt multe și varii; cel mai grav însă e că, cu toate drepturile noastre istorice necontestabile asupra acelei părți de țară, ea este azi *de facto* o țară străină și nici nu putea fi altfel de vreme ce dominațiunea română a încetat acolo de aproape cinci sute de ani. Al doilea cuvânt e că am voi să nu ne fie rușine într-o zi de starea în care administrația ineptă, imorală și vândută a generației liberale de astăzi a adus România Întreagă.

De aceea unirea personală a provinciei cu România ar fi poate expedientul cel mai bun pentru a o scăpa de lăcustele diurnașillor, cumularzilor și postulanților flămânzi care cotropesc și vestejesc în România totul — instrucție, administrație, advocatura, justiția chiar.

Acuma venim la răspunsurile „Românului“.

„Românul“ numește ideile noastre erezii. Să vedem ce erezii sunt:

Ziarul guvernamental zice că noi nu știm sau uităm că deja Luther a stigmatizat identificarea *științei* cu biserica, o identificare la stârpirea căreia n-a încetat, nu încetează de-a lucra *pedagogia* modernă.

Înainte de toate „Românul“ trebuie să știe că școala primară n-are a face nimic cu *știința*, precum pe de altă parte *știința* n-are a face nimic cu pedagogia.

Școalele primare nu sunt institute pentru propagarea științei, ci institute de creștere (educațiune). Pe de altă parte biserica este asemenea un institut de creștere, și influența ei asupra școlii primare este cea mai folositoare. Cititul, scrisul și socoteala nu sunt științe, sunt mijloace numai, cele dentâi pentru a-și fixa memoria și a ajunge la cunoștințe, cea din urmă pentru a ușura judecata asupra valorilor. Materia adevărată ce caută a se preda în școlile primare trebuie să fie educativă. Tocmai acesta e defectul școalelor din România, că atât cele primare cât și cele secundare îngreuie memoria și judecata copiilor c-o mulțime de cunoștințe nefolositoare — nici o programă de studii nu-i așa de încărcată ca cea din România — lăsând

caracterul și sentimentele paragină. Știința începe abia acolo unde judecata e coaptă, disciplina caracterului deplină, înainte de această epocă nu există decât creștere prin deosebite mijloace, din cari religia e cel mai puternic. Partea pur dogmatică a religiei se pierde cu vremea, dar sâmburul ei moral rămâne și formează tăria caracterului. Institutele noastre de educație — interconfesionale — produc pehlivanii și papugii cari de la 15-16 ani încep a aspira la funcțiile statului, împlu — priveliște grețoasă — localele obscene de petrecere și ne inspiră de pe acum dezgust și o mare neliniște în privirea viitorului României.

Dar dovada cea mai limpede că tocmai ideea „Românului“ este o erezie sunt școalele confesionale din Austro-Ungaria, singurele institute vrednice de toată lauda, care disciplinează în mod riguros caracterul populațiunilor *române* de acolo. O altă dovadă sunt școalele *catolice* din București, vizitate de copii *români*, ba de *evrei* chiar. Și de ce? Pentru că școalele interconfesionale corup. C-un cuvânt școalele elementare sunt institute de *educație*, iar mijloacele sunt cunoștințe fie practice, fie religioase.

Îndealmintrelea „Românul“ greșește rău citând în această privire pe Luther ca autoritate. În realitate obscurantismul introdus în Germania prin reformați a fost mult mai mare și mai cumplit de cum l-au introdus vreodată catolicii. Reformații au ars și spânzurat eretici mai rău decât catolicii, și tocmai contra acestui obscurantism barbar catolicii au introdus școala primară populară, care este o invențiune a lor, dacă se poate întrebuința acest cuvânt. Tocmai ordinul cel mai calomniat — iezuiții — sunt creatorii și răspânditorii învățământului popular gratuit, care înaintea lor nu exista.

Lăsăm la o parte pedagogia d-lor modernă, care se vede că e atât de *modernă* încât n-o cunoaște încă nimenea. Pedagogia nu are a impune materia cutare ori cutare ce e a se preda, ci numai modul de-a o preda pentru a înrâuri asupra caracterului și a disciplina mintea. E o știință formală sau mai bine o artă pentru a face mai priceput copilului ceea ce voim să-i spunem și a-i imprima mai adânc ideile morale și, câte puțin, a deveni directivele vieții sale. În materie chiar ea nu decide nimic.

De aceea am ruga pe „Românul“ să nu confunde pedagogia adevărată cu ideile secăturilor republicane cari vor să puie mâna pe școala primară și a căror pedagogie consistă întru a nu avea nici o pedagogie. Atât pentru instrucția publică a dobrogenilor.

Ideile „Românului“ sunt greșite ori tendențioase, în tot cazul idei din care nimeni nu va putea să tragă folos.

Iată ce zice însă „Românul“ despre limba administrației din Dobrogea:

> Fiecare țară are o limbă a statului, o limbă a *cetățeanului,* un instrument de înțelegere comună care poate să difere de graiul național al individului cutare sau cutare. Statul n-are dreptul d-a persecuta graiurile locale. Ele pot și trebuie chiar să figureze în școalele respective. Turcii din Dobrogea vor învăța turcește, tătarii tătărește, mai bine încă decât sub dominațiunea otomană. Toți cetățenii români însă, fără distincțiune de origine sau de religiune, sunt *datori a cunoaște limba comună a statului, limba prin intermediul căreia ei se pot înțelege unii cu alții ca membri ai unei singure familii* politice.

Aceste idei nu sunt greșite, nu sunt tendențioase: ele sunt primejdioase.

Asupra acestor idei nu mai încape nici un fel de discuțiune: este în vecinătatea noastră un stat în care ele sunt aplicate și nu avem decât să căutăm urmările acestei aplicațiuni pentru ca să ne încredințăm despre aceasta. Cuvintele pe cari le extragem din „Românul“ par a fi estrase din foile maghiare; din cuvânt în cuvânt argumentele cu care „Românul“ combate cererile noastre sunt argumentele cu care politicii maghiari combat cererile românilor din Ardeal. Într-un cuvânt, politica pe care „Românul“ ne sfătuiește s-o urmăm față cu dobrogenii este politica pe care maghiarii o urmează față cu românii din Ardeal.

E înțeleaptă această politică?

Întrebați pe ardeleni, ca ei să vă răspundă.

„Românul“ zice: „România transdanubiană există, *dar trebuie să știm a o iubi, ca și ea să ne iubească.“* Așa este, trebuie să știm a o iubi, pentru ca și ea să ne iubească. Dacă însă vom procede față cu dobrogenii cum maghiarii proced față cu ardelenii, dobrogenii ne vor iubi cum ardelenii iubesc pe maghiari.

Mai avem nevoie de alte dovezi? Rusia urmează aceeași cale a introducerii silnice a limbii statului, apoi o urmează Prusia în provinția Posen, în Alsas și Lorena, c-un cuvânt toate statele cuceritoare. E o armă periculoasă aceasta în mânile celui slab, căci se-ntoarce mai în genere contra lui la urma-urmelor. Pasajul din „Românul“ e evanghelia tiraniei maghiare, rusești, prusiene. Noi concedem ca limba românească să fie obiect de studiu obligatoriu, însă predarea tuturor obiectelor să se facă în limba maternă a copiilor, căci numai așa vor pricepe ce-nvață și numai așa vor învață a iubi România.

Acum venim la instituțiile noastre *liberale*, pe cari n-am voi să le vedem introduse în noua provincie. Am voi să se respecte adică *statu quo ante bellum* relațiunile de proprietate și de posesiune, administrația comunală cum a fost, jurisdicțiunea matrimonială exercitată de cler, sentințele de pace dictate părților prin persoane clerice, c-un cuvânt toată organizația primitivă, însă morală și de bună-credință a unui popor primitiv. Pentru aceasta ar trebui un studiu îndelungat făcut la fața locului asupra obiceielor pământului, asupra acelui drept viu, recunoscut de toți și necontestat de nimenea, care cuprinde puterea sa coercitivă în sine însuși și în conștiința omului. Dacă „Românul“ se teme de veacul de mijloc, să-și aducă aminte că amândouă țările noastre dunărene n-au avut de la fondarea lor și până în suta a optsprezece nici un cod scris (codicele Vasile Lupu și Matei Basarab nu s-au aplicat niciodată) și că abia fanarioții, stricând țara din temelie și corumpând până în măduvă simțul de drept al românului, au fost siliți să-ntroducă norme scrise într-o societate în care totul era putred, iar șiretlicul, sofisma și neadevărul se introdusese în locul sentimentului înnăscut de dreptate și de adevăr.

❦

[12 octombrie 1878]

Era lesne de prevăzut că acel compromis din Senat, ce formează astăzi punctul de purcedere al multor articole politice în ziarul „Presa“ să fie o ocazie binevenită pentru organele radicale de-a se bucura de închipuita dezbinare în partidul conservator și de-a ironiza slăbirea acestuia.

Noi din parte-ne credem că o furtună de hârtie nu e în stare nicicând să risipească convingeri bine formate și unitatea aceea care se naște din comunitate de interese și de vederi. De aceea, oricât de mare ar fi bucuria „Românului“, știm că ea nu e deloc justificată și cel puțin nu ne atinge pe noi, cară de la-nceput și până acuma am rămas consecuenți, descoperind pas cu pas minciuna și duplicitatea politicei radicale și neamăgindu-ne prin nici una din apucăturile partidului radical.

Limpede și în mod neîndoios a dovedit d. Maiorescu în Cameră că ministrul nostru de externe știa despre pretențiile Rusiei asupra Basarabiei și cu toate astea n-a spus Camerei nimic, și cu toate astea a dus armata peste Dunăre, ca să se lupte în interesul celora cari aveau să ne sfâșie țara.

Și când țineam seamă de știrile ce ne veneau din ziare străine, din Rusia chiar, în privința aceasta, eram numiți calomniatori; și când ne rugam lui Dumnezeu să facă a trece păharul acesta de dinaintea noastră și a nu ne împlini ceea ce vedeam apropiindu-se ca fatalitatea, în ale cărei unde pluteau cu mulțumire roșii, atunci eram acuzați că vorbim rău de partidul fanarioților și de nobilul său aliat.

De aceea era evident că oricât de identice ar fi îndealtmintrelea principiile fundamentale ale partidului conservator, numească-se el dreapta, numească-se centru, nu ne-am putut asocia la darea unui bil de indemnitate pentru actele acestui ministeriu care-a făcut atât de bine trebile Rusiei și atât de rău pe-ale României.

Ceea ce e mai hazliu însă e desigur știrea ce-o comunică „Românul“ cititorilor săi cumcă „Timpul“, zi „Timpul“, a devenit socialist. Pentru că arătăm cum țăranul nostru, fie proprietar mare, fie mic, e singurul producător real în această țară și cum din spinarea acestui țăran se nutresc toți paraziții liberali, impuindu-i statului netrebnicia lor intelectuală și morală, de aceea noi am devenit socialiști, ba, mai mult, comuniști și nihiliști.

Dacă arătăm că prin calamități economice țăranul, care e proprietar și producător, dă îndărăt și se stinge prin greutatea birurilor, că fiecare număr din „Monitor“ cuprinde liste lungi de dări comunale, județene etc. cari-n ultima linie se plătesc din punga țăranului pentru a întreține o administrație hoțească, atunci noi … suntem socialiști, se-nțelege. Și dacă vom spune că populațiile noastre orășenești au pierdut — prin importarea mărfurilor străine de tot soiul — pânea zilnică și sunt reduse parte la proletariat, parte la precupețirea băuturilor spirtoase și a obiectelor de consumație zilnică, adecă trăiesc din scumpirea artificială a acestor obiecte, atunci „Românul“ va zice că suntem socialiști.

Tot atât de nepotrivită e citarea în această privire a unui alt articol din „Timpul“.

Despre articolul întitulat Mișcările din Rusia n-avem decât a repeta că este o corespondență din „Journal des debats“, ziar care în orice caz numai socialist nu e. E de sine înțeles că, oricât de criminale ar fi mișcările din Rusia, noi nici le combatem, nici le aprobăm. Împărăția vecină s-a izolat atât de mult de restul lumii încât mișcările dinlăuntrul ei nu înrâuresc întru nimic spiritul public al Europei și sunt afaceri curat rusești. Pentru străinătate ele au valoare numai întru cât împiedecă sau înaintează scopurile

guvernului rusesc și poate că acest din urmă, ocupat îndestul înlăuntrul țării sale, va exercita un amestec mai puțin simțitor în afacerile altora în afară. Interesul ce-l au ziarele străine — putem zice toată presa europeană — pentru acele mișcări e cu totul identic cu al nostru și nu privește decât influența pe care ele ar putea-o avea asupra politicei esterne a Rusiei. Asta-i destul de lămurit pentru a arăta deplina noastră neinteresare, fie în afirmativ, fie în negativ, pentru mișcările dintr-o țară care am dori să ne inspire pe de-a pururea tot atât interes pre cât ne inspiră Afganistanul de ex., chiar dac-am trebui să renunțăm la onoarea de-a vedea pe d. Slăniceanu ministru plenipotențiar la Curtea din Cabul.

Nu știm pentru a câtea oară cată să repetăm că reflecțiunile noastre nu le mai facem „Românului“ îndeosebi.

Acest ziar a mințit de atâtea ori pe socoteala noastră, când cu bandele de săcui, când cu dezmințirile în privința banilor de hârtie și în cestiunea Basarabiei, cari toate s-au dovedit din parte-i ca nevrednice apucături, încât noi față cu ziarul fanariot nu mai suntem în poziție de apărare. Sântem prea sus pentru ca să ne poată atinge. Am spus totdeuna adevărul și nu ne-am înjosit a întrebuința apucăturile coțcărești ale foilor fanariote. Deplângem că generația de astăzi ne dă ocazie de a spune atâtea adevăruri dureroase și că mai ales partidul așa-numit liberal ne impune, prin netrebnicia sa intelectuală și morală, datoria sfântă de a-l contesta zi cu zi. Dar dacă poziția noastră prin apărarea fără înconjur a adevărului devine grea din cauza alianței naturale a celor mărginiți și a celor răi contra noastră, de pe altă parte calomnia și minciuna nu ne pot atinge. Săgețile neputincioase ale progeniturei importate a Fanarului se frâng fără putere de pavăza noastră. Statornici și consecuenți de la început, nimeni nu ne poate arăta o singură deviere din calea ce ne-am prescris-o.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[14 octombrie 1878]

Aflăm din Tulcea că autoritățile rusești de acolo au oprit în mod absolut pe locuitori de-a face vreo manifestație de bună primire la intrarea trupelor române. Acest fapt a fost raportat deja în străinătate (însă *nu* din partea guvernului nostru), unde se va cunoaște cu mult înainte cauza adâncii tăceri ce vor observa-o populațiunile la luarea în posesiune a Dobrogei.

Cu această ocazie rugăm pe confrații noștri de la „Presa“ de-a fi atât de buni să nu ne mai dea lecții de patriotism prin notițele cronicei. Cu *intenție* comunicăm toate știrile date, nu de „Le Nord“ ci de „Curierul guvernului“, jurnalul oficial al Împărăției rusești, asupra pretinsei bune primiri a rușilor în Basarabia noastră. Tot cu această intenție publicăm și următoarea depeșă a guvernorului Basarabiei, generalul Șebeco, către Împăratul, cu data Ismail, luni 21 octombrie:

> Astăzi am proclamat în mod solemn unirea Basarabiei române cu teritoriul nostru. Granița vamală s-a înaintat până la Prut și la Dunăre, teritoriul ne-a fost predat în mod oficial de către delegații români. Bucuria populației e nemărginită.
>
> Episcopul de Chișănău a celebrat serviciul divin, invocând binecuvântarea cerului asupra Maiestății Voastre. Toate clasele populațiunii au dat expresie celor mai loiale sentimente pentru Maiestatea Voastră.

Predarea s-a făcut deci duminică, în aceeași zi în care trupele noastre au intrat în triumf în capitală. *Sapienti sat.*

❦

[19 octombrie 1878]

„Românul“ se grăbește a reproduce din ziarul francez „La Presse“ un articol intitulat *România* în care se aduc laude senatorilor guvernamentali, deputaților și guvernului pentru buna lor purtare în cestiunile cele trei impuse de Tratatul de la Berlin.

Aceasta n-ar fi nimic. Un articol de jurnal, mai cu seamă într-o depărtată străinătate care nu se interesează de noi, se câștigă lesne, mai ales cu motive sunătoare. Guvernul se poate lăuda prin presa străină — i-o permit mijloacele deocamdată. Noi în genere n-am prea dat și nu prea dăm mult pe părerea străinilor, părere care e sau unilaterală și formată cu acel prisos de suficiență individuală pe care în țara noastră — și în cea turcească — se crede în drept de a o avea orice gazetar străin, pe de alta cu acea superfluență de lingușire care dovedește ceva și mai rău și aduce aminte de casele de binefacere. Pân-acum ni s-a întâmplat foarte adeseori să nu ne supărăm câtuși de puțin de opinia cea rea a ziaristicei străine și să nu ne bucurăm de părerea ei cea bună. Prea adeseori s-a întâmplat ca cea dântâi să fie falsă, cea din urmă plătită, iar fabrica unora și altora e mai adeseori țara noastră chiar, în care vestiții corespondenți se pun ușor la serviciul cutărei

persoane sau cutărui interes. Dar dacă cunoștința originei multor producte intelectuale de asemenea natură nu ne inspiră nici vrun respect deosebit, nici vro temere în privința relei opinii căreia i-ar putea da naștere, pe de alta ne bucurăm oricând dacă vedem aprecieri adevărate, fie-n rău, fie-n bine; căci adevărul — atingând susceptibilitatea noastră națională și dureros fiind chiar — e tot mai bun decât minciuna aurită.

Atâta despre ziare în genere, cărora nu le dăm o importanță mai mare decum au într-adevăr.

Așadar guvernul poate să-și scrie laude în ziarele străine pe cât îi va plăcea, n-avem nimic în contra, ba ne pare chiar bine dacă caută a inspira încredere acolo unde are nevoie de ea, cu condiția numai ca acea încredere să nu coste prea scump.

Dar ceea ce nu putem trece cu vederea este calomniarea opoziției și confundarea tuturor nuanțelor ei sub eticheta de conservatori. Astfel de ex. moțiunea negativă din Cameră, propusă de d. Vernescu, i se atribuie asemenea opoziției în genere.

Propunerea d-lui Vernescu — zice „La Presse“ — ia aparența unei manopere care tinde a lăsa să se piarză într-adins pentru România provincia care-i era atribuită, ca să poată învinovăți pe cabinetul actual c-a lăsat să se mutileze teritoriul fără nici o despăgubire.

Acest machiavelism — urmează „La Presse“ — intră cu totul în mijloacele conservatorilor din București care, în timpul crizei de acum un an, găseau totdeauna oficioși grăbiți, gata să sufle la urechile principelui sfatul că luând un ministru din dreapta va îndrepta ca printr-un farmec reaua dispozițiune a țarului.

Principele Carol… a avut destulă perspicacitate și lealitate ca să recunoască că, luând un cabinet reacționar, urât de țară, riscă să provoace sub ochii roșilor un război civil. Un minister compus de oameni cari fuseseră loviți într-un mod atât de otărâtor de toate scrutinele care s-au urmat de la 1875, un minister ai căror membri scăpaseră numai prin războiul de darea în judecată ar fi fost nu pacea cu rușii, ci intervenirea rușilor în afacerile României. Principele Carol a refuzat de-a intra în vederile ce voiau să-i dicteze, a crutat țării sale durerea și rușinea de-a vedea ordinea restabilită de baionetele rusești în folosul câtorva ambițioși.

………………………

Bucurându-se de aclamările cari izbucneau în calea sa și ascultând mulțămirile meritate pe cari i le exprima bărbăteasca elocință a d-lui C.A.

Rosetti, principele Carol a putut compara situațiunea actuală cu aceea în care era acum trei ani. Atunci, prizonier al camarilei conservatoare, trăia în cea mai mare izolare. La fiecare moment se vorbea de demisia sa și trebuia toate silințele și toată puterea de persuadare a miniștrilor cari se serveau de dânsul pentru ca să-l rețină. Dacă ieșea din palatul său, trecătorii își întorceau capul și nimeni nu se ascundea ca să-și exprime opiniunea asupra încercărilor sale dictatoriale.

Trebuie să concedăm că, între multele exemple de onestitate inversă și de iubire de adevăr intervertită, acest nou Brutus care a scris liniile de mai sus merită un loc deosebit în memoria noastră, precum ar merita un locușor asemenea deosebit, foarte deosebit, în societate, sau mai bine în afară de ea.

Propunerea d-lui Vernescu e un machiavelism care intră cu totul în mijloacele conservatorilor. S-a suflat M. Sale sfatul de a lua un ministru din dreapta ca să îndrepte reaua dispozițiune a țarului.

D. Vernescu e un om de treabă, căci toți aliații de la Mazar Pașa sunt oameni de treabă, dar nu-i conservator, ci liberal, tot atât de liberal ca d. C.A. Rosetti, iar cât despre sfatul dat M. Sale ne declarăm în imposibilitate de a-l judeca, pur și simplu din cauză pentru că, după încheierea convenției, M. Sa *n-ar fi găsit un ministeriu din dreapta.* Iar cât despre M. Sa țarul, noi suntem aceia cari am prețuit după adevărata ei valoare purtarea Rusiei față cu România și tocmai fiindcă am prețuit-o îndestul și nu suntem în fericita poziție de a retrage nici câtu-i negru sub unghie din aprecierile noastre, ne simțim incapabili de a îndrepta răua dispozițiune a țarului, lucru care ar fi de prisos pentru că e cu neputință, și e cu neputință tocmai pentru că există multe lucruri de prisos în lumea aceasta de la cari renunțăm cu dragă inimă. Avem din contra perspectiva de a nu plăcea nici odinioară înaltelor personaje cărora roșii le plac atâta.

Atâta despre rolul în stat al dreptei de la convenție și până azi.

Cât despre războiul civil pe care l-ar fi adus rămânerea la putere a conservatorilor, suntem pe deplin de acord cu scriitorul articolului din „La Presse“, adecă nu ne îndoim defel că roșii, a căror singură perspectivă de trai sunt funcțiunile statului, ar fi fost în stare, chiar în timpul unei invazii, chiar dacă România s-ar fi opus invaziei cu arma în mână, să turbure liniștea Bucureștilor prin manifestări de uliță, să amenințe pe domn cu detronarea, precum l-au mai amenințat, să prezinte spectacolul unui război civil în momentul în care am fi avut război cu străinii.

Despre asta nu ne îndoim, pentru că cunoaștem înaltul patriotism de care sunt insuflați acești copii mai mult *importați* decât importanți ai nefericitei noastre țări.

Cât despre estrema noastră fericire de-a fi scăpat prin război de darea în judecată, declarăm că nu suntem în stare de-a înțelege de ce ni se perpetuează fericirea. Lucrul se poate corige foarte lesne — rugăm pe roșii să ne dea din nou în judecată. O pot face, de nu prin Camere, totuși însă pe altă cale și, dacă roșii ar fi oameni onești, ar trebui să vadă că ne datoresc darea în judecată.

Nici nu știm alt mijloc care ar răsturna pe deplin toate rămășițele acestei bande de esploatatori ai averii și puterilor statului decât tocmai darea noastră în judecată. Ceea ce dorim de la d-nii roșii și de la organele lor de publicitate este ca să rămânem totdauna atât de respectuoși unul pentru altul precum am fost până acum și am fi desperați de a vedea că schimbă tonul față cu noi, alterându-ne astfel acea dulce uniformitate a vieții cu care ne-am deprins atât de bine prin dovezi de iubire la cari nu suntem în stare a răspunde.

Într-adevăr, reproducțiunea articolului din „La Presse“ în nr. de luni-marți 16-17 brumărel nu-l oprește pe „Românul“ de a face în numărul său de miercuri 18 brumărel declarații de iubire partidului conservator și — ceea ce mai lipsea — lecții de politeță „Timpului“. Într-adevăr noi, cari nu suntem admiratorii elocinței bărbătești a d-lui C.A. Rosetti, găsisem că glumele făcute de „Românul“ asupra partidului conservator sunt de rău gust și le dădusem epitetele cari le meritau, de vreme ce nu meritau un răspuns serios.

Guvernul, adică întreg partidul liberal azi la putere, iubește *opozițiunea.* Dar nu ne știm vinovați cu nimic. Nu s-ar putea să ne scutiți cu dovezi de iubire? Iată, suntem gata să ne declarăm nevrednici de iubirea voastră, numai dați-ne bună pace, să rămânem așa cum suntem.

Dar nu numai din astă cauză ne simțim neliniștiți. E drept că iubirea guvernului radical e o … fericire insuportabilă, dar în sfârșit multe lucruri sunt insuportabile și totuși omul trebuie să le ducă. Vorba ceea: să nu dea Dumnezeu omului cât poate purta. Ceea ce ne-ngrijește serios e că toată iubirea aceasta a liberalilor cată neapărat să fi ascunzând vro nouă nenorocire a țării. Se zice că d. Brătianu a fost din nou la vie la vestita sa vie din Livadia.

Este oare petrecerea aceasta la aer curat care pricinuiește focul dragostei pentru noi?

Noi am crede c-ar fi mult mai demn de-a spune verde ce vor. Bani vor? Oaste vor? Spuie-o curat și nu mai umbla cu tertipuri diplomatice și cu dovezi de iubire pe care nu le pricepem tocmai de teamă că le-am priceput prea bine.

❦

[21 octombrie 1878]

Chiar în cestiunea administrării Dobrogei nu e unitate în vederile cabinetului actual. Cel puțin hotărârea ca fiecare ministru în parte să-și facă regulamentul său de administrație publică dovedește că întreg cabinetul nu are nici o idee clară despre ceea ce trebuie să facă. Cauza este simplă. La noi în România nu există miniștri de resort, cari să-și înțeleagă ramura lor de administrație, căci toți d-nia lor au găsit de cuviință de-a administra patria lor proprie ca regulamente și legi traduse cuvânt din cuvânt din franțuzește, pe când toată activitatea minții individuale a d-lor, câtă va fi binevoit a le-o da Dumnezeu, se consumă pur și simplu în ambiția de-a rămânea miniștri, iar mintea ciracilor d-lor se consumă în tendința de-a ajunge cât mai în grabă la o poziție cât de bine plătită, cu condiția ca să coste muncă puțină. Generația actuală de postulanți, cumularzi și diurnași se găsește deodată față cu stări de lucruri care — *mirabile dictu* — nu se pot administra cu regulamente traduse și la tratarea cărora se cere gândire *proprie* și muncă *proprie* din greu.

Aci le stă mintea locului. Gândire *proprie!* Dar n-au avut-o niciodată.

Făcându-și prin Piza, Belgia și Elveția doctoratele în drept în câte 10—15 luni sau poate chiar în tot atâtea săptămâni, tăind cânilor frunză prin Paris, unde câteva săptămâni înaintea examenelor se pun sub *repetitori* să-nvețe pe de rost răspunsurile la întrebări certe, precum se învață cățeii la aportare, și câștigând titluri fără vreo muncă a inteligenței, fără ca vreodată să fi învățat a judeca, a gândi, a cerceta, ne vin cu droaia și aspiră toți de a deveni miniștri, membri la Curți, academici etc. încât nu știm ce să admirăm mai mult, ignoranța sau tupeul lor.

Un ciudat mod de mișcare în societate se observă de mai mult timp încoace. Tocmai băieții cei mai blegi și mai târzii la minte, cari se strecură sau nu se strecură cu chiu cu vai prin școalele secundare, au norocul de a

pleca în străinătate, de unde se întorc ca vițelul din fabulă, adecă mai blegi — dar cu titluri și cu aspirațiuni nemărginite. Cea dântâi aspirațiune a acestor tineri plini de speranță este o zestre de 10—20.000 de galbeni; a doua, deputăția; a treia, funcțiunile înalte ale statului și, în fine, fotoliul ministerial. Astfel vedem oameni cari n-au nici atâta judecată proprie câtu-i negru sub unghie grămădindu-se în Corpurile legiuitoare, în justiție, la universități. O cultură câștigată prin cafenelele Parisului dă tinerilor români dreptul de a aspira oricât de sus. Fiindcă însă pe calea regulată a unui stat bine organizat lucrul n-ar fi cu putință, întrebuințează alte mijloace, se fac ciraci politici ai cutării sau cutării persoane, câștigă o importanță nemeritată de oameni de partid și deodată numai ce vezi răsărind cutare ori cutare reputație uzurpată, pe cari organele gaștei o laudă și o ridică în ceruri, iar cetitorii cred, reputația se întemeiază, până ce la urma urmelor avem leit-poleit înainte-ne pe candidatul la minister. Cazuri s-ar putea cita o mulțime, ba chiar ar fi practic de a se face o statistică, a putrejunii sociale, atât de numeroase și instructive sunt ele.

Pentru România cel întâi și cel mai mare bine ar fi o curățire a universităților noastre de semidocții și simplii postulanți cari îi ocupă catedrele și introducerea unui alt mod de numire la ele, bazat pe incontestabile cunoștințe, dovedite prin scrieri însemnate și printr-un trecut științific însemnat, nu numai pe titluri academice cari dovedesc foarte puțin și în multe cazuri nimic chiar. Apoi ar trebui ca de la o epocă fixată să nu se mai admită în funcțiuni publice cei cari studiază în străinătate. Nicăiri în lume nu se întâmplă aceasta. În Germania și Austria nu s-ar primi nimeni în vro funcțiune a statului dacă a studiat în Franța și viceversa.

Dar această cestiune e de cea mai mare greutate; ea este izvorul reputațiilor uzurpate, a meritelor imaginare, și cultura în străinătate va fi încă multă vreme rana cea mai adâncă a acestei țări. Ea ne face să nu ne cunoaștem țara, să judecăm toate după calupuri străine, admițând pe acestea ca pe niște valori absolute, ca pe niște adevăruri nerăsturnabile, pe când ele nu sunt decât cristalizațiunea unor stări de lucruri cari *n-au nici o asemănare cu ale noastre.*

Își poate imagina cineva că oricare din această generație de avocați și intriganți de meserie va înțelege cu atât mai puțin starea Dobrogei cu cât n-au fost capabili de-a înțelege starea propriei lor țări, în care s-au născut și a cării limbă de bine de rău o vorbesc.

Tot acești oameni vor trece în Dobrogea spre a o civiliza. Oricine își poate închipui în ce fel va ieși această civilizare. Lefuri mari, trândăvie absolută, înfumurare și aroganță față cu muncitoarele elemente din acea țară, ruinarea cât mai curândă a ei prin invențiunea copioasă de dări cătră stat, județene, comunale etc. etc.

Noi din parte-ne am făcut oarecari propuneri pozitive și, deși știm că nu vom fi ascultați, le repetăm din nou.

Școalele primare ar trebui să fie confesionale, în cari însă se poate învăța în mod obligatoriu și limba statului, dacă se va crede de cuviință. Mijloacele pentru întreținerea acestor școale ar trebui să le dea averile bisericești, fie creștine, fie moametane, constituite în fonduri religionare și administrate de chiar membri — clerici și mireni — ai comunității religioase. Limba maternă a copiilor să fie neapărat limba de propunere în școală.

Căsătoria fiind pentru toate elementele din Dobrogea o afacere religioasă și nu juridică, cauzele matrimoniale trebuie judecate de către forurile de cari s-au judecat și până acuma.

Organizarea administrației comunale să se lase așa cum era înaintea războiului.

Să nu se impuie nici o dare peste celea cari existau înaintea războiului.

Tratând Dobrogea cu aceeași lipsă de respect a trecutului ei precum am tratat patria noastră proprie de douăzeci și mai bine de ani încoace vom face populațiile să regrete trecutul și să ne urască. Numai complectând sau dând ocazie de a se complecta formele deja existente ale vieții publice îi vom face pe oameni să se simță tot în patria lor veche, să se simță la ei acasă, iar nu sub o dominațiune străină.

❦

[25 octombrie 1878]

„Românul“ află că d. George Chițu, ministrul instrucțiunii publice, și-ar fi dat demisiunea.

> Înțelegem, urmează „Românul“, că d-sa, ca unul din cei mai distinși avocați de peste Olt, a făcut un însemnat sacrificiu material prin lunga sa ședere în minister, un sacrificiu pe care îl impunea greaua situațiune a țării, când fiece român, lăsând la o parte interesele sale particulare, trebuia să nu se gândească decât numai la binele cel mare al națiunii.
>
> Timpul începând a se limpezi, d. Chițu va fi crezut momentul sosit pentru a curma sacrificiul.

Deie-ni-se voie a admite că timpul a început în genere a se limpezi, așa încât a sosit momentul în care nu numai d. Chițu își va curma sacrificiul, ci și alții.

E prea adevărat că roșii aleg tocmai timpurile cele mai nefavorabile pentru țară, când e război în zare, când e vorba de o mare prefacere undeva, când se poate face paradă de vorbe late, ca să ajungă la putere, căci în timpuri normale nu *pot* ajunge. Dacă un ministeriu conservator ar fi făcut una măcar din greșelele comise de dd. roșii în politică, d-nia lor, cu toate c-am fi avut oștire străină în țară, ar fi făcut manifestații pe uliță, ar fi îmblat cu jalbe în proțap la M. Sa sau poate la consulul știut, cu un cuvânt și-ar fi pus în mișcare toate apucăturile cari ar fi fost numai în stare de-a aduce cele mai mari greutăți asupra țării. A spune că d-nia lor fac sacrificii stând la ministeriu e absurd. D-lor cată a veni oricând *pot* și se duc când *trebuie* să se ducă, când adecă li se arată ușa.

Cauza pentru care d. Chițu e trimis la primblare nu ne e cunoscută dar desigur că *nu* numeroasele sale greșeli ca ministru sunt motivul retragerii sale. Se vede că se face loc cuiva pentru vreo tranzacțiune politică și de aceea i s-a dat vânt să-și vază de trebile advocățești.

„Românul“ urmează:

> Oricum ar fi, această retragere este cu atât mai regretabilă cu cât nimeni la noi nu înțelesese mai bine decât d-sa unul din punctele cele mai însemnate din ramura instrucțiunii publice.

> Am spus într-unul din numerii trecuți ai „Românului“ cât de prejudițioasă este pentru noi, sub toate raporturile, migrațiunea cea periodică a mii de tineri români care se duc a împopora diferitele școale din străinătate.
>
> Milioanele cheltuite acolo pentru a aduce în schimb câte o diplomă de doctor sau licențiat, adesea numai diploma fără știința, acele milioane, dacă s-ar întrebuința în țară, ar putea să rădice la noi foarte sus nivelul instrucțiunii publice, iar prin însăși aceasta și prestigiul nostru național.
>
> Cauza migrațiunii tinerilor, motivul ce se invoca necontenit, pe drept sau pe nedrept, este starea cea defectuoasă, necompletă, neîngrijită a învățământului superior.
>
> Avem niște fragmente de facultăți, niște cadre așa-zicând universitare, dar nu avem nici o universitate care să poată rivaliza măcar cu universitățile cele de a doua mână de prin orașele cele mai mici ale Germaniei.
>
> Într-o asemenea stare de lucruri, dacă sunt studenți puțini, nu e de mirare, căci studenții cei mulți văzând că în țară nu pot învăța mai nimic, se duc în străinătate.

Într-adevăr cestiunea stă așa — ceea ce contestăm însă e că d. Chițu ar fi înțeles-o vreodată.

D. Chițu, ca și „Românul“ și ca toți roșii în genere, pun mâna pe idei emise de alții, pentru a abuza de ele nepricepându-le pe deplin. Cauza că facultățile noastre sunt rele stă în modul numirii profesorilor. Și catedrele de la facultăți nu sunt nimic alta în România decât un obiect vrednic de invidia postulanților. Legea instrucției iar e în privința numirilor de-a dreptul rea. Titluri academice se cer și nimic mai mult. Dar simple titluri academice se cer de la un advocat, de la un medic, de la un judecător, de la un amploiat de administrație chiar, nu de la un profesor de facultate. Acesta ar trebui să-și fi dovedit calificarea științifică în alt mod, prin scrieri însemnate de valoare necontestabilă.

E drept că acest titlu e asemenea admis de consiliile examinătoare. Dar cum? O mică monografie fără nici o valoare e de ajuns pentru a-l numi pe un asemenea postulant la o catedră, care adesea-și prezintă *teza sa de licență* ca o scriere de merit?

Facultățile noastre sunt atât de slabe și de puțin frecuentate încât adesea profesorii sunt mai numeroși decât elevii. N-ar fi oare mai bine ca Facultatea de Litere din Iași de ex. să se desființeze cu totul, să se creeze catedre la București pentru unul sau doi din profesorii mai buni de acolo, iar din restul fondurilor să se dea stipendii la buni absolvenți de liceu, ca să se prepare în străinătate pentru studii superioare speciale? Aceasta ar fi practic și financiar și în privirea fondului. S-ar desființa o sumă de sinecure pentru a pune temelie unui corp adevărat de învățați. Acești tineri s-ar putea numi

apoi la licee și, dovedind mai târziu o deosebită aptitudine personală, și la facultăți.

Căci migrațiunea tinerilor pentru științele istorice și cele exacte nu e atât de mare precum își închipuie „Românul“. Din contra. Cei mai mulți tineri cari se duc în străinătate sunt dresați a aporta cestiunile codului civil francez, se fac juriști. Deci tocmai în privirea facultăților de drept ar trebui o radicală prefacere și lărgire a învățământului superior. Aci e singurul teren în care s-ar putea specializa munca, s-ar putea crea catedre nouă, s-ar putea impune prin lege că, de la epoca cutare ori cutare, numai tinerii cari vor fi studiat dreptul în țara lor proprie vor putea ocupa funcțiuni judecătorești și administrative.

E necontestabil că emigrarea studenților în drept e o adevărată calamitate pentru țară. Abstracție făcând de la milioanele pe cari le cheltuiesc în străinătate și pe cari le-ar putea cheltui în țară, mai vin alte rele nu mai puțin esențiale. Întâi se deprind în centrele cele mari c-o mulțime de trebuințe, îndeplinite ieften acolo, scump la noi, trebuințe cari aci nu se pot satisface cu leafa de judecător la Piatra, Câmpulung sau Târgul-Jiului. Al doilea, ne vin aproape toți c-o omeopatică doză de cunoștințe, dar cu pretenția de-a se face de-a doua zi deputați, miniștri, profesori de universitate. Aceiași advocați apoi, cari nu știu nici dreptul cum se cuvine, nu se dau îndărăt dela concursuri pentru licee, pentru catedre de la facultatea de litere chiar. Afară de asta mai e un alt inconvenient și mai mare. Facultățile străine, foarte riguroase pentru indigenii lor, nu sunt deloc riguroase, ci din contra foarte îngăduitoare pentru străini. Tineri rău preparați, adesea fără studii liceale complete, pleacă în străinătate, unde după 10-15 luni de dresură li se dă vânt cu vorba: *Assez fait pour l’Orient.*

Întorși în țară — cu obiceiuri mult mai orientale de cum s-ar crede — însă ca scoși de cutie, încep a se forma în grupuri politice și a pune la cale țara. Astfel se sporesc pe zi ce merge oamenii cari nu știu munci, dar cu o mulțime de necesități, fără ca producțiunea națională să poată ținea pas cu acea sporire, se-mulțesc consumatorii puri, ba încă rafinați și costisitori, fără ca inteligența acestor tineri să compenseze cât de puțin măcar munca reală și suferințele reale ale poporului lor.

Gândit-a d. Chițu la toate acestea? Defel.

Și cu toate acestea „Românul“ o susține, căci iată ce zice:

> Unul din meritele cele mai necontestabile ale d-lui Chițu a fost d-a se fi gândit cu multă stăruință la îmbunătățirea facultăților române și mai ales a celor *de Litere și științe,* mai părăsite decât celelalte, silindu-se însă totodată d-a da mai multă soliditate învățământului primar și secundar, fără care, ca un edificiu lipsit de bază, instrucțiunea superioară nu poate lua o dezvoltare matură, un avânt serios.
>
> Sperăm că succesorul d-sale la Ministerul Instrucțiunii Publice, oricare ar fi, va ști să profite de începutul făcut și va duce opera la capăt, având necontenit în vedere mijloacele d-a împuțina cu încetul, d-a reduce la minimum trista deșertare a școalelor române în favoarea celor din străinătate.

Facultățile de litere și de științe!

Apoi tocmai acestea au nevoie de concursul străinătății. Cele de *drept* ar fi trebuit să atragă atenția d-lui ministru.

Știm foarte bine la ce vrea să facă aluzie „Românul“. La numirea celor trei distinși învățați — Odobescu, Hăsdeu și Frollo — ceea ce nu l-a oprit însă pe d. Chițu de-a găsi foarte suficient și pe d. Crăciunescu, numit pe baza unei teze de licență (în treacăt vorbind, fără de nici o valoare reală).

Măsura cea mai nimerită pentru popularea acestor facultăți ar fi fost *o lege* prin care să se stabilească o dată pentru totdeauna că nu se vor numi profesori de licee, de gimnazii și de școli secundare în genere decât cei ce vor fi absolvit cu succes cursurile universitare.

A doua măsură ar fi fost curățirea acestor facultăți de postulanții ce le ocupă catedrele, cari nu știu nimic și pentru cari catedra e o sinecură. D. ministru ar fi trebuit să găsească mijlocul pentru aceasta dacă nu vrea să prefacă facultățile în spitale de nevolnici cu mintea…

Astfel e la facultatea din București d. P. Cernătescu, numit prin surprindere de către locotenența domnească profesor; sunt la Iași, d. Vizanti, Leonardescu ș.a., sunt la facultatea de medicină d. Protici și alți bulgari, buni de salahorie, nu de catedre.

Dar d. Chițu n-a gândit la toate acestea. A pune la loc pe profesorii de facultăți depărtați de predecesorul său pentru ignoranță sau pentru neglijență absolută a fost grija sa cea dentâi. Dacă și acesta e un merit, el e necontestabil.

D. Chițu a binevoit a crede că toți oamenii aceștia erau victime politice, mari învățați persecutați pentru adevărurile ce le propagă, descendenți direcți ai lui Galilei, pe când din contra nu erau decât sau ignoranți sau negligenți pe care o defectuoasă lege a instrucției îi făcuse în aparență sacrosanți.

Adevăratele merite ale d-lui Chițu ca ministru al instrucției sunt următoarele:

A-mpuținat școalele rurale. La ce să învețe mojicul carte, a socotit d-nia lui. A retras aprobarea esclusivă pe care predecesorul său o dedese unor cărți pentru învățămăntul primar, pentru ca buruiana cărților rele să înece planta mai gingașă a acelor bune. Dacă acele cărți aprobate esclusiv de predecesorul său au pătruns, cauza e plivirea generală ce se făcuse puțin înainte, încât se dăduse plantelor folositoare spațiul necesar ca să prinză rădăcină.

Un alt merit necontestabil al d-lui Chițu este încărcarea și încurcarea programelor. Desfidem pe cineva de a ne arăta programe atât de monstruos încărcate ca cele actuale din România. Uitând vechiul și nestrămutatul adevăr pedagogic *non multa sed multum*, d. Chițu a presupus că copiii români sunt toți excepționali prin memorie și judecată și i-a încărcat cu materii atât de multe și atât de diverse încât nici profesorii, nici școlarii nu se pot orienta în capetele lor. D-sa a crezut că, dacă copiii învață vorbe, apoi învață în genere ceva. Nimic nu învață, pentru că memoria nu păstrează nimic nepriceput, nerumegat, unde interesul viu și judecata copilului n-a jucat nici un rol.

Singurul efect al încărcării memoriei cu lucruri pe cari nu le poate mistui e sila și scârba copilului de carte. La acest rezultat au ajuns aproape toate școalele la noi. Vezi tineri cari au învățat latinește, grecește, istoria universală, logică și psicologie, științe naturale, geografie în toate clasele, drept administrativ, economie politică, au trecut bacalaureatul și … cu toate astea nu știu a scrie o frază corectă, iar a doua zi după ce a părăsit școala a uitat tot.

Meritul d-lui Chițu e că sau a distrus sau a încercat măcar a distruge orice început bun și temeinic în școalele noastre. Că n-a stricat și mai mult nu e vina d-sale.

❦

[28 octombrie 1878]

În numărul de vineri al ziarului „Războiul“ un domn care iscălește numai cu inițiala T. și se numește vechi conservator găsește de cuviință a imputa „Timpului“ tonul ce l-am avut față cu Rusia și că venim azi a învenina relațiile dintre noi și ruși.

Ni se va permite a nu răspunde direct la această imputare. Am spus adeseori că, relațiile dintre stat și stat fiind întemeiate numai pe interese, pot fi foarte *cordiale,* fără ca prin aceasta sentimentele intime ale națiunii să ia parte la acea cordialitate…

Dovezi despre bunele relațiuni dintre România și Rusia ne dau mulțimea decorațiunilor pe care guvernul puternicei împărăției vecine găsește de cuviință a le împărți la noi spre a împodobi piepturile patrioților și dovezi și mai temeinice credem că ni se dau pe cale diplomatică. Prin urmare în predmetul acesta suntem la limpeziș și nu mai imputăm nimănui nimic, pentru că credem de prisos a o mai face când cunoaștem înaltele virtuți civice ale luminatelor noastre sfere dirigente.

Contestăm asemenea că noi am fi înveninat vro relație bună existentă, căci, chiar dacă am fi voit s-o facem, antidoturile puternice cari se administrează nației ar face veninul nostru foarte neputincios, precum nici nu poate fi altfel, precum ar fi nenatural dacă ar fi altfel.

Asemenea avem și noi principiul *cazuistic,* nu absolut, că trebuie să stăm foarte bine cu toți vecinii noștri, și avem acest principiu tocmai din cauza înaltelor calități de tărie, statornicie, prevedere și patriotism care caracterizează partidul astăzi la putere, și numai când n-am avea cunoștință despre acele calități am fi de opinia contrarie a lui Machiavel.

Prin urmare e o necontestată identitate de principii în politica practică între noi și d. T.; suntem adecă țară mică și săracă și trebuie să cunoaștem puțina noastră însemnătate, să nu ne amestecăm în certurile celor mari și să mărturisim, mai ales, anemia noastră. Ceea ce contestăm însă e ca oricine să se recunoască atins de anemia generală, mai vârtos când știm că relații atât de trainice și de bine întemeiate pe reciprocitatea intereselor ca cele însemnate mai sus nu se pot învenina prin o furtună de hârtie. Într-adevăr, ce politică ar fi aceea și ce adâncime de vederi ar trebui să aibă ca să se modifice așa, numaidecât și în mod esențial, prin atitudinea unui ziar? Am spus-o noi înșine de mai multe ori că e un guvern rău acela care-și poate schimba politica sa după polemici jurnalistice, și e rea, absolut rea politica ce se poate modifica după articolul de fond al cutărui jurnal. Privilegiul, dacă voiți, pe care ni-l păstrăm în situațiunea de față e ca să mărturisim că nu suntem vrednici de a recunoaște adâncimea și siguranța de vederi a politicei guvernului, că nu ne intră în cap, poate că suntem prea târzii la minte, și acest privilegiu nu-l cerem pentru ca să câștigăm o popularitate de care n-am fost vrednici niciodată de a o căpăta nici prin lingușiri, nici prin

îngâmfata încredere în puterile noastre, ci pentru că așa este făcută mintea noastră, că nu înțelegem adecă prăpăstiile, nici să credem orbește vorbe ale căror cuprins real nu se pipăie și nu se vede.

Așadar nu se teamă d. T. că ne deosebim tocmai mult în privirea politicei esterioare, factorii reali ai acestei politice fiindu-ne prea bine cunoscuți pentru ca să sperăm că prin atitudinea noastră vom schimba ceva din mersul ei fatal, inaugurat de la începutul războiului.

Ceea ce ne credem însă datori a rectifica sunt unele chestiuni de fapt în întâmpinarea d-lui T., precum cea privitoare la art. 2 din convenție despre care d. T. zice că n-ar fi garantând integritatea actuală a României și despre partea Rusiei; apoi depeșa marelui duce Nicolae, pe care d. T. o declară de falsă.

Să ne ierte d. T., dar adevărul înainte de toate. *Amicus Plato, magis amica veritas.* Articolul 2 garantează integritatea teritoriului român și despre Rusia, aceasta-i opinia lumii întregi; opinia contrară e pur și simplu o sofismă foarte străvezie.

Iară faptul că o telegrama a marelui duce a fost trimisă M. S. Domnitorului, cerând ajutorul armatei române, este un fapt autentic. Însuși guvernul a declarat-o în ședințele secrete ale Adunărilor și, până când nu se va dezminți în mod limpede, mănținem afirmațiunea noastră în fața afirmațiunei d-lui T. Trebuie să observăm însă că aceasta nu oprește ca și cealaltă depeșă, publicată de ziarul „Le Nord“, poate să fie asemenea autentică.

Un singur pasaj ne mai rămâne în întâmpinarea d-lui T. la care avem ceva de zis. El e atât de caracteristic și de neașteptat încât nu-i vom refuza spațiul cuvenit. Iată-l.

> Fost-a cineva la 1856 care să spuie acestor frați din Basarabia în ce stare ei — cari erau cu averi, respectați în interesele, onoarea și familia lor sub ruși—vor ajunge sub guvernul român?
>
> Până în cele din urmă zile ale despărțirei lor de noi, ei fură jăfuiți, torturați de bunii lor frați ale căror guverne succesive i-a adus la sapă de lemn. Să fim drepți!… Nu numai roșii s-au purtat astfel cu Basarabia, dar și albii!

Iată acum și răspunsul nostru.

Dacă domnul T. este român, ceea ce cam ne vine a nu o crede, îi vom aduce aminte că cele trei județe basarabiene ce ni s-au răpit astăzi sunt numai o parte dintr-un mare trup numit Basarabia și că acest trup se află

acum de 66 de ani sub administrațiunea împărătescului nostru vecin. Așa fiind, binevoiască d. T. a ne spune la ce stare de prosperitate materială, finanțiară, economică și intelectuală a ajuns Basarabia în acest interval de 66 de ani de când a avut fericirea de a fi dezlipit de muma-patrie. Dacă d-sa poate să ne răspundă în cunoștință de cauză că mama poate râvni pe fiica pentru bunăstarea ei în toate privințele enumerate, atunci nu avem decât a ne închina înaintea celor zise de d-sa în pasajul citat mai sus.

Dacă însă, precum știm, nu ne poate face această mărturisire, atunci declarăm că d. T. poate să fie român prin întâmplarea nașterei, dar desigur nu este nici prin cugetul său, nici prin inima sa.

❦

DIN ISTORIA CALULUI

[Articol cu paternitate incertă]

[28 octombrie 1878]

Homer nu cunoaște încă cavaleria, eroii săi merg la luptă în căruțe, și numai Odisseu și Diomed se suie de două ori pe cai. Abia în timpul istoric al Greciei oamenii încep a călări, iar căruța de bătălie, cu două roți, se mai păstrează pentru alergări în arenă. În timpul lui Solon era o mică trupă de călăreți la Atena, iar în războiul peloponeziac cavaleria avea deja 1000 de oameni. Scări și șa nu existau în anticitate, ci numai chingă, frâu și cel mult o cergă. Tot așa era la greci și la teuctherii germani, ai căror cai Cezar îi găsește mici, urâți și cu coame lungi.

Frâul era adesea un simplu căpăstru. Scara a fost cunoscută abia în suta a patra după Hristos și anume de la parți; înainte omul punea mâna în coama calului și se arunca pe el. Alexandru cel Mare se urca astfel pe calul său Bucephalos. Cea dântâi potcoavă cu cuie s-a găsit în mormântul regelui francilor, Childerich I, la Tournay.

Pentru a înlesni suirea la deal, Via Appia și orice drum roman pentru armate avea trepte de piatră pentru cai, apoi călărimea romană avea la lănci un fel de călcâi, cum sunt catalicii, pentru a se urca pe cai. Grecii și romanii creșteau cai mai cu seamă pentru petrecerile publice. Se călărea și se umbla în căruți cu câte patru cai sau mânzi. La alergări s-alegeau oamenii cei mai ușori, băieți chiar ca în zilele noastre, jockeyi. În Roma trăsurile cu două și patru roate se introduseră abia în zilele lui Cesar.

Rasa excelentă a cailor arabi durează după tradiție, din cele cinci iepe ale lui Mohamed; în realitate însă e mai veche.

Dar Mohamed, în contrast cu ovreii, pe cari legea-i oprea de a avea călărime (5 Moisi 17:16, Jes. 2:7), a făcut din contra din cultura calului o prescriere religioasă. Rasa spaniolă, îmbunătățită prin cai arabi, a căzut iar sub Carol V prin cultura catârilor. În zilele războiului de 30 de ani cultura spaniolă veni în Germania, mai cu seamă în Mecklenburg, Friesland, în Austria și-n Danemarca.

Până-n zilele dinastiei Hohenstauffen femeile îmblau călărește ca și bărbații; abia mai târziu se-ntroduse șaua de-a curmezișul. Cele dentâi trăsuri le-a adus la 1533 Catarina de Medicis din Italia în Franța, la 1601 Maria de Spania în Germania.

Nobilul cal arab trece până azi de rasa cea mai bună; se țin registre de familie și de șirul strămoșilor pentru ei, în cari s-arată descendența lor. Calul arab e cel mai sprinten și mai iute, dar totodată cel mai nobil și mai elegant în mișcările lui. De la el descind calul englez și cel andaluz. Ali Pașa din Cairo, care ținea mult la nobilii cai arabi și susținea că niciun cal englez nu se poate întrece cu unul arab într-o alergare de patru mile engleze. Halim Pașa se oferi a se rămăși pe orice sumă că pe calul său englez Companion se va-ntrece cu orice cal arab. Și-ntr-adevăr calul englez învinse pe cel mai bun cal arab a lui Ali cu jumătate de ceas.

În structura capului caii arabi și cei englezi sunt ușori și eleganți, spre deosebire de cei finlandeji și daneji. Din vremea migrațiunii popoarelor rasele de cai s-au amestecat și s-au corcit. Caii poloneji sunt mici, cei din Ucraina și cei căzăcești sunt foarte răbdători, deși neînsamnați.

Corcirea cailor să-ntâmplă cu măgari, zebra, ba chiar cu cerbii. Mulul asemănător cu caii se trage din măgar și iapă, catârul din armăsar și măgărița. În Bruxelles era un corciu de cal și zebra, în Berlin unul de cerb și iapă. Cultura catârilor e străveche, ba Moisi o oprește chiar. Cu toate acestea în vremea lui David cei mari călăreau pe asemenea animale, precum Absalon, sirienii și armenii. Încă și azi armenii din Rusia și din Turcia se ocupă cu cultura catârilor.

❦

O CURIOZITATE

[5 noiembrie 1878]

Primim din Vaslui următoarea foarte minunată telegramă:

> Ziarului „Timpul“.
>
> Nişte indivizi; unii paraponisiţi, alţii fără greutate socială, *a atribuit* d-lui prefect Holban *nişte infame calomnii*. Subsemnaţii cetăţeni indignaţi *dezminţim că faptul atribuit* d-lui Holban prin ziarele „Steaua României“ şi „Timpul“ *sunt pure invenţiuni* demne numai de calomniatori, lucru constatat de însuşi procurorul.
>
> Rugăm pe înaltul guvern şi pe oamenii de onoare a nu mai da crezământ acestor infami calomniatori:
>
> Iorgu Papafil; Iancu, advocat; Ion, proprietar; Pavel Gorgas; Ion Racoviţă, proprietar mare; Gh. Mironescu, advocat; Inginer Vincler; Mirea N. Florescu; C. Florescu; Părcălabul D. Fruiu; Vasile Pamfil; D. Vasiliu; G. Puşcaşul; Ilie Maglianu; I. Botez; G. Bălănescu; V. Buşilă; G. Chrisoscoleu; M. Radovici; D. Selveanu; Ion G. Popescu; N.A. Bercan şi Ion Gheorghiu.

Lucrul pare cam încurcat; dar putem să ne desluşim pe calea analizei gramaticale despre cele ce zice minunata telegramă.

Prin urmare:

„*Aceşti* infami calomniatori: iscăliţii“ roagă chiar ei „pe înaltul guvern şi pe oamenii de onoare să nu le mai dea crezământ.“

Dânşii spun în capul telegramei, că *„s-a atribuit nişte calomnii* d-lui Holban de către nişte indivizi, unii paraponisiţi, alţii fără greutate socială“. Noi ştiam că d-lui Holban i s-a atribuit cu totul altă vină decât vina calomniei.

Apoi, dânşii *„dezmint că faptul atribuit prefectului sunt* (adică este) *pure invenţiuni“* şi zic că dezminţirea lor este întărită şi „prin constatarea procurorului“.

P.S. Între iscălituri se află şi numele directorului şcoalei din Vaslui, d. Chrisoscoleu, profesor de gramatică românească. Bănuim că, fiind cărturar distins al democraţiei vasluiene, dumnealui trebuie să fi aşternut pe hârtie această hazlie telegramă. Notăm cu bucurie că stilul democratic face progrese la Vaslui. Democraţii vasluieni s-au hotărât, se vede, a se ţine la înălţimea diapazonului stilistic al fraţilor întru Constituţie din Capitală. Începutul, după cum văzurăm din telegrama de mai sus, merită laude şi încurajare şi de aceea ne-am hotărât a insera producţia democraţilor vasluieni chiar pe a treia pagină. Înainte dar, democraţii vasluieni! Daţi-i zor cu stilul! Deviza vă este mare: condeile democratice nu admit nici o pudoare, şi mai ales pe cea gramaticală!

❦

[8 noiembrie 1878]

Spiritul public modern sufere de-o boală până la oarecare grad nepricepută pentru noi, născută fiind din împrejurări și din stări de lucruri fără analogie în viața noastră internă. Nu e vorba, internaționaliștii din Germania, Franța și Anglia sunt prieteni buni și personali cu d. C.A. Rosetti, cu d. Brătianu, dar ideile politice profesate de cosmopoliții apuseni sunt, pentru stadiul de dezvoltare în care trăim, utopii în care nu cred nici cei ce le profesează la noi. Religia, cu credințele ei fericite, care stabilea în mod dogmatic toate răspunsurile la întrebările cele mari ce preocupă o minte omenească, a suferit grele lovituri, însă numai negative — din partea unor ultime raționamente materialiste, cari în sine sunt tot atât de neîntemeiate ca și mitologia grecească.

Dar raționamentele materialiste, brutale fiind, lesne de priceput și apelând oarecum la bestia din om, găsesc în suta a nouăsprezecea o mulțime de aprigi apărători, încât viața noastră modernă pare a se apropia de povârnișul fatal pe care istoricii latini îl presupun, fără cuvânt, a fi existat înaintea constituirii statelor, adecă acea stare de vecinică vrajbă însemnată cu vorbele *bellum omnium contra omnes,* războiul tuturor contra tuturor.

Fără cuvânt s-a admis această stare de lucruri pentru omul primitiv, din cauză că există un sentiment de drept înnăscut.

Nu doar că oamenii s-ar fi adunând din impuls propriu și ar fi stabilind un *modus vivendi* prin discuție și punere la cale. Acest stadiu vine cu mult mai târziu. Dar precum în roiul de albine sau în mușinoiul de furnici nu esistă legi scrise și facultăți de drept, deși toate ființele câte compun un roi trăiesc într-o rânduială stabilită prin instincte înnăscute, tot astfel omul primitiv trăiește din cele dintâi momente în societate, iar când începe a-și da seamă și a căuta să esplice modul de conviețuire și de conlucrare se nasc religiile, cari stabilesc adevăruri morale, sub forme adevărat că dogmatice sau mitologice, religii cari sunt totodată și codici.

Cu încetul însă omul perfectibil se desprinde din totalitatea organizației naturale și-și lărgește din ce în ce cercul său de activitate individuală și atunci abia începe pentru el viața într-adevăr omenească, viața liberă. Dar totuși în lărgirea individualității sale omul poate atinge o margine în care pune în cestiune individualitatea și libertatea semenilor săi și în cele mai

multe cazuri a semenilor acelora cari sunt mai buni, mai capabili, mai de inimă.

Astfel s-ar putea spune că întreaga luptă între taberele opuse, numite una liberală, care ajunge la comunism, alta conservatoare, care poate ajunge într-adevăr la osificarea statului, e pe de o parte lupta pentru drepturi, pe de alta lupta pentru datorii.

Conservatismul luptă pentru datorii. Pentru el împlinirea datoriilor către semenii săi, solidaritatea de bunăvoie sau impusă prin legi a cetățenilor unui stat, o organizare strictă, în care individul e numai mijloc pentru întreținerea și înflorirea colectivității, cruțarea economică a tuturor claselor pe cari le privește ca organe vii ale societății, cu un cuvânt organizarea naturală, înțeleasă de toți, moștenită adesea prin tradiție, prin obiceiul pământului, recunoscută de toți fără legi scrise chiar, iată starea de lucruri la care aspiră conservatismul estrem.

Dar și această direcție are primejdiile ei. Vecinica tutelă exercitată asupra claselor de jos le dă într-adevăr pânea de toate zilele, dar le lipsește de energie individuală, le face indolente.

Pe altă parte sistemul libertății, totodată a individualismului, cuprinde primejdii și mai mari. El preface viața într-o luptă de exploatare reciprocă, care poate ajunge la disoluțiunea completă a statului. Și într-acolo tind ideile comuniste internaționale de azi. Între acestea două extreme e poate meșteșugul adevăratei politice. A împreuna exigențele existenței neapărate a statului cu exigențele libertății individuale, a nu permite ca asociații de indivizi răpitori să facă din stat o unealtă a lor și a nu lăsa pe de altă parte ca statul impersonal să lege cu totul mânile individului, asta e problema pe care mulți s-au încercat s-o dezlege, dar de la cezarii Romei și până la cezarii moderni nu s-au găsit încă remedii radicale, ci numai paliative.

Un nemărginit individualism s-a lățit peste toată Europa. Individul e scopul căruia i s-au sacrificat toate elementele cari formau încheieturile organizației vechi. Teoria că viața e un drept, ori drept la a prins rădăcini în toți și cu durere trebuie s-o mărturisim că în multe locuri chiar clasele superioare au încetat a crede că au datorii către cele de jos, precum și cele de jos nu mai vor să aibă datorii către cele de sus.

Un nou atentat — al patrulea pân-acuma — comis asupra unui cap încoronat, a regelui Umbert al Italiei, dovedește pe ce povârniș fatal se aflã ideile a o samă de lucrători din Europa. Un oarecare Passamente a dat cu

cuțitul în regele Italiei, pe care l-a rănit ușor la braț. Prins, s-a găsit în domiciliul lui hârtii cari dovedesc că stă în legături cu internaționalii.

E caracteristic că în momentele în care asemenea atentate se-ntâmplă în Berlin, în Madrid, la Neapole, în fotoliile ministeriale din București să stea oameni cari au și au avut legături intime cu oamenii de frunte ai internaționalei.

❦

[24 noiembrie 1878]

Vorbe, vorbe, vorbe! esclamă Hamlet, melancolicul principe al Danemarcei, citind un pasaj dintr-o carte. Fraze! esclamăm noi de câte ori vorbește d. C.A. Rosetti. Fraze îmflate, spuse fără convingere internă, fraze de uliță, de-o confuză generalitate, plănuite pentru a ameți mintea celor ce n-au puterea a cântări valoarea unei abstracții, formule mistice cari nu spun absolut nimic tocmai pentru a produce iluzia că spun ceva.

Cel mai nou product al muzei d-lui C.A. Rosetti este cuvântul ce l-a ținut la realegerea sa în Cameră și pe care-l dăm întreg atât ca o curiozitate de valoare comică, cât și ca semn caracteristic al generației ce ne guvernă.

D. C.A. Rosetti, ocupând fotoliul președenției în aplauzele se înțelege frenetice ale Camerii, a rostit următoarele cuvinte:

> Domnilor deputați,
>
> Trămițându-mă din nou la acest biurou, care este pentru mine un *altar* politic, și amintindu-mi de unde plecarăm, prin ce evenimente trecurăm și unde ajunserăm, îmi pare că percurserăm împreună nu trei, ci una sută ani.
>
> Ce iritațiuni, ce temeri, ce ure chiar la nașterea acestei legislature, și iacă-ne ajunși, ca *indivizi* și ca națiune, la liniște și la cea mai deplină independență.
>
> Printr-o credință nestrămutată, prin puternica disciplină a oamenilor într-adevăr liberi și prin vitejia fiilor ei, România luându-și locul în familia europeană, ați *percurs* astfel un *ciclu* întreg ce este d-ajuns d-a onora nu numai viața unei legislaturi ci chiar a mai multor generațiuni. Acestei Camere însă, acestui Parlament i s-a dat și mai mult.
>
> La înălțimea la care ajunserăm Europa toată ne vede și are ochii țintiți asupră-ne. Dobândind stima și încrederea ei pe câmpul de bătaie, avem acum fericita ocaziune d-a o face să ne-o acorde și pe tărâmul politic.
>
> Mult, foarte mult este de făcut și n-avem înainte-ne decât trei luni. *Lungi* însă sunt aceste trei luni pentru *aleșii națiunii,* carii prin suferințe și lupte au învățat a sta uniți, a iubi și a lucra. Se pare în adevăr o minune d-a face o parte din ce datori suntem a face; veți face însă, căci români sunteți și *prin minuni a trăit 18 secule această colonie a lui Traian.*

> *Iubitoare*, inteliginte, nobilă, generoasă și muncitoare este națiunea română. Ce dar poate fi peste putința d-a face aleșilor ei, care au încă și fericirea d-a avea un Domn care cu vitejie luptă pe câmpul de onoare în capul națiunii, în toate și pe deplin liberă. Europa a admirat acest fapt unic în asemenea timp. Trebuie dar să dovedim pe toată ziua că știm a fi liberi.
>
> Onorat d-a conduce lucrările voastre și în această sesiune, care este încoronarea edificiului ce-ați început, primesc cu recunoștință și cu credință aceasta frumoasă sarcină.
>
> O primesc, căci ea-mi dă dreptul să v-aduc aminte cuvintele zise de Thiers Camerei în mijlocul luptelor celor mai crâncene:
>
> „Partida care până în fine va triumfa și va guverna va fi partida cea mai dreaptă și mai înțeleaptă“.
>
> O primesc, în fine, fiindcă este foarte ușor d-a președe o Cameră a căreia majoritate înțelege, cumpănește, *iubește* și este hotărâtă d-a nu cruța nici un sacrificiu, nici unul, pentru triumful dreptății și al libertății, pentru gloria și mărirea națiunii.

Un biurou … altar politic? De ce numaidecât altar și nu clopotniță? Are chiar mai multă asemănare cu aceasta din urmă. În fine, d-lui C.A. Rosetti i se pare că petrecu nu trei, ci o sută de ani. De ce nu mai bine o mie, căci nu-i deosebire decât de-o nulă, și în nule sunt foarte bogați liberalii, încât pot să-și permită acest lux.

Noi știam din contra că oameni, animale și lucruri sânt supuse cu toate aceluiași mers absolut și exact al timpului, căruia nu-i putem cumpăra o clipă mai mult din ceea ce ne dă, și că un prezident de Cameră ar trebui să fie cel puțin un om serios, care să nu facă fraze sentimentale și să vorbească nerozii copilărești.

„Ce iritațiuni, ce temeri la început, zice d. Rosetti, și iată-ne ajunși ca indivizi și ca națiune la liniște și la deplină independență“.

Ca națiune, înțelegem — dar ca indivizi? Ce are a face liniștea și independența individuală cu cea a nației? Liniștea individuală e în oameni deosebiți efectul unor cauze foarte deosebite. Astfel de ex. vorbele d-lui C.A. Rosetti pe alții îi mișcă, pe noi ne liniștește, tocmai pentru că nu sunt decât vorbe goale cari nu găsesc în noi nici un fel de rezonanță.

„Ați percurs un ciclu întreg …“ Ciclu de ce anume? De evenimente, de piese muzicale, de tablouri?

„Lungi sunt trei luni pentru aleșii națiunii, cari au învățat a *iubi* și a lucra“.

Aici reamintim ce-am zis mai sus. Pentr-un om serios trei luni sunt trei luni, nici mai mult nici mai puțin, încât nu înțelegem absolut cum ele pot fi

lungi, cu mult mai lungi pentru niște aleși ai națiunii cari au învățat *a iubi*. Dar permită-ni-se a întreba ce? A iubi? Vinul? Jocul de cărți? Alcazarul Ionescu și pe cuvioasele lui mironosițe?

„Se pare o minune de a face o parte din ce datori suntem a face; veți face însă, căci români sunteți, și prin *minuni* a trăit 18 secole colonia lui Traian“. Noi, din contră, știm că numai prin minuni n-am trăit, și tocmai de când începurăm a face la minuni și a avea proroci și rabini liberali ne merge cumplit de rău.

„Iubitoare, inteligentă etc. e nația română“. Am întreba din nou ce vrea să zică d. C.A. Rosetti prin această vorbă care, dezlipită de un compliment necesar, are în limba românească un înțeles prost și urât. O femeie care iubește *pe cineva* e cinstită, dar una care iubește *în genere* fără a se spune pe cine sau ce … O nație poate fi iubitoare de muncă, de libertate, de arte, de industrie, dar o nație iubitoare numai așa … e poate iubitoare de muscali.

În fine d. C.A. Rosetti încheie prin declarația că primește prezidenția, pentru că e ușor de a prezida o majoritate care iubește. Ce iubește ne întregim noi înșine cu ușurință și cititorul asemenea.

❦

NOTIȚĂ BIBLIOGRAFICĂ

[24 noiembrie 1878]

La îndemnul și insistenția mai multor învățători și bărbați de școală, d. Vasile Petri a făcut să reapară în Sibii foaia sa pedagogică „Școala română“. Deocamdată foaia va apărea în făsicioare lunare de câte 3 coale și învălitoarea, cu prețul de 4 fl. pe un an întreg sau de 2 fl. pe o jumătate. Pentru România foaia va costa un galben sau 12 lei noi. Programa rămâne aceeași, numai cât tractatele practice vor ocupa pe viitor un loc mai estins. Anul foaiei, pentru a se acomoda mai mult anului scolastic, se va începe cu luna lui octomvrie și să va încheia cu luna lui septemvrie.

Din făscioara I reproducem următoarele considerațiuni care au făcut pe redactor a primi în scrierea sa ortografia cu semne.

Adoptând și noi, în locul ortografiei „etimologice“ de până acum, ortografia „cu semne“, ne simțim de obligați a îndica motivele cari ne-au îndemnat a face aceasta. Ele sunt pe scurt următoarele:

1. Ortografia etimologică nu este destul de *precisă,* în ceea ce privește mai ales scrierea sunetelor derivare; de unde urmează că multe cuvinte nici nu să pot ceti îndată corect. Cum să va scrie după ortografia etimologică d.e. *mușcă,* ca să nu să citească nici *muscă,* nici *musică?* Tot așa e cu cuvintele: *pișcă* și *pisică, moșie* și *moașă, pasiune* și *pășune, mană* și *mână, paturi* și *pături, satul* și *sătul, urzeau* și *urdeau (a urdi, a face urdă), coseau* (iarba) și *să coșeau* (pânile în cuptor), *mințeau* și *aminteau* etc. Cum să vor scrie, tot cu acea ortografie, cuvinte ca: *ești, foști, aștept, pușcă, trițcă, știucă, șder* etc. Și mai rău stăm cu numele proprii, în privința cărora nu putem consulta nici legătura cuvintelor, nici simțul nostru limbistic. Am pățit-o înșine nu o dată că, asistând la esamenele publice chemând școlarii să răspunză, am fost coreși de cătră preot sau învățător, sau de către amândoi deodată, fiindcă cetisem fals numele cutare. Acesta s-a întâmplat însă și să întâmplă și altora. D. canonic Șerban din Gherla d.e. cetea, la un esamen în Năsăud, numele *Titieni* când *Tițeni,* când *Țițeni,* numai nu așa cum trebuia să-l citească: *Ti-ti-e-ni.* În adevăr, cum să se scrie fără semne nume ca *Roșca, Bosian, Cadian, Câțiu, Mintiu* etc. ca să nu să cetească *Rosca, Boșian, Cânzan, Caț, Minț?*

2. Lângă acest neajuns să mai adaogă unul cu mult mai greu în consecințele sale, căci privește *frumusețea* și chiar *unitatea* limbei române, înțelegem neajunsul că ortografia etimologică, după natura ei, nu regulează întru nimic *pronunțarea limbei.* Astfel noi românii „ungureni“ ne-am deprins a pronunța: *năciune, educăciune, enărăciune, comișune* etc., în credință negreșit că tot astfel pronunță și ceialalți români fără escepțiune. După ce însă am început a ceti cărți și foi din România, scrise cu semne, am aflat spre surprinderea noastră că ei urmează alt mod de pronunțare, și adecă: *națiune, educațiune, enarațiune, comisiune* etc. Ei mai pronunță: *Zeu, zi, zic, și, ieșire, singur* etc., iar nu ca noi: *Zău, și, zâc, și, ieșire, singur* etc.; în un cuvânt: la ei nu să aud atâtea sunete guturale ca la noi. Va admite orișicine al lor mod de pronunțare este mai frumos, mai fin, mai elegant.

Una din problemele școalelor noastre cu privire la limba maternă este de a face ca să dispară din limbă cu desăvârșire toate formele corupte, barbare și neestetice și în locul lor a introduce forme corecte și frumoase, Aceasta însă nu să poate decât pe lângă ortografia cu semne, căci ortografia etimologică, lăsând pronunțarea în voia fiecărui lector, departe de a ne sprijini întru rezolvarea acestei probleme, mai vârtos ne încurcă. Am auzit cu urechile noastre cum elevii și învățătorii pronunțau: *timpuriu* în loc de

timpurâu, amiceție în loc de *amiceață* (?) etc., pentru că sta scris: *timpuriu, amicetia.* Unii mai pronunțau: *gerunz,* alții *gerundiu,* unii *concorză,* alții *concordie,* și așa mai departe.

Ce să va alege de limba noastră urmând mai încolo pe calea aceasta?

3. Majoritatea precumpănitoare a românilor prohorescează[1] ortografia etimologică și nu sunt pe semne că aceasta majoritate să va supune minorității; din contră, ortografia etimologică pierde pe zi ce merge tot mai mult din terenul avut. Nici că este mirare, deoarece:

4. Ortografia cu semne este neasemănat mai *precisă,* prin urmare și mai *simplă* și mai *ușoară.* Însuși d. Bariț, etimologist pronunțat, recunoaște că „pentru începători este greu a ceti fără semne“ („Observatorul“, nr. 8). Odată acest adevăr recunoscut, pentru noi cestiunea ortografică este definitiv decisă; căci doară nu vom introduce, ca vechii egipteni, trei moduri de scriere, unul pentru începători și popor, altul pentru învăți și al treile pentru monumente?

Iacă motivele pentru care am primit noi ortografia cu semne!

Sumarul fascioarei I-a e următorul:

Ioan Amos Comenius. — Băncile de școală (cu ilustrațiuni). — Importanța și utilitatea studiului limbei române. — Geometria în școala poporală — Din computul[2] cu frângeri vulgare. — Pentru primul învățământ din istorie. — Câteva observațiuni relative la orele de lectură în școala poporală. — Regule de toate zilele pentru învățători incipienți[3]. — Ortografia cu semne. — Pentru „Școala română“. — Varietăți. — Bibliografie.

Ceea ce ne cam miră în foaia pedagogică a d-lui Petri e reproducerea nimicurilor d-lui A. Vizanti. Dar, în sfârșit, multor scriitori de peste Carpați li se întâmplă nenorocirea de a lua la serios tagma Pseudo-Urechea et Comp.

Îndealtmintrelea recomandăm cu căldură învățătorilor noștri această foaie. Prenumerațiunile sunt a se adresa la: Redacțiunea Școalei române în Sibiu (Hermanstadt), Transilvania.

1. respinge
2. calculul
3. începători

❦

[25 noiembrie 1878]

Astronomia corpurilor cerești n-ar fi o știință atât de sigură dacă fundamentul ei n-ar fi descoperirea unei legi nestrămutate: a gravitațiunii. Având însă cheia întregei ordini cerești, cuvântul scurt care explică toată minunea, observi că întreaga complicațiune nu e decât aparentă, iar în fond lucrurile se mișcă după o orânduială fatală.

Dacă cineva ar încerca să-ntemeieze știința unei astronomii a stelelor politice ar trebui să găsească asemenea cuvântul tainic. Căci într-adevăr există ceva tăinuit care dă consistență stelelor căzute în Dealul Mitropoliei, care le ține la un loc, pe când cuvinte de ordine superioară constituțională ar fi trebuit s-o facă să se risipească de mult, ca scânteile de zgură când faurul bate cu ciocanul în nicovală.

De mult adunarea din Dealul Mitropoliei și emanațiunea ei, ministeriul, sunt neadevăruri întrupate. Camera a hotărât cestiuni asupra cărora nația n-a fost consultată nicicând, precum cestiunea Basarabiei și încorporarea Dobrogei, ea se pregătește a anticipa judecata nației și asupra cestiunii a treia, a evreilor. Rațiunea de-a fi a acestei Camere a încetat din ziua când s-a prezintat cestiuni asupra cărora nația trebuia consultată din nou și neapărat. Ba, ce e mai mult, Senatul a recunoscut-o aceasta, puind un termin de trei luni pentru convocarea unei Adunări de revizuire, ministeriul a recunoscut-o aceasta, admițând moțiunea din senat, coroana a recunoscut-o, rostind în mesagiul de deschidere necesitatea convocării unei asemenea Adunări.

Și, deși de la rezolvarea cestiunii a treia atârnă recunoașterea definitivă a neatârnării noastre, deși orice întârziere e prejudițioasă poziției noastre internaționale, deși Camera aceasta însăși a recunoscut că nu e-n drept a rezolva cestiunea, ea totuși stă la un loc primindu-și consistența de la un ce necunoscut, cu toate că sunt o mulțime de cuvinte constituționale contra ei.

Ce să fie acel ce necunoscut? Ministeriul e cuprins de friguri perpetue și criza nu e rezolvată. Se ivește când o constelațiune, când alta, și roșii în special au făcut deja apel la membrii tuturor nuanțelor politice, dar fără succes până acuma. Lupta între roza roșie și roza albă nu mai e o luptă — steaua rozei albe răsare frumoasă și liniștită pe cerul acestei țări, așa de liniștită precum au fost în toți timpii, de câte ori țara și-a venit în fire din visurile turburi ale himerelor liberale.

Dar nu aceasta e întrebarea. De ce Camera mai stă, de ce va astărui a sta? O cercetare anatomică a Camerei actuale ne va conduce poate la

adevăr.

Camera e compusă din oameni cari și-au făcut din politică o meserie, pentru cari politica însemnează pânea de toate zilele, însemnează diurnă, buget, domenii ale statului, însemnează îmbogățirea prin esploatarea poporului. E drept că mai toți și-au făcut trebușoarele, încât trebuie să fi existând un gheșeft de tot important care să-i ție la un loc cu magnetul câștigului material. Această Cameră, iubitoare în genere, e și iubitoare de arginți, căci se compune cam tot din sfinți fără de arginți.

Care e dar punctul împrejurul căruia gravitează buzunările majorității iubitoare'? Care e formula ce ne rezolvă misterul existenței unei Adunări care de mult ar fi trebuit să se risipească în întunericul din care a ieșit?

E răscumpărarea drumurilor de fier, așa-zisa răscumpărare.

Rugăm pe cititor să ție seamă de prevestirea noastră. Pentru a realiza acest gheșeft roșii vor fi în stare să facă compromis cu orișicine, de orice nuanță politică ar fi. De acolo mâna frățească pe care-o întind în toate părțile, de acolo durerea de țară a Camerei iubitoare: hinc illae lacrimae.

❦

[30 noiembrie 1878]

Așadar ieri a trecut un an de când a căzut Plevna. Vremea e muma ironiei; ea, care a fost sufletul marilor evenimente, trecând nu ne-a lăsat în mâini decât coji deșerte cari azi sunt departe de-a ne mai atinge sufletul cum ni-l atingea odată.

Cine nu-și aduce aminte de bucuria febrilă de acum un an la căderea Plevnei, deși de-a doua zi politica rusească s-a întors în contra noastră? Bucuria de atunci era pentru un eveniment în defavorul nostru. Cine nu-și aduce aminte că d. C.A. Rosetti, primind tinerimea academică, zicea cu glasul său patetic-prefăcut: „A căzut Plevna — dar mai rămâne o altă Plevnă de luat, Plevna internă a reacțiunii!“.

Ce impresie mai fac astăzi vorbele d-lui C.A. Rosetti? În Cameră, unde era atotputernic, și-a luat inima-n dinți și a primit totuși o prezidenție oferită numai de membri roșii puri ai Adunării și de doi trei din partidul gheșeftarilor liberi și independenți, cari-și caracterizează ideile independente printr-o suspectă iubire pentru moșiile pendente … de mănăstiri. În Senat în fine era să se aleagă prezident d. M.K. Epureanu din opoziție și numai voturile conservatorilor au făcut ca să s-aleagă c-o mică

majoritate persoana agreată de roșii, I. P. S. S. Mitropolitul primat. Situația în Senat e pierdută deja pentru liberali și într-o bună dimineață, tocmai când le-o fi viața mai dragă, se pot simți puși în eșec de Senatul acela pe care l-au ales în momentul când erau purtați de alianța de la Mazar Pașa.

În fine, luni d. Brătianu apăru în fruntea unui nou cabinet, însemnat prin lipsa lui de însemnătate, un cabinet compus în două din trei părți din advocați mai mult sau mai puțin dibaci, dintre cari unii plouați ca din senin. În locul d-lui Cogălniceanu, singurul om de o inteligență estraordinară din cabinetul trecut, îl vedem pe d. Câmpineanu, care până acuma n-a avut nicicând ocazia de a-și dovedi calitățile sale estraordinare, apoi vedem pe d. Ferichidi, asemenea fără nici o însemnătate politică, pe d. Cantili în fine, de la care nu se poate aștepta nimic în resortul pe care și l-a ales. Ce mi-e Chițu, ce mi-e Cantili. D. prim-ministru Brătianu a citit în amândouă Adunările un fel de program care zice tot atât de puțin ca și numele noilor săi colegi, căci din nimic nimic nu iese.

Programul și indivizii au fost primiți în amândouă Adunările cu un mare sentiment de deziluzie. Deputații roșii își ziceau fiecare în inimă: de ce Cantili și Ferichidi și nu eu? Și trebuie s-o mărturisim că fiecare din ei, chiar d. Holban de ex. sau d. Pantazi Ghica, aveau cuvânt. Dar nu numai partidul guvernamental e deziluzionat — căci aceasta n-ar însemna nimic — dar opoziția asemenea. Căci, într-adevăr, ori de câte ori te lupți îți place a avea cu cine te lupta. Celor tari le place a se lupta cu cei tari, nu cu căsulii făcute din cărți de joc, cu combinațiuni cari tremură la orice suflare de vânt.

Ce mai face oare Plevna internă a d-lui C.A. Rosetti? Oare bătrânul cap al demagogiei române a început a vedea că, oricât de amețită ar fi lumea prin fraze, ea totuși se trezește până în sfârșit? Neadevărul și duplicitatea politică sunt lovite de un fel de nulitate dinlăuntru care le face să se risipească curând. Astfel și liberalii noștri simt cum le piere în mod fatal pământul de sub picioare, fără ca cineva să contribuie la aceasta decât ei înșii prin greșelile lor. Oriunde încearcă a se răzima simt că se razimă de o umbră, de o închipuire a lor. Nimic nu le rezistă și tocmai din cauza asta nu se pot ținea, pentru că, spre a putea merge, trebuie un pământ vârtos care să reziste picioarelor, un razim tare care să reziste mânilor.

Dacă ne mângâie ceva de relele lumii acesteia, dacă credem într-o providență răsplătitoare, e legea constantă că ceea ce e neadevărat piere prin sine însuși. Toată alianța de la Mazar Pașa era un neadevăr — a dispărut. Acuzațiunea adusă cabinetului conservator era un neadevăr și a sfârșit prin

faptul că nu se mai găsea nimeni care s-o susție; acuzarea ce ni se face c-am fi reacționari e neadevărată și cade de sine.

Elementele pe cari un neadevăr le conglomerează pentru un moment se îndreptează unul contra altuia și se mănâncă între sine, aducându-și reciproc pieirea pe când elementele cari sunt ținute la un loc printr-o idee adevărată se țin la un loc fără silințe personale. Conglomerată prin neadevăruri, coalițiunea de la Mazar Pașa s-a fărmăturit în sine, ca toate coalițiunile unde nu interese generale, ci lăcomia personală și ambiții smintite sunt sigurele cauze ale unei uniri momentane.

❦

[5 decembrie 1878]

Curând se va prezinta în Cameră următorul *proiect de lege* de o importanță de căpetenie.

> Art. I. Clauza penală este prohibită în orice fel de contract fără nici o distincțiune și fără considerațiune dacă obligațiunea care naște dintr-însul este civilă sau comercială.
>
> Judecătorul este ținut a pronunța nulitatea și nu a condamna în caz de obligațiune bănească decât la dobânda legală prevăzută de art. 1589 Cod civil, iar pentru obligațiunile de *a da* sau de *a face*, la daunele interese prevăzute de art. 1089 Codul civil.
>
> Art. II. Se adaogă la art. 1089 Codul civil aliniatul următor:
>
> Clauza prin care s-ar știpula de mai nainte dobândă la dobânzi sau la venituri viitoare este nulă.

Din espunerea de motive a d-lui raportor D. Giani estragem următoarele:

> Nu mă voi ocupa de importanța și necesitatea acestei legi mai cu deosebire când privim la populațiunea noastră rurală, pentru care fatala clauză penală, când constă în bani, aduce mizeria și perspectiva unui proletariat, iară când constă în prestațiuni în natură, atunci efectul este vexațiunea, degradațiunea omului și încătenarea libertății lucrului. Toate aceste considerațiuni sunt atât de bine puse în vedere prin espunerea de motive a guvernului încât ne-a determinat pe toți a lua proiectul în considerațiune. Ceea ce îmi voi permite a arăta printr-acest raport sunt cuvintele care m-au autorizat să merg dimpreună cu onorabilul comitet al delegaților ceva mai departe în această privință decât proiectul guvernului.

> Toată lumea va conveni *că* în materia aceasta două mari principii sunt puse în joc: *principiul libertăței conveniunilor și principiul libertăței omului; toată lumea asemenea va conveni că cel dintâi este subordonat celui din urmă; fără oameni nu pot exista convențiuni.* Guvernul recunoaște cu noi dimpreună acest adevăr când spune că o *persoană care subscrie o clauză penală nu poate avea consimțământul liber. Cum într-adevăr se poate susține că cineva ar consimți la ceea ce nu poate intra în prevederile sale la epoca când contractează?* Orice om onest se obligă în credință de a plăti și cu toate acestea clauza penală îl silește a prevedea neplata. Sila nu *este voință* și *nevoința este negațiunea libertăței.* Dacă pe lângă aceste considerațiuni filozofice ne-am uita că în sistemul actual al legislației noastre este posibilă o clauză penală care să curgă de drept, fără somațiune sau chemare în judecată, tot în virtutea libertăței convențiunilor, atunci spectacolul ar deveni înfiorător.

Proiectul ca proiectul, dar considerațiunile *filozofice* ale d-lui Giani sunt într-adevăr admirabile!

> Poate ni s-ar objecta — urmează d-sa — că nu am făcut nimic cu această prohibițiune, deoarece clauza penală poate fi înglobată în capital chiar când se contractează obligațiunea. Răspunsul însă este ușor de făcut: anevoie consimte cineva să subscrie pentru o sumă *pe care nu o pipăie,* dar ușor subscrie pentru ceea ce ia în realitate; în cazul dântâi dezastrul, calamitatea este înaintea ochilor săi, în cel de al doilea el este mai depărtat și de ochii și de credința sa, *care este totdauna pentru plată.*

Să venim acum la considerațiunile filozofice ale d-lui D. Giani. Înainte de toate ne-am întreba ce scop urmăresc ele într-o prozaică dare de seamă asupra unui proiect de lege relativ la clauza penală, dare de seamă în care date statistice și considerațiuni economice ar fi fost mai cu cale decât fraze ieftene, pe care d. D. Giani, cu sentimentul său de modestie, binevoiește a le numi *filosofice.* „Principiul libertății convențiunilor e subordonat principiului libertății omului“! Asta s-ar părea că vrea să zică ceva, dar în fond nu zice nimic. În realitate omul e tot așa de puțin liber precum e picătura de ploaie ce cade sau unda ce curge la vale, iar nu la deal, așadar despre o libertate absolută, în sens metafizic, nu poate fi nici vorba, prin urmare nici despre o libertate a omului supraordinată *libertăților* lui. Foarte cu greu ni s-ar putea da definiția unei asemenea libertăți abstracte și absolute și, chiar dacă ni s-ar da, ea n-ar putea fi exactă, căci ar trata despre un obiect a cărui existență nu s-a putut dovedi până acuma. Libertatea omului e mai mult o noțiune istorică decât filozofică, o serie de acte de

eliberare succesivă, un șir de libertăți coordonate și câștigate în curgerea timpurilor și în acest șir e cuprinsă și libertatea tranzacțiunilor.

Vorbind *sans phrases* proiectul este o *mărginire* a libertății tranzacțiunilor și o mărginire salutară, pentru că nici averea noastră, nici cultura generală nu ne-a făcut încă maturi pentru exercițiul deplin al acestei libertăți.

D. D. Giani ar fi făcut mai bine să consulte pentru darea sa de seamă dezbaterile Reichsratului din Viena și a Dietei galițiene asupra legei cametelor, precum și escelena scriere a d-rului Platter asupra *Cametei în Bucovina.* Cel puțin în cestiuni practice am trebui să renunțăm de la fraze ieftene, care aleargă ulițele rostite de toți și nepricepute pe deplin de nimenea.

❦

DEPUTATUL AVRAM BURĂH

[5 decembrie 1878]

Cine este cel mai fierbinte apărător al romanismului? — Jupân *Avram sin Moișe.* Cine este cel mai nepot dintre toți nepoții divului Traian? — Jupân *Avram sin Moișe Leiba.*

Cine este cel mai mare patriot român? — Jupân *Avram sin Moișe Leiba Roșu.* Cine a făcut rechizitorul și actele de acuzare împotriva miniștrilor conservatori români? — Jupân *Avram sin Moișe Leiba Roșu sin Dreicop Burah.*

Și ce este și cine acest jupân *Avram Burăh?* Deputat radical sub pseudonumele *George Misail.*

Iată în adevăr următoarea interesantă notiță biografică, pe care am mai publicat-o și acum o lună după un ziar din Iași:

> Domnule redactor,
>
> Ca să puteți avea lumină despre nașterea și creșterea d-lui *Misail* vă voi descrie cele următoare, despre care am exactă știință ca conșcolar ce am fost cu d-lui.
>
> În anul 1837, când pe atunci se numea *Avram Burăh,* cu ochii încrucișați, am avut ocaziune, ca mahalagiu, de a merge împreună la un *Heder* (școala de băieți), la *belferul* (dascălul) *Moișe Feleşler,* unde am început a învăța *Himeș* (Biblia).
>
> D. *Avram Burăh,* acum Misail, s-a născut în Roman la anul 1832, făcându-i-se operațiunea *brismila* de către psaltul *Leizer Mendel.*

Dumnealui este născut din tatăl *Moișe Leiba Roșu sin Burăh Dreicop* și din muma *Ana Riva* născută *Menea Rugea,* și a fost unic fiu la părinți.

Surorile mumii sale, cu domiciliul în Roman, se numesc una *Hene* și alta *Ghitla;* fiii lor ce trăiesc în Roman se numesc *Moișe* și *Lipe,* supranumiți *Cocoși;* mai au și un frate la București, ce se numește *Altăr Mărunțișarul.*

În anul 1838, în luna iulie, când tatăl său, *Moișe Leiba,* ca negustor talpalar (tabacar) s-a fost dus la iarmarocul de Sfântul Ilie în târgul Folticeni, atunci, în noaptea de *Tișebof* (post de 24 ore) muma sa *Ana Riva,* prin concursul d-lui *Ienache Misail,* fost pe atunci polițmaistru în Roman, cu care s-a amorezat, a fugit la moșia Trifești, în apropiare de Roman, unde s-a botezat; și apoi a furat din școală pe unicul el fiu, *Avram Burăh* ducându-se cu el la târgul Tecuci, unde au trăit cu d. Ienache Misail. Băiatul însă, *Avram Burăh,* s-a opus, n-a primit botezul, ținându-se de învățătura belferului, rămasă în memoria sa mult timp. De atunci n-a mai avut ocaziune a se mai întâlni cu tatăl său până în anul 1855 sau 1857, când d. *Avram Burăh, acum Misail,* era ca cinovnic al ministerului de justiție din Iași. A făcut atunci revizie în arhiva tribunalului de Roman și în acest oraș a găsit pe adevăratul său părinte, *Moișe Leiba,* în mizerie, în calitate de hotelier și, după cum zice proverbul, sângele apă nu se face, l-a ajutat cu câțiva galbeni, asigurându-l să nu se îngrijască, căci el, *Avram Burăh,* nu este botezat, și la masa cea mare, în lumea viitoare, vor mânca amândoi din *Leviatan* și *Șorobor.*

Domnule redactor, primiți vă rog deocamdată aceste câteva rânduri, pe cari cred veți binevoi a le publica etc.

Al d-voastre *I. Sodescu* din Roman.

La această prețioasă notiță biografică n-am primit, de când am publicat-o și până astăzi, nici o dezmințire sau întâmpinare. Prin urmare datele din cuprinsul ei rămân adevărate, deoarece partea interesată nu caută să le răstoarne. Cum rămâne dar cu jupân *Avram sin Moișe-Leiba Roșu Dreicop Burăh,* cum am zice cu d. *Pseudo-Misail?* Care va să zică în Camera românească, înainte chiar de Tractatul de la Berlin, ne-a învrednicit Iehova să vedem și un român cu cusur pe banca de deputat; căci, după cum vedem în documentul de mai sus, feciorul lui *Moișe Leiba Roșu sin Dreicop Burăh* a asigurat pe tatăl său, când l-a găsit în proastă stare la Roman, că el, *Avram, nu s-a botezat* și i-a făgăduit prin urmare că pe ceea lume, la masa cea mare, au să mănânce amândoi din Leviatan și Șorobor, ca toți ovreii drept-credincioși ai Talmudnlui. Jupân *Avram Burăh* ar fi deci nebotezat; atunci cum ar rămâne cu voturile pe cari jupân *Avram Burăh* le-a dat în Camera românească?

Noi, din parte-ne, deși d. *Pseudo-Misail* a tăcut până acuma, încă nu credem că n-ar fi botezat și așteptăm de la Jupân *Avram-Burăh-Misail* să ne trimeață acte prin cari să dovedească: că dumnealui s-a fost lepădat de

Himeș, ce a învățat-o la belferul *Moișe Feleșler,* că, măcar că nu mai e leac, îi pare rău de ce i-a făcut psaltul *Leiser Mendel* și că, pentru a fi nepot al lui Traian și deputat radical, a renunțat la tacâmul cu care l-o fi așteptând la masa veciniciei venerabilul său părinte, *Moișe Roșu sin Dreicop Leiba.*

❦

[9 decembrie 1878]

Într-un studiu de politică contimporană intitulat *Martirii de la 48 și salvatorii de la 66* d. G. Mârzescu espune pe 37 de pagine cicero istoricul scurt al ministerielor perindate dela suirea Măriei Sale pe tron și până astăzi.

Nervus probationis espus în broșura d-sale este că pricina agitărilor și răsturnărilor ministeriale provine nu atât din deosebirea de principii cât mai cu seama din pasiunea meschină ce a esistat și esistă încă între bărbații ce joacă la noi rolul de oameni politici și de bărbați de stat. Acești oameni — martirii de la 1848 și salvatorii de la 1866 — sunt după d-sa: frații Brătianu, C.A. Rosetti, Ioan Ghica, Cogălniceanu, Principele Dimitrie Ghica, Manolache Costache, Lascar Catargiu, Mavrogheni, General Ioan Florescu, General Tell, Neculae Crețulescu și încă alți vro câțiva.

E un sâmbure de adevăr în teza pe care voiește a o dovedi d. Mârzescu și e asupra oricării îndoieli că cele mai multe grupuri politice de la noi din țară sunt strânse împrejurul unor firme personale, nu împrejurul unor principii. Când ne aducem aminte de înaltele făgăduințe și de programa stabilită la Mazar Pașa, apoi de deplina deviere de la ea, atât în viața interioară a statului, cât și în politica esterioară, nu ne putem împotrivi a admite teza că mai toate, deși nu toate grupurile politice sunt conduse nu de o programă sigură, statornică, nestrămutată, ci de dorul unui număr de persoane de a ajunge la putere și de a se mănținе. Cumcă pentru scopul acesta se iau drept deviză toate principiile posibile și … imposibile, cumcă cutare grup se poreclește cu cutare nume de fantezie, iar altul cu cutare, e asemenea adevărat. Dar ceea ce d. Mârzescu nu espune în broșura d-sale, ba poate nici cutează a espune, sunt cauzele acestor simptome de bizantinism.

Un medic nu se va opri la simptomele exterioare ale unei boale, ci va căuta cauza lor internă. *Mutatis mutandis,* vom lua un alt exemplu de aiurea. Un Mârzescu german ar zice poate că socialismul din Germania există pentru că 10—20 de persoane citate anume, precum Marx, Lasalle,

Bebel, Liebknecht ș.a. au voit să ajungă la însemnătate în viața statului exploatând mizeriile poporului. Aceasta ar fi poate adevărat pentru unii din ei, dar n-ar fi cauza adevărată a răului. Existând cauza socială, efectul trebuia să vie de sine încât e cu desăvârșire indiferent numele individual care ar fi ieșit deasupra pentru a cristaliza în el soiul de mizerie socială în cestiune.

Cauza proprie a relelor noastre însă e lipsa de cultură adevărată, și sub cultura adevărată înțelegem pe cea productivă. Exceptând câteva centre din țară, tinerimea română nu se mai ocupă cu nici o ramură a producției naționale; ea emigrează cu miile prin Paris, Bruxelles, Piza etc. pentru a-și menaja un doctorat în drept și toți aceștia se-ntorc apoi în țară cu pretenția de-a deveni de-a doua zi oameni mari. Uite-se d. Mârzescu în toate laturile și vază din cine se compun grupurile adunate împrejurul oamenilor politici și va vedea că sunt în cea mai mare parte tineri *advocați.* Și, fiindcă pita lui Vodă nu-i încape pe toți deodată, încearcă de-a veni cel puțin pe rând la ea și a se folosi pe cât se poate de mult din scurtul timp pe care li-l acordă păpușeria constituțională.

Și, fiindcă nu există între acești oameni deosebiri aievea, de vreme ce mai toți au aceleași nevoi de căpătuire și aceleași tendințe, inventează cel puțin deosebiri *factice*, porecle nouă pentru aceeași marfă veche. Între capi iar sunt o mulțime de oameni — de o necontestată inteligență, n-o negăm — dar pentru cari statul e o unealtă pentru a-și mai re-mprospăta averile sau cel puțin numele și influența personală. Și, dacă sunt deosebiri reale, acelea nu sunt în genere dictate de grupuri de interese naționale, precum ar trebui să fie, ci mai mult de temperament, de-o minte mai clară înnăscută și de un caracter mai onest asemenea înnăscut. Fiind însă că mintea și caracterul sânt totdeuna mai rare decât stupiditatea și lipsa de caracter, de aceea vom vedea că partidul cel mai numeros din țară, *roșii*, e totodată acela care reunește în sânul său mai multă incapacitate, perversitate morală, lăcomie de avere publică și invidie pentru tot ce răsare cu un cap peste masă, peste cei ce nu gândesc nimic și nu au nimic.

În jucăria parlamentară care se desfășură înaintea noastră oamenii pentru care nimic nu e îndestul de sus pentru a ajunge, oricât de lipsiți ar fi de cunoștințe speciale și de resort, sunt advocați. Nu ne-am mira să vedem într-o zi pe un advocat făcându-se mitropolit și pe altul general de brigadă, căci unde-i leafă apare și advocatul; restul *îndatoririlor* și-l aranjează apoi într-un chip cât se poate de comod. O societate ca a noastră, care nu se

întemeiază pe muncă, e o societate coruptă. Grupurile politice ar trebui să aibă drept corelat grupuri economice și în cea mai mare parte nu le au.

Organizația de astăzi a favorizat fuga de muncă, ea a ridicat elemente cari n-au nimic în fruntea statului, ca să trăiască sau să se îmbogățească din averea lui, și tot organizația aceasta a făcut și pe alte clase să crează că numai prin politică poți ajunge la ceva. Astfel profesorii de universitate, în loc să-și caute de treabă, fac politică; profesorii de licee și de școale primare asemenea; ingineri, medici, scriitori, muzicanți, actori chiar, toți fac politică, pentru a parveni. Și acesta e răul cu desăvârșire mai mare; căci relele actuale ar putea fi trecătoare, dar conrupându-se însuși nervul vieții oricării societăți, iubirea de muncă, nu mai e nici măcar speranța de îndreptare. Armata noastră poate câștiga bătălii, Alecsandri poate scrie versuri nemuritoare, un ministru de externe poate conduce politica în afară cu nemaipomenită dibăcie; toate acestea împreună vor forma luxul istoric al esistenții noastre dar acest lux nu va opri descompunerea sângelui nostru social, pieirea noastră prin pieirea muncii.

❦

STUDII EXEGETICE ASUPRA UNEI PARABOLE CARE LIPSEȘTE ÎN SFÂNTA-SCRIPTURĂ

[12 decembrie 1878]

Odată Afganistanul juca un rol cu desăvârșirea preponderant în primii București ale unei foi oarecari, iar Emirul Șir-Ali, relațiile cu nenorocitul om și fiul neascultător, Iacub-Han, era oarecum centrul împrejurul căruia gravita centrul însuși.

Deși lucrul e cam încurcat, noi, simpli muritori cari nu vedem legăturile intime dintre cauză și efect, vom spune numai că afganii, acest popor primitiv, însă se vede că foarte simpatic, aveau în Asia rolul de-a acoperi cu neagra lor mulțime tendințele Rusiei, iar Franța orientală acopereau cu vitezele lor regimente *o poartă mare,* pe care cineva se-ncerca să intre.

E ciudat cum o poartă mare poate deveni o *cheie* pentru dezlegarea interesantelor cestiuni… din Asia centrală.

Dar Afganistanul s-a cam învechit … precum e în genere greu de-a vorbi mult timp într-aiurea, chiar când ești advocat. O formă mai poetică se

puse la dispoziție pentru urmărirea aceleiași porți mari și acea formă este … parabola.

Vestita parabolă a proorocului Nută cătră David-împăratul, povestirea lui Hristos despre fiul risipitor și despre lucrătorii din via Domnului și altele de asemenea natură n-au putut a nu face victime din naturile simțitoare ale unei depărtate posterități.

E bine ca augurii să se-nțeleagă *sub rosa*, iar noi, ucenici umiliți, vom încerca numai să facem o exegeză plină de admirațiune asupra unei adânci parabole, ce-o găsim în „Presa“.

Încă în numărul de la 26 noiemvrie „Presa“ prevestise că ministeriul d-lui Cairoli va cădea, o prevestire atât de sigură încât se-ntâmplase deja cu câteva zile mai nainte.

Nimeni nu a contestat fostului ministru italian nici buna-voință, nici sinceritatea intențiunilor sale, — zice „Presa“ — dar toți l-au acuzat de o slăbiciune fără margine față cu societățile primejdioase ale socialiștilor internaționaliști.

Au fost foarte instructive, sub mai multe puncturi de vedere, discuțiunile ce s-au urmat în Camera din Roma, cu ocaziunea combaterii ministerului Cairoli.

Au vorbit contra ministerului și d. Depretis, și d. Sella, și d. Crispi, și d. Minghetti, ca să nu mai amintim pe domnii Peruzzi, Bonghi, Finzi, Mari și alții. Toți întruniți au dărâmat cabinetul din stânga.

Așa e. Ce să mai facem atâta vorbă de d-nii Peruzzi, Bonghi, Finzi, Mari și alții! Importantă e întrebarea ce-au făcut regele Italiei în cazul acesta.

Chemat-au la minister pe d. Finzi?

Aș, de unde.

Dar poate d. Mari sau d-nii Bonghi și Paruzzi vor fi fost chemați?

Nu, ferească Dumnezeiu! Pe cine altul putea regele să cheme decât pe d. Depretis — *numai* pe d. Depretis. Și de ce?

Iată de ce.

În numărul de la 26 noiembrie trecut, „Presa“, cercetând posibilitatea chemărei domnului Depretis, arăta calitățile eminente ale acestui bărbat de stat, *luminat, progresist și liberal-moderat,* membru al *centrului cum am zice la noi, plin de idei practice și de vederi nemeritate.*

Mulți pretind că d. Crispi reprezintă în Italia credințele politice ale principelui Bismarck și dar regele, binecugetând, nu s-a adresat la dânsul,

voind să facă în țara Italiei o politică *pură italiană,* iar nicidecum o politică agreată străinilor.

Vedeți, cam tot lucrul acesta s-ar putea întâmpla și în România. Pentru a face o politică pură românească, iar nu una agreată străinilor, M. Sa Domnul, binecugetând, nu se va adresa la cutare ori cutare, ci neapărat la un om

luminat,
progresist,
liberal-moderat,
membru al centrului, cum am zice la noi,
plin de idei practice,
de vederi nimerite.

Partidul centrul, *nuanța partidului liberal,* a dat dar *și* în Italia ministerul Depretis.

De vreme ce partidul centru — această nuanță a partidului liberal — a dat și în Italia ministerul Depretis, de ce nu l-ar da *și* în România?

Nu e nimic de criticat în această privință și mersul instituțiunilor constituționale a putut da foarte bine rezultatul acesta.

Dar, dacă am zis că regele nu a chemat pe d. Crispi, fiindcă a voit să urmeze o politică *numai națională,* ne putem întreba totdodată: care a fost cauza de nu a chemat oare pe d. Sella, căci și concursul cestui din urmă a contribuit la căderea domnului Cairoli?

Așa e. Dacă regele, voind a urma o politică *numai* națională, n-a chemat pe d. Crispi, pe acest om vândut la Bismarck —, care să fi fost pricina că Maiestatea Sa a uitat pe d. *Sella?* Bine, ăsta n-a stat umăr la umăr pentru a răsturna pe d. Cairoli? Ba da! a stat umăr la umăr, dar vedeți Sella este șeful dreptei și, ca atare, regele nu a crezut că-l poate chema azi la putere, în fața sureccitațiunei poporului și a aprinderei spiritelor în Italia. D. Sella are idei *cam învechite;* azi trebuiesc *vederi democratice și pur liberale.* Spiritul timpului din zilele noastre ne cere *moderațiune în libertate,* dar nu *comprimarea și restrângerea libertăților.*

Așa e. Sella e, *cum am zice la noi,* ca dumnealui arhon slugeriul Sandu Napoilă, giubeliu, și-n zilele de azi nu mai merge. Alte mofturi a ieșit la modă pe vrema noastră. Azi trebuie să ai vederi democratice,

pur liberale,
moderațiune în libertate,
c-un cuvânt să fii:

un om din partidul centru, cum am zice la noi.

Și dar în fața acestor împrejurări d. Sella a trebuit să lase locul d-lui Depretis, care reprezintă ideile liberale-moderate în Italia. Și cu modul acesta s-a dovedit prin urmare și cu această ocaziune că într-o țară, *în multe asemănată nouă, nici vederile radicale nu mai pot fi primite, nici estrema opoziție nu mai este agreată.* Dacă d. Cairoli — și-ar fi schimbat sistema; dacă în locul d-lor Conforti și Zanardelli, miniștri de justiție și interne, partizani ai principielor radicale, d. Cairoli s-ar fi adresat la *bărbați politici cu altă greutate și altă pricepere,* poate că regretabilul atentat din Neapole nu s-ar fi petrecut și fostul prim-ministru *nu ar fi fost constrâns* să demisioneze.

Adecă bate șeaua să priceapă — d. Brătianu. Ia pildă, d-le Brătiene, de la nenorocitul Cairoli. Italia ne e în multe asemănată nouă. Italia a avut pe Dante, noi pe Prodănescu, ea o papalitate celebră, noi pe părintele Gr. Musceleanu, ea pe Beccaria, noi pe Athanasiad. Ce mai vrei dar d-le Brătiene? În țări cari se aseamănă atât de mult, nu mai merge nici cu vederile radicale, nici cu reacția ruginită. Nu mai sunt agreate. Dacă d-ta ți-ai schimba sistema, dacă în locul unor domni ca Conforti și Zanardelli, te-ai adresa la bărbați politici cu altă greutate și altă pricepere, la un om luminat,

progresist,

liberal-moderat,

membru al centrului, *cum am zice la noi,*

atunci poate, poate că n-ai fi constrâns să-ți dai demisia.

Mai înțelept se vede decât d. Cairoli la Roma, d. *Canovas del Castilio la Madrid,* prevăzând o mică neînțelegere, voiește să preîntâmpine răul; și, ca să nu sufere ce alții au suferit în Italia, se pregătește a chema, se zice, la minister bărbați de stat *liberali-moderați,* ca d-nii Bugallal, don Francisco Silvela și generalul Yovellar, în locul domnilor Robledo, Colantes și Ceballos. Cu modul acesta spiritele s-ar împăca și d. Canovas del Castilo, cu spiritul său practic, ar preîntâmpina zdruncinarea sa din minister.

Iată dar o altă pildă luminoasă: d. Canovas del Castillo. Ce Robledo, Colantes, Ceballos? — Nu! Bugalal, Silvella și Yovellar, adecă liberali-moderați, membri ai centrului cum am zice la noi.

De aceea ca să preîntâmpine zdruncinarea sa din minister, d. Brătianu trebuie să fie mai înțelept decât Cairoli de la Roma și să se pregătească a chema la minister bărbați de stat liberali-moderați ca don Francesco Silvela.

Căci:

Astfel lucrează adevărații bărbați de stat; acei cari se ridică mai presus de politica mică și cari, privind *în depărtare, numai* la binele și prosperitatea națiunei, nu se opresc la prejudecăți zadarnice, *nici la invidii nedemne de un adevărat om de stat.*

Când este vorba să lucrăm *numai* pentru binele țării nu *căutăm decât combinațiunea cea mai nemerită* și cea mai conformă bunelor rezultaturi ce ne propunem, lăsând *criticilor mici* și unor *vederi strâmte și înguste* grija de a combate stăruințele noastre, ce tind a consolida întărirea nouăi noastre constituiri și a viitorului țării.

Bărbați cu înțelegere dreaptă și corectă, ca d. Canovas del Castillo, ca să scape țara, preschimbă întocmirile *sale* ministeriale. Bărbați ca d. Cairoli, *scurți la vedere,* compromit liniștea statului, compromițând cu desăvârșire și esistența cabinetului lor!…

*

Toată parabola aceasta alegorică, în care se vorbește mereu de Cairoli și de Canovas del Castillo, de Sela, Robledo, Yovellar și de patriile mântuite sau mântuibile prin centrele respective, cari nu există în realitate, pe când în adevăr e vorba de D. Brătianu, Boerescu etc., toată parabola, zicem, ne-au mișcat atât de mult și ne-au descoperit calități până acum atât de ascunse în fundul inimei privighitorii respective de la „Presa“ încât, dacă ne-a mai rămas o mângâiere și am comprimat începutul unei lacrimi, precum Sella ar comprima libertatea, e că ne-am adus aminte cumcă, asemenea tiradelor din tragedie, lucrurile par foarte jalnice, dar nu sunt adevărate. Nomenclatura chiar de dreapta, stânga, centru are în alte țări cu totul alt înțeles. Centru în Germania de ex. însemnează tocmai partidul cel mai reacționar; lăudabil prin tăria convingerilor lui… dar reacționar.

Iar cât despre Italia și Spania — acolo nici nu există centre în sensul „Presei“. Nu e nici o deosebire bunăoară între d-nii Cairoli și Depretis, decât că unul reprezintă fosta stângă a unei provincii, iar altul fosta stângă a altei provincii, din cele acum întrunite în o singură Italie. Deosebirea dintre acești domni, precum trebuie s-o fi știind „Presa“, e cestiunea drumurilor de fier — din Italia se-nțelege. Iar nuanțele din Spania sunt pentru publicul nostru tot atât de interesante ca și nuanțele de partid din Afganistan și, fiind noi oameni buni, nu voim a ocupa până și această branșă a istoriei contimporane, care poate fi atât de folositoare pe viitor organului, aliat cu noi; destul numai că nici aicea nu e vorba de centru.

Singura țară, în care există două centre și a căror maimuțare, cam incoloră, vor fi precum prevedem și superfetațiunile din viitoarea adunare turcească din Stambul, e Franța; cu deosebirea — mică neapărat — că centrul din Franța e compus — nu din persoane, care se împrumută la alegorii și joacă în mai multe fețe, ci din oameni, pe cari te poți întemeia și a căror vorbă e vorbă.

Izbutita alegorie a „Presei“ e atât de bună încât ne e teamă că va și rămâne un model de alegorie și nimic mai mult. Ca toate capodoperile promite a nu se preface niciodată în realitate — de aceea ne și inspiră același sentiment de siguranță personală, pe care-l avem când privim din colțul nostru o jalnică tragedie, jucată pe scenă.

Și în priveliștea lumii aceștia oamenii se poartă după temperamentul lor. Cel melancolic plânge, cel vesel râde — cel născut cu caracter statornic și predispoziții skepticoase fluieră.

❦

[16 decembrie 1878]

Nu știm pentru a câta oară suntem nevoiți a întreba pe guvern de ce ține ascunse toate neajunsurile ce le întâmpină în Dobrogea. Știrile de mai jos, pe care le-a primit ziarul gălățean „Vocea Covurluiului“, în genere foarte bine informat, sunt de o îngrijitoare gravitate.

> Cu toate misiunile militare ce s-au trimis și retrimis prin Dobrogea — zice foaia citată — totuși cunoștința ezactă de situațiunea localităților ca mijloace de aprovizionare a lipsit și lipsește cu desăvârșire, iar pretinsa organizare a nouăi provincii nu e decât pe coloanele „Monitorului oficial“, în realitate însă cea mai tristă expresiune.
>
> Ca să venim la fapte, vom spune că prefectura ce se decretase la Noua Silistră a trebuit prin forța lucrurilor să se retragă și să se așeze la Cernavodă, căci în locul dântâi impiegații, începând de la prefect până la cel din urmă, nu aveau nu o casă unde să șează, dar nici chiar un bordei. Nici o masă, nici un scaun, nici un registru, nici un sigiliu, nimic nu au autoritățile cu cari să-și poată începe lucrările lor. Pânea chiar și carnea lipsesc cu desăvârșire. La o parte din trupe li se trimite pentru hrană pesmeți de la Rusciuc, dar și aci fatalitatea a trebuit să ne lovească; vaporului Jiul ce era însărcinat a transporta proviziunile, i-a crăpat mașina.
>
> În atare mod, lumea ce au trimis acolo se găsește în condițiune dezesperată; cu banii în mână, în multe locuri nu-și găsesc o pâne și o streașină unde să se adăpostească. Casierii și perceptorii n-au o ladă și un registru spre a încasa puținele

taxe de pe unde au de luat, iar prefecții se găsesc în cea mai deplină încurcătură, neștiind reioanele cercului lor de administrare și comunele ce le aparțin.

Corespondența se face cu cea mai mare anevoință. Bulgarii, aroganți și ingrați, nu vor să recunoască linia de de-marcare fixată de Comisiunea europeană; ci amenință, și se zice că sentinelele noastre ar fi primit ordin să se retragă cu 10 chilometre îndărăt de la linia însemnată de Comisiune.

Din toate aceste vedem că starea de dincolo este din cele mai de plâns și neprevederea în organizare a fost din cele mai neiertate.

Dacă, în loc de a pierde timpul cu atâte parade de misiuni, guvernul s-ar fi pus să facă baratce, să fi deschis în câteva locuri brutării și debite de carne, astăzi trupele noastre n-ar sta sub corturi în luna lui decembre și împiegații n-ar umbla rătăcind din loc în loc, flămânzi și lipsiți de locuință. Cestiunea este serioasă și guvernul, fără o oră de întârziare, trebuie să se pună îndată pe lucru spre a remedia lucrul, că ne compromitem de tot.

Fiecine-și aduce aminte starea îngrozitoare în care s-au întors soldații noștri din campania trecută. Mantalele, povestea cântecului, postav de trei parale și ață de cinci galbeni, nemaipomenind că în puterea iernei nu mai avea nimic pe ei decât numai ferfenița de manta, care ajunsese scurteică. Cine nu i-a văzut pe acei bieți soldați cu picioarele goale în opinci rupte și cu părul ieșit prin căciulă și cine nu s-a indignat de criminala negligență a oblăduitorilor noștri, cari porniseră război cu ușurința cu care s-ar face o paradă la Capu-Podului Mogoșoaii — toate acestea, nu pentru a da ocazie armatei române ca să-și arate vitejia, ci pentru ca sub umbra steagului încărcat de glorie, să se poată lustrui, pieptăna și decora d-lor, frații liberali, această sectă de deturnători de bani publici și de incapabili.

Și luarea Dobrogei s-a făcut cu aceeași criminală ușurință și lipsă de prevedere. Nu-i vorba: misiuni și paramisiuni, toate cu diurne însemnate, răspunse până la un ban fraților căuzași, s-au făcut, se înțelege. Căci și în afacerea Dobrogei, ca în toate celelalte, diurna e pentru roșii totul, iar datoria nimica toată. Fumând o țigară pe malul drept al Dunărei și-a împlinit misiunea și, bând o cafea turcească la Babadagh, conștiința misionarului apostolic al rabinatului universal se liniștește dimpreună cu spiritele populației transdanubiene.

Și de astă dată misiunile au fost de căpetenie. Ba auzim că până și Ministerul instrucției are de gând a trimite-n misiune pe mai mult decât vestitul domn Pseudo-Urechia, ca să aranjeze instrucția publică în Dobrogea după cum l-ajunge capul și știm deja la câte l-ajunge capul pe acest domn.

Când ne-am arătat indignarea asupra stării triste a armatei întoarse din campanie, ni se tot cânta că așa-i războiul, că în așa stare cată s-ajungă eroii pentru a face impresie asupra demoazelelor; dar oare mai e și acuma război, pentru ca soldații noștri să fie nevoiți a sta în puterea iernii sub corturi? Soldații noștri pot avea speranța ca prin iulie viitor li se vor trimite din București cojoacele și lemne de durat case: iar până atunci să se-nvălească cu ațele, să tremure sub cort și să roază pesmeți din Rusciuc, pesmeți desigur începuți de șoareci, vro rămășiță ale oștirii rusești.

Dar cine-i cunoaște pe roșii poate oare să s-aștepte la altceva din partea lor? Vorbă multă și lucru nimic — iată caracterizarea lor în două cuvinte. Repetăm din nou cererea ca guvernul să dea publicului lămuriri asupra neajunsurilor ce le întâmpină și să nu ne lase sub sarcina de-a ne-nchipui răul și mai rău decum e.

În cât despre misionarul apostolic, d. Pseudo-Urechia, cestiunea e atât de interesantă încât promitem a ne întoarce asupră-i și a descrie pe acest domn cu toate calitățile sale care-l fac propriu și bun pentru-o asemenea însărcinare.

❦

[17 decembrie 1878]

Aflăm că actualul ministru al instrucției publice, d. Cantilli, ar fi însărcinat cu organizarea instrucției în Dobrogea pe un ilustru personaj al cărui nume adevărat mărturisim că nu l-am putut afla nici până azi, dar care a sfeterisit porecla unei vechi și de mult stinse familii boierești din Moldova pentru a-și împodobi mutra cu ea, după ce mai nainte a mai fost purtat încă vro patru-cinci porecle, parte îndreptățite, parte de fantazie.

Toată lumea ghicește că nu poate fi vorba decât despre d. Pseudo-Urechia.

Singura mângâiare ce ne mai rămâne e că acest domn n-a sfeterisit exact numele boierului moldovenesc care se iscălea Ureki, ci a adăogat la trupina cuvântului sufixul *-i-a* (Urechia), foarte semnificativ pentru strigătele metamorfozatului rege Midas.

L-am luat de atâtea ori pe domnul acesta în zeflemea în cât ne pare rău că i-am creat chiar acest soi de popularitate, căci dumnealui e din oamenii aceia cărora, asemenea vestitului Barnum, confratelui său american, nu le

prea pasă dacă reputația e bună sau rea, numai să se vorbească în genere de dânșii. Zgomotul odată făcut, știe d-lui să-l abată pe căile ce-i priesc.

Să vorbim oare de renumele său de autor? Ar trebui atunci să facem un curs întreg de literatură furată, să pomenim de Lope de Vega, de Gozzi, de Ascoli, de Goethe, cari toți aceștia în România s-au metamorfozat în chipul pomenit mai sus și poartă pseudonimul Urechea. Toate scrierile sale sunt sfeterisite din autori străini, căci dumnealui obicinuește a nume imitație liberă or prelucrare sau traducerea *ad litteram* sau cel mult bădărănirea nesărată a unui text străin. Ceea ce ar putea dovedi că e original al său va fi sau o platitudine sau un nonsens, regulă generală pentru producțiunile proprii ale acestei celebrități După orice șir original al acestui domn am întinde mâna, întâmpinăm numaidecât sau una din cele două calități sau pe amândouă la un loc. Astfel, bunăoară nu mai departe decât în no. de la 5 decemvrie al „României libere“ d-sa anunță cum că la institutul său de băieți se va da o reprezentație cuasiteatrală. Prețul locurilor: *aplauze și iubire.*

Stă scris negru pe alb: „Prețul locurilor: aplauze și iubire“!

Ex ungue leonem!

Noi din parte-ne suntem de mult la limpeziș cu d-sa. Din propriile sale mijloace nu e în stare să construiască una singură frază corectă sau c-un înțeles lămurit. Își ascunde grozava goliciune a capului și a inimei cu întortocheri de cuvinte și cu iperbole ridicole. Neputând dovedi că-n viață ar fi urmat vrun studiu serios, a pretins într-un rând că și-ar fi pierdut diploma de doctor în litere în Dunăre, deși n-a avut-o niciodată. Și unui asemenea om i se conferă catedre la Universitate, scaune la Academie, ba i se încredințează încă și creșterea copiilor, ca și când copiii de creștin ar fi animale ce trebuiesc dresate pentru a sări peste bețe și a aporta, căci tot un fel de dresură li se dă copiilor în institutul său; se deprind a aporta răspunsurile la cestiunile de bacalaureat în mod mecanic, fără a fi temeinic preparați.

De ar fi să pomenim toate din trecutul d-sale, ușor ne-ar fi a dovedi că d-sa e acela care a corupt învățământul public în România. Poate că-n toată țara aceasta nu e om care să hrănească o invidie mai înverșunată contra oricărui merit adevărat și care să fie mai accesibil pentru lingușirile naturelor de rând decât omul al cărui nume adevărat până în ziua de azi nu l-am putut afla. Las' că de câte ori a putut a stăruit pentru numirea personalului didactic celui mai rău posibil, las' că nu există rudă de a sa,

oricât de depărtată, care să nu fie căpătuită prin d-sa în posturi publice, dar până și membrii familiei sale cari sufer de boale de creieri au funcții plătite de stat. Astfel un unchi al d-sale, om de care sub regimul legilor vechi desigur că și-ar fi făcut vrun creștin pomană de a-l duce și interna la balamuc, e de o mulțime de ani conservator al pinacotecei din Iași, deși e recunoscut ca pătimaș de perpetuă alienațiune mentală.

Dar în cazul de față nu ne interesează pe atâta nepotismul său pe cât uneltirile sale politice.

Se știe că-n totdauna își punea candidatura între bulgarii din Basarabia, cărora, în schimb cu alegerea, le mijlocea concesiunile cele mai mari. Având o influență cu desăvârșire nemeritată în administrația învățăturilor publice, d-sa stăruia să se numească pe acolo tot profesori pe sprânceană, de se putea de origine bulgari și cu sentimente bulgărești, încât Basarabia noastră, în loc de-a redeveni ceea ce-a fost cinci sute de ani de-a rândul, adică pământ românesc, devenise din contra vatra agitațiunilor panslaviste — cu concursul d-lui Urechia, care-a fost în acest chip, cu sau fără voință, un instrument al tendințelor rusești. Iar când au sosit urmările complicității sale, a crezut că-nșirând cinci ceasuri verzi și uscate în Cameră și prefăcându-se că plânge, răspunderea d-sale s-a mântuit.

Am fi fost în drept de-a aștepta ca acest domn, periculos în cel mai mare grad prin ignoranția lui dovedită, prin lipsa dovedită de judecată, prin lipsa asemenea dovedită de orice calitate superioară omenească, să aibă de nu pudoarea, cel puțin frica de a se mai amesteca în afaceri publice.

Ei, nu și nu! Cum se ivește ocazia dea-și crea alegători din populații rămase îndărăt, se prezintă dumnealui ca să le dreseze și tot acest prieten și promotor al bulgarilor din Basarabia umblă azi după însărcinarea apostolică de-a organiza instrucția în Dobrogea.

Oricine-și poate închipui ce o să se aleagă de acea instrucție. Dacă va fi astfel, prorocim de mai nainte că tot instrucție de soiul celei din Basarabia o să iasă, instrucție la ordinile panslaviștilor.

Indignați de cutezarea reînnoită a acestui domn, conjurăm pe guvern ca, oricât de roșu ar fi, cel puțin de astădată să-și dovedească intenția de-a face cum e mai bine. Dacă n-are oameni speciali pentru lucrul acesta, însărcineze cu organizarea instrucției acolo pe un ofițer superior de artilerie sau de geniu — fiecare din ei are mai multe cunoștințe pozitive și-nainte de toate mai multă judecată decât d. Urechia.

❦

[19 decembrie 1878]

În revista ziarului „Presa“ din 15 decembrie citim următoarele rânduri:

> Dezbinarea și animozitatea diferitelor partide, în timpuri critice ca cele de astăzi, departe de a aduce un folos țării, pot produce, din nenorocire, cel mai mare rău, făcând să profite de aceste neînțelegeri aceia cari numai prin ele pot să ajungă la scopuri negreșit dezavantagioase României.
>
> În aste zile de grea încercare prin cari trece țara noastră, în noua sa pozițiune de „țară independentă“, ținta dar a organelor de publicitate, fie din orice partidă, trebuie să fie lucrarea sinceră și nepărtinitoare la întărirea statului.
>
> Nu prin insinuări mai mult sau mai puțin sarcastice, nu prin parabole născute de imaginațiuni fecunde, nu cântând pai tu ochii vecinilor vom aduce vreun folos țării noastre, vom putea conlucra la ridicarea și fericirea ei.

Deși numele ziarului nostru nu se rostește în aceste rânduri, nu putem să nu recunoaștem că acele cuvinte de *„insinuări sarcastice“*, de *„parabole născute din imaginațiuni fecunde“* se adresează „Timpului“.

Acele reflecțiuni mai mult sau mai puțin melancolice nu ne ating deloc; nu înțelegem însă câtuși de puțin gravitatea imputărilor ce ele conțin. Ne întrebăm întru ce aprețierile noastre umoristice asupra considerațiunelor foarte transparente ale „Presei“ cu ocaziunea înlocuirei ministeriului Cairoli prin ministeriul Depretis ar constitui o crimă în contra intereselor țării *„în aceste zile de grea încercare“* precum zice „Presa“?

Suntem cu totul de părerea că *„dezbinările și animozitatea diferitelor partide pot produce cel mai mare rău, mai ales în timpi critici“*. Dar „Presa“ uită un lucru pe care trebuie să i-l aducem aminte: adică cine a sădit acele adânci dezbinări și în care împrejurări.

Cu mâna pe conștiință întrebăm dacă *timpii nu erau critici* când radicalii, venind la putere, au semănat, prin prigoniri nedemne și sistematice, ura și discordia? Dacă ei nu jurase distrugerea partidului conservator nu când era în capul ocârmuirei, ci *după căderea lui de la putere?* În curgere de doi ani, în fața împrejurărilor celor mai critice pentru țară, cu un război ce se pregătea și, în cursul acelui război, sub povara și primejdia invaziunei unei armate străine, s-a urmat, în contra partidului învins, acel sistem de persecutare odioasă care nu tindea la mai puțin decât la uciderea lui politică și morală.

„Presa“, imputându-ne nouă dezbinările și animozitățile partidelor, pare a fi uitat toate aceste. Odinioară însă era și dânsa pătrunsă de indignarea generală ce se manifestase atunci. Volume întregi am putea alcătui cu articole în cari acel ziar își rostea, cu o dreaptă vehemență, părerea asupra urei pasionate cu care radicalii de la putere, în curs de doi ani, urmăreau stingerea desăvârșită a adversarilor lor. Și atunci erau *zile de grea încercare* pentru România, și atunci timpii erau critici, cu toate aceste cine, fiind sincer, ar fi putut imputa „Presei“ că atitudinea ei era vătămătoare intereselor țării? Și pentru ce, dacă noi astăzi tot nu putem uita toate acele, pentru ce să fim învinovățiți că lovim în binele țării pentru că nu putem înțelege, nu putem admite nici o apropiare, necum nici o alianță cu făptuitorii acelor persecuțiuni?

„Presa“ încheie articolul său prin următoarele cuvinte bine simțite:

Binele, vină el ori de unde ar veni, când îl întâlnim trebuie să ne punem toate silințele noastre spre a-l face să devie o realitate. Aceasta, credem noi, se numește a lucra în interesul țării, iar nu când facem opozițiune continuă pe singurul motiv că binele propus nu derivă de la noi! …

Incriminarea ascunsă printre aceste rânduri nu putem crede că poate fi îndreptată la adresa noastră. „Presa“ nu poate insinua că opozițiunea noastră împotriva guvernului radical este întemeiată pe *singurul motiv că binele propus nu derivă de la noi,* pentru că lovitura aruncată ar începe prin a cădea pe însuși capul al acelui organ care, în curs de doi ani și în vremuri din cele mai critice, alăturea cu „Timpul“, a atacat pe acel guvern pentru aceleași cauze, pentru aceleași greșeli pentru care îl combatem noi încă și astăzi.

Dacă ar fi nevoie de o dovadă și mai pipăită despre aprecierile noastre le-am găsi în articolul ce a apărut în numărul de duminică a ziarului „România liberă“; acest ziar, din punctul său de vedere și pentru motive ce n-avem noi a le cerceta, se miră de ceea ce numește el *«apropiarea, dacă nu și unirea* între guvern și „Presa“». În uimirea sa, sinceră sau prefăcută, el exclamă:

Nu te mira, Românie, căci toate aceste împerechieri, sunt pentru fericirea ta!

Ei bine, dacă chiar organul recunoscut al unui bărbat care până ieri făcea parte din guvernul pe care îl combatem nu înțelege apropierea ce ni se impută vouă că nu voim a o face, cum poate „Presa“ să ne acuze că facem *„opozițiune continuă“?*

Nu! Și „Presa“ și „Românul“, cari astăzi stau alăturea pentru a ne ataca direct, au conviețuirea că „Timpul“, în combaterea sa a guvernului actual, urmează o luptă leală și ne interesată, fără a-i cere nimic, fără a-i râvni moștenirea sau împărțirea puterei.

Cu toată prigonirea la care a fost supus partidul conservator din partea adversarilor săi radicali, *facă-se binele* chiar și de dânșii, dacă sunt capabili de a-l face, și vom fi cei dântii nimeni nu se poate îndoi despre aceasta — cari vom fi fericiți de a putea aplauda măsurile binefăcătoare pentru patria noastră.

❦

[20 decembrie 1878]

Organele de publicitate ale tuturor partidelor sau grupurilor politice fac a suna zilnic în polemicele lor *„principiile liberale, moderate sau nemoderate“* de cari se cârmuiesc.

Ca programă teoretică, ca mărturisiri de credință, asemenea declarațiuni ne sunt foarte indiferente și din parte-ne acordăm bucuros orcui facultatea de a întrebuința acest lesnicios mijloc de popularizare, rezervându-ne numai, firește, dreptul de a arăta la vremea cuvenită, prin logica esperienței, prin autoritatea faptelor săvârșite, sinceritatea acelor protestațiuni

Când însă acel liberalism se revendică, ca să zicem așa, ca o deviză de război, atunci când este vorba de a ne ataca pe noi, conservatorii opozanți, organul ce are onoarea de a-i reprezenta are de datorie să ridice glasul, așezând pe fiecare la locul său și arătând lucrurile în adevărata lor lumină,

Reacțiune! Reacționari! Iată cuvintele magice ce trebuie să ne spulbere în ochii țării, iată acuzarea, pururea reînnoită pe care, deși s-a discutat de atâtea ori de noi, nu ne vom obosi de a-i arăta adevărata valoare, adică *deșertăciunea.*

Noi declarăm, și aceasta din toată puterea conviețiunii noastre, că suntem *liberali* în toată întinderea cuvântului și în tot adevărul său.

Toate libertățile înscrise în Constituția noastră le iubim și le sprijinim; departe de-a urmări răsturnarea lor, le-am apăra, din contra, împotriva acelor ce ar voi să se atingă de ele. Ni s-a imputat că am vorbit în ziarul nostru de modificarea legei electorale. Însă am făcut-o nu pentru a răpi sau a restrânge drepturile alegătorilor, ci tocmai pentru a ne întoarce la spiritul

Constituției, ce este strâmbat, și pentru a garanta pe cât se poate mai mult *libertatea alegerilor.*

Noi, inițiatorii și propagatorii acelor libertăți de a căror dezvoltare ne bucurăm astăzi, n-avem nimic de căutat înapoi. În țara noastră nu există legitimiști, nici orleaniști, sau imperialiști sau clericali; nu avem o nobleță, nici privilegiuri de reconstituit. De asemenea, nu avem republică de răsturnat, nici monarhie de restabilit. Posedăm din fericire o Constituțiune și o dinastie la care ținem.

Aceea ce nu voim este sufragiul universal, sunt aspirațiunile republicane, despotismul și opresiunea prin mulțime, radicalismul și demagogia.

Este incapacitatea erigiată în titlu de merit, prostia și neștiința brevetate ca titluri de recomandare.

Ceea ce combatem este împresurarea prerogativelor puterii executive de către Camere, cari nu mai sunt supuse nici unui control mai presus de dânsele, și în genere împresurarea atribuțiunilor reciproce ale puterilor statului precum sunt stabilite de Constituție.

Este violarea legii fundamentale prin înțelegeri, după conveniențele momentului, între miniștrii și reprezentanții din Adunări, anulând astfel răspunderea miniștrilor, furișați tiptil la dosul Corpurilor legiuitoare.

Respingem încercările de a reduce rolul înalt al suveranului la acel al unui președinte vremelnic de republică, mărginit la subsemnarea și sancționarea decretelor, respingem forma republicană și, mănținând neatinse toate prerogativele și toate mărginirile constituționale ale puterii domnului, cerem totodată cea mai deplină și cea mai largă întrebuințare a dreptului suveran de **veto**, atunci mai ales când miniștri și Camere, în înțelegere, calcă Constituția.

În rezumat, *respingerea* a tot ce este *republică,* mai mult sau mai puțin deghizată, și *conservarea* Constituției cu monarhia constituțională ce avem, iată statornicele noastre principii.

Dacă acei ce zilnic proclamă *liberalismul* lor au principii mai liberale decât aceste, atunci recunoaștem că suntem rămași înapoi, dar totodată cată să mărturisim că, de câte ori se vor face încercări de a păși peste limitele libertăților și așezămintelor noastre constituționale, noi ne vom face ***reacționari***, în adevăratul și binefăcătorul înțeles al cuvântului.

❦

[22 decembrie 1878]

„Românul“ găsește ocazie a da lămuriri în privirea stării de lucruri din Dobrogea. Se înțelege că, îndată ce e-n stare a da lămuriri asigurătoare, trebuie neapărat să-nceapă prin a ponegri intențiile acelora cari au semnalat neorânduieli și a le numi *invențiuni* cu care se speculă asupra situațiunii ce-ar fi având-o trupele și autoritățile noastre dincolo de Dunăre.

Noi, cari am urmărit toate știrile acestea, fie în presa pământeană, fie-n cea străină, n-am putut descoperi nicăieri o asemenea speculă cu situațiunea, și, dacă lămuririle pe cari le dă „Românul“ ar fi tot atât de adevărate ca și insinuațiunile cu care-și începe articolul, atunci am sta rău de tot în Dobrogea. Dar să sperăm că e altfel. Ceea ce e caracteristic pentru lămuririle date de organul oficios e generalitatea lor. Turcii, tătarii, românii, grecii și alții sunt mulțumiți cu noi, bulgarii nu, căci li s-au luat dominațiunea de care s-au bucurat câtva timp sub ocrotirea armelor rusești.

Cazurile speciale pe care le-am citat noi nu sunt dezmințite însă. Adevărat e de ex. că bande de bulgari de la margine au intrat în Dobrogea, au prădat turme de vite și le-au vândut în cetatea Silistriei sub ochii autorităților de acolo, cari nu le-au pus nici o piedică la înstrăinarea unor averi cari nu erau ale vânzătorilor? Adevărat că după intrarea românilor perceptorii bulgari au strâns înainte dări și le-au vărsat la casieria din Silistria și că între aceste dări era una de două ruble de cap, pentru înarmarea țării? Bine ar fi fost ca, la asemenea puncte speciale să se răspundă asemenea de-a dreptul, nu prin generalități, nu lăudându-se legile, instituțiile și civilizația noastră, pe cari noi toți le știm ce plătesc la noi acasă, încât nu mai e nevoie de-a mai ști frumoasele perspective ce le așteaptă sub ceriul Dobrogei.

După noi statul este un product al naturii și nu a instituțiilor convenționale și, precum un om poate fi bolnav având ideile cele mai sublime în cap, tot așa nici sănătatea sau trăinicia unui stat nu atârnă de la legile scrise pe cari le are. Un stat poate fi sănătos și trainic cu instituțiuni barbare, un altul poate fi putred cu toate instituțiunile lui frumoase, încât toate laudele ce se aduc misiunii, scrise pe hârtie, nu ne încălzesc pe noi.

Apoi mai e o altă chestiune, asupra căreia „Românul“ a vorbit într-un rând în treacăt, dar mai târziu a tăcut cu desăvârșire: vânzarea veniturilor publice pe ani întregi înainte de către gospodăria ruso-bulgară care ne-au precedat. Cum am ajuns „Românul“ a pomenit odată abuzurile acestea, dar nu s-a mai întors la ele, încât suntem siliți a judeca prin analogie.

Comisia financiară pentru Rumelia răsăriteană de ex. a dat asemenea de-o mulțime de fapte împlinite care i-au legat mâinele. Înainte de a sosi comisia în Filipopoli toate dările directe pentru anul financiar 1878 erau încasate deja de către ruși. Astfel și despre Dobrogea s-a susținut de-un organ, în genere bine informat, că agenților noștri fiscali nu le-au rămas de perceput decât o seamă de dări indirecte, vamale, iar celelalte venituri și-au luat drumul la Silistria sau în buzunările vreunui zugrav oarecare, căci veniturile Rumeliei răsăritene s-au dovedit că nu pot rezista picturii, mai ales când această artă e-n alianță cu doi ochi pe care civilizatorul Bulgariei i-a iubit în a sa viață.

Iată dar iarăși o cestiune care se putea lămuri într-un mod mai pozitiv, întrucât statul român e angajat prin gestiunea financiară a diferiților Maréchali și Donducofi cari s-au strecurat după vremuri[1] în anii din urmă și *prin Dobrogea.*

1. venituri

❦

[20 decembrie 1878]

Ministeriul Agriculturei, Comerțului și Lucrărilor Publice a inventat un meșteșug sau o negustorie nouă — nu știm bine ce o fi — care se numește „pomologia“. D. W. Knechtel e numit profesor de acest meșteșug la școala de la Herăstrău.

Dacă ministeriul voiește să zică cultura pomilor prin acel cuvânt, atunci îi recomandăm încă câteva compuneri tot atât de ingenioase. În loc de **pato**logie să se zică **bolo**gie (de la *boală),* în loc de ***cranio****scopie*-***capo****logie,* în loc de *botanică*-***tufo****- sau* **buruieno***logie* și în fine în loc de *zoologie*-***dobitoco****logie.* Mai cu seamă această din urmă știință e foarte necesară pentru a cunoaste regnul liberalilor.

Dascăli de felul nostru, suntem atât de buni a da învățături pozitive pomologilor noștri.

În limba românească se întrebuințează pentru însemnarea meșteșugurilor sufixul *-ar,* pentru lucrarea lor — sufixul verbal derivat -ărire, pentru meșteșug în fine — *participium praeteriti* substantivat *-ărit,* precum

*cism-****ar****, cism-****ărit***

*văc-**ar**, văc-**ărit***
*mor-**ar**, mor-**ărit***
apoi prisăcărit (și prisăcărie), pădurărit și a.a. Tot acest sufix, care dă verbelor un caracter frecurentativ se-ntrebuințează și pentru biruri și taxe: *oierit, ierbărit* etc.

Escelenta carte de cultura pomilor a d-lui Dim. Comșa se-ntitulează deci cu drept cuvânt *Pomărit* — și nu *Pomologie.*

Numai meșteșugul advocaților se servă de un sufix mai bizantin și se cheamă advocat-lâc!

❦

PANDARUS, VORNICEL DE NUNTĂ

[30 decembrie 1878]

Sunt misiuni și misiuni. Pe lângă misiunile de înaltă gravitate, încredințate capacității cunoscute a d-lui C.A. Rosetti și celei și mai cunoscute a d-lui Dim. Brătianu, mai avem de înregistrat încă una d-o deosebită delicateță. România, sau persoanele Măriilor Lor, nu știm bine, va fi reprezentată la însurătoarea Maiestății Sale Wilhelm III rege al Olandei cu tânăra și-ntr-adevăr grațioasa prințesă Ema de Waldeck-Pyrmont. E drept că împărăția pe pământ a descendenților contelui Widekind de Schwalenberg— mai târziu principi de Waldeck — nu este tocmai mare; principatul Waldeck are 19,2 mile pătrate, iar principatul Pyrmont chiar numai 1,2 milă pătrată. Dar întâi aceleași lucruri se petrec în Roma ca și într-un sat, căci micul stat și-a avut luptele sale dinastice, feudalism, constituție, ba chiar un *coup d'état* care au tulburat spiritele cetățenilor la a. 1814; și al doilea, nu e vorba de asta. Lăsăm istoriografiei viitorului rolul de a lumina începuturile acestui stat. Mai însemnat pe scara lumii acesteia e Maiestatea Sa Regele Țărilor de Jos, țări cari la rândul lor au fost putere mare în Europa și cam de greutatea de care e Englitera astăzi; ba se poate chiar ca de acuma-nainte o țară de averea și de puterea intelectuală a Olandei să aibă o influență hotărâtoare în o samă de afaceri europene, și chiar în vederea acestora, va să zică din pure rațiuni de stat, Maiestatea Sa se zice că s-ar fi hotărât a se căsători din nou.

Dar nu e vorba de asta.

Regele e născut la 10 fevruarie 1817, e așadar de 62 de ani; princesa Emma e născută la 2 august 1858, e așa dar numai de 20 de ani, încât între mire și mireasă e o deosebire de 42 de ani.

Dar nu e vorba nici de asta, ci de cine reprezintă România — sau pe suveranii ei — la ceremonia căsătoririi.

D. Ștefan Belu.

Toată lumea se va întreba: Cum ajunge Pandarus — pardon — d. Ștefan Belu să reprezinte o țară cinstită la o cununie cinstită.

I s-o fi părut d-lui Belu că deosebirea de vrâste e atât de mare încât să fie oarecum nevoie de prezența d-sale în Arolsen, capitala principatului Waldeck … până acum nu îl știam pe d. Ștefan Belu ambasador de nuntă, ci mai mult de contranuntă, și în această ramură a activității omenești d-sa nici măcar n-avea ambiția de a reprezenta capete încoronate, ci se mărginea a fi ambasadorul celor … cornorate.

Dacă Maiestatea Sa Regele Olandei ar afla ce onoare îi facem, Maiestatea Sa ar putea s-o ia anume de rău. Auzi, Pandarus ambasador?

Dar cititorii vor fi întrebând cine e Pandarus? Într-o dramă mai puțin cunoscută a lui Shakespeare intitulată *Troilus și Cressida* e un boier cam bătrâior care izbutește a liniști inimele celor două suspinătoare turturele din Troia primindu-i întru casa sa. Nu e vorba, și în Biblie se zice: „În vremea aceea mers-au Isus într-un sat, iar o femeie, numele ei Marfta, l-au primit pre el întru casa sa“. Dar primirea acelei femei, numele ei Marfta, era pentru cuvântul Domnului, nu pentru cuvintele lui Pandarus. Ospitalitatea femeii era o virtute antică, pe când la boierul Pandarus era un viciu antic.

Nu știm cui i-a venit nefericita idee de-a recomanda pe d. Ștefan Belu pentru îndeplinirea unei așa de delicate misiuni, dar presupunem că d-lui ministru de esterne Câmpineanu trebuie să-i fi venit. Am fi dorit din suflet să n-avem a-i imputa și aceasta, nu din cauza d-sale, ci din cauza țării.

DIN „TIMPUL“: 1879

❦

[5 ianuarie 1879]

Nu știm de unde și până unde partidul conservator din țară a ajuns să aibă onoarea de-a fi numit reacționar. Spunem onoarea tocmai pentru că ceea ce se numește reacțiune în alte țări e atât de departe la noi și pentru că elementele unei reacțiuni lipsesc — din nefericire — atât de mult, încât putem privi această stafie cu ochii reci ai unor judecători și să vedem întâi dacă are vro realitate, al doilea dacă, existând într-adevăr, ar fi un rău pentru dezvoltarea nației românești și al treilea dacă, stinsă fiind, ar mai putea fi renviată.

Așadar cari sunt bazele unui partid reacționar?

O nobilime ereditară și istorică, bogată și puternică prin maiorate, adică prin dreptul de moștenire al celui dentâi născut; o dinastie asemenea istorică, răsărită din acea nobilime și identificându-se oarecum cu ea; în fine prerogative politice ereditare, de ex. un Senat compus numai sau aproape numai din privilegiați. Această clasă privilegiată ar trebui să lupte sau pentru mănținerea drepturilor ei față cu tendințe de uzurpațiune fie din partea altor clase, fie din partea coroanei, sau ar trebui să tindă a recâștiga prerogative pierdute.

Deie-ni-se voie a spune că toate aceste premise ale unui partid reacționar nu există la noi. Clasa privilegiată de mai nainte ajunsese un fel de nobilime de serviciu mai mult decât de naștere, iar despre ereditate nu era nici vorbă. Se-nțelege că existau familii influente și bogate, cari mănțineau un fel de ereditate *de facto* a prerogativelor în familie, dar acea ereditate nu exista *de jure*, precum o știe aceasta orice copil mic. Cauza pentru care boierimea în țările noastre n-a ajuns niciodată la acea formă strictă și nestrăbătută a instituției din alte țări, a fost vecinica neașezare a lucrurilor de la noi din țară, vecinicele schimbări de domnie cari se făceau în urma influențelor polone, ungare și turcești, căci câteșitrei marile puteri vecine căutau să absoarbă pe socoteala lor patria noastră, iar aceasta căuta să pareze tendințele lor prin alegerea unui Domn cât se poate de plăcut vecinului aceluia care pentru moment era mai puternic. Nu tăgăduim că aceasta era o politică de slăbiciune, dar, bună-rea cum era, a prezervat țara

de lucrul cel mai rău din toate, de căderea pe mâni străine, și tot politica aceasta a fost cauza neașezării dinlăuntru, cauza pentru care nu s-au cristalizat din fierberea vieții istorice un miez statornic al unei nobilimi naționale care să aibă voința și puterea de-a rezista tuturor încercărilor necoapte și costisitoare de înnoire și de pospăială apuseană. Dacă ar fi existat o asemenea clasă nobilitară, nu se teamă d-nii liberali, altfel le mergeau reformele, nu așa cum au mers; atunci se convingeau că revoluțiile nu se fac de pe saltea ca la 1848, nici mântuirea patriei nu se face prin intrigi de palat și stârnind din somn pe un om vândut de cei ce prin jurământul lor erau obligați să-l apere și să-L păzească.

Când mișcările revoluționare dau de rezistența puternică a unei reacțiuni compuse din elemente istorice, acele mișcări sau pier prin oameni mari, sau dau naștere la oameni mari, a căror mărime nici nu stă în raport cu întinderea teritorială a țării măcar. Au trebuit într-adevăr ca două capete vârtoase ca cel spaniol cu cel olandez să se ciocnească ca să dea naștere acelei înflorite și puternice Olande din veacul al XVI-lea și al XVII-lea; au trebuit ca două capete vârtoase ca acela al nobilimii engleze și a poporului englez să se ciocnească pentru a da naștere lui Cromwell, acelui întemeietor al actualei puteri mari, care-a prefăcut o aproape neînsemnată țară agricolă în cel întâi stat al pământului, căci, ca să-ntrebuințăm o expresiune aplicată la cel din urmă, „ca să gonești dracii, îți trebuie tatăl dracilor“. Dar așa? Ieși cu masalaua pe uliță, strigă „Jos cutare, Sus cutare!“, zi-i revoluție și te-ai mântuit. Apoi deie-ni-se voie, asta nu-i revoluție, ci comedie.

Ș-apoi să nu creadă cineva că toate istoriile astea au ieșit din poporul românesc. Unde foc poporul… pentru toate ticăloșiile astea el e prea cuminte și prea așezat de felul lui. Și nici să nu crează cineva că o singură reformă măcar s-a făcut în favorul poporului — singurele reforme mai mult sau mai puțin priitoare treptei țărănești le-a făcut un Domn absolutist, Cuza Vodă, Dumnezeu să-l ierte.

Dar așa? Ba Stan Popescu face republică la Ploiești, ba d. C.A. Rosetti pleacă-n exil… la Paris, ca să petreacă acolo mâncând pânea neagră a străinătății, stropită cu vin de șampanie și lacrimi de crocodil, ba s-adună toți boierii buclucii la Mazar Pașa să răstoarne domnia, ba d. Câmpineanu găsește o prăpastie între tron și țară, care se umple numaidecât c-un portofoliu, ba fagăduiești nației suverane că te ții grapă de turcul suzeran, c-ai să desființezi toate dările și armata, și în urmă declari război turcului și pui peste dări rechiziții și peste oaste paraoaste, ș-apoi când vine vrun

creștin mai așezat și zice: „Ia stați rogu-vă, mie-mi pare că treaba asta are cusur. Sau e pehlivănie sau e nebuneală sau și una și alta la un loc“ — atunci știți cum se cheamă acel sărman întrebător? Reacționar, rugină paraponisită, austro-maghiar sau rusofil, vânzător de țară. Noi îi zicem conservator. Liberal în România nu va să zică ceea ce se zice cu acest cuvânt în alte țări. Dar când cineva n-a învățat carte și-i cam zevzec de felul lui, s-apucă și el de negustoria cea mai ușoară, se face liberal.

Dar între conservatori se află mulți coborâtori din familii boierești, se va zice. Ei, se află! Și? Toată omenimea să aibă neapărat fericirea de-a se chema Serurie sau Fundescu? Mai trebuie să se cheme oamenii și altfel.

Adevărata cauză a necontenitei revoluții — dacă putem s-o numim astfel — e următoarea; mișcarea n-a pornit de jos în sus, precum se cuvenea, ci de sus în jos. Cine erau purtători de steag la revoluția de la 1848? Poporul? Am spus că poporul e prea cuminte pentru asemenea lucruri. Fii de boieri, rău preparați în țară, cari, apucând de ici și de colo în străinătate când o așchie de cunoștință, când alta, s-au întors cu surcelele în poală să dea foc țării și nu altceva. Să fi văzut apoi luptă între giubelii și bonjuriștii de moda veche cu mustața bătută și în frac civit cu nasturi de aur. Dar lupta n-a ținut mult, pentru că numiții bonjuriști erau chiar fiii giubeliilor, cari, mai murind, după vremuri, mai dându-se în lături de bunăvoie, era libertăților și pospăielii importate a-nceput la largul ei. Și deodată cu era libertăților și a nouălor legi încurcate, în cari paragrafii se bat în capete, a-nceput să emigreze o generație de tineri în străinătate, ca să învețe… teologia? Nu. Științele naturale, tehnica, medicina, filologia. Nu, nimic din toate aceste. Dreptul. În sfârșit, a sosit o droaie de doctori în drept și-n strâmb, cărora le trebuie pânea de toate zilele și, cuconași scoși ca din cutie precum sunt, deveniseră și cam exigenți de felul lor. Pita lui Vodă nu-i tocmai mare în Țara românească. Mai drumuri de fier pe unde și-a-nțărcat dracu copiii, mai poduri pe uscat, mai școli prin sate unde populația stă din trei creștini și-un șoarece, c-un cuvânt, mai una, mai alta, au împuținat rău de tot pita lui Vodă și lefurile nu sunt tocmai mari. Au credeți cumcă e vreuna din aceste somități care să-nțeleagă că trăim în țară săracă? Aș, ferit-a sfântul! Propune-i unui asemenea geniu ticluit la Paris— la Piza chiar — un post de subprefect sau de judecătoraș la târgul Hârlăului. Se va crede insultat în demnitatea lui democratică. Alte visuri îi umblă prin cap. Nu-i vorba, ca judecător de pace în târgul Hârlăului omul poate face mult bine și,

mai cu munca, mai cu vrerea lui Dumnezeu, poate asemenea ajunge departe — membru la Casație sau ministru de justiție chiar.

De ce nu? Nici o lege n-o oprește aceasta și societatea noastră — orice s-ar zice — chiar cea mai naltă societate e pe deplin democratică. Dar pentru o asemenea înaintare regulată prin merit, prin știință, prin onestitate se cere muncă și răbdare, iar cuconașii nu iubesc munca și sunt nerăbdători de-a parveni. Aceasta e adevărata corupție: tendința de-a câștiga lesne și fără muncă, tendința de-a se gera în om mare fără merit, aceasta e corupția adevărată, ale cării urmări sunt ura și invidia contra oricărui merit adevărat și cocoțarea nulităților în acele locuri la cari numai o înaltă inteligență sau un caracter estraordinar dau un drept.

Dar spune vrunuia: „Măi creștine, vezi-ți de treabă! Ce te amesteci la un lucru când nu știi seama și rostul lui? Ce te amesteci la învățăturile publice bunăoară dacă nu știi cum se dresează cap de berbece, necum cap de creștin?“ Știi ce-ți va răspunde? Că ești reacționar, austro-maghiar, vânzător de țară.

Zi-i altuia ce s-amestecă la război când nu știe a deosebi pușca cu cremene de tunul Krupp tot așa îți va răspunde. Apoi de te-o mai prinde și necazul și-i zice, în pilda lor, că Dumnezeu biet umple lumea cu ce poate, atunci ești chiar retrograd.

Ei bine, iată în ce consistă reacție și liberalism în România. Dacă un om își mai are toate sâmbetele la un loc, atunci e reacționar, se-nțelege. Dacă i-a mai rămas vrunuia niscaiva brumă de avere și crede a putea pretinde ca la decretarea de legi organice să nu se voteze cu drumul de fier, ci să se mai oprească pe ici pe colo, ca să vază de nu sunt interese atinse, atunci e reacționar.

Atâta-i deosebirea. Ar fi de dorit, nu pentru acești reacționari, ci pentru nația românească preste tot, ca această deosebire să fie mai mare, dar din nenorocire nu este. Se simte adânc lipsa acelei clase istorice care să fie păstrătoarea tradițiilor și a bunului-simț, pârguit prin lupte seculare și suferințe seculare.

Multă-puțină cât mai era, s-au tot dat și dat într-însa, pentru a pune în locu-i o generație de advocați, și azi, când în fine visul democrației române s-a îndeplinit, stăm mai bine? Abstracție făcând de la împrejurarea că-n urmarea înnoiturelor croite și răscroite de advocați poporul românesc în toate clasele lui sărăcește pe zi ce merge, e poate vro deosebire atât de mare între cultura de azi și cea de alaltăieri? Deie-ni-se voie a o contesta aceasta.

Estensiv poate c-a câștigat cultura națională, intensiv însă desigur că nu. Cât de puțini tineri se disting, și chiar astăzi un Cogălniceanu sau un Epureanu se deosebesc aproape de tot tineretul nou cât cerul de pământ, în vorbă, în spirit, în toată atitudinea. Am fi curioși într-adevăr să știm care-i acel Sefendache, Holban, Chițu, Pătărlăgeanu, Cantilli *e tutti quanti* care ar putea suferi o comparație cu acești doi oameni, nemaivorbind de alți bătrâni, o comparație cât de depărtată măcar?

Așadar — unde e reacția și unde reacționarii?

Trăiește vrun descendent al Basarabilor sau al neamului Mușatin din Moldova sau ca să fim completi — al Asanizilor din regatul româno-bulgar al Emului care să petreacă în țări străine ca ducele de Cumberland, fiul regelui Hanoverei, iar partizanii lui să frământe țara, căutând a răsturna dinastia actuală și readuce pe cea veche?

Nu!

Este vro castă aristocratică care și-au pierdut drepturile ei ereditare și istorice, jurisdicțiunea și dreptul esclusiv de-a administra cutare ori cutare județ, și care acuma caută a le recâștiga cu orice preț?

Asemenea nu. Ar fi bine să fie, căci în orice stat o clasă puternică e folositoare, dar nu există și nici poate exista.

Așadar ținem la dinastie și la Constituție așa cum sunt și fiindcă Constituția e liberală, suntem și noi liberali.

Orice încercare de-a reînvia clasele vechi e astăzi zadarnică dintr-o cauză simplă. Alte împrejurări au dat naștere boierimei vechi, împrejurări cari nu se repetă nicicând de două ori în lume. Dacă România ar avea o epocă mare, atunci ea ar avea și o aristocrație nouă, dar fără o asemenea epocă hotărâtor mare nu se poate aștepta nici reînvierea unei clase aristocratice.

Conservatismul reprezentat prin organul nostru nu înseamnă așadar altceva decât menținerea Constituției actuale *tale quale*, adecă bună-rea cum este și împiedicarea de-a nu merge cu dezvoltarea constituțională și mai departe, de pildă la sufrajul universal, la republică, la ostracism, la despotismul mulțimii. Constituția actuală e adecă destul de liberală și nu mai trebuie lărgită de cum este.

Nu făgăduim c-ar fi fost mai bine dacă ideea statului avea putere mai mare, ca să fie-n stare a înfrâna costisitoarele și nemărginitele ambiții personale ale nulităților de-a ajunge la cârma țării. Și aceasta ar fi fost mai bine, nu absolut ci relativ, pentru că la noi oamenii nu-și cântăresc încă pe

deplin bine interesele. Dar o lungă esperiență învață că pasuri îndărăt nu se pot face. Vom pierde multă vreme încă pentru a împlea formele civilizațiunii pe cari le-am împrumutat, dar ele trebuiesc împlute, nu nimicite. Deocamdată — nu-i vorba — cam ciudați crai de la răsărit se-mbracă cu ele, însă, convins odată poporul că numai munca și meritul adevărat îndreptățesc la ceva în viața publică, lucrul va fi pe jumătate îndreptat.

Repetăm deci cele spuse în numărul de 20 decembrie: *Respingerea* a tot ce este republică mai mult sau mai puțin deghizată și *conservarea* Constituției cu monarhia constituțională, iată statornicele noastre principii.

❦

[9 ianuarie 1879]

Credem că destul am vorbit despre liberalismul nostru adevărat și sincer. Odată calea croită prin chiar legea fundamentală a țării, toate inconvenientele unui sistem liberal, care — precum bine știe orice birnic— este cu mult mai scump decât primitivul și patriarhalul sistem de mai nainte, toate acele inconveniente zicem se pot înlătura prin muncă, căci sistemul libertăților e sistemul muncii. Asta am dori să intre odată în convingerea oricăruia; trebuie ca cetățeanul să vază că fără muncă și fără capitalizarea ei, adecă fără economie, nu există nici libertate. Celui care n-are nimic și nu știe să s-apuce de nici un meșteșug dă-i toate libertățile posibile, tot rob e, robul nevoilor lui, robul celui dintâi care ține o bucată de pâne în mână, căci e cu totul indiferent dacă închizi o pasăre în colivie sau dacă ai strâns de pretutindeni grăunțele din care ea se hrănește.

Și cam așa-i cu omul: brutarul nu coace pentru cel ce n-are nimic, măcelarul nu taie pentru cel ce n-are cu ce cumpăra.

Suntem deci liberali în puterea cuvântului, dar nu înțelegem ca cineva, exploatând ideile liberale, amăgind mulțimea, promițându-i munți de aur și râuri de lapte fără muncă, să ajungă în fine a exploata acea mulțime chiar și a o conduce din rău în mai râu.

De aceea privim cu oarecare nevinovăție și cu mânile-n sân la vecinica discuție între ziarele române asupra principiilor politice pretinse că conduc pe unul sau pe altul. Ba unu-i liberal moderat, ba altu-i liberal nemoderat, ba al treilea e liberal-conservator. Ca și când dd. Holban-Tacu-Anghel-

Fleva etc. ar fi mai buni, mai de treabă sau mai cu minți dacă ar fi liberali-moderați sau dacă ar da o altă poreclă aspirațiunilor lor personale!

Caracterul general al acelor oameni e că vor să câștige fără muncă, că statul pentru ei e o materie de exploatat și că ideile chiar ce le profesează în fiece zi sunt asemenea mijloace de exploatare a țării și a nației. Astfel se ivește azi un grup, mâne alt grup, cari nu sunt în fond decât societăți anonime ce pun un mic capital la mijloc pentru a izbuti într-o mare afacere: a veni la putere.

E drept că sunt grupuri a căror țintă nu este aceasta, pe cari le dezgustează acea febrilă activitate de a se mănține sau de a ajunge la putere și cari, chiar dacă doresc a veni la ea pentru a-și realiza ideile și a pune lucrurile p-o cale mai naturală și mai cumpătată, nu sunt în stare a face mii de promisiuni mincinoase pentru a amăgi mulțimea.

Astfel de ex. toată programa de la Mazar Pașa e de sus până jos *un mare neadevăr*. Ei bine, sunt grupuri politice cari nu sunt în stare a spune acel *mare adevăr* și cărora deci calea aceasta a înrâuririi asupra opiniei publice, calea neadevărului și a amăgirii, le este și le rămâne închisă.

Acesta e răul fără leac al partidului conservator: neputința de-a spune minciuni, de-a face promisiuni deșerte, deși prin ele mulțimea se amăgește. Adevărat că acest defect al partidului este o virtute, dar în orice caz e o virtute care-ngreuiază calea în loc de-a o netezi, căci poporul crede lesne celor ce-l amăgesc, e lesne măgulit de lingușirile demagogilor și se lasă dezbrăcat de cel ce-i aruncă o frază frumoasă și-l numește la tot momentul suveran, generos, mare, neîntrecut, unic pe fața pământului.

Contra acestui rău a credinței ușoare a mulțimii există un remediu, un singur remediu pe care binevoitoarea natură a dat-o, și acest dar neprețuit e deosebirea între oameni. A umplut Dumnezeu lumea cu ce-a putut, dar a mai făcut și deosebiri; sunt legile și instituțiile pentru toți d-opotrivă, dar niciodată egalitatea legală nu va șterge inegalitatea înnăscută sau pe cea câștigată cu munca.

Clasele avute și culte se amăgesc o dată, de două ori, nu pururea.

Când există cens și deosebire de clase bazată pe el amăgirea nu mai e atât de lesne și chiar dacă o parte a celor aleși sunt ieșiți din urnă prin amăgirea colegiilor numeroase sau prin influența guvernului, totuși rămâne o parte rezultată din alegerea unor oameni cari știu a-și cumpăni interesele și a deosebi adevărul de prăpăstii.

De ce mulțimea e lesne crezătoare…? Nu tocmai greu de explicat. Ea uită zicala: „Să nu dea Dumnezeu omului atâta rău cât poate purta“ și, pentru a scăpa de suferinți actuale, relativ mici, face orice i s-ar cere, necunoscând că din ceea ce face ar putea rezulta ceva și mai rău. Din nefericire nevoia e tovarășa oamenilor, a tuturor oamenilor, deși în alte proporții și în altă măsură. Numai unul e în stare să judece dacă cutare sau cutare schimbare i-ar putea-o alina, iar alții nu sunt în stare. Afară de aceea nevoia perpetuă mai are și o cauză obiectivă, în natură chiar, pe care-a formulat-o Malthus: populația se-mulțește în pătrat, iar mijloacele de existență se-ndoiesc numai. Când o populație găsește mijloace de existență ea se sporește foarte repede, dar, sporită odată, înmulțirea mijloacelor de existență n-au ținut pas cu acel spor și iată nevoia la loc în toată asprimea ei. Apoi nu numai atâta, dar cu cât o populație se-mulțește, cu atâta se civilizează mai mult, și cu cât înaintează în cultură, cu atâta exigențele ei devin mai mari, cu atâta devine mai simțitoare pentru lipse și pentru trebuinți care pentr-un om primitiv sunt mai mult un lux. Pentru regina Engliterei, marea Elisabetă, o pereche de ciorapi de mătase era un prezent neprețuit ce i se putea face; azi orice commis voyageur simte trebuința lor; iar împărăteasa lui Carol cel Mare fierbea la bucătărie, ceea ce nu face azi nici nevasta unui șef de biurou măcar. Astfel o nouă trebuință se-nvață lesne și se dezvață greu, și învățu-i dulce iar dezvățul amar.

Ei bine, pe nevoile — din nenorocire vecinice — și pe lesnea crezare a mulțimii se-ntemeiază demagogii cari, neștiind nimic, neavând nimic, vor să se ridice deasupra tuturora și să trăiască din obolul nemeritat al săracului. Și fiindcă demagogii, fiind în genere oameni de rând, înzestrați în loc de minte cu vicleșug numai, stăpânirea lor însemnează domnia brutalității, a viciilor și a ușurinței.

Singura chezășie însă contra domniei demagogiei este *censul*, e împărțirea alegătorilor în categorii după importanța lor economică sau intelectuală. De aceea suntem contra sufrajului universal, căci acesta ridică deosebirea de clase, face ca votul celui cu minte să aibă aceeași greutate cu a celui nerod, c-un cuvânt e exploatarea celui ce are ceva prin cel ce n-are nimic, a celui învățat prin cel ignorant, a celui drept prin cel nedrept. Urmările sufrajului universal se văd în America, unde într-adevăr tot ce nația are mai rău, mai coruptabil, mai mincinos ajunge în Parlament și la putere, pe când elementele cuminți și drepte, dezgustate de priveliștea

aceasta, nici nu se mai amestecă în viața publică. Și care e urmarea demagogiei?

Dezbinare și ură între cetățenii statului, pentru ficțiuni și pentru cinstitele obraze ale d-lor demagogi.

Shakespeare nemuritorul pune următoarele vorbe în gura cumintelui Ulis:

> Dacă planeții în vălmășag rău ar rătăci fără regulă, ce grozăvie ar fi! Ce furtună ar fi pe mare, cum ar tremura pământul, cum ar turba vânturile! Frica, răsturnarea, groaza și dezbinarea ar rupe la pământ, ar submina, sparge, dezrădăcina din încheieturi concordia și liniștea dintre state.
>
> Dacă ar lipsi treptele între oameni, această scară a tuturor planurilor mari, tânjește executarea acestor. Fără aceste trepte cum ar putea să se ție în dreptul lor vecinic breslele, demnitățile în școli, frăția în orașe, pacinica legătură de negoț între țărmuri despărțite, respectul pentru bătrânețe, sceptru, coroană și laur? Ia treptele dintre oameni, discordează această singură coardă și auzi apoi dizarmonia!
>
> Toate celea ar găsi împrotivire fățișă: puterea ar fi tiranul slăbiciunii timide, fiul crud ar ucide pe tatăl său. Puterea ar fi drept, ba nu, chiar dreptul și strâmbătatea, a căror vecinică ceartă o mijlocește justiția, și-ar pierde numele împreună cu justiția însăși. Atunci toate s-ar desface în sila celui mai tare, sila în arbitrariu, arbitrariul în lăcomie, și lăcomia, un lup obștesc, îndoit de tare prin putere și arbitrariu va rupe în sfârșit lumea la sine și va înghiți-o. Acestei ucideri urmează apoi haosul, îndată ce se șterg treptele. Nerespectarea acestor trepte ne dă pas cu pas îndărăt, *pe când socotim de a urca.* De căpetenia cea mai înaltă își râde cel ce stă nemijlocit sub el, pe acesta-l batjocorește al doilea, pe cel următor cel de sub el: și-nveninat astfel de la cel dintâi pas care s-a îndărătnicit căpeteniei, fiece pas următor e zguduit de frigurile invidioase ale unei rivalități impotente și galbene la față.

Astfel se răzbună ignorarea adevărului: că statul, cu treptele și deosebirile lui, e un product al naturii, nu al rațiunii omenești.

Iar când punem sufrajul universal în locu-i, cu teza abstractă: toți oamenii sunt egali, deci toți cată să aibă o egală înrâurire în viața statului, atunci ajungem că cei mulți, cari nu-și cunosc interesele, aleg pe cei ce-i amăgesc mai bine, iar aceștia, odată sus, se dușmănesc ei în de ei, se batjocoresc ei în de ei, încât ajungem că râde om de om — și dracul de toți. Atunci se pierde deosebirea între judecata dreaptă și judecata strâmbă, atunci d. Fleva propune emanciparea femeilor și d. P. Ghica pe a tuturor femeilor fără deosebire, atunci dăm pas cu pas îndărăt, părându-ni-se că înaintăm.

Căci de această iluzie sunt bolnavi liberalii noștri, că înaintăm. Într-adevăr, grozav înaintăm îndărăt în toate celea.

În teorie nimic mai frumos decât sufrajul universal, dar în practică nu este decât opresiunea mulțimei, a ignoranței, a pasiunilor măgulite și lingușite de demagogi. Când știe cineva că toată civilizația și cultura omenească e neapărat mărginită la cercurile acelea cari au destul timp și destulă neatârnare pentru a le învăța și pricepe, când știe că nimicind capul unui învățat ai nimicit învățătura lui, care era poate rezultatul unei dezvoltări de sute de ani, când știe apoi că nulitatea demagogică nu sufere nici un merit adevărat lângă sine și că ea și cu semenii ei voiește a fi tot, atuncea vede lesne că radicalismul și demagogia, sub scutul teoretic al sufrajului universal și al principiilor liberale (de care știu a se servi cu mare succes mulțămită credulității maselor și slăbiciunei sau sentimentalismului oamenilor luminați) conduc lumea europeană la distrugerea civilizațiunii — la haos.

❦

DIONISIE, MITROPOLIT AL DRISTULUI

[9 ianuarie 1879]

Joi la 4 ianuarie a adormit întru fericire aici în București o persoană care reprezintă o veche eparhie, a cării interesantă istorie am schițat-o cu câteva trăsături de condei în articolele privitoare la Basarabia. Acea persoană a fost Dionisie, mitropolitul Dristului și exarhul Dunării întregi.

Când turcii, la-nceputul veacului al XV-lea, au luat toate cetățile de pe malul drept al Dunării câte stăteau în stăpânirea lui Mircea cel Bătrân, autoritatea bisericească a Țărei Românești a încetat dincolo de Dunăre, însă credincioșii — pe malul Mării Negre greci, iar pe malul Dunării români — știindu-se fii ai scaunului ecumenic, se vede că vor fi cerut anume capi bisericești ai lor, drept care pentru lungul întreg al Dunărei de Jos s-a înființat mitropolia Proilaviei (Proilabum) cu reședința în actuala Brăilă, căci și acest din urmă oraș avea garnizoană turcească.

Mai târziu, și anume în timpul lui Ștefan Mare, turcii au ocupat Cetatea Albă de la gura Nistrului, precum și Chilia, iar mitropolitul Proilaviei și-a întins și asupra acestor orașe jurisdicțiunea sa bisericească. Iar când turcii au ocupat Hotinul, ba chiar Camenița din Podolia, mitropolitul Brăilei și-a

întins și asupra lor autoritatea, deși-i veneau foarte peste mână locurile acelea.

Dar când s-a restituit Țării Românești Brăila și Giurgiu, când Hotinul, Cetatea Albă și Chilia au încăput pe mâna rușilor, atunci și mitropolitul Proilavici a scăzut numai la eparhia Silistrei dincolo de Dunăre, încât el era suprema autoritate bisericească în Dobrogea noastră.

În secolul nostru a încetat însă abia a exista eparhia Proilaviei.

Dionisie venise la București pentru a pune la cale poziția bisericei din Dobrogea și a intra cu eparhia sa în organizația bisericei autocefale române.

El era de 67 ani, fusese vicar al Patriarhiei și a administrat optsprezece ani eparhia.

În vremea ivirii schismei bulgare — căci se știe că bulgarii s-au rupt de scaunul ecumenic în mod necanonic — Dionisie și colegul său, mitropolitul de la Varna, n-au voit să recunoască autoritatea exarcului bulgar schismatic și în această atitudine a sa a fost sprijinit de populația românească și de cea grecească de pe malul drept al Dunării. De gând avea să-și întindă autoritatea asupra tuturor creștinilor ortodoxi, partea locului cari nu voiesc să recunoască schisma. Venit la București pentru a recunoaște autoritatea bisericească și politică a României, el a fost foarte bine primit de Î.P.S.S. Mitropolitul primat, iar în ziua de 1 ianuarie a oficiat chiar la Mitropolie. C-o zi înainte de-a merge la palat, unde fusese invitat anume, a răposat.

❦

MOFTURI ȘTIINȚIFICE

[11 ianuarie 1879]

„Românul“ (numărul de la 6 ianuarie) ne surprinde cu știrea că d. T.O. Giuvara a descoperit în Biblioteca Națională din *capitala Franciei* două manuscripte de *interes național.* Foaia publică *cu plăcere* o scrisoare și un articol al d-lui Giuvara, *felicitându-l pentru lăudabila osteneală ce-și dă de-a dezmormânta documentele privitoare la țara noastră* și recomandă ca exemplul acestui domn să fie *imitat de orice bun român.*

Iar modestul d. Giuvara, „cunoscând zelul cu care bătrânul «Românul», stâlpul ziaristicei noastre, apără și încurajează cu părintească *binevoință* tot ce-ar putea face să propășească, fie *întru cât* de puțin, *scumpa noastră literatură națională născândă*, îi trimite *cu preferință* notița sa.“

Articolul învățatului tânăr e intitulat *Două manuscripte române ale Biblioteci Naționale din Paris* necunoscute până acum și începe astfel:

> Veste bună
>
> În cursul cercetărilor mele… am avut norocul să dau *astă-vară* peste două manuscripte române despre a căror existență nimeni nu știe nimic, nici chiar iscusitul bibliograf și profesor de românește, d. Picot.
>
> Lucrul pare cam ciudat într-un oraș unde mii de români au trecut și trec încă. *Totul se esplică însă* când voi zice că ar fi trebuit cineva să petreacă, *ca mine,* luni de zile în Biblioteca Națională și să răsfoiască nu numai cataloagele, dar încă și etc.

Apoi d. Giuvara povestește, cu aceeași prisosință de satisfacțiune personală, câtă trudă și-a dat ca să afle manuscriptele, cum bibliotecarul (care se-nțelege că nu știe românește) l-a rugat să-i indice titlurile exact în franțuzește, cum a făcut-o d-lui fără zăbavă, cum a făcut pe file unse facsimile de pe pagine și cum a copiat unul din manuscripte, păstrând numărul șirurilor și numerotarea paginelor din original.

Când aude cineva de dezmormântare de documente privitoare la țara noastră, de un interes național, de felicitări pentru lăudabila osteneală ce trebuie imitată de orice bun român, prin care se îmbogățește, *întru cât* de puțin, scumpa noastră literatură națională născândă, apoi mai văzând și articolul care începe cu esclamația „Veste bună!“ (de astă-vară) și de norocul de-a fi întrecut pe Picot, s-așteaptă … la ce“?

Cel puțin la documente din suta a X sau a XI sau la vreun manuscript din epoca lui Mircea cel Bătrân, căci, deja din vremea lui Vasile Lupu să fie, n-ar merita atâta șfară.

Ei bine, manuscriptele d-lui Giuvara sunt unul din veacul trecut, altul *o copie* de cronici din veacul nostru, al nouăsprezecelea, și anume tot lucruri cunoscute și cari se găsesc la noi în țară, dar mai cu samă la anticuari evrei din Moldova foarte des.

Unul din acele manuscripte, acela de care modestul tânăr face mai multă vorbă, cuprinde *Vămile văzduhului,* carte care se află ca manuscris în biblioteca oricărui boier bătrân, legat în genere împreună cu *Minunile Maicii Domnului,* iar al doilea manuscript cuprinde o copie scrisă cu cerdace de pe cronicele lui Urechi, Miron Costin și Niculae Costin.

Iată ceea ce voia d. Giuvara „să aducă la cunoștința publicului român, și în special *tutor* acelora ce iubesc bătrânele noastre tradițiuni naționale și rămășițele ce strămoșii ne-au lăsat împrăștiate pe ici pe acolo“.

Tant de bruit pour une omelette!

Cogălniceanu a tipărit acele cronici de pe copiile cele mai vechi ce s-au putut găsi (1700 și ceva); Șincai a publicat sute de documente, Hurmuzachi a cules câteva mii, Hajdeu asemene, dar nici unuia din aceștia nu i-a venit în minte să facă atâta vorbă zadarnică. Mai adăogăm, ca pentru a constata vechimea manuscriptelor, învățatul d. Giuvara a avut nevoie de… Tocilescu.

Sfatul ce avem noi a-l da d-lui Giuvara este că scumpa noastră literatură națională născândă, care până acuma — slavă Domnului — n-a ajuns încă la halul de-a fi apărată și încurajată de bătrânul „Românul“, are nevoie de mai puțină suficiență și de mai multă modestie, mai ales din partea acelora cari *prin sine* nu însemnează nimic și cari vor să-și câștige un modest nume prin copiarea *Vămilor văzduhului.*

Iar cât despre rămășițele ce strămoșii ne-au lăsat împrăștiate pe ici pe colo, primejdia asemenea nu-i tocmai mare. D. Giuvara e cam tot de o origine cu d. C.A. Rosetti, încât strămoșii d-sale nu ne-au împrăștiat nimic, cel puțin în limba românească nu.

Apoi îl mai rugăm să nu prea generalizeze ignoranța sa, atribuind-o *tutor;* căci, înainte de-a manifesta o asemenea grozavă bucurie asupra unor descoperiri imaginare, ar fi putut să-ntrebe și pe alți creștini câtă importanță pot avea.

Acolo unde s-a ivit o adevărată greutate s-a-ncurcat și d. Giuvara și anume la *Descrierea Chinei,* scrisă slavonește de spătarul Nicolae Milescu, pe care d. Giuvara îl numește, c-o consecuență demnă de o cauză mai bună, Miclescu, deși vestitul spătar nu pare a fi fost rudă cu liberalul Sandu Miclescu, supranumit *Păgânul,* din ținutul Vasluiului.

Despre acest manuscript — zice d. Giuvara — a vorbit deja Urechiă (adecă Pseudo-Urechia). Vestitul anonim a vorbit multe și mărunte în viața sa, numai nu prea de seamă, ceea ce se dovedește și din cazul de față, căci manuscriptul spătarului a rămas necitit, de vreme ce nici d. Giuvara, nici colegul său, ilustrul anonim, nu știu încurcata de slavonească — iar la *Vămile Văzduhului* se pricep amândoi.

❦

[12 ianuarie 1879]

În numărul nostru de la 20 decemvrie anul trecut am spus că ceea ce nu voim este *incapacitatea erijată în titlu de merit; prostia și neștiința brevetate ca titluri de recomandație.*

Ce se mai cere azi în România pentru a deveni om mare? Merit? Știință? Avere? Caracter? Nimic din toate acestea.

Se cere să fii războtezat în numele tatălui: C.A. Rosetti, a fiului: I. Brătianu, a Sfântului Duh: Carada, atunci le ai pe toate cu de prisos, și merit, și știință, și avere.

A nu ști carte, a nu fi învățat nimic serios în viață nu este, în sine privit, nici nenorocire, nici defect, ci o împrejurare indiferentă pentru viața statului, căci marea mulțime a activităților omenești nu exige decât puțină știință teoretică. Dar lucrul se schimbă foarte când brațele cari ar trebui să fie consacrate unei munci folositoare și lor și societății, în loc de daltă, mistrie, coarnele plugului, bardă și gelău apucă condeiul și vor să stăpânească un popor. Ei bine, sunt o mulțime de oameni, mai cu seamă liberali, în România cari n-au mai multă știință teoretică decât un țăran din Saxa sau un lucrător din Prusia. Și, ca să citām un caz concret și foarte caracteristic, spunem că șeful diviziei *școalelor* în Ministeriul *Învățăturilor* Publice este un funcționar care nu va putea să dovedească mai multe studii decât un țăran sau un lucrător.

Acest caz nu-l citām pentru că ar fi rar — toate ramurile administrației publice gem de asemenea înțelepți — ci numai pentru că e caracteristic, căci în orice caz e foarte ciudat ca școala și învățăturile publice — de la universitate începând și până la școala rurală — să fie administrate de oameni cari nici la școală au îmblat, nici vro învățătură acătării au.

Dacă cineva nu se pricepe în țara noastră la nimic, tot se mai pricepe încă la ceva: se face liberal, strigă prin mahalale contra reacționarilor, jură în numele trinității Rosetti-Brătianu-Carada, se face luntre și punte la alegeri, făgăduind unuia că-i va pune nepotul în slujbă, altuia că i se va arenda o moșie a statului fără parale și — *patria e mântuită.*

Putem zice de-a dreptul că partidul liberal (roșu) reprezintă la noi o sumă de oameni, parte ignoranți, parte și ignoranți și târzii la minte, și că acest partid formează la noi în țară, ca și fracționiștii în Moldova, acea coalițiune vecinică pe care cei scăpătați pe scara naturii și a muncii o formează pururea contra cuminției, a învățăturii și a meritului.

Și cu toate astea ce fin, ce gingaș organism e statul, ca tot ce produce înțeleapta natură! Cum în consecuțiunea de generații și într-o dezvoltare

sănătoasă ajung sus tocmai elementele de care societatea are mai multă necesitate! În epoce eroice, când lupta pentru existență e grea, curajul, puterea de sacrificiu, caracterul nestrămutat care nu cunoaște frica de moarte, ajung la cârmă și mănțin cu tărie existența statului; când, din contra, viața fizică a statului e întrucâtva asigurată și când munca și tendința de economie ajunge a fi firul roșu al vieții naționale, ajunge sus știința disciplinată și cunoscătoare, căci științele nu sunt decât ochii muncii.

Nu se poate aștepta — se-nțelege — ca-ntr-o țară ca a noastră, care a admis toate formele de organizație a celor mai înaintate țări, aceste forme să se întrupeze numaidecât în oameni pe deplin potriviți cu statura intelectuală, cu grelele și gingașele probleme cu cari sunt însărcinați. Nivelul culturii generale a nației nu-l poate ridica nimeni cu umărul — timpul și munca împlu neajunsurile. Dar ceea ce ar trebui să se observe e tendința spre bine, voința de-a numi oameni cari se pricep în cutare ramură, începutul unei luări în serios a vieții statului.

Conservatorii, oricâte rele s-ar zice despre ei, sunt singurul element neesclusivist din țară. Nu s-a aflat judecător bun pe care ei l-ar fi depărtat pentru că profesează cutare credință politică, nici profesor, nici vameș, nici casier cari, buni fiind, ar fi fost înlăturați pentru motive politice, dacă își vedeau numai de lucru și nu prefăceau dreptul lor politic într-o unealtă de agitație scandaloasă, de turburare și de ambiție neînfrânată.

Un guvern conservator, cu toate defectele inerente mai mult epocei decât persoanelor dominante, alege totdauna grâul din neghină și, dacă rămâne neghină pe ici pe colo, e semn că grâu nu e îndestul. În adunări conservatoare se va vedea totdauna floarea nației, tot ce ea are mai însemnat ca știință, avere, caracter sau experiență întru ale țării, ba într-o asemenea adunare opoziția chiar e reprezentată prin oamenii cei mai însemnați pe cari-i are.

Singură deosebirea numai că, sub conservatori ambiția personală e restrânsă prin puterea lucrurilor la valoarea individului, e destulă deja pentru a da partidului conservator o înzecită importanță asupra celorlalte. Liberalii, din contra, se folosesc de ambiția exagerată a oamenilor de puțină valoare pentru a ajunge și a se mănține la putere. Dar precum un venin, oricât de plăcut ar fi la gust, rămâne venin și distruge organismul căruia pentru câtva timp i-a sporit prin surescitațiune febrilă puterile, tot așa și ambițiile diverse ale liberalilor au condus partidul la descompunere.

De la începutul alcătuirii ministerului Brătianu, el s-a transformat într-un caleidoscop care ne-a arătat pe rând prefacerea personalului chemat a-l compune prin trecerea la minister, fiecare la rândul său, a tuturor corifeilor din ortaua roșiilor de toate nuanțele.

Lucrul a ajuns a fi o mare greutate de învins pentru d-nii Rosetti-Brătianu din cauza neputinței în care se află de-a satisface îndestul de repede nerăbdarea tuturor nulităților marelui partid.

Supărarea celora ce rămân în așteptare devine din ce în ce mai mare și nu puțină turburare provoacă în rândurile majorității din Cameră.

Și cu toate acestea d-nii Rosetti-Brătianu nu dispun de alt mijloc pentru a se mănținea. Astfel incapacitatea — numai cu ambiție și cu lăcomie să fie unite — devine neapărat în ochii capilor liberali un titlu de merit; iar nulitățile, ajungând miniștri ai M. Sale, pentru a se simți în minister ca acasă negreșit că vor căuta să se înconjure cu ipochimene după chip și asemănare, încât pe această cale prostia și neștiința sunt brevetate ca titluri de recomandație.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[13 ianuarie 1879]

Ziarele din Viena ne aduc știrea că *Francisc Schuselka,* renumitul publicist austriac și redactorul revistei politice ebdomadare „Reforma“, ar fi fost lovit de dambla în ziua de 7/19 ianuarie și că starea sa inspiră serioase îngrijiri.

Schuselka e un om cam în vârstă, căci e născut la anul 1811, la Budweis în Boemia, a studiat dreptul în Viena și a fost mai întâi practicant la tribunalul criminal, în urmă institutor privat în Viena, Salzburg și Praga.

De la 1835 a început a se ocupa cu publicistica. La 1845 apăru cel dântâi roman al lui. În urma unui conflict cu cenzura austriacă a mers întâi la Weimar, apoi la Jena, unde-a publicat între altele broșura *Este Austria germană?*. Aproape toate broșurile lui politice au avut drept urmare cercetări, avertismente și espulsiuni. Astfel, în urma scrisorii *Cestiunea orientală adecă rusească* a fost dat în judecată și avertizat. Broșurile *Războiul jezuiților contra Austriei și a Germaniei* și *Biserica nouă și politica veche* au avut drept rezultat espulsiunea din ducatul Sachsen-Weimar. De aci merse la Hamburg, unde fu unul din fondatorii comunității

religioase germano-catolice. În urma scrierii *Austria, progrese și regrese,* librăria Hoffmann et Comp. din Hamburg a pierdut în Austria debitul pentru toate cărțile ce le edita.

În timpul revoluției de la 1848 se întoarse în Austria. A fost ales în Parlamentul de la Frankfurt, și anume în comitetul de cincizeci, apoi de către cercul electoral Klosterneuburg în Adunarea germană-națională, unde-a fost la stânga estremă, apoi fu ales în Parlamentul austriac, unde făcea parte din stânga moderată, iar în adunarea de la Kremsier dezvoltă o crâncenă opoziție parlamentară.

După dizolvarea adunării din Kremsier se întoarse la Viena. La intrarea rușilor în Ungaria scrise broșura *Nemțește sau rusește,* prin care făcu mare zvon.

La 1850 fu espuls din Viena, fără a i se cita motive, și trăi internat doi ani la vila sa din Gainfarn, unde trecu la biserica evangelică.

După ridicarea acestei internări merse la Dresda, unde scrise broșura *Fatalitatea turcească și marile puteri.*

Întors la 1854 în Austria, trăi retras. Abia la 1859 ținu un discurs cu ocazia unei aniversare a lui Schiller și făcu iar mult zgomot, dar guvernului-i displăcu atât de mult discursul încât a oprit publicarea, iar autorul a primit un avertisment. La 1860 — începutul erei constituționale — el luă parte la mișcările pentru alegerile comunale. Un discurs ținut înaintea unei adunări de cetățeni avu drept urmare că poliția l-a oprit de-a lua parte la adunările electorale din Viena, nefiind înscris între alegătorii vienezi. Totuși fu ales la 1861 de vienezi în Dieta Austriei de jos, unde pledă pentru o organizare federativă a monarhiei, părere pe care-a espus-o și în broșura *Austria și Ungaria.*

La 1862 înființa revista politică „Reforma“, în care continuă lupta contra centralismului. Ca redactor al acestei reviste avu mai multe procese de presă, fu condamnat de mai multe ori la închisoare, pedepse pe cari i le-a iertat împăratul, deși prin ele își pierduse drepturile electorale. Când vienezii îl aleseră totuși, împăratul îi iertă și urmările juridice ale acelor condamnări, încât putu să primească mandatul de deputat.

Din epoca apărării federalismului datează și simpatiile de cari Schuselka s-a bucurat între naționalități. Coloanele revistei sale erau pururea deschise și pentru cestiunile românilor din Austria, pe cari le-a apărat cu obicinuita lui putere de raționament și de dicțiune.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[17 ianuarie 1879]

Cum sub ochii părtinirii și sub logica pasiunilor virtuțile se schimbă în vicii și viciile în virtuți! Lessing — dacă nu ne înșală memoria — povestește cazul unui om din India care comisese un omor pentru o femeie urâtă. La-ntrebarea judecătorilor cum s-a putut una ca aceasta vinovatul răspunse: „O dac-ați vedea-o cu ochii mei!“

Tot așa am ajuns astăzi și cu monopolul tutunurilor: „O, dacă l-am vedea cu ochii fraților liberali, ce frumos, ce admirabil ni s-ar părea atunci“.

Singura deosebire între omul din India și decanul ziaristicei liberale este că acel om era statornic în vederea lui pe când „Românul“ își schimbă ochii după împrejurări și are vedenii înfricoșate și apocaliptice atunci când frații căuzași au numai rolul ingrat de-a striga prin cafenele; și perspective trandafirii atunci când aciiași frați ajung să puie țara la cale.

Știți ce era odată monopolul tutunurilor — când erau conservatorii la putere — în ochii ziarelor liberale și ai tovărășiei de la Mazar Pașa?

„Românul“ singur mărturisește tonul ce-l creaseră liberalii în țară. „Când s-a înființat monopolul tutunurilor la noi n-a fost decât un strigăt în toată țara în contra acestei noi măsuri fiscale“. El însemna: uciderea unei ramure de producție națională, o spoliațiune a țării din partea străinilor.

Puși în vesela necesitate de-a ilustra purtarea liberalilor de pe atuncea, vom spune numai că Regia era compusă din hoți cari înșelau publicul la cântar și dădeau fidea de carâmbi vechi în loc de tutun în pachetele de calitatea întâia. Experții roșii cântăreau și răscântăreau prin „Românul“ și prin alte ziare liberale hârtia învelitorii pachetelor, staniolul, smoala cu cari sunt lipite și făceau ingenioase exerciții de adunare și scădere asupra celor 25 de grame. Un colaborator vremelnic recomanda cititorilor „Românului“, prin scrisoare deschisă, tutunul Regiei ca mijloc excelent contra anghinei difterice, de vreme ce tăbăcește gâtul în așa chip încât nu se mai poate prinde nimic de el.

Știți însă ce este azi monopolul?

„Românul“ de la 10 curent ne răspunde: „monopolul tutunurilor este, *fără îndoială, cel mai* ***echitabil*** din toate impozitele indirecte; el nu izbește un obiect de prima necesitate, ci din contra un *rău obicei,* un fel de **viciu**“.

Acest viciu trecea odată drept mucenic. Astfel de ex. st. marele mucenic Mărculescu își tăbăcise gâtul cu tutunul Regiei, pentru a da învățături sărmanei omeniri ce otrăvuri cată să întrebuințeze contra anghinei. Își răstignise beregata pe altarul omenirii. Un viitor martirologiu al tuturor candidaților academiei de înțelepți de la Mărcuța va păstra cu gratitudine numele tuturor acelor ilustrațiuni cari au vorbit pe atuncea în „Românul“ contra monopolului.

Va să zică fumatul era sub conservatori un martiriu, o virtute *par excellence*, sub liberali a devenit un rău obicei, un viciu, iar fumătorii trebuie să-și spășească păcatele, căci tot „Românul“ zice că acești vicioși n-au nici un drept să vorbească; bine li se face ceea ce li se face și, dacă nu vor să fie loviți pentru viciul lor, n-au decât să nu mai fumeze și vor fi mai … sănătoși. Va să zică fumătorii nu sunt numai niște vicioși, ci totodată și bolnavi. „Prin urmare nu se poate zice nimic contra monopolului tutunurilor ca impozit indirect“.

Și dacă fumatul e un *viciu*, știți ce vor deveni contravenitorii, fie în cultură, fie în contrabandă, după ordinea actuală de idei a ziarului guvernamental?

Cel puțin *criminali*.

Căci „dacă regia va consimți la modificări și complectări ale controlului, i se vor da și ei în schimb garanțiile pe cari le cere în contra contrabandei și a culturii ilicite“.

Aceste garanții, pe care însă „Românul“ nu le citează, sunt pedepse criminale de ani de închisoare contra cultivatorilor sau introducătorilor iliciți, și încă pedepse pronunțate nu de jurați, ci cu judecată scurtă, încât cine ucide pe un om va veni și de azi înainte la jurați și va fi achitat, iar cine va cultiva zece fire de tutun în mod ilicit merge pe câțiva ani la pușcărie fără judecată.

Dacă esistă opinie publică la noi compare atunci declamațiunile liberale din vremea înființării monopolului cu declamațiunile de astăzi, compare obligațiunea luată de tovărășia de la Mazar Pașa de-a aboli darea cu tendința de azi de-a o mănține cu orice preț, și judece în consecuență.

Noi n-am amăgit niciodată oamenii și de aceea deie-ni-se voie a nu admite nici sofismele cele noi ale „Românului“, precum n-am admis nici pe cele vechi. A fuma nu este nici un rău obicei sau un viciu, dar nu este nici o virtute, ci pur și simplu o trebuință *contractată*, ca oricare alta. Cumcă omul poate fără fumat nu-i nici o dovadă pentru viciozitatea și răul obicei al

fumatului, căci omul poate fără multe. Dacă nu-și poate face casă șade-n bordei, dacă nu poate frige carnea o mâncă crudă, în fine dacă nu se poate îmbrăca umblă și-n hainele lui moș Adam. Toată mișcarea economică a omenirii consistă în crearea de trebuințe nouă și numai escesul acestor trebuințe e un viciu. Dacă cineva ar admite teoria „Românului“ atunci toate artele: muzică, pictură, arhitectură, teatru; industriile: mătasă, catifele, broderii, țesături, toate ar fi un viciu, pentru că nu constituiesc o primă necesitate, ar fi un rău obicei de care, dacă oamenii s-ar lăsa, ar fi mai… sănătoși. În realitate însă obiecte de prima necesitate nu sunt decât acelea cari se-ntrebuințează pentru nutrirea și conservarea individului; acele obiecte sunt foarte puține la număr, iar tot restul de producte omenești sunt obiecte pentru îndestularea unor trebuințe contractate, fără cari mai nu ne putem închipui existența omului modern.

Aceste trebuințe nu sunt contractate de către sistemul nutritiv, ci de către cel nervos, adecă de către organele acelea cari fac din om om, pe când obiectele de prima necesitate sunt acelea cari au a face cu existența sa ca animal.

Și într-adevăr animalele au nevoie de mâncare, de acoperământ contra intemperiilor, dar nu le-am văzut încă nici îmblând la teatru, nici fumând, nici cumpărându-și tablouri, nici făcând muzică. Adecă de! o spunem și noi aceasta în nevinovăția noastră: poate că *între* dd-lor vor fi văzut și cazul contrariu. A numi dar fumatul un rău obicei, un viciu, e o sofismă pentru a îndreptăți impunerea unei dări, ceea ce nu era necesar.

Mai bine s-apuca „Românul“ s-arate de ce darea aceea a trebuit să se creeze. Pentru că tot d-nii liberali votaseră drumul de fier Stroussberg, pe care apoi n-a voit să-l plătească, și pentru că, plata fiind obligatorie prin iscălitura țării, conservatorii trebuiau s-o realizeze, creând resurse nouă. Departe dar de-a vedea în monopol o dare bună, contra căreia nu e nimic de zis, ea a fost privită așa cum este în adevăr, adecă ca o nouă sarcină, dar care se impunea prin greutățile create de guvernul dumnealor.

O dare este dar totdeauna o neplăcere, individual vorbind, numai poate că sub roșii va deveni o fericire sau o beatitudine chiar de-a plăti biruri. De aceea noi nici apărăm, nici combatem monopolul. Necesitatea lui e evidentă, pentru că reprezintă un venit sigur de zece milioane, cari trebuiesc și sunt deja angajate în cheltuielile asemenea neapărate ale statului. Ceea ce voim însă este a stigmatiza din nou acel sistem al minciunii și al amăgirii publicului și de-a arăta cum dd-nii liberali nu pot ține promisiunea lor de-a

aboli monopolul și cum acea promisiune nu era decât o manevră electorală, făcută cu deplina conștiință că n-o vor putea ține.

Cel mai hazliu pasaj însă din articolul, menit a face epocă, al „Românului“ e următorul:

> Dacă nimeni nu murmură în contra băuturilor spirtoase, care atinge un obiect *ce adesea este de primă necesitate…* cum ar avea dreptul să se revolte în contra impozitului indirect pus pe fumători.

Noi credeam cum că băuturile spirtoase sunt arareori obiecte de primă necesitate, dd-lor zic *adesea*. Știm că acele băuturi produc proroci în șirurile dd-lor, cari, mai competenți fiind în materie, ne impun plăcuta datorie de-a le da dreptate în privirea acelui esces de necesitate.

Fiziologicește însă lucrul nu-i adevărat. Alcoolul, întrucât e trebuitor nutrițiunii, se poate substitui, c-un înzecit folos pentru sănătate, cu hrana substanțială.

❦

[18 ianuarie 1879]

Tot în n-rul nostru de la 20 decemvrie, în care am arătat din nou cele ce am zis de atâtea ori, că reacție în adevăratul înțeles al cuvântului nu există și nici poate exista în țara noastră, am spus între altele că combatem împresurarea prerogativelor puterii executive de către Camere, combatem violarea legii fundamentale prin înțelegeri, după conveninețele momentului, între miniștri și reprezentanții din Adunări, spre a se eschiva responsabilitatea miniștrilor, adăpostiți în dosul Corpurilor legiuitoare.

Care este îndealtmintrelea înțelesul constituționalismului dacă nu neatârnarea puterilor statului și responsabilitatea fiecăreia din ele? Și care e înțelesul unei Camere legiuitoare dacă ea face pe sub mână tot ce-i cere ministrul și-l acoperă cu figura ei, ea care n-are nici o responsabilitate?

Înainte toate puterile statului erau împreunate într-o mână: coroana era supremul legiuitor, administrator și judecător.

Se-nțelege că atunci se putea întâmpla cazul ca judecat și judecător, administrator și administrat, controlor și controlat să fie una ș-aceeaș persoană și că cel ce avea puterea-n mână să-și croiască legi după bunul lui plac.

Dar astăzi nația, care nu numește nici funcționari, nici miniștri, și care nu-i în stare a-i controla și a-i trage la răspundere direct, își alege mandatarii pe cari-i însărcinează cu această afacere importantă sub presupunerea *bona fide* cumcă acești mandatari formează într-adevăr un corp deosebit de puterea executivă, nu însă o companie de controlori cumpărați de către cei controlabili și înțelegându-se cu ei pe sub mână, pentru a face treburi împreună. Afară de asta mai e și un alt inconvenient: guvernul trebuie să fie al țării întregi, fără deosebire de partizi, pe când Camera va lucra mai totdauna în sensul unilateral al unei partizi.

Inconvenientul cel mai mare din toate însă este că Adunările nu pot fi făcute răspunzătoare de voturile și actele lor și că nația, singurul lor judecător, nu e-n stare direct a face altceva decât a alege alți oameni atunci când actele și voturile rele sunt consumate de mult; pe când guvernul, de la miniștri începând și pân-la copist, e și trebuie să rămâie răspunzător de tot ceea ce face. A confunda însă atât de rău lucrurile precum se-ntâmplă astăzi, a se anihila guvernul în favorul Camerelor și Camerele în folosul guvernului este o dovadă mai mult că n-avem a face nici cu guvern într-adevăr responsabil, nici cu Camere într-adevăr controlatoare a actelor lui, ci c-o societate de exploatație în care unii joacă pe miniștri, alții pe legiuitori.

Din capul locului am văzut că Adunarea actuală a împreunat toate puterile statului: puterea Domnului, atribuțiile executivei, a justiției. Din capul locului onorata Adunare s-a numit *suverană*, pe deplin stăpână pe oameni, pământ, bani, oștire, pe toate celea, ca și când ar fi luat țara în arendă sau în otcup și ca și când, afară de Adunări, nu mai e suflet de muritor care are dreptul de a zice și el cuvântul său în privirea acestei țări.

Cu toate acestea Domnul are drepturi mult mai mari decât Adunarea. El are liberul *veto* în toate împrejurările, el poate da pe miniștri în judecată ca și Camera, consiliarii lui sunt răspunzători înainte-i ca și înaintea Camerei. Pentru a scăpa însă de această responsabilitate Camera și d-nii miniștri ce fac? Se înțeleg, după convenințele momentului, acum într-un chip, acum într-altul cu totul contrariu, și înaintea M. Sale cabinetul apare totdauna curat ca zăpada și ocrotit de voturile neconstituționale ale unei Adunări care, la rândul ei, nu poate fi apucată și trasă înaintea judecății de nimenea.

Acesta e sistemul cel mai nou, inventat anume de d. C.A. Rosetti, întâi pentru a scăpa de orice responsabilitate pe confrații din ministeriu, al doilea pentru a escamota coroanei dreptul ei de control legiuit asupra actelor guvernului, al treilea pentru a face iluzoriu dreptul pe care îl are nația de a-

și exercita controlul în afacerile publice. Pe această cale de nelegiuită suveranitate d. C.A. Rosetti a condus sistematic Adunarea spre… republică.

Căci în republică așa este. Capul statului e șeful, nominal adesea, al unui partid și n-are nici un control și nici o putere, iar *majoritatea întâmplătoare* e stăpână pe destinele țării.

Căci majoritățile sunt întâmplătoare, adesea absurde chiar, pe când statul ca ființă organică și răsărită pe cale istorică are nevoie de puternice elemente de stabilitate. Își poate oricine închipui în ce stare ar ajunge un stat guvernat azi de-o părere, mâne de alta, guvernat de fluctuațiunea numărului într-o Adunare. Căci majoritatea ce-o capătă un proiect nu dovedește că acel proiect e bun, pentru că numărul aderenților nu e inspirat numai de dreptul cuvânt, ci de interese de grup, de fotoliu, ba adesea de interese personale chiar.

Câteva cazuri de amestecul Adunării în tot ce n-o privește vor ajunge pentru a ilustra linia ei de purtare. Astfel, cu ocazia formării bugetului pentru anul 1877, Camera a luat inițiativa facerii lui, și aceasta fără de nici un drept, căci dreptul este al ministrului; el are să-l elaboreze, să primească aprobarea domnească și să-l aducă în Cameră pe singura cale constituțională, aceea a mesajului domnesc. Dacă în buget ar fi cifre fictive și erori intenționate, cine e răspunzător? Camera. Am arătat că ea se sustrage oricărei responsabilități. Ministerul? Se ascunde dindărătul Camerii și astfel buna-credință în cheltuielele statului rămâne o iluzie.

Asemenea am văzut Camera servindu-se de dreptul ei de interpelare, adecă de dreptul de-a cere lămuriri, pentru a lua hotărâri politice de cea mai mare gravitate prin votarea de moțiuni de trecere la ordinea zilei. Astfel, de ex. Camera a refuzat de a retroceda Basarabia și a primi Dobrogea și în urmă tot acea Cameră a cedat Basarabia și a primit Dobrogea tot prin o moțiune, toate pentru a scăpa pe miniștri de sub responsabilitatea cuvenită. Pentru a vota o pensie de 100 de franci unei văduve se cere o anume lege, pentru a primi pe un singur om în cetățenia statului român se cere o lege trecută prin Camera și prin Senat și sancționată de Domn; pentru a ceda o bucată mare a țării, pentru a primi o provincie e de ajuns… o moțiune.

Lucrul e absurd, însă în Camera suverană a d-lui C.A. Rosetti toate sunt cu putință.

Să mai pomenim oare alte amestecuri? Dar Camera aceasta și-a arogat dreptul de-a indica persoanele ce sunt a se trimite cu misiuni în străinătate sau a cerut revocarea de agenți diplomatici, deși lucrul e de-o estremă

gingășie. Asemenea am văzut Camera desființând prin o lege sentința dată de Curtea de Casație în privirea maiorului Pilat (ginerile d-lui C.A. Rosetti), am văzut pe comitetul de acuzare în contra fostului cabinet arogându-și atribuțiile procurorilor și a judecătorilor de instrucție, am văzut pe acei d-ni făcând perchiziții, despecetluind și publicând scrisori private, violând domicilii; am văzut cu un cuvânt Camera dându-și aerul de Convent național, iar comitetul ei luându-și rolul și puterile unui Comitet de Salut Public.

Astfel statul român devine în mâna așa-numiților liberali o unealtă pentru ca indivizi obscuri să-și realizeze urele și dușmăniile, să-și sature lăcomia, pentru a da vânt în sus nulităților, iar, spre a scăpa de urmările legiuite a unor asemenea turpitudini, tot guvernul, de la ministru până la copist, se ascund îndărătul unei majorități care ca mâni ți se va părea că n-au existat de când lumea.

Și toate acestea se acopăr cu fraza că între guvern și Camera e înțelegere. Apoi să ne ierte: între înțelegere și complicitate e deosebire cât cerul de pământ. Complici sunt toți la comiterea de crime chiar, dar înțelegere cinstită nu se poate numi aceasta.

❦

[20 ianuarie 1879]

Este mișcarea din Moldova factice și o operă a d-lui Cogălniceanu, precum zice „Românul“, sau este un sâmbure real în ea — iată întrebarea. Văzând că cestiunea servă ca argument pro și contra unui om, am fi într-adevăr ademeniți a crede că mișcarea e factice, ca multe lucruri de la noi din țară; dar din nenorocire d. Cogălniceanu nu este inspiratorul nemulțămirilor generale din Moldova, ci d-sa le dă numai accentul cuvenit prin organul amicilor săi politici. „Românul“ este așadar desigur inexact când atribuie d-lui X sau „României libere“ începătura mișcării semnalate, căci aceasta e împărtășită de organe de cea mai deosebită nuanță politică.

Semnalul l-a dat „Vocea Covurluiului“, organ mai mult conservator. Apoi a urmat „Steaua României“, organul tuturor oamenilor onești din Iași, pe cari gospodăria bandei fracționiste i-a înspăimântat și i-a îngrămădit la un loc spre comună apărare. S-au asociat la mișcare „Curierul intereselor generale“, care nu e de nici o nuanță politică; în fine însăși „Ștafeta“, organul fracționiștilor, sprijină nemulțămirile moldovenilor.

Între gazetele din Moldova, cea mai mică, dar nu cea mai rea, „Muncitorul“, redijat de d. Rosetti-Teţcanu, care n-a avut niciodată simpatii tocmai pronunţate pentru d. Cogălniceanu, scrie în termeni mult mai aspri despre starea rea a Moldovei decât chiar „România liberă“.

Se înţelege că prin asta noi nu ne facem câtuşi de puţin apărătorii d-lui Cogălniceanu. Constatăm numai, în interesul adevărului, că acum ca totdeauna „Românul“ caută a da lucrurilor un caracter neadevărat, prefăcând cestiuni într-adevăr grele în cestiuni de coterie şi de persoane.

❦

CIUMA

[21 ianuarie 1879]

Profesorul dr. A. Drasche din Viena publică amănunte asupra ciumei, din care estragem următoarele.

După cronişti vrednici de crezare, spun că ciuma s-ar fi ivit înaintea erei creştine încă (125 ani înaintea lui Cristos) şi anume pe ţărmii de nord ai Africei. Totuşi începutul istoric al epidemiilor de ciumă datează de la 543 după Cristos, anul în care această ucizătoare boală s-a ivit pentru întâia oară pe pământ european — la Constantinopole — sub numele de ciuma lui Justinian, iar de atuncea-ncoace s-a şi mănţinut pe pământ european cu întreruperi mai lungi sau mai scurte timp de o mie de ani aproape, adecă până la 1841.

Stările politice şi sociale de pe atunci, degenerarea deplină a medicinei, necunoştinţa deplină şi neaplicarea celor mai simple măsuri sanitare, apoi extraordinara mişcare religioasă, cruciatele şi războaiele cu turcii au favorizat mult introducerea şi răspândirea epidemiei în Europa.

În jumătatea a doua a sutei a şasea ciuma se lăţi în Împărăţia romană a răsăritului, asupra Europei de sud, de vest şi de nord (Italia 543, Gallia 555, Germania 565, Scandinavia 589). Din suta a şaptea pân-într-a treisprezecea epidemiile europene de ciumă se înmulţiră într-un mod înspăimântător.

Pustiitoarea moarte neagră a sutei a paisprezecea era asemenea ciumă. Deşi în suta a cinsprezecea şi a şaisprezecea se iviră încă multe epidemii, totuşi fură şi lungi intervale libere de boală.

În mijlocul sutei a şaptesprezecea — cu tot războiul de treizeci de ani — ciuma scăzu în Europa. În suta a optsprezecea au mai fost câteva

epidemii izolate (Viena 1713, Marsilia 1720,Messina 1743, Dalmația 1783, Polonia 1797).

În suta a nouăsprezecea epidemia, afară de țara turcească, a izbucnit aproape esclusiv numai în țările megieșite cu Turcia, la Dunărea de Jos, lângă Marea Neagră și pe Peninsula Balcanică, deci în Muntenia și Ardeal la 1813, 1828, 1829; la Silistria 1834; la Odessa 1837; în Rumelia 1838.

Cu cea din urmă epidemie din Constantinopol, la anul 1841, ciuma pieri din Europa. La 1843 ea pieri și din Turcia asiatică, iar la 1844 s-au mai ivit câteva cazuri izolate în Egipet.

D. Drasche urmează descriind în câteva linii epidemiile din Viena, cari s-au-nceput la 1197 și s-au repetat la 1224, 1227, 1270, 1271, 1282. Dar mai cu seamă între anii 1348 și 1350 ciuma a bântuit atât de cumplit încât familii întregi s-au stins cu desăvârșire, stradele erau pustiite, iar din cauza lipsei de lucrători recolta mănoasă din anul 1319 a rămas nestrânsă. Sute de oameni mureau pe zi, toți morții — bogați și săraci împreună — erau aruncați într-o groapa comună.

În suta a XV și a XVI Viena a avut douăsprezece epidemii. În cea de la 1410 muriră o mie de studenți.

În suta a XVII epidemia se ivi numai de două ori în Viena, însă a fost foarte rea de soiul ei. Mai cu seamă la 1679 și la 1680 turburarea și frica erau atât de mari încât nimeni nu cuteza să îngrijească de nenorociții bolnavi. Se făcu un apel public cu trâmbițe și surle, dar în zadar. Atunci bărbierii fură legați și criminalii fură scoși din temnițe și puși cu de-a sila să îngrijească de bolnavi. Peste 12.000 de locuitori — desigur a patra parte a populației orașului — muri atuncea.

Cea din urmă epidemie a izbucnit în Viena la 7 fevruarie 1713, introdusă, ca mai toate celelalte, din Ungaria. Numărul morților a fost 8644 din 9565 îmbolnăviți.

Precum delta râului Gange e locul originar al holerei, tot astfel orientul — Africa de Nord poate împreună cu Siria și Asia Mică — e patria ciumei. Dar nici aicea nu e o boală permanentă, provenind în mod endemic, ci asemenea o epidemie.

Toate epidemiile cari umplu istoria omenirii într-un chip nepilduit de acolo și-au luat începutul. Europa a fost totdauna infectată dinspre Orient. Pe când în alte veacuri ciuma se întindea asupra unei mari părți a Asiei și preste tot continentul european, în Africa se mărginea numai la țărmuri.

Niciodată n-a intrat în Nubia, în Sahara, în Senegambia. Deși epidemia e cam indiferentă față cu climatul sau cu gradele de căldură și de frig, totuși o prea mare căldură sau un frig prea mare o împiedecă. În regiuni tropice n-au fost nicicând ciumă. Sezonul ciumei în Egipt bunăoară e aproape totdauna de la noiemvrie până la ianuarie, adecă în timp mai mult răcoros. Pe când acolo încetează în lunile calde, iulie, august și septemvrie, în Europa e tocmai atunci mai primejdioasă. Înălțimile îi sunt indiferente — ea urcă Atlamb și tăpșanele din Curdistan.

Ciuma în patria ei — la Nilul de jos — nu se ivește în tot anul, ci cam tot după patru, cinci, adesea și mai mulți ani și atuncea ține uneori câteva luni, alteori ani dupăolaltă.

Răspândirea ciumei se întâmplă prin infecțiune anume prin cei bolnavi. Aceștia sunt obiectele de căpetenie ale infecțiunii. Totdauna s-a observat c-a fost adusă de cazuri izolate din Orient. Numeroase și incontestabile exemple dovedesc introducerea boalei numai prin contagiu. Nu se poate spune sigur dacă și cadavrele sunt contagioase, deși credința aceasta a existat, căci era oprit, sub pedeapsă de moarte, de-a deschide mormintele celor ciumați.

Dovedită este asemenea infecțiunea prin obiecte purtate de bolnavi, precum cămăși și pânze de așternut; prin mărfuri și scrisori însă nu. Contagiul e lipit de obiect pentru uz mai îndelungat, nu de acelea cari se ating în treacăt.

Deși ciumatul poartă în sine și cu sine materia contagioasă, totuși aceasta nu se trece prin contact, adecă prin atingere, deși aceasta e credința generală. Tocmai credința asta a contagiozității formează paginele cele mai negre în istoria ciumei. Această credință aducea stagnațiune în comerț și industrie, rumpea legăturile cele mai gingașe și mai sfinte, degenera în egoism și în adevărată barbarie.

❦

[23 ianuarie 1879]

Vorbind în unul din n-rii noștri trecuți despre ceea ce se numește mișcarea din Moldova am spus ca nu d. Cogălniceanu a inventat-o, ci d-nia lui s-a făcut numai organul acelei frământări.

Noi nu combatem și nu apărăm pe ilustrul om de stat, a căruia specialitate, când se află-n opoziție, sunt durerile Moldovei, dar, ca istorici credincioși, ne vom întreba când îi vin d-lui Cogălniceanu accesele de moldovenism, cât îl țin și ce rezultat practic au.

Pe când d. Cogălniceanu nu intrase încă în cabinet interpela guvernul în privirea redusei stări a Universității de Iași și… avea cuvânt. Într-adevăr, nime-n lume nu-și poate închipui ceva mai decăzut și mai netrebnic decât Universitatea din Iași ca întreg. Pe lângă o samă de profesori buni, sunt alții pentru cari scrisul și cititul deja prezintă greutăți neinvincibile, între cari citām de ex. pe actualul profesor de filozofie de acolo, care nu-i în stare a construi o frază corectă și e atât de mărginit încât numele filozofilor celor mai vestiți, germani sau franceji, îl scrie cu u scurt la sfârșit (de ex. Kantu, Descartesu), necum să fi înțelegând ce zic acei oameni. Pe aceeași scară de ignoranță e d. Vizanti, profesorul de limbă română, și alți ipochimeni.

Dar pe lângă prostia și ignoranța multora din ei se adaogă și alte rele. Dacă, buni răi cum sunt, și-ar vedea de lucru, poate că cu vremea ar deveni niște profesori mediocri cari ar împlini și ei, cu greu, un gol. Dar, numiți printr-un concurs la care întâmplarea joacă rolul de căpetenie, inamovibili cu toate acestea, cum au ajuns să aibă o catedră leagă cartea de gard și nu se mai ocupă cu știința ce au a o preda, ci cu… politica. Căci d-nia lor aspiră la lucruri mari — la senatorie, deputăție, ministerie; la posturi diplomatice, misiuni științifice plătite din buget etc. etc. etc.

C-un cuvânt statul plătește acolo o sumă de individe cari iscălesc în condica de prezență fără a fi ținut clas, cari câteodată n-au nici un elev, pentru că nu se găsește om care să voiască a-și pierde vremea cu dânșii, cari nu știu studiile ce le predau, pentru că nu știu scrie, cari au prefăcut catedrele în sinecure, nu-nvață nici singuri nimic și nimic nu predau elevilor, din care cauză Universitatea e dispopulată, și la unele facultăți, de ex. la litere, sunt 5-6 profesori și 3 elevi poate. Nu zicem că toți profesorii sunt astfel, căci sunt și oameni vrednici, pe deplin serioși și cu învățătură la acea Universitate, dar despre numele acelora nici n-auzi vorbindu-se, tocmai pentru că-și văd pur și simplu de catedrele lor și nu s-amestecă în politică.

Așadar d. Cogălniceanu avea dreptate când se plângea de starea pustie de părăginire a Universității din Iași, dar care a fost rezultatul practic al interpelărilor sale? Intrarea sa în minister. Universitatea a rămas în știrea lui Dumnezeu, ca și mai nainte; d-nii Vizanti, Climescu, Ionescu, Leonardescu,

Gheorghiu, Șendrea au continuat a face politică și a-și neglija catedrele; iar d. Cogălniceanu, puternic ministru la externe, nu se mai preocupa de fel de nulitățile despre cari făcuse atâta vorbă.

Dar dacă *rezultatul* interpelării n-a fost decât intrarea sa în minister, oare acest rezultat n-a fost cumva *scopul* interpelării?

Acum să venim la Moldova. Vorbele „Românului“ despre durerea mare ce o are pentru pierderea Basarabiei, despre adânca îngrijire ce-l preocupă în cestiunea evreilor, sunt și acum, ca totdeauna, mofturi. Basarabia e din zestrea și teritoriul străvechi al Moldovei, deci fiecare moldovean simte mult mai adânc acea pierdere. Dacă în Moldova va arde un sat, desigur că vor compătimi și alți români d-această întâmplare, însă cei cărora le-au ars satul vor avea durerea imediată. Tot așa e și cu cestiunea evreilor, care e mult mai gingașă, mai primejdioasă și mai imediată în Moldova decât în Muntenia.

C-un cuvânt d. Cogălniceanu are dreptate când apasă asupra acelor stări de lucruri, dar — care va fi rezultatul practic al acestei înduioșări? Intrarea sa în minister. Atunci Moldova va rămâne în știrea lui Dumnezeu ca și până acuma și d-sa — puternic ministru de exteme — nu se va preocupa mai mult de acele dureri.

Oare acest rezultat practic nu este cumva *scopul* d-lui Cogălniceanu? *Non bis in idem;* mijlocul, odată tocit când cu interpelarea în privința Universității, nu mai prinde astăzi loc.

Nemaiauzită însă și necalificabilă e purtarea „Românului“ cu fostul ministru, care, orice s-ar zice, a fost singurul om c-o inteligență superioară în cabinetul de nulități a d-lui I. Brătianu. Iată ce zice numărul de joi al „Românului“:

> Avem a face c-o personalitate care nu e tare în ceea ce privește aritmetica; afară doară numai de cazul când e vorba să-și asigure foloase de natură a fi socotite prin regulele aritmeticei și mai cu osebire prin acea operațiune ce se numește *sustracțiune.*

Va să zică fostul coleg al d-lui Brătianu e un *sustractor.* Deie-ni-se voie a întreba, oare colegii săi rămași în minister ce sunt, ce pot fi, când au servit doi ani și mai bine alături?

Când d. Cogălniceanu reprezenta țara la Congresul de la Berlin, atunci d. C.A. Rosetti declama în Cameră că ministrul de externe e sublim; astăzi știți ce zice „Românul“?

> Vom răspunde astăzi printr-un simplu avertisment la această necalificabilă exploatare a celei mai delicate și periculoase cestiuni (a evreilor).
>
> După cât știm este în dosarele ministerului de externe o *oarecare hârtie* — considerată un moment ca dispărută — de natură a arăta lămurit țării *cine o poate servi cu credință și patriotism în cestiunea turcilor* și *cine* și în *ce scopuri* este *capabil* de a o compromite.

Va să zică, din *sublim,* d. Cogălniceanu a devenit un om ce nu poate servi *cu credință și patriotism* interesele țării, a devenit… *trădător.*

Duobus litigantibus tertius gaudet. Nouă ne poate fi indiferentă aceasta în familia liberalilor; ceea ce nu e însă indiferent e priveliștea dezgustătoare ce ne-o prezintă astăzi organul guvernamental.

Doi ani și mai bine d. Cogălniceanu a fost sufletul cabinetului Brătianu; astăzi ministrul abia demisionat e numit în coloanele „Românului“ hoț și trădător. Dar dacă este astfel de ce nu l-au dat în judecata Curții de Casație. Cine e „Românul“, că amenință cu avertismente când, fiind numai simplă bănuială de vină, colegii săi ar fi trebuit să-l trimiță în judecată?

Și dacă n-au făcut-o pân-acuma, ce sunt atunci d-nii Rosetti și Brătianu, foștii săi colegi. Nu sunt complici deopotrivă condamnabili?

Acuzările aduse sunt atât de grave încât credem că e datoria celui învinovățit de-a răspunde limpede la ele.

❦

[24 ianuarie 1870]

Cestiunea scăderii rublelor sau, mai bine zicând, a impunerii lor cu curs obligatoriu de patru franci e asemenea una din cele mai simțitoare spolieri de care s-a făcut vinovat guvernul radical față cu țara.

Nu-l combatem pe d. Dim. Sturza îndeosebi în privirea aceasta, pentru că numele d-sale e numai victima acelei măsuri; pentru că roșii au știut totdeauna să ademenească pe un om mai bun și mai conștiințios decât ei ca să le scoată castanele din foc, pentru că și d-sa este unul dintre aceia cari, pentr-o ambiție rău înțeleasă, se pun la serviciul acelei bande, ponegrindu-se pe sine și mântuind popularitatea, câștigată prin amăgire, a d-lor Rosetti-Brătianu.

Căci iată care e sentimentul publicului mare.

Cel care s-a culcat ca aseară c-o mie de franci avere și se scoală a doua zi numai cu nouă sute douăzeci și cinci de franci, ca și când cineva i-ar fi

spart lada peste noapte, numește aceasta sau o hoție sau un impozit. Publicul mare îndeosebi o privește cu drept cuvânt ca pe-o hoție, deși nu știe că ea s-a comis acum trei ani, nu ieri alaltăieri, că s-a comis în momentul în care cursul rublei s-a fixat la patru franci și s-a continuat asupra țării întregi până în momentul reducerii.

Și toate acestea pentru ce? Spre a se arăta slugarnici și supuși puterii vecine, pe care o batjocoriseră la Mazar Pașa, pentru ca îndată ce au venit la putere să-i facă cele mai mari concesiuni. Căci, îndată ce armiile rusești au început a lua fața pământului românesc pe tălpile lor, decanul ziaristicei liberale afirma că valoarea rublei e științific stabilită la 4 franci și nimeni să nu ducă grijă, căci reacția face din rublă numai o armă de opoziție. Iar când Rusia a dat guvernului, sub titlu de venituri ale moșiilor din Basarabia, un milion de ruble subsidiu de război, „Românul“ spunea că un cal de dar nu se caută la măsele.

Iată dar calul de dar costându-ne într-o singură noapte douăsprezece sau treisprezece milioane, căci, departe de-a fi un cal de dar, e asemenea calului pierzător pe care Ulis l-a introdus înlăuntrul Troiei pentru a aduce asupră-i dezordine și ruină.

Reducerea, considerată ca impozit, e însă atât de apăsătoare încât nu se poate asemăna cu nici una din dările actuale, nici prin înălțimea ei, nici prin rigoarea și spontaneitatea perceperei, nici prin nedreptatea repartițiunii.

Căci această dare, percepută într-o *singură noapte*, e mai mare decât venitul tutunurilor perceput în cursul unui an, mai mare decât toate dările directe către stat și, în fine, e egală cu pretinsul deficit lăsat de conservatori după cinci ani de guvernare, deficit scornit atunci de liberali pentru a acuza pe cabinetul Catargiu c-ar fi ruinat finanțele țării, deși rămășițele încasate puțin mai târziu l-au acoperit și întrecut.

C-un cuvânt ca impozit e mare, pentru că întrece pe toate celelalte, și e de-o înălțime pe care o putem cel mult presupune, nu cunoaște.

E riguroasă, pentru că se percepe c-o repejune ruinătoare, fără ca cineva s-o poată preîntâmpina sau ocoli, și asemănătoare cu contribuțiile de război sau a birurilor impuse peste noapte de turci sau de tătari.

În fine e nedreaptă, pentru că nu lovește venitul sau averea reală a omului, ci posesiunea vremelnică, adecă pe cel ce se-ntâmplă a avea rubla în mână, fără ca să fie a lui.

Acuma d. Dim. Sturdza poate vedea singur cât de plăcută e acuzarea ce a ridicat-o în privirea pretinsului deficit al conservatorilor, acuma când d-sa,

fără de vină, se vede acuzat de public c-ar fi adus această pierdere și poate vedea totodată cum lucrurile se răzbună prin ele înșile în lumea aceasta, cum d-sa e numit autorul unei pierderi egale cu deficitul conservatorilor, pe care-l ilustra prin țifre și socoteli iscodite. Dac-am fi atât de nedrepți ca și d-sa am putea să ne bucurăm de ceea ce i se-ntâmplă, dar cu prețul neadevărului nu avem obicei a ne cumpăra popularitate. Destul numai să spunem adevărul pentru a se vedea în ce grad e și d-sa vinovat și complice cu roșii.

Întâia vină este ordinul dat, se vede, caselor publice de-a se desface pe cât cu putință de ruble.

Plata cupoanelor obligațiilor domeniale s-a făcut înainte de scădere; bonurile de tezaur nu s-au preschimbat, pentru ca lumea să fie silită a primi rublele înainte de scăderea lor; afară de asta s-au făcut plăți enorme, s-au plătit lefile toate până în ajunul zilei în care s-a publicat decretul. Apoi măsura nu rămăsese pe deplin secretă. Bancherii cei mari se vede c-o aflaseră, pentru că galopinii lor au umblat toată noaptea prin cafenele și birturi oferind rubla c-un mic scăzământ pe hârtie; iar lumea, aducându-și aminte cumcă „Românul“ cu câteva zile înainte asigurase că rubla valorează științific patru franci, au căzut în cursa întinsă de speculă, o speculă la care visteria a luat parte activă.

O altă nedibăcie este scăderea rublei într-un chip încât părțile ei la un loc nu dau un întreg. Patru piese de câte 92 bani (25 capeici) nu fac la un loc 3 franci 70 bani; în fine moneta de 5 capeici (¾: rublă) nu e trecută în decretul domnesc, deci nu e cotată defel.

Într-adevâr imputabilă din punctul de vedere al moralității politice este participarea visteriei la specula asupra scăderii rublelor; scădere pe care cercurile oficiale o știau de mai nainte, iar publicul nu. Din momentul în care se vorbise despre scădere în Consiliul de Miniștri visteria trebuia să-și păstreze rublele, câte le avea, și să nu caute a se folosi de bună-credința publicului.

Cauza pentru care d-nii liberali au prefăcut visteria în Zaraflâc este îndoită: 1) pentru ca pierderea încercată de poporul întreg să nu se reflecteze asupra visteriei 2) pentru ca să scape de orice răspundere directă și controlabilă. Amândouă scopurile acestea le-au ajuns prin amăgire și prin spoliare.

Scăderea în sine nu este răul cel mare. Adevărata hoție consistă în primirea din capul locului a rublei pe patru franci, iar imoralitatea consistă

în specula făcută de casele publice asupra scăderii ce-avea să se-ntâmple c-o zi sau două mai târziu.

Dar-asupra tuturor acestora vom mai reveni.

❦

[26 ianuarie 1879]

Alaltăieri s-a întâmplat o minune.

Nu mai suntem pe vremea făcătorilor de minuni, pe a lui Nevtinav împărat din Egipt, de pildă, despre care vorbește povestea ciobănească a lui Alexandru Machedon că făcea, zice, ostași de ceară; îi punea în șir pe o tavă și îi topea și numaidecât, într-o clipeală de ochi, se topea oastea lui Darie împărat trimisă împotriva lui. Nevtinav era un mare fermecător, dar minunea ce s-a întâmplat alaltăieri tot n-ar fi putut-o face.

„Românul“ a vorbit adevărul — se poate mai mare minune? Și încă așa de neted, așa de cu prisosință, încât articolul guvernamental care a văzut lumina zilii la 23 călindar (4 făurar) pare ieșit dintr-altă pană, nu din cele obicinuite. Deci fiind aproape cu desăvârșire identic cu vederile noastre, îi dăm locul de onoare și-l publicăm mai întreg, atârnând de el un mic rezumat și un scurt comentar.

•

Iată dar ce zice primul București al „Românului“ de la 23 călindar (4 făurar).

Esistența Camerelor actuale se scurtează din ce în ce mai mult prin necesitatea de a ajunge la alegerea și convocarea Camerelor de revizuire. Propunerea de declarațiune că e trebuința a se revizui art. 7 din Constituțiune este și depusă de guvern de mai multe zile pe biuroul Corpurilor legiuitoare; în curând va trebui a se face întâia citire și apoi, dacă propunerea va fi adoptată, în 30 zile Camerele vor înceta fatalmente de a mai esista.

Cu toate aceste, trebuie să o spunem cu adâncă părere de rău, Camera *pare a nu prea avea conștiință de pozițiiunea în care se află și de greutatea sarcinei ce mai are de îndeplinit până la espirarea mandatului său.*

În loc de a se folosi de fiecare oră ce mai are de trăit spre a săvârși lucrări utile, care ar recomanda-o țării și ar face-o să merite bine de la dânsa; în loc de a căuta să termine cât s-ar putea mai repede votarea legilor urgente ce sunt supuse dezbaterilor ei; în loc de a se sili să îndeplinească cel

puțin în parte programa de îmbunătățiri supusă și prin discursul tronulul la deschiderea sesiunii actuale și primită cu fericire de dânsa prin răspunsul făcut tronului, *își pierde din contra un timp prețios în nesfârșite discuțiuni chiar asupra cestiunilor celor mai neînsemnate.*

Din cel mai neînsemnat articol de lege, din orice interpelare, din oricare cestiune de regulament ce-i *place* vreunui membru al acestei Camere s-o ridice se face materia unor *neterminabile* discursuri, nu numai *fără un interes real pentru cestiunea ce le servește de prelest*, dar și de cel mai *nenorocit efect* pentru prestijul regimului nostru parlamentar și pentru îndeplinirea datoriilor ce are acest Corp legiuitor către țara ce l-a ales.

Simțul măsurii pare *a fi* cu totul necunoscut *multora din oratorii* ale cărora discursuri umplu dările de seamă oficiale ale ședințelor Camerei. Nu mai zicem nimic despre simțul datoriei. *Dorința de a străluci pare a esercita singură cea mai funestă tiranie asupra multor spirite.* Dacă cel puțin această dorință ar fi servită cu *inteligență și cu bun simț*, dar vai!

Înamorați de laurii tribunii, pot să fie siguri că țara nu le va fi recunoscătoare de *stearpa lor muncă oratorică*, care oprește în loc munca producătoare. Publicul, ce are mult bun simț, își *râde*, când nu se revoltează de *arguțiele* și de *subtilitățile ce servesc de bază la mai toate discuțiunile* ce mistuiesc ședințele Camerei; el se indignează când vede cum cei setoși de vorbă *caută nod în papură* spre a putea vorbi și cum *își pierd timpul pentru lucruri cu totul neînsemnate*, care, chiar de ar rămânea greșite, n-ar compromite nimic; el prețuiește cu drept cuvânt că cele mai multe din dezbaterile ce absorb *în deșert* activitatea Camerei și chiar a guvernului, nevoit să urmeze toate discuțiunile și chiar toate *caprițiele* parlamentare, nu valorează de bunăseamă nici *jumătate cât diurna* deputaților, pentru timpul cât sunt ocupați în acele *seci* dezbateri.

Avem convingerea că n-a esistat până astăzi nici o Cameră cu mai bune simțiminte, cu mai mult patriotism și cu mai mare dorință de a face binele pentru țară. Din nenorocire aceste minunate simțiminte sunt în cea mai mare parte *neutralizate* prin *lipsa* de orice *tact* parlamentar, prin *ușurința* cu care se *cere* și se *ține cuvântul* ore întregi și uneori prin *lipsa conștiinții* despre gravitatea unor dispozițiuni ce se iau și despre consecințele lor în practică.

Plini *de idei greșite*, considerăm libertatea cuvântului ca un *drept ce l-ar avea fiecare ființă vorbitoare de a rosti pe lung și pe lat tot ce-i trece prin gând, cu îndatorirea pentru toți aceia ce nu vorbesc să-l lase să*

povestească până în capăt tot ce naște spontaneu în creierii săi; nu băgăm de seamă că, practicând în acest mod regimul parlamentar, *compromitem interesele* țării și risipim chiar averea contribuabililor în diurne plătite pentru serviții foarte minime.

Și în Englitera, și în Helveția, și în Belgia se practică regimul parlamentar, în toată puritatea lui; dar ia să cuteze un orator, și mai cu seamă unul de a doua sau de a treia mână, să ție un Corp legiuitor în loc cu discursuri nemăsurate și va fi îndată pus la regulă de colegii săi. Însuși d. Disraeli, astăzi lord Beaconsfield, la începutul carierii sale parlamentare, cutezând a se arunca în discursuri ce treceau peste măsura obicinuită, fu silit de mai multe ori să tacă prin protestările colegilor săi și chiar să iasă din Camera Comunelor. La noi însă oricare vorbitor ce nu promite câtuși de puțin a deveni un lord Beaconsfield absoarbe timpul Camerei în discursuri ce țin oare întregi; o sută de deputați așteaptă în nelucrare, țara reclamă în deșert îngrijirea intereselor sale *și contribuabilii plătesc la diurne pentru ca d. cutare să vorbească.*

Nu astfel vom răspunde la așteptarea țării; nu astfel vom întări în România regimul parlamentar și instituțiunile libere; din contra, *le compromitem.*

Conjurăm pe toți deputații ce au conștiință de gravitatea situațiunii pe care o desemnarăm să se întrunească și să se concerteze spre a lua o altă direcțiune; să se hotărască fiecare a pune frâu *mâncărimii sale de vorbă,* cel puțin în *cestiunile ce nu le cunoaște și nu le-a studiat,* căci alttel vom ajunge la espirarea mandatului legislaturei actuale fără ca ea să aibă înscrise la activul ei acte care s-o recomande națiunii.

•

Până aci, „Românul“ de la 23 călindar (4 făurar).

Va să zică „Românul“ constată cu adâncă părere de rău că actuala Cameră:

n-are conștiință de poziția în care se află și de greutatea sarcinei de îndeplinit;

își pierde timpul prețios în nesfârșite discuțiuni asupra cestiunilor celor mai netrebnice;

deputaților le place a lua cestiuni făr'de nici un interes drept *pretext* pentru a ține discursuri ce nu se mai mântuie și de cel mai nenorocit efect;

oratorii vorbesc numai *de dorință de a străluci*, fără *inteligență* și fără *bun-simț*, înamorați de laurii tribunei fac munca stearpă; și publicul râde, ba

se revoltează de arguțiile și subtilitățile ce servesc de bază la *mai toate* discuțiunile; în fine publicul se indignează, văzând pe setoșii de vorbă căutând nod în papură pentru a pierde timpul pe nimicuri;

se pierde timpul cu caprіții parlamentare, cu dezbateri seci, cari nu valorează nici jumătate cât diurna; Camera, prin lipsa de orice tact parlamentar, prin ușurința cu care cere cuvântul, prin lipsa de conștiință, prin mulțimea de idei greșite, prin aceea că orice ființă vorbitoare spune pe lung și pe lat tot ce-i trece prin gând și povestește până în capăt tot ce-i născocește creierul, prin toate astea compromite interesul țării și risipește averea contribuabililor;

cu mâncărimea lor de vorbă deputații tratează cestiuni ce *nu le cunosc* și nu *le-au studiat*, compromițând regimul parlamentar și instituțiunile libere ș.a.m.d.

Ei bine, o Cameră care n-are conștiință de datoria ei și risipește timpul pe nimicuri, se servă de cestiuni ca de pretexte de vorbă deșartă, are numai dorința de a străluci fără inteligență și fără bun-simț, o Cameră care se servește în mai toate discuțiunile de arguții și subtilități ridicole ce indignează publicul, ca care caută nod în papură și-și pierde timpul cu secături ce nu fac cât jumătatea diurnei, o Cameră care tratează cestiuni ce nu le cunoaște și nu le-a studiat, care *compromite* interesul țării, regimul parlamentar și instituțiile libere, o Cameră care risipește averea contribuabililor — știți ce este cu toate acestea o asemenea Cameră în ochii „Românului“? Nesimțitoare? Nepatriotică?

Nu.

Cea mai bine simțitoare, *cea mai* patriotică, cu dorința *cea mai* mare de a face binele țării, precum n-a esistat de când lumea una mai bună și mai de treabă.

Dacă „Românul“ poate atribui patriotism, abnegare și cele mai bune simțiminte la oameni de care publicul râde pentru arguțiile, subtilitățile, pretextele de vorbă lungă și lipsa lor de inteligență și de bun-simț, dacă o poate aceasta „Românul“, fac-o sănătos și să-i fie de bine. Noi nu putem.

❦

[28 ianuarie 1879]

În n-rul de joi (25 ian.) al „Românului“ găsim un pasaj pe care declarăm că nu-l înțelegem. Vorbind despre tot felul de acuzări ce se aruncă d-lui

ministru de finanțe pentru reducerea rublelor, acuzări pe cari noi nu le-am împărtășit decât în privirea unor cestiuni de amănunțime și de aplicație, „Românul“ cuprinde deodată următorul pasaj uimitor:

> *Generalitatea* (adică nația) pierde din vedere că, dacă guvernul n-ar fi primit rublele pe preț de 4 lei la intrarea lor în țară, Rusia ar fi *impus* cursul rublelor sale de *hârtie.* În acest caz țara n-ar fi pierdut *o singură dată* 7 și jumătate la sută asupra rublelor de argint, ci de patru-cinci ori câte atâta la sută asupra fiecării scăderi a cursului rublelor de hârtie.

În treacăt constatăm că poporul românesc, când liberalii au nevoie de el, se numește națiunea suverană, iar când acel popor exploatat devine neplăcut companiei Brătianu & Rosetti el se cheamă *generalitate.*

Apoi se zice că această generalitate *uită* un lucru, că Rusia ar fi impus rubla sa de hârtie.

Dar generalitatea n-a putut uita un asemenea lucru din cauza simplă că… nu l-au știut niciodată. Cine a dat Rusiei dreptul de-a cere ca vânzătorul român să recunoască de bun și vrednic de credință un sinet iscălit la o bancă din Petersburg pe care se zice că acea bancă va plăti o rublă de argint pentru petecul de hârtie?

Generalitatea e în orice caz în drept de-a întreba *quo jure* s-ar fi cerut o asemenea monstruozitate din partea statului vecin, căci atunci s-ar putea ca și turcii să pretinză să le primim *al pari* caimelele, austriacii să le primim Staats-bancnotele și, odată erijată teoria aceasta în drept public, s-ar putea pretinde ca să primim *al pari* oricâte bancnote ni s-ar trimite din puternicele împărății *Schaumburg-Lippe* și *Monaco.*

C-un cuvânt generalitatea e-n dreptul său de-a crede că acea impunere se poate face neapărat la… Astrahan, dar de la Astrahan până la Prut mai e o bucată bună de cale.

Cumcă rușii au putut să impuie în Turcia moneta de hârtie e o mare nedreptate, din cauză că locuitorul singular nu poate fi făcut răspunzător pentru învingerile suferite de statul său, dar… Rusia era în război cu Turcia și războiul explică multe. Eram însă noi în război cu Rusia?

Nu. Din contră: prieteni, aliați chiar, o alianță a căreia extremă onoare am plătit-o cinstit, cum se cuvine unor capete înțelepte ca ale noastre, cu Basarabia. Se mai cuvenea oare să plătim onoarea aceasta fiecare din noi în parte cu 50 la sută? Rușii că-s ruși și tot nu credem c-ar fi pretins atâta

venerațiune din partea noastră, pentru că pravoslavnici suntem și noi „dar la rublă de hârtie nu este pravoslavie“.

Dar precum nu vedem de unde ar fi putut porni impunerea rublei de hârtie, adecă a sinetului mic emis de un stat ruinat, tot astfel nu vedem nici necesitatea de-a se primi rubla de argint pe patru franci, căci această monetă de metal este în parte un sinet *au porteur,* adică un sinet pentru cusurul cât nu s-ajunge până la 4 franci.

Și într-adevăr așa s-a și întâmplat. Pân-a nu ieși decretul domnesc prin care se fixa cursul rublei de argint această din urmă era primită de negustori pe 3 și jumătate franci, iar pentru restul pieții era tinichea, încât cine avea poli imperiali de aur bea și mânca, iar cine nu se uita și răbda. Asta s-a întâmplat cele dântâi două, trei zile după intrarea glorioaselor armii în țară, adecă până în momentul în care s-a obștit carte domnească în toată țara prin care se dispunea altfel.

Cu un cuvânt generalității nu i se putea impune nimic de către ruși și nici i s-a impus. Cine a impus generalității este tocmai guvernul roșu, care ne-a constituit trei ani de zile în cumpărători unici ai rublei de argint și ne-au cauzat prin aceasta un rău ce e departe de-a se mântui prin reducere, deși aceasta era neapărat necesară. Căci nu o *singură dată* țara pierde 7 și jumătate procente, ci ea va mai pierde încă, chiar atunci când s-ar face o reducere până la valoarea adevărată a rublei. D. Dim. Sturza, care o știe foarte bine aceasta a spus-o în Cameră că bine știe cumcă reducerea nu e mijlocul radical pentru stârpirea răului și că adevăratul leac e *demonetizarea desăvârșită.*

Cauza pentru care rubla va rămâne pe multă vreme o calamitate ce nu se va putea lecui decât prin demonetizarea deplină este că argintul în genere scade la preț din cauza înmulțirii lui și va scădea mereu, până se vor istovi minele acum lucrătoare. În formă de ban argintul se mănține la o oarecare înălțime numai atunci când s-a bătut în analogie cu numărul contribuabililor.

Afară de asta mai toate statele mari au demonetizat argintul și au monetă curantă de aur. Între acestea sunt Anglia, Franța *(de facto)* și Germania, încât o mulțime de argint a devenit marfă care-și caută stăpân. Deci în momentul în care era prisos de marfă și *nici* un cumpărător, d-nii roșii, din slugărnicie către ruși, constituiesc țara noastră în *unic* cumpărător al rublei cu prețul cel mai bun. Rezultatul a fost un adevărat potop de ruble,

despre cari nu știm până la ce punct vor scădea și cari, cu cât mai multe sunt, cu atât mai puțină putere circulativă au.

Căci valoarea argintului se fixează prin proporția în care el există pe piața universală alături cu aurul. Îndată ce prin supraproducțiune acea proporție se clatină și șovăiește, argintul merge repede-napoi și șovăiește în mod primejdios, până ce producerea va înceta și mulțimea lui va fi determinată și neaugmentabilă, încât numai atunci se va restabili o proporție oarecare și vom ști din nou la câtă valoare a-ncremenit argintul. Până atunci argintul se va potrivi numai pentru batere de mărunțiș, nu pentru monetă de valoare.

N-a fost totdeauna astfel, pentru că înainte vreme, argintul fiind rar, se potrivea asemenea pentru monetă curantă; astăzi însă banii albi sunt mai mult ori mai puțin o monetă fiduciară sau de credit, deși într-un grad mai mic decât hârtia. Neavând destulă valoare intrinsecă, ca marfă sau ca metal, banul alb e cu atât mai prețios cu cât mai puțin este și, dacă mulțimea banilor de argint e prea mică în raport cu necesitățile circulației, atunci provine cazul că argintul are *agio* față cu aurul, că pentru patru piese de câte 5 franci capeți un napoleon și ceva deasupra — caz care s-a întâmplat în Franța. Dar acest spor de valoare nu e intrinsec, ci circulativ. La așa căutare poate ajunge altfel și banul de hârtie, când nu se emite pe cât trebuiește.

Dar este oare acesta cazul nostru?

Un ministru conservator (d. P. Mavrogheni) a emis 25 milioane de bani de argint românești, calculând de fiecare contribuabil câte 25 de franci. Destul și prea destul. Liberalii, în momentul inundării cu ruble, au găsit că prea e puțin și au mai emis 18 milioane bani de hârtie. Dar alături cu acești bani de hârtie avem azi câteva milioane de ruble în țară, pe cari le-am cumpărat cu *aur* și din cari se vor schimba parte în 24 milioane mărunțiș național.

Avem însă nevoie de *atâta* mărunțiș, de atâta monetă fiduciară și semifiduciară?

Noi credem că nu și ne temem că politica financiară a roșilor se va sfârși cu un dezastru.

❦

[28 ianuarie 1879]

Pentru înțelegerea acestei metafore anunțăm cititorilor că Ceres, zeița agriculturii, găsindu-și pe iubita sa fiică Proserpina în iad hrăpită de Pluton, reclamă lui Jupiter spre a o elibera. Jupiter decise ca să i se libereze dacă nu va fi gustat nimic din iad. Ascalpheo purtă mărturie că ar fi văzut pe Proserpina gustând dintr-o rodie. Pe baza acestei mărturii destul de clasice Jupiter hotărî ca Proserpina să petreacă 6 luni în infern și 6 luni în Olimp. Pentru a-și răsbuna, Ceres prefăcu pe Ascalpheu în bufniță, pasăre sinistră de urât augur, din *Metamorfozele* lui Ovidie, cartea IV.

❦

[30 ianuarie 1879]

În zădar ar încerca cineva să dovedească că statul e un rezultat al convențiunii și al punerii la cale prin teorii; el este și rămâne un product al naturii, un organ al societății și, precum omul nu-i liber de a-și schimba inima sau creierul sau plămânii după plac, asemenea nici societatea, într-o stare anumită de lucruri economică și de cultură, nu poate să schimbe după plac forma și funcțiunile statului, nu poate să se joace nepedepsită de-a parlamentul și de-a guvernul.

De când însă au venit roșii la putere, a-nceput jucăriile pe toate terenurile și-n toate ramurile vieții publice, jucării costisitoare și cu atât mai primejdioase cu cât ele amenință a distruge și restul de bun-simț al publicului și a-l face să ia jucării și giumbușuri drept lucruri serioase.

Partidul conservator — neesclusiv și nefanatic ca totdauna și singurul partid care n-are de loc nerăbdarea de a veni la putere, de vreme ce membrii săi n-au fost nicicând avizați la pânea bugetului — partidul conservator zicem nu-și prea bate capul de-a vedea numaidecât răsturnându-se guvernul actual sau de a veni numaidecât conservatorii la putere. Aceasta ne e indiferent.

Dar ceea ce dorim e ca să avem un guvern serios și o Cameră serioasă, oricari ar fi elementele din cari ar fi compuse. Când așa-numiții liberali erau în ajunul de-a veni la putere se știe că regimul vechi a susținut pe roșii în alegerile senatoriale față cu candidații altor nuanțe liberale, aceasta nu din iubire pentru roșii, ci pentru că roșii, fiind mai numeroși și mai bine organizați, îndreptățeau la prezumpțiunea că vor putea da un guvern serios și cu autoritate.

Se-nțelege că nimeni nu poate judeca un partid înainte de venirea lui la putere decât din declarațiile lui orale și înscrise. Roșii promiteau marea cu sarea, dar promisiuni de astea sunt comune tuturor partidelor cari vor să facă efect momentan asupra mulțimii. Din acele promisiuni noi nu culesesem decât două-trei, pe care am îndrăznit a le crede: în afară o politică de pace, înlăuntru o politică de împăciuire și de ordine.

În locul păcii înlăuntru și în afară știm cu toții ce-a venit: călătoria la Livadia, războiul cu turcii, martiriul bietei noastre armate prin foame și prin frig și toate grozăviile unui război întreprins iarna, fără bani și fără a fi fost pregătiți pentru el, precum rechizițiii de oameni și vite ș.a.m.d.

Iar împăciuirea înlăuntru s-a tradus prin darea în judecată a unsprezece miniștri, în persecutarea înverșunată a tot ce nu e suflare radicală în țară.

În locul unui guvern serios și cu autoritate am avut, din contra, un guvern cu minte copilăroasă și cu apucături tiranice, însă ridicole, cari în loc de-a inspira respect, produc scârbă.

De atunci greșeli peste greșeli, produse din ușurătate de minte, din neștiință de carte, adeseori din rea-credință. A le enumera pe toate ar fi greu și ar trece peste marginele unui articol de fond.

Destul numai a arăta că răul principal este lipsa de responsabilitate a guvernului, care-n toate cestiunile, chiar în cele curat administrative și de căderea sa, s-ascunde în dosul Camerei.

Cu acest chip am ajuns că nația nu mai are pe cine trage la răspundere în cestiunile cele mai grave pe cari le-a compromis guvernul.

Vedem de ex. că, după două luni trecute, Camera nu s-a ocupat încă cu bugetul pe anul 1879. Astfel nici știm cum ne aflăm; poate că în fața unei prăpăstii. Pe când d. N. Ionescu vorbește în Cameră de un deficit mare, de emisiune de hârtie-monedă peste suma votată de Cameră, d. Sihleanu, prezidentul comisiei bugetare, declară că d-sa se ocupă cu bugetul, că de dragul bugetului a părăsit cu inimă grea balonul captiv din Paris și s-a grăbit a veni în patrie.

Iată dar balonul captiv și poate *bal Mabille* jucând un rol de străgănire în afacerile statului român.

Ca și bugetul stă cestiunea monopolului tutunurilor, o cestiune care amenință un venit sigur al statului de aproape zece milioane. Tot astfel stă cestiunea joncțiunilor de la Predeal și Vârciorova, tot astfel calamitatea și remediile rublei; toate cestiunile arzătoare, gingașe și bogate în consecuențe

sunt la dispoziția balonului captiv și a înțelepciunii deosebiților Sihleni cari populează Adunarea actuală.

Nu mai avem nevoie a caracteriza mai de aproape această Cameră. „Românul“ însuși a făcut-o cu prisosință; foaia guvernamentală a zugrăvit cu colori veridice cum adunarea pierde vremea cu nimicuri, cum tratează cestiuni ce nu le cunoaște și nu le-a studiat, cum fiecare *dobrîi ciolovec,* numai din dorința de a străluci, povestește pe lung și pe larg tot ce-i trece prin minte.

Copii bătrâni și plini de patimi, zicem noi.

Patimi rele și uricioase, conduse de minți nebunatece de copil, iată caracterele care hotărăsc pentru moment soarta statului român.

Nu vom zice că toți sunt astfel, căci am fi nedrepți, dar desigur majoritatea e astfel.

În fața alegerilor pentru Adunările de revizuire nu vom spune dar alegătorilor: căutați s-alegeți numaidecât candidați conservatori; ci le vom spune: principiile abstracte, oricare ar fi, nu sunt nici bune nici rele, precum o formulă matematică nu e moralicește bună sau rea. Cu aplicarea în practică abia ele devin bune sau rele. De aceea alegeți oameni de treabă și cuminți, alegeți oameni într-adevăr serioși și nepătimași și nu vă temeți, conservatori fie, liberali fie, în înțelegere și cu pace vor trăi și vor dezbate.

❦

[1 februarie 1879]

Mașinele mânate de-o putere elementară, ba chiar acele puse în mișcare de puterea omenească numai, posedă o parte foarte esențială fără de care mașina ar lucra lipsită de orice regulă, ar deveni incalculabilă în privirea repejunii cu care se mișcă, și-ar toci toate părțile și peste puțin s-ar face netrebuincioasă. Deși această parte nu pare esențială la prima vedere, deși ea nici produce putere, nici îndeplinește o muncă, totuși fără de dânsa mașina ar fi de o regretabilă imperfecțiune și de puțin folos. Această parte a mecanismului se numește *regulator.* Ceasornicele ar merge fără de socoteală și rost de n-ar avea pendula, mașina cu vapor ar plezni sau ar sta pe loc fără regulatorul centrifugal.

Și cu toate acestea am zis mai sus că la prima vedere acea parte a mecanismului întreg pare neînsemnată, neesențială.

Tot așa privește Camera actuală facerea bugetului. Cestiuni cari par cu mult mai mari, precum reorganizarea judecătoriilor de pace, reorganizarea Ministeriului de esterne, balonul captiv ș.a. o preocupă atât de mult încât uită că mecanismul statului nu poate merge fără regulatorul lui, fără buget.

Tocmai pentru că lucrul e cu mult mai important decum pare la prima vedere, Constituția prevede ca bugetul să fie elaborat și votat c-un an înainte de punerea lui în aplicare; cu toate acestea Camera actuală, în pretinsa ei suveranitate, calcă legea și nici de gând are, precum se vede, de-a începe odată cu discutarea bugetului.

Am spus-o într-alt rând că întârzierea aceasta inspiră prepusuri grave.

Guvernul, care e vaca cu lapte a liberalilor, pentru a scăpa de orice răspundere și control și pentru a putea da țării un buget fictiv, a cărui responsabilitate să nu se răsfrângă direct asupra nimănui, a însărcinat Camera cu lucrarea aceasta, iar Camera l-au însărcinat pe balonul captiv. De vom avea un buget rău făcut sau de nu l-om avea defel, scuza guvernului liberal e gata: balonul captiv a fost cauza întârzierii, el plătește paguba. În caz când țara ar ajunge cumva prin nouăle alegeri să aibă iar un guvern regulat, care să tragă la răspundere pe politicii actuali, ei și-au pregătit deja dosul după care să se ascundă: Camera și sminteala de minte a celui însărcinat cu elaborarea bugetului.

Cu toate acestea elaborarea bugetului este un drept exclusiv al ministrului de finanțe, el e cel care cere și Camera are dreptul de-a da sau de-a refuza. Și dacă această Cameră ar fi liberală — precum pretinde — ar trebui să-și aducă aminte că acest drept al ei de-a vota bugetul este originea tuturor libertăților publice, căci parlamentele vechi nu se convocau pentru a face legi, ci numai pentru a vota regilor și guvernelor mijloacele trebuincioase fie pentru război, fie pentru lucrări de pace.

Dar ce vorbim noi de liberal sau neliberal. Scopul acestei întârzieri este ca guvernul, împreună cu ciracii lui din Cameră, să lase lucrul încurcat și ca, oricine ar veni în urmă-le, să-și pună mânile în cap de prăpastia ce va găsi-o. E o conspirație între guvern și Cameră pentru a zădărnici în cestiunea aceasta, ca în toate celelalte, orice răspundere reală.

Al doilea prepus grav pe care ni-l inspiră întârziarea aceasta este că Adunarea actuală se teme a arăta limpede și prin cifre situația noastră financiară, se teme de-a spune adevărul, pentru că atunci n-ar mai fi realeasă; pe când, fără buget votat, deputații de azi și candidații de mâine tot

mai pot amăgi poporul prin strălucite situații fictive, născocite de fantaziile ciumate ale redactorilor „Românului“.

Un ministru conservator — d. P. Mavrogheni — introdusese o regulă statornică în privirea bugetelor; ele erau elaborate și votate gata cu mult înainte de a se-ncepe exercițiul anului respectiv; iar condeie cari rămăseseră neprevăzute sau a căror necesitate se impunea peste an se treceau într-un buget rectificativ, încât, de mergea bine sau rău încasarea veniturilor, regulă și orânduială era totdeauna, situația finanțiară, bună-rea, era limpede. Cu toată lipsa de esport și cu toată împuținarea izvoarelor de venituri, cauzată prin concurența grânelor rusești și americane și descrisă atât de bine în nepărtinitorul raport al cavalerului de Bosizio, bugetul statului, încărcat într-adevăr prin mulțimea de cheltuieli introduse de organizarea liberală a țării, își păstra echilibrul său pururea amenințat. Dar acest echilibru și-l păstra numai prin prevederea și regularitatea cu care se elabora și numai regularitatea aceasta a fost cauza pentru care gestiunea afacerilor statului sub conservatori s-a sfârșit fără deficit.

Dar orânduială și liberalism sunt în România lucruri contradictorii!

❦

VÂRFUL CU DOR

[1 februarie 1879]

Un foileton, publicat în „Binele public“, cuprinde un mic fragment (din memorie) a baladei populare *Vârful cu Dor* ținut în metrul *Mioarei*, a lui *Mihu-Haiducul* și a *Meșterului Manole.*

Iată acel fragment:

Bădiță, bădiță,
Zise bietul Niță,
Dă-mi a ta fetiță
Să-mi fie soție.
Mult mi-e dragă mie!
Eu că ți-o voi da,
Zise baciul Preda,
Dacă vei ierna
Colo-n munticel
Singur, singurel,

Până ce-om veni,
Eu și mândra ta,
Spre a mi te lua.
Pe un pisc tăcut,
De vânturi bătut,
Șade singurel
Tristul ciobănel,
Tot cătând spre văi
Să vază pe-ai săi.

Balada aceasta, dacă va fi existând întreagă, nu e cuprinsă nici în culegerea lui Alexandri, nici în altele mai nouă.

❦

[2 februarie 1879]

Liber-cugetător, liberă-cugetare iată fraza cea nouă cu care organul de căpetenie al guvernului înfrumusețează fărădelegea de la Curtea de Argeș, fraza pe care se-ntemeiază pentru a lăuda purtarea unui prefect netrebnic și pentru a ponegri atitudinea unui principe al bisericii române.

Întâmplarea e foarte simplă, de-o netăgăduită evidență. Un tânăr, anume Nicolae Codreanu, fiu de preot din ținutul Iașilor, moare la Curtea de Argeș, în casa unui evreu galițian, fără să fi dispus nici în scris, nici prin viu grai cu limbă de moarte ceva în privirea înmormântării sale sau a averii ce-o fi avut-o.

Preoții vin să-l îngroape și sunt dați afară de evreul galițian sub pretextul că răposatul ar fi fost liber-cugetător; și pe când episcopia dispune înmormântarea după ritualele bisericii răsăritene, al cărei fiu sufletesc era răposatul, autoritatea mireană, anume prefectul, pune numaidecât temei pe declarația unui venetic și susține înmormântarea după ritualul liber cugetătorilor, și aceasta nu în cimitirul comunei mirene, adecă al orașului, ci într-acela al unei biserici de lege răsăriteană.

Și „Românul“, foaie ce se pretinde, dragă Doamne, națională, susține purtarea necuviincioasă și nelegiuită a prefectului față cu dreapta indignare a P.S.S. Episcopului de Argeș.

Înainte de toate „Românul“ pare a nu ști ce însemnează cuvântul „liber-cugetător“. Religia, pe lângă vecinicile ei adevăruri morale, pe cari nimeni nu le tăgăduiește, nici le contestă, cuprinde și teze curat teoretice de

cosmogonie pe cari biserica însăși nu le ia decât în mod simbolic, abstracție făcând că aproape toate tezele acelea sânt cuprinse în *Vechiul Testament* și cuprind maniera de a vedea iudaică. *Noul Testament,* adică temelia bisericii creștine, mai nici nu cuprinde teze de cosmogonie sau de teogonie, încât nici așa-numita liberă-cugetare, care substituie *Cărții Facerii* doctrine naturaliste, nu are a face de-a dreptul cu miezul bisericii creștine, ci cu accesoriul dogmatic al *Testamentului Vechi.* Ieie cineva în mod cât de superficial ideea despre Dumnezeu din *Testamentul Vechi* în care creatorul se mânie, cere jertfe crunte și poruncește prin judecători și proroci ca poporul ales să nu ucidă numai pe dușmanul armat ci și pe femeea, copiii, ba până și animalele lui, și compare apoi ideea de mai sus cu aceea a dumnezeirii blânde, îngăduitoare și îndelung răbdătoare a concepțiunii creștine și va vedea numaidecât că deosebirea dintre maniera de a vedea a bibliei iudaice și concepțiunea celei creștine sunt departe cât cerul de pământ, căci în ordinea întâia de idei dăm de-o antropomorfizare a calităților poporului evreiesc, fanatic și esclusiv, pe când în a doua ordine ne întâmpină spiritul Dumnezeului păcii, îndurării și iubirii de oameni.

Libera-cugetare, admițând-o chiar în cazul de față, consistă din substituirea cosmogoniei biblice prin idei de altă natură, și fiindcă asemene idei, ca toate tezele curat teoretice, ca formulele din matematică sau axiomele geometriei, au a face numai cu adevăruri logice, iar nu cu convingeri și adevăruri morale, de aceea ele, neavând a împărți nimic cu inima și cu caracterul omului, adecă neputându-le nici strica, nici îndrepta, nu inspiră nimănui dispoziții odioase ca acelea despre cari se pretinde că le-ar fi avut răposatul, dispoziții cari jignesc ca din senin fără nici un motiv învederat credințele și datinele religioase pe cari poporul nostru le urmează de optsprezece sute de ani.

Nu cugetarea liberă, ci absoluta *lipsă* de cugetare ar fi putut dicta așadar acea pretinsă dorință ultimă pe care „Românul“ o apără cu atâta foc în contra istoriei noastre de veacuri, opuind toleranței noastre recunoscute intoleranța greoaie și ignorantă a unor instincte de neorânduială și de barbarie spirituală și morală.

În epoca noastră de nedisciplină a minților, în care mulți rostesc cuvinte ce nu le pricep, se-ntâmplă într-adevăr ca liberi-cugetători să fie numiți acei ce sufăr de halucinațiuni dezordonate, dar acel nume se aplică în mod impropriu, căci nu e vorba de oameni cari gândesc liber, ci de indivizi cari nu gândesc în genere *nimic.*

Dar nu aceasta e teza noastră, căci dacă am ști că „Românul“ e-n stare a ne-nțelege precum știm bine că nu e în stare, atunci n-am avea decât să-i repetăm întrebarea lui Pilat din Pont „Ce e adevărul?“ pentru a-l face să înțeleagă că o cugetare într-adevăr liberă prin natura ei chiar esclude orice măsuri cari ar jigni conștiinta și convingerile intime ale altuia și că pe de altă parte rezultatele unei libere-cugetări — numai cugetare și nu sminteală să fie — nu se opun defel ritualelor bisericei răsăritene. Dacă a bate câmpii și a vorbi în dodii va să zică a cugeta liber, atunci și d. Sihleanu bunăoară ar fi liber cugetător, pe când d-sa nu-i decât candidat la academia de înțelepți de la Sadagura, unde râvnește a intra în virtutea ingenioaselor sale libere-cugetări asupra bisericei și a balonului captiv.

Dar ce să mai vorbim zădarnic în privirea aceasta? Ferice de cel căruia-i spui o vorbă și pricepe zece și vai de acela căruia-i spui zece și nu pricepe nici una. A vorbi deja despre o religie a liberei-cugetări e ceea ce se numește în logică o *contradictio in adjecto,* e ca și când ai zice „oțel de lemn“.

Noi, puindu-ne pe terenul de drept și istoric, ne vom esprima părerea de bine că ni s-a dat ocazia de-a constata din nou cu cine avem a face.

Biserica răsăriteană e de optsprezece sute de ani păstrătoarea elementului latin de lângă Dunăre. Ea a stabilit și unificat limba noastră într-un mod atât de admirabil încât sântem singurul popor fără dialecte propriu-zise; ea ne-a ferit în mod egal de înghițirea prin poloni, unguri, tătari și turci, ea este încă astăzi singura armă de apărare și singurul sprijin al milioanelor de români cari trăiesc dincolo de hotarele noastre.

Cine-o combate pe ea și ritualele ei poate fi cosmopolit, socialist, nihilist, republican universal și orice i-o veni în minte dar numai *român* nu e.

Puterile cer abrogarea art. 7 din Constituție?

De mult e abrogat, de vreme ce un evreu galițian impune lecțiile sale de nihilism episcopului de Argeș, iar ritul, asemenea necreștin, al redactorilor și liber-cugetătorilor de la „Românul“ țin hangul impertinenței ovreiești față cu biserica noastră, ba încă în numele păgânilor de la guvern, în numele sectarilor necreștini ai demagogiei universale, pe cari nefericita noastră țară e osândită a-i purta în spate și a-i hrăni cu munca ei ca pe niște lipitori veninoase cari, cu gura lor fără de lege, ofilesc și descompun tot ce ating.

❦

[7 februarie 1879]

Ședința de ieri a Senatului a fost una din cele mai interesante și mai instructive.

Galerii și tribune gemeau de public, căci se știa cumcă era la ordinea zilei dezvoltarea a două interpelații: una, anunțată de d. Carp, cu privire la un ciudat comunicat al guvernului, publicat în Monitoru, în care se renunța la dreptul de-a scădea rubla la adevărata ei valoare, a doua anunțată de d. V. Boerescu în privirea scandalului întâmplat la Curtea de Argeș. Lungimea și vioiciunea discuțiunii asupra cestiunei a doua ne face să-i dăm preferența în șirurile de față.

D. Vasile Boerescu a dovedit cu acte autentice în mână și a pus afară de orice îndoială faptul în sine și funestele lui urmări dacă va servi de precedent și pentru alte cazuri.

Tânărul Codreanu, fost medic al plășii Gălășești din județul Argeș, era român, fiu de preot din ținutul Iașilor, studiase seminariul și nu numai că n-a refuzat ajutoarele religiei, ci le-au cerut chiar înainte de a muri. Cu toate acestea d-rul Russel știu să zădărnicească confesia și împărtășirea și-l lăsă să moară pe oaspele său fără sprijinul religios, ba i-a făcut autopsie fără autorizație, răspândi vorba c-a fi fost liber-cugetător și nihilist, încercă să mituiască pe preotul bis. Sf. Gheorghe pentru a-i concede îngroparea unui necreștin, au întâmpinat pe secretarul episcopiei și pe cei trei preoți trimiși de P.S.S. Episcopul de Argeș cu declarația că răposatul a fost nihilist, închizând cu cheia ușa camerei în care era cadavrul, a susținut că răposatul dispusese înmormântare civilă prin viu grai și a invocat de martori pe sine, pe soția sa și pe d-rul Stăncescu, au încercat a îngropa cadavrul fără preot, ținând deasupră-i un discurs scandalos și anarhic, în care a spus că societatea actuală e împiată de câțiva despoți ce sug necontenit din sângele și sudoarea omenirii, și n-au cedat decât după ce ajutorul de subprefectură, asistat de un singur călăraș, l-au oprit de a înmormânta cadavrul fără rugăciunile cuvenite, deoarece d-rul Russel n-a putut să probeze legalmente aceea ce susținea decât invocându-se de martor pe sine, pe soția sa și pe d. Stăncescu; iar acest din urmă, singurul a căruia mărturie putea fi de valoare, declarase c-o zi înainte contrariul.

Și care a fost purtarea prefectului și a guvernului față cu acest scandal?

D. prefect Racoviță, departe de-a numi cel puțin o anchetă care să constate la fața locului adevărul, a cerut și obținut *destituirea* ajutorului de subprefect și permutarea subprefectului pe temeiul unor informațiuni date *numai* de d-rul Russel. În acelaș timp era vorba în cercurile guvernamentale de-a mai însărcina pe d-rul Russel cu îngrijirea sanitară peste mai multe plăși din județul Argeș drept răsplată pentru purtarea sa eroică față cu P.S.S. Episcopul și tot atunci au apărut în „Românul“, organ al guvernului și îndeosebi al d-lor Brătianu și Rosetti, un articol fulgerător, prin care purtarea prefectului și a d-rului Russel era lăudată, iar acea a episcopului de Argeș precum și a funcționarului administrativ ce-i sprijinise acțiunea era criticată cu asprime liber-cugetătoare.

Ne-am fi așteptat deci ca faptele petrecute astfel, lăudate de „Românul“ și de ortaua roșie, d. Brătianu le va lua pe mânecă împreună cu întreaga lor responsabilitate și va avea, de nu mai mult, cel puțin curajul opiniilor sale și ale confraților săi nihiliști.

Dar curajul opiniunilor e o virtute cetățenească, necunoscută în tabăra roșiilor.

Cu o mlădioșie vrednică de diplomații bizantini și cu un spirit de neadevăr care cu greu și-ar găsi păreche, d. Brătianu a negat pur și simplu toate celea. Prefectul de Argeș n-a știut *nimic* de toate împrejurările și s-a luat numai după informațiunile eronate ale dr. Russel.

Oare d. Brătianu nu vede că simplul fapt al ascultării aserțiunilor unui străin contra unei autorități eclesiastice a țării e îndestul de caracteristic?

În urmă d-sa a declarat că nu dispusese nici o destituire, nici o permutare, deși prefectul i le-a *cerut*, și că, în urma refuzului său de-a îndeplini cererea prefectului, acesta și-a dat demisia, care a fost primită, numindu-i-se un succesor.

Cine nu vede că toate acestea erau făcute c-o zi înainte pentru a conjura furtuna care se ridicase prin presă și în public contra turpitudinei liberale? Nu, d-sa, departe de a-și susținea ideile ce le urmase în fapt c-o zi înainte, dispusese de frică și *peste noapte*, ca o surprindere, demisia prefectului și menținerea persoanelor a căror destituire o hotărâse. Și o dovadă și mai limpede că toată declarația sa din Senat era neadevărată este că n-a voit să voteze sau să susție moțiunea d-lui Boerescu, prin care nu i se cerea decât să dezaprobe în public pe prefect și să aprobe pe cei ce-și urmaseră datoria.

Dovada sincerității declarațiunii sale o putea da și n-a dat-o, deci rămânea numai ca declarațiunile ca atari să fie combătute și arătate ca fiind

cu totul neverisimile, ceea ce s-a și întâmplat prin cuvintele Î.P.S.S. Mitropolitului Moldovei și al Sucevei.

În aceeași zi în care d. Brătianu făcea declarații sumise de supunere și respect pentru biserică tratase cu dispreț pe mitropolitul Moldovei, zicându-i că nu vrea s-audă de popi.

Î.P.S.S. Mitropolitul a dovedit apoi cum guvernul liberal întrece orice margine în nerespectarea bisericei, cum a prefăcut localul episcopiei de Huși în cazarmă, iar localele din Buzău și Craiova în tribunale, cum i s-a trimis în seminarul de clerici de la Iași un profesor care e călugăr fugit din mănăstire și însurat fără dispens, cum la seminarul de clerici de la Curtea de Argeș s-a numit profesor… cine? Chiar acest doctor Russel.

Efectul cuvintelor Î.P.S. Sale a fost zdrobitor; d. Brătianu n-a răspuns, a îngânat cu glasul înecat și tremurător scuze, întrebuințând subterfugiul că toate acestea se fac pentru a-l răsturna de la guvern.

Și ce poate oare zice d. Brătianu decât atâta? Are mai multă minte, mai multă seriozitate, mai multă nobleță de suflet pentru a vedea că *nu* politica putea fi motivul vorbirii bătrânului archiepiscop al Moldovei? Dar chiar prin această banalitate înțelege, nici respectă biserica, mai dovedind pe deasupra că toată tendința și tot gândul d-sale și a acelei odioase și înjosite bande de esploatație ce o reprezintă nu este — ziua și noaptea — decât puterea, puterea și iarăși puterea, iar mai cu seamă bugetul. Nici o altă gândire mai înaltă, nici un interes de ordine superioară nu poate fi înțeles de ei.

De aceea se și vedea că, pe când public și Senat ascultau în adâncă tăcere cuvintele spuse lin și cu blândețe de arhipăstorul Moldovei, câteva naturi catilinare, câțiva roșii din Senat, câțiva indivizi, a căror ignoranță și înjosire morală îi împiedică de-a avea vro credință în lume, întrerupeau cu vorbe necuviincioase pe bătrânul și venerabilul mitropolit, ba-l înjuriau chiar cu jumătate glas.

Oricare ar fi opinia cuiva asupra libertăței religioase și a liberei-cugetări, va îi trebuit să rămâie indignat de cinismul roșilor, de lipsa de pudoare cu care a doua zi retrag cuvinte și acte spuse c-o zi înainte.

Fără caracter, fără convingeri, fără curajul opiniilor susținute și puse-n lucrare, c-un cuvânt fără umbră de demnitate omenească sunt și rămân sectarii roșii, această nouă religie politică și socială din România, al cărei scop e banul și esploatarea nației, iar mijlocul minciuna și amăgirea.

❦

[17 februarie 1879]

Se știe că noi până acum n-am vorbit un cuvânt măcar în cestiunea evreilor și aceasta din două cauze: suprimarea art. 7 ne e impusă de străini și, deși cuvinte practice, considerațiuni de atârnarea noastră internațională ne-au făcut din capul locului să enunțăm că trebuie a ne supune stipulațiunilor Tractatului de la Berlin — și aceasta cât se poate de repede — pe de altă parte faptul că acea suprimare era comandată de străini, era un amestec direct în afacerile interioare ale statului nostru, un amestec care până acum nu și-l permisese nici turcii măcar, acest fapt ne oprea de-a sprijini acea modificare a Constituției, chiar bună și echitabilă să fi fost. A o combate nu ne permiteam, pentru că am fi turnat untdelemn în foc și am fi prefăcut un rău mare în unul și mai mare. Țara mai este ocupată de oștire străină și o seamă de puteri, ai căror interese nu sunt armoniabile cu existența statului român, sperau a avea în cestiunea evreilor un mâner cu care să ne poată mișca în direcția ce le convine.

Pe lângă aceste două considerațiuni, se mai adaogă o altă nu mai puțin importantă: duplicitatea recunoscută și spiritul de neadevăr al partidului radical. Știm de exemplu că înlăuntrul țării vor promite a nu concede nimic, iar în afară a concede tot, și după aceea vor fi în stare a rezolva cestiunea în vrun mod nemaipomenit, pentru a o încurca și mai mult și a o compromite cu desăvârșire. Acesta e blestemul ce urmărește partidele radicale din toate țările: promit lucruri ce nu le pot ținea nicicând, pentru a amăgi poporul; la noi răul însă devine și mai mare, împreunat fiind cu rara lipsă de tărie, de cultură temeinică și de iubire de adevăr ce caracterizează generația liberală din țară.

Și azi avem de gând a ne mărgini numai la rolul de cronicari.

•

„România liberă“, în numărul ei de duminică 11 fevruarie, ne dă următoarele amănunte asupra cestiunii, după cum ea a fost tratată în sânul cabinetului actual și a partidului liberal.

Dacă străinii au intervenit în această cestiune interioară — zice „R.l.“ — cauza este d. Brătianu, care n-a avut niciodată curajul de-a lua taurul de coarne.

Convenția comercială austro-română da supușilor austro-maghiari — deci și celor de rit mozaic — dreptul de-a cumpăra imobile urbane. Era

drept ca și izraeliții pământeni s-o poată face. Un referat și o-ncheiere a Consiliului de Miniștri, provocate de fostul ministru de externe, recomanda ministrului de justiție să prezinte un proiect de lege în acest înțeles.

Acel proiect stă încă în cutiile Ministerului de Justiție.

Unele tribunale, discutând înțelesul vorbei „supus austro-ungar“, au stabilit că numai cetățenii înscriși în vro comună a Austro-Ungariei se pot bucura de drepturile acordate prin convenție, nu însă și cei de sub protecție austriacă (Schutzbefohlene). Ministrul de justiție a adresat tribunalelor o circulară în sens contrariu, dar unele nu s-au ținut de circulară. Atunci tot d. Cogălniceanu a cerut colegilor săi o lege specială.

Și acest proiect a rămas în cartoanele Ministerului de Justiție.

În ajunul deschiderii Congresului d. Cogălniceanu a spus într-o adunare de deputați și senatori că la Berlin se va trata și cestiunea izraelită, deci țara să rezolve din proprie inițiativă cestiunea pentru a-i rupe ascuțișul.

Dar degeaba a vorbit.

În acest timp guvernul mănținea în capul consiliului comunal din Iași pe d. Scarlat Pastia, carele împiedeca pe evrei de-a avea carne cușer oprindu-i să taie oile după practicele ritului lor. Tribunalul din Bacău refuză unui sergent evreu, decorat cu Steaua României și Virtutea militară, dreptul de-a cumpăra o casă ce-i era ipotecată. Alianța izraelită s-a servit de faptele acestea la Congres, iar acesta a otărât cestiunea într-un mod zdrobitor pentru interesele și demnitatea României.

Guvernanții își pierdură capul. D. C.A. Rosetti, ad-interim la interne, primi o deputație izraelită căreia, amintindu-i actele sale de la 1848, îi dete asigurare despre sentimentele sale ebreofile și promise votarea unei legi de cătră Camerile *actuale*, prin care ar fi a se da tuturor izraeliților fără deosebire exercițiul deplin al tuturor drepturilor civile, între acestea și dreptul de-a cumpăra moșii.

Pentru art. 7 din Constituție d. Cogălniceanu și-a dat demisia din minister. Noul minister, schimbat prin retragerea d-sale, trimise în misiuni extraordinare la Viena, Paris, Roma și Londra pe dd. Rosetti și Dimitrie Brătianu, cu îndoite și întreite promisiuni în privirea cestiunii evreilor. Dar și acum aceeași duplicitate. În afară se promitea mai mult decât se putea ținea, înlăuntru se trâmbița pe toate tonurile că guvernul era hotărât de a refuza tot.

Dovadă de duplicitate e misiunea d-lui C.A. Rosetti. A fost ales de preferință pentru misiunea aceasta în vederea antecedentelor sale în

favoarea izraeliților: emanciparea evreilor spanioli, pronunțată de guvernul provizor din 1848.

Introducerea d-lui Cremieux în Constituanta de la 1866; titlul de *rabin* dobândit în acea vreme. Ei bine, în ajunul plecării sale, d. C.A. Rosetti publică în „Românul“ un articol de fond în care declară că între izraeliți nu se găsește nici o categorie cari ar fi devenit români de *fapt,* spre a putea aspira a deveni români de *drept.* Ca dovadă lua pe izraeliții spanioli chiar, pe care-i declară asemenea neapți pentru emancipare, neavând sentimente românești.

Acest articol a fost destul pentru a-i zădărnici misiunea.

Regula generală de purtare a guvernului a rămas dar în afară a promite tot, înlăuntru a promite că nu va da nimic.

În Cameră și Senat tăcere sau promisiuni estreine: în afară articole de ziare, depeșe inspirate ale agenției Havas, Instrucțiuni și note confidențiale în care se zice că cestiunea e ca și rezolvată, lucrul e ca și făcut. Mai deunăzi ziarele engleze, franceze, germane, italiene publicau o telegramă din sorginte oficială, datată din București, prin care se zicea că d. ministru de esterne Câmpineanu a ținut în Senat un cuvânt foarte dezvoltător, foarte energic în favoarea izraeliților și că elocuentul cuvânt a produs în Senat și în țară o senzațiune foarte mare și utilă.

Acest faimos cuvânt nu s-a ținut *nicicând* și *nicăiri.* Cuvântul este cu desăvârșire apocrif, nici d. Câmpineanu, nici colegii săi, chiar la somațiunile făcute de-a se rosti, n-au zis un cuvânt în cestiunea izraelită.

Cu toate acestea „Neue freie Presse“, organ care primește inspirațiunile guvernului român, publica până și textul a acelui pretins discurs din Senat al d-lui Câmpineanu, pe care nu l-a ținut nimeni, nicăiri, nicicând.

•

Până aci „România liberă“, pe care o credem foarte bine informată. Acestea sunt acuzările pe cari d. Cogălniceanu, colegul de ieri al d-lui Brătianu, le aduce acestuia. Aceste acuzări cată să fie adevărate dintr-o cauză. „Românul“ n-a răspuns la ele, ci a pus pe ciracul său să răspundă cu înjurături. Deși nu ne punem niciodată în polemică cu acel cirac, nici avem obicei a-l cita, totuși trebuie să concedem că în ziaristică joacă cel puțin rolul pe care d. Dimancea-l joacă în Parlament! Când guvernului îi e rușine să propuie ceva, îi poruncește d-lui Dimancea să propuie; când ziarului „Românul“ îi e rușine să atingă o cestiune, pune pe cirac s-o rezolve cu sabia lui Faraon.

Așadar ziarul „Vocea lui Faraon“, ca să nu-i zicem pe nume, numește articolul din „R.l.“ al cărui rezumat l-am dat mai sus *infam din toate punctele de vedere.* Cerem scuze confraților de la „R.l.“ că cităm organul lor alături cu „Vocea lui Faraon“, dar n-avem ce face; asigurăm numai că nu pentru acea ingenioasă și sumară calificațiune ne servim de acest izvor ordinar și estraordinar al guvernului, ci din cauza indiciilor ce conține.

Ciracul *afirmă* că articolul din „R.l.“ e scris de d. Cogălniceanu însuși.

Apoi mai afirmă că d. Cogălniceanu e în înțelegere cu evreii și că s-a tocmit cu ei să apere interesele lor în țară și afară. „Românul“ a vorbit zilele trecute de un *aci,* ce se credea pierdut și care s-a reaflat la Ministeriul de Esterne, act care compromite pe d. Cogălniceanu în cestiunea evreilor.

Noi mai știm încă și altceva, adaugă ciracul. Când ne aflam vara trecută la Paris era și d. Cogălniceanu acolo. D-sa a întrunit la *Grand Hotel* un număr de evrei influenți și cu *bani* și le-a declarat că vine ca ministru de esterne în numele guvernului român să trateze cu ei pentru bazele pe cari se vor da drepturi evreilor din România deși…, deși d-sa era la Paris în *congediu.*

Alăturând talentul de sustracțiune ce i-l atribuia „Românul“ zilele trecute, conchidem că d. Cogălniceanu ar trebui să reintre în ministeriu.

•

Comparând astăzi opiniile pe cari grupurile fostei alianțe de la Mazar Pașa și le fac una despre alta ne-ar mai rămâne oare un cuvânt de adaos? Poate avea țara încredere în oameni cari reciproc, ieri fiind colegi, se tractează astăzi cu epitete de hoți, sustractori, mincinoși, oameni de rea-credință cari una spun, alta fac? Noi totdeuna am presupus că așa e partidul liberal din țară, adecă în mare parte de rea-credință; cine n-a voit să ne crează ne va crede desigur acuma, căci nu noi o spunem, ei și-o spun întreoaltă și „gura păcătoșilor adevăr grăiește“ zice Sf. Scriptură.

❦

[20 februarie 1879]

Trei zile de-a rândul Cameră și Senat, întrunindu-se în ședințe secrete, din cari una până târziu după miezul nopții, au dezbătut asupra modului în care are a se propune revizuirea Constituției.

Trei păreri deosebite s-au ivit în sânul Adunărilor întrunite: centrul propunea revizuirea a patru articole din Constituție, fracțiunea și grupul

Vernescu propuneau ca necesitatea revizuirii să fie *motivată*, în fine conservatorii propuneau a se rosti pur și simplu necesitatea revizuirii, fără nici un fel de motivare. Cu aceasta din urmă propunere (a d-lui Carp) s-a declarat unit guvernul și majoritățile amândoror Corpurilor legiuitoare. Deci se apropie ziua în care se vor face citirile necesare și se va pune un capăt stării de nesiguranță de până acuma.

Propunerea d-lui Carp are avantajul că nu prejudecă de loc cestiunea, că din soluțiunea ci nu se face o armă de partid și un program electoral, că țara rămâne liberă a se rosti cum va voi, fie afirmativ, fie negativ.

E drept că această voință nu e pe deplin liberă. Atârnarea politica de voturile Europei, necesitățile și pericolele momentului, logica principiilor constituționale admise în viața noastră publică, teoria de „om și om“, cântată pe toate tonurile de demagogia noastră mare și mică, au prejudecat deja într-un înțeles oarecare cestiunea, și semințele veninoase semănate în țara aceasta de generațiile crescute în străinătate aduc astăzi pe cale naturală fructele lor.

Era teoriilor liberale, a acelor teorii a cărora rezultat este Constituția noastră, ajunge la punctul ei de culminațiune. Constituția aceea, care după „Românul“ și presa liberală în genere este apogeul naționalității, e dusă *ad absurdum* prin puterea ei proprie generatrice, prin rezultatele la cari dă naștere, prin revizuirea hotărâtă a articolului 7.

Noi n-avem în cestiunea aceasta decât o atitudine pasivă și, abia reprezentați prin câțiva inși în Cameră și Senat în urma alegerilor brătienești, în urma suspecțiunii aruncate asupra partidului conservator prin darea în judecată a căpeteniilor lui, suntem reduși la rolul de cronicari și, dacă am avea ambiția de a deveni celebri în această ramură a istoriografiei, desigur că am găsi colori de flăcări pentru a ilustra această ultimă pagină de liberalism în România, care nu e decât continuarea și rezultatul firesc și logic al celor dintâi. Dar, oricât de pornit ne-ar fi stilul și de puternică limba, toate acestea n-ar fi în stare de-a readuce acea stare de lucruri, primitivă dar sănătoasă, care exista înainte de a fi existat umbra măcar a unei cestiuni evreești.

A trebuit să se dărâme toate îngrădirile cu cari se înconjurase clasele vechei Românii: fie tagme spirituale, fie bresle economice, fie în fine avere imobiliară; a trebuit ca în locul tuturor acelor *prejudicii* din evul mediu, *naționale* să se puie drept măsurătoare banul *cosmopolit*, pentru a deosebi om de om; a trebuit în fine ca ideile marii Revoluții franțeze să se introducă

pe deplin în țara noastră și în organizarea noastră socială pentru ca, în puterea acelor principii admise și aplaudate de noi, de demagogia mare și mică, să ajungem a ni se impune de dinafară, prin străini, legi organice pentru țara noastră proprie; și a trebuit într-adevăr un guvern liberal de doi ani pentru ca prin tractate internaționale să ni se dicteze cu sila lucruri pe care nu ni le-au dictat Baiazid Ilderim, învingătorul creștinătății; a trebuit ca libera-cugetare să fie cult erijat în public și apărat de guvern și de organele lui în contra unei biserici ce domnește de-o mie de ani pe pământul nostru; a trebuit ca organul din Strada Doamnei să numească mincinos pe un arhipăstor al bisericii, pentru ca ultima consecuență a descompunerii spiritului public să fie americanismul, teoria de om și om fără deosebire de rasă, origine și limbă, statul rațional al mizeriei și ambițiilor personale în locul statului național și natural, în locul societății naționale, răsărite pe baze istorice, în locul limbei romanice și a originei traco-latine.

Nu facem nimănui imputări în privirea aceasta, imputări târzie, cari nu pot readuce nici epoca dinaintea Constituției, nici domniile răsturnate prin trădare, nici timpul de aur în care nu era nici vorbă de cestiune izraelită. Timp de aur într-adevăr, în care economie publică și privată stăteau în raport cu veniturile fiecăruia, în care nici se scria, nici se vorbea altă limbă decât a noastră, în care dările erau minime și averile mari, în care în locul egalității era probitatea, în locul libertății de palavre, munca liniștită și câștigul liniștit, munca pământeană, apărată în toate ramurile ei de chiar clasele muncitoare organizate în bresle.

Astfel teoriile liberale își găsesc astăzi cea mai amară ducere *ad absurdum* prin chiar puterea lor. Li s-au părut prea greu demagogilor noștri dominațiunea acelor oropsiți boieri cari erau români înainte de toate? Ei bine, — vor avea de de-acuma dominația banului internațional, o domnie străină impusă de străini. Li s-au părut grele și jignitoare demagogilor noștri îngrădirile cu care munca națională se înconjurase față cu concurența străină? Vor avea acuma libertatea absolută de muncă și tranzacțiuni, teoria de om și om, de luptă pe picior în aparență egal, în realitate inegal. Și în această luptă nu învinge cine-i tare, nobil, sau eroic; învinge cel pentru care orice mijloc de câștig e bun, cel fără de scrupul față cu concetățenii săi, cel pentru care orice apărare a muncii e o piedică pe care va tinde a o răsturna pe cale legiuită sau pe cale piezișă.

Iată rezultatul strălucit, falimentul cu care se încheie socotelele liberalismului american din România. Nu ne facem nici o iluzie nici în

privirea rezultatului revizuirii, nici în privirea viitorului în genere. Se constată numai pentru a suta oare că nici un popor nu erige nepedepsit neadevărul și pospăiala în principii conducătoare ale vieții sale publice.

❦

[20 februarie 1879]

Aseară, duminică, d. Matei Millo a jucat din nou cu toată verva neistovită rolul lui Jean Grivel în piesa *33.333 de franci*. Seara de ieri a fost cu totul escepțională în stagiunea de estimp a teatrului românesc. Încă o dată am putut constata cu durere că în locul lui Millo nu va veni nimenea care să-i ajungă măcar la umăr, necum să-l întreacă. Talentul de caracterizare, bogăția mimicei, ușurința mișcărilor, vorbirea atât de naturală și atât de spirituală încât se pare o improvizațiune momentană, toate calitățile acestea care-i dau bătrânului artist o netăgăduită superioritate și o dominare deplină a scenei nu sunt ajunse de nici unul din colegii săi. Când comparăm pe bătrânul încă tânăr cu tinerii deja bătrâni ai scenei române recunoaștem lesne pe omul care face parte din generația unui Alecsandri, Cogălniceanu, C. Negruzzi ș.a., generație care răsare atât de sus asupra Misaililor, Urechilor și a altora ce-au venit imediat în urmă și a căror adâncă și vădită inferioritate ne este neexplicabilă.

❦

[22 februarie 1879]

Ieri d. D. Giani, raportorul comitetului de delegați ai secțiunilor, a citit în Cameră raportul ce cuprinde declarațiunea că este trebuință a se revizui art. 7.

Raportul spune că în comitetul delegaților s-au produs două opiniuni, una a majorității, cerând declarațiunea fără motive, cealaltă a minorității (Vernescu și Codrescu), propunând declarațiunea motivată.

Declarațiunea majorității, cea propusă de d. Carp, e astfel formulată:

> Având în vedere art. 129 din Constituțiune, Camera, uzând de dreptul ce-i acordă acest articol, declară: că este trebuință a se supune revizuirii dispozițiunile art. 7 din Constituțiune.

Declarațiunea motivată a minorității se poate vedea în darea de seamă asupra ședinței de ieri.

•

Ne-am esprimat deja opinia în privirea aceasta, relatând pe scurt și întrucât se cuvenea cele întâmplate în ședințele secrete ale amânduror Adunărilor întrunite. Propunerea majorității comitetului e acea făcută de d. Carp înainte de zece zile încă, cu care s-a unit pe rând toate elementele opoziționale, și în urmă guvernul, silit de împrejurări și de logica lucrului. Deși mai întâi centrul arătase dorința de-a se propune modificarea și a altor articole din Constituție, a revenit mai târziu pentru buna pace și din motive patriotice lesne de înțeles.

Noi nu ne-am închinat vrodată Constituției ca neamul lui Izrail vițelului de aur din pustie și am esprimat adesea păreri aspre în privința aceasta, nu din prevențiune contra principiilor ce cuprinde, pentru că principiile nu sunt nici bune nici rele înaintea aplicării lor, ci mult mai mult din cauze de conservare națională și pentru cuvinte economice. Era într-adevăr ciudat de-a vedea un popor eminamente plugar ca al nostru și a cărui rațiune de-a fi este tocmai origina lui traco-romană, cum, din chiar seniu și într-o singură noapte, erige teoria de „om și om“ în teorie absolută de stat și face din banul internațional și din posesiunea întâmplătoare a acestuia singura măsurătoare pentru a deosebi înrâurirea unui om de a celuilalt în viața statului. Nici e lesne de înțeles cum un popor de plugari, ba încă unul care s-a lăsat de păstorie de ieri-alaltăieri și s-a apucat de plug înainte de abia cincizeci de ani, putea să se creadă îndestul de bogat pentru a introduce la el forme de civilizație și instituții pe cari țările apusene, bogate prin industrie și prin o dezvoltare economică de sute de ani, abia le pot plăti.

Cea mai superficială socoteală din lume ar dovedi îndestul că puterea productivă a nației românești n-a crescut, n-a putut să crească în raport cu groaza de cheltuieli pe cari le-a impus formele de civilizație străină introduse cu grămada în țara noastră. Care de esemplu era venitul Moldovii în veacul trecut?

Exact: 1.368.599 lei vechi, strânși de pe Moldova întreagă cu ținuturile acum pierdute: Suceava, Câmpulungul-Moldovenesc, Codrul, Grecenii, Lăpușna, Orheiul, Soroca, Cernăuțul, Câmpulungul rusesc — adecă cu Bucovina și Basarabia. Pe atunci Moldova era singură aproape atât de mare cât Romania actuală întreagă.

Cari sunt azi veniturile statului?

111.000.000 lei noi (333 milioane lei vechi) adecă de *două sute cincizeci* de ori pe atâta. Dar ce vorbim de secolul trecut? În secolul nostru chiar, acum 30—40 de ani, venitul amânduror țărilor erau de vro *zece* milioane lei vechi, deși țara era administrată și judecată de un personal aproape tot atât de mare cât și astăzi, căci fiecare ținut avea judecătoria, prefectura și subprefecturile lui.

Înzecitu-s-au și însutitu-s-au oare averea românului și veniturile lui pentru a plăti instituții de o sută de ori mai scumpe?

Desigur că nu. Ba s-a întâmplat tocmai contrariul. Clasele productive au dat îndărăt; proprietarii mari și țăranii au sărăcit; industria de casă și meșteșugurile s-au stins cu desăvârșire ori au trecut în mâni străine; iar clasele improductive, proletarii condeiului, cenușerii, oameni ce încurcă două buchi pe hârtie și aspiră a deveni deputați și miniștri, advocații, s-au înmulțit cu asupra de măsură, dau tonul, conduc opinia publică, fericesc nația în fiecare zi — pe hârtie.

Nu ne vom face noi apărătorii vremilor trecute — *laudatores temporis acti* — dar în orice caz vom întreba: avem azi o cultură de *o sută* de ori mai intensivă, o armată de *o sută* de ori mai numeroasă, o administrație de *o sută* de ori mai îngrijitoare, o justiție de *o sută* de ori mai dreaptă?

Nu.

Oricât de rea ar fi fost administrația acelor oropsiți boieri, ea avea un *bun* neprețuit pentru orice țară agricolă, adică săracă: era *ieftină*, cum mai ieftină nu se putea.

Despre cultură nu mai vorbim. Nici azi — credem — învățatele odrasle ale d-lui C.A. Rosetti, Mircea, Cloșca și cum i-o mai fi chemând, nu se vor putea compara cu ignorantul Cogălniceanu bunăoară, nemaivorbind de Alecsandri, Bălcescu, C. Negruzzi ș.a. Deosebirea între învățații generațiilor trecute și cei actuali e-ndealtmintrelea foarte mare și caracteristică.

Cei dentâi nu costau pe nație o para roșie, cei noi costă parale, cu miile, cu zecile de mii de franci. Miron Costin, de ex., cronicarul Moldovei, scria minunat de bine și avea 100, zi *o sută* de moșii; Pseudo-Ureche n-are moșii, dar pentru asta scrie de o sută de ori mai rău decât Costin și costă pe stat o mulțime de bani.

Așadar părerile aspre pe cari le-am emis noi asupra liberalismului și instituțiilor liberale nu erau răsărite din spirit de reacțiune, ci din claritate de vederi. Nației nu i se dă, în schimbul banului ei, adică a muncii ei, un

ecuivalent de bunuri, ci i se ia mereu fără a i se da aproape nimic în schimb, decât cel mult cultura, pe care i-o poate da „Vocea lui Faraon“ și Horia sau Cloșca în *Scrisorile către dezmoșteniți*. Dacă înainte i se da puțin, i se și lua puțin, și socoteala era totdauna limpede, fără deficit, fără datorii.

Dar pe de altă parte, oricât de factice, de falsă și fantastică ar fi fost revoluțiunea socială de la noi, această reacție a cosmopolitismului liberal și fără patrie contra vechii societăți naționale, pasul făcut înainte nu se mai poate face nefăcut, și trebuie să ne-nghițim amarul și să ne culcăm cum ne-am așternut, toate astea de frică de mai rău.

Ferească Dumnezeu de republică! Oricât de puțină putere ar avea un monarh constituțional, totuși are mai multă decât un prezident de republică. Mai ales când ne închipuim că d. Pantazi Ghica ar ajunge prezident, și că, dând drepturi femeilor, am avea, în loc de Adunare legiuitoare, două haremuri, ne prind fiorii, mai ales că gândim și la proverbul românesc, cumcă la Dumnezeu și la noi toate sunt cu putință. Îndealtminterelea, republica — foarte provizorie — de la Ploiești, pe care reacția a avut nepoliteța de a o desființa repede-repede, puind chiar mâna pe inviolabila persoană a capului statului ploieștean, ne-a dat deja un exemplu viu, oarecum istoric, al fericirilor republicane, și n-am voi să vedem în mare ceea ce în mic fusese deja atât de gentil. Republicanii de la Ploiești au făcut sprafcă la casierie, la cutia comunei și la cutiile de pe la rășpăurile bisericilor, în mermetiseală, în tejgheaua telegrafului și a poștei, așa încât, în șase ceasuri numai de existență cu desăvârșire republicană, veniturile statului ploieștean s-au evaporat — ca roua de pe flori — pentru a vorbi ca autorul colecției de poezii făcute *când n-avea ce face*. Știm deja ce a făcut când *avea* ce face.

Așadar, pentru a scăpa de o ediție *in folio* a republicei în octav mic de la Ploiești, suntem constituționali, ultraconstituționali.

„Românul“ nu neagă sinceritatea noastră — cel puțin atâta merit ne lasă. Dacă guvernul conservator lupta în alegeri, bătrânul Lascar Catargi o spunea verde că guvernul, ca partidă politică, are dreptul să lupte și nu s-ascundea după paravanul comitetelor oculte de gheșeftari de provinție și de advocați fără pricini. Guvernul liberal luptă asemenea în alegeri, numai nu leal, nu pe față, ci prin tertipuri, apucături, promisiuni, mizerii.

Acest merit al sincerității îl mănținem pentru noi. Ținem la Constituție așa cum este și nu suferim să se modifice o iotă din ea, afară de art. 7, supus revizuirii în urma unei sile internaționale.

O dovadă despre aceasta este tocmai propunerea făcută de noi, în divergență cu alții, de-a nu se supune revizuirii decât numai și numai art. 7, iar o altă dovadă că nu voim turburare sau răsturnare este c-am renunțat din capul locului de a preface cestiunea aceasta într-o armă de partid, într-o unealtă electorală.

Iar o dovadă cât de vânduți suntem străinilor o dăm desigur prin aceea că nu admitem defel ca să se folosească cineva de o nenorocire precum este sila ce ni se face prin Tractatul de Berlin pentru a modifica — spre folosul nostru chiar — articole din legea fundamentală a țării. Această declarație e destul de sinceră și, fiindcă cel puțin meritul sincerității ni-l lasă „Românul“, de aceea îl rugăm să ție seamă de ea.

Respectăm Constituția *sans phrase* și, oricine ne-ar imputa contrariul, ne calomniază. Că a costat mult, prea mult pe un popor sărac ca al nostru, nu e vina noastră. Și biserica de la Curtea de Argeș a costat prea mult, dar asta nu-i un cuvânt pentru a o dărâma și a construi în locu-i una mai ieftină.

*

După aceste lămuriri avem o mică socoteală de regulat cu „Românul“.

După ce guvernul liberal a primit propunerea elementelor conservatoare din Adunări, de-a nu se supune reviziunii decât art. 7 și numai acesta, evitându-se orice motivare, pentru a evita ca cestiunea să devie o armă de partid în alegeri; după ce, c-un cuvânt, tocmai opoziția conservatoare s-au arătat atât de leală, nepunând piedici nici chiar guvernului demagogic întru rezolvarea eventuală a cestiunii, oare mai au loc insinuările perfide, vorbele lunecoase, acuzările de înaltă trădare ce ni se fac?

Cu toate acestea „Românul“ de luni-marți 19 făurar (3 mărțișor) ne mai vine încă c-o claie de insinuațiuni pentru care nu găsim cuvânt destul de aspru ca să le calificăm.

„Românul“ amenință că conservatorii ar lua guvernul în condițiunile cele mai favorabile pentru scopurile lor de întindere a unei reacțiuni teroriste în toată țara și de modificare a Constituțiunii pe *bazele faimoasei petițiuni de la Iași*. Aceste condițiuni ar fi cu atât mai favorabile cu cât țara ar fi în pericol de a fi absorbită de vecini, iar liberalii, din patriotism, s-ar abține de la alegeri.

„Românul“ uită însă un lucru.

Petiția „faimoasă“ de la Iași a fost concepută pe când era liniște în toată Europa și pe când nu era nici vorbă ca străinii să se folosească de mișcările din țară. Ea, bună-rea cum o fi fost, căci n-o judecăm, pentru că n-o

admitem, avea să meargă calea tuturor drepților, calea legiuită pe care s-a și înfundat, soartă pe care, în treacăt vorbind, o merita în mare parte.

Republica de la Ploiești însă, aruncarea cu pietre în capul consulului german, încercările de revoltă de uliță înscenate de frații liberali pentru a sili pe Domn să abdice erau făcute în timpul unui război cumplit între două nații uriașe și de natură a ne atrage pe de-a pururea ura unuia din beligeranți, fără ca țara să aibă vrun interes de-a se strica cu cea dentâi putere militară din Europa, fără ca să fie vro perspectivă de folos în acele manifestații pe cât de criminale pe atât de smintite.

Deosebirea între petiția de la Iași și scenele de dinaintea salei Slătinenanului e în orice caz mare.

În timpul războiului ruso-turcesc ne-am rostit contra participării cu vehemență, cu asprime, mărturisim, căci lucrul merita o asprime estraordinară. Mii de copii ai țării piereau prin șanțuri pentru o cauză *străină,* zeci de mii degerau de frig în toiul unei ierne cumplite, ba au murit soldați de ai noștri de foame chiar. Când i-am văzut întorși acei bieți oameni, palizi, hămisiți, goi în toată puterea cuvântului pe o iarnă grea, ne-am spăimântat de ușurința soiului de liberali ce ne guvernă și n-am găsit destule cuvinte aspre de mustrare. Dar acestea le scriam, și cuvântul scris e departe de-a avea efectul graiului viu.

Dar oare d. C.A. Rosetti a scris numai în contra noastră?

D-sa, din balconul casei sale, a spus *mulțimii* adunate că mai rămâne o Plevnă de luat mai dușmană, mai rea decât cetatea lui Osman, Plevna reacțiunii.

Pe când fiii și frații… reacțiunii mureau pe câmpul de bătălie, d. C.A. Rosetti n-a găsit altă *plaisanterie* mai potrivită de zis decât să compare pe niște cetățeni ai statului român, pe niște oameni cu stare, onești, neatârnați prin caracter, cu tunurile omorâtoare și cu puștele unei oștiri inamice.

Ce merita oare d. C.A. Rosetti pentru aceasta? O cingătoare de laur împrejurul frunții sau o cingătoare de cânepă împrejurul gâtului? Asta-i întrebarea.

Numai împrejurarea că d. C.A. Rosetti era *după masă* ne face să-i iertăm și aceasta, dar iertarea nu va să zică uitare.

Poetul cel mai mare al națiunii l-au înfierat cu epitetul homeric de „hidoasă pocitură“, și aceasta este și va rămâne în zisele și actele sale. Cu toate acestea nici ură demagogică, nici calomnie, nici insinuațiunile perfide și lipsite de bun-simț chiar ale presei radicale nu ne vor abate o clipă din

calea noastră. Iubim țara și nația noastră astfel cum n-o iubește nimeni, cum nimeni n-are puterea de-a o iubi. În noi trăiește restul de energie și de caracter pe care voi în viața publică ați știut a-l nimici. Credeți voi că v-am trata cu dispreţul ce vi se cuvine când ați fi oameni? Dacă — precum ziceți — suntem atât de periculoși, atât de vânduți străinilor, atât de răi, de ce n-aveți curajul de-a ne nimici? De ce nu ridicați un eșafod pe care să-l încrunte sângele nostru? Când ați avea atâta, cel puțin atâta curaj, fiecare dintre noi ar muri fericit! Căci ar vedea că rămân oameni în urmă, oameni energici, cari au tăria opiniilor până la ultima consecuență.

Dar așa nu-nțelegem să vă facem de bună-voie loc, când nu vedem în voi decât niște stârpituri cu gura largă.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[22 februarie 1879]

Publicăm următorul articol care ni se trimite și care va fi urmat de alții. El ni s-a părut un studiu conștiințios, o fotografie nemerită a partidului de la putere. El are cu atât mai multă greutate, căci iese din pana unui om pe care totul îl apropia de acel partid care ar fi putut mai mult decât oricine *a fi procopsit* de dânsul, dară pe care un spirit independent și un instinct de onestitate politică l-au depărtat pentru totdauna de acea sectă în care intrând cineva trebuie mai întâi să lase afară, ca într-o anticameră, și înțelegerea cu care l-a înzestrat Dumnezeu și conștiința-i de om onest. Lăsăm cuvântul corespondentului nostru.

❦

[24 februarie 1879]

O cestiune mai mult caracteristică decât însemnată ocupă de câteva săptămâni încoace lumea maghiară și română de peste Carpați și, fiindcă presa cea străină amânduror acestor naționalități, bunăoară cea germană, intervine asemenea în lupta aceasta, fie pentru unul, fie pentru cellalt și aruncă suspecțiunea chiar dincolo de marginele teritorielor supuse coroanei Sf. Ștefan, simțim că n-ar fi de prisos a pune și noi cestiunea pe terenul pe care-l credem adevărat.

Neiubitori de ceartă și știind bine rolul modest pe care poporul românesc din Principatele dunărene e menit a-l juca în istoria acestei lumi, nu ne-am aruncat niciodată ochii dincolo de granițe, nici cu speranța, nici cu dorința; ba convinși că, prin orice mișcare făcută la noi în favorul consângenilor din monarhia habsburgică, nu le facem acestora decât rău, deșteptând prevențiunile și prepusurile neîntemeiate ale concetățenilor lor de altă limbă, am evitat cu îngrijire de-a vorbi în bine or în rău despre ei, decât prea arareori, când se întâmplau cazuri de-o monstruoasă exagerațiune.

Iată de ce e vorba în momentul de față.

Ministrul învățăturilor publice din Ungaria, d. Trefort, avea de gând a propune deputaților din Pesta un proiect de lege prin care să se impuie în școalele confesionale ca obiect obligatoriu limba maghiară. Școalele acelea nu *sunt* plătite de stat, ci de comunitățile religioase.

Proiectul în sine n-ar avea nici o gravitate dacă n-ar reprezenta implicite un scop îndoit, acela de-a maghiariza populațiunile de altă limbă și de-a pune totodată la discrețiunea ministrului personalul învățătoresc al școalelor confesionale.

Pentru a preîntâmpina lovirea pe care această lege ar fi adus-o școalei confesionale, mai ales celei elementare, o deputațiune de mireni și clerici, condusă de Esc. Sa Miron Romanul, mitropolitul românilor greco-răsăriteni din Ungaria și Transilvania, a mers la Viena să ceară de la Maiestatea Sa Împăratul și Regele abaterea răului, iar Maiestatea Sa au liniștit deputațiunea c-un răspuns binevoitor.

De acolo articole peste articole în ziarele maghiare, unele mai nepoliticoase decât altele, în care s-aruncă cele mai grave acuzări asupra deputațiunii; i se suspectează patriotismul ei, ba s-a găsit chiar un deputat în Camera Ungariei — c-un nume foarte nemaghiar — care nu s-a sfiit a declara toate naționalitățile de dușmane ale patriei, va să zică de trădătoare, încât, dacă s-ar face substracțiune după teoria emisă de acel deputat, n-ar mai rămâne alți patrioți cinstiți în Ungaria decât Bela Fleckeles, Arpad Mandelbaum sau Ianoș … Popescu.

Nu criticăm nici proiectul de lege, nici tendința lui, căci la urma urmelor critica și măsurătoarea tuturor tendințelor politice e succesul pe care au fost în stare a-l ajunge, iar tendința de-a omogeniza populația întinsului regat — maghiarii o pot mărturisi — a fost în toți timpii minimă și nu compensează defel osteneala patriotică și sacrificiile materiale la care au dat loc.

Proiectul în cestiune, dacă s-ar fi votat n-ar fi ajuns defel la rezultatul scoposit, ci ar fi fost numai un mijloc nou de vexare, o unealtă nouă de neliniște și de nemulțumire, spre paguba culturii naționalităților și fără vrun folos real pentru naționalitatea hegemonă. Cauzele sunt deosebite. Întâi, limba maghiară, fiind radical deosebită de limbile ario-europee, e în privire lexicală, sintactică și fonologică foarte grea, încât pentru învățarea ei se cer opt, nouă ani de zile, așa că în cercul restrâns al școalei primare rurale ea ar juca rolul pe care limba germană o joacă în școalele rurale din Bucovina. De zeci de ani fii de țărani români din acea provinție învață a citi și a scrie limba germană fără nici un folos vădit decât acel îndoielnic de a neglija alte obiecte neapărat trebuitoare vieții zilnice, de dragul unei limbi a cărei învățare completă nu e posibilă, iar cea incompletă de prisos, și pe care n-o știu decât cei cari au mijloace destule pentru a vizita școale secundare, ba încă nici aceia, pentru că adesea nici profesorii de școală secundară n-o vorbesc corect.

Deși românii îndeosebi au mare talent pentru limbi, din cauza mlădioșiei fonetice a propriei lor limbi, totuși talentul acesta încetează în fața unor idiome c-o fonologie opusă și c-un spirit cu totul străin.

A doua cauză de insucces al tentativelor de maghiarizare e însă deosebirea de rasă și de religie. Superficială idee de stat și de oameni își face acela care crede că prin legi decretate se pot șterge într-o bună dimineață rezultate istorice grămădite în curs de veacuri. Chinejii sau negrii din America nu se schimbă printr-un proiect de lege în rasă anglosaxonă chiar dacă ar vorbi englezeasca americană, pe care negrii bunăoară o și vorbesc; românii din contra element vechi, de nu cel mai vechi pe teritoriul unguresc, într-o mie și mai bine de ani nu și-au luat osteneala de a învăța ungurește. Comparația șchiopătează, ca oricare comparație, dar pentru a arăta că deosebirea de rasă e o piedecă de contopire adesea neînvinsă, pe când unitatea de rasă o favorizează, vom aminti numai de cumani, cari au descălecat în țările dunărene sute de ani după maghiari, cari încă în suta a treisprezecea, în vremea lui Bela IV și a lui Ladislaus IV Chunus, erau păgâni și sălbatici, pe când rasa maghiară era relativ într-un stadiu înalt de civilizație. Ei bine, acești cumani, fiind de viță finică, s-au contopit repede cu maghiarii, de nu le-au rămas nici urma măcar, pe când românii au rămas și astăzi ceea ce erau pe atunci, cu toate că regii Ungariei încercau cu sabie și foc să-i convertească la catolicism și să stabilească omogenitatea statului prin unitatea religiei.

Papii Onorie III, Grigorie IX, Inocențiu IV, Bonifaciu VIII, Benedict al XII-lea trimiteau scrisori peste scrisori regilor unguresti ca să convertească cu sila pe români la legea catolică și regii își dădeau în direcția aceasta silințe demne de o cauză mai bună, toate acestea fără de nici un folos.

Lucrul ajunsese atât de departe încât sub Ludovic cel Mare o parte a românilor din Maramureș se lehamitiseră cu totul de vexațiunle continue și, conduși de Dragoș Vodă, ieșiră din țară și fondară principatul Moldovei.

E netăgăduit însă că, dacă omogeneitatea în limbă, obiceiuri, religie nu s-au putut stabili într-o vreme în care elementul maghiar dispunea de sila deplină, de foc și sabie, de proscriere și confiscare de averi, într-o vreme în care a deveni maghiar era un privilegiu și o fericire, e netăgăduit, zicem, că stabilirea acestei omogeneități e și mai grea într-o vreme în care nimeni nu poate fi silit de-a deveni maghiar dacă nu voiește. Colecția de documente a lui Theiner — *Monumenta historica ad hungariam sacram spectantia* — e plină de bulele papale și de ordinele regilor date în acest sens și rămase zadarnice. Pergamentul pe cari au fost scrise a fost mai trainic decât ideea ce-o urmăreau și e tot atât de probabil că hârtia pe care-i scris proiectul de lege al d-lui Trefort e mai trainică decât suma de încercări zadarnice la cari ar fi dat loc.

Toate cele spuse până acuma nu le zicem pentru a apăra pe românii din Ardeal și Ungaria, căci, una, n-au nevoie de apărarea noastră, al doilea, chiar de-am voi n-am putea. Le zicem acestea în chiar interesul nostru, pentru că statul vecin al Austro-Ungariei ne este razim în grelele împrejurări prin care trecem și pentru că toate dezbinările între elementele neslavone ale monarhiei vecine nu servesc decât o cauză primejdioasă Europei întregi, cauza Nordului. Tendențele zădarnice de-a unifica prin limbă rasele din regatul unguresc nu ni se par îndestul de importante pentru ca prin ele să se compromită un alt bun, și mai mare, liniștita conviețuire a populațiunilor întinsului regat.

*

Un cuvânt ciudat invocat în contra românilor transcarpatini este acuzarea că doresc unitatea politică a elementului latin din Orient, așa numitul *dacoromânism*, o acuzare agravată încă prin atracțiunea care se pretinde că România ar fi exercitând-o asupra conaționalilor din statele învecinate.

Ar fi fățărnicie din parte-ne de-a nega existența acestei idei în o seamă de capete. Dar originea ei nu este a se căuta la noi, în principatele dunărene,

căci ideea „Daco-României“ e o idee politică austriacă, zămislită nu pentru ca România să exercite atracțiune asupra Ardealului, ci viceversa, pentru ca Ardealul să exercite atracțiune asupra Principatelor dunărene. Noi din parte-ne am protestat totdauna contra ideii acesteia. Născută la Blaj, în secolul trecut, pe când la noi domneau încă fanarioții și nu era umbră de școală și de cultură națională, literați catolici crescuți în colegiul *De propaganda fide*, în fața cetății zidite pe șapte pături de ruine, în fața Romei, au dat-o poporului de dincolo de Carpați ca o învățătură protejată pe atunci de guvernul central, căci avea scopul îndoit, întâi de-a opune o rezistență nouă maghiarilor pe atunci în opoziție, al doilea, de-a crea în Principatele noastre o stavilă contra Rusiei prin redeșteptarea conștiinței naționale amorțite. Fanatica iubire a anteluptătorilor blajeni și a poporului lor pentru Casa de Austria e o dovadă în trecut și în prezent pentru asertiunea noastră, că Șincai, Petru Maior și ceilalți nu și-au închipuit niciodată „Daco-România“ într-alt chip decât ca o unire a tuturor provinciilor române sub sceptrul Casei de Austria. Cumcă aceeași idee bate câmpii în o seamă de capete nu e vina noastră, mai cu seamă nu a celora cari au protestat pururea contra esperimentelor periculoase cari s-au încercat până acuma cu această idee.

Dar ascuțișul acestei idei care și-au făcut traiul se poate rupe o dată pentru totdauna îndată ce guvernul din Pesta ar înceta a combate tendințele legitime ale populațiunilor, căci deie-ni-se voie a susține că, precum statul și națiunea maghiară au existat sute de ani fără unitatea de religie și de limbă, mai poate exista și de acuma înainte sute de ani fără a urmări idealul *regnum unius lingnae.* Unitatea de limbă e un fapt ce rezultă din deosibite împrejurări etnice și în urma unor legi istorice, nu însă rezultatul unor legi scrise pe hârtie și menite a nu se realiza nicicând, tocmai pentru c-au fost stabilite.

Nici legi restrictive, însă cele coercitive nu se pot opune pe de-a pururea unor stări de lucruri de o putere elementară. Omul înțelept de stat lasă cursul natural al lucrurilor și nu oprește decât abaterile periculoase ale curentului.

Noi credem că nici în Ungaria ideile politice estreme și exagerate nu sunt ideile naturale ale poporului maghiar. Pretutindeni demagogia, avidă după putere și după voturile alegătorilor, exagerează toate cestiunile în paguba țării lor respective și, c-o superficialitate vrednică de inferioritatea intelectuală și fizică a acestui soi de oameni, crede a putea săca mări și pustii țări printr-o trăsătură de condei. Rasa maghiară, tolerantă de feliul ei,

n-ar trebui să lunece pe acest povârniș periculos, căci ura și dezbinarea înlăuntru, iată ceea ce doresc inamicii regatului unguresc pentru a-și crea unelte lesne de mânuit în contra existenței acelui stat: o existență la care ținem și noi de dincoace de Carpați pentru multe și varii cuvinte.

❦

[25 februarie 1879]

Un ziar cu al cărui nume ne-am ferit mai întotdeuna d-a mânji coloanele noastre aruncă iarăși niște insinuări neomenoase în privința partidului conservator. Dacă numitul ziar n-ar înfățișa decât numai părerile indivizilor ce-l dau la lumină, ar fi destul de obscur ca să nu ne putem împiedeca de zisele lui, și nu ne plecăm să ne murdărim mâna până la a pomeni despre dânsul decât pentru că el este astăzi singurul ecou, singurul canal de scurgere ce i-a mai rămas stărostiei politice din Ulița Doamnii: necurățenia demagogică pe care n-o poate arunca în public „Românul“, precum am mai zis, își găsește cale de ieșire la lumină prin coloanele „Vocii lui Faraon“. În adevăr acest organ ultraradical insinuează că „o parte din opoziție ar fi făcând propagande pentru o agitație împotriva guvernului și partidului liberal de la putere; că ar fi vărsat chiar 22.000 lei noi în acest scop, ca să mai facă un scandal ca acela de la 1866, să insulte pe evrei și să atace sinagoga. Apoi, *în interesul general al țării* (care plătește foarte regulat lefurile, diurnele și toate foloasele jețului de deputat radical), „Vocea lui Faraon“ roagă pe cetățeni a nu cădea în cursa acelora cari întotdeuna au nesocotit binele României; roagă pe guvern a lua măsuri energice spre a împiedeca orice scandal și spune, ca de obicei, că sunt bani străini și chiar români cari lucrează ca să răstoarne guvernul liberal, căci, zice numita foaie, „ei știu că nu-l pot răsturna decât printr-un scandal ca cel de la 1866“.

Mai întâi — și vorbim stăpânilor din Str. Doamnei, iar nu slugilor de la „V. lui Faraon“, — fie-ne permis a pune câteva întrebări. Sunt în această țară două partide, partidul conservator și partidul radical; care dintre aceste partide, socotind de la ivirea lor pe arena politică, a întrebuințat mijloacele demagogice pentru a se urca și a se ține la putere? Care dintre aceste două partide a găsit că drumul cel mai scurt și cel mai practic, de la dânsul până la jețul puterii, este calea agitațiilor și scandalurilor de uliță? Care din aceste două partide a ales drept arme, în lupta politică, desfrânarea și agitarea maselor de mahalale, prin mijloace ultrademagogice, prin conspirații, prin

urziri ascunse și prin turburări populare? Care partid, partidul conservator sau cel radical?

Partidul conservator, tocmai în interesul general al țării, a crezut de cuviință, în tot decursul guvernului radical, să stea cât se poate mai liniștit, considerând că țara se afla în complicații internaționale, și opoziția cumpătată și patriotică ce a făcut-o guvernului atunci când țara se afla în paralelă acțiune cu Rusia a trebuit să facă bine iar nu rău guvernului. Dacă radicalii s-ar fi aflat ei în opoziție și, fiind conservatorii la putere ar fi căzut în greșelile săvârșite până acuma de radicali, partidul radical ar fi păstrat atitudinea cumpătată pe care au păstrat-o conservatorii în opoziție? Oricine poate răspunde cu siguranță la această întrebare. Oamenii scandalului de la Slătineanu, atunci când Europa se zguduia de o complicare internațională uriașă, oamenii republicii de la Ploiești, oamenii agitărilor și urzirilor de la Mazar Pașa, oamenii cari au amenințat în atâtea rânduri dinastia și așezământul monarhic statornicit prin Constituție și în deosebi personal chiar pe M. Sa Domnitorul; acei oameni insinuează astăzi că partidul conservator este partidul ce voiește a veni la putere prin violențe, prin turburări și scandaluri de uliță. Adevărat este că partidul conservator a luat odată cârma țării în urma unui scandal de uliță; dar acel scandal de la 10 martie 71 n-or fi având radicalii cutezanța să-l impute conservatorilor! Nu cumva partidul conservator urzise tripla conspirație de la 10 martie? Nu cumva vor fi pretinzând radicalii că partidul conservator a luat cu asalt sala Slătineanu și a amenințat viața celor de la banchetul consulului german? Partidul conservator a venit la putere în urma acelui scandal tocmai pentru că radicalii în ziua aceea trecuseră peste toate marginile, și venirea lui la putere a fost un sacrificiu adus patriei și dinastiei, amenințate de desfrâul demagogiei. Și oamenii cari la 10 martie, împărțiți în trei grupe — guvernul, stărostia de la „Românul“ și câțiva ciraci nedisciplinați — urzind o triplă conspirație, erau gata să răstoarne pe Domnitor și să proclame fiecare grup câte un guvern al său provizoriu, acești oameni insinuează că partidul conservator ar fi alergând la mijloacele scandalurilor de stradă pentru ca să răstoarne pe radicali de la putere.

În adevăr, trebuie o nerușinare prea mare pentru asta, așa de mare încât „Românul“ nu se simte în stare sau nu crede oportun a o face și de aceea împinge la această treabă pe alte obraze, obrazele ciracilor de la „Vocea lui Faron“ cari duc la orice tăvăleală.

❦

[27 februarie 1879]

Ieri și alaltăieri Camera nu s-a ocupat aproape cu nimic altceva decât cu cestiunea art. 7, iar discuțiunea lungă, aprinsă, uneori entuziastă chiar, s-a sfârșit prin aceea că Adunarea a primit cu o majoritate de 70 și câteva voturi declarațiunea nemotivată de revizuire pentru care am pledat și noi.

Spre a nu se da un înțeles greșit pledării noastre, mai ales pentru că vedem că se fac asemenea încercări din partea unora din ziare, ba chiar din partea unor deputați, ca d-nii Vernescu, Daniileanu ș.a., cari admit că, în taină și cu rezervațiune mentală, am fi pentru acordarea de drepturi evreilor, credem necesar a face următoarea declarațiune.

Propunerea de revizuire nemotivată am susținut-o: întâi, pentru că nu prejudecă cestiunea, ci lasă totul la discrețiunea Adunărilor de revizuire, cari sunt în drept de-a declara chiar că nu e defel caz de revizuire și că mănțin intact art. 7; al doilea, pentru ca să punem țara la adăpost în contra esploatării acestei cestiuni ca armă de partid; al treilea, pentru că Adunarea actuală nu are dreptul de a propune o motivare care ar cuprinde în sine o soluțiune, oricare ar fi aceea; al patrulea, pentru că e parlamentar un nonsens de a vota o espunere de motive, mai ales de motive false; al cincilea în fine, pentru că acea soluțiune, propusă de fracție, nu e nici la locul, nici la timpul ei.

Motivele și considerentele invocate de fracție sunt false. Singurul motiv real, pe care-l știe toată lumea și orice alegător, e art. 44 din Tractatul de la Berlin, iar singura soluțiune posibilă e de a primi sau a nu primi acel articol. Ar fi fost deci demn din partea fracției de-a susține că nu e caz de revizuire, că trebuie a se mănținea art. 7 și pentru aceasta ar fi putut invoca argumente puternice.

Aceste argumente, de cari azi se poate folosi cu drept cuvânt numai bătrânul d. Docan, proprietarul moșiei Dimăchenii din ținutul Dorohoiului, singurul care-a avut curajul de-a susține că nu-i trebuință de revizuire și că trebuie mănținut art. 7, sunt următoarele: acel articol din Constituție, sub cuvântul c-ar fi lovind o confesie religioasă necreștină, pune în realitate o piedecă absolută unei rase străine, de origine și limbă străină, de-a lua parte la viața statului român.

Acea rasă având imediat tendința de-a pune mâna pe proprietatea nemișcătoare a românului, iar mediat de a pune mâna pe statul lui, adică pe

țara lui, piedica absolută pusă de Constituție poate fi numită bună, pentru că în cazul de față religia necreștină și rasa străină sunt două lucruri ce se acoper pe deplin, sunt în realitate unul și acelaș lucru. Art. 7 e fără contestare sabia lui Alexandru împărat, care taie nodul gordian fără a încerca de a-l descâlci, și consecuent, demn ar fi fost din partea fracției, ca în loc de a motiva o declarație de revizuire în genere, de a nu face deloc o asemenea declarație și de a se asocia fără rezervă cu opinia d-lui Docan. Mulți în Cameră au râs când d. Docan și-a spus votul pe față, dar în acel râs se ascundea duplicitatea și mizeria advocățească față cu o părere statornică, onestă și care se poate întemeia pe destule argumente puternice. Ea are înainte de toate meritul unei depline sincerități. Manținerea art. 7 e o opunere la dorințele Europei întregi, e apelul la arme și la o politică energică și — dacă ne puneți în evidență perspectiva unui succes — nu suntem contra unei asemenea politice; abstracție făcând de la împrejurarea că declarațiunea nemotivată și nesoluționistă nu exclude nici politica aceasta, de vreme ce Camerele de revizuire, ba nici majoritatea lor, ci a treia parte plus unul a acelor Camere, pot să mănție art. 7, pot să dea un răspuns negativ la condiția de recunoaștere a Europei.

Fracția, punându-se însă din capul locului pe povârnișul apucăturilor și tertipurilor advocățești, voind să mistifice și țara și Europa, și simțind cu toate astea că n-o poate face, era învinsă înainte de a începe a vorbi, a fost cu totul învinsă îndată ce și-a deschis gura.

A admite declarația, a pretinde însă totodată ca Adunarea să-i voteze motivele ei false, insuficiente, de o deplină duplicitate, era un nonsens parlamentar; căci, îndată ce fracțiunea a admis *necesitatea* revizuirii, evident că trebuia să voteze propunerea însușită de guvern oricari i-ar fi fost motivele de vreme ce concluzia, adică declarațiunea nemotivată, nu exclude nici motivele fracției, precum nu excludea nici motivele individuale, de grup sau de partid a fiecărui din deputați.

Într-un splendid și scurt discurs de vro douăzeci de minute d. Maiorescu a espus aceasta, nimicind cu o singură lovitură toate apucăturile, toate arguțiile, toate tertipurile fracției, care într-adevăr ar fi avut ocazia de a-și alege un rol mai demn, deși mai greu decât acela de a-și pierde vremea cu un torent de vorbe, cari toate se înfundau în absurda cerere ca Adunarea să voteze un schelet de motive factice și nelalocul lor.

Nu ni se răspundă cu bănuieli și fraze la limbajul nostru sincer și fățiș. Suntem aceia cari ne facem mai puțină iluzie în cestiunea izraelită și cari

vedem mai limpede lucrul.

Organizația noastră liberală, teoria de „om și om“ erijată în teorie absolută de stat a îngreuiat peste măsură lupta economică pentru existența între elementul român, nedeprins cu asprimea luptei la cuțit, și elementul evreiesc, cari la noi în țară e în mare parte format din scursura cea mai flămândă, cea mai lipsită de scrupul, cea mai neomenoasă a populației din împărățiile vecine.

Organizația liberală-cosmopolită a prefăcut România în mocirla în care se scurg murdăriile sociale ale Apusului și Răsăritului.

Dacă statul român ar fi puternic —ceea ce un stat *liberal* nu poate fi, căci el renunță la puterile sale în favoarea individului — dacă nația română ar fi economicește puternică — ceea ce o nație agricolă nu poate fi, căci valoarea producerii ei e mărginită într-un mod fatal — atunci cestiunea izraelită n-ar fi un pericol, ba nu s-ar fi născut niciodată. Cestiunea izraelită e ducerea *ad absurdum* a liberalismului din România și, dacă liberalii sunt patrioți, sunt naționaliști, vor trebui să renunțe la principiile lor cosmopolite și să admită principiul romanilor: *salus rei publicae summa lex*, vor trebui să creeze un guvern autoritar și statornic, un guvern puternic, care să lupte alăturea cu nația întreagă în contra unui pericol, cu un cuvânt vor trebui să sprijine și să asigure *domnia elementelor conservatoare din țară*. Dacă liberalii sunt patrioți și naționaliști, vor trebui să devie reacționari și să împărtășească cu noi acest titlu cu care azi ne fac imputări.

Căci dacă statul renunță de-a apăra el în mod absolut individul, atunci individul trebuie să fie însuși foarte puternic. Dacă statul englez a renunțat la puterile lui a făcut-o pentru că are cetățeni a căror venit *personal* întrece veniturile României, cetățeni cari, unul din ei, ar putea să lupte economic cu jumătate de milion de evrei. Dar când statul român a renunțat la puterile lui, în favoarea cui a făcut-o? În favoarea fracționiștilor, cari strigă și țipă, iar acasă la ei, siliți de sărăcie, de nevoie și de trebuințele dumnealor boierești, își împrumută numele la evrei pentru a cumpăra moșii, a lua proprietăți ale statului în arendă, precum și debite de tutunuri și licențe de băuturi spirtoase. Căci ce-a folosit legea conservatoare ca în comunele rurale să fie cârciumari numai alegători din comnuă? Nimic. Sub titlu de servitori, tot evreii sunt cârciumari. Ce-a folosit restricțiunea, introdusă tot de conservatori, în Convenția austro-română în privirea cumpărării imobilelor rurale? Totdeuna se găsește câte un fracționist să-și împrumute numele la o cumpărătură ovreiască. Cu un cuvânt, individul în România prea e liber

politicește și prea neliber economicește, iar îngrădiri economice sunt în cele mai multe cazuri *libertăți* economice. Cine îngrădește biserica în contra tentativelor de subminare o eliberează, cine îngrădește averea și munca românului contra tentativelor de esploatare, îl eliberează. Dar aceste îngrădiri statul trebuie să aibă puterea a le menține, legea fundamentală trebuie să-i dea acea putere, nu să-i lege mânile față cu oricine.

*

Cestiunea în fond este dar nespus de grea; ea implică critica unui întreg sistem de guvernare, duce *ad absurdum* liberalismul din România, arată de pe acuma că avem nevoie de stabilitate mai mare, de organizație mai solidă, de-o augmentare a autorității statului în defavorul nelimitatei libertăți individuale.

În privire formală însă cestiunea, curățită de toate sofismele și apucăturile advocățești, se prezintă astfel precum au lămurit-o în Cameră dd. Maiorescu și Chițu.

Tratatul de la Berlin pune o condiție *negativă* pentru a recunoaște independența țării. Credința religioasă să *nu* mai fie o piedecă pentru ca cineva să se bucure de drepturi civile și politice. Cari alte piedici poate pune nația românească pentru a se apăra contra invaziei evreiești rămâne la discreția ei; piedeca religioasă însă cată să dispară, rămâind a se pune în locu-i ceea ce se va socoti mai bine. Merită acum ca această condiție să fie comunicată țării pe cale legiuită, merită ca ea să se pronunțe de e cu cale a se revizui Constituția?

D. Docan răspunde că Tractatul de la Berlin nu merită această onoare. O părere onorabilă, dar a căreia răspundere e prea grea pentru oricine din noi, judecând starea precarie a relațiilor noastre internaționale și lipsa noastră de putere. Fracțiunea nu zice nici nu, nici da, și spală lucrul în șapte ape, fără a-l face mai alb.

În fine majoritatea Adunărilor zice *da*, Tratatul merită onoarea unui apel extraordinar la țară, este caz de a se revizui art. 7.

A se vota motive pentru aceasta e cu totul de prisos. *Unicul* motiv și *unicul* considerent e Tratatul de la Berlin, și orice substituire a unui alt motiv e o nelealitate față cu alegătorii. *Miss Wanda* a fracțiunii, acrobatul hazliu al retoricei advocățești, d. Daniileanu, n-a putut dovedi contrariul.

Justă s-ar părea și aserțiunea dd-lor Brătianu și Chițu că principele de Bismarck ne-a favorizat în cestiunea evreilor când a exclus orice revenire asupra ei în Congres, și anume când un membru al Congresului, d. conte de

Launay, reprezentantul Italiei, a propus o soluțiune pozitivă. Cancelarul a persistat atunci asupra soluțiunii negative. Dar d. Brătianu să ia bine seama ca aserțiunea aceasta s-o poată întemeia pe acte diplomatice, pe corespondența cu Ministeriul de Externe al Germaniei și să nu confunde ceea ce voiește principele-cancelar cu ceea ce ne place nouă a crede.

❦

[1 martie 1879]

Deosebirea între aceste două declarații e simplitatea extremă a celei dentâi, insuficiența împovărată a celei de-a doua. E bineînțeles că declarația întâia nu esclude nici unul din motivele și nici soluțiunea propusă de fracție.

Dacă vom lua considerentele fracției pe rând, vom vedea ușor că unele sunt de prisos, altele nesuficiente.

Astfel se zice întâi că intoleranță religioasă n-a existat niciodată în România. Acest considerent e de prisos, pentru că-l știu nu numai copiii, ci până și Alianța izraelită, căreia nu-i place a-l ști.

E dar curat zădarnic de-a repeta acest adevăr pentru a suta oară. Catolici, protestanți, calvini, armeni, lipoveni, turci și în fine evrei, toate confesiile creștine și necreștine, posibile și imposibile, s-au bucurat pururea de cea mai mare *toleranță* religioasă pe pământul nostru. Străvechile biserici armenești din Botoșani și din Suceava, bisericele catolice întemeiate de principi români chiar, templele sectarilor alungați din Rusia și, asupra tuturora, sinagogele evreiești sunt tot atâtea semne de piatră că persecuțiunea religioasă a fost și este un neadevăr, necalificabil neadevăr; ba faptul însuși că evreii, de la 1848 și până astăzi, din 30.000 s-au înmulțit prin imigrațiune la 550.000, e o dovadă vie și strigătoare la cer contra acestei nedemne calomnii. Cu aceeași stăruință cu care românii au ținut la legea lor, ei au respectat credințele altora. Un singur act s-ar putea invoca în favorul alungării evreilor din Moldova, o scrisoare a lui Petru Vodă cel Șchiop adresată consiliului comunal din Lemberg la anul 1579, dar și în acela se citează anume cauza alungării lor, care nu e religia, nici rasa, nici faptul că sunt străini, ci numai concurența ce-o fac negustorilor moldoveni în *esportul de vite* albe. În acel act se spune anume că alungarea evreilor poloni nu se face din vreo altă cauză, ci numai din cea economică citată mai sus.

Al doilea considerent al fracției ni se pare asemenea de prisos, căci, deși art. 16 al Codicelui civil dispune pentru străinii de orice lege condițiile sub cari pot dobândi naturalizațiunea, simplul fapt că acea naturalizațiune n-a fost cerută de nici un evreu e o dovadă destulă că art. 16 n-a contribuit întru nimic la soluțiunea cestiunii acesteia.

Al treilea considerent, că restricțiunea adusă prin art. 7 s-a introdus din cauze politice și sociale, pune neapărat pe fracționiști într-o dilemă îndată ce ei propun revizuirea; căci sau acele cauze politice și sociale nu mai există, ș-atunci art. 7 trebuie șters, *sans phrases,* iar motivele toate sunt de prisos, sau acele cauze există încă și atunci art. 7 trebuie menținut tocmai în puterea acestui considerent.

În fine, al patrulea considerent nu mai e un motiv, ci o soluțiune. El stabilește că e necesar ca condițiunile pentru acordarea naturalizării să fie șterse din Cod și trecute în textul Constituției chiar. Dar o asemenea propunere — abstracție făcând dacă e bună sau rea — Camerele actuale nu au dreptul de o a face, prin urmare ea e lovită de nulitate înainte de a se fi pus.

Defectul cel mai mare însă al moțiunii fracționiste e desigur acela că n-a găsit nici o formulă reală, nici un remediu real contra pericolului social și economic.

Împământenirea acordă drepturi politice, dar oare de drepturi politice ne arde nouă și le arde lor? Pentru România e cu desăvârșire indiferent dacă în locul d-lor Pantazi Ghica, Holban, Anghel ș.a. vor veni deputați evrei, ba credem chiar că țara ar fi mai câștigată. Pericolul adevărat consistă în nelimitatele libertăți civile și remediul contra acestui pericol numai liberalismul nu poate fi. Puși pe terenul reacțiunii, am fi în stare de a da sfaturi foarte folositoare, dar pentru ca aceste sfaturi să aibă vrun efect ar trebui să n-avem mii de liberali cari trăiesc din politică și douăzeci de ani de liberalism în urma noastră. Cu libertățile absolute de astăzi, cu *laissez faire* și *laissez aller,* cu teorie de „om și om“ n-ajungem departe. Sfaturi în vânt, cari să nu fie ascultate decât de cei cari le știu deja, n-avem obicei de a da.

Așadar, ce caută recunoscuta toleranță religioasă? Cred fracționiștii într-adevăr că există un singur diplomat, unul singur, care să nu știe pe deplin starea de lucruri de la noi? Cred poate că comitele Andrassy sau principele Bismarck sunt rău informați și ne țin pe noi de evreofagi? Dar … ne cunosc de zece ori mai bine de cum ne știm noi înșine. Consulii generali și viceconsulii nici n-au altă treabă în capitală și prin provincie decât că

numere chilele de grâu câte se produc, mărfurile câte se esportează, populația câtă se naște și moare. „Norddeutsche allgemeine Zeitung“, organul cunoscut al principelui-cancelar, a spus-o limpede de ce se tem românii. Și-au ipotecat averile la evrei și, neputând plăti, ipoteca ar trebui să treacă de-a dreptul în mânele creditorului. De acolo restricțiunile. Esplicabilă este, se-nțelege, această ipotecare generală, din Moldova mai cu seamă. Cultura importată, trebuințele importate, cari nu stăteau în raport cu averile, scumpetea banului și ieftinătatea grâului, concurența Americei și a Rusiei, în fine netrebnicia costisitorului sistem liberal, fiecare îndeosebi și toate împreună au trebuit să ne ducă acolo unde suntem și să facă din fiece evreu o cestiune europeană.

D. Brătianu a încercat să treacă odată în Turcia un convoi de vagabonzi evrei. De acolo țipete și vaiete în toată Europa. Mihai Vodă (Sturza) scotea în fiece zi zeci de evrei din țară, tot peste Dunăre, și nimeni nu zicea o vorbă, D. Cogălniceanu, care era pe atunci redactor al „,Foii (oficiale) sătești“, poate să mărturisească câte sentențe de scoatere preste otar s-au tipărit în „Foaia sătească“. Dar pe atunci exista autoritate: Domnul era Domn, judecătorul judecător, poliția poliție. Astăzi sunt lăsate în știrea lui Dumnezeu, iar fraza sforăitoare și cârciocul advocățesc sunt chemate a înlocui și minte, și prevedere, și autoritate, și tot.

Astfel, vestita fracție stă în fața țării fără a ști cum și încotro, fără a ști ce voiește și ce nu voiește. Nu e vorbă, nici guvernul nu știe ce voiește, cel puțin nu s-a rostit pân-acuma, ca să se aleagă lucrul într-un fel. Iar purtarea individuală și daraverile obicinuite ale fracționiștilor, împrumutul ce-l fac cu numele evreilor pentru cumpărare de imobile rurale și urbane (d. Pake Protopopescu e un viu exemplu, în mare parte, pentru aceasta) e o dezmințire *ad oculos* a tuturor protestațiunilor dumnealor din Cameră.

Dintre toate frazele periculoase inventate *ad hoc* de fracțiune în cestiunea aceasta desigur cea mai periculoasă e provocarea la voința Europei…

„Nu. *Europa* nu poate voi să ne sinucidem“.

„*Europa* luminată“ etc. nu poate voi cutare și cutare lucru.

Pe această Europă d. Daniileanu a secuestrat-o de zeci de ori în discursul său.

Noi din parte-ne știm bine că Europa cunoaște pe deplin cestiunea evreilor din România; o cunoaște mai cu seamă Europa cea chemată a o cunoaște, lumea diplomatică și cea oficială, încât art. 44 al Tratatului de

Berlin a fost înscris în instrumentul păcii cu deplină cunoștință de cauză, cu deplină conștiință a greutăților și a relelor ce va produce. Din toate amăgirile, amăgirea asupra voinței Europei ar fi cea mai rea, de aceea n-am voi să mai vedem invocându-se probabilitatea că Europa ar voi ceea ce ne place nouă a crede că voiește.

*

Declarațiunea propusă de d. V. Boierescu e de sine stătătoare și recomandă revizuirea următoarelor articole din Constituțiune:

Art. 1, pentru a se înlocui numele Principatele-Unite cu cel oficial și recunoscut de „România“ și pentru a se trece în legea fundamentală întinderea actuală a teritoriului statului.

Art. 2, privitor la rectificările de fruntarii, pentru că-n privirea aceasta s-au ivit divergințe de păreri.

Art. 3, privitor la colonizare, pentru a se putea coloniza Dobrogea cu străini.

Art. 7, din cauze cunoscute.

Art. 44, pentru a se putea spori numărul vicepreședinților Senatului.

Art. 77, pentru a se putea face diurnă senatorilor.

Art. 113, privitor la buget, pentru ca și Senatul să aibă căderea de-a vota bugetul, respective creditele extraordinare.

Dispozițiunile tranzitorii și suplimentare ale Constituției, pentru a se putea reînființa, la caz de nevoie, *Consiliul de Stat.*

În ședința de ieri a Senatului d. V. Boierescu a dezvoltat într-un discurs lung motivele cari l-au făcut să propuie o revizuire atât de multilaterală.

❦

VÂRFUL CU DOR

[1 martie 1870]

Cantata compusă de d. Sdislav Lubicz și purtând titlul *Vârful cu Dor,* care a găsit o aprețiare atât de diversă în ziarele române, se va reprezenta încă în stagiunea aceasta la Londra, de către societatea „International Dramatic Authors and Musical Composers Association“. Opera muzicală se va executa sub conducerea a chiar directorul societății, d. Edmund Gerson.

Din satisfacerea aceasta care i se dă compozitorului bucureștean se poate conchide cât de competentă a fost opinia a o sumă de pene ziaristice

din fericita capitală a României.

❦

[3 martie 1879]

Cestiunea art. 7 a înlăturat pe câtva timp interesul pentru alte cestiuni dinlăuntru și din afară. Deși toate ziarele par a se fi înțeles între ele de a călca ca pe ouă, adică de a o trata cu toată răceala posibilă, nimeni nu-și tăgăduiește extrema ei importanță. În Parlament vorbele au fost cu mult mai aprinse decât în presă, mai cu seamă fracția de dincoace și de dincolo de Milcov au scăpat în buruiana vorbelor multe, deși a făcut tuturor impresia c-ar fi căutând ceea ce nu voiește să găsească, adecă o soluțiune.

Guvernul vede, aude și *tace*, tace mai mult decum s-ar cuveni. Lungul discurs ținut în Cameră de d. I. Brătianu nu conține nici o lămurire, ci numai asigurări despre onorabilitatea d-sale personală, despre patriotismul și bunavoința de care este inspirat, dar nici cel mai slab indiciu asupra perspectivelor, bune sau rele, cari ni se impun din afară în privirea soluțiunii.

Căpetenia partidului liberal, d. C.A. Rosetti, ca Odiseu cel mult meșteșugareţ, rătăcește departe de Itaca cea înconjurată de valuri, de patria sa iubită, multe cetăți de oameni și multe datini deprinde, chibzuind să-și mântuie sufletul și pe tovarăși, cum ar zice bătrânul Homer. Dar toate silințele sale sunt zădarnice, căci pe când meșteșugarețul grec din anticitate lua lumea înainte cu povești, Odiseu cel modern întâlnește în cale-i o lume care-i cunoaște patria sa mai bine decât el însuși.

La Viena a fost primit rece și, pe când petrecea încă pe malurile albastrei Dunări, îi veni știrea politicoasă ca pe la Berlin nici să mai încerce a trece. Diplomația germană, mai puțin șovăitoare, îi făcu noului Odiseus destăinuirea că geaba ar veni, geaba s-ar duce și, fiindcă totuși e mai demn pentru prezidentul unei Camere și șeful unui partid de-a nu bate pe la uși ce nu i se vor deschide și de-a nu cere ceea ce nu i se va da, să-și caute mai bine de drum și să-și încerce norocul într-altă parte.

Măruntișarul nostru liberal a trecut dar cu lacrimele-n ochi pe lângă stânca aceasta mai departe la Paris. Aci a fost primit în audiență de prezidentul viitor al republicei franceze, de d. Leon Gambetta, care i-ar fi declarat că nu poate spera nici un sprijin pentru partidul și pentru țara sa de vreme ce-a trădat marea republică universală ajutând pe Rusia, țară

despotică, în războiul contra turcilor. Precum un maistru mustră pe-o calfă rău nărăvită, astfel d. Gambetta a mustrat pe viitorul prezident al republicei de lângă Dâmbovița, spuindu-i verde că ținta omenirii nu este a juca căzăcește cu cazacii. E drept că o sumă de pene cari tratau cestiunea Afganistanului și a harapilor zulu cu un entuziasm vrednic de toată lauda au fost mișcate de către d. C.A. Rosetti să-și mute acest entuziasm asupra unui alt sujet: asupra nenorociților români. Și penele au făcut-o, încât o zi întreagă, ba poate două chiar, presa franceză s-a ocupat de România și de nedreptatea ce i se face. După aceea toate au reintrat în cursul lor liniștit, harapii zulu și Afganistanul au ieșit din nou la maidan — căzuse o pietricică în lacul liniștit și-i speriase pentru un moment suprafața într-un cerc de valuri. Apoi se făcu iar liniște, ca și când pietricica nu fusese de când lumea.

Dar d. C.A. Rosetti nu se sperie cu una cu două. Toate căile duc la Roma — zice proverbul — cum putea dar d-lui să nu se ducă acolo unde duc toate căile? Acolo d-sa s-a recomandat ca strănepot al unui negustor genovez, anume Giorgio, care la anul una mie o sută unu a deschis prăvălie de mărunțișuri lângă Dunăre și că de atunci acel loc se cheamă Giurgiu. După ce în fiecare italian a găsit o rudă mai de aproape sau depărtată, și-a propus cererea. *Niente, i* s-a răspuns din toate părțile. E drept că marele organ, „Il Picolo“, ne-a dat spornic ajutor în război, dar acele succese strălucite totuși nu aduc în minte-ne decât întrebarea: cât timp pot guverna liberalii la noi fără a aduce țara la marginea prăpastiei? Noi credem că nici o zi.

În rândul întâi al guvernării lor au lăsat cestiunea Strusberg, bandele bulgare — adecă cestiunea Orientului și cestiunea evreilor în floare.

Cu greu guvernul conservator a regulat cestiunea Strusberg, bandele bulgare le-au regulat turcii, de nu le-au rămas nici sfântă de urmă, iar evreii s-au regulat ei în de ei, făr-a mai face pretenții.

Astăzi iar, dacă ar cădea liberalii, ne lasă c-o minunată moștenire, țara c-o poziție nedefinită în cestiunea Orientului, nici dependentă, nici independentă, cu cestiunea evreilor mai arzătoare decât oricând, cu un război făcut în zadar, cu Basarabia pierdută, c-un cuvânt c-o mulțime de bunătăți pe cari numai noi românii cei târzii la minte nu le știm prețui cum se cuvine, dar cari fac multe parale.

Să mai ție guvernul liberal încă vrun an-doi și apoi n-avem s-avem încotro de multele bunătăți revărsate asupră-ne, încât nu ne va rămâne altceva decât să ne luăm în spate ceea ce ne va fi rămas și să schimbăm

America de lângă Dunăre pentru America de peste Ocean. Atunci Plevna internă — adecă naționalitatea română a acestei țări — va fi luată.

❦

[3 martie 1879]

„Românul“ de vineri, 2 martie, cuprinde un ciudat articol iscălit „un ofițer milițian antifebruarist“, care adresează o mulțime de grațiozități d-lui general Florescu, iar drept pretext pentru a o putea ia un articol din „Ecoul țării“, de nu ne înșelăm ziar care criticase acordarea unei recompense naționale d-lui general Haralamb.

Oricum s-ar fi pus cestiunea și oricari ar fi acuzările aduse generalului Florescu, nu rămâne mai puțin adevărat că generalul Haralamb este unul din acei militari cari, călcându-și jurământul și pătând drapelul, au răsturnat, nu prin revoltă fățișă, care ar fi scuzabilă, ci prin trădare nocturnă pe Vodă Cuza. Puțin ne pasă nouă de motivele d-lui general Haralamb. Poate să fi fost mari, poate să fi fost înjosite; în cestiuni de asemenea natură nu decid intențiile și motivele, ci *fapta*. Fapta a fost, este, va fi în vecii vecilor o trădare neespiată, neespiată decât într-un singur chip. Dacă generalul Haralamb s-ar fi sinucis a doua zi după răsturnarea lui Vodă Cuza, *greșala* (cum o numește ofițerul milițian) era espiată; în alt chip însă, ea nu are iertare nici din partea oamenilor bine cugetători, nici din partea lui Dumnezeu.

Și toți ofițerii cari au luat parte la răsturnarea nocturnă a lui Vodă Cuza cată s-o știe o dată pentru totdauna că, în ochii istoricului și în ochii celor drepți, singura lor espiare nu poate fi decât nimicirea. Nu se confunde aci datoriile cetățeanului cu datoria soldatului; cetățeanul negustor, proprietar, lucrător poate fi nemulțămit cu forma guvernului țării sale, poate comite crime politice, cari vor fi pedepsite neapărat, dar înalta trădare din partea unui civil e o crimă *politică*, din partea unui militar e o crimă *comună*. Militarul e dator supunere oarbă, devotament orb. Aci nu încape nici o discuțiune, nici o sofismă. Cu esplicări a lui 11 fevruarie pot veni mulți; se înțelege că au fost cauze; ar trebui să fie cineva idiot pentru a admite că ceva se poate întâmpla în lume fără cauze. Deci și 11 fevruarie a avut neapărat cauzele sale.

Dar între esplicare și *justificare* e o deosebire cât cerul de pământ. Cauze pot fi multe, *scuze* și justificare nu există deloc pentru militarii cari

au luat parte la răsturnarea lui Vodă Cuza.

Știm asemenea foarte bine că, pentru a face a se uita neștersul, nepieritorul 11 fevruarie, d-nii militari în cestiune, sprijiniți de partidul politic corupt și corumpător al roșiilor, au luat comande în armată, pentru a câștiga bătălii în contra turcului nevinovat, pe care d-nii liberali au încă și astăzi neobrăzarea de a-l numi dușmanul țării. Dar a căuta cu lumânarea bătălii și a pierde vieți de soldați pentru a face să se uite 11 fevruarie e o nouă apucătură, care poate amăgi mulțimea, pe oamenii luminați niciodată.

Noi nu criticăm, nici admitem recompensa națională votată de Cameră, de la o Cameră roșie nici se puteau aștepta scrupule. Suntem însă siguri că o adunare de militari în locul celei din Dealul Mitropoliei ar fi refuzat recompensa în *unanimitate.*

În fine acel articol mai conține un ciudat argument: „Întrebați — zice ofițerul milițian antifebruarist — întrebați pe statul-major al lui Luders cum se face ca un trădător ca Haralamb să fie cavaler al Crucii Sf. Gheorghe“.

Dați-ne voie. Nu-ntrebăm, pentru că n-avem nevoie s-o știm.

După 11 fevruarie, d. Haralamb și ceilalți sunt pentru noi morți și noi nu ținem seamă nici de zilele celor morți, nici de zilele celor cari nu s-au născut încă.

❦

[4 martie 1879]

Deziluzii și dezamăgiri! așa le-a fost ursita mazariștilor.

A prezinta în modul cel mai formal un proiect de lege ca acela despre înrăutățirea monopolului de tutunuri, a cere să fie cercetat de urgență, dar a dobândi un refuz categoric, a mai aștepta câteva săptămâni ș-a vedea că Adunarea îl respinge în unanimitatea secțiunilor și prin unanimitatea delegaților, iar că țara îl condamnă cu indignare, a lăsa ca raportul să se prezinte, să se distribuie și să se puie la ordinea zilei, apoi a retrage proiectul pe furiș, făr-a o declara formal și a-l prezinta din nou cu modificări ridicule, sub cuvânt că e altăceva: iată o procedere nemaipomenită, fără precedent și *din cele mai abătute de la uzurile constituționale.* Pe lângă aceasta o asemenea conduită nu însemnează decât dispreț aruncat Adunării Deputaților, fără a cărei încunoștiințare s-a retras proiectul, desfiderea ce i se aruncă prin noua lui prezentare sub numele de nouă lege. Pare se că d. Sturdza e atât de mult *interesat* în această

nenorocită și *odioasă* afacere, încât uită până și convenințele, încât renunță a salva cel puțin aparența.

Să nu crează cineva că aceste aspre mustrări le adresăm d-lui Sturdza noi, nu și le adresează organul unui frate mai mare de la Mazar Pașa, i le adresează organul aceluia împreună cu care d. Sturdza se făcuse apărătorul înflăcărat al constituționalismului și în acelaș timp detractorul aprig al monopolului de tutunuri. Pe când dd. Sturdza și Vernescu erau stâlpii companiei de la Mazar Pașa, monopolul era groaza lumii, nenorocirea țării, un jaf, o tâlhărie; și d. Sturdza, care se pricepe la socoteală și care era ca atare contabilul titular al companiei, arăta bob numărat că țara e ruinată prin monopol. Venind însă d. Sturdza la minister, s-a convins că, pentru plata datoriilor, țara nu poate întrebuința vorbele cele late și banalitățile din „Alegătorul liber“, a făcut din nou socoteală și de astă dată a văzut că nu sunt de lepădat cele câteva milioane pe cari le dă monopolul tutunului. D. Vernescu însă, care în orice caz nu se pricepe la socoteală de catastife ca d. Sturdza, crede pe fratele de la Mazar Pașa rătăcit, și astfel, cum văzurăm, îl mustră amar prin organul d-sale. Cum? Însuși d. Sturdza, constituționalistul englez, astăzi, după ce a retras pe furiș proiectul căzut odată, îl prezintă iarăși cu modificări ridicule? Dar aceasta este o procedare nemaipomenită, fără precedent, din cele mai abătute de la uzurile constituționale; se pare, în adevăr, că d. Sturdza, odinioară vrăjmaș de moarte al monopolului, este astăzi atât de interesat în această odioasă afacere încât uită că trebuie să se mai gândească și la ochii lumii. Ce deziluzie! Ce dezamăgire pentru bietul d. Vernescu, care se vede că la Mazar Pașa a fost luat de bani buni basmele finanțiare ale actualului ministru de finanțe!

Să lăsăm însă d-o parte paraponul dezamăgiților frați de la Mazar Pașa; ceea ce este adevărat este că proiectul pentru prefacerea legii monopolului, a cărui cădere iarna trecută în Cameră a fost un adevărat scandal constituțional, astăzi, modificat așa cum zice organul d-lui Vernescu, s-a prezentat din nou în Cameră și majoritatea se zice c-ar fi hotărâtă să-l respingă din nou. Suntem curioși să vedem și după această a doua cădere, mai nenorocită decât cea dântâi, ce va face ultraconstituționalul d. Sturdza.

❦

[6 martie 1879]

Camera franceză a respins prin 319 voturi contra 159 propunerea de dare în judecată a ministerului conservator din 16 mai. Această Adunare, prin asemenea hotărâre, a dat o dovadă de înțelepciune care, drept spuind, nu se prea aștepta de la dânsa. Crima cea mare a ministerului de Broglie fusese, se înțelege, că sprijinise în alegeri candidaturi conservatoare, opuse candidaturilor radicale care au triumfat. De aci, după modul cum se înțelege în unele țări regimul parlamentar și libertatea opiniilor, s-a cerut capul miniștrilor învinși, și învingătorii, care erau, ca în toate cestiunile politice, și judecători și parte, au vrut să pedepsească pe acei ce încercaseră, fără succes este adevărat, de a lipsi pe Franța de fericirea nespusă ca d-lor s-o reprezinte. Se înțelege că aceeași radicali, când sunt la putere, nu se sfiesc câtuși de puțin de a combate alegerea adversarilor lor politici cu o înverșunare mult mai mare și prin arme încă mai neleale.

Așa în 1871 prefecții guvernului revoluționar s-au prezentat pretutindinea ca candidați în însuși județul pe care-l administrau. Astfel, în ancheta asupra revoluțiunii de la 4 septemvrie s-au publicat depeși ale dictatorilor și miniștrilor de atunci, recomandând curat prefecților lor cutare și cutare candidatură. Dar nu face nimic! *Quod licet Jovi non licet bovi.* Jupiterul republican poate să facă ceea ce nu este permis unui simplu conservator.

De aceea Camera radicală hotărâse darea în judecată a ministerului de la 16 mai. Noroc că președintele republicei, d-l I. Grévy, și ministerul actual, condus de un om moderat și înțelept ca d. Waddington, ținând seamă și de manifestația unanimă a guvernelor și a presei străine, au priceput imensul ridicol a unei asemenea acuzațiuni și au izbutit a pune un frâu poftelor necurate și urelor meschine a tuturor nulităților invidioase care compun partida radicală estremă din Camera franceză.

Ne aducem aminte că în 1876 prezidentul Consiliului de atunci, d. Manolache Costache, fu mai puțin fericit într-o tentativă de asemenea natură. Și d-lui, cu toate că rătăcit în mijlocul acelei administrațiuni multicolore, încercă să facă să se auză glasul bunului-simț și ceru, dacă nu părăsirea acuzațiunei, cel puțin respectarea Constituțiunei de către vestitul comitet de acuzare. Pretențiunea d-sale, deși mai modestă decât a d-lui Waddington, n-a avut norocul să fie ascultată de capul statului, care, adus să se pronunțe între două teorii contrarii, alese teoria susținută de d. I. Brătianu, căruia îi încredință și prezidența Consiliului și urmarea acuzațiunii, pe cale anticonstituțională, în contra foștilor săi consilieri.

Fiecare știe rezultatul acestei hotărâri, care nu și-a dat încă toate roadele sale până astăzi. Alta a fost purtarea d-lor I. Grévy și Waddington; și nu ne îndoim că moderațiunea, energia și înțelepciunea de care au dat probe va contribui mult a întări guvernul pe care-l prezidează.

Dară să terminăm printr-o ciudată observațiune. Teoria susținută în 1876 de către d. I. Brătianu și aprobată de M. Sa Domnitorul, adică *dreptul pentru Cameră de a face chiar instrucțiunea procesului miniștrilor,* n-a fost aprobată nici chiar de minoritatea violentă și ultrarevoluționară a Camerei franceze — căci iată concluziunile raportului d-lui Brisson.

> Art. 1. Conform art. … din Constituțiune, Camera deputaților dă în judecată înaintea Senatului pe membrii ministerului din 16 mai 1877, prezidat de d. duce de Broglie, și ai ministerului din 23 noiemvrie 1877, prezidat de d. de Rochebouët.
>
> Art. 2. Trei comisari, luați din sânul Camerei și numiți prin alegere, vor fi însărcinați să facă recuizitoriile necesare, să urmărească, să susțină și să termine acuzațiunea înaintea Senatului.

Va să zică cei 3 membri numiți de Cameră n-au altă misiune decât aceea de acuzatori, de procurori, iar *instrucțiunea judiciară,* cu toate urmările ei, adică perchizițiuni, ascultări de martori cu jurământ, interogatoriu al acuzaților, arestări, aparține, după chiar d. Brisson, Senatului, căruia aparține și judecata.

Iată dară teoria d-lui I. Brătianu, aprobată în 1876 de M. Sa Domnitorul, respinsă și combătută de cei mai violenți între cei violenți din Camera cea mai violentă din Europa, de partizani deghizați ai Comunei. Acești veterani ai revoluțiunii, acești copii de suflet a lui Robespierre n-au cutezat astăzi să-și însușească *instrucțiunea judiciară propriu-zisă,* să se facă într-un timp acuzatori și judecători în disprețul tuturor legilor și a celei mai simple echităţi.

Să se felicite dară d-nii Brătianu, Rosetti, Missail etc. Frații și mai marii lor din Franța au rămas mai pe jos decât ei.

Este adevărat că Franța este o republică, că în capul ei se află un simplu advocat, d. I. Grévy, pe când România este o monarhie înzestrată cu o Constituțiune a cărei pază este încredințată jurământului și onoarei unui principe dintr-o veche și strălucită viță. Se vede însă că advocații au și ei pe ici pe colo meritul lor și că nu trebuie desprețuiți.

❦

TEATRU ROMÂNESC

[6 martie 1879]

Teatru românesc. Mâne, marți 6 martie, se va reprezenta în teatrul românesc comedia lui V. Alecsandri *Boierii și ciocoii*. Comedia aceasta e un tablou de obiceiuri dintre anii 1830—1848 și arată cu fidelitate multă starea de lucruri și relele sociale ale timpului aceluia. Pentru mulți din generația actuală piesa va fi cu totul nouă în privirea cuprinsului, căci astăzi boieri nu mai sunt, iar ciocoii au devenit cu toții liberali și patrioți … pe hârtie. Din *crisalida* ciocoi s-a dezvoltat fără îndoială *fluturul* liberal.

Cine voiește să vază cum s-a operat acea schimbare și din ce elemente s-a operat să privească marți reprezentarea piesei lui Alecsandri.

❦

[8 martie 1879]

„Politische Correspondenz“ publică o circulară a d-lui Câmpineanu cu data de 3 martie. Acest act ne face curioasa descoperire că știri oficiale, sosite din Rusia, susțin: 1. că România trebuie să mulțumească pentru independența sa armelor rusești; 2. că câștigarea Dobrogei este o urmare a mărinimiei Rusiei și 3. că autoritățile române din Dobrogea au maltratat pe bulgarii de acolo numai din cauza naționalității lor.

La aceste trei teze d. Câmpineanu răspunde într-un ton foarte moderat, obiectând la punctul 1 că România datorează independența propriilor sale arme; la punctul al 2-lea, că Dobrogea a fost luată de turci de la români în secolul al XV-lea, când nu mai exista de mult Bulgaria, la punctul al 3-lea în fine, că bulgarii nu sunt maltratați din cauza naționalității lor. Punctul 1 și al 3-lea nu ne privesc câtuși de puțin, pentru că independența, datorită sau nedatorită armelor rusești, nu există deplină nici până azi și pentru că Europa a legat-o de condiții care n-o privesc pe Rusia. Din faptul însuși că recunoașterea din partea Rusiei e departe de a fi suficientă rezultă că nu putem mulțămi pentru un lucru pe care nu-l avem, chiar dacă împărăția vecină ne-ar fi dat cu de prisos ceea ce noi nu i-am cerut niciodată. Iar punctul al 3-lea nu ni se pare îndestul de serios. Trupele române n-au găsit nici o rezistență în Dobrogea, din contra au fost bine primite, și dacă

locuitorii bulgari au crezut a avea motiv de nemulțămire, din cauza atracției ce-o exercita împărăția de la Târnova, vina asemenea nu e a noastră. Sperăm însă că timpul va vindeca și durerea aceasta, mai cu seamă pentru că n-are cuvânt de-a fi, iar pe de altă parte prevedem, din nefericire, că stările de lucruri din noul stat nu vor fi tocmai atât de ademenitoare încât neaparținerea la statul bulgar să pară o nenorocire mare.

Punctul al 2-lea însă merită discutat, pentru a se vedea o dată pentru totdauna câtă consistență are mitul despre bulgarismul Dobrogei.

A aminti istoria tragică a *unghiului*, precum e numit în cele mai vechi monumente slave, ar fi a repeta în memorie toată istoria migrațiunii popoarelor. Căci cine n-a fost prin Dobrogea, cine n-a trecut vadul lui Isaac (Isaccea) de la Darius Hystaspes începând și până astăzi?

Avarii, cazarii, pecenegii, bulgarii, tătarii din Ural, rușii din Chiev sub Svietoslav, cumanii, tătarii lui Ugetai și în fine aciia ai Hanului Noga. Cei din urmă par a fi fost hantătarii lui Țakas, fiul lui Noga, care, împreună cu Sfentislav, un cuman, au domnit asupra regatului româno-bulgar. A stabili însă drepturi după aceste dominațiuni ar fi lucru zădarnic. Cestiunea principală va rămâne a se ști din a cui mână Dobrogea a fost anexată de turci.

Autori slavi caută a dovedi cumcă Dobrogea și-ar fi având numele ei actual de la un anume Dobrotici, stăpânitor al cetății Varna de lângă mare (în a. 1360).

Dar, întâi, acest Dobrotici nu se știe de unde se trage, încât e greu de admis cumcă el ar fi dat numele unei provincii, al doilea, nici acest Dobrotici, nici fiul său Ivanco nu s-au intitulat vrodată despoți ai Dobrogei. De la Mircea I însă, de la domnul Țării Românești, mai există unicele documente în care provine acest titlu. La 1390 Mircea încheie un tractat de alianță cu Vladislav al II, regele Poloniei, contra lui Sigismund, regele Ungariei. În acesta Domnul român se numește „terrarum Dobrodicii despotus et Tristri dominus“. La 1399, adecă peste nouă ani, patru ani după luarea Târnovei de către turci și omorârea lui Ioan Sișman III, ultimul rege al Bulgariei, trei ani după cumplita bătălie de la Nicopoli, în care toată creștinătatea fu cumplit bătută împreună cu Mircea, și în zilele aceluiaș înfrângător Baiazid Ilderim, domnul Țării Românești, într-un document datat din Giurgiu relativ la mănăstirea Strugalea, se numește voievod al Ungro-Vlahiei, Domn al ținuturilor de dincolo de munți (Făgăraș și Amlaș),

al amânduror malurilor Dunării până la marea cea mare și stăpânitor (vladaleț) al orașului Drâstor. Acelaș titlu se repetează la 1406.

În acest an însă — 1406 — vine Musa, fiul lui Baiazid II derim, ce căzuse prins în bătălia de la Angora (1402) în mânile biruitorului Timur Lenk. Acest Musa, mai târziu sultan, vine chemat din Asia de către Mircea, e ajutat de el în lupta pentru tron, ajunge împărat și cade, răsturnat de frate-său Mohamed I la 1412. Sub acest din urmă toți principii creștini ai Peninsulei Balcanice sunt siliți a se pleca sub jugul osman, afară de Mircea. Abia la 1416 bătrânul voievod e împresurat cu război și trebuie să se supuie asemenea. Deci abia la anul 1416 a putut să cadă Dobrogea, Silistria, Vidinul, Siștovul, Nicopole definitiv în mânile turcilor, luate de la români.

*

În genere istoria Bulgariei nu e tocmai aptă pentru stabilirea unor drepturi pozitive asupra provinciilor în care ei locuiesc. Statul bulgar a fost înființat pentru întâia oară de un neam de tătari din Ural, cari au domnit în Târnova până la 1014, când împăratul Basilios II Bulgaroctonos (ucizătorul bulgarilor) i-au pus capăt. Acești tătari se creștinaseră și se slavizaseră în cursul timpului.

Amintim că în vremea aceasta, la 1014 și mai târziu, tot acest împărat Basilios II, într-un hrisov formal, vorbește despre românii din ținutul Vidinului, din Bulgaria toată și de pe lângă mare, va să zică din Dobrogea, și-i supune jurisdicțiunii bisericești a patriarhului din Ohrida. De aci bulgarii au stat în atârnare completă de împărăția bizantină o sută șaptezeci de ani.

După asta, adecă la 1186, apar în scenă frații Petru și Asan. După mărturia tuturor contimporanilor fără escepție, ei erau *români*, poporul lor — românesc, limba lor — românească. Elementul românesc era atât de răspândit în suta a douăsprezecea și pân-într-a cincisprezecea încât Tesalia actuală se chema Marea Românie,(???) Etolia — România Mică;

Epirul — Țara Vlahioților; Moesia — România Albă; Țara Românească actuală — România Neagră (Mauro Vlachia). În fine asanizii se numesc ei înșii în documente „domini Blacorum et Bulgarorum“. După stingerea liniei bărbătești a asanizilor (1257), noul regat pierde cătră împărăția bizantină toate provinciile c-o populație precumpănitor românească, iar statul *Cetății de spini* (Târnova) mai duce o existență precarie și fără consistență până ce cade fără scăpare în mâna turcilor.

Într-adevăr, în zilele lui Murad I redusul stat care purta numele Bulgaria era împărțit în trei: la Vidin domnea Ioan Srațimir, cumnatul lui Vladislav Basarab și nepotul lui Alexandru Basarab, la Târnova — fratele vitreg lui Srațimir, Ioan Sișman III, la Varna sus-amintitul Dobrotici. Dan I, nepot de frate a lui Vladislav Basarab și frate bun ca urmașul său Mircea I, era în război cu Sișman pentru marginele țării sale de dincolo de Dunăre. Cari vor fi fost acele margini nu putem ști exact din cauza lipsei de documente; sigur este numai că sub Mircea I nu mai e vorba de domnie bulgară în cetățile de pe malul drept al Dunării și în Dobrogea.

La 1389 e bătălia din Câmpul Mierlei, după care toți cei ce-au luat parte în contra turcilor devin vasali, afară de Mircea.

La 1393 — cinci ani în urmă — se desființează și umbra regatului vasal din Târnova, și Bulgaria devine pașalâc, afară de Dobrogea și cetățile de pe Dunăre.

La 1394 bulgarii, statul și biserica națională, sunt desființați, patriarhul lor Euthimie e târât în robie.

În starea aceasta de dezolațiune scaunul ecumenic din Constantinopol însărcinează pe mitropolitul din România Neagră (????????) cu exercitarea tuturor drepturilor episcopale în Târnova, iar la 1395 mitropolitul Țării Românești petrece în capitala Bulgariei. Fiul ultimului rege, Sișman, anume Alexandru, se turcește și e numit guvernator la Samsun în Asia Mică.

La 1396, adică doi ani în urmă, e cumplita bătălie de la Nicopolis ad Haemum, care se mântuie prin înfrângerea Europei întregi de către Baiazid Ilderim. Din eroare unii au admis că locul acestei bătălii ar fi fost lângă Dunăre la Nicopolis ad Danubium, numit Micul Nicopol, care era în mânile lui Mircea. Bătălia aceasta de o epică măreție a avut loc lângă Marele Nicopol, ale cărui ruine se văd azi în satul *Nichiup*, 4 ceasuri depărtare de Târnova, 12 ceasuri de la Dunăre, unde râul Rușița se varsă în Iantra.

Am arătat mai sus că, cu toată victoria turcească de la Nicopolul Mare, Mircea se numește încă la 1399, adică trei ani în urmă, domn al întregului țărm drept al Dunării până la mare și vladaleț al Dristului.

La 1402 Baiazid e învins și lănțuit de Timur Lenk în bătălia de la Angora. Despre o invazie a Țării Românești nu mai poate fi vorba, căci împărăția osmană era sfâșiată prin lupta între frați, între fiii lui Baiazid.

Dobrogea și Dristul, precum și întregul mal drept n-a putut fi luat de la români decât de Mohamed I și anume la 1416, când Mircea, încărcat de ani

și slăbit de lupte necontenite, a trebuit să se supuie, deși în condiții cu mult mai bune decât toți principii slavi și greci ai Peninsulei Balcanice împreună.

❦

VÂRFUL CU DOR

[Articol cu paternitate incertă]

[18 martie 1879]

După cum aflăm, compozitorul cantatei *Vârful cu Dor,* d. Ladislav Lubici, pianistul curții M.M. L.L., a fost invitat de directorul Societății de muzică din Londra ca să trimită toate partiturile pentru a se începe repetițiile cantatei, care va fi reprezentată în curând în Covent-Garden — teatrul M.S. Reginei. Piesa se va reprezenta cu tablouri vii, care se vor schimba mereu pe scenă, după înțelesul textului. Afară de aceea, directorul Societății din Londra a cerut permisiunea de-a reprezenta cantata în deosibite concerte și în teatrul privat al principelui de Wales.

Compozitorul a fost ales membru al societății muzicale.

Costumele naționale române necesare cântăreților ce vor lua parte la reprezentație s-au și trimis din București.

Ar fi îndealtmintrelea de dorit ca d. compozitor să fie față la reprezentare și să dirijeze însuși esecutarea muzicei sale.

❦

[22 martie 1879]

Între multele neplăceri ale vieții desigur că polemizarea cu minți radicale e una din cele mai mari.

În orice discuțiune serioasă și onestă sunt cu putință numai două moduri: unul *ad rem,* care dovedește adevărul tezei în sine, altul *ad hominem*, care arată că adversarul a susținut sau făcut însuși lucrul pe care azi îl combate.

Argumente *ad rem* nu s-au adus nicicând în contra noastră, pentru că secta liberală consistă din oameni absolut incapabili, născuți cu neputința de-a pricepe cel mai elementar adevăr chiar. Dacă le spui că o alianță ofensivă nu se face fără tractat în regulă ei răspund c-ar fi nedemn de-a cere de la un împărat zapis și chezășie; dacă le spui că teoria de „om și om“, o

teorie curat filantropică și un rezultat al compătimirii ce omul o are nu numai cu semenul său ci chiar cu animalele, devine o stupiditate erijându-se în *teorie de stat,* căci preface țara moștenită, apărată cu vărsare de sânge și cu privațiuni, într-o mlaștină americană pentru scurgerea elementelor nesănătoase din alte țări, atunci domnii liberali te numesc *evreofag.*

Un comunard alungat din Paris, care-și are învățătura toată din academia „Le crapaud volant“, devine redactor al „Românului“, organul unui partid numeros; o facultate a Universității din București e împuiată cu bulgari târzii la minte cari-n viața lor nu și-au bătut capul decât cu cămătăria și cărora omul prevăzător nu le-ar încredința viața unui cal, necum a unui creștin; acești bulgari cresc apoi la noi în țară o generație diplomată și privilegiată de ucigași, iar noi, dacă arătăm toate acestea, atunci… suntem evreofagi. Ba unul din geniile acestea, născut în Bosnia și care-a învățat meșteșugul doftoricesc de la felceri turcești, e până și … senator, ales în capitala României, în centrul luminelor, dragă Doamne, și în focarul naționalității, ca o adevărată ilustrație a libertății alegerilor. Să zicem că i-am fi opus acestui felcer turcesc tot ce-avem noi mai bun în țara noastră, pe un prinț de neam, pe un fiu de Domn de ex. al cărui tată să fi fost o glorie a paginelor istoriei țării, ale cărui antecedente să fi fost cele mai nobile, mai curate și mai generoase, ei bine, suntem siguri că prințul cădea și că roșii alegeau tot pe doftorul Bosnagi.

Oare evreii sunt *singurele* elemente economicește și moralicește nesănătoase care se scurg la noi în urma extremului liberalism al instituțiilor noastre, care nu cer altă calitate pentru așezarea în țară decât ca cel venit să fie animal vertebrat biman și nimic mai mult? Evreii sunt elementul cel mai numeros, nu însă *unic:* diferiții bosnagii și redactori ai „Românului“ intră în aceeași categorie a elementelor nesănătoase scurse de aiurea în țară.

Repetăm deci că, îndată ce e vorba de întâmpinări *ad rem,* cari să se refere la teza în sine, niciodată nu le vom putea primi de la mințile radicale, pentru că acestea nu sunt în stare de-a recunoaște nici chiar cele mai elementare adevăruri, nici chiar pe acela că, introducând într-un stat eminamente național un sistem de instituții cosmopolite și americane, prefaci țara cu necesitate într-o Americă nouă, într-o mlaștină de scurgere. Liberalii nu sunt nici măcar în stare de a vedea că aserțiunea noastră rămâne adevărată, abstracție făcând de la cestiunea evreilor și de la soluțiunea ce-am propune-o noi, că e un adevăr neatârnat de considerațiuni sau de opinii de partid și că, rostindu-l, nu devenim nici evreofagi, nici evreofili.

Așadar cu argumente *ad rem* nu avem a ne ocupa, ci numai cu cele *ad hominem,* pe care „Românul“ îndeosebi se încearcă a le aduce în cele din urmă două numere ale sale în contra noastră.

Dintr-un pasaj al nostru, scris în sensul celui de mai sus și agravat totodată prin citarea art. 44 din Tractatul de la Berlin, „Românul“ conclude că suntem evreofagi.

Asta n-ar fi nimic, ar dovedi numai slăbiciune de judecată din partea adversarilor noștri și nimic mai mult. Dar organul radical merge și mai departe: ne impută că ne-am fi contrazis, c-am fi fost cândva *evreofili.*

Apelăm la onestitatea „Românului“ să ne spuie *când?*

Și în ce mod se face imputarea aceasta? „Această tactică — zice „Românul“ — deși odioasă din punctul de vedere național, pentru că se adresează nu țării, ci **străinilor, al căror ajutor îl imploră în luptele interioare de partidă,** nu e totuși lipsită de oarecare dibăcie: ea constă în a susține că guvernul și cu partida liberală s-ar fi unit cu fracțiunea spre a rezolve cestiunea izraelită astfel cum voiește fracțiunea“.

Când am implorat noi ajutorul străinilor în luptele interioare?

Când am susținut că guvernul s-a unit cu fracțiunea spre a rezolva cestiunea în sensul fracțiunii?

Noi am imputat guvernului duplicitate și fracțiunii asemenea duplicitate. Antecedentele cosmopolite ale d-lor Rosetti-Brătianu, drepturile femeilor, republica universală, participarea la atentatul Orsim, gheșeftăria proverbială a fraților fracționiști, promisiunile și înțelegerile d-lui C.A. Rosetti prin străinătate și tonul semeț înlăuntru, toate acestea ne făceau a crede că avem a face c-o nouă mistificație din partea roșiilor și a fracționiștilor. Ceea ce ne confirma și mai mult în părerea aceasta este intimitatea vădită între fracție și guvern, cu toată logomahia din Adunări. Deci n-am putut vorbi despre o rezolvare a cestiunii în înțelesul fracției, pentru că această din urmă e bună-bucuroasă să-și păstreze deputățiile, advocaturile statului, prefecturele și tribunalele-i, să fie păsuită la arenzile moșiilor statului. Cu acest preț ea se mulțumește de a juca dublul rol de opoziție din gură și de votare pentru guvern la toate voturile pe față. Fracția face opoziție numai când știe că opoziția ei e inocentă; cum se clatină însă guvernul, ea sare îndată în ajutorul lui. Apoi fracția mai are încă un drept de a fi ignorată: e puțin numeroasă și compusă din nulități patente. C-un cuvânt fracțiune e un nume foarte potrivit, căci totul la ea e fragmentar: minte, caracter, avere, număr.

Din toate cauzele acestea nu putem crede că guvernul ar fi voind să rezolve cestiunea evreilor în sensul fracției, pentru că fracția n-are nici un sens; ea n-a știut niciodată ce vrea și e cel mult o companie de postulanți și arendași păsuiți, nicicând însă un partid serios, despre care s-ar putea zice că-n cestiunea cutare gândește așa sau altfel.

Dar să lăsăm acestea. N-am susținut că guvernul a dat mâna cu fracționiștii, ci din contra, că fracționiștii au dat mâna cu guvernul — pe sub mână, nu pe față. Îndealtmintrelea fracționiști sunt ai oricui le va da slujbe și îi va păsui cu arenzile; noi știm cazuri în cari capi ai fracțiunii au venit cu capul pe tipsie la miniștri conservatori, asigurându-i despre nestrămutata lor fidelitate. Așadar la altceva.

❦

[24 martie 1879]

Ieri s-a citit pentru a treia și cea din urmă oară în Cameră declarația de revizuire a art. 7 din Constituție, însă, deși d. Furculescu a cerut a se deschide numaidecât discuția asupra acestui obiect, majoritatea, de astă dată zgomotoasă, a Camerii a cerut continuarea votării bugetului, încât e probabil că discuția a treia la mână asupra articolului 7 se va începe abia sâmbătă, iar după votul al treilea Camera va fi de drept dizolvată.

Va să zică suntem la spartul târgului.

Deși suntem departe a împărtăși părerile esențiale ale d-lui Furculescu, ne unim totuși în părerea formală ce a emis-o d-sa, că graba în privirea bugetului ar fi fost cu cale acum cinci luni de zile, iar nu cu două zile înaintea dizolvării. Dar în zadar; unde cântă cocoși mulți întârzie a se face ziua.

Nu degeaba sunt în Cameră atâtea recunoscute capacități financiare precum d-nii Pană, Buescu, Sihleanu, Costinescu; trebuia neapărat ca existența acestor ilustrațiuni, acestor oameni mari ai României să aibă efectul ei și la plăsmuirea bugetului, trebuia lucrul să se tărăgănească atât de mult până ce votarea va fi devenit cu totul de prisos, în sine vorbind, și numai o formalitate goală de împlinit. O formalitate, da!, care zădărnicește cu totul dreptul de control al Adunării asupra sămilor visteriei și n-are alt scop decât de a acoperi prin *nimenea* responsabilitatea ministerului, oricât de pripite, oricât de factice ar fi sumele trecute la venituri, oricât de oneroase sau nejustificabile ar fi condeiele la cheltuieli.

Pe când Camera era la largul ei și avea atâta timp înainte-i, pe atunci nu găsea vreme pentru bugete. Ba se discutau drepturile politice ale femeilor, ba atracțiunea pe care balonul captiv o exercita asupra d-lui Sihleanu, prezidentul comisiei bugetare, ba negustoria de principii era la ordinea zilei. Mai ales acuma, înaintea desfacerii totale, fiecare din d-nii deputați liberali scotea cu atâta ieftinătate principiile sale pe piața alegerilor viitoare încât ajunsese câte zece mărturisiri de pur liberalism la lețcaia roșie; Camera ajunsese o prăvălie în care fiece panglicar cu mâncărime de limbă scotea câte o panglică de un ceas și jumătate de lungă, aceasta nu pentru a lumina pe cineva sau a lămuri cestiunea, ci pentru a poza în această atitudine înaintea țării alegătoare. Verzi și uscate, vrute și nevrute, povești scrise pe apă, proorocii despre lucruri trecute, c-un cuvânt negustorie grea ca fulgul pe apă, iată zilnica ocupație a Camerei luni întregi dupăolaltă.

Și acum, când e la adecă, când s-ar fi căzut ca bugetul să fie de mult discutat și votat, articolele bugetului zboară și sfârie unul după altul ca spițele de la roată sau de la vârtelniță: vicepreședintele somnoros, Camera somnoroasă, raportorul somnoros petrec ca prin vis condei după condei fără ca cineva să mai deschiză gura. Toată grija Camerei nu mai e ca bugetul să fie corect, bine chibzuit, neîncărcat, ci să se mântuie odată comedia; răspunderea ministeriului să fie acoperită prin votul unei Camere *neresponsabile…* ș-atunci toate vor fi bune.

De se vor realege d-nii roșii, vor zice vorba celuia: „an n-am câștigat, est timp am păgubit, la anul trag nădejde“. Dar de se va împlini nădejdea, de nu, puțin le pasă; țara să trăiască, datoriile curg.

De nu se vor realege, atunci „prinde orbul, scoate-i ochii“, căci cine-i va putea trage la răspundere pentru votarea bugetelor și pentru toate câte-au păcătuit?

Astfel se exercită în România *suveranitatea națională,* controlul ce națiunea e chemată a-l exercita în afacerile ei, seriozitatea reprezentanților ei, c-un cuvânt astfel se joacă la noi *farsa* constituțională. Dar ea nu va mai ține mult; numai până duminecă și apoi … adio viață!

Sperăm că providența ne va scuti de-a revedea în viitoarele Adunări o seamă măcar din acele fizionomii a căror pecete e o neștearsă, înrădăcinată banalitate; sperăm că alegătorii își vor fi deschis ochii și nu vor mai trimite în Adunări nici naturi catilinare, despre cari nimeni în lume nu poate ști cu ce trăiesc de pe o zi pe alta, nici palavragii și advocăței fără pricini, cari

pierd vremea Adunărilor cu discursuri nesărate, dezgustătoare prin lipsa lor de cel mai comun bun-simț.

De când există Obștească Adunare în țările noastre o strânsură mai nevrednică de palavragii și de naturi catilinare nu s-au mai văzut. Cartofori de profesie, stâlpi de cafenele fără rost și mesteşug, indivizi cari au accese de *delirium tremens,* iată unele din elementele constitutive ale actualei Adunări, încât toate darurile și podoabele sale natura pare a le fi grămădit asupra a o samă din deputații actuali. O slugărnicie necondiționată la ordinele stăpânilor miniștri, o deplină absență de spirit și o buimăceală necontenită la discutarea legilor, o înfiorătoare lipsă de patriotism la tratarea cestiunilor naționale, iată atmosfera generală, iar asupra unor discuții mlăștinoase, insipide, lipsite de spirit și de voință spre bine, vezi răsărind câte un chip ciudat și baroc, câte-o stârpitură radicală în a cărei fiziognomie se concentrează oarecum toate trăsurile neplăcute ale tuturor națiilor semibarbare din Orient, vezi tipuri atât de pocite încât abia o fantazie de caricaturist le-ar putea inventa, punându-se într-adins să le iscodească, iar etnologul ar sta cu brațele încrucișate înaintea acelor specimene, neștiind, nu între ce oameni, dar în genere între ce soi de ființe organice să le claseze.

E curios într-adevăr de-a se vedea cum un popor ca al nostru, căruia Dumnezeu i-a dat oase destul de proporționate și o isteciune îndestul de vie, și-a prefăcut tocmai Adunarea în care ar fi trebuit să trimită tot ce are mai bun într-un fel de menajerie de curiozități etnologice și zoologice, a cărei exemplare gândesc și vorbesc tot atât de ciudat pe cât de ciudate arată. Se vede că teoria de „om și om“ a fost pricepută la noi cu totul conform spiritului naturalist al secolului nostru, și nația a voit să trimeață un șir de specimene omenești dintre acelea cărora nu le lipsește, pentru a fi pure expresii vertebrate ale regnului respectiv, decât deosebirea unui fir de păr aruncat într-o cumpănă. *Ecce homo… Darwini,* omul redus la ultima, la cea mai simplă expresie cu putință.

Dar ce să mai vorbim! Un proverb turcesc zice că, pentru cel ce înțelege, un țânțar sună ca o trâmbiță, iar pentru cel ce nu înțelege tobele și surlele sunt în zadar; și în orice caz lumina nu se aprinde decât pentru cei ce văd, nu pentru orbi. Domni-va aceeași orbire la alegerile viitoare ca la cele trecute, trimite-se-vor din nou aceleași incapacități personificate, aceleași ambițiuni meschine, aceleași mutre imposibile în Adunările viitoare sau poporul rumânesc își va deschide ochii și va refuza concursul la încercarea de-a se forma un nou cabinet de curiozități — iată întrebarea pe care noi,

câți n-am pierdut pe deplin speranța unui viitor mai bun, îndrăznim a o nega.

❦

[27 martie 1879]

Alaltăieri, sâmbătă spre duminica Floriilor, la 2 ¼ noaptea, Camera a ajuns în fine la votarea a treia a declarațiunii de revizuire; era deci din momentul acela dizolvată de drept, încât mesajul domnesc, citit a doua zi de către M.S. Domnitorul, a fost mai mult un act de grație către Camerele actuale.

Despre actul formal al dizolvării vom relata mai jos. Deocamdată ne mărginim a spune că dicționarele limbelor europene nu cuprind cuvânt care să însemne pe deplin monstruozitatea ședinței de sâmbătă seară a Adunării deputaților.

Foaia oficioasă se plânge uneori că nu poate discuta cu noi serios.

Să admitem ipoteza aceasta și totodata extrema noastră bunăvoință de a fi cât se poate de moderați în vorbe.

Ei bine, spună-ne un muritor din lume dacă o Cameră care votează de la 9 și până la 2 ore după miezul nopții, adică-i în cinci ceasuri,

bugetul statului,

bugetul Casei de dotațiune a oastei,

legea pentru împrumutul orașului București,

legea responsabilității ministeriale,

reziliarea contractului cu monopolul tutunurilor

ș.a.m.d.,

spună-ni-se dacă cu o asemenea Cameră și cu guvernul răsărit din ea mai poate fi vorba de discuțiune *serioasă?*

Dar orice expresii am întrebuința, dac-am numi-o bufonerie constituțională sau panglicărie parlamentară, orice vorbă am întrebuința ea n-ar fi îndestul de tare pentru a înfiera această extremă ușurință, care nu credem să fi având seamăn în analele nici unui parlament de pe fața pământului.

Și dacă renunțăm la caracterizarea mai de aproape a acestei memorabile ședințe de sâmbătă seara o facem nu pentru c-ar fi loc de cruțare, ci numai pentru că nu ne-a făcut efectul unei ședințe, ci pe acela al unui dezastru, a unei lavine prăvălită asupra țării.

*

În buimăcirea generală, discursul lăudăros și încriminător totodată al d-lui ministru de finanțe ni s-a părut un lung și îndărătnic șuier de ironie. Când am auzit pe d. Dim. Sturdza lăudând exactitatea bugetului pe anul 1879 și comparându-o cu defectuozitatea bugetelor guvernului conservator, când l-am auzit atribuindu-și războiul ruso-turcesc o dată ca o scuză pentru cheltuiala de 56 și jum. milioane aruncate în apa Dunării, a doua oară ca un merit pentru sporirea neprevăzută a câtorva venituri, ni s-a părut mai întâi o glumă nu la locul ei, mai ales în fața acelei Camere care vota bugetul cu drumul de fier fără nici o cercetare a condeielor, față cu o Cameră care peste o jumătate de oră avea să rezilieze contractul cu regia și să voteze o convenție de tarife cu Austro-Ungaria, ne frecam ochii ca să ne trezim din acest vis aievea, care ne făcea impresia unui dezastru, însoțit de o muzică plină de suficiență și de satisfacțiune personală.

Și, cu toate acestea, azi trebuie s-o spunem c-a fost cu putință. La Dumnezeu și la noi toate sunt cu putință.

Și nu suntem numai noi aceia cari avem de ce ne mira. Ziare liberale ale partidului chiar, „Binele public“ bunăoară, se unește în această privire cu noi.

Votarea bugetelor c-o pripă necunoscută încă de când avem regim parlamentar, angajarea de a termina la epoce fixe linia de juncțiune Predeal, *uciderea* liniei ferate Vârciorova cel puțin în privirea tranzitului, nedreptățirea și asuprirea încercată asupra corpului didactic prin manifesta călcare a legii instrucțiunii, reziliarea contractului Regiei monopolului de tutunuri prin surprindere, toate acestea fură acte de natură a convinge pe toți că lipsa de independență și esclusivismul de partidă sunt în stare a cauza cele mai mari rele.

Și toate acestea … în patru ceasuri.

Ei bine, Vezuvul a fost mai îngăduitor cu orașul Pompei când l-a acoperit cu o pătură de lavă; el a avut nevoie de mai mult timp pentru rostogolirea valurilor sale de foc.

D. ministru de finanțe n-a fost găsit o altă ocazie mai bună, un alt ceas mai senin, o altă situație mai puțin îngrămădită pentru a-și espune meritele sale și o statistică comparativă a bugetelor de la 1873 încoace.

Acuma, când membrii Adunării erau obosiți de peste zi, când asupra acestei ședințe de seară se grămădise toate legile cele mai importante ale sesiunii, când nimeni nu era preparat a-i răspunde, d-sa a găsit ocazie a

declara că de acum-nainte bugetele vor fi echilibrate, pentru că de astă dată evaluările veniturilor se fac cu exactitate, pe când conservatorii falsificau bugetele prin evaluări umflate. Liberalii n-ar fi greșit decât la evaluarea cheltuielelor ministrului de război, unde s-a întâmplat neînsemnatul plus de 56 și jumătate, încolo toate sunt în regulă.

La acest discurs al d-lui Sturdza a răspuns d. Maiorescu.

Deși ca toți colegii săi — nepreparat și neașteptându-se la discursul ca din senin al d-lui ministru, d. Maiorescu a arătat lipsa de fundament a aserțiunilor finanțiare ale d-lui Sturdza.

În adevăr, dacă s-a întâmpat sub conservatori ca unele venituri să fie trecute în buget cu cifre mai urcate decât cele pe cari le-au produs într-adevăr, cată a nu se uita că acele venituri rezultau din dări nouă indirecte, care în lipsa unei statistice exacte nu se puteau prevedea ce vor produce. Îndealtmintrelea evaluările actualului ministru nu sunt cu mult mai exacte. Astfel pentru anul espirat s-au evaluat la 8 milioane venitul vămilor, pe când acesta a adus 16 milioane, adecă cu 8 milioane mai mult. Cumcă a ieșit în plus și nu în minus e o împrejurare fericită, care nu diminuează de fel eroarea de calcul, căci ciudată într-adevăr ar fi evaluarea aceea care ar fixa veniturile la o sută de milioane, pe când ele în realitate ar aduce două sute de milioane.

În realitate însă acest spor considerabil a o seamă de venituri e de atribuit acelorași împrejurări cărora cată a se atribui cheltuiala în plus de 56,5 milioane — adecă războiului. Și dacă d. ministru poate invoca războiul ca justificare, tot acest război îi ridică pe de altă parte orice merit în privirea sporurilor de la venituri, căci drum de fier, vămi, poștă și telegraf, toate acestea au produs mai mult tocmai în urma acelor împrejurări estraordinare, sporitoare a unor venituri, dar sporitoare și în cheltuieli și anume în acelea ale Ministeriului de Război.

Dar dacă d-nul ministru a găsit de cuviință a face o statistică comparativă a deosebitelor bugete, de ce s-a oprit oare la 1873? Pentru că înainte de 1873 tot guvern liberal a fost, pentru că de atuncea datează dezordinea în finanțe, de atuncea încărcarea spontană a statului cu cheltuieli în dreptul cărora nu era prevăzută nici o resursă.

*

La discursul d-lui Maiorescu a răspuns d. Brătianu. E în genere cunoscut obiceiul actualului ministru-prezident de-a invoca mărturia unor persoane răposate de mult. Cavour, Napoleon, Victor Emanoil, c-un cuvânt

toți potentații și miniștrii morți au norocirea de a fi invocați că ar fi vorbit între patru ochi cu d-sa cutare și cutare adevăruri pentru cari-l place a pleda.

Și de astă dată, spre a dovedi că evaluările bugetelor conservatoare ar fi fost într-adevăr false, d-sa a invocat mărturia unui funcționar răposat, anume Racoviceanu.

Dar, lăsând pe răposatul în pace, să luăm noi din parte-ne mărturisirea unui om viu și deputat liberal, a d-lui I. Ionescu, făcută în numărul de azi al „Binelui public“.

D-sa spune că în anul 1879 veniturile scad și cheltuielile cresc și, pentru ca să li se dea acestora o nălucire de acoperire, se umflă veniturile. În loc de 19 milioane ce au fost în anul trecut la poște, drumuri de fier și diverse, s-au pus în anul acesta 29 de milioane. Rezumatul general e acesta:

Cheltuieli: 108.376.539
Venituri: 101.673.316
Deficit: 7.703.223
Venituri umflate: 7.300.065
Deficitul întreg: 15.004.008

Va să zică în anul 1879 se cheltuiesc 16 milioane mai mult decât veniturile. Iată dară lăudătorul discurs al d-lui ministru de finanțe redus la adevărata lui valoare, la un deficit real de 15 milioane pentru anul curent.

*

Puține mai avem de adaos. În aceeași noapte de sâmbătă spre duminecă în care s-a votat cu asalt cele mai grele proiecte de legi fără de nici o discuție, d. Stolojan a propus ridicarea unui monument în amintirea războiului, s-a citit o scrisoare a M. Sale Domnului prin care se conferă tuturor deputaților și senatorilor medalia comemorativă a *Apărătorilor Independenței* și s-a votat în fine pentru a treia oară declarațiunea de modificare a articolului 7.

❦

[5 aprilie 1879]

Alaltăieri, luni dimineaţa, la 9 ore, un individ a descărcat de patru ori un revolver asupra împăratului Rusiei, pe când M. Sa se primbla pe jos. Împăratul n-a fost atins; făptuitorul a fost arestat.

Iată ştirea cea mai însemnată care a alarmat pe oameni în cursul sfintelor sărbători ale Paştilor. Ea e cu atât mai gravă cu cât formează încheierea unei serii întregi de fapte întunecoase al căror teatru a fost în timpul din urmă Rusia. Mişcarea revoluţionară din Rusia fierbe înfundat; pe ici pe colo se-ndreptează pistoale contra şefilor administraţiunii de gubernie, se descopăr amploiaţi, sergenţi de poliţie, ba chiar persoane din societatea înaltă cari iau parte şi dau impulsiune mişcării. Siberia se populează cu adepţii nouălor idei şi cu toate acestea tot mai rămân destui cari să atenteze la viaţa împăratului chiar. În Germania mişcarea socialistă analoagă a încetat în urma introducerii unor legi escepţionale; în Rusia asemenea legi excepţionale există în permanenţă; în Germania se urmăresc ideile socialiste numai, în Rusia s-au urmărit orice soi de idee mai liberă, încât sub presiunea cea mai mare, cu umilirea patentă a corpului didactic şi a studenţilor, universităţile ruseşti au crescut o tinerime pururea supravegheată în toate mişcările ei. Oricât de regretabil şi de odios e dar faptul atentatului, izolat şi restrâns la responsabilitatea morală a făptuitorului, şi oricât îl dezaprobăm, el totuşi rămâne un semn caracteristic al timpului, un simptom al unor cauze cu mult mai întinse şi mai generale. Faptul nu are caracterul unei răzbunări private, al unei crime individuale, el e precursorul unei mişcări de descompunerea socială al căreia obiect e colosala împărăţie slavă.

Dar nu numai la Rusia e mărginită acea descompunere. Preste tot credinţele vechi mor, un materialism brutal le ia locul, cultura secolului mână-n mână cu sărăcia claselor lucrătoare ameninţă toată clădirea măreaţă a civilizaţiei creştine. Stilul elegant al arhitecturei Renaşterii, cel măreţ gotic cedează stilului monoton al cazarmelor de închiriat, Shakespeare şi Molière cedează bufonărielor şi dramelor de incest şi adulteriu, cancanul şi Offenbach alungă pe Beethoven şi pe Mozart, — e o epocă în care ideile mari asfinţesc, în care zeii mor. Pe lângă aceasta se mai adaogă o generală corupţiune economică. Capitalul, care ar trebui să fie şi să rămână ceea ce

este prin natura lui, adecă un rezultat al muncii și totodată un instrument al ei, e adesea, ca posesiune individuală, rezultatul unor uneltiri vinovate, a esploatării publicului prin întreprinderi hazardate și fără trăinicie, a jocului de bursă, a minciunei. Elemente economice nesănătoase, uzurari și jucători la bursă, cavaleri de industrie și întreprinzători șarlatani se urcă cu repejune în clasele superioare ale societății omenești, în locurile cari înainte erau rezervate nașterii ilustre, averii seculare, inteligenței celei mai dezvoltate, caracterului celui mai drept și mai statornic.

Fără îndoială că alături cu germenii de descompunere generală se vor fi aflând și germenii unei noi vieți fecunde de un caracter într-adevăr uman; dar totuși nu este mai puțin adevărat că în momentul de față ideile bune se află în linie coborâtoare și aparțin toate fără escepție trecutului, iar cele rele se află pe linie suitoare.

❦

[8 aprilie 1879]

Un cenușar român rătăcit ca amploiat, nu știm de-a câta mână, prin Dobrogea se pusese într-una din zile să esplice unui turc sistemul liberal. Turcul nu cam pricepea de la-nceput, căci el căuta și în România autorități analoage cu cele din Stambul: astfel sub principe el își închipuia ceva analog cu padișahul, sub ministru ceva analog cu vizirul ș.a.m.d. — Nu — îi zicea amploiatul — *poporul* este suveran. Uite-te ici în cafenea la toți câți sunt față. Toți sunt suverani, ei pun țara la cale.

Abia acuma turcul înțelesese — Acu știm, guvernul vostru *genabet-tacâm* (tacâm de haimanale, de stâlpi de cafenea).

Această espresie *genabet-tacâm* se lăți repede în toată Dobrogea, se va regăsi și în corespondența pe care un efendi ne-o trimite din Cernavodă și unde se va vedea ce tacâm de oameni d. Brătianu a găsit de cuviință să trimiță ca să administreze și să lumineze Dobrogea. Atragem atenția tuturor, a d-lui Brătianu asemenea, asupra scandaloasei purtări a o seamă de funcționari români din Cernavodă, care e atât de bine descrisă în corespondența ce-o publicăm în n-rul de astăzi.

*

Poporul? Națiunea? Iată două espresii pentru una și aceeași noțiune despre care liberalii nu-și dau niciodată seamă când vorbesc de ea. În gura

genabet-tacâmului nostru poporul este ceva nedefinit, monstruos, incert, zgomotos, ceva căruia nu-i mai dai de capăt.

Pentru noi însă lucrul e mult mai clar: popor, națiune e complexul de clase sociale al unei ginți, adecă a unor oameni de aceeași origine etnică. Proprietarul mare, țăranul, negustorul, breslașul sunt în același mod popor; nimeni din aceștia nu e mai mult ori mai puțin *popor* decât fiecare din ei. D. de Bismarck e tot atât de bine popor german ca și d. Liebknecht, și popor român e tot atât de mult badea Toader ca și cutare ori cutare prinț sau proprietar mare.

Dar alături cu clasele pozitive ale societății române mai există și oameni cari nici au ceva, nici au învățat vro carte acătării, nici știi de unde până unde a răsărit pe aici prin țară, iar aceşti oameni pretind a fi popor *par excellence,* numai ei sunt națiunea, și pe aceștia turcul și noi îi numim *genabet-tacâm*, adecă roșii.

*

Așadar poporul, națiunea *par excellence,* în număr de vro 120 de inși, s-au adunat la Herdan. Proprietari și negustori se rătăcise asemenea vro câțiva pe acolo, dar nici unul din ei nu s-a amestecat în vorbă. Dar pentru aceasta erau mulți profesori de soiul d-lui Cernătescu (numit fără concurs în noaptea de 11 fevruarie), mulți advocați fără pricini (numiți de liberali în sinecurile de advocatură ale statului), mulți arendași de moșii ale statului, adecă de cei eternamente datori cu ratele, c-un cuvânt, pe lângă națiunea adevărată, reprezentată prin doi-trei inși, era o sută și mai bine de *genabet-tacâm,* de oameni cari au nevoie să stea cei de-o seamă cu ei la guvern pentru ca să aibă cu ce trăi, oameni pentru cari buget și domenii ale statului sunt singurele mijloace de existență.

Dintre foștii aliați de la Mazar Pașa au vorbit mai întâi d. Ioan Ghica. D-sa a arătat că, legăturile noastre cu Europa fiind rupte, suntem avizați pentru apărarea și garantarea noastră la noi înșine. De la alegerile acestea va depinde existența naționalității noastre. Ele trebuie să fie libere de orice influență și, dacă cetățeanul va da de un prefect ori subprefect care s-amestecă în alegeri, să-l *ia de piept (ipsissima verba)* și să-l ducă înaintea procurorului.

*

D. C.A. Rosetti a fost foarte nemulțumit cu discursul d-lui Ioan Ghica. D-sa a cerut ca tot partidul liberal-național să se unească, căci conservatorii sunt uniți, deci libertatea e compromisă, Constituția e-n primejdie. Partidul

liberal trebuie înainte de toate să aibă o *disciplină* oarbă, supunere pasivă ca *o armată de soldați*, căci libertatea nu se câștigă decât prin *sclavia sub autoritatea partidului.*

Aceste faimoase teorii trebuiesc ținute minte; trebuie ca românii să știe și teoreticește ce este libertatea roșie, căci practic o știu de mult.

Dar un caz cu mult mai grav s-a-ntâmplat în adunarea aceasta. Un membru al Curții de Casațiune, d. Alex. Petrescu, s-a amestecat asemenea în tacâm și a vorbit ca om de partid în sensul partidului roșu.

Cu toate astea acest domn, ca judecător, va avea în curând să judece sute de procese electorale; de aceea e în orice caz interesant a se ști până unde va merge *disciplina, solidaritatea, supunerea sa pacinică* ca-n armata de soldați și *sclavia sub autoritatea partidului* când d-sa va judeca procesele electorale.

Atragem asemenea atenția d-lui prim-președinte al Curții de Casațiune, căci voim a ști într-adevăr dacă membrii unei Curți a cărei rațiune de a fi e tocmai imparțialitatea și depărtarea de orice partid, dacă acei membri zicem pot lua parte în dragă voie la adunări de partide politice, ba să agiteze cu vorba și în faptă sub disciplină, supunere soldățească, sclavie sub autoritatea partidului în favorul cutărui sau cutărui.

*

Iată dar un buchet de teorii și de fapte cules din adunarea de la Herdan; adunare *a* partidului liberal-național.

Național. Citiți numele membrilor comitetului electoral; mulțimea de nume fanariote și bulgărești vă va încredința ce *național* e partidul roșu.

❦

[8 aprilie 1879]

D. Frederic Dame ne trimite o întâmpinare lungă, căreia-i dăm loc mai jos, relativă la mențiunea făcută în una din revistele noastre despre un redactor al „Românului“, nenumit, care ar fi luat parte la Comuna din Paris. D-sa arată deci prin șirele de mai jos că n-a luat parte la acea mișcare și întărește aserțiunea sa cu acte gospod.

Iată dar acea întâmpinare, asupra căreia facem mai la vale observațiile noastre.

București, 25 martie, 1879

D-lui Redactor al ziarulul „Timpul“

Domnule redactor,

Vorbind de mine vă permiteți din nou să adăugați lângă numele meu epiteta de „comunard alungat din țara sa“. Știți, d-le, că, dacă „Timpul“ ar fi un ziar serios în alegațiunile sale, această acuzațiune aruncată în treacăt, după ce a fost dezmințită de atâtea ori, ar constitui ceva mai mult decât o calomnie.

Însă, fără a cerceta mobilul unui fapt pe care nu voiesc să-l calific, cred de datoria mea să vă adresez spre știință copia de pe două scrisori, una iscălită de un fost subsecretar de stat la departamentul justiției, cealată emanând de la actualul ministru al comerciului. Sper, d-le, că nu veți refuza publicarea lor în ziarul d-stră.

Versailles, 21 ianuarie 1877

Scumpul meu domn,

N-am uitat nici numele d-tale nici serviciie ce ai adus guvernului în zilele grele când ne luptam în contra comitetului central. Se poate zice că ai fost ajutorul primăriilor noastre și știu câte misiuni periculoase ți-au fost încredințate de noi și că le-ai îndeplinit pe toate cu curagiu și inteligență… Primește încredințarea stimei ce mi-a inspirat purtarea d-tale.

Încrezi-te, scumpul meu domn, în simțimintele mele devotate.

Jules Meline
Primar al arond. 1 din Paris în 1870— 71.
Deputat al depart. Vosges.
Subsecretar de stat la depart. Justiției. Minister. Dufaure.

Iată scrisoarea a doua, care mi-a fost adresată tocmai ca să răspundă unor atacuri îndreptate, tot cu aceiași bună credință, de d-voastră în contra mea pe la finele anului 1876.

Paris, 23 ianuarie 1877

Subsemnatul, deputat al arond. I din Paris, fost primar al arond. II (1870—1871), certifică că d. Frederic Dame, născut la Tonnerre (Yonne) în 1849, a fost secretarul meu în timpul răzbelului și al asediului capitalei în 1870— 71 și că și-a îndeplinit totdauna funcțiunele sale cu zel, inteligență și devotament. Atest între altele că în momentul insurecțiunei comunaliste din martie 1871 nu m-a părăsit în zilele cât am rezistat cu primarii Parisului la propășirea acestei insurecțiuni. A venit cu mine la Versailles și n-a încetat să fie credincios cauzei ordinei și a păcei.

Pentru ce i-am dat această atestare, autorizându-l să facă de dânsa uzul ce-i va conveni mai bine.

P. Tirard
actualmente ministru al comerciului și agriculturei

Originalele acestor două scrisori sunt la dispozițiunea d-voastră ca să le consultați. Asemenea pun la dispozițiunea d-voastră cartea ce am publicat la Paris în

septembrie 1871, *La Resistance,* în care am făcut istoricul mișcărei comunaliste, și *Istoria revoluțiunei din 1870-71* a lui Jules Clarétie, ca să constatați că acest eminent scriitor n-a găsit alte teorii mai bune decât ale mele, astfel încât ancheta Camerei asupra evenimentelor din martie s-au răzimat tot asupra acestor teorii, care au fost din nou sancționate de Jules Simon și Camille Pelletan în ultimele lor publicări privitoare la insurecțiunea din 1871.

Cred acum că nu voi mai găsi în „Timpul“ epitete nedrepte acolate la numele meu, deși era simplu să vă asigurați înainte d-a vorbi, cu atât mai simplu cu cât persoana mea e prea neînsemnată ca să poată figura în primele București ale ziarului d-voastră.

Și pentru că ocaziunea-mi este dată, adaug că ar fi bine să se piarză în presa română obiceiul d-a se arunca unul la altul acuzări nefundate, căci dezmințirea lor azvârlă discreditul asupra acelora care le-au scormonit.

Vă rog, domnule, să binevoiți a publica această scrisoare în coloanele ziarului d-voastră și să primiți salutările mele.

Frederic Dame
48. Calea Victoriei

Toate acestea sunt bune și frumoase, păcat numai că nu dovedesc nimic. Cată să reamintim pe scurt cuprinsul acelei reviste a noastre. „Românul“ ne făcea o imputare oarecum că numisem cererea de drepturi a evreilor, adresată Congresului, un act de înaltă trădare; ne imputa asemenea plângerea noastră că prin sistemul de legi liberale cosmopolite, prin americanismul demagogiei, bazat pe teoria rosettească „om și om“, țara noastră a devenit o mlaștină de scurgere a elementelor economicește și moralicește nesănătoase din Apusul și Răsăritul Europei.

Noi am răspuns la aceasta că n-am vorbit numai de evrei și că aceștia nu sunt *singurul* element nesănătos venit în țară. Făr-a cita nume proprii, am pomenit numai exemplul unei facultăți din București, un fel de stup de bulgari ignoranți și cămătari, de un senator bosniac (felcer turcesc) ales în colegiul *întâi* de București și candidat al roșiilor și de redactorul unei foi răspândite, despre care se zicea c-ar fi luat parte la Comuna din Paris.

D. Frédéric Damé ne spune că d-sa n-a luat parte la Comună și o dovedește.

Îl credem; retragem aserțiunea cum a fost, fără a schimba însă teoria generală emisă și fără a-l scoate din rândul în care s-a simțit a fi. Căci nu faptul că a luat sau n-a luat parte la Comună e pentru noi important, ci mediocritatea și nematuritatea scrierilor sale, cari nu-l îndreptățesc a juca un rol de cultură în România.

D. Frédéric Damé a scris un dicționar de medicină ni se pare. Cu toate acestea nu știm să fie nici fiziolog, nici anatom, nici patolog special.

Tot d-sa a scris un fel de manual pentru învățarea limbei rusești.

Cunoaște limbile slave sau măcar pe cea rusească atât de bine ca pe cea franceză?

Ne-ndoim asemenea.

A scris apoi o *Călăuză a Bucureștilor;* un *Dicționar al dialectului provensal în comparare cu limba română,* în care pune cuvinte românești de gazetă, introduse de ieri-alaltăieri, alături cu fondul vechi romanic al limbei provinciale, d-sa mai primejduiește apoi vizitarea Teatrului Național prin piese scrise fără pic de talent și citirea „Românului" prin foiletoane. C-un cuvânt se folosește de zece căi pentru a se face… nemuritor și va pretinde poate ca să-l numărăm între elementele sănătoase de cultură?

Așadară, cu tot *transitus per falsum medium,* cu toată eroarea noastră în privirea participării la Comună, atât teoria noastră generală cât și exemplele citate rămân bune, precum teoria lui Galilei ar rămâne adevărată chiar dacă el ar fi citat între argumente și vrun pasaj din Biblie.

Oricine ne va putea crede că d. Frédéric Damé e pentru noi o persoană indiferentă, ca oricare alta, încât, pe câtă vreme nu va voi a se face observat, n-am fi crezut de-a avea destul *talent* de-a ne ocupa de d-sa. Poate că autorul *Nopții furtunoase* ar fi singurul care să-mbogățească specia „Rică Venturianu" cu încă un tip. Dumnezeu umple lumea cu ce poate și n-avem ceartă cu cerul. Dar pe terenul vieții publice credem din contra că orice mediocritate trebuie descurajată din capul locului și în tot felul, pentru ca nici să cuteze a căuta pe seama noastră a tuturora o importanță ce nu i se cuvine, chiar dacă acea importanță s-ar mărgini la scrierea de piese rele.

Oare dacă d. coredactor al „Românului" ar fi avut în realitate talentul lucrurilor pe cari le-a întreprins, adecă talentul de-a compune enciclopedii medicale, dicționare comparative a limbelor romanice, gramatici pentru limbele slavone și tragedii bune totdodată, Franța n-ar *fi* salutat în d-sa pe un nou Voltaire, n-ar fi fost încântată de-a posede un spirit atât de universal?

Din punctul nostru de vedere e așadar indiferent dacă mediocritatea se cheamă Urechiă sau X sau Y. E o buruiană rea ce trebuie plivită, pentru a se face loc la soare plantelor celor de folos. Prisosul de puteri pe care o nație îl posedă e îndestul de mic pentru întreținerea culturii *adevărate;* dacă însă în locul acesteia se grămădește cea falsă, se grămădesc enciclopedii medicale,

furtografia urechească sau *Scrisorile către demoșteniți,* nu mai e loc pentru cultura cea adevărată și sănătoasă.

D. Damé în fine are modestia de-a zice că d-sa e prea neînsemnat pentru ca să ne ocupăm de d-sa. Dar tocmai motivul acesta ne face pe noi să vorbim, căci atunci am trebui să tăcem și despre d. Urechilă. Îndealtmintrelea fraza aceasta ne-aduce aminte o epigramă a lui C. Bălăcescu:

> Din modestie se vede
> Zici că nu-nsemnezi nimic;
> Tu o zici făr-a o crede,
> Eu o crez fără s-o zic.

❦

CESTIUNEA ORIENTULUI

[10 aprilie 1879]

După cum știm, o telegramă din Constantinopol ne-a anunțat numirea lui Aleco Pașa ca guvernator al Rumeliei. Poarta într-atâta a făcut bine numind guvernator pentru această provincie întru cât ea a îndeplinit și ultima condiție ce mai pretextau rușii pentru deșertarea Rumeliei. Se-nțelege că Poarta nu a numit ca guvernator pe Aleco Pașa până nu s-a înțeles cu el cu privire la modul de administrare și să sperăm că Alexandru Vogorides, adică Alecu Pașa, ca partizan al lui Midhat Pașa, adică ca partizan al „reformatorilor“, va ști să-și împlinească misiunea, împăciuind spiritele atât de agitate ale populațiunei Rumeliei răsăritene. Aleco Pașa până acum a petrecut la Paris și probabil că se va fi înțeles cu actualul ambasador turc de acolo și fostul mare vizir, Savfet Pașa, asupra celor mai de aproape modalități ale guvernărei sale. Ca demnitar otoman, Alexandru Vogorides — Aleco Pașa nu credem că va lucra în contra intereselor suveranului său, și, dacă n-ar plana asupra capului său fumul bănuitor ieșit din cădelnița Agenției ruse, am putea zice că Poarta nu a greșit făcând această alegere. Numirea noului guvernator este o dovadă mai mult că proiectul de ocupare mixtă a căzut și că contraproiectul Porței nu numai că s-a primit, dar a și început să fie pus în aplicare. După acest contraproiect, Poarta are să numească un guvernator; prelungindu-se totdodată încă pe un

an împuternicirile comisiei ostrumelice, pe când Poarta va abzice docamdată de dreptul ei d-a ocupa liniile Balcanilor. O brigadă din miliția Rumeliei răsăritene a ocupat portul Burgas. După retragerea trupelor ruse aceste miliții vor fi chemate a îngriji de buna ordine în provincie, rămâind totdodată lui Aleco Pașa dreptul d-a aduce noi trupe turcești, conform articolului 16 din Tratatul de Berlin, dacă aceste miliții nu vor fi îndestulătoare.

❦

[12 aprilie 1879]

Una din frazele favorite ale demagogiei noastre, pusă chiar în gura M.S. Domnitorului în mesajul de închidere a Corpurilor legiuitoare, e aceea că în tot timpul războiului și în urmă, pe cât ținu ocupațiunea rusească, libertățile publice n-au fost defel înlăturate prin stare de asediu, ci toți am urmat a ne bucura de toate drepturile publice și private.

Caz nemaipomenit în altă țară, strigă rușii.

De mirare lucru că tocmai guvernul nostru să aibă atâta dibăcie și circumspecțiune, atâta tact și cumpătare încât în timpuri cu totul extraordinare să n-aibă defel nevoie de măsuri extraordinare.

Dar să ne punem în altă ipoteză. Să presupunem că Germania ar fi în război cu Franța și că amândouă țările, pentru a evita turburări înlăuntru, ar dispune următorul lucru: la Berlin s-ar numi Liebknecht director al Domeniilor, Bebel secretar de stat la învățăturile Publice, Hodel, prefect de poliție și Nobiling șef gardei palatului împărătesc, apoi toată secta liberalilor internaționali s-ar pune în cele mai bune funcții publice, fără a se întreba dacă știu carte sau pricep câtu-i negru sub unghie din serviciul public ce li se încredințează. Oare s-ar întâmpla turburare în timpul războiului? Desigur că nu. E drept că această liniște ar fi cumpărată cu dezordinea financiară, cu destrăbălarea administrativă, cu o mulțime de rele cari s-ar prăsi și înrădăcina repede în vechea societate germană, dar turburări nu s-ar întâmpla, tocmai pentru că elementele nesănătoase, revoluționare, ar fi la guvern.

Iar dacă în Franța ar fi, în același caz ipotetic, la Ministeriul de Interne d. Rochefort la Justiție un Raoul Rigault ș.a.m.d., fire-ar turburări în Paris? Desigur că nu. Elementele sănătoase s-ar ținea în liniște tocmai prin

primejdia generală care ar amenința patria, iar cele nesănătoase s-ar împlea cu de prisos din toate foloasele poziției lor oficiale și ar tăcea asemenea.

Tocmai așa însă s-au întâmplat la noi. Omul care a insultat persoana M. Sale și pe membrii familiei domnești prin scrieri obscene și cuplete de *cafe chantant* și care a ponegrit tot ce țara aceasta are mai onest și mai independent capătă medalia *Bene-Merenti* pentru scrieri literare și luminează publicul *ex officio.* Revoluționari de meserie, amestecați în mișcările cele mai puțin curate de prin Franța și Italia, d-nii Rosetti-Brătianu sunt în capul afacerilor unul șef al partidului, altul ministru prezident; în fine cel ce detronează pe Domn și proclamă republica europeană federativă la Ploiești veghează astăzi de siguranța capitalei și a persoanei M. Sale.

Fost-a dar cu putință turburări la noi, ori fost-au necesară decretarea stării de asediu?

Contra cui să se fi decretat dacă tocmai aciia contra cărora se putea decreta erau ei înșiși însărcinați cu mănținerea ordinii, erau ei înșii guvern?

Așadar faptul în sine că s-au mănținut ceea ce numesc dd-lor Constituția fără a se fi turburat ordinea nu dovedește încă nimic; căci elementele pozitive ale nației, cu toate rechizițiile neomenoase, cu toate comitetele de salut public, cu toate perchizițiile, cu tot jaful, cu toate cele 56 milioane franci cheltuite pentru a pierde o provincie, cu toate miile de oameni stinși prin foame, frig și glonți, elementele pozitive, conservatoare ale țării au rămas liniștite, căci era în țară o armie străină, aliată cu demagogia noastră: un îndoit pericol.

Dar ia să fi fost conservatorii la guvern în vremea războiului ruso-turcesc!

Aveam la Pitești una republică. Prezident d. I. Brătianu.

Aveam la Ploiești o a doua republică. Prezident Stan Popescu.

La Mizil a treia republică. Prezident E. Carada … și așa *cum dulci jubilo in infinitum.*

De aceea fie buni d-nii roșii și nu se laude cu ceea ce nu e un merit al lor. Țara a cumpărat scump, foarte scump această liniște internă și mănținerea drepturilor constituționale. Țara a cumpărat-o cu moartea zadarnică a mii de oameni, cu 56 de milioane bani buni aruncați în Dunăre, cu dezorganizarea completă a serviciilor publice, cu ruina financiară. Douăzeci de ani să fi stăpânit un alt partid, n-ar fi lăsat în urmă golurile și dezorganizarea pe care ni le arată d-nii liberali după doi ani de guvernare.

Partidul liberal-internațional de la noi n-a avut așadar decât foloasele, nicidecum meritul situațiunii.

❦

[15 aprilie 1879]

Atragem atențiunea tuturor asupra importantei scrisori ce publicăm astăzi, precum și a documentelor de cea mai mare gravitate cari se cuprind într-însa. Aceste documente sunt legalizate și *subscriitorul răspunde de autenticitatea lor.* Încetul cu încetul vălul care-a ascuns criminalele și întunecoasele procedări ale guvernului roșu se ridică. Faptele vorbesc așa de tare încât orice comentariu ar fi de prisos.

În contra convențiunii de la aprilie, țăranii români cu carăle și cu vitele lor au fost transportați între cazaci peste Dunăre în toiul iernei până la poalele Balcanilor, de unde nu s-au mai întors decât cu brațele. Aceasta s-a făcut, după cum reiese din aceste documente, nu după impunerea unui guvern puternic ca cel rusesc, ci după simpla mijlocirea unui contracciu ovrei. Ce i-a trebuit acestuia pentru a izbuti acolo unde statul major rusesc fusese neputincios? Nimic altceva decât acea cheie de aur care, după Filip al Macedoniei, deschide porțile de fier ale celor mai tari cetăți. Ministrul care refuzase cu mândrie rechizițiile de peste Dunăre când i se cereau de capii armatei imperiale se-nchină înaintea ovreiului Warszawsky; dânsul subsemnează fără sfială și fără mustrare de cuget sentința de moarte a agriculturii române și decretează sărăcia, pe timp îndelungat, a unui întreg popor.

Citească oricine aceste acte cari nu destăinuiesc, se zice, decât o mică parte din jafurile petrecute în acest an de nenorocire, 1877. El va rămânea îngrozit de lăcomia oamenilor de la putere pe care numai un lucru o întrece: îndrăzneala lor.

❦

PESTE CÂT TIMP VA PIERI LUMEA?

[17 aprilie 1879]

Profesorul Dulbois Reymond ținu în 19 martie curent o disertație înaintea unui public foarte numeros din Bremen din care reproducem și noi

după „Voss. Ztg.“ următoarele:

După ce schițează observațiunile indienilor, parților, grecilor, romanilor și vechilor germani asupra originei lumei și finitul ei, oratorul expune ipotezele cristianismului asupra pieirei lumei, așa-numită ultima judecată, ipoteze ce au mișcat până în ultimii secoli spiritele lumei creștine și cari au determinat finitul lumei la un număr hotărât de ani; aceste ipoteze și profeții s-au arătat în același timp ca înșelătoare. Cu înflorirea științelor naturale s-a asigurat și durabilitatea stărei genului uman. Dar nici științele naturale nu s-au putut sustrage de la opinia că Pământul, suspendat în gol și învârtitor într-un zbor repede în giurul Soarelui, ar fi supus într-un mod oarecare pericolului pieirei. Laplace văzu un atare pericol în ciocnirea Pământului cu un comet, o frică pe care noi nu o mai avem astăzi deoarece știm că Pământul are dese ciocniri cu comeți și că substanța comeților are o densitate mult mai mică decât aceea a aerului atmosferic. Un alt pericol se vede în erupțiunea puternică a hidrogenului Soarelui, care se aseamănă cu erupțiunile pietrelor temporare. Cu această erupțiune se va produce o căldură foarte mare, care va avea de consecință aprinderea lumei, aprindere căreia va trebui să fie sacrificat și Pământul nostru. Un al treilea pericol ar sta în deranjarea sistemului solar, căci stelele fixe nu sunt de tot fixe, pentru că fac mișcări foarte mici din axa paralelă spre constelațiunea lui Hercule, astfel că în cele din urmă o ciocnire nu ar fi de tot inevitabilă. Al patrulea pericol pentru Pământ ar sta în miezul său tare și aprins și raportul acestuia cu crusta Pământului subțire asemenea unei coji de ou, care nu-l poate scăpa de pericolul de a crăpa și a se sfărâma. Toate aceste temeri însă sunt bazate numai pe ipoteze, cu toate că cea mai nouă știință asupra naturei a arătat cu siguranță că starea actuală a Pământulul nostru nu poate fi durabilă.

Noi ne procurăm toată provizia noastră de căldură de la Soare și, după teoria lui Iulius Robert Mayer asupra conservărei forței, fiecare mișcare, afară de forța atractivă a Lunei, care face fluxul și refluxul apelor mărei, este numai o lumină solară transformată. Din căldura solară însă ce trebuie să atingă suprafața Pământului nostru se pierde în nemărginitul spațiu prin radiere atât de multă că numai o mică părticică 1/2.300.000.000 mai ajunge la noi.

Soarele pierde în fiecare an câte ceva din căldura sa și știința ne învață că el va mai lumina încă 17.000.000 de ani. În apropierea acestui timp suprafața Pământului va începe a se acoperi de gheață de la un pol la altul; omenirea se va grămădi din ce în ce spre ecuator; mișcarea Pământului va înceta cu încetul și Soarele va apare locuitorilor Pământului numai ca un glob roșat, până când ei vor fi siliți în fine să se retragă în caverne și să se nutrească cu pești.

În orice caz însă ne rămâne mângâierea că materia nu va putea avea niciodată un sfârșit și că împrejurarea înghețului va începe într-un timp infinit, adecă practic niciodată.

❦

[18 aprilie 1879]

D. Simeon Mihălescu publică, în calitatea sa de prim-ministru (căci d. Brătianu e numai cu numele), două adrese, una cătră Ministerul de Justiție, alta cătră cel de Externe, adrese prin care ni se asigură că d. Simeon Mihălescu, ministrul, va lua toate măsurile ce-i incumbă pentru a descoperi adevărul în privirea prevenitului Simeon Mihălescu.

Totodată d. Simeon Mihălescu provoacă pe ministrul justiției să someze pe d. Moldoveanu ca să publice și celelalte acte mai grave, iar pe Ministeriul de Externe ca să întrebe pe d. Warszawsky dacă scrisoarea d-sale e autentică.

Publicăm în întregul lor aceste adrese:

Adresa d-lui ministru de interne cătră d. ministru al justiției.

Ziarul„Timpul“, în numărul său de duminică 15 aprilie, reproduce pe lângă o scrisoare subscrisă A. M. Warchavsky, adresată Escelenței Sale Evsevie Adreivici (Rosinscky), din care pare că ar rezulta avizare de mituire și o falsificare de ordine din partea directorului Ministerului de interne, d. Simeon Mihălescu.

Scrisoarea subscrisă Moldoveanu se termină cu amenințarea următoare: „Vă voi comunica, d-le redactor, și alte acte spre publicitate, mult mai grave“.

Ministerul, în această cestiune, având a lua măsurile ce-i incumbă spre restabilirea adevărului, are nevoie și de actele cele „mult mai grave“ promise de Moldoveanu și pentru aceea vă roagă să invitați Parchetul să-l someze să publice imediat actele promise sau să le depună la Parchet, care pe baza lor să poată consulta dosarele aflate în Ministerul de interne.

Dispozițiunile ce veți binevoi a lua, vă rog, d-le ministru, să le comunicați și acestui minister.

Primiți etc.

p. ministru de interne, S. Mihăilescu.

Adresa aceluiași d. ministru către d. ministru de externe.

Ziarul „Timpul“, în numărul său de duminecă 15 aprilie, pe lângă o scrisoare subscrisă Moldoveanu, publică și o scrisoare subscrisă A. M. Warchavsky, din care pare că ar rezulta mituire și falsificare de ordine din partea directorului Ministerului de interne, d. Simeon Mihălescu.

Ministerul de Interne, căruia-i incumbă datoria a restabili adevărul, vă roagă, d-le ministru, ca prin intermediul autorităților ruse să obțineți de la acel domn A.M. Warchavsky declarațiunea categorică dacă scrisoarea în

cestiune este a sa, dacă a dat-o acelui domn Moldoveanu ca să facă uz de dânsa, dacă a mituit pe cineva în afacerea de care se face mențiune în acea epistolă, cine este mituitul sau dacă face aluzii și se plânge de pierderile a mai mulți bani ca comerciante care a avut alte promisiuni de la intendența rusă și căruia guvernul român nu a cedat a da cară pentru înlesnirea transporturilor necesare hranei armatei rusești decât în momentele critice când armata era amenințată de lipsa, și atunci cu prețurile cari convenea intereselor sătenilor, prețuri mult mai mari decât se cerea pentru ceilalți însărcinați ai intendenței.

Răspunsul ce veți obține, vă rog, d-le ministru, să-l comunicați și acestui minister.

Primiți etc.

p.ministru de interne, S. Mihălescu.

Ceea ce e dar caracteristic în aceste două adrese este că d. Simeon Mihălescu dispune cercetări asupra d-lui Simeon Mihălescu.

În loc de-a suspenda la moment pe acest domn din funcțiune, în urma unei atât de grave acuzări, de vreme ce un om care ar fi fost în stare să facă cele espuse în scrisoarea d-lui Moldoveanu ar fi totodată în stare de-a nimici acte publice și de-a falsifica registre, d. Brătianu persistă a-l ține în funcțiune, ba ironia merge atât de departe încât d. Simeon Mihălescu încredințează prin Monitor publicul că Ministerul de Interne va lua măsurile ce-i incumbă pentru a restabili adevărul.

De asemenea asigurări ridicole nu avem a ne preocupa. Această înfruntare a celei mai elementare cuviințe e poate din contra o dovadă mai mult în favorul celor susținute de scrisoarea d-lui Moldoveanu. În loc ca d. director al Ministerului de Interne să se retragă imediat din post, pentru a nimici până și umbra unei bănuieli și a lăsa curs liber cercetărilor parchetului, d-sa promite că va face ce-i incumbă pentru a restabili adevărul în afacerea sa proprie.

Noi n-avem de adaos nimic la cele publicate — decât că d. Simeon Mihălescu nu ni se mai pare în calitate de-a cere cuiva lămuriri dintr-o poziție oficială.

Ediția numărului „Timpului“ ce cuprindea scrisoarea d-lui Moldoveanu fiind cu desăvârșire sleită, reproducem scrisoarea și în numărul de astăzi.

București, 1879, 12 (24) aprilie

D-le redactor al ziarulul „Timpul“,

În urma atâtor vorbe făcute cu ocaziunea căruțelor de rechiziție române date evreilor rusești, am onoare a arăta cele următoare:

În septemvrie 1877 fiind însărcinat de intendența imperială rusă (ariergardă) a face transpoartele proviziunilor de hrană armatei imperiale, s-a făcut cerere guvernului român atât de intendența de ariergardă cât și de intendentul armatei (generalul Ahrens) a ni se da căruțe de rechiziție române; în urma cărei cereri de ministru afacerilor străine ni se acordase, dar cari căruțe, până să vie la destinație pentru începerea transpoartelor, d. Brătianu, ministrul de interne, le-au poprit, telegrafiind d-lui Cogălniceanu, că o să mă puie în pușcărie, dacă voi mai stărui în a lua căruțe de rechiziții.

Îndată după întoarcerea d-lui Brătianu în București, a mers la d. Brătianu o persoană, arătându-i că rău face de oprește căruțele de rechiziție antreprenorilor români, pentru cari intendența imperială rusă cere, căci până acum antreprenorilor evrei rusești li s-a dat și adică Horwitz, Gregr și Cohen etc, pentru cari intendența nu a cerut.

Răspunsul d-lui Brătianu a fost că mai bine *preferă a i se tăia mâinile decât a iscăli rechiziția de căruțe române pentru armata imperială.*

Intendența, văzând că noi nu putem obține rechiziția, fără care transpoartele deveneau imposibile, a trecut contractul nostru antreprenorului Warszawsky, resilindu-l, *cărui antreprenor în adevăr la moment i s-a și pus la dispoziție câte 1700 căruțe pe zi de rechiziție, măcar că pentru el intendența nu a cerut; numind ministerul de interne și comisari români pentru acest sfârșit, plătiți cu leafă lunară de antreprenorul evreu* Warszawsky. (Această rechiziție, măcar că în consiliul de miniștri s-a hotărât numai până la Zimnicea, dar s-au trecut și peste Dunăre la Selvia, Lovcea, Gabrova, Târnova, Șâștov, Biela etc., locuri unde vitele cărăușilor s-au pierdut, pe cari vite antreprenorul Warszawsky le-au plătit cu 240 franci perechea, conform convenirii cu guvernul român; *nu știu însă dacă și cărăușilor li s-au plătit).*

În urma reclamării mele prințului Emeritinsky, șeful ștabului major rus, că rău intendența ne-au reziliat contractul și ne-au confiscat suma de 65.000 franci, căci și noi puteam continua transpoartele, dacă intendența stăruia pe lângă guvernul român a nu ni se popri rechiziția, cerându-se deslușiri de șeful ștabului major generalului Russisky, intendantul armatei, prin raportul nr. 1479 din 20 mai 1878 răspunde formal următoarele:

„La trecerea armatei peste Dunăre, eu am primit ordin de la Marele Duce Nicolae, șeful armatei, prin intendentul armatei, a face transpoartele cu căruțe de rechiziție române, dară cari nu au durat mult, căci guvernul român, în urma multor plângeri ale populației, a poprit a-mi mai da. Eu în nenumărate rânduri m-am adresat la guvernul român și direct, și prin comisarul nostru, prințul Obelensky, pentru a ni se da căruțe de rechiziție, cari cereri se probează și la intendența de ariergardă, și la intendența de mijloc, dară am întâmpinat piedeci la Ministeriul de Interne, căci numai d. Cogălniceanu, cu care aveam cunoștință, nu a refuzat a da ordine esplicând populației neapărata trebuință ce este pentru transpoartele hranei armatei imperiale, însă piedecile întâmpinate la Ministeriul de Interne a făcut ca nici explicațiunile d-lui Cogălniceanu să nu reușească. În astfel de pozițiune pus, am fost nevoit a mă adresa

d-lui Warszawsky, consilierul de comerț, ca el să mă scape făcând și luând asupra sa transpoartele, căci *numai el cu legăturile lui cu administrația și guvernul român putea să-mi fie de ajutor pe asemenea vremi grele de bătălie și cu ploi cari devastau pământul.*

Încât privește că eu am cerut căruțe de rechiziție române pentru antreprenorul Warszawsky, ar fi sălbatec din parte-mi, când mie, *reprezentantul guvernului rus, guvernul român mi-au refuzat. Însă legăturile lui Warszawsky cu guvernul și administrația română au putut obținea căruțele de rechiziție prin personalele sale mijloace*".

Pe lângă care raport intendentul armatei, ca să motiveze raportul său, anexează în original alăturata scrisoare:

1 decembre 1877 București

Excelenție Evsevie Andreivici (Rossisky),

„Din depeșa mea și din depeșa ministrului Cogălniceanu vă este deja cunoscut că, după multe împrejurări, eu am profitat a birui toate împiedecările și astăzi deja s-au dat porunci prin telegraf tuturor prefecților din opt districte, ca să puie la dispozițiunea mea câte 1200 cară pe zi pentru București și 500 pentru Fratești și acum puteți fi liniștiți că transportul deja va urma întocmai după dorința d-voastră. Mult m-au costat pe mine BANI, *vreme și trudă ca să împac pe directorul Ministerului de Interne, Simion Mihăilescu,* cu prietenul nostru[1], fiindcă numai el era, nu Brătianu era, care împiedica această cestie. De trei ori s-au raportat această afacere și, numai *când cu dânsul am sfârșit,* atuncea numai afacerea s-au adus la sfârșit și aceea cu condiții foarte grele. Vă trimit d-voastră copia declarațiunii mele ce am dat aseară ministrului, după care deja astăzi s-au dat împlinire. Eu expre am declarat că-mi las drept a propune vreo câteva condiții grele relativ la afacerea care negreșit trebuie să se schimbe; dară deodată sunt silit să le primesc având în vedere neapărata trebuință de a forța transportul productelor pentru armată, mai ales acuma după luarea Plevnei, când proviziunea hranei se ivește mai trebuitoare. Declarațiunea aceasta am făcut după sfatul ce am avut cu amândoi miniștrii cari mi-au făgăduit că, la al doilea consiliu de miniștri ce va fi, vor schimba condițiile și vor aproba pe ale mele pentru care eu m-am îngrijit. Cele mai mari și necuviincioase condiții sunt: ca să plătesc cu 240 franci perechia de boi dacă va muri și că chirigii trebuie să ducă marfa numai până la Zimnicea; aceasta însă din urmă, *măcar că hârtia sfatului zice numai până la Zimnicea,* **eu însă am făcut de s-au schimbat poruncile către prefecți și împlinirea se face pentru toate punctele arătate în declarațiunea mea adecă Târnova, Gabrova, Șiștov, Lovcea, Selvia și Biela.** În sfatul miniștrilor hotărârea nu s-au putut redacta decât numai pentru Zimnicea, **dară ordinele s-au dat către prefecți cum îmi trebuie mie care se și împlinesc".**

Acuma repetez plecata și serioasa mea rugăciune pentru înlesnire mie de bani. Aveți în vedere că toată reușirea depandă de la aceasta. Eu oi avea oricâte căruțe va fi de trebuință pentru oricât transport și oriunde veți voi a se transporta, măcar că *până acuma cărăușii de bună voie tocmiți nu voiau a merge decât la Șiștov;* acuma însă s-a

schimbat chestia și merg **siliți** oriunde vreau. Astfel vedeți că neapărat trebuie să am bani pentru care este cinci zile de când eu și intendantul am telegrafiat Excelenției voastre și răspuns nu am primit. Afară de aceasta faceți cunoscut cu telegramă, **ca să se dea câte doi cazaci și doi soldați la fiecare transport, ca cărăușii să nu se poprească pe drum** și să binevoiți a porunci ca aicea la încărcat să nu zăbovească și la descărcat asemenea nenorociții cărăuși, precum acuma fără milă se face aceasta.

Banii ce m-au costat pe mine această reușită nu-i pun la socoteli; aceasta mă privește pe mine. Această scrisoare eu am voit să vă trimit prin ajutorul comisarului Ruban, care însă s-a mai oprit și de aceea v-o trimit cu polcovnicul Petrovsky, care vă va raporta verbal sau în scris lămurirea acestei afaceri.

Al Excelenției Voastre plecat slugă
(Semnat) A. M. Warszawsky.

(Înregistrat la no. 35 541 în dosarul intendenței generale de companie din 1877 no, 129 din ordinul intendantului armatei, generalul Rossisky).

Toate actele cu cari se constată cele sus-zise le posed în toată regula spre a putea da cont oricui și oricând necesitatea va pretinde, adăogând, domnule redactor, că vă voi mai comunica și alte acte spre publicitate, mult mai grave.

Al d-voastră cu stimă,
Moldoveanu

Avem atâtea de imputat guvernului roșu, atâtea falsificări, atâtea calomnii aruncate asupră-ne, atâtea acte nesocotite, atâta lipsă de simț de dreptate încât adeseori ne lipseau cuvintele și proprii, și figurate, pentru a însemna putrejunea bizantină ce-au răspândit-o oamenii aceștia asupra țării, ne lipseau locuțiunile pentru a reduce la adevărata lor espresie zădărnica logomahie cu care amețesc publicul român și falsifică bunul lui simț, atât de vestit odată, pentru a arăta, în fine, și a face lumea să se convingă că neadevărul, fraza umflată, lipsa de sentimente și de idei e singurul mijloc de care roșii dispun pentru a amăgi o nație întreagă.

Dar, cum vedem, toate acestea nu sunt încă nimic. Fraza, măgulirea patimelor de rând, duplicitatea și neadevărul sunt defecte atât de neînsemnate pe lângă altele ale lor încât par a fi virtuți.

Aci nu mai e vorba de fraze, de libertate, egalitate și fraternitate sau de republică europeană ploieșteană, e vorba de crimă goală, de hoție pe șleau; nu mai avem a face cu balamucul, ci cu pușcăria.

Scrisoarea d-lui Moldoveanu, care arată că guvernul rusesc renunțase de-a ne cere cară de rechiziție și că ceea ce n-au putut autoritatea marelui duce Nicolaie, a principelui Obelensky, a generalului Eossisky, a izbutit a

scoate banul sunător, plătit ca mită de Warszawsky, scrisoarea aceasta, îndată ce se va adeveri pe deplin, va rămâne un stigmat în istoria României, va fi un semn că în suta a nouăsprezecea după Hristos au domnit în România lepădăturile societății, simpli pușcăriași, nedeosebiți prin nimic de eroii de la Cayenn.

Față cu faptul înfiorător că mita e-n stare să pătrunză orișiunde în țara aceasta, că pentru mită capetele cele mai de sus ale administrației vând sângele și averea unei generații, față cu acest fapt înfiorător nu mai există retorică, nici stil, nici joc de spirit, spiritul stă uimit și nu află cuvinte, pana devine o armă slabă, aci începe funcția temnicerului și, în țări mai primitive, unde însă monstruozitatea se și pedepsește monstruos, începe funcția călăului. Siberia e un salon comod când e vorba de a se pedepsi această nemaipomenită crimă, o crimă atât de mare, comisă asupra unei întregi populații, încât însuși acela care-a cumpărat serviciile prevenitului esclamă: sărmanii cărăuși, sunt tratați fără de milă!

Mânați de cnutul cazacului, pe un frig de crăpa lemnele și pietrele, cetățenii liberi ai României mergeau siliți cu carele lor la Gabrova, la Târnova, la Selvi, la Biela, și s-au întors unii cu palmele, alții cu vitele bolnave, pentru a întinde epizootia asupra țării întregi; astăzi țăranii au ajuns așa încât trei-patru case trebuie să puie mână de la mână ca să înjghebe un plug, 5—6 ani cată să treacă până ce vom avea alte instrumente vii de muncă, iar până atunci munca întreagă a nației va fi paralizată — și toate acestea pentru ce? Pentru ca un om sau doi să se îmbogățească din vânzarea aceasta de viață și de muncă omenească, pentru ca criminali de rând să trăiască în lux și în desfătări, pe când soldații noștri mureau de goliciune și foame pe câmpiile ninse ale Bulgariei, pe când țăranii noștri lăsau care și boi întroienite în drum și-și luau lumea-n cap.

Va să zică la acest punct a ajuns deja demagogia noastră? La maturitatea deplină pentru a împle ocnele? Ei, pentru Dumnezeu, dar duceți-o încalte în capăt, domnilor roșii! Faceți din acest om ministru-prezident sau Domn, căci merită pe deplin să vă conducă. Arion, pe care l-ați grațiat, nu e decât un ucenic nemernic pe lângă atleții crimei și ai înjosirei pe cari sunteți în stare a-i produce.

1. adecă Cogălniceano

[Articol cu paternitate incertă]

[19 aprilie 1879]

Țăranul român, sărmanul țăran român!

I-am dat moșie de veci pentru ca să o lase în părăginire; l-am făcut singur stăpân pe sine pentru ca nimeni să nu le mai stea în cale celor ce voiesc să-și facă parte din averea lui; i-am dat drepturi pentru ca noi înșine să tragem foloase din ele; l-am făcut liber ca cerbul în pădurea cutrierată de vânători și neatârnat ca frunza purtată de vânturi; l-am înăbușit cu binefacerile libertății, încât astăzi îi vine să strige: „Dă-mi, Doamne, o stăpânire aspră și dreaptă, ca să mă scape de cei ce mă iubesc în gura mare!“

Atunci când coconașii, unii flămânzi și alții îmbuibați, au venit cu „libertatea“ și cu „fasoanele“ de prin țările străine și au început să îmbete lumea cu vorbe frumoase, erau atunci oameni cu greutate și cu pricepere, care cunoșteau țara, obiceiurile și nevoile ei și care ne ziceau să nu prea grăbim cu „libertățile“ și cu primirea așezămintelor străine, pentru ca nu cumva să ne pară rău mai târziu.

Liberalii strigau în gura mare că acești oameni cumpătați sunt vânduți străinilor, că urăsc poporul și că vor să-l asuprească.

Ia să vedem acum unde ne-au dus liberalii cu iubirea lor cea mare.

În sat liberalii au așezat diregătorii pe tipic străin, în care oameni străini poartă trebile satului după străine legi și străine obiceiuri, încât bietul român nici nu mai știe când i se poruncește ori i se ia cu drept și când e năpăstuit. Românul are drept să aleagă pe sfetnicii satului; ca cetățean liber, el are vot; nu are însă voie să deie acest vot celui mai vrednic și mai cu pricepere din sat; nu are voie să-și pună în fruntea satului un om ca sine, ci trebuie să aleagă un cărturar. Iară dacă în sat nu sunt cărturari, dacă între cărturarii din sat nu e nici un om cumsecade, ori nici unul care voiește să primească „slujba“ de primar, românul poate să aleagă pe vreunul dintre oamenii fără de căpătâi ce cutrieră țara ca o haită hămisită, pe vreun neguțător scăpătat, un logofăt, un vătaf ori un fecior boieresc.

Astfel am ajuns că în cele mai multe sate din țară coada e căpătâi și netrebnicul om de frunte. Numai pe ici pe colo mai găsim câte un țăran ori alt om cumsecade în fruntea satului, și primarul cu notarul, în loc să-i apere pe săteni, dau mâna cu ovreii și cu arendașii, ca să-i asuprească; primarul și notarul sunt cele mai nesățioase lipitori ale satului.

Chiar mai rău decât în sat stau trebile în plasă.

Guvernul trimite de prin târguri câte un flămând în plasă și noul subprefect, în vederea câștigurilor legiuite și nelegiuite, își cumpără numaidecât cai și trăsură și, din om fără de căpătâi ce era, începe a-și da aerul de boier. El se simte stăpân pe plasa în care se află. Primarii și notarii nu pot face nici o treabă fără de voia lui și, prin urmare, ei trebuie să-i facă parte din câștig. Arendașii și proprietarii, fără de ajutorul lui, rămân cu pământurile nearate și cu recolta părăsită. El vinde prin urmare munca țăranului și arendașul ce voiește să aibă totdauna brațe și plugari și care îndeprisos, nu are decât să câștige cu un preț oarecare pe subprefect. E în sfârșit o înțelegere între toți cei ce vor să trăiască bine fără de a munci câtuși de puțin: ia fieștecare ceea ce-i cade îndemână și în cele din urmă toate se sparg în capul hoților de păgubași.

Dar guvernul, liberalii cei mari, miniștrii plini de iubire cătră popor, Camera, Senatul, fruntea țării ce face?

Face fiecare ce poate.

Cei mai mulți dintre „liberali“ acum trei ani erau plini de datorii și, după o muncă, de trei ani, s-au făcut, slavă Domnului, oameni cu stare.

Căci unii au câte două-trei lefi, alții posed moșii de ale statului cu arendă scăzută și iarăși alții cumpără ori vând: ei n-au vreme să umble după nimicuri și să mai caute ce fac primarii, notarii, pomojnicii și subprefecții.

Un lucru cere guvernul de la primari și de la subprefecți: ca la alegeri să-i ducă pe țărani la urnă și să-i facă să voteze pentru acela pe care îl dorește guvernul de deputat.

De aici înainte fiecare să ieie de unde poate.

Și dacă subprefectul vinde munca țăranilor din plasa în care se află, directorul Ministeriului de Interne, mână dreaptă a d-lui I.C. Brătianu, cel mai mare peste toți primarii și toți subprefecții, prefectul prefecților vinde munca tuturor țăranilor din țară.

În vreme ce românii își varsă peste Dunăre sângele pentru o cauză străină, se hrănesc pe apucate, mor de foame, umblă goi și degeră, liberalii se îmbogățesc din rechizițiuni și din antreprize, din moșiile statului și din samsarlâcuri; în vreme ce un român rabdă la foame și frig și își varsă sângele fără ca să știe pentru ce, câțiva oameni vând cu un preț de nimic carele, boii și viața altor români.

Ani și iarăși ani de zile vor trebui să treacă până ce se va umplea golul pe care l-a lăsat vânzarea cătră străini în gospodăria țăranului român;

milioane și iar milioane s-au pierdut și se vor mai pierde pentru ca vreo doi-trei oameni să-și poată face stare.

De jos până sus și de sus până jos nu e decât jaf și vânzare; ceea ce primarul face în sat și subprefectul în plasă face prefectul în județ și biuroul ministrului de interne în țară.

Iată pentru ce strigă nesățioșii mereu „libertate!“.

„Libertate“ le trebuie lor, căci în „libertate“ sunt toate cu putință.

Directorul Ministerului de Interne face ce face, apoi se pune în înțelegere cu prefecții, subprefecții și primarii și le zice: „Voi știți prea bine că e vorba de pielea noastră; alegeți dar deputați liberali ca noi, căci ei ne vor ierta!“

Unul dintre liberali fură milioane; ceilalți liberali îl dau în judecată, îl trimit la pușcărie, dar peste câteva luni pun la cale grațiarea lui. „Formele“ sunt împlinite și de aici înainte toate sunt bine. Pe ceilalți „liberali“ îi va scăpa, tot după „formele“ constituționale și legiuite, votul celor jăfuiți, căci românului i s-a dat votul pentru ca să aleagă însuși pe impilătorii săi:

Aceasta e „libertatea“.

Sărmanul țăran român! Sărmana țară românească!

❦

[20 aprilie 1879]

Pe zi ce merge acuzația aruncată în publicitate de scrisoarea d-lui Moldoveanu devine tot mai verisimilă dacă se uită cineva la apucăturile prevenitului și ale amicilor, poate a complicilor lui, precum și la subterfugiile presei radicale.

Din scrisoarea d-lui Moldoveanu — publicată de noi — rezultă următoarele:

1. Generalul intendant Russisky declară de-a dreptul că nici mijlocirile sale, nici acelea ale principelui Obelensky, nici în fine stăruințele comandantului suprem, marele duce Nicolae, n-au fost în stare a scoate cară de rechiziție de la guvernul român.

2. Generalul intendant declară că n-a intervenit nicicând pe lângă guvern pentru ca Warszawsky să capete cară, căci ar fi fost sălbatec din partea sa de-a le mai cere, când lui, reprezentantului oficial al guvernului imperial, i se refuzase.

3. Că nevoind nici a mai cere cară, nici a se mai ocupa cu guvernul român, a cedat contractul transpoartelor d-lui Warszawsky, care prin *personalele sale mijloace* promitea a face tot.

Amintim în treacăt că generalul Russisky e un om pe deplin onest, încât cuvintele sale nu sunt supuse nici unei îndoieli; iar după noi aceste declarațiuni ale generalului sunt indiciile cele mai grave care arată că *personalele* mijloace ale d-lui Warszawky și numai acestea au fost cauza directă a prestării de cară de rechiziție și indirectă a epizootiei care a bântuit și bântuie încă toată țara, a sărăcirii țăranului nostru, a mizeriei generale.

Dar atât prevenitul Simeon Mihălescu cât și foile radicale înconjură cu desăvârșire scrisoarea generalului Russisky și se ocupă numai de scrisoarea bancherului Warszawsky. Trei persoane, deosebite cu totul, afirmă unul și același lucru, iar d-nia lor nu au a face decât cu declarația unuia singur.

Acele trei persoane sunt:

Un general, care se bucură de încrederea nelimitată a guvernului său.

Un milionar rus, pe care radicalii îl numesc samsar; și în fine:

Un antreprenor român al transpoartelor.

E dar un cumul de dovezi din părți deosebite, argumentele se adună concentric într-un singur focar.

*

Ce ar fi făcut acuma în locul d-lui Simeon Mihălescu un simplu om năpăstuit față cu aceste zdrobitoare declarații ale generalului pe de-o parte, ale bancherului pe de alta?

S-ar fi retras de-a doua zi din post, pentru ca organele justiției să poată face cercetări asupra cărora să nu planeze nici umbră de bănuială și, sigur de nevinovăția sa, ar fi așteptat cu răbdare ca să se facă lumină. Cu aceasta presa ar fi fost liniștită, opinia publică împăcată în mod provizoriu; lumea ar fi așteptat în liniște la ce capăt o să iasă lucrul.

Dar, în locul acestei purtări corecte de om onest, d-nia lui ne dă în două zile *trei* grave indicii de suspiciune.

Întâi, rămâne *ostentativ* în post și anume la ministeriul acela unde trebuie să fie toate dovezile în contra sa, dacă ele există, dând loc la bănuiala că, în cazul unei eventuale cercetări, are de gând a induce justiția în eroare prin asistența și manoperele sale.

Al doilea, d-nia lui dictează ministrului de justiție și celui de esterne măsurile ce trebuiesc luate în privirea d-sale însuși. Această cutezare e un indiciu și mai grav.

Al treilea: în adresa către Ministerul de Esterne îi dictează lui Warszawsky din cuvânt în cuvânt ceea ce are să răspunză în privirea aceasta, să spuie adecă că face aluzii și se plânge pentru pierderile *a mai mulți bani* care a avut alte promisiuni de la Intendența rusă și căruia guvernul român nu a cedat a da cară pentru înlesnirea transpoartelor … decât în momentele critice când armata era amenințată de lipsă etc.

Acest al treilea indiciu, cel mai grav din toate, arată că d. Simeon Mihălescu și-a pierdut cumpătul și nu mai știe ce spune. Acelea *alte* promisiuni sunt escluse prin declarația intendentului armatei, care arată că n-a promis nimic lui Warszawsky și nu l-a sprijinit deloc în afacerile sale.

Apoi scrisoarea lui Warszawsky nu face defel aluzie la pierderile ca *comerciante* amăgit prin promisiunile intendenței, de vreme ce urcarea prețurilor de cărăușie priveau pe guvernul imperial și aveau a-i fi restituite, ci de-o mulțime de bani pierduți *pe socoteala sa* pentru a împăca conștiința liberală a d-lui S. Mihălescu, bani pe care nu-i putea trece în conturile guvernului rusesc, de vreme ce acesta n-are paragraf în buget pentru *mite.* Va să zică pagube prin diferență de prețuri sunt escluse cu totul și nu poate fi vorba de ele.

*

Ceea ce pretindem noi după cele premise e ca d. Simeon Mihălescu să fie imediat suspendat din funcție și arestat preventiv. E vorba de afaceri scabroase de milioane, de exploatarea și maltratarea neomenoasă a unei populații întregi, de o acuzare ce nu are seamăn, iar purtarea acestui domn agravează acuzarea pe zi ce merge.

Rămâind d-sa în funcție, ba prezidând oarecum cercetările făcute în chiar cauza sa, aceste cercetări cad sub legitima suspiciune de a fi fost influențate și falsificate. Toate apucăturile necorecte de pân-acuma, toate instrucțiile date procurorului de cum să se poarte și de ce are să facă afirmă și mai mult părerea că roșii, înțeleși între sine fie prin spirit de gașcă fie prin complicitate, vor să facă lucrul mușama.

*

Presa radicală aduce întâmpinări pentru care n-avem nume.

„Românul“ susține că d. Moldoveanu s-ar fi încercat să vânză aceste scrisori d-lor radicali. Noi știm din contra că d-lor s-au făcut luntre și punte ca să le cumpere și n-au putut. În fine „Cobza lui Faraon“ zice că Warszawsky s-ar fi plângând de cheltuielile ce le-a făcut cu baluri și soarete date spre distrarea preocupațiunilor d-lui Sim. Mihălescu. N-am mai cita

acest argument dacă n-ar fi atât de hazliu. Iată dar un milionar plângându-se de câteva sute de ruble cheltuite pe vinuri și pe lumânări. Tare-i nostimă și cu duh și strașnice vorbe dau din „Cobză“.

Repetăm încă o dată, că suspendarea imediată din funcțiune a d-lui Sim. Mihălescu e *unicul* mijloc pentru a abate bănuiala publică de pe clina pe care a apucat, căci ea merge cu mult mai departe decum le place a presupune d-lor radicali, ea se întinde asupra cabinetului îndeobște, asupra d-lui Brătianu îndeosebi. Dacă d. Brătianu nu voiește ca publicul să crează că a fost părtaș, dacă ceilalți miniștri nu vor să fie *a priori* suspectați de complicitate în această afacere, trebuie neapărat să înlăture din calea justiției și a cercetării piedeca vie, creată prin rămânerea la post a unui om asupra căruia atârnă o acuzare atât de gravă.

❦

[21 aprilie 1879]

D. Al. A. Macedonsky, fost director al prefecturei Silistra Nouă, în care calitate a comis escrocherii și falsuri în acte publice (precum ne spunea o corespondență ce am publicat), în loc de-a fi trimis înaintea justiției pentru acele acte scandaloase spre a-și lua pedeapsa meritată, printr-un decret ce publică „Monitorul“ de azi vedem cu mirare că e numit administrator al plășii Sulina din jud. Tulcea.

❦

[22 aprilie 1879]

S-au împlinit opt zile de când în coloanele ziarului nostru s-au făcut oarecare distăinuiri asupra afacerii scandaloase privitoare la rechizițiile de care pentru armata rusească și până în ziua de astăzi nu s-a făcut nimic pentru ca țara să primească satisfacția cuvenită cât mai curând.

Așteptăm ca puterea publică să-și facă datoria.

Sperăm totodată că-și vor face datoria toți oamenii onești în mânele cărora se află dovezi privitoare la această afacere, căci vorba e de a repara buna reputație a țării.

Îndeosebi sperăm că d. C. Caramanlău va binevoi să lămurească opinia publică asupra motivelor pentru care și-a dat demisiunea din postul de prefect al districtului Vlașca, deoarece se asigura chiar pe atunci că această

afacere scandaloasă ar fi fost cauza demisionării d-sale și că d-sa posedă acte privitoare la rechizițiile de care și la activitatea d. Andrescu, comisarul antreprenorului Warșavschi. Onestitatea d-lui C. Caramanlău e mai presus de orice bănuială și nu ne îndoim că și cu această ocazie vom avea mulțumirea de a constata că sunt și între „liberali“ oameni de caracter. A tăcea acum, după distăinuirile făcute, ar fi un fel de complicitate și sperăm că d. Caramanlău va respinge orice bănuială privitoare la persoana d-sale.

❦

[25 aprilie 1879]

Sperăm a putea aduce în curând un răspuns amănunțit la lunga întâmpinare Mihălescu publicată în suplimentul „Românului“. Deocamdată ne mărginim la reproducerea scrisorii d-lui N. T. Moldoveanu trimisă „Binelui public“. Din capul locului cititorii suplimentului Mihălescu a cătat să rămâie surprinși de stilul împodobit cu flori retorice împrumutate de la prostituție, de coordonarea arbitrară a datelor și de tăcerea ca piticul asupra scrisorii generalului Russisky.

A alege din mulțime de documente pe acelea cari convin momentan, a nu pune la unele ziua în care ele au fost eliberate, a șterge ca cu buretele toate deosebirile de timp și de altă natură, a anticipa și prejudeca cercetările legale începute, a *insulta,* pe contrarii cărora n-ai nimic a le *imputa* iată asemenea un mod de discuție, pe care însă nu-l vom urma noi. Dată după dată, act după act, observând pretutindenea din fir în păr legătura între cauza sunătoare și efectul monstruos, astfel sperăm a urma noi discuțiunea.

Iată deocamdată scrisoarea d-lui Moldoveanu.

❦

[25 aprilie 1879]

Zilele din urmă s-a răspândit prin București și provincie și s-a lipit de strade o proclamație apocrifă, iscălită cu numele plin a generalului Florescu. Se înțelege că, după obiceiul onestității radicale, nu s-a pus nici tipografia în care acest pamflet trivial a fost tipărit, necum numele autorului liberal. Roșii, simțindu-și căderea aproape, vor să răspândească înaintea dezastrului acel miros de pușcărie atât de propriu existenței lor. De la iscălirea unui nume străin sub o proclamație până la falsificarea de

înscrisuri și la plastografie pură nu e nici un pas deosebire, încât nobilul cavaler de industrie care a compus și răspândit acea proclamație e pe deplin matur pentru izolarea celulară, în care să urmeze a-și pune pe hârtie, în toată taina și fără a jena pe nimeni, meseria de-a contraface iscălituri străine.

Se vede că s-apropie ziua în care cuvintele *roșu* și *escroc* să fie identice. Atragem atenția Parchetului asupra acestui act, care nu mai are a face deloc cu libertatea presei, ci cu libertatea caracteristică, pedepsită de Codul penal, de-a contraface iscăliturile altora.

❦

[27 aprilie 1879]

Toți știu estrema moderațiune cu care s-a esprimat pân-acuma în manifestele lor comitetele electorale conservatoare.

În aceste manifeste era vorba de gravele cestiuni ce sunt a se rezolva de către Camerele de revizuire, de cumpătul și moderațiunea ce trebuie să predomine ca să se dea o soluțiune care să-mpace exigențele Tractatului de la Berlin cu interesele economice și sociale ale României, în fine în unele manifeste se vorbește despre greutățile și neajunsurile ce întâmpină agricultura noastră — ramul principal de producțiune — din partea concurenței americane și rusești și despre mijloacele la care am trebui să ne gândim pentru a combate aceste rele. În toate se vedea o idee clară, se vedea priceperea intereselor țării, rostită în tonul moderat al omului convins. Manifestul comitetului electoral din București recunoștea necesitatea de-a se vedea în Adunări toate nuanțele de partid, prin urmare și roșii.

Noi în fine am sfătuit de atâtea ori în „Timpul“ pe alegători de-a alege pe cine vor, negustori, meseriași, țărani fie — numai oameni onești și neatârnați să fie, oameni cari să nu fie avizați la resursele bugetului pentru a trăi. Aceasta este părerea noastră statornică. *Noi* suntem siguri că oamenii cu capitaluri sau cu învățătură temeinică pe care curentul i-ar fi aruncat în partidul roșu și cari sunt liberali din convingere pură și dezinteresată se pot consfătui și înțelege prea bine în toate cestiunile cu partidele opuse. Cu cine nu ne putem înțelege dintre roșii e lesne de spus: nu ne putem înțelege cu aceia cari sunt roșii nu pentru că sunt convinși, ci pentru că n-au nimic și nu știu nimic, pentru cari stăpânirea roșie e *singura* cale de-a-și întreține existența, cu elementele economicește și social nesănătoase, cu cumularzii,

semidocții, advocații fără pricini, vânătorii de posturi și de moșii ale statului, cu toți cei ce nu pot trăi decât din buget, fie direct, fie indirect.

Deși această idee o avem în mod statornic, totuși n-a fost esprimată în manifestele electorale, înțelegându-se de sine că prin ele nu ne adresam decât la elementele pozitive ale națiunii, la cei ce au sau știu ceva, în sfârșit la națiune în adevăratul înțeles al cuvântului.

Comitetul partidului internațional-liberal publică și el un manifest, contrariu prin toată atitudinea și maniera de-a vedea la manifestele noastre.

Iată pasaje în care comitetul acesta vorbește la adresa adversarilor lui politici:

Pe cine veți alege?

Aveți în fața voastră de o parte partida *națională, liberali*. Aceasta e o partidă constituită și organizată, cu drapelul și programa sa.

De altă parte aveți câteva *personalități,* chiar însemnate, dar *divizate* între dânsele și prin urmare fără sprijin spre a forma o partidă în națiune. Un singur interes îi trage, *interesul puterii;* o singură dorință-i muncește, aceea de a *apuca această putere.* Își cunosc bine neputința; știu *bine că țara îi respinge;* dar *pasiunea* lor *pentru putere* îi orbește într-atât încât, disperând de a veni la guvern prin voința națiunii, au mers până a face o moțiune în Senat prin care cereau chiar guvernului partidei naționale-liberale să-i primească în sânul său. Acești oameni însă au trebuință de un nume și s-au intitulat conservatori; simt bine necesitatea unei programe fundate pe principie și când câțiva dintr-înșii voiră să le formuleze o dată în viața lor politică, în petițiunea de la Iași, au consemnat într-însa negațiunea chiar a principielor care servesc de bază constituțiunii noastre sociale și politice. Iacă cine sunt cei ce pretind a se numi conservatori și cari nu sunt decât *reacționari.*

Dar faptele vorbesc îndestul. Reacțiunea s-a năpustit la aproape șapte ani asupra țării. Vă aduceți aminte cum a lucrat. A *înlăturat Constituțiunea,* pactul nostru fundamental, și a *falsificat reprezentațiunea națională,* numindu-și mai în toate județele deputați cu forța. Excesele ei în alegeri au mers până la vărsări de sânge. Nici una din libertățile publice n-a fost respectată de dânsa: libertatea individuală, libertatea presei și a cuvântului, inviolabilitatea domiciliului, toate au fost lovite prin perchizițiuni și prin întemnițarea ziariștilor opozițiunii. Înjosise magistratura prin influința ce guvernul căta să exercite asupra deciziunilor ei. Umilise oștirea întrebuințând pe soldat la sugrumarea drepturilor cetățeanului. Finanțele

țării erau sleite; legile statului destinate a crea și a constata veniturile și cheltuielele erau făcute spre a înșela opiniunea publică și chiar *compturile definitive erau falsificate.* Creditul statulul era ruinat. Concesiunile oneroase și impozitele necumpănite secaseră aproape sorgințile economice ale țării.

Spiritul de neadevăr și, să zicem odată vorba proprie, obrăznicia unei coterii de nimic nu poate merge mai departe decât în aceste acuzațiuni.

Concesiunea Stroussberg votată de ei, dezordinea și dezechilibrarea finanțelor introdusă de ei, alegerile cu reteveiul și cu influința morală introduse de ei, falsificarea reprezentațiunii naționale erijată în sistem tot de ei, percheziținnile neumane din partea unor oameni cari nu erau judecători practicate de ei, c-un cuvânt toate păcatele comise de această bandă de exploatație le aruncă azi asupra conservatorilor.

Cât despre organizarea partidului internațional-liberal, n-o negăm.

Cauza acestei organizări stricte e interesul bănesc — nu comunitatea de idei — organizare egală cu cea a partidei ilustre Mafia și Camorra, care miroase de departe a pușcărie. Din cauza asta vi se pare într-adevăr, onorabililor, că oamenii pe cari-i leagă comunitatea de cultură, de avere și de principii sunt dezbinați între ei, căci între conservatori nu sunt stăpâni și slugi cum sunt la voi, nu e Catilina și bande catilinare, ci sunt oameni egali prin avere și cultură, oameni cari, dacă voiesc puterea, n-o voiesc pentru ei, ca mijloc de trai, ci pentru ca să scape țara de voi, de sterilitatea voastră de gândire și sentiment, de lăcomia și corupțiunea voastră.

Ceea ce voi numiți organizarea voastră nu însemnează decât disciplina oarbă a unei societăți de esploatație sub comunii șefi de bandă. Voi sunteți înainte de toate o societate secretă și după aceea un partid politic.

Vai de aceia din societatea voastră secretă care ar îndrăzni să aibă o altă părere decât șefii. Din cauza aceasta nici nu sunteți legați prin principii. Acum republicani-federaliști de Ploiești, acum monarhiști-lingăi, sărutând praful de pe urmele monarhului, acum rusofili și-ndată după aceea rusofobi, acum de gât cu Cremieux și cu Montefiore apoi evreofagi, admițând pe rând toate principiile, după cum credeți c-ați putea amăgi opinia poporului pe care-l esploatați, în fond însă neavând nici un principiu statornic decât numai acela de-a răsturna cu orice preț orice organizare solidă a societății române și de-a mănține pușcăria voastră în sferele puterii statului.

❦

[29 aprilie 1879]

D. S. Mihălescu și-a dat demisiunea după cum se zice, deși nu știm dacă toată retragerea aceasta nu este numai pe hârtie. Intimitatea d-sale cu corifeii politici ai roșilor mergea atât de departe încât în vremea din urmă trecuse zvon prin lume că d-sa va adopta pe un fiu al d-lui I. Brătianu, când iată că veni deodată istoria Warszawsky, ca un nor greu asupra întâmplărilor idilice.

Pentru a nu lăsa să se trezească lucrul, d. N. Moldoveanu ne trimite un răspuns la întâmpinarea lungă a d-lui Simeon Mihălescu. Acea întâmpinare, publicată într-un suplement al „Românului“, înconjură cu pază raportul no. 1479 din 20 mai 1878 a intendentului armatei rusești, general Rassisky, și, spre a se șterge ca cu buretele declarația acestui general că *nu* a cerut care de rechiziție *nici* pentru guvernul imperial, *nici* pentru Warszawsky, d. Simeon Mihălescu caută a atribui stăruințelor d-sale urcarea tarifului de transporturi și aceasta prin următoarele cuvinte:

> Îmi permit a vă ruga să publicați cele ce am onoare a vă alătura, ca publicul să poată compara valoarea acuzațiunilor ce mi s-au adus personal cu atâta sfruntare și să poată să-și facă convingerea dacă intendența, prin reprezentanții ei, putea să mă mai și mituiască cu bani, pentru că am contribuit din răsputeri ca să plătească prețurile din ultimul tarif și cu modul de control cum s-a plătit, și să poată, în fine, să se domirească că drept a avut Varșavschi să se plângă, chiar dacă ar fi adevărat că s-a plâns, că mult l-a costat, ca bani, ca trudă, ca osteneală, *ca să mă facă să stau încă în minister, din care am fost rugat pe d. Brătianu să mă lase a mă retrage dacă nu s-ar fi admis ultimul tarif, ca să lase altuia locul de a tolera antreprenori ca Moldoveanu și Botezatu*, să exploateze pe bieții țărani cu preț mai de nimic în *comparațiune cu cele ce au fost nevoiți a plăti.*

Va să zică rezultatul contribuirii d-sale din răsputeri, a amenințării că va demisiona dacă nu s-ar fi admis noul tarif, este articolul V din convenția cu Warszawsky, care se rostește astfel:

> V. Plata unei zile de lucru să se fixeze la zece lei noi și întorsul deșert la 5 lei.

Într-adevăr mare *merit* ar fi acesta dacă ar fi a se atribui d-sale. Din scrisoarea ce urmează însă cititorii vor vedea că tocmai contrariul e adevărat: că adecă intendența imperială a urcat *de la sine* prețul zilei de lucru la 16 franci, pe când d-nii Brătianu-Mihălescu l-au redus, în deplină

cunoștință de cauză, la 10 fr.; că intendența n-a cerut rechiziție și că guvernul i-a dat-o lui Warszawsky ș.a.m.d.

Dar despre toate acestea vorbește mai pe larg scrisoarea pe care iat-o.

❦

[1 mai 1879]

Am dovedit adeseori că liberalismul estrem al legilor noastre au prefăcut pământul României în mlaștină de scurgere pentru toate elementele de prisos din țările de prin prejur și că liberalii au fost aciia cari au creat cestiunea izraelită, întâi voind să le dea drepturi la toți *en masse*, apoi pentru că, spre a nu-și pierde popularitatea, au introdus, cu duplicitatea ce-i caracterizează, pro ibițiunea absolută a articolului 7.

„Românul“ zice că nu-i așa, că noi calomniem; d. Brătianu spune la Dorohoi că la *1848* d-sa avuse de gând a introduce legi cari să stârpească pe toți evreii dacă nu l-ar fi împiedicat *conservatorii* în această operă.

Ca să se vază acum cine spune adevărul și cine nu, reproducem din proclamația d-nilor liberali de la 1848, adresată *popolului*, următoarele:

> Pe scurt, popolul român recapitulând decretă:
>
> *21) Emanciparea izraeliților și drepturi politice pentru orice compatrioți de altă credință.*
>
> …………………………………

Apoi pasajul următor.

> „Cetățeni în general, preoți, boieri, ostași, negustori, meseriași de orice treaptă, *de orice nație, de orice religie* ce vă aflați în capitală și prin orașe, *greci, sârbi, bulgari, germani, armeni, izraeliți*, armați-vă spre a ține buna orânduială și a ajuta la fapta cea mare. Patria este a noastră și a voastră, vouă vă place a ședea într-însa și ea vă primește. *Sistema cea veche nu v-a chemat și pe voi la masa de obște.* De azi înainte o masă avem cu toții; un ospăț de frăție ni se întinde, *aceleași drepturi vom avea cu toții.“*

Asta e de ajuns.

Sunt cunoscute apoi intimitățile d-nilor liberali cu Crémieux, Montefiore și alți evrei însemnați, intimități prea naturale, pentru căi evreii tuturor țărilor sunt liberali și ultraliberali, republicani etc., lucru lesne de

esplicat dacă considerăm că evreii, neavând nici patrie, nici tradiții, firește că nu vor ține la patria și la tradițiile poporului pe lângă care trăiesc.

Discursuri de ocazie ale d-lui Brătianu nu dovedesc din nefericire nimic. Căci acuzarea noastră principală pe care-o facem roșiilor nu este că au fost și sunt amici ai ovreilor; la urmă fiecine e stăpân pe cugetările și voința lui. Dar ceea ce n-au drept a face e de-a induce poporul în eroare și de-a se gera la ocazie de adversari ai ovreilor.

❦

[3 mai 1879]

„Românul“ în ajunul alegerilor a ajuns în doaga copiilor. Fie frica ce-o are de alegeri, cari promit a nu ieși pe placul radicalilor cu toate influențele și numirile de funcționari *ad hoc,* fie lipsa de judecată înnăscută și moștenită de la stârpiturile transdanubiane cari au prestat rolul de părinți radicalilor din România, fie din cauze psicologice sau fiziologice, destul că-n doaga copiilor a ajuns și se leagă de vorbele noastre chiar acolo unde ele nu au o însemnătate politică, ci se referă la descrierea realistă a oamenilor și împrejurărilor.

Dacă îndrăznim a zice că generalul Florescu de ex. are nu numai o arătare simpatică, ci și aristocratică, ni se spune că răspândim un aer de servilism. Mai știm încă și alte mistere despre general, care asemenea sunt în stare a-l compromite în ochii liberalilor. Generalul are totdauna o îmbrăcăminte îngrijită, pe când liberalii nu-și pot permite acest lux decât atunci când sunt la putere. Dacă și aserțiunea aceasta e o crimă contra libertății, o mărturisim cu căință, dar nu ne putem îndrepta. E vina generalului dacă nu poate semăna, nici în privirea arătărei sale esterioare, nici în privirea culturei și manierelor, cu d-nii radicali, ba că s-a-nfruptat într-atâta de blestemata de civilizație încât după ce s-a atins de un radical simte trebuința foarte esplicabilă de a-și spăla mânile; dar toate aceste mici crime contra libertății, egalității și fraternității sunt atât de naturale încât, departe de a le condamna, noi aflăm din contră cuvinte de-a le esplica în mod firesc.

Cât despre arhondologie și Regulamentul Organic al muscalilor, declarăm de mai nainte că le dăruim pe amândouă dd-lor radicali, ca fiind foarte potrivite cu firea d-lor. Tocmai vremea Regulamentului este aceea care au favorizat boierirea lichelelor a căror fii sunt liberalii de astăzi.

Regulamentul a fost acea legiuire impusă de muscali care era îndreptată contra elementelor istorice din țară și avea scopul de-a desființa puternica clasă superioară din România, pentru a substitui în locu-i caracudă semiliberală. Regulamentul Organic — deși încă destul de restrâns — inaugurează deja epoca domniei ciocoiești și a căderii claselor istorice din țară.

A doua aiurire a „Românului“ pare a zice că *noi* declarăm a fi foarte liberi sub regimul radical. Deie-ni-se voie a o spune că noi nu suntem numai *acuma* liberi, ci am fost totdauna neam de neamul nostru, încât actele de eliberare succesivă au privit pe grecii, bulgarii, sârbii, albanezii și deosebiții redactori ai „Telegrafului“. Pururea românul a fost în țara românească pe deplin liber. Claca sau boierescul n-a fost decât o formă de învoială economică; dar nu se știe caz ca un clăcaș la noi în țară, în orice timpi ar fi trăit, să nu poată ajunge la cele mai nalte vrednicii ale statului, numai vrednic să fi fost. *Egali* nu erau românii, dar liberi au fost totdauna. Dacă ne plângem de libertatea prea mare a acelora cari împiedica lucrarea sănătoasă, fie intelectuală, fie economică a nației, noi știm foarte bine ce zicem și vom ilustra-o oricând cu cazuri dacă liberalii poftesc.

Sunt oameni cari au comis crime grave și cu toate astea rămân somități roșii, se primblă pe strade, ocupă funcțiuni înalte, în loc de-a-și petrece viața la pușcărie. Sunt militari cari și-au călcat jurământul făcut Domnului lor și i-au pus pistolul în piept, sunt alții cari au proclamat răsturnarea lui și republica. Sunt iar alții asupra cărora planează bănuiala verisimilă de-a fi fost mituiți și de-a fi vândut pe bani viața și munca oamenilor la străini, c-un cuvânt oameni, precum unul din ei s-a definit însuși, „cari mănâncă carne de om și gura-i miroase a *eau de Cologne“*, și aceștia ne sunt nouă *prea liberi*, pe când după toate legile omenești și dumnezeiești ar trebui să putrezească la ocne. Libertate *materială* au românii destulă; nimeni nu e-mpiedecat de-a se ocupa cu orice ramură productivă, fie plugărie, fie meșteșug, fie negustorie, fie artă sau știință; ceea ce împiedecă însă și face a se închirci libertatea materială este impunitatea crimelor, este necesara lipsă de respect către autoritatea statului născută din această impunitate, din care rezultă apoi slăbiciunea absolută a statului înlăuntru și-n afară.

Noi susținem că slăbiciunea statului român înlăuntru e mai mare decât în vremea fanarioților și cu mult mai mare decât în zilele lui Mihai Sturdza sau a lui Vodă Știrbei.

Citām un caz din vremea lui Vodă Caragea. Vestitul Gheorge Lazăr trecuse în Țara Românească, deschisese școală și i se deduse numaidecât o boierie. Nu știm acuma cum se făcea pe atuncea dezlipirea de cetățenia austriacă, destul că consulul austriac îl pretindea ca pe un supus al guvernului imperial, l-au ademenit între zidurile consulatului și l-au închis. Vodă Caragea, auzind, a poruncit prefectului de poliție ca pe orice austriac va întâlni pe uliță să-l bată la falangă, ceea ce s-au și întâmplat întocmai. Numaidecât Gheorge Lazăr a fost liber, căci operația polițienească nu era să se oprească la *un* austriac. Astăzi — întâmplându-se așa caz — el ar da loc la un lung conflict diplomatic, pe când atuncea falanga era de ajuns pentru a mănține autonomia internă a românilor, iar notele diplomatice erau floare la ureche.

În zilele lui Mihai Sturdza în fine „Foaia sătească“, al cărei redactor era d. M. Cogălniceanu, cuprindea zilnic decrete de esmitere peste Dunăre de vagabonți și escroci ovrei, încât cu sutele îi luau slujitorii din urmă și-i depuneau pe pământul fericit al Dobrogei. Astăzi ar țipa toată Europa, escitată de Alianța izraelită, de liberalii lumei întregi și de jurnalele acestora.

Ei bine, această estremă slăbiciune înlăuntru și înafară s-a născut din ura și vrajba introdusă în pământul nostru de secta roșie, din descompunerea vechei societăți române prin legi de-un estrem liberalism, din impunitatea crimelor, din împrejurarea că ne guvernă oameni cari nu pot impune respectul autorității nici prin naștere, nici prin știință și inteligență, nici prin avere.

❦

[4 mai 1879]

Puține zile încă și țara va fi ales mandatarii ei cei noi, trimiși anume pentru rezolvarea cestiunii izraelite.

Mai puțin decât oricare din ziarele opozițiunii, noi am lăsat cestiunea aceasta afară de orice discuțiune, noi am fost aceia cari n-am făcut o armă de partidă din ea.

Liberă e țara să nu dea nimic ovreilor, să mănție articolul 7. să respingă stipulațiunea art. 44 din Tractatul de la Berlin. Și într-adevăr aceasta ar fi fost opinia noastră, de-a mănține articolul 7, de-a respinge art. 44 al Tractatului de la Berlin; asta ar fi fost opinia noastră statornică,

nestrămutată, dacă am mai trăi în vechea Românie, cu organizația ei de bresle, cu solidaritatea de interese, cu obiceiurile ei drepte, cu datinele ei naționale. Dar din acea epocă încoace s-au prăsit în țara noastră, împreună cu ideile demagogice, și reprezentanții acestor idei, s-au prăsit soiul de oameni fără pic de simț istoric, cari au stricat tot rândul și tot bunul trai din țara aceasta, s-au prăsit secta roșie, care nu dă-ndărăt nici înaintea crimei, secta în mijlocul căreia ignoranța și smintirea sunt titluri de recomandație, trădarea de Domn un merit răsplătit cu recompense naționale, revolta și răsturnarea un brevet, un privilegiu pentru a deveni om mare.

Iată dar ceea ce face țara noastră slabă înlăuntru și în afară. Toate puterile apusene știu că posedăm deja, înlăuntrul nostru veninul descompunerii sociale, că la noi domnește demagogia, domnesc naturile catilnare, toată lumea știe că prezidentul Consiliului de Miniștri a fost amestecat în conspirațiile contra împăratului Napoleon III și în multe altele, că șeful partidului ce ne guvernă face parte din demagogia internațională care împânzește Europa, c-un cuvânt că acești oameni sunt ei înșii promotorii tuturor tendințelor de distrugere și de anarhie.

Ce-i pasă, ce-i poate păsa Europei de o țară căzută în asemenea stare?

Prin decăderea dinlăuntru suntem siliți a transige.

Ceea ce am cerut așadar de la partidul roșu nu mai este de a nu transige, ci de a spune lămurit, pe față, ce voiește să facă.

La aceasta n-am căpătat până acuma decât răspunsuri evazive. Chiar acuma, imediat înaintea alegerilor, „Românul“, organul demagogiei noastre, nu găsește decât vorbe late, pentru a amăgi buna-credință a românilor.

El ne citează cuvinte din discursul d-lui Brătianu cari nu susțin nimic, precum nu dovedesc nimic, și pe cari le reproducem, spre a se vedea cum fraza înlocuiește la acești oameni orice cugetare pozitivă.

Iată-le dar:

Europa poate oare să exige de la noi ca dintr-o trăsătură de condei să rezolvăm această cestiune?

Dar câte secole n-au trebuit Europei ca s-o rezolve ea însăși! Și când a rezolvat-o? După ani de progrese și numai după ce mai toate statele, trecând prin foc și prin sabie, se scăpaseră de mare parte de evrei. Nu vă mirați dar că, atunci când a venit un plenipotențiar în Congres și a propus o soluțiune, Congresul a respins-o și a pus un articol în care este numai un principiu, iar nicidecum o soluțiune. Mai întâi, membrii Congresului știau gravitatea cestiunii și aveau credință că națiunea română întreagă, dacă Congresul ar fi

dat în cunoștință de cauză o soluțiune cestiunii prin Tratat, ar fi respins Tratatul din cauza acelui articol.

Credeți oare, d-lor, că Europa nu va înțelege, nu a înțeles chiar, cu toate uneltirile unora, că ar fi a ne sinucide dacă am da astăzi împământenirea la toți izraeliții în masă, așa cum pare că le e frică, la câțiva, că unii români ar fi dispuși să o facă? Aceasta este o supozițiune monstruoasă, inadmisibilă, care nu poate fi rădicată aci decât ca o armă de partidă.

Cum ați putea crede că Europa ar veni a ne impune să deschidem deodată porțile țării și să dăm drepturi în masă la toți acești izraeliți?

Când ar veni *deputații izraeliții în Cameră,* ei care nu au încă dezvoltate simțămintele românești, ei care sunt mai toți străini de țara aceasta, și prin limbă, și prin moravuri, și prin viața lor, nu s-ar rezuma decât pe acei 500.000 de coreligionari, cari mai toți sunt cu totul străini de această țară. *Credeți d-voastră că Europa nu ar vedea în aceasta un pericol național? Care din marile puteri ar putea cere de la noi ca, pentru amorul unui principiu, să ne ucidem naționalitatea?*

Toți suntem de opiniune să facem omagiul acestui principiu; trebuie ca religiunea să nu mai fie un obstacol la împământenire. Diferim numai în privința mijloacelor, în privința precauțiunilor de luat ca să îngrădim naționalitatea noastră și interesele noastre economice și sociale.

Dezlegarea cestiunii izraelite este o operă foarte laborioasă, care nu se poate rezolva într-un mod definitiv decât în timp, poate de o jumătate secol.

Trebuie să vă chibzuiți și să luați măsuri de apărare, fără însă a se mai putea zice de inamicii noștri că facem persecuțiune religioasă.

Iată dar programa d-lui I.C. Brătianu, o programă care consistă din *întrebări.*

Poate oare Europa exige?

Credeți oare d-lor că Europa nu va înțelege?

Cum ați putea crede că Europa ar veni a ne impune?

Credeți că Europa nu ar vedea în aceasta un pericol național?

Și această mizerie intelectuală, acest joc cu *credeți* sau *puteți crede,* e în ochii roșiilor un răspuns pozitiv, un program? Dar de când întrebările sunt în lumea aceasta un răspuns?

Cel mai ieftin răspuns al nostru, al căruia contrariu nu ni-l va putea proba d. Brătianu, este aceasta, că Europa se moque de d. Brătianu și de toți radicalii din România și le-a impus imposibilul, știind că numai oamenii mincinoși, fără de caracter și tărie, numai parveniți și naturi catilinare pot

amăgi o nație cu nerușinare, pot realiza imposibilul. Dar se-nțelege că pe asemenea oameni nu-i poate crede nimenea pe cuvânt, ci numai pe fapta împlinită. Alianța izraelită este aceea care susține în România pe radicali și-i susține ca să-și facă treburile.

Și știți cum microcefalii redactori ai „Românului“ numesc acea jucărie de cuvinte?

Iacă o programă lămurită; ea este programa partidei naționale, care face omagiu principiului, dar îngrădește în același timp naționalitatea, îngrădește interesele politice, sociale, economice și chiar morale, cu garanții care să le proteagă în contra oricărei atingeri, în contra oricărei slăbiri periculoase pentru viitor.

Pe temeiul acestei programe și sprijinită pe mărețul ei *trecut de luptă* pentru ideile naționale, se prezintă partida liberală înaintea alegătorilor și cere a-i reînnoi încrederea de care s-a bucurat până acum, în tot cursul vieței noastre politice de la 1848.

Iacă o programă lămurită; ea este a partidei naționale!

Nu știm, zău, să râdem sau să plângem. Am râde într-adevăr, dar ni se strânge inima când gândim că asemenea capete, care dovedesc prin făptura lor semnele cele mai caracteristice a decăderii fiziologice și anatomice, înmuierea de creieri și atrofia oaselor craniului, conduc Soarta nației aceștia.

Iar cât despre mărețul trecut de luptă, îl vom ilustra numaidecât prin câteva fraze din Proclamația de la 22 iulie 1848 (no. 338), din care se va vedea cum vorba goală și sforăitoare acoperă lipsa de curaj, lașitatea liberalilor.

Iată acele fraze:

> Popolul din capitală, asemenea mare și sublim ca totdeuna, își apără și astăzi drepturile cu eroismul timpilor primitivi ai creștinismului, care în inimile lor este și astăzi tare și puternic ca și atunci, și popolul român va birui, căci Dumnezeu ne-a zis că cu credința vom strămuta munții!
>
> Înalta Poartă iarăși ne făgăduiește ne-ncetat prin glasul *Excelenței Sale Pașa* că va face tot pentru fericirea noastră.
>
> Iscălit C.A. ROSETTI

Acesta e protestul la intrarea turcilor în țară sub pașa de la Rusciuc. Iată dar un popol mare și sublim, care strămută munții și pentru fericirea căruia glasul Escelenței Sale Pașa face tot!

Acesta este măreţul trecut de luptă al partidului radical.

❦

[6 mai 1879]

În urma constatărilor făcute de Parchet d. Simeon Mihălescu şi-a dat demisiunea din postul de director al Ministeriului de Interne, rămâind, se înţelege, pe timpul alegerilor la postul său. Dar se ştie că nu va putea să rămână la acest post decât până în ziua când Parchetul va lua măsurile cuvenite.

Supărat de presimţirea acestei necesităţi fatale, „Românul“ de la 5 mai atacă în mod pieziş pe magistraţii însărcinaţi a arunca lumină asupra scandaloasei afaceri al cărei mijlocitor a fost d. S. Mihălescu. Dar în loc de a stărui asupra cestiunei adevărate, le zice magistraţilor următoarele:

> După câte ştim — şi dorim să ne înşelăm — Parchetul nu se ocupă nicidecum despre cele ce a făcut acuzatorele şi despre relaţiunile sale intime şi publice; ceea ce credem că este şi nedrept şi vătămător pentru nişte bărbaţi cari desigur caută cu căldură adevărul şi numai adevărul, fără nici o altă preocupare.
>
> În orice caz, bărbaţii cari compun Parchetul sunt datori să descopere, cât mai curând, cu cine a fost şi este în relaţiuni intime şi publice d. Moldoveanu, ce valoare are acuzarea sa, ceea ce o poate lesne afla de va binevoi a cerceta şi a cere *ca şi poliţia să îl ajute în cercetările sale*, şi ce cuprind dosarele Ministerului de Interne şi ale prefecturelor, ce a ordonat să se facă d. Mihălescu şi ce s-a făcut.

Fie „Românul“ liniştit, deoarece după cele ce ştim că trebuiau să se constate, îl putem încredinţa că moralitatea publică în curând va fi satisfăcută. Iar cât pentru d. Moldoveanu, d-sa e un om destul de inteligent spre a nu fi început fără de a fi convins de reuşită, şi „Românul“ insultă magistratura când vine să-i spună ce este şi ce nu este datoare a face.

❦

[15 mai 1879]

Lucru de care trebuie să fie desigur acru sufletul cititorilor sunt fără îndoială vecinicele espuneri de teorii constituţionale, de principii şi paraprincipii politice, de profesii de credinţă şi alte producte intelectuale de

soiul acesta, cari dovedesc numai starea de nematuritate a educațiunii politice.

Au ideile și principiile carne și oase? Sunt ele ceva real și de pipăit, încât dacă unul susține din gură că le are să-l și credem pe cuvânt, încât să zicem: „De treabă om, căci frumos *vorbește!*“.

Ideile și principiile sunt cuvinte cari se pot învăța pe de rost, fără ca să fi trecut în sucul și sângele celui care le recitează ca pe un rol învățat în teatru. Oare când un actor joacă pe un rege într-o piesă el a devenit rege printr-asta sau rămâne același actor sărac asupra căruia iluzia unei ore aruncă splendoarea regalității?

De aceea nu cată să-ntrebăm ce anume principii profesează cutare și cutare, deși ele au însemnătatea lor, ci cine și cum este. Muncește acest om? Are ceva? A-nvățat carte? E cinstit în daraverile lui? Iată întrebările de căpetenie cari în ultima linie hotărăsc cât cântărește un om în bine și în rău — nu însă profesii de credință, tipărite pe-o hârtie răbdătoare, vorbe late și mari, escursiuni prin țările depărtate, cari nu se potrivesc în nici o privire cu țara noastră, verzi și uscate pe cari publicul le ia drept adevăruri profetice și revelațiuni incontestabile.

De douăzeci și mai bine de ani presa roșie amețește publicul român c-o mulțime de subtilități și de idei foarte controversate, cu sisteme de organizare și reorganizare, cu articole copiate din franțuzește, englezește și nemțește și cu toate astea publicul mi se-ntreabă: dovedesc toate acestea ceva?

Nu ceea ce zic acești domni, ceea ce fac e important.

Să luăm câteva exemple cari vor ilustra prăpastia dintre cele zise și cele făcute. Ne vom feri de vorbe mari, de libertate, fraternitate, egalitate, dreptate etc. și ne vom ține pe șleau de ideile cele mai elementare, pe care le pricepe orice creștin c-un cap normal și făcut ca al tuturor celorlalți.

De ce militarul e dator supunere oarbă, de ce el e legat prin jurământul lui mai mult decât oricine? Pentru că toate legile și instituțiile omenești, pentru că existența statului în afară are nevoie de apărare prin putere fizică. Se-nțelege că n-ai nevoie să aplici legile prin soldați, nici să te bați într-una la granițe. E destul că puterea fizică a statului să existe în reprezentarea ei armată, e destul ca inamicii ordinei publice dinlăuntru și inamicii cei dinafară s-o știe că există, pentru ca să nu tulbure liniștea. Nu întrebuințezi bățul, dar îl ai la-ndemână oricând.

Birul acesta al cetățenilor unui stat, birul de sânge e cel mai greu din toate și orice om o simte aceasta. Ca militar omul e legat orbește de ordinul superiorilor și de jurământul ascultării absolute, al credinței absolute către Domn. Ar fi într-adevăr ciudat a se vedea că tocmai ultima rațiune de care statul dispune pentru existența lui, apărarea lui fizică, să se revolte în contra-i în momentul suprem al pericolului, să lepede arma sau s-o îndrepte în contra statului chiar. Aceasta e ceva atât de elementar încât oricine o pricepe.

Ei bine, ce s-a-ntâmplat la noi? Rugăm să se facă distingerile necesare. Două partizi conspiră în contra lui Vodă Cuza, contra D-lui ales, recunoscut, inviolabil al țării.

Persoanele private cari conspirau puneau în joc persoana și libertatea lor, pentru că statul cu puterea lui fizică existentă putea să-i sfarăme în momentul în care ar fi încercat să-și realizeze scopul.

Dar ce se întâmplă? Ofițeri roșii și *numai roșii* predau această putere fizică fără luptă în mâna conspiratorilor și Domnul cade. Drapelul se dezonorează, asupra armatei s-aruncă o pată pe care n-a putut-o spăla decât cu sângele ei în cel din urmă război.

Dar oare cu ofițerii călcători de jurământ ce s-a întâmplat? De vină toți știu că au rămas intacți, ba unul din ei, ruda onorată a șefului partidului roșu, e deputat, poate ministru, mai știm noi?

Un altul proclamă răsturnarea Domnului și republică în Ploiești. Care i-a fost răsplată? Capătă o comandă în armată, e umplut cu decorațiuni, se alege deputat, e trimis extraordinar și de onoare al Domnului, intră în funcțiunea celei mai nalte siguranțe publice.

Iată dar trădarea și călcarea de jurământ, *erijate de roșii în titluri de merit.*

Să nu uităm că în același timp mulți ofițeri credincioși lui Vodă Cuza, care au păzit cu sfințenie jurământul lor, au fost dați în judecată *pentru* fidelitatea din armată.

Iată dar fidelitatea și credința nestrămutată degradată de roșii la un fapt ce merită pedeapsă.

Tot ei sunt aceia cari strigă mereu: știință, lumină, civilizație ș.a.m.d.

Dar oare cum le aplică?

Astăzi chir șeful diviziei școalelor din Ministeriul Învățăturilor Publice care nu știe scrie și citi cum se cade ca un rutinar cu patru clase primare.

Iată știința, lumina, civilizația oficială roșie atârnând de un om cu patru clase primare.

Se înființează o medalie pentru recompensarea meritelor literare artistice. Există în București însă o natură catilinară, lipsită de spirit și de talent, al cărei singur merit e că înjură în mod odios tot ce țara are onorabil începând cu M.S. Domnul. El târâie în noroi familia domnească batjocorește până și umbra copilului mort toate acestea într-un stil scârbos, c-un cinism care n-are a face de fel cu cinismul antic; apoi strofele sale fără pudoare se cântă prin cafenelele plebei, sunt aplaudate și urlete bestiale de aprobare se ridică când s-azvârle cu noroi în umbra unui înger!

Care e răsplata acestui om?

O funcție însemnată și medalia *Bene merenti* pentru merite literare.

Nu mai vorbim de incapacitate și de ignoranță. Ieie-se pe rând șefii de servicii ai roșilor și se va vedea că aproape toți sunt oameni cu desăvârșire ignoranți, cari nu posedă nici un fel de studii, cari nu pricep nimic din natura serviciilor ce au a le îndeplini.

Statul posedă de ex. o a cincea parte a teritoriului României. De se va întreba cine e șef la Domenii, răspunsul va fi numele unui om fără învățătură, a cărui singur merit este că e liberal-roșu.

Și așa în totul și în toate.

Toate calitățile rele: ignoranță, venalitate, trădare, prostie sunt în ochii roșilor singurele titluri de merit, după cari ei fac numirile în funcțiunile statului. Și acești oameni apoi sunt împluți cu decorațiuni, cumulează câte 5-6 funcțiuni importante, își creează misiuni și diurne, se aleg deputați în colegiul III și IV — au încrederea țării cum am zice.

Dar dacă țara are neapărata nevoie de-a fi guvernată în modul cel mai liberal posibil, nu are destui liberali cinstiți? Nu există mulți, foarte mulți oameni onești într-adevăr, în mare parte tineri, pe cari educația în străinătate i-a făcut liberali, și cari au numai calitățile acestui sistem? Noi nu-i aprobăm, căci regula și principiul nostru intim rămâne că existența și buna stare a țării și a poporului nostru sunt lucrurile de căpetenie, iar principiile după care el se guvernă sunt pentru noi un lucru secundar.

Pozitiv și necontestabil este că de când domnesc principii liberale birurile se-nmulțesc, datoriile publice tot așa, populația din orașe și sate moare și scade văzând cu ochii, străinii se nmulțesc și se-mbogățesc, iar românii scad și sărăcesc, c-un cuvânt toate relele au căzut ca grindina

asupra țării de când ne-am lăsat de obiceiele vechi, precum le apucasem, și de organizația noastră veche, sănătoasă, potrivită cu starea țării.

Sub domniile naționale ale sutei a nouăsprezecea mai nu era an bugetar să nu se-ncheie c-un escedent de vro câteva milioane, nu era an în care populația să nu sporească cu vro câteva zeci de mii de suflete, precum nu era an în care să nu se scrie o carte bună și înțeleasă de toată nația de la Tisa pân' la Marea Neagră.

A ne-ntoarce îndărăt adevărat că nu mai putem. Suntem osândiți a purta de acuma-nainte greutățile unei organizațiuni factice; teamă ne e numai că asupra acestei munci zadarnice de Sisif nația va fi oprită cel puțin o sută de ani în dezvoltarea ei naturală, dacă nu va pieri chiar.

Astfel am văzut cum sub degetele magice ale roșilor trădătorii devin oameni mari și respectați, bârfitorii de cafenele — literatori, ignoranții și proștii—administratori ai statului român, cum în ochii lor e merit tot ce-n ochii omului cuminte e rău și vrednic de despreț și de pedeapsă.

Până când aceasta?

Noi nu ne-ndoim că adevărurile noastre vor pătrunde în societatea română. La ce le-am și scrie dacă n-am avea această convingere? Fără a transige așadar în privirea principiului nostru fundamental și nestrămutat că, în loc de a subordona țara și împrejurările unor teorii abstracte, din contra, teoriile trebuie să rezulte din starea și necesitățile țării, noi totuși nu suntem inamicii nici unei idei politice susținute de oameni onești, chiar dacă acea idee n-ar fi potrivită cu starea de lucruri.

Ceea ce am fi așteptat dar de la alegerile pentru Cameră nu e ca ideile noastre să prevaleze, căci nu le putem impune oricât de bune și temeinice ar fi, ci ca elementele liberale alese să fie din cele curate, din cele cari n-au amăgit poporul cu vorbe și au un trecut curat.

Deși mulțumiți cu rezultatul general al alegerilor, am fi dorit să avem adversari în genere mai demni decât aciia pe cari administrația roșie i-a trimis în Cameră.

❦

[17 mai 1879]

Deocamdată foile radicale nu simt altă trebuință mai urgentă decât aceea de a-și număra amicii din Cameră și din Senat; ocupațiune în care nu prea sunt jenați nici de regulele adevărului, nici de considerațiuni de

onestitate politică. Înainte-mergătorul acestor numărători pe răboj e, ca-n toate afacerile de pură invențiune, ziarul „Românul“.

Temele de aritmetică *vulgară* și de „uite popa, nu e popa“, practicate cu atâta succes la Dâmbovița și-n alte locuri și așternute cu aceeași virtuozitate în revistele de acuma a foilor radicale, culminează apoi, după cum se-ntâmplă a fi căpățâna scriitorului radical, în una din două aserțiuni cari se esclud una pe alta.

Unii strigă: Conservatorii nu mai pot de bucurie.

Alții: Conservatorii nu mai pot de necaz.

Îndeosebi „Românul“ ne atribuie o bucurie estraordinară, precum ar avea-o roșii bunăoară dacă Fundescu ar ajunge împărat în țara cazalbașilor sau Dame prezident al Republicei Franceze, pe când ciracii „Românului“ ne prezenta publicului lor ca pe niște oameni cărora li s-a necat corăbiile.

În faptă amândouă aserțiunile sunt egal de greșite. Cine a citit „Timpul“ știe că noi am prezis rezultatul alegerilor, dacă nu din fir în păr, totuși în genere. Ne cunoaștem țara, n-am exagerat nicicând valoarea opiniei publice, știm defectele legii electorale, care pune soarta țării în mânile orașelor, deși acestea sunt departe de a purta sarcinile publice ale satelor și a proprietății mari de pământ, mai știm preste aceasta că amovibilitatea funcționarilor și arenzile moșiilor statului pun în mână guvernului două puternice mijloace de ingerințe, știm în fine că cel din urmă și cel mai netrebnic subprefect poate ruina, de voiește, pe un arendaș sau pe un proprietar mic, prin urmare din capul locului noi, oamenii adevărului, cari vedem limpede și vorbim tot atât de limpede, nu ne-am făcut iluziuni tocmai mari în privirea alegerilor.

Am avut o singură bucurie: că colegiul I din toată țara, apoi îndeosebi unele județe, acelea cari au dat și regimentele cele mai încărcate cu glorie în cel din urmă război, a dat o strălucită satisfacțiune tuturor bărbaților pe cari roșii au avut lipsa de rușine de a-i da în judecată precum și lipsa de curaj de-a mănținea acuzarea, bucuria c-un cuvânt că clasa cea mai puternică, mai cultă și mai bogată din România a ales, fie-n Cameră fie-n Senat, pe acei bărbați, în genere cu foarte însemnată majoritate.

Am avut apoi o părere de rău; nu aceea că partidul conservator n-a ieșit cu majoritate în amândouă Camerele, căci rezultatul a ieșit conform prevederilor noastre, ci că țara n-a avut destulă putere de-a respinge pe ciracii lui Warșawsky și de-a alege liberali mai cinstiți decum sunt roșii. Ne-

am întristat văzând că bunăoară un dr. Severin cutează a se opune contracandidat d-lui G. Bosianu.

Succesul ideilor noastre proprii nu l-am sperat la moment, deși ele singure ne par mântuitoare; dar în orice caz aveam dreptul de-a spera ca să avem înainte-ne adversari onești, nu oameni cu cari nici n-am sta vrodată la vorbă în afaceri private și pe cari numai starea țării ne silește de-a-i combate din răsputeri, precum Cicero combate pe Catilina.

„Românul“ poate deci să esclame „triumf“, poate să ne atribuie bucurie ori întristare; lucrul e irelevant. Noi știm ce știm și nu ne preocupăm de aceste ace cu care radicalii se apără de ghiulele. Sunt foarte contrariați d-nii radicali de cum au ieșit alegerile în Senat; acesta e adevărul. Știm asemenea că majoritățile de votatori și Severini nu sunt în stare de-a ține guvernul deasupra apei și că se vor întâmpla remanieri, iar acestea vor fi începutul sfârșitului domniei roșie în România. Știm asemenea că n-au curajul de-a dizolva Senatul, că atunci când vor cădea pentru totdauna vor amenința pe Domn cu răsturnarea, c-un cuvânt știm multe, căci pentru cel cu auzul fin țânțarul e trâmbiță, după cum zice turcul.

Dar, până una alta, n-ar fi oare bine ca „Românul“ să ne spuie ce atitudine va avea guvernul în cestiunea evreilor?

Declarațiunile d-lui I.C. Brătianu, pe care „Românul“ avea extrema bunăvoință de-a le numi un program clar, am avut ocazie de a le arăta cât plătesc. „Domnilor, credeți d-voastră că Europa … Puteți crede că puterile occidentale vor voi etc. etc.“. Apoi tot șirul acesta de întrebări se mântuia prin observația nespus de profundă că cestiunea evreilor e o *cestiune foarte gravă.*

Ni se va permite dar a spune că cu asemenea vorbe nu se pot împăca decât copiii și cititorii „Românului“. Ce are de gând cabinetul a propune Camerelor, ce are de gând a susține și ce a combate, asta e cestiunea.

Cui dintre evrei și cum se vor da drepturile politice, cestiunea secundară.

Cui dintre evrei și cum se vor da drepturile *civile* în deplinătatea lor, cestiunea principală.

Am auzit într-adevăr că într-o adunare electorală ar fi vorbit un d. Costinescu asupra cestiunii evreilor: dar ni se va îngădui de-a nu ținea deloc seamă de discursurile de candidatură ale caracudei roșie. Ele nu obligă pe nimenea, ba nici aciia cari le-au rostit nu se țin obligați prin ele, de aceea din principiu nici n-am citit acele ingenioase espuneri, pentru că din nimic

nimic nu iese și pentru că ne-am făcut regulă de-a nu da importanță decât oamenilor c-o însemnătate reală, nu acelora cari la căderea roșilor vor fi dispărut fără de urmă, unii în umbra notițelor de prin mahalale ale „Românului“, alții după tejgheaua cântărețelor de șansonete, alții în fine prin cafenele oculte unde ziua, dar mai cu seama noaptea, răsună prin obloanele închise misteriosul dialect, sărac în cuvinte, dar semnificativ, de setleva, chenzleva, mazu etc.

Așadar nu cu d. Costinescu vom sta de vorbă.

Voim ca ziarul „Românul“, în numele partidului și al guvernului pe care-l reprezintă, să vorbească limpede în cestiunea aceasta.

❦

[18 mai 1879]

Cine cunoaște câtuși de puțin istoria Țărilor românești nu poate să se mire de cele ce se petrec în zilele noastre.

Pe timpul fanarioților, mai nainte, ba chiar numaidecât după epoca lui Ștefan cel Mare, scaunele domnești au început a fi cumpărate cu bani. Fanarioții nu erau decât oamenii care au luat acest principiu al cumpărării scaunului domnesc drept bază pentru organizarea unui sistem de exploatare publică.

Mai mulți greci din Constantinopol și din țară se uneau între dânșii, compuneau din economiile lor un capital însemnat, se grupau pe lângă vreun fanariot cu oarecare trecere la Poartă și cumpărau tronul vreuneia dintre Țările românești. Venind apoi în țară, Domnul îndeobște nu înapoia banii, ci lua cu sine pe membrii companiei și le da funcțiuni înalte, din care să-și poată scoate capetele cu camete cu tot. Aceștia, la rândul lor, luau biruri legiuite și nelegiuite, vindeau funcțiunile și făceau negoț cu posturile atârnate de dânșii.

Acest sistem s-a păstrat în Țările românești aproape una sută și cincizeci de ani.

După documentele istorice cari ne sunt cunoscute, la companiile de exploatare ale fanarioților au luat parte și alți străini, zarafi din Constantinopol, mai mulți ambasadori ai Franței și ai Veneției; nu ne este însă cunoscut nici un caz în care boieri pământeni, fie chiar și de origine străină, să-și fi băgat capitalurile în asemenea întreprinderi. S-a întâmplat însă în mai multe rânduri că vreuna dintre partidele din țară s-a folosit de

asemenea companii, constituite fără de concursul lor, ca să răstoarne pe vreun Domn. Astfel a fost răsturnat, între altele, voivodul Constantin Brâncoveanu.

Același lucru se întâmplă în zilele noastre.

Elementele pentru organizarea unei societăți de exploatare au existat totdeauna în țara noastră și era un lucru firesc să se găsească și oameni capabili de a le organiza. Liberalii mai avansați de la 1848 au crezut că se pot folosi de ele în lupta pentru principiile egalitare ce propovăduiau și, dacă elementele mai sănătoase de la 1848 nu ar fi făcut această greșală, niciodată compania de exploatare organizată de d-nii C.A. Rosetti și I.C. Brătianu nu ar fi ajuns la înrâurire hotărâtoare în viața noastră publică.

La 1848 oamenii luminați au pus la dispoziția acestei companii o armă puternică: fraza liberală și patriotică, dreptul de a pretinde să fie înconjurați cu nimbul unor oameni ce au luat parte la o acțiune de reorganizare națională. În zadar N. Bălcescu, Eliad Rădulescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, Cost. Negri, Ch. Tell și ceilalți inauguratori ai epocei noastre moderne au înfierat pe sufletele problematice pe cari le toleraseră la 1848, căci ele până în ziua de astăzi se pretind, cu oarecare trecere, creatori ai epocei.

Vodă Cuza, inteligent mai presus de toate, a căutat să-i ducă *ad absurdum* și a izbutit. Dar era destul ca compania să vie o dată la putere pentru ca să se sporească și să prinză putere.

În urma revoluției de la 1866 compania a putut să-și găsească noi membri și nouă resurse. Ceea ce-i lipsea mai nainte, capitalul, acum îi sta la dispoziție, deoarece în timp scurt rentabilitatea întreprinderei s-a dat pe față și creditul companiei s-a întemeiat. Compania și-a creat un capital de rezervă parte prin fondarea ziarului „Românul“, parte prin îmbogățirea celor mai hotărâți dintre membrii ei, și îndată ce lumea a văzut că a fi roșu este o negoțătorie ce se rentează bine, numărul roșilor s-a sporit.

Chiar nici așa însă roșii nu ar mai fi putut ajunge să dispună din nou de averile țării, dacă nu s-ar fi găsit încă odată conservatori gata de a se folosi în mânia lor de compania Rosetti-Brătianu.

În două rânduri s-au încercat să răstoarne pe Domnitorul Carol I și să vie la putere și nu au izbutit, precum nu vor putea izbuti niciodată, fără de ajutorul, fie chiar pasiv, al altora.

Încetul cu încetul ei au sărăcit și și-au pierdut creditul astfel că, dacă nu ar fi venit coaliția de la Mazar Pașa, ca să-i reabiliteze, astăzi d. C.A.

Rosetti ar fi tot la Paris, d. I.C. Brătianu ar fi rămas un cetățean folositor prin rachiul, vinurile și untul ce produce, d. Pantazi Ghica ar satisface o trebuință publică, organizând vreun *Caffé chantant* apelpisit, iară partea cea mare a roșiilor ar fi postulanți supuși.

În trei ani de zile însă compania a crescut și s-a întărit ca niciodată. S-au strecurat bani prin mânele ei, în acest timp, și banul e putere.

Dară vom trece cu vederea vina celor ce au pus nouă și puternice arme la dispoziția modernei companii de exploatare și ne vom mărgini a constata cum roșii știu a se întări prin slăbirea altora.

Toți foștii miniștri conservatori dați în judecată au ieșit cu majorități însemnate din urnele electorale.

A fi adversar al roșilor, a-i combate și a fi combătut de către dânșii este un titlu de încredere.

D. G. Vernescu, d. Mihail Cogălniceanu, d. Manolache Costache Epureanu și d. N. Ionescu, membrii fostei coalițiuni de la Mazar Pașa, de asemenea sunt aleși ca opoziție. Alegătorii le zic: „Voi i-ați adus pe roșii; vă alegem, ca tot voi să scăpați țara de dânșii“.

Dar d. Dimitrie Sturdza, ministru de finanțe al actualului cabinet, nu a fost ales, și nu a fost ales tocmai pentru că face parte din cabinetul Brătianu.

Astfel știu roșii să omoare pe oamenii ce le dau mână de ajutor.

*

Și oricine astăzi ar îndrăzni să se unească cu roșii o pate ca d-l D. Sturdza, căci cu dinadins omoară pe oamenii ce se amestecă în trebile lor și nu-i primesc decât spre a-i putea omorî.

Ca dovadă că și această apucătură e una dintre tradițiunile lor istorice vom pune în vederea cetitorului o parte din istoria lui Matei Vodă Basarab.

Matei Vodă Basarab, cel mai național și mai popular dintre toți Domnii Munteniei, acela care creă cea mai națională epocă în istoria noastră, întorcându-se de la Constantinopol fu primit, după cum ne spune un istoric, ca numai puțini Domni pe fața pământului.

> Peste trei zile, pe la 1 martie 1634, a venit și Matei Vodă. O mulțime de *popor* și toți boierii au ieșit întru întâmpinarea sa la malul Dunării; și, drept semn de bucurie și fericire, poporul 'și dezbrăca hainele și le așternea la pământ, de a venit Domnul peste ele până în București călare.

Dar cum s-a sfârșit viața acestui Domn iubit, care a creat cea mai frumoasă epocă de prosperare națională? Cum și-au răzbunat vrăjmașii lui

de dânsul?

I s-au făcut slugi plecate, spre a-l face urât de popor și spre a-l putea apoi răsturna, punând capăt și epocii create de dânsul.

La bătrânețe, el ajunsese de batjocora lumii și a oștirei care:

> îi zicea fără de rușinare că, fiindcă a ajuns bătrân și în doaga copiilor, era bine să-și lase tronul și să se facă călugăr. Aceste toate au rezultat *din cauza a doi oameni înrăutățiți*, anume vistierul Ginea, numit și Olariul său Cicală, și Radu Armașul, numit și Vărzariul. Aceștia, având în mână cârma statului și încrederea absolută a Domnului, făceau abuzurile cele mai revoltante. Boierii, ajungând fără putere și văzându-și viețele în mânile acestor doi ticăloși, sufereau toate în tăcere.

Astfel au ajuns oamenii răi de pe timpul lui Matei Basarab să mânjească viața unui om îmbătrânit în fapte mărețe.

Dar cine erau acești doi ce organizaseră pe timpul lui Matei Basarab compania de esploatare?

Unul, Ginea, zice istoria:

> era din Rumelia, om prost și neînsemnat, de meserie fierar. Venit de foarte june în țară și făcându-și avere, se însură la satul Brătășești, lângă Olteț, în județul Romanați. Cu viclenia sa cea iscusită, ajungând a se înainti în diregătoriile civile și apropiindu-se adesea de Domn, îi zicea totdeauna să-l facă pe el vistier și-i promitea că va afla mijloace să-i sporească veniturile, încât să poată cuprinde și alte țări. Matei Vodă, ajungând la bătrânețe a fi dominat de ideea înavuțireii și a iubirei de argint, l-a crezut și l-a făcut vistier plenipotent. Acesta îndată a lepădat pielea mielului și se arătă în adevăr lup: trimitea în toate părțile și dezbrăca oamenii cu felurite cuvinte; inventa feluri de dări și de abuzuri care ajunseră a înegri faima și numele cel glorios al Domnului.

Cine era celălalt?

> Acesta era român din Ploiești, fiul unui grădinar (bulgar) care cultiva varză; de aceea îl și numiră Vărzarul. Ajungând din tinerețe a înainti în diregătoriile civile, se făcu și armaș mare, o dată cu Cicală, când s-a făcut vistier. Înzestrat cu un suflet răutăcios și neomenos, îndată ce-a ajuns la postul acesta a început a revărsa asupra tuturora veninul răutății sale; nici boier, nici preot nu scăpa nesupărat și nejăfuit de puterea lui.

Astfel acești doi venetici, strâns uniți între dânșii și profitând de slăbiciunea unui Domn cu trecut glorios, au știut să curme o viață atât de

binecuvântată cum a fost cea începută pe timpul lui Matei Basarab și să pregătească țara pentru epoca fanarioților.

Nu-i vorbă, oricare alt Domn cu trecut mai puțin glorios ar fi căzut jertfă slăbiciunei sale.

*

Nimic nou sub soare!

Ce se petrece astăzi s-a petrecut sub forme deosebite mereu în timp de mai multe sute de ani. Când elementele sănătoase au avut destulă energie, când ele s-au arătat hotărâte, exploatatorii de meserie *„s-au făcut nevăzuți de frică și de rușine“* iară cei amăgiți s-au pocăit și s-au întors pe căile bune. Și dacă noi, astăzi, voim că scăpăm de nevoile cu care ne luptăm, e destul să ne arătăm hotărâți pentru ca urmașii lui Cicală și ai Vărzarului să dispară ca fumul, goniți de frică și de rușine.

Să facem astăzi ceea ce au făcut străbunii noștri la începutul epocii lui Matei Basarab, să ne arătăm hotărâți, pentru ca fiii noștri să nu cază victimă celor ce exploatează țara și de treizeci de ani să trudesc să curme dezvoltarea noastră națională și să facă pe pământul românesc un stat cosmopolit.

Nu e vorba de boieri și de reacție; vrăjmașii noștri de la „Românul“ dau în sec când vor să sperie lumea cu momeli de felul acesta: lupta se urmează pentru românitatea țării noastre, pe care liberalii internali o neagă prin aspirațiile, prin faptele și prin activitatea lor de treizeci de ani, lupta se urmează pe tărâm național între noi, care ținem la obiceiurile și tradițiile poporului român, și între oamenii veniți de ieri de alaltăieri în țară ce, uniți cu niște români slabi de înger, 'și dau silința să ne abată de pe căile firești ale dezvoltării noastre și să întemeieze stăpânirea străinilor pe pământul românesc.

Nu mai e vorba chiar nici de conservatori și liberali, toți oamenii cumsecade și toți românii trebuie să-și deie mâna ca să scape țara de primejdia în care vor s-o arunce roșii, ce azi caută să se întărească prin un nou element străin.

❦

[20 mai 1879]

Dacă tonul foii noastre e uneori de-o estraordinară asprime, cititorii desigur că nu vor fi uitând ce cumplită e starea de lucruri în care se află țara

și că pana lui Tacit și limba Duhului Sfânt abia ar ajunge ca să zugrăvească estrema decădere socială a României și primejdiile care atârnă asupra țării, nedându-i răgaz de-a-și veni în fire.

În altă țară de am trăi, în care mai e credință, onestitate, respect ca bunuri obștești ale spiritului public, relele ni s-ar pare trecătoare și nicicând condeiul nostru nu ar fi înmuiat în fiere; dar aici, unde, dacă-i vizita ministeriile sau Văcăreștii, aceleași fizionomii și caractere întâlnești, aici unde un parvenit bulgar ca d. I.C. Brătianu și un grec parvenit ca d. C.A. Rosetti conduc destinele acestei nefericite țări, aici unde oameni ca aceștia, fără pic de patriotism, radicali cosmopoliți, stăteau ieri la învoială cu Warszawsky ca să-i vânză sufletele din opt ținuturi, stau azi la învoială cu Alianța izraelită ca să-i vânză țara toată și să desființeze printr-un trafic mârșav o nație și un stat pe cari zeci de popoare barbare nu le-au putut desființa, aici nici un cuvânt nu e destul de aspru, nici o lovitură nu e destul de tare, încât, am mai spus-o încă o dată, rolul scriitorului ar trebui să-nceteze și să-nceapă rolul călăului.

Într-un termin de patru zile, care nu e de ajuns nici pentru că „Monitorul“ să ajungă prin toate comunele, guvernul convoacă Adunările pentru ca să se folosească de întârzierea unora și altora și să le smulgă prin surprindere cine știe ce voturi de cari are trebuință.

Nu știm încă ce ne păstrează viitorul cel mai apropiat chiar. Prin promisiuni și amenințări, prin introducerea în listele colegiului I a sute de amploiați fără de avere, înscriși în mod fraudulos, prin cerșitoria sistematică de voturi, profesată săptămâni întregi de șeful cabinetului și de colegii săi, prin mituire și terorism roșii au ajuns să-și înjghebe majorități servile, cu cari vor face tot ce vor voi.

Aceste majorități vor fi în curând la un loc ca să se-nțeleagă cu ce preț se poate vinde țara aceasta, pe cât aur jidovesc trebuie vândut sângele eroilor căzuți înaintea Plevnei și Vidinului, pentru ca istoria să scrie că în suta a nouăsprezecea, sub guvernul d-lor Rosetti-Brătianu-Warszawski, regimentele munților și șesurilor României s-au luptat cu frigul, foamea și glonții ca să treacă țara lor din stăpânirea nominală a vitejilor osmani sub stăpânirea reală și ucigașă a idrei jidovești.

Din capul locului am întrebat pe „Românul“ ce are de gând guvernul să propuie în cestiunea izraelită, cari sunt opiniunile lui.

Până acum tăcere absolută.

D. Brătianu ne asigură că e cestiune *foarte gravă,* ca și când cu asta ne-ar fi descoperit ceva nou.

Întrebăm dar încă o dată:

Cui dintre evrei și cum voiește guvernul a se da drepturi politice. Cestiune secundară.

Cui dintre evrei și cum voiește ale da plenitudinea drepturilor civile. Cestiune principală.

Până la acest răspuns însă arătăm din nou, prin scrisoarea ce ne-o trimite d. N.T. Moldoveanu, în ce mâni a încăput țara întreagă, deci și cestiunea izraelită. Din scrisoarea de mai la vale se va vedea că între dd. Brătianu și Simeon Mihălescu nu e o mai mare deosebire decât între Anna și Caiafa.

❦

CESTIUNEA IZRAELITĂ

[24 mai, 12, 13, 14, 21 iunie 1879]

I. UZURA

Nu demult, în toate statele Europei stipularea dobânzei era mărginită: creditorul care și-ar fi stipulat dobândă nelegiuită era obligat de a restitui dobânda primită și pe lângă aceasta el era și supus unor penalități. Dar de pe la finea secolului trecut, legile contra uzurei au fost combătute și s-a cerut înlăturarea lor, ca fiind neutile. Întru combaterea legilor contra uzurei s-a susținut că statul n-are a interveni a regula relațiile creditului, acestea având a fi regulate numai de particulari, fără nici un amestec; că capitalul e liber și esploatarea lui nu poate fi supusă unei restricții din partea legiuitorului; că moneta, nefiind decât o marfă, precum prețul mărfei aseminea și mărimea dobânzei are a se determina prin legea economică de cerere și ofertă; că această lege și concurență vor contribui la regularea mărimei dobânzei în mod normal și priincios, iar după înlăturarea oricării restricții legale se lăsa a se spera micșorarea dobânzei. Mai ales în urma influinței școalei manchesteriane și a cercurilor finanțiare influente, precum și a tuturor cari credeau că abrogarea legilor contra uzurei ar fi o cerință absolută a progresului, legile contra uzurei au dispărut în ultimele două decenii. Singură Franța a persistat a se opune curentelui pretins liberal și continuă până astăzi d-a mănține legea din 1807 contra uzurei, cu toate că în diferite rânduri s-a cerut abrogarea ei chiar și-n Corpurile legiuitoare.

De mai mult de 10 ani s-a făcut o esperiență cu libertatea capitalului și ni se pare că nu a fost destul a înlătura numai restricțiile legale pentru ca pretutindeni să urmeze o stare priincioasă. Sub regimul libertății s-au produs fapte cari dovedesc că, indivizii lăsați pradă concurenței universale, cei mai puțini și mai abili se fac cei mai bogați și mai puternici, încât concurența și libertatea nu folosesc decât acestora.

Astfel, pentru Germania, aflăm din scrieri, din presă, din dezbaterile din Cameră, că toate clasele, dar mai ales micii industriași și micul proprietar de la țară sufăr de greutatea dobânzilor ce li se iau de capitaliști.

Nici micul industriaș, nici micul proprietar nu sunt în stare de a găsi credit pentru industria lor, pentru cultivarea pământului, decât în condiții

ruinătoare pentru esistența lor. Micul industriaș e redus a se face simplu lucrător, micul proprietar e silit a-și vinde pământul capitalistului. Operațiile capitaliștilor, a institutelor de credit, a băncilor, sunt descrise ca operații uzurare (Vezi Perrot, *In zwolfter Stunde*, pag. 84 sqq.) Și spre a mărgini abuzurile uzurei, în Camerele legiuitoare din Prusia și din alte state ale Germaniei s-au întocmit comisii spre a propune măsurile necesare contra esploatării uzurare.

Și Austria a urmat curentului general, desființând în an. 1868 legea contra uzurei, dar de atunci s-au produs fapte și împrejurări economice atât de anormale și de înspăimântătoare încât legiuitorul a fost silit a introduce în iulie 1877 pentru Galiția și Bucovina o lege specială spre a înfrâna și a pedepsi abuzurile uzurare.

Faptele produse sub regimul libertății, efectele acestei libertăți într-o țară ca Galiția și Bucovina, procedările și uneltirile practicate de către uzurari și scopul ce ei urmăresc, cine sunt debitorii esploatați, ce sunt creditorii uzurari, precum și influența ce esercită uzura desfrânată asupra societății în general, toate acestea le cunoaștem prin cercetările ce s-au făcut anume în Galiția și Bucovina de către autoritățile publice administrative și judecătorești, prin revelările produse cu ocazia dezbaterii legii aceleia din iulie 1877 în Corpurile legiuitoare ale Austriei și prin diferite scrieri[1]. În special pentru Bucovina ne referim cu deosebire la un studiu instructiv și foarte însemnat asupra naturei și efectelor uzurei, făcut de Platter, profesor la Universitatea din Cernăuți *(Der Wucher in der Bucovina)*, lucrare pe care o recomandăm și pentru a cării răspândire am dori ca să fie tradusă.

Acea lege escepțională s-a promulgat numai pentru Galiția și Bucovina, dar deputații din diferite provincii, precum din Silezia, Moravia, Garmolia, au dezvălit mizeria în care se aflã micii proprietari de la țară și industriașii și în alte provincii ale Imperiului prin exploatarea lor în mod uzurar de către capitaliști și au cerut pentru aceasta aplicarea legii și în acele provincii. Între alții deputatul Wurm a susținut că capitaliștii omnipotenți și lacomi storc populațiile și guvernul îi vede și-i lasă să facă. Uzurarii sunt organizați ca o ceată de tâlhari. Agenții lor descoperă pe industriașul sau pe țăranul nevoiaș, îi înșeală fără sfială și fără nici o piedică, iau țăranului averea și meseria și țăranul ajunge a fi proletar. În anul 1874 cel puțin 10.000 țărani din provinciile de dincolo de Leitha și-au pierdut proprietățile. În același an s-a îngreuiat averea lor cu datorii în sumă de 195 milioane florini. Dacă vor

continua astfel lucrurile, a adăogat acel deputat, vor dispărea țăranii, cari sunt o condițiune pentru puterea și pentru existența statului.

Spre a înțelege natura și efectele uzurei astfel cum se practică în Galiția și Bucovina, nu putem fără a ține seamă și de condițiile sociale și economice a acestor provincii, precum și de condițiile morale și intelectuale a poporului din acele provincii. Galiția și Bucovina sunt țări agricole, învederat că țăranii, micii proprietari, vor fi aceia în privința cărora vor avea a se constata și cunoaște efectele uzurei.

În urma legilor de la 1848 și 1855 regulându-se cestiunea agrară, țăranii dobândiră dreptul de proprietate și libertatea, fără însă ca legiuitorul să se fi gândit la măsurile tutelare în vederea stării lor și la măsurile necesare pentru ridicarea lor morală și intelectuală spre a putea susține lupta mai ales cu capitalistul. Având multe defecte morale, dedat beției sau îndemnat la beție chiar de speculanți, fără experiență, fără instrucție și lipsit de protecția proprietarului de care fusese dezrobit, țăranul e chemat a deveni prada uneltirilor uzurare a speculanților la cari el e nevoit a se adresa. Însuși ministrul de justiție Glaser a zis că trebuie să fim cuprinși de spaimă când ne închipuim care poate fi starea intelectuală a multor persoane cu cari-și pot face speculanții manipulările cele mai de necrezut. Galiția e superioară Bucovinei sub raportul intelectual. Ce trebuie însă să fie în Bucovina? Cu ocazia aniversării de 100 ani a anexării Bucovinei s-au publicat scrieri de ocazie care vroiau a arăta cum toate progresele posibile s-au realizat în acea provincie, cum tot e în cea mai bună regulă. Cât însă diferă de acest tablou tabloul ce ni-l depinge Platter despre starea morală și întelectuală a poporului din Bucovina. După Platter, nu e nici o deosebire între țăranul de acum și între țăranul dinainte de 100 ani! Țăranul e o ființă cu totul nedezvoltată sub raportul moral și intelectual, care are trebuință de ajutor față mai ales cu speculantul rafinat. Pentru celebrarea acelei aniversări s-a înființat o universitate, ca și când s-ar fi putut simți necesitatea unui asemenea institut când, din copiii ce-ar fi trebuit să frecuenteze școale, nu o frecuentează decât 15,7% din cauza lipsei de școale, pentru a căror introducere ar fi fost mai mare necesitate. Lipsit țăranul astfel de instrucție, nu ne putem mira că el nu e în stare a pricepe socotelile și manipulările speculantului.

Datoriile ce contractează țăranul în Galiția și în Bucovina nu sunt numai pentru scopuri economice, ci în mare parte ele sunt datorii de lux, de consumpțiune. Cârciuma e locul de predilecție în care se contractează

datoriile. Țăranul e învitat de speculant la cârciumă, i se arată spre cumpărare lucruri pentru femeie sau pentru copii și i se spune că, dacă el nu are mijloace spre a le cumpăra sau spre a ospăta la nuntă sau la botez pe vecini după obiceiul de la țară, i se vor da pe credit lucrurile și băutura. Astfel se suscită trebuințe pe care țăranul nu le poate satisface din mijloacele ce are. Pentru aseminea trebuințe se contractează datorii, se stipulează dobânzi pe lună, pe săptămână, se răfuiește socoteala din timp în timp, se adaogă și se socotesc dobânzi la dobânzi, se stipulează clauză penală și apoi se prezentă creditorul și *debitorul la notar spre a încheia un act sau se cere debitorului o poliță. Actul ce constată datoria cuprinde o sumă care reprezintă de mai multe ori suma primitivă datorită.*

Forma ce o preferă speculantul pentru constatarea datoriei e polița; se cere debitorului o poliță; acea formă e plăcută speculantului fiindcă ea ascunde manipulările uzurare, apoi din cauza procedurei sumare și din cauză că debitorul în general nu e în stare a se înfățișa la tribunalul depărtat comercial spre a face contestațiile.

Ani muncește țăranul cu nevasta și copiii spre a scăpa de creditor, însă adeseori în zadar. Dar era o margine pentru speculanți care prezerva pe țărani. Speculanții fiind, precum vom vedea, în cea mai mare parte izraeliți, ei nu puteau a-și însuși imobilele debitorilor lor și erau amenințați de legea contra uzurei.

În anul 1867 izraeliții dobândesc dreptul de a putea avea imobile și-n anul 1868 se înlătură legea contra uzurei. Se pare că deodată în urma acestor legi ar fi sporit posibilitatea de a dobândi credit, căci se înmulțesc vânzările silite a imobilelor debitorilor.

Dar din sporirea vânzărilor silite în urma legii din 68 nu se poate conchide că a sporit creditul. Cu înlăturarea acelor legi restrictive s-a creat numai facultatea de a exploata populația în mod uzurar; pe cât înainte marea majoritate era lipsită de credite, asemenea și în urmă ea e lipsită de credit. Ceea ce constituie sporirea creditului e înlesnirea de a găsi credite în condiții favorabile, astfel ca dobânda de plătit să nu covârșească folosul normal ce poate avea debitorul ca industriaș și ca mic proprietar; și, dacă aflăm că condițiile sub care în Galiția și în Bucovina debitorul își poate procura credit sunt astfel încât minarea lui ca meseriaș sau ca mic proprietar e sigură, vom admite că prin înlăturarea acelor legi nu a sporit creditul.

Astfel, de vreme ce sub regimul legii contra uzurei în Bucovina s-au efectuat vânzări silite 57 în anul 1864, iar 68 în anul 1865, cu toate că a fost

în anul 1865 cea mai mare mizerie din cauza relei recolte, în urma introducerii libertății prin legea din 14 iunie 68 se înmulțesc vânzările silite; așa se efectuează vânzări silite 253 în anul 1875, 375 în 1876 și 817 în anul 1877. Iar în Galiția, de vreme ce în anul 1867, sub regimul legii contra uzurei, se făcuse publicații numai pentru 164 vânzări silite, deodată numărul publicațiilor sporește în anul 1868 cu 65%, în anul 1873 cu 273%, în 1874 cu 525%, în anul 1875 cu 814%.

Dr. Eydzowski, în raportul său către Cameră în privința legii din iuliu 1877, afirmă „că folosul capitalistului în Galiția întrece de 3, 4, 5 și de 10 ori câștigul ce-l poate avea agricultorul din pământul său sau industriașul din industria sa“. În unele districte ale Galiției nici nu se poate încheia o afacere cu mai puțin de 20% și în general se stipulează câte 30 sau 40%. Sunt cazuri, afirmă același raportor, în care datoriile primitive de 300 sau de 400 florini, în urma prelungirilor, a adăogirii dobânzilor la dobândă și a clauzelor penale, s-au urcat după trei ani la suma de *15.000 sau 20.000 florini* cazuri în care pentru 60 florini s-a dat o poliță de 600 florini de plătit după 6 luni (Kaserer, p. 23). Ministrul de justiție declară că stipularea de 75 sau 80% e ceva obicinuit în Galiția (Kaserer, p. 85). Și cei mai mulți care sunt astfel esploatați și în urmă espropriați sunt cei mai săraci. Raportorul constată că din imobilele anunțate spre a fi vândute silit, a căror număr l-am arătat mai sus, 71% sunt imobile de o valoare mai mică de 1000 florini, 22% sunt de o valoare de la 1000 până la 5000 florini și numai 3% sunt de o valoare mai mare de 5000 florini (Kaserer, p. 22).

Dar ceea ce e înspăimântător e că multe din vânzările silite sunt pentru plata unor creanțe în sumă numai de 3 fl. 69 kr., de 3 fl. 30 kr., de 2 fl. 30 kr., precum constată ministrul de justiție (Kaserer, p. 85). Ce mizerie economică nu se revelează cu aceasta!

Și, pentru Bucovina, Platter dovedește în mod peremptoriu cât de falșă ar fi concluzia de a crede că, în urma înlăturării legii contra uzurei, condițiile sub care se poate procura credit ar fi ușoare sau că ar fi putință de a găsi credite.

În anul 1875 s-a vândut un imobil în valoare de 250 florini pentru o datorie de 90 creițari (!!); în anul 1876 s-au săvârșit vânzări silite pentru datorii de 1 fl. 36 creiț., de 2 fl. 50 cr., de 3 fl., de 20 florini (v. Platter, p. 32). Din cei espropriați în anii 1876 și 1877, 245 nu datorau decât numai câte 33 fl., apoi alți 533 datorau numai câte 88 fl. și 1047 datorau câte 240 fl. Ceea ce dovedește că espropriații sunt cei mai săraci! Și să nu uităm că

în acele sume pentru care s-au săvârșit vânzările silite e nu numai capitalul datorit, ci și toate adăogirile prin dobândă, prin dobândă la dobândă.

Platter calculează că acei cari nu datoreau mai mult de 1000 florini au plătit în anul 1876 ca dobândă minimum 33,96% și în anul 1877, 33,95%; dar uitându-ne mai de aproape la dobânda plătită în fiecare caz, aflăm că, din 600 espropriați, 44 au plătit câte 36%, 5 câte 40%, 12 câte 42%, 79 câte 48%, 9 câte 50%, 15 câte 57%, 63 câte 60%, 27 câte 72%, 5 câte 96% și unii au plătit câte 100%, 109%, până la 185%! (V. Platter, p. 17 și 18).

Și datoriile, îngreuiate prin dobânzi în aseminea mod, mai se măresc prin clauze penale, prin cheltuieli de judecată, care sunt cu atât mai mari cu cât debitorii sunt mai săraci.

Calculând dobânzile și cheltuielile, găsim că peste tot s-au plătit pentru datorii până la 50 fl.

În anul 1876 …… 118,13%
iar în anul 1877 …… 121,39%

Pentru datorii de la 50 până la 100 fl.:

în 1876 ………… 74,66%
și în 1877 ……… 80,05%

S-ar putea zice că cei mai mici debitori au plătit cele mai mari dobânzi din cauza lipsei unei siguranțe suficiente pentru creditor; dar ne convingem de contrariu când aflăm că s-au vândut silit în anul 1876:

1. pentru datorii până la 50 fl. în sumă totală de 2357 fl. 45 imobile în valoare de 24.578 fl.

2. pentru datorii de la 50 până la 100 fl., în sumă totală de 6927 fl., 66 imobile în valoare de 38.638 fl.

3. pentru datorii de la 100 până la 500 fl., în sumă totală de 37.883 fl., 47 imobile în valoare de 175.207 fl. iar în anul 1877:

1. pentru datorii până la 50 fl., în sumă totală de 5035 fl. 65 kr., imobile în valoare de 54.570 fl.

2. pentru datorii de la 50 până la 100 fl., în sumă totală de 16.709 fl. 22 kr., imobile în valoare de 89.291 fl.

3. pentru datorii de la 100 până la 500 fl., în sumă totală de 78.655 fl. 07 kr., imobile în valoare de 396.955 fl.

Astfel că valoarea imobilelor vândute a fost mai mare decât sumele datorite,

în anul 1876 pentru datoriile de la 1, de 10,4 ori, iar
în anul 1877 pentru datoriile de la 1, de 10,8 ori;

în anul 1876 pentru datoriile de la 2, de 5,6 ori;
în anul 1877 pentru datoriile de la 2, de 5,3 ori;
în anul 1876 pentru datoriile de la 3, de 4,6 ori;
în anul 1877 pentru datoriile de la 3, de 5,0 ori.

Cu toate dar că siguranța oferită de debitor era mai mult decât suficientă, totuși el e silit a plăti acele dobânzi esorbitante.

Astfel mărimea dobânzei și a foloaselor ce are un speculant nu se determină, precum zice Platter (p. 17), prin riscul ce prezentă afacerea pentru care se dă suma împrumut, nici prin împrejurările bănești ale debitorului, nici prin gradul de încredere a debitorului, ci pe deoparte prin gradul de ușurință a debitorului, prin nevoia momentană în care el se află, prin stupiditatea, prin starea lui de beție, iar pe de altă parte prin lăcomia creditorului de a se îmbogăți, prin nerușinarea, prin perversitatea și prin gradul de a ști a înșela *("Von dem Grade der Gaunerhaftigkeit").*

Capitalistul în Galiția și în Bucovina, după ce a stors în tot felul pe debitor, îl despoaie la urmă pe cale legală de averea imobiliară, și esproprierea țăranului, acesta e scopul capitalistului uzurar. „Căci cine speculează în modul precum văzurăm trebuie să voiască ceea ce neapărat el a trebuit să prevază" (Platter). Ce trebuie să mai zicem când aflăm din jurnalul oficial „Lemberger Zeitung" că, în timp de 5 ani, s-a publicat vânzarea silită a 800.000 mici imobile, situate în 6371 locuri, care toate s-au cumpărat, în lipsă de doritori, sau de însuși creditorii uzurari sau de alți uzurari, căci uzurarii se ajută între dânșii.

Dar ne-am face o mărginită idee când am crede că esproprierea se săvârșește numai prin vânzări silite. „Uzurarul, dacă poate, evită publicitatea vânzărilor silite și preferă a cumpăra imobilul de bunăvoie. Și se pare într-adevăr că în Galiția uzurarii-și însușesc cele mai multe imobile de la țăranii debitori prin cumpărări de bunăvoie. Deputatul Naumovici afirmă că sunt locuri unde uzurarii și-au apropriat peste jumătate din imobilele locuitorilor prin acest mod.

Speculanții de care sunt înzestrate Galiția și Bucovina, spre a stoarce pe locuitorul de la țară și spre a realiza esproprierea lui, nu se sfiesc a întrebuința mijloace proibite de legea penală.

Pe când țăranul e în stare de beție, acei speculanți obțin iscălitura pe polițe, pe înscrisuri falșe, ei falsifică polițe, acte de vânzare, ei se folosesc de marturi falși în judecată, ei depun jurăminte falșe" (V. Kaserer, p. 24).

Legiuitorul căutând prin legea din 1872 a împiedica obținerea iscăliturei țăranului pe polițe prin surprindere, speculanți rafinați, spre a nu mai fi expuși la contestări, obțin hotărâri arbitrale contra țăranului, încât acesta nu se mai poate opune la esecutarea lor. Mai mult: s-au falsificat chiar hotărâri arbitrale care constatau o închipuită judecată și, spre a înlesni lucrarea, aceste hotărâri arbitrale sunt litografiate sau tipărite, încât nu are a se înscrie în ele decât numele pretinsului debitor ce are a fi espropriat. Judecătorii cari au pronunțat asemenea hotărâri sunt indivizi cari au fost condamnați pentru înșelăciune la mai mulți ani de închisoare sau cari erau urmăriți pentru o serie de delicte.

Toate aceste procedări nelicite se constată de către raportorul Rydzowski și de ministrul de justiție (V. Kaserer, p. 24 și p. 84). Cu asemenea hotărâri arbitrale au fost espropiați într-un singur an, în circumscripția unui tribunal, peste 315 locuitori, precum a declarat ministrul de justiție *(eodem loco).* Raportorul Rydzowski afirmă că, prin procedările enunțate mai sus, toți locuitorii din comunele unor districte au fost espropriați, „reduși a fi arendași ai pământurilor ce avusese și sclavi perpetui ai uzurarilor înșelători“ (Kaserer, p. 24).

În asemenea condiții nu e mirare a vedea producându-se un fenomen neașteptat pentru o țară curat agricolă cu pământ destul, precum e Galiția. Locuitorul, în desperarea sa, părăsește „statul care l-a făcut cetățean liber, care i-a acordat folosința tuturor drepturilor politice, cari îi apără religiunea“ (Dr. Rydzowski în raportul său) și emigrează în America.

Spre ilustrarea practicei uzurare, e important a ști care este naționalitatea debitorilor și a creditorilor uzurari.

Pentru Galiția, atât raportul, cât și diferiții deputați poloni au observat oarecare rezervă asupra acestei importante împrejurări; însă prin combaterea legii din 1877 de către deputatul Menger s-a lăsat a înțelege că legea ce se discută e îndreptată contra uzurarilor izraeliți (v. Kaserer, p. 45, 46) și deputatul din Silezia, Cienciola, a zis chiar că mulți oratori nu ar fi vorbit cu atâta căldură contra proiectului de lege, dacă evreii n-ar fi cei cari bat, și noi (adică creștinii) cei bătuți (Wenn nicht die Iuden die Drescher und wir die Gedrischenen waeren. Kaserer, p. 161). Dar acest punct important e și dovedit de Platter pentru Bucovina prin date statistice. Populația Bucovinei consista în anul 1869 din 82,65 % români și ruteni, 8,02 germani și 9,33 evrei.

Din 1189 debitori espropriați în an. 1876 și 1877 sunt:

1059 români și ruteni, adică 89,06%
77 izraeliți 6,48%
53 germani 4,46%
100

Aceste țifre dovedesc că mai toți debitorii espropriati sunt români și ruteni.

În privința naționalității creditorilor cari au urmărit în anul 1876, aceștia au fost în număr de 369 din cari 51 creștini, cari nu erau germani, 5 germani și 271 evrei; iar în anul 1877 ei au fost în număr de 702, din cari 105 creștini, cari nu erau germani, 25 germani și 572 izraeliți; — așadar evreii ca creditori constituiau 82,9% în 1876 și 81,5% în 1877.

Sau, din 1029 urmăriri silite ce s-au efectuat, 10.000 izraeliți au efectuat 177% urmăriri;

10.000 ruteni români, 3,7 % urmăriri;
10.000 germani, 7,3% urmăriri.

Și chiar între acești desemnați ca germani sunt unii evrei. Se dovedește dar că mai numai evreii sunt aceia care speculează. Și că evreii esercită uzura ca o profesie, aceasta se dovedește prin faptul că întâlnim între creditorii evrei aceleași nume (v. Platter, p. 44 și 45). Evreii sunt uzurari și ei sunt cari espropriază!

Dar să ne dăm seama ce influență esercită practica uzurară a evreilor asupra moralei publice, asupra conștiinței dreptului. Justiția fiind chemată după dreptul strict a pronunța hotărâri și a ordona esecutarea lor, esecutații, când știu că nu datoresc și că pe nedrept sunt esecutați, încep a pierde încrederea în justiție. Astfel că justiția își pierde prestigiul și autoritatea ce ea trebuie să aibă.

Deputatul Naumovici a spus în această privință că locuitorii presupun că judecătorii sunt uniți cu uzurarii, pe care i-ar părtini fiindcă ar fi mituiți. O consecuență e că și simțul dreptului și conștiința dreptului se corup în asemenea împrejurări; locuitorii, spre a scăpa de urmăririle uzurarilor, nu se sfiesc a depune jurăminte false, a face acte de înstrăinare simulate. Apoi numărul delictelor crește din an în an și această creștere a demoralizării criminale o constată raportorul prin date statistice (Kaserer, p. 24). Și Naumovici asigură că mare parte din acei cari umplu închisorile sunt victimele uzurei și a mizeriei cauzate prin uzură.

Coruperea conștiinței dreptului ia aseminea proporții încât la urmă și clasele societăți mai înalte prin cultură, prin poziția socială, prin avere, sunt

atinse. Acest simptom al practice uzurare-l constată și-l ilustrează îndeosebi Platter (p. 48), prin următoarele:

> Proprietarii mari esploatează pe țăran în mod uzurar; apoi institutele de credit naționale înființate în Bucovina iau dobânzi până la 24%, — vrea să zică practică uzura, — și de aceea ele pot fi cualificate institute uzurare cu toate că membrii sunt persoane din societatea înaltă, funcționarii cei mai înalți, de altmintrelea persoane oneste și morale.

Astfel dar, precum zice Platter (p. 50), evreul uzurar contribuie și la corumperea conștiinței dreptului — și aceasta o partea socialo-etică a uzurei.

Iacă efectele libertății în țări ca Galiția și Bucovina. Am văzut dar că în urma regimului libertății, inaurat prin legea din 1868 în Austria, rezultatele produse în Bucovina și Galiția sunt: sărăcirea, esproprierea și ruinarea clasei muncitoare în folosul unui mic număr de uzurari, prin aceasta micșorarea mijloacelor de venit și de putere a statului, apoi că Izraelul, care esercită practica uzurară, este în fine corumperea conștiinței dreptului și a moralei publice.

Starea îngrozitoare cauzată prin uzură produsese o iritare în populația desnădăjduită a Galiției, încât raportor, ministrul de justiție, deputați confirmă că o catastrofă socială din cele mai grozave e de temut; sub impresiunea nu numai a rezultatelor libertății capitalului, dar și a pericolului iminent, s-a adoptat și promulgat în 1877 ca mijlocul cel mai grabnic și mai eficace deocamdată spre a combate efectele și abuzurile uzurei următoarea lege, pe care o reproducem în întregimea ei.

Se înțelege că această lege are numai scopul de a combate efectele uzurei, dar ea nu face să dispară mizeria socială și morală a poporului, aceasta atârnând de la un concurs de măsuri cu totul de altă natură.

De altmintrelea observăm că legiuitorul a lăsat la o parte principiile dreptului comun în materie de procedură penală și civilă și el a făcut bine.

1) Vezi: Das Gesetz vom 19 Juli 1877 zur Abhilfe wider unredliche Vorgaenge bei Creditgeschaeften mit Materialien herausgegeben *von dr. Jos. Kaserer.*

II. REZULTATE ALE UZUREI ÎN ROMÂNIA

Descrierea de mai la vale a urmărilor uzurei în România credem că va face pe orice român să gândească de zece ori înainte de a zice un cuvânt în

cestiunea izraelită. Dacă cu efectele produse de domnia libertății se va combina apoi și libertatea deplină de daraveri a evreilor, rezultatul final va veni atât de curând încât chiar d. Brătianu ar ajunge să-și vază faptele mânilor sale, pieirea României.

Tuturor acelora însă, tineri sau bătrâni fie, cari jură în numele libertății, egalității și fraternității, le repetăm că aceste bunuri sunt întotdauna rezultatul unei înalte dezvoltări economice și că, fără de aceasta, sistemul liberal e un aparat și scump și rău care sfârșește prin a nimici poporul ce l-a primit înainte de vreme.

Între variile schimbări ce s-au săvârșit în România de la 1859 în ordinea publică și privată e și libertatea absolută — consacrată pentru creditor prin noul Cod civil — de a-și stipula, pentru lucrurile date împrumut, foloase de orice fel și nelimitate. Există acea libertate de 14 ani. Esperiențe s-au făcut, efecte s-au produs, și ne putem întreba care a fost influența acelei libertăți pentru locuitorul de la țară, pentru meseriaș, pentru comerciant și ce exercițiu a făcut speculantul de acea libertate.

Și mai întâi să vedem efectele produse asupra locuitorilor de la țară. Înaintea legii rurale de la 1864 proprietarii își esploatau moșiile în cea mai mare parte cu capitalul în muncă și în banii ce primeau de la săteni. De aceea se calcula venitul moșiilor după numărul clăcașilor. Sătenii clăcași erau îndrituiți de ex. după dispozițiile Regulamentului Organic din Valahia a primi pogoane pentru case și grădină, pentru cinci vite câte jumătate pogon de islaz și trei pogoane de fânețe, pogoane de arătură și lemne de foc din pădure; iar pentru aceasta erau obligați a da proprietarului dijmă din rodul pogoanelor primite; a lucra 13 zile, din care o zi de plug, și a-i aduce un car de lemne.

Prin legea din 1864 sătenii au fost emancipați de clacă și de dijmă; pe lângă libertate li s-a recunoscut dreptul de proprietate asupra unei mici părți de pământ pentru arătură și fânaț pentru cari însă ei sunt obligați a plăti o anuitate de despăgubire. Legiuitorul nu a avut prevederea a recunoaște că nu era destul a consacra libertatea și dreptul de proprietate pentru fostul clăcaș; în condițiile morale și intelectuale în care se afla săteanul, în împrejurările economice create ar fi trebuit a se lua măsuri spre a-l instrui, spre a-l susținea și a-l apăra și mai ales a-i înlesni sumele de cari ar fi avut trebuință pentru diferite cauze și la diferite ocaziuni. Legiuitorul avea cu atât mai mult să îngrijească pentru ridicarea și pentru bunul trai al săteanului cu cât mulțimea dărilor ce s-au impus succesiv pentru trebuințele

necesare sau de lux ale statului, ale județelor, ale comunelor, apasă mai numai asupra populațiunii agricole, principala clasă producătoare, și se plătesc în cea mai mare parte de dânsa. Pentru proprietarul lipsit de capitalul în muncă, ce-l avea de la locuitor, legiuitorul cel puțin a căutat a îngriji prin unica lege pentru tocmeli agricole din 1868, prin care, consacrându-se libertatea încheierii de tocmeli agricole fără nici o restricție, s-a procurat proprietarului facultatea de a-și obliga pe locuitorul de la țară cu bani și cu muncă în orice mod; apoi legiuitorul a mai îngrijit de proprietar prin legea înființării creditului funciar rural.

Pentru locuitorul sătean nu s-a făcut însă nimic. Săteanul e lipsit de orice protecție și e lăsat la prada, la bunul simț și bunul-plac a diferitelor categorii de funcționari administrativi și judecătorești și la discrețiunea proprietarului, arendașului, a speculantului de la țară, la care e nevoit a se adresa în caz de trebuință. Și trebuințe sunt multe. Fostul clăcaș, neavând, în urma promulgării legii rurale, imașul trebuitor pentru nutrirea numeroaselor sale vite — și în vite consistă avuția principală a săteanului — neavând lemne pentru ars, neavând bani spre a plăti impozitele, neavând în urma unei recolte rele nutrimentul necesar pentru dânsul și pentru familie, el a trebuit să se oblige prin tocmeli agricole cătră proprietarul sau arendașul care i le procura, a-i plăti în zile de muncă, în dijmă, în bani, în paseri și în câte altele. Dreptul încheierii acestor tocmeli fiind nemărginit, proprietarul sau arendașul nu s-au sfiit a impune locuitorului cele mai inice condiții. Trebuie să vedem diferitele tocmeli agricole cu grelele condiții pentru ca să înțelegem că ruinarea lor e sigură, că sub regimul libertății sătenii au trebuit să ajungă într-o stare mult mai rea decum fusese înaintea legii rurale.

Găsim învoieli după care săteanul se obligă: 1) *să lucreze numai trei pogoane din cele proprii (!!) ale sale*, iar pământul ce-i va mai trebui să-l ia prisoase de la arendași; 2) să facă fiecare om câte un pogon arătură fără plată; 3) din tot porumbul și grâul făcut în prisoase să dea din 5 una, pusă în pătul; 4) din fân din trei una; 5) cei cu boi să facă unul sau două transporturi, iar în lipsă de boi să lucreze două zile; 6) să plătească 2 lei noi de vită mare (v. I. Ionescu, *Agricultura din județul Mehedinți*, p. 532).

Găsim că în județul Mehedinți s-a *executat* următoarea învoială, deși nu se primise de săteni în regulă: de-a da din toate sămănăturile de cereale din două una, pusă în magazie; pentru iebrăritul de vită mare 7 sfanți; fânul pe jumătate cărat și îngrădit sau 40 sfanți pogonul; pentru cânepă și în câte 2

galbeni de om; pentru topitul cânepei în bălți câte trei zile de lucru; pentru un cazan de făcut rachiu câte 24 sfanți; pentru paie ce vor ține pe moșie câte 4 zile de lucru; pentru mărăcini și buturugi câte 18 sfanți pe an; pentru fiecare stup de albine câte o zi de lucru și de la fiecare om câte trei găini (vezi I. Ionescu, *eodem loco*, p. 149 și 534).

Pentru asemenea tocmeli numite pentru munci agricole stoarse de la locuitorul nevoiaș sau constatate ca primite de săteni în urma înțelegerii frauduloase între arendași și împiegații comunali, s-au instituit prin legea din 1868 pentru tocmeli agricole o jurisdicție specială a consiliului comunal care, din cauza împrejurărilor cunoscute, nu oferă nici o garanție pentru sătean și o asemenea jurisdicție s-a mănținut de partidul dominant prin Camerele dizolvate în martie 1879 prin legea în privința judecătorilor comunali și a judecătorilor de ocoale, cu toate că, *în aparență*, se manifestase intenția de a lucra spre binele locuitorilor de la țară prin organizarea unei justiții care să inspire încredere sătenilor.

Dar mai mult. Prin aceeași lege din 1868, revăzută în anul 1872, s-a introdus și un mod special de executare care e contrariu regulelor generale cuprinse în procedura civilă în privința executării silite. Dacă săteanul nu-și îndeplinește tocmeala, art. 13 din acea lege declară:

> În caz când, după îndemnul și execuțiunea consiliului comunal, locuitorii vor arăta îndărătnicire sau vor dosi din comună, consiliul îndată va cere de la subprefectura locală a-i trimite ajutor de *dorobanții necesari în executarea locuitorilor îndărătnici sau fugari, în comptul vinovatului.*

Pentru executarea unor obligații private datornicul să fie considerat ca un vinovat și executat *manu militari.* Și aceasta se petrece nu sub regimul Regulamentului Organic, ci sub regimul celei mai liberale Constituții, care garantează libertățile individuale și care recunoaște și săteanului dreptul pentru alegere de deputați, cari *să voteze*, între altele, *legi ca legea din 1868.* Astfel dar clasa cea mai mare este supusă unor asemenea legi în folosul clasei proprietarilor, dar mai cu seamă a arendașilor. Și pentru justificare se invoacă interesul producerii agricole, ca și când aceasta ar fi reprezentată numai prin proprietari și arendași.

Rezultatele economice a robirii țăranului prin tocmeli agricole le și simțim. Condițiile în privința ierbăritului fiind atât de oneroase, săteanul e silit a-și mărgini cultura și caută să-și vânză vitele ce le are. Micșorarea numărului vitelor în paguba agriculturei, aceasta e un fapt necontestabil,

constatat nu numai prin cunoașterea și afirmarea oamenilor competenți, ci și prin cifrele oficiale. La 1860 s-au aflat în România 2.751.168 capete de vite mari și mici, iar după recensimentul anului 1873 nu erau decât 1.886.990. Și desigur că numărul vitelor s-a mai micșorat considerabil prin efectele epizootiei grozave din 1877 și 1878 și a rechizițiilor din acei ani care, numai pentru trebuințele armatei române în acei doi ani, după constatările făcute de directorul statisticei generale, au consistat în 264.394 cară de transport cu 528.788 de boi, cari au trebuit să percurgă 26.143.677 chilometre.

Dacă analizăm diferitele tocmeli agricole ce cunoaștem găsim că dobânda ce plătește săteanul pentru ceea ce primește în pământ, în nutriment, nu e mai mică de 84,90%, dar în cele mai multe cazuri ea e de 164%, de 200%, de 250%, de 300%.

Ce să zicem când aflăm că arendași, persoane onorate în societate, și *deputați* cer săteanului pentru 2 lei dați împrumut, *câte 30 bani dobândă pe lună și o zi de muncă* ceea ce constituie, socotind ziua numai cu 11.40 bani, 250% pe an. Ce mizerie și lipsă de conștiință se revelează prin aceasta!! Nu e mirare să aflăm că săteanul muncește numai pentru plata dobânzii și capitalul rămâne datorat.

Și, dacă esploatarea mizeriei săteanului se săvârșește în asemenea mod chiar de către arendași sau proprietari *creștini,* ce trebuie să fie în Moldova, unde acei cari esploatează pe țărani sunt izraeliții așezați în sate ca arendași, ca cârciumari sau ca prăvăliași?! Se știe că nu e sat în Moldova care să nu aibă speculanți izraeliți, mai ales sub forma de cârciumari sau prăvăliași. Însemnătatea numerică a izraeliților în satele numai a Moldovei se constată prin cifrele oficiale.

În anul 1870 s-au încheiat în satele Moldovei 634 căsătorii între izraeliți, s-au născut 2048 copii izraeliți și au murit 1268. În lipsa de supraveghere serioasă de către poliție, în dispreţul diferitelor legiuiri făcute în diferite timpuri în Moldova, izraeliții au fost îngăduiți a se așeza ca cârciumari și a locui în sate, cu toate că prin legea din 1843 s-a recunoscut aceasta *ca o pricină de dărâmare a stării materiale și morale a locuitorilor;* ei au fost îngăduiți a lua moșii în arendă cu toate că, după vechiul obiceiu al Moldovei, izraeliții nu aveau un asemenea drept, obicei consacrat de Domnul Moruz la 1804, apoi prin oficia Es. S. D. vice-prezidentului din septemvrie 1830 către Divanul judecătoresc pentru motivele că *„jidovii, nesățioși întru câștig … se silesc a face locuitorilor feluri de strâmtori ce*

sunt foarte mari și zdruncinătoare pentru dânșii“ reprodus în Manualul administrativ al Moldovei din 1855, vol. I, pag. 525 și având a servi ca normă de observat; iar executarea acestei dispoziții, — **astăzi încă în vigoare** — s-a împiedecat nu numai prin motive imorale prea cunoscute, ci și prin tertipuri advocățești.

Izraeliții, veniți mai ales din Galiția, calici lipiți pământului, reușesc curând a se îmbogăți, nu doar prin spiritul de economie, prin cunoștințe deosebite, ci prin abilitatea și prin îngăduirea în exercițiul manoperelor celor mai nelegiuite și mai ilicite, prin cari esploatează continuu și cu conștiință pe locuitorii ușurei și neprevăzători, prin silința ce ei pun de-a pândi ziua și noaptea ivirii mizeriei spre a o esploata.

Ce e drept, însuși proprietarul, doritor a-și mări venitul de la moșie, a contribuit la esploatarea prin evrei. Dând izraelitului moșia sau cârciuma în arendă cu un preț prea mare spre a putea fi plătit de un concurent creștin, proprietarul știa bine că izraelitul va putea plăti prețul numai otrăvind pe țăran prin băuturi pernicioase și esploatându-l în tot felul.

Izraelitul nu a încetat a fi în Moldova ceea ce am văzut că este în Galiția. Și în Moldova și în Galiția aceleași manopere sunt întrebuințate pentru ruinarea săteanului. Săteanul muncește vecinic pentru speculantul izraelit. Tot ce are săteanul, recoltă, găină, unt, e luat de speculantul izraelit pentru plata datoriilor făcute sau pentru plata băuturilor și sunt cumpărate cu prețuri de nimic.

Prin concentrarea perceperii venitului băuturilor spirtoase și a tuturor accizelor județene și comunale în mânile izraeliților, aceștia exercită și puterea publică asupra săteanului, principalul plătitor al acelor biruri. Câte neajunsuri și nouă cauze de esploatare.

Dacă izraelitul ar fi avut și capacitatea de-a cumpăra imobile rurale am fi văzut și la noi țăranul espropriat în acele proporții înspăimântătoare în cari s-a săvârșit esproprierea în Galiția!

Și cu toate acestea, din cauza nepăsării și neexecutării riguroase a legii, în câte sate nu se constată că, pe lângă case, și-au însușit izraeliții grădinele de lângă case, ceea ce constată și I. Ionescu în *Agricultura județului Putna*. De altmintrelea numai *necapacitatea*, iar nu proibițiunea, înscrisă în legea rurală, de a nu înstrăina pământurile au împiedecat pe izraeliți de a-și însuși pământurile locuitorilor, precum această proibițiune nu a împiedecat pe mulți uzurari și speculanți creștini de a-și însuși — prin o formă ascunsă — chiar și pământurile sătenilor primite în virtutea legii rurale.

Trebuie să cunoaștem esploatarea săteanului în Moldova prin manoperele uzurare, prin beție, ca să înțelegem pentru ce el nu numai că n-a înaintat, dar a dat înapoi; pentru ce el ni se înfățișează abătut ca un idiot, fără viață și fără plăcere pentru viață.

Dar nu numai în Moldova, ci și dincoace de Milcov țăranului nu-i mai prisosesc mijloacele spre a-și ameliora condițiile traiului. Sărăcia, reaua alimentare, locuința rea, nu pot decât să aibă influență asupra mortalității. Faptul marei mortalități a populației rurale și prin urmare descreșterea populației în genere e constatat de un cunoscător al vieții populației rurale ca I. Ionescu (*Agricultura Putnei*, p. 138). Mizeria esplică și imoralitatea crescândă din an în an în România.

În anul 1863 în cele cincisprezece penitenciare centrale ale țării a fost populația mijlocie de 2130 și numărul zilelor de arest de 775.374; iar în anul 1874 populația mijlocie a fost de 3945 și zilele de arest de 1.199.448.

Sau, fiindcă aceste cifre nu pot să fie convingătoare, ne vom servi de următoarele cifre:

În anul 1872 au fost urmăriți pentru crime 664 inși, între cari 425 țărani și au fost condamnați 319.

În anul 1874 au fost urmăriți 1493 inși pentru crime între cari 961 țărani și au fost condamnați 701.

Iar pentru delicte corecționale:

În anul 1872 au fost urmăriți 37.143 între cari 26.473 agricoli și au fost condamnați 18.614.

În anul 1874 au fost urmăriți 47.970 între cari 33.918 agricoli și au fost condamnați 24.038.

Creșterea imoralității în decurs de trei ani e destul de considerabilă ca să provoace la gândire.

Această creștere a numărului crimelor și delictelor dovedește o micșorare a simțului moral și împreună cu aceasta alterarea simțului dreptului. Și desigur că instituțiile publice nu funcționează astfel ca încrederea săteanului în ele să se întărească sau să esiste. Esploatat și schingiuit de multe ori de fiecare funcționăraș, cu o justiție cu forme de procedură nepricepute de el, judecat și condamnat fără să fi avut cunoștință de terminele judicării, strămutat în mod arbitrar de pe pământurile primite în virtutea legei rurale, fără ca de multe ori reclamațiile să fie ascultate din cauza influenței arendașului sau a proprietarului, sub asemenea împrejurări ce idee trebuie sau poate să aibă săteanul de stat!

Dar încă un alt fenomen care nu poate fi trecut cu vederea — acesta e emigrarea populației din România în Bulgaria, în Serbia, chiar și în Basarabia, săvârșită chiar în urma legii rurale, la care locuitorul nu e îndemnat decât prin considerația găsirii unui trai mai bun și mai ușor. Această emigrare, săvârșită fie chiar în proporții cât de mici dintr-o țară ca România, dovedește mizeria în care se află populația agricolă și constituie o condamnare a stării actuale de lucruri.

Regimul libertății — astfel precum e în România — izbutește la esploatarea în modul cel mai uzurar a celei mai principale clase, a populațiunii agricole, la sărăcirea, la mizeria ei, iar prin aceasta se micșorează puterea statului, veniturile fiscului și avuția națională în genere

III. INDUSTRIE ȘI COMERȚ

Cari sunt acum condițiile pentru meseriași și comercianți?

Că existența și prosperarea acestor clase e o cestiune de mare însemnătate pentru economia unui stat, aceasta nu suferă nici o îndoială.

Plângerea generală e că nu sunt bani la noi, că industria și comerțul nu pot prospera fiindcă ele nu găsesc bani pentru trebuințele lor sau că nu-i pot găsi decât cu dobândă prea scumpă și în general numai cu siguranță reală.

Este incontestabil că, în țară ca și în București, nu există o adevărată *bancă* care să înlesnească trebuințele comerțului și ale industriei, că aceia în mânele cărora e concentrat numerariul, nu numai în Moldova dar și în Țara Românească, dau bani împrumut c-o dobândă a cărei plată trebuie să cauzeze ruinarea acelor clase.

Dar nu numai aceasta e cauza adevărată a neprosperării acelor clase.

Cauza principală e *lipsa de pricepere din partea statului* în privirea importanței industriei într-o țară, de acolo apoi neprevederea și nepăsarea întru apărarea industriei și a comerțului.

De la 1859 și mai până dăunăzi am crezut, și prin toate actele oficiale continuu am declarat, că România e o țară agricolă, că ea nu poate produce decât în sfera agricolă, că pro-ducerea industrială ar fi rezervată altor țări industriale. Sub influința unor asemenea idei am lăsat să dispară sau să cază în desuetudine restricțiile ce esistau și cari puteau apăra industria din țară; instituția corporațiilor ni s-a părut o instituție învechită, contrarie libertății absolute în tot și în toate, a trebuit dar să dispară. Nu numai înlesnirea comunicațiilor, nu numai trebuințele ivite pe cari pământenii, industriași și comercianți nu ar fi fost în stare a le satisface, ci acele opinii împărtășite de

bărbații cari aveau direcția în țară, au înlesnit ca străinii și mai ales izraeliții să năvălească în țară și să se constituie în stat o pătură de industriași și comercianți străini, mai ales izraeliți. Aceleași opinii ne-au împiedicat a ne gândi la măsurile necesarii de apărare nu numai contra năvălirii străine, ci și contra importării obiectelor de industrie străină.

În cultul nostru pentru străini și în nepăsarea de ce e național am lăsat nu numai să se facă ca naționalii să fie înlăturați de către străini prin simplul efect al abilității reale a străinilor, dar am făcut tot spre a susține pe străini și industria străină. Nu era întreprindere, nu era licitație pentru procurare de obiecte pentru diferitele servicii ale statului, pentru armată între altele, la care să nu fi admis pe pământeni deopotrivă cu oricare străin sau izraelit ce s-ar fi prezentat și să nu se fi acordat concesiunea străinului sau mai ales izraelitului pentru… pentru că acesta ar fi lăsat cu preț mai ieften. Nu ne preocupăm că industriașul și comerciantul român contribuie la toate sarcinele de tot feliul ale statului și trebuia a fi preferit, că străinul ce se prezentă nu justificase nici cunoștință specială, nici solvabilitatea, nici în fine dacă concesiunea se mai putea îndeplini *întocmai* de către concesionarul străin sau izraelit după condițiile contractului cu prețul stipulat. Concesionarul caută a lua concesia *oricum*, căci știe că prin corupție, prin falsificare, prin înșelăciune va pune lucrurile pe cale bună.

Aceeași preferință și aceeași procedare la darea accizelor. Astăzi mai toate accizele comunale sunt în mânele izraeliților, nu numai în Moldova, dar și dincoace de Milcov. Chiar perceperea de impozite indirecte ale statului, precum ale băuturilor spirtuoase au ajuns în mânile izraeliților, încât în materie de impozite indirecte izraeliții au obținut și o jurisdicție.

Astfel, preferându-se străinii și îndeosebi izraeliții, statul le-a oferit acestora putința **de-a mânui capitalul public, veniturile bugetului statului, al județelor și al comunelor.**

Cu aceasta nu numai că s-au cauzat pierderi materiale industriașilor și comercianților români, dar izraeliții și străinii au fost înlesniți a-și face capitaluri cu *banii publici.*

Prin continua înlăturare a pământenilor li s-au luat însă *mijlocul de-a se susținea și dea volta practica și inteligența afacerilor, spiritul de întreprindere, educațiunea industrială și comercială,* cu un cuvânt acea *cultură* ce se *dobândește* prin exercițiul industriei și a comerțului; și în aceasta consistă slăbiciunea românilor și puterea izraeliților în România. Cu acest mod a trebuit să se constituie puterea industrială și mai ales

comercială a izraeliților, iar statul a mijlocit-o, și prin aceasta a *contribuit la imigrarea străinilor și a israeliților.*

Industriașul și comerciantul român, nesusținut prin nici o măsură de statul pentru care plătește contribuții și îndeplinește tot felul de sarcini, neavând mijloace și neputându-și-le procura în lipsă de adevărate institute de bancă, a trebuit să renunțe la industrie, la comerț și, ca să nu piară, a trebuit să se facă funcționar, fie oricât de rău plătit.

Mizeria ce este în clasa de mijloc din orașe și chiar în orașul București ni se revelează prin publicațiile inserate în fiecare număr al „Monitorului“ pentru vânzarea a câte-o căsuță a vreunui orășan pentru impozit neplătit în sumă numai de câte 20 lei noi.

Această mizerie esplică în parte și marea mortalitate a populațiunii ortodoxe din București în comparație cu nașterile; pe când la izraeliți nașterile sunt mai numeroase decât cazurile de moarte.

Un simptom asemenea al mizeriei e numărul mic al căsătoriilor între locuitorii români din București. Despre aceasta se pot vedea Raporturile d-rului Felix pe 1876, pag. 65, și pe 1875, pag. 68. Chiar după recensimântul făcut pe anul 1878, din 61.859 capi de familie sunt căsătoriți 27.571; 23.197 necăsătoriți și 11.091 văduvi. Așadar numai 44 la sută sunt căsătoriți. La 1000 locuitori sunt 5 căsătorii, pe când în Paris sunt 9, în Londra 10 (Felix).

Că în orașele Moldovei, precum Iași, Botoșani, Fălticeni ș.a., populația română descrește din an în an și că ne arată mai puține nașteri și mai multe cazuri de moarte decât populația izraelită, aceasta este un fapt necontestabil, dovedit prin cifrele oficiale. După statistica oficială pe anul 1875 s-au născut în orașele:

Botoșani 571 ortodocși, 720 izraeliți
Dorohoi 237 ortodocși, 377 izraeliți
Iași 1224 ortodocși, 1903 izraeliți
Neamțul 369 ortodocși, 368 izraeliți
Suceava 132 ortodocși, 243 izraeliți
Roman 259 ortodocși, 218 izraeliți

Au murit:
Botoșani 811 ortodocși, 677 izraeliți
Dorohoi 250 ortodocși, 255 izraeliți
Iași 1775 ortodocși, 1213 izraeliți

Neamțul 181 ortodocși, 188 izraeliți
Suceava 362 ortodocși, 206 izraeliți

Această decreștere a populației române din orașele Moldovei însemnează înlocuirea clasei de mijloc române prin izraeliți. Spre a ne convinge de acest fapt mai mult invocăm după statistica lui N. Șuțu la 1849 următoarele:

La 1849 erau în Moldova încă 10.695 de familii de negustori și meseriași pământeni ortodocși, iar în Iași erau 33 de corporații de comercianți și industriași pământeni ortodocși cu 1661 patroni și calfe. După comunicările obținute prin actualul d. primar al orașului Iași, în acest oraș erau:

în 1866, patentabili români 613, izraeliți 2909;
în 1877, patentabili români 488, izraeliți 2326;
în 1866, patentabili ambulanți români 187, izraeliți 1092.

Aceste cifre dovedesc, aceea ce este deaminteri destul de cunoscut, că în Iași, ca și în alte orașe ale Moldovei, comerțul și industria sunt concentrate în mâinile izraeliților.

Dar și dincoace de Milcov putem urmări și constata descreșterea românilor în ramurile cele mai principale ale industriei și ale comerțului.

Nu de mult înfloreau în București industrii însemnate: se fabricau testemele, se lucra mătase și se făceau dintr-însa țesături de tot felul, se argăseau piei, cari se exportau, blănăria din București era căutată în seraiul din Constantinopol, apoi erau ișlicăria, căldărăria, șelăria. Astăzi nu mai există acele industrii și trebuințele le satisfacem cu obiecte importate. În stradele unde erau așezate acele industrii, de care ne amintesc încă numirile acelor strade, astăzi întâlnim mai cu seamă izraeliți, comercianți cari vând haine gata aduse de la Viena și Pesta, și altele. Meseriașii români ce mai există, precum tabaci, ciobotari, căldărari, dispar căci nu mai sunt în stare a se susține.

În București erau în anul 1859 meseriași 6886 capi de familie, în care număr nu sunt membri de familie, calfele, ucenicii. Din 6886, erau de religie ortodoxă 4963, iar pământenii 5058. În anul 1878 numărul meseriașilor este de 16197 capi de familie din cari 5261 sunt imigrați de vro 20 ani.

Din 63 ramuri de industrie arătate pe anul 1878, numărul izraeliților e mai mare decât a românilor ortodocși în 17 ramuri. Astfel sunt capi și membri de familie:

1. Croitori bărbătești din 1836 suflete, sunt 812 izraeliți, 762 ortodocși;

2. Croitori femeiești din 872: 689 israeliți, 76 ortodocși;

3. Alămari din 160: 65 izraeliți, 34 ortodocși;

4. Argintari din 242 suflete, 164 izraeliți, 48 ortodocși;

5. Ceaprăzari și echipamente militare, din 392 sufl., 251 izr., 97 ort.;

6. Ceasornicari, din 182 sufl., 62 izr., 48 ort.;

7. Tinichegii, din 850 sufl., 729 izr., 61 ort.;

8. Zugravi, poleitori, din 635 sufl., 293 izr., 204 ort.;

9. Vopsitori, din 128 sufl., 61 izr., 11 ort.;

10. Strungari, din 181 sufl., 61 izr., 41 ort.;

11. Lampiști, din 75 sufl., 48 izr., 4 ort.;

12. Legători de cărți, din 135 sufl., 42 izr., 41 ort.;

13. Pălărieri, din 117 sufl., 28 izr., 17 ort.;

14. Perieri, din 25 sufl., 18 izr., ortodocși nici unul;

15. Tapițeri, din 192 sufl., 57 izr., 30 ort.;

16. Litografi, din 55 sufl., 5 izr., 4 ort..

În alte ramuri industriale, izraeliții figurează cu un număr considerabil; așa sunt:

1. Cusătorese izr. 137, ort. 342;

2. Măcelari, izr., 161, ort. 925;

3. Șepcari, curelari, izr. 119, ort. 207;

4. Coaferi, izr. 19, ort. 49.

Numai în unele industrii ostenitoare sau puțin lucrative constituiesc românii ortodocși marea majoritate; astfel sunt: din 64.732 totalul număr de suflete a meseriașilor aflați în București în 1878:

1. Muncitori cu ziua și plugari, din 31.700 suflete, 28.704 ort., 884 izraeliți;

2. Dulgheri și dogari, din 2727 sufl., 2562 ort., izr. nici unul;

3. Fierari, din 1797 sufl., 1017 ort., 26 izr.;

4. Potcovari, din 470 sufl., 420 ort., izr. nici unul;

5. Coșari, din 65 sufl., 52 ort., izr. nici unul;

6. Pantofari, din 585 sufl., 544 ort., 9 izr.;

7. Rotari, din 962 sufl., 752 ort., izr. nici unul;

8. Sacagii și căruțași, din 5202 sufl., ort. 5145, izr. nici unul;

9. Zidari, din 1846 sufl., 1648 ort., izr. nici unul;

10. Cavafi, din 180 sufl., 176 ort., 4 izr.;

11. Lăutari; din 1377 sufl., 1354 ort., 14 izr.;

12. Bărbieri, din 542 sufl., 512 ort., 13 izr.;

13. Cizmari bărbătești, din 2400 sufl., 1869 ort., 134 izr..

Să vedem acuma în ce număr sunt românii în comerciu.

În 1859 erau 4742 comercianți capi de familie cari cu 12.378 membri de familie constituiau 17.120. Dintr-acești 4742 capi erau ortodocși 3786, iar 3717 pământeni.

În anul 1878 sunt 7024 capi de familie cari cu membri de familie constituiesc 27.110 suflete. Dintr-acești 7024 capi, sunt 3834 supuși protecției române, 1355 protecției ruse, 787 protecției austro-ungare și 545 protecției elene; celelalte protecții cu un mic număr. După religie, din 27.110 suflete sunt 16.299 ortodocși și 8617 izraeliți. În cât privește diferitele specii de comercianți, toate în număr de 42 în București sunt:

1. Bancheri și zarafi, din 523 sufl., 324 izr., 164 ort.;

2. Bijutieri și giuvaergii, din 123 sufl., 101 izr., 3 ort.;

3. Hăinari, din 203 sufl., 185 izr., 11 ort.;

4. Comercianți de diferite nespecificate, din 7225 sufl., 5281 izr., 1576 ort.;

5. Marchitani, mănușari, din 885 sufl., 608 izr. 186 ort.;

6. Comercianți de mobile, din 102 sufl., 68 izr. 9 ort.;

7.Geamgii, din 126 sufl., 119 izr., ort. nici unul. Sunt alte ramuri de comerț în care izraeliții sunt în mare număr precum:

8. Birtași, din 324 sufl., 153 ort., 79 izr.;

9. Bogasieri, din 374 sufl., 230 ort., 117 izr.;

10. Cafegii, din 322 sufl., 205 ort., 65 izr.;

11. Lipscani, din 99 sufl., 65 ort., 31 izr.;

12. Comisionari, samsari, din 1190 sufl., 952 ort., 892 izr..

Numai în puține specii de comerț nu figurează izraeliții, precum bumbăcarii, orzarii, rogojinarii, cherestegii, florarii, jucrărierii de copii, farfurigii, sticlarii și olarii.

Că izraeliții ocupă cele mai însemnate specii de comerț aceasta se dovedește și prin faptul că între 16.299 suflete de comercianți ortodocși izraeliți sunt 5353 cârciumari, 2259 precupeți, împreună 8617. Rămân prin urmare 7682 ortodocși față cu 8617 izraeliți. La acest număr, mai trebuie să

adăugăm pe contabilii de comerț înscriși între profesiunile libere, cari, din 581 suflete, sunt 271 izraeliți și 226 ortodocși.

Nu numai cifrele arătate dovedesc că izraeliții domină. Spre a ne convinge de acest adevăr, n-avem decât să ne preumblăm pe stradele Bucureștilor, atât în zilele de lucru, cât și în sărbătorile cele mari ale izraeliților, și vom recunoaște că au trecut timpurile când românii erau puternici pe piața românească.

Apoi, prin îngăduința ce li s-a dat a se așeza oriunde fără ca poliția să se fi inchietat întru ceva spre a ști de unde vin, care e proveniența mărfei, care e natura operațiilor ce fac, sau spre a combate mijloacele nelicite și neoneste în ezercițiul comerciului, prin diferite moduri arătate și prin diferite căi au trebuit să se concentreze capitalurile în mânile izraeliților. Mijloacele însă prin care au ajuns capitalurile în mânile lor nu au fost numai muncă reală și cinstită în comerț și industrie, ci mai cu seamă operații cari nu produc valori, prin samsarlâcuri, prin traficuri, prin operații îndoielnice, prin așa-numite operații de bani ce ei fac esploatând împrejurările, starea de strâmtorare sau mizerie sau prostia tuturor. Însemnătatea creditorilor pe piața comerciului o dovedește și ocuparea ce se dă tribunalului comercial din București de către izraeliți. De la 1870 până la 1879 s-au declarat faliți 259 comercianți între cari 130 creștini și 129 izraeliți. La tribunalul comercial s-au intentat procese în anul 1875 în număr de 1806, dintre cari 780 de izraeliți privați, 936 de creștini și de institute de bancă; în anul 1876: 2254 procese dintre care 1177 de către izraeliți, 939 de creștini și 138 de institute; în anul 1877: 2012 procese, dintre cari de izraeliți 1189, de către creștini 765 și de institute 58. Au ajuns dar izraeliții a fi o putere nu numai prin cualitățile cunoscute și necontestabile, dar și prin politica economică urmărită. De aceasta ne convingem când aflăm că în București sunt 324 suflete de zarafi și bancheri, 892 samsari și comisionari, 172 înscriși ca arendași și antreprenori, a căror operații mai ales de uzură ne sunt prea cunoscute, apoi 347 rentieri, cari nu se mărginesc în traiul odihnit; apoi din 20.749 izraeliți constatați ca aflători în 1878 în București, sunt 797 capi de familie fără profesiune, sau 2032 suflete fără profesiune cari, dacă nu trăiesc ca muncitori cu ziua și dacă nu sunt rentieri, industriași sau comercianți, trăiesc desigur după urmele traficului și a samsarlâcului, din operații cari desigur nu produc valori. Toți aceștia constituie 3747 suflete. Acest număr ar putea fi augmentat prin mulți cari, deși înscriși ca

comercianți, vor fi făcând și operații de altă natură decât cele indicate de comerciul ce ezercită.

Că toți aceștia nu stau cu mânile în sân și că ei se îndeletnicesc cu operații de bani străine obicinuinței, de aceasta ne putem lesne convinge văzând registrele tribunalului comercial din București, de constatarea protestelor.

Din 1025 polițe protestate în anul 1878 sunt 450 ale creditorilor izraeliți, 208 ale băncilor, iar restul al izraeliților de tot neamul. Și între acești creditori izraeliți nu figurează decât rar numele puținelor institute de bancă izraelite din București, cunoscute prin soliditatea și prin efectuarea operațiilor de bani, legitime și admisibile; ceea ce întâlnim adeseori sunt numele unora cari nu sunt decât samsari, antreprenori, rentieri etc.

Pe strada Lipscani, pe calea Mogoșoaii s-a înmulțit și tot se înmulțește numărul caselor de schimb a zarafilor. Oare sunt într-adevăr în București atâtea afaceri ca să fie trebuință de atâția zarafi? În aparență. În realitate, toate acele suflete de zarafi, de samsari, de antreprenori, de rentieri, de oameni și fără protesiune, sunt agenții activi a practicei uzurare.

Operațiile lor consistă între altele în împrumuturi cu câte 48%, 60%, fiind asigurați nu numai prin câte trei, patru giruri, la poliție, ci mai cu seamă prin amaneturi.

Operațiile lor consistă în scontarea titlurilor de pensie, a lefilor, cu un scăzământ care reprezintă dobânda de 60%, 72%, 84% pe an. Cunoaștem cazuri în cari procentele luate întrec orice închipuire.

La asemenea speculanți sunt avizați aceia cari au trebuință; la ei se adresează funcționarii, la ei se adresează proprietarul și arendașul, mulțimea locuitorilor din mahalalele fără ocupație, la ei trebuie să se adreseze meseriașii, chiar și comercianții, întrucât lipsește o adevărată bancă care să facă operații propriu-zise de bancă. Cu cât mizeria sau strâmtorarea e mai mare, cu atâta e și esploatarea mai mare. Un proprietar e silit, spre a-și plăti datoria sau polița, a vinde recolta încă neadunată sau cerealele ce are cu prețuri de nimic, atât în București și mai cu seamă în orașele provinciale, încât mărimea dobânzilor plătite e în realitate de multe ori de 80% minimum. Folosindu-se de libertatea acordată, acei speculanți nu se mulțumesc numai cu foloasele exorbitante sub formă de dobândă, ci-și mai puteau stipula până la legea din 19 fevruarie 1879 și alte foloase, prin mijlocul clauzei penale, încât astfel, prin mijlocul acestei clauze penale, capitalul primitiv datorat se mărea în cazuri ce cunoaștem de mai multe ori.

Practica uzurară îngăduită de legi, fiind consfințită de judecători, efectul moral a trebuit să se producă în societate și prin contagiunea ei. Nu e îndoială că uzura s-a lățit în mod spăimântător. Nu putem contesta, în interesul adevărului, că și orășenii români asemenea esercită practica uzurară. Nu ne mai mulțumim cu foloase mici de 8 la sută, de 10 la sută. Dăm bani împrumut, la români cu deosebire, cu ipotecă reală, cu dobândă de câte 18 și 24 la sută și cu clauzele penale!! Sunt persoane în societate cari prin poziția, prin profesia ce esercită nu ar trebui să mărească numărul cămătarilor. Chiar profesori și funcționari, înalți magistrați participă la esercițiul practicei uzurare. Sunt funcționari cari esploatează nevoia colegului rău plătit sau prea cheltuitor, luându-i de la un napoleon pe lună dobânda de 1 leu 50-60 bani, adică 18 lei pe un an, sau 90 la sută!!

S-au înființat case de economie în diferite orașe pe cari, prin modul organizărei lor, le putem numi institute naționale. Mai toate operațiunile lor, dealtminterea mărginite, consistă în operații uzurare, de esploatare sau a deponenților lor sau a altor români cari se adresează, luându-li-se 18-24,36% pe an. Citim în „Gazeta“ pentru anunciuri judecătorești a Curții de apel din Iași că are a se vinde silit casa unei d-ne, Safta Baronischi, de către Casa de economie de acolo pentru plata capitalului datorat, a dobânzei de 3% pe lună, plata onorarului de 20% și se înțelege și pentru plata cheltuielelor judecătorești. Vrea să zică un institut național cere 3 % pe lună sau 36% pe an.

Libertatea nu a înlesnit procurarea creditului în mod priincios. În mizeria socială în care se află agricolii, industriașii și comercianții români, societatea română, libertatea în sine și fără să se fi luat măsurile pentru instruire și protegere a fost mijlocul de a esploata toate clasele societății, de a le stoarce cele mai multe foloase și a le cauza ruinarea. De această libertate se folosesc proprietarii și arendașii față cu țăranul; apoi unii orășeni români, dar mai cu seamă se folosesc, față cu toate clasele societății, izraeliții la cari suntem reduși a ne adresa.

În asemenea împrejurări, legitima întrebare e a se ști ce e de făcut?

IV. REGULAREA RELAȚIUNILOR EVREILOR ÎN PRUSIA

În ultimul articol am întrebat ce ar fi de făcut. Înainte de a cerceta complexul măsurilor necesare la cari ar trebui a ne gândi și ce ar trebui a lua pentru ameliorarea stării de lucruri, cestiunea izraeliților fiind pusă la

ordinea zilei, aceasta ne silește a curma dezvoltările și, rezervându-le pentru alt articol, a îndrepta acum atenția asupra acestei proxime cestiuni.

Sunt unii cari, pornind de la cugetări zise umanitare și de la idei generale de dreptate, cred că rezolvirea acestei cestiuni ar fi simplă, având a consista în înlăturarea art. 7 din Constituție și acordarea tuturor drepturilor la toți izraeliții fără de nici o deosebire și fără luarea nici unei măsuri. A procede în asemenea mod general este a urma tradițiilor uzitate în viața statului român de la 1859, însemnează a fi sclavi ai noțiunilor abstracte și generale, fără considerarea împrejurărilor deosebite ale țării. Pentru aceasta să ne întrebăm dacă condiția nu numai socială, dar și juridică a izrailiților s-a schimbat în alte părți deodată ca din senin și-n împrejurările cum se cere de la noi sau dacă a fost o altă cale care s-a urmat.

Așa-numita emancipare ce au dobândit-o izraeliții în alte părți a fost un lung proces la care însiși izraeliții au luat parte prin dovezile ce au dat de asimilarea cu nația în mijlocul căreia se aflau și prin participarea lor în tot feliul la lupta pentru bunurile cele mai înalte ale națiunii. Acea emancipare nu s-au efectuat deodată. Francejii, cari ajunseseră la o dezvoltare cu care nu putem compara pe a noastră, abia în anul 1789 au admis egalitatea și pentru izraeliți. În urma exemplului Franței, abia în secolul nostru unele state din Germania și mai cu seamă Prusia au căutat a regula și schimba condiția juridică a izraeliților.

Cel întâi act de emancipare prin care s-au recunoscut oarecari drepturi izraeliților din Prusia e edictul din 11 martie 1812 și abia la anul 1869, prin legea din 3 iulie, s-au abrogat toate dispozițiile restrictive pentru izraeliți, așadar a trebuit să treacă 57 de ani. E de interes a cunoaște care a fost condiția juridică a izraeliților, cum s-a transfomat aceasta, ce restricții au esistat în privința izraeliților încă în cursul secolului acestuia în Prusia, spre a ne convinge de un fapt, că legiuitorul prudent al Prusiei nu a crezut util a admite deodată pe izraeliți la exercițiul acelorași drepturi, ci, prin diferite măsuri combinate, care au variat în diferite provincii după împrejurările ce esistau și care s-au ivit, el a căutat pe de o parte să proteagă populația creștină, pe de altă parte a căutat în mod treptat să pregătească pe însuși izraeliții stabiliți spre a fi apți a fi admiși la esercițiul tuturor drepturilor.

Condiția juridică a evreilor reclama o regulare. De la sfârșitul veacului de mijloc și până la începutul secolului nostru evreii fiind considerați, din cauza religiei cât și din cauza naționalității, ca străini în Germania ca și aiure, ei nu puteau locui decât în virtutea protecției acordate, pentru care ei

aveau a plăti diferite impozite. Dreptul d-a protege era rezervat împăratului în veacul de mijloc, era un regal a cărui esploatare după împrejurări și trebuințe aducea foloase bănești considerabile împăratului, precum și principilor diferiți ai Germaniei, orașelor pe al căror teritoriu se aflau evrei și întrucât împăratul acordase și acestora esploatarea acelui regal.

Evreii erau desemnați *Kammerknechte*, obiecte de esploatat. Față cu împăratul și față cu diferiții principi, evreii în veacul de mijloc n-aveau nici un drept, nici în privința persoanei, nici în privința averei. Se credea că evreii n-ar putea avea avere cu titlu de proprietate și că li se puteau lua totdauna. Ca obiecte de esploatat ei erau vânduți împreună cu averea adeseori și creanțele lor se reduceau sau se anulau de către împărat, de către principi sau de către autoritățile orășene în interesul unui puternic favorit.

Dreptul de protecție acordat se putea revoca și nu se transmitea la moștenitori. Și chiar acei evrei cari obținuseră patenta de protecție cu dreptul de a reședea trebuiau să plătească impozit deosebit când călătoreau prin țară *(Judenzoll)*. Afară de dreptul de a reședea, evreii nu aveau decât mai cu seamă privelegiul uzurei până la jumătatea secolului al 16-lea. Și, cu toate schimbările urmate în secolul al 16-lea, 17-lea, 18-lea, totuși evreii continuau a fi toți numai străini îngăduiți, esploatați în tot felul de fisc și fără doar alt drept decât a se deda pe lângă operațiile de bani unor ramure de comerciu sau de industrie. Așa în Germania, așa în Prusia până la începutul secolului nostru.

Printre multe reforme ce se săvârșiră în Prusia în urma bătălii de la Jena, reforme cari au mărit puterile statului și l-au pregătit la lupta de emancipare, au fost și ameliorarea condiției juridice a evreilor prin edictul din 11 martie 1812 în privința regulărei relațiilor evreilor.

Care este condiția creată evreilor prin acest edict sub raportul dreptului public și a dreptului civil? Sub raportul întâi, § 1 al edictului menționat declară că evreii cari locuiesc în statele Prusiei în virtutea unui privilegiu general, unei patente de naturalizare, unei scrisori de protecție sau unei concesiuni se vor considera ca pământeni *(Einländer)* și ca cetățeni prusieni *(preussische Staatsbürger)*. Așadar numai evreii cari locuiau în Prusia în virtutea unui act special ce emana de la puterea publică dobândeau drepturile de pământeni și cetățeni. Însă acea cualitate se acorda și acelor evrei sub două condiții: 1) de a purta nume de familie hotărât și 2) de a se servi în registrele de comerț, la redactarea diferitelor acte juridice, de limba

germană sau de altă limbă vie și să poată scrie numele lor cu caractere germane sau latine (v. § 2 al edictului).

Pentru îndeplinirea condiției întâia, evreii aveau a declara autorității locului în care au domiciliul, în timp de șase luni de la publicarea edictului, numele ce vor purta, după care guvernul provinciei în circumscripția căruia se făcuse declarația avea a libera un certificat enunțând că cutare evreu este pământean și cetățean. Acest certificat avea să serve ca act justificativ pentru evreul care făcuse declarația, precum și pentru familia lui (v. §§ 3 și 4 ai edictului). Evreii cari nu se conformau acelor condiții aveau a fi considerați și tratați ca evrei străini, oricare ar fi fost timpul de când locuiau (§ 6 al edictului). În urma acestui edict, evreii străini nu erau autorizați a se așeza în Prusia decât după ce vor fi dobândit dreptul de cetățenie *(das preussische Staatsburgerrecht).* Spre dobândirea cualității de cetățean se cerea autorizarea ministrului de interne, pe lângă propunerea guvernului provinciei în care evreul străin voia a-și alege domiciliul (§ 31 și 32 ale edictului).

În cât privește pe evreii străini, ei nu pot intra și călători decât pentru săvârșirea de operații de comerciu licite, având a fi supuși întru aceasta supravegherii autorităților polițienești și dispozițiilor polițienești (§ 36 al edictului). Chiar în timpul bâlciurilor însemnate de la Königsberg, Breslau și Francfurt, evreii străini nu erau autorizați a se afla decât cu autorizația autorității (§ 38 al edictului).

Evreii străini nu pot fi admiși nici ca rabini, nici spre a îndeplini o funcțiune la sinagogă, nici ca meseriași, calfe, ucenici sau servitori (§ 34 al edictului). Evreii pământeni cari contravin la această dispoziție se pedepsesc cu amendă de 300 taleri (1125 lei noi) sau, în caz de insolvabilitate, cu închisoare, iar evreul străin se gonește afară din țară (v. § 35 al edictului, *„Der fremde Jude muss über die Grenze geschaft werden“).*

În privința intrărei pe furiș a evreilor, edictul a menținut dispozițiile polițienești ce erau în vigoare, precum e edictul de la 12 decemvrie 1780 în privința intrărei pe furiș a evreilor cerșetori. Conform acestui edict, un evreu care nu era cetățean nu putea reședea decât având pașaport, precum aceasta s-a regulat și prin edictul din 1817.

Ce drepturi aveau evreii cari dobândeau dreptul de cetățenie?

După §§ 7 și 33 al edictului, ei se pot bucura de aceleași drepturi cetățenești, *„bürgerliche Rechete“,* și libertăți ca și creștinii, întru cât edictul nu conține o dispozițiune contrară. Astfel ei pot ocupa catedre la

academii și la școale, funcțiuni la comune pentru cari ar avea aptitudinea, dar în cât privește ocuparea de alte funcțiuni ale statului, edictul rezervă dispoziții mai târziu de luat (v. §§ 8, 9 ai edictului).

De drepturi propriu-zise politice, de alegere și de a fi ales la adunările cercuale *(Kreise)* și la adunările provinciale nu numai că edictul nu face nici o mențiune, dar legile în privința cercurilor și a provinciilor cereau pentru alegere, pe lângă altele, *religiunea creștină (v. Schulze Staats recht der preussischen Staaten,* § 146, pag. 67 și § 150, pag. 99). Chiar și pentru alegere la comună se opuneau în multe cazuri statutele orașelor și ale comunelor rurale.

Edictul enumeră că evreii își pot alege domiciulul în oraș și la țară, că ei pot a se îndeletnici cu meseriile autorizate și cu comerțul, însă la țară ei nu pot esercita decât comerțul admis pentru toți locuitorii (§§ 10, 12, 13 ale edictului). Prin această dispozițiune cât și prin § 37, edictul se referă la legile polițienești în vigoare, cari, dimpreună cu dispozițiile urmate, au a fi consultate spre a se ști ce comerț și ce industrie nu putea esercita nici chiar evreul care era *Staatsbürger,* și între altele le era proibit comerțul ambulant. Orice relații de drept privat ale evreilor cetățeni au a fi judecate după legile ordinare (§ 20 al edictului), și între altele li se recunoaște dreptul anume de a cumpăra imobile (§ 11 al edictului). Continuă însă a se observa și în urma edictului dispozițiunile legale speciale, cari esista din cauza religiunei și a cultului diferit al evreilor. De aceea evreii au a presta jurământul în materie civilă după formele speciale prescrise în procedura ordinară și care sunt ca și formele prescrise de colecțiile Moldovei. Asemenea, în privința jurământului evreilor în materie penală, continuă a fi în vigoare dispozițiile anterioare, după cari evreul în materie criminală nu poate fi silit a jura, iar declarațiile voluntare făcute în aceleași cazuri nu constituie o probă deplină (v. §§ 21, 22, 23 ai edictului și *Allegemeine Gerichtsordnung,* Th. 1, Tit. 10, §§ 317—353).

În privința cultului și instrucției evreilor edictul nu conține nimic decât că pentru aceasta se vor lua dispozițiuni după ce se vor consulta bărbați cari prin cunoștințele lor și prin onestitate inspiră încredere publică (§ 39 al edictului).

Așadar, după dispozițiunile edictului, numai evreii care dobândiseră dreptul de cetățeni aveau drept d-a ocupa catedre și unele funcțiuni la comună, dreptul d-a face comerț și industrie, dreptul de a cumpăra imobile, erau însă lipsiți de esercițiul drepturilor politice, de dreptul de a ocupa

funcții ale statului, aveau drepturi mărginite în comună și continuau a fi supuși restricțiilor speciale în privința jurământului.

Acest edict, deși avea un caracter general, nu s-a aplicat în părțile anexate Prusiei în urma Congresului de Viena, în care părți au continuat a fi în vigoare restricțiile de mai înainte în privința evreilor, de aceea, între altele, deși după § 11 al edictului evreii ceteţeni puteau cumpăra imobile, cu toate acestea ei nu au avut dreptul d-a dobândi imobile în provinciile dezlipite de Saxonia, în părțile anexate de la Hessen, Darmstadt și Nassau precum și în Neuvorpommern și Rügen nu puteau dobândi imobile decât cu autorizația guvernului pentru imobile rurale, și a autorităților orășenești pentru imobilele urbane; iar în districtele Culm, Mechelau, în orașul Thorn evreii erau cu totul lipsiți de dreptul d-a dobândi imobile rurale, iar imobile urbane ei nu puteau dobândi decât dacă justificau că posed 40.000 fl., că cunosc limba polonă sau franceză, că trimit copiii lor de la șapte ani la școală, nu au semne esterne distinctive și nu se oferă un doritor creştin (v. *Staatsrecht der preussischen Monarchie,* I. p. 324).

Pe lângă acestea, în urmă s-a mai mărginit capacitatea evreilor, luându-li-se dreptul d-a putea fi profesori prin ordinul cabinetului din 18 august 1822.

Așezarea evreilor la țară și în orașe a fost mărginită în urmă și prin legea din 31 decemvrie 1842, în virtutea căreia comunele puteau să refuze primirea evreilor cetățeni întru cât nu justificau că-și pot procura locuința și întreținerea. Mai mult, ivindu-se pericul pentru esistența țăranilor din cauza contactului cu evreii ce se așezaseră la țară în patru districte ale guvernlui Minden, prin ordinul din 20 septemvrie 1836 s-a mărginit capacitatea evreilor ce o aveau după edict în următoarele privințe:

1. Că evreii să nu mai poată cumpăra imobile țărănești în acele circumscripții decât sub condiția ca să le esploateze ei singuri și tot cu evreii, altmintrelea aceste imobile au a se vinde silit de tribunal numai după cererea guvernului provinciei și fără altă cercetare;

2. Că evreii nu pot acționa pe țăranii acelor districte pentru sume datorite decât numai dacă se constată datoria prin un act făcut dinaintea judecătorului domiciliului debitorului, având judecătorul a cerceta de oficiu dacă nu este bănuială de uzură și în acest caz el putea refuza încheierea actului.

Dar între dispozițiile relative la condiția juridică a evreilor urmate în urma edictului din 1812 e importantă ordonanța din 1833, prin care s-au

regulat relațiile evreilor din provincia Posen, cari continuaseră a fi supuși unor regule deosebite. Această ordonanță reguleează mai întâi relațiile cultului și ale instrucției evreilor, organizează sinagogile și obligă pe fiecare evreu care se află în circumscripția unei sinagoge să facă parte din această sinagogă, organizează administrarea sinagogelor ca corporații și impune acestor corporații îndatorirea de a îngriji pe lângă interesele cultului de acelea ale instrucției.

Sinagogele fiind organizate în terminul de 6 luni de la publicarea ordonanței și, dacă autoritățile administrative ale sinagogelor vor fi declarat că vor îndeplini îndatoririle impuse prin ordonanță în privința întreținerii cultului și instrucției, toți părinții de familie și persoanele cari vor întruni oarecari condițiuni vor putea fi naturalizați (§ 16).

Condițiile generale pentru naturalizare ce se cer sunt: 1) viață nepătată, 2) capacitatea și îndatorirea de a se servi esclusiv de limba germană în toate afacerile publice, în acte și socoteli, 3) de a adopta un nume de familie (§ 17). Pe lângă acestea, evreii ce vor fi naturalizați trebuie să mai justifice: 1) că de la 1 iunie 1815 continuu au locuit în provincia Posen și 2) că îndeplinesc una din condițiile speciale în privința ocupației, a averii sau a deosebitelor merite ce au (§ 18). Acelor evrei cari vor fi în condițiile paragrafului 17 și vor justifica condițiile paragrafului 18 guvernul provinciei are a le da patente de naturalizare (§ 19). Capacitatea evreilor naturalizați e aceeași prevăzută prin edictul de mai sus. Se prevede în § 22 anume că ei nu au dreptul de a fi aleși la funcțiunile statului sau ale comunei (ca *Magistratsdirigent),* deși, pot dobândi dreptul de cetățenie în oraș *(das städtische Bürgerrecht);* că nu pot fi aleși ca deputați la adunările cercuale și privinciale, că, dacă posedează imobile numite *Rittergüter* (moșii nobilitare) de cari sunt lipite *drepturi onorifice*, acestea se vor exercita de către stat; că nu-și pot strămuta domiciliul în altă provincie decât cu autorizarea ministrului de interne.

În opoziție cu evreii naturalizați au a fi considerați ca nenaturalizați acei evrei cari locuiesc în provincia Posen de la 1 iunie 1815 sau cari locuiesc acolo în virtutea unei concesiuni posterioare însă nu întrunesc condițiile indicate mai sus spre a fi naturalizați (§ 23). Aceștia trebuie să se legitimeze prin certificate liberate de autoritatea polițienească a locului, după o listă ce se face de către autoritățile administrative a fiecării sinagoge. Evreii nenaturalizați nu pot să devie cetățeni într-un oraș, sunt opriți a-și alege domiciliul la țară afară dacă au dobândit un imobil rural sau l-au arendat sau

îl esploatează singuri sau s-au vârât la un proprietar; mai sunt opriți de a ține cârciume la țară, iar la oraș numai în urma încuviințării poliției locului, asemenea a face comerț ambulant; actele pentru constatarea împrumuturilor trebuie să fie făcute dinaintea judecătoriei sub pedeapsă de nulitate; asemenea vor fi nule și pretențiile lor pentru băuturi vândute (cf. § 25). Atât evreii naturalizați cât și cei nenaturalizați nu se pot căsători cu o evreică străină decât dacă aceasta va avea o avere de 500 taleri (cf. §§ 15 și 26); asemenea ei nu sunt obligați de a servi în armată (cf. § 14), trebuind însă pentru această scutire să plătească impozite deosebite. Toți evreii cari nu se pot legitima prin certificate sunt străini și pot fi trimiși peste graniță la urma lor (§ 24).

În urma ordonanței din 1833 interveni importanta lege din 17 ianuarie 1845 în privința meseriilor, prin care evreii din toată monarhia erau escluși de la vreo 18 meserii cari cer o deosebită încredere publică (v. §§ 51—55 a legii).

Dar regularea generală a condiției evreilor din întreaga monarhie, așteptată de mult, se săvârși prin legea din 23 iulie 1847. Însă această lege nu face decât contopește dispozițiile edictului de la 1812 cu ale ordonanței din 1833.

În comparație cu edictul din 1812 legea din 1847 e chiar în unele privințe mai restrictivă, deși § 1 al legii declară că toți supușii evrei au aceleași drepturi și îndatoriri ca și supușii creștini. Cu toate acestea evreii nu pot ocupa la universități decât oarecari catedre anume indicate; dealtminterea ei nu pot fi admiși ca membri ai senatului universității și nu pot conduce și supraveghea treburile cultului și instrucțiunei creștine; nu pot ocupa nici o funcțiune a statului sau a comunei care ar consista în exercițiul unei puteri judecătorești, polițienești sau executive (§ 2 al legii); evreii nu sunt admiși la exercițiul drepturilor politice *(städnische Rechte)*, de a fi alegători sau aleși, precum și tot astfel sunt escluși de la exercițiul unor drepturi onorifice (§ 3). Se mănține dispoziția că registrele de comerț nefiind scrise în limba germană nu pot servi ca dovadă pentru evrei, conform § 6 al legii; se desființează însă restricțiile cuprinse în legea meseriilor din 1845, ianuarie 17, precum și dispozițiile speciale în privința jurământului. Asemenea, în urma acestei legi evreii nestrăini cari nu ar fi fost naturalizați nu au trebuință de un pas-port spre a reședea (cf. Rönne, *Staatsrecht*, II, § 333, pag. 503).

Cu toată generalitatea legii, în vederea împrejurărilor deosebite ale provinciei Posen, legea din 1847 a mănținut în cât privește evreii din acea provincie dispozițiile deosebite a ordonanței din 1833 și, între altele, deosebirea între evreii naturalizați și nenaturalizați, cu capacitate deosebită pentru unii și alții (§ 24—33 a legii). În privința cultului și a instrucției evreilor, în acea lege sunt dispoziții cari dovedesc prevederea și solicitudinea legiuitorului pentru rădicarea nivelului moral și intelectual al evreilor, dispoziții cari și astăzi sunt în vigoare.

În cât privește însă pe evreii străini în general, § 71 din lege reproduce dispozițiile vechi din edictul din 1812 (§§ 34-36 a edictului) și dispoziția § 30 a ordonanței din 1833. În virtutea acestor dispoziții evreii străini nu se pot stabili în Prusia fără a obține patenta de naturalizare, ce se dă, în urma încuviințării ministrului de interne, de autoritățile polițienești; că fără acea autorizație a ministrului de interne evreii străini nu pot fi admiși, sub pedeapsă de închisoare sau de amendă, a fi rabini sau oficianți la o sinagogă, calfe, ucenici; că ei nu pot intra și călători decât pentru a face comerț licit conf. dispozițiilor polițienești ce s-au dat succesiv în această privință, fiind totodată obligați cu toții a avea pașaport.

Astfel au fost regulate relațiile evreilor până la 1848. Evreii nu dobândiseră egalitatea nici sub raportul dreptului public nici sub raportul dreptului privat. În urma mișcării de la 1848, promulgându-se și în Prusia o Constituție (la 31 ianuarie 1850) al căreia § 4 declară că toți prusienii sunt deopotrivă înaintea legii, iar § 12 că folosința drepturilor civile și politice este independentă de confesiunea religioasă, s-ar fi crezut că evreii ar fi trebuit să fie admiși la exercițiul tuturor drepturilor politice și a ocupa orice fel de funcțiuni. Cu toate acestea — și în urma Constituției — s-a contestat evreilor dreptul de a exercita oarecari drepturi politice, de a ocupa în sate funcțiunea de primar *(Schulzamt)*, de a fi profesori nu numai la universități, ci și la școalele inferioare, de a ocupa funcțiuni judecătorești ș.a.; guvernul persista a susține că legile speciale în privința evreilor nu s-ar fi abrogat prin dispozițiile Constituției și că evreii continuau a fi supuși restricțiilor ce conțineau acele legi (v. Rönne, *Staatsrecht*, § 106, pag. 429 text și nota 1; *eodem*, § 449, nota 5).

Abia prin legea din 3 iulie 1869 s-au abrogat orice fel de restricții ce existau în privința evreilor pământeni, recunoscându-li-se egalitatea perfectă cu creștinii sub toate raporturile.

Astfel, dar nu deodată, ci pas cu pas, cu multă greutate și după un spațiu de mai bine de 60 ani de la memorabilul edict din 1812, s-a recunoscut evreilor din Prusia egalitatea perfectă.

În cât privește pe evreii străini, și între altele spre a opri năvălirea evreilor fără căpătâi, sunt varii dispoziții ce se esecută de o vigilentă poliție. Între alte dispoziții continuă a se observa încă astăzi în privința lor: 1) dispoziția edictului din 1780 decemvrie 12 contra furișărei evreilor cerșetori; 2) dispozițiile edictului din 1817 pentru paspoarte; 3) dispozițiile ordinului cabinetului din 11 septemvrie 1823 pentru împiedecarea năvălirei evreilor din Polonia; 4) dispozițiile § 71 al legei din 1847; și în privința evreilor ca și a străinilor cerșetori fără ocupație sau cari fiind izgoniți s-au reîntors de nou, conform legii din 6 iunie 1843 autoritatea polițienească are dreptul a-i izgoni peste graniță, fie înainte, fie după pedepsirea lor, acum conform § 361 din Codul nou penal.

Pe lângă supravegherea ce esercită poliția în modul arătat, comunele însăși au dreptul a se opune până astăzi, conform legei din 31 decemvrie 1842, așezărei cuiva în comună, fie cetățean, fie străin, care nu ar avea mijloace spre a locui și spre a se hrăni. Comunele mai au dreptul, conform art. 52 din legea pentru organizarea comunelor urbane din provinciile răsăritene din 30 mai 1853, a percepe o taxă de la toți cari vor a se așeza în comună și a nu acorda dreptul de cetățean în oraș decât dacă acesta prestează o deosibită taxă (v. Rönne, *Staatsrecht*, § 90, pag. 309).

Toate aceste restricții, cari se esecută cu rigoare de poliție precum și de autoritățile comunale, nu constituie o persecuție, și nimeni nu le-a taxat astfel. Ceea ce e legitim aiurea de ce n-ar fi legitim și la noi? Introducând dispoziții analoage cu ale Prusiei și esecutându-le cu aceeași rigoare statul ar îndeplini o datorie ce o are în interesul siguranței publice și pentru care nu s-a făcut mai nimic.

Cu introducerea de dispoziții în felul arătat, cu organizarea poliției generale în mod serios, am scăpa țara și comunele de evreii fără căpătâi cari astăzi ne inundează și constituie o cauză de periclitare pentru populația urbană și rurală.

❦

[25 mai 1879]

Din marea unitate etnică a tracilor romanizați care ocupa în veacul de mijloc aproape întreg teritoriul Peninsulei Balcanice, începând de sub zidurile Constantinopolei, a Atenei și a Triestului și ajungând până la Nistru spre miazănoapte și răsărit, până-n șesurile Tisei spre apus, n-a mai rămas decât mâna aceasta de popor românesc liber pe petecul de pământ dintre Prut, Dunăre și Carpați, și pentru posesiunea acestui petec se vor arunca sorții ca asupra cămășii lui Hristos, de astădată nu în străinătate, ci în chiar Camerele României.

Nu e într-adevăr un popor megieș care să n-aibă români sub jugul său: sârbi, bulgari, greci, turci, unguri, muscali, nemți fiecare are, unii milioane, alții sute de mii de suflete din acest popor osândit de Dumnezeu spre nefericire și robie, numai pământul acesta era de sine stătător în urma vitejiei și prevederii înțelepților bătrâni și acesta e acuma amenințat a deveni prada tuturor adunăturilor fără de patrie din câteși patru colțurile lumii.

Înfiorătoare într-adevăr sunt amănuntele aduse de noi în numărul de ieri în privirea purtării evreilor din Galiția și Bucovina față cu populațiunile autohtone, și să nu uităm că acelaș soi de oameni, gonit de mizerie și de noile legi restrictive, s-au pripășit într-un număr zdrobitor pe pământul nostru, că de la trecerea rușilor încoace au umplut toate mahalalele Bucureștilor, că au prins rădăcini chiar în Craiova, în țara Oltului, unde locuiesc cei mai harnici și mai strângători români, că pretutindenea unde-ți întorci ochii îi zărești ca și când ar fi răsărit din pământ, toate acestea în perspectiva realizării articolului 44 a Tractatului de la Berlin. Aflăm asemenea că Rusia, precum închiderea mai alaltăieri granițile contra întoarcerei rublelor ei, le-a închis de astă dată contra întoarcerii ovreilor ei.

Față cu această cestiune de viață și de moarte și încă de moarte lașă și continuă, fără meritul de-a fi luptat cu bărbăție, fără conștiința de a fi fost învins, care va fi atitudinea Camerelor române?

Călări-vor deputații iarăși pe teorii umanitare și juridice? Confirma-vor minciuna obraznică că ovreii au fost la noi persecutați din cauze religioase, la noi, unde se grămădesc cum nu s-au mai grămădit nicăiri?

Când vedem rezultatele fioroase a dominațiunii jidovești în Galiția, când gazeta *oficială* a regatului arată că în *cinci* ani numai s-a publicat vânzarea silită a **800.000** imobile țărănești, când socotim că populația întreagă a acelei țări e de vro trei milioane cu ovrei cu tot și că acea cifră înspăimântătoare reprezintă *totalitatea* capilor de familie creștine de prin

sate, când vedem un întreg popor dezmoștenit pe cale de a-și părăsi vetrele străbune spre a emigra în … America, oare mai e îndoială că aceleași elemente de corupție și spoliarea tind a uza de aceleași mijloace, a ajunge la aceleași scopuri pe cari le-au atins în acea parte a nefericitei Polonii? Dacă astăzi, când n-au plenitudinea drepturilor civile și nici pe cele politice, au pus mâna pe tot negoțul și pe toată industria mică din Moldova, dacă astăzi se lățesc înspăimântător asupra șesului Țării Românești, dacă azi se încuibă în vatra harnicilor olteni ce va fi oare mâne, când vor avea drepturi egale, când vor avea putința de a-și zice români, când vor avea înscris în legi dreptul formal că patria aceasta este a lor tot deopotrivă cu noi?

Pe câtă vreme cestiunea era pendentă, am promis a ne feri de ea ca de-o armă electorală, numai pentru că stătea prezumpțiunea că guvernul va lăsa alegerile libere, pentru ca cel puțin în această *unică* cestiune țara aceasta să poată rosti ce voiește. Dar nu. S-au încărcat listele electorale a colegiului I și al II-lea cu funcționari și arendași în restanță, s-au făcut din alegeri cestiune de familie, de postomanie și de interes, s-au falsificat în ora supremă voința nației cum nu s-au mai falsificat niciodată. Numai Moldova pământ înzecit de nefericit și înzecit de sfânt, ai cărei eroi dorm somnul de veci în umbra pajurilor străine, pe a cărei moaște sfinte calcă picior străin, numai Moldova s-a scuturat ca un leu, menit spre junghiare o dată, poate pentru cea din urmă dată.

Astăzi au trecut timpul tăcerii și putem espune limpede întreaga primejdie ce ne amenință.

Prezidentul Consiliului, organul său „Românul“, în fine mesajul domnesc însuși repetă aceeași întrebare, naivă, dacă e din neștiință, culpabilă, dacă e făcută în cunoștință de cauză.

Puteți crede d-lor, zicea ministrul, că Europa vrea, poate să vrea nimicirea noastră?

Iar mesajul zice: „În regularea cestiunilor de detaliu (puterile) n-au cugetat, ele nu puteau cugeta a ne impune condițiuni absolute contrarie intereselor noastre celor mai vitale“.

Oare dacă prezidentul Consiliului știe ce voiește Europa de ce nu ne-o spune și nouă?

Noi, din nefericire, suntem convinși că Europa oficială știe întreaga stare de lucruri de la noi, că cunoaște din fir în păr toate relațiile noastre dinlăuntru, că agenții consulari au date statistice mai exacte decât noi înșine, că diplomația europeană știe că noi suntem cei amenințați și

persecutați și evreii cei amenințători și persecutori sau pentru a vorbi ca deputatul din Silezia, Cianciola, ovreii sunt îmblătitorii, noi îmblătiții *(die Juden die Drescher, wir die Gedrosschenen).*

De aceea, înainte de a ne dovedi ziarul guvernamental contrariul, nu prin fraze ci în realitate, până atunci susținem că Europa e pe deplin informată în privirea stării noastre și în cunoștință de cauză ne-a dictat art. 44.

Ținem deci ca orice iluzie să dispară în privirea aceasta, să ne înfățișăm înaintea ochilor primejdia în toată întregimea ei și să luăm hotărâri conforme cu gravitatea supremă a momentului. Oricât de puține ar fi glasurile care ne vor sfătui să nu ne ucidem cu chiar mânile noastre, acelea vor trebui ascultate.

Deocamdată, pentru a arăta cum „Românul“ tratează cestiunea, vom reproduce următoarea lecție de umanitarism cosmopolit pe care ne-o dă în numărul de la 18 (30) mai;

Adecă articolul 7!

> În contrazicere flagrantă cu spiritul de dreptate și de înfrățire generală care a inspirat legile noastre, organice, lăsând *într-o fatală părăsire deprinderile ospitaliere* ce disting dintre toți vecinii săi pe poporul nostru, noi ne-am apucat atunci orbește să rădicăm, chiar pe pragul pactului nostru social, un fel de meterez *neesplicabil,* care — drept să vorbim — nu avea, când s-a făcut, nici o rațiune plauzibilă de a fi și care, în riguroasa lui formă, nu era nici prudent, nici *românesc,* nici nu dădea vro garanție.

Iertați-ne, milostivi stăpâni roșii, cel puțin dacă vom dovedi că lipsa noastră de ospitalitate o plătim cu viața noastră.

D-rul Flaișlen — care desigur numai vrun țuțuian fanatic de la Vrancea nu poate fi — ne spune în raportul general al consiliului de igienă că în anul 1878 în Iași

au murit 1454 creștini și

s-au născut 1093,

adecă au murit cu 361 mai *mulți* decum s-au născut, pe când din mult persecutații evrei

s-au născut 1602 și

au murit 1428

adecă s-au născut cu 174 mai *mulți* decum au murit. Fiecărui suflet de evreu în plus au trebuit să-i facă loc în lume doi creștini cari au murit.

Noi credem că ospitalitatea aceasta e atât de mare și de întinsă încât nu numai alături li se face loc evreilor, dar românii se curăță în genere de pe fața pământului, doi pentru unul, ca să-i lase noului cetățean în perspectivă două pâni, nu una.

Noi credem că înainte de discutarea articolului 7 Camerele de revizuire ar trebui să gândească la îmbunătățirea stării românilor.

Neînstrăinarea absolută și indivizibilitatea pământurilor țărănești, moștenirea imobilului indivizibil de către primul sau ultimul născut, împroprietărirea celorlalți fii pe moșiile parcelate sistematic ale statului sub aceeași lege de moștenire, iată măsuri ultraretrograde, dar românești, care ar asigura sporirea populației și existența măcar a unei singure clase puternice, a țăranilor. După ce prin sporirea suficientă a populației, cultura pământului, din estensivă cum este, ar avea brațe destule pentru a deveni intensivă, am avea timp a ne gândi și la regularea poziției noilor cetățeni de rit mozaic.

În orice caz de la rezolvarea cestiunii sociale și economice atârnă existența poporului românesc. Cine cu ocazia aceasta nu se va arăta cu inima bărbată, asupra aceluia cad cuvintele lui Vasile Lupu VV. „Cine-și viclenește moșia și neamul, mai rău decât ucigașii de părinți să se certe“.

❦

[26 mai 1879]

Fiece zi este menită să aducă tot mai multă lumină asupra actelor săvârșite de oamenii „regimului virtuții“. Sacul nelegalităților, abuzurilor, crimelor se desfundă mereu și dacă, fiind chiar făptuitorii la putere, aceste monstruoase fapte tot străbat pe ici pe colo la cunoștința publică, închipuiască-și cine cunoaște pe radicali câte minuni vor ieși la maidan când făptuitorii nu vor mai avea mâna pe putere și pe dosarele afacerilor publice. E peste putință să-și facă cineva o idee justă de cât s-au jefuit statul și particularii în vremea războiului și de atunci încoace și de câtă mită a curs în buzunarele virtuoșilor republicani de la putere, mai nesăturate decât butea Danaidelor. Cine poate spune, de exemplu, câte abuzuri, câte crime s-au comis și către stat și către particulari prin faimoasele rechiziții? Dacă înainte de a se descoperi scandalul Mihălescu —Warșawski și-ar fi pus cineva această întrebare, ar fi putut răspunde, oricât de pesimist să fi fost, cumcă radicalii au mers cu nelegiuirea până la a da muscalilor de rechiziție nu numai vitele și productele locuitorilor români de la țară, dar chiar pe

locuitori ca pe niște vite! Și cu toate astea astăzi știm cu toți că așa a fost. O populație muncitoare a fost vândută pe bani evreului Warșawski de către unul din stâlpii partidului roșu. Acum procesul patriotului d. Mihălescu d-abia se instruiește și, tot în privința faimoaselor rechiziții, încep a străbate la lumina publică alte nouă isprăvi ale d-lor de la putere, de un fel cu totul deosibit.

Nimica nu-i de mirare în toate astea. Masa partidului liberal este compusă din o droaie de funcționari, oameni ce nu au drept orice industrie decât politica fiind ai d-lor în opoziție, și bugetul statului fiind ei la putere. Toți acești oameni, cu cât produc mai puțin sau mai bine zis deloc, cu atât au și-și crează mai multe nevoi. La fiece pas ne lovim de acești patrioți pe cari îi știe toată lumea că n-au absolut alt venit decât o leafă modestă și cari cu toate astea îi vedem trăind mai strălucit decât niște bogătași chiaburi. De unde mijloace pentru satisfacerea atâtor nevoi când analog leafa lunară n-ar putea ajunge, cu un așa fel de trai decât pentru trei-patru zile?

Abuzul și mita — iată izvoarele nesecate de unde curg acele tainice mijloace cari satisfac nevoile și poftele nemăsurate ale atâtor patrioți de meserie. După scandalul Mihălescu — Warșawski, precum am zis, alte scandaluri nouă se descopăr.

Astfel primim dintr-un oraș însemnat al țării o corespondență lungă, asupra căreia punem tot temeiul și prin care ni se aduc la cunoștință niște fapte în adevăr monstruoase ce s-au petrecut cu ocazia plății rechizițiilor.

Zilele trecute iată ce se descopere în acel oraș. Un oarecare intendent al unui spital de nebuni din partea locului, om ce nu are nici după ce să bea apă și cumnat al secretarului comisiei locale de rechiziții, dă acestui cumnat al său un mandat ministerial de 14.000 l.n. și o procură ca să primească în locu-i această sumă *pentru niște obiecte rechiziționate de la moșiile sale* — pe cari *nu le-a avut niciodată*. Banii s-au primit d-a dreptul de la casier, și acum se dovedește tâlhăria. Faptul se denunță procurorului, însă acesta nu cutează să atace pe făptuitori deoarece sunt compromiși în această afacere vreo șapte sau opt patrioți roșii din sferele mai înalte. Procurorul cere dezlegarea cestiunii de la ministru și de aproape zece zile nu i se dă nici un răspuns.

Un alt fapt tot așa de strigător. Un arendaș grec a primit plată de rechiziții cu 25.000 lei mai mult decât avea dreptul să primească. S-a denunțat faptul la minister și s-a numit în consecență ca comisari de cercetare asupra acestui fapt un domn ales la colegiul II de Senat și

cumnatul alesului col. II de Cameră. Rezultatul cercetărilor a fost că faptul s-a făcut mușama și acum se pot aduce dovezi că numiții comisari cercetători s-au lăsat a fi *mituiți*. Parchetul nu cutează să atace pe senatorul guvernamental și pe cumnatul deputatului roșu.

Și mai sunt încă multe alte fapte asupra cărora în curând se va face lumină, poate chiar în Camere.

Care va să zică justiția nu poate face nimica în contra tâlharilor de bani publici, contra mituiților, deoarece acești domni sunt patrioți înregimentați ai partidului roșu. Justiția nu poate să-și facă datoria, pentru că abuzatorii și mituiții, de la notarul de sat până la treptele cele mai nalte administrative, sunt organizați și constituiți într-un fel de bandă împrăștiată pe tot pământul românesc, și ai cărei membri se susțin și se apără reciproc când sunt cumva amenințați de loviturile dreptății.

Și această bandă, când se află în opoziție, poartă pe steagul său firma de „regimul virtuții“, iar după ce au luat cu asalt puterea se numește „guvernul partidului liberal-național“.

❦

[27 mai 1879]

De ceea ce ne temem noi mai mult în împrejurările de față e ca nu cumva și Camerele actuale să fie insuflate de același spirit de pospăială și superficialitate care distinge generația actuală în defavorul ei de cele trecute.

Fără cele mai slabe cunoștințe istorice, fără a fi recunoscut că, mai cu seamă în științele ce ating statul și societatea, nu există nici un adevăr absolut și că toate dispozițiile câte ating viața juridică și economică a nației trebuie să rezulte înainte de toate din suprema lege a conservării naționalității și a țării, cu orice mijloc și pe orice cale, chiar dacă mijlocul și calea n-ar fi conforme cu civilizația și umanitarismul cari azi formează masca și pretextul sub cari Apusul se luptă cu toate civilizațiile rămase îndărăt sau eterogene, tinerii noștri au luat drept bun tot ce se poate citi în câțiva ani în autori franceji și germani, dispensându-se cu desăvârșire de a mai gândi și ei înșii ceva, de a mai cerceta și ei înșii.

Astfel, fără a discuta sau gândi, s-au introdus cu toptanul legi străine în toată puterea cuvântului, cari substituie pretutindenea și pururea în locul noțiunilor nație, țară, român, noțiunea om, cetățean al universului, fie din

Berber, din Nigritania, din China sau în fine extract de Galiția. După capetele înțelepte și stup de liberalism ale epocei noastre, o nație ca a noastră, ieșită de ieri-alaltăieri din stadiul păstoriei, înzestrată, e drept, cu multe daruri, dar nedeprinsă la artele și munca apusenilor, trebuia pusă neapărat pe aceeași linie cu apusul, trebuia să concureze ca egal cu egal cu toate națiile și toate civilizațiile, trebuia să stea cu toată Europa în raporturile de liber schimb și de liberă așezare reciprocă, în cari stau întreolaltă Francia și Anglia bunăoară.

Ce s-au întâmplat în urma acestui americanism introdus ca sistem în viața statului nostru?

Mai întâi s-a creat goluri artificiale în viața statului pentru cari se cereau cu totul alte individualități decât acelea cari s-au grămădit în ele. Un sistem reprezentativ, întins ca o rețea asupra țării întregi, influințat însă totdauna în mod absolut de guvernul central, și-au format în fiece părticică organele sale, sub forma de consilii județene, consilii comunale, consilii de instrucțiune, consilii în sus și în jos, care nici știau ce să consilieze, nici aveau ce reprezenta decât pe persoanele din care erau compuse. Mii de funcțiuni noi s-au înființat cari să garanteze exercițiul libertăților publice și private, dar s-au ocupat de oameni cari nici știau ce însemnează întreagă organizația aceasta. Toate brațele cât puteau munci sau produce ceva folositor s-au detras ramurilor de activitate economică pentru a aspira la funcțiuni publice, încât, în locul întrecerii pe calea industriei și a muncei în genere, viața nației se preface într-o întrecere în palavre, într-o luptă pentru puterea statului ca mijloc de existență. O deplasare generală începe în toată România. Oameni fără știință, fără onestitate și fără avere se grupează în toate părțile țării în partid radical, și fiecare din acești pitici se simte egal cu oamenii cei mai avuți și cei mai inteligenți ai țării. Unde chiar roșilor nu le ajung indivizi spre a umplea cu ei aceste goluri create în mod artificial, acolo ei întind mâna în pușcăriile țării sau în cele străine pentru a scoate deputați de coleg. IV din ele, făcând astfel, din vrun scriitor sătesc din Ardeal, urmărit pentru escrocherie, profesor de școală secundară și deputat în Sfatul țării. Lista detaliată a alegătorilor colegiului I de Argeș, pe care o publicăm și azi în capul foii, arată ce fel de nație este aceea în care noi n-avem încredere; este anume partea aceea a nației care trage pe sfoară clasele muncitoare și pozitive ale poporului, trăind de pe spinarea lui fără a-l compensa prin nimic, nici prin știință, nici prin onestitate, nici prin avere.

Iată rezultatul pospăielii și a superficialității de ieri.

Teamă ne e dar și astăzi că asemenea o samă de advocați buni, cu darul vorbirii vor tranșa și cestiunea arzătoare a evreilor, care poate deveni cestiunea complectei dezmoșteniri a poporului românesc, tot cu fraze umanitare și cu finețe de distincțiuni juridice, fără a se ținea seamă nici de trecutul acestui popor, nici de lipsa lui de experiență și de slăbiciunea lui economică, nici de lipsa lui de cultură. Ne temem în sfârșit ca nația cosmopolită a d-lui C.A. Rosetti să nu biruiască pe adevărata nație românească.

Nu cu fraze și măguliri, nu cu garde naționale de florile mărului se iubește și se crește nația adevărată.

Noi o iubim așa cum este, cum a făcut-o Dumnezeu, cum a ajuns prin suferințele seculare până în zilele noastre. O iubim *sans phrases*. În privința frazelor frumoase și protestațiunilor de uliță și de profesii de credință suntem atât de săraci, încât însuși d. Simeon Mihălescu și bancherul Warsawsky ne-ar putea da lecții de retorică; dar o iubim fără a-i cere nimic în schimb, nici chiar încrederea ei, atât de lesne de indus în eroare, nici chiar iubirea, înădită azi la lucruri străine și la oameni străini. Și chiar dacă amintirea noastră ar pieri în umbra vremilor și s-ar șterge din memoria tuturor, tot pe aceeași cale a conservării naționalității și țării vom stărui, fără a face în această supremă privire nici o concesie primejdioasă ideilor veacului. Cine în această privire nu e pentru noi e contra noastră.

❦

[29 mai 1879]

Cestiunea Warszawsky-Brătianu-Mihălescu e desigur pagina cea mai neagră din istoria celor din urmă ani ai României. Neauzit va fi și va rămâne pentru toți timpii ca tocmai capetele supreme ale administrației române, refuzând pe de o parte cu stăruință rechizițiile convenite cu guvernul unui stat mare, să le acorde totuși unui bancher; neauzit, ca ceea ce o împărăție nu câștigă, să câștige personalele mijloace ale unui gheșeftar.

Noua scrisoare pe care ne-o trimite d. Moldoveanu arată în sfârșit că meschinăriile întrebuințate aici în țară contra intendenții imperiale a silit-o pe aceasta să acorde transpoarte aceluia cu care și guvernanții noștri erau dispuși a se înțelege prin personale mijloace.

Totodată ni se arată și pagubele sau, mai bine zicând, obiectul asupra căruia s-au tocmit și pe care l-au împărțit între ei gheșeftarii ruși cu capii

liberalismului din România. Cincizeci și una de milioane de franci erau la mijloc.

Dar lăsăm să vorbească scrisoarea însăși.

❦

[30 mai 1879]

În zadar am încercat a afla pân-acuma ce au de gând radicalii în cestiunea evreilor. Organul guvernului găsește că pagina sa întâia stă prea sus ca producțiune literară pentru a se ocupa cu această cestiune de o greutate fără seamăn și numai în treacăt a catadicsit a ne spune că programa ziarului este aceea espusă de d. Emil Costinescu într-o adunare electorală și tipărită într-un *suplement* al „Românului“.

Acea programă însă e un discurs lung pe o coală-ntreagă de tipar cu garmond în care, *per longum et latum,* se debitează o mulțime de inexactități istorice și de altă natură, cu cari nu ne vom ocupa, căci minima știință de carte a liberalului în cestiune ne dispensează de la cercetarea teorilor sale și superficiale. N'avem a face decât cu capătul acelui lung discurs, ce cuprinde soluțiunea pe care „Românul“ și-o apropie ca program al marelui partid liberal. Iată dar soluțiunea d-lui Costinescu:

> Asemene favoruri nu ni le pot cere niște state civilizate ca Franța, Italia și Anglia, ele nu ne pot pretinde să dăm străinilor de religiune mozaică nește avantagie de care nu se pot bucura supușii lor creștini.
>
> **Egalitatea cea mai perfectă pentru supușii lor, de orice religie ar fi, iacă ce le *dăm***. Nici nu se poate cere mai mult, iar noi suntem destul de garantați.
>
> Iată cum cred eu că trebuie să procedăm:
>
> O dată aliniatul II al art. 7 din Constituție suprimat, orice deosebire pentru cauză de regiune dispare. De aici înainte nu mai avem a face decât cu străini, de orice religie ar fi ei. Toți locuitorii țării cari nu s-au bucurat în trecut de drepturile cetățenești sunt din acel moment niște străini cari pot dobândi deopotrivă împământenirea, conform legilor țării.
>
> Atunci declarăm că în termen de atâtea luni, șase luni spre esemplu, toții străinii născuți în țară cari nu s-au bucurat niciodată de o protecțiune străină, după cum zice art. 8 din Codicele civil și cari prin urmare *au tras până acum la sorți,* să vie să-și producă titlurile la cetățenia română, deoarece *tragerea la sorți să consideră ca o opțiune pentru naționalitatea română.*
>
> Toți acei cari nu se vor prezinta în acest termen naintea autorităților sau comisiunilor instituite anume, după cum se va crede cu cale, vor fi considerați ca

străini prin singurul fapt al neprezintării lor și nu vor mai putea dobândi drepturile cetățenești decât conform art. 16 din Codicele civil.

Astfel am dat satisfacere Tratatului de la Berlin și am rezolvat cestiunea evreilor pe baza unor principie de drept solide.

Dar aceasta nu este decât prima parte a soluțiunei ce susțin eu. Vin acum garanțiele ce trebuiesc date intereselor naționale și economice ale României. După cât am dezvoltat soluțiunea mea până aici, tot rămâne art. 8 în Codicele civil; tot rămâne proprietatea rurală, cea mare și mai cu seamă cea mică, amenințată.

Ei bine, eu cer ca art. 8 din Codicele civil, modificându-se, să se introducă în Constituțiune. Dacă-l modificăm și-l lăsăm tot în Codicele civil, poate să fie în urmă remodificat de o altă Cameră ordinară, și atunci evreii iar vor putea să parvină în masă la cetățenie prin simpla opțiune.

Eu cer dar suprimarea art. 8 din Codicele civil și adoptarea unui alineat la art. 7 al Constituțiunei, după care străinul de orice religiune, născut în țară și care nu s-a bucurat niciodată de o protecțiune străină, să fie dispensat de stagiu, însă tot la Camere să vie să i se acorde drepturile de cetățean. Prin aceasta am luat o garanție puternică, fără să ni se poată striga: persecuțiune religioasă.

Apoi, fiindcă trebuie să dăm timp poporațiunilor noastre rurale de a se deștepta și de a ajunge la acel grad de cultură prin care să-și poată apăra singure interesele în contra cămătarilor și esploatatorilor de tot felul, trebuie să cerem ca *pământurile țăranilor să fie declarate prin lege nealienabile încă pentru 30 ani, sau vânzările să nu să poată face în acest period decât între foștii clăcași, și fiindcă evreii și străinii în genere n-au fost niciodată clăcași, ei nu vor putea să cumpere pământurile sătenilor.*

Prin această a doua garanție salvăm moșioara țăranului, singura lui avere.

Rămâne acum proprietatea mare rurală.

În alte țări, în Anglia spre exemplu, proprietatea rurală este un drept politic. Nu poate să fie proprietar rural decât cetățeanul englez. Ar trebui să facem și noi acelaș lucru, cu atât mai mult că la noi dreptul electoral, primul din toate drepturile politice, se regulează în colegii după proprietate. Zicându-se reprezentantul proprietății mari sau proprietății mici se zice reprezentantul pământului. Ar trebui dar ca pământul să nu poată aparține decât cetățeanului român, pentru ca să nu fie lipsit de dreptul politic ce este legat de dânsul. Prevăd însă că anevoie se va putea dobândi aceasta; greutatea cea mare avem s-o întâmpinăm tocmai din partea proprietarilor mari. Acei cari au să se rădice în contra acestei dispozițiuni au să fie tocmai conservatorii, cari fac atâta paradă de patriotism astăzi; deja i-am auzit zicând că printr-o asemenea măsură moșiele ar pierde din valoarea lor.

Mă tem dar că această garanție va fi foarte anevoie de luat. Afară de aceasta ea nu este decât o jumătate de garanție: din nenorocire se găsesc oameni, tocmai din aceia ce strigă mai tare, ce vor să monopolizeze tot patriotismul în această cestiune, cari se fac mijlocitorii evreilor și cumpără moșii pe sub mână pentru dânșii.

Prin urmare, chiar dacă am dobândi-o, această garanție nu va fi decât o jumătate de garanție; garanție reală și eficace va fi numai cea luată în privirea proprietății țăranului, care are în adevăr și cea mai mare trebuință de a fi protegiată.

Este încă o garanție de luat căreia eu unul îi dau o mare însemnătate. Comunele noastre rurale sunt esploatate într-un mod nedemn mai cu seama de cârcumari străini. Nu mai zic evrei, căci din momentul ce se va modifica art. 7 din Constituțiune, nu va mai fi vorba de evrei ci de străini, de orice religiune.

Ei bine, pentru ca să punem pe cât se poate capăt acestei esploatări a poporațiunilor rurale, am putea adopta — nu negreșit prin Constituțiune, ci printr-o lege specială — o măsură împrumutată de la poporul cel mai liberal, de la englezi.

În Englitera nu poate nimeni să fie cârcimar decât în virtutea unei patente reînnoite pe fiecare an de magistratul comitatului. Dacă se rădică vreo reclamațiune în contra unui cârciumar, magistratul comitatului are dreptul de a-i refuza reînnoirea patentei.

Putem adopta și noi această măsură, luând-o de la poporul cel mai civilizat.

Dăm această atribuțiune a magistratului comitatului din Englilera consilielor noastre județene; și dacă într-o comună d. Ițik, spre exemplu, se va purta rău, va ruina prin camete pe locuitori sau îi va învenina cu băuturi falsificate, consiliul județean va interzice fără apel acelui d. Ițik dreptul de a fi debitant de băuturi spirtoase.

Astfel vom aplica la noi o lege din civilizata Anglie și nimeni nu ne va putea zice nimic.

Mă rezum.

În ceea ce privește acordarea egalității tuturor drepturilor la evrei, cred că trebuie să ne mărginim numai la cei născuți în țară, cari nu s-au bucurat niciodată de o protecțiune străină și cari și-au dat impozitul sângelui, trăgând până acum la sorți, căci de aci înainte mulți ar trage la sorți dacă ar ști că aceasta este de ajuns spre a deveni cetățeni români. Toți ceilalți sunt considerați ca străini, și dacă voiesc să dobândească împământenirea, n-au decât să vină a o cere individual de la Camera, ca și străinii creștini.

Pe de altă parte, cred că trebuie să se înscrie în Constituțiune și în alte legi garanțiile pe cari le-am enumerat și altele cari s-ar mai crede necesare.

Aceasta este, d-lor, soluțiunea pe care o cred eu și de natură a mulțămi pe Europa, și echitabilă din toate punctele de vedere, și conformă cu interesele țării.

Am o convingere atât de puternică în eficacitatea acestei soluțiuni încât, dacă aș fi partizan al guvernului sau în opozițiune, dacă aș fi în Cameră sau simplu cetățean publicist, în orice împrejurări ale vieței mele, nu voi susține nici o *altă* soluțiune, căci numai aceasta, după mine, poate salva naționalitatea română de orice pericole, numai aceasta poate da satisfacere tuturor intereselor politice, naționale și economice ale României.

Ceea ce va fi observat orice cititor din șirurile de mai sus e că pe d. Costinescu *îl* preocupă drepturile politice, deși suntem de mai înainte siguri că evreii nici nu vor aceste drepturi, căci nu țin deloc la onoarea de a fi concetățenii d-lor Costinescu, Pătărlăgeanu, Mărgăritescu, Pundescu ș.a.

Iată o cestiune nespus de indiferentă și pentru poporul român, căci totuna este pentru dânsul dacă palavragii politici ai Bucureștilor vor fi greci,

bulgari sau ovrei.

Cât pentru deplinătatea drepturilor civile, cestiunea de căpetenie, d-nu Costinescu admite egalitatea cea mai perfectă pentru toți supușii străini de orice religie ar fi.

Și fiindcă supușii străini sunt egali cu românii în această privire, iată egalitatea cea mai perfectă între români și evrei.

Noi îl asigurăm pe d. Costinescu că Cremieux și Montefiore n-ar cere c-o iotă mai mult decât ceea ce dă d-lui evreilor.

Evreii sunt totdeuna gata de a recunoaște d-lui Costinescu și tuturor radicalilor privilegiul esclusiv de debitare de palavre politice, numai ei să poată cumpăra moșiile statului și cele particulare, să puie mâna în oraș și sate pe orice negoț și orice industrie, c-un cuvânt să aibă toate drepturile civile ale românului, fără a avea neplăcuta datorie de-a servi în armată.

Iată dar care va fi urmarea soluțiilor d-lui Costinescu:

1) Moșiile statului, a cincea parte a teritoriului României, scoasă deja în vânzare prin emiterea de bilete ipotecare, se vor cumpăra de evrei.

2) Moșiile răzășești care nu sunt ale foștilor clăcași se vor cumpăra sistematic de evrei.

3) Moșiile particularilor vor fi, în Moldova cel puțin, pe aceeași cale.

Toate acestea sunt însă peste două din trei părți din teritoriul României.

Să se mai adaoge, pe lângă toate acestea, acapararea a tot negoțul și industria și rezultatul final al singurei soluțiuni care poate salva naționalitatea română, după d. Costinescu, e lesne de prevăzut.

❦

O SERATĂ LITERARĂ. DESPOT VODĂ

[Articol cu paternitate incertă]

[30 mai 1879]

Vineri seara, la d. Titu Maiorescu, a avut loc o serată extraordinară a Societății literare „Junimea“, unde d. Vasile Alecsandri a citit noua d-sale producție *Despot Vodă,* dramă în 5 acte în versuri.

Între asistenți, cari erau în număr de peste treizeci, se aflau dd. Bariț, Babeși, Roman, Hăsdeu, Hodoș, Maniu, Caragiani, membri ai Academiei, d. I. Jarnic, romanist și profesor de filologie din Viena, dd. Circa, Frollo, Haret, D.A. Laurian, Șt. Mihăilescu, Manliu, profesori, câțiva deputați și

senatori și mai mulți membri ai „Junimei“ din Iași, unii împreună cu damele lor.

Citirea dramei *Despot Vodă* a făcut cea mai bună impresie asupra acelui distins auditor, și serata s-a sfârșit tocmai după miezul nopții, când asistenții s-au retras; fiecare dintr-înșii împreună cu oaspeții au mulțumit poetului de onoarea ce le făcuse venind în sânul Societății și citindu-le noua sa producție.

Asupra acestei producții dramatice suntem scutiți de a mai face vreo laudă banală; credem a fi spus destul arătând numele autorului și cine erau auditorii cari i-au dat admirația lor întreaga.

❦

[1 iunie 1879]

Oricum am întoarce cestiunea evreilor și din orice lature am privi-o, caracterul ei adânc imoral nu i se poate lua și, oricât de mici și neînsemnate ar fi concesiile făcute în această privire, ele totuși vor fi recompensa unui act de trădare, votată de către cei trădați. Puterile europene știau bine că așa este: ba oricare din ele, în poziția noastră, ar fi refuzat net de a da ascultare unor asemenea cereri, iar pe inițiatorii unor asemenea cereri i-ar fi așteptat în alte țări, după loc și oameni, ici spânzurătoare, dincolo Sibiria, dincolo iar închisoarea pe ani ori pe viață. Acest caracter îl păstrează cestiunea și conștiința juridică a țării, credința ei în dreptate e adânc rănită, orice spirit onest e indignat de procedarea evreilor, cari răsplătesc ospitalitatea ce li s-a dat în țara aceasta, fără ca ei s-o merite, prin cea mai neagră ingratitudine, atârnând cestiunea lor ca o sabie a lui Damocle asupra creștetului nostru.

Puterile europene însă au o scuză. Îndată ce am pune cestiunea pe acest tărâm, ne-ar putea răspunde: „De ce v-ați înfierbânta oare atâta, când vedem că în țara voastră trădarea, cea mai neagră trădare, e în genere recompensată? Oare cei ce-au pus pistolul în pieptul lui Vodă Cuza nu au căpătat recompense naționale? Oare nu sunt ei bine văzuți în societate, nu sunt ei senatori, deputați, nu pot ajunge miniștri? Dacă dar până și oamenii ce și-au călcat jurământul lor militar, cei cari au proclamat răsturnarea domniei și republica, se bucură de deplină impunitate și-și împodobesc pieptul cu semnele de distincțiune cari nu se dau decât fidelității absolute, de ce evreii să nu aștepte asemenea justa recompensă a actului lor de înaltă trădare? Înțelegeți dar o dată că voi nu intrați nici în rândul, nici în logica altor țări. Pentru voi e bine ceea ce pentru alții e rău: la voi adevărul e minciună și minciuna adevăr, la voi amăgitorul cel mai mare e totodată omul cel mai mare; la voi o bandă cosmopolită de esploatație se numește partid național-liberal; este dar în logica dezvoltării de la voi ca evreii să pretindă că ei sunt adevărații coloni ai lui Traian, adevărații români, și că voi sunteți cei cari uzurpați drepturile lor“.

Și acest răspuns nu ni l-ar putea da numai puterile europene; ni-l dă chiar „Românul“, organul oficios al partidului Warszawsky—Mihălescu, în n-rul lui de la 30 mai, unde umple două coloane și jumătate cu acuzări de înaltă trădare la adresa partidului conservator. Intră oarecum în logica

acestor oameni de-a numi trădători tocmai pe bărbații aceia cari neam de neamul lor, prin veghearea și fidelitatea lor nestrămutată, au mănținut țările acestea în independență aproape deplină de la 1290 începând și până în zilele noastre, adecă curs de șase secole aproape.

Iată ce zice „Monitorul Văcăreștilor“ la adresa noastră:

> Chiar dacă ne-ar lipsi orice informațiune pozitivă despre întreaga urzire a complotului ale cărui unelte a primit a fi conservatorii, chiar dacă nu am avea științe despre fapte și nume cari joacă un rol în această întunecată istorie, înfățișarea actuală a partidei conservatoare, apucăturile ei de astăzi în Camere și în ziare ne-ar da cheia mecanismului secret care-l face a se mișca.

Noi somăm pe onor. redactori ai „Monitorului Văcăreștilor“ (alias „Românul“) să binevoiască a ne împărtăși în termen de 48 de ceasuri ce informațiuni pozitive despre întreaga urzire a complotului au, ce știință au despre fapte și nume care joacă un rol în această întunecată istorie?

Dacă nu ne veți răspunde clar și fără înconjur sunteți niște infami calomniatori!

Iată calea de a vă reabilita în opinia publică. Dați pe față toate scrisorile, toate actele, toate numele, pe cari negreșit trebuie să le fi având dacă cutezați a arunca asupra conservatorilor acuzarea înțelegerii cu străinii.

Cari sunt apoi apucăturile partidului conservator, cari sunt planurile lui ascunse, cari lovirile ce nu vrea a le distăinui?

Ce avem de tăinuit, ce de destăinuit? Cum că conservatorii nu vor să stea de vorbă cu voi e foarte natural, căci aceasta ar presupune că voi sunteți de bună-credință și, nefiind decât amăgitori, oameni ai silei și protectori de escrocherie, purtându-vă în Camere chiar ca bandiții de codru, introducând în mijlocul vostru oameni cari au fost aleși prin călcarea unor texte pozitive de lege și prin înșelăciune, vă dați pe fiece zi testimoniul că un om onest nu poate sta la vorbă cu voi în înțelegere amicală, ci numai public, în fața lumii, ca înaintea tribunalului.

Conservatorii, stând cu voi de vorbă în particular, ar face efectul unor gazde de hoți, ar acoperi cu numele lor turpitudinile voastre, v-ar da mâna ca să vindeți Moldova cum ați vândut pe țăranii din opt ținuturi lui Warszawsky, precum ați înstrăinat Basarabia, precum sunteți în stare a vinde tot pentru ca să stați la putere și să aveți pânea de toate zilele, pe care pe cale onestă nu sunteți în stare a o câștiga.

Și vă mirați de ce conservatorii sunt mândri și rezervați? Dar cum poate fi altfel un om onest care e silit de interesele supreme ale țării de a sta alături cu partidul Warszawsky—Mihălescu?

E, poate fi împărtășire frățească de opiniuni? Aveți voi opiniuni? Aveți voi în genere pic de onoare care să dea tărie cuvintelor voastre, pentru ca un om să vă poată crede?

Vorbit-ați de când sunteți o singură dată adevărul? Mai aveți voi, cei înfierați cu semnul lui Cain, cu semnul fratricizilor, dreptul de a pretinde lămuriri de la cineva?

Aveți voi dreptul de a suspecta pe cineva când toată existența voastră e o sumă de acte suspecte și vrednice de pedepse?

Am arătat pân-acuma în ce consistă soluțiunea propusă de „Românul“. D. Costinescu, după o coală de tipar de calificațiuni rele la adresa evreilor, urmând principiul sofistic că cel pe care îl aperi cată să-l batjocorești ca să nu bage de seamă lumea că-l aperi, vine la concluziuni atât de evreofile cum nici Alianța izraelită nu le-ar fi dictat mai cu asprime pentru români. Trece-va fără nici o rezervă, fără nici o tranzițiune deplina egalitate civilă prin Camerele actuale?

Nu știm.

Știm numai că pericolul e cumplit de mare și radicalii cumplit de corupți.

❦

[2 iunie 1879]

Aflăm că d. N.T. Moldoveanu ar fi fost arestat după avizul procurorului de la Turnu-Măgurele.

În sfârșit administrația bandiților roșii au căzut în mreaja foarte fină pe care d. Moldoveanu i-a întins-o de luni încoace. Deodată cu arestarea d-sale, care trebuie să-i fi cauzând bucurie, se va descoperi o rețea întinsă de hoții și falsificări liberale, încât temnițele nu vor fi destul de largi pentru a încăpea pe marele partid.

În legătură indirectă cu arestarea aceasta stă și încurânda sosire a unui comisar imp. rusesc pentru regularea despăgubirilor.

❦

AFACEREA N.T. MOLDOVEANU

[3 iunie 1879]

De când sunt roșii la putere administrația întreagă s-a împânzit cu fel de fel de Mihălești și numai pe ici pe colo justiția descopere câte ceva ca din întâmplare, pe când, dacă procedarea ar fi sistematică și energică, nu știm zău dacă marele partid național-liberal n-ar trebui să se bucure, aproape fără escepții, de umbra blagoslovită a Văcăreștilor.

Mai zilele trecute auzirăm că sămeșia și comisia de rechiziție din județul Dolj s-a mutat la pușcărie, „fiind indicii grave de culpabilitate ca complici în falsificarea unor acte de rechiziții“ — zice „Monitorul oficial“. Dar rechizițiile noastre sunt încă o jucărie pe lângă falsificările de acte doveditoare de păgubi pe care armata rusească le-ar fi cauzat bogătașilor de liberali. Un adevărat trafic s-a făcut cu aceste acte constatând pagube fictive. Ba s-aude chiar că în multe județe guvernul central — sub inspirația directă a d-lui I.C. Brătianu — a cumpărat voturi de alegători cu asemenea acte.

D. N.T. Moldoveanu, urmărind unul și același scop de un timp încoace, de-a da pe față turpitudinile administrative ale roșiilor în timpul războiului, turpitudini care pe el personal l-au ruinat, a voit să constate cu probe vădite și pipăite cu câtă ușurință și neregularitate se fac din partea autorităților roșii acte de evaluațiuni a pretinselor păgubi cauzate de armata rusească în diferite localități și au cerut în martie, anul curent, primarului din comuna Orbeasca, ca procurator din partea arendașului acelei moșii, să facă un asemenea act, ceea ce s-a și efectuat, fixându-se o sumă fictivă de 273.000 lei.

Nu poate fi cea mai mică îndoială că de o asemenea despăgubire nu se putea folosi d. Moldoveanu, căci, nefigurând ca suferitor al pagubei, nu i se poate atribui nici intențiunea frauduloasă, prin urmare nici infracțiune a legei penale; cu atât mai puțin cu cât faptul s-a mărginit în obținerea acelui act fără să se fi servit sau să fi avut de gând a se servi cineva de dânsul spre a pretinde de la comisia respectivă încuviințarea despăgubirii, conform regulelor stabilite în asemenea pricini.

Destul numai că d-sa a avut o probă evidentă cum că asemenea acte trebuie să se mai fi format, că pe baza lor trebuie să se fi făcut pretenții de despăgubire aprobate de comisii și că nu s-a făcut nici o cercetare în privirele, fiind ele negreșit opera unor persoane cu înalte protecțiuni, ceea

ce s-ar putea constata cu siguranță dacă s-ar depune aceeași ardoare și același zel ce s-au depus când a fost vorba de Moldoveanu, acuzat de fals în acte publice.

O asemenea acuzație nu dă a se bănui că ea este recompensa ce i se menaja pentru c-a avut fericirea de a displace unora prin curajul cu care a dat la lumină daraverile rechiziții Warszawsky et comp.?

Ceea ce ne confirmă și mai mult în această opinie este modul cu care vedem că s-a procedat în privința d-lui Moldoveanu pentru acea acuzare.

Judecătorul de instrucție de pe lângă trib. Teleorman, sesizat de lucrarea primarului comunei Orbeasca relativă la actul de evaluațiune în chestie, calificat de fals în acte publice, s-a adresat prin comisiune rogatorie la unul din d-nii judecători de instucție al Trib. de Ilfov, spre a lua interogatoriu d-lui Moldoveanu, aflat în București, cerând totodată a fi și depus.

După luarea interogatoriului, d. judecător, negăsind bineînțeles o gravitate în acel fapt din partea inculpatului, l-a lăsat în libertate.

D. judecător de instrucție de pe lângă Trib. Teleorman, văzând cererea sa nesatisfăcută în parte, s-a gândit după mai mult timp de chibzuire că-și poate lesne îndeplini dorința, trimițând de-a dreptul de la d-sa în contra d-lui Moldoveanu un mandat de aducere, și astfel, pe baza unui asemenea, d. Moldoveanu în noaptea de la 31 mai a fost ridicat dintr-o grădină publică și condus la poliție unde a fost arestat sub sentinele fără a putea comunica cu nimeni pân-a doua zi, cu toate că nu există în contra sa nici măcar un mandat de depunere sau de arestare, conf. art. 100 din proc. pen., ci numai un simplu mandat de aducere, căruia d. Moldoveanu nici a refuzat a se supune, nici a cercat să scape, încât să se întrebuințeze măsura constrângerii, prevăzută la art. 101, aceeași procedură.

D. Moldoveanu, în fața unei asemenea urmări neregulate, a parvenit să se adreseze cătră d. ministru de justiție și către d. prim-procuror prin petițiuni cu următoarea cuprindere:

Domnule ministru,

D. judecător de instrucție de pe lângă Tribunalul de Teleorman, printr-un mandat ce a emis la 29 mai, ordonă aducerea mea din București înaintea d-sale, sub motivul că urmează să mă interoge asupra unu falș pentru care aș fi inculpat.

Asupra acestui fapt am fost deja interogat, după o comisiune rogatorie, de d. judecător de instrucție al cabinetului 5 de aici.

Având în vedere cele espuse,

În vedere că eu mă aflu constrâns la poliția capitalei, fără să fi refuzat de-a mă supune la mandatul de aducere, nici să fi cercat să scap, precum la art. 101 pr. pen. se indică:

În vedere că eu mă aflu afară din județul ofițerului care a dat acest mandat și la o depărtare de mai mult de două miriametre, cer a se aplica în contră-mi dispozițiile art. 102, adecă să fiu condus înaintea unui d. procuror al acestui județ unde mă aflu, spre a da un mandat de depunere și a se îndeplini dispozițiile art. 103 și 104 din pr. pen.

Plin de încredere în iubirea de dreptate ce vă caracterizează, sper că legitima mea cerere se va îndeplini.

Primiți etc.

Semnat. N. Moldoveanu

Legala însă cerere a d-lui Moldoveanu a rămas, nu știm pentru ce, fără rezultat, trimițându-se d-sa de la închisoarea poliției la prefectura de Ilfov, unde-a mai stat sub pază până a doua zi, la 1 iunie curent, când a fost pornit spre Turnu-Măgurele.

Vom vedea și acolo ce-l mai așteaptă.

•

În n-rul de ieri al „Timpului“ sub impresia celei întâi știri, ni s-a părut că d. Moldoveanu însuși ar fi crezut că e timp a cere cercetare în privirea acelui act despre a cărui existență și înțeles d-sa ne-a informat cu mult înainte de-a fi vorba despre vro cercetare în această cauză. Acest act de pagubă fictivă, împreună cu multe altele, va servi de probă când d-nii liberali se vor grămădi să ia despăgubiri pentru daune fictive.

❦

[6 iunie 1879]

Nu ne aducem aminte ca în vro epocă România să fi avut în fruntea ei, ca astăzi, un guvern dușman intereselor și existenței ei. Pentru întâia dată ni se-ntâmplă ca guvernul să reprezinte de-a dreptul străinătatea și pretențiile ei zdrobitoare, să ție în fața țării art. 44 al Tractatului de la Berlin și să ne zică „punga sau viața“.

Guvernul Warszawsky—Mihălescu e însărcinat de a răsplăti cu de prisos un act de înaltă trădare, adresarea evreilor cătră străini ca, sau să li se dea drepturi, sau să nu mai existe România. Cine se putea însărcina mai

bine cu această misiune decât oamenii cari răsplătesc cu decorații și recompense naționale actele celei mai negre trădări?

Acești călăi ai Alianței izraelite se apropie dar de noi fără a spune ce vor și ne spun de-a dreptul prin foile lor, redijate de greci și de jidani: „Iată osânda de moarte! Ce ne dați să vă lăsăm cu suflet? Am scos pân-acum a cincea parte a pământului României în vânzare prin emiterea de bani de hârtie. Mai rămân moșiile particulare, cele răzășești, meseriile și negoțul în orașele Țării Românești. Dați-le pe toate la dispoziția elementelor pripășite din țări străine, proclamați egalitatea între român în țara lui și orice venitură din lume și atunci vă lăsăm cu suflet. Să vedem. Poate că de spaimă ne veți da mai mult decât ne trebuie. Ce-i dați sărmanei Alianțe ca să vă lase cu viață?“.

Aceasta e atitudinea guvernului patrioților, după cum ne spune „Românul“.

Tocmeală dușmănească, fără ca să s-arate ce voiește guvernul.

Numai într-un singur rând „Românul“ declară că discursul electoral al d-lui Costinescu e programa lui. Cu două trăsături de condei însă se vedea că, după o coală plină de batjocuri mai cu seamă asupra feudalității creștine și a boierilor din Moldova, d. Costinescu propunea deplină egalitate civilă și numai restricțiuni în privirea drepturilor politice. Adecă, Alianța izraelită nu cere nici ea mai mult.

Dar acestor oameni nu le-i destul atâta. Până și meritele domniei naționale ale lui Vodă Cuza, căruia ei i-au pus pistolul în piept, vor să și le atribuie șie. Ei își atribuie secularizarea moșiilor mănăstirilor închinate, Unirea Principatelor, împroprietărirea țăranului și apoi ei, pe care Vodă Cuza i-a tratat între patru ochi cu biciușca de călărie și cu izbituri cu piciorul pe uș-afară, mai cutează a zice că de la 1848 și pân-acuma orice idee de progres, de dreptate, de libertate și de naționalitate de la ei a venit.

Adecă de la prăvălia bizantină C.A. Rosetti & Comp.

Șase sute de milioane de franci datorie publică — iată ce vi se datorește vouă.

Împlerea țării cu elementele străine, vânzarea ei prin concesiuni pe nouăzeci de ani, precupețirea Basarabiei, vărsarea în zadar a sângelui oștirii noastre, rechizițiunile frauduloase, oamenii din opt ținuturi vânduți prin contract lui Warszawsky, împlerea listelor electorale cu rudele și funcționarii voștri, batjocorirea și ducerea *ad absurdum* a sistemului constituțional, înțelegerile pe sub mână cu Alianța, omorârea liniei Pitești—

Vârciorova prin tarifele așezate pentru linia Ploiești—Predeal, hoția și falsificarea de acte publice erijate în sistem administrativ, mănținerea în înalte funcțiuni a oamenilor cari au furat milioane, și — finis coronat opus — vânzarea țării și nației la jidani, iată meritele voastre de la 1848 încoace.

Se mai îndoiește oare cineva de toate acestea?

Nu mai departe decât acum cinci zile, la 31 mai, o persoană care a avut ocazia de a fi bine informată ne-a înștiințat că vizitele primite de prezidentul Adunării, d. C.A. Rosetti, au fost următoarele:

D. M. Rosenthal, d. Schönfeld, d. Samuel Marcus, d. dr. Mendelsohn, d. Solomon Halfon și d. Elias, adecă tot descendenți direcți ai colonilor lui Traian ca și d. C.A. Rosetti.

A doua zi — 1 iunie — s-a prezentat la Adunare petițiunea unui mare număr de evrei cari cer fără restricțiune drepturile politice și civile.

Sapienti sat!

Ceea ce au Camerele de revizuire de făcut nu este, deocamdată, cestiunea evreilor.

Ele trebuie să judece mai întâi faptele ministeriului Brătianu. Ele trebuie să lucreze ca să dea țării un guvern în care toți să aibă încredere, să curețe atmosfera de mirosul Warszawsky-Mihălescu, să despartă pușcăria de guvern, și apoi va putea fi vorba de-o cercetare liniștită a cestiunii izraelite.

❦

[8 iunie 1879]

Oare roadele demagogiei noastre nu s-au pârguit îndestul pentru ca poporului românesc să i se aplece de ele?

Puțin timp — trei ani abia — a stat la putere partidul patrioților subliniați și țara și-a pierdut rostul de nu mai dă de capăt complicațiunilor; ba existența țării și a naționalității sunt în cumpănă. Încă trei ani și întreg teritoriul României s-ar scoate la mezat pentru a se da celui ce va oferi mai mult pentru el. În locul unei autonomii depline, garantate de toate puterile, avem astăzi moftul independenței atârnătoare de apostilul rușinos și ridicol totodată al Alianței izraelite, în locul răsplătirii drepte a sângelui oștirii noastre avem pierderea unei părți din moșia străveche a Moldovei și, preste toate acestea, primejdia de a fi inundați și cotropiți de sute de mii de proletari flămânzi și cu totul improductivi, al căror singur merit e o lăcomie rapace, a căror armă e vicleșugul și corumperea, a căror patrie nu e nicăieri

în lume și cari nu-și mai găsesc căpătâi decât în România, unde să se oploșească la umbra teoriei rosetești de „om și om“.

Este aceasta sau nu o ducere *ad absurdum* a teoriilor demagogice?

Dar a trecut vremea imputărilor, acum e vorba de a scăpa pe cât se poate de mult de inundarea generală.

În treacăt doar mai pomenim că multe se spun despre complicitatea guvernului radical cu Alianța izraelită. E de ex. foarte semnificativă tăcerea deplină, lipsa oricărui protest a miniștrilor noștri cari au fost de față la deliberările Congresului de la Berlin, și tăcerea aceasta este atât de semnificativă încât cercuri, în genere bine informate, susțin că art. 44 al Tractatului ar fi fost propus de unul dintre ei. E și mai semnificativă tăcerea sistematică de azi a guvernului, căci nici în Adunări, nici în conventicule naționale-liberale guvernul nu spune ce voiește, ce soluțiune ar înlătura greutățile internaționale, nimic c-un cuvânt.

Dacă guvernul pare a avea esplicări, apoi le are numai cu Alianța.

Mai mulți reprezentanți ai acestei nouă puteri europene, mai mulți soli ai vitezei, iubitoarei de adevăr, lealei și generoasei nații izraelite petrec la București, mirabile dictu, nu în arest corecțional pentru escrocherie, nici în detențiune pentru vagabondaj, ci gură-n gură cu Sf. Marele Prooroc C.A. Rosetti, pentru a pune la cale fericirea țării românești, amenințând cu intervențiunea, având depline puteri de a cumpăra voturi în Adunări de va fi necesitate și de a se-nțelege asupra gheșeftului, mai dând unul, mai lăsând cellalt. În loc ca acești indivizi să fie transportați cu dorobanți peste graniță, ca o specie de spioni și de agenți provocatori ai unei societăți internaționale organizate contra existenței statului român, ei se plimblă prin București, bucurându-se ca orice om cinstit și neutru de umbra teoriei „om și om“. Nu mai lipsește decât să li se dea și banchete, iar masalagii marelui partid să facă o manifestație națională și patriotică în onoarea Înălțimilor lor semitice.

Sperăm însă că a sosit deja timpul în care nația românească să se fi săturat în adânc de superficialele teorii demagogice-umanitare și că reprezentanții acestor teorii, fie ei emisari ai Alianței, fie capi de partide numite în ironie naționale, vor reafla astăzi în noi acel vechi bun-simț, întunecat de câtva timp, dar pentru care poporul nostru era vestit odată, care nu se lasă indus în eroare prin distincțiuni subțiri și trageri pe sfoară de sistem superior.

Deși nu știm și nici putem ști dacă o rezolvare a cestiunii în sens strict național și fără nici o concesie făcută teoriilor rosetești și luminilor secolului, cum s-ar prinde, ar întâmpina sau nu greutăți internaționale, totuși nu trebuie să exagerăm aceste greutăți și, speriindu-ne de umbra noastră proprie și de închipuiri deșerte hrănite de-o jurnalistică venală, să sărim din lac în puț.

Mai înainte de toate să nu crează cineva că esistă în lume vreo putere care de dragul evreilor va pune în mișcare vreun soldat, că se vor primejdui oasele unui singur creștin pentru această rasă disprețuită din adâncul inimei de toate popoarele europene. Dacă ar urma într-adevăr o intervențiune — ceea ce nu credem — cestiunea izraelită ar fi pretextul nu cauza adevărată a ei; iar, dacă e vorba de pretexte, cată să admitem că, îndată ce o înțelegere s-ar stabili între cei ce ar avea interes de a nimici statul român, pretextele nu vor lipsi; de nu va fi cestiunea izraelită, se va găsi altul și totul s-ar reduce la o cestiune de timp și de timp nu tocmai îndepărtat.

Dacă însă o asemenea înțelegere nu s-ar putea stabili, atunci nici cestiunea izraelită nu va fi mai primejdioasă, din punct de vedere internațional, decât aceea a deplinei uniri a Principatelor, a alegerii Domnului străin ș.a.m.d., aceasta cu atât mai mult cu cât nimenea, absolut nimenea nu are dreptul de a se amesteca în afacerile noastre interioare și a regula poziția nenumăratei mulțimi de proletari străini care au venit pe capul nostru.

Dacă dar un pericol internațional există, el există abstracție făcând de la cestiunea izraelită, iar dacă nu există, cestiunea izraelită nu e în stare a-l crea. În orice caz cestiunea aceasta n-ar servi decât ca pretext și n-ar fi nicicând cauza adevărată a unei politice dușmane nouă.

Mănținerea articolului 7 chiar n-ar adăoga și n-ar scădea pericolul internațional dacă el într-adevăr ar exista; numai că o asemenea mănținere ar însemna c-o luăm pe mânecă cu toată Europa, ceea ce nu ne-ar ședea bine ca popor mic ce suntem și ar avea aparența că căutăm pricina cu lumânarea. Avem în fața noastră un tractat internațional pe cari cei ce l-au semnat sunt obligați a-l respecta și, oricât de binevoitoare ar fi unele din puteri pentru noi, oricât ar voi a recunoaște greutățile cu cari avem a ne lupta, totuși trebuie să le dăm posibilitatea de-a ne face concesiuni și să ne punem și noi pe terenul formal al Tractatului de la Berlin. Dacă nu fără pericol, dar nu fără neplăceri continue o nație mică nu se poate face luntre și punte contra Tractatului de la Berlin.

Aci e toată greutatea și tot meșteșugul. A crea pentru evrei posibilitatea de-a ajunge la drepturi civile și politice fără a compromite nici un interes național și economic al românilor, a ridica piedeca absolută a religiei pentru a o-nlocui cu garanții și mai puternice, iată ținta la care trebuie să aspirăm cu toții.

Ținta aceasta e însă mult mai complicată de cum s-ar părea. Se cer lucrări de organizare și introducerea unor principii în legislațiunea noastră care, departe de a fi liberale-cosmopolite, vor fi binișor retrograde, dar vor avea meritul de a pune pe de-a pururea la adăpost naționalitatea noastră și a țării noastre.

Dar asupra tuturor acestora vom reveni.

❦

[10 iunie 1879]

Roșii, începând de la oratorii lor din Senat și de la ministrul Învățăturelor Publice și sfârșind cu redactorii „Românului“ și ai foii bărbierilor franțuji, sunt atât de neștiutori de carte încât adeseori dau ocazia la cel mai mare haz oricărui om cu oarecare cultură temeinică.

D. General Manu de ex. a întrebuințat în ședința de joi a Senatului față cu guvernul actual epitetul de cinic. Deodată toată suflarea roșie din Senat, ministrul învățăturilor de pe banca sa, d. Grădișteanu, oratorul roșilor, în fine ziarul „Românul“, toți într-un glas zic că acest epitet e neparlamentar, e o insultă gravă, iar ziarul „Românul“ esplică cuvântul — ipsissimis vorbis — astfel:

D. Manu merse până a-l numi (pe guvern) cinic, ceea ce se tălmacește în limbagiul poporar câne nelegiuit, câne spurcat.

Este oare un singur cititor care să crează cumcă un om de condiția socială și de cultura d-lui general Manu ar putea întrebuința în Parlament un cuvânt care să nu fie strict parlamentar?

Cuvântul „cinic“ are a face tot așa de puțin cu cuvântul grecesc Kucov (câne, și încă nelegiuit și spurcat) precât de puțin are a face d-l C.A. Rosetti cu partidul Rozei Roșie din Anglia.

Iată cum stă lucrul. După moartea lui Socrat discipolii lui se împărțiră în două direcțiuni, unii căutând a dezvolta mai departe principiul cunoștinței (școlile lui Euclid și Phaedo) alții căutând a dezvolta principiile lui morale și anume școala cinică a lui Antistene și cea a lui Aristipp din Cyrenae.

De ce școala lui Antistene se numea cinică? Pentru că vechiul filozof, un model de virtute și de înțelepciune, era un câne nelegiuit și spurcat, după esplicarea d-lui Grădișteanu și a „Românului“. Ciudată calificare pentru un discipol al lui Socrat!

Cauza poreclirii e următoarea: Antistene (născut la 444 înainte de Chr.) nu era copil legitim, deci nici cetățean cu drepturi egale în Atena. Tatăl său fusese atenian, mumă-sa însă tracă. Ca discipol și ca învățător el era deci mărginit la locul de educațiune (????), (cânele alb), un sat pe un deal spre nord de Atena, consfințit lui Ercule și loc de educațiune a copiilor bastarzi. Aci-și preda Antistene lecțiile și de aici elevii lui au lat numele de cinici. Numele acestui sat venea de acolo că, cu prilejul unei jertfe aduse lui Ercule, un câne alb, răpind o bucată din cărnurile de jertfă, a dus-o în gură pe acel deal.

Iată originea cuvântului „cinic“. Însemnarea originară a cuvântului este deci: discipol al filozofului socratic Antistene. Școala cinică e totodată muma școalei stoice.

Mai târziu, și mai ales de pilda lui Diogen din Sinope, cuvântul și-a schimbat întru câtva semnificațiunea. Cinismul a degenerat în trufie și lipsă de pudoare. În suta întâia după Christos, adecă 500 de ani după moartea întemeiatorului, cinismul devenise un fel de predicațiune morală, însoțită în mod ostentativ de barbă lungă, păr lung, haine neîngrijite ș.a.m.d.

De aci înainte cinismul înseamnă lipsă de pudoare până în ziua de astăzi; nimic mai mult, nimic mai puțin.

Pe deplin corect a fost așadar d. general Manu dacă și-a mănținut espresia, pe deplin potrivită și parlamentară, mai cu seamă fiind ilustrată cu exemple.

A propune Domnului un decret prin care se răsplătesc cu medalia *Bene merenti* batjocuri îndreptate contra persoanei și a familiei sale e lipsită de pudoare, e cinism.

A însărcina cu siguranța capitalei și a persoanei Măriei Sale pe omul care-a proclamat răsturnarea lui și republica din Ploiești e un act lipsit de pudoare, e cinism.

A striga pe toate ulițele că convenția cu Austria e „cadavrul sângerând al României aruncat la picioarele contelui Andrassy“ și a iscăli apoi singur acea convenție și a deveni ministru pentru a o aplica e un act de lipsă de pudoare, e cinism.

Dacă d-lor redactori ai „Românului“ le convine mai bine esplicarea pe care și-o dau înșiși ca mai potrivită, noi vom sta tot așa de puțin la ceartă cu dumnealor ca și cu calfele de bărbierie de la „Renașterea“.

În fine d. Petre Grădișteanu a spus că ecuivalentul cuvântului „cinic“ e cuvântul francez canaille.

Se înșală d-sa. Și un om cinstit poate fi cinic. Dar când întrunește cineva o exemplară tărie de caracter și de convingeri, un talent oratoric (de klown) și curăție de moravuri, atunci amândouă cuvintele, deși nu s-apropie în sens lexical unul de altul, totuși sunt strâns unite în unul și același nobil piept.

În orice caz, față cu d. Grădișteanu nu se va întrebuința numai epitetul „cinic“.

•

Interesante din orice punct de vedere au fost dezbaterile Senatului asupra răspunsului la mesajul tronului în zilele de 7 și 8 iunie.

Vom da pe rând toate discursurile membrilor opoziției conservatoare, din cari toate au strălucit prin farmecul adevărului și prin acea artă oratorică fără meșteșugire și panglicărie care e proprie oamenilor onești și serioși.

În ședința de la 7 iunie au vorbit din partea opoziției dd. general Manu, Strat și M.K. Epureanu, din partea partidului guvernamental — d. P. Grădișteanu. În ședința de la 8 au vorbit dd. Dim. Ghica, generalul Florescu, Lascar Catargiu, iar din partea guvernamentalilor iarăși d. P. Grădișteanu. La acest singur orator, demn, cum s-ar prinde, de parlamentele, dar și mai mult încă de circurile Franciei și a Angliei, se reduce tăria logică și mai cu seamă cea morală a partidului guvernului din Senat.

Există un biet om nenorocit aici în București pe care o soartă nemiloasă, hărăzindu-i un cap de mărimea unei măciulii de mac și un trup închircit și ridicol, l-au zvârlit totuși pe scândurile scenei, ba încă i-au mai inspirat și nenorocita predilecție nu pentru farse de genul paiațelor, ci pentru tragedie înaltă, încât vizitarea teatrului e totdauna primejduită de către acest creștin.

Numele proverbial a acestui geniu ciudat în felul său e Crăcănel. Dacă se dă vro tragedie și joacă și el vrun rol, publicul se prăpădește toată seara de râs de interpretarea ciudată pe care Crăcănel o dă rolului său tragic; dacă se dă vro comedie, publicul plânge de interpretarea, vrednică de comizerațiune a rolelor sale comice.

Ei bine, Crăcănelul Parlamentului e d. Petre Grădișteanu. Pronunțând cuvinte mari și având o fizionomie nenorocită, care poartă sigiliul neșters a

unei viclenii pronunțate, voind a vorbi cu sentiment și căldură și nefiind capabil de aceasta, domnia sa se umflă în mod artificial și, cu sofismele cele mai netrebnice, de cari ar râde și copiii, cu întortocheri de cuvinte, cu tertipuri și cusururi subțiri de advocat, d-sa s-apropie de cestiuni mari și de espunerea liberă și clară a spiritelor oneste. Ca să lumineze flăcările, orbitoare prin claritatea lor, d-sa aprinde un chibrit și, ca să liniștească oceanul mânios, varsă un degetar cu untdelemn în el.

Dar se-nțelege că precum e guvernul așa și apărătorii lui sau mai bine zicând unicul lui apărător în Senat.

Dar să-l lăsăm în știrea Domnului. Nici ne-am preocupat vreodată de stoicismul ciudat al acestui domn și nici avem de gând a ne preocupa de acuma-nainte.

•

Ședința de ieri a Senatului s-a început printr-un discurs al principelui Dim. Ghica. Ca și în alte rânduri principele au atras atenția asupra primejdiei situațiunii și au făcut un nou apel la înfrățire. D-sa a recunoscut că ministerul trebuie să rămâie la putere pentru a rezolva sub proprie responsabilitate cumplita cestiune la care a dat naștere. Cestiunea e destul de spinoasă ca să n-avem nevoie a ne irita unii pe alții, precum s-au întâmplat aceasta prin manifestul electoral al partidului național-liberal, care aruncă acuzări de trădare asupra conservatorilor. Între subsemnătorii acelui manifest sunt 10—12 străini, încetățeniți de ieri-alaltăieri. Numai astfel se poate esplica provenirea în manifest a unor asemenea nedemne acuzări la adresa celor mai vechi familii din România. În același manifest se vorbește și de Basarabia.

În loc ca partidul guvernamental să se apere, ce face el? Aruncă acuzări și în această cestiune asupra adversarilor politici, schimbând rolurile.

Noroc — adaose principele — că poporul nostru e înțelept, căci rar se va găsi un popor mai răbdător decât al nostru. Dar și răbdarea lui cată să fi având o margine.

Principele au încheiat cerând guvernului un proiect de lege în cestiunea evreilor care, numai de va fi posibil pentru România, d-sa îl va vota împreună cu toată opoziția.

•

Dar la apelul de pace și înfrățire d. Stătescu a răspuns prin insinuațiuni și contraacuzări care de care mai neadevărate, învinuind pe conservatori de introducerea evreilor în țară, de voința de a le da drepturi, de complicitate la

dărâmarea havrei, mai mult încă — de uciderea cetățenilor. În privirea alegerilor a spus că cele făcute sub conservatori erau mai rele decât cele făcute acum în perfectă legalitate.

Răspunsul d-lui general Florescu la acestea au fost scurt dar foarte cuprinzător.

Au avut loc în alegeri ilegalitățile cele mai monstruoase, cele mai culpabile ingerințe. Cât despre alegerile cu bâta, ele sunt o invențiune a liberalilor, îndeosebi a unui om foarte aproape de guvern (P. Grădișteanu). Cine nu-și aduce aminte de barba și de perii smulși ai bătrânului prinț Constantin Ghica cu ocazia mișcărilor electorale roșii? Liniștea materială, ordinea care a domnit în alegeri a existat din cauză că cei cari fac dezordine erau ei înșii la putere. Era să mor — zise generalul — fără să știu că partidul conservator e susceptibil de-a turbura apa. De la dv. am trebuit s-o aflu aceasta. În realitate au fost ingerințe nespuse și candidaturi oficiale; guvernul a făcut în orice colț al țării să lucească la ochii mizeriei și ai slăbiciunii sau decretele domnești de numiri în funcțiune, sau teroarea destituirilor.

Răspunzând la acuzările d-lui Stătescu privitoare la liniștirea turburărilor de la 3 august, generalul a zis că nu de acuzat, dar de deplâns este că a fost silit să întrebuințeze armata, aceasta pentru că rămâne neclintit în credința juruită și pentru că tot d-nii roșii erau să răstoarne atunci pe Vodă. Se miră însă în genere de cutezarea ce o au cei cari au pierdut Basarabia, cei cari au pățit rușine la Arab-Tabia, cei cari n-au protestat cu nici un cuvânt la Berlin contra art. 44 și au adus asupră-ne cestiunea evreilor, cum de mai pot acuza pe cineva. Vrednică de plâns este starea conștiinței publice, vrednice de plâns exemplele cari se dau tinerilor de către tinerii miniștri. Acești domni prin purtarea lor au dat exemplul că nu prin muncă, nu prin emulațiune, nu prin învățătură se poate ajunge ceva în astă țară, ci prin lipsă de caracter. Alături cu d. Brătianu stau tinerii cari au numit convenția cu Austria cadavrul sângerând al României aruncat la picioarele contelui Andrassy, și cari a doua zi, ajungând miniștri, nu numai au promulgat și iscălit convenția, dar s-au și umplut de cordoane austriace.

Iată exemplele de moralitate publică ce le dă tinerimea liberală.

•

Până la publicarea dării de seamă stenografice a discursului d-lui Lascar Catargiu, foarte însemnat prin atitudine și cuprins, dăm deocamdată în șirurile următoare un estras al acelui discurs.

❦

[16 iunie 1879]

Ocupați cu strângerea de material în cestiunea izraelită și tratând-o noi înșine cu toată paza cuvenită, n-am avut de câteva zile nici timpul material, nici spațiu destul în coloanele noastre pentru alte întâmplări.

De atunci a venit știrea cumcă departe de continentul european și de patria sa, Franța, s-a stins în luptă nobila și cavalereasca inimă a lui Napoleon IV, al împăratului prin drept divin și uman, și noi n-am găsit timp a-i consacra câteva șiruri, ba nu-l avem nici astăzi chiar. A fost într-adevăr o tainică legătură între steaua Napoleonizilor și steaua statului latin de la Dunăre — cu îngălbinirea uneia a îngălbinit și steaua nației românești pe cer. Dacă împăratul Napoleon III n-ar fi avut nenoricirile care le-au avut în anul din urmă al domniei sale, niciodată nu se punea în mișcare cestiunea orientală în modul în care s-a pus, niciodată nu câștigau în Europa preponderanța acele puteri a căror înrâurire nu ne poate fi decât fatală.

Cât au pierdut naționalitățile cele slabe în genere, naționalitatea română îndeosebi prin moartea ocrotitorului lor nu se poate prevedea încă cu siguranță. Destul că în trecut ca și în prezent nu Franța, nu Italia ne-au susținut în conflictele noastre internaționale, ci Napoleon în Franța, iar în Italia influința sa predominatoare. Concepând el întâi ideea unei mai strânse legături între popoarele latine, pentru a ținea cumpănă mulțimii reînviate a popoarelor germane și slave, ne acoperise și pe noi, pe cât a trăit, cu umbra acestei idei înviitoare.

Atitudinea d-lui Waddington și a d-lui conte Delaunay în Congresul de la Berlin ne-au dovedit că, cu sufletul marelui împărat deodată, s-au stins și ideile sale și că nu avem nici un razim de așteptat de la Apusul latin al Europei. Avizați la noi înșine și la propriele noastre puteri, sfâșiați prin efectele unor organizații premature și corumpătoare, cu capetele stricate de o ideologie importată fără știrea vameșilor, guvernați în momentul de față — cel mai periculos al existenței noastre — de ignoranță și de rea-credință, moartea lui Napoleon IV e pentru noi îndoit de dureroasă. Nu doar că tânărul principe, urmând calea croită de părintele său, ar fi putut să ne dea vrun ajutor imediat, dar poate că — întorcându-se roata lumii după cum din vechi obicinuește — principele, ajuns la înălțimea ce i se cuvenea, ar fi ajutat generației din România care creștea deodată cu el, de a lupta cu urmările greșelelor de azi.

Popoarele lesne uitătoare i-au înnegrit fără de judecată memoria, ingrații care îi înconjurau odată tronul părintelui său au aruncat fiere în inima nenorocitei mume — nici ocazia asta nu putea trece fără ca o jurnalistică lipsită de demnitate și de sentiment să nu bârfească contra celui abia săvârșit din viață; noi, descoperind încă o dată vălul negru ce acopere fața palidă, fină și brăzdată de suferințe a împărătescului tânăr, dorim sufletului său repaosul ferice a celor buni!

❦

[16 iunie 1879]

Aflăm că d. N.T. Moldoveanu a fost liberat. Cine ar trebui să îi ia locul? Noi nu credem că pașa din strada Armenească ar voi să schimbe palatul domniei sale cu altă chiliuță. Oricum ar fi, liberarea d-lui Moldoveanu ne-a surprins ieri. Azi însă, aflând că un comisar rus a sosit în București pentru a lua parte la cercetarea încurcatelor afaceri ale cinstitului Simion, am preceput totul. Parchetul însă, ca să evite orice bănuială, a declarat că *deocamdată* nu e caz de urmărire! Bun! Să așteptăm acum și vom mai vedea multe! Bravo d-le Stătescu, dragă-ți este Themis, dar mai drag portofoliul!

❦

[19 iunie 1879]

Vechea imputare pe care pururea ne-o făcea presa radicală e că nu credem în nație, pe când dd. radicali s-au identificat atât de mult cu ea încât partidul Mihălescu-Warszawsky reprezintă, ca o cristalizațiune geometricește exactă, toate aspirațiunile și voințele nației.

Convingerea noastră intimă a fost însă cu totul contrarie. Am știut și știm că numai partidul conservator reprezintă și poate reprezenta o țară agricolă ca a noastră în privirea adevăratelor ei interese și că dd. radicali n-au alt rol decât de-a amăgi orașele cu fraze ieftene și a esploata țara în socoteala lor. Mofturile cele subțiri, șurupurile advocățesti, apocaliptica învățăturilor liberale-cosmopolite nația nu le pricepea, și fiindcă tot ce nu e priceput exercită farmecul necunoscutului, de aceea capetele cu semicultură s-au luat cu droaia după ele, căci ce era mai lesne și ce convenea mai mult deșertăciunii individuale a fiecăruia decât de-a se crede învățat citind

coloanele „Românului“, și de-a crede că recitând fraze de jurnal ai ajuns a întrece prin civilizație pe statele cele mai vechi ale continentului european, pe Franța, pe Anglia, pe Germania.

Dar iată că a venit în rândul acesta o cestiune pe care nația o pricepe îndestul și ca prin minune nația nu mai este cu dd. radicali, și așa e de departe de-a mai fi cu ei încât fondatorii și glorificatorii gardei orășenești, adică dd. radicali, au trebuit să proceadă la dezarmarea nației, să-i ia îndărăt puștile și cartușele ce i le încredințase și să-i zică: „Nație dragă, de astă dată tu nu pricepi nimic, deci te oprim de a te amesteca cumva în mod simțitor în daraverile noastre.“

Și cu toate acestea niciodată nația n-a avut mai multă dreptate și radicalii mai puțină, niciodată pericolul unei dominațiuni străine sub forma ei cea mai scârboasă n-a fost mai mare decât tocmai astăzi.

Dacă toți evreii — străini și pământeni — vor căpăta deplinătatea drepturilor civile, Moldova nu mai are de trăit decât zece ani, Țara Românească treizeci poate. Se va începe atunci acea luptă de exploatare fără de milă — atât de favorizată de legislațiunea liberală — care s-a operat înainte de câteva decenii în California între rasa spaniolă și cea anglosaxonă și care s-a sfârșit prin esterminarea pe calea economică a rasei spaniole. Domnia fanarioților a fost o epocă de aur în comparație cu domnia de tină a evreilor și să nu uite nimeni că, evreii fiind clasă de mijloc și legislațiunea liberală fiind esclusiv în favorul acestei clase, ei vor deveni aci stăpânii privilegiați și românul slugă la jidan.

Iar guvernul acestei țări merge atât de departe cu frica și cu nedestoinicia, dacă nu cu trădarea, încât pe români îi amenință cu soarta chedivului din Egipet, detronat de puterile europene, deși cazul se potrivește cu noi ca nuca în perete. Chedivul era dator cu bani, era dator a avea miniștrii străini și a supune finanțele țării sale controlului străinătății. România nu e datoare nimic evreilor decât doar cu o bună recoltă de cânipă și cu câțiva țăruși, cioppliți anume pentru membrii *pământeni* ai Alianței izraelite.

Iar Europa însăși nici ne amenință, nici pretinde ceva în favorul evreilor. Ea a făcut din cestiunea izraelită o cestiune de recunoaștere a independenței noastre. Dar, de va recunoaște-o sau nu, pericolele internaționale ale existenței noastre naționale și de stat rămân aceleași.

Nimic n-a ajutat neutralitatea garantată, nimic nu va ajuta independența recunoscută dacă pericole într-adevăr există. Sau e organul guvernului atât

de naiv să crează că, prin admiterea la drepturi civile a o jumătate milion de vagabonzi, teritoriul României devine sacrosanct și, dacă nu s-ar putea mănține un stat apărat de badea Toader, se va putea mănține unul trădat din capul locului de Ițic și de Leiba?

Așadar — cu sau fără evrei — pericolele internaționale există și soluțiunea largă a cestiunii izraelite, propusă de Alianță și de redactorii „Românului“ le-ar adăuga numai prin anemizarea și slăbirea elementului român, singurul în drept de a exista pe pământul nostru și singurul apărător al lui.

Noi credem că dându-le evreilor putința de-a deveni români am fi făcut tot ce se poate face. E o concesie mare aceasta, căci pretutindene în Europa evreii emancipați, amestecându-se în cultura țării, au falsificat-o și corupt-o, dar cultura în România e deja o semicultură atât de coruptă și de radicală prin toate tendințele încât o picătură de otravă mai mult nu va schimba-o. Adevărata cultură națională merge ș-așa alături cu cultura generală și ea își va găsi temeliile numai atunci când fiecare țăran va ști a citi și a scrie. Orașele cari în locul sănătosului Anton Pan citesc dramele nesănătoase ale Parisului ș-așa și-au pierdut tot rostul unei culturi adevărate și vor redeveni într-adevăr românești când vor începe a-și reînvăța limba și obiceiurile de la badea Toader.

În sfârșit să mai lămurim încă o chestiune. Se face vorbă multă de evrei pământeni, a căror existență o susțin mulți, între care și d. dr. Bluntschli.

În realitate însă o seamă de evrei se pot declara *pământeni*, deși nu există, căci nu există evrei cari în familia lor să vorbească românește.

Legile prusiene pentru emanciparea evreilor au urmat aceeași cale. În principiu toți evreii erau considerați ca *străini*, deși așezați de sute de ani în statele regelui Prusiei, și li s-a recunoscut dreptul de cetățenie numai acelora cari știau scrie și citi limba germană și își purta condicele de comerț, își făceau contractele și corespondența în această limbă. Iar restul era considerat de străini, n-avea permisiunea de-a se așeza nici la țară nici în orașe, n-avea permisiunea de-a intra ca *slugi*, ucenici sau calfe, c-un cuvânt marea mulțime era amenințată cu alungarea peste graniță și silită să emigreze.

Și-n Prusia au existat asemenea legi, fie generale, fie provinciale, până la 1869.

Nici Prusia așadar nu le-a dat evreilor decât *posibilitatea* de-a deveni germani și cetățeni, nimic mai mult.

Dar chiar această posibilitate dată a fost și este combătută de minţile mai luminate.

Învăţatul profesor de drept și economie politică Robert de Mohl contestă că evreii ar fi devenit într-adevăr germani și propune escluderea celor pământeni chiar de la drepturile politice.

Dar se-nţelege că Prusia nu are nici pe d. C.A. Rosetti, nici pe d. Brătianu și de aceea acolo ideea statului e puternică și esclude orice elemente putrede și venetice din mersul dezvoltării ei.

❦

[20 iunie 1879]

Camerele de revizuire, după aproape o lună de la întrunirea lor, s-au gândit în fine că erau convocate pentru cestiunea revizuirei art. 7. *Mai bine târziu decât niciodată.* La ce au întrebuinţat aceste 25 zile Adunările radicale? Puţine la verificarea titlurilor, puţine la discuţiunea adresei, și restul s-au închinat unuia din sfinţii roșii numit Pierde-vară. Nu pot acuza opoziţiunea că-i împiedică sau îi trăgănește. Nici o interpelaţiune nu s-a făcut până astăzi, cu toate scandalurile zilnice ale unei administraţiuni unice, credem, în Europa. La verificarea titlurilor, opoziţiunea, prin micul ei număr, a fost condamnată la un rol neînsemnat. În discuţiunea adresei i s-a închis gura, după ce vreo doi-trei oratori din sânul ei au putut abia să se rostească în zgomotul și miorlăiturile Bueștilor et Comp.

Tot așa s-a petrecut și cu discuţiunea cestiunii atât de importante a numirii unei comisiuni în cestia izraelită. Opoziţiunea, prin glasul d-lui Vernescu, stabili cu multă forţă și cu mult bun-simţ că, dacă este vreo cestiune în care iniţiativa aparţine guvernului, este această reformă atât de capitală, care este cea mai îngrijitoare pentru viitorul naţionalităţii noastre din toate câte ne-au fost propuse sau impuse până astăzi. Totdeodată caracterul internaţional pe care, graţie art. 44 din Tratatul de Berlin, această cestiune l-a căpătat impunea guvernului datoria cea mai strictă de a se rosti cu lealitate și cu franchеţă faţă cu reprezentaţiunea ţării. Nu așa i s-a părut guvernului că trebuie să lucreze; a stăruit să se numească de Cameră o comisiune, în majoritate compusă de Stolojeni și Costinești, și dânsa, întrunită cu devotaţii guvernamentali din Senat, are să propuie ţării soluţiunea acestei mari afaceri. Aci este un joc copilăresc. Niminea, nici în punctul de vedere fizic, nici în punctul de vedere moral, nu se ascunde

dindărătul *umbrei sale*. Dificultatea pentru guverne este că nu poate obține cele două treimi pentru a satisface angajamentele ce, cu toate denegările sale nerușinate, le-a luat și față cu Alianța izraelită și față cu câteva guverne europene. Dar majoritatea o poseda în Cameră și în Senat, și nici că se putea altminterea după alegeri săvârșite prin asemenea mijloace. Oricine știe dar că nimenea n-a intrat în aceste comisiuni, fie din minoritate, decât prin voința sa. Ce purtare însă trebuia să ție minoritatea?

Din momentul ce opoziția s-a pus pe singurul teren constituțional și logic, adică de a cere guvernului să-și ridice masca și să spuie în fine țării cum crede că această mare și națională chestiune poate fi rezolvată fără a atinge interesele și drepturile ei, și totdodată împăcând în marginile putincioase cerințele Tratatului de la Berlin, atitudinea sa era din cele mai simple: să aștepte acest proiect de lege, fie ca guvernul să se hotărască a-l propune direct ca guvern, fie ca, printr-un tertip copilăresc, să-l propună sub vălul foarte subțire al unui proiect făcut de amicii săi din Cameră și Senat.

Prin urmare opozițiunea n-avea nici un rol în *acel consiliu de familie roșu* ce se numește comisiunea Camerei și a Senatului. Astfel totalitatea opozițiunii din Senat a înțeles rolul său. Așa nu numai n-a luat parte la vot, dar doi membri ai opozițiunei, dd. N. Boerescu și N. Cretzulescu, aleși în acea comisiune, s-au grăbit a-și da demisiunea.

Astfel a lucrat și opozițiunea din Adunare, cu o singură escepțiune. Onor. d. P. Carp, ales de majoritate în această comisiune fără concursul niciunuia din amicii săi politici, a crezut că trebuie să ia parte la aceste lucrări.

Fără a osândi în mod absolut această linie de purtare a onor. d. Carp, fără a contesta câtuși de puțin că dânsa a putut să-i fie inspirată prin considerațiuni destul de puternice, cum de exemplu necesitatea de a supraveghea mersul guvernului și al comisarilor săi în această afacere, orișicum nu mai puțin stăruim a crede că d. P. Carp este în această afacere cu totul izolat și în contradicțiune chiar cu amicii săi politici cei mai apropiați: d-sa nu reprezintă decât ideile sale personale, iar nu ale minorității Adunării. Această declarațiune era necesară. Cu bizantinismul lor cunoscut, prea adeseaori roșii s-au servit de opinia izolată a unui membru din partidul conservator pentru a-l confunda cu întregul partid la răspunderea acestor opiniuni cu totul personale; și cu toate astea orice membru al partidului conservator care a crezut că în cutare cestiune trebuie să se despartă de majoritatea grupului său a avut totdauna lealitatea să se

rostească că lucrează în numele său personal. Dar aceasta nu a împiedicat pe onestul organ al partidului roșu să facă să atârne asupra întregului partid conservator răspunderea unor opinii izolate. Pentru că dar de astă dată această tactică vicleană să nu aibă nici chiar un pretext de a se ivi, am crezut că trebuie să facem această declarațiune netedă.

Oricari ar fi opiniunile partidului conservator din Senat și Cameră asupra soluțiunii definitive a gravei cestiuni a art. 7, într-un punct el a fost unanim, în punctul procedurei constituționale, adecă de a cere ca guvernul să se conforme și Constituțiunii și uzului parlamentar din toate țările, dându-și opinia sa motivată și aducând sub responsabilitatea sa un proiect de lege în cestiunea de față. A lua parte în comisiunea numită din îndemnul guvernului pentru a-l scuti (cel puțin așa crede el) de sarcina constituțională care-l privește numai pe dânsul este dară a reveni în mod indirect asupra acestei opinii. Pentru a nu se da loc deci la asemenea interpretațiuni, care ar aduce confuziune în spiritul public, suntem autorizați a declara că partidul conservator stăruiește în atitudinea care a luat-o de la început și că orice opinie sau demers al vreunuia din membrii săi contrarii acestei atitudini nu pot lega decât pe acel membru, iar nicidecum schimba sau angaja politica întreagă a partidului.

❦

[22 iunie 1879]

Publicăm următoarea epistolă ce primim de la amicul nostru d. P. Carp:

> Domnule redactor,
>
> În numărul de miercuri al ziarului „Timpul“ îmi faceți onoarea de-a vă ocupa de persoana mea spre a condamna participarea mea la comisiunea mixtă, menită a da o dezlegare chestiunii evreiești, și vă grăbiți totodată de-a constata, nu fără amărăciune, deplina mea izolare în mijlocul partidului conservator.
>
> Mergeți chiar mai departe.
>
> Dând comisiunii numele de *consiliu de familie roșu*, aveți aerul de-a insinua că aș fi intrat și eu în sânul acestei patriotice familii.
>
> Îmi veți permite o mică întâmpinare.
>
> Am afirmat în diferite rânduri, și toți membrii partidului conservator au afirmat-o ca și mine, că chestiunea evreiască nu este o chestiune de partid.
>
> Dacă aceste declarațiuni erau fățarnice, nu am nimic de zis, dacă însă, precum o afirm, ele erau sincere, hotărârile fiecărui sunt libere de orice legătură de partid.

Sub punctul de vedere deci al principiilor nu poate fi vorba de izolare, căci vă desfid să-mi arătați un program comun, afară numai dacă propunerea făcută de câțiva *juni conservatori* dimpreună cu câțiva *juni liberali* de-a nu revizui art. 7 constituie programul opozițiunii. Până acum însă nu avem nici o probă despre aceasta.

Rămâne deci chestiunea de procedură constituțională, cum o numiți nu prea știm pentru ce.

Dacă nu mă înșel, țara ne-a trimes să dezlegăm chestiunea evreiască, și a căuta în o chestiune de procedură un motiv de abstențiune este după mine a se gândi prea mult la guvern și prea puțin la datoria ce avem cu toții în această tristă împrejurare.

Am acuzat pe d. Brătianu că, prin lipsa lui de idei și de vroință, a compromis cu desăvârșire soluțiunea acestei chestiuni. Să fie oare aceasta un temei ca să arătăm la rândul nostru o lipsă de vroință și de idei nu mai puțin culpabilă?

Am crezut că nu, și nu e vina mea dacă această credință a rămas izolată. Tot ce se poate zice este că pozițiunea unui membru al minorității este mai grea, căci, neavând informațiunile guvernului, voința lui poate să meargă pe căi rătăcite. Aș înțelege deci să criticați ideile mele, pentru aceasta veți binevoi însă a aștepta ca părerea mea emisă în comisiune să iasă la lumină. Chiar rătăcite însă de ar fi, răspunderea nu este a mea, ci a celor cari, având a zice ceva, nu au zis nimic și care, putând să lumineze țara, nu au vroit să o facă.

Atât aveam de zis și vă rog să-mi permiteți o ultimă observațiune.

Credeam că trecutul meu politic mă pune la adăpostul unor insinuațiuni ca acele de care am vorbit mai sus. Se vede că m-am înșelat. Fiind însă că ați iertat pe conservatorii de la Mazar Pașa, sper că va veni o vreme în care veți ierta și pe conservatorul *din consiliul de familie roșu.*

Primiți, vă rog, încredințarea distinsei mele considerațiuni.

P.P. Carp

D. P. Carp s-a crezut atins prin reflecțiunile ce foaia noastră a publicat în privința atitudinii sale în cestiunea izraelită. Cugetul nostru n-a fost de a osândi sau critica această atitudine. Știm foarte bine că orice opinii ar profesa un om ca d. P. Carp, ele nu proced decât din niște sentimente onorabile și din convincțiuni adânci. Însă aceste reflecțiuni ne-au fost impuse printr-un caz de *legitimă apărare.* D. Carp este nu numai un membru însemnat din partidul conservator, dar încă o persoană care în toate cestiunile se pune cu curaj înainte și nu suferă a rămânea vrodată în umbră; astfel dar partidul conservator, dacă ar tăcea, i s-ar putea cu drept cuvânt imputa de adversarii săi că opiniile sale în cestiunea izraelită au fost reprezentate de unul din principalii săi membri, d. Carp. *Asta* nu *este, și era și dreptul și datoria noastră, ca organ al partiduluii conservator, a o constata.*

Nici unul din cei *optsprezece senatori* care reprezintă partidul conservator în Senat sau din cei *douăzeci și doi deputați* care îl reprezintă în Cameră nu a fost de părere ca să luăm deocamdată parte la comisiunea *fără nume*, neprevăzută nici de Constituțiune, nici de regulament, care s-a substituit *inițiativei guvernamentale* și care în spiritul ministerului trebuia să-i serve totdeodată de *eco* și de *perdea* adică să-i traducă în mod fidel *adevărată voință și totdeodată să-i acopere responsabilitatea.*

Acesta cel puțin a fost calculul guvernului, deși până astăzi știm că nu a izbutit. Dorul unui membru al opozițiunii, mai cu seamă al unui parlamentar corect ca d. P. Carp, care se rostise cu atâta talent în contra acestei machiavelice combinațiuni, nu era dar de a o absolvi prin prezența sa. Onor. d. Carp ne mai face o întrebare în epistola sa, întrebare care ni se pare cam neînțeleasă. Ne întreabă dacă din cestiunea izraelită facem *chestiune de partid.* Dacă înțelege prin aceste cuvinte a face „chestiune de partid“ a esploata o cestiune în interesul pur și simplu al unor ambițiuni personale sau a unor interese de putere, nu numai din *cestiunea izraelită* dară din *nici o cestiune* nu facem cestiune de partid. Din partea d-sale, care cunoaște partidul conservator din care face parte de atâta timp, întrebarea era zadarnică; trebuia s-o lase coloanelor foilor roșii, unde era mai la locul său.

Dacă înțelege însă, ceea ce ne place a crede, prin această întrebare că partidul conservator are alte opiniuni decât partidul roșu în rezolvarea cestiunei izraelite, aci-i răspundem curat că *da;* este o deosebire între noi și partidul roșu. Dar între noi și *toți* membrii partidului roșu? O știe d-l Carp că *nu.* Știe că chiar în partidul radical mulți se vor separa de restul partidului lor, acei cel puțin ce vor privi această cestiune dintr-un punct de vedere mai înalt și mai larg decât interesul de gașcă.

D. P. Carp ne mai face o întrebare. *Care* sunt opiniunile partidului conservator în această cestiune?

Ne pare rău că până acum onor. nostru amic n-a putut să-și formeze o convicțiune în această privință. Opiniunile acestea au fost rostite în mod destul de clar până astăzi în presă prin diferitele organe. Însă, dacă este vorba de opiniile reprezentanților din Cameră și din Senat ai partidului conservator, numărul lor nu este așa de însemnat încât să poată ajunge la un rezultat practic rostind o opiniune cu totul specială a grupului conservator.

Cu toate acestea, d-sa este în poziție a ști că în comisiunile parlamentare se propune o soluție care nu-i convine guvernului și care cu toate acestea este un program stabilit de *conservatorii* din Moldova în unire cu liberalii-

moderați, program la care a aderat, după cât ni se afirmă, și fracțiunea, ba chiar mulți membri din partidul roșu. Dacă față cu tăcerea guvernului, adecă față cu *exigențe necunoscute,* nu se poate stabili un program *absolut* — ceea ce pare a fi în ochii d-sale o condiție indispensabilă pentru ca un partid să poată pretinde că are idei și inițiativă — atunci desigur că vina acestei situațiuni nu este a partidului conservator, carele tocmai prin procedura constituțională propusă aștepta să i se dea elementele necesare pentru ca acel program să se poată formula cu toată exactitatea cuvenită.

Într-un lucru deci au fost unanimi membrii partidului conservator, afară de d. P. Carp, în modul de a proceda la rezolvarea cestiunii și în spiritul ce trebuia să dirigă lucrarea lor în aceasta. Iată puncturile ce s-au stabilit în comun acord: 1. A nu lua nici o parte într-o comisiune antiregulamentară și anticonstituțională; 2. A aștepta ca guvernul sau să prezinte un proiect de lege sau să se rostească în mod serios *asupra chipului cum dânsul, guvern constituțional și responsabil, crede că trebuie aplicat art. 44 al Tratatului de la Berlin;* 3. În urma acestor preliminări indispensabile și când vom fi deplini luminați asupra cestiunii în toate puncturile de privire, a lua o rezoluțiune matură căutând mai cu seamă a salva naționalitatea română de pericolele la care o ar espune o invaziune de elemente străine introduse în proporțiuni necumpătate și într-un mod precipitat în corpul ei; și al 4-lea a nu face din aceasta o cestiune de esclusivism politic și a primi pe acest tărâm, *dară numai pe acest tărâm,* concursul, nu numai al tuturor grupurilor din opozițiune, dară și chiar al membrilor partidului de la putere, cari vor voi să se unească cu noi, în fine chiar al guvernului dacă el se va ralia la aceste păreri.

Astfel partidul conservator a înțeles a nu face din cestia izraelită cestiune de partid, iar nu intrând în comisiuni neconstituționale și venind a mai adăoga o notă discordantă la haosul de opiniuni ce purtarea fără demnitate și fără curaj a guvernului a lăsat să se producă în Adunările de revizuire.

În treacăt vom vorbi și de propozițiunea d-lui Blaremberg. D. N. Blaremberg n-are, credem, pretențiunea de a reprezenta partidul conservator și de aceea n-am crezut că-i trebuie să declinăm responsabilitatea propunerii d-sale, pe care a iscălit-o vreo doi-trei membri ai partidului conservator. Această propunere, deși este izbucnirea legitimă a unui nobil sentiment de indignare în contra politicei mizerabile care ne-a condus a primi ordinile străinilor în cestiuni cu totul interioare, totuși nu o credem practică în starea

în care a ajuns cestiunea. Nu ne îndoim însă că d. N. Blaremberg și subsemnatorii nu cred a avea mai multe șanse de izbândă și că au propus-o numai ca espresiunea unei nobile și legitime indignări ce trebuia să găsească un glas în sânul unei Adunări române.

După înlăturarea ei, nu ne îndoim un moment că subsemnatorii se vor ralia la soluțiunea ce partidul independent din Cameră o va crede mai națională și mai practică.

Terminând, noi credem că onor. d. Carp, fără să sacrifice nimic din opiniunile sale personale, putea, cel puțin în privința procedurei, a nu se despărți cu zgomot de toți amicii săi personali și coreligionari politici.

Liber a fost să o facă, și iarăși am fi tăcut și aci; dar, când am văzut că adversarii noștri comuni, și în presă și în Cameră, esploatează această tăcere și că un Dimancea ne strigă că minoritatea este reprezentată în comisiune prin d. Carp și că d. Carp nu ia cuvântul spre a se ridica în contra acestei afirmări, a trebuit să vorbim; am făcut-o fără plăcere, dar fără șovăire.

❦

[23 iunie 1879]

Cu cât trec una după alta zilele, cu cât se prelungește fără nici un termen prevăzut sesiunea estraordinară, cu atâta cestiunea revizuirii se încâlcește mai mult, cu atât neliniștea și temerile cresc și cuprind toate mințile, cu atât mai mult toată lumea își pierde cumpătul și facultatea chibzuirii. O stare de nervozitate acută domnește în toate cercurile. Judecata rece lipsește de pretutindeni și mai ales de acolo unde ar trebui neapărat să nu lipsească.

Trecem prin niște zile în adevăr foarte grele și trebuie în sfârșit să ne dăm seama că aceasta este plata, foarte scumpă poate, a greșelilor și rătăcirilor noastre politice săvârșite de treizeci de ani încoace. De la mișcarea din 48 și până astăzi națiunea românească, pe tărâmul politic, n-a făcut alta decât a se lepăda sistematic de orice tradiție, a răsturna orice autoritate, a arunca departe orice s-ar fi putut numi original în viața ei națională, și-n același timp a adopta, cu mai multă ardoare decât cuartalurile de coloni din America de miazănoapte și pe o scară tot atât de înaltă, toate reformele, toate teoriile cosmopolite, toate calapoadele internaționale, în viața politică și intelectuală, în limbă, în moravuri, în tot. Libertate fără margini pentru orice individ, pentru toate necurățeniile ce s-ar scurge din cele patru colțuri ale lumii, în România ca și-n America; fraternitate și

egalitate între om și om; republici mari și mici și prezidenți de republică pe toate ulițele și-n toate cafenelele, în România ca și-n America; șiretenia, vicleșugul și cinismul — virtuți cetățenești; gheșeftul — scopul; și politica umanitară — mijlocul. Acestea pe tărâmul politic; pe cel economic, nimic, curat nimic; din nenorocire întru aceasta ne deosebim cu totul de America. Rezultatul îl vedem, și poate că așa de târziu încât îl vedem în zadar.

Suntem azi un popor de abia aproape cinci milioane de suflete. Nimic, aproape absolut nimic nu se produce în adevăratul înțeles al cuvântului în țara aceasta decât pe tărâmul agricol; în cea mai mare parte agricultura noastră se lucrează într-un chip cu totul rudimentar și, mulțumită nestatorniciei de temperatură ce domnește în valea dintre Carpați, Dunăre și Marea Neagră, producția noastră atârnă mai mult de la bunăvoința cerului, de la mila elementelor lui. Două milioane și jumătate de țărani (cifră exagerată poate), populație în adevăr românească, lucrează pământul și dau singura producție reală în această țară, pe câtă vreme restul locuitorilor români, cei din orașe, târguri și târgușoare, populație amestecată din curcituri asimilate românilor, din străini neasimilați încă și din jidani neasimilați și neasimilabili, fac negustorie, speculă, camătă, ocupă miile de funcții publice, trăiesc din gheșefturi și din politică.

Populația rurală în marea ei majoritate, mai ales cea mai depărtată de târguri, n-are drept hrană zilnică decât mămăligă cu oțet și cu zarzavaturi, drept băutură spirt amestecat cu apă; foarte rar, la zile mari, și nici chiar atunci în multe cazuri, se învrednicește să mănânce carne și să bea vin; trăind sub un regim alimentar așa de mizerabil, țăranul a ajuns la un grad de anemie și de slăbiciune morală destul de întristătoare. Chipul unui țăran român, om de la țară, trăit în aer liber, seamănă cu al uvrierului stors de puteri în umbra fabricilor. Cine a umblat prin satele noastre, mai ales prin cele de câmp și de baltă, a putut constata că d-abia din trei în trei case se găsește o familie care să aibă un copil, mult doi, și aceia slabi, galbeni, ligniți și chinuiți de friguri permanente. Această populație, pe lângă toate necazurile ei, mai are unul ce pune vârf la toate: administrația. De Dumnezeu nu mai are nici o teamă muncitorul de la țară, pentru că Dumnezeu l-a părăsit, pentru cine știe ce păcate, în mâna acestei administrații, compusă în cea mai mare parte din haitele de cafenegii, din ștrengarii și necăpătuiții de prin târguri. Această corporație liberală și umanitară nedreptățește, batjocorește și jefoaie pe țăran fără nici o milă; sunt membri în această onorabilă corporație al cărora numai numele bagă în

năbădăi sate întregi. Aceasta ca stare normală și constantă, fără să mai pomenim că pe la soroace vine și câte o împrejurare mai însemnată, ca de exemplu afacerea Mihălescu—Warszawsky.

În același timp, în orașe mari și mici, liberalismul și umanitarismul ne priește foarte bine: în numele libertății se face camătă fără margine; în numele egalității și fraternității deschidem brațele tuturor elementelor stricate pe care le rejectează chiar societățile ipercivilizate și, în numele *națiunii române,* facem politică radicală, aspirând la o republică, ba chiar și la mai multe.

Toată mizeria noastră publică o îmbrăcăm în formele poleite ale unei civilizații calpe, precipitarea noastră spre fundul răului o numim progres, fierberea unor elemente necurate și lupta lor cu elementele ce au mai rămas încă sănătoase în țară se numește politică. Acela ce cutează a se revolta față de această stare de lucruri, acela care îndrăznește să arate că formele poleite învelesc un trup putred, că progresul nostru ne duce la pierzare, că elementele sănătoase trebuie să se conjure și să facă o luptă supremă pentru mântuirea acestei țări este denunțat *opiniei publice* de către negustorii de principii liberale umanitare ca barbar, ca antinațional, ca reacționar.

Rezultalul unei asemenea vieți publice îl vedem astăzi: primejdia revizuirii art. 7 nu stă atât în însăși cestiunea izraelită cât în starea în care ne aflăm când ni se pune această cestiune.

Cu multă greutate, cu destul chin, poate și este speranță că se va dezlega cestiunea evreilor, și independența, deja destul de scump plătită, ne va fi recunoscută; va rămâne însă de dezlegat o cestiune cu mult mai gravă și mai grăbitoare, cestiunea vieții noastre publice, cestiunea dacă trebuie să urmăm calea pe care rătăcim de atâta vreme sau dacă trebuie să mai putem apuca pe calea cea adevărată.

Vom fi un stat independent, cum vom face uz de această independență, aceasta e cestiunea cea mare.

❦

[24 iunie 1879]

De când nația nu mai este cu roșii, dând a înțelege aceasta prin deosebite acte care de care mai semnificative, de atunci „Românul“ a devenit amenințător.

Într-un număr amenință țara cu soarta chedivului din Egipet, într-altul cu o *lovitură de stat;* încât, dacă aceste amenințări ar avea oarecari perspective de realizare, d. Cogălniceanu va putea să esclame, nu fără mândrie: Două lovituri de stat s-au făcut în România, una de Cuza și Cogălniceanu pentru a împroprietări țăranii români, alta de roșii pentru împământenirea ovreilor. Alăturarea pur și simplu a unor asemenea două antiteze ar cuprinde osânda roșilor în istoria României, ca a unor oameni cari au deschis porțile unei epoce cu mult mai triste, mai umilitoare, mai scârboase decât epoca fanarioților.

Ce însemnează aceste amenințări cu soarta chedivului și cu lovitura de stat? Sunt într-adevăr pericolele internaționale atât de mari încât țara, pentru a exista, să aibă neapărat nevoie de asemenea leacuri drastice?

Noi n-o credem sau cel puțin nu credem că asemenea pericole ar putea răsări din chestiunea evreilor. Am mai spus-o în alt rând că, dacă asemenea pericole există, ele există abstracție făcând de la evrei și că cestiunea aceasta ar fi cel mult pretextul, nicicând cauza adevărată a unui amestec din partea străinătăței, încât singurul motiv serios care s-ar putea invoca în favorul unei soluțiuni rele a cestiunii nu e înlăturarea pericolului, ci numai *câștigul de timp* și probabilitatea cumcă în acest timp constelațiunea politică generală s-ar fi schimbat în favorul nostru. Dar, dacă acesta e motivul purtării guvernului, el ar trebui să-l mărturisească, nu însă să amenințe cu soarta chedivului sau cu lovitura de stat; și n-ar trebui numai să-l mărturisească, ci să vie totodată c-un proiect de lege care să fie espresia acestei situațiuni, căci guvernul știe prea bine ceea ce noi toți știm, că țara nu *voiește să dea nimic* și, pentru ca ea să fie înduplecată a da ceva, trebuiesc a i se da cuvinte cu mult mai puternice decât cazul de mofluzie de la Cairo. Căci lucrul în sine e foarte clar. Evreii sunt un pericol imediat, pipăit și văzut; ei formează acea nenumărată populație cu desăvârșire improductivă care trăiește din precupețirea muncii și sănătății românului, încât, dacă în mod absolut s-ar ridica stavilele de până acum, soarta poporului nostru ar fi analoagă cu aceea a rasei spaniole din California: moartea prin mizerie și anemie. Populația evreiască crește în pătrat, a noastră dă îndărăt; cea dentâi de la începutul secolului și pân-acuma a devenit de cincizeci de ori mai mare atât prin nașteri cât și prin imigrațiune; ei au început a se așeza prin locuri unde n-a călcat de secole picior de evreu, prin Câmpu-Lung și prin Târgul-Jiului bunăoară, ei amenință a împânzi

toată țara și a o preface într-o altă Galiție, încât numărul lor înspăimântător vorbește de sine și nația are oricând înaintea ochilor pericolul întreg.

Nu este însă tot astfel cu pericolul internațional. Articolul 44 al Tratatului de la Berlin a fost introdus fără voia unora din puteri și, dacă ele s-au unit, cauza e că într-un congres toate hotărârile se iau cu unanimitate, iar care din ele ar vota contra ar declara printr-aceasta că e gata a-și susține cu arma părerea contrarie. Care însă din puterile europene ar fi plecată de a sacrifica un singur soldat pentru evrei? Desigur că nici una. Prin urmare cu toată *unitatea formală* de vederi în Congres, în sine vorbind lucrul nu este atât de limpede, nici puterile nu sunt atât de unite în această cestiune așa-zisă umanitară. Noi mergem mai departe și susținem că evreii nici nu sunt cauza măcar a introducerii art. 44. Ei sunt o unealtă în Tratatul de pace al cărei mănunchi nu știm cine voiește să-l ție în mână; ei sunt un pretext de amestec, creat în favoarea nu știm cui. Mai mult încă: rolurile în Congres erau împărțite de mai nainte, ca și cele ale actorilor, și ministrul de esterne al Franței a primit, ca toți ceilalți, să învețe pe de rost cestiunea evreilor și cea grecească, numai pentru ca o putere mare precum e republica să nu joace pe figurantul mut în reprezentația de gală. Nu e îndoială că improviziunile nu erau permise defel, și o pildă de aceasta ne-a dat contele Delaunay, care propunea și *soluțiunea* cestiunii evreilor, lucru la care prezidentul Congresului, principele Bismarck, s-a opus.

Mergem și mai departe. O notă colectivă a puterilor dacă ne-ar veni în cestiunea evreilor, ea încă n-ar fi decât *pro forma* colectivă: instrucțiunile paralele verbale și confidențiale ar putea fi cu totul altele.

Deci într-o asemenea rețea fină de acțiuni și contraacțiuni desigur că poporul românesc nu poate vedea un pericol imediat și pipăit și e lesne de înțeles de ce el nu voiește să dea nimic.

Teama noastră nu este așadar nici cestiunea evreilor ca atare, nici exigențele mai mari sau mai mici ale puterilor; teama noastră e că cestiunea este deja rezolvată gata de către guvernul roșu și că actualele Adunări de revizuire au fost deschise cu neadevărul că cestiunea nu e de loc angajată. Teamă ne e că cestiunea evreilor e tot așa de rău rezolvată gata precum era la vremea ei convenția cu Rusia, trecerea peste Dunăre, cesiunea Basarabiei, pe cari Camerele n-au avut decât tristul și umilitorul rol de a le înregistra, făcând multe fraze mari se-nțelege, dar cari în sine nu mai însemnau nimica.

Înțelesul acesta par a-l avea amenințările organului guvernamental. Dacă Adunările nu vor înregistra și ratifica soluțiunea gata propusă prin escamotare de către cinstiții ciraci ai roșiilor ca din proprie inițiativă, atunci … atunci lovitura de stat.

Același sistem vicios se urmează necontenit. Guvernul face și apoi s-acopere cu responsabilitatea anonimă și ocultă a băieților din Adunări. „Sus băieți, jos băieți“ și nația s-a pronunțat în favorul evreilor, spre stupefacțiunea tuturor cari cunosc și pericolul și voința țării.

❦

[24 iunie 1879]

„Românul“ se plânge amar de nedreptatea pe care Parchetul o face d-lui Simeon Mihăiescu nepuind capăt instrucțiunii și invoacă ajutorul d-lui ministru de justiție, al președintelui cabinetului etc.

Această plângere are aerul unei amenințări la adresa Parchetului.

Protestăm contra unor asemenea nedemne apucături.

Cine-i dă drept ziarului guvernamental de-a se amesteca în cercetări cari prin natura lor cată să rămâie secrete până ce magistratul se va fi convins că are în mâna lui rețeaua întreagă a crimei — dacă ea s-a comis?

Sau voiește „Românul“ să se prefacă într-un copilaș atât de naiv încât să nu înțeleagă că o afacere de milioane nu se poate pune în evidență în câteva săptămâni de zile, mai ales când, în cursul cercetărilor, obiectul acestora, d. Mihălescu, a continuat a sta ca director la Ministerul de Interne și a avut putința de a încurca ce se putea descurca și de a turbura ce se putea limpezi? Pentru noi rămânerea la post în curs de două luni a d-lui S. Mihălescu este indiciul cel mai grav; iar al doilea indiciu e arestarea d-lui Moldoveanu tocmai în dricul afacerii. Prin urmare suspiciunea e mai gravă decât oricând și așteptăm de la tinerii magistrați însărcinați cu afacerea că, cu cea mai mare minuțiozitate și luându-și oricât timp le va părea necesar, vor cerceta afacerea din fir în păr, ceea ce va contribui și mai mult spre liniștea și mângâierea d-lui S. Mihălescu, dacă e nevinovat.

D. Mihălescu ar trebui să roage pe coreligionarii săi politici ca să nu-i compromită și să nu-i îngreuieze poziția prin strigătele lor, căci publicul e în stare să-și zică că acestea toate sunt ridicate anume spre a intimida justiția, și se știe că asemenea intimidări au adesea tocmai efectul contrariu, de a

încuraja pe magistrat și de a întări în el suspiciunea când cauza e apărată într-un mod atât de meschin.

❦

[26 iunie 1879]

O lună de zile a trecut de la deschiderea Camerelor chemate a revizui Constituția, spre a o pune în acord cu cerințele art. 44 al Tratatului de la Berlin, primit, fără nici o competență, în principiu, de către guvern și Camerele lui dizolvate. Adunările de revizuire și-au verificat titlurile și întâia lucrare la care au procedat după constituirea lor în regulă a fost răspunsul la adresa tronului. O cestiune importantă s-a ridicat cu ocazia dezbaterii asupra acelui răspuns, cestiunea adică dacă guvernul este sau nu dator a veni cu o propunere, cu un proiect asupra modificării art. 7 sau dacă Adunările trebuiesc să facă acea propunere din propria lor inițiativă. Cu toate stăruințele minorităților din amândouă Adunările, guvernul a refuzat cu încăpățânare de a veni cu o propunere, ceva mai mult, a declarat că, în cestiunea evreilor el nu are absolut nici o părere, n-a prejudecat nimic, n-a legat întru nimic țara la vreo soluție oarecare, și că Adunările sunt libere a dezlega cestiunea cum vor crede mai bine.

Înainte de deschiderea Camerelor și până la dezbaterea asupra răspunsului la mesaj întrebarea era aceasta: guvernul luat-a vreun angajament față cu Europa sau cu Alianța izraelită în privința art. 7? Nu se găsea aproape nimeni care să răspundă negativ la această întrebare, și sentimentul general al țării era că guvernul luase niște angajamente, atât numai că în privința acestor angajamente unii aveau temeri mai mari, alții mai mici. Veni apoi dezbaterea asupra răspunsului la mesaj: abținerea guvernului de la orice propunere, declarațiile lui categorice că țara nu este legată întru nimic și că dânsa poate să propună și să hotărască orice-i va plăcea pentru moment liniștiră oarecum temerile generale. Guvernul nu avea în Camere cele două treimi trebuitoare pentru un vot de revizuire, așadar, deși propunerea din inițiativă parlamentară trebuia să vie din partea majorităților sale drept credincioase, dacă ea nu era conformă intereselor generale, nu putea trece. Dacă, prin urmare, guvernul lăsa soarta dezlegării cestiunii la bunul plac al Camerelor, fără ca să se amestece direct în afacere, dânsul nu putea avea angajamente luate în afară și tertipul spălării de răspundere nu-l întrebuința decât pentru a nu-și lega poziția ministerială de

soarta problematică a unei oarecare soluțiuni. Astfel judeca publicul după întâia impresie; cele advenite însă în urmă erau menite a ne dovedi că lucrul stătea cu totul altfel.

Camerele își aleseră câte o comisie care să elaboreze un proiect de modificare a art. 7. În sânul acestor comisiuni s-a dezbătut îndelung și în fine comisia Camerii și-a redactat raportul, pe lângă care a alăturat și un proiect pentru înlocuirea art. 7. În comisia Camerii, la redactarea proiectului s-au petrecut niște scene foarte interesante. Prezidentul Consiliului, d. I.C. Brătianu, a intervenit de mai multe ori în lucrarea comisiei, a făcut câteva tirade patriotice, a arătat că țara e în primejdie mare și, cu tonul cel mai desperat, a conjurat majoritatea să adopteze propunerea d-lui Costinescu pentru salvarea patriei prin împământenirea unei mase de evrei împărțită pe categorii. Majoritatea comisiei a refuzat, și-a urmat lucrarea și a hotărât să-și citească raportul în ședință publică înaintea Adunării. Prezidentul Consiliului, în fața neizbândei încercate în sânul comisiunii, a cerut ca Adunarea să țină ședință secretă. Ședința secretă sau intimă a fost foarte furtunoasă: d. I.C. Brătianu a repetat tiradele patriotice pe care le cântase comisiei, însoțindu-le de astă dată cu lacrămi fierbinți; a spus că țara e amenințată de o primejdie de moarte în cazul când nu se va da împământenirea cum o cere d. Costinescu și că guvernul va fi silit să se retragă dacă comisia va stărui în hotărârea ei. Mai mulți deputați au cerut d-lui prim-ministru să arate care anume este primejdia ce ne amenință, căci o simplă afirmare a d-lui I.C. Brătianu, neîntemeiată pe dovezi, nu mai plătește astăzi nimic; prezidentul Consiliului neputând aduce nici o dovadă, comisia a rămas să-și citească raportul în ședința de sâmbătă, când l-a și citit. Dăm mai la vale acest raport în întregul lui, împreună cu toate anexele.

În același timp când în comisia Camerii se petreceau cele arătate mai sus, „Românul“, care a declarat de cu vreme că împărtășește în cestiunea evreilor părerea redactorului său d. Costinescu, povățuia țara să fie cu minte și să adopte soluția patronilor săi, amenințând-o în caz contrariu cu toate relele închipuite și neînchipuite, cu soarta chedivului, cu lovitura de stat, cu „însângerarea țării“ ș.c.l. Povețile și amenințările gazetei personale a dd-lor Brătianu și Rosetti au avut din partea țării răsunetul și primirea pe care le meritau. Presa și publicul au fost unanime în această privință: amenințarea cu soarta chedivului e nerușinată, cea cu lovitura de stat ridiculă, cea cu „însângerarea țării“ nebunească — pentru a judeca astfel nu-i trebuie cuiva decât simțul comun. A compara starea unei țări de sine stătătoare, oricât de

nenorocită ar fi din cauza unei politice rătăcite, dar vitează și onestă în relațiile ei exterioare, cu o provincie turcească care a disperat lumea prin neonestitatea și neplata datoriilor sale, încât a ajuns să i se impună un minister internațional; a compara pe domnitorul onest, leal și braval Țării Românești cu chedivul mufluz al Egiptului este în adevăr o mișelie, o nerușinare, mai ales când acel ce face această comparare infamă este organul personal al primului-ministru și al prezidentului Camerii, cari poate că au cea mai mare parte de răspundere pentru starea unde a ajuns azi țara. A doua amenințare, cea cu lovitura de stat, a făcut o impresie mai puțin penibilă. Lovitură de stat? Cu ce? Cu plebiscit sau cu năbușirea țării prin puterea armată? Sau poate, cine știe, va fi trecând prin capul „patrioților“ de la putere să facă lovitura de stat cu oștire străină? Este ridicul a crede măcar un moment că pentru darea drepturilor la evrei s-ar putea face o lovitură de stat cu plebiscit; e o nebunie a crede că pentru un așa scop s-ar putea întrebuința puterea armată a țării sau că un stat vecin ar avea atât de puțină minte și destule puteri disponibile pentru a le împrumuta d-lui Brătianu de dragostea evreilor. Cât pentru a treia amenințare, cu „însângerarea țării“, ea este asemenea o nebunie. În orice țară din lume se pot găsi o mână de descreierați cari, fiind din niște nenorocite împrejurări ajunși la cârma țării și nesocotind nici dreptul, nici sentimentul național, nici rezultatele călcării acestora, să s-apuce a da promisiuni anticipate și a se lega ca din partea țării într-o cestiune internațională; țara însă nefiind datoare să primească, întru cât o privește, decât ceea ce e legal, poate respinge îndeplinirea acelor promisii sau legăminte date fără competență și, când din această respingere foarte legitimă ar fi să rezulte vreo mare dificultate, vreo primejdie internațională pentru dânsa, ea are un mijloc sigur de a aplana dificultatea și a conjura primejdia; însângerarea țării venind din afară cu care ne amenință foaia ministerială o poate țara înlătura foarte ușor prin o procedare sumară față cu cei ce, fără nici un drept, au dat în numele națiunii ceea ce știau bine că națiunea nu voiește a da odată cu capul. O repede spălare a necurățeniilor în familie, și țara se poate prezenta iarăși curată în fața lumii.

Atât stăruințele primului-ministru în comisie și în ședințele secrete ale Camerii, cât și povețele și amenințările „Românului“ au tins a face să se adopte propunerea împământenirii unei mase de evrei împărțită pe categorii. Și d. I.C. Brătianu și foaia d-sale au mers cu pornirea lor, după cum văzurăm, până la uitarea de sine. Din toate acestea ce rezultă prin urmare? Luat-a sau nu guvernul angajamente în cestiunea evreilor? Nu mai

încape îndoială, e mai mult decât sigur că da. Să vedem însă față cu cine le-a luat? Față cu Europa nu se putea lua angajamente decât asupra principiului că „religia nu mai poate fi o piedecă“ ș.c.l, principiu înscris în art. 44 al Tractatului de la Berlin. Prin urmare, dacă guvernul n-a luat angajamente decât numai față cu Europa, pentru ce se ridică din toate puterile în contra proiectului majorității comisiei, care dă deplină satisfacere principiului din art. 44 al Tractatului? Pentru ce guvernul nu se mulțumește cu admiterea principiului? Pentru ce dânsul — care la începutul sesiunii a refuzat, cu încăpățânarea cea mai îndărătnică, a veni cu o propunere în cestiune, a-și da măcar o părere, declarând că nu el, ci țara este chemată a dezlega cestiunea cum ea va crede mai bine — astăzi stăruiește cu vaiete și cu disperare pentru a face să dea națiunea mai mult decât cere litera Tratatului?

În o ședință intimă a Camerei d. I.C. Brătianu, amenințând pe deputați cu primejdie din partea Europei și fiind întrebat care este anume acea primejdie, d-sa a răspuns că așteaptă pe azi, pe mâine o notă colectivă a puterilor prin care să ni se impună o soluțiune à la d. Costinescu. A trecut o săptămână la mijloc și acea notă grozavă n-a mai sosit. Se afirmă că nota colectivă ar fi numai o dulce speranță a guvernului, menită a nu se putea realiza, deoarece Europa nu poate face colectiv pasul greșit de a ne impune o anume soluțiune înainte de a da noi mia și mai ales când Camera este în ajun de a da satisfacere *principiului* din art. 44 al Tratatului. Odată admis principiul în dreptul nostru public, Europa nu se mai poate amesteca în modul aplicării lui, aceasta fiind o cestiune de drept privat. Așadar se naște întrebarea: guvernul stăruie să dăm evreilor mai mult de cât pretind puterile prin Tractatul de la Berlin, care să fie cauza? Față cu cine a luat dânsul un angajament pentru a da mai mult decât putea Europa să-i fi pretins? Răspunsul este numai unul: angajamentul s-a luat față cu acea putere internațională care a făcut să se înscrie în Tratat pe socoteala noastră art. 44, față cu Aliança izraelită. Lucrul e lămurit, așa de lămurit încât foarte puțini mai sunt aceia, atât în sânul națiunii, cât și în Camere, care să nu fie pe deplin convinși de aceasta.

Din norocire pentru țară e speranță că angajamentul luat de guvern pentru împământenirea unei mase de evrei împărțită pe categorii nu se va putea îndeplini. Camerele de revizuire nu vor ratifica învoiala făcută între guvernul „patriotic și național“ al d-lui Brătianu și Aliança izraelită universală.

❦

[27 iunie 1879]

Marea majoritate, aproape unanimitatea românilor — zice organul oficios al guvernului— nu-și dă încă seamă de mărimea pericolului în care și-ar pune țara dacă ar lua cam peste picior Tratatul din Berlin, adecă hotărârea celor șapte mari puteri, întărită de voința de fier a d-lui de Bismark.

A lua peste picior Tratatul din Berlin! Dar cine-l ia peste picior? Am călcat sau călcăm noi Tratatul neîndeplinind art. 44 *tale quale?* Spune Tratatul undeva că acea dispoziție e absolut obligatorie pentru noi precum a fost pentru Turcia, este el o îndatorire ce ni se impune sub orice împrejurări? Nu.

Tratatul zice:„Liberă sunt eu Europa de-a-ți recunoaște sau nu independența; ți-o recunosc dacă admiți art. 44, nu ți-o recunosc dacă nu-l admiți“.

Unde vede „Românul“ obligațiunea absolută de-a îndeplini art. 44 numaidecât și oricum ar propune-o guvernul?

Neadmițând art. 44, rămânem în poziția în care am fost înaintea războiului, adecă vasali nominali ai Porții, cu deosebirea numai că Poarta însăși nu ne-a pus deloc această condiție, că ea ne-a recunoscut independenți din capul locului, încât am rămânea vasalii unei Puteri care s-a lepădat de vasalitatea noastră prin două tratate consecutive, prin cel de la San-Stefano și prin cel de la Berlin.

Poziția noastră ar fi așadar o independență reală, fără atârnare de nimenea, nerecunoscută însă de o parte dintre puteri. Acestea toate fără ca noi să fi călcat Tratatul de la Berlin, căci, neprimind un beneficiu ce ni se acordă sub o condiție ce ni se cere, nu poate zice nimeni ca am fi călcat noi Tratatul, abstracție făcând de la împrejurarea că nici îl *putem* călca, de vreme ce, nefiind nici făcut, nici iscălit de noi, el nu poate cuprinde nici îndatoriri, nici drepturi ale noastre proprii.

Astfel stă dar cestiunea din punct de vedere curat rațional și, dacă nu e altă primejdie decât ca independența noastră reală să nu fie recunoscută numaidecât, atunci ea nu e atât de mare pentru ca „Românul“ să aibă dreptul a amenința cu lovirea de stat, cu soarta chedivului, ba cu a Poloniei chiar. Suntem noi *datori* a primi art. 44? Am contractat noi vrodată obligațiunea aceasta, ca chedivul datoria sa publică? Deloc. Nu suntem

datori nimănui nimic și totul se reduce la o propunere de învoială între noi și puteri, liberi fiind și unii și alții de a voi sau de a nu voi. Voim art. 44, avem recunoașterea independenței; de nu, nu. Abia e nevoie de-a adăoga că independența este un fapt care există, recunoscut sau nerecunoscut fiind. În alte timpuri independența și recunoașterea regalității legitime atârna de confirmarea papei; asta nu i-a oprit pe principii necatolici de-a exista ca atari și de-a fi într-adevăr independenți și fără binecuvântarea specială a Santității Sale.

Dar se va zice că cestiunea, deși logic vorbind e în favorul nostru, totuși puterile — călcând ele înșile Tractatul de la Berlin —ar voi a exige numaidecât admiterea art. 44.

Dacă o asemenea exigență ar exista într-adevăr, atunci vom trebui să știm *cauza* adevărată a ei.

Dacă acuma e cea mărturisită de art. 44, adecă *pur umanitară,* atunci n-avem a ne teme de nimic. Nu ni se va arăta un singur caz în istorie, unul singur, în care o cauză pur umanitară să fi adus vrun amestec, vro ingerință din afară. Deși aproape toate războaiele moderne se deschid sub *pretexte* umanitare, totuși cauzele, în genere bine cunoscute, sunt cu totul altele și n-au a împărți cu pretextul nici în clin, nici în mânică. Cerneală și hârtie s-au întrebuințat într-adevăr multă pentru cestiuni umanitare, bani însă puțini, iar sânge nici o picătură măcar. În fine, dacă e vorba de umanitarism, atunci poporul acela care întra-adevăr are nevoie de-o tratare umană este poporul nostru propriu, esploatat, nu neamul exploatator al evreilor, încât chiar din acest punct de vedere restricțiunile noastre sunt într-adevăr umane, iar art. 44 neuman. Singurul defect al art. 7 din Constituția noastră e că, pe lângă mulțimea nenumărată a evreilor cari nu merită drepturi, se loveau și acele câteva mii cari le merită și această injustiție suntem oricând gata de-a recunoaște și de-a o drege, dând deplină satisfacere exigenței umanitare. Și aceasta vom face-o de-ar exista art. 44 sau n-ar exista, adecă independent de orice amestec al străinătății. Dacă Europa nu e mulțumită numai cu atâta, bine, dacă este, și mai bine. Mai mult decât posibilitatea pentru evrei de-a deveni români nu putem da, oricare ar fi sau n-ar fi intențiile art. 44.

Lucrul s-ar schimba însă atunci când cestiunea umanitară n-ar fi decât pretextul cerințelor puterilor, iar cauza adevărată ar fi cea materială, a intereselor lor politice. Atunci însă, chiar admițând art. 44, adică înlăturând pretextul, am fi departe de a fi înlăturat cauza și am rămâne tot în cazul fabulei despre lup și miel, adică tot noi la vale și tot noi am turbura apa.

Pretexte se vor găsi așadar pentru a acoperi o cauză nedreaptă, căci pretextele bune pentru cauze rele sunt foarte ieftene în lumea aceasta.

Întorcându-ne la vorba noastră, spusă în mai multe rânduri, repetăm: „Dacă pericol există, el există abstracție făcând de cestiunea evreilor“.

Iar dacă el nu există și dacă cele șapte puteri mari și voința de fier a d-lui de Bismark n-au alt scop decât cel umanitar, decât cel de a vedea că evreii nu sunt îngrădiți pentru cauze religioase, atunci dovezi despre aceasta, strălucite chiar, le putem da orișicând.

După ce „Românul“ recunoaște însuși că *majoritatea*, aproape *unanimitatea* poporului nostru nu-și dă seamă de pericolele fictive ce le inventează guvernul pentru a-l speria, noi nu mai avem multe de zis. Pentru noi e de ajuns dacă aproape *unanimitatea* poporului nu împărtășește spaimele organului oficios, și e și natural că nu le împărtășește, căci e un popor viteaz, drept, foarte tolerant, ba poate c-a început a recâștiga chiar vechea și admirabila lui calitate de a judeca toate lucrurile cu sânge rece și de a nu da nimic pe vorbe goale. Dovezi istorice pentru acest bun-simț, într-adevăr superior, sunt multe: evlavios fără a fi bigot, poporul românesc, cel mai numeros în Orientul Europei, *nu a produs un singur sfânt* din mijlocul lui; și drept, fără finețe juristice, el s-a judecat fără cod civil și penal 500 de ani aproape. Reîntoarcerea la acele calități ale strămoșilor, la vitejie, dreptate și cuminție, va fi începutul unei epoce de adevărată regenerare și numai atunci când cineva nu va fi numit bun sau rău după cum e alb sau roșu, ci abstracție făcând de la opiniile lui politice, numai atunci când vom fi drepți față cu noi înșine și nu ne vom sfâșia pentru vorbe scrise pe hârtie de autori străini în țară străină, pentru alte popoare și alte împrejurări, atunci când vorba adevărată va găsi ureche ascultătoare vom începe a ne respecta între noi și a fi uniți.

Ministeriul, în neunire de astă dată cu *majoritatea*, ba aproape *unanimitatea* românilor, va pune, zice „Românul“, cestiunea ministerială.

Dacă va pune-o, bine va face, căci sperăm că va face loc unui cabinet într-adevăr responsabil, care să se pună el însuși cu propriul lui curaj în fața Europei, nu ca d. Brătianu care, din nefericire, se dă îndărătul Camerelor și lasă săgețile să curgă asupra pieptului deschis al țării. Ceea ce dorim din adâncul inimei e ca viitorul cabinet, oricari ar fi ideile lui asupra marginilor libertăților publice, să fie compus din oameni cu desăvârșire integri, cu caracter statornic și cu mai multă iubire de țară decât de sine. Un cabinet *leal* va găsi oricând concursul leal a tuturor partidelor.

❦

[29 iunie 1879]

Dacă aparențele nu amăgesc, proiectul de soluțiune patronat de guvern nu numai că nu va avea două treimi, dar nici măcar majoritatea simplă în Adunare. Patru secții ale Camerii s-au pronunțat pân-acuma pentru proiectul prezentat de opoziție, două pentru proiectul guvernului, iar votul uneia se va da astăzi.

Sătui de a mai face recriminări, repetăm numai pe cea principală, pe care am făcut-o în atâtea rânduri; lipsa de curaj și de opinii a guvernului, care pân-acuma s-a acoperit totdauna cu responsabilitatea *anonimă* a Camerelor în loc de-a o lua singur pe mânecă. Tot astfel a urmat în cestiunea evreilor. În loc de-a spune de mai nainte ce are de gând să facă, pe ce cale dorește rezolvarea, cari sunt exigențele puterilor, în loc de a veni c-un proiect de lege cu care să stea sau să cază, guvernul pune Camerele, deci reprezentațiunea țării, înainte și-i spune:

„Tratează tu cu Europa!“

De aceea partidul conservator în Senat și în Cameră s-a rostit contra acestei proceduri fricoase, care putea, care poate să compromită fondul cestiunii. Dacă ministeriul formula un proiect și dacă acesta trecea, atunci compromisul între interesele noastre și Tratatul din Berlin ar fi fost aflat și era bine. Dacă proiectul cădea — ceea ce e mai verisimil — el cădea pe cale negativă, lăsând mânele libere atât Camerelor cât și unui nou guvern, oricare ar fi fost acela, de-a face ce i se va părea mai de cuviință și mai practic. E foarte clar că, având fiecare responsabilitatea lui bine definită, un proiect neadmis de țară cădea împreună cu guvernul actual, iar țara precum și succesorii guvernului actual rămâneau degagiați din nou și liberi a reîncepe tratările din capul locului.

Dar azi, presupunând că guvernul cade, în fața cui rămâne țara cu voturile ei date în mod pozitiv? În fața Europei. Guvernul care ar lua locul cabinetului Brătianu ar sta cu mânele legate printr-un vot pozitiv al Camerelor și, în caz de estremă necesitate, Camerele ar trebui să revie asupra unui vot pozitiv, dat în toată forma, să se supună ele împreună cu țara unei umiliri, să treacă sub jugul caudin. Foile adversarilor noștri vor simți din tonul ce ținem că nu suntem de loc dispuși de a face recriminări și, dacă totuși începem cu recriminarea de căpetenie, cauza e pentru a arăta că partidul conservator și astă dată s-a purtat pe deplin corect când a susținut o

procedură strict constituțională, când a cerut un proiect din partea guvernului, pentru a-l admite, a-l modifica sau a-l respinge. Acuma se va vedea de ce importanță era cestiunea de procedură constituțională și de ce partidul conservator a trebuit să țină la ea pentru a ține pieptul țării acoperit de către avangarda guvernului.

A mai fost o cestiune în care cabinetul Brătianu a urmat aceeași cale greșită, punând pieptul țării înainte în loc de a lucra din proprie inițiativă și pe proprie răspundere: cestiunea Basarabiei. Nu negăm că păhar mai amar decât acesta nici Mântuitorul pe muntele Măslinilor n-a avut să-l beie, dar părerea noastră este că, odată guvernanții noștri văzând că Basarabia va fi în orice caz pierdută și că nu vor avea pe nimenea în Congres pentru a-i susținea, trebuiau să-l beie, trebuiau să primească marile foloase materiale propuse de puternica, prea puternica noastră vecină, pentru ca în cestiunea art. 44 să aibă un sprijin măcar, un sprijin cu atât mai sigur cu cât acel articol al Tratatului era îndreptat și contra Rusiei. E drept c-ar fi pierdut toată popularitatea și că în alegeri ar fi căzut definitiv, dar ce ar fi însemnat această pierdere ca partid pe lângă pavăza care ar fi creat-o contra art. 44?

Tocmai din contra a urmat însă. Iar a pus Adunările înainte, a făcut pe opoziție să crează că cine știe de ce sprijin se bucură în străinătate și a-ncheiat-o apoi cu rușinea umilirii Corpurilor legiuitoare și a țării întregi. În loc ca șapte persoane să treacă sub jugul caudin, a trecut țara sub el.

Opoziția, văzând tonul sumeț al organelor guvernamentale, a contribuit a crea acelaș curent, crezând că cine știe de ce sprijin puternic se bucură dumnealor în străinătate; în zadar un ministru plenipotențiar al unui stat cu desăvârșire amic ne-a scris din Berlin că Basarabia e pierdută, să nu fim copii, să căutăm a trage cel puțin foloasele cele mai multe posibile din această pierdere; noi am stăruit a crede că amicul nostru n-avea dreptate, că fusese amăgit și că guvernul nostru trebuia să fie foarte tare în afară când vedeam tonul semeț și insultător al organelor lui. Am tăcut deci, i-am dat spornic ajutor în senzul în care părea a-l voi guvernul, am comis greșala de-a crede pe d. Brătianu și organele sale.

Cine nu-și aduce aminte ce calificațiuni nu ne-am atras cu acea ocazie? Pe când armatele erau pe câmpul de război, am spus deja: „Luați seama, rușii vor Basarabia“. Am fost numiți calomniatori ai împăratului pe de o parte, ai guvernului nostru pe de alta, până ce în sfârșit s-a văzut cine a avut dreptate.

Dacă guvernul ar fi fost leal în cestiunea actuală, ar fi avut concursul nostru leal. Partidul brătienist ar fi trebuit să se convingă de mult că în toate cestiunile am fost de bună-credință, că tonul organului nostru n-a fost nicicând acela de a căuta popularitate și că-n orice cestiune națională am fost în realitate alături cu el și numai în aparență contra lui, cu toată înverșunata ură cu care căpeteniile partidului nostru au fost tratate de diferiții Patârlăgeni ai Camerelor. Am crezut într-un rând tăria închipuită a dd. Brătianu-Rosetti, dee-ni-se voie acum a nu mai crede pericolele închipuite de iest timp, asupra cărora vom reveni mai jos.

*

Articolelor de speriiciune ale „Românului“ nu li se poate nega meritul de a merge *crescendo.*

Întâi chedivul, apoi lovirea de stat, în fine intervențiunea.

Pentru a ilustra pericolul intervențiunii „Românul“ reproduce o parte din strălucitul într-adevăr discurs al d-lui T. Maiorescu din ședința de la 30 septemvrie 1878. Culminațiunea pasajului citat de „Românul“ e următoarea:

> D. Maiorescu. Eu vă întreb: care va fi pozițiunea noastră dacă nu vom primi Tratatul de la Berlin? Ei! d-lor, am văzut că Rusia s-a grăbit de a numi la noi un ministru-reședinte, deși nu ne-a făcut onoarea a numi un ministru-plenipotențiar; nu putem totuși, desigur, decât a fi recunoscători guvernului imperial rus pentru această bună-voință ce s-a grăbit a ne arăta. Am auzit chiar că și guvernul austro-ungar a numit la noi un ministru-plenipotențiar. E curios lucrul acesta, *e curios de a vedea graba cu care cele două puteri vecine numesc miniștri-reședinți în țara noastră, fără să aștepte să vază dacă noi esecutăm Tratatul din Berlin sau nu;* și cum puterile mai îndepărtate, care și ele sunt *scutul nostru* și poate *apărătorii mai firești ai noștri, Italia, Franța, Englitera, Germania,* după cum am aflat, *refuză de a ne recunoaște independința până ce nu vom esecuta în întregul său tratatul.* Apoi, dacă până ce nu vom esecuta în totul tratatul, acele puteri protectoare naturale nu ne vor recunoaște independința, nu ne vor susține drepturile noastre, la cine ne *vom adresa oare la 1 iulie spre a cere ca să efectueze slobozirea teritoriului nostru?* Nu pot adăoga niciun cuvânt mai mult pe acest tărâm. Cu toții ne înțelegem. Trag numai concluziunile că este neserios a se zice că putem să nu esecutăm Tratatul de la Berlin fiindcă situațiunea țării s-ar lămuri foarte bine și fără aceasta. Nu; situațiunea țării va fi compromisă fără aceasta și, neesecutând complect tratatul, țara e în pericol.
>
> Acea gravitate abstractă, anunțată mai înainte, are dară o *primă realitate, are o întrupare pipăită, fie acest corp real este îmbrăcat în uniforma soldatului rus care ne stă pe teritoriul nostru.*

Citatul „Românului“ ar avea într-adevăr loc, dacă noi am fi negat vreodată că opunându-ne în mod absolut de a ne conforma cu tratatul, n-ar exista pericole pentru țară. Am spus-o și repetat-o de atâtea ori că chestiunea evreilor poate forma oricând un *pretext* de invaziune. Pe de altă parte însă organul guvernamental ne va concede cum că la 1 iulie 1879, adecă de astăzi peste *două zile, nu vom avea nevoie a ne adresa la nimeni spre a cere să se efectueze slobozirea teritoriului nostru*, căci *prima realitate, întruparea pipăită a gravității abstracte, acest corp real care este îmbrăcat în uniforma soldatului rus, care stătea pe teritoriul nostru*, toate acestea au dispărut. Țara e de mult evacuată de ruși de la Dorohoi până la Chiustenge; e evacuată *de facto* azi, va fi evacuată *de jure* poimâni.

Asemenea e cu desăvârșire necunoscut ca guvernul austro-ungar să fi concentrat trupe în Ardeal pentru o eventuală intervențiune armată. Așadar nici cel mai puternic motiv de intimidare al guvernului, intervențiunea, nu este atât de clar încât să primim orice soluțiune ne-ar propune d. Costinescu.

*

Reprezentanții congregațiunii izraelite de rit spaniol din capitală, precum și reprezentanții templului choral de rit occidental au adresat Camerei o petiție prin care cer egala îndreptățire a coreligionarilor lor pământeni. Din această petiție reproducem următorul pasaj:

> Iată un număr îndelungat de ani de cînd această țară se bucură de era constituțională, de cînd soarele libertății complecte a răsărit pentru toți romînii. Un timp de înălțare pentru toți afară de noi. Atîția ani de viață și de propășire tuturor, iară pentru noi evreii romîni tot atîția ani de *durere și suferință sufletească.*
>
> În momentul cînd s-a proclamat rădicarea tuturor, ni s-a creat nouă o *viață înjosită și amărîtă.*
>
> Regenerîndu-se Romînia, toți fiii ei au fost puși pe același picior de egalitate. Noi însă am fost lăsați în starea escepțională de mai nainte, care astăzi ne pare și mai grea rămînînd singuri noi supușii ei.
>
> Reprezentanți ai națiunei! cu umilință vă implorăm să dați ascultare strigătului de durere ce iese din adîncul inimei noastre. Faceți ca să dispară acele legi care ne țin pre noi într-o stare de escludere nepotrivită cu secolul în care trăim. *Și noi sîntem fii ai Romîniei. Și noi sîntem devotații ei.* Și noi ne rugăm pentru binele ei, precum contribuim și noi la toate sarcinele deopotrivă cu toți. *Ea este singura noastră Patrie, toate interesele și simțimintele noastre sînt legate cu și pentru ea, în solul ei sînt depuse osemintele părinților noștri.*
>
> Romînia, nobilă pentru toți și întru toate, nu poate fi decît nobilă și pentru noi. Ea nu poate îngădui ca libertatea și egalitatea să nu fie egal împărțite.

> Libertatea implică echitate și dreptate pentru toți. Fiți dară, o, voi, aleșii acestei națiuni atît de nobilă, de tolerantă și de bună, drepți și generoși pentru noi, cari ne *iubim Patria ca și ceilalți*. Dați-ne și nouă loc în cetatea Patriei ca să putem și noi lucra cu vigoare pentru întărirea și strălucirea ei. Dați-ne și nouă voie să ne putem mîndri cu falnicul nume de cetățeni romîni.
>
> Noi evreii pămînteni, pacinici industriași și muncitori, avem în sînul nostru o inimă *romînească care tresare de bucurie cînd Patria prosperă și care se întristează cînd se află în nevoi*. Nu tolerați ca să fim numiți străini în această țară cînd istoria și rațiunea probează contrariul.

Am subtras asigurările de patriotism pentru că le credem. Știm prea bine că art. 7 al Constituției cuprinde o piedică absolută și că mulți izraeliți, din cei cari ar fi meritat drepturi, au fost loviți de acel articol.

Deși durerea și suferința sufletească, viața înjosită și amărâtă ni se par, la dreptul vorbind, calificațiuni cam prea colorate pentru traiul apărat de legi al unei populațiuni care a avut în mod egal toate drepturile civile, afară de acela de a cumpăra moșii, totuși recunoaștem că legile noastre viitoare trebuie să dea posibilitatea de a se șterge rânduri-rânduri și inegalitatea aceasta.

O singură observație mai avem de făcut. Dacă izraeliții se simt într-adevăr fii ai României și sunt devotați ei, dacă țara noastră e singura lor patrie, dacă toate sentimentele lor sunt legate de acest pământ sfânt pentru ei ca și pentru noi pentru că acoperă osemintele părinților lor, dacă își iubesc patria ca și ceilalți, dacă inima lor se întristează când ea se află în nevoi, dacă toate acestea sunt, precum suntem și noi bucuroși a crede că sunt, atuncea:

Hic Rhodus, hic salta!

Recunoască dar că restricțiunile de pân-acum au existat tot pentru motivul apărării patriei și naționalității și declare-se mulțumiți cu începutul de emancipare oferit de Cameră, un început căruia din inimă îi dorim să dea roade bogate, să aibă de rezultat asimilarea a cât mai mulți izraeliți se va putea.

Izraeliții, deși nu le-ar fi cu putință să înlăture prin o asemenea declarație solemnă pericole reale, dacă ele ar exista, ar adăogi cel puțin la înlăturarea unui *pretext* de intervențiune și ar da o dovadă strălucită de patriotism, o dovadă care o datoresc chiar României în urma uneltirilor Alianței.

Pună-se în poziția românilor și spună-ne care ar fi românul ce n-ar renunța bucuros la orice drept politic și civil, ba la viața lui chiar pentru a înlătura umbra unui pericol dasupra patriei sale?

Aducă-și aminte că în Prusia civilizată nu mai departe decât acuma 8 ani jurământul evreului n-avea efect juridic, nu era crezut precum nu era jurământul ghiaurului înaintea cadiului turcesc. N-au fost legile noastre mai umane chiar înainte de regulament, cari admiteau pe evreu ca om de onoare și de conștiință, deși nu ca cetățean al statului?

Despre o prea mare durere sufletească, despre înjosire și amărâre nu poate fi dar vorba.

Fiți drepți și cunoașteți-vă. Cei mai mulți din coreligionarii voștri — escepțiunile sunt atât de neînsemnate încât mai nu numără — aproape totalitatea voastră nu vorbește *românește* în familie; mulți, foarte mulți nici nu cunosc limba românească.

Oare o condiție pentru a fi fiu al României și o dovadă de iubire de patrie nu este a vorbi limba patriei?

Noi nu suntem — izraeliții o știu bine — inamicii cauzei izraelite, dar amici încât să renegăm sângele nostru și să periclităm interesele poporului, care de sute de ani au apărat și ținut aceste țări, așa amici nu suntem. Noi credem că interesele reciproce sunt armonizabile, dar pentru aceasta se cere bunăvoință și abnegație reciprocă.

❦

[3 iulie 1879]

Dacă majoritatea, aproape unanimitatea nației, după chiar mărturisirea „Românului“, e în contra soluțiunii cestiunii izraelite patronate de guvern, dacă cestiunea e incontestabil cea mai însemnată care se ivește în viața noastră publică de douăzeci de ani încoace, dacă divergența de opinii între nație și guvern e atât de mare încât garda civică a trebuit dezarmată, atuncea nu mai înțelegem cum un guvern ce se pretinde parlamentar mai ține morțiș la putere și nu face loc, de nu adversarilor săi politici, cel puțin nuanței aceleia a partidului liberal care în cestiunea izraelită nu e în strigătoare divergență de opinii cu nația întreagă.

În loc însă de a urma măcar asta singură dată o purtare corectă, în loc de a da pas unui ministeriu într-adevăr responsabil, neangajat în afară și înlăuntru, în loc de a dezlega mânile puterii esecutive pe de o parte, a nației

și reprezentațiunii naționale pe de alta, organul care are majoritatea, aproape unanimitatea nației contra sa, urmează cu articolele amenințătoare, cu tertipurile bizantine de pân-acuma, adăogând, pe lângă formulele mistice din trecutul său de carbonar încă una, ultimele cuvinte pe cari Goethe, murind și lipsit deja de conștiință, le-a rostit: „Lumină, mai multă lumină!“

Dacă starea guvernului actual e ca a bătrânului poet de la Weimar în momentul în care a rostit acele cuvinte, atunci în zadar am repeta că lumină s-a făcut, căci n-ar mai fi în stare s-o vază.

Din capul locului am arătat că nu drepturile politice de acordat evreilor sunt periculoase, ci acel unic drept civil pe care nu-l aveau, acela de a cumpăra proprietăți rurale; am arătat apoi cum acordarea acestui drept în Galiția a avut de rezultat reducerea populației autohtone la rolul de iloți ai evreilor; am arătat cum greutățile ce apasă pe țăranul nostru în momentele de față din cauza costisitoarei organizațiuni liberale îl fac accesibil la cea mai neumană esploatare din partea capitalului, cum terenul e pregătit pentru espropriarea nației românești din chiar țara, din chiar pământul ei strămoșesc. Am arătat cum de la deplasarea generală a societății și de la cumplita apăsare ce s-a născut în urma înmulțirii elementelor inproductive, elementul productiv al țării, țăranul, dă îndărăt, se corumpe, împle temnițele. Nu se poate zice că în lămurirea cestiunii am fi cruțat pe cineva. Drepți și cu unii și cu alții, am aruncat dungi largi de lumină asupra relelor ce descompun și corup societatea română, dovedind totodată că elementul evreiesc, improductiv cu totul și alungat de mizerie și stricta organizare a statelor vecine în țara noastră, e dintre toate cel mai uzurar, cel mai apăsător, cel mai corumpător. Nu credem așadar că nu s-ar fi făcut lumină îndeajuns în privirea aceasta, căci presa opoziției liberale și a celei conservatoare a fost harnică în descoperirea întregului pericol care ar amenința imediat nația românească dacă art. 44 al Tratatului de la Berlin s-ar primi *tale quale.*

În privința pericolului internațional ce ar rezulta din refuzul net de a primi art. 44 am spus că, dacă un asemenea pericol există, el există abstracție făcând de la cestiunea izraelită și că această cestiune va fi cel mult pretextul, nicicând cauza unei intervențiuni. Înainte de a se formula marginile în cari voim a primi articolul 44, semnatarii Tratatului s-au despărțit deja în două grupuri, în cei ce au recunoscut independența României și-n cei ce n-au recunoscut-o încă. O scrisoare din Paris către „Corespondența politică“ confirmă că puterile s-au adresat Austriei pentru

ca aceasta să facă României reprezentațiuni amicale asupra necesității de a executa Tratatul de la Berlin. D. conte de Hoyos, ministerul plenipotențiar al Austriei, a fost însărcinat să facă aceste reprezentațiuni și să declare că *puterile cari n-au recunoscut încă independența României* vor face demersuri colective pe lângă guvernul român, în cazul când acesta ar întârzia de a răspunde cererilor legitime ale puterilor.

Așadar puterile cari n-au recunoscut *încă* independența s-au adresat la una care a recunoscut-o *deja*, pentru a face reprezentațiuni în privirea aceasta.

Pân-acum proporția între cei ce recunosc și cei ce nu recunosc independența e de 3 : 4; dacă s-ar șterge principiul absolutei escluziuni din cauză de religie al art. 7, poate că proporția ar deveni și mai favorabilă, ea ar fi de 4 : 3, sau de 5 : 2.

Se-nțelege că în toate combinațiunile acestea facem abstracție de la a opta putere din Congres, de la Alianța izraelită, sub a cărei influență esclusivă pare a sta guvernul nostru și ziarul „Românul“.

Dar, în genere, pentru ca cestiunea să devie *discutabilă* trebuie ca țara să aibă un guvern „leal și inteligent“, nu unul care a amăgit sistematic țara, care înlăuntru promitea a nu da nimic, iar în afară promitea a da tot. Țara a pierdut cu desăvârșire încrederea în nuanța Rosetti-Brătianu, căci a fost înșelată sistematic de la venirea la putere a acestei nuanțe și până acuma, când amăgitorii s-au înfundat. Necesitatea unui guvern leal și neangajat în cestiunea izraelită e mai mare decât oricând; e absolut necesar ca partidul Mihălescu-Dimancea, pentru care toate cestiunile au fost numai mijloace de a rămânea la putere, să facă loc unei alte nuanțe, pentru care rămânerea la putere să fie un mijloc de a rezolva în înțeles național cestiunea pendentă.

❦

[3 iulie 1879]

Un nou ziar hebdomadar a apărut în capitală. În privința scopului ziarului „Fraternitatea“ citim în program:

> Scopul acestei foi este mai cu seamă a înzestra pe coreligionarii noștri izraeliți cu cunoștințele cele mai necesarii, pentru a forma dintr-înșii *cetățeni buni și folositori societății,* cari să fie totdauna gata a-și sacrifica puterile lor *materiale* și *spirituale* pe altarul *patriei,* participînd cu corp și cu suflet la interesele cele mari ale națiunei.

Îi urăm viață lungă și succes pe această cale într-adevăr grea și spinoasă.

❦

[4 iulie 1879]

Trebuie să aibă cineva sânge mai rece decât reptilele și un despreț în adevăr suveran pentru mișeliile omenești, spre a nu se revolta în contra celor ce se urzesc și se țes de atâta vreme împrejurul sâmburelui numit cestiunea evreilor; toată tăria sufletească a unui sfânt n-ar putea opri pe cineva să nu-și piarză azi până și cel din urmă grăunte de speranță în viitorul acestei țări.

De la primele înfrângeri suferite de guvern în Cameră, pe când încă cestiunea pendentă se afla în dezbaterea comisiunii de inițiativă a revizuirii, s-a pornit din afară asupra țării și îndeosebi asupra Camerii noastre un potop de înjurii. Toate gazetele evreiești din cele patru unghiuri ale lumii, cu insolența caracteristică și tradițională a neamului lor pribeag, au aruncat asupră-ne toată murdăria penelor lor nerușinate.

Dacă lucrul s-ar fi mărginit aici, dacă numai sectarii lui Mamona ar fi scuipat asupră-ne, n-am fi avut nimic de zis, am fi lăsat să treacă lucrul nerelevat. Orice s-ar zice, între noi și evrei este o deosebire de rasă, care nu ne permite nouă s-avem față cu dânșii în împrejurări de onoare decât despreț și numai despreț. *Noblesse oblige.* Oricât de nenorociți am fi prin împrejurări istorice de deosebite naturi, sântem un popor ce a știut și va ști, oricând va fi nevoie, să-și plătească cu prisos datoria de sânge, sântem un neam de oameni lipit, prin tradiții, moravuri și limbă, de un petec de pământ, pe care, cu titluri netăgăduite, îl putem numi țara noastră. Între noi

prin urmare și un soi de oameni împrăștiați pe toată fața pământului, a căror patrie sunt târgurile unde dobânda e mai mare, unde specula fără frâu găsește mai puține stavile, unde cuvântul omenie are mai puțin înțeles; între noi și o rasă cosmopolită, care la Viena e vieneză, la Paris pariziană, la Veneția venețiană și pretutindeni evreiască;

Între o nație care câștigă pe pământul său ca să trăiască apărându-l cu sângele ei oricând și o corporație lipsită de cel din urmă sentiment de demnitate bărbătească, care trăiește pe tot pământul ca să câștige, a cărei membri se țin ca stolurile de păsări răpitoare pe urma oștirilor beligerante pentru a strânge avuții din bălțile de sânge; între noi — zicem — și această onorabilă corporație cestiune de onoare nu poate fi cât lumea, și astfel n-am fi avut nimic de zis în privința insolenței presei evreiești dacă n-ar fi găsit răsunet și canal de scurgere la noi, chiar în coloanele foii ministeriale.

De aproape o lună Adunările de revizuire se zbat într-o luptă plină de dureri; cu voința strivită de concursul împrejurărilor din afară, reprezentanții independenți ai țării își frământă mintea căutând de zor o soluțiune a cestiunii izraelite de natură a concilia cerințele de principiu ale Tractatului cu interesele pozitive naționale. Guvernul, care la începutul sesiunii s-a abținut de la orice inițiativă de revizuire, afirmând categoric că n-a prejudecat în cestiune nimic față cu străinătatea, îndată ce comisiunea de inițiativă ia o hotărâre, intervine în dezbatere, se face partizan al unei anume soluțiuni mai favorabilă decât toate evreilor, face din adoptarea acestei soluțiuni cestiune ministerială, amenință țara cu primejdiile internaționale cele mai grozave, întârzie dezbaterea publică; toate însă rămân zadarnice: hotărârea majorității rămâne nestrămutată.

Atunci, ca la un semnal convenite, pornește corul de insulte al gazetelor evreiești. Afară de insolența lor caracteristică, în toate tiradele ce ni le consacră acele foi, în *toate* — subliniem cuvântul — un lucru este foarte bătător la ochi, și adică: pe când țara legală și, personal, reprezentanții ei independenți sunt insultați, pe când dezbaterea și hotărârea comisiunii Camerii române sunt numite cel puțin „o nouă impertinență orientală“, guvernul, partizanii săi și îndeosebi persoana d-lui Brătianu sunt nu numai cruțați, dar chiar ridicați până la cea mai înaltă slavă.

Din parte-i, foaia ministerială se grăbește a reproduce zilnic acele tirade, atrăgând cu un ton de triumf asupră-le atenția tuturor acelora ce nu vor să adopte soluțiunea Costinescu, adică atenția *majorității,* aproape *unanimității* românilor. Trebuie să mărturisim că o mai mare lipsă de pudoare nu s-a mai

dat pân-acuma nici chiar prin coloanele ziarului bizantinilor din Strada Doamnii.

Starea nenorocită în care se agită țara azi este fără contestare rezultatul politicii acestor domni; și când națiunea, zugrumată într-un cerc de fier pe care l-au călit dânșii, este chemată să hotărască astfel despre viitorul ei economic și național, când lupta ei de scăpare îi sleiesc una câte una toate puterile, patrioții subliniați nu se pot opri d-a reproduce în întregul lor tiradele de insulte evreiești la adresa țării, declarând că „deși nu împărtășesc din toate punctele de vedere acele *păreri*, totuși ele conțin și multe părți din nefericire adevărate“.

Nici un comentar nu-i de lipsă și nu s-ar putea face în privința purtării foii ministeriale; noi, din parte-ne, mărginindu-ne numai a o releva, atragem asupră-i atenția națiunii, pentru ca dânsa să-și poată întregi, barem cu această nenorocită ocazie, opinia și sentimentul în privința patrioților liberali și naționali din compania politică Mihălescu-Warszawski.

❦

[5 iulie 1879]

Articolele de speriiciune ale „Românului“ încep a deveni nedemne și odioase. Pân-acuma era amenințarea cu lovirea de stat, de care am râs de vreme ce o asemenea lovire nu se poate răzima decât pe un interes al nației românești, iar nu a celei jidovești. O lovire de stat are totdeauna mulți amici nemărturisiți într-un popor și se face numai cu consentimentul — fie mutual, fie mărturisit — al populațiunilor *muncitoare*. Regii Franței, înlăturând organizarea feudală din propria lor voință, Iosif II centralizând puterea publică, Petru cel Mare întinzând mâna de fier asupra Rusiei au avut amici în popoarele lor; lovirea lor de stat au atins o clasă, pentru a emancipa popoarele proprii. E de prisos a adăuga că Vodă Cuza era în aceleași condiții; el au lovit într-o clasă, dar au întins mâna pentru a ridica pe țărani, clasa productivă a țării.

Amenințarea cu soarta chedivului asemenea nu ne-a speriat. E drept că liberalismul nostru estrem încearcă a preface și România într-un fel de țară internațională, în fața tuturor și a nimănui, în mlaștina de scurgere a elementelor economicește și moralicește nesănătoase a lumii întregi. Dar încercarea aceasta n-au succes pe deplin, și în timpul din urmă s-au trezit în România o reacție atât de vie și de inteligentă în contra umanitarismului

bărbieresc și a înfrățirii cu toate rasele posibile și imposibile, încât am început a avea speranța că D-zeu și propria noastră voință ne vor feri de soarta Egiptului.

A treia amenințare, cu intervențiunea, am combătut-o cu motive cari nouă ni se par neînlăturabile.

Am spus că cestiunea evreilor e sau *cauza* sau *pretextul* unui amestec al străinătăți.

Dacă ea e *cauza* acestui amestec, atuncea n-avem a ne teme de nimic. Cerneală și hârtie se vor cheltui pentru această cestiune, însă nimeni nu va risca oasele unui singur soldat pentru a realiza egalitatea deplină a evreilor în România. Dacă însă cestiunea izraelită nu e decât *pretextul* de intervențiune, atunci nu e nici demn, nici cuminte de a sacrifica interesele economice și naționale a cinci milioane de oameni, pentru a înlătura un pretext, pe când cauza ar continua a exista.

Față cu articolele amenințătoare ale „Românului“, bazate pe articole de jurnale — și încă de jurnale evreiești precum e „Neue freie Presse“ — aducem și noi următoarea relație a corespondentului din Viena a ziarului „Daily Telegraph“, care reduce la adevăratele lui proporții pericolul internațional, de care „Românul“ nu se satură a vorbi.

Iată acea relație trimisă ziarului englez sub data de 9 iulie:

> Cestiunea emancipării izraeliților din România a intrat acum într-o fază acută. *Sâmbătă* după-amiazăzi s-au ținut o conferință la ambasada franceză din Viena, la care au luat parte d-nul Teisserene de Bort, sir Henry Elliot, principele Reuss și însărcinatul cu afacerile Italiei.
>
> ***Austria, Rusia și Turcia nu erau reprezentate.***
>
> Sujetul în discuțiune s-au dezbătut cu de-amăruntul și în unanimitate s-a găsit cu cale ca puterile să ducă afacerea până-n capăt *(poursuivre l'affaire jusqu'au bout).* Cele patru părți ce erau de față *n-au fost însă în stare de a ajunge la o înțelegere în privirea mijloacelor de întrebuințat sau,* precum s-a zis în adunare, la *modul de procedură.* Rezultatul tractărilor a fost ca ele să fie comunicate guvernului austriac. Contele Andrassy *nu e plecat de a duce lucrurile la extrem.* El e de părere că n-ar fi înțelept *de a se ocupa de o procedare care n-ar putea fi urmată dincolo de oarecari margini,* ceea ce în termeni mai clari va să zică că, *dacă guvernul român ar opune o rezistență serioasă, puterile ar găsi că e peste putință de a lua refugiu la măsuri coercitive.* Deocamdată Austro-Ungaria e gata de a-și oferi bunele ei servicii. Mâni dimineață contele Hogos, reprezentantul Austriei din București, va fi primit deja instrucții depline în privirea pasurilor ce va avea de făcut. Aceste pasuri sunt în esență următoarele: El va invita pe guvernul român ca fără întârziere să vestească puterilor ce măsuri se vor lua pentru a îndeplini Tractatul de la Berlin în privirea egalității

confesionale în Principat. Guvernul austriac, unindu-se cu acest mod de intervențiune, *nu se unește însă cu politica silei,* pe care unele puteri par gata a o urma, ci procedează numai simplu ca un împreună-semnatar al Tractatului de la Berlin.

Această manieră de a vedea, corectă și binevoitoare, o vor împărtăși, credem, în curând și alte puteri. Căci nu trebuie să uităm că art. 44 nu e obligatoriu pentru România. Ni se oferă un beneficiu, dacă vom îndeplini o condiție. Neîmplinind condiția, renunțăm la beneficiu și atâta tot. Puterile cari ar voi să ne silească a îndeplini condiția ne-ar face totodată cu de-a sila binefacerea de-a ne recunoaște independența, și bine nu-i poți face omului cu de-a sila. Dar asupra marginilor acelei condiții puterile înșile nu sunt de acord, de vreme ce până acuma s-au despărțit deja în două grupuri. Puterile ce ar voi să ne silească cu arma ar călca ele înșile Tratatul, de vreme ce art. 44 e facultativ pentru noi, precum pe de altă parte recunoașterea independinței noastre e facultativă pentru ele. Acest raționament e de pe deplin valabil dacă cestiunea izraelită e cauza amestecului; dacă ea însă nu e decât pretextul, atunci o repetăm încă o dată că, înlăturând un pretext, se vor găsi altele o mie dacă adevărata cauză, un plan de cucerire de exemplu, va continua să existe.

Tot în sensul corespondenței de mai sus vorbește ziarul maghiar „Ellenör“, organul ministrului prezident al Ungariei, Tisza. Acest ziar dezminte orice amestec din partea Austro Ungariei în cestiunea evreilor din România. El zice că Congresul a mers prea departe când s-a amestecat în afacerile interne ale țării. Puterile nu pot lua în nume de rău României dacă nu va executa din literă în literă Tractatul de la Berlin. Ziarul oficios maghiar aprobă proiectul Mârzescu, care în principiu face egale toate confesiunile. Modul de împământenire are drept Legistlativa română a-l regula după cum pricepe mai bine. România din contra e amenințată de invaziunea evreilor din Rusia și ar ajunge la soarta Poloniei.

După toate cele de mai sus, e natural dar dacă comisiunea delegaților Camerei nu ține de loc seamă de spaimele închipuite ale ziarului „Românul“, dacă mănține proiectul prezintat de d. Mârzescu și dacă a ales raportor pe d. Vasile Conta, carele în cestiunea izraelită e și mai intransigent decât d. Mârzescu.

❦

[6 iulie 1879]

În ședința de ieri a Adunării guvernul, împreună cu prezidentul Camerii, a făcut o ultimă tentativă, zadarnică după părerea noastră, pentru a-și recâștiga echilibrul pierdut. D. C.A. Rosetti, pe cuvântul că nu se mai simte a avea încrederea majorității, și-a dat demisia din prezidența Camerii. Demisia aceasta a fost mai întâi respinsă, apoi primită, apoi încă o dată respinsă, toate acestea prin ridicare de mâni; d. prezident a declarat încă o dată că nu va primi cu nici un preț a-și mai păstra fotoliul pe câtă vreme nu mai reprezintă vederile majorității. După acestea, d. prim-ministru, intrând în Cameră, ceru cuvântul pentru a declara că, înainte de a se citi raportul comisiunii delegaților în cestiunea revizuirii, ministerul are să-și depună demisia în mâinile M. Sale. D. prim-ministru mai adaogă apoi că Adunarea ar trebui să-și aleagă un prezident, spre a înlesni M. Sale mijloacele constituționale pentru formarea unui nou cabinet. Sedința se suspendă pentru zece minute, spre a se consulta intim Camera. La redeschidere, d. Lahovari zice că, situația fiind destul de mare și de însemnată, n-ar trebui guvernul să mai întrebuințeze astăzi dibăcii mici. Nici demisia d-lui C.A. Rosetti n-a fost primită de Cameră, nici demisia ministerului n-a fost primită de Domnitor. Aceste două demisii fiind paralele, una este strâns legată de cealaltă, și trebuie a se vedea mai întâi ce va face Domnitorul cu demisia ministerului pentru ca Adunarea să poată proceda la ceva mai departe. D. Mârzescu este de aceeași părere și mai crede că Adunarea ar trebui să invite pe d. prezident a-și relua fotoliul. Se procede la votare pentru înlocuirea prezidentului; rezultatul votului este realegerea d-lui C.A. Rosetti cu 73 voturi din 121 deputați prezenți, abținându-se de la vot 42. După acest vot, d. prim-ministru, retrăgându-se din Cameră și banca ministerială rămânând goală, se ridică ședința.

Deosebite zgomote s-au împrăștiat de ieri, după închiderea ședinței până azi, în privința cestiunii ministeriale. Le-nregistrăm pe cele mai importante și mai verisimile, pornite din izvoare mai mult ori mai puțin demne de încredere.

D. I.C. Brătianu, plecând din Cameră, se zice că a mers la palatul de la Cotroceni spre a da demisiunea cabinetului. M. S. Domnitorul a primit-o și l-a însărcinat tot pe d. Brătianu să formeze un nou cabinet din elementele majorității din Cameră și Senat. Acest zgomot circulă de mult, încă de când cu întâiele lucrări ale comisiunii de inițiativă. Zgomotul de remaniare s-a răspândit mai întâi în cercurile guvernamentale și acum în urmă se vorbea

despre aceasta în aceleași cercuri. Să fie aceasta adevărat sau este numai o ultimă consolare ce-și fac *patrioții*, căutând a-și mai încropi niște dulci iluziuni menite a se risipi definitiv în scurt timp? Vom vedea. În privința acestui zgomot despre o remaniare ministerială cu elemente din majoritate noi ne-am mai spus părerea. Oricari ar fi persoanele din majoritate, cari ar părăsi vederile majorității asupra soluțiunii cestiunii evreiești pentru a adera la soluțiunea guvernului, situația ministerială nu s-ar schimba decât în mai rău: majoritatea nu poate să-și schimbe părerea și hotărârea oricum s-ar remania ministerul; mai clar, nu cestiunea evreilor atârnă de la cestiunea ministerială, ci cu totul din contra.

Un alt zgomot ce s-a răspândit este că, prezidentul Camerii, stăruind în hotărârea sa d-a se demite și M. Sa primind demisia ministeriului, noul cabinet se va forma dintre membrii majorității.

Se mai șoptește încă că ministerul nici nu se va remania, nici nu se va retrage, ci va dizolva Adunările și va consulta din nou țara; este constituțional sau nu aceasta, nu discutăm acuma, constatăm numai că aceasta n-ar însemna decât o amânare, o temporizare a căderii până la toamnă. Purtarea ce a avut-o guvernul în cestiunea art. 7 nu este tocmai de natură a-i asigura în viitoarele alegeri un triumf, pe care nu l-a putut avea nici în alegerile trecute cu toată ingerența și cu toată tactica de amăgire și de false promisiuni pe cari le-a întrebuințat față cu corpul electoral. Astăzi știe țara lămurit cari sunt tendințele acestui guvern în cestiunea izraelită, așa că un nou apel la țară însemnează acuma o cădere hotărâtă și zdrobitoare a acestui guvern.

Toate silințele, toate stăruințele, toate amenințările ce guvernul le-a făcut în Cameră pentru a o aduce să adopte în secțiuni soluțiunea Costinescu au fost zadarnice. Acum în urmă s-a văzut la ce proporții trebuiesc reduse amenințările guvernului cu primejdiile din afară, s-a văzut limpede că acele amenințări nu erau decât niște tertipuri grosolane și majoritatea, prin raportorul comisiei delegaților și-a depus raportul și proiectul de modificare. Sentimentul public general intern s-a pronunțat cu putere pentru soluțiunea majorității, și în străinătate se constata în opinia publică un curent reactiv puternic împotriva tendințelor d-a ni se impune cumva o altă soluțiune decât a majorității. Cele publicate de noi ieri ne arată clar că în străinătate lucrurile sunt în privința noastră cu mult mai puțin negre decât îi plăcea imaginației d-lui Brătianu și oficioșilor din Strada Doamnei a ni le zugrăvi. În urma acestora credem că guvernul nu și-a

pierdut până într-atâta judecata încât de la o nouă consultare a țării să mai spere ceva pentru sine și pentru soluțiunea sa. După cum stau astăzi lucrurile, în cazul când nu s-ar putea face două treimi asupra nici unei soluțiuni, nimeni n-ar putea consulta țara cu sorți siguri de reușită, decât numai un minister al majorității.

În orice caz, după toate probabilitățile va fi cu neputință a se da în această sesiune o soluțiune cestiunii pendente, care va trebui amânată pentru sesiunea de toamnă.

❦

[7 iulie 1879]

Dacă proiectul majorității comisiei din Cameră n-ar avea alt merit, totuși are pe acela de-a nu pripi soluțiunea unei cestiuni atât de grele și de complicate cum e cea izraelită, complicate din cauze atât de varii încât coloanele unui ziar nu ajung pentru a le espune pe toate. Proteguiți înainte de jurisdicțiunea consulară, introdusă prin tratatele directe cu Poarta fără nici un drept în țara noastră, care în privința jurisdicțiunii avea deplină suveranitate, evreii s-au bucurat numai de drepturi timp îndelungat de ani fără a avea nici o altă datorie către stat și către vechile clase privilegiate decât aceea de-a plăti o neînsemnată contribuție la câteva mii de lei vechi, a cărei repartiție rămânea la libera voință a comunităților lor religioase. Dar poziția aceasta privilegiată la adăpost de toate datoriile, destul de grele pentru clasele vechi ale societății române, căci erau datorii ce se prestau *in natura*, apoi spiritul de esclusivism al rasei evreiești ca atare, abstracție făcând de la ritul ei religios, care a fost întotdeuna pe deplin liber în țară la noi, caracteristica lipsă de interes a evreilor pentru tot ce constituie viața noastră națională, sentimentul lor propriu că sunt o rasă străină, numirile disprețuitoare pe cari în limbagiul lor vulgar le dau creștinilor în genere, românilor în particular, toate acestea și multe altele încă i-au făcut să rămâie un popor aparte, fără nici un fel de aplecare d-a împărtăși vederile noastre naționale. Primiți în școalele noastre în mod cu totul egal cu românii, premiați și distinși dacă învățau bine tocmai acei cari au învățat carte de la noi, în școale nu întreținute din dările lor, ci din veniturile bunurilor mănăstirești creștine, tocmai elevii școalelor noastre sunt mai aprigi dușmani ai naționalității române, tocmai ei fac parte din Alianța izraelită, căreia nu-i întru nimic de-a pune cestiunea de existența unui stat format în

mod istoric și durând de sute de ani numai dacă nu se vor da drepturi egale la o minoritate de imigranți de-o dată foarte recentă.

Și toată mișcarea aceasta se bazează pe teoria cu desăvârșire neadevărată că există *români izraeliți*, români de confesiune mozaică.

Dar acești români vorbesc *românește* în familiile lor? Nu.

Maghiarii admit această teorie, neplăcută naționalităților, că există maghiari de grai român, sârb, slovac, deși teoria aceasta este o mistificațiune. Nouă însă, care nu voim a o recunoaște, de vreme ce e neadevărată, nouă ni se impune vederea aceasta anormală prin Tractatul de Berlin.

Nu există dar români de rit izraelit, pentru că nu există izraeliți cari-n familie să vorbească românește, pentru că nu există izraeliți cari să intre în relații de căsătorie cu românii, c-un cuvânt pentru că evreul e evreu, se simte evreu și pân-acuma nici n-a voit să fie altceva decât evreu.

Dacă numărul lor ar fi neînsemnat sau dacă, mare fiind, ar fi asimilabil, atunci cestiunea n-ar fi gravă. Dar a face loc în sânul nostru unei naționalități străine, care se simte străină și constituie prin organizarea ei un stat în stat ar fi a ne face jerfa unei mistificațiuni, a unei minciuni etnologice. Înțelegem prea bine că art. 7 era o piedecă absolută, care oprea încetățenirea chiar a evreilor ce au ferma voință de-a deveni români, înțelegem asemenea că o piedecă absolută, care nu permitea nici o concesie, trebuie înlăturată, cu sau fără art. 44, dar nu înțelegem a declara deodată de români sau de asimilabili o masă de oameni care înafară pretextează a fi română, iar înlăuntru continuă a cultiva un dialect barbar, care-n familii nu vorbește românește, care-n creștin și-n român vede un dușman bun de esploatat și nimic mai mult.

Ni se pare că lucrul e atât de evident încât nici nu merita discuție. Dar se va zice că străinătatea e amăgită. Ei bine, străinătatea se poate informa cu cea mai mare ușurință. Puterile n-au decât să trimită o comisie care să meargă din oraș în oraș și să se convingă că nu există nici umbră de român izraelit, afară doar de câteva rare, foarte rare escepții, pe care le-am putea cita anume.

Îndealtmintrelea statele mari ale Europei cugetă cu desăvârșire tot în modul acesta când e vorba de evreii lor. Legile restrictive cari au existat pân-acuma zece-cincisprezece ani în mai toate statele cele mai civilizate sunt dovezi clare că evreii au fost considerați pretutindenea ca străini neasimilabili, îngăduiți într-adevăr, dar numai îngăduiți. Admiterea evreilor

în cetățenia prusiană era până la 1869 foarte strict circumscrisă și cu toate acestea nici această admitere nu era absolută: evreii totuși rămâneau escluși de la posturi cari cer încrederea publică.

Să vedem acuma cum cugetă Franța republicană despre evreii ei proprii.

Reproducem deci din No. 225 al gazetei „Journal officiel de la République Française“ proiectul dezbătut și admis în ședința de la 21 iulie 1871, care a avut de obiect abrogarea decretului d-lui Créinieux din 24 octomvrie 1870 ce declara de cetățeni franceji pe izraeliții indigeni din Algeria, proiect prezentat de către d. Thiers și de către ministrul de interne Lambrecht.

Iată espunerea de motive:

Numărul izraeliților s-au sporit în mod considerabil în regența Algeriei după cucerire: ei au venit din țările vecine pentru a-și pune bunurile și persoanele lor sub garanția unui guvern regular.

Îndealtmintrelea ei au păstrat obiceiurile și instituțiile tradiționale, cari au permis rasei lor, prin escepție unică, de a trece prin veacuri fără a se confunda cu celealte rase, și în genere ei nu se privesc ca făcând parte din comunitatea politică. Interesele cu cari se ocupă le permit de a rămâne într-un chip străini de această comunitate și nu-i leagă defel de pământul țării în cari rezidează cu mai multă sau cu mai puțină fixitate. Această situație particulară face a se înțelege de ce evreii algerieni, cu tot numărul lor, n-au reclamat nicicând naturalizațiunea colectivă. Inițiativa acestei măsuri a venit de la franceji chiar.

La începutul anului 1870 d. E. Ollivier, pe atunci ministru al justiției, au prezentat Consiliului de Stat, fără nici o instrucție prealabilă, un proiect de lege cu scopul de a conferi naționalitatea franceză izraeliților indigeni. Consiliul a provocat o anchetă locală, a cerut avizul mareșalului Mac-Mahon, guvernatorul general, pe al șefilor Curții din Algeria, al prefecților, al generalilor comandanți de divizie și, după ce au constatat rezultatele, au amânat proiectul, care pe de altă parte fusese primit mai mult decât rece de către consistorii.

Cu toate astea câteva luni după aceasta, sub domnia unor vederi cari e inutil a le mai preciza, delegațiunea din Tours, printr-o măsură cu totul străină apărării naționale a hotărât „ca evreii indigeni ai departamentelor din Algeria să fie declarați de cetățeni franceji. Prin urmare — adăoga decretul — statul lor real și statul lor personal vor fi regulate după legea franceză, de

la promulgarea acestui decret începând rămânând inviolabile toate drepturile câștigate.

Administrația Algeriei nu fusese consultată; funcționarii însărcinați cu aplicarea căutau a mărgini și slăbi efectele unui act pe care-l dezaprobau, însă insurecțiunea arabilor n-a întârziat de a dovedi neajunsul acestor paliative și a demonstra cât era de periculos și nepolitic acel decret. Abrogarea lui s-a cerut cu vioiciune pe acest îndoit motiv de către guvernământul general și de către Ministeriul de Război.

Asimilațiunea nu e susceptibilă de-a fi decretată, ea se realizează în puterea timpului și încă a unui timp îndestul de scurt dacă este în voința și în interesul populațiunilor cărora li se acordă; dar aceea de care e vorba nici n-a fost dorită, nici a fost primită măcar cu toate consecuențele ei.

Când a izbucnit insurecțiunea arabă, izraeliții nu s-au dat la serviciul militar decât c-o estremă repugnantă. Toată lumea știe că-n Algeria — afară de câteva escepțiuni foarte puțin numeroase — temperamentul și obiceiurile izraeliților se-mpotrivesc în mod absolut la încorporațiunea folositoare în șirurile armatei noastre; aciia cari au intrat în armată, în mic număr, n-au voit a se acomoda cu ordinarul soldatului în campanie, pe motivul că legea lor religioasă se opune. A trebuit trimiși îndărăt și aceasta cu atât mai repede cu cât tiraliorii musulmani, precum și gumii (soldații triburilor arabe) nu puteau primi ideea de-a trage focuri în contra coreligionarilor lor arabi văzând evrei în rândurile noastre.

Astfel, pentru cuvinte cari le sunt proprii lor sau cari ating raporturile lor cu alte rase, evreii sunt incapabili de serviciul militar.

Prezența lor ca jurați în tribunale este asemenea imposibilă; căci afară de aceea cu cel mai mare număr al lor nici înțelege, nici vorbește franțuzește decât într-un mod foarte imperfect, mai cată a se ține în samă că arabii nu vor suferi niciodată cu răbdare de a vedea izraeliți indigeni șezând între judecătorii lor. Insurecțiunea a izbucnit în momentul chiar în care populațiunile musulmane pe la finele lui ianuarie 1870 au văzut izraeliți împlinind funcțiunea de jurați. Atunci abia populațiunile acelea, care nu fuseseră izbite de declarația teoretică de la 24 octomvrie, au înțeles că puteau deveni justițiabilii evreilor indigeni și, dacă această interpretație a faptelor s-ar contesta, aducem aminte că califul de la Medjana, Si-Mokhrani, retrimițând crucea sa de ofițer al Legiunii de Onoare, ne-a dat de știre că preferă a muri cu armele-n mână decât de a suferi afrontul adus rasei sale puindu-i pe izraeliți deasupra ei. A li se atribui acestor din urmă

dreptul de a fi jurați e și prematur și periculos, și a fost cel puțin una din cauzele insurecțiunii.

Din punctul de vedere al alegerilor inconvenientele nu sunt mai mici; ele purced din cauze analoage celora pe cari le-am arătat mai sus.

Nu ne putem aștepta de la izraeliți ca să dea voturi dictate, fie de considerațiuni politice, fie prin apreciarea intereselor municipale văzute din punctul de vedere al generalității locuitorilor unei comune. Căci, precum am spus-o deja, ei formează și vor forma un corp aparte, considerându-se ca înzestrați c-o existență proprie și, prin urmare, sub influența căpeteniilor religioase care-i conduc astăzi, ei vor îndrepta totdauna într-o singură parte toate puterile de cari ei dispun. Această stare de lucruri nu poate fi fără gravitate.

De exemplu: la Oran populațiunea franceză e de 8958 suflete, populațiunea izraelită e de 5653 suflete; la Constantina populațiunea franceză e de 7887 suflete; populațiunea izraelită e de 4396 suflete. La Flemcen populațiunea franceză e de 3264 suflete, populațiunea izraelită e de 3185 suflete.

E lesne de văzut că voturile izraeliților, ne-mprăștiindu-se nicicând ca celea ale francejilor, consiliile municipale ar putea să nu conție în realitate decât izraeliți indigeni sub titlul de consilieri franceji. Alături cu aceștia ar veni apoi să se așeze consilierii străini și musulmani, pentru că arabii și străinii vor păstra totdauna numărul candidaților cari li se cuvin, și nu e cu neputință ca naturalii franceji să se vază cu totul escluși dintr-un consiliu municipal francez.

Același rezultat se poate prevedea și pentru consiliile generale, cari dispun de jumătatea impozitelor arabe, adică de unica resursă a bugetelor departamentale.

Privită din punct de vedere francez, situația aceasta e rea; dar ea e și mai rea din puntul de vedere al tradițiilor, datinelor și antipatiilor populațiunilor musulmane, cari nu vor pricepe nicicând cum se relegă 2.500.000 de musulmani la rangul de simpli supuși, pe când 35.000 izraeliți se ridică la demnitatea de cetățeni franceji. Această inegalitate nu e tolerabilă; ea trebuie să dispară prin retragerea drepturilor politice, neînțelepțește acordate. Trebuie oare mănținută, din contra, dispoziția decretului de la 24 octomvrie, în virtutea căreia statul real și statul personal al izraeliților indigeni sunt regulate. după legea franceză? Noi credem că decretul delegațiunii din Tours trebuie abrogat în întregimea lui. Statul civil al

izraeliților decurge din același izvor ca și statul lor religios și li se impune lor cu o autoritate aproape egală. Urmează de aci că a le lua acest stat prin o măsură generală însemnează a atenta până la un punct oarecare la libertatea conștiinței. Se-nțelege că nu poate intra în mintea nimănui de-a prefera, sub raportul dreptului civil, legea rabinică legei franceze; însă, refuzând izraeliților dreptul de cetățeni, e just de-a le lăsa desigur ceea ce le place lor mai mult în condiția actuală, și anume dreptul de-a-și regula după tradiții tot ce se referă la căsătorie, despărțenie și moștenire. Îndealtmintrelea putem spune înc-o dată că asimilarea nu se decretează și că impunând în privirea aceasta legi din capitală te espui de-a crea conflictul totdeuna primejdios între obiceiuri și instituțiuni. Pentru a evita acest conflict e deajuns a ști să aștepți ca timpul și progresul învățăturelor să facă pe evrei a dori naturalizarea, care trebuie a li se prezenta ca o favoare individuală.

Nu trebuie să uităm că în Algeria această favoare e încă mai lesne de obținut decât în Franța; nu se cere admiterea la domiciliu, taxele de înregistrare sunt reduse la 1 franc și oricine a rezidat 3 ani în colonie e în drept de-a obține, fără dificultăți și cheltuieli, naturalizațiunea, cu singura condiție de a-și justifica moralitatea. Aplicarea continuă și rațională a acestei legislațiuni liberale este acea care trebuie să descompuie rânduri-rânduri clasa izraeliților indigeni și să confunde elementele ei în marea unitate franceză, pe când naturalizația în masă nu țintește la alta decât de-a perpetua distincțiunile de origine și pare a nu fi avut alt scop actual decât de-a crea un instrument în serviciul unor pasiuni și interese contra cărora nu ne putem îngrădi îndestul de mult.

Această espunere de motive, clară ca toate lucrările de legislațiune franceză, conține, precum oricine vede, fotografia evreului nostru, care e întocmai cel algerian. Proiectul de lege care o însoțea e scurt și cuprinzător:

Articol unic. Se abrogă decretul dat la 24 octombrie 1870 de către delegațiunea din Tours, care declara de cetățeni franceji pe izraeliții indigeni din Algeria.

Se vede dar că puterile judecă foarte drept când e vorba de evreii lor și că numai noi suntem chemați a fi jertfa unei mistificațiuni.

❦

[10 iulie 1879]

„Fremdenblatt", ziar oficios din Viena, se ocupă în primul său de la 17 iulie de cestiunea izraelită din România. Concluziile ce le-ar face acel ziar sau sfaturile ce ni le-ar da pot să ne fie până la un grad oarecare indiferente, căci, fiind vorba de interesele noastre cele mai vitale, sfaturile unui ziar desigur că nu sunt în stare să modifice în mod esențial părerile noastre în cestiune. Interesul nostru de căpetenie față cu Europa era însă de-a vedea odată lămurindu-se fondul cestiunii, de-a vedea că dispare acel neadevăr debitat cu asiduitate de Alianța izraelită și de amicii ei, cumcă la noi ar fi caz de *intoleranță religioasă.* Europa, mănținând față cu noi acel punct de vedere lipsit de adevăr, pusese cestiunea pe un teren indiscutabil și voia să facă din noi jertfa unei mistificațiuni. Era într-adevăr ciudat de-a vedea susțiindu-se că Principatele românești dunărene încetaseră ca din senin de-a fi ceea ce-au fost sute de ani de-a rândul, adecă un azil de toleranță, și deveniseră deodată vatra zelotismului religios și a unor înverșunate discuțiuni asupra marginelor în cari trebuie admisă sau nu legea lui Moisi. Pe de altă parte ni se părea cu neputință ca lumea diplomatică a Europei să fie atât de rău informată, ca consulii cari rezidă la noi, reprezentând atâtea puteri, să aibă toți vederi atât de puțin venețiene încât să contribuie a întări fabula despre persecuțiunile religioase din România. În vremea în care ambasadorii se ocupau numai cu intrigile de la curte și-ncolo n-aveau nici habar de starea poporului în mijlocul căruia trăiau, o asemenea colosală mistificațiune ar fi fost, de nu scuzabilă, totuși de esplicat până la un punct oarecare. Dar azi călăuza diplomației este acel minunat exemplu pe care în alte timpuri îl dădea diplomația republicei Veneției, diplomație care nu se ocupa numai de luxul și intrigele curților, ci înainte de toate cerceta starea economică și socială a poporului în mijlocul căruia era trimisă, descoperind baza largă a fenomenelor politice, factorii adevărați cu cari trebuie a se calcula, iar nu jocul sclipitor și schimbările personalităților ce reprezentau vrun rol oarecare în stat.

O dovadă despre exactitatea cu care diplomația e informată despre starea noastră socială și economică ne-a dat acum câțiva ani raportul d-lui cavaler de Bosizio. Era deci aproape de necrezut ca aceleași persoane cari văd atât de limpede cestiunile zilei să fie în cestiunea evreilor jertfa unei mistificațiuni. Din capul locului n-am crezut-o aceasta; de la început am susținut deci că diplomația europeană cunoaște prea bine stările de lucruri de la noi, că ea nu poate crede fabulele născocite de Alianță despre persecuțiuni *religioase,* că o lume întreagă nu poate fi indusă în eroare de

presa evreiască și semievreiască din centrele Europei. Din această aserțiune a noastră a rezultat apoi pentru noi credința înrădăcinată că cestiunea nu poate fi cauza unor pericole internaționale, ci cel mult pretextul; apoi norma că pentru înlăturarea unui pretext e nedemn și nerațional de-a sacrifica cel mai mic interes al nației noastre.

Era ușor de-a presupune deci că întreaga cestiune *umanitară-religioasă* pe care presa guvernamentală călărește cu atâta … inteligență era un moft inventat de Alianța izraelită și că în fond lucrurile corespund cu interese materiale concrete.

Fiind deci de cel mai mare interes ca să știm că străinătatea e lămurită asupra fondului cestiunii, reproducem după ziarul vienez următoarele șiruri:

> Rezultă din toate celea că e îndestul de serioasă poziția în care România a fost adusă prin cestiunea izraelită și ea e cu atât mai critică cu cât opoziția, în împotrivirea ei contra sfaturilor guvernului, e *în acord cu părerile ce le are majoritatea populațiunii românești.*
>
> *Antagonism național și interese materiale* își dau mâna pentru a întări pe români în rezistența lor contra egalei îndreptățiri politice și sociale a izraeliților. *Se știe că intoleranța religioasă nu joacă nici un rol în aceasta sau cel puțin un rol foarte subordinat;* dar emanciparea izraeliților e pentru Principatele dunărene o cestiune socială de cea mai mare gravitate practică. Majoritatea Camerelor române se zbate pentru a nu îndeplini art. 44 al Tratatului de la Berlin, de la care atârnă independența României, însă nu din *considerațiuni confesionale:* ceea ce-i împinge pe deputații români, și înainte de toate pe boieri, de a îngreuia cât se poate naționalizarea izraeliților în România nu e nimic alt decât grija de a nu cădea în deplină atârnare financiară de evrei. „De aceea oare ne-am espus tuturor pericolelor și vicisitudinelor războiului, de aceea ne-am vărsat sângele la Plevna, pentru a da țara noastră pe mâna evreilor?“ Prin aceste cuvinte ale unui însemnat deputat român se caracterizează dispoziția majorității populațiunii din Principatele dunărene. Cu toată exagerarea, e ceva *adevărat* în acest țipăt de durere. Nimeni care e câtuși de puțin familiarizat cu împrejurările în cestiune nu va nega că cestiunea izraelită are pentru România cu totul altă importanță decât pentru Serbia de exemplu. Cea din urmă putea lesne, fără a se teme de o răsturnare economică, să îndeplinească condițiile puse de Congres pentru independința ei, pe când emanciparea spontanee a evreilor din România ar avea de rezultat o revoluție în toată forma în toate raporturile de posesiune.
>
> Deci dacă nu se potrivește ca cerințele echității de a trata după același calup Serbia și România în cestiunea evreilor și de a măsura cu aceeași măsură, totuși pe de altă parte împrejurarea că clasele superioare din Principatele dunărene sunt îndatorate la evrei nu e un cuvânt pentru a dispensa România de îndatoririle ce li s-au impus tuturor statelor Peninsulei Balcanice în privirea egalității civile a membrilor tuturor confesiunilor. Minimul pe care Europa îl poate pretinde de la România e ca să se facă un adevărat început în cestiunea egalității civile a evreilor.

Ziarul vienez, care din când în când își primește inspirațiunile de la ministerul de esterne al monarhiei, e așadar bine informat, un semn că și cercurile guvernamentale cu cari stă în legătură sunt bine informate.

Fără a ne preocupa așadar de soluțiunea pe care ziarul citat o patronează, avem cuvânt de a ne părea bine că în sfârșit cestiunea se mută de pe terenul nediscutabil și șarlatanesc al teoriilor *umanitare* pe acel discutabil al intereselor *naționale* și *economice.* Întru cât dar interesele noastre sunt armonizabile cu emanciparea, vom ceda, întru cât nu, nu.

*

De vro câteva zile oamenii politici ne prezintă priveliștea alergărilor, căci fiecare pe întrecute au fost chemat pentru a da consilii M. Sale Domnului în privirea chipului cu care gândește că s-ar putea limpezi situațiunea.

Zilele trecute, cu ocazia realegerii d-lui C.A. Rosetti, am avut plăcerea de-a asista la numărătoarea mărgăriteștilor și pătărlăgenilor și, fiindcă rezultatul staulului au fost favorabil d-lui Rosetti, având adecă majoritatea simplă, de aceea „Românul“ prezintă situația ca grozav de încurcată și se vede că sfetnicii oficiali ai M. Sale asemenea.

În sine lucrurile stau astfel:

Camera nu se mai împarte în opoziție și guvernamentali ci în: Moldova și Țara Românească. Cumcă Moldova e în pericol, iar nu Muscelul, în care sunt numai *doi* evrei, e evident pentru oricine. Moldova, care are deplina conștiință a pericolului imediat, este aceea care nu-l crede pe d. Brătianu, și Moldova cată să aibă pasul întâi în cestiune. E o dovadă de înalt patriotism din partea deputaților din Țara Românească că, măcar în această una cestiune, se lasă conduși de opinia moldovenilor.

Cel mai practic mijloc pentru ca deputații din Țara Românească să vază cu ochii proprii pericolul ce amenință Moldova întâi, apoi țara întreagă, ar fi ca cu un tren espres să plece toți *in corpore* în Moldova, să vază odată de aproape Botoșanii, Bacăul, Târgul Frumos, Iașii și să treacă apoi în câteva sate ca să vază halul la care a ajuns populația rurală. Atunci abia ar putea vorbi și vota în cunoștință de cauză. Acest argument *ad oculos* e și ieften și lesne de avut și ar lecui pe mulți de boala teoriilor umanitare.

Iar cât despre situație, ea ni se pare destul de simplă. Cabinetul care ar primi-o astfel cum ea se prezintă prin proiectul majorității comisiei Camerei va fi susținut de toți, încât d. Brătianu își poate da demisia în toată liniștea;

nici un pericol pentru țară n-ar rezulta din aceasta. Din contra, cele existente ar dispărea.

Iar pericolele care ar amenința nuanța Mărgăritescu-Pătărlăgeanu ni se par de prea puțină importanță pentru ca să mai vorbim despre ele.

❦

[12 iulie 1879]

Între deosebitele personalități politice cari în zilele din urmă au fost chemate la M. Sa Domnul pentru a-și da opinia în privirea soluțiunii cestiunii evreiești a fost și d. A. Teriachiu, vicepreședintele Adunării deputaților.

Acest d. deputat a fost și este liberal, nu face parte din dreapta conservatoare și e ales vicepreședinte cu voturile *roșiilor,* deci nu se poate presupune că noi i-am fi inspirat consiliile ce avea de gând a le da M. Sale.

Informațiile noastre, întru cât sunt exacte, atribuie d-lui Teriachiu rolul de a fi atras atenția M. Sale asupra faptului că în cestiunea izraelită deputații *moldoveni* stau aproape toți la un loc, căci esperiența de toate zilele le-au arătat ce greu pericol amenință în prima linie Moldova, apoi România întreagă din partea invaziei jidovești. A atras asemenea atenția M. Sale asupra împrejurării că în Adunarea României — în această unică cestiune cel puțin — majoritatea formală n-ar trebui să decidă pur și simplu, căci se izbește mai cu seamă într-o parte a țării și că ar fi o dovadă de patriotism dacă deputații din Țara Românească ar urma opiniile moldovenilor și ai acelor colegi cari sunt de o părere cu moldovenii. Acești colegi sunt grupul Vernescu și mulți alți deputați roșii chiar, din județele însă unde populația e curat românească.

Nu putem chezășui că espunem din cuvânt în cuvânt și în toate amănuntele ei opinia atribuită d-lui Teriachiu, căci ea, trecând din gură în gură, s-a modificat poate și a pierdut din vigoarea ei originară, destul numai că acesta a fost aproape înțelesul cuvintelor sale, comunicat nouă de amici politici.

Această opinie atribuită d-lui Teriachiu e adevărată.

Moldova are *sute de mii* de evrei, Țara Românească numai *zeci de mii;* în Moldova nu e oraș în care evreii să nu formeze majoritatea sau cel puțin jumătatea populației, în Țara Românească sunt orașe, ba județe întregi în care nu sunt decât 2-3 familii evreiești; în Moldova nu e *sat* în care să nu fie

cel puțin una, dar în genere mai multe familii evreiești, în Țara Românească sunt *mii* de sate în care nu se află un picior de evreu. Cestiunea izraelită este dar o calamitate publică în privirea purtării căreia cele două părți istorice ale României nu se aseamănă: Moldova e inundată, Țara Românească *încă* nu.

Cu privire deci la această opinie adevărată am scris în n-rul nostru de marți următorul pasaj:

Camera nu se mai împarte în opoziție și guvernamentali, ci în *Moldova* și Țara Românească. Cumcă Moldova e în pericol, iar nu Muscelul, în care sunt numai *doi* evrei, e evident pentru oricine. Moldova, care are deplina conștiință a pericolului imediat, este aceea care nu-l crede pe d. Brătianu, și Moldova cată să aibă pasul întâi în cestiune. *E o dovadă de înalt patriotism din partea deputaților din Țara Românească că măcar în această una cestiune se lasă conduși de opinia moldovenilor.*

Cel mai practic mijloc pentru ca *deputații din Țara Românească* să vază cu ochii proprii pericolul ce amenință Moldova întâi, apoi *țara întreagă,* ar fi ca cu un tren espres să plece toți *in corpore* în Moldova, să vază odată de aproape Botoșanii, Bacăul, Târgul-Frumos, Iașii și să treacă apoi în câteva sate, ca să vază halul la care a ajuns populația rurală. Atunci abia ar putea vorbi și vota în cunoștință de cauză. Acest argument *ad oculos* e și ieftin și lesne de avut și ar lecui pe mulți de boala teoriilor umanitare.

Atâta am scris în privirea aceasta, nici o literă mai mult, nici una mai puțin. Din aceste rânduri, cari constată un adevăr, „Românul“ de ieri scoate prăpăstiele următoare:

O apreciare, care este totdeodată o *teribilă și imprudinte revelațiune,* ne-a învederat ieri, mai bine decât oricând, vederile și tendințele partidei care își esprimă ideile politice prin articolii din ziarul „Timpul“.

Acolo să ziceau ieri următoarele cuvinte, care destăinuiesc una *din fazele cele mai pernicioase ale întinsului complot ce se urzește, în afară și în întrul țării, pe tărâmul arzător al cestiunii izraelite.*

„Camera — zicea ieri cu o *stranie cutezanță* organul partidei care cu tot dinadinsul ține a afirma că nu este câtuși de puțin *națională* — Camera nu se mai împarte în opoziție și guvernamentali, ci în: *Moldova* și Țara Românească!“

Așa le-ar plăcea poate celor de la „Timpul“ să fie.

Apoi urmează:

Toată lumea știe că nu aceia au fost cei cari au luptat pentru realizarea marei idei naționale a *Unirii*. Din contra, această idee n-a aflat antagoniști decât printre cei cari se mândreau cu titlul de *conservatori*.

N-avem nevoie a spune că *toată lumea știe contrariul*. Toate actele Divanului ad-hoc pentru unirea principatelor sunt iscălite de d-nii Lascar Catargiu și P. Mavrogheni alături cu Anast. Panu și A. Hurmuzachi, încât *partidul conservator* de astăzi nu e — în cea mai mare parte decât *partidul unionist* din vremea Tratatului de la Paris.

După cel de mai sus urmează apoi un *citat fals*, pe care iată-l:

Conservatori a ce? îi vom întreba. *„Conservatori — ne răspund ei astăzi* chiar prin cuvintele din „Timpul“ — conservatori ai acelor privilegie pe care ni le garantează nouă, și numai nouă, debilitarea patriei comune, reducerea *României independinte* la starea umilită de *Moldova* și de *Țara Românească!“*

După acest citat fals, care nicicând n-a fost scris în „Timpul“, necum *astăzi*, urmează apoi trei coloane de acuzări de înaltă trădare pe care nu le vom releva pentru că e cu totul de prisos.

E destul a arăta publicului din ce oameni de nimic, din ce oameni fără conștiință și fără sentiment de demnitate omenească, din ce candidați de balamuc — dacă nu și de pușcărie — se compune redacția „Românului“.

Căci cine din șirurile noastre, cu totul conforme cu adevărul, inspirate de un consiliu pe care *un deputat din partidul brătienist* l-a dat M. Sale, poate scoate prăpăstiile din n-rul de ieri al „Românului“ acela a pierdut dreptul la orice răspuns serios.

❦

[14 iulie 1879]

De când a început să se discute cestiunea izraelită în presa și în Camerile de revizuire ni se prezintă un fenomen nou, care desigur că nu poate decât să sporească bucuria tuturor umanitarilor și negustorilor de mofturi, fenomenul adecă al unei prese fondate esclusiv pentru interese evreiești.

Cele mai puțin periculoase între aceste producțiuni ale muzei Sionului sunt desigur acelea cari în mod franc și leal se declară de mai nainte de organe esclusive ale evreilor. De această categorie se ține însă numai unul din organele apărute, anume „Fraternitatea“. Ținta acestui organ este de-a

lăți cultura, iar această cultură consistă în articole, studii, schițe biografice și istorice privitoare la judaism. Astfel profesia de credință. După aceasta urmează un apel către națiunea română, care, ca toate plângerile de pân-acuma, e în mare parte inexact, căci se susține de ex. că evreii nu s-au bucurat în România pân-acuma de *nici un* drept, pe când noi știm din contra că s-au bucurat de *toate*, afară de *unul*. Partea literară a primului număr e o monografie a botanistului M. I. Schleiden, tradusă în românește. În această monografie ni se spune că evreii sunt și rămân cel mai remarcabil popor, cu drept cuvânt „poporul ales al lui Dumnezeu“ și alte … cestiuni de apreciație!

Acest studiu cuprinde următoarea mărturisire:

> Evreii sucombară unei puteri materiale înspăimîntătoare. Naționalitatea lor fu nimicită, poporul evreu fu împrăștiat în lumea întreagă, de la China și Indii pînă la extremul Occident al lumii pe atunci cunoscute, trecînd prin Africa și Europa. Dar acest popor rămase *unul, împreunînd pe toți membrii săi prin legături indisolubile,* și în dezvoltarea vieții lor morale și intelectuale se îndreptă totdauna către *un centru comun unde se întîlneau toți izraeliții.* Orunde venea evreul găsea frați ce împărtășea credința și sentimentele sale; era sigur că va fi primit și ajutat cu simpatie.

Tocmai aceasta am susținut și noi pururea. Evreii au rămas *un* popor deosebit de toate popoarele, deci ei nu pot deveni decât prin o escepție români, germani sau altceva. Ei rămân evrei.

Acelaș mare adevăr spus de d. Schleiden și „Fraternitatea“ ni-l spune științific, clar și precis Robert von Mohl în cartea sa: *Staatsrecht, Völkerrecht und Politik*, tom III, prin următoarele cuvinte:

> Suntem nevoiți să arătăm — zice *Mohl — că* presupunerea despre o omogenitate completă între evrei și între majoritatea populațiunii a fost *cu totul falsă,* fiindcă s-a trecut cu vederea *duplicitatea* naționalității lor. Masa populațiunii — spre a vorbi aci numai de statele germane, cu toate că și în Franța, Anglia, Italia nu este altfel — masa populațiunii are o singură naționalitate, cea germană. Absolut și în singura ființă a acestei naționalități concepem și înțelegem noi relațiunile noastre către stat, cătră toate afacerile și interesele publice, vrînd-nevrînd, prin instict, pe nesimțite, însă cu atît mai unitar și mai concentrat. În această privință la noi nu se aflǎ sentimente împărțite, nici un interes alăturea sau peste cel german. Însă la evrei aceasta este cu totul altfel. Evreul nu este *numai* german, ci *totodată și evreu; ba este evreu înainte de toate, înainte de a fi german sau de-a se simți ca atare.* Chiar uzul limbei esprimă aceasta cu un tact fin de distingere. Căci nu se zice german-izraelit (german de religie izraelită), francez-izraelit (francez de religie izraelită) ci se zice: evreu nemțesc, evreu englezesc

(evreu din Germania, Anglia). Pe cuvîntul *evreu* se pune accentul, căci noi știm că aceasta le este *adevărata naționalitate*, particularitatea lor pronunțată, iar cealaltă nu este decît o ușure modificare a celei dîntîi.

Așadar noi românii admitem teoria d-lui Schleiden, că într-adevăr evreii sunt un popor, adoptăm chiar că ei sunt cel mai remarcabil popor — din multe puncte de vedere — asemenea că sunt poporul ales al lui Dumnezeu; dar odată admise aceste teorii *ad majorem Dei gloriam* ni se va concede ca în asemenea condiții să nu-i privim drept români și să le refuzăm net drepturi cari în *această* țară nu li se cuvin decât *numai* românilor și cari li s-au îngăduit, cu multă imprudență, și străinilor creștini.

Așadar cu producțiuni intelectuale leal evreiești discuția e ușoară. N-avem decât a admite tot ce zic în acele producțiuni pentru ca concluzia de a nu li se da drepturi să reiasă de sine.

În fine, nu negăm că tocmai ziarul acesta, puritan în felul lui, e moderat în espresiuni și cuviincios. Nu criticăm aparițiunea lui din mai multe puncte de vedere, dar cel de căpetenie este desigur considerentul că prin fondarea unei foi esclusiv izraelite lupta de idei devine legală, pe când pân-acuma ea se mărginea din partea adversarilor la denunțări *oculte* prin ziare străine, la reclamațiuni oculte către consuli, adecă la acte cari prin minciună și calomnie căutau a face rău țării în care izraeliții trăiesc.

Deși presa la noi e absolut liberă, deși se pot debita în ea cele mai mari neadevăruri, totuși chiar o presă curat izraelită n-ar putea avea curajul de-a repeta în coloanele sale acele comune calomnii, acele povești inventate, acele ilustrațiuni de fantazie din ziare străine cari prefăceau țara noastră într-un fel de țară tătărască. Presa izraelită va fi de acum înainte dovada cea mai bună că nu există persecuțiuni religioase.

*

Mai puțin sinceră și mai greu de mistuit este categoria aceea de ziare evreiești cari, sub masca apărării unor interese generale, deci sub masca românității, nu sunt în fond decât reprezentante ale intereselor evreiești. Această categorie consistă pân-acuma din două organe:

„Ștafeta“, foaie ce apare zilnic în Iași; „Suceava“, apărând o dată pe săptămână la Folticeni.

Nu se poate o deosebire mai mare decât între „Fraternitatea“ și „Ștafeta“. „Fraternitatea“ afirmă existența unei naționalități izraelite, „Ștafeta“ o neagă, c-un cuvânt acest din urmă ziar e campionul acelui neadevăr debitat de Alianță că există români de confesie mozaică, deci e

organul adevărat al Alianței. Scris bine — poate de un român chiar — dar reprezentând pur și simplu punctul de vedere al Alianței izraelite, afectând în coloanele sale patriotismul și sentimentul de naționalitate, „Ștafeta“ a fost un ziar când cogălnicenist, când fracționist, și n-a aruncat masca decât în timpul alegerilor. Abia atunci s-a văzut că e curat evreiesc.

Noi nu vom discuta cu acest ziar din simpla cauză că n-avem a face cu un reprezentant sincer al ideilor izraeliților, precum e „Fraternitatea“ bunăoară. Oricât de clar am dovedi că nu există români de rit mozaic, că o deosebire trebuie mănținută între străini asimilabili și cei neasimilabili, oricât de limpede am arăta că teoria „om și om“ nu e admisă decât în state ce sunt la adăpostul a orice pericol esterior și interior, iar nu în state unde teoria pusă în practică ar produce revoluțiuni economice și sociale înlăuntru și nimicirea din afară, „Ștafeta“, ca reprezentantă a ideilor Alianței, nu se va abate nicicând din calea ei și va continua a afirma aceleași principii pe care însăși nu le crede și pe cari le debitează numai pentru ca în ochii românilor să aibă o rațiune de a fi.

Stat proratione voluntas.

„Suceava“ în fine e încă foarte modestă; acest organ se mărginește deocamdată numai la reproducerea unor notițe favorabile evreilor, iar propria lui atitudine înconjură cu grijă polemica arzătoare ridicată în cestiune.

Pentru iubitorii umorului neconștiut reproducem scurta profesie de credință a organului din Folticeni:

> *Necesitatea simțită în acest oraș de un jurnal a decis pe mai mulți membri al partidei liberale fondarea unui ziar săptămînal.*
>
> Căci în adevăr în timpul de față, cînd țara este într-o agitațiune politică, cînd Camerile de revizuire sunt convocate spre a regula o cestiune importantă impusă nouă prin Tractatul de Berlin, *vechea capitală a Moldovei* să nu-și aibă și ea un jurnal? Ar fi să arătăm țării că folticenenii nu se mai interesează de cele ce se petrec în interiorul țării.
>
> Nu ne vom ocupa de polemicele ce se ținea în *altele* jurnale care au mai fost în acest oraș, vom publica numai fapte pozitive, vom combate totdeuna răul de orișiunde ar proveni, vom căuta ca justiția să fie la înălțimea ei.
>
> Bazați pe aceste principii, sperăm că onor. public ne va da tot concursul.

„Necesitatea simțită *de un* jurnal, care a decis pe mai mulți membri *al* partidei *fondarea* unui ziar“, apoi Folticenii declarat veche capitală a Moldovei sunt desigur lucruri cari dovedesc că redactorii foii, înainte de a

căuta ca justiția să fie la înălțimea ei, ar trebui să caute a citi și reciti abecedarul lui Ion Creangă, gramatica lui Manliu și istoria lui Xenopol. După ce redacțiunea va fi trecut prin acel curs superior de științe politice și de stat vom putea sta la vorbă cu ea, deși cu oarecare rezervă. Pân-atunci însă-i dorim numai sănătate și voioșie!

❦

[17 iulie 1879]

Camerele actuale de revizuire nu vor avea oare nimic alta de făcut decât de-a da o soluțiune oarecare cestiunii izraelite? Opinia noastră intimă este că, deși evreii în numărul mare ce au inundat țara — dar mai cu seamă Moldova — constituie un pericol imediat pentru existența economică și națională a țării, totuși ei constituie mai mult o boală acută decât organică și că printr-o organizare mai conservatoare ei ar fi siliți să emigreze în alte țări ale Orientului. Evreii se grămădesc în țările unde semicivilizația e unită cu pseudoliberalismul și fug de civilizația adevărată și de libertatea adevărată.

Iar libertatea adevărată și neatârnarea economică sunt două noțiuni identice. Și când vorbim de neatârnarea economică înțelegem eliberarea continuă, prin cultură și prin împroprietărire a clasei celei mai numeroase și esclusiv productive, a clasei țăranilor.

Observăm întâi că părticelele de pământ acordate țăranilor sub domnia lui Vodă Cuza constituie până acuma în mod definitiv proprietatea țărănească și o mărginesc prea de timpuriu la o cantitate oarecare, prea mică pentru epoca de astăzi, în care realul țării stă în disproporție cu populația. Dacă țara ar fi locuită de altă rasă decât cea traco-latină răul n-ar fi mare. Dar noi trebuie neapărat să ținem seamă de calitățile și defectele rasei noastre, de predispozițiile ei psihologice de câte ori croim legi generale. Evreul proletar, neavând absolut nimic, nici capital în bani, nici meșteșug sigur, se-nsoară cu toate acestea foarte de timpuriu, face mulțime de copii; trăiește cu ei în cea mai mare mizerie — adesea câte două-trei familii într-o odăiță — și astfel în aceste furnicare omenești se cresc apoi generații de hiene ale societății, copii reduși și închirciți în privința fizică și intelectuală, în cari se dezvoltă un singur instinct, acela al speculării muncii altuia, al esploatării altuia. Țăranul român e departe de a fi atât de cutezător în maniera lui de a vedea. El, neavând pământ, nu se însoară defel; el renunță de bună-voie de a-și întemeia un cămin dacă împrejurul casei sale n-are și

instrumentul necesar de muncă, care să asigure existența viitoarei sale familii. E evident însă că micile părți de pământ, dacă vor fi din nou împărțite între descendenții familiilor foștilor clăcași, aceștia vor fi reduși cu vremea la starea de proletari având fiecare câte câțiva stânjeni de pământ, prea puțin pentru a trăi și prea mult pentru a muri; se va naște un fel de clasă ibridă, fără putere și fără producțiune, incapabilă de a se înmulți din cauza sărăciei, sclavă absolută a capitalului. Puțini oameni cu mai multă energie economică își vor acapara apoi părticelele foștilor clăcași și, deodată cu creșterea sau creiarea din nou a altor latifundii, populația agricolă va da mereu înapoi prin stingere, încât epoca n-ar fi departe în care n-am mai avea decât orașe *străine* într-un deșert românesc.

Nouă ni se pare așadar că un principiu care ar trebui admis în legislațiunea noastră, cel puțin pentru un număr anumit de ani, este indivizibilitatea pământurilor țărănești, pe lângă neînstrăinarea lor către nesăteni, va să zică maioratul. Dar corolarul acestei măsuri generale trebuie să fie neapărat parcelarea sistematică a moșiilor statului între minorii familiilor, adecă formarea altor minorate, *minorum gentium,* pe moșiile statului. În sine, pentru stat e mult mai folositor de a avea mici proprietari cari să-și muncească pământul singuri și în mod intensiv decât de a-și da moșiile pe mânile acelei neomenoase esploatări estensive care se sfârșește cu ruinarea proprietăților și a populațiilor, și e asemenea mai folositor decât crearea unei proprietăți rurale de mijloc, căci aceasta din urmă se traduce în tirania capitalului mic asupra muncii. Capitalul mic are totdauna tendința de a fi uzurar și un proprietar a o sută pogoane e mult mai apăsător în sat decât proprietarul a mii de pogoane.

În înlănțuirea măsurilor organice care trebuiesc luate pentru soluțiunea definitivă a cestiuni sociale sustragerea populației de la esploatarea de către cărciumari evrei formează o parte însemnată. Cârciumăria evreiască în țară a ajuns un adevărat scandal, care n-ar fi suferit în nici o țară civilizată din lume; cârciumele sunt locale de îndobitocire și de prostituție sufletească și libertatea de a le ținea deschise dumineca și sărbătorile face ca biserica să fie pustie la zile mari și cârciuma plină. Măsura cea mai nimerită pentru a înlătura acest adevărat scandal, această cangrenă a societății, e de a preface dreptul de debit al băuturilor spirtoase în drept al comunelor rurale, iar consiliul comunal să îngrijească ca debitantul să fie numai locuitor și alegător în comuna rurală, îndepărtându-se cu strictețe orice subantreprenor ascuns sub titlul de servitor etc. Deodată cu aceste măsuri, cari ar avea de

scop a pune la adăpost populația rurală în contra sărăcii, stingerii și esploatării uzurare, ar trebui să se facă cei dintâi pași pentru a introduce stabilitate în funcțiunile judecătorești și administrative, căci numai o biurocrație stabilă garantează aplicarea strictă a legilor. Întroducându-se stabilitatea în mod sistematic, ar înceta până la un grad oarecare alergarea după funcțiuni, calomniarea și denigrarea funcționarilor publici, făcute cu scopul de a ocupa locurile, *pretextarea de principii politice*, pentru a se persecuta oameni îndealtmintrelea onești și muncitori, numai pentru că se pretinde că ar fi din partidul cutare ori cutare. Totodată ar înceta și starea de lucruri de astăzi, în care orice liberal mai cu seamă, dat afară pentru incapacitate sau hoție, se constituie și se gerează în victimă a principiilor sale politice, cerând la reîntoarcerea la putere a camarazilor săi o recompensă pentru suferințele sale pătimite pentru nație și libertate.

Nu mai pomenim de marele folos că o mulțime de inteligențe și de brațe cari azi nu urmăresc decât munca stearpă a goanei funcțiunilor, luându-și odată nădejdea de-a câștiga prin schimbările din centru, ar fi silite a se aplica la o muncă mai productivă, folositoare în prima linie lor înșiși, în a doua, țării întregi.

Noi suntem siguri că cu o organizare mai strictă, mai protectoare pentru munca materială și cea intelectuală, le-ar pieri evreilor pământul de sub picioare și ar emigra de la noi cum emigrează din alte țări într-adevăr civilizate, nerămânând decât numărul strict necesar pentru mijlocirea schimbului în activitatea economică a țării.

Dar cu organizarea laxă de astăzi, cu corupțiunea erijată în principiu de administrare, cea mai bună și mai națională soluțiune a cestiunii izraelite nu va fi decât un paliativ bun contra unui simptom acut, nu însă medicamentul special contra boalei organice de care suferim.

❦

[19 iulie 1879]

Ceea ce a pierdut partidul Warszawsky-Mihălescu cu ocazia dezbaterii în ziare și în comisiile Parlamentului a cestiunii evreștii este restul de încredere a țării de care se mai bucura și care sperăm că nu se va mai întoarce niciodată. Acesta este câștigul net al nației românești din agitațiile și frământările timpului din urmă. Trebuia în sfârșit ca banda de esploatare să fie înghesuită la părete, trebuia să i se înfunde odată minciunile și

clevetirile, trebuia să se vază că acești oameni n-au în ei nici atâta onestitate politică cât e firul de muștar; că amăgirea poporului când sunt în opoziție, jaful și vânzarea când ajung la putere sunt singurele lor directive.

Văzând starea de goliciune și de mizerie în care s-a întors armata noastră de pe câmpul de război oricine putea presupune câte milioane trebuie să se fi furat în socoteala acestei brave și nenoricite oștiri pentru ca ea să fie redusă la o asemenea stare; cu descoperirile îngrozitoare făcute în cestiunea Warszawsky a trebuit să se vază că hoția și spoliarea averii poporului devenise în timpii cei mai grei principii de administrare în România; văzând în fine cineva numirea unui Stolojan la Justiție știe la ce are să se aștepte de acum înainte, căci Stolojan și cocoloșirea furăturilor roșii sunt lucruri identice. Văzând cineva numirea unui Lecca la Ministerul de Război, care, spre ironia amară a disciplinei și onorii își începe zilele de ministru printr-o circulară în care recomandă armatei disciplina și credința cătră Domn, el care, prin o trădare de care nu-i capabil decât un suflet înjosit, au răsturnat pe Vodă Cuza, văzând cineva aceasta, rămâne convins că secta roșiilor nu poate fi numită un partid politic, ci o bandă de criminali cărora numai în țara noastră și nici într-o alta din lume li se oferă portofolii de miniștri în locul temnițelor și ocnei și decorații în locul pedepselor.

Dar cine n-a văzut purtarea acestor oameni în vremea alegerilor? Ei spuneau alegătorilor că partidul conservator este cel care ține cu evreii, că partidul conservator e înțeles cu străinătatea; iar ei nu vor da nimic evreilor. Prin calomnie și minciuni au fost în stare din nou, desigur, însă pentru cea din urmă dată, de-a amăgi pe alegători și de-a-i face să crează făgăduințele lor de faliți politici.

Cum s-au adunat însă ce s-a văzut? Organul partidului, numit „Românul“ spre batjocura numelui românesc, pledând cestiunea acordării drepturilor politice la mii de evrei, a drepturilor civile la toți evreii fără deosebire, apoi șeful partidului, d. Brătianu, amenință țara care-i hrănește în loc de a-i zdrobi, o amenință cu soarta chedivului de Egipet, cu invaziunea străină, cu împărțirea, cu dezmembrarea, dacă… nu se va da de bunăvoie în stăpânirea evreilor.

„Spuneți neadevărul“ li s-a zis în Parlament și în ziare, pericolele sunt invențiuni de ale voastre și de ale Alianței izraelite; ele sunt mijloacele voastre de presiune asupra conștiinței și bunului-simț al țării.

Atunci a început a se zvârcoli idra și a căuta scăpare într-un ministeriu de fuziune. În acest ministeriu au luat din secta roșie nu pe aceia cari sunt

capabili de orișice, căci capabili de orice crimă e oricare din acești oameni, dar pe aceia cari, pe lângă capacitatea de a face orice, mai au și o deplină lipsă de pudoare; au luat pe un individ ca Lecca, gonit din armată pentru că i-a pătat onoarea prin trădare și călcare de jurământ, pe un nemernic gheșeftar ca acest Stolojan, capul Comitetului de salut public, care au aruncat calomnia, lipită în toate comunele rurale, contra unor bărbați cărora acest om de nimic nu e vrednic de a le rosti numele.

În fine la Lucrările Publice și totodată prezident al Consiliului a rămas d. Brătianu însuși, căci sunt drumuri de fier de cumpărat și câteva milioane de aruncat pe fereastră.

Când a văzut cineva amenințările cu soarta chedivului, cu împărțeala, cu invazia a organului roșiilor, atunci trebuie să conchidă neapărat că acel organ este vândut Alianței izraelite.

Noi întrebăm însă ce caută Lecca-Stolojan-Brătianu în cabinetul de fuziune? Acești oameni s-au rostit deja pentru categorii, s-au rostit pentru a se da drepturi civile tuturor evreilor.

Ce însemnează oare noul program iscălit de toți aceștia și citit în Cameră de col. Lecca? Colonelul va ținea la cuvântul dat în Adunare precum a ținut la jurământul militar făcut lui Vodă Cuza. Cu astfel de oameni, cu trădători de noapte, i se inspiră încredere țării?

❦

[20 iulie 1879]

De la formarea cabinetului nou încoace am așteptat să se facă oarecari schimbări mai cu seamă în administrațiunea țării, care sub un om ca d. Mihălescu a trebuit să devie infectă. Chiar cetățeanul cel mai optimist, când a văzut părinteasca îngrijire cu care d. I. Brătianu a păstrat luni întregi pe cinstitul Mihălescu ca director la interne după ce d. Moldoveanu-și făcuse destăinuirile sale publice, a putut înțelege că această pregetare și tărăgănire nu putea avea alt sens decât de-a cocoloși ce se putea cocoloși și de-a întuneca atât actele din centru cât și complicitatea de la periferii; de asemenea e aproape de înțelegerea oricui că prefecții aceia cari au putut fi mai cu seamă în complicitate cu societatea Warszawsky-Mihălescu sunt cei din județele de lângă Dunăre, cari au căpătat la timpul cuvenit atât de temeinice instrucțiuni de ce să zică și să nu zică înaintea judecătorilor. Arestarea ca din senin a d-lui Moldoveanu în urma mijlocirii vestitului

Chirițescu, actual prefect de Teleorman, e un semn că roșii pe toată linia erau gata de-a închide prin arest gura celor ce vor găsi adevărul.

Dar floarea activității acestor prefecți roșii a fost — se-nțelege — în vremea alegerilor. Față cu neîncrederea generală a țării că guvernul roșu ar fi în stare de-a rezolva spre mulțumirea generală o cestiune atât de spinoasă ca cea izraelită, prefecții partidului Warszawsky-Mihălescu aveau misiunea specială de-a amăgi, de-a promite funcțiuni, de-a amenința, pentru a scoate cu de-a sila din urne cele două treimi a Camerilor de revizuire așteptate cu atâta nerăbdare de Alianța izraelită, de presa evreiască din străinătate și de toată suflarea trădătoare din țară.

Dacă un Cortazzi totuși n-a izbutit la Dorohoi cauza e numai estrema energie a alegătorilor, gata de a arunca pe fereastră atât pe ciracul partidului roșu, cât și pe d. Brătianu însuși.

În huiduituri și în șuierături d. Brătianu a trebuit să ia tălpășița din Dorohoi, din Bacău și din alte orașe ale Moldovei. Cine-și aduce aminte de falsificarea listelor electorale, de trecerea unor postulanți comuni în listele colegiului întâi și al doilea, de schimbările în funcțiuni administrative și judecătorești după avizul acestor prefecți, de împlerea tuturor posturilor cu frați, cumnați, fii și nepoți a eventualilor prefecți, pentru ca de acelaș soi să fie toată rețeaua infectă care acopere un județ întreg, acela lesne va conchide că o schimbare a administrației e strict necesară pentru a curăți țara de aspiratorii la coroana virtuții, fie puși în funcție, fie ascunși în tufișele drumurilor mari. Numai în centrele Iași și București se menaja întrucâtva opinia publică, numindu-se oameni din partid, dar asupra cărora nu erau pete cari să-ntunece reputația onestității private. Iar încolo tot unul și unul, tot oameni cari se deosibeau de semenii lor prin vrun dar deosebit, fie adorarea zeului Bacchus, fie jocul de cărți, fie luarea de mită, fie în fine scandale fără un nume ce s-ar putea rosti, ca cele comise de un prefect de Vaslui, de care se revoltase însuși un ministru roșu, care în această materie poate suporta mult, precum era d. Stătescu.

Ce grozăvie cată să fie în toată țara, ce atmosferă de corupție și de venalitate, ce rețea de fără-de-legi și de silnicii când ne aducem aminte de cel care era adevăratul ministru de interne și totodată asociatul în afaceri a cinstitului Warszawsky! De rechizițiile — fie pentru armata imperială, fie pentru cea română — abia cutezăm a pomeni. Sub auspiciile acestei administrații se dădeau bilete false, se constatau când prestațiuni, când pierderi de sute de mii de franci, se schimbau boii rechizionați pe alții

bolnavi, cari piereau în drum, se sustrăgeau productele destinate pentru armata noastră, care în timpul acesta murea de foame și se hrănea cu coceni de porumb strânși în câmpiile acoperite cu zăpadă ale Bulgariei.

De trei ori să fi prădat tătarii țara în lung și-n lat, de trei ori să fi căzut ca nuorii locustele pe lanurile înflorite ale României, totuși n-ar fi produs pagubele pe care le aduc doi-trei ani de administrație roșie.

Într-adevăr, dacă n-ar exista bietele tribunale cari de rău de bine tot sunt o amenințare permanentă pentru acești oameni și cari, cu toată starea precarie și pururea primejduită a judecătorilor, tot își fac datoria când lucrurile prea se deoache, am asista la anarhia cea mai deplină de la un capăt până la altul al României.

E o datorie imperioasă pentru d. Cogălniceanu de-a curăți atmosfera administrației județelor de mirosul de penitenciar răspândit pretutindenea de partidul Warszawsky-Mihălescu. Pe calea acestor schimbări l-ar binecuvânta poporul întreg, l-ar sprijini presa și opinia publică în genere. Administrația a devenit o adevărată pată pentru țara aceasta, o pepinieră de candidați de penitenciare, un loc de refugiu și de impunitate pentru cei ce au părăsit temnițele sau pentru cei cari sunt în perspectivă de-a intra în ele de acuma-nainte. Știm că trebuie un curaj estraordinar, când ai pe un Lecca sau pe un Stolojan alături, de-a mătura fără cruțare lepădăturile societății cu cari roșii pretind a administra, știm că acest soi de oameni e-n stare a-ndrepta pistolul asupra pieptului unui ministru care ar încerca să-i înlăture, știm asemenea că nu d. Brătianu, ci acești oameni sunt cei cari stăpânesc țara, exercitând o estremă tiranie asupra șefilor lor chiar; dar acest înalt curaj civic d. Cogălniceanu trebuie să-l aibă. Da, va avea în contră-i banda de esploatatori roșii, dar în tabăra sa ar fi țara întreagă, sugrumată de adepții lui Pazvantoglu.

Această satisfacere e datorită țării întregi. Celelalte ramuri de administrație publică, oricât de rău împânzite ar fi cu oamenii silei, au totuși legi organice cari le fac contrabile. Dar în administrația atârnătoare de Ministeriul de Interne controlul lipsește cu desăvârșire.

În privirea administrației în senzul restrâns al cuvântului România e dată în prada unei esploatări și a unei silnicii nemaipomenite, pe care d. Cogălniceanu, ca om cu esperiență politică, trebuie singur să le fi cunoscând.

Ne vine greu de-a vorbi de această administrație roșie, căci de rușinea și de cangrena țării noastre suntem siliți a vorbi. Dorim din inimă ca d.

Cogălniceanu să ne dea ocazie de a tăcea cel puțin despre ea; căci epoca în care am putea-o menționa cu laudă ne pare încă foarte depărtată.

❦

[22 iulie 1879]

Ziarele guvernului nu încetează nici acuma de a atrage mereu atenția nației asupra articolelor speriitoare din jurnalistica străină, asupra cuvintelor nefavorabile a cutărui sau cutărui diplomat și, deși ar fi fost de așteptat ca, în urma fuziunii, presa guvernamentală să înceteze a mai întrebuința acest nedemn mijloc de influințare, totuși suntem în trista poziție de a constata că pentru ziarul fanariot din Strada Doamnei nu există mai mare plăcere decât de-a reproduce cu o cuvioasă și smerită mutră de vulpe toate inspirațiunile superficiale ale unei prese și rău informate și rău voitoare și în fine prețioasele schimbări de idei între diplomați și reprezentanții Alianței izraelite.

Silă ne este de a vorbi de infecta cestiune izraelită, de acest act de înaltă imoralitate prin care atâtea puteri s-au constituit în judecătorii unui atentat de înaltă trădare comis de evreii noștri în unire cu cei ai Alianței, dând dreptate trădătorului în contra trădatului și creând un precedent care, admis odată ca normă de judecată, nu poate fi decât fatal tuturor semnatarilor Tractatului. Căci dacă li se recunoaște unor state străine dreptul de-a se amesteca în afacerile unui al treilea fără ca el să fie ascultat, atunci deie-ni-se voie a presupune că, precum lumea aceasta e schimbăcioasă, s-ar putea ivi o zi în care un alt congres european, în care puterile să fie reprezentate în proporții schimbate, să-și ia libertatea a stabili asupra drepturilor Irlandei și a Indiilor înlăuntrul monarhiei engleze, asupra drepturilor Hanoverei, Posenului, Alsasului înlăuntrul imperiului germanic, asupra poziției arabilor din Algeria ș.a.m.d.

În sine vorbind, puterile n-au avut nici un drept de-a se ocupa de noi fără de noi, nici un drept de-a pune condiții pentru independența noastră; căci numai în epoca domniei fanariote a căzut în desuetudine, însă n-au încetat nicicând deplina suveranitate internă și în parte cea externă a Principatelor.

Numeroasele tractate de comerț a Domnilor vechi, încheiate după capitulațiunile lui Mircea cel Bătrân și a lui Bogdan cel Chior, deplina libertate de a stabili dreptul de cetățenie și de așezare în țările lor, o libertate

mănținută contra osmanilor chiar, adecă contra poporului suzeran, dovedesc că nici un amestec nu putea avea loc din partea străinătății. Abia în epoca fanarioților se-ncheie tractatul de comerț de la Passarovitz, care formează începutul acelor tractate *de nos sine nobis* prin care se stabilește când dreptul de așezare a străinilor pe pământul nostru, când jurisdicțiunea consulară, când instituția sudiților, adecă a vagabonzilor privilegiați, și de atunci infuziunea cu elemente infecte ține necontenit și fără stavilă.

Dacă epoca începută prin Tractatul de la Paris și încheiată cu războiul ruso-turcesc n-am fi pierdut-o pe povârnișul unui stupid liberalism, unii căutând să demagogizeze poporul din ce în ce, alții oprind acel proces de disoluțiune socială, dacă puterile cele mai bune ale generației trecute nu s-ar fi irosit în lupte sterpe pentru idei fără nici un cuprins real, dacă statul nostru n-ar fi fost un adevărat Bizanț, în care logomachia, discuția asupra subtilităților constituționale și de principii să precumpănească orice întrecere pe terenul muncii oneste, intelectuale și fizice, atunci niciodată n-am fi ajuns în trista stare ca străinătatea să aibă a ne dicta ceva în privirea dreptului nostru intern. Cu un popor ca al nostru, atât de lesne de organizat și cu atâta bun-simț, știam a opune astăzi suma de puteri pierdute oricărei tentative de amestec din afară iar cestiunea de înaltă trădare s-ar fi mântuit din capul locului prin pedepsirea aspră a acelei trădări, nu prin intrarea în apele ei.

S-a vorbit atâta în contra pedepsei cu moartea. După vechiul obicei al pământului pedeapsa cu moarte meritată pentru crime comune se putea răscumpăra cu gloabe, numai pentru crima de înaltă trădare nu. Dacă acei mizerabili agenți ai Alianței izraelite cari sunt în țară ar fi știut că pentru criminalele lor uneltiri cu Alianța, că pentru punerea în îndoială a existenței țării în care trăiesc, îi așteptă ștreangul de cânepă sau securea călăului, n-ar fi cutezat nicicând a trăda țara și a bate acum la ușa Parlamentului nostru, pentru a-și cere răsplata acestei trădări.

Ce-ar fi zis Rusia, Prusia și Austria bunăoară dacă polonii lor, constituiți în Alianță universală ar fi cerut la Congres reconstituirea Poloniei; ce-ar fi zis Anglia dacă inzii ei ar fi cerut de la congresul european dispărerea dominațiunii engleze în Indii? Amândouă popoarele sunt cu toate acestea istoricește cu mult mai însemnate decât evreii, în contra uneltirilor și perversității cărora așteptăm îndealtmintrelea o reacțiune în toată Europa. Așteptăm moartea demagogiei și credem în ea. Până când un element care nu împărtășește ba din contră subminează și urăște tradițiile și trecutul

fiecărui din popoarele istorice ale Europei să aibă dreptul de-a le esploata un drept pe care nu-l răsplătesc prin nici o îndatorire pe care s-o simtă față cu societatea?

Lucrul acesta, această nesolidaritate a evreilor cu popoarele în mijlocul cărora trăiesc, a mers atât de departe încât aceiaș evrei cari erau furnizori ai armatei imperiale rusești erau pe de altă parte furnisori de arme ai turcilor, deși acele arme nu aveau altă destinație decât de a fi descărcate asupra rușilor, adică asupra compatrioților acelor furnizori evrei.

În treacăt mai pomenim că evreii din țară, în timpul intrării armatelor rusești la noi, au scos cuie din șinele drumurilor de fier pentru a periclita viața soldaților ruși din vagoane, aceasta știind bine că asemenea crime puteau să se descarce asupra țării în care ei trăiesc.

Iată dar patriotismul și umanitatea elementului pentru care Europa a găsit de demnitatea ei a interveni, iată elementul pentru care boierul grec din Strada Doamnei luptă cu atâta foc de un timp încoace.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[27 iulie 1879]

De doi ani și mai bine „Timpul“ a atras atenția cititorilor lui asupra neajunsurilor economice ale țării, neajunsuri care stau într-un fel de influențare reciprocă cu corupțiunea politică produsă de liberalismul cosmopolit.

Împrejurarea prin care organul nostru s-a distins de aproape toate celelalte este că pe de o parte n-a scăpat din vedere realitatea lucrurilor, pe de alta n-a renunțat la gândirea proprie în favorul unor citațiuni din autori franceji sau germani. În sferele noastre așa-zise culte s-au lățit obiceiul de a nu gândi nimic din proprie inițiativă și de a se ținea ca orbul de gard de cărți străine cari, mai cu seamă în materia mișcătoare și pretutindeni alta a economiei poporului, nu au decât o valoare relativă, căci sunt răsărite din reflecțiunea asupra unor stări de lucruri cu totul altele decum sunt ale noastre. Nu numai legile noastre sunt copiate *ad litteram* de pe legi străine, fără a se ținea în seamă nici dreptul național moștenit, trecut în codicele vechi, nici stările de lucruri de la noi, dar până și regulamentele speciale ale serviciilor publice, până și *circularele* ministeriale sunt traduse adeseori după calupuri străine, de se potrivesc sau nu se potrivesc. Această stare de

lucruri devine și mai tristă când vedem că ea, în loc de a înceta, continuă mereu, crescând încă prin vecinica emigrare a junimei studioase în străinătate, de unde ea — în locul culturii adevărate — aduce multă suficiență și pretenții cu asupra de măsură exagerate.

E adevărat că în timpul din urmă neajunsurile economice ale țării au devenit atât de pipăite și atât de văzute de toți încât nu pot scăpa din vederea nimănui; cu toate acestea procedările sumare din trecut în privirea unor materii analoage ne inspiră o adevărată spaimă de a vedea tratate și aceste neajunsuri într-un mod sumar, după calupuri primite *ad libitum*, cu acea grozavă superficialitate cu care se tratează toate cestiunile la noi.

Cauzele sărăcirii clasei agricole sunt multe, dar vom cita pe cele principale: 1) terminul de despăgubire pentru pământurile acordate țăranilor a fost prea scurt, suma anuală de plătit prea mare, încât această sarcină, care a venit în mod spontaneu asupra populațiunii rurale, trebuia s-o apese în mod neobicinuit de greu; 2) la chiar începutul împroprietăririi, tocmai atunci adecă când populațiunea avea nevoie de ani buni pentru a se deprinde cu nouăle greutăți, s-au întâmplat ani cu desăvârșire răi și foamete în toată forma; 3) statul, privind pe țărani ca pe niște cetățeni pe deplin formați pentru sistemul reprezentativ, i-au încărcat c-o organizare costisitoare și bogată în funcționari *plătiți*, județeni și comunali, încât printr-asta s-a creat o nouă și cumplită clasă de lipitori ale satelor, avizați de-a dreptul la bugetele supraîncărcate ale comunelor rurale; 4) sarcinele nouă, venite peste noapte asupra țăranului, l-au dat cu totul pe mâna uzurei în cele mai deosebite forme ale ei. Trebuind să se împrumute pentru a plăti despăgubirea, dările cătră comună și județ, el face acest împrumut în condițiile cele mai grele posibile, tocmai pentru că cererea acestor împrumuturi era generală. Mai adaogând pe lângă acestea obligațiunile contractate pentru pământul ce-i trebuia aproape fiecăruia din țărani peste pogoanele ce le avea, se va vedea lesne că greutățile trebuiau să devie insuportabile pentru oameni cari abia începeau economia lor în mod independent; 5) dările indirecte a comunelor urbane fiind în mare parte dări asupra consumațiunii, ele sunt asemenea purtate de țăranii cari introduc în orașe obiectele de consumațiune. Deosebirea genetică între producția agricolă și cea industrială consistă tocmai în asta, că dările și cheltuielile de transport la articolele producției industriale se *adaogă* la prețul lor original, pe când la cele agricole se scad din prețul lor original.

Astfel avem dar spectacolul unei țări în care tot importul, care consistă din articole străine și toate clasele, consistând în cea mai mare parte din speculanți cu producte străine, se hrănesc cu toate, dând în schimb un singur articol: grâul produs cu capitalul în pământ al proprietarului mare și cu munca țăranului.

Mai adăogând pe lângă acestea că concurența ce ne-o fac provinciile de sud ale Rusiei și America crește din ce în ce, avem tabloul complect al unei țări osândite de a da mereu îndărăt dacă va continua a avea exigențele de până acuma.

Pe lângă acestea toate, se mai adaogă apoi pericolul pentru țărani ca *clasă* de a-i vedea devenind proletari prin împărțirea micului lor număr de pogoane între copii adesea foarte numeroși. Cumcă acești copii ar fi economicește și mai slabi, și mai espuși de a fi esploatați apoi, în neputință de a-și întemeia căminul lor propriu e evident pentru oricine.

Față cu toate cauzele generale de înapoiare „Românul“ speră de a fi găsit un mijloc care le va înlătura pe toate: *băncile rurale.* De unde se vor găsi banii necesari, fără camătă, a se da țăranilor, cum acești bani vor putea fi un mijloc contra răului organic al *divizibilității* pământurilor țărănești, rămân întrebări deschise.

Noi am propus deja singurele mijloace cari ni se par și practice și posibile pentru a da clasei țărănești și mai multă putere și un teren de lărgire a activității ei: maioratul și parcelarea sistematică a moșiilor statului în maiorate. Acest sistem înainte de toate ar favoriza înmulțirea populației, aducând-o la o proporție mai justă cu întinderea teritoriului, și ar putea să înceteze atunci când valoarea averii mobiliare a unui țăran ar întrece cu mult valoarea averii sale imobile, când dar împărțirea moștenirii între copii s-ar putea face fără pericolul de a vedea parcelele țărănești dărăburindu-se în fărmături neînsemnate.

În orice caz însă *băncile agricole*, dacă se vor înființa, vor avea marele neajuns de a servi nu la dezvoltarea agriculturii, ci la plata de biruri, căci pentru aceasta, nu însă pentru lărgirea economiei, le trebuiesc țăranilor bani. Afară de asta băncile acestea n-ar avea nici o siguranță în privința rambursării împrumuturilor, de vreme ce pământul țărănesc e deocamdată inalienabil și n-ar putea servi ca ipotecă sau ca obiect de despăgubire.

Ni se pare că în loc de a-i împrumuta țăranului bani ca să-și plătească dările ar fi mult mai practic de-a reduce acele dări la o măsură în care el să le poată plăti cu înlesnire.

Dar aceasta e atât de simplu încât n-ar conveni nici unui din tinerii cari vor să lecuiască toate relele cu medicamente speciale, aduse din străinătate.

❦

[1 august 1879]

Ne e silă de cestiunea izraelită, întrucât consistă din exigențe jidovești, și ne rezervasem ca, măcar în timpul cât nu se reîntrunesc Corpurile legiuitoare să nu vorbim de ea decât atunci când țara noastră ar fi ținta unui atac, fie dinlăuntru, fie dinafară.

A solicita intervenirea diplomatică sau înarmată a străinilor contra țării în care trăiești este un act de înaltă trădare comis împotriva acelei țări.

Alianța solicită pe toate căile această intervenire.

Mii de evrei din țară fac parte din Alianță.

Deci mii de evrei din țară sunt trădători.

În Rusia i-ar aștepta pe asemenea oameni Siberia, în Franța deportarea, în alte locuri închisoarea; la noi însă se bucură de deplină libertate, ne înjură prin presa evreiască cum poftesc și noi îi lăsăm să-și joace caii după cum le e voia și dorința inimei. Atacurile de care am vorbit la-nceput sunt numeroase.

La circulara d-lui Câmpineanu, Alianța a răspuns printr-o broșură compusă și datată din *București,* tipărită la Cernăuți și espediată din Iași. Această broșură începe cu următorul neadevăr istoric:

> După Regulamentul organic toți evreii cari plăteau bir erau priviți ca pămînteni și se bucurau de drepturile unor atari, puteau fi primiți în coporațiile breslelor, puteau să cumpere proprietate imobilă întrucît nu era încărcată cu boieresc, aveau drept de alegere în comună, puteau să înainteze în armată pînă la gradul de ofițer, li se dădeau titluri nobilitare și alte distincțiuni, cu un cuvînt se bucurau de deplina libertate a acțiunii, ba încă se bucurau și de privilegii pe cari țăranii și ceilalți burgeji nu le aveau.

Afară de deplina libertate a acțiunii, toate aserțiunile celelalte sunt neexacte. Adevărul e că *înaintea* Regulamentului organic obiceiul pământului permitea evreilor — pe atunci foarte puțini la număr — cumpărarea de *case în orașe,* și că tot acei evrei pământeni aveau — nu dreptul de a intra în corporațiile breslelor orășenești, de la care erau și rămâneau excluși — ci aveau ei înșii una singură corporație a lor proprie și

drept staroste pe rabin, tot așa precum străinii formau asemenea o corporație, ca și aceea a ciubotarilor sau tălpălarilor, având staroste pe … consul. Sub această formă hibridă de corporație orășenească s-au introdus, după Tractatul de la Passarovitz, consulatele la noi și de acolo s-au numit și se numesc încă *stărostii*.

De la primirea în breslele creștine și până la formarea unei bresle aparte e însă o mare deosibire, precum și de la cumpărarea de case în orașe până la cumpărarea de imobile întru cât nu erau încărcate cu boieresc. Căci nu erau încărcate cu boieresc moșiile și casele răzășești, dar ca mai ba să le poată cumpăra evreii! Nu erau încărcate viile și pământurile orășenilor, adecă moșiile și înconjurătoarea orașelor, pe cari asemenea evreii n-aveau drept să le cumpere.

În fine sub Mihai Vodă Sturza li s-a luat evreilor, prin încheieri ale Divanelor, dreptul de-a se așeza la țară și de-a debita băuturi spirtoase; sub Grigore Ghica li s-a luat și dreptul de-a cumpăra case în orașe, încât tocmai în momentele în care Mihai Vodă elibera și punea pe picior de egalitate cu ceilalți locuitori pe țiganii de pe moșiile sale proprii și de pe cele mănăstirești, el găsea de cuviință, pentru zdruncinul ce pricinuiesc locuitorilor, să restrângă drepturile evreilor. Toți scriitorii timpului aceluia deplâng invaziunea evreilor din Galiția și Rusia, cari, fugând de serviciul militar, veneau ca roiurile de locuste, ca și astăzi, fără paspoarte, fie pe vadurile Prutului, unde conrupeau granița rusească mai bine păzită, fie pe cărări de munte, necunoscute grănicerilor austriaci. Îndealtminterea și ruși și austriaci erau bucuroși să scape de ei, ca și astăzi. Asemenea nu se va auzi din timpul Regulamentului și până în epoca constituțională ca un evreu să fi căpătat titlu nobilitar sau să fi devenit ofițer în armată.

În realitate cel mai îngăduitor Domn față cu evreii a fost Cuza Vodă. El le-a deschis școalele românești din care a ieșit tinerimea evreiască care face cu atâta foc parte din Alianța izraelită, el le-a dat egalitatea drepturilor civile, el a început a înrola pe câte unul în armată, dându-i ocazia de a deveni ofițer; el în sfârșit dispusese prin Codul civil norma după care evreii pot deveni cetățeni români; bineînțelegându-se însă că n-avea aface decât cu evreii ca indivizi, nu cu ei ca rasă organizată și strunită din partea Alianței.

Ex nihilo nil fit.

Cine n-a avut drepturi nu le are nici astăzi. Evreii, considerați pururea ca străini în țară și fiind străini în realitate, căci nu vorbesc românește în

familie, au o lege deosebită de aceea a celorlalți locuitori și nu s-amestecă cu ei prin căsătorii, vor rămânea străini până ce nu vor deveni români. Deși limba nu e singurul semn caracteristic al naționalității, totuși el e un semn principal. Pe câtă vreme nu vor vorbi în familie românește, nu-și vor ținea socotelele și registrele de comerț în românește, nu vor primi în școale și sinagoge limba româneascâ — în sinagoge, de nu pentru partea strict rituală, cel puțin pentru predici — nu vor putea fi considerați ca români.

Dar pretinși români cari 'ncep activitatea lor de fii ai patriei prin a denunța și calomnia patria lor și prin a-i impune condiții *internaționale de existență sau neexistență,* asemenea români nu admitem noi și nu-i admite nimeni.

Orice s-ar zice așadar, uneltirile Alianței pe lângă Congres constituie din partea membrilor pământeni ai acelei Alianțe un act de înaltă trădare: amenințarea cu intervenția străină, cu nerecunoașterea independenței țarii.

Aceste uneltiri au făcut pe evrei să piarză până și pe puținii lor amici sinceri dintre români, căci asemenea amici existau. Existau între români bărbați de bună-credință, bogați, cu desăvârșire neatârnați de capitalurile evreiești, cari aspirau la soluțiunea cea mai favorabilă evreilor, pentru că așteptau prin aceasta crearea unei puternice clase de mijloc în Moldova. Dar premiza acestor speranțe și aspirațiuni era cel puțin *posibilitatea ca evreii să devie români.* Din momentul însă ce-i vedem aliați cu toți străinii de pe fața pământului contra țării în care trăiesc și a poporului de pe spatele căruia subzistă, din acel moment chiar acei puțini trebuiau să piarză orice speranță. La străini s-au adresat pentru a căpăta drepturi, de la străini capete-le: să-i vedem cu ce se vor alege.

Evreii s-au amăgit asupra dorințelor Congresului precum și asupra art. 44, ba chiar țara a fost amăgită de către roșii. Noi am spus-o însă din capul locului că nu înțelegem art. 44 și că după el — un pretext cel mult — trebuie să se fi ascunzând cauze politice de o greutate mai mare. Timpul din urmă a început să descopere puțin adevăratul înțeles al articolului menționat; și, dacă ne impunem tăcere în privirea acelui înțeles, o facem pentru că istoria art. 44 e încă în deplină fierbere și nu avem rezultatele clare înaintea noastră.

În orice caz însă evreii vor fi aceia cari vor avea a regreta introducerea art. 44 în Tratatul de la Berlin.

❦

[3 august 1879]

Caracterul obștesc al luptelor din viața publică a românilor e că în mare parte nu sunt lupte de idei, ci de persoane, că cei mai mulți, în deplină necunoștință de ceea ce combat, dau într-un principiu oarecare c-o orbire și c-un curaj demn de-o cauză mai bună, condamnă ceea ce nu cunosc, batjocoresc ceea ce nu vor să cerceteze, trezindu-se prea târziu c-au fost induși în eroare de ambițiile vreunei gaște și că au lovit într-o țintă pe care ar fi respectat-o dacă și-ar fi dat osteneala de-a o privi mai de aproape.

Dacă un om e la noi într-adevăr atât de nefericit să profeseze o serie de idei, nu o listă de persoane, e în pericol de-a-și vedea ideile întoarse și răsucite de adversarii lui, pretinși politici, după placul acestora, va vedea trăgându-se din ele concluzii nemaiauzite, cari lui nici prin minte i-au trecut vreodată, și în fine se va vedea citat înaintea opiniei publice după șoapte, după calomnii acreditate prin repetarea papagalicească din partea celor ușori, nu însă în virtutea unor enunțări sau fapte determinate, cari pentru toată lumea rămân aceleași. Căci în aceste discuții nu e cestiunea de-a afla adevărul, ci din contra de-a acredita un neadevăr, nu de logică, ci de *eristică;* cestiunea e de a taxa pe adversar de ceea ce *vrei* să-l taxezi, potrivească-se epitetul sau nu. Aparența ține locul adevărului, înduplecarea locul convingerii.

Unei asemenea maniere de-a vedea avem noi a mulțumi titlul de reacționari.

În zădar am protesta, în zădar am cere să ni se probeze o singură tendință reacționară în înțelesul adevărat al cuvântului, adică tendința de-a ne-ntoarce la teocrația și feudalismul evului mediu, în zădar am dovedi că nici prin vis nu ne-a trecut de-a fi ceea ce ni se impută că voim a fi și că faptele noastre toate sunt contrarie acelei aserțiuni gratuite, adversarii noștri, dacă n-au minte, au cel puțin o gură, o gură ce pare a-și fi arogat pe seamă-și atribuțiunile tuturor celorlalte calități intelectuale pe care natura obicinuiește a le dărui oamenilor. Dacă nu voiești să crezi fără a cerceta, dacă nu juri că frazele apocaliptice, plivite din discursurile revoluțiilor franceze, sunt adevăruri absolute, nu meriți a ședea alături cu unicii naționaliști, unicii români, unicii patrioți, cari se bucură de privilegiul de-a fi monopolizat pe seama lor toate ideile mari și frumoase. Ei singuri au dreptul de-a face paradă cu patriotismul lor, căci dacă n-ar face atâta măcar, ar *ști* sau ar *putea* să facă altceva mai folositor?

Dacă cineva se uită la teapa obicinuită a roșiilor, la Mihălești, Pătărlăgeni, Fundești etc., se întreabă cu drept cuvânt: mai au acești oameni și alt merit, altă rațiune de-a juca vrun rol în viața statului decât pe acela că s-au întâmplat să fie români? Cam de contrabandă români, nu-i vorba, dar la aceasta se reduce toată îndreptățirea lor de-a figura în viața publică a statului.

Iată cărui soi de oameni avem a mulțumi epitetul de reacționari, iată oamenii esperimentelor cărora avem a mulțumi trista stare în care țara a ajuns astăzi.

Domnia absurdă a frazei a mers atât de departe încât ei înșii și-au deschis ochii și merg pe calea pe care odinioară o numeau reacționară.

Ziarele roșii scriu de ex. contra evreilor. Oare se poate o dezmințire mai flagrantă a libertății, egalității, fraternității etc.? Desigur că nu. Cu toate astea campionii acelor idei au devenit reacționari și combat în acest caz cu înverșunare principiile acelea cari, după evangelia Revoluției franceze, sunt mântuirea popoarelor și culmea tuturor fericirilor.

Cum se-ntâmplă dar că ceea ce ieri în toate cazurile era bun, mare, frumos și folositor, așa deodată să devie periculos?

Iată dar că în acest caz rețeta Revoluției franceze s-a dovedit rea, ca și în alte multe ocaziuni, că ideea statului concret a învins frazele; pericolele imediate ce amenință în mod învederat țara au trebuit să le demonstre până și roșilor că ideile politice cată să fie un rezultat al unei stări de lucruri nu viceversa.

Deosebirea între noi și liberali, întru cât aceștia sunt de bună-credință — căci se-înțelege că nu vorbim aci de nuanța Warszawsky-Mihălescu, care politicește ne e indiferentă, dându-ne numai ocazia de a discuta asupră-i pe terenul articolelor respective ale Codului penal, iar nu pe acela al intereselor publice — deosebirea este că liberalii iau în sens absolut ideile citite și nerumegate din autori străini, pe când pentru noi adevărurile sociale, economice, juridice nu sunt decât adevăruri *istorice.*

Nu suntem dar contra nici unei libertăți, oricare ar fi aceea, întru cât ea e compatibilă cu existența statului nostru ca stat național-românesc și întrucât s-adaptează în mod natural cu progresele reale făcute de noi până acuma. Numai pe terenul acesta găsim că o discuție e cu putință. Cine susține însă ca absolute și neînlăturabile principii a căror aplicare ar fi echivalentă cu sacrificarea unui interes național, acela nu poate fi omul nostru.

Așteptăm dar ca, pe multe terenuri ale vieții publice, spiritele oneste, de orice opinii s-ar fi ținut pân-acuma, să simtă nevoia unei reacțiuni sănătoase și conforme cu trebuințele actuale ale țării, așa că reacționar va fi un titlu de merit chiar pentru mulți din aceia cari până astăzi dădeau acestui cuvânt senzul reînvierii privilegiilor și feudalității. Reacțiunea noastră se întemeiază pe convingerea că țara nu mai poate merge cu această organizare laxă, favorabilă naturilor catilinare și reputațiilor uzurpate, fără de pericolul de-a înceta să fie țară *românească,* pe convingerea în fine că statul e asemenea un produs al naturei, care are legile organice după care trăiește, și că dacă se introduce o legislație artificială în locul celei care s-ar fi potrivit și ar fi rezultat din stadiul organic al lui, arbitrariul unei asemenea substituțiuni se traduce în crize acute, ce pot pune capăt esistenței noastre chiar.

❦

[5 august 1879]

La 7 august st.n. Alianța izraelită din Viena a trimis ziarelor de acolo următorul comunicat spre publicare:

> *Cele mai multe ziare reproduc în n-rul lor de azi dimineață un articol al „Cor. pol.“ asupra cestiuniei izraelite care cuprinde mai multe date inexacte. Mai întîi aserțiunea înaintată acolo că evreii din Moldova cheamă la ei pe toți cunoscuții și pe toate rudele lor din Galiția, Bucovina ș.a.m.d. pentru că în cel mai scurt timp vor căpăta drepturi egale cu romînii, apoi cu evreii, atrași de minciuna că vor deveni toți cetățeni liberi ai Romîniei, vin nu cu sutele, ci ca roiurile de lăcuste, aserțiunile acestea, zicem, sînt prin sine înșile neverisimile. Evreii din Galiția și Bucovina desigur că mai nu au nevoie de-a dori libertatea ce li se promite în Romînia. Abstracție făcînd însă de la caducitatea logică a aserțiunii de mai sus, sîntem în stare de a constata, pe baza unor informațiuni ce ne-au venit din parte autoritativă din orașul de căpetenie al Moldovei, că în județele Botoșani și Dorohoi, care desigur sînt celea despre care se poate menționa în prima linie, n-au intrat în curs de mai mult de un an nici o singură familie izraelită. Valoarea aserțiunilor produse în articolul menționat se ilustrează mai bine prin pasajul în care se zice că prefecții romîni ar fi primit ordine ca la aplicarea legii de vagabondaj să uzeze de cea mai mare cruțare. De ce soi e acea cruțare se poate vedea din fotografiile pe care izraeliții, pretinși fără pasport și mijloace de subsistență, înconjurați de pază militară, au cu toate astea o arătare atît de respectabilă încît mai nu ne putem închipui cum trebuie să fi arătînd în Romînia burgejii respectabili sau boierii chiar. Toți indivizii sînt îmbrăcați foarte cuviincios. Sînt de izraeliți, prinși în Focșani, cărora nu li s-a putut face nici o altă*

imputare decît că în momentul apărerii lor înaintea organelor autorității n-au fost în poziție de a se justifica asupra protecției de care se bucură și asupra plății birurilor și sînt, în parte, persoane cari trăiesc acolo de mai mult de 30 de ani cu familiile lor. Hrănitorii familiilor lor fură duși în chipul acesta, sub escortă, pînă la granița țării. Consulatul Cezaro-regesc austriac din Focșani știe asemenea despre doi supuși austrieci cari petreceau vremelnic acolo pentru cumpărare de grîne și cari, cu toate paspoartele legale arătate, fură depărtați peste graniță.

Faptele citate, ce ni s-au comunicat dintr-o parte vrednică de crezare, vor ajunge pentru ca cineva să-și facă idee justă despre descrierea trecută în „Corespondența politică“.

După ce Alianța din Viena a câștigat primii lauri fotografici, trebuiau să urmeze și alți demni imitatori ai procedurei de mai sus.

D. A. Löwy, secretarul Alianței engleze, *Anglo-Jewish Association*, publică în „Times“, sub data de 8 august, următoarea scrisoare:

Domnul meu! Consiliul societății Anglo-Jewish Association primește de la corespondenți vrednici de crezare din diferite părți ale Romîniei comunicațiuni care-l silesc a presupune că autoritățile esercitează contra evreilor aceeași barbarie cu inimă împietrită care s-au manifestat în anii 1868 și cei următori. Domnul Iassy, prefectul județului, au emis o circulară pentru suprimarea vagabondajului. Exmisiunea celor fără de căpătîi se-ndreptează mai cu seamă contra evreilor. Din Focșani societatea noastră a primit fotografia unui grup mare de bărbați cari au fost esmiși din acel district. Exilații vor fi espediați peste graniță. Între acei cari sînt siliți să părăsească în acest chip țara se află persoane așezate de mai mult de trei zeci de ani acolo. Unii dintre exilați sînt capii unor numeroase familii și se hrăneau prin muncă onestă. Apelurile către autoritățile romîne au rămas fără de rezultat. Amploiații declară c-au fost rînduiți de către superiorii lor să execute decretul de esmisiune cu toată asprimea.

*

„Fraternitatea“ — organul bucureștean al Alianței — n-a putut să rămâie afară din corul vocal atât de frumos aranjat în plângere și post universal de către coreligionari. La 27 iulie stil vechi, dată care coincide telegraficește cu data scrisorilor celor două Alianțe, „Fraternitatea“ — deși cu mai multă modestie și c-un prefăcut sentiment de strictă legalitate — cuprinde, sub forma unei polemice cu „Războiul“, următoarea revistă internă:

„Războiul“ de la 19 iulie a.c. tună și fulgeră contra evreilor din țară și mai cu deosebire împotriva atitudinei pasive a celor din capitală, fiindcă sînt așa de

nepăsători și nu se scoală toți ca un singur om să dezmință într-un mod formal infamiile răspîndite de corespondenții ziarului „Izraelitul“, din Maiența, că *mai mulți evrei care-și cîștigă hrana lor într-un mod onorabil sînt transportați peste hotare sub pretest că sînt vagabonzi.* „Războiu“ se înșeală amar cînd susține cu atîta cutezanță că *însuși evreii cari locuiesc în țară au denunțat aceasta.* Nouă ni se pare că și onor. redactori ai ziarului în cestiune știu foarte bine că mai toate foile din străinătate au corespondenții lor în Romînia și că fiecare relatează după cum este informat. Ei bine, sînt oare evreii din țară răspunzători pentru faptele relatate de corespondenții foilor din străinătate, fie ele în *favoarea* sau în *nefavoarea* statului romîn? Trebuiesc ei oare să fie defăimați și acuzați că sînt de rea-credință fiindcă nu protestează contra unor țipete de durere *fondate* sau poate *nefondate?* După cum sîntem noi informați, știrile răspîndite în acele foi, dacă nu sînt exagerate, dar *nici cu totul inventate nu le putem numi.* Chiar dacă numai o parte din ele ar fi adevărate, tot ne umple *inima de oroare și indignațiune.* Aceste fapte au mișcat poate și *inima unui* bun *creștin* din corespondenții ziarelor din străinătate, care a găsit cu cale a face un apel la tribunalul cel mai înalt, adică la opiniunea liberală a Europei civilizate, pentru ca prin reprezentanții lor să se puie stavilă acestei persecuții înspăimîntătoare și neomenoase.

Mai în toate numerile precedente ale „Fraternității“ am semnalat mai multe cazuri de aceeași natură cari au avut loc în Galați, Bacău, și Fălticeni, asupra cărora am și atras atențiunea guvernului, dar pînă în momentul de față n-am primit nici un comunicat prin „Monitorul oficial“ dacă guvernul are cunoștință despre faptele ce am relatat precum și ce măsuri ar fi luat pentru reprimarea lor. Proba cea mai învederată că *aceste știri sînt adevărate* este faptul că guvernul nu s-a grăbit pînă în acest moment a le spulbera printr-o dezmințire formală. Chiar acum avem la dispoziție mai multe scrisori din Roman, Focșani, Buzău, Giurgiu, Rîmnicul-Sărat și chiar din capitală cari se plîng de monstruoasa nedreptate ce au întîmpinat mulți din coreligionarii noștri sub pretext că sînt vagabonzi. Ni s-a trimis chiar o *poză* din *Adjud* care reprezintă pe vreo treizeci de izraeliți escortați ce au trecut prin acel oraș pentru a fi transportați peste graniță. Noi nu ne împotrivim măsurilor d-a trimite pe vagabonzi peste hotare. Cînd sînt aplicate numai conform legilor țării, fiindcă în adevăr această clasă de oameni sînt pericoloși societății. Guvernul voind a curăța țara de vagabonzi, mijlocul cel mai nemerit ar fi fost, în ceea ce privește pe evrei, a *se adresa de-a dreptul la comunitățile izraelite din țară, cari, fiind mai bine informate, ar fi dat o mînă de ajutor în această privință.* După cum sîntem informați *vagabonzii sînt eliberați și cei cinstiți, cari n-au mijloace de-a satisface pofta agenților, sînt transportați.*

*

După ce am reprodus ingenioasele probe de stil ale Alianței de toate treptele, vom constata un lucru;

Deși „Fraternitatea“ îi spune „Războiului“ că se-nșeală amar când are cutezanța de a susținea că înșiși evreii din țară ar fi denunțat străinătății pretinsele persecuțiuni, totuși suntem în neplăcuta poziție de a constata, din

cele trei texte chiar publicate mai sus, că denunțarea aceasta mincinoasă n-a putut să pornească decât numai de la evreii din țară, de vreme ce are aproape aceeași dată și conține în părțile ei aproape aceleași lucruri.

Alianța din Viena posedă un grup de 28 evrei *fotografiați.*

Anglo-Jewish Association are un grup mare de evrei tot pe *fotografie.*

Inocenta „Fraternitate“ are o *poză* cu aproape 30 de evrei și e știut că 28 sunt *aproape* 30.

Apoi Alianțele străine indică *izvorul;* cea din Viena citează o parte autoritativă, adecă pe evreii din Iași, d. Löwy pe corespondenții Alianței din diferite părți ale României.

Iată dar că evreii din țară, pretinșii fii ai României, în vinele cărora, după d. Weinberg, curge sânge românesc, sunt complicii bine constatați ai denunțătorilor din străinătate, complici și prin cele ce zic și prin împrejurarea că tac și nu dezmint știrile odioase răspândite cu telegrafică repejune.

„Fraternitatea“ e chiar mai bine informată: ea știe că poza e a unor evrei din *Agiud.*

Ce-i cu fotografia din Agiud? Cine sunt acei *respectabili* 28 ai Alianței vieneze, cine acei bieți persecutați pentru cari se alarmează o lume?

Suntem în poziție a lămuri pe cititori.

Pe la finele lunei trecute o escortă de călărași conducea pe trei indivizi creștini, un secui, un german și un rutean ni se pare, găsiți fără căpătâi în țară, pentru a-i preda în seama autorităților de graniță austriace, spre a fi duși la urma lor.

Convoiul ajunse în orășelul Agiud. În acest orășel 28 de negustori evrei, *respectabili* cum vine vorba, invită pe călărașii noștri să se fotografieze cu ei într-un grup. Călărașii, având ș-așa stație de popas acolo, nu se dau în lături, evreii se pun șir militărește, iar aripa stângă și cea dreaptă a grupului le formează călărașii. Fotograful își așază camera obscură și eternizează, în folosul adevărului cu care se scriu istoria și ziarele, grupul înfrățit al vechilor români și a românilor noi cu cusur.

După ce călărașii și cei trei indivizi creștini s-au odihnit îndestul în Agiud, convoiul a plecat mai departe.

Iată originea fotografiei trimisă la Viena, la Londra, la redacția „Fraternității“, despre care acum se vorbește în presa europeană.

În contra celor 28 de *respectabili* mincinoși se urmează în acest moment instrucția în corecțional.

Ei bine, iată oamenii cari pretind că sunt fii ai României și cari vor drepturi egale cu românii.

❦

[11 august 1879]

Câteva numere consecutive ale organului fanariot din Strada Doamnei cuprind atâta superfluență de iubire și de grijă pentru Dobrogea încât lucrul din capul locului nu ni se pare curat.

N-am văzut încă niciodată tratându-se vreo cestiune în acel ziar — cu durere o constatăm — fără ca după sentimentele și discuțiile pretextate să nu se ascunză ori vrun interes esclusiv al gaștei sau unul și mai esclusiv al unor membri ai partidului, de teapa Mihăleștilor.

De aceea, deși nu putem cunoaște încă adevărata cauză a acestui interes extraordinar, totuși ni se răcește inima când îl vedem apărând în acel ziar care de când e n-a făcut decât propuneri ce aveau în vedere vreo speculă ilicită oarecare. Dacă-și aduce cineva aminte focul cu care după vremuri era apărată concesia Stroussberg, dacă-și aduce aminte fraza că „națiunilor moleșite trebuie să li se ia sânge“ cu care s-a introdus în scenă participarea la război, apoi memorabilele proceduri economicoase Warszawsky-Mihălescu, acela lesne va vedea că acest interes estraordinar cată să fi ascuzând sau intenția de a face treburile cuiva din demnul partid roșu sau în fine intenția de a ruina noua provincie și de a băga nepacea și intriga între locuitorii actuali, un scop rău însă trebuie să fie la mijloc.

*

Amintim în treacăt că d. C.A. Rosetti, părintele spiritual al partidului roșu, a fost pururea cunoscut ca om sceptic, om cinic chiar. Rău român și născut din părinți greci, din tinerețea sa încă s-a distins prin purtare cinică, prin disprețul a orice convenție socială sau de tradiție. Necrezând în nimic decât în sine, el s-a unit cu acele principii egoiste cari pun individul și interesele lui deasupra tuturor intereselor generale, naționale sau economice. C-o mână de Erostrat a dat apoi foc tuturor tendințelor de conservare, fie pe terenul instituțiilor moștenite, fie pe acela al bunurilor materiale și intelectuale ale nației. Gașca roșie a prefăcut România în America, a făcut că în țara noastră proprie începem a ne simți străini.

Astfel — cosmopolit până în vârful unghiilor — el și ciracii săi au avut acea luptă lungă întreprinsă în contra generației trecute (v. Eliad) care

privea cu spaimă propășirea spoielii și feneantismului în țară și combătea prin pene oțelite a unor adevărați apostoli demoralizarea sistematică, cu care liberalismul cosmopolit, individualismul orb, scepticismul infiltrat în mod artificial în vinele tinerimei noastre prin centrele pline pe cât de lumină pe atât și de corupțiune ale Apusului, începuse a împlea, ca buriana cea rea, straturile îngrijite pe atunci ale unei sănătoase dezvoltări. Astfel, sub auspiciile „hidoasei pocituri“ s-a născut și încurajat acea specie de numărători de pietre pe trotuare cari sunt totdeuna gata de-a se-nșira în rândurile roșiilor dacă li se aruncă vrun os. Pe lângă acești învățați s-au adaos o masă nesfârșită de oameni cu desăvârșire inculți, parte simpli și de bună-credință, parte răi și cu instincte neoneste, cărora noua evangelie a egalității depline a celor neînvățați cu cei învățați, a celor muncitori cu cei leneși, a celor bogați cu cei săraci trebuia să le surâdă neapărat. Pe când acum treizeci de ani înaintarea în funcțiunile statului era condiționată prin bună purtare, onestitate și ani de serviciu, acum funcționarii harnici și cu cunoștințe sunt dați afară sau rămân staționari în locul ce l-au ocupat zeci de ani, iar pleava partidului roșu, Mihăleștii, Pandravii, Stan Popeștii, Orășenii ș.a. sunt numiți de-a dreptul în funcțiunile cele mai importante, încât ușurința cu care sub roșii omul poate ajunge la vază și avere a dat naștere proverbului: „Numai cu roșii te poți procopsi“.

Și toată suma aceasta de oameni ignoranți, adesea necinstiți, totdeuna comuni, nu trăiește decât din traficul ideilor de naționalitate și libertate. Mare parte din ei bulgari sau greci de-a dreptul, totuși ei pretind a fi unicii reprezentanți demni ai colonilor lui Traian și, neavând nici măcar putința de a pricepe în ce consistă naționalitatea pe de o parte, libertățile pe de alta, ei totuși n-au nici o altă știință, nici o altă avere, nici un alt merit decât pe acela de a se gera în reprezentanții acestor idei și de a juca când rolul de „mântuitori ai patriei“, adecă de trădători de noapte și vânzători de domnie, când pe acela de victime ale libertății și naționalității.

Noi din parte-ne susținem teoria că cine nu știe nimic nu are nimic, nu muncește nimic, nu e nici patriot, nici nepatriot, nici național, nici nenațional, ci un biet nenorocit, carele în mod fatal cată să cază în sarcina societății, obligate fără știrea lui Dumnezeu de a-l hrăni. Deosebirea e numai că, pe când la alte țări rolul acesta îl îndeplinesc casele de binefacere și spitalele de nevolnici, la noi statul e spitalul general pentru neputincioșii cu duhul și cu munca, pe care partidul roșu îi capătuiește prin câte o funcție a cărei însemnătate acești indivizi nu sunt în stare s-o priceapă măcar.

Dar răul cel mai mare nu e acesta. Pe lângă mulțimea actuală de postulanți roșii, se crește generația nouă sub aceleași auspicii neserioase, cu aceleași tendințe de a trăi de-a gata și nemuncind nimic, căci echivalentul pentru muncă e la roșii supunerea oarbă sub poruncile gaștei și nimic mai mult.

*

Când dar asemenea breaslă veselă și ușoară de postulanți se preocupă de Dobrogea trebuie să fie ceva rău la mijloc.

În n-rul de sâmbătă 4 august, „Românul“ vorbește de regularea proprietății în Dobrogea — se vede că tot cu chipul cu care Stan Popescu a regulat sarea domnească. Apoi susține teoria că proprietatea pământului în Dobrogea era a sultanului, deci a statului, și că foștii locuitori n-au dreptul de a-și vinde locurile pe care le aveau de la statul turcesc. În fine spune că turcii și tătarii, fiind neasimilabili, trebuiesc înlocuiți cu colonii române din ținutul Vidinului.

Vederile noastre în privința aceasta sunt cunoscute. Admitem teoria că, pentru cuvinte de *ordine publică,* turcii și tătarii să nu poată vinde *orișicui* pământurile lor, dar nu admitem teoria că acele pământuri sunt ale statului. Nominal da, în realitate nu. Nominal în statele primitive tot pământul e considerat ca pământ domnesc și din această suveranitate asupra oamenilor și averilor decurg până și titulaturele monarhice. Astfel se zice rege al Prusiei, nu al prusianilor, regină a Angliei, nu a englejilor, ca și când teritoriul întreg ar fi proprietate a coroanei.

Proprietate în senzul modern al cuvântului nu e în societățile primitive și în cele teocratice decât averea mobiliară; cea imobilă era privită în totalitatea ei ca bun public al ginții, deci a reprezentațiunii supreme a ginții, a Domnului. Cu toate acestea, înlăuntrul acestei accepțiuni, nu juridice, ci *politice,* proprietatea imobilului exista în mod latent; se făceau vânzări, cumpărări, cesiuni, moșteniri, procese pentru hotărnicie etc. etc.

O analogie a acestui soi de proprietate latentă au fost la noi bunurile încărcate cu embatic. Dacă embaticul, adecă prețul posesiei *ereditare,* nu se plătea în curs de câțiva ani, bunul retrecea în posesiunea proprietarului originar, a mănăstirii, a domniei, a boierului, dar pe câtă vreme embaticul se plătea, proprietarul încărcat cu el avea toată libertatea în privirea bunului; el îl putea vinde, schimba, imposesui fără nici o primejdie.

Înțelegem dar că, admițându-se teoria aceasta cu toate efectele ei, să se hotărască o dată pentru totdeauna că acele proprietăți sunt maiorate ce nu se

pot înstrăina decât către români de ex., dar nu înțelegem ca ele să fie declarate de bunuri *private* ale statului. Pericolul unei asemenea maniere de-a vedea ar fi nemulțumirea generală a populației de acolo.

Dar în ultima linie aceste pofte de espropriere și colonizare se îndreptează contra românilor din Dobrogea chiar. Românii de acolo sunt elementul acela care stă mai bine și e mai bogat, încât țăranii de pe marginea Dunărei sunt oameni — în parte — mai cuprinși decât negustorimea din Chiustenge. Ei n-au suferit încă de liberalism și de urmările lui fatale, ci s-au dezvoltat în știrea lui Dumnezeu sub guvernul turcesc, care pentru oameni pacinici și muncitori însemna lipsă de guvern. Ei au trăit sub un regim analog cu cel ce era la noi înaintea Regulamentului, în zorile domniei naționale reînviate. Dar condiția *sine qua non* a bunei lor stări sunt tocmai locurile largi și pășunile grase ce se cer pentru păstorie, încât din momentul parcelării pământului și a distrucției averilor *comune*, nu ale statului, sărăcia ar începe a bate la ușile lor.

Constant este în istorie că bine cu greu faci oamenilor, rău foarte ușor, chiar având cele mai bune intenții. Pe câtă vreme dar nu există conflicte de proprietate pe cari statul să le aibă a le aplana, pe câtă vreme oamenii în Dobrogea sunt la largul lor și nu ne cer nimic, de ce să ne grăbim a încărca ținuturi ce în parte se ocupă încă cu păstoria c-o organizație mai complexă, care le-ar îngreuia traiul, care ar crea dintr-odată alte condiții de existență?

Când locuitorii se vor înmulți și pământul le-ar deveni strâmt, proprietatea rurală fixă, încetarea pășunilor comune vor veni de la sine și în mod fatal. În mod fatal plugul va înlocui pretutindenea toiagul păstoresc, în mod fatal o altă ordine a societății va răsari din chiar stadiul ei organic.

Singurele măsuri pe care statul român se cuvine a le lua sunt măsuri de apărare: apărare contra unor speculanți venetici cari ar voi să esploateze neștiința locuitorilor, apărare contra unei imigrațiuni de oameni fără de căpătâi. Dar la aceasta se și mărginește rolul statului; restul îl va face timpul și dezvoltarea naturală a lucrurilor.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[11 august 1879]

Ștefan Miclea, vechi rector al Universității din Iași, după o muncă neobosită de 29 de ani ca profesor de științele fizice, a încetat din viață.

În lunga și spinoasa lui carieră, dânsul și-a îndeplinit datoria totdauna cu prisos și fără preget. Sentimentele lui dezinteresate pentru datorie și pentru țară, caracterul lui independent, inteligența lui superioară și cunoștințele lui, după ce i-au atras în viață stima concetățenilor lui, i-au asigurat după moarte regretul tuturor acelora ce au avut fericirea să-l cunoască.

Răposatul lasă în urmă-i o văduvă și două copile. Numele văduvei, d-na Veronica Micle, este destul de cunoscut iubitorilor de adevărată literatură prin producțiile poetice de un talent hotărâtor ce d-sa le-a publicat în „Convorbirile literare“.

Toate organele presei române, deplângând moartea lui Ștefan Miclea, sunt de părerea, pe care noi ne grăbim a o împărtăși, că ar fi un act de justiție a se trece cu vederea lipsa celui din urmă an de serviciu și a se acorda familiei sale pensiunea corespunzătoare serviciului de 30 ani, din care defunctului abia-i mai lipsea un singur an. Aceasta mai ales că atât numele răposatului cât și al văduvei sale sunt niște nume ce netăgăduit au dreptul la deosebită considerație și în privința cărora, în viața publică, se pot și trebuie a se face oarecari excepțiuni.

Ne unim glasul cu acei ce trimit familiei răposatului sentimentele lor de condoleanță, esprimându-i adâncul nostru regret pentru pierderea venerabilului rector al Universității ieșene.

❦

[12 august 1879]

După termenul mesajului de prorogare, astăzi ar fi trebuit să se redeschiză Corpurile de revizuire. Termenul acesta însă s-a amânat prin forța împrejurărilor; miniștrii cari lipsesc în străinătate, unul nu și-a terminat băile, altul ocolul diplomatic. Pe cât se vorbește, d. I.C. Brătianu n-are să se întoarcă până la 20 sau 25 ale lunii; d. Boerescu asemenea. După întoarcere, tot le va mai trebui oarecare timp, câteva zile, pentru a se acorda între dânșii, în consiliu, asupra formulării proiectului de modificare al art. 7. Nu se poate spune cu siguranță care este anume rezultatul întreprinderii diplomatice a d-lui Boerescu; tot ce se știe însă este că d-sa pretutindeni s-a bucurat de bună primire și că sentimentele majorității cabinetelor europene nu sunt de natură a ne face să ne temem cumva de o soartă identică cu a chedivului din Egipt, nici de vreo intervenție colectivă cu puteri armate, nici de însângerarea țării. Spaimele acestea împrăștiate acum o lună de d. I.C. Brătianu și de partizanii fierbinți ai soluțiunii pe categorii s-au risipit astăzi cu totul. Organele patriotice cari făceau multă larmă, zugrăvindu-ne în fraze grozave acea neagră perspectivă, astăzi și-au domolit condeiul, rămâindu-le totuși pe atât de multă dorință pe cât de puține speranțe că soluțiunea pe categorii ar putea cumva izbuti.

Curentul ostil nouă ce, după cum se știe, se născuse în Europa și pe care se întemeiau amenințările patriotice ale d-lui Brătianu sau era factice și înjghebat numai în treacăt prin câteva inserțiuni în presa străină, plătită de Alianța izraelită, sau că era un adevărat curent al opiniei publice europene, indusă în eroare asupra stării de lucruri din România. Oricum ar fi fost însă, nu importă, destul că acest curent a dat până în fine naștere la o reacție, și astăzi vedem majoritatea organelor serioase și independente din străinătate pledându-ne cauza și dându-ne dreptate asupra măsurilor ce am luat și voim a lua pentru apărarea naționalității noastre.

Neavând alte temeiuri de drept întru apărarea cauzei sale, Alianța izraelită, prin organele sale, alesese ca temei umanitarismul. Noi, românii, cari vedem pe zi ce merge răpindu-ni-se tărâmul nostru economic, în propria noastră țară, de invazia mereu crescândă a evreilor străini și cari, din nefericire, vedem și pe evreii pretinși pământeni făcând cu aceștia cauză comună într-un corp constituit și organizat, noi știam bine ce însemnează

umanitarismul, cuvântul de ordine al Alianței izraelite și al organelor sale, și aceea ce ne indigna cu drept cuvânt era că opinia publică europeana se lăsa a fi amăgită de un înțeles cu totul fals al acelui cuvânt. Din fericire, astăzi bărbații de stat și opinia publică din Europa au început să înțeleagă ca și noi ce va să zică umanitarismul.

În adevăr, să vedem ce zice un ziar important din Paris într-o corespondență a sa din Viena, cu ocazia ocolului diplomatic al ministrului de externe român:

Toate popoarele orientale, zice corespondentul vienez al ziarului „Le Soleil“, cele mai civilizate ca și celelalte, sunt expuse, prin calitățile cât și prin defectele lor, ajunge foarte lesne prada, dacă nu victima unei exploatări contra căreia trebuie a le protege pe cât e cu putință. Unele sunt încrezătoare și darnice: cheltuiesc ca marii seniori, fără și calcula cu destulă exactitate veniturile. Altele au pasiunea jocului. Țăranii se înfundă în datorii pentru a căpăta pământ. Cei cari trăiesc cu ziua și meșteșugarii, arși de o căldură toridă, primesc în orice mână niște băuturi pe cari le cred răcoritoare și cari prea adesea sunt ucigătoare. Am cunoscut personal pe un inginer francez stabilit în regiunile acele care-mi zicea cu o întristare adevărată: „Îmi e aproape cu neputință să țin mai mult timp pe aceiași lucrători. Îndată ce-i întrebuințez la lucrări cari constrâng să șază la câmp, sunt pierduți. Evreii vin, le scontează cu mult înainte salariul săptămânii și-i înveninează în toată puterea cuvântului cu băuturi de toate felurile. Sunt printre lucrători unii cărora din aceasta li se trage moartea; alții pierd repede gustul muncei“.

Desigur teoriile umanitare sunt un ce frumos și nu mă mir că spiritele generoase sunt subjugate de ele. Dar mai trebuie să știm cui se aplică aceste teorii și să nu dăruim numele de om și de cetățean unor ființe fără principie, fără naționalitate și — aș putea zice — fără religiune. De mult timp cei cari cunosc fondul lucrurilor au stabilit două categorii bine deosebite:

1. Izraeliții (Israelites), cari sunt oameni inteligenți, instruiți cari se așază într-o țară, se instalează acolo, întemeiază o casă de comerț ori se ocupă de profesiuni liberale și devin cetățeni ai țării în care locuiesc, patrioți cu același titlu ca și ceilalți.

2. Jidanii propriu-ziși (Juifs), cari cutreieră câmpiile Poloniei, pe ale Ungariei și pe ale României, rasă în adevăr puțin interesantă și care merită

cu mult mai mult blestemele al căror obiect este decât protecția atât de manifestă a diplomaților europeni.

Mulțumindu-ne deocamdată cu lămurirea dată de ziarul francez în privința exploatării populației rurale de către evrei și în privința teoriilor umanitare, ținem a afirma aci chiar că deosebirea ce o face între *israeliți* și *jidanii* propriu-ziși esistă oarecum și la noi și o recunoaștem. Însă nu trebuie să se uite un lucru. Izraeliții — cum zice ziarul francez — inteligenți, instruiți, cari să se fi așezat în țara noastră de mult ocupându-se statornic și onest de o meserie oarecare, sunt la noi puțini, iar despre patriotism, în interesul chiar al celor ce s-ar bucura de calitățile arătate mai sus, nici să nu se mai pomenească, afară numai dacă a aștepta cineva ocrotire de la străini în contra propriei sale țări, precum îi văzurăm făcând acum în urmă pe izraeliți fără *nici* o excepție, se poate numi patriotism, iar nu cu totul altceva.

Acelora ce se bucură de calitățile de cari nu se bucură jidanii propriu-ziși, cum îi numește „Le Soleil“, națiunea română, fără să le mai ceară testimonie de patriotism, ceea ce cunoscându-i d-aproape ar fi absurd să mai facă, le va acorda, pentru satisfacerea principiului umanitar înscris în art. 44 al Tractatului, cetățenia pe calea pe care se acordă aceasta la toți străinii în genere.

Aceasta este soluțiunea majorității Camerii de revizuire, a cărei tenacitate desigur nu se va fi încordat numai spre a ocaziona curat și simplu o schimbare la față a băncii ministeriale. Mai cu seamă astăzi, când s-au risipit norii din cari se spunea că au să cază asupră-ne toate trăsnetele dacă nu vom admite soluțiunea pe categorii, astăzi, când ne-am lămurit că diplomația europeană nu e atât de nesăbuită pe cât spunea d. Brătianu, proiectul de soluțiune al guvernului nu va putea fi în fond altul decât proiectul majorității. Aminteri, cu toată remanierea cabinetului, cu toată prorogarea Adunărilor și amânarea rezolvării cestiiunii art. 7, la redeschiderea Camerelor, ne vom reafla cu o lună și jumătate înapoi, adică întocmai aceeași situație ca și în ajunul demisionării ministerului trecut, silit fiind tot d. Brătianu poate a aviza iarăși la o nouă coaliție sau fuziune, oricum ne va plăcea s-o numim.

❦

[14 august 1879]

Sâmbătă, 11 august, d. Cogălniceanu a dat citire în Cameră, d. N. Crețulescu în Senat, următorului mesaj de deschidere:

> *Domnilor senatori,*
> *Domnilor deputați,*
>
> Astăzi se încheie amânarea sesiunii estraordinare a Corpurilor legiuitoare urmată potrivit mesagiului meu din 11 iulie.
>
> D-voastră reîncepeți acum activitatea d-voastră legislativă.
>
> Miniștrii mei vă vor supune actele atingătoare de reviziunea art. 7 din Constituțiune, cerută de art. 44 al Tratatului din Berlin, pe care, cu toate sacrificiele ce ne impune, România l-a primit prin glasul reprezentanților săi.
>
> D-voastră, d-lor deputați, ați profitat de timpul ce v-a lăsat prorogarea Camerelor, spre a studia mai de-aproape deosebitele împrejurări ale acestei grave cestiuni.
>
> Am dar deplina convincțiune că astăzi Camera și guvernul vor pune tot zelul, tot patriotismul, toată prudența politică spre a ajunge la o soluțiune care pe de o parte să dea satisfacțiune principiului libertății religioase și al egalității civile și politice, proclamat de Europa întreagă, iar pe de alta să împace cu acest principiu necesitățile noastre naționale și economice.
>
> Dumnezeu să binecuvânteze lucrările d-voastră.
>
> Dat la Sinaia, 11 august 1879.

Senatul, nefiind în număr la citirea mesajului, d. președinte a anunțat ședința viitoare pe luni, deputații însă fiind un număr suficient, a trebuit o altă cale pentru a închide discuțiile înainte de ce ele ar fi început.

Simplu ar fi fost ca guvernul, pe cuvinte lesne de înțeles, să ceară Camerei amânarea ședințelor ei până la întoarcerea în București a d-lui Boerescu cel puțin, care călătorește în acest moment în cestiunea izraelită, dar ceea ce e simplu și lesne de înțeles n-ar semăna se vede a un act de înaltă politică, de aceea a trebuit să i se dea aparența ca și când Camera din propria inițiativă ar fi dorit o asemenea amânare.

Camera actuală are, precum se știe, o pronunțată duplicitate de caracter. Elementele patriotice și cu cultură din ea, adecă oameni pe cari te poți întemeia, sunt în minoritate, deși formează mai mult decât o a treia parte din Adunare, care a treia parte a făcut cu neputință pân-acuma o soluțiune a cestiunii izraelite în sensul Alianței și a roșiilor. Elementele roșii însă, parte putrede de corupte, parte stupide, formează majoritatea simplă a Adunării, încât orice propunere patronată de gașcă e sigură de majoritatea simplă fără discuție și fără opunere.

Fără a da așadar lucrului o mai mare importanță de cum are, credem că apucătura ca esplicabila dorință de amânare din partea guvernului să fie

reprezentată printr-un deputat era cu totul de prisos. Ar fi fost și mai simplu și mai demn ca guvernul să ceară el însuși amânarea, în loc de-a pune pe d. P. Ghica ca să-l reprezenteze, căci (abstracție făcând de la ominozitatea unei propuneri pornite din partea unei persoane atât de demne și de respectabile din toate punctele de vedere precum e fără contestare meritosul vânzător de bilete al artistelor de cafenele) d. Cogălniceanu bunăoară, ca om cu practica lucrurilor, știa prea bine că nu e nevoie de o asemenea procedare estraordinară pentru ca majoritatea să voteze porunca stăpânilor ei.

Am fi dorit, din punctul de vedere al procedurelor deschise și clare, să putem zice că Adunarea și-a amânat ședințele până peste zece zile după cererea guvernului, nu după propunerea d-lui P. Ghica.

Din mesaj însuși relevăm următorul pasaj, care ni se pare a cuprinde o subrepțiune:

> Miniștrii mei vă vor supune actele atingătoare de reviziunea art. 7 din Constituțiune cerute de *art. 44 al Tratatului din Berlin, pe care România l-a primit prin glasul reprezentanților săi.*

Acest pasaj — pe lângă neclaritatea de stil, căci după el s-ar putea ca România să fi primit sau Tratatul în întreg sau art. 44 îndeosebi — mai are apoi meritul unei vădite neexactități.

România nu poate primi prin glasul reprezentanților săi decât legi cari ar fi trecut prin toată filiera constituțională. Voința țării nu se poate rosti și nu are valoare decât sub forma de lege. Nu există însă nici un text pozitiv de lege prin care România să fi sancționat din parte-și hotărârile Tractatului de Berlin. Dacă România ar fi primit Tractatul sau art. 44 sub singura formă în care ea ca țară îl poate primi, adecă sub forma de lege, atunci dispozițiile în cestiune ar fi demult obligatorii pentru orice cetățean al statului. Dar moțiunile și momentele de entuziasm ale Pătărlăgenilor de toate categoriile n-au, pân-acuma cel puțin și după cât știm, puterea unor legi pozitive. E într-adevăr una din frumoasele ținte ale republicei române ca chiar scrierile lui „Nichipercea“ să treacă ca articole de lege în Cod și ca rugăciuni în cărțile bisericești, dar pân-acuma o asemenea veselă eventualitate n-au trecut încă în domeniul realității. Așadar, cu toată intima noastră speranță în viitorul republicei, să ni se îngăduie umilita observare că, pe câtă vreme voința țării noastre nu se poate rosti decât prin legi trecute prin toată filiera constituțională și pe câtă vreme asemenea legi cari să admită Tractatul nu există, e o inexactitate cel puțin, o subrepțiune desigur, de-a pune în gura M.

Sale R. cuvintele că România ar fi *primit deja* prin glasul reprezentanților ei Tractatul de la Berlin.

❦

[17 august 1879]

Esprimată în termenii cei mai generali, deosibirea între liberali — întru cât e vorba de oameni onești și cu principii stabile — și între conservatori e că acești din urmă privesc statul, și cu drept cuvânt, ca pe un product al naturii, determinat de o parte prin natura teritoriului statului, pe de alta prin proprietățile rasei locuitorilor, pe când pentru liberali statul e productul unui contract, răsărit din liberul-arbitriu al locuitorilor, indiferentă fiind originea, indiferentă istoria rasei, indiferentă în fine natura pământului chiar.

Manierele de-a vedea sunt atât de deosebite încât în ochii liberalilor statul nu e cu mult mai mult decât o mașină, în ai noștri el e un organism viu, susceptibil de sănătate și de boală, de înflorire și de decadență, care poate trăi lung timp dacă urmează legile sale interne de conservare, poate muri dacă urmează un trai contrariu celui prescris de însuși natura lui.

Ideile liberale despre stat și despre om sunt vechi. Ele sunt din veacul al șaptesprezecelea și al optsprezecelea, pe când inducțiunea amănunțită în studiul naturei era incomplectă, pe când i se dădea omului, deci și statelor, o poziție cu totul excepțională în ordinea naturii, pe când ideea unității vieții organice nu era încă nici presupusă, necum dovedită.

Maniera noastră de-a vedea e pe deplin modernă: pentru noi statul e un obiect al naturii care trebuie studiat în mod individual, cu istoria, cu obiceiurile, cu rasa, cu natura teritoriu lui său, toate acestea deosebite și neatârnând câtuși de puțin de la liberul arbitru al indivizilor din cari, într-un moment dat, se compune societatea. De aceea, dacă tendințele și ideile noastre se pot numi reacționare, epitet cu care ne gratifică adversarii noștri, această reacțiune noi n-o admitem decât în înțelesul pe care i-l dă fiziologia, reacțiunea unui corp capabil de a redeveni sănătos contra influențelor stricăcioase a elementelor străine introduse înlăuntrul său.

Apucătura sofistică a adversarilor noștri politici de-a substitui un mediu fals și de a ne *numi reacționari* în sensul apusean al cuvântului, adecă reprezentanți ai ordinei divine, e precât de cunoscută pre atât de lesne de invalidat. Reacțiunea în sensul apusean al cuvântului are drept ideal un stadiu al societății, o vârstă oarecum: stadiul feudalității. Întru cât acel

stadiu conține însă elemente de adevăr, elemente de ordine *naturală* a lucrurilor, noi o admitem, întru cât nu, nu. Deosebirea de metod între reacțiunea al cărei rol ni-l atribuim și-ntre reacțiunea apuseană stabilește totodată și o deosebire fundamentală a *spiritului* de reacțiune.

Spiritul reacțiunii europene e în esență staționar, el nu face nici o concesie dezvoltării interne a societății; noi, din contra, facem orice concesie pre cât ea se împacă cu existența statului național, pre cât ea nu înseamnă o risipă zadarnică de puteri vii, pre cât această concesie ni se pare indicată de mersul normal al dezvoltării naționale.

Ceea ce e ciudat însă e că așa-numiții liberali, de câte ori sunt siliți prin puterea lucrurilor de-a vedea clar, de câte ori realitatea li se impune, nu se dau deloc îndărăt de-a vota legile cele mai reacționare.

Astfel supremul principiu liberal e că: individul e absolut liber de a-și determina acțiunile prin voința sa proprie întru cât prin aceasta nu împiedecă libertatea de acțiune a altuia. Deci individul poate face cu averea și persoana sa tot ce poftește. Dacă are pământ, îl poate vinde, dacă-i trebuiesc bani se poate împrumuta sub orice condiții voiește etc.

Cu toate acestea Camera trecută a votat o lege contra cametei și contra înstrăinării pământurilor sătenilor. Iată dar măsuri reacționare diametral opuse principiului suprem al liberalismului și măsuri cu cari partidul liberal se fălește.

Dar destul despre aceasta. Noi prevedem că orice bun român va deveni cu timpul mai mult ori mai puțin reacționar. Asprimea luptei pentru existență va aduna neapărat împrejurul unor idei pozitive pe oamenii de bine în contra acelora al căror ideal este risipa puterilor societății pe nimicuri și pe jucării copilărești, cari au marele inconvenient că trebuiesc plătite cu bani peșin din sudoarea muncitorului. Dacă gustul de risipă și de jucării, combinat cu ambițiile fără de margini ale nulităților partidului roș, ar fi pe deplin la largul lor, am vedea în curând, sub pretextul unor idei politice răsărite în țări străine, împărțindu-se țara în treizeci sau mai multe republici ploieștene cu prezidenți improvizați, cu ministerii alese de poporul suveran, încât toți Stan Popeștii și Pătărlăgenii ar avea ocazia de a sui în miniatură toate treptele măririi esterioare a oamenilor.

Dacă cineva ar voi să înființeze un ministeriu de marină în Svițera desigur c-ar fi tratat cu viguroasa impolitețǎ care i se cuvine. La noi, sub *pretextul* ideilor liberale, se înființează o sumedenie de ministerii de marină, bine plătite; iar dacă cineva arată netrebnicia acestor organe fără funcțiuni

naturale, zădărnicia risipei de puteri vii, cari se puteau întrebuința la ceva mai folositor, atunci e taxat de slugă boierească, de reacționar în sensul feudalității și se apelează în contra lui la-nfrățirea tuturor românilor. Românii *toți*, în înțelesul demagogiei, sunt însă toți prezidenții trecuți sau viitori ai republicelor ploieștene, și înfrățirea cu aceste elemente nu ni se pare deloc necesară pentru o reformă sănătoasă în viața statului român.

❦

[23 august 1879]

D. ministru de esterne nefiind încă întors din străinătate, Camerele, după propunerea d-lui I.C. Brătianu, se vor ocupa săptămâna aceasta de lucrările ordinare pentru cari s-au admis urgența în rândul trecut al acestei sesiuni.

După întoarcerea d-lui ministru de esterne, care va fi în săptămâna viitoare, Camera va trebui să țină câteva ședințe intime pentru a asculta comunicările d-lui Boerescu.

Avem prin urmare încă o întârziere de zece sau chiar de cincisprezece zile până să vedem deschizându-se discuția publică asupra cestiunii revizuirii.

După cum se spune în ziarul radical al guvernului, d. Boerescu se află acuma la Paris. D-sa ar avea de gând să se ducă și la Roma, însă n-a luat pân-acuma nici o hotărâre în această privință.

În orice caz d. Boerescu nu se întoarce cu izbândă. Memoriul prezentat de d-sa, deși cedând pretențiilor cabinetelor mai mult decât soluțiunea majorității, n-a întâmpinat aprobare din partea acelora cătră cari a fost adresat.

Memoriul cedează în cestiunea izraelită mai mult decât soluțiunea majorității, însă la această soluțiune guvernul, prin o programă a lui, a aderat pe deplin; ce l-a autorizat dar pe guvern ca prin d. Boerescu să promită mai mult decât știe că va acorda majoritatea?

Majoritatea nefiind legată întru nimic față cu guvernul, ci cu totul din contră, va respinge și de astă dată orice concesiune mai largă decât aceea făcută prin soluțiunea ei.

D-aci se va naște o nouă criză ministerială, o remaniere, o cădere a guvernului. Guvernul următor va avea firește nevoie de o nouă amânare, spre a studia cestiunea și a-și găsi un punct de plecare.

Față cu străinătatea, acel guvern, oricât de destoinic ar fi, nu va putea avea nici o reușită, nu va putea întoarce pe puteri de la hotărârea luată, nu va mai putea drege aceea ce a stricat d. Brătianu prin purtarea d-sale falsă pe lângă cabinete.

Două lucruri îi vor rămâne de făcut: să se retragă și el sau să adopte soluțiunea majorității și să renunțe deocamdată la recunoașterea independenții noastre.

A se retrage este lucru ușor, a renunța la căpătarea recunoașterii noastre de către puteri e foarte greu.

Acesta este rezultatul strălucit al politicei deșucheate care a condus destinele țării noastre de la trecerea oștirilor rusești și până azi.

Este o vorbă veche, al cărei adevăr îl constatăm astăzi din nenorocire pe spatele noastre: un nebun aruncă piatra-n apă și o mie de-nțelepți n-o pot scoate.

Grație politicii radicale ni se impune cestiunea izraelită; trebuie neapărat, fără doar sau poate, s-o dezlegăm; dezlege-o cine poate.

Ne aducem foarte bine aminte de cele ce zicea foaia ministerială a d-lor Brătianu și Rosetti pe vremea războiului când era întrebată asupra rezultatului final al aventurilor noastre politice:

„De toate urmările acestui război, miniștrii vor să fie ei, numai ei și nimeni altul, răspunzători“.

Am voi să știm și i-am ruga să ne spună domnii de la stărostia patriotică din Ulița Doamnei dacă mai mănțin și acum declarația acea solemnă.

Pierderea Basarabiei, cestiunea izraelită și toate urmările ei sunt numai și numai rezultatele politicei patronilor d-lor, consecențele fatale ale războiului în care am intrat noi românii ca niște smintiți lipsiți de cel din urmă instinct de conservare.

Dacă din cestiunea izraelită, urmare fatală a războiului, se vor naște complicări, precum prevestește zilnic chiar foaia ministerială, întrebăm: cu ce vor răspunde dd. Brătianu și Comp. de acele nenorocite complicări datorite numai deșucheatei d-sale politice?

Am vrea să avem un răspuns la această întrebare, răspuns clar, fără tirade întortocheate, fără blagomanie și platitudini tocite, după cum le e obiceiul radicalilor oficioși.

D. Brătianu, luând odinioară asupră-și platonicește răspunderea greutăților în care ne-a vârât, astăzi se-nchină cu plecăciunea, se spală pe

mâni de toate celea și se retrage de la putere dacă nu vom primi soluția Alianței izraelite.

Cum rămâne însă țara? E treaba ei. Atât mai rău pentru popoarele cari se-ncred orbește în răspunderi platonice; atât mai rău pentru țară dacă nici acum nu va profita de o lecție plătită așa de scump.

❦

[24 august 1879]

De câte ori se încurcă sforile politice ale stărostiei patriotice din Ulița Doamnei așa încât onor. corporație nu mai are destulă destoinicie și putere ca să le descurce singură, organul radical începe a ne cânta un refren vechi, care sună cam așa:

„Să ne unim cu toții mână-n mână, împrejurul stindardului național, să lăsăm d-o parte micile pasiuni, neînțelegerile interioare, pentru ca să fim prin unire tari față cu vrăjmașii din afară. Unire și înfrățire! Să luăm exemplu de la strămoșii noștri!“

Un lucru este foarte caracteristic în acest refren. Invariabil, dânsul se adresează tot dauna cătră adversarii politici; povețele patriotice ce dânsul cuprinde sunt îndreptate cătră aceia cari, cu o zi mai nainte, au fost insultați și calomniați fără cea mai din urmă rușine. Redactarea lui proprie, dacă redactorul n-ar fi un iscusit bizantin, ar trebui să sune dar astfel:

„Să vă uniți cu noi mână-n mână, împrejurul redacției din Ulița Doamnii, să lăsați d-o parte părerile și credințele voastre, pentru ca să ne putem noi descurca sforile. Unire și înfrățire! Luați exemplu de la strămoșii noștri!“

Sărmanii strămoși români! La câte mișelii fanariotice numele lor servește de etichetă!

Înainte de a intra în război, toți cei chemați a da sfatul lor M. Sale Domnitorului despre ce era de făcut fuseră de părere că nu trebuie să ne amestecăm deloc în lupta celor două colosuri, numai d. C.A. Rosetti, strănepotul strămoșilor noștri, fuse de părere să mergem ca orbeții înainte. Merserăm, din nenorocire, după părerea d-lui, fiind la cârma țării ai d-lui; în curând sforile politice li se încurcară rău de tot, și organul stărostiei patriotice începu să strige:

„Am încurcat-o noi; acum trebuie toți românii mână-n mână, uitând micile pasiuni, neînțelegerile dinlăuntru, să o descurce. Unire, înfrățire! Să

luăm esemplu de la strămoșii noștrii!“

Mai târziu vine Congresul de la Berlin, în care se-nscrie art. 44. D. Brătianu merge la masa cu postavul verde, la care e poftit să ia loc — în picioare — spre a face înaintea diplomaților câteva tirade patriotice, presărate cu citate de blagomanii din literatura democratică și stropite din când în când cu lacrămi. Cum a mers, așa s-a întors d. Brătianu, nici citatele din Michelet, nici lacrămile, nici elocuența clasică a d-lui Brătianu n-au putut mișca pe auditoriu din palatul Radziwill, cari se vede că sunt mai puțin simțitori decât auditorii „suverani“ ai întrunirilor electorale de la Mazar Pașa.

Ce-i oare de făcut? întreabă d. Brătianu; iar d. Rosetti începe prin organul său să ne cânte refrenul: „Unire, înfrățire! Să luăm esemplu de la strămoșii noștri!“

După aceea încep tratările guvernului d-lui Brătianu cu cabinetele, d-lui de tocmește, ca deplin împuternicit, și târgul se oprește la împământenirea evreilor pe categorii. Camera însă, chemată a modifica art. 7, se pronunță în contra târgului făcut și sforile politice radicale se încurcă de astă dată mai grozav ca totdauna. „Unire, înfrățire! Să imităm pe strămoșii noștri!“ sunt vorbe frumoase, dar nu fac, din nenorocire, efectul dorit. Ministerul se remaniază; puterile, hotărâte odată asupra învoielii cu categoriile ori cu listele nominale, resping orice nouă tocmeală și sforile se încurcă și mai rău. Refrenul reîncepe, neavând nici acum mai mult răsunet decât în rândul trecut.

Majoritatea, nestrămutată și dânsa în hotărârea ei, răspunde: „Unire și înfrățire, voiți? Uniți-vă atunci cu soluțiunea noastră, noi nu ne putem uni, în numele strămoșilor ce-i invocați, cu soluțiunea Alianței izraelite“.

Majoritatea este îndreptățită a zice aceasta, cu atât mai mult că la remaniarea ministerială nu a fost consultată și dânsa, cu atât mai mult că ministerul cel nou a aderat dintru început, prin programa lui, la soluțiunea acestei majorități.

Dacă ministerul și îndeosebi radicalii doresc unire și înfrățire, unească-se cu soluțiunea majorității; dacă nu, ducă-se și lase răspunderea în mâinile acestei majorități, care a dovedit îndeajuns că asupră-i refrenurile tocite nu mai pot face nici un efect.

❦

[19 septembrie 1879]

De când cu începerea dezbaterilor asupra cestiunii izraelite, partidul roșu, prin organele sale, cu reaua lor credință proverbială, caută a insinua că partidul conservator ar fi având gânduri răsturnătoare în privința stării de lucruri actuale, că ar fi tinzând la o modificare a Constituției spre a restrânge libertățile publice. Aceste insinuări mișelești le fac scriitorii stărostiei radicale cu scopul de a rupe legătura elementelor de deosibite credințe politice, aliate în cestiunea izraelită în contra vechililor de la putere ai Alianței izraelite. Conservatorii sunt *reacționari* și, opunându-se împământenirii pe categorii, ei urmăresc visul lor de aur: *reacțiunea*. Și, spre dovedirea acestora, radicalii întrebuințează fel de fel de mijloace, care de care mai minunate: din îndreptarea făcută de un orator unei fraze din discursul său, din niște rânduri, foarte clare de aminteri, scrise într-un ziar al opoziției și răstălmăcite de dânșii, dintr-o destăinuire făcută lor de un bărbat însemnat dintre conservatori al cărui nume nu vor să-l spună — din toate acestea rezultă că conservatorii vor să dărâme libertățile publice.

A căuta să dezmințim la fiece pas insinuările radicalilor de la putere ar fi de prisos. Astăzi s-a cam domirit lumea de la noi asupra noastră și adversarilor noștri, așa încât nu mai e nevoie să urmărim din fir în fir aceea ce zic adversarii, pentru ca nu cumva neadevărurile lor să treacă drept bani buni în opinia publică. Cestiunea izraelită a avut atâta bun, cel puțin întru cât ne privește, cu toate că noi nu ne bucurăm a fi căpătat acest însemnat folos cu așa preț. Adevărul mai curând sau mai târziu e menit să străbată la lumină, și soarta, în viața publică, are până la urma urmelor o dreptate. Suntem într-o stare politică, economică și socială așa de nenorocită încât, dacă i-a mai rămas poporului acestuia o scânteie măcar de vitalitate, ea trebuie să-l determine a părăsi hotărâtor calea falsă pe care rătăcește de atâta vreme, risipindu-și zadarnic toate puterile vii.

Toate tiradele negustorilor de principii liberale, umanitare și cosmopolite prin cari dânșii caută să insinueze că noi am conspira în contra Constituțiunii nu le vor aduce nici un folos; ele sunt astăzi niște bani tociți, pe cari toată lumea îi vede în sfârșit ce calpi și ce fără valoare sunt. Vorbind odată despre reorganizarea statului nostru, ziceam că dânsa, pentru a ne garanta existența politică și națională, nu poate fi în adevăratul înțeles al cuvântului decât o organizare conservatoare.

Orice om cu bun-simț trebuie, după părerea noastră, să fie convins că slăbiciunea noastră internă, disoluția economică și socială în care facem

progrese zilnice, nu sunt decât rezultatul organizației noastre de pân-acuma, nepotrivită nici cu firea, nici cu gradul de dezvoltare morală, intelectuală și economică a poporului nostru.

Românii sunt, din nenorocire, un popor deprins a se îmbăta cu vorbe goale, a se amăgi cu forme deșarte, a crede că o circulară ministerială, numai prin faptul că a înregistrat patrioticește nevoile publice, le-a și înlăturat, că cu un discurs democratic se poate tămădui de mizeria lui economică. Un așa popor, pentru a putea s-o rupă odată cu relele-i deprinderi, trebuie să aibă multă tărie de caracter.

Pentru aceasta, greutatea cestiunii evreilor stă atât în cestiunea însăși, cât și în starea noastră de disoluțiune socială și economică. Prin orișice soluțiune dată deocamdată cestiunii evreilor pe tărâmul politic, nu putem scoate pe evrei de pe tărâmul economic, pe care ei sunt aproape deplini stăpâni. Tăria de caracter, scânteia de vitalitate, credem că le are poporul românesc, și astfel sperăm, pentru dânsul, că va putea să o rupă odată cu vechile deprinderi false și bolnăvicioase și să adopte o direcție sănătoasă în viața publică.

Le-am zis și le mai zicem acestea; acestea sunt ideile și credințele noastre asupra reorganizării statului nostru, a cărei nevoie grabnică, cu prilejul cestiunii izraelite, o simte astăzi toată lumea. Reacțiune! strigă adversarii noștri. Reacție, da, răspundem noi; nu însă reacție prin răsturnare, nu reacție politică în sensul feudal, cum insinuați d.v. cu rea-credință. Voim și sperăm o reacție socială și economică determinată de rămășița puterilor vii ale poporului, care, dacă nu e preursit să piară așa de grabă, trebuie să-și vină în fire și să vază unde l-a dus direcția radicală. Prin reacție nu înțelegem, — precum insinuați dvs. — o în-toarcere la un sistem feudal ce nici n-a existat cândva în țara noastră, ci o mișcare de îndreptare a vieții noastre publice, o mișcare al cărui punct de vedere să fie ideea de stat și ideea de naționalitate, sacrificate până astăzi sistematic principiilor abstracte de liberalism american și de umanitarism cosmopolit. O asemenea mișcare ar pune stavile speculei de principii liberale și umanitare, ar descărca bugetul statului de cifrele enorme ale sinecurelor patriotice și ar condamna astfel pe mulți patrioți subliniați la o muncă mai onestă dar mai grea; ar apăra treptele înalte ale vieții publice de năvala nulităților netrebnice și triviale, garantând meritului adevărat vaza ce i se cuvine; ar tinde la restabilirea respectului legii și autorității, și ar da astfel guvernului

mijloacele și morale și economice pentru a cârmui bine dezvoltarea normală și cu folos a puterilor acestui popor.

Elementele sănătoase ale poporului român tind firește la această mișcare, și, iarăși firește, această tendință nu poate conveni acelora ce au trăit o viață întreagă exploatând ignoranța și slăbiciunile tinerei noastre națiuni. Nu e dar vorba de reacțiune prin răsturnare, ci prin înlăturarea elementelor bolnave și străine din viața noastră publică de către elementele sănătoase coalizate. Orice ar căuta să insinueze, prin tertipuri uzate, aceia cărora nu le convine această tendință, ei nu vor putea împiedica mersul firesc al lucrurilor. Dacă acestui popor i-a mai rămas cel din urmă instinct de conservare proprie, reacția, în sensul arătat de noi mai sus, trebuie să se facă.

❦

[21 septembrie 1879]

Partidul conservator și-a manifestat, prin organul d-lui Titu Maiorescu, vederile și hotărârile relative la cestiunea ovreilor.

D. Maiorescu nu a vorbit însă numai în numele partidului conservator. Discursul ce-a rostit a fost cea mai nobilă expresiune a vederilor și hotărârilor întregei țări, a fost cuvântul de apărare al unui popor ce se vede lovit în demnitatea sa, în interesele sale vitale.

Și oricum s-ar rezolva cestiunea, acel discurs rămâne o faptă istorică, un act de acuzare contra celor ce ar voi, ori poate chiar vor izbuti să o rezolve altfel decât așa cum voiește țara.

Nu putem admite în mijlocul nostru noi cetățeni decât cu buna primire a țării: iată cuvântul românesc și totodată umanitar, prin care d. T. Maiorescu a combătut orice idee de liste ori categorii.

Noi nu ne vom mai încerca să combatem ceea ce nici chiar d. Maiorescu nu a izbutit a combate cu succes. Înzestrat cu darul vorbei și pătruns de greutatea situațiunii, d. Maiorescu a desfășurat comorile minții sale ca să-i aducă pe stăpânii zilei la îndurare: n-a izbutit.

Cu atât mai puțin am putea să izbutim noi, cari nu avem și nici nu putem avea alte argumente, decât pe acele pe cari le găsim în discursul d-lui Maiorescu, înfățișate în cea mai sărbătorească haină.

Rămâne însă ca să punem în vederea țării primejdiile ce pot să urmeze din primirea propunerilor de rezolvare ale guvernului.

Trecem simplu peste acel amestec confuz de cuvinte și paragrafe pe care guvernul l-a prezentat Camerei drept proiect.

Ministrul de externe a declarat în ședință publică că nici acest proiect nu satisface așa-numitele exigențe europene: atât e destul.

Ne oprim însă la *liste.*

Înțelegem ca guvernul să prezenteze Camerei un șir de petițiuni de la evreii cumsecade, cari declară că vor să fie cetățeni români și cer ca să-i primim în mijlocul nostru.

Am putea să alegem atunci dintre petiționari pe aceia cari ne convin, pe cari suntem dispuși a-i vedea alăturea cu noi.

Guvernul însă vine cu o minciună, cu o *listă de evrei asimilați,* de oameni cari ni se *impun,* oameni cari *pretind* onoarea de a fi primiți în mijlocul nostru, în virtutea unei stipulațiuni făcute între străini și fără de a ne face onoarea să declare că cer *de la noi* această onoare.

Aproape toți deputații din Moldova cer ca împământenirea să se admiță numai individual: cum rămâne cu evreii din Moldova ce se află trecuți pe listă?

Chiar din momentul intrării lor în familia română acești „noi români" sunt primiți cu aversiune, poate chiar cu ură, deoarece fiecare dintr-înșii e câte un „corpus delicti" câte o vie dovadă despre triumful unei cauze, pe care întreaga Moldovă o combate direct prin petițiuni și indirect prin aproape unanimitatea deputaților ei.

Listele prezentate de guvern sunt niște *liste de proscripțiune.*

Evreul pus pe acele liste, până ieri era bine primit în societatea română; din momentul în care românii îl văd însă pe acele liste, el începe a fi obiectul unei aversiuni obligate.

Și totuși guvernul ne prezentează o listă de „străini *asimilați".*

Asimilați acești oameni pe cari orice român se simte dator a-i respinge ca pe niște apostoli ai puterii străinilor pe pământul românesc?!

Ei vor trăi în mijlocul nostru și de câte ori îi vom vedea, ne vom aduce aminte o *altă listă de proscripțiune:* aceea a deputaților, cari au votat pentru liste și contra țării insultate.

Este o voință esprimata de mii și mii de cetățeni români, ca împământenirea să se facă numai și numai prin legi individuale; ura acestor cetățeni români rămâne îndreptată contra deputaților ce au votat pentru liste și se redeșteaptă la vederea fiecărui evreu intrat în cetățenia română fără ca el s-o fi cerut.

Nu ne pasă de evrei; nu ne pasă de deputați; ei sunt vrednici de sentimentele pe cari le știu deștepta în societatea noastră. Oameni ca Leibu Iancu, Mandel Miser, Alter Moritz, Pantazi Ghica, Pătârlăgeanu, Fundescu și alți asemeni nu prea țin la părerile ce au alții despre dânșii; și bine fac!

Ne gândim însă că e vorba de țara noastră, și ne cuprinde o adâncă întristare când vedem că se creează o permanentă cauză de perturbațiuni sociale într-însa.

Cine poate să ne spună unde are să ne ducă această dezbinare făcută acum între români? Cine, cu inima curată, poate să ia răspunderea pentru urmările unei *sfidări* aruncate țării?

Căci o sfidare e pentru țară și îndeosebi pentru Moldova proiectul guvernului cu listele alăturate la el. Alegătorii le spun aleșilor: „Astfel voim să rezolvați cestiunea voi, cari lucrați pentru noi în numele nostru și în interesul nostru“, — și altfel o rezolvă aleșii.

E ori nu e acesta un conflict constituțional, aceasta e indiferent.

Destul că e un motiv de neîncredere în sistemul nostru de organizație politică, destul că e o scânteie de învrăjbire aruncată în societatea română.

Nu credem și deocamdată nici nu ne temem că alegătorii insultați vor pune mâna pe par; rămâne însă în țară dezbinarea, învrăjbirea, capitalul de ură, care ne jignește dezvoltarea pacinică și care poate să fie esploatat în paguba țării; rămâne țara despărțită în două tabere.

Cestiunea evreilor nu se rezolvă; ea se pune în o formă cu mult mai acută și mai primejdioasă decât cum a fost până în ziua de astăzi.

De această înăsprire a cestiunii trebuie să scăpăm și n-am putea scăpa decât primind proiectul la care aderă majoritatea țării.

Guvernul ne spune că acest proiect e o sfidare pentru Europa. Nu-l credem! El poate să fie o sfidare pentru Alianța izraelită; popoarele europene sunt însă cu mult mai calme decât ca să stăruiască pentru crearea unei permanente cauze de perturbațiuni în țara noastră.

Chiar însă dacă unele cabinete ar fi dispuse să sprijinească până la urma urmelor exigențele nedrepte ale Alianței izraelite, ele niciodată nu vor reuși să determine o pornire unanimă a puterilor europene în sprijinul acelor exigențe. Știm că, deși unanime în dorința de a face să admită în dreptul public european principiele tractatului, puterile au deja deosebite vederi în privința aplicării la noi a principiului din art. 44. Altfel vede în această privință Austria, Rusia, Turcia și chiar Germania și altfel Franța, Englitera și Italia.

Dacă guvernul și amicii săi nu vor să înțeleagă aceasta, atunci nu ne rămâne decât să presupunem din două lucruri unul; ori că sunt slugi supuse și plecate ale evreilor; ori că ei chiar dinadins caută să agiteze țara, gândindu-se la turburări, la schimbări, la prefaceri și în genere la răsturnări.

Altfel nu se poate explica zelul cu care guvernul umblă să mai cumpere cele câteva voturi cari-i lipsesc până la completarea celor două treimi.

❦

[22 septembrie 1879]

Foaia oficioasă a guvernului, în numărul său de ieri seara, scrie:

… Organul autorizat al partidei conservatoare, „Timpul“, afirma în iunie trecut că *„cestiunea evreilor poate forma oricând un pretext de invaziune“*.

Citatul pe care-l face foaia radicală este cu totul fals. N-am afirmat nicicând că „cestiunea evreilor poate forma oricând un pretext de invaziune“.

Ca să se vază câtă lipsă de bună-credință au adversarii noștri în viața lor politică, trebuie să amintim aceea ce ziceam în iunie cu privire la cestiunea revizuirii și la starea noastră față cu puterile. Pe atunci foaia radicală amenința țara cu invazie și cu însângerare și pe Domnitor cu soarta chedivului dacă nu ne vom închina impertinentelor pretenții ale Alianței izraelite. Noi, răspunzându-i la acestea, ziceam:

… Suntem noi *datori* a primi art. 44? Am contractat noi vrodată obligațiunea aceasta ca chedivul datoria sa publică? Deloc. Nu suntem datori niminui nimic și totul se reduce la o propunere de învoială între noi și puteri, liberi fiind și unii și alții de-a voi sau de-a nu voi. Voim art. 44, avem recunoașterea independenței; de nu, nu. Abia e nevoie de-a adăoga că independența este un *fapt* care există, recunoscut sau nerecunoscut fiind. În alte timpuri independența și recunoașterea regalității legitime atârna de confirmarea papei; asta nu i-a oprit pe principii necatolici de-a exista ca atari și de-a fi într-adevăr independenți și fără de binecuvântarea specială a Santității Sale.

Dar se va zice că cestiunea, deși logic vorbind e în favorul nostru, totuși puterile — călcând ele înșile Tractatul de la Berlin — ar voi a exige numaidecât admiterea art. 44.

Dacă o asemenea exigență ar exista într-adevăr, atunci vom trebui să știm *cauza* adevărată a ei.

Dacă acum e cea mărturisită de art. 44, adecă o *cauză curat umanitară,* atunci n-avem a ne teme de nimic. Nu ni se va arăta un singur caz în istorie, unul singur, în care o cauză pur umanitară să fi adus vrun amestec, vro ingerință din afară. Deși aproape toate războaiele moderne se deschid sub *pretexte* umanitare, totuși *cauzele,* în genere bine cunoscute, sunt cu totul altele și n-au a împărți cu pretextul nici în clin, nici în mânică. Cerneală și hârtie s-au întrebuințat într-adevăr multă pentru cestiuni umanitare, bani însă puțini, iar sânge nici o picătură măcar.

În fine, dacă e vorba de umanitarism, atunci poporul acela care într-adevăr are nevoie de-o tratare umană este poporul nostru propriu, esploatat, iar nu neamul exploatator al evreilor, încât chiar din acest punct de vedere restricțiunile noastre sunt într-adevăr umane, iar art. 44 neuman.

Singurul defect al art. 7 din Constituția noastră e că, pe lângă mulțimea nenumărată a evreilor cari nu merită drepturi, se loveau și acei câțiva cari le-ar merita, și această injustiție suntem oricând gata de-a o recunoaște și de a o drege, dând deplină satisfacere exigenței umanitare.

Și aceasta vom face-o, de-ar exista art. 44 sau de n-ar exista, adecă independent de orice amestec al străinătății. Dacă Europa nu e mulțumită numai cu atâta, bine, dacă este mulțumită, și mai bine. Mai mult decât *posibilitatea* pentru evrei de a deveni români nu putem da, oricare ar fi sau n-ar fi intențiile art. 44.

Lucrul s-ar schimba însă atunci când cestiunea umanitară *n-ar fi* decât *pretextul* cerințelor puterilor, iar cauza adevărată ar fi cea materială a intereselor lor politice. Atunci însă, chiar admițând art. 44, adică *înlăturând pretextul,* am fi departe de a fi înlăturat cauza și am rămâne tot în cazul fabulei despre lup și miel — adică tot noi la vale și tot noi am turbura apa. *Pretexte se vor găsi* așadar pentru a acoperi o cauză nedreaptă, căci *pretextele bune pentru cauze rele sunt foarte ieftine în lumea aceasta.*

Întorcându-ne la vorba noastră, spusă în mai multe rânduri, repetăm: dacă pericol există, el există *abstracție făcând de cestiunea evreilor.* Iar dacă el nu există, și dacă cele șapte puteri mari și voința de fier a d-lui de Bismark n-au alt scop decât cel umanitar, decât cel de a vedea că evreii nu sunt îngrădiți pentru cauze religioase, atunci dovezi despre aceasta, strălucite chiar, le putem da orișicând.

Acestea le ziceam în iunie în privința deosebirii pretextului de cauză în viața internațională a puterilor. În cazul nostru, având și exprimând deplina convingere că pentru cestiunea izraelită nici țara nu poate fi însângerată de invazii străine, nici M. Sa n-are să se teamă cumva de o soartă ca a chedivului, adăogam:

> Cestiunea evreilor e sau *cauza* sau *pretextul* unui amestec al străinătății. Dacă ea e *cauza* acestui amestec, atuncea n-avem a ne teme de nimic. Cerneală și hârtie se vor cheltui destule pentru această cestiune, *însă nimeni nu va arunca un singur ban al contribuabililor săi, nu va risca oasele unui singur soldat pentru a realiza egalitatea deplină a evreilor în România.* Dacă însă cestiunea izraelită nu e decât *pretextul* de intervențiune, atunci nu e nici demn, nici cuminte de a sacrifica interesele economice și naționale a cinci milioane de oameni pentru a înlătura un *pretext* pe când *cauza* ar continua a exista.

Pe când scriam aceste rânduri încă am fi avut bănuială că cestiunea evreilor ar putea servi cumva de *pretext* la o intervenire. Astăzi însă, în urma atitudinii puterilor, știm, precum ziceam și ieri, că, deși unanime în dorința de a face să se admită în dreptul public european principiele Tratatului, puterile au deja deosebite vederi în privința aplicării la noi a principiului din art. 44, că altfel văd în această privință Austria, Rusia, Turcia și chiar Germania., și altfel Franța, Englitera și Italia. Astăzi rugăm pe adversarii noștri să crează că noi știm sigur, din izvor autorizat, cumcă în cestiunea izraelită nu e nici vreo *cauză* nici vreun *pretext* de intervenire a puterilor, ci totul este un *marafet* al Alianței izraelite și al acelora ce sunt slugile acestei Alianțe și stăpânii României.

❦

[2 octombrie 1879]

După cum se poate prevedea din discuțiunile ce urmează în Cameră, proiectul de soluțiune al guvernului privitor la pozițiunea izraeliților nu va fi în stare de a întruni cele două treimi necesare și va cădea.

Mulți oratori sunt încă înscriși, multe discursuri fericite prin concepție și formă vom mai auzi, și se va face în cestiune aceasta măcar acea lumină care ar fi trebuit să domine la discutarea „tuturor“ legilor organice a acestei țări. Dacă din capul locului legile organice se discutau cu atâta frică de Dumnezeu, cu atâta îngrijire de interesele nației românești ca acest de

astăzi, desigur că nici datorii publice, nici provincii pierdute, nici cestiune izraelită, nici în fine mizeria claselor de jos n-am fi avut-o; iar dacă pe de altă parte, conform teoriei compensațiunii din natură, oricare rău trebuie să corespundă cu un bine oarecare, precum de ex., orbirea fizică are de rezultat ascuțirea simțului auzului ș.a.m.d., vom trebui să mărturisim că răul acut al cestiunii izraelite a avut meritul de a ne deschide ochii și de a vedea garanția existenței noastre în munca reală, în apărarea muncii reale, nu în fraze și principii generale, a căror bunătate sau răutate practică atârnă de la *aplicare* deci de la progresul *real* pe care un popor l-a făcut pe calea muncii fizice și intelectuale.

Dacă însă Parlamentul, prin discursurile membrilor opoziției, prezintă un nivel atât de înălțat precum arareori l-a mai avut, nu putem zice acelaș lucru nici despre proiectul guvernului, nici despre discursurile membrilor partidei pur guvernamentale, adecă roșie, nici despre studiile statistice pe baza cărora guvernul și-a înjghebat listele.

Căci în acele liste vedem de ex. trecuți cetățeni români de lege răsăriteană, vedem supuși străini care nicicând n-au manifestat dorința de a fi cetățeni români, vedem apoi o serie de oameni cari nu merită prin nimic favorul de a li se acorda cetățenia română. Cel mai mare defect al listelor însă este fără îndoială acela că stau în contrazicere cu programul solemn al cabinetului de a înlătura orice categorii, de vreme ce aceste liste nu sunt decât categorii ascunse.

Căzând proiectul guvernului, ce se va întâmpla? Sau guvernul se va retrage, ceea ce nu e verisimil, sau va dizolva Adunarea, ceea ce e și mai puțin de crezut, sau în fine va lăsa să cază proiectul său și se va uni cu fostul proiect al majorității, poruncind roșilor să-l voteze asemenea. Deși admiterea proiectului majorității ar fi cea mai crudă dezmințire a existenței pericolelor cu care „Românul“ și partidul său amenință țara, totuși este cu putință ca guvernul să se dezmintă pe sine însuși, pe partidul roșu și presa guvernamentală și să admită un proiect despre care zicea că ridică asupra României furtuna intervențiunilor străine.

Departe de a fi vorba de intervențiune, observăm din contră începutul unei reacțiuni în Europa întreagă, vedem că presa odinioară ostilă nouă pe zi ce merge scade tonul, pe zi ce merge recunoaște îndreptățirea noastră de a regula în deplină libertate și cumpănind, cu scumpătate toate interesele noastre naționale, cestiunea aceasta, încât amenințările ziaristicei

guvernamentale, departe de a mai găsi un răsunet în străinătate, încep a ne inspira mirare prin strania lor izolare în cercul restrâns al redacțiunilor roșii.

În ajunul soluțiunii cestiunei izraelite, ținem însă de datoria noastră de a reaminti cititorilor că această reformă cată să fie începutul unei reforme serioase a legiuirilor noastre organice. A apăra munca noastră națională în contra exploatării uzurare de tot soiul trebuie să fie ținta de căpetenie a măsurilor de luat.

Ținem a reaminti deci că năvălirea elementului speculator al izraeliților în țările noastre e mai mult simptomul unor rele existente în chiar mijlocul nostru, un simptom dureros într-adevăr, dar remediile în contra lui sunt departe de a înlătura boala organică de care suferim.

La noi liberalismul pretextat al naturelor catilinare, în loc de a democratiza clasa de sus, a avut din contra rezultatul de a aristocratiza o clasă nenumărată de indivizi cari, nevoind a munci, având chiar rușine de muncă, aspiră de-a ajunge la vază și de-a face avere pe calea demnităților statului, începând de la miile de funcțiuni mici și sfârșind cu însuși fotoliile ministeriale. Înmulțirea dar a claselor consumatoare și scăderea claselor productive, iată răul organic, în contra căruia o organizare bună trebuie să găsească remedii. Îndealmintrelea toate măsurile de restricțiune contra simptomelor acestui rău vor avea un rezultat problematic.

În muncă e mântuire: trebuie numai ca îngrijirea deșteptată a oamenilor de bine să creeze, prin legi practice, condițiile unei munci cu spor și putere de înflorire.

❦

[3 octombrie 1879]

Ședința de ieri a Camerei n-a fost consacrată decât ascultării unui lung discurs al d-lui Boerescu, cu care ședința s-a-nceput și s-a sfârșit. Acest discurs, care a ținut patru ceasuri și mai bine, a arătat duplicitatea în genere a proiectului guvernului care, după aserțiunea d-lui ministru de esterne, împacă exigențele internaționale cu trebuințele dinlăuntru ale țării. În urma unei lungi espuneri generale a acestei teze, în care d. ministru a spus că puterile nu sunt mulțumite cu înscrierea principiului, ci vor neapărat aplicarea lui, că, deși părerile asupra marginelor aplicării sunt deosebite, totuși aplicarea o cer toate cabinetele, că însuși guvernul Rusiei, cel mai imparțial dintre toate, ne-au sfătuit de-a ne înțelege cu puterile și de-a ne

conforma Tratatului de la Berlin, d-sa a apărat pe rând toți paragrafii proiectului în contra atacurilor ce i-au venit din partea opozițiunii din Cameră.

Deși argumentațiunea d-lui ministru de esterne nu era lipsită de oarecare finețǎ, cată să mărturisim că acea argumentațiune era atât de difuză și incoerentă, atât de puțin concentrată și atât de puțin energică, încât în locul d-sale un orator bun ar fi espus-o într-o jumătate de oră cu mai multă izbândă. Din lungimea estraordinară, din prisosul de cuvinte, din apropourile rău alese răsărea pentru auditorii cei mai binevoitori chiar siguranța că proiectul e susținut mai mult din datoria formală de a-l susținea decât prin opiniile intime ale oratorului.

Importantă ni s-a părut pentru lămurirea discuțiunii declararea d-lui ministru că tratând asupra întinderii aplicării a admis întotdeauna punctul de vedere al naturalizării, nu pe acela al emancipării. Căci emanciparea, introdusă ca principiu, ar fi o cauză înscrisă în legi a cărei urmare ar fi încetățenirea de drept a tuturor celor cuprinși sub acea dispoziție, precum de ex. egalitatea drepturilor confesiilor creștine a fost *eo ipso* și fără alte dispoziții cauza emancipării armenilor.

Teza aceasta, apărată de d-nul ministru de esterne, face parte din programul opoziției și cititorii 'și vor aduce bine aminte că partidul roșu e singurul care a susținut cu mare foc *emanciparea pe categorii*.

Dar, odată admis că „naturalizarea individuală“ e principiul pe care-l introducem la noi în urma silei internaționale a art. 44, d. ministru de esterne a trebuit însuși să mărturisească că listele sunt partea slabă a proiectului, de vreme ce naturalizarea nu se poate face, în sine vorbind, decât după cererea respectivă a celui ce voiește a fi naturalizat.

Această mărturisire, făcută de chiar apărătorul natural al proiectului de lege, ne scutește pe noi de combaterea acestui defect intern. Metehnele celelalte ale lui sunt în genere cunoscute.

Efectul produs de discursul d-lui Boerescu asupra Adunării a fost rău, atât de rău încât membrii partidului guvernamental, convocându-se în ședință de partid, nu s-au adunat decât în număr de vro șasezeci; pe când, din contra, adunarea opoziției, făcută tot în scopul de a discuta discursul, a ajuns maximul ei pân-acuma, adică numărul de 58 deputați.

În realitate singurul motiv coercitiv al apărătorilor guvernului este acela al amenințării cu intervenirea puterilor. Se știe că dacă cestiunea izraelită ar fi putut fi invocată ca pretext al vreunei intervențiuni (cauză n-ar fi fost

nicicând) starea generală a relațiunilor actuale dintre state face pretextul acesta cu neputință, căci această stare a neutralizat cauza probabilă a unei asemenea intervențiuni, adecă dorința de sporire a forței politice prin întinderea asupra teritoriului nostru. Poporul românesc, înzestrat cu atâta bun-simţ, nu se va mai lăsa indus în eroare prin spaime deșerte, când nu există nici o cauză care să le justifice. Intervențiunea în favorul aplicării articolului 44 e o armă guvernamentală ajunsă la atâta discredit încât chiar pensionarii bătrâni ai statului o întrebuințează cu oarecare sfială, nu atât pentru meritul în sine al argumentului, cât pentru a da oarecare picanterie conversațiunilor de cafenea. A mai vedea apărând acest argument în discursuri parlamentare e cel puțin hazardat și această apucătură ar trebui lăsată cu totul în seama jurnalisticei roșie, unde puținătatea gândirii are neapărat nevoie de fraze devenite atât de mult de domeniul ironiei publice încât merită a constitui zestrea intelectuală a unui scriitor roșu.

Dacă dar țara e asigurată în contra unei soluțiuni prin surprindere a chestiunii izraelite, aceasta are a o mulțumi opoziției în genere, opoziției conservatoare îndeosebi. Dacă-și aduce cineva aminte cum „Românul“, ca organ al guvernului, susține egalitatea de drepturi *civile*, deci și facultatea pentru orice străin de a-și cumpăra moșii mari și pământuri răzășești, că susține emanciparea pe categorii etc., atunci va rămânea convins că proiectul guvernului chiar, deși lax și cu două înțelesuri, e un produs al presiunii opoziției, care-a silit pe guvern, a silit pe majoritatea roșie de-a merge, în aparență cel puțin, alături cu țara.

Cu atât mai mult ne miră atitudinea „Presei“, al organului personal al d-lui ministru de esterne, când acuză opoziția ba de calomnie, ba de dorință de-a veni la putere, ba de trădare chiar, când scriitorii acelui organ știu mai bine decât oricine că dacă țara a putut și poate câștiga o poziție sigură în cestiunea izraelită numai opoziției are a mulțumi, opoziției care din cestia evreilor n-a făcut nici armă de partid, nici cestiune ministerială, pe când, din contra, există o seamă de ilustre personaje, neesceptând pe d. ministru de esterne, cari s-au folosit de această cestie pentru a urca scările măririi omenești. În orice caz „Presei“ nu-i șed deloc bine lecțiile de patriotism când chiar naționalitatea a o seamă din scriitorii ei e atât de problematică încât au avut nevoie de-a fi trecuți în listele guvernului.

❦

[4 octombrie 1879]

În ședința de ieri a Camerei au vorbit d-nii Lascar Costin, Al. Sihleanu și Nicolae Blaremberg.

D. Lascar Costin, orator de bun-simț și cu multă energie în glas și atitudine, s-a pronunțat contra proiectului guvernului, mai cu seamă pe baza pericolelor economice cari ar amenința țara în urma primirii proiectului.

D. Alex. Sihleanu, unul din tipurile comice ale Adunării, a pledat și acum din punctul de vedere al „balonului captiv“ și a vorbit înaintea unei sale deșerte de deputați, în care nu rămăsese prin scaune decât acei gurmanzi pentru cari orice discurs al d-lui Sihleanu e o reprezentație de teatru.

D. Sihleanu a vorbit de „învechimea veche“ și de anticitatea antică, de cei săraci cu duhul al cărora este împărăția Cerului, de doine și de Ileana Cosânzeana, în „cosițe floarea-i cântă“, nelăsând pe auditoriu în îndoială asupra păsărelelor cari cântă mereu în colivia strâmtă a propriului craniu.

Dar d. Sihleanu nu joacă o canțonetă monodramatică numai, ci dă totdauna ocazie la dezvoltarea unei conversațiuni care are farmecele ei, cam de soiul acesta.

Oratorul. De când am auzit pe d. Conta vorbind istorie îmi vine să-mi cer banii îndărăt de la profesorul meu de istorie.

O voce. Numai de la cel de istorie?

Oratorul. Acum voi combate pe d. Vernescu.

O voce. D. Vernescu n-a vorbit încă.

Oratorul. Nu face nimic; are să vorbească. D-nii din opoziție spun despre noi că toți suntem niște animale, niște brute…

O voce. Nu toți, numai unii.

Oratorul. D-lor invoacă asupra noastră Spiritul Sfânt, care să se coboare în formă de porumb sau de …

O voce. Clondir.

Oratorul. D. Mârzescu l-a comparat pe d. ministru c-un idiot.

O voce. Protestez, nu-i adevărat.

Oratorul. L-ați comparat cu Cincinatus. Eu din discuțiile oratorilor n-am putut găsi cărarea …

O voce. Ai rătăcit-o.

Oratorul. Dar voi eu singur, cu mintea mea, s-o găsesc …

O voce. Aoleu!

Oratorul. Eu sunt membru la biurou.

O voce. La care biurou?

Oratorul. La ăsta! Nu știi că sunt vicepreședinte? D. Sihleanu e într-adevăr vicepreședinte al Adunării.

*

D. N. Blaramberg a început discursul său, care va continua și astăzi, prin rugămintea făcută majorității ca votul în cestiunea aceasta să se facă pe față și prin apel nominal, pentru ca fiecare din deputați să nu aibă în fața țării decât responsabilitatea votului său propriu. Pentru cazul însă când Adunarea ar refuza această cerere foarte legitimă, d-sa depune la biurou o declarațiune iscălită de 56 de deputați, prin care aceștia prevestesc că vor vota contra luării în considerare a proiectului guvernului.

D-sa a continuat apoi combătând pe doi din apărătorii proiectului, pe d. Carp și pe d. mi-nistru de esterne, cari amândoi acuzaseră opoziția de lipsă de argumente.

D-sa a dovedit că a fost un moment, acela al demisionării cabinetului roșu, în care majoritatea Adunării, precum și noul cabinet Brătianu, erau pentru proiectul revizioniștilor condiționali, deci a majorității delegaților. D-sa a rezumat din nou toate argumentele opozițiunii, a arătat că în proiect, fiind vorba de exercitarea de drepturi, acest cuvânt „exercițiu“ cuprinde în sine ideea emancipării, ideea unor drepturi preexistente reformei de față, de la al căror exercițiu evreii ar fi fost opriți.

Invazie ascunsă și ca după un ordin secret al evreilor la noi, solidaritatea dintre aceștia și evreii din lumea întreagă, a cărei dovadă este Alianța, *apelul la străini* făcut de evreii pretinși pământeni, pericolele economice analoge cu cele produse prin invaziunea chinezilor în California, toate aceste argumente să nu fie în stare a invalida singurul argument căzăcios al guvernului, presiunea esterioară? În orice caz însă rămâne dilema intactă, că cei cari au apelat la străini pentru drepturi sunt sau pământeni, cum se pretind, sau străini. Dacă sunt pământeni sunt trădători ce trebuie tratați ca niște oameni cari conspiră contra statului român, dacă sunt străini, mai avem oare să stăm la sfat dacă trebuie să-i admitem, sau să-i respingem?

În orice caz însă singura sancțiune care ne așteaptă este cel mult nerecunoașterea independenței noastre de fapt, o nerecunoaștere care ar fi mai mult în paguba altora decât a noastră, mai cu seamă pentru că atât independența cât și autonomia internă a țării nu au avut nevoie de a fi proclamate de către puteri, ci numai constatate prin stipulațiuni declarative.

•

Urmarea discuțiunilor din Cameră și a depunerii declarațiunii celor 56 de deputați este că guvernul, presimțind căderea proiectului său, voiește a intra pe calea tratării și a concesiunilor.

Deputații opozițiunii au fost invitați de a-și alege o delegațiune a lor care, în unire cu delegații Camerei, să se concerteze asupra modificărilor necesare proiectului actual. După cât știm opoziția a acceptat această propunere și au ales o delegațiune de 9 membri, cari vor avea a trata în cestiune sau mai bine a da proiectului o redacțiune care să fie pe deplin conformă cu vederile opoziției.

Pe de altă parte auzim și comunicăm sub rezervă că și din partea izraeliților avem a ne aștepta la o manifestare.

Acum câteva zile ni s-a pus în vedere o suplică, adresată Camerei, prin care mai mulți izraeliți din Dorohoi se rostesc în următorul mod:

> Cu inima sfîșiată de durere venim subsemnații izraeliți, născuți și crescuți în Romînia, de-a aduce la cunoștință reprezentanților națiunii, ca să vadă ce piesă joacă confrații noștri *străini* și prin ce fel de uneltiri vroiesc să dobîndească drepturile politice și civile.
>
> Comitetul izraelit din București, pentru ca cu o mai mare înlesnire să introducă în sînul romînilor un număr oarecare de străini, au chemat cîte un delegat izraelit din fiecare oraș, precum și din Dorohoi pe d. Lupu Zarafu, carele s-a și reîntors și îndată au făcut o adunare de toți izraeliții de *protecțiune străină*, ținîndu-le acest limbaj:“ S-a regulat în București cu oamenii de la putere că toți aceia cari vor da 150 de franci fără ca să întîrzie vor fi acuma emancipați, acuma cînd se vor primi și listele nominale“.
>
> Noi cari avem sentimente romînești, noi cari privim de mult timp aceste meschinării, nu am putut ști tot pîn-acuma.
>
> S-a și format grabnic 200 de petițiuni în privința aceasta, pentru a cere drepturi, și cu aceste petițiuni, împreună cu sumele adunate, pleacă d. Lupu Zarafu astăzi la București, căci se șoptește că acuma e momentul cuvenit, căci, dacă va veni alt guvern, lucrul e pierdut.
>
> Că sîntem pămînteni putem proba prin romîni chiar și de aceea ne doare cînd vedem că străinii voiesc să înșele pe romîni.
>
> Îngădui-va țara aceasta? Trece-se-va cu vederea de către aceia în mîna cărora se află soarta Romîniei? Lăsa-se va nepedepsit un asemenea abuz?

Oricât informațiunile petiționarilor ar fi supuse erorii, aflăm totuși că adunarea izraeliților despre care suplica vorbește a avut loc într-o casă alături cu hala vechiturilor. În acea adunare, compusă și din delegați izraeliți de prin districte, s-ar fi hotărât de-a se adresa o petițiune Adunărilor legiuitoare prin care să se declare că izraeliții voiesc sau tot sau nimic.

Acesta este punctul de vedere apărat de „Fraternitatea“, asupra căruia noi ne-am esprimat opinia, încât nu mai avem nevoie a reveni.

❦

[5 octombrie 1879]

Numărul de azi și cel de ieri al „Românului“ au meritul de a trezi veselia publică prin declarațiile cuprinse în ele, precum și prin prăpăstiile visate de onorabilii confrați, cari văd pericole pentru țară acolo unde nimeni nu vede decât cel mult căderea roșiilor de la putere.

Am spus-o adeseori în acest ziar că dreapta conservatoare e partidul acela în Parlament și în țară ai cărui membri nu au absolut nici o nevoie de-a veni la putere. Cu listele electorale și cu rolurile de contribuție în mână am putea dovedi că clasa aceea de oameni din care partidul conservator își recrutează membrii poartă ⅔ din toate sarcinele statului, pe când celelalte clase poartă numai ⅓ parte. Din această proporție se va vedea că, dacă partidul conservator are vreun interes, e desigur acela al stabilității, al unui guvern regulat, conștiincios și iubitor de țară, nicidecum însă pe acela de a veni numaidecât la putere. Ce sunt însă dd. roșii când n-au puterea în mâni? Nimic decât palavragii de cafenele, ajunși în trista stare de-a purta iarna pălării de paie și hăinuțe de dril.

Am înțelege încă dacă s-ar vorbi pur și simplu de ambiția de a veni la putere, o ambiție de care pot fi succeptibile piepturile omenești. Dar această ambiție, oricât de mare ar fi, nu este defel întrețesută cu interese de ordine curat individuală, deci e prea sus-pusă pentru a putea fi atinsă de prepusurile meschine ale roșiilor, prea sus pentru a putea fi confundată cu setea de putere pe care-o au dumnealor. Pentru conservatori lupta politică nu e o „luptă pentru existență“ ca la roșii.

Noi le-am propune d-nilor roșii o reformă care i-ar face să se lepede de bunăvoie de a veni cândva la putere și anume: ca toate funcțiile administrative precum și deputățiile, având deplină și garantată responsabilitate, să fie servicii benevole și gratuite. Ar primi dumnealor aceasta?

Ne temem că de a doua zi statul român ar rămânea fără funcționari și fără deputați roșii.

Acuzarea *setei de putere* făcută conservatorilor e cel puțin absurdă, mai întotdauna însă de rea-credință.

Dar într-adevăr „Românul“ nu mai știe ce vorbește. Începând revistele sale prin acuzarea că ținta luptei politice a conservatorilor nu e decât puterea, că opoziția e *învierșunată* după putere, cuprinde cu câteva șiruri mai jos următoarea declarație.

Cine voiește să mănțină *indefinit* guvernul actual la putere nu are decât să nu dea cestiunii în dezbatere o soluțiune acceptabilă pentru puterile europene. Președintele Consiliului de Miniștri a declarat precis și categoric, în întrunirea de ieri seară, că, pe cât timp va fi susținut de majoritatea Camerelor, *nu va primi nici a se da un vot negativ* care ar provoca o rezoluțiune din partea puterilor; nu va primi nici o soluțiune neacceptabilă pentru Europa; și, nevoind nici a dizolva Camera *decât la ultima estremitate, va rămânea neclintit la putere* până când două treimi ale Camerei se vor înțelege asupra unei soluțiuni. Această declarațiune a fost făcută de d. Ioan Brătianu în termeni atât de preciși și cu tonul unei *hotărâri atât de nestrămutate* încât ne este și nouă permis astăzi să afirmăm cu tărie că cine voiește să mențină indefinit pe guvernul actual la putere nu are decât să refuze acestui guvern o soluțiune acceptabilă pentru puterile europene.

Apoi mai la vale pe același ton:

În tot cazul, ceea ce este *mai presus de orice îndoială* e că ministrul actual *nu poate să se clintească de la postul său* până ce cestiunea pendentă nu va fi rezolvată. El este impus, prin puterea lucrurilor în capul afacerilor; căci, în dată ce o criză ministerială s-ar produce și, ca consecință neapărată, Camerele s-ar dizolva fără ca cestiunea să fie rezolvată, puterile vor da ele soluțiunea ce nu s-ar fi putut da de țară și i-o vor impune. Este dar o datorie *patriotică* de primul ordin pentru guvernul actual de a *ținea cu energie puterea* până ce cestiunea pendentă va fi rezolvată. De aceea și d. Ioan Brătianu a declarat ieri seară că, *chiar dacă ar trebui să-și piarză viața* în împlinirea datoriei ce îi este impusă de puterea lucrurilor, va rămânea neclintit la putere până când cestiunea evreilor *va fi rezolvată* și țara admisă în concertul puterilor europene.

Deși Camera e liberă de-a refuza chiar revizuirea Constituției cu o *minoritate* suficientă, totuși ministeriul declară că nu se va retrage până ce soluțiunea lui nu va fi primită.

Într-adevăr, frumoase și mai cu seamă constituționale declarații face d. I. Brătianu, declarații cari nu-i vor ajuta nimic, din cauză că în toate cestiunile mari de până acuma d-sa au amăgit prin neadevăruri țara. D. I. Brătianu, dacă are vreo calitate eminentă, este aceea de-a spune foarte

dezghețat neadevărul. Ni se pare că a venit vremea ca nimeni să nu-l mai creadă.

Și aceste declarații ale d-lui ministru nu însemnează o *înverșunată* sete de putere?

Dar aceasta e la urma urmelor afacerea d-sale. Dacă această sete înverșunată ar avea drept corelat calități distinse de om de stat nici n-am avea de obiectat ceva în contra ei. Din nefericire însă această sete e în așa disproporție cu calitățile d-sale încât aproape toate nenorocirile și toată sărăcia care de douăzeci de ani bântuie aceste nefericite țări avem a le mulțumi incapacității fenomenale cu care d-sa a condus partidul roșu.

Puțin am avea de zis asemenea asupra publicării acestor solemne declaratiuni în „Românul".

Dar alături cu ele vedem acuzațiuni atât de nedemne făcute membrilor opozițiunii încât le reproducem numai, fără a le mai întâmpina. Cu balamucul nu se discută. Iată dar prăpăstiile pe cari confrații noștri, în superfluența lor de iubire de adevăr și de lealitate, le atribuie opozițiunii conservatoare:

În noua și dureroasa dramă ce se va desfășura pe această cale actele vor fi împărțite precum urmează:

Actul I. Camerele lasă cestiunea nerezolvată sau dau o soluțiune neacceptabilă pentru Europa.

Actul II. Puterile se întrunesc în conferințe, rezolv cestiunea și chibzuiesc asupra mijloacelor de a o impune României.

Actul III. Ministerul Manolaki Kostaki, Maiorescu și consorții cer aplicarea principiului că puterile au autoritatea de a decide despre România și aceasta datoria de a se supune; această aplicare o cere de urgență spre a salva țara de ezecuțiunea puterilor.

Actul IV. Deciziunea puterilor este aplicată și strigătul țării amuțit cu puterea tunului și a baionetei, în numele salvării țării.

Actul V. *Una sută mii* de evrei, cel puțin, sunt impuși ca cetățeni români, și garantarea proprietății rurale dispare în loc de una mie de evrei cât propune astăzi guvernul și de garantarea cea mai puternică a proprietăței rurale.

Și toate acestea le atribuie opoziției cine? „Românul", acelaș jurnal care propunea egalitatea drepturilor *civile* pentru toți străinii, care le dădea tuturor dreptul de a cumpăra moșii; jurnalul în fine care susținea

emanciparea pe categorii, deci introducerea pe rând a zeci de mii de evrei în cetățenia română, fără un vot special al Camerei.

Se-nțelege că și această capodoperă de decadență a inimei omenești se mântuie prin declararea că:

În deșert vor face orice alte încercări spre a răsturna ministerul, căci el va rămânea neclintit la postul său, până când cestiunea va fi rezolvată.

Să vă fie de bine!

Fața cu aceste turpitudini, cari răsar ca bureții înveninați în foile roșii, ne cuprinde un sentiment trist care ne silește a zice: Nu cestiunea izraelită e răul principal, suferim de un rău adânc și înrădăcinat care, nelecuindu-se, ne va duce la o sigură pieire. Când oameni cari sunt capabili de-a scrie dezghețat asemenea minciuni și calomnii la adresa adversarilor lor continuă a esercita influență asupra opiniei publice, continuă a fi miniștri, deputați, mai știm noi ce, e o dovadă că acei oameni nu mai pot trăi prin o muncă cinstită, că sunt avizați de a trăi din amăgirea poporului, că-și pângăresc sufletul de zece ori pe ceas cu cele mai negre calomnii pentru a se mănținea la puterea de care au nevoie, că sufletul țării se-nvenineazǎ pentru a nu mai putea vedea adevărul.

O asemenea țară e pierdută!

❦

[6 octombrie 1879]

Am spus-o în numărul de alaltăieri că guvernul a invitat opozițiunea de-a alege o delegațiune care, în unire cu delegațiunea majorității Camerei, să discute modificările de introdus în proiectul de revizuire al Constituției.

Se vede că delegațiunile nu au putut să stabilească un acord, de vreme ce guvernul a simțit trebuința de-a amâna prin o apucătură parlamentară discuția asupra proiectului, cerând ieri de urgență ca Adunarea să treacă în secțiuni pentru a studia proiectul de lege prin care douăsprezece consilii județene se autorizează a face împrumuturi de la Casa de Depuneri și Consemnațiuni spre a veni în ajutorul țăranilor a căror recoltă a fost compromisă prin secetă.

În zadar d. Alex. Lahovari a espus Camerei modul de-a face votarea acestei legi cât mai repede, de vreme ce din propria inițiativă a Adunării există deja o delegațiune însărcinată cu studiul cestiunii, încât proiectul de lege trimis în acea delegațiune ar putea veni înaintea Adunării a doua zi

chiar; în van membrii opoziției s-au oferit de-a *aclama* proiectul de autorizare de împrumut fără nici o discuție. Într-o dezordine completă, în care chiar darea unui vot a fost peste putință, Adunarea a trecut în secțiuni, întrerupându-se astfel discuția asupra cestiunii izraelite, deși oratorul cel întâi înscris pentru ziua de ieri era d. Titu Maiorescu.

Am ruga de pe acuma pe onor. confrați de toată mâna de-a nu da trecerii în secțiuni o altă esplicare decât aceea pe care i-a dat-o d. I. Brătianu. Pe când d. Mihail Cogălniceanu spunea că într-adevăr gravitatea cestiunii împrumutului în sine face pe guvern să intercaleze în discuția cestiunii evreilor discuția proiectului de împrumut, pe când oratorii guvernamentali băteau aceeași coardă, deși refuzau să *aclame* proiectul, d. ministru prezident, într-unul din rarele sale momente de sinceritate, a spus-o, răspunzând d-lui Lahovari, că guvernul are nevoie de amânarea cestiunii principale din cauza înțelegerilor dintre delegațiunea majorității și aceea a opoziției.

E justă deci obiecțiunea făcută de d. Mârzescu că guvernul, având nevoie de amânare, s-o ceară în mod net și cinstit. La ce vecinica finețã bizantină, la ce apucături diplomatice străvezii pentru oricine, la ce tertipuri în locul procedării deschise și oneste? Pentru a nu mărturisi că partidului guvernamental i-e frică de un orator ca d. Maiorescu? Dar ni se pare că tocmai tertipurile acestea sunt o dovadă și mai mare despre frica ce le-o inspiră o voce atât de autorizată a opoziției conservatoare.

*

D. Boerescu a încetat de a fi un orator bun pentru cei de la „Timpul“? întreabă „Presa“. Deie-ni-se voie a o declara că pentru cei de la „Timpul“ d. Boerescu n-a fost nicicând un orator *bun în toată puterea cuvântului.* Fără îndoială că actualul d. ministru de esterne are multă stofă pentru un orator, are o rară finețã de argumentațiune, are, în momentele sale fericite, talentul chiar de a-și espune argumentele în mod concis și-ntr-o ordine nu numai logică dar și retorică, dar pe de altă parte nimeni nu va contesta că acele momente fericite nu sunt tocmai dese și că meritul logic al argumentațiunei pierde adeseori prin difuziunea și incoerența formei. A vorbi patru ore lucruri ce s-ar putea espune într-o jumătate de ceas nu va să zică a fi un orator bun. Confrații noștri nu trebuie să uite că oratoria este o artă și că la toate artele partea tecnică trebuie să fi trecut în sângele celui ce o profesează pentru ca el s-o exercite bine, căci, oricât de mult talent ar avea, el se risipește și se aplatizează fără disciplinarea riguroasă a acelui talent,

fără economia puterii intelectuale puse în joc. Dar a se obosi pe sine și Adunarea întreagă vorbind, vorbind și mereu vorbind, nu va să zică a fi bun orator. Nu tăgăduim că-n acest fluviu de vorbe răsărea strălucind din când în când talentul oratoric al d-lui ministru de esterne, dar discursul ca întreg, ca „unitate“ de concepție și vederi, a fost slab, atât de slab încât nu ne îndoim că chiar redactorii „Presei“ au aceeași părere, deși n-o mărturisesc.

Gurele rele au mers atât de departe încât au zis că d. Boerescu ar fi vorbit *într-adins* rău, ceea ce noi nu credem. Ziceau c-ar fi vorbit într-adins rău, pentru că d. Brătianu îl alesese pe d. ministru de esterne ca jertfă de sacrificat împreună cu proiectul guvernului pe altarul opoziției și că-n această situație psicologică, vrednică de părerile noastre de rău, d. ministru și-ar fi pierdut motivul cel mai puternic pentru a susținea proiectul.

Repetăm că aceasta este o răutate pe care noi n-o credem, încât, în alternativa de a alege între argumente, ne-a venit, în chiar interesul d-lui ministru, mai lesne să credem în suspensiunea timporală a talentului său oratoric.

La rugămintea „Presei“ de-a spune cine este acel redactor al ei care are nevoie de-a fi trecut în lista nominală de împământenire mărturisim că binefăcătorul întunerec care plutește asupra *Centrului* ne face să ignorăm dacă d. Grunberg continuă sau nu a contribui la primejdiile cari însoțesc totdauna citirea organului Centrului, dar știm că acele primejdii, odinioară cel puțin, erau agravate în mod esențial prin traduceri din nemțește, a căror perfidă dibăcie consista tocmai în trebuința ce au de-a fi ele înșile traduse în românește.

E o neagră ingratitudine din partea „Presei“ de a-și renega astfel pe unui din cei mai productivi scriitori ai ei.

„Ș-apoi cine face această imputare?“ întreabă „Presa“. „Un ziar, adică «Timpul», care este dat în antrepriză *unui domn* Weiss“.

Firma Thiel & Weiss din tipografia cărei apare „Timpul“ a câștigat prin lucrările sale de arte de mult dreptul de-a nu mai fi citată cu cuvintele „un domn oarecare despre care habar n-avem cine-i“.

Oare le-ar conveni redactorilor „Presei“ dac-am începe un articol astfel:

Un domn oarecare, habar n-avem cine-i, dar care răspunde la numele Boerescu etc.?

Desigur că nu.

Destule reputații uzurpate esistă în țară, lăsați intacte cel puțin pe cele întemeiate.

Firma Thiel & Weiss, ca firmă tipografică, e în orice caz mai cunoscută în țară decât numele scriitorilor articolelor din „Presa“. Și cu drept cuvânt.

❦

[7 octombrie 1879]

Suntem în ajunul unei soluțiuni definitive a cestiunii izraelite. Guvernul și-a plecat armele, majoritatea roșie a primit programul întreg și intact al opoziției, viitorul art. 7 al Constituției române va fi o stavilă și mai puternică în contra înstrăinării decum a fost articolul actual.

E un moment atât de frumos acesta, în care ideile apărate de noi sunt purtătoare de biruință, încât lăsăm orice incriminări la o parte. Și, dacă ne aducem aminte de scurtul trecut în care țara a fost agitată de această grea și periculoasă cestiune, o facem numai în interesul adevărului istoric, fără ură și patimă contra cuiva.

Acum un an art. 44 al Tractatului de Berlin atârna ca sabia lui Damocles asupra țării, iar presa guvernamentală augmenta spaima, năzărindu-i-se în perspectivă nouri grei și încărcați cu grindină pe care-i vedea adunându-se dinspre străinătate asupra noastră.

Când s-au escris alegerile pentru Camerele de revizuire agitația era la culme. Dar pe când ziaristica, cu puține escepții, se întrecea în cuvinte cari, oricât de frumoase ar fi fost, n-aveau puterea nici de-a convinge, nici de-a îndupleca, organul nostru au adus studii serioase asupra cestiunii, studii bazate pe date statistice, pe comparațiunea textelor de lege din diferite țări, câștigând opinia publică pentru singurul punct de vedere admisibil și rațional, că reforma constituțională nu se poate face decât în marginele în care se poate concilia cu interesele economice și naționale ale țării.

Ținem a reaminti solemna declarație făcută în acest organ că partidul conservator nu va face, precum nici au făcut, cestiune ministerială din cestiunea izraelită.

De unde presa europeană toată era în momentul întâi contra noastră, vedem astăzi cestiunea atât de lămurită încât o reacție analoagă cu cea de la noi se prepară în Germania și Austria, că „Journal des Débats“, publicând scrisoarea d-lui Crémieux, se pronunță pentru noi, că generalul Garibaldi și vestitul Kossuth găsesc de cuviință a se lupta cavalerește pentru noi în publicitatea europeană.

Cu toate acestea, pe când presa străină nu era ostilă și după a ei atitudine aveam grijă de chiar atitudinea sferelor influente ale diplomației, în mijlocul unei fierberi generale și a unei generale incertitudini și lipse de hotărâri, grupul conservator din Iași, unit cu un grup de bărbați independenți, liberali prin tendințe, dar moderați și circumspecți în procedere, au stabilit lineamentele esențiale ale unei soluțiuni care astăzi poate se va vota ca definitivă și sfântă voință a țării.

Reamintim dar că, dacă biruință este, ea este a acestor două grupe, cărora, cu gratitudine adâncă o constatăm, nu le-au lipsit nici concursul fracțiunii, nici acel tot atât de prețios și vrednic de laudă a liberalilor moderați din Țara Românească. Oricât de multicoloră ar fi fost dar opoziția, un singur merit are, că strâns unită și-a pus pieptul pentru țară, că mica ei oștire a fost o oștire de eroi.

Ne aducem aminte de o duioasă legendă păstrată în memoria popoarelor din Peninsula Balcanică. Când Mohamed II s-a întâmpinat la Rovine cu mica oștire a lui Mircea cel Bătrân, în partea turcilor era ca aliat vestitul Marcu Crăișorul, eroul legendelor slave. Când acesta a văzut mulțimea săgeților române întunecând văzduhul ca nourii cerului, a căzut în genunchi, rugându-se: „Fă-mă, Doamne, să cad în luptă, dar să învingă creștinii“.

Craiul Marcu a căzut în bătălie, dar Mircea a ieșit biruitor.

Tot astfel guvernul, patriotic fiind, au trebuit să se roage lui Dumnezeu: „Fă-mă, Doamne, să cad în luptă, dar să învingă țara!“

Dar n-avem numai bucuria de a vedea schimbată opinia Europei, de a vedea liniștindu-se țara din îngrijirea ei, o și mai mare satisfacțiune ne este păstrată.

Izraeliții înșii, recunoscând că nu cu Alianța, ci cu noi împreună or să trăiască, nu cer nimic alta decât ceea ce țara poate da. Oameni însemnați și de talent părăsesc punctul de vedere al interpretării largi a art. 44 și vor cere împământenirea individuală.

În această oră de apropiere generală, când România dă într-adevăr din toată inima posibilitatea ca izraeliții să devină cetățeni ai ei, ne simțim datori a vorbi în spiritul păcii și a reaminti că nu ura contra rasei izraelite, nu patima, nu prevențiuni religioase ne-au silit a menține un atât de strict punct de vedere, ci mai cu seamă natura ocupațiunilor economice ale evreilor, precum și persistarea lor întru a vorbi în familie și piață un dialect polono-german care-i face neasimilabili cu poporul nostru.

Dacă, în locul muncii actuale, care nu consistă în mult mai mult decât în precupețirea de muncă străină, evreii se vor deda ei înșii cu ocupațiuni productive, dacă școalele noastre, în cari oricând au fost primiți și tratați pe picior de perfectă egalitate cu românii, vor avea de rezultat a-i face să vorbească și să scrie românește, atunci viitorul art. 7 nu va mai fi o piedică pentru ei, căci nimeni nu va contesta unui român adevărat, de orice rit ar fi, dreptul de cetățean român.

Fie zis într-un ceas bun și împlinească-se binele cu prisosință!

❦

[10 octombrie 1879]

Chiar în cele mai solemne momente, atunci când revizuirea art. 7 se făcea pe baza unei înțelegeri comune între toate partidele, roșii nu puteau să încheie falimentul lor politic decât c-o faptă odioasă și de rând.

Astfel în ziua de 6 octomvrie, în loc ca d. Griani, raportorul comitetului delegaților, să constate prin darea sa de seamă atât acordul stabilit cât și deosebirile esențiale ce există între proiectul primitiv și acel supus votului Camerei, a început prin neadevărul că *dumnealor* au *crezut* de cuviință a procede la *oarecari* modificațiuni în sensul diferitelor idei cari s-au emis și că au constatat tot *dumnealor* că nu *în fond,* ci mai mult în formă au existat *oarecari* divergințe între opiniuni și că au procedat la modificațiuni, cari nu alteră **întru nimic** esența sau spiritul proiectului prezintat.

Acest grosolan neadevăr, această escrocherie parlamentară, acest act de rea-credință nu putea să treacă nerelevat și nepedepsit.

E nedemn ca în viața statului minciuna să joace rolul cel mai însemnat, e nedemn ca ciracii Alianței izraelite — ceea ce au fost roșii în tot cursul dezbaterilor — să-și asume asupra lor meritul, pe care nu-l au, de-a fi pus țara la adăpostul invaziei economice.

D. Maiorescu a trebuit să releveze înainte de toate adevărul. Dacă organul nostru a avut contra vreunui rău o ură învierșunată a avut-o contra neadevărului, încât lupta noastră adesea penibilă și crudă e mai cu seamă o luptă pentru adevăr. În cazuri estreme și sub imperiul necesității omul poate tăcea, a minți nu-i e permis nicicând și mai puțin se poate admite minciuna erijată sistematic în principiu de guvernare. Dacă dar d. Giani se mărginea a propune cu două cuvinte, așa zicând prin o semnificativă tăcere, proiectul cel nou, nimeni nu avea de întâmpinat o vorbă și proiectul trecea cu aproape

unanimitatea voturilor, precum a și trecut, fără observații din partea opoziției.

În zadar mai caută dar „Românul“ a drapa escrocheria parlamentară prin considerațiuni de înaltă politică esterioară și a-și da aerul că din pur patriotism d. Giani a căutat să asume asupra roșiilor victoria politică. Noi, cari într-adevăr știm mai multe decât spunem, suntem convinși că însuși dispozițiile puterilor s-au schimbat în privință-ne și că noul proiect, votat de Adunare, are perspectiva de a fi admis în străinătate. Nu mai vie d-ni guvernamentali cu acel fitil uzat al intervențiunii străine, al dezaprobării străinătății, căci nu-i mai crede nimeni în țară, nimeni în străinătate chiar. Timpul amenințărilor a trecut ș-ar trebui să fi trecut și timpul acelora cari s-au servit de ele contra propriei lor patrii, pentru a o intimida și a o face să se arunce în prăpastie.

❦

[12 octombrie 1879]

În Senat a început ieri discuțiunea proiectului de revizuire adoptat cu aproape unanimitate de Adunarea deputaților. Victoria politică a țării și în deosebi a opoziției conservatoare ne e atât de scumpă încât, cu toate provocațiunile mascate ale presei guvernamentale, ne pare rău că purtarea roșiilor în memorabila ședință de la 6 octomvrie ne-a silit să polemizăm chiar în momentul în care bucuria pentru biruința națională ar fi trebuit să înlăture orice ceartă dintre noi. Într-adevăr, dacă măcar aceasta una dată ni s-ar fi conces ocazia de a ne bucura în liniște de succesul dobândit, o singură recriminare n-ar fi ieșit din pana noastră.

Cunoscând țara și știind că tăria ei consistă în poziția geografică ca despărțire între mari puteri rivale, știind că ea asemenea unei limbe de cumpănă va fi tocmai atunci mai sigură când interesele și curenturile se vor contrabalansa, din capul locului ne-a venit greu a crede că cestiunea izraelită ar putea fi cândva cauza reală a vreunui amestec de din afară în afacerile noastre interne. Avem din contra convingerea că această cestiune n-ar putea fi decât cel mult pretextul care să mascheze cauze și interese politice reale. Din momentul însă ce acele cauze, urmând dintr-o parte și dintr-alta o direcție opusă, se neutralizau și-și țineau cumpăna, țara putea fi sigură în contra oricărui amestec de dinafară, care, oricât de dorit ar fi fost de unii, ar fi întâmpinat împrotivirea viguroasă a altora. Din acest punct de

vedere cauza izraelită, astfel precum o reprezenta Alianța, era pentru noi din capul locului o cauză pierdută atât înaintea tribunalului Europei, cât și înaintea opiniei țării.

Pe de altă parte neîndeplinirea art. 44 putea să formeze pretextul unei interveniri eventuale: era deci prudent de-a înlătura chiar și acest pretext. E asemenea adevărat că fostul art. 7 al Constituției noastre era într-o privire nedrept. Religia unui om nu atârnă de la libera sa alegere. Născându-se fără voința lui proprie, omul e înrolat din leagăn încă sub steagul unei credințe religioase cu mult înainte de-a putea avea vro opinie asupra binelui sau a răului cuprins în legea pe care-o moștenește. Deși dar art. 7 avea numai în aparență caracterul unei escluziuni pe motive religioase, deși, în sine privit, el se îndrepta contra unei rase străine, nu contra ritului religios al acesteia, totuși se putea întâmpla ca un om, prin sentimente și cuget cu totul român, să afle în el o piedică nestrăbătută pentru a lua parte la viața statului. Ar fi putut să se boteze — vor obiecta unii. Dar din parte-ne tocmai de încetățenirea acelora n-am fi fost bucuroși cari, cu ușurință și fără scrupule, s-ar fi botezat fără ca o adâncă schimbare în convingerile religioase să se fi operat înlăuntrul lor. Nu e îndoială că, sub regimul toleranței cunoscute și recunoscute a poporului nostru, asemenea oameni, pe care întâmplarea nașterei i-ar fi esclus de la drepturi pe deplin meritate, s-ar fi bucurat de stima societății și ar fi fost considerați ca egali între egali. Dar legea e lege și un articol pozitiv înscris în dreptul nostru i-ar fi esclus totuși în mod neînlăturabil de la exercițiul unor drepturi ce li s-ar fi cuvenit, și înlăuntrul conștiinței lor s-ar fi simțit nedreptățiți și umiliți fără cauză. A fi esclus de la viață pentru că stăruiești a fi de altă limbă și de altă rasă decât acele a generalității locuitorilor nu este o umilire. Un chinez, un arab, un persian cari ar stărui a rămânea ceea ce sunt, ar recunoaște desigur dreptul unui stat străin de a-i esclude de la afaceri la cari sentimentul de omogenitate cu totalitatea locuitorilor trebuie să fie pus afară de orice îndoială. Dar a fi esclus atunci când te simți omogen cu poporul și când bucuros îndeplinești orice condiții ce ți s-ar cere pentru a dovedi asimilarea este umilitor.

Deci trebuia dată posibilitatea ca aceia dintre izraeliți cari vor să fie cetățeni români să și poată deveni ceea ce vor și această posibilitate este, mulțumită Cerului, dată cu de prisos.

În Senat proiectul votat de Adunare nu va întâmpina multă opoziție. E drept că însuși marele Alecsandri a ținut ieri un discurs nerevizionist, pe care îl aprobăm, fără a-l putea urma, mai cu seamă dintr-un punct de vedere.

Niciodată o reformă a legislațiunii noastre interne n-ar fi trebuit să se opereze sub presiune străină, oricât de mică sau de binevoitoare ar fi fost ea. Dar alături cu acest principiu absolut, în privirea căruia suntem mai intransigenți decât oricine, necesitățile conservării statului și greutățile momentului silesc națiunea la concesii pe care cu bucurie am fi voit să le vedem evitate. Dacă revizuirea se făcea din chiar inițiativa țării în senzul în care s-a făcut n-am fi avut uimic de zis, căci ar fi fost un act și de prudență, și de justiție. Astăzi însă, pe lângă prudența și justiția cari-i sunt inerente proiectului, el mai poartă și caracterul odios al siluirii, de care am fi dorit din adâncul inimei să-l știm dezbrăcat. Dar dacă n-a fost să fie după placul inimei noastre, să ne mulțumim cel puțin că, cu ajutorul lui Dumnezeu, sila esterioară și necesitățile noastre s-au putut concilia în modul cel mai bun posibil.

❦

[14 octombrie 1879]

Promulgat și sancționat prin semnătura M. Sale Domnului, noul articol 7 al Constituției române a trecut deci prin toată filiera legislativă și a devenit lege. Astăzi, în ziua publicării prin „Monitor“ a noului articol constituțional, s-a mântuit deci cestiunea izraelită din România. Dar dacă ea s-a mântuit în mod formal, întru cât adecă un pericol poate fi înlăturat prin dispozițiuni legislative, caracterul ei economic a rămas încă neatins și o serie de măsuri organice trebuie să complecteze însemnata reformă. Suntem departe de-a ne îndoi că toți românii — de orice partid ar fi ei, orice creștere ar fi avut și orice aptitudini le-ar fi dăruit natura — doresc din inimă de-a vedea țara înflorind, de-a vedea progresul ei material și intelectual asigurat pentru tot viitorul. Dar între intenție și putință e o adevărată prăpastie, de aceea Dante a avut cuvânt când a zis că locașul celor răi, iadul, e pardosit cu bune intenții. Tocmai într-asta consistă puterea tragică a răului, că cel care-l comite găsește mii de motive pentru a-l scuza, într-asta consistă logica patimelor omenești, că fiecare individ din punctul său de vedere, din neputința de-a voi altfel decum e osândit a voi, are cuvânt. Dar nu punctul *său* de vedere e cel care folosește altora, nu acesta poate aduce pacea și înflorirea între toți.

De-aceea nu ne îndoim că acum, după ce cestiunea, întru cât era formală, e înlăturată, guvernul și organele lui vor propune fel de fel de

reforme, unele din bună-credință, altele cu priviri personale și pentru a îmbrobodi, cu pretextul interesului public, interese private, dar, oricum fie, asemenea proiecte vor ploua, vor fi poate chiar conforme cu cuvintele noastre, dar lipsite de înțelegerea noastră. *Non idem est si duo dicunt idem* zice un proverb latin, adică, „nu acelaş lucru este dacă doi *zic* același lucru“, căci de la zisa în treacăt, de la repetarea imitativă a acelorași cuvinte până la reproducerea în alt creier a aceleiași gândiri e o mare deosebire.

Am zis în mai multe rânduri că oricine dorește vindecarea relelor cari bântuie țara noastră va deveni mai mult ori mai puțin conservator, și orice reformă s-ar introduce în legile noastre, pentru a fi bună, va trebui să fie conservatoare.

Aceasta este atât de adevărat încât chiar puținele legi de o valoare oarecare ale Camerelor actuale și ale celor trecute sunt conservatoare în toată puterea cuvântului și n-au a face defel cu contractul social al lui Jean Jacques Rousseau. Astfel legea pentru neînstrăinarea pământurilor țărănești ia celei mai numeroase și mai folositoare clase de români dreptul de-a dispune de proprietățile ei. Din punct de vedere liberal această lege e o adevărată erezie, din punct de vedere conservator însă această lege e pe deplin conformă cu natura statului, căci acesta are nevoie de clase puternice, are nevoie mai cu seamă ca existența claselor ei productive să fie pe deplin și afară de orice îndoială asigurată. Legea contra uzurei e tot conservatoare. Din punctul de vedere *al liberului-arbitru*, dogma supremă a liberalismului și rațiunea lui de-a fi, o lege care oprește pe cineva de-a se împrumuta sub orice condiții voiește e o adevărată erezie. Din punct de vedere conservator însă această lege e bună, căci un capital împrumutat e o unealtă de muncă împrumutată și nu se cade ca împrumutătorul să distrugă toată puterea de producție a împrumutatului numai pentru că pe un timp oarecare i-au procurat unelta de muncă.

Modificarea art. 7 din Constituție s-a făcut asemenea în senz conservator. Din punctul de vedere al liberalismului e injust ca un individ să nu ia parte la viața statului fiind de altă rasă. Cel mai mare exemplu citat de inteligențele liberale sunt Statele Unite ale Americei, unde într-adevăr diversitatea originei locuitorilor nu-i oprește pe aceștia de a fi buni patrioți americani. Dar nu suntem engleji, vom răspunde. Pentru a rămânea ceea ce sântem, adecă români, pentru a ne împlini misiunea istorică pe care Dumnezeu ne-au încredințat-o din ziua în care Traian împăratul a pus piciorul pe malul stâng al Dunării, trebuie să ținem ca toți membrii statului

nostru să fie de nu români de origine, cel puțin pe deplin românizați. Această teorie e cu totul conservatoare și diametral opusă teoriei de „om și om“ profesată de liberali.

Tot în acest senz vor trebui a se face toate reformele necesare pentru a fi folositoare, încât nu e departe ziua în care toate sferele din țară vor deveni conservatoare. Nu trebuie să uităm că liberalismul cosmopolit, de care au suferit ca de o boală cronică pături întregi ale societății noastre, ne-a adus cele mai mari rele, din care cel mai mare e că nenumărate nulități, sub pretextul liberalismului și al democrației, se servesc de stat și de demnitățile lui pentru a câștiga o pâne pe care pe calea muncii oneste n-ar putea-o câștiga; să nu uităm asemenea că acest câștig, la care oricine poate ajunge fără muncă, deprinde pe oameni de-a spera totul de la schimbările politice, demoralizându-i sistematic, făcându-i lingușitori și servili către mărimile zilei, prefăcându-i adesea în denunțători și calomniatori, încât liberalismul în România, în loc de-a avea de rezultat oțelirea caracterelor, a avut din contra pe acela de-a bizantiniza și a veșteji oamenii ce erau încă neatinși de acel rău.

De aceea direcția în care se vor face reformele trebuie să fie de-a scăpa statul și organizația lui de luptă pentru existență și de ambițiile individuale, de-a-l pune la adăpostul asalturilor desperate a oamenilor cari nici au învățat ceva în viață, nici sunt în stare a câștiga ceva prin munca lor proprie.

❦

[18 octombrie 1879]

După atâtea declarațiuni formale ar fi poate de prisos a mai răspunde „Românului“, care nici acum nu încetează de a confunda partidul conservator precum el este astăzi cu partidul boierilor bătrâni din timpul Unirii Principatelor. De prisos ar fi însă a răspunde și pentru considerația că, orice cuvânt am rosti, îl vedem *pro primo* rău înțeles, apoi răstălmăcit cu intenții și vederi cari nu sunt deloc cuprinse în cuvintele noastre.

„Românul“ face istoricul luptelor partidului roșu cu conservatorii de la 1848, cu cei de la 1858, cu cei din timpul domniei lui Cuza Vodă, și apoi își asumă meritele Unirii, a împroprietăririi țăranilor etc. asupra partidului pe care-l reprezintă.

Acestea sunt cu totul neexacte.

Întâi, în partidul conservator de astăzi e în număr mare reprezentat partidul unionist din timpul domniei lui Grigorie Ghica VVd. Actele Divanului Ad-hoc din Moldova sunt deopotrivă iscălite de d-nii Lascar Catargiu și Petru Movrogheni de ex., ca și de Anastasie Panu și de d. M. Cogălniceanu. E natural ca boierii din Țara Românească să se fi temut de roșii, de aceste elemente necunoscute cari încercau a pune mâna pe stat; în Moldova însă această luptă între liberali și conservatori n-a existat în privirea cestiunilor mari, încât în timpul Divanului Ad-hoc lupta era între unioniști și antiunioniști, abstracție făcând de la principiile lor de administrație internă.

Caracteristic este deci pentru partidul conservator că, din momentul Unirii, el s-a contopit în amândouă țările, formând un singur partid, pe când, din contra, liberalii din Moldova au păstrat caracterul lor deosebit de al roșiilor, căci în Moldova, din fericire pentru țară, nu există încă roșii.

Așadar, dacă roșii, cu titlul lor nou de partid naționale-liberale sau liberale-naționale, adoptat ca imitație a partidului judaico-oportunist din Germania, au avut vreo luptă de susținut, aceasta n-a fost îndreptată contra partidului conservator cu cultura lui modernă și cu vederile lui exacte, ci contra a o seamă de boieri din Țara Românească cari țineau grapă la tradițiile țării lor și nu voiau să sacrifice nimic sigur pe lucruri necunoscute. Boierii, din punctul lor de vedere, aveau dreptate. Țara Românească exista ca stat autonom de la 1260-70, va să zică bob numărat de șase secole, își avea deci viața ei așezată, tradițiile ei deosebite, și era natural că Unirea, deși se făcea cu o țară tot românească, având deplină asemănare în datine și obiceiuri, avea s-aducă mari schimbări, mai ales prin unificarea instituțiilor.

Altfel era cazul Moldovei. C-o sută de ani mai tânără decât Țara Românească, ea a avut totdauna o poziție mult mai espusă decât sora ei de peste Milcov. Doi vecini au avut aceasta, din cari cu unul s-a împăcat prin tractate, neutralizând pe celalalt, care nu era periculos prin împrejurarea că Ardealul era mai autonom față cu Ungaria decât Țara Românească față cu turcii chiar. Moldova însă avea Polonia la nord, dar mai cu seamă la răsărit avea pe neastâmpărații tătari, pe neînfrânații cazaci, și pe deasupra acestora avea în contra ei împărăția turcească și regatul Ungariei. Pe când însă un vecin al Țării Românești slăbea, adecă turcul, vecinul imediat al Moldovei, rusul, se împuternicea din zi în zi, căci se substituise turbulentei Polonii puternica Rusie pe de o parte, puternica Casă de Austria pe de alta. Rezultatul împuternicirii vecinilor a fost că Moldova a pierdut două

provincii. Era evident deci că esperiențele dureroase trebuiau să facă instinctul de conservare națională mult mai susceptibil în Moldova decât în Țara Românească, care n-avusese a deplânge acele dureroase pierderi.

Iată dar de ce partidul conservator de astăzi nu mai poate fi identic cu acela pe care d-nii roșii l-au combătut la 1848. D-nii roșii au fost și au rămas *liberalii unei provincii,* conservatorii sunt un partid unul și același în întreaga Românie. Nu există roșii în Moldova, sunt însă conservatori cu aceleași vederi în ținutul Sucevei ca și-n Banatul Severinului.

Rolurile sunt așadar cu totul schimbate.

E asemenea inexactă aserțiunea „Românului“ că partidul conservator ar fi fost contra împroprietăririi. Contra modului propus da, contra ideei, nu. În sine vorbind, atât meritul cât și demeritul e al lui Vodă Cuza și a lovirii sale de stat. Cumcă modul de împroprietărire a fost vicios se vede însă din rezultate. Niciodată țăranul român n-a stat mai rău decât după împroprietărire, astfel cum ea a fost făcută.

D-nii roșii însă, cari combat lovirea de stat, au cu toate acestea pe autorul lovirii ca ministru de interne, au în cabinet pe omul pe care acum câteva luni îl numeau prin „Românul“ meșter în *sustracțiune* și trădător al țării în cestiunea izraelită.

Acum venim la legile conservatoare, votate de roșii în plină contrazicere cu principiile lor fundamentale.

Punctul nostru de vedere e cu totul clar: roșii, ca partid politic consecuent și onest, n-ar fi trebuit să le voteze.

Lupta noastră de căpetenie e o luptă pentru adevăr. Dacă sunteți liberali, fiți ceea ce vă numiți, conform proverbului „ori vorbește cum ți-i portul, ori te poartă cum ți-i vorba“. Ceea ce combatem dar în roșii e lipsa de caracter, pișicherlicul erijat în teorie de guvernare.

Azi d. Cogălniceanu e numit sustractor și trădător, mâni e ministru al roșilor.

Azi veniți cu presiunea străină, cu categoriile și cu listele, mâni adoptați proiectul opoziției.

Gravitatea lucrului consistă însă în împrejurarea că un partid fără caracter, pe lângă aceea că demoralizează poporul făcându-l a nu mai ști cu ce oameni are a calcula, mai e și compus din oameni fără caracter.

Astfel un individ de la Pitești în ajunul alegerilor promitea cetățenilor că nu numai nu va da nimic evreilor, dar va propune gonirea lor din țară. Acelaș individ, ales deputat, făcea parte din susțiitorii categoriilor. Există o

suplică a alegătorilor din Pitești care denunță duplicitatea deputaților din acel județ.

Alături apoi cu neonestitatea pe teren teoretic, vine cea pe terenul practic, unde exemplele sunt înspăimântătoare.

De aceea nu lauda „Românului“ că roșii sunt adevărații conservatori, ci objecțiunea noastră principală are cuvânt.

În fundul inimei Voastre nici credeți în ceva, nici voiți ceva. Nu sunteți un partid politic, ci o societate de exploatare, nu cu principiile voastre avem a ne lupta, ci cu apetiturile voastre. Pentru a arunca praf în ochii lumei sunteți în stare, cu aceeaș lipsă de caracter, să votați azi o lege ultraliberală, mâni una ultraconservatoare, fără a pricepe nici pe una, nici pe alta.

Din cauza asta nu sunteți democrați, ci demagogi.

❦

[20 octombrie 1879]

În ajunul acordului privitor la revizuirea art. 7 din Constituție se născuse în mai mulți membri ai opoziției teama că guvernul, dispunând de majoritatea simplă în Adunare, va fi în stare să treacă oricâte împământeniri ar dori și că opoziția n-ar câștiga cestiunea decât *pro forma,* adecă întru cât privește textul legii, în realitate însă guvernul își va trece chiar categoriile cu conștiincioasa majoritate de care dispune. Pentru a preveni deci abuzul pe care majoritatea roșie l-ar putea face în privirea împământenirilor, opoziția propunea ca la votarea unei împământeniri să fie exigibile ⅔ ale voturilor Adunării și că această exigență să se înscrie în Constituție.

La prima vedere s-ar părea într-adevăr că majoritatea roșie poate să-și facă mendrele în privirea aceasta. Garanția de espeditivitate a dd-lor roșii se vede și de acolo că deja membri importanți ai partidului guvernamental, ca d. Fleva, umblă să înființeze *biurouri de împământenire,* pentru ca afacerea să devină cât se poate de lucrativă. Astfel, pe motivul arielor din *Briganzii* lui Offenbach, biuroul de împământenire ar fi devenit o ramură de industrie național-liberală cu perspectiva celui mai frumos viitor pe înfloritele maluri ale Dunării.

Un preludiu al acestei maniere de a vedea era lista de 888 de izraeliți, despre cari se pretindea din partea eroului nocturn de la 11 fevruarie că toți luaseră parte la războiul în contra turcilor, și pe cuvintele eroului nocturn se poate întemeia orice suflet național-liberal, căci e tot atât de solid ca și jurământul prestat lui Vodă Cuza.

Partizani ai celor ⅔ erau toți membrii opoziției, cu deosebire numai că unii ar fi fost dispuși să nu admită în genere revizuirea decât numai cu această condiție, iar alții nu puneau pentru ea în cestiume revizuirea, adecă nu țineau morțiș la cele două treimi.

Cei din urmă aveau însă cuvânt de a nu face din cele ⅔ cestiune de respingere a revizuirii și iată de ce:

Condițiile pentru împământenire sunt înscrise în Constituție. Adunarea deci, votând împământenirea unui individ, care n-ar fi în condițiile prescrise de Constituție, dă un vot nul, adecă neconstituțional, iar noul cetățean trecut prin biuroul de împământenire ar fi cu toate acestea despodobit de drepturile sale de către orice sentință de tribunal. Dacă însă cineva e cu totul

în condițiile prescrise de Constituție și are pe lângă aceasta și voturile Adunărilor, atunci se-nțelege că e fără contestare cetățean român.

Așadar legile de împământenire sunt legi simple, cari sunt nule dacă nu sunt în deplin acord cu Constituția. O împământenire votată în neconformitate cu condițiile de împământenire înscrise în Constituție e nulă și neavenită.

Prin urmare „biuroul de împământenire“ n-are viitor lucrativ spre marea părere de rău a inimelor liberale-naționale și esclusiv patriotice.

Acest punct de vedere a fost apărat c-o argumentațiune strâns logică și științific exactă de către d. Conta în ședința de ieri a Adunării. D-sa s-a pronunțat deci pentru votarea listei celor 888 pe următoarele motive:

Cifra exagerată și chiar neașteptată a evreilor puși pe această listă a dat loc la multe îndoieli; aceste liste au fost făcute cu grăbire și apoi guvernul în această lucrare a fost ajutat de șefii de corpuri, aceștia de amploiații din cancelariele corpurilor și ale Ministerului de Rezbel.

Acei scriitori de prin diferite cancelarii ale Ministerului de Rezbel au putut face erori, ba au putut chiar să introducă intenționat nume care nu trebuie să figureze în această listă. Deși ar fi fost de dorit ca asemenea erori să nu se introducă în această listă, deși ar trebui să se scoată acum, după ce s-au introdus, totuși este cu neputință a se corige într-un timp destul de scurt; căci pentru a face o cercetare riguroasă, a restabili adevărul, ar trece un timp foarte lung, și aceasta ar fi în momentele de față nepolitic. Dar chiar dacă s-ar face o asemenea cercetare, ea ar fi inutilă, și iată pentru ce este inutilă: Dacă în adevăr în acea listă se află oameni introduși prin eroare sau chiar prin fraudă, *rezultă oare că acei indivizi devin români numai prin faptul că sunt cuprinși în această listă pe care o votăm?* Nicidecum. În proiectul de lege ce discutăm se zice lămurit: Se acordă naturalizarea acelor indivizi *cari au servit sub drapel în timpul resbelului* pentru independență. Prin urmare, înainte de toate se cere: să esiste faptul servirei sub drapel în timpul rezbelului pentru independență. Așadar, când acel fapt nu ar esista pentru unul din cei scriși în listă, votul ce dăm noi astăzi nu ar avea nici o valoare în privința lui; pentru că orice lege care regulează fapte anume determinate mai dinainte și care este făcută numai în vederea acelor fapte nu are efect dacă acele fapte nu esistă.

Așadar, oricând se va dovedi că, oarecare din aceste persoane prin eroare sau prin fraude au fost introduse în listă, acea persoană va putea fi esclusă din esercițiul drepturilor de cetățean român ce nu i se cuvin. Dar

mai este și un alt argument: Individul care n-ar fi servit în timpul războiului pentru independință sub drapel, acela nu poate fi cetățean în puterea listei votate, pentru că votul ar fi în privința lui neconstituțional.

Art. 7 din Constituțiune nu permite Camerei legiuitoare de a naturaliza colectiv prin o lege decât numai pe acei izraeliți cari au servit sub drapel în timpul războiului pentru independență.

Prin urmare, naturalizarea dată prin această listă nu poate privi decât pe acei cari au servit sub drapel, iar nu și pe acei cari din eroare sau prin fraudă sunt trecuți în listă.

Așadar, când acești pretinși cetățeni vor fi înscriși de esemplu în listele electorale, oricine va avea dreptul să conteste pe acei cari n-au servit sub drapel în timpul războiului; și tribunalele vor fi în drept să-i escludă: întâi, pentru că nu sunt în condițiunile esențiale prescrise de legea de față; și al doilea, pentru că legea aceasta în privința lor ar fi neconstituțională.

Prin urmare, nu este nici o primejdie dacă s-ar vota lista de față chiar așa cum este; căci prin aceasta nu acoperim nici fraudele, nici erorile ce s-ar fi comis.

Mai este încă o cestiune care s-ar părea că poate da loc la îndoieli.

Se poate ca în acea listă să fie soldați cari au murit înaintea facerei legei de față; ei bine, ce efect va avea naturalizarea acordată acelora?

Va avea oare efect în privința familiei militarului mort? Nicidecum; pentru că, după principiele stabilite de Codul nostru civil, *naturalisarea tatălui nu trece decât asupra copiilor născuți în urma naturalizărei*. Naturalizarea acestor izrailiți militari nu poate trece la copiii lor născuți înainte de împământenire.

Dar dacă s-ar interpreta legea de față în sensul că calitatea de român trece și la copiii soldatului izrailit născuți înaintea votărei acestei legi, atunci am călca principiul stabilit de noi la revizuirea Constituțiunei noastre; ar fi adică a admite că acei soldați *aveau înainte de a fi naturalizați calitatea de român*, pe care ei au putut-o transmite la copiii lor, fiindcă ei înșuși o aveau la nașterea acestor copii; atunci ar fi a admite că noi astăzi nu facem decât să recunoaștem un drept *preexistent*, să recunoaștem soldatului calitatea de cetățean pe care el o avea mai dinainte.

Însă aceasta nu ar mai fi naturalizațiunea, ci ar fi emancipațiunea, ar fi un ce contra Constituțiunei; am respins cu toții aceasta când am revizuit Constituțiunea.

Așadar copiii acelor oameni morți nu pot căpăta nici un drept, cu toate că noi am vota naturalizațiunea părintelui lor mort.

Din aceste puncte de vedere nu este nici o primejdie dacă se va vota această listă, fie ea chiar cu un număr dublu.

❦

[24 octombrie 1879]

Prin încetarea din viață a d-lui Ioan Strat partidul conservator a suferit o pierdere dureroasă. De origină din Moldova, el și-a făcut studiile sale juridice și de științe de stat la Universitatea din Berlin, și înaltul institut de cultură căruia-i datorea cunoștințele sale imprimase și purtării și inteligenței sale un caracter cu totul deosebit. Pe când cultura franceză, mai ales întru cât s-atinge de științele de stat, face pe adepții ei să admită toate ideile în mod absolut, ca și când n-ar exista alt adevăr decât cel spus de pe catedră, cultura germană are bunul de-a considera științele de stat ca pe niște științe *istorice,* al căror adevăr consistă în consecuțiunea și în dezvoltarea organică a diferitelor sisteme. Acest semn distinctiv al culturei răposatului îl făcea nepărtinitor și-i dădea o privire clară în actuala stare de lucruri din țară.

Cariera sa în țară a început-o prin a fi profesor de economie politică la Universitatea din Iași. Din acea epocă datează începuturile escelentei sale scrieri de economie politică care, deși concepută din punctul de vedere al liberului schimb, e totuși lucrată fără de unilateralitate și în cunoștință adâncă și deplină a obiectului.

Ca membru în Consiliul de Stat, instituit de Vodă Cuza, serviciile aduse de el legislațiunii au fost și mai mari. Strat a fost un adevărat consilier de stat, la care niciodată vederile personale sau de partid nu erau în stare a altera judecata sa, răsărită numai și numai din natura lucrurilor.

Ca agent diplomatic al țării la Constantinopol și la Paris, ca ministru, ca reprezentant în Adunări, el s-a distins prin finețа spiritului său de observațiune și prin dreaptă judecată.

Ca orator, el nu era din aceia al căror glas puternic și pasiune elementară sunt în stare a mișca masele, el era un orator de cabinet, fin, spiritual, stăpân pe mișcările și gesturile sale, dominând cu rară siguranță întreaga putere a spiritului său. Clasificându-se talentele deosebite din Adunări, Strat ar fi trebuit să se numere în aceeași categorie de oratori cu d. Manolache Costache Epureanu. Foarte indulgent, atât din natură cât și prin vederile sale

superioare, spiritual și caustic fără a jigni, el era iubit de toate partidele. Tot aceste calități îl făceau plăcut ca om privat în societate.

Stins în floarea vieței sale, pierderea acestei naturi calme și moderatoare ne inspiră o îndoită părere de rău. Țara e adânc mișcată de pasiuni politice, și mai ales extrema demagogie a înveninat atât de mult toate raporturile încât regretăm pierderea unui om al cărui talent oratoric consista în a spune, cu fizionomia cea mai inofensivă din lume și cu tonul de „bon homme“, cele mai crude adevăruri. Pe de altă parte cunoștințele sale pozitive îl îndreptățeau a juca un rol însemnat în viața practică a statului și a înlătura relele răsărite din semicultura, ca să nu zicem semibarbaria, guvernanților demagogiei.

❦

[25 octombrie 1879]

Nu de principiu, ci de încredere e cestiunea răscumpărării drumurilor de fier pentru noi. În principiu am avea de obiectat ceva numai atunci când am fi în altă țară, unde încărcarea statului c-o nouă ramură de administrație ar fi cu totul de prisos, pe când la noi posesiunea drumurilor de fier are pe lângă importanța economică o importanță pentru chiar direcția culturii naționale.

Plângerea noastră constantă, de până acum este că românii, în loc de a se deda la studii practice și pozitive, cari să-i poată susținea prin ele înșile fără razimul statului, s-aruncă din contra asupra ramurilor de știință speculativă, din cari dreptul ocupă linia primă. Urmarea acestei direcțiuni nesănătoase a culturei române este înmulțirea cu asupra de măsură a clasei advocaților și postulanților de toate tepele și colorile, clasă a cărei existență e în cea mai mare parte cauza penibilei sfâșieri dintre partizi. Doi-trei advocați adunați sub o căciulă sunt de ajuns pentru a forma un nou partid politic sau o nouă nuanță de partid politic. Pe când în fond lupta e pentru funcțiile și beneficiile de cari dispune statul, lucrul ia în formă aspectul unei lupte pentru interesele publice, cari sunt pretextul, nu cauza turnierelor necavalerești din Parlament și presă.

Așadar, oricari ar fi foloasele materiale ale răscumpărării, numai folosul moral că ar abate o sumă de minți de la sterpele ocupațiuni de speculațiune politică la lucrări de altă natură, exacte, practice, pozitive, ar fi de ajuns spre a ne îndemna să fim pentru răscumpărare în principiu. Statul fiind odată proprietar al drumurilor de fier, ar fi silit să încurajeze studiile tehnice, să

înființeze el însuși institute de cultură pentru aceste studii, și generația viitoare s-ar abate, în parte măcar, pe calea unei munci intelectuale, cu care omul poate câștiga bani și vază orișiunde, căci fiecare punct al țării are nevoie azi de oameni speciali, cari să dea razim intelectual muncii materiale.

Dar de la admiterea principiului până la răscumpărarea în realitate e o mare cale.

Răscumpărarea poate deveni un dezastru financiar, precum concesiunea Stroussberg a fost un dezastru.

Pentru a o proba aceasta n-avem nevoie de-a căuta motive nouă, căci cele de căpetenie sunt espuse în chiar opinia în scris a d-lui Dim. Sturza asupra răscumpărării, opinie atât de prețioasă în momentele actuale încât ziarul „Binele public“ o pune în fruntea sa.

Iată dar acea opinie:

> Când obligațiunile societății vor fi convertite în titluri ale statului, acesta va datora singur detentorilor cuponul, și neplata lui la zi va atinge directamente creditul statului. Fiindcă susținerea creditului său este o cestiune vitală pentru orice stat, cuponul datorit directamente de stat prezintă o mai mare siguranță pentru creditori decât cel datorit de o societate anume. Pe de altă parte, orișicine va înțelege că el apasă mai greu asupra finanțelor țării decât o simplă anuitate.
>
> Când răscumpărarea va fi efectuată, statul va datori un cupon anual de peste 25 milioane. Fiecare își aduce aminte cât de greu a fost uneori a plăti regulat cuponul de 9 milioane. Greutăți egale pot să se prezinte și în viitor. Atunci plata regulată a unui cupon de peste 25 milioane va crea pentru stat o situațiune incomparabil mai dificilă decât cele anterioare.
>
> Pentru a face și mai clară noua situațiune, nu cred inutil a adăoga că diferința între stat plătind o anuitate și statul plătind un cupon este aceea care esistă între o datorie fără titlu, înscrisă în cărțile unui bancher, și între o datorie bazată pe o poliță neguțătorească. Amândouă trebuie plătite, însă întâia datorie e îngăduitoare, pe când neplata celei de a doua trage după sine consecințe fatale.
>
> Dacă din puncturi de privire economice, și voi adăoga și politice, e de dorit ca să răscumpărăm cât mai în grabă căile ferate, trebuie pe de altă parte ca dezavantagele financiare evidente ce se vor produce pentru creditul statului din transformarea proiectată a titlurilor să capete dezdaunare în crearea unei situațiuni juridice clare, netede, precise, fără încurcături pentru viitor și, în administrarea de către stat a liniilor ferate, fără vreun amestec străin oarecare.
>
> Din momentul în care statul dă detentorilor actuali de acțiuni ale societății titluri ale statului, care în sine prezintă o mare garanție, fiind ele bazate pe creditul statului însuși, nu e cu putință ca să mai dăm încă o garanție specială și mai ales o ipotecă pe venitul monopolului tutunului. Reamintesc împrumutul de 65 milioane pe care statul

> va fi nevoit să-l facă. Și nu trebuie să pierdem din vedere că mai pot veni asupra țării timpuri grele, pentru care trebuie să ne preparăm rezerve de tot felul, iar mai ales creditul țării. Nu putem dar da, ca siguranță, cel mai sigur și mai important venit al statului, care ne-a scăpat în ultimii ani din situațiunile cele mai grele și mai periculoase.
>
> Răscumpărarea căilor ferate nu trebuie să devie pentru finanțele țării sugrumarea, din dosul răscumpărării nu trebuie să vedem un dezastru financiar, căci atunci răscumpărarea ar înceta de a mai fi în folosul nostru.

Cum de azi până mâni răscumpărarea din lucru rău poate deveni lucru bun e o enigmă financiară, care așteaptă a fi dezlegată prin statornicia de vederi și atitudine a d-lui ministru de finanțe.

Pe de altă parte cestiunea a luat în chiar Consiliul de Miniștri caracterul unei lupte pentru gheșeft. În Cameră e un grup, ai cărui capi sunt d-nii Costinescu, Pană Buescu, Stolojan, Stătescu, Câmpineanu ș.a. cari vor să facă din răscumpărare o afacere patriotico-năciunală foarte lucrativă cu vro trei milioane de franci în favorul cinstitelor obraze democratice. D. Brătianu ține cu copiii sufletului său și de-acolo criza ministerială, care are de scop de a curăți firma companiei de esploatație de numele neradicale a vro patru miniștri, pentru ca d. Brătianu, reînsărcinat cu formarea cabinetului, să ne puie iar în față zavistnica și neputincioasa figură a d-lui Stătescu, universal incapabila mască a d-lui Câmpineanu, și poate încă pe vrun academician cu patru clase primare, care și-a completat studiile la facultate de pișcherlic a redacției „Românului“.

Toate acestea nu sunt în stare a ne inspira încrederea pe care am avea-o dacă soarta răscumpărării ar atârna, nu de gheșeftari, ci de oameni cinstiți, asupra cărora să nu fie umbră de bănuială.

Deocamdată știm că M.S. Domnul a primit c-o semnificativă răceală demisia d-lui Brătianu. M. S. Domnul are într-adevăr multe cauze de nemulțumire, deși firește de altă natură.

Pentru cestiuni din lăuntru M. Sa se poate într-adevăr referi pur și simplu la părerea consiliarilor săi, de orice partid ar fi ei, dar eșecurile suferite de politica roșilor, în afacerile esterne ale statului, aruncă o umbră asupra neatinsei și curatei autorități a coroanei, o umbră pentru care reprezentantul suprem al onorii României e cu drept cuvânt susceptibil. Pentru coroană eșecul în cestiunea Arab-Tabiei e mai dureros decât jocul de intrigi bizantine în cestiunea răscumpărării.

❦

[28 octombrie 1879]

De duminica trecută și până azi agenții secreți și cei publici ai roșiilor colportează o curioasă știre, că adică între d-nul I. Brătianu și M. S. Domnitorul ar fi avut loc niște esplicațiuni de natura cea mai gravă.

D. Brătianu a găsit de cuviință a adresa M. Sale Domnului o scrisoare, după cum zic unii, un discurs, după cum afirmă alții, prin care impută că M. Sa i-ar fi cerut până acuma: 1) cooperarea cu Rusia, 2) cesiunea Basarabiei, 3) emanciparea evreilor și, în fine, 4) răscumpărarea drumurilor de fier, și că în schimbul acestor concesiuni roșii n-au ajuns de a fi susținuți de puteri și îndeosebi nu de Germania, al cărei cancelar, principele de Bismarck, continuă a persecuta pe d. Brătianu.

Dacă roșii și organul lor de căpetenie, d. Brătianu, au ajuns să formuleze acuzări în contra coroanei, ba au ajuns să le colporteze în public prin mulțimea de agenți plătiți și gratuiți de cari dispun, e evident că esplicația a devenit o amenințare, amenințarea o provocațiune la revoltă.

Cu toate acestea ar fi o naivitate de a crede că numai pericolul căderii roșiilor de la putere a fost în stare de a-i mâna la asemenea desperate mijloace de acțiune, încât esplicarea cată să fie mult mai ascunsă decum se prezintă primei vederi.

Să vedem dar dacă, atrăgând în discuție unele elemente ce ni s-au dat pe neașteptate, nu vom fi în stare a esplica noua atitudine a partidului roșu în genere, a d-lui Brătianu îndeosebi.

•

Nu numai în romanele și în dramele moderne, ci și în cronica judecătorească și politică ne întâmpină câte un personaj asupra originei și tendințelor căruia e răspândit un semnificativ întunerec. Îl vedem pe acel personaj conducând cu isteție țesături fine de intrigi, îl vedem contrazicându-se cu el însuși prin vorbe și fapte. Îl vedem pretextând una, făcând alta, și ne vedem în imposibilitatea de a înțelege unitatea acțiunilor lui, până ce nu dăm de cheia acestora. Din acel moment ni se lămurește înțelesul acțiunilor, secretul tăriei și a slăbiciunei: interesantul personaj e o enigmă dezlegată.

Multe chei s-au încercat până acuma pentru a înțelege pe d. Brătianu.

Unii încercau a-l descoase prin mijlocul ideii daco-romane a unității naționale, deși cei mai pătrunzători puteau vedea din capul locului că și

această idee nu era decât un pretext, nu era decât o frază esploatată în folosul unor interese străine ideei. Afară de astea d. Brătianu urăște în realitate și Ardealul și pe ardeleni. Când hârtiile lui Vodă Cuza vor vedea lumina, se va vedea ce sentimente dușmănești avea d. Brătianu în contra ardelenilor, cum era în înțelegere cu revoluționarii unguri de la 1848 pentru uniunea Transilvaniei cu Ungaria și trădarea elementului român pe mâni maghiare, precum și pentru înlăturarea Casei de Austria de la coroana Ungară. Pe atunci ardelenii erau numiți de d-sa frați falși, frați neadevărați. Îndată după căderea lui Vodă Cuza însă d. Brătianu devine un aprig panromanist în teorie, încât ura practică și iubirea sa teoretică pentru Daco-România trebuie să aibă una și aceeași cheie.

Ciudat asemenea rămâne că, în momentul în care cucerirea Ardealului era la ordinea zilei, se formau în țară bande nu ardelene, ci bulgare, pentru a pune în curs cestiunea orientală.

Și la această împrejurare trebuie să ne serve aceeași cheie.

•

Proaspătă în mintea tuturora e procedarea d-lui Brătianu în timpul cabinetului Catargiu. Se făceau mari adunări la Mazar Pașa, în cari liberalii se gerau în supușii credincioși ai Înaltei Porți, erau mai turcofili decât M. Sa Sultanul. Lascar Catargiu cade. Cabinetul e dat în judecată și o sumă de oameni însemnați sunt escluși prin împrejurarea aceasta de la controlul vieții publice și atacați personal într-un mod atât de meschin, de tâlhăresc și de cinic încât îi apucă dezgustul de afacerile publice. Aceste momente le folosește d. Brătianu pentru ca, neprevegheat de nimeni, să plece la Livadia și să puie acolo la cale planurile sale politice. Convenția cu Rusia se încheie la spatele ministrului oficial de esterne, a d-lui Nic. Ionescu, care fusese numai un paravan de ochii Europei pentru d. Brătianu. Presa opoziției dă alarma că roșii vor să ne ia Basarabia, d. Brătianu ia foc în gură că nu-i adevărat (deși se știe că cunoștea bine intenția Rusiei); rușii sunt bătuți și în mare pericol, d. Brătianu trece Dunărea cu armata română fără tractat, fără zapis și amanet, fără nimic.

În fine Rusia dă pe față dorința ei în privirea Basarabiei. Tonul guvernului și al presei guvernamentale devine atât de impertinent încât îi dă Rusiei pretextul de a pretinde că nu poate ceda în cestiune, fiind onoarea ei angajată. Cu toate aceste opoziția guvernului era, după cum a zis marchizul Salisbury, neserioasă, adică o comedie de ochii lumii. Tot astfel se întâmplă cu Arab-Tabia.

Având încă Rusia, după Tractatul de la Berlin, un drept de apel contra hotărârii comisiei de delimitare, trupele române intră în Arab-Tabia și Rusia are din nou pretextul de a pretinde să nu poate ceda în cestiune de vreme ce onoarea ei militară e angajată.

Din toate aceste însă se vede un lucru; din orice act al d-lui Brătianu Rusia câștigă; om fi nevoiți deci de a aplica și aci aceeași cheie.

•

În timpul din urmă o răceală foarte accentuată a prins loc între Germania și Rusia. Pentru aceasta din urmă prezența unui principe din Casa de Prusia pe tronul României trebuie să fie o mare jenă.

În acest moment d. Brătianu găsește de cuviință a descărca toate vinele sale politice și diplomatice asupra coroanei, răspândi acest zgomot, a discredita persoana Suveranului său.

Aceeași cheie trebuie să ne serve să dezlegăm acest dedal de contraziceri aparente în purtarea d-lui I. Brătianu.

Acea cheie e simplă și lesne de mânuit.

Avem a face cu un erou demn de scrierile romanțiarului rus Danilewski, cu cel mai fin, cel mai abil, cel mai prețios agent al panslavismului și al Rusiei în Orient, și acesta e d. Brătianu.

Oricât de uimitoare ar fi această descoperire, ea e adevărată și proba ei se va vedea din toate cazurile.

Urăște pe ardeleni și vrea Ardealul. Cum se esplică asta? E-n interesul slavilor ca singurele elemente străine din mijlocul lor, românii și ungurii să se urască de moarte.

Iată cheia.

Se trece Dunărea fără încheiare de tractat. Un tractat ar fi jenat pe Rusia, iată cheia.

Cheia procedării ultime față cu M. Sa este deci răceala între Rusia și Germania.

Dacă ruptura între Rusia și Germania e serioasă, atunci una din două se va-ntâmpla: sau va cădea d. Brătianu, căci puterile nu vor mai da crezare la un agent rusesc ca președinte de Consiliu în România, sau roșii vor încerca să răstoarne pe domnitor. Pentru acest caz par a-și fi menajat în ministeriul de război persoana colonelului Lecca.

Puterile Apusului Europei însă au privirile ațintite asupra României.

Ele ne vor face să pierdem Arab-Tabia.

Ele nu vor recunoaște independența țării până când d. Brătianu nu se va retrage.

Europa vrea ca țara să simță că are în fruntea Consiliului ei de Miniștri pe un agent al Rusiei.

❦

[31 octombrie 1879]

Abia apucarăm să zicem că în principiu conservatorii nu sunt contra răscumpărării și îndată atât „Românul“ cât și organul personal al marelui om de stat s-a cățară de acest pai pentru a deduce monstruozitatea că aprobăm proiectul de răscumpărare. Milă de silă și dor de zor, adecă, vrem nu vrem, ne apucă d-lor pe dinainte și ne spun că voim chiar proiectul cum este el.

Să ne permită însă atât organul agenților rusești cât și acela al marelui om de stat să le spunem că una e una și două fac mai multe. Pentru răscumpărare în principiu a fost cabinetul Lascar Catargiu, ba dacă marele om de stat d. Vasile Boerescu va binevoi a-și aduce aminte cauza pentru care cinstit d-sa a ieșit din cabinet, atunci organul marelui om de stat va vedea lesne c-a zburat pentru că d-sa voia să facă din răscumpărare un *gheșeft,* ceea ce bătrânul Lascar Catargiu nu voia cu nici un chip.

În fine, ce mai la deal la vale, lucrul stă astfel. Sub cabinetul Catargiu încă acționarii, amăgiți și ei de d. dr. Stroussberg și de Pătărlăgenii și Costineștii noștri, precum era amăgit și poporul românesc, și încărcați de multele datorii ce au trebuit să le contracteze pentru a mântui drumurile de fier, propun guvernului conversiunea acțiilor în titluri de ale statului și trecerea drumului de fier în proprietatea statului. Conversiunea făcută în mod echitabil, adică purtând acționarii pierderile rezultate din călcarea contractului, putea să fie bună pentru țară, nu din cauza foloaselor materiale, cari, fiind tranzacțiunea dreaptă și echitabilă, nu puteau fi însemnate, ci din cauza folosului moral că statul, devenind proprietar al drumului de fier, ar fi deschis calea la o mulțime de lume de a noastră să-nvețe lucruri practice, și cu temei, să se ocupe de șine și mașine cu vapor în loc de pișecherlâc politic și blagomanii nesărate de gazetărie.

Adică lucru cinstit era din capul locului și nici putea să fie altfel de vreme ce un om de țară, care nici nu-i advocat măcar, avea s-o puie la cale.

Nu asta însă era părerea *marelui om de stat.*

Repede fondează Banca de București cu scopul anume de a cumpăra d-sa acții și de a le vinde statului apoi cu 300 la sută câștig, fiind marele om de stat *ministru* de esterne.

Atunci i s-a dat să înțeleagă, c-un cusur subțire nu-i vorbă, căci marele om de stat e dintre obrazele subțiri cari se țin cu cheltuială — că nu poate fi și Bancă de București și ministru totdeodată, de aceea să aleagă între două.

D-sa a preferat apoi Banca de București și a trecut în opoziție. Din momentul în care ca ministru și gheșeftar totodată nu mai putea face răscumpărarea, erau compromise libertatea, naționalitatea și toate celelalte substantive abstracte.

De acolo — *du reste* — datează formarea centrului ca grup deosebit politic, a cărui existență nu se justifică prin nimic. Logic vorbind înțelegem pe roșii: oameni cari n-au nimic, sau săraci sau scăpătați, cari vor să facă avere prin mijlocul statului. Așa de es. d. Fleva e geambaș de cai, arendaș neplătitor a mai multor moșii ale statului, deschide biurou de împământenire și vrea să se facă și ministru. Rezon! De ce să nu fie? Nu e de ai noștri? Nu e din popor? E un punct de vedere pe care-l dezaprobăm, dar îl înțelegem logic vorbind.

Dar Centru? Ce-nsemna Centru?

Dacă erau oameni cinstiți n-aveau decât să se facă conservatori, dacă erau oameni de treburi n-aveau decât să se facă roșii și lucrul era limpede.

Ne pare rău că o frază fără cuprins putea să exerciteze o atracțiune oarecare asupra unor tineri pe cari se vede că organizația actuală a societății europene i-a influințat. E un principiu conservator pe care voim să-l amintim tinerilor români: fără muncă și merit adevărat nu există înaintare adevărată. Nu luați de model pe acei pehlivani cari, fără umbră de merit adevărat, își fac din instituțiuni o scară pentru a aduna avere și a ajunge la ranguri. Acei pehlivani fără de suflet vor aduce societatea la desperare, vor face-o sau estrem reacționară, ceea ce nu e bine, sau anarhică, ceea ce asemenea nu e bine. Amândouă stările acestea sunt barbare, esclud orice cultură, orice civilizație. Nu este știința psicologiei atât de înaintată încât să vă garanteze victoria pehlivanilor. Oamenii sunt împărțiți prin predispozițiile lor morale în două: în optimiști și pesimiști. Optimiștii vor căuta să imiteze pe pehlivani, pesimiștii se vor revolta în contra tiraniei minciunii și pișicherlâcului. Și acești din urmă, deja foarte numeroși în societatea noastră, sunt aceia de cari orice pehlivan cată să se teamă.

Din norocire Centrul n-a ținut decât de joi până mai apoi, încât azi nici nu i se mai aude de nume. Afară de d. Boerescu și împărțitorul „Presei“ nu mai există alți membri ai Centrului.

Așadar, ca să nu ne uităm vorba, Banca de București a fost mofluză ca nepusă în masă. De-acolo „centru“, de-acolo unirea cu roșii, cu cari totul e cu putință, de-acolo „naționalitate, libertate, dreptate“ în „Românul“ care, în loc de „Luminează-te și vei fi“, ar fi trebuit să înscrie maxima d-lui Buescu: „Mai aproape dinții decât părinții“.

De aceea noi, în principiu pentru răscumpărare, facem din răscumpărare o cestiune de încredere.

Am avut deja Banca de București în Consiliul de Miniștri, nu mai voim s-o vedem și astăzi. Conservatorii au avut întâi „răscumpărarea“ în programa lor, încât noi suntem nașii și „nașul botează, nașul cutează“.

O spunem deci din esperiență că e gheșeft la mijloc, gheșeft infect, gheșeft à la Banca de București.

Cel mai mare rău din toate e că statul nu devine proprietar al drumurilor de fier, ci împarte acest titlu cu mii de acționari cari vor pretinde ca să li se plătească anuitățile *nouăzeci* de ani de-a rândul, încât de mai nainte va fi pricină de gâlceavă între statul român și acei acționari cari nu vor voi să-și preschimbe acțiile pe titluri de ale statului. Acești acționari vor veni totdauna înarmați cu teșcherele nemțești de protecție extraordinară, fiecare din ei va fi statul german personificat și nu ne vom putea mocarisi de ei pentru că îndărătul lor vor fi un milion de baionete și principele de Bismark pe deasupra.

În discuțiunea aceasta „Presa“ ne adresează următoarele cuvinte bine simțite:

> Combaterea lor nu are de țintă proiectul supus Corpurilor legiuitoare și guvernul propuitor. În această privință ne place a recunoaște francheța ziarului „Timpul“, care declară că este în principiu pentru răscumpărare, adăogând câteva rânduri mai jos că nu are însă încredere în cei însărcinați cu această operațiune. Declarațiunea este, o repetăm, plină de o sinceritate de care suntem fericiți a lua act; se va ști astfel *de ce* acest ziar combate proiectul răscumpărărei în coloanele sale, precum se va ști totdodată *de ce* oratorii cari aparțin partidului reprezentat prin acest organ combat proiectul în Corpurile legiuitoare; va rămânea numai ca națiunea să aprecieze un partid care își face o armă pentru combaterea guvernului dintr-o cestiune eminamente națională, de care depinde dezvoltarea economică a țării și ușurarea finanțelor sale.

După șirurile noastre de față organul marelui om de stat știe *de ce* am pus cestiunea de încredere înainte de toate. Precedentul frumos al Băncii de București ne face într-adevăr să nu dăm crezare argumentațiunii încifrate a guvernului, pe care voim s-o descifrăm ca să nu iasă din ea negustoria lui Nastratin. Pe lângă statul proprietar rămân ca proprietari toți aceia cari vor prefera a-și ținea acțiile și a-și lua dividentele în curs de nouăzeci de ani. Acești oameni vor putea fi membri în adunarea generală, membri în reprezentațiunile acestor adunări, c-un cuvânt vor avea parte la toate: și din coș grăunțe și din făină parte și din traistă merinde, adecă cuiul lui Pepelea în casa românului.

Dar numai acestea sunt inconvenientele? Nu mai departe decât acum un an, „Românul“, acuma aprig susțiitor al răscumpărării, scria pe atuncea următoarele:

> Printr-o construcțiune deplorabilă și printr-o administrațiune prea adesea nenorocită, societatea acționarilor a reușit a-și atrage procese care se urcă până astăzi la o *sumă fabuloasă.* Pretensiunile formulate până astăzi numai în contra Societăței se urcă, ni se spune, **la peste 25 milioane** și în fiecare zi nasc *noi procese, noi pretensiuni de milioane.*
>
> Aceste procese sunt de trei categorii.
>
> Întâi, procesele de espropriare, care se urcă la *câteva milioane și se pierd toate de Societate.* La finele anului trecut Societatea a pierdut un asemenea proces de peste 500.000 lei ce-l avea cu orașul Severin.
>
> Vin apoi procesele cu subintreprenorii din timpul construcțiunii, procese care *iarăși se urcă la o sumă foarte însemnată.*
>
> În categoria cea mai grea intră în fine procesele de inundări. Câteva cuvinte de lămurire sunt neapărate în privirea acestei ultime categorii de procese. În timpul construcțiunii se cercau pe mai multe puncte ale liniei rembleuri însemnate, spre a da căiei panta trebuincioasă. Aceste rembleuri treceau în unele locuri prin câmpii supuse revărsărilor de ape. Guvernul, care trebuia să aprobe planurile liniei, n-a voit să autorize rădicarea acelor rembleuri decât cu condițiunea de a se face podețe la distanțe scurte, spre a permite răpedea scurgere a apelor, deoarece altfel, la fiecare inundare, rembleurile ar fi fost ca niște zăgazuri ce ar fi oprit apele și ar fi adus mari pagube proprietăților învecinate. Direcțiunea societății n-a voit însă a ținea seamă de ordinile guvernului și a rădicat rembleurile fără a face toate podețele de scurgere cerute. Atunci guvernul, prin adresă formală, a declinat orice responsabilitate, declarând că toate daunele ce ar rezulta din refuzul societății de a se conforma cererilor lui vor privi pe Societate, adică fondul de construcțiune, iar nicidecum venitul esploatării. Ceea ce prevăzuse guvernul nu a întârziat a se întâmpla. Mii și mii de pogoane fură inundate din cauza rembleurilor liniei ferate și proprietarii, păgubiți șiruri întregi de ani, începură a intenta Societății procese, cerând despăgubiri *nenumărate,* cum se face

în asemeni ocaziuni. Aceste procese sunt cele mai grele pentru fondul construcțiunii și, ceea ce este și mai grav, *Societatea* **le pierde regulat pe toate,** *cum pierde și pe cele din celelalte două categorii.*

Pretensiunile rădicate în contra Societății sub această formă se *urcă până astăzi la multe milioane și nu se știe unde se vor opri.* Sentințele date de tribunale asupra acestor pretensiuni stipulează anume că despăgubirile se vor plăti din fondul de construcțiuni, adică din averea proprie a Societății.

Situațiunea Societăței căilor ferate *s-a agravat dar foarte mult din punctul de vedere material de anul trecut, de când s-au început negocierile de răscumpărare până astăzi.*

Iată dar că „Românul“ de acum un an arată ce fel de cestiune este cea eminamente națională de care depinde dezvoltarea economică a țării și ușurarea finanțelor sale, după cum se rostește „Presa“.

De aceea — considerând elementele din cari sunt compuși roșii și împrejurarea agravantă a fostei Bance de București — repetăm că facem din încredere cestiunea principală. Răscumpărarea, ieri rea și azi bună, nu prea încape în mintea omului. Apoi mai știm că nici diavolul biserici face, nici roșii au adus vrun bine în țara aceasta, încât îndărătul răscumpărării s-ascunde, după chiar opinia d-lui Dim. Sturza, propuitorul, un dezastru financiar.

❦

DESPOT VODĂ

DRAMĂ ÎN CINCI ACTE DE VASILE ALEXANDRI

[2 noiembrie 1879]

Puțini, și anume aceia cari se ocupă cu istoria patriei știau povestea romantică a lui Iacob Eraclid Despot, a unui aventurar atât de fin încât a fost în stare să facă pe un om serios precum era Carol V, împăratul, să-i întărească un arbore genealogic al cărui începători sunt însuși bătrânul Jupiter, zeul zeilor din Olimp, și muritoarea Alcmene. E drept că Jupiter însuși nu figurează în arborele genealogic, dar e pus ca începător al neamului ilustru al Eraclizilor un erou al Iliadei lui Omer, Tlepolem, fiul lui Ercule, deci nepot de fiu al lui Jupiter, care, oștindu-se împreună cu ceilalți elini asupra Troadei, a fost omorât de Sarpedon, asemenea un fiu al lui Joe și al Laodameei.

Astfel începutul istoriei lui Iacob Eraclid Despot se petrece sub zidurile Troadei între descendenții direcți ai lui Jupiter, iar sfârșitul în Moldova sub buzduganul lui Tomșa, după cronică, sub pumnalul lui Ciubăr Vodă, după dramă.

Varga magică a poetului ne face să ne trezim în adâncul vremilor trecute, în timpul când uriașul trunchi al neamului Mușatin, în a cărui umbră Moldova crescuse mare și puternică, era suplantat prin figura îngrozitoare a lui Petru Stolnicul sau Alexandru Lăpușneanu după cum se numi el singur.

Într-adevăr rău trebuie să fi căzut Moldova dacă după moartea celui din urmă Mușatin — Ștefan VII, care avea încă o oaste de 40.000 de oameni — Alexandru Lăpușneanu n-a mai putut rezista nici mercenarilor lui Despot. Deodată cu stingerea dinastiei moldovenești, ale căreia drepturi nu le mai moștenea decât o femeie, Ruxandra, doamna lui Lăpușneanu, s-a stins și puterea vestitului regat al Moldovei, încât reizbucnirea timpilor eroici sub Ionașcu Vodă nu e decât cea din urmă revînviere a vechiului foc de vitejie care inspirase atâta temere marilor puteri dimprejur.

În acei timpi deci în care, după căderea dinastiei legitime, începuse o adâncă descompunere socială, ne duce muza lui Alexandri, care-și alege drept obiect pe cel mai romantic tip de vânător de coroană, care, c-un închipuit arbor genealogic în buzunar, c-o închipuită înrudire cu neamul Mușatin, cu închipuite drepturi la tron, ajunge să răstoarne pe Vodă Lăpușneanu. Drama lui Alexandri ne aduce deci înaintea ochilor pe Lăpușneanu însuși, pe Doamna Ruxandra, pe aprigul Tomșa, pe Vornicul Moțoc și ne pune pe pământul sfânt al străvechei Suceve.

Suceava! E drept că același râu al Sucevei curge la aceeași poală de deal și astăzi, dar castelul vechilor Domni e o ruină, biserica Mirăuților chiar și strămoșii generației actuale o știu tot ruinată ca o moaște de piatră din vremea lui Alexandru cel Bun, iar pe ulițele acelui oraș, mare odată, mic astăzi, te împiedici numai de câte-o piatră de mormânt, care servește drept pavaj. Și, ca un semn ce mult le priește românilor constituția și liberalismul modern, acolo unde se sfătuiau odinioară pârgarii și șoltuzul Sucevei dezbat azi în limba nemțească consilieri jidani, iar sucevenii înșiși aleg astăzi în Parlamentul din Viena, cu voturi cumpărate pe bani, pe evreul Offenheim, atât de cunoscut prin onestitatea manipulațiunilor sale financiare. *O tempora, o mores!*

Poemul dramatic al lui Alexandri face să răsară înaintea ochilor sufletului nostru o epocă de decadență deja, dar în care se iveau încă, ca niște copaci străvechi, acele frumoase și nobile nume cu-a căror încetare românii au încetat de a fi mari.

Despre dramă însăși puține avem de spus. E fără nici o contestare drama cea mai bună care s-a scris în limba noastră, plină de acțiune, ici de puternice, colo de gingașe simțiri, dar, pe deasupra tuturor calităților acestora, versul și limba privighitorii de la Mircești răpește auzul și simțirile. Chiar dacă n-ar exista figuri dramatice atât de genial desemnate ca aceea a lui Ciubăr Vodă, cu atât de energice conture ca aceea a lui Tomșa, ar fi de ajuns ca farmecul neînvins și pururea învingător al limbei lui Alexandri să răpească pe auditori. Și dacă caracterul lui Despot chiar e mai mult o figură de roman decât de dramă, el totuși, prin complicațiile la care dă loc, face să răsară toate caracterele celelalte ale dramei.

Pe lânga energia rară a pasajelor dramatice, înălțimea și dulceața pasajelor lirice ale dramei fac din acestea niște adevărate pietre scumpe ale literaturii române. În aceste pasaje s-aud glasurile luncii de la Mircești și se pare c-auzi

„Pe ale îngerilor arfe lunecând mărgăritare“.

Astfel cel mai fericit și mai mare reprezentant al generației trecute adaogă în fiece an câte o nouă coroană de laur la gloria sa crescândă și crește el însuși prin pustiul intelectual dimprejurul lui, ca și copaciul bătrân din legenda sa *Țepeș și stejarul* care

„Cu cât pustiul crește în juru-i și el crește“.

Despre jocul actorilor nu putem asemenea vorbi decât cu laudă. Au făcut tot ce le-au stat prin putință ca să interpreteze cât de bine pe un autor care e drept că e un uriaș alături de ei.

Pe lângă silințele vrednice de toată lauda a unor tineri cu talent adevărat s-au adaos apoi și o deosebită îngrijire în înscenare, în învățarea rolurilor, în *ensemble*, încât ni s-a dat dovada că îndată ce toți actorii își știu rolurile bine pe dinafară și mișcările pe scenă stau în strânsâ legătură, chiar o piesă cât de grea se poate juca fără a se pierde prea mult din intențiile autorului. Nu în același grad ne-au plăcut reprezentantele rolurilor femeiești. Mijloacele fizice ale domnișoarelor cari au jucat în această piesă sunt insuficiente pentru reprezentarea unor situațiuni tragice.

Costumele erau splendide, iar decorurile de căpetenie, cari au servit întâi la reprezentarea *Curții lui Neagoe Vodă Basarab*, sunt, precum se știe,

executate sub îngrijirea artistică a d-lui Odobescu și reprezintă arhitectura bizantină astfel cum ea e păstrată în biserica de la Curtea de Argeș și în alte monumente ale veacului nostru de mijloc. Ele sunt splendide.

Dar, în sfârșit, orice obiecțiuni am avea de făcut, ele cată să înceteze față cu întregul artistic răsărit din lucrarea măreață a autorului și din jocul îngrijit al actorilor.

După cât auzim reprezentația de miercuri a dramei *Despot Vodă* s-a făcut nu numai în urma unei cereri generale a publicului, ci și a unei dorințe deosebite a M. S. R. Doamnei, care a onorat spectacolul cu prezența sa. Înălțimea Sa regală aflându-se încă în străinătate arătase cel mai viu interes pentru scrierea marelui poet, care face epocă în istoria teatrului național.

Epocă da, însă o epocă atât de izolată ca și însuși Alexandri în timpul de față, căci, precum nimeni nu s-a aflat în trecut care să se poată asemăna cu el, viitorul, judecându-l după capetele de azi, promite și mai puțin de-a produce urmași cari să umble pe cărarea săhastrului de la Mircești.

❦

[3 noiembrie 1879]

Persoane onorabile, pentru cari avem cea mai deosebită stimă și afecțiune și cari fac parte din partidul conservator, s-au găsit atinse de incorectitudinile de formă din primul București al „Timpului“ de miercuri 31 octomvre, incorectitudini cari, parte din aprețiarea pripită a împrejurărilor, parte sub impresia neîncrederii pe care răscumpărarea căilor ferate o inspiră țării întregi, au ajuns până la o aserțiune eronată, dacă expresiile se cumpănesc după justa lor valoare lexicografică.

Dacă pe de o parte retragem cuvinte prea aspre pentru obiectul ce ele voiau să însemneze, ne grăbim și mai mult a retrage o espresie contradictorie activității și licuidațiunii cu totul corecte a Băncii de București. Banca n-a „mofluzit“, ci a licuidat din contra, restituindu-se fondurile depuse de membrii ei și neintervenind nici cea mai mică iregularitate în activitatea ei.

În genere vorbind, apreciarea asupra unui institut de credit care, de-ar fi contribuit sau nu la răscumpărare, își păstra caracterul său neutral, a fost, o recunoaștem, mai mult decât aspră, de vreme ce după natura lui era accesibil de orice operațiuni financiare, deci și de răscumpărarea acțiilor căii ferate. Dacă se mai ține în seamă că mai ales cuvintele mai vechi ale

lexiconului nostru, ca de es. espresia turcească „mofluz“, au astăzi mai mult un înțeles *ironic* decât *exact*, pe când noțiunea exactă de insolvabil e însemnată prin espresia modernă „falit“, ni se va ierta și mai lesne această întrebuințare nervoasă a vorbii, pe care cu dragă inimă o retragem, rămâind ca asupra *fondului discuțiunii* să urmăm șirul argumentării de până acum.

Inamici a oricărei logomahii, adică a oricărei certe pentru cuvinte, iar nu pentru adevăruri, contrarii și amicii politici ne vor găsi accesibili și gata de-a rectifica marginele noțiunilor întrebuințate cu cea mai mare exactitate lexicografică.

❦

[6 noiembrie 1879]

În articolul nostru asupra „Băncii de București“ se strecurase ideea că, după intențiunea unora din fondatorii acelei bănci, ea era menită să negocieze răscumpărarea drumurilor de fier. Această idee se răspândise prin împrejurarea că banca s-a creat în momentul în care guvernul conservator negocia răscumpărarea unei părți din căile ferate ale societății acționarilor și că ea a licuidat îndată ce proiectul de răscumpărare a fost respins. Am rectificat deja această aserțiune și ne grăbim a da și mai mult temei retractării noastre publicând următoarea scrisoare pe care o primim de la prințul Al. B. Știrbei:

> *Domnule redactor,*
>
> Un articol al ziarului d-voastră din 31 octomvrie asupra Băncii de București a dat ocazie jurnalului „Presa“ a face apel la mine ca la unul care a făcut parte din membrii fondatori și administratori ai acestei bance, ca să arăt dacă: Banca s-a creat cu scopul anume de-a cumpăra acțiuni de drumurile de fier și a le revinde statului, dacă a fost vorba măcar de-a cumpăra așa acțiuni, dacă Banca a posedat vreodată o singură așa acțiune și dacă ea nu s-a desființat numai din cauza începerii răzbelului între Turcia și Rusia.
>
> Mă crez dator, în urma acestui apel, a declara că este cu desăvârșire inesactă aserțiunea că Banca s-a creat cu scopul anume de a cumpăra acțiuni de drumuri de fier. Mai declar că, pe cât a funcționat Banca, cu toate că ar fi fost în drept să speculeze asupra a orice efecte publice fără ca să fie, pentru aceasta, bănuită de a lucra în paguba statului, n-a cumpărat nici o acție, nici o hârtie a Societăței căilor ferate române. Criza din 1876, care a adus cădera Societății financiare, a Băncei din Brăila și a altor case, a descurajat pe fondatori și a făcut să înceteze operațiile Băncei de București. Licuidarea s-a hotărât, s-a și făcut cu 105.

Cu toate că am o mare aversiune pentru asemenea polemice și cu toate că ați dat în numărul dv. din 3 noiemvre o mică satisfacțiune justei susceptibilități ce sunt în drept a simți fondatorii acelei bănci, mă crez dator și în drept a vă declara că ați fost cu totul greșiți în aprețierile dv. și a adăoga că deplor asemenea polemice, cari nu pot avea alt rezultat decât acel de a stinge orice încredere în oamenii cei mai onorabili și a ne face să fugim de orice întreprindere folositoare creditului nostru, lăsând toate instituțiunile de asemenea natură în mâinile străinilor. Deplor cu atât mai mult acest sistem de polemică cu cât, prelungindu-se de mai mulți ani, el a adus fatalul și tristul rezultat că țara nu mai are nici o credință, că s-au slăbit toate coardele energiei caracterului public; de aceea și opiniunea publică și-a pierdut toată vitalitatea ei, nemaiavând nici o acțiune pentru a îndrepta adevăratele rele de cari suferim.

Primiți etc.

Alex. B. Știrbei

București, 3 (15) noiemvre 1879.

Frumoase într-adevăr și juste sunt apreciațiunile pe care principele Știrbei le face asupra urmărilor polemicei ziaristice, numai ni se va permite a adăoga că nici inventorii sistemei nu suntem, nici n-am găsi-o proprie întru apărarea intereselor publice dacă pana noastră n-ar fi adeseori mânată la această estraordinară asprime de unitatea fenomenelor din viața noastră publică.

Rugăm numai a se considera că de ex. ziarul „Românul“ acum câteva luni îl numea pe d. Cogălniceanu sustractor și trădător și azi îl vedem ministru de interne într-un cabinet roșu, rugăm a se considera că acum câteva luni „Presa“ compara pe roșii cu Hödel și Nobiling și că azi același d. Boerescu e ministru de esterne într-un cabinet roșu, apoi că un om care a scris pascuiluri asupra M. Sale Domnului a fost decorat cu medalia *Bene-Merenti* tocmai pentru acele pascuiluri, că șeful republicei de la Ploiești a fost în urmă la mare vază și considerație, ba însărcinat chiar cu paza siguranței publice ca prefect de poliție, și cerem a ni se spune dacă aceste împrejurări, cari neapărat cată să vicieze caracterul public, au contribuit mult la *împuternicirea coardelor* lui și la *reînălțarea încrederii.*

În acest vălmășag avem cel puțin meritul de a voi să spunem adevărul, câteodată concedem că într-o formă prea crudă, și de a voi să ne recunoaștem erorile cu aceeași sinceritate cu care le comitem, de a rectifica deci și în fond și în formă oriunde am trecut peste marginele adevărului.

Mănținem însă în favorul nostru justificarea că, dacă în cazul special al Băncii n-am avut dreptate, în privirea unității fenomenelor din viața noastră publică nu suntem fără oarecare drept, pe care-l relevăm mai la vale.

Îndată ce aceste esplicațiuni au fost date atât asupra formei cât și asupra fondului, este de datoria noastră către istoria acestor din urmă ani ai vieții noastre politice de-a afirma *că, prin faptul participării d-lui Boerescu, fiind încă ministru, la fondarea unei bănci, a trebuit a se nască în Consiliul Miniștrilor conservatori o discuțiune formală asupra incompatibilității ce s-a născut că există între funcțiunea de ministru și aceea de membru fondator și activ al unui mare stabiliment de credit.*

Singurul lucru *incorect* — alegem espresia lexicală cea mai adecuată din toate — era participarea unui *ministru* în asemenea asociațiune. Deie-ni-se voie a releva în treacăt că e un espedient foarte ușor, deși nu recomandabil, cel întrebuințat de d. Boerescu și de „Presa“ față cu „Timpul“ de-a voi să prefacă simpla asociere a capitaliștilor la un institut de credit în solidaritatea acelor onorabile persoane cu rolul d-sale ca ministru și cu intențiile d-sale personale.

În ce consistă dar incorectitudinea? Primo: statutele băncilor, ca acelea ale oricăror societăți anonime, trebuiesc, după lege, aprobate și prin urmare *controlate* de Consiliul de Miniștri. Cum dară aceeași persoană (în cazul nostru d. V. Boerescu) putea a fi totdeodată și ministru și fondator al acestei societăți comerciale, adecă controlator și controlat? Al doilea: Banca de București putea la orice moment — afară chiar din chestia răscumpărării drumurilor de fier — să facă *operațiuni de bani cu statul.* Aci dar era să fie de nu ciocnire, cel puțin contrarietate de interese. Banca — în calitate de comerciant — ar fi cătat să puie un preț cât de scump serviciilor sale, statul să le ia cât se poate de ieften. Cum dar aceeași persoană putea să-și împace datoriile și interesele sale în astfel de împrejurări? Ca fondator și mare acționar al Bancei, poate ca membru chiar în consiliul de administrație, căta să apere interesele stabilimentului de credit, ca ministru era obligat a sprijini tezaurul public.

Se poate ca sentimentul acestei incompatibilități să nu fie atât de general încât să se poată cere recunoașterea lui ca principiu în genere exijat de opinia publică; sigur este asemenea că d. Boerescu n-a înțeles această incompatibilitate și că, nu mult timp, *după refuzul colegilor săi de-a aproba statutele unei instituțiuni în care un ministru activ era fondator,* d-sa și-a dat demisiunea din minister, deși nu putem ști dacă acesta a fost singurul motiv al demisiunii d-sale. Amintim în treacăt că alta a fost atitudinea altor persoane fondatoare a Băncii de București, căci de ex. d. G. Gr.

Cantacuzino și-a șters numai decât semnătura dintre fondatorii acelei instituțiuni de credit și a rămas ministru de finanțe.

Nu credem că se va tăgădui aceasta. Martorii sunt prea numeroși și prea înalt puși ca să li se poată da o dezmințire și se pot invoca cele mai auguste mărturii în cauză.

Am crezut de trebuință a releva aceste împrejurări pentru a restabili deosebirea între rolul cu totul corect al Băncii de București și între cel, nu tot atât de corect, al fostului și actualului ministru de esterne.

❦

[6 noiembrie 1879]

Primim de la d. Fleva următoarea scrisoare interesantă:

> Domnule redactor,
>
> În revista ziarului „Timpul“ de la 30 octomvrie citesc următoarele rânduri:
>
> „Logic vorbind, înțelegem pe roșii, oameni cari n-au nimic, sau săraci, sau scăpătați, cari vor să facă avere prin mijlocul statului. Așa, de esemplu, d. Fleva este geambaș de cai, arendaș neplatnic a mai multor moșii ale statului, deschide biurou de împământenire ș.c.l.“.
>
> Vă întreb: La atâta sărăcie de argumente ați ajuns încât în polemica d-voastră să nu găsiți alt mijloc de luptă decât acel al personalităților? Și atât de puțin luați în serios misiunea ziaristicei și pe public încât să nu îngrijiți măcar a vă asigura de exactitatea informațiunilor d-voastră când voiți a ataca personal pe cineva?
>
> Ziceți că sunt sărac; dar de când sărăcia este ea oare o crimă sau o rușine? Și, dacă sunt sărac, păgubit-am cu vreun ban pe cineva? Și care partid, în cel roșiu sau în cel conservator, se găsește mai mult acea sărăcie poleită cu averea altuia?
>
> Mă faceți geambaș de cai. Atâta oroare vă face d-voastră acest nobil animal încât să considerați ca un vițiu această pasiune, care în toate țările este considerată ca folositoare?
>
> „Sunt arendaș neplătitor a mai multor moșii ale statului“. De ce nu arătați, vă rog, atât acele moșii și mai ales sumele ce datoresc? Dacă v-ați fi dat osteneala a cerceta registrele publice de la Administrațiunea domeniilor, ați fi văzut că moșiile cele multe ce țiu cu arendă se reduc la moșia Căldăraru, cu 14.000 lei pe an, moșie în care foștii arendași s-au ruinat și în care, cu toate piedicele ce am avut și eu, totuși mă găsesc la zi cu plata câștigurilor. Consultând aceste registre ați fi putut constata asemenea în care partidă se găsesc mai mulți păsuiți în paguba statului, între nobilii conservatori sau între mojicii radicali.
>
> Cât despre afirmarea d-voastră că am deschis un biurou de împământenire, insinuând că aș putea face un trafic din datoria mea de mandatar al țării, eu stimez prea mult pe concetățenii mei ca să bănuiesc că s-ar găsi în orice partidă un român cu

suflet atât de jos și vă desfid să citați o singură persoană care să fi îndrăznit a se prezenta la mine cu asemenea propuneri.

Îmi place a crede, d-le redactor, că cel puțin în astă ocaziune nu veți împinge sentimentul nedreptăței d-voastră către mine până a refuza publicarea acestor rânduri în cel dântâi număr al ziarului d-voastră.

Primiți asigurarea considerațiunii mele,

Nicolae Fleva

2 noiemvrie 1879

Părându-ne bine deocamdată că, deși d. Fleva pierde cu moșia statului Căldăraru, totuși negustoria de cai ridică pagubele acestea, cari se traduc într-un folos net al statului, lăsăm de-o parte toate dilemele psihologice și întrebările pe cari d. Fleva și le pune, căci a răspunde la ele ar însemna a ne substitui proorocilor partidului roșu și a uzurpa drepturile câștigate ca învățător al partidului de către d. C.A. Rosetti.

O singură observație: *Biuroul de împământenire* i-l atribuie d. N. Fleva nu noi, ci „Ștafeta“ din Iași.

Primo: „Ștafeta“ ca organ liberal și guvernamental, ni se părea că nu va putea aduce o calomnie asupra unui deputat asemenea liberal și guvernamental;

Secundo: „Ștafeta“, ca organ special evreiesc, era în stare de a fi bine informată.

❦

[8 noiembrie 1879]

Am zis în numărul nostru penultim că unitatea fenomenelor din viața noastră publică ne mână condeiul adeseori la deosebită asprime și într-adins punem considerația aceasta înainte pentru ca cele ce vom povesti să nu ne împingă la espresii, pe cari am voi să le evităm, nu din cauză că cei cărora le-am adresa asemenea cuvinte nu le-ar merita, ci pentru a mănținea o atitudine rece în discuție.

Fiindcă era un sâmbure de adevăr în articolul nostru asupra Băncei de București, organul personal al d-lui Boerescu, „Presa“, ajunge până la a nega existența partidului conservator și a afirma, se înțelege, „Centrul“, care, precum știe lumea și vileagul, nici nu există, căci nu credem că d. Boerescu împreună cu fratele d-sale și încă vrun prieten din *copilărie* să fie de ajuns pentru a constitui un partid.

Dar poate că tăria marelui partid al Centrului să fie în principii, și nu s-a văzut aceasta până acum. Nu știm de ce, gândind la d. Boerescu, nu la Centru, care în cazul cel mai bun era o superfetațiune, iar azi a rămas o idee, ne aducem aminte de povestea drumului ce l-au făcut împreună un turc, un călugăr și un popă. Când era soarele la prânzul cel mare s-așezară câteșitrei călătorii la umbra unui copaci și-și puseră dinaintea lor merindele, turcul un arm de miel, călugărul pește și vin, popa pasărea cea mai bună a țiganului, căci acesta, fiind întrebat de nașu-său ce păsăre să-i gătească de mâncare, răspunse că „așa pasăre de bună ca purcelul nu-i alta“. Câteșitrei se poftiră reciproc d-a mânca și din merindele celorlalți. Călugărul postea, deci nu putea să ia nici din miel, nici din pasărea cea mai bună. Turcul era oprit prin lege de-a bea din vinul călugărului și de a atinge chiar din pasărea popii. Numai părintele s-apucă și de peștele și de vinul călugărului și de mielul turcului, încât acest din urmă observă cu bunomie: „Hai popo hai, bună lege ai“.

Așadar când conservatorii sunt la putere taica părinte poate fi ministru, căci nu-l împiedică principiile; când sunt roșii pe scaune *idem.* În orice caz — chiar dacă am admite că asemenea principii pot esista — ele cată să fie foarte elastice.

*

Unul din aceste cazuri de elasticitate al principiilor îl relevăm numaidecât.

Ziarul „Presa“, sau mai bine zis d. Boerescu, marele om de stat precum singur se califică, se plânge acum câteva zile în urma pretinsei demisiuni a d-lui Brătianu, îndemnându-l *„a învinge chiar zdrobirile inimei sale și a merge înainte“*. Noi întrebăm la rândul nostru pe constituționalul redactor și proprietar al „Presei“ până unde crede că e patriotic și constituțional pentru un ministru *„de a merge înainte“?*

Când d. Boerescu ca ministru de externe în cabinetul Catargiu încheie un tractat de comerciu cu Austro-Ungaria colegii săi de astăzi îl tratau de vândut lui Andrassy. Noi nu ne vom servi de asemenea expresiuni la adresa d-lui Brătianu, ci vom spune pur și simplu că, prin politica sa nefastă, a pierdut Basarabia; a sacrificat viața a vreo 15.000 de români fără ca mai întâi să se fi gândit de a lua garanțiele cerute contra rezultatelor negative ce a obținut.

Apoi d-sa a umilit armata cu ocuparea Arab-Tabiei, pe când nu era păzită decât de vreo zece soldați ruși și, mai târziu, când rușii înaintau cu un

regiment de cazaci, d-sa a ordonat soldaților noștri să se retragă, care s-au retras rușinați și indignați de nedibăcia guvernului d-lui Brătianu.

Comisia europeană de delimitare s-a întrunit în sfârșit și, fiindcă d. Brătianu, prin pripirea sa simulată sau adevărată, a prejudecat cestiunea punctului Arab-Tabiei, acea comisiune, după cât auzim, nici nu s-ar fi ocupat de acest punct, ci a stabilit discuția formală numai asupra podului de peste Dunăre, indiferent care ar fi punctul unde se va așeza, numai potrivit să fie.

Toate acestea pentru că d. Brătianu n-a știut să adaste hotărârea Europei mai înainte de a face un act prin care să pierdem simpatiile chiar ale acelei puteri pentru care făcusem atâtea sacrificii.

Dar chestiunea ovreilor, dar pretinsa răscumpărare a căilor ferate cu perspectiva de a rămânea sub juridicțiunea străină; dar demoralizarea dinăuntru și scepticismul care se întinde asupra țării întregi prin cutezarea cu care se dispune de averea statului, de munca și sudoarea contribuabililor în interesul esclusiv al clienților săi, toate acestea, după „Presa“, sunt nimicuri și d-nu Brătianu trebuie *„să meargă înainte, neascultând decât vocea rațiunei ca să ducă până la capăt împlinirea misiunei sale“.*

Frumoasă rațiune! Felicităm pe d. Boerescu pentru înaltele și patrioticele sale aspirațiuni. D-sa e liber negreșit de a se face astăzi solidar cu aberațiunile politice ale colegului său de la Lucrările Publice și cap al ortalei roșii. Noi însă, care nu avem pretențiunea de a fi iluștri oameni de stat, credem cu nestrămutare că una singură din faptele ce enumărarăm mai sus ar fi de ajuns ca să facă pe un ministru conștiincios a nu mai ține în mână un minut măcar cârma țării. Dar diapazonul pudoarei d-lui Brătianu este ridicat la o așa înălțime că d-sa nu va consimți niciodată a părăsi puterea din mână și va merge înainte precum îl îndeamnă d. Boerescu, spre a aduce negreșit și alte fatalități pe capul acestei nenorocite și mult răbdătoare țări. Cel puțin, dacă organele guvernamentale scuteau persoana domnitorului de orice amestec în comedia ce s-a jucat și de astă dată cu demisiunea simulată a d-lui Brătianu, dar nici acest tact nu au avut, ci au împins cutezarea până a imputa domnitorului faptele d-lui Brătianu și astfel au pus pe gânduri pe orice român care se îngrijașțe de viitorul țării sale.

*

Dar să lăsăm „Presa“, care mai ieri-alaltăieri compara pe roșii cu Hödel și Nobiling și azi îi tămâiază, și să venim la un lucru care mărturisim că ne-

a adus multă veselie. În numărul de ieri „Românul“ face paralelă între istoria partidului roșu și istoria partidului conservator din România.

Istoria partidului roșu „Românul“, foaia d-lui C.A. Rosetti, o începe cu Tudor, cu domnul Tudor de la Mehedinți.

Se vede că onor confraţi uită că Tudor s-a ridicat cu Mehedințul în contra *grecilor,* iar nu în contra boierilor. Rolul d-lui Brătianu de liberator al Orientului creștin, însă pe pământ românesc și cu banul românului, îl juca pe atunci nu Domnul Tudor, ci Alexandru Ipsilante, un agent al Rusiei, iar Tudor se ridicase contra acestui membru al partidului naționale liberale.

Domnia fanarioților, după acte autentice atât din Moldova cât și din Țara Românească, au căzut prin boieri, cari, îndată ce le-a dat mâna, au înlăturat prin mijlocirea puterii turcești și pe Cârjalâii lui Pasvantoglu și risipiturile de haiduci ale lui Cara George și pe eteriști și au reînființat *domnia națională.*

Dar să-i lăsăm pe boieri în pace. Nici sunt față să ne răspunză, nici partidul conservator de astăzi nu are a face nimic cu ei, precum nici d-nii Giani, Fleva, Carada n-au a face cu liberalismul lui Tudor, care era român numai prin statul personal, ci și prin *origine*, titlu la care nu pot aspira nici membrii partidului roșu, nici șeful lor d. C.A. Rosetti. Dacă în timpul lui Tudor am fi văzut cine răspunde la numele citate mai sus, cine știe ce Cârjalâi de ai lui Pasvantoglu ne-ar fi ieșit înainte!

Partidul conservator de astăzi are cu totul altă țintă. Pe când boierii cei vechi căutau a-și întări prerogativele lor mai cu seamă, întru cât erau conservatori, partidul conservator de astăzi, față cu generala lipsă de caracter a vănătorilor de funcții și de portofolii, față cu spiritul minciunii, duplicității și pișicherlâcului care amenință a dizolva societatea română, a căutat și va căuta ca în marginile Constituției și prin legi organice să dea o mai mare tărie *autorității statului.* Ideea statului, ca a unei instituții neapărate pentru ca tendințile egoismului personal și de partid să nu facă imposibil traiul la un loc a câtorva milioane de români, ideea statului față cu corupțiunea și tendințele rele ale societății moderne, iată ceea ce partidul conservator și-a propus a apăra și ceea ce apără.

❦

[10 noiembrie 1879]

Mare supărare am cauzat prin destăinuirile noastre asupra răposatei Bănci de București organul marelui om de stat. Mărturisim că regretăm aceasta pentru dânsul. Partizani ai preceptului filozofic că „adevărul, producă scandal chiar, trebuie să se zică“ și crezând sincer că, în starea de disoluție morală în care se zbate societatea noastră, adevărul spus fără înconjur rămâne singurul remediu ce i s-ar mai putea administra cu oarecare sorți de reușită, am făcut greșala de a aplica remediul acesta într-o doză prea mare, într-un chip prea pripit, fără să ne mai gândim a pune mănuși, adică am luat lucrul răzășește — sau mocănește, cum zice organul nobilului partid și al marelui bărbat de stat. A fost o naivitate din partea noastră. Așa este, adevărul trebuia să-l spunem, însă trebuia să-l spunem în altfel, mărturisim, nu cu naiva sinceritate, cum am făcut-o, ci cu perfidia potrivită naturii acelui singur om în contra căruia ne simțim datori a ne ridica.

Astăzi voim, dacă se poate, să închidem *regretabilul* incident cu Banca de București. Facem dar o întrebare. Abstrăgând de la formă și de la unele date amănunțite, era un fond adevărat în cele spuse de noi? Nu, Doamne ferește! strigă organul marelui partid al Centrului. Dar, dacă nu era, organul marelui bărbat de stat n-avea decât să ne dezmință negru pe alb, prin catastifele răposatei Bănci întru cât privea operațiile ei, rămânând ca insinuările noastre în privința persoanei marelui bărbat de stat să se cumpănească în opinia publică cu reputația de care d-sa se bucură. Noi am zis că d-sa s-a retras din ministerul Catargi pentru că colegii d-sale conservatori nu-i îngăduiau a fi în același timp și ministru și director al unei case private de bancă. Este adevărat, cât poate fi vreodată ceva adevărat pentru noi muritorii, adevărat ca lumina soarelui, că marele bărbat de stat a voit să fie și una și alta și că colegii săi din cabinetul conservator i-au spus hotărât că aceasta nu se poate. Demisia și-a dat-o marele bărbat de stat în urmă, după ce a primit acea lecțiune de corectitudine. Astfel dar a fost insinuare — dacă a fost — numai când am zis că neputința de a fi totdeodată și ministru și director al Băncei de București *fusese motivul sau unul din motivele acelei demisii;* această „insinuare“ a noastră trebuia numai semnalată de organul Centrului și apoi lăsată să fie cumpănită în opinia publică cu faptul că marele om de stat, care acum câteva luni atârna pe patrioții liberali-naționali de acelaș cui cu Höedel și Nobiling, astăzi stă alături cu dânșii pe banca ministerială, și — ciudată coincidență, mai ciudată decât chiar înperecherea ministerială — aceasta se-ntâmplă cu

ocazia aceleiași purdalnice de afaceri a răscumpărării, căreia, cum toată lumea știe, cestiunea israelită i-a ținut loc de introducție.

Lucrul însă n-a mers așa. Organul marelui bărbat de stat la lucruri cu miez pe cari noi le-am înaintat a răspuns prin vorbe mari. N-am văzut nimic care să ne lumineze și pe noi și pe scepticul și cu bun drept pesimistul public, pentru ce a închis prăvălia o bancă ale cărei socoteli se soldau cu excedent; și nici nu ni s-a explicat cum patrioții liberal naționali, din niște haimanale, socialiști și criminali ca Hoedel și Nobiling, cum erau acum câteva luni, astăzi sunt buni de pus pe ranele țării.

Și apoi, dacă nu ni s-a arătat și nu ni s-a spus toate acestea, pe cum era de cuviință a se face în interesul moralității publice, ce are drept să crează publicul, ce avem drept să zicem noi? Deaminteri ce însemnează, în lipsa arătărilor și explicărilor ce ar fi trebuit să ni se dea, focul și para „Presei“, cari de aproape zece zile nu se pot încă stinge. Așa se dezmint neadevărurile? Așa se spulberă insinuările? Uitat-a organul marelui bărbat de stat că necazul și spumarea nu dezmint, ci confirmă în cazuri ca acel de față?

Acestea ne credeam datori a le spune ca ultimul nostru cuvânt în polemica dintre noi și organul d-lui ministru de externe, dacă nu cumva, nevoind a lua o cale mai prudentă, acel organ ne-ar sili să urmăm lupta, pentru care s-ar putea, precum trebuie să știe marele om de stat, să avem la mână oarecari arme hotărâtoare.

Noi credem că nu în interesul nostru este a se lăsa lucrurile încurcate.

❦

[14 noiembrie 1879]

La ce servește discuția de cuvinte, cârcota de vorbe seacă de miez? La nimica decât la pierdere zadarnică de vreme. Poporul român, cu minte și fatalist din fire, a avut totdeuna această credință.

Dacă te apucai cu un român get-beget la vorbă pe la nămiez, când e soarele-n putere, și-l întrebai: „Măi Mușate, ce e acuma, zi ori noapte?“, badea se scărpina sub căciulă, se gândea câtva, te măsura cu ochii să vază ce fel de negustor îi fi, și-ți răspundea: „Apoi de! domnule, zi este“. Dar dacă, iubitor de cârcotă, de cei cu sămânță de vorbă, vreai să deschizi cu românul discuție din chiar senin numai de dragul discuției și te apucai să-i zici: „Ce spui tu mă badeo! nu vezi că-i noapte?“ Mușat își îndrepta căciula

și, fără să mai stea la gânduri, îți răspundea scurt: „Apoi de! domnule, o fi și cum zici dumneata“.

Așa mergea lucrul cu badea Mușat al nostru pe când nu se știa la noi ce fel de negustor să fie acela, *avocatul.*

Astăzi, mulțămită propășirii și civilizației, foiește în sânul poporului român un număr nenumărat de acești răsucitori de vorbe, care de care mai viteaz la limbă și mai vrednic a-ți spune de la obraz că la nămiez e noapte. Când, în viața practică, advocatul are *să ia* de la badea Mușat, atunci două și cu două fac nouă; când are *să-i dea,* patru și cu patru fac trei. Fatalist ca fatalist, dar de! e vorba de dat și de luat, și după aceea, de când cu formele astea nouă, a trebuit să-și mai piarză badea câte ceva din rugina lui. S-a încărcat Mușat de Doamne-ajută, a intrat în cârcotă cu avocatul, începe să spuie și el una-două: „Măi neiculiță-n sus, mai omule-n jos, așa să trăiești, mai socotește o dată că nu face atâta…“ Și cu cât badea nu se lasă, cu atât i se încarcă mai rău socoteala. În zadar țipă dreptatea în bietul om, geaba tot arată el răbojul și face socoteală lămurită și dreaptă în frica lui Dumnezeu: avocatul îl ia la zor cu gură de Târgoviște și bietul Mușat, dacă vede și vede, ca să scape de tăcăitura ceea de moară stricată, încheie cearta cu: „Poate, domnule avocat, o fi și cum zici dumneata“.

Mușat e tot fatalist; deși uneori alunecă și el până la un loc în cârcotă de vorbe, târât de împrejurări și de istețimea avocaților, totuși nu uită până în sfârșit adevărurile moștenite de la părinți:

Vorbă multă sărăcia omului.

Cu vorbe laptele nu se face brânză, nici apa de gârlă, oțet de trandafiri, și:

Dreptatea una, este sfântă, ca și adevărul adevărat — *unul.*

*

Povestea lui Mușat cu cârcotașul: așa o pățirăm și noi cu „Presa“ marelui bărbat de stat…

Nu știm cum, mai zilele trecute, în naivitatea noastră, uitarăm proverbele că „chelului despre chelie să nu-i spui vreo istorie“ și „când e chelul la masă de tigvă să nu te dai în vorbă“ și „nervoși“ cum suntem, nici una nici alta, ne apucarăm să spunem cititorilor basmul Băncii de București. De ce? De hazul lucrului doară, nu ca vreo nouă descoperire a noastră, de vreme ce lucrul acesta este pâră veche și basmul nostru îl știu de mult toate babele. Să te mai ții după aceea cârcotă de cuvinte cu foaia marelui om de stat!

Nu-i vorbă! avocatul nostru era de seamă, dar și Mușat nu s-a lăsat, că dreptatea *una* este, sfântă, ca și adevărul — *unul.* Ba e tunsă, ba e rasă, dintr-una-ntr-alta veni și întrebarea că ce-o fi aceea, Centrul? Noi, ca badea din poveste, răspunserăm într-o doară că Centrul este o nimica toată, un grupușor, un grupuleț, mic la stat mare la sfat, mai mare daraua decât ocaua, o nucă de jucărie cu coajă umflată și lustruită dar fără miez, și așa mai departe câte știam și vedeam și noi ca tot târgul.

La acestea marele bărbat de stat ne răspunde prin gazeta d-sale: „Nu-i adevărat ce spuneți voi și tot târgul; din contra, Centrul este un *mare* partid“. Noi de colo: „Domnule avocat, ia răbojul și să-ți numărăm bobocii ca să vezi și dumneata“ — „Nu-i adevărat, ne răspunde iar marele bărbat de stat, n-aveți idee de știința modernă: două și cu două fac nouă; Centrul este un *mare* partid“. „Ce-i de făcut cu advocatul ăsta?“ ne întrebarăm noi atunci; și ca să scăpăm de tăcăitură, ne hotărârăm a-i spune astăzi ca Mușat: „De, domnule avocat, o fi și cum zici dumneata“.

*

Acum, lăsând de-o parte povestea înțeleptului Mușat, să vorbim mai puțin glumeț. Punem o dată pentru totdeauna o întrebare organului marelui om de stat: la ce servește discuția de cuvinte, șicana de vorbe fără fond?

Este Centrul un mare partid sau nu?

Dacă ar fi *mare,* buzumflarea „Presei“ n-ar avea înțeles; vorbele noastre nu l-ar micșora; orice am spune noi, el ar rămâne un mare partid. Nu e deloc firesc lucru ca cineva având mintea întreagă să se mânie pentru că un alt cineva îi contestă o calitate vădită; în așa caz, contestatorul întâmpină cel mult o glumă în treacăt. Cei de la organul marelui bărbat de stat trebuie să fi observat că, atunci când dumnealor fac în privința noastră socoteala avocatului ce are *să dea* lui Mușat, adică că patru și cu patru fac trei, atunci când din acea socoteală iese că partidul conservator este un grup nenorocit, de tot neînsemnat, uneori chiar că nu există deloc, noi nu ne zburlim, nu ne buzumflăm; ba tocmai dinpotrivă, cu cât dumnealor ne asupresc mai mult la socoteală, cu atât noi facem mai mult haz, aceasta ne inspiră chiar câte un articol vesel, ceea ce nu displace din când în când cititorilor unui ziar serios.

Dar să nu ne uităm vorba. Dacă Centrul este un mare partid, de ce „Presa“ se supără de vorbele noastre? Dacă este Centrul un mic grupușor, un mititel grupuleț, de ce mai atâtea vorbe și necaz? Ce folos? Cu toate panglicele de fraze turnate în coloanele „Presei“, el, Centrul așa rămâne — mic mititel.

Și așa și este Centrul și nici nu poate fi altfel. În zadar marele om de stat caută să îmbete lumea cu apă rece. Publicul nostru în scurt timp a făcut de multe ori trista experiență a acestui fel de îmbătare gratuită; astăzi, ca să întrebuințăm o expresie banală, *un lieu comun,* deși încă tânăr în viața constituțională, este din nenorocire prea sceptic, aproape blazat, așa că de-ar fi cineva meșterul meșterilor nu-l mai poate ameți cu simple declamații.

*

În câteva rânduri foarte ușuratice ale „Presei“ de alaltăieri, în cari se demonstră iarăși că partidul conservator aproape nu există, suntem somați de marele bărbat de stat ca, pentru a-i dovedi noi contrariul, să-i spunem numaidecât cine este șeful partidului nostru, „căci — zice d-sa — fără de un șef nu există partid“. Minunată logică! Această teorie modernă, foarte modernă, desigur este o invenție proprie a marelui om de stat. Să vedem însă cum se potrivește ingenioasa invenție modernă la lucrurile vechi din lumea aceasta.

Mai întâi însă să lămurim un lucru. Existăm noi, partidul conservator, câtuși de puțin sau nu existăm deloc? Negreșit, de vreme ce marele om de stat este foarte mult necăjit pe noi, trebuie din parte-ne să fi existând câtuși de puțin. Astfel dar, luând față cu publicul drept certificat al existenții noastre chiar supărarea marelui om de stat în privință-ne… dar gluma aceasta este prea veche, s-o lăsăm deci deoparte.

Partidul nostru conservator concedem că nu are de șef o anume persoană; acesta este un lucru firesc; acest partid are în fruntea lui, ca șef, nu o persoana, ci mai multe, toate independente personal, dar al căror conducător este un principiu statornic cu privire la politica țării înlăuntru și-n afară. Așa constituit, partidul conservator a guvernat ca *atare* și va mai guverna iarăși, tot ca *atare,* când jocul instituțiilor constituționale îl va readuce la cârmă, cum neapărat trebuie să prevază orice om cu judecată.

Acestea zise, somăm la rândul nostru pe marele om de stat — și sperăm a nu fi așa de modern teoretici cum fuse d-sa în somația ce ne-a făcut — îl somăm să ne spună: Oare un șef în teorie este de ajuns pentru a avea în practică un partid? Noi suntem un partid fără șef personal, fie; Centrul însă, știe o lume, este un *șef* fără partid. De aceea *acest* partid, *acest mare* partid, Centrul, n-a guvernat, nici va guverna cândva ca *atare,* precum experiența ne-o arată cât pentru trecut, precum judecata ne-o explică cât pentru viitor. Și încă ceva: marele om de stat ne-a somat să-i spunem numele șefului partidului conservator; îi spuserăm; noi îl somăm, la rândul nostru, să ne

spună nu numele șefului partidului Centru, căci acest strălucit nume s-a afișat cu acest titlu la toate răspântiile într-un chip vrednic a face invidioși pe cei mai vestiți autori de reclame americane: îl somăm să ne spună vreo câteva nume mai de seamă d-ale *membrilor* Centrului.

*

Mare-mic, fie oricum ar fi, să vedem ce este în esența lui acest Centru. Să vorbim răspicat. Ce rol joacă în țara noastră Centrul? Cu conservatorii conservator, cu radicalii radical, „dar totdeuna, zice marele om de stat, *temperator*“. Acesta este cuvântul cel mare.

Care va să zică avem un număr de *temperatori* cari stau în slujbele statului și când o partidă și când cealaltă este la putere. *Temperatorii* constituiesc Centrul și acesta are de șef pe un mare bărbat de stat eminamente *temperator,* care stă pe jețul ministerial tot așa de comod și când cabinetul este conservator și când e radical. Această strânsură de *temperatori* se poate numi asociație, *consorterie* în scopuri individuale, în nici un caz însă nu se poate numi un partid politic, pentru că, fie-ne permis a da și noi marelui om de stat o teorie pe cât de politică pe atât de morală, partid politic se numește o seamă de oameni a căror acțiune comună se întemeiază pe niște principii cu privire la viața publică, iar nicidecum pe vederi și tendințe de parvenire personală a respectivilor.

Așa este Centrul; și desigur este un mare om de stat acel ce a născocit acest mare partid. Bună negustorie, dar tristă morală!

*

În sfârșit, ca să o luăm iar pe partea practică, câți, câți sunt acești *temperatori* pe tot pământul românesc? Să socotim constituționalicește, pentru că Centrul este eminamente constituțional. Câți au fost trimiși de națiune în Parlament, spre a o reprezenta în cestiunea cea mare a revizuirii? În Cameră, d. C. Boerescu, fratele mai mic al marelui om de stat însuși și dd …(?). Și, nu mai întrebăm dacă acești domni *temperatori* au căpătat mandatul lor ca fiind membri ai marelui partid Centru. Așadar, nu prea sunt mulți, cum vedem, și astfel căta să fie. În fața lumii, fie dânsa chiar demoralizată, nu poate căpăta cineva crezare și ascendent adevărat decât prin consecuență și tărie morală.

Ca să încheiem dar pentru astăzi cârcota de cuvinte cu „Presa“, ne întoarcem iar la vorba răzășească cu care am fost început. Coaja mare nu umple nuca seacă; și oricât de viteaz la limbă ar fi avocatul care ne tăcăiește mereu despre *ce* și *cum* ar fi să fie marele partid *temperator,* noi îi

răspundem cu zicătoarea lui Mușat: „De-ai avea și șapte limbi, adevărul n-ai să-l schimbi!“.

❦

[16 noiembrie 1879]

Mai toate ziarele oficioase aruncă cele mai aspre mustrări ziarelor independente, pentru că acestea luptă în cestiunea căilor ferate contra proiectului de răscumpărare al guvernului. Mustrările ce ne fac oficioșii sunt p-atât de zgomotoase pe cât laudele și reclamele ce fac în privința proiectului în dezbatere astăzi sunt de false și de exagerate.

De o parte, oficioșii acuză organele opoziției că luptă fără convingere contra răscumpărării, că toată combaterea lor este de rea-credință și că *învierșunarea* lor nu o să serve la nimic alta decât la discreditarea acestei opoziții sistematice. De altă parte oficioșii cântă necontenit un cântec monoton spre lauda proiectului, și în care ni se spune că statul devine stăpân al căilor ferate și că această intrare în stăpânire are să se obție cu un câștig însemnat asupra sumei ce ar fi să plătească statul până la espirarea situației actuale.

În privința acuzațiilor ce oficioșii aduc organelor opoziției n-avem decât două vorbe să zicem: nimic adevărat. Opoziția luptă sincer, plină de convingere și fără înverșunare în cestiunea răscumpărării contra proiectului guvernului, și aceasta nu pentru că opoziția ar fi contra răscumpărării în principiu, ci pentru că guvernul nu-i mai poate inspira nici o încredere.

Laudelor și reclamelor ce foile guvernului fac asupra proiectului s-a răspuns și se răspunde îndestul de clar și de onest prin seria studielor noastre asupra acestei mari cestiuni.

Noi arătăm, nu cu înverșunarea de care numai radicalii ignoranți sunt capabili, ci cu sângele rece al omului ce stăpânește pe deplin obiectul studiului său și caută sincer adevărul, arătăm că prin proiectul guvernului statul *nu* devine stăpân al căilor ferate, nu câștigă, ci pierde, și afară de astea mai este și umilit prin supunerea lui de bunăvoie la jurisdicțiunea străină.

La toate acestea, dovedite cu bob numărat, oficioșii nu răspund nimic; ei o ia pe alături de ce ne e vorba, și în acest sens fac apoi vuiet cât le ia gura. Pentru amăgirea celor simpli se întrebuințează protestațiile sentimentale de patriotism, naționalism, emancipare economică; pentru încurcarea judecății profanilor se clădește un labirint de cifre și de fraze

pseudoștiințifice, fără cap și fără coadă, în care nu se vede esprimată clar nici o idee cumsecade, dar din al căror întreg reiese intenția guvernului vătămătoare intereselor statului.

Guvernul exprimă de la o vreme încoace cu un ton de mare siguranță speranța că proiectul va trece. De mirare n-ar fi ca, într-o Adunare cu o majoritate așa de ascultătoare, mai ales o afacere de milioane ca răscumpărarea să nu treacă.

În zilele trecute, în tabăra roșilor era mare revoltă. Finanțiarii specialiști ai coteriei, oameni ce, după a lor părere, sunt chemați pe lume ca să pună la cale finanțele patriei, să răsculaseră în contra elementelor neradicale din minister, cerând mazilirea acestora; afară de acestea, onor. Finanțiari cereau ca, împreună cu portofoliele ce ar fi rămas fără titulari în urma purificării cabinetului, să li se dea pe mână afacerea răscumpărării.

D. Brătianu a încercat fără succes să satisfacă aceste cereri; elemente neradicale majorizând însă în consiliu cu d. Sturdza, amenințat de aceeași soartă a mazilirii, au dejucat planul primului-ministru. Revolta finanțiarilor s-a aprins și mai rău, ei au amenințat că vor lucra cu opoziția pentru răsturnarea proiectului răscumpărării. Mai târziu însă sângele s-a mai răcit și, mintea limpezindu-se, au fost aduși la împăcăciune și lucrul s-a aranjat cum s-a putut mai bine spre mulțumirea tuturor. E drept că cearta „bunilor amici“ — cum finanțiarii răsculați erau numiți de către foaia primului-ministru — n-ar fi avut nici o rațiune de a fi; e așa de mare și așa de tulbure eleșteul răscumpărării încât, numai cu puțină bunăvoință din partea tuturor, fiecare patriot subliniat poate pescui ce-i trebuie.

Astfel dar, astăzi s-au dres șurupurile stricate ale mașinii parlamentare; toate roatele ei unse, se înțelege cu toată îngrijirea gospodărească de dd. mașiniști, funcționează acuma cu punctualitate, și așa, peste câteva zile, ne vom învrednici a avea a doua ediție a afacerii Stroussberg de aceiași autori, revăzută, corectată și adăogită conform celor din urmă descoperiri ale științei financiare.

În timpul dintre cele două ediții, radicalii n-au uitat nimic din obiceiurile lor, nici n-au învățat ceva nou. Vom vedea dacă țara a uitat și ea întâia ediție a nenorocitei afaceri Stroussberg și dacă încă n-a învățat destule pentru ca, având pe aceiași oameni de la 68 la cârmă, să nu știe, să nu simță, fără a avea nevoie de multă vorbă, ce însemnează această a doua ediție a afacerii căilor ferate.

❦

[22 noiembrie 1879]

Judecând cineva din punct de vedere naiv, și-ar face desigur cruce când ar afla câtă anuitate plătește statul nostru pe an pentru drumurile Societății acționarilor pe de o parte și câtă marfă și persoane transportă ele pe de alta.

Dacă visteria ar plăti chiria transportului cu carul a tot grâul cât îl esportăm și birjă pentru toți călătorii câți percurg România, suma aceasta pe an ar fi cu mult mai mică decât anuitatea plătită de stat pentru drumurile de fier. Așadar, dacă toți chirigii din țară ar fi în serviciul statului pentru a transporta gratis productele oamenilor și pe oameni, această cheltuială a visteriei ar fi mai mică decât cea pe care o are astăzi plătind anuitatea unui drum care nu transportă nimic gratis, ci din contra cu prețuri foarte mari.

Când vede cineva această negustorie curat ca a lui Nastratin, nu se va îndoi că roșii trebuie s-o fi făcut. Numai ei, cari nu știu carte, ei cari idee n-au nici de importanța unui drum de fier, nici despre raportul ce există între el și producțiune, au putut să voteze orbiș și în ruptul capului acea monstruoasă concesie Stroussberg, un adevărat monument de ușurință financiară, de copilărie economică.

Dar nu ajunge c-au încărcat statul deodată și ca din senin cu peste un sfert de miliard datorie publică pentru un drum rău lucrat; astăzi, când drumul e stricat prin transportul armatelor rusești, când materialul rulant e în mare parte compus din bracuri și trebuie reînnoit, când drumul e în așa stare încât trebuie făcut din nou, așa încât are să ție mai mult ața decât fața, astăzi vor să-l cumpere și să oblige statul în mod direct și prin polițe iscălite de el și plătibile la scadență ca să plătească nu numai capitalul de construcție, ci și datoriile făcute de Societatea acționarilor, după ce aceasta fusese frustrată de către cinstit d-sa dr. Stroussberg.

Și cine propune răscumpărarea?

D. ministru de finanțe Dim. Sturza, adică acelaș om care acum un an, prin instrucțiunea dată d-lui Calenderu, numea tot răscumpărarea aceasta o frustrare a acționarilor, o tranzacțiune cu consecințe fatale, un dezavantaj pentru creditul statului, o tutelă exercitată asupra finanțelor noastre, o catastrofă, o imixiune directă în finanțele țării, o situațiune anevoioasă, îndoioasă, dificilă și complicată, un dezastru financiar ș.a.m.d.

Cum dar aceiași răscumpărare din cumplit de rea a devenit în ochii aceluiași ministru, ca din senin, foarte bună?

Să credem oare că naivul Nastratin face negustoria sau că contrariul naivității, perversitatea deplină, domnește în Adunare?

Cu toate acestea și cu toată opoziția, răscumpărarea se va vota.

Toată lumea vorbește că roșii din și afară de Parlament joacă cu furie la bursă în perspectiva răscumpărării, iar, în vederea emisiunii noilor titluri, efectele statului scad repede în piață. Renta română a scăzut la 60% din cauză că toți o vând pentru a cumpăra viitoarele titluri nouă. De pe acuma deja unul din relele prevăzute de d. Sturza acum un an — zdruncinarea creditului statului — au început a se manifesta. S-aude apoi pe toate ulițele că Adunarea națională, Corpul legiuitor, joacă la bursă asupra unor valori nominale de 40 de milioane franci în vederea răscumpărării.

Cestiunea, înainte de a fi hotărâtă, a luat proporțiile unui adevărat scandal.

Dezbaterea în Adunare s-a început ieri.

Au vorbit d. Conta în contra răscumpărării, d. ministru de finanțe pentru, d. Carp contra.

În câteva cuvinte reproducem interesanta argumentare a d-lui Carp. Deși ne propunem a răscumpăra toate titlurile emise de Societatea acționarilor, noua concesie e totuși astfel făcută încât *împiedică* răscumpărarea totalității titlurilor căci aceste hârtii, primind acum garanția statului și având un venit de 4,4 la sută precum și o poziție asigurată, nu vor avea deloc interes de a se converti *toate*, deși pe acest interes e bazată toată perspectiva de reușită a d-lui ministru de finanțe. Dar răul și mai mare este că ne angajăm întreaga situație financiară și că, în momentul în care am fi nevoiți a face vreun împrumut, avem să-l facem în condițiuni foarte oneroase, căci nu este indiferent dacă statul datorește o sumă ca *garanție* sau dacă o datorește prin *hârtii proprii ale sale*, căci creditul său se regulează prin numărul hârtiilor sale puse în circulațiune. Tot aceste idei sunt pe larg dezvoltate în articolul *Răscumpărarea căilor ferate III*, ce urmează mai la vale și asupra căruia atragem deosebita atenție a cititorilor.

❦

[25 noiembrie 1879]

Văzând stăruința cu care organele guvernului apără și căldura cu care opozițiunea combate răscumpărarea, cititorul inteligent cată să-și aducă aminte *o* împrejurare esențială, aceea că dintre amândouă părțile numai *una*

poate avea dreptate. În momentul actual dat, cu sarcina noastră de datorii și cu creditul nostru nu tocmai puternic, cu starea actuală a drumurilor de fier și mai cu seamă cu deplorabila stare economică a productorului nostru de căpetenie, a țăranului, numai una din amândouă partidele poate avea dreptate, sau aceea care vrea sau aceea care nu vrea răscumpărarea. Din această dilemă nu scapă nimene, căci un lucru nu poate fi în aceeași vreme și sub aceleași împrejurări și alb și negru, și bun și rău, ci trebuie să se aleagă sau într-un fel sau într-altul.

Adevăratul dezastru al concesiei Stroussberg, adus asupra țării prin voturile nesocotite ale clapiștilor roșii, au adus pierderi atât de mari acționarilor încât, cu toată fabulozitatea capitalului primitiv de construcțiune, de 248.130.000 l.n., în momentul când întreg capitalul acesta era deja cheltuit, linia Roman—București nu era încă gata, iar linia București—Vârciorova nu era nici măcar începută. Va să zică acționarii se vedeau fără un ban roșu în ladă și cu liniile parte neterminate, parte neîncepute chiar.

Cu toate acestea oamenii scoseseră bani din pungă și-i pusese la mijloc; mulți oameni onești își puseseră întreaga lor avere înlăuntru și să nu uităm că mulțimea aceasta consista din mici negustorași, din meseriași cu case de copii, din oameni cu economii mici, cari cumpăraseră acții și cari, nepricepând natura colosalei mistificațiuni, acuzau pe români că i-ar fi despoiat. Guvernul conservator de atunci a mers cu rezistența până la ultimele limite ale posibilului și, dacă nu relevăm toate momentele penibile a luptei sale cu influențe oculte, pornite de purtătorii unor nume mai mult ilustre decât demne de încredere, o facem aceasta numai din prudență politică; dar un viitor istoric al românilor va avea de sfântă și neînlăturată a sa datorie a studia dosarul concesiei Stroussberg, mai ales în partea lui confidențială, ca să descrie adâncimea prăpăstiei morale în care țara a fost aruncată printr-un singur vot al roșiilor și, dacă acel istoric va avea sentimentul dreptății, el va trebui să releveze asemenea cu ce tact, cu ce tărie s-a purtat acel cabinet conservator, condus de un bătrân om de țară, a cărui inimă dreaptă, a cărui caracter curat plătește de-o sută de ori mai mult decât încurcatele semicunoștințe a generațiunilor mai nouă. E drept că bătrânul om de stat avea sprijinul puternic a unor oameni mai tineri decât el și speciali în științele de stat, dar nu trebuie să uităm că conducătorul au avut arta de-a-i alege între tot ce țara avea mai onest și mai inteligent. De aceea însă convenția de la 1872 este un cap de operă de aranjare financiară,

prin care se stabilea 1) că statul *nu* recunoaște și nu garantează nici unul din titlurile emise de Societate 2) că nu recunoaște nimic peste capitalul de 248 milioane, deși acționarii au cheltuit peste aceasta sumă primitivă încă 104,5 milioane împrumutate de ei pentru a sfârși liniile, 3) că cota de amortizație *una la mie* nu poate fi în nici un caz afectată la altceva decât la plata sumei recunoscute de stat de 248 milioane. Pe lângă aceasta rămânea intact dreptul statului de-a răscumpăra liniile după 30 de ani.

În locul acestei situații cu totul clare și avantagioase, care 1) garanta amortizarea capitalului primitiv de construcție — adecă a singurei datorii recunoscute de stat — în cel mult 60 de ani 2) garanta răscumpărarea după 30 ani prin plata restului rămas neamortizat, și încă o răscumpărare contra căreia nu se putea opune nici un acționar, căci era prevăzută în contractul primitiv și tipărită ca articol de contract pe chiar acția ce-o avea el, în locul acestei situații deci ce ni se oferă?

Prefacerea statului în acționar, încărcarea lui cu o datorie directă cu sinet, în locul celei indirecte, renunțarea la dreptul de răscumpărare peste treizeci de ani, supunerea lui ca acționar german sub jurisdicțiunea germană și, ca efect final, slăbirea creditului lui prin emiterea unei sume colosale de titluri nouă, adecă de sineturi nouă, iscălite de el. Tot ce ar face statul, chiar dacă n-ar exista decât un singur coacționar, trebuie să fie conform cu contractul primitiv, conform cu articolii codului de comerț german, iar dispozițiuni de milioane au în unele cazuri nevoie de-a fi aprobate prealabil de judecătorii comerciali din Germania.

O situație nemaiauzită. Mai adaoge-se apoi că pe lângă aceste statul, ca acționar principal, va pierde în viitor procese de milioane, mai adaoge-se că esploatarea liniei e arendată în mod acoperit societății Staatsbahn din Austria, cu care statul va avea un proces de zeci de milioane poate, și se va vedea întreg haosul de procese și intervențiuni străine la care ne va espune un singur vot al clapiștilor d-lui Brătianu, un singur vot al d-lui Dimancea, care a declarat că guvernează țara.

Camera deputaților trebuie să-și schimbe numele în Camera acționarilor jucători la bursă și atunci lucrul se esplică.

Dezastrul prevăzut acum un an de d. Sturdza și propus de d-sa esttimp nu va întârzia de-a veni ca potopul asupra țării.

Români trebuie să-și aducă aminte de un singur lucru. Incapabilii politici cari au votat cu criminală ușurință concesia primitivă sunt tot aceiași cari, neînvățând nimica și neuitând nimica din relele lor deprinderi, se

pregătesc azi a vota răscumpărarea. Să nu se uite deci că nici mintea, nici onestitatea nu se mănâncă cu lingura și că ceea ce le-a lipsit acum zece ani le lipsește și azi.

De aceea cea dintâi cestiune pe care au pus-o, cu vehemență chiar, la începutul discuțiunii a fost cestiunea de încredere.

❦

[29 noiembrie 1879]

Se închină omul totdauna și-n tot locul?

Precum nu se întâmplă asemenea evenimente în tot minutul și-n tot ceasul, precum cineva nu recitează toată ziua *Crezul* cu mătăniile în mâni, tot astfel nu înțelegem ca să fie siliți a-și face în toată ziua profesia de credință politică, de a discuta în toată ziua ideile generale de credință, pe când toată viața noastră omenească consistă dintr-o serie de acte și de aplicațiuni cu totul speciale.

De câte ori deci „Românul“ sau „Presa“ acuză dreapta conservatoare c-ar fi reacționară în credințele ei politice de atâtea ori ne fac onoarea de a ne calomnia; însă modul e atât de general, inculparea e de o natură atât de metafizică și de subțire, încât nu ne fac nici o supărare și nu ne servesc cel mult decât ocazie pentru a arăta adevăratele noastre idei generale, adevăratele noastre convingeri supreme, deși — în treacăt observăm — nici o idee generală ca convingere logică nu e nici bună, nici rea, ci devine bună sau rea prin aplicarea ei.

Reacție și reacționari — în ce sens?

În sensul fanarioților? Ferească Dumnezeu!

Roșii sunt singurii moștenitori ai politicei bizantine.

În sensul sfântului trecut antefanariotic al nației? Dar unde sunt elementele rămase din el, ca să formeze temelia solidă a clădirii reacționare? Nu trebuie să uite onor. noștri confrați că condiția esențială, *sine qua non*, a reacțiunii în înțelesul occidental al cuvântului este dinastia moșneană istorică, este aristocrația moșneană istorică. Există într-adevăr, și ar fi o temeritate de a nega, câțiva puțini coborâtori din familii istorice ale țării, dar oare simplul fapt al descendenței constituie aristocrația ca clasă istorică a țării? E un Catargiu conservator pentru că un străbun al său a fost consiliar al lui Ieremia Movilă? Este un Boldur între roșii pentru că un străbun al său a fost general al lui Ștefan cel Mare? Desigur că nu.

Pentru ca să existe reacție în adevăratul înțeles al cuvântului ar trebui să fi existat o tradiție neîntreruptă în clasa reacționară, ar fi trebuit ca această clasă să fie constituită într-un mod propriu. Ar fi trebuit ca puterea ei materială, proprietatea, să fie inalienabilă, ar fi trebuit c-un cuvânt *dreptul* continuu de stăpânire. Dar acest drept nu-l avea nici în timpii cei mai vechi nimenea. Oricare român, fie născut din părinți cu vază, fie din părinți săraci, se putea ridica, fie prin puterea brațului, fie prin aceea a minții, la demnitățile cele mai înalte ale statului și era indiferent, sub domniile pământene, dacă meritul era al unui om din popor sau al unui boier; în acea vreme săracă de bani singura răsplătire pe care statul o putea da și o și dădea era un rang, netransmisibil asupra fiilor, dar care îl punea pe purtătorul acelui rang la adăpostul unor sarcini ale vieții, impunându-i însă în locul lor datorii destul de grele, datorii în care viața și averea lui erau espuse. Dar se va zice că în faptă s-au moștenit atât poziția socială cât și averea. Realitatea transmisiunii însă nu trebuie confundată cu dreptul formal al transmisiunii din lumea feudală a Apusului, încât dacă luăm faptului esența sa, dreptul, el rămâne atât de indiferent ca și faptul că un actual bancher a avut un strămoș bancher. Deduce-se-va de aci dreptul esclusiv al strănepotului de a fi el și numai el bancher? Aceasta ar fi o absurditate.

Așadar reacțiunea în sensul pe care i-l dă „Românul“ e lipsită înainte de toate de consistență istorică, de substrat istoric, căci din istorie rezultă că românii au fost totdauna liberi și totdauna egali înaintea statului. Pentru fiecare din ei exista putința de a sui toate treptele sociale și țăranul putea deveni atât de bine vornic mare, precum, viceversa, coborâtorii vornicului puteau redeveni, în lipsă de merite, simpli țărani.

Așadar organizare feudală, Regulament (rusesc), arhondologie (bizantină) sunt departe de orice vederi ale dreptei conservatoare, a cărei țintă, ca idee generală, este cu totul alta și anume: întărirea autorității statului și nimic mai mult. Nu negăm un lucru: că noi privim ideea statului ca apărător al meritului legitimat, al averii legitime, al muncii legitime, ca ceva superior dispozițiilor generale ale unei generații, ca un element moral alături cu imoralitatea eventuală a tendințelor existente în societate.

Să luăm însă pilde cu totul concrete.

E trebuință de cărți de școală de ex. și într-adevăr zecile de mii de cumpărători ai acestei cărți, școlarii, fac aceasta afacere foarte sigură și lucrativă. Toată lumea — chemată și nechemată — scrie cărți cari de cari

mai rele și mintea a sute de mii de cetățeni viitori se-ncarcă în lucruri abstrase și încâlcite, cu noțiuni inexacte. Este sau nu de datoria statului să proteagă esclusiv cărțile bune și să înlăture cele rele, adecă să proteagă libertatea de acțiune a pedagogului celui bun, punând o stavilă nelegitimei pofte de câștig a scriitorilor celor răi? Sau figurat: este grădinarul dator a plivi buruienele cele rele dimprejurul plantelor celor roditoare cari sunt în pericol de-a se-neca? Desigur că da.

Am luat acest exemplu pentru că el nu suscită supărarea nimănui, dar asemenea livezi îmburuienate, unde planta roditoare e înecată prin concurența buruienilor rele, se găsesc pe toate terenele — în administrație, în școală, în Parlament, în presă, în economia privată și publică, pretutindenea. Precum gospodarul, statul casei sale, își prășește porumbul de buruiene, astfel statul, gospodarul obștesc, cată să prășească buruienele rele dimprejurul plantelor sale roditoare. Aceste exemple se pot înmulți în infinit; vorba e de a se găsi o organizare, pre cât omenește e cu putință, care să asigure înaintarea treptată a meritului și înlăturarea ambițiilor nelegitime și a poftelor nemăsurate cari stăpânesc pe toți aceia ce, fără muncă și numai prin cheltuieală și tertipuri, se hrănesc din sudoarea poporului, fără a o compensa nici prin știință, nici prin caracter.

Și această compensare e rațiunea de a fi a păturilor superioare ale societății.

Căci — ca să urmăm exemplul — cărți rele de școală pot fi mult mai ieftine decât una și bună. Dar cele rele umplu capul pentru toată viața cu idei falșe, cari aduc pierderi inteligenței și inimei, acea una și bună ține o dată pentru totdeauna mai mult, dar devine un îndreptar al vieții.

Să traducem însă acest exemplu în viața practică a politicei.

D. Brătianu, cu consorțiul său de deputați pe sprânceană, votează concesia Strousberg.

S-a făcut cu toate astea calculul amănunțit că, dacă statul ar plăti an cu an transportul gratis al tuturor mărfurilor pe cari țara le produce și bani de drum oricărui călător din România, această cheltuială a visteriei ar fi nici în jumătate anuitatea de 18,5 milioane ce le plătește astăzi.

Iată dar că un cap cu minte și sănătos în locul d-lui Brătianu ar fi compensat pe deplin cota de muncă națională care-l susține — prin ce? Prin un calcul de două-trei ore cel mult, de cinci minute poate, și iată ca o simplă operație a gândirii unui cap onest și clar se traduce în milioane de câștig real pentru întregul popor.

Dar să urmăm tot acest exemplu.

Să presupunem că motive politice, cari primează pe cele economice în timpuri estraordinare, l-ar fi silit pe d. Brătianu să admită oneroasa concesie Strousberg, să recunoască datoria publică de un sfert de miliard. O zicem aceasta fără a o admite.

Ce ar fi fost urmarea? Ca cel puțin calculul de stingere a acestei datorii să fie exact.

Capitalul de construcțiune al Societății, de 248 de milioane, se înapoiază prin amortizarea în 59 de ani.

Ei bine, concesia d-lui Brătianu e făcută nu pe 59, ci pe 90 de ani.

Iată dar țara, prin o greșeală de calcul, condamnată a plăti 30 de ani de-a rândul cu totul degeaba și în tot anul câte 18,5 milioane anuitate, după ce capital și dobânzi ar fi fost de mult înapoiate.

Aceste sunt lucruri elementare, pe cari le pricepe oricine, și sunt o dovadă că un om de caracter precum și un om cu cultură adevărată compensează pe deplin societatea care-l susține; pe când, din contră, dacă organizarea societății e slabă și favorizează ridicarea în sus a Pătărlăgenilor și Seruriilor de toate tepele, pierderile sunt colosale pe toate tărâmurile. Greșelile de calcul ale d-lui Brătianu costă pe popor zeci de milioane; sudoarea acestui popor se risipește pe nimicuri și mofturi și singura compensare este doar că — în fața mizeriei patente a populațiunilor — spiritul minciunii zilnice, ziaristica oficioasă, să poată susținea că România e fericită și mare.

Dacă declamația mincinoasă între chiar zidurile noastre poate trece drept compensare, atunci să ne fie de bine.

De aceea nu e vorba, — o repetăm — de principiile voastre sau ale noastre generale, e vorba de aplicarea lor concretă. În aplicarea concretă sunteți mincinoși, neonești, perverși, ignoranți; în concret sunteți oameni de nimic, nu în abstract, căci abstracțiunile ca atare nu sunt nici bune, nici rele, ci moralicește indiferente. Geaba un cizmar va avea principiile cele mai frumoase dacă nu știe să-și facă treaba lui, cizme bune, geaba d. Brătianu ca financiar va avea principii liberale și umanitare, dacă nu știe treaba pentru care s-a chemat, finanțele.

Așadar ce vorbiți de reacție?

Dacă există reacție în toată țara, în opoziție, între liberali, între roșii chiar, această reacție e, în senzul fiziologic al cuvântului, rezistența unui corp bolnav contra boalei pentru a redeveni sănătos.

Dacă incapacitatea și imoralitatea voastră, dacă prostia și jocul la bursă nu s-ar reflecta decât asupra voastră, răul n-ar fi mare. Dar el se traduce în bani, în bani plătiți de țară, plătiți de oameni în marea lor majoritate săraci, plătiți de țăran, de micul meseriaș, de micul negustor.

Dacă ați cădea mâine de la guvern care ar fi suma tradusă în bani, sânge și pământ ce ați costat țării?

28 milioane bilete ipotecare,

65 milioane noul împrumut ce se va cere de d. Sturza,

250 milioane răscumpărarea,

adecă 343 de milioane datorie directă a statului, plus

10.000 de oameni morți pentru interese străine,

plus o provincie pierdută,

plus pagubile de milioane produse prin rechiziții de care puse la dispoziția lui Warszawsky — Mihălescu, prin care apoi s-a adus boala de vite din Bulgaria.

De când există România un guvern n-a putut să încheie socotelele sale cu mai mari pierderi morale și materiale ca voi.

Și care e răspunsul vostru la această monstruoasă administrație publică?

Ingerințele lui Temelie Trancă în alegeri, ridicolele bătăi între oameni de-ai poliției și între spionii și agitatorii voștri și chefurile lui popa Tache.

Să nu se uite însă că popa Tache nici n-a emis bilete ipotecare, nici n-a cerut un împrumut de 65 milioane, nici a pierdut Basarabia, nici a stins viețile a mii de oameni în interesul panslavismului, nici a dat care de rechiziție lui Warszawsky, nici a adus boala de vite în țară, nici răscumpără drumul de fier, nici joacă la bursă viitorul țării.

Popa Tache putea să bată un om: voi zugrumați milioane din semenii voștri, voi vă zugrumați țara și, dacă virtutea ar fi relativă, nu absolută, atunci alături cu perversitatea voastră morală și ignoranța intelectuală, popa Tache ar trebui canonizat și trecut între sfinți.

❦

UNDE DAI ȘI UNDE CRAPĂ

[29 noiembrie 1879]

„Timpul“ de la 27 noiemvrie publică pe pagina III următoarele

MĂRGĂRITARE
culese din „Monitorul oficial“
Noul dicționar academico-ministerial:

Act lăudabil se zice când un isprăvnicel de moșie dă o *gustare* (zacuscă) **gratis** membrilor unii juriu agricol.

(v. Monit. of. no. 263 din 21 noiemvre 1879, coloana I-ia).

„O mână spală pe alta și amândouă obrazul“ se zice când se deschide un credit extraordinar de 5875 lei pentru a se plăti unui domn advocat (să presupunem că este frate cu un ministru în activitate) pentru un proces ce nu l-a câștigat.

(v. Monit. of. no. 262 din 20 noiemvre 1879, pagina 7228, coloana I-ia).

*

Citind acestea, redactorul „Presei“ se simte jignit în amorul său fratern, și publică *pe pagina I* următoarele:

Un răspuns jurnalului „Timpul“

Deunăzi „Timpul“ a fost silit de principele Al. Știrbei să recunoască că a *calomniat* pe d. B. Boerescu în afacerea Băncei de București.

Astăzi va fi *silit* de d. Lascar Catargiu, cu colegii săi de la 1872, să recunoască că *calomniază* pe d. C. Boerescu, prin numărul său de la 27 noiemvrie curent.

Iată despre ce este vorba:

„Timpul“ de ieri, imitând pe ziarele umoristice, râde de d. ministru de interne, care a cerut Camerii un credit extraordinar de 5875 lei, pentru a plăti datoria contractată de stat către fratele altui ministru, adică către d. C. Boerescu, relativă la un proces *pierdut*, zice „Timpul“, și susținut de acesta.

Am mers îndată să luăm informațiuni, și iată ce am constatat prin noi înșine:

Statul, prin sentința Curței de Apel din București, secția II, no 163 din 1866, a fost osândit să plătească d-lui Pană Olănescu suma de 421.000 lei vechi.

În urma unei consultațiuni subsemnată de d-nii G. Costa-Foru, C. Boerescu, C.N. Brăiloiu și I.G. Florescu, statul face cerere de revizuire.

D. G. Costa-Foru, însărcinat cu apărarea acestei cauze, are fericirea să sfărâme sentința Curței no. 163.

Curtea de Casațiune însă casează, și prin sentința sa no. 484 din 1871 trimite cauza în cercetarea curții din Focșani.

În acest interval, ilustrul advocat G. Costa-Foru devenise ministru și acest distins bărbat a crezut că nimeni altul nu-l poate înlocui decât d. C. Boerescu.

După multe stăruințe, d. C. Boerescu primește a apăra pe stat. Onor. d. P. Mavrogheni trebuie să-și aducă aminte despre acest fapt și poate da informațiuni precise „Timpului".

Se încheie o convențiune între stat și d. C. Boerescu, cu data din 1872 și care poartă subsemnătura proprie a d-lui Lascar Catargiu. Acest contract a fost aprobat de întregul Consiliu de Miniștri și s-a întărit prin decret domnesc.

D. C. Boerescu pledează în trei rânduri la Curtea din Focșani, și această Curte, prin trei deosebite încheieri, retractează sentința Curței din București cu no. 163 și *apără pe stat de plata* sumei de 421.000 lei vechi. (Sentințele Curței din Focșani sec. II, no. 72 și no. 175 din 1872).

D. P. Olănescu face recurs în casațiune.

D. C. Boerescu are fericirea să *triumfe* și de astă dată: Casaţia respinge recursul d-lui Olănescu asupra sentinței Curței din Focșani no. 175, pronunțată asupra opozițiunei, și astfel se stinge implicit și recursul d-lui Olănescu contra sentinței aceleiași Curți cu no. 71.

Aceste fiind, în rezumat, faptele principale ale acestei afaceri, cum rămâne cu „Timpul", care cutează să puie în suspiciune onorabilitatea d-lor Lascar Catargiu, G. Costa-Foru, P. Mavrogheni, C. Boerescu etc.

Dacă este adevărat că o „mână spală pe alta și amândouă obrazul", am voi să știm care sunt mânile care mai pot spăla tina care se grămădește pe obrazul acelor redactori de la „Timpul", cari tind a-și face din calomnie o adevărată meserie?

O ultimă întrebare.

Oamenii *cinstiți* nobili de la acel ziar cred oare că este *cinstit* și *nobil* pentru guvernul actual să nu plătească o datorie a statului către un particular, numai din cauza că acest particular a contractat cu d. Lascar Catargiu și pentru că este fratele unuia din miniștri?

Dacă au o asemenea credință, să o spuie, și totdeodată să ne autorize și pe noi a-i imita, cercetând viața privată a multora din neprihăniții lor partizani! …

*

Mare supărare!

Însă noi credem că ea a izbucnit mai ales pentru ca să ni se poată arunca vorbele cu care începe răspunsul „Presei" la o întrebare ce nimeni nu i-a făcut.

Pentru aceea ne mărginim la o rectificare.

Nu am recunoscut niciodată și nici nu recunoaștem că am calomniat pe d. V. Boierescu; am declarat numai că nu bănuim pe principele A. Știrbei și pe alți oameni onești care au fost luat parte la Banca de București.

Dacă „Presa“ dorește și alte explicații, nu are decât să ni le ceară.

Dacă însă „Presa“ se crede în drept de-a bate toba cea mare chiar asupra aforismelor, glumelor și diverselor din „Timpul“ și de a sacrifica pagina sa întâi relevării fulgerătoare a foiletonului de pildă, atunci lucrul nu numai că ar fi de tot hazul, dar potențându-se ar ajunge la pagina a patra. O exegeză subțire și advocățească a interesantelor *anunțuri* i-ar face pe redactorii acelei foi să descopere și acolo aluzii la adresa marelui om de stat sau a rudelor sale și cu acest chip pagina a patra a „Timpului“ s-ar primejdui de-a deveni talmudul redactorilor „Presei“.

Foaia, care din amicul nostru rece a devenit dușmanul nostru cald, va recunoaște cu noi că urmările unei asemenea polemice ar fi un dezastru intelectual atât pentru redactorii cât și pentru cititorii ei.

❦

[30 noiembrie 1879]

Eram curioși întrucâtva să vedem izbucnirile de bucurie comprimate cari aveau să însoțească din partea presei guvernamentale votarea pe articole și în total a legii răscumpărării drumurilor de fier.

Pe noi nici nu ne-a uimit trecerea repede a acelei legi prin Adunare, nici ne-a mai cauzat întristare măcar. Întristarea cea mare care apasă sufletul nostru e de un caracter atât de intensiv, încât, orice s-ar mai petrece în țara aceasta, ea nu mai poate fi augmentată, pentru un om ca și pentru o țară indiferent dacă un fluviu sau un ocean îi îneacă; dar e un fluviu de baionete străine, dar e un ocean de datorii publice, dar precede moartea economică pe cea politică sau cea politică pe cea economică, rezultatul letal e acelaș. O fatalitate grea, păcatele părinților și a strămoșilor poate, păcatele generației actuale, setoase de câștig și lipsite de conștiință, un ce nedefinit ca adâncul Gheenei, incalculabil ca lipsa de caracter, variabil asemenea vecinicului neadevăr apasă asupra acestei țări stoarse și sărmane, acufundate în apatia popoarelor osândite la nefericire.

În tradițiile lumei creștine, care crede în venirea lui Antihrist, ezistă legenda că acest dușman al adevărului și al sufletelor se va naște lângă gurile Dunării. Dacă ținem seamă de împrejurarea că există într-adevăr în

cazuri escepționale o clar-vedere în viitor, dacă ținem seamă că milioane de oameni cred în venirea acelui dușman al universului și vedem stările de lucruri din țara noastră, vom trebui s-ajungem la încheierea că aici și numai aici el se va naște sau s-a născut. Aici, unde vânzătorii patenți de țară trec de mari patrioți, aici în Babel, unde cuvintele și-au pierdut înțelesul lor originar, aici unde cei ce vor avea nenorocirea de a trăi vor invidia repaosul celor din mormânt.

Crezi oare, cititorule, că acea sarcină de un sfert de miliard de datorie directă, încărcată alaltăieri în spatele a sute de mii de oameni cari n-au nici mălaiul trebuincios hranei lor de toate zilele, crezi că acea sarcină e singura care li se va impune?

Dar câteva zile vor trece numai și ne vom pomeni cu împrumuturi de zeci de milioane pentru Ploiești—Predeal, pentru Mărășești—Buzău, zeci de milioane pentru plata datoriei flotante, o sută de milioane pentru cheltuielele războiului, zeci de milioane pentru plata grecilor în socoteala mănăstirilor închinate, căci și aceștia, încurajați de geniul risipei ce domnește la noi, vin cu nouă pretenții. Din toate colțurile risipei publice ni s-arată capul unei datorii, până ce întreg bugetul statului nu va mai ajunge nici la plata dobânzilor acelor datorii, până ce o comisie europeană instituită în visteria noastră va veni ca să constate adâncimea prăpăstiei.

Ridica-vor chilele de grâu de calitate slabă și vitele de rasă proastă pe care le produce în tot anul țara aceasta acele datorii din cari unele votate, altele a se vota de acum înainte, acea sarcină prea grea pentr-un stat bogat chiar, pentru un stat în floarea lui? Se pomenește vremea tătarilor, vremea turcilor, a fanarioților, a cârjalâilor; păstra-va poporul nostru atâta memorie din ziua de azi pentru a pomeni vremea roșilor? Exista-va acest popor sau istoricii străini vor pomeni de el în compendiile lor ca de-o curiozitate etnologică, dispărută de pe pământ, pentru că n-a avut nicicând energia de-a se ridica contra mișeilor, ci aclamându-i din contra, ca salvatori ai săi, au răstignit pe adevărații lui fii?

Exista-va el, când Antihrist, personificat în acel fin și elegant agent al panslavismului, cu barba albă și cu fizionomia ce inspiră încredere, cu atât mai periculos cu cât e mai simpatică figura lui, *l-a promis de mult încă amicilor săi?*

Dar nu întreg, nu viguros, nu tânăr ar fi chemat a trece poporul românesc sub dominațiunea uriașului. Cu măduva secată, cu puteri sleite, cu sângele stors, îmbătrânit în mod artificial prin veninurile cele mai subtile

ale corupției apusene și răsăritene, unind în el fatalismul oriental cu necredința occidentală, astfel e menit — un copil sleit de puteri — să cază în mâna pânditorilor, puternicilor, fireștilor săi inamici.

Prea ar fi fost frumos, prea vrednic de admirația viitorului să cază cu arma în mână ca un erou din oasele căruia răsare răzbunarea și viața ideilor; prea ar fi avut copiii tradiții mari despre părinții lor și prea aveau speranță în viitor.

Nu. El trebuie să cază ca un laș, prin venin luat de bună-voie, prin abdicare de bună voie la rolul său istoric, prin recunoașterea pe față că e incapabil de-a avea o altă Adunare decât cea a Pătărlăgenilor, un alt guvern decât acela al lui Brătianu.

Pe noi ne ajunge în întunericul în care ne aflăm o rază din vremea lui Mircea cel Bătrân și al lui Ștefan cel Sfânt pe noi ne ajunge încă amintirea lui Matei Basarab; nepoții noștri nu vor avea înainte-le decât chipul hidoasei pocituri care a înveninat țara aceasta cu răutatea și perversitatea sa și a fratelui său de cruce, care zilnic o vinde. Și strănepoților le va fi scârbă de noi, cu silă vor căuta, vor voi să se scuture de amintirea prezentului ca de un vis rău, fiindu-le rușine de a purta acelaș nume pe care-l poartă astăzi trădătorii țării și vânzătorii sângelui, pământului și a muncii ei.

Aliat cu Struossberg pentru a-i plăti în 90 de ani două miliarde și mai bine pentru drumul de fier, aliat cu rușii pentru a le ceda Basarabia, aliat cu Alianța izraelită pentru a da țara legată de mâni și de picioare pe mâna evreilor, aliat cu bursa din Berlin pentru răscumpărare, d-lui Brătianu nu-i mai rămân în perspectivă decât două mari alianțe. Alianța cu grecii, pentru a le da moșiile statului, cu Rusia, pentru a le ceda Moldova.

Și, precum știm, agentul panslavismlui și ceata sa sunt capabili de orice.

❦

[1 decembrie 1879]

S-apropie începutul sfârșitului.

De acum, după ce și răscumpărarea drumurilor de fier e terminată după pofta inimei d-lui Brătianu și după ce d-nii deputați au dat dovezi splendide și suficiente despre elasticitatea tinerelor lor conștiințe în cestiunile vitale ale țării, se va începe un alt joc de bursă în toate diminețele, acela al împământenirii individuale.

Se aude de ex. că d. Brătianu, cu ocazia votului răscumpărării, nu aştepta decât o probă oarecum supremă de docilitatea şi elasticitatea conştiinţei ciracilor săi în cestiunile cele mai grave şi acum, această siguranţă câştigată, se va începe realizarea treptată şi prin admiteri individuale a categoriilor promise de marii noştri oameni de stat ocultei „Alianţe izraelite“.

Cu acest chip ingenios se vor crea încet-încet condiţiile juridice ale desfacerii cu toptanul a României, condiţiile de drept a acelora cari sunt meniţi a moşteni statul şi naţia românească pe acest pământ.

Şi moştenitorii vor veni curând să-şi solicite moştenirea.

Cele 250 de milioane votate pentru răscumpărarea drumurilor de fier, suta de milioane pentru cheltuielile de război despre care roşii tac încă asemenea peştelui, cele 65 de milioane pentru deficit şi calea Ploieşti—Predeal, milioanele pentru Mărăşeşti—Buzău, în fine milioanele ce le vor vota grecilor pentru mănăstirile închinate, toate aceste vor apăsa în curând bugetul într-un mod atât de îngrozitor încât va suna ceasul desfacerii cu deridicata a averii statului român şi atunci noii cetăţeni, apelând la capitalurile străine, le vor putea cumpăra pe preţuri de nimica.

Poate că moşiile acestea ale statului vor ajunge pentru a se plăti datoria publică, însă, în momentul în care nu vom mai avea datorii, nu vom avea nici ţară.

Astfel vro câţiva ani de guvernare roşie sunt îndestul pentru a stârpi condiţiile de existenţă ale poporului pe secole înainte.

Răscumpărarea drumurilor de fier e un dezastru financiar care, într-un moment de nevoie, de război bunăoară sau de complicaţiuni exterioare, se va dovedi că ne-a ucis cu totul creditul, încât n-am avea nici de unde să ne înarmăm. Uşurinţa cu care s-a votat a uimit nu numai pe români, ci şi pe străinii ce locuiesc în ţară şi cari nu pot fi cu totul indiferenţi la soarta acestui pământ.

Dar pe lângă uşurinţă suntem datori a ţinea seamă şi de reaua-credinţă evidentă care a domnit la votarea proiectului de răscumpărare.

Există o oră reglementară a închiderii şedinţii şi, când aceasta sună, prezidentul e dator a întreba Adunarea dacă ea voieşte sau nu să prelungească şedinţa şi până la câte ore anume.

D. C.A. Rosetti a lăsat această oră să treacă, făcând astfel pe toţi să crează că, după mântuirea discursului ţinut în ora reglementară a închiderii, va şi urma închiderea şedinţei. Mulţi din deputaţi, mai cu seamă din

opoziție, erau parte în salele secțiunilor, parte au plecat după ora reglementară de închidere.

Când d. C.A. Rosetti a observat că o seamă din cei mai însemnați membri ai opoziției se duseseră, a propus prelungirea ședinței până la terminarea cestiunii.

Astfel, la 10 ceasuri noaptea, ca și când ar fi dat tătarii, s-a terminat votarea unei legi care, privită în sine, nu avea nevoie de grabă, ci din contra de-o lungă și minuțioasă discuțiune.

Mirată de-o asemenea procedură de codru, opoziția în momentul votării legii a părăsit sala, de vreme ce față cu faptul pur și simplu al majorității prin număr nu mai rămânea nici o discuție când acea majoritate condusă de instincte de bursă.

Dar cu asemenea procedări de codru suntem deprinși. Ne aducem aminte de ciudata întâmplare când majoritatea actuală s-a constituit în colegiu electoral al județului Suceava, alegând deputat pe d. Morțun, care n-avea nici voturile alegătorilor, nici mandatul biuroului electoral legiuit. Așteptăm încă multe asemenea minuni din partea actualei majorități a Adunării, așteptăm ca la ocazie ca să se constituie în sinod și să aleagă pe d. Sihleanu mitropolit al Ungro-Vlahiei.

❦

UNITATEA DE VEDERI ÎN CABINETUL ACTUAL

[1, 4, 11 decembrie 1879]

I

Nefiind oameni de ceartă și necăutând sfada cu lumânarea, ca turcul care aștepta să-i calce cineva pe colțul ișlicului ca să-l ia la harță, întrebăm numai cu toată smerenia cuvenită dacă oameni cari s-au combătut cu cea mai mare vehemență și și-au imputat manopere neleale, ilegalități, influențe și presiuni în alegere, vânzare de țară, escamotare de voturi, ignoranță și lipsă de orice titlu de merit, pot merge mâni mână în mână și înfrățiți ca să facă — vorba vine — fericirea țării.

De aceea, sub titlul de Unitatea de vederi în cabinetul actual, vom publica o serie de articole, nu ale noastre, ci ale „Presei“ bunăoară sau ale „Românului“ și nu tocmai vechi, ci Feți-frumoși de câte șapte luni, de prin aprilie și mai anul curent.

Din aceste producțiuni cititorul nostru va învăța multe lucruri frumoase și instructive; va învăța cum, pentru a-ți face pe cineva prieten, trebuie să-l tratezi cu eleganța bâtei și a reteveiului și cum Mărgăriteștii, Pătărlăgenii, Dimancii, ieri încă numiții ignoranți, inepți, neonești, devin de a doua zi niște dulci prieteni cari te susțin și pe cari-i susții, totul, se-nțelege, in majorem Romaniae gloriam.

De aceea începem seria prin următorul articol al „Presei“, scris la 30 aprilie anul curent.

București, 30 aprilie

Citind cineva jurnalul „Românul“ și unicul lui satelit, „Telegraful“, nu vede decât declamațiuni și iarăși declamațiuni patriotice, apoteozând independința țărei ca operă gratuită a acestui guvern, care a binemeritat de la patrie, și intonând pe coarde melodioase gloria pe care zic că, întocmai unor prestidigitatori, ar fi făcut-o să reușească mai radiantă decât în cele mai militare timpuri ale bravei Românii.

Acesta este și acesta a fost totdeauna diapazonul de care s-a servit partidu radical la noi spre a ajunge sau a se menține la putere.

Au *trăit din eroare publică* transfigurată și vor și de astădată, fie și *pe ruinele țării*, a triumfa tot *prin eroare*. Când vor începe acești oameni a stima această opiniune publică în numele căreia declamă? Când vor începe ei *a numi cu adevăratul lor nume faptele al căror autor sunt și situațiunile ce au creat acestei zvânturate țări care a meritat o soartă mai bună?*

Când vor începe în fine ca, atât prin presă cât și prin întruniri, să lumineze lumea în loc să *speculeze credulitatea publică?*

Iacă întrebări ce, cu inimă strânsă de durere, își face orice om de bun-simț și orice bun român. A asculta cineva numai vorbele și organele radicalilor, țara niciodată nu s-ar fi aflat mai prosperă, mai avută, mai fericită, mai iubită de vecinii noștri de la fruntarii și de întreaga Europa ca în timpurile de față.

Deși radicalii au aruncat țara în ghearele panslaivismului din care n-a ieșit decât sângerândă și sfâșiată; deși au aruncat armata și soarta țării peste Dunăre de unde nu s-a întors decât cu 100 milioane datorie publică, cu doliu și pentru țară și pentru familiile lor, cu ruina economică prin pierderea vitelor și cu hidoasă mizerie prin toate satele acestei Românii ce surâdea altădată; deși, când armata română ocupa Vidinul ca garanție a cheltuielilor de război, s-a *făcut eroarea neiertată de a-l părăsi și de a compromite interesele noastre de tot genul;* totuși acești oameni cutează a

cânta *fericirea țării* și a dirigea atenția publică spre acest abstract și duios curent, pe când ei de altă parte să adopte a prepara *soluțiunea cestiunii ovreilor și poate giulgiul său, mormântul numelui de român.*

Înțelegem pe radicali ca să-și susție faptele și să-și nege greșalele comise, ce au să se resimță secular în această țară; înțelegem pe acești domni că nu voiesc a-și recunoaște eroarea, *că au permis ambiției lor a întrece capacitatea* ce le-a dat D-zeu; înțelegem în fine pe acești domni, ce profesează maxima: *Post mortem nihil,* că nu vin așa de repede să afirme ca la 1868 greșalele lor, pronunțând încă o dată faimoasele cuvinte: *Fraților, iertați-ne că am greșit;* nu înțelegem un lucru însă, cum, în gradul de cultură și lumină în care a ajuns țara și corpul electoral, se mai pot găsi unii din tineri cari să le dea concurs din când în când!

Acești puțini tineri cu a căror instrucțiune se îmbracă radicalii spre a se prezinta poporului trebuie a înțelege că rolul lor urmează să fie mai înalt și mai mare; că lor nu le poate fi rezervate numai locul și onoarea de a figura prin biserici la *Te Deum;* că ei ar putea să aibă o înrâurire și o acțiune în conducerea destinatelor statului, întrunindu-se cu adevărații bărbați liberali și întărind astfel și mai mult liga oamenilor de stat ce au de deviză: *Munca și meritul, patria și libertățile publice.*

Vericari ar fi însă conduita politică ce vor ține în viitor acești câțiva tineri, atât de abuzați de către radicali, domnii alegători trebuie, prin atitudinea lor, **să facă justiție cu acești oameni ce au crezut că pot a se substitui suveranității naționale, conducând la război, ruină și dezmembrare națiunea română.**

Acum, mai mult decât oricând, d-nii alegători vor înțelege cât de grav este a se lăsa să fie amăgiți prin *declamațiuni* și împinși spre ruina politică și materială.

Cruda esperiență este făcută. Generațiunile viitoare se vor întreba: Ale cui păcate espiez ele plătind atâtea milioane? Și istoria, în *doliu pentru pierderea Basarabiei în secolul al 19-lea sub domnia radicalilor,* va răspunde: *Plătiți votul nesocotit de la 1868 și de la 1876.*

S-a dat o concesiune îndoit de scumpă străinilor spre a-și asigura radicalii puterea ce simțeau că are să le scape dacă nu vor lupta cu asemenea arme escepționale. S-a plătit chilometrul cu 270 mii fr.

Și cine declamă cu toate acestea, prin întruniri și jurnale, că conservatorii au vândut țara străinilor? Tot radicalii.

Astfel, ca consecință a votului din 1868, *țara prin sudori de sânge își varsă avuția și economiile sale în punga străinilor,* pe când aceste sute de milioane s-ar fi putut întrebuința gradat pentru înflorirea și prosperarea economică a țării. Astfel, în doi ani de guvernare radicală, s-a scomptat viitorul generațiunilor viitoare, transmițându-li-se ca moștenire plata anuităților înscrise în buget.

Votul din 1876 este o a doua nesocotință, comisă tot prin efectul declamațiunilor patriotice a acestui partid radical ce *lasă sfâșieri adânci în pământ și goluri profunde în finanțele țării când trece pe la putere.*

S-a strigat: jos timbru! jos licența! jos monopolul! jos aceste impozite puse spre a se achita datoria publică făcută de radicali la 1868, și națiunea, într-un moment de entuziasm pentru pământul tăgăduinței, i-a crezut pe radicali și i-a votat.

Ce au făcut însă radicalii cu acest vot, dat cu atâta inocență pentru desființarea impozitelor? Desființatu-le-au? *Nu;* căci nu puteau, trebuia să se plătească greșelele lor din 1868; ba mai mult, a întreit timbru, a îngreuiat taxa depeșilor și scrisorilor. Mărginitu-s-au aci?

Deloc. Evenimentele se anunță, și ei, temându-se că națiunea nu are să le mai dea mandatul pentru aceste timpuri escepționale, în loc să dizolve Camerile și să ceară un nou mandat, din contra, se substituie voinței națiunei, calcă suveranitatea ei și *dă concurs Rusiei, pe când știu de la prințul Gorciacoff, care o declarase la întrevederea sa cu d. Cogălniceanu în Ploiești, „că Basarabia urmează a se retroceda“.*

Această cunoștință ce aveau radicalii de soarta ce amenința Basarabia nu *se poate nega.* D. Cogălniceanu a declarat-o în Parlament că sunt propriele cuvinte ale d-lui Gorciacoff.

Iacă dar și fructele nesocotitului vot din 1876!!! Vadă-se acum buna-credință de care s-a uzat pentru ca d-nii alegători să înțeleagă cum are să se urmeze și în chestia ovreilor, atât de ocolită de radicali.

Terminând, conjurăm pe toți d-nii alegători ca: în numele datoriei publice din nou înscrise în bugetul statului, *ca în numele conservării României atât de zvânturată în acești din urmă trei ani* să meargă tinerii și bătrânii la vot, votând pentru opoziție, căci *lugubra voce a tocsinului a sunat națiunei! …*

Va să zică acum șapte luni roșii erau în ochii d-lui Boerescu oameni cari au trăit din eroare publică, cari triumfă pe ruinele țării tot prin eroare, cari

aruncă țara în ghearele pan slavismului, de unde n-a ieșit decât sfâșiată și sângerândă.

Acești roșii au adus: 100 milioane datorie publică, doliu pentru țară și familii, ruina economică, hidoasa mizerie prin satele României.

Ei au compromis interesele de tot genul.

Au preparat soluțiunea cestiunii izraelite și poate giulgiul ei, mormântul numelui de român.

Au permis ambiției lor a întrece capacitatea ce le-a dat-o Dumnezeu.

Țara, în urma votului roșiilor din 1868, prin sudori de sânge își varsă avuția și economiile în punga străinilor.

Când trec roșii pe la putere lasă sfâșieri adânci în pământ și goluri profunde în finanțe. Au dat concurs Rusiei pe când știau că Basarabia urmează a se retroceda. Lugubra voce a tocsinului a sunat națiunii:

Alegătorii să facă justiție cu acești oameni ce s-au substituit suveranității naționale, conducând la războ, ruină și dezmembrare națiunea română.

Toate din nefericire adevărate.

Ce sunt roșii peste șapte luni — azi?

Ce alta decât buni prieteni și mari patrioți.

II

În numărul „Presei“ de la 30 aprilie a.c. roșii au fost, precum am văzut, oameni cari trăiesc din eroare publică, triumfând pe ruinele țării, aruncând țara în ghearele panslavismului, aducând doliu, ruină economică, mizerie hidoasă, preparând mormântul numelui român, lăsând sfâșieri adânci în pământ și goluri profunde în finanțe, dând concurs Rusiei cu știința pierderei Basarabiei, conducând națiunea la războ, ruină și dezmembrare, încât…

Vocea lugubră a tocsinului a sunat!

Popor! Fă justiție cu acești oameni!

Lucrul se agravează însă și mai mult citind articolul de mai la vale al „Presei“, scris cu câteva zile mai înainte, adică la 21 aprilie, tot anul de la nașterea lui Hristos 1879, adică anul curgător.

Iată-l și pe acesta:

A distinge în sânul mulțimei, unde se agită cu incoerență atâtea nulități zgomotoase, unde se izbesc cu confuziune atâtea prezumpțiuni neputernice și atâtea pretențiuni rivale.

A distinge în această mulțime pe toți oamenii capabili, instruiți, integri, animați de ferma voință a binelui, de ardenta dorință de a se onora onorând țara lor.

A-i chema de pretutindeni la sine.

A-i pune la lucru și pe fiecare la locul său.

A escita prin emulațiune facultățile lor și a le îndoi forțele.

A face să iasă din obscuritate tot ceea ce merită a fi la lumină.

Acesta fu secretul tuturor marilor regi, tuturor marilor miniștri a căror memorie istoria a transmis-o posterității.

Acest secret pare a fi cu desăvârșire la noi pierdut sau mai bine putem zice că el nu a fost niciodată cunoscut.

Miniștrii noștri nu par a fi tăiați în stofa din care se fac marii miniștri.

Ideea ce i-a preocupat și îi preocupă mai presus de toate este *domnirea oamenilor partidului în capul căruia se află, este recompensarea acelora ce i-au servit,* este îmbuibarea acelora cari s-au arătat mai *slugarnici și mai lipsiți de sentimentul onoarei și demnității personale.*

Dar aceștia sunt *ignoranți, incapabili, neonești…*

— Nu face nimic: ei sunt buni, căci sunt oamenii partidului nostru.

— Dar toate interesele statului care li sunt încredințate *periclitează* în mâinile lor; dar administrația *suferă,* dar justiția *se corumpe;* dar morala publică este *ofensată; dar descompozițiunea socială începe a se întinde în sânul întregii națiuni!*

— Nu face nimic: *interesele partidului sunt mai presus de interesele statului,* și toți oamenii noștri sunt buni, căci mai presus de toate ei se preocupă de triumful și glorificarea partidului.

— Dar ei *delapidează banii publici;* dar ei *vând sudoarea țăranului;* dar ei *deseacă toate sorgințele de avuție materială și morală a națiunii! …*

— Nu face nimic: ei sunt buni, căci ei sunt oamenii partidului nostru.

Am chemat în mai multe rânduri atențiunea tuturor oamenilor noștri politici pe care-i preocupă viitorul statului român asupra unui fapt ce ni se pare de cea mai mare gravitate și care se generalizează astfel încât tinde a se transforma în doctrină de stat.

Toți constatăm cu durere că sunt *puțini tineri la noi cari iau drumul laboarei conștiincioase pentru a atrage asupra lor stima și atențiunea publicului.*

Sânt puțini aceia cari, dominați de legitima dorință de a ocupa un loc în ierarhia socială, aspiră a ocupa acest loc prin serviciuri aduse țării și prin

dobândirea cunoștințelor ce dă studiul și a esperienței ce se câștigă prin maniarea îndelungată a afacerilor publice.

Dacă cercetăm cauza principală a acestui grav simptom, să ne întrebăm cari sunt aceia cari ajung la toate demnitățile și toate funcțiunile statului, la toate onorurile, la toate recompensele, la toate distincțiunile?

Aceia cari au insultat mai mult.

Aceia cari au aruncat cu mai multă abundență injuria și scuiparea.

Aceia cari s-au făcut organele doctrinelor și faptelor celor mai subversive.

Aceia care au atacat cu mai multă imprudență și cutezanță însăși bazele pe care repauzează orice stat și orice societate civilă.

Aceasta constituie un fapt de cea mai mare gravitate și de cari sunt responsabili aceia cari se află în capul partitelor și în capul statului.

Știința, laboarea conștiincioasă, meritul onest, înaltele cualități ale inteligenței și ale caracterului, cari constituie producțiunea, forța, demnitatea și gloria unui stat, vor tinde a dispare din ce în ce mai mult din mijlocul nostru, ca să lase locul numai *unei acțiuni de descompozițiune, de anarhie și de decadență.*

Într-o asemenea stare de lucruri și cu asemenea principii admise de șefii noștri politici

Cea mai înaltă expresiune a forții unui stat, știința, este desprețuită.

Cea mai prețioasă sorgintă a activității naționale, laboarea, este desecată.

Cel mai demn titlu la atențiunea oamenilor ce se află în capul afacerilor publice, meritul, este desconsiderat.

Cel mai nobil sentiment ce împodobește pe omul ce aspiră a juca cu demnitate un rol în țara sa, respectul de sine însuși, este luat în ridicol.

Laboarea este înlocuită prin declamațiune și intrigă.

Respectul de sine prin lingușire și servilism.

Meritul este înlocuit prin turbulența zgomotoasă și prin cutezanța de a arunca pretutindeni injuria și insulta.

Dacă pe asemenea baze șefii partidelor și oamenii noștri politici au ambițiunea de a consolida societatea și statul român, nobilă și mare le este ambițiunea și noi propunem a le ridica statui pe toate ulițele capitalei.

Vom deschide pentru aceasta chiar o subscripțiune națională.

Ce sunt așadar roșii în aprilie? Cei mai slugarnici, cei mai lipsiți de sentimentul onoarei și a demnității, ignoranți, neonești, incapabili, ei

periclitează interesele statului, fac administrația să sufere, corump justiția, delapidează bani publici, vând sudoarea țăranului, deseacă toate sorgințile de avere materială și morală a națiunii, ei au insultat mai mult, ei au aruncat injuria și scuiparea, ei s-au făcut organele doctrinelor și faptelor celor mai subversive, ei au atacat cu imprudență bazele statului și societății.

Care-i rezultatul? Descompunere, anarhie, decadență! Dar, va zice naivul cititor, „Presa“ face curat fotografia pușcăriei! Ași! se poate una ca asta? Nu vedeți pe d. Boerescu în același tren accelerat împreună cu acei slugarnici, ignoranți, neonești, incapabili, lipsiți de onoare, delapidatori, vânzători de sudoare?

Ba încă în vagon de clasa întâia. Surâde și salută publicul uimit.

Buona sera don Basilio! Cum mergeți cu sănătatea? Ședeți bine cu societatea în care ați ajuns?

III

Într-un articol al „Presei“ am auzit deci tocsinul sunând și nația chemată a face justiție cu radicalii; într-alt articol vedem pe roșii încărcați cu orice *epitheton ornans* din câte se cuvin unui veritabil pușcăriaș.

De astă dată schimbăm puțin fața lucrului și trecem de la injuriile grave la acuzațiuni mai subțire făcute, dar cu atât mai grele. Aceeași „Presă“ care azi laudă atitudinea *patriotică* a guvernului scria la 11 mai anul curent cuvintele de mai la vale, cari, fiind adevărate și esprimând și opinia noastră în privirea partidului radical, ne inspiră numai mirarea cum, scrise dacă nu de d. Boerescu însuși, totuși în foaia d-sale, se mai conciliază cu tonul de azi al „Presei“ și cu rolul marelui om de stat într-un cabinet de trădători de țară.

București, 11 mai

„Românul“, în numărul său de miercuri 9 mai, consacră un lung articol de fond, cu un *rar spirit de denigrare,* pentru a combate pe d. Boerescu din cauza discursului ce a ținut acum vreo 15 zile în adunarea electorală din sala Ateneului.

Intră în deprinderile falsei democrații de a se sili cu orice preț și cu orice ocaziune să micșoreze orice superioritate, să decapiteze orice se înalță, să cate cu obstinațiune a stabili pretutindeni nivelul unei sălbatice egalități.

D. Boerescu prin munca, capacitatea și talentele sale, a devenit în stat o personalitate marcantă, care se înalță mai presus de *nivelul comun al acelor*

mediocrități zgomotoase care umplu țara de clamoarea, incapacitatea, ignoranța, *confuziunea și vociferațiunile lor.*

D. Boerescu trebuie decapitat!

Aceasta o cere principiul falsei democrații.

În acest sens e conceput și redactat articolul din „Românul“ despre care vorbim și pentru acest scop el revine a combate pe d. Boerescu pentru un discurs ce a ținut acum 15 zile.

Sunt imprudenți politicii de la „Românul“ de a tot agita niște cestiuni care apasă asupra lor cu cea mai strivitoare greutate.

D. Boerescu, într-un discurs asupra politicei generale a guvernului, n-a putut să treacă sub tăcere *imensa și teribila greșală comisă de dânsul în cestiunea Basarabiei.*

Cum a putut cabinetul din București să dea ordinul armatei române de a trece Dunărea fără un tractat, când el știa prea bine, a zis d. Boerescu, *că Rusia ne va lua Basarabia?*

D. Boerescu, esclamă „Românul“, este un *insinuator vulgar și fals,* căci guvernul, prin convențiunea de la aprilie, a stipulat integritatea teritoriului și prin urmare a luat toate garanțiile pentru păstrarea Basarabiei.

Să stabilim veritatea faptelor.

Fără a vorbi de *textul primitiv* al acestei convențiuni, asupra căruia politicii de a doua mână de la „Românul“ nu par a avea nici o idee; fără a acuza pe guvern că, în loc de termenul cam vag, integritatea teritoriului, el ar fi trebuit să stipuleze anume *garantarea Basarabiei ce s-a redat României prin Tractatul din Paris;* noi declarăm că suntem satisfăcuți de convențiunea din 4 aprilie în ceea ce privește Basarabia și mărturisim că, din toate cuvintele pronunțate în Corpurile legiuitoare cu ocaziunea votării acestei convențiuni, nimic nu ne-a mers mai mult la inimă decât următoarele cuvinte ale d-lui ministru de externe:

Prin această convențiune, Rusia ne liniștește de frica cea mare *că ni se va lua și acea părticică din Basarabia luată întreagă la 1812 și care ni s-a redat prin Tractatul de Paris.*

Aceasta a fost impresiunea cea mai puternică sub care s-a votat convențiunea din 4 aprilie.

Să votăm, a zis în rezumat tot guvernul, pentru că acesta este singurul chip de a *nu* pierde Basarabia.

Acest punct stabilit, invităm pe politicii de la „Românul“ și pe toți aceia ce se lasă a se ameți prin zgomotul unor manifestațiuni de o veselie adesea

foarte importună, să deschidă „Monitorul oficial“ și să citească (pag. 5612) ședința Camerii din 30 septembre 1878, ședință preșidată de d. *Vernescu* asistat de d-nii secretari *Gr. Isăcescu* și *R. Pătărlăgeanu.*

D. ministru de esterne al aceluiași *cabinet radical* care încheiase convențiunea din 4 aprilie 1877 destăinuiește Camerei la 30 septembre 1878 *că două luni după acea convențiune, în luna lui iuniu, marele cancelar al Rusiei declarase formal că guvernul rusesc este hotărât a ne lua Basarabia.*

„Am ieșit, zice d. ministru de esterne, *cu durerea în inimă, căci văzusem că Rusia nu renunțase la Basarabia“* („Monitorul oficial“ din 1878, p. 5612).

Guvernul nostru radical *știa* dar în iuniu că nu mai putea compta pe convențiunea din aprilie; că articolul din acea convențiune, relativ la integritatea teritoriului român, nu avea nici o valoare înaintea Rusiei; *că, într-un cuvânt, marele imperator,* înaintea căruia el ieșea cu pâine și cu sare, nu renunțase la Basarabia.

Întrebăm pe contradictorii noștri dacă cabinetul din București, în loc de a face țării această teribilă destăinuire în 1878, 30 septemvrie, adică după război, ar fi făcut-o înaintea războiului, ar fi dat România Rusiei sângele și milioanele sale pentru ca să o ajute … să ne ia Basarabia?

Înaintea unei asemenea revelațiuni, cari ar fi fost deputatul, care ar fi fost senatorul, care ar fi votat război și ar fi rupt o neutralitate pe care Europa nu înceta a ne-o consilia?

Opozițiunea, ca și țara întreaga, nu cunoștea declarațiunea guvernului rusesc din luna lui iulie și, cu toate acestea, nu înceta de a striga guvernanților noștri: De treceți Dunărea, luați cel puțin garanții; încheiați un tractat cu Rusia pentru a stipula avantajele ce trebuie să tragă statul român dintr-un război costisitor și plin de pericole.

Este o jale de a citi răspunsurile ce ne dau atunci guvernanții noștri, precum și acuzațiunile ce ei aruncau în contra noastră, pentru a atrage asupra opozițiunii mânia Rusiei!

Oare a spune asemenea adevăruri și a constata asemenea fapte este a face *insinuări falșe?* Și întrebăm pe „Românul“: Nu ar fi mai prudent de a păstra o înțeleaptă tăcere asupra acestei cestiuni a Basarabiei, care apasă într-un mod așa de strivitor asupra patronilor săi?

De cred politicii de la „Românul“ că vor rezulta învățăminte cari le pot fi utile din discuțiunea celor petrecute în această dureroasă cestiune, noi

suntem gata a primi o asemenea discuțiune și nu vom califica de *insinuări falșe* fapte *pozitive* ce ei vor invoca în favorul domniilor lor.

În mai anul curent ziarul radical „Românul“ era scris cu un spirit de denigrare.

Dar așa e falșa democrație.

Micșorează orice superioritate.

Decapitează orișice se-nalță.

Cată a stabili nivelul sălbaticii egalități.

Roșii sunt zgomotoase mediocrități, împlu țara de clamoare, de incapacitate, de ignoranță, de confuziune, de vociferațiuni.

Cum se vede nici acestui articol nu-i lipsește epitetele omerice, roșii tot vociferează, tot ignoranți, tot confuzi, tot incapabili.

Dar afară de aceste epitete mai e o acuzare gravă, aceea că guvernul, știind cererea Rusiei în privirea Basarabiei, au trecut totuși în auxiliul rușilor pentru a le ajuta… de a ne lua o parte din țară.

Dar știe oare „Presa“ că acesta este un act de înaltă trădare? Tocmai acest act ne face pe noi să credem că d. Brătianu nu-i nimic alt decât un agent rusesc cu masca de patriot român.

Astăzi însă, după șapte luni, d-nu Brătianu, din patent trădător, devine simpaticul și patrioticul coleg al d-lui Boerescu.

❦

[5 decembrie 1879]

Și zi glorie, mărire, neatârnare, strălucite foloase materiale și morale, o nouă eră economică erau ascunse în răscumpărare?

Câtă cheltuială de fraze din partea confraților roșii spre a ascunde ceea ce acum s-arată fățiș, că *domiciliul juridic* al Societății, va să zică supunerea sub jurisdicțiunea germană, era punctul cardinal împrejurul căruia tratau de un an de zile, încoronați cu cel mai deplin nesucces. Așadar opoziția care a spus pe toate tonurile că partea juridică a transacției este o adevărată aservire a avut dreptate, iar „Românul“ care vedea toate în colori trandafirii spunea — cu deplină știință — contrariul.

Pentru a arăta din nou câtă greutate s-a pus din partea consiliului de supraveghiare a societății tocmai pe partea juridică, reproducem din nou notița din „Berliner Borsenzeitung“ care, după cât știm din sorginți cu totul

sigure, e în cazul acesta foarte bine informată. Iată acea notiță publicată acum cinci zile în foaia de bursă din Berlin.

Deja ieri am arătat exact că cestiunea căilor ferate române stă așa după cum se va înțelege amendamentul primit.

(Amendamentul Ferechide ce propune strămutarea sediului societății la București.)

> Ieri seară și azi dimineață au sosit în Berlin numeroase lămuriri cari fac a presupune că adunarea legiuitoare scoposește cu acel amendament o strămutare imediată a domiciliului. În asemenea caz acel amendament e a se considera ca o *respingere a întregei convențiuni*. După cum reiese din depeșile telegrafice ale n-rului nostru de astăzi cele două persoane cu cari tratările s-au urmat aci au făcut încă o dată arătare telegrafică la București că un asemenea amendament îl consideră ca egal cu respingerea și că, în asemenea caz, în genere nu *vor mai supune discuțiunii adunării generale convenția de răscumpărare*, adecă s-a întâmplat tocmai ceea ce am spus noi ieri. Am menționat deja că tocmai **cestiunea aceasta a domiciliului formează de un an de zile punctul principal, împrejurul căruia să-nvârtesc toate tratările și că ministerul român e pe deplin în clar asupra gravității unei schimbări în acest punct.** Ministrul Sturza, care a purtat cele din urmă tratări aci, la urma urmelor **s-a unit cu totul cu maniera de a vedea**, de aci și a declarat că **el și cu ministerul întreg va sta sau va cădea, după cum se va primi convențiunea stabilită aci.**

Iată dar ce zice „Berliner-Borsenzeitung“.

Așadar stabilindu-se că domiciliul juridic al societății să fie la București, iar nu sub juridicțiune germană, convenția se consideră din partea acționarilor ca respinsă, ba consiliul de supraveghere nici nu va mai supune-o măcar de acuma înainte discuției adunării.

De ce aceasta?

De un an de zile cestiunea domiciliului societății e punctul împrejurul căruia se-nvârtesc toate tractările și ministerul știe, e pe deplin în clar că acționarii privesc convenția ca respinsă din momentul în care sediul s-ar stabili să fie la București.

Mai mult încă.

D. Sturza s-a unit cu părerea că sediul are să fie la Berlin. Dar nu numai atât. Tot ministeriul s-a unit cu aceasta și tot ministeriul va cădea, dacă Parlamentul român ar hotărî ca sediul să fie la București.

Iată glorie, mărire și neatârnare. În momentul în care Adunarea legiuitoare și-ar lua libertatea de-a schimba o virgulă din concesie, ea se

consideră în Berlin ca respinsă și ministeriul a luat față cu acționarii obligațiunea de-a cădea.

Dar să lăsăm partea aceasta a cestiunii, care stă deja îndestul de rău pentru roșii și vorbește lămurit prin ea însăși ca o vie acuzare a politicei lor financiare, și să venim la altă parte.

„Românul“ în numărul său de miercuri, 28 noiemvrie, are cutezarea de-a pune în paralelă convențiile de răscumpărare, proiectate de partidul conservator cu proiectul de convenție al roșiilor.

Argumentul de căpetenie în favorul proiectelor de convenție ale conservatorilor, argument care trebuie să convingă chiar pe un cititor al „Românului“, oricât de târzior la judecată ar fi, e că proiectele de convenție ale conservatorilor n-au fost primite de acționari, căci erau nefavorabile intereselor lor, ba aceștia au preferat, în loc de-a primi răscumpărarea, de-a se împrumuta cu 60 milioane obligațiuni.

Și cu toate că Germania era pe atunci tot atât de puternică ca și azi, cabinetul Catargiu n-au căzut, deși „Românul“ îl poreclea ieșit din lovirea de picior a d-lui de Badowitz.

Dar oare de ce acționarii germani au găsit că proiectele de răscumpărare ale cabinetului conservator sunt în defavorul lor și nu le-au primit?

Într-adevăr există două proiecte de convențiuni: una de răscumpărare parțială cu data de 12/24 iunie 1875, alta de răscumpărare integrală din decemvrie 1875.

Să luăm dar câteva articole din convenția din iunie pentru a arăta radicala deosebire de ideile cari au dictat-o.

> Art. 1. Societatea acționarilor căilor ferate române, *împrumutând bani pentru a întâmpina cheltuielile reclamate pentru terminarea liniilor ce i-au fost concedate,* guvernul român spre a-i înlesni plata acelor bani va pune la dispozițiunea sa suma de 57.785.000 franci în condițiunile stipulate mai jos.

(urmează modalitățile emisiunei titlurilor statului până la art. 3 inclusiv).

> Art. 4. Plata sumei prevăzute la art. 1 va fi pentru guvernul român o *plată anticipată* de 60.000.000 franci *asupra capitalului ce ar fi trebuit să ia asupra-și, spre a obține,* conform § 25 din concesiunea primitivă din 21 noiemvrie (3 decemvrie) 1868, *cesiunea tuturor drepturilor rezultând pentru societate din aceea concesiune.*
>
> Art. 5. Fondul de construcțiune fixat prin articolul 12 din convențiunea din 2/14 fevruarie 1873, la suma de 248.130.000 franci *se reduce* de la 1 iulie 1875 la suma de

188.130.000 franci care de aci înainte va fi *singura recunoscută de guvern* ca fond de construcțiune.

Art. 6. *În cazul când guvernul ar voi să completeze răscumpărarea, el nu va avea să ia în socoteala sa* decât suma de franci 188.130.000 prevăzută la art. precedent scăzându-se încă din acest fond de construcțiune, *singur recunoscut*, suma amortizată deja de la 1 iulie 1871.

Art. 7. Garanția anuală, fixată de art. 11 al convențiunii din 2/14 fevruarie 1872 la 18.609.750 franci, *se va reduce* de la 1 iulie 1875 la suma *maximum* de 14.109.750 socotit 7,5% asupra fondului de construcțiune din care s-a plătit prin anticipare 60.000.000 franci.

În articolul următor: se garantează statului orice prisos întreg peste 14 milioane până la 18 milioane și o parte proporționat cu 60 milioane, când venitul ar trece peste 18 milioane.

Art. 9. Partea de amortizare de una la mie prevăzută la nr. 4 al. § 16 din concesiunea primitivă din 21 noiembrie (3 decemvrie) 1868 nu se va mai lua de societate, de la 1 iulie 1875 asupra veniturilor brute ale întreprinderii, *decât potrivit cu fondul de construcțiune redus prin articolul 4 al prezentei convențiuni* la suma de franci 188.130.000. *După stingerea acestui capital guvernul român va deveni singur proprietar a tuturor liniilor concedate prin convențiunea din 21 noiemvrie (3 decemvrie) 1868 fără a mai recunoaște nici una din sarcinile ce ar mai putea fi asupra acestor linii sub orice titlu ar fi.*

Acest art. 9 reduce convenția primitivă a d-lui Brătianu de la 90 la 60 de ani, reduce capitalul de la suma fabuloasă dată lui Strousberg de 2 miliarde și 217 milioane la țifra de 188 milioane, nu recunoaște absolut nici o datorie și nici o sarcină a societății, rezervă expres dreptul statului de a răscumpăra căile după 30 ani, e o răscumpărare parțială în toată puterea cuvântului.

Art. 11 și 12 ai acestei convențiuni stabilesc în fine că toate cheltuielele de orice natură și toate pretențiunile cari ar rezulta din această operațiune privesc exclusiv pe societate.

Și o asemenea convenție „Românul“ și d. Boerescu au elasticitatea de a o compara cu convențiunea d-lui Sturza!

Dar vom veni la proiectul de răscumpărare integrală a guvernului conservator, proiect aflat asemenea neadmisibil de către societatea acționarilor și vom vedea ce rezultă și din acela.

❦

[6 decembrie 1879]

Proiectul al doilea al cabinetului conservator, care avea de scop răscumpărarea integrală a căilor acționarilor, e asemenea cu totul deosebit de proiectul actualului guvern.

Deja în art. 1 se stabilește că guvernul nu face nimic alta decât uzează de pe acuma de dreptul ce și l-a rezervat prin § 25 al concesiei primitive, adică de dreptul de a răscumpăra căile, de a recâștiga *toate* drepturile câte i-a fost concedate societății, iar *prețul de cumpărătură* (Kaufpreis) se stabilea conform concesiei primitive la 248.130.000 fr. minus amortizarea și minus fondul de rezervă și de reconstrucție.

Pentru a acoperi prețul de cumpărătură de mai sus guvernul se îndatorea a emite titluri de ale sale de o valoare nominală *egală*, care se amortizau în 60 de ani, însă:

Prin art. 2 alineat 3 guvernul își păstra dreptul deplin de a *denunța* acele titluri amortizabile în 60 de ani, *de a grăbi* (verstärken) amortizarea, de a preschimba acele titluri pe altele care i-ar fi convenit mai bine.

Va să zică statul făcea un împrumut, răscumpăra căile tot așa ca după 30 de ani și emitea titluri pe cari avea libertatea deplină de a le denunța oricând, de a grăbi amortizarea lor, de a le schimba pe un împrumut mai favorabil lui.

Ce garanție dădea statul pentru acest împrumut al lui? Ce fondațiune avea împrumutul?

Monopolul tutunurilor ca acuma?

Nici vorbă.

Art. 2 alineatul 6 spune curat că acest împrumut se fondează pe căile ferate, pe produsul lor și pe suma trecută în buget de 18.609.750 franci, adecă pe anuitatea garantată astăzi. Nimic mai mult, nimic mai puțin.

De monopolul tutunurilor nici mențiune măcar.

Dar în schimbul acestei răscumpărări lua statul asupra-și datoriile și procesele societății, adică pasivul ei?

Câtuși de puțin.

Art. 4 zice:

> Societatea acționarilor căilor ferate române are să predeie căile cu tot materialul trebuincios stabilit prin convenția primitivă. Societatea are datoria de-a despăgubi pe guvern pentru toate lucrările de completare ce are a le mai face, îndeosebi pentru celea spre portul Galați, gara internațională de la Vârciorova, uzinele din București; ea va despăgubi pe guvern pentru toate sarcinele câte sunt combinate cu, primirea pe

seamă a căilor. Între aceste sarcini sunt toate acelea care rezultă din esproprieri, precum și obligațiunile cătră antreprenori și furnizori, precum și satisfacerea tuturor pretențiilor unor ai treilea, cari s-au ridicat asupra societății sau se vor ridica de acum înainte.

Dar societatea oare mai există după operațiunea acestei răscumpărări, precum va exista după convenția de față?

Iată ce răspuns ne dă art. 13.

Consiliul de supraveghiare a societății va convoca o adunare generală a acționarilor, care va avea să decidă lichidarea societății în conformitate cu stipulațiunile Codului de comerț german.

S-ar obiecta însă: vor fi fost acționari cari n-ar fi voit răscumpărarea, adecă minoritate? Al. 2 a articolului 13 spune însă:

Societatea ia față cu toți interesenții răspunderea pentru pretențiile ce ei le-ar ridica în consecuența răscumpărării drumurilor.

Cine deci n-ar fi fost mulțumit cu operațiunea n-avea a o-mpărți nici în clin nici în mânecă cu statul, ci cu societatea.

Nicăieri nu se vede că în urma răscumpărării statul să mai garanteze acțiunilor primitive, celor de prioritate și obligațiunilor cari ar rămânea nepreschimbate vreun ban roșu măcar. Afacerea societății să iasă la capăt cu ele, cum va ști și cum va voi.

În fine noua convenție are milioane de prime de preschimbare etc. etc.

Art. 10 al. 6 a convenției proiectate de conservatori spune limpede:

Operația concesiunii se va face fără nici o cheltuială pentru guvernul român.

Prezentându-se acest proiect consiliului de supraveghiare, acesta răspunde d-lui Crețulescu, pe atunci agent diplomatic al României la Berlin, printr-o adresă în care se zice:

În privirea normării prețului de cumpărătură și a celorlalte modalități ale răscumpărării nu s-au ivit nici o obiecțiune; dar realizarea proiectului din punctul de vedere juridic au întâmpinat obiecțiuni atât de esențiale, încât am văzut necesitatea de-a-l pune să fie examinat de-o comisie compusă de juriști. Comisia aceasta a mai avut însărcinarea ca, dacă proiectul n-ar fi realizabil, să propuie altă modalitate, admisibilă din punct de vedere juridic.

Ei bine, proiectul cabinetului conservator era juridic atât de strâns închegat încât vestita comisie de juriști nu numai că l-au găsit inadmisibil, dar nici n-au putut afla altă modalitate prin care el putea fi realizabil pentru germani.

Proiectul a fost respins.

De aci se vede că atât „Românul“ cât și d. Boerescu sunt amândoi — cu știință — în eroare, când cutează a compara vreunul din proiectele de răscumpărare ale conservatorilor cu monstrul de aservire economică cărora d-nia lor i-au dat naștere.

❦

[13 decembrie 1879]

Ascuțirea cestiunilor curat interne în cestiuni internaționale e pretutindene o dovadă de slăbiciune a statului. Astfel vedem corpul glorioasei odinioară Turcii deschis tuturor înrâuririlor străine, încât chiar existența acelui stat atârnă de echilibrarea în care o țin interese străine, nu de puterea vitală a chiar poporului turcesc. În finanțe amestec, în administrație amestec, ba chiar în legislație amestec, precum ne-o dovedește această reformă ce i se impune pentru Asia Mică.

Un caz analog cu cel al Turciei ni-l prezintă România în timpul guvernului roșu. Cestiunea izraelită, curat internă și a se rezolva numai prin noi înșine, ni se impune cu strășnicie dinafară, ba până azi încă independența nu e recunoscută de unele părți sub pretextul neinvocat, dar invocabil, că cutare sau cutare putere nu e mulțumită cu satisfacțiunea dată de noi art. 44 al Tractatului de Berlin.

Și ce rol de deplină duplicitate juca atunci firma Brătianu?

În străinătate promitea tot.

În țară jura a nu da nimic.

Chiar amicii actuali ai roșilor nu tăinuiau deloc resentimentele lor față cu această politică de duplicitate bizantină, de vecinic neadevăr, de subterfugii nedemne, a căror țintă pretextată era *Patria*, al căror scop real însă era de a fi în două luntre, de-a nu pierde popularitatea pe de o parte, sprijinul pe care li-l dau interesele străine pe de altă parte.

În chestiunea drumurilor de fier același lucru.

În țară toate foile și foițele subvenționate din fonduri polițienești, precum și toți agenții de bursă mascați în redactori și deputați, susțin din toate puterile că numai pur și simplu interesul nației-i face să susție cu foc și cifre răscumpărarea, în afară promit a ne da legați cu drum de fier cu tot pe mânele acționarilor și a judecătorilor din Berlin.

Incidentul amendării legii de către d. Ferechide străfulgeră deodată întunerecul plin de cifre închipuite și ne face să fim spectatorii adâncei decadențe a unui partid care de mult nu mai are încrederea țării și ai cărui mașini votatoare sunt pururea gata de-a zice „da“ la toate monstruozitățile financiare și juridice pe cari le-ar naște patronii lor ce țin traista cu grăunțe, chiar dacă acele monstruosități ar avea de scop aservirea și umilirea patriei lor.

Dacă partidul conservator n-are mania de a căuta popularitate, de a face făgăduințe goale de scădere de biruri, de a lingușí patimele rele, de a abuza în folosul partidului de idealele naționale, el pe de altă parte n-are nici lipsa de conștiință de-a se răzima pe străini. Geaba dar presa roșie califica ministerul Catargiu ieșit din bătaia din picior a d-lui de Radovitz, astăzi se vede limpede cine atârna de acele bătăi din picior și cine nu. Căci și sub conservatori a fost vorba de răscumpărare, însă de o răscumpărare reală, care impunea Societății lichidarea, după ce-și va fi plătit toate datoriele, va fi îndeplinit toate contractele ei financiare, după ce c-un cuvânt Societatea însăși s-ar fi desfăcut de obligațiuni, de priorități, de sarcine de tot felul. De aceea însă cabinetul conservator nici a promis ceva în afară, nici a amăgit poporul că e pur și simplu numai în interesul lui de a răscumpăra căile ferate, căci orice cap sănătos înțelege că era o conciliare de interese bilaterale care se propunea și, fiindcă condițiile guvernului român de atunci erau juridicește atât de strâns închegate, ele n-au convenit acționarilor, și răscumpărarea a căzut înainte de a se dezbate chiar, un semn mai mult că numai bătăi din picior nu puteau fi la mijloc.

Nu spunem că aceasta ar fi un merit al partidului conservator, căci împlinirea datoriei nu e un merit. Arătăm numai cum s-a petrecut lucrurile pentru a stabili comparația între serioasa și clara atitudine a cabinetului Catargiu și între mlădioșia timidă cu care un ministru al României promite astăzi acționarilor din Berlin că nu numai el, ci cabinetul întreg va cădea dacă se va schimba o iotă din proiect.

Oare natura statului în genere, a celui român îndeosebi, e de a fi stăpânit prin amăgire, prin neadevăr?

Căzut-am noi românii atât de adânc încât orice panglicărie cifrată să ne ia ochii, ca să nu vedem mrejile de păianjen pe cari ea le ascunde? Oare încrederea oarbă în oameni cari au amăgit-o în toate cestiunile să fie demnă de o nație care crede în viitorul ei? Oare tinerimea noastră nu mai are alte idealuri decât acela de-a parveni fără muncă și prin veștejirea caracterului ei, prin lingușirea șefilor unei societăți anonime de esploatație?

E drept că partidul conservator nu are, ba nici poate dispune de armele roșilor. De douăzeci și trei de ani și mai bine „Românul“ nu face alta decât să calomnieze și să ponegrească tot ce e prob sau inteligent în România, de douăzeci și trei ani s-a adunat un capital atât de mare de calomnii și de neadevăruri, de insinuațiuni și inculpări în contra unui partid care a găsit tot atâția ani că nu e nici de demnitatea lui de-a răspunde fabricatelor firmei din Strada Doamnei.

Elementele conservatoare din țară, acelea cari vor domnia meritului și a culturii, au să și-o atribuie astăzi în parte lor dacă cetatea de calomnii ridicată în contra lor nu cade cu una cu două, numai pur și simplu prin faptul că partidul conservator e prob și conștiințios. Noi nu mai avem astăzi a ne lupta cu neadevărul izolat, care se poate nimici prin citarea în contrariu, ci c-un sistem întreg de neadevăruri, c-un partid întreg a cărui rațiune de-a fi e neadevărul, c-o generație crescută părintește de marele mag C.A. Rosetti, pentru care obiceiul de-a grăi strâmb a devenit o a doua natură.

Nu știu cum publicul român nu înțelege ceea ce e lesne de înțeles pentru oricine, că tot ce fac acești domni, tot ce vorbesc, costă bani. Dacă d. Sihleanu vorbește de pochi și protopochi și despre balonul captiv acest lucru costă bani; dacă d. Costinescu, om fără știință de carte, face aranjamente financiare în străinătate cari n-au nici cap nici coadă, acestea se traduc în pierderi de bani; dacă există foi roșii scrise de oameni cari nu știu scrie, acest lucru costă bani. Tot, absolut tot ce fac acești oameni ignoranți și lipsiți de talent, fie piese rele, fie articole rele, fie declamațiuni în Adunări, se traduce în pierdere de bani. Nația muncește ca să susție pe acești paraziți cari nu numai că nu-i compensează prin nimic munca ei, dar încă o corump prin neadevăr, o sleiesc prin neonestitate, o veștejesc prin servilism în afară și, ceea ce-i mai rău, o lipsesc de toate idealurile ei prin faptul că trăiesc din esploatarea acelor idealuri. Și nu vorbim aci în teorii generale, ci cu exemple concrete. Toată lumea a putut constata că d. Brătianu a făcut în convenția votată lui Stroussberg, numai prin mutarea

punctului decimal c-o cifră mai jos din dreapta spre stânga, colosala eroare de două miliarde de franci. O eroare de calcul care să coste pe țară două miliarde franci e în orice caz cea mai ilustră mărturisire de deplină incapacitate pe care un martor o poate da.

Și cu toate acestea d. Brătianu rămâne mare om de stat, nu-i așa?

Pe orice spirit onest și clar din generația trecută și din cea viitoare-l așteaptă pe decenii înainte munca lui Ercul în grajdul lui Augias. Pături întregi de cinică corupție, de sfruntat neadevăr vor trebui mânate pe fluviul timpului în jos până vom da de pământul solid al adevărului. Fie numai ca încercarea uriașă a oricărui spirit onest să nu fi venit prea târziu.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[14 decembrie 1879]

Dăm astăzi locul întâi importantului discurs ținut în Cameră de d. T. Maiorescu, deputatul colegiului I de Iași, în ședința Camerii de marți, cu ocazia dezbaterii asupra răspunsului la mesajul de deschidere a sesiunii ordinare. Ideile partidului al cărui organ suntem asupra situațiunii sunt expuse în acest însemnat discurs cu claritatea și energia proprie a oratorului. Credem dar de prisos orice altă dezbatere din parte-ne asupra răspunsului la adresa tronului.

❦

[15 decembrie 1879]

În țara noastră nu mulți dintre bărbații politici se bucură de o reputație neatinsă. Veștejirea numelui celor mai mulți dintre oamenii noștri de stat se datorește pe deoparte școalei radicale și demagogice, care în lupta politică este condusă de funesta deviză: „calomniază, calomniază mereu; tot rămâne ceva de pe urma calomniei“, iar pe de alta necorectitudinii în viața publică, lipsei de onestitate, de demnitate ce în adevăr caracterizează pe unii dintre bărbații noștri politici. De aci trebuia neapărat să nască pesimismul profund al publicului nostru.

Între aceia a căror reputație este adânc zdruncinată, pe de o parte prin propria lor purtare, pe de alta și prin efectele calomniei, trebuie să înnumărăm în frunte pe d. Cogălniceanu, ministrul de interne. Aceasta nu

este o părere a noastră, ci credința absolut generală și foarte întemeiată a publicului.

Între aceia cari, cu toată înverșunarea calomniei, cu tot pesimismul exagerat al publicului, se bucură de o reputație de onestitate cu desăvârșire nepătată, este fără îndoială onor. d. Lascar Catargiu. Onorabilitatea acestui bărbat nu o afirmăm noi ca organ al partidului ce se onorează a avea un așa om între fruntașii săi: ea este recunoscută și prețuită de toată lumea.

Așadar, aci stă trista morală a celor petrecute în ședința Senatului de luni.

Este vorba de niște afaceri turburi, păgubitoare statului. D. Cogălniceanu, ministru, a cărui reputație nu poate fi mai veștejită decât este și despre care o lume vorbește că s-a amestecat în aceste afaceri, nu știe a se spăla mai bine de noroiul ce publicul i-l aruncă de pe toate locurile decât aruncându-l personal în Senat asupra omului a cărui onestitate personală n-a fost pusă la îndoială un moment măcar nici de cei mai aprigi adversari politici ai săi, asupra lui Lascar Catargi!

Până să revenim, căci nu putem lăsa să treacă astfel așa ignominii, publicul să judece despre caracterul scandalos al acestui incident.

❦

[16 decembrie 1879]

Voim să ne spunem părerea asupra ultimelor fenomene din publicistică și Parlament, mai cu seamă însă asupra împrejurării cum presa guvernamentală, dând chestia răscumpărării la o parte, a lăsat-o încurcată, ocupându-se acum cu ideile poreclite reacționare când ale prințului Grigore Mihai Sturza, când ale d-lui Petre Carp.

Nu doar că cuvintele acestor doi domni, stimabili din orice punct de vedere, deși ei în de ei atât de opuși în multe priviri, n-ar fi demne de scrutare din partea presei, căci curajul opiniei este o virtute și orice opinie sincer spusă și răsărită din dorința curată a binelui semenilor săi e respectabilă. Întru cât se potrivește cu ideile noastre, o asemenea opinie devine a noastră, întru cât nu o combatem, însă terenul rămâne totdauna ferit de orice resentiment. Nu urâm decât lipsa de caracter, decât luarea drept pretext a principiilor pentru a le exploata în folosul unei asociații de oameni lipsiți de demnitate personală, respectăm însă opiniile răsărite dintr-o sinceră convingere, ba chiar schimbarea convingerilor, când aceasta se

întemeiază nu pe motive personale, ci într-adevăr pe schimbarea totală a împrejurărilor generale. Stimăm și pe teologul ce crede în geocentrism bazându-se numai pe *Biblie,* îl stimăm însă și pe acela căruia opinia biblică i-a fost schimbată prin raționamentul învingător al lui Galilei. Numai convingeri să fie, nu pretextare de convingeri.

Așadar în puține cuvinte ne vom lămuri asupra atitudinei noastre față cu discursul prințului Grigorie Sturza și a proiectului de maiorat al d-lui Carp.

Ideile de politică esterioară din discursul prințului Sturza nu le admitem. Atitudinea pe care prințul ar voi s-o vază luându-se de către poporul românesc în marea dezvoltare viitoare a cestiunii Orientului nu ni se pare conformă cu politica noastră tradițională, care a fost de-a nu lega nicicând soarta poporului nostru romanic de soarta unor popoare străine nouă și prin limbă și prin origine.

Poate că din asemenea atitudine ar răsări pentru noi mari foloase momentane, dar pierderile pe viitor ar fi nespus de mari. Poate că, prin izolarea noastră între elemente radical străine, sântem singurul popor condamnat a nu face politică momentană, ci pe secole înainte, dar testamentul lui Ștefan Vodă al Moldovei ne arată că nici în eroii creștini ai veacului nostru de mijloc interese trecătoare, identitatea de religie ș.a. nu erau mai tari decât sentimentul obscur, însă puternic, al conservării neamului și țării. Românul e în stare a deveni catolic sau mahometan pentru a rămânea român, dar a-și schimba limba și naționalitatea nu se va învoi nicicând și oricare atitudine care i-ar periclita aceste bunuri, mai înalte pentru el decât chiar forma raportului său cu Dumnezeu, nu vor conveni nici inimei, nici spiritului său. Încolo foarte tolerant cu orice lege și orice limbă din lume, neamestecându-se nicicând în certuri religioase și respectând în mod egal credințele și convingerile orișicui, românul n-are de înregistrat în decursul unor lungi veacuri nici o răscoală religioasă, nici o persecuție în contra vreunei naționalități. Ceea ce cere numai azi, ca și în veacurile trecute, este ca și limba lui să fie respectată în același chip și singura dușmănie pe care-o are românul este cea în contra elementelor cari nu supun silei numai trupul, ci și sufletul. Și există asemenea elemente cotropitoare înlăuntrul granițelor cărora a-ți vorbi limba se consideră ca un păcat, a o scrie sau a o apăra ca o crimă. Apropiarea politică de asemenea elemente împle masele poporului nostru cu ură, pe cei inteligenți cu o justă precauțiune și credem că îndelung timp nu vom avea îndestul de regretat că nu am luat îndestule, ba chiar prea multe precauțiuni. Pot așadar exista

raporturi escelente între stat și stat, între suveran și suveran, între popoare însă va fi un profund abis. De aceea, cu tot respectul ce datorim unui om care are și iubire de țară și sinceritatea deplină a opiniilor sale, vederile de politică esterioară ale prințului Grigorie Mihai Sturza ne par nu numai neoportune pentru prezent, ci contrarie rolului nostru istoric pe viitor chiar și nu putem admite vro solidaritate cu ele. Îndealtmintrelea prințul, cu cavalereasca sa franchețã, a spus-o că vorbește în numele său propriu și că nu angajează prin profesia sa de credință opiniile nimănui. Noi ne-am făcut datoria reproducând discursul prințului în întregul lui, discurs care, abstracție făcând de la pasajele privitoare la politica esterioară, cuprinde multe idei de-o valoare practică într-adevăr naționale și conservatoare și multe observațiuni cu totul juste.

Proiectul asupra maioratului propus din inițiativa d-lui Carp ni-l apropriem cu totul și vom reveni asupra lui cu argumente, nu cu fraze și declamațiuni, precum o fac foile roșii, cari din pur liberalism îl botează reacționar. Deocamdată aducem un argument *ad hominem.* D-nii roșii și-au apropriat monopolul liberalismului în România, dar oare vor să aibă acest monopol și pentru Europa întreagă? Proiectul de lege propus de d. Carp e analog cu cel propus de deputatul Schorlemer în Parlamentul german și la care au aderat capii tuturor nuanțelor *liberale* de acolo, căci liberalismul în alte țări privește la consecuențele *politice* ale unei legi și nu combate măsuri economice a căror respingere ar avea de urmare prefacerea clasei celei mai importante a statului într-o masă de proletari.

Dar asupra acestui proiect și a consecuențelor primirii sau neprimirii lui vom reveni mai pe larg.

Ceea ce ne uimește e esclusiva atenție pe care presa guvernamentală o dă acestor două evenimente parlamentare, lăsând cu totul la o parte chestia arzătoare a răscumpărării drumurilor de fier.

Noi credem că mânia artificială a „Românului“ asupra discursului din Senat a prințului Sturza, precum și ardoarea cu care el l-a tratat în mai multe numere de-a rândul, e un paravan pentru a abate atenția publicului de la focul răscumpărării.

Gazeta oficioasa „Fremdenblatt“ din Viena cuprinde curioase deslușiri asupra acestui lucru.

> Din București ni se scrie, zice foaia aceasta, că lumea acolo e neliniștită prin atitudinea fermă pe care a luat-o *guvernul german* față cu România în chestia drumului de fier. Situația pare a fi într-adevăr astfel încât guvernul din București are

> cuvinte de a nu se prea juca cu supărările din Berlin. Precum se știe Camerile române au aprobat convenția de răscumpărare, adăogându-i însă clauza restrictivă că sediul trebuie să fie la București. Dar Berlinul respinge restricția aceasta și-l face pe guvernul român răspunzător pentru această hotărâre a Camerelor. I se impută guvernului înainte de toate că n-a deschis ochii Camerii asupra *consecuențelor unei asemenea clauze.*

Tonul de mustrare al ziarului oficios din Berlin „Norddeutsche Allgemeine Zeitung“, deci interesul pe care-l manifestă lumea oficială de acolo pentru proiectul de răscumpărare, adaogă nedumerirea noastră, căci, la dreptul vorbind, ce are a-mpărți guvernul german cu un contract de daraveri între statul nostru și o societate de acționari? Acest interes era fără îndoială justificat într-un timp în care dreptul acționarilor, bazat pe contractul primitiv, era primejduit prin escrocheria Strusberg, dar după convenția adițională de la 2/14 fevruarie 1872, numită în genere convenția Bleichröder, și după restabilirea definitivă a drepturilor și îndatoririlor reciproce nu mai vedem unde poate fi cuvântul unui interes special al cabinetului german în această afacere.

Ajuns-au guvernul roșu a face până și din contractele sale financiare și economice cestiuni internaționale?

Dacă e așa, atunci „Românul“ are dreptate să tacă asemenea peștelui în cestiunea aceasta și să se lege ca din senin de fiece frază a discursului prințului Sturza, ca să presare cenușe în ochii cititorilor ei asupra grozavei decadențe în afară, unde rolul roșiilor consistă în a preface cestiuni accidentale după natura lor în cestiuni de existență a statului, asupra decadenței dinlăuntru unde au ajuns a-și întemeia speranțele d-nealor electorale pe trecerea unui număr considerabil de „noi cetățeni“ în listele colegiului I și al II.

Atârnând de străini și-nlăuntru și-n afară partidul roșu are fără îndoială un mare viitor.

❦

[19 decembrie 1879]

În discutarea proiectului de maiorat pentru pământurile țărănești am dori — deși nu sperăm — să fim scutiți de întâmpinări de fraze ideologice și de sentimentalism, care nu pot aduce nici un folos un discuție și nu sunt

proprii decât a tulbura dreapta judecată. Și, ca să nu mai fim siliți a reveni în decursul discuției asupra întâmplărilor de până acuma, le citām în treacăt.

„Românul“ numește proiectul *feudal* și *imoral.*

Cea dântâi întâmpinare e adevărată numai în cazul când ziarul partidului de la guvern ar fi voind să monopolizeze liberalismul nu numai pentru România, ci pentru Europa întreagă. În realitate o lege întocmai cu cea propusă de d. Carp a fost adusă în Parlamentul german de către grupurile liberale ale acelei Adunări.

Cât despre obiecțiunea a doua, e și mai lesne de respins cu tot temeiul. Divizibilitatea iar nu maioratul are efectele cele mai imorale. Căci: 1. sărăcește clasa țărănească prin diviziuni și subdiviziuni ale locurilor de arătură, și sărăcia e în toată lumea cauza cea mai de căpetenie a corupțiunii. Aceasta este atât de adevărat încât toate limbile fără escepție însemnează defectele morale, corupțiunea, cu espresii împrumutate de la sărăcia economică. Vorba românească *mișel,* care însemnează azi „om de nimic“, însemna odată „sărac“; tot astfel franțuzescul *miserable,* germanul *elend.* Și limba desigur că nu e făcută de bogați spre a batjocori pe cei săraci, ci așa este. Sărăcia pentru mase e mult mai deschisă corupțiunii decât averea. Apoi 2. divizibilitate pământurilor stabilită ca drept pentru moștenitori degenerează adeseori; așa de ex. în Franța și între sașii din Ardeal într-o imoralitate și mai mare: în sistemul celor doi copii. Deși atât codul austriac cât și cel francez prevăd pedepse grave pentru nimicirea artificială a foetusului, totuși poporul francez practică acest păcat, care e desigur culmea imoralității, și îl practică de teama divizibilității, de frica sărăciei. La engleji, unde nu există divizibilitate, nu există nici acest vițiu, de aceea poporul englez se-nmulțește, se colonizează în toată lumea și e poporul economicește cel mai puternic de pe glob.

Ideea că prin maiorat s-ar băga vrajbă între frați, ba între părinți și fii, e ieftină și neadevărată, decât doar pentru grecii din Bizanț. Numai acolo tatăl scotea ochii fiilor sau îi ucidea ca să se folosească singur de avere, numai acolo fiii scoteau ochii părinților pentru acelaș motiv; la alte popoare nu se întâmplau acestea. La români bunăoară exista până mai alaltăieri nu maioratul, ci minoratul, după obiceiul pământului.

Tatăl de familie își însura pe toți fiii și-i așeza cum putea, adecă-i regula cu ceea ce în dreptul vechi român se numește peculium; iar fiul cel mai mic moștenea așezarea și lanul părintesc. Cu toate acestea se va afla arareori

cazul în care frații mai mari ar fi urgisit pe cel mai mic pentru patrimoniul părintesc.

Hazlie e asemenea observația „Românului“ că instituția maioratului ar fi jidovească. Dacă popoarele europene — toate fără escepție — ar fi compuse numai din jidani, atunci da. Dar maioratul l-au avut toate popoarele moderne, unele în timpuri mai depărtate, altele și-n ziua de azi, și aceasta e una din cauzele pentru care au înflorit toate, iar dacă azi în multe părți ale Europei el nu mai e necesar, cauza e că punctul de gravitație al statelor nu mai este agricultura, ca la noi, ci industria: nu satul, ci orașul.

Dar la noi? Orașele din Moldova sunt jidovești, Bucureștii chiar par aproape un oraș german, prin porturile Dunării averea și influența în mare parte e în mâna grecilor, încât poporul românesc a rămas din nefericire restrâns la sat.

Nu zicem că nu trebuie să facem tot ce ne stă prin putință pentru ridicarea unei clase de mijloc pozitive la români, dar deocamdată puterea țării noastre e satul și acolo trebuiesc puse pârghiile de ridicare.

*

Lăsând deci la o parte toate obiecțiunlle sentimentale cât și cele de morală, despre care am văzut că sunt false, să stabilim mai întâi metoda cercetării noastre.

Aci vom căuta să constatăm în prima linie următoarea deosebire între două maniere de-a privi natura statului și științele cari-l ating. Maniera întâia e cea veche franceză din timpul enciclopedeștilor, raționalistă și deductivă, care stabilește că libertatea de dispunere a individului primează orice alt interes și că statul cată să fie oprit de-a esercita vro tutelă oarecare, fie asupra individului, fie asupra claselor. Stabilind principiul că omul e născut cu drepturi imprescriptibile, toate mărginirile acestor drepturi se consideră sau ca o uzurpare, sau ca niște concesii făcute de individ societății.

A doua manieră de-a vedea, inductivă, deci bazată numai pe esperiența faptelor, privește statul ca pe un product nu al rațiunii sau al unui contract sinalagmatic, ci al naturii, și caută să stabilească atât legile după cari el se dezvoltă cât și elementele din care se constituie.

Ea vede în libertate nu ceva înnăscut, ci din contra ceva câștigat cu timpul, nu o substanță, ci o serie de acte de eliberare, adică de accidente câștigate de către om, carele dintru început, sub aparența unei absolute libertăți chiar, nu era în realitate decât sclavul naturii și al semenilor săi.

Din acest punct de vedere trebuie privit și proiectul de față. Trebuie studiată natura obiectului despre care tratează, deci natura micului imobil rural.

În cuvântul *imobil* e cuprinsă deja natura. Nestrămutat, neaugmentabil. O nație care posedă un milion de lei poate poseda pe viitor o sută de milioane fără ca să-i fi luat de la cineva; ea nu va putea nicicând face ca un pământ de zece pogoane să fie mai mare, nici ca țara ei să fie mai mare decum este, afară doar de cazul anormal al războiului, când în fapt țara originară tot nu sporește, ci i se adaugă altei țări, scăzându-se ale altora.

Un pogon e un pogon și s-a mântuit — acel un pogon nu-l putem nici întinde, nici strâmta, nici adăuga, nici scădea, el rămâne în vecii-vecilor atât de mare pre cât este. Este însă tot astfel cu averea imobiliară? Pe-o pânză de o întindere de un metru și de-o valoare de un franc mâna unui pictor poate zugrăvi un tablou care să prețuiască 10.000 de franci. Omul care nu va fi nicicând în stare a face dintr-un pogon două, e însă în stare, punând banul său numai în mișcarea cuvenită, să facă din o sută de franci o mie. Permită-ni-se spre ilustrare un paradox. Între un țăran care are 2 stânjeni de pământ și unul care n-are nimic care-i mai bogat? Noi găsim că cel care n-are nimic. Cel care n-are nimic nu visează să esploateze un teren atât de mărginit, ci caută o treabă oarecare; cel ce are doi stânjeni, având închipuirea că posedă ceva, rămâne lipit toată viața lui de cei doi stânjeni și pururea sărac.

Cine vede cum în Ardeal, în urma divizibilității, au ajuns pe alocurea moșiile țărănești de câte doi-trei stânjeni, cine vede apoi că urmarea divizibilității e curat proletarizarea populației acela va înțelege de ce un popor cu oarecare tendință de a se-nmulți, ca cel românesc, trebuie să cază la cumplită sărăcie, cum alte popoare mai temătoare de mizerie — francejii de ex. și sașii din Ardeal — ajung de spaima divizibilității la sistemul periculos al avortării artificiale, la sistemul numai al celor doi copii. Și acest sistem e deja întrebuințat și la noi, nu la țărani, dar în clasele mai culte, a căror trebuințe întrec puterea lor de preducțiune și pentru cari copiii mulți ar fi o sarcină cu neputință de purtat. Vorbim aici de un secret public pe cari nimeni nu l-a atins și pe care îl pomenim numai pentru a arăta la ce căi periculoase de mântuire duce în genere divizibilitatea averii — dar încă divizibilitatea micelor bunuri imobiliare?

Așadar pământul nu se poate nici lărgi, nici lungi din cât este. Dar, din contra, oamenii au tendința de-a se înmulți. Împărțindu-se și subîmpărțindu-

se mereu suprafața de pământ între un număr din ce în ce mai mare de oameni e evident că, deși acești oameni vor avea aceleași, ba poate mai multe necesități decât părinții lor mai puțini la număr, totuși averea lor imobiliară va deveni din ce în ce mai mică. Care va fi rezultatul? Sărăcirea tuturor, proletariatul tuturor. Nu credem însă că cineva să susție că proletariatul e idealul la care tinde un stat.

Așadar divizibilitatea averii e bună la cea mobiliară, care se poate înmulți în infinit, nu însă la cea imobiliară, care prin chiar natura ei nu se poate augmenta.

Să ne închipuim de pildă o insulă de 40 pogoane, proprietatea lui A. Acest A are patru fii, va să zică în generația a doua fiecare va avea numai câte 10 pogoane, deși fiecare din acești fii are aceleași trebuințe ale traiului ca și A. Dar fiecare din acești fii are asemenea câte patru copii. Iată deja în generația a doua, fiind bătrânul A în viața încă, redusă suprafața de hrănire a fiecărui individ de la originarele 40 de pogoane la 2,5 pogoane. Și cu toate acestea nepotul nu se va putea sătura dintr-o pâine de 16 ori mai mică decât aceea din care se hrănea bunu-său. Va să zică dintr-un om cuprins și cu dare de mână ne trezim peste 40 de ani cu 16 săraci cari s-ar bate ei în de ei pentru pâinea de toate zilele, rămânând ca să învingă cel mai tare sau cel mai viclean. În cazul întâi e gata războiul civil, în al doilea demagogia.

Care ar fi dar urmarea neadmiterii acestui proiect de lege? Aceea că peste 50 de ani în genere n-ar mai exista o clasă țărănească în România, ci numai o turmă de adevărați proletari cu nominala proprietate de câte doi-trei stânjeni de pământ. Copiii acestor oameni, rău hrăniți, rău îngrijiți, vor merge din treaptă în treaptă mai jos în privirea organismului, încât ne-am pomeni într-o zi cu o generație de microcefali, precum se află deja îndestui prin orașe.

Care ar fi urmarea admiterii legii? Întâi persistența unei clase certe și totdauna avute de țărani. Copiii acestora ar avea până la maioritate toate cele trebuincioase, deci condițiile materiale ale unei dezvoltări normale a organismului lor. Înzestrați cu această armă de căpetenie în lupta pentru existență, adică cu sănătate și tărie fizică, din momentul în care n-ar mai avea nevoie de razimul casei părintești ar căuta de lucru. Fie că ar deveni arendași de parcele ale moșiilor particulare, fie că ar lua pe seama lor parcele din moșiile statului, ei astfel ar avea totdauna pe de o parte un razim în casa părintească, totdauna relativ mai puternică, pe de alta și-ar lua

nădejdea de a trăi pe o fracție subdivizată de imobil de câțiva stânjeni, pe care n-ar fi în stare de a-și întemeia un cămin.

Trebuie să mai amintim că, pe când un imobil prea mic nu e în stare nici să hrănească pe proprietarul lui, unul mai mare îi dă putința de a face economii, de a strânge bani și acești bani se înțelege că s-ar împărți în mod egal între toți fiii.

*

Dar și un alt punct de vedere ni se mai prezintă.

Ce e de făcut cu moșiile statului? Cu divizibilitatea actuală țăranul se simte legat de sforicica lui de pământ și nu are nici cea mai mică aplecare de a lua pământ de la stat. Cu toate acestea singurul viitor posibil al acestor moșii e ca ele să fie parcelate în mod sistematic și cumpărate, fie prin anuități, fie pe prețuri de plătit înainte de către țărani. Las' că pentru vânzarea lor, așa mari cum sunt, nu se găsesc capitaluri mari, dar chiar dacă asemenea capitaluri s-ar găsi, ele vor fi străine, ba mai rău decât străine, jidovești. Din contra, pentru proprietăți mici se grămădesc la noi în țară cumpărătorii, pentru parcele în fine plătibile în anuități am avea pe toți membrii familiilor țărănești cari nu sunt primogeniți. Iată dar perspectiva cea mai folositoare de a desface proprietățile statului în modul cel mai folositor nației și poate cel mai folositor visteriei.

Așadar efectele practice ale primirii acestei legi ar fi:

1. Întărirea unei clase țărănești avute și neatârnate.
2. Desfacerea cea mai folositoare a bunurilor statului
3. Înmulțirea populației rurale; și, ca urmare,
4. Cultura intensivă a moșiilor mari particulare.

*

Obiecțiunea cum că prin aceasta cea mai mare parte a țării se detrage comerțului nici e serioasă, nici e patriotică. Înainte de toate imobilele în genere n-ar trebui să fie obiectul speculațiunilor comerciale.

Negoț va să zică schimb de *producte,* fie industriale, fie brute. A vinde o moșie nu va să zică însă a schimba un product pe altul. De aceea e bine să restrângem noțiunea negoțului la ceea ce însemnează într-adevăr și să nu credem că negoțul poate înflori prin speculațiunea de imobile rurale. Prin aceasta totalul averii naționale nu se va urca nicicând, ba din contra va putea să scază, căci se operează asupra unui obiect a cărui valoare internă nu e accesibilă de o augmentare în infinit.

*

Foloasele politice pentru partide cari ar rezulta din admiterea acestui proiect sunt nule. Prin aceasta colegiile nu se înmulțesc, deputații acestor colegii nu devin altceva decât ceea ce sunt până acum, adecă candidați numiți cu teșcherea ministerială, c-un cuvânt nici partidul conservator, nici nuanțele liberale nu pierd și nu câștigă prin admiterea acestui proiect. Din contra, prin modificarea art. 7 a câștigat partidul roșu, căci evreii sunt în toate țările din lume liberali, deci și la noi vor fi tot astfel. Prin urmare dacă liberalii pot face un bine general fără ca ei să piarză ceva, dacă pot da o probă de patriotism care politicește să nu-i coste nimic, n-au decât să admită proiectul, căci noi suntem departe de orice gelozie și ne e cu totul indiferent care partid va vota o lege care e în interesul general al țării. Am aprobat legea în contra uzurei, deși pornită din inițiativa roșilor, vom aproba și un vot dat pentru acest proiect.

Ultima noastră considerație, foarte gravă dacă se va uita cineva bine, e însă următoarea:

Din cauza unei țesături întregi de nenorocite împrejurări statul nostru este slab în afară și, ferească Dumnezeu, dar poate să i se întâmple ceea ce li s-a întâmplat în lumea aceasta și altora, de exemplu Poloniei sau Hanoverei.

Într-un asemenea moment proprietățile statului ar deveni un adevărat dezastru pentru naționalitatea noastră. Ele ar deveni proprietățile unui stat străin, care le-ar coloniza cu străini și astfel în corpul compact încă al naționalității noastre ar intra colonii străine, precum au intrat de exemplu în proprietățile statului din Basarabia, în proprietățile mănăstirești din Bucovina. Aceste moșii s-ar pierde așadar fără de nici un folos, din contra, spre pieirea noastră.

Luptăm ca aceasta să nu fie nicicând, dar în lupta noastră putem fi învingători, putem fi învinși și, precum un general bun, chiar sigur de victorie, va căta totuși întotdeauna să-și asigure retragerea, astfel prevăzătorii oameni de stat caută să gândească și la cazul cel mai rău care i se poate întâmpla națiunii lor. A vorbi mai pe larg asupra acestui lucru ni se pare și imprudent și zadarnic. Dar, considerând vremile grele în care trăim, și posibilitatea oricât de mică a pierderii cauzii noastre, parcelarea sistematică a acelor moșii ni se pare o mare asigurare pentru împrejurări grele ale viitorului. Ca să nu lăsăm neesplicat nici un cuvânt, adăugăm că sub parcelarea sistematică înțelegem pe aceea care, îndeplinindu-și scopul, n-ar îngreuia gospodăria statului și nu i-ar micșora veniturile. Reproducem

aci proiectul d-lui Carp împreună cu espunerea de motive citită în ședința Adunării de la 11 decemvrie.

❦

[20 decembrie 1879]

„Presa“ de sâmbăta trecută se supără grozav pentru câteva adevăruri zise în Cameră ctitorului său, vestitului d. Boerescu, de către d-nii Maiorescu și Alex. Lahovari. Marele om de stat a cam fost pus la locul său și, fiindcă Adunarea Pătărlăgenilor nu-i ajunge pentru a-și scoate focul, mai răsuflă și în spirituala foaie care-i servă de organ. *Prețiosul d. Lahovari* (nu înțelegem hazul epitetului) ar fi vrut să atragă atențiunea asupra sa atacând în Cameră cu *violență* (?) pe marele om de stat. Vedeți ce cutezanță!! D. Boerescu își permite a trata un partid care-a guvernat, numai de la 1866 încoace, vreo șapte-opt ani țara, de partid *fără șef și fără domiciliu* și d-lui Lahovari și Maiorescu nu le era permis a aminti că de două ori d. Boerescu a solicitat și chiar a obținut un portofoliu de la acest partid. Care era majoritatea care la 1869 și 1870 a sprijinit guvernul în care lua parte d. Boerescu? Dreapta, partidul fără domiciliu. Care era majoritatea care de la 1871 până la 1875 a sprijinit ministerul d-lui L. Catargiu, din care iarăși, din nenorocire, a făcut parte d. Boerescu? Dreapta ni se pare, partidul fără șef. Când dar dreapta acorda d-lui Boerescu și portofoliuri și sprijinul său, dreapta avea și șef și domiciliu. Când în urmă partidul conservator, care de la d. Boerescu tolerase mai mult decât se cuvine, n-a voit să fie compromis până în cele din urmă de dumnealui și, după afacerea Crawley, precum și după Banca de București, i-a zis: „Destul! ajunge! Noi, ministerul conservatorilor, nu voim după urma dumitale să fim numiți ministerul zarafilor!“ — d. Boerescu se supără, iese din casă și caută alt domiciliu spre a-și adăposti *virginitatea-i politică.* Liber era dumnealui desigur! Drum bun! Și nu-l regretăm.

Însă puțini oameni sunt aceia cari, după ce au băut și mâncat într-o casă, scuipă pe prag după ce au părăsit-o.

Dar cine cunoaște pe d. Boerescu nu se va mira de nimic. Roșii până ieri nu erau oare pentru dumnealui tâlhari, asasini, tovarăși ai lui Nobiling și Hödel? Și astăzi dânșii nu reprezintă, fără o schimbare chiar de formă în șeful ministerului, care astăzi este acelaș din 1877—1878, în timpul acestor

frumoase epitete, nu sunt acum singurul partid conservator și politic din țară tot după părerea aceluiaș d. Boerescu?

După asemenea palinodii s-asculte d. Boerescu opinia tuturor și mai cu seamă a noilor săi amici, când se exprimă în particular asupra dumisale, și se va convinge că pentru toți, *albi, roșii, conservatori, radicali,* dumnealui este *prețuitul* domn Boerescu.

❦

[21 decembrie 1879]

De câteva zile se petrec în secțiunile Senatului niște lucruri cari trebuiesc să facă și pe cei mai puțin pesimiști dintre români a dispera de viitorul acestei țări.

Cestiunea pretinsei răscumpărări a căilor ferate a fost obiectul dezbaterilor secțiunilor; aceste nenorocite dezbateri s-au terminat și secțiunile au început a-și alege delegații, raportul va fi în curând înaintat Corpului și dezbaterea publică va începe, credem, azi sau mâine.

Camera amendase, precum se știe, proiectul de convențiune prezintat de guvern, hotărând ca sediul juridic al Societății să fie la București, iar nu la Berlin, cum pusese la cale guvernul. Acesta din parte-i aderase la amendamentul Camerii; aderarea aceasta provocase o adevărată furtună la Berlin, unde, după cum s-a aflat pe urmă, guvernul nostru se legase față cu guvernul german să facă a trece prin Camerele române convenția fără nici o modificare. Mai ales în privința sediului, cum văzurăm. Societatea, prin organul guvernului german, care inter venea în afacere, nu voia să lase câtuși de puțin din pretențiile sale.

Astfel stăteau lucrurile a doua zi după prezentarea proiectului la Senat. D. ministru de finanțe, prezentând maturului corp proiectul așa-zisei răscumpărări, ceruse urgența; însă, în urma notificării oficiale de la Berlin cumcă proiectul de convenție amendat nu mai poate fi deloc admisibil pentru Societate, Senatul a suspendat lucrările sale în privința acestei cestiuni, după cererea d-lui ministru de externe, întemeiată pe cuvântul că, convenția fiind un contract bilateral, trebuie acuma să se negocieze cu cealaltă parte contractantă cu privire la modificările introduse de Cameră.

În timpul acesta avu loc un schimb activ de corespondențe oficiale și oficioase între Berlin și București. Totdeodată guvernul nostru își puse toate puterile pentru a face ca Senatul să îndrepteze ceeace stricase Camera, adică

să restabilească proiectul primitiv dacă nu și în formă cel puțin numai în fond. S-au întrebuințat pentru acest scop toate mijloacele și în sfârșit scopul s-a ajuns; Senatul a primit în secțiuni restabilirea proiectului, adică sediul juridic al Societății să fie tot la Berlin.

Ce s-a petrecut, ce s-a făcut în acest timp între culisele Senatului? Cestiunea, din curat și simplu interioară, a devenit, mulțumită relei-credințe și nedibăciei guvernului roșu, o cestiune internațională prin intervenirea guvernului german. Guvernul nostru a-mbiat el dântâi nu Societatea acționarilor, ci d-a dreptul pe guvernul german cu propuneri în privința așa-zisei răscumpărări, pentru a-l dispune pe acesta să ne recunoască independența. Guvernul român, patrioticul nostru guvern, avea credința că cu războiul, cu pierderea Basarabiei și modificarca art. 7 nu se înplinise încă prețul acestei independențe. Societatea acționarilor atât aștepta; prin mijlocirea guvernului de la Berlin ea și-a stabilit condițiile;

Guvernul român s-a legat față cu cel german să le facă a fi primite fără nici o preschimbare, și cu toate acestea tot el apoi a aderat la amendamentele Camerii.

Corespondența oficială cu Berlinul, atât pentru punerea la cale a tranzacției cât și pentru restabilirea proiectului primitiv, în urma votării amendamentelor, au fost cerute în Senat pentru lămurirea lucrului; guvernul însă s-a mărginit numai a declara că, în cazul când Senatul nu va da ce i se cere, vom fi amenințați a nu căpăta independența și a pierde chiar țara. În zadar bărbații cei mai însemnați din Senat au strigat împotriva acestei procedări scandaloase, în zadar au pretins să li se arate negru pe alb cum stă cestiunea târâtă pe terenul internațional și să li se explice contrazicerea faptelor cu declarația d-lui prim-ministru, în plină Cameră, că cestiunea nu are deloc un caracter internațional, guvernul a refuzat să arate corespondența sa cu Berlinul.

O fierbere mare s-a produs în secțiunile Senatului, care a fost năbușită prin puterea numărului guvernamentalilor. Guvernul a triumfat.

Proiectul, restabilit în Senat, precum s-a cerut de la Berlin, va fi prezentat din nou Camerii; guvernul nostru a garantat guvernului german că de astădată Camera îl va primi. Din punctul de vedere finanțiar și economic știe oricine ce este acest proiect dezastruos, care încarcă cu mai bine de o sută de milioane sarcina statului. Din punctul de vedere politic el este o umilire monstruoasă, deoarece statul român se pune de bunăvoie sub jurisdicțiunea tribunalelor ordinare germane.

Sunt oare și au curajul să se numească români și bărbați politici oamenii aceștia, banda aceasta de aventurieri cari vor să pună vârf istoriei triste a celor trei ani din urmă dând milioanele țării pradă străinilor și aservind juridicește statul român tribunalelor străine? Aceasta se numește politică? Patriotism este acesta? Și în ce țară din lume care ar avea câtuși de puțin instinctul conservării sale proprie s-ar putea petrece asemenea monstruozitäții? În ce țară din lume care n-ar fi ajuns la treapta celei mai profunde corupțiuni, niște oameni, în mare parte venetici veniți de ieri d-alaltăieri nu se știe de unde, ar putea merge cu cutezarea așa de departe?

Cine sunt acei ce conduc destinele țării noastre? Cine sunt acei ce formează majoritățile în cele două Camere? Cine sunt acei cari ratifică astăzi *tale quale* proiectul așa-zisei răscumpărări astfel cum îl cere Berlinul? Nepoții, feciorii, demnii urmași ai fanarioților, membri d-ai comitetului bulgăresc, câțiva alții de origini deosebite și foarte puțin români.

Acești oameni, acești străini cari au monopolizat liberalismul, patriotismul și naționalismul în țara românească vor astăzi, prin așa numita răscumpărare, să inaugureze independența statului român. Astfel primul pas pe care-l face această țară — independentă de fapt și cu prețul sângelui și milioanelor, cu prețul a trei ținuturi, cu prețul modificării silite a Constituției într-un sens contrariu voinței sale unanime — primul pas pe care-l face această țară în era independenței sale, și așa destul de scump plătită, este o înjosire din cele mai profunde și supunerea la un jaf colosal și pe față.

Aceasta este politica patrioților de industrie, politică de ruină și de rușine ale cărei urmări triste le va plăti scump această țară.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[25 decembrie 1879]

Ședința de ieri a Senatului a fost fără îndoială una din cele mai semnificative și mai interesante de când se discută în Corpurile legiuitoare cestiunea cu viclenie numită a răscumpărării.

Ședința era prezidată de d. Dimitrie Ghica — pe care l-am văzut jucând oarecare rol de care nu are a se felicita, când, din nenorocirea țării, s-a dat

concesiunea Strusberg — și, din când în când, se arăta pe scaunul prezidențial figura ursuză a d-lui N. Bibescu.

Și băncile Senatului ca și tribunele publice erau aproape goale: se vedea bine că lumea e dezgustată de această comedie organizată în detrimentul țării de aceiași oameni cari au organizat altădată ceea ce tot ei au numit coțcăria Strusberg.

În această lipsă de auditor a luat cuvântul d. Ioan Ghica, cu o silă vădită.

Discursul d-lui I. Ghica a fost foarte semnificativ. Silit să susție, cine știe pentru ce, acest nenorocit proiect de lege, d. Ghica nu s-a înjosit, și aceasta-i face onoare, să adune din pulberea în care le-a aruncat opozițiunea armele sfărâmate ale d-lor Sturza-Costinescu. El le-a desprețuit! Un lucru încă care-i face onoare este că a recunoscut că strămutarea domiciliului Societății la București este imposibilă, așa încât tot auditorul s-a convins că strămutarea domiciliului societății în București nu era decât un pișicherlâc al d-lui Sturza ca să înșele pe gură-cască și să-i facă a vota convențiunea de răscumpărare.

Dar atunci cum a susținut d. I. Ghica convențiunea? Dacă în adevăr calculele d-lui Sturza sunt neesacte, dacă afirmările lui sunt neesacte, convențiunea e rea!

Ca să scape de această consecință fatală, onor. d. I. Ghica s-a pus să susție două idei cari nici unui monstru nu se cădea să-i treacă prin minte.

D-sa a susținut mai întâi că noi am fi datori să plătim în timp de 90 ani anuitatea ce plătim astăzi; deși în 50 ani se amortizează cu totul capitalul drumurilor de fier!

Pe urmă că noi am fi datori să plătim nu numai acțiunile primitive, dar și acțiunile de prioritate; cu toate că noi nu ne-am obligat să plătim decât acțiunile primitive!

Rarii ascultători din sală priveau la d. I. Ghica cum se muncea ca să susție aceste enormități vrednice de oameni ce nu știu să roșască de nimic și surâdeau cu milă uitându-se când la d. I. Ghica, când la d. Sturza, cugetând la cauzele cari fac pe un om care se numește prinț mai roșu decât roșii.

D. Mavrogheni, care a luat cuvântul după d. I. Ghica, a adunat lumea în sală.

D-sa a început prin a pune în evidență metoda nenorocită pe care guvernul d-lui I. Brătianu o întrebuințează în toate cestiunile cele mari naționale.

D. Mavrogheni a demonstrat că, de la Cameră până la Senat, s-a spulberat asigurarea dată de guvern că domiciliul Societății se va strămuta în București; că chiar guvernul, cerând suprimarea amendamentelor, recunoaște ceea ce încolo afirmase toate ziarele independente și ceea ce s-a demonstrat în Cameră, că perspectiva strămutării, ce se prezintă la început de guvern ca sigură, era o iluziune înșelătoare; că capitalurile României de sute de milioane se vor administra din nou la Berlin ca odinioară vestita ladă cu două chei, că se vor administra de o delegațiune a unei societăți străine în care noi nu figurăm decât ca acționari, sub supravegheare tribunalului de comerț din Berlin și sub mâna cea grea a guvernului prusian!

La acest cuvânt puternic, în prezința acestui tablou luminos al viitorului acestei convențiuni în care toată lumea vedea încurcăturile primejdioase ce ne așteaptă, auditorul, deja numeros, rămăsese înmărmurit și cu ochii țintiți la guvernul cel rău al României, la sirena fatală sub auspiciile căreia atâtea nenorociri se revarsă asupra țării.

Nu făcea diversiune la acest tablou atrăgător decât unii din membrii majorității Senatului cari, cu un aer stupid, se uitau în toate părțile și căutau distracțiuni ca să-și înăbușească vocea unei conștiințe împovărate de greutatea crimei ce erau hotărâți a comite!

La finele discursului său d. Mavrogheni a atins punctul de vedere internațional.

„Nu știu — a zis în substanță — cari sunt nevoile dv. diplomatice, nu știu ce aș face dacă aș fi în locul dv.; dar știu un lucru: eu m-aș fi ferit de a ajunge în starea în care sunteți!“

Și lumea, care știe că d. Mavrogheni pune totdauna pe adversarii săi în cea mai bună poziție pentru dânșii, impieta asupra cuvintelor sale și adaoga:

„Dacă astăzi ne cer cu sila 100 milioane ca să intrăm în tovărășie cu dânșii, ce ne garantează că mâine nu ne vor cere tot cu sila alte 100 milioane ca să ieșim din tovărășia lor!“

După câteva cuvine neînsemnătoare ale d-lui D. Sturza, d. general G. Manu a luat cuvântul.

Discursul său a fost cel mai complect din aceasta ședință. D. Manu n-a menagiat pe nimeni și mai puțin pe d. Sturza; și, interpret al indignațiunii publice, d-sa a numit pisica pisică, și calculele d-lui ministru de finanțe calcule fantastice.

Într-o repede ochire retrospectivă d-sa a percurs toate fazele cestiunii Strussberg și a adus aminte d-lui prim-ministru, care zâmbea, că cu aceeași

zâmbire ironică a dat concesiunea Strusberg și mai târziu a fost silit să recunoască singur că cu zâmbetul pe buze a ruinat țara!

D-sa a spulberat apoi ideile puse înainte de d. Ioan Ghica, dovedind că sunt nu numai neadevărate, dar și absurde.

D. Manu a demonstrat în fine că chiar după cifrele arătate în espunerea de motive, și capitalul datoriei va fi mai mare decât crede d. ministru, și anuitățile vor întrece cu mult anuitatea ce plătim astăzi.

În privința capitalului, cu cifrele din espunerea de motive d. general Manu a demonstrat că capitalul datoriei ce contractăm prin această convențiune va fi nu de 237 mil. cât pretinde d. ministru ci mult mai mare, și a arătat d-lui ministru anume sumele pe care le-a lăsat de o parte ca să ajungă la rezultatul ce a prezentat. Aceste cifre sunt arătate în alte părți ale espunerei de motive, dar sunt lăsate cu îngrijire de o parte când se adună suma de 237 milioane: Uite popa, nu e popa!

Și în privința dobânzilor, cu codul german în mână, a aprobat că acționarii ce nu vor voi să preschimbe au dreptul la un dividend nu de 3,33% pentru fiecare acțiune, ci cu mult mai mare, și că prin urmare anuitatea ce vom plăti va întrece cu 300 sau 400 de mii lei anuitatea ce plătim astăzi.

Argumentațiunea d-lui Manu a fost așa de puternică încât d. ministru de finance, d. Sturza însuși, oh, rușine!, a fost nevoit să-l întrerupă zicând aceste cuvinte: „Espunerea mea de motive nu e lege!“

Toata sala s-a scandalizat de acest cinism și un vuiet de indignare a răsunat în toată sala!

În urma acestor dezbateri putem zice că opozițiunea din Senat și-a făcut datoria precum și-o făcuse opozițiunea din Cameră, precum și-o făcuse în general toată presa independentă!

Putem zice asemenea că numai acei ce nu vor să vadă nu văd acum limpede în această cestiune.

Toți s-au putut convinge că această răscumpărare este și mai nenorocită pentru țară decât chiar concesia Strusberg.

Că, ca și atunci, dar mai pe față decât atunci, intrăm în tovărășie cu coțcari prusaci, cum zicea odată „Românul“.

Că precum atunci am lăsat 248 mil. ale țării la Berlin în lada cu 2 chei pre mâni de oameni avizi și necinstiți, tot astfel și acum lăsăm un mai mare capital să fie administrat la Berlin supt puterea justiției prusace, pe care o

știm din experiență cât a fost de dreaptă, și supt mâna guvernului german, pe care-l vedem cât este de generos!

Nimic nu lipsește pentru a fi acum reproducția celor ce a fost atunci!

Până și pre Vinterhalder îl cunoaște un observator bun în îndoita figură a lui Sturza-Costinescu.

Până și zâmbetul ironic al d-lui I. Brătianu contra opozițiunii prealabil aduse la neputință prin alegeri.

Și nu lipsesc nici înșălătoriile bizantine de atunci! Guvernul recunoaște însuși că cu strămutarea domiciliului social a înșelat țara! Căci a adus un art. de convențiune pre care-l știa inaplicat și părerea a doi jurisconsulți pre care o știa izolată, pe când toți ceialți, ne-a spus-o chiar Beichröder, erau contra și d-l Sturza o știa și cu toate astea afirma contrariul!

Ce să mai zicem de recunoașterea d-lui Sturza că espunerea sa de motive nu este lege, adică, cu alte vorbe, că e mincinoasă și făcută ca să arunce pulbere în ochii lumii?

Nu avea oare dreptate d. general Manu să numească acest guvern un guvern cinic?

Și nici mijloacele prin care s-a adus lumea atunci să voteze nu ne lipsesc astăzi, mutatis mutandis.

Atunci erau pre față ademenirile Prusiei și pe ascuns roșii afirmau că așa vrea I. S. Domnitorul.

Acum pre față sunt amenințările Germaniei și la ureche se șoptește că așa vrea A. S. Regală.

Când tot ce se petrece astăzi se aseamănă cu ceea ce s-a petrecut atunci nu suntem oare în drept să ne așteptăm că consecințele convențiunii ce se votează acum vor fi tot așa de ruinătoare pentru țară ca și consecințele concesiunii Strusberg?

Opozițiunea și-a făcut datoria și și-o va face până în sfârșit!

Rămâne acum ca țara care are să plătească aceste consecințe să se gândească de e bine să mai lase destinele ei în mâna acestui partid care o umilește în afară, care o ruinează înăuntru.

Rămâne încă astăzi, când opoziția, din cauza violentării alegerilor, este neputincioasă, ca M. S. Regală să cugete serios dacă se cuvine a se lăsa să fie încă o dată compromis de guvernul liberal al d-lui Brătianu.

Să-și aducă aminte și țara și Domnitorul că partidul liberal al d-lui Brătianu, după ce a compromis tronul prin concesiunea Strusberg, a voit să-l răstoarne mai întâi printr-o vastă conspirațiune organizată în toată țara, și

care a scos capul numai la Ploiești, și pe urmă prin intrige parlamentare provocate de prințul ministru d. I. Ghica și susținute prin turburări de strade, ațâțate de poliție.

Este adevărat că conspirațiunea s-a făcut ridiculă grație energiei d-lui Manolache-Costache, este adevărat că intrigele parlamentare și turburările de ulițe au încetat grație generalului Solomon mai întâi și în urmă grație curagiului cu care d. Lascar Catargiu a primit situațiunea.

Dar, dacă partidul conservator a reușit atunci să scape țara de răsturnarea pregătită de liberali și să apere tronul și Constituțiunea, nimic nu ne garantează că partidul conservator, atât de rău tratat, atât de încercat, va mai putea, deși tot atât de dinastic acum ca și atunci, să triumfe încă o dată de indignațiunea țării dată pradă prin zisul proiect de răscumpărare!

Când guvernul, care are majoritatea în Corpurile legiuitoare, nu mai are majoritatea în țară, datoria Domnului constituțional este de a face apel la țară!

Să spuie țara dacă mai vrea un Strusberg cu vârf și îndesat!

❦

[30 decembrie 1879]

„Binele public“ ne-aduce știrea că plecarea d-lui Boerescu la Berlin nu are de scop regularea definitivă a cestiunii așa-zisei răscumpărări, ci încheiarea unei alianțe ofensive și defensive. Desigur că știrea aceasta, tocmai fiind atât de importantă, cată să fie primită cu mare rezervă.

Fără a discuta câtuși de puțin dacă o asemenea alianță este sau nu cu putință, de e folositoare ori nu țării noastre, trebuie să mărturisim că auspiciile sub cari ni se prezintă ne face să nu-i dăm crezare.

După opinia noastră e destul ca un *ziar* să semnaleze o asemenea alianță pentru ca de-a doua zi toate tratările să fie rupte.

Trebuie să aducem aminte cititorilor noștri că alta, cu totul alta e maniera cabinetului german și îndeosebi a d-lui de Bismark de-a încheia alianțe. Cine știe, cui îi trecea măcar prin minte, la timpul cuvenit, că Germania încheiase alianță în Italia? Nu ministrul de esterne al Italiei, nu vrun trămis estraordinar, ci un general, care părea a fi trecut prin Berlin mai mult de curiozitatea de-a studia Prusia, o-ncheiase fără știrea altora decât a celui mai restrâns și mai înalt cerc guvernamental, poate fără știrea altcuiva decât a regelui și a cancelarului. Cu totul analogă a fost încheiarea alianței

cu Bavaria. La întrebarea lui Benedetti dacă Prusia are de gând a-ncheia un tratat cu Bavaria se răspundea din Berlin: „Nu! nu vom încheia un asemenea tratat.“ Când, în urma războiului franco-german, se dovedi existența unui asemenea legământ, cabinetul german era acuzat de rea-credință față cu ambasadorul Franței. Atunci li se răspunde francejilor: „V-am asigurat cu drept cuvânt că nu vom mai încheia nici un tractat cu Bavaria, pentru că, pe când ne întrebați, noi îl încheiasem de mult deja.“

O escepție de la regula deplinei discreții cu care Germania procede la încheiarea alianțelor sale pare noua alianță austro-germană, mărturisită fățiș, dar pare numai. Scopul acestei alianțe era tocmai ostentațiunea, era de a arăta Rusiei că, în cazul unei răciri față cu Germania, tot ea pierde, izolându-se și ieșind din alianța celor trei împărați.

Repetăm dar că simplul fapt că un ziar e în pozițiunea de a comunica o asemenea noutate e un semn că noutatea e prematură, ba că ar putea fi cauza ca orice tratări să înceteze la moment. O alianță ofensivă și defensivă mărturisită în momentul de față, în care o încordare oarecare există între Rusia și Germania, ar fi un act nu tocmai prudent de provocațiune din partea Germaniei și cu totul imprudent din partea noastră.

Nouă îndeosebi ni se pare că „Binele public“ e jertfa unei mistificațiuni bine mânuite de către guvernanții roșii. Pentru a stâmpăra turburarea produsă în România prin convenția de răscumpărare roșii cred de cuviință a spune: „Iată prețul ce l-am obținut noi prin răscumpărare, alianța Germaniei și *implicit* a Austro-Ungariei“.

„Binele public“, făcându-se organul de propagare a acestei noutăți, ba combătând eventualitatea unei asemenea alianțe, o acreditează și mai mult, încât pentru moment răscumpărarea ar trece ca un adevărat act de mântuire națională, ca preț al unei puternice alianțe. Acesta este însă scopul roșiilor, de a face să amuțească nemulțumirile contra răscumpărării prin răspândirea unei asemenea noutăți prin chiar organe de ale opoziției.

Dar pe lângă acest scop mai există și altul. „Timpul“ a atras mai întâi atenția cititorilor că, cu toată impetuozitatea cu care presa roșie combătea pe ruși, totuși actele d-lui Brătianu se potriveau minunat cu intențiile politicei marei împărății vecine; am căutat atunci cheia acestei ciudate coincidențe și ea se potrivea exact cu toată activitatea îndelungatei cariere politice a d-lui Brătianu. „Românul“, făcându-se a ignora întâi știrea, a scris totuși vro trei-patru articole drept răspuns, confirmându-ne și mai mult în credința că aceea fusese cheia adevărată a politicei roșii. Tot în acel articol

am spus atunci că se pregătește un aparat de siguranță, o suplantare de ochii lumii, și anume prin persoana d-lui Boerescu, care ar avea de jucat un rol analog cu acela al d-lui N. Ionescu în timpul încheierii convenției ruso-române. După spatele ministrului oficial de esterne se petreceau atunci toate, și pe când deosebite capacități problematice, ierte-ni-se espresia, erau încântate de importanța diplomatică ce li se dedese și pe care o manifestau c-un fel de naivitate prin dese greșeli de ortografie în raporturile franceze, pe atunci îndărătul acestui paravan, compus din oameni sinceri, însă cu totul proaspeți și neesperimentați în diplomație, se opera adevărata politică, alianța de fapt cu Rusia, renunțarea la neutralitate, încheierea convenției.

Ei bine, deși se zice *non bis in idem*, totuși lucrul e aproape analog cu cel petrecut odată. Străinătatea e încredințată că roșii sunt, cei mai mulți desigur fără știrea lor, realizatorii vestitei programe panslaviste a romanțierului Danilewski și că firma Rosetti-Brătianu e o firmă cu idei preconcepute în politica esterioară a țării. Trebuie dar schimbată, trebuie d. Boerescu ridicat oficial în capul partidului roșu, iar îndărătul noii firme facă-se voia ta, sfinte Vladimir!

E dorința constantă a cercurilor roșii ca în Europa să se risipească prevențiunile contra lor și paravanul ne pare d. Boerescu. Știri cu dibăcie răspândite asupra rolului marelui om de stat, reîmprospătate cu aceiași dibăcie în organe străine ar fi deci proprii de-a reabilita pe roșii în ochii Europei; pentru ca ei s-o poată amăgi din nou. Fondul politicei lor, confederațiunea danubiană în esență slavă, este acelaș de la 1848 și până astăzi, cel propagat prin „Republica română“ de la Bruxelles, apoi prin „Pruncul“, care prunc rămânând, pretinde că de atunci încoace s-ar fi operat o mare schimbare în obscura sa origine și că ar fi devenit azi neaoș „Român“.

Aceasta ni se pare nouă esplicarea noutății de alianță. C-o lovitură ea avea de gând să înlăture și nemulțumirea țării contra răscumpărării și prevențiunile Europei contra roșiilor.

Să nu se uite că avem a face cu o școală de politică esențial bizantină, pe care până azi veracitatea înnăscută a caracterului românesc n-a fost în stare s-o nimicească și că acea școală e mai departe decât oricând de a îngriji de interesele țării, ci se servă de ele numai ca de pretexte pentru realizarea de ambițiuni personale, pentru crearea de reputațiuni uzurpate, pentru bunul trai a unei secte de oameni cari, lipsiți de umbră de merit chiar, văd în statul român mijlocul temporal pentru realizarea planurilor lor de

comoditate individuală. Pentru asemenea oameni orice mijloc de acreditare și de reabilitare e binevenit, chiar dacă un asemenea mijloc ne-ar atrage cele mai mari greutăți exterioare.

DIN „TIMPUL“: 1880

❦

[5 ianuarie 1880]

O vorbă serioasă cu confrații de la „Binele public“.

D. G. Vernescu, în discursul său de la Cameră cu ocazia votării răscumpărării, a emis aserțiunea că guvernul de atunci (conservator) n-ar fi făcut nimic în privirea contractului încheiat între Societatea acționarilor și Staatsbahn.

În numărul său de azi „Binele public“ repetă aserțiunea aceasta și dă totdeodată crezare celor spuse de d. Brătianu, că partidul conservator ar fi fost pentru votarea concesiei Strousberg cu condiția de a se vota Austriei, îndeosebi d-lui Offenheim, linia Suceava—Iași.

Atât aserțiunea d-lui Vernescu cât și aceea a d-lui Brătianu sunt inexacte.

În privirea contractului cu Staatsbahn cabinetul conservator a făcut din contra tot ce-a putut face. Prin adresă anume, trimisă Societății acționarilor, guvernul de atunci a declarat că acel contract îl consideră ca fiind contrar convenției primitive și celei adiționale, deci ca un act *nul* și *neavenit*, care nu schimbă întru nimic raporturile statului cu Societatea și din care nu rezultă absolut nici o îndatorire pentru stat, nerecunoscând el în nici un chip și sub nici o formă acea tranzacțiune.

În privirea punctului al doilea ni se pare că d. Brătianu a dat destule dovezi despre arta sa de a spune dezghețat *neadevărul* pentru ca să i se poată da crezare. Cum că linia Suceava—Iași, precum și linia Ploiești—Predeal, a putut fi exigență a Austriei e cu putință și lesne de esplicat, însă nu din cauze economice. Cea dentâi linie se cerea poate de Austria, deși nu afirmăm, în timpul *bandelor bulgare*, a căror existență a confirmat-o și istoricul Jiricek, adecă în timpul în care se făceau încercări de-a da curs cestiunii Orientului.

Cea de-a doua a putut fi cerută în vederea războiului oriental.

Oare nu era pentru Austria important de-a ajunge cu oștirile în București cu douăzeci de ore înaintea rușilor?

Putința de preîntâmpinare, de prevenire este însă adeseori o piedică a mișcărilor intenționate, deci o garanție reală a neutralității.

Interesele economice ale Austriei e evident că nu pierdeau nimic dacă liniile ar fi fost în orișice mâni, căci importul Austriei era și așa garantat în libertatea lui, fie prin tractate internaționale de drept public european, fie, ca mai târziu, prin convenție, încheiată direct cu noi. Prin aceste două linii, chiar dacă s-ar fi cerut de conservatori, ceea ce contestăm, s-ar fi garantat totuși absoluta libertate a țării de-a opune unei armate de invazie o altă armată. Deci liniile acestea două au mai mult o importanță politică, deși dorim, desigur că împreună cu confrații de la „Binele public“, ca să nu avem în vecii vecilor trista necesitate de-a ne servi de ele în acest înțeles.

Această importanță însă le lipsește cu totul căilor Stroussberg, încât chiar dacă d. Brătianu ar fi vorbit adevărul, ceea ce nu face nicicând, totuși deosebirea ar fi enormă.

Ar fi, credem, practic dacă confrații de la „Binele public“, în loc de a arunca asupra conservatorilor bănuieli, bazate cel mult pe vorbele d-lui Brătianu, s-ar informa din acte oficiale, bunăoară din acele ale Consiliului de Miniștri din timpul d-lui Lascar Catargiu, asupra rolului conservatorilor în cestiunea drumurilor de fier.

Suntem pozitiv încredințați că ar înceta o dată pentru totdeauna incriminările în privirea convenției Bleichroder, a concesiei Crawley, a răscumpărării proiectate etc. etc.

„Binele public“ nu poate pretinde de la noi ceea ce însuși n-ar face, a publica adecă acte scrise și iscălite în plin secret de stat; dar a se convinge s-ar putea, și atunci incriminările ar curge cu totul la altă adresă, foarte actuală și foarte accentuată când e vorba de interese străine. Un lucru îi putem asigura pe confrații de la „Binele public“. Există oameni cari au iscălit numele lor alături cu conservatorii contra convenții Bleichroder și contra concesii Crawley, dar cari în taină au agitat pentru ele, și că acești oameni, după propria lor mărturisire, nu sunt conservatori.

Sapienti sat.

❦

[9 ianuarie 1880]

Suntem în ajunul redeschiderii Adunărilor, deci a înregistrării pur și simplu a răscumpărării căilor ferate. Poate că din opoziție se vor mai ridica unii oratori, nu spre a convinge majoritatea de votatori, ci spre a împăca conștiința lor proprie; rezultatul final va fi însă încheierea catastifului de

fără-de-legi ale anului 1879 prin votarea mecanicească a proiectului în forma în care-a ieșit din Senat, deci emisiunea de 250 milioane împrumut direct al statului, pretrecerea statului român în acționar german justițiabil înaintea tribunalelor din Berlin, punerea lui pe picior egal cu oricare alt acționar, primirea din parte-ne a tuturor îndatoririlor Societății.

Acest din urmă punct e mai grav decum s-ar crede. Prin admiterea noii convențiuni primim contractul cu societatea *Staatsbahn* contract care până acum a fost declarat din parte-ne ca *nul* și *neavenit.* Din momentul însă ce devenim societari și părăsim rolul distinct ce ni creease convenția de la 1872, se-nțelege că, în calitate de societari, ne ridicăm noi înșine în contra noastră, recunoaștem noi toate contractele și îndatoririle Societății de obligatorii pentru noi și, chiar dacă n-am voi s-o facem aceasta, societarii din minoritate ne vor sili, chemând la caz de nevoie, pe statul român înaintea judecății nu numai civile ci chiar penale, pentru neglijare de interese și pentru rea-credință.

Odată aceste frumoase perspective deschise pentru cursul anului de la mântuire 1880 mai rămâne o altă cestiune de lămurit, în orice caz toate elementele cari nu sunt curat roșu și-au terminat rolul lor înlăuntrul cabinetului Brătianu. Dar de-ar fi d. Sturza, care a dus la bun capăt întreaga întreprindere, de-ar fi d. Crețulescu, care s-a distins prin tăcere în toate cestiunile pendente, de ar fi d. Cogălniceanu, care din energic om de stat de odinioară a deveni astăzi profesor de stilistică în materia circularelor, toți aceștia nu-i mai sunt trebuitori d-lui Brătianu și credem că nici unul din dumnealor nu-și vor fi făcând iluzia că d. Brătianu, din pură gratitudine, îi va ținea mai mult decum i-au trebuit. Deja se împart posturile diplomatice din străinătate între diferiții membri ai cabinetului, pentru a-i mângâia pe câtva timp măcar de stingerea sumară a aureolei ministeriale. Ba unul e destinat pentru Roma, ba altul pentru Berlin, ba unul — dintre toți fără îndoială cel mai inteligent — va rămânea cu totul pe jos.

Urmașii? Indiferent lucru.

Fiecare roșu e bun de ministru. Dar de-o fi d. Pătărlăgeanu sau d. Fleva, d. Fundescu sau d. Costinescu, tot una. Egali în cunoștințe, egali în putere intelectuală, în caracter și prin origine — adică din popor, *numai nu din cel românesc* — oricare din acești domni ar ședea pe banca ministerială înaintea unui Senat de Mihălești sau a unei Camere de Serurii, spirit public, dispus spre ironie, dezgustat de trebile politice și având pierdută orice speranță într-un viitor mai sănătos, va înregistra cu acel râs caracteristic și

cam sceptic al românului noile nume ridicate la rangurile cele mai-nalte pe cari țara noastră le poate da. Va zice publicul de pildă că studiile filologice ale d-lui dr. Barbu Constantinescu a început a se lega în spice și că e speranță că eventualul ministru al învățăturilor publice — care-o fi — bazat pe acele studii aprețuite în congresul filologilor de la Florența, va introduce în școli limba și literatura unui neam cam oacheș care pe noul ministru eventual îl interesează din cauze cu totul altele decât cele filologice; va zice un alt glumeț că evreii din Galiția au mare talent pentru finanțe chiar când n-au învățat decât patru clase primare și cursul de pișicherlic de la redacția „Românului“; va zice unul una, altul alta … dar toate acestea nu vor folosi la nimic. Neamul românesc — râzător de feliul lui — își va îneca în jocuri de cuvinte neputința de a fi guvernat de altcineva decât de niște veniture, și lucrul își va urma calea lui naturală.

*

D. Dr. Barbu Constantinescu merită deosebite laude. Dumneasa e singurul român care s-a ocupat mai profund cu limba și literatura acelei rase cam negre care cutreieră țările Dunării de Jos și ai cării unii din descendenți promit a ajunge departe. Ca lăutari îi cunoaștem, ca geambași asemenea, apoi când ca bucătari, când ca jurnaliști, când ca deputați deci — și la mai mare — poate s-avem norocire a-i vedea și ca miniștri, chiar dacă n-ar fi la altceva decât la trebile bisericești și a învățăturilor publice.

Noi suntem fără îndoială cei mai liberali și mai egalitari oameni din Europa. Un singur stat nu ne întrecea, dar era egal cu noi: Statele Unite ale Americei. Ei bine, le vom întrece. În America, de pildă, negrii n-au ajuns încă miniștri, rasa anglo-saxonă fiind prea susceptibilă. România — ajunsă astăzi la culmea gloriei și prosperitățeí — va întrece chiar pe acel stat rămas în urmă întru ale democrațiunii.

E într-adevăr barbar și demn cel mult de timpii lui Matei Basarab și ai lui Vasilie Lupul ca coloarea pielei — oricât de neagră ar fi — și deosebirea de origine să mai fie o cauză de deosebire între cetățenii unui stat democratic ca al nostru. Acei doi voievozi opreau de ex. prin legiuirile lor pe neamul studiat de d. dr. B. Constantinescu de-a ajunge la popie, necum la deputăție sau ministeriu. Cauza acelei opriri era că asemenea cuvioși părinți, brodindu-se cam buzați și negri, s-ar fi stricat evlavia și se făcea biserica de râs și de ocară — căci erau ciudați și răi românii din vremea lui Matei Basarab. Halima numai câte vorbeau; ba de biserici de urdă de le suflă vântul și le curge untul, ba de părintele Porgație făcător de predicație,

ba de părintele Mătrăgună cel de viță bună, c-un comanac care când îl punea în cap cădea pe umeri, încât, de nu era arhiereul șolduros, mergea comanacul până jos, ba de mantia părintelui care câtu-i țara românească nu e ață s-o cârpească, ba de cizmele lui cele încăputate, care când fugea în potloage se oprea, și câte altele de toate. Românii dracului le scosese țiganilor alt crez, alt *Tatăl nostru*, ba chiar o anume slujbă de Paște, toate acestea păstrate încă în memoria poporului în niște recitative vechi.

Ei, au trecut vremile acelea.

Astăzi poate chiar trebile bisericești să intre sub oblăduirea vreunui strănepot a vestitului părinte Porgație, făcător de predicație, despre care vorbesc acele recitative de mai sus și — mai știi —să modificăm chiar ritul după indicațiunile acelor minunate rămășițe de satiră populară. Sub auspiciile ideilor nouă și a oamenilor noi — cam negri — se poate ca Sf. Sinod să hotărască într-un avânt de progres ca să ne facem Paștele în loc de cu ouă roșii cu „buruiană în frunză lată, la rădăcină răsfoiată, căreia rumânii-i zic hrean“.

Acestea sunt deci auspiciile noii ere de progres și de mărire care ne așteaptă, conduși fiind spre acest frumos viitor de mânile părintești ale d-lui S. Mihălescu și a altor personaje pe cât de ilustre pe atât de vrednice de ilustrațiune. Nu știm de ce, de câte ori gândim la acest măreț viitor și la marii oameni cari-l inaugurează, ni se pare totdauna că România — care produce de toate, ca țară bogată și liberală ce este — numai cânepă prea puțină produce.

Idiosincrazie!

❦

[10 ianuarie 1880]

Organul marelui om de stat, în numărul său de azi, dă povețe de purtare opoziției atât ca presă cât și ca reprezentație națională.

„Presa“ spune mai întâi că la noi nu există decât opoziție sistematică, care vede toate lucrurile numai prin prisma unei pasiuni oarbe și e totdauna nedreaptă, veninoasă, absurdă șcl.

Opoziția — zice organul marelui om de stat — pentru ca Corpul electoral să se poată pronunța între partidul guvernului și dânsa, cată să arate cum trebuie să se urmeze în toate cestiunile ce sunt la ordinea zilii.

Ne vom permite să vorbim puțin în privința acestor două puncte cu organul marelui om de stat și o vom face aceasta cu sângele cel mai rece, pentru că, atunci când adversarii noștri bat câmpii sau înșiră la platitudini și banalități în coloanele foilor lor, nouă nu ne inspiră câtuși de puțină supărare.

Este adevărat că sunt în foile guvernamentale, și încă adeseaori, niște blagomanii așa de nesăbuite încât e peste putință să le citim fără să ne cauzeze un fel de nervozitate, dar în toate cazurile nervozitatea aceasta nu se numește necaz, ci haz. Bunioară citim în „Românul“ o lungă *tartină*, cum se zice franțuzește, presărată din destul cu teorii, cu aforisme și cu sentințe politico-filozofice cam de felul acesta: „Reacțiunea la noi nu are nici partidă nici drapel“, sau:

„Numai la națiunile libere și liberale se pot naște oameni mari“. Acest fel de producții literare a adversarilor noștri, departe de a ne supăra, ne inspiră uneori câte un articol vesel.

Organul marelui om de stat zice dar că opoziția de astăzi este sistematică, șicanatoare și veninoasă. Să stăm strâmb și să judecăm drept. Nu s-a împlinit încă anul de când din această opoziție sistematică, șicanatoare și veninoasă făcea parte și marele om de stat în capul marelui partid al Centrului. Între organele cari au luptat cu multă energie contra politicii guvernului d-lui Brătianu, cel mai energic, ce-i drept, era organul marelui om de stat și al marelui partid. Dar ce e și mai drept este că, îndată ce marele om de stat a făcut la dreapta-mprejur și a trecut la stânga, bugetul a primit cu căldură în brațele sale părintești pe marele partid și agurida s-a făcut miere. A încetat dar și marele om de stat și marele partid și organul respectiv d-a mai face opoziție sistematică, șicanatoare și veninoasă. De unde acum câteva luni cei de la putere erau niște Hoedeli și niște Nobilingi, niște apilpisiți, buni de atârnat în furci, astăzi sunt niște patriotisimi buni de pus pe rană. Așa e lumea, așa sunt și roșii, partidul de la putere: când sunt răi sunt răi, când sunt buni sunt buni, și astfel „Presa“ și marele partid al cărui organ dânsa este nu face opoziție sistematică. Dacă s-ar mulțumi însă să păstreze numai pentru sineși această onestă linie de purtare în viața publică n-am avea nimica de zis, fiecine își are obrazul său. Fiindcă însă ne dă povețe să urmăm și noi esemplul marelui partid, îi răspundem cu destulă părere de rău că nu toate obrazele duc deopotrivă la tăvăleală.

> Pentru ca națiunea — zice „Presa“ — sau mai bine Corpul electoral să se poată pronunța între partida guvernului și aceea a opozițiunii, este indispensabil ca membrii opozițiunii să nu se mărginească în polemice sterile, în logomahii obositoare, în injurii și invective necuviincioase pentru oameni cumsecade; să nu se țină în regiuni nebuloase, în generalități vagi și neprecise, ci să aibă *simțul practic al unei partide ce aspiră a lua puterea* și să arate cum crede ea că trebuie să se urmeze în toate cestiunile ce sunt la ordinea zilei. Numai astfel opozițiunea va fi ascultată, stimată și va putea să-și pregătească calea puterii.

Cuvintele organului marelui om de stat le găsim minunate; facem însă oarecari rezerve, întru cât ne privește, în privința *simțului practic* al unei partide ce *aspiră* a lua puterea, pentru că, oricât de legitime ar fi aspirațiile unui partid d-a lua puterea, sunt, precum spuserăm mai sus, în această lume obraze și obraze; „practicitatea simțului“ dusă prea departe ar ustura unele obraze mai subțiri din firea lor. Dar să revenim la vorba începută.

Facem o întrebare „Presei“. Dacă e să turnăm la teorii și la sentințe politico-filozofice, atunci să știm de ce e vorba, de glume nu ne dăm în lături; dar dacă e vorba să vorbim serios, ce însemnează cuvintele: „polemice sterile“, „logomahii obositoare“, „generalități vagi și neprecise“? Și apoi ce va să zică „a arăta opoziția cum crede ea că trebuie să se urmeze în toate cestiunile ce sunt la ordinea zilii“?

Să luăm, de pildă, cestiunea la ordinea zilei, o cestiune în adevăr foarte mare, pretinsa răscumpărare a căilor ferate. Ce atitudine a avut, în general, opoziția față cu această cestiune? *Polemice sterile* au fost studiile publicate prin „Binele public“ și prin „Timpul“? *Logomahii obositoare*, *generalități vagi* și neprecise au fost publicația onor. d. Manolache Costache și discursurile membrilor opoziției din Corpurile legiuitoare asupra acestei cestiuni?

În toată lupta aceasta privitoare la cestiunea căilor ferate, opoziția a spus limpede și răspicat: tranzacția este o pretinsă, o falsă răscumpărare, printr-însa statul păgubește cifră exactă *atâtea* milioane, afară de aceasta se umilește într-un chip nemaipomenit punându-se de bunăvoie sub jurisdicția tribunalelor ordinare germane; prin urmare votăm contra ei. Acestea sunt oare „generalități vagi și neprecise“, cum zice organul marelui om de stat? Dar ceva mai mult; opoziția a dovedit chiar că cestiunea a fost ațâțată de guvernul român care, printr-o tactică începută de mult și susținută cu încăpățânare față cu Societatea acționarilor, a provocat o stare de lucruri ce nu mai putea continua. Când opoziția a cerut guvernului, în secțiile

Senatului, să-i comunice corespondența cu Berlinul privitoare la cestiunea căilor ferate, spre a ști cum și în ce fel ni se impune rezolvarea acestei cestiuni și de ce gravitate este această impunere și cari sunt cauzele ei, guvernul a refuzat să comunice vrun act. Cum ar fi voit organul marelui partid ca opoziția, atât în Camere cât și prin presă, să se pronunțe mai puțin vag și mai precis în cestiunea pretinsei răscumpărări?

În privința șicanei, absurdității și relei-credințe în polemica de toate zilele a partidelor, iarăși am dori să-și amintească organul marelui partid de șicana, absurditatea și reaua-credință a organelor partidului cu care se aflã azi la putere marele om de stat, pe când acest mare om de stat se afla instalat destul de confortabil în domiciliul partidului conservator, atunci la guvern. Pe atunci s-a întâmplat ca tocmai marele om de stat să înfigă un cuțit în sânul României, iar cadavrul ei sângerând să-l arunce la picioarele contelui Andrassy; și cu ocazia acestei grozave întâmplări monitorul patrioților de industrie a apărut în chenar negru, chemând fulgerile cerului asupra vânduților la austro-maghiari și îndeosebi asupra marelui om de stat. Noroc numai că „Hoedelii“ și „Nobilingii“, cam neduși pe la biserică, neavând multă trecere înaintea cerului, blestemele acelea nu au fost ascultate și capul marelui om de stat a scăpat teafăr; altfel n-am fi avut fericirea de a-l vedea astăzi că ne-a uitat domiciliul — îl credem pe cuvânt — nici plăcerea de a primi lecțiuni de corectitudine și onestitate politică de la organul d-sale.

❦

[13 ianuarie 1880]

Totdauna înaintea unui vot economicos sau a unor discuții economicoase guvernul se-nblânzește, iar ziarele lui foiesc de făgăduințe. Acum, când crapă lemnile și pietrile de ger, „Românul' încălzește sufletele tremurătorilor contribuabili arătând ce admirabilă situațiune (mincinoasă) financiară e aceea a guvernului roșu și ce multe proiecte minunate pentru a ferici nația va vota marele partid naționale-liberale *in majorem Romaniae gloriam.*

De câte ori vedem pe marii magiștri ai partidului fanariot făgăduind și iar făgăduind ne vine în minte capitolul lui Machiavelli asupra cestiunii dacă un principe, în cazul nostru oamenii politici, se cade sau nu să-și ție cuvântul.

Ilustrul prozator al sutei a șasesprezecea spune că, o dată ajunși la putere, bărbații politici n-au nevoie să se ție de cuvânt și nu le va lipsi nicicând un pretext de a îmbrobodi și înfrumuseța călcarea făgăduinței lor. Trebuie însă să fii meșter, urmează scriitorul italian, în arta de a îmbrobodi calitatea vicleniei, în meșteșugul de a o ascunde și masca. Oamenii sunt atât de mărginiți și atârnă atât de mult de presiunea momentului încât acela care voiește să-i tragă pe sfoară află totdauna oameni cari să se lase a fi înșelați. Din vremea lui autorul citează pe papa Alexandru VI (Borgia), noi, din vremea noastră, cităm pe d-nii Rosetti-Brătianu. Acel papă n-a făcut nimic alta decât să-nșele, ba nici a gândit vrodată la altceva decât la amăgire și cu toate acestea s-au găsit pururea oameni cari s-au lăsat a fi înșelați de el. Nicicând un om n-a avut o mai mare dibăcie de-a asigura dezghețat și de-a făgădui cu mari jurăminte ceea ce nicicând n-a ținut. Totuși au izbutit în toate planurile și intrigile lui după dorință pentru că cunoștea lumea din partea aceasta a ei. Oamenii politici nu trebuie să aibă virtuți, ci numai *aparența* lor. E foarte primejdios de-a fi pururea onest; însă părea evlavios, de bună-credință, uman, cu frica de Dumnezeu, onest, *a părea toate acestea e foarte folositor.* Omul politic nu trebuie să observe totdeauna ceea ce în ochii oamenilor e virtuos; adesea pentru a se mănținea la locul lui trebuie să înfrângă buna-credință, iubirea de oameni, umanitatea, religia. Cată însă să se păzească ca nicicând să nu iasă din gura lui o vorbă care să nu fie mărturisirea celor cinci virtuți pomenite mai sus. Tot ce iese din gura lui trebuie să respire milă, bună-credință, umanitate, onestitate, evlavie. Nimic însă nu e mai necesar decât *aparența* acestor virtuți. Căci oamenii judecă mai mult după ochi decât după bunul-simț. Toți au ochi deschiși, puțini dreaptă judecată. Toți văd ceea *ce pari a fi*, puțini oblicesc cum ești. Mulțimea e totdeauna cu aparențele și cu succesul. Toată lumea e plină de plebe, iar cei puțini, cari sunt mai cu minți, nu ajung să vorbească și ei decât atunci când mulțimea, care în sine nu are nicicând putere, nu mai are încotro și simte nevoie de un sprijin.

Această mică lecție din Machiavelli ni s-a părut necesară pentru că zilele n-au intrat în sac și făgăduințele au rămas și azi tot atât de ieftine ca-nainte de-o mie de ani.

Așadar făgăduiți d-nilor roșii, jură-te d-le Brătiene, vorbiți strâmb mari oameni ai ortalei, totdeauna se vor găsi oameni cari să se lase amăgiți, iar de cei puțini cari nu se lasă poate să nu vă pese. Autoritatea puterii pe care o aveți în mână, miile de interese mari și mici care sunt strâns unite cu

posesiunea autorității statului vă garantează că mulți oameni sunt lacomi după pretextul de-a vă urma și de-a fi părtași cu d-voastră la exploatarea țării. Dați-le aceste pretexte și vor fi pururea bucuroși de-a vă urma. *Mundus vult decipi, ergo decipiatur.* Lumea voiește, e setoasă de-a fi înșelată, înșelați-o dar!

*

„Binele public“ vestește că joi, la 8 ore seara, s-a ținut în sala de la Grand Hôtel du Boulevard o întrunire la care au luat parte diferiți alegători din toate colegiile electorale ale Capitalei cu scopul de-a se constitui o partidă cu principii naționale și sincer liberale, cu totul deosebită de partida așa zisă „naționale-liberale“ care se află la putere.

După citirea programei, care indica cuvintele pentru cari e necesară formarea și organizarea unei partide de liberali onești cu sentimente într-adevăr patriotice și cu principii sincer liberale, d. G. Vernescu a recapitulat într-un discurs evenimentele prin care am trecut de trei ani încoace, paguba și umilința la cari am fost continuu espuși sub conducerea celor doi bărbați influinți de la putere. Dumneasa a atins mai toate cestiunile de căpetenie interne și externe cari s-au rezolvat fără știrea și peste voia țării, a demonstrat cât de rea și cât de periculoasă e sistema înstrăinării ce se practică astăzi și a dezvoltat punctele principale din programă.

După aceea Adunarea a ales un comitet de 23 membri și pe d. Vernescu ca președinte al acestuia. Comitetul e însărcinat cu organizările ulterioare.

Felicităm formarea și organizarea unui partid liberal care să nu fie condus de principiile machiavellice ale roșiilor. Partide cari urmăresc cu sinceritate realizarea ideilor lor, partidele pentru cari principiile nu sunt numai pretexte și fraze pentru a amăgi lumea vor fi totdeuna folositoare. Ceea ce se cere însă de la ele în mod absolut e ca să rămâie pururea credincioase lor înșile, să nu se abată de la calea ce și-au prescris-o, pentru ca alegătorii și poporul în genere să știe cu cine are a face, să știe cu certitudine valoarea cifrei nouă pe care-o admit în socotelile lor politice. Părerea noastră este că nici un partid onest, oricare ar fi principiile lui, nu e nefolositor țării. Principii greșite de ex. pe mâna unor oameni onești sunt mai folositoare decât principii foarte bune în mânele unor panglicari. Căci adevărul într-un stat nu stă pe atâta în *idei*, pre cât în *caracter* și sâmburul moral, seriozitatea de caracter și de aspirațiune formează adevărata greutate a unui grup de oameni politici, nu bruma de idei culese de prin cărți. C-un om care dorește binele statului și numai pe acesta poți discuta, c-un om însă

pentru care binele statului e numai un pretext, iar binele lui propriu ținta adevărată nu există discuție, căci cu apetitul nu se discută decât punându-i înainte perspectiva de-a-l îndestula și mai bine.

•

În ședința de ieri a Camerii majoritatea guvernamentală, crezând că e încă la ordinea zilei cestiunea evreilor, care creea deosebiților membri ai opoziției o atitudine escepțională prin împrejurarea că nu era o cestiune de partid, a ales pe d. Carp în comisiunea bugetară cu 67 voturi din 69 votanți, căci opoziția a votat cu bile albe.

La acest act, prin care d-nii Costinescu, Serurie și Pătărlăgeanu avuseseră înalta bună voință de-a-și esprima încrederea în d. Carp, deputatul colegiului I de Vaslui a răspuns prin o demisie netă, motivată astfel:

> Domnilor,
>
> Vă mulțumesc pentru încrederea ce mi-ați arătat alegându-mă în comisiunea bugetară; însă vă rog să mă dezlegați de această sarcină, pe care nu pot să o primesc; și iată motivele pentru care nu pot.
>
> Aceste motive sunt aceleași cari în alte ocaziuni au făcut pe mai mulți membri din minoritate de a nu primi ca numele lor să figureze în comisiunile numite de majoritate. Atunci am fost acuzați, dacă nu mă înșel, de d. Dimancea și de d. Câmpineanu, membri ai majorității, că noi dovedim prin aceasta că suntem o opozițiune sistematică și că înșine ne dezbrăcăm de dreptul de control ce opozițiunea trebuie să esercite asupra actelor majorității și ale guvernului.
>
> Așa a fost ni se pare argumentațiunea majorității și ea ar avea temei dacă majoritatea ar fi păstrat, în diferite asemenea ocaziuni, uzul parlamentar, așa cum se practică în toate țările constituționale din lume.
>
> E adevărat că opozițiunea trebuie să eserciteze controlul său asupra faptelor majorității și ale guvernului, însă atunci trebuie ca opozițiunea să o facă ca atare, iar nu fiecare membru individual. Și cum ajungem la acest scop? În mod foarte limpede și ușor: *Majoritatea se adresează la minoritate și-i cere să delege un reprezentant care să figureze în cutare sau cutare comisiune și atunci acel care este ales nu este alesul majorității, ci e delegatul minorității, care vine în numele ei să esercite controlul* pe care dv. cereți să-l aplicăm noi. Ei bine, niciodată acest uz, constant în toate parlamentele lumii, nu a fost urmat de majoritatea noastră. La diferitele alegeri de comisiuni ori nu s-a ales nimeni din minoritate sau, dacă s-a ales, a fost în urma designațiunii benevole a majorității, încât ați pus pe membrul ales din minoritate în pozițiune de a se crede de către cineva că el a fost ales numai pentru că majoritatea l-a crezut mai apropiat de dânsa. Ei bine, o asemenea situațiune, ca membru, din minoritate, eu nu pot să o primesc, precum n-au primit-o nici colegii mei în alte ocaziuni.

> Dacă am primit a fi membru în comisiunea de indigenat este pentru că în cestiunea evreilor eu am fost cu totul de altă părere de a celoralți membri din minoritate și prin urmare aveam libertatea acțiunii în această cestiune. În celealte cestiuni însă sunt unit în idei cu minoritatea și de aceea vă rog ca pe viitor să nu mai alegeți membri din minoritate în comisiunile ce alegeți, sau, dacă voiți să alegeți, atunci vă rugăm — și cred că exprim opiniunea întregei minorități — să ne întrebați și pe noi care e persoana ce delegăm și prin urmare autorizată de a vorbi în numele minorității.

Aceste puține cuvinte au dat ocazie la o adevărată furtună într-un pahar cu apă.

❦

[16 ianuarie 1880]

„Faceți interesele străinilor în paguba țării“ — aceasta era una din frazele stereotipe pe care partidul astăzi la cârmă o arunca odinioară guvernului conservator, aceasta era una din armele bogatului arsenal de insinuări, de neadevăruri, de calomnii, cu care oneștii patrioți de industrie, afișând pe atunci un dor nesecat de interesele țării, combătea pentru răsturnarea partidului conservator și inaugurarea regimului virtuții.

Lupta lor nelealǎ a reușit și de patru ani de zile țara a putut vedea care dintre cele două partide adversare ce s-au succedat ca atari la putere a făcut și face interesele străinilor în paguba țării.

A fost în adevăr un interes mare pentru Rusia a ne târî armata peste Dunăre „fără zapis, chezășie, nici amanet“, a se folosi de ajutorul acestei armate spre a sili pe leul de la Plevna să se dea prins în vizuina sa și apoi a ne lua Basarabia.

Cine a ajutat pe împăratul Rusiei, cu un zel vrednic de cel mai credincios curtezan al său, să-și îndeplinească aceste interese? Cine a fost acela care, aflând dela prințul Gorciacov încă din iunie 1877 că Basarabia ne este hotărâtă spre jertfă și, fără a face Camerelor nici o împărtășire despre această nenorocire ce ni se pregătea, a dat totuși peste două luni ordine armatei să treacă Dunărea și să combată alături cu armata împărătească?

Toate acestea le-au făcut oamenii cari, pe bună dreptate și din chiar senin, convinși că nu spun adevărul, ne aruncau nouă fraza: „Faceți interesele străinilor în paguba țării“.

Finanțiarii partidului de la putere atâta măcar trebuiau să știe, că rubla nu are o valoare de patru franci, că, această monedă primindu-se la noi pe o valoare mai mare decât cea adevărată, rublele trebuiau firește să năpădească și să rămâie în țară și că, îndată după retragerea armatei rusești, găsindu-se cu piața inundată de ruble, trebuia neapărat să reducem cursul lor la adevărata valoare.

Cu toate acestea la intrarea armatei rusești în țară, prin un decret al guvernului, s-a fixat cursul rublei la patru franci. Era în interesul armatei imperiale și prin urmare în interesul guvernului ei și al tuturor speculanților, întreprinzătorilor și gheșeftarilor evrei ce urmau pas cu pas acea armată ca moneda cu cari ei intrau în țară să aibă un curs cât s-ar fi putut mai ridicat câtă vreme ei se aflau aici.

Prin ridicarea cursului rublelor s-a adus un câștig de câteva milioane străinilor, cari le-a lăsat pe piețele noastre, și tot atâta pagubă acestor piețe s-a cauzat prin scăderea, ce devenise neapărată, a acelui curs.

Ilustrul Warszawsky, care trebuie să fi tras mult folos din plusul valorii rublelor la noi, a avut trebuință de care de rechiziție. Mult și-a bătut capul, mult s-a chinuit până să dea de un alt personaj, și mai ilustru, și să-l convingă a-i da o mână de ajutor. Populația română, în vreme de iarnă, a fost dată cu chirie lui Warszawsky, pe cale administrativă, de către d. Simion Mihălescu, actual senator liberal-național. Românii cu carele și vitele lor, luați de beilic și de zor din vatră, au fost duși sub boldul suliții căzăcești până la poalele Balcanilor. Unii au pierit, și câți au rămas s-au întors la vatra lor ca vai de ei, fără car, fără vite și fără putință sau speranță de vro îndreptare a soartii lor.

Toate aceste jertfe ale românilor în interesul cui erau făcute? În interesul dd-lor Warszawski—Mihălescu și al armatei rusești.

Nenorocirile războiului au trecut și au venit după dânsele urmările lor: pierderea Basarabiei și cestiunea izraelită. Ale cui interese le-au apărat patrioții de industrie în cestiunea izraelită? Dacă în Adunarea națională opoziția nu ar fi avut câteva voturi mai mult peste o treime proiectul guvernului desigur ar fi trecut. Și ce era acel proiect? Ale cui interese se făceau printr-însul? Ale țării sau ale Alianței izraelite? La aceste întrebări să răspunză țara, al cărei sentiment, exprimat cu energie și din norocire cu eficacitate, atât prin presă cât și în Adunările de revizuire, a condamnat și a zădărnicit tendințele ultraevreofile ale guvernului.

Astăzi la ordinea zilii avem cestiunea pretinsei răscumpărări a căilor ferate. Mai este oare nevoie să vorbim în fond despre această afacere? Mai poate fi cineva atât de naiv, sau atât de nepricepător, încât să nu vază că tranzacția asupra căreia se desbate azi în Cameră, spre a o pune în acord cu poruncile primite de la Berlin, este un joc ruinător și o umilire monstruoasă pentru țară? Și în interesul cui se păgubește și se umilește statul român? În interesul străinilor.

Această colosală și „strălucită afacere“ produce însă atâta zgomot și atâta lumină încât eclipsează și acopere altele mai mici și mai puțin strălucite, dar totuși îndestul de caracteristice. Astfel de exemplu „Binele public“ conține astăzi câteva rânduri în privința unei alte daraveri, nu puțin însemnate, dintre un concesionar străin și statul nostru. E vorba de un d. Ward, căruia i s-a confiscat legal o sumă de 300.000 de franci acum vro câțiva ani — pare-se sub guvernul reacționarilor — și care astăzi își va recăpăta garanția confiscată, pe motiv de *echitate.* Din rândurile pe cari le reproducem mai jos după „Binele public“ se va vedea ce însemnează acest cuvânt: *echitate.* Sunt interese străine în joc, o putere străină se face apărătoarea acestor interese, și guvernul național-liberal cată să le îndeplinească.

Interesele străinilor dar, și numai aceste interese sunt, din nenorocire, deziderațul politicei patrioticului guvern. E foarte natural să fie așa, de vreme ce acei ce conduc partidul de la putere — și asupra acestui punct vom reveni — nu sunt decât străini, străini prin origină, prin moravuri și prin educație.

Acei ce compun grosul acestei armate de flibustieri politici sunt bugetofagii, cumularzii, gheșeftarii de toată mâna, cari, în schimbul foloaselor lor individuale, dau conducătorilor lor o supunere mai mult decât oarbă. Într-o țară unde nu se muncește decât foarte puțin, unde nu există altă industrie decât bugetul și gheșefturile publice și unde societatea, fără a fi în stare să producă ceva, a contractat toate nevoile societăților avute prin producția lor, neapărat că trebuie să se găsească o mulțime de asemenea indivizi nemernici.

Aceia însă cari, după metoda și preceptele lui Machiavelli, s-au pus să organizeze într-o ceată regulată această adunătură, învățându-i industria și specula patriotismului, democratismului și naționalismului, sunt în cea mai mare parte străini, străini din toate punctele de vedere, precum o vom dovedi în curând.

❦

[17 ianuarie 1880]

Nu-și crede cineva ochilor văzând câte se petrec în zilele noastre.

Numărul de duminecă, 13 ianuarie, al „Românului“ cuprinde o lungă lecție de dinasticism la adresa „Democrației naționale“.

Am înțelege ca această lecție să vie de la „Războiul“, de la „România liberă“, „Binele public“, „Presa“, „Timpul“, cari, în opoziție ori guvernamentale, a ocolit totdauna din discuție persoana M.S.R. — dar lecții de dinasticism de la „Românul“?

„Românul“, foaia ministrului Lecca, a trădătorului de meserie care, cu ușurința cu care a vândut pe Vodă Cuza, îl apostrofa pe Vodă Carol printr-o gazetă din Bacău: „Românul“, foaia lui Dim. Sturza, a baronului Erdmann de Hahn, care susținea altă dată că *crima politică* e permisă; „Românul“, organul d-lui Câmpineanu, care între M. Sa și țară vedea un abis ce nu se poate umplea cu nimic; „Românul“, care numea pe M. Sa un agent al d-lui de Bismark; „Românul“, organul d-lui Ion Brătianu, carele, în vremea cabinetului Catargiu au amenințat pe M. Sa cu *asasinarea;* „Românul“ în fine, confratele acelui măscărici lipsit și de spirit și de rușine, decorat cu medalia *Bene-Merenti,* care a insultat nu numai pe M. Sa, ci chiar mormântul copilului domnesc; acest ziar infect al negrei calomnii, al insinuațiunii injosite, al perversităţii morale şi stupidităţii intelectuale cutează a da lecții de dinasticism? Redactorii „Farfaralei“ cutează a vorbi de respectul ce au pentru purtătorul coroanei lui Ștefan cel Sfânt și a lui Mircea cel Bătrân?

O, batjocura batjocurelor! O cinici, pentru cari totul este batjocură!

❦

[18 ianuarie 1880]

Șarpele, când îl doare capul, ca să-și verse veninul iese la drum, unde trebuie a găsi un călcâi ca să-i strivească capul; așa și omul rău și veninos: arareori el piere prin altceva decât prin propriul său venin și prin răutatea sa dusă dincolo de orice margine. Această veche învățătură s-a mai adeverit încă o dată pentru opinia publică și pentru noi prin cele petrecute în cele două ședințe ale Camerii.

În ședința de marți, precum se știe, s-a votat proiectul pretinsei răscumpărări a căilor ferate, așa cum, după porunca de la Berlin, îl restabilise Senatul. Discuția s-a închis prin un discurs al d-lui I.C. Brătianu. D. prim-ministru, având în Cameră o mare majoritate care are bunul obicei d-a crede fără a cerceta, ar trebui să se scutească în genere de discursurile lungi și obositoare; dacă s-ar mulțumi numai cu succesul brutal al votului, la închiderea fiecărei discuțiuni, fie cestiunea de orișice importanță, n-ar avea decât să zică: „Toate câte le-au spus opoziția sunt bune și frumoase, eu însă vă poftesc să votați așa cum cer eu“.

Dar d. I.C. Brătianu nu se mulțumește numai cu succesul brutal al votului. D-sa este destul de inteligent și de un caracter destul de rău și de veninos pentru a vedea că asemenea succese nu sunt îndestulătoare unui om de stat ce pretinde a se afla în capul unui partid politic și a lucra în numele și prin puterea lui. Astfel dar, d. prim-ministru, deși sigur în orice caz de supunerea fără margini a patrioților de industrie din majoritate, are primejdiosul obicei, primejdios pentru d-sa, de a închide discuțiile prin câte un discurs în regulă.

Ca orator, d. prim-ministru are un talent deosebit și rar, oricât ar fi deaminteri lumea plină de toate soiurile de indivizi răi, perverși și fără nici un respect de adevăr. D-sa, ce e drept, nu are logică, nu are argumentație, nu are claritate decât în niște doze foarte neînsemnate; are însă, când e vorba să arunce un neadevăr sau să insinueze într-un chip calomnios, un sânge rece care trebuie să scârbească până la desperare pe o natură onestă și să umple de admirație chiar naturile cele mai catilinare ce-i compun în mare parte aparatul d-sale parlamentar.

Astfel dar, d. Brătianu, în ședința de marți, în loc d-a se mulțumi cu succesul proiectului de răscumpărare, ce-i era material asigurat, a ținut ca după obicei un discurs, pe care l-a încheiat cu una dintre cele mai înjositoare insinuări la adresa unora dintre membrii opoziției, fără nume însă.

Iată zisele d-lui prim-ministru:

> În cestiunea drumului de fier, lasă că cei interesați au combătut din toate puterile lor convențiunea, dar după ce ea a fost foarte bine primită și cu toată încrederea la Berlin, *după ce au trecut patru sau cinci zile până să ajungă poșta acolo,* acei interesați au spus că aci este o perfidie și mai mare decât în cestiunea izraelită; au zis: v-a desființat ipoteca, guvernul nu e de bună-credință și atunci îndată s-au zburlit

> lucrurile. Cum voiți dv. ca acționarii să primească convențiunea *când chiar din țara noastră de către români* se scriu asemenea lucruri?

A doua zi d. P. Carp a adresat primului-ministru următoarea interpelare:

> Am onoarea de a interpela pe d. prim-ministru dacă este în interesul țării și a dezvelirii sistemului parlamentar de a întrebuința ca armă de partid insinuări nefundate și calomnioase.

În dezvoltarea interpelării d-sale, la care d. prim-ministru s-a declarat gata a răspunde și pe care o vom reproduce în numărul de mâine, d. Carp a rugat pe d. I.C. Brătianu să răspunză categoric la două lucruri:

> 1. dacă insinuațiunile d-sale vagi, cari nu numeau pe nimeni, întrebuințate însă ca argument într-o cestiune serioasă se adresează sau la un partid sau la un grup din opozițiune; și 2. dacă a avut în vedere anume o persoană sau mai multe, să binevoiască a numi acele persoane și să binevoiască, pe lângă numirea lor, să dea și probele pe cari e cineva în drept a i le cere.

După d. Carp a luat cuvântul, în cestiune oarecum personală, d. T. Maiorescu, al cărui discurs îl reproducem aci îndată.

La întrebările d-lui Carp cât și la ale d-lui Maiorescu, identice, d. prim-ministru nu a voit să răspunză, pentru că nu avea ce răspunde, după cum se poate convinge oricine din darea de seamă oficială a ședinței, publicată în „Monitorul“ de astăzi. În răspunsul d-sale cătra amândoi interpelatorii, d. prim-ministru n-a spus decât că: deoarece și opoziția insinuează în privința d-sale și a partidului d-sale, pentru ce oare n-ar insinua și d-sa în privința opoziție? Rămânea prin urmare stabilit că d. I.C. Brătianu, în lipsă de alte argumente, întrebuințase niște insinuări nedemne și calomnioase. Șarpele găsise ce căutase.

Această strivire meritată a produs o adevărată turbare în rândurile majorității. D. Costinescu a luat cuvântul spre a ține o lungă tiradă, goală de spirit și de idei, plină de injurii, proprie injurii, la adresa opoziției și îndeosebi la adresa d-lui T. Maiorescu, pentru că acesta avusese îndrăzneala a stigmatiza sistema nedemnă a primului-ministru.

D. Costinescu a produs ca act pe care-și întemeia injuriile d-sale sordide o sentință a corpului profesoral de la Universitate prin care odinioară fusese condamnat d. Maiorescu la destituire. Atât cauzele acelei sentințe cât și

împrejurările în cari ea s-a pronunțat și urmarea ce a avut onestul d. Costinescu le-a trecut sub tăcere.

D. Maiorescu, în cestiune personală, a spus însă și cauzele și împrejurările și urmarea acelei sentințe, și așa de bine încât chiar cei mai rabiați *bravi* ai majorității s-au domolit și, ascultând cu cea mai adâncă tăcere pe orator, au plecat frunțile cu rușine, cum rareori li se poate întâmpla. Reproducem mai jos și acest al doilea cuvânt al d-lui Maiorescu.

Drept mângâiere le mai rămânea ceva d-lui prim-ministru și majorității d-sale: o moțiune de votat. Erau trei moțiuni la biurou. Una înfiera *pe interpelanți ca omniatori* și exprima satisfacerea Camerii de răspunsul d-lui prim-ministru. Această moțiune fusese așternută în prima furie. În a doua moțiune Camera se declara pe deplin mulțumită de cuvintele *pline de logică și de demnitate* ale d-lui prim-ministru. Această a doua moțiune se depusese la biurou după trecerea furiei prime. Iar în a treia moțiune, Camera, după ce ascultase pe interpelanți și pe d. I.C. Brătianu, trecea pur și simplu la ordinea zilii.

Pe cea dântâi n-au votat-o de frică; pe cea d-a doua n-au votat-o de rușine; au votat-o pe cea d-a treia. Sunt momente în viața parlamentară, ca să întrebuințăm o expresie banală, când, fie cât de tristă, o mângâiere tot e bună.

Sântem prea cuminți pentru a crede că omul rău, natura perversă și vrăjmașă a adevărului, s-ar putea vreodată îndrepta cumva și de aceea nu sperăm că lecțiunea destul de aspră ce a primit d. prim-ministru ieri îl va putea face să ia în viața publică altă cale și altă sistemă decât acele pentru cari cu prisos l-a înzestrat natura. Am dori numai să știm ce gândește d. I.C. Brătianu de ceea ce pe bun drept a trebuit să sufere ieri.

E firesc lucru ca șarpele veninos să nu să poată dezvăța nicicând de obiceiul mușcăturii, pentru că natura minunată și neînțeleasă nu i-a dat decât răutate oarbă, dinți și venin. Dar desigur nu e plăcută stare pentru acest copil pervers al naturii când un călcâi puternic îi strivește capul hidos.

❦

[19 ianuarie 1880]

Un arhiereu născut la Limoges a fost cândva ales papă. Limuzinii au trimis numaidecât o deputațiune către Sf. Părinte spre a-i arăta bucuria acelei părți de țară pentru fericita împrejurare că unul dintr-ai lor s-a

învrednicit a se așeza în scaunul Sf. Petru. Unul din deputațiune a mai adresat Papei următoarele cuvinte:

> Venim, Preasfinte Părinte, pentru a vă ruga, în numele tuturor compatrioților, ca să întrebuințați în folosul lor puterea cea nemărginită care se zice că o aveți asupra pământului. Cunoașteți, Preasfinte Părinte, stârpiciunea patriei voastre, ai căreia locuitori abia pot trăi o jumătate de an din grânele ce le seceră; știți asemenea că cealaltă jumătate trebuie să mănânce castane. Dăruiți dar țării fertilitatea care-i lipsește și faceți, în vederea onorii ce-o are Preasfinția Voastră, ca să secerăm de două ori pe an.

Papa crezu de cuviință a nu le refuza o cerere atât de echitabilă, deci le răspunse:

> Dragii mei copii, bucuros vă încuviințez, cererea ba încă, spre a vă dovedi și mai mult dragostea mea, unesc cu această binefacere și o altă, și iată anume care: în toate țările celelalte se numără numai douăsprezece luni pe an; vouă însă, feții mei, vă dau privilegiul special de a avea douăzeci și patru de luni într-un an.

Astfel și d. Dim. Sturza, ministrul nostru de finanțe. A echilibra bugetul nu poate, dar a face anul bugetar 1879 de cincisprezece luni a putut ca și papa din Limoges.

Acum să venim la bugetul d-sale pe anul 1880.

Comparat cu acela al anului trecut, acest buget prezintă la *cheltuieli* un spor de 16 milioane, iar la *venituri* un spor de 20 milioane.

Că cheltuielile se pot spori — mai ales în zilele roșiilor — în infinit, se înțelege de sine. Vorba e de unde vine colosalul spor al veniturilor?

Sporul de venituri cată să fi venind din contribuții. Contribuțiile însă se ridică asupra venitului net al cetățenilor statului. Pentru a justifica un spor în venituri de 20 milioane trebuie să ne închipuim că statul ia 10% din sporul de venituri al contribuabililor, deci veniturile totalității contribuabililor s-au sporit în anul fericirii 1879 cu *două miliarde.* Dar dacă veniturile totalității contribuabililor s-a sporit cu două miliarde, ei cată să le fi luând de undeva, deci capitalul totalității s-a sporit cu *douăzeci de miliarde.*

În total avem însă în România cinci milioane de suflete. Vine deci de fiece suflet un spor de capital de 5000 franci și de venit de 500 pe an, adaose pe lângă colosalele capitaluri pe cari, după cât se știe, le posedăm deja. Acest rezultat fericit al anului 1879 e a se atribui mai cu seamă sporirii

nemăsurate a industriei naționale. S-au mai deschis în fericitul an 1879 câteva sute de fabrici de palavre și câteva mii de uzine de calomnii.

Numai d. Brătianu, în ședința de alaltăieri a Camerei, calomniind opoziția, a câștigat un miliard în ochii partidului său. Nu numai industria aceasta, ci și cavalerii de industrie se înmulțesc pe zi ce merge, încât ne mirăm de sporul neînsemnat al veniturilor cu 20 de milioane numai.

❦

[22 ianuarie 1880]

Nenorocitele astea de țări ale noastre sunt de mult, dar mai cu seamă de la fanarioți încoace, scena unui joc de intrigi internaționale cari se țes, se încâlcesc, dar din nenorocire se discâlcesc totdeauna în defavorul lor și mai cu seamă a elementului românesc din ele.

De se face un drum de fier, el devine calea mare de imigrațiune a tuturor vagabonzilor și a criminalilor din statele învecinate, căci România a devenit mlaștina de scurgere pentru tot ce e moralicește și economicește nesănătos dincolo de granițe, pentru tot ce fuge de muncă, pentru tot ce se simte urmărit de înrolarea în armată, de poliție și de justiția penală. Astfel, bunăoară, toți criminalii din Austro-Ungaria cari se prind din fugă, pe drumul spre România se prind, căci aci e țara libertății, egalității, fraternității și a părintelui acestora, C.A. Rosetti, a cărui nume slăvit va fi de toate veniturile de acum și pururea și în vecii vecilor.

Christ a fost reprezentantul săracului cinstit și harnic. Antihrist e reprezentantul săracului viclean și leneș, căci vicleșugul și lenea, tertipul și rușinea de muncă sunt cele două mari semne caracteristice atât ale roșilor ca colectivitate, esceptând pe puțini, cât și a elementelor străine pe cari ei mai cu seamă le favorizează.

Am susținut într-un rând că toate, absolut toate drumurile de fier din țară își încheie socotelele anuale cu pagubă, încât statul — și când zicem statul, zicem producătorul principal, țăranul — plătește din sudoarea amară a imensei și cumplit de săracei majorități a populațiunii române primblările perciunaților cetățeni din Galiția spre România, transportul mărfurilor proaste cari ucid până și umbre de meserie și meșteșug în țara noastră, reducându-se astfel totalitatea populației noastre, fie din orașe, fie din sate, la tristul rol de ilot producător de grâu pentru străinătate, o totalitate care ea însăși nu se hrănește cu grâu și cu mălai. E evident, și pe toată scara

societății se observă, că rasa română în genere decade, că ajunge la disselecțiune, la maimuțire.

Aducă-și cineva aminte de ce erau Bucureștii în zilele lui Vodă Cuza: un oraș românesc. Ce sunt astăzi? Un oraș străin. Nu vorbim de zilele mai vechi ale lui Ghica Vodă, în care puternica organizație a breslașilor făcea aproape cu neputință pătrunderea unui străin în organismul economic al nației, vorbim de-o vreme în care fraza își luase deja vânt, de o vreme în care exista deja un ziar ca „Românul“, care învenina țara în contra Domnului și pe Domn în contra țării. Și totuși Bucureștii erau încă un oraș creștin și românesc. Nu vedeai o firmă străină în Lipscani de pildă, astăzi devin rare cele române.

Și de ce asta?

Pentru că din toate s-au făcut politică internațională.

Singur d. Brătianu a spus-o în Senat că cestiunea drumurilor dumisale de fier se trata, fără participarea țării, între Berlin și Viena. Dar orice cestie, orice fleac de cestie devine în timpul guvernului roșiilor o întrebare de existență sau de neexistență a țării.

Și bieții Domni din vechime cari, ca Petrea cel Șchiop, abdicau de la domnie ca să nu se sporească în zilele lor haraciul Porții cu o mie sau două de galbeni, sau Miron Costin cronicarul, care și-a pus viața la mijloc și a pierdut-o pentru că Vodă Cantemir sporise birurile! Un om care renunță la domnie pentru a scăpa țara de o dare, un altul care-și dă capul călăului pentru onoarea de a fi protestat contra unui spor de bir! Și nu era un desperat ce n-avea ce pierde Miron Costin, căci avea o sută de moșii bine numărate pe fața pământului Moldovei.

Astăzi… astăzi e cu totul altceva. Astăzi nu mai e cum era în zilele mocanilor celor greoi și cinstiți, pe care-i durea inima de biata țara asta, izbită din toate părțile de oarde de sute de mii, cari se sfărâmau de marginea colțoroasă a ei ca talazurile mării de stânci. Astăzi, dacă vor să vie tătarii, îi poftim noi înșine, le facem drum de fier ca să călătorească huzurind de bine și-i primim cu pâne și cu sare, ca pe Domnii țării.

Ce prost era de pildă Matei Basarab care, dacă afla că un străin cumpărase o moșie în țară, scotea numaidecât bani din pungă și i-o răscumpăra numaidecât, pentru ca nu un străin să fie proprietar în țară.

Astăzi teoria de „om și om“ e la ordinea zilei și în America Orientului domnesc ideile civilizației moderne, cărora trebuie să le facem concesiuni că de nu … ne șterg de pe fața pământului.

Ei, au trecut vremile acelea. Ne-am subțiat, ne-am civilizat. În loc de-a merge la biserică, mergem la Caffé-chantant, unde ne-ntâlnim cu omenirea din toate unghiurile pământului, scursă la noi ca prin minune. Ba pentru că limba noastră cam veche, cu sintaxa ei frumoasă dar grea, cu multele ei locuțiuni, îi cam jena pe prietenii noștri, am dat-o de o parte și am primit o ciripitură de limbă păsărească cu sintaxa cosmopolită pe care cineva, dacă știe nițică franțuzească, o învață într-o săptămână de zile. Bietul Varlaam, mitropolitul Moldovei și al Sucevei, care, în înțelegere cu Domnii de atunci și cu-n sinod general al bisericei noastre, au întemeiat acea admirabilă unitate care-a făcut ca limba noastră să fie aceeași, una și nedespărțită în palat, în colibă și-n toată românimea, și-ar face cruce creștinul auzind o păsărească pe care poporul, vorbitorul de căpetenie și păstrul limbei, n-o mai înțelege.

Dar Varlaam era un prost. În zilele noastre nici membru la Academie n-ar putea să fie.

Dar să venim iar la vorba noastră. În mai multe rânduri am spus că dacă toate mărfurile și toți călătorii din România s-ar transporta gratis pe cheltuiala visteriei, cu carul și cu teleguța, tot statul n-ar cheltui atâta cât plătește ca anuitate pentru drumurile de fier. Atât de neînsemnată este producția noastră. Cu drumurile de fier ale d-lui Brătianu, las-că transportul e scump pentru marfă și călător, dar mai plătește și Statul un adaos anual de zeci de milioane. Adică curat negustoria lui Nastratin.

Cu toate acestea credeți că roșii au învățat minte din cazul lui Strusberg și nu au de gând a mai da asemenea lucrări publice în întreprindere?

Nu mai departe decât în numărul de ieri foaia patrioților ne promite un frumos drum de fier spre Chiustenge, împreună cu-n măreț pod peste Dunăre.

Se va întreba cineva: „Nu văd patrioții că toate lucrurile acestea or să ție bani, nu văd că marea mulțime a contribuabililor își vinde munca pe ani înainte ca să plătească birurile? Nu văd patrioții că trebuie să binecuvânteze ceasul în care espiră o seamă de datorii publice pentru a nu le mai reînnoi? Nu văd onor. patrioți că ceea ce e mai necesar, dacă e la adecă, e armarea până în dinți, nu concesiuni noi de drum de fier și de poduri pe uscat?“

Ba o văd prea bine, dar iarăși politica internațională e pretextul pentru noua eră a concesiilor, care se va inaugura îndată ce se va curăți cabinetul de elemente eterogene.

Oricare om cu cât de puțină judecată trebuie să-și fi zicând: Nebuni sunt oamenii aceștia de confundă o țară agricolă, c-o producție prin natura ei mărginită la un maxim oarecare, cu țări industriale a căror esport și import se suie la miliarde? Geaba; parcă vorbești într-un pustiu!

Trebuie — răspunde „Presa“ — a stabili între statul român și puterile Europei raporturi de amiciție și de *interese reciproce,* ca în orice eventualitate să avem în favoarea noastră simpatia și *sprijinul lor.*

Cu alte cuvinte trebuie să rămânem iloți ca să avem onoarea de a fi prenumărați între slugile plecate a tuturor puterilor. Numai cu acest preț puterile vor ținea la noi, cum au ținut la bieții turci, Dumnezeu să-i ierte.

Această politică a „Presei“, grozav de subțire, secondată cu multe parafraze liberalo-naționale de către cei din Strada Doamnei, nu intră în capul nostru și o denunțăm publicului, ca să vază ce ne așteaptă. Acel pasaj al „Presei“ însemnează ca să ne dăm economicește legați de mâni și de picioare, ca egiptenii, pentru ca să ni se permită de a respira.

Noi, cari am văzut că purtarea d-lui Brătianu în toate ocaziile se împrumută minunat la o cheie oarecare — aceea a politicei panslaviste — repetăm: Căile Stroussberg trebuiau votate, *coûte que coûte,* pentru transportarea armiei împărătești la marginea Dunării; podul peste Dunăre se va face, *coûte que coûte* pentru a uni slavii de sud cu cei de nord prin locul predilect al migrațiunilor din toți timpii, pe la vadul lui Isac, prin Scythia minor.

Cu toate întreprinderile d-lui Brătianu se împlinesc pururea două scopuri: 1) se împovărează și se secătuește pe deoparte poporul român, spre a deveni incapabil de împotrivire, 2) se creiază înlesnirile cele mai esențiale pentru transportul armiior împărătești.

Iar marele om de stat joacă rolul pe care l-am prezis din capul locului: acela al supapei de siguranță, acela al omului intereselor apusene.

Știm foarte bine că aceasta se va numi iarăși o insinuațiune, dar, din nenorocire, cheia noastră se potrivește într-un mod fatal cu toate actele politice ale d-lui Brătianu.

❦

[23 ianuarie 1880]

Feldmareșalul, contele Moltcke, după cum spun foile străine, primind o scrisoare ce i se adresase rugându-l să-și pună influența pe lângă împăratul

spre a-l face să reducă armata germană, a răspuns în modul următor:

> Cine nu ar împărtăși dorința sinceră să vază micșorându-se sarcinile militare enorme pe cari, prin situația sa în mijlocul unor puternici vecini, Germania este silită sa le ducă?
>
> Nici prinții, nici guvernele nu ar respinge această dorință, însă o situație mai fericită nu se poate produce decât când toate popoarele vor fi recunoscut că orice război, chiar cu biruință, este o nenorocire națională.
>
> Puterea împăratului chiar nu ar putea aduce această convingere, care nu poate naște decât numai dintr-o educație mai religioasă și mai morală a popoarelor; această convingere nu poate fi decât rodul unei dezvoltări istorice de secoli, pe care nouă nu ne e dat s-o vedem.

Cuvintele ilustrului mareșal german sunt foarte frumoase; însă cu tot respectul cuvenit ne permitem a spune că nu ne-ar părea tocmai adevărate. Convingerea la care ar ajunge popoarele mulțumită unei educații mai religioase și mai morale, adică convingerea că orice război, chiar cu biruință, este o nenorocire națională, nu va împiedeca ivirea necesară, în răstimpuri, a acestei nenorociri, așa precum convingerea unui om că boala e o nenorocire nu-l apără de a se bolnăvi atunci când economia organismului lui, din cauze exterioare sau interioare, este stricată.

Aceea ce va putea face convingerea pe care ilustrul mareșal o speră de la o dezvoltare istorică de secoli nouă ne pare a fi poate aceea ce cu privire la al doilea termen al comparației de mai sus s-ar numi igienă și mijloace prezervative. Precum însă, întru cât privește organismele individuale, mijloacele de prezervare în contra stricării economiei lor vor fi totdeuna foarte neînsemnate în raport cu cauzele ce pot produce o asemenea stricare, tot așa și întru cât privește organismele colective, adică societățile și națiunile.

Speranțele optimiste în această privire nu credem că ar putea merge mai departe decât la a întrevedea o epocă în care așa-numitul echilibru al puterilor să se zdruncine cât mai rar. Dar a zice că el ar avea vreodată sorți să se stabilească pe vecie ar fi să credem că lumea este un product rațional, iar nu precum este, un ce firesc și real.

Luate dintr-un alt punct de vedere cuvintele contelui Moltke sunt foarte semnificative; ele sunt un fel de confirmare oarecum oficială a zgomotelor ce cutreieră Europa cu privire la un război mare și foarte apropiat. Pretutindeni, și mai cu osebire în împărăția germană, se fac armări și pregătiri de luptă. Contele de Moltke, deși speră într-un viitor în care

dânsele vor fi inutile, pentru prezent le crede neapărat necesare. Speranțele frumosului viitor nu-l fac să uite grijile și necesitatea zilei de față, soartă comună tuturor muritorilor, oricare ar fi sfera lor de activitate: a spera mereu într-un mâine, trăind într-un vecinic astăzi.

❦

[24 ianuarie 1880]

Prețioasele descoperiri pe cari le-a făcut renumitul Machiaveli în privirea artei de-a parveni la putere și de-a se mănținea n-au avut nici când mai dese ilustrațiuni prin realitate decât în zilele guvernelor roșii de la noi. Nu spunem ceva nou cititorilor noștri dacă repetăm că pentru politicii roșii de școală veche, bizantină, interesele publice sunt numai pretextul de luptă, foloasele materiale ale puterii — scopul adevărat. Însă a masca acest scop, mai ales când cineva are companioni cam nejenați cari-și vâră mâna adânc în sacul mizeriei comune ș-o scot plină în văzul lumii, a masca acest scop cu o frazeologie sonoră, cu pretexte cari să-ți ia ochii, trebuie să fie preocuparea de căpetenie a omului de stat, căci vai de ziua în care poporul ar vedea limpede ce se petrece după culise.

Se știe, de pildă, că atât bătrânii noștri cât și conservatorii fac un lucru numai când el e necesar. Trebuia neapărat o șosea, o făceau, era nevoie de o școală, o înființau, c-un cuvânt serviciul public se încărca cu ceea ce era de absolută necesitate și cu nimic mai mult. Acest mod de-a guverna poate fi foarte sincer și cinstit; practic însă desigur că nu e și mai ales nu asigură nici parvenirea, nici menținerea la putere.

Pentru a te mănținea cată să iei ochii prin mari întreprinderi, prin fapte strălucite. Sub vecinica pretextare a binelui obștesc cată să ocupi publicul cu planuri mari care să-l ție necontenit în așteptarea succesului și în admirație. Iar actele acestea trebuie să răsară ca un lanț, unul dintr-altul, încât să nu se mai întâmple nimic între ele și să n-aibă oameni timp de a-și veni în fire și de a lucra contra.

Așadar: S-a comis marele act al răscumpărării căilor ferate? Nu lăsa publicul să reflecteze mult asupra acestui act, vino repede cu alte lucruri, și mai cornorate, care să-i ia ochii din capul locului, pentru ca răscumpărarea să treacă repede și fără multă vorbă în domeniul faptelor pe jumătate uitate.

Cu ce ni se vor mai lua ochii de către iubiții noștri guvernanți?

Cu drumul de fier spre Dobrogea, cu podul peste Dunăre, cu Banca de Scompt și Circulațiune.

Se știe că socoteala noastră răzășească despre marile întreprinderi de transport și comunicațiune e cam simplă, însă cu atât mai adevărată. Noi zicem așa: ia atâtea cară cât grâu și oameni ai de transportat la Kiustenge, plătește din visterie prețul transportului, și totuși acesta va fi de zece ori mai mic decât anuitatea ce-o vei plăti zeci de ani de-a rândul pentru un drum de fier ce va transporta scump, pentru un pod ce va costa scump. Am dedus din această socoteală că circulație și transport sunt numai pretexte mărturisite cu mină gravă în public, pe când cauza acestei întreprinderi e gheșeftul în linia întâia, un pod de trecere pentru oștiri împărătești în linia a doua și alte lucruri de-acestea de mare politică europeană.

Se știe asemenea ideea noastră despre așa-numita Bancă de Scompt și Circulațiune, care nu-i în realitate decât o bancă de bani de hârtie, o tipografie de fițuici. E un plan vechi al d-lui Brătianu de-a avea o fabrică de bani de hârtie pentru a strânge în ladă tot ce e aur și argint și a-i da țării în schimb hârtiuțe frumos tipărite, care, într-un moment dat, să nu fie bune decât de aprins țigările cu ea.

Care e senzul banilor de hârtie? Activitatea *industrială* a statelor vechi dă unor obiecte brute — in, bumbac, lemn, piatră — o valoare cu totul neproporțională cu aceea pe care-o aveau înainte. Din in și bumbac se fac țesături, din țesături haine, din lemn mobile scumpe, din piatră sculptură, încât se-nțelege de sine că toți acești producători, cari au creat un capital numai prin inteligența lor proprie și c-un material de puțină valoare, ajung la un moment în care nimeni nu e în stare a le cumpăra lucrurile pentru că n-are bani în ladă, deși îi are în cărțile lui de comerț. Atunci statul sau Banca de Scompt și Circulațiune, bazându-se pe activul din cărțile de comerț, le împrumută oamenilor un fel de surogat al banului adevărat, în locul valorii un fel de reprezentant al valorii, cu condiția că, atunci când activul din carte va fi și în ladă, ei să înapoiască aceste fițuici statului, care, în momentul când necesitatea lor încetează, le nimicește, iar când necesitatea se ivește din nou le retipărește.

Dar un stat agricol? Poate pământul să producă mai mult decât o sumă anumită de chile de grâne, de o valoare asemenea aproape anumită? Unde e disproporția între producție și mijloacele ei de acoperire pentru ca să fie nevoie de fițuice?

Reprezentantele unor valori cari nu există nici măcar în imaginația miniștrilor, aceste fițiuici ajung într-un moment dat de-a reprezenta falimentul general, dezastrul economiei naționale.

D. Brătianu urmărește într-adevăr o întreprindere mare, pentru care-i trebuiesc bani naht și, fiindcă birurile nu se pot spori în infinit, de aceea dumnealui inventează necesitatea unei „bănci de fițuici“ pentru a scoate creștinilor toată moneta metalică și a o-nlocui cu hârtie. Acea întreprindere proiectată nu e deloc productivă pentru patrie, dar, în înlănțuirea actelor menite de a-l ținea la putere, e poate cel mai mare.

Această întreprindere, o spunem verde, e *răsboiul*, un nou război contra cine știe cui.

Poate dacă am pune în legătura logică podul de peste Dunăre cu „banca de fițuici“ am putea ghici și în unire cu cine și în contra cui. Rugăm pe Dumnezeu să ne ia darul prorociei, să binevoiască a orândui contrariul din câte prevedem noi; dar ne temem ca nu — mergând din rău în mai rău precum se vede — efectul final să fie ștergerea României de pe harta Europei. Tot făcându-ne sprâncene, ne-om scoate odată ochii.

❦

[26, 29 ianuarie, 1 februarie 1880]

Cititorii de gazete străine vor fi observat în presa germană o furtună de articole îndreptate contra profesorului Enric de Treitschke pentru niște reviste ale sale publicate în „Preussische Jahrbucher“ („Analele prusiane“).

Acele articole ale învățatului profesor de la Universitatea din Berlin au fost din nenorocire comentate de mulți și combătute după auzite numai. Graba cu care se reproduceau până și în gazete bucureștene dezaprobările date mișcării antiizraelite, deci și autorului care le rezuma, de către oameni însemnați ca principele de coroană a Prusiei sau principele de Bismarck, apoi convingerea noastră că în lumea aceasta adevărul e adeseori combătut, neadevărul însă se poartă pe aripele vântului de la un capăt al lumii la altul, ne-a atras atenția asupra șirelor ieșite din pana vestitului profesor și istoriograf, pe cari citindu-le ne-am convins că, departe de a fi fost dictate de ură sau de prevențiune, ele nu sunt din contra decât rezumarea pe scurt a unei stări reale de lucruri, deci adevărate până la virgule și puncte.

Deși pericolul cestiunii izraelite e mai puțin mare pentru Germania care, cu zecile ei de milioane de locuitori, abia are atâți evrei pe câți avem noi, totuși el cată să fie destul de grav dacă găsește un contrar atât de eminent și atât de … combătut. Căci cine combate un pericol social poate fi sigur că va fi el însuși combătut în modul cel mai aprig, adesea în cel mai comun. Noi, cari combatem demagogia ca un stadiu acut al descompunerii sociale ce este, știm bine că săgețile noastre ajung adesea sus, căci toate treptele societății sunt pline de plebe și de aceea suntem și știm că vom fi combătuți cu toate armele posibile. Tot astfel trebuia să pată și profesorul berlinez, căci aruncând săgeata sa a lovit direct în relele apucături ale evreilor însăși, indirect în sferele atinse de influență evreiască.

Sub titlul: *Un cuvânt asupra jidovimei noastre* adică a celei germane, d. de Treitschke publică în broșură atât revista sa originară cât și două întâmpinări la multele atacuri la cari au fost expus. În câteva zile, adică de la 10 ianuarie încoace, broșura sa a avut deja două ediții și e de sperat că va avea multe încă. Deocamdată publicăm din primul său articol pasajele din care se va vedea că esistă o mulțime de analogii între evreii din Germania și ai noștri.

Deosebirea e numai că la noi sunt de zece ori mai numeroși, în Moldova chiar de douăzeci de ori, deci sunt — considerând organizația noastră cu totul demagogică și starea înapoiată a culturii noastre — de o sută de ori mai periculoși. Bulgărul de sare din Germania e în România ocnă întreagă.

Iată dar pasajele de căpetenie ale acelui articol:

I

… între simptomele adâncii schimbări de cuget care se operează în poporul nostru întreg nici unul nu pare atât de straniu ca împătimita mișcare în contra jidovimei.

Acum câteva luni încă domnea în Germania cunoscutul strigăt invers „hep-hep“[1]. Despre defectele naționale ale germanilor, francejilor sau a altor popoare putea scrie cineva fără sfială oricât de aspru; cine însă ar fi îndrăznit de-a vorbi drept și cu moderație despre vrouna din netăgăduitele slăbiciuni ale caracterului jidovesc era numaidecât stigmatizat de către toată presa ca barbar și persecutor al religiei. Astăzi am ajuns atât de departe încât majoritatea alegătorilor din Breslau — desigur nu în iritare pasionată, ci cu liniștită premeditare — s-au jurat de-a nu alege în nici o împrejurare evrei în Camera provincială; se înființează societăți antisemitice, în adunări iritate se dezbate „cestia evreilor“, un potop de libele dușmane evreilor inundează librăriile. E mult noroi și multă cruditate în lucrurile acestea și nu scapă cineva de greață când observă că multe din acele scrieri incendiare sunt scrise de pene evreieșii chiar; căci se știe că de la Pfefferkorn și Eisenmenger încoace mâncătorii de evrei au avut numeroși reprezentanți între evreii din născare.

Dar îndărătul acestei zgomotoase activități să nu se fi ascunzând într-adevăr nimic alta decât cruditate vulgară și invidie de câștig? Aceste izbucniri ale unei mânii adânci și mult timp comprimate să nu fie nimic alt decât o clocotire superficială atât de deșartă și fără temei ca teutonica goană de evrei din anul 1819? Nu instinctul maselor a recunoscut în realitate un grav pericol, un îngrijitor defect al nouăi dezvoltări germane; nu e vorbă goală dacă azi se vorbește despre o „cestiune a evreilor“ în Germania.

Dacă englejii și francejii vorbesc cu o nuanță de dispreț despre prejudițiul germanilor contra evreilor, noi trebuie să le răspundem: Voi nu ne cunoașteți; voi trăiți în împrejurări mai fericite, cari fac cu neputință ivirea unor asemenea „prejudiții“. Numărul evreilor în Europa apuseană e

atât de mic încât ei nu pot exercita o influență simțită asupra civilizațiunei naționale; dar prin granița noastră de la răsărit pătrunde an cu an din inexaurabilul leagăn polonez un număr de stăruitori tineri, vânzători de pantaloni a căror copii și nepoți vor stăpâni odinioară bursa și gazetele Germaniei; imigrația crește văzând cu ochii și tot mai serioasă se face întrebarea cum vom putea contopi acest element străin cu al nostru.

Izrailiții de la apus și de la miazăzi sunt mai cu seamă din gintea evreilor spanioli, o ginte care are îndărătul ei o istorie în comparație mai glorioasă și care se adaptează ușor cu maniera de a fi a Occidentului; ei au devenit într-adevăr în marea lor majoritate buni franceji, engleji, italieni — pe cât adecă se poate aștepta aceasta în mod echitabil de la un popor cu sânge atât de curat și cu particularități atât de pronunțate. Noi germanii însă avem a face cu acel neam polonez de evrei căruia îi sunt adânc imprimate urmele unei tiranii creștine care-au ținut sute de ani; acest neam e, după cum dovedește esperiența, cu mult mai străin manierei de-a fi a Europei și îndeosebi a germanilor … Rămâne netăgăduit că numeroase și puternice sfere ale jidovimei noastre nu au deloc voința hotărâtoare de-a deveni de-a dreptul germane. E penibil de-a vorbi despre asemenea lucruri; chiar cuvântul cel mai pacinic poate fi răstălmăcit în rău. Cred însă că mulți dintre amicii mei evrei vor trebui cu părere de rău să-mi concedă ceea ce susțin, că în timpul mai nou s-au trezit în sferele evreiești un periculos spirit de înălțare de sine însuși, că influența jidovismului asupra vieții noastre naționale, care-n alți timpi au produs și câte ceva bun, astăzi se dovedește a fi stricăcioasă în multe priviri. Citescă cineva Istoria evreilor de Graetz: ce furie fanatică contra „inamicului moștenit“, contra creștinismului, ce ură de moarte contra celor mai curați și mai puternici reprezentanți ai geniului german de la Luther începând și până la Goethe și Fichte! Ce deșartă, ce înjurioasă ridicare de sine! În continue și amare înjurături Graetz dovedește că nația lui Kant abia prin evrei a învățat umanitate, că limba lui Lessing și a lui Goethe abia prin Boerne și prin Heine a devenit capabilă de frumuseță, spirit și umor! Care evreu englez ar îndrăzni vrodată să calomnieze astfel țara care-l apără și ocrotește? Și acest înrădăcinat dispreț contra goimilor germani nu e deloc opinia unui fanatic izolat. Nu e oraș de negoț german în care să nu existe multe firme evreiești onorabile și considerate; dar netăgăduit este că jidovimea are o parte mare la minciuna și înșelăciunea, la obraznica lăcomie a întreprinderilor frauduloase, o grea complicitate la materialismul înjosit al

zilelor noastre, materialism care tratează orice muncă ca afacere și încearcă a înăduși vechea și prietenoasa bucurie de muncă a poporului nostru; în mii de sate germane stă evreul care-și cumpără vecinii prin cămătărie. Între bărbații conducători în arte și științe numărul evreilor nu e tocmai mare; cu atât mai numeroasă însă e stăruitoarea ceață a talentelor semitice de rangul al treilea. Și cât de strâns legat întreolaltă este acest roi de literați; cât de sigur lucrează pe baza recunoscutului principiu de afaceri al reciprocității institutul de asigurare a nemuririi, în așa chip că fiecare poetastru evreu primește peșin, fără dobândă de întârziere, acea glorie de o zi pe care o dau gazetele.

Mai periculoasă decât oriunde e însă precumpănirea evreilor în presă — o fatală urmare a strâmtelor noastre legiuiri vechi cari opreau pe izraeliți de la intrarea în cele mai multe cariere învățate. Zece ani de-a rândul opinia publică din cele mai multe orașe germane se făcea prin pene evreiești; a fost o nenorocire pentru partidul liberal că tocmai presa lui a dat prea mult teren jidovimei. Reacția neapărată contra unei stări de lucruri atât de nenaturale e actuala paralizie a presei, omul din popor nu se mai lasă convertit de la credința că evreii scriu gazetele, de aceea el nu le mai dă nici o crezare. Jurnalistica noastră are mult de mulțumit talentelor ovreiești; tocmai pe acest teren dibăcia versatilă și ascuțimea spiritului evreiesc au aflat un câmp fertil. Dar și aci rezultatul are două tăișuri. Boerne cel dintâi a introdus în jurnalistica noastră acel ton propriu și nerușinat care critică patria așa, ca de din afară, fără tăișuri un fel de respect, ca și când batjocura Germaniei n-ar împunge în adâncul inimei pe oricare german. Preocupați parcă de mulțime de treburi, se vâră ca nenorocirea mereu înainte și nu se sfiesc de a vorbi și judeca cu ton de magistru chiar asupra afacerilor interioare ale bisericilor creștine.

Virtuozitatea gazetarilor evrei în injurii și batjocuri contra creștinismului e de-a dreptul revoltătoare, iar asemenea batjocuri i se vând poporului german ca cele mai nouă producte ale civilizației germane! Abia se emancipaseră și numaidecât au cerut „zapis“; au cerut paritatea ad litteram în toate celea, nevoind să înțeleagă că noi, germanii, suntem la urma urmelor un popor creștin și că evreii sunt minoritatea între noi; am trăit ca s-ajungem a vedea pretinzându-se depărtarea icoanelor creștine din școalele mixte, ba chiar introducerea sărbării sâmbetei.

Cine vede toate împrejurările acestea — și câte s-ar mai putea spune încă — înțelege zgomotoasa agitație a momentului, el vede în ea o reacție

brutală și odioasă, însă naturală, a simțului național german contra unui element străin care a ocupat prea mult loc în viața noastră. Agitația aceasta are cel puțin meritul involuntar de-a fi ridicat deasupră-ne stăruirea într-un neadevăr simțit de toți; e un câștig că un rău pe care toți îl simțeau, dar nimeni nu voia să-l atingă în public, s-a tratat în sfârșit într-un mod deschis. Să nu ne înșelăm: mișcarea e adâncă și puternică; câteva jocuri de cuvinte asupra pildelor de înțelepciune a predicatorilor creștini socialiști și altele ca acestea nu vor învinge mișcarea. Până în sferele culturii celei mai înalte, între bărbații pe care-i dezgustă orice idee de netoleranță religioasă sau de sumețire națională toți într-un glas zic: „Nenorocirea noastră sunt evreii“.

Ceea ce în Franța și în Anglia îi face pe evrei să fie un element nepericulos, ba în multe priviri chiar priincios societății civile, este în fond energia mândriei naționale și înrădăcinatele datini naționale ale acestor două vechi popoare civilizate. Civilizația noastră e încă tânără; nouă ne lipsește încă în toată existența noastră stilul național, mândria instinctivă, formațiunea completă a unui propriu mod de-a fi; de aceea am fost pân-acum atât de dezarmați față cu infuențele străine însă suntem pe calea de-a ne câștiga acele bunuri și ne rămâne numai de dorit ca evreii să cunoască de cu vreme schimbarea care se operează în viața germană ca urmare neapărată a nașterii statului german … A jidovi vârstoasele capete germane e cu neputință, deci concetățenii noștri evrei trebuie să se hotărască fără rezervă de a deveni germani … Abisul între occidentali și semiți există de când lumea, de când Tacitus se plângea odinioară asupra lor numindu-i odium generis humani; vor exista totdeauna evrei cari nu vor fi decât orientali cari vorbesc nemțește; ba chiar o cultură specific jidovească va-nflori întodeauna ca putere cosmopolită ce are chiar un drept istoric. Însă aversiunea se poate îmblânzi dacă evreii cari vorbesc atât de mult de toleranță vor deveni ei înșii într-adevăr toleranți și vor manifesta oarecare pietate pentru credința, datinele și sentimentele poporului german. Cumcă această pietate lipsește cu totul unei părți a jidovimei noastre negustorești și literare e cauza finală a pasionatei oțărâri de astăzi.

Neîndoindu-ne de interesul pe care cată să-l fi inspirând analogiile între cestiunea izraelită cum se prezintă în Germania și cum se prezintă la noi, rugăm pe lector a-și aduce aminte despre cele spuse în numărul nostru de sâmbătă, unde se cuprindea cu foarte puține scurtări articolul prim al profesorului Enric de Treitschke. Rânduri, rânduri, acel articol a stârnit o

furtună de întâmpinări cari de cari mai puțin justificate, întâmpinări la cari prof. Treitschke a răspuns în aceste răspunsuri — clare și energic scrise — se vede și de ce e vorba și se dau și nouă lumini în cestiune. Pentru astăzi lăsăm să urmeze articolul al doilea.

---

1. „Hep-hep“, strigăt de batjocură la adresa evreilor. Domnea în mod invers, va să zică nu-i era nimănui permis de a-l pronunța.

II

15 decemvrie 1879

Când am încheiat cea din urmă revistă de politică zilnică a „Analelor“ cu câteva observațiuni asupra jidovimei germane, n-am avut deloc ambiția de a zice ceva nou. Am dezvoltat numai mai cu de-amăruntul câteva idei ce le rostisem încă acum opt ani în Studiile mele politice și istorice (III, 557). Observațiunea asupra strigătului invers de hep-hep a gazetelor noastre, care azi trezește atâta mânie, este deja acolo; repetarea e din nenorocire una din datoriile publicisticei. Intenția mea era să arăt că în mișcarea aceasta care-a cuprins vădit poporul nostru bun de felul lui, nu sunt de vină numai incultura invidia, prejudiții religioase și naționale, ci că sumeția crescândă a unei părți a evreilor germani au dat naștere unei îngrijiri grele și unei nemulțumiri adânci chiar în păturile acelea ale nației cari nu voiesc să schimbe o virgulă măcar din emancipare, o nemulțumire a cărei necontenită creștere o poate vedea de ani încoace ochiul treaz al oricărui observator. Dacă cu toate acestea cuvintele mele drepte au stârnit o furtună de întâmpinări furioase, cu aceasta se dovedește numai că „cestiunea israelită în Germania“ există într-adevăr, deși atâția încearcă a-i nega existența.

Toate întâmpinările acestea au o calitate comună: poartă în ele înșile dreptatea și verdictul ce li se cuvine; nici una nu atinge cestiunea dacă la discordia momentului nu e cumva de vină și atitudinea jidovimei. Cele mai multe din ele poartă scris pe frunte că autorii lor nici nu și-au dat osteneala de a citi scurtele mele patru pagini și cu toate acestea s-au crezut în drept de-a revărsa asupră-mi întregul tezaur al superlativelor de indignare al limbei germane, acesteia numai pe baza câtorva șiruri smulse de către gazete din întregimea articolului meu. Mă mulțumesc luând act de faptul acesta; el ne dă dorința de confirmare și întregire la toate câte am zis despre literații evrei și la toate câte, din cruțare, am retăcut.

Fiindcă nu am nimic nici de retras nici de îmblânzât în aserțiunile mele, nu voi abuza de răbdarea cititorulul și mă voi ocupa numai cu una din acele întâmpinări, cu aceea a d-lui profesor Graetz — nu pentru că această scriere se deosebește cumva de celelalte prin moderațiune, ci pentru că observarea ideilor acestui autor îmi dă ocazia binevenită de-a arăta cititorilor cu determinațiunea cea mai mare de ce e vorba.

Mai întâi câteva probe pentru indicațiunile mele, combătute de domnul Graetz.

Am amintit că populația evreiască din Germania e cu mult mai numeroasă decât în restul Europei apusene și că ea crește mereu prin imigrație. D. Graetz contestă aceasta și asigură că statisticii pot să-mi deie lecția că imigrația evreiască a scăzut în vremea din urmă. D-sa însă se păzește cu înțelepciune de a numi pe acei statistici; căci, după cum e cunoscut, tabelele oficiale nu mai aduc de-o sumă de ani indicațiuni asupra confesiunii imigranților. Deci suntem avizați la calcule de probabilitate și se înțelege că, judecând asupra unui însemnat eveniment etnografic, nu vom putea considera numai câțiva ani izolați, de vreme ce fiece criză comercială cată să împuțineze în mod trecător numărul negustorilor imigranți, ci vom trebui să considerăm epoce mai lungi. În anul 1871 populația evreiască era (după calculele făcute pe date oficiale de Morpurgo) în Spania de 6000 capete, în Italia 40.000, în Franța 45.000, în Marea Britanie 45.000; în imperiul german 51.200 (la 1875 deja 520.575); azi trăiesc într-un oraș, în Berlin, tot atâți evrei câți sunt în Franța întreagă. Numărul evreilor crește însă la noi c-o repejune cu totul disproporționată decât cealaltă populație, deși între popoarele civilizate Germania e aceea care se deosebește prin o repede înmulțire a populației. În Prusia locuiau la anul 1816 (după comunicările biuroului statistic) 123.921 evrei, la anul 1846 deja 214.857, iar în 1875 339.790. În anul 1816 venea un evreu la 83 locuitori ai statului prusian, la 1846 unul la 75, deși în decursul acestor treizeci de ani trecuseră la creștinism 2891 evrei (adecă 2,5 procente a populației evreiești de la 1816). Anul 1867 arată o scădere aparentă — 1 evreu la 77 locuitori — dar aparentă numai, căci în anul acesta se anexaseră provincii nouă cu o populație evreiască relativă-unică. Dar deja în anul 1871 se restabilește, cu toate anexiunile, proporția veche de 1:75; în anul 1875 se arată apoi, din cauza nevoilor economice, o scădere trecătoare și neînsemnată de 1:75,8. În total însă nu se poate tăgădui înmulțirea neproporționat de mare a populației evreiești de la 1816

încoace. Această înmulțire nu se esplică numai prin faptul cunoscut că la evrei numărul cazurilor de moarte e ceva mai mic, deci prisosul de nașteri ceva mai mare decât la creștinii cei în termen mediu, mai săraci; ea se poate pricepe numai dacă admitem existența unei numeroase imigrații jidovești și aceasta se și poate într-adevăr dovedi cu cifre pentru anii în cari confesia imigranților se comunica încă de către autorități.

Dar numai numărul capetelor și sporirea lor e departe de a ne da un razim sigur pentru evaluarea puterii sociale a jidovimei noastre. Trebuie să mai adăogăm că, din cele mai depărtate unghere ale împărăției, evreii curg din ce în ce în orașele mari, unde esercită asupra negoțului o influență cu mult mai mare. În multe orașe în cari, acum câteva decenii, sau nu se afla populație evreiască deloc sau nu era acătării, jidovimea astăzi e o putere economică; astfel în Munich, în Freiburg (în Breisgau). În Berlin era în anul 1816 un evreu la 59 de creștini, la 1846 unul între 49, în anul 1871 unul între 22,8, astăzi e foarte probabil că e unul între douăzeci de creștini. Trebuie a se mai adăoga apoi avuția evreilor, în termen mediu mai mare, care le face cu putință de a da copiilor lor o educație mai bună decum o poate da masa creștinilor. În gimnaziile Prusiei era în anul 1875 un evreu la 9,5 elevi, în școalele reale de rangul întâi unul între 10,26. Într-un viitor apropiat între zece prusiani cu cultură va fi un evreu. Dacă ne mai gândim apoi la influența cea mare a evreilor asupra presei și asupra tuturor păturilor societății noastre aproape, dacă considerăm caracterul burselor noastre și compunerea comitetului central al „Băncei Imperiului“, dacă ne mai gândim apoi la faptul caracteristic că cea mai frumoasă și mai pompoasă biserică în capitala imperiului germanic e o havră — ceea ce se-înțelege e a se imputa creștinilor, nu evreilor dacă socotim toate acestea nimeni nu va putea contesta că evreii sunt mai puternici în Germania decât în orice țară a Apusului Europei.

Am mai pomenit apoi că neamul de evrei ispano-portugez, care formează miezul populației izraelite din Apusul Europei are îndărătu-i o istorie relativ mai frumoasă, pe când neamul de evrei germano-poloneji poartă adânc întipărite semnele unei tiranii creștine de sute de ani. Orice om nepreocupat vede clar ceea ce am voit să zic. Sub domnia Omeiazilor evrei spanioli au avut un fel de a doua florescență literară, s-au bucurat de trai bun și de considerație civilă, ba au produs chiar eroi războinici; sub regii creștini e drept c-au suferit nespusă durere, dar au simțit înalta și inspirata putere a martiriului. Evreii poloneji au avut îndoielnicul noroc de

a se bucura de o domnie arbitrară, în formă mai blândă, în fond mai stricăcioasă. După ce nobilimea sarmatică gonise pe burgejii germani din vechile lor așezări din orașele polone, în locurile rămase goale intrară evreii, luară asupră-și multe funcțiuni ale unei burghezii naționale care nu s-au putut forma nicicând acolo, stăpânіră circulațiunea banilor, rămaseră cam nesupărați în privirea legii și obiceiurilor; dar în schimb cu aceasta erau zi cu zi călcați în picioare de către magnați și de către șleahtă. Nevoind să blesez, am evitat anume de a trage o concluzie din faptele acestea și am lăsat pe cititori să judece singuri: că o robire lungă de sute de ani, împreunată cu oarecare comoditate economică strică neapărat mult mai mult caracterul unui popor decât o istorie plină de suferințe și de lupte. Fiindcă însă istoria Apusului nostru e în esență, cu toate rătăcirile și recidivele, o istorie a libertății, maranii Apusului cată să ne fie mult mai apropiați decât neamul evreilor poloneji. Această deosebire între cele două mari neamuri ale jidovimei moderne e în genere recunoscută chiar de către istoriografi prieteni ai evreilor, precum era de ex. răposatul H. Wuttke. Dar și d. Graetz concede deosebirea aceasta, predicând mereu contra aristocraților marani. El se preface a nu înțelege simplul mers al gândurilor mele; el îmi substituie lucrul așa ca să facă să se crează cumcă eu n-aș fi știind că evreii poloni au fost mai blând tractați decât cei spanioli — și multe alte întortochieri de acestea.

Am spus apoi că o deplină contopire a jidovimei cu popoarele occidentale nu vom ajunge-o nicicând, ci numai o îmblânzire a elementelor opuse se poate aștepta, fiindcă antiteza însăși se bazează pe o străveche istorie. Am pomenit apoi cunoscutul loc din Tacitus despre odium generis humani. D. Graetz vine acuma, citează locul care vorbește despre creștini și se înțelege că are dreptate în ochii cititorului necărturar.

Fiece istoric știe însă — și d. Graetz o știe mai bine decât toți — că creștinătatea trecea până în zilele lui Traian drept o sectă a jidovimei. În zilele lui Nero, despre cari vorbește Tacitus, creștinii erau adeseori numiți iudaei, imputarea de „ură contra geniului omenesc“ atinge așadar în aceeași măsură pe vechii evrei ca și pe noii evrei, pe creștini. Biserica universală, pe atunci în naștere, găsi cei mai mulți adepți între „evrei și afiliații evreilor“, precum spune istoria Apostolilor; pe de o parte ea înainta prin această împrejurare, căci evreii locuiau răspândiți pe întregul orbis terrarum, pe de alta era însă împiedicată, fiind și ea implicată în turbata ură națională a romanilor contra evreilor. Acel loc din Tacit n-a

fost nicicând altfel priceput și nici poate fi priceput altfel decât că atestă atât aversiunea religioasă politică a anticei cetățenimi contra tinerei religii universale, precum și ura apusenilor contra evreilor.

Această ură contra evreilor le e comună tuturor scriitorilor anticității mai târzie: Pliniu, Quintilian, Tacit, Juvenal și mulți alții. Același sentiment trăi mai târziu în toate popoarele romanice și germanice; la ce atrocități au dus e îndestul zugrăvit cu culori vii în cunoscuta scriere volantă a lui Schleiden. Scrierea botanistului creștin mi se arată de către amicii d-lui Graetz ca un luminos prototip. Din nefericire d. Schleiden n-a scăpat de soarta comună a tuturor naturaliștilor, diletanți în istorie: arată o respectabilă sârguință de compilator, dar o deplină lipsă de simț istoric. Cine cunoaște chiar numai elementele științei noastre cată numaidecât să vadă că nici se poate imagina ca-ntr-o luptă de două mii de ani să fi fost de-o parte numai cruzime, sete de domnie, aviditate, iar de alta numai răbdătoare nevinovăție. Nici se poate înlătura întrebarea: De ce atâtea nații nobile, bine-nzestrate, să fi dat vânt numai în contra evreilor acelor puteri de rând, diabolice — nu mă feresc de acest cuvânt — cari dormeau în adâncimea sufletului lor? Răspunsul e simplu. De la risipirea ei asupra lumii jidovimea se mișca într-o nedisolută contrazicere interioară; ea avu soarta tragică a unei nații fără stat. Evreii voiau să trăiască sub scutul legilor Apusului, voiau să tragă foloase din comunicația Apusului și totuși pretindeau de-a rămâne o nație strict deosebită. O asemenea atitudine însă stă în flagrantă contrazicere cu aspra necesitate a unității statului, încât a trebuit să provoace mereu lupte reînnoite:

Romanas autem soliti contemnere leges,

Judaicum ediscunt, et servant, ac metuunt jus —

această imputare a lui Juvenal răsună în formele cele mai varii prin întrega istorie modernă.

Astăzi nefasta luptă e la capăt, egalitatea civilă a evreilor e câștigată în toate statele civilizate și nu cunosc în Germania nici un politic cu minte care ar voi să răstoarne acest fapt împlinit. Evreii germani se bucură de ilimitata libertate a cultului lor; nimenea nu-i tulbură în vechile lor datine și tradițiuni, nici în particulara lor știință cosmopolită; ba societatea civilă în daraverile ei fine adeseori ține seamă și de sâmbătă, desigur o rânduială supărătoare pentru noi creștinii. Dar, deodată cu emanciparea, pretenția evreilor de-a fi o nație de capul ei a căzut cu totul. În secolul acesta al formațiunilor statelor după naționalități, evreii numai atunci vor juca un

rol pacinic și priincios civilizației când se vor decide — întru cât le-o permite religia, tradiția și felul ginții lor — de-a se pierde în popoarele a căror limbă o vorbesc. Fiecine recunoaște ușor că o parte a evreilor germani au luat demult hotărârea aceasta și lucrează în acest senz; dar o altă parte, și încă foarte influentă, a jidovimei noastre nu gândește deloc astfel. Drept probă îmi permit a arunca ochii asupra volumului al unsprezecelea al Istoriei Evreilor de d. Graetz.

De vreme ce fiecare popor mare, pentru a fi judecat cu dreptate, cată să-l judeci pornind dinlăuntrul ființei sale, de aceea un istoric care judecă regestele germane dintr-un punct de vedere specific evreiesc va pricepe multe lucruri în mod strâmb și unilateral; când d. Graetz ne spune că Lessing[2] *al nostru a fost „cel mai mare om" pe care Germania l-a produs vrodată, aserțiunea sa e fundamental falsă, însă din gura unui evreu lucrul e lesne de înțeles. Un asemenea scriitor va vorbi asemenea adeseori cu asprime despre creștinism, va trebui să condamne cu asprime orice trecere la creștinătate a coreligionarilor săi; ba vom trebui să-i trecem cu vederea chiar puțină amărăciune și o seamă de nedreptăți, pentru că are de spus atâtea lucruri triste.*

Numai două cereri trebuie să-i facem ca polemica sa contra religiei imensei majorități a concetățenilor săi să nu treacă peste orice margine a moderațiunii și apoi ca să vorbească cu oarecare respect și crutare despre poporul ale căruia legi blânde îl ocrotesc pe el însuși. Cum satisface d. Graetz aceste modeste cereri? De la pagina întâia până la cea din urmă dumnealui predică ură, sălbatică ură contra creștinismului și un îngâmfat, provocator despreț contra poporului german.

Mai deunăzi am zis că d. Graetz numește creștinismul un inamic moștenit (Erbfeind). D-sa răspunde însă cu sfânta indignare a unei nevinovății adânc-atinse că acest cuvânt nici nu se află în cartea sa. Într-adevăr, dacă aș avea cu d. Graetz un proces de poliță, l-aș pierde: căci polița sa e în regulă întru cât s-atinge de literă, pe când a mea suferă de o mică eroare de formă. Înaintea judecății morale a cititorului însă totuși cred că voi învinge dacă voi mărturisi că am citit volumul în vara trecută și nu mi-am scos notițe de pe el; astfel memoria mi-a jucat festa neiertată de a confunda litera b cu z. E drept că d. Graetz nu numește creștinismul un dușman moștenit (Erbfeind) — cel puțin n-am găsit expresia răsfoind volumul — dar îl numește răsdușman (Erzfeind), care a primit mântuirea de la jidovism, pentru a-l întemnița și a-l scuipa mai pe urmă (p. 389).

Erbfeind sau Erzfeind, dușman moștenit sau răzdușman — nu știu zău care espresie e mai blândă, mai cuviincioasă, mai demnă de un om care strigă mereu contra netoleranței creștine!

Și acel loc nu e defel izolat, din contra el dă tonul pe care-i strunit volumul întreg. Dacă un evreu se botează, „el trece în tabăra inamică“ (p. 172) și „părăsește izvorul de apă vie pentru a se răcori din bălți lustruite“ (p. 186). Și astfel fierb mereu cuvintele de hulă asupra „îngâmfatei fiice a mumei robite“, asupra „Dumnezeului răstignit“, asupra „abisului pe care creștinismul l-a săpat între sine și rațiune“. Apoi se susține de-a dreptul că „e cu totul neadevărat cumcă creștinismul predică generală iubire de oameni și frăție“ (p. 197) și apoi: „în realitate nici un evreu n-a fost Shylock, desigur însă nu creștin“. „Un domn anume Israel Jacobsohn introdusese în sinagogă rugăciuni germane și confirmațiunea („recitarea ca din minaveta crezului“, zice cartea noastră); d. Graetz nu se unește deloc cu această. Nu mă judec deloc cu dumnealui, căci din principiu nu mă amestec în afacerile interioare a unui cult străin. Dar și aci găsim același ton; d. Graetz află că e „rușinos“ și ridicol „de a împopoțona pe muma îmbătrânită cu bulendrele sclipicioase ale fiicei, cari o carichează în loc de a o împodobi“ (p. 412). După asemenea espresii asupra creștinismului nu ne vor mai părea stranii opiniile sale pline de moderațiune asupra teologilor noștri. Discursurile lui Schleiermacher asupra religiei — acea scriere genială cu care a început redeșteptarea spiritului bisericesc între protestanții culți — se numește „copil de gemene“ a Lucindei lui Schlegel, aproape cea mai frivolă carte a întregei noastre literaturi; și fiindcă Schleiermacher a ademenit pe evreii din Berlin la creștinism[3], d. Graetz compară activitatea acestui bărbat cu cultul Astartei (181 sq). Din mijlocul acestor virtuozități dumnealui asigură în fine că e „prejudițiu prostesc sau minciună când cineva zice că jidovismul predică ură contra creștinătății“.

O seamă de cititori vor fi punând toate acestea în socoteala zelului religios; dar pentru hulirile sale în contra Germaniei d. Graetz nu poate solicita o asemenea scuză. „Germanii, acești inventori ai servituții, ai nobilimii feudale și simțului comun de slugărnicie.“ — astfel ne descrie d-sa (p. 260). Boerne în tinerețe — zice — era deja atât de germanizat prin „amețeală patriotică, încât predică ascultare oarbă“ (p. 372). „Boerne la maturitate însă și Enric Heine deveniră doi îngeri răzbunători, cari biciuiră cu vergi de foc căpățânele strâmbe ale germanilor și descoperiră fără

crușare meschina lor micime“ (p. 367). „Străvechiul nostru timp german îl răpi la admirare pe inamicul Tacit însuși: acel timp însă e pentru acest cetățean al statului german“ o stafie îngrozitoare a evului de mijloc“ (p. 329). D. Graetz declară verde că nu consideră Germania ca patrie a sa; pe Gabriel Riesser îl descrie ca remarcabil exemplu al unui evreu „care s-au contopit cu totul în întâmplătoarea sa Patrie“ și adaogă apoi cu oarecare scoborâre: „Riesser împărtășea îngustimea spiritului german, acea beată credulitate, prezumpțiunea pedantică și sfiala de orice faptă repede“ (p. 471). D. Graetz e într-adevăr atât de bun, precum o și relevează în scrisoarea sa, de-a numi odată pe Goethe și pe Fichte două spirite de rangul întâi; însă el retace cu ce cuvinte odioase îi atacă pe acești doi la pag. 245 sq; el retace grațioasele sale observațiuni asupra „fructului veninos din sămânța lui Fichte“ (p. 361).

Dumnealui povestește cum în iarna anului 1806-7 evreii din provinciile noastre poloneze au dat mână de ajutor dușmanilor țării și întreabă apoi cu încredere: „Ce? Poate că trebuia să rămână credincioși și supuși Casei regale a Prusiei pentru acea lege care le impunea mărginiri nouă și care i-a sustras de sub arbitrariul nobilimei polone pentru a-i supune îngâmfării biurocraților prusieni?“ (p. 294). Dumneasa nici nu mă va înțelege dacă-i voi răspunde în ton sec: Desigur că trebuiau să rămână credincioși. Dar dumneasa nu se mulțumește numai cu caricarea odioasă a faptelor din istoria noastră; nu se sfiește de scorniri chiar numai dacă-i par proprii a batjocori poporul nostru. Când poporul de jos din Copenhaga a maltratat pe evrei la anul 1819 „aceasta s-a-ntâmplat poate în urma escitării comercianților germani“ — o insinuațiune pentru care nu există nici o umbră de probă.

Când apoi venerabilul Thibaut[4] și studenții din Heidelberg au apărat cu pericolul vieții lor pe evreii persecutați în contra poporului de jos, germanii au fost „mai omenește dispuși poate prin atingerea cu Franța“ și totuși d. Graetz trebuie s-o știe că Thibaut era un inamic declarat al francejilor, iar junimea academică din Heidelberg era pe atunci cu totul neatinsă de idei franceze și gândea tot atât de creștinește și germanic ca și tinerii teutoni de la Jena și Breslau. Și pe lângă toate acestea acest ton nespus de obraznic și de cârâitor: acest om se scutură de plăcere de câte ori poate spune germanilor vro mârșăvie.

Alături cu asemenea hulă în contra Germaniei d-sa are o imensă prezumpțiune. D. Graetz nu ostenește de-a sfătui pe consângenii săi să aibă

„mândrie de strămoși“, le vorbește despre „străvechea lor nobilitate“.

N-am nimic de zis împotrivă, dar cine gândește astfel mai poate stigmatiza pe germani ca pe „inventorii nobilimei feudale“? D. Graetz susține că Moses Mendelsohn a emis întâi ideea că religia nu trebuie să aplice mijloace silnice și continuă apoi cu aer triumfător: „înlăuntrul creștinătății nu-i venise nimănui în minte aceasta“. Într-adevăr, nici Grotius, nici Leibniz, nici Coorhert, nici Bayle, nici Milton, nici Locke, nici Puffendorf, nici Thomasius nu avuseră asemenea idee! După ce d. Graetz ne-a spus că „Lessing a fost germanul cel mai mare“, ne încredințează cu măreție: „că Boerne a fost mai mare decât Lessing“. Avem așadar fericirea de a onora în Boerne pe cel mai mare fiu al pământului german, suntem însă turburați numaidecât în plăcerea asta, căci ni se declară în mod espres că Boerne nu era deloc german, ci evreu.

Întreb: poate să treacă de german un om care cugetă și scrie astfel? Nu, d. Graetz e un venetic pe pământul „întâmplătoarei sale patrii“, un oriental care nici pricepe poporul nostru, nici voiește să-l priceapă; el n-are nimic comun cu noi decât dreptul nostru de cetățenie și nu se servă de limba noastră maternă decât … spre a ne batjocori. Când oameni de teapa aceasta, cari nici în vis nu înțeleg spiritul lui Natan Înțeleptul, își îngrădesc ura lor și prezumpțiunea lor de rasă cu numele lui Lessing, ce era creștin și german, atunci ei pângăresc mormântul unui erou al națiunii noastre. Cartea d-lui Graetz e privită însă de o parte a jidovimei noastre ca un standard work (deviză) și ceea ce bodrogănește el cu greociunea unui zelot se repetă în nenumărate articole ale jurnaliștilor evrei sub forma unor odioase persiflări contra creștinismului și germanismului.

La sfârșit d. Graetz mai relevează că evreii sunt poporul lui Dumnezeu și-și rezumă astfel planurile pentru viitor: „Recunoașterea jidovilor ca membrii egali îndreptățiți a cam pătruns până astăzi: recunoașterea jidovismului însă e supusă unor grele lupte.“ Spre a face ideea aceasta și mai străvezie citează cu bucurie în scrisoarea sa deschisă acea modestă vorbă a lui Benjamin Disraelis că, față cu popoarele europene, evreii sunt o rasă superioară“. Jidovimea fiind de mult recunoscută la noi ca comunitate religioasă, ce mai rămâne, ce mai poate a se înțelege alta din pretențiunea d-lui Graetz decât că jidovimea să fie recunoscută ca o nație alăturea cu cea germană și în ea. La asemenea pretenție orice german căruia-i sunt sfinte creștinătatea și naționalitatea sa trebuie să răspundă scurt: Niciodată! Statul nostru n-a văzut în evrei nicicând altceva decât o

comunitate religioasă; de la această concepție de drept, singura cu putință a fi susținută, el nu se va abate în nici o împrejurare; poporul nostru le-a îngăduit egalitatea civilă numai în așteptarea că ei se vor sili de-a deveni asemenea concetățenilor lor. Cultura noastră veche e-ndestul de bogată și de tolerantă pentru a suporta contraziceri cât de tari: cum trăiesc în pace cei ce confesează biserica singură fericitoare alături cu ereticii, tot astfel privim cu nepăsare dacă o parte a concetățenilor noștri se crede în taină poporul ales al lui Dumnezeu. Dar când această prezumpțiune de rasă iese în piață, când jidovismul pretinde chiar recunoașterea naționalității sale, atunci se surpă terenul de drept pe care se bazează emanciparea. Pentru îndeplinirea acestor dorințe nu există decât un singur mijloc: emigrarea, fondarea unui stat jidovesc undeva în străinătate, care apoi să vază de-și va câștiga recunoașterea celorlalte națiuni.

Pe pământ german nu e loc pentru o naționalitate duplă. La munca de o mie de ani a formațiunii statelor germane evreii n-au luat parte până încoace în timpul cel mai nou. Asemenea în cele trei mari epoce a muncii intelectuale, cari au determinat caracterul culturii noastre: în timpul de înflorire al poeziei evului mediu, în timpul Reformațiunii, în epoca literaturii clasice, evreii n-au jucat nici un rol sau unul foarte subordinat. Când au început a însemna și ei ceva în stat și literatură au găsit de mult asigurate fundamentele culturii germane și, atât pentru ei cât și pentru francejii imigranți, desigur nu mai puțin talentați, s-a ivit necesitatea de-a se germaniza. Mulți dintre ei au ajuns la o vază meritată ca învățați sau artiști germani, ca stâlpi ai culturii germane. D. Graetz și cei asemenea lui merg alte căi. Dar opinia noastră publică începe a-și deschide ochii. Puțini ani încă și înjurăturile la adresa răsplebei germanice (Ur-Mob) cari cutreieră azi gazetele jidoveșii, vor fi și în Germania tot atât de imposibile precum sunt de neimaginabile în Anglia.

____

2. Lessing a fost un însemnat reprezentant al toleranței religioase în Germania. În drama sa Natan înțeleptul el face din evreul Natan un model de înțelepciune și de virtute, o icoană cu totul opusă celei zugrăvite de Shakespeare în Shylock sau de Alesandri în Lipitorile satelor, N.R.

3. Christeln zice cartea d-lui Graetz. Acest cuvânt e o formare în analogie după vorba germana Jüdeln, buiguială jidovească. N.R.

4. Profesor de drept roman. N.R.

III

Mai la vale publicăm partea ultimă a broșurii d-lui Treitschke asupra evreilor germani.

10 ianuarie 1880

Zi cu zi o oștire întreagă de scrieri volante și articole de gazetă dau năvală asupra cuvintelor cu care încheiasem revista mea din noiemvrie. Adversarii mei par a simți singuri că în lupta intelectuală maxima negustorească „mulțimea face parale“ nu prea are trecere; căci după ce-au ucis fiece șir al articolului meu prin tot atâtea coale de tipar pline de întâmpinări, totuși în fiece dimineață se ivește un nou luptător care vede trebuința de-a reîncepe d-a capo sângeroasa muncă.

În vravul acesta de întâmpinări se află una pe care-am citit-o cu sinceră părere de rău; e scrisoarea deschisă a colegului meu Harry Bresslau, demnă și obiectivă în atitudinea ei. Când mi-am scris articolul am gândit fără voie la un amic din tinerețe răposat deja, un bun german de origine evreiască, unul dintre oamenii cei mai credincioși, mai plini de iubire, mai dezinteresați ce-am cunoscut vrodată; deci mi-am așezat cuvintele în așa chip ca și când aș vorbi cu el și speram consentimentul tuturor evreilor cari, fără rezervă, se simt germani. Când însă un om cu convingeri de tot germane ca Bresslau, care nu poate să ia asupră-și observațiile mele despre supercreștențele jidovimei noastre, îmi declară azi că se simte adânc jignit prin cuvintele mele, eu nu pot vedea în aceasta decât o probă despre acea exagerată susceptibilitate prin care evreii germani se deosebesc de consângenii lor din Anglia și Franța. Suscepiibilitatea aceasta e atât de bolnăvicioasă încât nu mai știi la urma urmelor ce nume să alegi cu care să-ți fie permis de a numi pe concetățenii noștri izraeliți. De zici semit ți se răspunde că e o grozavă insultă; de zici izraelit o foaie din Bresslau mă mustră pentru această îngâmfată frază cavalerească; un coleg evreu de la o universitate mică, un om binevoitor care cugetă ca și Bresslau, îmi esprimă speranța că numele injurios de evreu va dispărea cu totul și nu va mai fi vorba decât despre izraeliți. Față cu această iritabilitate nu ne rămâne decât vechea mângâiere: de nu-i una, e alta.

Deși-mi concede unele, Bresslau ajunge totuși la concluzia că, preocupat de-o inesplicabilă idee fixă, aserțiunile mele sunt din vânt. Să zicem că-i așa, dar atunci de ce ideile arbitrare ale unui sfânt curios nu escită un zâmbet de comizerațiune, ci, din contra, o furtună nepomenită de întâmpinări pasionate? Desigur numai pentru că o parte a jidovimei

germane se simte atinsă prin cuvintele mele și pentru că ei ghicesc că eu n-am esprimat numai părerea mea personală, ci opinia a sute de mii de oameni. Bresslau se înșală cu totul când crede că mișcarea aceasta a fost provocată abia de la 1875 încoace de către ultraconservatori și ultramontani.

În realitate ea e mult mai veche; eu însumi am văzut-o crescând pe nesimțite de zece ani și mai bine. De mulți ani se dezbate tot mai des și tot mai aprins în conversațiile societății celei bune cestiunea cum se cade să apărăm vechea noastră datină germană contra puterii crescânde și a prezumpțiunii crescânde a jidovimei. Mulți oameni cumsecade se sfiesc și astăzi încă de-a-și da pe față opiniile lor în cestiunea aceasta, dar rezerva lor e cauzată tocmai de considerația că cele două partizi estreme ar căuta să esploateze în folosul lor particular nemulțumirea existentă, răspândită în sferele cele mai largi, și nu fiecine voiește să se espună pericolului de-a trece drept aderent al clericalilor. Mie, din contra, mi s-a părut că e bine ca asupra mișcării de azi să se rostească fără înconjur un om pe care nu-l poți ignora cu citatele din Lessing „popă netolerant“ sau „jidovul trebuie pus pe foc“.

Să nu observăm poate acea schimbare plină de consecuențe care se operează înaintea ochilor noștri? E pozitiv că numai în Berlin trăiesc aproape tot atâți evrei câți sunt în Franța. După cele mai nouă recensimente oficiale din Franța care mi-au venit în mână, locuiau în Franța 49439 evrei (ceea ce se potrivește cu totul cu indicațiile ceva mai vechi ale lui Morpurgo pe care le-am citat); în Berlin erau în anul 1875 45.464 evrei; populația evreiască a capitalei noastre e de la 1811 încoace de patrusprezece ori mai mare, pe când totalitatea locuitorilor e abia de șase ori mai mare. Și acest neam care se grămădește cu atâta putere în centrul statului nostru și al culturei noastre cuprinde în sine pe lângă o seamă de oameni onorabili și buni patrioți și o ceată de orientali pur sang, precum am descris pe unul mai deunăzi, apoi un roi de gazetari internaționali fără de patrie, apoi câțiva potentați bănoși cosmopoliți— căci casa Rotchschild cu toate câte se țin de ea nu va susține nimenea că e germană — și în fine unele elemente de-a dreptul stricăcioase societății, elemente despre semnificațiunea cărora ne dă dovezi jargonul pungașilor, atât de mult împodobit cu vorbe evreiești. Emanciparea a fost priincioasă numai pentru că a surpat orice rațiune pentru plângeri îndreptățite. Dar pe de altă parte emanciparea a îngreuiat amestecul de sânge care în toți timpii

au fost mijlocul cel mai bun pentru nivelarea deosibirilor de rasă; numărul celor ce trec la creștinism s-au împuținat foarte, iar căsătorii mixte între creștini și evrei nebotezați vor rămânea pururea escepții rare pe câtă vreme poporul nostru va ținea cu sfințenie la credința lui creștină.

Evreii cată să fie mulțumitori nouăi Germanii pentru actul eliberării lor; participarea însă la conducerea statului nu este deloc un drept natural al tuturor locuitorilor, ci fiecare stat hotărăște în privirea aceasta după propria lui socotință. Dar în locul unei asemenea gratitudini vedem într-o parte a jidovimei noastre răsărind ca buruiana rea un spirit de prezumpțiune care nu se manifestă numai în mizerabila persiflare a religiei din partea unor gazetari, ci caută uneori de-a dreptul de-a micșora libertatea religioasă a majorității creștine. Din multe exemple acreditate voi cita numai unul, relatat de gazete. În Linz lângă Rin e o școală primară catolică vizitată de câțiva copii de evreu. În ora de religie, la care evreii se înțelege că nu iau parte, învățătorul s-a servit de un manual al istoriei biblice în care se zice, conform Noului Testament, că Hristos a fost răstignit fără vină de către evrei. Numaidecât capul havrei locale s-a plâns la guvern, cerând înlăturarea acelui manual pentru că escită ură și dispreț contra evreilor. Așadar în numele toleranței pitica minoritate își arogă dreptul de-a reclama contra credinței creștinilor; pentru sine însă ea cere libertate absolută. Fără îndoială că Bresslau judecă asemenea lucruri ca și mine; trebuie însă să ne ia nouă, creștinilor, a nume de rău dacă zicem că e timp de a da piept pe față unor asemenea opinii, cari, puțini ani după emancipare, aduc asemenea fructe și că trebuie a le da piept înainte de a ni se sui în cap terorismul unei spornice minorități încurajate prin lașa noastră răbdare?

Bresslau mă silește, spre părerea mea de rău, de-a accentua din nou deosebirea ce există între cele două mari rase ale jidovimei europene. El vorbește așa ca și când aș fi inventat eu această deosebire. Ceea ce am zis însă se poate dovedi cu acte din istoria legislațiunii franceze. Când se apropiau primele alegeri comunale și departamentale din epoca revoluției s-a depus în Adunarea Națională un proiect de lege care acorda tuturor necatolicilor dreptul electoral și facultatea de-a ocupa funcțiuni publice. Maury însă și Rewbell, alsacianul, au propus ca evreii să fie escluși de la acest drept, fiind prea urâți în Alsas. Adunarea decise în fine de-a admite, în legea votată la 24 decemvrie 1789, un amendament conform căruia Constituanta își rezervă de-a hotărî mai târziu asupra drepturilor evreilor.

După consultări nouă se votă la 26 ianuarie 1790 o lege asupra „evreilor de la sudul Franței“. Evreii ziși spanioli — les juifs connus en France sous le nom de juifs portugais, espagnols et avignonais— dobândiră drept electoral activ. Contra evreilor germani ai Franței însă rămase în vigoare rezerva de la 24 decemvrie 1789, deși ideea egalității stăpânea atunci toate capetele; ei dobândiră egalitatea abia prin Constituția de la 3 septemvrie 1791. Din acestea rezultă că francejii cunoșteau bine deosebirea ce exista înlăuntrul jidovimei și că evreii spanioli erau mult mai puțin urâți de către creștini decât evreii germani. Franța de sud însă e cunoscută ca țara clasică a pasiunilor religioase. Cât de îngrozitoare au fost acolo furia religioasă în curs de secole în războaiele contra albigenilor și hugenoților; în suta a optsprezecea încă s-au văzut aci atrocitățile luptelor camisarzilor și execuțiunea pe eșafod a lui Jean Calas, ba în anul 1815 încă terorismul alb domnea în țară, în Nâmes și Montpellier poporul de jos a ucis pe protestanți. Dacă un asemenea popor vestit prin fanatismul lui religios trăia mai prietenos cu evreii lui decât bonomii alsasiani, cari după felul lor german erau de mult deprinși de a îngădui lângăolaltă confesiuni deosebite și cari de o sută cincizeci de ani scăpaseră deja de groaza războaielor religioase, dacă acestea sunt așa atunci rezultă pentru noi neînlăturata concluzie că rasa spaniolă de evrei se adaptează mult mai ușor cu maniera de-a fi a Apusului decât rasa de evrei germani. Atitudinea evreilor spanioli au exercitat precum se vede mai târziu o influență priincioasă asupra poziției jidovimei din Franța toată, precum și asupra năravurilor imigrațiunii evreo-germane de mai târziu.

Nici obiecțiunile mele asupra precumpănirii jidovimei în presă nu-mi par înlăturate prin enumerarea foilor redijate de creștini. Cumcă evreii sunt foarte numeroși între corespondenți concede și Bresslau: cine însă cunoaște mai de aproape ruajul dinlăuntru al gazetelor noastre acela știe că redactorii nu prea sunt atât de neatârnați față cu reporterii lor precum admite Bresslau. Multe redacții sunt cu totul în neputință de-a se espune dizgrației corespondenților lor evrei din Paris și Londra. Apoi vine menajamentul pentru abonați. „Schlesische Zeituny“ („Gazeta sileziană“) a pierdut dintr-o dată șase sute și mai bine de abonați evrei numai pentru că îndrăznise de a-și spune de-a dreptul opinia asupra unor manifeste dovezi de prezumțiune evreiască. La urmă mai vine încă ceva: aproape toate gazetele germane își iau venitul lor curat din inserțiuni; pentru că abonamentul, la noi obicinuit atât de mic, nu acoperă nici cheltuielele; ce

însemnează însă mușterii evrei pentru această branșă a întreprinderii jurnalistice poate vedea oricine dacă-și aruncă privirea la pagina a patra a foilor noastre locale. Eu însumi m-am convins pe deplin asupra tăcutei puteri sociale a evreimei strâns unite și solidare abia în săptămânile din urmă prin scrisorile multor oameni onorabili, cari mi-au exprimat sincera lor adeziune, dar m-au rugat cu multă insistență de-a tăgădui numele lor, căci nu se pot espune răzbunării evreiești. Dacă facem suma tuturor împrejurărilor acestora atunci se esplică de ce o mare parte a presei noastre liberale nu are pentru escesele sumeției jidovești nici a zecea parte măcar din critica pe care o revarsă asupra oricărui caz de netoleranță creștină.

Am spus: nu voim ca după secole de civilizație germană să urmeze o epocă de cultură corce germano-jidovească. Bresslau răspunde că civilizația noastră e deja corce. Îmi pare un joc de cuvinte. Toate popoarele moderne au drept sprijin munca intelectuală a miilor de ani cari au trecut. Civilizația noastră germană răsare, precum observă cu drept cuvânt Bresslau, din trei mari izvoare, al anticității clasice, al creștinismului, al germanismului; dară pentru aceasta nu este deloc o cultură corce, căci noi am contopit atât idealurile clasice cât și cele creștine cu însăși ființa noastră, încât ele ne-au trecut în sânge și-n carne. Nu voim însă ca pe lângă aceste trei puteri ale culturei să se adaoge o a patra, natura evreilor noi; căci ceea ce în jidovism se potrivește geniului german a trecut de mult în civilizația noastră prin mijlocirea creștinismului. N-o voim, repet, pentru c-am simțit amar deja cu spiritul nou evreiesc, opunându-se de capul lui spiritului nostru, ne duce poporul pe căi rătăcite.

În zilele așa-numitei „June Germanii“ — lucus a non lucendo — literatura noastră era stăpânită de Boerne și de Heine. Cu cât ne depărtăm de acea epocă, cu cât o privim mai în liniște, cu atât mai limpede cunoaștem că era un timp de decadență intelectuală și morală. Nici o epocă a literaturii noastre de la Klopstock încoace n-a produs mai puțin de o valoare trainică. Idei străine, radicale, abstracte pătrunseră atunci în viața noastră, o imitație slugarnică a tot ce e străin ni se propovăduia în numele libertății; și pân-n ziua de azi cele mai bune puteri intelectuale pe cari le avem muncesc spre a elibera și întoarce nația de la idealele negermane ale acelei epoce sterpe. Bresslau se-nșală când crede a găsi în scrierile lui Boerne ironia superioară a lui Pufendorf. Publicistului „Junei Germanii“ îi lipsește cu totul superioritatea, care nu se poate întemeia decât pe

învățătura pozitivă: ce distanță între temeinica sârguință a lui Pufendorf și superficialitatea lui Boerne, care n-a gândit și n-a cercetat nicicând serios o cestiune politică! Ironia însă e justificată în politică numai atunci când răsare dintr-o puternică mândrie națională. Ce ironiza Pufendorf? Formele corupte ale Sfântului Imperiu, deșarta nimicnicie a statelor mici. Dar, în mijlocul celei mai mari decadențe, el nu vorbea despre nația germană decât c-o fericită mândrie, iar omului celui mai mare al timpului, marelui elector al Prusiei, el i-a ridicat un monument care va dura cât statua lui Schlüter. Boerne însă târâ pe cel mai mare german al timpului său, pe Goethe, în noroi, numindu-l slugă rimată și batjocori pe germani, numindu-i un popor de slugi, cu toată obrăznicia unui om care înlăuntrul său se simțea străin de ei. Istoria a judecat deja. Boerne e mort, ideile lui învinse, scrierile lui nu le mai citește nimenea afară de specialiști, Heine trăiește și va trăi. De ce? Nu pentru că Heine era într-adevăr o natură cu mult mai bine înzestrată decât Boerne, nu numai pentru că poezia are o viață mai trainică decât scrierile publiciștilor, ci înainte de toate fiindcă Heine era mai german decât Boerne. Operele nemuritoare ale lui Heine nu sunt acele persiflări internaționale din cauza cărora era numit „le seul poete vraiment parisien“, ci poeziile lui simțite nemțește. Astfel Loreley, copil adevărat al romanticei germane, apoi versurile De mii de ani din Grecia, care rezumă încă o dată tot ce germanii spuseseră sau cântaseră asupra frumuseții lumii elenice de la Winkelmann încoace. Heine are chiar în limba sa, ca toți autorii cei mari, o ușoară nuanță de provincialism. Goethe e franc, Schiller suab, Lessing și Fichte, oricât de deosebiți îndealmitrelea, trădează originea lor din Saxa Superioară, Heine, unde e mai puternic, e din țara Rinului, Boerne, din contra, vorbește acea limbă cultă și abstractă a gazetelor, care poate străluci și orbi, dar nu va fi nicicând într-adevăr puternică, într-adevăr germană; îi lipsește izul pământului, puterea primordială, vorbele nu se cufundă în sufletul cititorului.

Astăzi talentele sănătoase și într-adevăr însemnate dintre artiștii și învățații evrei s-au convins demult că nu pot produce nimic mare decât pe căile spiritului german, deci se poartă în consecință. Numai mediocritatea prezumțioasă se opune c-o închipuită superioritate cavalerescului Esau germanic; numai mediocritatea încearcă a introduce în sanctuarul limbei noastre strigătele de iarmaroc și păsăreasca burselor. Când ne opunem la asemenea cabazuri a elementelor rele din jidovimea noastră oameni ca

Bresslau ar trebui să ne susție. O deosebire serioasă și adâncă între opiniile mele și ale lui nu pot descoperi.

Nu stă tot astfel cu scrierea polemică a unui alt coleg al meu. D. Lazarus, în dizertația sa intitulată Ce e național?, pornește de la teza necombătută că esența naționalității nu stă numai în origine sau numai în limbă, ci în neîndoielnica, via conștiință de unitate. Dar, deși vorbește c-o elocuență patetică asupra însemnătății religiei, totuși nu cercetează mai de aproape greaua întrebare dacă o asemenea conștiință de unitate e posibilă când sentimentele religioase sunt cu totul deosebite. Din contra, dumneasa admite ca ceva dovedit că toți evreii germani sunt germani în orice privință. Și de la aserțiunea aceasta ajunge la concluzia monstruoasă că: „Jidovismul e tot atât de german ca și creștinismul. Fiece naționalitate cuprinde azi mai multe religii, fiece religie mai multe naționalități“. Tăgăduiesc absolut aceasta. Nu sunt aderent al doctrinei statului creștin, căci statul e o ordine mireană și trebuie să-și exercite puterea lui c-o nepărtinitoare dreptate și față cu necreștinii. Dar fără de nici o îndoială noi germanii suntem un popor creștin. Pentru a răspândi religia aceasta între păgâni strămoșii noștri au vărsat râuri de sânge, pentru a o dezvolta și forma au suferit și luptat ca martiri și eroi. La orice pas pe care-l fac în cunoașterea istoriei patriei mă conving din ce în ce mai mult cât de adânc a concrescut creștinismul în orice fibră a națiunii noastre; necredința chiar, dacă nu degenerează în persiflaj frivol, nu e-n stare a părăsi cu totul terenul creștinismului. Idei creștine vivifică arta și știința noastră; spirit creștin trăiește în toate instituțiile sănătoase ale statului și ale societății noastre. Jidovismul însă e religia națională a unui neam prin origine străin nouă, jidovismul e în esență defensiv nu convertitor, deci prin natura lui chiar mărginit la o rasă. La dezvoltarea jidovismutui germanii n-au luat nici o parte în curs de sute de ani; ideile lui întru cât n-au trecut în creștinism n-au exercitat nici o influență asupra statului, asupra civilizației noastre. Cine susține în fața unor fapte atât de patente că jidovismul e tot atât de german ca și creștinismul comite un păcat în contra măreției istoriei germane.

Tot atât de greșită în generalitatea cu care a fost pusă e aserțiunea că fiece naționalitate cuprinde azi mai multe religii. Cele mai civilizate națiuni ale prezentului, cele din Europa apuseană, sunt toate popoare creștine.

Acea vie conștiință a unității, condiția naționalității, nu se poate de regulă forma între oameni cari gândesc radical deosebit asupra cestiunilor

celor mai-nalte și mai sfinte ale vieții sufletești. Să ne închipuim numai că jumătatea poporului nostru s-ar lepăda de creștinism; nu-i nici îndoială că nația s-a desface, că s-ar risipi tot ce numim german. Lazarus nu observă deosebirea între religie și confesie; el își închipuiește că noțiunile: catolic, protestant, jidov sunt coordinate.

Deosebiri confesionale înlăuntrul aceleiași religii poate suporta o nație — deși destul de greu, precum ne-o dovedește istoria suferințelor Germaniei. Deosebirea între catolici și protestanți, oricât de odioasă s-ar ivi la lumina zilei, rămâne totuși o ceartă în familie, înlăuntrul creștinismului; noi protestanții împărtășim cu catolicii o sumă de principii de dogmatică și morală creștină. Când vitejii noștri părinți, după o luptă aprinsă, își repuneau spada în teacă și-și întindea mânile spre a încheia pacea religioasă, ei puneau regulat în tractatele lor clauzula donec per Dei gratiam de religione ipsa convenerit. De aceea nici astăzi un german creștin nu trebuie să piarză speranța că se va ivi cândva o formă mai pură a creștinismului, care să reîmpreuneze pe frații despărțiți. Coexistența mai multor religii însă înlăuntrul aceleiași naționalități se află uneori ca stadiu de tranzițiune; dar de ținut nu poate ținea, precum o dovedește istoria popoarelor apusene, decât așa, că una din religii formează regula iar eterodocșii escepția, mica minoritate. Aceasta e poziția evreilor în Europa apuseană. Popoarele creștine ale Apusului n-au devenit însă creștino-evreiești pentru că un mic număr de evrei trăiește între ele. Ele au putut să dea acestei minorități toate drepturile cetățenești și deplină libertate religioasă; dar și după emancipare popoarele sunt în drept și datoare de-a persista în mersul început al civilizației creștine, de-a păstra spiritul creștin al instituțiilor lor. Greșeala fundamentală a dizertației lui Lazarus e că oratorul nu e în stare de-a pricepe toate lucrurile acestea și ignorează cu sumeție rolul modest și escepțional care i se cuvine jidovimei în lumea culturii creștine.

Din celelalte scrieri polemice voi pomeni numai una încă, pentru că în ea se vede un târâie-brâu c-o insultătoare prezumțiune de rasă unsă cu mir creștinesc. Cine cunoaște persoanele și împrejurările din Berlin va pricepe numaidecât de ce d. Paulus Cassel s-a simțit adânc jignit prin observațiile mele asupra abuzului de reclamă a literaților evrei și de ce d-sa m-a zugrăvit pe mine cu obicinuita-i grație ca pe un „fariseu al conștiinței moderne“. Nepriceput e însă ca un preot creștin să crează a rezolva cestiunea izraelită a prezentului prin vorbele lui Hristos: „Mântuirea vine

de la evrei!“ și prin prorocia nebiblică, adunată din mai multe locuri ale Bibliei. „Toate popoarele trebuie să locuiască sub corturile lui Hristos Sem.“. D. Cassel retace însă o nemica toată, că Hristos a rostit vorbele acelea înainte de ce evreii ar fi respins mântuirea și înainte de a-l fi răstignit. A spune creștinilor de azi „Mântuirea vine de la evrei“ e o mai mare nebunie decât dacă un protestant ar zice altui protestant „Mântuirea vine de la Roma“ pentru că Luther a plecat din punctul de vedere al bisericei romane și pentru că protestantismul datorește mare parte a culturii sale bisericei celei vechi. Fiece putere intelectuală tânără care învinge pe una mai veche e fiica adversarei ei. Mărimea doctrinei creștine consistă tocmai într-asta, că, răsărită dintr-un popor semitic, au învins semitismul și a devenit o biserică universală. Dacă d. Paulus Cassel ar cerceta serios scrierile marelui apostol Pavel, a cărui nume l-a primit când s-a botezat, s-ar instrui lesne asupra acestor simple adevăruri. Vază d. Cassel de va găsi auditori cu crezare pentru doctrina inventată de dumneasa despre „Hristos Sem“, pe care testamentul nou nu-l cunoaște; noi germanii creștini ne ținem de Evanghelia fiului lui Dumnezeu. Același spirit de imensă prezumțiune se vede din aserțiunea d-lui Cassel că poporul evreiesc a fost abătut de la evlavia lui prin germanii cei frivoli. Heine învățase, se înțelege, destrămarea sa morală de la acea junime germană care s-a luptat în războaiele de eliberare (contra lui Napoleon I)!

Curios rămâne că tocmai ideile acelea ale revistei mele din noiemvrie cari pentru mine erau cele mai importante nici nu sunt pomenite de către numeroasele întâmpinări. Observațiile adică asupra vinei ce-o au germanii în împuternicirea jidovimei. Prin marile vorbe de „toleranță“ și „cultură“ ne-am lăsat seduși de-a comite o mulțime de stângăcii în învățământ, erori cari amenință a corumpe cultura creștină a tinerimii noastre, și abia acum începem a înțelege că școalele simultane primare sunt numai pentru ca să nu fie „mai rău fără rău“. E un minunat lucru toleranța, însă ea presupune că omul și-a câștigat deja o convingere religioasă puternică. Un bun învățământ elementar cată să fie pătruns în toate ramurile de același spirit. A preda istorie universală unor copii cari, după felul lor copilăresc, nu pot distinge decât bine de rău și adevăr de minciună și a o preda cu toate aste astfel încât să nu jignești nici pe protestanți, nici pe catolici, nici pe evrei însemnează a juca pe ouă și nu i-ar succede nici unui mare învățat, necum modestei culturi a unui învățător de școală primară. Nimic însă nu e mai periculos pentru sufletul copilului decât fraza fără de cuprins. E datoria

statului de a priveghea cu asprime ca sub firma toleranții să nu se deprinză nepăsarea pentru religie. Și în contra tiraniei cametei exercitată pe-ntrecute de către evrei și creștini statul ar putea să dea mai multă apărare decum dă cai.

Mai însemnată decât toate măsurile puterii statului va fi însă atitudinea nației chiar. Nepăsarea și greociunea noastră ar fi putut să-nvețe mult de la virtuțile economice ale neamului evreiesc. Noi, din contra, n-am fost primitori decât de slăbiciunile și boalele caracterului evreiesc. Cosmopolitismul nostru îi ieși înainte celui evreiesc, gustul nostru de critică se bucura de discursurile asmuțătoare a presei evreiești. Un popor c-o puternică mândrie națională n-ar fi îngăduit nicicând înjurăturile epigonilor lui Boerne; un popor cu datini pe deplin formate și-ar fi păzit limba cu mai multă trezvie contra barbariei gazetelor umoristice jidovești. Înainte de toate însă destrămarea fatală a vieții noastre bisericești, gustul de batjocură și materialismul multor creștini au dat vânt prezumțiunii jidovești. În sferele frivole și lipsite de credință ale evreilor e o părere stabilită că marea majoritate a germanilor culți a rupt-o de mult cu creștinismul. Va veni vremea, și poate că nu e tocmai departe, în care nevoia ne va-nvăța a ne închina, în care modesta pietate va ajunge la oarecare vază alături cu mândria culturii. La urma urmelor orice cestiune socială grea readuce pe observatorul serios la religie. Cestiunea izraelită din Germania nu se va liniști, raportul între creștini și evrei nu va redeveni pacinic până ce concetățenii noștri izraeliți nu vor ajunge la convingerea că suntem și voim să rămânem un popor creștin.

❦

DIN TRANSILVANIA

[30 ianuarie 1880]

Foaia „Telegraful român“ publică următorul articol inspirat de indignare și de pericolul iminent. Articolul e aspru, s-ar putea zice provocător, ca și notița din „Pester Journal“ care l-a inspirat. Dar, după cum zice chiar „Telegraful“, manoperile sunt *vechi* și poporul român de atâtea veacuri viețuiește neclintit păstrându-și limba și moravurile. Cât pentru acele „așchii uscate“, gata a-și renega limba și naționalitatea, să nu îi plângem, ci din contră, asemenea spartanilor, să ne îmbrăcăm cu haine de sărbătoare,

căci am scăpat de *Pausania*. Reacțiunea nu întru târziu va începe și legătura va cădea de pe ochii asupritorilor! Vijelia mugește împrejurul stâncei care cu nepăsare ține capul sus, disprețuind sforțurile ei zadarnice. Norii se risipesc, stânca a rămas neclintită la locul ei, tot cu fruntea sus; iată viața naționalității române din vremuri uitate. Dacă s-ar urma apelului „Telegrafului român“, apoi cel mai bun mijloc de apărare ar fi nepăsarea și disprețul, căci nu întru târziu reacțiunea va începe. Legea fizică a perseveranței nu-și va schimba deloc urmările. Dacă „Pester Journal“ întețește pe maghiari, laudă procedarea lor, necalificabilă ce e drept, pentru ajungerea unui scop, germanizarea, atunci nu e just, nu e logic ca și ziarele române de preste Carpați să lucreze tot spre acest scop la care tind gazetele evreiești! Unitate în limbă, unitate în biserică, iată în scurte vorbe un întreg program pentru apărarea naționalității române amenințate.

❦

[1 februarie 1880]

Ca un fel de refugiu de multele inconveniente ale vieții, Dumnezeu, în înalta sa bunăvoință, a dat omului râsul, cu toată scara, de la zâmbetul ironic până la clocotirea homerică. Când vezi capete atât de vitreg înzestrate de la natură încât nu sunt în stare a înțelege cel mai simplu adevăr, capete în care, ca în niște oglinzi rele, totul se reflectă strâmb și în proporții pocite, făcându-și complimente unul altuia și numindu-se sarea pământului, ai avea cauză de a te întrista și de a despera de viitorul omenirii dacă n-ai ști că după o sută de ani, de pildă, peste amândouă despărțămintele geniilor *contimporani,* peste balamuc și pușcărie, va crește iarbă și că în amintirea generației viitoare toate fizionomiile acestea vor fi pierit fără de nici o urmă, ca cercurile din fața unei ape stătătoare.

Garanția învingerii adevărului și binelui în lumea aceasta este moartea. Dacă moartea nu s-ar îndura să ne scape de o generație în disselecțiune, care produce atâția Mihălești, Fundești, Pătărlăgeni, Costinești, dacă moartea n-ar pune adevărul la adăpost de onoarea de a fi coexistat alături cu partea criminală și stupidă a omenirii, niciodată națiile n-ar fi putut strânge acel capital de adevăruri care înnobilează aspra lor luptă pentru existență.

E o fericire pentru noi că, prostia și perversitatea fiind nemuritoare, cel puțin proștii și perverșii *in concreto* sunt muritori.

De acolo râsul, ca un voios semn de încredere în zădărnicia acestei priveliști.

La aceste considerațiuni, pe jumătate melancolice, pe jumătate vesele, ne-au condus numărul „Românului“ de la 30 ianuarie, în care găsim următoarea frază la adresa roșilor mai tineri.

> „Sunteți tineri, aveți prin urmare puterea de-a lucra“;
>
> „Sunteți *învățați*, aveți deci inteligența și capacitatea de-a corespunde la însărcinarea ce vi s-a dat de națiune“.

Tinerețea e într-adevăr un defect incurabil, mai cu seamă al inteligențelor roșii, căci o organografie a radicalilor nu ne-ar arăta în cele mai multe capete ale lor decât numai începuturile embrionare a ceea ce se numește creier, însă o dezvoltare ipertrofiată a acelor părți ale capului cari corespund cu șiretlicul și în fine o lipsă totală a simțului de distingere între lucruri proprie și lucruri ale altuia.

Dar *învățații* roșii? Asta e ceva cu totul nou. Carada, Pundescu, Costinescu figurând ca învățați sunt în stare a face să zâmbească și pe omul cel mai deprins cu curiozitățile lumii.

Căci într-adevăr e curios ca niște bieți oameni cari abuzează în mod periculos sănătății lor de surogatul pe care natura răutăcioasă le-au dat în loc de creieri, surogat abia suficient pentru a distinge un om de un car cu lemne, incapabil însă de-a înțelege semnificațiunea vorbelor chiar, ceea ce ni se dovedește atât de des prin articolele de fond ale foilor liberale, să mai fie espuși la primejdia de a fi numiți învățați!

Între roșii abia se află câțiva cari pot fi taxați cu epitetul biblic de „ființe cuvântătoare“, abia câteva escepții cari, printr-un defect nedescoperit încă al conformațiunii craniului, sunt ceva mai inteligenți, *deși* roșii. Încolo chiar elementelor liberale inteligente li e rușine de-a fi confundate în acea masă de hidos întunerec, în acea grămădire de perversitate catilinară și de adâncă, uimitoare nerozie.

Guvernul însuși face foarte bine că nu întrebuințează asemenea oameni decât la funcțiunea machinală a votului; ar fi vai de țară dacă ar mai și discuta. Astfel cum ies proiectele de lege din pana șefilor de biurou ai ministeriilor sunt lucruri mai mult ori mai puțin indigeste, dar nici au pretenția de-a fi altceva decât lucrări făcute de silă, menite de a nu fi nici înțelese, nici ascultate de poporul românesc. Dar închipuiască-și cineva că pe aceste canevale de copist s-ar mai broda discursuri roșii și lucrul ar

deveni o adevărată spaimă. De aceea repede se fac, repede se votează proiectele de legi, adesea mai mult într-o singură zi și obiceiul existenții, destul de trist prin el însuși, e cel puțin scutit de platitudinile machinelor votătoare.

De aceea „Românul“, sau cel puțin finul d. C.A. Rosetti, în loc de a-i consilia pe tinerii și învățații lui amici la vorba sau — ferească Dumnezeu — la lucru, ar face mai bine, a le reaminti singura lucrare de care inteligențe roșii sunt capabile: votarea, votarea fără scrupul, fără considerente, fără frază.

❦

[5 februarie 1880]

Unul din punctele statornice ale programei acestui ziar, o temă adeseori dezbătută, a fost reforma învățământului într-o direcție mai realistă. Dar ceea ce li s-a-ntâmplat multora ni se întâmplă și nouă. Aceiași oameni cari au combătut odinioară proiectul de lege adus de ministrul Maiorescu în timpul cabinetului Catargiu nu se sfiesc astăzi de-a-și apropria, fără a le înțelege, ideile acelui proiect. Astfel aflăm în numărul de joi-vineri, 31 ianuarie — 1 fevruarie al „Presei“ următorul pasaj încântător:

> Pentru a pune capăt acestui rău se pot lua următoarele măsuri: două licee, unul în Iași și altul în București, sunt de ajuns pentru a forma buni profesori de *gimnazie* și a permite unor amatori distinși să cultive literile sau belele-arte. Celelalte *licee* sau *gimnazii* trebuiesc transformate în școli reale și profesionale, unde științele cu aplicațiunea lor să se predea cu folos pentru junimea studioasă. O mulțime de juni cari n-ar putea, din cauza lipsei de mijloace, să se ocupe de studii superioare ar găsi în aceste școale asigurarea d-a îmbrățișa o carieră utilă și onorabilă în industrie, în agricultură sau în comerț; drumurile de fier, lucrările de canalizare, de poduri, lucrările de mine, ar deschide noi și bogate cariere junilor studioși; el ar putea să găsească în acest vast câmp de activitate independința și averea câștigată printr-o muncă fecundă și onorabilă.

Ca să vază câtă pricepere și adâncime are scriitorul acelui articol și ce sistematic își închipuiește dumnealui învățământul, cititorul n-are decât să observe cum sus se formează buni profesori de gimnazii și cum c-un șir mai jos toate gimnaziile se desființează.

Scriitorul acelui articol habar n-are de ce propune, nici prin vis nu-i trec urmările unilateralității cu care privește învățământul. Școalele pe cari le

dorește introduse în România cu escluziunea culturii și puterii educative a clasicității ar deveni escelente pepiniere de … mari oameni de stat. Nu-i vorba, și școalele actuale produc asemenea fructe, căci dacă nu le-ar fi produs n-am avea plăcuta ocazie de-a face observații „Presei“.

O direcție realistă însă a școalelor cată să țină seamă de trebuințele reale ale societății, fie acele materiale, fie morale. E însă evident că necesitățile morale ale prezentului sunt aproape înzecit de mari decât cele materiale chiar. Diferiți mari oameni de stat cari-și fac din șiretlic și neadevăr o virtute, apoi o organizație întreagă bazată pe minciună că poporul e cult și bogat, pe când în realitate era incult și sărac, o generație prezumpțioasă, fără sațiu și imorală de advocați la cari mintea e înlocuită prin viclenie, a căror meserie consistă în a corumpe caracterele prin amăgire, a face din negru alb, din alb negru, o lipsă totală de judecată pentru orice formă de cultură care nu corespunde c-un paragraf de lege, toate relele acestea care ne bântuie, „Presa“ crede a le putea remedia prin prefacerea câtorva biete gimnazii în școli reale! Încă o dată nu s-a dovedit adevărul proverbului latinesc: *Non idem est si duo dicunt idem.*

❦

[7 februarie 1880]

Când, mulțumită estraordinarei dibăcii cu care patrioții conduc destinele țării, s-a ivit în Congresul de la Berlin cestiunea izraelită, ca din senin, fără ca, după propria lui mărturisire, cabinetului să-i fi trecut măcar prin vis eventualitatea aceasta, ne aducem aminte că atât presa guvernamentală cât și înaltele sfere ale roșiilor dibuiau prin întuneric și-și pierduseră capul. Țara nu voia să dea nimic, ea era uimită de acest amestec în suveranitatea ei interioară, necontestată nici în vremile lui Pasvanoglu. Guvernul, din contra își făcuse, în înțelegere cu străinii, vreo șapte-opt așa-numite categorii, pe cari puteau intra în dragă voie toți evreii. Atât era de mare spaima generală, atât de amar devenise tonul jurnalisticei, atât de agitate erau spiritele încât garda civică a fost dezarmată, patrule petreceau Bucureștii în lung și în lat, s-aștepta izbucnirea unor sângeroase turburări.

Era necalificabilă cererea. Se cerea poporului românesc să recunoască cetățenia unor oameni al căror cel întâi act politic era un act de înaltă trădare în contra țării care-i hrănea, în contra poporului care fusese îndestul de creștin de-a-i îngădui în mijlocul lui. Cu ușurința cea mai mare acești

oameni se constituiseră în asociație internațională, ca și socialiștii, și drepturile rasei lor erau pentru ei lucrul principal, chiar dacă statul român ar fi pierit nevoind a le acorda. Pentru drepturile lor ei puseseră statului cestiunea de existență sau de neexistență, și această cestiune se înscrisese în instrumentul păcii de la Berlin, în articolul 44.

Pe de altă parte era evident că roșii noștri, cosmopoliți cum sunt, fără tradiții, fără trecut, fără simț istoric, având drept toată cultura în capul lor un roi de fraze stereotipe în toate țările unde există proletariatul sub o formă oarecare, cătau să recunoască în fundul inimei lor că evreii aveau dreptul să comită o trădare de țară, de care ar fi fost și ei capabili de ar fi fost în opoziție. Căci roșii, după cum îi definea liberalul Iancu Negură, în opoziție conspiră contra tronului, la guvern conspiră cu străinii contra țării.

Pentru conservatori poziția era asemenea grea. Mulți dintre ei vedeau în exigența art. 44 al Tractatului de la Berlin un precedent atât de periculos și nemaipomenit de amestec direct în autonomia internă a țării, încât erau dispuși a răspunde împreună cu țara c-un refuz net al cererii. Afară de aceasta guvernele conservatoare nu se distinseseră nicicând prin persecuțiunea evreilor, în rândurile partidului erau chiar o seamă de bărbați independenți cu totul prin averea lor și dezinteresați cari simpatizaseră cu aspirațiunile evreilor. Purtarea Alianței izraelite însă, graba bucuroasă cu care o seamă din evreii noștri alergaseră să pună cestiunea de existență statului din care voiau să facă parte, a rupt toată tradiția pacinicei conviețuiri și au prefăcut pe amicii cei mai sinceri ai evreilor în cei mai sinceri adversari ai tendințelor lor.

Trebuia puțin simț istoric, puțină cunoștință a spiritului popoarelor europene pentru a vedea limpede că singurul rol ce se cuvenea statului român era rezistența acută în contra exigențelor art. 44. N-avem nevoie să încredințăm că în ochii oricărui stat din Europa art. 44 era o oroare. Dacă evreii din Rusia ar fi cutezat, în înțelegere cu Alianța universală, să formuleze o asemenea cerere către Congres, guvernul rusesc ar fi împlut cu ei temnițele și minele din Siberia; oricare rasă care se crede apăsată și care ar fi formulat cereri în contra guvernului legitim, spre a-l sili la concesii prin intervenție străină, ar fi fost tratată de statele respective cu pedepsele cari se aplică trădătorilor de patrie.

Era deci evident că art. 44 nu putea să fie ceea ce semăna a fi, nu putea să fie o teorie juridică aprobată de puterile semnatoare, ci, redus la proporțiile lui naturale, era un pretext, nu o cauză de intervențiune sau —

precum s-a esprimat un deputat în delegațiunea austriacă — un *escelent mijloc de presiune* asupra României. Acest deputat imputa guvernului său de ce nu s-a servit cu mai mult folos de acest mijloc. Spiritul articolului era acesta, litera lui însă se îndrepta contra esclusivismului absolut al art. 7 din Constituția noastră.

Presupunând că art. 44 ar fi stipulat emanciparea evreilor, nimeni n-ar putea contesta că noul art. 7 al Constituției e tocmai contrariul lui și că tocmai încetățenirea individuală e înlăturarea pentru totdauna a ideei emancipării.

Mijlocul de presiune a fost însă întrebuințat de deosebite părți c-un succes cam inegal. Astăzi, când i s-a secat izvorul și când nu mai e nimic de stors din el, astăzi când el nu mai are de sprijinit nici un interes străin, va veni în fine recunoașterea independenței României. În câteva zile — prin recunoașterea oficială și generală a neatârnării — cestiunea izraelită va fi moartă și sperăm că pe de-a pururea. Dacă nu ne-ar cuprinde numai tradiționala noastră nepăsare pentru gravele neajunsuri economice și sociale ale țării, dacă nu ne-am crede din nou puși la adăpost de orice pericol prin această nouă dovadă de bunăvoință a apusului european!

Recunoașterea neatârnării României este deci o confirmare deplină a manierei de a vedea pe care „Timpul“ o emisese din capul locului. Era evident că aceeași Germanie care aruncase în temniță pe bancherii evrei ce *subscriseseră un împrumut* al guvernului francez în timpul războiului avea o conștiință juridică ce nu putea încăpea exigențele nedrepte ale art. 44, cum ele erau formulate de presa amică evreilor, precum pe de altă parte nu există nici o îndoială că oricare din puterile semnatare ale Tractatului din Berlin ar fi judecat ca și noi procedura criminală a unor supuși ai lor cari ar fi cutezat a cere intervenirea străinătății în afacerile interne ale țării. Dacă irlandejii Angliei, polonii Rusiei, românii coroanei ungare, arabii Franței ar fi îndrăznit a cere de la un congres european ceea ce nu sunt în drept a cere decât de la puterea statului lor nu știm de s-ar fi găsit o singură voce în favorul art. 44.

Confirmarea vederilor noastre emise din capul locului ne bucură și, oricare ar fi fost întrebuințarea făcută de art. 44 ca unealtă de presiune, necesitățile politice ale prezentului ne silesc a o trece cu vederea și a o da uitării pentru moment măcar. Europa monarhică și creștină, Europa împărțită după rase și care datorește estrema sa dezvoltare intelectuală și economică tocmai principiului împărțirii în rase, cari, una după alta, își

încărcă umerii cu sarcina civilizațiunii câștigate de celelalte ginți surori, această Europă ne-a dat dreptate în fundul inimei ei, iar art. 44, departe de-a fi espresia unui principiu juridic cosmopolit, n-a fost decât manipulul unor interese trecătoare de ordine secundară. Pentru cel care nu cunoaște adevăratele motive cari determinează voința oamenilor, precum nici firele subțiri cu care se împăinjenează ochii opiniei publice, art. 44 a fost uimitor prin stabilirea unui principiu ce este în contrazicere cu însăși natura cea mai intimă a statului în genere. Pentru cel care știe însă ce va să zică a pune un motiv pretextat înainte și a sili pe partea adversă de-a face concesii pe un teren cu totul altul și străin motivului pretextat, pentru acela intențiile adevărate erau, de nu clare, cel puțin întrevăzute într-o lumină cu totul alta. Pentru cei simpli art. 44 era un principiu de drept, pentru înțelept un problem.

Dezbrăcat acum de caracterul lui problematic și trecut în domeniul cestiunilor rezolvate fără contestare, era recunoașterii oficiale a neatârnării noastre se apropie, o nouă eră se începe în istoria luptei pentru existență a individualității noastre naționale.

Nu știm într-adevăr încă în ce legătură stă cu începutul acestei nouă ere știrea despre o adâncă schimbare a cabinetului actual. Evident este că nemulțumirea cu purtarea guvernului, dar mai cu seamă cu aceea a elementelor roșii din el, merge crescând. Toate succesele pe câte le-au avut le datorește opoziției, le datorește liniei de conduita impusă fie de conservatori, fie de liberalii moderați, toate insuccesele se trec în registrul cel mare de neprevederi și naivități radicale. Fie că s-ar fi convins în sfârșit de inepția lor înnăscută, fie că disoluțiunea a intrat în rândurile lor în urma ducerii *ad absurdum* a teoriilor lor cosmopolite, destul că putem înregistra, fără esplicația care ne lipsește încă, noutatea despre necesitatea simțită a unui guvern nou, o necesitate despre care s-ar fi convins însăși unitatea în două fețe Rosetti-Brătianu.

În interesul țării ar fi într-adevăr un guvern serios cu principii sigure, concrete și constitutive, în locul partidului a cărui listă de fraze cuprinde descompunerea, agitația perpetuă și tirania elementelor ignorante și ambițioase din țară.

❦

[9 februarie 1880]

Dimitrie Cantemir, Domn Moldovei, unul din oameni cei mai învățați ai secolului său, în prefața latinească a *Cronicei românilor* povestește — cititorul ne va ierta parțiala incertitudine a citatului, de vreme ce nu avem cartea la îndămână — că romanii, pătrunzând în Rhaetia, vitejii locuitori ai acelei țări le-a luat armele și i-au combătut cu armele lor proprii. Astfel venerabilul cronicar român, în asprul său patriotism (cestiune de *creștere*, cum ar zice „Presa“), se încumetă a combate pe toți hulitorii neamului său cu propriile lor arme.

Pe un teren și mai priincios decât acela al vechiului cronicar, îmbrăcat în platoșe de fier și înmuind un condei de fier în contra dușmanilor neamului său, ne aflăm noi față cu organul marelui om de stat, față cu „Presa“.

În numărul ei de joi, 7 fevruarie, „Presa“ se miră de reintrarea d-lui Epureanu în partidul conservator, adaogă apoi câteva parafrazări a vorbelor d-lui Boerescu despre lipsa de domiciliu a dreptei conservatoare etc. etc. Vorbe ieftene într-adevăr, de care nu ne preocupăm într-o țară și într-un secol în care epitetele îmblă ulițele, încât le pot găsi și cei mai târziori la pricepere.

Nu vom face așadar polemică cu „Presa“, căci nu ne-am înțelege, mai întâi pentrucă nu vorbim aceeași limbă. Noi știm românește; „Presa“ nu. Noi căutăm pentru ideile noastre cuvântul cel mai adecvat ce se poate; „Presa“ găsește arareori câte un ecuivalent francez. Cestiune de creștere sau, mai exact, de atavism. Omul a cărui părinți n-a fost român neam de neamul lor ar pricepe cu greu adâncimea vorbei țărănești, căci oamenii de țară se-nțeleg chiar între străini cari le știu limba, nu doar dând cuvintelor un înțeles arbitrar, ci punându-le numai într-o ordine sintactică alta decât cea obicinuită și așezând accentul logic pe unele vorbe. Se-nțeleg prin accente, căci au dorința de-a se înțelege.

Deci nu pe terenul acestei înțelegeri pe care discută oameni ce au dorința de a se convinge și îndupleca vom vorbi cu organul marelui om de stat, ci pe acel neutru al argumentului, absolut valabil pentru persoanele la cari ne adresăm, pe acela al dovezii numite *ad hominem.*

Acum câteva luni, la 15 mai 1879, „Presa“ relata alegerea colegiului I pentru Senat.

Ce zicea „Presa“ pe atunci?

> Toți fruntașii națiunii pe cari un sistem fatal li persecutase cu o furie neauzită națiunea-i îmbrățeșează și-i trimite ca să-i puie față-n față cu persecutorii lor.
>
> Aceia pe care partidul *radical* îi declarase de trădători *națiunea-i recunoaște din nou* ca **stâlpi ai săi.**

Cari *erau* acei *stâlpi*, acei fruntași? „Presa“-i subliniază în lista aleșilor colegiului întâi, îi tipărește cu cursive, deci iată-i:

Constantin Bosianu
Iancu Strat
C. Silion
C. Cornescu
Al. Știrbei
Vasile Alecsandri
Prințul Dim. Ghica
Petre Mavrogheni
G. Gr. Cantacuzino
Menelas Germani
G. Giurgea
M.K. Epureanu
General Manu
T. Rosetti
General Florescu.

Ce mai zice însă „Presa“ despre această *opozițiune?*

Opozițiunea, deși în minoritate, reprezintă *în realitate adevărata espresiune a țării*, căci numai aleșii opozițiunii, *până la unul*, întrunesc calitățile ce trebuie să însușească un reprezentant al țării în orice împrejurări și mai ales când se tratează de cestiuni importante … Partida radicală, cu o *neînsemnată escepțiune*, nu este reprezentată decât de niște *docile instrumente* ale guvernului, cari strălucesc prin necunoștința lor și prin lipsa de orice titluri meritorii și cari nu-și înțeleg într-altfel misiunea decât a face gălăgie la un ordin dat ca să turbure discuțiunea și să voteze tot felul de *ilegalități*.

Tot în acest articol, mai la vale, „Presa“ vorbește de violarea Constituției prin recunoașterea alegerei d-lui Morțun în locul d-lui Nicu Gane, ce avea mandatul de deputat de Suceava, și zice:

> … Tot asemenea va putea da afară din Cameră pe toți deputații opozițiunii și a-i înlocui, după capriciu, cu d-alde Mărgăritești, Dimăncești, Pătărlăgeni etc.

Dar oare citarea Mărgăriteștilor și Pătărlăgenilor e izolată în ciclul de articole de fond ale „Presei“[*]?

Deschidem numărul de la 20 mai 1879 și vedem următoarele asupra partidului roșu.

> Afară de vreo două personalități și de un foarte mic număr de tineri instruiți dar a căror acțiune asupra direcțiunii afacerilor este *nulă*, partidul care guvernă țara (cel roșu) nu se compune decât de indivizi ce nu pot decât a-i compromite toate interesele, esercitând în stat cea mai tristă și pernicioasă influență …
>
> Oricât de audace și de compact poate fi mândrul și cu penele fâlfâitoare batalion al Pătărlăgenilor și Manoleștilor din Cameră și Senat, autoritatea, prestigiul și talentele, înțelepciunea, tactul și prevederea politică a atâtor bărbați însemnați pe care națiunea i-a trimes în Parlament vor ști a ține în loc și a paraliza acțiunea funestă a acestor triști politici.
>
> Aceasta este convicțiunea noastră!
>
> Aceasta trebuie să fie convicțiunea națiunii!

Aferim, ar zice turcul.

Apoi azi, când d. Boerescu nu mai nemerește domiciliul partidului conservator, pe care-l știa odinioară foarte bine, noi n-avem dreptate a ne plânge că adevăratul flagel al nefericitului nostru popor sunt … advocații? Ceea ce ieri era stâlp al țării, astăzi n-are domiciliu? Se potrivește aceasta? Se potrivește ca nuca în perete și ca sarea-n ochi, ar zice povestea vorbii.

Dar aceasta nu e destul. Rămâne să dovedim tot din „Presa“ că ilustrul partid al Centrului a recunoscut asemenea pe d-nul Epureanu de șef al său.

În no. său de 31 mai 1879 „Presa“ scrie asupra alegerii prezidentului Senatului:

Dar, cunoscându-se declarațiunea P.S. Sale (Mitropolitului), pe care unii o comparau cu fabula vulpei care, neputând ajunge la struguri, îi găsea acri, a trebuit ca și opozițiunea (deci și d-nul Boerescu cu ai săi) să pună un alt candidat la prezidenție, și acest candidat a fost d. M.K. Epureanu.

Tot în acest număr „Presa“ dovedește într-un mod exact că majoritatea guvernamentală la acea alegere n-a fost decât de șase voturi, deși guvernul pusese contracandidat pe d. Bozianu, simpatic tuturor partidelor.

În realitate dosarul nostru *ad hominem* în privirea „Presei“ e foarte bogat. Dacă nu uzăm de el pe deplin, reticențele noastre sunt cauzate mai

mult de lipsa de timp de a ne ocupa cu neconsecuențele unor adversari despre cari nicicând n-am avut o opinie mare.

Nouă nu ne inspiră respect decât o inteligență superioară, osândită fatalmente de a urma adevărului oricare ar fi caracterul purtătorului ei, sau un caracter superior, osândit asemenea de a fi adevărat oricare ar fi inteligența purtătorului lui. Respectăm pe Baco de Verulam, autorul scrierii *Novum Organon*, întemeietorul științei moderne, care, cu toate defectele caracterului său, prin mărimea creierului era condamnat a fi un rob al adevărului, respectăm, căci aci putem fi mai acasă, pe frații Golești, cari, cu toată mărginirea intelectuală, aveau caractere statornice și limpezi. Tot ce e la mijloc, pe jumătate onest sau pe jumătate inteligent, e pentru noi lume problematică, nimic.

Aurea mediocritas e pentru noi o oroare în amândouă laturele ființei omenești, precum era pentru divinul Dante. Acest „element moderator“, dacă voiți, al caracterelor și inteligențelor, e locașul minciunii, al tertipului, al meschinăriei, locașul acelui advocat pe care Scaunul papal îl numea *advocatus diaboli*. Aceștia sunt oamenii născuți spre a pretexta intenții bune și a face fapte rele, oameni ce nu cred ceea ce zic și nu zic ceea ce cred; ei nu sunt nici buni, nici răi, ei sunt de-a dreptul mici, și existența lor în lume este o persiflare a existenței.

❦

[9 februarie 1880]

„Presa“ de vineri 8 fevruarie ne răspunde nouă următoarele:

Adversarii noștri se agață de o eroare *tipografică* ca să facă mare zgomot și să ne taxeze de inconsecuenți. În adevăr, în paragraful citat de „Timpul“ s-a omis vorba *jumătate* ce venea imediat înaintea cuvântului *gimnazii* și astfel se complecta ideea d-a restabili ecuilibrul între studiele clasice și reale; dacă am fi dorit să se suprime cu totul învățământul clasic, am fi cerut desființarea tuturor liceelor, pe când noi am lăsat să subziste *jumătate* aproape din liceele din țară.

În materia erorilor *tipografice* esperiența noastră e foarte bogată.

Când d. M. Schina a plagiat pe un autor francez, fără a-i cita numele, omisiunea era o eroare tipografică.

Când d. Sion numea versurile lui Dosoftei metropolitul hexametri și pentametri, aserțiunea era o eroare tipografică.

Când d. Ureche omite — ingratul — numele autorilor spanioli pe cari-i plagiază, lucrul se reduce la o eroare tipografică.

Când în fine un scriitor de la „Presa“ zice: „Rămân liceele în care să învețe carte profesorii de gimnazii, iar gimnaziile le desființăm ca să facem școli reale“, atunci se-nțelege că această abdicație formală de la judecata omenească a fost numai … o eroare tipografică.

Mai vine însă un alt pasaj, tot atât de caracteristic.

> Terminăm prin a rectifica o altă eroare comisă de „Timpul“; nu d. Maiorescu a conceput pentru prima oară ideea de a da o direcțiune realistă învățământului public, ci *respectabilul d. Constantin Crețulescu* care, încă de la 1861, *a publicat în broșură importantă,* unde semnala inconvenientele grave și consecuențele fatale la cari se espunea viitorul țării de nu se va îndrepta către agricultură, industrie și comerț o mare parte din activitatea națională.
>
> Apoi *regretabilul G. Costaforu* în mai multe ocaziuni s-a făcut apostolul călduros al acestei mari idei naționale și ne mirăm cum cei de la „Timpul“ caută să atribuie d-lui Maiorescu un *merit ce nu-l are și să-l îmbrace cu pene străine.*

Respectabilul d. Constantin Crețulescu poate fi un om foarte onorabil, precum și regretabilul G. Costaforu asemenea; unul a scris o broșură, altul a vorbit în privirea aceasta. Toate acestea nu schimbă faptul că proiectul de lege propus de d. Maiorescu a fost cel întâi în direcția reformării învățământului și, tocmai fiindcă acest proiect de lege era singurul bun, singurul netradus din limbi străine, răsărit din trebuințele țării, singurul care, ca orice reformă adevărată, tăia în cei ce privesc catedrele lor ca pe niște sinecure, de aceea toată suflarea problematică din țara aceasta s-au opus proiectului, inducând în eroare și pe unii de bună-credință, încât a trebuit să cază.

Dacă sunt pene străine acestea, cel puțin sunt mai vechi decât cele citate de „Presa“. Deja răposatul Marțian, unul din rarele capete cugetătoare a acestei țări, indica în stilul său plin și energic calea realistă în învățământ ca singura mântuire de generația de advocați și postulanți pe care-i simțea crescând ca iarba împrejurul lui, iar, înaintea lui Marțian, Eliad — pe când era om cu minte și nu-și sucise numele în Heliade — vedea în direcția unilaterală a învățăturilor puterea țării. Eliad ajunsese atât de departe încât susținea că sistemul instrucției publice la noi e introdus și mănținut prin instigațiunile Rusiei, pentru ca să facă din români o nație de turburători și

panglicari de meserie, slabă înlăuntru, paralizată înafară, totdeuna matură de a cădea în brațele colosului de la nord.

Acestea erau opiniile lui Eliad. Supoziția lui fundamentală poate fi o exagerare, sigur este însă că rezultatele învățământului prevăzute cu ochiul lui uneori profetic s-au putut constata în timpul războiului oriental și se vor putea constata și de acum înainte.

Dar între scrieri mai mult sau mai puțin platonice și între încercarea sinceră, cu sacrificiul persoanei sale, de-a realiza cele scrise, e o deosebire cât cerul de pământ.

Și iadul e pavat cu intenții bune — dar ce folos?

❦

RUINELE ARENDĂȘIEI

[Articol cu paternitate incertă]

[10 februarie 1880]

O piesă al căreia interes consistă numai într-o intrigă complicată, unde scenele sunt tot atâtea surprinderi neașteptate, nenaturale, îngrămădite fără nici o legătură și în care mi se deliniază nici un caracter, nu se susține nici un sentiment nu știu dacă este bine aleasă pentru dezvoltarea tinerilor talente și pentru satisfacerea unui public inteligent. Și regret a o spune că, de ce vizităm mai mult Teatrul Național, ni se întărește convingerea că arta dramatică este la noi foarte înapoiată și gustul publicului celui mare foarte puțin format, încât cea mai mare îngrijire, chiar a unei bune direcțiuni, în ceea ce privește alegerea serioasă a pieselor și distribuirea nemerită a rolurilor abia ar putea ajunge să atingă — cu voie să zic banalicește culmea artei — dar oarecare grad de perfecțiune care ar scăpa-o de ridicol, să contribuiască astfel ca publicul să-și formeze o părere despre teatru, care să nu aibă un atare caracter problematic. Dar, din contra, se continuă cu asemenea piese, nu se ține seamă de viitorul talentelor, ci numai de surprinderea țintită asupra mulțimei necompetinte și suntem condamnați să vedem teatrul la noi într-o stare foarte puțin demnă dacă nu se vor lua alte măsuri.

De aceea nu ne putem hotărî a aduce măguliri deșarte direcțiunii.

… Dar să lăsăm acestea și să notăm impresiile ce ne-au lăsat artiștii din piesa *Ruinele moștenirei*. Admir temperamentul cel foarte liniștit al d-șoarei

Pătrașcu, care o ferește de emoțiuni chiar în locurile cele mai desperate. Ea vorbește în mod egal, oricare ar fi înțelesul vorbelor și situațiunea momentului. Pe urmă are o manieră uniformă de a gesticula cu mâna în orice împrejurare. Anume, ține mâna apropiată de piept, o depărtează și iar o apropie, repetând aceeași mișcare de la actul întâi până la fine. În scena dintre ea și fiul generalului, unde ar trebui să izbucnească dispreţul unuia și ura altuia, ei se urăsc și se despreţuiesc fără aprindere, fără violență. La finele actului al doilea, când servul lui Keronan îi spune unde se află copilul Luisei, cu toată graba și bucuria infernală să pună mai iute mâna pe copil, zice: „vino — vino cu mine" cu atâta liniște și atâta de domol încât nu trădează deloc nici graba, nici bucuria ce resimte. Are un joc de scenă foarte imperfect. Așteaptă impasibilă până când îi vine rândul replicei următoare.

Caracterul esențial al d-șoarei Popescu este o afectare exagerată și o încredere neascunsă în talentul d-sale. Luând bine seama la jocul ei se vede răceala care provine din nepriceperea rolului și lipsa de simțire, iar trăsătura de mai sus provine din ovațiunile nemeritate ce le-a primit din partea prea indulgentului nostru public. Ea nu vorbește din abundanța simțirii și nu este stăpână pe voce sau, dacă este stăpână, nu are ce stăpâni. Vorba și gesturile ei, între care nu ezistă nici o legătură firească, unite cu deplina neschimbare a trăsăturelor feței, dovedește că nu este pătrunsă de ceea ce zice că simte. Scena între dânsa și George d'Esteve nu este nici înțeleasă, nici esprimată din partea d-lor. Replicele iuți, înflăcărate, vorbele înecate de emoțiunea sentimentului, mișcările cele desperate, nimic, nimic nu se vedea. Aceste le scriu pe când ascult pe Luisa. Tot ce spune ea e fără culoare și el o ascultă cu multă și vizibilă liniște, nu pare deloc emoționat și trimete din când în când publicului o privire în care se citește o perfectă indiferență. Glasul unei nenorocite ar trebui să fie jeluitor și duios, ar trebui să răsfrângă în mii de chipuri suferința care o apasă și o consumă. Glasul d-rei Popescu este din contra și nu zice nimic prin el însuși, și ea acopere acest mare defect scoțând mereu batista și uscând niște lacrime ce nu curg. Totul este recitat, studiat pe dinafară. Când ea fuge cu bucurie ca să-și poată îmbrățoșa copilul vine cuiva mai degrabă să râză decât să plângă.

Ne place jocul cel modest al d-rei Bârsescu, regretăm că nu se dă nici o îngrijire de a o face să propășească pe calea artei, căci face erorile cele mai elementare. Întâlnind pe marchizul de Monteclain îl întreabă dacă n-a văzut pe George. Dar nu pune semnul întrebărei. În alt loc, pândind o convorbire, ea ar trebui să ia o poziție mai atentivă și să știe că în asemenea împrejurări

nu se mișcă mâna la piept și iar înainte — obiceiul artiștilor noștri. În scena când tatăl o învinovățește de necinstire nici ea nici el nu sunt la înălțimea situațiunei. Scena gingașe între Lucia și Luisa este interpretată mediocru când fratele ei cu mințele pierdute voiește să meargă la moarte, ea ar trebui să împreune mânele și să-l implore cu mai multă căldură.

D. Manolescu joacă cu prea multă solemnitate, se suie pe coturnul tragic chiar când nu e vorba d-a înfățoșa caractere înalte, pasiuni adânci, așa de mult păstrează manierile convenționale încât în cea mai mare emoțiune nu uită unde și-a lăsat pălăria și mănușele. Răul este că i se dau niște roluri pentru care nu are poate predispoziție naturală. Ca amorez, nu are destulă gingășie, pentru caractere înalte, nu destulă adâncime. D-sa copiază mersul și mișcările artiștilor celor mari, mai cu seamă a lui Rossi, fără să fie cu alegere și tact, cum și când să facă întrebuințare din ele. Așa de ezemplu nu simte cât e de ridicol a păși ca Othello când joacă pe George d'Esteve, mai ales când nu e deplin stăpân nici măcar pe acest din urmă rol.

D-nul Fraivalt juca pe bătrânul general. Însă de multe ori uita de bătrânețele sale și gesticula cu cârja, pe care trebuia să se sprijine, cu toată îndemânarea unui tinerel. De altminteri vocea dezmințea etatea generalului. Se înțelege că iritarea și violența dă omului o putere juvenilă extraordinară, dar cu toate aceste, în toate împrejurările de emoțiune, am trebui să recunoaștem pe gârbovitul bătrân. Să nu crează că d-sa își pierde mințele în momente de aceste. Când aude că fiica lui era singură la braț cu marchizul, vocea, mișcarea și figura d-sale nu arată că aceasta îl surprinde și-i inspiră o cumplită bănuială. De asemenea în actul al 5-lea, când își deplânge soarta, nu-l credem.

D. Velescu are statură, are voce, are pornire, însă aceste toate nu ne par a fi în proporție cu talentul pe care-l dezvoltă și cu cunoștințele sale dramatice. D-sa este același și iar același în oricare rol. În Keronan a avut un joc foarte greu și, putem zice, aceasta-i întrecea puterile. Suntem în drept a spune aceasta, amintind ultimele acte în cari, cu toată lăudabila silință ce a pus, s-a obosit foarte mult, fără să ne atingă atât de adânc precum ar fi voit poate; d. Hagiescu înțelege rolul ce i se încredințează și-l studiază asemenea, însă, nedându-i-se roluri cari să se potrivească pe deplin cu înzestrarea sa naturală, e împiedicat de a se identifica în roluri nepotrivite. De multe ori bătrânul soldat a produs efecte comice când nu era intențiunea autorului. Așa, când toți stau pe malul înalt și pe punte, plini de groază și

emoțiune, zăresc pe Luisa, sergentul strigă „vino, vino la noi“, publicul bufnește de râs.

Se înțelege că de era altul cu o voce mai puțin comică vorbele aceste nu ar fi distrat publicul.

D. Mateescu a jucat cu mult efect, însă aceasta nu vrea să zică că d-sa a conceput rolul său în mod adecuat cu intențiile autorului. Purnic este un servitor simplu și nesocotit. Dar vorbele d-lui Mateescu erau însoțite de un aer așa de semnificativ și de un gest așa de îndemânatic și ușor încât ai fi jurat că Purnic face pe prostu fără a fi. Am observat însă că d-sa a fost aplaudat chiar de unii membri din comitetul teatral. Desigur acestea priveau dispunerea lui comică și nu fidelitatea cu care pătrunsese rolul. Scena de amenințare între d. Ilagiescu și Mateescu a fost foarte bine ezecutată.

Cu multă părere de rău constatăm că oamenii cari dau direcțiunea teatrului nostru nu au instructul cuvenit și poate nici esperiența cuvenită de-a întrebuința talente într-adevăr pronunțate, precum sunt aceste două din urmă, numai în roluri ce se potrivesc pe deplin cu natura lor, ba de-a le crea chiar un capital de roluri, un repertoriu, potrivit nu atâta cu necesitățile de senzație a publicului celui mare pre cât cu necesitățile de dezvoltare a talentelor tinere.

Mai fericit decât tinerimea artistică de astăzi a fost bătrânul Millo, care-a jucat totdeauna ceea ce i-a convenit lui și s-a dezvoltat astfel în linia dreaptă, pe când talentele tinere sunt adeseori silite, contra predispozițiilor lor naturale, să umble pe cotiturile unor roluri nepotrivite cu ele, ceea ce nu se poate întâmpla decât în detrimentul lor.

❦

[12 februarie 1880]

Astăzi patrusprezece ani era mare mișcare în București și în țară. O conspirație se urzise în contra lui Vodă Cuza, care n-ar fi izbutit nicicând dacă o seamă de naturi criminale care, spre rușinea țării și a oștirii, făceau parte din puterea armată n-ar fi ridicat cu lașitate mâna lor nelegiuită contra Domnului țării. Mișcarea care purta în frunte-i stigmatul trădării de Domn, a unuia dintre Domnii cei mai patriotici din câți au fost vrodată în Țările Dunării române, căta să aibă în caracterul ei întreg sămânța unor rele și mai mari.

De atunci am dat zi cu zi și an cu an îndărăt. De la țăran începând, pentru care toți pretextează a se interesa și care cu tot interesul platonic a ajuns ilot și la sapă de lemn, și sfârșind cu proprietarii mari, cu negoțul, cu meseriile, toată țara și anume elementele românești dintr-însa au apucat pe clina unei continue și repezi înapoieri. Pe când datoria publică se urca repede de la câteva zeci de milioane la sute de milioane, întrecând astăzi cu mult jumătatea de miliard, pe atunci drumuri de fier, votate în pripă și sub dictatul străinilor, cari ei în de ei discutau și puneau la cale cestiunea, după chiar mărturisirea d-lui Brătianu, au sustras muncii naționale piețele noastre, încât astăzi am ajuns ca până și obiecte de prima necesitate, precum făina, să se importe din străinătate. Asemenea toate obiectele de îmbrăcăminte ale țăranului, apoi toate obiectele de manufactură și industrie câte corespund cu trebuințele, în mare parte factice, a plebei de postulanți și advocați, toate se importă azi de peste graniță.

În loc ca munca să se diversifice, să se împarță din ce în ce mai mult, subvenind o ramură celeilalte, ea din contra se simplifică din ce în ce, din ce în ce s-a redus la cea mai simplă, mai grea, mai brută espresie, la esploatarea directă și primitivă a pământului, la producerea de grâu și porumb, care trebuie să ecuivaleze toate necesitățile noastre.

Clase numeroase cari aveau un drept la muncă și cari azi sunt lipsite de ea, fiindcă, fideli teoriei „om și om“, le-am pus să concureze cu universul întreg, persistă și azi în aceeași veche orbire, amețite de fraze liberale-cosmopolite, ca și când fraza ar fi fost cândva un ecuivalent al muncii reale și al câștigului real. O generație de oameni cari abia știu citi și nu știu scrie, învățând câteva fraze banale din gazete, s-au gerat în oameni mari și au luat masca, când de oameni de stat, când de reprezentanți ai nației, când de oameni de litere chiar, și tot ce ei făceau, fie lungi discursuri insipide și fără bun-simț, fie literatură plagiată, fie ignoranță botezată cu porecla de știință, fie pledoarii pline de sofisme, se traduceau din partea nației în plată peșin a tuturor actelor acestora de periclitare a bunului ei simț și a existenței ei. Mai multe generații viitoare, și cea actuală cu de prisos, sunt osândite a plăti cu sudoarea și munca lor colosalul capital de palavre și mistificațiuni grosolane câte s-au debitat de cătră plebea postulanților în cei din urmă patrusprezece ani.

Dar lucrurile nu ce opresc aci.

Pe când independența *reală,* proclamată de Vodă Cuza, în loc de-a costa un ban roșu, adusese din contră, în urma numeroaselor acte de suveranitate

înlăuntru, imense foloase materiale și morale statului, precum: secularizarea a o a cincea parte din pământul României, sporirea armatei, împroprietărirea clasei celei mai numeroase și mai importante a țării, autonomia bisericii naționale, paralizarea puterii consulilor, un spornic avânt pe calea culturii intelectuale; independența nominală de astăzi și seria de acte din care ea a rezultat a costat șase sute de milioane în bani, o provincie pierdută cătră Rusia, douăsprezece mii de oameni uciși de florile-mărului pe câmpiile Bulgariei, amestecul direct al străinătății în chiar legislațiunea și autonomia internă a țării, iar în spiritul public, în inteligența claselor conducătoare o duplicitate nemaipomenită, o plecare sistematică spre panglicărie și amăgire în sus și în jos. Neadevărul, iată semnul caracteristic al celor din urmă patrusprezece ani.

Străinii vor drumuri de fier, și presa națională încearcă a dovedi în sute de articole că e un interes eminamente național la mijloc.

Străinii voiau răscumpărarea drumurilor de fier, și primul-ministru declară că e cestiunea cea mai populară din România.

Străinii voiau emanciparea evreilor, și organe românești s-au aflat care să zică că un popor atât de civilizat și mai cu seamă atât de bogat ca cel românesc are datoria de-a se închina exigențelor secolului.

Străinii voiau război cu Turcia, de îndată această luptă nefastă se botează „război al independenței“.

Străinii vor voi anexarea, și se vor găsi și în viitor cete de masalagii cari să alerge ulițele și să strige „Trăiască cutare ori cutare formă a pieirii României“.

Evident e un lucru. Poporul de mult nu mai participă la toate panglicăriile acestea. Recăzut în fatalismul raselor nefericite, el a pierdut de mult orice speranță în îndreptarea răului și precum cu răceala a privit proclamarea independenței din partea Corpurilor legiuitoare, cu ironie a văzut intrarea triumfală a vitezei noastre armate, coincidând cu ziua cesiunii Basarabiei, tot astfel cu răceală și ironie întâmpină și recunoașterea independenței din partea puterilor.

Și ce ar mai aștepta de la viitor, când acesta e pe deplin compromis de către o generație în care inteligența omenească e la români reprezentată prin Pătărlăgeni și Serurii.

În fenomenologia frazei advocățești intră de ex. și o independență recunoscută în modul următor:

Guvernul Maiestății Sale nu *ar ști să considere că, răspunzând cu totul vederilor cari au condus puterile semnatare ale Tratatului de la Berlin, nouăle dispozițiuni constituționale* de cari i s-a fost dat cunoștință, și în particular pe acele din cari rezultă, pentru persoanele de rit necreștin, domiciliate în România, neaparținând de alminterea nici unei naționalități străine, necesitatea de a se supune formalităților unei naturalizațiuni individuale“.

Ceea ce mai de-a dreptul va să zică:

„Noul art. 7 e în contrazicere cu art. 44 al Tractatului de la Berlin“. Știm bine că paragrafe din buget vor trebui să acopere și astăzi cheltuielile pentru masalale și masalagii, știm bine că banul istovitului contribuabil va pune și azi în mișcare cheful patrioților de industrie și că măturătorii Bucureștilor nu așteaptă decât francul, colacul și ocaua de rachiu pentru a saluta cu entuziasm era independenței roșie. Dar poporul a primit cu răceală această știre, ca și Faust cântecele învierii:

„Aud solia, dar nu cred în ea“.

❦

Unul din miturile cele mai semnificative din câte a păstrat poporul nostru este următorul: La leagănul unui copil se coborâseră cele trei ursitori, menindu-i una tărie, alta istețime, a treia mărire lumească. Muma copilului, nemulțumită că i se dăruiseră și lui bunuri pe cari le-a avut atâția oameni, rugă pe cele trei zâne ca îndeosebi copilului ei să-i hărăzească ceva ce n-a avut încă nici un muritor. Cu-nstristare-i răspunse una din zâne: „Ca toți oamenii nici judeci, nici poți judeca ceea ce ai cerut, dar totuși îți împlinesc dorința și dăruiesc copilului tău tinerețǎ fără îmbătrânire și viața făr-de moarte“. Copilul creștea văzând cu ochii, într-o zi cât alții într-un an, și, mânat de instinctul de neîmbătrânire și de nemurire sădit în pieptul lui, luă lumea în cap, spre a mântui împărățiile de pieire, omenirea de dușmani. Trecu pe rând când prin pustii primejduite de zmei puternici, unde nici om, nici turmă nu putea petrece și ucidea pe acei zmei, deșchizând locuri așezării oamenilor, când prin păduri locuite de fiară, pe cari le nimicea făcând drum vânătorilor și cărbunarilor, când iar prin împărății înflorite și vechi, prin orașe puternice și avute, până ce într-un târziu ajunse în palatul unei zâne aeriane, unde-l aștepta neîmbătrânirea și nemurirea.

Aci petrecu trei zile în deplină liniște.

După trei zile, plecând însă la vânat, adormi într-o vale frumoasă, în care pietre și copaci, râuri și izvoare începură a vorbi cu el și a-i aduce aminte de casa părinților, de locurile părintești și tot amestecul acesta de vorbiri îl fermecă și-l ademeni atât de mult încât, cum se deșteptă, încălică și lua drumul spre casă. El adormise în valea „aducerii aminte“. Cum ieși din cercul magic al zânei, începu a nu mai cunoaște lumea. Ajunse într-un loc unde știa că e un oraș mare și nu găsi decât ruine pe care pășteau caprele. Întrebă pe păzitor de nu știa unde e orașul cutare, dar acesta răspunse că neam de neamul lui nu pomenise acolo decât ruine. Trecu mai departe și, unde fusese acum trei zile un pustiu întins află un oraș foarte mare. Ba în piața orașului văzu un grup de marmură care-l reprezenta pe el însuși luptându-se cu un zmeu. El întrebă pe-un orășan ce însemnează acel grup. Acesta-i răspunse că acum câteva sute de ani un viteaz se zice c-ar fi ucis un zmeu în locurile acestea, care erau pustie, și că de atunci încoace a fost cu putință să se așeze oameni acolo și să se ridice acel oraș.

— Dar bine, eu sunt acela — zise atunci cavalerul nemuritor.

Lumea ce se strânsese împrejurul lui râse de dânsul și-l crezu nebun.

Și astfel pe orișiunde trecea, pe orișiunde vedea înflorire în urma faptelor lui, lumea-și bătea joc de el, îl lua în râs, nevoind nimeni să-l crează că el fusese acela care curățise codrii de fiară și pustiurile de monștri. Nu trei zile, cum i se părea lui, sute de ani trecuseră din timpul când el plecase în lume după nemurire.

Cam astfel poate și geniul neîmbătrânit al istoriei românilor. Dacă acest geniu ar veni astăzi sub forma lui Mircea cel Bătrân și ar zice: „Eu v-am dat independența țării, căci după ce am înfrânt oștirile turcești m-am supus împăratului sub condiții cari au trebuit să vă păstreză țara și naționalitatea“, mulți ar lua în râs pe bătrân. Dacă acelaș geniu sub forma lui Cuza Vodă ar zice: „Eu v-am dat toate drepturile câte le aveți astăzi, și numai datoria publică de șase sute de milioane e meritul vostru de patrusprezece ani încoace“, roșii i-ar răspunde, „că nainte de a se pripăși un fanariot în Strada Doamnei nu existau asemenea idei“. Nu ne-am mira dacă într-una din zile roșii s-ar lăuda că ei au „creat universul“, care înainte de partidul naționale-liberale nici nu exista. Și cu toate acestea e evident că o țară care există de 700 de ani aproape parte independentă, parte pe deplin autonomă înlăuntrul său, nu are să-și mulțumească existența unui partid care nu e decât de ieri-alaltăeri și independența, departe de a fi meritul actualei generații, e suma

vieții noastre istorice, minus inepția unui partid compus din oameni ignoranți și de rea-credință, care ne-au dat această sumă știrbită.

A dovedi această știrbire nu e greu.

Reproducem mai la vale textul autentic, cel francez, al formulei cu care cele trei mari puteri ne-au recunoscut independența.

[…]

Sfârșitul acestui articol lipsește, plus următorul: [„DE BINE, DE RĂU…“]

❦

STUDII ASUPRA SITUAȚIEI

[17, 19, 21, 22 și 24 februarie 1880]

I

Un nou program? va întreba cititorul, devenit neîncrezător prin pompoasele liste de făgăduințe și de vorbe mari, câte au văzut pân-acum lumina zilei. Într-adevăr, nici noi nu suntem tocmai bucuroși de-a alege, pentru o serie de principii sincer espuse, un nume care-a trebuit, de voie de nevoie, să figureze în fruntea tuturor făgăduințelor câte nu s-au ținut. De mult încă am însemnat asemenea izvoade de fericiri promise și pururea ne-mplinite cu numirea de negustorie de principii, de pretexte invocate pentru a urmări cu totul alte scopuri. Știm asemenea că un viu sentiment de stat, o conștiință întemeiată despre solidaritatea intereselor naționale, cari sunt și trebuie să fie armonizabile, nu în opunere unele cu altele, un patriotism luminat și mai presus de tendențe înguste mai nu are nevoie de-a formula în teze generale lucruri care se-nțeleg de sine la alți oameni și în alte țări.

Din nefericire însă cată să constatăm că în țara noastră multe lucruri evidente și simple nu se mai înțeleg de sine, încât — ca la noi la nimenea — evidența însăși are nevoie de-a fi comparată cu miile de căi strâmbe câte se urmează, pentru a se dovedi că ea este singura linie dreaptă.

Atâtea programe au apărut în țară la noi de patrusprezece ani încoace, emanate ba de la guverne provizorii, ba de la partizi, ba de la personalități politice izolate, și atâtea decepțiuni amare au urmat tuturora încât orice om cu bun-simț trebuie să învingă un sentiment de sfială când încearcă a recuceri pentru cuvântul „program“ înțelesul lui adevărat de serie de principii mărturisite, împărtășite sincer de mii de cetățeni, realizabile. Ceea ce se cere de la o profesie de credințe politice este desigur, înainte de toate, ca ea să corespunză cu simțimintele și aspirațiunile legitime ale țării și să fie adaptată instituțiunilor ei. S-ar putea într-adevăr imagina un sistem de idei politice, folositoare chiar, care să nu fie conforme cu sentimentele și aspirațiunile țării, dar în lumea strictei necesități un asemenea sistem n-ar fi cu mult mai mult decât productul unei imaginații fecunde.

Căci un principiu absolut, netăgăduit de nici un om cu bun-simț, este ca o stare de lucruri, rezultă în mod strict cauzal dintr-o altă stare de lucruri premergătoare și, fiindcă atât în lumea fizică cât și cea morală, *întâmplarea* nu este nimic alta decât o legătură cauzală nedescoperită încă, tot astfel aspiraţiunile și sentimentele sunt rezultatul neînlăturat al unei dezvoltări anterioare a spiritului public, dezvoltare ce nici se poate tăgădui, nici înlătura. O profesie de credințe politice care ar face abstracție de linia generală descrisă prin spiritul public nu s-ar deosebi cu mult de scrierile regelui Iacob al Angliei, de *Utopia* lui Thomas Morus, de *Statul* ideal al lui Plato, de *Contractul social* al lui Jean Jacques Rousseau.

Deci, stabilind principiul fundamental că orice politică practică nu poate lucra decât cu elementele cari-i sunt date, iar nu cu cele pe cari și le închipuiește a le avea și convinși că idei și interese, fie cât de diverse, sunt și trebuie să fie armonizabile pentru ca statul să fie cu putință, nici înțelegem, nici avem vreo încredere în mișcări violente sau estralegale și, mai puțin încă, în conspirațiuni, deși aceste din urmă s-au bucurat în trecut de o nejustificată glorie, de laurii pe cari cu ușurință-i plăsmuiesc gazetele, de aureola pe cari cei interesați o creează cu aceeași ușurință cu care cei dezinteresați o condamnă.

Tăgăduim că pe calea aceasta se poate realiza un adevărat progres, pe care nu-l vedem și nu-l aprobăm decât în dezvoltarea treptată și continuă a muncii fizice și intelectuale. Căci cine zice „progres“ nu-l poate admite decât cu legile lui naturale, cu continuitatea lui treptată. A îmbătrâni în mod artificial pe un copil, a răsădi plante fără rădăcină pentru a avea gradina gata în două ceasuri nu e progres, ci devastare. Precum creșterea unui organism se face încet, prin superpunerea continuă și perpetuă de nouă materii organice, precum inteligența nu crește și nu se-ntărește decât prin asimilarea lentă a muncii intelectuale din secolii trecuți și prin întărirea principiului înnăscut al judecății, precum orice moment al creșterii e o conservare a celor câștigate în trecut și o adăogire a elementelor cucerite din nou, astfel, adevăratul progres nu se poate opera decât conservând pe de o parte, adăogând pe de alta o vie legătură între prezent și viitor, nu însă o serie de sărituri fără orânduială. Deci, progresul adevărat fiind o legătură naturală între trecut și viitor, se inspiră din tradițiunile trecutului, înlătură însă inovațiunile improvizate și aventurile hazardoase.

Ne putem făli cu drept cuvânt cu probele de vitalitate pe cari le-a dat poporul nostru de cincizeci de ani încoace. E drept că în acest period de ani

aceste probe nu sunt repărțite în mod egal, că unii ani se deosibesc prin un mare prisos de putere intelectuală, bine întrebuințat, alții din contra prin o risipă puțin justificată a acelor puteri pe căi improductive, totuși însă sumând la un loc și mărimile pozitive și cele negative, găsim prin mijlocul cărărilor laterale cari s-au pierdut în pustiu calea generală a unui progres real, mai cu seamă pe terenul politic.

Farmecul ce ne ținuse în întuneric și înapoiare nu era atât de imaterial precum și-ar închipui cineva la prima vedere. El era, din contra, reprezentat prin un sistem de cetăți turcești din stânga Dunării, ale căror amenințătoare brâie de pământ și piatră trebuiau dărâmate pentru ca să-nceteze epoca întunerecului. După pacea de la Adrianopol s-au dărâmat în sfârșit și cele din urmă fortificații pe cari Turcia le avea pe malul stâng al Dunării, și de-odată cu aceasta se ridicară una câte una piedecele de pâna-atunci ale negoțului și agriculturii și astfel, începând a se dezvolta bogățiile pământului nostru și căutându-și schimbul pe producte apusene, am fost puși în contact cu civilizația, cu ideile Apusului, cari și-au făcut drum și s-au răsădit la noi fără nici o greutate, fără nici o împotrivire din parte-ne.

Din capul locului cată să negăm că ar fi existat în țările noastre o reacțiune în senzul feudal al cuvântului. Din timpul războaielor lui Napoleon I se ivise în țările noastre un reflex, la început încă slab dar nefalsificat, al înaltei culturi și lipsei de prejudiții a secolului al XVIII-lea, reflex care avea caracterul acelui secol: un raționalism strălucit și spiritual, lipsit de cunoștințe pozitive. Zeița rațiunii credea în Apus să pună lumea în orânduială numai prin propriul aparat al deducțiunilor logice, ale căror premise nu erau bazate nici pe esperiență, nici pe organizația înnăscută a statului și a societății ca obiecte ale naturei. Golul nostru intelectual, setos de civilizație, a primit fără control, fără cântărire, idei și bune și rele, și potrivite și nepotrivite, ba națiunea întreagă, cu prea puține excepții, nu vedea că niciodată o vorbă nu poate înlocui o realitate, că niciodată fraza culturii nu e echivalentă cu munca reală a inteligenței și mai ales cu întărirea propriei judecăți, care e cultura adevărată, că niciodată fraza libertății nu e echivalentă cu libertatea adevărată, care e facultatea de a dispune de sine însuși prin muncă și prin capitalizarea muncii. Nu o utopie, o mie de utopii populau capetele generației trecute, care-și închipuia libertatea fără muncă, cultura fără învățătură, organizația modernă fără o dezvoltare economică analogă. O serie de fraze ieftene, copiate din gazete străine, din scriitori de a doua mână, din discursurile unor politici trăiți și

crescuți în alte țări, a înlocuit și înlocuiește încă în mare parte silința de-a învăța singuri; raționamente străine, răsărite din alte stări de lucruri, înlocuiesc exercițiul propriei judecăți.

Deci tocmai lipsa unei reacțiuni adevărate, raționalismul foarte strălucitor, dar și foarte superficial al epocei trecute au făcut ca introducerea tuturor formelor nouă de cultură să se întâmple fără controlul, fără elementul moderator al tradițiilor trecutului. În loc ca un spirit nou de muncă și de iubire de adevăr să intre în formele vechi ale organizației noastre, s-a păstrat din contra incultura și vechiul spirit bizantin, care a intrat în formele nouă ale civilizației apusene. Nu ceva esențial, nu îmbunătățirea calității a fost ținta civilizației române, ci menținerea tuturor neajunsurilor vechi, îmbrăcate în reforme foarte costisitoare și cu totul în disproporție și cu puterea de producțiune a poporului și cu cultura lui intelectuală.

Programul publicat în n-rul de ieri, asupra căruia vom reveni în deosebite rânduri, a răsărit din acest viu sentiment al contrazicerii între fond și forme care se arată atât de deschis în toate fenomenele vieții noastre publice.

Chiar dacă epoca formelor goale, care domnește de douăzeci de ani și mai bine în țările noastre, s-ar putea esplica, deși nu justifica, prin cuvântul „epoca de tranzițiune“, e evident că sarcinile cu care tranzițiunea ne-au încărcat cu asupra de măsură ne dictează în mod serios de-a ne întoarce de pe calea greșită, de-a privi în mod mai limpede starea adevărată a țării, de-a judeca în mod mai limpede necesitățile ei.

O schimbare a opiniei publice în înțeles conservator se poate constata de mai mult timp încoace. Foaia noastră acum doi ani încă a prezis că țara, prin tristele esperimente la care e supusă de domnia frazei, va ajunge până în sfârșit să fie conservatoare. În urma acestei preziceri, îndealtmintrelea lesne de făcut, s-a văzut că însuși liberalii au fost siliți să recunoască necesitatea unei legi contra uzurei și a unei alte legi contra înstrăinării pământurilor țărănești. Aceste legi stau însă în flagrantă contrazicere cu însăși rațiunea de-a fi a liberalismului, care recunoaște oricărui cetățean dreptul absolut de-a dispune de bunurile și de munca sa după propria și libera sa chibzuință. Iată dar că din haosul de idei liberale-cosmopolite, pentru cari clasele și statul nu sunt nimic, iar individul totul, răsare ca din senin necesitatea absolută de existență a unei clase asigurate de muncitori agricoli. Nu ne îndoim că mai târziu capetele mai clare dintre liberali vor

recunoaște tot atât de mult necesitatea absolută a proprietății mari, care este în toate țările sprijinul cel mai puternic al neatârnării de caracter, al celei mai înalte forme a libertății omenești. Nu o dată în istorie se va confirma adevărul fabulei lui Meneniu Agrippa.

Încheiem aceste șiruri aducând cetățenilor aminte că nu există nici libertate, nici cultură fără muncă. Cine crede că prin profesarea unei serii de fraze a înlocuit munca, deci libertatea și cultura, acela se prenumără fără s-o știe între paraziții societății omenești, între aceia cari trăiesc pe pământ spre blestemul, ruina și demoralizarea poporului lor.

II

În ordinea de idei espuse în n-rul trecut intră și aceea a independenței statului român. Nici aceasta n-a venit *ex abrupto*, în mod fragmentar, ca din senin, ci, ca toate tendențele adevărate, a fost pururea prezentă și întunecată numai uneori de nevoile momentului.

Ar fi un act de adâncă ingratitudine către strămoșii noștri dacă ne-am închipui că cu noi se începe lumea în genere și România îndeosebi, că numai noi am fost capabili a avea instinctul neatârnării, când, la dreptul vorbind, n-am făcut decât a mănținea cu mult mai mult ori mai puțin succes ceea ce ei au câștigat fie prin sângeroase lupte, fie prin dezvoltarea unei isteții extraordinare, puse amândouă adeseori în serviciul acestei unice preocupațiuni, a păstrării neamului și țării.

E drept că prezentul, cu graiul lui viu, cu ambițiile și pretențiile lui, e un advocat foarte elocvent pentru meritele sale, fie reale fie închipuite, față cu meritele unui trecut a cărui gură o astupă pământul. Și cu toate acestea fost-ar-fi cu putință de-a vorbi chiar de neatârnarea statului român fără a sufla praful așezat pe tractatele noastre vechi și de pe cronicele noastre? O ilustrare curioasă a manierei de-a-și atribui un merit care e în mare parte a trecutului e că în același timp în care se-ncheia un tractat de comerț cu Austria, ca manifestare a neatârnării noastre, d. Mitilineu, înalt funcționar al Ministerului de Esterne, publica un volum de tractate de alianță și de comerț încheiate de dinastii române de înaintea epocei fanarioților.

Și ce străluciți într-adevăr, ce neasemănat de mari sânt reprezentanții din trecut ai neatârnării statelor române față cu epoca noastră? Oare Mircea I, în cei 38 de ani, Ștefan cel Mare în cei 46 de ani ai domniilor lor au avut o altă preocupare decât neatârnarea țării?

Mircea I — acest prototip luminos și al artei războinice și al celei diplomatice la români — n-a gândit toată viața lui decât la mănținerea neatârnărei. La 1394 bate pe Baiazid Ilderim în memorabila luptă de la Rovine, păstrată în memoria întregei Peninsule Balcanice; la 1395 încheie tractat de alianță cu Ungaria; la 1396 ia parte la bătălia de la Nicopole, la 1398 bate el singur pe Baiazid lângă Dunăre; la 1406 își întinde mâna în Asia și scoate pe Musa ca pretendent în contra lui Soliman I, îl susține cu bani și arme și îl face împărat; la 1412 scoate un alt pretendent, pe Mustafa, în contra lui Mahomed I, ba chiar în anul morții sale, 1418, a ajutat cu bani și arme pe un sectator momentan, anume Mahmud Bedreddin, sperând succese politice din sciziuni religioase între turci.

O politică analogă a contrapunerii iscusite a puterilor creștine, a luptei directe cu turcii, au susținut Ștefan cel Mare.

Din atitudinea acestor doi Domni se esplică cum de țările noastre au putut să se închine puterei turcești păstrându-și cu toate acestea întreaga lor suveranitate înlăuntru și-n afară, cum s-au putut să se introducă în tractate de supunere proibițiunea pentru moametani de-a se așeza în țară, cum s-au răsfrânt până chiar asupra umbrelor de fanarioți o rază din vechea neatârnare, căci și aceștia îndrăzneau a se numi Domni *din mila lui Dumnezeu,* deși erau numiți și scoși prin firman, deși se știe că titlul *Dei gratia* nu se cuvine decât numai suveranilor.

E o ciudată ironie a istoriei de a vedea pe un Gheorghe Hangiarlâu de pildă, un cirac al lui Capudan bașa din Țarigrad, îmbrăcându-și ființa paralitică cu titlurile unui Mircea *Dei gratia Voevoda transalpinus, Fogaras et Omlas Dux, Severini Comes, Terrarum Dobrodicii Despotus et Tristri Dominus.*

Făcut-au bine sau făcut-au rău cei mai mari doi Domni ai noștri preferând o supremație nominală turcească unei supremații reale creștine? Realitatea a dovedit că era tot ce puteau face mai bine. Toate, dar absolut toate statele dunărene au devenit pașalâcuri, marele regat al Ungariei au fost asemenea pașalâc o sută de ani. Polonia a fost împărțită, și mai este azi, pe când vechile noastre tractate, iscălite cu litere mari și bățoase pe piele de vițel, au fost până ieri izvorul neatârnării reale, izvorul din care au decurs actele succesive de emancipare de sub domnia turcească. Tudor se bazează pe ele când cere de la Poartă reintroducerea domniei naționale, și Divanurile ad-hoc n-au găsit alte arme mai puternice înaintea Areopagului Europei decât tot pe acestea.

•

Așadar „independența“, precum o numim astăzi, nu este un „copil găsit“ fără căpătâi și fără antecedente, ci un prinț care dormea cu sceptrul și coroana alături. Căzută în desuetudine prin necumpănitele acte ale lui Dimitrie Cantemir și a generalului de cavalerie Toma Cantacuzino, neatârnarea noastră a fost pururea reală, ca drept pururea în vigoare, ca fapt știrbit din când în când, nu prin alt drept, ci prin escese și abuzuri de putere ale turcilor și, dacă ea a fost întunecată curs de o sută de ani prin postomania fanariotă, tradiția ei și încercările de a o restitui n-au încetat nicicând, iar mai cu seamă secolul nostru a fost bogat în succese pe terenul acesta. Deja *Regulamentul organic*, ca legiuire unitară pentru amândouă țările, răsărită chip din inițiativa rusească, dar din libera discutare a parlamentelor de atunci, era un liniament al unirii țărilor. Aceleași tendințe se ivesc cu mai multă putere în mișcarea de la 1848 și culminează în 1859 prin alegerea lui Vodă Cuza. Dorința Divanurilor ad-hoc de a alege un principe dintr-o dinastie europeană nu se putu împlini deocamdată, totuși a doua zi de încheiarea Tractatului de la Paris, și în contra prescripțiunilor lui formale, am ales un singur Domnitor pentru ambele țări surori, câțiva ani în urmă am realizat Unirea, prin conferința de la 1864; fostul Domn obținu suveranitatea absolută în legislația internă, și în fine la 1866 obținurăm și recunoașterea unei dinastii ereditare, toate acestea fără nici un sacrificiu, grație numai încrederii ce am putut inspira marilor puteri și bunei-voințe de care ne bucuram din partea lor. Purtat de o mișcare de-a dreptul entuziastă, Cuza Vodă a devenit el însuși principalul purtător al politicei esterioare, al politicei neatârnării, având cea mai credincioasă și neobosită mână de ajutor în Constantin Negri.

Toate atributele unei neatârnări reale s-au câștigat de către Vodă Cuza esceptând firma acestei realități. În faptă juridicțiunea consulară și-a pierdut terenul sub domnia lui, secularizarea averilor închinate s-au operat, deși călugării greci se gerau în supuși ai puterei suzerane, ai Porții, s-au înființat o armată relativ numeroasă și completă, s-au proclamat neatârnarea bisericii naționale pe baza vechilor drepturi ale Mitropoliei Moldovei și Sucevei, vechii consuli generali deveniră de fapt, deși nu prin titulatură, miniștri diplomatici, relațiunile internaționale ale statului român erau încredințate unui ministru al afacerilor esterioare în regulă, încât întregului aparat al unei depline suveranități interne și esterne nu-i lipsea decât numele propriu, ce părea a lipsi din dicționarul Apusului european.

Guvernele cari au venit în urma anului 1866 n-au prea avut altceva de câștigat decât firma, decât recunoașterea unei neatârnări ce existase totdeuna și care scădea numai când n-avea cine s-o mănție, sporea însă sub mâna oricui care ar fi avut voința de-a o restabili.

N-avem nevoie să adăogăm că, departe de a fi un *copil găsit*, neatârnarea României era atât de reală încât, cu prea puțină politică bună și fără cheltuiala unui ban roșu, ea se restabilise pe deplin înaintea Tractatului de la Berlin, care, în loc de-a ușura situațiunea, recunoscând pur și simplu un fapt ce rezulta de sine din căderea împărăției turcești, a îngreuiat-o punându-ne condițiuni atât de costisitoare.

Nu este nici o îndoială că cumpărătura firmei a costat mult mai mult decât realitatea neatârnării noastre, care nu ne-a costat nimic pe noi, dar cu atât mai mult pe strămoși. Căci, abstracție făcând de la milioanele de bani, de la miile de oameni căzuți în bătălie, de la pierderea unei provincii, mai rămâne în paharul destul de amar băut pân-acum drojdia *asigurărilor formale* din declararea de recunoaștere, asupra cărora nu ne-au luminat încă iluștrii oameni de la putere.

•

În rezumat, politica noastră trecută, în privirea neatârnării, se caracterizează în modul următor: Deși existau în amândouă dinastii — în Moldova neamul Mușatin, suplantat Dragoșizilor, în Țara Românească străvechii Basarabi — totuși domnia era electivă. Electivitatea aceasta, lăudată pe cuvinte cu totul greșite de către o seamă din publiciștii noștri, a fost sămânța nestabilității din țară. Fiii de Domni aveau toți dreptul de-a fi aleși, renunțarea unora din ei trebuia răscumpărată, alții trebuiau înlăturați cu arma. Mai periculoase însă decât certurile între fiii legitimi, cari totuși se mântuiau într-un chip oarecare, erau ambițiile liniilor nelegitime și colaterale. După stingerea dinastiilor se începu aceeași vânătoare după tron între boierii cei mari.

Acest inconvenient avea, ca toate inconvenientele, și o compensație oarecare în bine. Dacă principii ar fi fost siguri despre țară, nesiguri numai despre străinătate, ar fi căutat prea cu ușurință un razim continuu într-un singur vecin în contra celorlalți; interesul dinastic i-ar fi atras cu repejune și pe de-a pururea în sfera unei singure puteri. Electivitatea însă îi despărțea pe candidații de domnie, întru cât s-atinge de reazimul de din afară, în partizanii unei influențe sau a celeilalte, încât, precum nu se putea stabili esclusiv nici o linie domnească, tot astfel nu s-au putut stabili în mod

esclusiv nici o influență străină. Nu doar că această duplicitate, aceste exerciții de echilibristică ar fi de atribuit unei deosebite înțelepciuni politice. Înțelepciunea consista numai în a se folosi de împrejurări date precum erau. Cele două mari puteri vecine de pe atunci, Polonia și Ungaria, voiau una întinderea de la Baltică până la Marea Neagră, alta întinderea de la Adriatică tot până la Marea Neagră. E evident că acest scop politic nu se putea împlini decât pe socoteala țărilor române. Poporul român — boerimea oligarhică îndeosebi — devenise regisorul următoarei drame. Când o influență reprezentată prin Domnul cutare amenința să prevaleze, boierii îl răsturnau, dând greutate momentană altei influențe și viceversa. Domnii cei siguri despre țară făceau tot astfel: Mircea contrapunea influența polonă celei ungare și viceversa, Ștefan asemenea.

Dar acest folos, abstracție făcând de la nesiguranța lui, era cu totul întrecut de pierderile ce căta să le sufere țara prin vecinica nestabilitate dinlăuntru și contra acestui din urmă inconvenient e îndreptată Constituția noastră și domnia ereditară. În orice caz însă în Constituție nu stă scris ca vechea vânătoare după puterea supremă a statului să fie înlocuită prin vânătoarea de funcții, arenzi ale statului și hatâruri ale postomanilor de toate categoriile, în Constituție nu stă ca ignoranța și ambițiile nulităților, sub pretextul deosebirilor de principii, să vâneze cu înverșunare puterea, în Constituție nu stă ca succesul acestor oameni să atârne de la amăgirea alegătorilor prin negustorie de fraze și izvoade de făgăduinți mincinoase. O organizare care să asigureze prin legi atât cultura înaltă a depozitarilor puterii publice, precum și stabilitatea lor, ar fi fost corelatul natural al domniei ereditare și e evident până la virgule că o asemenea organizare nici este cu putință dacă nu se ține seamă de slăbiciunea corpului electoral, dacă se permite falsificarea listelor electorale prin introducerea în ele de proprietari fictivi, dar în realitate postulanți, dacă majoritățile se formează din funcționari și rude de funcționari, dacă abuzul partidului radical face necesare alte abuzuri, dacă risipa averii publice de către acest partid impune țării necesitatea de a crea noi biruri pentru a-și împlini iscălitura dată cu atâta ușurință de o generație de demagogi fenéanți, cu neputință de săturat și, înainte de toate, grozav de mulți.

Astfel nestabilitatea de sub domniile elective, în loc de a înceta, s-a generalizat, ba și-au creat un mediu social în care să poată înflori cu de prisos. La crearea acestui mediu au contribuit toate: școalele, în care copiii în loc de idei învață papagalicește mii de mii de cuvinte, coteriile politice,

ce primesc și bun și rău, numai de-ai lor să fie, uzurparea de reputațiuni lesne de operat în mijlocul unui popor incult, câștigul fără muncă, deci imoral, al nulităților cari au impertinență îndestulă de a se impune, sistematica lăudare a mediocrităților de către camaraderii, glorificarea răului și absoluta paralizare a celor buni de a putea, prin acest zgomot de iarmaroc, să demaște acest bal mascat de panglicari și de negustori de vorbe.

Merit? Există chiar o medalie *„Bene-Merenti“*, conferită de conservatori unui Alecsandri, celui mai însemnat autor în românime, ea se conferă a doua zi de către liberali unui pamfletar, și nu e de mirare dacă, tot pe calea bătută de acest din urmă, un alt pamfletar va solicita-o asemenea.

Toate acestea desigur că nu reies din spiritul Constituției noastre.

III

Din momentul în care s-a instituit domnia ereditară în locul celei elective și s-a pus puterea supremă a statului la adăpost de înverșunatele lupte de partid, s-a pus, în principiu cel puțin, la adăpost de patimele și de asprimea intereselor momentane și trecătoare însăși ideea statului, adică ideea armoniei intereselor naționale. Asta este în esență deosebirea între monarhia constituțională și republică. În republică domnește îndeosebi interesul individual, în genere interesul de partid. Partidul și numai partidul alege pe capul statului, el formează voința statului în articole de legi, epoca poartă pe deplin caracterul unui grup de interese predomnitoare.

Această stare de lucruri e în aceeași proporție lipsită de pericole în care esistă în stat o clasă de mijloc economicește puternică și cultă care să mănțină echilibrul între tendințele prea înapoiate a simțului istoric a unui popor, reprezentat în genere prin formele existente ale unei civilizații trecute, și între tendențele zgomotoase ale trebuințelor acute ale prezentului, reprezentate prin nevoile claselor de jos. Unde această clasă nu există decât în mod rudimentar sau unde ea este prea slabă pentru a se împotrivi tendențelor estreme republica devine o jucărie a partizilor, o formă de care abuzează și unii și alții în detrimentul vădit al intereselor generale.

Deie-ni-se voie a arăta că ideea statului, ideea armoniei intereselor există în realitate, că statul nu este numai suma de indivizi ce coexistă într-un moment dat, că el reprezentă însăși putința de îndreptare a unor rele ce rezultă din instinctele nesocotite ale actualității.

Să ne-nchipuim de ex. că radicalul **X,** în loc de-a fi născut în sfera de jos, ar fi fost fiul unei vechi și bogate familii aristocratice. Acelaș om cu același temperament ar fi reprezentat, în locul ideilor radicale, alte idei tot atât de estreme, însă cu totul opuse celor dentâi.

Care din doi ar fi avut acum dreptate, X reacționarul perfect sau X radicalul? E clar că nici unul, nici altul. Precum vederile unuia ar fi înrădăcinate în trecut, tot astfel tendințele celuilalt ar fi o expresie exagerată a nevoilor momentane a claselor de jos, încât același temperament, născut când într-o clasă când într-alta, ar reprezenta de o parte ura și invidia demagogică pentru tot ce e superior ca avere sau inteligență, ar reprezenta de alta disprețul și desconsiderarea aspirațiunilor celor îndreptățite ale prezentului.

Dar statul nu este nici suma indivizilor coexistenți. Căci dacă luăm individ cu individ am vedea lesne că marea, incalculabil de marea majoritate a oamenilor s-ar sustrage bucuros, numai de-ar putea, și de la plata de bir și de la prestațiuni și de la recrutare, încât, oricât de recunoscută ar fi necesitatea unui interes general de fiecare în parte, totuși, când e vorba ca el să subvie cu atomul său individual acelei necesități, instinctul său intim și primitiv este de a se sustrage. O curioasă ilustrare a manierei de a privi statul și societatea ne-au dat-o în toți timpii evreii. A se bucura de toate drepturile, dar a se sustrage, de e cu putință, de la toate datoriile este deviza lor și pentru realizarea acestui principiu au, ca nealte popoare, pururea aptitudinea unei organizări de dosire, de substituire, de ajutor mutual.

A pune dar acest instrument gingaș al statului, acest reprezentant atât al vieții istorice cât și al armoniei intereselor unei nații, la discreția absolută a unui singur partid este periculos, mai cu seamă când elementul ponderator al unei clase de mijloc culte și avute e reprezentat numai într-un mod rudimentar.

Noi avem o clasă de mijloc care — tocmai din cauza lipsei de apărare a muncii ei și din cauză că, pe un teren steril pentru dezvoltarea generală, i s-a dat ocazia de a câștiga fără muncă, adecă pe acela al funcționarismului și al proletariatului condeiului, nu este în stare de a exercita controlul de care vorbim, nu este în stare a fi regulatorul exclusiv al vieții publice. Capitaliile cele mari a acestei clase consistă în sume colosale de fraze, în cuvinte deșerte; arta de a ști, sau mai bine de a nu ști scrie și citi e echivalentă în România cu dreptul de a domni peste munca și înțelegerea altora.

E bine, e folositor înainte de toate ca, sub pretextul și ficțiunea constituțională, partizile să-și bată joc de stat în detrimentul intereselor generale, să formuleze copilăreasca lor ușurință și instinctele lor de dezordine în administrație și finanțe în paragrafe de lege, obligatorii chiar pentru cel mai înțelept și mai bine cumpănit om din România? Oare Constituția noastră n-a avut tocmai scopul contrariu de acela care se împlinește prin ea, nu este ea din contra o garanție împotriva tiraniei și arbitrariului partizilor?

Când, la anul 1866, țara și-a dat instituțiunile care domnesc astăzi, când s-a chemat la cârma țării un prinț străin, nu credem că unica preocupare a țării a fost aceea de-a pune un capăt rivalităților primejdioase dinlăuntru, ci o idee de un ordin mai înalt a condus națiunea în hotărârea ei. Deja bătrânii noștri, aproape acum cincizeci de ani, concepuseră ideea unirii sub o dinastie ereditară. Întârziată de împrejurări neatârnate de voința noastră, îndată ce România dăduse semne de a sa vitalitate și făcuse să se nască încrederea că ea, în mijlocul statelor ce-o înconjurau, putea să trăiască din propriile ei puteri și din propria ei conștiință națională, nici stabilirea unei dinastii ereditare n-a mai întâmpinat nici o rezistență și, o dată cu recunoașterea ei, putem zice că din acel moment chiar, și independența statului român în principiu a fost deja recunoscută.

Ca probă că acesta a fost sentimentul țării, putem aminti aci cuvintele rostite de către președintele Constituantei, d. M. Kostaki, în numele țării, în momentul când a prezentat alesului ei pactul fundamental.

> În ziua de 10 mai, când Înălțimea Voastră V-ați suit pe tronul României, țara a văzut realizată cea mai vie și cea mai scumpă a sa dorință; acea zi care a întemeiat pentru țară începutul unei nouă ere, țara a salutat-o ca data inaugurării regimului monarhic, carele singur poate garanta României consolidarea statului și binefacerile unui guvern stabil.
>
> Adunarea, zeloasă pe de o parte de a așeza principiul monarhic pe baze nestrămutate și voind, de altă parte, a înconjura acest princip de toate libertățile compatibile cu ordinea, deplin convinsă că regimul constituțional a devenit pentru România nu numai o condițiune de existență și de prosperitate, dar totodată și garanția cea mai puternică a consolidării tronului Măriei Tale, s-a grăbit de a vota pactul menit de a ajuta pe deplin acest scop.
>
> Constituțiunea ce am onoarea a o prezenta Măriei Tale în numele Adunării dă o legitimă satisfacțiune acestor aspirațiuni ale țării, consacrând pentru România principiile admise în statele moderne cele mai înaintate pe calea civilizațiunii.
>
> Plini de speranță că nouăle instituțiuni vor pune capăt suferințelor unui trecut dureros, românii, uniți într-un sentiment unanim de concordie și de frăție, vor

> întrebuința silințele lor cele mai stăruitoare întru a apăra aceste principii și a da cugetărilor leale și generoase ale Măriei Tale concursul lor cel mai sincer și cel mai devotat.
>
> Călcând pe pământul țării noastre, ați spus românilor c-ați devenit român; astăzi România constituțională Vă răspunde prin organul reprezentanților ei că Măria Ta ai devenit pentru ea simbolul naționalității sale.
>
> Să trăiți, Măria Ta!
>
> Să trăiască România!

După rostirea acestor cuvinte a urmat pronunțarea formulei de jurământ din partea Măriei Sale:

> Jur de a păzi Constituția și legile poporului român, de a mănținea drepturile lui naționale și integritatea teritoriului.

Substituind deci principiul monarhic mult bântuitei domnii elective, țara a voit a crea acea instituțiune care să fie nu numai personificarea statului român, depozitar al tradițiilor politice ale țării, ferind-o de fluctuațiunile momentane ale partizilor, dar, în același timp, înconjurând tronul cu instituțiunile constituționale, acel regim le-a considerat ca o garanție de putere pentru tron, ca o garanție pentru dezvoltarea materială și politică a statului român.

Preocupați astăzi înainte de toate mai mult de viitorul țării decât de interesele de partid, convinși fiind că noua poziție ce ne este creată prin Tractatul de la Berlin ne face direct responsabili de urmările noastre, că suntem lipsiți astăzi de acele garanții care ni le prezinta Tractatul de Paris și în momentul de a intra într-o nouă eră politică, vom face în modul cel mai imparțial bilanțul perioadei celei din urmă a vieții noastre politice, ca să ne pregătim cu bărbăție pentru noua eră în care intrăm.

Vom întreba mai întâi cu mâna pe conștiință pe orice bun român dacă crede *întradevăr* că țara trebuie să se simtă fericită în situația actuală.

Examinând mai întâi starea noastră politică internațională, constatăm cu înlesnire că nu numai toate atributele suveranității statului au fost câștigate înainte de 1866, ci asemenea că recunoașterea unei dinastii ereditare era însăși recunoașterea suveranității reale a țării — toate acestea fără nici un sacrificiu. Nu rămânea cu mult mai mult de câștigat decât firma deschisă, titulaturile, analoge stării de lucruri ale agențiilor diplomatice.

Condițiile impuse nouă prin Tractatul de la Berlin însă, ba chiar *în urma Tractatului* pentru obținerea recunoașterii firmei independenței

(recunoaștere pe care chiar organele oficioase ale guvernului o declară drept un act de *simplă formalitate)*, condițiile impuse deci pentru îndeplinirea unei simple formalități ne-au impus sacrificii din care unele, pe lângă gravitatea lor, mai constituie și o izbire directă în autonomia de legislație internă de care pururea ne-am bucurat în trecut.

S-ar fi putut aștepta ca, în urma sacrificiilor ce ne-am impus prin participarea la războiul oriental, să conservăm măcar simpatia acelei puteri cu care ne-am luptat alăturea; n-am conservat-o însă nici pe aceea. Am avut și mai puțin încă simpatia acelor puteri cari au privit cu un ochi de neîncredere participarea noastră la război, și astfel am putut constata că nici o voce amică nu s-a ridicat în Congresul de la Berlin în favorul României, și astăzi încă, după doi ani, recunoașterea e problematizată de misterioasele asigurări formale despre care nu știm nimic. Dar mai mult încă.

Am putut constata că, cu ocazia unei simple afaceri comerciale, în privința căreia e un adânc mister cum ea a degenerat într-o chestiune internațională, unele puteri se înțeleseseră între ele ca să exercite o presiune asupra și în contra statului român. Ce deosebire estremă între aceasta și secularizarea mănăstirilor închinate — afacere de valori imobile de câteva miliarde — care, deși întâmpinase împotriviri puternice din partea unora dintre puterile subscriitoare ale Tractatului din Paris, totuși autonomia noastră a știut atunci a se face îndestul de respectată — prin Cuza Vodă și Negri — pentru ca să putem învinge acele greutăți.

Dar dacă bilanțul situației esterioare a statului e atât de nefavorabil epocei de la 1866 încoace, cât de nefavorabil trebuie să fie bilanțul afacerilor dinlăuntru?

În afară și Turcia se mănținea prin acțiunea și reacțiunea, prin echilibrul intereselor europene; dar înlăuntru stările de lucruri erau și sunt nemaipomenite.

IV

Precară este așadar pozițiunea internațională făcută nouă până astăzi și nu cunoaștem politica de mâni pe care ne-o va așterne guvernul.

Cât pentru noi, suntem convinși că numai întărirea instituțiunilor noastre dinlăuntru poate să ne dea considerație în afară, suntem convinși întreținând bunele relații cu toate puterile în general, dar mai ales cu cele limitrofe, conform politicei noastre tradiționale, ne putem feri de pericolele la care ne-ar espune și pe viitor o politică aventuroasă. Întărirea oricărui stat

însă, dar mai cu seamă a unui stat tânăr, atârnă de starea sa de prosperitate internă.

Cu durere trebuie să mărturisim că niciodată încă până acum nu li s-au înfățișat generațiunilor prezente starea economică a țării în condiții mai îngrijitoare decât astăzi.

Una din gravele imputări ce i s-a făcut regimului răsturnat la 11 fevruarie 1866 a fost aceea a delapidării averii publice, a împilării contribuabililor. „De la Vlădică pân' la opincă“ — se striga în sânul adunărilor — „țara e sărăcită, contribuabilul îngenuncheat“.

Cu toate acestea — în scurtul period de abia patrusprezece ani — bugetele statului s-au sporit peste îndoit, anuitățile datoriilor publice — de la 4-5 milioane cât erau înainte — s-au urcat la aproape **cincizeci** de milioane.

Dar o contrazicere și mai recentă și mai frapantă. După agitația produsă în țară de mișcarea numită de la Mazar Pașa, când iarăși ca motiv de agitație se invocă, între altele, înlăuntrul țării și în afară de ea, gravitatea stării financiare și când — sub impresiunea momentului — Camera de atunci, fidelă încă angajamentelor luate, redusese bugetul la cifra de 87 milioane cu venituri constatate în sumă de 81 milioane, astăzi — după un scurt timp de abia patru ani de zile — se prezintă țării bugete pentru peste 116 milioane, afară de Dobrogea și cu veniturile Basarabiei în mai puțin, cu alte cuvinte, ca să respectăm precizia matematică a guvernanților de azi, un spor de preste **treizeci și patru la sută într-un period de trei ani și ceva,** pe când în Franța— care avuse la 1865 un buget de 2.362.000.000 — nu s-a urcat bugetul pentru anul 1879 decât la cifra de 2 miliarde 980 milioane, adecă în timp de *patrusprezece ani* și în urma dezastrurilor suferite, un spor de abia 26%.

Negreșit că în raport cu sporirea sarcinilor contribuabililor peste puterea lor a trebuit să se producă secarea forțelor productive ale țării și micșorarea avuțiilor particulare. Ca probă necontestabilă arătăm că veniturile domeniilor figurau în bugetul statului,

la 1865 cu suma de 17.244.000

la 1871 cu suma de 20.461.000

la 1880 cu suma de 15.000.000.

Rezervându-ne a reveni asupra situațiunei financiare după un studiu mai amănunțit al tuturor elementelor ei, indicăm deocamdată aceste liniamente generale. În fața unei asemenea situații economice nu mai cutezăm a întreba

dacă românul se simte fericit de starea prezentă, ci vom întreba dacă guvernele și factorii regimului constituțional se pot crede împăcați în conștiința lor la adăpostul formelor esterioare ale regimului parlamentar.

Mai putem încă întreba dacă acești contribuabili, *în cunoștință de cauză*, au putut consimți la sporirea atât de disproporționată a cheltuielelor și la micșorarea avuțiilor lor proprie.

A da la această întrebare un răspuns afirmativ ar fi de a abuza de ficțiunile constituționale, a tăgădui că starea de astăzi trebuie să ne întristeze pentru prezent și să ne îngrijească pentru viitor, ar fi să arătăm o crudă nepăsare pentru soarta țării. A mai găsi că asemenea momente sunt oportune pentru a ne arunca în afaceri financiare, calificate de strălucite, este mai mult decât o culpabilă nepăsare.

Răul fiind constatat și nimeni, credem, nemaiavând curajul de a-l nega, cată înainte de toate să ne dăm seamă de cauzele ce l-au produs.

Căci evident este că regresele în neatârnarea reală a țării, acoperite poate cu progrese nominale, precum și regresele vădite pe terenul economic cată să fie atribuite unui neajuns oarecare, și acest neajuns trebuie să rezulte din neaplicarea unei esențiale părți a Constituției; e evident că în ruajul constituțional lipsește un element oarecare de regulare și control.

Deși comparația statului, care e ceva viu și organic, cu mecanismul unei mașine de vapor bunăoară rămâne o comparație, totuși există analogii reale între mecanismul organic și cel anorganic. Mașina produce putere și aplică putere. Dar puterea produsă e supusă unei iregularități atât de mari, încât mașina ar sări în bucăți sau ar sta locului dacă n-ar exista un aparat, în aparență neînsemnat în realitate de o estremă importanță, numit regulatorul centrifugal. Când puterea elementară produsă de mașină e prea mare regulatorul centrifugal, prin activitatea sa dă drum prisosului; când mașina ar sta pe loc el, tot prin o mică activitate, economisește și condensează puterea. Se știe asemenea că n-ar fi cu putință mecanismul ceasornicului și că acesta ar începe prin a merge foarte repede și ar sfârși prin a merge foarte încet, dacă ar lipsi coarda regulatoare. În mecanismul corpului omenesc regulatorul e prezentat prin organul inimei.

E evident că o încordare prea mare a patimelor politice, puse în joc paralizează activitatea organului regulator, deci și activitatea mecanismului întreg, în care fiece parte are rolul său deosebit, deși acest rol, cu toată deosebirea, este în strânsă legătură cu foloasele pe cari le aduce mecanismul ca întreg.

Iregularitatea puterii elementare deci ajungând a învinge întregul mecanism, desigur că mișcarea acestuia va fi iregulară, fără spor și folos, păgubitoare chiar, deci fiece parte a mecanismului va fi viciată în mișcarea ei, care trebuie să stea în legătură bine determinată de relațiuni de reciprocitate cu celelalte.

Traducând această comparație luată din mecanică în termenii vieții statului, vom vedea lesne că frâul prea lung, ca să nu zicem desfrâul, lăsat partizilor, punerea mecanismului statului la discreția lor esclusivă a fost cauza de căpetenie a compromiterii intereselor statului în afară și-nlăuntru.

În aparență legalitatea cea mai perfectă a domnit, Camerele se convocau regulat la epocele prescrise în Constituțiune, mesagele domnești așterneau regulat programele diferitelor ministerii — încât s-ar fi părut că prin acele programe se consacră obligațiunea reală de-a le urma, legile, bugetele, concesiunile se votau și, chiar pentru acte săvârșite fără de aprobarea Camerelor, se cerea mai în urmă înregistrarea, ca să nu fie lipsite de sancțiunea parlamentară.

Un lucru lipsea însă.

La actele cele mai importante, atât de caracter economic-financiar cât și de caracter politic, lipsea voința reală și sinceră a țării legale.

Prin Constituțiunea noastră, conform aceasta și cu tradițiunile parlamentare din alte țări, miniștrii sunt supuși la un îndoit control: la acela al țării legale și la acela al șefului statului. Greșeala noastră cea mai de căpetenie a fost că diferitele partizi, succedându-se la putere, fiind lăsate față în față, în învierșunarea luptelor politice le-a fost permis de-a nimici pe adversarii lor și de-a anihila prin urmare controlul binefăcător al unei opoziții parlamentare. Dar partizile au făcut mai mult decât atât: ele au înlăturat până și controlul șefului statului care, pus prin Constituțiune mai presus de partizi, se bucură de toate acele prerogative constituționale care-l pun în pozițiune de-a controla escesele de putere ale miniștrilor săi și astfel a face posibil și binefăcător mersul regulat al regimului parlamentar. Ca să ne rezumăm într-un cuvânt vom zice că: cheia bolții regimului parlamentar consistă în manifestarea liberă a țării legale ori de câte ori ea este chemată, *în numele șefului statului,* ca să fie consultată.

•

Precum am declarat-o în mai multe rânduri, situația țării o considerăm de prea gravă ca să ne preocupăm numai de interesele de partid.

Ne grăbim deci a recunoaște că, din toate alegerile efectuate în această perioadă de 14 ani, cea dentâi alegere, din 1866, urmată îndată după votarea Constituțiunii, a fost aceea a cărei sinceritate e mai puțin bănuită.

Și cu câtă recunoștință țara nu-și aduce aminte de binefăcătoarea intervenire a șefului statului, prin o scrisoare deschisă către primul său ministru, prin care arăta Înalta Sa Domnească voință ca țara să se manifeste în libertate la alegeri.

Președintele Constituantei a stabilit cu drept cuvânt ca principiu, și astăzi, după o tristă esperiență, o putem afirma cu mai multă tărie, că dacă regimul constituțional e menit de-a întări tronul și de-a garanta prosperitatea țării, orice violență ce se comite în contra acelui regim se comite în paguba prestigiului tronului și totodată în paguba prosperității țării.

Putem deci afirma că dacă alegerile ce s-au urmat după cele de la 1866 ar fi fost puse și ele toate sub patronagiul și controlul șefului statului situațiunea noastră ar fi cu totul alta decât cea de astăzi.

Din nenorocire nu mai departe decât alegerile de la 1867 au fost cea dentâi desfidere dată regimului constituțional, iar consecuența imediată și vădită a epocei reteveiului și a influenței morale a fost că, în proporția în care s-au violat garanțiile constituționale și s-au pus la discreția nesațiului ambițiilor, în același raport s-a compromis și starea economică prin concesia Strusberg și prin cheltuielile nesocotite ale anilor 1867 și 1868.

Precum o zidire la care se simte vreo deteriorare, dacă nu vine arhitectul să oprească ruina prin măsuri luate din capul locului, se deteriorează, în proporții din zi în zi mai mari, astfel și regimul parlamentar s-a viciat la noi din zi în zi mai mult, încât miniștrii au ajuns astăzi în poziția de-a putea guverna după placul lor, fără control de jos, fără control de sus.

Nu credem că se poate descrie în cuvinte mai elocuente starea de slăbiciune a alegătorului pus față în față cu mașina guvernamentală decum s-a făcut aceasta deja prin proclamațiunile de la Mazar Pașa.

În adevăr, din capul locului o mare parte din alegătorii noștri, unii lipsiți de indispensabila educație politică, alții zdruncinați în interesele lor prin mărimea impozitelor, alții în fine cu interesele agronomice cele mai vitale la discreția guvernului și adeseori la discreția adversarilor lor, lipsiți apoi de o justiție care, amovibilă fiind, e departe de-a prezenta garanțiile unei puteri judecătorești de sine stătătoare, corolar indispensabil al regimului constituțional, alegătorii, corpuri-corpuri, sunt supuși arbitrariului de partid.

Dacă vom adăogi pe lângă aceste inconveniente și pe lângă masa de funcționari de care dispunea deja până acum guvernul și pe cei creați în anii din urmă prin concentrarea în mânile sale a impozitului băuturilor, a monopolului tutunurilor, a administrației drumurilor de fier, fără a mai face amintire de favorule ce pune la dispozițiunea prozeliților săi (precum arenzi, vânzări de proprietăți și întreprinderi operate pe o a cincea parte a teritoriului statului), dacă vom adăoga, pe lângă toate acestea, manipularea fără control, augmentabilitatea discreționară și neconștiincioasă a unui buget a cărui cheltuieli sporesc în realitate, a cărui venituri se îmflă fără realitate, atunci nu mai rămâne nici umbră de îndoială că un regim constituțional aplicat în asemenea condiții e o iluzie și nimic decât o iluzie, o înșelăciune, o păzire a formelor curat esterioare, o ficțiune făcută după regula iudaică de-a păstra aparențele și a compromite cuprinsul, de-a păzi litera, de-a nimici spiritul Constituției.

E drept că înșelătorii se înșeală și ei la rândul lor; se înșală miniștrii lipsiți de orice forță morală, căci în zadar se fălesc cu acele majorități din Cameră, cari în realitate nu sunt decât propriile lor creațiuni, căci — mai presus de ele — simțul public indignat se deșteaptă, conștiința cetățeanului subjugat la alegeri se revoltă, nemulțumirile și agitațiunile cresc din zi în zi. Și astfel guvernele, îmbătate de un triumf mincinos, se izolează de națiune; un larg deșert se formează între puterile pozitive și neliniștite din stat și între acea negațiune a adevărului, între acea reprezentațiune de teatru care se petrece în guvern. De vreme ce acele corpuri cari sunt la mijloc între mase și Coroană au devenit o ficțiune, e ca și când ele n-ar exista … tronul însuși e din ce în ce mai izolat.

Între Coroană și popor nu mai e raportul dintre voința legitimă și aspirațiuni legitime, căci toate organele mediatoare sunt false. Parlamentul o creație a ministrului; voința alegătorului scoasă prin presiuni morale, promisii, decrete de înaintări și puneri în funcțiuni nu mai e decât o voință stoarsă în momente de nevoie și formulată după voința ministrului, deci asemenea o creație a lui: în fine școala generală de corupțiune preface armata de funcționari, în loc de servitori ai legii, în armată de complici iresponsabili ai unor șefi necontrolabili, se-nțelege de către propriile lor creaturi.

E evident dar că tot ce e între țară și tron devine o ficțiune, o iluzie ministerială. Acea parte de voință din fiece individ destinată pentru controlul afacerilor statului și a interesului general e apucată de mâna

funcționarului administrativ, de decretele de numire, de făgăduinți amăgitoare, de distincții nemeritate, de tot ce dispune puterea statului și e stoarsă și restoarsă până primește forma ce-o voiește ministrul. Un sistem întreg de viciare a espresiei acestei voințe s-au inventat și se aplică cu o rară virtuozitate în România, încât, atât pe cât sentimentul de stat se mai poate manifesta, el apucă adeseori drumuri neprescrise de legi.

Orbit trebuie să fie acel guvern care nu-și dă seamă de simptomele politice ale acestei stări bolnăvicioase de lucruri.

În toate unghiurile României se formează grupuri de nemulțumiți cu mersul actual al lucrurilor. Sunt deosebite numirile ce aceste grupuri adoptă; un lucru însă le este comun tuturor: sentimentul de indignare și de exasperare de cele ce se petrec zilnic.

Și această indignare nu e decât prea justificată. Rușine chiar trebuie să-i fie unui român când se pronunță numele obscure a acelor naturi catilinare cari formulează voința statului său în paragrafe de legi, indignate cată să simță când vede creaturi fără principii, fără umbră de cultură, având numai instincte reale, jucând pe reprezentanții voinței suverane a țării.

Nimeni nu întreabă dacă-și țin făgăduințele ce le-au făcut înainte de-a fi aleși; nimeni nu întreabă pe ce cale a fost cu putință ca asemenea oameni să iasă la suprafață, nimeni nu-și dă seama cum această populație flotantă a României, fără legături cu pământul și cu neamul țării, fără identitate de interese cu clasele productive și pozitive ale ei, a putut să devină elementul domnitor în România.

V

Am văzut cu înlesnire ce unitate e în caracterul civilizației noastre de azi, cum că consistă curat în păzirea formelor esterioare ale culturii apusene, lipsită de orice cuprins real. S-ar putea zice că aluatul din care se frământă guvernanții noștri e acea categorie de ființe fără avere, știință de carte și consistență de caracter, acei proletari ai condeiului din cari mulți abia știu scrie și citi, acei paraziți cărora nestabilitatea dezvoltării noastre interne, defectele instrucției publice și golurile create în ramurile administrației publice prin introducerea nesocotită a tuturor formelor civilizației străine, le-au dat existență și teren de înmulțire; aluatul e o populație flotantă a cărei patrie întâmplătoare e România și care, repetând fraze cosmopolite din gazete străine, susține, cu o caracteristică lipsă de respect pentru tot ce e într-adevăr românesc, că aceste clișeuri stereotipe

egalitare, liberschimbiste, liberale și umanitare, acest bagaj al literaților lucrativi de mâna a treia, aceste sforăitoare nimicuri sunt cultură națională sau civilizație adevărată.

N-are cineva într-adevăr decât să deschiză o teză de licență, s-asculte prelecțiuni la universități — esceptăm pe cele de matematică — să citească ziare și broșuri, să citească proiecte și paraproiecte de legi din Cameră, s-asculte discuții în Adunări și se va convinge că o numeroasă, foarte numeroasă clasă de oameni nu-și întrebuințează mintea la nimic alta decât la reproducerea de vorbe din cărți străine, că propria muncă intelectuală se reduce la nimic.

Dacă activitatea lor s-ar mărgini numai la aceasta țara ar sămăna numai a casă de nebuni, dar fiindcă miile aceste de vorbe nu sunt resimțite, nu au trecut în suc și sânge, nu au avut nici o influență educativă asupra lor, ele acoperă cu zgomotul lor de moară de palavre o înjosire și versatilitate de caracter nemaipomenită decât în timpii cei mai răi a Împărăției bizantine.

Ceea ce-i mai frumos e că se prefac a nu te înțelege.

În zadar le-am spune „Nu există libertate a alegerilor“ și le-am dovedi-o cu acte. „Luați“, le-am zice, „listele electorale, ștergeți pe funcționari, pe arendașii statului și pe rudele acestora, pe datornicii statului și pe rudele acestora, adecă ștergeți pe toți a căror conștiință o puteți stoarce prin tiranie de partid și nu vă rămâne decât o mică minoritate“.

Din aceste mici minorități se compune opoziția și ea reprezintă partea neatârnată a țării.

Ei totuși vor răspunde: „Națiunea e cu noi, noi suntem națiunea“.

„Mai luați colegiul al patrulea și ștergeți — afară de minime și estrem de rare escepții — toate numele deputaților aleși de-a dreptul prin influență guvernamentală, ștergeți dintr-al treilea în același chip, dintr-al doilea tot astfel și vedeți că partea neatinsă de sistemul de corupție al guvernelor e estrem de mică“. Cu bugetul în mână, mai ales când este augmentabil în infinit, ții majoritatea în mână și sistemul constituțional, sistemul controlului se reduce la o iluzie copilărească.

E prea adevărat că această conștiință individuală, maltratată în toate chipurile și supusă unei sistematice corupțiuni face reacție, tresare mai cu putere când îi pui cestiunea de moarte și de viață. Astfel cu articolul 44 al Tractatului de Berlin, care nu era numai o cestiune de încetățenire, ci era de-a dreptul declararea României în teritoriu neutru, colonizabil cu toate semințiile.

Nu putem tăgădui că țara se cutremură de spaimă la perspectiva deschisă de acel articol, care americaniza pe deplin teritoriul nostru.

Ei bine, cu tot cutremurul, listele falsificate ale alegătorilor au făcut cu putință ca opoziția să n-aibă majoritatea absolută în Adunări, deși această opoziție nu era esclusivă, căci cuprindea conservatori, fracționiști, liberali moderați, grupul „Binelui public“, ba până și … Centru: adică stâlpii țării, precum zicea pe atunci „Presa“.

Și dacă relevăm acestea față cu adversari de sistem și adversari de ocazie ne răspund că majoritatea formală de care se bucură în urma libertății presiunilor, nu a libertății alegerilor, oricât de viciat ar fi prestigiul ei prin procederile de partid, este în mod esclusiv nația. O nație curioasă în multe priviri.

Tot sistemul acesta este atât de vicios încât din nenorocire numai cestiuni de-a dreptul vitale, cestiuni unde nimicirea existenței naționale e evidentă până în cele mai mici amănunte, e în stare să zguduie opinia publică și încă nici atunci cu destul folos. Când vedem deci că partizile devin un stat în stat, că totul atârnă de la ele iar statul adevărat, acel al claselor pozitive, nu e decât o masă impozabilă și exploatabilă, atunci întrebăm dacă nu e o superinfluență de cutezare, de cinism chiar, de a tăgădui lucruri cari izbesc vederile oricui, lucruri despre cari sunt convinși și guvernamentalii în acelaș grad în care suntem convinși noi, cu singura deosebire că noi le spunem pe față, nefiind nici în interesul nici în maniera noastră de-a le ascunde, pe când, din contra, interesul de căpetenie al adversarilor a fost pururea și trebuie să fie de-a ascunde aceste adevăruri și de-a ameți lumea cu fraze sforăietoare despre o libertate în alegeri cari nu există decât atunci cel mult când Coroana o asigură prin propria ei voință.

Cât despre aluatul protoplasmatic care formează la noi un stat în stat, așezat asupra instituțiilor și poporului, avem puține de adaos. Trăind din politică și prin politică și neavând nici un alt soi de resurse materiale sau de putință de a-și câștiga existența, el e capabil de a falsifica totul, și liste electorale, și alegeri, și forme parlamentare, și idei economice, și știință, și literatură. De aceea nu ne mirăm dacă vedem acest proteu al unui universalism incapabil și ambițios îmbrăcând toate formele posibile: miniștri, financiari, întreprinzători de lucrări publice (cu capital de palavre), deputați, administratori, membri la primărie, soldați (care au luat Grivița cu gura), actori, totul în fine.

Nimeni nu se va mira dacă-i vom spune că în țara noastră se află advocați profesori de teologie, advocați revizori de școale și nu ne-am mira dacă s-ar constitui și în Sinod, pentru a canoniza, adică a trece în rândul sfinților, dacă nu pe altcineva, cel puțin pe marele mucenic Warszawsky de pildă.

Și aceasta să fie nația, nația noastră modestă, iubitoare de adevăr și cu minte?

Așadar, când un advocat se face soldat, cu scopul anumit de a se ilustra, când un altul se face prezident de republică — fie chiar numai ploieșteană —, când un al treilea joacă pe arheologul, un al patrulea e ales în Academie ca filolog, deși n-a dovedit printr-un singur șir scris că e specialist în aceasta, când vedem toate astea ne vom convinge cu durere că golul reformelor trebuie să fie cumplit de mare dacă trebuie pentru el atât de mulți comentatori înaintea forului, ba cu mai multă decepțiune încă ne vom convinge că această imensă sumă de aluat protoplasmatic are, la dreptul vorbind, rolul de a încurca și întuneca înțelesul legilor, căci vedem că adevărați jurisconsulți *ex professo* joacă un rol secundar între ei.

Iată dar o nouă clasă dominantă în România, care se distinge prin absoluta ei improductivitate.

Țăranul, mare sau mic, căci țărani sunt și proprietarii mari și cei mici, pune un fir de grâu în ogor și scoate zece, deci el înzecește valoarea obiectului ce i s-a dat în mână spre muncă.

Meseriașul ia o bucată de lemn, de piele, de metal, o supune muncii sale și scoate obiecte cari au o înzecită, adesea o însutită valoare de cea care o aveau înainte.

Negustorul caută, din mii de piețe existente, pe aceea unde productele naționale se pot desface mai cu folos, din miile de prețuri relative el caută prețul absolut al obiectului într-un moment dat. Deci și el augumentează — nu totdeauna fără pericol pentru alte clase — valoarea producțiunii naționale.

Vedem că activitatea tuturor claselor pozitive ale societății consistă în a augumenta prin munca lor valoarea producțiunii naționale, în a o înzeci, a o însuti chiar.

Este aceasta misiunea proletariatului de încurcători de legi, a proletariatului cenușarilor?

Din contra. Averi descurcate le încurcă, stări de drept singurele primejduiesc, introduc dezordinea și turburarea în toate clasele.

Se poate întemeia un stat serios, o organizație serioasă pe această clasă de oameni fără soliditate, fără știință, fără avere, al căror instrument de muncă e o inteligență sofistizată, a căror știință n-ajunge nici măcar în corectitudinea gramaticală a frazei? Desigur că nu.

Poate că și ei se pot întrebuința în vrun mod practic, dar nu pentru a domina statul, nu pentru a vâna rolul de organizatori. O populație flotantă nu poate reprezenta *stabilitatea* instituțiilor, nu poate reprezenta sentimentul înrădăcinat al ideei statului, al armoniei și solidarității intereselor naționale.

E prea adevărat că ideile noastre sunt adeseori escamotate și anticipate de către acești adversari *generis nullius* și că, pentru a se putea gera ei în adevărați proprietari ai ideilor noastre, ne taxează de reacționari cu instincte medievale, adică ne numesc scară la Dumnezeu și pod peste mare. Toate acestea le fac pe cuvântul că ne numim „conservatori“ și pentru că în cărți și în gazete din Franța și Germania între conservatorii de acolo există, din cauza unei vechi civilizații, o seamă de reprezentanți ai culturelor și formelor trecutului.

Cuvintele „conservator“ și „liberal“ au însă la noi cu totul alt înțeles, și, față cu raționalismul frazelor, gol, insipid, inexact al așa-numiților liberali, noi reprezentăm realismul naturii înnăscute a statului și pretindem că formele introduse să nu rămână forme goale, coji pentru a se juca partizile cu ele, ci să aibă cuprins real. Voim a conserva libertăți și instituțiuni prin realizarea lor, prin aplicarea lor sinceră față cu un curent care le discreditează prin abuz și prin ducerea la absord.

❦

[21 februarie 1880]

Ziarul „Românul“ în revista sa de la 18 l.c. calcă pe urmele „Presei“: nu există partid conservator, a zis d. Boerescu, căci așa trebuia să zică ca ministru sub d. I.C. Brătianu; nu există partid conservator, repetă la rândul său „Românul“, deoarece prințul Dim. Ghica, d-nii B. Boerescu, G. Gr. Cantacuzino și P. Carp nu încuviințează noua organizare a conservatorilor, deoarece, zice „Românul“, acești d-ni se pot întruni mâni și stabili în comun o programă pe care o vor da la lumină ca programă a partidului conservator.

Fără a ne opri un singur moment la tactica puțin leală, după obicei, a „Românului“, care caută a aduce confuziune în spiritele celor slabi de înger prin aserția că nu mai poate exista partid conservator deoarece patru

membri lipsesc din lista conservatorilor din nou organizați; fără a discuta brevetele de capacitate sau de întâietate pe cari le decernă „Românul“, ca decan al liberalilor, membrilor partidului conservator, fără a intra în fine într-o discuțiune care numai serioasă nu poate fi întru cât privește publicarea numelor numai a președintelui și vicepreședintelui partidului conservatorilor, de vreme ce oricine știe că în toate țările constituționale din lume singuri președinții sunt chemați a reprezenta partidele, dovadă dualitatea Rosetti-Brătianu, care reprezintă nu numai partidul așa numit roșu dar și … națiunea întreagă, ci vom căuta, o dată pentru totdeuna, a restabili în puține cuvinte adevărul asupra pozițiunii celor patru nume cu cari „Românul“ se servește cu atâta impunitate de câtva timp.

Înainte de toate, ca teorie generală, nu se poate susținea că ar exista o asemănare între cuvintele ce determinează pe un conservator de a merge sau nu cu partidul său și cuvintele ce determinează pe un roșu de-a ținea orbiș la partidul său. Între cele patru nume citate de „Românul“ sunt doi conservatori pe deplin neatârnați ca avere și cultură și desigur liberi de-a accentua prin persoanele dumnealor fie deosebiri de procedere, fie chiar de program. Căci partidul conservator este acela al neatârnării de caracter și dacă există o divergență în cestiuni de apreciați noi n-o aprobăm, n-o dezaprobăm, rămâne numai de a se dovedi cine are cuvânt, cine nu. Pe partidul roșu îl ține la un loc și îl disciplinează nevoia de funcțiile statului și neînsemnătatea individuală a celor mai mulți membri, pe cel conservator identitatea de principii; și fiindcă nevoile pot fi comune, dar e mai greu ca principii abstracte să se reflecte în același chip în o sumă de capete omenești, de aceea nici negăm, nici ne pare rău dacă unele persoane din partidul conservator simt necesitatea de-a se deosebi într-un chip sau într-altul de noi. Ceea ce — după „Presa“ și „Românul“ — e un defect al partidului ar trebui din contra considerat ca virtutea sa de căpetenie.

Această deosebire fundamentală stabilită între tot ce e roșu și tot ce e conservator, între tot ce trăiește din și prin politică și între toate elementele sănătoase pentru cari politica nu este mijloc de existență, ci numai mijloc de-a îndrepta în bine mersul vieții statului, să venim acuma la cele patru persoane îndeosebi despre cari nu știm în adevăr dacă au autorizat sau nu pe „Românul“ de-a le decerne brevete.

Prințul Dim. Ghica și d. V. Boerescu s-au despărțit de mult de partidul conservator; data acestei despărțiri e aceeași a nașterii Centrului.

Prin urmare din patru au rămas doi.

D. G. Gr. Cantacuzino a recunoscut de președinte al partidului pe d. Manolaki Kostaki și a funcționat mai mult timp ca vicepreședinte al partidului împreună cu d. Teodor Rosetti; dacă s-a retras în urmă e fiindcă a diferit de ceilalți în privința procedurii; ne credem însă autorizați a afirma că a rămas conservator, precum a fost totdauna, și că nu d-sa va fi vreodată o cauză de dezbinare pentru partidul său.

Prin urmare din doi rămase unul.

Cât despre d. P.P. Carp, pentru care avem toată stima și căruia nu i-am făcut nicicând imputări, precum și le fac roșii între sine când colidează interesele lor, de vreme ce n-am avut decât coliziuni în maniera de a vedea și apreția unele cestiuni, ba adeseori nici chiar aceasta, ci numai divergențe în privirea oportunității și neoportunității, putem zice că — *mutatis mutandis* — există oarecare analogie între atitudinea d-sale în partidul conservator și aceea a fracțiunii în partidul liberal.

❦

[21 februarie 1880]

O lungă ieremiadă de tăgăduire de dreptate cuprinde „Românul“ de la 18/19 curent în privirea afacerii Warszawsky-Mihălescu sau, precum o intitulează singur, poate cu și mai mult drept cuvânt, căci gura păcătosului adevăr grăiește, afacerea Mihălescu-Rosetti-Brătianu-Warszawsky.

Distinguendum est. După părerea noastră d. I. Brătianu nu e capabil să-și apropriez lucrul altuia, d-sa îngăduie numai cu o fenomenală indulgență ceea ce fac membrii partidului său și-i ocrotește la caz de nevoie. Are d. I. Brătianu destule și prea destule defecte care i se pot imputa, încât nici e nevoie nici e conform opiniei publice de a-i face o acuzare pe care n-o merită, deși e roșu. Onestitatea în afaceri materiale a d-lui Ioan Brătianu e, din nenorocire, tocmai mantaua sub care partizanii se mișcă fără nici o jenă, adesea spre marea d-sale durere personală, și suntem siguri că în inimă ne este mulțumitor, deși în aparență nu, când spunem publicului taina care-i înveninează viața sa politică mai mult decât orice opoziție. Când purtători ai secretelor partidului, când oameni cărora le-a încredințat misiuni delicate solicită în toate zilele câștiguri ilegale în socoteala statului, numai d-sa cată să fi știind durerea sacrificiului de sine, durerea de-a-și închide ochii în fața mizeriilor acestora și de-a le acoperi cu mantaua onestității sale personale, cu creditul său personal.

Acum să venim la afacerea Warszawsky-Mihălescu.

Pentru noi ea nu e limpezită nici prin instrucție, nici prin verdictul majorității Senatului din cauză că cercetarea a fost *viciată* din capul locului prin rămânerea la post a d-lui Simeon Mihălescu în timpul ei. Cumcă lucrul e absolut astfel ne dovedește împrejurarea că și comisia Senatului a avut două verdicte, unul în care arunca *vina* asupra d-lui Cogălniceanu, altul în care s-a șters pasajele învinuitoare relative la ministrul nostru de interne.

Așadar o *vină* există, și dacă d-nu Cogălniceanu n-ar fi ministru s-ar vedea nu care e persoana vinovatului, căci verdictul unui partid pentru un membru al său, adică verdictul unui acuzat care se judecă pe sine însuși, nu este de mare importanță, dar s-ar fi văzut *natura unei inculpațiuni* pe care comisia Senatului în nevinovăția sa a admis-o, mutând numai sarcina pe alte spete.

Din momentul însă în care a trebuit să escepteze iar pe d. Cogălniceanu, sarcina a căzut la pământ și fiecine se leapădă de ea.

Un singur lucru mai relevăm. E inexactă aserțiunea „Românului“ că Warszawky și generalul Rossiisky ar fi dezmințit în mod *categoric* cu *da* sau *ba* scrisoarea inserată de d. Moldovanu în „Timpul“ și în „Binele public“. Din studiul comparativ al depozițiunilor rezultă contraziceri, se văd scuze cu lipsa de memorie, se văd aserțiuni ipotetice ca „nu-mi aduc aminte“ ș.a.m.d. Se-nțelege că misterul de căpetenie este următorul: cum notarul public din Odessa a putut legaliza o traducere în românește în sensul cu totul invers, cu premeditate adăogiri, și cum acel notar — cu toate acestea — n-a fost dat judecății pentru un fapt atât de grav precum e falsul în acte publice?

Nu știm zău dacă inamovibilitatea unei magistraturi, amenințate de „Românul“ în persoana judecătorului oricând are să judece pe un membru al partidului roșu, n-ar fi fost mijlocul cel mai sigur pentru a descoperi adâncimea împrejurării cu notarul public din Odessa.

❦

[21 februarie 1880]

Sunt în lumea aceasta oameni cari în limba originală și energică a poporului nostru se numesc *năzuroși*. Dacă acești oameni au o părere, dacă-ți dau vreo povață, totuna ți-este să le împărtășești părerea sau nu, să le urmezi povața sau ba; pe ei tot nu-i mulțumești. Dacă le dai, îi superi tot

atât ca și când le-ai lua. Năzuroșii își cheltuiesc jumătate din viața lor întru a căuta noduri în papură și a face ceartă de vorbe. Dacă-i zici „tunsă“, năzurosul răspunde „rasă“; dacă-i zici „fie și rasă“, el răspunde „ba nu, tunsă“. Acuma, după ce că e năzuros de fel, închipuiește-ți să mai fie și avocat, apoi ține-te condei să nu te rupi la polemică de florile mărului.

Așa am pățit-o noi cu confrații de la „Presa“. Într-o discuție din Cameră în care d. ministru de externe combătea, în numele partidului liberal-național, opoziția conservatoare, d-sa a zis o vorbă foarte mult gustată, cum s-ar zice franțuzește, de d-nii Pătârlăgeanu și colonel Călinescu: „Partidul d-v. conservator n-are șef, n-are domiciliu“. Asupra acestei glume enorme s-a țesut multă vreme polemică între noi și „Presa“.

Există sau nu un partid conservator? aceasta era întrebarea pe care o puneam noi confraților noștri și la care s-a sfiit de a răspunde d-a dreptul. „O fi existând, ziceau confrații noștri, făcându-se naivi, dar n-are șef, nici domiciliu“. Noi ne-am mărginit atunci a le răspunde că tot mai bine e un partid fără șef și fără domiciliu decât un șef și un domiciliu fără partid, și părerea noastră ne-o întemeiam pe aceea că un partid fără șef și fără domiciliu nu e nici o rușine să-și aleagă oricând un șef și să-și închirieze un domiciliu; pe câtă vreme e cu totul altfel când un șef își alege un domiciliu și își închiriază un partid.

Între acestea ne-am pătruns și noi de necesitatea ce o avea partidul conservator de a înființa un club politic spre a aduce, cum zic statutele noastre, o mai mare coeziune între diferiții membri cari compun partidul și a putea ajunge astfel la o acțiune comună. Astfel, prin înființarea clubului conservatorilor, partidul nostru și-a îndreptat neajunsul pe care i-l imputau dd. V. Boerescu, Pătârlăgeanu, colonel Călinescu și alții.

Ne-am ales dar un șef, fostul prezident al Constituantei de la 66, care a dat țării Constituția de astăzi, și ne-am închiriat un local în strada Luterană nr. 9. Ce se întâmplă însă? Confrații noștri de la „Presa“ sunt tot nemulțumiți. Ocupându-se de programul nostru publicat alaltăieri în „Timpul“, dânșii se mulțumesc a zice că e nostim și, promițând a reveni asupră-i, se ocupă numai de persoana d-lui M. Costache care, ne zic dânșii, nu este sincer și serios cap al partidului conservator. Ne mărginim, întru cât privește persoana d-lui M. Costache, a aminti confraților noștri că acest bărbat politic a fost, cum ziserăm și mai sus, prezident al Constituantei din 66 și că în toate împrejurările grave prin cari a trecut țara de când dânsul face politică s-a aflat în capul tuturor partidelor.

Prezența d-lui M. Costache în capul partidului conservator însemnează că acest partid are înscris pe drapelul său principiele: conservarea instituțiilor ce și-a dat țara în 66 și libertatea alegerilor.

❦

[22 februarie 1880]

Ziarul „Românul“ se ocupă în numărul de la 20 fevruarie mai cu de-amănuntul de programul nostru.

On. noștri confrați ne spun că, deși programul nostru protestează cu energie contra frazelor goale, cu toate astea cade și el în acest păcat și citează câteva pasaje din programul nostru spre a releva drept idee fundamentală pe aceea că instituțiunile noastre parlamentare nu sunt în raport cu gradul nostru de cultură; de unde ar rezulta că noi nu suntem conservatori, ci retrograzi, iar titlul de conservator este numai o mască.

Că în fine singuri am fi mărturisit că noi suntem cauza tuturor relelor de care sufere societatea noastră.

Dar să examinăm mai de aproape aceste idei.

„Românul“ citează mai întâi următoarele pasage din programul nostru:

> „*S-a pierdut din vedere* că conducerea intereselor generale nu este afacere de simțământ, ci constituie o știință și că baza nestrămutată a acestei științe este conservarea individualității naționale și *conformarea legilor organice cu gradul de cultură* și cu mijloacele de producțiune ale fiecărui popor.
>
> Și, în adevăr, teorii abstracte de **cosmopolitism,** importate de aiurea, s-au împrăștiat: pe nesimțite și au slăbit cu încetul simțul conservării naționale, așa de vioi și de puternic altădată la români; și aceste idei, vătămătoare chiar în țările luminate și puternice de unde s-au luat, au devenit un adevărat pericol pentru națiunea noastră și mică și slabă.
>
> De altă parte, *dorințe de progres și de libertate nechibzuite* au introdus prea adesea în mecanismul nostru politic *fraza goală* în locul realității.
>
> Se mulțămesc cu formele esterioare ale libertăților publice și cer și altele, chiar dincolo de bazele fundamentale ale Constituțiunii ce și-a dat țara în 1866.
>
> Se mulțămesc cu etichetele instituțiunilor progresului, fără a căuta dacă acele instituțiuni pot rodi la noi și cer și altele, mai costisitoare și mai neroditoare.
>
> Urmările acestor tendințe erau lesne de prevăzut: instituțiunile cele mai folositoare au devenit numai o sarcină bugetară, și libertățile publice folosesc numai la câțiva oameni luminați, iar pentru marea majoritate a populațiunilor au devenit de o parte o armă de esploatare în mânele celor mai abili și mai puțini scrupuloși, de alta

> un mijloc de ațâțări și de discordie între proprietari și muncitori, cei doi factori principali ai avuției naționale.
>
> Pentru că clasele de jos ale societății au fost presupuse luminate, din cauză că instrucțiunea obligătoare stă scrisă în Constituțiune, pe când în realitate lumina numai o plătesc, fără să o dobândească, pentru că au fost presupuse libere din cauză că avem una din constituțiunile cele mai liberale din Europa, pe când liber numai le esploatează, fără ca ele să se bucure de dânsa, aceste clase au fost fără protecțiune în prada esploatatorilor de pretutindeni și în fața concurenței elementelor străine strâns legate prin instrucțiuni puternice de ajutor mutual și de protecțiune a fiecăruia de către toți ceilalți".
>
> Ce fraze mai goale, strigă confratele nostru, ce espresiuni mai stereotipe, ce clișeuri mai uzate decât toate aceste cuvinte! Nici în fond, nici în formă nimic nou.

Să ne înțelegem. Noi n-am pretins să inventăm lucruri nouă, neauzite și nepomenite. Din contră noi credem că toți oamenii cu minte, toți oamenii serioși cari se uită la mersul lucrurilor la noi, împărtășesc aceste idei și văd, ca și noi, relele ce arătăm; așa încât imputarea ce ni se face că nu zicem nimic nou nu ne atinge. Cât pentru cealaltă imputare, că rândurile de mai sus sunt numai fraze goale, ea nu este adevărată și chemăm în favoarea noastră chiar mărturisirea „Românului". On. noștri confrați continuă în adevăr precum urmează:

> O singură idee fundamentală, ideea fixă că se zic conservatori și a d-lui Iepureanu etc.

Va să zică, chiar după declarațiunea „Românului", este o idee în aceste fraze, o idee fundamentală!

Atunci cum rămâne cu „frazele goale și cu clișeurile uzate"?

Învederat că nu se poate ca pasagele de mai sus să fie și fraze goale și idei.

Și când confrații noștri fac aceste două afirmări una după alta vor conveni și ei că se contrazic!

Este dar o idee în programul nostru și o idee fundamentală! Și asupra acestui punct suntem uniți cu „Românul". Dar „Românul" afirmă că această idee fundamentală ar fi că „instituțiunile noastre parlamentare nu sunt în raport cu gradul nostru de cultură". Și de aci conchide că noi nu suntem conservatori, ci reacționari și retrograzi.

> Dacă acești domni, zice „Românul" în naivitatea lui, sunt în adevăr conservatori și prin urmare voiesc să conserve instituțiunile de astăzi ale țării, de ce articolul de

> căpetenie al crezului lor politic este ura acestor instituțiuni? Dacă voiesc să le conserve, de ce fac tot ce pot spre a le descredita, acuzându-le de tot răul, real sau presupus, ce esistă în această țară?

Și mai jos adaogă:

> Logica și bunul simț se rătăcesc în aceste izbitoare contraziceri!

Noi nu tăgăduim că confrații noștri se rătăcesc într-un mod foarte izbitor, dar din nenorocire cauza rătăcirei lor nu este nici logica nici bunul simț. O, nu! boala de care sufere trebuie căutată aiurea!

Se rătăcesc în adevăr când afirmă că ideea fundamentală a programului este că regimul parlamentar nu e bun și că crezul nostru politic este ura instituțiunilor reprezentative!

Fără îndoială nu suntem din aceia cari să nu vază cât noroi aduce la suprafață, câtă turburare cauzează în viața socială această frământare continuă a instituțiunilor libere și, ca toți oamenii cu minți, ne uitam la miazmele morale ce esală ciocnirea de idei și de interese necesară în regimul nostru!

Dar, căutând la trecutul și la viitorul țării noastre și la ideile secolului nostru, suntem convinși că monarhia constituțională, că instituțiunile reprezentative totuși constituiesc cea mai bună formă de guvern ce ar putea să aibă țara. Pentru că, cu toate defectele înnăscute acestei forme de guvern, tot ea ne poate da administrațiunea cea mai bună putincioasă și mai ales pentru că ea constituie un instrument puternic de progres și de luminare a unui popor.

Nu este dar adevărat că noi urâm regimul parlamentar; această idee este formulată în modul cel mai categoric în programul nostru:

> Țara, am zis noi, la 1866 și-a pus toate speranțele pentru mărirea și prosperitatea ei în principiul unei monarhii constituționale și în reprezentațiunea ei din Corpurile legiuitoare; numai în consolidarea acestor principii vedem și astăzi întărirea țării noastre.

Această declarațiune e formală, „Românul“ a citit-o asemenea; de ce atunci se face că nu o știe?

Confrații noștri răspund:

În deșert vă legați în programele dv. a respecta și păstra instituțiunile parlamentare de astăzi ale țării, când tot în aceste programe, cu câteva linii mai sus sau mai jos, atacați acele instituțiuni și le arătați ca fundamentala cauză a tuturor relelor ce voiți a le vedea în țară.

Așadar țara este fericită și numai noi vedem rele în țară și nu numai că voim să vedem rele, dar afirmăm că cauza fundamentală a tuturor relelor este regimul parlamentar.

Unde și când am afirmat noi una ca aceasta?

Am afirmat că vedem un pericol pentru naționalitatea noastră pentru că străinii se înmulțesc și se îmbogățesc, pe când românii se împuținează și sărăcesc; și facem apel la toți românii, mai ales la cei de dincolo de Milcov, să spuie dacă acest pericol există în adevăr ori numai voim să-l spunem ca să speriem lumea!

Am zis că instituțiunile folositoare introduse fără chibzuire au devenit numai o sarcină bugetară; și facem apel la toți oamenii de bună-credință să spuie dacă, de esemplu, instrucțiunea obligatoare este altceva decât o sarcină bugetară; dacă autonomia județului există și dacă comitetul permanent care ar trebui să o reprezinte este altceva decât o sarcină bugetară și un scut pentru a acoperi abuzurile prefectului; dacă autonomia comunei nu este o deriziune prin sate și primarul un agent electoral!

Am mai zis că libertățile publice nu există decât pe hârtie; și facem apel iarăși la oamenii onești să spuie dacă libertatea individuală, dacă inviolabilitatea domiciliului există la țară, mai mult, dacă fiecare din noi nu putem fi izbiți în interesele noastre fără să avem cui ne plânge!

Iaca relele ce am arătat și ce am zis. Nu să se desființeze toate aceste așezăminte, toate aceste libertăți, ci să se ia măsuri ca ele să devie o realitate: ca comitetul permanent să nu mai fie un instrument în mâna prefectului, ca primarul să nu mai fie un bici în mâna subprefectului, ca instrucțiunea obligatorie să devie un fapt și, mai ales, ca să se ia măsuri pentru protecțiunea claselor sărace.

Nicăieri n-am zis că cauza relelor este regimul parlamentar, ci lipsa de cunoștințe ascunsă în cuvinte sforăitoare!

Când dar „Românul“ afirmă că noi urâm regimul parlamentar și vrem desființarea lui el înaintează un neadevăr cu bunăștiință, și neadevărul spus cu intențiunea de a înnegri pe altul se cheamă în toate țările calomnie.

„Românul“ termină articolul său printr-o observațiune pe care o crede ingenioasă.

> Singuri recunoașteți, ne zice el, că cauza relelor de cari sufere societatea română este și veche și adâncă; atunci voi sunteți de vină, care guvernați demult țara, nu noi care d-abia de patru ani avem puterea.

Vom observa confraților noștri de la „Românul“ că niciodată nu am împărtășit ideea că cutare om sau cutare guvern este cauza relelor de care sufere o societate.

Această idee ni s-a părut că rezultă din lipsa de pătrundere, dintr-o vedere superficială a lucrurilor; și mai totdauna este numai o armă de partid neleală.

Ceea ce face binele și răul într-o societate este societatea însăși, sunt tendințele care o conduc, ideile cari o domină. Contra lor luptăm noi; căutăm să combatem tendințele cosmopolite și umanitare ca să le înlocuim cu simțul național, căutăm să combatem libertatea pe hârtie și etichetele și să le înlocuim cu libertatea reală.

Căutăm în fine să combatem apucăturile demagogice cari pun fraza goală în locul ideii și calomnia în locul discuțiunii de principii.

Și dacă ne găsim în luptă cu confrații noștri de la „Românul“ cauza nu este că ei ar fi făcut tot ce e rău în societate; cauza este că ei reprezintă în cel mai mare grad tendințele și apucăturile nesănătoase ce am semnalat.

❦

[22 februarie 1880]

Iar o criză ministerială.

De vreo câteva zile umbla zgomotul că o nouă premenire ministerială va avea loc. Se vorbea despre retragerea d-lor Leca și Stolojan, despre înlăturarea d-lui Cogălniceanu, despre demisionarea d-lui V. Boerescu, care avea să fie însărcinat cu un post de ministru plenipotențiar pe lângă o putere oarecare; se vorbea apoi despre chemarea dd-lor Orăscu sau V. Conta la Culte, dd-lor Câmpineanu și Stătescu, cel dintâi la Externe, cel de-al doilea la Justiție. Fel de fel de versiuni circulau. O depeșe din București către ziarele din Viena, reprodusă de foile românești, spunea că d. Cogălniceanu are să fie însărcinat cu postul de guvernator general al Dobrogei.

În fine, ieri seara se accentua zgomotul că ministerul întreg și-a trimes demisiile d-lui Brătianu, care se afla încă la via sa de lângă Pitești. D. prim-

ministru, care gerează acuma afacerile a două ministere, se află la vie, și în timpul absenței sale din capitală colegii săi găsesc cu cale să se retragă, neavând răbdarea să aștepte măcar până să se întoarcă d. prezident al Consiliului. Ce mai însemnează și această comedie? trebuie să se întrebe publicul, care însă, după câte a văzut petrecându-se în sferele ministeriale de vreo patru ani, n-ar mai avea drept să se mire de nimica.

Răspunsul este lesne de dat. Dacă în adevăr, precum se vorbește pretutindeni, dd. miniștri și-au trimes demisiile la Pitești, lucrul trebuie să fie pus la cale astfel.

D. Cogălniceanu, pe care îl știm destul de pățit pentru a se mai lăsa să fie amăgit ușor, n-a iscălit demisia decât după ce a avut la mână iscălit decretul de numire a d-sale în postul de guvernator al Dobrogei, pentru al cărei viitor și prosperitate d-sa a dovedit atâta solicitudine. Pe câtă vreme acest post nu era încă ocupat, nici creat măcar, Dobrogea cădea d-a dreptul sub epitropia ministrului de interne; din momentul ce postul se creează și d. Cogălniceanu simte tendința colegului său prezident de a-l înlătura din cabinet, se grăbește numaidecât a propune un târg cinstit, care să mulțumească amândouă părțile; „Mă duc însă numai în Dobrogea“. Pentru un epitrop harnic, iubitor și foarte îngrijitor de soarta epitropisitei, cum e d. Cogălniceanu pentru Dobrogea, e cu atât mai avantajos cu cât e mai aproape de dânsa. O vorbă veche spune, în adevăr, că dragostea de departe ca și d-aproape e tot dragoste; însă cui nu-i pare mai bine să fie mai aproape decât mai departe de obiectul slăbiciunii sale?

Pe cât aflăm, faptul însărcinării d-lui Cogălniceanu cu guvernarea Dobrogei a produs între toți partizanii d-lui prezident al Consiliului o impresie foarte neplăcută. D. Cogălniceanu nu e roșu, și roșii știu bine că d-sa profesează niște sentimente pentru d-lor cari nu-i măgulesc câtuși de puțin; în schimb și d-lor îi întorc cu prisos acele sentimente. Astfel, d. Cogălniceanu guvernator general al Dobrogei însemnează stingerea oricăror speranțe și iluziuni pe cari și le făcuse o mulțime dintre partizanii d-lui prezident al Consiliului în privința României transdanubiene. Așa d-aici se esplică și incidentul petrecut în Senat mai zilele trecute, când începuseră a se arăta primele simptome ale crizei ministeriale. Roșii din Senat, constituiți în tribunal suprem, pentru a dovedi curăția onor. d-lui coleg și amic politic Sim. Mihălescu, voiră cu aceeași lovitură să-l ridice pe acesta și să cufunde pe d. Cogălniceanu. Jocul însă n-a izbutit. D. Cogălniceanu i-a știut sili la vreme să s-astâmpere și să lase mai bine treaba încurcată.

Judecând după tonul liberal ce-l păstrează „Presa“ d. V. Boerescu, deși nesuferit partizanilor d-lui prezident al Consiliului poate mai mult chiar decât viitorul guvernator al Dobrogei, este omul care s-a știut face indispensabil și care, având deplină cunoștiință de soliditatea poziției sale, pare a nu avea cea mai mică îngrijire, cel puțin pentru un viitor apropiat. Ministru de externe în cabinetul ce trebuie să se formeze sau ministru plenipotențiar pe lângă o putere oarecare, din două una, rămâne să-și aleagă singur.

Cât despre dd. Leca și Stolojan …

Dar cum rămâne cu ministerul? Cine va fi însărcinat cu formarea noului minister? — D. I.C. Brătianu.

Comedia retragerii și rechemării d-lui Brătianu se va juca din nou, de astă dată gratuit, zicem gratuit pentru că nu vedem de ce să se alerge iar la un expedient care prejudițiază oarecum prestigiul ce trebuie să-l aibă Coroana. Pentru ce ministerul se retrage, care este motivul acestei retrageri? Lumea nu-l vede, nu-l știe, totul este o taină de culise. Și apoi, după această retragere nejustificată prin nici un motiv, pentru ce tot prezidentul ministerului retras este reînsărcinat de capul statului cu reconstruirea ministerului? Dacă i s-a primit demisia, de ce mai este rechemat? Dacă era să fie rechemat, pentru ce i s-a primit demisia? Și dânsul, d. prezident al Consiliului, dacă și-a dat demisia, care i s-a primit, pentru ce mai revine? Dacă era să revină, pentru ce și-a dat demisia?

Ce sunt jucăriile acestea? Aceasta se poate numi în serios o politică constituțională? Ne mărginim a pune întrebările, lăsând ca opinia publică să le dea răspunsul.

❦

[23 februarie 1880]

N-ar fi greu de polemizat în ziaristică dacă am avea a face cu rațiunea, nu cu voința adversarilor noștri. Cine nu poate să înțeleagă aceluia îi mai putem subveni lipsurile traducând ceea ce voim să-i zicem în termeni mai concreți, dar pentru cine voiește să nu înțeleagă mijloacele de înduplecare nu sunt argumentele minții, ci cu totul altele.

În această poziție ciudată ne aflăm noi față cu „Presa“. E prea adevărat că marele nostru om de stat, dacă se afla în opoziție, iscălea asemenea programul nostru, de vreme ce el este astfel încât poate conveni tuturor care

nu sunt roșii, adică tuturor acelora cari pe lângă partid și interesele acestuia mai admit și ideea statului, admit îndreptățirea de existență și de activitate a opoziției, admit în fine un control mai sever din partea Coroanei, când desfrâul partizilor, păstrând numai coaja legilor și goala aparență, calcă făgăduințele făcute nației în ajunul alegerilor, fac tocmai contrariul de ceea ce au promis mandanților lor și trec totuși de reprezentanți ai voinței legale și sincere a țării.

C-un cuvânt lucrul ar sta cu totul astfel când marele om de stat ar fi în opoziție, stă însă pe terenul voinței de-a nu pricepe când d-sa se află la guvern.

Cumcă partidul numit „liberal“ e un escelent scamator de idei, cumcă pretextează adeseori a voi ceea ce voim noi, cumcă, luând adesea cuvintele noastre, pe care nu le pricepe, le aplică pe dos și apoi ne spune c-un aer triumfător: „noi suntem adevărații conservatori“ e ceva prea cunoscut și, chiar dacă programul nostru ar fi din cuvânt în cuvânt identic cu acela al partidului liberal, tot încă ar exista un partid conservator, pentru că „nu este aceeași când doi zic aceeași“, *non idem est si duo dicunt idem.*

Un exemplu. Sunt merite pe cari statul nu e în stare a le răsplăti cu bani. Descoperirea unei planete, cercetări grele istorice, scrieri de știință și literatură ca fapte ale spiritului, un curaj estraordinar, o viață espusă pentru binele semenilor săi, o generozitate estraordinară ca fapte ale caracterului nu se pot plăti cu bani. Pentru a distinge pe asemenea oameni de restul conviețuitorilor lor statul le conferă semne a căror valoare materială e evident cu totul neînsemnată, a căror valoare socială e mare.

Conservatorii, pornind din acest punct de vedere, conferă un semn de acesta lui Alexandri, liberalii unui N.T. Orășanu.

Prin urmare, aceeași idee, același lucru e una în mânile unui partid, e contrariu în mânile celuilalt.

Iată ce zice „Presa“ despre programul nostru:

> Programul acesta este curios: căci vorbește de multe și nu conține nimic ca drapel al unei partide. Seamănă mai mult cu o prefață de editor al unei cărți de doctrine politice și economie socială. Cuprinde numai generalități abstracte, teoreme sociale, *acceptabile pentru toți, inofensive către toți. Oricine îl poate subscrie,* precum și oricine poate fi în drept a nu-l subscrie. Îl poate subscrie oricine să ocupă numai cu doctrinele sociale, cu teoriele constituționale, *fără să-i pese de cutare ori cutare partid.* Tot așa va fi în drept a nu-l subscrie acela care, voind a face parte dintr-un

partid, voiește a ști cari sunt actele ce-i propune acel partid, care este scopul real și practic ce voiește a ajunge.

„Fără să-i pese de cutare ori cutare partid“ — zice „Presa“. Ei bine, tot asta zicem și noi. Starea cu totul precarie politică și economică a țării ne face să nu ne gândim deloc la interesele partidului nostru, ci numai la acelea ale țării; de aceea programul nostru e acceptabil pentru toți, oricare-l poate subscrie, după cum mărturisește „Presa“ însăși, pentru că nu voim nimic altceva decât ca regimul constituțional, care azi e o ficțiune, să devină o realitate.

Dar, din momentul în care „Presa“ însăși recunoaște că programul nostru e acceptabil pentru toți și-l poate subscrie oricine fără să-i pese de cutare ori cutare partid, ea nu poate tăgădui că acest program cuprinde numai dorințe legitime și justificate, împărtășite de nația întreagă, care este și trebuie să fie sătulă de făgăduințele de-a dreptul amăgitoare pe care adversarii noștri le făceau la rândul lor alegătorilor pentru a nu le ținea. Asemenea toate deducerile și insinuările subțiri ale organului marelui om de stat sunt căutare de nod în papură.

II

„Presa“ mai citează un pasaj din program cu următoarea obiecțiune:

Ca clasele *de jos* ale societăței să fie protegiate contra esploatatorilor și contra neprevederei lor.

Dar cari sunt clasele *de jos* și cari cele *de sus? Arhondologia* știm că nu mai esistă; nu înțelegem dar ce legi s-ar face, ce măsuri speciale s-ar lua cari să fie numai pentru clasele de jos; și de unde s-ar începe ierarhia claselor de sus, cari nu ar mai avea trebuință de nici o protecțiune?

E nepricepere intelectuală sau e lipsa de voință de-a pricepe?

Dar oare legea tocmelelor agricole nu privește o clasă?

Legea neînstrăinării pământurilor țărănești nu admite clasă?

O eventuală lege pentru bresle, pentru împuținarea cârciumelor și altele n-ar privi clase ale societății?

Clase — nu caste. „Presa“ vorbește de clase și gândește la caste. În realitate orice om face parte dintr-o clasă oarecare, liber este însă de-a se ridica dintr-una într-alta prin muncă și merit.

Inferioritatea sau superioritatea pe scara aceasta nu dovedește, se-nțelege, nimic în privirea folosului sau nefolosului clasei. Se poate prea

bine ca plebea să intre în forme superioare, poporul cu instincte bune și morale să rămână în forme inferioare. Astfel nenumărata clasă a vânătorilor de posturi, a proletarilor condeiului, a advocaților fără pricini e *adevărata plebe* în România, nu însă țăranul sau meseriașul. Cu toate acestea plebea asta e, ca clasă, superioară celor pozitive de jos, căci clasarea se face după *natura muncii* fiecăruia, după instrumentul cu care-și câștigă bunastare.

Nu putem îndestul repeta confraților noștri sfatul din inimă ca să gândească ceva când scriu, să nu înșire cuvinte a căror înțeles nu-l posed pe deplin. Numai punând ideile politice în raport cu corelatul naturalei organizații economice a societății ele vor avea un cuprins; un substrat material; îndealtmintrelea rămân fraze goale, bune de precupețit de către cei pe cari sunetele-i îmbată.

Încă o obiecțiune.

„Presa“, atât de vinovată prin versatilitatea caracterului cu care a batjocorit și cu care laudă guvernul actual, versatilitate pentru care noi am adus atâtea probe de o irezistibilă comică, ne insinuă și nouă același defect prin următoarele pasage ce le estragem din două numere consecutive.

Ne vorbește programul de pericolul ce ar avea pentru națiunea noastră ideile de cosmopolitism.

În acest punct programul se aseamănă cu acela al d-lui Gr. Sturza.

> *Dreapta* s-a organizat și formează astăzi două grupuri: unul are ca președinte și șef pe principele Gr, Sturza, altul are ca președinte al clubului pe d. M.K. Epureanu. Aceste două părți ale dreptei *au în fond aceleași principii și idei.* Singura deosebire între aceste două grupuri — dacă aceasta poate în orișice caz constitui o deosebire — este că unii au fost mai espansivi și mai preciși, alții mai în rezervă și mai vagi. Acordul însă, chiar tacit de ar fi, este perfect între ambele grupuri, cari sunt gata a pune în aplicațiune principiile și vederile lor identice îndată ce momentul ar fi oportun.

Din aceasta ar rezulta identitatea cu partidul *democratic național.*

Toate acestea „Presa“ le deduce pur și simplu din împrejurarea că nu combatem *democrația națională.*

Dar noi nu combatem pe nici un organ al opoziției: nici „Binele public“, nici „România liberă“, nici „Steaua României“, nici „Independența română“, c-un cuvânt nici un ziar românesc — esceptăm pe „Ștafeta“ și „Fraternitatea“ — nu se poate plânge din parte-ne că le-am fi combătut de multe luni de zile încoace. Nemulțumiri există pe toate terenurile; și poate

că am aflat formula de a le întâmpina pe un teren cu totul egal, căci, precum zice „Presa“ teoremele noastre sunt inofensive pentru toți, sau, ca să vorbim în limba noastră, ideea statului, ideea armoniei intereselor naționale ne face să nu ne pese de cutare sau cutare partid. Ceea ce voim deci nu e nici ca partizi să nu existe nici ca ele să nu se lupte, ci ca lupta lor să nu degenereze în nimicirea unuia prin cellalt, voim ca înlăuntrul poporului nostru să nu predomineze instinctele lui Cain.

Mai vorbește „Presa“ de articolul nostru de la 11 fevruarie, de Vodă Cuza, de lipsa în program a asigurărilor dinastice.

„Presa“ va binevoi, credem, a recunoaște ca unica tendență a acelui articol a fost adevărul istoric și — *suum cuique* — atribuirea meritului cui i se cuvine.

Cât despre asigurările dinastice, ni se pare că tocmai acestea nu au a face cu nici un partid. Dinastia, fiind reprezentată, prin persoană, ne-am ferit oricând de a atinge câtuși de puțin persoana M.S.R. și aceasta ne e cu atât mai puțin permis astăzi, când, apăsând asupra lipsei de control din statul nostru, ne-am permis a accentua rolul Coroanei, dar a Coroanei ca organ central al vieții statului, nicidecum însă întru cât ea este purtată de nobilul descendent al dinaștilor Hohenzollern. Persoana M. S. este inviolabila, și nicicând nu ne-am permis — îi desfidem pe cei de la „Presa“ să ne poată dovedi — de a amesteca în discuție persoana M. Sale.

Asupra marginelor însă în care Coroana are sau nu dreptul irenunțabil de a-și exercita controlul asupra puterilor statului am discutat într-adevăr, căci aceasta este o cestiune de comentare a Constituției, precum oricine o poate vedea, și nu credem ca confrații de la „Presa“ să ne nege dreptul de a comenta Constituția și legile, după cum cu bună-credință suntem convinși că ele caută a fi înțelese.

❦

[23 februarie 1880]

Mai nimerită ni s-ar părea ecuațiunea cu termenii: producțiune, consumțiune și reproducțiune! Când cele două dentâi sunt egale e stagnațiune economică, când consumțiunea întrece producțiunea e regres; în proporția în fine în care producțiunea întrece consumțiunea, acel prisos servește pentru reproducțiunea muncii și starea economică e în progres.

Câteșitrei termenii se aplică la muncă, privindu-se capitalul de orice natură: pământ, bani, unelte ca un instrument al ei.

❦

[24 februarie 1880]

Ziarul „Românul“, cu o solicitudine paternă pentru adepții săi, a încins o polemică foarte aprigă cu „Binele public“ relativ la afacerea Mihălescu. După ce, în articolul său de la 19 curent, afirmă din nou urbi et orbi că partidul liberal, îndată ce un fiu al său cade într-un păcat, îl sacrifică pe altarul patriei, ca odinioară Brutus de clasică memorie, se mai plânge încă că justiția achită pe de o parte pe d. Mihălescu nefiind probe suficiente, dar că tot în același timp achită și pe d. Moldovanu, declarând că nu este caz de a-l urmări pentru calomnie. Lucrul în aparență ar fi ciudat; însă precum doi duelanți care și-au schimbat glonții la o depărtare de cinzeci de pași, odată ce s-a dresat procesul-verbal de către martori, rămân cu onoarea satisfăcută, asemenea credem și noi că susceptibilitatea nervoasă ce o afectează „Românul“ nu mai este la locul ei și ar trebui să dispară. Totuși s-a crezut necesar ca să se provoace un simulacru de anchetă din partea unei comisii a Senatului ca să mai accentueze testimoniul de onorabilitate al d-lui Mihălescu, cu toate că acest domn, odată verificat și admis de Senat, intră în numărul onorabililor cari compun Corpurile legiuitoare și, odată admis în sanctuarul acestor Corpuri, se purgează de drept orice bănuială de pecabile mari sau mici și se poate cu drept invoca în privință-i ceea ce pretindea Cezar despre femeia lui.

Dacă scormonești o mlaștină acoperită cu un strat de putrigai verde faci să iasă și să se împrăștie o mulțime de miasme pestilențiale; același efect s-a produs și prin ancheta Senatului asupra publicului imparțial; căci ce rezultă în adevăr din acel raport?

1. Că d. Mihălescu însuși, îndată ce s-a văzut denunțat, a provocat intervenirea justiției. Am putea găsi lucrul foarte în regulă dacă, imediat în același moment chiar, d. Mihălescu și-ar fi dat demisia, ca astfel justiția să fi fost pusă în poziție d-aș putea face instrucția nu numai în cancelaria Ministerului de Interne dar și pe la toate administrațiile din județe cari au putut fi mai mult sau mai puțin implicate în această afacere.

2. Nedându-și d. Mihălescu demisia din propria sa inițiativă ar fi fost, credem, de datoria ministrului de justiție a cere el însuși cel puțin

suspendarea d-lui Mihălescu pe timpul instrucțiunii, precum se urmează oricând cu funcționari mai inferiori dacă intervine o acțiune judiciară, și cu atât mai mult o asemenea măsură era cerută de împrejurări ca probă de sinceritatea guvernului d-a descoperi adevărul, cu cât, din nenorocire, justiția la noi nu este încă inamovibilă. Totuși noi, plini de respect pentru lucrul judecat, ne închinăm înaintea autorității sale și credem că onoarea este satisfăcută atât pentru d. Mihălescu cât și pentru d. Moldoveanu, cu toate că acesta din urmă n-are încă onoare d-a figura între mandatarii națiunii.

3. Când dar ancheta Senatului, nemulțumită se vede de sentința justiției numai întru cât privește pe d. Moldoveanu, califică de calomnioase denunțările acestuia, nouă ni se pare că comisia, dintr-un exces de zel, a căzut într-un exces de putere, substituindu-se puterii judecătorești.

4. În raportul comisiei se denunță că compania Horovitz ar fi făcut rechiziții de sute de cară, executându-se locuitorii cu călărași chiar, fără autorizația ministerului și că, îndată ce aceste fapte au venit la cunoștința ministrului de interne, el de îndată a ordonat „a nu se permite luarea carălor cu sila“. Dar aci naște întrebarea: cum, după toate suferințele la cari erau expuși locuitorii prin faptul ocupării și trecerii de oștiri, constatându-se că antreprenorii, în contra voinții guvernului, dispun de călărași pentru executarea rechizițiilor, guvernul se mulțumește cu un ordin platonic d-a nu se mai face acest lucru în viitor? Dar călărașul atârnă de subprefect, acesta de prefect și acesta de ministru. Dacă nu exista complicitate între antreprenor cu unul dintre acești diferiți agenți, de un ordin inferior sau superior, de ce nu s-a tras numaidecât culpabilii la răspundere?

Rezultatul final deci al acestei anchete parlamentare a fost cu totul negativ și nici n-a putut spori nici micșora onorabilitatea dd-lor Mihălescu și Moldoveanu: *Gros Jean comme avant;* mult zgomot pentru nimica; iar conștiința și opinia publică cred și de acuma aceea ce a crezut până acuma.

❦

[26 februarie 1880]

Unul din argumentele cele mai obicinuite ale ziarului „Românul“, pe care îl repetă de câteva zile necontenit, este că, dacă țara se află în rea stare, vina e a partidului conservator, care a guvernat-o secoli întregi, pe când d-abia vreo cinci-șase ani a putut să se bucure România de fericita oblăduire a

partidului Brătianu. Argumentul este fals în mod istoric și deducțiunea absurdă. Ce se înțelege întâi prin partidul conservator și prin partide în genere? Se înțelege o grupare a unui oarecare număr de oameni politici făcând parte dintr-o Adunare legiuitoare cari se conduc de aceleași idei și cari caută a obține majoritate în țară și în Adunare pentru programul lor, spre a putea în numele acelei majorități pune în practică teoriile lor politice.

Prin urmare, pentru ca să esiste un *partid politic* trebuie mai întâi într-o țară o Adunare legiuitoare, al doilea, trebuie ca să fie admis principiul reprezentativ, adică că această Adunare să fie adevărat suverană, adică majoritatea ei să aibă dreptul de a indica Coroanei pe șefii săi ca guvern legal și constituțional al țării. Când într-o țară nu esista un asemenea regim se pot afla diferite opiniuni între cetățeni, diferite vederi, dar partide în înțelesul constituțional al cuvântului nici că esistă nici că pot esista. Chiar espresiunile de *dreapta* și de *stânga,* luate de la locul ce-l ocupă materialicește cutare sau cutare grup pe jețurile unei Adunări, dovedesc că n-a putut fi cestiune de partide într-o țară care nu se bucura de regimul reprezentativ și parlamentar.

A zice dară, cum zice „Românul“, că *partidul conservator* guvernează de secoli țara este a zice un neadevăr istoric, este a se întemeia prea mult pe naivitatea sau pe ignoranța cititorilor săi. Astfel pe nedrept „Românul“ face responsabil pe partidul conservator de astăzi de tot ce a putut fi rău în trecut.

Dar de ce, pe baza aceluiași sistem, acest ziar nu acordă atunci aceluiași partid conservator laude meritate și pentru ceea ce acel trecut a avut bun? Și se vede că acest trecut a avut și ceva bun, căci, cu toate invaziunile seculare ale leșilor, ungurilor, tătarilor, turcilor, rușilor, el a știut să păstreze o țară creștină și autonomă coborâtorilor săi, la început prin vitejia armelor și, când România a fost sleită de sânge și de puteri, prin dibăcie diplomatică și înțelepciune politică. Partidul conservator n-ar avea în fond de ce să roșească de acel trecut, de acel trecut întreg, fie din timpurile de putere, fie din timpurile de restriște; căci, la imputările ce i s-ar face de istoricii pasionați și neinteligenți, cari judecă nerozește pe oamenii trecutului cu ideile și prejudecățile timpului în care trăim, el ar putea răspunde: „Apărarea mea este că v-am transmis o țară în care puteți astăzi să vorbiți sus și tare, să scrieți și bune și rele și să insultați chiar cenușa acelora cari v-au lăsat mijlocul de a fi și a vă zice români“. Însă noi credem că nu cutare sau cutare partid poate fi mândru de acest trecut, ci țara întreagă; căci, încă

o dată, a vorbi de partide politice sau în epoca lui Radu Negru, sau în epoca fanarioților, sau chiar în epoca Regulamentului Organic, este un curat anahronism.

Dar unde absurditatea se înfrumusețează și cu rea-credință este când ziarul „Românul“, punând tot acest trecut în sarcina partidului conservator, face și o distincțiune arbitrarie, imputându-i numai relele regimelor trecute și lăsând la o parte tot binele ce trebuie să recunoască că a fost și-n trecut. Cine dar are gloria acestui bine, fiindcă, după chiar spusa „Românului“, pe acele timpuri (în acele secole, cum zice) nu exista decât partid conservator? Oare era pe atunci vreun Brătianu misterios, vreun Rosetti legendar cărora li s-ar putea atribui victoriile și gloria unui conservator modest ca Ștefan cel Mare, unui reacționar împelițat ca Mihai Viteazul, sau meritele reformei lui Mavrocordat la sfârșitul veacului 18-lea?

Să aleagă „Românul“. Ori partidul conservator, care a făcut atâtea rele țării guvernând-o de secoli, caută să-și atribuie și gloria Ștefanilor și a Mihailor; ori partidul conservator fiind pe atunci un secret al viitorului, ca și partidul roșu, această glorie rămâne numai a țării și a domnielor ilustre, dar absolute, din trecut. Însă atunci este absurd de a imputa partidului conservator relele guvernelor trecute. Domniile absolute, fie pământene, fie străine, fie prin conspirații interne, fie prin intrigi și tocmeli la Constantinopol, dar toate despotice în sine-le, la cari în durata lor efemeră toți căutau să se supuie, — iată trecutul țării noastre în liniile sale generale de la Radu Negru până la Convenția de la Paris, care a stabilit la noi pentru prima oară regimul parlamentar, sistemul reprezentativ, cu supremația majorităților, cu miniștri responsabili, cu organizarea partidelor luptând pentru idei câteodată, pentru putere totdauna. De la 1859 dar s-au arătat în țară un partid conservator, un partid roșu. Până atunci desigur erau idei conservatoare, idei progresiste, idei revoluționare și oameni carii le reprezentau mai mult sau mai puțin. Însă aceste idei s-au grupat și s-au disciplinat numai de la 1860, de când cu Convenția care, cel puțin în teorie, a admis ca guvernul să fie icoana majorității țării legale și a invitat diferitele idei a se formula pentru lupta legală, diferitele individualități a se grupa în partid.

De la acea epocă avem să ne întrebăm care este partidul care a guvernat mai mult țara și cui se poate imputa starea socială și economică ce de la 1859, și în special de la 1866, a fost rezultatul sistemului introdus atuncea și urmat cu câteva zdruncinări și modificări parțiale de 21 de ani încoace.

În scurta perioadă a Convenției, de la 59 până la 64, și înaintea Unirii efectuată la 63, partidul liberal n-a fost deloc exclus de la putere; în Moldova au fost ministere liberale sub prezidența d-lui Cogălniceanu și a răposatului Panu; în Muntenia a fost prezident de Consiliu d. Ion Ghica și, o clipă numai, d-nii Golești, Brătianu și Rosetti. Scurtă a fost prezența acestor din urmă la putere. Domnii Panu, Cogălniceanu și Ghica erau persoane cari, prin funcțiunile ce ocupaseră mai înainte, aveau nu numai experiența, dar și cunoștințele necesare pentru a li se fi putut confia cârma țării; pe când zișii liberali de dincoace de Milcov, cari-și făcuseră educația lor politică între conspiratorii cosmopoliți Mazzini, Blanqui și Proudhon, în scurtul timp cât au ocupat puterea au dat probe de o incapacitate atât de crasă încât n-au putut să se mănțină la putere mai mult de câteva luni; cu toate că d. Rosetti dedese lui Cuza Vodă epitetul de *sublim,* se vede că această apreciare n-a fost reciprocă.

În cei 14 ani ai domniei actuale conservatorii au guvernat vreo cinci ani, roșii vreo șase și ceilalți trei ani au fost împărțiți între guverne mixte sau incolore, precum guvernele Ioan Ghica, Dimitrie Ghica, Cogălniceanu, Alexandru Golescu etc. Un minister curat conservator a fost numai ministerul de la 1871 până la 1876 al d-lui Lascar Catargi.

Am putea număra și ministerul d-lui Epureanu din 1870, dar, fără a aduce aminte că acest minister a ținut numai zece luni, vom spune numai că, având în fața lui niște Camere a căror majoritate îi era contrară, a fost cu totul redus la neputință.

Cinci ani dară a guvernat partidul conservator țara din 14 ani ai domniei lui Vodă Carol; restul timpului guvernul a fost în mâinile radicalilor *curați,* ca de la 1867 la 1869, ca de la 1876 la 1880, ceea ce face deja șase ani de domnie, sau în mâinile unor ministere intermediare precum Ion Ghica-Al. Golescu, sau Dimitrie Ghica-Cogălniceanu.

Nu vom aduce aminte că sub ministerele radicale s-au grămădit asupra țării toate sarcinile și toate angaralele. În treacăt vom aduce aminte concesiunea Strusberg și Offenheim, împrumutul domenial contractat pentru a stinge datoria de 40 milioane moștenite în cea mai mare parte a ministerului Brătianu din 1867 și 1868, și celelalte. Astea au fost sarcinele primei domnii. La a doua împărăție vom avea să lichidăm: 1) sarcinele războiului de peste Dunăre, 2) hârtia monedă ca de vreo 30 milioane, care și dânsa este un împrumut deghizat, 3) răscumpărarea căilor ferate cu sarcinele ei cele nouă, 4) o datorie flotantă în bonuri de tezaur, a cărei țifră

încă nu se poate preciza, dar care de bună seamă va fi însemnată în fața deficitului bugetar a anului trecut și viitor.

Conservatorii au avut totdeauna nenorocirea d-a veni la putere după fapte împlinite și, în loc de a guverna după ideile și principiile lor, și-au sleit forțele și inteligența ca să remedieze o situație compromisă de predecesorii lor, să plătească datorii angajate, să impună dări pentru a umplea goluri făcute de alții, să facă convențiuni aproape silite pentru a suplini lipsele și greșalele unor angajamente deja luate. Și când misiunea lor de reparațiune era aproape sfârșită, când puteau să întrevază momentul de a aplica niște principii sănătoase și, după lichidarea unui oneros trecut, să se ocupe de un viitor mai bun, fatalitatea aducea iarăși la putere pe radicali, cari reîncepeau administrația lor dezmățată și risipitoare.

Dacă noi ne-am preocupa numai de interesul de partid și n-am prevedea că dezastrele financiare și economice ce amenință țara au să cadă mai mult asupra celor nevinovați decât asupra celor vinovați, am putea sta nepăsători în fața operii de distrugerea ordinii politice și economice întreprinsă și continuată cu atâta stăruință de către puternicii zilei. Situația însă e prea gravă ca să nu denunțăm țării pe aceia cari sunt adevărații vinovați și, plini de încredere în simțul deșteptat al tuturor oamenilor de bine, credem că lumina va crește mereu până ce adevărul se va deosebi de minciună.

❦

NAIVITĂȚI RADICALE

[26 februarie 1880]

Într-o ședință a Camerei, citindu-se un proiect de lege în care venea cuvântul „chip“, un filolog radical esclamă indignat:

Filologul: Ce fel, „chip“? Asta-i o *bazaconie* slavonă! Să se înlocuiască imediat cu un alt sunet radical!

Voci: Așa este!

În Adunarea deputaților, după apelul nominal: *d. președinte,* prezenți d-ni deputați, adică *înscriși* 89.

Voci: Numai înscriși?

D. președinte: Vom vedea mai târziu!

După o jumătate oră, votându-se un proiect de lege:

D. președinte: Acum aflu că sunt numai 72 d-ni deputați; continuând astfel voi rămânea singur! *(râsete)*

D. Vernescu, vorbind contra închiderii discuțiunii, crede că guvernul trebuia să ceară un bil de indemnitate înainte de a solicita sancționarea legii relativă la d-nu Calenderu.

Voci din majoritate: Să dăm guvernul în judecată!

D. Giani: Sunt pentru închiderea discuțiunii, căci este cunoscută maniera d-lui Vernescu și trebuie pus odată capăt…

D. președinte: Domnule! nu permit personalități contra d-lui Vernescu, care n-a fost contra regulamentului decât numai dându-ne în judecată *(ilaritate mare).*

D. Giani: Nu dezvolt motivele, ci le indic…

D. președinte: Nu, dar dezvoltați numai obiceiurile d-lui Vernescu, ceea ce nu află în regulament! *(veselie).*

D. președinte: Pun la vot: cine este pentru a se trimite proiectul la tipar să ridice mâna!

Voci: Puțini!

D. președinte: Puțini de tot; dar voi face contra probă. Cine este contra trimiterii?

Voci: Și mai puțini!

D. președinte: După votul d-v., proiectul jumătate va rămânea aici, jumătate la tipar, deci mai pun o dată la vot și rog pe domnii deputați să poftească la loc și să voteze! *(Se mai votează de 3 ori).*

D. Chițu: Podoaba de care ne vorbește d. Mârzescu este ca acele podoabe cu cari se împodobesc băieții cari umblă cu vitleimul…

Voci: A, a, o, o!

D. președinte: Așa cuvinte, domnule…

D. Chițu: Cu voia colegului meu, d. Mârzescu…

Voci: Coleg în vitleim!

P-un deal oarecare
Cu renume sfânt,
Făcea zgomot mare
O moară de vânt,
Și biata morișcă,
Chiar d-avea un pic
De porumb și hrișcă,
Nu lucra nimic.

❦

CONFERINȚA D-LUI T. MAIORESCU

ȚINUTĂ DUMINECĂ LA 24 FEVRUARIU ÎN SALA ATENEULUI — DESPRE VISURI

[27 februarie 1880]

Publicul cel mai ales, domni și doamne, inteligența capitalei, cât a putut cuprinde spațiul neînduplecat al Salei Ateneului, a ascultat alaltăieri admirabilele și instructivele esplicări date de d. T. Maiorescu asupra visurilor.

Suprema ființă organică pe globul nostru, omul, obosește ca și celelalte în lupta pentru esistență, în care arma sa cea mai teribilă sânt creierii săi, mai rafinat dezvoltați decât la ceilalți organismi inferiori. Oboseala sau puterile consumate prin acțiune se repară prin somn, care durează un timp oarecare, periodic, când animalul este în starea cea mai nevinovată, inofensivă.

Fiziologicește privit, somnul este o amorțire a nervelor, celulelor, a creierilor, prin încordare, obosire. Când un copil învață a scrie, se nevoiește

a ține condeiul și-și încordează mușchii pentru a face lucrarea la care nu e deprins. După un timp simte oboseală în degete sau în mână chiar. Printr-o rezoluțiune venită prin nervii centrifugali din creieri, poate a stărui în lucrare, dar în fine puterile ne părăsesc, nervii se paraliză. Aceasta nu e altceva decât arderea, consumarea nervilor în acțiune, când simțim și căldură, ca în orice combustiune. Tot așa este și cu gândirea, cugetarea: o combustiune, o metamorfozare prin oxigen a părții corespunzătoare din creieri. Materia se înlocuiește prin repaos, când cenușa — imaginară — se elimineează. De aci se vede analogia între această descompunere și reîmprospătare în creieri, nervi sau mușchi și între focul întreținut cu lemn. Tot ce se petrece în creieri, în conștiință, nu sunt decât operațiuni fiziologice. Precum lampa nu arde neaprinsă sau fără ulei, asemenea și la noi, în timpul somnului nefiind escitați din afară, nici dinlăuntru, nu se consumă celular. Esistă chiar o măsură cu care se măsoară somnul, adâncimea lui. Mai greu dormim în prima oară după adormire. Din ce în ce puterile se restituie și somnul devine mai ușor, încât dimineața un mic zgomot ne deșteaptă. Ce este visul? În cercul mic luminat al conștiinței noastre se mișcă imagini de lucruri, idei teribile, cari ne-au emoționat tare odată și de cari nu putem scăpa. Această neliniște este mai mare sau mai mică, după temperamente. Amintirea, când suntem deștepți, este slabă; închizând ochii, nu mai avem o imagine fidelă a lucrului din fața noastră. Din contră, în vis imaginea este ca reală. Cauza este că imaginele se deșteaptă dinlăuntru nostru, în creieri, și intră în cercul luminat al conștiinței fără voia noastră, pe când nu suntem atinși întru nimic de esterior. De aci energia imaginilor din vis. Avem analogii în viață pentru aceste mișcări sensaționale: câteodată ne țiuie urechile, auzim clopote sau muzică, fără ca ceva din toate acestea să ne atingă urechea. Se taie d.e. cuiva un picior de la genunchi, și totuși el se plânge că îl doare un deget de la acel picior pierdut. Această impresiune, rămasă de mai înainte în cerebel, se produce prin nervul centrifugal în ființă. Câteodată, deșteptându-ne dimineața, surprindem deștepți ultima figură a visului. Aici senzațiunea este de tot internă, ceea ce în grad mai pronunțat ajunge a fi o alucinațiune. Așa o damă a auzit vocea plângătoare a bărbatului său. La întrebarea: tu ești? el răspunde cu: da! Dama sculându-se, caută și nu găsește pe nimeni. Altădată i s-a întâmplat să vadă o pisică pe fotoliu. Ducându-se să puie mâna pe dânsa, a dispărut.

Acestea sunt imagini produse prin escitare internă și aruncate în afară.

Ziua nu visăm pentru că în stare normală percepem lumea din afară prin nervul centripetal și emoționarea aceasta acum este mai puternică. În conștiință se introduce un element nou, încă problematic. Ce este conștiința de sine? Este un act de recunoașterea lucrului văzut acum că este acelaș pe care l-am știut și văzut ieri. Dacă a doua zi n-am recunoaște pe amicul de ieri, firul memoriei ar fi rupt; ar fi o nebunie. Pe lângă cercul mic luminos al conștiinței, mai este un punct în care stă revibrată imaginea; o repercusiune înlăuntru spre centru. Aceasta este conștiința de sine: celula centrală; substratul eului personal. În vigoarea acestei celule eu am fost, sunt și voi fi acelaș cât timp voi avea conștiința de mine. Așadar de ce visez fără voie? Adecă, ce e visul? Este o întrerupere, o paralizare numai a punctului central în cercul luminos al conștiinței. Toate firele voinței sunt concentrate în acest punct central.

Așa d.e., un lacheu care trebuia să servească până târziu, adormea pe scaun. La chemarea de: *Garçon!* răspundea: *Voilà, monsieur!* fără a se deștepta. El răspundea dormind prin mișcare de reflex fără conștiință.

Vizionarii care văd alucinațiuni sunt ca nebunii. Ei iau imaginile, viziunile din simțirile lor drept lucruri reale, pentru că la ei doarme, nu e deșteptat acel critic, celula centrală, conștiința de sine. În fine, toate se duc ca timpul, trecând cu forma lor prin conștiința noastră; timpul trece, trecutul a fost, trecând odată prin actual, adecă conștiință: „astăzi“ va deveni la rândul său a fi „ieri“ și astfel, viitorul venind, va trece prin actual. Dacă însă tot ce este trece și fuge fără a-l putea fixa, surprinde fără a fi, atunci nici *actualul* nu *este*, ci *trece*. Totul e subiectiv, relativ, trecător, și cine poate zice că este fericit fără a se gândi imediat la nefericire? Mai fericiți suntem când dormim, căci atunci suntem mai aproape de adevărata realitate și obiectivitate. Eul nostru subiectiv nu e deștept. Cel fericit este atunci și mai nefericit când se deșteaptă, când își amintește și are conștiința nefericirii sale. Cu tot caracterul vizionar și nestabil al existenței, al lucrurilor, cu toate nefericirile noastre, tot mai găsim timp spre a face rău altora. Și omul e tot așa de trecător. De când începe a trăi, trece, fuge, apropiindu-se de moarte, adică viața este moarte! Care din aceste două stă, *este*, fără a trece? Nici una. Ambele sunt același lucru, fără-a fi! Pe noi, cari *zicem* că trăim și *știm* că vom muri, adică pe om îl putem compara cu un luntraș care știe bine că îl duce curentul fatalminte spre o cataractă unde va fi zdrobit el și luntrea lui. Și totuși luntrașul merge înainte, ba găsește timp destul nu numai a admira natura, cerul și pământul, ci și, mai ales, pentru a face rău altora în calea sa.

Aceste puncte, rău rezumate aici, au fost dezvoltate și explicate de orator cu o elocuțiune, bogăție și măestrie cunoscută de toți. Putem zice că un ceas am fost aproape de fericirea posibilă. Conștiința noastră avea țintă în vedere numai două scopuri, departe de orice alt zgomot al marei lumi subiective. Întâi, să-și păstreze în acțiune încordată nervii centripetali, spre a conduce vorbele cu înțelesul expus la inteligență; al doilea, spre a-și stăpâni nervii centrifugali ca să nu producă, printr-o mișcare involuntară, aplauze, făcând astfel să se piarză o vorbă, un mărgăritar, o rază necesară în lumina generală.

❦

[28 februarie 1880]

În fine portofoliul finanțelor a fost căpătuit. D. Câmpineanu, după câteva nazuri de cochetă, a primit sarcina de a înlocui pe d. Sturdza și a se face apărătorul bugetului pe 1880. Cum vedem, peste „prăpastia“ cea adâncă despre care vorbea odinioară d. Câmpineanu, esistă acuma o punte solidă, pe care d-sa umblă, se duce, vine, se întoarce oricând trebuințele marelui partid o cer.

❦

[29 februarie 1880]

„Românul“ de la 25 fevruarie revine asupra temei lui favorite ca „nu e în țară decât un mare partid, partidul național liberal, și de aci încolo nu sunt decât grupuri“, și, luând pe fiecare din acele ce le numește el grupuri, le întreabă pe rând: „Cum vreți s-ajungeți la putere? Prin Camere? Dar majoritatea Camerelor este a noastră! Prin națiune? Dar națiunea este cu noi încă de la 1848!“.

În privința aspectului general al partidelor vom răspunde „Românului“ că se înșeală. Mai întâi, dacă-i adevărat că majoritatea Camerelor actuale îi aparține, nu-i adevărat că națiunea a fost cu dânsul de la 48 până acuma și este cu totul neadevărat că națiunea ar mai fi astăzi cu dânsul. Dacă națiunea s-a lăsat a fi amăgită, prin făgăduieli și prin calomnii și a putut acorda oarecare încredere în partidul așa-numit liberal național la alegerile ce au urmat căderea guvernului conservator, acuma ea vede cât de

mincinoase au ieșit acele făgăduieli și cât de amăgită i-a fost încredere. Astfel ea nu este și nu poate fi astăzi decât contra partidului de la putere.

Afară de aceasta, oricât de deosebite ar fi grupurile de cari vorbește „Românul“, ele sunt toate unite astăzi pentru a condamna bizantinismul lui demagogic, a stărui ca să înceteze odată acest sistem de minciună și de înșelăciune pe care, în lipsă de idei și de principii, le profesează partidul de la putere, și a demasca pe aceia cari ascund cosmopolitismul lor sub masca raționalismului și despotismul exclusivist sub firma liberalismului.

Acestea zise asupra situațiunii întregi, observăm că între grupurile politice, cum le numește „Românul“, el nu amintește și Centrul. Va să zică guvernul nu mai este un guvern de fuziune, după cum zisese odinioară d. Brătianu și după cum îi plăcea d-lui Boerescu să o repete. Va să zică partidul Centrul s-a confundat cu marele partid național liberal, și ziarul „Presa“ a rămas un organ de a doua mână al acestui mare partid, bunăoară ca „Telegraful“.

Nu știm ce va zice ziarul „Presa“ de acest asasinat neomenos săvârșit de „Românul“, ea care se arăta așa de susceptibilă, așa de supărată când cutezam noi numai a pune în îndoială vitalitatea acelui partid, Centrul. Cât pentru noi declarăm cu toată sinceritatea că ne pare rău… „Presa“ altădată a avut onoarea de a susține cu tărie și cu convincțiune principiile cele mari, ideile sănătoase pe cari le reprezintă azi ca și atunci partidul conservator; a avut onoarea de a combate apucăturile primejdioase și tendențele deșențate ale „Românului“ și ar fi meritat să nu cadă așa de jos.

În ceea ce privește în parte pe partidul conservator sau, cum ne numește „Românul“, grupul d-lui Iepureanu, avem puține de zis. „Românul“ se plânge că nu ne cunoaște, că ascundem numele noilor noștri aderenți.

Stranie acuzare!

Ieri ne cunoștea și, ca să ne combată, ne spunea că noi suntem aceia cari au guvernat țara de la descălicătoare și până la venirea la putere a d-lui Brătianu, iar astăzi nu știe cine suntem. Pentru Dumnezeu! nu vă cerem ceea ce nu puteți, nu vă cerem să fiți de bunăcredință în discuțiune, dar fiți cel puțin consecuenți, țineți-vă de una: ori ne luați drept un partid nou, și atunci puteți să vă faceți că nu ne cunoașteți și să ne imputați că țara nu știe cine suntem ca să ne poată încredința destinele ei, dar atunci nu mai aveți dreptul să ne acuzați de relele din trecut; ori luați-ne de ceea ce suntem, de partidul conservator cu d. Iepureanu în cap, și așa aveți drept să discutați

faptele noastre trecute, dar atunci nu vă mai este iertat să spuneți că nu știți cine suntem.

Ne știți bine cine suntem, căci ne-ați găsit totdeuna contra voastră, fie pe toți împreună, fie pe unii dintr-o parte, pe alții dintr-alta, fie pe mai toți, ca să combatem teoriile necurate ale cosmopolitismului cu care căutați a învenina țara și ca să tăiem mrejele ce aruncați mereu în apa turburată prin calomnie. Și țara ne știe și ea, care, după propria voastră mărturisire, s-a lăsat de atâtea secole sub mâna noastră, slabă câteodată, dar totdeuna românească.

Ce vă faceți dar că nu ne cunoașteți?

Dar, afară de această prefăcută naivitate, argumentul de căpetenie al „Românului" contra noastră rămâne tot insinuațiunea calomnioasă pe care am demascat-o într-unul din numerile trecute: „Camerile nu sunt cu voi! Țara nu e cu voi! De la cine oare cereți guvernul? Publicul va cugeta".

Noi suntem vânduți străinilor! Iacă cum înțelege ziarul „Românul" discuțiunea ideilor, iată cum argumentează. Dar, dacă acest argument se poate întrebuința, aveți voi dreptul să-l întrebuințați contra noastră?

Noi oare suntem aceia cari, știind că o mare putere voiește să ne ia trei județe, am pus cu toate astea la dispozițiunea ei brațele și averea României? Noi oare am fost acuzați de primul ministru al Engliterei că am consimțit la luarea Basarabiei? Noi am aruncat oare la picioarele altei puteri mari milioanele țării în cestiunea așa-numitei răscumpărări a căilor ferate? Noi am cerut de la români mai mult decât cerea Europa în cestiunea izraelită, care s-a rezolvat contra voinței noastre?

Conștiința publică, indignată de atâta mistificare, vă dezminte prin toate organele ei independente. Dacă este un guvern care să merite acuzațiunea că a sacrificat interesele țării dorinței de a se ținea la putere, acest guvern este acela ce se numește, pentru amăgire, liberal național!

❦

[1 martie 1880]

„Presa" în numărul de ieri declară că recunoașterea independenții nu este decât un mijloc prin care am putea ajunge la asigurarea existenții și la întemeiarea viitorului țării noastre, și că

> dacă nu ne vom sili ca să profităm de libertatea de acțiune ce am dobândit-o, vom rămâne ceea ce suntem, în condițiile în cari ne găsim, fără ca recunoașterea independenții să ne fie de vreun folos, deși pentru obținerea ei am făcut numeroase și mari sacrificii.

Acest limbaj melancolic din partea „Presei“, după ce s-a trâmbițat cu atâtea famfare strălucitele consecințe ce ni se făgăduiau să avem după proclamarea independenții, nu conține oare mărturisirea vreunei decepțiuni și din partea sa și că rezultatele obținute sunt departe de-a corespunde la așteptări și la făgăduințele date? Fără a ne asocia cu ziarul „Presa“ la acel strigăt de decepțiune, vom căuta nici a micșora, nici a exagera foloasele ce putem trage din noua situație internațională care ne este creată. Negreșit că independența în condițiunile în cari ne este acordată, fără garanție de neutralitate, nu cum îi este acordată Belgiei, este departe de a corespunde la așteptările țării, și poziția noastră trebuie să inspire cu atât mai mare îngrijire cu cât, precum am mai arătat-o deja, nici o voce amică nu s-a ridicat în Congresul de la Berlin în favoarea României spre a o feri de sacrificiul ce i se impunea; și, dacă vom compara procesele-verbale ale acestui din urmă Congres cu ale conferențelor cari au dat naștere Tractatului de la Paris, nu ne vom putea ascunde diferența între atitudinea puterilor din acea epocă și atitudinea lor de la Berlin.

Noi perseverăm și astăzi a zice că a fost o mare greșală din parte-ne că nu ne-am mănținut, în evenimentele din urmă, în limitele ce ne erau trase prin Tractatul de la Paris, că nu ne-am ținut de făgăduințele noastre de neutralitate, repețite în decurgere de douăzeci de ani, de la 56 până la 76, că adică nu avem altă aspirațiune între diferitele state și popoare cari ne înconjură decât a trăi din propria noastră individualitate, din propria noastră viață națională. Deviând de la acea politică rațională n-am făcut decât a inspira neîncredere în atitudinea ce s-ar presupune că am putea noi lua în cazul unor nouă complicări. Aceste nedumeriri ce le inspirăm în afară se răsfrâng într-un mod mult mai prejudițiabil și asupra situațiunii noastre dinlăuntru.

Cu toate zgomotele și îngrijirile cari se răspândesc despre izbucnirea probabilă a unui nou război, deși nouă ne sunt cu totul necunoscute constelațiunile politice ce s-ar naște între diferitele puteri în caz de un conflict, deși admitem că nu-i exclusă posibilitatea unei conflagrațiuni, totuși nu credem în probabilitatea ei, cel puțin pentru timpul de față. Nu credem o asemenea conflagrațiune atât de apropiată, întâi, fiindcă bărbații

politici ai celor mai mari state au proclamat că un război este o calamitate chiar pentru învingători și, al doilea, fiindcă suntem ca omul căruia-i place a crede aceea ce dorește. Atât de greu e zdruncinată deja România prin evenimentele din urmă și consecențele lor că perspectiva numai a unei nouă conflagrațiuni nu poate decât a ne inspira grija cea mai mare. Noi credem că este mai mult decât imprudent din parte-ne de a pune chiar cestiunea: în ce parte a balanții am arunca și noi forțele noastre în cazul vreunui conflict.

Să ne amintim epoca în care se zicea că în Grecia există un partid englez, unul francez, altul rusesc și că în zadar se căuta partidul adevărat național. Oamenii de stat ai Greciei s-au convins prin experiență că adevărata politică națională nu poate fi alta decât aceea care se razimă pe propriele interese ale națiunii; și astăzi negreșit există în Grecia partide politice, ca în oricare stat constituțional, însă ele nu mai pot fi calificate de partid englez, francez sau rusesc. Ar fi regretabil, ar fi o nenorocire chiar pentru noi dacă, a doua zi după recunoașterea independenții noastre, am cădea în greșala ce o comitea odinioară Grecia, în loc să ne inspirăm de politica noastră tradițională.

În ce constă însă aici tradițiunea? Ea constă în ceea ce ne impune chiar pozițiunea noastră geografică, de-a evita orice conflicte, orice provocare față cu puterile noastre vecine și d-a întreține îndeobște cu toate puterile cele mai bune relațiuni. Prin aspirațiunile noastre, prin dezvoltarea intelectuală ce și-a dat România de jumătate de secol aproape, ea a cătat a se apropia de civilizațiunea apuseană; ideile de progres, dezvoltarea noastră economică trebuie să fie pururea ținta noastră pentru a ne întări înlăuntru și a inspira încredere în afară. Dacă puterile la Berlin nu ne-au garantat neutralitatea, trebuie ca noi, prin atitudinea ce vom ținea-o, să nu ne depărtăm câtuși de puțin de la o politică înțeleaptă, care să nu se inspire decât de propriile interese românești, fiindcă este o probă evidentă că o asemenea politică este singura bună pentru România, fiindcă pururea am cerut-o, fiindcă am regretat și regretăm și astăzi că înaltul areopag european nu ne-a asigurat el însuși condițiunile de existență ce le doream cu toții pentru statul nostru.

La ideile melancolice ale „Presei“ vom răspunde dar că, oricât de puțin îmbucurătoare ar fi rezultatele obținute până acum, noi nu putem decât regreta că se văd tendențe de a angaja țara în o politică bazată pe apropiarea exclusivă către una sau cealaltă din marile puteri, depărtând-o astfel de la

linia de conduită pe care o socotim noi singura bună, fiind inspirată numai de propriile noastre interese.

❦

[2 martie 1880]

Ne pare bine de câte ori putem constata că discuția asupra principiilor espuse în programul nostru se face, de către amici sau adversari politici, cu bună-credință și în acel ton limpede și franc, pe acel nivel de discuție pe care „Timpul“ l-a inaugurat la apariținunea sa, dar pe care, din cauza spiritului de șicană a unor adversari ce seamănă mai mult a dușmani, au fost silit să-l părăsească uneori spre marea noastră părere de rău.

„Steaua României“ nu ne-a dat până acuma ocazie de-a ne plânge de tonul ei, și cultura celor mai mulți dintre tinerii care lucrează la acel ziar ne inspiră încrederea că nici pe viitor nu vom avea a ne plânge de el.

Ziarul ieșean ia următorul pasaj din programul nostru, pe care-l comentează din punctul său de vedere liberal:

> Și în adevăr, teorii abstracte de cosmopolitism, importate de aiurea, s-au împrăștiat pe nesimțite și au slăbit cu încetul simțul conservărei naționale, așa de vioi și de puternic altădată la români; și aceste idei, vătămătoare chiar în țările luminate și puternice de unde s-au luat, au devenit un adevărat pericol pentru națiunea noastră, și mică și slabă.
>
> De altă parte, dorințe de progres și de libertate nechibzuite au introdus prea adesea în mecanismul nostru politic fraza goală în locul realității.

Iată acum și comentarea ce i se face acestui pasaj:

> Ideile liberale și democratice nu sunt idei noi, ele au existat și au avut ființa lor ca idei de stat și altă dată. Astfel istoria ne arată în anticitate pe *greci* și *romani*. Deosebirea însă între epocele trecute și cea modernă este că odinioară ele existau în mod individual la cutare sau cutare popor, pe când ideile absolutiste, ca idei de stat, erau mai universal răspândite. Astăzi, din contra, ideile democratice și liberale sunt cele admise în mod universal. De aceea vedem pe popoarele care nu le au încă realizate în mecanismul lor de stat zbuciumându-se spre a le avea.
>
> Aceste idei caracteristice ale epocii și simțite în mod universal sunt numite în programul d-lui Manolachi Costachi „teorii abstracte de cosmopolism și importate de aiurea …“. Importate de aiurea? Dară în alt punct acest program invocă: ideile și tradițiunile istorice? Ei bine! Până la epoca fanarioților ideea de stat a fost democratică și ne este destul să cităm că tronul nu era de drept divin, adică nu era

> expresiunea unei idei absolute, ci se alegea de boieri și fruntașii țării. Cu alte cuvinte voința națională ca factor principal în alcătuirea și conducerea statului.
>
> Sistemul electiv, care este o manifestare a ideei democratice, esista la noi chiar în timpul pe când aiurea domina ideea absolută și pe când Ludovic al XIV-lea zicea: *„L'état c'est moi!“* Sâmburele ideilor democratice ce a esistat la noi istoricește se poate proba d-lui Manolachi Costachi, care în alte punte invoacă cu atâta căldură tradiția istorică. Dezvoltarea acestui sâmbure însă s-a făcut cu succes într-o epocă prielnică, ca cea de astăzi, universal liberală.
>
> Nu ideea s-a importat de aiurea, ci forma în care s-a întrupat această idee; cu atâta mai mult că chiar și această formă este aproape universală.

Nouă ni se pare că onor. noștri confrați nu stabilesc din capul locului ceea ce înțeleg sub cuvintele: idei liberale și democratice.

Și noi suntem liberali în marginile pe cari ni le permite armonia intereselor naționale și existența statului român ca individualitate deosebită; și noi suntem democrați întru cât ajung a se esprima și a stăpâni interesele demosului român. Ceea ce nu admitem e ca în socoteala ființei noastre naționale și a intereselor deosebitelor clase libertatea să fie o libertate de esploatare și democrația să fie domnia unei populații flotante și improductive prin sufragiul stors de la aceste clase în contra a chiar intereselor lor bine înțelese. Deie-ni-se voie a ilustra cu exemple teoria aceasta.

Facultatea de-a împrumuta și de-a fi împrumutat cu procente uzurare, facultatea de a-și bea mințele și munca în cârciumă, facultatea de a-și vinde și parcela pământul, aceea de a-și vinde munca pe ani înainte, toate acestea sunt desigur atribute ale deplinei libertăți individuale, atribute cari în unele țări sunt fără scădere a oricărui cetățean, în altele nu. Rezultă de-aci că, dacă statul ar sta să piară prin uzul acestor libertăți, el să nu mai aibă dreptul de-a le pune vro îngrădire?

Alături deci cu libertatea individuală, alături și deasupra instinctelor unei generații întregi chiar, trebuie să existe pentru ideea statului, pentru mântuirea individualității sale naționale, *putința* de-a se lupta în contra chiar a curenturilor nesocotite ale opiniei publice. Căci opinia publică nu se formează pe alte căi decât cea individuală. Precum individul poate fi amăgit prin raționamente cu premise false și necontrolate, astfel și opinia publică poate fi produsă în mod artificial și viciată prin fraze a căror cuprins nu s-au supus unei amănunțite critice. De nu prin fraze și sofisme, cel puțin prin erori de bună-credință. Astfel chiar „Steaua României“ invoacă pentru

vechimea ideilor liberale și democratice Roma și Grecia. Acest exemplu este numai pe jumătate just.

Roma și Grecia au fost, în timpul înfloririi lor celei mai mari, state *oligarhice,* în același chip în care erau Veneția, Olanda, orașele republice din Italia. Din momentul în care sistemul opus al domniei maselor amăgite au învins sistemul oligarhic, acele state au șovăit, pierind între tirania sabiei și dezordinea completă. În vremea lui Pompei cel Mare vechile și înfloritoarele state grecești deveniseră cuiburi de bandiți în prada unei destrăbălate demagogii. Asemenea, e numai pe jumătate adevărat exemplul adus din istoria noastră. În realitate coroana se moștenea în timpii noștri de glorie înlăuntrul unei singure familii, a celei domnești. Basarabii au stăpânit în Muntenia în mod esclusiv, în cele două ramuri ale lor (Dănulești și Drăculești) până la începutul secolului trecut, în Moldova neamul Mușatin se stânge cu soția lui Alexandru Lăpușneanu.

Va să zică iarăși oligarhie.

Sigur este că românii n-au cunoscut în țările noastre absolutismul, dar tot astfel n-au cunoscut până în zilele noastre nici demagogia. Căci deosebirea între democrație și demagogie e tot atât de mare pe cât e între monarhia absolută și despotism, între beiul de Tunis sau șahul Persiei și Frederic II din Prusia sau Iosif II din Austria. Puterea o aveau și unii și alții, dar cei dentâi o priveau ca un atribut al individului lor, cei din urmă ca un atribut al funcțiunii lor organice din viața statului. Unii zic: *„Car tel est notre bon plaisir“,* ceilalți: *„Car telle est la raison d'état“.*

Dar să urmăm cu citatele din „Steaua României“.

> *… Și au slăbit cu încetul simțul conservărei naționale așa de viu și de puternic altădată la români;* să ne ierte d. Manolachi Costachi dacă și aici în contra *„formelor seci și frazelor goale“* vom căuta *„ființa adevărului“.*
>
> Simțul conservărei naționale, adică conștiința națională, din cauza ideilor veninoase liberale și democratice, este aproape stins după acest program.
>
> Să vedem.
>
> Epocei noastre de astăzi, astfel cum o crede d. Manolachi Costachi, să-i opunem alta, unde nu exista deloc veninul acestor idei și să vedem cum sta cu conștiința națională?
>
> Poate să aibă dreptate d. Manolachi Costachi. *O epocă în care a existat cele mai puține idei de libertate, o epocă de aproape robie, este în istoria noastră epoca fanarioților.* Ar urma, după teoria programului conservator, că niciodată simțul conservărei naționale, adică conștiința națională, n-a fost mai vie ca în acea epocă. Ei! Așa este? Psicologia unei națiuni este ca și a individului. Din contră, atât mersul

> psicologic cât și istoria dovedesc că o națiune cu cât este mai liberă cu atât și conștiința individualităței sale devine mai puternică. Cum rămâne dar cu teoria din program?… „și aceste idei, *vătămătoare chiar în țările luminate și puternice de unde s-au luat, au devenit un adevărat pericol pentru națiunea noastră și mică și slabă*“.

Poate-se cita vremea fanarioților ca o epocă a dezvoltării *statului român?* A fost o epocă de suferință a poporului nostru, nu însă o fază de dezvoltare a statelor lui, cari, guvernate de bei numiți de Poartă și mai rău decât pașalâcurile, nu mai păstraseră decât unele urme formale ale vechei lor neatârnări și erau tratate ca provincii cucerite. Când țara nu era liberă nu putea fi vorba de dezvoltarea libertăților cetățenești. Am putea cita oare ca dezvoltare a statului polon suma de libertăți publice ce le-ar primi locuitorii sub ruși?

Va să zică nu poate fi vorba de fanarioți, precum pe de altă parte nu trebuie a se confunda libertatea țării, oricari ar fi organele cari-i formulează voința, cu libertățile cetățenești, adică cu măsura în care fiece cetățean contribuie la formularea voinței țării. Un stat absolutist poate fi liber, un stat democratic poate fi dependent, căci n-are a face una cu alta.

Confrații noștri vor înțelege lesne de ce e vorba. Statul nostru nu are altă rațiune de a fi decât aceea că e stat românesc, deci dezvoltarea elementului românesc este și cată să fie ținta noastră de căpetenie. Oricari ar fi măsurile — fie cât de frumoase și mari — cari ar împiedica dezvoltarea acestui element, fie din considerația pentru idei importate, fie sub pretextul acestor idei, ele sunt a se privi ca stricăcioase și contrarii ideii statului *nostru.* Nu ne îndoim că cu lista de fraze a programelor liberale cosmopolite s-ar putea asemenea dezvolta câteva milioane de oameni pe suprafața acestui teritoriu, dar acesta n-ar mai fi România, ci America sau Belgia Orientului, precum zice uneori „Românul“ când, fără s-o știe, arată ce idee corce, ce închipuire hibridă are despre viitorul *național* al țării noastre. Rațiunea de stat ne pare superioară tuturor ambițiilor nejustificate și întregului bagaj de fraze cosmopolite cu cari publicul nostru este amețit de douăzeci și mai bine de ani încoace. Ceea ce voim deci e ca nația să fie redată ei însuși, ca clasele ei productive, grupurile ei de interese adevărate și generale să contribuie la formarea voinței țării, adecă a legilor ei, nu însă populația flotantă de postulanți și advocați de-a doua și a treia mână, cu rețetele lor, pretinse infalibile, de fericiri făgăduite și ne-mplinite. Voința legală și sinceră a țării, o voință nestoarsă și neindusă în eroare, iar nu instinctele vânătorilor de funcții să determine mersul statului. Singura discuție între noi și adversari

sinceri este așadar numai asupra marginii până la care ideea statului, ideea armoniei intereselor, are să facă concesii aspirațiunilor și ambiției individuale. Și această margine nu este trasă în mod absolut; căci cu cât organizarea unei țări e mai veche, mai îmbinată cu tradițiile, mai puternică, cu atâta arena ambițiilor poate fi mai largă fără pericol pentru interesele generale.

Ne abținem de-a cita nume într-o discuție atât de teoretică, deși am putea ilustra maniera noastră de-a privi cu numele a sute de nulități cari ajung în statul nostru a fi însărcinate cu gerarea afacerilor celor mai mari și mai delicate ale țării, privind slujba ca pe o sinecură sau ca chestie de diurnă, iar esența ei ca pe o jucărie. Întrebăm numai dacă statul poate fi pus, fără pericol, la discreția unor asemenea elemente, cari nu trăiesc decât din falsificarea spiritului instituțiilor noastre și din amăgirea opiniunei publice.

Recomandăm confraților noștri lectura făgăduințelor de la Mazar Pașa și-i întrebăm dacă guvernanții au îndeplinit una singură din acele făgăduințe; le recomandăm asemenea studiile financiare ale d-lui Dim. Sturza și-i rugăm să ne arate un punct măcar în care d-sa s-ar fi conformat regulelor ce le stabilea ca absolute și neînlăturabile pentru finanțele statului și pentru dezvoltarea lui economică, și credem că atunci se vor convinge că scopul venirii la putere a elementelor flotante nu este *realizarea ideilor lor,* idei schimbăcioase și pretextate numai, ci căpătuirea membrilor societății americane de esploatare.

Lupta noastră este deci a statului român contra republicei americane, și nu ne îndoim că în combaterea americanismului cosmopolit și lipsit de cultură vom avea alăturea chiar pe adversarii cei sinceri.

❦

[2 martie 1880]

Un poco più di luce e intitulată cartea generalului Lamormora și astfel trebuie să numim și destăinuirile din ședința Senatului de la 25 fevruarie, făcute de marele mucenic canonizat în regulă.

O spunem din capul locului că nici verdictul Senatului, nici ordonanța de neurmărire a justiției nu ni se par suficiente, cea dentâi fiind răsărită din maniera de spălare reciprocă atât de caracteristică pentru partidul roșu, cea de-a doua fiind viciată prin rămânerea la post a marelui mucenic în timpul cercetării. Elementele de convingere fiind viciate din capul locului, nu ne

rămâne decât să înregistrăm lăudabilele încercări cari, recunoscând existența unei vine, se silesc de a o urni pe spatele altora.

Reproducem dar câteva pasaje din discursul de intrare a d-lui Simion Mihălescu, din care vor răsări câteva raze pentru ilustrarea afacerii.

> În public, prin ziare, s-a reprodus, pe când aveam onoare de a dirige Ministeriul de Interne, o scrisoare subscrisă de un străin, dar atestată, de un indigen cu propria sa iscălitură, în care se zicea că directorul Ministerului de Interne a făcut cutare abuzuri! Directorul Ministerului nu era atacat personal ca orice particular ci ca om public. *Oricare altul în locul său ar fi dat un comunicat și ar fi zis: „Iată cum stă afacerea“*. Ca funcționar superior al statului însă, cu credința ce trebuie să avem toți în justiția țării*, pe dânsa am și chemat-o oficial și am rugat-o să cerceteze,* fiindcă, am văzut că este o mișelie urzită în contra mea. Justiția la rândul său a luat act, a văzut ceea ce este, dar nu *mi-a făcut onoarea niciodată să mă cheme să-i dau esplicări,* a chemat numai pe acela care produsese scrisoarea în cestiune, afirmând-o cu propria sa semnătură ca adevărată. Tot ce a cerut acel domn, toate investigațiunile ce a pretins Parchetului să facă acesta *le-a* făcut; și rezultatul a fost că Parchetul și-a format convincțiunea *că nu e caz de urmărire contra nimului.* În dosarul Parchetului esistă cu toate astea un răspuns al presupusului autor al scrisorii publicate, în care zice că scrisoarea publicată în jurnalele române este reprodusă în sens *invers și cu precugetată adăogire de cuvinte spre a-i răsturna înțelesul!* Prin urmare declară de *falsă* scrisoarea. *Un om dar face un fals pe care-l și publică și cu toate acestea Parchetul găsește că acel om poate fi liber, căci nu e caz de urmărire contra nimului.* Dacă aceasta este bine făcut nu e treaba mea să judec, precum nu sunt competinte să critic de s-a făcut bine sau nu că Senatul a trecut la ordinea zilei. Însă publicul trebuie să știe că autorul acelei scrisori declară că s-a văzut reprodusă scrisoarea sa în mod fals și *acela care a atestat cu subscrierea sa falsificarea se plimbă pe strade!*

Oricare altul în locul său — zicem noi — ar fi fost departe de-a da un comunicat în care să fi zis „așa stă afacerea“, ci și-ar fi dat demisia și ar fi pretins să i se primească, mai ales când avuse și abnegațiunea de a servi *gratis* la Ministeriul de Interne. Asemenea servicii gratuite, asemenea generozitate de patriot roșu în vestitul timp al rechizițiilor bătea la ochi de departe.

Cât despre scrisoarea lui Warszawsky, ea este juridic autentică, căci nu d. Moldoveanu cu iscălitura sa, ci un notar public din Odesa a legalizat traducerea română, încât dubiul generalului Rossiiski că *nu-și aduce aminte de a fost în ea vorba de bani* și negațiunea d-lui Warszawsky nu sunt suficiente pentru a-i contesta autenticitatea. Deci nu poate fi caz de urmărire contra d-lui Moldoveanu, acoperit pe deplin de semnătura unui notar public,

și marele mucenic n-are nici o cauză de-a releva primblarea pe strade a denunțătorului.

Alte pasaje:

> Și secretarul general al Ministerului de Interne l-a recomandat la prefecți ca să-i facă înlesnire să ia care cu bună tocmeală, după cum l-a recomandat d-nu ministru de externe. Acel domn însă, după ce a văzut asemenea recomandare, s-a crezut sprijinit, el știe pentru ce a început să dea ordine autorităților comunale cam în acest mod, dacă-mi aduc bine aminte. „Dați atâtea care conform ordinului *ce trebuie să fi avut*“. *Acele ordine erau susținute de comisarii guvernului. Ordinile sunt la dosar.*
>
> … … …
>
> Atât rapoartele prefecților prin care se constată amestecul într-aceasta a *comisarului ministrului de externe, cât și ordinile date de acest domn sunt la dosar.*
>
> … … …
>
> Eu, d-lor senatori, cred că, am ridicat numai un mic colț al vălului care acoperă această scabroasă cestiune.

Va să zică comisarii guvernului sunt de vină și d. Mihălescu nu ridică decât un mic colț al vălului care acopere … *scabroasa* cestiune.

Atâta e destul deocamdată, căci avem în ele și recunoașterea existenței unei vine și caracterizarea ei de scabroasă cestiune.

În ședința de ieri a Senatului d. Epureanu, recitind denunțările făcute de d. Simeon Mihălescu, au declarat că le consideră ca o adevărată interpelare și au întrebat dacă ministrul poate să păzească tăcere și, la caz când ministrul ar tăcea, dacă majoritatea Senatului, din respect pentru demnitatea ei, nu s-ar simți datoare a provoca o nouă anchetă.

D. Epureanu au accentuat că, departe de-a face vreo denunțare, nu pune în vederea Senatului și a guvernului decât denunțarea făcută de d. Simeon Mihălescu, până ieri director al Ministeriului de Interne.

D. ministru Câmpineanu, apoi d-nii Stătescu și Grădișteanu, au voit a reduce cestiunea la proporția unei afaceri de regulament, care n-ar învoi d-lui Epureanu de-a face o interpelare către majoritatea Senatului.

Interpelare către majoritatea Senatului!

Frumos clenci de formalism advocățesc.

D. Epureanu a replicat însă că interesul conștiinței publice și al demnității Senatului e mai presus de o interpretare a regulamentului. În discuție au intervenit d. general Florescu, care, amintind zdruncinarea populațiunii noastre rurale, care pururea a suferit cu trecerea oștirilor, s-a silit din nou a demonstra majorității că onoarea ei o angajează de a numi o

nouă anchetă, care să descopere adevărul în această afacere pe care însuși d. Mihălescu o numește scabroasă.

Cu toate acestea Senatul a închis discuția.

În comisia pentru luarea în primire a drumurilor de fier s-a numit d-nii Carada (?!), Stătescu și colonel Arion. Întrebăm în ce calitate s-a numit d. Carada: ca jurist-consult, ca inginer mecanic, ca financiar, ca espert în comptabilitate? Nici o altă calitate decât aceea că e om de casă marelui proroc C.A. Rosetti.

❦

[4 martie 1880]

În ședința de vineri a Senatului relativ la interpelarea indirectă făcută de d. Simion Mihălescu asupra lucrării comisiunii de anchetă parlamentară în așa-numita afacere a rechizițiilor, d. Manolache Costache a luat cuvântul pentru a adresa atât majorității acelui Corp cât și guvernului câteva observațiuni cari, a zis oratorul, nu erau o interpelare propriu-zisă. Iată observațiunile d-lui M. Costache:

> În Monitorul de la 27 ale curentei, adică de alaltăieri, am văzut reproducându-se cuvintele d-lui senator Mihălescu, fost director la Ministerul de Interne. D-v. cunoașteți foarte bine că d-sa, cu o bărbăție de care nu am decât a-i face elogiuri, a venit înaintea Senatului și nu s-a crezut în drept de a ocupa locul ce i-a încredințat alegătorii de la Brăila mai nainte de a se face anchetă în afacerea ce poartă denumirea de *afacerea Warșawski*, ci a cerut ca însuși Senatul să cerceteze și să facă lumină deplină. Senatul a numit o comisiune și, comisiunea făcând lucrarea sa, s-a trecut la ordinea zilei. După aceasta onor. d. Mihălescu, senator, ia motiv din această pură trecere la ordinea zilei și face o denunțare formală în discursul său că abuzuri s-au comis, că comisiunea Senatului a lucrat într-un mod precipitat, deci s-ar fi putut descoperi abuzuri din conținutul dosierelor cari i-au fost încredințate.
>
> Să vă citesc pasajele cele mai importante ale acestei cuvântări și veți vedea, d-le președinte, că este o cestiune care reclamă un răspuns din partea guvernului și, cred, încă și o lucrare nouă din partea Senatului.
>
> Noi, ca opozițiune, nu putem decât a denunța faptele de cari menționează d. Mihălescu în cuvântul său, rămâind ca majoritatea Senatului, care are scrupurile sale, să vie la rândul ei să-și facă datoria. Rămâne dar la apreciarea sa, precum și a guvernului, dacă se cuvine a păzi tăcerea în această afacere.
>
> Iată, d-lor, pasajul din discursul d-lui senator Mihălescu prin care d-sa zice că se constată că s-a luat cară de rechiziție cu călărași, în contra ordinelor date de

Ministerul de Interne ca acele care să se ia numai cu *bună tocmeală:*

„Secretarul general al Ministerului de Interne l-a recomandat la prefecți ca să-i facă înlesnire să ia care cu bună tocmeală, după cum l-a recomandat d. ministru de externe. Acel d. însă, după ce a văzut asemenea recomandare, s-a crezut sprijinit, el știe pentru ce, a început să dea ordine autorităților comunale cam în acest mod, dacă-mi aduc bine aminte: «Dați atâtea cară conform ordinului *ce trebuie să fi avut*». Acele ordine erau susținute de comisarii guvernului, ordinele sunt la dosar.

… Atât rapoartele prefecților prin cari se constată amestecul întru aceasta a comisarului ministrului de externe cât și ordinele date de acel d. sunt la dosar.

D-voastră n-ați voit să cereți citirea lor etc."

Prin urmare d. Mihălescu declară că s-au luat cară de rechiziție cu sila, că au fost abuzuri, că sunt la dosar rapoarte, dar că s-a trecut repede peste ele.

Mai este un alt pasaj, unde tot d. Mihălescu spune că au venit samsari pentru ca să mijlocească să dea carăle de rechiziție. Și mai este un al treilea pasaj important unde d. Mihălescu zice: „Eu, d-lor senatori, cred că am rădicat numai un mic colț al acestei *scabroase cestiuni"*.

Acest cuvânt poate nu este cunoscut de toți, da, cuvântul *scabroasă cestiune* este sinonim cu *scandaloasă cestiune.*

Prin urmare onor. d. senator Mihălescu zice: „Am rădicat o parte a vălului ce acoperea această scandaloasă afacere; nu sunt satisfăcut de raportul comisiunii, căci, într-o asemenea gravă cestiune, după mine, s-a trecut cu repeziciune, încât nu-mi rămâne decât să arăt mulțumirile mele d-lui Grăjdănescu, care singur a luat cuvântul și astfel a silit banca ministerială să declare că guvernul a încheiat convenția și a decis a se da cară de rechiziție, iar nu secretarul general".

Ei bine, d-lor, nu avem a ne amesteca în raporturile cari esistă între guvern și majoritatea Senatului, nu ne aparține nouă de a critica sau a declara nemulțumirea noastră despre limbagiul ce a ținut d. Mihălescu; eu unul îi voi răspunde d-sale și ca român și ca senator că-i sunt foarte recunoscător oricând denunță un abuz și sesizează pe Senat ca să dea o satisfacțiune legitimă acelor strâmbătăți. Prin urmare mă rezum și zic: în fața acestor denunțări formale făcute din partea d-lui Mihălescu, fost funcționar al statului, în fața acestor denunțări adresate atât băncei ministeriale cât și majorității Senatului, eu întreb dacă această tăcere din partea guvernului poate satisface morala publică; și al doilea, dacă însuși Senatul nu simte necesitate ca să aducă lumină completă în această afacere, lumină care, după afirmările d-lui Mihălescu, comisiunea nu a procurat-o într-un mod satisfăcător; căci d-sa zice că comisiunea nu a rădicat vălul întreg care acopere această afacere. De aceea, d-lor, eu cred că guvernul se va grăbi a răspunde la interpelarea care a făcut-o deja d. Mihălescu și pe care eu nu fac decât a o reproduce și a mi-o însuși chiar, și întreb dacă Senatul nu simte nevoie a reveni asupra acestei afaceri.

Acestea au fost observațiile d-lui M. Costache.

D. Stătescu, în cestiune de regulament, a spus că până acuma n-a stat în uzurile parlamentare ca un membru al unui Corp legiuitor să adreseze

majorității o interpelare. D-sa însă declară că n-are nimica de zis dacă Senatul va voi să discute din nou cestiunea pe cale de interpelare și n-a luat cuvântul decât pentru a protesta contra imputărilor aduse majorității.

D. Câmpineanu zice că d. Mihălescu i-a spus că n-a făcut nici o interpelare; deși știe cele ce d. Mihălescu, în privința abuzurilor făcute de guvern cu rechizițiile Warszawski, a afirmat fără a le determina, d. ministru de finanțe cere acuma de la d. M. Costache să denunțe *fapte concrete,* pentru a putea răspunde guvernul. Dar tocmai aceasta era și observația d-lui M. Costache. D. Mihălescu *a denunțat* că s-au făcut abuzuri și că abuzurile acelea s-au făcut *d-a dreptul de la Ministerul de Esterne*, însă d. Mihălescu nu a determinat abuzurile comise în această scabroasă afacere.

Guvernul nu răspunde atunci d-lui Mihălescu, nu-i cere să determine *fapte concrete,* ci tace. Senatul din parte-i, după grava denunțare și observație a d-lui Mihălescu asupra raportului comisiei parlamentare, trece curat și simplu la ordinea zilii. Lucrul dar se face mușama în familie și când un senator din minoritate, pentru onoarea Corpului din care face parte, relevează această procedere necorectă și cere să se dea o satisfacere moralei publice, sau de către majoritate sau de către guvern, atunci din partea majorității i se impută că de ce nici un membru din minoritate n-a luat cuvântul asupra raportului comisiei, deși acum nu mai e vorba de raport, ci de denunțările ulterioare ale d-lui Mihălescu, iar din partea guvernului i se cere formularea unei interpelări întemeiată pe *fapte concrete.*

D. general Florescu — constatând că imputările făcute de d. Mihălescu comisiunii ating majoritatea, care ar trebui să fie mai geloasă de onoarea ei și să nu primească a trece un lucru așa de grav numai, cum a zis d. ministru de finanțe, limpezit în familie — a somat majoritatea împreună cu d. Manolache Costache a numi din nou o comisie parlamentară ca să cerceteze abuzurile denunțate de d. Mihălescu, deoarece guvernul persistă a tăcea în această privire.

Cu toate acestea, după repetarea declarației d-lui ministru de finanțe că guvernul nu răspunde decât la interpelări întemeiate pe fapte, d. președinte al Senatului a închis incidentul și a trecut la ordinea zilei.

Ce-i drept, frumoase uzuri și precedente parlamentare stabilește majoritatea actuală a maturului corp!

❦

FRANCIA: ARTICOLUL VII

[4 martie 1880]

Senatul francez a respins art. VII al legei de instrucțiune Ferry cu 148 contra 129, adecă cu o majoritate de 19 voturi. Dezbaterea provocată de acest articol în Senat ne aduce aminte de zilele cele mai bune ale tribunei franceze; ministrul de instrucțiune pe de o parte, Jules Simon și Dufaure de alta, au vorbit cu mult spirit și elocință. Subiectul despre care era vorba a fost tratat din fundament și în mod filozofic. Marea întrebare, să fie instrucțiunea un monopol al statului sau concurență liberă, a fost arareori tratată cu atâte amănunte. Senatul, respingând art. VII, care interzice instrucțiunea congregațiilor neautorizate, s-a esprimat pentru libera concurență. În tot cazul congregațiunile autorizate au dreptul de a instrui; aceasta n-are însă nici o importanță. Numărul școalelor ținute de aceste ordine este foarte mic, pe când cele neautorizate posed un număr mare de școale bine vizitate.

Acestor congregațiuni li se oprea prin art. VII instrucțiunea și se introducea monopolul școalelor de stat sau, după cum se zice în Franța, al „Universității“. Astfel s-a întâmplat că în rând cu clericalii s-a mai luptat contra art. VII unele dintre cele mai mari capete ale Franței. Afară de ministrul actual au mai aderat la acel proiect: Gambetta, deși nu ca vorbitor, fiziologul Paul Bert, jurisconsulții Bertauld și Helie; contra lui se luptau, afară de șefii clericalilor și „catolicilor liberali“, afară de Champagny, Broglie și ai săi, și bărbați cari au luat parte la formarea și consolidarea Republicei a treia și a căror cualificațiune științifică e recunoscută de toată lumea. O cauză contra căreia intervine un Dufaure, un Jules Simon, căruia-i scrise Thiers în ziua demisionării sale că va deveni odinioară sprijinul țării, poate „salvatorul ei“, un Simon, produsul cel mai strălucit al „Universităței din Franța“, o cauză pe care un Laboulaye, unul dintre spiritele cele mai alese din Franța, Littré, filozoful cel mai profund ce l-a avut marea națiune din zilele lui Condillac, o deseamnă ca subjugătoare libertății contra căreia s-au declarat chiar și bărbați liberali ca Bardoux, Parieu și alții, trebuie să conțină ceva îngrijitor, mai cu seamă luând în considerațiune starea actuală a junei Republice.

În adevăr se pare că guvernul francez n-a purces cu destulă precauțiune. Nici un liberal nu va vedea bucuros învățământul predat atât de congregațiunile autorizate cât și de cele neautorizate. El are cele mai varii

îngrijiri și stricăciuni și instrucțiunea jezuitică influințează demoralizând. Nu trebuie să ne întoarcem la Pascal și Escobar; cele citite de d. Ferry în Senat ajung în destul spre a ne face o idee despre calibrul instrucțiunei acelor călugări. Alta este însă cestiunea dreptului statului, alta este aceea a oportunităței statului. Din punctul de vedere al acestei din urmă n-a fost cu cale de a se da clericalilor motiv să facă din „libertatea tatălui de familie“ un strigăt de luptă și să provoace o cestiune care nu numai că putea deveni punctul de întrunire al tuturor fracțiunilor monarhice, ci cari trebui să atragă din partea acestora aliați din elita spiritului francez. O coalițiune în care Jules Simon, ministrul răsturnat la 16 mai, cu ducele de Broglie, ministru la 16 mai, în care Lucien Brun pare a fi asociat cu Laboulaye, în care d. Wallon, modestul istoric al Virginei de Orléans, își pune autoritatea în cumpănă cu ateistul Littré, o astfel de coalițiune ne pare, în momentul în care ar trebui să se cugete numai la consolidarea Republicei, ca foarte îngrijitoare. Nu discutăm argumentul adus des în discuțiunea literară asupra acestui subiect mai cu seamă de Laboulaye, Renan și Taine. Acești bărbați — și ei imitează numai pe Tocqueville — acești bărbați cer concurența liberă, căci se tem de aplecațiunea spre centralizațiune și uniformitate ce zace în spiritul latin al Franții. Ei prevăd că rezultatul acesteia va fi o sterilitate a spiritului francez care va face ca Franța să rămână înapoi în filozofie, teologie, filologie și limbistică. Prin concurența instrucțiunei libere ei speră a scoate „Universitatea“, care în filozofie s-a oprit la Victor Cousin și pentru care un Schopenhauer și un Spencer n-au esistat, care nu știe despre David Strauss sau Keim sau Geiger. Poate să fie calculul și greșit; în Germania și Austria, unde școlile superioare, naționalitățile, sisteme filozofice și teologice își fac concurență, nu s-ar putea întrebuința argumentul. Pentru Franța însă poate avea valoare.

Înainte de toate însă trebuie să ne întrebăm: Ce va fi acum? Cabinetul Freycinet nu se va retrage și domnul Ferry nu va fi jertfit. Cei din afară vor aștepta cu interes să vadă ceea ce se va mai întâmpla.

❦

UN NOU ZIAR

[4 martie 1880]

În Iași a apărut un nou ziar cotidian, precum se vede al fracțiunii, intitulat „Mișcarea națională“.

Primul articol e un fel de program sau o *reamintire* de program, din care estragem următoarele:

> Noi independenții am fi fericiți dacă din această anarhie de idei ar răsări în viitor o mai bună doctrină în politica noastră de stat pentru toate partidele țării, fără distincțiune. Am dori să se înțeleagă, în fine, și de liberali și de conservatori că un stat mic cum este al nostru nu se poate susține între statele vii ale Europei dacă nu are *o politică sinceră naționalistă* și dacă în practică nu întrebuințează *buna-credință și onestitatea.*
>
> … … …
>
> Trebuie să ne alegem o cale hotărâtă și corectă, pentru ca să se știe și înafară ceea ce voim. Echivocitatea atitudinei noastre nu este spre avantajul țării; căci atunci putem fi taxați de o națiune ce urmărește scopuri ascunse, de un popor perturbator al liniștei vecinilor săi.
>
> Duplicitatea este un sistem periculos chiar pentru cele mai puternice naționalități; și fructele ce uneori ea ni procură sunt mai mult aparente și în toate cazurile efemere.
>
> … … …
>
> Umanismul (recte umanitarismul) este un ideal filozofic respectabil pe care-l poate urmări o individualitate privată în domeniul abstracțiunii; însă omului de stat care conduce afacerile practice ale țării sale nu-i este dat să încerce esperimentațiunea ficțiunilor cosmopolite cu sacrificiul intereselor imediate și cu prețul vieții reale a poporului său.
>
> … … …
>
> Iubim liberalismul pentru că-l practicăm cu sinceritate; dar nu vom sacrifica interesele naționale unui liberalism cosmopolit.
>
> Am dovedit îndestul că poporul român nu este esclusiv, nu este intolerant, nu este degenerat; să nu ni se ceară să mergem cu demonstrațiunea aceasta până de a pune în pericol însăși viața poporului nostru; fiindcă atunci când corpul social va pierde vitalitatea din cauza imprudenței politicilor noștri nime în Europa nu ne va scuza zelul nostru necumpătat pentru a complace marilor puteri. Când Turcia n-a mai găsit destule resurse în viața sa internă pentru a rezista inamicilor săi esterni n-a avut mizericordie de la nici un stat european; ea a fost condamnată și ea a pierit. Și, dacă mai are încă o umbră de existentă, este că nu s-a regulat definitiv încă cestiunea moștenirii.
>
> Am făcut aceste repetate dezvoltări pentru ca să fim bine înțeleși că la noi interesul național primează totul în politică; restul ne pare de ordine secondară.
>
> Ne rezumăm dar zicând că trebuie să determinăm *o mișcare națională care să se impuie politicei noastre:* iată țelul pe care tindem a-l ajunge.
>
> … … …

Salutând cu egală dorință de bine atât organe amice cât și adversare, ne îndeplinim și față cu „Mișcarea națională“ această datorie plăcută.

Dintr-această reamintire a programului fracțiunii se vede că sunt multe puncte în care ne potrivim pe deplin — cestiunea rămâne numai dacă faptele vor fi asemenea cuvintelor. Pân-acum nu putem afirma că fracțiunea ar fi avut oarecare considerație pentru adversarii săi, chiar pentru aciia cari nu se prea deosebeau de ea în privința principiilor. Am întreba: Este vro mare deosebire politică între moderații „Stelei României“ și independenții „Mișcării naționale“? Este vro deosebire de principii între conservatori și fracțiune? Asemenea nu — căci astăzi credem că nimeni nu mai dă nimic pe vestita acuzație că există reacționari oligarhici și medievali în țara noastră.

Noi credem că nu principiile ne deosibesc, ci modul cum le profesăm și măsura de dreptate care o avem unii pentru alții. Dar în cele mai multe cazuri cearta de vorbe și de pretinse principii nu e în sine decât o ceartă de interese și de ambiții personale. Dacă din această sumă de antagonism politic s-ar scădea cifrele urelor și esclusivismului, restul de deosebiri, fie teoretice, fie practice, ar fi aproape nul.

❦

[5 martie 1880]

În libera Engliteră se petrece astăzi un eveniment politic care în aparență nu prezintă decât un interes local, dar care în realitate din zi în zi ia proporțiunile și însemnătatea unui eveniment de interes european. Voim să vorbim de dizolvarea Parlamentului, anunțată de lord Beaconsfield și de pregătirile ce se fac de diferitele partizi pentru încurândele alegeri de după Paști.

Lupta va fi înverșunată între partidul tory astăzi la putere și partidul liberalilor sub direcțiunea lui Gladstone. Cestiunea ce desparte partizile mai mult în acest moment este politica din afară. Și unul și altul voiesc a mănținea integritatea și mărirea Imperiului englez; diferența între ei consistă că liberalii se mulțumesc de-a aștepta atacul inamicului în pozițiile lor, pe când ceilalți au aerul de-a voi să-l preîntâmpine.

Momentul dizolvării pare oportun și favorabil pentru partidul astăzi la guvern și poate că partidul Gladstone să rămână în minoritate; dar rezulta-va de aci că puterea și autoritatea morală ce-o prezintă opozițiunea va fi un capitol pierdut pentru Anglia și că opiniunile ce reprezintă acest partid vor

rămânea anihilate prin singurul fapt că guvernul va obținea majoritatea în Cameră? Nu. Negreșit că pentru afacerile ordinare majoritatea își va impune hotărârea sa minorității; dar este de ajuns să ne amintim importanța rolului ce-a jucat d. Gladstone în ultimul război din Orient ca să ne convingem că sunt cestiuni de o ordine politică înaltă care nu se dezleagă prin 10, 20 de arșice (bile) aruncate în urne, ci pentru care se reclamă consimțământul unei întregi națiuni. Astfel se știe că, deși lord Beaconsfield era dispus de a practica o politică mai accentuată în ultimul război, deși voia poate a lua o parte directă la el, opozițiunea lui Gladstone și a partidului său au fost de ajuns de-a ținea pe guvern în loc, fiindcă acea minoritate, reprezentată prin el, credea că nici onoarea, nici interesele Angliei nu erau într-atât puse în joc ca să nu poată fi satisfăcute decât cu sacrificii bănești și cu sângele fiilor Angliei și într-adevăr — la încheiarea păcii — Anglia a fost în stare de a-și garanta toate interesele sale, astfel cum ar fi putut a o face chiar după un război fericit.

Iată roadele binefăcătoare a unui regim adevărat de libertate, a unui regim de control, a unui regim constituțional. Ferice de acele popoare a căror viață și avere nu sunt puse la discreția unui singur om, fie el un mare căpitan sau un geniu ca Napoleon I.

Din nenorocire nu astfel se petrec lucrurile la noi. Un guvern la noi care odată dispune de majoritățile arșicelor nu voiește a-și mai da seama și a ști *nici cum au ajuns la putere, nici de mijloacele cu cari se mănține*. Opozițiunea pentru el e un ce fără de voință. Chiar simțul general al țării, dacă se grupează împrejurul acelei opozițiuni, e totuși pentru el ca și când n-ar exista, căci el se zice că posedă încrederea șefului statului și se bucură de majoritatea arșicelor.

Ca să probăm pân'la evidență pân'la ce grad s-a desfidat în ultimele evenimente bunul-simț al țării n-avem decât să amintim un fapt care s-a dat publicității de pe tribuna Parlamentului și care astăzi este de notoritate publică. În ajunul intrării oștirilor rosiene pe teritoriul român miniștrii convocaseră o consultație înaintea șefului statului la care fură chemați nu membrii fostului guvern, căzut de la putere, ci bărbați politici cari parte reprezentau elemente intermediare între guvernul căzut și noul guvern, parte erau amici ai acestui din urmă și anume: d-nii Bozianu, Ion Ghica, prințul Dim. Ghica, M. Cogălniceanu, A. Golescu, C.A. Rosetti și M. Costachi.

Toți în unanimitate — *afară de d. C.A. Rosetti* — se pronunțară în contra unei politici de acțiune și pentru respectarea pozițiunii politice ce ne era creată prin Tractatul de la Paris.

De mulți se atribuie căderea fostului guvern *rezistenței ce el ar fi pus de a se arunca într-o politică aventuroasă,* deși opozițiunea de la Mazar Pașa imputa acelui guvern o politică de acțiune și aventură.

Partidul radicalilor, fidel programei lor de a face pururea contrariul de ceea ce-au scris și au vorbit, au rupt cu tradițiunile, au sfidat opinia publică, simțul general al țării și, preocupat mai mult de a se mănținea cu orice preț la putere, au săvârșit faptele pe cari le imputase fără cuvânt fostului guvern.

Când trimisul guvernului nostru se prezintă înaintea ambasadorului englez la Viena ca să invoace bunăvoința Angliei în favoarea României în ajunul conferințelor de la Berlin, ministrul englez, c-o legitimă ironie, răspunse:

> Noi mergem la Berlin ca să împăciuim pe beligeranți, n-avem a ne amesteca în afacerile aliaților.

Toate neajunsurile, toate gemetele de nemulțumire ale țării sunt înădușite prin atotputernicia guvernamentală.

La vot! La vot! strigau credincioșii guvernului, și majoritatea arșicelor decidea de soarta țării.

Țara, astăzi în nedumerire, se întreabă:

Cine poartă răspunderea?

❦

[5 martie 1880]

Aparține tradițiunilor partidului de la putere de-a întuneca adevărul, de-a-și atribui lauri nemeritați și de-a respinge solidaritatea faptelor acelora cari-l privesc numai pe el.

Radicalii noștri, deși îmbrăcați pururea în haina compromisă pe veștejitele lor trupuri de „naționali“, se preocupă înainte de toate de triumful intereselor partidului. Poftele lor nesățioase trebuiesc înainte de toate satisfăcute. Dacă va mai prisosi vreo firimitură și pentru biata țară, cu atât mai bine; dacă nu, *„après moi le déluge“*.

Amintim niște fapte din întâia lor descălicătoare guvernamentală din 1867—68, care prezintă și un interes de actualitate.

La anul 1866 se contractează, în împrejurări foarte defavorabile și în condițiuni destul de grele, împrumutul Oppenheim. Opozițiunea răstoarnă ministeriul Ion Ghica-Mavrogheni cu ocazia acelui împrumut, d. I. Brătianu se introduce mai întâi ca simplu ministru în cabinetul prezidat de C. Crețulescu, înlătură peste câteva luni pe acest din urmă, obține de la Măria Sa întâi dizolvarea Camerei și pe urmă, în mijlocul insultelor aruncate pe ulițele Bucureștilor, alungă și pe membrii Senatului.

Iată-i instalați!

Înconjurați de așa-numiții clapiști din acea vreme, care-a fost prima lor preocupare?

De-a pune mâna pe banii proveniți din împrumutul Oppenheim: îi deturnează fondurile de la adevărata lor destinațiune și, în loc de-a plăti datoria flotantă de atunci, le afectează la cheltuieli nesocotite, măresc bugetele peste măsură, lasă deficite și datorii flotante succesorilor lor și, ca să încoroneze opera, dau concesia Stroussberg.

Împrumutul domenial, crearea de nouă impozite, precum monopolul băuturilor spirtoase și monopolul tutunurilor, de abia pot ajunge pentru a face față dificultăților situațiunii financiare create de ea.

Cui i-e milă însă de bietul impozabil?

Cine strigă mai tare că ei au guvernat fără împrumuturi și fără nouă impozite?

Negreșit „naționalii“.

Fideli acestui sistem, ei îl urmăresc și astăzi.

Ei se laudă că au urcat resursele bugetare la cifra de 128.000.000 fără impozite și fără datorii. Li se demonstră cu însuși cifrele lor că deficitul bugetului actual este de 21 milioane; li se cere o situațiune fidelă despre câtimea datoriei flotante care apasă astăzi finanțele noastre, ei îți răspund cu Tudor Vladimirescu, cu 48, cu 66 și că ei și numai ei sunt partidul național și liberal.

Toate aceste se petrec ziua-n amiaza mare, în vederea tuturor. Țării, într-un mod instinctiv, i se prevestește o adevărată catastrofă financiară și iarăși se va întreba: Cine poartă răspunderea?

❦

PRELECȚIUNEA D-LUI TITU MAIORESCU

ȚINUTĂ DUMINECĂ 2 MARTIE 1880 — ARTELE ÎN EDUCAȚIUNE

[5 martie 1880]

În prelecțiunea de duminică, profundul cugetător mai întâi recapitulează rezultatul prelecțiunilor psicologice precedente, deosebirea între conștiința luminoasă și cea întunecată, memorativă, apoi, continuând a espune, își esplică jocul percepțiunilor și ideilor în conștiință, vibrațiunile corespunzătoare fiziologice în nervi, creieri, ne dezvălește, ne face să vedem în noi, în conglomeratul celulelor centrale, o lume nouă, proprie, o lume ideală.

În evul nostru, în această lume ideală este deosebirea între frumos și urât, bun și rău; în noi este fericirea și nefericirea, nu afară de noi.

Deci educațiunea să nu tindă numai la câștiguri din lumea reală, la folosuri materiale cari pe nimeni n-au făcut fericit, ci să dezvolte bunurile din lumea ideală, percepțiunea frumosului, ideile de bine și adevăr. Astfel, solidificându-se conglomeratul celulelor centrale, cunoștința de sine, va crește capitalul puterilor latente, forțele în potența (în individ, națiune ca și în umanitate) și numai așa — tocmai ca dinamitul — la un moment dat aceste forțe vor deveni patente, se vor manifesta în fapte mari, în opere strălucite de muzică, pictură sau poezie.

Prelecțiunile d-lui T. Maiorescu sunt de cea mai mare importanță. Auzim că se vor publica într-o broșură. Așteptăm cu nerăbdare.

❦

[6 martie 1880]

E greu pentru o foaie din opoziție, chiar provocată fiind, să se esprime într-un mod esclusiv în privirea politicei esterne. Singurul lucru pe care ne-am permis a-l consilia guvernului e ca să nu lase a se observa, nici prin organele, nici prin atitudinea sa, o înclinare esclusivă către una din puterile mari și a atinge prin asta susceptibilitatea unei alteia. Susceptibilitatea zicem, căci în alte priviri suntem departe de orice iluzie. Țară mică, cu hotare foarte întinse în lung, cu populație rară și cu frontiere cu desăvârșire deschise înspre nord, noi într-adevăr nici înțelegem, nici putem pricepe în ce chip am jigni sentimentul deplinei siguranțe a puternicilor noștri vecini,

încât în toate împrejurările n-ar putea fi vorba decât de susceptibilități atinse. Dacă voim a păstra ceea ce este al nostru, dacă tonul nostru a fost adeseori urcat când apăram moșia strămoșească, lucrul e atât de natural pentru statele cele mai mici, ca și pentru oamenii cei mai mici, încât cei mari, în plenitudinea puterii și în sentimentul superiorității lor, ar fi putut trece lesne cu vederea neputincioasele amenințări ale unei nații mici. Nu zicem că nu trebuie să apărăm cu devotament și energie pământul și neamul nostru. Da, căci demnitatea morală a celui mic poate fi tot atât de însemnată ca și a celui mare, iar a se lupta și a muri pentru bunurile cele mai sfinte inimii omenești e tot atât de frumos pentru cel mic ca și pentru cel mare. Numai că de la pericolul imediat și vădit până la planuri de politică europeană, până la voința de-a fi un factor hotărâtor în echilibrul european e o deosebire cât cerul de pământ. Prin urmare conștiința rolului modest pe care-l are țara noastră, fie în Europa, fie chiar în politica specială pe care o putere sau alta ar inaugura-o cu oarecare precumpănire în Orient, sentimentul apoi că suntem atât de străini, deci o individualitate cu totul aparte în mijlocul popoarelor și mari și puternice cari ne înconjură, toate acestea ar trebui să se imprime și-n politica noastră esterioară, pe care am trebui s-o urmăm ca și strămoșii noștri, cari stăteau bine cu toți și nu se apărau decât de agresiune directă.

Mai e însă și un alt inconvenient, combinat cu orice sfaturi pozitive pe cari un ziar din opoziție l-ar da țării în privirea politicei esterioare. Relațiile dintre puteri, în aparență adeseori atât de clare și liniștite, ascund în ele rivalități pe cari nu sunt în poziție a le cunoaște decât numai persoanele oficiale, asupra cărora ele se fac simțite și apreciabile; pe de altă parte în o tensiune aparentă se ascund tot atât de des încercări de reconciliare și de alianță, încât înclinări prea pronunțate și în această privire ne-ar face să fim luați cam ușor de acele curente cari, părând un moment a se dezbina, nu caută decât calea de-a se împăca, lucruri cari asemenea nu se pot resimți și aprecia decât de personalități oficiale.

Un partid în opoziție însă, care n-are nici un fel de legături cu acele influențe ale străinătății, nu poate avea o idee amănunțită asupra situației politicei esterioare, așadar nici elemente destule pentru a judeca în mod definitiv în cestiunea aceasta.

Prin sfaturi pripite și pozitive în privirea politicei esterne noi credem că nu s-ar prejudeca numai intențiile guvernului, căci aceasta ar fi puțin, dar chiar și interesele țării.

Cu atât mai mare ne e mirarea când ne pomenim că se discută asupră-ne nu după cele zise clar de noi, ci după intenții și înclinări sau după aversiuni ce ni se atribuie în mod cu totul gratuit.

Astfel „Democrația națională“, ocupându-se de programul publicat de noi, în partea lui privitoare la atitudinea țării noastre față cu puterile străine, zice următoarele:

> Partea din conservatori al căror reprezentant este d. Manolache Costache se recomandă Palatului prin o mare animozitate contra Rusiei și o preaplecată supunere la voința Austro-Ungariei. Aceasta au probat-o nu numai prin scrieri, dar chiar și prin fapte.

Suntem datori înainte de toate a face o mică rectificare la ceea ce afirmă „Democrația națională“, cumcă d. Manolache Costache a fost chemat la M. Sa Domnitorul. D. M. Costache *n-a fost chemat* la Palat, ci a crezut de datoria sa de a cere o audiență, cum este obiceiul, pentru a prezenta omaje suveranului.

Cât pentru afirmarea că noi am fi manifestat „o mare animozitate contra Rusiei și o preaplecată supunere la voința Austro-Ungariei“, n-avem decât a ruga pe confrații noștri să recitească toate articolele noastre de la publicarea programului încoace spre a se convinge că noi n-am uitat și nu putem uita și partea de recunoștință pe care o datorăm Rusiei.

În studiile noastre asupra situației am amintit că d-abia cu sfărâmarea cetăților de pe malul Dunării și cu liberarea navigației pe acest fluviu a început a se dezvolta agricultura noastră și s-a pus cu chipul acesta primele temelii ale dezvoltării noastre intelectuale, înlesnindu-ni-se mijloacele d-a ne pune în legătura cu Occidentul.

Asemenea, în articolul publicat de noi în numărul de alaltăieri am indicat linia de conduită pe care o credem tradițională și adevărat românească și care consistă în a întreținea relațiile cele mai bune cu toate puterile și a nu ne da în afară la o politică exclusivă.

Ca să fim și mai bine înțeleși, terminând, reproducem încă o dată încheiarea acelui articol:

> Să ne amintim epoca în care se zicea că în Grecia există un partid englez, unul francez, altul rusesc, și că în zadar se căuta partid adevărat național. Oamenii de stat ai Greciei s-au convins prin esperiență că adevărata politică națională nu poate fi alta decât aceea care se razimă pe propriile interese ale națiunii; și astăzi negreșit există în

Grecia partide politice, ca în oricare stat constituțional, însă ele nu mai pot fi calificate de partid englez, francez sau rusesc. Ar fi regretabil, ar fi o nenorocire chiar pentru noi dacă, a doua zi după recunoașterea independenții noastre, am cădea în greșala ce o comitea odinioară Grecia în loc să ne inspirăm de politica noastră tradițională.

În ce constă însă aici tradițiunea? Ea constă în ceea ce ne impune chiar pozițiunea noastră geografică; de-a evita orice provocare față cu puterile noastre vecine și d-a întreține îndeobște cu toate puterile cele mai bune relațiuni. Prin aspirațiunile noastre, prin dezvoltarea intelectuală ce și-a dat România de jumătate de secol aproape, ea a căutat a se apropia de civilizațiunea apuseană; ideile de progres, dezvoltarea noastră economică trebuie să fie pururea ținta noastră pentru a ne întări înlăuntru și a inspira încredere înafară. Dacă puterile la Berlin nu ne-au garantat neutralitatea, trebuie ca noi, prin atitudinea ce vom ținea-o, să nu ne depărtăm câtuși de puțin de la o politică înțeleaptă, care să nu se inspire decât de propriile interese românești, fiindcă este o probă evidentă că o asemenea politică este singura bună pentru România, fiindcă pururea am cerut-o, fiindcă am regretat și regretăm și astăzi că înaltul areopag european nu ne-a asigurat el însuși condițiile de existență ce le doream cu toții pentru statul nostru.

Noi nu putem decât regreta că se văd tendențe de a angaja țara în o politică bazată pe apropiarea exclusivă către una sau cealaltă din marile puteri, depărtând-o astfel de la linia de conduită pe care o socotim singura bună, fiind inspirată numai din propriile noastre interese.

❦

ERRATA

[6 martie 1880]

Vedem în unele ziare rezumatul nostru din „Timpul“ a prelecțiunei d-lui T. L. Maiorescu *Despre visuri* reproducându-se, din nenorocire, cu aceleași erori de tipar cari s-au strecurat, tot din nenorocire, și în „Timpul“. După ce însuși rezumatul este destul de necomplect, apoi mai vin aceste erori pentru a altera înțelesul. Așa, în loc de „Printr-o rezoluțiune venită prin nervii centrifugali din creieri, *pentru* a stărui în lucrare“ etc. să se citească: *„poate* a stărui“ etc.; în loc de: *„Așadar* un lacheu…“ să se citească: „Așa *d.e.* (de esemplu) un lacheu“ etc.; și în loc de: „avea ținută în veghere“ etc.: *avea țintă în vedere.*

❦

[7 martie 1880]

De mai multe zile circulau fel de fel de versiuni asupra rezoluției ce s-ar fi luat de către judecătorul comercial din Berlin în privința cererii de înregistrare a convenției închieate între Societatea Căilor Ferate Române cu guvernul nostru pentru răscumpărare. Unii pretindeau că judecătorul ar fi respins cererea de înregistrare, alții că ar fi amânat-o.

După informațiile ce am putut culege din mai multe izvoare, și mai ales din foaia berlineză „Boersen Zeitung“ de alaltăieri, adevărul se află la mijloc, adică între aceste două versiuni ce se răspândiseră. Iată cum stă lucrul:

Termenul juridic pe care l-a întrebuințat judecătorul comercial din Berlin este în limba germană *abgelehnt* (înlăturat) adică, cum am zice în termenii obicinuiți la noi, „la dosar“. Considerantele ce servesc de bază rezoluției judecătorului sunt că hotărârea majorității acționarilor, care, înregistrându-se, ar fi să înlocuiască și să suprime statutele societății înregistrate deja încă nu prezentă caracterul unei convenții perfecte, fiind aceasta încă supusă îndeplinirii unor condiții eventuale conținute în textul său. Astfel, pe baza art. 214 din Codul comercial german, judecătorul nu s-a crezut în drept a face transcrierea.

La 10 martie st.n. delegații societății, prezentând judecătorului de comerț un memoriu prin care încearcă a combate argumentarea lui arătată mai sus, dânsul, prin deciziunea sa din 11 martie nu numai că a mănținut într-un mod statornic rezoluțiunea sa de mai nainte, dar a mai adăogat că hotărârea majorității acționarilor, în condițiile în cari a fost luată, nu conține în realitate decât o procură *(Vollmacht)* dată comitetului de supraveghere aflător la Berlin pentru a încheia noua convenție de răscumpărare.

Astfel stă astăzi afacerea pretinsei răscumpărări.

Pentru împrospătarea memoriei publicului vom spune că între dispozițiile conținute în textul convenției votate de Corpurile noastre legiuitoare se găsește și aceea că nouăle titluri ce urmează a fi emise de stat nu se vor preschimba cu vechile titluri decât după ce mai întâi se va transcrie convenția de către tribunalul de comerț, în vreme ce judecătorul de comerț german pare a reclama că toate dispozițiile conținute în convenție să fie efectuate, să fie adecă convenția deja perfectă, pentru ca el în urmă să se poată pronunța asupra cestiunii înregistrării acelui act.

Din aceste fapte enunțate rezultă că pentru moment cestiunea se învârtește într-un cerc vițios. Va trebui dar să se descopere un mijloc de înlăturare a dilemei în care cestiunea se află astăzi.

Prin hotărârile judecătorului se amintește și despre protestul d-lui Landau, pe care-l supune la dispozițiile de procedură a codicelui german, ceea ce lasă să se prevază că, dacă d. Landau va îndeplini condițiile de procedură, înregistrarea va putea fi suspendată până la rezolvarea acestui proces.

Aceste informațiuni fiind culese în mare parte dintr-o foaie berlineză oficioasă, credem că guvernul nostru, trebuind negreșit să aibă informațiuni mai precize, ar face bine să le aducă la conoștința publicului, care este foarte interesat a ști adevărul asupra stadiului unde a ajuns „strălucita“ afacere a pretinsei răscumpărări.

❦

[7 martie 1880]

Foaia d-lui Boerescu, vorbind de discuțiunile urmate în Cameră asupra Băncii de Scont și de Circulațiune, după ce aprețiază în felul său discursurile oratorilor din opozițiune, întreabă cu ironie ce înțelege d. Lahovari prin *capitaluri fictive* opuse *capitalurilor reale.* Ignoranța ce pare că organul marelui om de stat aruncă asupra oratorilor din opozițiune, ar putea să recază pe însuși învățatul organ. Căci, în adevăr, naivă cestiune din partea unor oameni atât de meșteri în cele financiare!

Cine nu știe ce se înțelege prin *capitaluri fictive?* Capitalurile fictive sunt toate acele pretinse reprezentațiuni ale bogăției, ale tranzacțiunilor, precum acțiuni, obligațiuni, polițe, hârtii de credit, cari nu reprezintă o valoare reală sau serioasă. Așa sunt biletele de stat sau de bancă cu curs forțat și cari nu se bazează pe o rezervă metalică; așa au fost asignatele, hârtia-monedă, acțiunile unor societăți cari operează cu capitaluri neexistente ori cu capitaluri pierdute în urma unei administrațiuni rele.

Dară, pentru că în asemenea materii aride trebuie să ilustrăm teoria prin exemple pipăite, vom aduce aminte un singur fapt foarte cunoscut contradictorilor noștri: Acțiunile „Daciei“.

Aceste acțiuni, în urma unor împrejurări produse cu abilitate, au fost acum vreo trei ani urcate peste suma de 700 franci, adică mult mai sus de pari. În urmă, nemaiplătindu-se de trei ani nici un dividend, au căzut la 100 fr. și astăzi abia s-au ridicat la 200.

Ei bine, unde este, în cestia de față, capitalul real și capitalul fictiv?

Capitalul real este: cei 700 de franci pe cari i-au dat naivii în monede sunătoare pentru niște acțiuni cari nu făceau nici sfertul acestei sume și care capital real a trecut în lăzile celor îndemânatici. Capitalul fictiv este pentru bieții acționari acțiunea cumpărată, care de trei ani nu le mai dă dobândă, care nu mai face astăzi decât 200 franci și care mâne, dacă acest sistem de administrațiune va continua, se va putea reduce chiar la suma rotundă ce se cheamă: 0.

Sperăm că, după acest exemplu, marii financiari și inspiratori ai „Presei“ au priceput diferența între capital real și capital fictiv, diferența pe care îi bănuim noi că o cunoșteau demult.

❦

[7 martie 1880]

Citim în „Fremdenblatt“:

> *Prim-ministrul român d. Brătianu, care a fost primit azi în audiență de Împăratul pentru a aduce Maj. Sale felicitările principelui Carol pentru logodna prințului de Coroană Rudolf, s-a bucurat în cercurile înalte de aci de o primire simpatică. Eminentul bărbat de stat care în circumstanțele grele a știut să aducă interesele României în consonanță cu pretențiunile europene a avut ocaziune de a se convinge că Austro-Ungaria, care s-a arătat totdauna gata de a sprijini interesele juste ale României și pe viitor, pune mare preț pentru ținerea relațiunilor amicale cu Principatul vecin.*
>
> *Ambele părți ale Laithei știu prețui misiunea pacinică ce are de împlinit România chiar și prin pozițiunea sa la gura Dunărei și la granița Orientului și Occidentului. D. Brătianu, care avu ocaziunea a conferi aci și cu baronul Korb despre cestiuni comerciale, va părăsi orașul nostru cu conștiința că România, mergând și de aci înainte pe acele căi politice pe cari a umblat în timpul din urmă, poate fi totdeauna sigură de amiciția și sprijinul monarhiei noastre.*

❦

[7 martie 1880]

Am spus în articolul prim al numărului nostru de alaltăieri că adesea sub o tensiune aparentă între puteri se ascund încercări de reconciliare și că cine prea s-ar lăsa sedus de aparențe ar fi tratat drept ușor. Într-adevăr „Gazetta de Colonia“, într-un articol intitulat Garanțiile păcii, se rostește astfel:

Se pretinde din diferite părți că neîncrederea cancelarului german în contra Rusiei ar fi ajuns atât de departe încât, ivindu-se cazul și Rusia nearătând mai bune dispoziții față cu Germania, cancelariul nu s-ar da îndărăt nici chiar înaintea unui război. Nu vom hotărî cestiunea.

Împăratul Vilhelm e un om discret și nimeni nu știe ce s-a pus la cale între el și cancelariul. Sigur însă e din fericire că, dac-a existat vro criză, trebuie să se considere de stinsă.

Cei doi împărați, cel rusesc și cel german, s-au jurat într-un chip oarecare că pe cât vor trăi ei război între cele două împărății să nu fie și fără îndoială că acest cuvânt dat e o mare garanție a păcii.

Apoi Rusia a suferit atâtea esperiențe din partea panslaviștilor că va trebui să se răzgândească de mai multe ori până să se prinză iar în aventuri războinice. Cancelaria și Curtea din Berlin observă cu satisfacere că partidul panslavit pierde terenul la Curtea rusească și-l pierde continuu, deși încet. Acest partid este cu toate acestea îndestul de îndrăzneț pentru a gândi la un război cu Germania fără alianța Franței chiar. Nu e atât de ușor precum se crede în genere ca să se-ncheie o alianță franco-rusească.

Toate împrejurările acestea pot fi considerate cu tot atâtea garanții că pacea nu-i va fi turburată într-un viitor apropiat. Altă noutate bună pentru amicii păcii va fi biruința guvernului englez în alegerile generale.

Guvernul englez speră fără îndoială să învingă, căci altfel n-ar fi dizolvat Parlamentul. Pare-ntr-adevăr c-ar fi oarecare prezumțiune în declarația lordului Beaconsfield că mănținerea păcii atârnă de mănținerea, ba sporirea chiar a influenței engleze în consiliile Europei. Cu toate acestea în declarația aceasta e ceva adevărat în fond, și anume că poporul englez n-ar câștiga nimic dintr-un război european și că vede prin urmare folosul său în mănținerea păcii.

❦

ZIARUL „UNIREA“ ȘI PROGRAMUL CONSERVATORILOR

[7 martie 1880]

Ziarul „Unirea“ din Iași e organul încă modest al embrionarului partid roșu din Moldova, redijat se vede de tineri care nici visează încă ce va să zică partid roșu și nu știu câtă tiranie, cât esclusivism, cât servilism sufletesc, dar și câtă libertate în înstrăinarea averii publice și private îi caracterizează pe așa-numiții liberali. „Unirea“ se va convinge, nu ne îndoim, de toate acestea mai târziu. Cât despre noi, nu suntem deloc turburați de viitorul partid roșu din Moldova. Adevărații roșii nu pot fi acolo

decât cei din grupul Goldner-Wortmann, împreună cu câțiva gheșeftari pentru cari funcțiile și moșiile statului sunt mobilul acțiunilor politice.

Dar, lăsând deocamdată ca timpul și propria esperiență să deie tuturor tinerilor lecțiile cuvenite, încât să devină sau cetățeni onești sau sinceri roșii, adică oameni lipsiți de orice credință și aspirațiune și aruncați cu trup cu suflet în brațele gheșeftului, lăsând ca mugurii, nevinovați încă, ai încercărilor de formarea unui partid roșu în Moldova să dea roadele cuvenite, ne mărginim deocamdată întru a stabili rezerva că portretul ce-l facem partidului dominant în România nu privește încă pe cei de la „Unirea“ și reproducem mai la vale o parte din discuția teoretică a acelui ziar asupra programei partidului conservator.

Iată ce zice ziarul „Unirea“:

> Când este vorba de a formula un program, pe cât este de simplă și de limpide poziția unui partid însuflețit de idei largi de reformă, convins de legile progresului, tot pe atâta e de grea și delicată poziția partidelor *amice ale trecutului* și prin urmare dușmane a instituțiilor nouă și libere.
>
> Când partidul liberal crede de cuviință a publica un program îi este foarte ușor de a fi sincer, de a nu face restricții mentale. El își formulează în libertate, fără întorsături de fraze și reticențe, *aspirațiile sale generoase* și, dacă este ca să-l critice cineva, apoi cel mult îi poate imputa o *prea mare ardoare, un prea mare avânt în curentul fecund al progresului.*
>
> Nu este tot astfel cu partidul conservator. Membrii lui au fost succesiv și sub diferite pretexte în contra tuturor legilor cu caracter politic sau chiar civil care tindeau a egaliza tot mai mult pe toți cetățenii; evident dar că nu pot să iubească în total ceea ce nu au iubit în special, adică universalitatea acelor legi, întregul sistem cu încetul ridicat.
>
> Acesta este un fapt constatat de toată lumea. Dificultatea pentru conservatori începe însă mai cu seamă de aci înainte.
>
> În adevăr, ei, deși nu *iubesc instituțiile noastre, ci numai le suportează,* nu le vine să o spună aceasta în chip lămurit, pentru cuvântul că, spre a putea avea vreo influență în stat, au nevoie de mulțime, de mase, adecă tocmai de acei cari, dacă înseamnă ceva în afacerile politice, apoi aceasta numai prin instituțiile liberale și numai de la introducerea lor. Deci conservatorii nu pot critica fățiș instituțiile noastre, cu prețul de a-și înstrăina marea mulțime.
>
> Pe de altă parte ei nu pot nici atâta, să se laude fără rezervă, mai întâi fiindcă nu gândesc deloc aceasta și al doilea fiindcă atunci nu și-ar mai avea rațiunea de a trăi separați, de a aspira la putere ca conservatori, ca adversari ai liberalilor.
>
> În asemenea condiții ei sunt nevoiți să facă silinți grozave de echilibristică pentru a se mănținea între amândouă căile ce, vorbind franc, sunt singurele ce trebuiesc să esiste; ei se strădănuiesc în mod prodigios ca să-și cântărească cuvintele de a le spune;

> ca să afirme un lucru, dar sub care să se poată înțelege și altceva; ca să critice un alt lucru fără însă a-l condamna în mod definitiv.
>
> *Liberalii vorbesc și scriu pentru toți cetățenii, în interesul tuturor.* Conservatorii vorbesc și scriu pentru dânșii și, dacă se adresează la mase, la mulțime, apoi este numai fiindcă au nevoie de ele, iar, dacă se păzesc de a se esprima clar, este că aceasta nu ar putea să o facă fără să nu se pronunțe contra acelor mulțimi.
>
> Un esemplu vădit care vine în sprijinul celor ce zicem ni-l dă, între altele multe, noul program al partidului conservator.
>
> Dl. M. Kostaki începe prin a critica și dezaproba mișcarea de reforme și de instituții pe care liberalii, de când au devenit puternici în țară, au inaugurat-o. Relele de care sufere țara nu și le esplică decât prin această precipitare în introducerea instituțiilor liberate. D-sa spune clar că conservatorii pot să se onoreze că au fost contra în fiecare ocazie.
>
> Foarte bine, acesta este un act de sinceritate pe care am fi dorit ca să-l vedem reproducându-se mai des în cursul lungului program.
>
> Scriind aceste, conservatorii au fost sinceri, în rolul lor de adevărați conservatori.
>
> În urma acestei declarații categorice s-ar fi așteptat cineva a-i vedea, în această ordine de idei, ca, venind la partea de actualitate a programului, la ceea ce își propune de acum a face, să declare tot așa de categoric că, de vreme ce instituțiile ce ne-am dat nu sunt potrivite cu noi, de vreme ce sunt cauza a tot felul de rele, ei sunt deciși a le modifica în un sens mai restrictiv.
>
> Așa ar fi fost logic și adevărat în acelaș timp, căci această părere predomnește între ei și au tratat-o cu destulă imprudență în câteva ocazii.

Va să zică partidul roșu formulează aspirațiile sale generoase și nu i se poate imputa decât un prea mare avânt în curentul fecund al progresului.

Noi admitem generozitatea aceasta. Conservatorii actuali, un Lascar Catargiu, un M. Kostaki, un Mavrogheni, au stat alături cu orice partid când a fost vorba de-a introduce era libertăților în țară și nu se poate contesta că toți aceștia au făcut-o sacrificând trecutul. E într-adevăr ciudat, neesplicabil chiar, cum „Unirea“ poate imputa dușmănie în contra instituțiilor nouă d-lui M. Kostaki, prezidentul acelei Constituante care au votat Constituția actuală, cum o poate imputa unui Lascar Catargiu, care a făcut parte dintre acei membri ai Divanului ad-hoc cari admiteau pe deplin reformele liberale.

Ce generozitate însă a putut fi din partea liberalilor d-a propune sau primi reforme cari erau mai cu seamă în favorul lor?

Astfel baza întregei argumentații a ziarului „Unirea“ fiind greșită, ce mai rămâne în aserțiunile de mai sus decât un șir de fraze bine stilizate?

Așadar să nu ne jucăm cu vorbe. Ceea ce voim și ceea ce trebuie să fie clar și pentru confrații de la „Unirea“ e nu de-a împiedica avântul generos, ci voim realitatea regimului parlamentar, care e un regim de control și de

bună-credință, față cu ficțiunea păzirii unor forme curat exterioare, sub care se ascunde tirania de partid.

❦

[8 martie 1880]

Între petrecerile la cari dau adeseori loc ședințele Corpurilor noastre legiuitoare trebuie să notăm și așa-zisa invalidare a alegerii d-lui Holban ca senator al colegiului II de Vaslui. Acei cari au interes de-a cunoaște argumentarea ce s-au invocat *pro* și *contra* de o parte și de alta n-au decât să citească „Monitorul“ pentru ca să se convingă că alegerea făcută în persoana d-lui Holban au fost anulată numai fiindcă astfel au fost voința majorității Senatului.

Ceea ce ne preocupă pe noi mai mult este învățământul ce l-am putut culege și de astă dată despre căderea treptată a nivelului moral și despre tortura la care este espusă conștiința alegătorului, învățământ care nu face decât să întărească în noi convingerea că mașina guvernamentală dispune de un arsenal din cele mai complecte și mai perfecționate pentru a încătușa voința alegătorului, pentru a nimici neatârnarea lui, pentru a face dintr-o alegere o adevărată parodie.

Singur faptul că s-au fabricat o protestație iscălită de 28 de alegători în contra unei alegeri efectuate c-o majoritate de 24 contra 18 probează îndestul că administrația nu cruță nici un mijloc pentru a demoraliza pe alegători, pentru a deconsidera regimul reprezentativ. Un alt fapt iarăși care trebuie să revolte conștiința publică este acela că s-au văzut persoane cari au dirijat, ca membri ai biuroului, operațiunea alegerii și au eliberat certificatul alesului și cari cu toate acestea vin astăzi să protesteze în contra unui act săvârșit de ei însuși chiar.

Dar un alt fapt și mai caracteristic.

În cursul dezbaterilor s-au ivit contestațiuni asupra unui d. registrator, alegător în acel colegiu, pe care l-ar fi adus cutare persoană din Iași anume pentru alegere.

Nu — răspunse d. ministru — nu l-au adus cutare, ci cutare, fiindcă am un raport pozitiv.

Va să zică guvernul urmărește viața alegătorului înaintea alegerii, fiecare pas al acestuia e privegheat de către agenți ai administrației și se trimit chiar guvernului central raporturi amănunțite asupra vieței sale

zilnice. Priveghere materială, apăsare morală — bietul alegător ajunge a nu mai fi liber nici pe mișcările trupului, nici pe conștiința sufletului sau și cu toate acestea soarta țării se pretinde a fi condusă *de națiune și prin națiune*, și spre mai mare deriziune se invoacă zilnic că toate puterile statului emană de la națiune.

Nu facem act nici cestiune de persoane, nici măcar de fapt în sine. Ceea ce e odios e sistemul întrebuințat pentru a influența alegerile și ceea ce e trist e că s-au pierdut în cercurile dominante până și conștiința despre gravitatea unei asemenea falsificări a sistemului reprezentativ. Terminăm cu cuvintele lui Cicero: *Quo usque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?*

❦

[8 martie 1880]

Din Viena ne vine știrea că scaunul metropolitan al Bucovinei și Dalmației e în fine ocupat prin numirea arhimandritului Morariu Andreievici, unul din bărbații cei mai de caracter și mai învățați dintre românii din Austro-Ungaria, căruia școala populară și biserica ortodoxă îi datoresc foarte mult. Într-adevăr era un timp în care aproape toate cărțile învățământului primar, de la abecedar începând, câte erau scrise conform științei pedagogice se datorau preotului de mir pe atunci Samoil Andreievici Morariu.

I se mai datoresc apoi manuale pentru învățământul religios secundar, precum și o colecție de frumoase predici dominicale și a altor sărbători de peste an. Meritul pedagogic de căpetenie al noului mitropolit este că într-adevăr cel dentâi a scris cărți pentru învățământul primar în limba română după un sistem bine definit, conform cu experiențele pedagogice ale timpului său, pe când cărțile scolastice ale altor autori erau lipsite de sistem și făcute după o rutină numai. Pe lângă aceasta însă Î.P.S.S. s-a distins totdeuna prin un rar talent de organizare, mai ales de când administrează eparhia în care de mult timp îndeplinea toate atribuțiunile unui mitropolit, nelipsindu-i alt decât titlul unei activități care în esență era de mult arhipăstorească.

Românii din provinciile austriace ne dau uneori strălucite și vrednice de imitat modele a unor vieți pline de o activitate salutară și binecuvântată atât pentru consângenii lor cât și pentru tronul căruia sunt supuși și monarhia de care se țin. Pornind de la niște începuturi mici, dar muncind cu

dezinteresare pentru ridicarea poporului lor din neștiință și sărăcie, acești bărbați se ridică încet în văzul lumii prin merite reale, prin muncă, prin iubire de adevăr. Târziu — la adâncă bătrânețe abia — se lasă asupra lor aureola meritului recunoscut de Coroană chiar, dar acea recunoaștere totuși vine, ca o dovadă că oricât de grea ar fi în lumea aceasta lupta pentru bine și adevăr, totuși până în sfârșit izbutește.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[8 martie 1880]

O depeșă de ieri a Agenției Havas, datată din Viena, ne anunță încheierea convențiunii între Austria și Serbia relativă la drumurile de fier sârbești. Acest din urmă stat se obligă prin acea convențiune de a construi pe teritoriul său linia de drum de fier care are să pună în legătură căile ferate ale monarhiei austro-ungare cu Salonicul, deci cu marea Egeică.

Această veste — în aparență neînsemnată — anunță cu toate acestea realizarea uneia din dispozițiile, precum se știe, atât de bine și de depărtat cumpănite ale Tractatului de la Berlin și e de importanță, de gravitate chiar în Orient pentru țările dunărene în genere, pentru România îndeosebi.

În adevăr, până la Tractatul de la Berlin, atât lumea comercială precum și oamenii politici considerau gurile Dunării ca singura cale care punea în relațiune Occidentul cu Orientul european și asiatic pe calea acestui râu și prin Bosfor.

Astăzi situațiunea are a fi schimbată căci Occidentul punându-se în raport cu Marea Egeică, se ocolește oarecum c-un înconjur Bosforul și prin urmare atât acesta cât și gurile Dunării au să sufere o scădere în importanța și politică și economică ce li se acorda cu drept cuvânt pân-acuma. Deja căile ferate construite paralel cu Dunărea înrâuriseră asupra viociunii mișcării ce o prezinta odinioară navigațiunea pe acest fluviu. Cine nu-și aduce aminte de numeroasele vapoare ce străbăteau necontenit fața apei, de mulțimea de călători cari circulau odinioară pe acest mândru fluviu, venind din Odesa sau din Constantinopol, din Orient spre Occident sau viceversa?

Astăzi acea mișcare merge scăzând din zi în zi și n-avem nici măcar dreptul de-a ne mira, îndată ce privim starea economică primitivă în care se află încă malurile dunărene. Pe Rin, unde populația este deasă, unde industria și comerțul se bucură de-o dezvoltare escepțională, căile ferate

construite pe ambele maluri ale râului au contribuit a spori în acelaș timp și navigațiunea pe el. Nu tot astfel se petrec lucrurile pe Dunăre însă, fiindcă factorii cari dau viociune Rinului lipsesc aci cu desăvârșire.

Pe lângă această lovire, adusă deja, prevedem că construirea nouălor linii sârbești va exercita o înrâurire prejudiciabilă navigațiunii de pe Dunărea de Jos. Interesele comerciale ale unui stat exercitează însă o legitimă influență și asupra politicei lui. Austria, stabilindu-se astăzi în Bosnia și Herțegovina, întinzându-și raporturile prin Salonic până la Marea Egeică, se dezinteresează — până la un grad cel puțin — și nu mai poate da aceeași importanță ca în trecut gurilor Dunării.

Oamenii noștri de stat ar trebui să-și dea seamă de cu vreme de însemnătatea acelei adevărate revoluții economice și politice ce rezultă din dispozițiile Tractatului de la Berlin, încât, câștigând convingerea că țara e în pericol de-a se izola despre o parte și de-a fi ocolită de cătră marea cale a Apusului spre Răsărit, împrejurarea aceasta să fie un stimulent ca, cu toate puterile de care dispunem, să îngrijim de dezvoltarea noastră interioară.

❦

[13 martie 1880]

Nu poate fi politică bună fără finanțe bune; aceasta este un lucru cunoscut de toată lumea; asemenea, fiecare om cu judecată știe că o rea și neregulată situație finanțiară a unei țări nu se poate îndrepta numai cu fraze și cu epitetele banale cu cari o clasifică gazetarii oficioși, ci cu introducerea regularității și ordinii reale în visterie. Apoi sistemul guvernământului reprezentativ se întemeiază pe rațiunea necesității ce o are statul ca guvernul să fie totdeauna pus sub controlul reprezentațiunii naționale, mai cu seamă întru cât privește manipulația banilor publici. Astfel nimic nu este mai important în viața unui stat decât bugetul, adică acea lucrare oficială prin care se dă seama națiunii de câte sarcini bănești i se impun pentru mănținerea aparatului său public și cum anume se întrebuințează produsul dărilor sale.

Se poate dar cu drept cuvânt considera ca un mare progres realizat, progres mai ales în sensul constituțional al cuvântului, când o țară în a cărei visterie a domnit până aci dezordinea introduce regularitatea și ordinea în finanțele sale. În sensul acesta țara făcuse în adevăr un progres însemnat după căderea ministerului radical de la 68. De la venirea și până la căderea

partidului radical bugetele cu încetul ajunseseră a fi considerate ca legile cele mai puțin importante, mai mult, ca un fel de inutilitate impusă, pe care o practicau guvernul și Camerele de silă și cât puteau de mai întârziat; așa s-a întâmplat ca până la urma urmelor bugetul, în loc d-a fi votat pe exercițiul întreg al unui an viitor, a ajuns să se voteze pe un exercițiu de trei luni, ba chiar de o lună. Acestea se petreceau, cum am zis, sub niște ministere compuse din bărbați cari aveau pretenția a fi cei mai călduroși apărători ai instituțiilor noastre reprezentative.

După căderea acestor ministere s-a introdus și s-a mănținut până la 76 regulat votarea bugetelor, așa cum cere legea totdeauna pentru exercițiul financiar următor, adică din ianuarie anul acesta pentru exercițiul anului viitor. Era așadar un progres netăgăduit și cu atât mai însemnat cu cât fusese realizat imediat după căderea radicalilor, chiar în acel an; și va înțelege oricine că pentru realizarea acestui progres fusese nevoie de foarte mari osteneli și de multă bătaie de cap din partea acelora ce moșteniseră, în anul acela chiar, o situație financiară de o neregularitate monstruoasă și în care e destul să amintim că figura, ca condei principal, faimoasa concesiune Strusberg.

Din nenorocire însă progresul acesta n-a fost mănținut decât până la 76. Deodată cu căderea puterii în mâinile progresiștilor noștri, cari guvernează până astăzi tot după tipicul de la 66-67, a căzut în baltă și progresul constituțional realizat cu privire la regularitatea votării bugetelor. În acești patru ani de regim progresist țara nu s-a învrednicit o dată măcar să aibă bugetul votat la vreme. Camerele au lucrat aproape în permanență pierzându-și zadarnic vremea și lăsând totdauna până la ultimul moment votarea bugetelor, așa că, nerămânând vreme pentru dezbaterea lor, într-un rând s-a încuviințat guvernul să urmeze o lună sau două cu bugetul exercițiului trecut, iar în alt rând s-a petrecut un scandal și mai mare: s-au votat bugetele generale într-o singură noapte, *à la vapeur,* fără discuțiune, numai după o citire sumară făcută de ministrul de finanțe, d. Dim. Sturdza, odinioară apostolul ordinei și moralei în finanțe. Afară de acestea să nu uităm a spune că doi ani d-a rândul puterea executivă s-a ascuns de orice răspundere în privința bugetelor prin tertipul Comisiei finanțiare permanente a Camerii, însărcinate, afară din lege, a elabora bugetele, Comisia, să nu uităm a spune ș-aceasta, fiind prezidată și dirijată în lucrările ei de inocentul d. Sihleanu.

Astăzi, pentru exercițiul anului 1880, același lucru. Suntem la sfârșitul primului trimestru al anului. Camera în sesiune extraordinară nu face aproape nimica și de bugete nici vorbă măcar. E drept că d. Dim. Sturdza în ingeniozitatea d-sale a inventat, în lipsa putinței de a prezenta bugetele la vreme, un nou calendar finanțiar, al cărui an începe la 1 aprilie; dar se vede că leac pentru năravuri rele și pentru incapacitate nu se găsește așa ușor; căci iată aprilie sosește și iarăși progresiștii noștri își vor încuviința bugetele pe lună ori le vor vota la ultimul moment, cu duiumul și fără discuție. Aceea ce e grav este ca d-astă dată bugetul sporit cu 34 la sută, pe lângă cele din anii trecuți prezintă un deficit vădit de 2 milioane, precum am constatat într-un articol al nostru de acum vreo douăsprezece zile, la care am cerut foii oficioase un răspuns ce încă avem onoarea a-l aștepta. Pe urmă altceva, și mai grav: cu ocazia prezentării acestui buget se constată deocamdată că datoria flotantă se urcă la suma de 85 milioane bonuri de tezaur, aruncate mereu pe piață fără a mai fi retrase, în vreme ce rămășițele întârziate, încasate, s-au trecut totdauna ca venituri pentru anul viitor; astfel, după această nenorocită regulă făcută, trece și astăzi la veniturile pe 1880 suma de 5,5 milioane rămășițe. Și Doamne ferește să nu fie adevărat zgomotul, pe care-l înregistrăm sub toată rezerva, că datoria flotantă ar fi trecând cu mult peste suma de 85 milioane.

Așa stând finanțele țării, bugetele pe anul curent chiar zac în dosarele Camerii fără să se mai gândească nimini la ele, ca niște acte ce nu merită nici un interes. De la cel mai mic până la cel mai mare radicalii nu au vreme să se ocupe decât cu politica înaltă.

Desigur instituțiile noastre reprezentative și de control dau bune roade sub acest regim progresist de vreme ce finanțele ni se află într-o stare așa de — ca să întrebuințăm un calificativ favorit oficioșilor și rămas proverbial — așa de „strălucită“.

❦

[13 martie 1880]

„Le Nord“, ziar de încredere al Cancelariei rusești, scrie în primul Bruxelles următoarele:

> *Alarmiștii n-au noroc. Cea din urmă invenție a lor n-a avut mai mult succes decât celelalte. Speculațiunile de înaltă fantazie cari s-au pus în combinație cu călătoria d-*

lui Brătianu la Viena și Berlin au provocat o dezmințire categorică din partea unui organ ministerial din București, „Presa“. Acest jurnal declară că e fals cumcă voiajul în chestiune ar fi avut de obiect încheiarea unei alianțe cu Austria și Germania. Pentru a păstra — adaogă organul oficios român — poziția pe care Tractatul de la Berlin i-a creat-o, România este obligată de-a se abținea cu îngrijire de la orice act ar putea fi un motiv de neliniște sau de amerințare pentru vreuna din puterile semnatare ale Tractatului. Numai păstrând rezerva cea mai respectuoasă față cu toate puterile vom putea aștepta cu încredere evenimentele.

Lungile conferințe pe cari d. Brătianu le-a avut la Viena cu ministrul de comerț probează că interesele economice ocupă un loc larg, cel mai larg poate, în preocupațiunile cari au hotărât pe prezidentul Consiliului de Miniștri din România de-a pleca în Austria și în Germania. Chestiunea răscumpărării drumurilor de fier române de către stat, în care, după cum se știe, cabinetul din Berlin a accentuat cu energie interesele acționarilor germani, e departe de a fi rezolvată în mod definitiv; dacă e regulată în principiu rămân însă a se aplana dificultățile de ordine practică și „Daily-News“ asigură chiar că petrecerea d-lui Brătianu la Berlin se rapoartă esclusiv la afacerea aceasta. E cu putință ca afirmațiunea aceasta să fie prea absolută, dar chiar dacă omul de stat al României va fi sulevat alte cestiuni, precum aceea a Arab-Tabiei bunăoară sau aceea a ridicării Principatului României la rangul de Regat, proiect care, după unele ziare ar fi fost motivul determinant al acestei călătorii, totuși n-ar fi nimic în toate acestea care ar putea justifica cea mai mică aprehensiune; acestea sunt afaceri de un interes general cari nu pot fi regulate decât de către Europa întreagă și cari n-ar putea fi obiectul unui disentiment serios între puteri. Cât despre scrisoarea principelui Carol pe care d. Brătianu ar fi însărcinat de a o remite împăratului Germaniei, aceasta se esplică cu totul natural prin apropiata aniversară a nașterii lui Vilhelm I, împrejurare pe care nuveliștii o pierduseră cu totul din vedere când au citat misiva aceasta în sprijinul vastelor combinațiuni politice împreunate de ei cu călătoria ministrului român.

Multă lumină nu ne dă această revistă. Ea confirmă numai că așa-numita „răscumpărare“ — cea mai populară cestiune, o numea „Românul“ — a fost așa de bine impusă ca oricare alta și că complicațiunile la cari dă loc fac necesară prezența d-lui Brătianu la Berlin. Oare acest articol n-ar fi un aviz pentru cel mai oficios dintre ziare care e „Românul“ de-a-și modera tonul în privirea discuției cestiunilor esterioare, de-a nu se gera nici în amic nici în adversar al diverselor opinii pe cari grupurile politice le au în privirea aceasta? Repetăm ceea ce am zis în numărul de ieri, că opoziția are o responsabilitate minimă în comparație cu partidul guvernamental, a căruia manifestațiuni au cu totul altă însemnătate prin putința de-a le și realiza. E drept că „Românul“ nu-și făcea însă un scrupul pe când era în opoziție de-a acuza guvernul conservator de intenții ce acesta nu le-a avut nicicând, de

acte pe cari ai săi le-au săvârșit mai târziu. Pe calea aceasta nici îi urmam, nici îi putem urma. Combatem și azi ca și atunci înclinări prea accentuate, mai ales când sunt în dezacord cu interesele țării și se petrec ziua-n amiaza-mare; suntem însă departe de a-i insinua tendențe pe cari n-a dovedit că le are, precum o făceau d-nii liberali în timpul fericitului Mazar Pașa.

❦

[14 martie 1880]

Schimbări mari e menit a vedea timpul nostru. Preoțimea catolică, care odinioară avea frânele lumii în mână, a cărei diplomație pornea războaie și încheia tractate de pace, al cărei spirit domina spiritul Europei întregi, e astăzi împinsă la o parte, ba nici măcar dezvoltarea nu se concede, în măsura în care s-ar permite libera propagare a ideilor socialiste de ex. În adevăr în Francia actuală nu credem că s-ar opune cineva la înființarea unei facultăți care să propage așa-numitele științe de stat, precum filozofia dreptului, economia politică, administrația, din punct de vedere socialist, nu ne-ndoim asemenea că astfel de credințe ar putea fi profesate de orișicine — de străini ca și de indigeni — și că, cu toate acestea, ar avea deplină libertate întru propagarea doctrinelor lor, întru creșterea poporului, după cum ar înțelege-o, numai congregațiunilor catolice li se îngrădește aceasta.

Se zice, și cu drept cuvânt, că, pentru a scrie istoria unei epoce, trebuie să fi trecut câteva sute de ani de atunci încoace; contimporanii sunt cei mai răi istorici.

Această depărtare în timp s-ar putea înlocui însă prea bine prin depărtarea în spațiu și prin divergența căii urmate pe acest teren. Dacă noi nu ne-am prea lua după cultura străină și am privi-o numai ca un sprijin al germenului propriu de dezvoltare am fi poate apți, prin împrejurarea că luptele cu clerul nu ne ating, să vedem o seamă de lucruri mai limpede decât apusenii.

Așadar când vedem vechea clădire a bisericei catolice atât de aprig combătută în Apus, ar fi oare de sfătuit pentru noi de a urma tonul părților în litigiu și de-a spune că cutare ori cutare are dreptate?

Din nefericire așa se urmează în jurnalistica noastră. Cu aceeași ușurință cu care transcriem laudele ideilor moderne din gazetele străine ne însușim și urile cari nu ne privesc câtuși de puțin, ba vedem citindu-se de către public, cu oarecare sete, romanele tendențioase și de senzație cari fac din iezuiți

bunăoară sau din alți călugări catolici reprezentanții celor mai rele instincte și a celor mai grozave crime.

În realitate biserica a voit dominațiunea asupra spiritelor și o voiește încă, odată în mod absolut, astăzi s-ar mulțumi cu libertatea care se permite celorlalte confesiuni. Se înțelege că această dominațiune asupra spiritelor nu putea fi în trecut fără o nuanță politică, după timp și după țară. În Mexic catolicii sunt republicani, în Franța monarhiști, iar calitățile sau defectele clerului sunt cam în genere acelea ale rasei în mijlocul cărei trăiește. La spanioli, ce se fanatizează tot atât de ușor pentru republică ca și pentru monarhie, pentru o idee ca și pentru alta, și clerul cată să fie fanatic; în Italia, deși scaunul catolicismului, el era cu mult mai tolerant și mai liber cugetător decât în alte țări; deci clerul va purta, poate într-un grad mai pregnant, caracterul îndoit al epocii în care trăiește și al rasei căreia îi aparține. Toleranța sau netoleranța, asprimea sau blândețea lui va fi aceea ce-l caracterizează pe popor însuși. Germanii, cari sunt de un caracter mai îndărătnic, au avut un cler mai neîngăduitor decât italienii, ba mai mult încă, biserica reformată din Germania poartă aceeași maculă de judecați a ereticilor, de arderi de viu a vrăjitoarelor ca și biserica cea catolică. Atârnă deci de energia cu care un popor își însușește o idee, atârnă de calitățile înnăscute ale lui ce formă va lua și biserica lui. Cu aceeași energie cu care republicanii tăiau în secolul trecut capetele tuturor cari-și permiteau a avea alte idei, clerul răsărit din același popor persecuta odinioară pe aceia care nu-i păreau îndestul de catolici. Atâta despre biserică ca instituție împământenită într-o țară oarecare.

Cât despre catolicism ca instituție universală, nu putem tăgădui meritele lui într-adevăr estraordinare pentru cultura omenească.

Pusă în fața unor rase aspre, abia răsărite din locuințele lor primitive și abia aruncate asupra civilizațiunii antice, pe care au călcat-o în picioare și au nimicit-o, biserica era singurul punct luminos nu numai pentru cultura în genere, dar chiar pentru libertatea dezvoltării omenești.

Într-un timp de aservire generală, într-un timp în care numai nașterea, deci numai descendența din iluștrii luptători fizici, dădea un drept la libertate, tot ce nu avea fericirea de a fi ucis o sută de dușmani, oricât era inteligent sau energic, găsea o cale de înaintare în cler. Și, precum spiritul și caracterul înving totdauna în lume puterea brutală, tot astfel micul David au învins pân-în fine pe uriașul Goliat al evului mediu cu tot întunericul și esclusivismul lui. Caracteristic și vrednic a se recunoaște în favoarea

catolicismului e tendința de-a nu baza creșterea poporului pe idei abstracte, cari să convingă capul, ci pe idei redate intuitiv, care să îmblânzească inima, de aceea frumoasele arte au fost cele mai puternice arme ale bisericii. Arhitectura, muzica, sculptura și poezia au fost puse în serviciul bisericei pentru a da în această sferă curată, neatinsă de nici o suflare impură, un adăpost sufletului omenesc, atât de bântuit sau de patimi, sau de golul lui propriu, de urât. Aruncat din nevoie, în urât, din urât în nevoie, stări imanente naturii noastre și cari nu se pot înlătura pân mâna de creier de care dispunem, arta bisericească, care a cultivat în pictură frumosul în culmea perfecții, muzica și arhitectura în genul sublim, au înălțat, prin mijloace lesne de înțeles pentru toți, sufletul omenesc, în decurs de sute de ani, peste nivelul vieții de rând și a nevoilor zilnice. Toate popoarele cari o posed înalta civilizațiune astăzi, dacă nu sunt, au fost măcar mult timp catolice.

Despre învățământ cată să notăm asemenea că atât cel popular cât și cel înalt sunt creațiuni ale acestei biserici. Cumcă prin învățământ biserica a urmărit și scopurile ei proprii e nu numai adevărat, dar și foarte natural. Nici n-am înțelege ca o instituție să înființeze anume școli contra sa. Aceasta însă n-a împiedicat ca spiritul pe care ea l-a crescut să se îndrepteze în contră-i și s-o renege.

E o istorie veche aceasta că orice formă nouă de cultură e dușmana formei din care s-a născut, că fiica e dușmana mumei, și povestea biblică a lui Cain, în formula ei nouă, de luptă pentru existență, are loc tot așa de mult la curenturi intelectuale ca și la cele materiale.

Lupta e însă departe de a fi mântuită și învingătorul momentan nu este totdeuna cel definitiv. Religia are în favorul ei reforma gata și pozitivă, pe când curentul opus n-are nimic gata, nimic format încă. Încercările de speculațiune metafizică, cari culminează în ipoteze și sunt tot atât de deosebite ca și scriitorii lor, sunt departe de a constitui convingeri pozitive pentru milioane de oameni. Prin lupte ca cea de astăzi, prin mai grele încă, a trecut deja biserica; ea a avut însă inteligența de a-și muta punctul de gravitație cam tot în țările cari aveau mai mare nevoie de ea, încât totdeuna a aflat puteri nouă și proaspete pentru a le opune negațiunii pure pe care a întâmpinat-o de atâtea ori în cale.

❦

[15 martie 1880]

„Journal des debats“, în numărul de luni 22 martie, scrie în primul său Paris următoarele:

Presa străină se ocupă de câteva zile de România. O depeșă adresată din Berlin către „Daily News“ anunță că principele de Bismarck sprijină propunerea de-a constitui România în regat cu condiția însă ca ea să consimță a intra în alianța austro-germană. Unde, când și de către cine a fost făcută propunerea aceasta? Ne pare pân-acum neverisimilă și poate că e chiar de prisos de-a o mai discuta. Ziarul „Le Nord“ n-o crede; e drept că presa rusească are interes însă de-a n-o crede. După „Le Nord“ călătoria d-lui Brătianu la Viena și la Berlin n-are altă țintă decât discutarea unor afaceri de ordine economică, precum e și răscumpărarea drumurilor de fier. Aceste afaceri sunt convenite și regulate în principiu, dar mai lipsesc încă multe pentru ca ele să fie și de fapt terminate deja și vor fi mult timp încă obiectul negociațiunilor active între puterile cari se interesează de ele. Se știe cât interes are d. de Bismarck pentru răscumpărarea drumurilor de fier, pentru c-a făcut din ea o condiție a recunoașterii independenței României de către Germania. Aceste motive esplică într-adevăr îndeajuns călătoriile d-lui Brătianu și e probabil că tot restul nu e decât invenție de novelist și fantazii de imaginație. După ideea Europei România ar căta să fie și nici ar fi trebuit să-nceteze de-a fi o putere neutră. N-am uitat cum în timpul celui din urmă război ea a ieșit din neutralitate pentru a deveni aliatul militar al Rusiei. Armata română a făcut înaintea Plevnei cele mai mari servicii armatei rusești. Dar nenorocitul Principat a fost rău plătit pentru devotamentul său; căci a pierdut Basarabia. Iată probabil tot folosul pe care România l-ar trage dintr-o nouă aventură de genul acesta. Alianțele sunt periculoase când sunt prea disproporționate; după ce România a făcut o esperiență, ar mai vrea să facă și o a doua?

❦

[15 martie 1880]

„La République Française“ scrie:

Se anunță că-n urma unei mișcări diplomatice d. C.A. Rosetti va fi trimis la Paris ca reprezentant al guvernului român, spre a înlocui pe d. Callimach-Catargiu destinat pentru legațiunea română din Londra. Câți cunosc pe d. Callimach-Catargiu vor regreta cu viociune plecarea sa din Paris, unde calitățile sale au fost pe deplin apreciate și unde petrecerea sa va lăsa cele mai simpatice aduceri-aminte. Putem adăogi că urmașul său va întâmpina între noi aceeași primire prevenitoare.

Alegerea d-lui Rosetti, a unuia dintre oamenii politici cei mai considerabili ai României, e în sine însăși o dovadă de deferență, pentru care guvernul francez va fi fără îndoială cu deosebire simțitor.

Să nu uităm că „Republica Franceză“ vorbește și în alineea a doua.

❦

[15 martie 1880]

Adeseori o lege oarecare stă în aer când toate împrejurările câte o reclamă există și e destul ca o picătură să se adauge la paharul plin pentru ca ea să se voteze de exemplu. Acea picătură, acel caz izolat care-i dă naștere se numea de către cei vechi occasio legis. Tot astfel și un adevăr e câteodată în aer, precum acela al legii gravitații care, de mult presimțit, a căzut în sânul lui Newton sub forma unui măr și în mintea lui sub forma unei teorii. Acel măr a fost ocazia descoperirii unui adevăr, mai mare desigur și de o importanță mai universală decât acela pe care noi îl vom espune mai la vale, servindu-ne de o polemică, deja încheiată, cu ziarul „Unirea“ din Iași.

Acest ziar făcuse oarecari observațiuni la programul partidului conservator. Din parte-ne am întâmpinat nu numai cu lesnicioasa înlăturare a acelor observațiuni, ci totodată cu o scurtă caracterizare a roșilor, din partidul cărora „Unirea“, după a noastră părere fără cuvânt încă, pretinde a fi. Întâmpinarea noastră a primit un răspuns, din care publicăm o parte.

> Mirarea noastră este mare când vedem, cu ocazia articolului în chestiune, că, tocmai când „Timpul“ caută a păstra față cu noi tonul de bună-cuviință relativă, mulțumindu-se a ne taxa deocamdată de naivi, de tineri ce avem nevoie de primit lecții, tocmai atunci dă curs liber vocabularului cunoscut și prea cunoscut pentru a califica pe coreligionarii noștri politici de dincolo de Milcov.
>
> Întrebăm serios pe confrații noștri de la numitul jurnal dacă este demn și onorabil ca să scrie că sau ești cetățean onest, și atunci nu te faci roș, sau ești un gheșeftar, și atunci nu te faci decât roș?
>
> Noi respingem deosebirea ce deocamdată „Timpul“ caută a stabili — între partidul roșu și între noi — aceasta este o nouă insultă aruncată gratuit liberalilor.
>
> Noi am declarat că am intrat în partidul liberal național și orice deosebire, chiar și mai cu samă în favoarea noastră, o considerăm ca o răutate din partea confraților noștri de la „Timpul“.

Noi ne servim de partea aceasta de răspuns nu pentru a-l combate, căci — vorba unui lord englez, auzise discursuri care i-au schimbat sentimentele, nici unul cari i-au schimbat votul — dar pentru a espune o dată pre larg convingerea formată în decurs de mulți ani despre roșii și care

nu e bazată pe împrejurarea că împărtășim alte idei politice, ci ar rămânea aceeași chiar atunci când ideile noastre ar fi cu totul opuse celor de față.

Răspundem deci scurt că e și demn și onorabil de-a constata un adevăr și tocmai dorința de a-l constata ne-au silit să stabilim deosebirea pe care „Unirea“ o respinge și care cu toate acestea rămâne tot atât de intactă ca și evidența, oricum am încerca de a o înlătura.

Deja din stilul observațiilor prime era lesne de recunoscut că autorii sunt numai pretinși roșii, căci stilul adevărat roșu nu se află în puritatea lui decât numai în „Românul“, și chiar aci nu totdauna, apoi în „Democratul“ din Ploiești, în „Curierul de Galați“ și în „Telegraful“.

Obiectiv vorbind, fără a ști câtuși de puțin nici cine redijează „Unirea“, nici cine sunt pretinșii roșii din Moldova, am băgat de seamă că acele observații nu pot fi scrise de ceea ce, dincoace de Milcov, se numește „roșii“, căci stilul acestora se distinge printr-un indisolubil amestec de viclenie și mărginire. Nici prin minte nu ne-a trecut să voim a îndupleca pe confrații de la „Unirea“ în favorul manierei noastre de a vedea. Cu aceeași privire cu care am constata deosebirea între doi actori chiar când joacă același rol, între doi pictori chiar când zugrăvesc același portret, când emulează și cred a semăna unul cu altul, am recunoscut din trăsătura de condei că nu avem a face cu ceea ce, în Țara Românească, corespunde cu epitetul de „roșu“.

Ex ungue leonem zice latinul. Naturaliștii moderni reconstruiesc după o măsea fosilă forma animalului antediluvian. Dacă naturaliștii fac aceste reconstrucțiuni pentru secole îndărăt, cu cât mai mult e justificat pentru contimporan de a recunoaște neidentitatea naturelor, chiar când eticheta „naționale-liberale“ e identică. Admitem că grupuri deosebite prin natura oamenilor pot merge împreună pentru un scop comun, precum alte grupuri, identice prin natura oamenilor, pot fi deosebite în aparență nu în apucături. N-avem ce-i face dacă rezultatele cercetării noastre vrând-nevrând iese în contra teoriei identității între domnii de la „Unirea“ și acei de la „Telegraful“ bunăoară. Dacă am fi observat că confrații de la „Unirea“ sunt de calibrul acelor roșii de cari țara Românească din nefericire e plină, de cari Moldova a fost scutită pân-acuma, îi asigurăm că nici nu ne-am fi dat osteneala de a răspunde cu o silabă măcar la observările lor, precum nu polemizăm nici cu „Telegraful“, nici cu „Democratul“ sau „Curierul de Galați“.

Noi întrebăm pe confrații de la „Unirea“ câteva lucruri la cari nu cerem nici un răspuns, căci facem întrebările numai pentru a le pune *ad oculos* deosebirea ce voim s-o stabilim. Aceste întrebări vor releva caracterul a ceea ce noi numim partid roșu.

Fost-ar fi capabili dumnealor de-a mâna armata dezbrăcată în război pe timp de iarnă și de-a o lăsa să moară de foame pe câmpiile Bulgariei?

Fost-ar fi capabili de a numi „răscumpărarea“ cestiunea cea mai *populară* din România, la care opoziție nici că mai încape, în același moment în care știau că răscumpărarea e *impusă* din străinătate?

Fost-ar fi capabili să laude concesia Strousberg cu termenii cei mai strălucitori când însuși șeful partidului declară azi în Senat că era o afacere care — fără știrea și peste voia țării — se pusese la cale între Viena și Berlin?

Fost-ar fi în stare să declare că descoperirile făcute de d. S. Mihălescu în Senat sunt o simplă cestiune de formalitate reglementară când se știa de toți că raportul adus în Senat în cestiunea aceasta se făcuse cu *supresiune de acte,* când se știa că altul a fost raportul adus, altul cel care era să se aducă? Și cu toate acestea, dacă confrații noștri ar fi văzut starea nedescriptibilă de mizerie și goliciune atât a oștirii noastre cât și a oamenilor purtați sub suliți căzăcești până dincolo de Balcani, ar înțelege înfiorătoarea gravitate a acestor cestiuni și înfiorătoarea usurință cu care se trece peste aceste abisuri de corupțiune și de duplicitate.

Noi înțelegem prea bine ca un guvern să fie slab în afară când nu reprezintă sute de mii de baionete și miliarde de producțiune industrială, dar această amăgire sistematică a poporului, această *glorificare* a unor sarcini impuse, a unor ușurințe criminale, a unor scabroase cestiuni, ca a unor idealuri naționale, iată ceea ce dovedește o duplicitate și de inimă și de minte care n-are seamăn în lume. Aceste calități numai românești nu sunt. *De facto* se află între noi, dar avem o sumă de cuvinte etnologice pentru a tăgădui românitatea lor.

După opiniunea noastră, ceea ce e ferment roșu în țară sunt acei străini colonizați în secolul trecut cari n-au avut timpul necesar sau *n-au fost în stare* de a-și adapta caracterul lor moștenit caracterului nostru național. Când zicem „român“ fantasma psihologică care trece pe dinaintea ochilor noștri în acel moment e un om a cărui semn distinctiv e adevărul. Rău sau bun, românul e adevărat. Inteligent fără viclenie, rău — dacă e rău, fără fățărnicie; bun fără slăbiciune; c-un cuvânt ni se pare că atât calitățile cât și

defectele românului sunt întregi, neînchircite; el se arată cum este. N-are o cocoașă intelectuală sau fizică ce caută a o ascunde, nu are apucăturile omului slab; îi lipsește acel iz de slăbiciune care precumpănește în fenomenele vieței noastre publice sub forma linsă a bizantinismului și a espedientelor. Toate figurile acele fățarnice și rele, viclene fără inteligență, toate acele câte ascund o duplicitate în espresie, ceva hibrid, nu încap în cadrul noțiunii „român“. Poate deci că acei oameni n-au avut timp să se asimileze, poate apoi ca să fie din rase prea vechi, prea osificate, prea staționare, pentru ca prin încrucișare să poți scoate ceva bun din ele.

În țara noastră, care e pe clina de despărțire între trei lumi deosebite, aceste elemente au existat totdauna. Cu cât mai vechi însă, cu atât mai asimilate. O luptă între elementul autohton din țară și între acestea au existat totdeuna; momentele de învingere deplină a elementului autohton, chiar pentru un timp determinat, se înseamnă prin înflorirea țării, momentele de învingere a celorlalte elemente se deosebesc prin o repede cădere a tuturor elementelor de înflorire.

Cred oare confrații de la „Unirea“ că pentru Anglia ar fi indiferent dacă ar ajunge elementele celtice la dominațiune?

Și există asemenea elemente în Anglia; ele se deosebesc prin turbulența lor, deși vorbesc în aceeași limbă și au aceleași obiceiuri ca și englezii de rasă anglo-saxonă.

Sau nu li se pare ciudat în confederația germană rolul Prusiei, ai cărei locuitori sunt de origine slavă și trădează în toate apucăturile lor caracterul autoritar și aspru al rasei lor, față cu germanii de sud de ex., cu instinctele lor artistice, cu sentimentalismul lor, cu îngăduința lor înnăscută? Și cu toate acestea sunt oameni tari și viteji, robuști și inteligenți ca și confrații lor actuali, dar geaba — germenul fundamental al rasei e altul. Orice s-ar zice dar, la deosebire de rasă cată în ultima linie să reducem și deosebirea de apucături — de aceea repetăm că mugurii încă inocenți de la „Unirea“ vor trebui să se aleagă mai la urmă într-un fel și abia atunci vom putea sorta cine dintre d-lor se potrivește între roșii, cine nu.

De admit sau de nu admit rezerva noastră e pentru noi indiferent. Grecii ar putea să nu admită deosebirea ce-am face între ei și albaneji, dar asta nu împiedică ca deosebirea să existe în realitate. Se vede prea bine din tonul nostru că suntem departe de-a spune răutăți. Amestecul de fapt e atât de intensiv încât nu se mai poate constata deosebirea individ după individ. Destul numai că-l constatăm în rezultatele lui intelectuale, căci, dacă ideile

nu sunt înnăscute, în orice caz predispoziția de a fi sau a nu fi roșu e înnăscută. Această predispoziție înnăscută n-o putem constata încă la confrații de la „Unirea“.

Și într-adevăr, dacă și-ar da cineva puțină osteneală chiar, ar constata lesne că personalitățile marcante ale partidului roșu sunt străini transdanubiani de o imigrațiune relativ nouă. Lucrul merge atât de departe încât d. Brătianu, care e de proveniență autohtonă, dar șef al partidului, în opinia țării întregi se izolează și se esceptează de restul partidului său cu numele de „om cinstit“, al cărui principal defect ar fi că îngăduie purtarea coreligionarilor săi politici. Dar putem zice mai mult încă: d. Brătianu se izolează el însuși de partidul de care uzează și, după cât știm, are un dispreț, deși arareori pronunțat, pentru acei oameni incapabili de a compune un proiect de lege sau de a studia în mod serios o cestiune din cari se compune partidul său. Sau cred confrații noștri că vânătoarea cancelarului de la Măgura după oameni solizi, cu inteligență serioasă, cu caracter serios, e numai o panglicărie de echilibru? Se înșală. Această păscuire în deșert înseamnă necesitatea ce are de oameni, chiar când aceștia nu s-ar bucura de încrederea așa-numitei majorități, pentru dominarea căreia n-ar avea, se-nțelege, nevoie de nici o călitate decât de aceea de a dispune de buget. Rețelele după oameni mai destoinici sunt întinse pretutindenea în Moldova între adversarii săi politici cei mai înverșunați, între tinerii nehotărâți încă, precum și între aceia cari n-au esperiența lucrurilor.

Întrucâtva lucrul este de înțeles. D. Brătianu are un defect, comun românilor, acela al unei tăinuite, dar cu atât mai adânce ambiții. Roșul adevărat nu e ambițios decât după foloasele materiale ale aspirațiunii sale realizate; d-sa nu. Această ambiție cu totul exagerată și în disproporție cu calitățile sale l-au făcut să devie mai bine șef al roșiilor decât al doilea într-alt șir de oameni. Și, fiindcă nu poate afla instrumente între alți oameni, n-a mai ales, ci a cules dintre aceia despre cari se zice: „c-a umplut Dumnezeu lumea cu ce-a putut“. Încercarea sa actuală de-a rămânea în rolul său de conducător, dar de-a substitui cantitatea prin calitatea aderenților săi ni se pare zadarnică, căci partidul de care dispune e dominat cu totul în cestiuni de principiu, e adevărat, îl domină însă cu totul când e vorba de foloasele materiale ale adeziunii lor.

❦

[16 martie 1880]

Acum două săptămâni „Monitorul“ ne-au anunțat plecarea d-lui I. Brătianu în străinătate iar noi ne-am grăbit a înregistra acest fapt; astăzi, aflând că d. Brătianu se-ntoarce duminecă, ne îndeplinim iarăși cu scrupulozitate datoria de-a aduce acest eveniment la cunoștința publică.

În acest interval cât au durat pelerinajul — hagialâcul se zicea înainte — a d-lui Brătianu pe la diferitele curți, prin diferitele capitale, nu ne-am ocupat deloc nici de cauza pentru care s-a dus, nici de rezultatele ce-ar putea să producă călătoria sa. Jurnalele străine, ca și cele din țară, ne spuneau că d. Brătianu ar fi plecat ba în afacerea răscumpărării drumurilor de fier, ba în aceea a intrării în alianța austro-germană, ba pentru proclamarea regatului, până ce în fine mai răsări și o altă știre, aceea a regulării succesiunii la tronul României prin adopțiunea unui coborâtor din familia Hohenzollern-Sigmaringen.

Știm că, în timp de vacanțe, părinții le cumpără copiilor pentru distracție, între altele, câte un stereoscop, pentru ca, privind la diferitele iconițe de dindărătul sticlelor, să-și uite necazurile, să-și amăgească foamea chiar. Astfel și d. Brătianu crede că urmează o tactică neghicită încă, deși veche și învechită, când distrage atenția publicului de la suferințele dinlăuntru, dându-i din când în când câte-o noutate de senzație prin foile străine. Lucrul e atât de ieften astăzi. În timpul lui Machiavelli, care în privirea aceasta dădea drept model pe Ferdinand de Aragonia, acest rege avea cel puțin nevoie de-a muta trupe, de-a încheia alianțe, de-a urzi planuri mari pentru a ținea întinse coardele atenției publice în țara sa. În zilele noastre același fir telegrafic care ne-ar aduce știrea întristătoare despre îmbolnăvirea bunăoară a M. S. regelui insulelor Samoa produce cu mai puțină osteneală uimirea Europei prin relatarea călătoriei d-lui Brătianu și prin importanța misiunilor sale, și aceleași jurnale care nu se pot mira îndestul cum abisinienii s-au revoltat îi atribuie și ministrului nostru prezident intenția de-a modela după gustul său politica europeană.

Cât despre noi, nu ne ademenesc nici depeșele, nici articolele gazetelor din străinătate și cu atât mai puțin am așteptat vreun rezultat satisfăcător de la călătoriile d-sale cu cât trecutul ne-a învățat, cu toată amărăciunea lui, de a nu aștepta ceva bun de la ele. Cunoaștem cu toții rezultatul călătoriei la Livadia, întreprinse de d. Brătianu în contra voinței bine cumpănite a colegilor săi, fiindcă suferea de mâncărimea de-a se improviza în om mare al României. Dacă mărirea unui om de stat consistă în a atrage asupra țării

sale catastrofe ce nu le vor uita nici generațiile prezente, nici cele viitoare, atunci desigur că d. I.C. Brătianu au reușit cu deplinătate a ajunge un mare om de stat, atât la Petersburg cât și la Viena, iar frumusețea lucrului e tocmai că aceasta mărire n-o câștigă deodată, ci pe rând, pe rând când la unii când la alții.

D-nul Brătianu, marele nostru om de stat, uită însă două lucruri: întâi, că o politică adevărat națională românească nu trebuie să se inspire decât din izvorul pururea în viitor al conștiinței țării; al doilea, că cine bate la ușa străinului — și sunt mulți străinii — și cine preferă sau face mină a prefera pe unul din ei nemulțumește pe ceilalți. Astfel au pățit-o și d-sa când s-au aliat cu Rusia și au provocat nemulțumirea celorlalte puteri, astfel, când este bănuit astăzi de-a urmări aventuri la Viena sau la Berlin, provoacă neîncrederea și nemulțumirea celorlalte puteri.

Ca probă că limbajul pe care l-am ținut la 1876 și pe care-l ținem într-un mod consecuent și astăzi, acela adecă de-a ne feri de orice complicațiuni cu puterile străine și că trebuie să ne punem toate silințele noastre ca să inspirăm tuturor marilor puteri din Europa încrederea că putem deveni, întru cât privește atitudinea și poziția internațională, o Belgie la gurile Dunării — ca probă deci că acest limbaj e singurul corect care ar mulțumi pe toți n-avem decât a reproduce încă o dată aprețierile pe cari le face „Journal des débats“, unul din organele cele mai considerate ale acelei Franțe care este mai dezinteresată decât orice altă putere în consiliile sale și care ne spune că

> *după ideea Europei, România cată să fie și nici ar fi trebuit să înceteze de-a fi putere neutră în timpul celui din urmă război; ea a ieșit din neutralitate pentru a deveni aliatul militar al Rusiei și, cu toate că armata română a făcut celei rusești înaintea Plevnei cele mai mari servicii, nenorocitul Principat au fost răsplătit pentru devotamentul său cu luarea Basarabiei. E probabil că acesta e tot folosul pe care România l-ar trage dintr-o nouă aventură de felul acesta. Alianțele prea disproporționate sunt periculoase; România, după ce-a făcut o esperiență, voiește să mai facă și pe a doua?*

❦

[16 martie 1880]

Ziarul „Presa“, în numărul său de alaltăieri, se mai întoarce la discuțiunea din Adunare despre Banca de Scont și Circulațiune, luând drept ocazie scurtul nostru răspuns.

Nu vom mai insista asupra jocului de cuvinte care face baza argumentațiunii marilor financiari de la „Presa“. Suntem convinși că dumnealor înțeleg foarte bine discuțiunea noastră — *capital real, capital fictiv* — cuvinte cari reprezintă idei vechi ca lumea, cari au fost cunoscute deodată cu operațiunile financiare bazate pe circulațiunea fiduciară, deodată cu societățile anonime etc. Toată lupta celor îndemânateci au fost ca să treacă în lăzile lor capitalurile reale, lăsând cele fictive în buzunarele golite ale victimelor lor. De la marele inventor al societăților anonime, englezul Law, până la iluștrii și prea numeroșii săi imitatori din secolul al nouăsprezecelea acest țel a fost urmărit cu tenacitate și adeseori atins cu măiestrie. Chiar statele s-au amestecat în asemenea trebșoare; să se întrebe numai nenorociții împrumutători ai atâtor state falite.

Prin aceasta voim noi să înțelegem că toate afacerile sunt neoneste, toate asociațiunile ruinătoare? Ar fi o absurditate, ar fi să confundăm activitatea roditoare a adevăraților financiari și industriali cu manoperele făcătorilor de treburi.

Să terminăm. „Presa“, încălecând calul de bătaie al „Românului“ din alte timpuri, ne aruncă acuzațiunea că am fi partizani ai asociațiunilor străine și vrăjmași de moarte ai asociațiunilor naționale. Nu cu mult timp înapoi citeam asemenea imputări aruncate „Presei“ și patronului său de amicii săi de astăzi. Cine mai mult a fost acuzat de „Românul“ ca *austro-maghiar, ca vândut și protector a tot ce este străin, vrăjmaș a tot ce este național* decât însuși d. Boerescu? Să ne fie dar permis astăzi, când d. Boerescu s-a făcut într-atât ucenicul roșiilor pân-a le împrumuta stilul și cele mai de rând argumente, să respingem asemenea inepte acuzări, cum suntem siguri că le desprețuia d. Boerescu când era și dânsul obiectul lor.

Prea lesne ar fi răspunsul.

Dreptașii, cum zic elegant cei de la „Presa“, partizani ai asociațiunilor străine!

Dreptașii au adus pe Stroussberg care, printre concesiunile străine, lucește ca soarele în mijlocul palidelor planete?

Dar uită „Presa“ că sub ministerul conservator s-a fondat o instituțiune națională ca Creditul Fonciar Rural și că tot dânsa, cu acea ocaziune, a trâmbițat laudele conservatorilor?

Să trecem. Noi declarăm în scurt d-lor de la „Presa“ că, fără a fi inamici ai asociațiunilor străine cari ar fi oneste și folositoare țării, suntem cu atât mai mult partizanii cei mai sinceri ai asociațiunilor românești când ar

întruni aceste condițiuni. Dară suntem și vom rămânea inamicii cei neîmpăcați ai asociațiunilor cu scopuri personale și direcțiune puțin onestă, fie ele străine, fie îmbrăcate în mantia strălucită a patriotismului. Și, în aceste din urmă condițiuni, declarăm pe cele de felul al doilea cu mult mai primejdioase, căci patriotismul devine atunci o cursă și naționalismul o perdea.

Sapienti sat.

❦

[18 martie 1880]

Publicul nostru nu va fi uitat câte s-a fost pus înainte de către guvern cu ocazia răscumpărării căilor ferate; s-a invocat și știința și curentul care ar împinge pe toate guvernele astăzi să ia în mâna lor căile de comunicație, și o adunare de oameni ce se pretinde a fi reprezentația națională, fără cunoștință de cauză, fără nici o autoritate morală a afectat încredere în afirmările guvernului, spre a-și acoperi astfel o oarbă supunere.

Cât de mare a fost dreptatea opoziției răsare astăzi și mai mult dintr-un articol important, publicat în „Journal des débats“ din 12/24 martie, ieșit din pana ilustrului publicist și profesor de economie politică d. Paul Leroy-Beaulieu și din care extragem aci mai jos câteva pasaje ce par a fi scrise într-adins pentru țara noastră. Negreșit și în Camera republicană franceză se găsesc oameni gata să se arunce în aventuri, dar educația politică a opiniei publice fiind îndestul de dezvoltată le aține calea.

În Franța este astăzi vorba a se răscumpăra de către stat rețeaua căilor ferate. Iată ce zice în această privință eminentul economist și colaborator al ziarului „des débats“:

> *Una dintre comisiile Camerii propune Parlamentului să se arunce într-o adevărată aventură, ale cărei consecințe le aprețiază cu o ciudată ușurătate. Această aventură este nici mai mult nici mai puțin decât răscumpărarea rețelei întregi a companiei d'Orléans; aceasta ar fi un adaos de 4327 kilometri pe lângă cei 1650 pe care îi exploatează statul francez astăzi. Afară de asta răscumpărarea de care este vorba nu ar fi să fie decât preludiul răscumpărării totale a tuturor căilor ferate franceze. Francezii sunt invitați a intra pe această cale necunoscută și primejdioasă fără a fi făcut mai-nainte nici un studiu, nici un calcul sau după ce vor fi făcut calcule în general false, Aceste 4327 de kilometri ce sunt de răscumpărat nu se știe cum vor fi exploatați. Va fi chiar statul exploatatorul? Va recurge dânsul la niște companii cari să ia în arendă exploatarea pe o perioadă de cinsprezece sau douăzeci de ani? Nimini*

nu știe nimic; și asupra acestui punct se crede de prisos a avea cineva vreo opinie. Se zice: Să răscumpărăm mai întâi și apoi vom vedea ce e de făcut. Iată o procedere care denotă cel puțin oarecare ușurătate de minte.

Ce nevoie se simte oare pentru a răscumpăra căile ferate? Foarte greu s-ar putea spune. Unde este oportunitatea și actualitatea unei asemenea măsuri într-o țară a cărei datorie publică se urcă astăzi la 26 de miliarde de franci, care are impozite zdrobitoare, care ar trebui să se ocupe cu simplificarea gestiunii sale finanțiare, cu descurcarea ei, cu micșorarea taxelor și cu sporirea disponibilității tezaurului?

D. Leroy-Beaulieu constată apoi că în adevăr se ridică în Franța plângeri în contra căilor ferate și că s-ar putea neapărat aduce în modul lor de exploatare îmbunătățiri și reforme. Dar oare nu se aduc pretutindeni plângeri în contra căilor ferate? Aceasta se întâmplă și în Germania, și-n Belgia, Italia, Englitera, Statele Unite, și-n Austria chiar. Nu se poate găsi o singură țară unde să nu se ridice critice în contra exploatării căilor ferate.

Dar dacă pretutindeni este așa, lucrul este mult mai accentuat acolo unde exploatarea se face chiar de către stat. Așa de exemplu în Belgia s-a petrecut un fapt cu drumurile de fier care a provocat în contra administrației niște critice amare. Administrația a făcut acum în urmă o negustorie foarte nefavorabilă: din neîngrijire și din lipsă de tact comercial, ministerul a hotărât să cumpere 12000 de șine de fier sau de oțel cu prețul de 170 până la 189 franci o tonă, după ce cu câteva zile mai-nainte refuzase să le cumpere, cum i se propunea, cu 129 franci. Din contra, ministerul vânduse cu câteva zile mai-nainte niște șine vechi cu 108 fr. o tonă, când ar fi putut căpăta pe ele puțin mai târziu cu 20-25 la sută mai mult. Astfel statul belgian a păgubit o jumătate de milion.

Este știut că statul face întotdeuna cele mai nenorocite afaceri comerciale; el de obicinuit cumpără scump și vinde ieftin și totul firește cade în spinarea contribuabililor. Să ne amintim, în treacăt, de câte ori atâtea state mari și deaminteri bine administrate nu și-au risipit banii pentru a cumpăra cu câte 10, 12 și 14 milioane niște vase care nu au putut în urmă să facă pe mare nici măcar întâia călătorie de încercare.

Afară de Belgia, în privința relei administrații și exploatări a căilor ferate de către stat mai este încă un exemplu foarte însemnat: Australia. Statul australian păgubește mereu de când își exploatează singur căile ferate; numai de la 1877 până la 1878 a păgubit 3 milioane.

Cele două state, zice d. L. Beaulieu — adică Belgia și Australia — n-au nimic între dânsele comun; unul se află așezat la antipozii celuilalt și afară de asta amândouă se găsesc în situația cea mai favorabilă, deoarece în aceste două state cestiunile curat politice au o importanță mediocră, pe când cestiunile de administrație au precădere și cu toate astea aceste două țări pare a se fi învoit să ne demonstreze că statul nu se pricepe aproape deloc în materie de comerț, de industrie și de transporturi.

Oricine-și poate închipui câtă deosebire există între administrația Franței, Australiei sau Belgiei și administrația noastră. Regularitatea, simțul datoriei, sistema de control sunt cele trei temeiuri mari pe cari este așezat aparatul administrativ aproape perfect al Franței, Belgiei și Australiei; și cu toate acestea, când e vorba de exploatarea căilor ferate de către acele state, cele două din urmă, care-și exploatează deja singure liniile, dau niște exemple foarte regretabile, pe cari bărbații luminați ai Franții le pun înainte spre a opri statul lor să intre pe o asemenea cale greșită.

Dar la noi, în România, unde regularitatea, simțul de datorie și sistema de control sunt până acum numai niște lucruri de dorit? Dar la noi unde oricând cestiunile politice primează pe oricari altele și unde cestiunile economice și administrative au totdauna o importanță mediocră? Ce va fi oare la noi cu exploatarea căilor ferate de către stat?

❦

[18 martie 1880]

Încă un ziar liberal-național.

La 12 martie a apărut în Bacău un nou ziar al partidului liberal-brătienesc.

Numele acestui organ e „Bacăul“. Redactorul său ar fi un pușcăriaș, după cum spune … „Războiul“:

O tempora, o mores!

❦

[18 martie 1880]

Foile engleze au științe îmbucurătoare din Afganistan. Corespondentul ziarului „Times“ scrie din Cabul cu data 19 curent:

> *Evenimentele săptămânei din urmă confirmă perspectivele pline de speranță esprimate de mine în ultima telegramă. Capii ghaznilor au răspuns la împărtășirile ce le-a făcut Mustafi-Habi-Bullah în mod safisfăcător. D. F. Roberts a primit o epistolă scrisă de copilărosul prinț Movsa-Khan și subscrisă de toți capii ghaznilor, în care se zice că ei, convinși de intențiunile binevoitoare ale Engliterei, sunt hotărâți a se supune și a veni cu toți la Maidan (25 mile de Cabul) spre a negocia cu noi. Diferiții șefi locali din Loghaz, Kohistan etc. au fost invitați a veni acolo spre același scop. După ce s-au convins afganii în decurs de o lună despre inutilitatea rezistinței lor,*

generalul Roberts a fost atât de înțelept că a așteptat până ce lecțiunea și-a produs fructele. El a încetat cu operațiunile militare în sezonul cel nefavorabil, abținându-se de la orice negocieri și așteptând până ce afganii singuri au venit să le înceapă.

Discursul deputatului Hausner în care combate alianța austro-germană nu este bine primit de către ceilalți deputați poloni. Un organ al lor se exprimă astfel:

Vorbirea lui Hausner nu stă în armonie cu interesele polonilor, pentru noi polonii nu este altă combinațiune mai favorabilă decât dezbinarea între Germania și Rusia. Dacă însă Austria ar părăsi alianța cu Germania urmarea, cea mai imediată ar fi o de aproape alipire a Germaniei la Rusia. Austria n-ar mai găsi nici un sprijin în Franța, pentru că Republica nu este consolidată, nici în Anglia, care este numai putere maritimă. De trei părți înconjurată, de Rusia, Germania și de Italia cea rapace, Austriei nu i-ar rămânea alt refugiu decât să intre în alianță ruso-germană, cu alte cuvinte restabilirea alianței celor trei împărați, care după această evoluție ar primi o configurațiune mult mai solidă. Aceasta este politica cehilor și a partidei drepte, cari au asurzit cu aplauze pe Hausner. Cuvântul baronului Hubner în Camera seniorilor a expus clar programul acesta. Dar aceasta nu poate fi politica polonilor și manifestațiunile lui Hausner stau în contrazicere cu politica noastră. Înainte de o jumătate de an Hausner a ținut o filipică contra politicei bosniace a Austriei, pentru că ocupațiunea Bosniei trebuie să aducă un conflict între Austria și Rusia, iar rivalitatea celor două puteri poate fi numai în avantagiul Poloniei. Astăzi Hausner vorbește în contra alianței austro-germane, deși este evident că această alianță mănține și înăsprește conflictul dintre Rusia și Germania. În fine discursul lui Hausner n-a fost prudent nici din puntul de vedere al partidului polonilor din Austria. Pentru Austria alianța germană este pârghia politicei sale orientale; această legătură nu o poate părăsi fără a pierde și Orientul. Hausner a urmat aceeași cale ca și centraliștii mai acum un an și jumătate și prin care au pierdut frânele guvernului. Coroana în Austria nu poate fi de acord cu politica nihilismului.

Din „Fremden Blatt“.

❦

[19 martie 1880]

O literatură întreagă de articole, notițe și telegrame roiește prin jurnalele engleze, franceze și germane asupra presupuselor intențiuni ale misiunii diplomatice a ilustrului cancelar de la Măgura, fără ca să ne lămurească acest mister ostentativ, căci nu e îndoială că ostentațiune se face multă.

Locul întâi îl dăm primului Viena al unui ziar austriac recunoscut că stă în oaricari relațiuni cu Ministerul de Externe al monarhiei și care e anume

„Fremdenblat“:

Iată ce zice acest ziar:

> *Călătoria actuală a ministrului prezident al României a dat impulsiune presei europene la combinații numeroase, în parte foarte hazardate; mai cu seamă însă oprirea în Viena și în Berlin a d-lui Brătianu au dat naștere celor mai aventuroase știri. Majoritatea ziarelor europene a crezut că trebuie să considere ca ceva fără de nici o îndoială că în prima linie vizitele omului de stat conducător în capitala Austro-Ungariei și în aceea a Germaniei au de scop „intrarea României în alianța austro-germană“; numai clar nu vedea nici unul din acele jurnale dacă această „intrare în alianță“ o dorește România mai mult sau o doresc cele două împărății. Ba ziceau că d. Brătianu a sosit la Viena ca să-și ofere „adeziunea la alianță“, ba, ziceau alții, ministrul președinte ar fi fost provocat de a-și pune condițiile. D. Brătianu, mai zicea o versiune, nici n-a gândit la adecă să facă pe România de a intra în alianța celor doi împărați; scopul de căpetenie al călătoriei sale e de a câștiga pentru principele său coroana regală. Și atât în Viena cât și în Berlin i s-a dat a înțelege că sunt gata de a-i îndeplini dorința aceasta dacă noul regat se va pronunța pentru intrarea sa în alianța austro-germană. Se-nțelege de la sine că toate scrutările acestea, cari se iveau sub chipul unor informațiuni,* nu făceau nici în Paris, nici la Petersburg o impresiune tocmai înveselitoare. Mai cu seamă lângă Neva impresia era neplăcută dar și la Paris erau indispuși. *„Le Temps“, care stă în relații cu ministerul francez, găsi chiar ocazie de a da României un sfat binevoitor. „Adevărații amici ai României, zicea acreditata foaie pariziană, nu pot aproba silințele de a preface Principatul în aliat al celor două împărății căci România ar pierde prin aceasta foloasele unei neutralități cari o scutesc de orice aventură hazardată“.*
>
> *Sfatul e desigur sincer, e însă puțin justificat. Afară de asta nimini lângă Seina n-are cea mai mică cauză de-a privi cu neîncredere la tratările pe cari ministrul prezident al României le-au avut la Berlin. Deși nu suntem consfințiți în amănuntele acelei pertratări pe cari d. Brătianu le-au avut cu oamenii de stat dirigenți de la noi și din Germania, totuși putem asigura cu toată hotărârea un lucru: că nici României nu i s-a făcut propunerea de-a intra în alianța austro-germană, nici din partea României iarăși nu s-a făcut propunerea de-a intra ea în această alianță. Atât aci cât și în capitala Germaniei d. Brătianu au avut desigur ocazie de-a se esprima în privirea direcției pe care România va urma-o în politica exterioară pe cât el și amicii săi vor fi la putere și cine-a urmărit cu atenție intimă dezvoltarea raporturilor de partid și manifestările opiniei publice din Principatele dunărene nu va fi nici un moment în îndoială asupra spiritului și caracterului destăinuirilor ministrului prezident român.*
>
> *Numărul partizanilor actuali ai Rusiei în România se reduce la o minoritate ce dispare de mică ce este. Nu numai partidul de coaliție pe care se reazemă cabinetul actual dar și* conservatorii, cari înainte de puțin timp încă vedeau mântuirea României numai într-o strânsă alipire către Rusia și în sprijinirea politicei orientale rusești [1] s-a *convins în fine că dezvoltarea priincioasă a Principatului n-o pot afla decât în*

păzirea conștiințioasă a tractatelor europene. Ca dovadă cât de puțin teren are azi o alianță rusească în populațiunea României merită să relevăm faptul că Grigorie Sturza, actualmente partizanul de căpetenie al Rusiei în România, trebuie să sufere să i se zică de către aproape toată presa română că e cumpărat de Rusia (?! Nimeni n-a zis asta). Dar nu numai partizanii Rusiei, ci și apostolii doctrinelor revoluționare au pierdut toată influența, pe când înainte aflau în Principatele dunărene un teren foarte roditor pentru activitatea lor (N. B. Sunt la putere). Visurile panromâne, cari aveau de obiect fondarea Regatului dacoromân, sunt asemenea învinse ca și fantaziile mai mult or mai puțin republicane despre o confederație danubiană. Toți politicii de oarecare vază și influență din Principatele dunărene au recunoscut astăzi că România nu poate conta la o configurare priincioasă a viitorului ei decât urmând o politică esterioară în adevăr conservatoare, bazată pe respectul tratatelor europene. Declarațiile pe care d. Brătianu le va fi făcut nu pot să fi avut alt înțeles decât acesta. Aceasta corespunde și cu lămuririle pe cari foile guvernamentale din București le dau asupra călătoriei ministrului prezident. Foarte demn de însemnat e un articol al „Presei“ din București ce ni s-a semnalat deja pe cale telegrafică. Foaia ministerială, apăsând asupra tezei că România nu trebuie să facă nimic din toate câte ar putea s-o lipsească de libertatea ei de acțiune sau ar putea să-i prejudece viitorul, zice că principala datorie a guvernului din București e de-a păstra țării poziția ce i s-a creat prin Tractatul de la Berlin. România — continuă „Presa“ — trebuie să se țină într-o respectuoasă rezervă față cu toate puterile și să aștepte evenimentele ce vor veni. Natura acțiunii sale viitoare va atârna de aceste evenimente și de interesele combinate cu ele, căci „interesele și existența unui popor mic nu se apără prin alianțe secrete, încheiate de mai-nainte, ci numai printr-o atitudine cuminte și hotărâtă cu scopul de-a rămânea în marginile tractatelor și de a le menținea“.

Acestea sunt cuvinte pre cât de cuminți pe atât de demne. Programul cuprins în ele corespunde și cu interesele României și cu cele europene. Ceea ce cere Austro-Ungaria de la România, împreună cu toate puterile iubitoare de pace, este ca ea să respecte în mod sincer tractatele cărora le datorește existența sa ca membru autonom și egal îndreptățit în concertul popoarelor europene. Dac-o va face aceasta, atunci împlinește principala condițiune preliminară a misiunii ce i s-a pus și, dacă vor mai veni vreodată complicațiuni internaționale, ea poate conta cu încredere că Europa, în al căreia interes va fi lucrat România, va crede de cea mai de căpetenie a sa datorie de-a opri orice vătămare a intereselor române. Nici o alianță secretă, oricât de sărbătorește ar fi consacrată prin documente, nu va putea să-i dea României o protecție egală cu aceea pe care i-o garantează o politică esterioară leală, corectă, corespunzătoare cu tractatele europene.

Declarând că ne e peste putință de-a vedea vreo lămurire în acest articol care, prin vraful de cuvinte, nu cuprinde decât o calomnie la adresa trecutului partidului conservator și o parafrazare a unui articol din „Presa“, trecem la alte ziare cu informațiuni mai materiale.

Astfel „National Zeitung“ din Berlin află următoarele:

Se pare că misiunea d-lui Brătianu în Berlin ar fi avut succes, căci reprezentanții români din străinătate, cari pân-acuma nu voiau să știe nimic despre planul de a ridica România la rangul de regat, încep să mărturisească existența acestui plan.

Se tem însă — nu fără cuvânt — de opunerea Rusiei, care, după cum s-au aflat din sondări confidențiale, s-ar ține pân-acuma într-o atitudine feritoare. Principele Carol nu e persona grata, adică nu e bine văzut la Curtea din San Petersburg din cauze deosebite, din cari deja această una ar fi de ajuns, că politica română are în timpul din urmă o atitudine de prietenie ostentativă cu Austria. Adevărat că ridicarea României în genere nu se prea potrivește în cadrul politicei balcanice a Rusiei, afară doar dacă și Bulgaria s-ar ridica la rangul de regat, pentru a da o expresie internațională parității rasei romanice cu cea slavă la Dunărea de Jos. Fiindcă însă aceasta ar include o schimbare, formală cel puțin, a Tractatului de la Berlin, abia ne putem închipui că puterile s-ar învoi c-o asemenea procedare; pentru România se naște apoi întrebarea dacă s-ar plăti o schimbare de formă a poziției sale internaționale când un vecin puternic n-ar voi s-o recunoască. D. Brătianu nu și-a manifestat până acum intenția de a atinge și Petersburgul în călătoria sa de misiune; după toată probabilitatea el a făcut din capul locului abstracție de la aceasta.

Ziarului „Augsburger Allgemeine Zeitung“ i se scrie din Berlin, tot în privirea misiunii:

Călătoria actuală a d-lui Brătianu, asupra căreia nu trebuie să ne mirăm, de vreme ce sunt încă pendente atâtea cestiuni ale păcii de la Berlin de cari România are un viu interes, mai are de scop și asigurarea eventuală, a succesiunei în Principat. Căsătoria principelui Carol fiind fără copii, oamenii de stat ai României au nu puțină îngrijire pentru posibilitatea unei vacanțe instantanee a tronului, care ar putea deveni primejdioasă pentru Principat. Pentru a înlătura primejdia aceasta sau pentru a o mărgini cel puțin, au conceput în București ideea de-a se-nvoi prin o convenție ca, în cazul unei vacanțe de tron, să se cheme ca urmaș sau un fiu al principelui ereditar de Hohenzollern sau principele Frederic de Hohenzollern. Pentru scopul acesta d. Brătianu a vizitat atât pe principele moștenitor cât și pe bătrânul principe Anton de Hohenzollern.

Ziarului „Pester Lloyd“ organ chip oficios al guvernului maghiar, i se scrie din Berlin

că d. Brătianu ar fi plecat din capitala Imperiului german foarte mulțumit cu succesul călătoriei sale. A izbutit să asigure Principatului României bunăvoința Germaniei în gradul de care se bucură deja de mult din partea Austro-Ungariei. Despre o adeziune formală a României la alianța austro-germană nu poate fi vorba, de vreme ce nu există în același grad identitatea de interese cari există între cele două

mari state din mijlocul Europei; însă Brătianu a câștigat totuși în Berlin convingerea că în viitor nu se va mai repeta nicicând pentru România o situație ca aceea din nefastele zile ale lui aprilie 1877, când nu-i rămăsese guvernului absolut nici o altă alegere decât aceea de a se arunca în brațele Rusiei. Poziția României față cu alianța austro-germană seamănă cu aceea a Angliei.

În fine mai ținem seamă și de notițele sumare și telegrafice ale ziarelor engleze.

„Daily News“ anunță, într-o depeșă primită de la Berlin, că d. Brătianu, după propria sa mărturisire, consideră rezultatul vizitei sale la Berlin ca foarte satisfăcător pentru România. „Standard“ reproduce, după o depeșă din Viena, zgomotul că împăratul Rusiei a dăruit principelui Bulgariei un vapor de război, 40.000 de puști și câteva tunuri; lucru care ar sta în legătură cu atitudinea României; „Daily Telegraph“ spune că în Viena scopul voiajului d-lui Brătianu se crede a fi regularea ordinei de succesiune la tronul României. Principele Frederic de Hohenzollern, fratele principelui Carol, ar fi designat ca prinț ereditar. Pe de altă parte o telegramă din București a ziarului „Times“ spune că d. Brătianu și-a propus a merge și la San Petersburg pentru a sumite guvernului rusesc proiectele cari au motivat prezența sa la Berlin.

Iată o sumă de notițe pe cari le înregistrăm pentru a fi compleți în versiunile răspândite asupra voiajului cancelarului de la Măgura.

Un lucru se constată din toate: ostentațiune, fără zapis și fără chezășie.

---

[1] Pentru că informațiile ziarului vienez se datoresc desigur, indirect cel puțin, destăinuirilor ministrului nostru prezident îi mulțumim pentru această calomnie retrospectivă.

❦

MITROPOLITUL MORARIU ANDRIEVICI

[19 martie 1880]

Prin înaltul decret din 14 l.c. în locul lui Teocrist cav. de Blazevici, mort la 9 iulie anul trecut, administratorul diecezan, arhimandritul dr. Silvestru Morariu-Andrievici a fost numit arhiepiscop și metropolit al Bucovinei și Dalmației. Morariu Andrievici intră în funcțiune cu un renume bun; deși în etate de șasezeci și doi ani (s-a născut la 1818), el se ține încă bine în toată privința, cum se vede atât din ochiul său cel ager

cât și din mâna sigură și liniștită. O activitate literară întinsă, abilitate și elocință îi câștigară o influință mare nu numai la coreligionarii săi, ci chiar la alți compatrioți.

Morariu-Andrievici este fiul unui preot din Bucovina, născut în Mittoka. După ce a absolvat gimnaziul și teologia la Cernăuți, se consacră carierei de preot și înaintă, din treaptă în treaptă, până ce acum ajunse capul suprem bisericesc. Mai întâi a funcționat ca preot în mai multe comune din Bucovina; la anul 1848 îl aflăm în Ciahor (un sat lângă Cernăuți) unde petrecu mulți ani. Aci, prin studii private, își câștigă cunoștințe eminente, aci-și începu și activitatea literară, scriind multe cărți voluminoase. Azi ocupă un loc foarte onorabil în literatura română și este unul dintre scriitorii cei mai productivi. El este fondatorul cărților școlare române din Bucovina, dintre cari mai cu seamă cărțile religioase gr. or. pentru clasele superioare ale școalelor secundare merită a fi numite.

În etate de 50 ani, a funcționat ca protopop în Cernăuți, având sub direcțiunea sa o mulțime de eparhii și școale. Capacitatea arătată în acest post făcu să fie numit consilier în consistoriul gr. or. al Bucovinei, cea mai înaltă autoritate bisericească din acea provincie. Deși a escelat în postul acesta prin activitatea sa practică și prin tăria caracterului său, se iscară între el și episcopul de atunci, Eugen Hackman, unele diferențe cari-l făcură să-și piardă poziția.

Murind episcopul, succesorul său, Teofil Bandela, îl reabilită în post. Pierzându-și de timpuriu soția, se făcu călugăr și fu ales de egumen în monastirea Dragomirna. Aci nu rămase mult, ci fu numit arhimandrit titular în consistoriul din Cernăuți și în iulie anul trecut administrator diecezan, adecă locțiitor al arhiepiscopului. În noiemvre a.t. a fost numit de facultatea teologică din Cernăuți dr. onorific.

Mitropolitul Andrievici a fost totdauna un adevărat binefăcător pentru cei nefericiți, fără a căuta sau a aștepta altă mulțumire decât pe cea resimțită în sufletul său după orice faptă bună.

Cu aceste puține cuvinte am voit să schițăm imaginea vieței unui bărbat care, printr-un studiu serios și o activitate neobosită, a ajuns la postul suprem bisericesc.

„Der Osten“

❦

[20 martie 1880]

Ziarul „Presa“ în revista sa din 16, după o matură cugetare, face următoarea reflecție asupra articolului nostru din 9 martie:

> Organul dreptei, „Timpul“, de la 9 curent, publică o revistă de o importanță și de o gravitate excepțională, căci conține niște aluziuni prea transparente la adresa capului statului și-și permite a da lecțiuni de constituționalism M. Sale Domnitorului.

Pe urmă „Presa“ se întreabă la ce se rezumă în realitate ideea fundamentală a autorului articolului nostru și tot dânsa răspunde: depărtarea

de la putere a guvernului actual și înlocuirea lui prin opoziția de la „Timpul“.

În adevăr, dacă articolul nostru de la 9 martie nu ar conținea decât manifestarea unei impaciențe a opoziției de a veni la putere, negreșit că o asemenea cerere din partea opoziției ar fi foarte anodină, precum o declară și „Presa“; însă noi am ridicat cestiunea mai presus de considerațiuni de persoane sau de partizi; noi am pus înainte teoria foarte constituțională că șeful statului are dreptul după unii, datoria după alții, fiindcă fiecărui drept corespunde și o datorie, de a pipăi pururea pulsul națiunii pentru a se convinge dacă în realitate guvernul se mai bucură sau nu de încrederea acesteia.

Am mai adăoga apoi că acțiunea capului statului crește în măsura în care crește disproporția între puterea de rezistență a corpului electoral și capacitatea de violentare a guvernului, și că mănținerea echilibrului între guvern și guvernați, între diferitele partide, este una din cele mai frumoase atribuțiuni ale Coroanii.

„Presa“ pe aceste premise esențiale le trece cu totul cu vederea; se adăpostește la umbra majorităților din Corpurile legiuitoare și tinde a demonstra că, pe câtă vreme guvernul se bucură de acele majorități, capului statului nu i-ar incumba decât un rol cu totul pasiv. Și, după ce pune astfel de teorii înainte, „Presa“ ne impută nouă că „am fi făcut aluziuni prea transparente la adresa capului statului, permițându-ne chiar de a da lecțiuni de constituționalism M. Sale Domnitorului“.

Trop de zele, vom răspunde mai întâi, și dacă aluziile au fost *prea* transparente, ele au încetat de a mai fi aluzii și în adevăr nu ascundem că articolul nostru conținea mai mult decât o aluzie, conținea un apel direct la prerogativele capului puterii executive, a cărui cooperare în viața statului o considerăm ca factorul cel mai important pentru mersul regulat al unui regim parlamentar. Nu au domnii de la „Presa“ decât a deschide Constituția, la capitolele ce stabilesc prerogativele Domnului, și iată ce vor citi:

> *Art. 93.* Domnul numește și revoacă pe miniștrii săi.
> El sancționează și promulgă legile.
> El poate refuza sancțiunea sa …
> *Art. 95. Aliniatul 6.* El are dreptul de a dizolva ambele Adunări dodată sau numai una din ele.
> *Art. 101.* Fiecare din ambele Adunări *precum și Domnul* au dreptul de a-i acuza pe miniștrii și a-i trimite înaintea Înaltei Curți de Casațiune și Justiție.

A desemna așadar pe capul statului la rolul ce i-l desemnează „Presa“, condamnându-l chiar la indiferentism, din momentul ce un minister oarecare s-ar bucura de majoritatea parlamentară, ar fi a reduce pe capul statului la un rol mai neînsemnat decât chiar acela pe care-l joacă prezidentul unei republice.

Prezidentul actual al Republicei franceze este un simplu burghez, un advocat, și totuși, când partidele extreme manifestaseră veleități de a târî guvernul pe o cale periculoasă, a rostit aceste remarcabile cuvinte: *„Laissons-les tout dire, mais ne les laissons pas tout faire“*. (Să le lăsăm să zică orice, dar să nu le lăsăm să facă orice).

Dar ia să vedem la ce rezultate ne-ar expune teoria „Presei“? După Constituție, Domnul numește cabinetul. Am avea multe de zis chiar în privința constituirei și premenelilor ministeriale. În alte țări membrii unui cabinet formează o unitate solidară; când se retrage măcar unul dintre miniștri, cum de exemplu s-a întâmplat cu lord Derby în Englitera, motivele retragerii sunt arătate în public și discutate înaintea Parlamentului, opiniei publice și Coroanii. La noi lucrurile se petrec după culise. Am văzut miniștri intrând, ieșind și reintrând de câte trei ori în cabinet, aci Stan înlocuind pe Bran, aci Badea-Radu înlocuit prin Radu-Badea. Aceste premeneli ministeriale se fac de către capul cabinetului cu mai puțină scrupulozitate decât cum s-ar face din partea unui prăvăliaș cu calfele sale. Un asemenea cabinet, vițiat deja în principiul existenții sale, este chemat a face alegeri; reușita îi este asigurată de mai nainte, cum ne probează experiența.

Aci naște întrebarea: într-al cui nume se dizolvă un Parlament? În numele capului statului. Dizolvarea nu însemnează că țara trebuie numaidecât să dea o majoritate ministerului care a dizolvat Adunarea. Dizolvarea Adunării nu este nimic alta decât uzul prerogativei monarhului care, voind a cunoaște vederile națiunii, o consultă în comițiile electorale. Când în acest raport — care e direct între tron și nație — intervin miniștrii sau prin violență sau prin corupțiune, deci prin toate mijloacele de cari dispune mașina atotputerniciei guvernamentale ca să falsifice libera espresiune a țării, întrebăm: nu este acest amestec corumpător sau violent al miniștrilor o atingere adusă direct prerogativelor tronului? Întrebăm dacă tronul poate să stea indiferent și nepăsător când se produc fapte de-o violență sau de-o corupțiune manifestă? De bună seamă că nu, căci, dacă

am admite o asemenea teorie monstruoasă, ea ar însemna o adevărată abdicare a șefului statului în mâna ministrului X sau Y pe care l-a fi însărcinat cu opera consultării.

Am demonstrat deja cât este de mare disproporțiunea între puterile de rezistență ale alegătorilor la noi față cu guvernanții. Această disproporțiune este și rămâne un rău care nu se poate remedia decât printr-un control mai sever din partea șefului statului. Știm că „Presa“ nu se mulțumește numai cu analogii sau teorii emise de articole de fond de prin ziare străine, ci că, asemenea advocaților ce vor anume paragrafi de legi, ea cere autori competenți în materie. Deci îi facem și această plăcere, citind pe John Stuart Mill.

Iată propriile cuvinte ale autorului englez:

> *Dacă drumurile, căile ferate, băncile, asigurările, marile companii pe acțiuni etc.; dacă apoi corporațiunile municipale și biurourile care atârnă de la ele ar deveni atâtea departamente ale unei administrațiuni centrale; dacă impiegații tuturor acelor întreprinderi diverse ar fi numiți și plătiți de către stat, dacă ei ar fi să aștepte numai de la stat înaintarea și fericirea lor, atunci nici libertatea presei, nici constituțiunea populară a legislațiunii noastre n-ar împiedica ca Englitera să nu mai fie liberă decât cu numele. Cu cât mașina administrativă ar fi mai ingenioasă și mai eficace, cu cât s-ar concentra în ea mai multă inteligență și energie, cu atât răul ar fi mai mare.*
>
> *Toată inteligența și toată capacitatea țării s-ar concentra într-o numeroasă biurocrație către care țara ș-ar îndrepta necontenit ochii, mulțimea pentru a primi ordinele și direcțiunea; oamenii capabili sau lacomi pentru a obține înaintare personală.*

Acest tablou ipotetic făcut de autorul englez e trăsătură cu trăsătură portretul țării noastre.

Dacă însă un asemenea pericol există chiar pentr-o veche țară parlamentară ca Englitera, bogată, industrială, c-o puternică clasă de mijloc, ce să mai zicem de noi, unde guvernul este totul, țara nimic.

Începem cu comuna. Cine nu știe că îndată ce ministeriul se schimbă, de la comuna rurală cea mai obscură până la populata capitală, consiliile comunale se dizolvă și se numesc primari după chipul și asemănarea ministrului.

Administrația? Se dizolvă consiliile județene, se schimbă prefecții și subprefecții în același chip.

Justiția? Urmează acelaș exemplu.

Și administrația și justiția se conferă numai *pro forma* în numele Domnitorului; în realitate ele nu mai sunt ale țării ci ale partidului de la putere.

Miile de funcționari de prin toate celelalte ramuri ale serviciilor publice, toți amovibili și la discreția guvernului, tremurând pentru existența lor la orice zvon de criză ministerială, strămutările de militari și de profesori, favorile toate de cari dispune un guvern necontrolat, de vreme ce le distribuie pentru a preface pe cei însărcinați cu controlul în complici ai săi, toate acestea, cari se petrec ziua-n amiaza mare, dau oare cuvânt „Presei“ de-a pretinde în mod serios că șeful statului nu are altă misiune decât de-a le sancționa prin tăcerea și abținerea sa?

Dresat cum este corpul electoral, ca și caii de la manej, cari la un semn se-ntorc când la dreapta când la stânga, ar fi foarte ușor pentru un guvern ca s-aducă într-o Cameră absolut pe oricine ar pofti; pretinde însă „Presa“ că șeful statului n-ar avea nimic de zis?

Să dăm Cezarului ce este al Cezarului. Noi credem că suntem mai buni apărători ai principiului monarhic și mai cu seamă ai monarhiei constituționale când susținem că șeful statului, care are dreptul de-a-și da miniștri în judecată, are încă și mai mult pe acela de-a-i controla în toate actele lor constituționale și de-a lua sub scutul și patronajul său corpul electoral oricând îl vede violentat de către miniștri.

Să citâm un exemplu. Când pentru prima oară s-a violentat alegerile la 1867, când s-au tolerat ca în mijlocul capitalei, în vederea tronului, să se insulte Senatul, dizolvat atunci, când ministeriul au permis să se înceapă lucrările drumului de fier înainte de-a se fi convocat noul Senat spre a-și da aprobarea la concesia Stroussberg, s-ar fi putut refuza șefului statului dreptul de-a uza de prerogativele sale prin singurul fapt, invocat de „Presa“, că ministeriul reușise a-și înjgheba, prin mijloace ilegale, o majoritate oarecare?

Încheiem răspunsul nostru cu următoarea reflecțiune. Am declarat în programul nostru că suntem în contra conspirațiunilor, în contra a orice act de violență, că voim sincer consolidarea monarhiei constituționale, că e departe de noi de-a da lecțiuni oricui; suntem însă în drept a cere cooperarea factorilor statului, conform cu destinațiunea lor, ca cel puțin de-acum înainte să ne apropiem de adevăratele principii ale unui regim constituțional.

❦

MODEL DE STIL

[20 martie 1880]

Ne permitem a reproduce din „Curierul de Galați“ nu toată, revista lui, publicul să fie liniștit, ci numai fraza inițială, *una singură singurică,* și desfidem orice plămâni, chiar și ale lui Mustafa ben Ali din „Dacia“, să o cetească fără să răsufle:

> Membrii partidului liberal din acel orașiu se au adunat dilele acestea în număr fórte mare și au decis formarea unui club al partidului liberal, precum și fondarea unui diar care să apară în tóte dilele; ne place a vedea că acest partid atât de mare și impozant se au pus la lucru și se va ocupa a lumina publicul galațén precum și țara întrégă asupra necesităților acestui orașiu; cu acéstă ocadie am vădut cu plăcere că cu acest partid au dat mâna și unile din persóne care până adi făcea parte din alte grupuri politice și acésta o fac, diceau acele persóne, ca să se combată răul ce se vede că au început să cadă pe sărmana nóstră comună, și că în astfeliu de împrejurări micele diverginție politice trebuie se încetese, căci mai nainte de tóte este că fieșicare să se ocupe pentru salvarea averei comunale.

❦

[21 martie 1880]

Cancelarul s-a întors. Partizanii, îngrijiți, îl înconjură, i se uită în ochi, îi analizează mersul dacă e agitat sau ticnit, îl urmăresc cu cine vorbește, cui îi întinde mâna cea dreaptă, cui cea stângă, dacă înfățișarea sa este veselă sau mâhnită, c-un cuvânt, ca de la un adevărat oracol din Delphi, toți așteaptă destinele lor din gura ilustrului augur.

Un zgomot pusese într-adevăr ortaua partidului de la putere în neliniște. Ce fapt să fi fost oare acela care să fi neliniștit somnul și beatitudinea lor? Oare nu se întorsese d. Brătianu înconjurat de toată aureola vizitelor ce le făcuse pe la împărați și pe la *ceilalți* cancelari, oare pieptul său nu venise din nou încărcat cu decorații strălucite?

Vai, toate acestea-i lăsară indiferenți față cu nourul ce amenința partidul liberal național: marele pontifice pleacă la Paris ca să strângă mâna republicanilor de la Belleville în calitate de trimis al viitorului regat al României, iar, când marele păstor urmează a pleca, ce are să se facă turma

necuvântătoare? Se întruniră dar, își grămădiră capetele la un loc, ținură consiliu și, într-un strigăt, proclamară că mare pontefice nu-i poate părăsi.

Iată știrea cea mai nouă ce agită astăzi pe partizanii guvernului. Astfel fiind situațiunea dinlăuntru, Republica Franceză e amenințată de a fi lipsită de prezența d-lui C.A. Rosetti ca reprezentant al României pe lângă ea.

Nu suntem inițiați în misterele ortalei; faptul este însă caracteristic pentru moravurile noastre. Cum? Acest partid național liberal care pretinde că nu este numai majoritatea țării ci țara însăși întreagă, care pretinde că de la el emană toate și care contestă celorlalte partide până și existența, se cutremură la ideea că d. C.A. Rosetti ar putea să se ducă și nu se sfiește de-a declara printr-un act aproape oficial că lipsa unui singur om ar fi pierderea partidului însuși?

Faptul e prin sine prea elocuent; el probează până la evidență mistificațiunea țării, dar în același timp și meritul mistificatorilor. Noi n-avem decât a deplânge pe toți aciia cari se lasă a fi mistificați.

❦

[21 martie 1880]

Camera, după atâtea luni de nepăsare și de nelucrare, pare a se deștepta dintr-un lung somn în ajunul sărbătorilor Paștilor pentru a vota în pripă câteva legi de-o importanță foarte mare, cari, în orice altă țară, ar consuma lungi ședințe și ar da loc la discuțiunile cele mai serioase.

Astfel alaltăieri votă o convențiune cu Casa de Depuneri și Consemnațiuni pentru regularea datoriei de zece milioane contractată de stat către această Casă.

Această discuțiune n-a fost interesantă decât printr-un incident în adevăr scandalos. D. N. Ionescu, combătând legea care, după părerea sa, schimbă legea organizării Casei de Depuneri și Consemnațiuni, la un moment dat băgă de seamă că grațioasa figură a d-lui ministru de finanțe nu mai apărea la banca ministerială. D. Ionescu se miră de această absență a ministrului a cărui lege era în discuțiune și întrebă dacă, pe lângă celelalte calități, miniștrii au și darul *ubicuității*, adecă, pe românește, de a fi totdeodată și prezenți și absenți. Acest cuvânt latinesc supără grozav pe prezidentul Adunării, care chemă pe orator la ordine și ceru totodată ca Adunarea să aprobe această măsură cu totul escentrică. Chiar Adunarea actuală, cu toată fenomenala ei docilitate, se arătă cam nedomirită, așa încât, după două

încercări dubioase, d. C.A. Rosetti se coborî de la biurou și-și dete demisiunea din funcția de președinte. În fața acestei nenorociri membrii marelui partid se grăbiră de a reveni asupra votului și deteră sancțiunea lor acestei procederi neauzite. Rămâne dar înțeles de acum înainte că *ubicuitatea* constituie o insultă gravă și că acest cuvânt trebuie șters din dicționarul parlamentar roșu.

Tot în fuga mare s-au votat alaltăieri și ieri legea care supune pe țăranii împroprietăriți la impozitul fonciar, apoi o însemnată adaogire la taxele ce plătește comuna Pitești, acest leagăn al libertății, legea care modifică art. 8 din legea biletelor ipotecare și, în fine, s-a luat în discuțiune și considerațiune legea care suprimă un oarecare număr de subprcfecturi și îndoiește aproape lefile acestor amploiați neprețuiți în manipularea liberelor alegeri. Ni se pare că această din urmă lege va încerca câteva dificultăți, fiindcă chiar majoritatea actuală nu pare a găsi justificat acest spor nepomenit în lefile unor funcționari care nu s-au recomandat prin nimic până astăzi solicitudinii Parlamentului și recunoștinții țării.

Raportul general asupra bugetului a fost în fine depus cu zece zile înaintea începerii chiar a anului bugetar sturzesc care începe, cum toți știu, la aprilie. Cum vor mai trece încă cinci zile până se va lua în deliberație, cum se vor mai pierde încă o ședință sau două cu cestiuni preliminare, Camera d-lor Rosetti-Brătianu va avea aproape 24 de ore pentru a examina o lucrare ca aceea a bugetului statului, buget urcat până la 128 milioane cheltuieli și încheiat cu un deficit mărturisit de peste 10 milioane.

Să mai zică cineva că liberalii n-au avut cea mai mare grijă de finanțele statului și de punga contribuabililor.

❦

[23 martie 1880]

În ședința de ieri a Senatului d. A. Grăjdănescu, într-un discurs fără pretenție oratorică însă plin de bun-simț, a dezvoltat interpelarea d-sale în privința stării de suferință în care se află populația rurală. În mai multe județe din România locuitorii sunt în lipsă chiar de hrana zilnică; afară de această nenorocire mai au apoi să sufere din partea administrației execuție pentru împlinirea birurilor și pentru facerea șoselelor.

> În starea aceasta de mizerie în care ei se află, a interpelat interpelatorul pe guvern, dv. executați pe bieții locuitori la dări și la șosele, nu vă gândiți că n-au ce mânca, că n-au ce pune în traistă când merg la lucru de silă.

D. Grăjdănescu a mai denunțat apoi efectul ce l-au avut circulările guvernului; ele au provocat conflicte în unele părți și în genere neîncredere între proprietari și locuitori, ridicând țăranilor tot creditul pe lângă arendași și proprietari; ca consecință, nemaiavând locuitorii mijloacele de a-și procura hrana zilnică, până la vremuri mai bune ar trebui ca guvernul să le dea aceste mijloace. Trecând apoi la abuzurile administrației, d. Grăjdănescu, între altele, a citat un caz destul de interesant: un cal de furat din Vlașca s-a găsit în grajdul d-lui polițai de oraș.

D. ministru de interne a răspuns la semnalarea acestui caz că va pune să se cerceteze și, dacă va fi în adevăr cum spune d. interpelator, va destitui pe polițai. Cât pentru pretinsa foamete de care ar suferi locuitorii din mai multe județe, d. ministru a contestat-o, arătând că porturile Galaților și Brăilei sunt pline de porumb și mai ales că într-o țară ca a noastră, lipsită de brațe, nu se pot produce cauze serioase de foamete. S-au luat cu toate acestea măsuri ca părților mai nevoiașe din țară să li se acorde subvențiuni bănești pentru împrumuturi de producte locuitorilor.

Lăsăm de o parte deocamdată nedreptățile și abuzurile ce fac administrațiile respective cu împărțirea grânelor la locuitori și considerăm numai spusele din urmă ale d-lui ministru. Reflecția d-sale în privința lipsei de brațe la noi, de unde ar rezulta și lipsa unor cauze serioase de foamete, ar fi să fie justificată, însă naște întrebarea dacă nu chiar guvernul a contribuit la slăbirea raporturilor dintre proprietari și locuitori și dacă n-a contribuit el a dizolva legăturile dintre aceste două clase pozitive și din cari rezulta garanția intereselor și uneia și alteia. Abuzurile izolate din partea unor exploatatori denunțate de d. ministru nu pot servi de normă pentru o întreagă legislație, căci, sub cuvânt de a stârpi abuzuri izolate, vedem producându-se inconveniente și perturbațiuni generale în paguba ambelor părți.

Senatul, după răspunsul d-lui ministru, a început dezbaterea asupra Băncii de Scont și Circulație. D. Teodor Rosetti luând cuvântul într-un discurs remarcabil, a avut curajul să se emancipeze de orice prejudiție și să discute însăși oportunitatea creațiunii unei asemenea instituțiuni de credit. Vom reproduce acest discurs cât mai îndată.

Camera, în ședința sa de ieri, a discutat asupra proiectului de lege pentru conversiunea obligațiunilor rurale.

După știrile telegrafice pe cari le primim, alegerile din Englitera au dat până acum rezultate favorabile liberalilor. Până alaltăieri se cunoștea că liberalii pierduseră 16 jețuri și câștigaseră 48. De atunci nu mai aveam nici o altă știre în privința aceasta. „Pall Mall Gazette“ zice că rezultatul final al alegerilor se prevede a fi defavorabil guvernului Beaconsfield.

❦

[25 martie 1880]

Bătuți pe toată linia atât prin evidența strivitoare a actelor lor cât și prin tăria argumentelor adversarilor, confrații noștri liberali-naționali, cum își zic de la războiul franco-german încoace, maimuțărind când pe franceji, când pe nemți, și atribuindu-și numirea unor partizi cu un succes oarecare politic, s-au încruntat și s-au oțerit înlăuntrul sufletului lor, încât caută nod în papură, cum zice românul, și, fiindcă nu pot răspunde la argumente cu argumente, se agață de pretexte pe care singuri le inventează, singuri le combat. Caută adecă pricina cu lumânarea ca și *comites missi*, judecătorii pribegi ai vechilor noastre domnii, ce erau trimiși în lungul și-n latul țării să judece procesele dintre oameni și, fiindcă nu găseau nicăiri certe și gâlceavă, ci pretutindene bună pace, scorneau zurba între creștini, ca să le treacă de urât, să aibă ce judeca și să câștige *bani de ciubote* (precum se numeau pe atunci taxele judecătorești) adecă plată pentru alergătură.

În mod febril ne caută pricină de vorbă. Astfel în revista de la 21 mărțișor (2 prierel) „Românul“ vorbind de strălucirile cu care a fost primit d. Brătianu de către împărați și de cătră colegii săi, cancelarii *ăialalți*, ne insinuă nouă sau opoziției întregi, nu mai știm, că am fi zis despre d. Brătianu ba că vrea să intre în alianța austro-germană, ba că vrea să ridice România la regat etc.

Ce am zis noi în privirea aceasta? Am înregistrat toate, absolut toate relațiile ziarelor *străine* câte ne-au venit sub mână și am adaus că nu ne place ostentația, nici înclinările politice prea accentuate.

De ce am zis-o? Pentru că roata lumii schimbătoare este și pentru că ne cunoaștem lungul nasului, pentru că modestia e haina ce i se cuvine unui popor mic ca al nostru și pus între împărății mari.

Obstentațiunile cu împărățiile cele mari sunt bune? Nu, zicem noi, pentru că împărații, Dumnezeu să-i ție mulți și fericiți ani, ei se ceartă, ei se-mpacă, iară noi, ținând parte când unuia când altuia, ne discredităm când la unul când la altul, și când or fi pe împăcate sunt în stare să ne privească ca pe un fel de obiect de compensație. Tocmai d. Brătianu are un caz foarte recent în viața sa politică, vorba Congresului de la Berlin. Tur-vur se certau împărățiile, de gândeai c-o să se prăpădească lumea, și, când colo, ce aruncară în gura lupului? Basarabia. Geaba n-am vrut război, ori geaba l-am fi vrut, tot pe pielea noastră s-au împăcat lucrurile; pe-a noastră și pe-a turcului, sărmanul, care-a plătit și cui n-a fost dator para frântă. Austria i-a luat Bosnia și Herțegovina, Anglia Cyprul, Italia și Franța s-au ales cu câte ceva în Egipet ș.a.m.d.

De aceea nu ne spună „Românul“ ba de glorie națională, ba că bine s-au bătut oștirea noastră, ba că națiunea în sus, ba că națiunea în jos… Ce-a ieșit de-acolo? Pierdere materială, pierdere de oameni, știrbire de țară, rău. Bine s-au bătut românii, rea politică au avut și, de-i fi viteaz cât șapte, geaba ești dacă nu-i minte și înțelegere la conducători, ci fumuri deșarte.

Ne aducem aminte de-o satiră românească din 1821 care zice:

> Bine izbuteam în toate dacă turcul n-ar fi fost
> Vrednic numai în războaie, da-n diplomatică prost.

Tonul tragi-comic din epistoliile marelui prooroc din Strada Doamnei nu mai impresionează pe nimeni și în zădar aruncați praf în ochii lumii, căci rău stați înlăuntru, pentru că sunteți risipitori și nesinceri, rău în afară.

Într-adevăr, o depeșă din Londra, sosită alaltăieri după amiazăzi, ne anunță victoria partidului liberal. „Standard“ zice deja că regimul tory cată să se considere ca trecut; „Times“ deseamnă pe lord Granville, pe marchizul Hartington, șeful partidului liberal, și pe d. Gladstone ca eventualii însărcinați cu formarea noului cabinet. Acțiile anglo-franco-rusești se urcă; cele germano-austriace scad. Liberalii noștri, cari laudă atât de mult pe liberalii cei din Franța, i-ar dori pe cei engleji în gura Gheenei, pentru că victoria lor preschimbă gloriele culese de d. Brătianu în acte de imprudență politică.

N-avem nevoie să zicem că nouă toate acestea ne sunt foarte indiferente. Nici n-avem interese în Asia centrală, nici voim război cu unii sau cu alții, suntem plini de un egal respect pentru toate aceste nații mari

cari au avut fericirea de a se dezvolta în linie dreaptă pe pământul lor, războindu-se din când în când, niciodată pe deplin subjugate, nații cu o cultură veche în urma lor, de la cari avem multe de învățat și în certurile cărora nici nu ni se cade să ne amestecăm. Certe-se ei în de ei, căci știu pentru ce, căci interese a zeci de milioane de oameni colidează, dar cu noi să fie toți prieteni, vorba lui Miron Costin spusă vizirului turcesc: „Îți place, logofete, că luăm Țara căzăcească?“ — „Place, escelență, și să dea Dumnezeu să vă-ntindeți împărăția peste toată lumea, numai peste țara noastră nu“.

Acum să venim la ridicarea la rangul de regat.

Opinia noastră este — spre mare mirare — identică cu a „Românului“. Într-adevăr, nu numai că aceste titluri sunt esclusiv de dreptul națiunilor de a și le da ele înșile, dar suntem pe deplin liberi de-a proclama statul nostru împărăție, hanat, taicunat, patriarhie chiar. Nimeni, absolut nimeni nu ne-ar opri de la aceasta.

Domnii noștri cei vechi erau neatârnați cu totul, suverani în puterea cuvântului. Încheiau tratate de comerț, de alianță ofensivă și defensivă, dar simțeau, în modestia lor, că un titlu mare ar căta să corespunză cu mai multă putere, de aceea se intitulau modest: „voievozi“ adecă „duci de oaste“.

E drept că în același timp Strațimir de la Vidin se-ntitula „Țari Blăgaromŭ“, adecă „împărat bulgarilor“, ceea ce nu oprea ca voievozii noștri să fie politicește și îndealtmintrelea mai ceva decât împărăția bulgărească din ținutul Vidinului.

Așadar evident că liberi suntem de-a pune orice titlu am voi statului nostru, precum e evident că o asemenea schimbare e pentru noi indiferentă.

Se poate însă ca în străinătate să se dea cu totul altă importanță acestor epitete de origine apuseană, cari au acolo altă rațiune istorică.

Dacă guvernul actual afectează însă o indiferență atât de mare asupra acestei schimbări de etichetă, întrebăm ce însemnătate să dăm proclamării regatului, care s-a făcut deja de către d. Dim. Brătianu în ziua de 10 mai 1877, când, în calitatea sa de prezident al Senatului, s-a adresat M. Sale Domnului cu următorul discurs cu ocazia aniversării a unsprezecea a suirii pe tron:

> Până aci, în acea zi mare, suvenirile și aspirațiunile noastre singure erau mângâierea sufletelor noastre; astăzi, o vedeți Măria Voastră, toate *animele debordă* de bucurie… Când v-ați suit pe tron, v-am promis *animele* noastre și Măria Voastră ne-ați promis *că veți face minuni* cu poporul român. Astăzi am reînnodat firul de trei

secole rupt al vieții noastre de națiune de sine stătătoare și de *antegardă* a civilizațiunii în *Oriente…*

Și Senatul, Măria Ta, este cuprins de grijile și de speranțele cari frământă și *gâdilă anima* Măriei Tale. Dacă vârsta noastră și *esperiența ce dă vârsta* (vorbă să fie) nu ne permit *elanurile* sublime cari fac eroismul junimii, eroismul nostru este *sângele rece;* sângele rece nu este nepăsarea, el este *resemnațiunea conștiinței de a nu recula* înaintea nici unui sacrificiu …

Cutează! cutează, cutează fiu al lui Friderich cel Mare, al lui Ștefan cel Mare și al lui Mihai Viteazul …

Europa, împreună cu noi, cu venerațiune și cu amoare va saluta în Măria Ta *pe marele rege al României.*

Din literă în literă stau lucrurile aceastea într-un act oficial tipărit în „Monitorul“ din anul 1877, nr. 106, pag. 3145.

Adecă, între noi vorbind și cu tot dinadinsul, nu s-ar cădea ca un prezident de Senat, un ministru plenipotențiar să fie, de nu altceva, cel puțin om serios?

Apoi animele cari debordă, grijile cari gâdilă anima, resemnațiunea conștiinței de-a nu recula, între noi fie zis, vorbe de om serios sunt?

Dac-ar fi fost vara, pe vremea căldurilor celor mari, tot am mai înțelege, dar deja la 10 mai, când e încă răcoare…?

❦

UN NOU JURNAL NAȚIONALE-LIBERALE

[25 martie 1880]

Per aspera ad astra!
Un non drapel [se] desfășoară pe cîmpia românismului!
Un nou matador se aruncă în arena publicismului național!
Un nou luceafăr apare pe horizontul geniului latinității!

Dar, pentru ca să nu pierdem răsuflarea urmând mai departe pe acest diapazon costiș și apoi să nu zică cineva că esclamațiunile noastre de intuziasm sunt numai vorbe sforăitoare, să ne coborâm mai binișor, să trecem la fapte.

Mijlocul cel mai nimerit de a face cunoscut pe publicul impacient cu ipohimenul ar fi să i-l punem în natură dinaintea ochilor. Neputând face aceasta în bloc, cum este soarta bugetelor, suntem nevoiți a-i prezenta

numai câte o rază ruptă din toate părțile corpului organic al „stelei frumoase și prea luminoase“ din cari oricine-și va putea închipui întregul astru ce se ivește și s-a ivit pe ceriul fericitului partid.

Credem că nu ne vom găsi „Bacăul“, ca orbul Brăila, dacă înainte de toate vom pune sub ochii cititorului copie fidelă de pe actul de botez scris în fruntea acestui nou-născut și anume întocmai:

> BACĂUL
> Jurnalul partidului liberal
> Adevărul și nimic decît adevărul
> etc. Mahalaua Bunei-Vestiri etc.

Astfel, încredințându-ne că-l cheamă „Bacăul“, că este „jurnal“ și cu adevărat al „partidului liberal“ să vedem cum „Bacăul“ cel năzdrăvan spune năzdrăvănii din leagăn, și întinde programa la soarele libertății și din grai așa grăiește:

> Gazeta partidului liberal va merge pe urmele predecesorilor săi „Românul“ și „Telegrafu“, va căuta, ca și ei, să stîrpească abuzurile și să susție legalitatea și dreptatea fără considerație de persoane… Ca gazetă locală „Bacăul“ se va ocupa de toate trebuințele județului nostru, „Bacăul“ în fine se va ocupa înainte de toate de Bacău etc.

Așadar atât „Românului“ cât și „Telegrafului“ le aduce o bunăvestire că pot să se culce pe urechea stângă, lăsând sacul cu toate greutățile în spinarea acestui Hercule care îndată în primul său Bacău, din ziua nașterii chiar, se năpustește cu intrepitudine asupra unui „nou partid“ și așa cuvântează:

> N-avem pretenție în numărul de astăzi se discutăm opiniile și principiile acestui părtit poreclit democrat liberal: ne vom mulțumi numai a atrage atențiunea *adivaraților* liberali asupra cîtorva *catigorii de oameni* care formează acest partid în județul nostru și sîntem siguri că numai *aciastă* enumerație îi va pute *edefia* asupra *dorinților și tendinților* acestui faimos *partid.*

După teribila enumerație a categoriilor, atletul dă lovitura de grație acelui nou partid prin concluziunea următoare:

> Orice bacauan cetind *aciasta* enumerație va recunoaște pe fiecare în parte. În viitorul nostru număr *vom fi mai espliciți*, spaciul lipsindu-ne astăzi.

Dacă însă organul nostru recunoaște că aci nu e destul de esplicit, apoi, în cele ce urmează imediat după vorbele de sus, este și mai esplicit și mai corect, de exemplu:

Historia Zilei

Evenimentile recente a demonstrat.

La Paris. Chestiunea arzătoare al art. VII din legia de instrucțiune publică, care articol a fost răspins, s-a atenuat prin un vot de încredere în guvern după ce ministru de *Freicinet* a declarat că guvernul va aplica legile contra congregațiunilor neautorizate pe răspunderea sa, voind însă a *avia* inițiativa sa de *acțiunie* liberă. În urma acestora iezuiții vor se încredințeze direcțiunia institutelor lor la prevții de mir sau la profesori laici. În jurnalile francese se pretinde că închideria institutelor dirijate de iezuiți și disolvarea novițiatelor lor ar fi chear hotărîte etc.

Cum vedeți, ține „în curent pe cetitorii de toate evenimentele petrecute și în străinătate“, devenind din ce în ce mai clar, anume:

În Spania tot este crize ministerială.

În Italia o dezbatere violentă în Adunare a demonstrat că cabinetul Cairoli *stă* în foarte bune relațiuni cu Austria, care nu are nici o intențiune *războlnică* contra Italiei. În timpul acesta opiniunea publică din Anglia susține că Italia ar fi primit de la Rusia în secret propuneri de alianțe în contra Germaniei, care putere pare a fi nemulțumită cu politica cabinetului Cairoli. Guvernul italian dezminte aceasta foarte energic cu o telegramă dată direct jurnalului „Pall Mall Gazette“ și pretinde că flota italiană este *depareilattă.*

Apoi:

În ȚARĂ. Cabinetul d-lui Ioan Brătianu este atacat de d-nul Grigorie M. Sturza, fiul lui Mihail Vodă Sturza, în privința atitudinei sale vis-a-vi de Rusia. „Românul“, în numărul de alaltăieri, combate pe d. Sturza cu argumente *asupra cărora d-se nu va mai pute replica.* Ceea ce *ne miară* pe noi este…

Nici noi nu mai putem replica, nici nu ne vom mira de nimic pe fața pământului.

Dar „Bacăul“ nostru mai adineaori se *plânse* că n-are loc spre a fi mai explicit și cu toate acestea pe a doua pagină începe, cu un neastâmpăr nesuferit, să se întindă pe întregi cinci coloane, și ce face? Pișcă și mușcă parcă s-ar fi născut cu colți în gură ca oștirea lui Cadmus. Pe cine mușcă?

Pe o biată foiță — cum o numește el — care a văzut mai întâi lumina soarelui în aceeași zi cu dânsul și s-a născut în același oraș, Bacăul.

Iată țipetele lui:

> Zilele aceste au apărut primul număr a unei *foițe* ce-și aroagă titlul „Gazeta de Bacău“, acest titlu a unui vechi organ liberal de publicitate încetat de vreo cîțiva ani. De la debut foița abuzează de agerimea *limbei sale invective*. Calomnii și insulte contra partidului și contra guvernului liberal contra administrațiunei locale, contra reprezentanților liberali ai Bacăului din Cameră și Senat, în fine în contra Senatului, din cauză că acest mai de pe urmă a invalidat alegerea d-lui A. Holban de la Vaslui. „Gazeta de Bacău“, înainte de a înceta, *n-a făcut aceasta niciodată.*
>
> … … …
>
> Redactorii acestei *foițe* ne fac impresiunea că a scris în niște momente de aberațiune sau în niște momente cînd mințele omenești sunt tulburate prin introducerea în stomah a unui licuid Eteric… Pre cît vericine trebuie să se cuprindă de mirare de a vedea pe un Bacău antuziasmat de Costache Radu, pe atîta trebuie să-i fie cu totul neînțeles cum un bacăuan stăpîn pe cele cinci simțuri… poate să insulte pe d. Vidrașcu…

Ca să nu pierdem și noi simțurile, să mai variem, ascultând finalul acestui marș militar.

> *Trecem în fine asupra espresiunelor ocărîtoare* care nu conțin *nici o imputare* dar *care constitui* niște simple *injurii* precum: Înfierbîntarea arșiței din Algeria și *răciala* din Bulgaria; căci nu merită să le comentăm.
>
> Afle însă foița că cel ce au văzut soarele *ecvatorial* și *mantile* albe ale beduinilor, acel care, părăsind apoi viața sa liniștită de la țară și la primul apel al patriei au abandonat toate interesele sale, au reîncins Sabia cu abnegațiune de sine, au alergat la lupta sacră pentru Independența României; acela este Om Liber și, fudul de Libertatea sa, are inimă în pieptul său și nu poartă minciuna pe buză.

Cine a înțeles ceva din tot talmeș-balmeșul să-i fie de bine! Niciodată n-am putea termina cu clasicitatea, în fond și în formă, a „Bacăului“, dar totuși vom mai cita câteva exemple, pentru a ne forma pe deplin bunul-gust literar. Astfel d-sa ne spune însuși:

> *Foița* „Gazeta de Bacău“, anunțînd aparițiunea *jurnalului* nostru, spune că a apărut cu o *marcă bizară în frunte.*

Apoi arată cum a fost îmbrățișat de confrații săi:

„Telegraful“. În numărul său *de astăzi salută cu* cuvinte măgulitoare aparițiunea jurnalului nostru.

Mulțămind „Telegrafului“, reproducem mai jos cele ce a binevroit a scrie în privința noastră. „Primim primul număr al *unei* foi politice-*literariea* început să apară în Bacău sub titlul „Bacău“.

Anunciem cu deosebită plăcere publicului aparițiunea acestui organ de publicitate. Programa sa e *scurtă* dar *limpede, iată-o:“* (urmează programa)

Așa „Telegraful“. Ce bucurie o fi fost pe „Românul“ nu știm. Numai de n-ar strânge prea tare puiul la piept, încât să-și dea sufletul! De dragostea multă!

Iată și unul din corespondenții acestui organ de publicitate; să luăm aminte:

Corespondențe

Domnule Redactor

Sînt om *bătrîu* și *pîră* astăz nu am cutezat cîtuși de puțin să trimet proza *mia* la vreun organ de publicitate. Astăz însă, aflînd că în fine va apare gazeta mult așteptată de toți oamenii bine-simțitori și iubitori atît de libertate cît și de dreptate, am uitat a *mia* bătrînețe și, luînd condiul *miam* zis. Hai la luptă și arată că în Bacău mai sunt Oameni de inimă.

Apoi d-le Redactor, *visez oare!* cînd cetesc: Onorab. deputat Costake Radu… Desigur că visez…

Noi nu visăm defel, ci vedem după toate acestea că organul în față a început să dea și lecțiuni, deocamdată de limba franceză, până ce va învăța însuși pe cea română:

„Gazeta de Bacău“ în numărul ei din 13 curent abuzază de limba franceză.

Pe pagina a 3-ia în colona a 3-ia, pentru a exprima revenirea celor *răzlețiți* zice: „on revient toujours à *ses pénates“*.

Aceasta nu este franțuzește. În limba franceză se zice: „on revient à ses *amours“!*, „on revient à ses *moutons“!* dar „on revient à ses penates“ întîi că nu exprimă ideea ș-apoi nu se zice niciodată.

Să mai ascultăm și câteva reflecțiuni cosmologice:

Primăvara cînd sosește dă frunza nouă și cele vechi și uscate cad de la sine: aceasta ecsistă în ordinea naturei.

Oare de ce în ordinea socială, oare de ce în stat nu se face același phenomen.

> Dacă în analoghia anotimpurilor am înpărți viața statelor, atunci oare cînd sosește primăvara?
>
> Răspunsul este: Niciodată!
>
> Comedia humană, ori o scrie un Tacitus cu mînie… ori o scrie un Rabelais… rîzînd, rămîne tot aceea și se petrece cu aceeaș monotonie sublimu-anuiantă cu care *se tăvălește sistemul* nostru solar în spaciul fără sfîrșit.
>
> A pronunța toate acestea în fața pudicei „foițe“ nu este defel cavalerește, după noi!
>
> În fine s-a trecut în glumă!
>
> Înțelegem ca acest „enfant terrible“ să fie botezat spre a putea muri creștinește: că țipă, se zvîrcolește și dă din picere, însă aceasta trebuia s-o facă acasă, la Bacău, iar nu să ia lumea-n cap, lovind fără milă în partide, turburînd pacea Europei și a foiței, ba chiar făcîndu-ne să credem că sistemul solar se *tăvălește* nu știu unde!
>
> Apoi mai dă și lecțiuni strigînd că: „on revient à ses moutons“!
>
> Aceasta este mai insultant decît chiar vestita „ubicuitate“!

Dar destule exemple.

Într-o polemică cu ziarul „Unirea“ din Iași am spus că stilul roșu se distinge printr-un indisolubil amestec de viclenie și mărginire; viclenia se urcă uneori până la conflicte cu justiția, mărginirea până la stupiditate. Un ziar bucureștean ne-a mai spus apoi că redactorul „Bacăului“ național-liberal e — ceea ce și trebuie să fie — un fost academician al Văcăreștilor.

Din probele de stil de mai sus credem că publicul s-a luminat până i s-a urât.

❦

CUM SE PETREC ALEGERILE ÎN ANGLIA, CUM ÎN ROMÂNIA?

[27 martie 1880]

De bună seamă nu poate intra în spiritul nostru de-a adresa acelei țări mărețe, adevărat leagăn al libertăților politice, insulta că ea sau tronul ar putea suferi douăzeci și patru de ore măcar fără impunitate un guvern care și-ar permite acte de ignominie electorală ca acelea cari se petrec la noi. Pe de altă parte iarăși nu pretindem ca un stat tânăr și în starea de cultură în care se află al nostru să se poată asemăna cu un stat bătrân ca Englitera, carele însă, grație elasticității și sincerității în aplicare a instituțiunilor sale, are virtutea de-a reîntineri pururea.

Totuși ni se impune acest studiu, prin interesul de actualitate, din două puncte de vedere.

Deja într-un studiu precedent am demonstrat că ideea fundamentală care-a condus națiunea română de o jumătate de secol aproape în urmărirea țintei de-a întemeia o dinastie străină *occidentală* a fost de-a rumpe cu ideile bizantine cari începuseră a-și face drum în țările noastre și contra cărora francheța și lealitatea înnăscută a caracterului românesc simțea o adâncă aversiune. Aspirațiunile foarte legitime ale țării au fost de-a se apropia de cultura apuseană și de-a face ca, prin instituțiuni, moravurile să se îndrepte spre bine.

Un alt motiv al studiului nostru este că ni se oferă ocazia ca să răspundem unor critici ce ni s-au adresat de foile guvernamentale în contra teoriilor constituționale susținute de noi, ocolindu-se cauzele esențiale cărora noi atribuim starea bolnăvicioasă în care se află țara.

Ne-ntoarcem la alegerile din Englitera.

După informațiunile ce ni le dă „Journal des débats“ numărul deputaților ce sunt a se alege în Camera Comunelor e de 652. Lupta fiind foarte înverșunată între amândouă partizile, ar trebui să presupunem de fiecare colegiu cel puțin câte doi candidați, adecă în total 1304 candidaturi. După datinele electorale din Englitera fiece candidat trebuie să fie introdus de către un număr de cel puțin zece alegători, candidatura sa cată să fie afișată cel puțin cu cinci zile înaintea datei alegerii. Dar aci ni se prezintă ceva care nouă ni s-ar părea un fenomen. În loc de 1304 candidați nu s-au prezentat decât 1096. De bună seamă nu indiferentismul face pe partizi de-a nu-și prezenta la toate colegiile câte un candidat. În Englitera mai întâi nici nu se-ndeasă candidații, pentru cauze superioare de ordine morală; cum am zice fiecine are acolo o judecată mai dreaptă despre sine însuși, încât nu oricine se crede capabil de-a reprezenta în Parlament interesele generale. Acolo apoi apetiturile diurnelor, favorilor, misiunilor în străinătate, arenzilor, punerilor în slujbă nu împing la acea vânătoare de candidaturi care la noi privește deputăția, în cea mai mare parte, ca o mină californiană de afaceri lucrative, ca un mijloc de chiverniseală, ca o cale pentru a-și aduna bani albi pentru zile negre. În Englitera interese *reale* conduc și inspiră pe alegători și toți se dau de-o parte în fața aceluia pe care ei îl cred mai apt pentru apărarea acelor interese. Triumful acestui candidat este unica țintă ce-o urmărește alegătorul. Prefectul și subprefectul, zapcii și zapcilâcurile electorale, atâtea monstruozități de pe la noi, sunt cu totul

necunoscute în Anglia, unde este întemeiat self-guvernamentul, unde adecă țara se guvernează în realitate prin sine însăși.

Deosebirea între numărul îndoit al scaunelor și acel al candidaturilor ambelor partizi — acest din urmă e cu două sute mai mic decât cel dentâi — se explică prin împrejurarea că, la colegiurile acele unde candidatura unui deputat are tradițiuni și este consolidată prin legături stabilite de mai-nainte între alegători și candidat, nici se mai încearcă altcineva de-a-și opune candidatura, nici din partea opoziției, nici dintr-a guvernamentalilor, căci acolo nu este locul surprinderilor, nici varga magică a guvernului nu exercită acea putere care improvizează și impune candidaturi cu douăzeci și patru de ore înaintea alegerilor.

Să venim acum la noi.

Vom lua de exemplu ultimele alegeri la Senat. Nu mai e astăzi pentru nimene un mister că dacă există undeva aparență de luptă și posibilitate pentru un membru al opoziției de-a străbate în Senat e numai în colegiul I.

La ultimele alegeri vedem persoana primului-ministru d. Ioan Brătianu pusă în cinci județe, aleasă în două.

La Prahova d. I. Brătianu cade contra d-lui G. Gr. Cantacuzino.

La Romanați d. I. Brătianu e ales contra d. general Florescu.

La Suceava d. I. Brătianu e ales.

La Dorohoi d. I. Brătianu cade contra d-lui Vasile Alexandri.

La Vlașca d. I. Brătianu cade contra d. general Florescu.

Într-un număr de treizeci de colegiuri candidatura *personală* a d-lui Brătianu apare de 5-6 ori.

Dar câte s-au mai denunțat cu ocaziunea verificării titlurilor în privirea altor alegeri, precum acea de la Pitești? Acolo au venit d-nu prim-ministru, a stat două zile într-un local alături cu sala alegerii, a chemat pe fratele d-sale, ambasadorul de la Constantinopol, apoi pe d. Radu Mihai, pe atunci prefect la Iași, și în sfârșit d-nii I. Brătianu, Dim. Brătianu, Gr. T. Brătianu chemat din Dobrogea, T.I. Brătianu, I.I. Brătianu, N.N. Brătianu, Ghiță Enescu, cumnat al primului-ministru, C.N. Petrescu (cumnat al ministrului justiției) apoi prefectul, directorul prefecturei și ceilalți funcționari au introlucat 26 voturi, din cari peste 20 funcționari, adecă o majoritate de 2, zi *două,* voturi contra d-lui Alex. Zisu — aceasta în orașul natal al d-lui I. Brătianu și ajutat de tot neamul.

Au mai cutreierat apoi Moldova nu doar ca să se informeze de suferințele ei, de prejudițiile ce i s-au cauzat prin război, ci ca să combată

candidaturile opoziției și să escite dezbinări și ure între alegători pentru triumful prozeliților săi.

Așadar vedem figurând candidatura d-lui Brătianu pentru a zecea parte din întreg numărul candidaților, fără să mai amintim și pe ceilalți miniștri cari iarăși opuneau candidatura lor membrilor opozițiunii.

Dacă lord Beaconsfield la 652 colegiuri ar fi pus candidatura sa într-un număr proporțional cu acela al primului nostru ministru, i-ar fi trebuit copiii de pe ulițele Londrei și douăzeci și patru de ore nu l-ar fi suferit regina Angliei la putere.

Căci ce-am zis noi?

Dizolvarea unei Adunări însemnează consultarea țării din partea tronului. Dacă miniștrii, călcând toate convenientele, se interpun între tron și popor comit un act anticonstituțional, prejudițiabil intereselor țării, prejudițiabil prestigiului Coroanei.

Când fapte de asemenea natură se tolerează la noi fără a fi imediat reprimate ele servă ca un premiu de încurajare pentru acei cutezători cari, în disprețul sentimentelor țării, nu se dau îndărăt dinaintea niciunui mijloc pentru a se sui sau a se menține la putere.

Succesul, ziceți d-voastră?

Apoi succes au avut partidul tory în Anglia. A pus pe fruntea reginei diadema *imperială* a Indiei, a cucerit pentru Anglia Canalul de Suez, au silit pe Rusia să se întoarcă sub zidurile Constantinopolului la Congresul din Berlin, au pus, prin tractatul privitor la Cipru, pe Turcia sub tutela Angliei, au purtat două războaie fericite și cu toate acestea… poporul englez s-a pronunțat contra acestui partid.

D-voastră, aliații unei mari împărății, ați văzut stipulându-se *sine nobis* despre țară în Tractatul de la San-Stefano și în cel de la Berlin, ați purtat un război zadarnic, devenit monstruos prin goliciunea și foamea ce au suferit-o armata noastră, ați pierdut Basarabia, ați suferit umilirea amestecului străin în autonomia dinlăuntru a țării și totuși națiunea vă aprobă?

Națiunea cea compusă din Brătienii adunați de prin Dobrogea și din toate unghiurile țării, națiunea de cumnați, nepoți, funcționari și păsuiți — da; însă nu națiunea aceea a cărei opinie cătați s-o amăgiți, s-o corupeți, s-o înlocuiți cu politica d-voastră *personală.*

❦

[28 martie 1880]

E atât de uimitoare știrea despre demisiunea întemeietorului Imperiului germanic, e atât de mare omul și evenimentele legate de numele său, încât citim de două și trei ori cu atenție telegramele sosite din Berlin și din Londra pentru a ne încredința dacă într-adevăr așa este, dacă într-adevăr principele de Bismarck este acela care, pentru o majoritate de două voturi într-o cestiune de minimă importanță, depune din mânile sale conducerea unui popor de aproape cincizeci de milioane, a unui popor care și-a făurit soarta prin războaie de un succes arareori pomenit în istorie și care încearcă a câștiga o necontestată supremație în conducerea afacerilor globului nostru.

Într-adevăr mică e cauza invocată pentru retragere și prea amănunțit e descrisă pentru a fi cea adevărată. El și-a dat oficial demisia în urma unui vot al Consiliului Federal asupra unei cestiuni a timbrelor; în Consiliul, compus din reprezentanții statelor germane, discutându-se legea aceasta, s-au ivit un dezacord între membri asupra impozitului timbrului la plata mandatelor poștale și s-a respins cu o majoritate de 30 voturi contra a 28. Cele 30 de voturi nu reprezentau decât o populație de 7 și jumătate milioane, pe când minoritatea reprezenta o populație de 30 milioane; 16 voturi ale statelor mici erau în mânile a doi membri ai Consiliului. În urma unui asemenea incident marele Cancelar își dă demisia, zicând că nu poate susținea votul majorității îndreptat contra Prusiei, Bavariei și Saxoniei.

Un principiu cată să stabilim din capul locului: „cu cât mai mică cauza invocată cu atât mai serioasă demisia“, căci, dacă ar fi fost o cestiune mare în discuție, demisia ar fi fost un ultim și escelent mijloc de presiune, dar, față cu o cestiune atât de neînsemnată, ea apare, în toată seriozitatea ei, izolată cu totul de cauza invocată. E prea adevărat că împăratul german a răspuns prin cuvântul „niciodată!“ la cererea principelui de a i se primi dimisia, e asemenea adevărat că principele, deși și-a reînnoit cererea, bazând-o pe zdruncinarea sănătății sale, totuși împăratul nu se va putea lipsi de sprijinul puternic al cancelarului său, încât din capul locului cată să aprețiem cu rezervă evenimentul acesta; însă, făcând cu totul abstracție de la realizarea dubioasă a retragerii dorite de marele concelar, voința sa, esprimată și repețită pân-acum în două rânduri în mod formal și oficial, ne dovedește că evenimente grave cată s-o fi motivat.

Deși nu ne simțim în stare a dezvăli adevăratele cauze ale acestei demisii, totuși o enumerare pur și simplu a evenimentelor ce se petrec

paralel cu acesta ne va da de nu cheia, cel puțin mai multe elemente de înțelegere a faptului și ne-ar face să întrevedem și urmările unei eventuale persistări a cancelarului în hotărârea de a se retrage.

Fost-au demisia aceasta cauzată prin neînțelegeri ulterioare în afacerile interne ale împărăției sau trebuie s-o căutăm în alte întâmplări cu cari să poată avea vreo conexitate — iată întrebarea. Demn de recunoscut rămâne în toată mișcarea aceasta că trei deja din actorii de căpetenie ai Tractatului de la Berlin s-au retras de pe scena politică și al patrulea, cel mai însemnat, e pe calea de a se retrage; acest din urmă e însuși principele de Bismarck, președintele Congresului, ceilalți trei sunt contele Andrassy, care se adaptase cu totul colegului său, lordul Beaconsfield, care patrona alianța austro-germană așa de mult încât existau indicii că voiește a se asocia la ea ca al treilea, și în fine d. de Waddington, ministrul de esterne al Franței.

Ne aducem aminte că opozițiunea din Anglia a combătut politica lordului Beaconsfield ca prea aventuroasă, zicând că, împărăția engleză fiind destul de mare, printr-un amestec direct în politica esterioară a altor popoare și-ar îngreuia poziția și i s-ar crea complicațiuni esterioare cari, neevitându-se, ar putea degenera în întreprinderi și infructuoase și păgubitoare intereselor și prestigiului regatului. Lord Derby, purtătorul unui vechi și ilustru nume englez, om cu averi nenumărate și c-o influență politică adecuată și cu numele său istoric și cu averea sa, unul din conservatorii cei mai pronunțati, s-au despărțit de mult încă de ministeriul Beaconsfield și, prin aceasta, nu puțin au contribuit la întărirea opoziției ce o făcea deja cu atâta învierșunare partidul whigs. Au dispărut dar de la cârma statelor respective contele Andrassy, lord Beaconsfield, d. de Waddington, și principele de Bismarck încearcă asemenea a se retrage.

Nu știm dacă alegerile din Anglia și perspectiva unui minister Gladstone n-o fi paralizând planurile ce concepuse principele Bismarck în interesul patriei sale, pe lângă împrotivirea ce el o întâmpinase deja din partea împăratului, și dacă aceste alegeri nu vor fi contribuit și ele la rezoluțiunea sa.

Nu putem decât a pune aceste întrebări sub toată rezerva și așteptăm ca amănunte mai pozitive să ne lumineze până la ce grad bănuielele noastre pot fi întemeiate. Oricum de pe acum încă putem conchide că alegerile din Anglia erau deja îndeajuns de însemnate pentru a produce nu numai senzațiune, ci o prefacere generală în politica diverselor state și în

constelațiunea alianțelor. Cu cât mai mult s-ar produce o asemenea dislocare de alianțe prin retragerea cancelariului?

Această problemă atât de grea se-nțelege că nu se poate slei prin indicațiuni repezi ca cele de față și cari se impun primei vederi. Ceea ce în Europa mișcă adânc se reflectă și în senzitivele europene, statele Răsăritului, prin curioase manifestațiuni. E știut că, întru cât politica partidului whigs s-au delineat în publicistică și discursuri, ea nu este diametral opusă tendențelor din Peninsula Balcanică precum era aceea a lordului Beaconsfield. În momentul deci în care se răspândiră primele știri despre victoria liberalilor, din Constantinopol firul telegrafic ne anunță încurânda schimbare a cabinetului și sancționarea cesiunii de teritoriu cătră Muntenegru, din Sofia ni se vesti numirea unui cabinet în care găsim pe d. Karavelof și pe alți patrioți bulgari de-o nuanță panslavistă, iar la noi se fac combinațiuni cari, prin fantasticitatea lor, sunt menite a avea o viață scurtă. Românul nostru, la care, spre norocul lui și necazul lumii, tot prevalează bunul-simț și gustul de satiră, ascultă cu cunoscuta lui nepăsare tot ce i se povestește ș-apoi încheie: „Toate ca toate, dar toți cancelarii ăilalți au căzut de la putere, numai doi au mai rămas: Gorciacof și… Brătianu!“

❦

[29 martie 1880]

Cea mai slabă dintre apucăturile sofistice e înjurătura. Când argumentele adversarului sunt prea tari încât nu poți întâmpina nimic la ele, lași obiectul în discuție cu totul de o parte și, atribuindu-i adversarului intențiuni și vederi cu totul străine obiectului, îl numește când trădător, când calomniator, cu un cuvânt tot ce-ți vine la-ndemână. Se-nțelege că, prin o asemenea manieră de a discuta, înlocuindu-se argumentele prin aserțiuni gratuite, numai scopul discuției, luminarea, nu se-ndeplinește.

Am voi să ne-nțelegem odată cu adversarii noștri în această privință pe față și limpede.

Dreptul de-a înjura — dacă rezultă din ceva, cestiune asupra căreia nu insistăm — nu poate rezulta decât din dovada că adversarul e un mișel în ceea ce privește caracterul lui. Căci erorile sale de cugetare, lipsa sa de judecată, defectele minții dau cel mult dreptul la satiră și ironie, nu la înjurătură. Când cineva scrie rău de ex. e ridicol, când plagiază e de defăimat; în cazul întâi spiritul său e de vină și spiritul e totdeuna

moralicește nevinovat, în al doilea *caracterul* său e de vină și numai acesta e supus judecății fie a legilor morale, fie a acelor penale pozitive.

Este însă în *discuția* afacerilor publice vorba măcar despre calitățile morale ale caracterului adversarului, mai ales când el e în opoziție?

De zece zile „Românul“ continuă zilnic invectivele sale la adresa opoziției.

> Acești oameni n-au cel mai mic patriotism, nici chiar simțământul pudoarei.
>
> Necredința în națiune i-a făcut să piarză și simțământul național și chiar rușinea etc. etc.

E evident că toate epitetele acestea, cari se repet zilnic, cată să ne lase foarte indiferenți, pentru că în sine sunt indiferente. E indiferent pentru obiectul în discuție dacă adversarul este antinațional, fără patriotism, lipsit de pudoare, pentru că toate aceste escelente calități nu au nici o influență asupra afacerilor publice și ar avea numai atunci când ar fi la guvern. Încolo, am declarat-o de atâtea ori că partidul conservator nu are un interes imediat, constrângător, de-a veni la putere și că toată lupta lui e îndreptată în contra falsificării regimului constituțional și gravelor neajunsuri morale și materiale cari rezultă din sistemul amăgirii și presiunii. Schimbați sistemul și n-avem nimic cu oamenii. Că sunt o mulțime de liberali-naționali cari n-ar fi în stare nici de-a înțelege o schimbare de sistem în senzul aplicării oneste a Constituției e o împrejurare care le-ar strica lor individual, nu însă ideilor liberale sau instituțiunilor. Așadar nici din punctul de vedere al actualității, nici dintr-acela al viitorului partidului liberal calitățile sau defectele conservatorilor nu sunt obiect al discuțiunii. Actele partidului roșu și al guvernului sau sunt însă neapărat obiecte ale discuțiunii publice de vreme ce nu se fac decât în socoteala poporului întreg, cu paguba sau cu câștigul lui, și dacă argumentațiunea noastră în privirea lor e exactă puțin importă cine suntem, de merităm sau nu calificațiunile „Românului“ căci, oricare ar fi intenția cu care scriem, argumentele în sine nu au nici un amestec cu acea intenție și pot fi combătute prin argumente; și un argument solid e mai tare decât o mie de oameni.

Așadar cu argumente vom veni.

> Au prorocit — zice „Românul“ despre noi — ruina finanțelor și de patru ani partida liberală n-a făcut *împrumuturi*, n-a pus nici un *impozit.*

Într-adevăr am prorocit și prorocim încă compromiterea finanțelor României. Dar să admitem, pentru un moment, că prorocirea noastră e o calomnie și aserțiunea „Românului“ un adevăr. Se știe că adevărul n-are frică de cercetare, căci, cu cât mai mult îl privești, cu atâta mai limpede iese la suprafață. De aceea să ne înțelegem asupra termenilor și să cercetăm aserțiunea ziarului guvernamental.

Ce este un împrumut?

E un contract în scris sau verbal cu care primești de la cineva bani sau orice alte valori, cu îndatorirea de-a înapoia cele luate cu sau fără dobândă.

Statul era dator creditorilor săi sume în numărătoare. În loc de-a le plăti însă peșin el emite pentru 26.260.000 bilete ipotecare, deci el a luat de la fiece detentor al unei asemenea hârtii echivalentul în numerar, îndatorindu-se de-a plăti acel numerar atunci când va vinde moșiile ipotecate. Deci până în momentul în care acele bunuri vor fi vândute și biletele ipotecare retrase, până în momentul ce tranzacțiunea va fi consumată, aceste bilete reprezintă un împrumut de 26.260.000. Dar e dobânda mare, dar e mică, împrumutul rămâne împrumut chiar dac-ar fi fără de nici o dobândă.

E însă îndeajuns acest singur caz pentru ca aserțiunea generală a „Românului“ „partita liberale n-a făcut nici un împrumut“ să fie falsă.

Acum să ne întrebăm ce este un impozit?

Impozit se numesc sumele ce le plătește cetățeanul pentru a subveni la sarcinele publice.

S-au urcat taxele poștale cu 50%, s-au urcat taxele judecătorești, s-au impus o taxă de 5 la sută asupra salarelor, s-au sporit prețul biletelor drumului de fier etc.; aceste taxe sunt sume plătite de cetățeni pentru a subveni la sarcinele publice, deci impozite.

Prin urmare aserțiunea „Românului“ că „partita“ n-a impus dări nouă e falsă, căci ajunge un singur exemplu în contrariu spre a o răsturna.

Împrumuturi directe, fățișe, prin anume convenție cu persoana Y sau X n-au făcut; precum n-au impus nici dări directe nouă. Dar împrumuturi deghizate și dări indirecte destule.

Acum să venim la bugetul votat *en bloc* de Adunare.

Amenințările ziarului guvernamental că opoziția va fi strivită prin răspunsurile *victorioase* ale guvernului s-au sfârșit prin o rușinoasă fugă de orice discuție, prin votarea *en bloc* și în ședințe nocturne a bugetului, fără ca deputații să aibă douăzeci și patru de ore măcar în cari să poată studia opera

comisiei bugetare. Presa este asemenea în poziția anormală de-a discuta lucrurile *post festa,* când adecă orice discuție se face numai pentru târzia lămurire a publicului, pentru mintea cea din urmă a Românului, cum zice proverbul.

Deocamdată vom releva ceea ce izbește ochii numaidecât în acest buget, rezervându-ne a reveni mai târziu pe larg asupra materiei acesteia.

Comisia bugetară a Camerei au redus bugetul *victorios* prezentat de guvern de la 128.000.000 la cifra de 117.175.832 lei.

Proiectul guvernului mărturisea un deficit numai de 3 și jum. milioane, proiectul comisiei mărturisește (la pag. 21 a raportului) un deficit de 6.862.422 lei ce se va acoperi prin bilete ipotecare, deci reduce veniturile *reale* ale statului la suma de 110.313.400 lei.

Va să zică nici Camera liberală nu admite un buget de venituri de 128.000.000 de milioane după cum se lăuda „Românul“!

Dar oare această sumă de 110 milioane e *reală?* Reprezintă ea veniturile normale, regulate, cari pot servi de bază ca venituri fixe ce continuă și se dezvoltă din an în an mai mult?

Răspundem categoric **nu**.

Ficțiunea înlocuiește și aci realitatea, căci din cifra de mai sus cată să scoatem veniturile **întâmplătoare** și unele chiar problematice. De ce? Pentru că cheltuielile statului sunt fixe, neîntâmplătoare, neproblematice.

Din acea sumă trebuiesc deci scăzute:

a) Veniturile Dobrogei, ca neavând legătură cu bugetele anterioare, de 2.830.780.

b) Rămășițe de 7.500.000.

Ce sunt rămășițele?

Ele sunt veniturile unui an anterior, neîncasate și înlocuite prin *datorie flotantă,* prin bonuri de tezaur. Rămășițele cari se perpetuă nu probează decât că s-au întins coarda impozitelor peste capacitatea contribuabililor, dar de bună seamă nu pot să aibă caracterul unui venit real, fiindcă *fiecărei sume de rămășițe corespunde o sumă echivalentă de datorie flotantă.*

Mai trebuie scăzut:

c) 1.100.000 procente de la debitorii statului, cari se compensează prin dobânzile ce și statul plătește asupra veniturilor neîncasate și înlocuite prin împrumuturi provizorii.

Apoi mai scădem:

d) Venitul monetăriei … … … 2.200.000

e) rata datorată de Imperiul otoman … … … 200.000

f) (pag. 28) ratele bunurilor vândute … … … 1.380.000

Acum să adunăm aceste sume la un loc.

a) Venitul Dobrogei … … … 2.830.780

b) Rămășițe … … … 7.500.000

c) Procentele debitorilor statului … … … 1.100.000

d) Venitul monetăriei … … … 2.200.000

e) Rata datorită de Imperiul otoman … … … 200.000

f) Ratele bunurilor vândute … … … 1.380.000

____

15.210.780

Scăzându-se dar din suma înscrisă ca venituri reale ale statului de … … … 110.313.400

Veniturile citate mai sus … … … 15.210.780

Rămân … … … 95.102.620

Dar aceasta am zis-o în „Timpul“ de atâtea ori, că veniturile reale, stabile, fixe ale statului nu se urcă nici la 95 de milioane, pe când neîngăduitoarele cheltuieli sunt condei cu condei trecute în buget și vor reveni ca acuma și în anii viitori.

Dar în cifra de 95 milioane mai sunt și venituri problematice în a căror realizare nu credem, și acestea sunt:

Vânzarea de păduri … … … 2.200.000

Venitul net al liniei Predeal … … … 1.500.000

____

3.700.000

Față cu aceste venituri, cari sunt sarcinile reale ale statului?

1. Anuitățile

Ministrul de finanțe înscrisese pentru anuități suma de 50.000.000, Camera o scade la 46.736.202 (pag. 33 a raportului Costinescu). Diferența provine de acolo că Adunarea nu se ocupă cu deficitul Casei Rurale independent de înlăturarea combinațiunii ministeriale de a-și crea din Casa Rurală o resursă. Deficitul va exista și va trebui a se face un împrumut.

Apoi datoria flotantă necunoscută dacă ea este, precum se zice, de 85.000,000, încă va reclama o anuitate de 5-6 milioane, încât la un loc anuitățile se vor sui să zicem la 55.000.000

2) Armata … … … 25.000.000

____

80.000.000

Rămân deci din 95 milioane în cazul cel mai bun 15 milioane pentru toate celelalte servicii publice, deși ele costă 46 de milioane.

Și în anul trecut (pag. 22 a raportului) s-au afectat pentru acoperirea bugetului bilete ipotecare în sumă de

7.441.374

Pentru completarea armamentului … … … 2.586.081

____

Total 10.027.455

Așadar peste 10 milioane cheltuieli reale cari nu corespund cu nici un venit real al statului.

Asemenea în anul 1880 se vor afecta 6.862.432 bilete ipotecare pentru acoperirea deficitului, deci iarăși o cheltuială reală care nu corespunde cu nici un venit real al statului.

Și cu toate acestea „Românul“ pretinde necontenit că bugetele se acopăr fără deficite și fără împrumuturi.

Deturnarea biletelor ipotecare de la adevăratul lor scop: plata datoriei flotante, și întrebuințarea lor pentru plata de dobânzi la datorii oculte și pentru cheltuieli ordinare ale bugetului poate avea drept rezultat un adevărat dezastru financiar.

Datele noastre sunt luate după însuși raportul d-lui E. Costinescu, raportor al comisiei Camerei și redactor al „Românului“, deci, întru cât privește pe guvernamentali cel puțin, exactitatea cifrelor nu poate fi contestată din parte-le. Iar mistificațiunile acelui raport se impun la prima vedere fără un studiu amănunțit. Cu toate acestea calculele noastre, făcute după situațiuni mai vechi, coincid în ce privește numerele rotunde cu însuși lucrările comisiei bugetare.

Nu suntem în drept de-a retrimite „Românului“ invectivele ce ni le-a adresat în discuția aceasta?

❦

[29 martie 1880]

Nu mai avem curajul de a înregistra toate plângerile în contra administrațiunii destrăbălate cari ne vin din toate părțile. Suntem mai aproape de adevăr când vom afirma că în realitate nu mai există administrațiune, că județele sunt abandonate cu desăvârșire în exploatarea a

vreo câțiva deputați, sateliți ai guvernului cari și ei la rândul lor permit guvernului a exploata țara pe o scară mai mare. „Dă-mi să-ți dau“ —iată morala guvernanților de astăzi.

Din multele exemple unul va fi suficient.

Unul din matadorii partidului se află astăzi mare și tare în județul Prahova. El scoate și pune pe toți funcționarii, se pune chiar în grevă ca deputat până când ministrul nu-i dă satisfacțiune asupra schimbării cutărui sau cutărui prefect. În cele de pe urmă el dă votul său guvernului, dar și ministrul la rândul său trebuie să-i îndeplinească toate chefurile sale în județ, schimbându-i prefecții după capriciile sale. Astfel putem constata că în acest județ, într-un period de patru ani, s-au schimbat pe rând de șapte ori prefectul, cu toate că persoanele numite aparțin partidului radical și cu toate că doi din ei, îndeosebi însă d. Ciocărlan, reușise a mulțumi mai întregul județ cu administrația d-sale.

Iată numele titularilor în ordine cronologică:

Dertmann,

Urlățeanu,

Brătianu,

Ciocărlan,

Furduescu,

Aricescu,

Furduescu.

Se vede că dinastia Furduescu are mai multă perspectivă în istoria vestitei și mult lăudatei republici a Ploieștilor.

Acestea se petrec nu la Mehedinți, Dorohoi sau Suceava, ci la o depărtare de 1 și jumătate oră de București, aproape de reședința domnească, în apropiere de tron.

Ce să mai zicem de celelalte județe, unde cronologia dinastiilor prefectoriale trebuie să fie și mai încurcată. Și ce mai model de administrație cată să fi domnind în ele cu această fenomenală stabilitate a personalului.

❦

[30 martie 1880]

„Norddeutsche Allgemeine Zeitung“, organul de căpetenie al prințului Bismarck, discută votul care a motivat faimoasa demisie. Șasesprezece state mici erau reprezentate de către doi membri numai din Consiliul Federal. Foaia dovedește neajunsurile ce rezultă din împrejurarea că statele mici au dreptul de-a da prin delegațiune voturile lor altor state federale, deci consideră ca o datorie a prezidentului Consiliului, care e însuși cancelarul, de-a remedia această stare de lucruri printr-o propunere care să reformeze regulamentul Consiliului în așa chip ca lucrările de căpetenie să fie concentrate într-o sesiune scurtă, pentru ca toți miniștrii delegați în Consiliul Federal să poată lua parte la dezbateri fără prejudițiul afacerilor patriei lor respective.

Foaia insistă dar asupra motivului retragerii, considerându-l drept unicul adevărat. Nu e de tăgăduit că pân-acuma nu s-a întâmplat nicicând ca Prusia să fie majorizată în Consiliul Federal, împrejurare care dă evenimentului o însemnătate ce-n sine însuși n-ar avea-o poate.

Împăratul a răspuns la demisie printr-un ordin de cabinet în care zice că n-o poate primi pe motivele indicate și că prințul ar trebui să facă propuneri pentru o soluțiune constituțională a conflictului ivit în urma acelui vot.

Maiestatea Sa insistă asemenea asupra motivului invocat, considerându-l drept unicul adevărat.

Două explicări sunt cu putință față cu faza cea nouă în care a intrat retragerea.

Poate că atitudinea foii pe de o parte, a împăratului pe de alta, ne indică să facem abstracție de la soluționarea constituțională a conflictului și să pricepem că cel care a cedat a fost împăratul, bineînțeles într-o direcție cu totul alta decât cea mărturisită în mod oficial.

Se mai poate însă ca, dându-se cancelarului o satisfacțiune ostentativă în cestiunea invocată de el, să i se netezească numai calea întoarcerii la conducerea afacerilor, fără a i se fi făcut concesiile esențiale pe cari se pretinde că le-a cerut în privirea politicei exterioare.

Politica sa exterioară pare însă să fi fost în legături certe cu atitudinea Angliei într-un eventual conflict european, atitudine schimbată, se crede, prin rezultatul neașteptat al celor din urmă alegeri. Nu zicem că atitudinea

partidului *whig* va fi cu totul opusă celei păzite de partidul *tory;* ar fi să admitem că și englejii sunt ca alte popoare puțin scrupuloase cari lasă a se înlătura până și rezultatele priincioase țării câștigate de predecesorii politici. Dar atitudinea unui cabinet Gladstone sau Hartington se va reduce în ultima linie la mănținerea celor câștigate și nu va mai fi atât de accentuată ca acea a lordului Beaconsfield, care nu mai disimula înclinarea de a se apropia, chiar fără foloase garantate în scris, adecă fără tractat, de alianța austro-germană. Nu zicem asemenea că alianța de doi, sporită prin al treilea, ar fi avut numaidecât un înțeles războinic. Precum la cumpănă două greutăți egale așezate în discuri opuse se neutralizează și rămân în nemișcare, tot astfel atârnă de la gruparea alianțelor și înclinărilor de alianță pacea. Îndată ce o parte a greutății dispare dintr-un disc, cumpăna începe a se mișca, cătând un nou echilibru.

În cestiunea aceasta ne permitem a ținea seamă de cele spuse de un corespondent vienez al ziarului „Daily-News“ că demisiunea s-ar fi dat pentru că silințele partidului Curții din Berlin au izbutit a reînnoi vechile relațiuni bune cu Rusia.

Atitudinea cancelarului era în timpii din urmă opusă Rusiei pentru cauze cari ni s-au esplicat într-un articol publicat în revista politică „Grenzbote“ și atribuit unei persoane binecunoscute, d-lui Busch, om care stă cu prințul în aceleași relații în care ar sta un confident discret c-o persoană politică pe care-o admiră și căreia i se-nchină fără rezervă. În acel articol se zicea deci că Rusia făcuse la Paris — și anume fără știrea împăratului Alexandru II — propuneri de alianță îndreptate contra Germaniei și că guvernul francez de atunci le-a comunicat Berlinului. De atunci încoace răceala între cancelarul german și cel rus a crescut din ce în ce mai mult și războiul dintre condeiele ziaristice și diplomați era atenuat numai prin vechile legături de prietenie între cei doi împărați.

Deocamdată politica pe care promite a o urma partidul *whig* în Anglia produce neliniște în sferele politice ale altor țări, cari se deprinseseră să-și facă calcule cu acea atitudine a Angliei pe care o ținuse lord Beaconsfield și cari, cu speranța că partidul *tory* va învinge, își aranjaseră deja inclinațiunile centripetale cătră o putere oarecare. O simplă schimbare de vederi în politica vechii și puternicei Anglie se resimte din Petersburg la Constantinopole, de acolo la Viena și Berlin, și se resimte cu atât mai mult cu cât poporul e mai mic, cu cât existența lui atârnă mai mult ori mai puțin de echilibrul puterilor europene.

Și la noi, în prevederea marilor evenimente și pentru a ne duce prin cunoscuta serie de surprinderi și aventuri, d. Ioan Brătianu, adevăratul șef ai Ministeriului nostru de Esterne, al cărui titular e d. Boerescu, voiește să aibă mâna pe deplin liberă în compunerea caleidoscopului politic și de aceea a cerut ca bugetele să i se voteze în ruptul capului, ziua și noaptea, fără discuție și fără piedici. Bugetul va să zică însă libertatea de-a se dispensa de Parlament până la aprilie 1881 sau, mai bine zis, de-a reduce prețioasele dezbateri ale Parlamentului său la minimul posibil, spre înlăturarea oricărui control a actelor sale politice. Numai o bancă de scont și circulațiune pentru fabricarea de bani de hârtie îi trebuie și va fi gata pentru întâmpinarea oricăror evenimente.

❦

[1 aprilie 1880]

„Românul“ de ieri, pentru liniștea spiritelor agitate a fidelilor săi, anunță cumcă norul care turburase un moment armonia dintre tovarăși s-a înlăturat, că vicepreziденții cari-și dăduseră demisia și-au retras-o, asemenea că d. Boerescu va obținea deplină satisfacțiune de la Cameră.

Ambele incidente nu ne-au mișcat defel. Cunoscând de ce valoare estraordinară sunt partizanii guvernului din Cameră, eram de mai nainte siguri că în locul celor patru vicepreziденți demisionați s-ar fi găsit alți 16, tot unul și unul, *ejusdem farinae,* din același aluat protoplasmatic. Ne aducem aminte că după luarea Sevastopolului, când garda imperială franceză suferise mari pierderi, s-a debarcat un număr de recruți pentru împlinirea golurilor. Aducătorul contingentului propuse mareșalului Pelissier să-și aleagă fruntașii dintre recruți pentru umplerea golurilor din gardă. Acesta însă, adevărat fiu al Gasconiei, răspunse că „orice francez e demn de-a figura în gardă“. Astfel și d. C.A. Rosetti negreșit va răspunde: Orice atom al partidei naționale-liberale e demn de-a servi sub d-sa ca vicepreședent.

Aureola vine de sus.

❦

[1 aprilie 1880]

Proprietarul fondator al ziarului „Indépendance roumaine“ face cunoscut prin numărul de astăzi că un ziar Românesc, chiar franțuzește scris, nu poate fi bine dirijat decât de un Român. Pătruns de adevărul acesta, d-sa rugase demult încă pe d-nu Gr. Ventura de a se însărcina cu direcția politică a „Independenței Române“, însă acest din urmă nu crezuse de cuviință a primi decât acum abia. Astăzi consimte; deci, de acum începând, tot ce privește politica, fie interioară fie esterioară, va intra în atribuțiile d-lui Gr. Ventura.

Numărul prin care se inaugurează direcțiunea onor. d. Gr. Ventura cuprinde un articol intitulat *Situațiunea* care începe cu cuvintele: „Fără îndoială suntem în criză latentă“. La sfârșit vin aprețieri asupra demisiei celor patru viceprezidenți, pe cari le reproducem întocmai:

> *Viceprezidenții sînt oameni serioși sau cel puțin se presupune că sînt serioși și procederea lor e o dovadă manifestă de lipsa de omogenitate ce domnește în sferele guvernamentale și ne demonstră că majoritatea (ai cărei espresie în parte sînt viceprezidenții) crede că a venit momentul de-a o restabili, luînd drept bază opiniile politice reprezentate de către partidul care are mai multe voturi în Corpurile legiuitoare. Prin urmare e vădit că criza prin care trecem în acest moment nu e decît un fenomen firesc de tot, care în medicină se numește eliminatoriu, se numește adică astfel periodul în timpul căruia corpul respinge elementele străine pe cari au fost obligat de a le introduce înlăuntrul său, pentr-un cuvînt oarecare. Ministeriul actual, care s-a intitulat el însuși ministeriu de fuziune, a îndeplinit o misiune arzătoare și grea. El a rezolvat cestiuni mari. Asta deja cată a se considera ca un mare merit, căci prin aceasta țara a trecut, fără zdruncinări tocmai mari, prin timpi grei, pentru a reintra pe calea normală însă aceste apropieri patriotice a unor elemente disperate cari, într-un moment dat, sînt necesare, ba salutare chiar pentru mersul afacerilor, devin, dacă vor ținea mai mult, în timpi normali mai cu seamă, o cauză de necontenite hărțuieli. Iată cum ne explicăm noi criza care e în acest moment în sferele noastre politice. Ea e foarte naturală; ea e rezultatul întoarcerii la starea normală. Cînd corabia intră la liman nu mai e nevoie de balast.*

Nu insistăm asupra eleganței comparațiunilor. Elemente străine introduse în corp pentru un cuvânt oarecare și sosite în periodul eliminatoriu sunt o comparație mai tristă pentru *corpul în care s-a introdus* decât pentru nevinovatele elemente. Asemenea și prundul sau nisipul care se-ncarcă drept balast drept că e o povară fără valoare, dar în orice caz dovedește și *ușurința* poverilor celorlalte, cari nu erau în stare să țină corabia în echilibru, încât furtunile stăteau s-o dea de mal.

Acuma, la liman, nu se mai îneacă, se-nțelege, nimenea decât unul sau doi dintre miniștri, după cum zice proverbul.

Dar nu parafrazarea acestor imagini medico-nautice e ținta noastră. Constatăm numai că criza, deși latentă, există fără curmare și că balastul e tot în primejdie de a fi aruncat în apă.

❦

[1 aprilie 1880]

Poșta din Berlin ne aduce în sfârșit în deplinătatea lor amănuntele asupra cauzei demisiei prințului Bismarck. Articolul din „Norddeutsche Allgemeine Zeitung", semnalat de către agenția Havas prin o depeșă de la 9 aprilie, spune următoarele:

> *Cine voiește să vază păstrându-i-se Consiliului Federal autoritatea ce i-o atribuie Constituțiunea va împărtăși cu noi dorința ca acest Consiliu să se țină pe un nivel mai înalt de importanță politică decât acela al unei conferențe de ambasadori după modelul vechiului Consiliu Federal. O asemenea conferență de ambasadori n-ar putea să-și păstreze mult timp echilibrul față cu Reichstagul ieșit din alegeri generale și ideea Constituției este tocmai ca acest echilibru să se mențină. Credem că în Parlamentul nostru oamenii de stat vor fi asemenea de opinie că instituțiunile Imperiului nu pot să se dezvolte bine decât atunci când i se va păstra Consiliului Federal întreaga lui greutate, ca unui corp care reprezintă suveranitatea, colectivă a guvernelor. Această greutate scade însă, ne pare, prin împrejurarea că, durata sesiunilor Consiliului Federal fiind lungă, miniștrii dirigenți, cei prusieni chiar cari sunt la fața locului, nu pot lua parte la ședințe în mod regulat și că multe din statele mici preferă, pentru considerațiuni financiare, de-a nu fi reprezentate în mod de sine stătător, încât substituțiunea, care-n vechea Dietă Federală era o raritate, a devenit azi regulă pentru majoritatea guvernelor într-un Consiliu Federal care acum însemnează mult mai mult decât înainte.*
>
> *Listele de frecuență a ședințelor Consiliului Federal ne arată că, de regulă, dintre cele 25 de state confederate, n-au fost reprezentate prin delegați proprii decât 10, mult 11, în cazuri rare 14. În cele 29 de ședințe ale sesiunii curente statele Lippe, Reuss linia nouă, Reuss linia veche, Anhalt, Saxa-Coburg-Gotha n-au fost nicicând reprezentate, Schaumburg-Lippe o dată, Schwarzburg-Sondershausen de 6 ori, Schwarzburg Rudolfstadt de 4 ori, Saxa-Altenburg o dată, la deschidere, Saxa Meiningen de 16 ori, Oldenburg de 10 ori, Saxa-Weimar de 10 ori; așadar în toate sau în marea majoritate a ședințelor erau reprezentate prin substituțiune. Echilibrul între proporțiunile voturilor căutat de Constituție se alterează întrucâtva prin aceasta. Deși nu putem cere ca miniștrii dirigenți să lipsească sesiunea întreagă din patria lor, totuși se cuvine să credem că participarea în Consiliul Federal ar trebui să*

fie pentru guvernele confederate un lucru destul de important pentru ca să ia parte prin reprezentanți proprii la ședințele mai importante măcar.

Credem că e de datoria prezidentului Consiliului Federal ca neajunsul care ar putea rezulta pentru dezvoltarea vieții noastre constituționale din împuținarea participării la lucrările Consiliului să se remedieze prin propuneri cari să aibă de scop reforma regulamentului. Lucrările Consiliului Federal nu sunt toate de-o importanță egală și pentru cele mai puțin importante nu e necesară prezența miniștrilor dirigenți. Ar fi deci bine de a se diversifica lucrările, concentrându-ne pe cele mai importante într-un răstimp atât de scurt ca miniștrii dirigenți să poată lua parte la ele fără prejudițiu pentru afacerile de cari sunt răspunzători în sfera lor mai restrânsă.

Introducerea unei asemenea diversificări și aplicarea ei mai cu seamă asupra măsurilor legislative nu ne pare tocmai grea. Se-nțelege însă că pentru aceasta se cere din partea deosebitelor guverne o mărginire de bunăvoie în privirea lucrărilor legislative, încât propuneri de legi nouă sau de ordinațiuni generale mai însemnate să nu se facă decât într-un răstimp oarecare, iar acele cari nu se pot înainta în acel răstimp să rămână fără escepţie pentru anul următor. Nu credem că legislațiunea noastră ar pierde ceva prin împuținarea grabei cu care a lucrat pân-acum.

În ediția de dimineață a foii a apărut articolul de mai sus, în cea de seară, deci în aceeași zi, au apărut ordinul de cabinet prin care împăratul răspunde la demisia prințului Bismarck în termenii următori:

La cererea d-tale din 6 a lunei curente răspund că nu ignorez greutățile în care te-ar putea aduce un conflict între datoriile ce ți le impune Constituția Imperiului și între responsabilitatea ce-ți incumbă; cu toate acestea nu mă văd dispus de a te descărca de funcțiunea d-tale numai pentru că crezi că, într-un caz dat, n-ai putea corespunde cu îndatorirea ce ți-o impun art. 16 și 17 ai Constituției Imperiului. Din contra, cată s-o las în seama d-tale de a-mi face mie și apoi Consiliului Federal propunerile acelea cari sunt proprii de-a aduce o soluțiune constituțională a unui asemenea conflict între datorii.

Berlin, în 7 aprilie 1880

Semnat *Wilhelm*

Cancelariului Imperiului, principe de Bismarck.

Ziarele austriace constată cu drept cuvânt parafraza cam rece a impetuosului „niciodată“. Ele nu încetează a pune, ca și noi, în legătură evenimentul acesta cu alegerile din Anglia. Astfel, într-un articol intitulat *Reflexe ale alegerilor din Anglia,* „Neue freie Presse“ încheie zicând:

Ca oameni practici, cari au în vedere cele mai de aproape, ne întrebăm: Ce rezultă pentru statul nostru din primirea ce se face alegerilor engleze în Rusia, Franța

și Italia? Răspunsul e pe buzele fiecăruia și esprimăm numai ceea ce milioane de oameni gândesc când zicem: Austria a avut pân-acum doi amici și nu mai are decât unul; e dar necesar de-a întări tot mai mult legătura cu unicul amic, cu Germania.

❦

[2 aprilie 1880]

Există o seamă de spirite cari nu se sfiesc de a susținea cumcă lumea e ingrată, că oamenii nu recunosc nicicând meritul adevărat, ba asemenea aserțiuni culminează până și în inexactități de fapt, precum că Hristos ar fi fost răstignit, că Galilei era să fie pus pe foc. ș.a.m.d.

Toate acestea sunt pure invențiuni. Martiriul și lupta pentru principii sunt meserii tot atât de lucrative ca oricare alta și, dacă cineva câștigă cu tăbăcăria mii de galbeni, de ce n-ar câștiga și prin meșteșugul de-a fi fost totdeuna cu națiunea și în contra reacțiunii?

Astfel în ședința de duminecă seară, între orele 10 și 11, puțin înaintea misteriosului miez al nopții, Camera, după propunerea d-lui Giani, a votat d-lui C.A. Rosetti neînsemnatul capital de 150.000 franci, plătibili îndată, plus o recompensă de 1000 de lei pe lună, reversibilă asupra doamnei Rosetti. Octavian August a pus pe Senatul Romei să voteze, puțin înaintea morții sale, o recompensă națională lui Isus Hristos de 432.000 sesterți pentru pretinsele sale merite de democrat umanitar și liberal.

Ni s-a probat — e prea adevărat — că peste Olt au murit oameni de foame în vremile acestea, e adevărat asemenea că, nu mai departe decât sâmbătă, s-au votat un nou împrumut de 25.000.000 și s-a anunțat oficial existența unei datorii flotante de 64.000.000 a cărei adevărată sumă o știe numai Dumnezeu. Ce strică toate acestea? Degeaba, *gratis* să se lupte cineva contra reacțiunii? Ce este o jumătate de milion de lei *vechi?* Nimic. Atârnă de abilitatea detentorului acestui capital, plătibil îndată, ca să *înnoiască* jumătatea de milion și, după cum martiriul e lucrativ, nu ne îndoim că aceasta se va întâmpla cât mai curând.

Lord Beaconsfield se desparte de prezidenția ministerului Engliterei și nimeni nu se gândește a-i vota o recompensă națională; Gladstone a guvernat și va guverna încă acea țară veche și nimeni nu s-a gândit a-i vota doi bani măcar, necum sute de mii de franci. Dar acestea se întâmplă în Anglia, nu la noi. Englejii sunt zgârciți și săraci, noi generoși și bogați, iată deosebirea.

E drept că poporul nostru e bântuit de foamete. Lasă-l să moară, căci espiră în conștiința că libertatea, egalitatea și fraternitatea au fost răsplătite în fondatorul lor cu apanajiu și pensie reversibilă.

Pe această cale e și bine și demn de o națiune ca a noastră ca să mai afecteze câteva sume în bugetul anului 1880 pentru diverse recompense naționale, a căror listă ne-am permite a o prezenta respectuos onorabilei Adunări legiuitoare, începând-o cu cucernicul Warszawski.

Ar fi și păcat altfel.

Pe când armata noastră murea de foame și ger în câmpiile Bulgariei, pe când stoluri de corbi roteau deasupra ei, lăsându-se pe pământ spre a mușca din carne omenească, liberalii noștri beau șampanie cu mironosițele de la caffe chantant pentru gloria și reușita armiei române.

Cine să plătească cheltuiala? Patria, se înțelege.

Pe când Basarabia se rupea de la sânul țării și oamenii cu lacrimi amare își luau „rămas bun“ de la patria lor străveche pentru a nu mai auzi graiul strămoșilor lor și pentru a veșteji în umbra străinătății, pe atuncea asemenea liberalii puneau să intre oștirea în triumf în București și beau în sănătatea gloriei naționale.

Cine plătește cheltuieala? Patria, se înțelege.

Dar oare biurourile patente de împământenire nu merită recompense? Dați mereu înainte, căci mare, glorioasă, fericită România va fi! Dați mereu înainte, căci nu marmură rece și metal nesimțitor dăm noi, oamenii secolului al nouăsprezecelea, martirilor libertății; din contra, bani peșin, reversibili. Au aflat James Watt puterea aburului, Galilei heliocentrismul, Newton legea gravității…? Nebuni și nemernici cari-și puneau viața și silințele întru luminarea ingratei omeniri. Noi am aflat adevăratul articol de industrie universală: martiriul lucrativ. Noi, prima națiune în Orient și în univers, răsplătim adevăratele merite.

Dacă cineva treizeci de ani de-a rândul a calomniat în modul cel mai ponegritor tot ce a fost mai generos și mai dezinteresat în această țară îi votăm recompensă națională.

Dacă cineva între clase muncitoare, econoame și cu bun-simț, care trăiau liniștite lângăolaltă, a vârât zădărnicia, ura și neagra invidie îi dăm pensie reversibilă.

Dacă cineva treizeci de ani de-a rândul și-a bătut joc de limba noastră străveche, de obiceiele noastre străvechi, de natura noastră dreaptă și îngăduitoare, îi votăm apanaj.

Dar a murit un Eliad în mizerie, un Bolintineanu în spital, un Negri în uitare și sărăcie, respingând cu dezgust nu recompense, ci ceea ce i se cuvenea, dar au rămas copii orfani și văduve în urma celor căzuți în război, dar o cărare nu duce la mormântul unui Mihai Vodă sau unui Matei Basarab, dar toți oamenii cari au avut dragoste adâncă pentru acest popor zac în țărâna vitregă sub uitarea unei generații și mai vitrege? Ce ne pasă nouă? Martiriul lucrativ să trăiască! Să trăiască aciia cari cu ovreii au fost ovrei, cu Strusberg nemți, cu Ignatief ortodocși, cu Gambetta franceji, cu Orsini carbonari! Să trăiască liberalii cosmopoliți de tagma martiriului lucrativ, să trăiască recompensa națională și sfântul buget.

Va să zică acesta e înțelesul luptelor noastre politice? Ne-am luminat în sfârșit. Din acelaș buget, perceput cu greu asupra unei populații de bieți proletari agricoli, din acelaș buget, care înjumătățește pânea săracului și a copiilor lui, se ia și răsplata virtuților civice?

Nu tăgăduim că România a intrat într-o epocă în adevăr glorioasă. Nu s-a întâmplat încă nicăiri ca un om să fie recompensat pentru că sub auspiciile lui s-au vărsat în deșert sângele cel mai generos al poporului, pentru că sub a lui auspicii s-au pierdut o provincie.

Dar în România și aceasta e cu putință.

Luminele civilizației bizantine au pătruns atât de adânc în noi încât privim lumea ca ceva supus unei ordine pur mecanice de lucruri, unde nici inteligență, nici merit, nici caracter nu mai valorează nimic și unde oarba întâmplare domnește, distribuind… cununi? Nu cununi; bani peșin, reversibili, pentru arta de-a calomnia și de a amăgi.

Ne felicităm pentru epoca nouă în care intră România independentă și… *vivat sequens!*

Mai sunt martiri lucrativi de recompensat.

Ba, la dreptul vorbind, nu trebuie să-i fim încă mulțumitori d-lui C.A. Rosetti? Nu este Camera a sa, nu este ea compusă din oameni cari s-au îmbogățit pe urmele sale prin arenzi, întreprinderi, exploatări în regie, misiuni pentru răscumpărare de drum de fier, păsuieli și o mulțime de alte favori? Nu este bugetul de 110.000.000 al său și nu dispune după libera sa voință de el în favorul oricui voiește? Apoi, în asemenea poziție fiind, e puțin încă ceea ce se acordă d-lui C.A. Rosetti; căci ar fi putut să ceară omul și două milioane de la oamenii cari-i datoresc atât de mult și subsistă prin d-sa și i-ar fi acordat cu amândouă mâinele, mai ales când nu e dintr-al lor, ci din *res nullius*, din averea țării?

Mulțumindu-i dar într-adevăr și cu toată seriozitatea că n-a luat mai mult încă, căci putea, constatăm numai că pretinsul control de jos, reprezentat prin Cameră, a încetat cu totul, și procedarea în votarea atât a bugetelor cât și a acestei recompense ne dovedește că acest control nici măcar *pro forma*, de ochii lumii, nu mai există.

Ce ne mai rămâne de sperat din partea controlului de sus?

❦

[2 aprilie 1880]

Ieri, la Hugues, a avut loc un scandal foarte regretabil. Un domn prefect de județ a pălmuit pe un domn deputat, pentru că acesta interpelase în Cameră pe d. ministru de interne în privința administrației acelui județ.

Nu știm ce urmare va avea acest incident rușinos, care caracterizează în destul epoca de anarhie și de scandal în care trăim.

Numai într-o stare așa de destrăbălată de lucruri, când nu mai există în nimic nici un Dumnezeu, când guvernul și partidul său nu mai au nici cel mai din urmă simț de pudoare, când degradarea moravurilor politice merge până la acordarea de bacșișuri patriotice între ai noștri, numai într-o așa stare de lucruri se poate întâmpla ca un agent al guvernului să aibă cutezarea smintită de a pălmui în public pe un reprezentant a cărui persoană este anume declarată inviolabilă prin lege.

Noi, cari, deosebindu-ne de patrioții de meserie, suntem de părere că un așa scandal, deși servind opoziției prin discreditul ce aruncă asupra destrăbălaților de la putere, este stricăcios în genere moravurilor publice prin discreditul ce-l aruncă legilor și instituțiilor, avem pentru aceasta un sentiment adânc de mâhnire.

Ca să-și facă cineva oarecum o idee despre cum este administrat poporul suveran afară din capitală sub regimul patrioților de meserie n-are decât să-și închipuiască cum trebuie să se poarte cu administrații săi de la capătul țării bătăiosul prefect național-liberal ce are îndrăzneala brutală și stupidă să vie să pălmuiască în mijlocul capitalii pe un deputat.

❦

[3 aprilie 1880]

În orice caz urmașii noștri cată să știe ce anume merite se recompensează în persoana d-lui C.A. Rosetti. Lăsați în voia lor să judece numai după cele zise de d. Giani bieții urmași ar fi încurcați, căci d-nul viceprezident de Cameră nu e în stare a ne spune decât următoarele de ex.:

> Considerînd că nu pentru d. C.A., Rosetti personal, pe care acest Parlament îl are în capul său și-l va avea încă pe cît simțul patriotic și liberal va exista în sufletul Românilor, avînd declarat el însuși totdeuna și probat prin fapte că toată viața sa va fi, precum a fost, o țesătură de lupte și sacrificie, ci mai mult, și putem zice numai ca națiunea să dea dreaptă și legitimă, răsplata acelei respectabile familii pe care spiritul cel mai egoist și indiferent de interesele publice ar fi putut-o lăsa ca părinte la adăpostul oricăreia necesități și la rangul desemnat prin munca onestă a oricărui cetățean. Pentru aceste cuvinte etc. …

Acest considerent ciudat prin totala încurcătură în care lasă mintea auditorului ne pare într-adevăr cel mai propriu pentru a ascunde cauzele votării apanajului.

Dar dacă pentru contimporani cuvintele d-lui Giani au meritul de-a nu fi înțelese, pentru posteritate ele au defectul de-a deveni obiect de comentare a unor generațiuni mai cuminți și mai drepte poate. În interesul dar a acelei posterități cată să afirmăm că d. Giani n-a știut în genere ce zice — dovadă fraza cu nici un înțeles de mai sus — și că într-adevăr mari sunt… meritele d-lui C.A. Rosetti.

Mai la vale publicăm o destăinuire făcută de d. M. Kostaki în Senat cu ocazia discutării cestiunii izraelite, provocat fiind de inexactitățile „Românului“. De aci se va vedea care e cel din urmă și cel mai mare act din viața d-lui prezident al Camerei și cum într-adevăr d-sa nu mai are alți egali, ci un emul slab în cucernicul Warszawski cel mult.

❦

[3 aprilie 1880]

Demisiunea tuturor magistraților tribunalului Iași preocupă cu drept cuvânt opinia publică „Românul“ — cu acea rară lipsă de decență cu care amenința odinioară pe judecătorii însărcinați cu cercetarea actelor de canonizare a cuviosului Warszawski — recomandă reprobării publice demisia magistraților pe simplul cuvânt că ministrul are dreptul de-a numi judecători pe oricine o pofti.

Evident, da, ministrul, mai ales liberal fiind, poate deșerta școalele primare de băieți pentru a umplea cu ei funcțiile statului, dar de aci rezultă că magistrați serioși, vechi, cu titluri academice, precum sunt toți cei din Iași, să fie supuși reprobării publice pentru că n-ar voi să ia asupră-le responsabilitatea gravă de a conlucra în distribuirea justiției alături cu niște copii, de exemplu?

D. Simionescu, designat de prim-prezident pentru Iași, e un magistrat foarte proaspăt care se bucură de îndoielnicul renume de-a judeca câte *cinzeci, ba chiar câte o sută cinzeci de procese pe zi*, din care cauză toate procesele acestea, rezolvate fără observarea procedurii, au căzut în sarcina Curților de Iași și Focșani ca să le descurce. Poate fi băiat onest, dar oricine-și poate închipui ce învălmășeală cată să fi producând ilustrul tânăr în arhiva oricărui tribunal și în interesele împricinaților. Ușurarea aparentă a tribunalelor prin judecarea *en bloc* a proceselor se reflectă asupra Curților respective, căci, precum am zis, neobservarea aproape generală a procedurii face ca sentențele tribunalului să fie date în deșert.

În fine d. Sion, numit prim-procuror, e asemenea un tânăr abia de 6-7 luni în serviciu și cu toate acestea un întreg parchet, compus din oameni cu esperiență și cu drepturi câștigate, se pune la discrețiunea d-sale.

După cât aflăm însă, cauza numirii acestor doi d-ni la tribunalul de Iași, cu călcarea în picioare a normelor ierarhice de înaintare, este, ca toate relele din țara noastră, politica. E vorba de-a se intenta procese de natură politică unor opozanți nemulțumiți cu starea actuală de lucruri și, fiindcă nici un magistrat mai vechi nu s-ar fi prefăcut în unealtă a guvernului roșu, s-au luat niște tineri fără esperiență și fără sângele rece trebuitor unui judecător. Ce le pasă roșiilor dacă acești tineri, având chiar cele mai bune intențiuni, vor fi compromiși și făcuți imposibili prin procederi nechibzuite? Scopul guvernului, șicanarea opoziției, s-ar ajunge. E evident că tribunalul de Iași, considerând „trista întrebuințare“ pe care d. Stolojan o face din ministeriul său, nu voiește a se face complicele unor acte nesocotite, cari zac încă în sânul viitorului.

❦

[4 aprilie 1880]

„Le Nord“, organul Cancelariei rusești, cu privire la consecințele triumfului liberalilor engleji în ultimele alegeri, zice:

De cîtva timp în biurourile de redacție ale numeroaselor ziare din Viena și din Pesta consternarea este la ordinea zilii. Știrea despre demisia prințului de Bismarck a provocat în acele părți niște lamentații mai tot așa de zgomotoase ca și rezultatul alegerilor englezești. Pentru a aprețui cauza și înțelesul acestor izbucniri de durere va fi de ajuns să știm că ziarele de cari e vorba sînt tocmai acelea ce făcuseră din alianța austro-germană obiectul celor mai vaste speculații. Acele foi neîncetat declarau că punerile la cale ce rezultaseră din călătoria prințului de Bismarck la Viena dedeseră echilibrului european niște temeiuri solide și durabile, la adăpostul tuturor eventualităților, și iată că-i de ajuns să se schimbe ministerul într-o țară străină, de ajuns să amenințe cancelarul german că demisionează, pentru a răsturna toată acea clădire, care se zicea că poate rezista celor mai violente furtuni politice. Aceasta desigur nu va să zică că înțelegerea amicală stabilită între Austria și Germania nu este reală și serioasă, dar aceasta dovedește că toate combinațiile pe cari le lega de dînsa foile austro-ungare nu erau decît o ficțiune ce s-a stins la cea dintîi suflare a realității…

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[4 aprilie 1880]

În ședința de ieri a Senatului s-a dezbătut legea pentru acordarea recompensei naționale votate de Cameră d-lui C.A. Rosetti. Raportorul era d. Petre Grădișteanu. Onor. raportor, pe cât ne aducem aminte, avea acu vreo zece ani asupra d-lui C.A. Rosetti o părere foarte neagră, pe care o exprima cu talentul d-sale cunoscut, în ziare și în întruniri publice, și pe care d-sa a tradus-o în acțiune cu ocazia alegerilor de atunci. Atât de mult accentuase d. Petre Grădișteanu acea părere pe atunci încât în general i se atribuia d-sale o publicație foarte spirituală, unde i se prorocea d-lui C.A. Rosetti, ca soartă meritată, că o să-și încheie cariera d-sale politică într-o spânzurătoare, în jurul căreia avea să tragă hora națiunea română, veselă și fericită că-n sfârșit a scăpat de ilustrul personaj. Prorocia aceasta, precum văzurăm, a fost cu totul greșită, lucrul a ieșit pe dos. Și, ciudat! Același d. Petre Grădișteanu are astăzi despre același d. C.A. Rosetti o părere minunată. Onor. raportor, ieri, în numele aceleiași națiuni, și tot cu talentul d-sale cunoscut, într-un limbaj pompos, arătă că d. C.A. Rosetti a contribuit la toate actele mari naționale, la Unirea Țărilor, la regenerarea neamului românesc, la înălțarea lui de pe câmpul de război în considerația Europei, și

conchise că, tocmai în niște timpuri de lipsă ca acele de astăzi, este un merit pentru țară să acorde o recompensă unui așa de vestit bărbat.

D. Manolache Costache a luat cuvântul nu pentru ca să convingă majoritatea, ci numai ca să protesteze, în numele țării, în contra dărniciei Camerii; între altele d-sa a zis că dacă e adevărat că România datorește d-lui C.A. Rosetti tot ceea ce e dânsa astăzi, că acest domn este alfa și omega regenerării naționale, atunci adepții n-au decât să proclame Republica și pe d. C.A. Rosetti prezident al ei. La aceste cuvinte adepții d-lui Rosetti au protestat cu mare zgomot. D. Epureanu le-a replicat: când raportul acesta se va citi în Moldova și se va vedea că Unirea s-atribuie d-lui C.A. Rosetti va izbucni un hohot general. Discursul d-lui Epureanu îl vom reproduce *in extenso.*

Au răspuns apoi la acest discurs dd. Cogălniceanu, Grădișteanu și Stătescu; acesta din urmă a spus că recompensa d-lui C.A Rosetti este un *minimum* care i se putea acorda, și d-sa se aștepta ca Senatul să mai sporească cifra votată de Cameră.

Acum câteva zile d. ministru de finanțe anunța sărăcia și foametea cari domnesc în țară; în fiece zi vedem sosind în capitală, spre a cerși din ușe în ușe, țărani veștejiți la față și încovoiați de mizerie, cari spun că de o zi sau două n-au mâncat, și cu toate acestea Senatul a votat recompensa *minimă* a prezidentului Camerei. Trist spectacol pentru o țară care vede că un partid, fără scrupul și fără nici un control, tocmai în timpi de mare lipsă, de foamete, împarte cu dărnicie banii publici favoriților săi. Admitem ca d. Rosetti să treacă în rândul liberalilor de dincoace de Milcov de idol al partidului și am fi găsit natural ca membrii acelui partid, în recunoștința lor pentru toate bunurile de cari se bucură și dânșii, să-i fi acordat o recompensă din averea d-lor proprie. N-ar fi fost nimic de zis. Dar, din averea statului, un capital de 150.000 franci și câte 14.000 pe an! Considerând cifra pensiilor ce se acordă în alte țări, bunăoară în Franța, unui general Cavaignac, unui d. Guizot și la cei mai eminenți bărbați cari au adus țării servicii reale, nu proclamate de un partid, ci recunoscute de toată țara, fie în științe sau arte, fie în funcțiuni publice, fie în armată — ne pare că s-a acordat d-lui Rosetti, pentru pretinsele-i servicii aduse țării, nu *minimul,* ci *maximul.* Dar democrația d-lor merge până la pungă. D-lor au gusturi și pofte aristocratice și, neputându-le satisface prin o muncă onestă, recurg la ajutorul bugetului statului, adică la punga poporului suveran.

În cursul dezbaterii în Senat s-au făcut aluziuni la pensiile acordate la 1865 altor persoane. Nu trebuia să se uite însă că pentru faptele săvârșite de la 64 până la 66 s-a răsturnat domnia lui Cuza, cel puțin acesta a fost pretextul pe care s-a întemeiat mișcarea de la 66. Cum dar s-ar putea justifica niște acte de aceeași natură astăzi, sub un regim pretins constituțional, adică regim de control al întrebuințării banilor publici și intitulat „Domnia virtuții“? Recompensă națională, așa califică partizanii d-lui C.A. Rosetti darul ce au crezut cu cale să-i facă din banii publici. Fie. În orice caz însă, acest dar nu se poate califica de premiul Monthyon.

❦

[5 aprilie 1880]

Ideea generoasă și mântuitoare care-a dat naștere Senatului a fost desigur aceea de-a prezerva legislațiunea de surprinderile ce i-o pot pregăti patimele momentane ale claselor, căci din suferințele momentane, acute, însă adeseori fără nici o gravitate organică pentru binele societății și prosperarea statului, răsar naturile catilinare cari le exagerează și mai mult, aprinzând închipuirea și exploatând nemulțumirile, pentru ca „patrioții noștri“ să ajungă apoi a înflori prin localuri fașionabile, la umbra bugetului și în speranțele recompenselor reversibile. N-a fost un om însemnat în țara aceasta și, îndeosebi vorbind, nici un conservator care, făcând politică, să nu-și fi pierdut mare parte din averea sa, ba unii să se fi ruinat chiar. E drept însă că acești reacționari cari nu iubesc poporul, nici pretind, nici ar primi vreodată recompense reversibile. Dar aceasta în treacăt.

Revenim la teza noastră. Senatul se numește corp matur, corp ponderator. *Non numerantur, sed ponderantur* — nu se numără voturile senatorilor, se cântăresc, precum ei înșiși cântăresc cestiunile de zece ori până a le hotărî o dată. E ceva măreț în chiar numele pe care acest corp legiuitor și-l atribuie. Compus odinioară din patricianii Romei, din acea mână de oameni cari supuseră unui oraș toată lumea pe atunci cunoscută, legenda pentru însuși compunerea lui a cerut două elemente deosebite: vigoarea și înțelepciunea. Când Hannibal era înaintea porților, Italia pustiită, oștirile romane risipite, iar femeile se boceau despletite pe ulițe și tribunii agitau masele dispuse spre răsturnare și rebeliune, părinții patriei stăteau neclintiți, severi, fără o lacrimă în ochi, pe jețurile lor, trimeteau pe lictori să risipească grupele de nemulțumiți și femeile și discutau … ce?

Legi indiferente, ca și când n-ar fi nimic. Numai Cato își sfârșea orice discurs cu cuvintele, devenite nemuritoare: *Ceterum censeo Carthaginem esse delendam.*

La noi… s-au tradus cam liber textul latinesc, încât, sub regimul liberal, despre cântărire și recântărire a proiectelor de lege nici vorbă nu este. Ca model de… corectitudinea la care suntem reduși sub pretinsul regim constituțional de astăzi înregistrăm fără mirare ceea ce se petrece în maturul corp. După ce că legi de mare însemnătate se votează ca cu vaporul, după ce chiar împărțirea Senatului în secții a devenit curată ficțiune, căci se votează legi cari trec numai printr-un număr oarecare de secții, fără a fi trecut și prin altele, așa ca din întâmplare, se mai adaogă apoi și inconveniente ce nu le putem îndestul regreta. Ca să enumerăm numai din cele mai proaspete, citām votarea celor 3,5 milioane pentru cumpărarea unor materialuri rămase pe urmele armiilor rusești. În aceeași zi s-au cerut votarea, în aceeași zi s-au trimis în secțiuni, s-au ales delegații, s-au designat raportorul, s-au făcut raportul și s-au votat acele milioane.

Tot așa s-au petrecut cu recompensa de contrabandă a martiriului lucrativ votată d-lui C.A. Rosetti, care, propusă și „regulată“ în noaptea precedentă în Camera… Comunelor, a doua zi, într-o singură ședință, s-a regulat și de către Senat.

Nu mai departe decât ieri, 3 aprilie, s-a petrecut o altă faptă care dovedește înalta ponderațiune cu care se urmează regulamentul acelui corp matur, o faptă comică desigur pentru privitorul nepăsător din galerie și din loje dacă n-ar avea un caracter care să întristeze pe oamenii aciia cari nu văd în parlamentarism o simplă formalitate.

Iată dar ce s-a întâmplat.

După regulamentul Senatului e știut că, ori de câte ori se face o propunere care are de scop a fi formulată într-un proiect de lege pornit din inițiativa acelui corp, acea propunere se citește de 3 ori din zece în zece zile, apoi trece în secțiuni, unde i se dă forma cuvenită de proiect, și se întoarce apoi pentru a fi pusă în discuție prin mijlocirea raportorului, de unde-și urmează toată filiera, ca oricare alt proiect venit din inițiativa guvernului de exemplu.

Astfel s-a urmat și cu o propunere făcută din inițiativa Senatului, care stabilea ca să se acorde tuturor ofițerilor ce-ar fi luat parte la campania din Bulgaria o treime peste solda lor pentru pensiunea de retragere. După atât timp și după atâta frământare, biuroul pune la ordinea zilei, pentru ședința

din 3 aprilie, acest proiect de lege, care trecuse prin secțiuni. Raportorul se suie la tribună, dă citire raportului său în ședința publică, când… i se observă onor. președinte că, după Constituțiune, legi financiare urmează a trece mai întâi prin Cameră. Se curmă orice discuțiune, se coboară raportorul de la tribună și, ca epilog mai vesel al ședinței, se procede la votarea a o sumă de indigenate de izraeliți.

Să sperăm că și aceste probe de corectitudine, ca și multe altele de sub acest regim liberal, vor rămânea între noi, în familie, ca o mică fotografie necomunicabilă de procederi intime a parlamentarismului împănat cu recompense reversibile.

❦

ABDICAREA D-LUI C. A. ROSETTI

[6 aprilie 1880]

În propunerea sa, d. Giani a amintit un vot al Camerei din 1868, considerându-l ca ceva care ar fi stabilit un drept câștigat pentru d. C.A. Rosetti.

Curiozitatea de a cunoaște natura Camerii de la 1868 nu e decât prea justificată și într-adevăr deschizând „Monitorul“ de atunci, întâmpinăm în primele luni ale anului deja — în martie — câteva scene pe care nu le putem califica altfel decât de înaltă prestidigitațiune, precum nu ni le-ar fi făcut mai bune nici Bosco, nici Robert Houdin, nici Epstein, cu mica deosebire că aceste piese de prestidigitațiune, făcute fiind de un funcționar sau de un particular, ar cădea sub prescripțiunile art. 123-126 din Codicele penal, pe când făcute de Cameră … ar fi rămas a se apreția de factorii constituționali.

Locul prestidigitației e, ca și azi, dealul Mitropoliei.

Personajele: D. C.A. Rosetti, de profesie prezident de Cameră, actualmente reversibil; I.C. Brătianu, ministru mai cu seamă special în finanțe și lucrări publice, dar nu mai puțin apt la război, instrucțiune, interne și esterne; Vinterhalder, al doilea redactor la „Românul“, de profesie mucenic, actualmente rentier. Corurile tot cele de astăzi, însă c-o nuanță bulgărească mai pronunțată.

Un *Deus ex machina* ar mai trebui care, apărând la sfârșit în focul bengalic al entuziasmului patriotic, să binecuvânteze sceneria.

În scena 1 se urcă d. Mehedințeanu, raportorul comisiei bugetare, la tribună și dă citire unui raport din care extragem următoarele:

> După expunerea d-lui ministru de finanțe (I.C. Brătianu) asupra bugetului general de venituri și cheltuieli pentru exercițiul anului, 1868, veniturile, ordinare și extraordinare, sînt evaluate la suma de lei noi 76.092.535 și cheltuielile la suma de lei noi 75.202.051, de unde rezultă un escedent de venituri de lei noi 890.484 …
>
> Cu toate acestea comisiunea, **în înțelegere cu d. ministru de finanțe (I.C. Brătianu),** au făcut modificațiuni și reducțiuni foarte însemnate.
>
> *Reducțiunea făcută la veniturile ordinare și extraordinare* este de lei 8.379.951,98 bani cari, scăzîndu-se din suma de lei 76.092.535, bani 34, propuse de guvern, rezultă că pentru exercițiu anului 1868 veniturile ordinare și extraordinare ale statului sînt evaluate la suma de lei noi 67.712.583, bani 32.
>
> În ceea ce privește cheltuielile:
>
> Considerînd că, deoarece veniturile s-au redus la cifra de lei noi 67 712 583, bani 32*, cheltuielile nu pot sub nici un motiv întrece această sumă;*
>
> Considerînd că dacă s-ar primi bugetele cheltuielilor astfel cum s-a prezintat de diferitele ministerii, ar rezulta **un deficit** de lei 8.379.951, bani 98.
>
> Pentru aceste motive comisiunea dv., **în unanimitate,** decide ca pentru exercițiul anului 1868, *cheltuielile generale ale statului să fie făcute în limitele veniturilor evaluate* la suma de lei noi 67.712.583, bani 32.
>
> Aceste sume se repărțesc precum urmează etc.
>
> Aci urmează o repartiție exactă pe diferitele ministerii după analogia anului trecut, 1867.

Scena a doua. După un interval de o oră, în care se primește bugetul *tale-quale* și se discută asupra cestiunii virimentelor, trei coriști introduc în mâna prezidentului o jucărie de surprindere în forma unui amendament, în care se zice următoarele:

> 1) Cheltuielile generale ale statului pe anul 1868 la deosebitele ministere vor fi *în cifra anului 1867.* Iară **escedentele** cifrei, sporite la veniturile anului 1868 în suma de 14 608 686 lei noi, va servi la noile servicii ale deosebitelor ministerii și mai cu osebire la serviciile ministeriilor de rezbel și lucrări publice.

De unde a ieșit, într-o oră de discuție asupra virimentelor, un escedent de 15 milioane la venituri o știe numai unul Dumnezeu. Dar prestidigitațiunea s-a făcut și, în vuietele monotone ale corului *„Închiderea discuției! «La vot! la vot!»“*, se primește, cu 67 voturi contra 3, o lege bugetară al cărei corp sta în plină contrazicere cu amendamentul, se primește *implicite* existența unui escedent de 15 milioane, tăgăduit de buget

însuși, de comisia bugetară în unanimitate, de raportorul comisiei, de ministrul de finanțe chiar, escedent care nu s-a mai discutat în secțiuni, nu s-a primit de ele și, prin natura sa, era în flagrantă contrazicere cu legea comptabilității statului.

Scena a treia. D. I.C. Brătianu, împreună cu colegul d-sale Anton I. Arion, contrasemnează legea amendată și o supun semnăturii șefului statului, de unde apare peste trei zile, „regulată“ gata, în „Monitor“.

Ceea ce izbește ochii oricui în acel buget este regularitatea fenomenală a cifrelor de la venituri.

Rămășite 3.333.333 lei, 33 parale; imprimate 22.222 lei, 22 parale; tutunul 4.444.444 lei, 44 parale; subvențiuni 2.522.222 lei, 22 parale; taxe, spirtoase etc. 4.555.555 lei, 55 parale.

Astfel, cu puțină cheltuială de fantazie, înșirând aceeași țifră de 8-9 ori dupăolaltă, se poate face un minunat buget geometricește exact, matematicește e altă cestiune.

Iată ce Cameră a fost aceea care la 1868 a votat d-lui Rosetti recompensă, o Cameră care ziua în amiaza mare comitea escamotări de cifre și acum aproba reducțiuni de 8 milioane, peste un ceas admitea ca din senin excedente de 15 milioane.

Acesta e un fals mărturisit în acte publice, căci un buget e un act public.

Piesa e foarte simplă. Nici o complicație, nici un conflict, pace și armonioasă liniște domnește în tot cursul desfășurării ei.

Dar ce tristă morală rezultă din acest tablou liniștit de moravuri, tristă mai ales pentru cele ce se petrec astăzi?

Mai întâi, legea comptabilității generale a Statului prescrie că nu se poate cheltui un ban fără fonduri anume însemnate. Ei bine, acea Cameră a mărturisit întâi că n-are fonduri și nu mai mult decât peste o oră ea autorizează o cheltuială de 15.000.000 fără nici un fond corespunzător.

Apoi e un articol în Constituțiune care prevede dreptul Coroanei de-a trage pe miniștri la răspundere. Nimic mai ușor decât ca un ministru să surprinză buna-credință a șefului statului. O dată ce fapte atât de scandaloase, fapte de prestidigitațiune parlamentară cari întrec toate scamatoriile lui Bosco se produc la lumina zilei și când regimul parlamentar este menit nu numai pentru a garanta drepturile și averea cetățeanului, dar și pentru a servi ca o școală de educațiune, întrebăm: în fața unor asemenea enormități nu izbucnește sufletul cel mai blând chiar, nu se revoltă conștiința umană, conștiința adevărului în fața unor falsificări atât de

nerușinate, îmbrăcate spre mai mare batjocoră în hainele formelor constituționale?

Dar în starea-n care a ajuns România azi e o naivitate ca cineva să mai pretinză de la guvernanții noștri respectul de sineși. Răspunderea? O ironie. Din contra, răsplată patriotică pentru risipa banilor publici, răsplată patriotică pentru falsificarea regimului constituțional, răsplată patriotică pentru surprinderea bunei-credințe a Domnitorului.

Mucenicul Vinterhalder, grație complezenței sale în afacerea Strousberg, trăiește din rentele sale la Paris. Acum și unui alt mucenic, d-lui C.A. Rosetti, i se acordă o rentă reprezentând un capital de peste o jumătate de milion.

E sărac d. Rosetti, are nevoie de sprijinul nației.

Când acum 3-4 ani lumea se mira de unde săracul de Rosetti găsește bani pentru a trăi la Paris, pentru a-și ținea copiii în Italia, ni se răspundea: Veniți la redacția „Românului“ și vedeți cât aduce negustoria de principii.

Și într-adevăr negustoria de principii liberalo-democratice-cosmopolite aducea, după condicele administrației, un venit net d-lui C.A. Rosetti de 30.000 franci pe an.

Apoi, deie-ni-se voie, e bună negustoria! Oare o nație care-i dă d-lui C.A. Rosetti în fiece an net 30.000 franci pentru că-i recomandă pe Stroussberg, pentru că-i recomandă să intre-n război de florile mărului, pentru că-i laudă și-i recomandă pe modestul d. Costinescu, financiar cu 4 clase primare în capăt, care cu toate acestea tratează răscumpărarea drumurilor de fier, o nație care-i dă d-lui C.A. Rosetti 30.000 franci pentru că numește răscumpărarea „cestiunea cea mai populară“, *știind că e impusă de din afară,* o răscumpărare ce se putea face cu prețul jumătate și la care fiece acție câștigă 40 la sută, *pe cari statul îi pierde,* o asemenea nație nu-l plătește îndestul de bine pentru arta de a o amăgi și mai trebuie să-i voteze apanaj și pensie?

Dar pensie ca pensie. La mulți s-a dat — unde s-a dus mia ducă-se și suta — încă unul căruia degeaba i se votează.

Însă un capital de 150.000 franci pe baza… a ce? A unui vot dat prin panglicărie ca cel de sus, neadmis de Senat, neiscălit de Domn, a unui vot orb, care n-a fost nicicând lege și care acum se împrospătează ca o lege rămasă în desuetudine?

Dar s-a mai auzit aceasta undeva? Înțelegem ca să se reîmprospăteze un drept câștigat, dar un vot nul al unei Camere ca cea cu surprinderea

excedentelor de sus să se privească ca un drept câștigat și rămas în desuetudine numai?

Dacă e vorba că negustoria de principii și prăvălia de fraze produce o rentă oarecare, destul au adus prăvălia „Românului“. Publicul apreciază, îi place marfa, o plătește cu mărunțișul, 20 bani „Gogoașa patriotică“. Dar statul? Ce are a face statul cu toate acestea?

Ce are a face țăranul care nu știe citi și asupra căruia frazeologia d-lui C.A. Rosetti nu s-a reflectat decât sub forma de război, podvadă, bir, Warszawski și foamete, ce are a face el cu martiriul lucrativ?

Ce are a face cu d. C.A. Rosetti omul care vede în d-sa ceea ce și este în adevăr, un demagog de soiul cel mai rău, care au înveninat ramurile vieței publice?

Dar, dacă este vreo libertate prețioasă, e aceea a conștiinței. Ei bine, omul care simte în adâncul conștiinței sale că tot ce a spus d. C.A. Rosetti în viață-i a fost rău și pernicios să mai și plătească contribuție directă pentru îmbogățirea rabinului unei secte ale cărei „așa-numite“ principii le detestează? Înțelegem ca negustorii, a căror staroste, cam fără știrea lui Dumnezeu, a fost d. C.A. Rosetti, să pună mână de la mână, fiecine cu cât l-o ajunge, și să-l înzestreze precum l-au mai înzestrat, înțelegem ca aceste persoane onorabile, fără viclenie cât firul de muștar, să mai crează și acum că d. C.A. Rosetti e sărac, deși a dovedit că măcinișul de palavre îi aduce 3000 de galbeni pe an — adică cât o moșie mare — să-i mai dea și azi un milion dacă vor. Gustul dumnealor și cestiune de apreciație. La așa cultură generală, așa om; la așa turc, așa pistol. Dar statul impersonal, egal pentru toți, pentru liberal ca și pentru reacționar, să-i dea o jumătate de milion de franci, reprezentați prin rentă reversibilă?

D. Brătianu, tare și mare, dispune de soarta României, și pe când acestea se petrec în Parlament bietul popor zace în suferința și împilarea ce i le aduc violența și corupția.

O zicem cu întristare: suntem departe de acea monarhie occidentală care-am visat-o în 1866.

❦

CRIZA LATENTĂ

[8 aprilie 1880]

„L'Indépendance roumaine“ publică, sub titlul *Criza latentă*, un articol pe care-l reproducem atât pentru faptul pe care-l comunică cât și pentru reflecțiunile ce le face.

Camerele sînt în ajunul închiderii sesiunii. Mandatarii națiunii vor merge „să se retrampeze în sînul alegătorilor“ (NB: păstrăm espresia aceasta ibridă consacrată nu numai prin uz, ci și prin ironie) după o campanie parlamentară din cele mai pline de accidente. Miniștrii vor putea să-și mai vie în fire și să se ocupe cu mai multă îngrijire de afacerile resortului lor. Luptele parlamentare o să facă loc intrigelor politice de culisă. Se amăgește cel ce crede că în România soarta unui minister e asigurată pentru că Corpurile legiuitoare nu lucrează. Cei mai primejdioși inimici ai guvernelor și partizilor sînt la noi neînțelegerile intestine ce se produc în sînul lor chiar. Într-o țară tînără încă în practica sistemului constituțional, partidele nu s-au putut constitui din punctul de vedere absolut al unor principii nestrămutate. Asta se leagă cu împrejurarea că în România au adoptat oarecari numiri, proprii a însemna partide din alte țări, fără a-și da seamă că aceste numiri n-au în România aceeași rațiune de a fi. Aiurea ele se reazimă pe tradițiuni. La noi nu sînt nici pretendenți de tron (și dacă sînt, nici nu cutează a-și afișa pretențiile lor, pentru c-ar fi ridicoli înaintea opiniei publice), nici particulariști, nici clericali, nici republicani convinși, nici retrograzi înăspriți. Prin urmare deosebirile însemnate și bine definite cari există între partizile altor țări aici se spălăcesc și fac loc unor nuanțe cari au primit numiri convenționale. Ajungă un singur exemplu spre a dovedi aceasta.

Care e principiul liberalilor noștri? Respectul și dezvoltarea liberală a Constituțiunii noastre. Care e principiul adversarilor lor, a conservatorilor? Respectul și păstrarea aceleiași Constituțiuni. În ce consistă dar deosebirea de principii între cele mai mari două partide din România? Unii vor să meargă mai repede, ceilalți mai încet. Dar scopul pe care și unii și alții vor să-l atingă este același. Prin urmare partidele n-ajung la putere c-un program cunoscut de mai nainte de națiune și oamenii de stat cari le reprezintă nu caută a cuceri puterea aceasta pentru a aplica ideile a căror purtători de drapel sînt. Sînt la noi economiști de sistemul liberului schimb și alții protecționiști? Oameni de stat cari în politica esterioară să fie unii pentru politică de neintervențiune, alții pentru cea de intervențiune?

Desigur că nu.

Am putea înmulți exemplele acestea.

Dar atunci lupta pentru putere, care e condiție sine qua non a regimului parlamentar, se reduce la o luptă între oarecari personalități cari au monopolul și specialitatea de-a și-o disputa. Împrejurul acestora se grupează o armie întreagă de malcontenți, de căutători de posturi, oameni fără convingeri, postulanți de toate soiurile, făcători de treburi. Cînd un guvern a fost mult timp la putere și cînd n-a știut să transige cu dibăcie c-o infinitate de mici interese, grupul malcontenților se mărește din zi în zi cu toate elementele interesate mai mult ori mai puțin la o schimbare — și criza se produce. Am voit a recapitula toate adevărurile acestea pentru a dovedi ceea

ce am zis mai sus: că ministeriile sînt departe de-a fi la adăpost de atacuri, și de cădere chiar, numai prin aceea că Adunările nu sînt întrunite. Singura deosebire e că crizele guvernamentale, în loc de-a veni de la Parlament, cum ar și trebui să fie, se produc pe tăcute, fără ca să fie mai puțin primejdioase.

Paternitatea ideilor de mai sus o reclamăm pentru noi. În polemicele dese asupra titlului de „reacționari și retrograzi“ cu cari am fost gratificați am arătat de atâtea ori că acele epitete erau pur și simplu copiate din țări străine și nu se potriveau deloc nici cu formarea partidelor în țară, nici cu tendențele lor.

Cu toate acestea concluziunea că deosebirile ar fi numai nuanțe neînsemnate e greșită. E prea adevărat că în principiile invocate nu e deosebire, dar o asemenea deosebire nu există nici în Anglia, unde programele nu sunt fixe, nu sunt o serie nestrămutată de principii apodictice, ci schimbăcioase după împrejurări, c-un cuvânt sunt programe *electorale* stabilite anume asupra cestiunilor la ordinea zilei. Deosebirea mare însă între engleji și noi e că cei dentâi țin ceea ce promit, noi nu. N-are cineva decât să citească programa de la Mazar Pașa și va vedea că absolut nici una din făgăduințe n-a fost ținută de către guvernul partidului roșu.

Dar deosebirea cea mai mare între conservatorii și liberalii din România e următoarea. Sub conservatori controlul este cu putință în toate afacerile publice pentru că partidul el însuși se recrutează din oameni capabili de a controla, pentru cari politica e o afacere de conștiință, uneori și de ambiție; sub așa-numiții liberali însă orice control încetează și se comit lucrurile cele mai nepomenite, pentru că elementele din cari se recrutează roșii sunt de acele pentru cari politica nu este o afacere de onoare sau de ambiție, ci de pungă. Conservatorii trăiesc din averea lor, deși fac politică; liberalii trăiesc din politică și din averea statului; pentru conservatori principiile sunt credințe mărturisite, pentru liberali pretexte de a ajunge la putere.

Această unică deosebire însă ar fi îndeajuns în orice țară pentru a crea un abis între două partide. În realitate „Independența Română“ nu descrie decât pe roșii și caută a atribui amânduror partidelor aceleași defecte numai pe argumentul că principiile sunt identice. Identitatea de principii însă nu este nicăiri o identitate de partid, precum identitatea de credințe religioase nu dovedește nimic în privirea răutății sau bunătății unui om. *Non idem est si duo dicunt idem.*

❦

[8 aprilie 1880]

În ședința de la 4 l.c. a Adunării deputaților d. P. Buescu a făcut următoarea interpelare:

> O cestiune asupra căreia voi să atrag atențiunea d-lui ministru de finanțe este aceasta: Am văzut că, pentru biletele cari au să se tipărească ca obligațiuni ce au să se facă conform legii votate deunăzi pentru împrumutul de 26 milioane, s-a trecut în expunerea de motive a d-lui Sturza peste 127.000 lei; Suma aceasta este colosală; și de aceea voi să dau oarecare lămuriri în această cestiune d-lui ministru de finanțe, ca să nu se mai facă cu aceste obligațiuni eroarea care s-a făcut cu biletele ipotecare.
>
> Vă aduceți aminte că biletele ipotecare s-au tipărit în Paris în condițiuni foarte grele.
>
> Acei fabricanți neapărat ne-au pus dificultăți foarte mari, atât în privința prețului hârtiei cât și în privința calității ei și pentru 17.750.000 lei am plătit 295.216 lei. Neapărat că pentru restul sumei până la 26 milioane a trebuit să se plătească cu analogie.
>
> Prin urmare vedeți că costul fabricării acestor bilete ipotecare este foarte mare, și cu toate acestea sunt așa de rău făcute încât cu toți știți că este peste putință de-a ne mai servi cu ele așa cum sunt și trebuie din nou tipărite. Am calculat cât costă aceste bilete ipotecare și am găsit că vine la sută un franc și 66 bani.
>
> Banca Angliei dă bani cu dobândă cu câte 2 și jum. și 3 și jum. la sută. Ei bine, dacă banca aceasta ar plăti pentru costul fabricării biletelor 1 și 66, câștigul său n-ar fi decât de 90 centime.
>
> Atrag atențiunea d-lui ministru de finanțe asupra acestui punct ca să nu se mai facă asemenea erori, să nu se mai facă cu tipărirea acestor obligațiuni așa cheltuieli mari pe câtă vreme vă dau probe evidente că Casa Creditului Funciar Urban a comandat la o casă însemnată din Paris, Casa Dumont, bilete pentru 24 milioane cu prețul de 11.000 lei.
>
> Când Creditul Fonciar Urban pentru 24 milioane obligațiuni plătește 11.000 lei pentru fabricarea biletelor sale, eu mă mir cum esistă în compturile d-lui Sturza suma de 127 mii lei pentru 26 milioane lei obligațiuni.
>
> De aceea atrag atențiunea d-lui ministru de finanțe ca să nu se mai facă și cu aceste obligațiuni eroarea care s-a făcut cu tipărirea biletelor ipotecare, căci este ceva fenomenal. În adevăr nici o bancă din lume care a fabricat bilete n-a plătit ca noi pentru sută, un leu și 66 centime.

D. ministru a crezut că poate răspunde povățuindu-l pe d. Buescu să citească corespondența în cestiune și că poate numi interpelarea o insinuare la ceea ce d. Buescu răspunse:

Mă mir cum d. ministru de finanțe termină cuvântarea d-sale zicând că am făcut insinuări. Aș fi dorit ca onor d. ministru de finanțe să nu facă asemenea acuzări, căci eu am dreptul după Constituțiune să adresez guvernului și fiecărui ministru în parte interpelări.

Eu am venit cu cea mai mare delicateță și am atras atențiunea d-lui ministru de finanțe, căci am văzut cheltuită suma de lei 295.216 pentru confecționarea a 17 milioane bilete ipotecare, pe cât timp Creditul Fonciar Urban a contractat bilete pentru valoarea de 24 milioane cu suma de 10.000 lei. Prin urmare n-am făcut nici o cestiune personală, am atras numai atenția d-lui ministru, pentru ca aceasta este una din prerogativele deputatului, de-a îndemna pe ministru să facă cât mai puține cheltuieli și a nu face nicidecum cheltuieli zadarnice.

Dar d. ministru m-a atras pe un tărâm pe care n-aș fi dorit să se pună, spuindu-mi că d-sa s-a adresat la Casa Dumont ca la una din cele mai sigure case. Cu toate acestea, drept să vă spun, pe mine m-a surprins când am văzut că pentru tipărirea a 17 milioane bilete ipotecare s-a dat 1 franc și 65 bani la sută. Dar pentru că d-sa m-a atras pe un asemenea tărâm, ei bine eu am aici o notă de tot ce s-a cheltuit:

S-a plătit la banca Franciei lei 243.400,35
S-a dat ca răsplată trămisului care le-a comandat 16.683,65
S-a dat pentru costul transportului și embalagiu 19.944,50
Diurnele comitetului și cancelaria 13.037,60
Spese de cancelarie și imprimate 2150,10
____
Total 295.216,20

Prin urmare vedeți că fără voia mea d. ministru de finanțe m-a provocat de a-i spune în ce s-a cheltuit suma aceasta.

Eu n-am voit să fac aluziunea aceasta și rău ați făcut de m-ați tras pe acest tărâm, de aceea v-am și răspuns.

Prin urmare o greșeală făcută nu scuză o a doua, mai cu deosebire că eu vă dau cazul Creditului Fonciar Urban. Luați și Creditul Fonciar Rural și vedeți că tot aceleași sume se cheltuiesc.

Așadar repet că nu fac decât să atrag atențiunea d-lui ministru de finanțe ca să aibă în vedere că suma destinată pentru tipărirea acestor obligațiuni e colosală și-l rog să binevoiască a avea grije ca această sumă să nu fie așa de mare.

În toată interpelarea nu se citează nici un nume; ea e ținută în termeni reci și obiectivi. Să vedem însă ce zice cel „cu musca pe căciulă“? Într-adevăr a doua zi d. E. Costinescu cere cuvântul și începe astfel:

D. E. Costinescu. D-lor deputați, voi să adresez onor. d-lui ministru de finanțe o interpelare sau, mai esact, să-mi emit părerea într-o cestiune de resortul d-sale.

Această cestiune, d-lor, este privitoare la imprimarea în genere a efectelor statului.

Dar mai întîi fiindcă s-a rădicat ieri o asemenea cestiune în Cameră pe cînd eram absent și fiindcă s-a ridicat sub impresiunea unor sentimente pe care le-a calificat onor. d. ministru de finanțe, înaintîndu-se niște neesactități de fapt, neesactități intenționate.

D. președinte: Vă rog să binevoiți a nu judeca conștiința persoanelor.

D. P. Buescu: Cer cuvântul în cestiune prealabilă.

D. președinte: Nu vă pot da cuvîntul în cestiune prealabilă cînd vorbește un deputat; eu mi-am făcut datoria protestînd contra unui cuvînt rostit de orator.

D. E. Costinescu: Eu, d-le președinte, retrag cuvîntul *fiindcă enunțarea faptelor ce vă voi espune revine tot acolo.*

Am zis că s-au înaintat neexactități de fapt. Am adus aci acte oficiale, acte autentice, pentru ca să probez acele neesactități spuse *cu tendințe pe cari nu le voi califica eu,* ci le voi lăsa dv., d-lor deputați, să le calificați.

După înșirări și espuneri lungi, d. Costinescu încheie astfel:

Este însă deplorabil ca aceia cari n-au curagiul să-și videze pasiunile și certurile lor în particular să vină să le aducă la tribuna Camerei. *(Aplauze)*

Maiestatea acestei tribune nu-mi permite să arunc apostrofări nimănui și nici voi adresa cuiva verio imputare personală directă; voi zice însă în teză generală că *insinuările calomnioase, că calomnia este demnul apanagiu al celor mici la suflet, al celor lași! (Aplauze)*

D. P. Buescu: Cer cuvântul în cestiune personală.

D. președinte: Nu pot să dau cuvîntul în cestiune personală fiindcă nimeni n-a fost atacat.

D. Ionescu a fost chemat la ordine pentru cuvântul „ubicuitate“. D. E. Costinescu, ca redactor al „Românului“, are privilegiul de-a numi pe colegii săi calomniatori, mici de suflet, lași, iar d. C.A. Rosetti găsește că nimeni n-a fost atacat.

Și noi credem că nimeni n-a fost atacat, dar din cauză cu totul inversă; acest d. Costinescu nu este în stare a ataca pe nimeni, încât demnul redactor al „Românului“ ar fi putut să-și facă seria de insulte și mai lungă, cât un articol de gazetă de ex.

Rămâne deci bine înțeles că „ubicuitate“ e o insultă gravă, iar „calomnios“, „mic la suflet“, „laș“ sunt epitete grațioase, permise în Camera prezidată de d. C.A. Rosetti.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[8 aprilie 1880]

Simeon Balint, cunoscutul luptător de la 1848 în contra insurecțiunii maghiare, fratele de arme al lui Avram Iancu și Axente, a murit acum patru zile în vârstă de 70 de ani. Decorat de către împăratul și distins cu rangul de „cavaler“, Balint a trăit, onorat de toți, ca protopresviter în Roșia din munții Abrudului. Una din dorințele sale cele mai vii fusese a vedea odată Bucureștii, dar nu și-a putut-o împlini. În viață fiind, el a devenit de mult obiectul doinelor populare, ca și Avram Iancu.

Balint bea, Balint plătește
Bani în pungă tot găsește

începe cântecul lui, ale cărui cele dentâi două versuri se disting prin nemerită aliterațiune.

Până ce ziarele din Ardeal ne vor aduce amănuntele asupra vieții sale, amintim că Balint se putea lăuda de-a fi ospătat pe împăratul. Când, în anii din urmă, împăratul a venit la Sibiu pentru o revistă militară a fost primit de către mitropoliții și clerul superior român. Mitropolitul recomandă pe demnitarii bisericești. Când ajunse rândul lui Balint, împăratul, fără s-aștepte recomandarea, îl recunoscu numaidecât:

— Uite, zise, și bătrânul Balint, cu care am călărit atâta împreună în munți.

— E mult de atuncea, împărate.

— Douăzeci și patru de ani.

❦

[9 aprilie 1880]

Camera radicalilor, în ajunul despărțirii sale, înfățișează un spectacol care ar fi bucurător pentru opoziție dacă n-ar fi adânc întristător pentru orice Român ce mai are vreun sentiment de demnitate sau mai hrănește vreo speranță pentru viitorul instituțiilor parlamentare în această țară. După ce a pierdut aproape un an în a nu face alta nimica decât a vota *„strălucita“* afacere și a da niște bugete false, acuma, în două-trei zile ce-i mai rămân până la despărțire, votează legi peste legi, cari de cari mai importante, fără șir, fără discuție, adeseori în mijlocul zgomotului, fără chiar să se poată auzi

ce se citește de la tribună. Să mai adăogăm pe lângă acestea intrigile personale și vânătoarea de portofoliuri și vom avea un spectacol pe care credem că nu prea îl înfățișează multe Adunări în lume.

Să luăm ședința de ieri. Un spectator străin, nedeprins cu ședințele Adunării radicalilor noștri, ar fi întrebat dacă se găsește într-o Cameră legiuitoare sau în vreun Beedlam oarecare. Judece oricine. Unii deputați se adunau în secțiuni, alții în comitete, fără chiar să aibă textul, nu imprimat, ci nici copiat de mână, al legilor ce se propuneau. Între acestea, Adunarea ținea ședință și vota cu iuțeala aburului legile cari, tot într-o vreme, se discutau cu câțiva deputați în secțiune, treceau la alți câțiva în comitet, se scriau apoi cu zor de impiegații Camerii și se depuneau la tribună de un raportor improvizat. Astfel se votă o parte din legea asupra fabricii de la Chitila, care fu retrasă în cursul discuțiunii de către guvern. S-au votat în același chip mai multe împrumuturi ale unor comune și județe setoase de a imita exemplul marilor finanțiari de la guvernul central. S-a votat cu aceeași iuțeală legea foarte importantă care dă ministerului dreptul să administreze după plac căile ferate, ștergând și păstrând orice va voi din regulamentele actuale ale acelei administrații. În fine, lucru de necrezut! Într-o clipă, printr-un fel de marafet *a la Bosco,* s-a votat un credit de 8.000.000 **(opt milioane)** hărăzit guvernului asupra bugetului anului curent și chiar asupra bugetului anului viitor, pentru — fie zis — armarea țării. Un asemenea proiect, care calcă legea contabilității statului, pășind asupra resurselor anului viitor, și care este pe lângă aceasta un vot politic — căci pare a desemna direcția ce guvernul tinde să dea politicii noastre internaționale — a fost votat prin surprindere și înainte de a auzi deputații ceea ce se citea de la tribună în mijlocul zgomotului ce domnea în sală.

Dar faptul cel mai însemnat al acestei memorabile ședințe a fost scandalul petrecut între dd. Cogălniceanu, Dimancea și alți membri ai majorității. Un proiect de lege neînsemnat, dar care privea departamentul d-lui Cogălniceanu, fu aproape respins prin 32 voturi contra 33 pentru, votul fiind nul după regulament. D. Cogălniceanu, care se simte acuma obiectul unei lucrări secrete ce are de țintă răsturnarea d-sale și, din această pricină, fiind astăzi nervos ca o femeie, rosti, în urma căderii proiectului, de pe banca ministerială și în gura mare: „Acelora cari au votat în contra mea, să…“. Era o înjurătură în regulă, așa că n-ar putea-o înscrie nici cea mai trivială gazetă radicală.

Cuvintele d-lui ministru de interne ajunseră la urechi indiscrete; acea înjurătură se adresa evident deputaților majorității, căci nu credem că d. Cogălniceanu ar fi putut pretinde sprijinul opoziției. D. Dimancea auzi și d-sa fraza pe care noi o dăm mai sus printr-un șir de tainice puncte și, mergând în cabinetul Consiliului de Miniștri, care un moment luă caracterul unui altfel de local, tratǎ foarte aspru pe d. ministru de interne, dându-i pe lângă altele și drasticul epitet de *prostituit.* De aci urmă o ceartă mare, scandal în toată regula între dd. Cogălniceanu și Brătianu și o mare turburare în sânul majorității.

Oricât de blândă și de disciplinată ar fi această majoritate, la dreptul vorbind nu credem că ar putea înghiți modul cam prea brusc și în orice caz cu totul neparlamentar cu care a tratat-o d. ministru de interne. Indignarea d-lui Dimancea va găsi probabil un răsunet.

D. Brătianu caută evident a trânti afară din luntrea ministerială pe d. Cogălniceanu, care-i este o povară grea, iar acesta se luptă ca să rămână în luntre; e lucru înțeles și legitim și de o parte și de alta; în tot cazul însă mijloacele întrebuințate și de unul și de altul caracterizează destul de trist pe acești doi oameni de stat: duplicitate din partea lui Brătianu, o nervozitate copilărească și o neauzită lipsă de demnitate din partea d-lui Cogălniceanu.

Când îl vede pe acesta agățându-se cu atâta desperare de un portofoliu pe care toți vor să i-l smulgă și apărându-se când cu niște mijloace cu mult mai prejos de trecutul său, când cu atacuri de nervi, omul cel mai de rând trebuie să aibă un sentiment foarte dureros pentru d. Cogălniceanu.

Să se termine odată această comedie nedemnă, păgubitoare pentru toți și pentru instituțiile parlamentare, de cari se face atâta vorbă. Explicația începută la Cameră în termenii drastici de cari pomenim mai sus va continua oare și în Consiliul de Miniștri prezidat de M.S. Domnitorul? Am fi curioși să știm ce ar urma de acolo: cazul nu e prevăzut în pactul nostru fundamental.

❦

[10 aprilie 1880]

Zilele din urmă s-au grămădit atâtea scandaluri în viața noastră publică încât nu știm cu care să-ncepem, cu care să sfârșim. Pe cine vrea Dumnezeu să piarză îi ia mințile, zice proverbul.

Numirea d-lui Simionescu ca prim-prezident la Iași a produs o turburare în toate sferele societății de acolo. Acest tânăr, asupra inteligenței și tactului căruia nu putem avea o opinie proprie, s-a ilustrat pân-acum prin dese conflicte cu colegii săi. A fost judecător la Bacău, la Brăila, la Focșani. Pretutindeni a îngrămădit termenele proceselor, judecând câte 50 și mai multe pe zi, ceea ce a avut de rezultat că două Curți de apel resimt aceste judecăți cu toptanul, fără observarea procedurii, abstracție făcând de la însuși cuprinsul sentințelor. Spre mai mare mirare aflăm că acest domn, deși dr. în drept la Toulouse, nu știe de loc franțuzește. E naturală deci și demisia celor 17 magistrați și protestarea baroului de Iași.

A urmat apoi incidentul Sireteanu-Cortazzi, asupra căruia așteptăm opinia justiției. Tonul din Parlament s-a ridicat pân'la apostrofări și epitete ca cele aruncate de d. Costinescu d-lui Pană Buescu și ca cele improvizate de d. Cogălniceanu la adresa majorității, de d. Dimancea la adresa d-lui Cogălniceanu.

Mai adaoge-se apoi votarea recompensei naționale d-lui C.A. Rosetti tocmai în momentele în cari naționalitatea noastră e mai primejduită și lipsa cea mai tristă bântuie populațiunile noastre rurale, și tabloul decăderii partidului guvernamental devine complet.

Acum se mai vorbește și de o recompensă pe care Camera ar voi s-o voteze d-lui I. Brătianu. Se zice, serios sau în ironie, nu știm, că Adunarea vrea să-i dăruiască prezidentului Consiliului cel mai mare domeniu al statului, domeniul Brăilei, care aduce un venit anual de 1.200.000 franci. Nu credem, dar înregistrăm zgomotul în toată cruditatea, ca să se vază la ce începe a se aștepta spiritul public.

Aflăm asemenea că în aceste ultime momente ale unei legislaturi ce se va mai prelungi cu cinci zile se va vota un nou împrumut de 30 milioane pentru acoperirea pretinsului deficit rămas de sub conservatori.

Ciudat deficit acesta, care așteaptă cinci ani de zile și învechirea roșiilor la putere pentru a se manifesta!

❦

[11 aprilie 1880]

În Reichstagul german centrul clerical a repurtat o biruință neașteptată. Sâmbăta penultimă, deliberându-se pentru a *doua oară* asupra legii militare, Adunarea primise amendamentul d-lui Richter, prin care și clericii se

supuneau serviciului militar, în exercițiile rezervei complimentare, serviciu de la care, prin tradiție și prin legi, erau scutiți. Dar, la a treia lectură a proiectului de lege, un deputat al centrului a prezentat un amendament care restabilea scutirea de mai sus. Adunarea a revenit asupra votului adoptând amendamentul centrului c-o majoritate de 10 voturi, în contra votului espres al însuși mareșalului de Moltke și a doi miniștri: d-nii Puttkamer și Lucius.

Din acestea se vede cu câtă îngrijire și amănunțime se discuta și se votează legile în țările occidentale. După trei lecturi și trei discuțiuni amănunțite asupra unei și aceleiași materii, Adunarea votează, ascultă opiniile opoziției, revine asupra votului, îl schimbă chiar în contra opiniei unui om atât de ilustru și atât de popular precum e mareșalul de Moltke.

Cam astfel ne-am închipuit și noi monarhia occidentală la noi, mai cu seamă pentru că o asemenea discuție serioasă, demnă de Parlamentul unui popor și demnă de guvernul ei, se petrece în patria originară a purtătorului Coroanei Române. Cu drept cuvânt am fi putut aștepta ca această moderațiune și publicitate a discuțiilor, acest control serios al ideilor și procederilor se va introduce, conform cu deprinderi ce le credeam contractate și în patria adoptivă a M.S.R. Domnului.

La noi însă Parlamentul partidului liberal ne prezintă curioasa priveliște a unei adunări de conspiratori cari, noaptea sau pe înserate, votează — ca și când ar comite crime — legile cele mai importante ale statului, fără chiar ca proiectele de lege să fie tipărite. Un credit extraordinar de 8 milioane se votează cu fuga, fără nici un fel de discuție, noaptea se votează monstruoasa recompensă a d-lui C.A. Rosetti, alaltăieri pe la aprinsul lumânărilor, adecă pe la 6 și jumătate seara, se votează — fără ca proiectul de lege să fi fost tipărit și împărțit deputaților și fără discuție — un împrumut de 65 milioane: anume 34 pentru linia Ploiești-Predeal și 31 milioane pentru a acoperi pretinsul deficit rămas în urma guvernului conservator, bine înțelegându-se că însuși raportorul, d. C. Boerescu, a mărturisit că comitetul delegaților *nu a verificat* și nici **putea** verifica deficitul de 31 milioane.

Iată dar o declarație netă a d-lui C. Boerescu. Comitetul delegaților nici a verificat nici a putut verifica deficitul lăsat de partidul conservator și, cu toate acestea, i se acordă guvernului d-lui Brătianu, pe simpla declarație că nu va cheltui decât pentru deficitul real, suma de 65 milioane, aceasta fără discuție, în contra protestărilor opoziției, care cerea cel puțin tipărirea proiectului de lege și 24 de ore de amânare.

Ca dovadă că acest deficit atribuit guvernului conservator e pe de o parte o eroare, pe de alta un neadevăr cităm sentința înaltei Curți de Compturi, care din acel pretins deficit a șters în mod absolut 8 milioane, iar asupra restului nu s-a pronunțat încă și ține sentința în suspensiune până la verificarea deplină. Prin urmare Camera și cabinetul susțin un neadevăr când atribuie guvernului conservator un deficit pe care nu l-au lăsat. Dar o dovadă și mai vie este mărturisirea comitetului delegaților acestei Camere chiar, care declină răspunderea de-a constata un asemenea deficit, zicând: „fără a intra în socoteli pe cari comitetul nu are nici căderea, nici timpul de-a le face“.

Iată ce se petrece la noi în țară, iată în ce mod de-a dreptul scandalos, insultându-se de către miniștri deputații din opoziție, se hotărăsc cestiunile de prima importanță.

Cu durere cată să constatăm că nicicând n-am fost mai departe de monarhia occidentală și de seriozitatea care o caracterizează decât în ziua de astăzi.

Mulți se crucesc întrebându-se ce voiesc roșii cu aceste procederi? Vor să discrediteze tronul în ochii poporului și să-l arate ca o jucărie în mâna partidului lor, vor să se folosească de acest discredit aruncat asupra Coroanei prin lipsa absolută de control pentru a justifica schimbări provocate de dinafară, vor să provoace o intervențiune străină?

Un lucru e sigur pentru toți. Sunt acte de desperare din partea partidului roșu, acte de om ce se îneacă și pentru care orice considerație publică, binele țării, Constituție, control, au devenit cuvinte deșerte.

Dacă toate acestea se întâmplau în vremea fanarioților, ce luau țările în arenda pe câțiva ani de zile pentru a le secătui materialmente, a le degrada moralmente, mirarea noastră n-ar fi la locul ei. Dar chiar atunci încă boierimea și mitropolitul, cu greu, dar tot puneau un frâu cupidității și corupției fanariote.

Dar sub o monarhie occidentală, de la care așteptam îndreptarea, sanificarea moravurilor politice, introducerea unei discuțiuni limpezi, obiective și lipsite de patimă a cestiunilor de interes public, sub o domnie occidentală să le vedem toate acestea petrecându-se cu un cinism fără asemănare pe pământ, fără asemănare în republicele Americei de Sud chiar, o spunem drept, nu ne-am fi așteptat. Cu durere constatăm că acea boierime mult calomniată constituia, până și sub vitreaga arendășie a fanarioților, un control mai serios al intereselor publice decât cel de astăzi.

Nu mai vorbim de popor. Glasul lui e nimicit prin falsificarea sistematică a regimului parlamentar, pe el îl bântuie foametea și nevoile, el e mai rău astăzi decum a fost oricând. Nu vorbim de boieri, pentru că, neprevăzători și darnici cu privilegiile lor, de la cari de bună voie au renunțat în detrimentul nației mult mai mult decât într-al lor propriu, ei nu mai există astăzi și i-a luat Dumnezeu spre a nu-și vedea țara, în momente supreme, adusă la sapă de lemn.

Singurul control posibil, în marginele stricte ale Constituției dar prin uzul sever al prerogativelor, cari nu sunt numai drepturi, ci datorii totodată, era acela din partea Coroanei. Numai acest control ar putea să împiedece desfrânarea cu care un partid vitreg își bate joc de toate interesele țării.

Nu se pară o întâmplare procederile din Adunări. Depeșile din Anglia inspiră această febrilă neliniște, această prăpăstioasă grabă cu care partidul roșu compromite interesele țării.

> *Schimbarea adusă în politica Angliei prin ultimele alegeri — zice un corespondent care a vorbit și cu Gladstone și cu lord Granville — e totală. Din toate părțile țării se vede o presiune generală și surprinzătoare în favorul prezidenței de cabinet a lui Gladstone, care-n politica esternă s-a pronunțat în termenii cei mai energici, nepermiși chiar de buna-cuviință. În sferele diplomatice ce stau în raport cu ambasada germană și cu cea austro-ungară din Londra, lumea e agitată în mod estraordinar, pentru că, după toate știrile, un cabinet prezidat de Gladstone însemnează redeschiderea cestiunilor stabilite prin Tractatul de la Berlin. Am avut, zice corespondentul, o convorbire cu lord Granville. El dorește în adevăr relațiuni bune cu Austria, dar asupra politicei viitorului cabinet mi-a refuzat orice informațiune. Și Gladstone, când e interpelat de aproape și când frazele nu sunt suficiente, păzește tăcere. L-am întrebat de-a dreptul dacă starea actuală de lucruri din Bosnia și Herzegovina i se pare permanentă și dacă ar aproba o unire a Bulgariei cu Rumelia orientală; dar nu mi-a dat nici un răspuns. Din alte părți însă, ce stau în relație cu Gladstone, aflu că planul său este împreunarea tuturor naționalităților Peninsulei Balcanice într-o confederațiune, cu escluderea Austriei. Cât de schimbate sunt toate împrejurările de la învingerea liberalilor încoace o dovedește opoziția contra indicațiunilor lui Vambery (etnograf maghiar) în prelecțiunea sa ținută la 5/17 aprilie. Această opoziție i-a dat lui Vambery ocazia de a întâmpina că n-ar fi crezut niciodată că înaintea unui public englez va trebui să apere Englitera în contra unui englez. Un liberal englez apărase la acea prelecțiune misiunea și procedarea Rusiei în Asia centrală.*

Iată dar conflagrațiunea înaintea căreia ne-am putea pomeni de pe-o zi pe alta. Și tocmai în asemenea momente țara noastră e adânc nemulțumită

prin procederile nedemne, jignitoare, lipsite de tact și de conștiință a partidului roșu. Tocmai în asemenea momente de-o gravitate estremă și strigătoare la ceri se aruncă, prin procederi ilegale și nemaiauzite, discreditul asupra celui mai important factor al vieții publice, asupra Coroanei, ducând-o, cu sau fără voie, la renunțarea complectă de la rolul de control ce-i revine. Cu o ușurință copilărească dacă n-ar fi nelegiuită se supun semnăturii domnești voturile unei Camere care nu mai e în stare de-a judeca nimic, voturi căpătate de ministeriu prin surprindere, noaptea, fără ca proiectele respective să fi fost tipărite și împărțite deputaților, fără discuție, fără examen, fără nimic.

Dacă, în aceste clipe îngreuiate de evenimente, îndrăznim a implora Coroana să-și exercite prerogativele față cu desfrâul irupt în partidul de la putere, n-o facem, o declarăm cu sfințenie, nici în interesul partidului conservator, nici pentru căderea pur și simplu a roșiilor. Departe de noi orice gândire egoistă, orice umbră de ură sau de patimă de partid. Nu voim schimbarea oamenilor, ci schimbarea acestei sisteme, care răpește poporului orice încredere în legi, în instituții, în sistem, în controlul firesc al Coroanei. Îndrăznim a implora pe augustul purtător al coroanei României să se gândească nu la partizi, la țară. Fie consiliari cine vor voi să ia răspunderea strivitoare a moștenirii roșie, răspunderea strivitoare a imprudențelor lor în politica esterioară, a nemerniciei în politica interioară. Dar numai de acei oameni cari reprezintă pe față interese străine și de aciia cari în asemenea momente nu gândesc decât la ei și la interesele lor individuale să se dispresure Coroana. Să nu se ia drept dovezi manifestații de stradă improvizate de poliție și cari formau alaltăieri obiectul ironiei publicului, să nu se ia după aparențe, cu dibăcie înscenate, al căror unic și esclusiv obiect de amăgire e de astă dată numai Coroana, nu poporul. Îndărătul acestor manifestațiuni înscenate se deschide prăpastia; pentru tron, pentru țară, pentru toți.

Prin adoptarea unanimă a monarhiei occidentale am gândit la acea măreață continuitate de dezvoltare care caracterizează dinastiile vechi ale Europei, ce au trecut neprimejduite prin secole întregi.

Visul rău al domniei efemere, visul și mai rău al arendășiei fanariote am voit să-l depărtăm de la căminele pustiite ale patriei noastre; nu am voit însă ca, sub un nume schimbat, să se perpetue acelaș sistem, ba unul și mai rău, prin lipsa absolută de control. Nu ne gândim la noi, căci o generație suntem abia și, ca generația de frunze a unui stejar secular, ne scuturăm cu toamna

vieții noastre la pământ. Dar la arborul măreț și secular al României ne gândim, la acela în umbra căruia a trăit Mircea cel Bătrân, și de acest trunchi străvechi se apropie securea a căreia codoriște o formează fiii vitregi ai acestei țări.

❦

AUSTRO-UNGARIA ȘI NAȚIONALITĂȚILE

[11 aprilie 1880]

Dezvoltarea lucrurilor în Austria e de astă dată în favorul naționalităților. În sine vorbind faza aceasta a statului poliglot stă în oarecari legături cu politica esterioară a împărăției, precum și cu interesele ei economice. Debușeurile cele mai însemnate ale negoțului și industriei austriace sunt în țările Dunării de Jos îndeosebi, în Peninsula Balcanică în genere. Afară de români însă, țările acestea sunt locuite de slavi, care precumpănesc prin număr, prin dezvoltare internă, prin sprijinul puternic al împărăției rusești. Pentru asigurarea politicei sale comerciale Austria avusese nevoie de Bosnia și Herțegovina, dar în contra anexării erau de astă dată tocmai elementele dominante: germanii și maghiarii, cari se tem de sporirea rasei slave în împărăție. Partidul militar, apoi Curtea însăși a cătat să încline spre naționalități cari din parte-le erau gata a vota anexiunea cu amândouă mânile.

Fără o politică bazată pe egala îndreptățire a naționalităților împărăția vecină nu va putea câștiga simpatii sigure și temeinice în Orientul Europei, pe când, din contra, realizarea dorințelor legitime ale acestora — ele sunt restrânse aproape esclusiv la limba de propunere în școalele populare și secundare, precum și la uzul limbei naționale în autoritățile ce stau în relații directe cu poporul de jos — realizarea acestora zicem ar da o dovadă pipăită de dreptatea cu care Austria știe a guverna și i-ar câștiga simpatiile popoarelor orientale în caz când acestea ar fi să aleagă între două supremații eventuale. Avem atâtea dovezi că cestiunile de drept public, de suveranitate națională, de politică esterioară, de constituționalism mai nu preocupă pe naționalități. Ceea ce cer ele este ca învățământul să fie pe cât se poate în limba națională, ca autoritățile să primească și să dea curs reclamațiunilor asemenea în limba cea pricepută de populațiuni, în fine ca nici una din naționalități să nu fie oprită de a-și iubi patria, limba și istoria în chipul ei,

după cum o înțelege, în forma familiară și atrăgătoare a tradiției, a limbei, a rasei locale. Evident că nici un popor nu are înțelegere pentru idealuri abstracte, că nu poate avea simpatii pentru o organizație ce se reprezintă prin oameni străini, prin limbă străină.

Cine n-a avut ocazia de-a constata că austriacii nu știu nici o limbă cum se cade? În școalele primare au învățat limba maternă, însă cu restricțiuni și predată nu în mod viu și cum o vorbește poporul, cu acele nuanțe cari constituiesc farmecul biruitor al oricării limbi, ci predată de oameni cari în școli secundare și superioare au învățat în altă limbă și cari o predau pe a lor proprie în mod teoretic și abstract. În institutele secundare apoi se predau obiectele în limba germană, dar într-o germană imposibilă, și ca fonologie, și ca sintaxă, care inspiră fiori unui adevărat german. Abia la universități începe a se vorbi nemțește, într-o epocă însă în care nu mai are omul interes decât de-a-și apropria știința necesară pentru viitoarea sa carieră. Astfel se întâmplă că austriacii nu știu bine nici o limbă. Efectele pentru inteligență nu pot fi decât rele. Ce trebuie să se petreacă în capul unui om care nu are, pentru ideile sale, manipulul sigur, razimul concret al unei limbi certe? Desigur nimic bun. Spiritul omenesc nu se poate dezvolta în libertate fără limbă, și anume fără de cea învățată din capul locului, cu toată bogăția ei de nuanțe, cu toată virginitatea cu care a fost receputå de mintea copilărească. Lipsa dezvoltării firești a limbelor deosebitelor naționalități din Austria are drept efect mărginirea spiritelor chiar, o mărginire care se resfrânge până și asupra capitalei. Un jargon ebraico-cosmopolit, de-o platitudine excepțională, fără caracter, imitând stilul ziarelor rele din Paris, primejduiește citirea ziarelor germane din Austria. Cele umoristice, care-ar trebui să reflecte geniul simpatic al limbei poporului de acolo, identic cu acela al Germaniei de Sud, se-nvârtește din contra pe-o clină regretabilă de cocoterie offenbachiană. Presa vieneză e în mare parte ceva fără rădăcini și nu reflectă nici spiritul rasei germane, nici pe al celorlalte naționalități. E poate un semn al dezvoltării științelor naturale acea iubire pe care o simțim pentru orice accent natural, fie-n arte, fie-n literatură. Acest accent natural lipsește acolo. Cu cât drumul de fier încearcă a nivela și a reduce la o egală platitudine omenirea toată cu atâta tendență de-a-și păstra comorile grămădite într-un lung trecut e mai vie în fiece popor. În realitate orice lucru temeinic și sănătos se face numai pe baza unei naționalități certe, a unei limbi certe. Grecia veche n-ar fi ajuns nicicând la dezvoltarea ei cea mare dacă limba ei nu s-ar fi dezvoltat cu toate nuanțele dictate de natură și

împrejurări și dacă această dezvoltare a limbii nu era paralelă cu dezvoltarea a chiar spiritului elin.

Impunerea în viața de toate zilele a unor limbi străine, exercitată cu oarecare virtuozitate de către elementele dominante, are drept efect că patria comună îi devine oricui aproape nesuferită. Și încă germanii ca germanii. Cu mult mai culți, având o înnăscută înțelepciune a vieții, ei se impun pe atât pe cât îi lași, însă până la torturarea conștiinței individuale, până la absurd nu ajung nicicând. Maghiarii însă, rămași îndărăt în cultură și străini prin natura lor de toată familia popoarelor arice, supun cu sila gâtlejul copiilor, precum și a oamenilor maturi, la tortura unei fonologii imposibile și silesc spiritul de-a se dezvolta în formulele unei limbi radical străine de toate popoarele continentului european.

Se ignorează cu totul se vede că în orice creier omenesc predispunerile intelectuale sunt înmagazinate prin atavism și că acestor predispuneri nu le convine decât limba vorbită de părinți.

Turcii erau mai simpli în procederea lor. Ei, pentru a deznaționaliza, tăiau la zeci de mii de oameni limba din gură, osândindu-i să fie muți. Rezultatele au fost strălucite. „Găgăuții“, cari sunt strănepoții acelor oameni, trec la toate națiunile din Orient drept indivizi escesiv de … cuminți. Toată lumea știe ce-nsemnează la noi, la sârbi, la turci chiar, vorba „găgăuță“; om care nu e în toată firea, „cretin“. La asemenea cretinizare a spiritului, a singurului instrument de care dispune omul în greaua sa luptă pentru existență, duc tendențele de deznaționalizare pretutindenea. Nu crește o plantă bine și normal decât din rădăcinele ei proprii. Există într-adevăr deznaționalizări fericite, dar ele sunt organice, nu impuse cu de-a sila. Contactul des c-o altă naționalitate, înrudirea de rasă, interese zilnice, încrucișarea și amestecul sângelui, mii de împrejurări fac cu putință o deznaționalizare organică. Dar cu sila, cu zorul, cu impunerea, nicicând; cel puțin noi nu știm nici un caz în istorie. Vorba cântecului: Dor de zor nu se știe pe la noi.

În Ardeal chiar, cine s-au maghiarizat? Nobilimea, cea de nimenea silită, cetățenii liberi în toate celea, oamenii cari aveau cea mai multă posibilitate de-a vorbi și a se purta cum doreau. Sigur e că siluirea deșteaptă o rezistență înzecită și că trezirea naționalităților datează din momentul încercării de-a le deznaționaliza.

Fără o schimbare de sistem în privirea aceasta monarhia vecină va fi teatrul unei zădarnice risipe de puteri. Guvernele nu vor ajunge la scopul

lor, iar naționalitățile vor fi împiedecate în dezvoltarea lor naturală în detrimentul și al lor și al țării întregi. Pe de altă parte nemulțumirea hrănită sistematic va face din naționalități, teamă ne e cel puțin, un material totdauna gata de-a transige cu influențe străine, chiar cu de cele periculoase existenței lor. „Pier eu, dar să piei și tu“ va zice fiece apăsat apăsătorului său.

Tot din cauza acestui sistem de șicană zilnică nu se pot întemeia în Orientul Europei simpatii hotărâte pentru Austria, care ar fi cea mai aptă pentru răspândirea unei civilizații adevărate în Peninsula Balcanică. Toți aceiia care-și văd existența lor amenințată în Orient nu ajung la nici o lămurire în privința razimului lor.

De câte ori nesiguranța existenței statelor îi silește pe oameni de a gândi cum să-și mântuie naționalitatea, dacă nu statul, de cine să se razime în momentele supreme, tot de atâtea ori fanatismul și corupțiunea din Ungaria îi pune într-o indisolubilă dilemă.

Reproducem mai la vale parte din discuțiunea ce a avut loc în Parlamentul din Viena, din care orice om nepreocupat va vedea care din cele două părți are dreptate.

> D. Czedik zise următoarele: *Sunteți patrioți, voiți Austria? Vă rog lăsați atunci statului limba statului. Într-o mare ramură a administrației statului ea există deja. Armata nu are decât o comandă, cea germană. Nu cred ca cineva din dreapta să crează că ne-am putea dispensa de aceasta. Dar rușinos aproape e pentru noi că ceea ce face puterea absolută nu pot face popoarele. Cu toată predilecțiunea ce o am pentru armată, n-aș voi să zic că numai în tabăra ei e Austria. Să traducem tabăra aceasta în înțelesul în care am vorbit, renunțați la planurile mari, îngăduiți limba statului cu toate consecințele ei stricte și sunt convins că nu va trece mult timp și vom zice: Nu Austria Superioară sau Inferioară, nu Tirolul, Triesta, Dalmația și Boemia, Moravia, Silezia, Galiția și Bucovina sunt patria austriacului, ci Austria întreagă.*
>
> *Contele* Richard Clam-Martinitz *răspunse cu condiția puterii unui stat e îndeplinirea dorințelor națiunilor sale, mai cu seamă pe terenul școalei. Nu poate sta rău un stat în care emulațiunea popoarelor se mișcă pe teren intelectual. Dacă la dorințele și tendințele ce vin din inima popoarălor dv. răspundeți cu espuneri și discuțiuni politice, popoarele nu vă pot înțelege. Gândiți la cuvântul pe care Goethe îl pune în gura lui Thoas:*
>
> Din multe câte spui spre-a refuza
> Cellalt n-aude decât vorba **nu.**
>
> *Un d. preopinent și-au esprimat dorința de a se înțelege, dar a zis că crede cumcă pacea între naționalități nu va fi ajunsă pe calea aceasta. Dezvoltarea e în mâna lui Dumnezeu. Dar nu pot crede că e o garanție mai mare pentru ajungerea păcii*

naționale când la dorințe serioase și stăruitoare răspundeți nu. Oricât de deosebit ați gândi asupra politicei esterioare a Austriei, asupra organizației interioare și a administrației, una nu-mi va tăgădui inima dv. austriacă: „că puterea Austriei stă în puterea unită a popoarelor ei“. Cine voiește însă dezvoltarea Austriei trebuie să voiască puterea, dezvoltarea materială și intelectuală a popoarelor ei, trebuie să voiască condițiile și supozițiile unirii popoarelor. E o convingere trecută în sucul și sângele acestor popoare că fiecare din ele, cel mai mic ca și cel mai mare, găsește în Austria apărare egală, drept egal, favorizare a intereselor sale intelectuale; de aceea e o bună politică austriacă de a concede popoarelor aceste condiții ale unirii lor și e un esperiment îndoielnic și primejdios de a învenina și a face neplăcută acea tendență unitoare și împreunătoare a popoarelor care trebuie să fie cu drept cuvânt trăsătura politicei interioare din Austria, de dragul unei idei de stat doctrinare și nepipăite. Dacă voiți deci unitatea și puterea Austriei, pe care desigur toți o voiți, fiți drepți în înțelesul mare și larg al cuvântului cu toate popoarele sale.

Nu știm dacă și în țările Coroanei ungare sferele dominante vor ajunge la convingeri mai realiste asupra naturii statului, mai ales când acesta e poliglot; nu știm dar — o mărturisim de mai nainte — n-o sperăm.

Evenimentele din urmă n-ar justifica deloc o asemenea speranță deșartă. Întâi s-a votat la Pesta o lege prin care toți învățătorii rurali, și cei cari nu sunt întreținuți de comuna politică, ci de poporenii bisericii, nu din bani direcți sau indirecți ai statului, ci din contribuția de bunăvoie a oricărui creștin, să învețe neapărat ungurește. Apoi prin anume plan de studii să prescrie ca cele mai multe ore pe săptămână să fie consacrate limbei ungurești în detrimentul, se-nțelege, a altor studii mai substanțiale și desigur mai folositoare decât filologia comparată a limbelor fino-tartarice. Acum vin c-o lege nouă, prin care supun și școalele secundare aceluiași tratament; nemaipomenind de împrejurarea că gimnaziul din Brașov, de pildă, conform unei legi generale, făcute pentru un caz special, va fi oprit de a mai primi subvenție din România.

Și cu toate acestea Brașovul era și este încă un emporiu pentru Orient și în deosebi pentru Țările Române.

Dar să lăsăm acestea. Răul ce rezultă din politica maghiară se va răsfrânge mult mai mult asupra maghiarilor înșuși decât asupra altora. Rațiunea de a fi a oricărui stat e ca oamenii, oricât de deosebiți fie, să trăiască mulțumiți lângăolaltă, fără dorința intimă de a-și frânge gâtul la o ocazie dată. Altfel statul e o sarcină netrebnică și, la dreptul vorbind, de prisos. Să-și cheltuiească cineva anii tinereții în armată și banii din pungă viața toată pentru a plăti o organizație care-l vexează și-l șicanează în toate

zilele și pe toate cărările e ceva ce se poate întâmpla uneori, când elementul dominant e mult mai numeros, mult mai bogat și mult mai cult, dar nu ține pururea acolo unde elementul dominant e în minoritate, sărac și incult. Tocmai mijloacele pe cari maghiarii le întrebuințează pentru a silui pe concetățenii lor dovedesc lipsa lor de putere reală și de importanță reală. Nu ne îndoim că va veni un timp în care le va părea rău — prea târziu poate — pentru legile vexatorii pe cari le votează cu atâta ușurință spre împiedicarea în cultură și ruina concetățenilor lor.

Se știe că statistica nu e în favoarea ungurilor. Această știință în cifre arată însă mersul real și concret al lucrurilor, un mers ce nu se poate împiedeca nici prin fanatism național, nici prin vexarea altora.

❦

[12 aprilie 1880]

Criza ministerială continuă întru așteptarea noului minister flotant. Diferite versiuni circulă în privința formării acestuia. După cum se știe organul d-lui Brătianu, în numărul său de alaltăieri, anunțând retragerea cabinetului, căuta să demonstreze că sistema ministerelor flotante este foarte constituțională din momentul ce Vizirul este statornic. Apoi, cu un sul subțire, dădea lui Cogălniceanu să înțeleagă că nu mai poate rămâne la portofoliu, pentru că nu-l mai vrea majoritatea, care pretinde de la capul cabinetului o remaniare în sensul curat radical. În timpul acesta sesiunea s-a mai prelungit; d. Brătianu avea dorința arzătoare de a i se vota și de către Senat împrumutul de 34 milioane. În intențiile d-sale stă să mulțumească pretenția majorității radicale și să elimineze astfel din cabinet elementele eterogene; însă înainte de trecerea împrumutului prin Senat avea nevoie să nu strice de tot frăția cu d.d. Cogălniceanu, V. Boerescu și Orăscu, căruia, după pretenția d-lui Boerescu, ar trebui să i se încredințeze portofoliul Cultelor. Astfel s-a asigurat deocamdată d-lor Cogălniceanu și Boerescu mănținerea la portofoliile de Interne și Externe, iar d-lui Orăscu i s-a promis portofoliul Instrucției. Pentru a se da mai mulți sorți de reușită acestui joc s-a dat curs în public zgomotului de remaniare ministerială în modul următor: d. Brătianu prezident și Finanțe, d. Cogălniceanu Interne, d. Boerescu Externe, d. Dabija Lucrări Publice, d. Slăniceanu Război, d. Tache Giani Justiție și d. Orăscu Instrucție. Se zicea că, după mature chibzuiri, după multă punere la cale și bătaie de cap, Marele Vizir așa hotărâse să-și

recârpească ministerul, iar M. Sa Domnitorul confirmase în totul hotărârea Vizirului. Cum se vede, articolul din pactul nostru fundamental în care se stabilește că Domnul numește miniștrii este și rămâne căzut în desuetudine; în locu-i s-a pus o altă dispoziție, nu înscrisă încă în Constituție, dar cu putere de drept consuetudinal, care stabilește că Domnul își alege o dată și bine un vizir și pe urmă acesta face, desface, preface și reface tot și toate, își alege sau își culege miniștrii din Camere sau afară din Camere, îi bagă, îi scoate, îi procopsește și-i horopsește după cum îi vine lui la socoteală, pentru fericirea patriei și pentru consolidarea nu a datoriei flotante, ci a instituțiilor parlamentare.

În sfârșit, ieri, cu iuțeala proverbială a Parlamentului radical, s-a și prezentat în Senat raportul asupra împrumutului de 34 milioane; în expunerea de motive se spune că împrumutul acesta se face pentru acoperirea deficitului moștenit de Marele Vizir de la guvernul conservatorilor. D. Manolache a propus a se șterge din espunerea de motive că împrumutul se face anume pentru acoperirea acelui deficit, deoarece cestiunea pretinsei cifre a lui este încă pendentă înaintea înaltei Curți de Conturi, sau, dacă nu, cel puțin a se amâna dezbaterea pentru o zi sau două. După porunca d-lui prim-ministru însă Senatul n-a primit propunerea d-lui Manolache Costache și a votat împrumutul.

Vom reproduce pentru lămurirea deplină a cititorilor asupra acestui caracteristic vot de mare viteză cuvintele rostite în privința acestui împrumut de dd. Mavrogheni, general Manu și M. Costache.

Credem inutile orice comentarie; țifrele vorbesc de sine-le. E destul să constatăm numai că instituțiile de control în care țara la 66 își pusese toate speranțele au ajuns în această stare de omnipotență vizirială.

❦

[13 aprilie 1880]

Din cercurile guvernamentale s-a aflat că astăzi sau mâine cel mult criza ministerială se va termina și noul cabinet se va forma în fine. Astăzi, după cum află „L'Indépendance roumaine“, organ oficios al d-lui V. Boerescu, majoritatea d-lui Brătianu va depune pe biuroul Camerii o propunere tinzând a protesta în contra oricării remanieri ministeriale în afară din partidul liberal-național și a reclama pentru d. Brătianu portofoliul Internelor. Numita foaie dă sub toată rezerva această știre, spune însă a fi

căpătat-o dintr-un izvor sigur. După informațiile noastre știrea de mai sus este pe jumătate adevărată, adică o propunere în sensul arătat nu se va depune la biurou, însă e adevărat că majoritatea este hotărâtă a se revolta în contra Marelui Vizir dacă acesta nu va hărăzi toate portofoliile la membri din marele partid, rezervându-și pe cel de Interne și prezidenția. Cu toată hotărârea încordată a vânătorilor de portofoliuri, d. Brătianu, pe cât aflăm, va păstra pe d. V. Boerescu; cât despre d. Cogălniceanu, se crede că va fi jertfit pe altarul constituționalismului, pentru a se împăca furia votatorilor. Nu se știe ce va urma apoi dacă majoritatea nu va fi mulțumită numai cu eliminarea d-lui Cogălniceanu; oricum, mai ales după votarea împrumutului de 34 de milioane și în vederea trecerii administrației căilor ferate în mâinile statului, se speră o împăcăciune în familie. Când țara are pe hârtie o constituție englezească și pe spete un mare Vizir și un mare partid turcești nu se mai poate teme de viitorul ei.

❦

[13 aprilie 1880]

Protestațiile fierbinți de dinasticism făcute în Senat de d. colonel Anghelescu prin denunțarea unui articol al „României libere“ erau pe cât se spune un fel de-a „nu mă uita și pe mine“ în vederea repremenirii ministeriale. Se mai spune însă că sentimentalismul d-lui colonel nu și-a atins scopul practic: d-sa rămâne și de astă dată pe din afară din noua combinațiune.

Ca istoriografi simpli amintim cu această ocazie că acest fierbinte dinastic, onor. d. Anghelescu, este același colonel care odinioară, fiindu-i partidul în culmea învierșunării ca opoziție, a ordonat corpului de sub comanda sa ștergerea numelui M. Sale din formula de jurământ milităresc înscrisă în livretul soldatului.

Ce caractere la acești domni, ce oameni întregi!

Unul vedea odinioară o prăpastie între națiune și M. Sa Domnitorul și peste puțin prăpastia fu astupată cu un portofoliu pe care bravul domn îl schimbă astăzi pe un post de advocat la căile ferate.

Altul detronează odinioară pe Domnitor — din norocire în efigie numai — și proclamă o republică, și peste puțin îl vedem galant polițai făcând în scara palatului primirea musafirilor domnești la zile mari.

D. colonel șterge odinioară numele M. Sale Domnitorului din livretul soldatului și astăzi se face denunțătorul unor pretinse abuzuri de presă față cu suveranul. O mică deosebire între d. colonel și ceilalți doi onorabili pomeniți mai sus, o simplă deosebire de noroc: d. colonel nu va fi ministru, d. colonel nu poate fi advocat al căilor ferate, iar cât despre postul de polițai se zice că el ar fi destinat, în cazul permutării actualului titular, nu d-lui colonel Anghelescu, ci unui coleg al d-sale, onor. senator Simion Mihălescu.

❦

[13 aprilie 1880]

Fiindcă se vorbește în mod care pare a fi serios de numirea d-lui Dimitrie Giani (*vulgo* Tache) la Ministeriul Justiției sau al Cultelor, ne credem datori a publica niște „suvenire“ după cariera sa, de advocat al statului, pe cari ni le comunică un fost advocat public. Aceste înștiințări sunt relative la o afacere faimoasă în timpul ei: afacerea Schonfeld-Filderman. Iat-o în puține cuvinte.

Doi antreprenori evrei de șosele (pe vremea aceea se mai făceau șosele) reclamau de la stat un milion și mai bine pentru niște pretinse daune ce ar fi suferit de la ministeriu. D. Tache Giani, advocat al statului, dete un aviz prin care recunoștea de sus până jos că pretențiunile zișilor antreprenori erau întemeiate.

Până aci dumnelui poate să invoace *conștiința sa.*

Dară nu e destul atât. Statul, neîncrezător, îi retrage procesul și-l dă altui advocat, mai puțin îngăduitor cu drepturile lui. Ce face Tache al nostru? Își dă demisiunea, trece advocat al lui Schonfeld și, înarmat cu cunoștința tuturor actelor și documentelor celor mai secrete pe care le cercetase în calitate de advocat al statului, pledează pentru Schonfeld la toate instanțele, având așadar, prin fosta sa pozițiune, avantajul de-a fi răsfoit dosarul și de-a cunoaște toate părțile slabe ale adversarului său. Ei bine, pricina era atât de rea încât, cu toate acestea, statul a câștigat-o până la ultima instanță.

Corespondentul nostru face apel la memoria d-lui Scarlat Pherechide, președinte pe atunci al tribunalului Ilfov, și chiar la a d-lui I. Câmpineanu, coleg sau succesor al d-lui Giani ca advocat al statului și care atunci își manifesta zgomotos indignațiunea sa.

Aceste fapte nu se pot tăgădui, fiindcă sunt constatate prin acte publice și oficiale și s-au petrecut în fața lumii.

În altă țară d. Dimitrie Giani ar fi fost șters din tabloul advocaților și ar fi dat afund pentru toată viața. La noi s-a făcut mare patriot, apărător înfocat al intereselor publice, viceprezident al Adunării, inițiator de recompense naționale și, în fine, ministru al justiției și cap al magistraturii, căria îi arată, prin exemplul său, care este calea cea mai nemerită pentru ca un tânăr să ajungă la posturile cele mai înalte, ba chiar până în Consiliul suveranului țării.

❦

[15 aprilie 1880]

Alaltăieri, sâmbătă, s-a închis sesiunea Corpurilor legiuitoare printr-un mesaj domnesc, citit la Senat de d. M. Cogălniceanu, la Cameră de d. Stolojan.

Meritele acestor Adunări sunt, se-nțelege, citate pe rând în mesaj. Modificarea articolului 7, răscumpărarea căilor ferate, bugetul *echilibrat,* fondurile puse la dispoziția Ministeriului de Război, legea organică pentru Dobrogea, *votarea celor zece milioane lei vechi pentru Iași* ș.a.m.d.

Închiderea nu se putea face fără ca să se manifeste acea dorință intimă a majorității de-a vedea depărtate din ministeriu elementele eterogene: Boerescu și Cogălniceanu.

D. Sefendache a luat mai întâi cuvântul în cestiune. D-sa a amintit scenele semnificative produse în Adunare: demisiunea celor patru viceprezidenți, apoi împrejurarea că multe proiecte de legi, deși nu s-au respins, s-au discutat însă cu oarecare îndoință și, dacă s-au votat, cauza a fost că, ori de câte ori era o manifestațiune în contra acelor proiecte, trebuia să vie persoana d-lui prim-ministru ca să le acopere. Curentele n-au fost favorabile combinațiunii ministeriale; ar fi bine deci ca d. prim-ministru să răspunză dacă vroiește sau nu să țină seamă de cele espuse și dacă găsește de cuviință ca să continue afacerile țării, în timpul cât nu va mai fi sesiunea Camerei, tot prin combinațiunea ministerială care este astăzi.

D. Brătianu răspunse că, dacă vro modificare va avea loc în minister, aceasta nu va altera întru nimic *caracterul esențial* al cabinetului. Dacă poate vro doi-trei din d-nii miniștri, din cauza unor interese particulare sau *cine știe din ce alte împrejurări* s-ar decide să se retragă, ministerul se va

completa astfel cum caracterul său să rămână acelaș mai cu seamă prin *persoanele cari dau ton* acestui ministeriu. D-sa are *firma* oficială, însă nu poate să nu recunoască că mulți dintre colegii săi au în guvern o însemnătate tot ca și d-sa.

Cu acest răspuns nu putea rămânea mulțumit d. Fleva. Acest minister, zice d-sa, a avut caracterul nu al unui partid esclusivist, ci al întrunirii unor elemente diferite, pentru a putea trece prin dificultăți. Dacă aceste dificultăți au trecut, vine întrebarea: ministerul păstrând acelaș caracter și într-o stare normală, poate da realizarea dorințelor partidului liberal? A venit timpul ca partidul liberal să intre în acțiune în întregimea programului său; și o neutralizare a acestei acțiuni nu poate aduce decât sterilitate și prin urmare discreditarea partidului liberal în fața țării. Când diferite persoane cari, fără a fi într-un partid, vin de se alătura la partidul liberal, ele sunt datoare să spună că vin să lucreze pentru triumful ideilor partidului.

D. Brătianu a declarat că nu este cestiune decât de nuanțe și de temperament și-ncolo nici o deosebire între d-sa și colegi, punct de vedere pe care l-a-mbrățișat și d. Boerescu, cu cunoscutul său temperament escesiv de fericit.

Da — zise d. ministru de externe — sunt liberal, dar cu *temperamentul* meu. D-sa cere ca cestiunea să fie rezolvată, pentru că pozițiunile echivoce sunt cele mai rele și d-sa unul, pe socoteala d-sale, nu poate suferi o pozițiune echivocă. D-sa e de părere că ministeriul e de fuziune, și cine zice fuziune nu înțelege confuziune sau difuziune, ci întrunirea unor forțe convergente, cari trebuie să fie identice în natura lor spre a produce un rezultat bun, căci altmintrelea n-ar produce decât paralizie. Când se combină, ca în chimie, două elemente contrarii cari să se neutralizeze nu se poate produce nimic; dar când sunt elemente din cari să iasă o forță rezultatul va fi bun ș.a.m.d. Astfel, *in dulci jubilo,* ilustrul nostru om de stat confundă legile mecanicei cu cele chimice. Găsește Adunarea că e rău ca forțele acestea să fie întrunite? Dumnealui e cel dântâi care să se retragă, căci a fost unul din cei cari au constituit o *nuanță* în acest minister. Dacă Adunarea găsește că în situațiunea de astăzi d-sa nu mai poate face parte din minister, d-sa se retrage. E drept că zilele trecute s-a dat un vot pe care d-sa îl luase ca semn că nu ar fi agreat de majoritate și imediat a fost gata a se retrage; dar i s-a încredințat (naivul) că votul acela n-a fost dat *nicidecum* ca semn de neîncredere către d-sa, după cum îl luase (în nevinovăție-i) și de aceea a revenit. E gata deci a urma sentimentelor Camerei în privință-i.

Dacă aceste sentimente sunt a se desface fuziunea, a se schimba unele persoane din minister între cari ar fi și d-sa, se va retrage. Altă profesiune de credință nu poate să facă acum. E liberal, dar cu convicțiunile d-sale, cu temperamentul d-sale.

Dacă reproducem aceste repetative protestări ale d-lui V. Boerescu e că-i admirăm temperamentul.

În ședința Senatului de la 22 noiemvrie 1877 tot fericitul temperament și convingerile d-lui Boerescu l-a făcut să țină un foarte lung discurs spre a motiva proiectul de răspuns al opoziției la mesajul tronului și în care zicea:

> M-am consultat cu mai mulți amici din partida *conservatoare*, care se poate afla în minoritate aici în Senat, însă care este în **mare majoritate** în țară. Autorizat de acești amici, în numele partidului ce reprezintăm, v-am espus în ce consistă politica noastră tradițională… Această espunere și afirmare scrisă a politicei noastre naționale este nu numai o programă politică a partidului *conservator cu toate nuanțele sale*, ci politica fidelă și rezumată a națiunii întregi.
>
> Iată programul partidului *conservator întreg*, pe care am onoare a-l citi în numele amicilor politici din acest Senat cari m-au autorizat pentru aceasta.
>
> (Urmează programul)
>
> Aceste principii fundamentale ale politicei noastre naționale le declarăm și le afirmăm noi în numele partidului *conservator* etc.

Doi ani sunt de atuncea. Ce fericit temperament! Pe atunci era conservator cu toate nuanțele sale și convergent cu reacțiunea, azi e liberal cu toate nuanțele și convergent cu progresul și națiunea. Cine vrea să nu-și crează ochilor să deschidă „Monitorul“ pe anul 1877, trimestrul IV, pag. 7038.

Se vede însă că d. Fleva nu este om care să crează în schimbarea fundamentală a direcțiunii convergente și în basmele chimico-mecanice ale d-lui ministru de esterne. Într-un discurs nu tocmai lung a repetat de șase ori în deosebite variante ca d. Brătianu să ia Ministeriul de Interne și între altele a spus:

> În diferitele elemente cari sunt mai mult sau mai puțin deosebite, după cum a spus însuși onor d. Boerescu, aceste elemente cari compun cabinetul trebuie să crească în noua combinațiune ce s-ar face sau să rămână tot în starea de astăzi? În biserică poate intra oricine, dar, ca să intre cu credință, trebuie ca mai întâi să se facă *creștin*. Nu sunt pentru a se confia ministeriile unor persoane cari, prin trecutul și faptele lor, în loc de-a da o garanție de prosperitate pentru partidul liberal, ar fi o împiedecare.

D. Fleva a propus deci o moțiune în sensul acesta. D. C.A. Rosetti vrea s-o trimită în secțiuni; d. Fleva protestă și o retrage, d. Rose Locusteanu își însușește moțiunea, a cării trimitere imediată în secțiuni se primește c-o majoritate de 37 contra 32 voturi.

Dar — vai, fatalitate! — orele 5 sună, ședința ar trebui prelungită, când iată că d. Stolojan se suie la tribună pentru a citi mesajul prin care onorabilii sunt trimiși la primblare până la toamnă.

Mai răsuflă Bucureștii pân-atunci!

❦

PISTOALELE MUNTENEGREANULUI

[15 aprilie 1880]

Acum câteva zile veni la Viena un muntenegrean de tot tânăr, călătorind spre Kiew, unde va intra în Academia militară. Pe stradele Vienei lumea curioasă urmărea cu ochii pe acest fiu al munților negri în costumul său cel pitoresc și cu brâul spicuit de pistoale strălucite. În Viena însă poliția nu vede bucuros nici pe un muntenegrean purtând arme pe stradă. De aceea un impiegat îl făcu să înțeleagă că trebuie să se despartă de arsenalul său. Junele erou se miră mult de această cerere, căci muntenegreanul în legislațiunea sa nu pomenește de patente de arme. Se duseră la un funcționar superior. Aci muntenegreanul se purtă cu multă modestie, numai că, din întâmplare, trase de la brâu un revolver cu o mișcare proprie acestui soi de oameni, încât autoritatea vieneză sări trei pași îndărăt. Muntenegreanul însă, zâmbind, îl liniști, într-un limbagiu înflorit, zicând: „Fii liniștit domnul meu: ceea ce pentru tine este condeiul, pentru mine este revolverul. Știu ce se cuvine!“ Primind permisiunea de a-și purta și de aci înainte pistoalele mult dorite, tânărul ieși. Afară rugă pe interpret să-i arate unde este *scupștina* Vienei, unde dorea să vadă pe d-rul Rieger (deputat boem). Dar acolo nu voiră să-l lase a intra în Parlament cu armele. O mare luptă se aprinse în inima viteazului june între dorul de a vedea pe vestitul boem și între durerea de a se separa de arme pentru câteva momente. În fine învinse dorul și cetățeanul din Cetinie intră fără pistoale în galeria Camerei.

❦

[16 aprilie 1880]

Am vorbit așa de des despre ușurința cu care la noi în țară se discută și se cotează legile încât mai nu mai aflăm o parafrazare fericită spre a esprima din nou acest primejdios neajuns. Legi se votează și se dezvotează înainte de-a se fi aplicat și de-a se fi dovedit de sunt bune sau nu. Altele iar se votează fără de nici o trebuință concretă, numai pentru a satisface legiferomania, pe când măsuri folositoare, cari ar reclama o estremă urgență și ar fi de un folos general, stau cu anii în portofoliile miniștrilor și nu află timp de-a ieși la lumina zilei. Nu mai vorbim de lipsa de sistem și de ușurința discuției. Nu suntem, desigur, amicii acelei școale pedantice care deapănă toate legile din ghemul unui singur principiu general și care zice *„fiat justitia, pereat mundus“*, însă un sistem oarecare, bazat pe natura lucrurilor și pe starea lor actuală, ar trebui să formeze directiva elaborării legilor.

Pretinsa discuție din Parlamentul nostru e însă ceva neauzit. Proiecte de lege netipărite, nestudiate se pun în dezbaterea unor Adunări cari, prin chiar atitudinea lor, dovedesc o deplină lipsă de interes pentru tot ce se propune. Numai în momentul în care vreun interes al partidului e atins Adunarea se electrizează și devine furtunoasă; îndealtmintrelea miniștrii cată să facă pe paznicii de ușă și să țină pe deputați, prin rugăciuni, la locurile lor, pentru ca Adunarea să nu se descompleteze, indiferent fiindu-le dacă cei opriți sunt din opoziție sau guvernamentali, numai numărul necesar să fie față, pentru ca mașina legiuitoare să poată îmbla. Îndealtmintrelea deputații nu vin decât pentru a răspunde la apelul nominal, ca să poată lua diurna.

Poate oricine înțelege ce interesante ajung discuțiile unei Adunări din care toți caută a scăpa cât se poate mai curând și care nu se ține la un loc decât prin atracțiunea diurnei și a intereselor de partid.

În alte țări se cântăresc termenii legii, la noi nici dispozițiile ei. Articol după articol se votează cu aceeași repejune cu care trec pe dinaintea ochilor stâlpii telegrafului când călătorești în vagon. Ceea ce caracterizează generațiunea actuală și o distinge, în defavorul ei, de altele e lipsa de iubire de muncă și de conștiință a datoriei; nici iubesc lucrul pe care-l fac, nici se simt datori a-l face.

Între multele dovezi de ușurință întru votarea legilor cităm de astă dată cazul cu legea împrumutului de 25 milioane pentru conversiunea obligațiunilor rurale.

Nu mai vorbim despre sumă. Ea e cu mult mai mare decât ceea ce-i trebuie într-adevăr guvernului pentru a face față trebuințelor Casei de lichidare. Dar, când în Senat s-a propus ca emisiunea titlurilor să se fixeze la 84 la sută, d. general Manu a luat cuvântul pentru a arăta inconvenientele unei asemenea fixări de mai nainte a emisiunii, vătămătoare cursului celorlalte valori ale statului, cari se negociază astăzi deja pe piețele străine cu prețuri mult mai avantajoase. Astfel titlurile, neemise încă, ale drumurilor de fier ajung până la 95. Cu toate acestea emisiunea fixă de 84 la sută s-a votat și e un noroc că nu s-a promulgat încă.

În ședința Senatului de la 8 aprilie d. Stătescu revine, în numele și din inițiativa mai multor senatori, asupra legii votate și trecute prin toată filiera și, în vederea neajunsului pe care d. general Manu îl relevase din capul locului, propune ca emisiunea să se fixeze la minimum de 75, iar dobânda titlurilor să se reducă la 5%, bineînțelegându-se că legea votată fiind deja, titlurile neemise încă se negociau în piață, în așteptarea promulgării legii și a emisiunii, cu 87.

Dar precum votarea a fost din capul locului pripită tot astfel și propunerea d-lui Stătescu. Deși ea nu era alta decât împlinirea repede a prevederilor d-lui general Manu, era pripită însă ca procedură, căci cestiunile financiare urmează a se trata mai întâi de Cameră și apoi de Senat, iar pe de altă parte legi pornite din inițiativa Senatului sunt supuse unei proceduri escepționale, ca cele trei lecturi din zece în zece zile ș.a.m.d.

Astfel se emite un împrumut identic cu cel ce se face la Berlin pentru drumurile de fier și cu toate acestea i se fixează o cotă de emisiune mai mică decât a acestui din urmă și după aceasta vin propuneri de modificare. Asta seamănă foarte mult a manoperă de joc de bursă, ba ar face a se bănui că jucătorii se servesc de domnii membri ai majorității Senatului pentru a produce urcarea sau scăderea titlurilor.

O altă lege, tot în starea celei de mai sus, votată de Cameră, modificată în Senat și retrecută prin Cameră, e cea privitoare la cesiunea unui loc de construcție către Societatea Creditului Funciar Urban. Legea este rea și pripită, după chiar declarația naivă a d-lui Brătianu, și promulgarea ei rămâne *in suspenso.*

❦

[17 aprilie 1880]

În numărul său de alaltăieri foaia oficioasă a primului-ministru anunța că d. M. Cogălniceanu și-ar fi dat demisiunea, pentru care îi mulțumea în numele partidului, că d. prim-ministru ar fi fost însărcinat cu interimul Internelor, iar că d. Cogălniceanu ar fi primit sarcina de-a reprezenta România la Paris. Se vede însă că d-lui Cogălniceanu nu-i convine această punere la cale și refuză să schimbe portofoliul Internelor cu sarcina diplomatică ce i se propune. Astfel, foaia oficioasă revine asupra știrii pe care a dat-o alaltăieri, calificând-o de prematură, exprimă însă speranța că ea nu este deloc nefundată: cu alte cuvinte d. Cogălniceanu va fi silit până în fine să cedeze.

❦

[17 aprilie 1880]

Deși termenul „mesaj“, cu înțelesul de comunicare făcută de puterea executivă către cea legiuitoare, e de origine americană și, până la 1848, se aplica numai la comunicațiunile prezidentului Statelor Unite, totuși datina acestor comunicări, combinată în statele europene cu principiul monarhic, are aci un înțeles mai grav decât în republice.

În statele monarhice mesajele sunt asemenea comunicări pe cari puterea executivă le face celei legiuitoare și se împart în două categorii: cele ordinare, consistând din o formulă stereotipă, cu care se înaintează proiectele de legi sau se prelungesc sesiunile, și cele estraordinare, cu care se deschid și se închid sesiunile Corpurilor legiuitoare.

În mesajele de deschidere miniștrii pun în gura monarhului enumerarea proiectelor de legi cu cari or să vină, reformele ce au de gând să propună; deci acestea privesc viitorul și cuprind o listă de făgăduințe; în mesajele de închidere însă se rezumă calea petrecută într-o sesiune a Adunărilor, se face pe scurt istoricul periodului legislativ și guvernamental, prin urmare acestea privesc trecutul.

Aceste mesaje sunt un escelent mijloc de control pentru Coroană, căci se presupune cu drept cuvânt că mesajele de deschidere sunt promisiunile făcute țării de către miniștri, în numele capului statului, iar cele de închidere, scurte dări de seamă asupra făgăduințelor într-adevăr împlinite.

Presupunerea de căpetenie însă a mesajelor de Coroană e că ele vor fi exacte, vor cuprinde adevărul și nimic decât adevărul. Din cauza aceasta mesajele din țări apusene sunt foarte scurte și foarte bine cumpănite, pentru a nu cuprinde nici promisiuni hazardate, nici inexactități. Cele republicane pot fi mai lungi, pentru că la urma urmelor prezidentul e răspunzător de actele sale, cel puțin în chipul că, dacă nu și-ar ținea promisiunile sau ar înainta inexactități, n-ar fi ales pentru a doua oară. Stabilitatea monarhiei esclude, se-nțelege, acest mijloc al nației de-a înlătura greșeli comise, cauză pentru care, o repetăm, mesajele din state apusene sunt scurte, adeseori vage și concepute cu o extremă cumpănire a termenilor.

Mesajul de închidere citit la 12 aprilie înaintea Corpurilor noastre legiuitoare se distinge însă parte prin aprețieri unilaterale, parte prin inexactități pe cari miniștri nu s-au sfiit de-a le pune în gura Domnitorului.

> Fie ca Adunări de revizuire a Constituțiunii, fie ca Adunări legiuitoare ordinare, Parlamentul Român *a fost la înălțimea misiunei sale.*

În orice caz cestiune de apreciație.

> „Ați introdus — zice mesajul — în liberala noastră Constituțiune principiul societăților moderne, acela al egalității politice fără deosebire de religiune, înconjurând aplicarea acestui principiu cu garanțiile cerute de interesele noastre economice“.

La punctul acesta deja cată să observăm că înălțimea misiunii Parlamentului Român ar fi căzut foarte repede la trepta categoriilor Costinescu, convenite cu Alianța izraelită, dacă, pentru norocul acestei țări, nu ieșea din alegeri o treime opozițională și dacă soarta țării era fără îngrădire în mânile partidului roșu. N-avem nevoie a pomeni din nou că art. 44 al Tractatului de la Berlin, prin care ni s-a impus modificarea art. 7 din Constituție, cuprinde un adevărat program al deznaționalizării României și sentența ei de moarte, pe lângă împrejurarea că era cea mai grea lovire adusă suveranității dinlăuntru a țării, restabilită cu atâtea grele lupte și sacrificii de generația trecută. Putem zice că acea generație trecută era reprezentată mai cu seamă în opoziție și că ea a știut să înconjure primejdia vădită ce s-ar fi putut preveni printr-un act de legislațiune anterior Tractatului de la Berlin.

> Învingând toate greutățile — continuă mesajul — ați pus țara în stăpânirea marii sale artere de comunicațiune; căile ferate.

Și aici nu ne putem îndupleca a recunoaște că Adunările au fost la înălțimea misiunii lor. Răscumpărarea, după chiar declarația d-lui Brătianu în Senat, era *impusă* din străinătate, ca și concesia Strusberg; răscumpărarea era a treia condiție ce ni se impunea pentru a ni se recunoaște independența din partea Germaniei. Afirmațiunea „Românului“ că e „cestiunea cea mai populară“ n-a putut-o susținea nici d. Brătianu, șeful partidului liberal, necum alții. A învinge toate greutățile ar fi însemnat a o respinge cu succes, nu a primi o răscumpărare și oneroasă și impusă din străinătate.

Dar să admitem, deși nu concedem, că lăudarea actelor Adunării în aceste două priviri ar fi cestiune de apreciație.

Să venim la alt punct al mesajului.

> Fără a impune populațiunilor nouă sarcine, ați dat guvernului meu un buget *echilibrat*, votat la timp și în stare de a putea face față la toate trebuințele serviciului public.

Un buget echilibrat va să zică un buget fără deficit.

Această afirmațiune e de-a dreptul inexactă și miniștrii ar fi trebuit să se ferească de a o pune în gura Domnitorului.

Pentru ca un buget să fie echilibrat se cere ca, față cu toate condeiele cheltuielilor sale și care se reproduc regulat în tot anul, să fie tot atâtea condeie de venituri reale cari se reproduc.

Bugetul anului 1880 însă are 1) un deficit mărturisit de 6.862.422 lei ce se acopere cu bilete ipotecare, adecă cu un împrumut care nu se mai reproduce; 2) cuprinde între venituri rămășițe de 7.500.000 lei cari corespund cu bonuri de tezaur în circulație, deci nu reprezintă decât o datorie flotantă; 3) cuprinde venitul Monetăriei de 2.200.000 l.n. care nu e decât o emisiune de bilion fiduciar și care nu se mai reproduce, deși cheltuielele în dreptul cărora stă sunt cheltuieli constante. Deficitul real al bugetului așa-zis echilibrat e prin urmare de 16-17 milioane.

E cu atât mai gravă afirmațiunea că bugetul e echilibrat cu cât miniștrii știau din esperiență că colosala datorie publică grămădită în acești din urmă patrusprezece ani s-a născut tocmai pe calea pe care o urmează acum, adecă din disproporția între cheltuieli *reale* și venituri *fictive*, o disproporție care, în loc de a se controla, se ascundea fie prin îmflarea, fie prin admiterea de

venituri fictive, fie în fine prin maniera de a boteza împrumuturi, deci datorii făcute pentru a plăti datorii, cu titlul uzurpat de venituri.

Germania, pe care am avea cuvânt de-a o invoca de model, are un buget anual de 900 de milioane mărci. Ei bine, îndată ce, la acest buget colosal, s-a ivit un deficit numai de 7 milioane mărci, ministrul și Parlamentul n-au căutat a-l cocoloși și a-l ascunde prin emitere de bilete ipotecare, ci a-l acoperi în adevăr prin resurse create din nou, unicul mijloc pentru a acoperi deficite.

Lăsăm să judece orice cititor nepreocupat dacă este sau nu demn din partea consiliarilor tronului de a pune în gura Domnitorului inexactități de *fapt*, abstracție făcând de la inexactitățile cari, până la un grad oarecare, s-ar putea considera ca greșeli de apreciație.

După discutarea celor ce mesajul cuprinde vom reveni în numărul viitor asupra celora ce el ar fi trebuit să cuprindă, căci el are greșeli nu numai *comițând,* ci și *omițând.*

❦

[18 aprilie 1880]

În numărul de ieri am relevat apreciațiile unilaterale, precum și inexactitățile de fapt pe cari mesajul le cuprinde *committendo.* Dacă pentru cele dentâi s-ar afla o esplicare, nejustificată însă, prin legătura în care ele stau cu vederile politicei germane, căci atât întârzierea recunoașterii sub pretextul chestiunii izraelite cât și răscumpărarea impusă sunt de origine berlineză, pentru neexactitatea de fapt că se numește *echilibrat* un buget ce cuprinde în mod fățiș 16-17 milioane deficit nu aflăm nici esplicare măcar, necum justificare. Prezidentul unei republice, identificându-se cu partidul pe care-l reprezintă, poate înainta inexactități de fapt, și d. C.A. Rosetti, redactorul „Republicei Române“ și părintele intelectual al celei de la Ploiești, ar putea să spună orice-ar pofti într-un mesaj adresat prietenului Dimancea sau prietenului Pătărlăgeanu. Lucrurile se petrec în familie, se stilizează între păhare sub dictatul cuviosului Simion de ex., cu conivente clipiri din coada ochiului și steriotipul „ne-nțelegem“. Dar miniștrii actuali prea confundă rolul unui Domn ereditar cu acela al unui prezident de republică. Cel dentâi nu poate fi în contrazicere cu sine însuși, căci prezidenții se schimbă, Domnii nu.

Din punctul de vedere al partidului liberal țara e fericită îndată ce d. C.A. Rosetti e reversibil. Nimeni nu e mai înclinat de a confunda țara cu sine însuși decât un partid. Nu este tot acesta rolul Coroanei, care stă deasupra partidelor și pentru care suferințele amare ale populațiilor nu pot fi indiferente, oricât de trandafirii ar fi obrajii marelui partid „naționale-liberale“.

De aceea ne întristează lipsurile ce le constatăm în mesaj, neajunsurile ce le are *omittendo.*

Când șefii statelor fac război sau comandanții armatei dau o bătălie este un obicei ca, biruința câștigată, ei să se ducă la fața locului spre a da mângâiere răniților și celor cari mor. Negreșit că miile de răniți cari zac, în urma bătăliei, pe câmpul de luptă nu se-ndreptează la vederea monarhului sau a șefului lor comandant, totuși însă e o mângâiere pentru ei când privirile lor împăinjenite mai scânteie încă o dată spre a vedea că cel care e în capul lor se preocupă de ei. Împăratul Traian — spune Pliniu cel Tânăr — își rupea hainele de pe el pentru a lega ranele soldaților căzuți în bătălie. Neputincios ajutor în sine, căci ce sunt hainele unui împărat pentru a lega mii de rane deschise, dar desigur că privirea împăinjenită a romanului murind se-mplea de lacrimi de gratitudine în acel moment.

Stabilind teoria că un mesaj trebuie să reproducă, ca o icoană fidelă, toate bunătățile dar și toate suferințele pe cari șeful statului le-a petrecut împreună cu supușii săi într-o curgere de timp, găsim în mesajul domnesc o crudă și neiertată uitare, că nu se face nici mențiune măcar de lipsurile ce-au suferit populațiunile noastre agricole prin reaua recoltă din anul trecut, agravată prin pierderea vitelor în urma războiului, lipsuri cu atât mai îngrijitoare cu cât știrile ce ne vin din toată țara despre starea recoltelor sunt mai rele. Lipsa de zăpadă în multe părți în timpul iernei, seceta deplină din primăvara aceasta a degerat și a istovit puterea de germinațiune a semănăturilor, încât ne amenință varga lui Dumnezeu, foametea.

Când toată suflarea românească, care direct sau indirect trăiește din agricultură, căci ea alimentează totul, de la lista civilă începând, bugetele mari ale Ministerului de Război, dobânzile colosale a anuităților drumurilor de fier, toate cheltuielele de fantazie ce-și permit guvernanții noștri, până și reversibilitățile patriotice, când, zicem, toată suflarea românească vede că starea plugăriei nu inspiră un singur cuvânt de mângâiere și de speranță mesajului domnesc, fie din inițiativa a însuși șefului statului, fie din aceea a miniștrilor, atunci ea constată, și cu ea împreună constatăm și noi, o

nepăsare de-a dreptul crudă, un indiferentism neiertat. Credem că d-nii miniștri ar fi făcut cu mult mai bine ca, în loc de-a pune în gura Domnitorului fraze amăgitoare, ce nu mai amăgesc pe nimenea, despre echilibrarea bugetului, i-ar fi descoperit icoana adevărată a mizeriei și actuale și în perspectivă, icoană care să-i fi smuls mărturisirea, mângâitoare pentru omul mic, că-l dor suferințele prin cari poporul român a trecut în anul din urmă și că inima sa e îngrijată pentru viitor.

Un sentiment de superioritate față cu opiniile mulțimei, dar o milă adâncă pentru *soarta* ei, iată semnul nu numai al înțeleptului, dar și a adevăratului monarh, cu atât mai mult aceasta cu cât cei cari se pretind a fi din popor și pretind a-l reprezenta sunt tocmai naturele cele mai egoiste, exploatatorii cei mai cruzi ai mulțimii. Rar, estrem de rar dorința de-a *parveni*, comună tuturor demagogilor, se poate concilia cu mila pentru soarta mulțimii, și numai în sufletul acelora a căror moștenire pe pământ e asigurată se tocește până la un grad oarecare egoismul, adoarme instinctul esclusivității individuale, pe când parveniții și demagogii nu trăiesc și nu înaintează decât tocmai prin deșteptăciunea în care țin acest odios instinct.

Rău ne pare dar că, pe lângă inexactitățile de fapt, mesajul domnesc arată o deplină nepăsare pentru soarta poporului ce locuiește în această țară.

❦

[19 aprilie 1880]

Un incident foarte neplăcut din punctul de vedere al prestigiului și demnității statului român a avut loc în zilele acestea între ministrul nostru plenipotențiar la Constantinopol și guvernul sultanului. D. Dumitru Brătianu s-a pripit a face niște pași diplomatici a căror stângăcie l-a silit mai târziu a se întoarce înapoi d-a-ndăratele. Începând, fără să se gândească bine, prin aceea ce se numește la *morgue espagnole*, pe care a împins-o, cum vom vedea, mai departe decât vestitul ambasador al Grenadei din operetă, ministrul nostru plenipotențiar a sfârșit prin închinăciuni, plecăciuni și prin cereri de iertăciuni; vorba ceea: dacă nu-i puterință, la ce mai gâlceavă degeaba. D. Dum. Brătianu trebuie să se știe că nu este înzestrat cu aceea ce se cheamă pe românește fiori; toată lumea-l cunoaște că d-sa este o natură cumpătată și dulce, de o înfățișare blândă și mângâioasă, nu un zvăpăiat hidalgo ca marchizul Campo-Basso de la Grenada; și ne mirăm ce a pățit onor. nostru reprezentant să ia așa la zor pe

bunii turci, cu cari de aminteri se spune că d-sa trăia până acuma în cei mai plăcuți termeni.

Iată care a fost regretabilul incident diplomatic de la Constantinopol, după cum ne spune o depeșe a ziarului „Des débats“:

> *Poarta n-a complimentat pe d. Dum. Brătianu cu ocazia aniversării prințului Carol, 8 aprilie. D. ministru plenipotențiar al României a adresat numaidecât plângere guvernului turcesc, amenințând să părăsească Constantinopolul dacă nu i s-ar da satisfacție.*

La morgue espagnole! Până aci lucrul merge teatral destul de bine.

Însă…

> *Savas Pașa a răspuns că acest ceremonial se observă numai față cu puterile semnatare ale Tractatului de la Paris, precum și față cu Persia și cu Grecia, în urma unor convențiuni speciale…*

Și …

Marchizul de Campo-Basso al nostru s-a declarat *satisfăcut* prin această explicație, exprimându-și părerea de rău c-a făcut niște pași *nejustificați.*

Astfel incidentul diplomatic care amenința Orientul cu niște grave complicațiuni s-a închis cu bine și cu norocire, spre înflorirea prestigiului tânărului nostru stat independent.

După cum spune „Monitorul“ de astăzi, d. M. Cogălniceanu și-a dat demisia, care a fost primită. Interimul Internelor l-a luat Marele Vizir, d. I.C. Brătianu.

❦

[20 aprilie 1880]

Espresia „codru parlamentar“ n-ar trebui să rămână localizată pentru arena de căpetenie a Adunării roșilor, ci întinsă asemenea asupra celorlalte ramuri de activitate radicală. Deocamdată voim să vorbim de codrul jurnalistic. În zadar am spus și am dovedit că deficitul de 30 milioane prezumat de răposatul Strat pentru a justifica un împrumut cu rentă era bazat în cea mai mare parte pe o confuzie de noțiuni; în zadar principele Dimitrie Ghica, astăzi prezident al unui Senat guvernamental, își esprima pe atunci indignațiunea în contra acelei prejudecări, subscriind împreună cu d.

George Cantacuzino o opiniune în care zice „că întârzieri în încasările rămășițelor nu constituiesc un adevărat deficit, ci numai o jenă momentană în plăți“; în zadar Curtea de Compturi a dat sentințe în toată regula, contrarii atât deficitului prezumat de răposatul Strat cât și situațiilor într-adins falsificate ale d-lui Dimitrie Sturza; în zadar în fine d. I. Brătianu însuși a declarat în ședința de la 10 aprilie a Senatului „că-i pare rău că espunerea de motive privitoare la acest deficit a intrat în detaliuri și a venit nu să motiveze, ci să determine cari sunt acele deficite și pe care exercițiu îl privesc, nefiind aceasta treaba Senatului, ci a Curții de Compturi și că numai Curtea are să hotărască pe care exercițiu îl privește acel deficit, nu Camera și Senatul“; cu toate declarațiunile și hotărârile, „Românul“ totuși nu are nu zicem pudoarea, căci n-o mai presupunem de mult la acești Catoni ai perversității, dar zilnicul bun-simț de-a înceta să inventeze deficite pe sama guvernului conservator.

Din capul locului ne izbește, în discuția asupra acestui pretins și îndelung răbdător deficit — care nu apare decât astăzi, după cinci ani de zile — ne izbește neidentitatea totală între presupunerile răposatului Strat și între cifrările fantastice, însă de reacredință, ale ortalei.

Ce zice răposatul Strat?

Admitea pentru anul 1875 un deficit de 5 milioane și mai bine și adăuga la acestea 7 milioane și ceva, rămășițe ce credea că vor rămânea neîncasate, la un loc 12 milioane; iar pentru anul 1876, la începutul căruia vorbea răposatul, admitea un deficit tot de 12 milioane, ca și cel de sus, plus 3 milioane pe care le credea că vor fi reclamate peste bugetul anului 1876 pentru cumpărare de arme, plăți de contracte etc.

Așadar, din presupunerea că nu se vor încasa rămășițele și din presupunerea că se vor ivi cheltuieli peste buget, aduna un deficit de 28 milioane și vro 700.000.

Iată dar de unde a venit zvonul deficitului de 30 de milioane; din presupuneri.

Astăzi, după patru ani și mai bine, vine ministrul și admite aceeași cifră de deficit, bazat însă cu totul pe alte elemente.

Rămășițele de cari vorbea răposatul Strat s-au încasat în mare parte demult, alte presupuneri ale sale nu s-au realizat nicicând, încât deficitul pe care-l prevedea el este radical deosebit de cel pe care-l admite d. Sturza, este altceva prin toate elementele sale și numai cifra de 30 milioane, tipul legendar închipuit de Strat, a rămas și azi în picioare, pe când corpul i s-a

risipit de mult. Încercările de astăzi nu sunt altceva decât tendența de a acoperi un deficit creat de roșii cu titlul și cu legenda creată de Strat.

Înainte de toate stabilim un principiu pe care toți îl cunosc prin evidența lui și care nu se poate contesta de nimeni.

Un deficit bugetar nu este ceva nevăzut și nepipăit, nu este o fantasmagorie, un spirit din povești. De-o parte stau cheltuielele, condei cu condei, cari trebuiesc plătite neapărat, la termen, de alta veniturile nu ajung. Cu ce se plătesc aceste cheltuieli? C-un împrumut, neapărat, reprezentat prin bonuri de tezaur. În anul 1876 apare însă o situațiune, publicată de chiar guvernanții actuali, în care se zice că pentru răfuirea definitivă a anului 1875 s-au efectuat *numai* 5 milioane.

Iată dar deficitul prezumat de răposatul Strat redus de la 12 la 5 milioane, după chiar situațiunea d-lui Sturza.

Dar asupra rămășițelor din anul 1875 s-au încasat nu 5 milioane, ci 7, încât, dacă se scade din această din urmă sumă ceea ce se datorea din anii anteriori, se va vedea că nu un deficit de 5 milioane, nu de 12 milioane are anul 1875, ci din contra un escedent de 296.597 lei.

Cum un buget cu escedent, după chiar situațiunile d-lui Sturza, poate deveni, prin mistificațiuni cifrate, un buget cu deficit, e o taină ușor de descoperit pentru cel deprins, însă mai greu de înțeles pentru publicul mare. Asupra lipsei de timp și de aplicație a publicului mare de-a studia cestiunile cu de-amănuntul se bazează însă articolele injurioase, amestecate cu cifre, ale „Românului“, precum și socotelile falsificate ale membrilor ortalei.

Mijlocul dibaci de a încurca și amesteca lucrurile întrebuințat de onorabilii liberali este însă următorul: prin legea de la 2 mai 1876 d-lor erau obligați ca, din rămășițele anului 1875 și din acelea ale exercițiilor anterioare închise, să plătească cheltuielile reclamate de acele exerciții; legea îi îndatora ca cu acești bani să amortizeze bonuri de tezaur ce le-ar emite pentru acoperirea deficitului prezumat al anilor 1875 și 1876. Ce fac însă?

În loc de-a urma legea votată de ei înșii, iau drept subterfugiu art. 63 din legea comptabilității generale și trec rămășițele nu sub forma de escedent de venituri privind anii trecuți, ci ca venituri „ordinare“ a unor ani viitori, nu ca sume încasate cu anume destinația de-a se plăti cu ele datorii făcute pe baza lor prin emisia de bonuri, ci ca venituri „ordinare“, menite a acoperi cheltuieli „ordinare“. Cu asemenea procedimente putem ajunge departe.

Nu mai vorbim de trecerea în deficitul acesta a unei sume de 8 milioane, care nu se datorește absolut nimănui, care nu e reprezentată prin nici un bon de tezaur, care nu figurează deloc în situațiunea răposatului Strat și care răsare acum, după cinci ani, ca din senin, ca o veche și calomnioasă invenție a d-lui Dim. Sturza.

Sub întâia domnie a d-lui I. Brătianu cheltuielile statului se făceau nu cu mandate în regulă, ci pe simple fițuici iscălite de puternicii zilei. Asemenea fițuici erau în casierii în valoare de mai multe milioane. Până la emiterea mandatelor în regulă aceste fițuici se considerau ca și când n-ar exista, ca și când în locul lor ar fi bani în numărătoare, deci până ce s-au emis rânduri-rânduri mandate, până să se ordonanțeze în regulă cheltuielele făcute pe fițuici, acestea figurau în buget sub titlul de „efecte de portofoliu“; banii se considerau adică ca necheltuiți până ce nu se va constata anume prin mandat și acte justificative dacă cei care-i primise aveau și dreptul de a-i primi, dacă statul avea datoria de a-i plăti în fiecare caz deosebit. Era o afacere de formă aceasta, dar foarte importantă din punctul de vedere al ordinei și regularității cu care trebuie să se facă plățile din partea statului.

Aceste fițuici, cari nu reprezentau nimic decât plăți făcute în neregulă sub prima domnie roșie și cari, pentru păstrarea formelor comptabilității, trebuiau schimbate în operațiuni regulate, aceste fițuici datorite d-lui Brătianu și prietenilor săi d-sa le numește azi un deficit de 8 milioane.

Dar cui datorește aceste 8 milioane?

Nimănui.

Dacă toate deficitele României ar fi ca acesta, ar reprezenta adecă datorii nereclamate de nimenea pe fața pământului, ar fi ferice de finanțele României.

Din discursul d-lui Mavrogheni, pe care-l publicăm mai la vale, se va vedea lucrul și mai clar.

Ne pare rău numai că răposatul Strat, prin pronunțarea unei cifre — desigur în bună-credință și presupunând că rămășițele nu se vor încasa precum s-au încasat — a dat loc la scamatoriile de cifre ale d-lor Sturdza, Brătianu și S. Mihălescu, căci *tres faciunt collegium* și-ntr-un trifoi atât de nostim nu putea să lipsească, ca raportor cel puțin, marele mucenic.

❦

[25 aprilie 1880]

Sfintele Paști ne-au venit cu ploaie noaptea și cu senin ziua, adecă tocmai cum le venea mai bine la-ndemână oamenilor. Ce-o fi socotit Dumnezeu sfântul, în neadâncita sa înțelepciune, după iarna grea și seceta lungă, nu putem pătrunde cu mintea noastră; destul numai că nopțile mai cu seamă au căzut ploi binefăcătoare, atât de repede sorbite de pământul însetat încât a doua zi și celor ce aveau chef de sărbătoare și bucurie de joc nu le părea rău, căci pământul era tot uscat.

Dacă razimul nostru ar fi industria, ne-ar păsa și nu prea de vreme bună ori rea, căci țări depărtate ne-ar trimite grâul lor în schimbul mărfurilor noastre. Pentru noi însă — avizați, putem zice, aproape esclusiv la producțiunea agricolă — nourii cerului, vânturile și preste tot schimbările din aerul atmosferic au o însemnătate cu mult mai mare decât pentru alte popoare. Dacă n-o ploua — ferească Dumnezeu — de unde hrănim breasla patrioților reversibili și prăvăliile de principii? S-ar usca Pătărlăgenii și Costineștii, spre paguba mare a patriotismului, pe când — dacă plouă — câtă schimbare!

Grâul leagă floarea-n spic, iar patrioții dezleagă limbile spre a numi reacțiunea trădătoare și înțeleasă cu străinii, iar reacțiunea, învechită în zilele rele precum se știe, privește zâmbind semănăturile și ascultă zâmbind acuzările patrioților, zicându-și cu gândul: „A umplut Dumnezeu lumea cu ce-a putut, și dac-ar crește mintea pe toate cărările, ar paște-o și… liberalii; dar așa mai lasă-i să și vorbească, că doar n-au intrat zilele-n sac și s-o alege el într-un târziu grâul din neghină“.

❦

[25 aprilie 1880]

În Anglia Parlamentul s-a întrunit deja, în Italia s-a dizolvat Camera. Gazeta oficială publică decretul de convocare a Colegiilor electorale și raportul ministerial în care se zice că opoziția împiedeca lucrările urgente ale Camerei dând un vot de blam unui ministeriu căruia cu câteva zile înainte îi dăduse aprobarea. Ministeriul, respingând imputarea c-ar fi fost cauza întârzierilor cu care s-au condus lucrările parlamentare, declară totodată că sinceritatea votului în alegerile nouă nu va fi turburată prin nici o influență oficială. Discuțiile asupra politicei dinlăuntru și a celei din afară și asupra organizării militare dovedesc cu evidență necesitatea unei reprezentațiuni naționale care să dea guvernului o autoritate eficace.

Raportul ministeriului sfârșește cu declarația că membrii cabinetului sunt de acord asupra desființării impozitului asupra măcinișului și asupra lărgirii dreptului electoral. Ministrul justiției a adresat totodată o circulară funcționarilor judecătorești pentru a le spune că, deși recunoaște dreptul lor de-a vota după cum le dictează conștiința, le recomandă însă de-a se abținea, în calitatea lor de funcționari, de la agitațiile și patimile politice. Alegerile generale se vor face la 16 și 23 mai, întrunirea noii Camere la 26 mai.

❦

[25 aprilie 1880]

Asupra lucrurilor ce se petrec la noi „L'Indépendance belge“ primește amănunte cari desigur vor contribui a spori stima de care ne bucurăm în străinătate. Corespondența are în vedere ședința Camerei de la 12 aprilie.

> *Ședința de ieri a Camerei — zice corespondentul — ar merita o amănunțită dare de seamă; geaba ai și răsfoi analele parlamentare a tuturor țărilor pentru a găsi și aiurea, asemenea aventure.*
>
> *Majoritatea, precum știți, adresase o cerere d-lui Brătianu să formeze un cabinet omogen.*
>
> *Ieri a depus la biurou o moțiune prin care se cere ca prezidentul Consiliului să ia Ministeriul de Interne. Această moțiune a fost trimisă în secțiuni.*
>
> *D. Rosetti suspendă ședința; secțiunile se întrunesc, însă la 5 ore nu terminaseră încă discuțiunea. Se propune închiderea ședinței. Ea se adoptă, ministrul de justiție citește apoi mesajul principelui prin care sesiunea parlamentară se declară închisă. Moțiunea majorității e astfel trimisă la calendele grece.*
>
> *Cu toate acestea d. Cogălniceanu a crezut de datoria sa de a-și da demisiunea.*
>
> *„Nu voi nici o tranzacțiune, mi-a zis azi dimineață, când l-am întrebat asupra crizei. — Nu fac vânătoare de portofolii“.*
>
> *D. Cogălniceanu, prin o ciudată coincidență, și-a dat demisia la 13/24 aprilie 1880. Acum șasesprezece ani, la această epocă, el prezida cabinetul și, după inițiativa sa, țăranul român devenea proprietar. Ministrul care-a abolit claca în România, liberalul par excellence al acelei țări, vechiul ministru al lui Vodă Cuza nu vrea să cedeze d-lui Fleva și consorții. Independenții au lăudat mult purtarea editorului Cronicelor Moldovei.*
>
> *Nu se știe ce va face d. Brătianu. Unii socot însă că nu va ține în seamă moțiunea și va păstra pe membrii cabinetului actual; el voiește a reținea pe d. Cogălniceanu. Dar acest din urmă se va lăsa rugat.*
>
> *Oricum ar fi, iată Camerele plecate până la 7 octomvrie. Care va fi soluțiunea crizei? Nimeni n-o știe. N-aș voi să-ncerc a fi proroc. E o meserie primejdioasă*

pretutindenea, dar mai presus de toate în România.

De-o lună și mai bine se vorbea de schimbări, de remanieri ministeriale; apoi toate jurnalele au tăcut tocmai când te așteptai mai puțin la aceasta și iată că la finele sesiunii totul se rumpe din nou. Nenorocirea a-nceput cu ministrul de justiție și cu cel de la război. Cel dentâi a trebuit să lase a trece asupră-și o sumă, de dimisii; toți magistrații din Iași și-au dat en bloc demisiile, motivând hotărârea lor.

Cauzele acestor multiple demisiuni trebuie să le căutăm în atitudinea majorității, care nu m-ai vrea fuziune; ne temem că va degenera în confuziune.

Câteva zile înaintea crizei majoritatea ținuse o reuniune, după care i s-a votat d-lui C.A. Rosetti o recompensă națională; apoi onor. prezident al Camerei a fost însărcinat de a cere de la primul-ministru modificări în compunerea ministerului.

D. Rosetti și-a îndeplinit misiunea în aceeași zi chiar și i-a însemnat d-lui Brătianu pe d-nii Giani, Chițu și colonel Pilat spre a face parte din noul cabinet. Pe acest din urmă voia să-l recompenseze pentru că la 11 fevruarie 1866 fusese cel dentâi care a intrat în camera de culcare a lui Vodă Cuza, el care-i servise aproape ca slugă (valet de chambre).

Colonelul Lecca, ministrul de război demisionat, a fost înaintat la rangul de general. O lună înainte de 11 fevruarie 1866 el prestase jurământul lui Vodă Cuza ca comandant de batalion; la 11 fevruarie însă a comandat revolta care-a răsturnat pe cel din urmă suveran național al României.

Astăzi nu se știe încă nimic precis despre formarea noului cabinet. Se crede în genere că d-nii Cogălniceanu și Boerescu nu vor părăsi puterea.

D. Giani va fi desigur la Justiție; e un eminent advocat (?)

D. Chițu va lua Instrucția Publică; e portofoliul său de predilecțiune.

❦

[25 aprilie 1880]

Schimbările din Anglia par a avea de efect grăbirea soluțiunii punctelor încă pendente ale Tractatului de la Berlin. Se constată mai întâi o presiune generală asupra Porții de-a face cesiunile de teritoriu către Grecia și Muntenegru.

Cestiunea Arab-Tabiei reapare. „Daily News“ anunță că Austria ar fi luat inițiativa pentru regularea și a cestiunii acesteia, propunând României de-a ceda Bulgariei o mică parte a teritoriului de lângă Silistria. Propunerea n-a fost primită încă.

❦

[26 aprilie 1880]

„Journal des débats“, în numărul său de luni 3 mai, comentează asemenea demisia cabinetului italian.

> *În realitate — zice foaia — chiar din ziua constituirii se putea ușor prevedea că viața ministerului Cairoli-Depretis va fi scurtă și agitată. Sunt în stânga italiană prea mulți oameni politici cari se cred considerabili pentru ca să fie cu putință de-a-i satisface pe toți. Ar trebui vro cincizeci de posturi ministeriale dac-ar voi cineva să înzestreze pe toți șefii de grupuri cu câte unul. Căci este o idee în genere adoptată în Italia că, pentru a fi om politic serios, e numaidecât necesar să aibă un grup al său, întocmai ca personajele din Belle Hélène. Astfel d-nii Crispi, Nicotera, M. Zanardelli și o sumă de alți deputați au câte-un grup al lor, și era cu neputință de-a face fiecăruia din ei câte un loc în minister.*

Această descriere scurtă dar nimerită a ziarului francez e de natură a ne îndemna la veselie, căci, dacă schimbi numele diferiților capi de grupulețe liberale și pui — după turc și pistolul — în loc de Crispi Giani și în loc de Nicotera Fleva te afli numaidecât în România.

Am modifica însă întrucâtva punctul de vedere al ziarului francez. „Sunt în stânga italiană și în cea română mulți oameni cari se *cred* considerabili și cari sunt de o *egală neînsemnătate* pentru ca să fie cu putință de-a-i satisface pe toți. Egala și cumplita neînsemnătate prin care se disting toți demagogii din lume: iată răul cel mare care bântuie societățile moderne. Căci, într-adevăr, dacă un Giani devine ministru, de ce n-ar fi Pătărlăgeanu, dacă devine acest din urmă, de ce nu și Fundescu, Costinescu sau Orășanu; dacă Orășanu, de ce nu Carada, dacă acesta, de ce nu chir Iordache? Egali sunt toți creștinii aceștia și în privirea cunoștințelor și în seriozitatea politică.

Statul ar trebui să fie atât de puternic organizat, existența și libertatea de muncă a claselor atât de asigurată, interesele într-o armonie atât de intimă, încât să nu-i pese nimănui de asemenea jucării caleidoscopice cari se-ntâmplă în centru. Atunci filozoful, uitându-se dintre vrafurile sale de cărți, din adunarea sa de prieteni seculari, cu atât mai buni cu cât nu-l supără întru nimic, ar râde de comedia aceasta a vieții omenești, de lupta acestor ființi efemere, care-și dispută însemnătatea într-o picătură de timp, precum miile de infuzorii își dispută existența de câteva secunde într-o picătură de apă. Când statul e puternic organizat, întemeiat pe însuși natura poporului și a societății, pe un obicei al pământului trecut în sucul și sângele locuitorilor, în datinele și apucăturile lor, ambițiile indivizilor ce-și dispută puterea sunt

irezistibil de comice pentru publicul mare și pentru omul dezinteresat. Mai grav este însă lucrul când statul e constituit din nou, instituțiile proaspete, legile încurcate și importate, deodată cu botinele, de peste graniță, principiile controversate și supuse sofisticei advocățești. Atunci comedia jucată de Gianii și Flevii respectivi determină însuși soarta statului și, fiindcă principiile ce le invocă asemenea mari personaje sunt în genere pretexte pentru a parveni, iar nicidecum credințe înrădăcinate, comedia începe a costa foarte scump. În scurta viață parlamentară de patrusprezece ani bietul nostru popor păstoresc, plugar abia de patruzeci de ani încoace, a trebuit să plătească comedia ambițiilor patriotico-democratice c-o datorie publică de 600 de milioane și mai bine.

Foarte tragic ia „Românul“ întâmplările din Italia.

> Destul credem atît pentru astăzi pentru ca să înțelegem cu toții la ce pericole espune o națiune cei cari, luptînd pentru ambițiuni personale, și chiar cei cari, luptînd pentru că vor binele îndată și întru toate pe deplin, pierd inteligența politică, nu mai văd cîțiva pași mai departe etc.
>
> Lăsăm ca, înșii cititorii noștri să cugete, să compare și să-și reguleze calea pe care vor voi să meargă. Vom trage însă cîteva linii cari pot servi de călăuză celor cari vor fi dispuși de-a studia și capabili de-a înțelege etc.

Acele câteva linii, pentru cei dispuși de-a studia și capabili de-a înțelege, sunt o coloană și ceva de calomnii la adresa conservatorilor, numiți, precum nici se putea altfel, reacționari.

> La noi partita reacționară — zice „Românul“ — înstrăinîndu-se ea însăși de națiune, a respins națiunea de la dînsa.
>
> Această înstrăinare de națiune a silit-o să-și caute sprijin în afară de dînsa.
>
> Lipsită de puterea ce numai națiunea îi putea da, lipsită de inteligența politică ce numai geniul națiunii o poate produce, străinul s-a putut servi cu dînsa, dar a despreţuit-o.
>
> De zecimi de ori ziserăm acestei nenorocite partite că străinul se poate servi cu dînsa, dar o despreţuiește și n-o tratează, n-o poate trata, decît cum tratează orice om pe cel care-l servește pentru o răsplată oarecare, în contra onorii sale, în contraintereselor și a onoarii familiei sale.

Și toate acestea le spune la adresa noastră, a conservatorilor, cine? Omul care știe că ministerul Catargiu a căzut tocmai din cauză pentru că n-a voit să serve interese străine, din cauză că n-a voit să ia parte la complicațiunile orientale, n-a voit să meargă la Livadia, ca d. Brătianu. Astea ni le spune

voiajorul de la Livadia, părintele cuviosului Warszawsky, aliatul de la Plevna, răscumpărătorul drumurilor de fier, tatăl lui Strussberg, protejatul lui Bleichroeder, agentul Alianței izraelite și propuitorul categoriilor; astea ni le spune organul oamenilor pe cari liberalul Iancu Negură i-a caracterizat pentru totdeauna c-o locuțiune clasică: „În opozițiune conspiră contra tronului, la putere fiind conspiră cu străinii contra țării!“.

Văzând nespusa cutezanță cu care organul d-lui C.A. Rosetti aruncă altora epitete ce i se cuvin numai lui, o declarăm sincer că, îndeosebi în coloanele acestui ziar, nu ne e permis de-a răspunde. Figurile retorice întrebuințate în Strada Doamnei intră în domeniul unei literaturi suprarealiste și sunt împrumutate de la meserii cari sub Domnii vechi nu se bucurau de dreptul *breslelor.* Jurnalistica roșie dovedește prin stilul ei din ce sfere a răsărit și că voiește a încetățeni nu numai categoriile Costinescu, ci și limbajul unor meserii îngrădite și de legislațiunea actuală într-un cerc osebit.

❦

[27 aprilie 1880]

Interesante nu mai sunt schimbările ministeriale din România. Ar putea să ni se spună că institutul d-rului Șuțu a devenit pepiniera din care se scot noii ucenici în afacerile publice sau că Academia de înalte științi a Văcăreștilor, care-a înzestrat Rusciucul c-un procuror, înzestrează cabinetul d-lui Brătianu cu noi personaje, lucrul ar fi neauzit în altă țară, dar noi cată să ne deprindem cu toate, până și cu de acestea. Nu e mult de când „Monitorul oficios“ numea pe un fost ministru sustractor de avere publică, ceea ce n-a împiedecat ca, a doua zi, același sustractor să fie *onorabilele* coleg al d-lui Brătianu; ce mirare dar ne mai poate cuprinde când întâmplarea oarbă ne trimite o serie de nume obscure ca să le înregistrăm ca făcând parte din așa-numitul cabinet responsabil al României.

Astfel se zice că d. Tache Giani vine ministru de justiție. Cine-i d. Giani, vor fi întrebând periferiile țării. Distinsu-s-au prin ceva ca jurisconsult, e un orator mare, un celebru diplomat, vrun învățat magistru, vrun om care să fi dovedit o energie mare de caracter sau o minte vastă? Nimic din toate acestea. E un tânăr care e în stare a scrie fraze fără de nici un înțeles, a ținea discursuri confuze, fără cap și fără coadă, în Adunare, a se trezi la tribunal și, în hohotul general a chiar amicilor, a zice: „Domnilor

judecători!“ în loc de „Domnilor deputați!“ — iată lucruri pentru care e bun d. Tache Giani; încolo însă nu voim să tăgăduim că nu e nici mai bun, nici mai rău decât d. Stolojan bunăoară.

La învățăturile Publice va veni se zice d. Gheorghian. Cine e d. Gheorghian, va întreba și țara și capitala. Într-adevăr nimeni, absolut nimeni nu știe nimic despre acest personaj obscur, căci împrejurarea c-a fost câtva timp prefect la Iași nu credem ca să ne lumineze mult asupra valorii sale. Din postul de prefect a fost depărtat din cauza generalei nemulțumiri ce au produs-o inepția administrației sale. Un alt merit e c-a încercat de-a organiza pe izraeliții din Iași în partid roșu, ceea ce nu i-a succes pân-acuma; c-un cuvânt, o nulitate absolută, bună cel mult de subcomisar de poliție sau de ajutor de subprefectură, nicidecum însă de ministru al învățăturelor publice.

D. Slăniceanu e să vie la Ministeriul de Război. D-sa s-a distins prin scrierea unei geografii care-ar trebui intitulată *Utopia* și prin vânzarea căciulelor și mantalelor din magaziile Ministerului de Război.

Restul listei e:

Dabija, Lucrări Publice.

Dim. Sturza, Finanțe (locțiitor Câmpineanu).

Boerescu, Externe.

I. Brătianu, prezident al Consiliului, la Interne.

Cititorii vor îngădui într-adevăr ca să nu avem decât dezgust de toate aceste lupte între nulități absolute de-a ajunge la rangurile supreme ale statului, fie pentru împăcarea unor ambiții nejustificate din nici un punct de vedere, fie pentru interese meschine, fie în sfârșit pentru reasigurarea majorității votatorilor. D. I. Brătianu însuși, abstracție făcând de la talentul de-a se preface și de-a spune dezghețat neadevărul, ceea ce l-ar califica cel mult pentru un post diplomatic sub domnii fanarioți, e ca administrator sau financiar de-o rară incapacitate, netăgăduită nici de amicii săi chiar. Arta sa politică — prețioasă pentru un partid corupt și nesățios cum e cel roșu — e de-a se mănținea la putere satisfăcând poftele cele mai arzătoare cel puțin, acele adecă cari ar putea deveni periculoase pentru guvernul său personal.

Toate mijloacele îi par bune pentru aceasta, chiar dacă țara ar pieri prin ele.

Unul din aceste mijloace — desigur cel mai periculos pentru viitorul tânărului nostru stat — e întinderea sistemului de protecții, destincțiuni și înaintări, întinderea esclusivismului de partid și asupra armatei. Acuma și în

armată mai trebuie să fie partizi politice: roși și albi, dintre cari cei dentâi trebuiesc înaintați, ceilalți persecutați. D. ministru de război, Leca, eroul nopturn de la 11 fevr., s-a și făcut vinovat de-o mulțime de erori, ca să întrebuințăm un eufemism parlamentar, pentru a-și putea înainta pe cine i-o plăcea. Atragem atențiunea cititorilor asupra unui articol, publicat mai la vale, în care se descopere iar o asemenea măsură, luată anume și fățiș pentru a-și exercita protecțiunea.

O repetăm, pentru cine știe a câta oară: Nu oamenii, sistemul cată să-l schimbați. Acest sistem de corupere a caracterelor, de distincțiune a nemeritului, de escluzivism de partid trebuie înlăturat. Deodată cu acest sistem, nulități absolute ca d-nii Gheorghian sau Giani nici n-ar îndrăzni a se amesteca în viața publică, necum să viseze la portofolii ministeriale, precum într-o zidire în care domnește sistematic curățenie nu se văd nici insecte parazite, nici animale rozătoare. „Când pisica nu-i acasă joacă șoarecii pe masă“, zice proverbul. Când controlul de jos a încetat prin falsificarea sistemului parlamentar, iar cel de sus nu se exercită deloc, e natural ca orice carne cu ochi să-și facă de cap în socoteala țării și a intereselor ei, e natural ca la război s-avem un ministru ce și-a călcat jurământul militar, la justiție un biet advocat de mâna a treia, la instrucție un protejat și confrate politic al jupânului Herșcu Goldner.

Publicul trebuie să simtă din tonul nostru că nu vorbim nici cu ură, nici cu dispreț măcar de acești adversari politici. Dacă soarta țării n-ar atârna de ei întru nimic mărturisim că cu milă am vorbi de dânșii. Ce sunt de vină că i-a făcut Dumnezeu cum i-a făcut, așa de târzii la înțelegere, așa de nerecunoscători de sineși, așa de cutezători chiar, căci desigur e o estremă cutezare din partea unui d. Giani sau Gheorghian de-a se crede capabili să fie miniștri în orice țară din lume, fie chiar aceea a zulușilor, necum în România, într-o țară de oameni c-o pricepere repede și c-un înnăscut talent de bătaie de joc. Sistemul e de vină, acest sistem care face din acești nenorociți pretinși oameni de stat, care întărește gărgăunii în niște bieți creștini ce într-un cerc restrâns, potrivit cu puținătatea lor, ar fi fost folositori și societății și sieși, pre când astfel devin adevărați dușmani ai patriei și ai societății, prin compromiterea intereselor publice. În orice caz sistemul e de vină dacă un biet Carada e însărcinat a lua pe seamă lucrări de sute de milioane, sistemul, dacă un biet Costinescu, absolvent de școală primară, ajunge să trateze în numele statului afaceri de sute de milioane.

Nu oamenii, sistemul trebuie schimbat!

❦

[27 aprilie 1880]

Cititorii ziarului „Timpul“ au putut observa rezerva ce acest ziar a păstrat totdeauna în cestiunile militare. Aceasta printr-un simțământ de prudență ce fiecare a putut aprecia; dară nu este mai puțin adevărat că am deplâns multe din dispozițiunile guvernanților noștri, dispozițiuni ce nu le putem crede să fie menite a întări o instituțiune la care, mai cu seamă în urma ultimei campanii, se interesează orice român care să îngrijaște serios de viitorul țării aceșteia.

Rezerva noastră mai provenea și din convicțiunea că, mai curând sau mai târziu, capul statului va ști a feri armata de loviturile demagogiei, căci aci nu mai poate fi cestiune de constituționalism, Domnitorul fiind capul suprem al armatei.

Nu vom enumera aci toate faptele din trecut cari constituie atâtea lovituri serioase date instituțiunei noastre militare, ci ne vom ocupa de una singură, care este și cea mai recentă.

Ministrul de rezbel, după ce a cerut și obținut de la Camerele legiuitoare modificarea legei de înaintare de la 1874, privitoare la înaintarea căpitanilor la gradul de maiori, adresează o circulară către președinții a șapte comisiuni esaminatoare (pe când legea, promulgată abia la 10 aprilie acest an, prescrie o singură comisiune) și într-aceea circulară, după ce determină notele ce urmează ca să le dea căpitanilor esaminați și coeficienții în raport cu diferitele materii cari fac obiectul esamenului, prescrie că pentru partea științifică în teorie și practică să fie coeficientul *două* pentru toți aceia cari au trecut o școală militară în țară sau în străinătate, iară pentru toți ceilalți coeficientul să fie *patru*, adică îndoit decât pentru cei dântâi. Într-alte cuvinte, să zdrobește cariera acelora a căror crimă, după ministrul actual de război, este aceea de-a fi petrecut tinerețea prin școli și prin urmare de-a poseda un fond de cunoștințe științifice.

Ce va zice orice om conștiincios despre asemenea apucături ale guvernanților noștri și ce viitor pregătesc acești oameni țării lor!

❦

[29 aprilie 1880]

În numărul nostru de vineri, 25 aprilie, ne-am permis a reproduce din „Indépendance belge“ o corespondență cu data 13 aprilie stil nou, tratând despre un eveniment ce se petrecuse înainte de 25 de zile, cu noutăți învechite sau pripite, corespondență a cărei însemnătate nu consistă de loc în indicațiunile materiale ce le făcea, al căror adevărat descurs publicul îl cunoștea din zilnica citire a gazetelor, ci în aprecierile pe cari le făcea corespondentul. Un en-tete, cum se zice în limbajul gazetarilor, de 4 ½ linii, singura lucrare proprie pentru care redacția „Timpului“ poate fi răspunzătoare, zice următoarele:

> Asupra lucrurilor ce se petrec la noi „L'Indépendance belge“ primește amănunte cari desigur vor *spori stima* de care ne bucurăm în străinătate.

Atâta-i tot. O ușoară ironie, îndreptățită desigur în țara minunilor, ca să nu zicem a Costineștilor și Pătărlăgenilor sau a d-al de Dimanci etc., precum obicinuiau a zice confrații de la „Presa“ pe când erau în opoziție. Deie-ni-se voie a releva în treacăt un lucru. Roșii — sau, ca să-i numim cum vor — „partita liberală“ n-are oameni; de câte ori îi trebuiesc cată să-ntinză mâna într-altă parte. Nimeni nu zice d-alde Boerescu, d-alde Cogălniceanu, d-alde Vernescu — toți însă în țara aceasta zic Fundeștii, Pătărlăgenii, pentru a arăta că *nomen eorum legio,* că nu se deosibesc prin nimic de mulțimea muritorilor nici prin talent, nici prin știință, nici prin avere, c-un cuvânt prin nici unul din elementele cari-l fac pe om propriu de a lua asupră-și responsabilitatea intereselor generale. N-avem ce-i face, așa este. Ne pare rău și pentru partidul roșu — sau liberal cum își zice —, ne pare rău mai cu seamă pentru țară, căci cultură, talent, avere, mărime de caracter sunt lucruri esențiale, cari trebuiesc să fie reprezentate în măsură mare într-un partid politic. Când „Românul“ încerca și el să-și bată joc de partidul conservator cita pe Temelie Trancă sau pe popa Tache. Ei bine, acești doi cetățeni n-au fost nici deputați, nici miniștri, nici membri în consiliul comunal măcar sub conservatori; dar câți de teapa și înălțimea lor culturală vedem astăzi în Parlamentul liberal! *Nomen legio.*

Nu zicem că n-ar fi și în partita liberală bărbați cu stofă, de nu de oameni mari de stat, dar cel puțin de oarecare seriozitate politică. Dar sunt puțini, estrem de puțini, și la aceasta sistemul e de vină. Cine face din d-nii Carada și Costinescu oameni de stat, însărcinați a trata afaceri de sute de milioane, pierde în mod absolut dreptul de-a apela la oameni de-o autoritate

oarecare. Acești doi d-ni pot fi cum poftesc, buni sau răi, inteligenți sau nu; împrejurarea că nu pot dovedi nici un fel de studii făcute regulat în vreo școală din lume, apoi aceea că pân-acum n-au avut — haide, fie — ocazia de a-și manifesta adâncimea calităților înnăscute, toate acestea-i fac în ochii publicului mare, dar mai mult încă a publicului mic de oameni cunoscători, cu o cultură temeinică, să joace un rol problematic. Apoi numai cu fraza că sunt *espresiunea națiunii* nu se-ncălzește nimene. Într-o societate veche am fi putut aștepta ca asemenea domni să-și cunoască prin ei înșii puținătatea lor, la noi, din contra, serii întregi de asemenea domni primejduiesc citirea „Monitorului“, căci deodată ce te pomenești că sunt însărcinați cu cine știe ce afaceri diplomatice, financiare, tehnice etc.

Noi regretăm de multe ori — o spunem sincer — de-a fi prea aspri cu adversarii noștri politici, căci, adevărul vorbind, nu ei sunt de vină, ci sistemul, această lipsă absolută de control, această atârnare a tuturor intereselor țării de voința personală a unui vizir, pospăit cu forme constituționale al căror cuprins e falsificat. Sistemul vicios le dă vânt și n-avem decât a deplânge neperfecțiunea naturii omenești, care se lasă a fi amăgită de forme goale și care crede că dacă i-a căzut în sân, printr-un sistem vicios, o însărcinare mare, domnul respectiv e totodată un om mare. Suntem noi oare de vină dacă *adevărul curat*, spus neted, e deja o injurie? Ne propunem câteodată a fi foarte urbani — ce folos? Adevărul simplu, descoperirea simplă a neștiinței și a mărginirii multora din partidul de la putere este deja o atingere. Cauza e simplă. Nu sunt oamenii la locul lor, nu *sunt ceea ce reprezintă.* Compararea între ceea ce *sunt într-adevăr*, nimica toată, și ceea ce reprezintă, demnități înalte ale statului, escitează deja râsul și ironia cititorilor, încât o vină din partea noastră, o intenție de-a ponegri, nu există defel.

Aceste adevăruri le-am espus în toate chipurile: mai subțire, mai de-a dreptul, mai în teorii abstracte, mai în figuri intuitive. Geaba. Inscripția de pe un templu antic „Cunoaște-te pe tine însuți“ rămâne un problem nedezlegat pentru imensa majoritate a spiritelor omenești.

Așadar ironia din partea noastră e îndreptățită, împărtășită de public, și nu ni se poate imputa.

Acestea le spunem față cu imputările ce le face „Românul“ violenței stilului nostru. Înțelegem politeța cu d. D. Brătianu de ex., n-o-nțelegem până la același grad cu Gianii, Costineștii sau Gheorghienii partidului.

Nulitățile trebuiesc descurajate de la viața publică; ele trebuie să știe că nu se pot amesteca nepedepsite în lucruri ce nici sunt în stare să le priceapă.

Dar să venim la articolul din „Indépendance belge“. Din acel en-tete de 4 ½ linii cicero mare se vede lesne că nu luăm deloc responsabilitatea pentru exactitatea din punct în virgulă a corespondenței; zicem numai că acest ziar primește amănunte care-l privesc *du reste*, dar cari desigur vor spori stima de care ne bucurăm în străinătate.

Ziarul belgian e, precum se știe, foarte răspândit și se bucură de mare credit.

De acea reproducere se servește „Războiul“ și apoi „Românul“; acest din urmă, într-un articol lung de 5 ½ coloane, atribuie „Timpului“ tot ce zice „Independența belgică“.

A atribui cuiva ceea ce el n-a zis, pentru a-l combate, este însă, o sofismă veche, cunoscută și trecută conștiincios în Topica lui Aristotel. De împărtășim sau nu opiniile corespondentului belgian e treaba noastră; în orice caz însă, dacă suntem combătuți, voim să fim pe baza celor zise de noi, iar nu în temeiul celor reproduse din ziare străine.

În acel articol se cuprind laude la adresa unora pe care noi nu le semnăm, cu toate acestea le-am reprodus. Noi am reprodus din ziarul „Fremdenblatt“ laude la adresa d-lui Brătianu, din „République Française“ laude la adresa d-lui C.A. Rosetti. Nimeni nu va crede că nouă ne-ar fi venit cândva în gând de-a împărtăși laudele adresate acestui din urmă domn mai cu seamă. Noi reproducem din ziare străine tot ce se atinge de țară și ne vine sub mână, bine fie sau rău fie; nu doar pentru că am recunoaște vreo valoare intrinsecă acestor producțiuni efemere, ci pentru că știm că în apusul Europei opinia publică e o putere cu care trebuie să socotim, de care avem a ne teme uneori.

Ca „Războiul“ să ne atribuie nouă cuprinsul unor reproducțiuni din foi europene e poate explicabil. „Războiul“ e un ziar de întreprindere, nu de partid, și, dacă sub rubrica de *Bibani* poate aduce vro picanterie, o aduce fără multă jenă. Cine se interesează se convinge de contrariu, cine nu, nu. Dar ca „Românul“, organ de partid, să urmeze aceeași cale nu se justifică nici măcar prin principiul concurenței negustorești și nu vedem în această substituție decât un act de rea-credință.

Cu asemenea acte suntem îndealtmintrelea deprinși din partea onor. confrați și poate, dacă n-am mai întâmpina astfel de manopere incorecte, ni s-ar turbura dulcele obicei al existenței.

❦

BANCA DE SCONT ȘI CIRCULAȚIUNE

[30 aprilie 1880]

Obiecțiunile opoziției n-au putut împiedeca nici votarea, nici promulgarea legii privitoare la înființarea unei bănci de scont și circulațiune, precum n-au împiedecat nici răscumpărarea drumului de fier.

Succesul neașteptat al operației răscumpărării se datorește nu escelenței intrinsece a operației, ci mai cu seamă *amanetării venitului tutunurilor,* un venit sigur de 10 milioane, care corespunde unui capital de 200 milioane. Se-nțelege că amanetând pe rând veniturile statului și punându-ne în poziția Egipetului și a Turciei, expunându-ne chiar posibilității de-a avea o comisie financiară străină în visteria noastră, vom putea face încă multe operațiuni de asemenea natură.

A avea credit nu va să zică a-și pune amanet averea și veniturile pentru a căpăta bani; credit adevărat are numai acela care, prin tranzacțiunile sale corecte, dovedește că nu e capabil nici de-a-și hazarda averea, nici de-a o risipi pe nimicuri, credit are numai cel economicește puternic. D-rul Platter, profesor la Universitatea din Cernăuți, în broșura sa asupra *Cămătăriei din Galiția și Bucovina,* a dovedit cu multă știință că averea imobiliară nu-l face pe om capabil de credit, că o avere imobiliară însutit de însemnată în proporție cu împrumuturile contractate n-a scăzut dobânzile cămătărești și a făcut cu putință ca averi de mii de franci să se vânză, prin dobânzi, dobândă la dobânzi, clauze penale, pentru un capital originar de 6-7 franci. Prin amanetare de averi imobiliare, prin amanetare de venituri se poate produce iluzia creditului, nu creditul adevărat.

Așadar succesul operației răscumpărării se datorește pe de-o parte amanetării venitului tutunurilor, care nu figura în convențiile Strusberg și Bleichroeder, pe de alta însă condițiilor excepțional de splendide ce li s-au făcut acționarilor, cărora li s-a creat o poziție strălucită în comparație cu cea care-o aveau înainte. Ca dovadă n-avem decât să comparăm cursul acțiilor înaintea vestirii răscumpărării cu cursul pe care-l au astăzi.

Nimic mai lesne de produs, nimic mai greu de mănținut ca iluzia economică. În ziua în care nu vom mai avea nimic de amanetat gestiunea financiară a partidului liberal se va arăta în toată spăimântătoarea ei goliciune, deși partidul are obiceiul de-a se retrage de la putere când se-

nfundă lucrurile și de-a lăsa ca alții să le descurce, alții să astupe golurile. Cum e problematică răscumpărarea din punct de vedere economic, tot așa e și banca de scont și circulațiune.

Așa-numita ariditate a materiilor economice și financiare consistă în împrejurarea că cestiunile se tratează nu ca prin viu grai și în mod intuitiv, ci întrebuințându-se abstracțiuni subtilizate, al căror corelat material, al căror trup oarecum, nu se pune în evidență pentru înțelegerea cititorului. Acesta e deci amăgit de perspectivele splendide cari par a reieși din abstracțiunile pe hârtie și scapă din vedere principiul suprem că orice teorie, fie spusă în forma cea mai abstrasă posibilă, cată neapărat să poată fi redusă la ceva văzut și pipăit, cată să poată fi controlată prin realitate; substratul material e piatra de probă a oricărui adevăr. Îndealmintrelea totul se reduce la o scamatorie de vorbe.

La ce se reduc materialicește, real, toate espresiile economiei politice, precum producțiune, consumațiune, reproducțiune, schimb, comerț etc.?

Ce e producerea?

Se ia un instrument, chiar brațul fie, și se aplică asupra unui obiect cu scopul de-a-l preface într-un lucru de o valoare mai mare.

Ce e consumarea? E uzarea, tocirea unui instrument prin muncă. În această categorie intră toate obiectele consumării. Alimentațiune, locuință, îmbrăcăminte — toate sunt accesorii neapărate ale celui mai fin și mai practicabil instrument de muncă: puterea omenească. Ce este apoi capitalul în bani, în mobile, imobile — decât muncă strânsă?

În realitate, cine voiește a preface materiile organice ale pământului în materia organică numită grâu cată să are, să samene, să treiere etc. și toată munca aceasta dă drept rezultat un obiect, pe care omul îl schimbă pe alt obiect, pe îmbrăcăminte de ex., în care iar s-au înmagazinat munca producătorului de lână, a țesătorului, a boiangiului, a croitorului etc. O serie îmagazinată de muncă se schimbă pe o alta — deci, în ultimă redacțiune, se schimbă nu numai marfă pe marfă, ci muncă pe muncă.

Omul însă nu schimbă direct marfa ce-o are pe cea care-i trebuie, căci tranzacțiunea ar fi greoaie. De aceea s-au căutat o marfă care să se poată da în schimbul tuturor soiurilor de muncă, obiect care se scoate greu și e rar în raport cu trebuința ce e de el și care are calitatea că se poate împărți și subîmpărți fără ca totalul lui să piarză din valoare, apoi alte calități prin cari lesne îl poți recunoaște, precum greutatea lui constantă, neoxidarea, sunetul,

înlesnirea de a-i recunoaște amestecurile suferite etc.; acest obiect e metalul numit nobil: aurul și argintul.

Omul are tendența de a-și capitaliza munca în lucruri cât s-ar putea de statornice, de nesupuse stricăciunii; și-ntr-adevăr o sumă cât de mare de muncă se poate statornici pe de-a-pururea în obiecte lucrate din aceste metaluri, obiecte care, chiar topindu-se, nu-și pierd pe deplin valoarea lor, pe când altele sunt supuse uzării și deteriorării.

Aceste metaluri sunt deci marfă ca oricare alta.

E banul de hârtie o marfă? Se poate face ceva dintr-un ban de hârtie care să reprezinte măcar a mia parte din valoarea ce stă înscrisă pe dânsul?

Nu — căci acel petec de hârtie n-are în sine nici o valoare și însemnează ceva numai prin munca ce stă scris pe el că o reprezintă, are valoare prin marfa metalică despre care petecul zice că ea esistă ca obiect de schimb al muncii indicate, dar nu e la-ndemână.

Astfel dar banul metalic e reprezentantul cu valoare al altor valori, cel de hârtie — reprezentantul fără valoare al lor.

Când se vede necesitatea banului de hârtie, care are calități opuse celui metalic? Unul e o marfă, cellalt nu, unul, împărțit el însuși, nu-și pierde valoarea, cellalt se poate nimici cu foarfecele, unul, putând servi ca instrumentul de muncă la o serie de industrii de artă, cellalt nu, unul ban, altul nimic în sine.

Banul de hârtie, fie al statului, fie al unei bănci naționale, fie a unui simplu negustor privat ca cele din Veneția e un înscris prin care se constată că cel care-l emite are să primească neapărat valoarea înscrisă pe el, dar că în momentul de față nu i-a sosit încă în schimb marfa universală, metalul. E deci o hârtie de credit.

În statele agricole munca, prin natura ei, e mărginită și foarte puțin elastică; ea nu poate produce decât obiecte de-un număr cert, de-o valoare certă. Dintr-un pogon de pământ se poate scoate maximul cutare de grâu și nimic preste acesta. Puterea fizică a omului, care nu poate fi urcată, cu tot esercițiul posibil, decât la un maxim oarecare, e mărginită, ca și puterea pământului care, cu toată gunoiarea, nu ajunge iar decât la o producțiune certă ș.a.m.d. Caracterul muncei fizice, în care inteligența joacă un rol mic, e deci mărginirea, neaugmentabilitatea, simplitatea, greociunea.

Cu totul altfel stă însă cu arta și industria, la cari puterea fizică joacă un rol secundar, inteligența pe cel principal. Acolo consumarea nu stă în nici un raport cu producția, căci se consumă o pânză și câteva colori și se

produce un tablou, se consumă un foarfece și se taie planul unei îmbrăcăminți a cărei valoare stă tocmai în *croială*, se consumă fire de tort și se fac dantele. Valoarea muncei industriale e deci augmentabilă în infinit. Munca agricolă e grea și fără spori mare, munca industrială ușoară și cu un spor, *virtualiter* cel puțin, nemărginit.

Pentru produsul muncei agricole se vor găsi totdauna bani în numărătoare. Nu fiecine poartă dantele, dar oricui îi trebuie grâu. Fie-n Indii, fie-n insulele grecești, fie-n Asia Mică e silit de absoluta necesitate ce o are ca să dea în schimb marfa ce i se cere, metal nobil. Se schimbă deci un obiect de utilitate universală pe altul tot asemenea. Din contra, obiectele industriale au trebuință de debușeuri, adică de locuri unde să se simtă, ba chiar să se producă în mod artificial necesitatea lor, și aceste debușeuri sunt adeseori depărtate. E drept că, sosite la locul unde ele trebuiesc, se vor și preface în metal, dar, până ajung acolo, producătorul lor originar are nevoie de a primi la mână o adeverință că a muncit pentru valoarea cutare și cutare; acea adeverință e banul de hârtie.

Principiul hârtiei fiduciare este: se-mpuținează munca, trebuie să se împuținеze și banii de hârtie, sporește munca, sporesc banii de hârtie. E evident că elasticitatea cu care se-mulțesc sau se-mpuținează banii de hârtie e bazată pe elasticitatea producțiunei industriale, care se poate înmulți cu totul în disproporție cu numerarul existent. O producțiune *augmentabilă* în infinit are nevoie de un reprezentant augmentabil, care să poată fi supus acelorași fluctuațiuni cărora le e supusă industria, care să poată spori și scădea cu ea.

Vedem dar că deosebirea de ban de material și ban de hârtie e însuși deosebirea între muncă și muncă, între producțiunea brută mărginită și producțiunea industrială nemărginită. Munca e substratul a toată economia politică.

Credem că destul de clar am vorbit despre proporția neapărată care trebuie să existe între ban de hârtie și producție, precum e asemenea clar că o țară esclusiv agricolă nu prea are nevoie de bani de hârtie. Obiectele industriale cari-i trebuiesc din străinătate nu le poate cumpăra cu hârtie, obiectele ce ea le produce nu voiește să le dea pe hârtie străină.

Țara agricolă vinde grâne, ia marfă metalică și o dă pe marfă industrială, și tot procesul economic s-a mântuit. Simplă ca și munca agricolă ar trebui să fie organizarea unui stat agricol și trebuințele lui. Când trebuințele de consumțiune sunt mai mari decât poate fi producțiunea la

care e avizat, atunci ruina sigură îl așteaptă și pe individ și pe stat, oricari ar fi espedientele timporare de mântuire.

Cât despre industrie — adecă despre putința de-a imprima obiectelor o valoare însutită sau înmiită de cea care-a avut-o înainte de-a le atinge mâna noastră — ea nu se poate înființa și nu s-a văzut încă nicăiri înființându-se fără protecție. Protecția iar nu se poate exercita decât de un stat politicește puternic. Când însă ești legat prin tractate de comerț și prin necesitatea de-a trăi de azi pe mâine, de-a lăsa pe lucrătorul tău cu mâinile-n sân, pentru că cel din țara vecină lucrează în condiții mai avantagioase, deci mai ieften decât al tău, atunci nu poate fi vorba de sporirea și de specializarea muncii tale, ci, din contra, ea se simplifică din ce în ce mai mult, iar sporiul ei e restrâns la un maxim oarecare, dictat de însuși natura producțiunii.

Dar — ni se va zice — toată teoria aceasta despre dualismul imanent al banului ca mijloc de schimb, atârnător de chiar dualismul muncii omenești: producțiune brută și producțiune industrială, nu are a face cu banca noastră, pentru că nu emitem bani de hârtie în propriul înțeles al cuvântului, ci bilete de bancă, bazate pe tranzacțiuni reale, împlinite înlăuntrul țării. De vor exista asemenea tranzacțiuni, banca va emite hârtie, de nu, nu.

Într-adevăr, dacă lucrul ar fi ceea ce seamănă, n-ar fi de zis nimic contra lui. Oportună sau neoportună, banca s-ar reduce la un risc de capitalii private rămase neîntrebuințate în lăzi din cauza lipsei de tranzacțiuni reale, petrecute înlăuntrul țării, sau la riscul de-a fi întrebuințate într-un mod prea mărginit, încât acționarii n-ar primi dividendele ce sperau a le căpăta. Pierdere ar fi, nu-i vorbă, dar ruinat n-ar putea fi nimene. Capitalul ar fi totdeuna sigur.

E însă astfel cu banca noastră?

Principiul stabilit, dar înconjurat prin o dispoziție, e că banca nu poate emite decât ⅓ de bilete acoperită cu fondul ei metalic, ⅔ bazate pe polițe, pe tranzacțiuni reale, pe scont real, cu termen scurt.

Dacă acest principiu s-ar urma cu exactitate n-ar fi primejdie. Însă legea prevede ca banca să preschimbe în bilete de ale ei cele 26 de milioane de bilete ipotecare emise de guvern, cari, cu toată obligațiunea de-a fi plătite din desfacerea moșiilor ipotecate, nu reprezintă o tranzacțiune proprie de bancă. Într-un moment de criză banca n-ar putea răspunde deci pentru aceste 26 milioane, din care moment ea trebuie să soliciteze și ar primi privilegiul cursului forțat. Din acel moment însă ea devine o fabrică de hârtie-monetă.

Ceea ce ne întristează mai mult este că, nici în materii de o gingășie atât de mare și cari pot implica ruina totală, nu se discută cu răceală și având de temei natura lucrurilor, ci curat succesul momentan.

Succese momentane au avut însă toate întreprinderile hazardate și pe asemenea succese, bazate nu pe natura economică a lucrurilor, ci pe iluzii produse pe cale artificială, s-a ridicat toate acele mii de întreprinderi cari deodată numai se prăvălesc în abis, sărăcind o mulțime de lume nevinovată.

Numai realitatea muncii, făcută în condițiile cerute de economia politică, cu plusul ei neapărat de producțiune peste consumațiune, rezistă la toate crizele și la toate zguduirile și numai pe realitatea acestei munci se poate baza orice institut serios.

❦

[1 mai 1880]

În numărul său de ieri „Românul“ ne face grave imputări, cari, la dreptul vorbind, cu toată gravitatea lor, n-au asupră-ne alt efect decât acela de-a ne dispune spre veselie. Iată ce zice:

> Organele *reacțiunii,* unite acum cu ziarele grupurilor, vorbesc mereu de bugete *grase,* de funcțiuni *grase.*
>
> Nu mai vorbim despre lealitatea și moralitatea unei asemenea sisteme de combatere. Fiecare luptă cu armele ce sînt mai potrivite cu caracterul său, cu educațiunea sa, cu scopul ce urmărește. Vom vorbi însă despre valoarea, despre puterea materială a acestei sisteme de acuzare.
>
> Funcțiuni *grase!*
>
> Dacă protivnicii noștri acuză pe cei din partita națională și liberală că umblă după funcțiuni *grase,* să binevoiască să spuie anume cari sînt la noi în țară acele funcțiuni?
>
> Toți știu, cu bugetul în mînă că, de la ministru pînă la registratore, de la general pînă la suplocotenente plata ce se dă este atît de mică încît un om cu familie nu are cu ce trăi.

Teza „Românului“ despre micimea și nesuficiența lefilor e întrucâtva justificată. Într-adevăr, prin creșterea în străinătate, tinerimea noastră a contractat trebuințe pe cari n-ar fi cătat să le aibă nicicând dacă considerăm sărăcia țării și nevoile ei de tot felul. E un rău nemăsurat de mare acesta, cu atât mai mare cu cât e ireparabil, cu cât trebuințe contractate nu pot fi restrânse cu lesniciune la oameni formați deja pe deplin. Încolo, lefile ce se plătesc la noi sunt tot atât de mari ca în Austria și Germania bunăoară, ba

putem zice că-n tot continentul european, esceptând Rusia și Turcia, deși, în raport cu trebuințele prea de timpuriu și prea cu deridicata contractate, nu tăgăduim că ele sunt mici.

Funcțiunile una câte una și fiecare îndeosebi, mai cu seamă cele ale statului, nu sunt splendid retribuite.

Dar nici nu e vorba de ele una câte una, ci de posturi create în afară de bugetul rigid al statului, de diurne, însărcinări și în fine de cumul.

Astfel de pildă e primarul unui oraș mare („Românul“ știe de cine e vorba) care, pe lângă pensia de ministru, are leafa de primar și doi galbeni pe zi ca deputat, și… sesiunea a fost lungă.

E un deputat al Brăilei care, ca avocat al comunei, ia 8000 franci pe an, ca șef al gardei civice câteva sute pe lună, ca deputat doi galbeni pe zi și altele. E alt deputat, de la Buzău, care e advocat al statului, membru salariat al comitetului permanent și mandatar al națiunii. E un deputat din București, șef al gardei și pensionar al statului. Nu mai pomenim de diurnele luate de acei învățați și specialiști domni întru ale construcției și tehnologiei căilor ferate, d-nii Carada și Costinescu, care asemenea aveau diurne de mii de franci ș.a.m.d.

Fiecare membru al partitei liberale-naționale are 4-5 însărcinări publice salariate.

Vom vedea însă că, cu chipul cumulului a multe însărcinări publice, *plătite toate din punga contribuabililor,* acești iluștri domni știu să câștige, cu învățătura a patru clase primare, cu meșteșugul de-a nu ști scrie și citi, o mie-două de franci pe lună.

Apoi … deie-ni-se voie, sunt grase funcțiunile acestea.

Dar mai iată un caz foarte recent și de-o uimitoare claritate pentru a ilustra grăsimea funcțiunilor patriotico-democratice.

Administrația drumurilor de fier, ce era în mâna fostei companii de acționari, a trecut în fine în mâinile statului.

În capul administrației aflăm că s-au pus trei directori: un magistrat, consilier la Curtea de Casație; un advocat, fost ministru de justiție, și un ofițer din statul major, fiecare din acești onorabili domni cu câte 3000, zi trei mii, franci pe lună, ceea ce face 36.000 franci pe an pentru fiecare.

N-o afirmăm pozitiv, dar ni se dă ca pozitiv.

Cititorul să ție însă bine minte că nici unul, absolut nici unul dintre acești trei domni nu e *special* întru ale drumului de fier, ci cel mult niște amabili diletanți.

Am înțelege ca un om special în materie, care ar fi construit el însuși linii de drum de fier de ex. și care, prin știință și o vastă esperiență, ar fi o autoritate, să fie plătit escepțional cu 30-40.000 de franci pe an. Dar trei directori, dintre cari nici unul nu e competent în materie și nu au nici un fel de antecedente în această specialitate … iată ce nu înțelegem.

Deși nu aprobăm deloc numirea unor persoane necompetente spre a dirige un serviciu pe care nu-l cunosc, totuși, dacă s-a comis odată răul, am fi înțeles să fie plătite cu câte 8-10.000 franci, iar nu câte 36.000.

Ce figură vor face miniștrii noștri?

Ministeriile sunt funcțiunile cele mai înalte în țară și cu toate acestea nu sunt retribuite decât cu 18.000 fr. pe an, din cari se rețin 15 la sută. Drumurile de fier fiind esploatate de stat, funcționarii lor sunt funcționari ai statului, deci subalterni ai miniștrilor respectivi.

Unde-i ierarhia, unde autoritatea, unde prestigiul cu asemenea proporție în retribuțiuni? Aceasta e chiar lumea pe dos.

Împrejurarea aceasta, a numirii unor oameni necompetenți în materie și a sustragerii lor de la servicii pe cari le-or fi pricepând în adevăr, ne amintește o istorie ce se povestește despre Mehmed-Ali, fost vicerege al Egipetului.

După sfatul unui vizir credincios, Mehmed-Ali a trimis o sumă de tineri în Franța ca să urmeze studii speciale: unii administrația, alții finanțele, alții arta militară, alții în fine medicina și farmacia.

Tinerii se-ntorc plini de învățătură și vizirul îi pune în slujbe. Însă cum? Pe militari la finanțe, pe farmaciști la administrație, pe administratori la farmacie, pe financiari la armată.

Dar ce faci, omule? întrebă Mehmed-Ali pe vizir. De ce nu pui pe fiecare la locul lui?

Maiestate, răspunse înțeleptul vizir, dac-am pune pe fiecare la locul lui ar guverna ei țara, și e vorba pare-mi-se s-o guvernăm tot noi.

Ar fi bine deci ca la Curtea de Casație să se numească de acum înainte tot ingineri, iar în armată tot advocați.

❦

[2 mai 1880]

Agenția Havas ne comunică prin o telegramă că alaltăieri seara consiliul comunal din Iași, după lungi dezbateri cari au ținut două zile, a *respins*

legea lichidării celor zece milioane lei vechi acordați Iașilor de către Constituanta din 1866.

Telegrama, în laconismul ei, întrebuințează termeni improprii. Consiliile nu dezbat, deci nu resping legi; aceasta-i de competența Adunărilor legiuitoare. Cestiunea, după cât știm, stă astfel: Dreptul comunei Iași la o indemnizare de zece milioane lei vechi a fost votat de-o Adunare *constituantă;* e deci un drept cuasiconstituțional, care nu se poate modifica sau știrbi prin o lege votată de-o Adunare ordinară. Rămăsese însă ca o Adunare ordinară să voteze legea de aplicare a acelui drept câștigat, și consiliul comunal e desigur competent de-a cerceta dacă legea specială păzește pe deplin dreptul acordat de Constituantă, dacă petecele de moșie avizate comunei Iași fac într-adevăr zece milioane de lei vechi. Legea rămâne în vigoare, fondurile rămân destinate a se da comunei Iași, cestiunea este numai dacă comuna le primește ca echivalent al sumei ce i s-a votat de către Constituantă, și se vede că ea nu le primește. Vor fi trebuind întregite sau i s-a luat c-o mână ce i se dedese cu alta: nu știm încă motivele; dar terenul de drept pe care consiliul comunal se pusese, după ultimele noastre informațiuni, era pe deplin corect și apreciarea era la locul ei. „Mâța-n sac“ nu se primește pe acolo, căci consiliul comunal de acolo, compus în mare parte din oameni foarte independenți și foarte onești, nu seamănă deloc cu cel de Brăila sau chiar de București, unde toată cearta consistă în lupta patrioților pentru întreprinderi și daraveri. Consiliul comunal din Iași — de orice coloare politică ar fi fost, numai roșie nu, căci nici jupânul Herșcu Goldner, nici d-nu Gheorghian nu sunt membri în consiliu — a dovedit totdeuna o extremă seriozitate în îngrijirea intereselor comunei, de unde provine că orașul, deși mare și cu mijloace restrânse, e mai bine pavat, mai curat, mai îngrijit decât orice alt oraș din țară. Așadar numai ușurință patriotico-democratică, numai tendență de risipă a banilor publici nu i se poate imputa acestui consiliu. Cu mijloace puține a gospodărit totdeuna bine.

Iată însă cum apreciază „Românul“ acest act de neatârnare:

> Serviciul nostru telegrafic ne aduce din Iași știrea *unei fapte rele.*
>
> *Fapta este rea* pentru că un mic număr de oameni au *sacrificat interesele orașului Iași pasiunilor și intereselor lor personale politice.*
>
> Fapta consiliarilor cari au respins cele zece milioane acordate Iașului în domenie este *rea,* este *culpabilă;* nime n-are dreptul a *compromite interesele materiale* ce-i sînt

încredințate pentru satisfacerea intereselor sale *personale*, fie acele interese și numai politice etc.

Înainte de toate, de unde știe și cu ce drept susține „Românul“ că s-au *sacrificat interesele orașului Iași, că s-au compromis interesele lui materiale?*

Renunțat-au consiliul comunal la cele zece milioane votate de Constituantă?

Nu.

Încăput-au domeniile în cestiune pe mâna tătarilor sau a turcilor, de la cari numai primirea din partea consiliului le-ar fi scăpat?

Asemenea nu.

Acele domenii, pendente în mare parte de biserici din Iași chiar, sunt în apropiarea orașului, și tătarii nu le-au ocupat încă, afară doar dacă „Românul“ ar fi voind să susțină că averea publică pe mână de tătar sau de guvern roșu e tot pierdută, de aceea să se grăbească oricine de-a lua repede ce i se dă, până nu se risipește, vorba ceea: „de la datornicul rău și un sac de paie“.

Din vorbele „Românului“ rezultă neapărat că cine refuză de-a primi fără beneficiu de inventar din mâna guvernului roșu averea ce i se cuvine poate să se spele pe mâini de ea. El și-a sacrificat interesele, și-a compromis averea.

Poate că reversibilii redactori s-or fi cunoscând pe ei înșii și vor fi știind că e periculos pentru banul străin de-a se afla în mânile lor.

Iată dar la ce se reduce votul consiliului din Iași. Nu vor fi voind oamenii să primească, sub denumirea de zece milioane, o avere cu mult mai neînsemnată și vor fi insistând asupra dreptului lor, votat de Constituantă. Să nu se crează că aci e vreo favoare deosebită și nemaipomenită acordată Iașilor. Acele petece de moșii despre cari se pretinde c-ar fi prețuind zece milioane de lei vechi, sunt pendente, în cea mai mare parte cel puțin, de biserici din Iași; chiar și veniturile se întrebuințau, înaintea secularizării, conform obiceiului vremii, pentru cult și pentru școale; astăzi s-ar întrebuința pentru școale în prima linie, apoi pentru cult: iată dar toată deosebirea. E oarecum un drept natural al orașului Iași, și de la un consiliu comunal ca cel de acolo nici nu se putea aștepta decât o atitudine demnă, un control serios în privința aceasta.

Cumcă „Românul“ caută a preface votul într-o manifestare politică e treaba sa. Capetele radicale nici nu pot esplica ceva altfel decât cu tipicul cunoscut al intereselor personale; ele cred că cheia ce se potrivește la Mărgăriteștii și Costineștii de toate categoriile se va fi potrivind și la naturi de-un caracter mai înalt și de inteligență mai mare. Nu există capete roșii la Iași, și câte vor fi existat s-au scurs încoace în mlaștina coreligionarilor întru ignoranță și pișicherlâc, căci acolo n-ar avea ce căuta.

Ne mirăm cum individualități reversibile, cari nu dispun de altă cultură, și avere decât de cele douăzeci și patru semne ale bucoavnei, îndrăznesc a critica actele unui consiliu în care aproape fiece membru are mai multă știință de carte, mai multă neatârnare de caracter și mai mult patriotism decât toți gazetarii, deputații și miniștrii roșii la un loc!

❦

[3 mai 1880]

Zi cu zi știrile despre seriozitatea mișcării albaneze câștigă consistență. La 7 mai foile din Viena au primit mai multe dări de seamă telegrafice conform cărora albanejii s-ar fi lepădat în mod formal de dominațiunea turcească, și ar fi proclamat independența statului lor. În aceeași zi foaia oficială „Scodra“ (Scutari) a apărut pentru prima oară în două limbi, cea turcească și cea albaneză, iar în fruntea foii stătea o lungă proclamație a Ligei și a comitetului acesteia. Această proclamație declară că Albania a încetat de-a fi sub suveranitatea padișahului. Mai departe zice că toți funcționarii turci cari nu sunt de naționalitate albaneză sunt a se considera ca depărtați din funcțiunile lor, esceptându-se însă aceia cari au dovedit că sunt amici ai șchipetarilor. Ordinelor Ligei trebuie să li se dea ascultare; pe lângă ea bătrânii neamurilor rămân ca pân-acuma singurii legiuitori.

Cu toată atârnarea de împărăția turcească, albanejii au păstrat în parte instituțiile lor vechi, constituționale. Instituțiile acestea s-au cam diversificat la deosebitele neamuri sau plaiuri, poate în urma diversificării în confesiuni religioase. Neamurile nu plăteau dări împărăției turcești, dar erau obligate de-a intra în armată. În sine, sistemul vechi al instituțiilor albaneze e democrația în înțelesul antic al cuvântului, căci poporul exercită puterea supremă în plaiuri, în adunările sale parlamentare, numite *cuvânde* (din lat. *conventus,* românește *cuvânt,* care înseamnă și „adunare“ și „discurs“). Plaiurile mai au, afară de aceste adunări generale, câte un sfat de

bătrâni, al căror cap e în genere ereditar și se numește voievod, adecă duce. Organizații analoge par a fi existat și la noi până târziu, deși izvoarăle sunt foarte insuficiente. Dar Vrancea, Câmpulungul (Bucovinei), Lăpușna par a fi fost asemenea mici republice de plai, ca cele din Albania. În comune administrația o poartă bătrânii familiilor, precum și alți membri aleși pentru averea sau influența lor, dar aceștia au mai puțină autoritate decât căpeteniile plaiurilor ostășești.

Poporul însuși nu se numește albanez, ci *șchipetar.* Acest nume pare derivat din cuvântul *șchiipe* sau *șchipe,* care însemnează „stâncă“, deci „munteni“. Dar se află în dialectul ghegic cuvântul *arberi* pentru *popor, Arberia* pentru *Albania.* Deși ramurile naționalității sunt numeroase, totuși cele mai principale sunt gheghii și toscii, ca purtători ai celor două dialecte principale. Toscăria cuprinde Albania de sud, Ghegăria sau Ghegănia — cea de nord. Acești din urmă sunt catolici, cei dentâi greco-răsăriteni. Alte două ramuri mai însemnate sunt arberii și ceamii. Ciamăria se numește în limba albaneză Epirul. În fine se vorbește adeseori de mirdiți, neam ostășesc catolic, al căror nume înseamnă „binecuvântați“, *benedicti,* căci *miră* înseamnă în limba albaneză „bine“. Numele populațiunii s-a luat de la formula lor de salutare.

Amestecul foarte mare și pestriț al limbei albaneze, care întrece pe al celei engleze, se va fi născut din două împrejurări cari concurg: întâi din vechimea poporului însuși, care în viața sa lungă a avut ocazia de-a primi foarte multe influențe străine, al doilea din numărul cel mare al popoarelor cari parte coexistă, parte au locuit pe rând în Peninsula Balcanică. Din limbă se dovedesc nenumărate atingeri cu cea română vorbită în evul mediu de poporul nostru, foarte numeros pe atuncea în Peninsulă. Un învățat german a cercetat de ex. 261 de numiri albaneze de animale și a găsit că dintre acestea 47 se ating cu cuvinte românești, multe cu alte cuvinte romanice, 21 italiene, 41 vechi grecești, înrudite însă originar, 38 medii și neogrecești. Dintre toate abia 30 se păreau de origine curat albaneză.

Am zis că până acum albanejii au stat de obicei în serviciu străin, s-au luptat pentru interese străine.

Astfel, în vestitul război de eliberare al Greciei, eroii Botzaris, Kanaris, Miaulis și Sutzos au fost albaneji.

Proclamația despre care vorbim mai sus e iscălită de Ali Pașa, Hodo Bei, Prenc Bib Doda (șeful miridiților), Mufti Hafiz Effendi, episcopul

Porten, Nicolae Geaba, în numele notabililor și al poporului atât de confesiune moametană cât și de confesiuni creștine.

Trupele din tabăra de la Coplica a lui Hagi Osman Pașa au trecut cu toate în partea Ligei; casele publice au fost confiscate, funcționarii osmani depărtați. Consulatelor li s-a propus apărare militară, însă pân-acum n-a avut loc nici o dezordine publică.

La 9 mai Prenk Bib Doda a plecat din Scodra la Tusi cu 3000 de miridiți, iar la Scodra s-au concentrat 6000 de albaneji din Dibra și Matia.

Hodo Bei s-ar fi jurat că, în caz dacă muntenegrenii ar încerca o agresiune, el ia ofensiva și-i trece pe toți sub ascuțișul săbiei.

Sub data de 11 mai „Politische Correspondez“ primește din Scodra o telegramă care modifică întrucâtva știrea despre proclamarea independenței. Noutatea despre separarea completă a deosebitelor triburi albaneze de sub suveranitatea sultanului nu este absolut exactă. Manifestațiunile ce le-au făcut albanejii pân-acuma au de scop organizarea provinciei în principat, sub suzeranitatea sultanului, cu Ali Pașa din Gusinie ca principe al Albaniei.

Valiul Izzet Pașa, asupra căruia se plângea asemenea nota muntenegreană, ca și asupra lui Hagi Osman, n-a voit să recunoască pân-acuma demarșele făcute de albaneji pe lângă el, deci s-a văzut silit de-a se retrage, c-un număr nesuficient de trupe turcești, în castelul de la Scodra, unde așteaptă ajutoare.

❦

[3 mai 1880]

Ziarele vorbesc despre pretențiuni pe cari le-ar fi ridicând călugării Locurilor Sfinte în privirea averilor secularizate ale mănăstirilor noastre închinate după vremi acelor locuri. Fiindcă lucrul se face în mod foarte tainic, nimic pozitiv nu pătrunde în public; iar ziarele guvernamentale păzesc, se-nțelege, tăcerea mormântului. Îndată ce sunt milioane la mijloc, îndată ce se ivește vreun pretext de escamotare, ziarele guvernamentale tac, deși cestiunea e în aer de mai multe luni de zile. Suntem atât de deprinși cu această tăcere caracteristică încât nici nu mai îndrăznim a cere informațiuni prin „Monitor“ sau prin presa oficioasă, precum ne sfiim pe de altă parte de-a înregistra tot ce se vorbește despre legăturile și spetele ce sfinții părinți au știut să-și câștige în sferele guvernamentale, până la ministru în sus. Cestiunea testamentului mitropolitului Dosithei Filitis ne-a dovedit deja

accesibilitatea sferelor guvernamentale, pe cari le rugăm să nu crează că vom face lucrurile uitate.

În cestiunea aceasta a pretențiunilor Locurilor Sfinte părerea noastră — fără a intra câtuși de puțin în detalii e de-a le respinge pur și simplu. Chiar dacă Cuza Vodă a oferit, din grație domnească, un dar din partea țării spre a îndulci inimele clerului grecesc pentru pierderile meritate, acel dar, refuzat odată, nu constituie nici un drept pentru Locurile Sfinte. Dreaptă sau nedreaptă, bună sau rea, secularizarea s-a aplicat în toate țările Apusului european, față cu o biserică cu mult mai puternică decât cea grecească din Constantinopol, față cu o biserică, în sfârșit, care e unitară în privire ierarhică, ceea ce biserica orientală nu este. Unitatea bisericei răsăritene consistă în identitatea canoanelor și a credințelor religioase, încolo nu există nici o legătură între bisericile autocefale. Dovada răsăritenii din Austria, cei din Rusia etc. Din nenorocire, biserica constantinopolitană n-a avut nicicând un caracter universal, ea a fost o restrânsă biserică special grecească și e natural că, de vreme ce n-a căutat a-și da o importanță umanitară, îngăduitoare, universală, nimeni nici nu i-a dat-o. Papa de la Roma nu era un arhiereu italian; patriarhul din Constantinopol însă nu-i nimic alt decât au arhiereu grec.

Dacă deci secularizarea s-a îndeplinit în țări catolice, cu cât mai mult era și naturală și justă față cu autorități ecleziastice străine și poporului și statului nostru, autorități cari reprezentau o naționalitate și în decadență și antipatică popoarelor Peninsulei.

Dar, precum am zis, dreaptă sau nedreaptă, bună sau rea, secularizarea a trecut în dreptul public al statelor, mai ales față cu averile religiei domnitoare. Toate pretențiile acestea au drept bază umanitatea lui Vodă Cuza, care voia să le dea ceva, nu ca despăgubire, căci o asemenea nici n-aveau dreptul de-a o pretinde, ci ca dar făcut unei biserici străine, cu care nu avem nici o legătură și nici nu putem avea. A fost o adevărată nenorocire că o legătură cât de slabă s-a stabilit cândva și că Țara Românească n-a mers din capul locului pe calea lui Roman Vodă al Moldovei, care, din momentul în care a organizat biserica țării sale, a și declarat-o autocefală.

Revenind asupra cestiunii, vom vedea că și amănuntele se grupează în favorul respingerii pur și simplu a unor asemenea pretențiuni, nejustificate prin nimic.

❦

[4 mai 1880]

„Românul“ în zilele trecute se luase la întrecere de spirit cu „Războiul-Weiss“ și, printr-o apucătură comună confraților de la redacțiile acestor două foi, voia să facă un joc de scamatorie ieftină — să nu se supere de acest din urmă cuvânt cei de la „Războiul-Weiss“, căci nu voim a intra aici în amănunte din viața privată — și căuta să ne atribuie nouă cu rea-credință o corespondență dintr-un ziar străin, deși, reproducând-o, noi arătaserăm în fruntea ei izvorul de unde era luată.

Amintim despre aceasta numai pentru că „Românul“ iar, cu privire la arătarea unui fapt pozitiv, nu la vreo teorie, aruncă ziarelor opoziției imputarea de rea-credință. Când este vorba de idei, de teorii ale adversarilor, calea-valea; dacă cineva nu are caracter, dacă nu are respectul părerilor, dacă nu are omenie, câmpul insinuărilor și al relei-credințe îi este deschis și poate să-l bată în lung și-n lat, precum o și face „Românul“ cu o admirabilă lipsă de preget, trebuie s-o mărturisim. Dar, când e vorba de arătarea unui fapt pozitiv, ca să caute cineva cu rea-credință a dezminți acea arătare trebuie să aibă o doză nemăsurată de sfruntare.

Așa de exemplu cazul acesta ni-l dă „Românul“ de azi; această foaie zice că:

> organele opozițiunii, ce nu cred că este mai prejos de demnitatea lor de a inventa tot felul de știri cari de a doua zi se *desmint,* au susținut zilele trecute că d. Emil Costinescu a cutreierat toată Moldova în căutarea unor oameni de bunăvoință cari să primească portofolie ministeriale. Pentru ca cititorii să poată judeca despre seriozitatea organelor opozițiunii — adaogă „Românul“ — în știrile ce răspîndesc, le vom face cunoscut că d. Emil Costinescu nu s-a mișcat din București *decît spre a merge cîteva ore la Bîrlad,* de unde s-a întors de-a dreptul în capitală.

Prin *toată* Moldova *à la lettre* poate n-o fi fost d. Costinescu, dar nici ziarele opoziției nu au spus cumva că acest patriot ar fi mers să ridice planul topografic amănunțit al țării. D. Costinescu „a mers la Bârlad“. Dar Bârladul unde-i? Nu cumva capitala ținutului Tutovei a trecut de peste Milcov peste Olt? Și „d. Costinescu a stat numai câteva ore la Bârlad“. Dar cine a zis că a stat câteva luni? Și o convorbire de câteva ore n-ajunge pentru a se propune și a se primi sau refuza un portofoliu?

„Românul“ trebuie să mărturisească că, cu toată sfruntarea cu care a făcut dezmințirea de mai sus, a făcut-o prea stângăcește; noi încă o dată nu ne temem a-i repeta că numitul june patriot a fost în Moldova *întru*

căutarea unui ministru, și anume a unui ministru de finanțe. Cât despre orașul unde a fost în adevăr, acel oraș e Bârladul, și propunerea portofoliului finanțelor a făcut-o unui domn deputat de acolo care a refuzat-o.

❦

O LEGE MAGHIARĂ CONTRA ESPORTULUI NOSTRU

[6 mai 1880]

E cunoscută tuturor întâmplarea Rusiei cu ciuma din satul Vetlianca. Era pe atunci o încordare de natură cu totul politică între Germania și Rusia, iar sferele oficiale ale celei dentâi, voind a lovi negoțul de esport al Rusiei, au dat cazului, îndealtmintrelea adevărat, din satul Vetlianca, o însemnătate atât de generală încât la moment toate granițele se închiseră pentru Rusia. Profesorii de istorie suflau colbul de pe documente și arătau pustiirile făcute de ciuma neagră în secolii trecuți, medicii arătau imposibilitatea de-a o întâmpina cu arta vindecării, presa făcea un zgomot amețitor și centrele mari ale Europei tremurau de spaimă.

În diplomație acela e mai abil care alege pretextul cel mai plauzibil pentru îndeplinirea scopurilor sale politice. O sumă de asemenea pretexte se găsesc în arsenalul bogat al apucăturilor omenești; o dată e umanitarismul (cestiunea izraelită), altă dată libertatea popoarelor (cestiunea orientală), o a treia oară răspândirea civilizației, pentru care fiece popor apusean voiește a avea oarecum onoarea priorității, cu condiția bineînțeleasă ca, deodată cu cultura, să răspândească și botinele respective.

Vestitul La-o-tse, filozoful chinez, în cartea sa intitulată *Tao-te-king (Cărarea spre virtute),* era un aprig protecționist. El nu voia nici import, nici export și, dac-ar fi putut aranja poporul — cel chinezesc, se-nțelege — dupe statul său ideal, nicicând un fir de grâu chinezesc n-ar fi ieșit din împărăția Mijlocului, nicicând botină engleză n-ar fi pătruns în regiunile Fiului Soarelui. Nu știm dacă cineva mai împărtășește ideile vechiului filozof chinez, dar regula lui economică nu e lipsită de rațiune. În realitate un popor care n-ar esporta nimic ar trăi totdeuna în mare belșug, iar, neimportând nimic, n-ar consuma decât obiecte pe cari el singur le poate produce, și toată viața economică s-ar consuma înlăuntrul granițelor sale, fără nici un amestec cu străinătatea.

Nu e îndoială că viața ar fi primitivă în feliul ei, dar în statul lui La-o-tse n-ar exista nici sărăcie escesivă, nici bogății prea mari. Poate că n-ar fi nevoie nici de parlament, nici de legi, nici de bugete de sute de milioane; oamenii ar trăi cam cum au apucat de la părinți, necunoscând alte trebuințe decât cele pe cari singuri și le-ar putea îndeplini; și se știe că nemulțumirile omenești se nasc din proporția cea mare între cele ce au și cele ce doresc a avea.

Din nenorocire noi nu mai suntem nici în vremea lui Mircea Vodă, nici măcar într-a lui Matei Basarab. Drumuri de fier străbat țara în toate direcțiunile ei, anuitățile străbat bugetul în toate cifrele lui, apoi mai armată, mai școli, mai patrioți reversibili, mai cetățeni persecutați de peste Prut în număr de sute de mii, toți aceștia ne-au silit să părăsim *Tao-te-king*, *Cărarea spre virtute*, în care nu existau nici crime, nici procurori, nici escrocherii, nici tribunale, nici codici, nici necesitate de ele, nici civilizație, nici datorii publice, și să apucăm calea conexiunilor de interese, să vindem productele noastre brute oriunde și cât se poate de scump, pentru a putea subveni tuturor trebuințelor sociale și ale statului.

În acest înțeles am încheiat convenții comerciale cu statele europene, în prima linie însă cu Austro-Ungaria, pe baza unei perfecte reciprocități: adecă liberi noi de-a introduce toată industria noastră, precum dantele, postavuri, pielării, ceasornice, palavre patriotice, liberă și Austria de-a le introduce la noi. Din nenorocire, nu suntem tari decât în ramura palavrelor, în celelalte am rămas mai pe jos, încât am renunțat la esportul lor; mai fericită Austria însă, care la ea acasă a pus taxă pe palavre, de vin mai scumpe decât ale noastre, dar încolo ne vine cu de toate celea la noi, până și cu făină, pe când noi cată să ne mărginim la grâne, piei brute, lână, vite cornute etc.

Ce se-ntâmplă însă? Frații maghiari sunt asemenea tari în palavre patriotice și slabi în punctul dantelelor. Există într-adevăr o brumă de industrie prin Ardeal între sași și români, cari, neavând atâta râvnă patriotică la funcții și advocatură, se mai ocupă ba cu pielăria, ba cu postăvăria, ba cu alte de-ale folosului lor și al altora; dar, fiindcă aceste elemente nu sunt patriotice, ele trebuiesc ruinate, oprind totodată și esportul nostru de vite, piei și lână, adecă vorba voinicului din poveste: „Omoară două suflete c-o lovitură“.

Sub ce pretext însă, căci există o convenție de comerț pozitivă?

Unde d. de Bismarck a călcat abia, elevii din Buda Pesta calcă greu cu cizmele împintenate. Pretextul e *ciuma bovină orientală*. S-a adus și s-a votat o lege în Camera de la Pesta conform căreia productele noastre brute, între cari pielea și lâna, sunt supuse unui tratament estraordinar. Pielea trebuie dezinfectată la graniță chiar, și această dezinfectare o ia din mâna negustorului, căci îi face imposibil transportul la locul unde ar putea s-o desfacă, mai cu folos. Ea trebuie, în urma grozavei dezinfectări, să fie tăbăcită la fața locului. Lâna iar trebuie dusă de la vamă direct la spălătorie. Las' că prin spălătură lâna-și pierde grăsimea animalică, se văpsește rău și nu se poate netezi cu folos, încât există alte procedări prin cari se spală și se colorează totodată, păstrându-și unele din calitățile productului brut necesare fabricațiunii; dar, pe lângă toate acestea, spălătura, precum și dezinfectarea pieilor la vamă, nu se poate efectua decât 5 luni de vară, căci iarna îngheață apa. Iată dar comerțul cu aceste producte redus la 5 luni pe an, și atunci încă îngrădit la marginele țării!

Această lege maghiară are de scop de-a exercita protecție asupra culturii vitelor din Ungaria, pe cari le concurăm noi. Dar se ruinează industria țării lor proprie? Ce le pasă. Maghiarii și așa nu fac industrie.

Am voi să știm numai ce atitudine va avea d. Boerescu față cu aceste ocoliri, nu tocmai măiestre, executate de Parlamentul din Pesta în detrimentul negoțului nostru?

❦

NOTIȚE BIBLIOGRAFICE

PILDE ȘI GHICITORI, ADUNATE DE P. ISPIRESCU;
ÎNVĂȚĂTORUL COPIILOR, DE C. GRIGORESCU, I. CREANGĂ ȘI V. RĂCEANU;
HELIADE RĂDULESCU, MIHAIDA, FRAGMENT EPIC;
INFERNUL, DUPĂ DANTE ALIGHIERI

[6, 7, 8 mai 1880]

Ar fi cu cale ca cineva să facă odată limpede și în scris deosebirea între ceea ce, fără cuvânt, se numește național, și ceea ce, cu drept cuvânt, este în adevăr național în spiritul nostru. Din nenorocire, tot ce pân-acum și-a însușit ca din senin și fără știrea lui Dumnezeu numirea de „național“ n-au fost decât lucruri primite de-a gata de la străini, cari nu numai că nu sunt răsărite nici din instinctele noastre, dar nici nu s-au asimilat cu judecata noastră. Memoria celor din urmă generații au fost încărcată cu atâtea mii de vorbe nouă și deșerte încât judecata nu mai juca nici un rol, ci, înlăturată cu totul, se slujește azi încă de clișeuri primite de-a dreptul de la străini, fără a se întreba dacă se potrivesc sau nu cu noi. E ciudat că tocmai toate mijloacele de deznaționalizare pe cari, îndrăgind Apusul și pe apuseni, le-am introdus fără alegere la noi se bucură de epitetul uzurpat de „naționale“. Presa noastră — scrisă mare parte într-o limbă cosmopolită, lesne de învățat de către orice străin în câteva zile — e o presă națională. Cu toate acestea lucrarea ei zilnică asupra înțelegerii poporului șterge până și rămășițele de originalitate ale graiului nostru străvechi. Dacă cineva compune arii europene cu totul în alt stil și-n alt spirit decât doina, hora și jocurile, el compune fără îndoială muzică „naționale“ deși nimic în ea nu e național, nici arie, nici text, în cazurile cele mai multe nici numele compozitorului. Dacă, în sfârșit, cineva strică o piesă franceză, războtezând numele personajelor și bădărănind stilul — care rămâne străin cu toate trivialitățile cu care se presară — e autor național, a scris o piesă națională, a lucrat spre ridicarea teatrului național. Dacă deschidem ziare de științe naturale, de medicină, de ce-o fi, ne ia ochii lipsa de respect pentru limbă, primirea de termeni străini fără trebuință și numai din lene de-a căuta echivalentul

românesc. Am văzut o carte intitulată *Despre cosmeticurile* ***nuisibile*** *sănătății*. Își poate închipui fiecine în ce stare e amenințată s-ajungă limba prin pretinșii oameni de știință.

Cauza pentru care s-a lățit atât de mult stricarea limbei încât astăzi gazetele și cărturarii scriu o păsărească neînțeleasă de popor, subțire și muieratică, e aceeași căreia peste tot îi datorim toate relele de cari suferim: politica. Uitând cu totul că limba noastră e singura în Europa care se vorbește aproape în același chip în toate părțile locuite de români, uitând că n-avem dialecte și că moldoveanul se-nțelege tot așa de bine cu crișanul ca și acesta cu oamenii din Banatul Craiovei, politicilor noștri nu le era de-ajuns această dovadă și de unitate între noi și de deosebire către străini, ci au căutat să ne silească să dovedim că fiece vorbă e latină și că toți, fără osebire, ne coborâm de-a dreptul de la romani. De prisos era aceasta, pentru că nu originea face pe un popor să fie trainic, ci munca lui proprie, fie cu mâna, fie cu mintea; primejdios era pentru că una — se zguduia unitatea preexistentă a poporului nostru, al doilea — limba păsărească, trebuind învățată, ca orice limbă străină, răpea timpul altor învățături folositoare, al treilea — pentru că în multe cazuri nici dascălul nu știa înțelesul cuvintelor nouă, necum școlarul; și, în sfârșit, pierderea cea mai mare era că întreaga comoară a limbei, ce sta din zicători, proverbe, inversiuni, adecă în fraze gata moștenite din neam în neam de la strămoși, se arunca în apă, pentru că-n ele erau și cuvinte de origine nelatină. Pare că cine știe ce nenorocire ar fi fost aceasta, pare că n-am trăit alături cu vecinii sute de ani și n-o să mai trăim pare că se făcuse gaură-n ceri dac-am primit noi câte ceva de la ei, ei de la noi.

În vremea noastră s-au făcut încercări de-a întemeia o nouă știință: psicologia etnică. Etnografia are de obiect descrierea, împărțeala și spița de înrudire a popoarelor. Ca atare, se ține de-o parte de istorie și geografie, de alta de anatomie și fiziologie. În partea geografică studiază distribuția popoarelor pe glob, natura locuitorilor oricărei țări, datini și obiceie, limbă și religie. În partea istorică deosebește familiile de popoare, raporturile între ele și filiațiunea, le urmărește în migrațiunile lor cele mai depărtate și în încrucișările și corcirile lor. În partea anatomică și fiziologică în sfârșit hotărăște caracterele deosebite pe cari se-ntemeiază clasificarea raselor omenești.

Dar, precum lesne se vede, etnografia nu are a face decât cu lucruri esterioare: distribuție, descendență, migrațiune, datini; ea nu se ocupă cu

rezultatul lăsat în spiritul poporului prin toate schimbările acestea, cu substratul psicologic. Neapărat că și zona-n care locuiește, și natura părinților din cari se coboară, și încrucișările trebuie să se fi înmagazinat în spiritul poporului și în limba lui într-o formă oarecare; neapărat că altfel se va fi deprins el de-a privi serii întregi de lucruri. Toată istoria unui popor — în orice privire — e înmagazinată în prezentul lui și toate calitățile și defectele lui sunt dezvoltări ale unui și aceluiași germene fundamental, ale unui și aceluiași sâmbure. Mutând cireșul sub zonele cele mai deosebite, el se va modifica, însă tot cireș o să rămână, și numai altoii inoculați în trunchiul lui vor da alte frunze, alte roade.

E însă mult mai ușor a deosebi frunzele și roadele decât a le descrie esența, a le reduce la germenele primitiv. Oricare din noi lesne va pricepe că Anton Pann e un scriitor național într-adevăr, iar sute de alții nu; căci nu devine cineva scriitor național prin aceea că repetă cuvintele patrie, libertate, glorie, națiune în fiece șir al scrierilor sale, precum, pe de altă parte, poate cineva să nu pomenească deloc vorbele de mai sus și să fie cu toate acestea un scriitor național. E drept că se face deosebire între modul de-a scrie popular și acela de-a scrie pentru clasele culte, între autorii populari și autorii de artă. Dar această deosebire nu are a face cu aceea pe care noi voim s-o stabilim. Dramele Parisului sunt o scriere populară, însă nimic mai puțin decât națională, ci din contra internațională.

În vremea din urmă s-au ivit într-adevăr un șir întreg de scriitori cu totul naționali — unii din ei chiar intraductibili și pe deplin înțeleși numai pentru cel ce știe bine românește. Goethe zicea că partea cea mai bună a unei literaturi e cea intraductibilă, și avea cuvânt. Cel mai original dintre ei pân-acum e povestitorul Ion Creangă, ale cărui basme, traducându-se, ar pierde tot farmecul și mai cu seamă tot hazul lor.

•

După această introducere vom vorbi de unele cărți pe cari le judecăm din acest punct de vedere și între cari citām întâi:

Pilde și ghicitori, adunate de P. Ispirescu, culegător tipograf, București, 1880. O broșură de 48 pagine.

D-lui Ispirescu îi datorim și alte culegeri prețioase de literatură populară.

Între noi vorbind, pildele, scrise în felul fabulelor lui Donici, fiind produse proprii ale autorului, ne convin mai puțin decât ghicitorile, cari sunt de-a dreptul culese. În pilde găsim unele pasaje originale, dar ele se pot, ni

se pare, reduce la o origine curat populară. Stilul pildelor e cam căutat. Dintre ele ne-a plăcut mai mult cea intitulată *Pițigoiul și scatiul* prin varietatea ei.

> Păsărarul puse-odată
> Într-o strâmtă prinzătoare
> Pe-un scatiu ușor de minte, cursă pentru zburătoare.
> El făcu din păsărică cugetului său unealtă
> Și, cu glasuri prefăcute, după un copaci ascuns,
> Zădărea bietul scatiu să mi-i dea câte-un răspuns.
> Cintezi, petrușei, sticleți
> Și florinți de cei semeți
> Ș-amăgise
> Ș-o pățise
> Pițigoiul cu iubire al său cântec își cânta:
> Cinci
> Opinci
> Într-un picior
> Și tot stă călcâiul gol.

Armonia imitativă din cele din urmă versuri e fără îndoială de origine curat populară.

Venim la ghicitori, dintre cari cităm pe câteva:

Eu n-am gură, dar spun tuturor cusurul ce au și nimeni nu se supără pe mine.(Oglinda)

Apă de frunză, funie de lemn și puțul de pământ. (A bea tutun)

Oală de bou, varză de oaie și carne de român. (Cizma încălțată cu ciorap de lână).

Nici în casă, nici afară, nici în cer, nici pe pământ. (Fereastra)

Am zece frați: cinci sub streșină, și cinci afară: pe cei de sub streșină îi plouă, pe cei

de-afară nu. (Torsul, Cinci degete se udă spre a trage firul)

Câmpul alb, oile negre. Cin-le vede nu le crede, cin-le paște le cunoaște. (Scrisul)

Ce trece peste apă și nu face valuri? (Chiotul)

Am un car cu fân și merge pe patru resteie. (Oaia)

Ce e dulce, și mai dulce și pe taler nu se taie? (Somnul)

Pe poduri ferecate,

Trec mii nenumărate

Și le taie capetele,
Și le schimbă numele. (Grăunțele când se macină)
Ungur înarmat trece mare fără vad. (Racul)
Când am apă, beau vin, când n-am apă, beau apă. (Morarul)
Unele consistă din cuvinte fără înțeles și cu toate acestea se pot ghici numai prin armonia lor imitativă, altele iar sunt comice prin greoiciunea și neexactitatea comparațiunii.
Între cele dentâi, cu armonie imitativă, sunt următoarele:
Urduc,
Burduc,
De barbă-l duc
De barbă-l aduc. (Fedeleșul)
Veni titirigele,
Luă pipirigele,
Rămase doftorul gol. (Oamenii iau pâinile din cuptor)
Țac, țac
Prin copac,
Fâș, fâș
Prin păiș. (Coasa)
Comice prin greoiciune și neexactitate sunt următoarele:
La marginea satului
Căciula fârtatului. (Luna)
Într-o vale prea adâncă
Zace un popă pe brâncă. (Mămăliga)
Unele din ghicitori sunt cam echivoce, dar nu ne pare rău. Cu toate considerațiile de decență literară, am dori ca mai cu seamă elementele literaturii populare să se adune fără scădere și nealterate prin pruderie. *Tale quale.*

•

Învățătorul copiilor, carte de citit în clasele primare de băieți și fete, de C. Grigorescu, *I. Creangă* și V. Răceanu. Ediția a IV, Iași, 1880, 1 vol., 220 pag.
Această carte se numără între cele de școală și mai cu drept cuvânt decât multe altele. Între bucățile de citire aflăm lucrări literare de gen popular de-o valoare oarecare, căci aceasta este una din rarele noastre cărți de școală netraduse. De aceea, făcând cu totul abstracție de la destinația ei,

estragem câteva probe din cari se va vedea câtă originalitate de stil ascunde și cum e una din puținele cărți din cari copiii învață într-adevăr *românește.*

Iată o poveste:

A fost odată când a fost; că dacă n-ar fi fost nu s-ar povesti.

Noi nu sântem de pe când poveștile, ci mai dincoace cu vro două-trei zile; de pe când se potcovea purecele cu nouăzeci și nouă de oca de fier la un picior și tot i se părea că-i ușor.

Zice că era odată un om însurat. Nevasta lui, care avea un copil de țâță, era cam proastă, dar nici soacră-sa nu era tocmai hâtră. Într-o zi omul nostru iese de-acasă după trebi. Nevastă-sa, după ce-și scaldă copilul și-l înfașă, îl puse-n albie lângă sobă, că era iarnă; ș-apoi îl legănă și-l dezmierdă până ce-l adormi. După ce-l adormi, stătu puțin pe gânduri ș-apoi începu a se boci câtu-i lua gura: „Aolio! Copilașul meu, copilașul meu!“.

Muma ei, care torcea după horn, auzind-o zvârli fusul din mână și furca din brâu cât colo și sărind o-ntrebă:

— Ce ai draga mamei? Ce-ți este?

— Mamă, mamă, copilul meu are să moară!

— Când și cum?

— Iaca cum. Vezi drobul cel de sare pe horn?

— Îl văd. Și …?

— De s-o sui pisica, are să-l trântească drept în capul copilului și să mi-l omoare!

— Vai de mine, că bine zici fata mea.

Și-ncepură, amândouă a-l boci ca niște smintite. Pe când se sluțeau ele, cum vă spun, iaca și tatăl copilului intră pe ușă, flămând și necăjit ca vai de el.

— Ce este? Ce v-au găsit?

Atunci ele, mai venindu-și puțin în fire, începură a-și șterge lacrămile și a-i povesti despre întâmplarea neîntâmplată … Omul, după ce le ascultă, zise:

— Bre! mulți proști am văzut eu, dar ca voi n-am mai văzut. Mă… duc în toată lumea! și de-oi găsi mai proști decât voi, m-oi întoarce acasă, iar de nu, ba.

Așa zicând, ofta din greu, ieși din casă — fără să-și ia ziua bună — și plecă supărat și amărât ca vai de om!

A doua zi, ajungând într-un loc, i se întâmplă să vadă ceva ce nu mai văzuse. Văzu un om care ținea puțin un oboroc deșert cu gura spre soare,

apoi repede-l înșfăca și intra cu dânsul într-un bordei; pe urmă iar ieșea, îl punea la soare și tot așa făcea.

Drumețul nostru, nedumerit, se opri și zise:

— Bună ziua, om bun!

— Mulțumesc dumitale, prietene!

— Da' ce faci aici?

— Ia mă trudesc de vro două-trei zile să car pocitul ist de soare în bordei, ca să am lumină; și nici că-l pot.

— Bre! ce trudă, zise drumețul. Na-i vrun topor?

— Ba am.

— Ia-l de coadă și fă ce ți-oi zice eu: sparge ici, și soarele va intra singur înlăuntru. Îndată făcu așa și lumina soarelui intră în bordei.

— Mare minune, om bun, zise gazda! De nu te-aducea D-zeu eram să îmbătrânesc cărând soarele cu oborocul.

Drumețul plecă. A doua zi ajunse într-un sat; din întâmplare, se opri la un om; omul de gazdă, fiind rotar, își lucrase un car și-l înjghebase în casă, în toată întregimea lui, ș-acum, voind să-l scoată afară, trăgea de proţap din răsputeri, dar carul nu ieșea. Știți pentru ce? — Așa; ușile erau mai strâmte decât carul. Noroc că drumețul l-au învățat să desfacă carul în toate părțile lui, să le scoată pe rând afară, ș-apoi iarăși să-l înjghebe la loc.

— Foarte mulțumesc om bun, zise gazda; bine m-ai învățat: cât pe ci era să dărâm casa din pricina carului.

De aci drumețul nostru merse tot înainte până ce ajunse iară la o casă. Acolo, ce să vadă? Un om c-un țăpoi în mână voia s-arunce niște nuci din tindă în pod.

— De ce te frământi așa, om bun?

— Ia, vreu să zvârl niște nuci în pod și țăpoiul ăsta nu-i nici de-o treabă.

— Că degeaba te trudești! Ai un oboroc?

— Da' cum să n-am.

— Pune nucile într-însul, ia-l pe umăr și le suie în pod; țăpoiul e pentru fân și paie, iar nu pentru nuci. Omul ascultă, și treaba se făcu îndată.

Drumețul merse mai departe, până ce ajunse să mai vadă și altă năzbutie. Un om legase o vacă cu funia de coarne ș-o trăgea în podul grajdului; vaca răgea cumplit, și el nu mai putea de ostenit.

— Măi omule! zise drumețul, făcându-și cruce; dar ce vrei să faci?

— Ce să fac mă-ntrebi? Da' nu vezi?

— Ba văd; numai nu pricep.

— Ia haramul ăsta e himisit de foame și nu vrea nici în ruptul capului să se suie-n pod să mănânce fân.

— Stăi puțin, creștine, că spânzuri vaca! Ia fânul și-l dă jos la vacă!

— Da' nu s-a irosi?

— Nu fii scump la tărâțe și ieftin la făină. Atunci omul ascultă și vaca scăpă cu viață.

— Bine m-ai învățat, om bun! Pentru un lucru de nimica era să-mi ucid vaca. Așa, drumețul nostru mirându-se și de astă mare prostie, zise în sine: Pisica tot s-ar fi putut întâmpla să dea drobul de sare jos de pe horn; dar să se care soarele în casă cu oborocul, să arunce nucile cu țăpoiul și să se tragă vaca în pod la fân, n-am mai gândit! … Apoi drumețul se întoarse acasă și petrecu lângă ai săi, pe care îi socoti mai cu duh decât pe cei ce văzuse în călătoria sa.

Ș-am încălecat pe-o șa
Ș-am spus povestea așa;
Și-am încălecat pe-o roată
Ș-am spus-o toată;
Ș-am încălecat pe-o căpșună
Și v-am spus o mare minciună.

Povestea aceasta pare a fi scrisă de Creangă.

Ce este original în ea? Materia? Am putea dovedi că, deși populară românească, ea se află și la alte popoare, la cel german bunăoară. Tezaurul comun de povești și anecdote al popoarelor e mare în aparență, dar totuși se sleiește într-un număr oarecare de prototipuri. Aproape toate basmele noastre populare, câte sunt strânse, câte nu, se reaflă sau în germene sau întregi în Scandinavia, în Germania, în alte locuri. O seamă de povești din ale lui Păcală se află în *Basmele* lui Andersen și-n alte colecții. Ceea ce e original e modul de a le spune, e acel grai românesc cu care se-mbracă ele, sunt modificațiunile locale, potrivite cu spiritul și cu datinile noastre.

Dăm o probă asemănătoare din colecția lui Auerbacher:

Un șvab trece prin orășelul Weilheim. Unul trece c-un car mare încărcat cu gunoi, și când cineva-l întrebă: „De ce se întoarce cu carul“ el răspunde: „Am uitat țăpoiul acasă și trebuie să-l iau cu mine“.

Încolo mai vede pe un om lucrând la niște urloaie de lemn sus pe-o casă. El tăia cu ferăstrăul tocmai bucata pe care sta, încât căzu la pământ (Vezi Anton Pann). Într-un alt loc un om se-ndeletnicea să taie în poartă, pe

lângă o gaură mare, care era, încă două mici. Întrebat de ce o face aceasta răspunse: „Pisica a fătat două pisicuțe“; el face două găuri mici ca să aibă pe unde ieși și puii, nu numai muma. La poarta orașului stătea un car gol c-un drug de-a curmezișul, încât nu putea intra carul. Omul cu carul nu se gândi mult, ci tăie cu ferăstrăul cele două capete ale drugului în loc de a-l arunca în car de-a lungul. Ce viață veselă, zise șvabul, într-un oraș în care zilnic se petrec asemenea lucruri. Ș.a.m.d.

Național și popular nu va să zică trivial. Nu se cere, se-nțelege, în nici o scriere bună ca cineva, având să zică lucruri mai de rând, să aleagă vorbe subțiri; trivială e espresia numai atunci când se caută anume să fie mai de rând decât lucrul pe care-l spui.

Povestea întâia e spusă curat numai spre a interesa pe copii pentru lectură.

Lăsăm să urmeze una cu o aplicațiune morală:

Un cioban tânăr se afla odată cu oile în munți la pășune. Oile pășteau, iar el ședea lungit pe o stâncă, la umbra unui brad, cu capul pe mână, privindu-le cu mare plăcere! Păstorul fiind obosit, după câtva timp începu a dormita și din când în când a-și scăpăta capul. Un berbece care trecea pe acolo, crezând că este ațâțat la luptă, se zborși și se trase înapoi câțiva pași spre a-și da avântul trebuincios, apoi se repezi asupra stăpânului său și-l lovi cu coarnele drept în cap, din toate puterile. Păstorul, deșteptându-se înspăimântat dintr-un somn atât de plăcut, se aprinse de mânie și, sculându-se furios, prinse berbecele și-l aruncă într-o prăpastie vecină. Oile văzându-l — după obiceiul lor — săriră toate după berbece și astfel pieriră și ele în prăpastie! La această priveliște dureroasă păstorul îngrozit își smulse părul, strigând: „Vai de cel care nu știe a-și înfrâna mânia!“.

Istoria acestei nefericite turme se răspândi îndată în toate satele vecine. Un păstor bătrân, cuminte și cinstit, scoase din această întâmplare o bună învățătură. Într-o zi, fiii și fiicele păstorului, voind a se duce la un târg din apropiere să joace, el le zise:

— Acolo nu e pentru voi; căci la asemenea locuri se petrec adeseori fapte necuviincioase.

— Cu toate aceste, ziseră copiii, mulțime de băieți și fete merg la asemine petreceri și nu se mai tem de nimica …

— Așa este, dragii mei; însă ei de multe ori, în asemeni petreceri, își pierd sănătatea și numele cel bun. Voiți aceasta? Luați sama bine să nu faceți ca oile! … Știți că, dacă una sare în prăpastie, toate celelalte o urmează; și de aceea oile sunt privite de toți ca animale neghioabe. Omul care se alunecă la răutăți numai pentru că și alții fac astfeli este oare mai priceput decât aceste animale? Nu; el este lipsit de înțelegere și de minte.

•

Față cu acest fel de literatură care se razimă pe însuși graiul poporului stă direcția apuseană și latinizantă al cărei unul din reprezentanți era la bătrânețe Eliad.

De mortuis nil nisi bene. Prea sunt mari meritele răposatului pe alte terenuri pentru ca noi să mai repetăm plângerile atât de des făcute în contra silniciei cu care el a tratat limba dintr-un punct de vedere *a priori.*

A ieșit de curând de sub tipar, din scrierile lui Eliad,

Mihaida, fragment epic, București, 1880, 1 vol. 8°, 55 pag.

Infernul, după Dante Alighieri, vol. III, partea 2-ua din *Epicele,* București, 1880.

Reproducem din ele numai două pasage, drept probă:

Se împliniră secoli. Prin rada queea vie
Și *deifăcătoare* a **spirtului-sciinței,**
Din creatore-Agape a **Deului-Părinte**
În sinul Curăției, Verginității sacre
M-am conceput de **Sine.** Materia luat-am,
M-am revestitu cu dânsa ca-n ceruri cu Lumina,
Ș-am incarnat **Cuvântul,** să deifacu pe Omul
Făcutu-mi-l-am frate și fiu de cerescu **Pater**
L-am înfrățit cu sine; sanctificaiu Săracul,
Productul muncii salle cu dreptul prefăcendu-l
În Corpul ș-al meu Sânge de viață dătătore
Legat-am a mea Pace, Am întărit Credința,
Am încălzitu Amorul, am îndulcit Speranța;
Am consolatu pe Miser; am plâns tot proletarul;
Am fericit în secoli pe făcetori de pace,
Amenințat-am Crima; fruntat-am Hypocritul…
(Din *Mihaida,* cântul I)

Pădurea errorilor și a viciurilor. Dante rătăcit în aquea valle, întempină trei ferae allegoricae quae-l împedică d-a eși. Umbra lui Virgiliu i se arată; predice Copoiul prin quare într-o zi Lupa funestă va fi uccisă, și Italia

liberată. Se offere lui Dante d-a face călletoria quae are a-i mântui suffletul, mai înteiu prin Infernu, apoi la Purgatoriu, spre a fi dupo aqueasta condus în Cerul beatilor printr-o căllăusă mai demnă. Dante accepe, și ei plecă.

> În midlocul callii vieţaei nostrae
> Me reaflai într-o selbă obscură,
> 3 Quoci callea directă era perdută.
> Nu e d-a spunne quât era de dură
> Astă selbă silvestra-aspră și forte
> 6 Quoci și în cuget reinnoe frica!
> E atât d-amară quât picu e mai morte,
> Ci spre a tracta d-el bine que aflaiu acolo
> 9 Spunne-voiu d-altele que avui-nainte:
> Cum iţi întraiu, nu sciu bine a redicce,
> Eram plin de somn la puntul aquella
> 12 Ș-adeverata calle abandonassem.
> (*Infernul*, cântul I)

Să ne răspunză fiecine, cu mâna pe conștiință, care e limba românească, cea din *învățătorul copiilor* și din colecția d-lui Ispirescu, sau cea scrisă de Heliade Rădulescul?

Nu ne îndoim că răspunsul va ieși în favorul celei dentâi.

În curând se va ridica ilustrului învățător o statuă în București și deci nu mai voim să insistăm asupra acestui soi de literatură pretinsă clasică.

Ceea ce voim însă să amintim scriitorilor noștri în genere sunt următoarele: „Nu în imitarea formelor străine consistă adevărata propășire. Luați de la străini gustul de-a pili și a lucra cu dalta toate scrierile voastre, luați de la ei iubirea de adevăr, lipsa de suficiență, respectul ce ei îl au atât pentru obiectul pe care-l tratează cât și pentru publicul căruia se adresează. Dar o adevărată literatură, trainică, care să ne placă nouă și să fie originală pentru alții, nu se poate întemeia decât pe graiul viu al poporului nostru propriu, pe tradițiile, obiceiurile și istoria lui, pe geniul lui. Tot ce-ați produce în afară de geniul într-adevăr național (nu patriotico-liberalo-politic) nu va avea valoare și trăinicie, nici pentru noi, nici pentru străinătate“.

Epoca esperimentațiunii cu vorbe și cu forme străine au trecut; întrebarea e: rămas-a destulă seriozitate și minte în tineretul nostru luminat de-a urma aceeași cale care a asigurat izbânda unor literați ca Alecsandri, Cogălniceanu, C. Negruzzi, A. Donici, Odobescu ș.a.; sau nu mai sunt în

stare a pricepe măcar problema unei literaturi naționale și sunt cu totul pe clina *Dramelor Parisului?*

Învățătorul copiilor se poate recomanda nu numai copiilor mici, ci și multora din cei mari. Căci, întâi, ar învăța românește, ceea ce, precum se știe, la Paris nu se poate învăța; al doilea, ar vedea că mai sunt oameni și afară de barierele Bucureștilor, ceea ce ar înfrâna tonul de „impertinență literară“ cu care nulități de cafenele încearcă, de la un timp încoace, a se introduce în republica literelor!…

ALEGERILE CONSILIELOR JUDEȚENE

[7 mai 1880]

„Monitorul“ de duminecă publică decretul domnesc prin care se convoacă colegiile electorale pentru a alege membri noi în consiliurile județene.

Colegiul I e convocat pentru ziua de 4 iunie, al II-lea pentru 6 iunie, al III-lea pentru 8, al IV-lea pentru 10 iunie viitor, când, la orele 10 de dimineață, alegătorii vor avea să se întrunească în localul comunelor de reședințe. În zilele de 29 și 30 mai se vor alege delegații colegiului al IV-lea.

Legea prin care s-au înființat consiliile județene le dă acestora foarte multe atribuțiuni în privința intereselor locale. Astfel, îngrijirea pentru localurile autorităților, întreținerea drumurilor și podurilor județene, cheltuielile așezămintelor de instrucțiune, ajutoarele pentru instrucțiunea primară rurală, numirea și remunerarea impiegaților județului, înființarea sau îmbunătățirea stabilimentelor publice, înființarea, desființarea sau strămutarea zilelor de târg, modificările propuse la circumscripțiunea județelor, plaselor și comunelor, c-un cuvânt o sumă de interese economice și de cultură ale județelor sunt de atribuțiunea consiliului și a comitetului său permanent.

Evident că, îndată ce consiliul uzează în mod conștiințios de atribuțiunile pe cari i le dă legea, administrațiunea centrală a statului, cât și ramificațiunile ei, au la-ndemână un puternic ajutor, iar pe de alta abuzurile se împuținează, dacă nu dispar cu totul. Astfel bugetele diferitelor comune rurale trec prin revizuirea comitetului permanent. Câte cheltuieli zădarnice, câte dări nedrepte de natura celui atomistic al capitației nu se pot înlătura prin binefăcătoarea influență a acelui comitet? Comitetul poate apoi

supraveghea, prin membrii săi, progresul lucrării drumurilor, podurilor, aprovizionărilor de pietriș; inspectează cancelariile comunelor, dacă sunt ținute în regulă actele stării civile, clădirile comunale și județene, școlile comunale ș.a.m.d.

Toate aceste sunt lucrări de detaliu, cu cari guvernul central nu are nici timpul, nici căderea de-a se ocupa.

Ei bine, această parte de self-government pe care legea-l atribuie județelor, căzută și ea sub sistemul domniei de partid și esclusivismului politic, s-a descompus în multe părți în mici cârdășii roșii, în consilii de familie în care cumnatul cutăruia, împreună cu vărul și nepotul cutăruia, votează un drum pe moșia cutăruia, cu obligația tacită a reciprocității; lefi și diurne consumă adeseori bugetul mai întreg al județelor; spiritul economicos de partid și de nepotism a redus și această instituțiune salutară la rolul de unealtă electorală, directă pentru prefect, indirectă pentru șefii companiei generale de exploatație a partidului.

Contra acestui rău, contra înmlăștinării intereselor vitale ale județelor în nepotism, favori, tripotaj electoral, nu ajută decât o sănătoasă conștiință de sine a colegiilor electorale. Ele cată să aleagă oameni harnici, buni de lucru, dezinteresați în aceste consilii; colegiile electorale cată să pună frâu abuzurilor prin escluderea acelora cari, sub pretextul și masca intereselor generale, nu-și caută decât de ale lor proprii. Țara are mijlocul de-a se scutura de greutatea tuturor mizeriilor, de esclusivism patriotico-reversibil, prin alegerea unor oameni independenți ca inteligență, avere și caracter.

Biserica și școala, administrația și gestiunea financiară a comunelor rurale, căile de comunicație, școala profesională, toate atârnă în mare parte de spiritul sănătos și practic al alegătorilor la cari apelăm. Dacă alegătorii nu se vor lăsa înecați de fraze patriotico-reversibile și vor avea în vedere nu abstracțiuni gazetărești, ci scopurile practice, concrete, ale acestei instituții de self-government, de stăpânire prin sine însuși; dacă vor căuta ca nicicând un ban comunal sau județean să nu se cheltuiască decât în mod productiv, pentru lucruri într-adevăr folositoare; dacă, în sfârșit, alegătorii vor da voturile lor nu unor pretinși patrioți, cari din politică-și fac o meserie lucrativă, ci unor oameni cari, prin avere, învățătură și caracter, dau garanții îndestule că-și vor înțelege misiunea — atunci județele vor merge bine, și împreună cu ele țara.

În acest înțeles am dori să fie privite alegerile în cestiune, înlăturându-se din ele esclusivismul de partid și spiritul de coterie.

❦

DONAȚIUNEA COMUNEI IAȘI ȘI GUVERNUL CONSERVATOR

[8 mai 1880]

„Românul“ de la 1 mai nu numai că numește respingerea legii celor zece milioane din partea consiliului comunal al Iașilor o faptă rea, dar mai susține că acele milioane au fost votate în principiu de Constituantă, dar au rămas *neacordate.*

Apoi mai zice:

De la 1866 până astăzi, și chiar de la unire până astăzi, n-a fost nici un guvern și nici unele camere cari să facă pentru Iași atât cât a voit să facă guvernul și camerele actuale. Mitropolia zăcea de aproape patruzeci de ani în ruine. Au trecut pe la putere tot felul de guverne și chiar amicii și coreligionarii politici ai consiliarilor comunali de astăzi, dar nimeni nu s-a gândit la reardicarea acestui mare edificiu ș.a.m.d.

În realitate, aserțiunea „Românului“ e inexactă.

„Monitorul oficial“ de vineri 24 ianuarie (5 februarie) 1875 cuprinde legea promulgată prin care se acordă Iașilor cele 10 milioane în numărătoare, specificându-se și întrebuințarea lor.

Această lege a fost votată de Cameră la 12 decemvrie 1873.

A fost votată de Senat la 1874.

A fost sancționată de M.S. Domnul la 31 decemvrie 1874.

Promulgarea ei însă — la ianuarie 1875, când bugetele erau votate de-un an deja — a făcut cu neputință alocarea sumelor respective, ceea ce-ar fi trebuit să se facă prin buget rectificativ.

Între acestea vin roșii, vin rușii, și legea rămâne neaplicată până astăzi, când, în loc de banii în numărătoare votați de Cameră și de Senat, li se oferă Iașilor moșii.

Pentru a reaminti discuțiunea asupra acestui proiect de lege reproducem următoarele.

În ședința de la 12 decemvrie 1873 a Adunării deputaților, d. G. Exarcu, raportorul comitetului de delegați ai secțiunilor, a dat citire următorului raport și proiectului de lege respectiv:

Domnilor deputați,

Adunarea constituantă din anul 1866, prin votul său din 29 iunie acel an, a hotărât a se da municipiului Iași o sumă de câte un milion lei vechi anual în timp de zece ani spre a se întrebuința la îmbunătățirea și înflorirea orașului. După oarecari discuțiuni, urmate în Senat, s-a pus îndatorire guvernului de atunci a veni cu un proiect de lege prin care să se specifice lucrările ce vor trebui a se face cu acest fond. În urmarea acestei chibzuiri, guvernul, prezentând proiectul cerut, Adunarea actuală constituită în secțiuni a examinat în toate detaliurile sale acel proiect, după care a și numit delegați:

Secția I pe d. George Exarcu;

Secția II pe d. Nicu Iacovache;

Secția III pe d. George Greceanu;

Secția IV pe d. Nicolae Ionescu;

Secția V pe d. Grig. C. Epureanu;

Secția VI pe d. Grigore Lahovari;

Secția VII pe d. Dimitrie Cornea.

Delegații, constituindu-se la rândul lor în comitet, conform cu regulamentul Adunării, în număr de cinci, absenți fiind d-nii Grigore C. Epureanu și George Greceanu, au luat în examinare deosebitele observațiuni și modificări propuse în secțiuni, pe cari aproprindu-și-le le-au convertit într-un contra-proiect de lege, ce cu onoare se supune la apreciarea d-voastră prin subsemnatul, numit raportor.

Cred de prisos, d-lor deputați, a reveni aci asupra motivelor de înaltă chibzuință cari au făcut pe Constituanta din 1866 să dea această dotațiune municipiului Iași ca recunoștință pentru marile și patrioticele sacrificii făcute de această veche capitală a Moldovei în folosul binelui general al României întregi.

Preocupațiunea principală a delegaților dar a fost: 1. de-a regula modul plății acestei alocațiuni din partea guvernului cătră orașul Iași, și 2. de-a specifica îmbunătățirile la cari acea alocațiune va urma să fie întrebuințată, conform aceasta cu dorințele esprimate în Cameră și Senat în sesiunile trecute.

Mai-nainte de toate însă comitetul a admis, în principiu, ca suma totală de zece milioane lei vechi sau lei noi trei milioane șapte sute trei mii șapte sute lei, bani șaptezeci, votați de Constituantă, să rămână ca un capital

inalienabil sub administrațiunea municipalității de Iași, cu ale căruia dobânzi numai să se facă, îmbunătățirile cari mai jos se vor arăta.

Nu este de contestat că din ziua votului Constituantei, adecă din 29 iunie, când s-a acordat această dotațiune orașului Iași, s-a constituit un drept câștigat pentru municipiul Iași și, după o justă regulă, ar trebui astăzi guvernul să plătească orașului Iași deodată șepte milioane pentru timpul cât plata milionului anual a stat în întârziere, plus dobânzile legale de la votare până astăzi. Comitetul delegaților însă, având în vedere greutățile financiare în cari se găsește statul și cari poate l-ar pune în neputință de-a plăti o dată o sumă atât de mare, au găsit de cuviință, în majoritate, ca aceste zece milioane să se plătească de stat în timp de cinci ani, cu începerea de la 1 ianuarie 1874, înscriindu-se în buget, pe fiecare an, o sumă de câte lei 740 740 bani 74, suma, egală cu acea de două milioane lei vechi, care se va vărsa în casa municipalității de Iași în patru diferite termene pe fiecare an, la întâi al fiecărui trimestru.

În cât privește întrebuințarea acestui fond în lucrări de îmbunătățire pentru orașul Iași, comitetul delegaților d-v., studiind proiectul de lege propus de guvern, au văzut că prin el se regulează a se face pavaje, eclerarea orașului cu gaz aeriform, canalizarea stradelor, conducerea de ape și clădiri publice. S-a observat însă că asemenea lucrări se găsesc deja votate de municipalitatea Iașului, pentru cari s-au alocat anume fonduri din veniturile orașului și ele în cea mai mare parte sunt în executare; și astfel comitetul delegaților a căutat să vadă ce alte lucrări mai sunt de efectuat pentru orașul Iași și la cari s-ar putea întrebuința acești bani conform cu spiritul votului Constituantei din 1866 și în vederea discuțiunilor urmate atunci cu această ocaziune.

Intențiunea principală a Constituantei a fost a se da Iașului o compensațiune pentru ca acel oraș să se poată ridica din starea de decadență materială și morală în care căzuse în urma evenimentelor politice ce au luat din sânul său centrul guvernului. Spre satisfacțiunea unor asemenea dorințe, comitetul delegaților, în privirea celor mai sus arătate, a găsit următoarele măsuri mai nimerite spre înflorirea orașului;

1. Canalizarea și rectificarea cursului acelor râuri cari parcură o parte a orașului Iași;

2. Înființarea unui institut industrial cu un muzeu de asemenea natură, alipit de el.

Este cunoscut, d-lor deputați, de toți cetățenii din Iași că cele două râuri cari trec prin oraș în timpurile de ploi mari debordează, înecând toată partea orașului situată pe șesul Bahluiului, făcând stricăciuni mari și, de multe ori, reducând în mizerie pe oamenii ce locuiesc acolo și cari, din nenorocire, sunt mai toți din partea neavută a populațiunii ieșene. În timpuri însă de secetă aceste râuri scad, lăsând bahne de ape stagnante cari, sub influența căldurilor, degajă miasme deletere, aducând cea mai mare vătămare salubrității publice. De multe ori, în fața unei asemenea stări de lucruri pernicioasă sănătății, s-au ivit proiecte pentru canalizarea cursului acelor ape; însă, din cauza lipsei de mijloace, o necesitate atât de simțită nu s-a putut satisface pân-acuma.

Prin articolul 3 dară al legii ce am onoare a o supune d-voastre se determinează ca, cu dobânda dotațiunii Iașului mai înainte de toate să se canalizeze acele două râuri prin adâncimea malurilor în chipul care se va găsi mai nimerit, spre asanarea șesului Bahluiului și văii Tătărașului, și cu acest mod calamitățile inundațiilor mai periodice la cari aceste ape dau loc vor putea pentru totdauna să fie evitate. Comitetul delegaților, tot prin același articol 3 din proiectul de lege mai sus vorbit, a chibzuit ca, după săvârșirea unei asemenea lucrări, să se înființeze în Iași un institut industrial cu un muzeu industrial alipit de el.

Motivele cari au făcut pe comitetul delegaților d-voastră să ia această din urmă măsură, pe care o crede binefăcătoare atât pentru orașul Iași, cât și pentru toată țara, sunt multiple și generalmente simțite în România de peste Milcov.

Cunoașteți, d-lor deputați, că mica noastră industrie materială, în Moldova mai cu seamă, se găsește într-o stare dezastroasă și mai toată în mâna unei populațiuni străine, populațiune care, din cauza rapacității sale proverbiale, cu drept cuvânt a devenit antipatică Moldovei întregi. Orașul Iași mai ales este bântuit de această plagă.

Meseriașii români, din cauza lipselor de mijloace, lipselor de modele și de exemple nu pot perfecționa modul lor de fabricațiune și rămân într-o stare vederată de inferioritate față cu concurența străină. Toți meseriașii din Iași, chiar în industriile cele mai infime, din cauza lipsei totale de unelte în raport cu progresul modern, sunt străini, și micii industriași români tind a dispărea din zi în zi cu un pas înspăimântător. Această necesitate a fost atât de mult simțită, încât, în multe rânduri, societăți private și municipalitatea din Iași s-au îngrijit de ea și s-a încercat a stabili mici școale de meserie,

cari, deși înzestrate cu mijloace foarte restrânse, au produs rezultate destul de satisfăcătoare.

Comitetul delegaților dară este convins, d-lor deputați, că prin înființarea unui asemenea institut în orașul Iași s-ar da înlesniri industriașilor români să lupte într-un mod mai egal cu concurenții lor străini. Desigur că în acel institut elevii vor putea dobândi o instrucțiune teoretică și practică pe care astăzi nu o pot căpăta în țară. Ei se vor putea familiariza acolo cu nouăle invențiuni și unelte necesarie la meseriile lor și cari astăzi chiar dacă le-ar cunoaște și le-ar poseda, le sunt cu totul inutile din cauza unei insuficiente esperiențe în modul utilizării lor.

Prin alipirea unui muzeu industrial la acel institut comitetul delegaților au avut de scop să pună în același timp sub ochii elevilor și ai industriașilor români operele cele mai perfecționate ale industriilor naționale și străine, în raport cu cerințele cele mai necesare ale populațiunii noastre. Pe lângă o încurajare pentru industria noastră națională prin o espozițiune permanentă a produselor industriale celor mai alese, credem că acest muzeu nu va fi puțin folositor și pentru dezvoltarea gustului meseriașilor noștri.

Acesta fiind rezultatul discuțiunilor comitetului delegaților cu ocazia cercetării proiectului de lege sus-menționat, îl supun cu onoare la aprobarea d-voastre.

Raportor: *George Exarcu.*

Tot în acea ședință onor d. George Filipescu a propus următorul amendament la lege:

a) Se va întrebuința, până la *săvârșirea reedificării catedralei metropolitane* din Iași, din dobânda capitalului întreg câte 30.000 lei noi anual. Până la începerea acestei reedificări subvențiunea de mai sus se va capitaliza.

Dar se-nțelege — la toate acestea nu s-a gândit pân-acum nimenea. Au trebuit să vie d-alde Costinești și Pătârlăgeni ca să-și aducă aminte de mitropolia Moldovei și a Sucevei, precum și de vechiul *municipium Dacorum Iassiorum!…*

❦

[9 mai 1880]

Iarăși cestiunea regatului român. „Corespondența politică“ primește din București o scrisoare foarte interesantă în această privință. Foaia oficioasă din Viena, cu toate că știe pe corespondentul său de aici „totdeuna bine informat“, dă această scrisoare sub toate rezervele. După cum spune corespondentul foii vieneze, în sferele guvernamentale de la noi s-ar fi discutând astăzi cu multă ardoare cestiunea proclamării regatului. M. Sa Domnitorul personal ar fi sprijinind cu multă stăruință proiectul acesta și, cu privire la călătoria ce M.M. lor Domnul și Doamna or să facă în Germania, ar fi voind să se ia mai degrabă o hotărâre în această cestiune. S-a sondat tărâmul spre a se ști cam în ce fel ar fi privită cestiunea regatului român de către puterile europene. Cu toate că până acuma, după cât se pare, rezultatul nu ar fi tocmai încurajator, n-ar fi peste putință ca la serbarea ce este a se da la 10 mai pentru aniversarea suirii pe tron a M. Sale și a proclamării Independenții să se proclame și regatul.

Acestea sunt informațiile corespondentului foii vieneze și, dacă dânsa le dă sub toate rezervele, noi cu atât mai mult ne mărginim întru a le înregistra curat și simplu, deoarece știm și noi că zgomotul despre proclamarea regatului la 10 mai circulă de câtva timp din ce în ce cu mai multă insistență.

Scrisoarea din București către „Corespondența politică“ mai spune că opoziția parlamentară în România, care respinge absolut ideea regatului, amenință, în cazul când s-ar da urmare acestei idei, să se dea la niște manifestații zguduitoare cari s-ar îndrepta contra prințului Carol însuși.

Să ne fie iertat a spune că aici „Corespondența“ a fost rău informată. Oricât ar respinge ideea de regat, opoziția nu poate fi antidinastică; dacă sunt într-adevăr la noi antidinastici până la manifestații scandaloase, zguduitoare și chiar criminale, apoi nu sunt acei din opoziție azi, ci acei de la putere, când sunt în opoziție. E de prisos credem să mai reamintim fapte de ieri și de alaltăieri pe cari toată lumea le cunoaște ca și noi.

❦

ALBANIA

[Articol cu paternitate incertă]

[9 mai 1880]

(Schiță istorică — Vechimea antagonismului între slavi și albaneji. — Invaziunea turcească și învingerea lui Ivan Cernoievici. — Cucerirea Muntenegrului de către Suleiman Pașa. — Chior Mehmed. — Familia Bușatlia. — Eroul albanez Cara Mahmud. — Bătălia de la Crușa. — Încercări franceze de cucerire. — Ridicarea și moartea lui Mustafa)

„Gazeta generală“ din Augsburg arată că antagonismul între albaneji și slavi nu e atât de nou precum s-ar părea la prima vedere, și că, din contra, se întemeiază pe o istorie de sute de ani. Antagonismul datează din timpul invaziunii turcești, din jumătatea a doua a secolului al XV-lea, timp în care la noi domnea Ștefan cel Mare.

Când Cernoievici, „Domn de Zeta“, stăpânea din înfloritoarea sa rezidență Jabliac, viu departe de lacul Scutari, ginții albaneze avură cele dentâi dispozițiuni dușmănoase față cu slavii.

Vecinătatea ginților slave de munte nu le venea la îndemână albanejilor; turcii, la intrarea lor, aflară în ei niște aliați naturali, deși nu era în tradițiile cuceritorilor osmani de-a încheia alianțe cu popoare creștine. Dispoziția favorabilă a turcilor pentru albanejii de nord, cari pe atunci erau toți fără escepție catolici și cari prin interregnul venețian intraseră în relațiuni diferite cu străinătatea, se distinge din capul locului prin următoarea particularitate: turcii ar fi preferat de-a-i supune pe albaneji sub același jug aspru la care-i supusese pe slavi; dar gințele muntene respinseră cu atâta energie orice tentativă de cucerire a noilor lor adversari încât, de voie, de nevoie, turcii au căutat să renunțe la supunerea lor.

Astfel, în chiar timpul invaziunii turcești, plaiurile albaneze dintre Drin și lacul Scutari au știut să-și câștige o neatrânare oarecare, pe care generalii osmani n-o recunoșteau formal, dar pe care o admiteau în mod tacit.

Acestea s-au întâmplat tocmai acum patru sute de ani.

În anul 1479 o oștire turcească de peste 70.000 de oameni a luat cu asalt cetatea Scutari, apărată eroic de Atonio Loredano, patrician din Veneția, și Ivan Cernoievici. După catastrofa aceasta, ginții se-ntoarseră în plaiurile lor de munte: sârbii în asprele înălțimi spre nord de lacul Scutari, albanejii în munții despre sud de acest lac. Din timpul acesta datează domnia strâmtă a apărătorilor Serbiei mari, risipiți în câteșipatru

părțile de către osmani, aproape pururea învingători, de la bătălia din Câmpul-Mierlei (Cossovo), începând și trecând prin toate evenimentele războinice cari i-au urmat; o domnie al căreia teritoriu era aproape identic cu acela al Muntenegrului înainte de evenimentele celor din urmă ani. Astfel Muntenegrul e o rămășiță a vechiului regat sârbesc.

•

Însă nu toate ginții din Albania de nord au rămas pe lângă religia lor veche.

Acelea dintre ele cari, asemenea bosniacilor și herțegovinenilor, voiau să tragă un folos din invazia străină, după ce s-au convins că n-o mai pot înlătura au trecut la moametanism și, îndată după retragerea slavilor, albanejii de nord dispuneau deja de domni feudali de naționalitatea lor, dar de lege moametană. Ținuturile odinioară slave, Zeta, Jabliac și Podgorița, fură întrunite într-un singur ținut și date pe mâna unui guvernator moametan. E un detaliu demn de comunicat că acest guvernator nu era nici turc, nici arnăut, ci… bosniac. Se pare că generalii sultanului Mehmed știau să aprețieze adevărul că cea mai bună garanție pentru a exercita domnia asupra unor popoare supuse este de a o exercita prin… renegați. În Bosnia sistemul s-a dovedit a fi practic de tot, în Albania de nord el a fost încercat conform esperiențelor făcute.

Pe locuitorii Muntenegrului actual îi stimula însă tocmai împrejurarea aceasta. Cel întâi „vlădică“ (episcop), căpetenie și religioasă și politică, organizase plaiurile munților, iar unde astăzi e capitala Țetinie, se întemeie o mănăstire ca reședință. Muntenegrenii începură ofensiva. An cu an, deceniu cu deceniu, slavii irumpeau în ținuturile ocupate de turci.

Ei părăduiră Herțegovina, Rascia (ținutul Novibazar) și cercetară des locurile pe unde fuseseră așezați din amândouă laturile râului Sem, pentru a face stricăciuni inamicului. Două secole continuară aceste acte de dușmănie, faptele cetelor muntenegrene. În anul 1490 (sau 1480) au început, la 1690 fură pentru prima oară reprimate.

După ce cetele muntenegrene întinseseră agresiunea lor nu numai asupra osmanilor, ci și asupra albanejilor, cari trăiau împăcați cu supremația străină, toată Albania de nord fu cuprinsă de-o intensivă pornire războinică.

Suleiman Pașa, care comanda pe atunci la Scutari, crezu c-a sosit timpul pentru a năvăli cu o armată tare și bine organizată în Muntenegru. După o apărare desperată a muntenegrenilor, toată țara lor, afară de

ținutul Calunsca, căzu pe mâna osmanilor și în Țetinie Soleiman Pașa îi judecă cu asprime pe rebeli. Însă generalul turc viu puse mare preț pe victoria lui. El se mulțumi cu jurământul de supunere către sultan al locuitorilor și cu obligațiunea lor necondiționată de-a plăti capitația. El părăsi după scurt timp țara.

Abia însă apucase să plece armata de ocupație și turburările începură din nou.

Vlădica, care se retrăsese cu rămășițele partizanilor săi la Nieguș (lângă marginea austriacă mai sus de Cattaro) în ținutul muntos Catunsca și care nu recunoscu nicicând dominațiunea turcească, îi dădu în curând de lucru. El răzvrăti nahiile Riecica, Cermnița și Lieșansca, amenință Podgorița și Șabliac și irupse în plaiurile muntene despre răsărit ale albanejilor.

Spre norocul vlădicei, în locul energicului Suleiman Pașa urmase un guvernator foarte pacinic, anume Chior Mehmed, membru al unei puternice, binevăzute și influente familii feudale albaneze, numită Bușatlia. Acesta a fost cel dentâi guvernator scutariot care și-au manifestat naționalitatea, deși nu activ, ci pasiv, lăsând pe agalele din Podgorița, Șabliac și Spuci, slavi maometani, la discreția adversarilor lor. Iubirea de pace a lui Chior Mehmed n-a rămas fără influență asupra muntenegrenilor și avea un înțeles bun. Aceștia încetară de a supăra granițele albaneze și-și aleseră un nou teren de acțiune. Acest teren era Herțegovina, unde domnia turcească era neputincioasă, unde rezistența intensivă a creștinilor dădea un câmp larg activității cetelor muntenegrene. Chior Mehmed, mulțumit se vede de această schimbare a lucrurilor, se ocupă fără încetare cu lucrări pacinice, făcând drumuri și poduri, clădind în Scutari o giamie frumoasă după modelul moscheei Nuri-Osmanié din Constantinopol. Albanejilor nu le convenea însă deloc pasivitatea aceasta, încât micii boieri feudali își ridicară capetele tot cu mai multă sumeție în Albania de nord.

Aproape fiecare căpetenie de ginte exercita în numele sultanului drepturi de suveranitate și toată țara se risipi în mici state în miniatură.

•

Atunci muri Chior Mehmed.

Urmașul său a fost tot din familia Bușatlia, anume Mahmud, supranumit „Cel Negru“, Cara Mahmud. Tradițiunea albaneză a păstrat aproape intactă imaginea acestui om estraordinar. Sunt cam o sută de ani de atunci de când Cara Mahmud deveni domn feudal în Albania de nord.

Ambiția lui îi inspiră de timpuriu ideea de-a se proclama independent de Poartă și Domn suveran al Albaniei. Dar pentru aceasta îi trebuiau brațele tuturor și țara era despărțită în nenumărate partizi. El căută mai întâi să câștige cu binele pe căpeteniile neamurilor pentru planurile sale, dar, neizbutind întru aceasta, îi împresură pe rând cu război pe agalele și beii din Giacova, Prisrend, Ipec, Tirana, Cravaia ș.a.m.d., supunându-i cu puterea la voința sa de fier. De ce soi trebuie să fi fost acest om se vede din împrejurarea că toate căpeteniile învinse, după o scurtă răzgândire, îi promiseră ajutor necondiționat, după care Cara Mahmud putea ușor să-și realizeze planurile. Nimic nu impunea însă albanejilor mai mult decât modul în care Cara Mahmud obicinuia să răzbune injuria. Tradiția albaneză zice că un locuitor din Scutari căpătă odată în Priștina o pereche de palme. Cum auzi Cara Mahmud despre aceasta, îl trase pe cel pălmuit la răspundere, cum de-a suferit în liniște asemenea batjocură; apoi năvăli cu oștire asupra Priștinei și o făcu asemenea pământului. Iată cum stăpâneau acum o sută de ani Domnii feudali în împărăția padișahului.

Pentru a înțelege mai bine întreprinderile ulterioare ale lui Cara Mahmud cată să premitem câteva observații de natură administrativă. După cucerirea jumătății apusene a Peninsulei Balcanice, Poarta a creat o împărțeală în provincii conformă cu stările etnografice. Tot pământul cu locuitori slavi l-au unit cu Bosnia, încât marginea administrativă a Bosniei ajungea până aproape de lacul Scutari. Muntenegru se număra asemenea la Bosnia, ca teritoriu nepacificat. Această împărțeală administrativă nu-i convenea însă deloc lui Mahmud, căci îi lua ocazia de-a se răzbuna asupra Muntenegrului, adecă de-a năvăli asupra țării. După sistemul feudal de pe atunci ar fi trebuit să ceară permisiune de la vizirul din Bosnia, ceea ce nu-i convenea nici ambițiosului albanez, ceea ce din gelozie nu i-ar fi permis nici vizirul bosniac. Mahmud se adresă direct la Stambul; dar cererea lui fu respinsă. Atins de aceasta, chemă pe albaneji la arme și luă repede pozițiile de la graniță: Podgorița, Spuci și Șabliac. Apoi pătrunse biruitor prin Muntenegrul întreg până la Nicsici și Colașin, pe cari le incorporă cu posesiunile sale, Mahmud Pașa se-ntoarse la Scutari, după ce lăsase în locurile cucerite, între cari Gusinie și Plava, autorități albaneze — sau mai bine zicând autorități turcești de naționalitate albaneză.

Aci se sfârși răbdarea Porții. Ea ceru categoric de la Mahmud să restabilească vechea ordine a lucrurilor, la ceea ce albanezul nu se supuse; aceasta cu atât mai puțin cu cât toate neamurile albaneze, moametane și

creștine, înaintea tuturor războinicii miridiți, se declarară în favorul lui. Până și locuitorii Albaniei Inferioare, cari nu se prea învoiau bine cu frații lor de la nord, împărtășiră cu ei furoarea națională redeșteptată, deși nu primeau necondiționat tendințele lui Mahmud.

Poarta se mișcă. O armată împărătească comandată de Zeherin și de Ceaușoglu apăru la 1729 înaintea orașului Scutari. Bătut la câmp limpede, Cara Mahmud adună puteri nouă împrejurul său, căci mai cu seamă neamurile catolice de la munte îi veneau în cârduri în ajutor; cu aceștia irupse din castelul Scutari și din oraș și bătu cu totul oștirea împărătească.

Steaua lui Cara Mahmud ajunsese în zenit.

Declarat rebel din partea Porții, el rupse orice relații cu aceasta, până ce un incident neașteptat dete lucrurilor o altă față.

Muntenegrenii credeau că tocmai acum, când albanejii s-au lăpădat de domnia turcească, ar fi sosit timpul de-a reapuca vechile lor tendințe de neatârnare și intrară în luptă.

Acest moment e foarte însemnat pentru relațiunile albaneze-muntenegrene.

Pentru prima oară s-a întâmplat acum că muntenegrenii atacară autoritățile și trupele albaneze de la graniță, cari luaseră locul celor bosniace.

Un strigăt de răzbunare trecu prin toată Albania, de la Sem și până la Șcumbri, de la Priștina până la Durazzo.

Mahmud însuși ceru grație la Stambul și o primi cu condiția de-a face cu Muntenegrul tabula rasa. Și mijloacele nu-i lipseau într-adevăr.

În cel mai scurt timp adună o oștire de 30.000 oameni și o gardă a sa proprie de 700 de albaneji nobili din neamurile muntene. Însă, în acest moment suprem, îl părăsi pe bătrânul general rațiunea militară.

Fără un plan de campanie bine stabilit… el năvăli cu cetele nedisciplinate, orbite de sete de sânge, în Muntenegru și, în strâmtoarea de la Crușa, fură împresurați și nimiciți cu totul. Părăsit de toți oamenii săi, bătrânul leu se luptă mult timp cu cei 600 de scutarioli aleși contra unei grozave mulțimi. Toți căzură pân'la cel din urmă. Albanejii își aflaseră Thermophylae al lor. Nici unul din cei aleși nu-și revăzu patria. Cârdurile cele mari însă, risipite, întorcându-se în Albania, răspândiră vestea de spaimă din munte-n munte, din vale-n vale.

Această bătălie de la Crușa a fost cea mai mare, mai sângeroasă și mai fatală bătălie care a avut loc vreodată între muntenegreni și albanezi.

•

De aci rămase câmpul liber pentru represalii de tot feliul.

În timpul interregnului francez din Dalmația trupe franceze au încercat a intra în Albania, însă și albanejii creștini și cei moametani se opuseră invaziunii. Neamurile creștine nu voiau să se lepede de domnia turcească. Ei voiau să rămână albaneji. Slaba dominațiune turcească era, după instinctul lor politic, mai favorabilă tendințelor lor de neatârnare decât puternicul regim napoleonian.

Urmașul lui Cara Mahmud, Ibrahim, nu intervenea deloc în certurile sângeroase ce le aveau cu muntenegrenii.

După moartea lui Ibrahim veni iar un membru din familia Bușatlia în scaunul de guvernator la Scutari. Acesta era Mustafa Pașa. El se-nsufleți curând de ideile lui Cara Mahmud, dar n-avea calitățile predecesorului său. După războiul turco-rusesc de la 1828—1829 Mustafa se proclamă independent, și anume la 1831; dar o armată condusă de marele vizir Reșid Pașa îl bătu la Banana și, refugiindu-se la Scutari, fu prins și decapitat.

Schița istorică de față ne arată ce străvechi e antagonismul între muntenegreni și albaneji, apoi ne dovedește că la poporul albanez confesiunea religioasă nu decide nimic și că pentru interese naționale aleargă și moametan și creștin sub acelaș drapel fie contra slavismului, fie contra autorității Porții.

❦

[10 mai 1880]

Evităm a vorbi de politica noastră externă nu pentru că n-am avea nimic de obiectat la modul cum este condusă, ci pentru că ne-am făcut obiceiul a ne impune de bunăvoie o rezervă, din nefericire mai mult decât justificată prin împrejurări. Dacă guvernul nostru ar fi totdauna atât de bine informat încât să știe cu siguranță dincotro bate vântul și care este espresia ce cată s-o dea fizionomiei sale, lucrul ar fi ușor pentru oameni cari știu a citi printre șire și pricep mai mult decât li se spune, căci, pe lângă indicațiuni cât de slabe, s-adaugă instinctul totdauna viu al patriotismului, care simte pericolele și le ocolește. Dar acest instinct al nostru a fost adeseori indus în eroare prin atitudinea nimic mai puțin decât cumpănită a guvernanților, încât prea adeseori până acum am fost mistificați până a lua o zgomotoasă indeciziune, o turbulentă ignoranță despre cele ce se petrec, drept politică

serioasă și întemeiată pe garanții reale. Noi — cum am mai zis-o de atâtea ori — pricepem ca un guvern al României să întâmpine grave dificultăți, căci țară mare nu suntem și de puteri extraordinare nu dispunem. Dar un lucru e clar între toate. Nu e permis unui guvern român de-a face și din politica esterioară un mijloc de mănținere la putere a partidului și, dacă a fost atât de puțin dibaci de-a se compromite, ar trebui să aibă curajul de-a se sacrifica pentru greșalele sale. Nu tăgăduim că acest sacrificiu e adeseori extrem de greu, că el cere un caracter extraordinar, acela de-a aduna asupră-și oprobriul general, de-a pierde popularitatea, de-a pierde totul ca partid, dar de-a câștiga pentru țară tot ce dintr-o greșeală politică se poate câștiga.

Se știe că am numit participarea la război — cel puțin cu lipsa de garanții cu care s-a făcut — o greșeală politică. Guvernanții noștri vor zice, poate, că asta e o cestiune de apreciație și vor arăta numai aversul medaliei: gloria, recunoașterea vitalității naționale ș.a.m.d. Fie. Nu zicem ba, căci orice lucru, deci și o greșală, are părți bune și părți rele. Danemarca a dat o strălucită probă de vitalitate bătându-se cu două împărății și pierzând două provincii. Dar pe de altă parte nu e mai puțin adevărat că, dacă i-ar fi fost cu putință să evite războiul și să-și păstreze provinciile, ar fi fost mai bine. Chiar războiul dezastros întreprins de Napoleon III contra Germaniei nu a fost lipsit de oarecari consecuențe bune, morale și materiale. Francejii nu mai sunt amețiți de propria lor suficiență ca mai nainte; au devenit un popor de o sobrietate în sentimente și aspirațiuni încât nu mai seamănă cu ceea ce au fost. Pe de altă parte poziția cea excepțională câștigată de Germania în concertul popoarelor europene nu e lipsită de adânci părți de umbră, precum criza economică, dări peste dări ș.a. Deci fiece faptă are în lumea aceasta a strictei cauzalități o urmare oarecare și această urmare va avea pururea între multe rele ceva bun, între multe bune ceva rău. Când urmarea e rea ar trebui exploatată cel puțin partea ei cea bună, până în ultima consecuență.

Îndată așadar ce greșala participării la război s-a comis trebuia cel puțin ca laturea favorabilă a ei să se păstreze intactă: bunele relațiuni cu Rusia. Ar fi trebuit ca aliatul să rămână un binevoitor amic, consiliu pe care, după cât aflăm, l-ar fi dat delegaților români însuși d. de Bismarck.

Ce se-ntâmplă însă?

În loc ca partidul liberal să-și bea păharul greșelei comise până la fund, ceea ce pentru moment l-ar fi costat popularitatea, ia deodată acel ton necalificabil care a indus toată presa și toată națiunea în eroare: tonul unei siguranțe invincibile în cestiunea pe atunci la ordinea zilei.

Urmarea a fost apoi deplina noastră abandonare în cestiunea izraelită și trăgănarea în infinit a delimitării Dobrogei.

Din depeșă aflăm că Rusia a ratificat pân-acum toate delimitările făcute, esceptând cele din Dobrogea. Ceea ce e mai curios însă în împrejurările de față e că acest provizoriu formal constituie un punct de plângere al răspunsului Camerei bulgare la mesajul de deschidere, plângere cu atât mai caracteristică cu cât pe ea se întemeiază acuzarea că pe teritoriul nostru s-ar fi formând bande ce primejduiesc siguranța marginelor bulgare. Iar pe acuzarea aceasta se-ntemeiază conflictul diplomatic între statul nostru și cel bulgar. La început ni se spusese că demisia d-lui Evloghie Gheorghief din postul de agent diplomatic al Principatului învecinat, precum și plecarea d-lui Sturza de la Sofia sunt a se atribui unor cestiuni de etichetă. Acum însă ziarele străine ne spun că cestiunile de etichetă nu sunt decât o urmare a unei cestiuni materiale, aceea a bandelor.

Pe lângă aceasta întâmpinăm însă o altă știre, nu mai puțin curioasă.

Ministerul de Război al Bulgariei se mută la Șumla. Iată într-adevăr un ministru care nu face parte din unitatea responsabilă și constituțională a unui cabinet bulgar și care se mută, ca o instanță aparte, în apropiarea hotarelor Dobrogei, pentru a păzi Bulgaria de bande. Prin aceasta par a ni se face manifestații foarte amicale de bună vecinătate.

Toate acestea însă derivă de acolo că partidul dominant, de frică de-a nu-și pierde popularitatea, pe care altfel tot și-a pierdut-o, n-a voit să-și esploateze cel puțin greșala până la ultima consecuență bună ce se putea trage din ea.

❦

[13 mai 1880]

Am arătat cum zgomotele serbărilor oficiale, ale surlelor, ale tobelor și ale urărilor asurzesc urechile capului statului și, acoperind gemetele de suferință ale națiunii, îl fac a nu le mai auzi. Am spus cum șiragurile baionetelor și ale escadroanelor, grămădirea cetelor polițienești, trâmbițele și aleile de tufe verzi, adunate prin *rechiziție* de oameni și materiale, pun o perdea înaintea ochilor capului statului și-l opresc de-a vedea ranele nu ale unei părți, ci ale corpului întreg al societății române, rane cari cresc și se-nveninează c-o spăimântătoare repeziciune. Ne-am împlinit astfel o datorie de conștiință, o datorie respectuoasă cătră *unul din cei mai înalți factori ai*

formulei noastre politice, lăsând ca, la rândul său și *de-o va voi serios,* el să poată cerceta și vedea adevărul.

Iată cum vorbește „Românul“ despre serbarea de la 10 mai — însă nu acum, ci pe când era în opoziție.

Știți ce este acum 10 mai?

Nu serbare oficială cu surle, tobe, trâmbițe ce asurzesc urechile pentru a acoperi gemetele de suferință ale națiunii, ci o fericită aniversară, o glorioasă aniversară, o zi de mii de ori ferice, o paradă cu trupe mai numeroase decât la intrarea triumfală a armatei în urma războiului.

Astăzi M. Sa Domnul nu este numai *unul* din cei mai înalți factori ai formulei politice, care, la rândul său, de-o voi serios, va putea cerceta, ci un domn bun, patriot, plin de cele mai nobile aspirațiuni, și alaltăieri a fost ziua, de mii de ori ferice, în care dorințele țării au fost încununate prin dobândirea lui.

Iată cuvinte proprii ale „Românului“, comparate tot cu cuvinte proprii de-ale lui din altă epocă. Ale lor dintru ale lor, nimic din pana noastră.

Din parte-ne ne pare rău că partidul roșu și organele lui dau dovezi de o așa meschină înjosire de caracter, că se dezmint într-un mod atât de crud, atât de barbar, încât nu pot inspira nobilului purtător al coroanei lui Mircea decât dezgust, pentru a întrebuința o espresie cât se poate de eufemistică. Aceiași oameni care-l numeau pe M. Sa un agent, un pion al d-lui de Bismarck, se topesc azi în lingușiri și laude și se simt de mii de ori fericiți … pentru ce? Pentru că dispun de buget.

O tempora, o mores!

❦

[13 mai 1880]

Când consiliul comunal al orașului Iași a respins modul în care i se acordau cele zece milioane lei vechi votate de Constituantă am spus, fără a aștepta detalii, că votul consiliului nu putea fi întemeiat pe considerații politice sau de partid, ci numai pe cuvinte practice. „Românul“, cu maniera sa de-a vorbi, a numit respingerea o faptă rea, o compromitere a intereselor orașului pentru motive personale și de partid etc.

Cât de puțin era justificată purtarea ziarului guvernamental se va vedea din scrisoarea d-lui Mircea, pe care o reproducem din „Steaua României“.

Din această scrisoare se va vedea că numai *conservatorii* din consiliu au votat — cu rezerve — pentru primire, iar celelalte grupuri politice și-au împărțit voturile, unii pentru, alții contra primirei, destul numai că majoritatea a fost contrarie.

Scrisoarea e adresată „Românului“, dar acesta a refuzat publicarea din cauză că se pomenește în ea și de vestita reversibilitate.

Iată scrisoarea d-lui Mircea.

❦

[14 mai 1880]

După câte se spun, d. Alexandrescu-Urechie va intra, *a propos* de *Albumul macedo-român*, în ministeriu, la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii. Minunatul *Album* își dă roadele; el este o întreprindere *națională* și *liberară*, având scopul să înființeze *școale* în Macedonia; astfel d. Urechie, care a luat inițiativa acestei întreprinderi, capătă, ca patriot, ca eminent bărbat de litere și de competență în materie de instrucțiune publică, portofoliul logofeției școalelor! …

❦

[15 mai 1880]

Cele din urmă zgomote asupra reconstituirii ministerului spun că golurile se vor umplea astfel:

D. Docan, Finanțe;

D. col. Dabija, Lucrări Publice;

D. V. Alexandrescu-Urechie, Culte și Instrucție.

Tăcerea foilor guvernului în privința acestor zgomote este foarte caracteristică. Neterminabila reconstituire a dat loc la atâtea și-atâtea zgomote, și nici una din aceste foi nu a înregistrat măcar vreunul. Așa, de exemplu, se vorbea odinioară de d. Tache Giani, unul dintre capii protestanților omogeniști din Cameră, că va fi chemat la Justiție, despre un d. Gheorghian că va primi portofoliul Cultelor; zgomotul umflându-se mereu, ajunsese să s-auză că acești doi d-ni și depuseseră jurământul. O zi-două au trecut și s-a văzut că nu era nimica adevărat; alte două zile au fost de ajuns ca să nu se mai vorbească de cele două ilustre Excelențe. Gurile rele spuneau că toate zgomotele acelea porniseră din imaginația proprie a

respectivilor, cari aveau poate interesul să li se atribuie măcar câteva zile sorții portofoliului.

Din punctul de vedere social despre dd. Docan și Dabija n-are niminea ceva de zis; d-lor sunt niște bărbați ale căror vederi politice pot să ni se pară cu totul greșite, rele sau primejdioase; dar, ca persoane private, d-lor sunt niște oameni serioși. Nu se poate nicicând bănui că d-lor făuresc acasă, cu câțiva intimi, zgomotul că vor fi chemați la minister, pentru a-și face cine știe ce treburi particulare sau spre a se îngâmfa două trei zile de salutările postulanților la departamentul ce și-au destinat înșiși. Dar d. Pseudo-Urechie nu cumva o fi venind la minister fără știrea M. Sale, nici a d-lui Brătianu? Nu cumva zgomotul despre chemarea d-lui Urechie a fost fabricat la redacția „Frățiliei întru dreptate“? D. Urechie se pricepe mai bine la d-alde astea decât d. Tache Giani și de aceea merită să mai revenim asupra marcantei d-sale persoane.

Noi, independent de zgomotele pe cari dd. Tache Giani, Gheorghian, Urechie și *tutti quanti* și le dau în circulație, aflăm, din izvor mai vrednic de încredere, că reconstituirea cabinetului nu atârnă de la nimic alt decât de la rezultatul misiunii extraordinare a d-lui D. Brătianu la Londra. Și oricine înțelege, prin urmare, că nu e vorba de portofoliile de justiție, lucrări publice sau culte, nici greutatea nu e doar întru cât ar privi pe dd. Tache Giani sau Pseudo-Urechie.

❦

[15 mai 1880]

De când datează esportul nostru de grâne, de atunci importul de fraze. S-ar putea zice că România a preschimbat păturile adânci și binecuvântate de Dumnezeu ale țărinei sale pe vorbe deșerte, pe teorii de gazetă, pe subțiri apucături advocățești ș.a.m.d., căci spiritele cele bune ce mai sunt în viață le datorim unei epoce cu mult anterioare celei actuale.

Între aceste fraze deșerte, fără nici un corelat real, căreia i-am consacrat atâte critice e și aceea inventată de „Românul“ și afiliații săi, că dreapta conservatoare din România ar fi *reacționară*, frază care s-a repetat de atâtea ori în viața noastră politică încât, conform proverbului latinesc *calumniare audacter semper aliquid haeret*, mulți o repetă fără să-și fi dat vreodinioară seama de înțelesul cuvântului ce-l întrebuințează, fără a se întreba cel puțin

dacă o reacție, în sensul apusean al cuvântului, singurul adevărat, e măcar cu putință în România.

Cari sunt oare actele reacționare ale dreptei conservatoare?

La unirea țărilor, la alegerea unui Domn, au luat parte cu votul și cu fapta conservatorii actuali, precum se poate constata din discuțiile Adunărilor ad-hoc.

Secularizarea averilor închinate se propune și se obține cu unanimitate de voturi de către un actual conservator.

Oborârea privilegiilor, egalitatea civilă și instrucțiunea populară se datoresc conservatorilor.

Constituția liberală de astăzi se propune de un guvern în majoritate conservator, se admite de către o Adunare în majoritate conservatoare, prezidată de d. M.K. Epureanu.

În privirea aceasta nu există absolut nici un precedent, care i-ar da cuiva ocazia de-a susținea că dreapta a fost cândva reacționară. Dreapta a voit și a realizat introducerea libertăților publice și a mecanismului constituțional în țară într-o măsură mult mai mare de cum au făcut-o vreodată liberalii. Dar pân-aci, și nu mai departe.

Republica de la Ploiești într-adevăr n-a proclamat-o dreapta, pe Domn nu l-a amenințat cu asasinarea sau cu detronarea, cu un cuvânt ea s-a mărginit la păstrarea, la conservarea instituțiilor actuale, nu a încercat însă nici a le falsifica, nici a le înlătura, nici în fine a le distruge.

O reacție există în Franța. Toate partidele monarhice de acolo, unele voind dreptul divin, altele apelul napoleonian, toate într-un gând de-a răsturna Constituția actuală a statului francez și de-a readuce instituțiuni din domeniul trecutului, sunt într-un chip oarecare reacționare.

Dar ce voiește dreapta la noi?

Avem vrun candidat de domnie, voim măcar reintroducerea Reglementului Organic? Până și copiii știu că asemenea imputări nu cutează nimeni a ni le face, nici adversarii noștri politici. Știind însă aceștia că termenul „reacționar“ e odios în unele părți ale Europei, fac *sport* cu această poreclă, atribuind-o nouă. Dacă noi zicem despre liberali că sunt radicali, avem dovezi la mână: avem „Republica Română“ redijată de însuși Pontifex Maximus al partidului, d. C.A. Rosetti, avem ediția duodez a acelei republice la fericiții Ploiești.

Dar noi, reacționari? De unde și până unde?

E vrun Ioan sau Caliman Asan, vreun Bogdan Mușatin, vrun Vladislas Basarab ai cărora crainici și curteni să fim; apărăm privilegii și constituții vechi; voim suprimarea libertăților publice, a egalității cetățenilor? Nimic din toate acestea.

Ceea ce voim azi, precum am voit-o pururea, este *conservarea intactă* a acestei Constituții, însă bineînțeles *intactă*, căci e propusă de un guvern în majoritate conservator, votată de-o Adunare în majoritate conservatoare.

Prin *intact* înțelegem însă ca toți factorii constituționali să-și îndeplinească misiunea ce li se atribuie, pentru a nu se confunda responsabilitatea lor. Camera să fie Cameră, să nu se amestece în atribuțiunile puterii judecătorești și a celei executive; puterea executivă să nu ocolească responsabilitatea ce-i incumbă prin voturi servile; alegătorul să nu fie stânjinit de a-și exercita dreptul lui printr-un sistem de presiuni morale și materiale, de amenințări și promisiuni de funcții și favori.

Dacă însă, de la alegător începând, tot constituționalismul se mărginește la păzirea esterioară de formalități goale, pe când în fond tot spiritul Constituției e falsificat, toate garanțiile ei înlăturate, atunci nu mai poate fi vorbă de guvern parlamentar. Atunci avem a face c-o societate organizată de esploatație care imitează țara prin manopere machiavellice și în contra ei dreapta constituțională e în apărare. Ea apără instituțiile actuale și libertățile publice.

Dreapta se poate numi cu drept cuvânt *partidul constituțional;* lupta ei e îndreptată contra partidului anticonstituțional, radical, care falsifică și spiritul și litera instituțiilor actuale, ducându-le *ad absurdum* și inspirând națiunii neîncredere în eficacitatea lor.

Singurele analogii ce se pot cita între dreapta noastră și alte drepte apusene e poate cu partidul conservatorilor republicani din Franța și cu cel constituțional din Italia. Față cu tendențele unui Clemenceau și a altora, republicanii conservatori apără Constituția actuală a Franței, instituțiile ei actuale.

Întrebuințarea aceasta de porecle deșarte e îndealtmintrelea o sofismă comună și veche ca lumea și, precum lesne se vede, e ceea ce se numește în logică o *petitio principii*. În loc de a dovedi o teză, în cazul nostru în loc de-a dovedi prin fapte că dreapta voiește trecutul, de unde apoi ar rezulta în adevăr că, e reacționară, se aleg în discuție din capul locului numiri, adecă vorbe, cari cuprind în sine deja concluziunea și din a căror analiză lexicală să rezulte aceea ce mai întâi ar fi trebuit, după toată buna-cuviință, să se

dovedească. Nepărtinitorul zice „cult“ sau „religie“, amicul cauzei zice „pietate“ sau „beatitudine dumnezeiască“, adversarul zice „bigoterie“, „superstiție“. Nepărtinitorul zice „preot“, d. Sihleanu zice „pochi“. Astfel cei ce discută trădează, prin chiar alegerea termenilor, intenția pe care o au.

E într-adevăr trist ca niște apucături sofistice, atât de vechi și atât de cunoscute fiecăruia încât de la întâia vedere sar în ochi, să poată avea o influență oarecare asupra convingerii oamenilor.

Astfel însă stă și cu dreapta conservatoare. Cei nepărtinitori o vor numi „partid constituțional“, adversarii de rea-credință vor continua a ne numi reacționari, ferindu-se însă s-o probeze aceasta.

Am avut speranța — vană poate — că în era nouă ce ni s-a creat prin Tractatul de la Berlin copilăriile și poreclirile din trecut vor înceta.

Deși presa guvernamentală nu încetează nici azi, cu toate că adeseori a ținut seamă de argumentația noastră, de-a întrebuința termeni improprii în discuție, ceea ce noi nu facem oricât de aspri ar fi termenii noștri, ne-a rămas a ne măguli cel puțin cu realitatea lucrurilor, cu numărul dispărând al foilor oficioase, căci mai puțin decât una nu poate fi.

Afară de „Românul“ nu mai e într-adevăr nici un organ radical care să poată fi luat în mână măcar, necum citit. Specia presei radicale de răspântii nu mai e reprezentată asemenea decât printr-un singur organ, pe care nu-l mai citește nimenea. Cât despre „Presa“ centrului sau centrul „Presei“, ne credem dispensați, după probele vesele ce le-am dat despre consecuența cu care este condus acest organ, de-a mai insista asupra lipsei de gravitate a acestei alianțe de ocazie cu d-alde Dimanci, Pătărlăgeni etc., precum se esprimau odinioară confrații noștri.

Astfel, *calomnia* că dreapta e reacționară și-a trăit și ea traiul, și-a avut și ea epoca de înflorire sau mai bine de rodire, căci calomnia e criptogamă și, învechindu-se pe terenul inundat de lumina mare a adevărului, se usucă și dispare ca toate criptogamele ce rodesc la întuneric și în umbră.

Deși nu sperăm din partea confraților de la „Românul“ că vor recunoaște pe față eroarea lor, fie voluntară, fie involuntară, dar una știm: că în contra evidenței lupta e absurdă și ridicolă ca și acea a celebrului erou de la Mancha.

Absurzi sunt oamenii adeseori, ridicoli însă nu vor să fie nici când, și teama de ridicol, pe care confrații trebuie s-o fi având, ne deschide perspectiva de-a vedea dispărând din dicționarul nostru politic cuvântul

„reacționar“, căruia-i lipsește orice temei istoric, precum nu are nici o îndreptățire socială.

❦

FRANȚA

[15 mai 1880]

Sunt acum nouă ani de zile, zice „Deutsche Zeitung“, când superbele Tuilerii și strălucitul Louvru au pierit în flăcări. Adânc mișcată, Europa privea la acele îngrozitoare limbi de foc ale socialismului și din toată lumea civilizată se auzi un strigăt de indignațiune, un țipăt de oroare în contra „simielor Marei Revoluțiuni“, cum numește un poet francez pe Ferré și Raoul Rigault cu ai lor. Ceea ce n-au îndrăznit nici Marat și Robespierre au cutezat a face piticii Comunei; ei puseră mâna sacrilegă pe martorii seculari și de granit ai gloriei franceze; ei voiau să dărâme nu numai castelul imperatorilor urâți, ci și acel templu sublim al artelor la ale cărui strălucite figuri divine priveau cu admirațiunea toate națiunile culte ale globului.

După ce trecuse drama cea înfiorătoare, Franța-și răzbună cu severitate în contra comunarzilor. Ei fură împușcați cu sutele pe câmpia de la Satory; cu miile fură deportați peste ocean spre Noua Caledonie și în fine națiunea franceză se crezu pe deplin asigurată în contra nefastei fantome roșie.

Comuna a cauzat mari prejudicii libertății Franței; era p-aci să-i aducă moartea Republicei. Dacă Camera acelor adunături ar fi avut la îndemână pe un pretendent potrivit, dacă Lulu n-ar fi fost prea tânăr, iar Chambord prea bătrân, monarhia îndată și-ar fi serbat învierea din morți. Se știe că cetățenimea, îngrozitu de anarhie, dorea o reacțiune.

Thiers fu răsturnat pentru că declarase că unica formă de guvernământ posibilă este republica. Fu instalat Mac-Mahon pentru a pregăti restaurațiunea tronului și au trebuit niște silințe nespuse pentru a feri noua suveranitate a poporului de un atentat și a funda o Republică a republicanilor.

Cum vedem scopul cel mare s-a ajuns. Sunt trei ani de când Republica ne probează în fapt că este posibil un self-guvernământ civil.

Conducătorii de astăzi ai Franciei, Grévy și Freycinet, au urmărit o politică liberală și onestă. Ei au căutat să asigure națiunii franceze bunurile cele mai înalte: munca, pacea și progresul.

Europa a privit cu invidie la prosperitatea acestui stat peste care se părea că s-a vărsat un inexhaust corn de abundență și de binecuvântare cerească.

*Marea criză economică, în calea ei împrejurul lumei, n-a atins întru nimic pe Francia. Casele Republicei erau pline de venituri bogate, putând să întrebuințeze pe fiece an câte **2** și **3** sute de milioane escedente pentru lucrări de utilitate publică.*

Francezii putură cu drept cuvânt să se laude cu restaurațiunea lor intelectuală și materială; regenerațiunea și renașterea Franciei era făcută.

Dar fantoma cea roșie?

Republica declară zâmbind că nu se teme de ea. Orice maladie socială, ziceau conducătorii Franciei, se vindecă prin libertate și bunăstare. Să ne îngrijim numai de binele „maselor poporului“, să mulțumim numai acele straturi lihnite din cari socialismul își recrutează batalioanele de proletari și fantoma roșiilor se va topi ca o negură ușoară la lumina soarelui. Republica nu a vorbit numai, ci a și lucrat astfel și lumea a privit un spectacol la care nimeni nu se aștepta. Francia își cheamă îndărăt pe cei zece mii de „fii pierduți“, pe luptătorii Comunei, petroliștii esilați din anul cel nefast. Ei se întoarseră de peste ocean pentru a fi primiți la sânul patriei.

De un timp încoace radicalismul a început iarăși să-și ridice capul cu o nemaiauzită îndrăzneală. Adresându-se către conducătorii Republicei ei strigă: „Voi n-ați dat grație comunarzilor, ci numai o parte din dreptul lor!“. Iar de pe tribuna Camerei și prin ziarele socialiste ei sbiară cu sarcasm cetățenilor. „Voi vreți să ne iertați? Întrebați mai întâi dacă noi vă iertăm pe voi?“

În zilele acestea este vorba să se facă Parisul teatrul unor demonstrațiuni enorme. Estrema aripă a radicalilor, ca și pe timpul Imperiului, aranjează o mare scenă de cimitir. Capii lor au invitat deja legioanele de muncitori ai capitalei ca să se adune în Pére-Lachaise pentru ca în ziua morții Comunei să serbeze pe „martirii politicei roșie sociale“.

Este evident că acest cult al petroleului cată să producă o impresiune din cele mai îngrijitoare, cu atât mai mult că socialismul lucrează și în Cameră, tocmai ca un furios, la subminarea Republicei. Roșii se aliază cu

negrii, Louis Blanc cu Cassagnac, pentru a răsturna republica cea moderată — fiindcă este moderată — și de pe acum calculează cât timp se va putea ținea la putere Freycinet și cât Grévy, ba se întreabă chiar cât timp va putea rezista năvalei socialismului cel mai apropiat președinte al Republicei, adecă Gambetta.

Se pare că Francia alunecă cu o iuțeală nebună pe o pantă la capătul căreia stă căscat un abis roșu și trei candidați de tron așteaptă la pândă ca mântuitori ai statului după cădere. Și mulțimea de primprejur, chiuind de bucurie, va striga: Popoarele trebuiesc guvernate cu o mână de fier!

În interesul libertății europene este de dorit ca niciodată statul liberal francez să nu fie înghițit de fantoma roșie, ca Republica să nu fie zdrobită de revoluțiunea sacrilegă!

❦

[16 mai 1880]

Dacă la aprecieri teoretice ne învrednicim a primi câte un răspuns nimic mai puțin decât convingător de la organele oficioase, în cestiuni materiale de-o importanță estremă confrații se dispensează de această sarcină calculând, se vede, cu uitarea publicului sau cu lipsa lui de atenție.

Am întrebat: Cum stă cu cele 8 milioane împrumutate de la guvernul imperial al Rusiei? Răspunsul — tăcere absolută.

Am întrebat: ce înțeles are misiunea constantinopolitană privitoare la mănăstirile închinate? Răspunsul — tăcere.

Acum se ivește o nouă cestiune, mai îngrijitoare decât toate celelalte: decadența deplină a esportului nostru de producte brute, o decadență de care se-ngrozește chiar „Românul“, fără a pomeni, se-nțelege, că acest regres datează absolut numai de la venirea roșiilor la putere.

Punem din nou sub ochii cititorului pasajul din „Românul“ privitor la această gravă cestiune:

> „Monitorul oficial“ a publicat zilele trecute statistica importului și esportului în anul 1879. Cifrele acestei statistici sunt foarte elocinți. Ele dovedesc că *balanța comercială* a României e foarte rea și îngrijitoare. Iacă cifrele:
>
> Import … … … 254.482.629,95 b.
>
> Esport … … … 238.650.006,86 b.
>
> Diferență … … 15.832.623,90 b.
>
> Deci în anul 1879 au ieșit din țară aproape 16 milioane mai mult decât au intrat.

> Mai mult: datoria publică în același an a absorbit enorma sumă de lei 49 826 838.
>
> Prin urmare în cursul anului trecut averea publică a României a jertfit pe altarul progresului străinătății enorma sumă de aproape 66 milioane lei.
>
> Oricari ar fi teoriile ce se pot face asupra balanței comerciale, nimic nu va putea suprima faptul dat pe față de aceste cifre, că producerea noastră nu este îndestulătoare spre a acoperi cheltuielile ce facem, că pe fiecare an capitalul național se micșorează în loc de a crește și în sfârșit că, mergând tot astfel, vom slăbi din ce în ce până ce vom ajunge la inanițiune.
>
> Situațiunea e grea și perspectiva ce ne descopere din cele mai îngrozitoare.

Deci în anul 1879 numai au ieșit din țară 16 milioane mai mult decât au intrat. În cursul acestui an averea publică a României s-a împuținat cu 66 milioane. Producerea noastră nu mai îndestulează cheltuielile ce le facem. Capitalul național se micșorează. Ajungem la inanițiune, adecă la sleire, la istovire deplină.

Situațiunea e grea, perspectiva din cele mai îngrozitoare.

Ei bine, această perspectivă din cele mai îngrozitoare datează, o repetăm, de la venirea la putere a roșiilor.

Drept probă reproducem din nou tabela de esport și import din anii guvernului conservator:

Anii	Import	Export	Escedentul exportului asupra importului
1871	82.927.288 lei	177.682.782 lei	94.655.494
1872	109.327.780 lei	166.557.104 lei	57.229.324
1873	97.867.167 lei	157.570.732 lei	59.703.651
1874	122.794.114 lei	134.713.818 lei	11.912.704
1875	100.834.169 lei	144.962.079 lei	44.127.910
1876	165.933.503 lei	235.300.669 lei	69.322.783

Totalul escedentelor de la 1871-1876: 336.951.866 fr.

Acest total de 336.951.866 fr. împărțit prin 6 ani de guvernare conservatoare ne dă o medie de: 56.158.644. Va să zică în termen mediu sub acel guvern țara lua în fiece an cu 56 de milioane mai mult decât da.

Dar acum esportul e cu 15.832.623 lei mai mic decât importul. Țara deci esportează pentru 71.991.267 lei mai puțin decât sub guvernul trecut, abstracție făcând că rămâne și în deficit în privirea balanței comerciale cu 16 milioane aproape.

Cu toate acestea națiunea e înfloritoare, mare și glorioasă pentru… pentru că patrioții sunt la guvern!

Iată soarta țărilor ce se lasă amăgite prin fraze.

Frazele zilnice ale gazetelor liberale și ale advocaților din Cameră o costă pe țară la un singur condei 72 de milioane în minus la esport!

❦

[17 mai 1880]

Cu o stăruință demnă de o cauză mai bună „Românul“ repetă invectivele ce le-a aruncat asupra consiliului comunal din Iași, pentru c-a respins evaluarea acelui fond de 10 milioane lei vechi votat de Constituantă.

Nu ne preocupăm de motivele ce le invoacă ziarul guvernamental. Infuziunea de sânge *curat* românesc, aducerea apei etc. sunt lucruri pe cari le va mai putea cita de multe ori, fără efect plauzibil asupra publicului. Cele invocate de foaia guvernamentală ca necesități indispensabile pentru Iași n-ar fi mai puțin indispensabile pentru orta și pentru redacția „Românului“ bunăoară. Infuziunea de sânge curat românesc s-ar prezenta ca o necesitate atât pentru ilustrul pontifice reversibil cât și pentru alte celebrități ale acelei redacții, încât ar trebui să ne fie recunoscători dacă, din generozitate, renunțăm de-a insista asupra aplicării frazei la d-nii C.A. Rosetti, Fleva, Giani, Costinescu, Cariagdi ș.a.

Cât despre apă, destulă și în capete și-n stil, căci, glumă neglumă, nouă ni se pare că ar fi un problem demn de studiat întru cât idro- și microcefalia stau în raport de cauze fiziologice cu formațiunea partidului radical din România.

Toate acestea le relevăm nu pentru interesul cel prezintă, ci pentru că ne e silă de-a vedea asemenea domni esploatând cestiuni naționale până și-n cele mai mici apucături de polemică radicală.

Am spus, în coloanele acestui ziar, că respingerea evaluării de către comuna Iași nu avea deloc motive politice, nici personale. Consiliarii conservatori toți au votat — cu oarecari rezerve — *pentru* primire; membrii celorlalte grupuri, spre mai mare dovadă că nu erau deloc motive politice la mijloc, au votat fără unitate, unii pentru, alții contra, încât atât minoritatea primitoare cât și majoritatea care-a respins sunt compuse din nuanțe deosebite.

Am spus, asemenea, că acest drept al comunei Iași nu se înlătură deloc prin răspingerea evaluării, de vreme ce e un drept cuasi-constituțional.

În adevăr, în ședința Constituantei de la 29 iunie 1866, d. Mârzescu, după mandatul espres al alegătorilor săi, a cerut votarea unui proiect de lege prin al cărui articol unic se statua mutarea Curții de Casație la Iași.

D-nii C. Boerescu, G. Arghiropol, C. N. Brăiloiu, N. Lahovari, A. T. Zissu, C. Romănescu, A. Pascal, dr. Polizu, Alex. Știrbei, A. Sihleanu și Șt. Fălcoianu au propus un contraproiect c-un articol asemenea unic: „Se va trece în bugetul statului pe fiecare an, și pentru zece ani, câte un milion destinat la îmbunătățirea orașului Iași etc.“. Contraproiectul s-a primit cu 58 bile albe contra a 30 negre.

Acestea s-au făcut în cursul discutării și votării Constituției, căci, imediat după aceasta, s-a votat Constituția în total, iar a doua zi M. S. Domnul a jurat pe ea.

Iată dar cum stă cestiunea din capul locului. Strămutarea Curții de Casație la Iași fusese de atâtea ori pusă în adunările și în consiliile de miniștri de sub Vodă Cuza, necesitatea unei compensații neînsemnate pentru pierderile ce acel oraș le suferise în importanța sa era atât de des recunoscută încât acest vot al Constituantei era dat asupra unei propuneri aduse de câțiva domni din cari nici unul nu era moldovean, căci pe d-nu Sihleanu credem că-l putem escepta. Tocmai elementele de dincoace de Milcov recunoscuseră îndreptățirea unei asemenea compensațiuni.

Tot acest vot a format obiectul preocupațiunii îndelungate a guvernului conservator. Astfel vedem că în Cameră se votează, la 12 decemvrie 1873, o lege ce regulează destinațiunea acelui fond, apoi se votează de Senat în 1874, se sancționează de Domn în decemvrie același an și se promulgă în ianuarie 1875.

Împrejurarea că bugetele erau votate, precum și evenimentele politice cari au urmat, au făcut ca această lege să rămână neaplicată.

Dar adevăratul teren al discuției nici nu este acela al dreptului votat de Constituantă și consacrat prin două legi promulgate. Consiliul comunal nici avea să discute, nici a discutat legea, ci evaluarea făcută în tabelele anexate.

În loc de-a înjura dar — ceea ce înăsprește spiritele și mai mult — „Românul“ ar fi făcut bine să-și ia osteneala să dovedească că evaluarea făcută este exactă, că bunurile cedate fac într-adevăr 10 milioane de lei vechi. Aci e toată cestiunea, dezbrăcată de orice caracter politic și de patimă.

Drept ar fi fost, așadar, ca din capul locului să se numească o comisie de evaluare, ceea ce se poate face și de acum înainte. Această comisie ar fi în stare să arate într-un mod definitiv dacă consiliul comunal de Iași e în eroare sau guvernul. Astfel, în loc de-a se oțărî spiritele în zadar, s-ar da acestei cestiuni vechi de patrusprezece ani o soluțiune care să împace toate susceptibilitățile. Dar „Românul“ n-ar fi ce este, un organ demagogic, dacă n-ar încerca a face din orice cestiune, cât de mică, o gogoriță gigantizată prin fraze declamatorii, prin insinuațiuni, înjurii și lipsă de idei pozitive!

❦

POLITICA NOULUI CABINET ENGLEZ

[17 mai 1880]

Dăm după ziarul „Le Temps“ din Paris importantul articol de mai la vale asupra politicii cabinetului Gladstone. Din acest articol, plin de vederi mature și de o adâncă cunoștință de cauză, se poate vedea cât de nenorocite sunt pornirile optimiste și idealiste exagerate în politică, unde omul de stat nu-i chemat să construiască o lume după propria-i fantazie, ci să conducă niște interese pozitive ținând seama de firea lumii reale. Una dintre iluziunile filantropice și optimiste ale d-lui Gladstone este și așa-numita *confederațiune dunăreană;* articolul din „Le Temps“ face asupra acesteia niște reflecțiuni cari au pentru noi cu atât mai mult preț cu cât știm că faimoasa *confederație*, unul dintre visurile panslaviste, a fost și este în același timp și una dintre *marotele* politice ale partidului radical de la noi.

Iată articolul foii franceze:

> *Un lucru curios este importanța pe care noul guvern englez o dă cestiunilor de politică străină. Se credea că politica exterioară o să-l preocupe mai puțin, că el are să fie încurcat în conducerea afacerilor pentru cari partidul liberal englez a arătat totdeauna puțin gust și puțină aptitudine și astăzi, din contra, se vede că activitatea sa se concentrează toată asupra acestui punct. D-abia format, cabinetul trimite un ambasador extraordinar la Constantinopol; d-abia intrat în posesiunea biurourilor Externelor, lordul Granville telegrafiază o circulară către puteri; executarea Tractatului de la Berlin ocupă locul de onoare în discursul Coroanii la deschiderea sesiunii parlamentare și lupta, în discuția asupra adresei, se face numai cu privire la politica ministerială față cu Turcia. Explicarea acestei anomalii aparente nu este cu toate astea foarte grea de găsit. Scurțimea sesiunii parlamentare silește pe d.*

Gladstone să amâne pentru anul viitor măsuri de reforme interioare și, cât despre Orient, noul minister era obligat să facă ceva dacă nu voia să fie acuzat de neputință și totodată să facă ceva nou dacă nu voia să aibă aerul că urmează o politică pe care o criticase odinioară cu atâta amăriciune. Să adăogăm că partidul liberal englez și îndeosebi d. Gladstone, în anii doi-trei din urmă, nu lipsiseră să formuleze câteva idei asupra chipului în care cestiunea turcească li se părea că trebuie dezlegată. În locul luptei întreprinsă de lordul Beaconsfield contra Rusiei ei ziseră că trebuie să se substituie o acțiune comună a Europei. Liberalii engleji, la diversele pretenții cari-și disputau influența în Constantinopol și moștenirea sultanului opuseseră drepturile naționalităților indigene și formarea unor state creștine independente. Toate acestea erau neapărat niște lucruri destul de nehotărâte destul de puțin studiate, erau o temă de opoziție mai mult decât un program politic, dar în sfârșit veniră la putere liberalii și trebuiau să lucreze ceva, trebuiau chiar să facă o lovitură mare, deoarece așteptarea publică era ațâțată și cestiunile de politică inferioară lipseau. Afară de asta ce se risca? Noul guvern se adresă Europei, o somă oarecum lăsându-o pe dânsa să ia virtual o hotărâre și rămânând asupra ei răspunderea dacă nu s-ar da după vederile guvernului englez.

Prin aceasta nu voim să zicem, suntem foarte departe de aceasta, că atitudinea noului cabinet ar fi numai un fel de meșteșugire inventată pentru a scăpa de încurcătură. Caracterul moral al d-lui Gladstone este destul de cunoscut și de stimat pentru ca să-și poată cineva permite o așa insinuare. Voim numai să arătăm că, oricât de cutezătoare ar părea, inițiativa luată de acest bărbat de stat nu este așa de compromițătoare și că ideile pe cari el pare a le pune în lucrare cu atâta energie ca o sistemă raționată cu îngrijire și coaptă îndelung s-ar putea prea lesne să nu fie în fond decât o concepție foarte ușoară. Discursurile rostite de lordul Granville și d. Gladstone cu ocazia discuției adresei nu le poate cineva citi fără să fie izbit de caracterul optimist, era să zicem ideal, al vederilor cabinetului englez. Acest cabinet știe câte rivalități sunt în joc în cestiunea Orientului; el are neîncredere în privința intențiilor Rusiei; el se teme și mai mult de ale Austriei și știe că Austria în această cestiune este sprijinită de Germania; și toate aceste nu-l împiedică să vorbească despre un concert ce ar fi să se stabilească între puterile europene ca despre lucrul cel mai simplu și cel mai ușor din lume. Lordul Granville a și primit răspunsuri și aceste răspunsuri, zice dânsul, sunt foarte încurăjătoare. Dar putea oare fi altfel? Englitera, este o putere destul de mare pentru ca propunerile ei să fie primite cu deferență, ba chiar s-ar putea zice că tocmai statele cele mai puțin dispuse pentru politica la care sunt invitate să se asocieze s-au grăbit a-și ascunde sentimentul lor adevărat sub aparențele curteniei.

Optimismul ce se pare că se amestecă în scopul cabinetului englez nu se manifestează mai puțin și în felul cu care miniștrii au vorbit despre guvernul otoman. Ei nu ascund deloc că vor să exerciteze o presiune asupra acelui guvern, ceea ce se cere de la puteri este o „acțiune viguroasă“ și se ține ca sigur că, față cu această acțiune, toate rezistențele Porții vor ceda. Aceasta va să zică a-și face o idee foarte falsă despre situațiune. E cu mult mai puțin vorba de reaua-voință a guvernului otoman decât de decadența, de corupția și de neputința din cari el nu poate ieși. A

cere Turciei să se reformeze este a se mulțumi cu vorbe goale și a nu-și da seamă de câte și câte trebuiesc pentru o administrație onestă și un guvern liber: ca și cum ar ordona cineva unui paralitic să umble. Statul turcesc este un stat condamnat; s-a făcut în această privință experiența decisivă. Noi credem că această experiență nu pare nimănui așa de decisivă ca d-lui Gladstone și pentru aceea n-am putea să nu vedem în aceea ce el propune acuma un fel de joc de convenție, niște preliminare destinate a ascunde și a realiza scopul secret pe care-l urmărește cabinetul englez, adecă deschiderea moștenirii otomane în profitul naționalităților indigene.

Acest scop în el însuși nu este deaminteri decât ultima și suprema expresie a acelei politici optimiste și filantropice care face multă onoare caracterului personal al d-lui Gladstone, puțină însă prevederii unui bărbat de stat. Să presupunem în adevăr lucrurile cât se poate mai bine, că totul s-a petrecut după linia trasă de Englitera. Puterile au trimis plenipotențiari la Berlin. Am avut un nou congres și acesta s-a învoit asupra cererilor ce trebuiesc făcute sultanului asupra liniei de purtare ce trebuie urmată în privința lui, într-un cuvânt asupra principiilor și chipului de procedare. Neputința guvernului turcesc a fost constatată, recunoscută, și în sfârșit toți s-au alipit de ideile favorite ale d-lui Gladstone, substituind dominațiunii sultanului niște mici state independente: pe lângă România, Serbia și Muntenegru cari există astăzi, o Albanie, o Bulgarie întregită și o Grecie sporită. Ajuns aci d. Gladstone s-ar crede în culmea dorințelor sale realizate, dar în realitate n-ar fi obținut nimic; cestiunea n-ar fi făcut nici un pas înainte. Să lăsăm la o parte greutățile de amănunte, imposibilitatea de-a face abstracție de elementul otoman și prin urmare de a stabili omogeneitatea de rasă în principatele ce se pretinde a se forma; să lăsăm deoparte aversiunile naționale, pentru a nu zice ura adâncă care s-ar opune la o federațiune a acelor naționalități. D. Gladstone n-ar putea să împiedice ca aceste state pe cari el le-ar fi chemat la esistență să nu rămâie așezate între două mari puteri limitrofe, Rusia și Austria; n-ar putea să împiedice ca aceste două împărății să nu caute a-și exercita influența asupra slabilor lor vecini, a-i atrage, precum se zice, în orbita acțiunii respective și a-i aduce sub protectoratul lor; nu le-ar putea împiedica dacă ele ar simți nevoie să ațâțe în Principate turburări, prilejuri de intervenire, pretexte pentru a se apropia de prada ce ar voi să apuce, împrejurări în fine în cari frageda clădire a unei confederațiuni dunărene s-ar surpa ca un castel de cărți de joc. E o curioasă contrazicere aceea pe care ne-o prezintă spiritul d-lui Gladstone. Acest bărbat de stat într-o zi denunță prin niște termeni de-o violentă extraordinară ambițiunile puterilor pe cari dânsul le privește ca închinate politicei intereselor și a doua zi tot el scoate la lumină proiecte de remanieri europene în cari face abstracție de toate interesele, de toate ambițiile, de toate pasiunile omenești, proiecte în cari se adresează la puteri ca și când acestea ar fi firește și neapărat insuflate de aceeași generozitate ieftină ca și un ministru englez. În fond cu toate acestea nu e nici o contrazicere: d. Gladstone e mai presus de toate un suflet frumos și în preocupațiunea sa de ideal, care necontenit este atinsă de priveliștea tendințelor pământenești ale sărmanei noastre omeniri, îi place să le uite, pentru a construi o Europă închipuită în care să domnească numai pacea și dreptatea.

❦

[18 mai 1880]

Zilele acestea d. Dumitru Brătianu este așteptat să se întoarcă din călătoria d-sale diplomatică la Paris și la Londra. În privința obiectului misiunii extraordinare a ministrului nostru de la Constantinopol și în privința rezultatului său se șoptesc oarecari amănunte pe cari nu le înregistrăm decât cu rezervă. D. Dum. Brătianu, îndată după venirea la putere a noului cabinet englez, a fost însărcinat să meargă la Paris și la Londra pentru a vedea d-aproape, a pipăi dispozițiile guvernelor francez și englez în privința României. Aceea ce a făcut pe guvernul nostru să voiască a afla numaidecât, printr-un trimis extraordinar, dispozițiile celor două guverne, ar fi părerea, întemeiată pe simptome oarecum neîndoielnice, că, atât la Paris cât și la Londra, România, în urma politicei sale exterioare de patru ani încoace, nu se bucură de o considerație tocmai favorabilă. Un moment a fost și încă este poate vorba că din schimbarea guvernului englez are să rezulte și o schimbare în constelația europeană și astfel guvernul nostru, se zice, ar fi voit să-și asigure un loc sau posibilitatea unui loc în orbita nouăi constelațiuni. Fiindcă dar era vorba de constelație, chipul de a procede al trimisului extraordinar s-a găsit foarte lesne printr-o simplă asociație de idei: d. Dim. Brătianu a luat cu sine o ladă încărcată de Stele ale României de toate dimensiunile și gradele pentru a-și face, cum se zice, mână bună cu oficialii și oficioșii de la Paris și Londra.

Iată obiectul misiunii; cât despre rezultatul ei, se zice că nu e tocmai după dorința guvernului. La Paris, unde a mers mai întâi, trimisul român a fost întâmpinat cu mare răceală; n-a putut avea întrevedere diplomatică în regulă și a trebuit astfel să se mulțumească cu o simplă întâlnire cu un împiegat superior de la Externele franceze. Acesta se zice că ar fi făcut d-lui Brătianu o critică foarte aspră asupra politicei noastre exterioare în anii din urmă, pe care a numit-o o politică „nelealӑ“ și „nedibace“. Se-nțelege că această convorbire, deși n-avea un caracter cu desăvârșire diplomatic, nu era de natură a încuraja pe domnul Dumitru Brătianu; trimisul român însă tot nu și-ar fi pierdut orice curaj dacă convorbitorul său nu i-ar fi subliniat că acelea nu erau vederile lui proprii asupra României, ci niște păreri statornice ale cercurilor diplomatice franceze. D. Brătianu înțelese că acolo nu se putea apăra politica greșită a guvernului cu fraze de efect, cum se apără guvernul în contra criticei ce i se face în țară asupra acelei politice ca,

de exemplu, că „nația era moleșită și că trebuia prin urmare să i se lase sânge“, „că trebuia să ne dovedim nouă înșine că suntem strănepoți de eroi“; d. Dim. Brătianu înțelese că n-are pentru ce să-și mai deschiză lada cu „Stele“ și o lua dar, fecioară încă, și se porni spre Londra, purtând în inimă o luptă ciudată de sentimente: teama că nu-și va putea deschide lada nici dincolo de Manche și speranța că, găsind poate o mai puțină asprime la Londra, la întoarcerea d-sale în Paris va fi primit mai altfel. Din nenorocire teama a biruit, pentru că era mai temeinică. La Londra ca și la Paris lada d-lui D. Brătianu a avut aceeași soartă, așa că ea s-ar întoarce cum a plecat dacă nu cumva, la întoarcerea în patrie, trimisul extraordinar, în necazul norocului, nu își va împărți bagajul diplomatic pe la stațiunile căilor ferate.

Acestea se spun în privința misiunii extraordinare a d-lui Dum. Brătianu și le înregistrăm, cum am zis, sub toată rezerva.

❦

[18 mai 1880]

O însărcinare publică, o funcție e, prin natura ei, atât de grea încât absoarbe toată activitatea unui om onest. Dacă datoria funcționarului ar fi ceva definit, care s-ajungă la capăt în cutare minut, ca zidirea unei case sau sfârșirea unui desemn, se-nțelege că o asemenea absorbire a întregei individualități nu s-ar cere. Dar viața statului e infinită, funcționarea sa asemenea. Seriile de procese ale unui tribunal par a nu fi început niciodată și nu se vor sfârși niciodată. Tot astfel e cu lucrările curente ale administrației, tot astfel în fine cu instrucția. Fiecare ramură de învățământ s-a specializat și subspecializat atât de mult încât cere viața și activitatea întreagă a unui om spre a fi pe deplin știută și profesată cu bună-credință și cu conștiință. Astfel, ocupându-se cineva toată viața cu un singur obiect, abia e în stare a-l cunoaște și profesa pe deplin, abia e în stare a rămânea în curentul progresului specialității lui.

Când, așadar, pentru o singură funcție abia e de ajuns un om, ce vom zice când vom vedea genii universale din partidul roșu ocupând câte 4-5 funcțiuni? Acest cumul ar fi sau o dovadă de-o estraordinară capacitate și de-o iubire de muncă mai mult decât americană, sau o dovadă de egală incapacitate în toate ramurile, unită cu tendența de-a-și crea din bugetul statului resurse pentru un trai aristocratic și cu cea, și mai periculoasă, de-a privi funcțiunile statului sau ale altor așezăminte ca pe niște sinecure.

Astfel, d. primar de București ia odată leafa de primar. Dar să nu crează cineva că, pentr-un asemenea om de-o inteligență vastă, administrația unui oraș de 200.000 de suflete ar fi atât de grea încât să-i ocupe tot timpul. Din contra, în câteva minute s-a regulat tot ce privește comuna și d. primar are timpul a se ocupa cu afacerile epitropiei Brâncovenești, unde ia asemenea o mie de franci pe lună. Și, cu toate acestea, statul l-a pus deja deoparte ca nevolnic, căci ia și o pensie de câteva sute de franci pe lună. Dar nici primăria, nici Eforia nu consumă tot timpul acestui viguros Ercule, încât îi mai rămâne destul spre a se interesa de afacerile generale ale statului, ca deputat, de unde iar ia doi galbeni pe zi.

Apoi mai e un medic în București, de specialitatea sa chimist. Pentru câte funcțiuni n-are timp acest geniu contimporan? E medic primar, profesor, efor al spitalelor, membru în consiliul Instrucțiunii Publice, prezident la o societate de asigurare, profesor la un institut de fete etc. etc.

E un liberal la regie cu 2 500 fr. pe lună. S-ar crede că funcțiunea sa, mai bine retribuită decât aceea a unui ministru, îi ocupă tot timpul. Nu. Se mai ocupă și cu specialitatea drumurilor de fier, pe lângă tutun de specialitate, și e trimis în misiuni plătite cu mii de franci; în același timp e la Casa de Depuneri și Consemnațiuni ș.a.m.d.

Sunt mii de cazuri de acestea, pe cari le-am putea cita spre rușinea generației actuale și spre mai marea rușine a neamului românesc, care sufere toate aceste în tăcere, care îngăduie ca sudoarea lui, destinată a se întrebuința în mod productiv, să se risipească în plăți de sinecure și spre înavuțirea incapabililor de tot soiul.

Cine se crede capabil a îndeplini cu egală conștiință 3-4 funcțiuni acela sau își face iluzii asupra capacității sale, și atunci e fără de dreaptă judecată, sau nu-și face această iluzie și atunci e … ceva și mai rău. A lua bani de-ai statului, de-ai comunei, de-ai așezămintelor, spre a *nu* da muncă în schimb, de vreme ce e peste putință a munci în șapte părți cu același interes, e o faptă a cărei caracterizare o lăsăm în seama moralistului și a opiniei publice. Căci, dacă am caracteriza-o noi, ne temem că pana noastră, alegând espresiile cele mai adevărate pentru însemnarea acestui abuz, ar trece marginile unui stil cuviincios, fără ca prin aceasta onorabilitățile partidului roșu să devină mai conștiincioase în privirea banului public.

Dar, pe lângă acest abuz al cumulului, mai sunt sute de altele, tot atât de grave, asupra cărora vom reveni cu altă ocazie.

❦

[18 mai 1880]

D. A.D. Xenopol publică în „Steaua României“ din Iași o serie de reflexiuni interesante asupra situațiunei exterioare a țării noastre.

Împrumutând și noi de la ziarul ieșean aceste reflexiuni, dăm astăzi cititorilor noștri o parte din ele.

❦

[20 mai 1880]

Deși ne aflăm în așa-numita *stagiune moartă,* se pare, după informațiile ce avem, că în cercurile guvernamentale se petrece o mișcare importantă, dacă nu din punctul de vedere al interesului public, cel puțin din punctul de vedere al interesului propriu al coteriei de la putere. Aceste informații ne spun că o parte însemnată dintre partizanii d-lui Brătianu ar fi pretinzând să se puie odată capăt crizei ministeriale. După stăruințele lor s-a ținut la d. Brătianu o întrunire *în care s-a discutat o propunere în sensul pretențiilor de lămurire a situației.* După câte se spun întrunirea n-a fost prea liniștită și schimbul de păreri între partizanii primului-ministru nu s-a făcut în niște termeni tocmai parlamentari. În mijlocul discuțiunii s-a atins iară cestiunea înlăturării d-lui Boerescu. Călătoria peste Milcov întru căutarea de nouă calfe ministeriale a fost combătută de unii pe cuvântul că astăzi, când Moldova are veleitatea de a se arăta nemulțumită de guvernarea radicală, în contra căreia protestează pe toate tonurile, d. Brătianu ar da și mai mult frâu acelei veleități prin călătoria d-sale. După părerea acelor domni țara de dincolo de Milcov, pentru veleitatea sa, ar trebui nu curtenită de către acela care a reușit s-o nemulțumească de la un capăt până la celălalt, ci oropsită. Cu toată stăruința partizanilor de această părere, d. Brătianu nu și-a părăsit ideea; d-sa va pleca în zilele acestea.

Cestiunea înlăturării d-lui Boerescu asemenea nu s-a putut dezlega în sensul propunerilor omogeniștilor, pentru cuvinte pe cari d. prim-ministru le știe, dar pe cari nu le putea spune. Acele cuvinte le-am aflat și noi dintr-un izvor sigur și le înregistrăm. Se zice că de la venirea d-sale la putere d. Boerescu a pus să se tragă copie după fiecare act al departamentului Externelor, așa că d-sa posedează personal câte un exemplar al tuturor actelor din dosarele cestiunilor de politică externă, de la afacerea art. 7 și până la strălucita răscumpărare a căilor ferate. D-sa, se zice, ar fi anunțat din vreme pe prezidentul Consiliului că, dacă i se vor mai face mici mizerii în sânul partidului, dacă cumva îl vor sili să se retragă, atunci nu-i va rămânea alta de făcut decât să împărtășească publicului cititor unele din copiele pe cari d-sa le posedează. Astfel d. Boerescu și-a întărit pozițiunea care, cum zicea mai zilele trecute organul d-sale, „după declarațiunile france și leale ale d-lui ministru de externe, acceptate și de majoritatea din

Cameră, nemaiputând fi vorba de neîncredere între d-sa și marele partid liberal național“, este acum pe deplin asigurată.

În numărul nostru trecut spuneam că d. Dum. Brătianu s-ar fi întorcând nu tocmai vesel din ocolul d-sale diplomatic, care, pe cât se spune, a fost încununat de un mare fiasco. De la rezultatul misiunii diplomatice ale d-lui Dum. Brătianu se pare că atârnă foarte mult lămurirea situației ministeriale. Astfel vedem că, așteptând înturnarea trimisului nostru extraordinar, toate încercările pentru premenirea ministerului par a nu fi fost decât niște jocuri menite a distrage atenția publică de la adevărata cauză a prelungirii acestei situații anormale. S-au vorbit despre felurite combinații, așa de felurite încât un moment chiar d. Ureche a visat că vântul norocului ar fi aruncând un portofoliu și înspre redacția „Frățiliei întru dreptate“. S-a vorbit acum în urmă despre d. Docan, căruia i s-ar fi destinat portofoliul Finanțelor. Astăzi candidatura acestuia este dată într-o parte. Foaia franceză „L'Indépendance roumaine“ afla că remaniarea nu se va face decât după întoarcerea d-lui Brătianu din Moldova. Noi aflăm că primul-ministru nu va pleca peste Milcov până ce d. Dum. Brătianu nu se va fi întors.

❦

[20 mai 1880]

O încheiere a Consiliului de Miniștri din Prusia propune a se cere de la Corpurile legiuitoare libertatea pentru guvern de-a aplica într-un înțeles mai blând legile din mai privitoare la biserica catolică. Această încheiere a făcut mult zgomot și a fost cauză multor interpretațiuni eronate din partea presei, încât, pentru a risipi îndoielele asupra înțelesului și importanței concesiunilor sale, principele Bismarck a aflat de cuviință de-a autoriza o foaie din Berlin să publice o notă confidențială a sa adresată principelui de Reuss, ambasador imperial din Viena, prin care se lămurește pe deplin punctul de vedere al cancelariului. Această scrisoare, importantă deja prin spiritul viguros de care e dictată, o publicăm în șirurile următoare.

Berlin, 20 aprilie 1880.

Eram de mai nainte pregătit prin atitudinea Centrului de-a vedea ivindu-se mai curând ori mai târziu în tratările noastre reacțiuni ca cea anunțată prin raportul Luminării Voastre de la 15 și 16 luna c. no. 177. Și de acum înainte cată să ne așteptăm ca din partea Romei să se sleiască toate mijloacele diplomației pentru a ajunge la un modus vivendi suportabil și vom avea de trecut prin mai multe faze decât cea actuală, pentru că prelații romani, având o idee necompletă de împrejurările din

Prusia, se simt pururea ademeniți de-a nutri așteptări exagerate și de-a-și așeza ținta prea sus. Dacă a crezut cineva că nu dezarmăm numai, ci că voim a nimici chiar armele noastre pe calea legislațiunii, atunci, acela ne-a crezut capabili de o mare nerozie, opinie la care n-am dat ocazie prin nici una din enunciațiunile mele. Pe de altă parte pronunțiul nu are cuvânt când face guvernului prusian o imputare din împrejurarea că încheierea ministerială din 17 l.c. tace asupra convorbirilor din Viena, esplicând tăcerea așa că nu ne-am fi dând nici măcar osteneala de-a ne pronunța asupra declarației sale și a tehnicilor săi. Acea încheiere ministerială pune în perspectivă o modificare foarte esențială a legiuirilor din mai dacă cere pentru guvern autorizarea ca în interesul păcii să nu aplice acele legiuiri. Până acum guvernul e obligat de-a le aplica strict; dacă nu va mai avea această obligațiune va fi în poziție de a mânui totalitatea acelor legi pacinic, prietenește și prevenitor, pe cât timp Curia va observa o politică analogă. Va fi timp de-a ne ocupa cu rezultatele deosebite ale conferirilor de la Viena când vom fi primit autorizările necesare de la Dieta prusiană și vom putea calcula măsura executării lor.

Temerea lui Iacobini despre cele ce ar fi de s-ar schimba guvernul e o temere reciprocă. Ce nu ne poate amenința dacă s-ar schimba guvernul din Vatican și s-ar sui în Scaun un papă luptător ca Piu IX? Deci din amândouă părțile trebuie să fim în poziție ca o spadă să țină pe cealaltă în teacă. Nu ni se poate cere ca noi să frângem pe-a noastră pe când, din contra, Curia să fie liberă de a-și aranja politica ei, prietinește sau dușmănește, după voința eventualului papă și a consiliarilor săi.

Dacă pronunțiul nu vede destulă claritate în încheierea ministerială întreb din parte-mi ce e clar pân-acum din partea Romei? Noi am făcut însemnate concesiuni practice, pe cât am putut după legislațiunea noastră actuală, de la intrarea în minister a d-lui de Puttkamer; din partea papei n-avem însă decât o nehotărâtă indicațiune teoretică, fără obligativitate juridică, că va putea îngădui un sistem de anunțare a numirilor, necomplet definită, sau, precum se exprimă pronunțiul, „ni s-a pus în perspectivă“ o acțiune prevenitoare, care din parte-ne a și urmat deja. Această „perspectivă“ se turbură însă în noi până la sentimentul neîncrederii prin atitudinea partidului Centrului în Dieta prusiană și în Reichstag în care noi vedem un comentar practic, o interpretare a instrucțiunilor papale. Ce ne-ajută părtinirea teoretică a Scaunului roman în contra socialiștilor dacă fracțiunea catolică din țară, mărturisind cu tărie supunerea ei la voința papei la toate votările, le dă concurs public atât socialiștilor cât și oricărei alte tendințe subversive? Centrul protestează că are intențiuni bune cari nu se execută nicicând, căci, sub pretextul că tocmai așa precum o face guvernul n-ar lupta el contra socialiștilor, dar încolo-i condamnă, Centrul votează cu socialiștii; și dacă guvernul ar lua alte căi atunci acele n-ar fi acceptabile pentru Centru. Când acum un an partidul catolic ne-a împrumutat concursul său în cestiunea vămilor am crezut în seriozitatea preîntâmpinării papale și am aflat în această credință încurajare pentru tratările întâmplate. De atunci însă partidul catolic, care în deosebi mărturisește public că e în serviciul papei, a atacat în Dietă guvernul pe toate terenurile, în cestiunea drumurilor de fier, a impozitului asupra cârciumelor, în privirea legei poliției agrare, în cestiunea polonă. Tot astfel în politica Imperiului, și anume în cestiuni de existență precum bugetul armatei, legea

socialiştilor, în proiecte de impozite, partidul catolic, unit ca un singur om, stă în contra noastră şi ia sub scutul lui orice tendenţă inamică Imperiului. Pornească o asemenea tendenţă de la socialişti, de la poloni sau de la fronda velfilor, sistemul rămâne constant acelaşi, de-a combate cu energie guvernul împăratului. Se zice că fracţiunea e adusă pe căi rătăcite de către unii din conducătorii ei cari trăiesc din luptă şi cred că în caz de pace ar deveni de prisos; însă aceasta nu-mi pare de crezut faţă cu faptul că atâţia preoţi înalţi şi inferiori sunt membri imediaţi ai fracţiunii inamice guvernului şi că politica lor de-a da ajutor socialiştilor e sprijinită de membrii celei mai distinse şi mai bogate aristocraţii, lucru pentru care nu se poate admite alt motiv decât influenţa duhovnicilor asupra bărbaţilor şi mai cu seamă asupra femeilor. O vorbă de la papa sau de la episcopi, chiar numai sfatul cel mai discret, ar pune capăt acestei legături nenaturale între nobilimea şi preoţii catolici şi între socialişti. Pe câtă vreme însă în locul acestora guvernul va fi atacat în bazele existenţei lui de fracţiunea romano-catolică o cedare din partea guvernului e cu neputinţă. Guvernul poate întâmpina pacinic tendinţe pacinice; dar, dacă prin luptă şi ameninţări i s-ar silui mâna, abdică ca guvern. Când pe lângă aceasta se adaugă că papa sau cel puţin pronunţiul pare faţă cu Luminarea Voastră că aşteaptă folos de la un ton ameninţător, atuncea văz cu părere de rău că acolo sunt mai departe decât oricând de un modus vivendi acceptabil la noi. Indicarea unor hotărâri definitive sau de alt soi şi orice altă ameninţare nu face asupră-ne nici un efect.

În privirea agitaţiei din ţara partidul catolic şi-a cheltuit prea de timpuriu praful de puşcă; agitaţiunile preoţilor şi ale foilor lor ieftine au încercat în anii dentâi ai conflictului tot ce era cu putinţă pentru a înjosi guvernul regelui în ochii supuşilor săi şi a-i împiedeca activitatea; presa clericală a făcut mai mult în privirea aceasta decât chiar cea socialistă şi în alegerea mijloacelor a fost tot aşa de puţin scrupuloasă ca şi cea din urmă. Ceea ce pe această cale se putea pregăti neplăcut şi periculos le-am suferit pe toate şi vom trebui să le mai suferim dacă preoţimea va continua acest rol, care-o înstrăinează din ce în ce mai mult de stat şi populaţiune. Împuţinarea preoţilor, dispariţiunea episcopilor, decadenţa îngrijirii religioase ne inspiră cea mai vie simpatie pentru concetăţenii noştri catolici, cari sunt astfel părăsiţi de către preoţii lor pentru că preoţii le refuză grija religioasă pe motive politice greu de înţeles pentru mireni. Biserica şi popa caută să fie răspunzători. În alţi timpi şi-n alte ţări am văzut că în condiţii mult mai aspre, ba în pericole şi umiliri preoţimea catolică n-a lăsat nesatisfăcuţi pe cei cari aveau trebuinţă de ea, ci au mers mult mai departe cu tolerări posse decum ar fi de trebuinţă pentru a exercita sacerdoţiul în Prusia fără a veni în conflict cu legile din mai. Dacă ierarhia de astăzi îşi pune mult mai sus ţinta şi pretenţiunile şi refuză mai bine credincioşilor binefacerile bisericii decât de-a se supune legilor mirene, atunci biserica şi statul vor trebui să poarte urmările pe cari Dumnezeu şi istoria le vor dicta asupră-le. Până acum noi suntem aceia cari am preîntâmpinat în mod practic; urmăririle poliţieneşti şi judecătăreşti sunt suspendate după cât ne permite legea; am impus procurorilor şi poliţiei tăcere şi abţinere şi avem de gând a propune legi cari să ne permită a o face şi mai mult; dar biserica lasă pe procuratorii ei din Reichstag şi din Dietă precum şi în presă să continue războiul mare şi cel mic în forme ceva mai blânde, însă cu aceeaşi hotărâre în privirea

fondului. Îmi pare foarte rău că papa crede cumcă prin lupte și amenințări va câștiga mai mult de la noi decât prin o prietinoasă cedare, precum ne pare rău că un prelat atât de amabil ca Iacobini are cauze de-a fi rău dispus asupră-ne, dar în privirea egalității concesiunilor, în privirea procedării pari passu, non possumus de stat al nostru e tot atât constrângător ca și cel bisericesc. Nici cu Marella nici cu Iacobini n-am vorbit un cuvânt măcar ce-ar putea fi comentat că ne-am învoi c-o revizie sau c-o abrogare a legilor din mai; o practică pacifică, un suportabil modus vivendi pe baza unei toleranțe reciproce e tot ce mi-a părut că se poate ajunge. Am declarat că, în principiu întoarcerea la legislațiunea din 1840 s-ar putea accepta, dar reîntoarcerea la starea de lucruri răsărită de la 1840 până la 1870 am refuzat-o cu multă hotărâre în cele trei-patru ocazii când ni s-a cerut. Acest refuz nu era lipsă de complezență, care ar putea fi înlăturată prin observarea unor „împrejurări penibile“, ci o neînlăturată necesitate politică.

Dacă restabilirea relațiunilor diplomatice nu formează pentru Roma un folos pentru care s-ar plăti un preț, vom renunța d-a o mai propune vreodată și nu vom mai reveni asupră-i.

Semnat: de Bismarck

❦

[21 mai 1880]

Cu greu se va găsi în istoria specială a românilor, cu greu în istoria altor popoare chiar, o Adunare mai plină de sentimente generoase și de un entuziast patriotism, de-o înflăcărată iubire de naționalitate, ca Adunarea ad-hoc a Moldovei de la 1857, numită cu drept cuvânt și cu recunoștință din partea tuturor: *Adunarea-mumă*. În această Adunare nu intrase încă ulița Bucureștilor. Arhierei, literații cei mai însemnați, fiii familiilor celor mai vechi și ai celor mai influente din țară, apoi reprezentanți ai breslelor și ai țăranilor: iată elementele din cari se compunea acea Adunare, liberală într-adevăr, unită printr-o egală iubire de patrie și naționalitate a tuturor membrilor ei, care discuta cu focul sacru al tinereții toată programa dezvoltării ulterioare a statului român, votând punct cu punct aproape totdauna cu unanimitate.

Ar trebui într-adevăr să se retipărească procesele-verbale ale ședințelor acelei Adunări, dacă nu de altceva dar pentru ca generațiile mai nouă să vază cât de sus erau acei oameni peste patimele zilei, peste micimea diatribelor de partid, peste decadența actuală a lucrurilor.

Astfel, o comisie însărcinată cu proiectarea acelor puncte cari să servească de bază viitoarei organizări a României aduce, în ședința de la 15 octomvre 1857, următorul proiect:

> 1. Îndreptarea hotarelor Principatului prin o comisie europeană.
> 2. Supunerea străinilor din Principate la jurisdicția țării.
> 3. Libera întemeiare a legămintelor comerciale ale Principatelor.
> 4. Organizarea puterii armate naționale în privirea sistemului de apărare a Principatelor.
> 5. Libertatea culturilor în marginea capitulațiilor.
> 6. Înființarea unei societăți sinodale centrale pentru trebile bisericii române.
> 7. Egalitatea înaintea legii; accesibilitatea tuturor românilor la toate funcțiile statului; așezarea dreaptă și generală a contribuțiilor; supunerea tuturor la conscripția militară.
> 8. Respectul domiciliului și al libertății individuale.
> 9. Drepturi politice pentru pământenii de orice religie creștină.
> 10. Despărțirea puterii executive de cea legislativă.
> 11. Neatârnarea părţii judecătorești de administraţie în special.
> 12. Responsabilitatea miniștrilor.

Subscriși sunt: arhim. Neofit Scriban, P. Mavrogheni, C. Rolla, M. Kostaki, M. Cogălniceanu, V. Mălinescu, C. Iacovachi, Lascar Catargiu, V. Stan.

Mai amplificate încă, în privirea reformei constituționale, sunt voturile de la 29 octomvre, date cu unanimitate, între cari aflăm;

> Privilegiile de clase vor fi desființate în *România.*
>
> Așezarea dreaptă și generală a contribuțiilor în proporție cu averea fiecăruia fără deosebire ș.c.l.

N-avem nevoie a spune că în unanimitatea votanților găsim numele conservatorilor actuali cu de prisos, de vreme ce ei fuseseră propuitorii acelor reforme constituționale. În ședința de la 7 octomvre 1857 s-au votat următoarele:

> 1. Respectarea drepturilor Principatelor, și îndeosebi a autonomiei lor în cuprinderea vechilor lor capitulații, încheiate cu înalta Poartă în anii 1393, 1460, 1511 și 1634.
> 2. Unirea Principatelor într-un singur stat sub nume de **România.**
> 3. Prinț străin cu moștenirea tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare de ale Europei, și ai cărui moștenitori să fie crescuți în religia țării.
> 4. Neutralitatea pământului Principatelor.
> 5. Puterea legiuitoare încredințată unei Obștești Adunări, în care să fie reprezentate toate interesele țării.

Toate acestea sub garanția colectivă a puterilor cari au subscris Tractatul de Paris.

Pentru au votat 81 de membri, contra 2.

Mitropolitul, subscriind în capul actului, zise mișcat: „Unde-i turma, acolo și păstorul“; Gheorghe Sturza, subscriind, mulțumește lui Dumnezeu „că i-a lungit zilele ca să vadă cea mai frumoasă zi a neamului românesc“; iar săteanul Ioan Roată zise: „Noi nu știm a ura, dar Dumnezeu știe a se-ndura“.

Reamintim toate acestea într-un scop îndoit. Întâi, se va vede că în acele propuneri ale Adunării sunt cuprinse însuși principiile Constituției de astăzi; al doilea, pentru a se vedea cum unanimitatea deputaților din cele mai deosebite clase ale Moldovei votau c-o singură bătaie de inimă Unirea, contopirea Țărilor într-un stat, România, cum invocau pentru susținerea drepturilor țării lor, în mod egal, umbra marelui Mircea și pe aceea a nebiruitului Ștefan Vodă. În toată mișcarea aceasta, furtunoasă prin entuziasmul tineresc până și al oamenilor bătrâni, cari mulțumeau lui Dumnezeu pentru că „le-a lungit zilele să vază cea mai frumoasă zi a neamului românesc“, nu se vede o umbră de părere de rău pentru sacrificiile ce ei le aduceau Unirii, nu se vede o singură cât de slabă rezervă în favoarea intereselor locale, nu o scânteie de dezbinare sau de ură. Douăzeci și patru de ani au trecut de atunci, aproape toate dorințele Adunării-mume au devenit realități; dar pe lângă ele s-au realizat și lucruri pe cari ea nu le-a dorit și nu le-a prevăzut: nașterea unei veninoase demagogii, lipsită de conștiință, și contractarea din partea acesteia a unor imense datorii publice, apoi, ca urmare, secătuirea contribuabililor prin contribuții directe și indirecte, stingerea claselor pozitive și sărăcirea deplină a țăranului!

Dar, cu toată demagogia și cu toate datoriile publice, Unirea, odată proclamată, s-a întărit din ce în ce și, de douăzeci de ani de când o avem în mod definitiv, Moldova, care-a alergat cu inima plină de încredere, cu franchețǎ și cu lealitate, ea, care și-a impus fără regret toate sacrificiile, n-a arătat nici o urmă de amărăciune. Una din cauze este și aceea că elementele acelei Adunări ad-hoc sunt cele actuale conservatoare, cari s-au contopit într-un singur partid constituțional, îndealmintrelea singurul partid unitar din România, de la Dorohoi pân' în Mehedinți. În adevăr, afară de scenele regretabile din ziua de 3 aprilie 1866, cari s-au petrecut în Iași, provocate de un mic grup de persoane căzute în rătăcire și cari nu au fost decât prada

unor intrigi, persoane pe cari în parte le regăsim în partidul radical de astăzi, înfrățirea a mers înainte, crescând cu o perfectă armonie, rivalitățile dispărură, nimeni nu se mai gândea decât la dezvoltarea României prin o comună și patriotică lucrare.

De la venirea partidului radical la putere, din an în an, această situație dobândită a început a se preface pe nesimțite și acum — aceasta o constatăm cu durere — ne vedem amenințați de o discordie neașteptată.

Până acum ne-am abținut de-a atinge această gingașă cestiune; văzând însă că răul merge crescând, că el a început a fi simțit de toți, credem că este mai bine să-l denunțăm pe față și să cerem vindecarea lui decât, păzind tăcerea, să lăsăm ca el să se mărească și să ne conducă, poate, până la prăpastie.

Cauza acestei situații nu este alta decât sistemul urmat de guvern în administrarea țării.

Știm că ni se vor pune înainte cuvinte de intrigi străine, de facțiuni, și altele; dar mai bine ar face guvernanții noștri să-și dea seamă de adevăratele cauze ale răului decât să caute a-și pune răspunderea la adăpostul unor iscodiri fantastice.

Lipsa de bun-simț cu care d. ministru de justiție, în loc de-a satisface cerințe echitabile și de-a ține seamă de merite și drepturi câștigate, a tratat magistratura și corpul advocaților, precum și opiniunea publică din Moldova, a fost o cauză de nemulțumire generală. În ministeriu am ajuns a nu mai vedea reprezentată Moldova, iar dacă ne uităm în centrele de administrațiune ale statului nu vedem decât corifei ai partidului cari, oricât de mărginiți ar fi, se preferă unor funcționari speciali de resort dacă aceștia se întâmplă să fie moldoveni. Nu țara, facțiunile din București sunt arena de recrutare pentru funcțiunile înalte ale statului Român, și meritul de-a fi dirijat alegeri prin diferite colori e mai prețuit decât capacitatea administrativă sau învățătura, aceasta mai cu seamă pentru că rădăcinele partidului radical sunt în păturile de existențe catilinare ale capitalei. În numeroasele înaintări în armată ni se asigură că partea cea minimă este a *moldovenilor*. Cu regret întrebuințăm această *denumire*, dar este straniu ca faptul să se producă necontenit și sistematic. Nu vorbim de alte pierderi naționale. De la Moldova s-a luat Basarabia, care forma circumscripția economică a Galaților; asupra Moldovei s-a rezolvat cestiunea izraelită.

În chestia celor zece milioane votate ca despăgubire Iașilor de către Constituantă, în loc de-a se studia dacă nu cumva guvernul a greșit

evaluarea imobilelor date prin legea votată, injuriile asupra Iașilor au căzut ca grindina din foile oficioase.

Cum se face că, în curs de douăzeci de ani, afară de micul nour de la 3 aprilie 1866, toate s-au petrecut în liniște dincolo de Milcov și mai că nu se pomenea numele Moldovei, iar de la 1876 încoace, de când clica C.A. Rosetti și I. Brătianu a pus mâna pe țară, lucrurile au început a se înăspri și a lua o față care, de nu e încă îngrijitoare, este, aceasta n-o putem tăgădui, foarte anormală?

Cauzele sunt, fără îndoială, abuzul de putere, o administrație deplorabilă, o corupțiune înspăimântătoare și un particularism meschin în favorul clicei dominante; iar toate acestea au început să revolte spiritele și să pună pe gânduri orice conștiință onestă, pe orice om cu puțină prevedere și cu durere pentru viitorul țării.

Într-o țară adevărat constituțională, când opoziția legală din Corpurile legiuitoare e nesocotită până la despreț și când majoritățile din Adunări sunt satisfăcute și omnipotente până într-atâta încât interesele generale ale țării sunt înlăturate și părăsite, noi credem că devine o datorie imperioasă pentru șeful statului de-a interveni și de-a înlătura răul, punând capăt unei stări de lucruri pe care simțământul țării o respinge din toate părțile, și aceasta mai cu seamă pentru că simțământul poate deveni resimțământ, cu care nici omul politic, nici patriotul nu mai poate calcula. Nemulțumiri cari dau naștere la pătimașa discordie nu mai ascultă de nici un fel de cuvinte și arma omului de stat, argumentul solid, devine neputincioasă față cu partea telurică trezită în om.

Constatăm numai că sunt destui câțiva ani de guvernare roșie pentru ca să se pună în cestiune până și bunurile cele mai înalte, morale și politice, câștigate de naționalitatea noastră în cele din urmă două decenii!

❦

[23 mai 1880]

Scrisoarea prințului de Bismarck către ambasadorul german de la Viena în privința cestiunii catolice în Germania și pe care am publicat-o și noi într-unul din numerile trecute a produs o vie impresiune asupra cercurilor catolice. Se știe că printr-o încheiere a Consiliului de Miniștri ai Prusiei s-a cerut Parlamentului libertatea pentru guvernul imperial de-a aplica într-un sens mai blând legile din mai privitoare la biserica catolică.

În privința încheierii ministeriale s-a făcut mult zgomot; ea a dat loc la felurite interpretări cari tindeau a arăta că prințul de Bismarck, silit a face concesiuni catolicilor, își ascundea înfrângerea cerând un vot necategoric. Scrisoarea prințului de Bismarck a risipit orice îndoială în privința înțelesului concesiunilor ce guvernul imperial este dispus a face în cestiunea catolică. Această scrisoare însă, precum am spus, a produs asupra Vaticanului o impresie foarte neplăcută. În adevăr o depeșe din Roma ne comunică rezumatul aprețierilor făcute de foaia Vaticanului, „L'Osservatore Romano“, asupra scrisorii cancelarului către prințul de Reuss. Constatând mai întâi că nu mai stă în uzurile diplomatice a se publica prin gazete astfel de corespondențe, foaia catolică zice că:

> *Vaticanul, în negoțierile ce s-au urmat, nu s-a arătat niciodată în contrazicere cu ceea ce pusese dintru început înainte și astfel nu este răspunzător dacă, mulțumită legilor din mai, relațiunile dintre Berlin și Vatican s-au înveninat. Politica Curiei romane nu se poate schimba; spada ei este crucea. Papa nu se amestecă în cestiunile politice; să se plece spada dinaintea divinei instituții pontificale și papa își va deschide imediat brațele pentru împăcăciune.*

Desigur prințul de Bismarck nu e omul înaintea căruia să aibă trecere frazele gazetei clericale; dar, judecând după izvorul de la care această foaie își ia inspirațiile, nu-i mai puțin adevărat că mult căutatul *modus vivendi* a devenit astăzi și mai greu de realizat.

O depeșe de astăzi ne aduce știrea că Comisia Dietei prusiane însărcinată cu facerea raportului asupra proiectului de modificare a legilor bisericești a respins cu 13 glasuri contra 8 întâiul articol al proiectului.

❦

[24 mai 1880]

Într-unul din numerile noastre trecute am înregistrat niște zgomote cari ne veniseră la cunoștință în privința misiunii extraordinare a d-lui Dum. Brătianu pe lângă guvernul britanic. Avem totdeuna obiceiul să comunicăm cititorilor noștri știrile pe cari le aflăm sub toată rezerva. Astfel, de când ne aflăm în vreme de criză ministerială cronică, de când se tot trăgănește neterminabila represmenire a cabinetului n-am înregistrat un singur *se zice*, n-am pomenit de nici o candidatură fără să subliniem că „dăm aceste știri sub toată rezerva“. Despre vreo afirmare din parte-ne nici vorbă n-a fost,

pentru că, cu sistema pseudoconstituțională a regimului vizirial sub care trăim, nimeni, se-nțelege, nu poate ști sigur ce are să fie mâine, deoarece lucrurile nu se mai petrec după o firească și normală înlănțuire, ci atârnă curat și simplu de la bunul plac al Marelui Vizir. Dacă dar în cestiuni de politică interioară, fiind de exemplu vorba de intrarea d-lor Tache Giani, Georgian sau Urechiă în minister nu am putut afirma nimic, cum am fi putut afirma într-o cestiune de politică exterioară, în privința unei misiuni diplomatice extraordinare bunăoară? Cu toate acestea asupra celor *înregistrate* de noi în privința misiunei d-lui Dum. Brătianu la Londra organul guvernului ne dete o dezmințire: nu-i adevărat nimic din câte am zis noi. Dar să aibă bunătatea confrații noștri de la „Românul“ să se uite încă o dată la ce și cum am zis în acea coloană de informații și vor vedea că fiecare frază începe cu „se zice“ și se termină cu „dăm aceste informații, se-nțelege, *sub toată rezerva*“. Dar d-nul Dum. Brătianu n-a fost la Paris, dar d. Dim. Brătianu n-a avut cu sine o ladă de decorații, ci numai o cutie, sau un mic pachet, — nu face nimica. Noi aflaserăm că a fost și la Paris și că a avut cu sine numita ladă și nu puteam lipsi pe cititorii noștri de ceea ce aflasem; destul că le comunicam lucrul *sub toate rezervele.* Ba încă cineva ne-a observat că de ce făceam atâta abuz de rezerve asupra informațiilor despre misiunea d-lui Dum. Brătianu pe cari le înregistram. Să nu se supere confrații noștri de la organul guvernamental; cuvântul pentru care ne lepădam de orice răspundere în privința acelor informații era că le căpătaserăm de la un membru al partidului roșu …

❦

[24 mai 1880]

Având a discuta o cestiune sulevată de „Democrația națională“, „Românul“ nu se poate opri de-a-și revărsa asprimile și asupra noastră prin următoarele cuvinte:

> Principala partidă din opozițiune, știind că a pierdut puterea numai prin reaua administrare a finanțelor, *speră* că același lucru se va întâmpla negreșit și partidei liberale; ea nu-și poate închipui cum s-a făcut că, deși a căzut prin *ruina și discreditul financiar,* ruină și discredit moștenite de la guvernul actual, totuși situațiunea s-a îmbunătățit, creditul s-a ridicat mai mult decât oricând și finanțele merg foarte bine, *fără nici un nou impozit, fără nici un nou împrumut.* I se pare că toată această

> transformare a situațiunii financiare nu este decât o fantasmagorie care va dispărea într-o zi ca o nălucire etc.

„Românul“ ne va permite a spune că din acest pasaj, vrând-nevrând, răsare o dilemă.

Sau conservatorii au căzut prin ruină și discredit, iar liberalii n-au putut limpezi situațiunea decât prin împrumuturi și impozite — căci prin ce alta s-ar putea înlătura ruina și discreditul? — sau liberalii n-au făcut împrumuturi și n-au pus impozite, precum susțin, și atunci n-au avut a lupta cu ruina și discreditul. Una din două.

Noi am arătat în atâtea rânduri ce întrebuințare au făcut onorabilii confrați de legenda răposatului Strat despre un deficit de 28 de milioane și cum, păstrând numai firma legendei, numărul 28 și numele Strat, i-au substituit cu totul alt cuprins. Pe când Strat prevedea un deficit provenitor din neîncasarea veniturilor statului, confrații au lăsat toate prevederile răposatului de o parte, căci trebuiau să le lase, de vreme ce în mare parte acele venituri au fost încasate, și au admis un deficit fantastic, pe care nu-l datoresc nimănui, compus din cifre fantastice, ca cele 8 milioane efecte de portofoliu, și, invocând mereu numele lui Strat și autoritatea lui într-o cauză pe care el n-o susținuse niciodată, mai au și azi cutezarea de-a spune că partidul conservator a căzut prin ruină și discredit.

Dar de ce ne-am apăra noi oare în contra acelei legende? Nu a renunțat însuși Strat la împrumutul de 30 milioane, mulțumindu-se c-o emisiune de bonuri de tezaur până la 16 milioane eventual; apoi nu avem apărătorii noștri în chiar șirurile guvernamentalilor de astăzi?

Iată într-adevăr opiniunea prințului Dimitrie Ghica, pe care a semnat-o atunci:

> Considerând că întârzierile în încasările rămășițelor nu constituiesc un *adevărat* deficit, ci numai o *jenă momentană în plăți;*
>
> Considerând că, chiar admițând de bună deosebirea între evaluările și constatările veniturilor bugetare pe anul 1875, cunoscută la 31 decemvrie a aceluiași an, totuși este mijloc de a asigura regulata plată a creanțelor statului fără a recurge la împrumuturi consolidate și la măsuri financiare cari să împovăreze țara cu noi impozite;
>
> Considerând că adevăratul produs al veniturilor bugetare pe anul 1876 este încă necunoscut, dar în orice caz prudența cere ca spre a se evita noi impozite să se reducă cheltuielile anului 1876 în limitele împlinirilor efectuate;

Subsemnații, respingând împrumutul de 30 milioane în rentă propus de d-nu ministru de finanțe, suntem de părerea a se adopta măsurile cuprinse în alăturatul proiect de lege pentru înlăturarea greutăților financiare ce prezintă anii 1875 și 1876.

Iată și art. 1 și 4 ale proiectului de lege care caracterizează pe deplin natura deficitului Strat:

1. Pentru a face față la plățile cele mai urgente ce sunt a se efectua în primele luni ale anului 1876 Ministerul Finanțelor este autorizat a emite bonuri de tezaur până la suma de 12.000.000 lei noi.

4. Sumele ce se vor împlini din rămășițele exercițiilor închise, după ce se vor plăti cheltuielile reclamate de acele exerciții, să se verse la Casa de Depuneri și Consemnațiuni la finele fiecărei luni până la acoperirea sumei de 12 milioane.

Și ce zicea cu acea ocazie prințul Dimitrie Ghica?

Sunt fericit de-a constata o dată mai mult că în adevăr partidul conservator merită recunoștința țării în privința modului cum s-a ocupat de cestiunile financiare și mai cu seamă în privința atitudinii ce ia astăzi în fața d-lui Strat, respingând legea pe care a prezentat-o. Chestiunea gravă care ne desparte, chestiunea care a adus o schismă în partidul conservator este că d. actualul ministru de finanțe, fără a se consulta cu noi, fără a ne spune un singur cuvânt asupra situațiunii, ne prepară în *modul cel mai misterios această surpriză înspăimântătoare,* aruncând ca o bombă fulminantă, în mijlocul Adunării și în țară, acel proiect de lege.

Iată ce zice față cu proiectul Strat d. Aristid Pascal, pe atunci *în opoziție:*

Acum puteți aprecia dacă faptul d-lui Strat servă sau deservă creditul statului, dacă acesta nu primește lovituri când vine să ne arate un deficit imens de 28,5 milioane în cheltuielile zilnice ale anului 1875 și 1876. Această miză în scenă care a surprins pe toți a făcut chiar pe președintele Adunării să devie, din ultracatolic, protestant, din ultraguvernamental, opozant. Cunoașteți toți ce este exact și ce nu. Ceea ce este exact știm că tot acest deficit de 28,5 milioane nu se reduce decât la cifra de 8 milioane, luând deficitul anului trecut și creditele acelea pentru cari nu s-au prevăzut în buget resurse.

Ei bine, întreb: pentru o sumă de 8 milioane și ceva este un serviciu care-l face statului d. ministru de finanțe afirmând că deficitul este de 28,5? D. ministru de finanțe știe foarte bine ce va să zică deficit într-un buget: este o sumă pe care nu are de unde s-o împlinească, fiindcă nu are debitori. Cu cifre în mână însă știm că deficitul acesta nu se urcă la mai mult de suma de 8.538.315, compunându-se din 5.289.000 deficit al anului 1875, și care a provenit din cauză că constatările nu au fost

egale cu evaluările; plus din suma ce trebuie să se dea d-lor Lemaître și Bergmann; plus din 500.000 lei ceruți de minister pentru cheltuielile neprevăzute; plus 950.000 lei dați d-lui ministru de război.

Dar să lăsăm să vorbească însuși marele om de stat, d. Vasile Boerescu, în cestiunea deficitului acestuia:

> Din actele ce v-am citit, din faptele espuse în toată brutalitatea lor se probează că predecesorii d-lui Strat nu umflau veniturile, nu exagerau evaluările, nu înscriau venituri fictive, nu ascundeau deloc deficiturile și că au fost cei dentâi cari le-au denunțat. Aceste sunt fapte pozitive, acesta este un sistem constant, pe care l-a urmat guvernul d-lui Lascar Catargiu de când este d-nia lui la putere…Prin aceasta am și ridicat creditul nostru la o înălțime cum nu mai fusese altădată. Pe simpla noastră subscriere, fără amanet, fără ipotecă am putut găsi un împrumut de 29.000.000 lei cu o dobândă de 5 la sută și emisiunea de 65. Ne-am pus adecă ca credit în rândul mai multor state al căror credit este bine stabilit…
>
> Când s-a discutat la 1874 în Adunări renta pe care noi am emis-o deja eram ajunși la ultima încercare, eram împinși de-o estremă necesitate de-a acoperi *niște datorii însemnate moștenite din trecut.* Aceste datorii ale *guvernelor* trecute erau o nenorocită moștenire și eram siliți a ne împrumuta spre a plăti odată aceste datorii *făcute de alții.* În datoria consolidată din 1874 se afla, numai ca datorii din trecut, suma de 17 milioane. Adăogați la această sumă cifra de 2 milioane ca dobândă, puneți 5 milioane deficitul pentru 1875 și 5 milioane pentru armată și iată suma de 29 milioane …
>
> D. Lascar Catargiu a vorbit de serviciile sale și de meritul guvernului său din trecut. *Dar cine le-a tăgăduit?* Eu pot din contra să adaug că d-lui a vorbit numai de meritul de-a fi ridicat creditul țării, însă mai sunt și alte merite foarte incontestabile, cari nu se pot uita. Ministerul d-lui L. Catargiu, în timp de cinci ani ai existenței sale, a rezolvat cele mai grave cestiuni economice și politice, pentru cari va avea o pagină frumoasă în istoria țării noastre. Ministerul acesta a scăpat țara de chestiunea uricioasă a drumurilor de fier și d-nu Catargiu știe că atunci eu nu eram la minister și ca deputat l-am ajutat pe cât am putut în dezlegarea acelei cestiuni; și d-lui știe la câte invective, calomnii și pasiuni eram atunci espus. Acest minister a mai făcut o reformă foarte utilă legei penale, legei comunale, celei județene. El a avut însemnatul merit de-a încheia tractate de comerț, ceea ce-i va constitui un adevărat titlu de glorie.

Ni se pare că, față cu această apărare călduroasă a gestiunii financiare și politice făcută de prințul Dimitrie Ghica, actual prezident al unui Senat roșu, și de d. Vasile Boerescu, actual ministru de esterne într-un cabinet roșu, într-un timp când amândoi erau deja *opoziționali,* ceea ce nu trebuie să se uite, fac de prisos orice revenire din parte-ne asupra pretinsului discredit, asupra relei administrări financiare din timpul guvernului conservator.

Răposatul Strat însuși a renunțat — *seance tenante* — la situația sa pesimistă și la împrumutul cerut, o renunțare cu atât mai caracteristică cu cât acel împrumut nu s-a făcut *nicicând.* Scârba cu care privim stăruința perversă a organului guvernamental de-a-și ascunde reversibilitățile aruncând acuzări asupra altora e o garanție pentru public că ne vom abținea de-a caracteriza și mai energic această procedere neleală a adversarilor noștri politici.

❦

[26 mai 1880]

„Românul“ de miercuri, 21 mai, a avut ideea să încerce un fel de răspuns, ce are pretenția de-a fi serios, la imputările opoziției. Bătrânul organ al patrioților din Strada Doamnei simte că aceste critice sunt aprobate de imensa majoritate cugetătoare a țării; faptele, din nenorocire, ne dau pe toată ziua o prea tristă confirmare; și însăși „Monitorul“ satisfăcuților, îmbuibaților, cum s-ar zice pe românește, a constatat deunăzi un fapt înspăimântător: nimicirea totală a exportului țării și urcarea importului cu 15 milioane peste export, vasăzică peste producțiunea anuală a țării. La observațiile noastre că acest export în tot timpul guvernului conservator trecuse cu 55 milioane anual peste import, adică plătise toate cheltuielile țării și sporise capitalul ei general cu 55 milioane, veridicul și cinstitul organ guvernamental, în loc să răspunză la niște cifre atât de pozitive și trase din propriele d-lor statistice, s-aruncă, ca după obicei, pe un teren lăturalnic și începe osanalele sale în onoarea creditului țării, care ar fi așa de înflorit sub guvernul d-lor.

Este mult de zis în această privință. Să restabilim mai întâi faptele. Dacă creditul țării este astăzi mai ridicat decât altădată, începutul desigur în această privință a fost făcut sub guvernul conservator, care cel dântâi în această țară, plătind în mod regulat mandatele și dobânzile datoriei publice, a ridicat creditul țării de la 21, 18 și 15 la sută, cum era sub ministerele liberale din '66, '67 și '68, la 7 și jum. la sută, cota de emisiune a rentei. Cum dar cutează „Românul“ a spune că guvernul conservator împrumuta cu 11 și 12 la sută, când cel din urmă împrumut făcut de acel minister a fost cu 7 și jum. la sută? Dar astăzi renta, de la 65, s-a urcat la 75, și „Românul“ se laudă cu acest rezultat. Mirarea noastră este că, după cinci ani de la emisiunea rentei, când poporul român, de atunci și până acum, plătește

exact din sudoarea lui cele 50 milioane anuități, mai toate provenite din împrumuturi făcute de guverne roșie, când pacea este restabilită, când în toată Europa capitalurile nu se mai pot așeza decât cu 3 sau 3 și jum. la sută, un titlu așa de avantajos ca renta română să nu se ridice decât cu 10 la sută mai mult decât când s-a emis de guvernul conservator în mijlocul complicărilor orientale!

Acest credit, relativ slab, se datorește desigur administrației financiare inepte și risipitoare a acestui guvern. Să mai amintim că de la '75 până astăzi s-au stins, numai prin decursul timpului sau prin împrejurări, și fără nici un merit al guvernului, anuitatea drumului de fier Giurgiu, de 2 milioane pe an, anuitatea podurilor de fier, de 2 milioane asemenea, tributul către Turcia, de un milion și mai bine, și în sfârșit anuitatea bonurilor rurale, de 10 milioane lei noi pe an; adică în total o stingere de 15 milioane plăți anuale. Mulțumită însă incapacității administrative a guvernului, care a lăsat numai în anul '77 neîmplinite 24 milioane contribuțiuni, datoria rurală, care trebuia stinsă aproape desăvârșit, a născut sub o nouă formă; însă, chiar așa, sarcina de 2-3 milioane anuale nu se poate compara cu sarcina care apăsa asupra țării până acuma, de 10 milioane și mai bine. Mai însemnăm încă săvârșirea, de câțiva ani, tot prin stăruințele guvernului conservator, a joncțiunilor căilor ferate, cari trebuiau să sporească și traficul și veniturile liniilor. În asemenea condițiuni excepțional favorabile, sub un guvern înțelept, econom și prob, renta 5 la sută a statului român ar trebui să fie, dacă nu *al pari,* cel puțin 80 la sută, cum sunt împrumuturile unor state în mai rele condiții economice decât noi. Numai risipa și jaful, cari sunt o normă administrativă a guvernului actual, pot să mănțină un asemenea titlu la cifra de 75 și să facă ca obligațiunile domaniale, cari aduc 8 la sută, să fie la 104 împreună cu cuponul, vasăzică d-abia *al pari.*

Dar, lăsând un moment aceste serioase întâmpinări și admițând, cum îi place „Românului“, că creditul român este înflorit, punem onestului organ această întrebare: dacă este numai și numai meritul guvernului când creditul unui stat se ridică, apoi, printr-o consecință din cele mai logice, nu oare vina guvernului trebuie să fie când creditul public scade? Odată aceste premise stabilite, „Românul“, care cântă așa de sus ridicarea rentei la 75, acțiile drumului de fier la 56 și mai bine, de ce nu acuza pe guvernul Brătianu, când, tot sub înțeleapta-i oblăduire, renta căzuse **la 26** și acțiile **la 7**? Va zice desigur că era vina războiului, a cestiunii Orientului, spaima și prin urmare afundarea capitalului… foarte bine, primim și aceste scuze; dar atuncea nu

ne este oare permis să zicem că urcarea de azi a efectelor statului se datorește păcii, belșugului de capitaluri și enormei scăderi a procentelor în centrurile comerciale ca ale Engliterii, Franții și altele? Desigur, acestea sunt cauzele relativei urcări a hârtiilor noastre, căci, în Franța numai, renta 5 la sută a ajuns la 120 și renta 3 la sută aproape *al pari*.

Însă, dacă capitaliștii străini ar cunoaște mai bine modul cum se administrează finanțele acestei țări, decăderea ei economică, sleirea ei agricolă, asigurăm pe domnii de la „Românul“ că nici aceasta nu s-ar întâmpla; însă capitalistul străin nu se ia decât după un fapt pipăit și material, plata exactă a dobânzilor, ceea ce, slavă Domnului, am putut face până acuma. Cu ce preț însă? Numai noi o știm: cu sporirea dărilor, cu stoarcerea muncitorului, cu ruinarea arendașului și a proprietarului, în sfârșit cu rezultatul faimos constatat de însuși ziarul „Românul“ mai deunăzi în privința stării exportului și importului.

Cât timp va mai merge astfel numai Dumnezeu o știe; și hârtiile turcești și egiptene se bucurau odinioară de cel mai frumos credit… până… în ajunul catastrofei. Bancherii străini nu se neliniștesc de asta; ei vor ști foarte bine, cu câteva săptămâni înainte, să se puie la adăpost, fiind prevestiți de amicii liberali de aicea, și tot turma neprevăzătoare a micilor capitaliști și acționari va plăti deocamdată fantaziile financiare și economice ale d-lui Brătianu și „doftoriile întăritoare“ ale d-lui C.A. Rosetti. Am zis *deocamdată*, pentru că statele străine, precum știm după exemplele Egiptului și Turciei, nu lasă în pierdere pe supușii lor, și tot noi, în cele din urmă, vom plăti toată paguba, cum s-a întâmplat cu strălucita afacere a răscumpărării. Și este și drept să fie astfel; națiunile cari sufăr să fie guvernate de Roseți, Brătieni, Pătărlăgeni, Costinești, Mărgăritești ș.c.l., merită să plătească acest lux, precum au plătit acelea cari au tolerat la cârma lor viziri corupți și kedivi risipitori.

Articolul citat al „Românului“, fiind o întreagă comoară și dând loc la mai multe serii de reflexiuni, vom reveni asupră-i într-un număr viitor.

❦

[26 mai 1880]

Răsăritul Europei, Peninsula Balcanică, înfățișează azi, ca nealtădată, priveliștea unor aspirații atât de contrarie unele altora încât ne e peste putință a vedea în aceste mișcări ceva voluntar, de sine stătător, cu o țintă

clară, ci suntem siliți a admite influențe de dinafară, primejdioase tuturor popoarelor Peninsulei și fiecăruia îndeosebi dintre ele.

Cu etnografia în mână ne convingem lesne că nici unul, absolut nici unul din aceste elemente, cel bulgar, albanez, grecesc, turc, sârb, nu sunt îndestul de numeroase, fiecare pentru sine, spre a putea exercita cu succes o predominațiune asupra celorlalte, încât la toate se aplică spirituala comparație făcută de contele Andrassy, că lupta între două dintre ele ar sămăna cu lupta între doi lei ce se înghit reciproc, încât și de la unul și de la altul nu rămâne decât coada.

Într-adevăr, dacă ne uităm la sârbi, îi vedem despărțiți în două tabere, nu tocmai simpatice una alteia, poate din cauze etnologice chiar. Serbia ar dori, în adevăr, să adune sub sine pe toți cei de-o rasă, sub coroana familiei Obrenovici; însă lucrarea sa în această direcțiune se împiedecă de aspirațiunea Muntenegrului, care reclamă pentru sine același rol. Familia princiară Nieguș din Munții Negri nu are mai puțin dorința de-a fi centrul împrejurul căruia să se grupeze viitorul regat al Serbiei mari. O a treia direcțiune, opusă amânduror acestora, este aceea a unui regat al slavilor de sud, sub auspiciele Casei de Austria, cristalizat împrejurul Croației, căci croații nu sunt altă decât sârbi catolici.

Grecii, pierzând multe din calitățile lor antice, mai cu seamă acea senină inteligență care-i făcea atât de potriviți pentru artă și știință, au păstrat încolo multe din defectele lor antice, mai cu seamă însă instinctele demagogice, atât de înrădăcinate încât se simt în chiar descendenții deznaționalizați ai acelei rase. Cu tot instinctul acesta, nimic mai puțin decât constitutiv, și care, din contra, e negațiunea oricării mari formațiuni de stat, idealul lor politic e o Grecie mare, cuprinzând poate Imperiul bizantin de odinioară, format de romani, dar atât de rău guvernat, atât de cumplit esploatat, cu așa stângăcie susținut de moștenitorii bizantini. Îndealmintrelea grecii au păstrat până azi vechea lor manieră de răspândire pe țărmuri de mare și în centre comerciale, și numai pe ici pe colo formează sate de populațiune rurală, încât istoricul Paparigopulos, voind a delimita teritoriul asupra căruia grecii ar avea drept, a trebuit să-și numească harta sa nu etnografică, ci… *etnocratică.* În noțiunea etnocrație se cuprinde însă din capul locului dorința de-a predomina, de-a stăpâni asupra altora, pe de altă parte însă cată a se ști dacă elementele etnocratizate pe hârtie vor și îngădui cu mânile-n sân o asemenea predominare.

Venim acum la frații bulgari. Zicem frați nu figurat, ci în sensul propriu al cuvântului, de vreme ce regatul Asanizilor a fost româno-bulgar, și Asanizii înșuși români, după propria mărturisire făcută de regele Ioanițiu în diplomele sale adresate Papei.

Aci întâlnim tendințe de revendicațiune și de predominare față cu toate elementele Peninsulei, fie români, fie greci, fie slavi chiar.

Astfel s-a propus în Adunarea legiuitoare de la Sofia un proiect de lege de naturalizare, în care se zice:

> De asemenea vor fi cetățeni bulgari, fără alte condițiuni decât cele de mai sus, locuitorii de naționalitate bulgară cari se află în provinciile *anexate* de România și Serbia, și nefiind hotărâți a rămânea acolo, vor emigra în Bulgaria în termen de doi ani din ziua publicării acestei legi.

Anexate de români!

În coloanele foii noastre am arătat, în mai multe rânduri, că Dobrogea n-a fost nicicând bulgară, că predecesorii lui Mircea I încă o cuceriseră de la triburi tatare, că provincia a rămas a Țării Românești mult timp după prefacerea Bulgariei în pașalâc, după moartea lui Șișman, și că de la Mircea I a fost luată de către turci. Am dori să ni se arate cum o provincie luată de turci de la români și redată prin Tractatul de la Berlin tot românilor poate fi numită o provincie anexată de la Bulgaria?

Albanejii sunt, într-adevăr, numai în defensivă. Vechea lor organizație în *gentes* pe teritorii bine definite și poate aversiunea contra amestecului cu alte rase îi face să nu dorească a predomina, dar îi împinge a nu se lăsa nici predominați. Teritoriul albanez și-l dispută acum, în mod etnocratic, cele două Serbii și Grecia.

Despre tracoromâni nu mai vorbim. Deși sunt într-un număr destul de mare în Peninsulă, ei nu urmăresc idealuri politice și ar fi buni bucuroși dacă i-ar lăsa în pace să-și vază de biserică și de școală.

Tendențe de predominațiune eschizându-se una pe alta vedem deci mișcând elementele de peste Dunăre. Unde pot duce aceste tendențe nu e greu de ghicit. În loc de-a se stabili un comun acord între toți, pentru ca să se respecte toate limbile și toate naționalitățile, fără deosebire, pentru ca în teritoriile pe cari ele le ocupă să se dezvolte fiecare în pace — oricare ar fi împărțirea după state — tendențele de predominare, dorințele de deznaționalizare vor duce la frecări continue și vor face ca elemente menite de Dumnezeu și de istorie a trăi laolaltă să ajungă a se certa și bate pentru

petece neînsemnate de pământ și pentru supremația cutărei sau cutărei limbi. Rezultatul va fi că fiecare din aceste elemente îndeosebi se vor preface în mânile marilor vecini în instrumente contra lor înșile, că pacea nu se va stabili niciodată, până ce, cu toții laolaltă, vor încăpea sub o nouă dominațiune străină, care nu va mai fi atât de slabă ca cea turcească. Cine nu e drept nu merită a fi liber. Fără ca în organizațiunea acestor state să se introducă principiul suprem că orice naționalitate își poate vedea în libertate de limba, de școala, de biserica sa, fără egala îndreptățire a limbelor, oricare ar fi repartiția teritorielor, Peninsula Balcanică va deveni teatrul unor rivalități de predominare, regretabile pentru toți deopotrivă. Victorii momentane ale unora vor fi urmate de victorii asemenea momentane ale altora, și-n aceste mișcări convulsive, când într-o parte, când într-alta, cel ce va câștiga în adevăr va fi totdeuna un al treilea de dinafară. Toate elementele în discordie vor scădea în orice privință, făcând loc imigrațiunei și predominărei străine.

❦

[27 mai 1880]

Cunoscând principiul fundamental al partidului dominant, acela de-a se bucura de toate foloasele vieții publice sub pretextul unei deosebiri de principii, nu ne îndoim că și alegerile pentru consiliile județene vor avea aceeași firmă și se vor face pentru aceleași scopuri. Județele au fondurile lor, iar puternicii zilei au rude, au copii. Pentru rude slujbe județene, pentru copii burse în străinătate — toate aceste împărțite ca între buni părinți de familie — iată singura rațiune de a fi a consiliilor județene și a respectivelor comitete permanente, sub regimul liberal.

Ne pare rău că trebuie să caracterizăm atât de aspru *self-governmentul* nostru; dar, din nefericire, așa este, și împotriva evidenței orice iluzie e zadarnică.

Și județul Ilfov și-a avut întrunirea sa electorală, la 19 mai, vizitată de prea puțini alegători curioși și de vro 40-50 de curioși nealegători. Faptul în sine nu ni s-ar fi părut destul de important pentru a ocupa cu el coloanele de căpetenie ale foii noastre, căci asemenea aranjării electorale, la cari strângătorii de suflete au rolul de căpetenie, discursurile pe-al doilea, sunt prea cunoscute publicului nostru, din natura sa cam sceptic, pentru ca vechiul cântec despre întruniri entuziaste și aclamatorii să mai poată avea

efect. Talentul oratoric al *onorabilelui* Fleva e după unii atât de indiscutabil, după alții iar atât de discutabil încât, și într-un caz și într-altul, vorbă multă ar fi de prisos.

Dar nu numai d. Fleva a vorbit cu această ocazie, ci și prințul Dimitrie Ghica. Departe de-a găsi ceva rău în aceasta, credem totuși că cuvintele unui fost prezident al Adunării conservatoare și ale fostului șef al unui cabinet conservator caută a fi ascultate în ceea ce ele cuprind *nou.*

Constatăm însă că e *nouă* numai împrejurarea de-a vedea vorbind pe prințul Dimitrie Ghica înaintea unei adunări foarte puțin numeroase și alăturea cu d. Fleva; în chiar discursul prințului nu întâlnim nimic ce n-ar fi fost zis de alții, într-o formă mai clasică.

> La noi — zice prințul — când o partidă e învinsă, fie că e în minoritate în Parlament, fie în alt mod, vine și face numai critice; dar nu arată numai adevărul, ci caută numai să pună din nou mâna pe putere printr-o opozițiune sistematică. Acesta este inconvenientul ce naște din nerăbdarea unora de-a pune mâna pe putere, mai ales la noi, unde o mare parte din locuitorii orașelor sunt amatori de funcțiuni. La noi, din nenorocire, sunt foarte numeroși aceia cari n-au alt mijloc de viețuire decât cariera de impiegați.

Zis-a prințul ceva nou printr-aceasta? Desigur nu. Răposatul C. Crețulescu a ținut la 1862 un discurs din cele mai bune ce s-au rostit vreodată în Adunare asupra acestui subiect, economistul Marțian a scris asupră-i cu adevărat foc, apoi mai pomenim *Convorbirile economice* ale d-lui Ioan Ghica, *Studiile* d-lui Xenopol, un interesant *Studiu asupra progresului la români* de d. Teodor Rosetti și în fine o mulțime de discursuri din Parlament, între cari unul chiar al d-lui Ioan Brătianu, în cari se tratează din toate puntele de vedere această cestiune mai mult decât cunoscută. Alexandri, în *Millo director* și în *Paraponisitul,* a luat cestiunea drept obiect de comedie, iar Millo însuși a adunat, într-un tip nemuritor, pe acei „foarte numeroși cari n-au alt mijloc de viețuire decât cariera de impiegați“. Din toate lucrurile pe cari le-au votat Adunările ad-hoc, apoi Constituanta, precum Unirea, prinț străin, egalitatea înaintea legilor, abrogarea tuturor privilegiilor, libertatea întrunirilor și a presei etc., nici unul nu pare a fi trecut atât de mult *in succum et sanguinem* ca „accesibilitatea tuturor românilor la funcțiile statului“. Acest principiu l-a priceput democrația numaidecât, ba el este sâmburele și rădăcina democrației române, și suntem siguri că liberalii noștri ar renunța bucuroși la toate celelalte libertăți, numai

pe aceasta una s-o păstreze deplină. Ei sunt pururea atât de nerăbdători de-a exercita această accesibilitate încât siluiau chiar împrejurările și se numeau ei pe ei înșuși prefecți, casieri, polițai, miniștri, prezidenți de republică, chiar dacă n-ar fi fost decât în îngusta circumscripțiune a fericiților Ploiești.

Dar democrația română nu e tare numai în *accesibilitate*, ci și în creațiune de posturi. Astfel, de exemplu, administrația drumurilor de fier a trecut în mânile statului, funcționarii sunt deci agenți ai statului, cari ar trebui plătiți ca toți ceilalți, c-o leafă mai mică decât a unui ministru, de ex.

Știți câte cât iau cei trei directori ai căilor ferate, cari nu pricep nimic, sau atât cât și nimic, dintr-ale drumului de fier? Câte 36.000 de franci pe an!

Administrația monopolului tutunurilor a trecut în mânile statului, lefile însă au rămas ca și cele de sub antreprenori, adecă tot mari. Ba se aude și mai mult. Advocații regiei, plătiți odată scump, pentru că aveau de apărat procese contra celei mai puternice persoane juridice, statul, sunt și azi plătiți tot atât de scump pentru micile mizerii de procese de contrabandă și angajați cu contract, pentru ca un alt guvern să nu-i poată depărta.

Iată acum că se ivește pe orizont Banca Națională, c-o mulțime de posturi, cari se înțelege că se vor ocupa tot de patrioți, de vor pricepe sau nu afacerea.

Dar, afară de cele atârnătoare de stat, mai e comună, județ, așezăminte brâncovenești etc. Câte patru, cinci posturi ocupă un singur patriot, și-apoi țara să nu meargă bine? Ba-i merg petecele de bine ce-i merge…

Am putea ilustra tema aceasta cu sute de exemple și am putea cita toate formulele în cari ea a fost emisă; dar nu e acesta scopul nostru.

Ca d-nii democrați să ia de oriunde le vine e rău, dar e natural. Adevărata lor patrie e bugetul, și dacă cei mai mulți dintre ei ar fi avut buget peste Dunăre, poate nici nu ne veneau atât de proaspeți dincoace. Astăzi începe a încolți sămânța democrației și la Sofia, încât e o adevărată nenorocire pentru patria panbulgară că d-nii Mihălescu, Stătescu, Cariagdi, Serurie și alții nu sunt mai tineri sau că reminiscențele lor au devenit, prin mediul în care trăiesc, cam insuficiente pentru o țară care e pe cale de-a le vota o anume lege escepțională de naturalizare.

Dar e mai puțin natural de-a vedea pe prințul Dimitrie Ghica, care, deși nu putred de bogat, totuși are avere și tradiții, alături cu această democrație importată din câteși patru unghiurile lumii, în loc de-a forma în țara sa un element de control asupra ei. Nouă ni se pare că deja această unică deosebire între d-sa și patrioți, că are ceva și este ceva pe lângă patrioții

avizați pur și simplu la creațiunile bugetare, ar fi îndeajuns ca să-l dispenseze de puțin invidiata conlucrare cu onorabilele Fleva sau Mihălescu!…

❦

[28 mai 1880]

În ședința Adunării de la 15 fevruarie 1863, prezidată de d. P. Mavrogheni, răposatul C. Crețulescu a caracterizat printr-un discurs starea societății române, a cării însutită înrăutățire e cea actuală.

La ordinea zilei era o adresă către tron, la care Crețulescu a propus a se adăoga următorul pasaj:

> E drept a recunoaște că obiceiul înrădăcinat în clasele cele comparativ mai luminate ale societății noastre, de-a dezdemna orice altă profesiune și de-a se îmbulzi în aceea a serviciului public, a adus concurența ce-și fac cetățenii în această carieră la un grad funest moravurilor noastre publice, astfel încât ea ar putea zădărnici orice încercare de serioasă îmbunătățire din partea unui guvern luminat și cu intențiuni sincere.
>
> Totuși Adunarea deplânge că guvernul Măriei Tale, nu mai puțin decât acelea ale predecesorilor Măriei Tale, departe de-a cerca a combate acest defect al moravurilor noastre, care este una din cauzele principale a paraliziei societăței noastre, nu a făcut decât a-i favoriza dezvoltarea, întorcând-o în folosul lor ca pe un mijloc legitim de conservațiune a lor.

Azi nu se mai găsește nimeni să propună un asemenea amendament la o adresă către tron, deși acest pasaj ar trebui repetat regulat de câte ori reprezentațiunea națională are onoarea de a fi în contact cu Coroana. A rămas ca cuprinsul cam apătoșit al acestei formule a decadenței neamului românesc să serve de pretext sau de scuză unor nestatornicii oarecari.

De când a-nceput însă acest rău cumplit să bântuie țara? Germenele e fără îndoială în timpul fanarioților. Un Domn fanariot venea c-o pătură de slujbași culeși de pe ulițele Țarigradului, altul cu altă pătură, încât totdeuna se aflau în țară câte două trei serii de oameni gata de-a servi statul, sau mai bine pe sine, pururea de trei patru ori pe atâția pe câte funcții existau în genere. Sub domniile naționale vechi nu era așa. Boierii mari și mici ai lui Alexandru cel Bun îi găsim aceiași în documente în curs de treizeci de ani, apoi îi regăsim sub fiii săi, Ștefan și Ilie, precum și cu mult mai târziu, până sub Ștefan cel Mare.

Boierii lui Ștefan cel Mare sunt aceiași sub Bogdan, sub Ștefan cel Tânăr până la Petru Rareș. Cincizeci, șaizeci de ani de-a rândul întâlnim aceleași nume în documente, nume cari mai târziu deveniră clasice, meritând prin puținătatea și lustrul lor să ia în fața lui Dumnezeu și a lumii răspunderea pentru soarta țării. Această mână de oameni a și fost aceea sub auspiciile căreia s-au întins Țările pân-în Nistru, pân-în Varna, dincolo de ținutul Vidinului, în Făgăraș și Amlaș, în Pocuția și Podolia, la Bistrița ardeleană, și tot acelei mâne de oameni datorim existența de acum a Țărilor.

Răul inaugurat sub fanarioți devine însă și mai acut sub Regulament, căci, deși această legiuire a adus în multe privinți bine, în această una privință ea a prefăcut vechiul stat oligarhic cu servicii gratuite în stat biurocratic cu servicii plătite cu bani. La funcțiile statului începu a se grămădi democrația română în începuturile ei, căci acestea dădeau toate drepturile în schimbul adâncelor 40 de semne ale alfabetului cirilic.

Iată dar ce zicea C. Crețulescu în privirea aceasta:

> Comparând societatea noastră cu acele bine organizate și bine guvernate, găsesc o mare deosebire în compunerea lor. Acolo, ca și la noi, în Susul clasei cu inteligența puțin cultivată, clasă puțin simțitoare la purtarea guvernului, se află o altă clasă inteligentă care, prin opiniunile sale, ia o parte foarte mare în a forma aceea ce se numește opiniunea publică.
>
> Este însă o mare deosebire în compozițiunea acestei clase din alte țări de aceea ce este la noi.
>
> Acolo ea se compune din oameni independenți de guvern, cari găsesc mijloace de a-și câștiga hrana vieții, de-a căpăta considerațiune și chiar celebritate istorică prin profesiuni cu totul altele decât acele plătite de buget. Una din acele clase e clasa industrială. Nu vorbesc de clasa industrială cea de jos, care-o avem și noi și în care nu se cere decât foarte puțină cultură, ci vorbesc de acea clasă industrială unde se cere multă cultură, multe cunoștințe. Apoi e clasa comercială care e foarte numeroasă; apoi oamenii de litere, oamenii de știință, oamenii de arte, cari sunt asemenea foarte numeroși. Să luăm numai cataloagele espozițiunilor pentru operele de artă și vom vedea numărul oamenilor consacrați la arte, deși artele sunt într-o mică proporțiune cu celelalte profesiuni. Asemenea și cu oamenii de litere și de științe.
>
> Vin'acum să vedem la noi: în opozițiune cu acele feluri de profesiuni ce avem? Vom vedea că nu avem decât oameni ce nu pot trăi decât din bugetul statului, cari nu pot căpăta nici cele necesarii pentru viețuire, nici o considerațiune oarecare decât prin servicii ale statului. E industrie la noi, însă o industrie de jos, așa încât oamenii ce-o profesează sunt oameni neculți și nu se pot compara cu oamenii de industrie a altor societăți. La noi toate industriile în susul acelora de zidar și dulgher (cari sunt exercitate de români) se exercită de străini. Toate industriile mai nobile precum ceasornicărie, bijuterie, zugrăvie, chiar acea puțină care o avem pe acești pereți,

croitori, confecționarea a tot ceea ce avem pe noi, le datorăm la o samă de unguri și germani. Acestora fără îndoială le suntem datori mulțumire, căci au venit și ne-au adus servicii folositoare; căci, din celelalte națiuni, câți au venit la noi nu au putut să ne fie de folos decât cu plata din buget. Iată dar că nu avem români industriali.

Să venim acum la comerț și vom vedea că între români sunt prea puțini comercianți. La noi tot comerțul superior e în mânele străinilor; comerțul ce-l fac românii e acela care nu cere nici o cultură, nici o inteligență. Dacă vedem în comerțul mai înalt câte un român el își exercită profesiunea sa până să se prezinte ocaziunea de-a putea ocupa vreun post al statului și atunci îndată își închide biuroul comercial și se face funcționar. Cât pentru oamenii de litere pot să zic că noi nici nu-i avem; căci, deși sunt câțiva, sunt prea puțini și putem zice că și aceștia mai că n-au putut trăi decât din bugetul statului. Asemenea și artiștii și toți ceilalți.

Când în alte state aceste clase, cari fac opiniunea publică, sunt independente, la noi ele nu pot trăi decât din bugetul statului. Nu fac nici o imputare nimănui; și eu, când eram tânăr și puteam lucra, am trăit tot din bugetul statului. Dar aceasta e cauza că nu se poate face nici o îndreptare în țara noastră. Am văzut câte guverne s-au succedat la noi, și aceasta nu numai de câțiva ani, ci chiar de pe la 1834.

Necontenit am văzut un guvern răsturnându-se de-o parte a națiunii, care parte răsturnătoare venea cu o sinceră dorință de a îmbunătăți starea țării. Dar în van, căci nu putea face nimica. Atunci se scula un alt partid, tot cu aceeași idee, că guvernul actual nu voiește a stârpi relele, și când venea la putere iarăși nu putea face nimic. Vedeți dar că încă demult se încearcă ceea ce se încearcă și acuma; și cu toate acestea am mers tot rău. La națiunile bine organizate guvernul e responsabil, adecă-și atrage deosebite consecuențe când purtarea lui e bună, deosebite când purtarea lui e rea. Pricina e că acele clase de cari am vorbit, ca unele ce nu au nici un interes direct de guvern, sunt nepărtinitoare. Interesele acelei clase sunt interesele generale și naționale, spre exemplu interesul ca justiția și administrația să fie bune și să chezășuiască viața, onoarea și averea oamenilor; interesul ca drepturile țării să nu fie călcate de străini. Îndată ce un guvern împlinește aceste condițiuni el este susținut; oricine ar fi persoanele cari ar compune guvernul, pentru acea clasă e indiferent. Astfel, oricare partid vine la guvern e nevoit a face bine, căci altfel acea clasă-l dă jos.

La noi nu e așa, fiindcă acea clasă luminată de care vorbim, pe lângă interesele țării, mai are și alte interese de guvern: interesul de-a avea mijloc de viață, interesul de-a căpăta distincțiune, cari nu pot fi mulțumite decât prin meserii retribuite de bugetul statului. Deci să vorbim drept și să mă pun chiar eu în locul lor, cât de bun să fie un guvern, pentru mine e rău dacă mă lasă la o parte (Aplauze).

Vedeți dar cât e de puțin silit un guvern la noi a administra bine, căci orice guvern, oricât de bine ar administra, întotdeauna va avea dezaprobarea acelora cărora n-a putut să le facă loc în buget și iarăși, oricât de rău ar administra, va avea susținerea oamenilor cărora le face părticică în buget. E cam dur de a zice aceste adevăruri, însă trebuie să arătăm răul, căci de aci decurge că guvernul e silit să creeze posturi ca să mulțumească pe mai mulți. Și la noi orice guvern pune de obiect mai întâi conservațiunea sa și apoi vine binele public; prin urmare instinctul de

conservațiune îl îndeamnă ca beneficiul din buget să-l dea acelora ce-l susțin fără nici o altă considerațiune.

Aceasta e sorgintea răului, din puntul de vedere al administrațiunii țării. Pe urmă, din punctul de vedere al amorului-propriu național, veți găsi că acele profesiuni ce compun în alte țări clasele luminate, precum industria, științele, artele etc., acelea singure constituie civilizațiunea. O societate în sânul căreia aceste profesiuni nu sunt exersate nu se poate numi o națiune civilizată.

Nu voi mai abuza de timpul și de răbdarea Adunării ca să dezvolt o teorie, care poate fi neplăcută, că o națiune nu se poate numi civilizată decât numai când în sânu-i să exercită profesiunile de care am vorbit. Nu pot însă tăcea că mă văd umilit în sentimentul meu de român când văd că sunt societăți născute de 30 de ani încoa, și în sânul lor e industrie și comerț și mâne vor număra încă literile, științele și artele.

Noi însă, cari viețuim de 18 secoli, avem încă să începem ca să intrăm pe calea culturei. Eu cred că, până nu vom ieși din făgașul cel vechi de a trăi numai din bugetul statului, nu am făcut și nu vom putea face nici un pas înainte. Pentru mine îmbunătățirea instituțiunilor este o condițiune secundară la civilizațiune, pentru că cunoaștem țări care au legi și instituțiuni defectuoase, unele chiar monstruoase, și care au fost și sunt civilizate.

Acum sub punctul de vedere al efectului ce are starea societății asupra moravurilor: moravurile publice nu pot fi decât rele în mijlocul unui proletariat boieresc. Inculp mult guvernele pentru această nenorocire, căci nu și-au dat osteneala a căuta un remediu. Am băgat de seamă că oamenii noștri de stat — poate că eu sunt înșelat și îmi cer iertare dacă nu am înțeles bine părerea dd-lor — atribuie de multe ori unor vițiuri ale instituțiilor și lipsei de legi relele ce trebuie atribuite năravurilor. Am băgat de seamă că de câte ori se face un abuz ne atingem de lipsa de legi. Părerea mea este că chiar cu legile noastre greșite de astăzi am fi de o sută de ori mai bine dacă năravurile ar fi mai bune.

În una din ședințele trecute d. Cogălniceanu zicea că legea din Moldova care pedepsește pe funcționarii publici cari comit abuzuri este de neajuns, căci prevede pentru funcționarii prevaricatori pedepse prea mici. Spre dovadă ne-a spus că d-lui a trimis înaintea judecății 50 de funcționari, cari au fost toți dezvinovățiți. Vedeți însă că acest exemplu dovedește nu că legea pronunță pedepse mici, ci lipsa de moralitate a tribunalelor. Cred dar că, dacă vom observa bine, vom vedea că răul provine mai mult din lipsă de moralitate decât din a legilor, precum o susțin oamenii noștri de stat. Am avut și noi un caz grav de asemenea natură. Nu voi să citez persoana, dară vă spui că am cunoscut un funcționar public care a sfeterisit bani ai statului și astăzi încă se folosește de dânșii; aceasta nu din cauză că lipsesc legile, ci pentru că lipsește moralitatea. Iată dar cuvintele pe care m-am bazat când v-am propus acest amendament.

Din cele de mai sus se vede că aceste vechi adevăruri n-au încetat a fi tot atât de actuale astăzi; sunt amplificate însă prin sistematica creare de sute și iar sute de funcțiuni noi, la băuturile spirtoase, la tutunuri, la drumul

de fier și în curând la noua Bancă de Scont și Circulație. Elementele independente din țară devin din ce în ce mai puține alături cu elementele oficioase și semioficioase, și se-nțelege că în același grad scade neatârnarea de caracter și libertatea adevărată. Dar meșteri în sistematizarea și răspândirea oarecum epidemică a acestei boale sociale sunt roșii, cari într-adevăr vor ajunge la idealul Paraponisitului lui Alexandri, de-a face din toți românii funcționari ai statului — esceptând reacțiunea, se-nțelege.

❦

[29 mai 1880]

„Românul“ cuprindea acum câteva săptămâni următorul articol:

> „Monitorul oficial“ a publicat zilele trecute statistica importului și esportului în anul 1879. Cifrele acestei statistice sunt foarte elocuinți. Ele dovedesc că *balanța comercială* a României e foarte rea și îngrijitoare. Iaca țifrele.
>
> Import … … … … 254.482.629 l 95 b.
>
> Esport … … … … 238.650.006 l. 86 b.
>
> Diferință … … … …15.832.623 l. 9 b.
>
> Deci în anul 1879 **au ieșit din țară aproape 16 milioane mai mult decât au intrat.**
>
> Mai mult: datoria publică în același an a absorbit enorma sumă de lei 49.826.838.
>
> Prin urmare în cursul anului trecut **averea publică a României a jertfit pe altarul progresului străinătății enorma sumă de aproape 66 milioane lei.**
>
> Oricari ar fi teoriele ce se pot face asupra balanței comerciale, nimic nu va suprima faptul dat pe față de aceste țifre, că **producerea noastră nu este îndestulătoare spre a acoperi cheltuielile ce facem, că pe fiecare an capitalul național se micșorează** în loc de a crește și în sfârșit că, mergând tot astfel, vom slăbi din ce în ce până ce vom ajunge **la inanițiune**.
>
> **Situațiunea e grea și perspectiva ce ne descopere din cele mai îngrozitoare!**

De ce e vorba în șirurile de mai sus?

De balanța comercială. Ea e rea, îngrijitoare, căci iese din țară mai mult decum intră, producerea nu este îndestulătoare spre a acoperi cheltuielile ce facem, capitalul național se micșorează, ajungem la inanițiune, perspectiva e grea, situațiunea îngrozitoare!

Cititorul observă lesne că noi nu zicem nimic, ci reproducem pur și simplu cuvintele „Românului“ aplicând logica lui. N-am făcut decât să constatăm alături cu aceste țipete radicale că sub guvernul conservator de la 1871 până la 1876, inclusiv balanța comercială, departe de-a fi îngrozitoare,

era favorabilă chiar în anii cei mai răi, încât excedentele anuale a ceea ce luam prin export peste ceea ce cheltuiam pentru import ajungeau în medie la 56 milioane. În termen mediu deci țara lua de la străinătate în fiece an cu 56 de milioane mai mult decât îi da. Averea publică a României nu se jertfea pe altarul progresului străinătății, producerea noastră era îndestulătoare spre a acoperi cheltuielile, capitalul național se sporea.

Drept dovadă a acestei teorii emisă de chiar „Românul" publicăm din nou tabela importului comparat cu esportul României pe anii 1871-1876 inclusiv.

Anii	Import	Export	Escedentul exportului asupra importului
1871	82.927.288 lei	177.682.782 lei	94.655.494
1872	109.327.780 lei	166.557.104 lei	57.229.324
1873	97.867.167 lei	157.570.732 lei	59.703.651
1874	122.794.114 lei	134.713.818 lei	11.912.704
1875	100.834.169 lei	144.962.079 lei	44.127.910
1876	165.933.503 lei	235.300.669 lei	69.322.783

Totalul escedentelor de la 1871-1876: 336.951.866 fr.

Anul 1876 îl numărăm asemenea, pentru că condițiile unui bun esport stau în parte și în îndeplinirea exactă a lucrărilor agricole, a arăturilor. Cabinetul conservator își dă demisia la 27 aprilie 1876 și vine la putere cabinetul Epureanu-Vernescu, în care elementul roșu juca încă un rol secundar. Precumpănitor roșu a devenit guvernul în momentul în care d. I. Brătianu, ministru de finanțe, a luat prezidenția Consiliului, deci în august 1876. Ultimele cinci luni ale anului 1876 sunt ale unei coaliții Brătianu-Vernescu-Ionescu, însă roșii erau deja precumpănitori.

Cum s-așează însă roșii în scaun balanța comercială devine nefavorabilă.

Astfel vedem în anul 1877:

Import … … 335.548.999

Export … … 141.081.300

Diferență … … 194.467.699

Va să zică țara a dat atunci cu 194 milioane mai mult decât a luat. Cu toate acestea, de bună credință cum suntem, nu le-am imputat deloc o asemenea enormitate, căci importul cel mare era cauzat prin trebuințele

excepționale ale armatei rusești, pe când esportul a rămas cel ordinar al cerințelor străinătății către noi.

Ceea ce imputăm administrației roșie nu este dar nici anul 1877, nici anul 1878, pe când armate străine consumatoare alterau balanța comercială, făcând-o *în aparență defavorabilă,* ci le-am imputat anul ordinar 1879, când această balanță este *în realitate defavorabilă.*

E adevărat că suma brută a esportului e mai mare decât în anul 1876.

Iar de sumă brută e vorba sau de balanța comercială? Suma brută ar putea fi oricât de mare; îndată însă ce importul reprezintă o cifră și mai mare, balanța e nefavorabilă și ajungem, după teoria „Românului“, la inanițiune, la micșorarea capitalului național, la situații grele, la perspective îngrozitoare; pe când, din contra, suma brută poate fi mică, îndată ce însă esportul e mai mare decât importul avem sporirea capitalului național.

Cu ce ne răspunde acum „Românul“ la propria sa logică aplicată?

Cu injurii!

Apoi cu scuza că nu putem lua de normă decât doi ani de administrație roșie, 1876 și 1879, când esportul a fost mare!

Înainte de toate anul 1876 nu e un an de administrație roșie și noi de roșii vorbim. Roșii sunt pernicioși în țara aceasta, nu alte partide. Partida liberală esclusiv roșie a precumpănit în guvern abia în august 1876.

În fine, ne arată că cifra brută a esportului s-a suit. Da, dar cifra, tot brută, a importului s-a suit și ea mai mult încă, de întrece cu zeci de milioane pe cea a esportului nostru. „Românul“ nu zice nimic printr-asta decât că răul unei balanțe defavorabile care se petrece astăzi se petrece în *proporții mari,* pe când binele unei balanțe favorabile sub conservatori se petrecea în proporții mai mici.

Și e natural aceasta.

Din momentul ce importul e mare, plățile de făcut străinătății mari, omul vinde tot ce poate ca să plătească, deci până și instrumente necesare de muncă; esportul brut cată să se urce. Inanițiunea economică rezultă însă de acolo că, cu toate sforțările, balanța e tot nefavorabilă.

Cititorul vede bine că acestea nu sunt cuvintele noastre. Sunt curat teoria și logica „Românului“, aplicate la fapte reale.

Rezultă deci exactitatea deducțiunii noastre. Țara sub guvernul conservator lua pe fiece an cu 56 milioane mai mult decât da.

Dar acum esportul e cu 15 852 623 l. mai mic decât importul. Țara deci esportează azi cu 71 991 267 lei noi mai puțin decât sub guvernul trecut, se-

nțelege că în raport cu ceea ce importează, căci acest raport e în discuție.

Deducțiune finală, tot conform teoriei „Românului“: „Averea publică a României scade sub roșii în fiece an cu 72 milioane“.

Asupra injuriilor nu mai revenim. Când îi batem măr prin argumente la ce folos ar fi termenii necuviincioși?!…

❦

[31 mai 1880]

În numărul său de la 6 iunie 1880 ziarul socialist „Le Mot d'ordre“ cuprinde următoarele:

> *Depeșa aceasta a fost adresată d-lui Henri Rochefort: În numele* ***revoluționarilor români*** *din Paris, mișcați de durere, rugăm să credeți în adînca noastră simpatie și exprimăm dorințe pentru o încurîndă însănătoșare.*
>
> Mircea Rosetti. — Radovici. — Vintilă Rosetti. — Calligari. — Horia Rosetti. — Maniu.

Iată ce scule de tineri crește țara noastră în străinătate cu banii ei proprii, cu reversibilitățile de sute de mii de franci.

Halal de țară! Și când te gândești că acești *revoluționari români* trăiesc, indirect cel puțin, din buget, din banii noștri, ai fiecăruia din noi, din sudoarea țăranului și a breslașului, devenită reversibilă, când te gândești că va veni momentul când trei sau patru din aceste scule vor trăi direct din buget, prin moștenire de pensie, iar ceilalți ocupând câte 3-4 funcții plătite…?! Iată pe ce mâni o s-ajungă statul român!

O tempora, o mores!

❦

[31 mai 1880]

În numărul de la 26 mai am publicat o corespondență a d-lui Petrovici din Caracal, care cuprindea un apel către alegătorii din Romanați ca să fie cu luare aminte la aceia pe cari voiesc a-i alege în noul consiliu județean. Această luare aminte se deșteaptă prin enumerarea nepomenitelor procederi ale consiliului și comitetului permanent de acolo.

Găsim în acea corespondență numele a 16 bursieri trimiși pe banii județului în străinătate, să-nvețe ce? Dreptul poate, ca s-adauge numărul

nesfârșit al advocaților și postulanților din țară. Pe lângă aceasta, acești tineri sunt aproape toți rude cu membrii consiliului, fii de patrioți avuți cari au ambiția de-a număra pietrele capitalelor Apusului pe cheltuiala patriei. Afară de aceste burse, una de fiece membru al consiliului județean și câte două la dispoziția a doi deputați, împărțite părintește între rude, vedem acordată o bursă unui tânăr din Turnu Măgurele, asemenea fiu de om cu stare, care de la 1876 primește anual câte 3000 franci, pân-acum 12.720 franci pentru a învăța la Școala de Poduri și Șosele din Paris, în care, din cauza ignoranței, n-a fost primit nici până acum. Va să zică: fiu de om cu stare, ignorant, neprimit nici până acum în școală, din alt județ *nota bene*, și primind o bursă de 3000 franci pe an! Strălucită poziție pentru un tânăr patriot.

Apoi, tot din banii Romanaților, se dau câte 3000 de franci pe an unei dame, poloneze se vede, pentru ca fiicele patrioților să-nvețe — pe cheltuiala județului — franțuzește!

Iată dar ce se petrece sub guvernul liberal în județe. Răposatul Strat zicea: „Aristocrați la lefi, democrați la biruri“. C-o aristocratică ușurință se dau unui tânăr, numai pentru că cutreieră cafenelele Parisului, 3000 de franci pe an, tot cu acea ușurință se întreține o școală străină de franțuzește.

Să nu se crează însă că aceste lucruri se petrec numai într-un singur județ, ci în toate aproape. Cititorii își vor aduce aminte de acea măsură sumară pe care voia s-o ia d. Cogălniceanu, de-a șterge odată pentru totdeauna toate bursele din bugetul județelor, pentru că în genere se dau unor nepricopsiți din familii cu avere. Arareori într-adevăr se va vedea în străinătate un fiu de țăran sau de breslaș dedându-se, pe cheltuiala țării, unui studiu ingrat; se vor vedea însă feciori de bani gata luând burse pentru a studia dreptul, medicina sau tehnica. Pân-în ziua de astăzi nimene în țară nici nu și-a dat seama de ceea ce însemnează o bursă, nici de scopul pentru care se dă.

Bursele, *pro primo*, nu se dau nicicând unor oameni cu avere, *pro secundo*, nu se dau pentru ca tinerii să învețe științe lucrative ca dreptul, medicina, tehnica. Tineri modești și silitori, cari vor fi mulțumiți c-un viitor puțin strălucit, ingrat chiar, primesc în alte țări asemenea burse pentru a se ocupa cu studii istorice, etnografice, arheologice sau filologice, cu științe cari nu aduc bani, n-aduc câștig. E prea adevărat că tocmai aceste științe, și nu cele practice, constituiesc adevărata cultură a unei nații, că după produsele sale științifice și literare se cântărește valoarea vieții unui popor

pe pământ. Dar, deși aceasta e adevărat, imensa majoritate a oamenilor n-are nici răbdarea, nici gustul unei adâncite cercetări științifice și se mulțumește cu apropriarea rezultatelor ultime, cu esența științei. Iată dar adevărata menire a burselor: a crea specialiști în ramuri de știință care n-aduc mare câștig bănesc, a crește pe învățătorii nației — și breasla învățătorească nu-i în nici o țară avută; cariera e — esceptând poate Englitera — pretutindenea ingrată.

Astfel am văzut sub ministerul conservator trimițându-se câțiva tineri în străinătate — însă pentru a studia dreptul, medicina sau ingineria? Nu. D. Tocilescu a fost trimis pentru filologia limbelor slave, de vreme ce documentele noastre istorice de-naintea epocei lui Matei Basarab sunt scrise slavonește; d. G. D. Teodorescu a fost trimis pentru filologia limbelor clasice ș.a.m.d. Cât pentru studiile lucrative, se vor găsi întotdeuna oameni cu oarecare avere cari să traducă o parte din capitalul lor bănesc asupra fiilor lor în capital de știință practică și aducătoare de câștig.

Dar roșii îs asemenea idei?

Mai lesne trage nădejde spânul de barbă decât noi că onor. confrați vor ajunge vreodată să aprecieze un lucru după valoarea și înțelesul lui. Nepricepere și rea-credință, iată cele două proprietăți indisolubil unite în fiece patriot roșu, aproape fără nici o escepție.

Când se petrec asemenea lucruri în județe, când nepotismul și postulantismul, agravate prin reversibilități, au ajuns la culmea înfloririi, tocmai atunci prințul Dimitrie Ghica găsește că toate sunt bune și frumoase; deci, mai alaltăieri mână-n mână cu d. Fleva, ieri cu onorabilele Serurie, crede de datoria sa de a da un relief politic alegerilor județene din Ilfov, credință pentru care și-a atras aspre mustrări de la „Binele public“ și o călduroasă apărare din partea „Românului“…

Din această apărare relevăm și noi câteva puncte.

> Viciul caracteristic al coteriilor politice fără viitor este esclusivismul…
>
> Un om de valoare intră într-o partidă, o părăsește, *dacă-și schimbă ideile,* spre a intra în altă partidă, dar niciodată nu intră într-o coterie, mai totdeuna personală și de un caracter esențialmente efemer.
>
> Toți oamenii de principie știu în fine că o partidă trebuie să aibă totdeuna ușele deșchise pentru orice om onorabil voiește să-i dea concursul său … etc.

Ei bine, roșii sunt cu atâta naivitate esclusiviști încât nici nu știu ce va să zică esclusivism, precum cei născuți orbi nu știu ce va să zică a fi orb.

Dar esclusivism se cheamă tocmai neîngăduirea unor personalități cu alte principii sau cu altă nuanțare a lor. Neesclusiv este un partid atunci când primește în sânul orice individualitate onorabilă cu seria ei de principii, cu întregimea ființei sale și când linia generală de purtare a partidului răsare din concursul tuturor ideilor emise, nu din formule dictatoriale ale unui mare magistru ca cel din Strada Doamnei. Dar, când cineva renunță la individualitatea sa pentru a avea principii identice cu onorabilele Fleva sau Serurie și cu marele magistru, atunci nu înțelegem ce esclusivism ar mai fi cu putință. Asta ar însemna a se esclude pe sine însuși, ca un personaj comic al unei foi umoristice vieneze care, neavând cine-l da afară și fiind deprins cu aceasta, s-a hotărât în fine… de-a se da el însuși afară.

Dar iată cum urmează „Românul“:

> Dar la ce-ar folosi toate acestea? A dovedi că patriotismul, esperiența și bunul-simț a d-lui Dimitrie Ghica sunt mai presus de slăbiciunile și considerațiunile personale cari au dat naștere grupului „Binelui public“?
>
> Acestea o știe publicul tot atât de bine cât și noi; el știe asemenea că un om de greutatea d-lui Dimitrie Ghica se poate apropia de o partidă ca aceea ce avem onoare a o reprezenta, iar niciodată de un grup personal ca acela de la „Binele public“.

„Românul“ pare a uita că prințul Dimitrie Ghica a făcut parte din grupul — estrem de numeros și de important — al răposatului Centru, precum pare a fi uitat și lista de *epitheta ornantia* cu care „Presa“ gratifica acum câteva luni pe d-alde Pătârlăgeni, Mărgăritești, Serurii. Acum sunt cu toții o apă. Noroc bun și spori întru toate! Noi nu dorim răul nimănui.

Singura deducere pe care ne permitem a o trage din cele de mai sus e că tot patriotismul, esperiența, bunul-simț pe cari publicul le știe tot atât ca și „Românul“, precum și greutatea unui om ca principele Dimitrie Ghica, l-a făcut să se țină atât timp de partidul conservator cu care „Românul“ era însă în luptă — de unde urmează că, pe când conservatorii erau la putere, „Românul“ era nepatriotic, fără experiență, fără bun-simț, de vreme ce combătea toate acestea în persoana prințului.

„Românul“ și „Presa“ vor purta ani întregi încă macula inconsecuenței lor dacă se vor hotărî a se îndrepta, ceea ce nu sperăm; dacă vor urma calea de până acum însă, vor purta pururea această maculă.

Onorabilii confrați trebuie să știe că Aristotel n-a trăit în zadar în mijlocul acelei mizerabile, mincinoase și fără de caracter demagogii din

Atena, că nu în zadar s-a consumat pe pământ acea inteligență vastă care s-a ocupat cu discusutul tuturor cutelor sofistice în cari s-ascunde micimea omenească.

O ultimă observare.

Noi admitem în adevăr că prințul Dim. Ghica merge azi mână-n mână cu onorabilele, învățatul și neprihănitul Serurie, precum și cu onorabilele Fleva, pentru că s-a convins că opoziția sistematică se face din cauza goanei după putere, iar această din urmă din cauza proletariatului de postulanți. Nu ne supărăm asemenea dacă d-sa, cu toate probele contrarii, va crede că poate arunca și partidul conservator în aceeași categorie de vânători de putere, căci libertatea presei române ne-a cam deprins cu toate acuzările, oricât de nefondate ar fi.

Doar o singură observație. Cam târziu vede prințul aceasta. Noi am reprodus în no. de la 28 mai un amendament al d-lui C. Crețulescu, introdus în răspunsul către tron la 15 fevruarie 1863, amendament primit pe atunci de aproape unanimitatea Adunării; am reprodus asemenea discursul d-lui Crețulescu. Acest discurs cuprinde într-o formă amplă și științifică toate motivele câte le-a citat prințul pentru a-și motiva trecerea sa în partidul roșu. Oare această trecere nu s-ar fi putut opera de atunci chiar? Căci într-acea Adunare era față și prințul Dim. Ghica, și d-nii Rosetti-Brătianu, și alți patrioți. Iată deci adevărata epocă în care prințul ar fi trebuit să devină liberal-național, pentru ca să fim dispensați de reflecții de natura celor de față.

❦

[1 iunie 1880]

La 4/16 iunie, peste câteva zile așadar, se va întruni la Berlin Conferența suplementară, epilogul marii Conferențe de pace. Întârzierea ei a provenit desigur de la discuțiile asupra marginelor în cari puterile voiau să îngrădească hotărârile acestei Conferențe suplementare. Rusia de exemplu voia ca această discuție suplimentară să se întinză asupra tuturor punctelor neîndeplinite încă ale Tractatului de la Berlin, părerea opusa însă era ca ea să se mărginească numai la cestiunea frontierei turco-grecești.

Până acum știm că la 7 iunie d. de Radovitz a prezentat la Paris ministrului de externe al Franței, d-lui de Freycinet, invitarea la Conferență.

După propunerea Angliei, toate puterile vor numi, pe lângă ambasadorul lor, și câte un delegat tecnic.

Tot în ziua de 7 iunie principele Reuss, ambasadorul Germaniei la Viena, a prezentat o invitație analogă la Ministerul de Esterne de acolo. Austria va fi reprezentată în Conferență prin ambasadorul ei de la Berlin, contele Szechenyi, atașându-i-se însă cu consiliari tecnici agentul diplomatic și consulul general, d. Zwiedinek de Sudenhorst, atât de bine cunoscut Bucureștilor, și colonelul de stat major baron de Ripp. D. Zwiedinek se bucură de meritatul renume de-a fi un cunoscător escelent al relațiunilor din Orient în genere, dar îndeosebi are o cunoștință specială a raporturilor etnografice și locale a acelor teritorii asupra cărora va avea a dezbate Conferența, de vreme ce a fost mult timp consul imperial la Ianina.

În ziua în care s-au remis din partea Germaniei invitațiile la Conferență regele Greciei au avut convorbiri mai lungi cu d-nii Gladstone, Granville și Dilke. Regele și-a esprimat părerea sa de bine asupra schimbării de opiniuni a actualului cabinet englez, căci în martie marchizul Salisbury se esprimase contra pretențiilor Greciei asupra Ianinei.

Un reprezentant al Turciei nu va lua parte la această Conferință. La nota colectivă a puterilor Poarta prepară un răspuns în termeni foarte hotărâtori: sultanul nu va îngădui nici un amestec în afacerile dinlăuntru ale împărăției. Tot ce cere Tractatul de la Berlin se va executa, dificultatea greacă și cea muntenegreană se vor înlătura, însă Turcia să nu fie somată în puncte ce-i sunt defavorabile fără a se fi executat punctele ce-i sunt favorabile și cari se enumeră anume.

Noi revenim asupra opiniunei emise în coloanele noastre că, fără o serie de principii de drept public, introduse în mod egal și cu bună-credință în toate teritoriile balcanice, împăciuirea nu va fi cu putință. Multiplele tendențe de predominare ar trebui atenuate prin principiul că toate limbile și toate naționalitățile sunt în mod egal recunoscute în biserică, în școală, în comună și în ținut. Pentru a exercita o predominare nestricăcioasă unul din elementele etnice ale Peninsulei ar trebui să fie sau cu mult mai numeros, sau, în fine, cu mult mai cult decât celelalte, ceea ce pân-acuma nu e. O civilizație reală le lipsește tuturora; încât predominarea se traduce, din partea elementului dominant, în acte de barbarie, din partea celor stăpânite — în acte de rebeliune, cu cât mai naturale cu cât sunt, din nefericire, mai justificate. Astfel o egală incultură, o egală valoare numerică și o egală slăbiciune face ca fiecare din ele să nu poate învinge momentan decât prin o

influență străină oarecare, pentru ca la rândul lui fiece element să fie învins iar printr-un curent de influențe străine. Cele două influențe de căpetenie sunt, se-nțelege, cea rusească și cea austriacă. Orice punct al Peninsulei îl vom atinge cu degetul vom da de aceste două curenturi opuse, deși ne abținem, în momente atât de gingașe ca cele actuale, de-a ne rosti care din ele e mai în avantajul culturei și înaintării deosebitelor rase ale Peninsulei. Cititorul inteligent își va face concluzia singur din o relație ce va urma mai la vale și pe care o reproducem din ziarul „Unirea“ din Iași.

Macedoromânii, cum se numesc în mod greșit de către cărturarii noștri, tracoromânii, cum ar trebui să se numească în adevăr spre deosebire de dacoromâni — o deosebire îndealtmintrelea foarte mică, accentuată numai în fonologie și lipsind cu totul din conformațiunea fizică și din originea amânduror ramurilor — tracoromânii deci au fost în evul mediu un popor foarte numeros, răspândit asupra întregei Peninsule Balcanice. Dar lipsa de cultură, căderea repede a regatului româno-bulgar, predominațiunea unui cler bizantin formalist care prefăcuse biserica nu în școală de bune-năravuri și de convingeri morale, ci într-o școală de amăgire a lui Dumnezeu și a conștiinței proprie prin formalități fetișiste, toate acestea au contribuit de-a amâna deșteptarea lor națională până în zilele noastre.

În ziarul „Unirea“ din Iași citim, în privirea situației tracoromânilor din Macedonia, următoarele:

> Românii Macedoniei sunt obiectul celei mai mari atențiuni a guvernului austriac, carele, prin orice mijloace precum și la orice ocazie, caută să-și câștige simpatia lor. Astfel, îndată ce se ivește un conflict între un român și un grec, consulii austriaci iau partea românului și-l apără la autoritățile otomane respective. Grecii de altă parte se silesc de a se impune românilor și a-i convinge că soarta li va fi mai bună sub guvernul din Atena decât sub cel otoman.
>
> Clasele inferioare ale românilor încep a se înclina încâtva cătră Austria, sunt însă contra Greciei.
>
> Clasele mai culte însă resping atât influența austriacă cât și cea elenă. Puținele școli române numără mai fiecare câte 70 de elevi cel puțin și locuitorii de primprejur devin cei mai înfocați patrioți. Așadar ar trebui ca școlile române să se înmulțească pe cât se va putea mai mult.
>
> Se mai recomandă și alt mijloc, și anume înființarea de mai multe consulate române în orășelele cele mai principale de acolo, numai cât consulii ar trebui să fie români, iar nu negustori greci.
>
> Consulii români ar trebui între altele să-și deie silința cea mai mare de a feri satele românești de năvălirile bandelor de hoți; mijlocul spre a ajunge la acest scop ar fi stăruința necurmată a consulilor pe lângă autoritățile otomane de a urmări asemenea

bande cu forțe de ajuns. Bandele, formate câteodată din 100 până la 200 vagabonzi, merg cu îndrăzneala lor până a năvăli ziua-n amiaza mare asupra satelor și a escrie contribuțiuni grele pentru locuitori. Consulii austriaci promit locuitorilor români că, dacă Macedonia va ajunge sub Austria, brigandajul ar înceta imediat. De aici provine dar înclinarea sătenilor români cătră austriaci.

Scrisoarea pretinde chiar că bandele de hoți din Macedonia ar fi întreținute de o mare putere. Împrejurarea că bandiții sunt tot indivizi străini dă loc la aceste supoziții. Merită a se aminti aici că bandiții, spre a stoarce și ultimul ban din punga locuitorilor, iau ca zălog copii din școli pentru a căror restituire iau apoi de la părinți sume enorme.

O cestiune de cea mai mare importanță amintită în scrisoarea amicului nostru este alianța româno-albaneză.

Dintre toate popoarele balcanice albanejii și românii se împacă mai bine unii cu alții, simpatizează la orice ocazie. Așa fiind, s-ar putea foarte ușor realiza o alianță între albaneji și români. Foloasele pentru ambele popoare ar fi mari.

Se-nțelege de la sine că o solidaritate strânsă între albaneji, turci și români în partea locului ar fi mijlocul cel mai bun de-a preîntâmpina tendențele de predominațiune panbulgare și panelene, deși nouă repartiția teritoriilor după state ne pare un punct mai puțin important decât stabilirea sinceră a unor principii de drept public cari să admită egalitatea pentru dezvoltarea deopotrivă a tuturor elementelor etnice din Peninsulă.

❦

[3 iunie 1880]

Fără a prooroci, am spus-o, din capul locului, că partidul guvernant va pune toate resorturile în mișcare spre a da alegerilor pentru consiliile județene o nuanță politică pronunțată. Deși, mai mult decât oricând, țara are nevoie de nepărtinire și corectitudine în administrație, deși simte un adevărat dezgust pentru această transplantare a esclusivismului de partid până și în îngustele cercuri ale județului și comunei, deși, în fine, prin manoperele atotputerniciei guvernamentale se trage până și acest teren de activitate publică de sub picioarele majorităților locale pentru a-l supune procedimentelor cunoscute ale majorităților parlamentare, totuși, mai departe decât oricând de un regim de adevărată libertate, enciclicele papei din Strada Doamnei plouă, și părintele revoluționarilor din Paris, cari se complimentează acolo cu zgomot cu foștii corifei ai comuniștilor, crede de cuviință a-și atribui în public toate meritele șie, toate demeritele altora.

Am pierde numai timpul discutând cu d. C.A. Rosetti. Procedura d-sale e întrucâtva analogă cu aceea a d-lui Brătianu. Dacă Matei Basarab a făcut vrun bine în țară, desigur d. Pătărlăgeanu l-a sfătuit să-l facă; dacă s-a ridicat Tudor Vladimirescu contra grecilor, aceasta se datorește liberalilor; dacă, în fine, toate punctele liberale și naționale ale Constituției de astăzi: abrogarea privilegiilor, egalitatea civilă și socială, libertatea conștiinței, accesibilitatea tuturor la funcțiile publice, repartiția fără osebire a dărilor, sinodalitatea autonomă a bisericei române, secularizarea averilor închinate, c-un cuvânt, dacă toate reformele cari le avem de bine de rău s-au votat de Adunarea ad-hoc din Moldova, compusă din conservatorii actuali, atunci toate acestea se datoresc d-lui C.A. Rosetti. Nu e nici logică nici bun-simț în atribuirea aceasta — dar ce face? Douăzeci de ani d. C.A. Rosetti urmează această tristă meserie și n-ar fi natural ca doftoria întăritoare să-l schimbe deodată într-atâta încât, din șef al partidului roșu, să devie o dată măcar ceea ce nicicând n-a fost: amic al adevărului!

Fiindcă lumea s-a săturat de a asculta pe onorabilii Fleva, Serurie ș.a., sau, ascultându-i, nu le dă nici o crezare, în programul de acțiune pentru alegerile județene era desigur înscrisă și ieșirea în scenă a prințului Dimitrie Ghica. Dintre toate ziarele, noi am făcut mai puțin caz de aceasta. Dacă d. Stan Popescu e liber în România de-a se proclama dictator al republicei

Ploieștilor, nu tocmai din grația lui Dumnezeu, dar prin voința națională; dacă așadar demagogi de rând ridică stindarde de principii și iau aere de oameni mari, desigur că nici legile, nici datinele generației noastre nu se opun ca un om de vaza și de influența unui Dimitrie Ghica să profeseze orice credințe va voi, să susțină pe cine i-o plăcea. N-am făcut din aceasta nici o acuzare și admitem ca pe deplin îndreptățită o schimbare de principii sau o schimbare la față.

Prințul Dimitrie Ghica s-a numit pe sine însuși în parlament *conservator,* mai mult încă, pretindea frumosul rol de a mântui partidul conservator în momente de pericol, a fost șef al unui guvern prezident al unei Adunări conservatoare. Cu toate acestea nu facem nici un caz din acestea; precum nu se pot opri în zilele noastre schimbările de religie tot astfel nu se pot reproba nici schimbările de idei politice, fiindcă numai fanaticii mai numesc astăzi o schimbare de convingeri apostazie. Dar un lucru desigur că e discutabil în toată schimbarea aceasta. Nimic nu se întâmplă în lume fără cauze, trăim în lumea strictei, fatalei cauzalități. Așadar, pentru a esplica, nu a justifica, o schimbare, ne rămâne a cerceta cauzele, și acestea iar nu se pot vedea decât din motivele pe cari le invocă prințul însuși pentru a esplica trecerea sa în tabăra liberală.

Aceste motive — am dovedit-o în două numere trecute — sunt foarte vechi, sunt spuse demult de alții, încât ne-am mirat numai cum de ele n-au avut acum douăzeci de ani asupra prințului salutarul efect de a-l înfrăți cu d. C.A. Rosetti. Căci, sau motivele invocate de prințul Ghica sunt cele *reale,* și atunci schimbarea aceasta ar fi trebuit să se întâmple demult, sau ele sunt numai pretextate, și atunci ne-ar rămânea sarcina, cam ingrată, de-a cerceta înșine adevăratele cauze ale neașteptatei fraternizări cu eternul Serurie.

Iată pentru ce am așteptat într-adevăr ceva nou din gura respectabilului nostru concetățean. Schimbarea s-a făcut repede, cu venirea d-lui Boerescu la putere. Când doi oameni atât de rău tratați de presa guvernamentală, precum n-au mai fost aproape nimeni în această țară, simt necesitatea de-a da sprijinul lor unui partid care i-a numit vânzători de țară, chemători de invazii, aruncători ai corpului sângerând al României la picioarele împintenate ale contelui Andrassy, când d. Boerescu a fost gratificat până și cu epitetul de… *pion* denunțător al lui Vodă Cuza, prințul va fi, credem, atât de echitabil cu noi de-a îngădui ca, în conformitate cu legile minții omenești, să căutăm, în schimbările acestea, *la raison suffisante,* să simțim

cel puțin trebuința unor cuvinte îndeajuns de puternice cari ar fi putut determina atitudinea d-sale în momentele de față.

Aceste cuvinte suficiente nu le aflăm între cele mărturisite, încât trebuie să admitem că ele fac parte din sfera celor nemărturisite. D-sa ne răspunde că n-a avut a ne spune ceva nou, că nu e Edison și n-a inventat nici lumina electrică, nici telefonul. Desigur, nu; și noi mărturisim cu mâna pe conștiință că prințul în adevăr nici telefonul, nici lumina electrică n-au inventat-o și temperamentul nostru nici nu ne îngăduie să așteptăm asemenea lucruri de la domnia sa.

> Regret — zise prințul — că n-am talentul invențiunii, căci aș inventa și eu un instrument prin care să fac a străbate glasul poporului în inima acelor oameni cari mă atacă; să auză și ei acel glas al poporului care geme din cauza luptelor noastre; să auză acel glas care zice: destul cu atacurile personale, îndurați-vă, aruncați-vă ochii asupra noastră, a poporului. Protestăm în contra luptelor voastre. Luptați pentru principii, *nu pentru ambițiunile voastre personale.*

Frumos și bine zis.

Dar natural e din parte-ne s-auzim seria de principii pe cari le apără prințul și noii săi amici, de ex. ziarul „Românul“? Dacă le-am ști ne-am uni poate cu ele. Căci din câte s-au scris pe hârtie nu s-a ținut nimic și, de vreme ce nu s-au ținut, n-au fost adevăratele principii ale partidului.

Dați odată pe față acele principii, să le cunoască lumea, să aibă măsura faptelor, înțelesul și cheia acțiunii d-voastre. Toate partidele au făcut-o aceasta. De bine de rău, lumea știe ce vor toți. Numai marele partid să n-aibă o serie anume de principii mărturisite?

Oare programa nu consistă cumva dintr-un singur cuvânt: reversibilitate?!…

❦

[4 iunie 1880]

În vederea alegerilor pentru consiliile județene se încheie multe alianțe, pur și simplu în vederea rezultatului practic al unei majorități sigure de voturi. Lucrul s-a observat nu numai la noi, ci în toate țările. Partidele înlăturate din viața publică prin atotputernicia guvernamentală se numără și-și unesc voturile asupra cutăror persoane, fără privire la nuanță, numai opoziție să fie. Aceste uniri nu se fac pe baza unor concensiuni de principii,

ci pe aceea a unor concesiuni de fapt, rezervându-și fiecare de-a se accentua, când va ieși la suprafața vieții publice, conform programei sale. Un asemenea compromis s-a făcut de atâtea ori între centru și socialiști în Germania și tot astfel e — *mutatis mutandis* — unirea între conservatori și fracțiune la Iași, se înțelege, distingându-se cele ce sunt a se distinge, căci nici conservatorii ieșeni nu sunt retrograzi, nici fracțiunea nu e socialistă.

Acestei uniri în vederea alegerilor nu i-au lipsit imputările. Întemeiate ori neîntemeiate, nu ne preocupăm deocamdată; sigur e numai un lucru. Nu este folos reversibil în perspectivă, încât această picătură amestecată în unirea roșilor cu d. Boerescu de ex. nu se aplică defel la compromisul din Iași. Discutăm numai dreptul de-a face asemenea imputări; căci cine le face? „Presa“.

Iată coarda pe care-o ține acum organul răposatului Centru:

> Iată dar dreapta, conservatorii estremi, *uniți*, aliați cu elementul cel estrem dintre liberali, cu fracțiunea, cu aceia cari până astăzi joacă la noi rolul de adevărați demagogi.
>
> Care *este* întinderea și condițiunea acestei alianțe, operate la Iași, *nu știm*.

Și, cu toate că nu știți, discutați trei coloane de polologhie. Nu-i vorba, cam așa faceți cu toate cestiunile: discutați făr-a ști asupra lor câtu-i negru sub unghie. Haina cea mai potrivită neștiinței e tăcerea, de acolo proverbul latin: *si tacuisses philosophus mansisses*. De tăceai, mintios mai erai. Din neștiință nu rezultă decât neștiință — nimic; căci de veți multiplica nula cu oricâte vorbe deșarte n-o să iasă decât vorbă lungă fără rost, de n-are omul încotro apuca să scape de lihnirea ce produc inteligenței cuvintele neînsoțite de un înțeles concret.

D-acolo apoi grozave imputări asupra monstruozității combinării voturilor în niște biete alegeri județene în cari principiile de politică generală nu joacă nici un rol.

Ce sterp teren!

Generoși, cum suntem totdauna, și nevoind a lăsa pe confrații noștri respectabili de a-și istovi inteligența căutând flori retorice pentru oprobriul acestei nevinovate conlucrări electorale, le prezentăm, în fașe încă, însă foarte sănătos, un mic monstru de alianță lucrativă, pe care iată-l din creștet până în talpă.

Iată ce scrie „Presa“ din aprilie 1875:

Apoi însuși domnitorul, în urma greșalelor neiertate și-a conduitei *perfide* a adversarilor noștri (roșii) din 1868 și 1871 martie, mai poate avea încredere în niște *turburători sistematici,* cari au dovedit că nu sunt decât niște *nulități ambițioase?*

Una la mână. Vasăzică, la 1875 d-nii Rosetti-Brătianu nu erau decât niște nulități ambițioase și turburători sistematici, cu conduită perfidă. Câte lucruri nu sunt bune de știut în lumea asta?

Ce povestește însă „Românul“ ca răspuns la acel atac?

La 1860 principele Cuza fu silit să cheme la minister pe membrii partidei ce servește acest ziar.

Peste vro 30 de zile ministeriul acela decide a demisiona motivat.

D. V. Boerescu face schița demisiunii, pe care d. C.A. Rosetti o mai modifică, *îndulcind-o.* Avem încă în original acea frumoasă schiță.

Domnul cheamă pe *toți* miniștrii și le cere să reia demisiunea, spre a o mai îndulci. Refuzându-i-se cererea, se supără și lasă să-i alunece următorele cuvinte:

— N-aveam încredere în d-v., ș-am fost însărcinat pe d. Boerescu să vă survegheze.

Am suferit pentru omul pe care principele Cuza îl *desconsidera* în asemenea mod.

Numai espres pion de șah al lui Vodă nu se zice.

Două la mână! Bună și asta.

Dar de ce atât de departe, când binele e atât de apropiat?

La 2 iunie 1879 — azi un an — „Presa“ scria următoarele:

De două ori de la 1866 România a avut **nenorocirea** și **umilirea** de a vedea pe radicali la guvern și în amândouă rândurile roșii au fost un **adevărat flagel** pentru țară.

Au promis, în mod ipocrit, libertatea în alegeri; dar *influența morală* și **amenințările** au jucat primul rol, căci cuvântul „libertate“ l-au întrebuințat numai cu numele, iar nu și în fapte. L-afirmă în cuvintele lui și-l neagă în faptele lor. Este *apostazia* lor când ajung la putere, pe când libertatea, este cultul lor fiind în opoziție … *căci nu este nimic de comun între acest divin principiu și între radicali*. Renegați ai acestei libertăți dovedesc pe fiecare zi apostazia și **incapacitatea lor de-a guverna**.

Au luat locul guvernului conservator fără să fie capabili a face ceva mai bun sau chiar de-a face altfel, și lumea a început să vadă că *toți* oamenii lor politici nu sunt decât niște bărbați **plini de pasiuni și de ură** (vorba prințului Ghica). Timpul este mai aproape decât se crede ca un dezgust general să se ridice în toate părțile țării noastre și să-i înlăture de la putere.

Din magistrați visează și tind a face niște funcționari devotați urelor și pasiunilor lor; *din armată ar voi să facă niște instrumente docile ale lor pentru timpul când nu vor mai fi la putere, glorificând pe ofițerii* cari se revoltă contra disciplinei.

> Acești oameni ce se intitulă, în mod ridicol, de „liberali“, înjurau și nesocoteau pe toți românii de bine cărora puterile străine, pentru onoarea României, le dădeau vro decorație însemnată și-i arătau opiniei publice ca vânduți străinilor, ridiculizându-i cu diferite titluri nobilitare (baron P … de exemplu). Ajunși odată la putere, liberalii noștri căpătară și mai multe decorații străine și-umplură piepturile cu cruciulițe și păsăruici, *ca să piardă Basarabia,* să cheltuiască milioane … etc. etc.

Apoi asta zicem și noi, păcatele noastre!

Cine zice că noi atăcăm pe roșii? Ferit-a sfântul! Nu facem decât să copiem, ca niște umiliți discipoli întru cele bune și plăcute lui Dumnezeu, ceea ce-a zis „Presa“ despre ei. Mai parafrazăm noi, nu-i vorba, dar mic e meritul nostru, mare al „Presei“.

Dar cum stau azi — după 360 de zile — onorabilii de la „Presa“ cu acei oameni al căror guvern e o nenorocire și o umilire, un adevărat flagel pentru România, cu acei oameni incapabili de-a guverna, cari *toți* sunt plini de pasiuni și de ură, cari fac din armată instrumente docile, glorificând revolta în contra disciplinei, cu acei oameni umpluți de păsăruici și cruciulițe ca să piardă Basarabia…?

Cum stau?

Bine, sănătoși cu toții.

Astăzi scrie „Presa“ că:

> Unirea și fuziunea între elementul liberal al stângei și elementul liberal moderat (Dimitrie Ghica—Boerescu) sunt *naturale;* amândouă aceste elemente sunt *identice* în natura lor. Din unirea lor poate ieși un ce omogen, o adevărată forță prin colectivitate.

Mai e vorbă? Cine zice altfel?

Iată dar o temă escelentă pentru onorablii confrați de la „Presa“. Ce să-și piarză timpul cu niște franctirori ca noi, gata totdeauna a răspunde cu foc de câte ori fac o mișcare în contră-ne și… suntem tari în meșteșugul acesta. Când „Presa“ ne va esplica nouă cum se concordă lucrurile de mai sus, promitem să-i esplicăm și noi cum se concordă procederea din Iași.

❦

[5 iunie 1880]

Foile capitalei au vorbit de un act de ușurință a guvernului asupra căruia noi am tăcut pân-acuma, dar care merită relevat de vreme ce arată câtă

încredere mai sunt în stare a inspira omului serios procederile partidului radical.

Vineri la 23 mai, în nr.-ul 115, „Monitorul“ a publicat *Statutele Băncii Naționale* întărite prin semnătura M. Sale Domnului și prin aceea a d-lui Câmpineanu, ministru de finanțe.

Art. 29 al Statutelor zice:

> Nu se vor scompta decât efectele de comerț la ordine, timbrate, având o cauză reală cu scadență cel mult de una sută zile și garantate prin trei semnături solvabile.

Într-adevăr Banca Franței urmează tot astfel: ea sconteează polițe c-o scadență de cel mult trei luni și garantate prin trei iscălituri ale unor *comercianți* a căror solvabilitate e de notorietate publică.

Banca Prusiei sconteează numai polițe plătibile loco, cu termene scurte, în orice caz nu peste trei luni și având trei iscălituri solide.

Banca Națională a Austro-Ungariei sconteează numai polițe la ordin garantate prin trei iscălituri, examinate cu toată scrupulozitatea de comitetul Băncii.

Era așadar natural ca și la Banca noastră să se exige trei iscălituri, și anume de comercianți a căror solvabilitate să fie de notorietate publică.

Ce se întâmplă însă?

„Românul“ a simțit din acest articol că Banca ar fi silită a face numai operații solide și cari se realizează în scurt timp. Iată ce zice deci acest ziar în nr-ul său de la 24 mai, adecă a doua zi după apariţiunea statutelor în „Monitor“:

> Dispozițiunea de a nu se putea scompta la Bancă decât efectele de comerț cu trei semnături fără nici o singură excepțiune este estremă și va mărgini scomptul foarte mult.
>
> Ne vom servi de un exemplu precis. — D. G. Cantacuzino, d. G. Vernescu sau alt proprietar mare, om avut, cu credit mai mult decât neîndoios, are trebuință de numerar în afacerile sale. O asemenea persoană nu aleargă din casă-n casă să caute pentru polița sa două semnături solvabile; nici că se adresează cuiva, cu atât mai puțin unui comerciant, spre a-i cere girul. Omul avut va merge la bancherul său, la Banca României spre exemplu, a-și face operațiunea, Banca României primește polița d-lui Cantacuzino sau a d-lui Vernescu, o girează și merge de o scomptează la Banca Națională.

Iată dar, prin o citare improprie de nume proprii, înlăturat și principiul fundamental al unei bănci de scompt și principiul celor trei iscălituri. Nici d. Cantacuzino, nici d. Vernescu nu sunt comercianți, ci proprietari mari de case și moșii; afacerile proprietății mari teritoriale sunt cu totul de altă natură decât acele ale negoțului și n-au nicicând nevoie de o Bancă Națională, ci de altfel de instituțiuni de credit și cu toate acestea… argumentarea șchioapă a ziarului guvernamental a avut ca efect imediat … ce?

Schimbarea statutelor prin *pretextarea unei erori de tipar.*

La 25 mai în no. 117 „Monitorul“ reproduce din nou statutele, arătând că se înseraseră *cu oarecari omisiuni.*

Pretinsa *omisiune* se vede la art. 29 și cuprinde următoarele:

> Totuși efectele de comerț cu două semnături vor putea fi admise în cazurile, în modurile și condițiunile ce se vor determina prin regulamente hotărâte de consiliul general și aprobate de Ministerul de Finanțe.

Iar „Românul“ aplaudă că s-a rectificat *întocmai* după cum ceruse.

Iată la ce stare a ajuns statul român.

Apar statutele unui institut de credit sancționate de Domn.

O foaie inventă o sofismă a doua zi după aparițiune.

Și semnătura domnească e redusă la rolul de a fi stat sub un text cu omisiuni cari se rectifică conform acelei sofisme.

E nedemn de-a introduce modificări într-o legiuire sub pretextul unei erori de tipar, mai ales când din acea pretinsă omisiune rectificată se vede că pân-acum ministrul nu știe clar cari sunt cazurile în cari se pot admite două semnături și când din stilizarea acelei omisiuni se vede că e făcută curat pentru a face gustul patrioților din Strada Doamnei.

Dar culmea acestei procedări nedemne e jucăria pe care d. Câmpineanu și-o permite cu persoana și semnătura șefului statului.

❦

[6 iunie 1880]

Nu fără durere am citit cele cinci enciclice ale d-lui C.A. Rosetti, șeful partidului roșu din România. Să nu fie oare dureros a vedea o viață întreagă de om scurgându-se întru a inventa pretexte pentru a se deosebi pe sine de

ceilalți și a îndeplini — cu sau fără voie — contrariul de ceea ce pretextă că voiește?

Cu acte autentice în mână se poate dovedi că nimic, absolut nimic din reformele introduse de la Unire nu se datorește d-sale esclusiv, nici partidului pe care-l conduce. S-ar putea proba, asemenea cu acte autentice, că nicicând roșii n-au venit la putere prin propriele lor forțe, ci totdauna sub o firmă străină. O dată era Crețulescu, altă dată M. Epureanu, totdauna însă ei s-au introdus sub auspiciile și protecția unui om de stat străin de partidul lor, pentru a-l înlătura mai pe urmă, a dizolva Adunările cărora își datorau venirea la putere și a alege, cu toate mijloacele nelegitime, altele, din partea cărora să fie siguri, stăpâni absoluți, necontrolați de nimenea.

Și se poate oare să fie altfel?

Din ce consistă, într-adevăr, partidul? Poate nega cineva că cei mai mulți din acești onorabili patrioți sunt fără avere, fără cultură, fără inteligență naturală măcar? Nu. Arate-ni-se, în adevăr, un învățat în șirurile roșilor, un autor însemnat în orice ramură, un economist, un jurisconsult? Nu e nici unul. Dacă le trebuie un financiar, aleargă la d. Dim. Sturdza, care i-a combătut cu cea mai mare asprime, pentru ca, redevenind ministru, să-i laude și căruia majoritatea roșie îi dă totdeuna voturi de neîncredere, de cari d-sale nu prea îi pasă, dovedindu-se că ei nu-l privesc ca făcând parte dintre ei. În genere, cum se arată vreo dificultate politică, sunt siliți a apela la câte un om străin de partid, de care uzează și abuzează, pentru a-l arunca apoi deoparte, dacă n-a știut a-i prinde cu ceva la mână, cu acte compromițătoare sau cu greșeli comise, pe cari să amenințe a le destăinui.

În zădar vom căuta o rațiune suficientă stărei acesteia. Singura e incapacitatea fundamentală a roșilor. Într-adevăr, nu se va găsi țară în lume în care niște bieți creștini ca Serurie, Fundescu, Costinescu și alții să însemneze ceva. Prin ce să însemneze? Prin avere? N-au. Prin învățătură? N-au. Prin iubire de muncă? Asemenea nu. Prin inteligență înnăscută măcar? Nici prin aceasta.

Ce le lipsește dar? Totul, afară de număr și un organizator.

Numărul îl aveau, organizator au aflat în d. C.A. Rosetti.

Astfel lupta acestei mase de nulități în viața statului nu era, ca în alte țări, o luptă între grupuri sociale cu interese bine definite, ci stăruința unor straturi catilinare, fără o meserie hotărâtă, fără talent, fără avere, pentru pânea de toate zilele ce le-o poate procura bugetul, în socoteala tuturor claselor pozitive ale societății întregi. Acesta e *punctum saliens*, cheia

infinitei și nefastei lupte sistematice introdusă de roșii în viața publică a țării.

Parlamentul englez, reprezentațiunea națională a poporului celui mai liber, se va vedea că e compus tot din oameni cu stări, câștigate în Indii, în Australia, sau moștenite de la părinți. Pentru ambiția de a fi aleși, oamenii cheltuiesc acolo milioane și nu capătă în schimb nimic material, cel mult onoarea de-a putea vorbi, c-un ecou oarecare, de pe tribună.

E la noi tot astfel?

Fiece deputat roșu aproape e ba primar plătit din casa cutării comune, ba șef de gardă plătit, ba advocat al statului, ba al comunei, ba al județului, ba ține moșii de ale statului în arendă, ba furnizează lemne pentru școli, ba a întreprins pavarea cutărui oraș; c-un cuvânt, fiecare din ei a știut să-și prefacă votul de deputat într-o resursă care stă în directă legătură cu punga contribuabililor.

În ce conzistă dar meritele partidului preconizate de d. C.A. Rosetti?

În principii?

Dar de ce nu e atât de bun a spune care anume e principiul acela pe care d-sa și ai d-sale l-au introdus în legislațiunea țării?

Unirea? Adunarea ad-hoc din Moldova a votat-o, compusă în cea mai mare parte din conservatorii actuali, o Adunare în care nici nu existau partizi, de vreme ce toate se votau aproape cu unanimitate. Tot acea Adunare a stabilit toate principiile Constituției actuale, programul ei întreg a trecut în legislațiunea noastră.

Era d. C.A. Rosetti, sau ai săi, membri în Adunarea ad-hoc din Moldova?

Nu. Au zis *da* la ceea ce se făcea dincolo, și atâta e tot.

S-a lăpădat de privilegii și a luat patenta de negustor, zice.

Negustor de vorbe goale, iată ce s-a făcut din capul locului și până astăzi.

Cari sunt însă rezultatele practice, pipăite, materiale, ale democrației d-lui Rosetti în România?

Lăsăm să vorbească în locu-ne răposatul Strat, care era economist și cunoștea lucrurile *ex professo:*

> Nu mai esistă țară pe lume în care, în un period de timp de 20 de ani, să se fi sporit cheltuielile statului, și prin urmare impozitele, în proporțiunea în care s-au sporit la noi. În curs de 20 de ani au sporit de la 28 milioane la 114 și prin urmare și impozitul care se cere contribuabililor, în proporțiune. Apoi, cum s-a făcut acea

minune? Cum s-a făcut acea datorie de 600 milioane? D-voastră, cari ați îmbătrânit toții prin Camere, știți că în fiecare dată veneau d-nii miniștri și cereau câte o creațiune nouă și la fiecare cerere demonstrau că într-adevăr trebuie să se satisfacă cererea, pentru că așa reclamă pozițiunea nouă a țării, și apoi venea câte un deputat sau senator entuziast și ne zicea: Faceți această cheltuială și vom face reduceri aiurea. Venea cu o cestiune a armatei și zicea: Să dăm, fiindcă trebuie, și se dădea; apoi pentru instrucția publică se zicea: dați pentru instrucția publică, căci acolo nu se încape economie și trebuie să se dea. Venea apoi și se cerea pentru justiție; se zicea: Trebuie să dăm. Se da. Pentru administrație, pentru lucrări publice, pentru recompense naționale, pentru misiuni, pentru tot în fine ni se zicea: Dați, căci așa se face în Franța și în Belgia și nu mai știu unde. Vedeți că nu e o lege care să nu se susție, sau de ministru de interne, sau de ministru de război, fiind pentru armată, sau de alt ministru competinte, tot cu asemenea argumente, și regulat la fiecare lege vine cineva și zice: „Faceți aceasta că e urgent și absolut indispensabil, și vom tăia de-aiurea“.

Regula dar este ca la fiecare lege să ni se spună: Votați-o pe aceasta și vom tăia de aiurea; dar acel *aiurea* de 20 de ani nu-l mai vedem nicăiri. Ni se mai zice că este lucru democratic să facem ceea ce ne cere guvernul; pentru că trebuie ca să așternem lefile așa încât să poată numi guvernul la asemenea posturi și democrați cari nu au nici o para avere. Ce ciudat lucru mai este și cu democrația în țara noastră! Când este vorba de impozite, democrația le desființează pe toate: și patenta, și monopolul tutunurilor, și licența, numai în numele democrației, și cele ce mai rămân le pun asupra clasei producătoare, care mai are ceva. Când este vorba de buget, apoi tot acea democrație vedem că se aruncă cu un avânt ardinte asupra bugetului, fiindcă are trebuință de bani ca să trăiască bine. Ar trebui să ne lămurim odată asupra lucrului acestuia: „Democrație la impozite, ca să le desființeze, și boier mare la buget, aceste două lucruri nu merg împreună“. De este vorba să fim democrați, apoi atunci de ce nu luăm de exemplu democrația care este astăzi în Svițera, ci, îndată ce e vorba de leafă, ne facem ultramonarhici și aristocrați?

Iată, din nenorocire, ținta democrației române.

Ce ajută dar toate pretextările de principii, naționale ori liberale, ce ajută negustoria zilnică cu vorbe dacă trăsătura generală a caracterului partidului roșu e identică cu aceea a lui Nae Postuleanu: de-a fi roată la carul statului?

Întrebatu-s-a unul singur dintre acei patrioți dacă munca sa echivalează lefile pe cari le ia de la contribuabili?

Desigur că nu.

Însuși d. C.A. Rosetti, cel cu patenta de negustor de la 1844, își sfârșește cariera negustoriei de principii prin a fi pensionar al statului, la umbra aceluiași buget la cari aspiră toată suflarea patriotică!

Nu cunoaștem om de stat dintre conservatori care să se fi amestecat în politică fără a-și pierde o parte însemnată din averea sa. Arate-ni-se însă dintre roșii unul care să se fi desangajat prin politică?

Din contra. Toți au făcut averi, unii mai mari, alții mai mici.

Aceasta e așadar deosebirea cea mare.

Celelalte deosebiri pe cari d. C.A. Rosetti caută să le stabilească c-un aer atât de patetic sunt, pentru istoric ca și pentru economist, cu totul irelevante. Oamenii nu se deosebesc atât prin ceea ce zic cât prin ceea ce fac!…

Noi știm atâta, că rezultatul democrației d-lui C.A. Rosetti e încărcarea unui biet stat agricol c-o foarte mare datorie publică, iar coarda impozabilității e atât de întinsă încât nu se mai poate întinde făr-a se rumpe. Caracterul epocei liberale a României e identic cu acela al epocei fanariote: o esploatare neomenoasă a poporului, fără a i se da nimic în schimb pentru sacrificiile ce le aduce statului.

❦

[7 iunie 1880]

D. Dumitru Brătianu, întors din străinătate, ne-a trimis o scrisoare, cu rugăciunea de-a o publica, pe care o dăm mai la vale. Prin această scrisoare d. ministru plenipotențiar, ca răspuns la cele date de noi „sub toată rezerva“ despre misiunea d-sale diplomatică la Londra și Paris, face o dare de seamă amănunțită despre călătoria d-sale și despre primirea ce a avut pretutindeni.

Avem ceva de zis asupra acestei scrisori.

Mai întâi, d. Dum. Brătianu, dacă ne-a scris numai pentru a rectifica cele spuse de noi în privința misiunii d-sale, și-a dat o osteneală inutilă, deoarece organul ministerial a făcut acea rectificare înaintea d-sale, zicem rectificare pentru că nu afirmaserăm din parte-ne nimic ci împărtășiserăm cititorilor „sub toată rezerva“ niște informațiuni aflate de noi și de unii confrați ai noștri din opoziție, și le dedeserăm „sub toată rezerva“ tocmai pentru că le aveam de la un membru al partidului de la putere care ne servește câteodată de reporter.

Apoi, dacă d. Brătianu a voit să profite de pretextul rectificării informațiilor date de noi spre a-și scrie însuși o glorioasă și fericită *Odisee*, ne pare că a făcut un pas puțin serios pentru un diplomat, deoarece, pe cât știm noi, diplomații nu prea au obiceiul să-și publice numaidecât după

întoarcerea acasă dintr-o misiune impresiile lor de călătorie, nici darea de seamă asupra dejunurilor, prânzurilor și cinelor la cari au fost poftiți, nici costumul ce au purtat la cutare paradă. Dar d-lui D. Brătianu, diplomat mai mult alb decât cărunt, îi place să comunice nației toate aceste amănunte; ne pare cu atât mai bine deoarece d-sa a ales pentru a-și realiza fantazia publicitatea ziarului nostru.

Un lucru mai avem de zis asupra scrisorii. D. Dum. Brătianu face mare caz despre primirea bună și curtenia ce a întâmpinat pretutindeni, de care este încântat; să ne dea voie a-i spune că această încântare de care pare a fi cuprins este atât de naivă încât cine n-ar citi iscălitura de sub scrisoare d-lui Dum. Brătianu și ar omite rândurile unde pomenește despre vechimea cunoștințelor d-sale diplomatice ar crede-o scrisă de un *ageamiu* — să ni se ierte această expresie prea populară —iar nu de un vechi diplomat. E știut că în obiceiurile diplomatice stau, mai presus de toate, cuviința și curtenia, amestecate totdeuna cu o nuanță de cordialitate; în genere diplomații diferă în felul lor de-a fi de politicianii noștri așa-numiți liberali-naționali și poate că astfel s-ar explica cum d. Dum. Brătianu își socotește succesele diplomatice după primirea politicoasă ce i-au făcut cutare sau cutare diplomați la ușa cărora d-sa a mers să bată.

Încă o observație, tristă în felul ei, pentru ca să sfârșim. D. D. Brătianu constată că pretutindeni i s-a dat aprobare și laude pentru armata și pentru politica românească în împrejurările din urmă; d-sa rezumă chiar, în câteva șiruri cu *locuri comune* din literatura politică liberală națională, spiritul limbajului ce i s-a ținut în toate părțile. Uită însă că, ținându-ni-se totdeauna același limbaj, ni s-a luat Basarabia, ni s-a impus de către un Congres întrunit pentru a pune la cale cestiunea Peninsulei Balcanice împământenirea evreilor și nu ni s-a recunoscut Independența decât cu prețul „strălucitei“ afaceri a răscumpărării căilor ferate.

❦

[11 iunie 1880]

Nu ne-am făcut și orice om cu minte nu putea să-și facă câtuși de puțin iluzii în privința rezultatului alegerilor județene. Știam foarte bine încă de la început că oamenii regimului vor întrebuința toate mijloacele pentru a asigura mai dinainte succesul coteriei lor. Cele ce s-au petrecut la colegiul II și III în capitală sunt de natură a face și pe cei mai naivi să înțeleagă cât de

cinstiți, cât de legali, cât de iubitori de libertatea electorală sunt oamenii cari au făcut atâta timp reclama liberelor alegeri.

Avem o sumă de reclamațiuni din partea alegătorilor asupra modului cum s-au făcut și aceste alegeri; ne ocupăm a le pune în ordine, spre a le împărtăși publicului. Deocamdată să cităm numai câteva cazuri nu din cele mai grave.

La colegiul al doilea unul din candidații guvernamentali, d. dr. Râmniceanu, unul dintre cei mai aprigi „patrioți“, care-și pierde multă vreme cu grija trebilor publice (ceea ce sigur are, ca orice rău, și o parte bună, aceasta o spunem gândindu-ne la bolnavii d-sale cari nu pot decât să profite de zelul electoral al d-lui doctor), d. dr. Râmniceanu, zicem, a scris cel puțin jumătate din biletele ce s-au aruncat în urnă. D-sa primea la ușă pe fiecare alegător, îi aducea aminte promisii date, angajamente luate, datorii contractate față cu partidul liberal, îl îndemna să nu uite atotputernicia acestui mare partid și astfel îi recomanda lista candidaților guvernamentali, între cari figura și numele d-sale. Alegătorul lua biletul să și-l scrie și d. doctor, ca nu cumva omul său să-l amăgească, se oferea să i-l scrie chiar d-sa; bietul alegător, de voie, de nevoie, dicta lista guvernamentală începând, se înțelege, cu numele d-lui dr. Râmniceanu.

La colegiul III, guarda civică, cea mai puternică pârghie electorală, a lucrat cu tot zelul ce cată să-l inspire patrioților noștri necesitatea de-a nu pierde din mână administrația intereselor județene. Aci lucrul a mers mult mai departe decât la colegiul III. La coloarea de galben biuroul a fost luat cu asalt de o companie de gardiști civici care nu aveau nici drepturi, nici cărți de alegători. Conducătorii acestei bande, văzând că protestează câțiva alegători, au trimis în grabă la primărie pe unul dintre oamenii lor, cari s-au întors numaidecât cu condica de cărți electorale; astfel, la fața locului, conducătorii bandei (pe cât aflăm frații Tănăsești, cofetarii, aceiași cari au căpătat de la d. Serurie, ca primar, trotoarul Episcopiei fără licitație și cu jumătate prețul odată adjudecat altui concurent) au împărțit de la cotor cărți de alegători oamenilor lor. După cucerirea biuroului de către compania fraților Tănăsești n-a mai fost chip pentru alegătorii independenți să pătrunză la urnă. Câțiva alegători au fost respinși de la vot pentru că biletul era scris cu o greșală de literă; alții au fost îmbrânciți și huiduiți fără nici un motiv. Unii au voit să protesteze; aceștia au fost maltratați și bătuți. Un grup din compania electorală guvernamentală având în cap tot pe frații Tănăsești au oprit o birje în drum, au târât jos pe un cetățean care se afla într-însa, l-au

bătut cumplit, l-au trântit iar în birje jumătate mort și au recomandat chiar ei birjarului să-l transpoarte la spital zicându-i că „de alegeri tot nu mai e bun mușteriul lui".

Acestea — și cum am zis rezervăm cazurile cele mai grave — s-au petrecut în capitală. Ce trebuie să se fi petrecut în județe? Așteptăm informațiuni de la corespondenții noștri asupra modului cum administrația a practicat principiul „influenței morale" în alegerile județene. Până atunci cu tot dinadinsul recomandăm cititorilor șirurile ce urmează și pe cari, cu privire la pasivitatea ce se impunea opoziției în județul Vâlcea și la minunata administrație liberal-națională, ni le trimite un corespondent al nostru din partea locului.

❦

[11 iunie 1880]

Primim din Râmnicul Vâlcii următoarea corespondență, care cuprinde detalii atât de grave încât cată să atragem într-adevăr cea mai serioasă atenție a autorităților competente asupra lor.

❦

[12 iunie 1880]

Partidul dominant și-a dat toată silința pentru a imprima alegerilor în consiliile județene același caracter de escluzivitate politică pe care l-au dat alegerilor din Parlament. Când știm cum se fac asemenea alegeri, cum în colegiile superioare se frământă țara prin promisiuni și amenințări, în cele inferioare prin retevei și băutură, nu ne vom mira de izbânda guvernului și tot atât de puțin ne vom putea mira de împrejurarea că opoziția n-a învins decât în mod sporadic, în vechile ei centre de rezistență, cari au oarecum tradiția neatârnării. Spre dovedirea importanței escepționale pe care partidul roșu l-a dat de astă dată alegerilor județene cităm cazurile cele mai bătătoare la ochi: punerea înainte a prințului Dimitrie Ghica, ca orator al partidului și candidat al colegiului I de Ilfov, și cele opt scrisori electorale ale d-lui C.A. Rosetti, prin care se face critica tuturor partidelor și panegiricul tuturor actelor care aparțin sau se pretinde a aparținea partidului liberal.

Se pretinde a aparținea, repetăm, căci la multe din cele citate partidul care se fălește cu ele n-au contribuit întru nimic.

A lua pe rând cele opt scrisori ar însemna a ne supune unei dispoziții de materie precum i-a convenit, poate din întâmplare numai, bătrânului magistru al democrației române. Va fi mai interesant poate pentru public dacă din numărul celor opt enciclice vom începe cu aceea care istoricește e cea mai însemnată, de vreme ce atinge convenția ruso-română, participarea noastră la război, pierderea Basarabiei, impunerea cestiunii izraelite.

Aceasta e scrisoarea a șaptea.

E de prisos a mai discuta mult asupra oportunității sau neoportunității convenției ruso-române, căci, aplicată în punctele ei grele de către mucenicul Mihălescu, care-a avut îndrăzneala a declara în Senat c-a ridicat numai un colț al vălului de pe *scabroasa* afacere, convenția, de astă dată fără vina guvernului imperial, a avut de efect ruinarea totală a populațiunilor noastre rurale. Odată rușii erau aspri în procederile lor nepuse la cale prin o convenție, de astă dată s-au aflat destui pretinși români care să facă toate prestațiunile de cărătură și altele mai grele și mai ruinătoare decum au fost vreodinioară.

Să vorbim — precum face însuși d. C.A. Rosetti — de acuzarea ce chiar astăzi opozițiunea cutează a face.

D. Ioan Brătianu a cedat Rusiei la Livadia reîncorporarea Basarabiei.

D. C.A. Rosetti o numește o acuzare atât de ridicolă încât ea singură desconsideră și sfărâmă cu totul pe cei cari disprețuiesc atât națiunea prin îndrăzneala lor de-a o face.

Această injurie este însă pusă înaintea dovezilor, deci o *petitio principii* prin care caută a predispune din capul locului pe cititor în favorul dovezilor sale.

Dovezile sunt:

Rusia ar fi declarat atunci, prin Tractatul de la San-Stefano, că i s-a fost cedat Basarabia de către prezidentul Consiliului de Miniștri.

Că i s-ar fi propus d-lui Brătianu la Berlin orice compensări de teritoriu ș-un miliard de franci.

Că principele Gorciacof a luptat a nu se admite delegații României în Congres, pentru ca prezența lor să nu provoace discuțiuni violente.

În fine se citează ca dovadă de căpetenie textul convenției prin care Rusia garantează integritatea actuală a României.

Dovezile de la început sunt de puțină valoare. Rusia singură e stăpână pe apreciația dacă era sau nu cu cale de a mărturisi în Tractatul de la San-Stefano ce va fi convenit cu d. Brătianu; ea singură poate ști întru cât neintrarea delegaților români în Congres au ieftenit prețul Basarabiei, ea singură va înscrie în istoria ei cum un om de stat ca d. Brătianu, convins cu totul despre zădărnicia demonstrațiunilor sale demagogice, a refuzat un miliard și ținutul Vidinului, preferând popularitatea sa compromisă unei înțelegeri care momentan ne-ar fi scăpat de neplăcerile cestiunei izraelite; în fine tot Rusia va fi știind de ce nu i-a convenit comedia unor discuțiuni violente din partea unui democrat compromis, care voia să-și cârpească haina zdrențuită a popularității sale prin acuzări aduse guvernului imperial.

Toate dovezile de mai sus ale d-lui C.A. Rosetti se prefac în acuzări contra amicului său politic, carele, fără a fi sentimental, a jucat rolul lui Jules Favre în fața unor lucruri, după propria mărturisire, inevitabile și n-a putut să tragă cele mai mari foloase posibile dintr-un rău ce nu se putea înlătura.

Dovada cea din urmă: garantarea integrității **actuale**, e singura valabilă, singura care merită a fi relevată, căci vorba **„actuală“** are istoria ei proprie, deosebită de toate înțelegerile de la Livadia.

Să facem dar istoricul acestei vorbe.

La 28 septemvre 1876 apăru în „Monitor“ decretul domnesc prin care d-nii Brătianu și Slăniceanu, autorizați de-a merge în străinătate, erau înlocuiți interimar, de ochii Apusului, prin rusofobi pronunțați ca d-nii George Vernescu și Dimitrie Sturza.

La 29 septemvre și-a închis ochii pentru totdeuna Constantin Negri. Există într-adevăr o ordine morală în univers. În zilele în care se decidea ceea ce d. Brătianu va fi decis la Livadia, Constantin Negri devenise de prisos pe pământ.

Tocmai pe atunci era în cestiune armistițiul cu Serbia; cu toate astea, după întoarcerea sa din străinătate, d. I. Brătianu ia un ton estrem de amenințător față cu Turcia. Geaba oameni serioși sfătuiau pe d. Brătianu de-a nu-i păsa deloc de-o constituție turcească pe care nici turcii înșii n-o luau în serios, geaba Senatul, cu toată blândețea, propune o moțiune de-a proceda în mod demn, dar *neprovocator.* D. Brătianu face cestie de

încredere din cuvântul „neprovocator“, căci voia să provoace. Aceasta la 23 decemvrie.

La 5 ianuarie 1877 rusofobul d. Dim. Sturza își dă demisia, poate pentru că la Livadia d. Brătianu devenise foarte susceptibil.

Peste o lună, la 7 fevruarie 1877, d. Simeon Mihălescu se oferă a servi *gratis* ca director al Ministerului de Interne. Se simțea deja trebuința unui Mihălescu la Interne; iar c-o săptămână înainte d. Cogălniceanu începuse să discute în Senat, cu multă vehemență, cestiunea părăginirii Universității Iași, bazat pe multe acte și cărți domnești, pentru … pentru a-l bombarda pe ministrul de externe de atunci, N. Ionescu, și a-l sili să se retragă.

La 23 martie — se dizolvă Senatul.

De ce? Convenția era gata și d-lui Brătianu i-era teamă că acel Senat nu va voi s-o aprobe.

De ce zicem că convenția era gata?

Pentru că peste 10 zile, la 3 aprilie, d. Cogălniceanu, cel care a iscălit-o, a intrat ministru de esterne în locul d-lui Ionescu.

Ce dată poartă convenția?

4 aprilie.

Va să zică d. Cogălniceanu n-a avut nici timp de douăzeci și patru de ore de-a o studia, ea trebuia să fi fost gata demult, fără știrea ministrului de esterne.

În textul ce i s-a supus spre iscălire d-lui Cogălniceanu, în ceasurile de la 3 până la 4 aprilie, se pomenea ceva de garantarea integrității actuale a teritoriului României?

Nu.

D. Cogălniceanu a mărturisit-o însuși, în ședința Camerei de la 30 septembrie 1878, că aceasta s-a înscris după cererea sa, după refuzul repetat de-a subscrie convenția dacă nu se va primi fraza: „garantarea integrității *actuale* a teritoriului României“.

Iată dar adevărul clar.

În convențiunea pusă la cale la Livadia și convenită articol cu articol cu agentul diplomatic al Imperiului de către d. Ioan Brătianu nu era nici vorbă măcar de garantarea integrității *actuale,* garantare introdusă cu de-a sila în momentul trecerii armatelor rusești, cari intrau, se înțelege, în urma unei convențiuni stabilite gata, ce nu mai avea nevoie decât de iscălituri.

E evident pentru un copil chiar că, dacă d. Cogălniceanu a refuzat de *repețite* ori de-a iscăli convenția fără acest adaos, cestiunea integrității cată

să se mai fi discutat și rezolvat o dată, după textul vechi cu *omisiune* a d-lui I. Brătianu.

Cererea Rusiei era așadar cunoscută și, fiindcă convenția primitivă nu cuprindea termenul „integritate *actuală*“, d. Brătianu admisese acea omisiune în mod tacit.

Da' să părăsim dovada aceasta pentru a da o alta și mai eclatantă.

Îl lăsăm să povestească pe d. Cogălniceanu însuși, pe care l-am auzit atunci vorbind. Vorbea cald și foarte încet, cu toate acestea șoptirile sale ardeau în auzul tuturor.

> În luna lui iunie — șoptea d-sa plecat asupra băncii ministeriale, a băncii acuzaților am putea zice — în luna lui iunie 1877, după ce împăratul a venit la Ploiești, am primit într-o zi încunoștiințarea principelui Gorciacof că ar voi să-mi vorbească. M-am dus la Ploiești. Era o zi de căldură mare și știți că diplomaților nu le place căldura. Cu toate acestea principele Gorciacof era bine dispus.
>
> Într-o conversațiune de un ordin cu totul general, principele Gorciacof îmi spune că ar voi a se înțelege cu România pentru o *nouă rectificare de fruntarii;* că puterile cele mari nu se opun la aceasta; *că cestiunea s-a tratat la Reichstadt;* că prin urmare ar voi să se înțeleagă cu România în privința *unui schimb peste Dunăre pentru Basarabia.*
>
> Mi-a adăogat că acesta era un secret pe care cabinetul austro-ungar nu l-a comunicat chiar ambasadorului său din Londra, ca nu cumva guvernul englez să-l afle…
>
> Vă mărturisesc, d-lor, că, când am auzit aceasta, am fost lovit ca de-o bombă. Voiam să răspund prințului, voiam să vorbesc mai mult, când un *om* al lui Dumnezeu a venit și m-au întrerupt, spuindu-mi că eram așteptat. În zadar am întâmpinat că drumul de fier putea să aștepte; principele Gorciacoff s-a oprit de-a-mi mai vorbi.

Deci în iunie 1877 d. Ioan Brătianu nu mai poate pretexta că nu știa nimic.

Când trece însă oștirea noastră în ajutorul rușilor *fără zapis și chezășie,* după cum ne persifla d. Rosetti prin „Românul“?

În august 1877, peste două luni după conversația cu prințul Gorciacoff.

Fără autorizarea Adunărilor s-a încheiat convenția, nu li s-a comunicat nicicând conversația interesantă și fără autorizarea lor s-a trecut Dunărea.

Din cele de mai sus reiese însă clar pentru oricine că cedarea Basarabiei era convenită de mult de d. Brătianu și încă cât se poate de ieftin, refuzându-se miliardul și Vidinul pentru cuvinte de popularitate.

Căci sau lucrul era convenit la Reichstadt, și atunci un politic serios ar fi tratat inevitabilul ca inevitabil, scoțând din el toate foloasele posibile, sau

pretenția Rusiei era izolată, și atunci nu înțelegem cum, știind-o, s-a putut să trecem în ajutorul unei puteri ce avea asemenea gânduri cu noi fără a cere garantarea espresă a acelui petec de pământ atât de scump nouă.

Altfel lucrurile au — din nenorocire — o așa aparență încât dau loc presupunerii că cele mai bune și mai ieftene servicii pe cari un om le putea face vrodată Rusiei le-a făcut d. Ioan Brătianu.

❦

[13 iunie 1880]

O depeșă telegrafică de astăzi ne aduce din Paris știrea că toți magistrații Parchetului de la Versailles și-au dat demisiile, nevoind să aibă a aplica decretele de la 29 martie privitoare la aplicarea legilor vechi, neabrogate printr-un text anume, contra congregațiilor bisericești. Demisia aceasta, considerând cât este de depărtată în Franța magistratura, prin poziția ei independentă față cu guvernul, de frământarea pasiunilor politice, este de o mare importanță și desigur va produce în cercurile franceze o mișcare foarte simțitoare. În treacăt ne-aducem aci aminte de demisia magistraților mazariști de la noi odinioară. Demisia Parchetului de la Versailles desigur nu are nici o asemănare cu demisia junilor magistrați-politiciani de pe vremea guvernului conservator. Magistrații franceji demisionează astăzi pentru că nu vor să aibă a aplica niște legi căzute odată în desuetudine, cărora guvernul crede de cuviință să le redea puterea activă. Acești magistrați, cari-și păstrau până acum locurile prin împlinirea cu sfințenie a datoriei lor, prin activitate și prin merite reale, demisionând astăzi își sfărâmă de bunăvoie o carieră din cele mai independente și puse la adăpostul oricării influențe din partea mișcărilor politice. Tot așa era oare și cazul magistraților-politiciani de la noi? Desigur nu: d-lor au sacrificat nu o carieră, ci o poziție dependentă în genere de fluctuațiile politico, când guvernul conservator nu le impunea nimica și nu avea nici gând măcar a împieta asupra independenții domnilor de magistrați și au demisionat pentru a-și asigura sub regimul „virtuții“, a cărei domnie o miroseau că se apropie, o poziție înaltă și înalt lucrativă la care nu puteau ajunge prin muncă și merit decât peste multă vreme. Morala ce reiese din această comparație este că demisia tendențioasă a magistraților politiciani de la noi a avut odinioară din partea publicului nu o considerație politică, ci numai surâsul ce-l inspiră totdeuna reclamele necioplite; iar demisia magistraților franceji, deși fără

tendență, va avea în adevăr un efect foarte puternic asupra mișcării politice a Republicei.

❦

[15 iunie 1880]

„Presa“ se bucură atât de mult de pretinsele victorii ale guvernului în alegerile județene încât ne contagiază aproape și pe noi, de nu cu bucuria, cel puțin cu veselia ce-o produce asupra altuia un om care se bucură pentr-o ficțiune, pentru un lucru care nu-l atinge de loc.

În treacăt pomenim că organul marelui om de stat ne imputase o purtare contrazicătoare, că adecă ne-am fi prefăcut a nu da importanță politică acestor alegeri și cu toate acestea le-am dat-o.

E inexact. Am spus și repetat că nu dăm *noi* importanță politică alegerilor, dar le va da guvernul și partidul guvernamental, ceea ce s-a și întâmplat. Cele nouă enciclice ale d-lui C.A. Rosetti, candidatura în colegiul I de Ilfov a prințului Dimitrie Ghica, alesul în Senat al acestui colegiu și președintele majorității roșie din Corpul ponderator — toate acestea dovedesc că toate coardele au fost întinse, că partidul dominant le-a dat aceeași importanță ca și alegerilor pentru Parlament.

Dar de ce „Presa“ ar fi având cauze de-a se bucura mărturisim că nu înțelegem.

Importanța fuziunii așa-numitului Centru cu partidul guvernamental consistă din două fapte: intrarea d-lui Boerescu în ministeriu și prezidenția prințului Dimitrie Ghica în Senat.

Asupra politicii esterioare a d-lui Vasile Boerescu alegătorii n-au fost chemați a se pronunța; asupra prezidenției prințului în Senat da. Același colegiu care l-a ales în Senat, pentru a face opoziție guvernului, i-au refuzat acum voturile pentru c-a dat mâna cu guvernul. Să nu se uite totodată că colegiul I de Ilfov e cel mai important din toată țara. Precum organizația noastră e atât de centralizată încât capitala atrage toate averile precum și marea majoritate a persoanelor de-o importanță oarecare în sânul ei, e evident că alesul colegiului I de Ilfov e alesul țării întregi în puterea cuvântului. Țara întreagă, prin mijlocul a tot ce ea are mai avut și mai important, dezaprobă trecerea prințului Dimitrie Ghica în șirurile guvernamentalilor.

Dacă aceasta e o cauză de bucurie pentru organul favorit al prințului Dimitrie Ghica n-avem de zis nimic. E o bucurie atât de platonică, atât de senină, încât nu vedem nici un inconvenient dacă vom împărtăși-o și noi, se-nțelege cu totul din alt punct de vedere. Efectul artistic al apoteozei n-a reușit, încât cuvintele pentru cari ne convine acest *desaveu* dat prințului Dimitrie Ghica nu au a face deloc cu ceea ce l-ar fi bucurat pe un Michel-Angelo de exemplu. Ar fi fost prea frumos, pentru prezent și posteritate, a vedea întrunite în același foc bengal al izbândei electorale figura prințului Dimitrie Ghica alături cu cele mai mult decât celebre a d-lor N. Fleva, Filitis, Arghiropulos.

Dar asta-i soarta lucrurilor frumoase pe pământ, de pier fără de urmă.

Nu atât de naive sunt bucuriile „Românului". Acești onorabili inspiratori ai „Monitorului" oficios al partidului roșu, dar oficial al Academiei de științe prestidigitative a Văcăreștilor, sunt departe de-a nu vedea discreditul ce-l aruncă asupra lor insuccesul alegerilor colegiului I în 22 de județe, de aceea, cu acea rară artă de care au dat dovezi în atâtea rânduri, escamotează 17 din ele — precum au escamotat odinioară Basarabia — și reduc victoria opoziției la 5 județe.

În realitate dacă am prezis succes în alegeri pentru guvern am făcut-o știind cum ele se operează în colegiul III și în minciuna subprefectorială a colegiului IV, nu însă pentru colegiul I, care, cu toate monstruozitățile atotputerniciei guvernului cinic al Mihăleștilor de toate categoriile, reprezentat, ca-n Râmnicul Vâlcei, prin adevărați bandiți, tot și-a exprimat neîncrederea în guvern pre cât a putut: pe alocurea pe deplin, în cele mai multe județe cel puțin în parte.

„Românul" uită se vede că alegătorii au foarte multe cauze de-a avea încredere în guvern și în partidul roșu, uită cum mucenicul Mihălescu a ridicat în Senat *un colț al vălului de pe scabroasa afacere* și cum majoritatea roșie a trecut la ordinea zilei ca peste o afacere de regulament? Colțul vălului, cestiune de regulament, afacere de familie între majoritate și minoritate.

Un miros acut de pușcărie a înconjurat atunci pe acel partid roșu care s-a îmbogățit din precupețire de carne și sânge omenesc; o prăpastie de turpitudini, de mituire, de martiriu al poporului de jos, de nerușinare și bestialitate a plebei guvernante s-a deschis atunci înaintea ochilor — era umbra scabroasei afaceri de pe care s-a ridicat colțul vălului pentru a se trece la ordinea zilei.

„Românul“ uită că convenția ruso-română încheiată de d. Brătianu nu prevedea garantarea integrității teritoriului, uită destăinuirea d-lui Cogălniceanu din Cameră asupra cestiunii Basarabiei, uită ajutorul fără zapis și chezășie, uită jocul de bursă cu acțiile drumului de fier, uită tăinuitele opt milioane împrumutate de la ruși, uită actul de provocațiune, intenționat, de la Arab Tabia; toate acestea nația le-a uitat; ea are încredere în reversibilul și onorabilii săi colegi, desigur!

Vivant sequentes. Trăiască gunoiul și pierde-vară a ulițelor Parisului, trăiască Comuna română sub urmașii dinastiei, care stă în atâtea simpatice legături cu dinastia Rochefort din Franța și cu Radu Anghel din România. Trăiască cavalerii de industrie a căror îmbogățire în timpul războiului e un secret public și cari merita cu toți a avea blazoanele lor și, împrejurul cinstitelor gâturi, marele cordon al ordinului Sfintei Cânepe, în calitate de samsari de sânge și carne de om!

Da! Nația a uitat tot sângele ce l-ați lăsat corpului ei moleșit, după cum omenirea a uitat legenda lui Cain și n-așteaptă decât ocazia pentru a vă da la toți, la toți fără deosebire, pensii reversibile.

❦

[17 iunie 1880]

Alianța electorală dintre fracțiune și conservatorii din Iași pentru stabilirea unei majorități sigure de voturi, fără vro altă concesie pe terenul principiilor, deci și mai puțin cu vro tendență de fuziune, au atras întregului partid conservator bănuieli de neconsecuență, mai întâi dintr-o parte cu totul neîndreptățită de a releva o asemenea cestiune, din partea „Presei“. Cumcă despre organul marelui om de stat și a prințului Dimitrie Ghica o asemenea imputare nu putea fi decât comică și foarte actual comică vede orișicine, încât *ad hominem* era îndeajuns de-a cere de la „Presa“ o esplicare a purtării sale proprii pentru a-i închide gura; ceea ce s-a și întâmplat.

Mărturisim că, deși ușor, nu însă tot atât de simplu e răspunsul când „Steaua României“ ne cere esplicații, întrebând:

> Oare conservatorii de azi să nu mai fie și conservatorii de ieri și *botezul politic* cu care se fălesc fracționiștii că l-au operat în partidul conservator, infuzionând sânge nou prin vinele conservatorilor, îl primesc oare conservatorii? Lăsăm gazetei „Timpul“ să ne confirme știrea despre un asemenea botez politic.

Această știre nu numai că n-o confirmăm, din contra, o negăm.

Noi am ruga atât pe „Independența română“ din Iași cât și pe „Steaua României“ de-a nu exagera importanța, cu totul locală, a succesului practic de stabilire a unei majorități sigure de voturi, cu importanța unei fuziuni de partid. Centrul, dacă a existat vrodată, s-au fuzionat cu partidul guvernamental; cel puțin persoanele acelea cari pretindeau că un Centru există constituiesc azi sângele nou din vinele guvernamentalilor. Nou nu tânăr, căci și antichități descoperite sunt, pentru omul ce le vede pentru prima oară, ceva nou.

Confrații de la „Steaua României“ ne vor concede desigur că direcțiunea centrală a partidului conservator nu e în posibilitatea de-a cunoaște foarte amănunțit toate împrejurările locale sau toate perspectivele sub care se deschid alegerile.

Astfel, în Buzău de ex., partidul *guvernamental* a făcut propuneri de alianță electorală partidului conservator, pe cari acest din urmă nu le-a primit și cu drept cuvânt, pentru că guvernamentalii înainte de toate nu pot dori înlăturarea sistemului actual care ne stăpânește. Se poate însă deduce din aceasta cumcă roșii din Buzău s-ar fi convertit și, din mari patrioți, s-ar fi prefăcut în … reacționari?

Suntem siguri că în contra unei asemenea insinuațiuni „Telegraful“ ar fi cel dentâi care să proteste în termenii cei mai energici, nemaivorbind de „Democratul“ din Ploiești.

Nu e însă deloc identică situația din Buzău cu cea din Iași.

Fracțiunea, când a fost combătută, era guvernamentală, ceea ce azi nu mai este; ea face astăzi guvernului o opoziție tot atât de accentuată ca și dreapta conservatoare. Această unică deosebire între ceea ce fracțiunea era și între ceea ce este schimbă foarte mult măsura lucrurilor. Adversari politici aruncați deopotrivă în opoziție își unesc, de nu opiniile, adeseori însă voturile, și, dacă nu sunt de acord în privința a ceea ce vor, sunt însă înțeleși asupra celor ce nu vor. Față însă c-un adversar a cărui părere este identică, cel puțin întru ceea ce el nu voiește, nu putem condamna în mod absolut o cooperare în alegeri dictată de împrejurări locale când acel adversar e prea slab pentru a te învinge, prea tare poate pentru a fi pe deplin învins. Nu vorbim aci de cazul special din Iași, ci în genere. Se prea poate în adevăr ca partidul conservator din Iași să fi comis o eroare, se poate asemenea ca alianța în alegeri cu liberalii moderați să fi fost mai preferabilă decât cea cu fracțiunea. Dar asupra acestui „se poate“ nu suntem în stare a

ne erige în judecători. Față cu atotputernicia guvernamentală, față cu greutatea cu care opoziția poate cuceri la noi scaunele ce i se cuvin în orice țară care se pretinde câtuși de puțin constituțională, noi credem că nu e practic ca în orice caz singular direcția centrală a partidului să mărginească într-un mod prea absolut mișcările comitetelor electorale din județe, ba credem chiar că aceste comitete sunt singurele în stare de a apreția după adevărata lor valoare asemenea alianțe electorale. În fine, nu trebuie să se uite că, din capul locului, am tăgăduit acestor alegeri o escesivă importanță politică și ca noi înșine am sfătuit pe alegători a nu se uita tocmai mult la nuanța de partid a candidaților, ci de a considera mai cu seamă împrejurarea dacă asemenea candidați ar fi în stare de nu a înlătura, cel puțin a atenua actualul sistem de corupțiune administrativă.

❦

[18 iunie 1880]

Ieri în sfârșit Conferența de la Berlin a adoptat în unanimitate actul final, pe care l-a redactat ambasadorul francez, contele de St. Vallier, și care cuprinde toate hotărârile luate de plenipotențiari. Dânșii vor supune acest act guvernelor respective și acestea apoi îl vor notifica guvernelor turcesc și grecesc. Noua graniță greco-turcească stabilită de Conferență, după ultimele știri, începe despre răsărit, de la gura râului Mavronero, lângă Malatria; urmează de-a lungul culmile trâmbei Olimpului și Pindului; în urmă, lângă târgușorul Kalpaki, la nordul Ianinei, atinge râul Kalamas și urmează cursul acestuia până la îmbucătura lui. Astfel ținutul Zagori rămâne Turciei. Conferența a rezolvat apoi mai multe alte cestiuni de mâna a doua; dintre aceste rezoluțiuni serviciul telegrafic ne notifică: libertatea cultelor pe teritoriele cedate Greciei, condițiile de proprietate ale musulmanilor cari ar voi să emigreze din acele ținuturi și partea din datoria turcească pe care proporțional Grecia trebuie s-o ia asupră-și. Toate cestiunile acestea le-a dezlegat Conferența în sensul Tractatului. Afară de acestea a mai dezlegat și cestiunea poliției granițelor și condițiile navigației.

În timp ce Conferența își termină lucrările așa de bine, stabilind în principiu fără cea mai mică greutate și cu o unanimitate din cele mai perfecte și mai fericite, o graniță zugrăvită numai pe harta Peninsulei, oricine trebuie să se întrebe cum stau lucrurile în realitate la fața locului. În jurul unei mese cu postav verde diplomații stabilesc pe o bucată de desen

topografic o linie — este un lucru nu prea greu pentru niște înalte personaje cari mai ales s-au întrunit cu gândul statornic de-a nu-și pierde multă vreme cu aceasta și de-a se învoi în principiu la orișice tocmai pentru că această învoire în principiu nu implică nimica în fapt. Cine și cum va traduce în fapt hotărârea platonică a Conferenței, aci este cestiunea. Este adevărat că Grecia și-a pregătit pentru luarea în stăpânire a teritorielor hărăzite ei de Conferență o oștire de 30.000 de oameni. Se zice chiar că guvernul grecesc nu ar dori decât să stabilească odată Conferența linia de graniță și apoi s-ar bizui singură, întemeindu-se pe propriele-i forțe, să intre în stăpânirea nouălor granițe. Oricine poate înțelege că lucrul încetează de-a fi serios din momentul ce totul se încheie la această bizuință, pentru că în orice caz a lua cu 30 sau 40 de mii de oameni ofensiva contra Imperiului turcesc este o glumă. Și, a propos de această bizuință a guvernului elen, o depeșă de astăzi ne spune, după „Daily News“, că și în Turcia se fac mari preparative militare.

O foaie franceză a cărei matură și înaltă judecată politică o disting în toată presa europeană, „Le Temps“, face un șir de reflecțiuni foarte importante asupra întrebării puse mai sus, pe cari le vom reproduce și noi în numărul de mâine. Din articolul foii franceze se poate vedea cât de departe este încă executarea unui aranjament între Turcia și Grecia. Aceste două puteri ale căror forțe sunt așa de disproporționate una față cu alta nu s-au putut înțelege între dânsele pentru a aplica cu bine cerința de principiu recomandată de protocolul 13 al Congresului. Potrivit art. 24 al Tractatului puterile intervin pentru a stabili rectificarea granițelor greco-turcești. Dar puterile și-ar ieși din rolul ce și-au propus a ține la Conferință dacă ar sta să prevază vreo rezistență din partea uneia sau alteia dintre cele două părți litigante și astfel să se gândească la măsurile ce ar trebui să fie provocate printr-această rezistență. Este adevărat că puterile cari iscălesc actul final al Conferenții sunt legate moralicește să-și și execute hotărârile lor. Dar pe de altă parte știm că unele dintre aceste puteri, pe când în Conferență n-au manifestat nici o divergență de păreri și au mers în comun acord, în principiu, cu toate celelalte, au sprijinit și încurajat rezistența Turciei. Afară de aceasta greutatea cea mai mare a situației stă în acest fapt pozitiv că cestiunea executării hotărârilor luate de Conferență, pentru care s-a legat moralicește toate puterile, este o cestiune cu totul deosebită de cestiunea determinării unei linii care să se recomande ca bază de aranjament ulterior între Turcia și Grecia; și astfel această cestiune a executării s-a rezervat d-a

se trata la urmă pe calea diplomatică ordinară. Acestea s-au stabilit de chiar conferențiari înainte de începerea dezbaterilor. Astfel, se înțelege, lucrările acestei înalte Adunări, dacă nu li s-ar fi întipărit dintru început un caracter așa de platonic, desigur nu ar fi fost încoronate de succesul unei așa de fericite unanimități.

În teorie dar lucrul a mers cu atât mai ușor cu cât în practică se arată a fi din ce în ce mai greu. Pe nimini nu supără firește tragerea unei linii pe o hartă atunci când această întreprindere nu iese deloc din sfera curat grafică. Nu tot atât de lesne s-ar putea înțelege puterile asupra cestiunii foarte delicate a mijloacelor de întrebuințat pentru a constrânge pe Turcia să părăsească legitima ei rezistență.

❦

[19 iunie 1880]

Asupra alegerilor județene de la noi citim în „Le Nord“ următoarele:

> *În toată România a avut loc alegeri în consiliile județene. Nu cunoaștem încă rezultatele scrutinului decât pentru întâiele colegii a câtorva centre, între cari se află cele trei mari orașe, București, Iași, Galați. În aceste trei orașe cei aleși aparțin opoziției. Vom cita între alții pe generalul Manu, pe d-nii Vernescu și Suțu. Guvernul s-aștepta în adevăr de-a vedea partidul înaintat pe care-l reprezintă la putere pierzând un număr bun de scaune în Moldova; dar eșecul amicilor săi în București chiar cată să fie foarte simțitor pentru el, pentru că acest eșec nu se lasă esplicat prin considerațiile cari pentru Moldova făceau verisimile numeroasele succese ale adversarilor săi. Mai multe incidente proaspete au dovedit că nemulțumirea în Moldova e generală. Trebuie într-adevăr ca spiritele să fie îndestul de supraescitate dincolo de Milcov pentru ca consiliul municipal al Iașilor să respingă legea prin care Camera lichida subvenția de zece milioane lei vechi acordați capitalei Moldovei de Constituanta din 1866 și restabilea impozitul fonciar de care acest oraș era scutit. Admițând că în realitate interesele orașului ar fi fost atinse prin această lege pentru că, făcându-l să reintre sub dreptul comun în privirea perceperii impozitului, Camera-i lua c-o mână ceea ce-i dăduse cu cealaltă, pe când în intențiile Constituantei de la 1866 subvenția avea caracterul unei liberalități, totuși nu e mai puțin adevărat că deliberarea prin care consiliul municipal a declarat că pentru el legea în cestiune e nulă și neavenită e un act prea grav, prea pe față agresiv în contra majorității Camerei și a guvernului pentru ca să nu trebuiască să căutăm cauza în starea spiritelor. Votul consiliului municipal de Iași și alegerea numeroșilor candidați ai opoziției sunt adevărate manifestații politice.*
>
> *Cu toate că interesele celor două provinții unite la 1862 sub numele de România au devenit în general identice, există pe de o parte numeroase interese particulare*

locale cari trebuiesc privite și tratate dintr-un punct de vedere special pentru fiecare din ele, ținând seamă de tradiții, de drepturi câștigate; iar, pe de altă parte, compunerea ministerului și a personalului administrativ cată să fie, pentru aceea din cele două provincii în afară de care e scaunul guvernământului și centrul administrației, o garanție că interesele acestei provincii vor fi ținute în seamă. Pentru că aceste două condiții nu li se par împlinite populațiunile din Moldova au ajuns la această turburare, la această surescitație pe care au descoperit-o cele din urmă incidente și pe care-o dovedesc și mai neted alegerile din urmă. Ministerul știa la ce să se aștepte de la demisia membrilor tribunalului din Iași și de la votul consiliului municipal încoace. Dar în privirea alegerilor din București el era, din contra, în poziția d-a spera că-i vor fi favorabile. El făcuse în adevăr o alegere de candidați cari, ca prințul Dimitrie Ghica, păreau că vor trebui să întrunească voturile și a unor grupuri de dizidenți. Această speranță nu s-a realizat, a triumfat opoziția. Se știe că corpul electoral, care cuprinde pe toți contribuabilii ce plătesc o dare oarecare către stat, e împărțit, după un cens gradat, în patru colegii. În colegiul întâi așadar, în acela care reprezintă înainte de toate marea proprietate fonciară și prin urmare partea cea mai independentă a corpului electoral, au învins candidații opoziției. E clar că acesta e un avertisment dat guvernului. După informațiunile pe cari „Corespondența politică“ din Viena le primește din București guvernul nu dă nici o importanță atitudinii luate de democrații naționali, cari par dispuși a se alia cu conservatorii. Cu toate acestea mișcarea în care au intrat diversele elemente a căror agregare ar putea constitui o opoziție serioasă nu pare a fi atât de indiferentă partidului înaintat, căci prezidentul Camerei deputaților, d. C.A. Rosetti, a crezut de trebuință de-a interveni personal în luptă cu autoritatea ce se leagă de marea sa situație parlamentară și de lunga sa carieră politică. Într-un șir de scrisori adresate alegătorilor cu ocazia alegerilor în consiliile generale șeful partidului liberal se-ncearcă a-l apăra pe acesta de atacurile îndreptate în contră-i, cearcă să revendice pentru el partea cea mai largă în progresul făcut de România de la 1844 încoace și se silește de-a întreținea diviziunea în rangurile opoziției. Rezultă numaidecât din aceste scrisori că prezidentul Camerei a simțit necesitatea de-a întruni diversele elemente ale partidului al cărui șef este și care sufere de rivalități personale; apoi că nu e deloc atât de sigur asupra acțiunii opoziției în cazul când concertul care s-ar putea constitui între diversele ei grupuri i-ar da coeziunea ce i-au lipsit pân-acum.

Până aci „Le Nord“. Foaia din Bruxelles zice că partidul roșu sufere de rivalități personale. Ce eroare! Singurele rivalități de cari roșii sufer sunt cele privitoare la sacul cu grăunțe. Când era la mijloc cestiunea drumurilor de fier și speculațiunea cu titlurile nouă rivalitățile erau foarte acute și pronunțate și se potoleau numai prin foaia de cursuri a burselor. Astăzi li s-a dat roșiilor un nou mijloc de coeziune: privilegiul de a-și fi însușit pe sub mână și prin procure fictive majoritatea acțiilor Băncii Naționale. Odată directoriul ales și acțiile desfăcute cu preț îndoit ar trebui inventat un nou

mijloc de înavuțire pentru a întreținea coeziunea în partidul roșu. Și toate mizeriile acestea se întâmplă în momente în care orizontul politicei esterioare e încărcat cu nouri grei și nimic mai puțin decât asigurător. Cine știe la ce conflicte vor da loc hotărârile Conferenței suplementare din Berlin, cine știe dacă soarta popoarelor balcanice nu va fi pusă din nou în vârful săbiei!

Și tocmai în aceste momente roșii sunt cuprinși de frigurile gheșeftului, Ministeriul de Finanțe se pune în conivență cu grupuri de speculanți oculți ai partidului, iar aceștia abuzează de pozițiile lor oficiale pentru a frauda dispoziții legale și a se îmbogăți prin iscălituri smulse de la funcționarii lor inferiori, dându-le prin aceasta exemple de moralitate, de pază a legilor, de dezinteresare, inspirând, se-nțelege, acea senină autoritate pe care o au miniștrii și directorii de drum de fier în alte țări.

E putred mărul și nici sâmburele din el, judecând după felicitările adresate lui Rochefort, nu mai e sănătos.

❦

[20 iunie 1880]

Am pomenit în numărul nostru de alaltăieri despre un important șir de reflecțiuni pe carii le inspiră ziarului „Le Temps“ cestiunea aplicării deciziunilor luate de Conferența de la Berlin. Organul francez, care-și primește, precum se știe, inspirațiile din cercurile diplomatice respective, se crede autorizat a declara că este deșartă iluziunea ce și-ar face-o vreo parte interesată cumcă Franța ar fi gata să ia asupră-și aplicarea deciziunilor Conferenții. Iată articolul ziarului francez:

> *Se zice că guvernul otoman se plânge de atitudinea Conferenței și că se pregătește la rezistență, trimețând oștiri și vase în punctele amenințate prin deciziunile puterilor. E bine să observăm că aceste demonstrațiuni, presupunând că ele nu vor fi amenințătoare prin ele însele, vor avea de efect încurajarea locuitorilor din ținuturile de cari e vorba, și în deosebi a epiroților, la opunere față cu executarea hotărârilor luate de Berlin.*
>
> *Se anunță de altă parte că Conferența și-a terminat lucrările și că, în orice caz, ea își mărginește strict sarcina la o mijlocire invocată de greci. Grecia și Turcia neputându-se înțelege între ele în privința rectificării granițelor recomandată prin protocolul XIII, puterile intervin spre a stabili această rectificare; însă ar fi să-și iasă din rolul pe care și l-au hotărât pentru moment dacă ar sta să prevază rezistența uneia sau alteia din părți și să se gândească la măsurile pe cari această rezistență ar*

trebui să le provoace. Nu s-ar putea admite că puterile reprezentate la Berlin ar vedea cu nepăsare ca guvernul turcesc refuză de-a acorda grecilor teritoriile ce li s-au atribuit. Din contră, e sigur, și tocmai aci stă gravitatea situației, că hotărârile plenipotențiarilor leagă moralicește statele cari au participat la Conferență să facă a se executa aceste hotărâri. Trebuie să recunoaștem însă în acelaşi timp că aceasta e o cestiune cu totul diferită de cestiunea determinării granițelor și de aceea nu ne mirăm că Conferența a rezervat de a se trata la urmă acest punct pe cale diplomatică ordinară. Lucrând altfel, Conferența ar fi riscat o avortare a lucrărilor sale; căci pe cât era de ușor de a se înțelege asupra cestiunii preliminare și în câtva teoretice a unei linie grafice pe atât ar fi fost de greu să se stabilească acordul asupra unui punct aşa de delicat cum sunt mijloacele de constrângere.

Cu toate acestea a se da înapoi din fața unei cestiuni nu este a o face să dispară; a amâna soluțiunea nu va să zică a o da; și dacă puterile au făcut bine de au rezervat examinarea măsurilor de execuțiune, ele ar fi vinovate dacă n-ar fi făcut această cercetare mai dinainte, fiecare pentru sine și din punctul de vedere al intereselor sale particulare. Aci stă defectul, trebuie s-o spunem, al concepțiunii guvernului englez, la care celelalte puteri s-au alipit cu graba datorită unor escelente intențiuni. În încrederea cu care lordul Granville a făcut apel la concertul european este o parte de iluziuni; sau poate Foreignoficiul și-a închipuit că odată legate printr-un prim pas, odată de acord asupra unei prime deciziuni, puterile nu s-ar mai fi putut deszice, ci ar fi fost îndatorite să meargă până în capăt pe calea înțelegerii comune; afară numai dacă acțiunea Engliterii, după cum am bănuit noi de la început, n-a avut alt scop decât a ușura partidului liberal pozițiunea ce și-o luase în discursurile de opoziție și în cuvântările electorale.

Aceea ce este sigur este că Conferența și-a terminat lucrările, că o nouă cestiune se va deschide îndată și că e tocmai timpul să semnalăm eventualitățile ei. La prima vedere pare că partida cea mai sigură de luat ar fi să se lase Grecia a se pune însăși în posesiunea teritoriilor ce i le-a adjudecat Europa. În fond însă aceasta nu e o soluțiune. Grecia, oricine ar putea să se teamă de aceasta, n-ar fi de forță de-a putea lupta contra Turciei și, în ziua în care Grecia ar suferi vreo înfrângere însemnată, când s-ar constata neputința ei, puterile s-ar găsi din nou în alternativa de-a veni în ajutorul regelui George sau de a renunța la executarea hotărârilor lor.

Ar fi cu putință ca ideile să se întoarcă atunci către o intervenire a Franței. Presupunând că puterile s-ar învoi asupra necesității unei acțiuni contra Turciei se poate crede că ele ar vedea, fără multă gelozie, pe Franța însărcinându-se cu o întreprindere în care s-ar căpăta lovituri, s-ar cheltui bani și nu s-ar culege nici un folos. Englitera mai ales, putem fi siguri, ar întrebuința toate seducțiunile spre a determina pe Franța la aceasta operă cavalerească. În termenii cei mai măgulitori ea ar aminti că întotdeauna cauza naționalităților a fost chiar cauza francejilor, că ajutorul pentru cel slab și apăsat stă în tradițiunile naționale franceze. Dacă Franța s-ar face un moment că nu înțelege, Englitera nu ar lipsi să insinueze că grecii au un drept particular la asistența francejilor. Nu oare d. Waddington a luat interesele grecești în mâna sa la Congresul din Berlin? Nu oare Franța a sprijinit de atunci

încoace reclamațiunile grecilor pe lângă cabinetele Europei? Cum ar putea astăzi Franța să se dea înlături de la obligațiunile morale ce i le impune această atitudine?

Iată limbajiul pe care desigur îl va ține Englitera, iată argumentul pe care și-l păstrează pentru a hotărî pe puteri la o acțiune comună, indicându-le un agent gata spre a le executa punerile lor la cale; iată, ne grăbim a o spune, iluziunea pe care e bine să o retezăm de pe acum. Pe Franța nu o va scoate nimeni din situațiunea de rezervă care-i face tăria ei și mai ales nu o va scoate din această situație prin niște interesante apeluri la dezinteresarea ei.

Dacă dealtminteri Franța a luat o inițiativă în cestiunea greacă, Englitera a luat și ea una cu mult mai vastă și mai îndrăzneață provocând Conferența de la Berlin și nota de curând prezentată Porții. Englitera e singurul și adevăratul autor al stârnirii dificultăților orientale. Dânsa și-a închipuit concertul european, dânsa a lucrat ca să-l fondeze, dânsa s-a pus în fruntea lui și prin urmare ei îi aparține punerea în executare a voințelor pe cari întrucâtva dânsa le-a dictat. La Berlin s-a întrunit Conferența și acordul s-a făcut la Constantinopol prin deferență către Englitera; și e probabil că ea va fi lăsată să facă orice demonstrație îi va plăcea în golfurile Arta și de Volo; însă ar fi cu totul nepotrivit ca Englitera pentru această întreprindere să mai conteze fie alt sprijin decât pe al ei propriu.

Înțelegem că d. Gladstone n-ar voi să-și deranjeze echilibrul bugetului său prin cheltuieli de război; înțelegem încurcătura în care s-ar afla dacă ar voi să întreprinză vro expediție în afară niște oameni de stat odinioară așa de implacabili pentru „aventurile“ lordului Beaconsfield. Acestea însă nu privesc pe Franța. D. Gladstone nu poate să se fi aruncat orbește în dilema în care are să se găsească; d-sa desigur a făcut mai dinainte alegerea între cele două partide ce mâine pot să i se prezente: a lua asupră-și executarea hotărârilor Conferenței sau a recunoaște că s-a cam prea grăbit proclamând deschiderea unei nouă ere politice internaționale, bazată pe acordul tuturor puterilor.

❦

[22 iunie 1880]

Afară de unele județe în care opoziția a învins în alegeri în colegiul II, ba pe-alocurea într-al III-lea chiar, ea a avut succese sau parțiale sau depline în douăzeci și două județe la colegiul I. Pe noi nu ne preocupă deloc nici speranțele cari se leagă de acest fapt, nici perspectiva realizării viitoare a cutăror sau cutăror principii de politică generală, căci, adevărul vorbind, cu corupțiunea ce bântuie toate sferele guvernamentale, nu credem ca o îndreptare radicală să poată, fi realizabilă în scurt timp. Ceea ce constatăm din această stare generală a spiritelor e că paharul turpitudinilor s-a umplut cu asupra de măsură, încât îi curg picăturile neoprite pe margini; că situația e nesuferită pentru orice conștiință onestă.

Mai e nevoie oare de ilustrarea acestei stări de lucruri?

Uitatu-s-au ședința Senatului de la 25 fevruarie, când mucenicul Simion și-a făcut intrarea în maturul corp, declarând că există acte publice la dosar în cestiunea Warszawsky și că d-nealui a ridicat numai un mic colț al vălului care acopere această scabroasă cestiune? Uitatu-s-a că, cu toată gravitatea acestei denunțări, făcute de un complice, majoritatea, vociferând: „Cestiune de regulament!“, a trecut pur și simplu la ordinea zilei, reacoperind cu misteriosul colț al vălului scabroasa afacere?

Dar în ce țară din lume s-ar fi vorbit în Parlament de hoții comise, pozitiv comise și dovedite prin acte publice, iar Parlamentul ar fi trecut la ordinea zilei ca peste o cestiune de regulament?

Și când asemenea neauzite scandaluri se petrec — unde? — în zidirea Universității, în plin Senat, și se trec din fir în păr în „Monitorul oficial“, spre rușinea statului român — ce trebuie să se fi întâmplând ca practică administrativă prin județe?

Se estrădează de către un prefect cetățeni români pe mâna justiției criminale din străinătate, putrezesc acolo cu lunile prin închisori; un deputat interpelează guvernul și e maltratat pe uliță de prefectul roșu.

Un alt prefect al guvernului roșu intră în casa unei femei onorabile și o bate pentru că ea nu voiește a-i închiria niște case; în Râmnicul-Vâlcii amicii și agenții prefectului sunt căpitani de bandiți; în Romanați banii județului se cheltuiesc pe burse date unor studenți cu avere, dintre cari unii atât de ignoranți încât nici nu sunt primiți în școalele la cari sunt trimiși; în Teleorman domnește firma Chirițescu-Pișca, iar suprefecții bat oamenii pentru a le scoate mită, numindu-i „stupi neretezați“; în fine, în capitală chiar un ziar denunță că un ofițer de gardiști a luat mită pentru a muta pe un amploiat polițienesc la București și despre același ofițer se mai relatează că a sfănțuit o sută de oameni punând la loterie un papagal pe care nu-l are, și asemenea sfănțuieli, comice prin stupiditatea bestială a celor ce le comit, se petrec în capitală, prin județe, fără ca d. ministru de interne să găsească timpul necesar de-a lămuri lucrurile prin câte vrun comunicat sau de a mai da și în judecată pe cinstiții săi prieteni. Dar ce se poate aștepta de la protectorul cuviosului Simion Mihălescu?

Dar scandalurile Băncii Naționale s-au uitat?

Persoane oficiale s-au servit de autoritatea lor pentru a smulge procure fictive de la subalterni, ba în „Binele public“ se zice că o seamă de patrioți s-ar fi împrumutat din Casa Dotațiunii Oastei pentru a specula acții — și

toate acestea se zic, se pot proba chiar unele cu toată evidența, iar „Monitorul“ d-lui Brătianu tace ca peștele.

O sumă de opt milioane se ia de la guvernul imperial al Rusiei și nu i se știe de urmă. Netrecută la cheltuieli, netrecută la venituri, risipită poate, auzim numai de existența ei din pretențiile statului vecin și cu toate acestea mai există iluzia că un buget în care se escamotează sume de milioane e un buget exact?

Iată administrația practică a roșilor. Începând cu hoția goală a stupilor neretezați și culminând în specula cu procure fictive, începând la sfanț și sfârșind cu capitalizarea unei pensii reversibile care nu fusese nicicând votată, începând cu schingiuirea săteanului și sfârșind cu bătăi date deputaților cari ar îndrăzni a releva — într-un mod oricât de politicos — monstruozitățile guvernului Brătianu, totul e pe o clină de corupție și silnicie bestială, mai rea decât în vremea fanarioților.

Aci stă răul.

Geaba vin roșii cu vorbe mari, arătând ceea ce fac, pentru binele patriei. Nu *ceea* ce fac, ci *cum* fac, iată cestiunea. Bancă Națională făcută pe resorturi patriotice cu procure fictive, administrație cu bandiți și retează-stupi, justiție cu extrădare de cetățeni români peste graniță, rechiziții cu cuviosul Simeon de scabroasă importanță, burse date la oameni care nici nu sunt primiți în școli, judecători numiți în serviciul celora a căror crime aveau să le judece, oameni de-ai poliției sfănțuind lumea cu loterii de papagali — iată cum pricep roșii a administra un stat, iată sistemul a cărui părinte sufletesc și suprem protector e d. Brătianu, căci d. C.A. Rosetti, de când e reversibil, e și el din șirul celor protejați.

Noi n-avem decât să repetăm cuvintele „Presei“ de acum un an (2 iunie 1879) că „de două ori România a avut nenorocirea și umilirea de a vedea pe radicali la guvern și în amândouă rândurile roșii au fost un adevărat flagel pentru țară“.

❦

[24 iunie 1880]

Cu toate că d. Dimitrie Brătianu a știut să ne povestească atât de frumoase lucruri despre primirile gentile ce i s-au făcut de către împărățiile Apusului, dând chiar o importanță exagerată împrejurării c-a fost primit la masă „fără uniformă“, totuși, după câte aflăm, misiunea d-sale — care-o fi

fost, nu e timpul a o spune — n-a reușit deloc. Îngăduitorul nostru cititor știe că sau ne-am abținut de-a da consilii guvernului în politica sa esterioară sau am pregătit opinia publică în senzul în care se putea presupune că guvernul însuși o voiește. A face — în opoziție fiind — politică esterioară ni se pare un lucru prea gingaș în împrejurările complicate și în calea spinoasă pe care are a o parcurge biata țara noastră, atât de rău bântuită fără vina ei de câte ori alții se ceartă peste capetele noastre și peste noi. Departe de orice visuri aventuroase și gândind numai la păstrarea celora ce ne-au putut lăsa niște strămoși cari aveau multă minte și puțină învățătură, multă tărie de inimă dar foarte puțin talent de declamație patriotico-liberală, noi ne-am mărginit aproape escluziv la un singur sfat, dat părintește, fără ură contra cuiva, fără înclinare pentru altcineva. Acest sfat era: de a nu accentua simpatii fățișe pentru vro una din puterile mari, căci numai noi vom plăti-o. Nici una din puterile mari nu are gustul sau interesul de-a-și strica sau încorda relațiile de dragul ochilor celor frumoși ai d-lui C.A. Rosetti, ba nici chiar de dragul țării noastre. Întru cât serviciile pe cari puterile, în genere binevoitoare, ni le fac, nu le costă nimic pe ele, dar ne bucură pe noi, suntem siguri că nici una nu ni le va refuza; dar îndată ce ne grămădim pentru a esploata rivalitatea ce-o presupunem că există între ele dispunem neapărat rău cel puțin pe una, fără ca iubirea celeilalte să fi aflat vreun spor considerabil.

Astfel, de la Tractatul din Berlin încoace, guvernul nostru, de unde mersese atât de în plin în apele politicei balcanice a uneia din puteri, s-au schimbat deodată la față, îndreptându-și simpatiile tot atât de hotărâte înspre altă parte. Constelațiunea anglo-germano-austriacă îi părea atât de fixă pe orizontul politic încât se încrezu ei cu o beatitudine nimic mai puțin decât prudentă. Deodată însă cu căderea lordului Beaconsfield se resimți în toate părțile că acea constelațiune nu fusese durabilă și c-ar fi fost mai bine de-a nu i se-ncrede orbește și de-a nu indispune, prin mărturisiri călduroase de înclinațiune, pe alte puteri, de-a căror bunăvoință avem o egală necesitate.

Indispunerea aceasta s-a manifestat pân-acuma în două insuccese cu grije cocoloșite, dar sigure: cestiunea Arab Tabiei și neizbutirea misiunei d-lui Dim. Brătianu. Într-adevăr, după cât știm, nici guvernul englez nici cel francez nu pot îngădui ca statul nostru să devie partizanul accentuat al politicei cutării sau cutării puteri și guvernul actual li se pare fără nici o îndoială înclinat înspre o anume parte. E natural că cine se sapă însuși prin politica sa externă să și cază prin ea.

De aceea nu ne-am mirat nici de știrea că d. Boerescu e pe calea de-a demisiona, nici de cea, și mai importantă, că d. Ioan Brătianu are de gând să-l urmeze. Țara dorește de mult retragerea d-lor și le-o dovedește aceasta zilnic, acum în urmă prin alegerile județene, unde am văzut în centrele cele mai însemnate ale țării: București, Iași, Galați, Craiova, Botoșani, Brăila, triumfând opoziția contra candidaților guvernamentali. Dar cât despre țară, ar sta d-lui mult și bine la putere; căci, inventor al sistemului falsificării alegerilor și a corumperii prin așa-numita „influență morală“, d-sa ar ști pururea a se menținea. Greu e pentru partidul roșu de a ajunge la putere; căci niciodată n-au fost în stare de-a o cuceri cu puteri proprii, ci prin amăgirea opiniei publice, prin subrepțiune, prin suplantare, suindu-se pe spatele altora; dar a se menține le e cu atât mai ușor cu cât sunt mai puțin scrupuloși în alegerea mijloacelor lor politice.

Dacă, pe lângă nemulțumirea manifestă a țării se va adăoga și repulziunea ce o inspiră un guvern aventuros la un grup de puteri străine, guvernul va fi silit să se retragă, nu prin influența acestor puteri, căci ele din principiu nu se amestecă în afacerile noastre, dar prin imposibilitatea de a face un singur pas înainte pe calea politicei noastre exterioare. Se știe că orice succes au avut până acum în ridicarea poziției internaționale a statului nostru îl datorim acordului deplin, unanim al tuturor puterilor mari. Îndată ce una sau mai multe ar fi indispuse prin faptul că ne-am fi prefăcut în partizani exclusivi ai altora, orice pas al guvernului nostru e paralizat din capul locului. Inanițiunea dinlăuntru se dovedește deja prin imposibilitatea de a constitui un cabinet. Dacă pe lângă aceasta se va adăoga paralizarea în afară, zilele guvernului d-lui Brătianu vor fi numărate.

Pentru a concentra asupra situațiunii actuale amândouă seriile de cauze cari contribuie a face guvernul d-lui Brătianu imposibil reproducem din „Le Nord“ un articol care descrie cu multă fidelitate cauzele parlamentare și constituționale cari minează atotputernicia de până acum a guvernanților roșii.

„Le Nord“ scrie:

> *Informațiuni din București îi atribuie d-lui Ioan Brătianu intenția de-a-și da demisia din prezidenția consiliului. Dacă e să credem „Corespondenței politice“ din Viena, d. Ioan Brătianu ar fi și esprimat principelui Carol dorința de-a resigna la funcțiunile sale. Noutatea nu e tocmai surprinzătoare; ba se poate zice că era lesne de a o prevedea. Situația parlamentară e într-adevăr de natura a descuraja pe șeful cabinetului. Iată două luni de când criza ministerială e deschisă în mod oficial prin*

demisia d-lui Cogălniceanu, dată în împrejurări cari imprimau remanierii cabinetului un caracter incontestabil de urgență. Demisia aceasta era motivată într-adevăr prin o interpelație pe care unul din șefii majorității, d. Fleva, viceprezident al Camerei, o adresase prezidentului Consiliului pentru a exprima dorința acestei majorități de-a vedea cabinetul reconstituit cât de curând, dar așa încât să fie mult mai omogen, interpelare pe care-o dezvoltă în termeni ce implicau o neîncredere formală în d. Cogălniceanu și în o seamă din colegii săi. În cursul celor dentâi zile cari urmară după închiderea sesiunii se făcură succesiv mai multe combinațiuni; apoi se făcu tăcere împrejurul și al unora și al celorlalte iar criza deveni permanentă. Două luni după închiderea sesiunii ministeriul e tot încă necomplet. Două portofolii sunt fără titulari iar unul cel puțin dintre miniștri actuali poate fi considerat ca nepăstrând decât în mod tranzitoriu funcțiunile sale. E evident așadar că ministerul nu se poate nici completa nici reconstitui. Iată o situație ce s-ar părea că e greu de esplicat când e vorba de-un cabinet al cărui șef dispune de-o considerabilă majoritate în cele două Camere. Însă privind mai de aproape recunoaștem că dificultatea pentru d. Brătianu de-a recompune ministeriul e o urmare cu totul naturală a antagonismului și a ambiției a o seamă de personaje, cari adulmecă portofoliele vacante și a căror agitări zădărnicesc toate combinațiile făcute în vederea remanierii cabinetului.

Majoritatea, unită și compactă când e vorba de-a menținea pe d. Brătianu la prezidenția Consiliului de vreme ce el e acela pe care ea-l crede mai bun pentru a întruni diversele elemente ale partidului, se dezbină și cade în dezagregațiune, îndată ce e vorba de-a da sprijin colaboratorilor săi. Noțiunea parlamentară a solidarității ministeriale e acolo o noutate cu care spiritele par a nu se putea deprinde; de unde rezultă că majoritatea ministerială e mai mult aparentă decât reală. D. Brătianu a și simțit-o aceasta atât de bine încât a făcut propuneri grupului Vernescu-Ionescu; dar negoțierile n-au izbutit la nimica. Situația parlamentară e foarte deosebită de cea de acum patru ani. Sub numele de „partid liberal“ se confundau pe atunci toate grupurile câte făceau opoziție administrației d-lui Lascar Catargiu. În această coaliție intra: elementul înaintat pe care-l reprezintă d. Brătianu; grupul liberalilor independenți, ce se înseamnă de obicei prin numele celor doi șefi, d-nii Ionescu și Vernescu; liberalii din Moldova având în capul lor pe d. Cogălniceanu; grupul dirijat de d. Ioan Ghica; conservatorii dizidenți dintre cari cel mai marcant era d. Epureanu, care a prezidat cel dentâi minister format atunci. Între acest partid liberal, precum se găsea constituit prin coaliția formată la Mazar Pașa și între dreapta se așeza grupul conservatorilor independenți din numărul cărora sunt d-nii Dimitrie Ghica și Boerescu.

Astăzi, în urma unor eliminări succesive a mai multora dintre elementele cari compuneau partidul liberal, partidul înaintat, condus de d-nii Chițu, Giani și Fleva, caută a deveni singur stăpân pe putere. La sfârșitul sesiunii părea a se crede îndestul de tare pentru a se dispensa de-a o împărtăși, însă prelungirea indefinită a crizei îi învață că-și făcuseră iluzii asupra propriei lor puteri sau că prea deprețuiseră puterile adversarilor. Nu ne pare neverisimil că aprehensiunea de-a vedea formându-se o coaliție a diferitelor elemente ale opoziției care să cuprinză și grupurile cari s-au dezlipit de coaliția din 1876, să fie în mare parte cauza insuccesului demersurilor d-

lui Brătianu precum și cauza repugnanței a o seamă de oameni politici de-a intra acum în minister. Oricum ar fi, o asemenea situație nu poate ținea mult fără ca să sufere de ea prestigiul și autoritatea guvernului; ne vine deci a zice că peste foarte puțin sau vom afla că d. Brătianu a izbutit în scopurile sale sau că a cerut principelui Carol ca să-i dea un succesor.

❦

[26 iunie 1880]

Este admisibil într-o țară constituțională ca o criză de cabinet să se perpetueze în infinit? E prea adevărat că toți oamenii noștri de stat sunt geniali, că aceleași ilustre personaje pot trece din resort în resort aducând aceleași mari servicii patriei; e incontestabil de ex. că d. Câmpineanu unește gravitatea omului de finanțe cu fineța și vastitatea diplomaților europeni; nu e tăgăduit asemenea că d. I. Brătianu se pricepe și la ale războiului și la ale administrației politice, financiare, juridice, agricole ș.a.m.d., încât într-adevăr nu e ramura de știință omenească, începând de la astronomie și sfârșind cu cultura viței, pe care prezidentul Consiliului nostru de Miniștri să n-o priceapă din fir în păr, cu toate acestea umilita noastră părere e că aceste ilustre personaje sunt prea exigente față cu inteligența lor înaltă și cu vasta lor putere de muncă, că prea se-ncarcă cu activități diverse, încât uneori ne e teamă ca nu cumva să-i pierdem prin prea marea osteneală ce și-o dau în afacerile statului. Și, oricine ne-o va concede, ar fi păcat de asemenea odoare!

Închipuiască-și cineva de ex. că România ar fi lipsită de posibilitatea de-a se fi înzestrat cu Strousberg, că ea ar fi fost lipsită de fericirea de-a fi administrată de mucenicul Simeon, că epizootia și foametea n-ar fi bântuit țara, că nu se făcea vestita rectificare de graniță în minus, atât de apărată de „Românul“, că nu se încetățeneau evreii, că nu se făcea așa cum s-a făcut banca serurio-națională, în fine mai gândească-și cineva și adânca nenorocire de-a nu avea gardă națională și lipsa de ocazie pentru cocoșați și strâmbi de-a parada în public în calitate de generali sau coloneli ai gardei, și tabloul nenorocirii României e gata. Câteșișapte marile fericiri ale Egipetului din vremea lui Moisi ne-ar fi lipsit cu totul dacă Dumnezeu, în adânca sa prevedere, nu ne dăruia, pentru faptele noastre bune și pentru virtuțile noastre, pe-un d. Brătianu sau *item* pe un d. Câmpineanu. Culmea nenorocirilor ar fi fost însă dacă însuși El, reversibilul, ar fi aflat o altă întrebuințare în economia naturii decât aceea de-a deveni conducător al

României. Acea altă întrebuințare pe care natura ar fi putut-o face de acești onorabili domni e o temă demnă de discutat pentru istoriograf, iar, când nuanța roșie se adâncește în purpura Mihălescu-Chirițopol-Simulescu, tema devine interesantă chiar pentru jurisconsulți, mai ales dacă aceștia nu vor fi cumva din școala preageneroasă a italianului Beccaria și n-ar avea o aversiune prea pronunțată în contra culturii cânepei.

Drepți precum suntem, nu putem așadar uita cât de multe fericiri ar fi lipsit României dacă epoca noastră nu era înzestrată cu roșii în genere, cu d-nii Rosetti-Brătianu îndeosebi, și un sentiment de compătimire față cu martiriul — îndealtmintrelea lucrativ — al acestei serii de oameni providențiali ne face să găsim că prea se-ncarcă cu multe afaceri, că cumulul este chiar un principiu de viață al lor. Această încărcare nu se poate însă întâmpla decât în detrimentul altor activități științifice și economice, cărora li se dedă teoretic și practic onorabilul Carada bunăoară.

De ce d. Brătianu nu-și complectează odată cabinetul?

Îi lipsesc oameni? Noi știm că d-nii Chițu, Giani, Fleva ș.a. atâta așteaptă, ca să intre în posesiunea unor portofolii cari li se cuvin de drept. Faimosul Serdaru, care și-a complectat studiile de economie politică în Rusciuc, n-ar refuza, după cum se zice, într-un mod absolut portofoliul finanțelor, mai cu seamă în vederea celor opt milioane ale Rusiei, căror din pământ, din iarbă verde ar ști să le dea de urmă și să le facă pe fel.

Oare partidul roșu să nu fie capabil a guverna singur țara? Cum? Domnia virtuții și a moralității nu a pătruns încă atât de adânc în păturile societății românești încât un guvern pur roșu să fie posibil? Pân-acum știam că, din cauza gingășiei de distincție pe care o făcea reacțiunea între om și om, înconjurând de ex. Academia Văcăreștilor cu o deosebită gardă de onoare, cabinetele erau mai greu de compus; dar de când Senatul s-a însărcinat a spăla afaceri scabroase, de când garda de onoare a devenit de prisos, de vreme ce se șterg acele distincții gingașe de reacționară memorie, credem că nu va mai exista pentru d. Brătianu nici o greutate întru compunerea cabinetelor sale. N-are decât a despopula Academia sus-amintită și pe loc se completează și administrația drumurilor de fier, și directoriul Băncii Naționale, și numărul de șapte al consiliarilor întru cele bune.

Auzim că d. Brătianu e așteptat în Moldova ca să pescuiască miniștri. Noi îi dorim izbândă deplină, căci, pe cât Moldova dispune de personalități potrivite cu misiunea ce voiește a le-o încredința d. Brătianu, ea sărmana e

desigur gata de-a se dispensa de ele. E drept că pe acolo Mihăleștii nu prea cresc pe toate cărările. Trebuie un ochi deprins, ca al d-lui Brătianu, ca să-i descopere într-o lume în care Chirițopulo e un mit și Simulescu o legendă din veacul de aur al fanarioților; dar ce nu poate buna-voință și iubirea de patrie? Ceea ce pentru noi ar fi greu pentru d. Brătianu va fi ușor.

D. Brătianu nu e în poziția delicată a lui Diogen cu vestita sa lampă. D-sa nu caută oameni, deci să sperăm că va reuși în căutarea sa.

❦

[27 iunie 1880]

Între advocații din Austria se manifestă de curând o tendență de reformă reacționară de o mare importanță.

Într-adevăr în Austria, înaintea erei constituționale, ba chiar până acum doisprezece ani, până la 1868, advocații erau numiți direct de ministrul de justiție. Se-nțelege că numirea era legată de însemnate condițiuni. Dreptul în Austria e un studiu greu, examenele sunt numeroase și stricte; și, pe când tinerii ieșiți din universități găseau lesne primire atât în justiție cât și în administrație, unde după o scurtă praxă gratuită se numeau judecători, aceia dintre tineri cari ar fi voit a se consacra praxei de advocat erau obligați d-a fi atașați ani mulți în biuroul unui advocat recunoscut și abia după un timp îndelungat ajungeau în fine a se stabili în mod definitiv și de capul lor, în urma însă a unei numiri din partea Ministerului Justiției, cea din urmă măsură de precauțiune contra abuzurilor, din nefericire atât de dese, cari se pot întâmpla în exercițiul acestei profesiuni.

Curentul ideilor liberale a sfărâmat toate aceste bariere, advocatura a devenit liberă și supusă aceluiași principiu a concurenței ilimitate la care sunt supuse cele mai multe ramuri de muncă omenească.

Dară și aci s-a dovedit că ideea unei absolute libertăți individuale, dar mai cu seamă ideea concurenței limitate, aplicată la sfere cari prin natura lor n-o suportă, n-aduce decât rău. Perspectiva unui câștig lesnicios a atras o mulțime de lume tânără în acele sale a vechilor universități în cari se stabileau distingerile subțiri între paragraf și paragraf, ba chiar între cuvânt și cuvânt, advocații fără de pricini se înmulțiră peste măsură, deci se vede că începură a căuta pricinile cu lumânarea, începură, după cum au dovedit mai multe cazuri, a se ocupa cu tranzacțiuni de-a dreptul maloneste; sărăcia, sarcina familiilor, grijile vieții făcu ca o parte a clasei căreia-i e încredințată

tocmai apărarea justiției să alunece pe căi contrarie justiției. Prin mulțimea concurenților pe acest teren, câștigul, departe de-a mai fi lesnicios, devine greu și începu să alunece pe căi ilicite.

Nu trebuie a se uita că în genere activitatea aceasta de vecinic comentator a unor texte pozitive deprinde inteligența cu sofisme. A apăra azi un lucru pe care mâine îl vei combate — în alt caz se-nțelege — a apăra o cauză nedreaptă simțind bine că este nedreaptă, a-și răzima adesea dreptatea pe mancuri de formă, nu pe instinctul înnăscut al justiției, iată poate în majoritatea cazurilor clina periculoasă în care se mișcă inteligența individului în această carieră. Dar dacă acest pericol e în chiar ocupațiunea aceasta, cu cât se mărește el când se combină cu nevoia, căci nevoia e sofistul cel mai mare de pe pământ. La alte profesiuni escesele nevoii peste marginile legilor sunt oprite prin teama unei puteri nedefinite bine, prin teama de urmările unor legi necunoscute în amănunțimile lor, prin frica de pedepse. Deodată însă cu cunoștința legilor penale advocatul are cunoștința deplină, caz cu caz, a tuturor pericolelor ce l-ar amenința din partea justiției în caz de abatere. Astfel el are putința de-a le călca, ocolindu-le, păzind formele și nu cuprinsul legilor, căci justiția formală este ceea ce se caută în tribunale. Deci neputința de-a se hrăni în mod onest conduce la acte incorecte moralicește cari, făcute însă cu paza formală a legilor, scapă de mâna justiției omenești.

În interesul tuturor este desigur existența unei clase de advocați; ea este un membru neapărat în organismul justiției.

Dar pentru ca această clasă să poată fi onestă, de caracter, cultă, pentru ca, înainte de toate, să n-aibe nevoie nici de-a apăra cauze injuste, nici de-a aluneca pe căi de-a dreptul imorale, trebuie ca existența ei să fie pe deplin asigurată.

Care este acum mijlocul la care gândește baroul din Austria pentru a asigura necoruptibilitatea și cultura clasei?

E același de care se bucură farmaciile. Fiindcă materiile chimice ce se cer pentru confecționarea medicamentelor trebuie să fie de calitatea cea mai bună posibilă, pentru că aci nu poate fi vorba de înlocuirea materiei cerute prin surogate sau prin materie de calitate mai proastă, deci principiul concurenței nu încape în mod nelimitat pe acest teren, de aceea s-a stabilit cu drept cuvânt ca într-un oraș oarecare nu pot sta alături decât cutare ori cutare număr de farmacii.

Existența farmacistului fiind asigurată, câștigul mic sau mare, însă suficient în orice caz, fiind sigur, el nu va fi silit să dea lucruri false în locul celor adevărate pentru a susține concurența altora. Deci există un număr fix de farmacii.

Tot astfel advocații din Austria cer ca guvernul să fixeze pentru fiece oraș un număr hotărât de advocați și numai în limitele unui asemenea număr să se poată înmulți clasa apărătorilor dreptului. Având existența asigurată, înlăturându-se pericolul unui proletariat de advocați și existând încolo depline garanții pentru cultura suficientă a fiecăruia nu vor mai exista nici relele la care a dus înmulțirea acestei clase.

Acest curent al opiniei publice în Austria e foarte instructiv pentru noi, căci, afară de Ungaria poate, nu credem să mai existe o țară în lume care să fie atât de bântuită de ambițiile explicabile, însă nejustificate, de dorințele de câștig ilicit a unui numeros proletariat advocățesc ca România. Această clasă mai cu seamă s-a înmulțit atât de tare încât de nevoie solicită până și catedre la școale teologice, așa că nu ni se pare departe momentul în care vor solicita dreptul de-a se face — pentru o leafă oarecare — egumeni de mănăstire și episcopi.

Numerus clausus, număr închis, determinat, iată numele acelei măsuri legiferate pe care o cer oamenii în Austria.

La noi în țară, unde cel din urmă absolvent al Facultății de Pisa se simte chemat a deveni deputat și ministru, unde tocmai partea cea rea, cea slabă, proletariatul advocățesc a pus mâna pe Parlament și pe guvern, prefăcând statul în proprietatea unei societăți de esploatație, nu credem că s-ar putea ivi vrodată de la sine cererea unui *numerus clausus.*

Grație d-lor Rosetti-Brătianu tot ce e putred în societatea română are pururea putința de-a pune mâna pe cârma statului și, grație acestei putințe, numărul celor ce pretextează a-și fi făcut o misiune din apărarea justiției, în loc de-a scădea, promite a se înmulți pe zi ce merge. Sute de tineri emigrează în fiece an în străinătate, prin facultăți oculte, pentru a se întoarce având drept știință deprinderea de-a încurca texte clare și de-a face din alb negru și din negru alb. Pe de altă parte morala nu tocmai temeinică a unei societăți cuprinse de frigurile tranzițiunii formează în România o anume atmosferă în care cavalerii de industrie și negustorii de vorbe goale pot face treburi.

Poate să vie și timpul în care să-i fie rușine societății române de-a se lăsa condusă de un proletariat al condeiului care din întunecarea adevărului

își face o meserie, dar acel timp nu ni se pare aproape. Un popor care îngăduie crime fățișe ca scabroasa afacere care în orice altă țară ar fi condus la demonstrații zgomotoase, un popor care îngăduie ca un Senat să spele, printr-un vot de trecere la ordinea zilei, afaceri numite scabroase de către chiar acel ce era implicat în ele, un asemenea popor va purta încă mult timp jugul frazei și al exploatării, impus de un proletariat fără nici o importanță civilizatorie.

❦

[28 iunie 1880]

După ce solicitudinea guvernanților noștri au dat rezultatele cele mai frumoase pe toate terenurile; după ce de ex. bugetul cheltuielilor statului s-a suit în patru ani de guvernare roșie cu 30 de procente și mai bine, pe când la condeiele veniturilor se observă o îmbucurătoare scădere, ceea ce dovedește că clasele contribuabililor huzuresc de bine într-atâta încât nu mai vor să plătească dări; după ce c-un cuvânt țara promite a deveni în adevăr fericită, ca acel cioban din versurile d-lui C.A. Rosetti căruia cămașa îi părea un lux nepermis beatitudinei sale; după atâtea și atâtea izbânzi, fie-n cestiunea rectificării granițelor în minus, fie-n cestiunea izraelită ori a drumurilor de fier, ori a Arab Tabiei, vedem că a sosit și vremea învățământului public, care pare a se afla în fericita poziție de-a fi atras asupră-și binevoitoarele priviri ale organului mult învățatului și prin multe academii trecutului d. Costinescu. Desigur nici o foaie nu e mai competentă în materie de învățământ decât acea dirijată de-un bărbat al națiunii împodobit cu atâtea învățătură și cu atâtea daruri firești, nemainumărând darul cel cu deosebire aprețuit de confratele Carada, ce formează baza operațiunilor sale mercantile.

Astfel, punându-se la cale trebușoara Băncii Naționale, se vede c-a mai rămas nepusă la cale și la regulă cestiunea băncilor școalei, și asupra acestei materii se întinde ziarul guvernamental, bazându-se pe studiile d-lui A.D. Xenopol asupra învățământului publicate în „Steaua României“.

Dacă suntem așa cum suntem școalele de grecește și latinește ne-au prăpădit. Învățământ real, iată mântuirea.

Nu există mai mari prieteni ai învățământului real decât tocmai noi. În nenumărate rânduri am vorbit despre inconvenientul social al proletariatului condeiului, în nenumărate rânduri am arătat că, de la școala primară

începând și sfârșind cu universitățile, institutele noastre nu produc decât sute de exemplare ale logofătului Coate-goale, care primejduiește mersul, bazat în esență pe muncă și pe producțiune, a oricărei societăți omenești.

Ce fericire pentru noi când vedem acuma ideile noastre împărtășite cu multă bunăvoință de un organ atât de… ne lipsește într-adevăr calificativul pentru a însemna cu destulă pregnanță pe aprigul apărător al cestiunilor celor mai populare.

Această fericire, de a-și vedea în sfârșit recunoscute ideile, nu ne oprește însă de a releva oarecari lucruri cari vor arăta că ideea noastră, adoptată cu atâta generozitate de aprigii odinioară adversari ai proiectului de lege propus de d. Maiorescu, ca ministru al învățăturelor, are mai multe rădăcini și nu se bazează numai pe insuficiența școalelor de grecește și de latinește.

Înainte de toate, greceasca și latineasca să fie de vină că societatea noastră merge rău? Milioane de spirite tinere s-au adapat la izvorul fecund al anticității clasice fără ca să se fi ivit vreun pericol pentru dezvoltarea lor ulterioară; din contra. Cată dar să fie o cauză mai adâncă pentru care latineasca și greceasca să fi avut tocmai în România rezultate fatale. Școale de latinește au produs în Franța pe un Voltaire, la noi pe d. A. Sihleanu. Cerem iertare ilustrului fost viceprezident al Camerei roșie că-l cităm alături c-un om atât de „insignifiant“ ca francezul mai sus pomenit, dar superioritatea hotărâtoare a d-lui Sihleanu în modele de stil, precum și cercetările sale, cu drept cuvânt faimoase, asupra lui Cincinat și a pochilor, ne impunea de la sine această probă a superiorității culturei române asupra celei franceze bunăoară, nemaivorbind de cea nemțească, care nu merită nici o considerație în alăturare cu a noastră.

Cultura clasică are calitatea determinantă de-a crește, ea este în esență educativă, și iată ceea ce-au lipsit școalelor noastre pân-acuma și le va lipsi încă mult timp înainte. A învăța vocabule latine pe dinafară fără a fi pătruns de acel adânc spirit de adevăr, de pregnanță și de frumusețe a anticității clasice, a învăța regule gramaticale fără a fi pătruns acea simetrie intelectuală a cugetării antice este o muncă zădarnică, e literă fără înțeles. Fixat odată pentru totdauna, nemaiputându-se schimba, căci aparține unor timpi demult încheiați, spiritul anticității e regulatorul statornic al inteligenței și al caracterului și izvorul simțului istoric.

Dar o dovadă netedă pentru influența educativă a anticității e fără îndoială faptul că tocmai statele acelea cari au cultivat-o mai mult sunt cele

mai înaintate, că redeșteptarea culturii în genere se datorește studiului acestuia, că fără el n-ar exista în genere o cultură acătării. Sau într-adevăr s-ar putea suplanta Salust prin Rochefort, scrisorile lui Cicero prin telegramele de condoleanțe ale d-lor Mircea, Vintilă și Horia? Noi credem că, cu toată actualitatea producțiunilor geniale ale acestui sănătos și matur prezent, el încă nu are acea formă pe de-a pururea determinantă precum o are anticitatea.

Nici latineasca, nici greceasca nu sunt în ele înșile de vină la relele ce li se atribuie. Privite ca cunoștințe, ele într-adevăr nu dau decât profesorilor pânea de toate zilele; dar nici nu este aceasta menirea lor. Important este ca spiritul de adevăr ce domnește în cultura fixată prin ele să stăpânească în societate, și de aceea înțelegem ca studiul lor să fie mărginit la clasele acelea ale societății cari determinează spiritul public: la învățații de profesie, la jurisconsulți, la cler; dar în aceste ramure cunoștința trebuie să fie deplină. Celelalte clase se pot într-adevăr dispensa de cunoștința anticității, căci dezvoltarea limbii naționale, stăpânită fiind din sferele superioare de același spirit de adevăr și bine pe care-l are anticitatea, va fi un instrument destul de bun pentru dezvoltarea inteligenței lor. Ceea ce nu ne convine așadar în maniera d-a vedea a organului guvernamental este confundarea acestor sfere deosebite, este amestecul învățământului clasic cu cel real. Sferele trebuiesc despărțite odată pentru totdeauna, precum se desparte facultatea de medicină de cea de drept. Desigur trebuiesc împuținate liceele, desigur trebuiesc școli reale. Dar numai nu confuzie și amestec între sfere cu totul deosebite ale activității inteligenței. Scopul practic al învățământului real e câștigul, e aplicarea cunoștințelor pentru a câștiga. Scopul învățământului clasic nu este acesta. Din contră, se presupune totdeauna că învățământul clasic aduce foloase societății cari nu stau în absolut nici o proporție cu câștigul individului. Munca unui om se poate plăti, caracterul, cultura lui nicicând. A judeca un proces de milioane e poate o muncă tot atât de ușoară ca și a judeca unul de o sută de lei, dar cestiunea e de a-l judeca drept și pe unul și pe altul.

Precum gimnastica dezvoltă toate puterile musculare și dă corpului o atitudine de putere și tinerețe, tot astfel pururea tânăra și senina anticitate dă o atitudine analogă spiritului și caracterului omenesc. Dar, pentru ca această gimnastică morală să se resimtă în caracterul și în spiritul public, trebuie ca să existe clase întregi de oameni cari s-o exercite imediat, și anume clasele

acelea cari nu sunt avizate la muncă materială. Atunci gimnastica aceasta se va resimți, vrând-nevrând, și asupra celorlalte clase pozitive.

Dar avut-am noi oare licee?

Cine nu știe că, pentru a fi profesor de liceu, după incalificabila noastră lege a instrucției, nu se cerea decât absolvarea liceului însuși și depunerea unui concurs ca vai de capul lui. Oare latineasca și greceasca sunt de vină că o generație întreagă de ignoranți— exceptăm profesorii cu studii academice — umplu catedrele liceale și gimnaziale, predându-și neștiința lor drept știință, că niște somnoroși fără vocațiune se pun pe carte până ce pot trece vrun concurs și după aceea leagă cartea de gard, nu mai citesc absolut nimic și dictează numai an cu an același caiet vechi și unsuros unor urechi nouă? Latineasca și greceasca e de vină dacă postulanți de rând, ce nu știu citi și scrie, ocupă funcții în organismul instrucției publice? Latineasca e de vină dacă un reteveist cu patru clase primare, agent electoral de soiul birtașului Purcel, e șef al diviziei instrucției în România?

La acestea nu e de vină senina anticitate, ci dezvoltarea demagogică a societății noastre. Până ce nu va înceta aceasta prevedem că orice școli s-or face — cât de speciale — ele nu vor putea aduce nici o îndreptare într-o societate în care meritul e în poziție de a fi judecat de Fundești, Costinești sau Serurii! Și oare nu vedem această tendență nefericită la aceia chiar cari au urmat cursuri de științe esacte? Medicii români… caută funcții, cei ieșiți din școale de arte, de meserii, de tecnică, toți, toți aleargă după funcțiuni salariate de stat, de comune, de județe!

Dar dacă în adevăr școalele noastre de latinește și grecește ar fi fost bune ce n-am vedea astăzi în România? Am vedea cel puțin științele istorice înflorind, am avea erudiți. Ei, bine, știința, câtă se face la noi, se face de rușine, de ochii lumii oarecum și de către bărbați cari, între noi fie zis, nici n-au studiat vro dată în școalele românești, cel puțin nu în cele din România. D. Cipariu, care știe desigur bine latineasca sa, n-a studiat în școalele noastre, Cihac asemenea nu, c-un cuvânt niciunul din învățații sau literatorii mai însemnați, cari îndealmintrelea se pot număra pe cele zece degete (sigur că ar rămânea câteva de prisos).

Să nu atribuim dar esclusiv împrejurării că se pretextează prin școli a se învăța latinește și grecește relele cari răsar din dezvoltarea demagogică a societății, din ignoranța noastră și din lipsa de voință de a pune capăt unor monstruozități incompatibile cu secolul în care trăim. O țară a cărei instrucție se dirigează de către indivizi cu câte patru clase primare, o țară a

cărei jurnalism și legislațiune e reprezentată tot prin asemenea genii nu poate înainta, din cauza spiritului de minciună care plutește asupra tuturor raporturilor, nu însă din cauza că latineasca sau greceasca i-ar fi punând piedici! …

❦

[29 iunie 1880]

„Românul“, în numărul său de astăzi, cuprinde un lung articol polemic, adresat nouă ca răspuns la acel sfat cu totul binevoitor pe care-l dădusem guvernului: de-a nu arăta înclinațiuni pronunțate pentru nici una din puterile mari, ci de-a menaja în mod egal susceptibilitățile lor, pentru că în mod egal avem necesitate de bunăvoința lor.

Polemica e presărată de-o mulțime de insinuațiuni. Ba că e trist că organe ce se pretind românești manifestă bucurie și speranță că ministeriile vor urma a se schimba după caprițiile și cuviințele ingerințelor din afară, ba că d-lor nu vorbeau așa când erau în opoziție, ba că desprețuim țara, ba că am reprodus, spre a sprijini ideile noastre, un articol din „Le Nord“, ba că conservatorii așteaptă toate de la străini, și altele multe.

O spunem drept că nicicând nu ne-am fi așteptat ca „Românul“ să scrie un șir la adresa noastră fără o grămadă de sofisme, de rea-credință. Numiți odată austro-maghiari de cătră aceiași oameni cari au în Ministerul de Externe pe d. V. Boerescu, principalul austro-maghiar din fostul guvern conservator, nu ne-am mira să ne vedem acuzați că am împărtăși simpatiile d-lui Nicolae Crețulescu, un recent coleg al d-lui Brătianu, cunoscut prin broșura sa asupra Basarabiei. „Românul“ cutează chiar a spune că „Timpul“ stă în relațiuni cu „Le Nord“, cu organul cancelariei rusești, deși ziarul guvernamental știe bine că, foarte blând vorbind, această acuzare gratuită e cel puțin o infamie.

Față cu cititorul nostru n-avem într-adevăr nevoie de nici un fel de esplicare de ce reproducem sau nu articole din „Le Nord“, precum n-avem nevoie a-i esplica de ce datăm foaia noastră după calendarul iulian. Calendarul iulian, îndreptat fiind de Iuliu Cesar, e — rezervă făcând de greșala de calcul aglomerată pân-acum într-o întârziere de 12 zile — în esența lui exact, deși întreg sistemul științific pe care se bazează e fals. Sistemul astronomic al anticității admitea ca centru al lumei pământul, împrejurul căruia se învârtește universul întreg. Bazat cu toate acestea pe observațiuni făcute asupra așa-numitei mișcări aparente a astrelor, calculele lui cronologice erau exacte. Tot astfel, neavând a face nici în clin nici în mânecă cu „Le Nord“, n-am văzut și nu vedem nici un inconvenient de a reproduce articole privitoare la țara noastră dintr-un jurnal cu care încolo nu

avem nici un fel de comunitate de idei. Mediul străin prin care trec acele relatări privitoare la țara noastră, ne e cu totul indiferent, precum, cu tot calendarul iulian, ne e indiferent astăzi, după Galilei și Copernic, sistemul geocentrist al lui Ptolomeu. Articolul respectiv din „Le Nord" nu este decât prea adevărat. D. Brătianu nu e în stare a-și completa cabinetul și caută miniștrii cu lumânarea. E asemenea adevărat că politica sa esterioară, pronunțată în înclinațiuni manifeste când într-o parte când într-alta, l-a stricat cu unele puteri, fără a-l aranja prea bine cu altele, căci, precum am spus-o, de dragul ochilor frumoși ai d-lui C.A. Rosetti nici una din puteri nu va comite copilăria de a-și încorda relațiile sale — dovadă soluțiunea cestiunii Arab Tabiei, care, cu tot prieteșugul stabilit, este o soluțiune nimic mai puțin decât mulțumitoare.

Îi trebuiesc „Românului" dovezi pentru purtarea aceasta a d-lui Brătianu? Am dovedit, într-alt rând, că, fără consultarea țării, d. Brătianu a încheiat, fără știrea și după spatele ministrului de esterne, convenția ruso-română; am dovedit asemenea că-n originalul convenției, stabilit punct cu punct de către d-sa și reprezentantul Rusiei, nu exista deloc „garantarea integrității actuale"; am dovedit că aceste cuvinte au fost adăogate între 3-4 aprilie de către d. Cogălniceanu; am dovedit că cererea de retrocesiune s-a repetat la Ploiești de către prințul Gorceacov; am dovedit că „Românul", fiind în stare a ști acea cerere, ne persifla că cerem zapis și chezășie; am dovedit, în fine, că știind cererea Rusiei, d. Brătianu a pus armata română la dispoziția comandantului imperial fără a cere din nou garantarea *anume* a posesiunii Basarabiei. Oare asta nu însemnează a merge în plin în apele politicei balcanice a *unei* singure puteri?

Dar ce să mai dovedim?

La Congresul din Berlin d. Brătianu n-a avut nici curajul de-a se opune, nici pe acela de a-și sacrifica popularitatea, de-a trage toate foloasele cel puțin dintr-o nenorocire ce nu se putea înlătura. A jucat pe sentimentalul, după ce comisese atâtea greșeli. A sacrifica zeci de mii de vieți ai copiilor României pentru interese străine i s-a părut ușor; a-și sacrifica însă a sa popularitate pentru interesele țării, asta i s-a părut foarte greu. Nu! Pentru a-și păstra nimbul popularității, d-lui nu s-a sfiit de-a o lua pe mânecă cu cestiunea izraelită, „Românul" nu s-a sfiit a propune categoriile, nu s-a sfiit a numi răscumpărarea cestiunea cea mai populară, în același timp în care d. Brătianu spunea în Senat că e o cestiune *impusă din afară.*

Și tot acești oameni cari au făcut serviciile cele mai ieftine Rusiei, tot compania Warszawsky-Mihălescu nu se sfiește a ne imputa reproducerea unui articol adevărat din „Le Nord“!

Dacă dar am dedus că d. Brătianu va cădea prin politica sa esterioară, nu prin ingerințe, ci prin imposibilitatea de-a se mișca în afară, și dacă am zis că „cât despre țară, ar putea sta mult și bine la putere“ noi n-am făcut nimic alt decât a spune un adevăr.

„Ce dispreț, ce dezgust e-n aceste cuvinte!“ zice „Românul“.

Nici una, nici alta. E adevărul și nimic mai mult. E un adevăr trist, dureros pentru noi și pentru orice român cugetător, dar așa este. Aceeași țară care-a produs pe un Mircea Basarab sau pe-un Ștefan, aceeași țară în care a căzut capul lui Grigorie Ghica pentru a apăra un petec de pământ a produs în secolul nostru pe-un d. Brătianu, care ținea mai mult la opinia ce-ar avea-o despre el un Serurie sau un Pătărlăgeanu decât la interesele țării sale. Dacă constatăm mizerabilitatea acestei plebe de ignoranți pretențioși, de oameni al căror patriotism consistă în a trăi din bugetul patriei, atunci despreţuim țara, se înțelege.

Știe oare „Românul“ ce l-ar fi așteptat pe guvernul roșu, după unul singur din actele pe cari le-a comis, într-o țară populată c-o rasă mai puțin dezgustată de mizeria vieții sale publice decât a noastră?

L-ar fi așteptat transportul gratis din lumea popularității pe cealaltă lume. Cestiunea Basarabiei, astfel cum s-a petrecut, scabroasa afacere cocoloșită de Senat, categoriile, cestiunea cea mai populară impusă de străinătate, goliciunea și mizeria armatei noastre degerate în câmpiile Bulgariei, toate aceste ș-ar fi găsit soluțiunea de către țară în noduri țepene de fuior de cânepă dacă în locul îngăduitoarei și scepticei rase române am fi avut anglosaxoni sau franceji pe pământul nostru.

Dar așa?

Poporul nostru agricol nu ia nici o parte la viața politică; alegătorii ceilalți — am putea-o dovedi aceasta comparând listele electorale cu listele funcționarilor de tot soiul — sunt în majoritate slujbași ai statului sau atârnă de stat cu vrun interes oarecare; d. Brătianu exploatează această împrejurare prin renumita sa influență morală și — o, minunea minunilor și meșteșug al scamatoriei! — guvernul are majoritatea în Parlament!

E trist că o țară al cărei trecut e atât de bogat în caractere, care a produs atâția eroi, atâția oameni vrednici, a ajuns prin demagogie la așa hal; dar, astfel stând împrejurările, „Românul“ ne va da voie să facem și să

mănținem deosebirea între țara lui Ștefan și a lui Mircea, din a cărei sâmbure născător a răsărit un codru de lauri, și între țara ofiliților și parfumaților caraghioși cari se felicită prin Paris cu comunarzii și-și petrec zilele dormind și nopțile prin Bal-Mabille. Nu e deosebire de țară și țară, ci de generație și generație; și, dacă n-am avea speranță că poporul românesc își va veni în fire și va începe a distinge minciuna și golul demagogiei de adevăr și de ideea serioasă a unui stat bine organizat, am arunca condeiul pustiei, lăsând ca opinia publică să se formeze prin benemerentele Nichipercea.

Noi sfătuim pe confrații de la „Românul", în chiar interesul lor, de-a se abține de la un singur lucru față de noi, de la lecțiile de patriotism. Orice altă lecție o primim râzând din partea d-lor, dar lecții de patriotism de la așa obraze sunt o insultă pentru noi.

Aceiași oameni sau pretinși conservatori cari, după „Românul", „se sprijinesc pe impunerile de din afară și speră numai într-însele" sunt aceia cărora Țările Române datoresc existența de la 1300 și până azi. Ni se pare că acest talent, de-a conserva e totuși întrucâtva superior celui dovedit de d. Brătianu prin rectificările de graniță în minus!…

❦

[1 iulie 1880]

În n-rul de marți, 24 iunie, ziceam următoarele: „Cititorul nostru știe că sau ne-am abținut de-a da consilii guvernului în politica esterioară, sau *am pregătit opinia publică în senzul în care se putea presupune că guvernul însuși o voiește.* A face — *în opoziție fiind* — politica esterioară ni se pare un lucru prea gingaș în împrejurările complicate și în calea spinoasă pe care are a o parcurge biata țara noastră, atât de rău bântuită fără vina ei de câte ori alții se ceartă peste capetele noastre și peste noi. Departe de orice visuri aventuroase și gândind numai la păstrarea celor ce ne-au putut lăsa strămoșii, noi ne-am mărginit aproape la un singur sfat, dat părintește, *fără ură în contra cuiva, fără înclinare pentru altcineva.* Acest sfat era: *de-a nu accentua simpatii fățișe pentru vro una din puterile mari,* căci numai noi le vom plăti. Nici una din puterile mari nu are gustul sau interesul de-a-și strica sau încorda relațiile de dragul ochilor celor frumoși ai d-lui C.A. Rosetti, ba nici chiar de dragul țării. Îndată ce ne grămădim pentru a

esploata rivalitatea ce-o presupunem că există între ele, dispun neapărat rău pe una, fără ca iubirea celeilalte să fi aflat vreun spor considerabil“.

Am arătat apoi că din nefericire guvernul radical n-a știut nicicând să aprețuiască această linie tradițională de purtare, ci, manifestând înclinațiuni fățișe când pentru unele din puteri, când pentru altele, va fi în imposibilitate de-a face un pas în politica noastră exterioară și în urma acestei paralizii în afară precum și a istovirii dinlăuntru va fi silit să se retragă.

La acest articol „Românul“ răspunse prin o polemică pe care am relevat-o deja în numărul trecut.

> Mare bucurie și dulce speranță arată partida conservatoare, prin organul ei „Timpul“, că zilele guvernului d-lui Brătianu ar fi numărate, fiindcă, nu l-ar mai voi străinătatea.

Nicăiri în articolul nostru nu se manifestă nici bucurie, nici speranță.

De acolo o mulțime de insinuațiuni perfide, la cari am răspuns deja, deși — între noi vorbind — nu meritau nici un răspuns. „Românul“ o știe mai bine decât oricine că, dacă există un partid care nu s-a răzimat nicicând pe străinătate, e cel conservator. Polemica pe acest teren ar fi de prisos. Noi am constatat faptul că guvernul, din nefericire, s-a discreditat prea mult în ochii unora din puteri, fără a se acredita în ochii altora. Azi putem spune mai mult: nu numai că nu poate face un pas în politica sa exterioară, dar, pe lângă aceasta, întâmpină pretutindinea dificultăți ce i se creează anume lui și numai lui.

Astfel, la 16 iunie c., d. White, ministrul plenipotențiar al Marei Britanii, a prezintat guvernului nostru o notă a ministrului său de externe. Această notă privește o datorie a Turciei pentru construirea liniei Cernavodă-Chiustenge.

Înainte de-a se întruni încă Congresul de la Berlin s-a format un tribunal de arbitri care avea a decide afacerea aceasta. Arbitrii au condamnat pe Turcia la plata a 180.000 livre sterline (4.500.000 fr.). Între acestea Dobrogea s-a cedat României, deci Anglia își adresează cererea sa cătră România.

E prea adevărat că România nici este, nici poate fi obligată de-a păzi un contract stabilit odinioară între Turcia și o companie englezească, pe cât e de adevărat că un asemenea contract *inter alios* nu ne privește câtuși de puțin. Dar, pe cât de nedreaptă e cererea, pe atât de caracteristică este pentru a dovedi poziția guvernului față cu străinătatea.

O nouă dificultate este cea a despăgubirilor datorite particularilor pentru stricăciunile făcute de armata imperială în trecerea ei prin țară. Guvernul rusesc voiește întâi înapoiarea celor opt milioane tăinuite pe care le-a împrumutat guvernului nostru, adecă bani cheltuiți de mult și a căror urmă nu se știe.

Relațiile între România și Bulgaria asemenea nu sunt de natură a ne bucura de influența diplomatică pe care puterile indispuse o exercită în contra noastră la Sofia. „Neue freie Presse“ primește din București știrea că

> *zilnic sosesc la Ministerul nostru de Război plângeri din partea diferiților comandanți asupra multiplelor provocațiuni și a actelor de dușmănie comise de bulgari. Mai cu seamă însă s-a plâns colonelul Cruiescu, comandantul întâiului regiment de infanterie de la Ostrov, și a declarat că a trebuit întreaga autoritate a superiorilor pentru a opri pe soldați de la întrebuințarea puștei. Se mai discută și un alt raport al aceluiași colonel. Doi ofițeri ruși ce servesc în miliția bulgară a venit de curând de la Silistria la Ostrov și, fiind cam cu toane bune într-un hotel, au declarat mai multor ofițeri români ce erau față că timpul românilor va trece curând în Dobrogea. Îndată ce se va efectua unirea cu Rumelia răsăriteană, bulgarii își vor lua și țara aceasta, deslipită de la ei. Această perspectivă nu tocmai fericită dete ocazie unui ofițer român de-a întreba pe cameradul rus dacă într-adevăr bulgarii au acest plan, ceea ce rușii dovediră prin enumerarea unor amănunte în adevăr interesante. Dintr-acestea rezultă că bulgarii au de gând a procede într-un mod cu totul rațional. Vro împrejurare oarecare se va lua drept pretext pentru a spori garnizoana din Silistria. Guvernul român, din precauțiune, va întări Ostrovul și Arab Tabia, ceea ce va neliniști pe bulgari și-i va face să sporească și mai mult puterea din Silistria. Urmând nouă măsuri de precațiune din partea românilor, amândouă părțile vor sta în fine față-n față, gata de război. Bulgarii s-ar bucura însă de neprețuitul avantaj că în Silistra au unde grămădi trupe și cai, muniție, proviant și altele de ale războiului, pe când românii n-au p-acolo alt adăpost decât câmpul limpede.*

Nu dăm acestor informațiuni o importanță mai mare decum au, dar ca dovadă că totuși au oarecare însemnătate servesc chiar măsurile de precauțiune pe care guvernul însuși le-a luat pân-acum.

Pe lângă acestea se adaugă retrezirea ca din senin a cestiunii mănăstirilor închinate, datorită desigur la instigațiuni mai puternice decât acelea ale Patriarhiei, apoi neizbutirea misiunii d-lui Dim. Brătianu. În esență putem spune numai atâta, că d. Dim. Brătianu avea misiunea de-a împăca grupul format de Anglia, Franța și Rusia și de-a atenua în ele răul efect făcut de manifestațiile de înclinațiune a guvernului nostru pentru politica balcanică a altor state. Nu i-a succes de loc aceasta, cu toate că în

cestiunea „uniformei“ sau a „fracului“ puterile apusene s-au arătat foarte îngăduitoare.

❦

[2 iulie 1880]

Se știe că marele partid liberale-naționale ar voi să aibă odată un minister pur al său, în care să nu intre elemente străine, ca d-nii Boerescu, Cogălniceanu ș.a. Situația fiind limpede astăzi, e natural ca d-nii Fleva, Giani, Campiniu ș.a. să aibă dorința nemărturisită de-a purta și ei portofolii sub braț, de-a fi în capul mesei, cum se zice. Dorință legitimă; dar vai, marele maestru al politicei și esterne și interne nu poate renunța de-a compune cum va voi caleidoscopul cabinetului, o trestie tremurătoare sub suflările inspirației sale diplomatice.

Cei nemulțumiți cu ministerul s-au fost grupat în jurul celor patru viceprezidenți, cu intenția hotărâtă de-a nu acorda cabinetului lucrul cel mai de căpetenie … bugetul.

Adunarea însă, știind că bugetul e izvorul tămăduirilor și doftoria întăritoare a partidului, l-a votat în ruptul capului, de zburau capitolele și paragrafii ca stâlpii de telegraf când călătorești cu drumul de fier.

De atunci, mulțumită închiderii sesiunii, situația s-a mulcomit, fără a se limpezi. Marele partid tot n-a ajuns de-a vedea compunându-se un ministeriu pur roșu; d-nii Campiniu, Fleva și Giani sunt încă tot fără portofolii.

Dacă ne permitem a aminti cititorului unele scene din Parlament, din timpul votării bugetului și a demisiei celor patru viceprezidenți, o facem mai mult de hazul lucrului, fără vro altă pretenție.

Iată dar câteva probe de parlamentarism radical:

D. președinte: Astăzi s-a depus și raportul pentru bugetul Ministerului de Rezbel; raportul care s-a depus acum nu este tipărit.

Voci: *Nu avem trebuință de tipărirea raportului.*

D. P. Ghika: Cer cuvântul pentru ordinea zilei.

D. președinte: D-lor, știți că ordinea zilei nu se poate schimba fără învoirea miniștrilor.

D. P. Ghika: Este, d-lor, o demisiune care s-a dat de câteșipatru d-ni vicepreședinți ai Camerei și asupra căreia sîntem datori să luăm o rezoluțiune imediat.

D. președinte: D-nii vicepreședinți nu sînt aci, d. Chițu s-a dus până la Academie, iar ceilalți lipsesc.

D. P. Ghika: Aceasta nu face nimic, căci, ca persoane, am toată stima ce datorim acestor persoane cari au fost vicepreședinte ale Adunărei, trebuie să ne gândim d-lor, că nu avem nici un vicepreședint și prin urmare nu putem lăsa Camera în această situațiune.

Rog pe onor. Cameră să ia o hotărâre în această cestiune și să procedem imediat la alegerea vicepreședinților, ca astfel să putem continua votarea bugetelor pe o cale regulată … *(întreruperi, zgomot).*

D. G. Fărcășanu: Nu se poate.

D. Ghika: Nu se poate fiindcă nu vrea d. Fărcășeanu, dar majoritatea Camerei o vrea și acum afirm că vorbesc în numele majorității…

Voci: Cine v-a autorizat? De unde știți că majoritatea voiește?

D. președinte: D. Chițu s-a dus până la Academie, dar va veni îndată, ceilalți d-ni vicepreședinți lipsesc.

D. Villacrose: D. președinte ar trebui să deschidă discuțiunea asupra acestei cestiuni care este la ordinea zilei și să-i dăm o soluțiune.

D. președinte: Nu o am la ordinea zilei; și după regulament nu se poate schimba ordinea zilei fără învoirea guvernului.

Voci: Este de sine la ordinea zilei. *(zgomot)*

D. președinte: încă o dată vă declar, d-lor, că nu este pusă această cestiune la ordina zilei.

Voci: Cerem noi să se pună și s-o discutăm imediat.

D. R. Campiniu: D-lor deputați, mai toți d-nii deputați cari au vorbit ieri în această materie au conchis să se ceară esplicațiuni de la d-nii vicepreședinți asupra motivelor ce-i fac să demisioneze. Până acum d-nii vicepreședinți nu au dat nici un fel de esplicațiune.

Voci: Au dat.

D. B. Campiniu: Nu au dat esplicațiuni formale și pe câtă vreme esplicațiuni formale nu esistă noi sîntem în pozițiune a crede că d-lor își retrag demisiunea.

Rog pe onor. Cameră să binevoiască a aștepta venirea d-lor vicepreședinți și atunci vom aviza, iar până atunci să trecem la lucrările ce avem la ordinea zilei.

Voci: închiderea discuțiunei.

D. P. Ghika: D-lor deputați, am văzut cu mare părere de rău că d. Campiniu, care face parte din majoritate, când este în cestiune onoarea

partidului liberal vine sub scrupul de considerațiuni cari sînt foarte legitime și pe cari le împărtășesc și eu, vine și cere să se amâne soluțiunea acestei cestiuni, care este de demnitatea Camerei a se rezolva cu un moment mai înainte … *(zgomot, întreruperi)*

Voci: Nu se poate schimba ordinea zilei fără încuviințarea guvernului.

D. P. Ghika: În cestiunea de față schimbarea ordinei zilei nu privește pe minister, ne privește pe noi, majoritatea și, cu toată simpatia ce avem pentru guvern, cerem ca această cestiune să se pună la ordinea zilei, ca să primească imediat o soluțiune.

(Se pune la vot închiderea discuțiunei și trecerea la ordinea zilei, și se primesc).

D. președinte: Fiindcă d. ministru [al] Cultelor și Instrucțiunei Publice nu este aci, vom începe cu bugetul Ministerului de Rezbel.

D. N. Fleva: Iată amendamentul meu: „Propun ca diurna comisarului general să se reducă la 800 lei pe lună și să se reducă ajutoarele la unul cu 400 lei și un ajutor cu 200 lei, un ușier cu 80 lei precum și suprimarea chiriei de 400 lei“.

(Se pune la vot amendamentul d-lui Fleva și se adoptă).

D. ministru de externe: Declar, d-le președinte, că răspunderea, după primirea amendamentului d-lui Fleva, nu va fi a mea.

D. N. Catargiu: Mai înainte de a pune bugetul la vot vă rog să întrebați pe d. ministru de externe dacă primește amendamentele introduse.

D. ministru de externe: În urma primirei amendamentului prin care se reduce leafa comisarului și se suprimă chiria localului declar că nu primesc bugetul.

D. G. Chițu: D-le președinte, depun la oficiul d-v. demisiunea d-lui D. Giani, a d-lui N. Fleva și a mea din funcțiunea de vicepreședinți ai Camerei și vă rog să binevoiți a face să i se dea citire. *(D. C. Poroineanu, dă citire următoarei demisiuni:)*

„Domnule Președinte,

Convinși că între noi și onor. majoritate nu mai există acea comunitate de idei și de vederi atât de necesară în rezolvarea mai multor cestiuni de prima importanță ce sînt astăzi la ordinea zilei, vă rugăm, d-le președinte, să binevoiți a comunica onor. Adunări că demisionăm din vicepreședenția cu care ne-a onorat și pentru care, și de astă dată, nu lipsim a-i arăta viua și profunda noastră recunoștință.

Primiți, d-le președinte, încredințarea înaltei noastre stime și considerațiuni.

G. Chițu, D. Giani, Nicolae Fleva“.

D. I. Agarici: D-le președinte, în urma acestor demisiuni, crezând de datoria mea de a lăsa libertatea Camerei ca să facă o alegere conformă cu spiritul de care este animată, mă unesc și eu cu ceilalți trei d-ni vicepreședinți și vă rog a primi și demisiunea mea.

D. președinte: D-lor, pun la vot demisiunea d-lor vicepreședinți.

(Adunarea refuză aceste demisiuni).

D. G. Chițu: D-le președinte, sînt autorizat din partea celorlalți trei colegi ai mei *a declara onor. Adunări că noi persistăm în demisiune.*

D. Al. Lahovari: Ar fi bine ca, atunci când patru vicepreședinți socotesc de datoria dumnealor a se retrage din mandatul ce Camera le-a încredințat, să vină la tribună a da motivele acestei retrageri … *(întreruperi)*

D. G. Chițu: Le-am dat.

D. Al. Lahovari: Le-ați dat, dar mi se pare că sînt cam vagi; ați zis că este neînțelegere între majoritate și între d-v.; aceasta este foarte vag și ar fi bine să fim luminați asupra divergințelor ce există între d-v. și majoritate.

D. P. Buescu: D-lor deputați, totdauna biuroul este sincera expresiune a majorității. Acum, când onor. d-ni vicepreședinți își dau demisiunea, se înțelege că atunci este oarecare neînțelegere între ideile cari au fost mai nainte și între ideile cari predomnesc azi această majoritate? Avem noi trebuință, majoritatea, să cerem ca acei d-ni vicepreședinți să ne spună lămurit care este cauza acestei demisiuni?

Apoi, este vreunul din d-v., din majoritate, care să nu știe care este cauza?

Voci: Eu nu știu nimic.

Voci: Nici eu; nici eu.

D. P. Buescu: Îmi pare foarte rău; d-v. știți care este cauza; prin urmare nu aveți cuvânt să ziceți nu știm; *o știți foarte bine și prin urmare este de prisos a o mai declara.*

(Zgomot. Ședința se suspendă pe 20 de minute).

(Ședința se redeschide peste 20 minute).

D. R. Campiniu: D-lor deputați, demisiunea *in corpore* a d-lor vicepreședinți ai Adunărei este pentru noi, majoritatea, o surprindere, mai cu seamă când ea este întemeiată pe considerațiuni de neînțelegeri; acele neînțelegeri pentru mulți din noi sînt necunoscute.

Voci: Pentru toată majoritatea.

D. președinte: Nu întrerupeți, vă rog, lăsați să mergem cu liniștea ce ne impune situațiunea.

D. R. Campiniu: Nu ne așteptam ca onor. vicepreședinți, cari cunosc spiritul minorității și tendințele ei, să le dea această ocaziune puțin favorabilă pentru vicepreședinți.

D-lor, ce fapte, ce lucrări s-au produs în sânul acestei onor. Camere cari să fi probat o divergență de opiniuni și de vederi între d-nii vicepreședinți și majoritate? …

Voci: Nici una.

D. R. Campiniu: Eu nu cunosc nici una. Sînt fapte misterioase? Sînt mobile ascunse? Sînt motive neavuabile cari fac pe d-nii vicepreședinți să se retragă?

Aceasta este o altă cestiune. S-au schimbat oare domniele lor așa încât cred că nu mai pot fi vicepreședinți? Pe cât timp nici un fapt n-a probat până acum vro dizidență între majoritate și d-nii vicepreședinți eu sînt de opiniune a respinge aceste dimisiuni.

D. președinte: S-au respins, dar domniele lor au răspuns că persistă în demisiune.

D. Campiniu: Atunci, d-le președinte, fiindcă noi nu sîntem mulțumiți pe simpla afirmație că este disidență între noi și d-nii vicepreședinți, noi îi vom considera încă ca făcând parte din majoritate și responsabili de toate actele făcute de majoritate. Prin urmare eu nu văd nici un motiv a le primi demisiunea fără a ne da explicațiuni și fără a ne arăta motivele cari-i fac să se despartă de majoritate.

D. P. S. Aurelian: Aș propune să facem un apel călduros și frățesc la acești bărbați, cari sînt dintre fruntașii partidului liberal, ca să binevoiască a se explica cu noi și a ne arăta motivele ce i-au putut îndemna să ia o asemenea hotărâre; trebuie să fim mai înainte de toate lămuriți asupra cestiunei și de aceea v-aș ruga să binevoiți a lăsa în suspensiune primirea sau respingerea demisiunei, pentru ca să vă puteți pronunța *(întreruperi) în mai bună cunoștință de cauză decât ați putea-o face acum.*

Să se suspende orice deciziune și să lăsați timpul material colegilor noștri ca să se consulte cu majoritatea.

Se observă că, dacă ședința secretă ținută de „noi majoritatea“ ar avea loc la Cameră, are dreptul să vie și reacțiunea la ea.

Voci: Nu se poate.

O voce: Atunci la chir Constantin.

D. Vernescu: Nu este treaba noastră ce are să facă majoritatea. Noi ne ocupăm a ști dacă este ședință sau nu și deseară.

Acum aud c-aveți să țineți o ședință secretă deseară. Procedura aceasta nu știu cum s-o numesc.

D. N. Catargiu: Voiesc să-și suspende demisiunile și să dea concurs d-lui președinte?

Voci: Nu vor. Nu vor.

D. președinte: Pun la vot propunerea d-lui Aurelian, ca deseară să avem noi majoritatea o întrunire în ședință secretă.

Voci: În care local?

Voci: Aci.

(zgomot infernal, întreruperi)

D. Dimancea: Majoritatea a hotărât că deseară este ședință. Dar majoritatea găsește cu cale, pentru interesele majorității, ca deseară să nu mai fie ședință. Rămâne dar ca majoritatea să se adune unde-o pofti.

Propun ca deseară să nu fie ședință.

Aceste scene nu sunt lipsite de trăsături comice. Dar, abstracție făcând de la ele, se constată întâi tendența eliminativă a partidului roșu, apoi adâncimea crizei care s-a născut atunci și durează până astăzi, cu toate că „noi majoritatea“ a ținut o ședință secretă „pentru interesele majorității“, iar asupra tuturora se constată, prin vacanța atâtor portofolii, neputința d-lui Brătianu de-a-și reconstitui cabinetul numai din elemente roșii.

Întrebarea cea mai naturală ce răsare din toate acestea e: poate o criză ministerială să țină atât de mult fără să-și afle o soluțiune?

Formula cauzală a acestor întâmplări, fie-n mare fie-n mic, e următoarea: Incapacitatea e sub radicali erijată în titlu de merit, mărginirea și neștiința brevetate ca titluri de recomandație. Toți fiind egali în privirea acestei părți negative, e natural ca toți să aibă ambiția de-a servi patria în rangurile cele mai înalte, de vreme ce nu există între roșii nici o inteligență superioară care s-ar impune prin sine însăși. De aceea, de la începutul formării ministerului Brătianu, cabinetul s-a transformat într-un caleidoscop care ne arată rânduri-rânduri prefacerea personalului chemat a-l compune, prin trecerea prin ministeriu, fiecare la rândul său, a tuturor corifeilor din orta. Lucrul a ajuns o mare greutate de învins pentru d. Brătianu, din cauza neputinței în care se află de-a putea satisface destul de repede nerăbdarea tuturor nulităților marelui partid. Supărarea celor ce rămân în așteptare

devine din ce în ce mai mare, precum am văzut-o manifestându-se în scenele de comedie reproduse mai sus.

Dar ce e de vină la toate acestea țara? Slăbiciunea imanentă a guvernului înlăuntru și, ca rezultat al unei politici aventuroase, slăbiciunea în afară, mizeria administrativă, tăinuitele scabroase afaceri, toate acestea se resimt în țară, deși mijlocul constituțional de-a le înlătura ar fi ca sau d. Brătianu să-și formeze odată un cabinet statornic și solidar responsabil pentru toate actele lui, sau în fine să lese această sarcină unui altuia, care n-ar avea a ținea seamă de ambițiile tuturor nulităților.

❦

ÎNVĂȚĂMÂNTUL ELEMENTAR ÎN ARDEAL

[3 iulie 1880]

Pe când la noi literatura didactică e în mare parte obiect al speculei din partea și a învățătorilor și a librarilor, și zilnic se înmulțesc acele coale tipărite fără folos pentru școală, dar de un folos cu atât mai mare pentru autori, în Ardeal și Ungaria, departe de-a fi lăsată pe mâna speculanților, formează obiectul serioaselor preocupațiuni a oamenilor celor mai luminați ai poporului românesc. Se-nțelege că și la noi există lăudabile escepții; sunt autori cari nu copiază numai cărți străine, ci gândesc ei singuri când scriu și cari au deci calificațiunea pedagogică necesară, sunt pe de altă parte și firme de librari cari la editarea de cărți au în vedere și calitatea. România oficială cheltuiește milioane pe an pentru instrucție și cu toate acestea școalele rurale, întreținute de stat, există în cele mai multe locuri numai *pro forma,* iar cele din oraș, în loc de-a produce oameni, produc postulanți. În loc ca un spirit nou de muncă și iubire de adevăr să intre în școalele vechi, au rămas din contra spiritul vechi, de pricopseală și înaintare prin meseria înșirării negramaticale de vorbe pe hârtie. Ca și din școalele noastre vechi, și din cele nouă tot logofătul „Coate-goale“ iese.

Nu așa în Ardeal.

Simplii muncitori ce vin de acolo știu uneori carte mai temeinică decât unii directori de școale primare de aici, nemaivorbind de numărul nesfârșit al învățătorilor sătești de la noi, dintre cari cel mult 5% sunt acătării. Pe când apoi în Ardeal inspecțiunea școlară e încredințată unor oameni cu înaltă cultură clasică și cu calificațiune pedagogică, la noi advocați de

școală veche, cu 4 clase primare, cari nu știu citi și scrie bine, administrează învățământul chiar în centrele cele mari, necum în județe depărtate.

Caracterul general al epocei actuale din România e funcționarismul, dar în lupta pentru a parveni nu învinge nicicând cel mai capabil, ci totdeuna cel mai netrebnic.

Astfel și funcțiile în administrația învățământului sunt privite ca niște sinecure pe cari titularul le esploatează pe cât este în slujbă, căci fiecine știe și s-a convins demult că de-ar lucra sau n-ar lucra, de și-ar împlini sau nu datoria, e cu desăvârșire egal. Dat afară tot va fi dacă va veni alt ministru; pus în funcție iar va fi dacă societatea anonimă de esploatare din care face parte va veni la putere.

Nu vom fi nedrepți. Există și la noi oameni cu cunoștințe pedagogice sau cel puțin cu talent și instincte pedagogice, există chiar grupuri întregi de asemenea oameni. Dar ceea ce fac ei e absolut independent de administrația statului, e pură întâmplare.

Ar fi putut să fie și să nu fie; despre partea statului și îndeosebi a ministerului sub care stau nu le-a venit încurajare, ci din contra cele mai mari neajunsuri.

Asupra cauzelor acestor rele nu ne vom opri. Constatăm numai că începutul fusese sănătos, dar că dezvoltarea ulterioară, prin deplasarea generală a claselor, a fost din cele mai rele. Din momentul în care din buni profesori de liceu s-au făcut răi profesori de universitate și din bacalaureați îndoielnici profesori de liceu soarta învățământului era compromisă.

Cu totul alt efect face asupră-ne învățământul din Ardeal. Deosebirea radicală între acesta și al nostru e că învățământul românesc de acolo, în loc de-a fi sprijinit de guvern, ceea ce s-ar întâmpla în orice altă țară, e din contra combătut de el și nu primește nimic de la stat, ci e susținut prin contribuțiuni de bunăvoie din partea comunităților confesionale. Deși susținut de biserică cu mijloace modeste, i se mai și impune învățarea unui obiect și greu și absolut nefolositor dezvoltării elevilor, învățarea unei limbi radical deosebite de cele europene, inculte, c-o literatură săracă, condamnându-se astfel școalele confesionale la o muncă de Sisif, la o pierdere de vreme cu dresarea într-o limbă c-o fonologie imposibilă, ceea ce va avea de rezultat tâmpirea minții și alterarea organelor graiului.

Nespus de multe sunt dar piedecile cu cari poporul nostru are a se lupta pentru înaintarea lui și nu este de loc de mirare dacă în multe au rămas îndărăt. În Țara Românească și Moldova are a se lupta cu ignoranța și cu

corupțiunea stăpânitorilor săi, cu acea lipsă de caracter și de patriotism, triste și neînvinse rămășițe ale epocei fanarioților cari nu pot fi nici șterse nici înlăturate prin miile de fraze democratico-politice cari întunecă văzduhul și mințile; în Austro-Ungaria cel puțin, întru cât s-atinge de sferele învățătorești și clerice, caracterul e mai intact, dar aci se opun alte greutăți: ici tendențe de maghiarizare, colo de germanizare, toate zădarnice, după a noastră părere, dar toate având de rezultat moral împiedecarea culturii poporului, de rezultat material sărăcia sau stagnațiunea lui economică.

Câteodată ni se pare că nu i-a mai rămas poporului românesc decât un singur chip de-a scăpa: ultima ratio. Dar pentru aceasta ar trebui să fie mai primitiv decum este astăzi. În genere toate virtuțile omului corespund cu defecte tot atât de pronunțate. Natura blândă și lesne guvernabilă a poporului nostru are, drept corelat rău, lipsa de putere de reacțiune; dovadă e că niște oameni curioși ca frații maghiari își pot face de cap în patria comună de sub coroana lui Sf. Ștefan.

Noi într-adevăr nu împărtășim tonul plângător al câtorva organe de preste Carpați. Având în față un adversar, există două probabilități: sau te poți scăpa de el sau nu. Dacă poți, fă-o; dacă nu, nu te mai plânge, ci rabdă bărbătește. Plângerile tale îl încurajează.

Acestea toate am găsit de cuviință a le espune pentru a arăta variile inconveniente cu cari cultura română are a se lupta și dincoace și dincolo de Carpați. Cu atât mai frumoasă și mai întăritoare de suflet este priviliștea biruinței, line dar necontenite, a învățământului românesc din Ardeal. Părintele protosincel Ilarion Pușcariu ne dă în prefața *Principiilor de pedagogie* liniamentele unei istorii a învățământului român popular din Ardeal.

Și acest învățământ, ca și multe alte lucruri bune, se datorește inițiativei acelei nobile și neuitate inimi de monarh, lui Iosif II. Printr-un rescript din 14 iulie 1875 se-nființează oarecum școala română răsăriteană.

❦

[4 iulie 1880]

Una din nenorocirile acestei țări este că toate nulitățile pretențioase câte aspiră la portofolii nu știu nimic alta decât Codul, n-au învățat decât cum să facă paragrafii să se bată în capete. Cu toată neștiința lor, îi vedem însărcinându-se cu orice funcție a statului, chiar cu acelea cari cer de la

titular cunoștințe tecnice sau speciale de resort. Astfel un advocat care în viața-i n-a fost nimic alta decât advocat devine director de drum de fier, un altul ministru al învățăturilor, un al treilea diplomat ș.a.m.d. Prototipul acestui universalism nimic mai puțin decât universal e însuși șeful partidului, d. I. Brătianu, cu deosebirea numai că d-sa nu este nici advocat, va să zică nici Codul nu-l știe măcar. D. Brătianu pretinde a se pricepe la toate. La Finanțe voiți? Unul este, altul ca d-sa nici nu se pomenește. La Război? Mai cu seamă și mai ales atuncea când este război chiar. La Lucrări Publice? Oricând, numai răscumpărări de drum de fier să fie la mijloc. La Interne? Îl vedem în adevăr ce-i plătește geniul administrativ, mai ales înconjurat de ceata Mihălescu-Chirițopol-Simulescu și cum i-o mai fi chemând.

Dar cazul izolat al d-lui Brătianu ar fi numai un problem interesant din punct de vedere psicologic dacă n-ar găsi imitatori din ce în ce mai mulți. Unul din acești imitatori e actualul ministru de finanțe, d. Câmpineanu. E prea adevărat că n-are cineva decât să-l vază ca să se convingă, chiar necunoscând pe Lavater, că îndărătul măștii acesteia nu este absolut nimic. Cu toate acestea a perândat c-o egală și universală ignoranță mai multe ministerii, între cari și pe cel de finanțe. În timpul discuției asupra proiectului de Bancă Națională d-sa nu s-a distins prin lumina consiliilor sale de financiar, iar, după ce proiectul a devenit lege și a început a se realiza, meritul d-sale a consistat în luarea unor măsuri cu totul stângace, al căror rezultat a fost nemulțumirea generală a publicului și o mare confuzie, prin retragerea din circulațiune a mijlocului celui mai elementar al ei, al monetei divizionare.

Perturbațiunea cauzată prin măsura escrierii unui termen prea lung pentru acoperirea acțiilor băncii, abuzul cu procurele comis de înalți funcționari ai statului, repartiția convenită și de mai nainte pusă la cale a acțiilor asupra membrilor ortalei, toate acestea, pe lângă imoralitatea procederilor și incompatibilitatea lor cu natura impersonală a statului, sunt agravate încă de turburarea adusă în circulațiunea bunurilor prin retragerea cu totul de prisos a monetei divizionare din piață. D. Câmpineanu, în înalta sa înțelepciune financiară, a dispus ca banca să nu primească decât aur, bilete ipotecare și monetă națională de argint. Aur se înțelege de la sine; ar fi trebuit chiar să nu se primească decât numai aur; la biletele ipotecare s-ar opune deja o mulțime de scrupule, dar cele mai multe se opun la primirea monetei naționale de argint, eschizându-se rubla.

Monetă națională de argint!

Înainte de toate n-o avem. Monetă națională de argint ar fi piesele de cinci franci a căror batere s-a votat, dar nu se va realiza, de vreme ce s-a hotărât a se bate în țară și se știe că, îndată ce nu se poate face vro mică daraveră cu confecționarea ei în străinătate, ambiția de a avea monetă națională devine foarte deșartă pentru un patriot roșu.

Așadar nu avem decât câteva milioane de monetă divizionară în piese de o jumătate, de unul și de doi franci, care, neavând valoarea legală, deci nestând, în privirea aliagiului, în raportul legal către aur, se caută astăzi cu multa aviditate pentru a fi depusă în pivnițele Băncii Naționale. Prin aceasta însă nu rămânem decât cu ruble, cu jumătăți de ruble și cu gologani. Toată lumea suferă din cauza lipsei de monetă divizionară, fără ca încai banca să câștige ceva prin aceasta, de vreme ce grămădește în lăzile ei o monetă ce nu are valoarea înscrisă pe ea, o monetă care-n cazul cel mai bun e egală, dacă nu inferioară, rublei.

Cu cât se succed termenele plătirii integrale a sumelor semnate la bancă, cu atâta lipsa de monetă divizionară devine mai simțitoare, încât nu e departe momentul în care să vedem apărând în piețele noastre monetă divizionară străină, precum sferturile de rublă rusești. Atunci vom recădea în starea în care eram acum douăzeci de ani, când piața noastră era inundată de moneta divizionară a tuturor statelor din lume, vom vedea piața devenind arena de joc a unor piese demonetizate, precum erau sfanții, sfănțioaicele, orții, puișorii ș.a.

Sfertul de rublă a și început să reapară cu o naivă suficiență în piață, deși nu are curs legal. Lipsa lui de valoare nu-și afla alt egal decât în lipsa de valoare a însuși ilustrului d. ministru de finanțe, în care nu știm ce să admirăm mai mult, beatitudinea cu care se crede chemat a face lucruri ce nu le pricepe sau ignorarea celor mai elementare noțiuni de economie socială.

❦

[5 iulie 1880]

Dacă mult ocupatul și cu multe lefi înzestratul primar al capitalei adaogă 20% asupra taxei licenței băuturilor spirtoase — opoziția e de vină. Ce logică o mai fi și cea a ziarelor guvernamentale nu mai înțelegem. Conform unei legi din 1875 comuna are dreptul de-a percepe două zecimi asupra dărilor către stat. Dacă această dispoziție e bună sau nu, dacă acei

bani le trebuiau comunelor sau nu pentru organizarea unui serviciu regulat al percepției e o cestiune de importanță secundară. Dacă n-a trebuit, atunci e de mirare de ce în patru ani de guvernare roșie nu s-au abrogat legea, ceea ce era și simplu și ușor pentru majorități atât de docile, când nu sunt la mijloc portofolii ministeriale. În realitate însă d-nii liberali-naționali, precum se numesc, speculează cu legile ca cu orice alt interes public. Când sunt a se face alegeri, când popularitatea e amenințată țin legile in suspenso; iar după ce s-au efectuat alegeri județene, comunale sau generale, atunci lacunele bugetelor, ale izvoarelor de tămăduire ale roșilor, golurile doftorici întăritoare îi silesc să iasă cu legea în față și să pretinză ceea ce pân-acuma uitaseră, ca din întâmplare, să pretinză.

Atât organele guvernamentale cât și cele opoziționale au criticat, fiecare din punctul său de vedere, această sporire cu 20 la sută a taxei asupra băuturilor. Noi din parte-ne, oricât am fi de contrarii unui nou impozit, criticăm pur și simplu această jucărie cu legi în vigoare, această suspendare a lor fără ca ele să fi fost abrogate, această amânare a perceperii unei dări pentru cauze politico-electorale. Se-nțelege că, după ce cercurile interesate se deprinseseră a vedea legea aceasta căzând în desuetudine, ele să se simtă atinse în mod neplăcut de reintroducerea ei și suntem cei din urmă a zice că cei interesați nu ar avea tot dreptul să se plângă.

Dar în sfârșit unde o să ducă acest straniu mod de guvernare? Alegătorii știau prea bine că există o lege prin care comunele sunt autorizate a percepe două zecimi. Consiliul comunal ține deci asupra lor atârnată ca sabia lui Damocle această dare, gata totdeuna de a o lăsa să cază pe ei. Mai mult: consiliul comunal, silit de trebuințe materiale, voiește în sfârșit să perceapă darea; organul guvernamental îi spune să n-o facă, căci se pot întâmpla alegeri noi, de astă dată în Parlament poate. Noi nu ne mirăm deloc de finețа cu care „Românul“ aruncă și aceasta asupra partidului conservator. Ziarul guvernamental nu face alta decât a-i da astfel indirect primăriei un sfat: „Nu pune dări… dar fă datorii, precum face guvernul. Datoriile le vor plăti ca totdeauna conservatorii“.

Oare nu e tot astfel cu finanțele statului? Biletele ipotecare, necunoscuta datorie flotantă, sporul cu 30% a bugetului cheltuielelor în patru ani numai, toate aceste vor crea o situațiune care nu se va putea limpezi decât prin împrumuturi nouă, prin dări nouă. Guvernul roșu o știe aceasta foarte bine, dar se ferește ca de foc de-a dicta o dare nouă, ci se-mprumută într-una, mai

cu samă pe sub mână, nu prin împrumuturi consolidate. Abia când va cădea de la putere se va vedea haosul financiar în care va fi lăsat țara.

❦

[6 iulie 1880]

Cititorul nostru își va aduce aminte că, în timpul în care se discuta anexarea Dobrogei la România, am ales espresiile cele mai tari cu putință pentru a mișca pe guvern de-a nu nenoroci provincia aceasta cu regimul administrativ arbitrar și corupt care bântuie restul țării. Era destul de-a ne-nchipui pe Mihăleștii, Chirițopolii, Simuleștii de toate categoriile, era destul de-a ne gândi la ignoranța și perversitatea deplină care formează azi un titlu de recomandație pentru guvern spre a fi numit cineva în administrația țării pentru a prevedea cu exactitate aproape matematică rezultatele la care vom ajunge întru fericirea acelor sălbatici, precum numea odinioară presa guvernamentală pe locuitorii provinciei.

Iată că în fine și „Românul“ recunoaște că administrația e cu desăvârșire slabă și nepăsătoare, că administrația financiară e din ce în ce mai nechibzuită, că această stare de lucruri se urmează întocmai, ba poate și mai rău în anul curent: ca, prin o adevărată anomalie, administrația domeniilor, rău pregătită și în imposibilitate de-a face o bună administrație fără studii prealabile, fără o sistemă, așază și percepe impozite, tot atât de rău concepute la așezare și mai cu deosebire rău urmărite și rău încasate. Astfel administrația domeniilor au așezat o taxă asupra vitelor în așa mod încât mulți crescători de vite au trecut cu turmele lor în Bulgaria și toți amenință a trece dacă nu se va aduce îndreptare.

Astfel — zice tot „Românul“ — tocmai poporațiunea românească emigrează în Bulgaria.

Am trebui să fim mulțumitori ziarului guvernamental pentru aceste destăinuiri. Nu se poate într-adevăr o critică mai amară a întregului sistem care ne stăpânește decât faptul că din România, c-o populație atât de rară, emigrează tocmai românii din cauza guvernului lor propriu, ca să scape de ai lor. Atât scrierile economice ale d-lui Ioan Ghica, cât și acele ale d-lui Xenopol observă că în multe sate românii, cari au atâta iubire pentru pământul lor, își părăsesc vetrele și ogoarele, își iau lumea-n cap spre a scăpa de sarcinele ce apasă asupră-le și de vexațiunile administrației. Tot astfel am prevăzut și în privirea Dobrogei că se vor despopula cafenelele

pentru a se implea biurourile administrației de acolo, că inepția și arbitrarul cunoscut al păturei catilinare din societatea noastră va face pe locuitori să-și ia lumea-n cap. „Genabet-tacâm“ a numit un turc administrația română când a văzut că un director de prefectură din Dobrogea, comițând mai multe înșelătorii, a scăpat de urmărirea păgubașilor, punându-se sub bandiera austriacă a unui vapor; „genabet-tacâm“ va fi zis când d. Brătianu a luat chiar apărarea acelui om, pentru a mănținea prestigiul administrației române.

Sub domnii noștri vechi se popula țara prin înmulțire și imigrațiune; azi, în secolul al XIX-lea, sub regimul corupt al libertății rosetești, populația scade în orașe, stagnează în sate, ba locuitorii găsesc că regimul turcesc chiar a fost mult mai bun decât cel național român și iau lumea în cap denaintea tristei generații pe care România a produs-o în jumătatea a doua a secolului nostru.

În loc de-a lăsa provincia în *statu-quo,* precum era sub turci, și a îngădui ca din dezvoltarea necesităților ei naturale să răsară forma organizațiunii ei viitoare, s-a întins numaidecât asupra-i acelaș sistem de esploatare neomenoasă care despopulează și sărăcește România întreagă.

În Bulgaria emigrează turci și imigrează bulgari, în Serbia emigrează albaneji poate și imigrează sârbi; în România imigrează sârbi, bulgari, evrei ș.a. — numai românii ies. Natura blândă și atât de lesne guvernabilă a poporului nostru găsește insuportabile sarcinele ce i le impune guvernul său propriu.

Cu toate acestea ziarul guvernamental se numește, în mod pretențios, „Românul“, esclusivul român, subliniat, precum zicea bătrânul Eliade; țara se numește „România“, guvernul e românesc. Nu știm, zău, dacă sistemul actual, prelungindu-se în infinit, nu ar avea de rezultat o deplină suplantare a rasei ce locuiește în țările noastre prin alte rase, străine, cari să poată suporta guvernul Brătianu-Mihălescu.

❦

[6 iulie 1880]

„Binele public“ ne aduce știrea că d. Ioan Brătianu, în călătoria de la Viena și Berlin, a promis guvernului austriac să revină asupra strămutării vămii române de la Ițcani la Burdujeni.

Într-adevăr, la poalele dealurilor pe cari se află orașul Sucevei, ruinele castelului domnilor Moldovei, precum și biserica Mirăuților, zidită de Alexandru cel Bun, se află satul Ițcanii, atât de vechi ca Moldova însăși. Miron Costin povestește cel puțin că Dragoș, în legendara sa vânătoare după bour, ar fi aflat aci lângă apa Sucevei pe un prisăcar, anume Iațco, după neamul căruia se numește satul Ițcanii. În fața Sucevei, însă pe hotarul nostru, se află, iar la poala unei ridicături de deal, târgușorul Burdujenii. Pe lângă meritul de-a fi un loc istoric, Ițcanii, deși pe pământ austriac, aveau avantajul de-a adăposti, în localul gării, pe lângă vama austriacă și pe cea română. Răul cel mare nu consista, după noi, în chiar aranjamentul acesta, precât în desele conflicte la care el da loc. În timpul Congresului de la Berlin, evreii, acești adevărați stăpâni ai Bucovinei, insultau pe călătorii români, ba a avut loc chiar mai multe păruieli între strănepoții lui Sem și între cei ai lui Iafet, păruieli în care iafetiții ieșeau biruitori, însă nu fără a se compromite întrucâtva neutralitatea unei gări care adăpostea cu egală nepărtinire vămile a două state deosebite.

Guvernul român a mutat așadar vama de la Ițcani la Burdujeni, ca să nu se facă pricină. A urmat într-adevăr un protest, cam fără cuvânt, din partea negustorilor intermediatori din Ițcani, dar la urma urmelor interesul fiind, se vede, mai puternic decât certurile naționale, onorabilii comisionari a amenințat pe guvernul lor de-a emigra în România, adecă în țara în care n-au drepturi, pe care o urăsc, de-a părăsi adecă prisaca lui Iațco și de-a roi spre fericiții Burdujeni.

Se vede că ceea ce pentru noi n-ar fi un câștig e cu toate acestea pentru Austria o pierdere. De-acolo făgăduința d-lui Brătianu de a strămuta vama îndărăt la Ițcani, lucru pe care nu-l aprobăm.

E prea adevărat că guvernul austriac, întru cât îl atinge și spre deosebire de cel maghiar, arată azi înclinațiuni hotărâte pentru români, atât pentru cei din țara noastră, cât și pentru cei din Bucovina. Numirea unui mitropolit cu iubire atât de pronunțată pentru cultura poporului său, făgăduința contelui Taafe de-a introduce în liceul confesional din Suceava limba română ca limbă de propunere sunt dovezi vii că împărăția vecină simte nevoie de sprijinul politic al elementelor sale istorice, al elementelor cari au tradiții hotărâte și o iubire dezinteresată de patrie, bazată pe aceste tradiții, spre deosebire de elementul acela care, răspândit asupra monarhiei întregi, are deviza d-rului Tomașciuc: cultură cosmopolită și ubi bene ibi patria.

Cu tot respectul însă ce-l simțim pentru nobilele silințe ale acelui dezinteresat om de stat, a acelui bărbat căruia Curtea vieneză îi încredințează conducerea afacerilor ori de câte ori situația e turbure și se cere un patriotism mai presus de vederile strâmte ale coteriilor politice, a căror țintă nu e nicicând armonia între popoare, ci exploatarea lor neomenoasă din partea unor elemente cosmopolite, totuși nu vedem încă destule cuvinte pentru a acorda Ițcanilor o favoare pe care partea interesată, „întrepozitarii și comisionarii“, n-o merită deloc. Vom dovedi-o aceasta prin puține cuvinte.

În unul din anii trecuți un arhiduce a vizitat Suceava. Înălțimea Sa Imperială s-a mirat cum în vechea reședință a domnilor Moldovei, într-un județ curat românesc, într-o parte de țară în care se vorbește numai românește, în fine într-o școală susținută din veniturile averilor mănăstirilor române din fosta eparhie a Rădăuților limba de propunere nu e cea română. În sfârșit, după repetate făgăduințe ale ilustrului d. Stremayer, vestit prin arta de a făgădui în deșert, Camera provincială a Bucovinei a repetat cererea în anul curent, încât făgăduința poate că se va împlini.

Ce face însă consiliul comunal al cetății Sucevei, compus, se vede, din elementele internaționale descrise mai sus? O meschinerie. Amenință că, îndată ce se va introduce limba de propunere română în liceu, consiliul nu va mai da lemnele și eclerajul necesar; bineînțelegându-se, știind că această amenințare e copilăroasă, căci fondul religionar care cheltuiește mii cu școala, n-ar refuza sutele pentru încălzire și iluminare, dar numai și numai pentru a dovedi ce de rând le e onorabila conștiință când e vorba ca un pătrar de milion de suflete să aibă, cu banii lor și a strămoșilor lor, un neînsemnat institut secundar de învățământ, un liceu.

Deși nu ne amestecăm din principiu în cearta naționalităților de peste Carpați, știind prea bine că orice vorbă bună spusă din parte-ne nu face decât să-ngreuieze lupta conaționalilor noștri cu elementele adversare, totuși, fiind aci vorba de o favoare pe care guvernul nostru o poate sau nu acorda — nu împărăției vecine, căci de ea nu e vorba — ci îndeosebi celor interesați din Suceava și Ițcani, am crede de cuviință că e mai bine ca acești onorabili domni să fie puși în neplăcuta poziție de-a se obicinui cu barbara Românie în original, căci atunci s-ar deprinde poate a respecta și pe aceia dintre compatrioții lor cari n-au avut fericirea de-a fi meniți din naștere la circumciziune.

❦

[8 iulie 1880]

Lumea asta ar mai trece ea dacă toate păsurile și toate nenorocirile ți s-ar întâmpla încai *sans phrase*. Dacă ți se-ntâmplă fericirea de-a muri, ea e unită cu neplăcerea că unuia din pretinșii amici îi va veni mâncărime de limbă și-ți va ținea la căpătâi un discurs cât toate zilele; dacă te lovește vreo nenorocire, părerile de rău ale cunoscuților, după cari în genere se ascunde părerea de bine, îți mai îngreuiează încă sarcina vieții. Nu a fost lipsit de isteție muritorul acela care, pentru întâia dată, a observat că soarta nu este numai rea, ci și răutăcioasă: că ea n-aduce numai suferințe, ci te ironizează totdeodată într-un chip oarecare pe când ți le dă.

Astfel s-a constatat de către chiar organele guvernului că învățământul merge foarte rău. Numărul celora cari, în anul acesta, au fost în stare a depune bacalaureatul e minim; ministeriul a trebuit să revoce o măsură asupra corigenților de teamă de-a nu depopula clasele superioare; în patru ani de guvernare roșie s-au închis peste *nouă sute* de școale rurale, iar deasupra tuturora este a se deplânge ignoranța deplină a personalului didactic, de vreme ce există, institutori, ba profesori de universitate chiar cari nu știu scrie corect și, cu toate acestea … d. Hăsdău, d. Vasile Boerescu, având a ținea discursurile funebre ale unui învățământ în asemenea condiții, au găsit că minunate progrese am făcut, că grozav ne-am luminat.

Ba mai mult încă.

„Românul“ găsește că

> mari sunt progresele făcute în învățămîntul public în epoca de regenerare în care am intrat la 1848. Învățămîntul, pe atunci privilegiul cîtorva, astăzi este la dispozițiunea oricui în orașe și, în cîtva, răspîndit și în sate.

Se-nțelege. Școalele rurale înființate de bătrânul Grigore Ghica din Țara Românească erau pe atunci privilegiul câtorva.

Foaia „Învățătorul satului“, care a început a ieși la octomvrie 1843, redijată de Petru Poenaru în colaborare cu Aristia și alții, foaie care se ocupă numai cu școala sătească și e mult mai bine scrisă decât gazetele de azi, se datorește epocei de regenerare de la 1848 încoace. Nu ne-am mira dacă cele dintâi școale românești, datorite Mariei Teresiei și lui Iosif II, s-ar atribui asemenea fericitei inspirațiuni a d-lui C.A. Rosetti și dacă ni s-ar

spune că Șincai, Petru Maior și Lazăr au început cariera lor prin a fi ciraci la redacția „Românului“, asemenea d-lor Carada și Costinescu.

D. Hasdeu, în discursul făcut, cu ocazia distribuirii premielor, a împărțit cultura școlară a românilor în trei faze: teocratică, aristocratică și… democratică, din care aceasta din urmă se datorește în Moldova lui Asaki și Săulescu, în Țara Românească lui Lazăr și Heliade. O împărțire frumoasă, dar care spune prea puțin. Cumcă în mănăstiri se învăța mai mult ori mai puțină carte e prea adevărat, însă această cultură numită teocratică era totodată și … democratică. De vreme ce orice creștin, fără deosebire de rang, putea să învețe carte în mănăstiri de se făcea sau nu călugăr, școala nu era monopolul clerului. Cât despre cultura aristocratică, ea asemenea nu merită un nume atât de pompos. În toți timpii clasele mai avute au făcut abstracție de la școalele publice, preferând instrucția privată, ca una ce garantează creșterea mai bună a copiilor.

Noi nu ne vom sfii a zice că înaintea învățământului public și gratuit, accesibil pentru toți, nu exista în genere învățământ, iar acest învățământ public nu se datorește inițiativei românilor. Inițiativa s-a luat mai întâi dincolo de Carpați, mai cu seamă sub Maria Teresia și Iosif II. Lazăr însuși era un product al epocii iosefine, ca și profesorii pe cari Asaki i-a adus la școala din Socola. Avem înaintea noastră caietele de studiu, legate la un loc, ale unui fiu de țăran, care învăța la Socola în anul 1810. Din aceste se vede lămurit influența școalelor latinești ale Apusului.

Aceste caiete încep cu gramatica românească, apoi urmează retorica, logica, morala, exegeza *Psalmilor,* istoria biblică, catehismul creștinesc, în fine istoria generală. Inițiativei Curții din Viena i se datorește așadar învățământul democratic atât dincolo de Carpați cât și dincoace, iar dacă „Românul“ dorește numaidecât o epocă de regenerare în care am intrat și de la care „mari sunt progresele făcute“, atunci nu citeze anul 1848, care n-are pentru școală nici o semnificare, ci Regulamentul Organic, pentru întemeiarea învățământului, și epoca lui Cuza Vodă, pentru înmulțirea școalelor, o înmulțire fără tranziție, făcută, din nenorocire, în detrimentul calității lor.

Ca principiu general cată să admitem că învățământul, pre cât a câștigat în estensiune, pe atât a pierdut în intensitate. E nemaipomenit, dar din nenorocire adevărat, ca la acest popor care — când e vorba de cultură — cată să-l luăm ca întreg, nu există nici știință, nici literatură. Cataloagele librarilor sunt pline de tipărituri făcute cu scopul lucrativ de-a le desface în

școală, cărțile de știință sau literatură se tipăresc în vederea unui premiu academic, știința și literatura, câtă se face la noi, se face numai cu paguba de timp și bani a acelora ce se ocupă cu ea, dacă nu sunt oameni cu apucături destul de dibace de-a da operelor lor un relief pe care nu-l merită și de a le lăsa să fie plătite direct sau indirect din … bugetul statului.

Nu mai vorbim despre efectele sociale ale învățământului nostru. Ele sunt de-a dreptul dezastruoase. Arta atât de răspândită a înșirării negramaticale de vorbe pe hârtie deschide celui ce-o posedă toate căile de înaintare în viața publică, începând de la scriitorul sătesc și sfârșind cu consiliarii tronului. Astfel activitatea intelectuală a generației actuale pare a se mistui în singura direcție a câștigului fără muncă pe acele mii de cărări ale influenței morale pe cari le deschide atotputernicia demagogică, în socoteala însă și cu paguba poporului. O imensă plebe de aspiranți la funcțiuni, iată ce au scos la lumină învățământul democratic.

❦

[9 iulie 1880]

Oricât de mult laude și-ar aduce partidul guvernant prin foile sale proprii, relele cari bântuie țara sunt atât de generale încât, mărturisite în mod oficial, precum au fost, ele dovedesc că e peste putință ca, cu un sistem ca cel de față, țara să nu dea îndărăt și să nu ajungă la istovirea puterilor sale.

E dovedit că bugetul cheltuielilor statului s-a urcat în patru ani cu 30 la sută. Această urcare stă însă în vreun raport cu înmulțirea producțiunii, cu îmbunătățirea culturei agricole, cu înmulțirea numărului muncitorilor măcar? Nu. Producțiunea e aceeași, sau mai mică, cultura agricolă se face azi în același chip ca acum două sute de ani, numărul muncitorilor scade și, cu tot regresul acesta pe toate terenurile, bugetul cheltuielilor statului se urcă cu peste 30 la sută.

E dovedit asemenea că balanța comercială e nefavorabilă. Toată munca țării nu ajunge să acopere exigențele orașelor; se importă mai multe valori de peste graniță decum se exportă.

Deși se pare că balanța comercială n-ar sta în legătură cu viața politică a unei țări, totuși s-ar înșăla acela care ar tăgădui cu totul nexul cauzal între orice fenomen economic pe deoparte și între sistemul de idei ce stăpânește o țară. Venind roșii la putere, se înmulțesc funcțiunile, se măresc lefurile

patrioților — dovadă sporiul cu 30 la sută al bugetului cheltuielilor și sporirea analogă a oricărui buget comunal și județean. Oriunde există buget public, fie-n comună, fie în județ, în stat, la spitaluri, resursele sunt strânse cu mâna de fier a patriotismului subliniat, toți patrioții se-nțolesc. E însă evident că un patriot înțolit e exigent, că devine consumator de articole de lux din străinătate. Închipuiască-și acum cineva câteva mii de patrioți deveniți boieri mari prin favorurile ce și le acordă singuri și va putea calcula aproximativ milioanele ce cată să iasă din țară pentru a face pe patrioți să semene a scoși din cutie. Când vin d-nii Rosetti-Brătianu la putere se creează o nouă clasă consumatoare, care cade ca locusta asupra țării: clasa patrioților. Atunci din paraclisieri se fac deputați, din stâlpi de cafenele oameni mari. Precum importul și consumația se mărește în timpul unei invazii, tot astfel, când vine invazia roșie în viața publică, când mii de oameni noi încep a trăi din iubirea ce o au pentru bugetul patriei, consumația de lucruri importate cată să se mărească, importul cată să se urce și să întreacă chiar exportul. E prea adevărat că, dacă clasele rămân aceleași, o schimbare de guvern nu poate avea influență asupra balanței comerciale. Dar la noi venirea roșilor la putere e totuna cu o declasare generală. Clasele avute și inteligente sunt înlăturate de la controlul afacerilor publice și de la partea ce li se cuvine în conducerea statului și, în locul lor, se substituie o clasă nouă, care voiește să trăiască bine și să se îmbogățească în socoteala statului: clasa patrioților.

Pentru a face parte din această clasă nu se cere nimic, ba încă cu cât e mai mare minusul cu atât mai mare patriot ești. Dacă de ex. un patriot a-nvățat ceva e suspect în ochii coreligionarilor săi politici; dar cu cât va ști mai puțin, cu cât va avea mai puțin, cu atât mai mare patriot este, încât ultima espresie a celui mai înalt patriotism e Serurie de ex. Boierimea spontanee a mii de Serurii și Pătărlăgeni înmulțește clasa consumătoare, însutește apetiturile oricărui membru al marelui partid, iată dar secretul sporirii cu asupra de măsură a importului de articole de lux.

E dovedit asemenea că școalele rurale scad. În patru ani de guvernare roșie au scăzut cu nouă sute și mai bine, adecă cu 30 la sută. Se vede oarecare legătură între sporirea bugetului cheltuielilor cu 30 la sută și scăderea școalelor cu 30 la sută. Se-nțelege. Ce trebuie să-nvețe mojicul carte! Dacă patrioții nu știu carte, începând de la miniștri și generali, apoi țăranul să știe gramatică și aritmetică, să-l întreacă pe d. Dim. Brătianu sau pe Generalul Cernat? Nu se poate una ca asta. Unde ar rămânea atunci

ierarhia între badea Ion și un ministru plenipotențiar la Constantinopol, sau un general? Să sperăm deci că, progresând în minus ca în acești patru ani, peste alți câțiva ani nu vor mai exista de loc școale rurale.

Mai e constatat că mortalitatea populațiunilor e foarte mare. Orașele dau îndărăt, satele stagnează, sărăcia populațiunilor române din țară e din ce în ce mai mare. Singura clasă înfloritoare e cea a patrioților.

Iată dar starea fericită de lucruri lăudată de organele guvernului: bugetul cheltuielilor statului se urcă, importul din străinătate se urcă, mortalitatea se urcă, dar scad veniturile, scade esportul, scade populația, scad școalele, populația emigrează chiar în Bulgaria, ș-apoi să mai zici că țara nu merge bine?

Iată lucruri pozitive cari caracterizează sistemul de guvernământ, căci, zice Goethe, „dacă cifrele nu guvernă lumea, ele arată cel puțin cum ea este guvernată“.

❦

[10 iulie 1880]

De pe când se discuta încă anexarea Dobrogei am fost singurii cari am atras atenția guvernului asupra precauțiunii cu care trebuiesc tratate stările de lucruri din acea provincie. Nu era nici măcar nevoie de-a cunoaște provincia pentru a ști de mai nainte că ea se află oarecum în altă vrâstă juridică și că se vor întâmpina acolo fenomene cu totul străine manierei noastre actuale de-a vedea și analoage poate numai cu stări cari erau înainte la noi și-n alte țări, pe când ne aflam și noi într-o vrâstă relativ mai tânără a dezvoltării sociale.

În adevăr în Dobrogea aproape totalitatea pământului se consideră ca fiind a statului, iar locuitorii ca posesori numai. Dar este oare așa? Documentele noastre vechi ne spun asemenea că „la început tot pământul țării era domnesc“, precum Biblia zice că la-nceput totul era chaos. În realitate însă toate acele varii titluri de posesiune nu ascund alt sâmbure decât acel al proprietății, sâmbure alterat de puterea statului, care, cu cât e mai primitiv, cu atât dorește a avea mai multe garanții în mână pentru a ținea strâns și în puterea sa pe individ și a putea dispune de el. În epoca feudală, în care oamenii erau atât de greu de guvernat și când măsura libertății fiecăruia era însăși măsura puterii lui, regele, care reprezenta statul, îi ținea pe nobili în anume raporturi de vasalitate, nobilii pe oamenii

lor, și așa mai departe. Când ficțiunea proprietății statului asupra tuturor bunurilor nu era de ajuns, nobilii mai de căpetenie trebuiau să dea, dintre fiii lor, ostatici la curte.

Dimitrie Cantemir și-a petrecut tinerețele ca ostatec în Constantinopole și Adrianopole. Ideea că individul e un sclav al puterii statului și proprietatea sa proprietate a acestuia o întâmpinăm la toate popoarele fără deosebire, într-o vrâstă oarecare a dezvoltării lor.

De aceea am spus din capul locului că o reformă reală și în spiritul mersului lucrurilor, care s-ar fi putut introduce în Dobrogea ar fi fost aceea de-a declara pe toți acei *beati Rossidentes,* cu orice titluri ar fi fost, de proprietari ai locurilor pe cari le ocupă, făcându-se deosebire numai acolo unde posesiunea e adevărată, adecă unde proprietarul nu era pretinsul stat, ci o altă persoană juridică.

Toate acestea le spuneam știind bine că nu se vor împlini, căci nu cunoaștem noi administrația noastră? Toate celelalte calea-valea, mai trec de bine de rău. Dar când ne aducem aminte de barbaria cu care se administrează România ne înfiorăm. Să nu se uite că pentru ocuparea oricării funcții publice se cere dovedirea unor studii oarecari; la administrație însă nimic. Pentru a fi judecător se cer cunoștințe juridice, pentru a fi institutor sau profesor de liceu se cere să dovedești măcar studii liceale, dacă nu academice; pentru a administra însă tot felul de interese ale statului, fiscale, agricole, de cultură, juridice, nu se cere dovedirea nici unui fel de învățătură și, cu toate acestea, tot ruajul statului, toată regularitatea funcționării lui, atârnă de administrație. Când își aduce aminte cineva câtă lumină și avere a adus subprefectul în casa țăranului francez, ce-a devenit Prusia prin administrație, cum a ridicat scurta epocă absolutistă nivelul de cultură și avere a tuturor populațiunilor agricole și orășenești din Austria, când ne aducem apoi aminte cum în chiar țara noastră, sub Vodă Știrbei, care era un escelent administrator, populația creștea văzând cu ochii, cutiile satelor aveau în fiece an prisoase, iar bugetul statului arăta pururea un escedent de 1-2 milioane franci pe an, deși întreg nu era decât de vro 7 milioane, când știm cât de mult făceau chiar bătrânii noștri cu bani atât de puțini și cât de puțin se face astăzi c-un buget de șasesprezece ori mai mare, când ne aducem aminte de toate acestea nu ne vom mai îndoi că ceea ce e azi nu mai e decât un simulacru de administrație, că funcțiile acestei ramure nu mai sunt azi decât pretexte de-a jăfui pentru cei însărcinați cu ele. Administrația noastră nu mai e potrivită cu țara, ea e barbară. De acolo vine

barbaria cu care se esploatează și oameni, și pământ, lipsa de prevedere cu care se impun sub zeci de titluri dări comunale și județene, orbirea cu care se pustiesc și se dezrădăcinează pădurile, rămânerea agriculturii în starea primitivă de acum două sute de ani, sărăcirea țăranului și sărăcirea țării, mortalitatea populației. Aci nu poate ajuta medicul cu prafuri și hapuri, nu învățătorul cu aritmetică și gramatică, nu preotul cu esplicarea Evangeliei, nu în fine judecătorul cu distribuirea cea mai echitabilă a dreptății paragrafate; toate condițiile de existență trebuiesc îmbunătățite și pentru aceasta trebuie o administrație luminată în adevăr, neobosită și onestă. Cu părere de rău constatăm însă că nicicând n-am fost mai departe de posibilitatea măcar de-a o avea decât în momentele de față, când administrația în mare și în mic nu e decât o unealtă pentru falsificarea alegerilor.

Pentru Dobrogea nu există nici măcar scuza aceasta, căci acolo nu se fac alegeri pentru Parlament.

Cu toate acestea și de acolo populația românească tocmai emigrează din cauza modului escelent cum este administrată. Astfel administrația domeniilor a arendat crescătorilor de vite locuri cari erau deja proprietatea altora, de acolo s-a iscat procese între mocani și proprietari; evreii cari au arendat stuful de pe bălți au perceput taxe enorme pentru adăparea turmelor, o mulțime de conflicte s-a iscat din cauză că raporturile existente n-au fost limpezite din capul locului, încât păstorii români s-au văzut siliți să ia lumea-n cap din țara cu guvern național român, găsind că e mai drept bunul-simț cu care se administrează turcii și bulgarii.

❦

[10 iulie 1880]

Mai la vale reproducem o scrisoare ce ni se trimite din Piatra, din care se va vedea în ce consistă de ex. administrația județului Neamțu și că ea, în privirea faptelor rele, nu e mai prejos de cea din Teleorman sau din Râmnicul-Vâlcii. Alt județ, dar același sistem. Cu toate acestea d. Brătianu cutreieră Moldova ca să găsească noi complici pentru perpetuarea părintescului d-sale sistem de guvernământ.

Am spus mai sus că administrația noastră nu e decât o unealtă pentru falsificarea și violentarea alegerilor. Drept dovadă reproducem următoarele,

câte ni se scriu din județul Neamțu, din partea unui cititor vrednic de toată credința.

❦

[11 iulie 1880]

Astăzi întrunindu-se unele consilii județene, ele vor avea a se ocupa deocamdată cu constituirea lor și cu verificarea titlurilor. După ce operațiunea aceasta va fi sfârșită credem că acelea dintre ele cari sunt compuse din oameni independenți, de orice coloare politică ar fi, vor descoperi odată turpitudinea cu care sunt administrate cele mai multe din județele României de către foștii tovarăși ai bandei Mihălescu-Warszawski *de scabroasă* memorie.

Deschiderea peste cinci zile — la 15 iulie — a primei adunări generale a acționarilor Băncei Naționale ne face să vedem cu ochii închipuirii comediile câte se vor întâmpla cu ocazia alegerii personalului băncei. Patrioții trag de pe acuma de mânecă pe acționari pentru voturi și circulează într-adevăr mai multe liste de viitori păstri ai creditului României, la auzirea numelor cărora ți se suie păru-n vârful capului. Pe listele roșiilor se află într-adevăr, între ceilalți, și vrun nume de om cinstit, manta de vreme rea care să acopere mutrele patrioților, dar, afară de unul sau două nume, restul listelor consistă din tot ce societatea română are mai stupid și rapace. Aci vezi vrun cârciumar, care prin uzură și manipulații… oneste a devenit pseudomilionar, aci vrun gheșeftar învechit în zile rele care-a știut să ocolească cu măiestrie paragrafii Codului penal privitori la escrocherie, în sfârșit tot reversibili unul și unul, în cari, de i-ai întoarce și pe dos și pe față, n-ai găsi nimic alta decât material pentru popularea Academiei de la Văcărești.

Listele roșii cari circulează în public și cari dovedesc că guvernamentalii au ajuns prin fraudă a pune mâna pe majoritatea voturilor, a făcut ca prima ce se plătea pentru acții să scază foarte repede cu mult mai în jos de jumătate. Va scădea ea și mai mult după alegerea personalului.

❦

[12 iulie 1880]

Nu știm cum să ne esplicăm împrejurarea că, de câtva timp încoace, apar în foaia oficioasă propuneri cari primejduiesc învățământul. Mai deunăzi era vorba de învățământul clasic, pe care iluștrii confrați voiau a-l vedea amestecat cu cel real. Rezultatul fericit al acestui amestec ar fi că elevii n-ar știi nici obiectele unuia, nici ale celuilalt, precum azi, în timpul programelor încărcate, n-ajung să știe nimic cum se cade. O rup pe franțuzește, nemțește, italienește, dar nu știu a-și scrie și vorbi limba lor proprie; învață din carte organografia plantelor și nu știu a deosebi o plantă criptogamă de una fanerogamă, un burete de o floare. De mirare nu e, căci nici profesorii lor n-o știu uneori. Astfel — *ex omnibus aliquid, ex toto nihil* — apucând din toate câte ceva, dar neștiind nimic în fond, supunându-și memoria la învățarea pe de rost a mii de mii de cuvinte neînțelese, elevul român se distinge cu drept cuvânt prin lipsa de interes pentru învățătură. De unde să-și aibă un asemenea interes când profesorii nu-l au în cele mai multe cazuri, de unde să aibă iubire pentru obiect când așa-numita datorie ce și-o împlinesc învățătorii cu el consistă în minimul posibil de lecții predate, când, afară de rare escepțiuni, mai toți sunt lipsiți de acea sete de a afla înșiși adevărul care caracterizează pe oamenii de știință? Astfel la noi, ca la nealții, se-nvață carte nu pentru ea însăși, cu acea vioiciune de concepție, cu acel entuziasm care se află la tinerimea și în corpul didactic al altor țări, ci pentru a trece cât se poate de repede prin toate clasele, a face tot atât de repede și superficial dreptul la vreo facultate ocultă și a intra cât mai curând într-un post. Pentru a mai scurta din calea liceului s-au întemeiat școli private de aportare, în cari elevii se deprind a aduce răspunsurile la cestiunile de bacalaureat. A esplica cum toate acestea nu pot avea de rezultat decât tâmpirea inteligenței, a esplica de ce de la o școală se cer „nu multe, ci mult“, *non multa, sed multum*, de ce temeinicia celor știute și pătrunderea de ele e mai preferabilă unei nemistuite mulțimi de cuvinte ar însemna, în fine, a scrie un întreg tratat de psicologie, ceea ce deocamdată n-avem de gând. Caracterul însă al unei școli bune e ca elevul să învețe în ea mai mult decât i se predă, mai mult decât știe însuși profesorul. Odată interesul inteligenței trezit pentru obiecte, odată simțirile și judecata deprinse la observație, elevul ajunge prin proprie gândire la rezultate cari nu stau în carte. Dar să lăsăm aceasta; destul că școala n-ar trebui să fie o magazie de cunoștințe străine, ci o gimnastică a întregei individualități a omului; elevul — nu un hamal care-și încarcă memoria cu saci de coji ale unor idei străine, sub cari geme, ci un om care-și exercită toate puterile

proprii ale inteligenței, întărindu-și aparatul intelectual, precum un gimnast își împuternicește pân-în gradul cel mai mare aparatul fizic, fie-n vigoare, fie-n îndemânare. Aci vorbim, se-nțelege, de învățământul educativ din școlile primare și secundare, nu de universități. La cele dentâi metodul de predare e lucrul de căpetenie; la universități metodul e indiferent, căci aci se cere știință și numai știință. Și aci va rămânea o mare deosebire între profesorul spiritual, care știe să-și intereseze auditorul pentru asiriologie de ex., pe când altul nu va fi capabil de a-i interesa nici pentru frumoasele litere; dar totuși esența universității rămâne știința, abstracție făcând de orice alt scop; pe când esența celorlalte școli e creșterea.

Dar să venim la noul atentat al foii oficioase asupra învățământului.

Nu s-ar putea — după părerea „Românului“ — ca, în loc de cartea de citire, care cuprinde „poezii și istorioare morale“, să se pună în mâna elevilor un tractat popular de agronomie? De ce nu? Și unul de cismărie și de rotărie, dar nu va mai fi carte de citire. Datu-și-a organul guvernamental cândva seamă de ceea ce este o carte de citire pentru clasele primare, o carte în care se cuprind descrieri ale țării proprii, istorisiri din trecutul ei, caracterizarea personajelor mari ale poporului, bucăți de literatură populară și de arte? O carte de citire nu e numai o enciclopedie națională, ci, dacă e bună și cu îngrijire lucrată, precum au început a se lucra, ea revarsă în mii de capete aceleași cunoștințe, fără de nici o silă, căci nu se-nvață pe de rost; ea inspiră la zeci de mii de cetățeni viitori aceeași iubire pentru trecutul și brazda pământului lor; ea preface, după o justă observație, o masă de indivizi ce se-ntâmplă a trăi pe aceeași bucată de pământ într-un popor ce mănține o țară. Tendența generală în școlile apusene e de-a înlocui toate cărțile speciale de studiu din școalele primare prin cartea de citire, căci aceasta din urmă dă deplină libertate în privirea metodului. Cărți speciale cată să cuprinză definiții stricte, abstracte; cartea de citire e prin natura ei descriptivă. Se descriu toate în ea, deci se văd toate cu ochii minții. A preface o carte neapărată educațiunii tinerimii, neapărată pentru cultura limbei materne, pentru istoria și geografia țării, pentru variile cunoștințe ce trebuie să le aibă un om, într-o carte specială de agronomie, e o adevărată orbire. Să nu se uite că această carte de citire nu se-nvață pe de rost, că secretul compunerii ei e de a fi interesant scrisă și conformă cu nivelul de înțelegere al copiilor, și că ea îi crește și instruiește pe aceștia în mod liber, fără a-i obosi.

Prin varietatea materiilor, ea dă libertate elevului de a fi atras cu deosebire de-o seamă din ele: unul va citi cu plăcere articole de știință naturală, altul pe cele istorice, un al treilea pe cele geografice; pentru fiece predispoziție intelectuală înnăscută e câte ceva în ea.

Noi nu zicem prin asta că nu trebuie să se-nvețe agronomie. O carte bine și înțeles scrisă asupra materiilor agronomice e de neapărată necesitate pentru școalele rurale; dar pentru aceasta nu trebuie a se sacrifica scopul educațiunii naționale pe care-l urmărește cartea de citire și pe care în țările Apusului l-a și ajuns.

❦

[13 iulie 1880]

Observasem cu oarecare mirare că „Steaua României“ din Iași, organul grupului liberalilor moderați, de unde până mai deunăzi făcuse o aprigă opoziție regimului roșu, atât de aprigă încât tonul nu putea fi mai înalt, nici cuvintele mai vehemente, începu deodată nu a slăbi coarda, dar a se ocupa, cu o rară grijă de amănunte, de manevrele oștirei germane și de perspectivele unui război ruso-chinez. Deși suntem departe de a contesta importanța unui personaj atât de însemnat ca Abdur-Rahman, viitorul emir al Afganistanului, sau gravitatea conflictului de graniță între Rusia și Împărăția Mijlocului, deși inima noastră nu este cu totul împietrită față cu tendințele de progres ale japonejilor, totuși grija esclusivă pe care confrații din Iași păreau a o fi conceput pentru țări cât se poate de depărtate, când binele e atât de aproape, era un problem psicologic demn de luare-aminte. Întâi ni se păru că, după tonul atât de amar cu care organul ieșan criticase actele guvernului Brătianu, îl apucase dezgustul deplin de cele ce se petrec în țară, încât căuta un refugiu în zone mai depărtate, presupuse mai fericite. Astfel Bullațiu, un amic al seninului Horaț, sătul de imperialismul din Roma, căuta mângâiere în Chio, în Samosul cel elegant, în Sardes, cetatea lui Croesu, în Smyrna și Colophon, până ce ajunsese a se înfunda în neînsemnatul orășel Lebedos.

Lebedul? Știi tu ce e? Răspunzi: mai puțin decât Gabii
Sau orășelul Fidenii, și totuși aicea viața-mi
Voi s-o petrec, uitat de-ai mei, uitându-i pe dânșii
Și privind de departe, pe țărm, pe Neptun turburatul.

Crezând pe amicii noștri ajunși în starea espatriatului de bunăvoie Bullațiu, crezându-i lehămetiți de ceea ce se petrece în țară și setoși de nouă orizonuri, era să răspundem cu sfatul lui Horaț:

Grijile noastre pier prin minte și-nțelepciune
Nu prin vrun loc ce răsare domnind peste apele mării:
Cerul deasupra-l schimbi, nu inima marea trecând-o.

Era să răspundem cu acest sfat … când …

Când deodată ne-am adus aminte de un fenomen analog din ziaristica română. „Presa“, amica noastră bine cunoscută, manifestase într-un rând o iubire, la început cam vagă, apoi din ce în ce mai pronunțată pentru Afganistan, pentru Șir Ali și alte ilustre personaje din țări cu o cultură mai izolată, într-un moment în care era la ordinea zilei cestiunea izraelită, a răscumpărării drumurilor de fier ș.a.m.d. Mărturisim sincer că de atunci încoace iubirile platonice a-nceput a deveni cam suspecte pentru noi, am început a le privi ca o mască care ascunde înclinațiuni ilicite sau imorale. Și-ntr-adevăr, puțin după asta, de unde, pân-acum un an, oamenii roșiilor erau niște ambițioși incapabili, trădători de patrie, d-alde Pătărlăgeni și Mărgăritești, deodată — o, minune! — deveniră dulcii Pătărlăgeni, mari patrioți, iar conservatorii deveniră: reacție, demagogie reacționară, opoziție înveninată, oarbă și pătimașă, ba nu ne-am fi mirat să ni se citeze chiar popa Tache, om de electorală încredere a prințului Dim. Ghica sau… afacerea Crawley, pe care tot onorabilul Centru o cunoaște mult, cu mult mai de aproape decât noi ăștia, conservatorii.

Iată dar seria fenomenologică a spiritului omenesc.

Întâi: opoziție crâncenă contra guvernului.

Apoi: China, Afganistan, Șir-Ali, Abubekir.

În fine, portofoliu, prietenul Serurie, reacțiune deznădăjduită.

Astfel vedem că filozoficul număr trei se repetă, și aci, spre edificarea celora ce cred în Trinitatea a toată existența din Univers.

Tot această serie o observăm la „Steaua României“.

De la opoziție crâncenă contra guvernului, trecând prin Afganistan, a ajuns în stadiul ultim al combaterii reacțiunii. Aceasta se întâmplă în numărul de miercuri 9 iuliu 1880.

Ce ne zice deci nouă „Steaua României“?

Ne face o mărturisire prețioasă, pe care toți românii ar trebui s-o înscrie în inima lor.

> Dacă ne vom uita la starea partidelor în țară, vedem, de la Dorohoi până la Mehedinți, un singur partid conservator, cu un singur program și chiar cu un singur șef, formând dar o singură unitate.

Așa este. Unul este partidul conservator, cum una este țara, una Constituția liberală dată de același partid conservator, precum tot ce s-a făcut și se va face vreodată pentru unirea neamului românesc de către partidul conservator se va face.

Dar, alături cu această mărturisire, ni se afirmă de către onorabilii confrați că adevăratele tendențe ale programului nostru sunt „tendențe reacționare“, că declarăm război tuturor instituțiilor liberale, că atunci

> când inamicul se arată la porțile cetății, cu o hotărâre atât de puternică de-a extermina tot ce este înlăuntru, cea dentâi datorie a celor dinlăuntrul este de-a înceta orice neînțelegere, de-a aviza în comun la mijloacele de apărare.
>
> Când așa-zisul partid conservator spune țării pe față că sfărâmarea instituțiilor ei liberale este principiul său de acțiune toate nuanțele liberale trebuiesc întrunite spre a face mai mare puterea de rezistență la lovirile deznădăjduite ce se pregătesc din partea „așa-zișilor conservatori“, căci acest nume e luat mai mult ca o pavăză spre a ascunde trupul reacționar.
>
> Tot ce este liberal să opună o rezistență care să zdrobească campania deznădăjduită a conservatorilor contra instituțiilor de astăzi. Numai astfel uniți vom face ca această nouă furtună ce conservatorii voiesc să ridice în sens reacționar să fie cea din urmă suflare a lor.

Bravo! Nu e rău, pentru început. Școala „Românului“ n-a fost fără folos pentru onorabilii confrați.

Noi constatăm numai ceea ce oricine poate vedea, că e cu mult mai deznădăjduit saltul mortal al onorabililor confrați decât atitudinea noastră arareori polemică, în genere calmă și din când în când ironică.

Desperarea trebuie căutată cu totul într-altă parte decât într-aceea a partidului conservator. Atunci când vom fi deznădăjduiți, crează-ne confrații vom avea alte lucruri, mai bune poate de făcut decât acela de a polemiza cu gazetele guvernamentale.

Dar să vorbim franc. Toate tendențele câte ni le atribuie „Steaua României“ sunt o pură invenție pe care ne-ar plăcea s-o atribuim căldurii escesive și lipsei de băi de apă rece care domnește la Iași. Instituțiile liberale — precum o știu bine confrații — sunt în cea mai mare parte opera

actualilor conservatori. Principiile toate ale Constituției actuale sunt cuprinse în programul Adunării ad-hoc din Moldova, compusă din conservatorii actuali, și dacă este vreo deosebire între noi și radicali e că noi cerem *realitatea* acestor instituții, nu pretextarea lor, nu guvernul personal al d-lui Brătianu, cu păstrarea esterioară numai a formelor regimului parlamentar. Cine poate pretinde că d. Serurie sau Carada vor controla într-adevăr pe d. Brătianu se-nșală, la drept vorbind, cu o ușurință neiertată pentru o vrâstă superioară celei copilărești. Oricând d. Brătianu a avut în față un adevărat Parlament l-a dizolvat. A dizolvat Senatul căruia-i datorea puterea, pentru a încheia fără consultarea lui concesia Strousberg; a dizolvat alt Senat, căruia asemenea îi datorea puterea, pentru a încheia convenția ruso-română. D. Brătianu nu cere control din partea partidului său, ci supunere oarbă. Cumcă posibilitatea existinței unui partid ca cel roșu cată a se atribui unor vicii a chiar instituțiunilor noastre n-o poate tăgădui nimeni; dar desigur că de la recunoașterea acestor vicii până la reacțiune e o mare deosebire, nu de cale, ci de esență. Confrații de la „Steaua României“ sunt cu mult mai culți decât cenușerii de la „Românul“ sau de la „Telegraful“ și știu foarte bine ce este reacțiune, precum trebuie să fi știind că reacțiune în sensul politic al cuvântului nici este cu putință în România, pentru că-i lipsesc neapăratele elemente istorice. Lipsește dinastia detronată, lipsește amintirea chiar a instituțiilor feudale, a lipsit totdeauna aristocrația prin naștere, lipsește inegalitatea de drept, c-un cuvânt lipsește totul pentru ca o reacțiune să fie cu putință măcar.

De aceea am fi așteptat ca, dacă confrații care până acum și-au oferit alianța tuturor partidelor și grupurilor din țară, începând cu conservatorii și sfârșind cu roșii, dacă vor să treacă în tabăra d-lui Brătianu, lucru de care știm c-o să le pară rău mai târziu, s-o facă aceasta cel puțin în mod demn, nu reîncălzind acele neadevăruri răsuflate pe care de un timp încoace nici „Românul“ nu le mai întrebuințează, lăsându-le cu totul la dispoziția celor de la „Telegraful“ și de la „Democratul“ din Ploiești.

Adevărata explicare însă a înclinației către tabăra Seruriilor și a Pătărlăgenilor ni se pare nouă eșecul suferit de grupul liberalilor moderați în alegerile județene. Nevoind a primi condițiile puse de conservatorii din Iași, nici unul din liberalii moderați n-au fost ales în consiliul județean.

Hinc illae lacrimae!

❦

[15 iulie 1880]

Privind la politica noastră esterioară, oricât de greu ne vine de-a vorbi de ea, fiind partea cea mai delicată a vieții statului nostru, observăm că, deși țara e acuma de-a dreptul răspunzătoare de faptele guvernanților ei, deși datoria noastră a tuturora e de-a fi mai cu luare-aminte și mai prevăzători decât oricând, guvernul, prin înclinațiuni accentuate pe cari le manifesta odinioară într-o parte, încât a făcut să se crează în încheiarea unui tractat de alianță formală, astăzi într-altă parte, încât iar se vorbește de-o alianță, pune țara într-o anume tabără. Se zice că d-lui Dim. Brătianu i s-ar fi spus în Paris, dintr-o parte autorizată, următoarele cuvinte:

„Atunci, când toată Europa era contra Rusiei, România era aliata ei? Azi, când toată Europa e pentru Rusia, România e în contra ei?“ Se zice aceasta, deși nu credem că accentuarea politicei guvernamentale să fie atât de vie încât să se poată afirma că noi, poporul românesc de cinci milioane, ardem de dorința de-a ne vedea în dușmănie cu un popor de șaptezeci ori optzeci de milioane.

Starea noastră dinlăuntru inspiră și mai multă îngrijire. La căderea guvernului conservator bugetul cheltuielelor era de 87 milioane; azi e de 116 milioane; deci în trei ani s-a urcat cu 34 %. El se soldează nu cu resurse statornice, ci cu resurse extraordinare, cari în anul viitor vor lipsi deja. Avuția publică pe de altă parte scade; domeniile, cari la 1871 dădeau 20 de milioane, azi nu mai dau decât 15; anuitățile datoriilor publice întrec jumătatea veniturilor adevărate; esportul, deși s-a mărit, nu mai poate ținea pas cu importul; atât trebuințele statului cât și acelea ale particularilor — a plebei de sus cum zicem noi — sunt cu mult mai mari decât veniturile lor; balanța comercială — fără importanță pentr-o țară industrială, importantă însă pentru una agricolă — ne e nefavorabilă. Ei bine, unde o să ajungem pe calea aceasta?

Se știe asemenea că toate acestea se petrec în afară de voința țării, căci nu putem admite ca o țară să-și voiască ea însăși ruina.

Toată nerealitatea acestui parlamentarism, toate aceste forme păzite în mod esterior, nu însă după înțelesul care-l au, au făcut pe partidul conservator să ceară în sfârșit realitatea în locul formalismului gol, și această suflare realistă, sănătoasă, a dat naștere programului publicat anul acesta.

Toate acestea sunt bine cunoscute tuturor. Ar fi fost ultraridicol din parte-ne de-a cere prin program: dreptul divin, feudalismul evului mediu,

privilegiile ce le aveau boierii, lucruri înlăturate de către chiar conservatorii actuali, dovadă actele Adunării ad-hoc din Moldova, dovadă Constituția votată de-o adunare prezidată de d-nu Epureanu.

În locul ficțiunii — realitatea, iată ce cerem.

Cerere nespus de grea, o recunoaștem, care lovește feneantismul patrioților trăitori din buget; dar aci se mărginește totul, abstracție făcând de orice partid politic. Schimbându-se sistemul, orice guvern ne convine; roșu, albastru, negru, cum o fi, căci — precum am spus-o de atâtea ori — singurul partid care nu are nici un interes imediat de-a veni la guvern, singurul care se recrutează aproape esclusiv din lista societății române, e cel conservator, încât dorințele de căpătuire sau de… reversibilitate sunt nule în partidul nostru.

Toate aceste fiind cunoscute de lume în genere, chiar ziarul „Românul“ a-ncetat aproape de tot a numi pe conservatori *reacțiune*, lăsând-o aceasta pe seama „Telegrafului“.

Care ne e mirarea însă când vedem că „Steaua României“, apropiindu-se de d. Brătianu — ceea ce e treaba ei — vine să ne combată cu armele „Democratului“ din Ploiești, vorbind de deznădăjduitul nostru asalt asupra instituțiilor liberale. E drept că în martie a.c. „Steaua României“ mai făcuse o încercare de-a combate programa noastră, zicând că teoriile roșilor, pe cari noi le numim cosmopolite și importate, sunt de tradiție istorică. Am răspuns atunci că se-nșală — libertatea e de tradiție istorică precum și participarea poporului la facerea legilor, nu însă acele colecții de legi și regulamente, traduse din cuvânt în cuvânt din franțuzește. Cu asta s-a-ncheiat polemica, dar se vede că nu s-a mântuit.

Ne mărginim a spune confraților de la „Steaua României“ următoarele: Au cooperat cu conservatorii în alegerile de Parlament și amândouă partidele își datoresc reciproc scaunele din consiliul comunal de Iași, precum și cele din Cameră. Au combătut aprig guvernul personal al d-lui Brătianu și pe susținătorii săi servili. Mergând acum alături cu d-nii Carada și Pătărlăgeanu, nu pot scăpa de macula neconsecuenței. S-o ia încalte vitejește pe mânecă, să-nghită pilula cu toate urmările ei și deie pace conservatorilor, cu cari n-au nimic de-mpărțit.

Intrați odată în sistemul vicios de guvernământ al proorocului reversibil, se vor convinge, spre marea dumnealor părere de rău, că alături cu invidia nulităților de tot soiul ce compun partidul roșu nu e chip de-a trăi și că cea mai formală lepădare de opoziție, cea mai formală apostazie politică nu va

putea împăca nicicând pe d-nii Campiniu, Mărgăritescu și alții. Când confrații de la „Steaua României“ ar putea să-și renege tot ce-au învățat înainte de toate, dac-ar uita să scrie corect, să gândească să facă un calcul de aritmetică specioasă, atunci … cu brațele deschise i-ar primi la sânul său amicul Fundescu. Altfel nu, îi asigurăm.

De mirare însă ne mai e următorul lucru. Astăzi, când toți vecinii țării noastre înarmează și când pacea europeană e, după mărturisirea d-lui Gladstone, insuportabilă, astăzi găsesc d-nii liberali moderali că e timpul ca să se combată partidul conservator până a-și da ultima suflare, după cum d-nealor se esprim într-un mod foarte puțin curtenitor? Dacă noi combatem pe roșii ca partid guvernant știm de ce-o facem. Înainte de toate le lipsește orice seriozitate morală pentru a putea duce pe umere responsabilitatea unor momente periculoase din viața statului. Sunt frivoli, ușurei de minte și nu se sfiesc de-a sacrifica orice interes național fie popularității, fie celui mai îngust interes de partid, fie chiar unui interes individual. Scabroasa afacere e o dovadă nu numai de corupție, ci de frivolitate în momentele cele mai grave ale unei națiuni. Tot cu atâta frivolitate se votează legile și bugetele, tot cu acel zâmbet, atât de corupt încât seamănă a inocență copilărească, s-a interpretat reversibilitatea și multe altele. De aceea, chemați a controla afacerile publice, nu fac decât votează totul en bloc, de aceea admit atât de lesne tirania șefilor lor. Nu d. Brătianu este acela pe care-l combatem, deși ca șef al guvernului face tot după a sa voie, necontrolat de nimeni; ceea ce nu voim este această dispunere fără nici o privegheare de toate resursele și toată puterea statului, iar această lipsă de control răsare din existența chiar a elementelor roșii din țară. În mânile unui alt partid poate că d. Brătianu ar deveni un instrument mult mai puțin periculos, de nu folositor, pentru politica poporului român.

Contagiatu-s-a oare și grupul moderat de frivolitatea aceasta când nu se sfiește, în vreme de grea cumpănă, de-a proclama starea de asediu contra partidului conservator cu care a luptat împreună? Voiește oare să imiteze pe proorocul reversibil, care, după căderea Plevnei, în loc de-a gândi la pericolele situației și la starea de goliciune a armatei în timp de iarnă, nu găsea alta de zis, mizerabilul, mulțimii adunate decât că poporul mai are a lua o Plevnă internă, reacțiunea? Mai bine gândea la Basarabia, despre a căreia soartă era informat din iulie încă, decât la Plevna reacțiunii!

Tot atât de bine ar face confrații moderați dacă s-ar gândi la alte lucruri, de-o importanță mai imediată, decât la pretinsa deznădăjduire cu care

combatem instituțiile liberale!…

❦

[16 iulie 1880]

Astăzi fiind prima întrunire a acționarilor Băncii Naționale vom avea fericirea s-auzim pe care dintre iluștrii patrioți puternicii zilei l-au uns guvernator, cine a stătut, cu mila lui Dumnezeu și voința reversibilității, Domn stăpânitor peste creditul României. Asemenea se vor alege patru directori și patru cenzori pentru… „construirea băncii“, după cum zice organul oficios de la 14 cuptor.

Cu-o fizionomie foarte bisericoasă și plină de cuvioșie organul guvernamental aduce aminte acționarilor că aci „nu poate fi vorba de lupte și de pasiuni politice; acționarii vor avea să se gândească cui încredințează îngrijirea averii ș-a intereselor lor“. Ce dulce sună vorbele astea, parcă li s-ar fi tors pe limbă.

Noi, cari știm multe în privirea subscrierilor la Banca Națională și am putea cita nume proprii de persoane oficiale cari au luat procure fictive de la inferiorii lor pentru cumpărare de acții, precum și alte procure pentru voturi, știm bine că toate acestea sunt numai slove negre pe hârtie albă de ochii lumii, pe când în fond totul este aranjat de mai nainte, iar patrioții care vor conduce strună afacerile sunt însemnați demult în cartea fericirilor. E drept că între patrioți înșiși este oarecare zavistie de focul unor asemenea posturi bine plătite, e drept asemenea că unirea concertată de mai nainte se poate compromite prin ambițiile nutrite și vânate într-ascuns de tagma patrioticească, dar în sfârșit multe de-astea s-au mai întâmplat la casa marelui partid fără ca să se strice tovărășia. Vorbe rele câtă frunză și iarbă, dar patriotul adevărat n-asudă de vorbă.

Ei, vorba lui Grigorie Alexandrescu „s-a schimbat boierul, nu e cum îl știi“. De aci geaba s-o mai ținea reacția să bârfească asupra patrioților că n-au stare și învățătură. Acu își întreiesc capitalul cu bani de hârtie, au bancă și directori și cenzori, s-au făcut toți oameni cu dare de mână, căci le-a cântat cucul și le umblă plugul bine. Vorba ceea: nici n-au tăiat vițelul și le vin mușterii după piele. De-acu mai poftească reacția asupra patrioților cu vorbe ca d-alde „ține-te pânză să nu te rupi“ sau „haina asta străină a ta este?“ sau „prăvălie cu chirie și marfă pe datorie“ sau altele de-astea din

înțelepciunea lui Nastratin. De acum-nainte sunt oameni cu greutate, partid serios, capitaliști.

Și când își închipuiește cineva că toate aceste s-au ajuns de cătră marele partid numai prin vorbe! Patrie, libertate, egalitate, fraternitate — iată capitalul pus la mijloc de douăzeci și patru de ani de când exista ziarul, astăzi guvernamental. Cine poartă plosca cu minciunile n-o duce mult, zice un proverb, dar rău zice. Se vede că a ieșit în lume pe alte vremuri, când vorba nu se trecea cu una cu două, pe când patriotismul nu era lucrativ și martiriul nu devenise reversibil. În vremea noastră, cine știe s-o ia mai subțire acela ajunge mai departe.

Nu-i vorba, tot urma alege, încât mult ne-am bucura să fie cum zice lumea, iar nu cum știm noi; dar deocamdată patrioții se bucură că ajung oameni mari și cu greutate.

Bucuria acționarilor se cam deoache ea din capul locului. Șase luni de zile cel puțin acționarii n-au să ia decât vro 3% de la capitalul lor. O esplică „Românul“ asta, bine o esplică și curat. S-a făcut greșeală la votarea legii, căci nu s-a prevăzut că, pentru tipărirea biletelor de bancă, vor trebui vro șase luni de zile. Operațiile proprii ale marelui institut de credit nu pot începe decât la sosirea biletelor, ce se vor tipări în străinătate; pân-atuncea operațiile nu se vor face decât asupra numerarului metalic, adecă te miri ce și mai nimică. Apoi dacă nici curge, nici pică, n-au de unde lua nici acționarii vrun folos acătării. Bănuiască ei ori nu bănuiască, dacă s-a făcut greșeală, n-avem încotro. „Acest neajuns însă — adaogă foaia oficioasă — nu poate avea cea mai mică înrâurire asupra viitorului“. Se-nțelege că nu; numai acțiile vor scădea și nimic alta.

Această greșeală, mărturisită de ziarul guvernamental atât de târziu, și anume în momentul chiar a primei adunări a acționarilor, ne dă nouă multe de gândit. Dacă le-am spune însă pe toate ni s-ar zice că-ncercăm a strica creditul junelui institut, ș-ar fi păcat de Dumnezeu; nu ne-ndurăm. Am dori să știm numai dacă comanda acelei tipăriri de bilete se va face înainte sau după ciudatele mișcări cari se prepară din toate părțile dincolo de hotarele noastre. Ni se pare că guvernul, avându-și asigurată majoritatea personalului băncii, va imprima acestei manipulații celeritatea ce-o va crede de cuviință.

După cât știm rezultatul alegerilor acestora îl interesează foarte mult pe d. Brătianu, care a sosit anume de la Măgura spre a asista la triumful vechei sale idei privitoare la emiterea de bani de hârtie. Napoleon I, în campania sa

din Rusia, se ocupa cu statutele teatrului francez; d. Brătianu, în mijlocul preocupațiunilor crizei interne și a complicațiilor esterioare, gândește la alegerea personalului băncii. Așa sunt oamenii mari; la toate celea se gândesc deodată.

❦

ABUZURILE RECENSĂMÂNTULUI

[17 iulie 1880]

Anul acesta se face recensământul contribuțiunilor directe în toată țara pentru periodul legal de cinci ani. Modul cum guvernul roșu procedează în această cestiune se poate rezuma în trei cuvinte, cari de altminterea se cuvin tuturor actelor sale: *abuz*, *arbitrariu și sete de bani*. Această bandă, care de cinci ani, sub un Domn și un regim pretinși constituționali, tratează România cum odată *ienicerii* Turcia și *mamelucii* Egipetul, au făcut, dintr-o simplă operație administrativă, care trebuia întocmită cu nepărtinire și dreptate, un îndoit mijloc de a satisface cele 2 pasiuni ale lor de căpetenie, adică *puterea* și *banii*. Astfel, pe de o parte, consecinți cu circulara *onestului vistier,* ș-au propus ca scop principal mărirea arbitrară a contribuțiunilor, pe de altă parte satisfacerea urelor politice, lovind mai cu seamă în membrii opozițiunei.

Agenții d-lui ministru nu țin seamă nici de contracte, nici de acte scrise, nici de probele cele mai legale, nici de faptul cunoscut și constatat de minister însuși la administrațiunea Domeniilor, adică scăderea nepomenită a producțiunei agricole sub guvernul d-lor. Două fapte au fost constatate de chiar guvernul roșu și de toate foile lui oficiale și oficioase: 1. că moșiile statului se arendează pe jumătate și câteodată pe a treia parte din prețul lor de altădată, când nu rămân în regia Costineștilor, ca dom. Giurgiu, producând mai puțin decât cel mai de jos preț ieșit la licitațiune; al 2-lea, că, în anul 1879, pentru prima oară în istoria economică a României (esceptându-se numai anii de război), exportațiunea țării a fost cu 15 milioane mai jos decât importațiunea. Cu toate aceste pipăite dovezi de decăderea agriculturei, de împuținarea capitalului național, oneștii patrioți vor cu orice preț să stoarcă de la nenoricita populațiune muncitoare, adecă de la proprietari și agricultori, mai mult, evident, decât poate să dea o producere lovită din toate părțile, de timpul rău, de-o administrațiune

tâlhărească și de concurența străină. Au dreptate în cele din urmă: le trebuiesc *bani* și iarăși *bani* și-i iau de unde pot, *din buzunarele* turmei contribuitoare. Cu ce s-ar plăti altmintrelea reversibilitățile d-lui C.A. Rosetti? Cu ce s-ar da Mihăleștilor, Flevilor, Stăteștilor și altora lefuri de treizeci și șase mii de franci pe an, plus locuință gratuită în edificiuri publice? Acești patrioți dezinteresați, cari au declamat cinci ani de zile în contra oamenilor onești cari au guvernat țara, mulțumindu-se cu apuntamentele cele mai modeste, ba încă părăsind profesiuni lucrative, lăsând la o parte interesele lor private și în cele din urmă ieșind sărăciți de la putere deși aveau stări personale, au jurat, *intimo pectore*, că nu vor imita naivitatea copilărească a conservatorilor. De aceea au introdus sistema conversiunilor, concesiunilor, băncilor, manoperilor frauduloase, jocurilor nerușinate de bursă, și toate aceste traducându-se în lefuri grase pentru nemaculații patrioți, afară de profiturile lăturalnice și secrete. Oameni cari n-aveau nici o stare personală sau cari au pierdut-o în desfrânări se fac patrioți când nu mai au altă resursă, și astăzi, după cinci ani de jaf nerușinat, stropesc lumea cu echipagiurile lor, își repareazā casele din banii statului dându-le cu chirii enorme la cutare sau cutare administrațiune publică (cum nu se rușinează a o face însuși d-l ministru de finanțe), creează posturi lucrative cu lefuri întreite decât acele ministeriale și mai joacă și comedia dezinteresării politice, depunând niște portofoluri ministeriale cari au ajuns într-adevăr niște posturi secundare în privința lefei. Astfel mai vedem și acest spectacol cu totul nou: un roșu ignorant, neonest și incapabil, ieșind din minister fiindcă leafa nu este destul de bună și mulțumindu-se care cu o direcțiune de drum de fier, care cu guvernământul băncei, care cu regia monopolului și așa mai departe. Iată unde a ajuns România! Căpeteniile roșii, și acele căpetenii se numesc Câmpineanu, Sătescu și Fleva, nu mai socotesc demne de dânșii portofoliile de miniștri și vor să le încredințeze unor oameni de-a doua mână, ca Gianii etc.

Și pentru acestea toate țara trebuie stoarsă până la măduvă. Proprietarul, care luptă cu timpul rău, cu administrațiunea tâlhărească, cu mașinele Americei, cu grânele Rusiei, trebuie, grație unui recensământ care e o operă de banditism administrativ, să facă două părți din ceea ce câștigă, o jumătate pentru a-și hrăni, dacă poate, sărmana familie, cealaltă jumătate pentru a plăti cei 36.000 fr. leafa d-lor Câmpineanu și Stătescu și la toți ai lor.

Nu este dar de mirat că toți părăsesc o așa ingrată meserie. În loc de a fi plugar, arendaș, toți vor să se facă reversibili ca un Rosetti, patrioți ca un

Câmpineanu, boieri mari ca un Fleva și un Stătescu. De aici rezultă pentru țară, pe lângă sărăcirea materială, și anarhia morală și obșteasca declasare a tuturor.

Un lucru numai nu prevăd cinstiții mameluci cari s-au năpustit pe noi cu toată ardoarea unor stomahuri cari au fost mult timp goale ori cel puțin mai puțin pline decât apetitul detentorilor lor. Este fabula țăranului și a cloștei cu ouă de aur. Cloșca în fiecare zi da câte un ou. Lacomul proprietar, voind să se îmbogățească dintr-o singură dată, spintecă pe nefericita pasăre și găsi — nimica. Așa proced și d-nii patrioți cu țara românească. Dorința de-a se-mbogăți prea iute nu ne mai lasă nici timpul de a munci și a produce pentru a-i satisface cu încetul. Vor tot deodată; sunt pe drum de-a spinteca această cloșcă cu ouă de aur care să numește *națiunea română*. În propriul d-lor interes îi rugăm să-și mai stăpânească lăcomia, căci într-o zi se vor pomeni cu biata pasăre moartă de slăbiciune și de trudă. Prin urmare, ar fi bine ca onestul vistier, înainte de-a număra și vămui ouăle de aur *ale Băncei*, să mai domolească zelul agenților săi de toată mâna și să mai lase să răsufle biata lume muncitoare, într-un cuvânt să nu o buzunărească decât încet și regulat, căci așa este și mai înțelept pentru d-lor, orgia putând să ție ceva mai mult și deznodământul, pe care toți îl prevăd, va fi ceva mai întârziat!…

❦

REVOLUȚIA ȘI REVOLUȚIONARII

[18 iulie 1880]

În anul 1878 d. P. Teulescu a publicat volumul întâi al scrierii sale *Revoluția și revoluționarii.* Având de gând a publica volumul al doilea al acestei scrieri în foiletonul „Timpului“, ne credem obligați a face o scurtă dare de seamă asupra celui întâi. Cerința continuității nu ne-ar impune cu necesitate un asemenea rezumat, de vreme ce volumul al doilea, tratând altă epocă, e de sine stătător; iar istoria, narând șirul, infinit în trecut, al evenimentelor, își poate așeza punctul său pozitiv de plecare în orice loc al seriei acesteia. Totuși credem că o privire retrospectivă va ajuta, deși nu în mod esențial, înțelegerea, îndealtmintrelea lesnicioasă, a volumului al doilea.

După părerea noastră orice revoluție e criza unei boale sociale. Precum însă nu este nici un organism pe pământ care, legat prin existența sa de un timp și de un loc anumit, pe care-l dispută altor organisme, nu poate scăpa de victoria parțială și timporară a morbidității, precum așadar tot ce e organic poartă, ca blestem al unei moștenite imperfecțiuni, plagele existenței sale, tot astfel nu există popor care să nu fi avut boalele și crizele sale. Sunt aceste boale neapărate, trebuie ele să cuprinză pe orice popor în mod egal, ori nu?

Noi credem că și aci deosebirea e tot atât de mare precum e între individ și individ. O rasă puternică va avea crize rare însă vehemente, care-o pot costa viața, sau o regenerează; una mai slabă va avea boale și crize dese, și-și va târî viața făr-a se putea regenera și fără a putea muri; o rasă puternică, însă puțin espusă prin împrejurările istorice, va avea puține afecțiuni de soiul acesta, suportând cu înlesnire evoluțiunile sale.

În secolul nostru a căzut stavila care despărțea până mai ieri pe om de toată scara ființelor organice. Deși ridicat, prin rațiunea sa, asupra întregei scări, omul azi a ajuns să recunoască că deosebirea între el și lumea organică inferioară nu este absolută. Cu toată elasticitatea inteligenței și adaptabilitatea fizicului său, omul va vedea ușor că statul regulat pe care-l au albinele și furnicele nu este decât prototipul în mic al statului omenesc; va recunoaște apoi că, deși în mușuroaie și stupi nu există parlament, nici

codice scris, nici gazete, totuși domină acolo o ordine naturală, o repartiție a muncii, o despărțire în clase, un serviciu al siguranței publice chiar. Fiindcă regina albinelor e sora tuturor celorlalte, precum și muma unui viitor popor de albine, a unui viitor roi, cugetătorul va vedea în calitatea cea întâi o analogie cu vechea regalitate, când monarhul era *primus inter pares*, în a doua calitate acea elementară putere de formațiune a statelor, *patria potestas*. Iată dar viața unui popor mic, care se petrece în cadrul unui stup, cu una sau două emigrațiuni pe an cari se colonizează într-alte locuri sub regine nouă. Ba se poate introduce în mod artificial până și războiul civil în statul albinelor. Închizând două roiuri la un loc, ele intră în luptă, până ce una din regine cade — iată războiul de succesiune. Astfel vom vedea esplicându-se marea migrațiune a popoarelor din evul mediu; sunt roiurile tinere de albine cuvântătoare, care, nemaiavând loc în patria veche, curg sub șefi noi în Europa, lăsând roiurile părintești și vechile instituții în pământul Asiei.

Interesantă însă rămâne soarta trântorilor. Din momentul în care nu mai îndeplinesc nici un rol în viața socială a statului albinelor sunt înlăturați. Astfel societatea albinelor are revoluțiile ei. Ca dovadă însă despre înțelepciunea înnăscută a naturii, alături cu cea câștigată a omului, trântorii societății omenești, demagogii, cari nu îndeplinesc nici un rol în viața statului decât acela de-a trăi din esploatarea și amăgirea mulțimii, nu împărtășesc soarta colegilor lor din statul albinelor. Trăind din avutul comun fără a produce nimic, plătesc cu fraze și cu neliniștirea societății binefacerile ei.

De aceea însă oamenii bine organizați au legi cari regulează înaintarea pe treptele societății prin merit și muncă, iar cei slab organizați nu simt răul unei accesibilități necontrolate a tuturor la suirea acestor trepte. O rea organizare, ori învechită, deci nepotrivită cu dezvoltarea unui popor, ori prematură și pripită, deci devansând cu mult stadiul dezvoltării sociale, va produce neapărat boale sociale, cărora un popor puternic le pune capăt printr-o criză violentă, cari însă la o rasă mai slabă devin cronice, slăbind-o din ce în ce și făcând-o să piară, fie prin sleire de puteri, fie prin cucerirea de către străini.

Fenomenul simplu al vieții publice la popoarele primitive, precum și pe trepte inferioare ale vieții organice, se complică foarte mult la om. Deși toate cărțile câte au încercat vreodată de a stabili o normă absolută pentru organizarea statelor cată a se privi ca neizbutite, începând de la statul

platonic și sfârșind cu eroarea „contractului social“, credem a putea stabili un adevăr general: statul nu este un product al rațiunii, ci al naturii. El va merge bine când se va conforma cu legile lui înnăscute de dezvoltare, când rațiunea va juca rolul medicului ce subvine numai acțiunii naturii; va merge rău când va trăi nenatural, când rațiunea, în loc de-a se împăca cu natura lui, îl va face obiectul unor esperimente nesocotite.

Cercetând popoarele și organizațiunile primitive suntem uimiți de armonia înnăscută care domnește acolo; este așadar evident că interesele și vederile cele mai divergente sunt armonizabile și că arta omului de stat e de-a descoperi mijlocul pentru a le pune în armonie.

Secolul trecut — secol raționalist *Par excellence* — ne arată încercarea de-a întemeia statul numai pe precepte apriori, inventate de marii scriitori ai epocei; dar ne dovedește totodată cum s-a răzbunat asupra tuturor natura ignorată a statului, prin anarhie, măceluri și grozăvii nemaipomenite. Fenomenele câte răsar pe suprafața acestui organism în decompozițiune, înveninat de experimentele unui raționalism superficial, ne prezintă o mulțime de analogii cu starea noastră actuală, mutatis mutandis însă, adecă în mai puțin energia caracterului poporului francez. Ceea ce în Franța era o mișcare pe față la noi sunt lașe conspirațiuni de palat; ceea ce în Franța era mare și-n rău și-n bine la noi e meschin și … reversibil.

Ca să arătăm analogiile vom reproduce următoarele pasaje din volumul întâi al scrierii d-lui Teulescu:

> Ludovic al XVI-lea n-a știut că lucrul cel mai rar ce se poate găsi în reformatorii unei nații este onestitatea și lealitatea. El n-a putut înțelege că în pieptul acelora cari pledează cu prea multă ardoare pentru binele public rareori se găsește devotamentul și dezinteresarea. Regele nu înțelegea că oamenii politici sunt oameni cari caută a-și ascunde cugetările și cei ce îmbrățișază cauza poporului mai totdeuna caută cum să specule această cauză. Poporul este credul și advocații săi adesea sunt perfizi.

Și-n Franța patriotismul subliniat era în floare.

Țara începea a se împărți în două tabere: în patrioți și aristocrați, bunăoară ca și la noi, în reversibili și reacționari.

> Hainia, din toate pasiunile sale, este cea mai lesne de lingușit. Acesta era elementul cu care se nutreau clubiștii. Aci se denunțau cugetările cutărui om, se înnegreau intențiile celuilalt, se declama în contra deputaților, a miniștrilor, a regelui, a reginei, a nației și a tot ce părea că nu merge în spiritul și cu pasiunile acelei aglomerațiuni de individe cari populau salele cluburilor.

Geniul uman era condamnat; știința și esperiența seculelor era nesocotită, despreţuită; divinitatea era pusă în joc. A nu fi clubist era a nu fi onest, integru, liberal, patriot; pretutindeni și în tot locul clubiștii nu vedeau decât comploturi, corupție, imoralitate. Oameni de rând, oameni cari n-aveau nici un legământ în societate, treceau de mari patrioți pentru simplul cuvânt că erau îndrăzneți în nerușinare, nu se sfiau de nimic, crima nu-i dezgusta, dezonoarea nu-i atingea, minciuna le surâdea.

Acela care denunța și incrimina mai bine se considera ca cel mai zelos cetățean. Nu se cerea nici învățătură, nici moralitate, nici prudență: a calomnia, a denunța, a bănui era un merit. Acestea sunt elementele cari dau viață și cu cari se nutresc spiritele demagogice (pag. 45).

(Pag. 47) Numim pe Marat. Acest gazetar, sub pana sa înveninată, denunța pe oamenii de talent în modul următor: „Aceste talente sunt o crimă mai mult, căci ating principiul egalității“.

Cine nu-și aduce aminte de tonul ce-l țin gazetari și gazete de a doua mână față cu Alexandri. C-o frivolă ușurință vorbesc de scrierile lui ca de-ale unui egal, de-ale unui coleg al dumnealor.

(Pag. 48) Acum nu se mai scriau cărți, căci nu era om care să aibă timpul și voința de-a le ceti. Societatea era lăsată în mânele celor ce scrieau gazete.

Iată și caracterizarea demagogiei:

„Demagogia, zice Proudhon, este ipocrizia progresului. Școala demagogiei o găsim la Atena antică, la Roma ca la Paris, ca în toate centrurile activității omenești. Această școală are tradițiile, doctrina, sistema și învățământul său, care-i este propriu. Ea procede cu tact; dibăcia nu-i lipsește. Pe profesorii demagogiei, Lamartine îi găsește în „redactori de gazete, în pamfletari politici, oratori de cluburi, puteri cari nu se pot acredita la începutul revoluțiilor decât prin exagerațiile principiilor ce profesează“.

Oamenii demagogiei sunt aceeași pretutindenea și în toate epocele. Publiciști îndrăzneți pentru că sunt inconsecuenți, autori fără renume, profesori fără catedre, patrioți fără patrie, apostați de alte credințe, advocați fără cauze, *ambițioși cu aspirații mai mari decât valoarea și capacitatea lor,* junimea ușoară de ani și de cugetări, cu vederi scurte și pretenții *nemărginite.* Presa și întrunirile publice sunt care-i fac să trăiască.

Elementele din cari se compun legiunile demagogiei sunt varii și stranii: industriași artiști fără talent, meseriași fără meserie, postulanți fără posturi, militari fără corpuri și oameni cari și-au risipit averile și caută în revoluții mijloace nouă de risipă, populația flotantă, c-un cuvânt *gunoiul societății.* „Criminali dezonorați prin crimele lor, cum zice Lamartine, cari se ascund de lume, căutând în adunările

> anonime ocazii pentru crime nouă; femei fără pudoare, oameni cari populează casele de joc… speculanți de viciuri, traficanți de imoralitate".

Iată Roma în timpul lui Pompei; iată România actuală.

Dar ce s-au ales din aceste elemente cu aspirații nemărginite și de-o nulitate atât de mare?

Iată ce răspunde Edgar Quinet:

> Mă tem să ridic vălul ca să nu-i găsesc printre *slugarnicii* cei mai de jos ai Imperiului (lui Napoleon I). E destul a vedea pe Huguenin, neîmpăcatul președinte al Comunei insurecționale, solicitând și găsindu-se norocit că a putut dobândi un loc de *alergător la o barieră…* Groaznicul Santerre deveni omul cel mai blând decum fu *îmbuibat* de primul consul. Oameni ca Bourdon, de l'Oise, Albette, abia simțiră toiagul de fier și deveniră funcționarii cei mai plecați ai Imperiului. Acela care arestase pe regele său, Drouet, domina într-o subprefectură la Saint-Menehould. Dacă s-ar fi gândit cineva să invoace în fața acestor oameni *fidelitatea suvenirilor,* dacă le-ar fi adus aminte de vechiul jurământ, l-ar fi luat drept nebun.

Tot astfel am văzut și noi căpătuindu-se patrioții. Pentru a-i pune însă la locul de rând ce li se cuvine s-ar fi cerut și la noi un medic al societății ca … Napoleon I.

La noi patrioții de seama celor de sus se fac miniștri, deputați, directori de drum de fier, directori de Bancă Națională, arendași de moșii ale statului etc. etc.

Nu e de mirare dacă bugetul cheltuielilor statului a crescut în trei ani cu 34 %.

Iată dar prețioasa descriere a demagogiei franceze cuprinsă în volumul I al operei d-lui Teulescu, o descriere care se potrivește din punct în punct cu reversibilii noștri patrioți, minus, cum am zis, energia caracterului francez. Patrioții noștri sunt meschini, pe când la cei franceji găsim răul în proporții mai mari.

Revoluționarii franceji au avut curajul de-a-l judeca pe regele lor; dintre patrioții noștri nici unul n-a avut curajul măcar de-a susținea înaintea Curții de Casație procesul contra ministerului conservator.

❦

[20 iulie 1880]

„Monitorul“ de ieri cuprinde o listă lungă de oameni decorați cu diferite grade ale Stelei României, iar decretul privitor la aceasta e contrasemnat de d. V. Boerescu. Între aceștia găsim nume ca Fundescu, Costinescu, Pandraf ș.a.

Pân-acuma încalte era goana după interese materiale, după câștig fără muncă, care dădea pricină de vorbă asupra patrioților. Dacă un om cu patru clase primare și un curs de violoncel ca d. Costinescu e pentru țara românească îndestul de învățat spre a redige „Românul“, a fi deputat, director de bancă, ba poate ministru, desigur nu dumnealui e de vină. Oamenii astfel pot fi de vină că n-au învățat nimic, dar societatea e și mai vinovată dacă, în loc de împărțitori de gazete sau alergători de barieră, iese din ei directori de bancă, și demnitari ai statului. Dacă d. Fundescu a uitat misterele bucătăriei pentru a scrie gazete și din strănepot al vechilor faraoni s-a modernizat în strănepot al lui Traian, făcându-se și reprezentant al nației… celei românești din păcate, desigur nu domnia-sa e de vină, ci acea nație care îngăduie ca oameni fără știință de carte și mărginiți din fire să pretinză a o lumina, a-i dirige bănci, a-i face chiar legi. Dacă, în loc de frigare și violoncel, iluștrii concetățeni mânuiesc pana sau pun la cale afaceri de milioane, desigur că nația e înjosită în ochii lumii și ai ei proprii, că cel mai adânc dezgust trebuie să roază orice suflet onest față c-o asemenea stare de lucruri. Dar la urma urmelor câți oameni fără de merit nu ajung, prin acea ironică întâmplare ce pare a stăpâni universul, acolo unde nu li se cuvine? Oamenii, cu morala lor și cu ideile lor de merit și de demerit, au ajuns a face deosebiri între cap și cap, între inimă și inimă; pentru natură e indiferent atomul ce ajunge a face parte din vârful copacului sau din rădăcina lui. E apoi natural ca o societate coruptă să se mândrească cu ranele sale, să descopere bubele ignoranței și a perversității de caracter și să arate lumii imposibilitatea existenței sale. Înțelegem ca într-o societate atât de plină de iubire de adevăr și de moralitate cum e a noastră delegați, aleși de subprefecți, să-l aleagă pe d. Fundescu deputat și votator cu procuri false, pe d. Costinescu director de bancă, înțelegem chiar ca d. Câmpineanu să se numească pe sine însuși guvernor al Băncii, de vreme ce acest lucru stătea în mâna sa, căci semnătura domnească de întărire nu se capătă cu așa greutate. Asemenea înțelegem ca, oriunde e câștig fără muncă la mijloc, roșii să alerge după el. Dar ce au a face distincțiunile fără valoare materială ale statului cu toate acestea?

Într-adevăr există nebuni în țară care, cu toată corupțiunea domnitoare, cu tot virusul demagogic care putrifică România, totuși o iubesc pentru gloria ei trecută, pentru chiar suferințele ei pline de amărăciune, o iubesc pentru că e muma lor, oricum ar fi. Acești oameni au fost în război, mulți au murit acolo de foame și frig, mulți de gloanțe, mulți au fost răniți. Unora dintre aceștia li s-a atârnat acest semn al Stelei României de piept, ca singură și curată răsplătire a sacrificiilor lor.

Ei bine, să le fie rușine de azi înainte acestor oameni de a mai purta acest semn?

Numai un om ridicat atât de de… sus ca actualul ministru de esterne, care pare a nu avea nici idee măcar despre valoarea morală a unor asemenea distincții, a putut să le risipească așa, amestecând nume oneste și cunoscute cu nume oculte sau prea cunoscute din alte cauze; numai unui om cu atâtea… tradiții, în a căruia piept e înrădăcinată ura contra oricărui merit adevărat și a oricărui sacrificiu dezinteresat, i-a putut veni ideea de-a depreția pân-într-atâta aceste semne încât să le confere, în ochii acestei dezonorate țări, unor Costinești și Fundești. Dar nu le ajunge că dispun de avutul țării, mai vor și onoarea ei?

Dar, pentru numele lui Dumnezeu, onorabili Costinești și Fundești, la ce vă trebuiesc tinichelele acestea pe piept? Știți ce e onoarea? Nimic. Un om moare în război și, după ce s-alege praful de dânsul, se zice că moștenește onoare. Un altul descopere că nu soarele se-nvârtește împrejurul pământului, ci pământul împrejurul soarelui, și-și bate capul viața lui întreagă cu asemenea copilării, și răsplata lui? Onoarea. Sunt într-adevăr o seamă de oameni curioși în lume cărora le albește capul de grija altora, de grija poporului, a țării lor ș.a.m.d. Pentru acest soi de nebuni s-au inventat aceste tinichele, nu pentru d-voastră, oameni practici și cuminți, care știți să scoateți din capitalul intelectual al unui abecedar cele mai mari procente, precum: deputăție, directorat de bancă, directorat la Domenii etc. D-voastră care nu cunoașteți nici deșertăciunea sacrificiului, nici aceea a meritului și cari, în taină, râdeți de ele între pahare, numindu-i pe cei ce le au trași pe sfoară și nerozi al căror număr nu se mântuie, de ce le disputați până și aceste tinichele, cari nici se beau, nici se mănâncă, nici cântă cuplete franțuzești, nici joacă balet; niște semne făcute pentru acea tagmă de nerozi cari trăiesc sau mor pentru… idei? Știm că disprețuiți țara, că disprețuiți acest popor blând și moale care vă îngăduie să vă jucați cu soarta lui … dar

la ce să-i și arătați prea pe față acest dispreț, atârnându-vă de piept chiar semnele lui de onoare, semne care nu v-aduc nici un folos … real?

Mulțumim d-lui Boerescu pentru această lecție ce-o dă țării întregi. Că nu sufere de esces de iubire de țară am știut-o totdeuna; dar că, disprețuiește într-atâta pe acest popor încât să decoreze pe un Costinescu ori pe un Fundescu cu semnele lui de distincție, asta, o mărturisim, n-am știut-o încă. Ba, îl credeam chiar mai prudent pe d. ministru de externe; nu-l credeam în stare a desfide până la așa grad opinia publică.

❦

[22 iulie 1880]

Programul nostru zicea:

> Teorii abstracte de cosmopolitism importate de-aiurea s-au împrăștiat pe nesimțite și au slăbit cu încetul simțul conservării naționale, așa de vioi și de puternic odată la români; și aceste idei, vătămătoare chiar în țările luminate și puternice de unde s-au luat, au devenit un adevărat pericol pentru națiunea noastră.
>
> De altă parte, dorințe de progres și de libertate nechibzuite au introdus prea ades în *mecanismul nostru politic* fraza goală în locul realității.

Nu credem ca cititorul să mai ceară probe pentru evidență. Înecarea cu străini a tuturor ramurilor vieții noastre economice, reducerea românului în țara sa proprie la rolul de simplu salahor agricol, căderea repede a tuturor meseriilor, stingerea industriei casnice și înlocuirea ei prin producte industriale străine, lipsa absolută a unei legi de incolat, ceea ce permite ca gunoaiele societăților vecine din câteși patru unghiurile lumii să s-așeze la noi, prefacerea în fine a acestor elemente în elemente politice cari au umplut funcțiile statului și se strecoară în reprezentațiunea națională, toate acestea dovedesc că țara noastră nu mai e vechea Românie, ci e o Americă orientală deschisă tuturor imigrațiunilor, al căror principiu e *Ubi bene ibi patria* și teoria de *„om și om“*.

Pe de altă parte dorința de progres și de libertate a introdus fraza goală în locul realității în mecanismul nostru politic.

Adecă — în *Constituțiune,* adaugă „Steaua României“.

Acest adaus este al ei, pentru a altera terenul discuției. Constituțiunea nu este un mecanism, ci un text de lege, bun dacă se aplică bine, rău dacă se aplică rău. Acest text nevinovat nu are deloc a-și imputa dacă sub masca lui

se desfăşură influenţa imorală, dacă în numele lui se înscriu în listele colegiului I şi al II-lea alegători frauduloşi, dacă tot în numele lui o societate de exploatare a pus mâna pe statul român, uzurpând numele de partid politic.

Dar nu este acesta sâmburul discuţiei cu „Steaua României“. Pentru ca discuţia să nu devie o simplă ceartă de cuvinte, o logomahie, pentru ca să nu se ignoreze tocmai noţiunea fundamentală de care e vorba, ne întrebăm: ce e reacţiune?

O espresie împrumutată din mecanică, însemnând acţiunea negativă produsă prin una pozitivă. În politică însă cuvântul „reacţiune“ s-a întrebuinţat întâi la 1789, ca sinonim al contrarevoluţiunii, al unei acţiuni contrare Revoluţiunii Franceze.

Cuvintele au înţelesul lor. Dacă acum le dăm un înţeles, acum un altul, nici o discuţie nu e cu putinţă.

Aşadar, care este accepţiunea — singura adevărată — a cuvântului, ca să nu se facă vorbă zadarnică?

O dată contraacţiune. În acest înţeles orice opoziţie e o reacţiune şi-n această ordine de idei opoziţia făcută de „Steaua României“ până mai ieri, ori de „Presa“, e asemenea reacţiune.

Altădată însă reacţiunea înseamnă asemenea o contraacţiune, însă în senzul *restabilirii unei stări de lucruri care a existat odată.* Contele Chambord voieşte regalitatea de drept divin precum ea a existat odată; ceea ce el voieşte a avut odinioară trup, a fost concret. Centrul din Germania voieşte restabilirea unor legi cari au existat odată şi au fost desfiinţate.

Acest soi de reacţiune ni se impută nouă, şi aceasta zicem că e o scornitură din partea organelor guvernamentale. Ceea ce voim noi: realitatea în locul frazelor, controlul real al actelor guvernului în locul simulacrului de control, responsabilitatea adevărată în locul ascunderii după clapişti iresponsabili — toate acestea ar fi un progres pe lângă ceea ce se întâmplă astăzi, nu o reacţiune.

Iată dar accepţiunea politică a cuvântului:

Tendenţa de a reintroduce o formă de guvernământ care-a existat odată: regalitatea de drept divin, imperiu ş.a.m.d.

Dar orice tendenţă de reformă, chiar aceea care răsare cu necesitate din relele actualităţii, nu poate fi numită reacţie decât în senzul mecanic, nu în cel politic al cuvântului.

Dar la ce atâta discuție? Se-nțelege că „Steaua României“, până acuma în opoziție, trebuia să caute un pretext pentru trecerea nejustificată în rândul guvernamentalilor. Dacă pretextul ar fi *cauza adevărată*, atunci această trecere ar fi trebuit să se opereze încă de acum câțiva ani, căci totdeauna a existat acest partid, pretins deznădăjduit, al conservatorilor. Așadar nu existența partidului conservator e cauza adevărată că ni se caută acum nod în papură, ci alta. Pretinsa cauză nu este decât un pretext. Ceea ce am fi dorit însă e ca confrații de la „Steaua României“ să-și dea cel puțin silința de-a descoperi un pretext mai plauzibil decât cel inventat de genii de la „Românul“ sau de la „Telegraful“. Atâta-i tot. Ne făcusem iluzia că putem aștepta mai mult de la tineri la cari presupuneam mai multă iubire de adevăr.

Ați fost contra guvernului, sunteți acum pentru el.

Constatăm inconsecuența și ne mărginim la aceasta.

Dreptul de-a ne mira l-am pierdut de mult în România. Într-o țară în care un om cu patru clase primare și peste aceasta din fire mărginit e redactor de ziar, deputat, director de Bancă Națională, special într-ale drumului de fier și curând ministru de finanțe, într-o țară în care mucenicul Simeon e un om căruia nu i se poate imputa nimic, unde procurele false ca și falsele cărți de alegător joacă rolul de căpetenie pentru înaintarea oamenilor, unde merit, știință, caracter nu sunt nimic, tripotajul, pișicherlâcul și hatârul tot, în o asemenea țară omul e redus a constata istoricește ceea ce se-ntâmplă, a se indigna din când în când, a râde mai adeseori, dar a se mira de ceva nu mai are dreptul.

Puține avem de zis ca concluziune la o polemică cu mult prea lungă pentru obiectul ei.

Țara care, prin aplicarea instituțiilor ei, încurajază ignoranța, neconsecuența, lipsa de caracter, ba le decorează chiar, dovedește că e în descompunere deplină. Dovadă despre această descompunere este imigrarea continuă de elemente străine, care n-a fost nicicând mai mare decât sub sistemul actual de guvernământ. Deși aceste imigrațiuni reprezintă prisosul, nu tocmai clasic în virtuți și inteligență, al popoarelor învecinate, totuși acest prisos, oricum ar fi el, e superior plebei superioare indigene. Pe spatele nefericitului popor românesc, apatic de suferințe și amețit de fraze, se formează un popor nou de venetici, de-o naționalitate nehotărâtă încă, o nouă rasă americană, în ochii căreia vechiul popor al lui Mircea Basarab dispare și emigrează. Promotorul acestui americanism e partidul roșu, care

are pretenția de-a se numi și național. Noi nu ne îndoim că și din acest aluat, în care Costineștii și Serurii joacă un rol atât de mare, se poate forma ceva; dar ceea ce se va forma nu va fi desigur nici popor românesc, nici stat românesc.

Din punct de vedere istoric, oricine se asociază cu roșii, dacă nu trădează pământul țării, trădează însă poporul țării. Mulți, nu contestăm, cei mai mulți poate o fac fără s-o știe; vai de aceia însă cari, având putință de-a vedea clar, o fac cu bună știință!

Înaintea negrei străinătăți care împânzește țara cad codrii noștri seculari și, împreună cu ei, toată istoria, tot caracterul nostru. Moartea, decreșterea populației îndeplinește apoi restul: stârpirea fizică a neamului românesc.

E deci … iubirea de adevăr din partea feluriților noștri adversari politici de-a nu mai vedea altă cauză de rele în țară decât reacțiunea.

Și cu toate acestea ar trebui să știe toți că dac-am fi închipuiți și dacă n-am ști bine că nu există nici putința unei adevărate reacțiuni în țară, am trebui să fim măguliți de acest epitet.

A readuce în țară acea repede creștere, începută în secolul al XIII-lea, în care poporul românesc făcea să dispară dinaintea puterii sale de viață triburile tatare și slave ce cutreierau pământul acesta, a readuce vulturescul avânt al Basarabilor, starea de bogăție din vremea lui Petru Rareș ori a lui Matei Basarab, a le putea readuce ar fi merit și a fi reacționar ar fi identic cu a fi sporitor neamului și țării.

Dar nici putință nu există pentru un asemenea partid. Izvorul întăritor al istoriei naționale, iubirea de limbă, de datini și de popor sunt înlocuite la tinerime și ceilalți prin romane franțuzești și cântărețe pribege ale cafenelelor străinătății. Un aer bolnăvicios de corupție, de frivolitate, de câștig fără muncă a cuprins plebea noastră roșie și infectează chiar sfera ce rămăsese neatinsă de acest spirit. A crede că o reacție puternică, în senzul național și istoric al cuvântului, ar mai fi cu putință la noi în țară, ar însemna a se face jertfa unei deșerte iluzii.

Patriotismul, cu toate acestea, nu este iubirea țărânei, ci iubirea trecutului. Fără cultul trecutului nu există iubire de țară. Azi e constatat că, din momentul în care împărații au început a înlocui prin oameni noi pe senatorii Romei, în care tradițiile și cultul trecutului se întrupaseră, Roma a mers spre repede cădere. Cazul Romei nu numai că nu e izolat, dar nu suferă nici escepție măcar …!

❦

RĂSPUNSUL PORȚII LA NOTA COLECTIVĂ

[22 iulie 1880]

În „Neue freie Presse“ de la 28 iuliu cetim răspunsul la nota colectivă privitoare la cestiunea fruntariei greco-turce pe care ministrul otoman de esterne Abedin Pașa, în numele Porții, l-a trimis ambasadorilor marilor puteri, în cuprinsul următor:

Exelență, subsemnatul, ministru de esterne al Majestății Sale împăratul otomanilor, a avut onoarea să primească nota pe care i-au adresat-o Exelențele lor ambasadorii Germaniei, Rusiei, Marei Britanie, Italiei, Francei și trimisul Austro-Ungariei, la 15 ale lunei curente, asupra rectificațiunii fruntarielor grece. În această notă Excelențele lor reamintesc negociațiunile directe ce s-au încercat de două ori de către plenipotențiarii otomani și heleni spre a aduce o înțelegere în această cestiune. Ei declară că, în fața acestor încercări nefructuoase, puterile semnătoare ale Tratatului din Berlin au crezut de cuviință să-și ofere mediațiunea lor și au însărcinat pe reprezentanții lor, întruniți la Berlin într-o conferință, să stabilească o linie de graniță între Grecia și Turcia;

ei au comunicat subsemnatului textul acelui act, ce a rezumat și încheiat deliberațiunile plenipotențiarilor și prin care supuneau guvernelor lor traseul ce l-au adoptat unanim, ca ele să aprobe deciziunile lor și să le comunice părților interesate. În fine, Exelențele lor, în numele guvernului lor, invită pe Înalta Poartă ***să*** *accepte linia de graniță fixată în documentul menționat.*

Înalta Poartă a consacrat cea mai serioasă atențiune esaminării acestei importante comunicațiuni și cu cât dorește mai mult să-și probeze respectul pentru marile puteri amice ei cu cari a semnat Pacea de la Berlin cu atât mai mult simte necesitatea ca să recomande justei lor aprecieri pozițiunea cea atât dificilă cât și penibilă în care se află pusă prin invitațiunea ce i s-a adresat. Înalta Poartă nu se îndoiește câtuși de puțin că puterile, al căror sentiment de dreptate îl cunoaște bine și despre care niciodată nu poate bănui că ar avea intențiunea să aducă vrun prejudiciu suveranității sale, vor primi cu bunăvoință observațiunile pe cari subsemnatul este însărcinat a le da Exelențelor lor, drept răspuns la menționata notă.

Semnând Tratatul de la Berlin, Înalta Poartă nu se aștepta, din cauza dorinței pentru o rectificare a frontierei helene în Epir și Tesalia, să primească de la puterile mijlocitoare o propunere care să aibă de obiect cesiunea unor țări ce aparțin Albaniei, precum și a Tesaliei întregi, adecă toată valea lui Peneu, o cesiune prin care se anexează la regatul Greciei un teritoriu ce este aproape jumătate așa de mare cât actuala întindere a regatului. În menționata notă Exelențele lor susțin că puterile au însărcinat pe plenipotențiarii lor, întruniți la Conferința din Berlin, să fixeze o linie conform indicațiunilor generale ale protocolului al 13, care linie să formeze între

Grecia și Turcia o bună **și** *tare frontieră defensivă. Însă Înalta Poartă regretă că trebuie să observe că linia de graniță pe care este invitată s-o accepte nu prea îndeplinește aceste condițiuni întru cât o privește pe dânsa. Într-adevăr, nimeni n-ar putea atribui Sublimei Porți ideea sau dorința de a-și întinde teritoriul în socoteala altui stat. Deci o graniță defensivă bună și tare ar trebui să aibă de scop ca să asigure pe Înalta Poartă în contra unor atari aspirațiuni, prejudiciabile ei. Pozițiunile însemnate strategice promise Greciei prin Conferința de la Berlin, ca d.e. cea de la Mețovo, pozițiuni de o valoare militară superioară pentru comunicațiunea cu Albania de Jos, ar espune provinciile limitrofe unor atacuri în contra cărora Poarta ar fi fără apărare. Pe de altă parte, cu privire tocmai la scopul defensiv, înalta Poartă nu-și poate esplica de ce Conferința, în partea Epirului, a adoptat valea lui Kalamas, pe când în partea Tesaliei, în loc să urmeze valea lui Peneu, a dus linia de graniță în sus, până la piscurile coastelor nordice ale Olimpului. Întru cât privește partea strategică a liniei de graniță propusă de Conferință, Înalta Poartă se mărginește la aceste puține observațiuni.*

Considerată din punctul de vedere politic, realizarea proiectului acestei linii de graniță ar avea de urmare mari dificultăți și ar impune Înaltei Porți sacrificie pe cari i-ar fi imposibil să le facă. Într-adevăr, cum i-ar fi posibil să consimță la cesiunea Ianinei, pe care albanejii, cari și ei, după esemplul celorlalte naționalități ale Imperiului, se consideră de o rasă proprie și tot așa de interesată ca și acelea, au privit-o în tot timpul de capitala Albaniei de Jos și la a cărei posesiune, cum se știe, ei țin cu atâta cerbicie? Nu este oare evident că, dacă Înalta Poartă s-ar decide să sacrifice un oraș atât de important în toate privințele, aceasta ar avea de urmare niște complicațiuni serioase, prin cari poate că s-ar compromite esercitarea pacifică a autorității sale în această parte a Turciei europene? Înalta Poartă ar fi oare în stare să gonească pe albaneji din alte anumite ținuturi și mai ales din Ceamur, care este locuit esclusivamente de albaneji de religiune mahomedană? În partea Tesaliei Poarta n-ar sta în fața unor dificultăți mai mici. Acolo se află Larissa, un oraș populat și important, ce este locuit trei din patru părți de musulmani și este înconjurat de o serie de sate și districte musulmane. S-ar putea cere ca, pe când puterile creștine ale Europei își arată solicitudinea față cu un regat creștin, Majestatea Sa Sultanul, care este califul și șeful religiunii musulmane, să meargă așa de departe încât să sacrifice un oraș mare, esclusivamente musulman, nemulțumind astfel nu numai pe locuitorii acestui oraș, cari în momentul acesta imploră protecțiunea Maj. Sale, ci și pe toți musulmanii? În orice caz, dacă Larissa s-ar ceda Greciei locuitorii musulmani ar emigra, cum au făcut odinioară din regatul elen, unde actualmente mai locuiesc numai vro zece familii musulmane în Calcis. În curând s-ar complecta căderea și ruina unui oraș astăzi populat și înflorit. Aceasta probează că partea politică a rectificării granițelor dintre Grecia și Turcia merită o considerațiune cu totul specială, ceea ce a recunoscut-o deja primul plenipotențiar al Franței, d. Waddington, care în sânul Conferenței a luat inițiativa acestei propuneri și mai târziu, în calitatea sa de ministru din afară, a venit să recomande celorlalte puteri o linie de graniță prin care se escludea cesiunea către Grecia a ținutului Ceamur. Dacă dânsul a votat pentru această escludere, aceasta a făcut-o fără îndoială în considerațiunea

complicațiunilor pe cari avea să le provoace cunoscuta rezistență a albanejilor. Înalta Poartă este îndreptățită a crede că celelalte puteri vor împărtăși acest mod de-a vedea al d-lui Waddington și că niciuna dintr-însele nu va dori anexiunea forțată a unor locuitori musulmani în contra voinței lor și mai ales luând în considerațiune că acei locuitori ar fi destul de tari spre a face din acea anexiune o sorginte de pericole și de turburări.

Subsemnatul, supunând Exelenței Voastre considerațiunile de mai sus, este împuternicit să declare că Înalta Poartă, cu toate acestea, din preveniență cătră puterile amice, este dispusă a face oarecari concesiuni regatului helen și a se înțelege cu puterile spre a activa o îndreptare satisfăcătoare definitivă în cestiune. Pe de altă parte iarăși, contând pe sentimentul de echitate al puterilor, cari niciodată n-au necunoscut drepturile de suveranitate ale Porții, dânsa se așteaptă că puterile nu vor recunoaște incontestabilele ei drepturi ca să ia parte la definitiva fixare a liniei de graniță a Greciei cu același titlu de drept cu care a participat la fixarea fruntarielor Serbiei și-a Muntenegrului și că puterile vor aprecia motivele cari pun pe Poartă în necesitate ca să persiste în conservarea Ianinei, Larissei, Mețovei și altor comunități cu o numeroasă poporațiune musulmană. Subsemnatul este însărcinat de guvernul său să esprime Exelenței Voastre speranța că observațiunile cuprinse în această notă-răspuns vor fi luate în considerațiune de guvernul ce reprezentați și, prin intermediul Exelenței Voastre, să roage pe puterile mijlocitoare ca să binevoiască a împuternici pe reprezentantul său din Constantinopol a se înțelege cu Poarta spre a facilita negocierile atât asupra fixării definitive a liniei de graniță cât și asupra punctelor secundare și amănuntelor ce sunt legate de această cestiune.

Abbedin

❦

[23 iulie 1880]

C-o fizionomie de-o gravă seriozitate „Presa“ ne povestește că:

> nu se mai află astăzi un stat cât de mic pe suprafața pământului care să nu cunoască că România există ca stat independinte și că face parte din familiile suverane europeane.

România face parte din familiile suverane europeane! Nu prea are înțeles, dar încurcătura se esplică prin bucuria ce cată s-o fi simțind organul marelui om de stat, pentru că

> peste curând o asemenea notificare are să se facă prin o misiune specială și regelui Persiei și vom avea în curând un consul general onorariu în Persia.

Dacă… mintea cea multă ar pricinui vro durere, în toate casele ai auzi „vai de mine!“, dar la redacția „Presei“ mai cu seamă. E speranță că misionarii speciali, urmărind statele de pe suprafața pământului în geografia colegului de la Ministerul de Război, vor căuta Persia-n China și Japonia la Gibraltar; încolo nu-i vro altă primejdie pentru aceste importantissime acte diplomatice ale marelui nostru om de stat. Cu Persia mai avem și alt noroc estraordinar. Pe Maiestatea Sa Șahul îl cheamă Nastratin (Nasreddin) și dac-o fi cel din poveste, ceea ce nu putem ști cu siguranță, apoi are s-o ducă bine ambasadorul nostru acolo, mai ales pentru că guvernul țării noastre seamănă mult cu lumea pe dos a filozofului hoge. Dacă din bietul Pepelea nu s-ar fi ales de mult oale și ulcioare, ce frumos i-ar mai sta decorația, cu atâta generozitate împrăștiată de către d. ministru de esterne și ce demn reprezentant ar fi pe lângă acele „state cât de mici pe suprafața pământului“ cari sunt în primejdia intelectuală de-a afla că o țară întreagă de atâtea mii de chilometri patrați face parte din „familiile suverane europeane“.

Dar fiindcă cu politica esternă stăm bine, precum văzurăm, mai ales prin Persia, pe când frații bulgari caută să ne facă cărare prin barbă, ne-ntoarcem la cele dinlăuntru, unde se-nțelege că stăm și mai bine.

D. Tiriachiu, deputat și fost viceprezident de Cameră, e numit ministru de interne. D. Conta — ministru al învățăturilor. Se mai așteaptă apoi numirea unui personaj foarte înțelept, a d-lui Tache Giani, la Justiție și a d-lui Dabija la Lucrările Publice. N-avem de zis contra persoanelor, ci contra sistemului. Dacă d-lui Dim. Giani nu avem a-i imputa un prisos considerabil de înțelepciune și dacă-i contestăm talentul de organizare, siguri fiind de lipsa oricărui talent, e o afacere de sistem. La urma urmelor, ce mi-e Stolojan, ce mi-e Giani, ce mi-e Fleva? Sunt trei nume pentru același om, trei exemplare ale aceleiași specii și ceea ce n-are unul desigur că nu va avea nici cellalt. De pe această identitate în conformațiunea intelectuală se distinge roșul adevărat de membrul oricărui alt partid. În marele partid nu există oameni speciali în nimic. Unul știe paragrafii Codului, cellalt asemenea; preste aceasta nici nu visează măcar. Dar de-o fi onor. d. Campiniu, personaj, precum se știe, foarte simpatic, dar de-o fi onor. Pantazi Ghica — precum se știe, și mai simpatic —, dar de-o fi luminătorul nației, d. Fundescu, sau abecedarul, numit director de bancă și demnitar al ordinului „Stelei“, d. Costinescu, — unul e în toți. În privirea onestității vor fi fără-ndoială mici deosebiri pe cari nu le tăgăduim; dar cât despre cunoștințe sau inteligență, nici unul din acești onor. concetățeni nu

are ce invidia în ceilalți; ba, la adică, acesta e chiar motivul de căpetenie de ce țin așa de strâns laolaltă, formând o asociație atât de puternică contra oricărui talent, oricărui merit adevărat.

> Toate aceste forțe individuale — zice „Presa“ — reprezintând diferite nuanțe ale partidului liberal, unite împreună și constituind astfel unitatea chiar a acestui partid, formează o putere generală compactă de natură a inspira încredere și a ne pune în pozițiune să lucrăm cu succes etc.

Forțe individuale reprezentând nuanțe unite împreună, constituând unitatea, formând o putere generală compactă de natură a pune în pozițiune să lucrăm cu succes — iată o frază care-și caută părechea în idiomul nostru traco-latin.

Cât despre noul ministru al învățăturilor, d. V. Conta, mărturisim că nu ne-am fi așteptat a-l vedea alături cu d. Brătianu și aceasta din mai multe cauze. Întâi, d-sa nu este roșu, nu e în stare de-a fi — pentru aceasta cineva trebuie să fie sau mult mai fin, sau… mult mai puțin fin decum este dumnealui. Iar soarta spinoasă a tuturor miniștrilor cari nu sunt roșii curați e prea cunoscută pentru ca s-o mai povestim publicului compătimitor. Apoi, credeam că d-sa se va sfii a primi vro solidaritate cu d. Brătianu, carele datorește puterea sa unui sistem întreg de ilegalități și de falsificare a sistemului constituțional.

Un om al cărui trecut nu are încă de înregistrat nici o virtute deosebită, un om care de ex. n-a luat parte la actele de pietate ale mucenicului Simeon, care n-a fost însărcinat să tipărească bilete ipotecare, nu și-a închiriat casele statului cu preț întreit, c-un cuvânt un om fără acel *savoir vivre* atât de culant în manierele mucenicilor de toate categoriile ai democrației române, nu poate avea față cu d. Brătianu decât două atitudini: sau îl controlează, și atunci ne dă garanția unei înțelegeri realiste a lucrurilor, sau crede că d. Brătianu își va renega sistemul și oamenii și atunci … atunci e de un optimism pe lângă care acel al lui Leibnitz e pură jucărie!

❦

[24 iulie 1880]

Evenimentul cel mare al zilei — cei șapte frați pe un cojoc cum zice o vorbă țărănească, sau reconstruirea, pentru a câtea oară, a cabinetului

Brătianu, trecut din fuziune în fuziune — va continua a fi comentat de ziare după diferitele lor puncte de vedere.

Deocamdată constatăm că această complectare a cabinetului se atribuie împrejurărei că M. Sa Domnul, având de gând a pleca la Ischl pentru a vizita Curtea împărătească a Austriei, de unde apoi ar avea a pleca la Sigmaringen a vedea pe părintele M. Sale, bolnav de mai mult timp, ar fi pretins de la d. Brătianu de-a pune capăt unui provizoriu ministerial care a ținut peste toate cuviințele mult și de-a completa cabinetul. Sarcina este foarte ingrată pentru primul nostru ministru; căci, dacă pe de-o parte e ușor a găsi miniștri roșii, pe de alta tocmai ușurința aceasta e cauza celor mai multe greutăți. Duplicate stereotipe ale Pătârlăgenilor și Costineștilor se găsesc într-adevăr în toate cafenelele din București și vânătoarea ministerială s-ar fi redus la o simplă schimbare de nume fără schimbare de esență, ceea ce-ar fi lăsat să subziste în mod acut criza de pân-acuma. Necesitatea de-a apela la alte elemente decât cele roșii, la d-nii Dabija, Conta, Teriachiu, cari nu sunt roșii propriu-vorbind, arată încă o dată lipsa de oameni a „marelui partid“ și insuficiența deplină a celebrităților patriotice când e vorba de a forma un guvern. Formele cu cari se îmbracă schimbarea la față a unor grupuri ca cel liberal-moderat din Iași nu ne interesează deocamdată, căci, precum am spus-o, dreptul de-a ne mira l-am pierdut de mult. Mirarea ar fi la locul ei numai atunci când am fi fost deprinși a calcula cu Catoni politici în viața publică a României și când asemenea metamorfoze, inaugurate de „Presa“, ar fi lipsite cu totul de-o rațiune suficientă cu putință de-a fi descoperită. E drept că această rațiune suficientă nu se întemeiază nici pe deducțiuni logice din principii liberale, nici măcar pe vro schimbare operată înlăuntrul partidului roșu care l-ar fi făcut mai bun sau cu mai multă aptitudine de-a guverna; dar dacă nu se află vrun motiv de schimbare în aceste două ordini de idei, totuși trebuie să existe unul, chiar dacă n-ar fi mai bun decât acela care a convertit pe d. Boerescu de la principii conservatoare la aspirațiuni … patriotice.

Ciudat e că pân-acum „Românul“ și foile roșii nu-și esprimă, după zgomotosul lor obicei, nici aprobarea, nici dezaprobarea față cu noul cabinet. În poziție espectativă, ziarele oficioase tac într-un mod aproape nepoliticos pentru noii colegi ai d-lui Brătianu, cărora n-au găsit de cuviință a le zice măcar „Bine ați venit, noi confrați întru ale patriotismului“. „Presa“, din contra, se bucură atât de mult de multicolora combinațiune ministerială încât s-ar părea c-a văzut realizându-i-se vreun vis cultivat în

taină și cam pe de lături de linia generală a intențiilor marelui cancelar de la Măgura.

❦

[24 iulie 1880]

Asupra trecerii d-lui baron de Calice prin România, „Neue freie Presse“ din Viena cuprinde indicațiuni din cari nu se prea poate alege mult, dar pe cari totuși găsim de cuviință a le comunica, pentru a arăta ce strălucită e situația politicei noastre esterioare de când o conduce marele om de stat.

Foaia vieneză zice că baronul, în trecerea la postul său de ambasador din Constantinopol, oprindu-se o zi la Sinaia, a avut acolo mai multe convorbiri cu Domnitorul. Rămânând în București asemenea o zi, a fost vizitat de miniștri și a avut lungi întrevorbiri cu d. Brătianu, precum și cu d. Boerescu. Toate acestea dovedesc că diplomatul austriac era însărcinat c-o misiune pe lângă guvernul român, căci altfel ar fi găsit o cale mult mai scurtă spre Constantinopol. Asupra zgomotului unei alianțe austro-române foaia zice că în realitate România nu s-a opus niciodată de-a merge mână-n mână cu Austria și c-a fost totdauna gata de-a urma consiliile binevoitoare ale monarhiei vecine, însă

> *politica oamenilor de stat ai Austriei pare a-și da toate silințele pentru a face cu neputință o apropiare între cele două state.*

Cum a lucrat Austria în cestiunea Arab Tabiei?

> *Părând că voiește să vină în ajutorul României în momente grele, Austria esploatează tocmai asemenea situațiuni pentru a câștiga de la micul stat vecin fel de fel de foloase. Pentru ca Austria să ia asupră-și mediațiunea în cestiunea Arab Tabiei, România a trebuit să-i facă diferite concesii. Ar mai marge aceasta dacă interesele nici uneia din țări n-ar suferi; dar o asemenea procedere încetează de-a fi echitabilă când, pentru un pretins serviciu se cere sacrificarea de sine, ba chiar sinuciderea. Din capul locului oamenii nu prea erau mulțumiți cu rezultatele mediațiunei austriace în cestiunea Arab Tabiei; totuși însă aveau cea mai bună opinie asupra intențiilor Austriei și primiseră cu mulțumire serviciile ei. Astăzi, când erau în drept de-a crede că istoria aceasta o să se mântuie odată, Austria pune condiții nouă pentru definitiva soluție a acestei cestiuni, pe care voiește s-o țină atârnată asupra capului României ca sabia lui Damocle și cred că nu sunt rău informat dacă afirm „că baronul Calice a avut a propune guvernului român aceste condiții nouă“.*

În sânul Comisiei Dunărene s-a iscat neunire pentru că, cu ocazia elaborărei noului regulament pentru navigația și poliția pe Dunăre, s-au respins mai multe propuneri ale delegatului austriac. Prea era clar că prin acele propuneri celelalte țări dunărene se împingeau deoparte pentru ca delegații să n-o observe aceasta. Comisia se împrăștie fără să fi votat regulamentul în cestiune și se va reuni abia în noiemvrie. În timpul acesta Austria voiește să-și asigure succesul câștigând votul României. Nimeni nu tăgăduiește că Austria are mari interese pe Dunăre; însă de aci nu urmează ca România să-și sacrifice pe ale ei și să se lase împinsă deoparte. În acest înțeles cred c-a răspuns d. Brătianu la propunerea baronului Calice, după care acesta a dat a înțelege „că Austria va ținea in suspenso soluțiunea definitivă a cestiunei Arab Tabiei până ce va fi câștigat toate foloasele câte le cere de la România“. Diplomatul austriac a făcut guvernului român imputarea că nu e îndestul de amic față cu Austria, deși aceasta nu lasă să-i treacă nici o ocazie pentru a ține parte României și a-i oferi în toate afacerile serviciile și sprijinul. D. Brătianu răspunse însă că o asemenea imputare e nedreaptă și că el face tot ce-i stă prin putință spre a câștiga pentru țara sa amiciția Austriei, iar o asemenea imputare ar avea senz numai atunci când românii ar putea câștiga convingerea că sprijinul Austriei nu e fictiv.

❦

[25 iulie 1880]

Calumniare audacter semper aliquid haeret. De douăzeci și patru de ani conservatorii n-au dat decât dovezi că sprijină din inimă orice instituție liberală care ar asigura progresul afară de exploatarea nației de către ignoranți și perverși, de douăzeci și patru de ani pe de altă parte „Românul“, cu toate dovezile de contrariu, își atribuie sie și partidului său introducerea reformelor liberale și ne taxează de reacționari. Publicul mare, căruia nu i se definesc exact cuvintele, ajunge astfel a crede că nu are în față-i mai mari inamici ai libertăților decât pe conservatori și mai mari amici ai progresului decât pe roșii, pe când tocmai contrariul e adevărat.

Conservatorii au comis într-adevăr o greșeală. În acest sfert de secol trecut ei au crezut că purtarea lor francă, mărturisirea adevăratelor lor principii în Parlament ar fi de ajuns pentru a invalida calomnia unor adversari cari administrau zilnic prin foaia lor publicului cuvenita doză de minciună, de ignoranță, de otravă socială. Ei au fost destul de optimiști de-a crede că cel ce-și primejduiește mintea și inima citind organe roșii se simte totodată dator de-a controla zisele foii prin cele ce se rosteau și se votau în Parlament. Ei nu aveau idee, se vede, că legea fizică a inerției își are analogia sa în lumea morală, în lenea intelectuală a cititorilor de gazete și că

oamenii se măgulesc a fi gândit singuri și a se fi convins când ei n-au fost decât amăgiți pe neștiute de către niște șarlatani politici.

Am afirmat că instituțiile liberale de azi sunt în cea mai mare parte opera partidului conservator.

„Românul“ o contestă.

Cel ce afirmă cată să probeze.

Deci vom proba.

Se știe că în Moldova nu există roșii. Liberalii de acolo s-au numit fracționiști și au fost aproape totdeuna în opoziție. Principiile lor politice se-ntemeiază pe doctrinele răposatului Simeon Bărnuț, iar acestea din urmă au drept izvor o adunare eclectică de principii din dreptul roman și din doctrinele etice ale filozofiei germane. La dreptul vorbind nu au a face nici în clin, nici în mânecă cu roșii din Țara Românească, căci toată seria de principii e atât de deosebită de-a roșilor pre cât e de departe Blajul de Cayenne. Afară de aceea în timpul în care reforma constituțională s-a așternut pe hârtie fracțiunea mai nu exista; ea s-a format cu mult mai târziu. Principiile toate însă ale Constituției actuale au fost votate *în unanimitate* de Adunarea ad-hoc din Moldova și au devenit programul întregei dezvoltări a statului român.

Să luăm dar pe rând voturile acelei Adunări, hotărâtoare pentru întreaga dezvoltare ulterioară.

În ședința de la 7 octomvrie se votează:

1. Autonomia Principatelor în cuprinderea vechilor capitulații de la 1393, 1460, 1551 și 1634.

2. Unirea Principatelor într-un singur stat sub nume de România.

3. Prinț străin cu moștenirea tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare a Europei și ai cărui moștenitori să fie crescuți în religia țării.

4. Neutralitatea pământului Principatelor.

5. Puterea legiuitoare încredințată unei Obștești Adunări, în care să fie reprezentate *toate* interesele nației.

În ședința de la 25 octomvrie, același an, se votează:

6. Religia domnitoare în România este religia ortodoxă a Răsăritului. Exercițiul celorlalte culturi recunoscute este liber, însă cu restricția prevăzută în capitulații.

În ședința de la 29 octomvrie:

7. Privilegiile de clase vor fi desființate în România.

8. Egalitatea tuturor românilor înaintea legii.

9. Așezarea dreaptă și generală a contribuțiilor în proporție cu averea fiecăruia fără deosebire.

10. Impunerea tuturor la conscripția militară.

11. Accesibilitatea pentru toți românii la funcțiile statului.

În ședința de la 31 octomvrie:

12. Respectul domiciliului și al libertății individuale.

13. Supunerea fiecăruia numai la judecătorii prevăzuți prin legi.

14. Comisii sau tribunale escepționale nu se vor înființa în nici un caz.

În ședința din 4 noiemvrie:

15. Recunoașterea neatârnării bisericii ortodoxe a Răsăritului din Principatele Unite de orice chiriarhie, păstrându-se însă unitatea credinței cu biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor.

16. Înființarea unei autorități sinodale centrale pentru treburile duhovnicești, canonice și disciplinare, unde va fi reprezentată și preoțimea de mir a fiecării eparhii.

17. Nici odinioară și nici într-un chip mitropoliții sau episcopii țării nu vor putea fi aleși dintre străini sau dintre împământeniți.

În ședința de la 6 noemvrie:

18. Puterea esecutivă și legiuitoare să fie despărțite în România.

19. Străinii petrecători în Principate să fie supuși jurisdicției țării fără intervenția consulatelor.

În ședința de la 9 noiemvrie:

20. Puterile garante să recunoască vechiul și neprescriptibilul drept al Principatelor Unite de a-și regula ele singure relațiile lor comerciale cu alte staturi.

În ședința din 18 noiemvrie:

21. Deplina neatârnare a părții judecătorești de puterea curat administrativă.

22. Inamovibilitatea judecătorilor. Modul se va hotărî prin o lege votată de Adunarea legiuitoare viitoare.

În ședința de la 20 noemvrie:

23. Responsabilitatea miniștrilor înaintea Adunării generale.

24. O lege specială, votată de Adunare în cea dentâi sesiune, va statornici tribunalul însărcinat cu judecarea miniștrilor puși în acuzație de Adunare.

25. Miniștrii osândiți în nici într-un caz nu vor putea fi iertați de șeful statului.

Ș.a.m.d.

Și cine erau raportorii Adunării acesteia pentru propunerile votate, cine oratorii și apărătorii reformei constituționale a României?

Vază-se *Buletinul* adunării: Lascar Catargiu, Epureanu, Petru Mavrogheni, Anastasie Panu (n-a fost nicicând roșu), Dimitrie Ralet, Vasile Sturdza, Constantin Hurmuzache.

Toate hotărârile acestea se luau, precum am mai spus-o, cu *unanimitate* de voturi căci nu existau partizi în Moldova.

Să vedem acuma din cine se compunea această Adunare? Din Fundești, Pătârlăgeni și Costinești?

Iată-i citați, pe rând, pe toți mirenii: *vornicul* Costache Rolla, *vornicul* Dimitrie Miclescu, clucerul Bădărău, d. Danilă Bălan, *vornicul* Anastasie Panu, *aga* Anast. Fătu, spătarul Cozadini, maior Malinescu, *vornicul* Mihail Cogălniceanu, aga Iancu Docan, pitarul Gheorghe Masian, d. Dumitru Savin, postelnicul Costachi Vârnav, *vornicul* Dimitrie Rallet, spătarul Neculai Cananău, clucerul Ștefan Călin, Simeon a Stancei, *vornicul* Sevastian Cananău, aga Alecu Jian, *vornicul* Alecu Forăscu, Costachi Morțun, Toader sin Pavel, postelnicul Dim. Grigoriu, *vornicul* Grigorie Balș, postelnicul Mihai Jora, comisul Vas. Zaharia, Const. sin Vasile Ostahi, aga Dim. Gheorghiad, logofătul Gheorghieș Sturdza, logofătul Const. Sturdza, *vornicul Cost. Hurmuzache,* d. Ioan Levârdă, aga Grigorie Vârnav, aga Cost. Roset, spătarul Dim. Cracte, d. Ion a Babei, comisul Petre Brăiescu, *vornicul Iord. Pruncu,* pitarul Chirilă Ciocârlie, d. Ioan Roată, d. Gheorghe Ilie, *vornicul Vasile Sturdza,* postelnicul Alecu Tiriachiu, serdarul Ion Hrisanti, Vasile Balaiș, spătarul Const. Iacovachi, *vornicul Lascar Catargiu,* postelnicul Ioan Fotea, postelnicul Gheorghe Vârlan, Răducanu Sava, *vornicul Cost. Negri, maiorul* Alecu Cuza, *vornicul Grigorie Șuțu, vornicul Manolaki Costaki,* medelnicerul Vasilie Nicolau, d. Vasile Stan, aga Manolache Costin, spătarul Nic. Carp, spătarul Sandu Miclescu, nobilul Const. Sturdza, d. Ioniță Olariul, d. Ioniță Ghidionescu, *vornicul Petre Mavrogheni, vornicul Nicu Catargiu,* slugerul Nic. Bosie, Pandele Croitoru, colonelul Nic. Iamandi, Dimitrie Vesiliev Romov, Lazăr Galiardi, *vornicul Ioan Cantacuzino,* aga Grigorie Costachi, Constandin Știun, Timofti Sacalov, logofătul Alecu Balș.

Iată o Adunare compusă din privilegiați, din boieri, condusă de vornici, care abroagă privilegiile, proclamă unirea României, egalitatea cetățenească, despărțirea puterilor publice, responsabilitatea ministerială,

inviolabilitatea domiciliului și a persoanei, libertatea conștiinței ș.a.m.d., adecă toată zestrea constituțională a Apusului, bineînțelegându-se, fără prețiosul concurs al Costineștilor, Fundeștilor, Pătârlăgenilor, adică fără tagma patrioților roșii.

Apoi aceștia *reacționari* sunt?

Dar Constituția *actuală* nu s-a votat de o Adunare al cărei prezident, deci reprezentant al majorității, era d. Epureanu?

Ceea ce nu stă însă în acele voturi ale Adunării ad-hoc e: ca oameni cu patru clase primare să fie redactori de gazetă și directori de bancă, ca advocați de mâna a doua să fie directori de drum de fier, ca jucători de cărți de profesie să fie deputați, ca *scabroase afaceri* să se facă mușama, ca tejghetari să ia în primire lucrări publice, ca Fundești și Pandravi să fie numiți cavaleri ai Stelei României, ca să se ia împrumut milioane de franci de la un stat vecin fără a-i trece în socoteli, ca să se urce în trei ani cheltuielele statului cu 34 la sută, ca să se treacă Dunărea cu război fără zapis și chezășie ș.a.m.d.

Iată lucruri pe cari nu le-a votat Adunarea ad-hoc și care nu stau nici în Constituția actuală. Lupta, așadar, nu e între principii, ci între pretextarea mincinoasă de principii cu care s-acopăr turpitudinile unei demagogii corupte și între realitatea instituțiilor libere pe care le cere țara și noi.

Oare o mai cuteza „Românul“ a nega conservatorilor paternitatea instituțiilor liberale și după aceste citate? O mai cuteza să vie cu povești de la Anadan Babadan, precum că d. C.A. Rosetti ar fi făcut parte din ceata lui Tudor Vladimirescu pe când nu era încă pe lume?

Cât e de atunci? Douăzeci și trei de ani, adică tot cam atâta e de când spune „Românul“ zilnic neadevărul c-ar fi existând reacție în țară.

Există într-adevăr o luptă și n-o tăgăduim. O luptă între ideea unui stat cu instituții liberale și solid organizat și între o demagogie lacomă de câștig fără muncă care a azurpat numele de partid politic, făr-a fi decât o societate de neomenoasă exploatație a poporului românesc.

❦

[26 iulie 1880]

În n-rul de ieri am arătat, destul de limpede credem, că întreaga dezvoltare, întreaga reformă constituțională a Țărilor române e cuprinsă

punct cu punct în formularea hotărâtă de principii a Adunării ad-hoc din Moldova.

Dar de ce în Moldova și nu aiurea? Esplicarea e lesne de dat. Pe tronul Moldovei stătuse un Domn, Grigorie Ghica, de-o curăție de caracter și de-o iubire de patrie care cu greu își va găsi seamăn în istoria noastră. Tot ce pământul Daciei avea mai luminat a fost strâns de el împrejurul tronului, toată generația aceea care reprezenta ideile nouă sub domnia lui Vodă Sturdza a fost ridicată alăturea cu el. Dacă ar fi trăit, desigur ar fi fost ales Domn al Țărilor unite.

Dar pe de altă parte nu trebuie să uităm că vechea stare de lucruri feudală era demult desființată, fie prin legiuiri anterioare, fie prin regulament. Era natural dar ca și balastul de forme care mai rămăsese, lipsite de spiritul vechi, să se arunce în apă.

Într-adevăr dezvoltarea istorică a Țărilor românești suferise o grea și nevindecată întrerupere prin epoca de o sută de ani a domniilor străine. Se poate zice că de atunci încoace avem un popor nou înaintea noastră, care și-a reînceput viața încheiată în timpul de înflorire a lui Matei Basarab. Să nu crează cineva că există vre-o comparație cât de slabă măcar între epoca lui Matei Basarab și cea de astăzi. Sunt de atunci două sute cincizeci de ani aproape. Închipuiască-și cineva că acum două sute cincizeci de ani bugetul Țării Românești fără Moldova era de 7.000.000 de galbeni, aceasta într-un timp în care aurul american nu inundase Europa; că armata Țării Românești era de 150.000 de oameni, ceea ce amândouă Țările abia ar putea ridica astăzi. Cu toate acestea populația Țării Românești nu era mai mare de două milioane. Ei bine, în acel timp Imperiul germanic întreg n-ar fi putut ridica o oaste mai numeroasă; abia marea armie a Spaniei era egală prin număr.

De aci înainte șirul e cu totul întrerupt. Domnia străină a început cu desființarea treptată a oștirii, în urmă a venit despoiarea tuturor claselor societății, scăderea repede a populației, care în secolul trecut nu mai ajungea nici la un milion. Sentimentul de drept și datinele vechi dispărând, se simte necesitate de-a stabili norme scrise pentru viața oamenilor. Sub domniile străine se tipăresc adevărați codici în locul legiuirilor bisericești de mai nainte. Precum corupția îmbătrânește pe individ, astfel putrejunea bizantină a îmbătrânit înainte de vreme pe poporul românesc. Într-adevăr, acum două sute de ani aflăm o mulțime de caractere ale evului mediu: aflăm pe jurați în chestii civile, ceva cu totul medieval, gratuitatea serviciilor publice, o jurisdicțiune limitată a proprietarilor mari pe pământurilor lor;

dar caracterul esențial al feudalității e natura proprietății, lipsa proprietății de mijloc și a celei mici. Proprietatea răzășască nu era mică, din contra, mare. Era o moșie mare care se dăduse nu unui individ, ci unui neam. Posesiunea acestui teritoriu se subîmpărțea din timp în timp după numărul membrilor neamului. Cea mare se păstra indiviză și, pentru a nu se micșora puterea politică a familiei, se moștenea în cele mai multe cazuri de către unul singur, mulțumindu-se ceilalți copii cu câte-o zestre în bani sau în avere mobiliară. Din documente se văd resturi de inalienabilitate și o îngreuiare foarte mare a cumpărătorii. Pentru a se vinde o moșie trebuiau consultați toți membrii familiei, precum și toți megieșii. Dacă unul din membrii familiei ar fi lipsit din țară dreptul lui de a răscumpăra moșia nu se prescria în zeci de ani.

Dispărând sistemul feudal sau mai drept zicând semifeudal, ce mai rămânea alt decât formele curat esterioare ale regimului vechi, titlurile?

În realitate sistemul feudal e un sistem al libertății celei mai mari, al descentralizării, al autonomiei comunale, al neatârnării claselor; oamenii nu erau egali și tocmai pentru aceasta erau liberi. Cu cât oamenii se egalizează cu atâta devin mai puțin liberi. Proprietățile mari împărțindu-se și subîmpărțindu-se, schimbându-și originea prin cumpărătură cu bani, era evident că drepturile vechi de jurisdicție deveneau o vexare a unei mâni de oameni pe un petic de pământ, pe care statul nu putea s-o mai recunoască.

În teorie generală cată dar să spunem că esența sistemului vechi încetase cu domniile străine, că sub acestea s-a stins statul natural pentru a face loc celui artificial.

Pre când în societatea veche toate clasele stăteau în raporturi atât de bine însemnate precum stau diferitele organe într-un corp, fiindu-și unul altuia de ajutor reciproc și necontestându-și unul altuia funcționarea, în societatea nouă acea armonie naturală încetează și cată a se introduce una artificială prin legi scrise. Organele unui om sănătos funcționează în mod regulat fără ca el să știe anatomie sau fiziologie; ba el n-are nici nevoie de-a avea scris pe hârtie cum îi bate inima și cum circulează sângele. Abia cel bolnav simte trebuința de a-și consulta organizațiunea sa, de-a consulta texturi scrise despre modul cum e făcut și cum ar trebui să subvină naturii sale ca să nu moară. *Pessima republica, plurimae leges.* Cu cât e mai rău statul, cu cât e mai abătut de la natura lui, cu atâta mai multe legi trebuiesc.

Lipsa aproape absolută de legi scrise în evul mediu ne dovedește o stare de deplină sănătate a statului. El n-avea nevoie de rețete scrise, de advocați

pentru a trăi.

Așadar ceea ce-a făcut progres în România nu e libertatea, nu e principiul autonomiei locale, nu e funcționarea liberă a părților pentru prosperitatea întregului, ci egalitatea și omnipotența statului. Statul e atât de omnipotent în România încât totul atârnă de centru, până și numirea unui primar de comună rurală. Spună-ni-se dacă în timpul vechi se mai întâmpla ca un consiliu comunal, vornicul și paznicii, șoltuzul și pârgarii să fie în bătaia decretelor ministeriale de dizolvare și de numire? Când însă statul a devenit omnipotent e firesc și cată să cerem realitatea principiului *monarhiei* constituționale. Căci dându-se omnipotența aceasta ca jucărie în mâna unui partid, fără ca domnul să-și exercite controlul asupra lui, atunci se-ntâmpla lucruri ca concesia Stroussberg, împrumuturi de milioane netrecute în socoteli, ca cele 8 milioane ale Rusiei, ridicarea cheltuielelor bugetare cu 34 la sută, decorarea cu medalii și ordine a lui Nichipercea și a egalilor săi, numirea unor advocați de mâna a doua în directorate unde se cer vaste cunoștinți tecnice și mecanice, spoliarea tezaurului public prin crearea de lefuri fabuloase în folosul patrioților de meserie, cu-n cuvânt statul omnipotent devine o jucărie în mâna demagogilor, iar poporul se zbate fără putere, jumulit și esploatat într-un mod neomenos de către o tagmă de oameni fără merit, fără știință, fără caracter, fără patrie chiar.

❦

[27 iulie 1880]

Ceea ce se-ntâmplă de la venirea roșiilor la putere în România ne aduce, de voie de nevoie, la necesitatea de-a discuta și bazele organizațiunei statului și de-a ne inspira de-o adâncă neîncredere în viitorul poporului nostru. Societatea e fără îndoială pe un povârniș de demoralizare completă. Își poate cineva închipui ce jos trebuie să fi căzut societatea când un om ca corectorul „Românului“, cu patru clase primare, a ajuns director de bancă, afară de aceea că se află numit deputat. Ignorant este, precum o știu toți, sărac trebuie să fie, căci de unde ar fi bogat? Un om deci care n-a învățat nimic și nu are nimic să ajungă director de Bancă Națională e un lucru nemaipomenit într-o societate cu bun-simț.

Dar alții asigură că d. Costinescu e om cu avere, că a ajuns a avea un capital de 600.000 de franci. Cu atât mai rău. Corectorul, mai târziu redactorul „Românului“, ar fi trebuit să trăiască 600 de ani, ca Matusalem,

pentru a-și strânge din lefușoara de la redacție un asemenea capital. Dacă-l are, de unde-l are? În cazul întâi am avea a face c-un bucher sărac, într-al doilea c-un bucher îmbogățit pe căi oculte în scurtul timp de când au venit roșii la putere, deci cu ocazia răscumpărărei drumului de fier, a tipăririi biletelor ipotecare ș.a.m.d.

Tot atât de necunoscut e un al doilea director ales, d. Dim. Bilcescu, despre care nimeni nu știe alt decât că e roșu. D. Mehedințeanu e mai cunoscut, ca om de afaceri bănești. D. Ștefănescu, ca profesor de contabilitate, deci lucrul e mai puțin curios decât la cei doi dentâi; dar și acești doi nu se deosibesc prin nimic estraordinar spre a fi directori ai unui mare institut.

Așadar, precum vedem, societatea e pe o clină cu totul periculoasă. Când la un institut ce trebuie să fie cel puțin serios, de nu altceva, e cu putință de-a se alege absolvenți de patru clase primare, răi dacă sunt ignoranți și săraci, și mai răi dacă pe lângă ignoranță au avut talentul de-a se îmbogăți pe sub mână în trei ani de guvernare roșie, diagnoza unei asemenea societăți nu poate fi decât foarte rea.

Dar statul? Și statul să fie supus acelorași boale sociale? Bluntschli, în *Teoria generală a statului*, stabilește cu drept cuvânt că

> nu e totdeauna armonie perfectă între stat și societate; această din urmă, orbită de interese private sau de curenturile mișcătoare ale opiniei publice, cere lucruri nedrepte sau periculoase. Interesele permanente ale statului se pot găsi în conflict cu interese trecătoare ale societății. Societatea suferă de un rău care nu poate fi vindecat decât prin ajutorul statului.

Ei bine, care e medicina pe care o dă statul român pentru a neutraliza virusul distrugător al nulităților catilinare cari se strecură într-un institut pretins serios?

Iată care: guvernator d. Câmpineanu.

Ministru de-o incapacitate egală în toate ramurile, rău jurist, rău financiar, rău diplomat, având o mască foarte neînsemnată, din care, fără talentul fiziognomonic al lui […] [1]

Mâni subțiri de fee se întind ca o poveste a trecutului asupra capului tău, muritorule, și ajungi unde nici n-ai visat!…

Toate acestea cine le plătește însă?

Badea Toader, cetățeanul liber și suveran, care n-are ce mânca și care-și vinde munca pe viața lui toată, ca să poată plăti birurile și lefurile

patrioților…

Ș-apoi să mai zici că nu suntem un popor fericit?

Ba-ncă să vezi …

____

[1]. Text lipsă.

❦

[29 iulie 1880]

Într-unul din numerele trecute am dovedit cu acte *gospod,* precum se zicea mai nainte, că întreaga reformă constituțională a României, punct cu punct, a fost votată de către Adunarea mumă din Moldova, numită Divan ad-hoc, și că acele puncte a devenit programa întregii dezvoltări ulterioare a statului român. Am dovedit asemenea, prin citarea numelor tuturor, că erau aproape toți privilegiați, iar susțiitorii prin grai și în scris a reformei constituționale erau toți… vornici, adecă, după vreme, boieri mari. La propunerile de reformă liberală găsim nedespărțit iscăliți pe vornicii: Lascar Catargiu, Manolaki Kostaki, Petru Mavrogheni, Anastasie Panu, Dimitrie Ralet, Vasile Sturdza, Constantin Hurmuzache. Aceste propuneri se votau aproape totdeuna cu unanimitate; toată opoziția *reacționară* e reprezentată printr-un singur boier, logofătul Alecu Balș. De aci rezultă însă mai multe adevăruri ce nimeni nu le poate tăgădui:

1. Această Adunare nu era împărțită în partizi.

2. Adunarea, compusă aproape esclusiv din privilegiați, din boieri, era o Adunare *liberală.*

3. Conservatorii de astăzi, fiind căpeteniile acelei Adunări, conducătorii ei sunt nu numai liberali, dar introducătorii tuturor reformelor liberale.

De aci urmează cu o consecuență naturală tot mersul ulterior. Constituția actuală se elaborează la 1866 sub un guvern în care conservatorii formau majoritatea; Constituanta în fine e prezidată de d. Epureanu.

„Românul“, văzându-se înfundat, se zbate ca-n gura șarpelui și nu știe ce să răspunză la toate acestea.

Ia să vedem câteva specimene de răspuns:

Afirmarea că în Moldova nu există liberali e contrarie adevărului istoric.

Pardon. Nici noi n-am zis că nu există liberali în Moldova, ci că nu există roșii. *Distinguendum est.* Sub liberali înțelegem pe aceia cari vor realitatea sistemului parlamentar, sub roșii însă înțelegem acea demagogic flămândă și pretinsă liberală care, în opoziție fiind, înjură pe Vodă și pe miniștri, iar, băgați odată la stăpân, sunt cei mai târâtori, cele mai servile instrumente. Stâlpii de cafenele ai Bucureștilor, vânzători de bilete a cântărețelor de la Ionescu, directori de bancă și șefi la divizia instrucției publice cu patru clase primare, advocați de mâna a doua deveniți directori de drum de fier, iată roșii. Această masă neagră de nulități invidioase care se simte insultată prin existența oricărei inteligențe superioare, oricărui caracter superior, oricărui merit superior — aceștia sunt roșii. Partid care, începând de la d. C.A. Rosetti, cereau funcții de la ministrul Catargiu, unii pentru ei, alții pentru rudele lor, partid pe care-l desființezi din momentul în care ai umplut gura partizanilor cu câte un oscior.

Noi n-am negat existența liberalismului în Moldova, ci existența roșiilor, pe care o negăm și acuma. În realitate acele câteva exemplare de roșii din Moldova se pot număra pe degete; d-nii Docan și Hasnaș la Dorohoi, roșii din sport, foarte deosebiți de Costineștii și Fundeștii de-aici, d. Gusti din Iași, roșu din puținătate de înțelegere, generalul Lecca, roșu din cauza complicității la o crimă militară; p-ici pe colo mai sunt și roșii din interes, ca d-nii Gheorghian și Herșcu Goldner; aci se mărginește tot partidul în Moldova. O mai repetăm — nu oricine voiește poate deveni roșu. Mulți ar fi voind poate să devie, mulți s-alătură de acest partid, dar geaba, nu merge. Pentru aceasta se cer anumite defecte înnăscute.

Dar iată și dovada „Românului“ despre esistența roșiilor în Moldova:

> Cine nu-și aduce în adevăr aminte de luptele înverșunate între *generațiunile noi* și între foștii privilegiați? Cine nu știe cu cîtă ardoare îș apărau acești din urmă privilegiile, scutirile de orice sarcine, calificau cu dispreț ca *duelgii* și *bonjuriști* pe *tinerii* ce combăteau acele privilegii, îi trimeteau surghiun la mănăstiri și dau asalte, sub comanda vornicului Grigore Mihai Sturza, caselor unde acești *liberali* își țineau întrunirile?
>
> Am subtras cuvintele: generațiuni noi, duelgii, bonjuriști, tineri, liberali.
>
> Tocmai aceștia sunt conservatorii actuali: aceștia erau sub Mihai Sturza și Grigorie Ghica, generațiunile noi, duelgiii, bonjuriștii, liberalii, tinerii, căci și d-nii Epureanu, Alexandri, Anastasie Panu, Costache Negri, Petru Mavrogheni și Lascar Catargiu au fost odată tineri.
>
> E adevărat că, în Divanul ad-hoc al Moldovei au fost *cîțiva* privilegiați …

Câțiva! Aproape *toți* erau privilegiați și numai câțiva țărani și neguțitori nu erau în asemenea condiții.

> … e asemenea adevărat că acel Divan a esprimat *oarecari* dorințe liberale.

Oarecari! Acel Divan a esprimat *numai* și multe dorințe liberale, nu oarecari vorbe vage. Mai mult, le-a formulat categoric și astăzi ele sunt înscrise în Constituție. Dar ce mai zice în sfârșit „Românul“?

> Privilegiații erau *siliți* să nu mai susție privilegiile, cari erau înmormîntate de popor prin revoluțiunea de la 1848.
>
> …așa zișii conservatori au primit Constituția pentru că *nu le era cu putință* să facă altfel.

Ei, aci ne-a înfundat, aci nu mai avem încotro. Așa este: erau siliți, nu le era cu putință să facă altfel.

Dar de *cine* erau siliți, rogu-vă? Nu cumva de d-voastră? Știut este că sunteți oameni foarte curajoși… după bătălie ori la cafenea și că — ferească Dumnezeu — sunteți în stare să proclamați republica la Ploiești. Păcat numai că acest zor, această silă mare, piere față c-o companie de dorobanți. Vitejii ca cele din noaptea de 11 fevruarie sunteți într-adevăr în stare să faceți, dar a sili pe cineva prin curajul atitudinei d-voastră nu sunteți în stare, pentru că, pe lângă celalte defecte, aveți și pe acela al lașității.

Așadar nu mai încurcați lumea cu vorbe. Dovedit din fir de păr este că conservatorii sunt aciia cari au introdus reformele liberale în țară, siliți da, dar de bunul lor simț și de inima lor. Nu anul 1848 le-au luat privilegiile, ci altcineva cu mult anterior: fanarioții. Ne întemeiem aci pe-o autoritate pe care „Românul“ desigur nu va cuteza a o combate, pe a lui Nicolae Bălcescu:

> Privilegiul scutirii complete la români nu-l aveau decât robii. De la boier până la moșnean, de la mănăstire, preot, până la oștean, toți luau parte la contribuțiunile statului. Cu toate că de la început boierii nu primeau lefi pentru slujbele lor, cu toate că ei erau îndatorați să facă o parte însemnată în armată și să meargă la război cu cheltuiala lor, dar tot plăteau dăjdiile cele mai însemnate. Astfel ei au plătit în tot anul haraciul, ploconul bairamului, banii calului și oieritul la trei ani. Visteria făcea chibzuire după starea fiecăruia cât se cuvine să plătească. Constantin Mavrocordat, la

1741, prin actul reformei *desfiinţând multe drepturi ale boierilor îi scuti de tot de dăjdii.* (N. Bălcescu. *Puterea armată* pag. 24 et. sq).

Bălcescu citează şase hrisoave consecutive cari *desfiinţau drepturi politice*, câteşişase din timpul domniei străine.

Armata şi aristocraţia, iată cele două mâni puternice ale vestiţilor şi marilor Domni din veacul nostru de aur.

Astăzi avem armată, dar nu mai avem aristocraţie, afară doar dacă nu vom lua la serios pe cavalerii de industrie ori pe novisimii decoraţi cu „Steaua României“.

Ceea ce este însă o societate fără aristocraţie ne-o spune celebrul Tocqueville:

> *Între toate societăţile din lume tocmai acelea vor scăpa mai cu greu de guvernul absolut în care aristocraţie nu mai este sau nu mai poate fi; nicăiri despotismul nu va produce efecte mai stricăcioase decât în societăţile lipsite de aristocraţie, pentru că nici un alt soi de guvernământ ca cel despotic nu favorizează dezvoltarea tuturor viciilor la cari sunt supuse îndeosebi aceste societăţi, împingându-le tocmai spre partea în care ele înclinau deja urmând unei porniri naturale.*
>
> *Oamenii, nemaifiind legaţi unii de alţii prin nici o legătură de caste, de clase, de corporaţiuni, de familii, nu sunt decât prea înclinaţi de a nu se ocupa decât de interesele lor particulare totdeuna gata de a nu se avea în vedere decât pe sine înşişi şi a se retrage într-un individualism în care orice virtute publică este înăduşită.*
>
> *În acest soi de societăţi, unde nimic nu e fix, fiecine se simte împuns fără curmare de teama de a se coborî sau de ardoarea de a se sui, şi fiindcă banul, în timpul în care, devenit principalul semn care clasează şi distinge pe oameni între ei, a câştigat o mobilitate singulară, trecând fără, curmare din mână în mână, transformând condiţia indivizilor, ridicând sau înjosind familiile, nu există mai nimenea care să nu fie obligat de a-şi da o silinţă desperată şi continuă pentru a-l păstra sau a-l câştiga. Dorinţa de-a se îmbogăţi cu orice preţ, gustul afacerilor, iubirea câştigului, căutarea bunului trai şi a plăcerilor materiale sunt acolo pasiunile cele comune. Aceste pasiuni se răspândesc în toate clasele, pătrund până şi într-acele cărora le-a fost pân-acum cele mai străine şi vor ajunge a enerva şi a degrada naţia întreagă dacă nimic nu le va împiedica. Deci e esenţa despotismului de-a le favoriza şi de-a le întinde. Aceste pasiuni slăbitoare îi vin în ajutor; ele abat şi ocupă imaginaţia oamenilor departe de afacerile publice şi-i fac să tremure la ideea numai a unei revoluţii.*
>
> *Numai despotismul le poate da secretul şi umbra cari pun cupiditatea la adăpost şi permit câştiguri neoneste, înfruntând dezonarea. Fără despotism, ele ar fi fost puternice; cu el, ele domnesc. (Alexis Tocqueville, L'ancien regime et la revolution).*

Cine nu vede în aceste şiruri icoana fidelă a societăţii noastre lipsite de aristocraţie, democratice în adevăr, dar supuse despotismului unui om ca d-l

Brătianu, despotism pospăit cu fraze liberale, cu păzirea formelor esterioare? *Presque tous les princes qui ont détruit la liberté ont tenté d'abord d'en maintenir les formes; cela c'est vu depuis Auguste jusqu'à nos jours* — zice tot scriitorul de mai sus.

❦

[30 iulie 1880]

Din sorginți oficioase nu ne învrednicim mai nicicând a afla vro deslușire în privirea cestiunilor la ordinea zilei, iar dacă găsim uneori articole cari pretind a lumina opinia publică, cată totdauna a citi printre șire și a observa până unde ele vor s-o inducă în eroare. Corespondenții foilor străine sunt, cu rare escepțiuni, sub inspirația sferelor oficioase, încât nici din relațiile lor nu se poate alege mult; cu toate acestea rămâne constatat că, precum întreaga noastră politică se face dincolo de graniță, tot astfel și informațiunile câte ne ating străbat mai întâi granița și după aceea se întorc în țară.

Asupra conflictului cu Bulgaria, relativ la jurisdicțiunea consulară, citim în „Gazeta generală“ din Augsburg următoarele:

> *Se știe că între guvernul român și cel bulgar s-a iscat, acum câtva timp, un conflict asupra exercițiului jurisdicției consulare a consulului român din Varna, căruia i s-a opus tribunalul de acolo. E drept că guvernul bulgar a destituit pe prezidentul tribunalului din Varna și c-a însărcinat pe-un membru al Curții de Apel din Rusciuc cu cercetarea afacerei, dar pe reprezentantul român nu l-a înștiințat despre aceasta și nici a răspuns la protestul României. Între acestea, puterile, sesizate de circulara ministrului de esterne din București, au luat afacerea în mâna lor și au considerat-o ca o afacere de principiu, de vreme ce e vorba de aplicarea art. 50 al Tractatului de la Berlin, conform căruia supușii români se bucură, până la încheiarea unor alte tractate, de toate drepturile de cari se bucură supușii celorlalte state europene înlăuntrul marginelor împărăției otomane. Precum aflăm, guvernul austriac a transmis reprezentantului român din Sofia o comunicațiune, cu care e de acord și guvernul englez, prin care se stabilește că, pe baza articolului mai sus pomenit al Tractatului, românilor li se cuvine jurisdicția consulară stabilită prin capitulațiuni. Din partea Bulgariei nu se ridicase nici un fel de obiecțiune în contra drepturilor capitulațiilor, dar s-a crezut numai că, întru cât privește pe români, s-ar putea face abstracție de la ele, iar pretențiunea aceasta se-ntemeia pe încercarea de-a comenta Tractatul de la Berlin așa ca și când espresia „Împărăție otomană“ nu ar privi-o și pe Bulgaria. Comunicațiile cabinetului austriac și ale celui englez se opun și manierei*

acesteia d-a vedea, încât credem că România nu va mai fi împiedecată de-a face uz de dreptul său, iar guvernul bulgar va căuta să dea celui român satisfacția cuvenită.

„Le Nord“, organul cancelariei rusești, primește din regiunile Dunării un grup de informațiuni de cari e satisfăcut:

Din București se vestește că dificultățile ce se iscaseră între guvernul rusesc și acela al Principatului nostru relativ la prezența unor revoluționari nihiliști adunați la granița noastră s-au aplanat în urma esplicațiilor safisfăcătoare date în privirea aceasta. Chestiunea Arab Tabiei va fi asemenea, regulată definitiv, lăsându-se locul acesta României și acordându-i-se Bulgariei o compensație teritorială împrejurul cetății Silistrei.

Despre puțina consistență internă a noului cabinet Brătianu-Teriachiu foaia din Bruxelles găsește asemenea ocazie a se esprima:

Soluțiunea extraparlamentară a crizei nu este, în realitate, decât o cârpeală ministerială, căci nu corespunde în nici un chip cu dorința, esprimată de d. Fleva și de amicii săi din partidul înaintat, de-a vedea formându-se o administrație omogenă. La dreptul vorbind, dacă judecăm după antecedentele individualităților cari fac parte, combinația aceasta nu e decât rezultatul unui compromis între deosebitele fracții ale majorității pe care s-a răzimat pân-acum d. Brătianu. Noii miniștri, oricât de onorabili ar fi, n-aduc cabinetului decât sprijinul foarte restrâns al unei îndestul de slabe clientele personale. E probabil că d. Brătianu a trebuit să se resemneze la această soluție tranzitorie pentru că plecarea încurândă a principelui Carol la Sigmaringen nu permitea de-a se mai lăsa mai multe portofolii fără titulari. D. Brătianu a trebuit să se grăbească; retragerea d-lui Cogălniceanu, la finele sesiunii, luându-i sprijinul liberalilor moderați din Moldova, a trebuit să se preocupe înainte de toate de-a obținea, concursul unor oameni politici cari pot dispune în acest grup de-o influență oarecare. Dar pân-acum nu e dovedit că această influență va fi suficientă pentru a compensa defecțiunea elementelor liberale disidente, cari, dacă s-ar coaliza cu conservatorii, ar putea constitui față cu ministeriul o opoziție cel puțin supărătoare. Astfel, fără ca remaniarea ministerială să se fi efectuat pe deplin pe cale oficială, se și vorbește deja de-o nouă combinație, în care d. Rosetti ar lua portofoliul Ministeriului de Interne. Noua administrație se poate deci considera ca una ce nu va avea decât o dăinuire scurtă și care va dispărea în ziua în care vor fi izbutit negociațiile ce le urmărește d. Brătianu cu unele grupuri parlamentare.

❦

[31 iulie 1880]

Dacă în timpul guvernului conservatorilor s-ar fi întâmplat a zecea parte din câte se întâmplă astăzi sub guvernul roșu era un țipăt pe patrioți de n-ar fi fost omul în stare să-și auză glasul propriu.

Un ochi deprins cu cercetări istorice, căutând a pătrunde înțelesul acțiunilor d-lui Brătianu, va vedea că avem a face cu un om foarte deșert, care nu știe niciodată a cântări pierderile țării cu foloasele problematice ce ea le câștigă din înclinările sale politice.

Să luăm lucrul de la început.

Sub prima domnie a partidului roșu d. Brătianu era cu totul în apele Rusiei. Planul de-a cuceri Ardealul era visul aievea al tuturor Pătărlăgenilor, un vis pretextat de patrioți pentru a face colecte pentru arme a căror socoteli nu le știe decât unul Dumnezeu. Între noi vorbind, planul era o îndoită stângăcie: întâi, pentru că Ardealul e o cetate firească, lesne de apărat de oricine e-nlăuntru, al doilea, pentru că veleitățile radicale aveau să îngreuieze peste măsură poziția politică a conaționalilor noștri de peste Carpați. Urmarea imediată a veleităților radicale a fost uniunea silită a Ardealului cu Țara Ungurească și strivirea politică a românilor de acolo sub supremația, pre cât de copilărească pre atât de ruinătoare, a fraților maghiari. Tot ce românii câștigaseră, cu sudoarea frunții lor, c-o muncă continuă și ca credincioși supuși ai Casei de Austria de la Iosif II începând și până sub absolutismul lui Francisc Iosif, era și este pus în cestiune în urma acelor veleități manifestate pe atunci de partidul roșu. Marele Cavour al României uitase, se vede, că ideile cele mari nici nu se coc peste noapte, nici nu se abat din rădăcina lor. Ideea uniunii românilor sub un singur sceptru e, precum am relevat-o și altă dată, o veche idee *austriacă*, concepută în ultimii ani ai domniilor noastre naționale, imediat înaintea venirei fanarioților. Așadar numai din această rădăcină ea ar fi putut crește și realizarea ei deplină ar fi fost într-adevăr o Daco-Românie, însă, sau sub o secundogenitură austriacă, sau c-o poziție autonomă înlăuntrul monarhiei. Din momentul în care mâni de copil au crezut a o putea transplanta la intrarea Cișmegiului, în Strada Rosetti, s-a compromis tot ce o jumătate a naționalității noastre câștigase prin o continuă muncă, iar în sferele dominante din Viena s-a operat o deplină schimbare de front față cu toți românii. Abia acum în urmă s-a mai îmblânzit soarta în Bucovina, mai mult din cauze de oportunitate, dar s-au înăsprit în Ardeal, unde asemenea cauze nu există.

Așadar acestei iluzii a sacrificat atunci d. Brătianu țara sa. O rețea de drum de fier începând la Roman și sfârșind la Vârciorova avea să creeze mijlocul de transport pentru eventualii aliați. Pentru aceasta o datorie publică de un sfert de miliard, contractată cu copilărească ușurință, pe spatele unui biet popor agricol, i s-a părut jucărie.

În urma esperiențelor făcute cu Basarabia, d. Brătianu a crezut de cuviință a-și schimba cu totul planul și a lua drept *famulus* al esperimentelor sale politice pe d. V. Boerescu.

După cât aflăm, reprezentantul român din Comisia Dunăreană a fost revocat pentru că s-a opus unor pretențiuni ale statului vecin, care voiește să aibă prezidenția și majoritatea în acea comisie. Aceasta se zice c-ar fi cauza trecerii d-lui baron de Calice pe la Sinaia, apoi a demisiei d-lui Bălăceanu și a plecării M. Sale la Ischl. E natural, se înțelege, ca împărăția vecină să aibă cel mai viu interes de-a domina situațiunea pe Dunărea de Jos, dar se vede că aceasta se face prea în detrimentul nostru. De acolo deplina uluială a guvernanților, cari se bat acum fără putere în mânile vigurosului lor protector.

Tot în acest sistem de idei intră politica dobrogeană a guvernului nostru. În loc de-a lăsa acel unghi nenorocit de pământ, care de veacuri e fatalmente predestinat de-a fi cutreierat de tot soiul de neamuri și care n-a înflorit decât sub aspra împărăție a romanilor și de atunci încoace niciodată, în loc de a-l lăsa să fie păscut în liniște de oile mocănești și brăzdat pe ici pe colo de plugul vrunui gospodar, se fierb planuri de colonizare, se proiectează două linii de drum de fier spre Dobrogea, apoi un pod peste Dunăre ș.a.m.d. Nu e într-adevăr destul de mare datoria publică a României: mai trebuie adaosă cu câteva zeci de milioane!

Dar ceea ce se observă asupra tuturor ca fenomen de căpetenie e inundarea necontenită a țării cu străini. România nu va mai fi peste curând decât o colonie germano-austriacă. Suntem mai departe decât oricând de-a ne părea rău de câștigul onorabil și de munca onorabilă a elementelor germane ale acestei imigrațiuni. Pe cât urâm spiritul de neagră speculă, de câștig fără muncă al evreilor, pe atât respectăm spiritul de câștig prin muncă al germanilor. Dar respectul nostru nu poate merge până acolo încât să voim a recunoaște aspirațiuni politice și naționale. Singura rațiune de a fi a acestui stat, pentru noi, este naționalitatea lui românească. *Aut sit ut est, aut non sit.* Dacă e vorba ca acest stat să înceteze de-a fi românesc atunci o spunem drept că ne e cumplit de indiferentă soarta pământului lui.

Există asemenea aspirațiuni politice și naționale?

Nu suntem încă în stare de-a ști dacă ele sunt numai factice sau au vro rădăcină mai solidă; dar o probă că, factice ori nu, au oarecare existență, este aparițiunea unui ziar cotidian german în București.

Programul acestei foi, îndealmintrelea bine și moderat scrisă, este caracteristic.

> *În toate cestiunile de politică internă foaia va sta alături cu patrioții aceia cari, liberi de considerațiuni strâmte de partid, se silesc a vindeca România de durerile cauzate prin ranele datorite vitregiei secolelor trecute, urmărind cu nestrămutare țintele sociale și politice ale unui liberalism prudent. „Bukarester Tagblatt“ va combate fără nici o considerație tentativele directe ale reacțiunii și c-o implacabilă asprime superficialitatea periculoasă.*
>
> *Nu politica stearpă a maniei măririi, care aleargă după planuri nerealizabile, ci mănținerea și consolidarea unității de stat și a independenței României contra inamicilor esterni și interni etc. etc., acestea sunt țintele foii, pentru realizarea cărora apelează la sprijinul tuturor* amicilor patriei, fără deosibire de naționalitate și de confesie.

Amici ai patriei, fără deosebire de naționalitate!

Înainte de toate am dori să știm ce le pasă acestor amici ai patriei fără deosebire de naționalitate de politica esternă sau internă, de reacțiune sau liberalism înlăuntrul societății române? Noi contestăm nu numai existența, ci chiar posibilitatea existenței unor amici ai patriei cari n-ar fi români. Nici trăim, nici voim să trăim într-un stat poliglot, unde așa-numita „patrie“ e deasupra naționalității. Amândouă nu sunt decât două cuvinte pentru aceeași noțiune, și iubirea de patrie e una cu iubirea naționalității.

Revista începe astfel:

> *Istoriograful L. Hausser, care a murit prea curând pentru știință, a numit neîncrederea unui popor față cu cei ce aparțin altor națiuni un rezultat al conștiinței slăbiciunii proprie.*

Istoriograful de mai sus pare într-adevăr a fi murit prea curând, însă nu atât pentru știință cât pentru sine însuși. Poate că ar fi ajuns a se convinge de contrariul tezei sale. Cu cât popoarele au o conștiință mai puternică de individualitatea lor, cu cât sunt în floarea tinereții și a vârtoșiei, cu atâta sunt mai neîngăduitoare. Când Roma era în culmea puterii ei interne, în vremea Republicei, străinii erau opriți de la comerț, de la orice întrunire, de la orice

schimb, erau opriți de-a purta toga, izolați în o parte a orașului, uzurparea de drepturi civile și politice era pedepsită grav, iar principiul era: *Adversus hostem aeterna auctoritas esto. Hostis* se numea însă orice străin. N-avem nevoie a spune că exemplul e ales după plac și că legislațiunile Franței, Germaniei, Angliei, c-un cuvânt a tuturor țărilor, ne prezintă sute de exemple analoage. Numai România ne-a prezentat, sub guvernul d-lui Brătianu, exemplul, hidos în istorie, ca oameni cari denunțau și trădau patria lor în străinătate și cari cereau intervenție armată chiar în țară să fie răsplătiți cu drepturi cetățenești. Numai în România înalta trădare e un merit, numai la noi e cu putință ca valeți slugarnici ai străinătății să fie miniștri, deputați, oameni mari! …

❦

[1 august 1880]

Nu avem din nefericire un serviciu statistic atât de exact precum îl au mai cu seamă țările acelea cari au posedat o monarhie democratică autoritară și au tradiții biurocratice. Cu toate acestea, pre câtă statistică există, ea nu ne arată decât regres în toate privirile, o scădere din ce în ce mai pronunțată, fie în proporția dintre esport și import, fie-n numărul școalelor rurale, fie-n numărul populației române din orașe. Deși deci acest escelent instrument de observație, această metodă de cercetare a fenomenelor vieții publice e îndestul de imperfectă la noi, din cauza lipsei elementelor necesare și a datelor exacte, cu toată imperfecțiunea lui, rezultatele apărute numai în conture sub ochii observatorului sunt atât de triste încât dovedesc, fără alte considerații chiar, necesitatea unei schimbări de sistem, a unei schimbări în întreaga noastră manieră de-a vedea.

Sub guvernele conservatoare, de bine de rău, balanța comercială a țării prezenta un escedent, mic sau mare, după cum anul era, din mila cerului, bun sau rău. De când guvernează roșii, această balanță e-n deficit, și într-un enorm deficit. Deși administrația unei țări și măsura în care ea intervine pentru limpezirea mișcării bunurilor e politică curată, încât toată seria de fenomene economice cuprinde între factorii ei constitutivi și sistemul politic după care o țară e guvernată, totuși, cu ocazia observațiilor noastre asupra balanței defavorabile din timpul roșiilor, ne-am pomenit c-o întâmpinare din partea „Presei“, care numea comparația noastră absurdă. Precum confrații nu știu în genere valoarea vorbelor întrebuințate, tot astfel nu știu nici ce

este absurd. O idee poate fi greșită, fiindu-i premisele greșite, pentru asta însă nu trebuie să fie absurdă. Absurd e cel ce se contrazice pe sine însuși, care de ex. susține azi că e conservator, mâni iar că e roșu; acum că roșii sunt niște demagogi, acum iar că sunt patrioți luminați, ș.a.m.d.

Dar să revenim la balanță.

„Presa“ zicea că nici bunătatea recoltelor, nici căutarea lor în piețe nu se poate atribui unui guvern, oricare ar fi el. Deci conchide că, dacă balanța comercială a fost bună sub conservatori, guvernul n-avea nici un merit întru aceasta și, dacă ea s-a constatat foarte rea și îngrijitoare în anii trecuți, guvernului nu i se poate imputa nimic. Iată adevărul adevărat etc.

Cititorul inteligent va observa numaidecât confuzia pe care-o face „Presa“. Noi n-am zis și nici ne-a venit în minte a zice că bunătatea recoltelor sau căutarea lor în piețele europene se poate atribui unui guvern. Bunătatea recoltelor atârnă de la Dumnezeu, căutarea în piețe de la micimea concurenței rusești și americane, *producțiunea* însă a unei bune recolte, apoi proporția între producțiunea generală și consumațiunea generală nu sunt atât de neatârnate de sistemul de idei care guvernă un popor precum s-ar crede la prima vedere.

Răspundem *anticipando*, cu cuvântul lui Goethe: „Dacă cifrele nu guvernă lumea, ele arată cel puțin cum este guvernată“. În realitate, după observații atât de des făcute, balanța comercială, ca și toată seria de fenomene economice și sociale, stau în strânsă legătură cu principiile dominante, fie economice, fie politice.

Care este deci cauza balanței comerciale defavorabile, bineînțelegându-se că, toate puterile fiind încordate, esportul de grâne și producte brute s-a mărit, numai că și importul s-a sporit cu mult mai mult, de-l întrece cu zeci de milioane?

Cauza e cea mărturisită de „Românul“: Se consumă mai mult decât se produce.

De ce însă se consumă mai mult?

Pentru că întregi straturi de naturi catilinare, de ignoranți, de academicieni ai școalelor primare, de unde trăiau până ieri ca vai de ei, participă azi la atotputernicia guvernamentală și exploatează țara după plac. Dovadă e urcarea bugetului cheltuielilor cu 30 la sută, dovadă încordarea extremă a posibilităților poporului, dovadă mizeria din sate și mortalitatea din orașe — dovadă… Mihălescu.

Căci cestiunea nu este dacă s-a înmulțit producțiunea; ea trebuie să se înmulțească cu sporirea consumării. Cestiunea socială, adâncă și dureroasă pentru orice inimă deosebită de-a mucenicului Simion, e dacă s-au înmulțit *numărul producătorilor* și puterea lor de producțiune. Acesta nu s-au înmulțit. Din contra, asupra aceluiași număr de producători s-a așezat o nouă pătură foarte mare de consumatori, pe atât de exigenți pe cât sunt de corupți, și pentru a da acestora lucruri de cari s-ar putea priva, rafinerii, prisoase, se chinuiește un popor întreg până la istovirea puterilor sale. Acesta e marele secret al sărăciei: înmulțirea unor clase de consumatori cari nu compensează prin nimic munca producătorilor care-i susține.

Sărăcia și sclavia nu sunt decât două cuvinte pentru același lucru. Esența lor este că puterile unui om se-ntrebuințează, în mare parte, nu pentru el însuși, ci pentru alții, din care rezultă apoi, parte supraîncărcarea lui cu muncă, parte o îndestulare insuficientă a trebuințelor sale proprii. Căci natura, zgârcită cum este de felul ei, nu i-a dat omului decât atâtea puteri câte-i trebuie de-a se susținea pe el însuși și pe ai săi fără multă sforțare; un mare prisos de puteri nu i-a dat. Când sarcina comună a întreținerii fizice a unui popor se ia după umerii unei părți prea mare a lui, cealaltă parte se-ncarcă cu asupra de măsură și e mizeră. Cu cât mai mult însă se agravează proporția aceasta când clasa descărcată nu are trebuință, ca călugării, numai de întreținerea esistenții fizice, ci de-o mulțime de obiecte de lux, de rafinării pe cari nu le poate produce, de munca altor popoare, plătită cu munca poporului propriu.

Într-adevăr, există într-un stat normal, guvernat omenește, o compensare pentru sacrificiile poporului de jos. Partea descărcată de munca fizică a societății își pierde puterea musculară (iritabilitatea), dar câștigă înmiit de mult prin sporirea puterii nervoase (sensibilitate, inteligență). Arte și științe sunt copile ale luxului, dar sunt o compensațiune. Invențiile tehnologice în toate ramurile vieții cer azi, în fabrici și manufacturi, de mii de ori mai multă muncă decât mânile tuturor acelora cari nu lucrează fizic, a tuturor învățaților la un loc. Supunând puterea unui sclav orb, cari nu se revoltă, a naturii, munca fizică a omului devine din ce în ce mai ușoară. Dar avem noi arte și științe? E pătura aceea consumatoare de nulități o clasă de oameni de știință cari să compenseze munca conaționalilor lor, din care trăiesc?

Precum știm, nu.

Iată dar adevărata cauză a balanței defavorabile: înmulțirea cu asupra de măsură atât a clasei consumatoare cât și a necesităților ei. Când un guvern

are însă drept sistem de-a ridica de pe uliţe mii de nulităţi şi a le inspira trebuinţe pe cari nu le avuseseră nicicând; când se despopulează cafenelele pentru a se popula bugetul; când ignoranţa, pervesitatea şi lenea sunt titluri de recomandaţie pentru a face carieră pe miile de căi cari atârnă direct sau indirect de stat — atunci într-adevăr se descarcă de sarcina întreţinerii fizice straturi de oameni cari nu meritau să fie descărcate şi se încarcă cu asupra de măsură restul poporului.

Dacă producătorul nostru, ţăranul, ar primi în schimb cunoştinţele necesare pentru a-şi economisi munca braţelor şi a produce mai mult cu lucru mai puţin atunci ar exista o compensaţie. Dar el munceşte în acelaşi mod primitiv şi greu ca şi strămoşii săi, însutindu-i-se sarcinile publice.

Ce lumină i se dă în schimb? În timpul ministerului Catargiu erau 2812 şcoli rurale cu 75.484 şcolari; astăzi, sub guvernul părintesc al roşilor, sunt numai 1910 şcoli. Deci, în patru ani de guvernare roşie, s-au pustiit 902 şcoli rurale şi vor scădea şi mai mult.

„Presa“ dar poate vedea foarte bine, din cele de mai sus, că bunătatea recoltelor fiind aceeaşi şi căutarea lor în pieţe tot atât de mare, un popor poate merge, economiceşte şi altmintrelea, la sleire prin sistemul de idei care-l stăpâneşte. Căci în viaţa unui stat ideile predomnatoare sunt o crudă realitate.

❦

[2 august 1880]

Încă de pe când ne căutau ceartă confrații de la „Steaua României“, fiindcă momentan le venise la-ndemână de-a ne numi reacționari, am spus că orice discuție e zadarnică, e goală logomahie, dacă evită a ne spune ce înțeleg dumnealor prin „reacție“, ce mâncare e aceea despre care fac atâta vorbă. Tot astfel face și „Românul“, și alte foi, cu cari însă nu discutăm niciodată, căci ar fi cu totul de prisos. Ar însemna să intre omul într-o turmă de căței de florile mărului.

Așadar, ce este reacția?

În fizică se numește astfel legea, demonstrată de Newton, privitoare la contraacțiunea trezită prin o acțiune; în politică însă s-a numit astfel: 1) contrarevoluția, proiectată în Franța în veacul trecut; 2) tendența de-a *reintroduce o formă de guvernământ care-a existat odată.*

Care-i acea formă de guvernământ care-a existat odată și pe care conservatorii vor s-o reintroducă?

Tăcere absolută din partea patrioților, semn că de când sunt nu s-au gândit măcar în treacăt la înțelesul acestei vorbe pe care o bat mereu ca apa-n piuă.

Am dovedit din fir în păr că toate, dar toate reformele liberale, sunt introduse în țară de partidul conservator. Ni se răspunde c-am fost siliți la aceasta.

De cine?

De Europa.

De opinia publică.

De 1848.

Într-adevăr, aceiași conservatori cutreieraseră Europa, scriseseră broșuri și scoseseră gazete prin cari au arătat lumii ceea ce ne trebuie, încât Adunarea ad-hoc a primit un program ale cărui principii membrii ei, unioniștii, conservatorii de astăzi, știuseră a le răspândi.

De opinia publică? Dar opinia publică consista pe atunci tocmai din ei.

De patruzeci și opt?

Deocamdată relevăm un lucru.

Conservatorii actuali au fost în cea mai mare parte revoluționari la 1848. În Moldova vedem pe d-nii Epureanu, Alecsandri, Cantacuzino și o

mulțime de privilegiați, ba chiar *numai* privilegiați amestecați în revoluție; dincoace vedem pe mitropolitul, pe d-nii Christian Tell, pe Eliad, pe Bolliac ș. a., liberali într-adevăr, dar toți respingând cu indignare onoarea de-a fi porecliți confrați ai d-lui C.A. Rosetti și ai roșiilor. Acestea le zicem nu pentru că revoluția de la 1848 ar fi avut cel mai mic efect asupra poporului românesc, ci pentru ca s-arătăm că, dacă acea revoluție ar fi avut importanța pe care i-o atribuie „Românul“, conservatorii actuali au format desigur nouă din zece părți din promotorii ei.

Dar adevărul istoric asupra mișcării de la 1848 e în realitate cu mult mai meschin și mai trist.

Tinerimea de atunci hrănise mari idealuri naționale în inima ei, cari au fost însă reduse la rolul de-a fi o piatră de șah în mânile unei puteri vecine. Rusia avea nevoie de un pretext spre a intra în Principate și de aci în Ardeal și Ungaria. De aceea s-a făcut acea mișcare, subțire pusă la cale, în contra ordinei existente și în contra Rusiei. Până astăzi stă bănuiala că d. C.A. Rosetti n-a fost la 1848 decât un agent rusesc care s-a amestecat în revoluție pentru a o trăda. Aceasta a crezut-o Bălcescu, a crezut-o Eliad, o cred încă mulți contimporani.

Așadar, lăsați-o mai bine încurcată cu anul 1848, căci în toate cazurile e o probă mai mult în contra roșiilor, și învățați mai bine carte, citiți hrisoave și cronici, ca să vedeți de când a încetat în România până și putința unei reacțiuni. Ea a încetat cu dinastiile române, cu drepturile *politice* ale boierimii vechi. Ceea ce-i mai rămăsese acesteia nu erau privilegii adevărat nobilitare, nu era dreptul d-a se acoperi înaintea capului statului și a-i spune „cu paharul îndesește, dar cu birul mai rărește“, ci erau niște biete drepturi private, fără nici o însemnare pentru viața statului. Și dacă onorabilii confrați ar răsfoi și mai mult documentele ar vedea că acele supreme drepturi politice, nu scutiri de dări, căci dări plăteau în vremea veche boierii ca oricare altul, acele drepturi depuse în mâna unei aristocrații istorice erau adevărul, erau religia străbunilor noștri. Atunci vor înțelege cum, alături cu domneasca cetate a Sucevii, înfloreau, înlăuntrul aceluiași stat, republicele Vrancii, Câmpulungului și Sorocii; atunci vor înțelege cum acea părintească inegalitate, întemeiată pe tradiții, lega om de om c-o vârtoșie morală atât de mare încât Țările noastre, atât de mici, puteau să pună sute de mii de oaste în câmpul de bătaie și, bineînțelegându-se sute de mii cari mergeau nu recrutați, ci de bunăvoie, de dragul țării și al libertății lor.

Și dacă vor confrații să vază azi încă ce tare e un popor feudal cu totul, oricât de mic ar fi, n-au decât să se uite la Albania și la Muntenegru, unde sistemul a rămas intact. Nu știm zău dacă demagogii noștri de vanilie, cari umplu cafenelele, ar ieși de bunăvoie, ca albanejii, când patria ar fi în pericol.

Așadar recunoașteți că nu știți ce e feudalismul și că, fără să voiți, ne faceți cel mai mare compliment când ne numiți reacționari, un compliment pe care nu-l primim însă, pentru că nu-l merităm.

Dar ce e mai ciudat în toate răspunsurile confraților de la „Românul“ e vecinica confundare a libertății cu egalitatea drepturilor politice. De câte ori organul nostru va vorbi pentru mănținerea inegalității strict constituționale a drepturilor politice, nu private, de atâtea ori suntem numiți reacționari.

Nici prin gând nu le trece onorabililor confrați ca, cerând sufrajul universal, sau apropiarea de el, cer despotismul.

Dar cu ce-a venit Napoleon III pe tron? Cu sufrajul universal. Cum își alege d-l de Bismarck Reichstagul, pe care-l strunește cum vrea? Cu sufraj universal. Dar prin ce e Grecia actuală absolut neputincioasă, înlăuntru și-n afară? Prin sufraj universal.

Noi nu suntem, bineînțeles, contra sufrajului universal, dar numai acolo unde se potrivește, adecă unde alegătorul are deplină și exactă cunoștință despre interesul public în cestiune. Înțelegem ca o comună rurală să-și voteze cu sufrajul universal un drum ce-i trebuie sau să-și așeze o dare comunală — lucru pe care-l pricepe oricine dintre oameni și care se făcea la noi chiar acum 25 de ani. Dar interese mari, pe cari abia cea mai ageră minte le poate cântări, să se decidă prin mulțimea voturilor lui Stan și Bran? Nicicând. Cred într-adevăr confrații că Ștefan Vodă chema pe țăranii republicei din Vrancea ca să se consulte cu ei despre război sau pace, despre tratate de comerț sau altele? Noi înțelegem ca în cizmărie să fie consultați cizmarii, în interese comunale membrii comunei. Dar este și politica generală a unei țări un lucru atât de ușor încât s-o poată judeca orișicine după cum îl taie capul? Destul de rău am ajuns dacă banul clasează pe oameni în țara noastră, în loc de-a fi clasați prin moștenire de bunuri imobiliare; vor confrații să ajungem și noi jos?

Dar geaba vorbim cu oameni cari par a nu poseda nici elemente de istorie, nici de drept public, și cari nu știu nici ce-i libertate, nici ce-i egalitate. Libertatea adevărată e un sentiment aproape religios. Dacă nu se-ntâmpla ca, printre căutători de aur, jucători de cărți, bețivi și hoți, să se

colonizeze în Statele Unite o ceată de puritani cari emigraseră din patria lor nu de mizerie, ci de sentiment religios, s-alegea praful de Statele Unite, precum s-alege de Mexic și de alte state din sud. Dar cum pricepeau acei oameni libertatea?

S-ascultăm pe judecătorul american Winthrop, care vorbea acum două secole:

> *Să nu ne-nșelăm asupra înțelesului neatârnării noastre. Există într-adevăr un soi de libertate coruptă a cărei întrebuințare e comună oamenilor și animalelor și care consistă în a face tot ce ne place. Această libertate e dușmană oricărei autorități; ea urăște fără răbdare toate regulele; cu ea devenim inferiori nouă înșine; ea e dușmana adevărului și a păcii; Dumnezeu a crezut însuși de cuviință de-a se ridica contra ei. Dar există o libertate civilă, și morală care află tărie în unire și a cărei protejare e misiunea puterii; e libertatea* **de-a face fără teamă tot ce e drept și bun.** *Această sfântă libertate trebuie s-o apărăm contra tuturor întâmplărilor și să espunem, de e necesar, viața noastră pentru ea.*

Tot acest adânc sentiment, aproape religios, a dat naștere statelor române. Se știe că dinastiile, nobilimea istorică și țăranii noștri liberi au venit unii din Ardeal, alții din Maramureș — nu de nevoie materială, ci din cauze religioase. Pentru a mia oară se dovedește că spiritul religios, desigur unul și același cu iubirea nestrămutată de adevăr, e acela care formează împărății și regate și ridică repede popoarele. Cine are însă iubire de adevăr acela nu numai merită, dar și este totdeuna liber, și acela va admite și inegalitatea stabilită de natura organică a statului ca garanția cea mai puternică a chiar libertății sale. Căci, pe când iubirea de libertate e cel mai nobil instinct al omului, acela al egalității are rădăcina lui în invidie și în slăbiciune.

> *Există într-adevăr — zice Tocqueville — o patimă bărbată și legitimă pentru egalitate, care împinge pe oameni de-a voi să fie toți tari și stimați. Această patimă cearcă a ridica pe cei mai mici la rangul celor mari. Dar se găsește asemenea în inima omenească un gust depravat pentru egalitate, care împinge pe cei slabi de-a voi s-atingă nivelul celor tari și care face pe oameni de-a prefera egalitatea în servitute inegalității în libertate.*

Și aceasta e patima de căpetenie a roșiilor noștri.

Dar a învățat unul numai abecedarul? Egalitate! Și ca din senin e egal cu economiștii și financiarii și devine director de bancă. Dar are picioarele

strâmbe, e cocoșat și n-a fost nicicând soldat? Egalitate! Și deodată e maior în gardă. Dar în viață-i n-a făcut studii tecnice și nu știe a deosebi un vagon de un coteț? Egalitate! Și deodată e de-o samă cu Lesseps și se face director de drum de fier! Dar e un biet licențiat în drept de mâna a doua ori a treia? Egalitate! Și deodată-l vedem, ba ministru de esterne, ba la Finanțe, ba la Justiție, ba guvernator de bancă. Celui care nu înțelege nimic din toate astea lucrurile i se par ușoare; dar cine știe cât de puțină istorie acela vede că toate astea nu pot duce decât la pieire.

Auzi politică făcută de Fundescu și Costinescu? Dar urmărit-au vrodată să vază cum se coc marile acte politice? Știu ei, de ex., de când a-nceput a se-nchega războiul din 1870? Din timpul lui Richelieu. Știu ei de când s-a zămislit scoaterea Austriei din Imperiul Germanic? Din vremea lui Francisc I, regele Franței. Știu ei de când Germania aspiră a anexa Olanda? Din secolul trecut abia, și se vor scurge poate încă o sută de ani până ce, deodată cu anexarea acestei țări, germanii să aibă putere maritimă. Dar oare în țările noastre n-avem exemplul unei consecuențe politice rusești și austriace de două sute de ani și mai bine? Și toate raporturile astea, toate tendențele urmărite cu încordare de generații întregi ale unor popoare mari le înțelege, le judecă, le pune la cale — cine? D. Pătârlăgeanu atotștiutorul și democrația română. Nici nu sunt în stare să vază că sunt jucării în mâna unor puteri străine și că de spaima uneia cad în ghearele alteia. Totul e să-și facă trebușoarele și — *apres eux le deluge!*

❦

[2 august 1880]

Pe când foile austro-germane văd cu foarte buni ochi întâlnirea celor doi împărați și vizitele suveranilor României și Serbiei la Ischl, foaia cancelariei rusești, „Le Nord“, nu poate ascunde îndeajuns ciuda ce-i inspiră aceste acte de simplă curtenie în ele însele, dar cari sunt menite a accentua, într-un chip oarecum ostentativ, niște apropieri și puneri la cale politice contrarie sentimentelor sale. Astfel „Le Nord“, vorbind despre întrevederea de la Ischl, face următoarele reflecțiuni mușcătoare:

> *Rezultatele practice ale întrevederii vor fi fără îndoială modeste. Cabinetul din Viena se va putea lăuda că a repurtat un mare succes dacă va izbuti să învingă rezistențele ce întâmpină la Belgrad politica lui comercială. Cât despre proiectul de a atrage pe Serbia în orbita monarhiei austro-ungare și de a se servi cu dânsa pentru a*

supraveghea pe bulgari, ar fi cu minte să se vorbească despre aceasta cât s-ar putea mai puțin. Oricari ar fi dispozițiile personale ale prințului Milan este îndoielnic că poporul sârbesc va ajuta așa de ușor niște asemenea combinații. Organele constituționale germane au repetat adesea că politica cea bună austriacă consistă în a diviza pe slavii de sud, spre a-i sili a primi apoi hegemonia austro-ungară. S-a și încercat materialicește una ca aceasta, ocupându-se Bosnia, acest unghi înfundat dintre Serbia și Muntenegru. Urmările morale ale acestei dibăcii au fost cu toate astea foarte deosebite de acele pe cari ziarele vieneze le plăcea să le dezvolte. Tot astfel va fi probabil și cu noua tentativă de care a fost vorba cu ocazia întrevederii de la Ischl. Nu către prințul Milan, ci către populațiile slave în general ar trebui foile austriace să se adreseze pentru a obține acest rezultat dorit, și cel mai bun chip de a dovedi că cabinetul din Viena este protectorul natural al neatârnării micilor naționalități din Balcani ar fi să le dea exemplu de toleranță înlăuntrul monarhiei. Din nenorocire raporturile între naționalitățile înrudite sub sceptrul Habsburgilor autorizează oarecari îndoieli asupra sincerității avansurilor făcute sârbilor de către foile constituționale austro-germane.

❦

FRANCIA

[2 august 1880]

Evenimentul zilei pentru Franța este vizita lui Grévy la Cherbourg.

Președintele Republicei, zice „Deutsche Ztg.“, a fost primit pe la toate stațiunile și salutat de o mulțime entuziastă, încât călătoria a fost un adevărat triumf pentru regimul republican. La Cherbourg recepțiunea a fost din cele mai vesele și mai cordiale. Acest oraș, odinioară bonapartist, a primit pe șeful Republicei așa-zicând cu o furtună de entuziasm, ceea ce nu e de mirare pentru lumea care cunoaște pe modestul Grévy și plăcutele lui maniere. Primul cetățean al Franței n-a primit ca în timpul iluminațiunii să fie dus prin oraș într-un mod pompos în trăsură, ci a trecut pe strade pedestru, ca oricare simplu muritor. Se înțelege că și Gambetta a secerat ovațiuni numeroase. Toată sceneria se vede că este a unui popor liber și fericit, care n-are trebuință de culisele lui Potemkin.

❦

[3 august 1880]

„Bukarester Tagblatt“, vorbind de joncțiunea liniilor române cu calea ferată orientală, a cărei construcție s-a proiectat de către societatea austriacă

Staatsbahn, relevează înduplecarea societății la cererea guvernului român în privirea construirii căii ferate, de la Slatina începând, pe malul drept al Oltului până-n Dunăre, nu pe malul stâng și începând de la Craiova, precum se proiectase de la-nceput.

Apoi foaia urmează:

> *Înduplecarea aceasta a societății austriace Staatsbahn ne pare a avea o importanță mai mare pentru viitor care-și află esplicațiunea mai ales atunci când fie punem întrebarea: cine să ia asupră-și esploatarea drumului de fier princiar român, când, după un timp oarecare, s-ar dovedi că administrația română nu e-n stare de a o duce mai departe?*

Într-adevăr, frumoasă perspectivă ni se pune pe viitor, deși găsim că cestiunea e foarte naturală.

Dorința d-lui Brătianu de a-și procopsi amicii politici pe socoteala statului, a esploatării drumului de fier și a intereselor publice în genere și lipsa de demnitate cu care vestiții noștri directori de drum de fier nu se sfiesc de-a lua asupra lor un lucru pe care nu-l înțeleg, agravată încă prin mărimea lefilor ce și le-au creat, acestea toate par a prevesti că va sosi o zi când trenurile nu vor mai merge și când tot mecanismul va sta locului. A face din advocați directori de drum de fier, guvernori de bancă, miniștri de lucrări publice etc. e egal cu a pune pe un cizmar să facă ceasornice și a-l plăti pentru treaba ce se presupune că va face-o cu 40.000 franci pe an.

Când gândim la lefurile ce și le-a creat d-nii Calenderu, Fălcoianu și Stătescu la căile ferate, apoi la cele ale d-lui Cantacuzin de la regie și de la bancă, a d-lor Câmpineanu, Bilcescu, Costinescu și alții *ejusdem farinae,* nu putem a nu ne face următoarea socotință.

O leafă de 24-40.000 franci pe an nu-i nimic alt decât plata unei munci intelectuale. Oare compensează unul singur dintre acești domni, prin munca dumnealor cinstită, colosala sumă ce le-o plătește poporul românesc? Răspunsul va fi neapărat negativ. Puneți-i pe toți pe uscat și veți vedea ce e-n stare să câștige fiecare din ei prin munca sa proprie. Să nu fie d. Brătianu la guvern ce-ar fi azi d. Costinescu? Corector la „Românul“, pentru că a fost găsit destul de demagog pentru aceasta, dar, după adevăratul merit al celor patru clase primare, nici măcar atâta. Ce-ar fi d. Stătescu? Un advocat de mâna a doua, câștigând câteva sute de franci pe lună. D. Cantacuzin ar fi poate un bun șef de biurou la Ministerul de Finanțe, iar d. Câmpineanu n-ar fi bun de nimic. Iată oameni cari prefac, unii abecedarul, alții Codul

Boerescu, într-un capital ce aduce 24-40.000 franci venit anual. Dar această prefacere nu se operează prin merit personal, nu prin aceea că acești domni ar fi descoperit mine de aur sau de argint spre a se îmbogăți, ci prin complicitatea hotărâtă a întregei societăți roșie de esploatație, prin complicitatea depozitarilor puterii publice, ajunsă pe asemenea mâni, prin complicitatea întregului simulacru de sistem parlamentar, începând de la semnătura cea mai naltă, care s-așează, fără umbră de control și fără cel mai mic semn de întrebare, sub orice hârtie, încât într-adevăr ni se pare uneori că o mașină de iscălit ar putea înlocui în România, în zilele unui guvern roșu mai cu seamă, neresponsabilitatea chip constituțională.

Să nu se zică cumva că guvernul n-ar fi avut pe cine numi directori la drumurile de fier sau că n-avem oameni cu cunoștințe tecnice. Din contra, îi avem, dacă nu într-un număr foarte mare, dar totuși. Avem o sumă de tineri cari au studiat c-un succes strălucit la institutele politehnice ale străinătății, cari au luat parte la construirea de căi ferate în străinătate și cari desigur, cu apuntamente mult, cu mult mai modeste decât acele ce le ia fără pudoare un cârciocar veninos ca d. Stătescu pentru o treabă ce n-o știe, ar fi servit cu conștiință și știință statul în esploatarea și dirigerea căilor ferate.

Astfel se spoliază bugetul cu sume enorme pentru a îmbogăți pe niște incapabili. Nu mai vorbim de exemplul ce li se dă, prin asemenea procederi, generațiunilor actuale. Nu prin muncă, nu prin studiu, nu prin merit și inteligență se urca cineva pe treptele societății române; nu, ferit-a sfântul! Prin corecturi făcute la „Românul“, prin dresură în aportarea de paragrafi de cod, prin calomnie și lingușire, prin invidie și ignoranță, prin slugarnic și înjosit bizantinism!

Și aceasta se numește domnia liberalismului în România! Domnia libertății de-a spolia bugetul de către membrii societății de esploatare, iată ce este, nu însă domnia unui liberalism onest! …

❦

[3 august 1880]

Avem înainte-ne un proces-verbal al unei comisii de recensământ pentru constatarea dărilor directe.

Contribuabilii, trași la sorți, cari fac parte din această comisie, deși au a așeza dări asupra unor venituri de mii de franci, pe cari ar trebui să fie-n stare a le evalua, probează, din contra, prin iscălituri, că trebuie să fie foarte

supărați pe bietele litere ale alfabetului, căci acestea au ieșit de sub pană în așa stare deranjată încât ai crede că cineva a-nvățat vrun meșteșug la capul lor.

Dar să zicem că toate astea nu sunt nimic; e vina sorților, cari nu aleg nici bun de rău, nici știutor de carte de neștiutor. Rămâne numai a se stabili că dări de mii, de zeci de mii de franci chiar, se așază la noi în țară de către niște oameni cari nu sunt în stare a aprecia lucrul și cari sunt totdauna în alternativa de-a pune prea mult sau prea puțin.

Dar să lăsăm și aceasta și să zicem că în comisie mai e un delegat al primăriei, carele nu trebuie să fie neapărat certat cu cinstitele litere, și un agent al fiscului, care pare a fi trecut deja pe sub jugul caudin al abecedarului.

Pare, zicem.

Căci în dosul procesului-verbal vedem următorul avertisment tipărit:

> Art. 8 din lege: Toate contestările, atît din partea contribuabilului cît și din partea fiscului, în contra constatării comisiilor de recensimînt se vor adresa, de la… pînă la finele lunei… comitetului permanent, care le va pune în deliberarea comisiei de apel (prevăzută la al. 2 din acest articol).

De la … șase puncte, până la … opt puncte.

Și contribuabilul să știe din o asemenea fițuică, mai ales considerând movibilitatea textelor noastre de legi financiare, termenul de când și până când se poate apela în contra unei încărcări injuste din partea comisiei!

Așa se fac la noi toate!…

❦

[5 august 1880]

Ziarele austriace și germane se ocupă de călătoria M. Sale la Ischl. „Neue freie Presse“ spune că Domnitorul nostru a întreprins această călătorie având de scop să cunoască sentimentele Austriei și Germaniei față cu România și să afle dacă se poate bizui pe sprijinul lor în cazul când țara noastră ar fi din nou amenințată de intrarea oștirilor rusești. Foaia vieneză spera că prințul României va întâmpina dovezi de amiciție din partea Austriei pentru țara sa; Austria este pentru România o amică ce nu o va părăsi nicicând, pentru că România înțelege că interesele sale o consiliază

să se apropie de Austria; astfel, pe câtă vreme celelalte principate balcanice nu sunt decât instrumentele Rusiei,

> *România este antepostul Austriei în Orient, aliata ei naturală, care întrece pe toți slavii din Peninsulă prin cultura ei intelectuală.*

❦

[5 august 1880]

Se știe că, cu ocaziunea paradei marine ce a avut loc la Cherbourg, în Franța, în prezența prezidentului Republicei, ministrului Freycinet și d-lui Gambetta, acesta din urmă a pronunțat un discurs de un caracter destul de grav, care a atras atenția Europei întregi. Prezidentul Camerii este omul a cărui influință în politica Republicei este așa de hotărâtoare încât partidele adversare au și început a-l acuza de tendențe dictatoriale; având o astfel de pozițiune politică în Republică și într-o ocazie oficială, d. Gambetta, la Cherbourg, a spus că înarmarea Franței este astăzi desăvârșită, că Franța se simte iarăși tare și egală cu adversarul său și că astfel nu așteaptă decât momentul *dreptății divine.* Se-nțelege de la sine cât de rea impresie a produs în Germania cuvintele prezidentului Camerii franceze. Câteva zile în urma discursului de la Cherbourg d. Gambetta scrie o scrisoare care se publică în toate ziarele și în care expune linia de purtare ce trebuie să fie urmată de noile consilii generale pentru a realiza republica democratică. Scrisoarea d-lui Gambetta se termină cu aceste cuvinte, cu mult mai categorice decât cele de la Cherbourg:

> *Atuncea îi va fi permis Franței să-și reia rangul în lume, să-și apuce iar, fără pripire, fără, aventuri, provinciile ce i-au fost smulse cu violență și să facă din integritatea restaurată a teritoriului său o garanție a păcii europene.*

Cât de gravă este această declarație și ce amenințare pentru liniștea continentului cuprind cuvintele acestea înțelege oricine. Ziarele germane și austriace, în cuvintele rostite de prezidentul Camerii franceze la Cherbourg, vedeau o sfidare directă aruncată Germaniei; ce impresie le va face scrisoarea lui asupra consiliilor generale? Întemeiate sau nu, cumpănite matur sau pripite, — nu importă; destul să observăm că atât „așteptarea momentului dreptății divine“ cât și „integritatea *restaurată* a teritoriului francez“ sunt cuvinte cari, de regulă, când sunt rostite, repetate și subliniate

cu dinadinsul de un bărbat ce are într-un stat poziția d-lui Gambetta, nu pot preceda cu mult acțiunile ce le corespund.

❦

[5 august 1880]

Pe când atențiunea europeană este brusc atrasă spre Occident prin atitudinea și prin tonul provocator al d-lui Gambetta, știrile despre situația orientală iau din ce în ce un caracter mai liniștit. Din Constantinopol ni se telegrafiază că față cu cererea de prelungire a termenului de trei săptămâni, acordat de puteri Porții pentru esecutarea convenției cu Muntenegrul, ambasadorii vor prezenta guvernului turcesc un memoriu colectiv, invitându-l să declare în cel mai scurt termen ce hotărâre a luat și cum are de gând s-o îndeplinească. La acest memoriu Poarta desigur va răspunde din nou că are intenția să execute convenția de la 18 aprilie sau, dacă nu va fi cu putință aceasta, să cedeze Muntenegrului portul Dulcigno și că spre acest scop a însărcinat pe Riza Pașa să meargă la fața locului cu 4000 de oameni, pentru a întâmpina orice veleități de rezistență ale albanejilor; dar că, pentru o definitivă executare a bunelor sale intenții, guvernul turcesc are nevoie de prelungirea termenului de trei săptămâni. Memoriul colectiv dar nu va avea alt efect decât a da Porții aceea ce dânsa cere, o întârziare a termenului.

❦

[5 august 1880]

Pe de altă parte din Roma se anunță că puterile întârziază de a adopta propunerea Engliterii relativă la proiectul de a răspunde la nota Porții despre cestiunea grecească printr-o nouă notă colectivă, pentru că această propunere ar atrage după sine o coerciție inevitabilă. Astfel, o lungă perioadă de negoțieri diplomatice este probabilă. — Cu privire apoi la cestiunea Dunării, o altă depeșe din Roma ne spune că diferendul unic ce mai există nu are de obiect decât modul de admitere a delegatului bulgar în comisie. Comisarul rus voiește ca invitarea să fie direct adresată guvernului din Sofia, pe când comisarul turc ar voi ca invitarea să se facă prin mijlocirea Porții. Cât despre acordarea prezidenției în comitetul statelor țărmurene, depeșa ne spune că nici una dintre puteri nu s-a opus la

acordarea acestei prezidenții Austriei, pe care Italia ar fi și acceptat-o. — De un caracter oarecum mai grav, dacă va fi întemeiată, e știrea de sâmbătă seara din Londra, care, după ce ne spune că cestiunea Muntenegrului este pe cale de a se regula după litera convenției din aprilie și că negoțierile pentru regularea cestiunii greco-turcești au oarecari sorți de reușită, ne anunță, după o altă știre din Viena, că Rusia ar avea de gând să intervie singură în Balcani; pe ce motiv? cel puțin sub ce pretext? aceasta nu ne-o spune depeșa din Londra.

❦

[5 august 1880]

În privința cestiunii Dunării reproducem din „Le Nord“ următorul articol, care arată obiectul disentimentului ivit în Comisia dunăreană. Mai puțin optimiști decât ziarul cancelariei rusești, suntem departe de-a atribui acestui punct negru de pe orizonul politic neînsemnătatea pe care i-l atribuie el.

Iată dar ce scrie:

> *Ziarele imaginează acum o pretinsă cestiune a Dunării, care ar fi menită a despărți Europa în două tabere gata de a se sfâșia întreolaltă. O revistă germană, „Grenzbote“, a dat vânt afacerii acesteia prin publicarea unui articol ce se pretinde inspirat de principele de Bismarck, fără cuvânt, se-nțelege, pentru că acest articol dovedește o așa ignoranță asupra dispozițiilor Tractatului de la Berlin pe cât ating navigația pe Dunăre încât am face injurie prezidentului Congresului de la 1878 atribuindu-i paternitatea.*
>
> *„Grenzbote“ vorbește de o intrigă care ar fi fost urzită și de Rusia, și de Anglia în contra Austriei. Iată în ce-ar fi consistând acea intrigă;*
>
> *„Un amic ne scrie din Galați că reprezentantul Marei Britanii în Comisia Europeană a Dunării a primit instrucția de-a prezinta o propunere formală tinzând a esclude pe Austro-Ungaria de la orice participare la supravegherea navigațiunii pe Dunăre între Galați și Porțile de Fier și de-a încredința această supraveghere statelor țărmurene. Temându-se cu toate acestea că acest plan să nu întâmpine oarecare împotrivire și voind, în același timp, de-a ținea seamă până la un grad oarecare de stipulațiunile Tractatului de la Berlin, cari prescriu instituirea unei Comisii însărcinate cu navigația în această parte a cursului Dunării, aflăm că guvernul englez ține-n rezervă o nouă propunere conform căreia Comisia Europeană, în care Rusia posedă deja un scaun și un vot, își va întinde autoritatea sa până la Porțile de Fier și va primi un delegat sârb și unul bulgar pentru partea râului de din sus de Galați, în acest chip Rusia ar dispune de trei voturi în toate chestiunile cari*

interesează acea parte a cursului Dunării de care e vorba, parte care e cea mai importantă atât din punct de vedere politic cât și din punct de vedere comercial. Nu trebuie să ne mirăm dacă vom vedea pe Anglia și Rusia legănându-se în speranța că Franța și Italia se vor uni cu vederile lor. Dar ca românii să se grăbească a face cauză comună cu rușii, ca românii să se împrumute la această intrigă îndreptată contra Austro-Ungariei și Germaniei, iată ceea ce ne-ar surprinde în adevăr".

„Augsburger Allgemeine Zeitung", amplificând tema indicată de „Grenzbote", ajunge la concluzii neașteptate.

„Rusia și Anglia caută a scoate pe Austria din Peninsula Balcanică, cea dentâi din motive politice, cea de-a doua pentru cuvinte comerciale. Acțiunea aranjată în sânul Comisiei dunărene vrea să atingă pe Austria la punctul ei cel mai simțitor, acolo unde, dacă rana s-ar prinde, ar avea urmările cele mai grave, căci, dacă Austria s-ar afla esclusă de la Dunărea de Jos, nu numai că prestigiul ei în Orient ar înceta, dar dezvoltarea ei economică prin locurile acelea ar deveni imposibilă. Se știe câtă însemnătate are pentru monarhia Habsburgilor libertatea navigațiunii pe Dunăre. Puterile întrunite la Berlin au fost de părere că cestiunea Dunării nu interesează pe nici un stat atât precât o interesează pe Austria și că nici o putere nu oferă garanții mai bune pentru libertatea comunicației pe acest râu; iată pentru ce — contrar cu voința Rusiei, dar cu deplina aprobare a Angliei — ele deteră Austriei o influență precumpănitoare în Comisia Dunăreană. Acum vor să modifice toate acestea; influența Austriei trebuie paralizată, dacă nu înlăturată cu totul; căci dacă proiectul Angliei s-ar adopta, dacă ar reuși să escludă pe Austria de la participarea supravegherii navigației între Galați și Porțile de Fier sau să se admită în Comisie delegați sârbi și români, influența hotărâtoare a Austriei ar fi suprimată împreună cu libertatea navigației pe Dunăre, de vreme ce Rusia ar dispune de trei voturi".

În reflecțiile acestea pe cari le reproducem sunt aproape pe atâtea greșeli pe câte fraze. Nimeni n-a visat măcar de-a esclude pe Austria de la Dunărea de Jos sau de-a împiedeca libertatea navigației pe acest râu. Ce s-atinge de Rusia anume, declarațiile plenipotențiarilor săi în Congresul de la Berlin și inițiativa pe care ea a luat-o în Tractatul de la San-Stefano, prescriind dărâmarea fortificațiilor de pe Dunăre și escluzând vasele de război din apele României, Serbiei și Bulgariei, arată îndeajuns ce preț a pus Rusia pe această libertate. Cât despre aserțiunea foii „Augsburger Zeitung" că, în Congresul de la Berlin, puterile ar fi atribuit Austriei un fel de poziție privelegiată, o influență precumpănitoare în Comisia Dunăreană, cată să spunem că aceasta e fantazie mare. Cabinetul din Viena nici n-a cerut așa ceva. Unica dispoziție a Tractatului din 1878 c-are se raportă la Austria îndeosebi e aceea care încredințează acestei puteri executarea lucrărilor destinate a face să dispară obstacolele pe cari le opun navigației Porțile de Fier și cataractele. Puterile au socotit cu drept cuvânt că e mai bine de-a centraliza aceste lucrări în mânile unuia singur dintre statele țărmurene ale acelei părți a fluviului unde ele trebuiesc executate. Dar această misiune, de o ordine esclusiv tecnică, nu dă statului celui însărcinat cu ea vrun alt drept decât acela de-a percepe taxele al căror produs e menit a acoperi cheltuielele lucrărilor în cestiune. Pentru tot restul, Tractatul de la

Berlin recunoaște drepturi riguros egale tuturor puterilor mari, fără a stabili vreo deosebire între ele.

„Grenzbote“ a citit desigur rău instrumentul păcii de la 1878 pentru a găsi o clauză ce prescrie instituirea unei comisii care-ar fi însărcinată cu aplicarea reglementelor de poliție relative la navigarea pe partea Dunării dintre Porțile de Fier și Galați. Tractatul de la Berlin nu conține nici un fel de dispoziție de soiul acesta. Articolul Tractatului care vorbește de cestiunea aceasta (art. 55) se rostește astfel:

„Reglementele de navigație, de poliție fluvială și de supravegheare, de la Porțile de Fier până la Galați, vor fi elaborate de către o Comisie Europeană, asistată de delegații puterilor țărmurene și puse în armonie cu cele ce au fost sau vor fi edictate pentru parcursul din sus de Galați“.

Se știe că Comisia Europeană, care există de douăzeci de ani aproape în virtutea Tractatului de la 1856, nu avea în atribuțiile sale decât partea fluviului dintre Galați și gurile Dunării. În Congresul de la Berlin Europa i-au întins mandatul, încredințându-i, deodată cu adjuncțiunea delegaților statelor țărmurene, elaborarea de reglemente pentru partea Dunării dintre Galați și Porțile de Fier. Pretinsa propunere engleză, care, după „Grenzbote“, ar fi rezultatul faimoasei intrige anglo-rusești, nu e altceva decât pur și simplu art. 55 al Tractatului de la Berlin.

E de observat totodată că, dacă Congresul de la 1878 a desemnat pe agenții cari vor avea a elabora reglementele de navigațiune, el a neglijat de-a determina pe aciia cari vor avea misiunea de-a supraveghea și controla aplicarea acestor reglemente. În a unsprezecea ședință a Congresului baronul de Haymerle, al doilea plenipotențiar al Austro-Ungariei, propusese de a încredința supravegherea executării reglementelor unei comisii delegate de Comisia Europeană. Dar nu s-a luat nici o hotărâre asupra propunerii acesteia, deci rezultă o lacună care cată a fi împlinită. Asupra acestui punct poate se vor fi iscat în timpul din urmă disentimente cari, umflate peste măsură și denaturate, azi dat loc la speculațiile alarmiste ale foilor „Grenzbote“ și „Augsburger Zeitung“. Se asigură că guvernul austro-ungar propune instituirea unei comisii de, supravegheare permanentă a statelor țărmurene, care să-și aibă scaunul la Rusciuc și a cărei președință s-o aibă Austria pentru de-a pururea. Cabinetul din Londra din parte-și ar cere ca Comisia de supravegheare să nu fie compusă decât de delegații statelor țărmurene părții aceleia a Dunării la cari trebuie să se aplice aceste reglemente; acestea sunt:

Serbia, România și Bulgaria. Ridicat-au într-adevăr Austria pretenția care i se atribuie și care se depărtează atât de mult de propunerea făcută în Congresul de la Berlin de către al doilea plenipotențiar al ei, azi ministru de esterne? Sigur e că, redus la acești termeni, diferindul, dacă diferind există, e departe de a avea însemnătatea care i se dă. Europa a hotărât în acești din urmă ani probleme cu mult mai complicate și putem avea încredere că va afla, fără multă osteneală, și soluțiunea acesteia.

❦

[6 august 1880]

Sâmbătă seara primirăm de la Londra ştirea, provenită din Viena, că Rusia ar fi având intenţia să intervină singură în Balcani; această ştire nu ne spunea motivul sau cel puţin pretextul acţiunii la care s-ar fi pregătind Imperiul nordic. Astăzi „Le Temps“ ne aduce nişte ştiri de senzaţie, ce stau în legătură cu aceea care ni se comunică sâmbătă. Un corespondent special al foii franceze îi telegrafiază că noutăţile primite în Viena de la graniţele ruseşti, din Londra şi din Bucureşti, sunt foarte alarmante. Rusia ar fi concentrat în preajma Benderului, în Basarabia, 45.000 oameni pentru a sprijini la nevoie o insurecţie eventuală a bulgarilor. Trecerea soldaţilor ruşi prin România ia proporţiuni mari. În zilele din urmă un vas rusesc a trecut pe Dunăre pe la Galaţi încărcat cu muniţiuni, tunuri şi cai şi chiar cu material de ambulanţă.

„Neue freie Presse“ primeşte apoi din Londra ştirea că Rusia ar fi hotărâtă să intre în curând în acţiune, însărcinându-se singură cu executarea deciziunilor Conferenţii, şi această hotărâre o va face cunoscută puterilor printr-o notă specială. Între Rusia şi România, cu privire la trecerea oştirilor ruseşti prin Principat, s-ar fi făcut sau are să se facă o punere la cale. Se înţelege că nu facem decât a înregistra aceste ştiri sub rezervă; din parte-ne, considerând ultimele evenimente politice şi atitudinea din urmă a sferelor noastre înalte, credem că ştirile acestea sunt nefundate întru cât priveşte România. Deaminteri chiar corespondentul cari le comunică foii franceze nu uită a le încheia cu cuvintele: „Toate ştirile acestea sunt cam exagerate“.

Ni se transmite astăzi o ştire din Paris de natură a linişti puţin senzaţia produsă ieri prin comunicarea pasajului final dintr-o scrisoare a d-lui Gambetta asupra consiliilor generale. Scrisoarea în cestiune, publicată mai întâi alaltăieri de ziarul „La Verite“, datează din 1871. Totuşi cuvântarea de la Cherbourg rămâne, şi aceasta scrisoare, tocmai pentru că poartă data de a doua zi după războiul din care teritoriul francez a trebuit să iasă ciuntit, pare a fi reiterarea unei promisiuni de revanşă, ceea ce de obicinuit se face în ajunul îndeplinirii ei. Gravitatea lucrului se atenuează dar puţin, cum am zis, prin ceea ce ne comunică astăzi serviciul nostru telegrafic; situaţia rămâne tot aşa de ameninţătoare pentru pacea continentului, până ce o retractare în regulă, lucru puţin probabil în aşa situaţii, nu va veni să şteargă efectul produs prin cuvintele de la Cherbourg cu privire la consolidarea

desăvârșită a Republicei și prin imediata publicare a unei reiterări de promisiune pentru ziua când această consolidare va fi desăvârșită.

❦

[6 august 1880]

Asupra cestiunii dunărene citim în „Journal des debats“ următoarele:

Operațiunile periodice ale Comisiei Europene a Dunării sunt în genere puțin cunoscute în afară de lumea diplomatică și, la dreptul vorbind, lucrările acestei reuniuni, instituite în mod permanent de Congresul de la Paris și confirmate prin Conferența de la Londra în 1872, au un caracter special, care nu este făcut pentru a interesa publicul. Cestiunile navigației fluviale, a pescuitului și a delimitării apelor n-au nimic care să pasioneze pentru a fi importante. Această parte aridă a lucrărilor Comisiei Europene a păgubit interesul curat politic al operei sale, care e considerabil, și, după toată probabilitatea, comisarii ar fi continuat a delibera în pace, în tăcerea misterioasă ce apasă asupra actelor lor de aproape douăzeci de ani, dacă presa germană și, cea austriacă nu și-ar fi dat silința de-a le pune în lumina zilei. Au fost mișcați mult la Viena și la Berlin de atitudinea Angliei și a Rusiei în sânul Comisiei. „Grenzbote“ și foile oficioase din capitala Austriei au strigat tare, pentru că, zic ele, d. Gladstone ar voi să combată, în înțelegere cu Rusia, preponderența Austriei asupra părții Dunării dintre Porțile de Fier și Galați. Numele primului-ministru englez are darul de-a escita puțin nervii tuturor acelora cari se ocupă cu politica la Viena. Cu sau fără cuvânt, ei văd în el pe cel mai neîmpăcat dușman al monarhiei austro-ungare. Bursa se urcă când el are friguri, scade când el se însănătoșează. Dar afle-se bine ori rău, are într-adevăr d. Gladstone proiectele negre cari escită reclamațiile germane și austriace? Se va vedea ce e la mijloc examinând situația de la Dunăre nu, după cum o espune. „Grenzbote“, ci după cum ea e în realitate.

În virtutea art. 55 al Tractatului de la Berlin Comisia Europeană a fost însărcinată de-a elabora, cu concursul statelor țărmurene, un reglement de navigație pentru partea de la Galați până la Porțile de Fier. Această lucrare e încă în stare de proiect. Austro-Ungaria a fost atât de puțin grăbită de-a vedea realizându-se ceea ce ea reclamă astăzi c-o atât de mare vioiciune că au trecut doi ani pân-acum fără ca ea să ceară executarea articolului din Tractatul citat mai sus. Am esplica cu greu această schimbare dacă n-am ținea seamă de evenimentele câte au urmat Congresului de la Berlin. Era vorba de-a stabili un reglement de navigație în uzul țărmurenilor, adecă în al României, Serbiei și Bulgariei, între Porțile de Fier și Galați. Austria însă nu e țărmureană în această parte a fluviului, dar cu toate acestea emitea pretenția de-a-și impune preponderanța sa în Comisia acestor mici state, care ar fi chemată eventual de-a aplica reglementul în cestiune. Pentru a zice totul, Austria voia să „protejeze“ Principatele dunărene, dar nu știa încă cu ce „sos“ le-ar mânca.

Oamenii de stat din Viena nu ignorau că proiectele lor vor întâmpina grave obstacole din diferite părți; pentru a le susține, de nu pentru a le justifica, le trebuia sprijinul fără condiții al unei puteri foarte mari. Deci au întârziat de bunăvoie elaborarea reglementului de navigație până în epoca faimoasă a călătoriei d-lui de Bismarck la Viena. De atunci atitudinea lor s-a schimbat cu totul. Apropiarea Austriei și a Germaniei le-a dat sprijinul dorit de care aveau trebuință pentru a sui cu asalt privilegiile micelor state iar acestea au putut începe să-și zică că, dacă sosul era aflat, masa a cărei cheltuială aveau s-o poarte e asemenea aproape. Asta e faza întâia a cestiunii dunărene. Am fi foarte încurcați de-a esplica ceea ce s-a petrecut în Comisia Europeană în urma dispozițiunilor manifestate de politica austriacă sau, pentru a o spune mai bine, de politica austro-germană, dacă nu ne-ar veni în ajutor un ziar românesc, care, printr-o indiscreție, a ajuns la cunoștința deliberărilor Comisiei. După „Indépendance roumaine“, delegatul austriac și cel german au prezentat acum două luni colegilor lor un proiect al căruia dispozitiv cuprindea maximul pretențiilor austriace. „Indépendance roumaine“ a publicat această lucrare. E o piesă foarte curioasă și din cele mai instructive. După ea, Comisia țărmurenilor ar fi să fie prezidată de drept și pe de-a pururea de Austria, care nu e țărmureană, și, în caz de împărțire a voturilor, votul prezidentului ar fi precumpănitor: aceasta ar fi absorbirea micelor state dunărene în folosul Austriei, căci, prin privilegiul pe care ea-l reclamă, ar câștiga dreptul de-a face legi de navigațiune și până în porturile române, sârbești și bulgare. C-un cuvânt, Dunărea ar cădea pe mânile ei până la Galați, care e situat la 150 de chilometri de gurile fluviului.

Aci începe rolul cominatoriu atribuit de presa germană și austriacă d-lui Gladstone. „Grenzbote“ zice că Anglia, în înțelegere cu Rusia, a combătut proiectul preliminar austro-german. „Grenzbote“ se-nșală. „Independance roumaine“ ne spune, cu documente-n mână, că lucrarea delegatului austriac și a celui german a fost respinsă în unanimitate, afară de comisarul italian. După cum se pare, Anglia și Rusia n-au fost singurele cari s-au alarmat de întinderea pretențiilor austriace și de consecuențele cari ar putea decurge din ele; Franța, România și Turcia au împărtășit surprinderea lor și au refuzat, până la un nou ordin, de-a sancționa o politică cutezătoare, care demasca deodată toate bateriile ei. Dunărea e o-mbucătură mare. Politica tradițională a puterilor occidentale consistase pân-acum întru a înlesni dezvoltarea, a păzi neatârnarea micelor state dunărene, nu însă a da mâna la absorbirea lor. În adevăr, se plătea ca cineva să se răsgândească în treaba aceasta.

Se pare însă că oamenii se răzgândesc atâta încât, judecând după mărturisirile foii „Grenzbote“, spiritele politice din Viena și din Berlin încep a se nelinişti. Ne pare într-adevăr că aceste aprehensiuni nu sunt lipsite de temei. Anglia nu va-ncerca, poate, precum afirmă cu candoare „Neue freie Presse“, de-a substitui drapelul maritim drapelului fluvial de la Galați pân-la Porțile de Fier, pentru că aceasta ar fi contrariu bunului simț; dar ea se va putea întreba, și celelalte puteri asemenea, dacă, primindu-se cererile Austro-Ungariei și acordându-i-se un loc precumpănitor în consiliile Principatelor dunărene, Europa nu s-ar espune de-a vedea ivindu-se din partea Rusiei o pretenție exact asemănătoare. Austro-Ungaria nu e țărmureană între Porțile de Fier și Galați; de ce s-ar bucura de-un privilegiu refuzat Rusiei, care

asemenea nu e țărmureană, dar al cărei teritoriu se apropie mai mult decât cel austriac de cursul fluviului în sus de Galați? Austria își întemeiază, pretențiile pe suveranitatea ce-o are asupra Porților de Fier, care i-a fost atribuită în mai multe rânduri de către Congresul de la Berlin; dar Rusia poate invoca posesiunea uneia din gurele Dunării, a brațului Chiliei, și asta cântărește desigur cât Porțile de Fier. Ceea ce-i adevărat în toate acestea și ceea ce trebuie să ținem minte e că Austro-Ungaria reclamă un privilegiu foarte mare, asupra căruia Tractatul din Berlin tace. Acest privilegiu i-ar atribui suveranitatea aproape absolută a Dunării și ar face din Austria arbitrul Principatelor dunărene, fără escepția Bulgariei. Ar fi foarte surprinzător ca d. Gladstone singur s-o discute aceasta. Dunărea e un fluviu convențional; el aparține prin tractate navigației europene; el mai aparține apoi tuturor țărmurenilor, între alții Rusiei, României, Serbiei și Bulgariei. Pentru a face din ea un fluviu german până la guri, sau chiar numai până la Galați, Austria mai are de furcă.

❦

DOMNITORUL ROMÂNIEI LA ISCHL

[6 august 1880]

Iată importantul articol din „Neue freie Presse“ relativ la politica austriacă în Orient despre care am vorbit în revista noastră de ieri:

Ce scop are vizita principelui României la împăratul Francisc Iosif în Ischl? Această întrebare, care formează actualitatea zilei de astăzi, trebuie să o punem, cu toate asigurările cari neagă orice însemnătate politică acestei vizite; ba tocmai din cauza acestor asigurări ni se impune această întrebare, fiindcă România nu este o țară indiferentă, ale cărei destinuri viitoare ne-ar putea fi fără interes este icul ce a fost intercalat între slavii de nord și cei de sud, între protectorul rusesc și clienții lui din Peninsula Balcanică, spre a fi un obstacol panslavismului; este stațiunea prin care trebuie să treacă Rusia în drumul ei spre Constantinopol; ea (România) esistă în fine în virtutea voinței și a garanției Europei, care i-a încredințat misiunea să ferească libertatea Dunării de pericolele la cari a fost espusă de repețite ori din partea rușilor de mai mult de un secol și jumătate. Dacă dar principele acestei țări face o vizită Domnitorului puternicului imperiu vecin, despre care trebuie să știe că nu poate fi prea plăcută Domnitorului unui alt puternic imperiu vecin; dacă el, afară de aceasta, se prezintă în niște timpuri grele și imediat în urma vizitei unui alt mic suveran dunărean, apoi nu este numai o simplă curtenire care-i dirige pașii, ci, fără îndoială, un scop precis pe care dorește să-l ajungă. Nici nu este tocmai greu să ghicim acest scop. Principele Carol al României dorește să sondeze intențiunile Austro-Ungariei și ale Germaniei față cu el și cu țara lui, spre a-și aranja în conformitate atitudinea sa față cu Rusia. Tendența Rusiei de a înlătura icul român, ce o împiedecă a întinde mâna slavilor din Balcani, nu este străină Domnitorului român;

el a suferit de la dânsa amărăciuni grele. Garanția europeană pentru integritatea României s-a arătat acum trei ani că este neputincioasă, căci nimeni n-a mișcat un deget spre a împiedeca inundarea de către ruși a țării garantate. Oare această garanție este ea și astăzi o literă moartă, cum a fost în aprilie 1877? Dacă Rusia ar apuca-o de gât, ar putea România oare să conteze acum mai mult decât atunci pe un energic sprijin al Austro-Ungariei și al Germaniei, aliată cu dânsa? Acesta este lucrul pe care principele României voiește să-l afle la Ischl și noi credem că răspunsul ce i se va da la Ischl este de o eminentă însemnătate, politică pentru dânsul, nu mai puțin ca și pentru noi.

S-o spunem curat și pe față: dorim foarte mult ca să i se arate la Ischl că România are în Austro-Ungaria un amic vecin care nu o va părăsi în cazul când cazacii ar mai porni într-o cruciată peste Prut. Despicând firul de păr și înșirând silabe pe ață în mod sofistic nu facem nici o treabă; nu este vorba dacă România va intra în alianța austro-germană sau va fi acceptată numai ca un apendice al ei. Lucrul principal este ca dânsa să se știe sigură nu numai față cu rușii, ci și față cu partida rusească care scormonește în interiorul ei, și să nu fie sacrificată pentru a doua oară în momentul decisiv. La 1877 a fost singură-singurică când masele oștirilor rusești se rostogoleau spre granițele sale; ea s-a văzut nevoită să încheie vestita convențiune din aprilie și să-și deie contingentul unui năvălitor heterogen; ea a trebuit să primească cea mai îndrăzneață ingratitudine pentru că la Plevna cu sângele său a scăpat pe ruși de pieire. Atari esperiențe nu le poate dori bucuros pentru a doua oară un stat june și cu vitalitate; el se simte a fi un ic, nu însă un grăunte care să fie zdrobit între pietrile de moară ale slavismului.

Să nu ne amăgim a crede că devotamentul și solidaritatea României n-ar avea pentru Austria-Ungaria o valoare considerabilă. Avem noi oare amici în statele slave din Balcani cărora le-am ajutat să-și câștige esistența politică, independența și autonomia? Nu. Principele Nichita al Muntenegrului mai poate veni de sute de ori la Viena, locuind ca oaspe în castelul imperial; prințul Milan al Serbiei va mai putea face adeseori vizite împăratului Austro-Ungariei; prințul Alesandru al Bulgariei poate să fie mai pe atâta plin de loialitate față cu noi; cu toate acestea ei sunt, unul ca și altul, salahori rusești, pe cari un ordin din Petersburg îi poate întoarce în contra noastră. Ceea ce Austro-Ungaria are să conserve în Peninsula Balcanică niciodată nu se va putea apăra și mănține cu slavii, ci pururea în contra lor. Secretul de a încălzi inimele slave pentru mărirea și binele Austriei nicicând nu-l vom cunoaște, nici înlăuntru, nici în afară. România însă este avanpostul nostru natural, din naștere. Ea formează un zid în mijlocul slavismului, pe care zid este interesul nostru să-l întărim; ea întrece în cultură, în progres și fertilitate toate statele cele mici slave; ea mijlocește comunicațiunea noastră pe Dunărea Inferioară cu Marea Neagră. Bărbați ca Ristici și Slaweicow pot fi politici vicleni și rafinați; însă un bărbat ca Brătianu este mai mult, pentru că nu joacă pe funia rusească, ci înțelege pe deplin interesele și impulsele Occidentului și cunoaște foarte bine pericolele ce amenință din partea Rusiei. S-a privit cu răbdare cum s-au răpit de la România părțile Basarabiei; ea a fost tratată aspru în cestiunea jidovească, și în afacerea Arab Tabiei interesele ei au fost reprezentate cu puțină căldură. Toate acestea au fost de natură a pune pe gânduri

pe cei din București și a-i umplea de multe îndoieli în privința ajutorului ce ar putea aștepta de la Europa. Acum tot mai mult se apropie momentul în care Rusia din nou va da drumul furtunei în contra rămășiței Turciei; în atari condițiuni, cine oare i-ar putea lua în nume de rău principelui României că, făcându-și așa-zicând bilanțul, vine să întrebe pe Austro-Ungaria și pe Germania dacă ar putea conta pe protecțiunea lor în momentul decisiv?

Sunt sceptici cărora nu le poți scoate din cap ideea că planurile Austro-Ungariei sunt ațintite la posesiunea Salonicului. Ei argumentează că ocupațiunea Bosniei, a Herțegovinei și a bucății din districtul Novi-Bazar este o achizițiune îndoioasă în gradul suprem și se poate esplica numai cu privire la o întindere mai departe a ocupațiunii. Acești sceptici, din gura cărora, într-o profundă îngrijire, vorbește majoritatea locuitorilor austriaci, ar avea dreptate dacă, de dragul unor visuri problematice viitoare, s-ar sacrifica profitul real, ce este numai spre România. Nu pe drumul către Salonic, ci de-a lungul Dunării sunt pietrile de hotar ale unei înțelepte politice austriace. Iată că antagoniștii Austriei se și ridică spre a ne contesta dreptul la Dunărea de Jos. Ici-colea se mai găsește o altă serie de necredincioși, cari nu vor să înțeleagă că Germania nu va face vrun contraserviciu real pentru alianța noastră, în virtutea căreia este apărată în contra Franței și Rusiei. Ei se tem că Germania ne încurajează pentru aventuri slave, cari ne pot numai slăbi și periclita, iar nu întări și asigura. La toate aceste îndoieli s-ar pune un capăt dacă Austro-Ungaria și Germania ar lua, față cu România, o atitudine clară și precisă. N-are decât să se spună prințului Carol că o invaziune rusească nu va fi suferită pentru a doua oară; că nu se va permite Rusiei să răscoale iarăși pe slavii Peninsulei; cu un cuvânt, că integritatea României va fi apărată în orice caz — și lumea îndată va fi mai bogată cu o garanție solidă în contra fatalului oaspe al tulburării păcii, care, plecând din Rusia, se furișează prin Europa ca o fantomă îngrozitoare!

❦

[8 august 1880]

Nu încape îndoială că soluțiunea dată de Tractatul de Berlin cestiunii orientale va mai fi izvorul multor încurcături și chiar a unei conflagrațiuni generale. Deodată cu căderea conservatorilor din Anglia și cu venirea la putere a liberalilor, orizonul a-nceput a se-ntuneca. D. Gladstone se distinge printr-un fel de zel religios, prin patimă în politică. Cunoscător al ebraicei și al Talmudului, era un timp în care, cu texte ebraice, combătea emanciparea izraeliților din Anglia. Cu aceeași patimă reprezintă azi principiul că Peninsula Balcanică nu este a nimănui altuia decât a popoarelor de pe ea, că amestecul sau înaintarea Austro-Ungariei mai cu seamă trebuie împiedecată, că, în fine, domnia turcească trebuie să înceteze în Europa. Mărturisim că ne e greu de-a distinge în purtarea învățatului și furtunosului

om de stat englez fanatismul religios de planurile politice, destul numai că cu tot dezastrul din Afganistan, cu totul bilul de dezaprobare ce l-a primit cabinetul în cestiunea agrară irlandeză în Camera lorzilor, cu toată rușinea scrisorii smulse de contele Karolyi, d. Gladstone încurajează o politică de acțiune în cestiunea Orientului și că, în urma acestei atitudini, puterile s-au grupat în două tabere, cari numai binele nu par a-și voi una alteia. Abia se risipi Conferența suplementară din Berlin, în care s-a hotărât cel mai deplin acord între puteri, și văzurăm că în Bulgaria începură a trece ofițeri și soldați, precum și munițiuni din Rusia, pentru pregătirea aceluiași soi de război neoficial care s-a mai purtat în Serbia; din Germania pe de altă parte începură a veni, pentru sprijinirea unei contraacțiuni, asemenea neoficiale, ofițeri superiori și funcționari administrativi germani, a căror comunicație cu sultanul se face prin mijlocirea d-lui de Drygalski, fost militar prusian, azi adiutant al sultanului și om de încredere al Porții.

În Franța se fac serbări militare și reviste de flotă. D. Gambetta reamintește Alsasul și Lotaringia, foile reproduc un discurs din 1871 al fostului dictator, în care se vorbește de recâștigarea provinciilor în timpul unei generații cel mult; în Austria se face o splendidă serbare a trăgătorilor la țintă, pe jumătate ostășească; iar Rusia concentrează lângă granița galițiană și la Bender trupe. În acest din urmă loc se pretinde c-ar fi concentrați deja 45.000 de oameni.

Într-adevăr redeschiderea cestiunii Orientului pare aproape și aceasta în condiții cât se poate de rele pentru noi, Germania ar fi neutralizată în acțiunea ei de către Franța, pururi doritoare de răzbunare; Austro-Ungaria ar fi paralizată, prin gingașele ei interese de pe Adriatica și prin proiectele asupra Salonicului, de către Italia; Rusia ar rămânea deci din nou stăpână pe sorții Orientului.

Pe noi nu ne turbură atât amestecul nostru, poate neînlăturat, în vălmășagul general, și mai puțin ne turbură încă soarta patrioților cari mai prin reversibilitate, plătită înainte, mai prin directorate de bancă și de drum de fier, își pregătesc bani albi pentru zile negre, spre a zbura în toate părțile la cea întâi bătaie de tun; dar ceea ce ne doare în adevăr e că, prin corupția guvernanților noștri, se sleiește atât de mult puterea poporului, precum și încrederea ce-ar trebui s-o aibă în autoritatea patriei lui, încât în momentul suprem, ce se poate ivi de azi până mâine, el n-ar mai avea destulă tărie de-a cădea cel puțin cu onoare în lunga și amara sa luptă pentru existență. Dacă suferința cea mai grea, mizeria și cotropirea de copitele unor armate barbare

ar fi un merit în ochii cerului și un titlu la viață, desigur că poporul nostru și l-ar fi câștigat de sute de ori în această existență chinuită pe care a dus-o pe pământ. Dacă ni s-ar da cel puțin posibilitatea de-a cădea cu onoare, luptând pentru noi și numai pentru noi, nu ca instrumentele unei politici străine, nu ca figuri de șah în mâna unor jucători străini! Tocmai când par a se arunca sorții asupra noastră ca asupra cămășii lui Hristos, în asemenea momente grele țara e cu totul lipsită de reprezentanții ei naturali, de tot ce ea are mai de caracter, mai onest, mai inteligent.

În locurile ce li se cuvin — cel puțin în asemenea momente — acestora și numai acestora, se răsfață o plebe uricioasă și lacomă ca și corbii ce rotesc asupra unui om murind. Cum e înnăscut în aceste naturi catilinare, în aceste inimi pline de minciună și venin, instinctul de corb și de cucuvaie, de se plantează tocmai atunci asupra unei nații când ea e în momente de grea cumpănă?

Cu un semn de discordie ivit între actorii de căpetenie ai unei viitoare conflagrațiuni cată să privim și incidentul foarte semnificativ al cestiunii dunărene. Cititorul nu va pretinde de la noi ca să emitem vro părere în privința acestui disentiment ivit în Comisia Dunăreană, căci o părere ar însemna un consiliu care, intrat odată pe mânele presei guvernamentale, ar fi tălmăcit și răstălmăcit în toate chipurile; ba s-ar preface poate că-l urmează, s-ar preface că sunt de o opinie cu noi, pentru a ajunge la rezultate tocmai contrarii de cele dorite în interesul țării. În toate cestiunile internaționale, o spunem drept, ne mulțumim dacă actele guvernanților de azi nu sunt de-a dreptul acte de înaltă trădare, abstracție făcând de la toate celelalte defecte ale lor, precum mărginirea intelectuală, slăbiciunea de caracter, lipsa unui adânc și adevărat patriotism și altele.

Nicicând țara noastră n-a avut mai puțini amici în afară care să țină la ea într-un chip câtuși de puțin dezinteresat și dintr-un punct de vedere ceva mai superior ca în momentele de față. De ni se oferă onoarea prezidenției în Comisia de supraveghere a executării reglementelor navigației pe Dunăre, aceasta se face cu condiția de-a fi pururea în minoritate; de ni se oferă sprijin, ni se dă cu condiția de-a renunța cu totul la neatârnarea noastră în cestiunea navigației. Între Scila și Charibde, între stâncă și stâncă, vasul statului român e condus de niște cârmaci cari nu gândesc la cârmă, ci la așezarea în siguranță a ceea ce-ar putea pune ei de-o parte în caz de naufragiu.

Tot în înlănțuirea evenimentelor espuse mai sus stă și sosirea împăratului Germaniei la Ischl, unde a fost primit de împăratul Austriei și unde au venit și cei doi principi dunăreni. Fără îndoială că prezența acestor din urmă în locul de întrunire al suveranilor Austriei și Germaniei cată să aibă un fond politic oarecare.

Ne-am întreba numai ce însemnează această prezență fără un singur ministru constituțional-responsabil! Pregătește-se poate o nouă ediție a vizitei d-lui Brătianu la Livadia, unde s-a pus la dispoziția unei puteri străine România, dată pe mâna cucernicului Simeon, fără știrea Parlamentului, fără consultarea țării? Nu știm și ni se face negru pe dinaintea ochilor când gândim la ceea ce-ar putea să iasă pentru noi dintr-o nouă ieșire din neutralitate, din nouă aventuri.

Toată politica aceasta a d-lui Brătianu, a unui om înfumurat și desert care nu e-n stare să vadă că nicicând nu putem nici păstra, nici câștiga nimic prin alianțe cu vecinii, e controlată ca din partea țării, dragă Doamne, de Fundești și Pătârlăgeni. Toată înțelepciunea politică a strămoșilor noștri s-a dus pe apa sâmbetei de când secta demagogiei lucrative guvernează România, o sectă care a ajuns până la gradul de-a tocmi străini cu simbrie ca să ne înjure în țara noastră proprie. Și cu toate acestea țara noastră, în neutralitate și în defensivă, ar fi neînvinsă cu toată slăbiciunea la care am ajuns. Dar nu! Ea trebuie încurcată, sau cu soarta unuia care să încheie pace în numele nostru, sau cu a altuia, care să declare război tot în numele nostru.

De-ar veni asupra noastră numai ceea ce-i scris prin fatalitate n-ar fi nimic; am sta sau am cădea cu credința în suflet și din cenușa noastră ar răsări viitorul. Dar nici asta nu ne e dat, căci fatalitatea e între noi înșine, e în acei oameni care au izbutit a constitui din gunoaiele societății române un partid politic și o putere în stat, care au izbutit a băga veninul discordiei în nație tocmai în momentul în care ea ar avea mai multă nevoie de trezvie și de unire, de claritate în conducere și de caractere nestrămutate.

❦

[9 august 1880]

D. Jules Ferry, ni se pare, actualul ministru al învățăturilor din Franța, a ținut un discurs celebru cu ocazia distribuirii premiilor, în care și-a luat adio de la uzitatul discurs latinesc și a pronunțat fraza, mai celebră decum s-ar

cuveni să fie: „Școalele au fost pân-acum închisori, de acum înainte însă vor fi niște grădini“.

Această frază a trecut foarte repede prin gazetele europene și a devenit aproape un aforism, o regulă de înțelepciune, dar nu e în sine decât, blând vorbind, o banalitate. Școala oricând e o închisoare când învățătorul va fi mărginit, e oricând o grădină când acesta va fi un om de spirit care va ști să intereseze pe elevii săi pentru obiectul ce propune. Obiectul e cu totul indiferent, metodul de predare — lucrul de căpetenie. Există profesori de zoologie cari din marea varietate organică a lumii animale nu scot decât o lecție neinteresantă și mediocră; există, din contra, descifratori de ieroglife cari, cu interesul arzător al unui Champolion sau Lepsius, știu să fermece auditoriul cu numărul, cam mare și, la dreptul vorbind, de puțină importanță, al dinastiilor faraonilor. Nu obiectul, propunerea lui interesează și cei mai buni învățători vor rămânea aceia cari vor ști să-și electrizeze auditoriul prin vox viva a lor, prin grai și intuițiune, oricât de aridă ar fi îndealtmintrelea tema ce o tratează. Ca formulă generală, care cuprinde toate viciile de metod, putem zice că „școala va fi rea dacă va apela numai la memorie, bună dacă va apela la pricepere și judecată“, abstracție făcând de materia predată. Indiferent dacă se predau matematice, științe naturale, sanscrită sau ebraică, îndată ce se apelează numai la memorie, obiectul devine greoi și indigest, pe când, dacă știm a interesa priceperea și judecata, știm a pune inteligența în mișcarea ei naturală, obiectul devine interesant, oricât de ingrat ar părea celui nedeprins cu el.

Cu autoritatea d-lui Jules Ferry, advocat se vede, „Românul“ combate argumentarea noastră, făcută în favorul studiilor clasice și a despărțirii lor stricte de cele reale. Spre a dovedi că redactorii acelei gazete nu au studii clasice foaia în cestiune nu se sfiește a dura o sofismă de care desigur anticitatea persecutată ar râde cu divinul zgomot homeric.

Noi am spus că studiul anticității se cuvine a fi cultivat mai cu seamă de clasele acelea cari nu sunt avizate la muncă *materială*.

„Românul“ își urcă numaidecât tonul și ne zice:

> Am putea dovedi că în societatea modernă nu mai există clase cari să nu fie datoare a *munci;* că, nemaiexistând servagiul, care silea sute și mii de oameni să muncească pentru folosul esclusiv al unui stăpân, nu mai pot exista nici acele clase oțioase, cari să-și vază averea și buna-stare crescând fără o *muncă* din parte-le.

Chiar cetitorul nedeprins bagă de seamă substituția de idee. Noi am zis muncă *materială îndeosebi,* „Românul“ ne substituie munca în *genere,* adecă vorbește de altceva. Ieftină argumentare, în adevăr. Dacă noi vom vorbi de regina Angliei și ziarul guvernamental ne va răspunde cu biografia șahului Persiei ajungem departe.

Noi relevăm că nu numai în societatea modernă, dar în nici o societate, oricât de veche sau oricât de nouă, nu pot exista clase cari să nu fie datoare a munci. Chestiunea e dacă muncesc material sau intelectual? Deosebirea e, credem, destul de clară. Muncă materială se numește aceea care imprimă unei mase o formă de-o valoare superioară celeia ce o avuse. Din vale și deal se face traseu, din pietre pod, din lut cărămidă, din cărămizi casă, din lână postav etc.

Dar oare un judecător care hotărăște raporturi de drept face postav? Un profesor de matematici face cărămidărie? Un episcop, prin predicele lui, durează vagoane? În fine, redactorii „Românului“ fac roate? Nu-i vorba, după o espresie ironică a lui Petru Maior, ar face mai bine dac-ar face roate; dar în realitate nu le fac.

Dacă noi vom vorbi de una, „Românul“ de alta, noi de muncă *materială,* el de muncă în genere, discuția n-ar avea nici capăt, nici folos. De aceea câteva pagine din Aristotel nu le-ar strica deloc onorabililor confrați.

Dar să venim la vorba noastră, la necesitatea, la rolul eminanente educativ al studiilor clasice. Noi nu judecăm viitorul. E-n mâna lui Dumnezeu și numai el îl știe. Nouă viitorul nu ne pare cu mult mai mult decât un trecut invers: ceea ce a fost va și cam fi totdeauna. Să luăm deci trecutul ca oglindă a viitorului. Cari nații stau azi mai sus în civilizație? Acelea cari au cultivat, în acel mod criticat de d. advocat Ferry, studiile clasice. Cari nații au rămas îndărăt și pe jos? Acelea cari n-au cultivat aceste studii. Într-adevăr nici noi, nici pravoslavnicii noștri vecini, nici turcii, nici bulgarii n-au avut defectul de-a iubi cultura antică, fiind păgânească; și departe am ajuns cu toții, n-avem ce zice.

S-ar putea scrie un volum întreg pentru a espune toate foloasele câte răsar, și pentru dreapta cugetare și pentru caracter, din studiul anticității greco-romane. Căci nu e vorba de orice anticitate sau de ea întreagă. A existat o anticitate indă, alta chineză, o a treia egipteană, una asiriană, alta persană; dar nu de acestea este, nu de ele poate fi vorba. E vorba numai și numai de cultura, restrânsă în anume epocă, a anticității eline și de cea,

asemenea restrânsă, a civilizației romane. Înaintea și în urma acestor epoce era pe de-o parte barbarie, pe de alta decadență, de care nici poate fi vorba. Nicăiri însă și nicicând inteligența omenească n-a ajuns la culmea dezvoltării sale normale decât în aceste două epoce.

Dar să vedem ce autoritate mai citează „Românul“ în favorul mărginirii studiilor clasice.

Pe d. Dubois-Reymond (cum îi scrie numele), rector al Universității din Berlin.

D. E. du Bois-Reymond e într-adevăr un om foarte spiritual, dar… dar e fiziolog. Rectoratul său nu e, se-nțelege, urmarea unei deosebite competențe pedagogice, ci al alegerii pe un an din partea colegilor săi, încât e probabil ca viitorul rector, ales dintre profesorii facultății de teologie protestantă, să ție asemenea un frumos discurs prin care să recomande înlocuirea celor două limbi păgâne prin *ebraică*, precum d. E. du Bois-Reymond cere mărginirea lor în folosul științelor sale speciale, a celor naturale, poate a fiziologiei îndeosebi. Într-adevăr d. du Bois-Reymond e atât de fiziolog încât susține că toată cultura antică e zidită pe nisip, că Goethe, dac-ar trăi azi, desigur n-ar scrie pe *Faust*, ci ar fi orator în Parlament. Într-o prelegere ținută acum trei ani în Colonia vestitul fiziolog și-a espus ideile asupra lipsei de valoare a culturii clasice, de care — în treacăt vorbind — el însuși e plin și căreia-i datorește creșterea sa și iubirea sa de adevăr. Conform teoriei de mai sus însă, Homer în zilele noastre s-ar fi făcut calfă de spițer și Shakespeare redactor la „Telegraful“. Iată cu ce probe ne vine organul guvernamental în favorul mărginirii studiilor clasice.

Noi însă zicem: nu cu *doar* și *poate*, nu cu alte dubitative se decid cestiuni atât de gingașe ca cele ale educațiunii, ci cu probe aduse din esperiență. Tocmai această esperiență însă ne arată pe toate cărările că civilizația s-a statornicit și a crescut acolo unde ea a fost altoită în pomul culturei antice, și că nu s-a putut prinde acolo unde această cultură a lipsit. Orice mărginire a acestor studii e, până la o probă contrarie dată de esperiență, o americanizare a învățământului educativ, precum o zice însuși d. du Bois-Reymond. Și această probă contrarie nu ni s-a dat pân-acuma și nici se poate da prin citarea unor autorități supuse la atâtea îndoieli.

❦

[10 august 1880]

„Românul“ propunând ștergerea limbei latine din clasele inferioare ale liceelor, e natural ca și sferele învățătorești să fie uimite de-o așa reformă, propusă ca din senin prin două articole ale unui ziar politic, fără ca cestiunea să fi fost dezbătută de cătră oameni speciali.

❦

[12 august 1880]

Ce ajută toate declamațiile când realitatea le izbește cu cifre bugetare în față, de rămân ca o spumă a minților patriotice? Paralel cu libertatea, egalitatea și fraternitatea de pe hârtie, paralel cu suveranitatea lui badea Toader și moș Dumitru exercitată de ilustrul Fundescu, înfrunzește codrul parlamentar, plin de căpitani cu câte 30-40.000 franci leafă pe an, apoi mulțimea de frați de cruce întru ale văpselei roșie, toți cumularzi. Astfel și compania de exploatare își are, cum zice balada Mihului:

Voinicei levinți,
Cu armele-n dinți,
Feciori *buni de mână,*
Căliți, tari de vână,
Feciori *groși în ceafă,*
Voinici făr'de leafă.

Acuma numai „voinici făr'de leafă“ nu sunt cumularzii roșii. Din contra, feciori fără de obraz și cu multe lefuri!

Răposatul Strat, cu bunul său simț, caracteriza de minune ființa și tendențele democrației lucrative:

> Ni se mai zice că este lucru democratic să așternem lefurile așa încât să poată numi guvernul la așa posturi și democrați cari n-au nici o para avere. Ce ciudat lucru mai este și cu democrația noastră! Când este vorba de impozite, democrația le-ar desființa pe toate numai în numele democrației, și cele ce mai rămân le pun asupra clasei producătoare, care mai are ceva. Când este însă vorba de buget, apoi tot acea democrație vedem că se aruncă cu un avânt ardinte asupra bugetului, fiindcă are trebuință de bani ca să trăiască bine. Ar trebui să ne lămurim asupra lucrului acestuia: democrat la impozite și boier mare la buget, aceste două nu merg împreună, De este vorba să fim democrați, apoi de ce nu luăm de exemplu Svițera, ci, îndată ce e vorba de leafă, ne facem ultramonarhici și aristocrați?

Iată dar ținta democrației. Atâția amar de ani d. C.A. Rosetti făcea negustorie de vorbe late, strigând libertate și frăție. Cu ce-și încheie însă viața sa democratică? Cu o pensie reversibilă foarte aristocratică prin mărimea ei, luată din același biet buget la care aspiră toată suflarea patriotică. Am citat atâtea cazuri de cumul al însărcinărilor publice. Un deputat ia 8000 franci ca advocat al Brăilei, ca șef de gardă câteva sute, ca deputat doi galbeni pe zi. Un alt deputat e șef de gardă și pensionar. Un altul e advocat al statului, membru salariat al comitetului permanent și mandatar al națiunii. Prototipul luminos însă al cumularzilor e un medic oarecare, care-n viață-i n-a prea avut clientelă, dar cu atât mai multe funcții înalte. Luând leafă de general în armată, e profesor de facultate, apoi e în serviciul Eforiei spitalelor, a Institutului Elena Doamna ș.a.m.d. Nu mai vorbim de lefile ce și le-a creat cei trei directori ai drumului de fier, câteșitrei necompetenți în materie și căutând să măsure cu paragrafii codului Boerescu chilometrii drumului, de se potrivesc sau nu. E asemenea de rumoare publică cum calfe de la prăvălii de botine și mănuși, precum și o calfă de redacție cu patru clase primare, au ajuns directori de Banca Națională.

Noi stabilim principiul, îndealtmintrelea în genere cunoscut, că, pentru un om care are conștiința datoriei, o singură însărcinare publică, bine sau rău plătită, e îndeajuns și prea îndeajuns ca să-i consume toată puterea de muncă. Cuvântul pentru care o singură însărcinare publică cere puterea întreagă a unui om e că munca pentru sine are marginea ce și-o pune omul însuși, munca pentru stat nu are margine. Când cineva învață chimia pentru sine, o învață cu scopul practic poate al văpsirii lânurilor; când e profesor de chimie, poate învăța toată viața pentru sine, poate preda toată viața obiectul pentru alții și totuși nu va fi învățat nicicând îndestul, nu va fi predat nicicând îndestul. Un medic privat poate merge la unii, poate refuza de-a merge la alții, își așază în fine o taxă, care face ca clientela lui să fie aleasă, însă mică. Un medic în serviciul public nu-și poate limita munca în acest chip. Și așa e cu toate însărcinările publice. Când vedem dar pe patrioți cumulând câte 4-5 însărcinări publice asupra lor putem fi de mai nainte siguri că nu-și îndeplinesc pe nici una cum se cade.

Toate acestea, spuse de atâtea ori, le mai relevăm și astăzi, de vreme ce ni se comunică încă câteva cazuri de cumulul cel mai lipsit de pudoare.

Începem cu d. dr. Grecescu — fost maior, depărtat din armată pentru că n-a voit să se supună ordinului de a merge în Dobrogea. Din cele de mai jos

publicul va judeca dacă este cu putință ca un om, oricum ar fi el de înzestrat de natură, să poată împlini cu conștiință în același timp mulțimea de funcțiuni grămădite asupră-i și incompatibile una cu alta.

D-sa e mai întâi medic secundar la spitalul de copii. Acolo are locuință, lemne, serviciu etc. Eforia dă medicului toate înlesnirile acestea nu de florile mărului, ci pentru ca el să fie pururea la fața locului, ca spitalul să nu fie fără medic în cazuri de necesitate urgentă de peste zi sau noapte, de ex. vro operație trahiotomică ș.a. pe care internul nici poate, nici știe și nici îi este permis să le facă. În consecuență regulamentul Eforiei îl și obligă pe medic de a fi în permanență la spital. Ca medic secundar trebuie dar de la 8 până la 11 ore jum. să fie în salele bolnavilor, să observe facerea bandajelor, să învețe pe elevii interni și pe cei esterni, să aștepte pe medicul primar, spre a face vizita împreună cu el și, când acesta n-ar veni, s-o facă însuși. Medicul secundar mai trebuie să facă regulat, la 4 ore și jum. contravizită, vizita de seara *(vespera)* ca să vază pe acei bolnavi cari ar fi intrat în spital după vizita de dimineață, să le dea medicamente celor intrați din nou, să suprime medicamentele date altor bolnavi ș.a.m.d. — toate acestea pentru ca bolnavul să nu stea fără nici un ajutor medical până a doua zi la vizita de dimineață.

Iată dar o însărcinare publică — cea de medic secundar la spital — care e de natură a consuma activitatea întreagă a unui om cât de inteligent și cât de silitor.

Dar nu: d. doctor mai e și profesor de botanică la Facultatea de Medicină și la Școala de Farmacie. Iată dar un mic geniu care e special și la boalele de copii și în… botanică. Pe lângă orele de prelegere universitară, studiul botanic cere ca profesorul să meargă cu auditorii în Grădina Botanică, să-i deprinză a studia organografia plantelor deosebite cu microscopul, precum se face la toate facultățile. Afară de aceea d. profesor de botanică, în considerația mulțimii atât de mari a speciilor acestui regn organic, trebuie să-și prepare lecțiile, ceea ce iar consumă câteva ore pe zi. Apoi se cade ca d. profesor să facă cu auditorii escursiuni, pentru ca ei să știe câte din plantele oficinale sunt reprezentate în flora României, ca viitorii farmaciști să nu comandeze, precum se-ntâmplă azi, mușățelul din străinătate.

Iată dar o catedră universitară și alta la Școala de Farmacie, din cele mai grele, de natură a ocupa toată activitatea unui om cât de inteligent și cât de activ.

Dar nu. D. doctor mai e și profesor de higienă la liceul Matei Basarab. Iată dar un geniu medical, special în trei ramuri, la boalele de copii, un Linne în botanică și totodată și higienist.

Dacă pe lângă orele ocupate de aceste trei funcții mai adaogăm orele de examen, afară de cele din program, apoi cele pierdute în juriile instituite de ministeriu, vedem deja că acestui geniu nu i-ar rămânea nici timp să se spele pe ochi.

Cu toate acestea…cu toate acestea direcția lucrativă a căilor ferate, Fălcoianu— Stătescu, găsește de cuviință a-l mai numi și medic al drumurilor de fier.

Să vedem acum dacă mai cu seamă această din urmă funcțiune este compatibilă cu celelalte.

Medicul drumului de fier cată să îngrijească de tot personalul căii ferate, când e chemat în caz de boală. De se-ntâmplă vrun accident pe linie trebuie să dea ajutorul necesar. Dacă se-mbolnăvește vrun șef de gară, vrun cantonier sau orice alt impiegat al căilor ferate, medicul e dator a se duce cu trenul unde se află pacientul, a-i face diagnoza, a-i prescrie medicamente.

Iată iarăși o însărcinare publică de natură de a ocupa activitatea întreagă a unui om. Îi permit oare d-lui doctor spitalul, Facultatea, Școala de Farmacie, liceul ca să fie totdeuna pe linie?

Este compatibilă funcția de medic al liniei cu celelalte? Evident că nu. Dar leafa merge întreagă din toate locurile: de la Ministeriul Instrucției, de la acela al Lucrărilor Publice, de la Eforia spitalelor, plus locuință, lemne, serviciu ș. a. Adecă, cum s-ar prinde, chef cu banii patriei!

Dar se va zice că nu e d. Grecescu singur medic al liniei.

Într-adevăr nu în aceeași zi s-a mai numit un alt ipohimen de către duplul ipostaz Fălcoianu—Stătescu, d. dr. Racoviceanu. Acesta mai e:

1) medic secundar la Colța;
2) suplinitor de medic secundar la altă secție, în locul d-lui Istrate;
3) profesor de cosmografie la clasa I St. Sava;
4) *idem* de fizică la clasa III și VI;
5) *idem* de chimie la clasa VII;
6) *idem* de higienă și medicină la școala normală Carol I;
7) medic al internatului;
8) profesor de igienă la Școala normală a Societății pentru cultură;
9) în fine, medic pe linia drumului de fier.

Cine voiește să știe ce sunt roșii aci se uite. Patrie, datorie, lege? Mofturi. Lefuri, protecție, posturi, lemne, casă din spinarea patriei, iată adevărata țintă a democrației reversibile.

❦

[13 august 1880]

Ca să se vază cum judecă oamenii în Franța beatitudinea reformatoare a d-lui Jules Ferry, care a găsit numaidecât imitatori la redacția „Românului“, reproducem următoarele din „Revue des deux mondes“, scriere periodică care desigur nu poate fi bănuită nici că colaboratorii ei ar fi ignoranți, precum sunt gazetarii noștri cari propun reforme, nici că apără latineasca din cauze politice.

Iată dar ce se zice în cronica numărului de la 15 august:

> *Dacă e vreun om satisfăcut de sine însuși, dacă e vrun exemplu viețuitor al acelei amăgiri de sine care e la modă azi, acela e desigur d. ministru al învățăturilor publice, cu ambițiile sale renovatorii și agitatorii. D. ministru al învățăturilor se poate măguli de-a nu fi deloc străin de încurcăturile guvernului pe care-l servă. Domnia sa, împreună cu colegul de la război, e probabil unul dintre membrii cabinetului cari ar fi pregătit Republicei cele mai aspre încercări și cari vor lăsa în urmă-le cele mai multe dezordini și confuzii de îndreptat. Inițiativei d-lui Jules Ferry i se datorește articolul 7, iar relele întâmplări ale acestui articol au condus guvernul pe această cale a arbitrarului, în care la fiece pas va întâmpina dificultăți nouă. D. ministru personal a scăpat de consecuențele articolului 7 prin votul Senatului, apoi prin decretele de la 29 martie, cari au făcut să treacă sarcina asupra ministrului de interne și a celui de justiție. Iată acum că s-apropie 31 august, data la care stabilimentele de învățământ dirijate de iezuiți și chiar de alte comunități religioase neautorizate vor trebui închise. Rămâne a se ști ce se va pune la cale pentru a lovi cu oprire aceste case, cari de pe acum anunță că se vor redeschide în luna lui octomvrie și nu vor mai fi dirijate de iezuiți și de dominicani, dar vor rămânea fără îndoială sub aceleași influențe. Dacă d. ministru nu va izbuti sau se va vedea obligat de-a se opri înaintea unor societăți civile, legal constituite, înaintea noilor directori religioși sau mireni armați cu drepturi incontestabile, la ce capăt vom fi ajuns? Ne-am fi dat din capul locului dezavantajul de-a scoate din arsenalul imperiului și a vechei monarhii o legislație învechită, vom avea aerul de a ne purta cu amăgeli față cu libertatea învățământului, cu libertatea credințelor, fără câștig, fără a atinge în mod serios ținta propusă. Cât despre d. ministru al instrucției, pentru moment pare a se fi abătut din campania aceasta, pe care cu toate acestea a inaugurat-o și în care s-a prins cu atâta ușurință Acum pare a se fi dedat cu totul rolului de regenerator al învățământului statului și, cu acest titlu, ca mare maestru al Universității Franței, a pronunțat*

înaintea Sorbonnei un discurs al căruia cuvânt întâi a fost orația funebră a discursului latin. D. Jules Ferry și-a început reformele prin suprimarea discursului latin, precum colegul său de la război a dat o dovadă memorabilă de spiritul său reformator prin suprimarea tobelor la armată. Face fiecare ce poate.

Ceea ce e curios, uimitor și chiar de temut în acest din urmă discurs ținut la Sorbonna e tocmai această înfumurată amăgire de sine însuși, această imperturbabilă siguranță a unui ministru, punând ușurința sa de agitator sub steagul Republicei, învârtind fără maturitate cestiunile cele mai delicate, plănuind la programe confuze de noutăți îndoielnice, tratând cu dispreț tot ce s-a făcut înaintea lui și zicând grav: „Reintrăm în bunul-simț… Universitatea Franței va număra anul trecut între cei mai memorabili ai săi, între cei mai roditori pentru istoria sa… S-au îndeplinit o restaurare necesară… Universitatea nu era ieri decât o biurocrație; de la legea ce reconstituie consiliul superior încoace ea va forma un corp viu, organizat etc.“. Trebuie, la dreptul vorbind, ca cineva să fie foarte lăudăros ca să vorbească astfel, când are onoarea de-a trece ca o arătare fugitivă în capul unui Corp care a avut de șefi pe un Royer-Collard, Guizot, Cousin, Villemain. Dacă sunt reforme folositoare, necesare de realizat, și dacă d. ministru al învățăturilor se dedă cu ele c-o aplicație serioasă și reflectată, cu atât mai bine; n-am avea decât să susținem în această operă o bunăvoință inteligentă, chiar dac-ar fi cam îndrăzneață. Simpatiile nu i-ar lipsi; dar acele vechi metode, despre cari d. Jules Ferry vorbește cu atâta ușurință, pe cari le răstoarnă pretinzând că le transformă, fost-au ele într-adevăr atât de sterpe? N-au produs ele generații viguroase și puternice, cari au umplut o parte a acestui secol?

Așadar ele nu erau atât de neroditoare, ele erau din contra probate, pe când acelea ale d-lui Jules Ferry nu sunt încă și n-au dovedit cât plătesc. Dar vrea să suprime exercițiul discursului latinesc: bine, fie! E clar însă că acesta nu e decât un simptom și că această supresiune nu e decât începutul unei diminuări a studiilor clasice. E ușor pentru d. Jules Ferry, care are pe atât bun gust pe câtă competență, ca să se-ncumete a proba că pân-acum trăia cineva zece ani alături cu anticitatea făr-a o cunoaște, că aceasta era greșeala vechelor metode, că de acum vom putea pătrunde în acele regiuni necunoscute pe care ne încăpățânasem de-a le da ocol numai, dumneasa dovedește însuși că are o curioasă idee de maniera de-a învăța latinește când zice că de acuma-nainte se va învăța pentru a citi, nu pentru a scrie.

D. ministru al instrucției publice, în toate proiectele sale, în toate demonstrațiile sale, pare a uita că învățământul nu consistă numai și numai în a împlea capul copilului cu noțiuni multiple și confuze despre fel de fel de lucruri, ci că consistă mai cu seamă în a forma o natură intelectuală, un spirit capabil de-a gândi și ști. Iată la ce serveau de minune acele studii clasice, cari au primit frumosul nume de studii umanitare! D. Jules Ferry crede a fi zis tot punând reformele sale sub drapelul Republicei. Din nenorocire e de temut că acestea nu vor servi nici Republica, nici învățământul, nici Franța înainte de toate.

❦

POLITICA DE STAT ȘI POLITICA DE PARTID

Extrase din *Les nouveaux jacobins*, studiu de d. E. Vacherot,
membru al Institutului Franței.

[14, 15, 17, 19 și 20 august 1880]

I

Cum s-aseamănă demagogia pretutindenea! Pe când statele liberale în cari nu domnește platitudinea uliței se diversifică după geniul lor național, după instinctele înnăscute, ajungând pe rând unul la glorie militară, altul la înflorire în științe și arte, un al treilea la dominațiunea mărilor prin comerț și industrie, demagogia, stearpă ca idee, improductivă, lipsită de simț istoric, amenință a aduce, până și statele cele mai fericite prin inteligența și iubirea de muncă a poporului lor, la o platitudine, o vânătoare de posturi, o meschinărie personală care ascunde în sine decadența și descompunerea.

D. E. Vacherot, membru al Institutului Franței și, după cum se știe, republican din cei mai curați, publică în „Revue des deux mondes“ un studiu asupra Noilor iacobini, ale căruia cele mai multe pasaje vor dovedi ce mult seamănă politica de expediente a demagogiei franceze cu aceea a d-lui Brătianu, mutatis mutandis se-nțelege, adecă minus cultura franceză.

Iată dar acele pasaje:

> *Geaba dar mâniile zgomotoase ale partidului dominant, căci el nu crede nici în conspirațiile partidelor monarhice, nici în opoziția funcționarilor, nici în încercările clerului contrarie drepturilor statului. Ceea ce partidul dominant vrea e un cler servil, o administrație devotată, un partid conservator care să se dezintereseze de afacerile publice. Orice împotrivire îl irtează, chiar în marginile legii și ale Constituției. Orice inițiativă care nu e a sa îl supără. Orice putere politică, socială, religioasă care tinde a se constitui, a se organiza, a se dezvolta prin ea însăși îl neliniștește. El nu vrea nimic viu, nimic rezistent, nimic puternic împrejurul său. De aceea denunță pretutindenea inamici ai Republicei unui public credul și unui guvern slab.*
>
> *E natural ca un partid care-a cucerit puterea să voiască a o păstra. Există însă pentru partidul republican două maniere pe cari le-ar putea urma. Ar putea guverna și administra țara negândind decât la mărirea, puterea, prosperitatea și siguranța ei. Aceasta ar fi maniera cea mare și totodată cea sigură. „Căutați împărăția lui Dumnezeu, zice Evanghelia, și celelalte vă vor veni cu de prisos“. Aceasta e într-adevăr marea artă de conservare pentru un guvern în orice țară și într-a noastră îndeosebi: de-a-i face bine afacerile. Nu e nimic care să descurajeze mai mult de la luptă pe partidele ostile decât succesul unei politice bune, precum nimic nu le*

încurajează mai mult decât eșecurile suferite de-o politică rea. Dacă partidul republican ar voi să guverne și să administreze țara numai în interesul unic al țării ar vedea pe toată lumea asociindu-se cu Republica, făr-a avea nevoie de-a câștiga sau amenința pe cineva. Clerul, dacă l-ar fi respectat, ar fi fost bun-bucuros să-și poată împlini liber, sub drapelul republicei, opera de pace și de mântuire a sufletelor. Administrațiile, dacă le-ar fi protejat, n-ar fi cerut nimic alta decât de-a servi bine statul. Partidele pe cari nu le-ar fi persecutat în retragerea lor ar dezarma înaintea unei politici pre cât de fericite pe atât de îndemânatece. Cetățenii cei buni ai tuturor partidelor și cari sunt în foarte mare număr s-ar simți onorați de-a secunda un guvern într-adevăr național în împlinirea misiunei lui patriotice. Iată cum înțelegea Thiers să aclimatizeze Republica într-un pământ în care ea nu putuse prinde rădăcină. Când vorbea de-o republică liberală conservatoare, deschisă tuturor, înțelegea adevăratele condiții de putere și de dăinuire ale Republicei a treia. Dac-ar fi păstrat puterea și dac-ar mai fi trăit îndestul pentru a lăsa o tradiție puternică a acestei politici, am putea spera resignarea, dacă nu abdicarea partidelor și în orice caz pacificarea țării. Această speranță s-ar fi putut concepe cu atât mai ușor cu cât — pe terenul Constituției — devenise mai ușoară o clasare nouă a partidelor. Precum Republica fusese pusă în afară de orice discuție, vechile clasificări de republicani și monarhiști nu mai aveau rațiune de-a fi. Însemna a ieși din Constituție reamintindu-le și redeșteptând toate patimile și toate ambițiile pe cari ele le suscitaseră. Thiers, în scurtul timp al prezidenței sale, nu numai că învățase această politică; el a practicat-o chiar, deschizând poarta puterii la oameni din stânga și din dreapta, pe cari știa să-i apropie și să-i reconcilieze pentru opera comună a reorganizării naționale. El avea o vorbă pentru a caracteriza această manieră de-a înțelege guvernarea: „politica de stat“. Îndealtmintrelea aceasta e singura politică pe care el a practicat-o în toată cariera sa parlamentară. Politica de partid nu-i părea bună decât cel mult în opoziție, unde el a rămas totdeuna un om de guvernământ.

S-ar crede că reacția a inspirat partidului republican această politică de neîncredere și de escluziune față cu conservatorii monarhiști, cari au primit în mod franc republica constituțională. E o eroare. O minoritate numai a acestui partid, centrul stâng, a înțeles și a primit ideile lui Thiers în privirea aceasta. Majoritatea n-a făcut decât să se supuie, nutrind totdeuna intenția de-a păstra pentru ea puterea întreagă când va fi stăpână absolută. Chiar sub prezidenția lui Thiers, omul care e azi șeful acestei majorități, într-un discurs celebru în care anunța venirea nouălor straturi sociale, le-a dat conservatorilor a înțelege că ei nu mai au loc în guvernul acestei republice pe care ei contribuiseră a o stabili. Într-adevăr partidul care ține azi puterea a voit totdeuna de-a guverna și administra singur republica, pe care singur o visase, o pregătise, o impusese țării prin revoluții pe cari țara n-a avut decât să le sancționeze. Când partidul acesta zice și repetează că nu voiește să introducă pe inamic în cetate e cu putință ca să fie de bună-credință în esprimarea acestui sentiment de incurabilă neîncredere care-i e propriu. Dar mai e și un alt cuvânt pe care nu-l mărturisește nicicând: că interesul cauzei nu-l face niciodată să uite interesul partidului. Ca Republica să prinză putere și consistență prin concursul conservatorilor cari au servit sub alte regimuri cu aceasta nu-și bat deloc capul. Nu

există decât o republică care e după gustul lor: e aceea unde ei sunt tot, fac tot, dispun de tot.

Cu chipul acesta de-a înțelege republica acest partid a trebuit să aibă maniera sa de-a guverna și de-a păstra guvernul. A guverna și a administra țara preocupându-se peste măsură de conveninţele partidului în numele căruia guvernă, a căuta asigurări contra unei întoarceri a norocului luând drept deviză: „Cine nu e cu noi e contra noastră“, a nu vedea în vechii adversari decât niște dușmani cari trebuiesc supravegheați, înlăturați de la orice funcţie administrativă sau municipală, de la orice participare la viața publică și cari trebuiesc combătuți și urmăriți fără cruțare și răgaz, aceasta nu mai e politică de stat, ci politică de partid. Să nu se înșele nimica asupra înțelesului acestor cuvinte. Guvernul unui partid nu trebuie să fie neapărat un guvern de partid. Un partid poate guverna și administra țara așa încât să satisfacă toate principiile de ordine, justiție și libertate, toate interesele în adevăr naționale. Dacă guvernul republican și-ar face acest merit și această onoare, el n-ar fi un guvern de partid. Dar devine un guvern de partid făcând contrariul, sacrificând patimelor, prejudițiilor, intereselor rău înțelese ale unui partid, principiile de justiție administrativă, de libertate religioase, de pace, socială, principii cari ar fi trebuit să triumfeze tocmai în timpul Republicei. Iată politica care a precumpănit în partidul republican de când spiritul înțelepciunii pare a fi dispărut din mijlocul lui dimpreună cu omul de stat care ne inspira și dirija.

II

Politica de stat poate fi mai mult ori mai puțin nobilă, mai mult ori mai puțin corectă în mijloacele ce întrebuințează. Dar ea are un ideal, pentru că scopul ei predominează orice ambiție de persoană sau de partid. Ea are un orizon pentru că s-așază la înălțimea interesului național pentru a vedea și judeca toate. Politica de partid n-are scop, propriu-vorbind, căci posesiunea puterii, pe care ea o urmărește esclusiv, nu e decât un mijloc pentru orice politică demnă de acest nume. Ea nu are orizon pentru că vede și judecă toate numai din punctul de vedere al conservării personale.

Ei nu este aceasta arta de a guverna în care Royer-Collard, vorbind la mormântul lui Casimir Périer, credea a găsi părți divine. Vorba era prea frumoasă poate; dar, dacă nu e nimic divin în o asemenea artă, este ceva care înălță într-un mod singular, e mărimea scopului, nobleţea mijloacelor. Preocupându-se de aceste două lucruri politica pierde caracterul ei personal şi prea adeseori puțin moral. Ea devine acea artă despre care voia să vorbească Royer-Collard. E politica de stat în cea mai naltă putere a cuvântului.

Politica de partid nu are asemenea apucături; ea nu merge spre un scop mare; ea nu alege cele mai nobile mijloace. Ea se rezumă cu totului tot în espediente, unde conveninţele de partid precumpănesc interesele țării. Continuând această politică, partidul care e acum stăpân pe destinele noastre poate guverna câtva timp, dacă asta se cheamă a guverna; dar nu va avea deloc onoarea de-a fi înălțat fericirea Franței. Va merge astfel pe calea unui despotism fără mărire și fără glorie, care într-adevăr

nu conduce țara la aventuri, dar care o dezorganizează și o enervează printr-un regim în care violența e amestecată cu slăbiciunea, arbitrariul cu anarhia. Iată un iacobinism care n-are nimic teribil, dar despre care istoria nu va zice, ca despre cel vechi, că, dacă actele lui erau adeseori odioase, scopul lui era mare, pentru că era vorba de-a mântui revoluțiunea și patria. Ce va zice ea despre iacobinii actuali? Că privighearea lor n-a semnalat decât primejdii imaginare; că vitejia lor n-au esterminat decât inamici cari nu făcuseră nici un act de ostilitate; că în acest război trist și stupid a fost uitat străinul care ne ochește și care ne zâmbește de milă. Aceasta nu e de ajuns pentru a le asigura un loc mare în analele noastre republicane.

E o politică iacobină aceea care atinge dreptul comun. Dar asta e tot ce ea a păstrat din tradiția veche. O revistă repede a actelor sale ne va dovedi că ea n-are altă patimă decât iubirea de putere, altă țintă decât ideea de-a o păstra, altă purtare decât practicarea espedientelor. Aceste espediente variază după trebuințele acestei politice, mai mult suportate decât primite de către miniștrii noștri. Ba sunt concesii făcute partidelor estreme, ba sunt satisfacțiuni date amicilor; ba diversiuni imaginate pentru a distrage opinia publică; ba reclame de popularitate electorală. Mobilul rămâne pururea, același: interesul partidului.

E vorba de-a reforma magistratura? Partidul ce guvernă nu ține deloc la suprimarea inamovibilității; ceea ce propune e o reformă care să-i asigure devotamentul magistraților. Investitura nu i-ar displăcea, pentru că i-ar permite de-a elimina pe toți magistrații cari-i sunt suspecți pentru a-i înlocui cu magistrați a căror independență republicană ar avea, în cazul acesta, inamovibilitatea drept garanție. Dar ministeriul actual nici nu merge pân-a cere investitura. Ar accepta-o bucuros dac-ar trebui. Temându-se de rezistența Senatului, se mulțumește deocamdată cu reducerea numărului tribunalelor, rezervându-și dreptul de-a păstra pe magistrații devotați și a pune-n retragere pe aciia pe zelul cărora nu se poate întemeia. Deocamdată se revoacă un număr destul de mare de magistrați absolut ireproșabili. La ce reformele și revocările acestea? Înainte de toate pentru că voim ca s-avem locuri libere pentru amici, apoi pentru a se asigura prin intimidare de-o magistratură care, la caz de trebuință, să facă servicii, nu să dea hotărâri. Astfel se ruinează prestigiul unui corp destul de respectabil, căruia i se răpește încrederea și respectul fără de cari hotărârile date nu mai au nici o autoritate. A compromite astfel cea dentâi, cea mai necesară din instituțiunile noastre înseamnă oare a guverna pentru binele țării? O adevărată politică de stat și-ar fi făcut o datorie sfântă din respectarea acestui lucru, superior tuturor guvernelor cari trec, din respectarea vecinicei, inviolabilei justiții. Iată ceea ce uită politica de partid în preocuparea micilor ei interese.

E vorba de curățirea administrațiilor noastre? Iată iarăși un interes foarte mare al societății noastre franceze care e în joc. Dacă există vro țară care să aibă nevoie de-a fi administrată e țara noastră, unde slăbiciunea inițiativei private lasă un câmp atât de larg activității statului. Administrația centrală a unei țări ca Statele Unite poate fi schimbătoare și dată pe mâna inesperienței și incapacității unei clase de oameni pe cari cetățenii cei mai buni îi privesc ca pe un flagel al marii republice. Acesta e un rău, dar un rău care nu atinge puterile vii a acelei țări, căci fiecare stat al

uniunii are administrația sa completă, atât de fixă pe cât o permit vicisitudinile electorale. Dar într-o societate centralizată cum e cea franceză administrația, dacă nu e resortul, e cel puțin marele regulator al activității naționale. Introducându-se în ea schimbarea, arbitrariul, injustiția, inesperiența și incapacitatea prin invazia politicei, ea se dezorganizează. Când administrația nu mai funcționează la noi, sau funcționează rău, societatea franceză întreagă se simte atinsă în viața ei normală. Iată opera de desordine pe care politica de partid e pe cale de-a o împlini prin sistemul de purificare perpetuă pe care-l urmărește. Făcând aceasta, partidul guvernant nu voiește deloc nici să pună-n reformă abuzurile, nici să îndrepteze vițiile mașinei administrative. El voiește pur și simplu să schimbe personalul administrațiilor, pe care-l recunoaște că e capabil și aplicat la funcțiunile sale, dar pe care-l crede suspect numai și numai pentru că acest personal a funcționat sub alte guverne sau sub alte partizi. Și oare de ce partidul dominant pune atâta preț pe această reînnoire a personalului? Pentru că voiește să se servească de acesta ca de-un puternic agent electoral. Ceea ce partidul republican a reproșat atât de mult vechilor guverne și vechilor partizi, intervenția funcționarilor în luptele electorale, aceea practică el însuși fără nici un scrupul, fără nici o cruțare. Și nu se mulțumește numai a o face aceasta, dar o erige în principiu de guvernământ când cere de la funcționari nu numai respectul instituțiilor țării, ceea ce e și dreptul și datoria guvernului, dar cere încă de la ei pentru guvernul sub care servesc un devotament pe care ei nu-l datoresc decât statului. Astfel guvernul vrea ca să i se dea un concurs activ în toate împrejurările, oricând îl va reclama. Mai multe circulare ministeriale se esprimă în termeni formali în privința acestui punct delicat.

III

Cată să adăugăm că partidul care ne guvernă merge mult mai departe în politica sa de escluziune decât toate guvernele câte l-au precedat la putere.

Toate guvernele au cerut mai mult ori mai puțin concursul funcționarilor de toate soiurile în alegeri. Guvernele cele mai oneste și mai liberale îl cereau cu mai multă discreție și respectând libertatea agenților lor. Imperiul reclama zelul lor numai în împrejurări în cari n-ar fi fost prudent de-a-i rezista. Dar încolo puțin îi păsa Imperiului de originea funcționarilor cari-l serveau, fie bonapartiști, legitimiști, orleaniști sau republicani. Ba Imperiul ținea chiar îndeosebi ca să fie servit de funcționari încercați de sub guvernele vechi. Și, când republicanii voiau să accepte funcții sub administrația imperială, șeful statului se fericea de aceasta. Guvernul republican e mult mai strâmt în toleranța sa administrativă. Lui nu-i trebuiesc numai oameni dispuși a-i servi: nu, îi trebuiesc slugi, a căror origine să nu-i lase nici o îndoială. El taxează de suspecți pe toți funcționarii cari au servit sub alte guverne și nu lasă să-i treacă nici o ocazie pentru a-i înlocui prin amici și coreligionari. C-un cuvânt, pe când Imperiul lăsa poarta administrațiilor deschisă tuturor partidelor, înțelegând foarte bine că acestea, servind bine statul, îi serveau Imperiului însuși, Republica, sub dominația iacobinilor noștri, o închide tuturor partidelor, nu pentru că le crede suspecte, dar pentru că-i trebuiesc posturi multe pentru numeroșii săi amici,

Și iată cum această Republică nu mai este a tuturor, precum o cere frumosul ei nume, ci un fel de moșie esploatată de-o rasă de politicieni cari fac din politică o industrie. Am auzit adesea vorbindu-se de iluziile naive și de generoasa indignație a republicanilor sub guvernele monarhice, cari denunțau corupția acestora și apelul la apetituri. Gândeam atunci la frumoasa definiție a lui Montesquieu: „Republica e guvernul virtuții". Cu modul însă cu care el tratează afacerile publice partidul republican nu mai trece de cel mai onest și mai dezinteresat dintre partizi.

Voiți încă exemple ale preocupării electorale care domină toată politica guvernanților noștri?

De ce n-a propus guvernul conversiunea rentei, care ar aduce tezaurului 40 de milioane? Pentru că e un interes electoral la mijloc care trebuie menajat.

(La noi cititorul își va aduce aminte că „Românul" a protestat contra aplicării unei legi **în vigoare,** care acordă primăriei dreptul de-a percepe zecimi asupra băuturilor spirtuase. În Franța demagogia lucrativă nu propune legi pentru interes electoral, la noi se cere neaplicarea unor legi în vigoare, fiindcă lipsa de rușine a demagogiei noastre e mult mai mare.)

Alt exemplu: când d. prezident al Consiliului, pe când era ministru al lucrărilor publice, a propus și a făcut să se voteze de către cele două Camere marile sale proiecte de răscumpărare a drumurilor de fier, desigur că n-a gândit la altceva decât de-a acoperi țara cu căi de comunicație, cari, prin numărul și superioritatea esploatării lor, să accelereze progresul negoțului și industriei noastre. Dar nu e oprit de-a presupune că politicii cari au secundat ardoarea sa vedeau aci o armată de funcționari noi în serviciul guvernului republican în viitoarele alegeri. Și cum voiți să nu fie astfel când vedem acest partid mestecând pretutindenea politica, chiar în administrații cari o comportă mai puțin, precum în magistratură, la Universitate, în armată? În orice caz, un ministru de finanțe de școala veche n-ar fi consimțit niciodată de-a încărca visteria cu sarcini nouă și Thiers ar fi sărit din loc numai la simpla anunțare a unor asemenea proiecte.

IV

Știm că această politică fără ideal, fără doctrină, fără altă țintă decât cucerirea și păstrarea puterii, fără alt plan de purtare decât acela de-a nu scăpa nici o ocazie de reclamă pentru popularitatea partidului ce-o practică, știm că această politică se împodobește cu numiri avantagioase și cu rezoane specioase. Ni se zice că politica marilor principii și a marilor planuri e foarte frumoasă, dar că înainte de toate e vorba de-a-și da seama de ceea ce gândește și vrea țara, de ceea ce guvernul Republicei poate sau nu poate suporta pentru moment. Sunt multe lucruri cari s-ar putea face numaidecât, dar trebuiesc rezervate pentru ziua în care Republica nu va mai avea a se teme pentru existența ei; căci aceasta e vorba de care se uzează și se abuzează pururea. Dumnealor se măgulesc de-a avea o politică practică pentru care

au inventat un barbarism, oportunismul. Au cuvânt să laude această politică; dar ar fi mai bine de-a o practica. Ea a fost politica tuturor adevăraților oameni de stat. Făr-a vorbi de marii politici, al căror nume l-a păstrat istoria, avem în zilele noastre pe Cavour, Bismarck și Thiers, cari au escelat în această artă. Ei aveau, cei doi dentâi, politica marilor scopuri, al treilea pe acea a bunului-simț și a patriotismului. Au știut să se folosească de ocazii pentru a atinge scopul definit. Adeseaori ei făceau să se nască asemenea ocazii. Mai cu seamă Cavour și Bismarck.

Dar oare politica pe care am arătat-o mai sus prin chiar actele ei are câtuși de puțin ceva care să semene cu această din urmă.

Când vedem producându-se atâtea decrete nefolositoare cauzei publice, atâtea măsuri contra persoanelor și atât de puține reforme în privirea lucrurilor în sine, suntem ademeniți a întreba dacă partidul ce ne guvernă în acest moment mai are vreo altă grijă decât aceea de-a schimba pur și simplu personalul administrațiilor noastre. Unde se vede o politică de progres în această inițiativă pătimașă a deputaților noștri, care atinge totul? Nu e, înainte de toate, interesul electoral care-o provoacă și o inspiră?

N-are niminea cuvânt să zică că politica de azi e o politică revoluționară. Dar nu se poate numi nici conservatoare în înțelesul bun al cuvântului, pentru că turbură și agitează țara. Iacobinii noștri oportuniști sunt în stat ca-ntr-o proprietate cucerită, a căreia intrare e oprită oricui care nu e de ai lor și unde ei ar dori mai bine să se odihnească dacă n-ar avea un vecin incomod care să le strige în urechi: „Nu sunteți aci pentru a dormi…“

A câștiga și a păstra puterea, iată într-adevăr arta în care escelează partidul care domnește în acest moment. N-am voi să-i aplicăm o vorbă care-n limba noastră politică a devenit sinonimă cu anarhia. Dar, dacă luăm cuvântul în înțelesul lui originar, nu facem o injurie acestui partid dacă zicem că e maestru în arta acelei demagogii care consistă în a câștiga favoarea populară. Aristofan a făcut din demagog un portret care va rămânea adevărat în orice țară și în orice timp în care domnește democrația. În această satiră nemuritoare numai spiritul este al autorului. Tot restul nu-i decât espresia unui adevăr vecinic. Dar între arta demagogiei vechi, și arta demagogiei moderne este toată diferența care distinge democrația greacă de-a noastră. Poporul e pretutindenea un stăpân ignorant, simplu și credul, a căruia încredere e mai ușor de-a i-o câștiga dezmierdându-i prejudițiile, măgulindu-i patimile, studiindu-i gusturile și instinctele, decât făcându-și o datorie din a-l instrui, a-l admonia, a-l modera, a-l dirige pe calea înțelepciunii, a dreptății, a adevărului. Cuvântul lui Tacit va fi totdeauna adevărat: „A-l servi pentru a-l domina“. A instrui, a admonia, a dirige poporul? În toți timpii amicii lui cei mincinoși au protestat contra unei pretenții atât de aristocratice. Cum? Poporul suveran are trebuință de mentori? Ce fel? Nu e poporul, din natură chiar, înțelept, inteligent, instruit în toate câte-i trebuie să le știe pentru a-și exercita suveranitatea sa? Amăgitu-s-a el vreodată de câte ori n-a ascultat decât propriile lui inspirațiuni? Oare nu e o lipsă de respect pentru suveran de-a se îndoi de infalibilitatea sa? Și în toți timpii adevărații amici ai poporului au răspuns: că modul cel mai bun de-a respecta poporul și mai cu seamă de-a-l iubi e de-a-i spune adevărul. Tot aceștia adaogă că, cu sfătuitori sinceri,

democrația poate fi cea mai bună formă de guvernământ, dar cu curtizani cari își amăgesc stăpânul ea devine forma cea mai rea de guvernământ.

Marile noastre nații moderne nu mai cunosc demagogi în înțelesul antic al cuvântului, cari să strângă cu cuvântul lor insinuant sau mișcător un popor întreg, reunit într-o agora sau într-un forum. Mai sunt într-adevăr adunări populare în cari elocuența unui tribun poate face treabă. Dar ce mic e numărul acestor alegători în comparație cu mulțimile cari se grămădesc împrejurul urnei! Nu în adunări avem a căuta demagogia din vremile noastre. Partizile noastre democratice datoresc succesul lor îndemânaticei și puternicei lor organizațiuni în materie de alegeri. Capul partidului e un mare comitet dirigent care meditează și formulează parola, „le mot d'ordre“ al alegerilor; zicem parolă pentru că acel comitet se-ngrijește totdeauna de-a găsi cel mai simplu și cel mai popular cuvânt, iar nu un program mai mult ori mai puțin complicat, care n-ar fi nici priceput, nici de gustul sufrajului universal. Acest cuvânt e transmis comitetelor de departament dacă e scrutinul listei, comitetelor de arondisment dacă scrutinul e uninominal. Și aceste comitete, ajutate încă de subcomitete, sunt însărcinate de-a face ca masele să primească lozinca. Mai cu seamă cu acest scop se desfășură toată arta demagogiei moderne.

V

Nimeni nu cunoaște mai bine gusturile, instinctele, patimele, impresiile poporului suveran decât un comitet local; nimeni nu știe să-i vorbească mai bine limba pe care el o pricepe și care-l înduplecă. Elocuența tribunilor noștri n-are nici dibăcia aceasta, nici atâta tact, nici atâta potrivire momentană. Elocuența tribunilor poate lovi cu lovituri mari, adresându-se marilor pasiuni, marilor ambiții, marilor interese ale democrației naționale. Dar ea nu pătrunde, ca propaganda comitetelor, în micile patimi, micile interese, micile ambiții ale democrațiilor locale. În privirea aceasta cei mai umiliți delegați ai acestor comitete întrec pe cei mai abili oratori, al căror cuvânt nu se coboară nicicând până la aceste mici amănunte, atât de importante pentru succesul unei alegeri. Iată o artă pe care, în treacăt vorbind, n-o cunoscuseră nicicând partizile parlamentare din țara noastră. Ele au oratori cari fac discursuri frumoase la tribună. Ele au comitete generale cari adresează nobile, escelente circulare către alegători. Toate acestea cad de sus, nu se coboară deloc în adâncimile maselor populare. Numai un singur partid practică această artă a alegerilor populare cu aceeași îndemânare, cu aceeași ardoare, cu același succes ca și partidul republican, acesta, partidul democrației cezariane. Celelalte partide vorbesc sufrajului universal limba care i se cuvine sufrajului restrâns; ele confundă opinia publică cu sentimentul popular; ele practică alegerile sub regimul democrației precum le practicau sub monarhia constituțională.

Dar oare, dacă partidul republican nu pricepe a guverna țara precum pricepe a mânui corpul electoral, n-o fi datorind aceasta, afară de alte cauze, superiorității chiar a organizației căreia-i datorește câștigarea și conservarea puterii? Atotputernică pentru a învinge în alegeri, organizația aceasta nu este totodată o piedecă, pentru o direcție tare, neatârnată, într-adevăr națională a afacerilor publice,

pentru că pune guvernul sub dependența aleșilor, iar pe acești aleși înșiși sub dependența comitetelor electorale? Iată ceea ce esperiența dovedește deja și va dovedi din ce în ce mai mult dacă lucrurile vor urma cursul lor de pân-acum. De când partidul republican e stăpân necontestat pe putere se vede ce a devenit autoritatea, inițiativa, neatârnarea cabinetelor înaintea voințelor aleșilor sufrajului direct. Se vede din această politică de concesiuni, tranzacțiuni, espediente practicate de către miniștri cari se precedează. Dar ceea ce se știe mai puțin e că miniștrii noștri nu au mai multă neatârnare în administrația lor, precum n-o au în guvernul lor, și că exigențele individuale ale aleșilor noștri nu sunt mai puțin imperioase decât pretențiile lor parlamentare. În realitate majoritatea Parlamentului nu guvernează numai, ci și administrează totodată. Funcționarii de orice ramură și de orice rang atârnă mult mai mult de senatori, dar mai cu seamă de deputați, decât de miniștri, de șefii lor naturali, înaintea cărora sunt responsabili. Membrii Parlamentului sunt aciia cari hotărăsc mai adeseori cestiunile de afaceri, cari nu mai trec prin cabinet sau prin Consiliul de Miniștri decât pentru a primi confirmarea oficială. Dar ceea ce nu se știe asemenea e că stăpânii miniștrilor mai au ei înșiși pe stăpânii lor în comitetele electorale cari i-au scos în alegeri. Aceste comitete semnalează voințele lor individuale sau generale aleșilor, cari le transmit miniștrilor, iar aceștia nu fac decât să le înregistreze. Iată cum funcționează mașina guvernamentală și administrativă sub regimul actual. E guvernul de jos, substituit guvernului de sus. Sunt republicani cari cred că acesta e idealul unui guvern democratic. Alții cred, din contra, că orice inițiativă în privirea guvernământului și a administrației trebuie să pornească de sus, că aceasta e esența chiar a guvernământului, fie sub republică, fie sub monarhie, căci orice altă manieră de a guverna și administra e antipodul guvernământului și administrației, e pură anarhie. Fără a voi să pătrundem scopurile șefului majorității republicane, nu ne vom prea risca afirmând că întâia manieră de-a pricepe guvern și administrație nu-i poate fi pe plac. De aceea oare va fi gândind de-a reînnoi în curând prin scrutinul de listă această majoritate prea ocupată cu micile ei afaceri, prea aruncată în micile ei pasiuni pentru a forma o adevărată majoritate de guvernământ? Dar dacă-i place o politică de stat de ce nu face decât o politică de partid? Și dacă patriotismul său visează o Franță puternică și mare încă, cu toate dezastrele noastre, de ce începe prin a o desbina și slăbi, prin „mots d'ordre“ ale sale îndreptate contra unui pretins inamic dinlăuntru?

Politica de espediente duce câteodată mult mai departe decum ar voi cineva. Se știe unde ea a dus Imperiul. Și aceea era cu mult mai mult o politică de espediente decât de planuri cu maturitate concepute și bine definite, așteptând ocazia pentru a le pune în executare. Dacă pricepem bine spiritul în care erau concepute și executate marile întreprinderi ale Imperiului al doilea, vom vedea că ele nu erau decât espediente imaginate pentru a ocupa închipuirea vie a poporului nostru și pentru a-l distrage de la trebuințe și de la aspirațiuni pe cari Imperiul nu era în stare a le satisface. Războiul în Orient n-a fost decât un espedient pentru ca, prin glorie militară, să facă să i se uite originea. Ce-a câștigat Franța din acel război? Ceea ce au dovedit cu de prisos evenimentele posterioare. Războiul din Italia au fost un alt espedient pentru a reafla o popularitate care începea să se piarză. Dacă el ar fi fost

întreprins c-un scop într-adevăr politic ar fi fost urmat de completa eliberare a teritoriului italian. Atunci s-ar fi evitat alianța Italiei cu Prusia și dezastrul de la Sadova. Războiul din Mexic n-a fost iarăși decât un espedient din cele mai romantice, imaginat pentru a distrage spiritul public. Războiul cu Germania a fost cel din urmă espedient, unde norocul Franței a trebuit să se întunece deodată cu acela al dinastiei. „E războiul nostru“ a zis acea nefericită femeie care a trebuit să sufere atât de mult. Nimic nu era mai adevărat; se simțea trebuința de a se ridica prin un nou Solferino după Waterloo diplomatic. Monarhia lui Napoleon III era una din acelea care nu putea trăi fără espediente, pentru că nu putea să se lipsească de popularitate. Monarhia Burbonilor n-a crezut niciodată că are nevoie de popularitate și, dacă a căzut cu toate acestea, n-a atras în cădere-i țara după sine.

❦

[17 august 1880]

O sumă de cetățeni din toate părțile țării se plâng de sporirea dărilor făcute de noul recensământ fiscal și ne întreabă din ce cauză liberal-naționalii noștri, între ale căror frumoase promisiuni la '76 era și „scutirea pungii contribuabililor“, nu se mulțumesc cu cât au atins-o până astăzi în cei din urmă patru ani și acum îi mai încarcă sarcinile. Vom răspunde la această întrebare în treacăt, lăsând deocamdată orice teorie economică și înșirând numai câteva condeie din bugetul cheltuielilor statului. Am dori ca din locurile competente să ni se rectifice socoteala de mai jos dacă, din norocire, cum nu credem, va fi greșită. Iată dar, ca un fel de urmare la cele ce ziceam zilele trecute asupra cumulurilor patriotice, câteva șiruri destul de clare, credem:

D. general Slăniceanu (care, pe cât ne-aducem aminte, la 1876, când a fost trei-patru zile la Livadia, a luat ca speze de călătorie oficială suma de franci 10.000) a luat acum, mergând pentru o inspecție de câteva zile în Dobrogea, speze de călătorie … … … … fr. 7000

D. Protopopescu de la visterie, pentru o plimbare în străinătate cu familia, sub pretextul că merge să studieze cum se înmagazinează sarea, a luat ca speze de călătorie … … … … 5000

D. dr. Crețulescu, ministru la Roma, aflător de vreo câteva luni în București întru căutarea intereselor sale particulare, ia pe an … … … … 60.000

D. C. Exarcu, ministru la Atena, asemenea ia pe an … … … … 40.000

D. Dum. Brătianu, ministru la Constantinopol, tocmai când e fiertul fierului în Orient, aflător în Pitești la alegerile județene, aflător de atuncea

încoace la băi, ia pe an … … … … fr. 60.000

D. Câmpineanu, aflător acum în străinătate, guvernator al Băncii Naționale, care-și începe operațiile peste câteva luni și care nu e încă instalată, a și început a lua pe an, pe lângă locuință, lemne, serviciu … … fr. 36.000

D. Cantacuzino, ca director la Regia Monopolului de Tutunuri, ia pe an … … … … 24.000 și ca subguvernator la Bancă … … … … 24.000

D. Calenderoglu, director la Căile Ferate, în plimbare de la Berlin la București, pe an … … … … 48.000

D. advocat E. Stătescu, în aceeași calitate cu precedentul și lipsind din țară de câteva luni întru căutarea sănătății … … … … 36.000

D. Dimitrie Sturdza, comisar al guvernului pentru primirea căilor ferate, aflător astăzi în străinătate tot întru căutarea sănătății … … … … 48.000

Deocamdată să ne oprim aci cu statistica lucrativității patriotismului, pe care avem s-o continuăm din când în când, pentru edificarea curioșilor cari se miră de sporirea dărilor. Cum vedem, sub titlul de lefuri, diurne, speze de călătorii și misiuni, zece patrioți, numai zece (și sunt mulți!) înghit pe an pe puțin aproape o jumătate de milion din casa statului. Cunoaștem apoi patrioți, stâlpi ai democrației române, cari iau 100 de franci diurnă, sub titlul de misiuni ordinare și extraordinare, pentru a merge la vânătoare.

Vom reveni asupra acestui obiect interesant pentru a dovedi cu bob numărat că dintre membrii marelui partid liberal-național puțini, foarte puțini sunt patrioți gratis.

Apoi să nu fie guvernul silit, pentru a susține sentimentele patriotice ale partizanilor săi, pentru a le alimenta căldura sacră a marilor principii democratice, să sporească sarcinile poporului suveran? Marile principii sunt marfă de lux, care trebuie plătită din greu, și obrazele subțiri se țin cu cheltuială.

❦

[19 august 1880]

Acum câteva zile se răspândise vorba în București că pe lângă fortul Arab-Tabia s-ar fi ivit bande de insurgenți bulgari, că trupele noastre de graniță ar fi trimis patru călărași parlamentari ca să previe pe acele bande de a nu se apropia de nu vor să fie întâmpinate cu foc și că acei insurgenți ar fi împușcat, contra oricării obicinuințe, pe parlamentari. Era un zgomot atât de

greu de crezut încât ne-am abținut de a-l reproduce chiar sub cea mai deplină rezervă. Peste o zi sau două foile din Viena cuprindeau telegrame în cari se vorbea de o ciocnire între trupe române și bande bulgare ce ar fi avut loc la 11/23 l.c. pe lângă Arab-Tabia, cu care ocazie trupele au făcut mai mulți prizonieri. Foile străine din București au reprodus și comentat știrea aceasta. Numai „Monitorul oficial“ și foile oficioase ale guvernului tac cu totului tot asupra acestei afaceri, ca și când am trăi în satul lui Cremene și lucrul n-ar fi interesând pe nimenea. Principalul organ al guvernului vorbește despre bunătatea estraordinară a recoltei, despre lenea și nepăsarea românului, ține predici de morală țăranului, pe când i-ar fi fost mult mai ușor de a ținea asemenea predici escelenților directori de bănci și de drum de fier cari ocupă funcții despre cari nu pricep nimic, jefuind tezaurul și societatea cu sume enorme, nu însă acelor bieți oameni cari muncesc pentru a purta în spate sarcina pseudocivilizației Costineștilor și Mihăleștilor și cari n-au răgaz de goana percepției ce, sub sute de titluri, îi iau, fără nici o compensație, până și cea din urmă para din pungă. Dar acestea în treacăt. Rămâne constatat că, pe când satul arde, baba din Strada Doamnei face toaletă și adresează lecții de morală tocmai acelora pe cari ar trebui să-i scutească de asemenea insipidități. Vază-și bârna din ochiul propriu, nu așchia din ochiul altora.

Suntem reduși la rolul ca în țara noastră proprie să aflăm din ziare străine noutățile ce o interesează. Astfel „Corespondența politică“ scrie că la 11 august, deci în ziua chiar a ciocnirii de lângă graniță, cabinetul nostru a primit o notă a guvernului bulgar prin care ni se dă satisfacție în privința unui conflict de jurisdicție consulară în același timp principele Alexandru a exprimat, față cu gerantul agenției noastre diplomatice din Sofia, dorința ca guvernul din București să se mulțumească cu această satisfacție. În acest stadiu al lucrurilor fiind, d. Boerescu a dispus ca agentul român, d. Sturdza, să fie gata a pleca la Sofia, pentru a intra în tratări spre aplanarea altor diferențe cu Bulgaria.

Despre nihiliștii cari s-ar fi aflând în țara noastră i se scriu ziarului „Augsburger Allgemeine Zeitung“ următoarele:

> *Nu e de mirare că și-n România, megieșă Rusiei, s-a refugiat un număr de nihiliști, susträgându-se prigonirilor, sau pentru a renunța cu totul de la planurile lor de răsturnare, sau pentru a aștepta un timp mai favorabil decât cel de acum. Pe de altă parte e iarăși natural ca comitetele Loris-Melicof să nu se mulțumească numai cu restabilirea liniștei și cu asigurarea momentană a dinastiei, ci că ar voi să se*

asigure și de la viitor. Cu scopul acesta urmărește liniștit, însă energic, pe nihiliști în ascunzătorile ce le-au aflat în Rusia, dar a pretins totodată de la Ministerul de Externe ca să intervie pe lângă guvernele europene pentru ca și în străinătate nihiliștii să fie urmăriți sau cel puțin supravegheați. Și guvernul din București a primit o invitare în înțelesul acesta, pe care voiește a o și urma, întâmpinând însă curioase dificultăți. E adevărat că în ultimele luni un număr cam însemnat de persoane din Rusia s-au stabilit în România, dar mai cu seamă în Moldova, persoane cari trebuiau să pară suspecte din cauză că nu sunt în stare să dea deslușiri suficiente asupra scopului petrecerii lor în țară; dar dacă autoritățile române stăruiesc în cercetările lor asupra persoanelor bănuite de nihilism se vede în cele mai multe cazuri că aceste persoane, după toată aparența, se țin de societăți nihiliste, dar se pot legitima totodată ca agenți ai poliției rusești și ai panslavismului. Astfel supravegherea nihiliștilor devine pentru poliția română grea, dacă nu imposibilă.

În privința cestiunii Dunării i se scriu aceleiași foi următoarele:

Această cestiune, care are atât interes pentru cabinetele europene încât a format, în Camera Comunelor din Anglia, obiectul unei interpelări, e o abilă trăsătură de șah a diplomației rusești, căci ea are o parte care nu s-a considerat îndestul în Viena și la Berlin. Cestiunea dominării Dunării a pus pe cabinetul Brătianu în rea strâmtorare; căci dacă va ceda pretențiilor Austriei în privirea prezidiului în Comisia Dunăreană și în privirea votului preponderant (pretenții sprijinite cu căldură și de Germania), atunci nu numai opoziția de pân-acum, dar și partidul lui propriu îi va face imputarea că a trădat drepturile de suveranitate ale țării. Chiar ministrul plenipotențiar al principelui Carol pe lângă Republica Franceză, d. Cogălniceanu, e de această părere și a elaborat un memoriu în care acuză pe cabinetul Brătianu de trădare de patrie dacă va ceda pretențiilor Austro-Ungariei. Această împrejurare ar fi de ajuns pentru a face ca ministeriul Brătianu să fie foarte precaut și cumpătareț în cestiunea dunăreană, dar la aceasta se mai adaogă și următoarea considerație de politică esterioară:

Austro-Ungaria și Germania ar voi să tragă foloase din poziția în care România se află față de Rusia, dar nu se arată înclinate de a da României, pentru concesiunile ei un ecuivalent oarecare, afară de niște asigurări superficiale, pe când Franța, Italia și Anglia, deși se feresc în espunerile oficiale de a se îndușmăni cu Austro-Ungaria și Germania pentru cestiunea dunăreană, au dat a înțelege pe sub mână, însă clar, cabinetului, din București că, dacă România ar ceda Austriei stăpânirea Dunării nu și-ar îndeplini misiunea de stat neutral la gurile Dunării și că puterile apusene, în oarecari împrejurări, ar vedea mai bucuroase gurile Dunării în mânile rușilor decât în mânile unei Românii slabe și cu totul dependente de Austria și Germania.

Iată dar perspectiva pe care ne-o deschide, pentru un viitor foarte apropiat poate, politica esterioară a patrioților lucrativi.

❦

[20 august 1880]

Am dat în numărul de ieri relația pe care a primit-o „Gazeta generală de Augsburg“ despre cestiunea dunăreană. După acea relație, una dintre considerațiile de politică exterioară care fac ca ministerul Brătianu să fie foarte cumpătat și cu luare-aminte este că

> *Austro-Ungaria și Germania ar voi să tragă foloase din poziția în care România se află față cu Rusia, dar nu se arată înclinate dea da României pentru concesiunile ei un echivalent oarecare, afară, de niște asigurări superficiale, pe când Franța, Italia și Anglia, deși se feresc în espunerile oficiale de a se îndușmăni cu Austro-Ungaria și Germania pentru cestiunea dunăreană, au dat a înțelege pe sub mână, însă clar, cabinetului din București că, dacă România ar ceda Austriei stăpânirea Dunării, nu și-ar îndeplini misiunea de stat neutral la gurile Dunării și că puterile apusene, în oarecari împrejurări, ar vedea mai bucuroase gurile Dunării în mânile rușilor decât în mânile unei Românii slabe și cu totul dependente de Austria și Germania.*

Ca o completare a acestor șiruri, în cari se subliniază cumpătarea și precauțiunea ministerului Brătianu, găsim niște informații destul de interesante în „Neue freie Presse“. După cele ce află foaia vieneză, cestiunea Dunării poate fi de acuma considerată ca rezolvată în sensul Austro-Ungariei. Art. 4 al anteproiectului atribuie delegatului austriac prezidența Comisiei Dunărene și dă, în caz de paritate de voturi, preponderanță votului prezidentului. România ridicase oarecari obiecțiuni contra acestui articol. „Neue freie Presse“ află că Austro-Ungaria și România s-ar fi aflând astăzi în negoțieri pentru a găsi un mijloc de a ridica prin vreo concesiune orice greutăți din partea Principatului. În același timp, „L'Indépendance roumaine“ află că negoțierile ce se urmează la Viena în privința Dunării merg încet. Austria, zice ziarul francez, ca preț al concesiunilor ce consimte dânsa să le facă în această cestiune, cere ca România să adereze pe față la alianța austro-germană. Se pare că la Berlin se promite în schimb prințului Carol regalitatea și un concurs puternic pentru organizarea militară a țării.

❦

[21 august 1880]

Față cu știrile publicate de ziare străine despre ivirea de bande armate la marginele Dobrogei, foaia oficioasă din Strada Doamnei găsește de cuviință a desluși opinia publică că n-au fost decât niște bieți turci, pieritori de foame, cari nu mai găsesc alt mijloc de trai decât acela de-a se înarma și de-a prăda.

Cu atât mai bine dacă nu e nimic mai mult. Am reprodus acele faime fără a le da importanță și am cerut deslușiri cari ar fi trebuit să se dea de mult, mai întâi pentru motivul că știrile apăruseră în „Neue freie Presse“, organ amic al guvernului roșu, al cărei corespondent bucureștean e, dacă nu ne înșelăm, colaborator la „Românul“. Un alt ziar german, asemenea amic al guvernului și care apare chiar la noi în București, e de ex. departe de-a da deslușiri atât de nevinovate ca ziarul nostru oficios. E în orice caz mai bine dacă am atras atenția publicului asupra zgomotelor ce circulau și aci și în străinătate și dacă, spre liniștirea lui, li se dă dezmințire dintr-o parte de nu iubitoare de adevăr, cel puțin în stare de-a ști, din sorginte oficială, la ce se reduc în realitate zgomotele.

Dar „Românul“ nu se mulțumește cu atât. Neținând seamă că știrile ce le-am reprodus le datoream unei prietene a guvernului roșu și a d-lui I. Brătianu îndeosebi, gazetei „Neue freie Presse“, ar vrea să-și dea aerul că noi le-am fi scornit, precum am scornit „bandele bulgare de la 1868“.

Dați-ne voie. Bandele bulgare au existat foarte frumos, au fost protejate de d. Brătianu și, dacă le-ar fi ținut curelele, ar fi pus de pe atunci chestia Orientului în mișcare. Aceasta n-o spunem noi, ci o autoritate în materie, d. dr. Jirecek, bulgarofil de mâna întâia și care e, în privirea aceasta, foarte bine informat.

Iată dar ce povestește d. Jirecek:

> *La 1866 ministrul Brătianu se adresă lui Rakovski, care din București pregătea prin gazetele sale o revoluție în Bulgaria, ca să formeze o legiune bulgară.*
>
> *În iunie 1867 Hagi Demitar Asenov și Ștefan Caragea trecură cu o ceată bine organizată și uniformată de 150 de oameni la Șiștov peste Dunăre. (Cf. Geschichte der Bulgaren, pag. 557 și 558).*

În ediția cehă a *Istoriei bulgarilor* favorizarea formării de bande din partea d-lui Brătianu e descrisă mai pe larg și am reprodus textul într-un număr trecut al „Timpului“.

Așadar certe-se „Românul“ cu d. Jirecek în privirea aceasta și cu amicii de atunci ai d-lui Brătianu, din cari cei mai mulți trăiesc încă și or fi desigur astăzi oameni mari în patria lor.

❦

[21 august 1880]

Tânărul d. G.C. Cantacuzino, directorul Regiei și viceguvernatorul Băncii Naționale, ne spune nouă prin „Românul“, cum am arătat mai sus, că leafă de la Bancă nu primește încă și nu ia 48.000 franci pe an, ci numai modesta retribuție de 19.380 lei de la Regie. Ne pare rău că aceasta nu se-ntâmplă încă, dar sperăm că lucrul se va îndrepta. Doar n-o fi voind tânărul d. Cantacuzino să servească patria *gratis* la Bancă. Nu de altceva, dar sacrificiile făcute pe altarul patriei de către onorabila tagmă a patrioților ne inspiră o adevărată groază. Ne aducem aminte că onor. mucenic Simeon Mihălescu a servit asemenea *gratis* ca director al Ministerului de Interne, taman în timpul scabroasei afaceri.

O mică observație.

> Eroarea „Timpului“, zice tânărul d. Cantacuzino, e evidentă; dealtmintrelea ea nu mă surprinde, *domnii conservatori păstrând obiceiul de-a ne judeca după dumnealor, iar nu după noi.*

Oare tânărul d. Cantacuzino n-ar avea bunăvoință a ne spune care e acel om din partidul conservator, tânăr sau bătrân, care, în vremea regimului *catargiesc*, de tristă memorie cum am zice, să fi luat de la stat vreo leafă, nu de 48.000, dar măcar modesta retribuție de 19.380 lei? Ne-ar îndatora foarte mult dacă ne-ar arăta un asemenea personaj în rândul conservatorilor.

Ca corolar al acestei modeste întrebări mai dăm încă două exemple de cumul patriotic.

Există, bunăoară, în tagma patrioților, un d. doctor Sergiu.

Iată lista de ocupațiuni liberale-naționale, însă retribuite, ale acestui domn:

1) deputat (diurnă),

2) ajutor al primarului de București,
3) medic la internatul Sf. Sava,
4) *item* la Matei Basarab,
5) *item* la Internatul central de fete,
6) medic primar la Spitalul de copii,
7) profesor de fiziologie la Facultatea de Medicină.

Urmăm cu luminosul prototip al cumulului din România, cu d. dr. Davila:

1) inspector general al serviciului sanitar al armatei (leafă și rang de general),
2) profesor de chimie la facultate,
3) membru al Eforiei spitalelor,
4) membru al Consiliului permanent al instrucției publice,
5) locțiitor de decan al Facultăței,
6) inspector al Muzeului anatomic de la Colța,
7) omnipotentul dirigent al Institutului de orfane „Elena Doamna“.
8) președinte al Societății de arme,
9) membru în consiliul de administrație al fabricei de *chibrituri,*
10) vicepreședinte al Societății corpului didactic,
11) vicepreședinte al Societății pentru cultura poporului român.

Acest d. vicepreședinte al Societății corpului didactic și al Societății pentru cultura poporului *român* nu știm nici măcar dacă are naturalizația. Sigur e însă că, de mulțimea ocupațiilor sale, n-a avut timp să-nvețe românește. Dar de la un adevărat patriot nici nu se cere una ca asta; chiar numai bulgăreasca e de ajuns uneori pentru a fi om mare în statul român, ba există patrioți cari nu știu în perfecțiune alte limbi decât acel idiom ariac, cam degenerat, de care se ocupă cu un zel lăudabil d. dr. Barbu Constantinescu, unul dintre tinerii noștri filologi.

❦

[22 august 1880]

În urma încărcării programelor cu fel și fel de studii elementare și neelementare din domeniul celor mai deosebite științe, statele apusene au ajuns a simți că liceul nu mai e un institut de educație, ceea ce-a fost în secolii trecuți, ci un institut al învățării pe de rost a mii de lucruri cari n-au

nici un efect asupra dezvoltării normale a inteligenței sau asupra formării caracterului.

Față cu o asemenea stare de lucruri s-au născut două curenturi opuse în lumea pedagogică. Curentul materialist renunță la educație; el ar vrea înlăturarea obiectelor cari au de scop dezvoltarea inteligenței pentru ea însăși și punerea aparatului intelectual într-o stare în care să se poată adapta cu ușurință oricării probleme. Curentul materialist voiește a da elevilor numai cunoștințe de-o utilitate materială; curentul opus află, din contra, ca în școala primară și în liceu numai obiectele acelea sunt folositoare cari au o influență sigură asupra creșterii.

Efectele acestei stări de lucruri amestecate au început a se resimți pretutindenea. Ar fi de prisos a discuta teza că omul e în esența lui o ființă eminamente ideală. Ceea ce face un om de bunăvoie, sub impulsul naturii sale morale, nu seamănă nicicând cu ceea ce face silit, numai pentru plată sau numai pentru câștig. Se vede dar câtă importanță are educația care tocmai îl deprinde a face de bunăvoie, fără speranță de plată sau teamă de pedeapsă, ceea ce e bun, drept, adevărat. Învățătura numai ca atare nu are a face cu creșterea. Învățând pe de rost numirile tuturor orașelor de pe pământ și toate formulele chimice, toate numele speciilor de plante și de animale, această masă de cunoștințe, oricât de nouă ar fi pentru o inteligență, n-o fac nici mai iubitoare de adevăr, nici mai îndemânatecă de-a judeca și de-a distinge drept de strâmb. Învățătura consistă în mulțimea celor știute, cultura în multilateritatea cunoștințelor, creșterea nu consistă nici într-una, nici într-alta. Ea consistă în influența continuă pe care-o au lucrurile învățate asupra caracterului și în disciplinarea inteligenței. Când aceste două lipsesc, oricât de multe și-ar fi apropriat capul în mod mecanic, omul simte în sine un gol moral, care din toate e cel mai insuportabil și care conduce mintea nedisciplinată la cele mai triste abateri.

E drept că acel gol se umple, pentru că omul, cât trăiește, vede, aude și simte și-și face o educație a sa proprie — dar cu ce se umple, care-i acea educație, asta-i cestiunea. Astfel vedem ca într-o țară ca cea rusească, atât de mare, atât de bogată în resurse materiale, unde lipsesc cauzele reale de strâmtorare, de sărăcie și corupție, dar unde creșterea e neglijată în favorul mulțimii cunoștințelor, efectele acestei instrucțiuni sunt foarte triste. Capetele nu citesc nici pe Aristotel, nici pe Cicero, dar golul ce rămâne prin nedisciplinarea minții și caracterului se umple cu idei nihiliste de răsturnare a tot ce există, de intervertire a ordinii sociale cu susu-n jos.

Mai e nevoie să vorbim de societatea noastră, de cumularzii, de vânătorii de funcții, de alergătorii după reversibilitate, de gazetarii și advocații, de politicii cei eminenți și de altă tagmă patrioticească?

Dacă ne vom uita bine vom vedea că prototipurile luminoase ale cumulardismului sunt tocmai oameni cari nu și-au bătut mult capul cu latineasca și greceasca, ci cari au studii reale, de o utilitate directă și cari, după teoria „Românului“, n-ar avea nevoie de funcții. Ei bine, medici ca dd. Davila, Sergiu, Grecescu, Racoviceanu etc. etc., cari, după teoria materialistă, n-ar avea nevoie de posturi pentru a trăi, cumulează cu toate acestea câte zece, din cele mai incompatibile.

Ceea ce le lipsește tuturor nu ar fi pe atât știința, care se poate câștiga oricând prin muncă, ci creșterea, iubirea de a o câștiga, iubirea de adevăr, pe cari cineva nu le mai poate deprinde la o vrâstă mai înaintată. Copacul, ca să nu crească strâmb, trebuie îndreptat de pe când e mlădios și tânăr; mai târziu, când toate deviațiunile de la calea dreaptă s-au învârtoșat în el, geaba-l mai sucești. Se poate îngroșa, se poate întinde, numai drept nu va mai fi.

Așa e și cu mintea și cu caracterul. Dacă ele nu se disciplinează în copil încă, dacă nu i se imprimă adânc în toate apucăturile sale iubirea de adevăr și de muncă, să tot învețe el chimie și medicină și tot ce-o pofti, tot cumulard și vânător de câștig în socoteala altora va rămânea.

Vom reveni asupra cestiunii educației în școalele noastre, precum și asupra rolului ce l-ar putea avea, deși nu-l are, studiul clasicității pentru creștere. Deocamdată observăm numai că cearta care-n Apus s-a încins între partizanii educației și aciia ai utilitarismului la noi nu există, pentru că nu există nici educație, nici utilitarism în învățământ, ci o grămădire nesistematică de tot soiul de obiecte, o încărcare a programelor cu tot soiul de materii, din cari nici una nu se-nvață cum se cade. Citām o singură materie, pentru ca să se vază stârpiciunea unui asemenea învățământ. Din clasa I primară până la cea supremă liceală se învață gramatica într-un chip ori într-altul: românească, latinească, grecească. Ei bine, există bacalaureați, mai mult, există profesori de facultate cari nu știu a scrie în nici o limbă din lume o frază corectă. Dar oare când aparatul gândirii, identic cu acela al limbei, e atât de neglijat, ce s-o fi alegând din așa-numita știință a acestor oameni, din mulțimea de coji indigeste a unor cunoștințe străine pe cari pretind a le avea în cap?

❦

[23 august 1880]

E sigur că nu numai partidul guvernamental, dar chiar șefii lui, d-nii Rosetti-Brătianu, au o cunoștință deplină despre turpitudinele cari se-ntâmplă sub regimul lor; ba despre d. Brătianu îndeosebi putem presupune că are chiar facultatea de-a le aprecia din punctul de vedere al statului. Cumulul nerușinat al multora din membrii tagmei patriotice, lefurile mari ce și le-au așternut în familie directorii Băncei Naționale, fără a se pricepe câtuși de puțin în materii tehnice și financiare, corupția sistematică a administrației, ușurința cu care s-a sporit bugetul cheltuielilor în trei ani cu 34%, incalificabila tăinuire a unor sume de milioane în sămile visteriei, precum suma de 8 milioane primită de la Rusia, toate acestea sunt fenomene ale unei vieți publice cari se impun de sine și cari nu pot lăsa oamenilor de stat din partidul guvernant nici un fel de iluzie asupra perversității elementelor de cari se servesc. E asemenea evident că nici unul din aceste păcate nu i se poate imputa fostului regim catargiesc. Cauza pretinsă pentru care acest guvern ar fi căzut, ingerința în alegeri, e un adevărat merit alături cu organizația electorală a partidului roșu, bazată pe coruptibilitatea și intimidarea corpului electoral, precum și pe falsificarea listelor. Astfel, în provincii s-a întâmplat următoarele cazuri. Oameni c-o avere mică, o casă în oraș și zece pogoane pământ pe vro moșie au fost înscriși în colegiul I. Au votat și ales — pentru guvern se-nțelege — trei-patru ani de-a rândul, fără să plătească nici o dare, necum cea corespunzătoare colegiului în care fuseseră înscriși. În sfârșit fiscul procedează la încasarea dării restante. Abia atunci se dovedește însă în fața cui stă. Casa e de mult vândută, cele zece pogoane asemenea, onorabilul alegător al colegiului I e un om care n-are nici o avere și care ar trebui să figureze în colegiul IV cel mult, nu în cel întâi. Dar restanța aceasta, falsă prin chiar natura ei, se împlinește cu toate acestea. De la cine însă? De la comuna rurală în care alegătorul este înscris. Va să zică tot comunitatea țărănească plătește dările mari ale alegătorilor frauduloși trecuți de guvern în listele colegiului I pentru a-și asigura majoritățile locale.

Să nu ni se zică aci că guvernul nu știe nimic de toate acestea, că primul-ministru e străin de mașinațiunile locale ale partidului său. Putem dovedi că o serie întreagă de relele ce ne bântuie au fost chiar formulate de miniștri actuali. Astfel într-una din ședințele Adunării d. Brătianu, pe atunci

ministru de finanțe, au găsit ocazie de-a face următoarele mărturisiri caracteristice:

> În fața unei nevoi atît de mari, nu numai a nevoilor tezaurului de astăzi, dar și a nevoilor sociale, nu am ce face. *Noi ne-am întins mai mult decît mijloacele noastre de producțiune pot să sufere, ne-am făcut o administrațiune pe un picior cum au făcut-o societățile acele cari au ajuns la o dezvoltare atît de mare* că sînt puține în analele istoriei, ca Franța, Englitera etc. Prea am copiat legile acelor societăți și am creat un personal pe care nu avem cu ce-l plăti.
>
> Dar, se va zice, ce să facă acei nenorociți? Ei, apoi de ce să zicem aceasta numai de funcționari? Ce fac acei nenorociți arendași cari au sărăcit? Și ei au făcut tot cum a făcut administrațiunea, au cheltuit prea mult; familii numeroase și bogate, cu capitaluri, au ajuns să ceară. Ce fac comercianții români cari au ajuns în starea în care-i vedeți? Societatea întreagă s-a pus pe un picior care ne-a adus unde sîntem astăzi. Toate clasele societății sufăr; *nu mai vorbesc de țărani, cari-n o parte a României au ajuns să fie adevărați vagabonzi și sînt robiți pe toată viața cu munca, singurul lor capital ce le-au mai rămas…*
>
> De ce finanțele noastre sînt într-această stare? După mine, una din cauze este că bugetele sînt rău făcute și *nici pot fi altfel.* Cum se fac în alte țări bugetele? Nu numai pentru fiecare minister, dar pentru fiecare ramură a unui minister sînt consilie superioare cari pregătesc lucrările, este Consiliul de Stat care elaborează legile bugetare și tocmai în urmă se prezintă Camerei.
>
> În Franța le lucrează opt-nouă luni oamenii cei mai competenți.
>
> La noi însă cum se fac? Poate ministrul de finanțe să facă un buget? Sunt capii de secțiuni cari le fac și ministrul le-aduce în Cameră.
>
> D-voastră numiți o comisiune bugetară, și cît lucrează? 10, 15, 20 de zile sau o lună, fie chiar două luni. Dar în acea comisiune sînt *oameni cu totul noi* în acele afaceri și astfel lucrarea lor e foarte superficială. În fața unui buget care este *făcut orbește,* o declar, căci o știu aceasta, fiindcă am fost de mai multe ori ministru de finanțe, ce voiți să facă acești opt sau zece deputați cari sînt străini mecanismului fiecărui serviciu din acel buget și nu au nici timpul material, *lucrează pe apucate?*
>
> Una din greșelile noastre a fost că am desființat *Consiliul de Stat* și sper că odată, cînd va fi să facem o modificare a Constituțiunii, vom căuta *să reînființăm Consiliul de Stat.*

Iată dar d. Brătianu devenit reacționar, care zice ceea ce zicem noi de ani întregi, că prea ne-am întins; prea am copiat legi și instituții străine, ale căror cheltuieli nu stau în nici un raport cu producțiunea noastră, care recunoaște că producătorul nostru agricol a ajuns în stare de robie, care recunoaște că bugetele, deci și cele ale cheltuielelor, se fac orbește, se votează orbește, iată d. Brătianu care cere înființarea unei instituții ce e în contrazicere cu principiile partidului său, Consiliul de Stat.

D. Brătianu dă apoi vina societății întregi. Dar oare omul de stat, dacă voiește în adevăr să lucreze pentru binele poporului său, are să reprezinte societatea, are să reprezinte exigențele abecedarului Costinescu, focul de cumul al d-rului Sergiu, vânătoarea după decorații a roșiilor de mâna a treia și vânătoarea după funcții a celor de mâna a patra? A confunda suma de individe din cari se compune societatea cu organismul natural al poporului moștenitor, a încărca exigințele și turpitudinile societății pe umerele poporului, a pune interesele unei împreunări schimbătoare de indivizi deasupra intereselor poporului ereditar, a vinde pe sute de ani înainte viitorul poporului, pentru a face plăcut prezentul societății de Costinești nu însemnează a fi om de stat, ci cel mult om de partid în înțelesul cel mai rău al cuvântului.

❦

[26 august 1880]

Onorurile câte i se fac M. S. R. Domnitorului în străinătate, precum numirea sa de șef al unui regiment austriac și al unuia german, nu sunt desigur lucruri cari ne-ar putea displăcea. O onoare făcută Domnului e totodată făcută nației românești și chiar dacă badea Toader și moș Dumitru n-ar avea deplină conștiință despre însemnătatea unor asemenea dovezi de distincție, totuși credem că asupra lucrului în sine nu încape nici o discuție, de vreme ce o distincție, sub orice împrejurări ar veni ea, cată a fi privită ca atare, mai ales când vine de la puteri străine. Dacă noi am făcut vrodată vorbă asupra acordării de semne de distincție, aceasta a fost în privirea celor românești, câte s-au dat în țară și pentru țară. Aci numai cestiunea meritului sau nemeritului ne pare discutabilă, unde ea poate avea vro influență asupra spiritului public, unde un *„bene-merenti“* dat unui om fără de merit naște în cetățeanul privitor neîncrederea în autoritatea țării sale. Întru cât însă țara sau cetățenii ei primesc semne de distincție din străinătate, am afirmat totdeuna cu deplină bună-credință că un asemenea lucru, fiind indiferent și inapreciabil pentru spiritul public, e o onoare ce se face țării noastre, bună sau rea cum este, *tale quale.*

Din nefericire însă știrile unor asemenea măgulitoare distincții nu ne vin fără înțeles politic. Din contra, deodată cu ele ni se vorbește de-o alianță austro-germano-română ș.a.m.d.

Dacă s-ar întâmpla ca noi românii să locuim în Peninsula Pireneilor sau în Insulele Britanice poate că am striga mai mult, dar ne-ar păsa mai puțin. În poziția geografică în care suntem însă, ne pasă mult, deși vorbim puțin. Conservatori și în opoziție fiind, nu facem politică externă. N-o prea facem nici când suntem la guvern; dar asta-i altă cestiune. Și ce politică exterioară am și avea de făcut? Principiul fundamental al politicei exterioare a României e cunoscut și de copiii din clasele primare, precât au studiat viața Domnilor noștri. Vecinii noștri au fost totdeuna prea mari, noi totdeuna prea mici. Contra unor agresiuni directe ne-am apărat cu arma în mână; dar, biruiți sau biruitori, am dovedit întotdeuna că apărarea existenței noastre naționale nu e nici pentru noi o glumă, precum nu e pentru nici un popor care ține la el însuși, la felul său de-a fi. Dar agresori noi înșine n-am fost nicicând, și desigur cu drept cuvânt. Pe de altă parte, dacă îndrăznim a zice că suntem tot așa de bine *sans peur et sans reproche* ca oricare altul, situația noastră escepțională ne învață că una din condițiile, de nu ale existenței, dar ale păcii și dezvoltării noastre liniștite, e ca să trăim în pace cu amândoi vecinii și să lăsăm ca echilibrul între puterile lor să fie garanția neutralității noastre. E însă asupra oricărei îndoieli că, arătând prea mare înclinațiune pentru o parte indispunem pe cealaltă, ceea ce e cel puțin foarte imprudent, pe lângă aceea că e cu totul nefolositor. Imprudent, pentru ca actuala grupare a puterilor europene e departe de-a ne da de mai nainte siguranța unui succes oarecare, și pe noi numai siguranța ne-ar putea determina. De ce numai siguranța? Pentru că alte puteri riscă în asemenea întreprinderi influența, gloria sau chiar o mică parte, în genere contestabilă, de teritoriu, iară noi riscăm însăși viața statului nostru, însăși existența națională. Deosebirea e cât cerul de pământ. Ce ar risca Anglia într-un eventual război? Nimic esențial. Ce Italia, Germania, Austria, Franța? Lucruri mari fără-ndoială, dar nu totul pe o carte, nici una din ele nu joacă *va banque*. Noi, în alianță cu oricine am fi, riscăm totul. Mult ori puțin, e indiferent, destul că e la mijloc bunul principal pe care-l putem pierde dimpreună cu toate celelalte: esistența autonomă a statului nostru.

Am discutat mai întâi pierderile eventuale pentru că în asemenea întreprinderi acestea sunt totdeuna sigure, precând câștigurile sunt în cele mai dese cazuri iluzorii.

Dar ce am putea câștiga ca aliați într-un eventual război?

Aliați cu o parte, Basarabia — se zice. Se-nțelege că discutăm aci în mod platonic, rezumând câte se zic, dar punând puțin preț pe ele. Să

admitem deci, fără a concede, că acestea ar fi făgăduințele ce se pretinde că ni se fac dintr-o parte. O asemenea împrejurare ar presupune o paralizare a Rusiei în politica ei balcanică, paralizare față cu cei mari, căci față cu noi ar rămânea pururea supraputernică și desigur oricând gata de-a ne răsplăti cooperarea în contra ei. O asemenea paralizare ar ridica și mai mult influența deja prea mare a Apusului în țara noastră, și dacă astăzi suntem un teren de colonizare pentru prisosul populației austriace și germane, atunci am deveni o colonie curată.

Aliați cu cealaltă parte, ni se promit Bucovina și Ardealul; adecă vorba vine, căci despre posibilitatea unor asemenea lucruri orice om serios știe de mai nainte ce să crează. Dar să presupunem, fără a admite, că așa ar fi. Ei bine, e posibil ca Rusia să voiască serios a-și mări și întări, într-un mod indestructibil, piedica ce se opune până azi la unirea slavilor de nord cu cei de sud? E probabil ca, din moșoroiul din calea ei, ea însăși să contribuie a face munte de piatră? Așadar, alternativa aceasta nu e bună nici măcar ca poveste de înțărcat copiii, necum ca combinație politică. D. Brătianu era odată apostolul acestei politice esterioare, și consecuent ar fi fost din parte-i s-o urmeze înainte; dar consecuența este partea slabă a așa-numiților oameni de stat de la noi.

Din cele espuse se vede că și o parte și alta, întru cât cred în alternative ca cele de sus, sufăr de iluzii și imprudente și nefolositoare. Interesul nostru este ca amândoi vecinii să fie egal de puternici, pentru ca să-și țină totdeuna cumpăna; încolo, urmărind de sute de ani planurile lor de politică tradițională, ei se ceartă, ei se-mpacă, și noi am trebui să n-avem nici un amestec în aceasta. Deja, din punctul de vedere al simplei modestii, ni se pare că oficioșii fac prea mult vânt și-și dau un aer prea important, necum din punctul de vedere al unui prudent patriotism.

Dar așa-i tagma patrioților reversibili. Piară țara, numai de ei să se vorbească. Dac-ar merge din rău în mai rău, puțin le pasă; cosmopoliți cum sunt, neavând nici tradiții de păstrat, nici patrie de pierdut, foarte ușor și-ar regăsi cei mai mulți o patrie poate mai proprie undeva dincolo de Dunăre, unde ar începe a se gera în prooroci ca și la noi.

Noi credem însă că o atitudine rezervată și modestă în certuri cari nu ne privesc ar aduce fructe bune în orice caz. Biruitorul nu ne-ar putea lua în nume de rău o atitudine care ni se impune prin poziția noastră; biruitul, dacă biruit ar fi, ne-ar fi încă și mulțumitor. În orice caz, când o condiție chiar a existenței noastre este nu numai bună-voința, dar chiar tăria amânduror

vecinilor, e o politică puțin prudentă cea de înclinații manifeste care se răsfață acum peste graniță!

❦

SCHOPENHAUER ÎN FRANȚA

[26 august 1880]

D. Jules Claretie, un cunoscut foiletonist francez, scrie în „Le Temps“ că o carte a lui Schopenhauer e atât de mult la modă, mai cu seamă între damele Parisului, ca și Alexandre Dumas-fiul.

> *Pesimismul adesea ironic al filozofului a sedus pe pariziene, încât Aforismele pentru înțelepciunea în viață se citesc ca un roman scris în gustul zilei. E o plăcere a vedea mâni frumoase răsfoind cartea filozofului german. Cunoscătoarele noastre nu se mulțumesc numai a fi în curentul frumoaselor litere; nici secretele filozofiei nu trebuie să le scape. Cunosc saloane — urmează foiletonistul — unde conversația ajunge până la etnografie și antropologie și unde se tratează despre originea vaselor luându-se ceaiul.*
>
> *Pricep foarte bine succesul lumesc al lui Schopenhauer; căci în Franța iubim paradoxul.*
>
> *Ne place să fim seduși, dar ceea ce ne fermecă și mai mult e de-a fi uimiți. Și ce mai pleznitori speriitoare ne scoate Schopenhauer și ce artificii scânteietoare ne face să răsară în ochi! Onoarea cavalerească e una din plagele societății moderne. Lumea propriu-zisă, unde nu se preschimbă decât banalități, constituie „bancruta declarată a cugetării“. Nimeni nu ne iubește, nimeni nu se iubește decât pe sine însuși sau cel mult pe copilul său. Onoarea femeiască e un cuvânt deșert. Onoarea bărbaților e o formulă. Cei vechi, cari erau oameni foarte onești, erau pălmuiți pe uliță și nu se simțeau dezonorați prin aceasta. Cato și Socrat au fost, cum am zice, fățuiți în chipul acesta și nici Cato, nici Socrat nu erau niște lași. Filozoful Crates a primit de la muzicantul Nicodrom o palmă atât de grozavă că fața înțeleptului era toată, umflată. Crates își atârnă pe frunte o tăbliță cu inscripția: „Nicodrom a făcut-o aceasta“ și Diogen din Laerta ne povestește că „această răzbunare a acoperit c-o rușine estremă pe flautistul capabil de-o asemenea brutalitate“. Răzbunare lesnicioasă, dar care ar părea foarte puțin satisfăcătoare unui gentleman. Și așa mai departe.*
>
> *Schopenhauer are asemenea observații și exemple, cari dau filozofiei pesimiste hazul glumei. Nu știm într-adevăr dacă îndealtmintrele nu are cuvânt, căci se pot citi în jurnale preschimbări de scrisori semnate cu nume cu particule în cari oamenii se tratează în genere de mizerabili, prețuind onoarea pe câțiva fiorini. Schopenhauer ar fi zâmbit cel mult sau nu s-ar prea fi mirat. Acest înțelept egoist nu credea decât în el însuși și în singurătate. El zicea că cineva trebuie să raporte totul la sine însuși,*

știință și fericire. „Într-o lume astfel făcută, zice el frumos, acel care are mult în sine însuși se aseamănă unei odăi în care strălucește bradul de Crăciun, odaie luminată, caldă, veselă, în mijlocul ninsorilor și al gheței unei nopți din decembrie“.

Și tocmai acest filozof al interiorului, opus esteriorului, e pentru moment acela pe care lumea, lumea lumească îl adoptă, pentru a-l discuta poate, pentru a glumi în seama lui, pentru a-l suci dacă se poate, dar pentru a se ocupa de el cu toate acestea. D. Caro, care a publicat asupra pesimismului o carte atât de remarcabilă, a făcut poate credit pesimismului. A combate unele doctrine va să zică a le semnala.

La urma urmelor, filozofii sunt la modă etc.

Tonul de superioritate și citarea de fraze rupte dintr-un întreg de argumentație e, după a noastră părere, o dovadă și mai mult pentru teoriile pesimiste ale lui Schopenhauer, asupra jurnaliștilor de ex.

Asupra cărții însăși se scrie în „Le Temps“:

„Biblioteca științifică“ a făcut să se traducă pentru întâia oară în limba franceză Aforismele pentru înțelepciunea în viață. D. Cantacuzin s-a însărcinat cu aceasta. Înțelepciunea în viață e, pentru Schopenhauer, arta de-a o face pre atât de plăcută și de fericită pre cât se poate; e lesne de înțeles ca o asemenea învățătură să fie de natură a atrage o mulțime de discipoli; și colaboratorul nostru, D. Jules Claretie, a semnalat ieri succesul de curiozitate pe care l-a repurtat această carte abia apărută. Schopenhauer propune să se boteze cu numele Eudemonologie acest tractat al vieței fericite. Acest sujet n-a mai fost tratat decât de Aristotel în capitolul al V-lea al cărții I al Retoricei, însă în termeni foarte scurți, și apoi de Cardanus în cartea intitulată: De utilitate ex adversis capienda. Traducerea d-lui Cantacuzin vine deci foarte la-ndemână, ceea ce nu va să zică însă că ea e în orice punct o lectură ușoară pentru profanii cari nu cunosc decât din nume filozofia lui Schopenhauer. Limba franceză e, în genere, o strecurătoare minunată; traducătorul e foarte abil; însă n-a atârnat totdauna de el de-a face absolut inteligibil în traducțiunea sa ceea ce nu era astfel nici în textul original.

Adăogăm, în urma acestor citate, că traducerea cărții în cestiune e făcută în România și de un român.

E cunoscut că orice doctrină care cuprinde multe adevăruri spuse fără înconjur și în termenii cei mai proprii nu numai surprinde, dar respinge chiar pe oamenii obicinuiți a-și esplica toate după alte formule și cu alte cuvinte. Schopenhauer e dintre autorii aceia cari nu vor avea a se teme de soarta celor ce scriu de azi pe mâine. E drept că multă lume va fi jignită la citirea cărților lui, îndeosebi toți aceia cari fac din scris și învățătură o meserie; dar lumea va ajunge a se împăca cu multe din adevărurile pesimiste ale filozofului. Îndealtmintrelea găsim că se comite un mic abuz

luându-se numai pasaje *ad libitum* din teoria lui asupra duelului, teorie care se bazează pe lipsa deplină a acestui obicei germanic în anticitatea luminată. Se povestește bunăoară că Marius ar fi fost provocat la duel de un duce teuton: „Dacă vrei să mori numaidecât, spânzură-te!“ i-ar fi răspuns Marius. Asemenea i se atribuie lui Cezar o purtare analogă când Antoniu i-ar fi cerut lupta personală. „E vro comparație între noi?“ răspunse Cezar. „Eu, murind, pierd lumea, al cărei stăpân am devenit; tu, murind, nu pierzi nimic. Nu primesc“. Citându-se numai pasaje dintr-o argumentare strânsă se aruncă o lumină piezișă asupra unui autor și i se falsifică ideile. Multe din opiniile autorului pot fi controversate; cestiunea e ca să i se răstoarne argumentarea, ceea ce e mult mai greu decât a face haz de lucruri cari, rupte din context, se par ciudate la prima vedere.

❦

[27 august 1880]

Într-o corespondență din zilele trecute a „Gazetei generale de Augsburg“, care vorbea despre cestiunea Dunării și din care am reprodus pasajele privitoare la România, se spunea că, dacă guvernul român va ceda în această cestiune pretențiilor austriace, susținute de aminteri cu căldură și de Germania, atunci nu numai opoziția de până acuma, dar și partidul propriu al acestui guvern îi va face imputarea că a trădat drepturile de suveranitate ale țării. Chiar ministrul plenipotențiar al României la Paris — adăoga corespondența foii germane — d. Cogălniceanu, este de părerea aceasta și a și redijat un memoriu în care acuză pe cabinetul Brătianu de trădare de patrie în cazul când ar ceda pretențiilor austro-ungare asupra Dunării.

D. Cogălniceanu, precum știm, se află de câtva timp în țară. Diferite versiuni circulă asupra întoarcerii ministrului nostru de la Paris. Se zice că d-sa ar fi voind să se retragă pentru motivul că politica guvernului ar fi cu totul contrară vederilor d-sale; se mai spune că d. Cogălniceanu ar fi fost rechemat de guvern, de a cărui încredere nu se mai bucură; în sfârșit, se vorbește, ceea ce e foarte puțin probabil, că d-sa ar fi fost de-a dreptul destituit în urma memoriului despre care a vorbit „Gazeta gen. de Augsburg“. Se înțelege că înregistrăm aceste zgomote sub titlul de simple informațiuni și sub toată rezerva.

„Neue freie Presse“, tot cu privire la aceasta, ne spune că însărcinatul cu afaceri austro-ungar a primit ordinul de-a se plânge verbal guvernului român pentru atitudinea acestuia în cestiunea dunăreană și pentru chipul cu care a lucrat d. Cogălniceanu în această cestiune, ca ministru român pe lângă guvernul Republicei Franceze. Această știre o găsim și într-o nouă corespondență a „Gazetei generale de Augsburg“ pe care o primim azi. Însărcinatul cu afaceri al Austro-Ungariei, d. cavaler de Bosizio, ar fi comunicat cabinetului nostru o notă verbală prin care se exprimă nemulțumiri asupra atitudinii guvernului român în cestiunea dunăreană, relevându-se mai cu seamă *atitudinea unora din ambasadorii români,* cari au lucrat în cestiunea aceasta nu ca agenți diplomatici, subordonați cabinetului, ci ca *generali de sine stătători*. Această din urmă observație se referă desigur — zice corespondentul — la d. Cogălniceanu, care în memoriul său către puteri are un limbaj ca și când n-ar sta *sub,* ci *peste* cabinetul din București. D. Cogălniceanu a luat un congediu de două luni, dar se crede că nu se va mai întoarce la post.

Pe când d. Cogălniceanu se află în țară, „Neue freie Presse“ ne mai spune că d. Boerescu, care acum se află în Paris, ar fi dat, în trecerea d-sale prin Viena, guvernului austriac explicațiuni asupra atitudinii guvernului român în cestiunea dunăreană, din care rezultase oarecare răceală în relațiile dintre România și Austro-Ungaria.

Să nu uităm a înregistra și un alt zgomot, destul de caracteristic, care circulă în privința d-lui Cogălniceanu. D-sa, retras sau rechemat din postul de la Paris, este hotărât să ia direcția unui mare ziar, ce vrea să apară în întâiele zile ale lui septembre și care să lupte contra politicei exterioare a guvernului. Din toate punctele de vedere această publicație promite a fi interesantă. Ea va purta numele, cedat de moștenitorii lui Cesar Boleac, de „Trompeta Carpaților“.

❦

[27 august 1880]

În vederea schimbării ce se proiectează a se da programei liceelor literare, primim următorul articol, care contribuie a demonstra inutilitatea și pripirea reformei propuse:

Originea școalelor reale și vocațiunea lor.

❦

[28 august 1880]

Asupra cestiunii dunărene „Journal des debats“ de la 4 septemvrie cuprinde următorul articol:

> *Trei săptămâni au trecut de când „Grenzbote“ a deschis focul și a turburat seninătatea oficioasă a organelor celor două cancelarii și cu toate acestea furtuna nu s-a liniștit încă. Această polemică a primit elemente nouă dintr-o descoperire numai bună pentru a deștepta oroarea și indignațiunea la niște oameni c-o complexiune destul de pacinică: se conspiră pentru a esclude pe Austria și pe Germania de la Dunărea de Sus și de la cea de Jos. O asemenea nedreptate nu e de-nțeles. De aceea oficioșii, sunt sau se prefac a fi foarte mânioși. Marile puteri nefiind simțitoare pentru intimidări, presa vieneză se aruncă asupra Principatelor dunărene și propune a le face să pleznească dacă ar încerca cumva de-a nu voi să se lase mâncate. Alternativa e ademenitoare. Închipuiți-vă numai! Aceste mici state, chemate a-și căuta de interesele lor fluviale, nu se vor putea înțelege nicicând. Austria se oferă de bunăvoie a le face să-nțeleagă. Există o veche fabulă asupra soiului acestuia de arbitraj. Acordul între membrii Comisiei riverane, prezidată de delegatul austriac, ar fi într-adevăr atât de complect încât în curând nici s-ar mai auzi vorbind de ea și de daraverile ei.*
>
> *Suntem plecați a crede că lucrurile nu se vor petrece tocmai astfel. Pot să tot recrimineze la Viena: puterile vor fi voind să examineze cu liniște și sânge rece condițiile târgului aleatoriu pe care li-l oferă Austria și Germania. Ce cer, într-un cuvânt, aceste două puteri? Prezidenția pentru Austria, cu vot preponderant în caz de împărțire de voturi, într-o Comisie țărmureană de la Galați până la Porțile de Fier. Austria nu e țărmureană în partea aceasta a fluviului. Pentru a justifica această pretenție ea invoacă situația ei geografică. Libertatea navigației pe Dunăre e indispensabilă pentru prosperitatea ei, zic organele autorizate. Aceasta nu e de tăgăduit și nici n-a gândit cineva în Europa de a închide Austro-Ungariei Dunărea. Pentru a înlătura, o eventualitate atât de primejdioasă ea cere să stăpânească Dunărea într-un curs de peste 300 chilometri depărtare de teritoriul ei. Dacă îndărătul acestei exigențe n-ar fi un plan cu adâncime mediat în contra tuturor acelora cari, țărmureni sau nu, vor a se servi de Dunăre ca de-o cale absolut liberă, i s-ar putea răspunde presei austriace că cea mai bună garanție a libertății fluviului e aceea a Europei, Articolul 53 al Tractatului de la Berlin prescrie că regimul în vigoare și principiile aplicate la Dunărea de Jos se vor întinde, prin mijlocul unui regulament ad-hoc pregătit de Comisia Europeană din Galați, asupra părții râului dintre Galați și Porțile de Fier. Dar, fiindcă navigația fluvială se deosibește sub multe raporturi de cea maritimă, o Comisie țărmureană specială va fi chemată a aplica acest nou regulament. Cu alte cuvinte Dunărea, de la gurile ei până la Porțile de Fier, va deveni o cale deschisă tuturor pavilioanelor și va fi scutită de orice piedecă sub înalta priveghere a semnatarilor Tractatului de la Berlin. Într-adevăr, Austria n-ar*

avea decât să se laude c-o asemenea stare de lucruri dacă, după cum pretind organele ei, ea nu ține la nimic alt decât la mănținerea libertății complete și ilimitate pe Dunăre.

Dar nu prea pare să fie acesta scopul pe care ea-l urmărește în înțelegere cu Germania, credincioasa sa aliată. Jurnalele germane și austriace pretind că există voința de-a esclude pe Austria din Consiliul Dunării de Sus; tocmai contrariul e adevărat: nimeni nu voiește să escludă pe Austria de la Dunărea de Sus și, dacă judecăm după revelațiunile făcute în cursul acestei curioase polemici, Austria e aceea care vrea să escludă pe toată lumea. Această pretenție e deja destul de exorbitantă; dar nu e singură; diplomația austriacă pare a voi să ajungă, prin o progresiune lentă, prin o infiltrare continuă, la suveranitatea completă a fluviului și a statelor pe cari le udă.

Pentru a începe această operă de asimilare politică și de absorpțiune comercială, Austro-Ungaria a încercat de-a șterge din viitorul regulament de navigație pentru Dunărea de Sus orice mențiune a principiilor de libertate a navigației consacrate și aplicate la partea inferioară a fluviului. „L'Indépendance roumaine“ ne-a dat o probă, publicând avanproiectul de regulament, preparat sub inspirația cancelariei de la Viena. Nu se face nici o mențiune de libertatea navigației, și aceasta după un amendament al delegatului austro-ungar. Mulțumită acestui subterfugiu Austro-Ungaria înțelegea să oprească accesul Dunării de Sus nețărmurenilor, dintre cari e drept că și ea face parte; însă ea și-ar fi reluat toate drepturile prin mijlocul unor convențiuni particulare, obținute sau impuse României, Serbiei și Bulgariei. Astfel, după ce ar fi esclus pe toți ceilalți de la parcursul dintre Galați și Porțile de Fier, ea ar fi reluat posesiunea fluviului, de astă dată fără a întâmpina nici o concurență. Cât despre libertatea comercială a Principatelor dunărene, e credem de prisos de-a mai zice ce-ar fi devenit ea.

Astfel, după ce ar fi înlăturat orice concurență comercială și orice supraveghere politică, Austria cere în Comisia Dunării de Sus prezidenția, plus un vot preponderant în caz de împărțire de voturi. Acesta-i al doilea pas, de astă dată decisiv, înspre scopul propus. Comisia țărmureană se va compune din trei delegați, al României, al Serbiei și al Bulgariei; dacă se mai adaogă unul austriac, s-ar face patru; în caz de împărțire de voturi, votul prezidentului face lege — privilegiu enorm, care crește încă prin faptul că Austria va putea întotdeauna, fie prin intimidare, fie prin înduplicare, să aibă în parte-și pe unul din Principate, pe Serbia de ex., pentru orice va voi să propuie sau să impuie.

Introducerea Austriei în Comisia țărmureană, cu privilegiile pe cari ea le reclamă, ar fi echivalentă cu absorpțiunea întregei inițiative a Principatelor dunărene și cu întinderea domeniului fluvial și a influenței politice a Austriei până la Galați. Ea ar poseda cheile Principatelor câtortrele; și-ar impune legislațiunea fluvială și, prin o estenziune de tot naturală, ar domni în consiliile de la Belgrad, de la București, ba chiar de la Sofia. Ar fi curios în adevăr de-a vedea pe Bulgaria, liberată de ruși, ridicată de Rusia la rangul de țară liberă și unită cu ea prin legăturile celei mai vii recunoștințe, trecând contra voinței sale sub protectoratul Austriei, rivala Rusiei în Comisia orientală.

Dar oare asta-i tot? Desigur că nu. După ce și-ar fi stabilit supremația politică și comercială până la Galați Imperiul austro-ungar n-ar avea nevoie decât de o mică silință pentru a o-ntinde până la Sulina. Se va zice că Comisia europeană pentru navigația Dunării de Jos e în vigoare și că nu se va lăsa ușor suplantată. Cu toate acestea nimic mai ușor decât de-a pune capăt existenței acestei Comisii și a-i substitui Comisia țărmureană, în care Austria cere a domni ca stăpână. Puterile Comisiei Europene au fost reînnoite de către Conferința din Londra la 1872, dar ele espiră la 1883. La anul deja puterile vor avea a examina dacă le convine de-a reînnoi încă o dată însărcinarea și, pentru a prelungi existența Comisiei, ele vor trebui să fie unanime. E de ajuns un vot disident pentru ca Comisia Europeană să-nceteze de-a exista. Se crede că acest vot va fi al Austriei. Ce se va-ntâmpla după asta? Dunărea de Jos, supusă în curs de 25 de ani unei legislațiuni internaționale, ar recădea sub dreptul comun. Țărmurenii, adecă Comisia țărmureană, prezidată de Austria și instituită prin Comisia Europeană, ar lua în mâni opera acestei din urmă. Muma ar fi înghițită de către copil. România, fiind țărmureană de amândouă părțile fluviului, deci și de la Galați până la Sulina, influența austriacă s-ar întinde, prin intermiterea României, până la gura aceasta, precum și peste brațul Sf. Gheorghe.

Acesta ni se pare a fi adevărul asupra polemicei ridicate de ziarele oficioase din Viena și Berlin. Adevărul e în plină contrazicere cu ele. După cele ce zic ele, Rusia și Anglia ar fi conspirat pentru a despoia pe Imperiul austro-ungar de partea sa de supravegheare a Dunării și pentru a-i lega mâinile. Dacă s-a conspirat undeva însă, în afacerea în cestiune, aceasta nu s-a întâmplat nici în Londra, nici în Petersburg, ci într-o altă capitală. E nevoie de-a adăuga că, dacă conspirația există, desigur nu în contra Austriei vor fi conspirat austriacii?…

❦

[29 august 1880]

Fabula vulpei și a corbului e cunoscută. Corbul stătea pe un copac c-o bucată de caș în gură. „Cântă, așa să trăiești, zise vulpea de jos, că frumos glas mai ai“. Corbul, măgulit, începu să croncăie și scăpă, se-nțelege, cașul din gură. Acesta-i trebuise vulpei, iar nu croncănitul de cioară. Deși sfătuim pe cititori să trateze cu mare pază fabula aceasta, pentru că s-ar putea supăra un redactor oarecare de gazetă liberală, privind-o ca o aluzie la scrierile sale, totuși credem că primejdia aceasta nu e îndestul de mare pentru a nu-i da fabulei o aplicare mai largă. Noi găsim de exemplu că onorile multiple care i se fac M. Sale Domnului în străinătate aduc întrucâtva cu rugămintea iubitoare de arte a vulpei; iar croncănirea corbilor oficioși de la noi face, se vede, să nu observăm că, prin înclinarea aceasta atât de accentuată pentru un grup compus din două puteri apusene, pierdem bunavoința egal de necesară a celorlalte puteri, precum și a unuia dintre vecinii noștri care nu

credem să se lase intimidat nici prin onorile ce ni se fac, nici prin laudele ce ni le durăm cu o așa ieftină munificență, fără a cheltui materie cerebrală, ci numai hârtie și cerneală neagră.

În fond călătoria M. Sale nu ni se pare deloc atât de lipsită de „misiune politică“ precum binevoiește a asigura „Românul“. Întâi, cestiunea succesiunii, astfel cum se prezintă, e o cestiune *constituțională.* O modificare a Constituției va fi neapărat necesară și aceasta nu se poate face decât prin alegeri nouă, cu două treimi, a Adunării de revizuire. Vedem de pe acum spectacolul hidos al mecanismului prefectorial, pus în mișcare cu toată furia, pentru ca, prin liste falsificate, prin puneri în funcțiuni, prin promisii și intimidări să se scoată din urne Fundeștii și Costineștii respectivi. Nicicând siluirile conștiinței alegătorilor nu vor fi mai desperate decât acum, căci de la o vreme încoace prea și-au arătat arama adevărații patrioți.

De atunci veniră răscumpărarea de drum de fier, lefuri create pentru deosebiții Stătești, Bilcești și Costinești, ba însuși bătrânul maistru, din meșter subțire al sfănțuirii pieții prin subscripții, s-au mai îngroșat în cogemite pensionar reversibil cu tot tacâmul. Aceasta ca un fel de abecedar al constituționalismului în România, pus anume pe răzoare, *in usum Delphini,* pentru a i se demonstra viitorului moștenitor al tronului cum se joacă pe la noi de-a Constituția. A doua pagină a abecedarului va forma a treizeci și opta sau a treizeci și noua combinare ministerială a Atotputerniciei sale d-lui Brătianu, ca exemplu viu de stabilitate în conducerea afacerilor țării și de solidaritate constituțională a ministerului. Lecții de dezinteresare vor avea să-i dea prințului d. dr. Davila sau Sergiu, cei cu câte zece posturi plătite din bugetul patriei. Un întreg program de studii din cele mai folositoare se desfășură dinaintea ochilor sufletului nostru, pentru a face din tânărul prinț un cunoscător adânc a tot ce e mai mizer, mai lipsit de cuget, mai fățarnic și mai pervers pe toată coaja pământului. Aci și numai aci, din timp în timp, la venirile patrioților la putere, prințul va putea studia patologia socială, înmulțirea, prin anume sistem, a bacteriilor în corpul unei națiuni. Scârbit de o asemenea priveliște, un om c-o inimă și o inteligență superioară sau ar avea milă de un popor cu atâta neomenie esploatat de-o mână de parveniți fără conștiință de datorie și iubire de oameni, sau ar lua lumea-n cap, dându-ne exemplul unui Buddha modern, și s-ar lepăda de o societate în care mișelia învinge, pentru că e mișelie, minciuna stăpânește anume pentru că e minciună și-n care toate

cuvintele dicționarului european trebuiesc luate pe dos, în înțelesul lor invers. Căci numai aci există naturi destul de imperturbabile cari să-i spună că glorie națională va să zică a pierde o provincie, că patriotism va să zică cumul și pensie reversibilă, că pentru a fi director la drumul de fier n-ai nevoie să știi nimic din câte trebuie, ci paragrafii Codului civil, că pentru a fi director de banca națională îți sunt de ajuns patru clase primare și un fond mare de infatuitate, că pentru a fi învățat n-ai nevoie să știi a scrie corect; aci în sfârșit va afla cum *scabroase afaceri* se tăinuiesc de un întreg Corp legiuitor și servesc pentru canonizarea și trecerea între sfinți a autorilor lor.

Dar poate că și viitorul Domn al României se va mărgini a iscăli, fără nici un control, tot ce i se va pune sub ochi și atunci, se-nțelege, România va continua de-a fi mare, glorioasă; cu atât mai mare și mai glorioasă cu cât i se vor strâmta hotarele, cu atât mai fericită cu cât patrioții vor fi mai ignoranți și vor avea posturi mai multe și mai bine plătite.

Atâta e de ajuns pentru a face prognosticul moștenirii; însă cestiunea de căpetenie e desigur cea politică. „Românul“ binevoiește iarăși a ne asigura că Domnul nu va lua nici un angajament fără consultarea țării. Dar noi ne-am deprins cu această consultare a țării *post festa*. D. Brătianu a dizolvat un Senat despre care știa că e destul de independent pentru a-i refuza scabroasa concesie Strousberg, a lăsat să se-nceapă lucrările drumului și Senatul nou n-a avut decât să înregistreze ceea ce făcuse d. Brătianu. Tot d-sa a dizolvat un alt Senat, căruia-i datorea puterea, dar despre care presupunea că nu-i va vota convenția ruso-română, iar Senatul nou n-a avut decât să înregistreze actul iscălit gata. Tot așa s-au înregistrat trecerea peste Dunăre fără *zapis* și *chezășie*, precum binevoiau a glumi în socoteala noastră onorabilii patrioți. Tot astfel credem că se poate încheia alianța cu Austria și Germania. Țara va înregistra apoi și aceasta la catastiful alianțelor *generoase*, tot fără zapis și chezășie. De aceea am fi dorit ca d. Brătianu să fi însoțit pe M. Sa în călătorie pentru ca să nu aibă iar vechea sa scuză, să nu s-ascunză din nou după spatele persoanei iresponsabile a Măriei Sale, precum a făcut-o de atâtea ori, cu atâta succes pentru sine și atâtea pierderi pentru țară, precupețindu-i când viitorul, când hotarele, când sângele ei.

❦

[31 august 1880]

„L'Indépendance roumaine“, menționând că am reprodus articolul din „Journal des debats“ privitor la cestiunea dunăreană, adaogă că:

> *„Timpul“ a avut grija de-a uita să reproducă pasajul în care „Journal des debats“ declară că „L'Indépendance roumaine“ e singura foaie care a publicat toate documentele privitoare la cestiunea Dunării. Să fie gelozie?*

E adevărat că acel pasaj lipsește din traducerea noastră, dar nu e singurul care lipsește. Astfel am lăsat afară începutul articolului, în care se zic următoarele:

> *Am tratat aci mai în urmă părțile generale ale cestiunii Dunării de Sus. (Notă. Vezi „Journal des debats“ din 12 august). E o afacere asupra căreia, afară de punctele cardinale pe cari le-am indicat deja, s-ar putea zice mai mult decât poate cuprinde un articol de jurnal; și noi ne-am fi mărginit la cele spuse până acuma dacă n-ar fi strigătul de alarmă care nu-ncetează a veni din Berlin și Viena.*

Din acest pasaj de la-nceput, lăsat afară, „L'Indépendance roumaine“ poate vedea natura grijei noastre de-a uita. Am lăsat afară atât acest pasaj cât și un altul de mai jos, în care se vorbește de un articol, publicat la 12 august, pe care în acel moment nu-l aveam la-ndemână și de care ne aduceam aminte a-l fi citit, însă într-un mod cu totul general, fără a ținea minte amănuntele. Ce-nteresează în adevăr pe public menționarea unui articol scris acum o lună în „Journal des débats“ și asupra căruia, în momentul traducerii, nu ne puteam da o lămurire exactă?

Să fie gelozie? întreabă „L'Indépendance roumaine“.

Dacă confrații cred în adevăr că pismuim vro frunză din laurii lor, n-avem decât a face citarea cerută. Iată dar ce zice „Journal des débats“ în articolul asupra cestiunei dunărene:

> *„L'Indépendance roumaine“, pe care am citat-o deja și pe care trebuie s-o cităm încă pentru că e singurul jurnal care a dat toate documentele relative la afacerea aceasta, ne-a dat o probă publicând avanproiectul de reglement pregătit sub inspirația cancelariei de la Viena. Nu se face nici o mențiune de libertatea navigației, aceasta după un amendament al Austriei. (Tot pe „Indépendance roumaine“ o cităm).*

Pentru eliminarea acestui pasaj, supărare.

Acest pasaj al ziarului parizian are nenorocirea de-a trece ca un fir de bătătură prin prea multă urzeală, căci se reamintește articolul de la 12

august, apoi avanproiectul Austriei. Pasagiul e lăsat afară din aceeași cauză din care e eliminat începutul, pentru că se amintește un articol trecut, care nu era la-ndemână și un avanproiect pe care noi nu l-am publicat.

Noi credem că, prin eliminarea amânduror pasajelor pe cari le-am reprodus mai sus, cititorul n-a pierdut nimic, căci împrejurarea că „L'Indépendance roumaine“ e singura foaie care a publicat toate documentele relative la afacerea dunăreană e cunoscută de toți, mai ales la noi în țară, și n-avea nevoie de o nouă confirmare.

❦

[2 septembrie 1880]

Desigur că relațiile dintre Rusia și Austria, cei doi vecini puternici pe cari-i are țara noastră, trebuie să ne intereseze pe noi românii într-un grad escepțional. De aceea reproducem din „Le Temps“ pasaje dintr-o corespondență ce acest ziar o primește din Petersburg și care cuprinde amănunte foarte importante asupra tenziunii care există în timpul de față între cele două mari puteri:

> *Atenția publică, zice corespondentul, se concentrează asupra depeșilor ce ne vin din Cracovia. Se comentează cu vioiciune voiajul împăratului Austriei în Galiția, primirea entuziastă pe care i-o face nobilimea poloneză, ovațiunile al căror obiect este și graba pe care-a pus-o Francisc Iosif de-a merge înaintea acestor manifestații pseudonaționale. Oamenii la noi nu sunt departe de-a considera prezența împăratului Austriei în mijlocul supușilor săi polonejii ca o demonstrație în contra Rusiei, destinată a accentua sciziunea întâmplată în Tripla Alianță. În orice caz favoarea cu totul deosebită pe care-o arată Francisc Iosif elementului polonez al provinciilor limitrofe va deveni un izvor de dificultăți și de încurcături pentru Rusia în regatul Poloniei.*
>
> *Comparația între tratamentul pe care-l au polonejii dincoace de graniță și între cel pe care-l au dincolo nu va fi desigur în folosul guvernului nostru. Oarecari concesii, cari nu erau decât drepte și pe care ar fi fost dibaci a le acorda, între altele concesii privitoare la întrebuințarea limbei naționale și la exercițiul cultului catolic, au fost refuzate provinciilor, cari sunt tratate tot ca rebele. După sângeroasa insurecție de la 1863—64, liniștea nu s-a făcut în toate spiritele. Miniștrii noștri au păcatul de-a-și prea aduce aminte de trecut.*
>
> *S-a comentat mult faptul că împăratul Rusiei n-a trimis, după obicei, pe un membru al familiei imperiale ca să complimenteze pe suveranul care se găsea în vecinătatea graniței rusești. Principele Albedinski, guvernatorul general al Varșoviei, e cel însărcinat cu salutarea lui Francisc Iosif. Prezența principelui Czartorisky la*

serbările din Cracovia, prevenințele al căror obiect a fost, graba cu care împăratul Austriei a primit cererea magnatului polonez de-a acorda naturalizația fiului său și de-a-l face supus austriac, toate acestea sunt semne rele pentru înțelegerea austro-rusască. Dezacordul, din latent ce era, devine vizibil. E un simptom turburător pentru pacea Europei și ar fi bine să se oprească aci.

Împărțeala Poloniei, completând teritoriul Rusiei, stabilise o legătură de solidaritate cu Prusia și Austria. Această solidaritate a subsistat în cursul unui lung șir de ani; chiar pe atunci când existența ei nu ieșise la lumina zilei, ea era în fond aceea care regula raporturile dintre cele trei state. Tranzacțiile, mai mult ori mai puțin scrupuloase, cari au pus capăt neatârnării regatului Poloniei creaseră o complicitate de interese între cei ce beneficiaseră de împărțeală. Punctul slab, și al Austriei, și al Rusiei, a fost mult timp Polonia. „Orice desordine interioară în Austria o să trezească imediat o reacție la noi. Toate întreprinderile revoluționare plănuite contra Austriei vor izbucni neapărat în Polonia. Aceste considerații au adus între noi oarecare apropiere“ (Document secret asupra politicei prezentului, mai 1864, publicat în „Rundschau“).

E de prisos de-a mai urma în amănunte istoria relațiilor dintre Austria și Rusia, de-a reaminti revirimentele pe cari le-au suferit ele. Politica principelui Gorciacof a fost o politică de rancună. Această rancună pătrunde până și memoriul asupra războiului din Crim, scris de mâna sa dreaptă, baronul Jomini. „Deși Lombardia e o răsplătire destulă pentru Basarabia, ranele ce le-am primit de la Austria în timpul războiului din Orient sunt pururea dureroase“.

După 1870 principele Bismarck a produs o apropiere. S-au stabilit bazele unui acord, aceea ce s-a numit înțelegerea între cei trei împărați (la Reichstadt). De la creațiunea încă a acestei alianțe, după conferințe prelungite și în fața unor programe amănunțite, contele Andrassy a rezumat poziția respectivă a Austriei și a Rusiei într-un cuvânt care a făcut ocolul sferelor politice pe vremea aceea. „Din partea d-voastră nu faceți slavism, din partea noastră nu facem polonism, iar chestia Orientului la calendele grecești“. Se știe cum a executat Rusia din parte-și acest program, cum ea a făcut slavism, ajutată prin ambiția contelui Andrassy de-a anexa Bosnia și Herzegovina, în dorința sa de-a plăcea împăratului Austriei, dând două provincii monarhiei care, de la 1859, n-a făcut decât să piarză provincii.

La 1873 era convenit cu Austria ca ea să nu favorizeze pe polonii din Galiția, pentru a nu escita aspirațiile polonilor supuși Rusiei. În schimb Rusia avea să ție în liniște elementul slav de care se temea contele Andrassy. „Mașina austriacă e atât de exact balanțată încât un singur slav mai mult preste cei actuali ar aduce dezordine“, zicea contele, ceea ce nu l-a oprit însă de-a anexa Bosnia și Herzegovina.

De la cel din urmă război oriental încoace raporturile între Viena și Berlin au devenit mai intime în detrimentul Rusiei, s-a încheiat convenția austro-germană din noiemvrie 1879. Acuma au crezut la Viena că au mai puțină trebuință de-a menaja pe Rusia; deci, rămânând în bune relații în aparență, în fond s-a pus la cale această demonstrație a voiajului împăratului în Galiția, care e o adevărată infracțiune a înțelegerii de la 1875. A măguli pe polonii din Austria, a le recunoaște importanța, a

le face concesii, a lua față cu ei și în simpatiile lor locul ce-l ocupa Franța, asta va să zică a face în cel mai nalt grad politică antirusească.

Spre completarea celor de mai sus reproducem după „Neue freie Presse“ un pasaj dintr-o dare de seamă făcută alegătorilor săi de către d. Varnbüler, deputat din Würtemberg.

În rândul din urmă, zise deputatul din Reichsrat, alegătorii mei au dorit ca sarcinile militare să se împuțineze, iar nu să se sporească. Dar în locul împuținării a rezultat un spor de 27.000 în timp de pace. E o cestiune foarte serioasă. La aducerea proiectului de lege Gambetta nu-și ținuse încă discursul său la Cherbourg, orizonul era cu mult mai senin, dar exista alt pericol. S-a dovedit în mod oficial că Rusia, la două ceasuri depărtare de granița germană, grămădise o armată gata de război de-a-lungul drumurilor de fier. A apărut o hartă despre aceasta, făcută de maiorul de Tröltsch, din care se poate vedea cum erau grămădite trupele în așa chip încât în mai puțin de trei zile trei sute de mii de oameni să treacă granița germană pe la Breslau. Aceasta stătea în legătură cu următorul lucru: Rusia a făcut Franției propunere de-a încheia o alianță ofensivă contra Germaniei și de-a o și realiza numaidecât; aceasta din cauză că Germania îngăduise Austriei să ocupe Bosnia și Herzegovina. Propunerea s-a trimis la Paris, iar ministrul francez a trimis-o lui Bismarck la Gastein. Aceasta a făcut-o Waddington, pe care Gambetta l-a răsturnat cu câteva luni în urmă. Dacă există ceva periculos apoi e desigur aceasta. Cât de limpede a văzut-o principele Bismarck se poate vedea de-acolo că numaidecât și-a întrerupt cura, numaidecât a plecat la Viena și a încheiat cunoscuta alianță, ca apărare contra unor asemenea agresiuni. Așadar a existat pericol. Omul care i-a comunicat principelui Bismarck a fost răsturnat de acelaș Gambetta care acum câteva săptămâni a ținut discursul de la Cherbourg.

Argumentarea deputatului german e logic strictă. Afară de asta, nu credem ca un om, care se bucură de o oarecare vază politică să poată spune atât de dezghețat o inexactitate.

❦

[3 septembrie 1880]

Corespondența pe care am estras-o ieri din „Le Temps“ arată însemnătatea escepțională a călătoriei M. S. împăratului Austriei în Galiția. Ea va fi dovedit îndeajuns că, cu toate tăgăduielile oficioase, nici călătoria M. S. R. Domnitorului nu poate fi lipsită de misiune politică. Cuvântul nu numai principal, dar unic, pentru care „Românul“ nega o asemenea misiune

era lipsa unui ministru în suita M. Sale. Călătoria d-lui Boerescu în străinătate invalidează însă și acest cuvânt.

Judecând după maniera de a procede a d-lui I. Brătianu nu avem dreptul de a spera că, în aceste aranjări de estremă importanță, țara va mai fi consultată. Precum concesia Stroussberg s-a dat fără consimțământul Parlamentului, iar convenția ruso-română s-a încheiat după spatele Corpurilor legiuitoare, a cabinetului întreg, ba chiar a ministrului de esterne, tot astfel bănuim că un tractat de alianță poate fi chiar semnat și ratificat, rămânând numai ca Parlamentul să-l înregistreze la timpul cuviincios.

Dacă ar mai trebui încă o serie de fapte pentru a demonstra tensiunea latentă între cele două grupuri de puteri citarea ar fi ușoară. Care e în adevăr înțelesul cabinetului Taafe în Austria? În ajunul unei conflagrații statul austriac caută să se împace cu naționalitățile. De-acolo legea pentru introducerea obligatorie în administrație și justiție a limbei cehești în Boemia, Moravia și Silezia, de acolo călătoria, salutată cu entuziasm, a împăratului în Galiția și în Bucovina. În Bucovina îndeosebi s-au operat asemenea unele schimbări în favorul naționalității românești. Astfel numirea mitropolitului nou, un român care pentru sentimentele sale naționale a fost espus chiar unui atentat, e o dovadă că până și în această particulă a împărăției era nevoie de împăcarea elementului oprimat, aceasta poate pentru că în Bucovina există un număr oarecare de ruși. Numai de românii din Ardeal și din Țara Ungurească nu pare a se ține seamă nicidecum. Dimpotrivă, tocmai timpul din urmă e mai bogat în legi vexatorii îndreptate contra lor, precum legea introducerii silnice a limbei maghiare în școalele confesionale și latitudinea ce se dă guvernului unguresc ca, prin aplicarea ei, să depărteze pe învățătorii ce nu-i vor plăcea din școale cari nu sunt ale statului și în cari el n-ar trebui să aibă nici un amestec.

În linie generală însă politica internă a Austriei consistă în momentul de față în împăcarea naționalităților, pentru că peste puțin poate statul va avea nevoie să apeleze la abnegațiunea și sacrificiile lor.

Tot atât de puțin asigurătoare sunt relațiile dintre Franța și Germania.

Am reprodus ieri o parte a discursului d-lui Varnbüler, fost ministru prezident al regatului Würtemberg, care lămurește gravitatea situației.

În adevăr, în ziua în care d. baron Haymerle a sosit la Friedrichsruhe, baronul Varnbüler, om de încredere al principelui Bismarck, povestește alegătorilor săi din Ludwigsburg cumcă s-a dovedit în mod oficial că Rusia

grămădise, două ceasuri depărtare cu drumul de fier de la graniță, o oștire gata de război de 300.000 de oameni, care în trei zile putea intra în Germania pe la Breslau. Rusia ar fi oferit cabinetului din Paris o alianță ofensivă și defensivă contra Germaniei, însă Waddington i-a comunicat principelui Bismarck propunerea rusască. Cancelarul întrerupe numaidecât cura sa la Gastein și aleargă la Viena spre a încheia o alianță cu Austro-Ungaria, iar Waddington e răsturnat de Gambetta. De-atunci încoace Gambetta și-a ținut discursul de la Cherbourg, în care apelează la justiția istoriei.

„Neue freie Presse“ cercetează dacă d. de Varnbüler se poate considera ca un martor irecuzabil. Foaia vieneză arată în adevăr cât de mult crezământ cată să i se dea bătrânului om de stat. Ca ministru prezident în Würtemberg d. de Varnbüler era, ca toți colegii săi din micile state germane, adversar al Prusiei; a fost în contra războiului Prusiei cu Austria în anul 1866. După aceasta însă a încheiat un tractat de alianță ofensivă și defensivă cu Prusia, deși în anul 1870 a căutat să se opună unirii Germaniei, înainte de-a se fi hotărât soarta războiului dintre Franța și Germania. Opt ani după aceasta însă îl vedem între sfătuitorii cei mai de încredere ai principelui Bismarck, ale cărui planuri economice le-a sprijinit și cu vorba și cu fapta. Acestea sunt lucruri de notorietate publică, cari nu mai lasă nici o îndoială că d. de Varnbüler a cunoscut pe deplin intențiile cancelarului german. E adevărat că destăinuirile sale au avut de scop a justifica în fața alegătorilor votul său în cestiunea sporirii bugetului militar. Însă e un om prea cuminte pentru a împodobi fapte trecute prin aserțiuni imprudente, cari l-ar face să piarză pentru totdauna încrederea principelui de Bismarck. Afară de asta vorbele sale corespund cu ceea ce s-a petrecut într-adevăr. Aducă-și cineva aminte de conversația principelui Gorciacof cu jurnalistul francez Louis Payramont în Baden-Baden, aducă-și aminte de războiul dintre gazetele germane și cele rusești, de întâlnirea împăraților în Alexandrowo, cari preced călătoriei principelui Bismarck la Viena, și în fine aducă-și aminte că în anul acesta țarul n-a călătorit în Germania, ceea ce în alți ani fusese obicei. Venim deci la concluzia că d. de Varnbüler nu numai c-a spus adevărul, ci avea totodată siguranța că-i este permis să-l spuie.

În acest din urmă punct consistă importanța destăinuirilor sale, căci prin asta se dovedește că principele Bismarck nu mai are nevoie de-a tăinui cauzele alianței austro-germane.

După ce dar oameni autorizați și consacrați cu totul în misterele politicei cancelarului german arată că pericolul unei conflagrațiuni nu numai a existat, dar există încă și, după ce se arată în contra cui e îndreptat ascuțișul alianței austro-germane, oficioșii tot cred a putea avea naivitatea să tăgăduiască misiunea politică a călătoriei M. S. Regale.

❦

[4 septembrie 1880]

Consiliul general al instrucției, adunat rândul acesta, având a dezbate și vota programele de liceu, va scoate fără îndoială limba latină din gimnazie și din liceul inferior, ba nu ne-am mira nici atunci când am vedea aplicându-se așa-numita reformă, din toamna aceasta începând, în toate clasele. Se pare deci că, sub al treizeci și șaselea Consiliu de Miniștri format de d. I. Brătianu în curs de patru ani, a sosit ora fericită în care și învățământul să fie pus pe calea adevăratului progres.

Nu credem să avem nevoie de-a insista mult asupra ineficacității învățământului ce se dă în România. Pe lângă aceea că copiii nu învață aproape nimic, nici măcar a-și scrie corect limba lor maternă, se mai adaogă și deplina lipsă a oricării influențe educative în școalele noastre. Cauza principală a acestui îndoit rău e desigur modul vițios al formării și numirei corpului didactic. Fără a fi avut o universitate bună, s-au format o sumă de licee și de gimnazii cu profesori culeși după întâmplare, cari n-aveau a justifica alte studii decât iarăși numai cele liceale. Vechii și bunii profesori de liceu de sub domnia lui Știrbei și a lui Grigorie Ghica s-au prefăcut de atunci în profesori de universitate. Tot astfel s-au înființat mii de școale rurale făr-a fi avut școale normale bune, încât, începând de la talpa bucoavnei până în culmea învățământului, totul a fost deplasat în modul cel mai democratic. Corpul didactic, compus după principiile legii instrucției chiar din oameni cari-și închipuiau a ști ceva fără a ști nimic, a produs în școli o generație care asemenea își închipuiește a ști ceva și are pretenții și exigențe conformate acestei iluzii, iar în fond n-are nici cultură, nici creștere. După sfânt și tămâia; după urmele unui corp didactic format în condiții atât de vicioase au trebuit să rezulte o mulțime de rele aproape incurabile: superficialitatea predării materiilor, ignorarea rolului pe care obiectele deosibite au a-l exercita asupra formării caracterului și-a inteligenței, încărcarea programelor cu materii de prisos, lipsa de control în

întrebuințarea cărților didactice, căci cu cât o carte era mai rău scrisă cu atât era mai sigură de-a fi aprobată de ministeriu pentru introducerea în școale ș.a.m.d.

Espunând aceste lucruri cată să stabilim o rezervă. Există o serie întreagă de profesori cari din capul locului au tratat și instrucția în genere și predarea obiectului lor în modul cel mai serios. În parantez adăugăm că tocmai această serie de bărbați n-a avut a se bucura de încurajarea ministerului lor respectiv și că — dacă există într-adevăr unele progrese reale în instrucție — ele s-au realizat abstracție făcând de la administrația statului, care s-a mărginit a băga bețe în roate și a împiedeca orice lucru bun, a încuraja orice pornire rea. În școală s-a petrecut cam ceva analog cu ceea ce se-ntâmplă în justiție. Desigur că nici amovibilitatea, nici protecțiile, nici considerațiile electorale, cari influențează numirile în magistratură, nu sunt de natură a încuraja independența de caracter și soliditatea corpului judecătoresc. Cu toate acestea învățătura atât de generală a dreptului în școli străine au creat un număr atât de suficient de juriști încât din acesta s-ar putea alege un corp stabil de judecători buni.

Ceea ce am voit să se știe e că, în privirea instrucției de la noi, nu poate fi vorba nici de utilitarismul, nici de clasicismul direcției ei — căci ea n-a fost până acuma nici una, nici alta, ci un amestec nerumegat de elementele cele mai diverse, cele de mai de prisos adeseori. Noi nu avem dreptul de-a ne plânge de exemplu de relele urmări ale învățării limbelor clasice, pentru că pân-acum n-avem a înregistra oameni cari să fi învățat vro latinească acătării în școale; tot astfel n-avem dreptul de-a ne plânge nici de-o direcție prea realistă, căci și științele exacte au fost predate, în școalele secundare cel puțin, de oameni nepreparați, cari în parte nu posed nici minimul de cunoștințe exigibile.

Cu toate acestea cestiunea s-a pus. Prea se-nvață latinește și se neglijează alte obiecte. Ei bine, de acum nu se va mai învăța latinește, dar se vor neglija cu rigoarea de pân-acum și celelalte obiecte.

Cumcă cestiunea s-a pus și în alte țări fără a se rezolva încă, fiind extrem de grea, se știe. Noi, cei mai superficiali și mai puțin culți, coada Europei cum s-ar prinde, ne-am luat-o asupră-ne s-o hotărâm definitiv la București, în aplauzele Europei fără îndoială.

Cestiunea în Europa s-a pus astfel. Nimeni nu negă valoarea educativă a unor studii clasice făcute cu metod, ci întrebarea e dacă foloasele stau în proporție cu puterea și timpul cheltuit. D. A. Bain, profesor de logică la

Universitatea scoțiană din Aberdeen, consacră acestei cestiuni o carte întreagă și opune principiul *economiei vieței* ca argument principal în contra tuturor foloaselor ce le dau studiile clasice. Nu e vorba deci de valoarea absolută a unor asemenea studii, pe care n-o contestă nimenea, ci de valoarea relativă, de ceea ce se cheltuiește din viață și se câștigă în viață prin ele. E un fel de buget pe care-l face profesorul englez studiilor clasice și găsește că în Anglia, unde dezvoltarea vieții materiale e atât de mare, sistemul vechi prevalează, fără a fi în raport cu dezvoltarea actuală a poporului englez. Cartea sa va întâmpina desigur o mare opoziție și vor trece ani mulți până să se decidă cestiunea de către oameni cu totul speciali în materie de învățământ.

La noi însă se va decide repede-repede. Și de către cine? De către Consiliul General al Instrucției, consiliu în care două din trei părți a membrilor sunt cu totul străini învățământului pentru care formează programe. Institutori de clase primare, profesori de muzică și de pictură, profesori de la școala de agricultură, de la cea de meserii și de construcție de mașini, aceștia formând o majoritate de elemente disparate cu totul, vor avea să decidă marea cestiune dacă valoarea educativă a limbelor clasice e în proporție cu cheltuielile ce se fac pentru ele. Și desigur că, cu seriozitatea care caracterizează generațiile actuale, lucrul se va și hotărî într-o singură seară și aplica cu toată profunditatea.

Ne pare rău să constatăm că cu atâta ușurință se tratează viitorul intelectual al unui popor întreg!

❦

[5 septembrie 1880]

Am trebui să compunem un anume dicționar de grațioasele epitete ce se dădeau Domnului, Adunărilor și miniștrilor prin gazetele roșii în timpul guvernului Catargiu, și o anume antologie — floarea cuvintelor, zice biserica — de toate tiradele desperate à la Nichipercea câte se adresau conservatorilor pentru liniștitele și regulatele relații internaționale pe cari le întrețineau cu Austro-Ungaria. „Corpul sângerând al României aruncat la picioarele contelui Andrassy“ era fraza stereotipă pentru a însemna tractatul de comerț; Vodă era „un agent al d-lui de Bismarck“, despre care „Românul“ credea că n-o să afle români îndestul de denaturați ca să-l secundeze în planurile sale. Ce s-au ales azi din acele acuzații nedemne, de

rea-credință, adevărată spumă a turbării patrioților nepuși în slujbă? Nimic! Ironizatul ministru-baron al cabinetului conservator, d. V. Boerescu, continuă — pentru a vorbi limba „Românului“ — a arunca corpul sângerând al României, de astă dată la picioarele d-lui de Haymerle, iar M. Sa Domnul e, în timpul discursului lui Gambetta ținut la Cherbourg, un oaspe al familiei imperiale a Germaniei. Să se fi întâmplat umbra celor de astăzi sub conservatori, patrioții ar fi simulat un paroxism care ar fi făcut necesară răcorirea lor în casele de sănătate și citirea moliftelor marelui Vasilie.

Astăzi, de la venirea la putere a patrioților, România e aservită politicește și economicește mai mult decât oricând și poartă coada alianței austro-germane; cu toate acestea, fiindcă patrioții sunt mari și tari, toate sunt bune și frumoase.

Cu toate acestea, nici sub fanarioți chiar atârnarea intereselor statului român de caprițiile vecinilor n-a fost mai mare decât astăzi. O probă dintr-o mie și-o sută ar fi de ajuns. „L'Indépendance roumaine“ a publicat bunăoară, mai zilele trecute, un comunicat al Ministerului de Comerț din Austria adresat Camerei de Comerț și Industrie din Viena, în urma unei anchete făcută de acel minister asupra reclamațiunilor la cari a dat loc esecutarea și interpretarea convenției comerciale austro-române. În acest comunicat se zice că Ministerul de Externe a fost invitat de-a susținea cu tărie reclamațiile comerțului austriac câte se produc și de-a insista ca inconvenientele să fie înlăturate. Ministerul de Comerț a făcut să răsară mai cu seamă plângerile relative la modul arbitrar cu care se fac evaluațiunile la vamă ș.a.m.d.

> *În ce s-atinge însă de dările și taxele de navigație în orașele române de pe Dunăre, i s-au comunicat Ministerului Afacerilor Străine toate amănuntele și toate faptele cari au rezultat din anchetă, pentru ca ministrul nostru din România să le sprijine când va avea să susție reclamațiile noastre către România … Pentru taxele de navigație guvernul Român a ținut seamă de plângerile noastre, adresând prezidenților comitetelor de port o circulară prin care dă acestor funcționari controlul asupra antreprenorilor acestor taxe și le indică a interveni, ivindu-se diferențe între antreprenori și particulari. Ministrul comunică Camerii o traducere a acelei circulare, invitând-o a aduce cuprinsul ei la cunoștința celor interesați. Ar fi de dorit ca acești din urmă să comunice verbal sau în scris Ministeriului de Comerț observațiile lor asupra executării și a rezultatului măsurilor luate de guvernul român.*
>
> Pentru a putea controla întrebuințarea veniturilor la navigație s-a cerut ca să ni se facă o comunicație periodică asupra stării acestor venituri și să ni se aducă la

cunoștință proiectele ce sunt a se executa prin mijlocul sumelor percepute.

Avem deja la Ministerul de Comerț un estras de pe aceste proiecte. Însă, nepărând suficient pentru a exercita controlul sus-menționat, s-a cerut o complectare a acestor știri.

În timpul anchetei a fost vorba de a face ca comerțul să stabilească biurouri de reclamație în locurile în cari se află vămi Române, și mai cu seamă în București. Aceste biurouri vor avea misiunea de-a primi plângerile comercianților în genere, de-a aduna materialele necesare pentru constatarea inconvenientelor existente și de-a lua măsuri destinate a satisface comerțul prin reclamațiuni adresate autorităților superioare.

Ministerul consideră că stabilirea unor asemenea biurouri e foarte utilă și recomandă prin urmare Camerei de-a discuta și întrebuința mijloacele care ar putea servi la realizarea acestei idei.

Ministeriul Afacerilor Străine a fost informat de impulsiunea dată acestei idei de către anchetă și a fost rugat ca, în caz de-a se crea asemenea biurouri de reclamație, să ordone legațiunii I. și R. din București, precum și tuturor autorităților consulare I. și R. din România, de-a le da concursul cel mai energic în exercițiul funcțiunilor lor.

Iată dar viitorul ce ne așteaptă: controlul exercitat de-un stat străin asupra percepției dărilor vamale și de navigațiune și o organizație întreagă de biurouri de reclamație a căror activitate să fie neîntrerupt îndreptată în contra activității fiscului nostru. Comunicatul de mai sus, iscălit de d. Kremer, ministru de comerț al Austriei, e, pare-ni-se, destul de elocuent pentru a arăta până unde se pot ridica, sub un guvern roșu, pretențiile de internaționalitate și de prerogative consulare. Pe când negoțul și industria străină, sprijinite cu energie de guvernele lor, cuceresc stradă cu stradă și port cu port în România, susträgându-i-se pe zi ce trece românului orice mijloc de alt trai decât agricultura estensivă și funcțiile statului, tot pe atuncea foile oficioase visează a dezgropa movili de aur din Carpați, pentru a ne îmbogăți peste noapte. Dacă veți descoperi chiar munți de aur, cari împing la lene, în locul cărbunelui de pământ, care împinge la muncă, cu acest sistem nu vor fi ai noștri.

Cititorul însă va vedea cât e de elastică coarda concesiilor către străini când patrioții sunt la putere și ce moft e catonismul lor când sunt în opoziție!

❦

[6 septembrie 1880]

Nu ne îndoim că și articolii 82 și 83 din Constituțiune, cari regulează succesiunea la tronul României, vor forma obiectul unei tocmeli între guvern și nație, în care guvernul va începe prin a nu concede nației nici un fel de drept de-a se pronunța.

Într-adevăr, art. 82 prescrie că puterile constituționale ale Domnului sunt ereditare în linie directă și legitimă a Măriei Sale Carol I, din bărbat în bărbat, prin ordin de *primogenitură,* cu escluziunea femeilor. Coborâtorii M. Sale vor fi crescuți în religiunea ortodoxă a Răsăritului.

Acest articol nu se aplică în cazul de față, de vreme de M. Sa n-are coborâtori. O singură dispoziție e esențială, aceea care privește religia moștenitorului tronului.

Astăzi nu mai e discuție că acest punct e de-o estremă gravitate. Biserica ortodoxă a Răsăritului a luat la români o formă deosebită de aceea a altor biserici: ea nu e numai o comunitate religioasă, ci totodată națională. Bizanțul a avut veleități de papism, biserica rusească are veleități periculoase de cezaro-papism, de întindere a legii prin mijlocul săbiei pentru augmentarea puterii statului; la români ea a fost din capul locului o comunitate religioasă care îmblânzea prin iubire inegalitățile sociale și care făcea pentru oameni o datorie din ceea ce, în lumea modernă, e un drept. Liniamintele organizării democratice a bisericei române se arată *ab antiquo* încă. Stând cu alte biserici în legături formale, nu de subordinație, ea a înlocuit la români, în timpii cei răi, organizația politică și economică. Astfel întâmpinăm în orașele mari biserici cari aparțineau fiecare la câte o breaslă, iar în Ardeal vedem că ea a devenit totul pentru români: ea organizează și întreține învățământul primar, cel secundar clasic, ba chiar și cel real al poporului. Preotul de acolo n-a învățat numai canoanele, ci și disciplinele economiei de câmp; el e învățător și sfătuitor în interesele morale și materiale, ba chiar în cele juridice, ale poporenilor săi. Cu toată toleranța dar care caracterizează în sute de ani biserica noastră, nu e de tăgăduit că îngăduința ei răsărea din tăria ei organică. Firele vieței religioase se țeseau în tot organismul social: în familie, în școală, în relațiile economice chiar. Mănăstirile cele mari erau ateliere de industrie: se tornau litere, se țeseau materii de lână, se lucra lemnărie de toată mâna, ba erau și fonderii de turnat metale. Pe când egumenul și cei cărturari ai soborului traduceau literatura teologică în limba română, în același timp călugării necărturari se îndeletniceau cu cele mai deosebite industrii, începând cu cele agricole,

sfârșind cu manufactura de lux: adevărate comunități și de credință și de muncă.

Tot spiritul acesta începe a dispărea; putem susține chiar că atotputernicia statului cosmopolit de astăzi, încăput pe mâna Fundeștilor și Costineștilor, distruge în același grad și biserică și naționalitate.

Ireligiozitatea, abstracție făcând de dogme, se întinde într-un mod înspăimântător în secolul nostru. Căci, la dreptul vorbind, credincioșii bisericilor nu prea au știință deplină despre dogmele și canoanele cari îi stăpânesc: ceea ce formează adevărata tărie a bisericei este sentimentul religios, sentimentul de conexiune frățească între membrii comunității bisericești. Acest sentiment piere pe zi ce merge din România: comunitatea națională și religioasă, legăturile de iubire și de reciprocitate cari existau înainte între toate clasele societății și cari făceau din cel bogat amicul celui sărac, din sărac pe apărătorul celui bogat, toate acestea ne-au fost escamotate de către plebea demagogică din România, ale cărei porniri se rezumă în două cuvinte: invidie și sete de câștig fără muncă.

În asemenea stare de lucruri religia moștenitorului nu e indeferentă, mai ales într-un secol în care toate legăturile bazate pe respect și afecțiune amenință a dispărea, într-un secol în care fiul se naște dușman părinților și-n care toată suflarea omenească începe a fi avizată, în mod american, la sine însăși, permițându-i-se orice mijloc, cât de imoral și cât de rău, de-a se ridica, numai dacă știe a înconjura cu dibăcie paragrafii Codului penal. Când judecătorul dinlăuntru încetează, ce putere are judecătorul din afară?

Articolul 83 al Constituției stabilește succesiunea în lipsă de coborâtori ai M. Sale.

În asemenea caz succesiunea se cuvine:

1. Celui mai în vârstă dintre frați (ceea ce nu se întâmplă acum).

2. Coborâtorilor acestora după regula statornicită mai sus (din bărbat în bărbat, prin ordin de primogenitură).

Nici aceasta nu se potrivește.

Aci avem a face cu o adopțiune care nu e prevăzută în Constituție.

Ceea ce dorim așadar este ca punctul să fie în adevăr discutat. Ar fi periculos pentru statul nostru dacă, după îndeplinirea designării unui succesor, chestiunea ar mai putea fi controversată într-un chip oarecare, dacă ea ar putea forma fie un pretext de amestec, fie o invocare de nulitate. Amândouă relele acestea cată să fie cu totul înlăturate, și aceasta nu se

poate întâmpla decât având prea multe, nu prea puține scrupuluri în rezolvarea cestiunii.

❦

[7 septembrie 1880]

Lipsa de interes și de mișcare a alegătorilor cu ocazia alegerii de acum două zile îi da „Românului“ o ocazie ca din senin să învinovățească opoziția de fel de fel de lucruri.

> Afară de larma făcută în câteva ziare nu vedem încolo nici o mișcare politică; o nepăsare vinovată pare a fi cuprins pe toți, pe toate partidele.
>
> Această atitudine arată din partea *opozițiunii* că ea a început să dospească uneltiri, ca în unele țări vecine, a început să amenințe cu moartea pe membrii guvernului și pe susținătorii lor și ai ideilor liberale. Când cineva adoptă o asemenea linie de purtare este natural să nu mai îndrăznească a se înfățișa înaintea poporului, care a disprețuit totdeauna asemenea procedări nedemne și chiar *criminale.*

Zău? Dovadă republica de la Ploiești și aruncarea cu pietre în d. de Radovitz, agentul diplomatic al Germaniei în România!

> În locul frumoasei și sănătoasei lupte constituționale opozițiunea de toate nuanțele preferă dar uneltirile subterane și lasă astfel să se *atrofieze,* prin lipsa de luptă, și instituțiunile cele mai binefăcătoare pentru țară.

Ce mofturi or mai fi și astea! Sistemul de falsificare a alegerilor, prin fals în acte publice, prin trecerea în listele colegiului I și al II-lea de oameni fără nici o avere și însemnătate, prin cumpărarea de voturi cu funcțiuni, diurne și păsuiri, prin înmulțirea în infinit a funcțiunilor cari atârnă direct ori indirect de stat a descurajat, se-nțelege, pe alegătorii independenți. Atotputernicia bandei de esploatatori, răzimată de nepăsarea și lipsa de control din partea Coroanei, aruncarea statului în mâna unor demagogi rău nărăviți, copilăroși, deșerți, mușterii de portofolii, ceea ce-a făcut ca în patru ani firma Brătianu să acopere treizeci și șase de Consilii de Miniștri, dezordinea și anarhia adusă prin aceasta în toate serviciile publice și esploatarea tuturor organelor și resurselor statului numai pentru scopuri electorale catâ să inspire cetățeanului onest, la noi ca și în America, un dezgust pronunțat pentru formele goale ale instituțiilor al căror miez e cumulul, pensia reversibilă, direcțiile de bancă și de drum de fier ș.a.m.d. În

realitate nu i-a mai rămas țării nici un mijloc legal de control și de apărare contra atotputerniciei brătienești. Și cum ar și rămânea? D. Brătianu disprețuiește țara, începând cu amicii săi. Sau cred oare într-adevăr Costineștii, Mihăieștii, Flevii și ceilalți *ejusdem farinae* că poate exista umbră de respect pentru deosebitele categorii de demagogi flexibili, de vânători de posturi și diurne, în pieptul omului care-i întrebuințează? Cred ei că scabroasa afacere i-a putut inspira respect de cucernicul Mihălescu? Dar îi susține și-i sprijină pentru că sunt necesari deșertăciunei sale, pentru că numai cu asemenea creaturi d. Brătianu poate juca rolul unui om de stat.

Și la nepăsarea țării opoziția e de vină. Dar ce-i mai rămâne de făcut opoziției? Are ea moșii de arendat, directori de bancă de ales cu procure false, directori și funcționari de numit la tutunuri, la drumul de fier, la băuturile spirtoase, la miile de locuri și locșoare cu care atotputernicia guvernului prinde conștiințele alegătorilor? Câtă parte neatârnată materialicește și intelectual mai există în poporul românesc se pronunță cu tărie în contra guvernului; partea cealaltă, frământată de mici interese de clică, ține grapă de guvern, de orice guvern s-ar întâmpla în România, pentru că mii de mii de interese materiale, mii de apetituri sunt legate de guvern. Că aceste toate se satisfac în socoteala bugetului și a binelui public e cunoscut de toți. A mai vorbi în asemenea împrejurări de funcționarea instituțiilor liberale e o adevărată ironie.

De aci însă răsare că, lupta nemaifiind nici între principii, nici între grupuri măcar de interese de clasă, ci reducându-se pur și simplu la lupta între o nenumărată bandă de esploatatori parveniți, pe de-o parte, și între nația bucățită în indivizi pe de alta, individul, avizat la sine însuși, amenințat de o administrație coruptă și fără de demnitate în toate interesele sale, să simtă că legea și instituțiile sunt literă moartă, că arbitrariul și cupiditatea de clică sunt totul și — văzând că nu mai are nici cui se jelui, nici pe cine se sprijini — să cază în apatia popoarelor condamnate la nenorocire.

Noi înțelegem foarte bine ca „Românul“ să se teamă până și de hârtiuța, răspândită mai zilele trecute prin capitală, în care membrii guvernului sunt amenințați cu moartea.

Această teamă nu e decât prea justificată. O aglomerație de oameni corupți și fără principii, de mușterii de portofolii și precupeți de interese ale statului cată să se teamă și de umbra lor proprie.

Ne mirăm numai de cine face asemenea imputări opoziției în asemenea împrejurări. Oamenii cu scandalul de la Slătineanu, îndreptat contra unei uriașe puteri europene în momentul în care toată simțibilitatea ei era escitată prin războiul cu Franța; oamenii cari au proclamat republica de la Ploiești; oamenii cari numeau pe Vodă un agent al d-lui de Bismarck și-l amenințau, prin gura unui actual ministru plenipotențiar, cu asasinatul; oamenii cari, nefiind în pita lui Vodă, ajunsese în ziarele lor la paroxism de furie, oamenii cari declarau că între țară și tron e un abis — umplut c-un portofoliu ministerial și o guvernatură de bancă!…

Ca să se judece tonul destrăbălat pe care-l avea „Românul“ în opoziție fiind, reproducem următoarele șiruri din numărul lui de la 2 mai 1875:

> Ei vor acum să facă ca cuvîntul stabilitate să semnifice: jafuri, hoții, bici, impozite ruinătoare pentru cetățeni și sleitoare sorginților averii publice, ruinarea sătenilor pîn-a cerși pe stradele orașelor, uciderea comerțului ș-a născîndei noastre industrii, și *darea statului român în deplina posesiune a Germano-Ungariei, prin Porțile de Fier*, prin căile ferate și prin convențiunea comercială.
>
> Cunoscut fiind c-aceasta este ceea ce partida ordinei, sub direcțiunea ministrului Catargi, numește *stabilitate*, să spunem acum publicului și ceea ce ea plămădește de cîtva timp. Toți mușteriii de ministere din această partidă și-au regulat pozițiunea în modul următor: Austro-Ungaria a dat naștere acestui minister.
>
> El s-a angajat, precum însuși a mărturisit-o, să-i dea în posesiune România pe cale economică.
>
> O parte din aceste angajamente le-a îndeplinit, mai adăugînd, pentru mai buna asigurare a străinilor, ruinarea și demoralizarea națiunii.
>
> Nu mai rămîn acum de îndeplinit decît:
>
> Darea căii ferate în posesiunea Austriei.
>
> Votarea convențiunii de comerț; și se știe de toți că aceasta este prima și ultima lucrare a Camerii ce vine. Odată ce se va îndeplini și această lucrare, nobilii de toată mîna și de toate provenințele — cari compun actuala *bandă guvernamentală* — afirmă c-au dobîndit asigurarea că d. Catargi va fi înlăturat în favoarea d-lui Dumitru Ghica și tovărășia.

Vază-i azi publicul și judece cu ce oameni are a face. Tovărășia prințului Ghica e azi admirabilă, pretențiile Austriei bune, și nouă linii de drum de fier concedate în favorul esclusiv al acestei puteri vor împlini lacunele acelei convenții, iscălită și supusă semnăturei domnești de către roșii!

❦

[10 septembrie 1880]

Duminecă, la 7 (19) septembrie, la 3 ore după-amiazăzi a încetat din viață

Manolache Kostaki Epureanu

Greu bolnav, plecase din țară la Viena și de-acolo la Wiesbaden, unde părea a se îndrepta. Întors în Viena pentru că temperatura fusese aspră la băile recomandate, fu trimis de medici la Schlangenbad din Nassau, unde, învins de boală și de o timpurie bătrânețe, și-a dat obștescul sfârșit.

O timpurie bătrânețe în adevăr! Abia de 56 de ani, Manolache Kostaki avea arătarea unui om cu mult mai bătrân. Coborâtor dintr-o familie istorică a Moldovei și moștenind o avere mare, însă încurcată prin împărțeli și datorii, el a fost viața întreagă pe de-o parte bântuit de grija de-a păstra averea strămoșilor ca razim al influenței politice, pe de altă parte amestecat ca factor de căpetenie în toate mișcările politice ale patriei sale. Studiind în Heidelberg, în timpul în care Juna Germanie își stabilea idealele ei politice, ca curent opus stării monarhiei absolute ce domnea în Europa în urma sfintei alianțe, M.K. Epureanu păstrase, din studiile sale în științele politice și juridice, idealul constituționalismului englez, bazat pe libertatea de-a face ceea ce e bine și just, pe spiritul adevărului și al muncii. Credința sa fundamentală era că un stat numai atunci poate înflori când destinele sale sunt conduse de partea aceea a nației care e neatârnată prin avere și prin cultură și că orice stat e osândit la o retrogradare sigură când încape pe mâna oamenilor cari-și fac din politică o meserie de câștig, un mijloc de îmbogățire ori de bun trai. Avem înainte-ne o foaie ieșită de sub dictatul său propriu și iscălită de el, în care arată care trebuie să fie ținta partidului conservator.

> *Întărirea instituțiilor, concordia între fiii aceleiași țări, asigurarea proprietății și a muncii,* înlăturarea elementelor parazite cari, sub o formă sau sub alta, nu trăiesc decât din averea sau din munca celorlalți: aceasta trebuie să fie mai ales ținta oricărui partid conservator, ba mai mult, a oricărui partid serios, oricare ar fi denumirea sa.

Ca orator, Epureanu era strălucit. Ore întregi fermeca auditoriul, îmbrăcând adevărurile cele mai crude în forma nevinovată a unui umor atât de contagios încât cei mai mari adversari politici ai săi, departe de-a fi jigniți de acele valuri de fină ironie, de acele scânteieri ademenitoare ale unui spirit atât de cultivat, atât de elegant și de-o amabilitate personală

covârșitoare, îl ascultau cu adâncă plăcere. Nu fraze mari și patetice, cum le obicinuiesc oratorii populari, ci argumente și un spirit de fermecătoare conversație: iată arta în care era maestru. Epureanu era un orator cu totul modern. Dar îndărătul acestui farmec al graiului se ascundea o inimă rănită de starea tristă a patriei lui, căci el a fost cel dintâi poate care nu s-a lăsat nicicând orbit de frazeologia goală a politicilor de industrie, nici de aparențele unui progres în forme, pe când în fond poporul dădea îndărăt pe toate căile.

Începându-și cariera politică prin participarea la revoluția din 1848, el a fost una din podoabele Curții lui Grigorie Ghica Vodă, amic și consiliar în cele bune al lui Vodă Cuza, prezident al Constituantei din 1866, prezident de Consiliu sub Vodă Carol. O învățătură vastă, un spirit de o libertate genială, o onestitate superioară până și umbrei vreunei îndoieli, un nume vechi, înrădăcinat în tradițiile unui curat patriotism și, cu toate nesfârșitele necazuri ale vieții sale, totdeauna vesel, amabil, îndatoritor, oricât de obosit, de bolnav sau de supărat ar fi fost: astfel era omul, făcut pentru a împăca urele și prevențiunile dintre oameni.

Astăzi acea bogăție de spirit, de sentiment, de amabilitate nu mai e decât o mână de pământ. Nu numai partidul conservator, țara întreagă suferă o grea pierdere, căci în crearea unor asemenea oameni natura e estrem de avară. Atins de maiestatea morții, înaintea căreia împăratul și ostașul sunt deopotrivă, nu se va afla mână care să se ridice pentru vro învinuire înaintea strălucitoarei amintiri pe care acest muritor o lasă pe pământ. Deci, ușoară-i va fi țărâna și amintirea neumbrită de aripa uitărei!…

❦

[10 septembrie 1880]

Într-unul din numerele trecute am crezut de cuviință a insista asupra religiei moștenitorului eventual al tronului. Dacă ne întoarcem și acum la cestiunea aceasta e pentru că citiserăm în ziare străine de oarecari piedici ale trecerii la legea răsăriteană, despre cari n-am vorbit, tocmai fiind că erau în cestiune persoane ale căror convingeri religioase sunt vrednice de tot respectul. Așadar, fără a cita nume proprii, am spus numai că religia moștenitorului nu e indiferentă; că numai aparținând bisericei naționale el va cunoaște însemnătatea acestui factor considerabil în viața unei nații. Am vorbit de biserica națională îndeosebi, nu de legea ortodoxă; și de

deosebirile ce biserica noastră le are, nu în dogme, dar în spiritul și atitudinea ei, de celelalte biserici; am însemnat câteva liniamente ale vechei ei organizări autonome și am spus — ceea ce e cunoscut îndealtmintrelea tuturor din țară — că biserica la noi nu era numai o comunitate religioasă, ci și națională. A existat în țările noastre sute de ani cler grecesc. Confundatu-s-a el vreodată cu clerul român, fie de mir, fie călugăresc? Nu. Din contra, au fost totdeauna opuși unii altora; totdeauna mitropoliții și țara căutau să depărteze acest cler străin, intrat prin mănăstirile închinate, deși era de-o lege cu noi. Am spus că clerul bizantin avea veleități de papism, de biserică universală; cel rusesc manifestă în timpii din urmă veleități de cezaro-papism. Toate acestea românii le-au respins pe cât au putut. Astfel am văzut cum în Banat și în granița militară, pe același teritoriu, în aceleași circumscripții, românii s-au despărțit de sârbii de aceeași lege și-și au episcopul lor propriu. Înlăuntrul aceleiași monarhii, aceluiași district chiar, românii nu vor să fie în comunitate religioasă cu străinii, deși recunosc identitatea dogmelor și a canoanelor. Am susținut mai mult: că legea catolică la români, ritul greco-catolic, se deosibește de restul bisericii române într-un mod cu totul esterior, cel puțin în ochii poporului, și că deosebirea nu are înțeles decât pentru clerul superior. Așadar, ceea ce am crezut noi esențial nu e deosebirea de dogme între noi și alte biserici; pentru conștiința poporului o asemenea deosebire e imperceptibilă. Lucrul asupra căruia apăsăm este absoluta deosebire între spiritul democratic, de muncă și iubire de adevăr, care stăpânea și stăpânește încă în multe părți în biserica română, spre deosebire de formalismul gol al altor biserici și de atârnarea acestora de puterea politică a statului. Ceea ce e revoltător pentru orice conștiință liberă este plecarea bisericei sub autoritatea statului, esploatarea credințelor religioase pentru scopuri politice. Astfel vedem mișcându-se popoare întregi în urma crucei, pentru a-i asigura triumful, se zice, în realitate însă pentru a răspândi dominațiunea puterii lumești a împărăției respective. Câte puteri nu se servă de acest pretext pentru a comite neauzite nedreptăți! Ceea ce e dar important, repetăm, pentru noi este participarea eventualului moștenitor la comunitatea religioasă română, interesarea pentru spiritul și autonomia ei, conștiința clară că, afară de unitate dogmatică, nu există nici un fel de altă legătură între biserica noastră și celelalte. Asemănarea în comunitatea bisericească între un român greco-catolic și unul greco-oriental e mai mare decât între acest din urmă și un muscal, un grec sau un bulgar. Lucrul sună paradox, dar e departe de a fi.

Cu toate cele patru puncte, cu tot *„ex patre filioque procedit“*, cu tot primatul recunoscut al papei, același spirit de comunitate *religioasă-națională* domnește la românii greco-catolici ca și la cei greco-orientali. Nu e vorbă măcar despre o biserică universală, care să cuprinză omenirea întreagă înfrățită; nu e nici măcar vorba de-o biserică cuprinzând un grup de popoare, ci de una singură biserică românească, instituită în lume pentru români și pentru nimeni altul încolo.

Să venim acum la îngrijirea ce se dă acestei religii naționale-române în România liberă. Până la ministrul, numit cosmopolit, al instrucției, d. Titu Maiorescu, limba românească a țării nu se-nvață în școalele secundare. Tot acest ministru cosmopolit a proiectat înființarea unei facultăți teologice pentru un cler compus din mii de membrii. Noi am spus-o cândva că în România am ajuns a înțelege toate cuvintele dicționarului pe dos, că cosmopolit se numește ceea ce-i național, și național e fizionomia bulgaro-bizantină a roșilor din țară. Ei bine, această facultate nu s-a înființat și se vede că nici se va înființa. Episcopii noștri viitori vor continua se vede a fi crescuți în Rusia, în Grecia și în alte locuri pravoslavnice.

Dispariţiunea sentimentului religios e de regretat nu numai la noi, dar pretutindenea.

Care ne fu mirarea însă când, după simpla aserție că religia moștenitorului nu e indiferentă, tocmai din cauză că e o religie înainte de toate națională, o foaie germană din București, fondată, după propria mărturisire, de străini veniți de alaltăieri de peste graniță, crede a putea avea… suficiența, ca să nu spunem alt cuvânt, de-a intra în polemică cu noi într-un punct atât de delicat. Domnii aceștia cred a putea arunca vorbe mari ca: „opinie medievală, ce-și bate joc de orice minte sănătoasă etc.“. Dac-ar fi așa de ușor de discutat asemenea lucruri ca a scoate panglici din gură, ne-am da învinși, o mărturisim. Noi știm însă că, atunci când se vota legea în contra socialiștilor, principele Bismarck, într-un lung discurs, a arătat cumplitele urmări ale disparițiunii sentimentului religios din Germania. Pastorul Stöcker, predicator al Curții, cearcă până azi ca remediu de-a fonda un partid socialist-creștin, iar fenomenele demoralizării generale se sumează în niște date statistice care îngrijesc toată lumea cugetătoare din Germania.

Pastorul Stursberg din Düsseldorf a publicat de curând o carte intitulată: *Înmulțirea delictelor și a crimelor și cauzele ei.* În cinci ani, de la 1871-1876, populația Imperiului a crescut cu 4,5 %, crimele cu 51,5 %. Pentru

deosebite categorii de crime creșterea e și mai mare. Prădăciunea și tâlhăria s-au înmulțit cu 142 procente, falsificarea de documente cu 60 procente, crime și delicte contra moralității publice cu 84 procente: toate acestea în 5-6 ani, într-un stat cu poliție și justiție riguroasă. Numărul recidiviștilor și a bătrânilor e foarte mic; tot contingentul e nou și tânăr, ieșit din școalele interconfesionale ale statului!

Ceea ce e mai ciudat sunt proporțiile mari ale crimelor celor mai grave. Generația nouă nu se mai ocupă cu nimicuri, nu fură o pâne de nevoie; ea comite tot crime temeinice. Statistica tribunalelor cu jurați din Prusia ne arată că s-au înmulțit în 4 ani:

Crime contra moralității cu 294 %
Omor … … … … cu 138 %
Ucidere … … … … cu 102 %
Ucidere de copii … … cu 76 %
Prădăciune … … … cu 164 %
Escrocherie criminală … cu 290 %
Faliment fraudulos … … cu 146 %
Crime comise *în exercițiul*
unei funcții publice … cu 375 %

Și așa în toate provinciile Împărăției.

Dacă pentru d-nii de la gazeta germană acest progres în bine în patru ani de zile li se pare de invidiat, un progres ce cată a se atribui în parte și turburării conștiințelor prin esploatarea religiei pentru scopuri politice, fie-le de bine. Același caz îl vedem în Rusia. Și acolo s-a săturat poporul pân-în gât de exploatarea politică a comunității lui religioase cu bulgarii și muntenegrenii, pentru care curge de 180 de ani cel mai bun și mai nobil sânge rusesc.

Când vedem toate acestea petrecându-se înaintea ochilor avem cuvânt să susținem că nu e indiferent dacă moștenitorul tronului român va avea sau nu conștiință despre deosebirile prin cari biserica noastră modestă, însă națională, se distinge în mod specific de orice alte biserici cu tendențe de universalitate și accesibile de aservire la scopuri politice ale statului.

❦

[11 septembrie 1880]

„Bukarester Tagblatt“ nu obosește a întreba opoziția să se rostească în privința alianței viitoare și recunoaște un merit deosebit „Democrației naționale“, care se pronunță pentru o alianță cu Rusia. Noi nu tăgăduim meritul de-a-și fixa odată pentru totdeuna, din premise date, o concluzie statornică; și dacă foaia partidului democratic-național nu se îndoiește asupra suficienței premiselor și presupunerilor sale e fără îndoială bine că spune care e ținta statornică a politicei sale esterioare. Deși nu vom fi susțiitorii unei politici bazate pe înclinarea esclusivă către una din puterile vecine, înțelegem ca clina austro-germană pe care lunecă cu repejune presa și partidul guvernamental să trezească numaidecât o contragreutate, o reacțiune într-o înclinare, asemenea pronunțată, pentru o altă putere.

Noi, din parte-ne, știm că alianțe între slab și puternic nu sunt niciodată acătării, și dacă se justifică uneori, *faute de mieux*, prin împrejurări extraordinare, bune nu devin prin aceasta, căci, în cele mai multe cazuri, cel mic nu ajunge a-și mântui nici măcar existența.

Foaia germană întreabă:

> *Care dintre amândouă puterile oferă României foloase mai mari și mai reale?*
> *De la care putere se poate aștepta că-și va ținea făgăduințele date?*
> *Poate rămânea România neutrală, chiar dacă ar voi?*
> *Care dintre amândouă puterile oferă României foloase mai mari și mai reale?*

Nici una, răspundem. Avem într-adevăr trebuință de-a păstra bunăvoința Austriei; dar trebuința aceasta este egală către toate puterile mari. Avem nevoie și de Italia, și de Rusia, și de Germania, și de Englitera, și de Franța, în mod cu totul egal. Acesta este întreg înțelesul poziției noastre dificile în Orient. Popor latin, înconjurat de slavi, de maghiari, de germani, noi nu ne putem răzima pe nici o simpatie de rasă, care e cea mai puternică dintre toate. Așadar suntem avizați a ne răzima pe bunăvoința egală a vecinilor noștri, răsărită dintr-un echilibru nu de simpatii sau antipatii, ci de interese. Înclinând spre una sau spre alta e evident că punem în cestiune interesele sau ale unuia sau ale altuia. Dovedind însă, prin toată atitudinea noastră, că, în mijlocul acestei lupte ascunse, noi nu urmărim decât pur și simplu interesul nostru național, nici una din ele nu ne-o poate lua în nume de rău. „Sunt oameni onești, vor zice amândouă, cari își văd de interesele lor proprii, fără a exploata, prin înclinări pronunțate, antipatiile dintre noi. Dacă ne-am putea învoi, i-am împărți în două; dar fiindcă nu putem, lasă-i să existe“.

E o pretenție puțin serioasă dacă se cere de la un popor mic, care știe foarte bine că de dragul ochilor noștri celor frumoși nu se mișcă un fir de iarbă, nici în Nordul, nici în Apusul Europei, să se facă arbitrul și cumpăna puterilor opuse una alteia.

Dacă ar fi simpatii la mijloc ar fi altă socoteală. Dar ce simpatii să fie? În Basarabia vedem naționalitatea noastră oprimată în mod sistematic; în Ardeal și Țara ungurească asemenea. Amândouă puterile — deși singure de vină la răspândirea ideii dacoromâne, căci marea Ecaterina și Iosif II sunt părinții acestei idei — persecută azi niște biete plaiuri de plugari, despre cari presupun că s-ar putea răspândi prin ele ideea ce singure au semănat-o. Deosebirea între persecuție și persecuție e numai o deosebire de sistem, nu de esență. Rusia-i strivește, Austria-i macină. Din românii basarabeni nu iese nimic; din cei din Austria, măcinați în Bucovina între piatra rușilor ș-a evreilor, iese făina din care se face d-rul Tomasciuc și alte genii cosmopolite; din cei din Ardeal, râșniți în hodoroaga statului unguresc, ies mameluci guvernamentali și alte soiuri de creștini nepricopsiți. În Austria, acela dintre români care va dovedi că n-are caracter va ajunge mai departe — înaintarea socială se bazează dar pe un viciu al caracterului. Mica schimbare de sentimente operată în Bucovina, unde poporul nostru are fericirea de-a vedea în frunte-i pe un păstor sufletesc pe care l-a cerut și dorit de douăzeci de ani aproape, e-o diversiune oportunistă în spiritul cabinetului Taafe. Noi facem desigur o deosebire în Austria între Casa împărătească și partidele dominante. Împăratul își iubește în mod egal toate popoarele; dar nu putem susținea același lucru despre partidul constituțional, care nu înțelege Austria altfel decât ca pe un aglomerat de indivizi cât se poate fără nici un sentiment de naționalitate și de conexiune între ei, dat în esploatarea evreilor și sub dominațiunea politică a germanilor. Ceea ce voiește partidul german din Austria e o masă de indivizi îndreptățiți a se ridica numai dacă vor deveni germani. Același lucru-l vor, mai cu toroipanul, ungurii.

Orice mișcare care ar preface aceste popoare în organisme locale, pline de viață, unite prin spirit de muncă, îi supără pe stăpânii din Viena și Pesta, căci dezvoltarea oricărei puteri vii îi supără. Cu toate acestea noi nu ne îndoim că, din momentul în care monarhia ar fi austriacă în loc de-a fi germano-maghiară, fie absolutistă chiar, ar cuceri simpatiile tuturor popoarelor din Orientul Europei.

Folosul cel mai mare și mai real care ar voi să-l aibă românii în genere de la Austro-Ungaria este respectarea naționalității lor, libertatea, oricât de disciplinată prin legi, a limbei, a bisericei, a administrației lor locale. Prin aceasta ar dispărea din lume impopularitatea patentă a unei alianțe cu un Imperiu care la noi se face că ne protege, la el acasă însă izbește în tot ce noi românii avem mai sfânt în lume, în limbă și naționalitate.

Nu suntem atât de naivi de-a crede că cineva va fi influințat prin părerea noastră. Prea cunoaștem lumea pentru aceasta. Dar noi n-am vedea un folos mai mare și mai real decât în dreptatea pe care monarhia ar face-o la ea acasă. Cu asta i s-ar lua altui vecin ocazia de-a invoca cestiunea aceasta, penibilă pentru orice român, și ar pieri până și urma unei idei de unire politică a românilor. Nici grecii vechi, nici italienii, nici germanii n-au fost uniți politicește. Cu toate acestea, tocmai atunci au fost mai însemnați prin spiritul și activitatea lor. Deasupra despărțirei politice se născuse o unitate în literatură, în limbă, în obiceiuri, cu atât mai sfântă cu cât nu avea a face cu meschinele rivalități politice. Un popor împărțit se iubește, într-unul unit politicește se nasc toate boalele sociale, se urăsc copiii aceleiași nații între ei mai rău decât pe străini. De-acolo idei de răsturnare, fierbere și ură neîmpăcată între partizi.

A doua întrebare e: „De la care putere se poate aștepta România că-și va ține făgăduințele date?“ Răspundem cu Machiavelli: De la nici una, dacă nu le va conveni; de la amândouă, dacă le va conveni. Precum Basarabia ne-a fost luată nouă, cu tot tractatul iscălit, tot astfel ocupația provizorie a Bosniei și Herțegovinei devine o ocupație perpetuă, o apropriare. Tot tractat e la mijloc, ba încă cel de la Berlin, nu o convenție iscălită de Cogălniceanu.

A treia întrebare: „Poate rămânea România neutrală, chiar dacă ar voi?“ e, se-nțelege, cu mult mai grea. Noi răspundem prin alta întrebare: încercat-a România să rămâie neutrală în războiul trecut? Și, dacă ar fi încercat, început-ar fi rușii vestitul război pentru eliberarea creștinilor prin împușcături în creștini? Poate. Dus-ar fi însă din capul locului *ad absurdum* toate teoriile de umanitate, creștinism și eliberare cu cari intraseră-n război? Desigur.

„Bukarester Tagblatt“ are un citat din ziarul francez „La Liberté“ care trebuie recomandat și românilor ca regulă de purtare:

Dacă Franța s-ar decide să pună mâna pe sabie aceasta ar face-o numai pentru un mare interes național, nu însă pentru acela al unei alte puteri, dar și mai puțin încă pentru scopul de-a asigura acesteia oarecari succese în Orient, din cari noi n-am câștiga nimic.

❦

[16 septembrie 1880]

Ar fi bine dacă în polemică am fi scutiți cel puțin de acel ton lins și gudurător al acelora dintre patrioții lucrativi cari posed arta de-a se pune bine și c-o parte și cu alta, cari se folosesc atât de venirea la putere a albilor cât și de aceea a roșiilor, spunându-le tuturor că sunt mari patrioți, buni români și că ei sunt pururea cu aciia cari susțin interesele patriei. Ca și când cineva ar avea nevoie de acest adevăr; ca și când cată a i se spune zilnic poporului românesc că atât Brătianu cât și Catargiu sunt egali în iubirea ce-o au pentru țară.

Cestiunea principală nu este aceasta. D. Brătianu poate fi un mare patriot și cu toate acestea să nu găsească nici în minte nici în inimă destule resurse pentru a apăra statul în contra partizanilor săi proprii, poate să n-aibă destul sentiment de sacrificare de sine pentru a renunța la o putere care-i face rău țării făcându-și rău lui însuși.

Oare treizeci și șase de deosebite Consilii de Miniștri în patru ani de zile nu sunt destulă dovadă că nu există între roșii un sâmbure capabil de-a guverna, că, egali în incapacitate și neînfrânarea ambițiilor de parvenire și de câștig, unii se sapă pe alții? Oare creșterea bugetului cheltuielilor cu 34% în patru ani nu dovedește îndestul alunecarea pe clina fatală a funcționarismului, plaga recunoscută și cu toate acestea încurajată în înrăutățirea ei de către guvernanții de azi? Oare creșterea peste măsură a importului asupra esportului nu dovedește că pe zi ce merge se înmulțește numărul plebei consumatoare în detrimentul poporului muncitor? Iată rele cari nu se pot șterge cu buretele patriotismului recunoscut al d-lui Brătianu, nici cu acel, mai puțin recunoscut, al d-nilor de la „Presa“.

„Presa“ se miră că nu ne dăm împăcați nici cu Consiliul de Miniștri no. 36. Nici cu n-rii 38, 39 ș.c.a. nu ne vom mulțumi, pentru că nu cu oamenii avem a face, ci cu sistemul. Contra sistemului însă nu se poate lupta decât iarăși sistemul, nu însă individul cutare ori cutare. A aștepta ca d. Giani să facă minuni e în sine deja o naivitate, dar a aștepta ca un sistem bazat pe spirit de adevăr și de muncă să dea o altă față țării e ceva justificat. Se pot armoniza, nu tăgăduim, interesele deosebitelor clase ale unei societăți, se pot echilibra partidele într-o țară așa încât una să nu facă decât a ajuta mersul celeilalte, dar nicicând nu se vor putea armoniza sisteme deosebite.

Nicicând un sistem de guvernământ demagogic, bazat pe instinctele rele a unei plebe de parveniți, pe dorința lor de câștig, pe alergarea lor după funcții și onoruri, pe escluderea meritului, nu se va putea împăca cu sistemul contrariu al unei organizări bazate pe armonia intereselor claselor pozitive a societății, pe înaintarea lină dar sigură a meritului, pe dezvoltarea normală și gradată.

Dar e schimbarea a treizeci și șaptea, dar e a patruzecea a firmei Brătianu? Ce ne pasă nouă de aceasta? Dar d. Boerescu sau d. Giani au intrat în minister? Ce folos pentru țară? Nici unul. Administrația va urma a fi o unealtă electorală, încurajarea nulităților va continua a fi la ordinea zilei, conducătorii României vor urma a se recruta dintre cei nemulțumiți nu cu soarta țării, ci cu soarta dumnealor privată.

Sunt admirabili în adevăr d-nii aceia cari găsesc că opoziția prea face opoziție și că guvernul e bun pentru că și dumnealor se bucură de favoarea zilei. Dacă prin intrarea d-lui Boerescu și a altora în minister s-ar fi inaugurat o schimbare de sistem am fi aplaudat-o; dar nici cel mai pătrunzător ochi nu va fi observat umbră de asemenea schimbare.

Ni se impută totodată că împărtășim ideea cumcă cestiunea succesiunii la tron, așa cum se prezintă, e o problemă ce cată a fi dezlegată pe cale constituțională. Într-adevăr, în forma în care ni se prezintă ea este o adopțiune, în afară de coborâtorii pe care Domnul îi poate avea de acum înainte, în afară de ordinea primogeniturii. Dar dacă M. Sa ar avea coborâtori de acum înainte, ce se va întâmpla atuncea? Noi credem că, îndată ce se ivește controversă, foile guvernamentale ar trebui să fie bune-bucuroase, pentru că stăruim a se da o soluțiune constituțională care să fie asupra oricărei îndoieli. Oare plăcut ar fi pentru o țară neașezată ca a noastră dacă, între pretextele ce s-ar invoca vreodată spre a pune în îndoială existența statului român, s-ar invoca și nulitatea eventualului act care ar designa pe urmașul pe tronul României?

Noi găsim că adopțiunea e, în cazul acesta, singura formă pricepută de conștiința de drept a poporului, că ea înlătură orice îndoieli asupra moștenirii legitime la tronul României și că ea — nefiind prevăzută în Constituție — are nevoie de încuviințarea unei Adunări în formele și cu atribuțiile ce le dă Constituția. Această trecere cu ușurință, care îndealtmintrelea e înrădăcinată în apucăturile oamenilor noștri politici, poate fi, într-un moment dat, fatală țării. Oare nu le e de ajuns guvernamentalilor că o asemenea cestiune s-a pus într-un mod serios de

presa din țară și de cea străină? Sau li se pare că îndoielile aruncate până și asupra instituției celei mai stabile ale statului român ar fi priincioasă dezvoltării noastre naționale? Să nu se uite că nu trăim de azi până mâine, că republicile de la Ploiești se pot repeta periodicește și că cei cari apară *azi* maniera de a vedea a „Presei“ vor fi cei dântâi cari vor combate-o când vor fi în opoziție.

Clara pacta, boni amici, zice latinul. Tocmeală limpede, prieteni buni. Nu voim în adevăr ca, atunci când ne-o fi lumea mai dragă, să ni se caute nod în papură și să se ceară de la șeful statului bilet de botez de către controlorii fără plată din Ploiești sau de către alții și mai periculoși.

O ultimă observație avem de făcut „Presei“ asupra manierei sale de-a vedea în cestiunea succesiunii.

Organul d-lui Boerescu zice:

> Era însă o datorie de înaltă cuviință pentru A. S. Regală Carol de Hohenzollern ca înainte de toate să consulte asupra acestui punct pe șeful familiei de Hohenzollern, pe împăratul Germaniei.

„Presa“ e în mare eroare când crede a putea numi învoirea din partea Maiestății Sale o consultare de înaltă cuviință.

Casa Hohenzollern are, ca toate Casele vechi, o *constituție* a ei proprie, căreia-i sunt supuși toți membrii familiei. Se știe că Maiestatea Sa a refuzat unui principe din ramura Sigmaringen învoirea de-a primi coroana Spaniei și că tocmai puterea pe care șeful familiei o are de-a refuza chiar pentru tot viitorul asemenea învoiri a format… pretextul, nu zicem nici noi altfel, invocat de Franța la declararea războiului. Ca membru al familiei Hohenzollern M.S. are deci îndatoriri trainice cari ar înceta poate numai atunci când o a patra linie, întemeiată de M.S. Hohenzollern-România, s-ar emancipa de constituția restului casei, având a ei proprie, sau admițând drept proprie regulele stabilite în Constituția română.

❦

[17 septembrie 1880]

Oricât de deosebiți ar fi oamenii după clime și rase, demagogia îi face să semene ca două picături de apă întreolaltă. Îndealtmintrelea lesne de-nțeles. Numai popoarele cari au o organizație naturală pot să se deosebească

unul de altul. Organizația bazată pe legăturile firești dintre deosebitele clase, pe muncă, pe compensare și, asupra tuturora, pe iubire și respect reciproc, favorizează înaintarea lină dar sigură a meritului. Meritul însă fiind totdeuna ceva individual, cu atât mai deosebit cu cât caracterul și mintea omului în cestiune sunt mai deosebite, rezultă de aci că spiritul național însuși se va impregna de bogăția distinselor spirite individuale ce se ivesc. Pentru demagogie orice merit, în genere orice superioritate, e o insultă făcută platitudinii și înapoierii intelectuale și morale a demagogilor; astfel dar înlăturarea meritului, îngroparea lui de viu, e regula generală de purtare a alianței perpetue a tuturor celor de rând în contra celor ce răsar c-un cap asupra platitudinii generale. Cei de rând însă se-aseamănă în toate țările, precum seamănă nulă cu nulă. Unde domnește demagogia orice carne cu ochi poate deveni om mare, pentru că nu se cere nimic de la el. O mărire cam trecătoare, nu-i vorba, căci, lipsind orice măsurătoare, fiecine se crede a avea destulă talie și destulă barbă ca să ocupe locul celuilalt, însă, oricât s-ar dușmăni nulitățile și cumularzii între sine, în contra unui pericol sunt totdeuna uniți în contra învingerii meritului.

Aceste reflecții ni s-au impus citind o corespondență din Atena publicată într-un organ foarte serios din Germania, în „Gazeta generală“ din Augsburg.

Mobilizarea și punerea în ezecutare în diferitele provincii ale regatului i-a dat corespondentului ocazie de-a vorbi despre maximele nefaste a administrației grecești, cu totul asemănătoare regulelor de guvernământ demagogic de la noi.

> *Dacă administrația nu se va regenera și reforma nu va putea fi nici vorbă de viitorul elenismului în Peninsula Balcanică, chiar dacă regatul ar anexa, fără sacrificii proprii și fără război, Tessalia și Epirul ca dar al puterilor, ba de și-ar apropria mai târziu insulele Mării Egeice și părți din Macedonia și Tracia. Partidul care domnește ia de regulă pentru sine toate drepturile, și, vorbind verde, el consideră statul, dar mai cu seamă bugetul, ca pe-o vacă care trebuie mulsă atât de energic și atât de mult pe cât e cu putință.*
>
> *Afară de personalul judecătoresc și de câțiva amploiați administrativi, esperți în ale serviciului și absolut necesari, se schimbă, la fiecare schimbare de minister, personalul întreg din toate ramurile administrației publice și toate locurile se ocupă, fără nici o escepție, de către amici, rude, partizani și coreligionari politici ai ministerului dominant, indiferent dacă posed sau nu cunoștințele și esperiența necesară posturilor lor. Prin mijloacele mele pot deveni inspector financiar, vameș, silvicultor, judecător de pace, prefect de poliție. Deputatul meu, tovarăș și votator al*

guvernului, îngrijește ca copiii mei să capete burse sau cel puțin ajutoare pentru studii, îngrijește ca să nu le vie ordinele de mobilizare sau printr-un motiv oarecare, să fie declarați incapabili de serviciul militar; asemenea îngrijește ca restanțele de biruri să nu mi se ia, asemenea ca dările curente să fie trecute în lista rămășițelor, ca ogoarele mele de tutun și viile mele să fie trecute cu vederea la taxare ș. a. m. d. Aceste sunt fapte, fapte cunoscute de toți și deplânse de patrioții înțelepți și cuminți, fapte însă în contra cărora fulgeră în presă și Cameră, regulat și stereotip, clica din opoziție, nu cea de la guvern, pentru ca, ajunsă la putere, să facă aceleași lucruri, să-și strângă și ea foloasele regimului parlamentar. E învederat că lucrul are și partea sa umoristică: ministerul se schimbă aici în țară cam des și în curs de cinci ani ajunge cam fiecare la părticica sa sau, de bine de rău, la vro slujbă; dar e clar pentru oricare om ce iubește pe greci și se-ngrijește de viitorul lor că nimic nu se poate alege dintr-un stat dat în prada acestei dezorganizări perpetue, cu organe ce se schimbă, se transfer, se distituie și se instituie la fiece moment, fără nici un fel de cuvânt rezonabil, fără nici o cauză rezonabilă, afară doar dacă am admite că voința celor dominanți ca atare e deja un cuvânt rezonabil.

Răspunsul stereotip al tuturor cu cari am vorbit asupra acestei importante afaceri este: Oricât de tristă și pernicioasă e starea aceasta, ea nu se poate schimba deloc. Poziția mea de ministru atârnă de votul deputatului, poziția deputatului atârnă de voturile și de greutatea șefului de partid din provincie, iar poziția acestui șef de partid atârnă iar de influența sa asupra multelor capete ale alegătorilor. Dacă obscurul șef de partid din provincie nu poate căpăta pentru sine și alegătorii săi locuri destule și favori numeroase de la guvern, atunci vaza și influența sa cade; deci îl stoarce, îl amenință și-l infestează pe deputatul său, căci îndealtmintrelea îl părăsesc alegătorii. Deputatul iar îl stoarce la rândul său pe ministru și-l amenință că la o votare decisivă din Cameră îi va refuza votul său și va trece în opoziție dacă ministrul nu-i primește propunerile și nu-i acordă punerile în funcțiuni pe care le cere. Fără rusfeturi (ρουδφέτια) nu se poate guverna; aceasta este convingerea generală a tuturor mărimilor parlamentare ale Greciei; iar d. Tricupis, omul sistematicei, au dezvoltat această lipsă de sistem într-un sistem complet de dare și luare care va duce fără nici o scăpare la disoluțiunea tuturor Iegăturilor statului, la ruina întregei administrații. Fie zis spre onoarea poporului grecesc că totuși se mai pot îndrepta aceste abuzuri rușinoase și stricătoare și că poporul însuși dorește din inimă sfârșitul acestei nefaste stări de lucruri.

Din studiile d-lui Vacherot publicate mai deunăzi în „Timpul“ s-a văzut că însuși marea și generoasa Franță e, în urma domniei demagogiei lucrative, pe clina pe care Grecia și România lunecă de demult.

❦

[19 septembrie 1880]

Ni se anunță din Viena că un redactor al ziarului „Die Presse“, numită în genere „Alte Presse“, „Presa veche“, spre deosebire de „Noua presă liberă“,

a întrevăzut pe marele nostru om de stat, d. Vasile Boerescu, și că, cu ocazia aceasta, escelența sa d. baron a găsit cu cale a se esprima în privința cestiunii dunărene în chipul următor:

> *Regret că această chestiune, prin via discuție a ziarelor, a dobândit însămnătatea unei cestiuni* **politice,** *în loc de-a rămânea pe terenul curat economic.* **Opozițiunea** *în România a luat cestiunea Dunării pentru a răsturna cabinetul actual și a împiedica orice înțelegere între România și Austria. Opozițiunea nu va reuși dacă guvernele interesate își vor păstra sângele rece și spiritul de dreptate. România recunoaște marile interese ce Austria are la Dunăre, dar refuză orice soluțiune care ar compromite interesele sale economice sau ar impieta asupra suveranității sale de stat independent. Interesele amânduror țărilor sunt de natură de-a putea fi ocrotite deodată, și chiar în unele puncte aceste interese sunt identice. Deci d. Boerescu e convins că se va ajunge la o regulare satisfăcătoare cu atât mai mult cu cât interesele naturale ale Austriei și ale României cer ca amândouă statele să întreție relațiuni, amicale.*

Darul de-a spune mult în cuvinte puține d. Boerescu nu-l are, și, în orice caz, reporterul ziarului „Presse“ a fost în poziția tragică a lui Faust când, aruncând deoparte folianții roși de molii ai filozofilor și teologilor, zicea c-un spirit de adâncă descurajare:

> *Bin nun so klug als wie zuvor,* sau românește:
> Sunt atâta de cuminte,
> Cum am fost și mai nainte.

Cumcă interesele Austriei și ale României sunt armonizabile — cine se-ndoiește de aceasta? Cestiunea cea mare nu este, nici poate fi aceasta. Cari sunt condițiile unei asemenea armonizabilități, aceasta e cestiunea de căpetenie și numai acela care va avea destula putere ca să surprinză *nervul* cestiunii, acela va afla mijlocul de-a înlătura pentru de-a pururea orice neînțelegere dintre opinia publică română și monarhia habsburgică.

Să vorbim așadar verde. E cu putință, în adevăr, ca, prin nenorocitele frecări de partide din România, Austria să câștige și în cestiunea dunăreană.

Din momentul în care luptele de partid au degenerat în România în lupta pentru existența zilnică, din momentul în care mii de interese private sunt legate de finanțe sau de căderea unui partid nu mai poate fi vorbă de neatârnarea politică a diferitelor grupuri cari-și dispută puterea statului. În treacăt vorbind, partidul conservator fu unul din acelea care nu are nici un

interes propriu de-a veni la putere, căci el n-are obiceiul nici de-a schimba în patru ani de treizeci și șese de ori Consiliul de Miniștri, nici de-a vota pensii reversibile, nici de-a răscumpăra drumuri de fier, nici de-a crea directorate de bancă pentru parveniți. Din momentul în care interesul material de-a ajunge la putere ar precumpăni, o spunem cu părere de rău că orice politică națională încetează și că lupta egală în țară și Parlament n-ar mai fi decât manipulul unor ambiții personale, al unor apetituri pe cât de nesățioase pe atât de vrednice de condamnat. Dar dacă Austria ar câștiga pe cât nu se cuvine, ar avea d. Boerescu dreptul să zică că a aflat *nervul* cestiunii și că ne-a convins că cheia armonizării intereselor austriace cu cele române a aflat-o dumnealui? Deie-ni-se voie a ne îndoi despre aceasta.

De o sută și mai bine de ani noi românii peste tot luptăm ca să cucerim peste un colț* al modului nostru de-a fi, pentru limba și naționalitatea noastră, un loc la soare, cât de modest, cât de mic, însă totuși un paladiu neatins de certurile și rivalitățile politice. Ei bine, acest loc la soare ni se refuză, oriunde ne-am afla în afară de România liberă. Astfel vedem că românilor din Ardeal, din Țara ungurească, din Bucovina, ba li se impun așa-numitele limbi ale statului, ca și când un stat a cărui rațiune de-a fi sunt tocmai naționalitățile ar putea să aibă limbi privilegiate ale statului, ba sub coroana Sf. Ștefan li se refuză până și teatrul în limba națională, până și colorile naționalității lor, încât vom ajunge a vedea că și în biserică ori în familie se impune uzul unei limbi oficiale. Va să zică nici libertatea conștiinței și a formei ei celei mai intime, a limbei, nu mai e permisă românilor din Austro-Ungaria. Și aceasta nu pentru c-ar fi răi cetățeni; din contra, ei își plătesc regulat birurile, ei își iubesc dinastia lor moșneană, ei își varsă sângele pentru unitatea și gloria monarhiei, ei sunt leali și supuși—dar sunt români. A mai dat Dumnezeu să fie cam mulți la număr, să fie harnici, strângători, mulțumiți cu puțin și relativ necorupți și să țină c-o copilărească iubire la cele moștenite din vechi întru ale obiceielor, a limbei, a bisericei. Iată o vină ce nu li se poate ierta. Ei trebuie să devie ceea ce nu pot, prin natura lor moștenită, ici maghiari, colo germani. Degeaba am căuta să probăm istoricește că lipsesc o mie de lucruri cari să facă cu putință o asemenea asimilare. Ea atârnă de numărul cu totul covârșitor al stăpânitorilor, de blândeța cu care știu să cucerească, prin formele civilizației lor, inteligența rasei supuse asimilării, de convingere intimă a acesteia despre inferioritatea ei ca rasă, de lipsa ei de tradiții, de bătrânețea

sau tinerețea ei ca societate — toate acestea nu vor ajuta nimic. Germanizare sau maghiarizare: iată parola!

Ei bine, ultrajul zilnic care s-aduce dincolo de graniță bunurilor morale ale naționalității noastre, limbei și rasei noastre, va fi o cauză statornică de răceală între poporul românesc de aici și între monarhia vecină. Nu tăgăduim că necesități politice pot face să înclinăm spre Austria, dar necesități, nu simpatii. Simpatiile românilor din petecul liber al pământului lor nu se pot câștiga decât prin respectul pentru naționalitatea lor, astfel cum se prezintă ca limbă, ca tradiție religioasă, ca datină și obicei,***

[… Text corupt.]

Dacă acest singur punct ar fi câștigat n-am vedea într-adevăr nici o greutate în punerile la cale de natură economică. Când am ști că limba și naționalitatea noastră se bucură în Austria de aceleași favori de cari se bucură polonii, croații, cehii chiar, austriacul n-ar mai trece în ochii noștri de străin, de orice origină ar fi el, n-ar mai fi privit ca vrăjmaș al naționalității noastre.

Dar așa — ce scăpare ni se arată din vro parte a vecinătății? De mergi cu Rusia — rău, de mergi cu Austria — tot rău, încât tocmai presiunea aceasta din două laturi, această ultrajare zilnică a ființei noastre naționale a lipsit pe unii de orice credință în viitorul naționalității românești, de orice avânt, iar pe de alta a dat în mâna patrioților lucrativi o armă pururea puternică, arma antipatiei contra Austriei, ori de câte ori ea-și urmărește planurile ei seculare în Orient.

Oricine-și aduce aminte de stilul „Românului“ de pe când era în opoziție. „România sângerândă aruncată la picioarele contelui Andrassy“ a devenit o frază stereotipă. Și astăzi chiar orice ziar ar întreprinde o campanie contra Austriei devine popular.

Să nu ni se zică că fanatismul național, că panglicăria naționalităților — *Nationalitätenschwindel,* cum zic germanii — are în toate țările succes. Poporul nostru este foarte puțin accesibil unor asemenea lucruri. Ceea ce-l supără este ultrajul făcut bunei dreptăți, celei mai elementare libertăți a conștiinței. Toate popoarele de pe lume au câte ceva sfânt și neatingibil. La unul e legea, la altul conștiința națională, la al treilea alte bunuri morale, și în acest reziduu ultim al caracterului său stăpânirea politică a unei alte nații cată să-și aibă marginea. Nici o comprimare nu se poate face în infinit, oricât de elastic ar fi un corp; nici o comprimare nu se poate urma în infinit nici asupra conștiinței unui popor.

Iată dar nervul cestiunii.

E ciudat însă de-a vedea pe un ministru al României vorbind de-o opoziție din țara sa care voiește să împiedece orice înțelegere între România și Austria. Cu alte cuvinte, numai d-sa cu onorabila asociație sunt a se recomanda ca potriviți pentru a merge cu totul în apele Austriei. Asigurarea aceasta e o laudă pentru opoziție și o injurie adusă guvernului, căci, pentru ca opoziția să voiască a împiedeca orice înțelegere, aceasta trebuie să fie, din punctul de vedere al țării, cu neputință, esceptând cazul când opoziția ar fi nepatriotică. Dar această acuzare d. Boerescu nu va îndrăzni a o face, de vreme ce d-sa e capul acelui grup politic a cărui profesie de credință începe cu fraza: „Toate partidele vor binele țării, toate sunt patriotice, și deosebirea e numai în maniera de-a vedea, cu care noi ne împăcăm lesne, fiind albi cu albii, roși cu roșii".

Noi consiliem pe d. Boerescu ca, în loc de-a-și denunța țara, care aproape toată e-n opoziție, să zică la Viena următorul lucru: „Înclinări politice dictate de interese momentane România va mai avea pentru Austria; dar aceasta ar trebui să-și câștige pe deapururea simpatiile românilor, și acestea se câștigă lesne, făcând dreptate la ea acasă. Astfel ar rumpe pentru totdeuna o armă atât de regretabilă, de care pot uza cu ușurință nu numai diferiții opozanți după vremuri din România, ci și… alți rivali mai puternici ai influenței austriace din Orient".

❦

[20 septembrie 1880]

Cu privire la memoriul anonim asupra cestiunii dunărene și la observările ce s-au făcut asupră-i de ziarele străine citim în „Le Nord" următorul articol:

> *Am menționat „memoriul" asupra cestiunii Dunării, care a dat presei române ocazia de-a protesta energic în contra pretențiilor înaintate de Austria. Autorul acestei lucrări se silește a demonstra că aceste pretenții sînt condamnate prin Tractatul de la Berlin și că ele nu se pot realiza decît compromițîndu-se grav libertatea navigațiunii pe Dunărea de Jos în folosul unui fel de monopol austro-ungar în mai multe rînduri am examinat noi înșine situația legală consacrată prin diferitele tractate cari reguleză materia aceasta, Tractatul de la 1856, Convenția din 1871, opera Congresului de la 1878, și am constatat că un singur principiu domină toate dispozițiunile luate de Europa în cestiunea aceasta, și anume dreptul egal pentru toate puterile de-a controla executarea reglementelor ce se vor face pentru*

mănținerea liberei navigațiuni. De la acest principiu s-a abătut cabinetul austro-ungar revendicînd o poziție privilegiată pe partea rîului dintre Porțile de Fier și Galați. Această revendicare — zicea ieri încă „Pesther-Lloyd“ — purcede din sentimentul pe care-l are guvernul austriac despre datoriile esențiale ce i le impune grija de-a veghea la existența monarhiei.

După foaia germano-maghiară este deci o necesitate absolută, o condiție de existență pentru Austria de-a poseda drepturi escepționale pe Dunărea de Jos. Dar de ce atunci la Congresul din Berlin, unde imperiul Habsburgilor era reprezentat prin trei oameni distinși, contele Andrassy, contele Karolyi și baronul de Haymerle, nici unul dintre cei trei plenipotențiari n-a susținut această pretinsă necesitate? Am reamintit deja că propunerile făcute în Congres de către baronul Haymerle nu aveau nici o legătură cu cele ivite de atunci încoace. Pe atuncea Austria admitea cu desăvîrșire ca dreptul de supraveghere să fie exercitat de către toate puterile sub același titlu, exercițiul acestui drept avînd a se încredința unui delegat al Comisiei Europene a Dunării. Nici că se poate găsi un mai bun argument pentru a dovedi exagerațiunea pretențiilor actuale ale diplomației austriace decît constatarea simplă a atitudinii pe care a observa-o ea în cel din urmă congres.

Aceste revendicări au trebuit să producă în România o emoțiune cu atît mai vie cu cît țara e mai interesată la libera navigație a Dunării; emoțiunea a crescut încă cînd s-a văzut că ziare din Viena declarau fără preget că Dunărea e un fluviu austriac și că ajungeau pînă a pretinde că Austria are dreptul întemeiat și legitim de-a acapara libertatea Dunării de Jos în folosul traficului ei și de-a cîștiga o influență în adevăr dictatorială asupra navigației fluviului. „Austro-Ungaria — zice în privința aceasta memoriul pe care-l aveam înaintea ochilor — pare a urmări de mult scopul acesta. La 1857 ea a redijat în adevăr un proiect de reglement (7 noiembre) care s-a iscălit la Viena de cătră patru puteri, dar s-a respins la Paris, la 1858, de cătră puterile unite în conferență. Astăzi nu sîntem decît în fața unei tentative nouă de înviere a proiectului zădărnicit acum, douăzeci și doi de ani. Dacă ea ar izbuti a îngreuia vaselor altor națiuni accesul Dunării de Jos, dacă le-ar putea face navigarea mai puțin comodă, supunîndu-le unor piedeci ce-ar atîrna de bunul ei plac, ea ar micșora frecuența vaselor din Occident în apele României și a celorlalți țărmureni. Puțin cîte puțin ea ar sili România îndeosebi de-a-și face esportul productelor agricole pe liniile drumurilor de fier din Austria și Ungaria; ea ar împiedica, prin scumpire, importul în Principate al productelor manufacturale ale Occidentului și ar asigura astfel o consumare răspîndită productelor industriei proprie. Curînd ar cîștiga deci, cu chipul acesta, monopolul absolut pe Dunărea de Jos, pe care astăzi nu-l exercită încă. Acesta nu este însă deloc scopul ce și l-au propus puterile cînd au proclamat libertatea și neutralitatea fluviului.

De-or fi întemeiate propunerile acestea asupra scopurilor Austriei sau de n-or fi, un lucru e incontestabil, că nimic din Tractatul de la Berlin nu justifică proiectul creării unei comisii de supravegheare în care Austria să exercite un rol precumpănitor, proiect care a dat loc la polemica de care ne ocupăm.

Art. 55 al Tractatului — observă cu mult drept cuvînt memoriul român — n-a prevăzut instituirea unei comisii de felul acesta. Unde a aflat Austria acest principiu?

Art. 55 zice simplu că se va elabora un regulament de navigație, de poliție și de supravegheare. Dar el nu ia Comisiei Europene dreptul de-a exercita direct această supravegheare. E dar just de-a atribui unei singure puteri semnatare un drept ce și l-au rezervat toate puterile? Art. 55 nu zice nimic nici despre executarea acestui regulament; deci executarea nu poate fi încredințată, conform uzului general stabilit în asemenea materii, decît statelor țărmurene, pe cînd Comisia Europeană va păstra dreptul de-a veghea ca executarea să fie leală și în conformitate cu reglementul adoptat. Memoriul propune dar de-a se rezolva cestiunea pe următoarele baze: 1. Reglementele de navigație, de poliție și de supravegheare cată să fie elaborate și votate de către Comisia Europeană, cu Serbia, România și Bulgaria; 2. Executarea acestor reglemente va fi încredințată fiecăruia din statele țărmurene întru cît îl privesc; 3. Comisia internațională din Galați va supraveghea această executare în conformitate cu reglementele.

Nu se poate tăgădui că această soluție n-ar fi răspunzînd cu mult mai exact decît proiectul austriac nu numai articolului 55 al Tractatului din Berlin, dar **și** *tuturor hotărîrilor internaționale cîte s-au luat, de la 1856 încoace, în privirea navigației Dunării.*

Ziarul „Le Parlement“ recunoaște că plîngerile ridicate prin memorandul român în contra propunerilor austro-ungare sînt întemeiate; socoate însă că combinația sugerată în acea scriere nu ține îndestul seamă de interesele economice ale Austro-Ungariei, căci — zice ziarul — cine-i cuminte nu poate cere de la cabinetul din Viena de-a se dezinteresa într-un mod absolut de tot dreptul de control asupra navigației Dunării de din josul Porților de Fier. „Le Parlement“ pierde din vedere că acest drept de control Austria îl va exercita ca membră în Comisia Europeană, căreia-i va fi rezervat controlul suprem asupra executării reglementelor. Îndealmintrelea nu putem repeta îndestul că acest sistem e chiar acela pe care plenipotențiarii austro-ungari înșiși l-au pus înainte în Congresul de la Berlin, ceea ce dovedește că el apără îndeajuns interesele Austro-Ungariei.

❦

[21 septembrie 1880]

Cestiunea dunăreană preocupând în mare grad presa europeană, reproducem din „Le Nord“ articolul de la vale, care cuprinde o polemică cu marele organ al cetății Londrei, cu „Times“:

„Times“ ia apărarea pretențiilor Austriei în cestiunea Dunării. Această putere cere, precum se știe, crearea unei Comisii Mixte, compusă din delegații Austro-Ungariei, României, Serbiei și Bulgariei, spre a supraveghea executarea reglementelor cari vor fi elaborate pentru navigarea între Porțile de Fier și Galați, Comisie în care delegatul austro-ungar va avea să exercite pe de-a pururea prezidenția și, în caz de împărțeală a voturilor, acela al delegatului ei să fie

precumpănitor. „Times“ întreprinde să dovedească că tratatele justifică aceste pretențiuni. Adevărul e că ele sînt absolut condamnate de către tratate. „Comisiunea Mixtă — zice în esență foaia engleză — nu e o invenție a Austriei; se vorbea deja de ea în Tractatul de la Paris și în cel de la Berlin. Apoi articolul 57 al celui de-al doilea încredințează în termeni expreși Austriei grija de-a executa lucrările necesare spre a înlătura piedecile aduse navigației prin cataracte și prin Porțile de Fier, deși aceste din urmă nu sînt pe teritoriu austriac. Aceste dispoziții ale Tratatului de la Berlin sînt îndeajuns pentru a face să se presupună că puterile au voit să asigure Austriei o preponderanță oarecare“.

În această argumentare a ziarului „Times“ sînt cîteva erori materiale cari împuținează într-un mod singular concluziile la cari el ajunge. Înainte de toate, în Tratatul de la Paris nu e nici vorbă măcar de Comisia Mixtă de care e vorba astăzi și aceasta pentru simplul cuvînt că stipulațiile Tratatului de la 1856 se aplică la gurile Dunării, iar nu la partea fluviului cuprinsă între Galați și Porțile de Fier, singura asupra căreia s-a ivit diferendul actual. Cît despre Tratatul din Berlin, acesta prescrie în adevăr formarea unei Comisii Mixte pentru elaborarea reglementelor de navigație pe partea aceasta a fluviului; dar această Comisie trebuie să se compuie din Comisia Europeană, care funcționează deja pentru cursul inferior al fluviului, cu adjuncțiunea delegaților Serbiei și Bulgariei, aceste state țărmurene ale părții Dunării cuprinsă între Porțile de Fier și Galați nefiind reprezentate în Comisia Europeană, pe cînd România, al treilea stat țărmurean, trimite un comisar acolo.

Iată compunerea Comisiei Mixte prescrisă de Tractatul de la Berlin pentru elaborarea reglementelor. Nici o situație privilegiată nu i se creează Austriei, care figurează în Comisie cu același titlu cu carele figurează toate celelalte puteri mari. Alături cu această Comisiune Mixtă guvernul austro-ungar propune de-a institui o a doua Comisie, în care să aibă preponderanță, pentru supravegherea executării reglementelor. Dar de-o asemenea a doua comisie nu se face mențiune, nici esplicită, nici implicită, în Tractatul de la 1878. E învederat cu toate acestea că, dacă Congresul de la Berlin ar fi constatat utilitatea a două organe, unul pentru elaborarea reglementelor, cellalt pentru supravegherea executării lor, s-ar regăsi vreo urmă, de nu în Tractat, cel puțin în protocoale. Dar nimic nu se descoperă ce-ar semăna a așa ceva. Austria însăși recunoștea atît de puțin necesitatea acestui dualism că n-a făcut în privire-i nici o propunere în Congres și că singura moțiune prezentată în privirea aceasta de cătră plenipotențiarii săi tindea a face să se înscrie în Tractat o clauză în virtutea căreia aplicarea reglementelor să fie controlată de un delegat al Comisiunii Europene. Austro-Ungaria admitea astfel, în modul cel mai incontestabil, că n-avea nici un drept, nici o rațiune plauzibilă a revendica o situație privilegiată, fie în elaborarea reglementelor, fie în controlul de exercitat asupra execuțiunii lor.

Cît despre argumentul pe care „Times“ îl face să decurgă din delegațiunea dată Austriei de către Congresul din 1878, de-a îngriji să se execute lucrările necesare pentru înlăturarea piedecelor ce se opun navigației prin Porțile de Fier, e de ajuns să observăm, spre a reduce argumentul acesta la valoarea sa justă, că delegațiunea de care e vorba are o semnificare curat tecnică. Articolul VI al Tratatului de la Londra, din anul 1871, dispunea „că puterile cari posed țărmii Dunării unde cataractele și

Porţile de Fier prezintă piedeci navigaţiunii", să caute să ajungă la o „înţelegere, cu scopul de a înlătura acele piedeci". Această înţelegere, care, după cum rezultă din protocoalele Conferenţei de la Londra, ar fi trebuit să aibă un caracter esclusiv tecnic şi financiar, s-a împiedecat de-o seamă de dificultăţi materiale şi puterile au crezut, la 1878, c-ar fi mai bine ca, în interesul realizării prompte a lucrărilor, să se încredinţeze Austriei singure executarea. Acesta e înţelesul real şi acestea sînt motivele delegaţiunii stipulate în articolul 57 al Tratatului de la Berlin.

În virtutea acestei dispoziţii Austria devine, într-un chip oarecare, la Porţile de Fier, inginerul şi bancherul Europei: nu pe socoteala ei personală, ci cu cheltuiala tuturor puterilor, ea săvîrşeşte lucrările destinate a înlesni navigarea, în acele locuri, pentru că e autorizată a percepe o taxă provizorie asupra vaselor de negoţ ale tuturor pavilioanelor, pînă la stingerea datoriei contractate pentru executarea acestor lucrări. Acest articol nu consacră nici într-un chip, precum crede „Times", o pretinsă preponderanţă a Austriei.

Se vede, din cele ce preced, că tratatele, departe de-a justifica pretenţiile austro-ungare, le condamnă formal. De aceea „Corespondenţa ungară" se şi pune, spre a le susţinea, pe un teren cu totul altul. „Austria, zice foaia contelui Bethlen, nu apără numai propriele ei interese, ci şi acelea ale ordinei, ale dezvoltării navigaţiei şi ale negoţului în general; ea lucrează ca mare putere şi cu acest titlu e evident că nu poate împărtăşi prezidenţia în Comisia Mixtă, a cărei instituire o propune, cu state de-a doua mînă ca România şi Sîrbia şi cu atît mai puţin c-un stat vasal ca Bulgaria. Această cestiune a prezidenţiei va putea fără îndoială, să ridice dificultăţi; dar acesta poate că e un motiv mai mult spre a renunţa la Comisia propusă, care nu e prevăzută în Tratatul de la Berlin şi a cării necesitate e departe de-a fi demonstrată". Deci din momentul ce, după chiar mărturisirea „Corespondenţei ungare", navigaţia pe Dunăre nu constituie numai un interes austriac, ci unul general, de ce i s-ar atribui Austriei o poziţie escepţională în controlul ce e a se exercita asupra aplicării legilor ce se vor elabora pentru a reglementa această navigaţie? Dacă, ca mare putere, Austria îşi sprijină drepturile, ea nu are mai multe decît celelalte state ale Europei; iar ca putere ţărmureană are, în această parte a Dunării care e în litigiu, mai puţine drepturi decît România, Serbia şi Bulgaria. Iată ceea ce prea pierd din vedere apărătorii pretenţiunilor. Sîntem convinşi îndealtmintrelea că acest diferend nu va întîrzia a se aplana prin mijlocul unor înţelepte concesii mutuale. Ne-a părut folositor cu toate acestea de-a arăta că raţionamentele cari caută a proba bunul temei al revendicaţiunilor cabinetului din Viena nu suportă o discuţie serioasă.

❦

[23 septembrie 1880]

Cu gazetele din timpul nostru se poate într-adevăr întâmpla ca cineva, sculându-se bun sănătos dimineaţa, să-şi afle necrologul pe pagina întâia a cutărui organ al adevărului şi să se-nduioşeze chiar de tonul patetic prin

care se descriu peripețiile descompunerii sale organice. Lucrul se-ntâmplă uneori în … scrieri dramatice în cari prin vrun *qui pro quo* interesant se-ntâmplă ca Ruy Blas să poarte numele lui Don Cezar de Bazan și să treacă prin peripețiile dramatice care-i fuseseră rezervate acestui din urmă; dar nu credem că redacția „Românului“ să aibă destulă fantazie pentru a inventa pe seama noastră romanuri sau, dacă și inventează, lucrul va fi insipid și greoi, ca fantazia transdanubiană a redactorilor acelei foi.

Și-ntr-adevăr, dacă alte foi inventează sau prezic, dacă n-or fi având mai multă iubire de adevăr, au mai mult stil și mai multă bună-cuviință decât organul Pătârlăgenilor. Nu doar că „Românul“ ar fi întrebuințând espresii comune — el se ferește chiar de ele; fondul e comun; în cojile vorbelor înșirate pe hârtie miezul e meschin și de rând.

Astfel, onorabila redacție din Strada Doamnei, privind partidul conservator cu ochii vestiților medici din piesele lui Molière, ne prezice

> că nu e departe momentul cînd vechea partită va rămînea numai ca o amintire istorică. *Zvîrcolirile* ei de ieri, de astăzi și de mîne sînt zvîrcolirile ce preced moartea oricărui corp organizat, simptome cari anunță observatorului inteligent și nepărtinitor momentul fatal.

În situația de-a afla noutăți asupra stării noastre de la „Românul“, noutăți cari l-ar face fericit pe el dacă ar fi adevărate, nu avem decât a le da confraților o asigurare modestă că nu suntem ajunși în poziția bolnavului imaginar al lui Molière, ca să devenim ipocondri când medicii foii oficioase fac diagnoza lor pe cât de falsă pe atât de interesată și că, din contra, le putem anunța că asemenea diagnoze ar face asupră-ne un efect comic prin bunăvoința și părerile de rău de comedie cu cari sunt presărate dacă împrejurările în cari ele sunt făcute nu ne-ar inspira reflecții mult mai aspre.

Ne pare rău că tocmai încetarea din viață a unui din cei mai buni din patrioții români îi dă foii oficioase ocazia de-a ne adresa diagnozele sale. Acesta e în adevăr singurul punct care ne arată că lumea aceasta e totodată patria mizeriei caracterelor. Încă n-au intrat în pământ rămășițele unui om pe care toată țara, fără deosebire de partid, îl iubea, abstracție făcând de la orice idee politică, căci inima și inteligența sa erau pline de farmec, și „Românul“ găsește deja ocazie să sconteze până și acest eveniment trist în folosul partidului său, în contra noastră. Se pare în adevăr că în țara aceasta nici maiestatea morții nu mai sfințește o ființă care, după o viață întreagă de luptă și de suferinți, își găsește limanul obștesc în moarte. Hristos au

alungat pe schimbătorii de bani din tinda templului; noi suntem în trista poziție de-a vedea speculanți politici căutându-ne ceartă până și la marginea unui mormânt.

Noi am consilia pe confrați ca să mai aștepte puțin, câteva zile măcar, până se va răci cenușa asupra căreia-și întind calculele, până se va usca cerneala necrologului „Românului“, scris acum câteva zile. Aceasta desigur nu pentru noi, căci orice nerăbdare din parte-le se îndreaptă în contra lor; dar de sfială cel puțin, ca părerile de rău de alaltăieri să nu pară a fi fost ascunse păreri de bine.

Cât despre epitetul pe care foaia oficioasă nu încetează a ni-l da, de partid *anonim*, o spunem drept că nicicând n-am fost mai puțin dispuși de a invidia firma și etichetele partidului roșu decât tocmai acum, când nu s-au ales nimic din ele. Vestita consecuență a partidului roșu întru a face pururea contrariul de ceea ce au făgăduit țării prin etichete lustruite, aceasta n-o avem, și dacă țara e în clar asupra celor ce au zis roșii, ea e și mai convinsă despre ceea ce voiesc diferitele tagme de patrioți lucrativi; încât, anonimi sau neanonimi, reputația politică a adversarilor noștri n-avem nici o cauză de-a o invidia.

❦

[25 septembrie 1880]

Discuțiunea actuală asupra reformelor ce ar fi de introdus în școlile noastre secundare a emanat de la necesitatea, ce devine tot mai simțită la noi, de a ne crea o clasă de mijloc, având tecnici, industriași, meseriași, comercianți și agricultori buni.

Așa cred că trebuie să înțelegem cu toții fraza ce o întâlnim în toate discuțiunile de această natură, de-a da o direcțiune mai practică instrucțiunii etc. Divergința cea foarte însemnată de opiniuni în privința mijloacelor prin care am putea ajunge la scopul propus însă probează, cu toate asigurările contrarie, că cestiunea nu s-a studiat cu destulă profunditate mai întâi în țară la noi și apoi în alte state, care sunt mai progresate în această privință. Împrumutând fraze din discursurile unor profesori cari cred că acum pot face mici modificări în programa școlilor secundare, apropiându-le mai mult unele de altele, credem că și nouă ne vor prinde bine acele reforme. Dacă unii dintre franceji cred că pot scoate limba latină din clasa I și II de liceu, având o literatură proprie foarte însemnată și o limbă formată, noi,

care nu avem încă nici una nici alta, voim să mergem și mai departe, fără să căutăm la starea noastră actuală. Ar fi timpul să încetăm odată cu mania, cea foarte comodă altfel, dar care se răzbună în mod cumplit, de-a introduce schimbări și reforme care pot fi bune pentru alții, dar pentru noi, nesosind timpul lor, devin dezastroase. De aceea și cestiunea actuală, în privința instrucțiunii secundare la noi, mă voi sili a o trata după starea noastră actuală, lăsând la o parte cestiunea oportună poate pentru alte state, dar neoportună pentru noi, de-a discuta asupra unor reforme, altfel neesențiale, ce ar fi de introdus în școalele secundare; voi înlocui și parola, împrumutată iarăși de la alții, „de-a da o direcțiune mai potrivită școalelor secundare“, pe care noi încă nu le avem nici în număr aproximativ suficient, prin parola „trebuie să avem școli pentru toate clasele societății“.

În instrucțiune nu încap compromisele. Avem licee literare care pregătesc pentru universitate, spre a ne da clasa aceea care este clasa conducătoare în societate și care dă tonul în privința gustului și moravurilor; trebuie însă să avem și școli care să dea cultura cuvenită așa-numitei clase de mijloc. Necesitatea de astfel de școli la noi a devenit destul de simțită. N-avem decât să căutăm prin orașele și orășelele noastre și vom găsi o mulțime de tineri cari au studiat câte patru clase primare tăbăriți prin primării, prefecturi, tribunale și poliții, ca copiști și subcopiști cu leafă și fără leafă, oameni fără nici un viitor și cari toți vor deveni în cele din urmă adevărați proletari. Acești tineri sunt fii de țărani mai cu dare de mână, de comercianți și proprietari mici care nu-i pot trimite în alte părți pentru continuarea studielor. Școalele noastre primare, care în adevăr au mare necesitate de o reformă radicală, precum voi arăta în alt articol, în loc să dea elevilor o educațiune și instrucțiune care să nu-i înstrăineze de ocupațiunile părinților lor, nu îngrijesc deloc de aceasta. După sistema de la noi elevii pierd cu totul în școala primară și puținul simț practic și iubirea pentru ocupațiunea părinților care le-a adus cu sine din casa părintească; mai văzând și posibilitatea de a deveni judecători și președinți de tribunal cu patru clase primare, nici că se mai gândesc la altceva decât de a deveni funcționari. Cu chipul acesta vedem pe fiecare zi dispărând comercianții români din târgurile și târgușoarele noastre și înlocuirea lor prin străini; vedem arendași și mici proprietari sărăcind din cauza ignoranței și creșterei greșite a copiilor lor. Care ar fi acum cea mai potrivită școală, negreșit secundară, pentru toți aceștia, adică atât pentru comercianți cât și pentru

proprietari și țărani, care să le dea cultura trebuincioasă? Eu cred că școala reală.

Ideea de a crea școli secundare după trebuințele locale este cu totul greșită; căci să nu se piardă din vedere că și școala reală dă o cultură generală, numai potrivită pentru clasa de mijloc; dacă programa lor ar fi una pentru agricultor, alta pentru negutător și alta pentru industriaș n-ar mai fi școli secundare, ci speciale; nici în Franța prin cuvântul special *(enseignement spécial)* nu se înțeleg școli după trebuințele locale, precum se arată în un articol în „Telegraful“, ci prin „special“ se înțeleg numai școli secundare pentru institute speciale. În genere există chiar tendința de a mai apropia și cele două școli secundare existânde, adică liceul și școala reală, una de alta; de aceea se și învață tot așa de bine limba latină în școala reală de ordinea I-i ca și în liceu, și viceversa în liceu s-a ridicat științele naturale la o treaptă cu limbile și matematicile. Se crede periculos a avea în societate două clase cu idei deosebite și cari să judece trebuințele societății din puncte de vedere cu totul diferite. Ce ar fi însă dacă toate școalele reale secundare ar diferi după localitate? Aceasta este, în scurt, o imposibilitate, îndată ce zicem *instrucțiune secundară.*

Revenind la obiect e ușor de a ne convinge că, dacă am avea cel puțin în capitalele de județe câte un gimnaziu real, elevii din oraș și județ cu mai puțină dare de mână ar putea absolva cursul inferior de gimnaziu real până la al 15 sau 16 an. În aceste școli, pe lângă înzestrarea cu cunoștințele necesare, s-ar deștepta în elevi gustul și simțul pentru ocupațiunile părinților lor, având convingerea totodată că ei pot lucra mai cu succes în sfera părinților, posedând cunoștințe îndestulătoare; astfel am putea conserva mai întâi ceea ce avem din clasa de mijloc și totodată o am pune pe calea progresului. În scurt timp am putea avea apoi o generațiune activă, cu simț și pricepere pentru ocupațiunile clasei de mijloc și, bazați pe această generațiune, am putea propăși la timp și la formarea de industrii.

O dezvoltare naturală și sistematică în instrucțiunea noastră încă ne impune acum înființarea de școli reale ca unele care pregătesc terenul pentru școlile speciale. Ar fi a rămânea consecuenți în greșelile noastre dacă am începe mai întâi cu înființarea de școli speciale; am înființat două universități fără să avem școli primare și secundare care să poată alimenta măcar una.

În fine, școlile reale vor pregăti pentru școlile de artele frumoase. Deși d-nul Dame pune pictura și estetica între studiele de lux, astăzi însă nu mai

există îndoială că artele sunt un puternic mijloc de cultură. Punându-ne pe terenul practic cu d. Dame, iarăși vom găsi că fără cultivarea artelor toate încercările noastre de a avea industrii vor fi zadarnice. Ca să ne convingem pe deplin despre aceasta n-avem decât să privim la starea Franciei. Astăzi, când toate națiunile culte suferă de o criză economică de atâți ani, este singură Franța care relativ se află destul de bine în privință economică. Bărbați competenți cari s-au ocupat cu explicarea acestui fenomen s-au convins că el nu e nici rezultatul caracterului francez, nici al împrejurărilor locale, ci este rezultatul *educațiunii* poporului francez, în decurs de secole, în direcțiunea de a i se dezvolta gustul estetic prin cultivarea artelor. Școala de pictură și sculptură întemeiată încă de Colbert, espozițiile de arte înființate tot de el, trămiterea de tineri la studiu în Roma, înființarea de școli de desemn provinciale, școli speciale pentru lucrători, toate acestea, dezvoltând gustul frumosului în poporul francez, a făcut posibilă punerea artelor frumoase în serviciul industriei, producând aceea ce numim industrie de artă, în care francejii sunt neajunși și progresează necurmat. În adevăr, dacă celelalte națiuni voiesc să rămâie în veci tributare francejilor sau dacă francejii voiesc să ajungă în industrie unde suntem noi, n-au decât să adopte reforma d-nului Dame și să considere clasicitatea veche, pictura și estetica ca lux. Din nenorocire așa se cam consideră la noi artele, voind poate să fim practici, și într-un mod foarte nepractic am pierdut și micele începuturi de industrie ce le aveam.

În fine, din aceste considerente nu cred că este bine a cădea dintr-un extrem într-altul și să ajungem, de la ideea de a preface toate liceele în licee reale, la ideea de a amâna la kalende înființarea de gimnazii reale ca atari.

❦

[27 septembrie 1880]

O blândeță estraordinară pătrunde articolele „Românului“ privitoare la cestiunea dunăreană. Organul guvernului — îndeosebi învățatul și profundul d. Costinescu *par exemple* — are modestia de-a face lecții de economie politică d-lui baron de Haymerle și de a-i dovedi, condei cu condei, că din actuala situație Austria are un câștig enorm și c-ar pierde prin preponderanța pe Dunăre. Argumentațiune specioasă, făcută de ochii burgejilor noștri, pentru ca organul guvernamental să aibă aerul de-a apăra interesele țării. Totodată se reamintește în acele articole că importul Austriei

la noi a crescut din cauza convenției comerciale. Aceasta *en passant,* ca o zgârietură adresată partidului conservator. O altă gazetă roșie, cu care nu discutăm nicicând decât poate în glumă, spune aceleași lucruri pe un ton mult mai înalt, susținând că guvernul patrioților e implacabil față cu exigențele Austriei și că toată vina cuceririi economice e consumată prin convenția comercială austro-română.

Oare n-am putea să facem odată un *alibi* acestei convenții, ca să vedem cine e în adevăr cel ce-a încheiat-o?

Acest *alibi* e lesne de făcut.

Luni, la 30 iuniu 1875, „Românul“ a apărut cernit cu margini negre, în doliu.

> Ieri, 29 iuniu, s-a înfipt cuțitul pînă în mîner în pîntecele României; corpul ei, palpitînd încă, fu îmbrîncit la picioarele comitelui Andrassy.
>
> În ziua de 29 iuniu 1866, Camera a făcut cel mai mare act de autonomie, a dat țării Constituțiunea.
>
> În ziua de 29 iuniu 1875, Camera a votat actul prin care se dă d-lui Andrassy în posesiune comerțul țării, industria țării, Dunărea cu țărmurile ei, orașele și satele țării, vămile, și chiar dreptul țării de-a legifera.
>
> În zilele de 29 și 30 iuniu 1866, națiunea toată s-a înveșmîntat în haine de serbare și din inimă a strigat:
>
> Trăiască Carol I, Domnul constituționale al liberei ș-autonomei Românii!
>
> În zilele de 29 și 30 iuniu, toți românii creștini, și chiar izrailiții pămînteni, dacă au simțîminte românești, trebuie să puie veșmintele de doliu și să suspine!
>
> Contele Andrássy este Domn, suveran absolut al robitei Românii!

La 1 august deja „Românul“ începe publicarea unei serii de articole prin cari s-arată că prin acea convenție se restrânge suveranitatea noastră interioară.

La 5 septemvre 1875 „Românul“ ne încredințează că unanimitatea a tot ce e inteligent și luminat în țară *conjură* pe Domnitor să *nu sancționeze* actul ce aservește România către Austro-Ungaria.

Și, într-adevăr, se începură vestitele pantahuze. Cu jalba în proțap, marele partid roșu conjura pe M.S. să nu cumva să sancționeze convenția comercială.

Care era poziția partidului conservator în acele împrejurări? Se presimțea foarte bine deschiderea cestiunii Orientului, ba putem zice că, din momentul în care d. Nicolae Crețulescu a fost trimes la Berlin ca agent diplomatic, exista la unii ideea de-a lua parte la război. Dar această idee nu

era împărtășită de conservatori. Era vorba de-a se pune totul în mișcare pentru ca independența României să fie recunoscută înaintea deschiderii cestiunii orientale, înaintea războiului eventual. Formal, independența se recunoștea prin încheierea de tratate de comerț stabilite de-a dreptul între România și puterile vecine. Poate că încheierea reală a unui tratat nici nu era de nevoie; era îndeajuns înclinațiunea vădită și în public formulată a vreunei puteri de-a-l încheia.

M. Sa a ascultat sfatul opoziției de-atunci și *n-a* sancționat convenția. Așadar, iată că d-nii Rosetti-Brătianu aveau situația în mână. La 29 iunie s-a votat în adevăr convenția de Adunare, dar lună după lună trecu fără ca să urmeze sancțiunea. În sfârșit, trecu anul 1875 întreg, vine ianuarie, martie, aprilie 1876 — și convenția tot nu se sancționează.

La 3 mai se dizolvă Adunarea care o votase.

Ei bine, n-ar fi fost natural ca d-nii miniștri să aștepte convocarea nouăi Adunări și s-o consulte dacă un act pentru care Corpul legiuitor fusese dizolvat trebuie sau nu supus sancțiunii domnești?

N-au așteptat.

Conservatorii au așteptat zece luni fără să supuie sancțiunii domnești o lege contra căreia se ridicase opinia publică. Ministerul liberal nici o lună: la 27 aprilie 1876 a fost numit, la 3 mai a dizolvat Camera, la 20 mai s-a sancționat convenția! …

Să nu se uite însă o împrejurare capitală. Sunt siguri roșii că, după căderea d-lui Boerescu din ministerul conservator, colegii săi erau atât de absolut plecați de-a o supune sancțiunii? Întârzierea ar dovedi contrariul, dar dovedește, în orice caz, un mult mai mare respect de opinia publică, decât l-au avut vrodată liberalii.

Dacă convenția austro-română cuprinde o vină sau o neprevedere, desigur partea cea mai nensemnată a vinei e a partidului conservator. Căci voturi date de Camera dizolvată tocmai din cauza acelor voturi nu pot obliga nicicând o țară, și o lege obligatorie n-a devenit convenția decât din momentul în care a trecut prin toată filiera. Punctul

culminant, hotărâtor, iscălitura țării, n-o putea da decât Domnul, și Domnul n-a dat-o decât îndemnat de liberali. Din contra, a ținut-o *in suspenso* unsprezece luni de zile, aproape un an.

Deci, al liberalilor este meritul de-a fi supus sancțiunii domnești un act prin care *„s-a-nfipt cuțitul pînă-n mîner în pîntecele României; iar corpul ei, palpitînd încă, a fost îmbrîncit la picioarele contelui Andrássy“;* un act,

în fine, pentru care *„toți românii creștini, și chiar izraeliții pămînteni, au trebuit să-mbrace veșminte de doliu și să zică: Contele Andrássy este Domn, suveran absolut al robitei Românii!“*.

❦

[28 septembrie 1880]

„Românul“, după ce parafrazează pentru a suta oară cu vorbe de dacă rolul ce-l are opoziția în toate țările, ajunge a vorbi și de opoziția din țara noastră.

> Partida liberală voiește a face pe deplin educațiunea politică a țării… Din contra, organele opozițiunii de toate nuanțele înfățișează dezgustătoarea priveliște a unei nemaipomenite lipse de urbanitate, a unei lupte îndîrjite, în care espresiunile cele mai triviale se înlănțuiesc unele cu altele etc.

Va să zică: lecții de stil și de urbanitate!

Să fim urbani, dar cu cine?

Cu aceiași oameni cari azi, fiind la putere, ne dau lecții, pe când ieri, în opoziție, insultau tot și toate, începând de la capul statului.

Acum cinci ani, pe când patrioții erau în opoziție, ce fel de educațiune politică dădeau dumnealor țării?

Deschidem n-rul „Românului“ de la 12 ianuarie 1874, și aflăm în el următorul prim București:

> Anunțarăm și noi, după denunțările ziarului „Democratul“ din Ploiești, că, mulțămită *tăcerii curtenitoare* a ziarelor, tăcere determinată și *de-o mai bună opiniune decît cea stabilită astăzi asupra aplecărilor unor înalte persoane, s-a suprimat în fine, din averea spitalelor, frumosul și avutul munte Piatra-Arsă …*
>
> Comunicatul (privitor la această afacere) fu nefericit din capul locului; el suferi două publicațiuni în „Monitor“; în prima nu figurau subsemnăturile d-lor efori; se vede că aceasta nemulțumi foarte pe oarecine, căci a doua zi comunicatul reapăru în „Monitor“ împreună cu subsemnăturile d-lor efori, cari declarau că d-nia lor au rugat pe Domnitor să ia Piatra-Arsă, că d-nealor au făcut totul, fără ca Domnitorul să ceară sau să refuze ceva, că în fine Piatra-Arsă *căzuse numai ca o năpaste în averea Domnitorului.*
>
> Este, negreșit, foarte cavalerească o asemenea urmare, de-a lua astfel răspunderea seniorului său. Că se mai găsesc și astăzi asemenea cavaleri, aceasta nu este de mirare, exemplele cavalerești fiind molipsitoare; că se mai găsesc însă asemenea seniori, *aceasta este ciudat,* exemplul neavînd absolut nici un farmec…

> Și ce mai rezultă din ultimul comunicat? Rezultă că Eforia a solicitat în mai multe rînduri de la M. Sa Domnitorul să binevoiască a lua sub patronajul său stabilimentul de la Sinaia și că acel patronaj nu s-a putut dobîndi decît cu prețul a 1000 pogoane din Piatra-Arsă.
>
> *Dezinteresată și filantropică patronare!*
>
> Mai rezultă încă ceva. Rezultă că colonelul Cretzulescu n-a primit, pentru 2270 pogoane, din cari 1233 pădure, decît 46.046 lei, adecă cîte 20 lei pogonul de pădure sau munte.
>
> *Iacă… un gheșeft!*
>
> Dacă Eforia n-a pierdut nimic din această afacere a Pietrei-Arse, în tot cazul rău a fost ars răposatul colonel Cretzulescu!

Precum văd și orbii, Domnul este acuzat, în șirele de mai sus, de-a fi făcut un gheșeft în detrimentul unei fondațiuni publice sau în detrimentul averii unui om ce murise. Tot Domnul era numit pe atunci agent al d-lui de Bismarck etc. Aceasta în organul principal al opoziției de atunci, căci „Nichipercea“ și confratele lui de la „Telegraful“ dădeau epitete și mai grațioase suveranului României. Dar, pe când presa roșie făcea educația politică a țării cu atâta urbanitate, cu espresii atât de alese pe când vorbea de Domn, ce mai educație va fi dat când vorbea de alți muritori de-a doua mână? Nu-i sfătuim pe cititori să deschiză colecția „Românului“ din 1875 și 1876. Dar, dacă există vrun Toma necredinciosul care să nu-și poată închipui decât văzând cu ochii adâncul degradării stilistice și morale a acestei tagme de demagogi, îi spunem că caute n-rul „Românului“ de la 13 august 1875 pag. 3, unde el va vedea că într-adevăr nu există înjurătură cât de scârboasă în limba românească pe care onorabilii și urbanii patrioți să n-o fi trecut în gazeta d-lor. Noi mărturisim că nu putem comite necuviința de-a reproduce cele ce stau acolo.

Și acești oameni fac educația politică a poporului!

Dar ce mai zice „Românul“?

> Cei din opoziție să caute a lumina națiunea asupra datoriilor ei în noua fază în care a intrat, asupra muncii ce trebuie să-și dea pentru a dobîndi și independența economică pe lîngă cea politică.

Aceste lecții le dăm noi de mult. Cea dântâi datorie a națiunii, dacă vrea să se întremeze și economicește și moralicește, e s-arunce pătura de paraziți de deasupră-i în gunoiul din care a ieșit; să nu aleagă directori de bancă din absolvenți a patru clase primare, să nu aleagă senator pe autorul mărturisitei

scabroase afaceri, să nu facă directori de drum de fier din cărciocari de mâna a treia, c-un cuvânt să nu creeze, prin încurajarea stupidității ș-a obrăzniciei, o clasă de consumatori improductivi ai sudorii frunții ei. Curățită de pătura de paraziți, nația își va veni în fire. E drept că bugetul celor două cinstite Academii de la Văcărești și de la Mărcuța s-ar cam încărca; dar, în orice caz, patrioții căpătuiți în aceste două institute nu vor mai costa nația câte 24 și 36 mii de franci de obraz pe an, ci mai ieftior, mai adecuat cu meritele și capacitatea multora dintre reversibilii și mucenicii patrioți.

Cât despre specioasele cercetări economice ale „Românului“ ierte-ni-se vorba, dar n-am ajuns în doaga redactorilor acelei gazete, de-a ignora abecedarul economiei politice și de-a face cu toate astea lecții de politică comercială d-lui baron de Haymerle.

Abecedarul economicei politici zice însă:

Industrie fără protecție nu se poate înființa.

Protecție fără putere politică a statului nu se poate exercita.

Puterea politică nu se poate câștiga decât prin o dezvoltare normală și sănătoasă a poporului, deci organizând statul simplu și în conformitate cu necesitățile lui simple, ieftin — conform cu munca lui ieftină, solid și statornic — conform cu natura proprietății ș-a muncii lui.

Cu sărituri pseudocivilizatorii, cu crearea de locuri mari în care să intre panglicari mici, cu forme goale în locul fondului, cu vorbe late în loc de știință și raționament, cu Costinești ca surogat pentru Colbert nu se regenerează și nu se-ntărește o nație.

Cestiunea economică la noi nu e numai o cestiune a mișcării bunurilor; ea e mai adâncă; e socială și morală. Pentru rezolvarea ei ar trebui un moment de înălțare a inimelor la care să contribuie clasele în adevăr educative ale societății, preotul, dascălul, legiuitorul penal, ba chiar psihiatrul.

Căci dacă avem nevoie de ceva e înainte de toate de-a urî neadevărul, ignoranța lustruită, cupiditatea demagogilor, suficiența nulităților. Trebuie să se înfrângă odată conspirația pe care tot ce e mărginit și ambițios, sărac și leneș, stupid și invidios au plăsmuit-o prin instinct contra caracterului drept al poporului nostru, în contra bunului său simț, în contra muncii sale.

Nu ni se zică că și între roșii sunt patrioți și oameni de caracter. Sistemul lor de guvern și maniera lor de-a vedea sunt o crimă în contra țării. Cine, după falimentul deplin al politicei lor interne și esterne, sau nu vede,

sau se preface a nu vedea rezultatele e mărginit sau de rea-credință. Cu cel mărginit nu există dispută, pentru că nu e-n stare a te pricepe; cu cel de rea-credință asemenea nu e dispută, pentru că nu voiește să te priceapă: *stat pro ratione voluntas.*

„Românul“ deci ar face bine să-și păstreze lecțiile de urbanitate pentru sine, când va fi în opoziție, căci va avea mare nevoie de ele, mai ales când bine-meritatul Orășanu nu va mai avea slujbă. Atunci nici cenușa morților nu va rămâne neturburată de urbanitatea recunoscută și medaliată a scrierilor așa-zise umoristice ale acestui curios geniu. Cât despre noi îndeosebi și de opoziție în genere, știm foarte bine cu cine avem a fi politicoși și cu cine nu; și, dacă Goleștii și alți amăgiți de felul lor n-au avut a întâmpina din parte-ne nici umbra de bănuială, oricari ar fi fost ideile lor politice, nu vom fi tot astfel față cu tagma pentru care ideile sunt un pretext de spoliare și un mijloc de bun trai, față cu sistemul demagogic care din politică face o speculă, din sufragiul claselor amăgite o scară de înaintare în economia, nu politică, ci privată, a membrilor societății de esploatație!…

❦

[30 septembrie 1880]

„L'Indépendance roumaine“ crede a fi sosit timpul pentru a pune o gravă întrebare.

> *Din momentul în care principiul integrității Imperiului otoman n-a mai existat, România, deși a cîștigat independența, a pierdut totodată cea mai puternică garanție internațională. Prin însuși faptul independenței noastre sîntem reduși la noi înșine, sîntem izolați, numai aparținem niciunui mare principiu al echilibrului european. Prea slabi pentru a avea o politică a noastră proprie, cată să ne sprijinim cînd pe una, cînd pe alta din puterile vecine sau să înlocuim prin ceva echivalent razimul politic pe care ni-l oferea altădată Imperiul otoman. Unde putem afla acest echivalent, păstrînd cu toate acestea independența cîștigată? Nici într-o altă parte, credem, decît în același Orient, din care am făcut parte atîta timp. Numai făcînd parte dintr-o mare colectivitate orientală vom putea avea perspectiva de a rezista deosebitelor rîvniri pe cari le escită poziția noastră geografică. Numai apropiindu-ne de națiile Peninsulei, stabilind cu ele, dacă nu alianțe, cel puțin o înțelegere bazată pe respectul intereselor comune, putem spera a face politică națională, singura care ne-ar putea conveni. Acesta e singurul mijloc pentru a pune capăt acelei politici de cumpănă, numită greșit politică de echilibru, care pînă azi n-a izbutit la altceva decît de-a ne înstrăina pe toate puterile, unele după altele. Blesăm pe unguri, indispunem pe bulgari, ne arătăm ostili grecilor. Ne-am înstrăinat pe Rusia, sîntem pe cale de-a*

ne înstrăina pe Austria, deci și pe Germania, precum ne înstrăinăm pe Englitera și pe Franța. Toate acestea pentru că nu avem o atitudine bine definită, francă, loială. Finețele unui stat născut de ieri sînt copilării pentru vechea diplomație a Europei. Nu ne trebuiesc advocați diplomați, ci adevărați oameni de stat, cari cugetă, vorbesc și lucrează ca buni români.

Ca buni români? Cine e bun român, cine rău?

Fiecine se crede la noi a fi cel mai bun român și, până la un grad oarecare, nu fără cuvânt. Chiar dacă n-am voi să fim, sufletul nostru a devenit o rană prin necontenitele împunsături cari ni se dau din toate părțile, încât s-ar putea zice că suntem supuși acelei draconice torturi căreia nimeni nu-i poate rezista, inventată de un inchizitor al Spaniei: împungerea cu acul în unul și același punct.

Blesăm pe unguri. Prin ce-i blesăm *noi* pe unguri? Zilnic se fac încercări peste Carpați de-a deznaționaliza două milioane și jumătate de români, un element tot atât de cult sau tot atât de incult ca și ungurii, organele demagogiei ungurești nu se sfiesc a-i amenința cu spânzurătorile și cu alte delicii, și toate acestea pătrund la noi, prin presă; uneori demagogia noastră le esploatează pentru a boteza pe adversarii ei cu epitetul de vânduți ungurilor… și noi blesăm pe unguri.

Blesăm pe bulgari. Am dori să știm cu ce? Pentru că ni s-a dat Dobrogea, care n-a aparținut nicicând Bulgariei, pe care turcii au luat-o de la Mircea Vodă într-un timp când regatul de la Târnova încetase de mult de-a mai exista și pentru că o provincie care, după date autentice, ni se luase nouă, ni s-a redat nouă. Se vede că-i blesăm pentru că în București și-au organizat, neîmpiedecați de nimeni, mișcarea lor de regenerare națională, pentru că în București își organizau cetele armate, pentru că în București și în Brăila își tipăreau foile lor politice și literare, cărțile și broșurile în limba națională și pentru ca pe teritoriu românesc și în școalele statului român a crescut aproape toată generația tânără care guvernează azi Bulgaria. Ba, vorba românului; pe cine nu-l lași să moară, nu te lasă să trăiești. N-are cineva decât să ia în mână gazetele de la Sofia și să vază dacă toată ziaristica română, desigur tare în espresii, are atâtea vorbe rele la adresa bulgarilor câte injurii cuprinde un număr al unei foi din Sofia la adresa noastră.

Ne arătăm ostili grecilor. Prin ce? Pentru că se susține că traco-românii cată să aibă și ei școli primare în limba națională, lucru pe care la noi în țară îl au armenii, grecii, nemții, maghiarii, toți c-un cuvânt. E știut

îndealmintrelea că învățământ primar nici nu poate exista decât în limba maternă. Cine nu are școală în limba maternă nu învață în genere carte. Ei bine, o asemenea pretenție legitimă și fără nici un fel de idee politică e privită de foile grecești ca un atentat la naționalitatea greacă, precum școlile românești din Ardeal sunt privite ca un atentat la naționalitatea maghiară. C-un cuvânt ceea ce pentru grec, bulgar ori ungur e o virtute, pentru român e un păcat.

Tot astfel ne înstrăinăm pe Rusia. De ce ne-o înstrăinăm? Pentru că n-am tăcut în timpul Păcii de la San-Stefano.

Ne înstrăinăm pe Austria. Pentru ce? Pentru că nu tăcem în cestiunea dunăreană; amândouă cazuri în care e în cestiune teritoriul țării noastre. Cum ne-om fi înstrăinând pe Anglia și Franța nu mai înțelegem. Cauza pare însă a fi următoarea. Pe zi ce merge ele se dezinteresează în cestiunea liberei navigări a Dunării și înstrăinarea aceasta, care ni se atribuie nouă, nu este decât pur și simplu indiferență.

Cât despre soluțiunea pe care o propune „L'Indépendance roumaine", cu părere de rău cată să-i contestăm paternitatea ideilor ce le emite în această materie. Soluțiunea aceasta este a ziarului „Românul", e sâmburul politicei lui esterioare de la fondare și până astăzi.

După întâmplare deschidem colecția de acum patru ani, de la 1875, și iată ce cetim în numărul de la 4 septembrie 1875.

> Ne pronunțăm în împrejurările de față pentru rezolvarea propagată de principalele ziare *engleze* și *ruse* pentru constituirea naționalităților creștine din Turcia în state autonome sub suzeranitatea Porții; mai mult decît atît: pentru această constituire *în scopul de a se rezolva cestiunea Orientului înlocuind printr-o confederațiune de state, independente dominațiunea otomană* în cazul cînd ea s-ar vedea nevoită a se retrage în Asia.
>
> Am putea observa mai întîi că „Românul" și cei de la „Românul", deși au propagat mănținerea bunelor relațiuni cu Turcia, *au* fost însă totdeauna pentru această soluțiune, chiar pe atunci cînd *numai ei o propagau* și toți ceilalți o tratau de utopie, cum tratară și atîtea alte aspirațiuni naționale, din cari o mare parte s-a realizat și celelalte sînt pe calea realizării…
>
> Gîndindu-ne bine ajungem la concluziunea că ceea ce cată să devenim în ziua cînd se va desface cimentul slăbit al dominațiunii otomane *va fi să rămînem ca stat independent, legat prin confederațiune cu celelalte state ce se vor naște din descompunerea Turciei din Europa.*
>
> Comunitatea de situațiune, de interese, de amici și de inamici ne impune de-a nu rupe azi legămîntul care ne ține de Imperiul otoman și care *mîni trebuie să ne unească cu noua rațiune geografică ce-i va lua locul…*

Spre a rezuma, politica națională românească cere:

Legarea strînsă de Turcia pe cît Turcia va exista.

Legarea strînsă de naționalitățile din Orient, constituite și confederate, în cazul eventual cînd Turcia n-ar mai exista.

Românii sînt datori să vegheze și să conlucreze ca la caz de stingere a dominațiunii otomane, rezolvarea să nu fie alta decît o *confederare de naționalități independente …*

Însă cu un regim (Catargi) din care simțul național este izgonit ca o crimă de lezmaiestate, cu un regim care este de notorietate publică europeană că nu face decît *să execute ordinele ce primește de la Viena adecă tocmai de acolo de unde n-avem să ne așteptăm decît la pericole,* cu un regim, în fine, care *atrage astfel asupra României disprețul celorlalte naționalități din Orient,* este oare posibil să avem însemnătatea și să prezintăm greutatea națională cari singure ne-ar putea asigura un avantaj serios în orice eventualitate?

Iar la 12 septembrie 1875 foaia d-lui C.A. Rosetti, polemizând cu „Presa“, zice următoarele:

Nu numai astăzi, ci *totdeuna* „Românul“ a predicat *o confederațiune cu popoarele de dincolo de Dunăre;* colecțiunea lui, **de la fundare și pînă astăzi**, este martură.

Iată dar rețeta foii franceze din fir în păr în colecția „Românului“.

Noi, precum am repetat-o de atâtea ori, în opoziție fiind nu facem politică exterioară pentru că nu voim a pune piedeci în calea nici unui guvern. Politica exterioară a României, deși are neapărat nevoie de consentimentul națiunei, s-a făcut pururea nu în Parlament, nu în presă, ba nici chiar la Ministerul de Externe, ci în cabinetul de lucru al Domnului. Numai cercul cel mai restrâns dimprejurul Domnului a știut ce curenturi predomnesc în politica generală a Europei și încotro trebuie să ne înclinăm. Responsabilitatea cată să rămâie a miniștrilor, și dacă am combătut vreodată în miniștrii noștri de externe ceva n-a fost pe atât ideile pe cât temperamentul.

Temperamentele aventuroase, optimismul politic, oarba încredere în făgăduințe măgulitoare și deșerte, procederile fără zapis și chezășie, iată ceea ce am combătut și vom combate și de aci înainte. De trădare de țară n-am crede capabili decât pe patrioții lucrativi de mâna a treia și a patra, pe Mihălești, Costinești și alții. Dar asemenea tacâm de oameni n-a ajuns încă să dicteze în politica exterioară a țării, spre binele ei fără îndoială. De aceea în combaterea noastră ne-am îndreptat mai mult în contra temperamentului

și a valorii personale a miniștrilor, iar înclinările politice prea pronunțate le-am atribuit în genere mai mult unui defect de temperament sau de înțelegere decât lipsei de patriotism.

Și în cazul de față nu credem că idei preconcepute, un program de politică exterioară stabilit de mai nainte, să aibă farmecul de-a limpezi situația României. Dovadă e cel puțin programul ziarului francez, identic cu acela al „Românului“ de la fundare și până azi. Tagma de patrioți cari de la fondarea lor și până azi a ținut-o strună cu confederația orientală a ajuns a o… realiza prin cedarea Basarabiei; pe când omul care a avut cele mai mari succese în politica exterioară a țării, Vodă Cuza, n-a avut nicicând un anume program, ci s-a purtat după timp și împrejurări.

❦

[1 octombrie 1880]

Atitudinea presei oficioase europene nu este de natură a ne întemeia în credința că acordul european ar fi perfect. Din ce în ce se accentuează mai mult neînțelegerea și rivalitatea puterilor și aceasta se face, cum vom vedea, cu un ton foarte puțin moderat.

Foile oficioase engleze vorbesc toate în sensul întrebuințării forții contra Turciei; aceasta însă nu vrea să zică, după dânsele, că întrebuințarea forții va conduce neapărat la un război contra Turciei ori la bombardarea Dulcigniei sau capitalei turcești. Ca mijloc de constrângere blocarea ar fi chiar mai expeditivă decât bombardarea. Printr-o blocare s-ar lua Turciei *orice forță de rezistență,* întrerupându-i-se comerțul și perceperea taxelor de vamă de la Smirna și Salonic. Ar fi prin urmare o constrângere cu efecte sigure și care nu ar nevoi nici o picătură de sânge. Când Sultanul se va vedea astfel strâns va trebui să cedeze; dacă însă va mai voi să reziste, atunci poate că va fi detronat și e probabil că-n urma unei detronări se va obține soluțiunea completă a cestiunilor pendente. Europa trebuie să emancipeze odată pe muntenegreni, pe bulgari și pe greci pentru a deschide Orientului o eră de prosperitate. Trebuie să se pună odată capăt convulsiilor și revoluțiilor printr-o acțiune ce nu va dura decât câteva săptămâni și ar fi o greșeală de neiertat din partea Europei dacă ar lăsa să-i scape ocazia de față.

Față cu aceste opiniuni ale presei grupului aceluia de puteri care împărtășește maniera de soluțiune a d-lui Gladstone presa oficioasă din Austro-Ungaria are un ton cu totul opus.

„Pesther Lloyd“ scrie de ex. că

> *a susținea pe Englitera pe cît intențiile ei politice nu înlătură Tratatul de la Berlin; a o izola pe Englitera pe riscul și pericolul ei, dacă va voi să recurgă la măsuri mai energice; a protesta cu energie atunci și a împiedeca orice abuz al dreptului de intervențiune, acestea sînt liniile generale ale politicei monarhiei austro-ungare.*

„Pesti Napló“ se esprimă într-un mod și mai clar. El publică o conversație cu un înalt personaj politic din Viena (d. de Haymerle), a cărei esență iată-o:

> *Nici curtea, nici ministerul de externe nu doresc războiul. Nimeni nu cugetă la întreprinderi militare de felul ocupării Bosniei. Ministerul de Externe ar voi să mănție statu quo în Orient. Dar, dacă nu va fi cu putință, monarhia va fi asemenea obligată de-a părăsi rolul ei de spectator pasiv. Va face ceea ce vor determina împrejurările. Se zice la Viena că Austria nu se poate lăsa înădușită și se indică astfel singura eventualitate care ar sili-o să intervie cu putere militară. Dar diplomația austriacă are cuvinte temeinice de-a crede că interesele ei vor putea fi garantate chiar și fără război. Afacerii Dulciniului nu i se dă nici o importanță; Austria ia parte la demonstrație pentru a împiedica pe Englitera și pe Rusia de-a avea libertate de acțiune. Nici cestiunea granițelor grecești nu interesează pe Austria. Punctul important e Bulgaria. După fața ce-o iau lucrurile cată să ne așteptăm peste cel mult șase săptămîni la tentativa unei uniri a Bulgariei cu Rumelia orientală și aceasta e eventualitatea pe care monarhia austro-ungară n-ar suporta-o cu indiferență. Diplomația austriacă se silește în acest moment de-a mănținea acest punct important al Tratatului de la Berlin. Pentru a păzi acest interes vital al monarhiei ea trebuie să cugete la alianțe. Germania e în prima linie aceea al cărei veto ar putea modera pe Rusia și ar garanta pacea. Dar, dacă Rusia nu va urma sfatului acestuia, monarhia austro-ungară va fi obligată ca, sprijinindu-se pe Germania, să-și asigure prin puteri proprie limitele intereselor ei. Îndealtmintrelea monarhia austro-ungară caută a evita cît se poate de mult războiul cu Rusia. Afară de Germania, Italia va fi în cestiunea Orientului cea mai bună aliată a monarhiei, dacă va fi cîștigată printr-un sistem de compensații. În acest sens diplomația austriacă lucrează de săptămîni întregi.*

Din Constantinopole ne vine știrea telegrafică că în sfârșit Poarta s-a hotărât să cedeze Dulciniul fără de nici o condiție, esprimând numai prin o notă speranța că puterile vor renunța la orice demonstrație navală.

❦

TEATRUL NAȚIONAL. DESCHIDEREA STAGIUNII

DANIEL ROCHAT — Comedie în cinci acte de Victorien Sardou

[Articol cu paternitate incertă]

[1 octombrie 1880]

Dalta viguroasă a lui Victorien Sardou sculptează, artistic mai mult decât poetic, o scenă foarte mișcătoare de zdruncinarea fericirei omenești cauzată din conflictul principiilor religioase. Asemenea subiect se potrivește bine pentru un public deprins la lupta seculară a dogmelor, la o luptă care a lăsat urmele cele mai adânci până și în caracterul său, căci ea, reproducându-i o parte din a lui proprie viață și punându-i înainte rănile de cari însuși sângeră, taie oarecum în carne vie și este în stare să pună mintea în fierbere și să-l zguduie până în rărunchi. Dar, dacă scoți acest tablou mișcător din privazul său firesc și-l așezi în fața unei societăți care nu e oțelită prin frământările religioase, în care controversele filozofice găsesc puțin răsunet și vorbele credinței se rostesc fără pătrundere, fi-va oare și atunci un izvor puternic de emoțiuni sufletești? Nu; pentru că fiecare trăsătură măiastră, fiecare argument ascuțit se pierde în deșert, nu are pe cine să atingă, sau atinge fără să pricinuiască durerea ori compătimirea țintită.

Un singur exemplu. Anglicana, am putea zice puritana Lea Henderson, rezistă asediilor amoroase, cu cea mai cumplită îndărătnicie, și se exprimă undeva cam în felul acesta: „Eu sunt creștină, și, până ce nu voi trece prin biserică, nu mă voi considera ca soția ta“. La aceste cuvinte publicul nostru aplaudă. Bine! Însă de ce? Iată de ce: fiindcă uită care este preocupațiunea adevărată a autorului când el pune aceste cuvinte în gura domnișoarei Henderson; fiindcă acele cuvinte, în loc să deștepte — precum vrea autorul — idei revoluționare și antireligioase, nu deșteaptă, într-un public de alte datine, de alte moravuri, decât aceea ce s-a deprins a admira el în acele cuvinte, potrivindu-le cu situațiunea lui, și anume că foarte bine zice Lea Henderson. Acolo însă unde aceste cestiuni se agită cu mai mult interes pare-se că publicul păstrează altă atitudine față cu aceste cuvinte. Chiar din acest punct de vedere a fost o mare greșeală alegerea acestei piese. Dar când se mai ia în seamă nu puține incompatibilități de interpretare iscate din împrejurarea ca însuși unii din actori nu s-au putut pătrunde de situațiuni, simțiminte și idei esotice? Se înțelege de la sine că atunci piesa, prin firea ei

destul de străină de noi, ni se va înstrăina și mai mult prin un joc silit ori falș. În adevăr, sunt scene întregi de dispute filozofice între Daniel, Fargis, Bidache, Lea Henderson, cari s-au esecutat cu prea multă comoditate și o liniște, cum nu s-ar putea crede din partea unor persoane convinse și pasionate până la esces de ceea ce spun. Acele scene au lăsat pe public cu totul indiferent și pare că opreau mersul și dezvăluirea acțiunei dramatice. Este însă de necontestat că ele ne-ar fi interesat puțin chiar și atunci când o putere de joc estraordinară ar fi dat suflet abstracțiunilor ce ele conțin. Un alt punct capital este puțina seriozitate a câtorva roluri. Domnișoarele Bloomfield și reporterii americani au ceva comic, picant, dar nu sunt niște caricaturi. Bidache și Fargis, în discuțiuni aprinse păstrează o pasivitate cu totul orientală. Lui Fargis tânărul îi lipsea trăsătura de sentimentalitate.

Rolurile principale, Daniel Rochat și Lea Henderson, au fost încredințate d-lui Manolescu și d-nei Romanescu. Ei le-au esecutat cu un număr infinit de detalii prețioase. Dar în scene foarte remarcabile d-nu Manolescu nu a fost pasionatul și puternicul Daniel Rochat.

Alegerea acestei piese pentru deschiderea stagiunii acesteia s-a impus comitetului teatral, cum am zice, prin forța împrejurărilor. Lipsește, din nefericire, o novitate dramatică originală demnă a rivaliza cu cele mai bune producțiuni străine de acest gen, iar de altă parte tinerii artiști cari au fost la Paris au studiat tocmai acele două roluri principale din *Daniel Rochat.*

Publicului însă nu-i pasă de asemenea motive. El vine la teatru să guste deliciul curat al artei, astfel că sporadicele situațiuni gingașe, frumoase și bine esecutate nu-l pot despăgubi de tributul atențiunii încordate ce este silit să plătească unor controverse religioase trăgănite, nesărate și șterse de coloarea locală.

❦

[2 octombrie 1880]

Dacă n-ar fi fost nicicând vorba despre idealul politic al unei Daco-Românii nu ne îndoim că românii ar fi trăit în monarhia habsburgică în condițiile croaților, ale polonilor sau ale cehilor; în Rusia, în condițiile armenilor sau ale locuitorilor din provinciile baltice; s-ar fi bucurat adecă de o libertate mărginită de dezvoltare. Aceasta nu li se îngăduie azi pentru că li se atribuiesc veleități politice pe cari știm că în marea lor majoritate ei nu le au. Cât despre Austro-Ungaria îndeosebi, știm că pe cetățenii români de

acolo nici tirolienii nu-i întrec în credința înrădăcinată pe care-o au pentru Casa împărătească. Cu toate acestea condițiile în cari trăiesc sunt mai rele decât a tuturor celorlalte naționalități. De ce asta?

Repetăm: pentru că li se atribuie un ideal politic care, precum am relevat-o de mai multe ori, e pe de o parte de origine austriacă, pe de alta de origine rusească. Iosif II și Ecaterina II sunt părinții ideei daco-române, ceea ce se probează dintr-o sumă de documente.

„Messager de Vienne“ ne mai aduce în ultimul său număr două scrisori, una a împărătesei Ecaterina cătră Iosif II, alta a acestuia cătră Ecaterina, din care lucrul răsare cu toată evidența.

Într-o scrisoare datată din 17 septembrie 1782 Ecaterina II, după ce descrie starea de decadență a împărăției otomane, face propunerea de împărțeală. În această propunere aflăm următorul pasaj:

> *Va trebui cred de a stabili de mai nainte și pentru totdeauna că între cele trei imperii (cel balcanic cu secundo-genitură rusească la Constantinopol, cel rusesc și cel austriac) va trebui să existe un stat autonom, totdeuna neatîrnat de cele trei împărății limitrofe. Acest stat despre care e vorba de a-l reconstitui, și care-a existat altădată sub numele de Dacia, va putea cuprinde Moldova, Țara Românească și Basarabia sub guvernul unui monarh creștin, aparținînd ritului ce domnește în aceste posesiuni și asupra calităților personale și a devotamentului căruia cele două Curți imperiale să se poată întemeia pe deplin. E bine de-a se stabili totodată că noul stat, al cărui suveran va fi ereditar, trebuie să rămîie cu totul neatîrnat și că nu va putea fi nicicînd anexat nici la Austria, nici la Rusia și asemenea că aceste două imperii nu vor permite nici cînd ca acest stat să fie cîndva supus unei alte puteri.*
>
> *Granițele acestui nou stat vor trebui să fie delimitate despre partea Poloniei și Rusiei prin Dnipru și Marea Neagră, iar despre Austria prin linia de achizițiuni pe cari le-am garantat M. V. Împ. printr-o clauză secretă a tratatului nostru, și apoi prin Olt, pînă unde el se varsă în Dunăre. Despre Turcia noul stat ar avea drept graniță Dunărea pînă la gurile ei.*

Răspunsul lui Iosif al II-lea e datat de la 13 noiemvrie 1782.
Pasajul privitor la crearea unei nouă Dacii e următorul:

> *Cît despre crearea unei nouă Dacii sub guvernul unui prinț ereditar de religie greacă cum și despre așezarea nepotului M. V. pe tronul grecesc din Constantinopol, numai soarta armelor poate decide. În cazul cînd războiul ar reuși bine, nu voi ridica din parte-mi nici o dificultate pentru a împlini dorințele M. V. Î. dacă se acordă cu propriile mele interese și cu comoditatea mea.*

La acestea caută să adăogăm că Iosif II avea de gând a uni acestui stat și Ardealul, a da în el preponderanța elementului românesc și de-a-l ținea întreg în atârnare de Austria. Singurul punct care-l supăra era confesia greco-orientală a românilor; de acolo încercări de-a cultiva repede poporul și de a-l apropia de catolicism.

Ei bine, aceste scompturi ale unei idei concepute pe de o parte la Viena, pe de alta la Petersburg, sunt de vină astăzi la prevențiunile Austriei și a ungurilor îndeosebi contra românilor din monarhia învecinată și din Principat.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[2 octombrie 1880]

Domnii liberali, cari obicinuiesc a face din fiece atribuție a puterii statului o armă politică pentru serviciul corporației d-lor patriotice, au profitat de ocazia noului recensimânt pentru a ușura de sarcine pe partizanii d-lor, încărcând, pentru echilibrarea paragrafului respectiv, pe oamenii cunoscuți independenți, cari nu se închină „regimului virtuții". Adevărate scandaluri, lucruri de necrezut s-au petrecut cu noul recensimânt.

În zilele trecute am dat o corespondență din Vâlcea prin care ni se arătau monstruozitățile comise de noua stabilire a impozitelor. În acea corespondență era rezumată foarte clar sistema domnilor de la putere în privința aceasta. Rolurile de recensimânt, ne spunea corespondentul nostru, s-au făcut după voința atotputernicilor guvernanți. S-au nesocotit contractele, orice acte autentice și orice fel de probe. Favoriții au fost scăzuți, afară de cazurile unde era trebuință a li se spori avutul în vederea falsificării listelor electorale. Cât pentru nenorociții alegători independenți, ei au fost supuși la o dublă operație care ne amintește povestea patului lui Procust; li s-a mărit impozitul cât s-a putut până la punctul în care această nelegiuită adăugire ar fi putut să le dea vreo prerogativă politică.

Corespondentul nostru ne dovedea apoi, cu nume și acte, că monstruozitățile de necrezut de cari e vorba erau reale. Legea contribuțiilor dă contribuabililor dreptul de contestare înaintea comitetului permanent contra încheierilor comisiei de recensimânt.

Ce s-a întâmplat însă? Contribuabilii nu au putut uza de acest drept. S-au făcut toate chipurile pentru a împiedeca exercitarea acestui drept, s-au

făcut chiar falsuri în acte publice, crime pentru care legea penală prescrie pedeapsa cu munca silnică.

În capitală chiar, unde s-ar presupune că de ochii opiniei publice, așa de mult cântate odinioară, domnii liberali-naționali ar avea cel puțin mai multă pudoare, în capitală chiar dreptul de contestație înaintea consiliului permanent a fost o curată ficțiune. Comitetul a respins fără nici o cercetare toate contestațiile contribuabililor cari nu fac meseria de patrioți sau cari nu au avut protecția vreunuia din aceia ce profesează această profitabilă meserie.

Comitetul de Ilfov a respins într-o zi treizeci de contestații, fără să deschiză asupră-le nici o cercetare, deși ele erau însoțite de acte. În acea zi s-a arătat un caz caracteristic care denotă câtă îngăduință au pentru sărmanul popor de jos democrații noștri, a căror majoritate, odinioară în cafenele, astăzi stăpânește acest popor. O femeie văduvă, săracă lipită, având copii, își adăpostește mizeria într-o locuință ce e mai mult bordei decât colibă. Această locuință i-a dat-o de pomană un om caritabil. Biata femeie este încărcată acum într-un chip absurd la foncieră. În zadar reclamă, căci, neavând noroc să se bucure de sprijinul vreunui democrat, glasul său nu are putere să pătrunză până la urechile protectorilor de odinioară, în teorie, ai bietului „popor suveran, *redus la sapă de lemn“,* cum se cânta altădată la Circ.

Ni se raportează textual apostrofa ce a întâmpinat-o reclamanta de la un democrat pe care-l supărase în fine cu stăruințele și lacrimile ei: „Vinde-ți cocioaba dacă n-ai să plătești statului cât ți-a hotărât stăpânirea!“.

Un alt caz iarăși ni se aduce între altele la cunoștință. Aci e vorba de un contribuabil care nu se închină decât la biserica creștinească și nicidecum la Templul Libertății din Strada Doamnii. D. Ion Vlădoianu, proprietar din capitală, contestă încheiarea asupritoare a comisiei de recensimânt; dar, fiind omul, cum am zis, ortodox, iar nu „liber-cugetător“, i se nesocotește legala reclamație.

Dăm mai la vale o scrisoare în care nemairămânându-i chip a se înțelege cu autoritățile competente, d-sa denunță opiniei publice nesocotirea dreptului său.

Din parte-ne nu ne pare deloc rău că domnii liberali s-au amețit atâta de atmosfera puterii încât nesocotesc orice drept, legi și opinie publică, ca și cum ar fi crezând că „domnia virtuții d-lor“ are să se eternizeze. Ne pare bine că zilnic, picătură cu picătură, cum se umple vasul și dă pe afară, astfel

se umple și opinia publică dezamăgită, încât va trebui într-o zi să dea p-afară indignarea ei, și dd. liberali-naționali să devie astfel absolut imposibili. Sperăm, de oricâtă lipsă de pudoare-i știm capabili, că nu vor cuteza a scoate numaidecât în circulație moneda patriotismului, democratismului și virtuților d-lor, pentru că, mulțumită experienței triste a câtorva ani din urmă, lumea știe că această monedă este fabricată de calpuzani.

❦

[3 octombrie 1880]

O discuție cam zadarnică s-a încins între noi și „L'Indépendance roumaine“. Din mărturisirea noastră limpede și sinceră că, în opoziție fiind, nu facem politică esterioară ziarul francez deduce că un partid „care n-are program și nu face politică *esterioară* renunță prin asta chiar la orice pretenție de existență ca partid de guvernămînt“.

Reproducem, ca răspuns de căpetenie, din programul nostru, pasajul privitor la politica esterioară:

> În afară o politică modestă și chiar respectuoasă către toate puterile, dar demnă și stăruitoare, care esclude orice vederi ambițioase, orice visuri aventuroase, și ne *scutește de umilințe;* o politică onestă și consecuentă, care să ne concilieze bunăvoința și să inspire încredere.

E, o repetăm de atâtea ori, o lipsă de modestie și de respect pentru puteri zdrobitor de mari, cum sunt cele vecine, de-a ne declara pentru politica balcanică a uneia sau a celeilalte. Dacă am trăi în Anglia am așterne, ca și d. Gladstone sau lordul Beaconsfield, programe sunătoare de politică esterioară; dar în poziția în care suntem cea mai elementară înțelepciune ne impune o rezervă deplină în asemenea cestiuni, mai ales în opoziție fiind.

De ce mai ales în opoziție?

Pentru că, oricare ar fi guvernul, răul pe care opoziția i-l face acestuia în politica sa esterioară se reflectă asupra țării întregi.

Noi îi amintim foii franceze politica esterioară, înscenată pe uliță de roșii… îi aducem aminte nefasta scenă de la Slătineanu, care ne-a stricat cu cea mai mare putere militară din Europa în momentul în care susceptibilitatea ei era iritată în gradul cel mai mare. Îi aducem aminte zgomotoasele manifestări și sângerândele pagine ale „Românului“ din

timpul convenției comerciale austro-române. Îi aducem aminte programul turcofil de la Mazar Pașa, și toate câte au urmat. Ei bine, toate actele acestea au îngreuiat situația țării, și țara e aci în cestiune, nu partidul. Foloase de partid câștigate în detrimentul țării, nu ne trebuiesc nouă și de aceea nu se va găsi în atitudinea noastră nici un act care să fi compromis nu un interes, dar umbra unui interes al țării. Oare crede onorabilul nostru adversar că noi n-am putea face demagogie, că n-am putea mișca masele în contra guvernului, că nu ne e dat, într-un grad mai mare chiar, *os magna sonaturum* al evangelistului Ioan, că nu putem mișca opinia publică *pro* sau *contra* unui vecin? Se-nșeală. Nu voim s-o facem și nu vom face-o decât atunci când un mare interes național, clar, indiscutabil, cu perspective sigure de succes ne va îndemna la aceasta.

Într-un asemenea moment oricare ar fi guvernul țării, fie compus chiar de demagogi de cea mai rea categorie, poate conta pe sprijinul nostru nestrămutat și credincios.

Dar a face politică esterioară în împrejurări în cari se vede limpede că, oricum am lucra, lucrăm mai cu seamă în folosul altora; a desfășura programul unei confederații orientale al cărui act întâi a fost cesiunea Basarabei, al cărui act al doilea a fost americanizarea României, al cărui act al treilea va fi poate și mai rău; asemenea lucruri nu sunt pe placul nostru. Noi n-am fi avut nimic de zis nici contra programei „Românului“; dar ceea ce am fi dorit ar fi fost să-și ție gura.

Nu suntem în poziția popoarelor ale căror aspirații pot găsi sprijin.

Acum să venim la politica esterioară a cabinetului Catargiu. Nu este exact și nu se poate deduce din nimic că acest cabinet ar fi fost instrumentul vreunei politici, fie străină, fie personală a M.S. Domnului. Linia clară de purtare a acestui cabinet a fost: „Câștigarea independenței țării *înainte* de deschiderea cestiunii orientale și cu consimțământul marilor puteri, deci, în consecință, și cu a Turciei“.

Fiindcă vorbim de-o epocă care aparține istoriei putem spune verde că răspunsul stereotip al Porții era: „Bucuros v-am recunoaște independența necondiționată dacă n-am ști că de-a doua zi veți deveni aliații unuia dintre inamicii noștri seculari“. Dacă i se dădeau asigurări contrarie Poarta răspundea: „Nu d-voastră cu cari vorbim veți face-o, dar alții, căci sunt multe soiuri de oameni în România“.

Și pe când această politică netedă, respectoasă pentru toți, înainte de toate pentru Poartă chiar, și pe deplin legitimă, se realiza, e drept că prin

mici, însă semnificative concesii pe cari ni le făceau, pe rând pe rând, toate statele europene, ce striga opoziția și „Românul“ ei de pe atunci? *„Sîntem turci.* Nu voim să știm nimic de independență“.

Astfel zilnic era amăgită țara, erau amăgiți chiar maturi bărbați politici prin paroxismul stilistic al opoziției de atunci; mai mult încă, însuși conservatorii erau amăgiți de atitudinea turcofilă a opoziției; și fiindcă această atitudine tot era mai asigurătoare decât o politică de aventuri, care se presupunea că s-ar fi preconizând din afară, conservatorii au lăsat să le scape, cu oarecare încredere, frânele guvernului din mână.

Țara a crezut pe amăgitori. Politica guvernului conservator fiind descrisă ca o politică aventuroasă, îndreptată contra Porții, țara a crezut că așa este.

Ei bine, în acel moment de abdicare, care-a fost atitudinea consevatorilor?

Au încurajat, prin „Timpul“ chiar, candidaturile roșii contra altor candidaturi nedeterminate. Bătea la ușă furtuna și trebuia ca țara să fie cel puțin tare prin preponderanța absolută a unui partid numeros și disciplinat. Colecția „Timpului“ de atunci e martură spre a dovedi că noi am susținut, contra fracțiunilor *conservatoare chiar,* candidaturile oamenilor care ne-au dat în judecată.

A ne asocia însă programului de soluțiune a cestiunii Orientului preconizat de-o putere sau de alta nu ni se pare nouă o politică proprie și națională. Pân-acum, o spunem drept, tot politica strămoșască a echilibrării influențelor ni se pare cea mai bună și recomandabilă. În această politică, *defensivă* oarecum, orice guvern va avea sprijinul nostru și când, în cestiunea izraelită, i-am făcut opoziție celui actual, el însuși a găsit în toți un sprijin dezinteresat contra exigențelor împovărătoare ale rău-informatei Europe, și și-a schimbat, după noi, programul soluțiunii.

„L'Indépendence roumaine“ încheie cu cuvintele rostite de d. Carp în Cameră: „Puterea nu se cere, se ia“.

N-o cerem, o vom lua. Dar n-o luăm decât de la cine are dreptu a ne-o da, de la țară și de la încrederea Domnitorului. Alte pârghii de ridicare la putere pot fi bune pentru alții, pentru noi nu.

Încolo lăsăm iarba să crească în voia ei, și puțin ne pasă dacă politica noastră de strictă conservare cu toate mijloacele a ceea ce avem de la

strămoși se va numi sau nu o politică șchioapă, o politica de cumpănă, o politică ibridă.

Șchioapă, neșchioapă, ea ne-a păstrat, și orice veleități de altă natură, precum acele ale lui Cantemir, ale lui Toma Cantacuzin, ale lui Constantin Basarab Brâncoveanu, n-au dus decât la știrbire de hotare, la dominație străină, la subjugare materială și morală, la rele pe cari secoli de muncă abia le vor putea stârpi.

Sfârșim prin a rectifica un *malentendu.*

Noi am spus în numărul de marți (12 octomvrie) că:

> Politica exterioară a României, deși are neapărat nevoie de consentimentul națiunii, s-a *făcut* pururea nu în Parlament, nu în presă, ba nici chiar la Ministeriul de Externe, ci în cabinetul de lucru al Domnului. Numai cercul cel mai restrâns dimprejurul Domnului a știut ce curenturi predomnesc în politica generală a Europei și încotro trebuie să ne înclinăm.

„L'Indépendance“ traduce astfel:

> …cette politique n'a jamais été *inspirée* ni par le Parlement, ni par la presse, ni même par le Ministère des Affaires Etrangères, mais a été *dirigée* du cabinet du Prince.

Deci conchide de aci că toți miniștri n-au fost decât instrumente ale politicei personale a Domnului.

Traducerea cam liberă a verbului românesc *facere,* într-un loc prin *inspirer,* într-altul prin *diriger,* alterează înțelesul șirurilor noastre. Noi am voit să zicem, prin pasajul de mai sus, că politica exterioară nu se poate face la noi ca în alte țări puternice, trăgând clopotul cel mare, ci numai restrângându-se secretul de stat la puținele persoane cari merită încrederea de a-l ști. Pentru paza secretului de stat nu e potrivit în țara noastră vorbăreață nici chiar localul Ministeriului de Externe, necum Parlamentul. E de notorietate publică, de ex., că tot ce se pertratează în ședințele secrete ale Adunărilor a doua zi se știe pe toate ulițele.

❦

[4 octombrie 1880]

Uneori ni s-a întâmplat a auzi de la oameni onorabili asigurarea că nu toți roșii sunt demagogi, ba chiar „Românul“ a respins numirea de roșu ca o calomnie. Ni se spunea că reacția calomniază pe patrioți ca să-i discrediteze în străinătatea monarhică, ba chiar în cea republicană, arătând că sunt niște oameni cu idei răsturnătoare, petroliști și comunarzi, pe când în realitate dumnealor nu sunt decât niște blânzi burgeji cari doresc libertatea disciplinată prin legi și a căror supremă ambiție este ca să devie căpitani în garda națională. Ambiție hazlie, dar puțin periculoasă.

Pe de altă parte nici noi n-am prea confundat pe roșii noștri cu radicalii din Franța. Răi sau buni, acești din urmă au credinți constante, pe când ai noștri au cel mult apucături constante; cei dentâi sunt curajoși la caz de trebuință, ai noștri la primejdie s-ascund în gaură de șarpe; aciia refuză slujbe de la reacție, ai noștri rup mânicile reacționarilor când sunt la putere ca să le dea o slujbușoară cât de mică.

Însă există și multe trăsături comune. Negarea oricării tradiții pe terenul vieții publice și naționale, neclaritatea de vederi în privirea proprietății altuia, maniera de-a considera averea statului ca averea nimănui, în fine mărginirea intelectuală, invidia, ura contra a tot ce răsare prin vreo superioritate oarecare asupra nivelului de rând, c-un cuvânt toate păcatele unui caracter rău, unei minți mărginite și a unui om deplasat se află tot așa de bine la roșii noștri ca și la aceia din toate țările.

O ultimă deosebire există însă între roșii noștri și cei din alte țări. La ai noștri li-e rușine să se mărturisească roșii — din cauze reversibile poate — pe când cei apuseni se fălesc cu principiile lor.

Și-ntr-adevăr, când tânăra generație de „revoluționari români din Paris“ au felicitat pe comunardul Henri Rochefort cu duioase vorbe de prieteșug ni s-a dat a înțelege că părintele, talpa, nu e răspunzător de aberațiunile sculelor de feciori.

Nepermițându-ni-se a conchide de la așchie la trunchi, de la poamă la pom, de la turc la pistol și de la tămâie la sfânt, suntem siliți a urmări nervul probațiunii până la trunchii răsăriți și înalți ai democrației române.

De astă dată, d. Ioan C. Conte de Brătianu e în chestie. În *Épisodes sur la chute de l'Empire* un ziar parizian care descrie partea ce-o luase la conspirații d. Ranc, un radical cunoscut din Franța, ajunge a povesti complotul de la Opera comică și de la Ipodrom, din iunie și iulie 1853. Acest complot avea de scop uciderea marelui nostru binefăcător, a împăratului Napoleon III, la intrarea unuia din aceste teatre.

> *La Ipodrom, conspiratorii, urmăriți pas cu pas de poliție fură siliți a părăsi piața. Câteva zile, după aceasta, la Opera comică, ei își manifestau prezența prin aceea că vedeai venind și ducându-se niște oameni cu figuri extraordinare și apucături melodramatice — care fură înhățați. În fond nimica toată personalul acesta de studenți și lucrători, care au trebuit să facă să zâmbească poliția de atunci. — În acest personal găsim pe d. Jules Allix, mai târziu inventator al melcilor simpatici, viitorul comunalist, care s-a întors din exil tot atât de agitat ca și în trecut; apoi un conte Brătianu,* astăzi ministru în Moldo-Valachia.
>
> *Restul, afară de d. Ranc, nu pare a fi pătruns la suprafață. La audiență d. Jules Favre, apărătorul d-lui Brătianu, se-ntreba ce-o fi căutat nobilul său client într-o adunătură în care era un pungaș, anume Martin, care juca pe nebunul și putea prea bine să fie un agent al poliției. Și-ntr-adevăr erau între ei tot soiul de oameni, un belgian, mai mulți cizmari ș.a.m.d.*

Iată dar de la cine d. Brătianu a învățat arta de-a guverna un popor și de-a dirige politica unui stat. De la descoperitorul melcilor simpatici. Acest d. Jules Allix ținea odinioară conferențe în Paris în care dovedea că doi indivizi, unul la Țarigrad și altul la New-York, ținând fiecare în același moment câte-un melc în mână se pot înțelege în mod simpatic, adecă să știe unul gândurile celuilalt.

Parizienii curioși trebuie să fi făcut mult haz în vremea aceea de ingenioasa descoperire a d-lui Jules Allix, până ce participarea lui la Comună le va fi dovedit că fiece nebun poate deveni periculos dacă i se dă importanță în societate. La noi descoperitorii melcilor simpatici înfloresc pe toate ulițele și se fac oameni mari, ba capătă medalie *Bene-Merenti*, fără ca lumea să-i facă haz măcar, pentru că prea avem mulți și ne-am obicinuit cu ei.

În orice caz însă rămâne să stabilim în mod constant că șefii partidului roșu din țară au stat în legături cu demagogia cosmopolită din Franța, cu comunarzii și socialiștii. Din manifestările „revoluționarilor români“ din Paris se vede că aceste legături promit a continua din neam în neam, până la sfârșitul veacurilor.

Fericită Românie, ce viitor te așteaptă!

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[4 octombrie 1880]

Dumineca viitoare va începe trupa d-lui Ionescu reprezentațiile sale în teatrul Bossel.

D-sa a angajat o trupă franceză de opérette, pe lângă care seratele vor fi variate prin jocuri de canzonete și altele.

Chiar duminecă reprezentația va fi ridicată prin concursul d-lui Moceanu, care va esecuta frumoasele danțuri naționale, atât de mult aplaudate de publicul capitalei.

Urăm d-lui Ionescu deplină reușită în tot decursul acestei stagiuni pentru care, pe cât știm, d-sa n-a crușat nici un sacrificiu.

❦

[5 octombrie 1880]

În Ardeal este vorba de câtva timp despre întrunirea unei mari conferențe politice a românilor de sub Coroana habsburgică. După cum spun foile române de peste Carpați cestiunile ce ar fi să se pună înaintea acelei conferențe ar fi având în vedere situația politică și socială a românilor de acolo, dar aceasta nu numai față cu alegerile viitoare pentru Dieta ungară; este vorba de ceva mai mult. Deranjarea raporturilor dintre partidele maghiare, poziția guvernului față cu acestea, starea raporturilor dintre Ungaria și Croația, situația internă a celor două mari părți ale monarhiei și în sfârșit situația externă a acestora—toate acestea își răsfrâng înrâurirea lor și asupra românilor într-un chip direct sau indirect și prin urmare dânșii se cred serios provocați a-și da și ei seama de situație și a se concerta asupra atitudini viitoare lor.

> Stînga extremă în Ungaria, partida independenților kossuthiani — zice „Telegraful român“ — sporește din zi în zi. Șovinismul maghiar, din fel de fel de motive, a ajuns la culme, pentru că guvern și partide se întrec în a face imposibilă existența oricării suflări omenești care nu cugetă, nu vorbește, nu scrie ungurește.

Aceasta este cum s-ar zice obiectul de politică internă ce s-ar pune înaintea unei conferințe a ardelenilor. Cât despre politica externă, „Telegraful român“ crede că ea trebuie să provoace pe românii din Ardeal a fi mai cu atenție la viitorul ce li se pregătește.

> Este adevărat — zice acea foaie — că nu ardelenii vor îndupleca pe vreuna sau pe toate puterile să se abată de la punctul lor de vedere politic. Însă tocmai pentru că

aceasta nu sînt în stare s-o facă, sînt datori a fi cu toată atenția ca nu în momentele cînd inamici puternici din afară vor sta la pîndă, cu scop de a face părți de pradă din monarhia habsburgică, ardelenii să stea indiferenți și să lase ca cei ce se joacă cu soarta popoarelor să zguduie monarhia în interiorul ei.

❦

[5 octombrie 1880]

Când vedem publicându-se în „Monitor“ licitații cari cuprind păsuieli sau concursuri pentru catedre cu clauze și condiții economicoase în cari sunt cuprinse protecții premeditate, când vedem atâtea măsuri cari par a garanta dreptatea și adevărul și nu sunt în fond decât forme inventate pentru a le înconjura și zădarnici, atunci ne convingem că îndărătul aparatului mai mult ori mai puțin impunător al statului român nu e decât meschin bizantinism, un spirit inextirpabil de hatâr, de prietinii și protecții, o adevărată mizerie.

Acestea ne-a venit în minte când văzurăm în „Monitor“ concursurile publicate pentru diferitele catedre ale școalelor comerciale din țară.

Ți s-ar părea un lucru foarte serios o publicare de concurs pentru ocuparea unor catedre. Aparat! Ministrului sau directorului i s-aduc hârtii de administrație zilnică spre iscălire, el trece peste ele și-și pune, plin de încredere, numele sub ele și a doua zi apar în ziarul oficial al statului aranjări economicoase dintre cine știe ce subalterni din ministeriu și cine știe ce necunoscuți aspiranți la funcție. Ministrul a fost amăgit, publicul e amăgit, dar cine e mai amăgit din toți sunt acei oameni muncitori și știutori de carte cari se pregătesc cu toată seriozitatea pentru concurs, cari vin poate din provincie ca să se prezinte și cari nu știu că, înainte de-a se prezinta ei, există anume previlegiați al căror apanaj sigur sunt funcțiile publicate la concurs.

Dacă însă ar fi existând mulți naivi cari să aspire la acele catedre știu cenușerii să-i facă să-și ia lumea în cap. Se amână concursul o dată, de două ori, de trei ori, până ce suplinitorul protejat poate prezinta un nou titlu de numire: proponimentele, adică un șir lung de timp în care a predat sau s-a prefăcut a preda o materie pe care n-o înțelege.

Dar să venim la publicația „Monitorului“ din n-rul de marți, 23 septemvrie.

Această publicație cuprinde o introducere din care constatăm că concursul s-a amânat de la 15 septemvrie pe 15 ianuarie 1881.

Necunoscând restul cazurilor, ne oprim la școala din București, unde sunt vacante patru catedre.

1) Limba românească;

2) Matematici;

3) Științe fizico-chimice;

4) Dreptul comercial, administrativ și constituțional.

Se cer însă foarte deosebite condiții de admisibilitate la concurs de la aspiranți.

Pentru limba Românească se cere să posedeze diplomă de bacalaureat și să probeze că a *frecuentat* cursurile facultății de litere.

Va să zică nu i se cere titlu academic, ci numai dovadă că a *frecuentat* cursurile facultății, ca și când din *frecuentare* pură și simplă ar fi rezultând altceva decât c-a stricat câteva rânduri de tălpi!

De ce aceasta?

Pentru că suplinitorul actual nu are titlu academic, e simplu bacalaureat al unei școli secundare și voiește a fi profesor tot de școală secundară.

Tot aceeași *frecuentare* se cere de la profesorul de matematici.

Pentru științele fizico-chimice se cere:

Diploma de bacalaureat sau… certificat de absolvirea unei școli secundare;

Frecuentarea unei facultăți de științe;

Probă că a lucrat doi ani într-un laboratoriu chimic.

Suplinitorul actual n-are bacalaureat, dar va *fi frecuentat* vro școală secundară, prin Grecia poate; n-are titlu academic, dar va fi frecuentat facultatea de la noi; a lucrat însă doi ani într-un laboratoriu din țară.

La dreptul comercial, administrativ și constituțional vedem deodată îngreuindu-se condițiile într-un mod cu totul neproporționat cu frecuentările cerute de la alți aspiranți.

Aci se cere:

Titlu academic de licențiat sau doctor în drept;

Practică de advocat sau de magistrat de cel puțin *cinci* ani.

Am văzut la chimie *doi* ani de laboratoriu; aci vedem *cinci* ani de praxă.

Știți de ce se cer condiții așa de grele?

Pentru că suplinitorul actual le are, din fericirea lui, pe toate.

Nu ne îndoim că tot atât de economicoase cată să fie și condițiile pentru școalele comerciale din Galați și din Craiova.

Când vom vedea ieșind la concurs tocmai suplinitorii actuali să nu ne mirăm deloc, căci esplicația scamatoriei credem că e destul de limpede.

Să mai vorbim oare de comisiile examinatoare, compuse în genere din prieteni, din rude și din câțiva oameni fără cunoștințe în materie, cărora li-i rușine să-și declare incompetența și dau, prin urmare, note după rudele în chestie? Pentru asta ar trebui pana novelistului american Bret-Harte, spiritul jucătorilor de cărți din San-Francisco sau ochii observatori ai școalei neerlandeze.

Știe d. Conta ce se petrece cu chipul acesta sub ochii săi? Nu credem. Cordeua asta de concurs publicat, amânat, republicat și reamânat ajunge îndărăt într-un timp în care d-sa nu era încă ministru. După scena în care ni se prezentă Consiliul de Miniștri no. 36 al d-lui Brătianu și sub această scenă de pe care no. 36 va dispărea poate curând, îndărătul aparatului, care e numai de ochii lumii, se petrece realitatea.

❦

[7 octombrie 1880]

De mai multe ori am relevat că ideea daco-română ca aspirație *politică* era una din etapele programului balcanic al Rusiei; aceeași idee ca aspirație *națională* își avea originea și motorii la Viena. De n-ar fi prea mic cadrul unei foi politice pentru a urmări demonstrația s-ar putea dovedi caz după caz cum unirea politică a românilor era marele manipul ce se întrebuința dintr-o parte pentru a câștiga simpatiile țărilor noastre, cum pe de altă parte ideea națională, conștiința deosebirii noastre de celelalte popoare ale Orientului, reamintirea originii romane și a latinității noastre era timp îndelungat contragreutatea ce se opunea unui ideal politic care se promitea a se realiza cu ajutorul slavilor.

„L'Indépendance roumaine“ ne-ntreabă dacă se poate dovedi aceasta tot atât de limpede pentru politica austriacă precum se poate face în privirea Rusiei.

Manținând deosebirea de mai sus desigur. Rolul pe care-l prescria politica rusească țărilor române era deosebit de acela pe care socotea a ni-l atribui cea austriacă, dar era dominat de aceeași idee.

Citind nota cancelarului Kaunitz către ambasadorul austriac la Constantinopol, Thugut, scrisă acum 105 ani, la 1775, vedem liniamentele politicei tradiționale a Austriei în Orient.

> *În situația de azi a Porții scrie Kaunitz, politica noastră secretă trebuie fără îndoială să aibă de scop ca împărăția turcească să stea în Europa cît se va putea de mult sau cel puțin, în cazul cel mai rău, ca împărăția să nu fie răsturnată prin Rusia singură și pentru sine, fără cooperarea necesară a Curții noastre.*

Fără cooperarea necesară, iată cheia atitudinii Austriei de atunci și pân-acum. De câte ori Rusia a declarat război Porții a trebuit mai întâi să se învoiască asupra cooperării necesare cu Austria. Înțelegerea ultimă de la Reichstadt n-a fost nimic alta decât stabilirea condițiilor cooperării necesare.

O condiție însă a cooperării la desfacerea Turciei a fost respectarea celor două Principate, Moldova și Țara Românească. Astfel la 1772 Thugut raportează lui Kaunitz despre conferențele ce le-a avut cu contele Orlof, conferențe cari toate se făceau pe baza unei convenții secrete dintre Austria și Rusia. În acest raport se asigură de două ori că Maiestatea Sa împărăteasa Rusiei a promis a renunța de la intențiile ei asupra Moldovei și Țării Românești, că ea nu-și va schimba cuvântul dat în privirea Principatelor oricâte biruințe ar mai avea armata ei. Dar dacă în privința aceasta Rusia era legată, ea încerca a-și câștiga țările moralicește, smulgând de la turci concesii politice.

Pe când așadar Rusia trezea mai cu seamă instincte politice în Principate, precum a făcut-o și cu popoarele de dincolo de Dunăre, Austria stăruia, pe cât era cu putință în vremea aceea, de-a contrapune instinctele naționale ale românilor, căuta a le lămuri deosebirea ce există între ei și celelalte popoare învecinate, cu toată comunitatea de religie. La 1773 Iosif II asigura pe români

> *că, strănepoți ai lui Traian, fiind, ei sunt adevărați feciori ai săi, deoarece el, proclamat împărat al sacrosanctei Împărății romane, poartă singur astăzi moștenirea imperială* a Cezarilor din Roma.

Iosif II se privea ca împărat al poporului românesc, și aceasta prin moștenire de titlu. În districtul Năsăudului el a fondat patru sate românești ce există și astăzi și ale căror nume proprii împreunate cuprind promisiunea de mântuire a neamului românesc.

Aceste patru vorbe la un loc sună:

Salva Romuli Parva Nepos.

Ca compliment al șirului de idei de mai sus n-avem decât a aminti trecerea unei însemnate părți a românilor la uniunea cu catolicismul și mișcarea de redeșteptare națională inaugurată după acest eveniment. Această mișcare s-a comunicat repede și dincoace de Carpați, nu fără încuviințarea Austriei.

Noi nu facem critică nici uneia din aceste serii de idei. Pân-acum știm numai atâta că, pe când înainte ne era dată putința unei dezvoltări normale a poporului după propria lui natură și propriile lui dispoziții, prin influențarea bilaterală de dinafară aceasta, dezvoltare a fost pripită și bolnăvicioasă.

Partidul roșu din țara noastră este o creațiune a politicei străine, căci tuturor le trebuia un element incult și demagogic de care să poată uza. În această calitate partidul acesta a pus mâna pe aceste idei și le-a esploatat ca un mijloc comun de agitație politică contra elementelor sănătoase și cuminți ale țării. De aci a rezultat apoi neîncrederea crescândă a Apusului Europei în noi, care ne consideră ca un cuib de dezordine și răzvrătiri; de aci a rezultat după opinia noastră, și asprimea cu care li se refuză românilor din provinciile învecinate până și cea mai elementară libertate de dezvoltare.

❦

[7 octombrie 1880]

Aseară, s-a jucat la Teatrul Național *Mănăstirea de Castro.* Sala era aproape goală. Piesa, care este o melodramă ordinară de bulevard, un gen învechit și obositor, a fost relativ bine interpretată. Actele piesei, în număr de 7, sunt foarte lungi, dar mai lungi au fost întreactele. Mâine seară vom da amănunte.

Tot aseară s-a făcut deschiderea stagiunei la Sala Bossel, direcția Ionescu. Sala plină: mare succes și un mic scandal!

❦

[8 octombrie 1880]

Veni-va timpul în care micile state de la Dunăre să stea în acele legături intime cari existau între ele în secolul al XIV-lea? Pe atunci le aflăm în adevăr legate prin sentimentul de comunitate religioasă, opus puternicelor încercări de prozelitism catolic și prin tendența de-a se desface de supremația ierarhiei bisericești a Bizanțului și de-a-și crea bisericele lor

autonome. Vedem apoi dinastiile din Serbia, Bulgaria și Țara Românească înrudite, vedem că, fără alianțe formale, fără idei de federațiune, toate popoarele acestea se adunară, în jumătatea a doua a secolului, sub aceleași steaguri în contra turcilor năvălitori, sub puterea cărora au căzut pe rând cu toate.

În urmă le vedem eliberându-se una câte una. Dintre toate țările dunărene cele românești singure a putut, prin poziția lor geografică și prin calitatea lor de obiect de ceartă, să-și păstreze o autonomie formală, scump plătită îndealtmintrelea prin condiția de-a fi teatrul de luptă al vecinilor celor puternici. Însă din această autonomie a țărilor românești a răsărit încet reînviarea celorlalte state balcanice. Pe atunci țara noastră a fost un adăpost pentru aciia dintre creștinii Turciei cari aveau aspirațiuni de eliberare. Din timpii din urmă amintim numai că mișcarea din Grecia a avut un razim de căpetenie la noi, că regenerarea Bulgariei s-a pregătit la noi, ba în timpul domniei lui Vodă Cuza până și maghiarii căutau în România baza de operațiune pentru emanciparea patriei lor.

Dacă se va întemeia pacea și pentru anii viitori credem că vechile raporturi cordiale vor renaște între popoarele dunărene. Condiție unică pentru ca, fără legături formale chiar, popoarele să reintre în era întreruptă la venirea turcilor în Europa este uitarea micilor rivalități de rasă, îngăduirea aspirațiilor legitime ale fracțiunilor de popoare presărate ca insule etnografice în complexe mai mari, c-un cuvânt dreptatea pentru toți. Dacă popoarele mici n-ar fi atât de lesne escitabile prin obiecte neînsemnate, dacă nu li s-ar distrage atenția de la munca serioasă prin trezirea de mici apetituri politice, relațiile vechi s-ar restabili de la sine.

Vizita pe care M. S. Regală Domnul se pregătește a o face I.S. Principelui Bulgariei la Rusciuc va contribui poate a înlătura o seamă de mici dificultăți câte se iviseră în urmă, presupunem că nu atât din propria inițiativă a bulgarilor pre cât din alte cauze.

Dar afară de aceste neînțelegeri, a căror origine n-o discutăm, se vorbește în timpul din urmă și de alte cestiuni de-o importanță mai mare, cari asemenea s-ar putea atinge cu ocazia întrevederii. Dacă apropiem știri din sorginți diverse, dar având aceeași direcție, vedem că voiajul pe care prezidentul companiei austriace a drumului de fier al statului (Staatsbahn) l-a întreprins în acest moment la Paris intră asemenea în cadrul obiectelor ce pot fi discutate la Rusciuc.

Delegați ai societății Staatsbahn din România și din Bulgaria se află acuma la Paris și comitetul central va putea trata acolo în cunoștință de cauză cestiunea executării liniei de tranzit spre Constantinopol prin Bulgaria. Despre linia aceasta se zice că, deși în privirea traficului nu va fi tocmai escelentă, însă merită preferență înaintea celei proiectate prin Serbia, căci e mai scurtă și nici dificultățile tehnice nu sunt atât de mari; chiar stabilirea unui pod peste Dunăre și construirea drumului în defileul de la Șipca nu prezintă piedeci de tot grele. Se zice că atât guvernul român cât și cel bulgar ar înclina să aprobe întreprinderea aceasta, iar în caz de-a se mănținea situația pacifică de acum, Parisul ar oferi lesne mijloacele financiare pentru construirea acestei linii de legătură. Pentru a se înlătura prevențiunile cari ar exista în contra unei societăți austriace, aceasta n-ar voi să-și întinză rezoul dincolo de marginile monarhiei, ci s-ar mulțumi de-a-și oferi serviciile sale fără a concura pentru obținerea concesiunii liniei.

De se va face această legătură sau de a nu se va face e deocamdată indiferent. E sigur însă că un întreg sistem de interese economice ar sta în legătură c-o juncțiune cu Constantinopolul prin România și Bulgaria, cari merită a fi discutate cu toată înțelegerea.

Asemenea începe a se vorbi în timpul din urmă de-o confederare defensivă a statelor dunărene.

Am dovedit într-alt rând că ideea confederației orientale a fost susținută la noi de „Românul“ de la întemeiare până astăzi, precum mărturisește el însuși.

În cazul încercării de-a stabili înțelegeri de asemenea natură ne vom trezi fără îndoială în fața unei vechi rivalități în afacerile Orientului. De o parte va fi greu a stabili legătura astfel încât să nu cuprinză o preponderanță de rasă, o nedreptățire a uneia în favorul celeilalte. Greutatea n-ar fi atât de mare de n-ar fi augmentată prin diferite aspirațiuni mult mai puternice decât popoarele dunărene înșile, dacă acestea, precum am spus mai sus, n-ar deveni atât de lesne manipulul puterilor mari. Pentru ca ele să-și cunoască bine interesele adevărate ar trebui să fie sau mult mai culte sau mai înțelepțește guvernate. Atunci ar păstra autonomia ce-au câștigat-o nu numai în contra inamicilor, ceea ce-i ușor, ci contra amicilor chiar, ceea ce e mult mai greu.

Deși nu știm ce formă ar lua viitoarele legături ce ar avea să se stabilească între statele de la Dunăre, aflăm cu toate acestea că în timpul din urmă nici Austro-Ungaria nu s-ar opune la formarea unei legături defensive

între aceste state. Însă — ciudată analogie — se zice că împărăția vecină ar pretinde și în cazul acesta ceea ce a pretins și în cestiunea dunăreană; prezidenția de drept în consiliul federal. Știrea aceasta, ce nu ne pare a fi intrat nici măcar în stadiul prealabil al unei cestiuni, e totuși îndestul de caracteristică pentru ca s-o punem asemenea în cadrul obiectelor ce se pot atinge cu ocazia întrevederii de la Rucisuc.

❦

TEATRUL NAȚIONAL: *MĂNĂSTIREA DE CASTRO*

Melodramă în 7 acte cu mare spectacol

[8 octombrie 1880]

O dramă care de mult făcea deliciile publicului nostru de provincie, cea mai vulgară țesătură cu tablouri, peripeții, schimbări de scenă și surprinderi calculate pentru galerie, a fost aleasă pentru a doua reprezentare a Teatrului Național.

Am avut nefericirea a vedea pe Millo, fala scenei noastre, silit să suplinească un rol de necesitate și ridiculizat prin înființarea teribilă de cardinal intrigant; Eufrosina Popescu coborându-se la un rol nedemn de talentul ei artistic; iar toate celelalte roluri jucate atât de improbabil, atât de absurd de parcă asistai la o parodie. Imaginați-vă că cel mai bine — cel puțin, cel mai aclamat de publicul serii — a fost Petre Velescu. Într-o piesă, unde ia parte un Millo, aplauzele sunt pentru P. Velescu! Ce piesă monstruoasă și ce interpretare absurdă trebuie să fie!

Dacă s-a ales această piesă pentru a atrage mulțimea căreia-i plac scene sângeroase de bandiți, priveliști înspăimântătoare, procesiuni de călugărițe etc. … nu era destul frumuseța și majestatea decorului, ci trebuia să concure mai cu seamă frumusețea și frăgezimea personificatorilor, fără care se hrăpește orice iluziune de scenă și celui mai nevinovat spectator. Fac aluziune la fețele îngerești ale călugărițelor, la aerul religios al stariței, la aspectul cavaleresc al câtorva nobili, la înfățișarea marțială a bandiților și la gruparea lor!

Ce să mai zic de scenele amoroase fără nici un dram de amor, de desperările improbabile ale amantului, de durerea invizibilă a iubitei. Aceasta va deștepta în cititor, precum a făcut-o în spectator, ilaritatea cea mai amară! Atâtea incongruități de scenă necinstesc Teatrul Național. De la un asemenea teatru subvenționat de stat și în fruntea căruia se află niște bărbați pe care ne-am deprins a-i considera ca valoroși în materie de artă și literatură, ne-am putut aștepta să fie cu discernământ în alegerea repertoriului și să caute a procura publicului inteligent o serie de piese gândite și lucrate bine și interpretate cel puțin cu îngrijire artistică. Și de unde să sperăm aceasta dacă nu de la Teatrul Național? Celelalte teatre de

prin capitală și de prin provincii sunt niște întreprinderi ale unor particulari — de meserie artistică în cea mai mare parte — cari, prin pozițiunea lor materială și poate și intelectuală nu se pot consacra cu totul la cultul adevărat și amănunțit al artei lor. Să nu le cerem lor piese bune și joc perfect, adecă niște lucruri ce nu le au drept țintă, și să le fim recunoscători măcar pentru atâta că mai întrerup din când în când monotonia în care lâncezește publicul, prin câteva ore de plăcută distracțiune. Însă de la Teatrul Național se poate cere aceasta cu tot cuvântul. Acest teatru este prevăzut pe de-o parte cu mijloacele de întreținere, pe de alta statul se îngrijește a-l pune sub privegherea unor persoane cari s-au distins prin merite literari și prin interesul ce l-au dovedit pentru cultul frumosului. Iată garanții pentru înflorirea teatrului. Salariul bun și sigur atrage concurența artiștilor și comitetul inteligent alege pe cei mai de soi, așa încât personalul dramatic are cea mai favorabilă ocaziune să se preocupe cu seriozitate de chestiunile cele mai înalte și cele mai delicate cari privesc nobila lor artă.

❦

[9 octombrie 1880]

Zilele acestea se răspândise știrea că d. prezident al Consiliului și-ar fi dat demisia.

Obicinuiți cu asemenea manevre, mai ușor de pus la cale decât acelea ale taberei de la Țigănești, ne-am întrebat care să fie cauza supărării d-lui Brătianu de-și amenință onor. partid cu o asemenea hotărâre, care face să răcească inima oricărui patriot cu oaricari iluzii de reversibilitate.

Înainte de toate cată să constatăm pentru publicul nostru un lucru. De câte ori se indică o cauză de retragere ea nu e decât un pretext; cea adevărată nu se mărturisește nicicând și publicistul cată s-o afle cu înconjur și oarecare bătaie de cap.

Se știe însă că nu există o mai mare disproporție decât cea dintre mărimea pretextului invocat și micimea cauzei adevărate.

Nu ne îndoim așadar că și în cazul de față agenții propagatori de știri de senzație, o creațiune a poliției roșie, vor ști să povestească în Piața Sf. Anton și-n cea mică fel de fel de mari cauze internaționale pentru cari d. Brătianu caută a-și da demisia. Se vor inventa neînțelegeri de natură internațională între d. prezident al Consiliului și M. S. R[egele] sau între

partea roșie a cabinetului și vederile politice ale d-lui baron, cum îi zicea „Românul“ odinioară actualului ministru de esterne.

În realitate însă nu se petrece nimic alta decât goană de portofolii din partea patrioților. Partidul roșu, necompunându-se decât din mediocrități, fiecare din acestea are dreptul înnăscut la un portofoliu ministerial. Și de ce nu? Dacă d. Stătescu a fost ministru, de ce să nu fie și d-nii Costinescu sau Vilacrose, dacă este d. Giani, de ce să nu fie și d. Pătărlăgeanu? Noi găsim că asemenea pretenții sunt numai naturale, ci chiar legitime. Sunt în spiritul liberalismului modern.

La alte partide oamenii de valoare se impun. La roșii, singurii cari s-au impus sunt d-nii Rosetti și Brătianu, dar nu acum, ci într-un timp în care melcii simpatici aveau trecere și pe când a fi șef al partidului nu era tocmai o plăcere. Azi, când a fi roșu e o plăcere, când a fi om mare e atât de ușor, când d. Costinescu poate juca pe Colbert al României, de ce nu li s-ar îngădui tuturor ambiția de-a intra în cercul radios al Sfatului Domnesc, de-a-și sfinți membrele intrând cu inima ușoară în acea radioasă sferă care e un reflex al atotputerniciei, de unde se guvernează soarta a milioane de nenorociți muritori, în sfera ale cării caprițiii adeseori, ale cării patimi și deșertăciuni nenorocesc o țară, putând a face atât, atât de puțin pentru fericirea ei?

Bătrânul Grigorie Ghica Vodă se ruga în genunchi ceasuri întregi ca să-l lumineze Dumnezeu, să-i insufle spirit de dreptate și cu lacrămi fierbinți se închina sub icoana îmbrăcată cu argint a Maicii Domnului să nu-l lase a face strâmbătate. Se gândea și se răzgândea de zece ori până să puie o iscălitură. Astăzi? Nu e unul, oricât de obscur, care să nu pretinză a sta în capul țării și a-i regula destinele după cum îl taie capul. De aci constanta voință a roșilor de-a avea un minister omogen, în care să se poată perinda toți, orice individ roșu care a primit sfântul botez.

Această voință, am mai spus-o, e legitimă, ba mai mult încă, e constituțională chiar. Dacă au responsabilitatea, aibă și onorile; căci numai cu chipul acesta s-ar vedea la ce capăt pot ieși singuri.

Atâta însemnătate putem da așadar nouei vești de retragere a d-lui prim-ministru. E vechea tendență a patrioților de-a avea un ministeriu pur, al lor din creștete până-n tălpi, fără amestecul vreunei alte nuanțe liberale sau neliberale. Lumină de sus nu le trebuie ca să vază halul intelectual și moral în care sunt; toți sunt egal de buni și egal de răi pentru a putea aspira la portofolii.

Din acest punct de vedere aprobăm și noi hotărârea contelui de contrabandă, că, cu sau fără melcii simpatici ai colegului său din Comuna Parisului, ai d-lui Jules Allix, a simțit durerea sufletească a coreligionarilor săi politici și se îndură în sfârșit a manevra o retragere pentru a le asigura un ministeriu pur.

Treaba redacției „Românului“ de acum înainte de a afla un pretext mare, sunător și umflat pentru comedia de cabinet no. 37.

❦

GERMANIA ȘI FRANȚA

[9 octombrie 1880]

„Nazional Zeitung“ din Berlin a dat, zilele acestea, un articol, care a atras în genere atențiunea presei europene prin cuprinsul său foarte interesant. Vorbind despre situația europeană, foaia berlineză, adesea inspirată din cercurile nalte germane, zice că nota franceză, mulțumită instinctului politic ce, cu toate greșelile ei, o distinge, a recunoscut că în acest moment se prepară evenimente cari pot să modifice din nou și într-un mod serios situația Franței în Europa. La fiece moment poate să sune ora în care cestiunea Orientului să fie definitiv rezolvată. Ce face Franța? Retrasă de o parte, refuză să urmeze singura politică ce corespunde intereselor sale. Soarta, mai puternică decât voința omenească, împinge pe Franța la o alianță cu Germania și Austria întru cât privește regularea cestiunilor orientale. Această alianță și-ar impune voința în Orient fără nici o piedică. Cu privire la efectele acestei alianțe foaia berlineză zice:

> Nici tunurile vaselor englezești, nici regimentele și bandele de cazaci din Rusia nu i-ar fi putut sta împotrivă Germaniei, Franței și Austriei. Toată lumea știe că această combinațiune era aceea pe care prințul de Bismarck o preferea tuturor celorlalte. Vizita pe care omul de stat german o făcu, în timpul călătoriei sale la Viena, d-lui Teisserenc de Bort, ambasadorul Franței, vorbele ce adresă acestui diplomat și prin cari aproape invita pe Franța să încheie o întreită alianță cu Germania și Austria, nu permit să se îndoiască cineva de intențiunile prințului de Bismarck sub acest punt de privire. Declarațiuni oficioase făcute din deosebite părți au adus aminte din cînd în cînd aceste dispoziții ale guvernului german. Ele au fost reamintite, de exemplu, în „Wiener Allgemeine Zeittung“, sînt cîteva săptămîni, cînd cestiunea turcească începea să intre în o fază de activitate. De atunci aceste declarațiuni nu s-au mai ivit și s-au

> deschis alte perspective. Nu judecăm politica pe care au urmat-o oamenii de stat; nu știm de fel ceea ce au de gînd să facă. Chiar acel instinct național care a semnalat cu o siguranță admirabilă noul pericul în care se afla Franța a opus ideii unei înțelegeri cu Germania bariera neapropiabilă a unei uri peste care nu se poate trece.

Din acest articol iese la iveală cât o încurcă pe Germania, în acțiunea și planurile ei politice, rezerva stăruitoare a Franței. Ziarele importante franceze, citind desigur printre rândurile articolului foii berlineze, îl reproduc *à titre de curiosité.*

❦

[10 octombrie 1880]

Constatăm că amândouă foile oficioase, „Românul“ și „Presa“, caută a reduce vizita M. Sale R[egelui] la Rusciuc la cea din urmă espresie a unui act de curtenie sau curtezie, precum se esprimă unul din aceste organe.

Nici noi nu vom da proporții exagerate însemnătății acestei vizite; dar tocmai atât de neînsemnată precum o reprezintă cele două foi sau nu este, sau n-ar trebui să fie. Înainte de toate trăim în pace cu bulgarii și, cu toate certurile mici, trase de sfori străine, ei sunt un popor cu care suntem avizați de-a trăi pe de-a pururea alături și de-a ne-nțelege, de bine de rău, asupra tuturor cestiunilor de interes comun câte ne privesc. O coliziune de interese adevărate asemenea nu există, iar pretextele invocate în timpul din urmă pentru a aduce discordie sunt de o zădărnicie atât de manifestă și de transparentă încât, prin natura lor factice, sunt osândite să dispară mai curând ori mai târziu.

Singura preocupațiune de-o gravitate oarecare ce se răsfrânge din nenorocire asupra tuturor relațiilor ce le vom avea cu popoarele Dunării este că, aproape totdeuna, se află dindărătul fiecăreia câte cineva cu care înțelegerea e mult mai grea. Protectoratele ascunse după întreg aparatul parlamentar și guvernamental al popoarelor de la Dunăre, iată ceea ce e mai trist pentru noi, pentru ele și pentru întregul viitor al Orientului Europei, iată izvorul neînțelegerilor lor, iată în fine de ce cestiuni de nimic, cari s-ar putea rezolva cu bună învoială, iau dimensiuni de grave cestiuni internaționale, la a cărora soluțiune nu mai e vorba nici de echitate, nici de adevăr, nici măcar de cumpănirea unor interese bineînțelese, ci de oarbă șicană și de zâzanie întreținută în mod artificial.

Dacă ar lipsi aceste protectorate, și poate că ele vor lipsi cândva, atunci desigur că întrevederile a doi suverani din țările Dunării ar fi mult mai bogate în bune rezultate decum promit a fi acuma.

Cu toate acestea o sumă de interese economice și politice cari privesc pe amândouă țările în mod egal ar putea forma obiectul unor temeinice și cordiale înțelegeri.

Cestiunea dunăreană, acea a jurisdicțiunii consulare în țările balcanice în genere, acea a legăturilor drumurilor de fier, apoi cestiuni de negoț, altele de drept comun se vor ivi unele după altele și nu vor putea fi dezlegate decât prin sincera dorință de-a da o satisfacere echitabilă cerințelor reciproce.

Dacă e vorba ca să existe vreodată o apropiere mai mare între grupul de naționalități balcanice, ea va trebui pregătită de mai nainte prin tendența de-a unifica sistemul de guvernământ și de legislațiune.

Științele istorice vor trebui asemenea să concurgă ca să lămurească legăturile ce-au existat în trecut între noi, ca să desemne liniamentele legăturilor viitoare. Astfel se va emancipa spiritul popoarelor balcanice de atârnarea în care se află astăzi, astfel mergând pe picioarele lor proprii, nesprijinite de amiciții prea puternice pentru fiecare din ele, vor putea să formeze un mănunchi de forțe într-adevăr neatârnate în afară, stăpâne pe soarta lor, libere de-a se ocupa în pace cu interesele lor materiale și morale. Înainte de-a fi vorba de legături politice ar trebui ca spiritul public din aceste țări să urmeze linii convergente cătră un scop comun.

Până acum însă nu putem înregistra nici un fapt care ar dovedi o asemenea convergență. Ciudat e în relațiile dintre popoarele balcanice că ele nu se cunosc între sine, că străinătatea le cunoaște pe toate mai bine decum ne cunoaștem noi înde noi. Astfel, străini unii de alții, urmând fiecare inspirațiilor lui proprie, fără nici o idee care să ne unească, e natural ca puterile străine, în urmărirea intereselor lor, să ne opuie pe unul în contra altuia spre paguba noastră reciprocă și spre folosul străinătății, e natural ca să fim priviți cu toți la un loc și fiecare în parte ca obiecte de compenzație, ca teritorii numai bune spre a fi exploatate și împărțite, ca populațiuni făcute ca să fie cucerite pe cale economică și politică.

Există oare la oamenii de stat de dincoace și de dincolo de Dunăre cunoștința clară despre rolul trist la care suntem reduși cu toții, de-a ne lovi și slăbi reciproc în folosul altora?

Judecând după atitudinea pe care o iau foile oficioase în fața întrevederii celor doi principi dunăreni nu ni se pare probabil că o asemenea convingere ar fi început a se înrădăcina și departe pare a fi ziua în care cunoștința reciprocă să ne inspire respect reciproc și voința de-a hotărî numai noi între noi raporturile și interesele ce ne sunt comune.

❦

[11 octombrie 1880]

Toamna cu căderea frunzelor, această bătrânețe a anotimpului ce arată în toate mișcările ei ostenire și întristare, descurajează de la aventuri și întreprinderi. Se pare că e toamnă și în politica europeană. Frunzele veștede ale notelor privitoare la vechea cestiune a Dulciniului, încetarea răsunetului discursului de la Cherbourg și a cuvintelor rostite ca răspuns de împăratul Germaniei, toate acestea par a prevesti că viața cestiunilor arzătoare e suspendată până la primăvara viitoare.

Aceeași mortală tăcere s-a răspândit asupra cestiunilor ce ne privesc pe noi: cea dunăreană și cea a Arab-Tabiei. Cine mai vorbește azi de Arab-Tabia? Ea se temporizează cu atâta îndemânare încât într-o dimineață o să ni se pară că n-a existat nicicând și că n-a fost decât visul unei nopți urâte. Tot astfel a tăcut știrea alianței cu Austria și Germania, nelăsând decât oarecare așezături a unor nouă proiecte de drum de fier ce se vor cere de la Cameră. Vor înceta și zgomotele despre demisia d-lui Brătianu din cauza unor grave conflicte internaționale, cărora presa noastră are obiceiu de-a le da o importanță atât de mare ca și când ar fi vorba de hotărârea Franței ori a altei puteri de-a încheia alianțe sau a face război.

Din câte știm noi despre ilustrul nostru prim-ministru cu apucături de mare cancelar crează-ni-se una. Ilustrul conte, care a participat cu aer melodramatic și cu figură sinistră la conspirația de la Opera comică și de la Ipodrom și care a urmat lecțiunile d-lui Allix asupra melcilor simpatici, nu e un om atât de primejdios pe cât se pare de departe. Mai depărtarea Apusului Europei, mai mulțimea de gazete cu strigătele totdeuna asurzitoare ale actualității, mai fonduri secrete și alte chițibușuri îi dau o aparență care ar amăgi poate pe un onor. consiliar comunal al republicii Ploieștilor, dar nu înfiorează pe nici un om politic. Acuzarea ce i se face de-a fi voit să încheie alianțe ar fi adevărată dacă i le-ar fi oferit cineva. Vorba lui Nae Postuleanu „și dacă n-am decorații, este că… nu mi le-a dat“.

Adversarii noștri cată să recunoască că am fost unicii cari, din capul locului, am spus-o că „de dragul ochilor noștri nimeni dintre vecini nu-și va încorda relațiile sau nu le va strica; nici una din puteri nu s-ar compromite față cu adversarele ei, cu cari stă pe un picior formal de prietenie și pace, printr-o alianță cu România“. Ceea ce unele au încercat a fost să capete, prin pretextarea de concesii politice, foloase economice în cestiunea dunăreană, în aceea a nouălor drumuri de fier ș.a.m.d.

Vorbe or fi fost într-adevăr și dintr-o parte și dintr-alta… dar nimic decât vorbe. După cât cunoaștem pe d. Brătianu, d-sa n-ar fi în stare de-a rezista la nici o propunere serioasă de alianță, și c-o egală ușurință de inimă și-ar întinde mâna prietenoasă și peste Prut și peste Carpați.

Să ne înțelegem. Ce voiește d. Brătianu? Binele țării, se zice. Dacă l-ar voi pe acesta ar trebui sau să ne mirăm de ciudatele procedimente ale partidului său pentru a ajunge la un asemenea scop, sau să desperăm de bunul său simț, căci o picătură de bunsimț tot trebuie să aibă.

Ce mai rămâne să vrea decât mănținerea cu orice preț la putere? Ei bine, șirul de expediente pentru a se mănținea nu s-a sfârșit încă.

Finanțele stau într-adevăr rău, dar iată Banca Națională, care va emite expedientul banilor de hârtie și va mai unge de pe o zi pe alta mașina guvernamentală.

Administrația e sub orice critică, dar spiritele se mai pot molcomi prin o nouă configurațiune ministerială.

Moldova e nemulțumită, dar o călătorie a perechii domnești în acea parte a țării ar mai îmblânzi nemulțumirile.

Când însă toate s-ar înfunda, când Banca ar introduce curs forțat, administrația și-ar încurca roțile și ar sta locului, școlile s-ar preface în prăvălii, Adunarea în Bursă, Consiliul de Miniștri în teatru de păpuși, când ar suna ora falimentului negustoriei de principii mai rămâne un mare expedient pentru a distrage atenția publică, a scuza golul finanțelor, a electriza păpușile, a uita pe o clipă mizeriile mici pentru marea mizerie;

acest expedient e alianța și aventurile. Într-un asemenea moment credem că d. Brătianu ar primi alianța nu a unei puteri serioase europene, dar a împărăției Chinei numai pentru a se menținea și mai departe.

Așadar ferimu-ne de iluzii! Dacă până azi nu există alianțe e că nu i le-a oferit nimenea d-lui Brătianu și, între noi vorbind, nici d-lui baron. Nu va mai fi vorba de ele decât atunci când sacul cu expedientele de guvernamânt

al marilor oameni de stat va fi ajuns la fund. Atunci vor reapărea spre a neliniști și distrage iar spiritul public pentru câteva săptămâni.

❦

[12 octombrie 1880]

Astăzi intră în București trupele cari au luat parte la manevrele taberei ridicate între Crivina și mănăstirea Țigănești. Manevrele au ținut două luni de zile. Din ele s-au putut constata progresele însemnate ale oștirii noastre. Artileria a reîmprospătat buna reputație de care se bucură din războiul trecut încă; cavaleria, îndeosebi cea teritorială, călărașii, s-a purtat admirabil; infanteria, deși încărcată cu echipamentul reglementar de campanie, a executat miercuri aproape toate mișcările ei în pas gimnastic, fără ca să se ivească decât prea puține cazuri de istovire de puteri.

Manevrele de miercuri la cari a asistat M.S.R[egele] s-a făcut după o anume idee și cu anume supoziție. Supoziția era că inamicul, după ce a ieșit din trecătorile Carpaților și a trecut Prahova prin unele din numeroasele ei vaduri, voiește să forțeze trecerea Ialomiței. Trupe venite din București au să-i oprească trecerea, cu supoziția că apărătorul trecerilor Ialomiței, fiind mai slab prin număr, se retrage înaintea adversarului covârșitor spre Butiman.

Aceasta a fost ideea generală a manevrei care a fost comunicată diferiților comandanți de trupe, nedându-li-se însă ordine speciale, ci lăsând pe fiecare ca în cadrul acestei idei, să se miște liber cu oamenii săi.

Executarea din partea trupelor a izbutit pe deplin, spre mulțumirea tuturor.

Nu ne oprim la amănuntele acestor interesante exerciții, cari dramatizează oarecum eventualitatea războiului, pentru că, neputându-se face icoana terenurilor, a trecătorilor, a satelor și podurilor apărate sau atacate, descrierea ar fi o înșirare de nume proprii, fără însemnătate pentru cititorul nedeprins cu materii de asemenea natură. Destul numai că manevrele acestea, cari sunt un simulacru al bătăliilor reale, constituie piatra de încheiere a instrucției trupelor, căci, în complexul lor, ele arată conlucrarea sistematică și legătura între trupele de diferite arme cari iau parte la o campanie.

Când publicul bucureștean va vedea această parte a oștirii noastre, compusă din toate armele, intrând în București, își va aduce fără îndoială

aminte de bărbatul căruia i se datoresc reformele în armată, de acela care, după un lung interval de decădere a instituției militare în țară, a ridicat cele dentâi tabere, a dispus executarea celor dentâi manevre. Consiliar întru ale armatei a doi domnitori consecutivi, generalul Florescu, deși atins de ingratitudinea coteriilor politice din țară, deși asistând la o comedie politică în care vede advocați și postulanți judecându-i prin gazete și discursuri parlamentare opera, are totuși satisfacțiunea oricărui cetățean mare, aceea de-a-și vedea realizată ideea generoasă a întregei sale vieți.

Dacă o bună politică va ști să secundeze cu înțelepciune activitatea unei armate bune, posteritatea, împreună cu acei oameni ai prezentului cari știu să aprețuiască meritul, vor recunoaște că, fără concursul generalului Florescu, modestele începuturi de oștire create sub Regulament ar fi fost departe de-a deveni atât de curând o armată în sensul european al cuvântului. Oricât de mare ar fi rolul ce l-am atribui progresului pe care timpu-l aduce cu sine, oricât am datori acelui rând de ofițeri cari și-au făcut studiile în străinătate, fără inițiativa care a dat unei părți a tinerimii direcția spre studii militare, fără voința stăruitoare de-a avea o armată modernă, fără energia și înțelegerea cu care generalul a contribuit la întemeiarea ei n-am fi ajuns a o vedea luând o glorioasă parte la război, nici manifestând, la orice ocazie dată, atât de distinse calități militare.

Ar fi mai mult decât o uitare dacă asupra instituției cu care ne mândrim am uita omul care a întemeiat-o, dacă privind o mare operă am uita pe creatorul ei. E pentru noi o datorie îndoit de plăcută de-a reaminti toate acestea cititorilor în ziua când trupele taberei intră în capitală, mândre de munca lor, și inspirând tuturor o bărbătească încredere în viitorul țării.

❦

OBSERVAȚII POLEMICE

[12 octombrie 1880]

Între multele neplăceri ale ziaristicei e și aceea de-a polemiza cu organe a căror voință e dictată de mai nainte de cine știe ce interese necunoscute. *Stat pro ratione voluntas.* Astfel de ex. întâmpinăm în „Neue freie Presse“ din Viena nălucirile vrunui obscur corespondent de gazetă care atribuie partidului conservator din România ba sentimente antidinastice, ba tendența de-a înclina spre politica balcanică a Rusiei, ba câte altele. Tot astfel

„Bukarester Tagblatt“, într-un articol intitulat Lupul în piele de oaie, ne face apărători ai confederației dunărene, pe noi cari am dovedit că programul acestei confederații e punct cu punct cuprins în ziarul „Românul“ de la întemeiare și până azi, după propria lui mărturisire, și — din întâmplare poate — în scrierile panslavistului Danilewski.

Nu găsim cu cale de-a face ziarelor austriace din Viena ori din București asigurări patriotice, nici nu ne vom sili măcar de-a le scoate din binevoitoarele păreri ce le au asupra noastră. Ar fi, o știm de mai nainte, o osteneală zadarnică, căci cu oameni cari voiesc, fără indicii, să ne atribuie intențiile ce le convine lor de-a ni le atribui nu încape discuție.

Dar pe de altă parte nu putem lăsa acestor ziare nici plăcerea de-a se preface că nu ne pricep. Când am vorbit de-o apropiere între popoarele balcanice am menționat anume că nu e nici o perspectivă ca să se realizeze până ce îndărătul fiecăria vom întâlni câte-un protector, prea puternic pentru noi toți. Le vom zice dar acestor onor. adversari că nu avem dragoste deosebită nici pentru unul dintre dezinteresații protectori ai popoarelor balcanice și că, precum dezbinările dintre popoare se datoresc acestor binevoitoare protectorate, tot astfel dispariţiunea acestor din urmă e o condiție *sine qua non* a înțelegerii cordiale între țările balcanice. Până atunci garanția existenței micilor state de la Dunăre, în loc de-a se întemeia pe sentimentul lor de neatârnare și pe propriile lor puteri, e redusă la tristul rol de-a se-ntemeia pe echilibrul în care se țin marii protectori unul pe altul.

❦

TONUL PRESEI MAGHIARE

[12 octombrie 1880]

Devizele austriace pe cari „Presa“ d-lui baron le ridică la rangul de călăuze ale politicei noastre, *Divide et impera* și *Viribus unitis,* ne fac ca, în comparație cu tonul totdeuna respectuos pe care-l avem noi față cu monarhia vecină, să cităm și espresiile unui ziar unguresc la adresa noastră și a popoarelor balcanice în genere. Cităm din „Pesther Lloyd“ pentru mai multe considerații, dar mai cu seamă pentru că acest ziar, scris în limba germană, arată minimul tonului cu care suntem tratați. Ce trebuie să fie în organele maghiare care nu sunt expuse primejdiei de-a fi citite și de altă lume necuvântătoare, ci numai de maghiari! Și „Pesther Lloyd“ face, se-

nțelege, politică esterioară, și organul ovreilor din Ungaria pune Orientul la cale și dictează soarta viitoare a popoarelor lui. Într-un lung articol asupra politicei balcanice a monarhiei care se-ncheie c-un apel la sprijinirea albanejilor, se zic următoarele la adresa tuturor celorlalte popoare:

> *Cum stăm diplomaticește cu țările acestea, cum stau cestiunile, pendente cari avem a le regula cu Serbia și România? Cum stăm nediplomaticește cu micile popoare vecine o cam știm, încît nu ne trebuie, lămuriri oficiale; opinia publică suverană a țărilor balcanice nu-și pune margini în manifestările ei contra Austro-Ungariei și spumegă de furie și ură. De la Cetinie la Filipopole urlă un cor de indiani, tot mai turbat și mai asurzitor, ca-n ajunul unui război. Despre opiniile bandei sîntem lămuriți; rămîne cestiunea dacă diplomația noastră face ceva pentru a provoca aceste sentimente de bună vecinătate, dacă se silește a demonstra așa-numitelor cabinete din Cetinie, București, Belgrad și Sofia însemnătatea monarhiei ori dacă haita cutează a ieși la maidan pentru că diplomația noastră nu-i arată biciul!!*

Despre călătoria prințului Bulgariei la Belgrad foaia din Pesta zice că între motive se poate cita și scârba de-a asista la grijirea și măturarea palatului din Sofia, la marea ucidere de insecte etc. Acestea se scriu în cea mai mare și mai însemnată foaie economică și financiară a Ungariei, în „Times“ al Pestei.

❦

[14 octombrie 1880]

Cele trei zeci și șase de diferite Consilii de Miniștri pe cari d. Brătianu le-a avut în curs de patru ani și jumătate să nu constituie oare un cuvânt destul de temeinic pentru a înregistra știrile de schimbări ministeriale pe cari roșii singuri le răspândesc?

A constata că pretexte mari se invoacă în piață pentru a masca mica pricină a unei retrageri economicoase și pentru a realiza în fine visul de aur al roșiilor de-a avea un minister omogen nu credem să-i dea drept „Românului“ de-a ne imputa stenahorie, nerăbdare de-a veni la putere și altele de acestea. Cele trei zeci și șase de reprezentații teatrale cu păpuși nouă ne îndreptățesc a aștepta o a treizeci și șaptea constelațiune a figurinelor atât de repede uzate ale d-lui Brătianu.

„Românul“ zice că d. Brătianu nu are nici o cauză constituțională de a se retrage. Într-un chip admitem și noi aceasta. D-lui n-are nici un motiv de

a se retrage pe cât timp patrioții își exercită atât de bine virtuțile lor cam neconforme celor zece porunci, pe cât timp țara și Coroana, prin neintervenire constituțională, îngăduie liberul exercițiu al unor asemenea virtuți. Cumulul a câte zece funcții e în orice caz o virtute; între atribuțiile martiriului modern intră pensiile reversibile și scabroasele afaceri, mărturisite în Senat de cucernicul Simeon el însuși; între viețele sfinților fără de arginți cată a se număra deputații ce au speculat la bursă cu ocazia răscumpărării; între cuvioși cel puțin caută a fi trecuți acei politici cunoscuți cari răspândesc știri despre scăderea rublelor, le cumpără cu aur din bani publici și le vând, după aparițiunea unui comunicat economicos în „Monitor", cu 4 și 5% câștig. Acestea și multe altele sunt faptele apostolilor cari pătimesc de virtuți civice, de iubire de adevăr și de evangelică onestitate. Prin asemenea patimă ajung a face în doi-trei ani avere din nimic, punând la mijloc capitalul de știință a patru clase primare și o doză de… patriotism care nu se află decât în Academiile de corecțiune de moravuri din San Francisco.

N-o zicem noi aceasta. Țara toată o știe, presa toată, afară de cea oficioasă, o repetă zilnic. Inocențele californiane nu se schimbă, din nefericire, nici prin „stenahoria sfărâmăturilor partidei conservatoare", nici prin alte grațiozități de acelaș gust. Ele sunt ceva constant, inerent naturii partidului roșu, pe care „România liberă"-l descrie în modul următor:

> Nemernici sunt mulți în turma roșie; ei formează majoritatea și încă ce majoritate! Oameni cinstiți și culți sunt doi-trei; niște insule pierdute în pustia neagră a nerozilor și gheșeftarilor… A doua zi după cădere ei se pun pe lucru spre a se ridica, „Orice mijloc este scuzabil numai s-ajungem iarăși la putere" le strigă Șeik-ul-Islam și-i vezi pe toți lucrând pe brânci spre a pune mâna pe visteria țării. Minciuna, calomnia, toate sunt bune pentru dânșii, orice armă este permisă celui care cutreieră cârciumele și cafenelele spre a agita… Sunt agitatori fără scrupul, șarlatani politici.

Când dar, după mărturisirea „României libere", avem a face cu niște așa de cinstite fețe, mai poate fi serios vorba de motive constituționale de retragere? Am mai înțelege dacă asemenea motive pentru o retragere generală s-ar afla în paragrafii unor alte legiuiri, mai voluminoase, cari reglementează laturea umbrei sociale, circumscriind-o în anume institute cinstite unde onorile militare se fac cu arma încărcată. Dar paragrafi constituționali de drept public? Aceștia să motiveze retragerea roșilor de la putere? Aida de! Doar nu trăim în țara ingenuităților!

Dreptul public (cu factorii lui esențiali) stă rece și nepăsător în fața desfrâului patriotic ca o statuă de marmură în mijlocul unui teatru de farse. În afară de zidurile acestui stabiliment trece mulțimea deziluzionată, sărăcită, căreia i s-a răpit aspirațiile ei cele mai sfinte, începând cu credința în altarul creștinătății și sfârșind cu speranțele ce le dura altădată la leagănul copiilor.

Așadar, precum se vede din cele de mai sus, o cauză constituțională de retragere nu există, de vreme ce domnia virtuții californiane îi dă partidului roșu încrederea țării.

O asemenea cauză ar fi rămas să fie neînțelegerile între membrii cabinetului în cestiunea dunăreană. Dar d-nii miniștri sunt toți de-o opinie, precum ne asigură „Românul“ și precum am asigurat și noi. Unde nu sunt opinii desigur că singura care există cată să domineze. E drept că de astă dată d-nii miniștri sunt de-o opinie cu țara, însă această conformitate de vederi e cam ieftenă. Se știe că cestiunile navigației pe Dunăre au drept for competent Comisia Europeană a celor șase mari puteri și de astă dată majoritatea acelor puteri nu înclină a da dreptate cerințelor Austro-Ungariei. E într-adevăr moale, având de o parte majoritatea puterilor, de alta sentimentul țării, în fine prudența și circumspecțiunea diplomației austriace, de-a dovedi că guvernul e eminamente patriotic. Această dovadă am fi dorit s-o avem cu ocazia cestiunii evreilor sau a concesiei Strusberg. Ocaziile de a dovedi patriotism erau strălucite și e păcat că d. Brătianu le-a lăsat să-i scape din mână.

❦

[16 octombrie 1880]

Se știe că aparatul întreg al statului nu le servește roșilor decât pentru falsificarea alegerilor. Dacă s-a răscumpărat drumul de fier una din considerațiile nemărturisite pentru care s-a făcut e că toți amploiații vor atârna de stat, deci vor trebui să-și dea voturile după comandă. Dacă se mănține amovibilitatea judecătorilor e pentru ca aceștia, în fața decretului de punere în disponibilitate, să voteze vrând-nevrând pentru oamenii guvernului; dacă administrația e compusă, cu puține escepții, din tot ce e mai rău și mai corupt din țară, cauza este că aceștia sunt numiți pentru un singur scop: nu pentru a administra, ci pentru a face alegerile.

Roșii au fără îndoială mare cuvânt de-a falsifica toată activitatea statului în această unică direcție a falsificării alegerilor. Nici un om onest n-ar dori să fie în pielea multora din ei după ce vor cădea de la putere. Închipuiască-și cineva numai că, după căderea lor, *scabroasele* afaceri de tot soiul, neesceptând pe acelea ale canonizatului mucenic, ar intra într-o epocă de modestă și conștiincioasă revizuire, că niște buldogi de judecători, spaima oricărui suflet patriotic, ar căuta să afle izvoarele de înavuțire în doi-trei ani a o mulțime din tagma sfinților foști fără de arginți și oricine va înțelege fiorul misterios, frigurile cari trebuie să cuprinză pe aciia a căror conștiință nu e limpede în fața unei eventuale catastrofe. Patrioții sunt în cazul de legitimă apărare; multora paragrafii de represiune ai Codului le sunt inamici de moarte; de aceea toate mijloacele de mănținere la putere sunt bune, pentru că puterea închide, sub domnia lor, ochii legii, și scabroasele afaceri sunt tot atâtea ocazii de canonizare.

Unul însă din mijloacele cele mai puternice ale falsificării alegerilor, care le întrece pe toate prin nedreptatea, prin spiritul vexatoriu, dar și prin aparenta lui siguranță, este noul recensimânt al dărilor, făcut în anul acesta și sporirea economicoasă a contribuției fonciare. Am citat cazuri din cari se vede cum alegătorii conservatori au fost urcați până la extrema limită care le-ar fi dat dreptul politic de-a vota într-un colegiu superior celui în care votează azi. Acestor cazuri nu li s-a dat nici o dezmințire, fiind adevărate.

Pe de altă parte s-au trecut, tot prin sporire de dări, o mulțime de patrioți de-o avere foarte transparentă în colegiul I și al II-lea. Ei bine — va zice cititorul — se poate mai mare abnegație pentru țară? Iată oameni cunoscuți ca săraci cari iau asupra lor sarcini ce nu li se cuvin, plătesc dări neproporționate cu starea lor, numai din dragoste curată pentru țară și pentru onoarea, astfel desigur meritată, de-a vota într-un colegiu superior. Ce voiți mai mult?

O, drepți și cinstiți cititori! Onoarea de-a vota în colegiul I și al II-lea o vor patrioții din multe cauze; dar să plătească dările corespunzătoare nici nu le vine în minte.

Iată metodul pentru aceasta. Patriotul e înscris c-o dare mare; ca atare e trecut în lista colegiului I. Dar nu plătește dare un semestru, și e păsuit, trece al doilea, și e iar păsuit, tot așa al treilea, al patrulea; trec c-un cuvânt ani la mijloc până ce-n sfârșit patriotul e urmărit de fisc. Când colo, ia de unde nu-i. Se constată, la urma urmelor, că patriotul e sărac, dar că, în cei câțiva ani în cari se bucurase de-o aureolă escamotată, și-a speculat votul

său în modul cel mai rentabil cu putință. Ce se întâmplă deci? Comuna, adecă badea Ion și badea Toader, e solidar responsabilă pentru plata dărilor.

Iată dar că, la urma urmelor, s-alege să plătească tot badea Ion averea închipuită a patriotului, dările lui închipuite, votul lui uzurpat, influența lui uzurpată; iată tot comuna rurală purtând cheltuielile falsificării recensământului și prin urmare a falsificării listelor electorale.

Cumcă o asemenea falsificare e dezastroasă prin urmările ei e incontestabil. Din punga unor oameni nevinovați, a unei comune sărace, i se plătește patriotului onoarea de-a hotărî interesele proprietarilor din colegiul I și II; iar această onoare patriotul o pune la dispoziția guvernului totdeuna c-un preț cât se poate de bun: precum stipendii pentru nepoți, slujbe pentru rude, mici întreprinderi, păsuieli de arenzi și cum s-or mai fi chemând sutele de mijloace de corupție ale unui guvern demagogic.

Cu toate acestea — și aci vine remediul — există în Constituția noastră o garanție puternică contra acestei falsificări, garanție neobservată de nimeni, dar zdrobitoare întregului sistem de panglicărie electorală.

Această garanție e articolul 64 din Constituție, care zice:

> Cenzul nu se poate dovedi decât prin rolul de contribuțiune, chitanțele sau avertismentele din partea împlinitorilor de dări pe anul încetat și pe anul curent.

Adecă, pentru a dovedi patriotul că face parte din colegiul cutare cată să probeze censul. Pentru a proba cenzul, cată să fi plătit darea doi ani de-a rândul. Dacă a fost avertizat doi ani de-a rândul fără a plăti se naște suspiciunea păsuielii și patriotului îi poate merge rău.

Așadar patrioții, urcați economicos prin recensimentele din urmă, nu vor putea proba cenzul, nu vor putea fi trecuți în colegiile respective decât în anul mântuirii 1882. Consiliem pe alegătorii de drept ca, la formarea listelor, să aibă în vedere această prescripție și să uzeze de ea în mod larg în contra uzurpatorilor ce se introduc pe furiș în sânul lor.

❦

[17 octombrie 1880]

Întâlnind pe câte-un om nedreptățit de natură, fără tărie în șira spinării, fără coeziune în creieri, fără putere musculară, ne vine întrebarea: La ce-o

mai fi existând și creștinul acesta în lume? Nu era mai bine să fi voit Dumnezeu să nu-l lase să facă umbră pământului?

Cu toate acestea întrebarea nu e justă. Tocmai aceștia sunt oamenii viitorului, căci, lumea mergând din rău în mai rău, are s-ajungă ca oamenii aciia să aibă vază și trecere, cari au mai puțin nerv și mai puțină vitalitate.

Teoria lui Darwin despre lupta pentru existență, în care cel mai tare sau cel mai abil învinge, ar trebui, după a noastră părere, să fie întrucâtva modificată. Nu cel tare sau cel înțelept ca atare, nu mintea și bărbăția, nu dreptate și adevăr înaintează în lumea aceasta, ci calitatea aceea care se poate adapta unor împrejurări date în mod fatal. În orice caz într-o amfibie nu-i mai multă putere decât într-un leu, dar în apă leul va pieri, amfibia va înainta. Tot astfel și calitățile omului ajung la suprafață după cum le favorizează vremea. Dacă vremea e cu răsuflarea scurtă vor ajunge deasupra oameni cu răsuflarea scurtă în evul mediu curajul și puterea fizică aveau trecere, pentru că târziu s-a inventat iarba de pușcă. Ei, nu era rău evul mediu! Căci curajul și tăria fizică sunt, prin natura lor, generoase. Oamenii slabi au însă toate defectele slăbiciunii lor. Invidia, nestatornicia, clevetirea, dușmănia ascunsă, lingușirea, dicțiunea sofistică, toate acestea se găsesc în oamenii cari n-au un ton fundamental hotărât, cari nu sunt întregi sufletește și poate nici fizic.

La existența multora din ei e de vină și perfecționarea artei medicale. Înainte mai dădea vărsatul în oameni și-i curățea pe cei incapabili de-a trăi; astăzi sunt mii de mijloace pentru a prelungi în mod artificial vieți condamnate de natură.

E natural că în urma ipercivilizației omenirea să fie slabă, precum e natural că, în urma iperiatriei, generațiile să fie compuse în mare parte din oameni de-o constituție fizică și morală nedeterminată, din cari nu știi cu ce să te alegi, și sunt mult mai răi ca prieteni decât ca adversari. Fiind însă prieteni cu toată lumea, căci nu au curajul dușmăniei deschise, au și trecere la toată lumea și-și ajung totdeuna micile lor scopuri; sunt cu roșii roși, cu albii albi și așa mai departe. Dar sfatul înțelepțesc care li se poate da, e ca să nu-și iasă din natura lor, să fie ce sunt: incolori, nemistuiți, fără veleități de curaj sau de spirit. Cum devin inconsecuenți cu natura lor proprie trezesc pe adevărații lor adversari, curajul și persiflarea, și le merge rău de tot.

Întorcându-ne la teoria lui Darwin o aplicăm numaidecât, amendată, la o întreprindere ziaristică, la „Presa“, organul personal al d-lui baron.

Între noi vorbind, la ce-o fi existând „Presa“?

Stil n-are, limba n-are, știință politică n-are; ce foc o mai fi căutând să încurce lumea? Cât mai era în fiertul cestiunii Afganistanului, cât se mai cocea predarea Dulciniului „Presa“ tot mai avea de furcă. Acu i s-a isprăvit lâna din fuior și se leagă de opoziție. Nu-i bună-bucuroasă c-o lăsăm în pace să se intereseze de Abdurraman și de voievodul Plamenaț, mai trebuie să ne și mustre cu glasul subțire al unei oarecare secte rusești, mai trebuie să-și laude guvernul cu tonul băieților ce cântă sopran la biserica San-Petru din Roma, mai trebuie să ne imputeze nouă, nu altora, nerăbdarea de-a veni la putere.

Bine, onorabili confrați, nu vedeți că asta-i treaba „Dairelei lui Faraon“? Încai dac-o face „Daireua“ suntem dispensați de orice discuție. Las-să facă finanțe învățatul de el, să facă politică, să batjocorească pe conservatori; îi șade bine. Asta-i meșteșugul lui, să fiarbă vorbe și să frigă finanțe, dacă s-a lăsat omul de-un meșteșug mai cu temei. Ne-am speria, ferească Dumnezeu, dacă vestitul organ de abatere al maistrului reversibil ne-ar lăuda cumva și ar descoperi calități în noi. Dar d-voastră să vedeți țandăra din ochiul nostru și bârna din ochiul d-voastră nu, aceasta nu se cade. Trebuie să fiți circumspecți cu asemenea acuzări, nu de alta, dar gândiți că soarta lumii schimbătoare este și n-au intrat zilele în sac. Ca mâine poimâine veți cerca să pășiți lin ca pisica în dreapta și nu v-ar fi prea la îndemână dacă, prin veleități de curaj, ați fi scrântit-o de totului tot cu opoziția.

Trăim într-adevăr într-o vreme anemică, cu sufletul în gură, vreme bătrână ca o cochetă spoită și fără de inimă. În așa vreme și din secta rusească mai sus pomenită se poate face ceva; ea e preferabilă perversității nude și va fi aprețiată, dar — în parantez fie zis — în măsură cu modestia ei.

Dacă „Presa“ voiește să-și reafle orizonul cată neapărat să se aboneze la câteva ziare englezești. Espoziția din Australia? Hei? Ce ziceți? Nu vă surâde? Ce mai frumos sujet pentru un articol de fond! Lăsați opoziția să fie opoziție, căci, dac-o treziți, vă asigurăm că nu paguba ei va fi.

❦

[18 octombrie 1880]

Ziarele din Iași ne aduseră curioasa știre că la sosirea M. Sale împăratului Austriei în Bucovina s-ar fi ivit între populațiunile române niște

emisari cari sfătuiau pe săteni să nu iasă întru întâmpinarea lui, ci să aştepte venirea împăratului celui românesc.

În state mari, precum e monarhia austro-ungară, unde există colţuri de ţară şi plaiuri de munte nepătrunse de mişcarea prezentului şi trăind cu totul în trecut în privirea limbei, obiceielor şi tradiţiilor, formarea unei asemenea mitologii istorice despre împăraţi româneşti e în adevăr posibilă. Există în Albania de ex. câteva plaiuri româneşti nepătrunse de călători, despre cari puţinii câţi au fost din întâmplare pe acolo spun că oamenii ies şi azi la vânătoare cu arcuri şi cu şoimi ca-n evul mediu. Între asemenea oameni ştirea că Asan Împărat ar fi cutreierând lumea desigur ar afla crezare.

Dar despre Bucovina îndeosebi, unde populaţia e relativ cu mult mai luminată decât în alte părţi ale monarhiei şi desigur mai în curentul timpului decât falconierii din Albania, puteam presupune că fabulele mitologice nu vor avea trecere.

Un ziar polon din Lemberg, „Slowo“ („Cuvântul“), ne aduce amănunte cari ar fi în stare a da fenomenului o altă esplicare. La gara din Cernăuţi a fost arestat un agitator nihilist, anume Ivan Franco, publicist democratic-social, şi partizan al unui om renumit, al fostului profesor de universitate Mihail Dragomanov. Înaintea sosirii împăratului Francisc Iosif în Galiţia, Franco avea de gând a înscena în Lemberg ori în alt loc vro manifestaţie politică oarecare. Poliţia din Lemberg, aflând despre planul acesta, l-a arestat pentru tot timpul cât s-a aflat împăratul în Galiţia. Dar când împăratul plecă poliţia-i dete drumul agitatorului. Acesta însă, în loc de-a se linişti, se grăbi de-a urma trenul împărătesc şi de-a pleca, peste Colomeia, în Bucovina. În Colomeia se aflau adunaţi mulţi studenţi ruteni; dar ce se va fi pus la cale cu ei nu s-a putut afla. Poliţia din Cernăuţi, prinzând de veste, îl arestă din nou. Cu arestarea lui stă însă în legătură şi arestarea altor oameni cu apucături melodramatice şi anume a acelora cari, cu mult înaintea sosirii împăratului, au cutreierat satele româneşti şi le-au sfătuit ca nu cumva să facă ovaţiuni împăratului, pentru că nu e împărat românesc. Ce se va întâmpla cu ei se va vedea din cercetările tribunalului din Cernăuţi.

Dacă relevăm toate acestea e pentru a le pune în legătură cu oarecari fenomene curioase de la noi din ţară. În Iaşi începuse a apărea un ziar, „Basarabia“, cu tendenţe hotărâtor socialiste. În treacăt amintim că numărul întâi era bine scris româneşte şi nu fără oarecare înălţare de simţiri şi de vederi. Se ştie asemenea că între studenţii din România sunt unii, mai cu

seamă dintre aciia cari se ocupă cu științele naturale, cari nu tăgăduesc că idealul lor politic este democrația socială.

E ciudat, însă nu fără nuanță ironică, ca tocmai adepții *științelor naturale* să n-aibă nici un fel de pricepere pentru natura statului și pentru fiziologia societății. Nu ei sunt însă de vină la aceasta, ci întreaga dezvoltare modernă și întreaga manieră liberală de-a reprezenta statul ca ceva convențional, bazat pe rațiune și pe contract sinalagmatic, iar nu ca pe-un product al naturii care trebuie privit și tratat ca atare.

Dar, abstracție făcând de la toate acestea, rămâne cestiunea: există sau nu în România ramificații ale marii uniuni negative care fără a ști ce voiește, știe prea bine ce nu voiește, știe prea bine să nege organizarea actuală și instituțiile actuale?

N-o putem afirma, însă o seamă de simptome concurg a ne indica începuturile unei asemenea grave epidemii sociale.

❦

[19 octombrie 1880]

Succesele politicei esterioare a guvernului actual sunt mari.

Lăsând la o parte cestiunea Dunării, care va veni pe tapet într-un timp mai favorabil avanproiectului și care s-a temporizat din cauza neîncrederii Apusului în tendențele monarhiei învecinate, cestiune în care pân-acum nu poate fi vorba nici de succes, nici de insucces, vom veni puțin la actele acelea ale d-lui baron cari au drept obiectiv buna noastră vecină, Bulgaria.

Am dori să știm în ce portofoliu prăfuit al Ministerului de Externe s-a ascuns fortul Arab-Tabiei? Marile puteri ne-au recunoscut posesiunea acelui colț de cetate spre a domina strategic Silistra, spre a zădărnici caracterul deloc întărit al acestui oraș și spre a-l face să înceteze de-a fi o eventuală piedică a liberei navigații pe Dunăre. În timpul din urmă în fine se pretindea că, în urma mediațiunii binevoitoare a Austro-Ungariei, Arab-Tabia era să ne fie dată pe seamă.

Care-i însă realitatea? Frontiera noastră, ni se zice, c-a fost retrasă mai înăuntru cu șase chilometri, iar fortul e ocupat de trupe bulgare și armat cu șapte tunuri.

O altă chestie în care d. baron a intervenit pe cale diplomatică e aceea a liberului uz al limbei române în școalele numeroaselor sate românești din Bulgaria. Locuitorii din Turtucaia — 2000 de suflete, toți fără excepție

români — își comandaseră un învățător; căci sub dominațiunea turcească aveau școli românești.

Patru luni de zile de-a rândul învățătorul a făcut chip și seamă să poată deschide școală în sat, d. ministru de externe a intervenit în favoarea lui, însă toate în zădar. Guvernul bulgar a rămas neînduplecat.

Din aceasta se vede că guvernul, manifestând înclinațiuni când pentru un grup de puteri, când pentru altul, a ajuns a-și atrage neîncrederea tuturor laolaltă. În treacăt fie zis că am ajuns în poziția puțin invidiată de-a ne lupta ca Don Quixotte cu morile de vânt și de-a posede o prețioasă vecinătate care să ne distragă de la orice țintă politică serioasă.

❦

[19 octombrie 1880]

„Românul“ nu se sfiește a da consiliilor județene sfatul ca în formarea bugetelor județene și în priveghearea ce le incumbă a o exercita asupra celor comunale onor. corpuri de self-government nominal să ia drept model de gestiune financiară guvernul actual. După pagubă și bătaie de joc.

Ziarul din Strada Doamnei glorifică decentralizarea, spune că ea se va realiza prin votarea proiectului depus în Cameră de reversibilul și venerabilul deputat, d. C.A. Rosetti, și că, în vederea unui viitor atât de trandafiriu, consiliile să ia pildă de la guvernul cinstit al patrioților, care n-a făcut nici o nouă datorie, n-a creat nici un nou impozit.

Vai de bietele județe care-ar urma modelul ce li se dă de către guvernul central al patrioților!

În patru ani și jumătate ei au urcat cheltuielile statului cu 34%, ceea ce n-o fi făcut nici un consiliu județean, pe când urcarea analogă a veniturilor e pură imaginație. Veniturile reale ale statului, de le-om întoarce oricum om voi, nu se urcă decât la 90 până la 95 de milioane. Tot ce se prevede preste aceasta e îmflare și corespunde unui deficit tot atât de real.

E adevărat că roșii nici contractează împrumuturi, nici pun dări nouă, votate de Cameră. Ei emit bani de hârtie, fie cu numele de bilete ipotecare, fie cu acela de bilete de bancă; ei cată a urca dările în mod pieziș, fără votul Adunărilor, prin recensimente economicoase și vexatorii; ei vor să păstreze și capra popularității și varza sporirii veniturilor. Dar le-o prezicem de pe acum că toate aceste nerușinate espediente, toate împrumuturile ascunse, toate ilegalitățile se vor înfunda curând, căci trebuie să se înfunde.

În loc de-a cere verde de la Adunări o sporire a dării funciare, ei înconjură corpul legiuitor și sporesc darea prin recensimente. De ce n-a cerut sporirea cu atâtea ori atâtea procente? Pentru că măsura ar fi fost generală, pentru că s-ar fi impus roșiilor ca și celorlalți cetățeni în mod egal, pe când un recensiment cu procederile lui atomistice, cu intrigile și economiile lui locale, cu esploatarea tuturor animozităților de uliță și de mahalale face cu putință păsuirea patrioților, asuprirea celor ce nu votează cu guvernul și e o puternică armă electorală. Totodată această procedere mai poate servi drept probă că roșii nu creează impozite nouă.

O spunem drept că lipsa până și a unei umbre de sentiment de pudoare, care e comună atât celor mai mulți dintre oameni precum și sistemului machiavelic al guvernului, nu ne mai revoltează. Ne-am obicinuit atât de bine cu dânsul, am pătruns atât de bine toată rețeaua aceasta de espediente și de cugetare perversă încât nu ne mai miră nimic, nu ne mai revoltă nimic. Pe de altă parte suntem siguri că o luptă în infinit cu adevărul nu e cu putință. Chaosul adevărat care există în finanțe, deficitul adevărat, criza adevărată, cu toate că recolta noastră e bună, apăsarea adevărată pe care-o exercită un sistem al inepției și al minciunii asupra populațiilor cată să se înfunde mai curând ori mai târziu.

Poate că deja în fevruarie ori în martie anul viitor starea de lucruri va fi ajuns la un punct în care nici un espedient și nici un neadevăr nu va mai putea-o acoperi.

Deplângem de pe acum mâna de oameni pe cari situația-i va sili să ia asupră-le trista moștenire a acestei secte de speculanți ai intereselor publice și de comedianți politici.

Dar într-adevăr nu avem ce face nici țării, nici moștenitorilor puterii. Generații întregi vor avea să se lupte cu veninul pe care această sectă de oameni au introdus-o în sângele societății noastre, ei cari au falsificat ideea muncii, a meritului, a înaintării, ei care au falsificat totul în țările acestea, dărâmând zi cu zi toate pietrele edificiului istoric și social al României. Singura noastră mângăiere ar fi ca să-i vedem luându-și pedeapsa de la dreptatea lumească încă, căci oameni ca ei, cari nu cred în nimic pentru că n-au conștiință, nu se tem de pedeapsa cerului.

❦

[21 octombrie 1880]

Cu toate dezmințirile categorice pe cari le dă organul de căpetenie al guvernului, știrea despre o dezbinare în sânul cabinetului no. 36 se mănține. Nu am avea nevoie de-a repeta că, după atâtea schimbări caleidescopice pe cari le-a suferit ministerul liberal de patru ani și jumătate încoace, o configurație mai mult ori mai puțin ne lasă atât de indiferenți precum ne-ar lăsa succesiunea pe tronul Tunisului sau pe scaunul de mare șerif de la Mecca. Ceea ce am dori este schimbarea sistemului, nu a oamenilor.

A ținea însă seamă de asemenea știri e datoria unui organ de publicitate, oricât de puțin interes ar mai inspira ele publicului. Știrile acestea se răspândesc la noi nu prin vocea autorizată a organului oficios de căpetenie, ci prin cea mai puțin autorizată, dar poate mai vrednică de crezare, a acelor zeci de pierde-vară, toți liberali unul și unul, cari stau în raporturi sigure, deși oculte, cu bugetul. Avem o sumă de existențe catilinare cari se-nvârtesc pururea în pridvoarele ministeriilor, cari au zilnic conversații cu iluștri oameni de stat ai României și cari, de buna lor voie sau anume instigați, colportează noutățile cele mai proaspete asupra neînțelegerilor ce ar fi existând în sânul cabinetului.

Foile oficioase tac în adevăr sau dezmint aceste știri, dar atitudinea lor e explicabilă. Raporturile dintre diferiții membri ai unui cabinet cu firma Brătianu sunt în genere atât de gingașe, încrederea reciprocă atât de transparentă și subțire, dragostea care leagă pe diferitele Escelențe una de alta e atât de platonică încât cea mai ușoară împunsătură ce și-ar da-o reciproc prin deosebitele d-lor gazete s-ar preface de-a doua zi în titanomachie. Aceasta e cauza pentru care „Presa“ sau „Steaua României“ de ex. se ocupă cu predilecție de țări cât se poate de departate ca lățime și lungime geografică și cât se poate de neplăcute ca climă de reconvalescență, iar, față cu acest act de abdicațiune intelectuală, organul de căpetenie al ortalei roșie își impune asemenea cuviința tăcerii. E prea adevărat că vreo laudă la adresa d-lui Boerescu nu vom găsi nicicând în „Românul“; ba canalul de abatere al marelui organ își permite din când în când să-și manifeste chiar neîncrederea în d-l baron prin mici împunsături simțitoare. Dar nici critică asupra actelor ministrului de externe nu apare în „Românul“, încât s-ar putea susține că, de când d. Boerescu e conducătorul mizeriilor din afară, organul guvernului a renunțat de-a avea păreri asupra lor. Nu mai apar de atunci acele ingenioase combinații politice în cari numele celor șase puteri mari, amestecate cu numele altor neamuri de mai

puțină seamă, să se urmeze într-o frazeologie indigestă, doveditoare că autorii combinațiilor nu știu nici geografie nici istorie.

Așadar în capitală: un zgomot, amorțit prin surdine, despre o dezbinare latentă în sânul cabinetului, zgomot din când în când caracterizat prin câte-un pizzicato de nemulțumire în foile roșii *minorum gentium,* iată tot.

În provincie însă, unde partizanii guvernului sunt într-o numerabilă evidență și unde funcțiile puține stau în fața multor aspiranți, o unire între elementele aliate în guvernul central nu există deloc. Astfel se asigură în mod pozitiv că o seamă de voinici din ceata liberalilor moderați, reprezentată în cabinet prin doi miniștri, a început să iasă cu arme de-o formă preistorică la drumul mare, să-i înșface pe oameni de piept și să le ceară să-și dea demisiile, ca să le ocupe ei funcțiile. Geaba cel oprit în drum își face cruce, geaba murmură cuvinte din molitvele marelui Vasile pentru îndrăciți, liberalul moderat vociferează: „Situația sau viața“. Cată să însemnăm că dicționarul liberalismului s-a mai înmulțit c-o locuțiune. A cere slujbă se zice a cere „o situație“. În Iași puținii roșii câți sunt trăiesc cu aliații lor, cu liberalii moderați, ca guelfii cu ghibelinii, încât nu ne-am mira dacă într-o bună dimineața am afla că șeful partidului roșu din Iași, d. Herșcu Goldner, a căzut jertfă virtuților sale civice în luptă c-un liberal moderat și că a lăsat diată scrisă cu cerneală roșie prin care îl însărcinează pe d. Gheorghian să-l urmeze în conducerea partidului roșu din Moldova, dacă va voi să-mbrățișeze legea izraelită.

E puțin întemeiată acuzarea pe care „Românul“ o face opoziției în genere, c-ar fi scornind știri false despre neînțelegeri în ministeriu, de vreme ce asemenea neînțelegeri nu pot exista pentru că nu sunt chestii mari la mijloc. Într-adevăr nu mai e pe tapet darea în judecată a oamenilor cinstiți și canonizarea scabroaselor afaceri, nici războiul fără zapis și chezășie sau rechizițiile Warszawski-Chirițopol-Mihălescu, nici rectificarea Basarabiei în minus, nici anexarea Dobrogei, cu Arab-Tabia cu tot, nici categoriile propuse de redacția „Românului“ pentru împământănire, sau răscumpărarea, cea mai „populară“ cestiune din România, dictată de la Berlin etc. etc. Dar ce are a face? Dacă poate fi câștig la mijloc se ivește ușor în sânul marelui partid cestiuni mari. Vrun mic război ceva, vro mică concesie de poduri peste Dunăre și de drumuri de fier prin Dobrogea se vor găsi lesne pentru a face fericirea patriei în genere și a patrioților îndeosebi. Însă precum funcțiile în provincie tot astfel concesiile și marile daraveri în capitală formează mărul de ceartă care turbură marile unități tactice ale

guvernului. În provincie bătălie pentr-un post de procuror sau prefect, în ministeriu și partid bătălie când umbra unui nou Strussberg s-arată, în trandafirie auroră, pe orizonul codrilor parlamentari.

La deschiderea Adunărilor vom vedea cine are dreptate, gazetele grăitoare ale roșilor cari susțin că există zâzanie, sau cele tipărite, cari susțin că nu există.

❦

[22 octombrie 1880]

Cum cad ministeriile în țările dunărene? Desigur că vreun panglicar politic, vreun C.A. Rosetti, respectiv în ediție sârbească sau bulgărească — și trebuie să fi existând în multe ediții pocitura aceasta — va asigura că țara, opinia publică, poporul a răsturnat ministeriul cutare ori cutare. Cumcă pretutindenea unde cade un ministeriu concurge și opinia publică n-o contestăm nici noi. Mii de interese sunt legate în orice țară de existența unui guvern vechi, mii de speranțe se trezesc la perspectiva venirii unui guvern nou. Toate patimele mici și veninoase sunt puse în mișcare; golani și nepricopsiți prihănesc zilnic spiritul public prin neadevăr și insinuațiuni pentru ca să poată ajunge a face avere; individe cari s-au cultivat în atmosfera mefitică a unei gazete demagogice și toți aciia cari au un interes material la răsturnarea unui guvern se adună și fac gură; iar în asemenea adunări pungașii acuză pe oamenii cinstiți, venituri fără patrie certă invoacă cu ton melodramatic numele sfinte din trecutul țării și opinia publică se formează, se stabilește un curent puternic înlăuntru de care îngheață nu sufletul, dar în orice caz încrederea oricărui om onest în viitorul țării sale și în bunul simț al poporului său.

Dacă aducem aminte pentru nu știm a câta oară afacerea tractatului de comerț cu Austria, dacă reamintim *„cuțitul împlîntat pîn-în mîner în pîntecele României“* pe care-l debita pe atunci foaia principală a roșiilor și dacă comparăm acestea cu graba cu care ei au supus sancțiunii domnești actul acela pentru care răsturnaseră guvernul, o facem nu pentru publicul nostru, care le știe toate și le-a apreciat de mult, ci pentru că un caz analog se ivește într-o țară învecinată, în Serbia. Și aci e la mijloc un tratat de comerț pe cari necesități politice i le dictează guvernului sârbesc, și aci opoziția a ajuns să silească ministeriul să se retragă, și aci opoziția, venind

la putere, va fi silită să încheie ea însăși tratatul pe care l-a combătut din toate puterile.

Iată dar în realitate cauza căderii unui ministeriu în țările dunărene. Nemulțumiri înlăuntru există, se-nțelege, totdeuna. Nici s-a născut omul acela, nici se va naște vreodată, care să afle un sistem de guvernământ absolut bun, în stare să mulțumească pe toată lumea. Precum fiece om are umbra sa și defectele inerente virtuților sale tot astfel fiece sistem politic are defectele acelea cari sunt în mod fatal legate de calitățile sale. Arta omului de stat consistă în aptitudinea de-a alege pentru o stare de lucruri dată sistemul cel mai suportabil din toate, care să asigure un progres de-o jumătate de secol sau de un secol.

Dar nemulțumirile inerente oricării stări și oricărui sistem nu sunt decât pretextele și manipulul cu cari demagogia combate un guvern.

Adevărata cauză e totdeuna dorința elementelor demagogice de-a parveni la arma țării și, ajunse odată acolo, de-a amăgi zilnic țara, de-a o mistifica și de-a o distrage de la adevăratele ei interese.

În cazul de față va fi interesant de-a ști ce soluțiune o să ia în Serbia cestiunea tratatului de comerț și la ce rol va fi redusă opoziția. După cât prevedem însă ni se pare că rolul va fi analog cu al Brătienilor, Flevilor și Câmpinenilor, cari, cu jalobi în proțap, cereau de la Domn să nu sancționeze convenția comercială și cari, a doua zi după ce au venit la putere, s-au pus cu servilismul de care numai ei sunt capabili la dispoziția puterii vecine pentru a scoate o sancțiune ce fusese întârziată curs de unsprezece luni după votare.

❦

[23 octombrie 1880]

Puținul succes pe care politica d-lui Gladstone l-a avut pân-acum în Peninsula Balcanică dă neapărat ocazie partidului conservator din Anglia de-a ilustra cu argumente și ironie zădărnicia ei.

Unul din oamenii noștri de stat care-a avut onoarea de-a fi primit de primul ministru al Engliterei și are talentul de-a înțelege din câteva vorbe și apucături trăsăturile fundamentale ale unui caracter omenesc a avut ocazia de-a-și da părerea intimă asupra acestui spirit atât de mare, atât de adânc și atât de agitat în adâncimile lui. D. Gladstone nu este un calculator rece, un torcător și întinzător de fine și periculoase mreje de păianjen, ci un om de-o

energie elementară, pusă în serviciul unui spirit hotărâtor idealist. E ceva din sentimentul religios al puritanilor în el, sunt înclinațiuni religioase cari s-amestecă cu putere în maniera lui de-a înțelege natura statului, precum și în modul său de-a viza la soluțiunea cestiunilor esterioare. Tăria și nestrămutarea cu cari se-nrădăcinează în spiritul său convingerile ne arată pe d. Gladstone ca pe idealul unui puternic șef de partid, precum trebuia să răsară din mijlocul unui popor mare și liber, în care curenturile opiniei publice cată neapărat să ajungă la putința de-a se realiza, curenturi puternice cari au nevoie de oameni puternici în caracterul și convingerile lor. Asemenea oameni vor avea, ca toți ceilalți muritori, defectele inerente virtuților lor, și defectul principal al unei naturi puternice este o lipsă mai mare ori mai mică de adaptabilitate la împrejurări. Asemenea oameni sunt făcuți ca să schimbe fața universului, nu să se conforme cu ea. Se-nțelege că există cazuri în care această față a lumii să nu prea voiască să se schimbe și atunci oameni de asemenea natură sunt siliți sau să renunțe la planurile lor și să se retragă, sau să facă concesii prea mari împrejurărilor, cari tocmai pentru ei sunt mai periculoase, pentru că tocmai asupra caracterelor consecuente se răzbună mai mult orice neconsecuență.

Aceste concesii par a fi început. Cartea roșie, publicată de Ministeriul Afacerilor Străine a Austriei, avea să cuprinză, pe vro 75 de pagine, instrucțiunile date flotei de demonstrație precum și notele privitoare la propunerea d-lui Gladstone de-a se împresura Dulciniul; dar guvernul englez n-a voit să permită celui austriac publicarea acestor documente. Pe când cartea se tipărea, sir H. Elliot a alergat la Pesta pentru a stărui să se suprime acele piese. Pe cât timp delegațiunile discută în capitala Ungariei, ambasadorul Angliei, al Franței și al Germaniei au sosit asemenea acolo. Ambasadorul Franței are misiunea specială de-a hotărî modul revocării flotelor de demonstrație din apele Mării Adriatice, pentru că guvernul francez voiește ca, la convocarea Adunărilor legiuitoare, toate angajamentele lui internaționale să fie rezolvate. De voie, de nevoie, cabinetul englez va trebui să se asocieze acestei măsuri, și această asociare e egală cu recunoașterea că politica austro-germană precumpănește în soluțiunea cestiunii orientale. În asemenea împrejurări nu e de mirare dacă ministeriul englez începe a căuta să-și recâștige încrederea și sprijinul Austriei, ne îndoim însă dacă le va mai putea câștiga. Cu tonul energic al omului de partid, actualul prim-ministru al Angliei a rostit, pe când era în opoziție, cuvinte atât de amare la adresa nu numai a politicei austriace, dar

până și la aceea a persoanei, în toate privirile respectabile, a împăratului, încât, dacă împăratul le-a putut ierta și îngădui, nu credem că le va putea și uita.

Odată pe clina concesiilor și a adaptării cu împrejurările, cabinetul englez nu poate evita de-a se vedea persiflat cu cruzime de adversarii săi politici, „Mai bine se trimiteau șase căzi de baie cu câte un steguleț înaintea Dulciniului decât o flotă europeană; ar fi avut acelaș efect“, zice cu răutate marchizul Salisbury; o idee pe care a esprimat-o acum 60 de ani și principele Metternich: „în cestiunea orientală n-ajută demonstrații cu coji de nuci pe apă“.

Se crede în genere că la convocarea Parlamentului, cabinetul englez nu va putea rezista furtunei și va cădea. În cazul acesta constelația europeană promite a redeveni aceeași care-a fost în timpul încheierii Tratatului de Berlin.

❦

[24 octombrie 1880]

Cineva de la redacția „Românului“ cată să fi intrat în anul morții. Acest ziar, care-n opoziție nu cruța numele și onoarea nimănui din țară, începând de la „agentul d-lui de Bismarck“ și sfârșind cu oricare cetățean care n-ar fi fost din gașcă, a ajuns de-o vreme-ncoace să nu mai dea decât lecții de urbanitate presei opoziționale.

Iată cum descrie „Românul“ pe ziaristul din opoziție:

> … el uzează de nepedepsirea asigurată presei sub guvernul actual afirmînd că cutare e un tîlhar, că cutare altul a făcut un gheșeft, că guvernul a trădat țara în cutare cestiune, că „se zice“ că ar fi făcut un anume lucru ce compromite cele mai sacre interese ale țării etc.; apoi după ce-a izbit astfel în onoarea omului, după ce-a rostit cele mai revoltătoare calomnii în contra persoanelor și a guvernului, pentru împăcarea conștiinței sale se mulțumește a adauge că guvernul sau particularul să dezmintă prin publicitate faptele afirmate dacă ele nu sînt exacte… Cetățeanul cel mai prob poate să fie izbit oricînd în tot ce are el mai sfînt și drept satisfacere să nu-i rămînă alt mijloc decît de a se justifica întocmai ca un culpabil.
>
> *Onoarea este pentru om, prin urmare și pentru un guvern, ceva mult mai prețios decît averea, decît viața chiar…*
>
> … Cineva se vede lovit în onoarea sa — avere morală mai prețioasă decît averea materială — și cu toate acestea nu-i rămîne decît a-și scoate prin dezmințiri și probe ceea ce este dreptul său, fără ca tîlharul averii morale, mai culpabil după noi decît

tîlharul averii materiale, să aibă a se teme de cea mai mică răspundere, de cea mai mică penalitate.

Toate acestea din penele unui ziar care acum cinci-șase ani acuza, evident fără urmă de probe, pe însuși șeful statului de-a-și fi apropriat avere de-a epitropiei brâncovenești, când cu cumpărarea Pietrii-Arse. Cităm aceasta pentru ca publicul să-și aducă aminte ce zicea același ziar, fără umbră de probe, în contra miniștrilor și a altor funcționari ai statului.

Sunt felurite mijloace de-a spune neadevărul, zice „Românul"; sunt felurite mijloace de-a-și apropria averea publică, adăugăm noi, și a releva practica patrioților în această privire poate să fie foarte jignitor acelei onori a d-lor, mai prețioasă decât averea, decât viața chiar, însemnează însă a spune adevărul, iar nu a calomnia.

Unul din mijloacele de-a-și apropria pe nedrept avere de-a statului este cumulul. Astfel am espus cum un patriot roșu, ajutorul primarului capitalei, are șapte funcții plătite, incompatibile una cu alta, și acest onorabil concetățean n-a găsit de cuviință să întâmpine nici o vorbă.

Am dovedit că alt patriot ocupă unsprezece funcții, din cari cele mai multe plătite, incompatibile una cu alta, și onor. concetățean n-a găsit de cuviință a ne dovedi că l-am calomniat.

Un alt mijloc de apropriare a averii statului e crearea de lefuri, diurne etc. de-o mărime cu totul disproporționată cu puterea de muncă și cu înțelegerea individului întrebuințat. Astfel vedem un advocat director de drum de fier, care nu pricepe nici câtu-i negru sub unghie din ramura aceasta, luând o leafă de trei ori mai mare decât a unui ministru. Onorabilii diletanți întru ale drumului de fier iau binișor câte 36.000 franci pe an, fără să se jeneze cât de puțin de acea onoare care-i mai scumpă decât averea și decât viața.

Am susținut că funcționarii înalți ai statului s-au folosit de ascendentul pe care li-l dă poziția lor asupra inferiorilor pentru a scoate de la ei procure false, spre a cumpăra în temeiul lor acții de-ale Băncii Naționale și pentru a vota cu acele procure, și „Monitorul" n-a găsit de cuviință a apăra onoarea acestor concetățeni.

Cu asemenea procure s-a ales director de bancă un om cu patru clase primare, fost corector la „Românul", și acest onor. cetățean n-a găsit de cuviință a-și arăta atestatele spre a dovedi că ar fi studiat undeva finanțele și

economia politică, pentru a aspira la directorate de bancă și la portofolii ministeriale, deși onoarea e mai scumpă decât viața.

Onor. mucenic Simeon Mihălescu ridică în Senat numai un mic colț al vălului ce acopere scabroasele afaceri și patrioții preferă a rearunca vălul pe ele, deși onoarea unui guvern e mai scumpă decât averea și viața.

Într-adevăr, ciudate onori sunt acestea. Șapte, opt ori unsprezece însărcinări publice pe cari abia șapte-opt oameni le-ar putea îndeplini cu conștiință grămădite pe un singur patriot, crearea de lefuri colosale pentru meritul estraordinar de-a ști Codul cât un student de la drept, scoaterea de procure false de la subalterni, acoperirea scabroaselor afaceri în sfânta umbră, gerarea în om mare cu adâncimile bucoavnei în cap, toate acestea sunt semne de-o onestitate înnăscută, profundă, pe care să nu cumva să le atingă tâlharii onorii de la gazete, pentru că e mai scumpă decât averea și viața.

Onoarea, confrați cu conștiințele gingașe, nu e opinia ce-o au alții despre corectitudinea faptelor noastre, ci această corectitudine însăși. Această onoare poate fi atinsă, dar nu va fi nicicând nimicită. Dar cine vede cum golanii de ieri au ajuns oameni cu averi în patru ani de guvern acela, oricât de târziu ar fi la pricepere, știe ce opinie să-și formeze asupra acestei onori ce-o invocați. N-aveți de ce vă indigna pentru că lumea nu are altă opinie despre dv. decât aceea pe care meritați s-o aibă.

Dar ocoliți legea penală, dar sunteți destul de puternici și de compacți pentru a închide ochii justiției? Închideți-i. De judecata morală nu scăpați, și aceasta vă condamnă prin gura tuturor, a amicilor politici chiar. Nici amicii politici nu negă ce sunteți; dar, urmând regula lui Horațiu: *video meliora proboque, deteriora sequor,* ei vă condamnă moralmente, dar, legați prin interese, vă urmează. Judecata morală se impune oricărui om normal și sofismele cele mai subțiri ale naturilor perverse vor îndupleca instinctele rele ale celor slabi, dar nu le vor convinge conștiința!

❦

[25 octombrie 1880]

Ne-am găsit beleaua cu nemții. Cine cunoaște repertoriul lui Alecsandri își va fi aducând aminte de farsa *Iorgu de la Sadagura,* în care e un prestidigitator și panglicar neamț care răspunde la numele hazliu de *Cocus Mocus Imperator.* Acesta mănâncă foc, bea smoală, scoate panglici din

gură, se dă de-a tumba, dar politică, propriu vorbind, nu face încă. E neplăcut când diferitele meșteșuguri ale lui Cocus Mocus se traduc în ziaristică, când o gazetă mănâncă foc, bea smoală, scoate panglici și umblă pe frânghie.

Această impresie însă ne-o face „Bukarester Tagblatt“, ziar întemeiat de oameni pripășiți de ieri de-alaltăieri de peste graniță cari au rara lipsă de modestie nu numai de-a judeca după propria d-lor înțelepciune o țară pe care o cunosc aproape numai de nume și a căror cunoștințe asupra noastră și le datoresc cel mult cafenelelor din București, ci încă de-a ne povățui cum trebuie să ne purtăm ca să plăcem stăpânilor ei.

Această foaie era la început binișor scrisă; atitudinea ei era modestă, judecata nepreocupată încă. Dar ieftinătatea vinului din Țara Românească a avut un efect de-a dreptul dezastros asupra inteligenților conducătoare, încât cu părere de rău constatăm că nu numai se-ncumetă a discuta zilnic cu toată presa din țară lucruri pe cari nu le pricep, dar a mai contractat strania apucătură de-a falsifica cuvintele ziarelor românești, de-a le atribui vorbe pe cari acestea nu le-au zis, de-a falsifica astfel opiniile noastre și a da aceste travestii ca oglindă a opiniilor ce agitează țara.

Într-unul din numerele noastre am spus despre d. Gladstone că, după opinia unui român care-a avut onoarea de-a fi primit de primul-ministru a Angliei, acesta e idealul unui șef de partid. Am evitat a spune că d. Gladstone ar fi idealul unui om de stat, pentru că nu este. Un om de stat, precum și o politică de stat stau pururea deasupra partidelor, încât idealul unui om de partid e opus aceluia a unui om de stat. Astfel vedem pe principele Bismarck uzând pe rând de toate partidele din Germania pentru realizarea marilor sale idei, punându-le pe rând în serviciul său, după cum ideile lor se potrivesc cu faza momentană în care intrase realizarea ideilor sale.

Același efect îl face asupra istoricului figura lui Thiers. Dar lui Cocus Mocus îi convine ca noi să fi susținut că d. Gladstone e idealul unui om de stat, pentru a deduce de acolo că aprobăm programul politicei sale balcanice. Deci ne atribuie opinii pe cari nu le avem, vorbe pe cari nu le-am rostit.

Cu ocazia călătoriei M. Sale la Iași, Cocus Mocus află ocazie de-a-și revărsa veninul asupra partidelor din Iași și a le descrie ca interesate, îmblând după funcții, ca cuib al simpatiilor rusești și câte alte grațiozități pe cari Cocus Mocus le scoate ca o lungă panglică din gură.

Toată lumea — „Monitorul oficial“ în frunte — știe că M.M.L.L. au fost splendid primite la Iași, că toate partidele au participat în mod egal la această primire. Ea a fost o demonstrație făcută anume pentru a risipi prevențiunile pe cari roșii au știut să le inspire M. Sale contra capitalei a doua a țării. Era vorba de-a dovedi că nu persoana M. Sale a fost vrodată o cauză de nemulțumire pentru Moldova, ci partidul roșu, care nu există în acea țară. Moldova se resimte de dominațiunea uliței Bucureștilor ca de o dominațiune străină într-o țară întreagă cum în Moldova nu există decât 2—3 oameni cari se mărturisesc partizani ai asociației Rosetti-Brătianu și, cu toate acestea, țara aceasta întreagă să fie la dispoziția democrației ploieștene? Aceasta e o nedreptate.

Dacă se găsește în București vreun necăpătuit, vreun stâlp de cafenele, ori în Dobrogea, ori în Moldova, e espeduit ca să civilizeze.

E cu toate acestea incontestabil că în acea parte a României caracterele sunt mult mai sincere, mințile mai oneste decât în tagma demagogiei de uliți pe care o produc Ploieștii. În mijlocul unui popor c-un proverbial bun-simț s-a numit anul acesta de ex. un judecător care pertractează câte 300 de procese pe zi. La Iași e Golia pentru asemenea oameni, nu funcțiile publice.

Asemenea purtare nerespectuoasă față cu o jumătate a României, această căpătuire a breslei roșie prin funcțiile statului din Moldova cată neapărat să nemulțumească o țară care nu vrea să auză vorbindu-i-se de oamenii cari au conspirat la Paris împreună cu comunarzii și cari tratează Moldova ca pe o Irlandă.

Dar lui Cocus Mocus îi place ca neapărat boieri sărăciți să fie cauza nemulțumirilor din Moldova, deși se știe în genere că tocmai acolo aproape fiece proprietar își exploatează cu munca sa proprie moșia și că averile proprietății rurale sunt, de regulă, mai însemnate decât în Țara Românească.

Săraci sunt țăranii în Moldova de nord, pe calea mare a evreimei, pe colțul dintre Galiția și Rusia. Ca stoluri de lăcuste vechiul venin social al desființatei Polonii trece din Rusia în Galiția, din Galiția în Rusia, dar în cale multe, foarte multe, se așează pe pământul Moldovei. Element nemuncitor și de-o barbară cupiditate, trăind din traficul băuturilor spirtoase și al alimentelor, ei ar fi un flagel pentru orice țară din lume care ar avea lipsa de putere de a-i îngădui.

Dar toate acestea Cocus Mocus nu le știe. Confundă proprietate mare cu proprietate mică, Țară de Sus cu Țară de Jos, ba vorbește chiar de tendențe antiunioniste și de alte închipuiri a doua zi după ce primarul Iașilor

împreună cu toată opoziția constituțională a făcut o atât de cordială primire M.M.L.Lor.

❦

[26 octombrie 1880]

Nu încurajăm fantaziile politice de cari, din nenorocire, suferă atât de mult generația dominantă din România și pe cari poporul nostru, liniștit și cu mult bun-simț, nu le împărtășește. De regulă mișcările politice din țările dunărene se compun, precum am spus-o adeseori, din două elemente deosebite, din masa nemulțumirilor dinlăuntru, cari există latente în orice țară din lume, cari sunt însă la noi de o vehemență extraordinară fiindcă pentru o mulțime de lume patriotică parvenirea la putere e o cestiune de îmbogățire și de bun trai, pentru unii o chestiune de existență zilnică chiar; dar al doilea element, cel hotărâtor periculos, e drojdia politicei străine, care face să fermenteze masa nemulțumirilor dinlăuntru.

Idealul nostru ar fi ca guvernul din țară să se urce și să cază prin opinia publică din țară, fără amestecul acelui element de fermentație străină. De aceea, oricât de rea ar fi politica exterioară a unui guvern, ne-am impus în privire-i o rezervă prudentă și n-am combătut decât temperamentul cu care a fost condusă; pentru politica interioară critica era cu atât mai ușoară cu cât reformele pripite pe toate terenurile a trebuit să creeze o atmosferă coruptă și o organizație nespus de scumpă pentru viața simplă și ieftină a unui popor agricol. Superioritatea vechii organizații istorice asupra celei nouă era ieftinătatea ei. Dovadă că această superioritate era reală e sporirea continuă și repede a populației sub domniile anterioare Unirii, era înavuțirea continuă a elementului românesc din orașe, înmulțirea regulată, însă nu prea repede, a clasei culte de mijloc; pe când, în urma reformelor pripite, populația scade, elementul românesc din orașe dă îndărăt, învins de imigrațiunea străină, iar clasa cultă de mijloc, mult mai numeroasă, a devenit un adevărat proletariat de postulanți, care primejduiește și stabilitatea guvernelor și existența țării.

În acest proletariat, din nenorocire, guvernele străine cari au interese în Orient vor găsi totdeuna un manipul gata a se pune la dispoziția lor. Noi nu acuzăm acele guverne. Ele se folosesc de cine pot și iau pe cine li se oferă. Pe de altă parte, cu dreaptatea istorică pe care-o aplicăm tuturor, nu vom zice nici măcar că acești proletari sunt de-a dreptul trădători. Le lipsește

însă facultatea de-a distinge între interesele lor și interesele țării, iar masa celor nemulțumiți e totdeuna în pericolul de-a confunda chiar aceste două serii de interese. Nu vom greși însă dacă vom susține că pentru mulți din oamenii politici de acest soi venirea la putere nu e un mijloc pentru realizarea unui scop, a unui program, ci scopul însuși, urmărit cu orice mijloace, cu cele mai rele chiar. Cei cari privesc venirea la putere numai ca pe un mijloc pentru realizarea ideilor lor politice sunt adeseori amăgiți de către tagma celor abili.

Aceste reflecții nu ni le inspiră numai schimbările de ministeriu de la noi, ci și acele din țările balcanice. Precum știm ministeriul din Serbia a căzut în urma neînțelegerilor cu Austria, dar nu ne îndoim că și cel grecesc va fi căzut asemenea în urma unor influențe oculte.

Dar tagma patrioților reversibili are o îndoită misiune de îndeplinit în politica ei. Cea dentâi e venirea cu orice preț la putere, a doua mănținerea cu orice preț.

Din aceste două laturi ale activității patriotice cea de-a doua e, dacă se poate, mai periculoasă încă decât cea dentâi. Nu e nici un mijloc îndestul de rău care să nu se-ntrebuințeze pentru mănținerea în permanență a unui guvern rău. Jucăria vecinică cu personalități parlamentare, schimbarea lor caleidoscopică la diferitele resorturi ale administrației publice, care umblă astfel în știrea lui Dumnezeu, e încă răul cel mai mic. Răul cel mare e că aceste personalități vin și se retrag fără nici o cauză parlamentară, ca niște unelte ale caprițiilor șefului. Mai periculoasă e schimbarea întregului program cu care guvernul venise la putere. În locul economiilor promise ne pomenim c-o urcare cu 34 la sută a bugetului cheltuielilor, cu cheltuieli nesocotite în toate ramurile; în locul unor bugete în adevăr echilibrate, marea făgăduință a patrioților, ne pomenim că sume de milioane, ca cea luată de la Rusia, nu se văd trecute nicăiri între venituri sau cheltuieli; în loc de claritate în gestiune știm că există datorii ascunse, un deficit ascuns, un chaos pospăit cu vorbe și asigurări patriotice. În loc de-a se-npuțina funcțiile, înmulțirea lor, prin luarea în regie a drumurilor de fier și a tutunului, a devenit un sistem de guvernământ.

Din espedient în espedient nu știm zău unde vor ajunge patrioții pentru a se mai ținea la putere. Marele expedient vor fi poate din nou aventurile.

Și la 1868 faimoasa concesie Strousberg și o nemaipomenită dezordine în finanțe mâna pe cabinetul Brătianu la căutarea marelui espedient care să arunce praf în ochii lumii.

„Deutsche Rundschau“ publică un memoriu secret al guvernului rusesc din 15 ianuarie 1869, căruia se-nțelege că nu trebuie să-i uităm originea, de vreme ce pe atunci marele expedient al d-lui Brătianu consista în a pune în mișcare cestiunea orientală.

Asupra politicei contelui Beust în România memoriul se esprimă astfel:

În primele paisprezece zile ale lui noiemvrie (1868) cabinetul din Viena își alesese România drept arenă a politicei sale iritate și iritatorii. Precum se constată deja în memoriul de la 10 noiemvrie, contele Beust a istovit toate încercările de-a dezvălui înaintea cabinetelor occidentale pretinsele agitații ale Prusiei și ale Rusiei în Moldo-Valahia. Într-un discurs ținut înaintea comisiei militare a Reichstagului cancelariul c.r. a încercat a dovedi necesitatea de-a se ridica efectivul armatei austriace la 800.000 de oameni și a motivat urcarea cu pericolul „arsenalului român“; o colecție ulterioară de documente oficiale cuprindea cele mai grele învinovățiri contra ministrului Brătianu. Aceste agitații, întărite prin continua lucrare a opiniei publice, nu rămaseră fără efect. În Paris ca și în Londra, dar mai cu seamă în Constantinopol oamenii începură să se neliniștească și să vorbească de necesitatea unei represiuni în România. Cabinetul din Berlin știu să întâmpine cu abilitate intriga aceasta sfătuindu-l pe principele Carol să concedieze ministeriul Brătianu și să-și îndoiască moderația și conciliațiunea față cu Poarta.

Asupra marelui expedient plănuit pentru a acoperi ruina financiară, cabinetul Brătianu a căzut atunci. Vremile de astăzi par însă mai proprii pentru încurajarea marilor espediente patriotice și nu știm dacă mai există vreun cabinet care să sfătuiască moderația și conciliațiunea. Țara, dacă ar avea libertatea de-a se exprima, ar fi concediat de mult pe d-l Brătianu. Dar țara e legată prin miile și zecile de mii de funcții nouă, cari au prefăcut poporul românesc într-un popor de slujbași, și expedientele celelalte s-au înfundat atât de rău, încât ne temem de cel mare.

❦

[28 octombrie 1880]

Vineri a fost acea ședință a delegațiunii austriace în Pesta despre care agenția Havas ne-a dat un rezumat. Discutându-se bugetul Ministerului de Externe, d. baron Hubner a rostit un discurs foarte călduros, în care și-a

exprimat dorința de-a se amâna cestiunea orientală și de-a reînființa alianța celor trei împărați.

Baronul Hubner a început prin a constata că punctele negre câte se iviseră pe orizonul politic s-au îngroșat în mase de nouri și că, în asemenea momente, omul politic cată să-și spună sincer opiniile, chiar cu pericolul de-a fi suspectat, precum a fost răposatul Thiers. Deși *Cartea Roșie* aduce foarte puțină lumină în cestiunile pendinte, el nu face ministrului nici o imputare, de vreme ce numai acesta e competent și în stare de-a ști ce se poate publica și ce nu. Baronul nu contestă vitalitatea Turciei. Pe cât timp turcul nu va înceta de-a zice: „Allah e mare și Mahomet e profetul său!“ pe atât timp Turcia va exista și, drept dovadă, există încă. Există o cestiune orientală numai dacă puterile europene vor ca ea să existe; de nu, nu. El ar dori ca puterile să n-o voiască aceasta. Războiul anonim care se poartă în Turcia e o sabie cu două ascuțișuri și cel dentâi pas pentru întoarcerea la dreptul celui mai tare. De aceea baronul Hubner ar voi ca monarhia să se-ntoarcă la vechile tradiții austriace de drept și să urmărească stricta executare a Tractatului de la Berlin, pentru a se amâna cestiunea orientală. Pericolul nu este numai despre răsărit, ci totodată și despre apus: acest pericol e victoria republicei revoluționare în Franța. Singura cale pentru a-l înlătura pe acesta este Sfânta Alianță. E drept că de câte ori se vorbește despre una ca aceasta cei cari se tem de gogorița unei închipuite reacții vor esclama că acea alianță însemna aservirea popoarelor. Cu toate acestea Sfânta Alianță nu era nimic decât o înțelegere între Austria, Prusia și Rusia pentru a opri mișcarea revoluționară și importarea unor idei oarecari. Încolo nici unul din aliați nu avea dreptul de-a se amesteca în afacerile dinlăuntru ale celuilalt sau a opri dezvoltarea liberală a instituțiilor în țara celuilalt. Alegerile ultime din Anglia și venirea d-lui Gladstone la putere a neliniștit pe toată lumea; în Italia, pe de altă parte, deși guvernul voiește mănținerea păcii, există un partid republican care dorește lărgirea teritoriului în socoteala Austriei și care, ajutat de influențe străine, ar putea să intre în acțiune. Guvernul italienesc nu are destulă putere pentru a face o politică de sine stătătoare. Lupta pe care Franța ar declara-o Germaniei ar fi o luptă a revoluției în contra tuturor monarhiilor din Europa. De-aceea puterile cată să se-nvoiască de-a amâna cestiunea orientală și de-a se pregăti în contra inamicului comun. O strânsă unire între Austro-Ungaria și Germania e cea mai de căpetenie garanție pentru mănținerea păcii. Baronul Hübner crede că toate puterile ar fi gata să conlucreze la amânarea cestiunii orientale, chiar

Anglia și Rusia. Oratorul a mai vorbit de nenorocirile lui Napoleon III, care, pacinic fiind de felul său și având idealul de-a îmbunătăți starea lucrătorilor și a usca mlaștinile, a fost silit, prin încercări de asasinate, să meargă din război în război. Inamicul comun e republica revoluționară, din Franța, precum va deveni sub al patrulea prezident al ei și aceasta amenință a încălca chiar Rusia pân-în Ural.

Aceste idei ale baronului Hübner, spuse într-un discurs preparat de mai nainte, deci bine cumpănite între ele, a întâmpinat dezaprobarea oratorilor din delegațiune. D. Demel a respins ideea unei alianțe cu Rusia și a cerut să i se facă cunoscute țintele politicei austriace în Orient.

Cavalerul Grocholski, deputat din Galiția și polon, deși conservator ca și baronul Hubner, a reamintit că Galiția s-a exprimat în mai multe rânduri contra unei înțelegeri cu Rusia, un stat nu conservator, ci, din contra, revoluționar, care pretutindenea seamănă în cale-i revolta.

Răspunsul d-lui de Haymerle la discursurile membrilor din delegațiune, deși improvizat, merita luarea noastră aminte, pentru că în el se definesc raporturile actuale dintre România și Austro-Ungaria.

D. de Haymerle spune că guvernul se va sili de-a evita orice complicațiune în cestiunea orientală, dar *mijlocul recomandat de baronul Hübner nu i se pare cel adevărat.* Tocmai împărțirea Europei în două tabere i se pare a ascunde mai mult pericol decât situația actuală. O amânare a cestiunii orientale nu este însă esclusiv în puterea guvernului. D. de Haymerle asigură că cestiunea Dulciniului se va regula în curând și că tendențele Greciei au simpatiile sale, însă linia de delimitare hotărâtă de Congres nu este o linie impusă, nici a luat cineva asupră-și obligațiunea de-a executa cesiunea ei. La întrebările asupra țintelor politicei austriace în Orient d. de Haymerle spune că nu e în interesul statului de-a expune pe față acea sferă de interese care o atinge mai de aproape pe Austro-Ungaria. La sfaturile de-a se arăta amicabil față cu albanejii răspunde că le va fi amic până când ei vor căuta a rămânea amici Austriei și numai în caz contrariu îi va face să simtă greutatea puterii austriace.

> *Cum se ține prietenie bună dovedesc raporturile noastre cu România. A rezolva cestiunea dunăreană la Porțile de Fier, iată scopul ce ni l-am propus pentru ca Dunărea să îndeplinească acea priincioasă menire pe care o îndeplinește Rinul. Acest obiect se tratează în momentul de față și ne silim a-i da soluțiunea cea mai bună pe cît stă în puterea noastră. În dealtmintrelea e bine să nu avem așteptări prea mari.*

Guvernul poate deschide acest drum pe apă, dar dacă el se va și întrebuința nu se poate spune de pe-acuma.

În același moment în care în delegațiunea austriacă se vorbește despre temporizarea complicațiunilor orientale „Standard“ află că un consiliu de război ținut la Atena a hotărât a dirige spre Tesalia 14.000 de oameni, spre Epir 36.000 și de-a organiza rezerve de 20.000. D. de Radowitz, ce fusese destinat să fie ambasador la Constantinopol, dar era oprit în Paris prin o misiune confidențială, se duce totuși la Atena, la postul său, pentru a împăca lucrurile, pentru a le priveghea poate.

În același timp însă ministerul încă pacific din Franța, Ferry-Barthélémy de Saint Hilaire, e minat de către influența acelui om pe care d. de Hübner îl înseamnă ca temutul al patrulea prezident al republicei revoluționare, de către d. Gambetta.

Toate acestea ne aduc aminte acele ciudate prevederi ale principelui Metternich, care acum cinzeci de ani încă spusese foarte clar că alături și dedesuptul luptelor politice ale Europei oficiale, împărțite în state, se văd începuturile unei mișcări sociale care va îngropa în valurile ei formațiunile actuale. Baronul Hübner e un ecou depărtat al ideilor lui Metternich și necesitatea în care s-a văzut de a declara anume că nu exprimă nici ideile guvernului, nici ale unui partid, ci ale sale proprii, e o dovadă mai mult că aspra necesitate plutește asupra tuturor și determină voința colectivităților, pe când gândiri individuale, chiar adevărate fiind, sunt ca spuma aruncată pe valurile realității, fără putere de-a-i schimba mersul.

❦

[29 octombrie 1880]

Invențiunea tiparului are și ea neajunsurile ei, ca toate în lume, dar are și foloase. Un neajuns e că, după ce vreun creștin, prin sute de coli tipărite, a dovedit că nu știe nimic, începe a trece de mare scriitor, ba e în primejdia de-a fi ales membru al Academiei; unul din foloase este că se fixează enunciațiunile oamenilor, că tiparul e toiagul memoriei omenirii, mai ales a memoriei celei morale, care e foarte slabă. Dacă nu s-ar fi tipărit în „Românul“ că răscumpărarea e „cea mai populară“ cestiune în România, declarația d-lui Brătianu, făcută în Senat, că cestiunea e „impusă din Berlin“ nu devenea atât de caracteristică; dacă nu s-ar fi tipărit că *„cuțitul s-a înfipt*

pîn-în mâner în pîntecele României“, n-am ști cum să esplicăm graba ce-au avut-o patrioții de-a supune sancțiunii domnești acel cuțit care avea să fie înfipt până-n mâner în măruntaiele patriei. E și tiparul bun la ceva.

Vinerea trecută d. baron de Haymerle a crezut a putea spune în delegațiunea austriacă cam următorul lucru: „Dacă voiți să știți ce-i prieteșug, să vă spun eu ce e. Sunt raporturile noastre cu România. Nu vă puteți închipui ce bine stăm cu guvernul din București“.

D. baron de Haymerle știe-n orice caz ce zice. Știe că dorința roșiilor de-a se menținea la cârmă e cea mai mare garanție a prieteșugului lor pentru oricine din lume. Însă și noi avem cuvânt, dacă luăm colecția „Românului“ de acum cinci ani, de pe când patrioții erau în opoziție, și revărsăm oarecare lumină asupra naturii prieteșugului pe care-l aveau ei pe atunci pentru monarhia învecinată.

Iată de ex. ce ne spunea foaia d-lor C.A. Rosetti și Costinescu la 5 octomvrie 1874:

> Tocmai politica de interese, tocmai politica curat și esclusiv românească ne oprește a considera pe Austro-Ungaria altfel decît ca pe *inamica noastră naturală pe tărîmul național și economic.* Faptul istoric constant al *intențiunilor* sale *răpitoare* asupră-ne, Banatul Craiovei luat de dînsa la 1718 și ținut pînă la 1835, Bucovina răpită, românii de peste Carpați nedreptățiți în modul cel mai inic, totdeuna amăgiți și trădați, în dispreţul admirabilului lor devotament, opunerea sa înverșunată, din 1856 și pînă astăzi la toate pasurile de constituire și întărire ale românilor, acțiunea sa economică, Prutul luat, Dunărea ocupată, Carpații apucați, strîngîndu-ne astfel de jur împrejur *cu gheara sa lacomă de pradă,* toate acestea nu ne dau oare dreptul a arăta puterea care ne-a tot luat, ne tot ia mereu, fără să ne fi dat niciodată nimic, absolut nimic? N-avem oare dreptul să zicem că numai politica românească, politica de interese ne oprește de-a considera Austria altfel decît ca *inamica noastră naturală* și să cerem să se mănție o luptă pacinică, dar necurmată, contra încălcărilor sale, cari astăzi ca o undă perfidă alunecă încetișor spre-a ne îneca mai sigur?

Dar de ce să nu fim darnici cu probele de călduros prieteșug pe cari roșii în opoziție le dădeau monarhiei habsburgice?

Iată ce mai scrie aceeași foaie, după un an de exemplu, la 28 iulie 1875.

> Iubirea Austriei pentru români este de secoli înscrisă pe mii de *spînzurători, pe zidurile a mii de temnițe, pe mii de morminte, pe sute de acte de trădări și de ucideri,* pe *tot* tărîmul Bucovinei și pe toate părțile otarelor dintre dînsa și noi, necontenit cotropite.

> În zilele noastre, buna, nobila și generoasa noastră vecină ne-a dovedit amicia ei în timpul ocupațiunii, cînd provoca pe sub mînă pe săteni la răscoală, cînd ne făcea propaganda de a ne contopi în Imperiu…
>
> Această mare amicie ne-o arătă acum, cînd s-adresă de-a dreptul către Poartă în privința Porților de Fier, cînd ne răpi linia strategică și economică a Predealului, cerînd încă s-o facă cu propriele ei cheltuieli, și în urmă cînd făcu convențiunea comercială, prin care ia tot și nu ne dă nimic în schimb decît note oficiale prin care susține și afirmă că sîntem într-adevăr de drept vasali ai Turciei, parte integrantă a Imperiului otoman etc.
>
> D. baron însă (d. Boerescu), ministru al afacerilor străine, tot nu găsește că sînt de ajuns aceste dovezi de bună, frățească și dezinteresată amicie.

E bun tiparul la ceva.

Rugăm pe ziarul oficios german din București să traducă pasajele de mai sus în nemțește spre edificarea sferelor oficioase din Viena. Ba le-ar putea pune și un *motto:*

„Nimic în lume nu e mai frumos decât un temeinic și sincer prieteșug“.

❦

[30 octombrie 1880]

Nu-i scapă nimănui din vedere că ziaristica oficioasă e apucată de frigurile reformelor dinlăuntru; „Românul“, promițând decentralizare, dă totodată sfaturi ieftine consiliilor județene, ca să facă și să dreagă așa și pe dincolo ca țara să meargă bine. „Presa“ publică studii în formă de scrisori despre toate ramurile de administrație, despre câte-n cer și pe pământ, precum teologie și agricultură, procedură civilă și școli, organizare bisericească și ateliere de industrie și multe altele. Se-nțelege că toate materiile acestea sunt tratate c-o egală adâncime și cunoștință de cauză. Parcă li se bat calici-n gură, zice o vorbă veche.

Discuția aceasta sterilă, superficială, fără plan și unitate de vederi, acest diletantism care judecă cu o rară suficiență și infatuitate toate cestiunile posibile și imposibile, *ex abrupto,* fără baza largă a esperienței din propriul nostru trecut și din viața altor state, e pusă în mișcare de un resort ocult pe care ne vom încerca a-l descoperi.

Ziarele opoziției iau peștele acesta în mână, se uită la el și-l rearuncă râzând în apele vremii.

„Mă crezi pește“ zise o ființă purtătoare de solzi către regele Satyawrata care, scăldându-se, o prinsese cu mâna în râul Kritamala. „Adevăr grăiesc ție, eu sunt Vișnu și nici oceanul nu e-ndestul de mare ca să mă încapă“.

„Mă crezi veleitate de reformă?“ Poate să-ntrebe presa oficioasă. „Adevăr grăiesc vouă, eu sunt praful ce s-aruncă în ochii lumii pentru a acoperi începutul sfârșitului, mizeria financiară și noul împrumut“.

Într-adevăr, citind cineva gazetele oficioase, nu se poate mira îndestul de focul ce le-a apucat, de dorul de țară care le mănâncă, încât în vis și aievea nu văd decât reforme și iarăși reforme. Astfel cel ce-a dat foc unei case aleargă el cel dentâi cu donița de apă să stingă, prefăcându-se că nu știe de unde și cum a venit nenorocirea.

Iată dar resortul care le face pe foile guvernamentale să dea sfaturi și să facă planuri mari de viitor. E siguranța că espedientele s-au înfundat, e grija că ziua de mâine va descoperi un chaos în finanțe, e încercarea de-a lua ochii lumii cu fel de fel de comedii pe pereți, spre a cere pentru realizarea lor vrun nou împrumut de vro sută cincizeci de milioane poate. Zicem „poate“ nu pentru că patrioții n-ar voi din toată inima să ceară de la Camere

și două sute de milioane, dar pentru că atunci cade masca de pe guvernul care n-a contractat (decât într-ascuns) nouă împrumuturi, care n-a pus (decât pieziș) dări nouă. Să nu fie acesta resortul care agitează în mod febril inteligențele patriotice?

Știm de la deputați, de la membri în comisia bugetară, de la oameni de-ai partidului că nimeni nu are o idee clară despre starea visteriei. E o dezordine, e un chaos în gestiunea financiară pe care Ercul, curățitorul grajdurilor regelui Augias, n-ar fi în stare să le limpezească. Lipsele momentane ale tezaurului se îndestulează cu cârpeli momentane, dar din cârpeală în cârpeală lucrul a ajuns mai mult ață decât față, încât trebuie, de pe-o zi pe alta, să se descopere. Ce le rămâne dar patrioților pentru a scuza o nouă cerere de împrumut? Reforme, reforme pe toate terenurile, adică vorba vine. Nu se va face nici o reformă, dar se vor deturna banii de la destinația lor, pentru a plăti datorii vechi, precum s-au făcut și cu alte fonduri.

De unde însă bani? Asta-i asta. Dar poate vom descoperi izvorul prin analogie istorică.

Răspunsul să ni-l dea onor. mandarin Ma-twan-lin, vestit economist al Chinei. În anul 1000 înainte de nașterea lui Hristos, sub dinastia Tseu, a început a se bate monetele chinezești numite Tsien, dintr-un aliaj de metale nenobile, c-o gaură în patru colțuri la mijloc fiecare, pentru a se putea înșira capitalul pe ață, monetă care circulează până azi de trei mii de ani.

Sunt însă o mie de ani și mai bine de când China a trecut și prin faza hârtiei monetă. Într-adevăr, la a. 800 după nașterea lui Hristos, adecă acum o mie de ani, se făcuse obicei în China ca cine mergea la drum să-și depună tot ce avea în bani sau alte valori la o bancă, care elibera depunătorului certificate de ale statului pe cari acesta le putea cheltui drept bani. „Bani zburători“ se numeau aceste adeverințe de depunere. La a. 1200 după Hristos, sub dinastia Sung, emite statu la început bani de hârtie, deocamdată improprii. Acești bani erau un fel de mandate — Tsgin-ti — ai căror purtători aveau drept la diferite mărfuri, precum ceai, sare, alumin ș.a., mandate eliberate pe numele purtătorului, însă cari se putea transmite asupra unui al treilea. Dar guvernul, văzând lesniciunea cu care publicul primea asemenea bani, se folosi de starea aceasta de lucruri și, în contra oricărei reguli de economie politică, începu să emită mase atât de mari de asemenea mandate fără nici o fondațiune, încât pieri cu totul încrederea în banii cei noi și o deplină ruină financiară cuprinse toată țara. Catastrofa

veni, statul dete un faliment însoțit de sărăcirea, nevoia și mizeria țării întregi; ba chiar dinastia Sung căzu.

S-au mai făcut conversiuni în urmă, unele mai rele decât altele, dar destul că de atunci încoace Imperiul mijlocului a renunțat pe de-a pururea de la expedientul banilor de hârtie și a revenit la înșirarea pe ață a capitalului.

Tout comme chez nous!

Văzându-se încrederea ce-au inspirat-o bilele ipotecare se va da vânt biletelor de bancă în cantități din ce în ce crescânde, în proporție cu trebuințele infinite ale patrioților și respectivul Ma-twan-lin al României va avea să înregistreze o mare catastrofă.

❦

BALANȚA COMERCIALĂ

[31 octombrie 1880]

Cititorul va fi ținând minte discuția vie dintre noi și foile guvernamentale, privitoare la balanța comercială a țării. E dovedit cu cifre că, de la venirea roșiilor la putere, balanța comercială e defavorabilă. Constatând acest fapt, n-am făcut decât să repetăm opinia, esprimată de „Românul“ însuși, că „țara merge spre sleire“. Liber-schimbiștii de la „Presa“, cari, întemeiați pe praful așezat pe cartea lui Adam Smith se cred dispensați de-a gândi singuri ceva, au încălecat numaidecât, declarându-ne cu o nespusă suficiență că balanța comercială nu atârnă de guverne, pentru că nu acestea stabilesc prețurile grânelor sau proporția în care le schimbăm pe mărfuri străine, dându-ne oarecum a înțelege că suntem agiamii întru ale economiei politice și nu ni se cade să stăm de vorbă cu oameni speciali.

Pentru noi era ceva învederat că, dacă un individ ce consumă mai mult decât produce se ruinează, o colectivitate politică de indivizi cată să se ruineze asemenea, făcând același lucru. Cauzele acestei ruine sunt în prima linie cheltuielele improductive ale statului. Armată, diurne și lefuri disproporționate cu munca și înțelegerea oamenilor întrebuințați, crearea unei clase de proletari ai condeiului cari direct sau indirect trăiesc din buget și o sumă de felurite cheltuieli aduc o disproporție din ce în ce mai mare între ceea ce poporul produce și ceea ce plebea patrioților consumă. Nu trebuie să uităm că nu numai discursurile lungi și insipide din Adunări, dar

până și tăcerea patrioților ține parale, deci muncă. E destul ca un patriot să iscălească o condică de prezență și apoi să meargă la preumblare pentru a lua diurnă, e destul să ridice mâna spre a vota o pensie reversibilă ca s-o ia asemenea. S-ar cere într-adevăr ca onor. patrioți să-și exercite controlul asupra guvernului, să nu-l lase a urca cheltuielele statului în patru ani cu 34%, să nu voteze răscumpărări, să nu dea zeci de mii de galbeni pensii la negustori de vorbe, să studieze legile din fir în păr și să le adapteze bine unei țări sărace cum e a noastră. Atunci diurnele s-ar compensa. Dar votând bugetele pe la miezul nopții, ca și când ar fi făcători de rele, votând legile cele mai păgubitoare peste cap, se-nțelege că diferitele soiuri de diurne nu sunt decât recompensa dată lenii și inepției și trecute la pagubă sub pagube și mai mari, cauzate de legile ce le votează. Iată dar de ce balanța comercială cată să fie defavorabilă. Sub domnia roșie iese, din pământ din iarbă verde, o foarte numeroasă clasă de paraziți improductivi cu trebuințe enorme, cari toate se satisfac direct sau indirect din punga contribuabilului ori din altă avere a statului.

Toate socotințele acestea ni le-am făcut noi înșine, văzând și pipăind lucrurile, nu răzimându-ne numaidecât pe vrun scriitor străin care-a gândit în altă țară, în alt timp și asupra altor împrejurări.

Astăzi găsim însă în ziarul „Post“, precum se știe organ al politicei principelui de Bismarck, un articol pe care-l reproducem pre cât se potrivește cu împrejurările noastre.

> *Doctrina liberului-schimb, ce se bucura de atâta vază odinioară, a aruncat multe lucruri între basmele învinse ale unei politici economice răsuflate; între acestea era și însemnătatea balanței comerciale internaționale pentru viața economică a unui stat. Urmând pe Adam Smith, școala economistă din Anglia și credincioșii ei ucenici din Germania au crezut a putea susține despre balanța comercială că este o eroare definitiv invalidată a școalei mercantile sau, precum se esprimă un autor englez, o „exploded fallacy“. Dar precum multe lucruri declarate moarte de către teoria liberului schimb și-au dovedit mai pe urmă vitalitatea și dreptul la existență, tot astfel noua direcție critică a economiei politice i-a recunoscut balanței comerciale marea însemnătate ce are pentru viața economică a unei nații și a supus-o studiului cuvenit. Viața reală și necesitățile practice ale unui stat individual sunt mai puternice și mai durabile decât teoriile cu viață scurtă ale unei epoce care crede a putea șterge, prin abstracțiuni cosmopolite, deosebirea de interese dintre diferitele state și rivalitatea sănătoasă și națională dintre ele.*
>
> *Teoria economică a liberului-schimb spune, precum se știe, că balanța comercială, adică proporția dintre esportul și importul unei țări, e ceva ce nici merită a fi relevat, ceva ce n-are nevoie de-a fi observat și îngrijit de către economia politică*

a statului, pentru cauza că un escedent al importului asupra exportului trebuie în scurt timp să se echilibreze de la sine. Această doctrină e una din acele idei pe jumătate adevărate pentru că n-a fost gândită pân-în capăt. Se-nțelege că escedentul importului asupra esportului trebuie să se echilibreze — dar cum? și cu ce mijloace?

Abstracție făcând de la o balanță nefavorabilă, cauzată prin împrejurări escepționale, precum o rea recoltă, care se poate întâmpla în orice stat și care într-adevăr se echilibrează în curând prin urcarea esportului, vom considera numai cazurile acelea în cari esportul rămâne în mod permanent îndărătul importului, an cu an. Aci vom descoperi că echilibrarea balanței comerciale nu se face prin schimb de valori reale, ci numai prin contractarea de datorii. Plusul importului se acopere prin esportarea de efecte de-ale statului, de obligațiuni, de acții etc. Producțiunea unor asemenea înscrisuri de datorie e în realitate mijlocul prin care economia unui popor, strivită de-o puternică concurență străină, e pusă în starea de-a consuma ani întregi mai mult decât produce și de-a se bucura, după teoria liberului-schimb, de foloasele ieftinătății piețelor străine atât de mult, până ce, prin această lăudată ieftinătate, ajunge la faliment.

Dar, vor întâmpina liber-schimbiștii, esportul de efecte de-ale statului, de obligațiuni etc. nu poate ținea în infinit; există o limită a creditului economiei oricărui popor față cu străinătatea la care ajungând străinătatea nu mai face credit țării îndatorate sau i-l face cu condiții din ce în ce mai grele. Dar până s-ajungă o țară de-a-și slei cu totul creditul în străinătate, până ce cursul efectelor și acțiilor ei s-ajungă a scădea atât încât să nu se mai poată impune piețelor saturate decât cu mari pierderi, până atunci esperiența ne învață că e prea cu putință ca o țară să cumpere ani îndelungați mai mult din străinătate decum îi vinde și că nu poate echilibra balanța nefavorabilă decât prin datorii din ce în ce mai mari.

O balanță continuu nefavorabilă are însemnătate mai cu seamă pentru țările acelea cari, din alte cauze, necomerciale, sunt deja îndatorate față cu străinătatea. Astfel de ex. un stat, care va voi să aibă o influență politică ce stă în disproporție cu puterea lui face cheltuieli mai mari decât poate suporta producțiunea anuală indigenă, deci acopere plusul consumat pentru scopuri politice cu datorii contractate în străinătate.

Dacă un asemenea stat va avea pe lângă greutățile financiare și o balanță comercială continuu nefavorabilă, poate fi sigur că, pe calea aceasta de retrogradare economică, va ajunge la faliment.

Ciudat e că Adam Smith, care a căutat să răstoarne teoria balanței comerciale, găsește totuși că balanța între consumațiunea și producțiunea unui popor e foarte importantă pentru economia lui. Nu vedea că aceasta nu era decât tot vechea teorie a balanței comerciale sub o formă nouă. Ucenicii săi ulteriori și cei cari l-au anostit n-au știut să prețuiască această învățătură a maestrului. Un popor care, an cu an, importează mai multe mărfuri străine decât e în stare de-a esporta în străinătate din productele muncii sale, va ajunge, durând raportul acesta, ca producțiunea sa să rămâie pururea îndărătul consumațiunii.

Înțelegând bine însemnătatea balanței comerciale pentru comerțul internațional fie convingem că din relațiile de schimb dintre deosebitele state rezultă proporțiile de

puteri economice dintre ele și că, nepunându-se nici o limită jocului acestor puteri, statul economicește mai slab e în pericolul de-a cădea într-o durabilă dependență economică de concurentul său mai puternic.

Teoria balanței comerciale e așadar pe deplin valabilă pentru independența și înflorirea statelor naționale. Ea n-a putut fi slăbită și tăgăduită decât într-o epocă în care conștiința individualității oricărui stat, conștiința că interesele colectivității statului sunt superioare intereselor personale, au fost înlăturată prin abstracțiuni cosmopolite și individualiste.

❦

[1 noiembrie 1880]

Nu-nțelegem la ce servesc dezmințirile oficioase când partizanii guvernului sunt cei cari colportează știrea despre încurânda retragere a d-lui Boerescu din ministerul de fuziune. De pe acuma se indică cuvintele invocate pentru a esplica retragerea marelui om de stat, de acum se fixează nu numai persoana, ci și vederile politice ale succesorului său. Întrebarea e: retrage-se-va d. Boerescu înainte sau după convocarea în sesiune ordinară a Corpurilor legiuitoare?

Termenul legal de convocare fiind peste două săptămâni, nu ne-ndoim că, cu toată mlădioșia majorității, guvernul va propune o seamă de proiecte de legi cari vor da loc la multă, și aprinsă discuție. E chiar practic ca, înaintea furtunei parlamentare încă, să iasă din cabinet un bărbat politic atât de neplăcut majorității ca d. Boerescu.

D. Brătianu va trebui să-și fiarbă partidul prin intimidări, să-i facă conștiința și mai mlădioasă într-o cestiune gravă care va veni înaintea acelor Adunări, cestiunea drumurilor de fier de la București-Cernavodă și de la Craiova spre Bulgaria.

În adevăr lumea la noi s-a săturat de drumuri de fier. Deși nimeni nu contestă necesitatea căilor de comunicație și deși nu voim să prejudecăm practicitatea celor ce se vor propune, totuși e lesne de priceput că asemenea căi nu au o valoare absolută, ci relativă numai.

Dacă facem însă socoteala căilor câte le avem pân-acuma și o facem nu fantastic, ci pe temeiul sănătos al dezvoltării naționale, vedem prea bine că tot producătorul nostru de căpetenie, țăranul, plătește sub formă de contribuție sau de producție de grâu cât nu s-ajunge până la împlinirea

garanției, pentru a crea lesniciunea cu care se fac călătorii de plăcere, apoi lesniciunea importării mărfurilor și industriei străine. Astăzi producătorul nostru muncește, sleind totodată puterea de producție a brazdei sale, plătește dări etc., numai cu scopul de-a ușura introducerea unor fabricate cari, în ultima linie, tot din producțiunea lui se plătesc. Astfel el contribuie zi cu zi la sărăcirea lui proprie, la americanizarea patriei lui. Vedem așadar că drumurile de fier, câte există pân-acuma, nu numai că ne țin foarte scump, dar contribuie prin existența lor la retrogradarea elementului moșnean al țării.

Aceste sunt idei cam medievale asupra valorii progresului modern, dar ele au avantajul de-a fi clare și lesne de înțeles. E sigur că cizma gata ce se-ntroduce la graniță face pe cizmarul nostru să-și arunce calapodu-n foc, că haina gata venită din Apus face să ruginească foarfecele croitorului nostru, că ieftenele țesături ce ne vin de-a gata au făcut să stea locului mii de stative și de războaie din țară. Această încetare a industriei de casă precum și a meseriilor, reducerea românului la rolul de salahor agricol cine-o plătește? Tot românul; în cazul nostru o plătește pentru onoarea de-a fi fost prieten cu cinstitul Stroussberg și cu Ambron, făcătorul de minuni.

Dar ce-i pasă d-lui Brătianu de țăran! D-nia lui știe de la descoperitorul melcilor simpatici că un conte de talia d-sale cată să fie om mare și […]

[Text corupt, probabil prin sărirea la cules a unui segment după «om mare și».]

limbi la cumpăna Europei.

De aceea drumuri de fier în sus, drumuri de fier în jos, drum de fier de la Craiova la Țarigrad. Întrebarea e: Ceda-va partidul? Voi-va să dea concesii nouă de drum de fier societății austriace Staatsbahn, ascunsă după vrun consorțiu francez?

Ilustrul conspirator de la Opera comică își cunoaște îndealtmintrelea partidul. O amenințare numai că se retrage și patrioții devin numaidecât stâlpii edificiului Americei dunărene cu aceeași vigoare cu care se constituie roți la carul statului.

Vorba lui Nae Postuleanu: Un stat cu mii de mii de roți cum să nu meargă bine? Repetăm că în stadiul în care se află cestiunea nu putem s-o prejudecăm. Poate că nouăle drumuri de fier se vor propune a se face în condiții avantagioase pentru stat și dacă ridicăm îndoieli din capul locului este pentru că ne aducem aminte de precedentele create cu Strousberg,

precedente ce ne inspiră și acum teama că nouăle drumuri de fier ar putea să fie construite tot numai în folosul străinătății și după impulsul ei, nu după cerințele reale ale țării.

❦

[2 noiembrie 1880]

D. ministru de finanțe a adresat o circulară către d-nii casieri de județe prin care le spune că mulți contribuabili i s-au plâns de încărcarea peste măsură ce li s-a făcut de către comisiile de recensiment.

> Deși țiu seamă, de simțimentele unora dintre contribuabili — zice circulara — *de-a se sustrage de la sarcina statului*, însă în multe cazuri m-am încredințat că, dacă unii din agenții fiscali au neglijat tare interesele statului, alții, în zelul lor de-a da bune rezultate, au exagerat valoarea veniturilor.

Credem a putea face mica observare d-lui ministru de finanțe că, dacă unui ziar sau unei scrieri de finanțe or de sociologie îi e permis a constata că nu unii dintre contribuabilii, ci oamenii în genere au tendența de-a se sustrage de la sarcinele statului în epoca individualistă în care trăim, un ministru n-o poate spune aceasta inferiorilor săi decât cel mult într-un mod confidențial. O asemenea observație e de prisos, întâi pentru că statul, în marginea mijloacelor de care dispune, poate constata veniturile reale ale oricărui contribuabil, și dacă n-o poate face e vine lui nu a contribuabilului, și al doilea pentru că aruncă asupra celora ce întrețin statul prihana unei rele-credințe preconcepute. Există adevăruri cari nu trebuiesc spuse, pentru că, fără a folosi ceva, constituie un fel de injurie către cetățenii statului, cu atât mai grea cu cât e mai nemeritată. Ni se pare că într-un timp în care risipa banilor publici e la ordinea zilei contribuabilul are o rațiune suficientă dacă nu de-a se sustrage de la sarcinele statului, dar cel puțin de-a privi fără satisfacțiune sporirea dărilor sale. Altul cu totul este sistemul de guvernământ în care omul pune bucuros averea și viața la dispoziția statului decât cel inaugurat de d. Brătianu și de coreligionarii săi politici. Dar observația aceasta a d-lui ministru mai e invalidată și prin ea însăși. Când există agenți fiscali cari, în zelul lor rău înțeles, vor să dea bune rezultate în socoteala contribuabililor, nu se mai poate imputa nimănui sentimentul de a voi să se sustragă de sub acest zel cu totul nepotrivit cu natura impersonală și dreaptă a statului. Căci a fi nedrept pentru bune rezultate sau nedrept

pentru cauze personale e poate diferent pentru cel ce aplică nedreptatea, e însă deopotrivă rău pentru cel nedreptățit.

> Vă recomand — mai zice circulara — să fiți cu mare băgare de seamă ca să nu dați loc la legitime protestări, mai ales că ministerul, după lege, nu are mijlocul de-a face nici o îndreptare.

„L'indépendance roumaine" relevează cu drept cuvânt acest ciudat pasaj. La ce poate servi de a zice: „Nu încărcați impozitul" și-a spune c-un șir mai jos că „ministerul nu poate face nimic dacă impozitul se va încărca"? Înseamnă a vorbi pentru a nu spune nimic.

Dar, dacă admirăm zădărnicia acestei circulare din punct de vedere curat administrativ, să nu existe alte considerații cari să ne-o facă prețioasă?

Dacă ar fi o deșteptare adresată comisiilor de recensiment atunci nu ne-am putea mira îndestul de ce n-a fost scrisă din capul locului, ci atât de târziu. Văzând însă frazele netede ale ei, cari se bat în capete făr-a zice „da" sau „ba" ne vine a crede că circulara e un semn cu ochiul făcut comisiilor ca să-ncarce cât or putea, pentru că, oricât s-ar plânge contribuabilii, d. ministru nu e-n stare să le ajute nimic. *Flere possum sed juvare non* va ști să răspunză la toate reclamațiile drepte ce i s-ar adresa.

Nu e mirare dacă circulara aceasta, atât de săracă de cuprins, a dat loc la cele mai diverse comentarii, și, câți au ocazie de-a se rosti asupră-i ghicesc instinctiv că e o încurajare dată acelui zel, adesea rău înțeles, în genere însă patrioticește organizat, de-a încărca și exagera dările și de-a face din așezarea lor o armă de partid.

❦

[4 noiembrie 1880]

Agenția Havas ne notifică știrea dată de „Daily News" că delegatul Germaniei din Comisia Dunăreană, precum și cel al Italiei, și-au dat votul lor delegatului Austriei pentru prezidenția Comisiei acesteia. „Daily Telegraph" aflǎ că Franța a consimțit asemenea la prezidenția dată Austriei. Această alegere, asupra căreia numai două din marile puteri nu s-au esprimat încă, Anglia și Rusia, poate servi de prognostic al sorții probabile ce va avea-o avanproiectul austriac.

O depeșă venită din Galați ne vestește că astăzi se întrunește Comisia și că cestiunea Comisiei Mixte se va pune în discuție în sesiunea aceasta încă, poate chiar în decursul a cinsprezece zile, nemafiind altă piedecă decât nevenirea delegatului sârb și a celui bulgar.

Despre opiniile Germaniei nu mai poate fi nici o îndoială. Aliată pe față a Imperiului habsburgic, neavând alte interese la Dunăre decât aceleași pe cari le are și monarhia vecină, deși în proporții mai mici, e de mai nainte sigur că avanproiectul va avea un puternic sprijin de la Berlin.

Votul Italiei, deși mai puțin clar decât cel al Germaniei, poate c-a fost câștigat prin concesii acordate cu privire la transformări viitoare. Mai greu decât toate cade în cumpănă votul Franței. Pentru a-l esplica poate oficiosul „Le Temps“ publică un articol, propriu a ne dovedi de ce natură sunt vederile guvernului francez nu numai în privirea aceasta, ci în întreaga cestiune orientală.

> *Austria, — zice „Le Temps“ — urmărește, deodată pe toate punctele și c-o remarcabilă vigilență, realizarea scopurilor ei asupra Orientului. Gata, dacă desfășurarea evenimentelor ar obliga-o de-a disputa Rusiei partea pe care aceasta și-o adjudecă in petto din moștenirea sultanului, ea nu crede c-ar fi în interesul ei de-a precipita acest moment; ea caută, dimpotrivă, de-a mănținea statu quo în contra veleităților revoluționare ale politicei engleze și ea profită de răgazul ce i s-a acordat pentru a-și statornici influența asupra micilor state de cari s-a apropiat prin ocuparea Bosniei. Se știe ce presiune exercită în acest moment asupra Serbiei pentru a obținea de la ea construirea de drumuri de fier și avantaje comerciale. Cu România e în luptă asupra unei alte cestiuni, asupra navigației pe Dunăre. Memoriile câte se succed pentru a sprijini împrotrivirea Principatului român la pretențiile Austriei dovedesc îndestul că aci nu sunt numai niște simple interese economice la mijloc. Acesta e un cuvânt pentru noi de-a espune cititorilor stadiul discuțiunii chiar dacă nu ne-ar fi îndemnând la aceasta încurânda deschidere a Comisiei Europene. În luna aceasta se întrunește Comisia și va hotărî diferendul. Adăogăm că Franța, neavând nici un interes în dezbatere sau neavând decât interese foarte generale și foarte depărtate, ne va fi ușor de-a ne restrânge la rolul de raportori ai procesului.*
>
> *Tractatul de la Paris din 1856 a instituit o Comisie Europeană, însărcinată de-a face să se execute lucrările necesare pentru a înlesni navigația pe Dunărea de Jos. Conferența de la Londra din 1871 a sporit atribuțiile acestei Comisii și a prelungit durata puterilor ei până la anul 1883. În fine Tractatul de la Berlin din 1878 mănține Comisia în funcțiile ei. Precum le precizează însă articolul 53 al Tractatului, aceste funcții nu priveau decât partea râului de la Galați pân' la mare. Întrucât privește cursul Dunării de la Porțile de Fier până la Galați, Tractatul de la Berlin îl supune unui reglement de navigație și însărcinează cu redijarea acestui reglement pe Comisia Europeană, astăzi în ființă, asistată de delegații statelor țărmurene. Congresul adaose*

că acest reglement cată a fi pus în armonie cu cele ce există pentru cursul din sus de Galați și însărcină, în același timp pe Austro-Ungaria cu lucrările costisitoare și grele menite a face să dispară stâncile Dunării cunoscute sub numele Porților de Fier.

Iată acum nodul litigiului. Românii, ținându-se de litera Tractatului, cer ca Comisia Europeană să facă reglementul cu care e însărcinată, ca acest reglement să proclame libertatea navigației maritime, rezervând țărmurenilor navigația fluvială sau cabotajul (negoțul și plutirea pe lângă țărmuri) și apoi, ca executarea reglementului să fie lăsată pe seama lor […]

[Text corupt, probabil prin sărirea la cules a unui segment după «pe seama lor».]

dintre statele țărmurene pe toată întinderea teritoriului fiecăruia; Austria, pe de altă parte, a prezentat Comisiei Europene un avanproiect asupra căruia aceasta va avea a se pronunța și a cărui dispoziție de căpetenie remite executarea reglementului, decum va fi redijat, în mânile unei comisii compuse numai din statele țărmurene. Aceste state ar fi Serbia, România, Bulgaria, deși principat vasal, și Austro-Ungaria, deși ea nu atinge cu teritoriul ei cursul râului decât la un singur punct, adecă la Porțile de Fier. Austria stipulează între altele că ea va exercita prezidenția în această comisie și va avea vot precumpănitor în caz de împărțeală a voturilor. Se adaugă, deși nu știm cu ce drept, că Austria își rezervă de-a întinde mai târziu acțiunea acestei Comisii de țărmureni până la gurile Dunării când, la 1883, puterile Comisiei Europene vor fi espirat.

Cititorul vede din acestea ce întâmpinări a fost în stare să ridice avanproiectul austriac. Se întâmpină că formarea unei comisii executive n-a fost nici stabilită, nici prevăzută prin tractate. I se contestă Austro-Ungariei calitatea de stat țărmurean. Se pretinde că, mulțumită votului precumpănitor pe care și-l atribuie această putere, îi va fi de-ajuns de-a-și câștiga un singur alt vot în Comisie pentru a-și asigura supremația și a o pune în serviciul scopurilor ei. Scopurile ei, se adaugă, nu tind la nimic alt decât la stabilirea precumpănirii pe tot cursul Dunării orientale, punând astfel în primejdie libertatea navigației pe acest râu, deci un interes european. Ba merg și mai departe și le place a demonstra că dictatura pe Dunăre aduce după sine dictatura asupra statelor din Peninsula Balcanică.

Aceste întâmpinări sunt departe de-a avea toate aceeași valoare. Se pot înlătura ca puerile cele ce s-ating de constituirea chiar a unei comisii de țărmureni sau cele cari dispută Austriei dreptul de-a fi reprezentată în ea și, fiind reprezentată, dreptul de-a exercita o preponderanță. O putere de seama Austriei, situată cum este, nici poate rămânea indiferentă la navigația Dunării de Jos, nici se poate lăsa majorizată într-o comisie de niște state de seama Serbiei or a României. Nici considerații de drept abstract, nici interpretările iudaice ale textelor nu pot nimic contra realității politicei pozitive. Argumentul tras din libertatea Dunării ca interes general al Europei e mult mai serios; dar cade înaintea declarațiilor din urmă ale baronului de Haymerle. Se știe astăzi că, prin propunerile ei, Austria nu are în vedere decât poliția

fluvială a Dunării și că e gata a trece în avanproiectul ei o clauză specială care va garanta libertatea navigației maritime.

Rămâne acum ascendentul pe care poziția ce-o revendică guvernul austriac cată să i-l asigure în bazinul oriental al Dunării și dictatura asupra statelor dunărene care va decurge neapărat din acest ascendent. Drept vorbind nu folosește nimic să mai tăgăduim urmările acestea ale revendicațiunilor cabinetului din Viena, pentru că ele constituie evident motivul, chiar și rațiunea principală și ultimă a lor. Credem, din contra, că tocmai asupra punctului acestuia cei interesați ar trebui să stăruiască cu întrebarea. Pretențiile Austriei asupra cursului oriental al Dunării nu sunt decât un epizod al rivalității între această putere și Rusia în privirea Turciei. Deci, în afacerea aceasta, întrebarea e pentru România ca și pentru Serbia în discuțiile comerciale de-a ști în partea cui vor să se dea dintre cele două mari state cari-și dispută influența în regiunile balcanice până când ele se vor încăiera pentru posesiunea rămășițelor Imperiului otoman. Nu știm dacă România în împrotivirile ei la cererile Austriei e încurajată or nu de sfaturile Rusiei și nu-i putem refuza dreptul de-a-și căuta unde-i place patronajul care-i pare mai propriu de a-i garanta independența. Singura observare ce ne permitem a-i face este că această independență nu poate fi în nici un caz decât relativă, că micile state țărmurene de la Dunăre sunt destinate după toate aparențele să graviteze spre unul sau cellalt din cele două mari imperii slave și în fine că ele sunt chemate de pe-acum a-și face alegerea, întemeind-o nu pe cestiuni secundare de interes, ci pe considerații, cu maturitate cumpănite, de politică generală.

Admirabila perspectivă a alegerii între doi stăpâni e deajuns, credem, pentru a caracteriza soiul de independență la care-am ajuns și care-a format aspirația politicei d-lui Brătianu. Ne mirăm încă cum de ni se îngăduie dreptul de-a alege între stăpâni și cum jurnalul francez nu înlătură puerila noastră nehotărâre recomandându-ne cutare ori cutare stăpân, după cum se potrivește mai bine cu interesele foarte depărtate și foarte generale ale Franței.

❦

[5 noiembrie 1880]

Pe lângă decretul de convocare al Corpurilor legiuitoare, „Monitorul oficial“ de duminecă mai cuprinde câteva înaintări și numiri în armată. Una din aceste va interesa, credem, pe concetățenii ploieșteni în mod deosibit.

D. locotenent-colonel Candiano Alexandru Popescu din armata cavaleriei e chemat în activitate în corpul de stat-major al M.S.R[egelui]; d. locotenent-colonel devine așadar adiutant domnesc.

E însă de notorietate publică că d. locotenent-colonel, odinioară căpitan de artilerie, a luat parte la răsturnarea lui Vodă Cuza în noaptea de la 11 fevruarie 1866.

Nu discutăm maniera sa de-a privi rolul militarului față cu șeful statului, mai ales într-o monarhie, destul numai că această manieră de-a privi devine consecuentă și prin împrejurarea că actualul d. locotenent-colonel a fost prezumptivul prezident al republicei Ploieștilor, care proclamase răsturnarea M.S. Regele Carol I.

Atât cestiunea datoriilor militare cât și aceea a jurământului militar sunt, pentru redacția „Românului“ de ex., cestiuni de apreciație. Jurământul militar, ni se esplica pe la 1866, e un contract sinalagmatic și un militar e dezlegat de el din momentul în care Domnul nu-și îndeplinește datoriile. Fără a împărtăși câtuși de puțin această manieră de-a vedea, constatăm că prin decretul de numire ea se vede a fi împărtășită, pe tăcute măcar, de d. ministru de război, generalul Slăniceanu și de Coroană.

Când sunt la mijloc personaje atât de înalte, c-un rol atât de esențial în viața statului, se-nțelege că o biată gazetă mai nu cutează a avea o opinie a ei proprie, ci cată din contra să se închine înaintea înțelepciunii și tăriei care ne guvernează. Noua teorie a fidelității cătră suveran care reiese din acest fapt poate că nu e cu totul ademenitoare pentru oricine, poate că în armata germană, în cea austriacă, în cea rusească și în altele ea să n-aibă deloc susțiitori, însă, de vreme ce șeful suprem al armatei române o găsește îndestul de bună pentru spiritul public și disciplina de la noi, o credem destul de importantă pentru a formula tot ce rezultă din asemenea precedente, tot ce prin asemenea numiri încetează de-a mai fi reprobabil.

Dacă s-ar mai găsi de ex. câțiva d-ni ofițeri cari să mediteze un act eroic în felul celui de la 11 fevruarie și ar avea oarecari scrupule din cauza legilor militare sau poate din cauza învechitului prejudițiu al jurământului, să nu și le facă. Succedând sau nesuccedând întreprinderea e indiferent. Noul spirit al luminatului secol al XIX-lea ne învață că ei pot deveni miniștri de război în urmă, ca d. general Leca de ex. ș.a.m.d.

Dacă alții ar găsi că republica e cea mai bună formă de guvernământ n-au decât s-o proclame în toată liniștea la Buzău, la Mizil, la Dorohoi.

Lucrul nu numai că se iartă, *se recompensează* chiar sub Carol îngăduitorul.

Pentru a arăta ce anume merite caută cineva să-și câștige spre a fi sigur de recunoștința patriei mai reamintim un caz. Onor. nostru concetățean — e

o adevărată beatitudine de-a avea o patrie plină de asemenea concetățeni și un spirit public care să-i încurajeze — onor. concetățean N.T. Orășeanu a primit medalia *Bene-Merenti* ca recompensă pentru scrierile sale umoristice și satirice. Suntem departe de-a voi să facem critica scrierilor onor. nostru concetățean. Destul numai că nu e trebuință ca cineva să fie neapărat membru al unei academii spre a le putea apreția pe deplin. Din contra. Obiectele acestor scrieri, ingenioase poate, dar de un ingeniu cam ciudat în felul lui, erau în cele mai multe cazuri însuși personajele MM. LL. și… încă cineva. Ne vine greu a continua, căci am admirat în semiumbra melancolică a plantelor tropice din palatul domnesc un chip tăiat în marmură asupra căruia plutește aripa suferinții. Poate că speranța României adormise în acel colț, dar în orice caz multă iubire și mult senin. Privind în acel colț ne-am adus aminte de ciudata povestire a americanului Bret-Harte intitulată „Norocul din Rooring-Camp“. Vom povesti-o foarte pe scurt. Închipuiți-vă o colonie din California compusă din onor. cetățeni abia scăpați de marele cordon al Sfintei Cânepe, exercitându-și toate virtuțile patriotice într-un colț de pământ cam izolat de restul civilizației. În mijlocul acestei societăți onorabile se naște… un copil. Acesta e sujetul novelei. Acest mic concetățean al coloniei devine idolul ei, Institutele de bune moravuri se-nchid, joc de cărți nu se mai face, oamenii din Rooring-Camp își aduc aminte că au nevoie de biserică, de școli, de Justiție; Rooring-Camp înflorește ca prin minune și devine o colonie de oameni cumsecade. Dar iată că copilul moare. Zi cu zi colonia recade în vechile ei obiceiuri, cinstitele așezăminte se reumplu de ctitori; jocurile de hazard, omorurile, scabroasele afaceri, c-un cuvânt toată practica unui regim al virtuții reîncepe.

Tot astfel în mijlocul unei generații pline de eroii nopții de la 11 fevruarie, plină de virtuțile Mihăleștilor, își deschisese ochii dulci și senini… norocul din Rooring-Camp. Acest noroc era obiectul de adorațiune al poporului de jos, căci poporul e bun și iubitor de felul lui; însă chiar pentru o colonie californiană ar fi fost un obiect de venerațiune. Ei bine, ceea ce ar fi fost sfânt până și pentru lepădăturile omenirii, era cu toate astea obiectul scrierilor … de spirit al faimosului d. N.T. Orășanu.

E important a se constata ce anume merite trebuie să-și fi câștigat cineva în România pentru a fi recompensat.

Confrații de la foaia oficioasă germană ar putea să țină seamă de aceste evenimente, de astă dată pentru edificarea sferelor înalte din Berlin.

❦

[6 noiembrie 1880]

Ce bucurie pe „Presa“ că independența României a fost notificată tuturor națiunilor de pe ambele emisfere ale globului! Închipuiți-vă oameni buni că M.S. Șahul Persiei, precum și M.S. împăratul Braziliei, A.S.S. Principele de Monaco, Escelența Sa Prezidentul Republicei Argentine, în fine însuși Fiul Soarelui, împăratul Chinei, toți puternicii pământului știu acum că România e independentă.

> Cine ar fi crezut acum câțiva ani în urmă — exclamă corul Capelei Sixtine — că națiunea română, abia cunoscută în Europa, va răspândi numele său pretutindeni, că Domnul său se va înălța la un rang egal cu cei mai mari împărați, că fama armelor sale va străbate cele două continente!

Ba zău așa, cine ar fi crezut una ca asta! Auzi, d-ta, România o țară necunoscută, ocultă, confundată cu Bucharia și Tartaria, s-ajungă deodată așa ca din senin cunoscută de tot universul? Ne rămășim că nu numai omenirea pământeană, ci chiar astronomii din ceilalți planeți ai sistemului nostru solar și-au îndreptat ocheanele spre pământ spre a privi pe diferiți misionari speciali cari duceau această știre în cele patru părți ale lumii. Cum e Bărăganul mare și pustiu, le-am fi venit în ajutorul acelor astronomi dacă, în lungul lui, am fi scris cu litere mari de câte o milă pătrată o scrisoare de notificare pentru șefii statelor din ceilalți planeți.

Nu simte „Presa“ că declamațiile acestea sunt ridicole în mijlocul unui popor ca al nostru? Trebuie oare anume s-o spunem că e destul ca ministeriul să aibă niște bani de aruncat pe fereastră pentru plimbările, în orice caz plăcute, cu cari au fost însărcinați diferiții trimiși extraordinari, că e destul ca din mizeria noastră comună, să se cheltuiască câteva zeci de mii de franci, pentru a se îndeplini o asemenea formalitate, un asemenea act de politeță, costisitor și fără umbra unei importanțe intrinsece? Ce? Era oare împăratul Braziliei sau șahul Persiei să-l dea afară pe trimisul extraordinar sau să-i închiză ușa înaintea nasului? Se-nțelege că l-a primit. Ba l-ar fi primit chiar dacă România nu era independentă, căci acestea sunt acte de curtenie cari nu obligă pe nimeni la nimic și cari nu se traduc în nimic alt decât într-o cheltuială de reprezentație mai mult ori mai puțin de prisos.

Ia mai bine să vorbim de alte cestiuni, de adevărata politică esterioară, nu de China, Japonia și Porto-Rico. Ce s-alege din Arab-Tabia de ex., ce din

jurisdicțiunea consulară în Bulgaria, ce din cestiunea Dunării? Politica noastră esterioară a trecut pân-acuma din neizbândă în neizbândă. „Le Temps“, ziar oficios francez, ne consiliează să ne băgăm la stăpân pe cât mai e timp; o conflagrațiune generală amenință pacea Europei, ne amenință pe noi, bătând la porțile noastre; sub cenușa Tractatului de la Berlin focul arde mai rău decât oricând și, față cu această stare de lucruri, noi stăm cu finanțele ruinate, fără administrație, c-un guvern discreditat înlăuntru și-n afară răzimat pe voturile funcționarilor și rudelor lor. Tocmai acum „Presa“ găsește că nu e de-a dreptul ridicol și copilăros de-a ne vorbi de răspândirea, pe cheltuiala statului, a faimei noastre dincolo de șapte mări și țări?

Vorba românului: „Țara piere de tătari, baba bea cu lăutari“.

Bine, vreme de lăutari e asta? Vreme de temenele braziliene și chinezești? Dar arătați articolul din „Presa“ țăranului, arătați-i-l proprietarului mare, negustorului, arătați-i-l oricărui om cu mințile întregi ș-o să vă zică că vă lipsește nu o sâmbătă, ci toate. Râdem noi de „Daireaua lui Faraon“. Ei bine, cât e de insipidă, atât de ridicolă tot nu s-a făcut ca „Presa“.

Dac-ați face-o încai din ironie n-am zice nimic. Dac-ați zice de ex.: „Arab-Tabia? La Paștile calului, dar uite temenele plecate de la Taikunul Japoniei“ am râde și noi de ne-am uita amarul. Dar a vorbi serios și cu fraze retorice de asemenea nimicuri, a face o sfară lungă de articol de fond din ceea ce e propriu cel mult pentru o notiță la cronica zilei e ceva la care nu ne-am fi așteptat nici din partea „Presei“ chiar. Dar unde se trezesc d-lor? Cred că lumea-i tâmpită în țară la noi?

Să admitem cazul cel mai favorabil pentru confrați, că n-au ce vorbi. Nesiguri pe jețurile dumnealor, amenințați de amiciția pe care au contractat-o cu partidul demagogic din țară, trebuie să calce ca pe ouă ca să nu dea cauze de supărare vizirului. Bine. Atunci ieie-și de model „Steaua României“, care într-adevăr de mai multe luni nu mai are nici un articol de fond. Scrisori din Luteția (Paris), războiul din Persia, espoziția din Australia, iată obiecte vrednice de tipărit pe-o hârtie obligată să iasă în fiece zi din cauze de portofoliu. Lăsați în pace țara și nu adăogați pe lângă pagubă și batjocură.

❦

[7 noiembrie 1880]

Ca și Leonida la trecătoarea Termopilelor, „Românul“ declară că guvernul se va opune pretențiilor Austriei în cestiunea dunăreană, precum micul Dulcingno, deși în bătaia tunurilor flotei combinate, se opune executării hotărârilor luate la Berlin.

„L'Indépendance roumaine“, ziar ce are meritul de a se fi ocupat mai mult și mai pre larg cu cestiunea dunăreană, nu uită a recapitula, față cu energicul ultimat al foii guvernamentale, toate peripețiile prin cari a trecut cestiunea și a arătat a cui este vina că situația supărătoare, poate chiar primejdioasă, de astăzi n-au fost evitată.

> *Trebuie — zice foaia franceză — să ne-ntoarcem la epoca în care s-a pus cestiunea dunăreană prin prezentarea anteproiectului austriac, acum opt luni aproape.*
>
> *Ce s-a făcut atunci?*
>
> *Anteproiectul era cunoscut, deci ușor i se puteau prevedea consecuențele. Declaratu-i-s-au categoric Austriei că nu vom primi nicicând anteproiectul și că nu ne vom supune lui chiar de s-ar vota? Faptele sunt față pentru a dovedi că s-a lucrat cu totul altfel. Delegatul nostru din comisie s-a grăbit de-a redija un raport, combătând anteproiectul ca contrar stipulațiunilor Tratatului de la Berlin.*
>
> *În loc de-a supune raportul acesta Consiliului de Miniștri și de-a adopta de-atunci încă o politică bine definită, în înțelesul demnității și intereselor țării, Ministeriul nostru de externe trimite o copie a acestui raport ministrului nostru din Paris, însoțind-o de observații defavorabile; puțin lipsea și chiar colonelul Pencovici ar fi fost revocat pentru că îndrăznise de a rezista dorințelor Austriei. Întâmplarea însă și buna ursită a României voiseră ca postul de ministru din Paris să fie ocupat de către un om eminent, căruia, cu toate slăbiciunile lui, și adversarii îi recunosc o capacitate neobicinuită și sentimentele cele mai patriotice. D. Cogălniceanu, primind nota confidențială a ministrului său, oblici numaidecât pericolul care amenința țara.*
>
> *În loc de-a intra în vederile d-lui Boerescu, el răspunse printr-un memoriu care se poate privi ca punct de plecare al schimbării politicei noastre în cestiunea Dunării și lucră în înțelesul acestui memoriu pe lângă guvernul francez. Atitudinea d-lui Cogălniceanu a fost privită de incorectă din punct de vedere ierarhic și într-o situație normală, ar fi și meritat această calificare. Dar în vederea pericolului ce ne amenința această mică insubordinație diplomatică a fost meritorie. Rezultatele au dovedit-o îndealtmintrelea. După primirea acestui memoriu, după neizbutirea misiunii d-lui Bălăceanu la Sinaia și a misiunii baronului de Calice la București, ne-am fi așteptat ca guvernul român să ia o atitudine fermă în fața pretențiilor austriace. Cu toate acestea tot se mai temporiza încă. D. Boerescu a fost însărcinat de-a stabili o înțelegere directă între Austria și România și foile oficioase au sprijinit această misiune, dându-ne a-nțelege că prea s-au exagerat importanța cestiunii, că România nu trebuie să aibă în vedere decât propriile ei interese și să nu facă dintr-un litigiu*

curat economic și comercial o cestiune politică. D. Boerescu declara din parte-și la Viena că cestiunea fusese înveninată numai de către opoziție și că s-ar putea stabili o înțelegere pe baza unor concesii mutuale.

Prin politica aceasta de ezitație și de cumpănă se comitea o întreită greșală. I se dădeau arme Austriei, declarându-ne gata a-i face concesii, i se dădea timp pentru a-și pregăti terenul pe lângă diferitele cabinete și în fine — și acesta e puntul de căpetenie — se pierdea sprijinul Occidentului, carele, văzând România în punctul de-a se-nțelege unilateral cu Austria, de-a-și separa interesele sale de marile interese europene, nu s-a mai preocupat decât de cestiunea libertății de navigațiune, ca singura care ar fi interesând pe puterile occidentale. Austria nu pierdu vremea. Ea se grăbi de-a asigura pe puterile interesate asupra acestui punct și izbuti astfel de-a-și câștiga libertatea de acțiune pentru a merge spre ținta ei de căpetenie: crearea comisiei mixte. În același timp ea distruse România, făcând-o să întrevază concesii neînsemnate, pe cari îndealtmintrelea i le refuză mai târziu, luând de pretext schimbarea de atitudine în cestiunea aceasta.

Argumentarea foii franceze e corectă. Adăogăm numai că ne îndoim foarte mult asupra sincerității protestațiilor „Românului“, pentru că ne-am deprins cu maniera foii oficioase de-a o vedea combătând pe față, ceea ce într-ascuns partidul aprobă și sprijină.

❦

[8 noiembrie 1880]

„Neue freie Presse“ răspunde la ultimatumul „Românului“. Foaia vieneză reprobează înainte de toate amestecul unor temeri politice într-o cestiune comercială. Abia se poate admite că există cineva în București care să crează serios că juna neatârnare a României ar putea să sufere dacă Austria va supraveghea navigația pe Dunăre. Foaia vieneză crede din contra că frica ce-o arată România în privirea aceasta e un sentiment neclar, trezit pe cale artificială de influențe străine, sentiment ce nu se poate mănține față c-o reflecțiune matură și lipsită de prejudiții. Din partea Austriei România n-are să se teamă de nimic nici acum nici pe viitor și ar fi bine de țara guvernată de principele Carol dacă n-ar avea decât vecini atât de puțini doritori de teritoriul ei precum e monarhia austriacă.

Dorim — continuă foaia — ca românii să-și păstreze pe de-a pururea independența și să ridice dezvoltarea intelectuală a poporului lor la înălțimea celorlalte popoare latine. O dorim aceasta pentru că nu ne putem dezbăra de ideea că soarta României e menită de-a se uni cu-a Austriei, că legături de sinceră amiciție

cată să împreuneze amândouă statele. E însă o cerere naivă ca, pentru amiciția României, să renunțăm la pretențiile noastre relative la regularea și conducerea navigației pe Dunăre. Chiar pentru alianța unui stat mare și puternic prețul ar fi prea mare. Dacă ni s-ar cere în București un asemenea sacrificiu am mărturisi cu părere de rău că prea e scumpă iubirea României.

Dar nici nu se crede în București că, de dragul ochilor frumoși ai României, Austria va renunța la anteproiect, ci se deprind deja cu ideea că propunerile austriace se vor primi de Comisia internațională. Asta rezultă din chiar articolul „Românului". Dacă n-ar admite posibilitatea realizării anteproiectului cum ar amenința c-un fel de grevă din partea României? Cum își închipuiesc o asemenea grevă nu prea înțelegem. E ușor de scris pe hârtie că România nu-și va trimite delegatul în Comisia mixtă și va opune o rezistență pasivă, dar în practică guvernul român sau n-ar putea observa deloc o asemenea atitudine sau ar observa-o scurt timp numai. Dacă comisia internațională ar admite cu majoritate de voturi propunerile austriace România nu s-ar putea sustrage de la participarea la Comisia mixtă decât cu marea ei pagubă și ar fi în curând silită, prin propriile ei interese, să ia parte la deliberările Comisiei. Sistemul grevei în politica internațională e poate original, dar nu l-ar durea decât pe statul ce-l exercită.

Convingerea că Austria nu urmărește scopuri politice prin tendența de-a ținea Dunărea sub privegherea-i s-au impus până și puterilor cari dezaprobaseră anteproiectul. Se poate că Franța, asemenea Germaniei și Italiei, va nota pentru anteproiect.

După cum stă proporția între voturile comisiei dunărene, se poate ca hotărârea să fie în mâna României, pentru că Rusia, apoi Bulgaria și Serbia, cari, conform Tractatului de la Berlin, iau asemenea parte la dezbateri, vor vota în contra, iar votul Angliei e îndoielnic. Întoarcem deci ascuțișul îndreptat de „Românul" în contră-ne și zicem: Dacă România nu voiește să turbure bunele ei relații cu Austria, care-i aprețiază amiciția ea va primi anteproiectul și nu va respinge din încăpățânare, din temere nefundată, în contra unor încălcări austriace sau poate a face plăcere Rusiei, o pretenție care se întemeiază pe raporturile naturale ale puterii austriace către statele dunărene ale Peninsulei Balcanice.

Suntem de părere că consimțământul trebuie să i se înlesnească cât se poate de mult guvernului român și că ar trebui ca Austria să facă orice concesie posibilă. De dragul României nu putem lega artera de viață a monarhiei, dar putem să-i dăm alte dovezi de bunăvoință.

Până aci „Neue freie Presse".

Acele concesii posibile, acele alte dovezi de bunăvoință privesc fără îndoială vro nouă tichie de mărgăritar. Ce scumpe sunt deșertăciunile și zădărniciile pe lumea aceasta!

❦

[8 noiembrie 1880]

Publicăm cu bucurie articolul de mai la vale, care cuprinde o dare de seamă asupra Studielor constituționale ale d-lui G.G. Meitani.

Recunoscând și noi meritul autorului conform cu regula latină: *in magnis et voluisse decorum est*, părerea noastră este că totuși părți ale acestor *Studie* ar fi fost susceptibile de-o critică mai accentuată, mai ales în privința metodului de cercetare. Statul fiind în prima linie un product al naturii, nu al unui contract sinalagmatic, studiile asupra lui și a constituției sale credem că se pot adapta metodului admis de științele naturale în genere. În acest ordin de idei se va vedea însă adeseori că forme de organizare în aparență inferioare, însă potrivite naturii lucrului și favorizând dezvoltarea normală a unui popor sunt de preferat altor forme, în aparență superioare, însă nepotrivite naturii lucrurilor.

Astfel am vedea lesne că nici una din formele de organizare omenească nu e absolut bună, nici una absolut rea; iar adevărul și rațiunea suficientă a acestor forme consistă nu în fiecare din ele aparte ci în toate dupăolaltă, în consecuțiunea lor istorică. Așadar cercetările asupra materiei constituționale, ca și cele asupra dreptului, a economiei politice și în genere a științelor de stat, se pot supune aceluiași metod de cercetare pe care-l vedem urmat de geologie de ex. Am numi metodul recomandat de noi *genetic*, în opoziție cu metodul *dogmatic* care admite ca absolut bună o anume formă de organizare.

Împărtășind îndealtmintrelea pe deplin și fără rezervă recunoașterea adusă unei munci intelectuale rară în zilele noastre, am dori s-avem timpul necesar spre a privi marea lucrare a d-lui Meitani din punctul de vedere propriu nouă.

❦

CONCERTUL D-LUI WIEST

[8 noiembrie 1880]

Miercurea viitoare, 12 noiemvrie, d. Louis Wiest dă în teatrul cel mare un concert vocal și instrumental, al cărui program foarte atrăgător îl vom da în numărul viitor.

Este pentru public o datorie să meargă miercuri la teatru spre a mângâia pe bătrânul artist de lovitura ce a trebuit să primească aproape de sfârșitul

carierii lui atât de strălucite. Se știe că Wiest, omul de adevărat talent care a făcut o carieră de o viață întreagă, care de la începutul teatrului nostru și până acuma și-a ținut fără rival și cu cea mai mare demnitate locul de primă vioară în orchestră, Wiest, unul dintre cei dântâi cultivatori ai muzicii naționale și de la care ni vor rămâne atâtea bucăți încântătoare de stil original românesc, Wiest a fost, printr-o simplă măsură administrativă, expuls din teatru și aruncat pe strade. Pentru noi și pentru orice om cu bun-simț care cunoaște lumea, mai ales cea din țara noastră, incidentul lui Wiest este un motiv de indignare, dar nicidecum de mirat. Wiest trebuia s-aibă soarta mai tuturor oamenilor de talent, trebuia să cază și el victima acelei conjurații eterne a nulităților invidioase, a nerozilor răi, a neputincioșilor de minte, a capetelor inepte, ce prigonește fără omenie, fără milă și fără rușine pe omul care se distinge prin merit propriu și a cărui existența, le stă ca un ghimpe în sufletul lor sec și netrebnic. În toată lumea civilizată conjurația aceasta, convinsă de nimicnicia sa, își urmărește țintele mai cu sfială, mai pe dedesubt și mai de la întunerec; urzirile ei sunt mai totdeuna neutralizate prin împrejurarea că publicul imparțial, luminat sau cel puțin plin de respectul autorității este totdeuna un reazim solid al meritului și al reputației adevărate. La noi însă această stărostie de secături veninoase, de „onorabile“ nimicuri, de idioți înfumurați, tronează, taie și spânzură ziua-n amiaza mare; ei compun juriurile de artă, ei sunt pașalele instituțiilor naționale, de la ei atârnă soarta acelor nenorociți cari, târâți de adevărată chemare, își cheltuiesc viața ca să facă ceva ce nu se poate face fără voia celui de sus. Închipuiască-și oricine soarta acestora. Și ne mai mirăm că nu e artă la noi și ne mai plângem că se ivesc așa de greu începuturi de artă. Exemplul lui Wiest este de față. Aceasta este rezultatul muncii inteligente și zdrobitoare a unei vieți întregi; asta este răsplata adevăratului *Bene-Merenti* în țara românească. E foarte încurajator acest rezultat pentru naturile înzestrate din generațiile ce se ridică.

De aceea încă o dată zicem publicului că este dator să dea reazim bătrânului artist lovit și maltratat și să manifesteze energic pretenția de a se repara nedreptatea necalificabilă ce s-a făcut lui Wiest.

❦

[11 noiembrie 1880]

C-o suficiență vrednică de generația atotștiutoare a advocaților din zilele noastre, „Presa“ a publicat un șir de scrisori *de omni re scibili et de quibusdam aliis,* adecă multe și mărunte despre câte-n cer și pe pământ, despre Dumnezeu, biserică, școli de meserii, curte de casație, admisibilitate în funcțiuni, linguistică și ortografie, credit agricol, procedură, academie, portărei etc., etc., toate acestea amestecate una cu alta, ca vai de capul lor, încât citindu-le nu mai știai pe ce lume ești.

Ne-am permis a contesta cel puțin lipsa de folos a unei lucrări fără unitate de vederi, fără plan, scrisă se vede mai mult de florile mărului decât pentru vrun rezultat acătării.

Dar ne-am găsit oamenii.

Știți de ce am vorbit atât de cavalièrement despre studiile „Presei“? N-ar crede cineva, dar așa e cum zice organul d-lui Boerescu. De invidie am vorbit rău. De spaimă pentru că ne temem ca nu cumva „prin lucrările serioase de cari guvernul a început să se ocupe în privința îmbunătățirilor interioare să ajungă a se perpetua la putere, binemeritând de la țară, astfel încât să piarză orice speranță cei de la „Timpul“.

Așa e, onorabili confrați, ați ghicit-o. Frică ne e că ne veți apuca pe dinainte, ne veți lua apa de la moară, vorba ceea; și ne supărăm ca Alexandru Machedon pe Filip, că tot biruia și nu-i lăsa nimic de făcut. Dar o fi ori n-o fi așa, păcatele noastre, nu de sentimentele ce ne inspiră e vorba, ci de studiile „Presei“.

> Ne-am așteptat să vedem o critică serioasă a lucrării noastre, zice „Presa“.
>
> — Aida de! Ceream mai mult decât ne poate da, așteptam un lucru cu neputință pentru simandicoșii noștri adversari.

Ce modestie, ce modestie!

Dar oare nu găsesc onor. confrați că întrebarea cea mai naturală ce-ar fi trebuit să și-o puie e dacă lucrarea d-lor *suportă o* critică serioasă?

Ia să luăm câteva pasaje numai din acele vestite scrisori, ca să vedem de ce critică sunt susceptibile.

> Eu cred, d-le redactor, că, precum marele moralist și censor Catone termina discursurile sale din Senatul Romei cu memorabilele cuvinte: *Caeterum censeo* **delenda est Cartago,** tot asemenea oratorii și publiciștii noștri sînt datori a lucra fără pregetare ca să strivească funcționarismul. (*Cf. Scrisoarea a VIII-a*).

Într-adevăr memorabile cuvinte a rostit Marcus Porcius Cato (Major), pronumit Censorius, în Senatul Romei.

Dar ceea ce-i mai memorabil e că un autor latin care a scris *Origines* și *De re rustica* să nu știe latinește, ba să nu știe nici măcar cum se scrie numele unui stat de veacuri inamic al Romei.

Apoi bătrânul Marcus Porcius Cato trebuia să știe că după verbele *sentiendi* și *declarandi* (din care face parte și *censeo*) urmează acuzativul cu infinitiv și că orașul în cestie se scrie cu *th* (*Carthago* sau *Karthago*). Fraza deci pe care ar fi trebuit s-o rostească acel bătrân om de stat, ar fi sunat: *Iterum censeo Carthaginem esse delendam*, sau, mai puțin corect, cu *ut*. Dar, fiindcă onor. confrați de la „Presa“ ne-au dat mai alaltăieri a înțelege c-am trebui să învățăm istoria, desigur că d-nealor știu vorbele autentice ale bătrânului bucher, carele n-ajunsese, cu tot autorlâcul lui, să-și știe măcar limba maternă bine.

Dar să mai vedem încă probe de cunoștințe.

> Românii în genere au chiar azi deprinderile străbunilor lor de acum două mii de ani: iubesc arma și toga și țăranii se dedau agriculturei (ca acum două mii de ani). (*Cf. Scrisoarea a II-a*).

E destul nu ca cineva să-și cunoască țara, ci să fi îmbătrânit în ea pentru a ști că poporul nostru a fost până mai alaltăieri un popor păstoresc, că agricultura nu datează, propriu vorbind, decât de la Regulament încoace. Dar, se-nțelege, de vreme ce romanii sunt strămoșii noștri, cată să fi fost și noi popor agricol.

Dar să lăsăm aceste semne de profundă știință despre lucruri elementare și să cităm, după întâmplare, câteva mari idei de reformă propuse de autorul *Scrisorilor* din „Presa“.

> În câteva orașe mai populate, unul din gimnazii să se schimbe în școală de aplicațiune cu ateliere pentru diverse meserii. În București să se înființeze zece ateliere cari se vor întreține, ca și cele din districte, din *produsul obiectelor fabricate de școlarii de ambe sexe.*

La noi în țară maeștrii cei buni abia pot concura cu manufactura și fabricatele străine introduse grație liber-schimbismului și copiii cari învață abia o meserie și strică zece piei până să nimerească o cizmă vor întreținea ateliere cu produsul obiectelor fabricate de ei? Ce ingenioasă idee!

Alta.

> Institutorii școalelor primare de districte vor preda școlarilor săteni *cari se destină la cariera de învățător în comună* noțiuni elementare de agronomie, iar aplicațiunile acestei științe se vor face într-o mică fermă model aproape de capitala districtului.

Înainte de-a se aplica această reformă salutară ar trebui să se înființeze un institut central de zodiași și de prooroci, din care să recrutăm pe institutorii din orașe. Căci aceștia trebuie să știe la ce anume carieră se destină copiii de 5-6 ani ce le vin pe mână și să-i pună deoparte pe cei ce se destină la cariera de învățător în comună. Onor. confrate uită cu totul că, pentru scopul formării învățătorilor sătești, există școli normale în cari se predau noțiuni de agronomie, dar se predau, se vede, cu același folos cu care vestitul Cato Censorius a-nvățat latinește.

Alta.

> Să se-nființeze la fiecare judecătorie de ocol câte-o mică casă de împrumutat, având *drept capital banii adunații din escedentele bugetare comunale.*

Iată judecătoriile de ocol devenite institute de credit, și încă cu ce? Cu escedentele bugetare comunale.

Apoi nu mai e Ghica bătrânul or Știrbei Domn în Țara Românească, onorabili confrați! În statul care cheltuiește regulat mai mult decât are, care percepe regulat mai mult decât poate produce poporul, acolo comuna nu numai că n-are escedente bugetare, dar rămâne ani întregi datoare cu rămășițe și-și echilibrează bugetul cu datorii. Statul în care pot exista escedente bugetare nu e acela în care d-alde Costinești și Mihălești pot îmbla cu mânile-n șolduri, ci cu totul altul. Într-un stat cu escedente bugetare, onorabililor, Cato Censorius știe latinește, precum fiecare-și știe teapa. E drept că un asemenea regim e ceea ce ziceți dv. în *Scrisoarea VIII-a*, din secolii „mediani“ care „nu permitea unui om să exercite un comerciu sau o industrie decât după împlinirea unor condițiuni grele și învingerea unor dificultăți nenumărate“, un sistem pe care, după cum mărturisiți, îl detestați. Și se-nțelege că trebuie să-l detestați. Acel sistem asigura înaintarea meritului, dar *numai* a meritului, pe când d-v. credeți că v-ar opri „talentul sau geniul de a se produce și a-și lua zborul lor natural“. Acest talent sau geniu se exercită apoi în zbor natural asupra tuturor lucrurilor și îndeosebi asupra acuzativului cu infinitiv și a lui Cato Censorius.

Dar…, se-nțelege, noi vorbim din invidie astfel. „Presa“ are dreptate; studiile ei sunt susceptibile de-o critică serioasă și numai noi, adversarii simandicoși, nu suntem în stare a i-o face.

❦

[12 noiembrie 1880]

E clar că un stat care cheltuiește pentru pretinse necesități politice mai mult decât poate suporta producția poporului va ajunge pas cu pas la o sărăcie, pospăită cu vorbe, dar din ce în ce mai simțitoare prin trebuințele miilor de indivizi pe cari un sistem fals i-a ridicat deasupra, prefăcându-i în exploatatori ai averii publice.

Un sistem de guvernământ se schimbă pentru a se realiza îmbunătățiri. Când însă disproporția între capitalul cheltuit și binele realizat e atât de mare ca la noi sistemul însuși cată să fie vicios, nepotrivit cu țara și cu stadiul de dezvoltare economică și intelectuală a poporului. Sute de milioane s-au cheltuit de la începutul reformelor pentru a face din oameni fără nici o specialitate, fără talent și fără învățătură bărbați de stat, pentru a-i face, prin haine doar, prezentabili înaintea lumii, pre când ar fi fost mai simplu de-a face cislă între vechile clase privilegiate spre a înțoli golănimea liberală. Ar fi fost o cheltuială mult mai mică și rezultatul ar fi fost același. Și aceasta pe toate terenurile. Pretutindeni, în administrație, în finanțe, în universități, la Academie, în Corpurile de self-government, pe jețurile de miniștri, nu întâlnim în mare majoritate decât iarăși și iarăși acele fatale fizionomii nespecializate, aceeași protoplasmă de postulanți, de reputații uzurpate, care se grămădește înainte în toate și care tratează c-o egală suficiență toate ramurile administrației publice.

Ș-apoi ne plângem că lucrurile nu merg bine. Dar cum să meargă? Nu vedem pe prototipul acestei grozave suficiențe, pe d. Ioan Brătianu, care — între noi vorbind — nu știe a scrie gramatical nici o limbă și n-a învățat niciodată ceva, perindând toate resorturile posibile? Nu-l vedem ba ministru de interne, ba de război, ba de finanțe, ba de lucrări publice; nepricepându-se la nici una și încurcând ițele tuturor?

De ce?

Pentru că și principele de Bismarck face așa. Dar principele de Bismarck e un bun economist, dar are la îndemâna lui o sumă de oameni luminați și speciali, dar, cu tot geniul său înnăscut, are învățătură, are chiar

stil. Dacă n-ar fi fost cancelar al Germanie! ar fi fost desigur un celebru scriitor. Scrisorile sale arată o superioritate de gândire, o-nlesnire de pătrundere a celor mai grele cestiuni, eleganță și spirit de sarcasm care dovedesc până și în mucul condeiului pe omul mare. Compară acum pe acesta cu celebrul tip de melodramă al cancelarului de la Dâmbovița, care nu știe compune o scrisoare acătării, nu pricepe nici o cestiune decât pe jumătate și care n-are decât astuție, o calitate comună a oamenilor cu inteligență mică și discreție asemenea comună celor ce se tem de propriul lor neant, compară, zic, aceste două mărimi și fă concluzia.

Nu-i vorba, după sfânt și tămâia. D. Brătianu e monogramul partidului său. Precum se-nlănțuiesc literile unui nume într-un monogram astfel sunt cuprinse într-o indisolubilă unitate în acest Cavour al noului Bizanț ignoranța, suficiența și înnăscuta astuție a nulităților. Pe când un om mare aservește în adevăr toate principiile câte agită clasele unei societăți unui mare plan politic, servindu-se de clericali când sentimentul religios al poporului său cată să fie pus în mișcare; de nobilime când simțul istoric al nației cată să dea naștere unei nouă formațiuni; de liberalism atunci când forme moștenite se opun realizării-unei idei și trebuiesc înveninate prin liberalismul cosmopolit; pe când așadar un om mare zidește dărâmând, ca natura, agentul Dumnezeirii, vedem pe acest Cavour sleind toate sentimentele generoase ale unei nații pentru a-și cocoța și mănține individualitatea la putere, agitând cestiuni naționale când ele erau mai nerealizabile decât oricând și astupându-le gura când există perspective de realizare; spunând neadevărul oricând și neavând nici o țintă politică clară. O țintă are în adevăr, una singură, care nici merită relevată: a perpetua rămânerea la putere a unei clase de paraziți sociali, de oameni fără știință de carte și fără caracter, slugi ai oricărui guvern și ai oricărui sistem, dar dușmani meritului și adevărului sub orice sistem și sub orice guvern. E neauzit, dar așa este. A fost cineva separatist? Își află locul printre roșii. A fost conservator, dar a avut ambiții disproporționate cu inteligența sa? Partidul roșu îi deschide brațele. A comis scabroase afaceri? Partidul roșu le acopere și-l canonizează.

Tinerimii i se dau zilnic din partea oamenilor cari reprezintă autoritatea statului din culme până la baze următoarele reguli de purtare: Conspiră contra șefului statului și proclamă-i răsturnarea și vei ajunge … om mare. Aibi o deosebită desteritate de-a despoia lumea și vei ajunge … cel puțin

prefect. Intră cu patru clase primare corector la „Românul“ și învață a calomnia și vei ajunge … director de bancă.

Dar aceasta e în gradul cel mai mare inmoral? Nu face nimic. Dar un stat merge spre sigură disoluțiune pe calea aceasta? Nu face nimic. După noi potopul. Ce ne pasă de soarta generațiilor viitoare, ce de soarta celei actuale? Trăim de pe o zi pe alta, aruncăm praf în ochii lumei ba cu negustorie de vorbe, ba pretextând reforme, și încolo … o mai îngriji și Cel de sus de trebuințele reale ale poporului.

❦

[13 noiembrie 1880]

E o fierbere în Ungaria care se-ndreptează în contra pactului dualist, în contra unității cam gingașe care s-a încropit în 1866. Stânga estremă, ale cării sentimente au început a le împărtăși toți maghiarii, voiește a curăți regimentele de ofițeri nemaghiari și a reorganiza armata în sens național. Nemărturisind încă intenția de-a rupe Ungaria cu totul de legăturile cu Casa habsburgică, stânga estremă dorește deocamdată înlocuirea comunității de azi cu uniunea personală. În termeni simpli asta va să zică:

„Împăratul din Viena e în același timp rege la Budapesta; încolo n-avem a împărți nici în clin nici în mânecă cu Cislaitania; iar la ocazie, republică“. Un fapt caracteristic se adaugă la acestea. În momentul în care și partidul guvernamental al d-lui Tisza și opoziția moderată recunosc că influența lor scade zilnic în folosul partidului curat radical al stângei estreme, în același timp Franța își schimbă consulatul din Budapesta în misiune politică. D. baron de Burgoing va fi însărcinat de-a gera provizoriu această nouă legațiune a Republicei Franceze, având rangul de ministru plenipotențiar.

E clar că Franța, dacă nu aprobă, desigur înclină a nu dezaproba ideile stângei maghiare asupra raportului de stabilit între cele două părți ale monarhiei habsburgice.

Acum, când știm ce e înclinată Franța a cugeta în privirea sorții Ungariei, s-o vedem ce cugetă asupra României, Serbiei și a celorlalte state dunărene. Citim în „Le Temps“ al doilea articol prin care ni se dă sfatul a ne alege stăpân. Iată-l în toată întinderea.

> *Nu putem reciti Tractatul de la Berlin din 1878 făr-a recunoaște că alianța între Germania și Austria se hotărâse de pe atunci, că principele de Bismarck și contele*

Andrassy concepuseră deja pentru monarhia austro-ungară proiectele de estenziune cătră Orient cari au început a se realiza astăzi și că, în fine, dispozițiile Congresului au fost pre cât se poate îndreptate în înțelesul acesta. Clauza relativă la ocuparea Bosniei și Herțegovinei ar fi o dovadă îndeajuns; dar mai sunt și alte dispoziții cari dovedesc asemenea scopul și prevederile oamenilor de stat de cari vorbim. Astfel Austria a putut, precum am espus-o mai deunăzi, să se însărcineze cu stipulațiunile relative la navigația pe Dunăre, pentru a cere formarea unei Comisii țărmurene în care ea să aibă preponderanță. În zadar România a-ncercat a se opune la pretențiuni a căror greutate o simțise; e probabil că va fi obligată de-a se supune și de-a primi, mai curând ori mai târziu, protectoratul pe carele guvernul austriac lucrează a și-l stabili asupra micilor state ale Peninsulei Balcanice. Tot astfel stă lucrul cu Serbia și cu consecuențele pe cari Austria le atrage astăzi în contra ei din articolele 37 și 38 ale Tratatului de la Berlin. Cel dentâi din aceste articole se referă la relațiile comerciale ale Principatului cu țările străine și declară că nimic nu se poate schimba până la încheierea unor aranjamente nouă. Cellalt articol se referă la drumurile de fier și o substituie pe Serbia pentru partea ei la angajamentele pe cari le contractase Poarta atât față cu Austro-Ungaria cât și față cu compania drumurilor de fier ale Turciei europene în privința isprăvirii, a joncțiunilor și a esploatării liniilor ce sunt a se construi pe teritoriul câștigat din nou de cătră Principat.

Austria n-a pregetat de a trage folos din avantajele cari i se asiguraseră în mod atât de abil prin acele articole. De la 8 iulie 1878 începând, așadar câteva zile înainte de-a se-nchide Congresul, contele Andrassy iscăli cu d. Ristici un proiect de convenție prin care Austria se-ndatorea a-și întinde rețeaua căilor ferate până la Belgrad, iar Serbia se-ndatorea a construi un drum de fier care, plecând din Belgrad și urmând valea Moravei, avea a se uni pe de o parte cu linia existentă deja de la Mitrovița la Salonic, pe de alta a merge prin Pirot și Bellovar spre Sofia și a se lega astfel cu linia bulgară care va conduce cândva de la Sofia la Constantinopol. S-a fixat un termen de trei ani pentru construcția acestor linii. Dar guvernul sârbesc n-a întârziat de-a da-napoi înaintea obligațiunilor sale, fie din cauza cheltuielelor ce s-ar fi cauzat, fie pentru că înțelegea influența pe care trebuia să i-o asigure Austriei esploatarea liniei de care e vorba. D. Ristici a tărăgănat așadar negociațiunile, zicând că dacă Bulgaria n-ar voi să-și construiască linia ei de la Sofia spre frontiera sârbească s-ar face numai o lucrare costisitoare ce n-ar fi bună la nimic. Dar ce puteau reclamațiile în contra unor angajamente consimțite și mai cu seamă ce în contra presiunii unei puteri mari? A trebuit să cedeze. O nouă convenție a fost ratificată la 15 iunie, prin care Serbia e obligată de-a-și începe lucrările la 15 decemvrie viitor. Se vede că termenul e aproape și că guvernul din Niș nu are vreme de pierdut pentru a pune lucrările la adjudecație, ceea ce nu s-a făcut încă după cât știm.

Controversa comercială între cele două state a fost încă și mai gravă pentru c-a devenit ocazia căderii unui ministru influent, pe care le plăcea a-l însemna cu numele de „Cavour al Serbiei“. Proiectul de convenție, semnat la Berlin între Austria și Serbia, nu atingea numai drumurile de fier, ci stipula și încheierea unui tractat de comerț. Fie că exigențele Austriei se vor fi găsit escesive, fie că d. Ristici va fi urmat

prevenţiunilor sale personale în contra acestei puteri, fie că va fi urmat în fine inspiraţiilor politicei ruseşti, orice o fi fost, încheiarea convenţiei a rămas in suspenso. Dar d. Ristici îşi făcuse socotelile fără resursele adversarului. Austria, până să vie tractatul, ceru să se bucure de tratarea naţiei celei mai favorizate, arătând că ea obţinuse acest drept altcândva de la Turcia şi că Serbia moştenise obligaţiile acesteia.

D. Ristici pretindea din parte-şi că în momentul în care Tractatul de la Berlin s-a iscălit Serbia nu mai era vasală a Turciei sau se bucura cel puţin de libertatea ei comercială. Acu abia Austria recurse la marile mijloace. Prin nota de la 17 octomvrie baronul Haymerle ameninţă pe Serbia cu ruperea relaţiilor comerciale dacă va stârni în rezistenţa ei. Oala de lut se sfărâmase de oala de fier. D. Ristici îşi dete demisia şi fu înlocuit printr-un ministru a cărui maximă este de-a se supune condiţiilor marelui vecin. Scupcina fiind devotată politicei d-lui Rustici a trebuit să fie dizolvată şi să se convoace alegătorii pentru a numi o alta. Rămâne a se şti ce va hotărî ţara. Dar ce poate face decât virtute din necesitate?

Am zis-o deja în privirea certei dintre România şi Austria asupra navigaţiei Dunării: dezbaterile acestea între monarhia austro-ungară şi micile state libere ale Turciei nu sunt decât epizoduri ale rivalităţii între Viena şi Petersburg. Până să vie ziua luptei cu armele şi ziua împărţelei cei doi rivali caută a stabili în toate chipurile protectoratul lor asupra naţionalităţilor dunărene şi a le atrage, vorba vine, în sfera lor de influenţă şi de acţiune. În ochii unei politici care nu se mulţumeşte nici cu vorbe, nici cu sentimente independenţa unor naţionalităţi cari sunt situate ca România, Serbia, Bulgaria şi Muntenegrul nu va putea fi absolută. De voie de nevoie statele acestea vor gravita mult încă împrejurul uneia sau a celeilalte dintre cele două mari state cari-şi dispută moştenirea sultanului şi înţelepciunea lor ar trebui să consiste în a cântări bine şansele respective pe cari le prezintă cele două părţi între cari e vorba de-a alege. Independenţa Principatelor de cari vorbim n-ar putea fi garantată decât prin neutralitatea lor; ele singure nu sunt în stare a-şi apăra această neutralitate, iar Europa, precum vedem, nu e-n poziţia de-a le-o garanta.

Am ruga pe cititori să nu se prea mire că punem alături ştirile din Ungaria cu articolul dezgheţat al ziarului francez. Această alăturare e foarte importantă pentru a se şti cum şi de ce cad ministeriile la popoarele dunărene. În sfera acestor popoare va începe a intra şi Ungaria, cu cât va fi mai independentă în aparenţă. Vom face deci o mică socoteală deosebitelor stânge din ţările dunărene.

În Serbia stânga e tare.

În România stânga e la putere.

În Ungaria stânga va veni la guvern.

În Bulgaria stânga domneşte.

Toate stângele acestea au dorit și doresc din fundul inimei independență descrisă atât de limpede de ziarul parizian.

❦

[14 noiembrie 1880]

Adevărul doare. Lecția cartagineză pe care ne-am permis a o da onorabililor adversari de la „Presa“ i-a făcut să-și piardă mințile și să vorbească în bobote. Patru coloane și jumătate de injurii în contra ardelenilor sunt răspunsul la adresa falsă ce se dă la observațiile noastre.

Eroarea cu Carthago a fost un *lapsus calami,* adică l-a luat pe autorul *Scrisorilor* condeiul pe dinainte.

Autorul *Scrisorilor* din „Presa“ știa foarte bine, precum ne declară, că atunci trebuia să ne unim cu forma numită *acusativum cum infinitivum.*

Oare *acusativum cum infinitivum* tot un lapsus este?

Limba latină e ca o femeie frumoasă, dar cam crudă, onorabili confrați, față cu lasciva bătrânețe care-ar voi să abuzeze de ea. Prin simple injurii adresate ardelenilor genul substantivelor latinești nu se schimbă, nici prepoziția *cum* nu-ncetează a cere ablativul, c-un cuvânt *accusativus cum infinitivo* nu devine așa de lesne *acusativum cum infinitivum.*

Dar să lăsăm astea. Înțelegem ca cineva care nu știe a scrie bine românește să fie silit a se esprima în această limbă. Dar cine focu-l mai îndeamnă pe autorul *Scrisorilor* de-a face citate latinești când nu le știe? Deșertăciunea? Iată ce pate deșertăciunea când simulează a ști ceea ce nu știe.

Dar momente de adevărată petrecere ne-au cauzat injuriile asupra ardelenilor, petrecere la care nu ne putem opri a-l face părtaș pe publicul cititor.

Iată într-adevăr câteva pasagii din „Presa“ care nu vor lipsi a face efectul cuvenit.

> „Timpul“ începe revista sa de luni cu o frază, care atinge cu ironie pe avocații din țară, calificându-i suficienți și atotștiutori. *Ne prindem că mâna care a scris aceste vorbe este a unui avocat care a trecut rigurosum la Blaj!* Dacă sunt unii înfumurați cari cred că știu multă carte apoi sunt negreșit drăguții noștri „intelighenți de peste Carpați“; dacă se află în lume avocați fără cauze sunt „de bună seamă“ cei mai mulți dintre dânșii veniți în mijlocul nostru.

> Acești oameni au părăsit Transilvania în mâinele ungurilor, au dezertat postul de onoare unde trebuiau să lupte pentru conservarea și dezvoltarea naționalităței române, pentru ca să vie la noi, unde au fost primiți cu brațe deschise, și să petreacă o viață dulce și plăcută, câștigând părăluțe, dar uitând nevoile patriei! Ce au făcut și ce fac, în adevăr, acești confrați în sânul nostru ca să lupte contra cotropirii maghiare? Nimic.
>
> Generațiunea de azi venită de peste munți nu s-a însemnat decât prin Maiorești și Lauriani, cari ne-a scălimbat limba prin pedantismul lor și au încurajat năpădirea în țară a compatrioților lor, cari, cum am zis, uitară interesele patriei mume pentru satisfacerea nevoilor lor private. Pericolul cel mai mare amenință esistența națională a Transilvaniei prin aplicarea noii legi a instrucțiunei, și confrații noștri veniți aci de peste Carpați nu fac nici o lucrare, nu scriu o singură linie prin ziare în favoarea intereselor Transilvaniei! Pedanți și anoști, ei ne fac gâlceavă de vorbe ca niște școlari de gimnaz.
>
> Am avut ocazia, domnule redator, mergând astă-vară la băi, de a convorbi cu bărbați eminenți din Transilvania și a auzi plângerile lor fundate contra confraților lor de aici. Ne facem organul lor, espuindu-le în aceste coloane, și sperăm că adversarii noștri de la „Timpul“ le vor înțelege și vor părăsi pedantismul lor ca să se apuce serios de muncă și să răspundă la așteptarea patriei!

„Presa“ ar pierde prinsoarea, pentru că scriitorul revistei din „Timpul“ nici e avocat, nici a dorit vreodată să fie. Dar ce ridicole devin toate declamațiile acestea ale „Presei“ față cu declararea limpede ce facem că autorul articolilor din „Timpul“ nici e ardelean, nici neam de neamul lui n-a fost ardelean! Ce gratuite sunt toate gingășiile adresate Maioreștilor și Laurianilor, precum și bietului liceu din Blaj, față cu adevărul net că adversarul „Presei“ e născut în România, din părinți născuți asemenea în România, români get-beget cum ar zice turcul! Nu se face „Presa“ ridicolă c-un asemenea *quiproquo?*

Dar vom esplica noi acest fenomen.

E destul ca cineva să scrie românește așa cum scriau strămoșii noștri, cumpănit și cu rost, pentru ca în ochii veniturilor liberale și semiliberale, în ochii lepădăturilor Orientului european să treacă de străin. Am ajuns în adevăr în această Americă dunăreană ca tocmai românii să fie tratați ca străini, să se simtă străini în țara lor proprie. Toate capetele unor rase degenerate cari s-au grămădit în orașele României, toate craniile cu câte cinci dramuri de creier, fără seriozitate și adâncime, toți microcefalii și toate stârpiturile Peninsulei Balcanice apar în acest bal mascat sub formă de reputații uzurpate de mari oameni fără știință de carte; toată această plebe s-a constituit în stăpâna poporului românesc. Libertate, egalitate, fraternitate! Ce e mai frumos în lume decât ca tot ce se scurge în România, ca într-o

mlaștină, să fie liber ca noi, egal cu noi, frate cu noi? Și pe când această plebe se-nmulțește pe zi ce merge, neamul nobil și drept care cutremura odinioară pământul la un semn al lui Mircea Basarab sărăcește, scade și moare.

Dar oare pasajele de mai sus din „Presa“ nu sunt o dovadă mai mult de această stare de lucruri? Vin sute de mii de evrei în țară și-i vom găsi pe membrii Centrului pledând pentru a li se acorda drepturi, ba ne prindem că patrioții de soiul acesta n-ar fi nici contra colonizării cu străini, precum în genere, în loc de-a opri, favorizează americanizarea României.

Dar dacă o mână de români vine pe acest colț de pământ, singurul ce-a mai rămas liber din marea noastră patrie, atunci lucrul se schimbă.

Într-adevăr, de câtă mizerie sufletească cată să fie capabil un om care, neavând dreptate într-o discuție, în loc de-a o recunoaște aceasta precum i se cuvine unui gentleman, aruncă injurii asupra unei părți a poporului românesc, ridiculizând … ce? Greutățile cu cari acesta se luptă pentru păstrarea limbei și a naționalității lui.

O ultimă observație. Deși de astă dată onor. confrate de la „Presa“ se ceartă cu căciula sa proprie și maltratează pe ardeleanul scornit de imaginația sa, totuși intenția de-a ne adresa invective personale e destul de evidentă pentru a ne face să declarăm că în cazuri de recidivă din partea organului Centrului vom fi siliți a recurge la mijloace mai energice de represiune în contra unor asemenea meschinării.

❦

[15 noiembrie 1880]

Asupra pretinsului protest al Turciei în contra participării unui delegat bulgar în Comisia Dunăreană „Pesther Lloyd“ spune următoarele:

> *După cât știm din informațiile noastre, Poarta n-a făcut pân-acum nici protest, nici ceva asemănător; dar, dacă va fi relevat inconvenientul de-a se invita Bulgaria direct, desigur că nu va fi scăpat din vedere stipulațiunea articolului 55 din Tractatul de la Berlin. Articolul acesta zice că „regulamentele de navigație, poliție fluvială și supraveghere de la Porțile de Fier până la Galați vor fi elaborate de către Comisia Europeană asistată de delegații statelor țărmurene“. Poarta crede acum că, întru cât privește țărmul bulgar al Dunării, Turcia cată a fi considerată ca stat țărmurean, iar nu principatul Bulgariei, și se referă pentru aceasta la art. 1 al Tractatului, care zice că Bulgaria e un principat „ce stă sub suzeranitatea M. S. Imp. Sultanului“. Contra acestui punct de vedere se pot obiecta multe, dar nu i se poate imputa că ocolește*

Tractatul de la Berlin. Poarta, interpretând Tractatul în înțelesul ei, recunoaște printr-aceasta chiar baza și autoritatea lui. Ceva va trebui să se facă pentru a ținea seamă de drepturile suzerane ale Porții; Comisia Europeană a și recunoscut-o aceasta și în acest înțeles a trimis precum ni se anunță, la Constantinopol un duplicat al invitației trimise la Sofia. Se va ocoli în orice caz dificultatea aceasta și, dacă Poarta e cu minte, nu va pune preț prea mare pe-o formalitate. Din punctul de vedere austro-ungar n-ar fi tocmai pernicios dacă votul Bulgariei s-ar da în Comisie de către un delegat al Turciei, căci atunci partidul rusesc, contrar nouă în cestiunea dunăreană, ar păgubi un vot. Dar de-o asemenea schimbare nu poate fi vorba de vreme ce Poarta are deja votul și jețul ei în Comisia Europeană.

„Le Temps“ zisese în unul din articolele sale pe cari le-am reprodus că Austria s-a oferit să dea satisfacere puterilor înserând în anteproiectul său o clauză care va garanta libertatea navigației maritime.

Un corespondent al foii franceze o face să observe că această clauză nu e de ajuns pentru puteri, deoarece ele nu reclamă numai libertatea de-a uza de Dunăre pentru a pluti spre mare, ci și dreptul de cabotaj sau de navigațiune fluvială, adecă libertatea de-a transporta mărfuri de la un port al râului la cellalt.

Foaia răspunde următoarele:

Nu credem ca Austria să se opună la o condiție de care ea e-n stare de-a se folosi mai mult decât oricine. Corespondentul nostru nu vede însă că această libertate a cabotajului, departe de-a fi reclamată de România și de-a putea prin urmare să figureze ca o concesie făcută Principatului de către Austria, se consideră din contra de către micile state țărmurene ca o pagubă mare pentru ele. „Dacă statele dunărene din vecinătatea mării vor fi, ca astăzi, date pe mâna concurenței ce se exercită în contră-le din două părți ale teritoriului lor, și prin navigația fluvială a Austro-Ungariei, și prin cea maritimă europeană, această navigație va deveni, în privirea lor și contra lor, un fel de monopol, care în realitate va opri marina lor nu numai de-a se dezvolta, dar chiar de-a se naște; iar garanțiile pe cari Europa a voit să le dea libertății navigației vor fi pentru aceste Principate o cauză de opresiune efectivă și de neputință de-a se folosi vreodată de existența acestei libertăți pentru marina lor națională“. (cf. Despre Tractatele de la Viena, de la Paris și de la Berlin și despre dispozițiile lor relative la navigația pe Dunăre, p. 24).

❦

[16 noiembrie 1880]

„L'Indépendance belge“ anunță după corespondentul ei din Viena că s-a stabilit acordul între puteri cu privire la cestiunea dunăreană. România se va

afla izolată în opoziția ei când lucrările Comisiei Europene se vor deschide. Se crede deci, zice foaia belgiană, că ministerul din București va opera o retragere onorabilă în loc de-a merge înainte spre sigură neizbândă. Apoi Austria i-a făcut deja o concesie formală introducând, precum am spus-o, în anteproiectul ei o dispoziție adițională care stipulează espres libertatea navigației pe Dunăre, ba, ce e mai important, Austria ar fi dispusă a admite ca Comisia Mixtă de supravegheare să nu aibă puteri decât pentru trei ani în loc de cinci. În fața unor asemenea concesii nu s-ar cădea ca guvernul român să stăruiască în atitudinea pe care-a observat-o pân-acum în această afacere.

Tot în privința cestiunii dunărene „Neue freie Presse“ află că

> *România a renunțat la opoziția ei în contra unei prezidenții permanente a Austriei dar stăruie a combate recunoașterea preponderanței votului prezidențial, cabinetul din București amenință că va propune să nu se instituie deloc o Comisie Mixtă, ci să se întinză competența Comisiei Europene a Dunării și asupra cursului râului dintre Galați și Porțile de Fier. Românii speră că prin această propunere vor ademeni pe unele puteri de-a nu admite anteproiectul austriac. E evident, zice foaia vieneză, că prin o asemenea procedere n-ar mai exista nici o îndoială că d. Boerescu, ministrul de externe a României, face politica rusească; căci Austro-Ungaria nu poate renunța la votul preponderant iar România se află înaintea cestiunii dacă prin politica d-lui Boerescu, voiește să ajungă a fi considerată pur și simplu o satrapie rusească.*

Noi credem că, pân-acum cel puțin, d. Boerescu n-a fost nicicând în pericol de-a fi bănuit că face politică rusească. Din contra.

❦

[16 noiembrie 1880]

Ieri la 4 ½ după-amiazi d. Titu Maiorescu, precum am anunțat, a început, în sala Facultății de Drept din Palatul Universității, cursul d-sale de prelegeri asupra *Logicii și aplicărilor ei,* care va urma regulat în același local, în toate vinerile, la aceeași oră. Sala era plină de studenți ai Universității și de alți auditori. Se va vedea la cronica științifică rezumatul prelegerii de introducere a acestui important curs. Despre succesul prelegerii de ieri și că acest succes va merge din ce în ce crescând în prelegerile viitoare nu se poate îndoi acela ce cunoaște că profesorul, pe lângă talentul eminent de cuvântare, posedă pe deplin obiectul său, așa că se

poate numi cu drept cuvânt o autoritate în materie. Vom urma regulat cu dările de seamă asupra acestor prelegeri.

❦

PRELEGERILE D-LUI T. MAIORESCU

ÎNTÂIA PRELEGERE

Introducție — Interesul cercetărilor metafizice — Progresul științelor exacte.

Unitatea forțelor în natură — întrebări ce se impun — Utilitatea logicii

[16 noiembrie 1880]

D. Maiorescu începe prin a arăta auditorilor că are intenția a face un șir de prelegeri în toate vinerile la 4 ½ după amiaz. Alături cu cursul de filozofie al Universității, curs cum s-ar zice oficial, d-sa va ține un curs liber despre *Logică și aplicările ei.* Intenția aceasta îi este autorizată prin interesul pentru cercetările științifice pe care l-a manifestat publicul nostru mai cu seamă cu ocazia prelegerilor ținute de d-sa astă primăvară la Ateneu.

Se zice că trăim într-un secol materialist, se constată că preocuparea mai generală privește sfera politică și cu toate astea, ciudat, terenul abstracției deșteaptă un viu interes — real, să sperăm, — din partea publicului inteligent.

Folosul acestei bune dispoziții pentru studiele abstracte este netăgăduit.

Aci nu încape controversă. Între sistemele filozofice controversa există, ea există asupra întrebării dacă una sau mai multe dintre propozițiile dogmatice ale cutăruia sistem vor rămâne, chiar pentru cel ce le profesează, neclintite până la sfârșit. Nu încape însă câtuși de puțin discuție asupra adevărului că adâncirea în speculațiuni abstracte și generale deschide spiritului omenesc un orizont larg, îi dă un punct de vedere cât mai nalt și prin urmare o perspectivă cât mai depărtată. Acest folos este cu atât mai însemnat cu cât el înlesnește orice studiu pozitiv, luminând sfera oricării cercetări practice și speciale.

Ce este universitatea? Este instituția care păstrează întregi diversele sfere speciale de cunoștințe ce constituiesc cultura generală a epocii.

În secolul nostru, mai ales în cea din urmă jumătate a lui, aceste sfere s-au înmulțit și dezvoltat într-un chip uimitor. Științele exacte, numite în genere naturale, au făcut progrese enorme. Minunatele descoperiri asupra

căldurii, electricității, luminii și sunetului și asupra multiplicității aplicărilor lor; faimoasa ipoteză a unității forțelor în natură, ipoteză din ce în ce mai probabilă, aproape sigură astăzi în urma descoperirii unității de căldură, a așa-numitului caloriu, — iată în linii generale pașii colosali realizați în domeniul științei pozitive. Progresul însă nu se oprește; sferele se înmulțesc și se dezvoltă înainte cu aceeași iuțeală, așa că ne trebuie o fantazie prodigioasă pentru a ne închipui unde are să mai ajungă în scurt timp activitatea pe terenul acesta.

Dar spiritul omenesc se întreabă ce este această tendență a lui de a merge mai departe și tot mai departe; se întreabă cum trebuie să-și resume el progresul acestei activități, cum să-și stăpânească, să-și păstreze această comoară grămădită cu atâtea străduințe, cum apoi s-o încredințeze generațiilor moștenitoare.

Unitatea forțelor în natură!

Dar spiritul omenesc se întreabă: care este aspectul resumător, care este esența fenomenelor? Ce este lumea?

Știința care ne vorbește de acea unitate a forțelor ne răspunde la aceste întrebări: este *mișcarea;* lumea este mișcare pornită și întreținută. „Mișcare — iată cuvântul cel din urmă al științei exacte — mișcare totdeuna și pretutindeni, o stare de perpetuă năzuință, de vecinic nerepaos. Aci spiritului omenesc se impune iar un șir de întrebări mari:

„Mișcarea“ ce e? Mișcare către ce și la ce? De ce mișcarea, năzuința mea proprie la cercetare? La ce știința? Pentru ce toate acestea?… În fine întrebarea care le rezumă pe toate celelalte: pentru ce acest *pentru ce* al omului?

Filozofia pozitivistă, care și-a luat naștere în veacul nostru odată cu avântul științelor exacte și al cării fundator a fost Auguste Comte, îndeamnă spiritul omenesc la resignare. Această filozofie conchide astfel că toate speculațiunile teologice și metafizice întemeiându-se pe un oarecare răspuns dat întrebărilor de mai sus ce nu poate fi pozitiv și controlabil sunt niște rătăciri de înlăturat ce trebuie neapărat să conducă la eroare.

Cu îndemnul la resignare însă spiritul omenesc nu se mulțumește. El întreabă din nou: dar de ce eroare și iar eroare? Ce a împins omenirea să-și construiască sisteme și totdeuna greșit? Și cum de s-a născut odată întrebarea? Pentru ce s-a produs și se reproduce ea necontenit?

Răspunsul nu se poate da încă: se va da poate odinioară. Până atunci, orișicum ar fi, este imposibil a se înlătura întrebarea; ea se menține, se

impune.

A existat la multe sisteme, dar mai ales există în sistema de filozofie modernă, o aplecare—accentuată într-un chip oarecum ușuratec — la a crede că nu numai ultimul cuvânt posibil l-a zis școala respectivă, dar că toate cele zise până aci trebuiesc aruncate din discuție ca lipsite cu totul de preț. Cu toate astea multe propoziții ale școalei sunt încă controversate. Astfel, de exemplu, pe când teoria selecțiunii spețelor este acum suficient demonstrată, teoria evoluțiunii este încă și rămâne ipotetică.

Teoria Kant-Laplace, teoria cosmogonică astăzi acreditată, stabilește fazele prin care a trebuit să treacă sistemul nostru planetar de la întâia mișcare până în stadiul actual. Ea ne dă probabilități despre succesiunea fenomenelor de trecere din starea amorfă și de absolută nemișcare, prin starea chimică anorganică, în starea chimică organică, cu cele trei stadiuri ale acestei stări din urmă, stadiul de coagulare celulară, stadiul vegetal și cel animal. Teoria darwiniană amplifică și continuă teoria cosmogonică întru cât privește dezvoltarea acestor stadiuri și apoi apariția omului și dezvoltarea speței lui.

Astfel, în starea cea mai depărtată, a trebuit să existe în principiu legea fizică de dezvoltare care a determinat rezultatele ulterioare, a trebuit, afară de aceasta, ca atunci și celula organică ce compune astăzi creierul animalic cel mai dezvoltat să fi existat într-o formă sau alta atomistică.

Este dar o dezvoltare nu perpetuă probabil, dar ale cărei limite sunt vaste și necunoscute. Nimic nu ne autorizează a crede că procesul de dezvoltare al sistemei planetare, al stadiului nostru chimic organic, al speței umane îndeosebi, sunt la culmea evoluțiunii respective.

Nimic nu ne autorizează a crede aceasta; dar aceea ce ne autorizează a crede contrariul, a crede într-o continuare a dezvoltării, în mergerea mai departe pe calea perfectibilității este acel sentiment de radicală nemulțumire, de adâncă durere, inerent la tot ce este organic și pe care îl culminează moartea.

Moartea! Da, filozofia ne poate face a nesocoti moartea noastră proprie, nu ne poate niciodată face indiferenți de moartea unei ființe iubite, ceva mai mult, nu ne poate scuti de impresia supremă ce ne-o provoacă moartea aproapelui în genere. Ce și la ce este moartea? Ce este această prefacere, această premenire necurmată a naturii? A zice că aceasta este o lege fără scop nici rezultat, o nefericire, este a nega viața…

În epoca noastră mai cu seamă, care are multă înclinare la scepticism și pesimism, trebuie să căutăm a cunoaște rațiunea de a fi a acestei legi.

Dezvoltarea speței noastre cată să meargă mai departe, aci ar sta rațiunea aceea.

Omenirea, încă de la originea ei, a căutat să-și creeze un trecut imaginar, o lume în care ideea de individ organic superior, cuprinzând în ea sfera ideii de om, este mai naltă, mai nobilă decât aceasta. Ființele supranaturale, ficțiunile teologice, îngerii, iată creațiuni ale închipuirii omenești. Ce a determinat aceste creațiuni, pe ce substrat s-au întemeiat ele? Și oare nu erau acele creațiuni o intuiție a dezvoltării ulterioare, o clarvedere a viitorului?

Aceasta este neapărat o fantazie a noastră, o privire ipotetică. Dar acele creațiuni n-au avut alt câmp decât spiritul omenesc, au fost clădirile proprii ale gândirii speței noastre. Apoi organul acestei gândiri, unde se produc întrebările mari înșirate mai sus, unde se frământă problema „existenții“, trebuie să aibă și el legile lui de lucrare și este foarte important să le cunoaștem.

Astăzi, când științele exacte își deschid înainte un orizont așa de vast, când comoara cunoștințelor noastre pozitive este așa de colosală și crește încă mereu, logica, ca știința care are de obiect cercetarea legilor ce domnesc asupra lucrării organului gândirii omenești, organul ideii și cunoștinții, și ca metodă de control a acelei lucrări și de aplicare a acelor legi, devine de o utilitate mai importantă decât oricând.

Iată cuvântul care a îndemnat pe d. Maiorescu a face cursul d-sale despre *Logică și aplicările ei*, în care materie va intra în prelegerea viitoare.

❦

[18 noiembrie 1880]

Mesajele de deschidere în țări monarhice se disting prin o binefăcătoare scurtime și cu drept cuvânt. Asemenea acte sunt prin natura lor cam formale, și literatura mesajelor e desigur cea mai puțin interesantă dintre toate. Dacă e vorba ca o scriere să fie neinteresantă, să pară a spune ceva și să nu spună nimic e încai un semn de bun-simț când se face cât se poate de scurtă.

Mesajele republicane se disting din contra prin bogăție de vorbe. Burgezul ajuns la putere, d. Joseph Prudhomme, voiește să vorbească mult

și frumos. D. Garfield, noul prezident al Statelor Unite, a primit prezent un baston de ex. Ce ocazie de-a vorbi frumos pentru d. prezident? Ce nobile și demne cuvinte la adresa prezentatorului?

> *Acest baston d-v mi-l oferiți ca un simbol semnificativ. Eu îl primesc cu semnificarea care i-o dați. Capătul bastonului e de aur și poate reprezenta în mod perfect baza adevărată și solidă a monetei noastre naționale, pe când puterea, solidaritatea și frumusețea lemnului care suportă acest capăt reprezintă puterea și armonia instituțiilor noastre.*

Cette canne est le plus beau jour de ma vie!

Se va zice poate că asemenea pasaje nu sunt în broșura noastră de deschidere numită eufemistic mesaj?

Dar cum să nu fie când vestitul d. Giani își are părțile sale de stil în această operă?

> Putem constata cu mândrie că un însemnat număr de magistrați este gata să *alimenteze* și să întărească justiția, această înaltă instituțiune care este o putere în stat menită a ocroti familia, averea și libertatea omului *față cu cerințele sociale.*

Va să zică magistrații alimentează justiția! Iar aceasta ocrotește pe oameni față cu cerințele sociale! Stilul acesta îl avem, se vede, „grație progresului simțitor ce-a făcut la noi știința dreptului“.

Un mesaj plin de definiții ca cea de sus, plin de fraze de cea mai zilnică platitudine, plin de lucruri cari se-nțeleg de la sine și pentru cari nimeni în lume nu le-a cerut d-lor miniștri o esplicare sau o definiție, un asemenea mesaj cum să nu fie frumos? Noi suntem siguri că d. Giani a plâns recitindu-l.

Ceea ce-am fi fost în drept de-a aștepta era o lămurire cât de slabă asupra politicei noastre esterioare.

Cititorii noștri cunosc cele două articole publicate în ziarul oficios francez „Le Temps“. Arareori un organ de publicitate ne-a vorbit atât de dezghețat ca acesta. El arată cum, după căderea Imperiului otoman, Principatele dunărene fără escepție, departe de-a deveni independente în mod absolut, au căzut din contra în sfera de atracțiune a marilor rivali cari-și dispută dominațiunea în Orient și că nu fac decât să oscileze când într-o parte când într-alta, pân-în momentul fatal în care cei doi rivali vor ajunge să se-ncaiere, moment în care și aceste țări vor fi puse în alternativa sau de-

a-și alege stăpân, sau de-a fi nimicite de marea izbire. Realitatea, departe de-a dezminți maniera de-a vedea a ziarului francez, o confirmă pe zi ce merge.

Călătoria demonstrativă a împăratului Austriei în Galiția, declarația baronului Haymerle că unirea Bulgariei cu Rumelia ar constitui un *casus belli,* tensiunea generală și augmentarea bugetelor de război a tuturor țărilor nu-i inspiră însă ministrului nostru de externe alte asigurări decât „că întreținem cu toate puterile relațiunile cele mai cordiale“, apoi, ca tautologie, cu câteva șiruri mai jos: „relațiunile noastre esterioare sunt cele mai bune“.

A apărut mai zilele trecute o carte care ilustrează optimismul acestui mesaj. Ea se intitulează *O pagină din istoria contimporană* de dr. Istrati.

Acea carte dovedește scăderea repede a elementului românesc din țară, iar mesajul vorbește de dezvoltarea națională.

Cartea dovedește *degenerarea rasei însăși;* mesajul arată progresele ce le-a făcut știința dreptului.

Cartea în fine dovedește cum — *mirabile dictu* — în grânarul dunărean al Europei populația degenerază și descrește din cauza alimentațiunii insuficiente, din cauză că organizarea noastră socială condamnă populațiile la o foamete artificială; mesajul vorbește de unirea tuturor pentru binele patriei.

Sau d-nii miniștri n-au ochi să vază și urechi să auză, de zugrăvesc frumos starea țării sau, dacă le-a mai rămas oricât de puțin spirit de observație, broșura de deschidere a Adunărilor nu e decât praf aruncat în ochii străinătății, ca s-o amăgească asupra realității mizeriei și decadenței în care se află țara sub sistemul de guvern al liberalilor.

Înlăuntru nu se mai amăgește nimene.

❦

[19 noiembrie 1880]

Publicăm mai la vale actul de acuzație în contra fondatorilor Republicei Ploiești. Actele de suveranitate națională, precum numiri în funcțiuni etc., ale exercițiului patriotic în care guvernul din Ploiești a fost surprins de către reacțiune sunt espuse cu destulă claritate pentru ca cititorul să-și poată face o idee despre faptele pe cari cineva cată să le comită pentru ca sub regimul

liberal s-ajungă deputat, advocat public, convertitor de titluri de datorii, cămărași la saline etc. etc.

❦

[20 noiembrie 1880]

Noi am fost aciia cari am imputat vestitului conspirator de la Opera Comică și de la Ipodrom, amicului melcilor simpatici ai d-lui Jules Allix și actualului ministru de finanțe că a comandat pe sub mână sporirea dării funciare, lăsând-o la discreția unor comisii de recensimânt alese, conform manoperelor cunoscute ale patrioților, după sprânceană. Puțin am fi avut de obiectat contra unei îndoiri generale a dării. Am fi invocat cel mult făgăduința roșiilor de-a nu spori nici o dare, de-a nu face nici un împrumut. Ar fi fost o ducere *ad absurdum* mai mult, ar fi fost o nouă dovadă cum acești oameni, în opoziție fiind, spun neadevărul pentru a câștiga prin subrepțiune încrederea alegătorilor și cum, suiți apoi la putere pe urmele câtorva oameni onești, dar amăgiți, fac contrariul de ceea ce făgăduiseră țării.

A decreta ca *măsură generală* sporirea unei dări poate fi o calamitate, un rău, dar e un rău ce atinge pe toți în mod egal și drept.

E însă o teorie *elementară* de finanțe pe care orice începător o are trecută în caietele sale: ca dările directe să se sporească *arareori* însă *cu mult*, dările indirecte mai *des* dar *cu puțin.*

Răposatul Strat fusese, precum se știe, profesor de economie politică, ceea ce în țara Cernăteștilor n-ar însemna nimic, dar totodată un temeinic economist de școala Manchester, ceea ce se dovedește prin cartea lui clară și bine scrisă asupra economiei politice.

Ca economist, Strat, în fața unui nou recensimânt și voind a spori în adevăr dările, netăgăduind-o aceasta, ca actualii patrioți, scrie în 1876 prefecților o circulară în care le zice următoarele:

> Evaluațiile actuale fonciare sunt cu totul minime față cu veniturile ce realizează proprietarii cu prețurile ce primesc de la arendași și chiriași după contracte lucrătoare, după cum avem exemplu arendarea moșiilor și ecaretelor statului cari, cu ocazia ultimelor licitații, au sporit în multe localități aproape cu 60 la sută peste venitul din trecut… Pe scurt, cerem să sporiți la *îndoit venitul fonciar actual* fără nici o agravare de impozit decât numai aplicarea dreaptă și exactă a taxei asupra *adevăratei valori a proprietăților imobile.*

Strat presupune dar, după acea elementară teorie financiară espusă mai sus, că, în genere, *în toată țara,* valoarea imobilelor s-au îndoit din timpul lui Cuza Vodă și până azi, deci recomandă ca *în genere* și în *toată țara* impozitul să fie îndoit.

Ce face însă d. Brătianu?

Vrea să-și păstreze și popularitatea, de care lui Strat nu-i păsa, dar vrea să urce și darea. Comitetele de salut public de odinioară, prefăcute în comisii de recensimânt, încarcă pe contribuabilii presupuși adversari ai guvernului numai până la limita de la care ar putea intra în alt colegiu electoral, iară pe patrioți sau îi sporește tocmai pe tocmai, ca ei să devie alegători în colegii superioare, sau îi lasă cum sunt sau în fine, unde nu sunt alegători roșii în colegiul I, îi sporește cu duiumul, știind că de unde nu-i nici împăratul n-are de unde lua. Dările corespunzătoare cu colegiile ce le uzurpează asemenea patrioți le vor plăti nefericitele comune rurale, solidar responsabile pentru încasare. Dacă un primar delapidează banii birului, li se vinde nenorociților săteni până și cenușa din vatră spre a restitui banii; dacă un patriot fără avere râvnește la onoarea de a fi alegător în colegiul I, sătenii solidar responsabili plătesc pozitiv darea pe care patriotul fără avere n-a avut nicicând de gând s-o plătească.

Sufere vro comparație măsura *generală* a lui Strat cu latitudinea pe care d. Brătianu a lăsat-o tagmei patrioților întru așezarea economicoasă a dărilor?

Una e o măsură generală, onestă, mărturisită; cealaltă e o măsură piezișă, de care sunt esceptați pe tăcute patrioții și atinși numai proprietarii neplăcuți guvernului.

Punând această măsură francă a lui Strat față cu critica ce-am făcut-o noi panglicăriei bizantine a circularelor actualului ministru de finanțe, „Românul“ crede a ne fi dovedit că ne contrazicem.

Greșește.

Pretutindeni am relevat în criticele noastre că guvernul, dacă nu crede că valoarea imobilelor s-a îndoit cum credea Strat, ar trebui *să fi fost sincer și să ceară de la Adunări îndoirea impozitului fonciar,* iar nu să-l îndoiască după conveniențele societății de exploatație în mod pieziș și numai asupra unora, iar asupra altora nu.

Întemeindu-se pe pretinsa noastră contrazicere, „Românul“ adresează opoziției următoarele cuvinte.

> Recensimîntul impozitelor făcut anul acesta a ațîțat verva de injurii a partizanilor *vechiturilor* condamnate de țară.
>
> A răspunde la asemenea injurii și neadevăruri ar fi a da oamenilor ce le practica o însemnătate pe care n-o au și n-o merită, ar fi de-a le face o onoare de care s-ar mîndri.

Mai știi?

Vechitura Strat, om cu știință de carte care a lăsat în urmă-i o scriere escelentă de economie politică, nu are și nu merită însemnătate; dar cine o are și-o merită e noitura sau venitura de la „Românul“ cu cele patru clase primare și un curs de violoncel.

Vechitura Strat, care-și datorea poziția în societate științei, averii și nașterei sale, nu are și nu merită însemnătate; dar noitura care-și datorește pricopseala tocmai împrejurării că e ignorant, de origine galițiană necunoscută, plus împrejurării unor voturi false date cu procure false, e fără îndoială un mare om.

În genere nu are și nu merită însemnătate nici un om cumsecade în timpul domniei roșilor.

Din actul de acuzație asupra patrioților republicani din Ploiești, pe care l-am publicat în numărul nostru de ieri, aflăm că, la interogatoriu, o mulțime dintre ei au declarat că sunt fără profesie.

Un om fără profesie e un vagabond.

Între aceștia însă cată să numărăm și pe cei cu profesiile uzurpate, pretinse sau frauduloase. Un om care, având patru clase primare și un curs de violoncel, ar exercita profesia de medic ori cea de jurisconsult, de episcop, de profesor de universitate, de director de drum de fier ori de director de bancă, ar fi un om fără profesie care, prin fraudă și manopere supuse penalității, a ajuns unde este.

Ei bine, asemenea oameni fără profesie cari la Ploiești fabricau telegrame false, numeau funcționari, promiteau să taie capete de zahăr nemțesc, oameni cari, sub altă domnie, ar umplea pușcăriile și ocnele, au ajuns sub Carol îngăduitorul bărbați de stat, miniștri, deputați, directori de drum de fier și de bancă, confecționează bilete ipotecare etc. etc. E evident că într-un stat în care lucrurile merg astfel și în care ignoranța și malonestitatea adeseori sunt titluri de înaintare, asemenea tagmă de patrioți merită deocamdată să fie băgată în seamă până va ajunge să fie băgată în internatul de la Văcărești.

Și asemenea oameni discută actele lui Strat, ba le pun în paralelă cu panglicăriile de politică malonestă ale unui I.C. Brătianu care a învățat arta de-a guverna de la melcii simpatici ai lui Jules Allix și în ascunzătorile comunarzilor Parisului?

Dar nu li se trece.

❦

[21 noiembrie 1880]

„L'Indépendance roumaine“ discută poziția d-lor Conta și Teriachiu în cabinetul Brătianu. Acești doi domni fac parte din așa-numitul partid liberal independent, puțin numeros, compus din câțiva advocați și profesori tineri cari, întru cât privește trecutul lor politic, s-au deslipit unii de partidul conservator, alții de fracțiune.

Liberalii independenți făceau opoziție crâncenă guvernului pe toate terenurile; „Steaua României“ îmbogățise dicționarul presei din opoziție cu multe locuțiuni fericite pentru a însemna activitatea acelui partid estrem de periculos care ne guvernă. Natura partidului roșu se împrumută lesne oricării pene ce are înclinație de caracterizare. Sutele de oameni fără profesie hotărâtă din cari e recrutat partidul, conivența lesne stabilită între ei pentru a acoperi și a face mușama actele fiecăruia, trecutul lor pătat prin conspirație, prin concesii frauduloase, ca cea dată lui Strusberg și pusă în execuțiune înainte de a se fi votat de Senat, prezentul lor și mai scandalos, în fine principiul lor de existență de a înlătura de la cârma fie locală, fie centrală a vieții publice orice merit și de a cocoța în funcțiile cele mai înalte nulități ale partidului, toate acestea la un loc constituie acea lume pe dos care face ca vorbele dicționarului să aibă pentru țara noastră un înțeles contrariu de cel pe care-l au în alte țări.

Astfel, începând cu însuși numele unității noastre etnice, vom vedea că „Românul“ e organul unui partid compus din Bosnagi, Cariagdi, Pișca, Carada, Giani, Chirițopol ș.a.; „patriot“ înseamnă a nu fi avut nici o patrie hotărâtă și a fi adoptat din întâmplare pe cea românească; „onest“ va să zică a acoperi cu un văl scabroasele afaceri; „natura catonică“ va să zică vitejie nocturnă ca la 11 fevruarie; „binele țării“ înseamnă cam urcarea cheltuielilor statului cu 34 la sută în patru ani și căpătuirea în slujbe a toată suflarea patriotică; „artist“ va să zică diletant fără talent în pictură, muzică, comedie, arhitectură, ale căror tablouri, executare falsă, construcții

centrifugale se plătesc din bugetul statului; „învățat“ înseamnă a avea patru clase primare și a fi numit în noaptea de la 11 fevruarie, fără concurs, profesor de universitate (Cernătescu) sau a fi absolvat școala de felcerie din Țarigrad și a fi profesor de facultate la București (Bosnagi ș.a.m.d.).

Această răsturnare cu sus-n jos a tuturor noțiunilor unui lexicon, această ironizare sistematică a toată concepția omenească prin realitatea partidului roșu prezinta desigur multă materie de persiflaj atât „Stelei României“ cât și oricărui om cu bun simț, chiar roșu de-ar fi fost. Sunt o sumă de roșii cari râd din toată inima de propriul lor partid și cari, de nevoie și pentru interese, fac o mutră serioasă când marele pontifice aruncă-n lume frazele sale apocaliptice.

Care a fost însă mirarea noastră când „Steaua României“ fu apucată de toanele „Presei“ și, tăcând despre cele dinlăuntru, începu să cutreiere Afganistanul. Dar misterul se explică repede: d-nii Conta și Teriachiu intrară în ministeriu. Deocamdată „Steaua României“ mai urmează interesantele ei studii entologice, dar ele ascund o ruptură adâncă. Nu mai există partid liberal-independent. Cei numiți în slujbe înclină a deveni roșii, cei ce nu vor să primească slujbe și cer concesii în materii de principii s-au grupat de o parte și fac o opoziție deocamdată pasivă.

Din momentul însă în care partidul liberal-independent sau nu mai există, sau e contrariu guvernului, din momentul ce, prin intrarea celor doi d-ni în cabinetul Brătianu, nu se mai pot *echilibra nemulțumirile* din Moldova, ce însemnătate parlamentară mai au miniștrii numiți în timpul vacanțelor Corpurilor legiuitoare? Nici una, evident. Lipsa de însemnătate parlamentară nu va întârzia a se manifesta și poate să fim în curând în plăcuta poziție de-a înregistra o configurație caleidoscopică curat roșie și de-a ne bucura zilnic și în toate resorturile de acele încercări stilistice și oratorice de literatură a circularelor pentru care d. Tache Giani a creat pân-acum celebre, dar cu atât mai confuze modeluri.

❦

PRELEGERILE D-LUI MAIORESCU

[23 noiembrie 1880]

Ieri la 4 ½, în sala Facultății de Drept, d. T. Maiorescu a ținut a doua prelegere despre *Logică și aplicările ei.* Sala era plină. Darea de seamă a

acestei importante prelegeri o vom da în numărul următor. Precum am spus la informațiunile noastre, ora și ziua prelegerilor d-lui T. Maiorescu se schimbă. În loc de vineri la 4 ½, d. am. aceste prelegeri se vor ține de acum în toate miercurile la 8 seara, în același local.

❦

RECTIFICARE

[23 noiembrie 1880]

În darea noastră de seamă asupra primei prelegeri a d-lui T. Maiorescu, s-a strecurat o eroare de redacțiune stilistică, ce de aminteri se înțelege îndată ca eroare din urmarea prelecțiunii. D. Maiorescu, vorbind despre darwinism, nu a zis că teoria evoluțiunii este ipotetică, pe când teoria selecțiunii și a moștenirii ar fi „suficient demonstrată“, ci, din contră, aceste din urmă sunt astăzi încă controversate între oamenii de știință, pe când evoluțiunea generală nu se mai poate tăgădui. Numai așa se și explică șirul ideilor următoare: în prelegerea d-lui Maiorescu, care, aplicând principiul evoluțiunii, conchide la necesitatea unei astfel de perfecționări a ființelor organice încât durerea și întunecimea intelectuală, caracteristice până astăzi, să dispară.

❦

PRELEGERILE D-LUI T. MAIORESCU

A DOUA PRELEGERE

Introducție — Aristotel — Retorica — Emoția — Argumentul —Logica — Metoda

[25 noiembrie 1880]

Materia, obiectul logicii, este de domeniul gândirii curate. Pentru această știință dar nu există un substrat sensibil; obiectul ei nu se poate expune a fi controlat cu sensurile. Aci stă deosebirea fundamentală dintre știința aceasta și celelalte. În istorie este drept că obiectul nu este aci de față, dar el își are sprijinirea că a fost odată o realitate palpabilă și astfel nu

rămâne de controlat decât veracitatea martorilor ce-l atestează. Estetica se ocupă cu impresia frumosului, dar întru cât această impresie e produsă printr-un obiect sensibil, un obiect de artă. Obiectul logicii stă în gândirea omenească. Astfel întru cât auditorul n-ar urmări cu atenție expunerea științei sau această expunere nu i s-ar face limpede întru atât obiectul ei ar dispărea. De aci greutatea expunerii. O nenorocire a multor lucrări asupra materiei ce ne ocupă este lipsa de claritate, întrebuințarea de cuvinte obscure, cu două și adesea cu trei înțelesuri. Când dăm peste o carte rea, obscură, confuză, când ascultăm o prelegere rea asupra unei științe care cere în expunerea ei un model de limpezime, să știm că vina nu e a științei, ci a expunătorului, nu obiectul strică, ci nepriceperea aceluia ce-l tratează. Rezultatul acestei confuzii și obscurități este nespus de rău: este discreditul filozofiei aproape general; acest rezultat ne explică oarecum lipsa de propășire ce se constată în istoria acestei științe. El se datorește ușurinței cu care multe capete nechemate s-au crezut și se cred cu atât mai savante cu cât sunt mai obscure. Cu cât ele s-au cufundat în forme încurcate și în formule și fraze învățate pe de rost, cu atât s-au pretins mai filozofi și în fond cu atât mai mult le-a scăpat obiectul științei, obiect care nu poate exista decât în claritate.

D. Maiorescu nu voiește a începe prin definiție; metoda genetică este preferabilă pentru expunerea acestei științe. Astfel începe prin istoria logicii.

Logica propriu-zisă a luat naștere de la Aristotel, care trăia în secolul al 4-lea înaintea erei noastre. Este adevărat că în scrierile lui Platon, cu deosebire în *Prothagoras,* se găsesc fragmente asupra logicii, dar ele sunt așa de desprinse între ele, așa de în treacăt atinse încât nu pot fi considerate ca tratări științifice. Aristotel este cel dântâi care tratează logica metodicește și cu temei. El era de fel din Stagyra; la curtea lui Filip al II-lea al Macedoniei el dedese lecții de științele fizice; întorcându-se în țara lui, înființă școala de filozofie numită a „peripateticilor“ și doctrinele lui începură a se lăți în toată Grecia. Tocmai atunci însă când numele și doctrinele lui pătrundeau în toate unghiurile el fu silit să fugă de acolo; el muri la anul 322 înainte de Hristos. Cine sau ce l-a silit să fugă în momentul când tocmai triumfa? Ce l-a făcut să părăsească locul unde se lățeau ideile și filozofia lui?

Faptele și lucrurile pe cari în școală ni le-nșiră istoria par a se împăca între ele; mai târziu însă, când le cercetăm, le vedem în contrazicere unele

cu altele. Pe vremea aceea domnea în Grecia, în Atena mai cu deosebire, așa-numita „democrație“, sistemă politică „liberală și populară“. Pe vremea aceea însă Socrat, cel mai curat, cel mai inofensiv, cel mai etic filozof, a fost condamnat la moarte și a trebuit să-și bea paharul de otravă. Era republică liberală aceea! Lui Aristotel i s-ar fi putut întâmpla același sfârșit dacă n-ar fi părăsit la vreme teritoriul minunatei republice. Ne-am depărta prea mult de obiectul nostru dacă am sta să expunem mai amănunțit cauzele exilului de bunăvoie al lui Aristotel și ar trebui un studiu nu de școală, un studiu special pentru a înțelege faptul enorm al osândii unui om la moarte pentru ideile lui.

Aristotel dar moare la anul 322. De la el rămân cinci tractate complecte *(Organon)* asupra logicii. Școlarii, urmașii și comentatorii au împrumutat acele cinci tractate și le-au intitulat *Logica lui Aristoteles.* Cele cinci tractate sunt:

1. *Categoriile* — o singură carte a cărei autenticitate este controversată, dar a cărei teorie este desigur aristotelică;

2. *Despre interpretare* — tot o singură carte, ca și precedenta, controversată ca autenticitate de formă, dar ca teorie desigur aristotelică;

3. *Analiticele* — opt cărți, autentice, opul principal, împărțit în două părți, pars prior, pars posterior; (de obicinuit opera aristotelică se citează în latinește).

4. *Topicele* — opt cărți și

5. *Despre falsitatea sofismelor.*

Toate aceste lucrări răspundeau unei trebuințe de educație locală și, ca astfel de element, ele au fost păstrate până în suta XVI a erei noastre. Pe vremea lui Aristotel tiparul nu exista; viul grai păstra știința și tradiția, viul grai era agentul de comunicare al ideii. Astfel se înțelege cât de înaltă importanță avea pe atunci arta vorbirii, așa numita retorică. Retorica era, este, arta de a convinge auditoriul. Dar pentru a convinge sunt multe mijloace, unele pericoloase pentru adevăr. Sunt două feluri de mijloace în genere, mijloacele emoționale și cele raționale. Știința nu are a face cu cele dântâi. Două elemente are cuvântarea omenească, cel estetic, în a cărui sferă intră căldura și emoția, partea sentimentală a oratorului, și cel logic, în a cărui sferă nu intră decât înșirarea argumentelor.

Era dar de neapărată trebuință, atunci când retorica juca un așa de important rol în societate, să apară *Analiticele* lui Aristotel, în cari să se facă deosebirea celor două elemente ale convingerii. Convingerea pe ce se poate

stabili cu temei? Pe argumente, adică pe legătura ce trebuie să existe între cuvintele oratorului și gândirile auditorului. Argumentul logic este trăsura de unire care leagă astfel ideea relativ noua a oratorului cu ceea ce a gândit auditorul, încât acesta să o primească neapărat dacă nu voiește a se pune în contrazicere cu tot șirul ideilor sale proprii, anterioare, adică cu el însuși. Astfel orice operație a gândirii, chiar proprie, se stabilește prin argumentare.

Sunt două feluri de adevăruri, cele intuitive sau concrete, adică acele ce se impun prin directă percepere, prin sensuri, prin conștiința actuală și cari sunt mai presus de nevoia oricărei demonstrări abstracte, și adevărurile argumentate sau abstracte, în privința cărora întru cât ies din sfera actualității palpabile întru atât se poate ivi controversa. Chipul firesc și neapărat al înlănțuirii argumentelor, acesta e obiectul logicii.

Cu privire la ceea ce numim argument, adică înlănțuirea unei idei relativ nouă a noastră cu ideile pe cari le au mai dinainte alții, nu se poate cineva opri a cugeta la chipul cu care, din veacul de mijloc și până mai anii trecuți, s-a făcut cultura generațiilor tinere. Ca exemple de absurditatea metodei de a procede prin definiție și prin teză dată, profesorul citează un pasaj dintr-un curs de filozofie *oficial* francez, introducția textului în gramatica română, predat până mai deunăzi în școalele noastre, care începe cu faimoasa frază: „Gramatica este arta de a vorbi și a scrie corect“, și introducția unui curs de literatură, admis de Ministerul Instrucției ca manual școlar. E de mirare cum cu astfel de metodă au fost capete cari au mai ieșit sănătoase din școală.

Potrivită minții omenești, folositoare și practică e desigur metoda genetică; aceasta este metoda după care d. Maiorescu va urma prelegerile d-sale.

Se înțelege că dărilor de seamă pe scurt pe care le facem aci nu le putem da câtuși de puțin din farmecul ce profesorul știe a da prelegerilor sale, cu talentul său de cuvântare, prin o completă stăpânire a obiectului său și prin o dezvoltare bogată și ilustrată la fiece pas cu exemple interesante. Vom fi mulțumiți dacă vom putea înșira fără lipsă de fond ori greșală de ordine, ca un fel de sumar exact și clar, propozițiile fundamentale ale fiecărei din aceste prelegeri.

❦

SCRISOAREA UNUI MINISTRU

Revelațiuni interesante și autentice
A doua ediție cu un adaos explicativ
[25 noiembrie 1880]

Tirajul numărului trecut desfăcându-se și cerându-ni-se din mai multe părți *Scrisoarea unui ministru*, reproducem azi acest document, deocamdată fără comentarii. Aflăm că revelațiunile d-lui Conta ar fi produs între dd. deputați și senatori mare agitație. Unii ar fi hotărâți să interpeleze cabinetul cu scopul de a căpăta un răspuns la întrebarea dacă scrisoarea publicată în „Timpul“ este autentică sau apocrifă și, în cazul când s-ar declara că e autentică, atunci să ceară explicări asupra poziției ministeriale în care rămâne d. V. Conta în urma acestei publicări. Vom scuti noi banca ministerială de sarcina penibilă de a răspunde la întâia întrebare. Am dispus, pentru iubitorii de curiozități, să se tragă câteva copii fotografice de pe scrisoarea în cestiune; acestea și le vor putea procura dd. senatori și deputați, fără deosibire de nuanțe politice, cu câte un leu nou exemplarul. Cât pentru întrebarea a doua, drept să spunem nu tot așa de ușor poate să răspunză cineva și astfel nu ne amestecăm deloc în aceea ce privește banca ministerială și îndeosebi pe d. Conta. Să sperăm însă că d-sa va ști să deie un răspuns care, satisfăcând interesul tuturor liberalilor, să-i silească a face „de necesitate virtute“. Cu puțină bunăvoință și mai ales cu puținul respect de moralitatea publică pe care, cum vedem, îl profesează liberalii, și moderați și nemoderați, toți vor fi împăcați, toți adică afară de „reacțiune“ și d. Tache Giani, căruia va trebui să i se dea garanții față cu dispozițiile primejdioase ce le manifestă în privință-i colegul d-sale de la Culte.

Până atunci iată documentul:

București, 13 nov. 1880

Iubite Panu,

Moderații (reprezentați aici prin Mîrzescu și Sculi) vor să dreagă prostia ce au făcut. De altă parte, interesul lui Brătianu și al nostru al *tuturora* este ca să nu se îngroașe rîndurile opozițiunii tocmai acum cînd ea se agită și se organizează. Trebuie mai cu seamă să ne strîngem rîndurile pînă vom vedea cum se desinează lucrurile în Camere și în țară. De aceea, fiindcă moderații sînt dispuși să se modereze, voi să nu fiți provocatori în jurnal. Să urmați în jurnal linia mare de conduită pe care am designat-o împreună: să spuneți că, conform angajamentelor luate, conform bunei-credințe, loialității, dorinței sincere de a consolida partidul liberal etc. toți din toate nuanțele trebuie să aibă o acțiune comună (care pentru moment este aceea de a susținea și întări guvernul liberal în interesul *tuturor* liberalilor); că jurnalul din Iași este terenul comun pe care se pot întîlni și în care trebuie să-și manifeste conlucrarea

toți liberalii cari vor să susție guvernul cu sinceritate în interesul tuturor; că nuanțele liberale unite pot să-și conserve individualitățile lor, caracterizate numai prin principii de detail, pe cari pot să le susție prin organele lor respective, dar că, în principiile generale, comune tuturor, și în acțiunea generală comună toate nuanțele trebuie să fie unite, și că în acest sens jurnalul este organul *tuturor* nuanțelor unite; că în el se vor trata cestiunile de interes comun și că prin el se vor manifesta toți acei cari înțeleg sincer a conlucra la consolidarea *întregului* partid liberal.

Nu e cu neputință ca moderații, de voie sau de nevoie, să vie la adevărata cale în fața acestui limbaj, făcînd de necesitate virtute; dar eu nu cred la o astfel de minune și nu mă îndoiesc că acei mai nesinceri din ei tot se vor rupe de noi mai curînd sau mai tîrziu. Însă nu trebuie să le dăm avantajul de-a provoca noi acea ruptură. Jurnalul nostru va fi o piesă de încercare și un ciur, care va despărți în curînd grîul de neghină, și atunci ruptura nu va fi imputată decît acelor cari nu au fost sinceri.

Siliți-vă asemenea a grupa pe toți acei cari nu umblă după coterii și după intrigi, explicîndu-le că ei trebuie să se grupeze tocmai pentru a purifica mai cu succes partidul liberal de acei netrebnici cari astăzi se zic liberali numai pentru a pescui în apă turbure.

Țin la dispoziția voastră suma ce v-am promis ca ajutor pentru jurnal. Nu-mi vine însă să v-o trimit prin poștă în numele meu. Aștept pe Ghiorghian, ca să i-o dau lui, și apoi el să v-o trimeată vouă, ca să figureze la poștă numele lui.

Spune lui Bejan că întîrzierea adusă la numirea lui este din cauză că Daniileanu nici pînă astăzi n-a înaintat ministerului deosebita lui opiniune și ține la dînsul toate tezele scrise. Am dat însă ordine ca să se facă ce se va face grabnic. Dealtminteri întîrziarea nu aduce nici un rău lui Bejan, deoarece el primește leafa și deoarece în orice caz el trebuie să fie numit.

Giani îmi spune în fiecare zi că face decretul pentru Burada și în fiecare a doua zi se scuză pentru uitarea de ieri. În sfîrșit, zilele astea îl voi strînge de gît ca s-o facă.

Mîrzescu și Sculi pleacă astă-seară la Iași pentru a face pe moderați să-și mai vie în simțiri.

Al tău **B. Conta**

Am publicat aceste prețioase revelațiuni alaltăieri seara. Ieri dimineața primirăm din Iași o corespondență particulară, datată de vineri 21, care, stând în legătură strânsă cu cele cuprinse în scrisoarea d-lui V. Conta către d. Panu, aruncă o interesantă lumină asupra agitațiilor triste ce frământă grupul liberalilor moderați din Iași. Iată acea corespondență:

Iași, 21 noiemvrie

Iubiții mei,

…Partidul celor… (pardon!)… se frământă rău de tot de la o vreme. Moderații noștri au înaintat zilele acestea la București către dd. Conta și Teriachiu un ultimatum în regulă cuprinzând că: ori acești doi domni să rămână credincioși principielor, ori să știe că vor fi excluși din grup. La întrunirea la care s-a formulat ultimatul n-au luat

parte toți moderații și unul dintre cei de față nu l-a iscălit. D. Panu, care nu luase parte la întrunire, a fost anunțat de cele petrecute și de hotărârea luată. A doua zi curentul electric făcu cunoscut d-lui Conta[1] ce-i puseseră la cale coreligionarii politici. Ultimatul sosește apoi prin poștă d-lui ministru. În timpul acesta, unul dintre moderați, d. advocat Sipsom, care sosise la București în același tren de poștă ce adusese ultimatul, merge să pipăie d-aproape pulsul Excelenței Sale. Electricitatea în complicitate cu d. Panu preveniseră însă pe Excelența Sa de cele petrecute la Iași, și astfel d. Sipsom, mergând acasă la d. Conta, nu fu primit; Excelența Sa îi trimise răspuns cu aprodul de la ușă că nu primește acasă decât pe amici și că cine are afaceri cu d-sa ca ministru să poftească la minister. Pe semne că la d. Tiriachiu d. Sipsom n-a avut mai mult noroc decât la d. Conta, pentru că, peste două zile de la acestea, „Steaua României“ a publicat o scrisoare a unui „amic politic din Huși“. În acea scrisoare hușanul nostru califica cu epitete foarte drastice purtarea celor două Excelențe moderate. Din parte-i, monitorul moderațiilor, publicând scrisoarea, nu dezaproba câtuși de puțin vederile hușanului, necăjit cu drept cuvânt. Când a apărut scrisoarea în „Steaua României“ s-a expediat o telegramă la București către d. Conta din partea moderaților rămași credincioși Excelenței Sale; prin acea telegramă se semnala trecerea monitorului moderaților în opoziție.

D. Teriachiu, la venirea sa din urmă în Iași, promisese moderaților că în curând guvernul va îmbunătăți starea de lucruri din capitala Moldovii, dar fără a ceda câtuși de puțin întru aceasta vederile deosebite ale moderaților ca grup politic; că guvernul va utiliza pentru aceasta aptitudinile individuale pentru valoarea lor, iar nicidecum pentru titula politică a individelor.

Fie și individual, numai să fie! își ziceau moderații. N-a fost însă nici așa. Decepțiunea a trebuit să fie mare, mai ales că majoritatea partidului (pardon!) conta pe d. Conta. De aci, ultimatul. Câțiva moderați (credincioșii Excelenței Sale) n-au subscris ultimatul și au ținut în curent pe d. ministru de cele petrecute. O simplă întâmplare desigur a produs picanta coincidență că numele acelor domni sunt tocmai ale persoanelor a căror aptitudini individuale au început a fi utilizate. D. Verussi a vândut Ministerului Instrucției una din mânjiturile d-sale celebre expuse la „Concordia“ cu 1000 de franci; d. Bejan a ajuns profesor la Facultatea de Drept din Iași; d. Burada așteaptă postul de prim-prezident [2]; apoi se vorbește că s-ar fi pregătind pentru d. A. Xenopol un *Bene-Merenti* întâia clasă [3] ceea ce ar fi de natură să deștepte luarea aminte a Academiei asupra Războaielor turco-rusești, operă a d-lui Xenopol care va fi supusă în curând la „prețioasa“ aprețiare a numitului institut.

D. A. Xenopol a apucat însă să subscrie ultimatul și să-și dea prin „Ștafeta“ și apoi, după stăruințele amicilor, să-și trimeață acuma la „Steaua României“ scrisoarea de retragere din grup.

E vorba să se întemeieze în Iași, din fondurile secrete, un nou jurnal, curat roșu, care să aibă în capu-i pe credincioșii moderați ai Excelenței Sale și pe alți liberali de pe ici de pe colea.

Până în momentul când pun la poștă această scrisoare (vineri dimineața) d. Panu, care e la București spre a conferi cu d. Conta asupra frământărilor moderaților, nu s-a

întors încă în Iași.

Al vostru
X…

După informațiile noastre, d. Panu, după ce a conferit sâmbătă după-amiazi de pe la orele 5 până pe la 8 cu d. Conta asupra obiectului de care vorbește corespondentul nostru și asupra revelațiilor autentice publicate deja la acele ore în foaia noastră, a plecat la Iași. Se presupune că d. Panu ducea cu d-sa suma ce „o ținuse d. Conta la dispoziția moderaților cari s-au moderat". Astfel, dacă în urma sosirii d-lui Panu la Iași, care a fost ieri, monitorul moderaților va părăsi cestiunile Afganistanului în interesul tuturor liberalilor, lucrul va fi foarte explicabil.

1. Se vede dar ce a fost acea „prostia moderaților" de care pomenește d. Conta în șirurile întâi ale scrisorii către d. Panu; e vorba de faimosul ultimatum. Nota red.

2. Care a devenit o primejdie pentru gâtul d-lui Giani. — Nota red.

3. Extras de decret *(explicatio delectat):* „Carol I, din grația etc. etc., … asupra raportului ministrului Nostru secretar de stat la *Departamentul Instrucțiunii și Cultelor* etc. etc.,… acordăm medalia *Bene-Merenti* cl. I… d-lui *A. Xenopol* pentru, etc. etc.,… Dat în București la 18 noemvrie etc. etc., (Din „Monitorul oficial" de duminică 23 noemvrie).

❦

[26 noiembrie 1880]

N-ar trebui să ne prinză mirarea dacă patrioții ar pretinde într-o bună dimineață că ei au inventat universul. Despre România îndeosebi nu mai e nici o îndoială; ea nu există decât de atunci de când patriotul Serurie și-a scris poeziile grecești, patriotul Pătărlăgeanu *Orele de repaos* și chintesența de patriot C.A. Rosetti *Ceasurile de mulțumire.*

Impresia acestei atotputernicii ne-a făcut-o articolul din n-rul de vineri, 21 noiemvrie, al „Românului", în care ni se spune ce mari, ce colosale progrese am făcut în administrația finanțelor. (Vezi adaosul de 34% a bugetului cheltuielilor, tainica gestiune a celor opt milioane rusești ș.a.m.d.) Dar „ceea ce nici cei mai mari vrăjmași ai partidei de la putere nu mai pot să nege" este organizarea și dezvoltarea armatei sub roșii.

Chestia asta s-o lăsăm încurcată până mai una alta. Încă n-a sosit vremea de-a pune în evidență talentul vestit de organizare al geografului țărilor ce le-am căuta în zadar pe hartă.

Lauda ce și-o face partidul prin organul său nu putea însă să fie lipsită de comparații și de bănuieli la adresa guvernului conservator și de aceste din urmă vom vorbi deocamdată.

Iată ce zice ingeniosul nostru adversar:

> La 1868 s-a votat legea de armare; tot atunci s-a început și noua organizare; … tot atunci se începu și aprovizionarea cu arme perfecționate.
>
> Îndată ce căzu guvernul liberal de la putere totul fu oprit în loc. Guvernul conservator desființă un regiment de cavalerie, desființă un batalion de geniu, desființă garda națională.

Această acuzare e nemaipomenită.

Guvernul conservator a desființat un regiment de cavalerie.

Dar, onorabililor, unde era acel regiment… desființat? În lună? De atunci sunt unsprezece ani și mulți contimporani trăiesc. Și-aduce cineva aminte să fi văzut vânători călări, rogu-vă? E prea adevărat că d. Brătianu, pe atunci ministru de război din păcatele noastre, a numit coloneli, maiori, căpitani, locotenenți etc., dar la asta s-a redus totul. Ba d. Brătianu a dat și ordine de dislocare, trimițând un escadron la Giurgiu și altul la Buzău din acest regiment de pură fantezie, care nu avea în rândurile lui nici un om și nici un cal. Dar nu la Giurgiu și la Buzău ar fi trebuit să-i trimită, ci în satele lui Potemkin, de-o evidență tot atât de reală ca și regimentele d-sale, sau în unele localități descrise de geograful d. Slăniceanu în continentul Utopia.

Nu vă e rușine să susțineți că guvernul conservator a desființat ceea ce n-a existat de când lumea? Punem premiu pe acel ce ne va aduce un oscior sfânt dintr-un cal care-a făcut parte din acel regiment sau o viță de păr a unui soldat din escadronul trimis la Giurgiu ori la Buzău. Am voi și noi s-avem un suvenir de la acel interesant și rar regiment care avea calitatea de-a rămâne nevăzut. Ce ravaje ar fi trebuit să facă o asemenea trupă magică în timpul războiului cu turcii? Ar fi intrat nevăzută în Plevna și l-ar fi ridicat pe Osman Pașa cu nepusă-n masă.

Cum stau finanțele bine sub domnia patrioților, cum promit a se identifica cu natura vestitului regiment de vânători călări, teamă ne e ca nu cumva să rămânem într-o zi chiar numai cu regimente de soiul vestitelor și glorioaselor escadroane dislocate, ale căror istorie deocamdată ar trebui s-o scrie odată d. Hășdeu, d-sa care-a descoperit pân-acum atât de multe.

Dar conservatorii au desființat și un batalion de geniu. Roșii înființaseră două și conservatorii le-au redus la unul. Ia să spunem mai bine lucrul verde. Sub guvernul conservator s-a înființat un batalion de geniu, armă care nu exista în oștirea noastră. Existau două batalioane de linie ca orice linie, cari, fără vina lor, uzurpaseră numirea de batalioane de geniu. Ele n-aveau instrumente, n-aveau un metru de fir electric, n-aveau nimic din elementele ce constituie această armă. Reformate cu totul și înzestrate cu cele trebuincioase, reduse la unul singur, acest unul a făcut strălucite servicii în războiul din urmă, pe cari nu le-ar fi făcut nicicând dacă continua a uzurpa numai numele, fără a avea ființa unei asemenea trupe.

Dar exista în vremea fericitei domnii a roșilor poligonul pentru artilerie și geniu, dar făcutu-s-au vro concentrare sub dumnealor? Au încercat în adevăr a concentra grăniceri, dar aceștia, în naivitatea lor, erau să-l lege pe generalul patriot însărcinat să-i concentreze și să-l trimeață legat cot la cot ca peșcheș pașei de la Nicopole.

Dar liberalii au început aprovizionarea cu arme perfecționate, zice „Românul“.

Acele arme perfecționate sunt o invenție ingenioasă a onorabilei redacții a ziarului roșu. Au stricat câteva mii de puști cu niște lăcătuși de la Viena, încât se descărcau pe dindărăt și scoteau ochii oamenilor cari ar fi încercat să uzeze de acea ingenioasă invenție.

Într-adevăr foarte perfecționate erau armele acelea, dar din punct de vedere curat umanitar. Dacă toate armele ar avea tot puști atât de perfecționate n-ar mai fi război sau s-ar preface într-un general exercițiu de sinucidere.

Dar mai iată o acuzare a „Românului“.

> Când în ajunul rezbelului se simți trebuința de-a apela la acea putere armată se constată că-i lipseau de toate.

La această acuzare cinică răspundem cu acel referat al d-lui Slăniceanu asupra situațiunii îmbrăcăminții și echipamentului, scris la 1 iunie 1876 și purtând no. 4 440.

Care-i acuzarea ce-o aduce aci d. Slăniceanu guvernului conservator și generalului Florescu îndeosebi?

Iat-o:

> Acest material (de îmbrăcăminte și echipament) potrivit duratei de serviciu și efectivelor actuale bugetare ajunge pentru **douăzeci și patru de ani.**

Și cu toate acestea lipseau de toate. Se înțelege că lipseau dacă, în ajunul unui război, le-ați scos în vânzare pentru a trimite în urmă soldații goi în campanie.

Când dar ați spus neadevărul? Acum când ziceți că lipseau de toate sau atunci când ziceați că acest material ajungea pe 24 de ani?

❦

[27 noiembrie 1880]

Ar însemna a merge departe cu naivitatea dacă am crede o iotă din șirele prin cari foile guvernamentale pretind a se bucura de neizbânda anteproiectului austriac în Comisia Dunăreană. Dacă e adevărat pe de-o parte că Austria însăși a retras anteproiectul din discuțiune, e sigur pe de alta că, în momentul în care va fi vorba de-a se reglementa poliția fluvială și navigația pe Dunăre între Porțile de Fier și Galați Comisia Europeană va trebui să aibă în față-i un nou proiect ca bază a discuției, în care cerințele monarhiei vecine vor reapărea, modificate poate, însă aceleași în ce s-atinge de esență.

Cine nu admite că bucuria „Românului“ pentru retragerea anteproiectului e comedie acela ar trebui să crează cel puțin că în ministeriu însuși există două maniere deosebite de-a privi cestiunea. Al doilea organ oficios, „Presa“, a cărui afecție foarte esplicabilă pentru ministrul nostru de externe o cunoaștem, e departe de-a împărtăși bucuria plină de animozitate a „Românului“.

Comisia hotărând a se însărcina ea însăși cu elaborarea unui nou proiect de reglementare a navigațiunii fluviului, care, împărtășit tuturor guvernelor reprezentate în comisie, se va reîntoarce în discuție, după ce va fi fost studiat de ele, rămâne a se ști modul în care, într-o situație evident mai grea, Austro-Ungaria va da pas cererilor sale. Discuțiunea noului proiect se va începe după ce toți comisarii vor fi primit instrucții de la guvernele lor.

Aci a ajuns cestiunea după întâia ședință a Comisiei, care a avut loc sâmbăta trecută.

A doua zi, duminecă, a avut loc un meeting în sala cea mare a hotelului „Metropole“ din Galați, la care a luat parte multă lume bună și unde d.

Ventura, redactorul ziarului „L'Indépendance roumaine“, a ținut o conferență atât asupra stării vitrege în care-au fost lăsați Galații la regularea cestiunilor de comunicație cât și asupra fazelor prin care a trecut cestiunea Dunării. D-sa a expus modul cum, în contra prescrierilor art. 55 din Tractatul de la Berlin, s-au ivit propunerea de-a se înființa o Comisie Mixtă cari sunt consecințele rele ce ar decurge pentru România și celelalte state țărmurene din admiterea anteproiectului austriac, prin ce anteproiectul e prejudițiabil suveranității țărilor dunărene și cum în fine, prin art. 2, 3 și 124 din anteproiect, Austria și-asigură preponderența ba chiar monopolul pe Dunăre.

D. Ventura și-a încheiat expunerile cu următoarele cuvinte, pe cari le reproducem din „Vocea Covurluiului“.

> Dunărea este singura noastră legătură cu Europa occidentală, singura garanție puternică a existenței noastre naționale. Comisiunea Europeană face din România un stat cuasineutru, prin Dunăre face pe Europa să-și aducă aminte de noi, ea este singura rămășiță a Tractatului de la Paris. În fața ei dar, în fața Europei întrunite pe pământ românesc, să spunem marile interese economice și naționale pe cari le avem la Dunăre și să sperăm că, oaspete pe pământ românesc, ea nu va uita România, precum România nu uită a-și pune toată credința și speranța în Comisiunea Dunării, în reprezentanții Europei.

Cât despre atitudinea guvernului, d. Ventura a arătat-o dictată de același spirit de duplicitate care a predominat în alte cestiuni externe, cum în cea a Basarabiei bunăoară. Și atunci „Românul“ striga contra Rusiei, iar Basarabia se ducea, precum de mai nainte se hotărâse între guvernul nostru și cel din Petersburg.

Această părere o au îndealtmintrelea toți în privința guvernului actual. Nu ne va prinde mirarea așadar când voința roșiilor de a rămânea la putere va căta să se pună în armonie cu cerințele modificate, însă în esență aceleași, ale monarhiei austro-ungare. Aceste cerințe au desigur în d. Boerescu un călduros sprijinitor.

❦

AFACEREA CONTA-PANU

[27 noiembrie 1880]

Scrisoarea unui ministru și corespondența noastră particulară din Iași ce le-am publicat alaltăieri sunt obiectul aproape exclusiv al convorbirilor și punerilor la cale printre culisele Parlamentului și în conciliabulele majorității. Dăm aci amănuntele pe cari le avem în privința aceasta. Foile guvernului par a fi primit instrucțiuni să nu atingă câtuși de puțin această cestiune, să nu pomenească absolut nimic despre revelațiile autentice ale d-lui Conta până ce nu se vor lămuri lucrurile în familie.

Nu se știe încă cum se va face această lămurire. Există în marea familie o mulțime de elemente ostile unei puneri la cale cu bine; se aruncă mutual între membrii ei bănuieli și neîncrederi menite a încurca lucrurile și mai rău. D-lui Conta i s-ar fi dând povețe subliniate că nu ar face rău să se retragă; aceste povețe ar fi pentru d. Conta niște indicii de natură a-i confirma bănuielile că lovitura i-ar fi venit de la „amici“.

După o nouă corespondență a noastră, *Scrisoarea unui ministru* a produs în Iași efecte dezastroase pentru clădirea artificială a partidului roșu ce trebuia să se improvizeze acolo. Protestanții liberali-democrați (majoritatea grupului) cari au iscălit ultimatul către dd. Conta și Teriachiu sunt înfuriați. Cei rămași credincioși Excelenței sale de la Culte se află în cea mai mare perplexitate.

Cu privire la afacerea Conta-Panu s-a comis o mică eroare în corespondența noastră din Iași. „Poșta“ din Galați ne-o semnalează când chiar eram s-o rectificăm. D. Panu nu face parte din grupul liberalilor moderați. Acest domn compune, împreună cu dd. Gheorghian și Herșcu Goldner, partidul roșu în Iași. Suma ce d. Conta o ținuse la dispoziția dd-lor Panu-Gheorghian și pe care d. Panu pare că a luat-o cu sine când a plecat din București la Iași ar fi destinată nu „Stelei României“, ci noului ziar ce trebuie fundat, în interesul tuturor liberalilor, la Iași.

Foaia liberală-moderată din Galați, „Poșta“, zice că „d. Panu nu e liberal-moderat și o dovadă despre aceasta este întrebuințarea ce d-sa a făcut de scrisoarea amicului său. Numai un roșu — adaogă foaia numită — este capabil să dea la lumină asemenea corespondență“. Aceasta e, ce e dreptul, cam tare, dar nu ne privește pe noi. Confrații din Galați apoi ne spun nouă cu privire la corespondența noastră particulară din Iași că liberalii-moderați, oricâți ar fi la număr—numărul este indiferent— nu se vând pentru un minister sau oricare altă slujbă. Sentimentele acestea desigur onorează pe confrații noștri; aceasta însă iarăși nu ne privește pe noi, ci pe grupul întreg al liberalilor moderați care, nu credem să mai încapă vreo

îndoială, astăzi este împărțit în două, grupușorul Conta-Panu-Verussi și grupușorul protestant.

De când cu apariția *Scrisorii unui ministru* se vorbește despre hotărârea d-lui Teriachiu de a se retrage. Acest zgomot nu s-a confirmat până acuma. Cât despre d-l Conta, care n-ar fi dispus să asculte de povețele accentuate pe cari i le dau „amicii“ din majoritate, d-sa s-ar fi mângâind până una-alta cu părerea că revelațiile cărora ne-am grăbit a le da ospitalitate în coloanele noastre nu vor avea alt efect decât întărirea poziției d-sale ministeriale. O decepție apropiată pare că-l pândește. Se crede că, dacă d-sa n-ar voi să se pătrunză de înțelesul acelor povețe, ele i se vor accentua mai bine cu ocazia prezintării noului proiect de lege a instrucțiunii.

•

P.S. — în corespondența noastră din Iași se vorbea despre momentul trecerii organului liberal-moderat în opoziție, moment semnalat telegraficește d-lui ministru Conta de către acei rămași credincioși Exc. sale. Avem azi la îndemână șirurile prin cari „Steaua României“ și-a făcut intrarea în rândurile opoziției și cari sunt destul de interesante. Din ele se poate înțelege mai clar pentru ce stilul d-lui Conta în privința protestanților din grup este așa de acru. Iată ce zicea organul liberal-moderat din Iași:

> Ar zice cineva că singura preocupare a guvernanților noștri nu consistă decât întru a-și asigura ziua de mâine mulțumită *mrejelor bugetare ale puterii lor de azi…* Politica cea mare îmbrățișează alte orizonturi. Camera la dispoziția guvernului; justiția servind orbește interesele bugetare; impozitul chiar, ajuns a nu mai fi discutat de reprezentanții țării, se aplică după bunul plac al agenților administrativi printr-o prealabilă și cordială înțelegere cu reprezentantul justiției în fiecare district. Țipetul celor ce strigă a ajuns să nu mai impresioneze pe nimeni. Țara se împarte în *asupritori și asupriți;* aceștia din urmă așteptându-și rândul cu resignațiune și mulțumind soartei că după atâtea și atâtea mizerii *mai pot încă avea pânea de toate zilelele.* Noi când ne-am aliat cu guvernul am crezut **că vom putea remedia măcar în parte răul** de care sufere cu deosebire partea României de dincoace de Milcov. Reprezentanții noștri din guvern, dd. Conta și Teriachiu, vor ști desigur *să părăsească portofoliele d-lor* acum, când se vor fi convins de *inutilitatea* participării lor la guvern; iar *lingușitorii de tot soiul* vor avea o dovadă mai mult despre *enorma deosebire ce există între oamenii politici cari-și fac din putere un scop și oamenii politici cari se servesc de putere numai ca mijloc pentru a realiza alte interese decât interesele lor proprii.*

Al doilea P.S. — în momentul de a pune foaia noastră sub presă primim cu poșta primul număr al unei noi gazete ce a apărut ieri în capitala Moldovii. Desigur, prin urmare, d. Panu a sosit în Iași împreună cu *ceea ce-*

i ținuse la dispoziție d. ministru Conta, pentru „interesele tuturor". Titlul nouăi foi este „Liberalul"; ea apare la tipografia d-lui Herșcu Goldner și poartă în frunte următorul aviz:

> De astăzi ziarul „Ștafeta" încetează. În locul lui iese ziarul „Liberalul", organ al *partidului liberal-național.* Direcția politică a acestui ziar este încredințată unui comitet de redacțiune compus *din mai multe notabilități ale partidului.* După convențiunea urmată *între comitetul de redacție și vechiul editor* al „Ștafetei", toți dd. abonați ai acestui din urmă ziar vor continua până la expirarea abonamentului lor a primi în schimb „Liberalul".

În primul Iași al continuării „Ștafetei" se păstrează tocmai linia de conduită recomandată de d. Conta, ba chiar fraze întregi din scrisoarea d-sale publicată de noi. Comitetul de redacție al „Liberalului" este compus desigur din dd. Panu, Gheorghian (foști redactori ai „Ștafetei"), Verussi și încă doi-trei credincioși cărora Exc. sa *le ținuse la dispoziție ceva,* după ce le-a fost utilizat „aptitudinile individuale"; cât pentru vechiul editor al „Ștafetei", el este d. Herșcu Goldner. În sfârșit „consolidarea partidului roșu în Moldova este asigurată: *grâul* s-a ales din *neghină".*

❦

[28 noiembrie 1880]

După ce apăruse articolul nostru privitor la numirea d-lui Candiano-Popescu în calitate de adiutant domnesc a ieșit în „Românul" de la 19 noiemvrie pe pagina a doua, coloana a 3-a și a 4-a cu garmond „Uă rectificare" neiscălită în care, după multe invective la adresa redacției, cari ne lasă indiferenți pân-în vârful unghiilor, se zic următoarele:

> În zadar organele reacției din țară și din străinătate strigă că numirea locot.-colonel Candiano în *postul* de *aghiotant* domnesc este o insultă pentru armată, fiindcă acest ofițer este unul din principalii conspiratori de la 1866 în contra lui Vodă Cuza, fiindcă el a ridicat la 1870, 8 august, steagul revoltei.
>
> În contra vorbelor răspund cu fapte și desfid pe oricine a le putea combate în mod serios.

Va să zică necunoscutul domn neiscălit pe care-l vom numi d-nul *„Uă rectificare"* răspunde cu fapte și desfide.

Să vedem acum faptele d-lui *Uă etc.*

> Mișcarea de la 8 august 1870 s-a întâmplat pe când d. Candiano-Popescu era *demisionat* din armată, pe când era *un simplu cetățean* ce lupta cu înfocare contra guvernului reacționar de atunci…
>
> Desfidem totodată pe reacție de-a proba cu vrun act sau cu vrun fapt că locot.-col. Candiano-Popescu a fost din conspirația de la 11 fevruarie.
>
> Pe cei cari au făcut pe 11 fevruarie istoria îi va judeca.
>
> Ceea ce se poate imputa locot.-col. Candiano-Popescu este că s-a supus imediat și fără nici o restricțiune guvernului provizoriu, ale cărui ordine le-a executat. Guvernului provizoriu, însă i s-a supus armata întreagă.
>
> Desfidem pe reacție să dovedească cumcă oștirea română a fost revoltată și umilită cu numirea d-lui Candiano-Popescu ca *adjutant.*

D. *„Uă etc."* ar fi trebuit în orice caz să ia autorizare de la actualul adiutant domnesc înainte de-a-l apăra. Se va vedea de ce.

Să luăm lucrurile în ordine cronologică. Să-ncepem cu 11 fevruarie.

Va să zică d. Candiano n-a luat parte cu vrun act sau vrun fapt la conspirația de la 11 fevruarie. S-a supus, asemenea armatei întregi, guvernului provizoriu.

Așa să fie.

Dar d. „Uă rectificare" ne desfide a proba, deci suntem obligați moralicește de-a căuta probe chiar dacă am fi renunțat la aceasta.

Dac-am cita notorietatea publică, ea nu e un act sau un fapt și actele sau faptele au nenorocita natură de-a se petrece într-un timp oarecare. Acel timp trecut, nu mai rămâne din acel act sau fapt decât mărturisirea și proba după indicii.

Am cita martori oculari, dar pot să fie reacționari ascunși, deci părtinitori.

Pe cine să cităm? Oare dacă l-am cita de d. Candiano însuși ca martor, dacă am lua vorbele sale proprii, nici astea nu ar fi crezute? Credem că despre d. Candiano îndeosebi d-sa însuși e în orice caz un martor ce se poate invoca.

Într-adevăr în ședința Camerei de la 27 ianuarie 1869 d. Candiano rostește următoarele cuvinte:

> …veritatea o spun chiar acelor cari sînt mari, chiar d-lui Dimitrie Ghica, care mai alaltăieri, cu jumătate voce, cînd mă suiam la această tribună, se adresa la unul din colegii săi și zicea: „Poftim, s-a suit și ăsta să lumineze țara! De unde-a mai ieșit și ăsta?"

> Ei, d-le Dimitrie Ghica, de unde am ieșit? În noaptea de la 11 februarie am fost la d-ta să te duc la palat *să te fac vornic și* d-ta dormeai tun cu ușile închise și numai doi cîini lătra *(ilaritate, aplauze).* Strigam „D-le Ghica, d-le Ghica, aidi la palat! Te-au făcut vornic!“ … nimenea nu mă auzea, nimenea nu mă simțea.

Facultatea de-a *face vornici* în noaptea de la 10 spre 11 fevruarie 1866 nu e, după d. „Uă rectificare“, nici act nici fapt care să probeze participarea la conspirație.

Dar armata s-a supus guvernului provizoriu? Da, a doua zi după publicarea abdicației lui Vodă Cuza, după ce noul guvern se constituise și dezlegase prin publicarea actului lui Vodă Cuza oștirea de jurământul ei.

Dar mișcarea de la 8 august s-a întâmplat pe când d. Candiano era *demisionat,* pe când era un *simplu cetățean* ce lupta cu înfocare contra reacției. Participarea la mișcare a unui simplu cetățean era permisă, mai ales în contra reacției.

Fie ș-așa.

Părerea noastră este că un simplu cetățean care ia parte la o răsturnare, fie chiar numai fictivă, a suveranului, nu mai poate fi sergent, necum adiutant domnesc. Dar nu de părerea noastră este vorba, căci noi vom invoca un judecător mult mai aspru al unei mișcări antidinastice și acest judecător va fi … iarăși d. Candiano însuși.

La 1864 generalul Macedonski, demisionat încă de la 1862, se pune, după cererea sa, în *neactivitate,* se așază la *pensie și se șterge din controalele armatei* (decret domnesc din 30 martie 1864).

Va să zică devine un *simplu cetățean demisionat.*

Cu mult în urmă, sub domnia lui Vodă Carol și sub ministerul d-lui Brătianu, apare într-o gazetă o scrisoare a cetățeanului demisionat, în care acesta critică modul superficial al d-lui Brătianu de-a organiza armata. Între altele generalul Macedonski zicea:

> Să nu crează d. Brătianu și Rosetti cu ogeacurile dumnealor că vor putea aduce la *venetici* cari să ducă la măcelărie pe copiii și frații noștri tratându-i de proști din țara proștilor… Aci nu mai e vorba să dăm câteva parale pe la *scăpătăciunile din Germania;* este vorba de țara noastră, de onoarea noastră, de sângele nostru în fine. Niciodată niște vagabonzi mercenari nu vor comanda pe români… Toți (junii ofițeri) sunt plini de onoare și zel, și, oricât de proști li s-ar părea *oamenilor cu capetele de urs de la nordul Germaniei,* sunt între acești juni mulți cari la timp vor putea proba unor *semeni venetici* cine sunt cei proști.

La 1869 cabinetul Dimitrie Ghica-Cogălniceanu îl reprimește pe generalul Macedonski în activitate, numindu-l șef al diviziei I.

Atunci d. Candiano se ridică în Adunare și, întemeiându-se pe scrisoarea publicată de cetățeanul simplu demisionat, protestă contra reprimirii în activitate, rostind următoarele cuvinte:

> Ce mai are sacru d-sa? (generalul Macedonski).
>
> D-sa ne mai vorbește aci de *prințișorii din Germania* și alte pe cari mă opresc de-a vi le citi.
>
> D. C. Pilat. Citește, cerem ca să citești.
>
> D. Candiano. *Nu d-lor, pentru că autoritatea mea nu-mi dă cuvintele acelea prin cari aș putea să* stigmatizez așa cum ar trebui să fie stigmatizați acei oameni cari scriu și calomniază în contra tot ce avem noi mai sacru, în contra tronului României (aplauze). *Sfîrșesc prin a face această declarațiune:*
>
> Cabinetul de față a călcat Constituțiunea, a disprețuit armata și a nesocotit tot ce românii au mai scump, tronul României, cînd a primit pe d. general Macedonski în activitate.

Observăm în treacăt că termenii din scrisoarea generalului Macedonski nu se refereau la cine credea d. Candiano, ci erau răsăriți din nemulțumirea în contra proiectatei depărtări a misiunii franceze, pentru aducerea căreia în țară generalul stăruise. Termenii erau îndreptați în contra unei eventuale misiuni germane. Cu toate acestea, numai pentru că un *simplu cetățean demisionat* cutezase a pomeni de nemți, merita să fie stigmatizat ca calomniator al tronului, iar cabinetul desprețuise armata, călcase Constituția, nesocotise tot ce-i mai sacru și mai scump, tronul, pentru că rechemase pe simplul cetățean în activitate.

Cu măsura cu care măsuri ți se va măsura, zice Biblia.

Generalul Macedonski n-a luat parte la 11 fevruarie, n-a scos „Democrația“ din Ploiești, n-a fost capul mișcării de la 8 august 1870. O simplă scrisoare, publicată de un simplu cetățean demisionat, îl făcea, după opinia d-lui Candiano, nedemn de-a mai figura în armată.

Ce merită d. Candiano după propria sa opinie?

Oedipus, fără s-o știe, omorâse pe părintele său propriu. Devenind rege, țara lui e bântuită de ciumă, iar oracolul din Delphi, întrebat, răspunse că țara nu va scăpa de rău dacă el nu va exila pe ucigaș. Oedipus, fără să cunoască pe ucigaș, îl condamnă astfel:

Exilat să fie din această țară, nimeni să nu-l primească și să nu-i dea ziua bună nici să-l îngăduie să ia parte la jertfele zeilor și la rugăciuni, căci acesta ne-au pătat cu vina sa, precum zice oracolul. Eu însumi mă ofer ca aliat zeului, precum și bărbatului celui ucis.

Iar dacă va fi petrecând cumva sub acoperământul meu și la masa mea și voi ști-o aceasta, să cază blestemul asupra mea. Ca pentru tatăl meu mă voi ridica pentru mort și voi căta să pun mâna pe ucigașul lui.

Nenorocitul, pronunțând acele cuvinte, nu știa că el se condamnă pe el însuși, că blăstemul îl invoca asupra capului său propriu.

Astfel e și cu roșii. Când presupun a vorbi despre alții, despre ei înșiși vorbesc și din gura lor proprie auzim condamnarea lor.

❦

SCRISOAREA UNUI MINISTRU

Revelațiuni interesante și autentice

A treia ediție, cu nouă adaose explicative și cu deosebite comentarie

[28 noiembrie 1880]

Din toate părțile ni se cere a treia ediție din revelațiile autentice ale d-lui ministru de culte. Sunt persoane, atât din capitală cât și din județe, cari nu și le-au putut procura până acuma. Ne grăbim a le satisface legitima curiozitate, rezumând totodată corespondența noastră din Iași și informațiunile ce le-am avut până în momentul acesta ca adaose explicative.

•

[În continuare se republică scrisoarea lui V. Conta din 13 noiembrie 1880 și corespondența din Iași din 21 noiembrie 1880, redate mai sus.]

REZUMATUL INFORMAȚIILOR NOASTRE ÎN AFACEREA CONTA-PANU

Efectele publicării noastre de sâmbătă sunt până acuma destul de însemnate.

D. Conta e adânc zdruncinat; d-sa voiește, fără mult succes, a-și disimula dezolarea și ar fi bănuind că festa i-a venit din sânul familii d-sale adoptive. În conciliabulele onorabilei familii i se dau cu oarecare stăruință sfaturi să se retragă, D-sa nu voiește a le pătrunde înțelesul și astfel se crede

că ele i se vor accentua hotărâtor la prezentarea proiectului de lege a instrucțiunii.

Pretutindeni nu se vorbește decât de *Scrisoarea unui ministru.* Unii râd, alții sunt indignați; fataliștii spun că aceasta nu mai este „teoria ondulațiunii“, ci practica poticnirii; pozitiviștii studiază lucrul d-aproape și descopăr la fiecare din edițiile *Scrisorii* ciudățenii nouă; optimiștii aplaudă farsa, pesimiștii șuieră victima ei principală — în sfârșit un adevărat scandal… Cine până acuma nu se asoțiază la senzația generală sunt foile oficioase și ordinile de zi ale Camerelor, se speră însă că curentul le va scoate în curând din răutăcioasa lor muțenie.

În Moldova senzația este și mai accentuată ca la noi. Încărcată de ridicule și de desprețul general, întreprinderea improvizării partidului roșu în Iași a devenit pentru multă vreme imposibilă. Moderații înfuriați aruncă asupra d-lui Panu acuzația de trădare de corespondență. Acel domn, sâmbătă seara, când apăruse foaia noastră, după o conferență de câteva ore cu d. Conta, pleacă la Iași, unde ajunge a doua zi, duminică. Marți apare „Ștafeta“ cu titlul schimbat; acu se numește „Liberalul“. „Ștafeta“ cu capul cel nou spune că va fi redijată de *„un comitet compus din mai multe notabilități ale partidului“* despre a cărui consolidare se vorbește în scrisoarea d-lui Conta. Aceste notabilități sunt dd. Panu, Gheorghian, Verussi și Herșcu Goldner. Apariția „Liberalului“ face a se crede că d. Panu a dus cu d-sa din București aceea ce d. Conta ținea la dispoziția numitelor „notabilități“ cu utilizate „aptitudini individuale“.

P.S. — D. Verussi a demisionat și d-sa din grupul liberal-moderat; dimisia-i este înserată în numărul „Liberalului“ pe care-l primim astăzi. Desigur statul s-a și executat în privința „aptitudinilor individuale“ ale numitului domn, expuse la Concordia.

•

Pe lângă acestea trebue să începem a da și din reflecțiile ce le face presa asupra *Scrisorii unui ministru,* pe care mai toate foile au reprodus-o după noi. Din parte-ne, expunând judecății publice revelațiile autentice ale d-lui ministru, ne-am impus o completă abținere de la orice reflecții subiective în această afacere.

•

Extrase din ziarele române.

„BINELE PUBLIC“

… În urma divulgării acestei epistole, a cărei autenticitate nu mai poate fi pusă la îndoială, d. Conta — și după d-sa d. Teriachiu — nu mai poate rămâne ca ministru nici 24 ore, afară numai dacă d-sa, cu dd. Rosetti-Brătianu, stăpânii d-sale, nu vor găsi că o nouă sfidare trebuie aruncată moralei publice, demnității, pudoarii, opiniunii scandalizate. Dd. Conta și Tiriachiu nu putem afirma că *„desigur* își vor părăsi portofoliele“ pe motivul că „s-au convins despre inutilitatea participării lor la guvern“ (cum zicea „Steaua României“). Dacă d-lor peste puțin nu vor mai figura în cabinet cauzele mai probabile vor fi poate altele, de exemplu că nu mai reprezentă nimic și pe nimeni; că marea coterie dorește, în exclusivismul ce o caracterizează, instrumente și mai devotate; că dd. Rosetti-Brătianu, după ce i-au uzat și i-au compromis, acum caută modul și pretextul de a se scăpa de dânșii, precum caută a se scăpa și de d. Boerescu.

•

„ROMÂNIA LIBERĂ“

…Scrisoarea d-lui Conta, pe lângă multe alte urmări privitoare la autorul ei, va avea de consecință și o turburare prin sferile guvernamentale. Nici d. Teriachiu, nici d. Conta, nu mai pot rămânea în minister. Grupul politic care i-a ridicat la guvern le-a cerut demisiunea. Primul, dacă informațiunile noastre sunt exacte, ar fi și declarat că preferă stima amicilor săi politici portofoliului ministerial; secundul, cu tot amorul său pentru putere, va fi silit, credem, de considerațiunile onestului, de a părăsi umilit scaunul ministerial. Fatalitatea a fost crudă pentru dânsul. Îl deplângem…

•

„MIȘCAREA NAȚIONALĂ“

Midas! — Iată o interesantă figură mitologică, pe care lumea profană nu o cunoaște în deajuns. Midas este omul vulgar, mitocanul parvenit la o pozițiune neașteptată și care se miră singur de norocul ce l-a ajuns. Compus din lutul comun din care sunt plăzmuite ființele cele mai ordinare, împins de noroc mai sus decât merita, această ființă stranie se muncește perpetuu să armonizeze vulgaritatea sa cu norocul neașteptat care l-a năpădit. Elenii, cu admirabila lor delicatețe de sentimente și cu geniul lor poetic, au personificat pe acest parvenit al soartii într-o admirabilă alegorie mitologică, care a străbătut veacurile și a ajuns până la moderni. Este Midas, care, sub splendorile coroanii regești, nu-și poate disimula urechile de asin; este ființa comună, vulgară, pe care soarta a azvârlit-o pe un scaun regesc și care nu-și poate domina deprinderile rele, vițiile originale, nu-și

poate uita aplecările naturii sale. El voiește să fie rege ca toți regii, voiește să beneficieze de înalta sa pozițiune, de strălucirea coroanii cu care și-a împodobit capul, și ar dori ca să se uite ceea ce a fost. Natura însă, cu inexorabilele sale legi, îi pune necontenit în față oglinda adevărului și în noua lui pozițiune nu-i amintește decât figura grosolană a bădăranului parvenit. La orice mișcare i se pare că sub coroana regală fiecine-i zărește vârful urechilor de asin și, muncit de această perpetuă preocupare, de acest secret care-l obsedează în tot momentul, se hotărăște într-o zi să fugă departe de lume, în câmpii pustii. Acolo, singur, sapă o adâncă groapă, căreia-i confiază cu multă discrețiune secretul său: „Regele Midas are urechi de asin!“. Această confesiune ușurează pentru câtva timp pe nefericitul parvenit; dar în curând ploile umplu groapa cu apă, se formează o mlaștină, unde cresc trestii de baltă cari la adierea vântului repetă mereu: „Regele Midas are urechi de asin!“… — Și astfel ajunge ca toată lumea să cunoască acest secret și toți să recunoască, sub strălucirea coroanii, figura vulgară a parvenitului. — De câte ori în societate întâlnim figura lui Midas, fără de a ni aminti alegoria mitologică a vechilor eleni!

Aceste reflecțiuni ne-au venit natural în minte citind ziarul „Timpul“ din 23 noiemvrie curent, în care se află publicată o curioasă scrisoare a d-lui V. Conta, ministru de culte, către amicul său Gheorghe Panu, primprocuror la tribunalul de Iași. Confrații noștri de la „Timpul“ se pare că au fost deziluzionați într-un mod neașteptat prin acest incident; credeau că actualul ministru de culte este ceva; și ni amintim când noi, de la intrarea lui în ministeriul roșilor, denunțam urechile lui Midas și când confrații noștri aveau rezerve și îndoieli întru aceasta. Groapa cu secretul s-a transformat în mlaștină și trestiile ce au crescut acolo, repețind mereu tuturor că Midas are urechi de asin, a trebuit în fine să convingă și pe cei mai binevoitori. Astăzi îndoiala nu mai este, căci urechile există! Și noi mulțumim trestiilor de baltă pentru c-au făcut să dispară o prejudecată mai mult.

Românii, mai primitivi și mai puțin poetici decât civilizații eleni, au un proverb popular care zice: „Nici din răchită cerc de bute, nici… om de frunte!“ Și, de vreme ce proverbul a ajuns până la noi, se vede că bătrânii îl întemeiau pe rațiune și pe fapte. Ar fi fost curios să vedem demonstrată această teorie pe rațiuni pozitiviste de către d. Conta, în cartea sa despre fatalism. Sunt mistere în organismul fizic, sunt mistere în legile morale pe cari, poate, numai școala fatalistă le-ar putea legitima și ne-ar putea spune de ce lângă mândrul stejar crește păcătoasa răchită și lângă caracterul nobil

trăiesc caractere servile… De ce?… Fatalism! Este o cestiune pe care, cu mai multă competență acum, și cu experiență personală, ar putea astădată *inteligentul* d. Conta să o trateze într-un capitol aparte, după ieșirea d-sale din ministerul roșilor, pentru a ilustra cărțulia sa de teorie și cu date din viața practică. Pentru noi însă, pe cari speculațiunile metafizice — chiar și cele ale pozitivismului — ne-au găsit pururea reci, ne mulțumim a constata că există Midas și în timpurile moderne și că are urechi de asin.

Aceste câteva observațiuni ni s-au părut neapărate pentru a precede *Scrisoarea unui ministru* pe cari ne-o revelează onor. noștri confrați de la „Timpul“.

•

Aspre de tot reflecțiile „Mișcării naționale“, dar scrise cu mult avânt și haz. — Ne oprim aci pentru astăzi. Într-un număr viitor vom continua cu înregistrarea acestor extrase și ca nouă adaose explicative asupra afacerii Conta-Panu.

❦

[29 noiembrie 1880]

Există în București o foaie care, prin maniera ei de-a se esprima și de-a argumenta, ne-a dispensat atât pe noi cât și pe orice ziar din țară de-a intra vrodată în polemică cu dânsa. Circumscrisă din cauza lipsei de cunoștințe, a creșterii și a apucăturilor celor cari o redijază, ea are privilegiul de-a putea ataca orice și pe oricine fără ca vreunui om să-i fi venit în minte a releva insultele și calomniile pe cari le cuprinde.

Înțeleși odată asupra naturii acestui ziar, opiniile lui ne sunt indiferente întru cât s-atinge de partidul conservator sau de persoanele cari-l compun. Lucrul sufere însă o esențială schimbare când acea foaie își permite a discuta actele oficiale ale oamenilor și când înaintează calomnii și neadevăruri în contra unor asemenea acte. Dacă „Telegraful“ ar înainta calomnii asupra d-lui I. Brătianu ca ministru, „Românul“ n-ar fi poate obligat a-i răspunde, dar „Monitorul“ e dator de-a dezminți o calomnie adusă în contra activității oficiale a unui ministru. Această datorie îi revine „Monitorului“ și atunci când un ziar al partidului de la putere, precum e „Telegraful“, lovește în caracterul oficial al unui om din partidul opus.

Asemenea calomnii au apărut în „Telegraful“ în contra d-lui general Manu, comandantul diviziei a IV în timpul campaniei.

Am așteptat mai multe zile pentru a vedea în „Monitor“ un comunicat al Ministeriului de Război care să dezmintă acele calomnii. Cu toate acestea d. ministru nu s-a crezut dator a le dezminți, încât suntem siliți noi de a ne substitui și ministrului și „Monitorului“ și să facem ceea ce n-am mai făcut, să-i dăm „Telegrafului“, prin șirurile acestea, cea mai formală dezmințire la neadevărurile sfruntate pe cari le-a publicat în privirea comandei d-lui general Manu în timpul campaniei.

Este afară de orice îndoială că s-ar putea da publicității toate actele oficiale relative la cele petrecute la Nicopole cu ocazia trecerii Dunării și am fi poate în stare de a ni le procura. Momentul însă nu ni se pare oportun; istoria războiului din Bulgaria este prea recentă și patriotismul, precum și caracterul de militar al d-lui general Manu, suntem siguri că-l împiedică de-a le publica d-sa însuși. Reputațiunea d-lui general e îndealtmintrelea întemeiată astfel ca opinia publică să nu se poată nici îndoi măcar asupra dezmințirii categorice ce-o dăm calomniilor și insultelor din ziarul „Telegraful“.

Același număr al „Telegrafului“ cuprinde neadevăruri și calomnii asupra d-lui general Florescu. E fastidios de-a mai reveni asupra lor, fiind tratate pe larg și în modul cel mai convingător atât prin foile publice și prin Camerele legiuitoare de la 1849 încoace. E absolut neadevărat că gen. Florescu a fost cândva adiutantul vreunui general străin. Simplu delegat al guvernului românesc pe lângă armata rusească, locotenentul Florescu a luat parte la campanie de buna sa voie și a fost decorat de generalul comandant al armatei de operație cu crucea Sf. Vladimir.

Ținem mult a releva încă un punct, acela al calificativului de „generali ai cutărui partid“. Noi la „Timpul“ considerăm pe toți ofițerii ca fiind ai țării, iar nu ai partidelor, și nu poate fi crimă mai mare decât aceea ce s-a comis și se comite încă de pretinșii liberali, aceea de-a amesteca politica în armată, clasificând pe ofițeri mai puțin după meritele lor decât după culorile politice.

❦

[29 noiembrie 1880]

Scandalul actual cu rublele e aproape fără pereche în istoria scandalelor de asemenea natură.

Decretul domnesc prin care li se ia cursul legal are următoarea cuprindere:

> Art. 1 Cu începere din ziua de 27 noiemvrie rublele rusești de argint și subdiviziunile lor nu vor mai avea curs legal în România.
>
> Art. 2 De la această dată și până la 31 decemvrie viitor inclusiv, ele se vor primi la casele statului pentru demonetizare pe cursul următor etc.

Ele se vor primi la casele statului, zice decretul.

Nici o casă a statului nu le primește pentru demonetizare. Se vede că la case nu se primesc ruble decât din mâinile neprihănite și privilegiate ale patrioților. Deși decretul domnesc cuprinde o măsură generală, îndărătul lui guvernul vrea să creeze un privilegiu, primind ruble numai de la anume persoane. Publicul aflând aceasta, neștiind de ce statul nu le primește nici spre demonetizare, nu le mai primește defel în tranzacțiile lui și astfel singura monetă divizionară din România e lovită de un discredit general, publicul în genere se simte furat peste noapte de numerarul de care dispunea.

Ca să se cunoască întreaga gravitate a situației cată să amintim că puțina monetă națională de argint pe care o avem a fost adunată la Banca Națională. Piesele de 5 lei ale statului nu s-au emis încă de visterie, dar, chiar emițându-se, sunt abia vro cinci milioane lei; moneta ce circulează e așadar aproape esclusiv rubla cu subdiviziunile ei.

Publicul nu are absolut nici o vină de grămădirea rublelor în piețele noastre. Ele n-au venit în piață ca marfă, ca bucăți de 18 grame de argint fin cu preț schimbăcios, din contră li s-a dat de către stat, prin anume decret, cursul legal de patru lei noi, c-un cuvânt au fost puse pe un picior egal cu moneta națională de argint. Mai târziu îi s-au făcut o scădere de 7,5%. Publicul a murmurat, dar a suferit-o. Astăzi scăderea cursului primitiv ajunge la 12,5%, publicul ar suferi-o și pe aceasta. Dar nu mai e o simplă scădere; rublele nu se mai primesc deloc, căci excepția ce s-o fi făcând cu privilegiații guvernului nici nu merită relevată. Astfel cel ce are ruble nu știe ce are în mână. În alte state publicul duce piesele ce sunt a se demonetiza la monetărie; acolo ele sunt puse la cântar și cumpărate c-un echivalent de monetă nouă. Banca Angliei nu ia nimic pentru acest schimb, monetăriile din Franța un procent foarte mic.

La noi nu primește nimenea piesele demonetizate. La monetăria noastră, în ajunul demonetizării rublelor, au ars pare-se într-adins mașinele de

batere, pentru a crea o scuză dacă monetăria n-ar primi rublele spre retopire și prefacere în monetă națională.

Iată dar situația nemaipomenită creată pieței de către guvernanții actuali.

Singura monetă în circulație e rubla și subdiviziunile ei. Această singura monetă nu mai are curs legal.

Nimeni nu voiește a o primi nici pentru valoarea ei intrinsecă, spre a o topi și a da în schimb pe ea monetă națională.

Publicul întreg e avizat de-a vinde rublele la zarafi cu paguba de 50% poate, pentru a le retrimite în Rusia, rămânând a se ști dacă introducțiunea lor în împărăția vecină va fi îngăduită.

Ce spectacol!

Un popor întreg pus la discreția zarafilor evrei și zarafilor patrioți.

Vedem o mreajă întreagă de gheșefturi și de scabroase afaceri întinzându-se asupra țării întregi. Vedem pe cei privilegiați, tagma patriotică și subdiviziunile ei, cumpărând ruble pe un preț de nimic și introducându-le în mod clandestin în visteria statului în contra a aur sau a monetă legală. Cinzeci la sută se pot câștiga într-o noapte, prin protecție.

Întreg poporul are sentimentul de-a i se fi spart tejghelele peste noapte, de-a fi fost furat. Lucrul nu se poate repara decât dacă statul, fie la casele publice, fie la monetărie, va primi toate, absolut toate piesele în circulație, pentru a le demonetiza conform literei și spiritului decretului domnesc.

❦

[30 noiembrie 1880]

În ședința Camerei de la 27 curent d. I. Codrescu a interpelat guvernul asupra recensimântului patriotic a cărui victimă a fost România întreagă în anul acesta. Datele de mai jos le estragem aproape din cuvânt în cuvânt din discursul d-lui Codrescu. Din ele se va vedea ce pricepe un cap ca al d-lui Brătianu sub vorba „recensimânt“. Mișcarea vie în Parlament l-a silit pe d. Brătianu însuși să declare că așa este, așa s-au petrecut lucrurile și că va veni cu-o lege care să-ndrepte erorile făcute. Erorile făcute? Tot recensimântul de sus până jos e o mare eroare și trebuie declarat nul și neavenit, pentru a face loc unei nouă lucrări, serioase și cumpănite.

Iată dar cum s-a făcut acest recensimânt:

S-a dat instrucțiuni pentru facerea recensimântului de acum nu sub forma de circulară, ci chiar sub formă de articole regulamentare. Se impune categoric în art. 22 că: „Guvernul cere a se spori cu o jumătate impozitul fonciar".

Agenții fiscali, pornind cu hotărârea luată, de mai nainte ca să îndoiască impozitul fonciar, nu s-au aplicat a restabili echitatea în evaluări, ci au mănținut toate ilegalitățile esistente, mai sporindu-le încă într-un mod exorbitant. Astfel acela care, în trecut, se afla deja taxat peste puterile lui, astăzi, în loc să fie măcar menținut în aceea ce era, i s-a îndoit încă sarcina; iar acela care era privilegiat în trecut, deși s-a sporit, cu toate că pe unele locuri s-a mai încărcat ceva, însă cu toată sporirea, n-a ajuns la adevărata evaluare a producerii proprietății sale.

Legea pentru facerea recensimântului zice că comisiunile locale de recensimânt se compun dintr-un delegat al fiscului și din trei contribuabili din cei mai impuși ai localității, cari să meargă la fața locului să fixeze o zi când să asculte pe proprietar și apoi să proceadă la evaluațiune, având în vedere sau catastișele de exploatare sau, în lipsa acestora, cunoștința oamenilor competenți, precum și exemplele cum sunt taxate și evaluate proprietățile semenilor de primprejur. Legea a fost departe de-a lăsa un arbitru nemărginit comisiunilor de recensimânt chiar atunci când ele ar fi compuse în modul prevăzut de ea. Dar călcare de lege s-a făcut chiar de la început.

Recensimântul era a se face încă cu mult mai dinainte, dar s-a tot amânat din cauza diferitelor împrejurări, până ce s-a hotărât a se face în anul acesta, spre a se pune în aplicare cu începutul anului 1881; și s-a început cam pe la aprilie trecut. Timpul în care trebuia să se facă acest recensimânt fiind prea scurt nu mai erau suficiente mijloacele ordinare ale agenților fiscali, căci fiscul, trebuind să fie reprezentat prin controlorii din districte, cari sunt oameni cari au ocaziunea a cunoaște cum merge averea publică, în țară, s-a învoit printr-o lege ca fiscul, pentru a putea face acest recensimânt repede, să poată lua și *persoane străine lucrărilor financiare.* Aceasta a fost o greșală; căci, după cum este în genere cunoscut că avem foarte puțini oameni cari să aibe cunoștințe speciale, cerute neapărat pentru asemeni lucrări, și guvernul, constrâns de-a face recensimântul repede, a avut recurs la *persoane necompetente,* s-a cerut primarilor de-a da fiscului funcționari pentru aceasta. De ce fel de funcționari puteau dispune primăriile? De niște juni, buni poate pentru altceva, dar foarte departe de-a poseda cunoștințele necesare; departe de-a cunoaște măcar din practică ce va să zică o falce de arătură, cât produce și ce valoare poate avea, ce va să zică, o falce fânețe, care este valoarea locativă a unei poverni ori velnițe. Mergând în localități, ei n-aveau înaintea lor decât această dispozițiune a regulamentului: să se îndoiască venitul fonciar.

La compunerea comisiunilor mai nicăiri contribuabilii n-au fost reprezentați prin cei mai impuși dintre ei, ci prin cei mai *neimpuși,* luați într-un mod arbitrar; căci agenții fiscali, luați și ei după modul cum s-a spus, consultau mai mult intențiunea lor de a spori impozitul cu orice preț decât de-a face o lucrare de justiție și în adevăr producătoare pentru finanțele publice. La comisiunile de apel, reclamațiuni au fost pretutindeni cu miile. Și cine au fost prin orașele din țară unde reședeau acele comisiuni au putut vedea pe ulițe, stoluri-stoluri, venind contribuabilii — și mai cu seamă contribuabili săteni — plângându-se despre nedreptățile ce li s-au făcut.

Recensimântul mai era dominat de-o idee de-a dreptul hidoasă. *Falcea de pământ lucrată de sătean pentru el însuși s-a găsit de cuviință de-a se estima cu un preț foarte mare, mult mai mare decât cel mai urcat preț al pământului proprietății mari.*

Pentru ce această nedreptate? Pentru ce *în aceeași localitate să admită două moduri de estimațiune;* pentru ce, dacă pământul cultivat cu bani de proprietar sau arendaş se evaluează de exemplu cu 20 lei falcea, *acel cultivat de sătean însuși să fie evaluat de 30 sau 40 lei falcea?*

Pentru ce această nedreptate? S-a răspuns că țăranul *muncește singur pământul său* și prin urmare *nu are cheltuieli de exploatare.*

Iată o monstruozitate! Agenții numiți după modul espus păreau a nu pricepe teoria elementară că munca țăranului e tot așa de bine un capital întrebuințat la exploatarea pământului ca și banul arendașului și că acest capital se scade din venitul proprietății.

Locuitorii, pierzându-și zilele, săptămânile prin târguri, așteptau rândul să fie judecate de comisiile de apel tânguirile lor și după toate acestea se întorceau cu lacrămile în ochi, căci nu se voia a li se recunoaște dreptatea ce o aveau.

Dar ce erau și aceste comisiuni de apel?

În teorie ele ar putea fi considerate ca bine compuse; căci figurează în ele un reprezentant al fiscului care este casierul general al județului, un reprezentant al autorității locale, un membru al comitetului permanent, care se consideră ca un reprezentant natural al proprietății mari și mici din județ, un membru al tribunalului de județ, ca reprezentând justiția, a treia putere în stat.

Dar cum erau în practică!

S-au putut vedea comisiuni de apel *ai căror doi membri, adecă majoritatea, nu plătea nici un fel de contribuțiune în țara aceasta, nici măcar acea pentru căile de comunicațiune.* Ce dreptate se poate aștepta de la niște astfel de oameni în materie de contribuțiuni când ei nici măcar idee nu au ce greutate sunt asupra capului omului aceste dări, când sunt mai cu seamă nedrepte și împovărătoare?

Acesta e ultimul grad al unei anomalii nemaiînchipuite. Cari a fost rezultatele acestui recensimânt făcut în niște astfel de condițiuni? Marea mulțime de contribuabili au reclamat, contestând evaluările făcute. Unele din aceste contestațiuni au fost admise, dar cele mai multe, și în general *acelea ale locuitorilor săteni, au fost respinse.* Astfel s-au văzut mulți, foarte mulți ieșind de la comisiunea de apel cu lacrămile în ochi și zicând că nu le-a mai rămas altceva decât să-și părăsească pământurile; și întru aceasta poate să fie multă dreptate în spiritul lor practic.

Căci dacă ar fi fost numai încărcarea la preț tot ar mai fi putut săteanul să lupte. Dar, pe lângă încărcarea la preț, s-a încărcat încă și la cantitate, socotindu-se un număr de fălci mai mare decât ce are în realitate.

La estimarea proprietăților mari s-a procedat astfel încât sunt proprietari cari sunt gata a ceda statului după toate formele *exploatarea proprietății lor cu o a treia parte mai jos de prețul cu care-au fost evaluate.* Un proprietar a căruia moșie a fost evaluată ca producând venit curat de 22 mii lei ar fi poate fericit a o lăsa pe seama statului numai pe prețul de 16 și chiar de 14 mii de lei. La moșii din aceeași localitate, având același pământ, megieșe una cu alta, s-a evaluat falcea la una cu 20 fr. și la cealaltă cu

30 și cu 40 fr., fără a fi pentru aceasta nici un motiv legal altul decât numai arbitrariul cel mai revoltător.

Legea cere ca stabilimentele industriale să fie evaluate nu după produsul industriei ce se esercită în ele, ci după valoarea lor locativă, adică după suma cu care s-ar putea închiria. Căci esercitarea industriei este și ea îndeosebi impusă la alte sarcini, de patentă, cu darea ei proporțională, cu dare după capacitatea cazanelor la velniți etc.

Confuziunea cea mai mare a domnit și întru aceasta. În același județ sunt două stabilimente de velniță, unul mare, întins, având o producțiune din cele mai însemnate și încăpător încă și pentru o altă industrie care se esercită în el; aceasta s-a evaluat în totul ca producând 7000 lei venit pe când o altă velniță, cu neasemănare mai mică, cu o producțiune ce se poate compara ca o picătură pe lângă a celeilalte, a fost evaluată la îndoit decât a celei dentâi.

La altele s-a luat chiar de bază produsul brut al industriei esercitate în ele, fără măcar a deduce cheltuieli de exploatare.

S-a aflat ca un proprietar, în un oraș mic, să facă o greșală, să cheltuiască cu clădirea unei case pentru locuința sa o sumă foarte mare relativ cu alte locuinți, să cheltuiască de exemplu 10 sau 12 mii de galbeni, iar el, ca și toată lumea din jurul său, recunoaște că a făcut o mare greșală îngropând în un oraș mic o sumă atât de însemnată pentru o locuință. Dar vine comisiunea de recensimânt. Ce se întreabă ea? Stă ea a calcula *chiria probabilă* ce acel proprietar ar putea prinde pe acea casă? Nu, nicidecum; ci-și zice numai: Cu această casă știm că s-au cheltuit 10 până la 12 mii galbeni, ei bine, câte zece la sută procente la 12.000 galbeni pe an, acesta este venitul casei. În zadar se arată pipăit că în oraș niciodată, oricare ar fi casa, nimenea nu s-ar afla care să plătească această, chirie. Nu, membrii comisiunei răspund: Nu credem ca cineva să fie atât de nebun ca să cheltuiască sume de bani fără a conta pe un venit de 10 la sută pe an; și comisiunea de apel, tot atât de cunoscătoare, vine și ea și confirmă o asemenea monstruozitate. Astfel bietul proprietar, pe lângă regretul de a fi avut imprudența a cheltui o sumă atât de însemnată pentru o locuință într-un oraș mic, se vede și condamnat a plăti și procente urcate pentru capitalul pierdut fără utilitate.

În cazul acesta recensimântul a fost aplicat ca o pedeapsă asupra nesocotinței unui om care și-a pierdut în mod nepractic averea.

În genere însă arbitrariul și nesocotința au mers până acolo că, pe când unele proprietăți au fost încărcate peste măsură, altele au fost taxate mai jos decât în periodul trecut. Egalitatea n-a existat nici în fața asupririi.

Am repetat-o adese în foaia noastră că d. I. Brătianu e un om de-o ignoranță aproape fără pereche în toate resorturile. Aceasta a dovedit-o și d. I. Ionescu în ședința Camerei de la 27 c. Ceea ce s-a făcut n-a fost și nu se poate numi recensimânt. Toate elementele unui recensimânt lipsesc. Recensimântul e un act de prețuire al averilor și al veniturilor; darea către stat e rezultanta acestei prețuiri. Ei bine, nicăiri nu s-a constatat prin

tablouri țarinele, fânețele, imașurile; încât nici nedreptățile făcute de recensimânt, nici plângerile contribuabililor nu pot fi controlate.

Când lipsește cadastrul, ca la noi, e evident că recensimântul e mai greu de făcut.

Dar ceea ce-i mai ciudat e că d. ministru nu găsește să răspunză la toate adevărurile espuse de d. I. Codrescu decât printr-un neadevăr ca totdeuna.

D. Brătianu a răspuns că sporul la comune e numai de 300.000 lei.

D. deputat Marghiloman s-a oferit a plăti o arendă de 300.000 lei numai pentru sporul din județul Buzău.

În județul Buzăului îndeosebi proprietatea țăranilor, în masă, s-a urcat la 20 franci pogonul ca evaluare de venit — în plasa Câmpului; și aceasta la toate pogoanele fie mocirlă, fie râpe. Pe proprietatea *Macoveiul* s-au împroprietărit sătenii pe 6000 pogoane. Impozitul sătenilor pentru aceste 6000 pogoane e *mai mare* decât impozitul pus asupra proprietarului care are 35.000 pogoane.

La proprietar n-a avut ce să facă, căci a fost contract; și acolo prețuirea este foarte adevărată, căci atât produce pogonul de bărăgan. La munte toată lumea știe cum s-a făcut la 1864 împroprietărirea sătenilor: li s-a dat pământ și bun și rău, li s-a dat 3-4 pogoane arătură și restul mlaștină sau râpe. Dar recensimântul actual îi consideră ca pământ bun toate aceste pogoane. Cum să se conteste aceste constatări? O populațiune întreagă de sute de familii ar putea să vie în mod individual, și cu atâtea greutăți de hârtie timbrată, de zile pierdute, să reclame la comisiunea de apel, pe care nici nu o cunoaște, și mai cu seamă când aveau cunoștință că și cei cari au reclamat la comisiune ea nu le-a făcut mai nici un ajutor?

Iată soiul de recensimânt făcut sub d. Brătianu. E probabil că pentru aceasta anume și pentru scandalul rublelor conspiratorul melodramatic de la Opera Comică și de la Ipodrom a ținut la onoarea de a fi însuși ministru de finanțe.

❦

SCRISOARE UNUI MINISTRU

Revelațiuni interesante și autentice

A patra ediție cu alte nouă adaose explicative și cu deosebite comentarie și destăinuiri

[30 noiembrie 1880]

Dăm a patra ediție, pentru astăzi, cu alte nouă și importante adaose: o a doua corespondență particulară din Iași și apoi comentariile și destăinuirile pe cari le fac asupra *Scrisorii unui ministru* organele grupului liberal-moderat. Aceste adaose sunt foarte importante deoarece ne vin din locurile cele mai competente, de la aceia prin voturile cărora d. Conta și-a căpătat mandatul de deputat și în numele căruia a luat și-și ține portofoliul d-sale de ministru constituțional.

•

[Se dau în continuare scrisoarea lui V. Conta din 13 noiembrie 1880 și corespondența particulară a „Timpului“ din 21 noiembrie 1880, reproduse mai sus.]

•

REZUMATUL INFORMAȚIILOR NOASTRE ÎN AFACEREA CONTA-PANU

D. Teriachiu, în urma conciliabulului de la hotel Herdan, ar fi declarat că în orice moment d. prezident al Consiliului și majoritatea pot dispune de portofoliul Internelor. Se spune, în cercuri parlamentare — nimic nu ne autorizează încă a pune temei pe acest zgomot — că d. Conta ar fi început să cugete serios dacă n-ar fi bine să asculte de pe acuma, de bună voie, de sfaturile ce i le dau „amicii“ și să se retragă.

❦

[3 decembrie 1880]

Ce progrese imense nu s-ar putea realiza în patrie dacă n-ar mai exista reacție. Asta-i singura piedecă ce se opune avântului patriotic. Așa, de pildă, ce nostim recensimânt a pus d. Brătianu pe oamenii săi să-i facă și iată că se găsesc oameni în Cameră, mai reacționari, mai semireacționari, cari găsesc că ceea ce s-a făcut nici nu se cheamă recensimânt, c-ar trebui să căutăm naș care să boteze copilul d-lui Brătianu și că pare că una e recensimânt și alta s-a făcut. Astfel s-a constatat bunăoară că timpul întrebuințat spre o asemenea lucrare ar fi poate de ajuns pentru a înscena o conspirație la

Ipodrom, dar nu e de ajuns pentru o lucrare atât de migăloasă ca recensimântul; s-a constatat că oamenii întrebuințați la facerea lui erau străini lucrărilor financiare, erau necompetenți, niște bieți cenușeri din comunele rurale cari idee n-aveau de ce va să zică o falce de arătură; că același pământ îl prețuiau când mai sus, când mai jos, după cum era a țăranilor sau a proprietății mari, că s-au pus în seama oamenilor mai mult pământ decât au, că s-au pedepsit cu dări mari persoane neprevăzătoare cari cheltuiseră prea mult cu zidirea locuinței lor, că în fine — precum zise d. Brătianu însuși — îndeosebi la Argeș s-au prețuit venitul anual la o sumă cu care poți cumpăra de veci pământul în cestiune. Ce face asta? Cu comisiile de apel, din cari făceau parte oameni ce nu plătesc nici o dare, recensimântul era să rămână bun făcut fără strigătele reacției.

Ce rău face reacția statului român?

Închipuiască-și cineva ce plină ar fi fost visteria în urma unui astfel de recensimânt, ce slujbe și lefuri s-ar mai fi putut crea anume pentru patrioți din sporirea dărilor, ce veselie pe tagma prorocilor reversibili!

Ș-acum din toate acestea să nu s-aleagă nimic? Ba o să s-aleagă, că nu degeaba d. Brătianu e ministru la Finanțe.

D-sa a promis să vină c-un proiect de lege care să prefacă lucrările turcești de până acum în adevărat recensimânt. Oare un proiect de lege să poată face minuni? Să poată preface ceea ce nu-i recensimânt în recensimânt? Am auzit din bătrâni că sunt o seamă de molifte mult mai tari în privința aceasta. Dar a decreta printr-un proiect de lege că un iepure bătrân e leu ni se pare cam greu, și suntem curioși a vedea procedemintele de transformare substanțială pe care le va propune onor. ministru de finanțe.

D. Brătianu ar trebui însă înainte de toate să scape de reacție și de opoziție în genere, care-i pune bețe în roate tocmai când progresul e mai repede. Reacția pretinde bunăoară că pentr-un lucru atât de simplu cum e un recensimânt omul trebuie să fi învățat carte. Se zice chiar — pretenție reacționară desigur — că pentru asemenea lucrări se cer cunoștințe de economie politică, de finanțe, de statistică.

D. Brătianu — cu drept cuvânt fără îndoială — crede că toate acestea sunt mofturi și nu-i trebuiesc unui om pentru a întruni toate condițiile cerute unui dirigător al vistieriei.

O dovadă vie că toate acestea sunt mofturi reacționare e unul mai cu seamă, dar și alții, dintre directorii Băncii Naționale.

Iată cuvintele bunăoară cu cari s-a rostit d. Brătianu în Senat asupra acestui ilustru personaj.

> Unul singur am găsit care *întrunea toate condițiunile* și căruia numai în genunchi nu i-am căzut, era d. Costinescu care sta la București. Ce n-am făcut ca să-l fac să primească să fie *secretar general* la Ministeriul de Finanțe?

Similis simili gaudet. Admițând că primul-ministru știe ce vorbește, acele condițiuni toate pentru a fi secretar general la Ministeriul de Finanțe sunt patru clase primare și un curs de violoncel.

Reacția, în simplitatea ei, crede de pildă că un om, chiar d. Costinescu fie, poate fi lăudat din puncte de vedere cu totul altele, atribuindu-i-se calități ce se pot atribui oricărui om, abstracție făcând de învățătură de carte. Primul-ministru ar fi putut găsi de pildă că d. Costinescu e frumos. Cestiune de gust, nu-i vorba, dar, în sfârșit, se poate zice. Tot așa ar fi putut spune că e bun orator ori om cu virtuți distinse, cristian pravoslavnic și multe altele. Dar ca un om cu patru clase primare și un curs de violoncel să fi întrunind toate, absolut toate condițiunile pentru a fi secretar general la Finanțe, ba pentru a cădea în genunchi înainte-i, să primească să fie așa ceva, iată ceea ce e… cam curios, ierte-ne-se espresia, și reacția, rea-bună cum o fi, se poate preface că nu înțelege.

Să nu fie cumva vro mică confuzie la mijloc?

D. Brătianu e un om foarte fin, un politician consumat, dar are un mic păcat: multă, multă carte nu prea știe. Oare n-o fi confundând dumnealui spiritul de afaceri, *le savoir faire*, cu ceea ce alți creștini numesc finanțe?

Apoi dacă finanțe nu-nseamnă decât spirit de afaceri, atunci, onorabile prim-ministru, țara e plină de economiști consumați. Chiar patrioții-crisalide cari, prin comunele rurale, v-au durat recensimântul actual, au spirit de afaceri și, ceea ce-i mai frumos, aproape toți vor fi întrunind toate condițiunile de a fi secretari generali la Ministerul de Finanțe, pentru că aproape toți vor fi având câte patru clase primare, getbeget primare din vremea bucoavnei.

Pentru ca patrioții-crisalide să devie însă patrioți-fluturi le lipsește o condiție esențială: aripele armoniei, cursul de violoncel.

Pe aripele armoniei, pe scara sunetelor de violoncel, patriotul-crisalidă devine flutur și plutește în regiunile senine ale Băncii Naționale.

Dar reacția tot reacție rămâne: ea tot zice că nu-i bine dacă patrioți fără știință de carte ajung oameni mari.

❦

[4 decembrie 1880]

Ieri la 5 ¼ seara d. Brătianu părăsea Camera. În momentul în care își căuta trăsura, un individ, anume Pietraru, s-a aruncat c-un cuțit asupra primului-ministru, cercând să-l înjunghie. După o scurtă luptă în care ministrul izbutise a abate lovitura întâia, d. Goga a sfărâmat cuțitul atentatorului cu bastonul său și astfel s-a înlăturat pericolul în care plutise câteva grele momente viața unuia din cei mai populari oameni de stat ai României.

Nu găsim cuvinte destul de energice pentru a înfiera un asemenea atentat.

Ca organ al unui partid ce reprezintă ordinea condamnăm din toată inima orice atentate, cu atât mai mult când ele se îndreaptă în contra unui bărbat învestit cu autoritatea statului.

Trebuie să condamnăm un fapt care pune în pericol însăși existența autorității statului, însăși existența ordinei, prin atentate asupra vieții celor învestiți cu autoritatea și însărcinați cu mănținerea ordinei.

Mulțumind lui Dumnezeu pentru c-a abătut deasupra capului ilustrului nostru concetățean pericolul de-a deveni victima unei odioase crime, cată să constatăm că în fața acesteia orice resentiment de partid, orice diviziune încetează. Dacă oricine care, învestit c-o autoritate legală, e amenințat, pentru aceasta chiar, de-a întâmpina în cale-i cuțitul ucigașilor, atunci orice legătură între om și om încetează, atunci se nimicesc însuși bazele de constituire ale unei societăți omenești.

Trebuie să ne fie rușine, ca români, că și aci, unde nici una din căile legale de mișcare politică și socială nu e închisă, se pot găsi indivizi cari, prin crime de asemenea natură, să arunce o neagră pată asupra țării, asupra caracterului drept al poporului nostru.

Dar fără cuvânt s-ar și arunca o asemenea pată. De mult se știe că în România se află ramificațiuni ale unei mari societăți internaționale care voiește răsturnarea organizațiunii existente, răsturnarea tuturor instituțiilor ce stăpânesc în statele moderne. Din partea acestei ramificațiuni se presupune c-ar fi venind și atentatul acesta.

Dacă n-am relevat niciodată această mișcare nesănătoasă, dacă n-am combătut organele ei de publicitate ce-au apărut pân-acuma am făcut-o pentru că guvernul însuși nu dădea semne că i-ar fi atribuind vreo

importanță, pentru că, discutându-le, le-am fi dat relief, pentru că critica e un piedestal ce nu se cuvine oricării idei, oricării mișcări.

După ce însă periculoasele idei venite din tabăra nihilistă de peste Prut încep a-și manifesta existența lor prin acte ca acesta, e de datoria guvernului de-a face cercetări și de-a descoperi focarele în care s-au încuibat nu numai ideile de răsturnare, dar și începuturile criminale de execuțiune.

Oricât de aprinse ar fi certurile între partizi cari se combat pe un tărâm legitim, față cu realitatea crimei încetează toate și oricare om ce are sentimentul statului și a ordinei e indignat când în marea luptă de interese și idei legitime, în lupta leală, apare din ascunzătorile lui ascuțișul instrumentelor crimei.

Nu e nici o îndoială că țara întreagă împărtășește acest sentiment de indignare, că d. Brătianu va fi mult timp obiectul unor călduroase ovațiuni. Și dacă primul nostru ministru găsește cauze de legitimă întristare în această odioasă tentativă, pe de altă parte va afla desigur marea mângâiere de-a vedea că prin această crimă însuși autoritatea sa va crește, iubirea de care se bucura din partea și a amicilor și a adversarilor săi va spori și se va întări. Asemenea atentate, dacă sunt odioase prin natura lor, sanctifică piepturile asupra cărora a fost îndreptate, îneacă într-un general sentiment de iubire toate recriminațiunile politice, fac a se uita micile sciziuni; în contra unor asemenea încercări toată România e aliată pentru a le respinge și reprima.

❦

[5 decembrie 1880]

D. Dimitrie Sturza, raportorul comisiei Senatului pentru redigerea răspunsului la discursul tronului, a citit în ședința de la 1 decemvrie nu numai proiectul de răspuns, ci totodată un fel de espunere istorică a fazelor prin cari au trecut Moldova și Țara Româneasca, cele două corăbii pe-o mare pururea turburată, până s-ajungă la domnia ereditară.

Raportul d-lui Dim. Sturza prea e frumos pentru ca să nu figureze ca o pagină de istoriografie, de filozofie a istoriei chiar, în analele literelor române. Calamitatea politică a domniei elective e descrisă cu culori atât de vii, stabilitatea și dezvoltarea continuitivă de sub domniile ereditare e atât de ademenitoare pentru orice spirit care tinde a vedea păstrându-se bunurile naționale pe cari le-am câștigat în curgerea veacurilor încât nu ne îndoim că cititorii vor urmări c-un mare și meritat interes mersul ideilor din discursul distinsului academician. D. Sturza e fără îndoială un academician adevărat, un om ce știe multă carte, cu mult temei.

Dar ceea ce va mira pe cititorul care-și aduce aminte de ani abia trecuți este marea schimbare care s-a operat în maniera de-a vedea a acestui bărbat. Oare d. baron Erdmann de Hahn este acela din care respiră astăzi un atât de înfocat și pur dinasticism? Odinioară, acum câțiva ani nu mai departe, aceeași pană oțelită care vede idealul românimii în îmbinarea dinastiei cu destinele țării revărsase pe răbdătoarea hârtie aprecieții asupra persoanei și tendențelor Domnului pe cari ne sfiim de-a le reproduce. D. Erdmann de Hahn reprezenta alegerea de la 1866 ca o nenorocire pentru țară, susținea că toate partidele o recunosc aceasta, unele pe față, altele între patru ochi, dovedea că adevărata cauză a dezastrelor politice și economice pe cari țara le sufere de la 1866 încoace se datoresc aproape esclusiv unui singur om… pe care desigur d. Sturza îl cunoaște.

Noi n-am fost niciodată de această părere; ba mănținem teoria generală că niciodată un singur om nu poate fi de vină la nenorocirile unei nații, că vina caută a se atribui mai totdeuna unui sistem greșit sau nepotrivit cu dezvoltarea unui popor. Dar d. Erdmann de Hahn era consecuent de-o altă opinie. Ba, din arhiva bogată a istoriei universale se scoseseră până și rațiuni suficiente pentru a se justifica acte de estremă violență în contra pretinșilor tirani.

De unde dar această radicală convertire la principii atât de conservatoare precum le manifestă astăzi onor. d. Sturza?

Mărturisim că nu înțelegem. Știm prea bine că patronul „Presei“, care compara pe roșii cu Hödel și Nobiling, a ajuns azi coleg al partidului politic pe care foaia sa-l combătuse atâta; știm asemene că prezidentul unei republici oarecare e azi o persoană de încredere și a partidului și a Coroanei; știm asemenea că abisurile dintre nație și tron se astupă adeseori c-un portofoliu ministerial; dar d. baron îndeosebi formează totuși un caz caracteristic de convertire politică și, dacă ne felicităm că principiile solide izbutesc a face atât de iluștri prozeliți, ne e totuși permis a ne mira de-o transformare substanțială a cărei rațiune suficientă nu ne e îngăduit de-a o ști încă.

Noi nu bănuim această schimbare de opinii. Din contra, ne felicităm că încet încet spiritele mai mult ori mai puțin rebele încep a recunoaște că statele, departe de a fi un contract sinalagmatic, bazat pe stipulațiuni convenționale și capriții momentane, sunt din contra producte ale naturii, susceptibile de un tratament normal și de unul anormal, că, producte organice ale naturii fiind, ele au legile lor înnăscute înaintea oricăror legi scrise și că cine le urmează pe cele dântâi mai nu are nevoie de cele din urmă. Ne bucurăm că, alături cu teoriile importate din câteșipatru unghiurile lumii, pătrunde convingerea că monarhia ereditară asigură mult mai bine progresul unei nații decât alte forme de guvernământ.

Ceea ce dorim însă (credem că d. Sturza va găsi dorința noastră foarte justificată prin o seamă de precedente) e ca această convertire să fie deplină și pe de-a pururea.

Căci — ceea ce-i ciudat în țara noastră — există oameni politici cari au cu totul alte principii în opoziție fiind și altele fiind la guvern, precum medaliile au aversul și reversul lor.

Aversul de astădată e frumos. Să nu ne pomenim mai târziu c-un revers pe cât se poate în contrazicere cu frumoasele dezvoltări istorice de azi ale învățatului membru al Academiei.

❦

[6 decembrie 1880]

Calamitatea rublelor, departe de-a înceta, ia dimensiuni din ce în ce mai mari. Comunicatul publicat la 29 ale lunei trecute, prin care se stabilea

măsura ca rublele să fie primite și preschimbate la toate casele statului, n-a avut nici un rezultat și n-a liniștit publicul. Nici nu era de natură de a-l liniști. Deși comunicatul zice că *toate* rublele se vor primi spre schimbare, d. ministru de finanțe a declarat deja la 1 decemvrie în Adunarea Deputaților că, față cu mulțimea de ruble cari circulează, ministeriul nu dispune decât de mica cantitate de 5 milioane de franci în piese noi de câte 5 fr. Mai considerând că nici biletele Băncii Naționale nu sunt confecționate, că ea se servește deocamdată c-un fel de plastografii, cu exemplarele neemise ale biletelor ipotecare pe cari le-a supus unui tratament de retipărire, barbar în felul său, avem tabloul complet al publicului față cu făgăduința statului de-a-i cumpăra toate rublele pe preț de 3,50.

Iată dar o făgăduință făcută nu numai cu intenția de-a n-o ținea, dar știindu-se bine imposibilitatea de-a-i da urmare. Căci, presupunând chiar cea mai mare bunăvoință din partea statului de-a primi rublele în schimb pe monetă națională, el n-o poate face aceasta pentru că nu are monetă națională, ba nu are nici bilete de bancă.

Astfel dar guvernul a prefăcut rubla într-o marfă pe care nimeni n-o caută, toți o oferă. Oferta fiind prea mare, de vreme ce moneta în circulațiune e aproape esclusiv rubla, se-nțelege că marfa oferită cată să se ieftenească numaidecât, și nu e de mirare dacă, cu tot prețul oficial de 3,50, rubla nu e primită de schimbători decât pe 3,30 sau cel mult pe 3,35.

Dar să venim la marele inconvenient, la acela al scabroaselor afaceri.

Statul nu e-n stare a primi toate rublele; pe câte le primește însă le cumpără cu 3,50. De la cine le cumpără, de la cine le-a cumpărat mai cu seamă în nefastele zile de la 27-30 noiemvrie? Neapărat că nu de la piață, ci de la privilegiații partidului.

Publicul, nedeprins încă cu asemenea afaceri făcute în mare, se mai face jertfa unei pierderi substanțiale oarecum. Se știe că avem moneta noastră divizionară în sumă de 26 milioane. Toată moneta aceasta o retrăsese Banca din circulație când și-a deschis subscripțiunea. Această monetă divizionară care, în privința valorii intrinsece, e inferioară rublei, s-a ivit acum din lăzile Băncii, iar publicul primește bucuros o monetă inferioară, a cărei valoare fictivă e mănținută numai prin puținătatea și căutarea ei momentană, în schimb pe o monetă c-o valoare intrinsecă mai mare.

Calamitatea rublelor s-a prefăcut la urmă într-un rău și mai mare, care apasă în mod insuportabil populația Bucureștilor. Brutarii, pentru a-și

compensa pierderile ce le cauzează demonetizarea, au urcat prețul pâinii de la 40 la 70 bani. Somați de primărie nu de a scădea prețul, dar de a da pânea dreaptă la cântar, ei s-au declarat de două zile în grevă. De două zile bucureștenii nu pot cumpăra pânea decât pe prețuri fabuloase.

Iată rezultatele dezastroase ale acestei demonetizări neauzite, într-un moment în care statul, bogat în făgăduințe deșerte, scoate o monetă din circulație făr-a avea cu ce s-o înlocuiască.

❦

[9 decembrie 1880]

E un semn de statornicia principiilor și instinctelor noastre conservatoare dacă atentatul îndreptat în contra d-lui I. Brătianu ne-a indignat mai mult și mai adânc decât pe chiar amicii săi politici. Adversari ai ideei că prin crime e cu putință a se îndrepta ceva în sânul unei societăți, înfierând asemenea odioase tentative, ori în ce timp și-n orice loc s-ar fi întâmplat ele, suntem siguri că răul la care dau naștere e pururea mai mare decât răul pe care pretind a voi să-l înlătureze. Maniera noastră de-a vedea cuprinde în sine condamnarea atentatelor, întărită prin amărăciunea că omorul lui Barbu Catargiu a rămas nepedepsit, că asupra d-lui Lascar Catargiu, om atât de drept și de sincer, s-a ridicat asemenea brațul îndrăzneț al unui atentator.

Dar dacă maniera noastră de-a vedea implică condamnarea atentatelor, dacă atmosfera principiilor conservatoare le esclude, n-o putem susține aceasta și despre principiile la cari s-a închinat grupul roșu din țara noastră.

Precum nu e minune dacă Robespierre cade prin teoriile și nedreptățile aceleiași revoluții căreia-i dedese naștere, tot astfel nu e minune dacă un roșu, un luptător în alegeri, ridică mâna sa asupra capului partidului său propriu.

D. Brătianu e unul din cei mai populari oameni de stat ai României. Dar a devenit popular nu prin ceea ce-a făcut pentru binele public, ci prin ceea ce făgăduia pe când era în opoziție, făgăduinți pe cari nu le-a împlinit nicicând. D. Brătianu a devenit asemenea un om ilustru prin miile de gazete care-i trâmbițau numele său alăturea cu nenorocirile noastre. Și dacă d. Brătianu nu e atât de ilustru ca Erostrat nu d-sa e de vină la aceasta, ci numai împrejurarea că opera strămoșilor noștri, vechea Românie, distrusă în favorul ideilor cosmopolite, nu era o zidire de-o văzută frumusețe, ca

templul Dianei din Efes. Era o zidire ideală a cărei risipă n-o putea simți și deplânge decât cel ce avea în inimă multă iubire de patrie și o pietate aproape religioasă pentru spiritul drept și eroic al trecutului nostru.

Popularitatea ce consistă în esploatarea idealelor de progres e periculoasă, pentru că nu se bazează, ca cea adevărată, pe binele pozitiv ce l-ai făcut unui popor, ci pe binele ce promiți a i-l face de acuma înainte, pe care-l promiți chiar atunci când știi că este irealizabil.

Dar popularitatea d-lui Brătianu mai are și o altă origine. Deși e dureros a o discuta, totuși vom face-o, nu numai pentru binele țării, dar pentru binele d-lui Brătianu însuși. Trebuie să se știe că un om care-a fost obiectul unui atentat, chiar de-ar fi adversar, devine simpatic părții bine-cugetătoare a țării și asigurăm că șirurile de mai jos, chiar de-ar părea recriminațiuni, nu sunt în esența lor imputări adresate adversarului, ci argumente adresate omului cugetător în contra manierei de-a vedea pe care-o are el și partidul său.

Vom lua aceste argumente precum partidul roșu le prezintă în curgerea vremii.

La 1848 s-a făcut asemenea o tragere la sorți ca cea indicată de Pietraru. Era vorba a se trage la sorți asasinul lui Vodă Bibescu. Dac-am întreba cine-a prezidat la acel act, d. C.A. Rosetti și-ar pleca ochii.

Fiind în Franța, d. Brătianu ia parte la tentativele de la Opera Comică și de la Ipodrom, cari aveau de scop uciderea împăratului Napoleon III. Numai amabilității împăratului și împrejurării că poliția a considerat acea tentativă ca pe-o scenă melodramatică de operă bufă d. Brătianu are a mulțumi că n-a fost pedepsit mai aspru pentru participarea sa.

La 1870 „Românul“ scria despre Domn că e un pion din șah în mânele unui jucător dibaci cum e d. de Bismarck.

> Ș-această *supremă trădare* se va săvârși oare cu concursul unui guvern compus de români?!! Și *agintele supus* al d-lui de Bismarck va găsi oare în România români destul de deznaturați cu cari să execute acest suprem ordin al stăpânului său?

Aci Vodă e numit un agent al cărui stăpân e d. de Bismarck și carele, împreună cu români denaturați, săvârșește o supremă trădare în contra țării.

Nu e decât natural dacă același partid al cărui șef e d. Ioan Brătianu i-a trimis la 1876 Domnitorului, printr-un actual ministru plenipotențiar, sfatul tăios „de-a scuti țara de-o crimă“.

Tot la 1876 s-a săvârșit asupra d-lui Lascar Catargiu un atentat. „Românul“ dădea seama de acest fapt cu jumătate gură, părând aproape a justifica ceea ce se întâmplase.

Vedem asemenea în Paris pe fiii d-lui C.A. Rosetti întitulându-se „revoluționarii români“ și felicitându-se cu d-l Henri Rochefort, cu deportatul Rochefort, cu acela care are la redacția sa numai pușcăriași, după propria sa afirmare.

Dar câte se vor mai fi întâmplat pe cari nu le știm, pe cari nu le putem proba cu acte autentice? E pentru noi sigur că din partea partidului azi la putere s-au tocmit un om însărcinat să asasineze pe d. Cogălniceanu. Acelui om nu i-a lipsit voința, ci numai curajul de-a-și împlini fapta.

Orice tentativă criminală are însă două elemente; întâiul e înclinație naturală a acelui criminal, elementul vinei sale proprii pe care o espiază prin pedeapsă.

Dar al doilea element sunt motivele determinante, sunt acele justificări pe cari logica patimei sale le scoate din fundul sufletului. Acea legitimare pe care însuși Satan ar găsi-o pentru a se arăta alb din negru ce este.

Din acest punct de vedere judecând vom vedea că sistemul de guvernământ al d-lui Brătianu și al partidului său a creat atmosfera în care asemenea fapte sunt posibile, în care autorii lor găsesc o legitimare a scopurilor lor.

Când un om ce, după propria sa mărturisire, soldat fiind, a luat parte la răsturnarea suveranului său și care, după știința tuturor, a proclamat răsturnarea Domnitorului la Ploiești, devine sub d. Brătianu adiutant domnesc, atașat ca om de încredere pe lângă suveranul pe care a voit să-l răstoarne, d. Brătianu va permite tuturor rebelilor libertatea de-a conchide că impunitatea unui atentat la siguranța statului și a formei de guvernământ e, sub domnia sa, un titlu de recomandație pentru a înainta pe scara ierarhiei sociale.

Când d-l Brătianu nu se sfiește a recomanda în Senat pe un om ca d. Costinescu ca unicul bun pentru a ocupa o înaltă demnitate în stat, pe un om de o elementară ignoranță, e evident că d-sa a ridicat neștiința la rangul de titlu de recomandație. Orice ignorant ambițios îi poate cere d-lui Brătianu o laudă egală.

Când, în chiar Camera roșie, unii membri ai partidului guvernant, oameni poate simpli, dar cinstiți, se-ntreabă cu mirare de unde amicii apropiați ai d-lui Brătianu sau protejații de aproape ai d-lui C.A. Rosetti,

cari până alaltăieri n-aveau nimic, au astăzi, după câțiva ani de guvernare, averi mari, e evident că, în sistemul de guvernământ al d-lui Brătianu, chiar necorectitudinea în afaceri materiale, ca să nu zicem malonestitatea, e un titlu de merit.

Când, în ședința de la 25 fevruarie a.c., d. Simion Mihălescu „ridică numai un mic colț al vălului care acopere scabroasa afacere“, iar afacerea e canonizată prin trecerea la ordinea zilei, d. Brătianu va concede că această canonizare e tocmai atmosfera necesară, plină de electricitatea crimei.

Crede oare serios d. Brătianu și partizanii săi că, ridicând impunitatea înaltei trădări, ignoranța, amenințările de asasinat la rangul de titluri de merit, a putut-o face aceasta fără o adâncă primejduire a spiritului public? Crede d. Brătianu că nu se vor găsi oameni cari să ia la serios principiile pe care d-sa le-a practicat la Ipodrom, la Opera Comică, la 1848, la 1876, și cari să-și zică în sine-și că atentatul e o virtute, precum înalta trădare e un merit?

Astfel teoriile roșii își dau roadele lor naturale.

Dacă deplângem și condamnăm atentatul o facem, pe lângă sentimentul general de oameni și de creștini, și dintr-un punct de vedere propriu nouă și numai nouă, propriu ideilor conservatoare.

Din punctul de vedere cosmopolit și roșu d. Brătianu nu culege, din nefericire, decât ceea ce-a semănat din nou în țara noastră dreaptă și veche. Stârpindu-i-se prin idei importate din câteșipatru unghiurile lumii idealul ei religios și național, nimicindu-i-se poate viitorul ei material, vechea Românie — acum o Americă dunăreană — a devenit o mlaștină de scurgere nu numai pentru prisosul moralicește bolnav al populațiunilor europene, ci inteligența națională a devenit o mlaștină de scurgere pentru ideile nesănătoase din Apus.

Cu drept cuvânt dar un ziar din provincie esclamă, la înregistrarea odioasei fapte: „Ale tale dintru ale tale, Brătiene!“

❦

[10 decembrie 1880]

Am discutat ieri cu nepărtinire efectele dezastroase pe cari principiile profesate de partidul d-lui Brătianu au trebuit să-l aibă asupra spiritului public; am arătat atmosfera încărcată de electricitate care s-a creat prin

demoralizarea conștiințelor, prin necredința în merit, în adevăr, în muncă, pe care sistemul liberalismului roșu a trebuit să-l înrădăcineze în inimi.

Dar numai asupra conștiinței poporului s-a exercitat trista influență a ideilor partidului roșu?

Ce sentiment cată să se fi înrădăcinat în inima Domnitorului față cu acea categorie de oameni cari ieri l-amenințau și-l batjocureau, azi îl lingușesc?

Din câte am scris noi, adesea a vorbit patima politică, adeseori am discutat cu amărăciune, nu tăgăduim, rolul de regulator pe care ar trebui să-l joace Coroana în luptele noastre politice. Dar în mijlocul acestei discuții sâmburele unei negre îndoieli încolțea în adâncul inimei noastre. Ce respect, ce iubire mai poate avea suveranul nostru pentru un popor unde impunitatea rebeliunii, a libertinajului penelor și gurilor sunt merite, sunt titluri de recomandație, sunt chiar substanța pe care se întemeiază un partid atât de numeros ca cel roșu?

Un grup de oameni cari abia proclamaseră la Ploiești răsturnarea formei de guvernământ și a dinastiei se recomandă — peste câțiva ani — Coroanei spre punere în funcțiuni, și condeiul răbdător al suveranului iscălește.

Un ilustru academician descrie, sub pseudonimul Erdman de Hahn, persoana Domnitorului ca pe principala cauză a tuturor nenorocirilor noastre, ba o descrie ca fiind în conivență cu gheșeftarul Strusberg și cu prințișorii coțcari. La venirea ministerului liberal, Domnul își rezervă anume ca pseudonimul de mai sus să nu fie colegul d-lui Brătianu, iar acesta izbutește totuși a-l introduce. Condeiul răbdător iscălește decretul de numire. Același academician scoate din arsenalul istoriei și a vastelor sale cunoștințe o armă pe cât se poate de periculoasă, teoria că, în caz de necesitate, uciderea regilor e permisă, ilustrul teoretician nu se sfiește a fi astăzi ultradinastic.

Un scriitor de pasquiluri, pe cât de nesărate pe atât de meschine și veninoase, îndreptate însă contra familiei domnești, e propus să fie recompensat cu singura medalie cu care la noi se recunosc merite literare și științifice. Condeiul răbdător recunoaște că în adevăr acele pasquiluri constituie un merit literar.

Un altul zice că „un abis e între tron și țară“. Abisul încetează de-ndată ce se umple c-un portofoliu ministerial.

Dar i se mai prezintă și alte lucruri vederii suveranului.

Un om e implicat într-o mare afacere pe cât se poate de scandaloasă, care se denunță. Acest om e mănținut în funcție; dirijează, însuși cercetările făcute în contra sa; partidul ține morțiș a-l reabilita, alegându-l în Senat. Aci el însuși denunță că există această scabroasă afacere, dar majoritatea roșie a maturului corp trece la ordinea zilei, lăsând să recază colțul vălului ce se ridicase.

Când vedem pe suveran înregistrând, desigur nu cu nepăsare, toate lucrurile acestea, ne vine a întreba ce soluțiune să dăm problemului psicologic a acestei nesfârșite îngăduinți.

Noi am discutat rolul de regulator al vieții politice pe care-l exercită Coroana pretutindenea și am ajuns la concluzia că „un suveran nu poate, fără paguba țării și fără viciarea spiritului public, să renunțe la prerogativele sale". În orice caz, dacă pentru tăria unui decret de numire, înaintare, decorare, se cere semnătură capului statului, acesta e în drept de-a o refuza, de-a opune legitimul său veto unei propuneri incorecte sau imorale a ministrului său.

Dar aci vine întrebarea dacă, față c-un spirit public adânc viciat, față c-o societate unde rebeliunea, ignoranța, spiritul de gașcă sunt merite, Domnul mai e în stare de-a-și exercita rolul său binefăcător în viața constituțională; dacă maleabilitatea caracterelor roșii nu i-a inspirat sentimentul că acel corectiv al controlului său ar fi o zădărnicie, dacă în fine n-a renunțat de-a spera roade mai bune de la generația actuală. Un principe la poarta memoriei căruia bat atâția muritori e din natură predispus a nu prea crede protestațiile interesate ale oamenilor, dar ce preț va mai pune pe caracterul unui om care, printr-un simplu decret, devine, din antidinastic dinastic, din republican monarhist, din liberal autoritar, din rebel credincios, din pasquilant umilit primitor al medaliei *Bene-Merenti?*

Influența manierei de-a vedea a roșilor s-a reflectat așadar cu aceleași rele urmări și asupra poporului și asupra suveranului.

Dacă ni s-ar cere formula după care se manifestă activitatea suveranului în urma marilor decepțiuni ce i le-a pregătit partidul roșu, am zice că M.S. Regală vizează în adevăr la consolidarea dinastiei și a viitorului țării, însă nu pe aceeași linie cu tendențele actualității, ci pe-o linie paralelă. Înmulțirea armatei, asigurarea succesiunii la tron, o sporire continuă a puterii Casei sale proprii și o continuă zădărnicire a tendențelor revoluționare ale partidului roșu, prin faptul că, ajungând la putere acest partid se renegă, se dezminte, face contrariul de ceea ce zisese, iată

elementele cari ne fac a admite că există o deosebire între viitorul pe care Domnul l-o fi sperând pentru țara menită a fi moștenirea dinastiei sale și între viitorul poporului care locuiește în această țară.

❦

GAMBETTA ÎN ȘTIINȚĂ ȘI POLITICĂ

[10 decembrie 1880]

Mai zilele trecute s-a serbat la Paris jubileul de cincizeci de ani al Asociațiunii Politehnice. Cu această ocaziune Gambetta a ținut un discurs din care credem că este bine să reproducem pasajele mai remarcabile. Sala Sorbonnei a fost plină de lume; erau față foarte multe dame. Oratorul a fost primit cu aplauze frenetice. Luând cuvântul, Gambetta a zis că viitorul Franței depinde de la știință. Institutul Politehnic este una din creațiunile cele mai bune ale celor din urmă cincizeci de ani. Din istoria acestei instituțiuni se vede că oameni, în afară de orice ambiții, de orice pasiuni, urmăresc cu energie o țintă fixă — de-a lumina pe toată lumea. În fața clarității și-a majorității științei dispare tot ce este superstiție, fantom sau negură, și în știință nu e altă crimă decât a imprima creierilor ce nu este exact. În fața științei exacte dispare orice metafizică, căci știința este adevărată și pozitivă.

Fiindcă politica se amestecă pretutindeni, Gambetta a trebuit să vorbească și de dânsa.

Institutul a făcut cea mai bună politică evitând orice polemică și tuturor rivalităților personale. Societatea doctă, rezămându-se pe demonstrația științifică și pe armele pozitivismului, a dat lucrătorului un exemplu bun. Aceasta este adevărată comuniune democratică, căci lucrătorii vor ca, în fața demonstrațiunii adevărului, să piară fantoma și declamațiunea; ei vor să vadă cine are dreptate, căci numai cine are dreptate poate conta pe sprijinul poporului. De aci înainte o nouă dialectică va permite Franței să pășească înainte spre un viitor frumos și pacinic. Orice ar face agitatorii, fiți siguri că țara a rămas liniștită și rămâne absolut liniștită. Aceia cari cred că umanitatea este un obiect al experimentelor acelora știința le spune că sunt sofiști și profeți falși. Și, când văd cum acești grămăditori de nori se silesc a-și mănține sofistica, atunci le zic cu poetul florentin: „Văd și trec!“

În fine, Gambetta se adresează cu un apel cătră dame, ca să vie în ajutorul republicanilor spre a combate pe inimicul comun. Acum Asociațiunea poate a-și lua de diviză strigătul: „Tot pentru patrie, pentru știință și glorie!“. Acest discurs a fost adeseori întrerupt de frenetice salve de aplauze.

❦

FOILETONUL NOSTRU LITERAR

[12 decembrie 1880]

Cu n-rul de astăzi începem a publica în foiletonul nostru literar raportul pe carele P.S.S. Episcopul de Roman l-a prezentat în sesiunea aceasta a Sf. Sinod. Acest raport, privitor la retipărirea și editarea cărților bisericești, e o lucrare concepută cu toată adâncimea și cu toate cunoștințele istorice și filologice pe cari le cere însemnătatea obiectului. Rezervându-ne onoarea de-a reveni asupra raportului și a cestiunilor pe cari le tratează, indicăm deocamdată că lucrarea arată, pe de o parte, efectul unificatoriu pe care limba cărților bisericești au avut-o în trecut asupra scrierii și pronunției întregului popor românesc, iar pe de altă parte se îndoiește dacă stadiul actual de nelimpezire a cestiunii ortografice și fonologice nu ar fi primejdios pentru unitatea și viitorul limbei noastre dacă s-ar răsfrânge asupra reeditării cărților bisericești.

❦

[13 decembrie 1880]

Adevărul doare; nimic nu doare ca adevărul. Deși am declarat că odioasa faptă îndreptată contra d-lui Brătianu ni-l face mai simpatic decum era în genere, că-i sanctifică pieptul în ochii noștri și ai țării, că autoritatea sa câștigă și se întărește, că, iubirea amicilor și a adversarilor crescând, îi dă cel puțin o mângâiere care compensează întrucâtva impresia penibilă a acelei fapte, „Românul“ ar fi pretins mai mult, ar fi pretins să tăcem, să nu arătăm că aceste sunt teoriile roșie, apucăturile roșie, espedientele roșie cari au fost duse *ad absurdum* prin acea încercare criminală.

Am spus-o și o repetăm, nu adversarilor le vorbim acuma; Dumnezeu știe că în acest moment orice recriminațiune e departe de noi. Față c-o

asemenea faptă nu suntem, nu putem fi adversarii nici ai cetățeanului care a fost espus, nici ai omului de stat contrar nouă. Dar vorbim cu omul cugetător, abstracție făcând de toate certurile noastre, și cu durere îl întrebăm: Ce-ai făcut din România? Nu învinovățim, nu osândim pe adversari; ceea ce voim e ca să-și deschiză ochii, să vază limpede o dată în viața lor unde duc acele teorii internaționale, unde conduce amiciția cu Jules Allix, Orsini, Rochefort și ceilalți.

La tiradele apocaliptice pe cari „Românul“ binevoiește a le revărsa oncțios asupra evenimentului nu vom răspunde nimic; dar vom releva ceea ce ne atinge pe noi direct în articolele pe cari ziarul partidului roșu le publică de trei zile încoace.

„Românul“ susține că d. Pietraru a fost

> aginte electorale la Târgoviște al partidei de la „Timpul“ și redactore al ziarului din Târgoviște „Vestea“ sau „Târgoviștea“, organ al acestei partite.

Afirmare pentru afirmare. Susținem că acest domn a fost mult timp roșu și agent electoral al roșilor. Dar nici nu putea fi altceva decât roșu. Singur partidul d-lui Brătianu primește în sânul său pe toți transfugii, pe toți incolorii, pe toți cari-și încearcă norocul când într-o parte, când într-alta. În șirurile roșiilor vom găsi foști separatiști cari, cu revolverul în mână, au proclamat dezlipirea Moldovei din corpul României, vom găsi conservatori ruinați cu desăvârșire, vom găsi pe toți aceia cari nu au nimic de pierdut, totul de câștigat. Ne pare rău că e așa, dar așa este.

Oare „Presa“' n-a fost odinioară foaie conservatoare? Nu era redijată de pene conservatoare, dar pretexta a avea ideile. Destul că toate aceste pretextări de principii pentru căpătuire curg, ca izvoarăle spre mare, în sânul marelui partid roșu, căci și d. Pietraru, cum îl numește „Românul“, și-a găsit slujbușoara sa în resortul administrat de d. Brătianu.

„Românul“ ne mai face imputarea că într-o adunare conservatoare (la 26 aprilie 1879) unul din cei din acea întrunire a zis:

> Domnilor, am scris o broșură în care dovedesc că d. C.A. Rosetti a omorât pe Barbu Catargiu; vă rog să contribuiți s-o tipăresc și ca să dăm o răsplată celui care va omorî pe C.A. Rosetti și pe I. Brătianu.

E inexact ce spune „Românul“. Persoana de care vorbește e d. maior Crainic, carele, după închiderea ședinței acelei Adunări, după ce prezidentul

părăsise scaunul, a rostit acele cuvinte a căror solidaritate n-a luat-o nimeni. Dovadă e că nimeni n-a contribuit ca să se tipărească broșura și că n-a apărut nici până acuma, deși e scrisă demult. Dar d. maior Crainic are această convingere? Îl privește. D-sa crede una și bună că un anume Donca, care trăiește azi la Ada-Kale, a fost instigat de roșii pentru a comite acea faptă. Pentru noi ea este și a rămas ce-a fost: o problemă nerezolvată, cu oarecari indicii ce dau loc la bănuieli, dar nimic decât bănuieli vage, cărora nu le-am dat până acum nicicând forma concretă a unei acuzări.

Într-alt număr „Românul“ zice că e adânc îngrijat când vede „bărbați ca cei de la «Timpul» scuzând, dacă nu aplaudând asasinatul“.

Degeaba se îngrijește și rău vede „Românul“.

Nu scuzăm, nu justificăm nicicând o crimă. Dar căutăm a o esplica: între scuză și esplicare e o deosebire cât cerul de pământ. Dacă vom esplica peripețiile prin care trece sufletul lui Richard al III-lea, dacă vom dezvăli acele sofisme adânci și tenebroase pe cari un mare critic al lui Shakespeare le numește „logica patimei“, nu scuzăm și nu justificăm crimele regelui Angliei. Ei bine, și Pietraru și altul ca el în ajunul unei asemenea fapte și-ar putea ține un lung monolog, în care ar zice următoarele:

„La 1848 oamenii cari stăpânesc azi în România au pus la cale asasinarea lui Vodă Bibescu. Din prăvălia unui pretins librar era să se tragă focul.

În Franța d. Brătianu a luat parte la conspirația de la Opera Comică.

La 1876 oamenii ce stăpânesc azi în România l-au sfătuit, printr-un actual ministru plenipotențiar, pe Domn să *scutească țara de-o crimă.*

Văd conspiratori, rebeli, pasquilanți, lăudători ai regicidului ajungând mari în țara aceasta.

Atunci? Atunci iată calea de-a sui repede treptele sociale!“

Acest monolog, pe care-l citim în sufletul omului cu înclinări rele, l-am văzut repetat sub altă formă într-o foaie roșie, cu care îndealtmintrelea nu discutăm.

Ce? zicea acea foaie. Ni se impută că am conspirat? Se-nțelege. Și Napoleon a conspirat și a ajuns împărat, și contele Andrassy a conspirat și a ajuns cancelar, de ce cutare și cutare român să nu fi conspirat pentru a ajunge unde este?

Dar la ce toată discuția? Negă „Românul“ datele de mai sus, cari le-am înșirat în monologul ce-l atribuim d-lui Pietraru? Nu le negă. Dacă le-ar nega, i-ar merge rău, pentru că am invoca mărturii, irecuzabile mărturii.

Redactorii „Românului“ pot vedea că vorbim fără patimă de partid, fără ură. Prin această crimă toate teoriile roșii sunt duse *ad absurdum*. Condamnăm faptul, felicităm din inimă pe d. Brătianu că Dumnezeu i-a păstrat viața, dar sperăm că această întâmplare va fi un învățământ pentru partidul roșu de-a se feri să amenințe pe Domn cu o crimă din partea țării și că, de acum înainte cel puțin, impunitatea conspirațiilor, rebeliunilor, încercărilor criminale, nu vor mai fi taxate de patrioți ca titluri de merit.

❦

[13 decembrie 1880]

Reprezentația izbutită de ieri seara a *Bărbierului de Sevilla* dată de trupa italiană a fost onorată de prezența M. Sale Regale Doamnei. M. Sa Regală asista la reprezentație cu acea veselă amabilitate care distinge totdeuna pe Doamna României. M. Sa era însoțită de d-na Mavrogheni.

Între spectatori era multă lume aleasă, între alții d-nul V. Alecsandri cu familia, d. general Florescu, asemenea cu familia, și multe alte notabilități din lumea diplomatică și din societatea înaltă a Bucureștilor. În loja domnească de la mijloc erau domnișoarele de onoare și fostul prezident al Republicei foarte pasajere de la Ploiești. Orice lumină își are umbra sa.

D-ra Monale, care-a jucat rolul Rosinei din *Bărbierul de Sevilla*, s-a distins mai cu seamă în romanța din actul al 3-lea, deși în genere reprezentația a satisfăcut exigențele muzicale ale publicului nostru.

Astăzi se repetă aceeași piesă.

❦

[13 decembrie 1880]

Nouă și interesante din toate punctele de vedere sunt vederile pe cari le exprimă prințul Grigorie M. Sturza într-o telegramă adresată d-lui G.B. Chrisoscoleu-Platana, telegramă pe care acest din urmă domn a fost autorizat a o publica în ziarele capitalei.

Iată textul acestei telegrame:

> *D-lui Grigore Hrisoscoleu Buzoianu,*
> Str. Grivița, 40
> Te poftesc să publici îndată în ziarele capitalei scrisorile mele, prin cari v-am prescris să nu faceți agitațiuni în Clubul Democrației Naționale, ci să vă ocupați

numai de-a mări numărul aderenților la partid pe cale legală. Asemenea să publicați imediat scrisoarea mea prin care arăt cauzele pentru cari suprim ziarul „Democrația națională“, din cari cele dentâi sunt:

I. Pentru că iarna trecută a ocărât pe generalii Români cari au comandat dincolo de Dunăre.

II. Pentru că în toate zilele *ocărăște nu numai pe Rosetti și pe Brătianu, dar și pe întregul partid liberal național, a cărui principii politice sunt mai apropiate de principiile partidului nostru decât principiile tuturor celorlalte partizi.* Cel puțin au cu noi această mare asemănare că sunt democrați și au combătut alăturea cu Rusia. Aceste publicațiuni sunt neapărate pentru a înfrunta calomniile.

Tototdată te autorizez să publici și această depeșe.

Gr. M. Sturdza

Deși telegrama de mai sus se împrumută la fel de fel de comentarii, credem că asupra identității principiilor partidului democratic național cu principiile roșiilor a existat până acuma o mare îndoială și nu putem fi decât mulțumitori prințului Grigore M. Sturza dacă a binevoit a ne lumina asupra acestei împrejurări, pân-acum cu totul necunoscute. Ne aflăm în fericita poziție a celebrului Diaz când, pe luciul nesfârșit al mării, a-nceput a i se ivi de departe capul Bunei-Speranțe.

❦

[14 decembrie 1880]

Obicinuiți a ținea pe cititor în curent cu cele ce se scriu în ziarele străine despre țară, comunicăm următorul articol din „Le Nord“, care cuprinde o foarte fidelă dare de seamă a situației noastre interioare.

În una din cele din urmă ședințe ale Camerei deputaților din România d. Brătianu a avut un eșec care, deși nu privește decât o cestiune de tot secundară — era vorba de-o cestiune de incompatibilitate între mandatul legislativ și oarecari funcții — totuși e îndestul de interesant spre a fi ținut minte, pentru că e întâia dată, după cum credem, ca d. Brătianu să fie pus personal în minoritate într-o dezbatere în care, dintre membrii cabinetului, numai d-sa a intervenit. Un deputat, viceprezident al Camerei în sesiunea precedentă, același care, acum șapte luni, luase inițiativa moțiunii ce avea de obiect de-a reclama constituirea unui ministeriu omogen, moțiune în urma căreia d. Cogălniceanu și-a dat demisia din Ministeriul de Externe, d. Fleva a fost numit advocat al statului în timpul vacanțelor. Esprimându-se în grupurile parlamentare opinia că aceste funcții nu sunt compatibile cu exercițiul mandatului legislativ decât cu condiție ca deputatul care le primește să-și dea demisia și să se prezinte din nou dinaintea alegătorilor și după ce, pentru a-și degaja personalitatea,

s-a luat hotărârea de-a supune cestiunea Camerei întru cât privește funcțiile de advocat al drumurilor de fier ale statului, d. Fleva și-a dat demisia dintr-un scrupul foarte onorabil. Camera avea să hotărască asupra demisiei acesteia. D. Brătianu a cerut să nu se primească, esplicând că era o cestiune de principiu, independentă de orice cestiune personală, pe care Camera avea a o rezolva, că e vorba de-a se crea un precedent și că trebuie să se ia seamă de-a nu întinde preste măsură, pe calea interpretației, cercul însărcinărilor și slujbelor asimilate funcțiilor publice. A susținut deci că advocatul care devine sfătuitor al statului nu este nici într-un chip investit c-o funcție publică și, după ce-a dezvoltat mult timp teza aceasta, a insistat în termeni foarte stăruitori ca să se refuză demisia, declarând că, dacă ar fi avut cea mai mică îndoială în conștiința sa, n-ar fi intervenit.

Prezidentul Consiliului a întâmpinat din partea a doi oratori din opoziție o energică contrazicere; s-a cerut scrutinul secret de către unul din ei, ceea ce indica limpede că opoziția dădea votului o însemnătate reală, și c-o majoritate de 41 voturi contra 35 demisia a fost primită, iar Camera a declarat prin acest vot, în contrazicere cu opinia d-lui Brătianu, că deputații numiți advocați ai drumurilor de fier ale statului, a unor administrații publice, prin faptul că primesc acele funcții sunt a se considera ca demisionați și obligați a se supune unei realegeri dacă nu vor să renunțe de la mandatul lor legislativ.

Fără a exagera însămnătatea acestui vot, îl putem considera totuși ca un semn ce indică o tendență de dezagregare a majorității. Un bun număr de deputați ai stângei nu disimulează nemulțumirea lor cu remaniarea ministerială, care a făcut să intre în cabinet nu doi membri luați din rândurile partidului înaintat, ai cărui șefi sunt d-nii Rosetti și Brătianu, ci pe d-nii Teriachiu și Conta, ce aparțin grupului liberal-moderat din Moldova. Se pare că d. Conta luase angajamentul față cu d. Brătianu de-a-i atrage acest grup și, dacă judecăm după o scrisoare publicată în „Timpul“, tânărul ministru al instrucției publice s-au arătat chiar puțin rezervat în alegerea mijloacelor întrebuințate pentru a ajunge la acest scop. Dar partidul înaintat nu pare dispus nici acum de-a ținea seama de-o convertire ce se manifestă în asemenea condiții, precum n-a fost impresionat în mod favorabil, în momentul intrării sale în ministeriu, prin sprijinul pe care zicea că e în stare de-a-l aduce cabinetului. Situația d-lui Conta e așadar îndestul de grea și se vorbește din nou de-o criză ministerială. D. Teriachiu, care nu și-a sacrificat, ca d. Conta, opiniile sale liberale-moderate intrând în cabinet, va fi esclus, ca și d. Conta, din combinația cea nouă, din care nici d. Boerescu nu va face parte.

Partidul înaintat care se află acum la putere fiind însă puțin prevăzut cu oameni de guvernământ, ceea ce esplică împrotivirea d-lui Brătianu la solicitările amicilor săi cari-l împing să formeze un ministeriu omogen, partidul acesta, mai fiind apoi și frământat de numeroase competițiuni personale, nu va fi cu neputință ca starea de criză, care de șapte luni e aproape permanentă, să se mai prelungească încă câtva timp. Într-o întrunire a partidului de acum câteva zile, d. Rosetti, prezidentul Camerei, ar fi exprimat chiar părerea că e bine ca partidul să aibă răbdare și să facă să dureze de bine de rău cabinetul actual. D. Rosetti, care e designat în cercuri politice pentru portofoliul Internelor, în ziua în care se va constitui un ministeriu

omogen din care toate centrele vor fi escluse, nu e tocmai doritor, după cum se vede, de-a lua în momentul acesta direcția departamentului ministerial. D. Conta spune în scrisoarea de care am vorbit mai sus că trebuie a se face silințe „pentru a nu lăsa să se sporească rândurile opoziției tocmai în momentul în care ea se agită și se organizează“. Chipul cu care partidul progresist administrează țara n-a fost poate fără influență asupra acestei redeșteptări a opoziției, care preocupă pe ministrul instrucției publice. D. Codrescu a interpelat, într-alt rând, în Camera deputaților, pe prezidentul Consiliului, ministru de finanțe, asupra alterării așezării impozitului, de care s-au făcut culpabili agenții guvernului pentru a forța impozitul fonciar. Așezarea acestui impozit se întemeiază pe evaluarea venitului fonciar, de la care statul ia 6 la sută. Această evaluare s-a exagerat în genere în așa chip de către comisiile de recensimânt că produsul impozitului s-ar fi sporit în realitate cu mai multe milioane și s-ar fi ridicat din toate părțile țării plângeri extrem de vii. D. Brătianu a fost silit să recunoască că se comiseseră abuzuri numeroase și s-a obligat a aduce peste puțin un proiect de lege care să permită îndreptarea răului. Dar d. Ionescu și mai mulți din colegii săi au prezentat o moțiune care determină ca operațiunile făcute să se declare anulate. Această moțiune va da loc fără îndoială la o dezbatere vie; plângerile cari au provocat-o și cari se referă la întregul administrației trebuie să fie foarte serios întemeiate pentru ca, în discursul tronului, ministerul să-l facă pe principele Carol să-și esprime părerea de rău că grijile politice ale trecutului au împiedecat pe guvern de-a da toată atenția dorită administrației dinlăuntru a țării.

❦

[17 decembrie 1880]

Există, se vede, între radicalii din România un fel de dicționar secret de locuțiuni, de parole ce au valoarea unor ordine de zi, cari ne rămân necunoscute nouă profanilor precum: „Vegheați! Ora a sosit“ și altele de acestea.

O foaie din Focșani, „Luptătorul“, dând seamă despre atentatul încercat asupra d-lui Brătianu, încheie cu cuvintele: „Ale tale dintru ale tale, frate Brătiene!“ Fost-or-fi potrivite cu ceea ce se petrecuse, avut-or-fi aceste cuvinte alt farmec asupră-ne nu știm, destul că, la încheiarea unui articol în care condamnam fapta, cercam însă a explica cum instinctele rele, înclinările criminale ale oamenilor găsesc în precedentele create de principiile și apucăturile roșiilor o atmosferă ce le priește, pusesem și noi cuvintele, rămase în mintene la citirea ziarului din provincie, „Ale tale dintru ale tale“.

Nici prin vis nu ne trecea că, din întâmplare, puseserăm mâna pe una din acele locuțiuni mistice, din acele devize ale partidului roșu de cari

ascultă orbește toată suflarea patriotică, că noi, neconsacrații în misterele organizației internaționale ale societății de exploatare, atinsesem cu vârful condeiului un triangul cabalistic din marea carte secretă a partidului.

Odată atinsă, această formulă a început să geamă sub pana d-lui C.A. Rosetti, d-sa s-a ținut obligat a ne da o explicare pe larg a acestor vorbe și a făcut-o în cinci articole consecutive ale „Românului“, în acel stil oncțios și apocaliptic care-i-e propriu.

Iată ce însemnează această nefericită cabală după esplicarea „Românului“.

> Cuvintele „Ale tale dintru ale tale“, zise asupra unui asasinat și aruncate victimei asasinatului, cuprind însăși *legitimarea crimei.*
>
> A zice unui om asupra căruia s-a făcut o încercare de asasinat „ale tale dintru ale tale“ este a-i zice *„ai meritat a fi asasinat“.*
>
> Toți asasinii zic victimelor lor „ale tale dintru ale tale“; mai cu seamă în asasinatele politice aceasta este o *regulă* fără escepțiune.
>
> E foarte trist că organul de căpetenie al partidei conservatoare a adoptat această *deviză a asasinilor…*
>
> Depinde de partida conservatoare de a proba țării, printr-o dezaprobare categorică, că nu în numele ei „Timpul“ a adoptat această deviză. Nouă ni se pare că principiele conservatoare ar reclama această regulare, căci altfel ar putea să intre în societatea noastră un *virus dizolvător* care să nu cruțe pe membrii partidei conservatoare mai mult decât pe membrii partidei liberale; și la fiece lovitură de cuțit sau de pistol ar răsuna deviza adoptată de organul partidului conservator: „Ale tale dintru ale tale“.
>
> A zice „ale tale dintru ale tale“ unui bărbat politic în urma unei încercări de asasinat… este în adevăr *culmea neomeniei.*

Iată dar ce însemnează acest fatal cuvânt, asupra adâncimii înțelesului căruia d. C.A. Rosetti a trebuit să ne lămurească.

„Ale tale dintru ale tale“ însemnează:

Legitimarea crimei;

Judecata: „Ai meritat să fii asasinat“,

În regulă fără escepție aceasta e deviza asasinilor;

Un virus dizolvător;

Culmea neomeniei.

Poate fi sigur d. C.A. Rosetti că nu-i suntem decât mulțumitori pentru această explicație. Am suportat cinci articole de insinuațiuni nemeritate până acum, până să ni se esplice marele cuvânt cabalistic al religiei revoluționarilor. Deodată ni s-a luminat dinaintea ochilor, deodată am simțit

că atinsesem triangulul mistic al conspiratorilor, deodată ne-am adus aminte că acest fatal „ale tale dintru ale tale“ a mai fost întrebuințat într-o ocazie analogă de către chiar esplicatorul ei actual.

În adevăr, în ianuarie 1876, un om, anume Paraschivescu, care nu putuse justifica întrebuințarea unei sume, îndealtmintrelea de tot neînsemnate, din fondurile polițenești și care n-o putuse restitui, a fost depărtat din funcție. Ministrul prezident de pe atunci, d. Lascar Catargiu, refuzând în mod constant a-l mai numi în vro funcție, dar știindu-l în mare mizerie, îl ajuta din când în când cu câte-o mică sumă. Din cauza refuzului de-a-l pune în funcție, acest om a comis un atentat asupra ministrului prezident.

Iată însă ce scria „Românul“ de la 15 ianuarie 1876 asupra acestui atentat:

> Oricât de reprobabil este faptul, dacă vreodată cuvintele **ale tale dintru ale tale** și-au găsit o *exact* aplicare este acum, la adresa primului-ministru.
>
> Cum cutează „Monitorul“ a spune că acest funcționar a delapidat când delapidatorul n-a fost dat judecății, astfel ca să nu mai aibă cuvânt de-a cere slujba, nici îndrăzneală de-a mai călca pragul primului-ministru? Deci **ale tale dintru ale tale.**
>
> D. Catargiu a înlăturat jurații; a dat pe delapidatori la tribunale; pentru ce dar îi ocrotește? **Ale tale dintru ale tale…**
>
> … Și dacă l-a primit și s-a servit de dânsul, pentru ce în urmă l-a dat afară? **Ale tale dintru ale tale…**
>
> … Însuși primul-ministru este bătut de propriul său agent polițenesc: **ale tale dintru ale tale.**
>
> … Iată-te acum bătut de tocmai acei pe care-i plăteai: **ale tale dintru ale tale…**

Va să zică această vorbă mistică, pe care noi am împrumutat-o unui ziar din provincie, „Românul“ a aruncat-o într-un singur articol de *șapte* ori la adresa d-lui Lascar Catargiu. Când și cui? După un atentat, victimei atentatului.

Va să zică de șapte ori, cu deplină cunoștință a înțelesului grav ce-l au aceste vorbe, „Românul“ a pronunțat legitimarea crimei, de șapte ori a fost în culmea neomeniei, de șapte ori într-un singur articol a rostit deviza asasinilor și a aruncat un virus dizolvator în societate.

Hotărât, e ceva din soarta tragică a regelui Oedipus în purtarea roșiilor. În Teba, în cetatea cea cu o sută de porți, trăia acest nefericit rege care, fără s-o știe, ucisese pe părintele său și se cununase cu mumă-sa. Aflând de la

oracolul din Delfi că țara e bântuită de ciumă din cauza acestei crime nemaipomenite, pe al cărei autor nu-l știa, a pronunțat cu mare furie o osândă energică asupra autorului … asupra sa însuși. Astfel îi vezi pe roșii căzând într-o adâncă furie când își condamnă vorbele și faptele lor proprii. Sunt momente de taină în viața oamenilor, când ei se sperie de ei înșii, când descopăr pe demonul relelor în ei și-l blestemă orbește, neștiind că lovesc cu această estremă cruzime în pieptul lor propriu.

Nu, liniștească-se „Românul“; nu primim deviza asasinilor, nu legitimăm, nu justificăm nicicând crimele. E o lege constantă a spiritului omenesc, legea cauzalității, care silește pe orice inteligență de-a explica ceea ce se întâmplă. Dar de la o explicare curat cauzală până la scuză, până la legitimare, până la justificare, care implică un act de aprobare din partea simțului nostru de dreptate și a conștiinței noastre, e o deosebire cât cerul de pământ.

E în adevăr vrednică de mirare analogia cazului.

Paraschivescu era bănuit de delapidare, Pietraru a delapidat în adevăr. Deosebirea e numai că d. Lascar Catargiu n-a voit să-l numească în funcție pe cel dentâi, d. Brătianu l-a numit pe cel din urmă funcționar în resortul său.

Cu toate acestea, ce deosebire între tonul nostru și acela al „Românului“ de atunci, care se va vedea și mai bine dintr-alt articol al acelei foi, pe care-l vom comunica mâine.

Cu tot tonul necuviincios de atunci al „Românului“ am crezut că nu e demn de pana noastră de-a repeta acea necuviință. Ne doare însă soarta țării, ne doare această anarhie de idei, această viciare a simțului public prin fraze apocaliptice, ne doare mizeria intelectuală și morală din țară și de aceea am fost siliți nu de-a diminua cu greutatea unui fir de muștar măcar responsabilitatea făptuitorului, ci de-a arăta de ce instinctele rele, în loc de-a se manifesta, ca altă dată, în crime de rând, alunecă azi pe clina cea mai periculoasă din toate, pe clina atentatelor contra siguranței statului.

Iată de ce am relevat antecedentele d-lui Brătianu și ale partidului său. Am declarat-o anume că nu recriminațiuni, nu imputări facem, dar ne adresăm omului cugetător, patriotului, care știe a pune interesele țării sale mai presus de ambiția proprie și de interesele amicilor săi politici. Condițiile de existență ale țării noastre au devenit, de la așa-numita Independență încoace, atât de gingașe încât nu mai e permis nici partidului roșu chiar odiosul lux al libertinajului de idei și de procedimente.

Dacă vom lua lista revoluționarilor de la Ploiești vom observa că aproape toți sunt azi în funcții și demnități ale statului. Știm foarte bine că Domnul poate ierta asemenea lucruri, că statul are până la un grad facultatea de-a nu pedepsi rebeliunile cu toată asprimea cuvenită. Dar de la iertare până la recompensare e mare deosebire. Ei bine, afară de nefericitul Comiano, încăput sub deplina greutate a justiției militare, toți ceilalți sunt favoriți ai guvernului, sunt oameni mari. De ce oare Comiano — care trebuie să fie tot atât de nevinovat ca și complicii săi — n-a fost înaintat în rang, nu e în grația d-lui Brătianu, pe când alții, pentru fapte identice, ba mai grave chiar, sunt recompensați?

Toate acestea nu se fac într-un stat ce pretinde că aspiră la civilizație, nu se fac dacă nu voim să demoralizăm conștiința publică și să-i inspirăm acea sceptică nepăsare care-i face pe oameni incapabili de-a distinge bine de rău și drept de nedrept.

❦

[19 decembrie 1880]

„Gazeta generală“ din Augsburg primește o lucrare ce tratează tema succesiunii la tron în România și care, după ce citează art. 82 din Constituția noastră, continuă espunând următoarele:

> *Principele Carol al României e, precum se știe, fără copii. Născut la 1838, crescut în religia catolică, s-a căsătorit, la noiemvrie 1869, cu princesa protestantă Elisaveta de Wied (născ. 1843). În cel dentâi an al căsătoriei i s-a născut familiei domnești o princesă, care muri însă la 1874. După unsprezece ani de căsătorie, principele Carol e în prezent fără urmași și, cu toate că posibilitatea de-a avea coborâtori nu este esclusă, totuși e o împrejurare care dă loc la neliniște că dinastia unui stat care abia a devenit independent să se-ntemeieze numai pe doi ochi.*
>
> *E adevărat că, în cazul unei definitive lipse de coborâtori ai principelui Carol, Constituțiunea română are în vedere pe frații săi și pe coborâtorii lor de sex bărbătesc. Principele are doi frați. Cel mai mare, Leopold (născ. 1835, căsătorit cu princesa Antonia de Portugalia), și cel mai mic, Friedrich (născ. 1843, căsătorit cu princesa de Thurn și Taxis). După Constituție principele Leopold ar căta să urmeze, același principe a cărui candidatură la tronul Spaniei, în vara anului 1870, a dat ocazie la războiul franco-german. Principele Leopold a vizitat de mai multe ori Curtea din România și a făcut în genere impresia unei persoane plăcute. Perspectivele de viitor ale acestui principe întrec însă cu mult poate însămnătatea tronului României. Abstracție făcând de succesiunea sa personală în România, rămân cei trei fii ai săi, principii Vilelm (născ. 1864), Ferdinand (născ. 1865) și Carol Anton*

(născ, 1868), dintre cari unul poate deveni moștenitor al tronului român după renunțarea celorlalți.

Dar această posibilitate oarecum, teoreticește bogată de moștenitori ai tronului din aceeași dinastie nu e îndeajuns pentru cerințele statului român. Cei trei copii ai principelui Leopold n-au fost nicicând în România; ei primesc o educație germană și catolică; limba română și felul de-a fi al Țării românești le sunt străine. Ar fi o întreprindere foarte riscată de-a se supune încă o dată esperimentului c-un principe străin, care, după prescripțiile Constituției, ar urma în adevăr la tron, dar încolo ar fi străin de țară în toate privirile și, într-o poziție foarte expusă, ar avea să se familiarizeze cu ea abia după o silință de ani întregi.

Cată să ne aducem aminte că, secole de-a rândul, România au avut domnia electivă, că ideea statornicirii unei dinastii e nouă pentru țară și că această idee are nevoie de multă îngrijire pentru ca să prinză rădăcini.

Și țara și principele s-au ocupat mult cu cestiunea aceasta în vremea din urmă. Considerând textul clar al Constituției și familia Hohenzollern-Sigmaringen, binecuvântată cu îndestui coborâtori de sex bărbătesc, spiritele n-ar fi trebuit să se preocupe de cestiune cu atâta viociune dacă extraordinarele raporturi dintre partizile din țară și atitudinea Domnului față cu ele n-ar arunca în considerațiile acestea un element nou, a cărui discuție e de-o esențială însemnătate dacă voim a înțelege starea politică dinlăuntru a României.

După cele spuse mai sus e echitabil de-a nu aștepta de la români în genere un înrădăcinat sentiment de înclinare dinastică: țara lor a avut sute de ani domnie electivă, principii erau din capul locului aleși pe câțiva ani (șapte), arareori au ajuns chiar până la capătul acestei scurte domnii, ba adeseori erau răsturnați după câteva luni. Convenția de la Paris, din 1858, le-a acordat în adevăr Țărilor principi aleși pe viață.

Dar cel dentâi deja dintre acești principi, Alexandru Ioan Cuza, a fost răsturnat, în noaptea de 22/23 fevruarie 1866, după o domnie de abia șapte ani: trei ofițeri pătrunseră în camera sa de culcare și-l siliră să abdice; maiorul Leca, care în acea noapte comanda garda palatului, era în înțelegere cu conspiratorii și lăsă să se întâmple totul.

Modul cu care a fost răsturnat Cuza a produs o reacție binefăcătoare într-o parte a țării. Partea cea mai integră a armatei s-au esprimat cu indignare în contra acelor ofițeri ce comiseseră o îndoită călcare de jurământ și o parte a junimii, mai cu seamă partidul junei drepte din Iași și din București, e convinsă înainte de toate și din principiu că stabilitatea liniștită a dinastiei e întâia condiție pentru dezvoltarea priincioasă a țării. Când prințul Grigorie Sturza, mult timp căpetenia așa-numitului comitet conservator-liberal din Iași, a început în București o agitație, la finele anului 1879, sub pretextul „Democrației naționale" — precum se numea foaia sa — și când adevăratele sale scopuri în privirea dinastiei părură cam neclare, a fost numaidecât părăsit de juna dreaptă, a cătat să iasă din comitet și a fost paralizat prin împrejurarea că deja la finele anului 1880 a trebuit să-nceteze cu foaia.

Un sâmbure sănătos de cristalizare monarhică și dinastică există așadar în țară; el se dezvoltă și se răspândește în mod natural. Dar față cu el sunt, se-nțelege, și

elemente flotante. Nu zicem că s-ar cădea să atribuim șefului lor intelectual, actualului prezident al Camerei, C.A. Rosetti, sau ministrului-president Ioan Brătianu, idei de răsturnare imediată. Desigur nu. Dar cei mai mulți din partizanii lor nu tăgăduiesc deloc că adevăratul lor ideal politic e republica. D. C.A. Rosetti e un vechi revoluționar, care-a stat și o fi stând încă în legături intime cu răsturnătorii din Europa apuseană; în timpul din urmă fiii săi s-au manifestat în public ca partizani ai celui mai estrem curent din Italia și din Franța și, din când în când, apar în „Românul“, organul de căpetenie al partidului azi la guvern, manifestațiuni de-ale acestor d-ni în favorul Comunei. Rochefort, Olivier Pain și domnișoara Luiza Michel par a fi luceferii conducători ai acestei direcții estreme.

În mod sporadic se cam întâmplă de acestea în toate monarhiile Europei. Dar original și specific românesc e în adevăr că asemenea manifestații îndrăznesc să se arate fără de nici o jenă înlăuntrul unei partide guvernamentale, precum sunt azi liberalii, și-ntr-un organ al guvernului, cum e „Românul“. Dar în sfârșit acestea se mai pot scuza ca o oscilație de partid constituțional, care vibrează, ce-i drept, într-o amplitudine prea de tot depărtată, deci s-ar putea aștepta în liniște până ce, din lupta celor două curenturi, cel monarhic și dinastic va câștiga o precumpănire necontestată și va influința astfel asupra generației viitoare încât urmașii principelui Carol să afle un sprijin sigur în conștiințele supușilor lor.

Dacă lucrurile ar sta astfel, în această nedeterminată generalitate, am, avea de așteptat dezvoltarea lor și n-am fi prea avut la ce le atinge. Dar îndeosebi în privirea principelui Carol s-au ivit, înlăuntrul partidei radical-liberale azi la putere, niște incidente oficiale pe cari cată să le relevăm cu atât mai mult cu cât pun pe gânduri pe partizanii dinastiei. Unele din aceste acte le vom aminti pe scurt, abținându-ne încolo de la orice comentar.

La începutul anului 1871, Ion Ghica, fostul bei de Samos, era ministru-prezident. (A nu se confunda cu prințul Dimitrie Ghica, un credincios dinastic). Ion Ghica a trecut pururea în țară drept om care-a studiat înalta școală de politică bizantină la izvor, în Turcia. Modul cu care, în ianuarie, fevruarie și martie 1871, a tratat cestiunea Strousberg, căutând a-l compromite pe principele Carol, dădea ocazie la temerile cele mai tele. Lucrul s-a sfârșit c-un fel de izbucnire, cu scandalul de uliță contra aniversării împăratului Wilhelm, pregătită de comunitatea germană din București. Acest scandal, în care-și aveau codițele și câțiva membri ai guvernului (d. de Radowitz ne-ar putea-o povesti aceasta), a avut în adevăr de rezultat că principele și principesa se hotărără să abdice și să predea guvernul în mânile fostei locotenențe domnești. În acea noapte încurajarea energică a conservatorilor l-a mișcat pe Domn să persiste și ministeriul Lascar Catargiu (1871—1876) a readus liniștea în țară.

În acea epocă rea a Camerei, în primele luni ale anului 1871, un domn, cunoscut numai ca partizan orb al lui Ion Ghica, d. Câmpineanu, făcea în contra Domnitorului o opoziție care era de poveste în lume. Într-o ședință oficială a Camerei d-sa lua drept temă o scrisoare publicată în „Gazeta generală din Augsburg“ la 27 ianuarie 1871 și atribuită direct principelui Carol, din care se vedeau intenții de abdicare și declară categoric că principele poate să abdice în adevăr, căci între el și țară e un abis care nu se va umplea nicicând.

Dar abia căzu, la 1876, ministeriul conservator, abia veni la cârmă I. Brătianu cu partidul radical liberal și iată că d. Câmpineanu fu distins în toate chipurile ca un copil favorit al partidului. A fost pururea ministru, ba de justiție, ba de externe, ba de finanțe, iar în curgerea anului 1880 i se dete poziția cea mai preferabilă din toate, numindu-se guvernor general al Băncii Naționale, acum înființată.

În anul 1875, când opoziția radicală era mai pornită în contra ministerului Catargiu și se unea cu fățiși agitatori antidinastici, a apărut o broșură (datată 6 august 1875), sub pseudonimul Iordache Vulpescu și având de autor un advocat mofluz din Iași. E destul să cităm titlul acestui pasquil: „Spionul prusian, sau principele Carol de Hohenzollern, Domnitorul României“. Cu venirea radicalilor la putere, sub Brătianu la 1876, și acest domn a fost favorizat în mod escepțional, a fost candidat al guvernului la alegerile de deputați și, în timpul războiului ruso-român, a fost comisar civil al României pe lângă oștirile rusești, o poziție oficială ostensibil distinsă.

În iulie, anul 1876, ministeriul Brătianu, care avea să execute Tratatul de Berlin cu pierderea Basarabiei și cu silita soluțiune constituțională a cestiunii izraelite, se clătina. După ce-și dăduse demisia, ministeriul s-a modificat în parte după culisele Camerii; maiorul de odinioară Lecca, înaintat între acestea la general, a fost numit în mod semnificativ ministru de război, cu toată îndoita călcare de jurământ la răsturnarea principelui Cuza.

În anul 1875, în timpul aprigei opoziții contra ministeriului Catargiu, se distinse în genul presei celei rele un domn oarecare, anume Orășanu. În România există absolută libertate de presă, deci se-nțelege și multe excese desfrânate, de cari n-am avea a ne mira îndealtmintrelea. Acest domn Orășanu, un măscărici comun, publică mai multe lucruri direct în contra principelui Carol și a principesei Elisabeta. Astfel de ex. apăru în foaia sa umoristică „Ghimpele“, în numărul de la 9 noiemvrie 1875, o ilustrație care întrecea orice margine de batjocură necalificabilă contra familiei domnești, lucru ce nu-l putem povesti. În aceeași foaie d. Orășanu publică o poezie asupra unui câne hârâitor, românește, c-o expresie trivială, „șarlă“, aluzie evidentă la numele francez al principelui, Charles; în acea poezie i se dă cânelui sfatul să treacă granița cu coada-ntre picioare. Și celelalte publicații ale acestui domn sunt de același soi. Trebuie să cerem scuze cititorilor „Gazetei generale“ că pomenim asemenea lucruri, dar citarea lor va fi numaidecât motivată prin următoarea indicație: după retragerea lui Catargiu, acest d. Orășanu a fost propus de ministerul Brătianu să fie decorat și-ntr-adevăr numele său strălucește în „Monitorul oficial“ cu medalia Bene-Merenti pentru meritele sale literare.

Între ofițerii cari, la 1866, au luat parte la conjurațiunea contra lui Vodă Cuza, conjurațiune pentru soldați în orice caz criminală, se afla și un d. căpitan Alexandru Candiano-Popescu. Cariera ulterioară a acestui domn s-a distins în aceeași direcție. Cunoscut ca partizan necondiționat al radicalilor, făcu în august 1870 o mișcare de răscoală în orașul Ploiești și proclamă detronarea principelui Carol și introducerea republicei; aceasta în timpul bătăliei de la Worth, de la care dumnealor așteptaseră victoria Franței și nimicirea Germaniei, pe care-ncercau s-o sconteze. Acest curios erou a fost asemenea distins de către ministeriul Brătianu; de la 1876 încoace avansă

la rangul de locotenent-colonel și acum, 2 (14) noiemvrie 1880, stă în „Monitor“ că e numit adiutant personal al Domnului în locul unui colonel mai vechi și credincios, care, ce-i dreptul, nu s-a ocupat nicicând cu politica.

Față cu toate faptele acestea, cari nu sunt izolate și pe lângă cari se pot cita multe altele încă din administrația ministerului actual, avem dreptul să întrebăm: iar vor radicalii să-l împingă pe Domn încet-încet la abdicare, ca acum zece ani, sau lucrurile acestea se-ntâmplă cu liberul consentiment al principelui, pe baza unei politici interne urmate cu consecuență? Înțelesul acestei politice ar fi atunci de-a apropia de Curte elementele dușmane dinastiei și de-a le împăca astfel prin mărinimoase favori încât ele să nu mai constituie pe viitor un pericol pentru monarhie.

Poate că această politică are vederi largi și e prudentă. Poate că exministrului Lecca îi va veni mai greu să-și trădeze principele decum îi fusese odinioară maiorului Lecca; poate că excomisarul civil se va sfi de a vorbi de „spionul prusian“ așa precum o făcuse odinioară acela ce nu era, decât advocat la Iași; poate că d. Orășanu, decorat cu Bene-Merenti, va găsi că, în calitate de satiric, n-avea dreptate când făcea poezii asupra cânelui șarlă; poate că d. Câmpineanu va fi descoperit că abisul dintre România și principele Carol s-a împlut cu totul cu diferitele portofolii de ministru de cari d-sa a avut parte și în fine se poate ca d-lui locotenent-colonel Candiano-Popescu, acum adiutant personal al principelui domnitor, să-i fie groază astăzi de republica căpitanului Candiano-Popescu.

Poate da; dar poate nu. Poate că aceștia sunt oameni cari au dovedit deja prin fapte că pot trece peste considerații cu totul altele decât cele de cuviință și gratitudine și poate că generația tânără de români, care crește văzând astfel de exemple de încurajare pentru asemenea fapte, e un teren cam înfoiat pentru rădăcinile arborului genealogic al principelui domnitor de Hohenzollern în România.

❦

[20 decembrie 1880]

Convențiunea de comerț aci anexată este primul act care, după proclamarea independenței noastre absolute, vine și consacră această independență.

Așa se esprimă guvernul nostru în espunerea sa de motive la proiectul de convențiune încheiat cu Italia la 11/23 martie 1878; iată argumentul principal pentru care România independentă a încheiat acest act; reducerile de taxe pe orez și pe mărgele sunt alte motive, cam ciudate însă, d-a vota convențiunea, mai cu samă fără vreo compensațiune.

Nu știm dacă d-nii reprezentanți ai națiunii vor crede, cu d. ministru, că acest act afirmă independența noastră. Noi o credem întemeiată de sine. Știm însă că prezenta convențiune, pe lângă toate neajunsurile actului de la

1875, nu ne dă mai nici unul din foloasele sale. Când guvernul conservator negocia convențiunea de la 1875 țara nu putea regula în deplină libertate interesele sale economice. Din norocire p-atunci un mare stat vecin, sub direcțiunea unui ilustru om de stat, părăsind în fine o veche politică de suspiciune în contra noastră, se încerca să stabilească cu România raporturi amicale, bazate pe-o identitate evidentă de interese. Guvernul conservator a profitat de această bunăvoință, și convențiunea comercială de la 1875 a fost un pas înainte, și un pas însemnat, pe calea emancipării pacinice a statului român. Din punctul de vedere economic această convențiune a fost asemenea un progres. De atunci agricultorii și comercianții noștri pot esporta în Austria, liberi de orice taxă, productele principale ale țarinilor noastre: grânele, rapița, piele, lâna, seul, petroliul; iar tânăra noastră industrie a fost pentru prima oară protejată. Taxele pe zahar, săpun, hârtie ordinară, postavurile ordinare și pieile tăbăcite constituiesc un câștig economic învederat.

Din punctul de vedere fiscal convențiunea reprezintă un câștig simțitor; tabloul recapitulativ următor al venitului vămilor de la 1870 încoa îl probează.

Tarif *ad valorem:*
1870 — 7.300.000)
1871 — 8.100.000)
1872 — 9.700.000)
1873 — 8.200.000)
1874 — 8.600.000)
1875 — 7.800.000)
Venit meziu: 8.300.000 lei

Tarif ponderal:
1876[1] —8.200.000)
1877 —10.000.000)
1878 —16.300.000)
1879 —12.500.000)
Venit meziu socotit fără a ține seamă de anul 1878: 10.230.000

Adică în rezumat o sporire de venit anual de peste 1.900.000. Înlocuirea sistemului de taxare *ad valorem* prin sistemul ponderal a introdus totdodată

regula și a asigurat controlul în operațiunile vamale. Alcătuirea tablourilor noului tarif pe baze clare și științifice permite astăzi de a urmări într-un mod serios mișcarea comercială în România a tuturor produselor interesante, și aceste foloase se pot înscrie cu drept cuvânt la activul convențiunii de la 1875.

Convențiunea comercială de la 1875, acest act de pretinsă trădare, este un titlu de onoare pentru partidul conservator, care astăzi cu mândrie poate constata toate rezultatele sale folositoare.

Dacă am răsfoi acum polemicele înveninate din anul 1875, am găsi o ocaziune nouă și instructivă d-a pune față în față cele ce zicea opozițiunea paraponisită de atunci cu cele ce fac astăzi Catonii împodobiți cu stele și panglici cari ne guvernă. Nu suntem însă o foaie umoristică și vom reveni la convențiunea comercială de la 1878. Am afirmat că acest așezământ cu Italia prezintă toate inconvenientele actului de la 1875, fără vreun avantagiu nou, ci că, din contra, principalele foloase ale vechei convențiuni dispar cu totul.

Într-adevăr România este o țară agricolă, obiectele principale care le esportă în străinătate sunt: grâne, rapiță, lână, petroleu, piei, său etc. etc., toate obiecte *scutite de orice drept de intrare în Austria* prin convențiunea de la 1875, pe când convențiunea cu Italia nu stipulează *nici o favoare de asemenea natură la intrarea lor în Italia* și este mută cu desăvârșire în privința lor. Ea nu ne dă, în schimbul ușoarelor taxe vamale ale productelor sale manufacturate, nici un avantagiu pentru productele noastre naturale.

Dacă analizăm mai de aproape articolele acestui așezământ vedem grija cu care Italia, care este un mare stat maritim, își garantează comerțul în contra măsurilor vexatoare de cari ar putea suferi. Nu vom critica legitimele îngrijiri ale guvernului italian, însă ne permitem a găsi cam ușoară și surprinzătoare purtarea oamenilor cari în opozițiune au atacat cu atâta violență pe onorabilii oameni de stat cari au încheiat actul folositor de la 1875, în timpul atârnării noastre de Turcia, și astăzi se prezintă înaintea primului Parlament al României independente cu o convențiune al cărei obiect este esclusiv de-a *garanta* și de-a *favoriza interesele comerțului străin în România fără nici o compensațiune* și fără folos decât copilăreasca satisfacțiune de-a esercita în pripă un drept suveran deja câștigat.

1. Tariful vechi *ad valorem* s-a aplicat și în primul trimestru, al acestui an.

❦

[21 decembrie 1880]

Dacă polemica noastră cu „Românul“ n-ar fi avut altă țintă decât de-a face pe cititori să-nțeleagă cine are cuvânt, cine nu, nu i-am fi acordat proporțiile pe cari i le dăm. Cititorii știu bine că suntem gura adevărului; iar dacă avem graiul aspru, asprimea aceasta o considerăm ca un corectiv în contra vicierii spiritului public. Îndeosebi pentru justificarea noastră n-am avea nevoie decât de-a cita cazurile pe cari le-a enumerat în urmă „Gazeta generală“ din Augsburg și de-a scrie câte un curriculum vitae pentru d-nii Câmpineanu, pseudonimul Iordache Vulpescu, general Leca etc. pentru a fi dispensați de orice polemică cu organul guvernului.

Lucrurile acestea fiind cunoscute de toți și nerezultând din ele decât adevărul, că viciarea spiritului public pornește esclusiv de la roșii, de la întemeiarea partidului până astăzi, am repeta numai ceea ce se știe, precum călugării repetă pururea, lăsând să lunece boabele metaniei, aceiași rugăciune uniformă.

Cu totul alta este ținta noastră. Am dori îndeosebi ca d. Brătianu, în loc de-a lăsa pe prietinii săi de la „Românul“ a combate evidența în zeci de numere de-a rândul, ca și când evidența ar putea fi combătută cu succes, să gândească, ca om de stat, că lucrurile nu mai pot merge astfel. Acum o generație sau două Caradalele și Costineștii, Serurii și Pătărlăgenii puteau trece, de bine de rău, de oameni politici. Azi nu mai merge. Domnii aceștia se pot supăra pentru că le vorbim atât de verde, ne pare chiar nouă rău că trebuie să atingem atâtea susceptibilități, dar n-avem ce face. Din generația trecută s-au ales ce s-au putut alege: aproape toți fruntașii partidelor aparțin epocei de la 1848. Cotul cu care măsurăm însă utilitățile e azi mai mare; a întrebuința oamenii, mijloacele și procedimentele din trecut înseamnă a crea un pericol permanent pentru viitorul țării și naționalității noastre.

Reproducem încă o dată câteva cuvinte din articolul „Gazetei generale“ din Augsburg, pentru a lămuri și mai bine punctul nostru de vedere:

> Înțelesul politicei principelui ar fi de-a apropia de Curte elementele dușmane dinastiei și de-a le împăca prin favori mărinimoase, pentru ca pe viitor să nu mai formeze un pericol pentru monarhie.
>
> Poate că în adevăr politica are vederi *largi și e prudentă…*
>
> Poate da, dar poate nu. Poate că aceștia sunt niște oameni cari au dovedit că pot trece peste considerații cu totul altele decât cele ale cuviinței și ale gratitudinii; se

> poate ca generația cea tânără de români care *crește, văzând exemplele de încurajarea a unor asemenea fapte,* să fie un teren prea înfoiat pentru rădăcinile arborelui genealogic al principelui domnitor.

Noi înclinăm a crede că în adevăr politica aceasta are vederi largi și e prudentă.

Domnul a văzut atâtea în țara aceasta. El a văzut cum din toți aceia cari sunt certați cu cerul și cu ei înșii, din toți aceia pe care conștiința propriei lor nimicnicii îi fierbe și-i mustră s-a format un numeros partid, carele, sub pretextul luptei pentru libertățile publice, vânează funcțiile publice. Lipsiți de religie și de iubire de patrie, fără instinct pentru adevăr, fără știință și fără spirit de muncă, unii din ei au fost fructul unor școli înființate în pripă, pentru dirigerea cărora nu se ceruse nici cunoștințe, nici moralitate, alții număraseră pietrele de pe bulevardele Apusului, întorcându-se îndărăt cu trebuințe mari, cu totul în disproporție cu pretinsa lor știință, cu pretinsele lor merite și cu mijloacele unei țări sărace.

Domnul a putut constata și mai mult: că spiritul public însuși pierduse capacitatea de-a distinge binele de rău. Bun și patriotic se numea adesea un act de rebeliune; trădare se numea o faptă patriotică. Cine cu sângerândă durere de inimă ar fi-ncercat a pune stavilă acestei sistematice corumperi a singurului organ prin care omul se distinge de animal, a spiritului, era tratat ca trădător al libertăților publice, ca reacționar, ca ciocoi, ca vândut străinilor chiar.

Față c-o asemenea priveliște, în care virtutea se consideră de unii ca o nerozie, se taxează de alții ca o crimă, în care inteligența și știința, privite ca lucruri de prisos, sunt espuse invidiei nulităților și batjocurii caracterelor ușoare, în care cuminție se numește arta de-a parveni sau de-a trăi fără compensație din munca altora, spiritul cel mai onest ajunge la momentul fatal de cumpănă în care înclină a crede că în asemenea vreme și-n așa generație însușirile rele ale oamenilor sunt titluri de recomandație.

E o atmosferă febrilă în țară, în care până și spiritele cele mai liniștite se simt gonite parecă din urmă de un demon nevăzut, demonul câștigului fără muncă, demonul american al prădării neomenoase, începând cu istovirea pământului și stârpirea secularilor noștri codri și sfârșind cu tratamentul barbar și fără cruțare al populațiilor. Legăturile aproape părintești cari existau înainte între clase, iubirea aproape filială pe care populațiunile o aveau pentru capii lor naturali, autoritatea religiei, autoritatea tronului, sfințenia și buna-credință în daraveri au încetat toate la suflarea veninoasă

venită din tavernele Apusului, în cari se consumă viețele înrăutățite de amărăciune ale dezmoșteniților de pe acest pământ. Înainte, nu mai departe decât acum douăzeci de ani, noțiunea și vorba „proletar“ era străină acestei țări; astăzi, de vom enumera sute de nume cunoscute, vom vedea că avem cel mai nefericit, mai turbulent, mai periculos proletariat, acel intelectual.

Dar această stare de lucruri e în curând prefăcută în sistem, sistem de organizație, de guvernământ. Pe de o parte libertate, mare libertate pentru ca cei nemulțumiți să poată răsturna cu ușurință orice guvern, pe de alta centralizare, extremă centralizare, care să facă a atârna miile și iarăși miile de izvorașe ale bugetelor și ale averii publice de victoria, pretinsă politică, din centru.

Față dar cu această lume în care corupția, ignoranța, vicleșugul sunt aproape condiții de existență, față c-o lume în care miniștrii nu au sfiala de-a cruța pe Domn de decrete de numire în cari figurau oameni vinovați de înaltă trădare și pasquilanți de cea mai rea specie, ce-i rămânea Domnitorului de făcut decât… să iscălească? Noi credem că, oricâtă iubire ar avea pentru patria sa adoptivă, o nuanță de ironie și de despreț al oamenilor a trebuit să răsară în privirea nobilului și cavalerescului suveran de câte ori iscălea asemenea decrete, fiecare din ele o frunză veștedă de toamnă, o iluzie pierdută, o existență morală nimicită c-o trăsătură de condei.

Carol îngăduitorul e departe de-a fi atât de puțin fin precum le place unora a crede. El posedă acea mare memorie de figuri și nume care se găsește ca o trăsură caracteristică și moștenită la membrii familiilor suverane, și memoria aceasta e unită aproape totdauna cu o repede pătrundere a caracterelor omenești.

În fața unei țări sărace, plină de un proletariat nesățios care și-a creat o organizație numai bună pentru a urca repede și fără control treptele sociale, în fața plebei permanente, de la care nu se cere nici știință, nici merit, în fața acestui abis, c-un cuvânt, Carol îngăduitorul are satisfacerea de-a vedea rupându-se unul câte unul toți ghimpii ce erau îndreptați odinioară în contra tronului, are satisfacția de-a duce c-o trăsătură de condei *ad absurdum* abisul-Câmpineanu, literatura Orășanului, istoriografia baronului de Hahn, broșurele lui Iordache Vulpescu; toate, toate se frâng prin decrete de punere în slujbă.

Dar un lucru nu trebuie uitat: exemplul ce se dă tinerei generații și prețul pe care țara-l plătește. Toate aceste victorii ale ironiei se fac din

mijloacele țării. Țara e rău administrată în toate ramurile, pentru că trebuisc hrănite nulitățile rebele, abstracție făcând de celelalte resurse nelegiuite pe cari știu a și le crea acei oameni a căror impunitate e asigurată prin politica de partid.

Iată la ce trebuie să cugete d. Brătianu. Domnitorul are marea justificare că națiunea românească nu se-ncheie cu generația actuală. Lui Carol II nu va mai îndrăzni nimeni să-i prezinte decretele pe care le subseamnă Carol I. Dar d. Brătianu nu are această justificare; rațiunea sa de-a fi, patria sa e numai prezentul, pe când patria dinastiei e întreg viitorul Țării românești. În acest prezent numai o politică în adevăr de stat, bună pentru toți, nu numai pentru partizanii săi, și deasupra urelor elementelor meschine ce-l înconjură e limanul de scăpare al tuturor.

❦

[23 decembrie 1880]

Sâmbătă seara a avut loc o întrunire în localul clubului conservatorilor din București, întrunire importantă și numeroasă la care au luat parte mulți delegați ai colectivităților de alegători din județe, mulți alegători din capitală, aproape tot ce țara are mai inteligent, mai prob, mai solid.

D. general I. Em. Florescu, viceprezident al clubului conservatorilor, a luat cuvântul pentru a deschide ședința și a arăta scopul adunării.

> De la cea din urmă întrunire a partidului nostru — zise d. general — am avut a înregistra o pierdere simțită atât pentru noi cât și pentru țara întreagă, moartea lui Manolache Costache Epureanu. Țara a pierdut în el un om eminent, un om de inimă, noi am pierdut pe bărbatul care-a condus atâta timp partidul conservator. După pierderea acestui bărbat, a cărui valoare țara o apreciază, am așteptat, ca oameni de bine, ca să se pună un capăt mizeriilor simțitoare în rezolvarea cestiunilor interioare cât și a celor esterioare. Așteptarea aceasta a fost amăgită. În față-ne vedem că, în loc de-a se cristaliza o politică în adevăr de stat, nu există nimic consistent, nimic statornic; suntem din contra în plin regim fanariotic; nici o vorbă spusă în mod oficial nu merită încredere, nici o faptă nu îndreptățește la concluziune justă, nestabilitatea persoanelor și fluctuațiunea principiilor, demoralizarea spiritului public, iată viitorul trist care se pregătește țării.
>
> În fața acestei priveliști am crezut că e de datoria absolută a partidului de-a interveni c-o acțiune mai energică în viața publică. Părerea unanimă a comitetului central al partidului conservator a fost așadar ca d. Lascar Catargiu, carele în curs de cinci ani a fost șef al guvernului conservator, să fie rugat a relua direcțiunea partidului. Comitetul central crede că d-v., aclamând unanim deciziunea sa, veți

contribui în mod serios la consolidarea partidului și că e o datorie patriotică pentru d. L. Catargiu de-a lua asupră-și sarcina de onoare care i se impune de unanimitatea partidului său.

După aclamațiunea unanimă a adunării, *d. Lascar Catargiu* ia cuvântul.

Chemat fiind, zise d-sa, de încrederea comitetului d-v. ca să primesc asupră-mi sarcina pe care-mi faceți onoarea de-a mi-o impune, n-am să fac decât o scurtă declarațiune. Știți foarte bine că de patruzeci de ani de când luptăm pentru respectul legilor și a bunei-credințe în afacerile publice nu m-am dat nicicând îndărăt când a fost vorba de a răspunde la datorie și la chemarea partidului; asemenea și astăzi, după trecerea din viață a lui Manolache Costache, a cărui pierdere o deplângem noi, o deplânge țara întreagă. Dar o asemenea sarcină ar fi fără perspectivă de succes fără concursul d-voastră, căci puțin poate un om, mult pot cei întruniți. De aceea vă cer un concurs energic. În trecut din mai multe părți nu s-a răspuns la apelul făcut, astăzi însă trebuie să ne decidem a organiza o acțiune mai largă, a îndemna toate elementele conservatoare din țară să uzeze de drepturile lor constituționale, să lucreze din răsputeri, să nu se dea în lături de la alegeri, fie ele parțiale, fie generale. Aceste elemente ar fi bine să se constituie nu numai în mod singuratic, ci pretutindenea, în comitete locale cari să stea în relații cu comitetul central din București. Nu voi să relevez că partidul adversarilor noștri zicea că orice mijloc e bun pentru a veni la putere. De la noi d-v nu puteți aștepta altă îndemnare decât de-a ne da concursul d-v. pe toate căile legale.

Iar în ceea ce privește situația generală a țării și poziția partidului conservator în momentul de față, ele vor fi în scurt arătate de d. Maiorescu, care a fost rugat din parte-ne să facă această dare de seamă.

Îndată după aceste puține cuvinte ale d-lui Lascar Catargiu, rostite cu energia d-sale cunoscută, a ținut d. Titu Maiorescu discursul său, a cărui amintire va rămâne neștearsă din memoria celor ce l-au ascultat.

D-sa a espus pe rând cauzele parlamentare ale retragerii partidului conservator, purtarea opoziției liberale de pe atunci, fazele călătoriei la Livadia și a intrării în război, epoca Păcii de la San-Stefano, aceea a Tractatului de la Berlin, cesiunea Basarabiei și soluțiunea silită a cestiunei izraelite, iar cu privire la afacerile interne a arătat nestabilitatea cabinetelor, enormitățile recensimântului, calamitatea rublelor ș. a. D. Maiorescu și-a încheiat discursul arătând viciarea spiritelor și citând câteva pasaje caracteristice din ziarul „Înainte“, dintr-o circulară publicată „în numele socialiștilor români“ și din „Femeia română“. Oratorul a fost obiectul celor mai călduroase felicitări ale adunării.

În fine d. Lascar Catargiu a luat din nou cuvântul spre a mulțumi pentru sarcina cu care l-a onorat adunarea și apelând la sprijinul legal al partidului. Cu acestea se încheie ședința memorabilei întruniri politice.

❦

[24 decembrie 1880]

De la deschiderea sesiunii Adunărilor și până acum nu s-a lucrat nimic. Toată vremea a fost pierdută mai cu discuția asupra răspunsului la adresa tronului, mai cu ovațiuni pentru d. Brătianu, mai nefăcând nimic; iar acum, în ajunul sărbătorilor Crăciunului, se dă năvală cu proiecte de legi cari ar fi cerut un studiu mai aprofundat.

În ședința de la 19 decemvrie s-a votat convenția comercială cu Italia. Atât d. A. Lahovari cât și d. Iancu Codrescu au arătat că singurul punct ce ne preocupă este termenul de zece ani ce se dă acestei convenții. Amândoi au insistat a arăta că convenția austro-română, fiind făcută într-un timp în care ni se contesta dreptul d-a încheia un tractat de comerț, pe când nu eram liberi a discuta cari sunt vederile noastre în privința bazelor pe care voim s-așternem sistemul nostru vamal în legătură cu un sistem economic, am fost siliți, pentru a câștiga această libertate, să facem concesii spre a afirma dreptul nostru de-a încheia tractate. Unele puteri ne contestau acest drept și voiau a ne ține sub regimul vamal al Regulamentului Organic, care nu ne permitea a trece peste 7,5 la sută *ad valorem.*

Dar dacă atunci am făcut acele concesii pentru a ne afirma dreptul, adică din cauze politice, e un cuvânt ca azi să nu voim a ne dobândi neatârnarea noastră economică c-o zi mai nainte? Amândoi oratorii au propus deci ca tractatul de comerț cu Italia să espire la același termen, în același an la care espiră convenția austro-română, cea ruso-română, cea încheiată cu Grecia etc., adecă la 1886, pentru ca față cu toate puterile deodată să ne redobândim neatârnarea în materie economică și vamală, pentru ca în același an să putem propune tuturora baze nouă de tratare, pentru ca, în fine, favorile de cari s-ar fi bucurând la expirarea convenției austro-române unele din puteri să nu le-ndreptățească pe altele a pretinde și de la 1886 încolo aceleași favori.

E foarte clar aceasta pentru oricine. Cu toate acestea Camera a votat c-o mare majoritate proiectul propus de d. Boerescu, convinsă de motivele sentimentale a frăției de ginte invocate de sentimentalul d. ministru de

externe. Pare că nu se vede cât de colo că termenul acordat tractatului italian nu este în fond decât prelungirea cu patru ani a convenției austro-române, a legării libertății noastre economice și vamale încă pe patru ani înainte!

Tot în acea ședință d. Alex. Lahovari a relevat printr-o interpelație următoarea enormitate.

Deși prin lege emisiunea biletelor ipotecare e mărginită la 27 milioane, guvernul, printr-un simplu decret din 17 decemvrie a.c., a fost autorizat a pune în circulațiune din exemplarele neemise, de rezervă, a biletelor ipotecare menite a înlocui cele rupte sau uzate o sumă de 6.436.940 lei. Decretul zice că se va retrage treptat din circulațiune o sumă echivalentă, dar nu spune nici cum, nici când, nici sub ce control.

Până ce nu se va opera acea retragere treptată, lăsată cu totul la discreția d-lui Brătianu, noua emisiune nu este nimic alta decât un nou împrumut deghizat, făcut fără autoritatea Corpurilor legiuitoare. După cât cunoaștem pe d. Brătianu, putem proroci că echivalentul nouăi emisiuni nu va fi nicicând retras din circulație.

În aceeași ședință — lucrul merge repede precum vedeți — s-a discutat proiectul de lege prin care se prelungește până la finele lui ianuarie 1881 termenul de apel în contra hotărârilor comisiunilor de recensimânt.

Se știe ce fel e făcut acest recensimânt; d. Brătianu însuși a trebuit să recunoască că e rău, foarte rău; că e făcut de indivizi cari fraudează statul, neplătind nici o dare către el; deputați liberali au cerut desființarea acestui recensimânt făcut sub influința unor oameni cari n-au ținut seama de nimic. Oricine e gata a plăti o sporire a dărilor votată de Adunările legiuitoare; toată lumea e revoltată însă de-a plăti dări votate de subprefecții și agenții fiscali ai d-lui Brătianu, votate de Pietrarii săi, căci și Pietraru au fost funcționar financiar al d-sale.

D. Brătianu însă a crezut că trebuie să-și apere diferitele sale categorii de Pietrari, Caradale și Costinești. Ba a mers și mai departe. A avut imperturbabilitatea, ca să nu rostim un cuvânt mai energic la adresa mucenicului Ioan de la Măgura, de-a susține neadevărul că conservatorii aleși în comisiile de recensimânt au comis acele enormități pentru ca să compromită guvernul d-sale liberal. Ba, povestind din nou basmul devenit insipid, pe lângă că e mincinos, al meritelor stâlpilor de cafenele cu cari s-a-nconjurat de la 1848 până astăzi, a spus că ne-ar sfărâma și de astă dată, cum ne-a sfărâmat continuu de la 1848 până acum.

Ne-ar sfărâma d. Brătianu? D-sa care nu s-a suit nicicând la putere decât pe spatele altora, d-sa ale cărui fapte eroice se-ntemeiază pe îndoita călcare de jurământ de la 11 fevruarie, d-sa a cărui aureolă s-a aprins prin sperjuriu și felonie, care-a pătat țara noastră înaintea lumii întregi, rectificatorul granițelor cu Basarabia în minus, omul care, fără nici o compensație, a vărsat sângele cel mai nobil al oștirii noastre, agentul de până alaltăieri al panslavismului și creatorul bandelor bulgare, d-sa cu gestiunea ascunsă a celor 8 milioane rusești, părintele rublei și a urmărilor ei, fabricatorul banilor de hârtie, omul căruia nu i-a mai rămas nici o greșală de comis, fiindcă a făptuit tot ce se poate făptui, omul purtat de creaturile întreitei minciuni și a întreitei perfidii pretinde a mai putea sfărâma pe altcineva în țara aceasta decât propria sa personalitate, lipsită de spirit de adevăr, lipsită de orice sentiment omenesc?

Cu toate acestea Camera a aplaudat la mizeriile rostite de amicul conspiratorilor de la Opera Comică și a votat proiectul monstruos care acordă țării trei sute de ceasuri pentru a reclama în contra a zeci de mii de nedreptăți enorme făcute de comisiile sale de recensimânt.

Iată ce timpi ne-a fost dat să apucăm sub influența veninoasă a partidului roșu și a șefilor lui.

❦

[25 decembrie 1880]

O depeșă a agenției Havas sosită din Galați ieri după-amiazi ne anunță că luni Comisia Europeană a Dunării a ținut cea din urmă ședință.

Cititorii cunosc pe deplin cestiunea care, pentru întâia dată de când există Comisia aceasta, a dat ocazie la controverse; ei își aduc aminte că, existența Comisiei fiind limitată la un număr mic de ani, s-au făcut atâtea încercări de-a substitui ca succesoare a ei o Comisie Mixtă a statelor cari ocupă țărmii Dunării de Jos. E asemenea știut că această Comisie Mixtă produsese în privire-și două puncte de vedere deosebite; întâiul, ca ea să fie compusă numai din statele țărmurene dintre Porțile-de-Fier și Galați, sub președenția României și cu sediul la Rusciuc; al doilea, admițând pe Austro-Ungaria între țărmureni și dându-i prezidenția perpetuă cu vot preponderant. Această moștenitoare a Comisiei Europene, părându-li-se unora din puterile apusene că ar fi constituită într-un mod prea favorabil pentru Austro-Ungaria, ba poate în detrimentul chiar al libertății de

navigațiune pe Dunăre și în folosul esclusiv al negoțului de esport al monarhiei vecine, i s-a atenuat importanța prin hotărârea tacită de-a prelungi anii Comisiei Europene și de a le da la amândouă o existență paralelă. Dar chiar această existență paralelă se părea o garanție insuficientă pentru libertatea navigațiunii, deci s-a ivit propunerea de-a face din Comisia Mixtă pe de-a pururea un organ executiv al celei Europene. Natura acestei Comisii Mixte a fost așadar teza mult discutată în sesiunea aceasta și delegații puterilor, schimbându-și între ei vederile, au făcut concluzii în comun acord, însă le-au luat numai spre știință, *ad referendum*, pentru a le așterne guvernelor lor respective, spre a primi instrucțiuni nouă și a se ajunge în sesiunea viitoare la deciziuni definitive.

Aceste concluzii luate spre știință sunt, după depeșa de ieri, următoarele: s-a admis în principiu crearea unei Comisii Mixte, cu toată opunerea delegatului Român și a celui bulgar; s-a admis asemenea prezidenția permanentă a Austro-Ungariei în această Comisie. Cu toate acestea, câțiva delegați — cari, nu ni se citează anume — au declarat că trebuie să refere guvernelor lor pentru a se vedea dacă în propunerile reprezentantului României și ale celui al Bulgariei nu s-ar putea afla elemente îndestule spre a ajunge la o înțelegere comună și generală.

Prezidenția permanentă a Austro-Ungariei în Comisia Mixtă ni se prezintă însă cu totul sub altă lumină. Întâi, ea e atenuată prin limitarea cestiunilor pe cari această Comisie are dreptul de-a le rezolva în mod definitiv. În toate cestiunile de principiu deciziunile vor trebui să fie luate cu unanimitate de voturi, nu cu simplă majoritate. Această măsură esențială esclude prin urmare recursul la Comisia Europeană, care se propusese pentru a prezerva cestiunile de principiu de-a fi hotărâte în mod unilateral. Cererea votului preponderant, neavând nici o perspectivă de-a fi admisă, a fost cu prudență părăsită.

Nu ne permitem a critica preliminarele acestei soluțiuni, pentru că în adevăr dorim ca nici una din puteri să nu se dezintereseze în cestiunea liberei navigațiuni a Dunării și pentru că, pe de altă parte, suntem siguri că toate interesele se pot armoniza dacă există bunăvoință reciprocă și spirit de dreptate. De vor fi existând sau nu dorințe de predominare e un lucru ce nu ne privește pe noi; aceasta-i privește pe cei mari, cari, vorba veche, ei se ceartă, ei se-mpacă. Dacă activitatea noastră îndreptățită poate ajunge, pe calea politicei părintești și tradiționale, ca aceste tendențe să-și ție cumpăna

fără jignirea intereselor justificate ale puterilor, scopul conservării politice a țării este ajuns. E o politică cam veche aceasta, dar e o politică bună.

Se poate ca și sfatul de-a ne decide pentru sfera de atracțiune a uneia dintre puteri ce ni l-a dat un ziar francez mai deunăzi să nu fie absolut rău, la locul său și la vremea sa. Dar ni se pare că el nu e bun decât faute de mieux. Să nu se uite că însăși rațiunea de-a fi a statului nostru e naționalitatea noastră. Orice propunere dar care nu s-ar acorda cu acest sentiment general al țării, care n-ar cuprinde în el garanții de existență și de dezvoltare pentru elementul Românesc ar găsi poate momente în care s-ar impune ca o necesitate, dar n-ar forma nicicând baza unei politici tradiționale a Românilor.

Ne pare rău că, cu toată libertatea presei, nu putem vorbi mai clar, pentru că, cu avariția de-a păstra ceea ce ne-au lăsat strămoșii, ne ferim de bunăvoie de orice vorbă care ar semăna cât de departe măcar cu o încurajare a rezistențelor ori a aspirațiunilor ce se manifestă dincolo de granițele noastre. Vorba Românului: „Cine s-a fript, suflă și-n apă rece“, și noi suntem dintr-acei cari au plătit imprudențe mici cu pierderi mari.

Un lucru însă totuși îl putem releva, fiindcă-l aflăm tipărit într-o foaie germană, în „Deutsche Revue“ și fiindcă forma în care se prezintă nu e făcută pentru a supăra pe cineva. Un articol privitor la România se-ncheie astfel:

> *Imprudența politicei interne a ungurilor față cu românii austriaci nu prea e făcută a favoriza o prevenitoare mergere împreună a României libere cu Austria. Dar toate dificultățile acestea sunt mici și trecătoare pe lângă scopul mai mare și permanent; dac-ar exista numai din amândouă părțile voința statornică în esență, forma confirmării ei va trebui să se afle.*

❦

[30 decembrie 1880]

Nedeprinși a face fraze, am dat seama despre adunarea ținută de membrii clubului conservator și de delegații din județe cu tonul neted al unei relațiuni obiective, căci importanța lucrului în sine nici nu scade, nici se adaugă prin articole apocaliptice, precum le obișnuiesc confrații de la „Românul“. Dumnealor par a se mira de aceasta; ar fi așteptat toate minuțiozitățile unui reporter, dar asemenea draperie, oricât de interesantă ar fi încolo, ni se pare nouă de puțină însemnătate.

Îndealtmintrelea „Românul“ recunoaște că sincer a procedat partida conservatoare, căci faptele ei ș-ale capului ei fiind bine cunoscute, nici o amăgire nu mai poate fi.

Nu știm cui avem să mulțumim această rară mărturisire a organului guvernamental, pe care s-ar fi cuvenit s-o facă întotdeuna, fiind întotdeuna conformă cu adevărul. Sincer am procedat pururea, am avut sinceritatea calităților și defectelor noastre, ceea ce în genere e o datorie, și numai în generația actuală, în care-a dispărut aproape deosebirea între bine și rău, adevăr și neadevăr, a început a deveni un merit.

Dar dacă faptele noastre, după mărturisirea „Românului“, au calitatea de-a fi bine cunoscute, și cele bune și cele rele, încât nici o amăgire nu poate fi, dacă se știe ce-am făcut, am dori să se știe tot atât de bine ceea ce n-am făcut, și acest merit negativ îl pretindem cu atât mai mult pentru noi cu cât, conform teoriei pozitivistului Buckle, meritul unui guvern consistă în mare parte în ceea ce el nu face. Din multele ce nu le-am făcut cităm câteva numai. De pildă nu noi am dat concesia Stroussberg, nu noi am aplicat-o fără votul Senatului și fără să fi devenit lege; nu noi am format bande bulgare, nici am călătorit la Livadia, nici am intrat în război fără zapis și chezășie; nu noi am lăsat să cadă colțul vălului pe scabroasele afaceri a cărăturilor făcute până dincolo de Balcani; nu noi am răscumpărat drumurile de fier plătind 60% pe hârtii ce făceau numai 20%, nu noi ne-am îmbogățit din afacerea aceasta ca cinstitele Caradale de toată mâna, nici ne-am creat noi vrodată lefuri de 30—40 de mii de franci ca aceleași Caradale, Costinești, Stătești ș.a.; nu noi am făcut la Ploiești cinstita Republică, nici n-am fost puși în slujbă pentru acest merit, nici am scris poezii asupra „șarlei“, nici am luat medalia *Bene-Merenti*, nici n-am scris broșură despre Spionul prusian, nici am numit pe M. Sa agent al d-lui de Bismarck, nici am felicitat ca „revoluționari români“ pe Rochefort, nici am scris panegirice lui Blanqui; n-am introdus rubla pe patru franci, n-am propus categorii de împământenire, n-am făcut din advocați directori de drum de fier, nici din Caradale directori de bancă, n-am numit pe Pietraru funcționar la Ministerul de Finanțe, nici pe Sihleanu prezident al Comisiei financiare, c-un cuvânt n-am căutat nici când a deplasa ilustrațiunile Academiei de la Mărcuța și de la Văcărești punându-le în demnități ale statului, n-am ridicat în patru ani bugetul cheltuielilor ordinare cu 34% ș.a.m.d.

Iartă-ne, Dumnezeule, dar toate acestea nu le-am făcut!

Dar ce serios susține „Românul“ că ne-a învățat să îngânăm „cuvintele de patrie, de libertate“ (le mot de patrie)! În orice caz, onorabililor, românește nu ne-ați învățat. E adevărat că pe atunci când Vasile Voievod Lupul scria că „cel ce-și va vicleni moșia mai rău decât ucigașii de părinți să se certe“ patria se chema încă moșie, ca dovadă oarecum c-o avem de la moși-strămoși. Poate d-lor C.A. Rosetti, Cariagdi, Giani, Carada le-o fi trebuit un cuvânt nou pentru a însemna cu el ceea ce nu avusese neam de neamul lor și ceea ce au aflat abia pe pământul nostru. Asemenea e cu putință ca, asemănând starea ce-o petrecuseră la Țarigrad cu starea de libertate în care ne-au găsit pe noi, să fi avut trebuință ca din senin și de noțiunea libertății, dar acestea ar fi lucruri foarte supărăcioase pentru părintele demagogiei pseudoromâne, de aceea nu mai insistăm asupra lor. Iată însă ce ne mai spune „Românul“.

> S-a făcut rezbelul.
>
> *După treisute de ani de dezarmare,* de robie și de rușine, națiunea română își redobândi cu arma în mână gloria străbună.
>
> Acest mare act aduse firește independența statului român.

Darul prorociei nu-l are la noi decât d. C.A. Rosetti. Dar nu e tot astfel cu cunoștința celor trecute. În realitate epoca de dezarmare nu e tocmai atât de veche cum admite „Românul“. Matei Basarab avea încă 150.000 de oameni armați, mai mult adecă decât poate da azi România întreagă, și de atunci sunt douăsute patruzeci de ani. De la bătălia de la Zărnești, în care Constantin Basarab Brâncoveanu a bătut oștirea austriacă de sub generalul Haissler, sunt chiar numai 190 de ani. E prea adevărat însă că imediat după Constantin Vodă vine epoca d-lor C.A. Rosetti, Cariagdi, Bosnagi etc. și aceea în adevăr a fost pentru noi românii o epocă de dezarmare, de robie și de rușine și a ținut 120 de ani până ce i-a pus capăt Domnul Tudor.

Dar ce mai zice „Românul“ despre *rezbel?*

> Acest mare act aduse firește independența statului român.

Firește, da! Firește, așa ar fi trebuit să fie. Dar onorabilii confrați uită că, după ce turcii ne declaraseră liberi și de capul nostru prin Tractatul de la San-Stefano, Europa ne-a pus condiții pentru a ne recunoaște independența. Onorabilii confrați par a avea o memorie foarte scurtă când uită că cuvântul de patrie, pe care ne-au învățat a-l îngâna, a fost rectificat în minus c-o

provincie și că, pe lângă patrioții Cariagdi, Giani, Carada, avem azi pe patrioții Herșcu, Leibu, Șmule și alții, a căror origine traco-romană e tot atât de puțin dubie ca și aceea a d-lui C.A. Rosetti.

Dar ceea ce ni se pare mai ciudat e imputarea ce ni se face că „spunem curat că regele României trebuie să sugrume libertatea“.

Această enormitate se spune citându-se un pasaj din „Timpul“, pe care-l dăm în forma în care l-a reprodus „Românul“.

> Dacă *ni s-ar cere* formula după care se manifestă activitatea suveranului în urma marilor decepțiuni ce i le-a pregătit partidul roșu am zice că M. S. Regală visează în adevăr la consolidarea dinastiei și a viitorului țării, însă *nu pe aceeași linie cu tendințele actualității, ci pe o linie paralelă(?). Înmulțirea armatei, asigurarea succesiunii la tron, uo sporire continuă a puterii Casei sale proprii* și o continuă zădărnicire a tendințelor revoluționare ale partidului roșu, prin faptul că, ajungând la putere, acest partid se reneagă, se dezminte, face contrarul de ceea ce zisese, *iacă elementele cari ne fac a admite* **că există o deosebire între viitorul pe care Domnul l-o fi sperând** *pentru țara menită a fi moștenirea dinastiei sale și între viitorul poporului care locuește în această țară.*

Ce fini sunteți, hai? Și, zi, ne-ați înțeles pe deplin?

Dacă știam că cititorii noștri sunt tot atât de cuminți ca Costineștii și Caradalele am fi vorbit mult mai limpede, dar poate mai puțin politicos. Dar fiindcă vorbim acum pentru Caradale vom explica formula după care nouă ni se pare a se manifesta activitatea suveranului c-un citat din Machiavelli, după care credem că veți înțelege și d-voastră ce-am voit să zicem.

> *E de observat,* zice profundul scriitor italian, *că ura se poate produce și prin fapte bune. Un principe care vrea să se ție pe tron nu trebuie să facă fapte bune, căci dacă masa poporului său sau a armatei sale* sau cei de cari are trebuință pentru a se mănținea sunt stricați el trebuie să urmeze înclinările lor și să-i mulțumească, lucru pentru care faptele cele mai onorabile sunt adesea pernicioase.

Cine, pentru a se mănținea, crede a avea nevoie de Caradale, Costinești, Mihălești, ș.a., oricât de corupți ori de ignoranți ar fi ei, trebuie să le facă cheful chiar dac-ar ști că asupra acestui chef piere un popor întreg. Dar când e convins că asemenea oameni pot constitui un guvern atunci pierde desigur orice speranță în viitorul poporului său, fără, se-nțelege, de-a pierde perspectiva că urmașii săi vor guverna aceeași expresie geografică, populată cu n'importe cine.

Prin numiri ca ale d-lui Candiano, prin medalierea d-lui Orășanu, prin punerile în slujbă a republicanilor de la Ploiești se strică un popor și mai mult decum ar fi, iar un popor stricat piere. Ceea ce am zis noi prin formula de mai sus nu e așadar un sfat, cum crede „Românul“, ci o imputare că Domnul cugeta, în adevăr la mănținerea expresiei geografice a țării, dar îngăduie coruperea sistematică a ființei etnologice a poporului. Când nulitățile se distrag de la ocupațiunile lor pentru a se face demnitari ai statului se naște în societatea întreagă tendința câștigului fără merit și fără muncă, a câștigului prin participarea la conspirații de ex., și astfel, ciocoindu-se mulțimea nenumărată a Costineștilor și Caradalelor, nu mai are cine munci în țara asta, se nasc goluri pe care le umplu străinii.

De aci vine că imigrația, de la câteva sute de indivizi, precum era sub domniile vechi, au ajuns azi la 20.000 pe an. În fiece an un oraș întreg de străini se colonizează în țara noastră. Aceste orașe în migrațiune vor forma pe supușii fideli ai lui Carol II, pe expresia geografică a României actuale. Și acei oameni vor fi mai învățați decât Costineștii și mai cinstiți decât Mihăleștii, numai una nu vor mai fi … români.

Acum veți fi înțelegând și d-voastră, credem, de ce-am zis că, dacă Domnul e convins de corupțiunea oamenilor cu cari se servă, face neapărat o distincțiune între viitorul țării menit a fi moștenirea dinastiei sale și viitorul poporului ce locuiește în această țară.

Cine crede că un popor e atât de corupt încât să privească cu indiferență numirea unui domn Candiano ca adjutant domnesc, medaliarea unui domn Orășanu, numirea unui Leca la Ministerul de Război, om vinovat o dată c-a trădat pe suveranul său fiind soldat, vinovat de-a doua oară că l-a trădat fiind de strajă, acela nu poate decât să fi pierdut orice speranță în viitorul acelui popor și să fi visând cel mult la mănținerea expresiei geografice pe harta Europei, nu însă la existența unității etnologice care-o locuiește.

Noi nu tăgăduim Domnului dreptul de-a *ierta* trecutul a o seamă din supușii săi; numai nu trebuie să *uite* acel trecut și mai cu seamă nu trebuie să-l *recompenseze.*

❦

DESPRE SITUAȚIA POLITICĂ A ROMÂNIEI

DE MAIORESCU

[31 decembrie 1880]

Ce însemnează pentru Germania un principe de Hohenzollern pe tronul României?

Iată o întrebare ce merită a se releva; deși ni se pare cam straniu ca Germania să aibă a releva cestiunea aceasta abia după patrusprezece ani de domnie ai principelui Carol.

Dar, straniu sau nu, realitatea e că pân-acuma situația politică a României a fost tratată în foile germane c-o relativă indiferență și prin urmare adeseori fără o cunoștință suficientă a lucrurilor. Interesul răsărit ca din senin de câteva ori pentru unele obiecte de senzație, smulse din contextul lor, precum a fost acela al afacerilor drumului de fier Stroussberg de ex., au fost de natură a încurca și mai mult decât a limpezi, iar rezerva rece pe care a manifestat-o pururea față cu România sfera din Wilhelmstrasse n-au contribuit a îndrepta lucrurile.

Poate că în prezent lucrurile se vor fi schimbat. Situația politicei generale e dominată în mod marcant printr-un fenomen capital: a intervenit dizolvarea alianței celor trei împărați, alipirea cu atât mai intimă a Austro-Ungariei către Germania și în fine, ca o atmosferă psicologică ce înconjură acest eveniment, s-a schimbat dispoziția Germaniei față cu Rusia.

Deci a sosit poate timpul de-a atrage atenția serioasă a politicilor germani spre partea cestiunii orientale relativă la România și de-a le da ocazia de-a lua de cu timp o atitudine în caracteristica ceartă de interese care se desfășoară aci.

Un lucru cată să-l stabilim aci din capul locului: căderea principelui Cuza la 11/23 fevruarie 1866 și ridicarea principelui Carol de Hohenzollern pe tronul românesc în aceeași primăvară a anului 1866 erau inele în lanțul politicei prusiane care a avut de scop și de rezultat războiul contra Austriei și întemeiarea confederației Germaniei de nord.

În favorul acestei aserțiuni se pot produce o seamă de probe, întru cât se pot proba în genere asemenea lucruri; între altele dăm proba următoare, care are pentru înfățișarea noastră avantajul de-a putea fi controlată de toți.

Cu toată încheiarea memorabilului Tractat de la Gastein, 1865, se știe că tensiunea între Prusia și Austria se reivi puternică. Se simțea de toți că politica de „fier și sânge“ avea să se pună în lucrare și contra Austriei. Cea mai de căpetenie grijă diplomatică a Prusiei era pe atunci de-a-și asigura pentr-un asemenea caz neutralitatea binevoitoare a lui Napoleon

III. Repetatele convorbiri ale d-lui de Bismarck cu împăratul Franței la Biarritz, zgomotele despre o alianță cu Italia treceau drept semne clare ale timpului. Broșuri inspirate, „des ballons d'essai“, erau, după obiceiul epocei napoleoniane, la ordinea zilei. Între broșurile acestea politice cea mai însemnată, după cum știm, e cea intitulată „la Convention de Gastein“, care-a apărut în Paris la Dentu în septemvrie 1865 (data e remarcabilă) și care, după cum e recunoscut, era inspirată de ambasada prusiană din Paris, imediat înaintea călătoriei a doua a d-lui de Bismarck la Biarrits. Următoarele pericole se arătau anume că amenință pe Austria dacă nu va ceda la pretențiile prusiane, ci va lăsa ca războiul să decidă:

„La voix de Kossuth retentissante aux rives de la Thciss, en même temps que Garibaldi léverait sur l'Adige le drapeau de Marsala, n'appellerait-elle pas encore les cavaliers de la Hongrie à une nouvelle guerre d'indépendance? La révolution est-elle définitivement vaincue en Roumanie et la paix est-elle irrévocablement assurée dans les provinces danubiennes?“

Acestea se ziseseră sub inspirația d-lui de Goltz în septemvrie 1865, așadar cinci luni înaintea căderii lui Cuza și șapte luni înaintea necrezutei pe atunci alianțe pruso-italiane. Compare-se cu acestea evenimentele câte au urmat în realitate în aprilie 1865. Prusia încheie alianța cu Italia (misiunea Govone), ba chiar Garibaldi e utilizat în războiul în contra Austriei (pentru popularitatea lui, ca erou de teatru oarecum); cu oamenii revoluției ungurești tratează contele Usedom și se face cunoscută provocarea făcută generalului Klapka (Kossuth rămăsese în ariergardă) „de-a lovi în inimă“; principele Cuza e răsturnat, iar în mai 1866 se urcă Carol de Hohenzollern pe tronul României, însoțit de d. I. Brătianu, ai căruia emisari îi lucrau pe românii din Ardeal.

Dacă în iulie 1866 Austria nu s-ar fi arătat gata de-a încheia pace, Prusia ar fi încercat desigur de-a pune în dezagregare conglomeratul statelor austriace: pe de-o parte aveau să se ridice ungurii, pe de alta cele trei milioane de români austriaci aveau să fie avizați la cele cinci milioane de conaționali liberi din Principatul moldo-român. Carol de Hohenzollern era cuiul răsăritean pe care Prusia-l băga în carnea monarhiei habsburgice, precum Italia era cuiul de la sud, iar Ungaria cel central.

Constituirea actuală a Principatului României sub dinastia principelui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen e așadar asemenea o operă a politicei

germane și viitorul acestei țări ar trebui să atragă în mod esențial interesul Germaniei.

E drept că vremile s-au schimbat de-atunci încoace; cu Ungaria s-a încheiat dualismul, „punctul de gravitație s-a mutat la Buda“; Austria și Germania, inamicii de la 1866, sunt legate astăzi prin cea mai bună „entente cordiale“ ***…

[Restul textului ilizibil din cauza deteriorării ziarului.]

DIN „TIMPUL“: 1881

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[1 ianuarie 1881]

Espoziția industrială a societății Concordia Română nu rămâne deschisă decât în cele dendâi opt zile ale lunei ianuarie 1881. Deși modestă ca toate începuturile, deși deschizându-se într-un timp în care concurența fabricatelor străine a desființat vechea industrie de casă a poporului nostru, ea totuși cuprinde unele elemente prețioase cari o fac vrednică de-a fi vizitată de publicul capitalei. Ceea ce credem că merită toată atenția sunt obiectele manufacturate, de-o confecție curat europeană și capabile de-a susține concurența manufacturii străine. În această privire am putea releva mai cu seamă încălțămintele și pălăriile. Amândouă ramurile, deși nu bat la ochi prin o mulțime extraordinară de obiecte expuse, se disting însă prin extrema îngrijire și prin eleganța cu cari sunt lucrate exemplarele. Din natura obiectelor expuse se poate constata că meseriașul român are o înclinare hotărâtă pentru lucrări de lux. Rezervându-ne plăcuta datorie de-a reveni cu de amăruntul asupra expoziției și de-a lua pe rând deosebitele categorii de obiecte espuse, ne mărginim până atunci a repeta invitarea ca publicul să profiteze de scurtul timp cât mai rămâne deschisă, pentru a o vizita. Datorită unei lăudabile inițiative private, ea suferă în adevăr de scăderile întreprinderilor de asemenea natură, de mărginirea mijloacelor pecuniare cari i se puteau pune la dispoziție, de restrângerea *** [1], de lipsa de estensiune a propagandei ce se putea face pentru ea. Dar, abstracție făcând de aceste scăderi naturale, ea totuși ne dă un tablou aproximativ de ceea ce-ar putea deveni industria în România dacă s-ar bucura de-o legitimă protecție față cu producte similare străine.

1. Text ilizibil din cauza deteriorării ziarului.

❦

PARLAMENTUL ENGLEZ

[Articol cu paternitate incertă]

[1 ianuarie 1881]

Iată discursul reginei prin care s-a deschis Parlamentul englez:

Milorzilor și Domnilor,

V-am chemat mai curând decât de obicei de la afacerile D.V. pentru că afaceri de o urgență particulară reclamă examinarea D.V. Relațiunile mele cu puterile străine continuă a fi amicale. Cestiunea sulevată în privința frontierii dintre Turcia și Muntenegru s-a rezolvat. Acum puterile au început negocieri cu scop de-a determina linia de frontieră între Turcia și Grecia. Câteva clauze importante din Tractatul de Berlin cari au rămas neîmplinite continuă a fi obiectul atențiunii mele celei mai serioase.

O revoltă în Transvaal întâmplată de curând mi-a impus datoria de-a lua măsuri pentru prompta restabilire a autorității mele și-a făcut să se lase la o parte pentru un timp orice proiect cu scop de-a asigura colonilor europeni acel deplin control asupra afacerilor lor locale ce doream să i-l confiem fără a prejudeca interesele populațiilor indigene. Regret că războiul se continuă în Basutoland, cu toate sforțările guvernului colonial de la Cape Town. Voi simți o mare satisfacere dacă se va prezenta o bună ocazie pentru mine de-a lucra prin mijloace amicale spre a restabili pacea. Războiul din Afganistan s-a terminat și afară de trupele din Candahar toată armata a fost rechemată dincoaci de frontiera Indiei. N-am intenția de-a face permanentă ocuparea Candaharului, dar situația încă puțin sigură a țării și dificultatea de-a stabili un guvern indigen m-au forțat de-a amâna rechemarea armatei ce ocupă poziția în cestiune.

Vi se vor prezenta documentele privitoare la diferite subiecte la cari am făcut aluzie, precum și corespondența relativă la bugetul armatei din India. Domnilor din Camera Comunelor, bugetul anului viitor va fi în curând elaborat și prezentat D. V. Milorzilor și Domnilor, s-a putut constata o ameliorare graduală, dar puțin rapidă, ce e drept, a comerțului țării și putem spera pentru acest an venituri mai mari decât am crezut la început. Prevestirile ce vi le-am făcut despre o micșorare a mizeriei din Irlanda s-au realizat grație unei recolte abundente, însă regret a vă spune că condițiunea socială a țării a primit un caracter alarmant. Crimele agrarie au fost mult mai numeroase ca în anii trecuți. Atentatele în contra vieții oamenilor nu s-au comis în proporția celorlalte delicte, dar pot adauge că, spre a proteja persoanele, s-au făcut sforțări fără precedente cu concursul poliției sub direcțiunea puterii executive. Am a semnala și alte inconveniente, cari iau proporțiuni și mai mari. În ceea ce privește aceste fapte regretabile justiția a fost pusă în imposibilitate de-a-și procura probe și astfel s-a stabilit în diferite părți ale țării un sistem întins de terorism ce a paralizat aproape în mod egal exercițiul drepturilor particulare și împlinirea datoriilor civile. În fața unei stări de lucruri noi din diverse importante puncte de vedere și, apoi, lipsindu-mi precedentele după care să mă pot conduce, am crezut de cuviință de-a uza de puterile ordinare pe cari legea mi le conferă înainte de-

*a cere altele noi. Însă demonstrațiunea insuficienței lor, ce rezultă deplin din situațiunea actuală a țării, mă determină a vă face cunoscut că vi se vor prezenta propuneri având de obiect să-mi conferiți puterile adiționale necesare *** 1 […] ci și a face ca supușii mei să se bucure de protecția vieții lor, a proprietății și a libertății lor de acțiune. În privința obligațiunilor primordiale de care am vorbit doresc, ca și în trecut, a urmări supresiunea nemulțumirilor și opera progresului legislativ, în Irlanda ca și în Marea Britanie. Actul agrariu de la 1870 pentru Irlanda a fost sorgintea unor mari binefaceri. Fără a diminua importanța sau a tulbura fundamentul proprietății, cu toate acestea din unele puncte de vedere și mai ales sub influența anilor răi din urmă, protecțiunea acestui act n-a fost suficientă fie în Ulster, fie în alte provincie. Vă recomand dezvoltarea progresivă a acestor pricipie conform cu trebuințele Irlandei întru cât privește relațiunile proprietarului și ale posesorului și făcând sforțări eficace spre a da, grație achizițiilor de pământ, la o parte mai mare de populație un interes permanent pentru proprietatea solului. Această legislație va cere, pentru scopul propus, ca toate obstacolele ce provin din restricțiunile relative la dreptul de proprietate să fie înlăturate și în același timp să se acorde o securitate convenabilă intereselor angajate. Vi se va supune un proiect de lege relativ la înființarea unei administrații de comitate în Irlanda bazată pe principiul reprezentativ și tinzând prin redactarea sa la un scop îndoit, de-a confirma controlul poporului asupra cheltuielilor și a satisface o necesitate și mai urgentă a dezvoltării obiceiurilor de autonomie locală. Vi se vor supune proiecte de legi pentru abolițiunea pedepselor corporale în armată și în marină. Veți fi chemați a examina oarecari măsuri tinzând la o reformă ulterioară a legii asupra falimentelor, precum și un proiect pentru conservarea râurilor și a precauțiunilor de luat în contra inundațiilor; pentru revizuirea organizării școalelor și-a ospicielor subvenținate în Scoția; pentru renoirea legii care a stabilit secretul votului; în fine pentru represiunea actelor urâte de corupție cari din nenorocire s-au comis în câteva orașe cu ocazia ultimelor alegeri generale. Am încrederea că lucrările D. V., cari vor fi și mai grele decât altă dată, vor fi conduse de Provedința divină astfel încât să realizeze fericirea poporului meu.*

1. Pasaj ilizibil de 2 rânduri, ziarul fiind deteriorat

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[3 ianuarie 1881]

Sub titlul *Blanqui, Pietraru et C-ie* „L'Independance roumaine“ scrie următoarele:

Nimic mai original decât articolele apocaliptice pe care „Românul“ le consacră de câteva săptămâni atentatului comis în contra d-lui Brătianu. Toată lumea a uitat această faptă a unui maniac nenorocit, care avea de complici pe niște mizerabili ce

nu aparţineau nici unui partid, nici unei opinii politice din ţară. Nimeni n-a crezut că poate profita de un eveniment izolat, reprobat de toți oamenii onești. Numai „Românul“ singur continuă a căuta în el tot soiul de lucruri. El se 'ntreabă cine a încurajat pe Pietraru și pe complicii lui la complotarea și executarea atentatului. El apelează la toate partidele, la toți cetățenii, pentru a-l descoperi pe acel cineva, căci, zice el, societatea toată e 'n primejdie. Ce straniu spectacol! D. C.A. Rosetti, marele agitator, devenit om al ordinei. Când dracu 'mbătrânește se face sihastru. Cum, d-le prezident al Camerei, d-ta, care ai organizat atâtea comploturi și revoluții de cari te mândrești, chemi lumea în ajutor pentru a descoperi pe instigatorii crimei Pietrarului? Dar n-ai nevoie să-ți dai atâta osteneală; dacă mergi să-i cauți așa de departe e pentru că te-ai obicinuit așa de mult a trăi într-o atmosferă de agitație încât nu 'nțelegi că ideile subversive ce le-ai favorizat toată viața s-ar fi putut cândva întoarce contra dumitale. Toată lumea știe că d. Brătianu și marele pontifice din Strada Doamnei nu sunt decât unul ș-acelaș. Cu ce drept cer cei de la „Românul“ ca națiunea întreagă să se ocupe cu descoperirea unor comploturi imaginare, pe când ideile cari au dat naștere tuturor acestor extreme sociale sunt și azi împărtășite de cei de la „Românul“? Vor poate să păstreze pentru ei monopolul comploturilor și se 'ngrozesc de-a fi găsit triști și palizi imitatori? Am fi ademeniți a crede una ca asta când citim „Românul“ de miercuri 24 decembrie, în care pe de o parte se stigmatizează asasinatul politic, iar pe de alta se face o adevărată apoteoză lui Blanqui. Am înțelege câteva cuvinte simpatice din partea d-lui C.A. Rosetti în memoria unuia din coreligionarii săi politici, cu atât mai mult cu cât despre morți și-n fața unui mormânt nu se zice decât bine. Dar cuvintele pe cari „Românul“ le consacră lui Blanqui nu se adresează numai persoanei răposatului, ci cel mai cu seamă ideilor lui. Judecați după concluzia articolului în cestiune, pe care iat-o:

„Privit în întregul vieții sale de lupte și de suferințe Blanqui ne apare, de departe, cu caracterul său antic, ca personificarea dorului arzător ce există în sufletul tuturor acelora cari suferă de inichitățile societății de astăzi și cari se sacrifică pentru mântuirea ei, luptând în de lungul vieței lor pentru ideile în care au o credință nestrămutată. El a fost dintre aceia cari nu au decât o idee — o idee mare — și care pășesc la realizarea ei prin calea cea mai dreaptă, crezând că societatea se poate preface într-o singură zi. Chiar acei cari nu împărtășesc ideile lor, chiar acei cari cred că trebuie trude multe, timp mult și lupte îndelungate spre a îndrepta societatea și a îmbunătăți soarta omenirei, chiar aceia sunt siliți a admira în Blanqui devotamentul fără margini și rectitudinea unei vieți care nu a știut ce e slăbiciunea.“

Prin urmare diferența între cei de la „Românul“ și Blanqui consistă numai într-o cestiune de timp și de oportunitate. Și cei din Strada Doamnei ar suferi asemenea inichități din partea societății de astăzi și ei ar fi gata a se sacrifica pentru mântuirea ei, dacă n-ar fi la putere. N-aveți decât să recitiți manifestul lui Pietraru și veți afla în el aproape textual aceleași fraze.

E din aceeași școală.

Tristă perspectivă pentru România când în ochii prezidentului Camerii viitorul ce ne așteaptă e de a ajunge să practicăm ideile lui Blanqui! Cei cari găsesc că ideile fondatorului foii „Ni Dieu, ni Maître“ sunt ideile prin cari se va reforma omenirea sunt astăzi la putere. Dar s-au schimbat într-un mod singular; îndopați și îmbuibați, îngrozindu-se ei înșiși de mijloacele pe cari le-au întrebuințat pentru a ajunge, cheamă azi societatea în ajutorul lor. Aceeași societate pe care au batjocorit-o, pe care au căutat și vor căuta încă a o răsturna când nu vor mai fi în poziția de a o esploata.

Însă opinia publică nu se mai mișcă: elucrubațiunile „Românului“ se citesc dând din umeri și zicând; „Ia fugi d-acolo! Te știm ce poamă ești!“.

Societatea română e bolnavă, adevărat, dar boala nu vine de jos, ci de sus. Cu alte cuvinte, revoluționarii, importatorii tuturor ideilor subversive, sunt la putere, pe când masa națiunii e plină încă de idei sănătoase. Astfel cangrena nu e acolo unde „Românul“ are aerul de-a o căuta. N-are nevoie să meargă atât de departe pentru a găsi pe autorii morali ai atentatului. Între Pietraru și apologiștii lui Blanqui nu e decât o deosebire pe care am numi-o ierarhică. Cel dendâi a voit s-asasineze un om și va fi pedepsit; cei din urmă asasinează o societate întreagă și li se dau recompense naționale.

❦

ALEGERILE ÎN FRANȚA

[Articol cu paternitate incertă]

[3 ianuarie 1881]

Lunea trecută era ziua fixată pentru alegerile în consiliul comunal din Paris. Pentru cele 80 de mandate cari sunt de dat s-au anunțat 211 candidați, dintre cari unul, cizmarul Gaillard — cunoscut ca arhitect al baricadelor Comunei — și-a pus candidatura în două cartiere deodată. Candidații se împart în 109 republicani, cari, deși partea cea mai mare este foarte radicală, recunosc încă cel puțin ca legitimă ordinea existentă, 58 socialiști, anarhiști sau colectiviști, 3 lucrători și 41 reacționari de toate nuanțele. Din cei 80 de membri ai ultimului consiliu municipal se prezintă 73. Se crede că mai mult de jumătate din ei vor fi realeși, iar restul va fi înlocuit sau prin persoane de aceeași direcțiune sau prin comunarzi ca Trinquet, Protot etc. În fine, spre a corespunde dorinței exprimate de domnișoara Louise Michel, în lista candidaților intransigenți se află și un răposat, anume Nourrit, un revoluționar de la 1848 care în revolta din iunie a participat la omorârea generalului Brea și, fiind deportat, a murit acum câțiva ani la Cayenne.

Ultima depeșă din Paris aduce rezultatul alegerilor municipale. Cei mai mulți membri republicani conservatori din consiliu au fost realeși. Nu s-a ales nici un amnistiat sau vreunul dintre foștii membri ai Comunei. „Așadar Parisul e mai puțin roșu de cum s-ar fi putut crede“, zice o foaie vieneză.

❦

PATOLOGIA SOCIETĂȚII NOASTRE

[4 ianuarie 1881]

În situațiunea politică și în condițiunea civilă ce s-a croit familiei române prin noile legi se simte de toți o stare de siluire și o anomalie, cu toată organizațiunea savantă a instituțiunilor, în toate raporturile sociale tradiționale, încât am ajuns să nu credem în nimic stabil. Putem zice că nu este un singur om serios între noi, fie martor fie autor în revoluțiunile ce ne-au agitat și ne agită de treizeci de ani, care să creadă în stabilitatea stării de lucruri în care ne aflăm; nu este om care să nu se întrebe când o să se sfârșească această operă interminabilă de schimbări care divizează din ce în ce mai mult societatea noastră în tabere ostile.

Nu ne adresăm aci la oameni cari găsesc un motiv de optimism în satisfacerea apetitului lor și ambițiunilor lor personale. Această clasă de oameni nu este făcută nici să simță, nici să înțeleagă condițiunile superioare de existență și de trai pentru o societate și nici este în stare a da cel mai mic ajutor pentru consolidarea societății. Vorbim pentru oamenii cari sunt preocupați de condițiunile de existență, de prosperitate a societății și cari se îngrijesc de soarta țării oricari ar fi credințele lor, fie conservatori, fie, precum s-au numit, liberali.

Ceea ce simțim noi în privința stării de lucruri de astăzi nu ni se pare să fie o impresiune personală și trecătoare.

Mai multe simptome, între cari limbagiul provocator și aspru al jurnalelor guvernamentale, ne fac să credem că situațiunea noastră politică și socială persistă a sta în stadiul revoluționar. Spiritele sunt cuprinse de neîncredere și nu se pot împăca cu ideea că lucrurile pot merge așa precum merg astăzi. O reacțiune deja a început a se manifesta, deși cam slabă, în contra mișcării repezi și violente cu care s-a accentuat opozițiunea coalițiunii din 1876 și, după cum credem noi, această reacțiune are să urmeze în mod irezistibil, deși treptat.

Ca să poată fi însă eficace reacțiunea contra spiritului revoluționar trebuie ca cu toții să ne dăm seamă de cauzele ce turbură societatea, de elementele ce împiedecă redobândirea echilibrului pierdut și să le combatem cu curaj și stăruință.

Moravurile publice, spiritul public la noi au luat o direcțiune foarte periculoasă și partidul care ne guvernă de patru ani de zile a contribuit foarte mult a le altera. Dintr-un principiu tutelar, principiul egalității înaintea legii, s-a făcut o armă de război între clase; toate condițiunile sociale s-au surpat și s-au amestecat într-un fel de promiscuitate; tradițiunile țării s-au uitat cu totul; o clasă nouă guvernantă s-au ridicat, fără tradițiuni și fără autoritate, încât țara cea mare, temeiul și baza naționalității noastre, nu-și găsește conștiința raporturilor politice cu cei ce o guvernă; drepturile politice nu mai sunt răsplata unui șir de servicii pe datini, ci un instrument de ambițiune, de îndestulare a intereselor particulare. În locul sentimentului public dezinteresat avem pasiuni politice, în loc de opiniuni avem rivalități de ambiții. Toleranța pentru toate interesele cele mai vulgare și cele mai de jos este morala ce distinge astăzi lumea politică la noi. Este adevărat că nu cruțăm a invoca numele patriei și numele libertății, dar aceasta ca o ipocrizie mai mult și ca o înlesnire pentru îndestularea intereselor private.

Ca dovadă a acestei stări de lucruri, a acestei tendențe morale, și ca rezultat, avem distribuirea funcțiunilor publice, a oficiilor și întreprinderilor de tot felul. Niciodată în țara noastră nu s-a văzut clasă guvernantă mai prosperă, mai gras retribuită și mai îngrășată ca clasa guvernantă de astăzi, răsărită din pământ fără să ne putem da samă cum, pe când generalitatea oamenilor de muncă sufere de strâmtorare.

Noi privim această stare de lucruri ca o degradare, ca o depravație a moravurilor publice care, deși profită unor indivizi, nu poate profita nici chiar partidului politic ce se bucură de putere. Cu un contingent politic astfel educat țara nu poate aștepta destinuri strălucite, nici poate spera un guvern tare și solid, care să întemeieze instituțiunile și prin ele să dea acțiunii noastre exterioare tăria de care avem nevoie. Alterarea moravurilor publice este o cauză de degradare a moravurilor private, și consecuența neapărată este că caracterul național se strică și puterea statului slăbește. Un stat unde funcțiunile publice se exploatează de-o gloată de oameni cari nu produc nimic, ci numai consumă resursele bugetare se condamnă singur a fi neputincios și sterp.

Noi avem trebuință, mai mult decât altădată și decât oricare alt stat congener din Peninsula Balcanică, să stabilim un guvern național, serios și tare, să ne punem în pozițiune de-a putea exercita o acțiune decisivă în politica orientală. Cu deprinderile însă de gonaci de posturi, cu dezordinea morală ce întrețin în societatea noastră credincioșii și neofiții partidului zis liberal, nu se poate aștepta nici soliditate în guvern, nici pace și liniște în societate, nici putere în relațiunile noastre internaționale.

A fost lesne pentru partidul zis liberal să dărâme, fiindcă a găsit tărâmul pregătit de chiar clasa guvernantă veche, care s-a muncit în curs de douăzeci de ani, la adăpostul instituțiunilor reprezentative ale Regulamentului Organic, să paralizeze și să anuleze politica puterii suzerană și protectrice ce ne țineau în lanț. Dar ceea ce este greu, ca în orice operă omenească, este de-a clădi și întemeia instituțiuni solide, de-a forma caracterul național.

Nici caracterul național însă nu se întemeiază prin moravuri publice cari iau de principiu îndestularea apetiturilor, nici instituțiunile prin vorbe deșarte de egalitate și libertate. Până acum partidul liberal n-a dat masei poporului decât vorbe deșarte ca instituțiuni și spectacolul depravațiunii moravurilor ca bold de caracter național, și toată doctrina sa politică este să trateze pe poporul românesc ca pe un venetic, fără tradițiuni și fără istorie, proclamând că toate printr-însul s-au făcut câte s-a făcut; pentru că dânsul este la putere, și puterea sa este semnul și simbolul sacru al naționalității românești.

Este adevărat că guvernul în acești din urmă ani, mai mult decât în oricare altă epocă, a dobândit drepturi mai însemnate, o influență mai mare, prerogative mai considerabile; dar cu cât i-a crescut mai mult puterea cu atât a scăzut în proporțiune exercițiul libertății, din cauza procedărilor sale administrative, din cauza amăgirilor la care a supus toate poftele și toate pasiunile rele, contribuind astfel a slăbi coarda pasiunilor celor bune în toate inimile. Oamenii cu sentimentele nobile și dezinteresate cari au luat parte la mișcările de la 1848 și 1859 sunt în drept astăzi, după câte văd, să întrebe pe corifeii partidului guvernamental de astăzi: Ce ați făcut cu iluziunile și cu speranțele țării din acei ani? Nu este meșteșugire care să nu se fi întrebuințat spre a preface drepturile puterii în instrumente de interes privat în folosul recruților partitului.

O asemenea politică nu poate ameliora moravurile publice, ca una ce se adresează la pasiuni rele, la slăbiciuni, la interesul și la vițiurile celor

chemați. Dacă nu se va opri în drum și nu se va schimba, ea are să facă multe victime chiar în partid. Câte scandaluri n-a produs deja, pe cari presa independentă le-a semnalat? Și n-ar fi nimic dacă efectele ei s-ar mărgini la câteva individualități fără greutate și fără valoare. Răul cel mare și simțitor este că atinge inima țării, moralitatea publică.

❦

ȘCOALA NORMALĂ SUPERIOARĂ SECȚIA BUCUREȘTI

[4, 14 ianuarie 1881]

I

„Monitorul oficial“ din ultima zi a anului trecut dă rezumatul celor petrecute la 18 decemvrie cu ocaziunea inaugurărei acestei școli și cuprinde *discursul-program* rostit de maiestrul de conferințe, d. I. Crăciunescu, în fața rectorului Universității, a multor notabilități școlare și-n fața studenților în fine.

Negreșit am fost datori să citim asemenea cuvântare, cu atât mai mult că trece de operă a doctorului în litere, a judecătorului de la trib. Ilfov, a profesorului de estetică de la Facultatea din București, a maiestrului de conferințe de la Școala Normală; c-un cuvânt, de lucrare a unei personalități considerabile în aparență, dar un ambițios de arginți **ce** se înfățișează ambițios de știință în realitate.

Se vede că ziua de 31 decemvrie 1880 a fost hotărâtă să demascheze și pe acest ilustru pseudoerudit, și pe acest speculator de știință numit Ioan Crăciunescu. Atât mai rău pentru d-sa și atât mai bine pentru tinerimea silită a culege învățătura moralei, a binelui și frumosului din prelegerile problematice ale unui plagiator ce va rămânea celebru în ăst meșteșug.

E amar pentru noi să constatăm vițiul, dar în fața funestei boale a învățaților de contrabandă nu ne putem opri d-a zugrăvi precum se cuvine pe cel ce-l practică, pe cel ce are îndrăzneala necalificabilă d-a-și inaugura conferențele sale pedagogice precum urmează.

Discursul rostit de d. Ion Crăciunescu în ziua de 18 decemvrie 1880 („Monit. Oficial“ No. 292 din 31 dec. 1880, p. 3412).

Domnilor,

Un împărat filozof, Marcu Aureliu, în cartea I a confesiunilor sale, enumerând toate persoanele despre cari avea să se laude, face o mențiune specială despre magiștrii și perceptorii săi și mulțumește zeilor că i-au dat așa de buni. Cu modestia care se cuvine unui filozof recunoaște, începând cu guvernorul primei sale copilării, că acești oameni înțelepți și savanți i-au dat gustul virtuții, depărtând de la el vițiile și prejudițiile. Nu uită pe nici unul: Diogenet, Rusticus, Apolonius, Sextus, Alexandru Gramaticu, Catulus, Maximus; numele lor se găsesc amestecate cu acelea ale părinților săi, fraților, surorilor. Se arată, mai cu seamă recunoscător, că de la ei a aflat că pentru a crește un copil să nu ne uităm la nici un sacrifici. Cugetare gravă și frumoasă, d-lor, care venind de la un asemenea om merită să fie aprofundată.

……………

În starea de lucruri actuale nimic mai greu decât recrutarea profesorilor. Dificultatea, pe lângă cele spuse, mai are și alte cauze. Mai întâi funcțiunile învățământului sunt foarte modeste, fiindcă în genere sunt puțin retribuite și, fiindcă astăzi mai mult decât oricând considerațiunea o cam are averea, se găsesc mult *mai mulți ambițioși de bani decât de știință.*

Al doilea, vocațiunea profesoratului e încă poate mai rară decât aptitudinile ce el exige; fără să mai punem timpul și munca, care echivalează cu un capital considerabil.

Apoi sarcina e delicată fiindcă ne ocupăm de suflete și prin urmare responsabilitatea foarte grea; și, în fine, cu capacitatea recunoscută trebuie să se unească multe cunoștințe serioase, precise, variate, asemenea și calitățile morale cari nu sunt comune în nici o profesiune și cari în profesorat sunt de rigoare. Adevărat profesor e acela care stabilește incontestabil autoritatea sa prin austeritatea caracterului său, prin asiduitatea de a îndeplini punctual datoriele, prin profunditatea cunoștințelor sale.

L'Education dans l'Ecole libre par I. M. Guardia, docteur es lettres, professeur a l'Ecole Monge (Paris, G. Pedone-Lauriel editeur). Chapitre III. Le professeur, pag. 225.

L'empereur Marc-Aurele, dans le premier livre de ses *Confessions*, passant en revue toutes les personnes dont il avait a se louer, fait une mention toute speciale de ses maîtres et percepteurs et il re-mercie les dieux de lui en avoir donne de bons. Avec la modestie qui sied a un philosophe il reconnaît, **en** commençant par le gouverneur de sa premiere enfance, que ce sont ces hommes sages et savants qui lui ont donne le gout de la vertu, en ecartant de lui les vices el les prejuges. Il n'en oublie pas un seul: Diogenete, Rusticus, Apolonius, Sextus, Alexandre le grammairien, Catulus, Maxime, dont les noms se trouvent meles a ceux de ses parents, de ses freres et soeurs. Il temoigne particulierement sa reconnaissance a son arriere-grand pere. C'est grace a lui (de la ei!) que j'ai appris, dit-il, que „pour elever un enfant aucun sacrifice ne doit couter“. Grave et belle reflexion qui veut etre approfondie venant d'un tel homme.

……………

> Rien de plus difficile que le recrutement des professeurs. La difficulte tient a beaucoup de raisons. En premier lieu, les fonctions de l'enseignement sont tres modestes parce que, generalement, elles sont peu retribuees; et comme aujour-d'hui plus que jamais la consideration est attachee a la richesse on trouve infiniment plus d'ambitieux *d'argent que de savoir.* En second lieu la vocation du professorat est peut-être encore plus rare que les aptitudes qu'il exige; sans compter une mise de temps et de travail qui équivaut à une mise considerable de fonds.
>
> En outre, la tâche est des plus délicates parce qu'il y a charge d'âmes et partant résponsabilité trés-lourde; et puis, à la capacité reconnue il importe de joindre beaucoup de connaissance sérieuses, précises, variées avec des qualités morales qui ne sont communes dans aucune profession et qui dans celle-ci sont de rigueur. Le vrai maître est celui qui établit incontestablement son autorité par la droiture (austeritatea!) de son caractére, par son assiduite à remplir ponctuellement ses devoirs, par la profondeur de ses connaissances.

Plagiatură mai degradată nici că se poate închipui! Esigențele punerii în pagină a ziarului ne silește să ne oprim aci cu confruntarea. Dacă însă autorul discursului plagiat nu se va arăta satisfăcut, dacă ar avea tupeul să îngâne veri o scuză, apoi îi promitem o nouă edițiune de citate, esceptând bineînțeles platitudinele și insulta la adresa elevilor din facultate, a căror paternitate nu i-o tăgăduim. Retragerea d-lui Crăciunescu cel puțin din sarcina de conferențiar la Școala Normală, o retragere forțată de bună seamă, e absolut necesară pentru interesele și viitorul acestei instituțiuni, căci ce autoritate ar mai putea inspira studenților un asemenea plagiator… care ne confirmă o dată mai mult vorba învingătorului de la Iena: „Omul nu e decât o țifră ce n-are valoare decât prin pozițiunea ce ocupă“!

II

Ptolemeu, fiul lui Lagus, istorisește scriitorul Lucian, aduse în Egipt două curiozități: un sclav cu două fețe, negru corb pe o parte, alb ca laptele pe cealaltă, și o cămilă cu totul neagră.

Regele spera ca vederea acestor rarități va ațâța surprinderea supușilor și va mări gloria sa; adună dar pe egipteni la teatru, unde li se espuse pe rând omul și cămila. Fiasco complect pentru mărinimosul principe: unii spectatori nu-și putură stăpâni râsul, alții, cuprinși de spaimă sau ca să nu-și profaneze mai mult simțământul frumosului privind la acești monștri, fugiră din teatru. Cămila fu lăsată să moară de foame, sclavul fu dăruit.

Tot cu doi monștri ne gratifică zilele acestea și maiestrul de conferințe, d. I. Crăciunescu: întâiul, discursul plagiat, *omul cu două fețe*, cum am zice;

secundul și cel din urmă, întâmpinarea sa, cămila *moartă de foame* a regelui Ptolemeu.

Analizarăm în coloanele acestea, acum opt zile, capul d-operă *(ridiculus mus)* al maiestrului, publicat în „Monitorul oficial“; câtă surprindere a pricinuit în publicul inteligent espunerea noastră se poate constata din faptul că administrația ziarului abia mai posedă câteva exemplare pentru colecție din numărul de la 3 ianuarie. Astăzi semnalăm și recomandăm atențiunei lectorilor secunda elucubrațiune a eruditului *în plagiaturi.*

Răspunde d. Crăciunescu în numărul nostru de alaltăieri:

> 1) Da, este adevărat, în loc de a-mi da osteneala să produc ceva original, în loc de-a imprima cugetării tiparul individualității mele, am *plagiat* după „Guardia“ chiar primul paragraf cu care debutai în discursul rostit înaintea profesorilor de la universitate;
>
> 2) Da, nu tăgăduiesc, am plagiat și alte paragrafe, platitudini chiar accesibile inteligențelor celor mai comune;
>
> 3) Îmi pare rău în fine că n-am avut timp să fiu și mai complect în acest soi de compunere. Însă, continuă d-sa, sunt scuzabil pentru toate acestea fiindcă în întâiul ordin:
>
> a) Vin atât de târziu în rândurile învățaților;
>
> b) Am atât de puțină ambițiune să produc ceva original încât:
>
> c) Mărturisesc că nu mi-a trecut prin cap să caut cu orice preț a nu plagia.

Și apoi în alte ordine de scuze adaogă:

> A) Plagiatul se întâmplă zilnic: Beaudrillart n-a plagiat pe Bastiat?
>
> B) Moralistul Labruyere legitimează plagiatul: *le choix des pensees est invention;* de când nu mai e adevărat?

C-un cuvânt, o *mărturisire* categorică a săvârșirii plagiatului și o încercare de scuză, de legitimire, alcătuiesc al doilea monstru al d-lui Crăciunescu.

Ar urma să deschidem aci o parenteză și să întrebăm pe conferențiar: De când cuvântul „plagiat“ se traduce prin eufemismele *rezumat* și *reprodus?* De ce se ferește a întrebuința vorba proprie acolo unde se cuvine? Dar nu mai relevăm aceasta: culpabilului e dat a recurge la orice mijloace de apărare; o singură rugăminte avem să-i adresăm: să caute espresiunile cele mai politicoase, cele mai conforme bunului ton prin care s-ar desemna

cuvântului *mărturisire* calificativul *rușinoasă* și legitimării atributul neadevăr și să binevoiască a le considera ca zise de noi.

În adevăr este rușinos din partea unui doctor în litere, profesor la facultate să zică:

> N-am avut nici timp, nici cap să concep prolegomenele unui discurs ținut la Universitate și am preferit să deschid pe „Guardia“, care mi le-a dat gata; puțin îmi pasă de auditor, de școlari, mai ales cari n-au nici *moral* nici caracter etc.

Dar nu numai lipsa de pudoare încununa *regiunile friguroase*, înălțimile înghețate ale eruditului nostru și, de astă dată ierte-ne lectorul că nu ne putem reținea indignarea, d-sa a săvârșit o crimă. Da, a comis un spergiur contra științei, violând cele mai sacrosancte tezaure ale clasicismului, conrupând adevăratul lor sens.

Ce susține și ce combate Marcu Aureliu în cartea întâi a confesiunilor sale? Laudă pe profesorii casei sale, mulțămește strămoșului său că nu l-a lăsat să frecventeze *școalele publice*, pe cari le *critică* cu înverșunare. Cu totul altfel interpretă d-l Crăciunescu acest paragraf — consecuența naturală a celor ce fură cuvinte când nu le au — d-sa atribuie lui Marcu Aureliu *părerea care convinge singură, fără să facem apel la istoria omenirii, de importanța rolului ce a luat școala ca factor în constituirea civilizației unui popor*. Ciudată literatură clasică! *Et nunc plaudite vos Romani* am putea zice colegilor săi de facultate. Dar dacă Marcu Aureliu a susținut aceasta cum rămâne cu Quintilian, profesor stipendiat *de stat* și cu păreri opozite d' ale acestui împărat? Ce se mai alege de Juvenal, care într-una din satirele sale scrie:

> *Poenituit multos vanae sterilisque cathedrae?*

Marcu Aureliu și Juvenal au lăudat școala sau Quintilian? Nu e vina noastră dacă d. Crăciunescu n-a citit pe „Guardia“ și pe pag. 226; d-sa promite că l-ar fi plagiat și acolo, dar n-a avut timp! Vina e a acelor ce l-au recomandat ca destoinic a fi profesor de facultate, căci noi îl cunoaștem demult și, din ruptul capului, știind ce prețuiește, nu l-am fi dispensat de concurs. Tezele d-sale cari au câștigat titlul de doctor sunt lucrări străine, toți o știu, afară poate de capii instrucțiunii publice. Aderer, profesor la Charlemagne, maestru de conferințe la St. Barbe, i-a scris teza latină *Comparațiune între Erodot și Tucidid*. Gaston Boissier, profesor de

literatura latină la Sorbona, i-a lucrat pe cea franceză: *Le peuple roumain devant ses cants nationaux,* iar bărbații erudiți, doi-trei câți avem în țară, au oferit cu plăcere d-lui Crăciunescu pentru d. Boissier materia acestei din urmă. Fără dânșii ilustrul rector de azi ar fi rătăcit încă mult și bine în regiunile ghețoase ale ingratei *științe.* Dar talentul concepțiunii cine nu-l cunoaște? O probă între altele, devenită proverbială la Paris: mutismul său la moartea părintelui Snagoveanu!

Sărmanul La Bruyére, și pe dânsul l-a chemat în ajutor pentru ca să-l mutileze ca pe împăratul filozof. Se vede că d. Crăciunescu crede că a rupe șase cuvinte dintr-un paragraf și a le așterne pe hârtie este a produce argumente? Se poate pentru plagiatori; noi însă complectăm paragraful citat din Labruyere, chiar abuzând peste măsură de spațiu, sperând că cel puțin acum s-o umili îngâmfatul nostru pedant.

Iată ce zice La Bruyére (*L'Art d'ecrire* par Charles Gidel, Ollendorf editeur, Paris, pag. 103):

> Il y a des esprits, si je l'ose dire, inférieurs et subalternes qui ne semblent faits que pour être le régistre ou le magasin de toutes les productions des autres génies. Ils sont plagiaires, traducteurs, compilateurs: ils ne pensent point. Ils disent ce que les auteuis ont pénse; et comme *le choix des pensées est invention* ils n'ont rien d'original et qui soit à eux, ils ne savent que ce qu'ils ont apris et ils n'apprennent que ce que tout le monde veut bien ignorer, une science vaine, aride, denuée d'agrément et d'utilité, semblable à une monnaie *qui n'a point de cours.*

Socotim că n-am putea să zugrăvim mai bine pe ilustrul nostru contradictor decum o face Labruyere. Să-l mai invoace și altădată în susținerea tezei sale!

Cel puțin în materie juridică d. magistrat Crăciunescu ar fi trebuit să nu ignore că înainte de 1791 nu exista nici o legislațiune relativă la dreptul autorilor (consultați: *Études sur la proprieté littéraire* par Ferd. Worms și *Propriété litterairé* par Robert le Barrois D'orgival); că, într-un timp când reputația autorilor atârna de favoarea celor mari, Voltaire, Racine, Pascal, Labruyere prea puțin se îngrijeau dacă alții îi plagiază. Ei scriau p-atunci:

> Il en est des livres comme du feu de nos foyeis, on va prendre ce feu chez son voisin, on l'alume chez soi, on le communique à d'autres et il appartient à tous.

A legitima dar plagiatul invocând autoritatea lui Labruyere ori Voltaire echivalează cu a căuta cristianismul înainte de Christ. Strânsă logică, profundă erudiție!

Desfidem în fine pe d. Crăciunescu a dovedi că Baudrillart a plagiat pe Bastiat. Îl citează, îi reproduce sistemele, dar nicicând Baudrillart n-a deschis pe Bastiat la pag. 105 și, plagiând-o, n-a făcut din cuprinsul ei pag. 90 a operii sale.

Numai d. Crăciunescu a putut să ia deviza din Juvenal:

> Lucri bonus est odor ex vre qualibet.

Baudrillart cunoaște regulele omeniei și trăiește la Paris.

Dar la urma urmelor să presupunem că ar fi rostit d-l Crăciunescu discursul său la Paris, nu la *College de France*, desigur, ci cel mult înaintea *debitanților de vin* la Tivoli-Vauxhall bunăoară. Ar fi avut oare curajul să se înfățișeze acolo cu „Guardia“ și Ernest Renan în loc de-a se munci să-și facă un discurs? De ar fi îndrăznit în adunare ar fi fost fluierat și a doua zi ziarele l-ar fi veștejit pentru vecie. Dar la noi, la marginea Orientului, ce nu se debitează, numai bani să iasă!

Credem că de astă dată maestrul de conferințe e satisfăcut și cu prisosință convins că nu dup-o concluzie preconcepută obicinuim a ne modela critica.

Încă un cuvânt.

Nu contestă, nici afirmă d. Crăciunescu că ar fi plagiat și alte paragrafe pe lângă cele indicate de noi acum opt zile … Conform făgăduielii notăm aci încă câteva izvoare în cari d-sa și-a botezat discursul. Ne pare rău cu tot dinadinsul că, din lipsa de spațiu, nu putem uza de astă dată de partida dublă, românește-franțuzește, ca în numărul anterior; trimitem dar pe lector la pag. VI, VII, 106, 162 și 273 din *Questions Contemporaines* par Ernest Renan, 2-eme edition, Michel Levy, Paris; la pag. 197, 198 și următ. din „Guardia“, oper. cit. în fine, fără voia noastră suntem siliți înainte de a termina să deziluzionăm chiar pe rectorul Universității, căruia conferențiarul îi adresează o meritată laudă în finele discursului. Ei bine, nici meritele, nici etatea, nici activitatea onor. d. Zalomyt n-au fost suficiente spre a inspira d-lui Crăciunescu o idee originală. Nu! A trebuit să răsfoiască elogiul răposatului Claude Bernard și *Lettre a un ami*

d'Allemagne ale lui Ernest Renan pentru ca să poată zice despre cei 30 de ani de activitate ai veneratului profesor *grande mortalis aevi sfatium.*

Totuși d. Crăciunescu continua a fi maiestru de conferințe, profesor de facultate, ba, culmea indiferinței, ne trămite după opt zile de matură gândire un monument întreg de… platitudini și de neesactități și o jumătate de citat din La Bruyere. N-avem oare dreptul să raportăm asupra acestor vremuri ciudate ceea ce George Sand scria după 1840 într-un moment de amărăciune:

> *Que notre epoque est bete et triste, sans grandeur et sans prestige. Si, au moins, elle etait bonne et honnete, on lui pardonnerait d'etre ennuyeuse; mais elle est entre les mains des juifs et, si Jesus revenait, ces gens-la le remettraient en croix.*

❦

CESTIUNEA DUNĂRII

[4 ianuarie 1881]

„Corespondența politică“ se ocupă pe larg de atitudinea României în cestiunea Dunării și de opozițiunea ei în contra Austriei.

> *Această politică a României, zice numita foaie, își are baza în cestiunile interioare. De câteva luni opozițiunea caută să răstoarne guvernul cu orice preț. Nici o altă cestiune nu era mai bine venită ca a Dunării. „Dunărea română este a românilor“; „România dorește influința Europei, niciodată însă pe cea a unei singure puteri mari“ — niște asemeni fraze au totdauna un farmec pentru inimele „patriotice“ și în acest sens presa a amețit opiniunea publică, încât guvernul român a crezut de cuviință a face mai mult decât presa declarând printr-un organ oficios că va persista în opoziția sa contra opiniunii tuturor celorlalte puteri, împiedecând printr-o rezistență pasivă d-a se realiza vreo combinațiune neplăcută lui. Prin aceasta — observă foaia vieneză — România a ajuns în punctul de-a sta în opoziție față cu întreaga Europă. Într-adevăr, cei din București nici n-au învățat, nici n-au uitat nimic. Ei se poartă ca și cum ar fi și astăzi sub garanția marilor puteri și uită că, o Românie independentă cată să suporte toate consecințele politicei sale.*

❦

[6 ianuarie 1881]

Apropiindu-se alegerile pentru deosebitele colegii vacante ale Camerei și Senatului, ne credem datori a reaminti alegătorilor conservatori îndeosebi, celor din opoziție în genere, ca să uzeze de dreptul lor constituțional și să ia parte la alegeri. Oare mai trebuie să amintim câte interese în adevăr naționale sunt la mijloc cari să motiveze participarea tuturor la lupta electorală? Nu vedem partidul guvernamental desfăcut în grupuri de ambițioși, cari, încetând de mult de-a mai viza la realizarea principiilor și nefiind capabile de a organiza ceva solid și stabil, se întrec pur și simplu în vânătoarea foloaselor materiale pe cari le dă puterea? Nu vedem că partidul roșu, departe de-a fi numai un partid recrutat din deosebite clase ale societății române, formează el însuși o clasă deosebită, a căreia meserie e politica și care trăiește din politică și din specula frazelor mari precum alți oameni trăiesc din agricultură sau din exercitarea unei profesiuni?

Veniturile statului, percepute asupra contribuabililor, deci asupra alegătorilor, sunt plata pe care cetățeanul o dă pentru a primi în schimb servicii echivalente. Ce servicii echivalente ne dau Adunările cari 'și pierd vremea în discuții zădarnice, votând însă cu iuțeala aburului legile cele mai importante, cari ar trebui mult timp studiate? Ce servicii echivalente pot restitui miniștri schimbați de treizeci și șase de ori în patru ani de zile? Ce servicii echivalente pot face niște oameni cari nu știu nimic afară de Cod și ocupă cu toate acestea funcțiuni de directori de drum de fier, pentru cari se cer cunoștințe tecnice? Ce servicii echivalente pot face societății oameni cu câte patru clase primare deveniți directori de Bancă Națională? Astfel suma neproporționat de mare care se ia în fiece an din averea comună, în loc de a se întrebuința la dezvoltarea vieții economice și de cultură a populațiunilor, se împarte în sinecure mari și mici pentru o clasă de oameni fără știință, fără merit, cari, tocmai pentru că n-au nici una, nici alta, s-au constituit într-o societate de exploatare pentru care toate mijloacele de-a veni la putere sau de-a se mănținea sunt bune.

Morala publică cată să sufere mari scăderi prin asemenea stare de lucruri. Tânărului nu i se mai zice: „învață sau muncește ca să înaintezi!“, ci, prin exemplele ce se dau, i se zice: „Conspiră, calomniază și vei ajunge om mare în România“. Astfel vedem că rațiunea pentru care s-a ridicat în anii din urmă o mulțime de oameni la rangurile cele mai înalte e un act de rebeliune, un cuvânt de insultă la adresa Domnitorului, un pasquil și altele asemenea.

Pe de altă parte interesele agricole atârnând, în țara arbitrariului administrativ, tocmai de administrație, alegătorii sunt în mare parte puși la discreția urelor și persecuțiilor administrative. Pe lângă asta statul dispune de atâtea funcții și favori pe câți oameni sunt în țară cari știu scrie și citi! Astfel administrația consistă nu în muncă, în servicii echivalente cu sumele bugetului, ci în precupețire de voturi.

Cine sufere mai mult prin această stare de lucruri sunt elementele muncitoare și sănătoase ale națiunii noastre, sunt toți aceia cari nu aspiră la privilegii și sinecure, ci trăiesc din produsul muncii lor proprii. Tocmai în clasele pozitive ale nației se observă o scădere continuă a averii. Sub fel de fel de forme ingenioase li se sustrage acestor clase până și cel din urmă ban, pentru a întreținea cu el luxul unor nulități ambițioase, incapabile de muncă, precum sunt incapabile de dreptate și de adevăr. Dar mai mult încă: elementele românești, populația istorică a țării e stoarsă pentru întreținerea plebei internaționale a apologiștilor lui Blanqui, o plebe fără patrie hotărâtă și fără naționalitate hotărâtă.

E timp ca orice inimă patriotică să se miște la priveliștea mizeriei generale produsă prin cupiditatea populației flotante a acestei țări. Precum facem deosebire între „român“ și „străin“, am ajuns a face o deosebire între „român“ și „roșu“. Ca o ceată de cuceritori străini au năvălit asupra țării, constituie stat în stat, consideră ca inamici pe toți cei ce nu împărtășesc apetiturile lor, consideră populațiunile ca pe o turmă bună de esploatat.

Oricine votează contra lor îndeplinește un act de mântuire a țării și a naționalității, contribuie la restabilirea bunei credințe în afacerile publice, la reintegrarea poporului românesc în drepturile lui legitime.

❦

[6 ianuarie 1881]

Amintiserăm mai zilele trecute că într-un conventicul al partidului roșu se alesese, în urma atentatului Pietraru, un fel de comitet de salut public, care și-a manifestat deja existența revoluționară și odioasă. Auzim că, în urma eliberării definitive a persoanelor asupra cărora din capul locului nu putea plana nici umbră de bănuială, membrii acestui comitet și-au arătat nemulțumirea față de Excelența sa d. Tache Giani. Nu înțelegem în adevăr această suficiență din partea unor oameni cari nici sunt competenți să se amestece în resortul justiției, nici au măcar capacitatea comună de-a pricepe

că acele arestări în vânt se datoresc pur și simplu inepției fenomenale a prefectului de poliție, d. Radu Mihai. Acest model de agent polițienesc a fost prevenit, ca publicul întreg, că are să se comită un atentat. Publicul, cum e ironic și cu bun simț, și-a zis râzând: „Cine să-l comită dacă singurii oameni capabili de asemenea lucruri, apologiștii lui Blanqui, sunt la putere?“ Calculul publicului era eronat însă, pentru că uitase o împrejurare. Directorate de bancă nu are statul decât câteva, asemenea și prea puține funcții retribuite cu mii de franci pe lună. Dar patrioți sunt câtă frunză și iarbă. Numindu-se d. Carada director de bancă, pentru d-alde Pietraru nu mai era loc și sunt fără îndoială o sumă de patrioți cari cu drept cuvânt se cred mai capabili decât onor. d. Carada. Pietraru însuși, bunăoară, știa mai multă carte decât o seamă de redactori de-ai „Românului“, cari se procopsesc cu atâta repejune în socoteala patriei. În elementele necăpătuite ale partidului roșu trebuia deci să se afle cuibul conspirației și aceasta d. prefect de poliție trebuia s-o știe. În loc de asta însă poliția se folosește de pretextul încercării de asasinat pentru a aresta pe oamenii ce-i sunt neplăcuți: pe d. Grandea pentru rigoarea condeiului său, pe d. Gălășescu pentru c-a fost comisar de poliție sub guvernul conservator, când într-adevăr s-o fi distins prin privegherea exercițiilor de prestidigitație ale viitorilor pe atunci oameni mari ai României. Tot de soiul acesta au fost și celelalte arestări. O mai repetăm că d. Radu Mihai și-ar da șie și d-lui Brătianu o satisfacție nespusă dacă, în loc de-a aresta oameni nevinovați, ar justifica întrebuințarea fondurilor secrete, căci e în adevăr o ingenioasă manieră de-a le administra în așa chip încât tocmai prin întrebuințarea lor d. Radu Mihai să fie în fericita poziție de-a ști tot atât de mult despre pregătirea atentatului ca oricare alt muritor din București care citește gazete.

❦

[6 ianuarie 1881]

Unul din vechii noștri poeți, d. Gr. M. Alecsandrescu, ne onorează cu trimiterea următoarelor versuri, scrise anume pentru Botezul Domnului de estimp.

❦

RADICALII ÎN FRANȚA

[6 ianuarie 1881]

Am menționat în zilele trecute că intransigenții n-au reușit deloc în alegerile municipale din Paris, ceea ce i-a descurajat foarte mult. Acest fapt nu se poate ilustra mai bine decât prin următorul incident. Într-un arondisment republican moderat cunoscuta Louise Michel a început să vorbească în contra lui Gambetta, ca de obicei. Dar mare-i fu surpriza când auzi mai multe voci strigând: „Afară cu ea! Gambetta a adus mai multe servicii decât toți acești nebuni! Afară!“ Viteaza oratoare a cătat să plece și drept răzbunare a publicat următoarea epistolă în ziarul roșu „Citoyen“:

> *Acum puteți vedea că, în mijlocul unui popor mâncat de molima oportunistă, frazele de progres și reforme sunt ridicole și nu mai rămâne decât: Revoluțiunea. Și dacă această revoluțiune nu mai e posibilă prin popor, am iarăși dreptate zicându-vă: „Țin cu aceia din voi cari merg înainte, dar nu aparțin nici unei grupe de ale dv. Liniștită și rece, sub suflarea ghețoasă a Nordului, voi merge înainte, fără ură nici compătimire pentru oamenii sau lucrurile cari opresc revoluțiunea și pe cari le consider numai ca obstacole ce cată să dispară.*

❦

[10 ianuarie 1881]

Celelalte negustorii mai sunt cum sunt. Dar plătești mai mult decât face obiectul cumpărat? Nu face nimic. Te înveți minte și altădată deschizi ochii-n patru ca să vezi pe ce-ți dai banul. Negustoria de vorbe însă și prăvăliile de principii sunt cele mai rele din toate, căci ești în pagubă chiar de ți se oferă *gratis* fructele talentului Costineștilor și Caradalelor. Geaba invalidezi de zece ori argumentele aduse de onorabilele capacități de la „Românul“, geaba arăți din fir în păr că ceea ce spun dumnealor sunt basme cari n-au nici măcar farmecul de-a fi interesante ca cele dintr-o mie și una de nopți ale frumoasei Șeherezade; ele revin zilnic ca și când nimenea nu le-ar fi relevat, și toate acestea pentru ce? Pentru că publicul român, ca orice public din lume, trăiește în prezent și puțini, prea puțini se interesează de trecutul țării lor, ca să știe cum au stat lucrurile acum douăzeci treizeci de ani. Astfel oricine în țara noastră căruia i-a 'nălbit barba poate spune câte-n lună și-n soare despre pretinsele sale merite și prea puțini se vor găsi cari să-i controleze vorbele. „Românul“ ca organ, d-nii Brătianu și Rosetti ca oameni

politici au contractat obiceiul de-a așterne în socoteala trecutului tot ce le dorește inima și, făcând meseria aceasta de precupeți de vorbe mari zeci de ani de-a rândul, au ajuns să crează poate ei înșii ceea ce spun. Noi nu ne-am mira — am mai spus-o și altădată — dacă roșii ar pretinde într-o bună dimineață că ei au creat universul și că D-zeu a avut un rol cu totul secundar la treaba aceasta, cam acela pe care l-ar putea avea Carada de pildă la restabilirea echilibrului european. Dar, până a fi creat universul, Caradalele și Serurii au creat țara, care nu exista 'nainte, au creat naționalitatea românească, care asemenea 'naintea domniilor sale nu a existat, a creat tot, c-un cuvânt, ce se ține de neamul românesc.

Ce era lumea 'naintea domnilor liberali?

„Românul“ de sâmbătă 3 ianuarie o spune:

> *Țara era împărțită în două:*
> *esploatatori și esploatați,*
> *stăpâni și robi, boieri și români.*
>
> *Singur boierul era om, el se năștea privilegiat, trăia și murea privilegiat, având numai drepturi fără datorii.*
> *Boierul nu plătea bir; boierul nu mergea la oaste.*

Noi nu suntem dintre acei cari laudă trecutul în mod necondiționat. Dar să vedem cum era acel trecut?

Sigur e că populația se înmulțea pe atunci în mod regulat, astăzi ea decrește. Țăranul se hrănea mai bine și muncea mai puțin. Azi muncește mai mult și se hrănește rău. Din regimul rău de azi rezultă apoi frigurile palustre, pelagra, anghina difterică și alte epidemii, cari pe atunci erau aproape necunoscute.

Dar care era administrația acestei țări de esploatați dată pe mâna esploatatorilor boieri?

Să vedem de ex. cum se administra averea publică la anul 1855 sub Barbu Vodă Știrbei.

La 1 ianuarie 1855 se constată:

La casa mitropoliei un escedent de …… 3.188.325 —
La casa mânăstirilor ……………………… 5.805.824 —
La miliții ……………………………… 940.389 —
Beneficiul soldaților………………………… 1.819.100 —

Așezăminte de binefacere ……………… 668.483 —
Grădini publice. ……………………… 312.272 —
Poduri și șosele ………………………… 8.475.902 —
Dorobanți și grăniceri. …………………… 1.428.264 —
Spitaluri. …………………………… 1.950.233 —
Instrucția publică ……………………… 1.586.609 —
Școli comunale, de agricultură și de meserii …… 1.942.723 —
Totalul escedentelor ……………………… 28.121.324 —

Va să zică la bugete minime un escedent anual de 28 milioane de lei vechi numai din administrațiile autonome ale institutelor.

Bugetul statului era în 1856 următorul:

Venituri: 25.394.095
Cheltuieli: 20.398.766
Escedent: 4.995.329.

Va să zică însuși bugetul neînsemnat al statului prezenta un escedent anual de 5 milioane de lei vechi: a cincea parte a veniturilor trecea la economii. Și bugetul veniturilor întregii Țări Românești era pe atuncea de 8,5 milioane de franci și nici aceia nu se cheltuiau toți.

Dacă acel guvern al esploatatorilor cari nu plăteau nici un bir era rău, ne veți da voie să constatăm că era și foarte ieften, că nu-l costa aproape nimic pe poporul românesc. Pe lângă cele 120 de milioane de franci pe cari le cheltuiți d-voastră anual, bugetul boierilor exploatatori de 8,5 milioane era o jucărie. Vedeți dar foarte bine că acei boieri cari se nășteau privilegiați, trăiau și mureau privilegiați, având numai drepturi fără datorii, acei boieri își aveau și ei partea lor bună, căci tezaurul public mai nu se resimțea de existența lor.

Dar, dacă am face socoteala Caradalelor, Stăteștilor, Costineștilor și a patrioților de toată mâna cari s-au născut cu alt privilegiu, mai odios, cu acela de-a răscumpăra drumuri de fier și a fabrica bani de hârtie și cari din nimic au făcut averi (nu s-au născut cu ele, cum ziceți d-voastră), oare tot la acest rezultat am ajuns?

Azi o singură Carada și un singur Costinescu ia din spinarea poporului românesc de zece, de douăzeci de ori cât lua un boier mare de pe atunci, și pentru ce? Pentru că cumpără în numele statului cu 60% hârtii depreciate

cari fac 18%, pentru că propun împământenirea străinilor pe categorii, pentru c-au făcut negustorie de vorbe treizeci de ani încoace.

Așadar 8,5 milioane lua guvernul așa numit al boierilor de la exploatatul popor; în Moldova cam tot pe atâta, deci, luând maximul, ajungem la 17 milioane de franci pentru România întreagă. De impozitele acestea statul putea să facă o întrebuințare bună sau una rea; bună când restituie publicului servicii echivalente cu valoarea pe care acesta o dă; rea, când risipește această valoare fără a-i restitui nimic.

Ce servicii i se dădeau populațiunii în schimb pentru aceste 17 milioane? Nu erau tribunale, nu era o administrație mai bună decât cea actuală, nu erau școli în cari patrioții actuali învățau ceea ce știu azi, nu era poliție? Ce nu era din atributele esențiale ale statului? Se jefuiau oamenii pe uliță, se spărgeau prăvăliile, se făceau atentate? Nu. Cu acele mijloace minime se întrețineau serviciile publice ieften, cum se cuvine unui popor sărac, compus în maxima lui parte din cultivatori agricoli și din mici manufacturieri. Cu vremea ar fi venit toate pe o cale mai bună, căci nu trebuie să uităm că Domnia națională era tânără și venise imediat după o epocă tot liberă ca cea de astăzi, după epoca fanarioților. Și fanarioții, ca și roșii actuali, nu cunoșteau alți adversari în țara asta decât pe boieri. An cu an și domnie după domnie n-aveau altă grijă decât a știrbi din drepturile politice ale boierilor.

Exploatatori și exploatați? Stăpâni și robi? Boieri și români? Concedeți că, dacă ar fi voit chiar să esploateze, după cele de mai sus nu se prea pricepeau la aceasta; dac' ar fi voit să stăpânească, nu s-ar fi dezbrăcat de buna lor voie de drepturile lor, și dac' ar fi voit să nu fie români, n-ar fi putut să fie altceva decât români. Ceea ce e ciudat și paradoxal în discuția noastră e că tocmai acei boieri nu puteau fi alt decât români, chiar de-ar fi voit să nu mai fie, pe când roșii vor în ruptul capului să fie români, ca și ovreii, și în mare parte nu pot deveni. Cu toată parada de românism a d-lui C.A. Rosetti, totdeuna îi atârnă din buzunar petecul roșu al demagogiei cosmopolite al apologiștilor lui Blanqui și, dacă scarpini suprafața Caradalelor de toată mâna, dai de un caracter pervers și viclean, de-o minte înclinată spre sofisme și panglicărie, dai de fanariot cu eticheta română, de ceva cu totul străin intelectului nostru național și caracterului nostru național, de-o ființă lipsită de pudoare și de omenie.

Dar boierii au avut și ei relele lor? Desigur le-au avut, ca orice oameni din lume. Cea mai mare vină însă față cu țara și cu naționalitatea lor,

precum și față cu ei înșiși, a fost că v-au crezut pe d-voastră. Din momentul în care de buna lor voie s-au dezbrăcat de drepturile politice pe cari cu durere de țară le întrebuințau, de atunci a început era datoriilor publice, a d-nilor Stroussberg, a esploatării neomenoase a țării și a locuitorilor ei. Și această mare și incalificabilă vină, de-a vă fi crezut pe d-voastră, de-a fi crezut că din oameni fără tradiții hotărâte, fără patrie hotărâtă și fără naționalitate hotărâtă poate ieși ceva acătării, această vină au espiat-o pe deplin: de aceea boieri nu mai există.

Dar d-voastră, cari luați pentru stat de zece ori pe atâta pe cât luau boierii, restituiți sub altă formă lefile ce vi se dau? Țăranul care avea zece oi are azi o sută? Cel care avea o pereche de boi are azi zece? Cel ce esploatează zece pogoane esploatează azi o sută? Nu. Din contra, numărul obiectelor trebuitoare populațiunii rurale, averea populațiunii rurale scade pe zi ce merge tot mai mult. Dar se 'mbogățește în adevăr clasa Caradalelor, Stăteștilor și Costineștilor, o clasă cu totul improductivă, care n-a 'nvățat nimic, n-au muncit nimic, și n-a avut nimic și care-a ajuns stăpână pe cei ce au învățat, pe cei ce au, pe cei ce muncesc. Exploatatori boierii? Dar întreg partidul roșu nu e decât o companie de exploatare. Și cu ce mijloace, și cu ce preț? Cu prețul sărăciei claselor pozitive și-a demoralizării generației tinere.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[11 ianuarie 1881]

Am publicat în numărul trecut atât textul notei otomane cât și amănunte în privința părăsirii proiectului de arbitraj; astăzi aceasta pare a fi un fapt îndeplinit. Foile din străinătate analizează circulara prin care guvernul otoman propune de-a regula diferendul cu Grecia prin mijlocul unor noi negoțieri ce ar fi să se deschidă la Constantinopol. Documentul acesta, cum am văzut, este conciliant și a trebuit să facă o impresiune bună asupra cabinetelor; față cu Grecia însă tonul său este foarte energic și este evident că circulara franceză a contribuit mult la această atitudine a Porții. Negreșit că a doua zi după conferența din Berlin Poarta n-ar fi cutezat să arunce asemeni acuzațiuni, cari în parte ar fi recăzut chiar asupra cabinetului ale căror rezoluțiuni păreau a justifica pretențiunile grecilor. Cum se vede, diplomații turci s-au folosit de interpretarea dată de d. Barthelemy [1] […]

oștile Greciei provocate în opinia publică și în cercurile diplomatice prin atitudinea vre atului elen. Protocoalele acestor conferințe nu mai au decât o valoare curat istorică. Mediațiunea europeană are să se exercite asupra unui alt teren și poate, cum se speră, cu mai mult succes. Grecii ar face bine să-și modereze aspirațiunile pe cari le-au crezut consacrate prin deciziunile Europei. Cu cât ei vor pune mai multă încredere în bunăvoința puterilor cu atât ele se vor crede mai mult datoare a regula litigiul spre satisfacțiunea poporului grecesc.

Se crede în genere că, în cazul în care propunerea turcească s-ar primi de puteri și s-ar deschide prin urmare la Constantinopol o conferință a ambasadorilor, tranzacția va căuta să se facă în următorul chip: Puterile, renunțând la granița dată de Conferința din Berlin, și Turcia, renunțând la granița stabilită prin nota turcească de la 3 octomvrie trecut, ar fi vorba să se găsească o linie intermediară, acceptabilă și din partea Turciei, și din a Greciei. Atârnă însă, precum observă foile străine, numai de Turcia ca această nouă graniță să poată fi trasă de noua conferință. Dacă Turcia va fi cuminte, dacă va propune sau va admite o linie de graniță acceptabilă, cestiunea va fi rezolvată. Dinaintea unei soluțiuni hotărâte între Poartă și toate puterile, Grecia va trebui neapărat să se încline. Hotărârea aceea va avea prea mare autoritate și Grecia va câștiga astfel fără luptă, fără să-și pună existența într-un joc al cărei sorț i-ar fi atunci hotărâtor nefavorabil, încât nu e de îndoit că propunerea făcută de Poartă, dacă numai va fi sinceră, este cea mai nemerită soluțiune a cestiunii greco-turcești.

1. Text corupt: între Barthelemy și oștile tipograful a omis un segment de text.

❦

[13 ianuarie 1881]

Alaltăieri a apărut o broșură care, cu tot odiul ce cuprind multe pasaje, e inspirată dintr-o sferă familiarizată cu jocul caleidoscopic al partidelor din țară. Broșura e intitulată cam inestetic *Lascar Catargiu și partidul conservator și Ion Brătianu și partidul liberal.* Cu toată repetarea de trei ori a interesantei particule, broșura are un stil al ei propriu, încât se suportă citirea ei până 'n capăt. Sub o aparentă imparțialitate și conform cu regula „laudă pe adversarul pe care vrei să-l critici“, broșura face o revistă repede

a guvernelor de la 1866 până astăzi. Ca specimen al manierei de-a vedea, reproducem aci începutul ei:

> Toți aceia care examină cele ce se petrec în Societatea noastră de vro câțiva ani văd că această societate este divizată în două partituri, unul conservator și altul liberal. Acest din urmă, deși foarte mare și numeros, este însă fracționat în mai multe grupuri, purtând diferite denominațiuni.
>
> Ceea ce mai văd încă este că ceea ce mai susține pe dl. Brătianu la cârma țării este numai și numai accidentul că se află la putere și dispune de ea într-un mod vizirial. Orice reazăm moral din partea societății l-a pierdut și nu i-a mai rămas decât reazămul material ce-l dă forța. Nimeni nu se mai poate îndoi că, dacă aceste Camere, în cari dl. Brătianu a izbutit acum doi ani a introduce pe cei devotați personalmente d-sale și a forma cu ei o majoritate servilă, un instrument docil, s-ar dizolva, nimeni, zic, nu se mai poate îndoi că, chiar de-ar uza dl. Brătianu de cele mai mari violințe, tot nu ar putea reuși a avea o majoritate care să-l susție la viziriat.
>
> Iată până aci lucruri ce toți văd și pe care nimeni nu le poate nega.
>
> Un lucru asupra căruia se poate ridica o îndoință este de-a se ști dacă dl. Brătianu va putea să se mai mănțină încă la putere cu majoritățile ce posedă în ambele Camere. Asupra acestui punct cei ce-l înconjoară cred că, cu forța materială va putea încă dura până la expirarea mandatului acestei legislative, iar alții, văzându-l redus a se menține la putere prin expediente și având mai multă încredere în forța morală, cred că se va vedea nevoit a abandona frânele guvernului în scurt timp. Revista jurnalului „Românul“ din 13 decemvrie, ce este ieșită din peana d-lui Rosetti, prezintă acest deznodământ.
>
> La întrebarea dar ce-și fac astăzi mulți oameni: „Ce se va întâmpla după căderea d-lui Brătianu? Veni-va un minister conservator sau un minister liberal?“ zicem că este destul a ne arunca vederile într-un trecut recent pentru a prevedea viitorul.
>
> Istoria faptelor trecute și consecințele lor bine studiate sunt cartea în care poate vedea cineva viitorul. Cauze identice dau rezultate iarăși identice.
>
> Aceasta ne conduce a face paralelismul între d-l Lascar Catargiu, care a fost conducătorul partidului conservator, și domnul Brătianu, șeful unuia din grupurile sau fracțiunile partidului liberal, numit roșu.
>
> D. Lascar Catargiu a venit în anul 1870 la putere, sub cele mai favorabile auspicii pentru d-sa. Greșalele ce comisese domnul Brătianu de a căuta reazemul său în afară, unite cu greșalele unei administrațiuni interne incapabilă și neonestă, îl precipitară de la putere. D-sa fu smuls de pe băncile ministeriale din chiar mijlocul unei majorități ce avea în ambele Camere, mult mai numeroasă decât este aceea ce o are astăzi.
>
> Acea majoritate, compusă din oameni aduși de d-sa prin faimoasa și proverbiala sa influență morală, văzu într-o bună dimineață, cu stupefacțiunea proprie ignorantului, pe stăpânul său ridicat de un vârtej, fără măcar a putea ști din care parte venea vârtejul. Nimeni din oamenii d-lui Brătianu nu știau de ce s-a restras. Nici bănuiau, sărmanii, că puternicul Bismarck, voind a face curte împăratului Napoleon pentru a-i face o mică plăcere sau a-i da un mic semn de amiciție, a ordonat

depărtarea ministrului Brătianu tocmai pentru că-i era devotat și prin acest devotament displăcuse guvernului imperial francez. D. Brătianu căzând de la putere, efectele administrațiunii sale incapabile și neoneste puteau să apese rău asupra sa; se sili dar a-și da niște succesori care să-l poată menaja; fu nevoit însă a-i căuta afară din partizanii săi, căci cei ce compuneau pe atunci grupul său erau unii ignoranți, alții prea tineri (ciutaci), în fine, oameni de a treia și a patra mână. Vro doi sau trei ce se contau de întâia mână erau niște oameni foarte onorabili, purtând nume istorice, dar niște automați.

Astfel dar marea majoritate din Camere văzu pe băncile ministeriale pe d-alde d-nii beizadea Dimitrie Ghica, M. Cogălniceanu și alții, ieșiți din opozițiune, și auziră cu stupefacțiune declarațiile de dragoste ce adresau d-lui Brătianu; iar pe d. Brătianu 'l văzură pe băncile deputaților îndemnând pe devotata sa majoritate la supunere către noii stăpâni.

În zadar se sili d. Brătianu a mănține majoritatea sub ordinele noilor miniștri. Toți câți au văzut acel tablou își aduc aminte cu dezgust de cele ce s-au petrecut. Cum reprezentațiunea națională era un obiect de dispreț din cauza acelei majorități, cum miniștri d-alde d. Cogălniceanu și d-alde V. Boerescu căutau să se dea unul pe altul din minister afară, prin diferite intrigi care de care mai meschine, prin adulațiuni care de care mai base la Palat și prin fapte așa de mișelești încât de am cita unul singur ar fi suficient pentru a pune pe acei miniștri în rândul lacheilor ce-și dispută pe ascuns unul de altul favorile stăpânului. Un ministru, pentru a linguși palatul, pregătește un proiect de lege de dotațiune pentru Doamna, îl ține însă secret de colegul său. Acesta află lucrul și într-o zi, fiind pe băncile ministeriale, îl zărește în buzunarul vestmântului lui, îl trage din buzunar pe nesimțite și-l aruncă în Cameră pe jos; se găsește de un deputat și se divulgă, de aci o ceartă între d. Cogălniceanu și d. Boerescu, adevărat ceartă de lachei.

Partidul d-lui Brătianu fu atunci așa de discreditat în țară, dezordinea ajunsese la un astfel de grad încât miniștrii ajunseseră a fi efemeri. Se dizolvă Camera de către d. Manolache Costache și alegătorii, neavând înaintea lor două partiduri spre a opta, ci mai multe fracțiuni sau grupuri ostile unul altuia, compuse de oameni ce nu erau grupați în jurul unor principie, noile Camere ce înlocuiră Camerile d-lui Brătianu nu putură susține nici un minister. Anarhia, dezordinea în finanțe și administrație ajunseră într-un așa grad că însuși Domnitorul fu cuprins de o astfel de descurajare de-a vedea țara pusă pe-o cale de propășire încât cugetă a abdica. Toate pasiunile, până și cele mai meschine, se dezlănțuiră cu cea mai mare nepăsare de pericolul în care puneau țara. Toate intrigile se formară și până și aspirațiunile la domnie reapărură. „Între țară și Domnitor este un abis!“ striga de la tribuna Camerii un adept și nepot al d-lui Ioan Ghica, care astăzi s-a adăpostit la Banca Națională, după ce d. Brătianu l-a trecut prin două-trei ministere, ca consilier credincios al tronului și ca cel mai devotat dinastic.

Ministerul Epureanu căzând, diferitele grupuri ale partidului, liberali roșii, fracționiști, liberali moderați și altele, d-abia se putură pune în acord pentru a indica pe d. Ioan Ghica ca reprezentant al lor spre a compune cabinetul: nu fură însă în stare, din cauza disidenților, nici a-i da colegi, nici a-l susține. Și, pentru a aduce anarhia și

> dezordinea la culme și a precipita deznodământul dramei prin abdicarea la care se arăta predispus suveranul, se urzi acel act infam și mișelesc: insulta brutală făcută reprezentantului Germaniei.
>
> Acestea fură rezultatele guvernului d-lui Ioan Ghica, fiul adoptiv al roșiilor.
>
> În această tristă stare a lucrurilor toți oamenii de bine, toți românii ce n-au făcut din politică un mijloc de existență sau de îmbogățire în detrimentul țării, văzând pericolul, se grupară cu toții împrejurul Constituțiunii și a tronului și căutară pe omul onest și energic ce ar putea salva situațiunea, și în unanimitate indicară pe d. Lascar Catargiu. Iată cum greșelile d-lui Brătianu aduseră pe d. Catargiu la putere, sub cele mai bune auspicii pentru d-lui, pentru că fu aclamat, ridicat la putere și susținut de toți aceia ce nu speculează asupra intereselor țării.

Până aci începutul broșurii.

Se 'nțelege că cu aceeași manieră riguroasă cu care se critică primul viziriat al d-lui Brătianu se critică apoi guvernul d-lui Lascar Catargiu și viziriatul al doilea al d-lui Brătianu. Toate acestea pentru a ajunge la concluzia că d. Brătianu a nimicit partidul roșu precum d. Catargiu a nimicit pe cel conservator și că amândouă partidele ca atari sunt de azi înainte imposibile. Ascuțișul este îndreptat mai cu seamă în contra dreptei conservatoare.

> Conservatorii — zice autorul — sunt un mic număr de boieri mari cari formau clasa privilegiată în țară. Aceste familii de boieri mari sunt toate strâns legate între ele prin legături de rudenie sau cuscrenie. Ei se consideră ca tovarăși de-o nenorocire comună, pierderea privilegiilor lor, și nenorocirea comună aduce totdeuna o strânsă legătură între cei ce-o suferă… Partidul conservator, starea 'n care se află, ar fi spulberat din primele zile ale reaparițiunii sale pe arena luptei. Nu noi îl vom descuraja de a se sili să se reformeze și să se organizeze. O țară constituțională are trebuință de două partide ca să poată alterna, ca să poată face asolmentul politic. În prezent însă, România pare condamnată a suferi această lipsă. Desigur că, într-un viitor puțin depărtat, un partid conservator în adevăratul înțeles al cuvântului o să se nască **dar va naște din sânul burgheziei“.**

Cu tot tonul adesea nedrept al broșurei, cu toate epitetele nemeritate cari se adresează unora din cei mai însemnați membri ai partidului conservator, renunțăm la întrebarea: „Cine să fie acel geniu, acel personaj fenomenal care crede a putea critica pe toți de-a rândul?“ Nici vom zice *fecit cui prodest,* a făcut-o acel căruia-i folosește, căci conservatorii lăudați în acea broșură sunt, după cât știm, străini inspirării ei. Ne-am impus demult rezerva de-a tăcea cu totul asupra criticelor ce ne vin din vreo parte a

opoziției și a releva numai atacurile ce ne vin de la guvernamentali. Ne mărginim așadar a releva tendența broșurii și rațiunea ei de-a fi: principiul unei reîmprospătări a partidului conservator prin elemente burgheze.

Ei bine, acele elemente n-au decât să vie. Departe de-a fi un partid esclusiv, compus din boieri mari, nu ne aducem aminte ca un cetățean onest, oricare ar fi acela, fie industriaș, fie literat, fie artist, să fi fost împiedecat de-a intra în rândurile conservatorilor, nici ne aducem aminte ca să i se fi contestat meritele sale, de orice natură ar fi ele.

Întreaga ipoteză a existenței unui partid de boieri e eronată și ne pare rău că, după atâtea dovezi în contrariu pe cari „Timpul“ le-a adus în atâtea rânduri, o asemenea ipoteză imposibilă istoricește tot mai cutează a se ivi. A li se face oamenilor o vină din nașterea lor nu e nici modern, nici generos. Nouă, o repetăm pentru nu știm a câta oară, ne sunt indiferente numele proprii cari ar fi purtătoare tradițiilor politice ale acestei țări. Dar or fi învățați, dar or fi burgeji, dar or fi coborâtori din familii istorice, e indiferent. Ceea ce se cere numai e ca o asemenea tradiție să existe, să nu ce creeze un abis din ce în ce mai mare între ființa istorică a neamului nostru și între oamenii ce guvernează. Dar se vor naște din sânul burgheziei elemente cari să ia în mod firesc moștenirea ideilor conservatoare? Cu atât mai bine. Nimeni nu se va opune, precum nimeni nu s-a opus la o asemenea suplantare.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[13 ianuarie 1881]

Aseară, duminică, s-a reluat după câteva zecimi de ani o piesă din vechiul repertoriu al Teatrului Național, Aladin sau *Lampa fermecată*, cu muzica lui Wachmann, muzică de o gingășie și de o frescheță ce a rezistat în mare parte anilor ce a trecut peste dânsa. Costumele și punerea în scenă relativ destul de bună; execuție mediocră.

❦

[14 ianuarie 1881]

Am semnalat în zilele trecute intențiunile ce le-ar avea partidul iredentiștilor italiani asupra unor ținuturi austriace locuite în mare parte de

italieni. Aceste veleităţi, cari se agită iar astăzi, sunt de natură a alarma iarăşi pe austriaci şi de aceea foile lor nu scapă din vedere mişcările din Italia. Oficiosul „Pesther Lloyd“ zice, între altele, că Austria a luat acum un an măsuri de precauţiune. Ce e drept, spune numita foaie, nu s-au pus în mişcare numaidecât brigade întregi, ba nici chiar regimente; dar şi cele câteva batalioane de vânători cari s-au trimis în ţinuturile ameninţate vor fi de ajuns spre a se răfui cu o mână de garibaldieni. În privinţa aceasta nu încape nici o grijă. Mai mare bătaie de cap are guvernul italian, care în propriul său interes va trebui să facă tot posibilul spre a împiedeca acea tentativă necugetată. Această misiune nu e fără dificultăţi în împrejurările actuale. Ministeriului Cairoli i-ar fi fost mai uşor dacă din capul locului ar fi luat o atitudine mai energică faţă cu „Italia irredenta“. Austro-Ungaria a rămas nesimţitoare când guvernul italian a crezut de cuviinţă să-şi întărească organizaţia militară într-un mod al cărei înţeles şi scop au provocat în afară diferite comentarii. Acum însă Austria are un drept cu atât mai mare să insiste ca Italia să evite la timp orice tulburare a raporturilor internaţionale dintre cele două state. Cuvintele foii guvernamentale austro-ungare sunt destul de clare mai ales pentru cabinetul italian. Semnificativ este însă că în acelaş timp vin şi unele foi curat germane a povăţui pe italieni să nu cuteze a-şi îndrepta dorul spre Triest. „Triestul, zice «National-Zeitung», este pentru Austria ceea ce e Strasburgul pentru Germania“.

❦

[14 ianuarie 1881]

Varii în adevăr şi din foarte deosebite puncte de vedere sunt concepute apreciaţiile pe cari ziarele din capitală le-au făcut asupra reluării conducerii partidului conservator de către ds. Lascar Catargiu.

În gruparea după izvoare dăm întâietate „Românului“, fiind organul diametral opus cu vederile noastre politice.

Acest ziar zice:

> Este înveselitor pentru noi ca, atunci când partida conservatoare şi organul ei tratează pe toţi ai noştri de *ignoranţi*, s-o vedem alegând de căpetenie pe d. Lascar Catargiu.
>
> Este o mare mângâiere pentru noi ca, atunci când suntem trataţi de partida conservatoare şi de organul ei ca nişte oameni *lipsiţi de capacitate şi de inteligenţă*, să

> vedem aceeași partidă negăsind altă personalitate de pus în capul ei decât pe d. Lascar Catargiu.

Pasajul e destul de clar, deci omenia omenie cere și cinstea cinste.

Și 'nainte cu câteva zile „Românul“ avusese modestia de-a zice că, dacă d. Costinescu (cel cu patru clase primare și cursul de violoncel) nu merită a fi director de bancă, desigur nici d. Catargiu nu merită a fi șef de partid.

La aceasta nu avem de observat decât puțin lucru. Organul guvernului e desigur liber a admite că d. Lascar Catargiu nu are capacitate sau inteligență. E natural ca tot ce un om nu 'nțelege să i se pară incapabil sau neinteligent și sunt o sumă de oameni pentru cari adevărurile cele mai elementare sunt ca scrisoarea cu șapte peceți. D. Lascar Catargiu a dovedit pururea că înțelege foarte just, ca cumpăna chemică, orice cestiune de interes public, și de aceea n-a răscumpărat drumuri de fier, n-a avut Basarabii de cedat, nici categorii de împământenit; a dovedit pentru țară îndestul că o minte clară și o inimă dreaptă plătesc în viața unui popor mai mult decât o mie din frazele oratorice ale Flevilor ori din încercările stilistice ale Caradalelor, de aceea lipsa de înțelegere pentru superioritatea calităților înnăscute pe care o manifestă redacția „Românului“ nu poate dovedi nimic. Cu totul altfel stă cu diplomele universitare.

În adevăr societatea modernă, pentru a-și asigura mersul ei regulat, cere de la demnitarii publici a căror inteligență n-o poate constata altmintrelea învățătură. Noi înșine am zis: din generația trecută s-a ales tot ce se putea alege bun; aproape toți fruntașii partidelor politice îi aparțin ei. Va să zică criteriul pe care timpul îl oferă prin zecimile de ani petrecuți în serviciul țării e și pentru noi și pentru oricine suficient spre a dovedi inteligența și caracterul unui om. Acest criteriu al timpului aparține însă trecutului.

Din trecut s-a ales d. Brătianu șef de partid, iar Serurii și Caradalele plebe, din trecut s-a ales d. Catargiu șef de partid din miile de contimporani cu cari a copilărit și cari au rămas necunoscuți.

Dar oare tânărul Costinescu are dreptul de a pretinde să fie măsurat cu aspra măsură a trecutului? Născut alături cu liceul și cu universitatea, n-a avut tânărul unde-și căpăta diploma? Măsura modernă e mult mai îngăduitoare decât cea veche. Ea nu cere de la om să fie născut cu minte și cu caracter din mila lui Dumnezeu, ci se mulțumește cu atestate cari dovedesc urmarea regulată a studiilor. Înaintea măsurii vechi onor. d. Costinescu rămâne foarte îndărăt, căci e cam mărginit din fire și caracterul

consistă în aptitudinea de-a vâna funcții și întreprinderi cât se poate de grase. Așadar, pentru măsura trecutului nu întrunește nici o condiție pentru a sta unde stă. Din punctul de vedere al învățăturii testimoniul celor patru clase primare nu-i dă dreptul la nici o aspirație … Așadar cum rămânem?

Desigur că nu modestie așteptăm de la confrații noștri. Ilustrul Sihleanu e un om prea cuminte pentru a-i putea pretinde să recunoască contrariul, ilustrul Costinescu prea învățat pentru ca să aibe bunul simț de-a nu se compara cu generația de oameni care s-au născut în timpul instrucției private, pe când nici un titlu academic nu se putea câștiga în țară. Însă pentru noi trebuie să fim drepți: n-am pretins nicicând de la bătrâni să scoată diplome dintr-un timp în cari ele nu se puteau căpăta și, dacă am combătut pe d. Brătianu ca geniu universal, n-am făcut-o pentru că n-a avut cum și unde învăța, ci pentru că *pretinde* a ști tot fără să aibă măcar bunul simț comun. D-sa e strateg, e financiar, e tecnic, e totul într-o persoană, pre când singurul talent real pe care-l posedă e acela de diplomat de școală bizantină, diplomat al intrigii de caracter personal, lipsită de orice idee mai mare și mai generoasă.

Pe aceeași clină, mai temperată însă, o aflăm pe „Presa“. Ea zice:

> Trebuie să fim drepți, deși noul ales nu posedă o cultură întinsă și variată, deși n-are nici măcar talentul oratoriu, el este însă un bărbat de stat distins, un om care de zecimi de ani, fiind în diverse funcțiuni publice, cunoaște foarte bine țara sa, are un spirit practic și conciliator și, mai presus de toate, este un om de treabă, un om cinstit.

Merci de atestatul de bună purtare!

Asupra culturei întinse și variate care caracterizează universalismul breslei advocaților am avea însă de observat că există oarecari Cartagini delende și oarecari *„acusativum cum infinitivum“* care ne-au făcut a nu prea regreta lipsa acestui surogat al adevăratei științe. Când timpul, nu diplomele, a fost însărcinat a constata aptitudinile unui om și le-a constatat pe deplin, când acest timp, în îndelunga fierbere a împrejurărilor și în sclipitoarea lui nestatornicie, în care cei mai mulți jucau rolul de giruete, a dovedit la un om și mai mult: un caracter drept și statornic sau, ceea ce relevă „Presa“, un om de treabă și cinstit într-o generație în care cei mulți sunt de-a dreptul malonești, iar o minoritate oarecare se mulțumește cu mănținerea aparențelor onestității, credem că ne putem dispensa și mai mult de venerabilele piei de vițel ale culturii întinse și variate și a ne mulțumi cu cunoștința de țară și oameni și mai cu seamă cu acea calitate ce distinge pe

omul de stat înaintea ambițiosului și a curtizanului: cu integritatea și energia caracterului.

❦

ALIANȚA NORDULUI

[14 ianuarie 1881]

Cu privire la zgomotele despre restabilirea alianței celor trei împărați un corespondent din Berlin susține că prin sferele competente din capitala Germaniei nu e nimic cunoscut despre o asemenea eventualitate. Cu toate acestea nu se poate nega că relațiunile dintre cele trei mari puteri nordice sunt astăzi și vor rămânea foarte bune pe cât timp politica Rusiei nu va lucra contra tendințelor Germaniei și Austriei de-a consolida Orientul. Este adevărat că actualmente și celelalte puteri urmăresc aceleași scopuri și nici chiar din partea Engliterii nu e de temut astăzi o politică contrarie. Corespondentul mai adaugă că în Berlin se vorbește numai de bine despre Franța și politica exterioară a Franței este sprijinită în tot modul, mai ales cu privire la Grecia. Germanii par a fi convinși de onestitatea și iubirea de pace a Republicei. Dar cu toate acestea cei din Berlin cred a nu trebui să scape din vedere că alegerile iminente din anul acesta pot aduce o schimbare în Camera deputaților francezi. Gambetta este considerat ca setos de acțiune în Orient și deci nu poate fi un factor sigur al păcii.

❦

[16 ianuarie 1881]

Zilnic ni se spune că împlinirea programului partidului roșu ar fi realizarea tuturor aspirațiunilor naționale. Credem că s-ar împlini o dorință comună tuturor cititorilor de gazete, neesceptând pe aceia ai „Românului“, dacă acel program, presupus atât de cunoscut, s-ar publica din nou, ca să știm pozitiv ce vor confrații.

Noi mărturisim că suntem avizați adeseori să ghicim punctele acelui program din articolele „Românului“, de-a le descifra din simpatiile pe cari le exprimă, de-a reconstrui sub cutele hainei naționale liberale figura adevărată a monstrului.

Astfel în „Românul“ de la 6 ianuarie aflăm câteva degete fosile după care vom încerca să reconstruim organismul idealului politic al d-lui C.A. Rosetti.

Iată ce se zice acolo despre comunarzii franceji:

> Sunt vreo doi ani însă de când se formă o nouă partidă, care și-a dat numele de intransiginte.
>
> Această partidă are în sânul ei mulți bărbați onorabili și cu merite. Ea s-a compus însă mai cu seamă de către foștii exilați și deportați ca membri ai revoluțiunii comunale (recte comuniste) de la 1871.
>
> Această partidă cere a nu se ținea seamă de nici o piedecă, nici chiar de aceea a timpului ș-a osebirii de instrucțiune și educațiune.
>
> Ea cere a se schimba tot ce poate fi mai mult sau mai puțin rău, dar a se schimba îndată, fără repaos și fără tranzițiune.
>
> Singura osebire între dânșii și ceilalți este că intransigenții vor să facă tot și îndată și ceilalți înțeleg că sunt siliți să lupte cu liniște pentru a le putea face fără curmare, dar treptat…
>
> …ei cer ceea ce toți simt că nu se poate face încă în situațiunea prezinte a Franciei.

Între relele mai mult ori mai puțin mari pe cari intransigenții vor să le schimbe îndată, fără tranzițiune, iar ceilalți vor să le schimbe fără curmare, dar treptat, neputându-se face încă, sunt următoarele:

proprietatea,

religia,

familia,

moștenirea și multe altele.

Ni Dieu, ni maître!

După „Românul“, oamenii cari vor să înlăture proprietatea, religia, familia, moștenirea, sunt „bărbați onorabili și cu merite“, sunt „simpatici poporului“, societatea „îi iubește“.

Comunitatea de averi, comunitatea de femei, comunitatea de copii, *ni Dieu, ni maître,* iată idealul intransigenților și a mult lăudatului d. Blanqui. Toate bune și frumoase, numai am dori ca ziarul nostru guvernamental să facă declararea netedă că și pentru România va lucra fără curmare, dar treptat, la ajungerea acestor ținte nobile.

Îndealtmintrilea un mic și gentil început ni-l dă în același număr.

Adresându-se roșilor, le zice:

Mari fapte ați făcut. Convingeți-vă însă că trebuie să întăriți edificiul, ca să nu mai poată să-l surpe reacțiunea.

La lucru dar, căci nu mai aveți decât 5-6 luni de lucru.

Care-i acel lucru?

Între altele,

… este de făcut reorganizarea justiției.

Pentru acestea noi spunem îndată că nu este decât un singur mijloc.

Alegerea judecătorilor de către un Corp electoral ad-hoc pe termen de cinci ani, cu dreptul de realegere.

Așadar, nu știința dreptului pozitiv, nu diploma de capacitate, nu serviciile îndelungate și un probat simț de justiție vor mai decide, ci … alegerea. Desigur că la alegere vor fi partizi, se va amesteca politica. Ferice de împricinuiții cari vor fi votat în contra judecătorului ales.

❦

ITALIA ȘI AUSTRIA

[16 ianuarie 1881]

Am semnalat zilele trecute că oarecari veleități ale *Italiei irredenta* asupra Triestului au început a preocupa mult nu numai presa austriacă, dar și pe cea germană. Corespondentul din Viena al unei foi germane scrie următoarele asupra mișcării din Italia:

Ministrul de război al Imperiului, comitele Bylandt-Rheydt, și capul statului major, mareșalul Schoenfeld, văd lucrurile mai serioase decât cercurile guvernamentale din Roma, cari vor a da acestei mișcări un caracter inocent. De mai mulți ani statul major dezvoltă o activitate însemnată tocmai în ținutul Isonzo, unde fortificațiunile făcute și dislocările de trupe probează că Austria nu voiește a fi surprinsă. Este adevărat că guvernul s-a încercat să nege că ar fi trimis trupe spre sudul Tirolului, dar fără succes. Cată să mai menționez că nu demult un funcționar superior al acestui Imperiu mi-a zis următoarele cuvinte: „Nici într-un punct nu suntem așa de simțitori ca la frontiera noastră de sud, unde însă avem o spadă bine ascuțită; vai de acela ce va da peste dânsa“. Dar să sperăm că guvernul italian va fi destul de prudent ca să țină în frâu pe irredenți. El e dator să împiedece orice mișcare ce ar putea periclita liniștea vecinului său.

Sunt importante revelațiunile date de oficioasa „Norddeutsche Allgemeine Zeitung“ asupra calculelor Irredentei.

Această partidă, zice foaia germană, contează pe o Franță gambetistă care nu esistă încă și pe un conflict între Austria și Rusia care cu greu se va întâmpla.

Totodată numita foaie accentuează asupra solidarității monarhilor față cu revoluțiunea internațională.

❦

[17 ianuarie 1881]

„Opt și cu a brânzei nouă“, acesta e epitetul ironic pe care într-un rând ieșenii îl scoseseră grupului liberalilor moderați, pe când d. Conta făcea încă parte dintre ei. Opt săptămâni ține postul cel mare și cu săptămâna brânzei nouă. Partea a doua a locuțiunii nu era decât o nevinovată aluzie la un membru al acelui grup, care are îndealtmintrelea un nume destul de românesc, de care n-ar avea nevoie să se jeneze. Porecla e mai veche decât statele române de dincoace de Dunăre, dacă ne întemeiem pe ce ne zice Miklosich în Wanderungen *der Rumunen.*

Dar nu de istoria unui cuvânt străvechi e vorba aci, ba nici măcar de grupul liberalilor moderați, cari n-au pățit decât ceea ce le-am prezis noi de la întâiul moment de șovăire politică. Cunoscând lumea, le-am prezis că într-o zi, dezabuzați și dezgustați, se vor aduna împrejurul stindardului lor, pur odinioară, pătat și zdrențuit azi prin o involuntară complicitate cu roșii. Ei n-au știut, mulți nici nu și-au putut închipui ce va să zică roșu. Astăzi o știu pe deplin, deși cam târziu.

Cu totul altundeva bate vorba noastră. Opt și cu-a brânzei nouă s-a ales dintr-o altă colectivitate politică, condusă de un om fin, mlădios, inconsternabil, condusă de (marele nostru om de stat) d. Vasile Boerescu.

În adevăr, pentru seara de 13 ianuarie d. Vasile Boerescu (marele nostru om de stat) a convocat la domiciliul său marele partid al Centrului… Portarul său, în așteptarea unui imens număr de oameni, luase un aer grav, pentru a domina cu spiritul autorității sale marea îmbulzeală de la poartă. Sara era liniștită… Zăpada strălucea în singurătatea uliței.

Deodată, în liniștea solemnă a serii, s-aude un zgomot de îmbulzeală strașnică. Cine se îmbulzește, cine nu încape pe uliță?

Era unul … un membru al Centrului, apoi a mai venit încă unul, apoi iar unul, până la opt, opt persoane (mari și late cum s-ar zice), afară de prințul

Dimitrie Ghica.

Poate oricine să-și închipuiască ce fierbere și ce tumult era în casa d-lui Vasile Boerescu, ce gălăgie trebuia să facă imensa mulțime de … opt, afară de prințul.

D. Vasile Boerescu luă cuvântul. Glasul său stăpâni gloatele. D-sa arată 1) că-l înspăimântă decăderea morală a organului d-sale „Presa“ 2) că Centrul, marele partid al Centrului, n-a încetat de-a exista și că nu s-a confundat un singur moment cu roșii, cu toată intrarea d-sale în ministeriu.

Unul din neagra și nesfârșita mulțime luă cuvântul.

Da — zise el — existența Centrului și necontopirea lui cu radicalii, cu toată intrarea d-tale în ministeriu, se dovedește îndestul prin faptul că, acum patru ani, tot în saloanele acestui local, la zămislirea ideei Centrului, erau față ca membri fondatori preste cincizeci de persoane, tinere în mare parte, inteligente și independente, pe când azi n-au răspuns la convocarea d-tale ca ministru decât 7-8 inși (afară de prințul Dimitrie Ghica), dintre cari patru funcționari dependenți de Ministeriul de Externe. Da, existența Centrului și necontopirea lui cu radicalii se mai dovedește și prin aceea că toți membrii fondatori ai partidului Centru au părăsit Centrul și pe d-voastră personal, pe dată ce ați intrat în ministeriul radical, atașându-se cu toată inima pe lângă partidele de opoziție.

Oratorul a conchis că ar fi inutil a se mai cerca reabilitarea Centrului și a ziarului „Presa“, atât de decăzut.

La aceste cuvinte bine simțite și cari nu cuprindeau decât purul adevăr, d. Boerescu n-a răspuns nimic; a declarat însă că, întru cât privește starea materială a „Presei“, ea este asigurată; roagă însă pe asistenți (anume pe cei cu funcții) să binevoiască a se însărcina cu colaborarea, pentru a o face mai citibilă. Se 'nțelege că funcționarii asistenți nu putură refuza cererea d-lui ministru.

Aceste zise, neagra mulțime se risipi.

❦

SITUAȚIUNEA ÎN SIRIA

[18 ianuarie 1881]

Din starea de lucruri a unei părți se poate conchide cu siguranță la situația generală a Imperiului otoman. Un corespondent din Beyrut scrie

ziarelor vieneze:

> *În orașul nostru domnește o vie fierbere. Din toate părțile țării sosesc trupe; corăbiile aduc recruți cari, după ce se echipează, pleacă pe vapoare spre Tesalia. Lungi șiruri de cămile încărcate aduc provizii și cereale. Prin toate cazarmele și oficiele domnește o activitate febrilă. Mai toate ziarele grecești sunt interzise; în fine orașul are întocmai aceeași fizionomie ca și în ajunul izbucnirii războiului ruso-turc. Soldatul e mai puțin entuziasmat, dar este liniștit și rezolut și se vede că războiul cu grecii nu e atât de simpatic cum a fost cel cu rușii. Siria suferă mult din cauza acestor preparative războinice. Atâtea brațe viguroase, lăsând sapa și lopata, au pus mâna pe arme! Comerțul stagnează deja de la 1875, când colera a bântuit țara. O criză generală apasă asupra acestei frumoase provincii a Imperiului otoman. Recolta n-a fost strălucită; mătasa, productul principal al Siriei, a fost în cantitate destulă, dar de o calitate mediocră. Pe lângă acestea mai vine și dușmănia dintre mahomedani, druji și creștini. În Damasc sunt arestările la ordinea zilei și anume din cauza placatelor revoluționare cari pe timpul lui Midhat Pașa se afișau pe ziduri. Astfel Siria prezintă o icoană tristă, atât sub raportul politic cât și sub cel economic.*

❦

[20 ianuarie 1881]

Bizantinii de la „Românul“ s-au agățat de-un articol al d-lui T. Maiorescu, publicat într-o foaie străină și prin care d. Maiorescu, în toată independența sa de publicist, cercetează anumite cazuri în care ajutorul Austro-Germaniei ar putea să fie folositor României în contra unor dispozițiuni prea cotropitoare ale elementelor slave ce astăzi ne înconjoară. D. Maiorescu n-a vorbit nici în numele *bătrânei*, nici în numele *junei drepte*, nici chiar a dezvelit un program al său de politică practică și imediat aplicabilă. A examinat însă niște ipoteze viitoare și problematice și, la un pericol ce s-ar putea ivi, a arătat și modul de scăpare, tot așa de ipotetic ca și *pericolul*. Trebuie ca reaua credință și setea de calomnie ale organului d-lui Rosetti s-ajungă până la tâmpire pentru a scoate de aci un întreg program de politică externă și, printr-o procedare de generalizare cu care ne-am familiarizat, a rezuma în persoana d-lui Maiorescu pe tot partidul conservator.

Doamne Dumnezeule! Câte persoane n-au rezumat pe rând până astăzi partidul conservator după organul din Strada Doamnei, de câte ori au avut necesitate bizantinii de la „Românul“ de-o astfel de absorpțiune pentru trebuințele zilei? Când d. Dimitrie Ghica, din motive ale sale personale pe

care nu aveam dreptul a le cerceta, a crezut că trebuie să sprijine pe d. I. Brătianu și să voteze concesiunea Stroussberg, partidul conservator era rezumat în d. Dimitrie Ghica, deci partidul conservator a votat concesiunea Stroussberg. Când d. N. Crețulescu, într-o broșură, susținea (bine sau rău nu apreciem) că trebuie să cedăm de bună voie Basarabia Rusiei, d. N. Crețulescu era atunci personificarea partidului conservator. Și partidul conservator, împreună cu d. N. Crețulescu, vindea Rusiei Basarabia. P-aci, p-aci să crează Burtă verde că partidul conservator a fost la Livadia, că partidul conservator a trecut Dunărea, că dânsul a pierdut Basarabia încă din luna iunie 1877.

Neadevăruri îndrăznețe, calomnie. Puțin după acestea d. Dimitrie Ghica și N. Crețulescu au dat d-lor însuși d-lui Rosetti cea mai plăcută dezmințire, lepădându-se cu zgomot de partidul conservator și intrând unul ca ministru în cabinetul Brătianu, celalt primind prezidenția majorității roșie din Senat. Pentru noi nu criticăm deloc purtarea acestor onorabili domni; fiecare este liber într-o liberă țară să facă cum crede că e mai bine! Însă până aci! Și numai de faptele d-lor nu putea să fie responsabil partidul conservator de care se lepădau. Deunăzi, mai singur dintre conservatori, d. Carp, din motive credem foarte onorabile, luă o atitudine favorabilă guvernului în cestiunea izraelită. Citiți „Românul“ de atunci. După această foaie d. Carp era singurul reprezentant autorizat al conservatorilor; ceilalți nu meritau nici să fie menționați. Mai alaltăieri prințul Grigorie Sturza inaugurează un partid nou și o politică exterioară specială. Deși cu cavalerismu-i conoscut declară că s-a despărțit de partidul conservator, „Românul“ nu vrea! Și un an de zile repetă că conservatorii sunt vânduți Rusiei și că prințul Grigorie Sturza este samsarul acestui târg. În fine astăzi d. Maiorescu scrie într-o foaie străină un articol de politică speculativă, în care prevede oarecare complicațiuni cari nu se vor ivi poate niciodată. Și foaia în care este scris articolul, și declarațiunile autorului arată până la evidență că sunt opiniuni rostite în numele autorului, care nu-l leagă decât pe dânsul. De astădată „Românul“ destituie din postul de șef al partidului conservator pe dd. Dimitrie Ghica, N. Crețulescu, Carp, Grig. Sturza și botează cu acest titlu pe d. Maiorescu. Dară de astădată nu Rusiei, ci Austriei s-a vândut partidul conservator și samsarul a fost nu d. Grigorie Sturza, ci d. Maiorescu. Frumoasă logică! Minunată bună credință! Curat mod de-a face polemică! Dezgustul ne îneacă în fața acestor calomnii neșiruite, condeiul ne cade din mână și ne întrebăm dacă în astă țară sunt oameni destul de tâmpiți pentru a

mai da cea mai mică atențiune divagațiunilor defăimătoare ale unui organ care, pe rând, a acuzat pe aceiași oameni de cele mai mari crime în contra țării sau le-a recunoscut cele mai nobile și mai frumoase cugetări. Dar, înțelepți și onești protivnici, chiar așa să fie. Fie d-l Maiorescu șeful partidului conservator, fie programul său al partidului conservator. Lăsând la o parte argutiile bizantine, articolul său nu zice altceva decât un lucru: dacă vecinii noștri de la nord ar amenința independența sau teritoriul nostru, statul nostru ar trebui să caute alianțe la aceia cari, ca și noi, au interes a nu permite unei singure puteri a se întinde prea departe cu cuceririle sale. Tot astfel dacă, ceea ce se poate întâmpla, pericolul ar veni din partea pangermanismului, apoi n-ar trebui să căutăm sprijinul nostru în puterea interesată, ca și noi, a pune o margine acestei extensiuni? Ce este asta decât politică de echilibru, politică de prevedere, politică de patriotism? Dar d-nii de la „Românul“, învățați a căuta în orice mișcare, orice manifestare a unui om politic, un interes imediat și tangibil, și-au pus întrebarea nu dacă ideile d. Maiorescu sunt înțelepte și patriotice, dar ce folos imediat poate să tragă dintr-însele?

I-a prins frica. Oare ni s-ar face concurență? Oare meritele câștigate cu atâta osteneală cu răscumpărarea, cu Dunărea etc. au să fie uitate? Oare ne pârăsc la stăpân? Fiți pe pace, onorabili protivnici! Partidul conservator nu caută a veni la putere pe asemenea căi. Nu sunteți amenințați a vă despărți de sfântul buget. Puteți să mai urmați cu negustoria d-voastră politică. Mergeți de la un ministru străin la altul, alergați de la Neva la Sprea, oprindu-vă și pe Dunăre; căutați să fiți iubiți de unii fără ca să fiți bănuiții de alții. Grea încercare, dar demnă de geniul d-voastră politic, și pentru aceasta este un mijloc sigur, pe care-l cunoașteți mai bine decât noi. Dați-le la toți tot ce cer.

❦

LOUISE MICHEL

[20 ianuarie 1881]

Nu fără cuvânt d-ra Louise Michel a ajuns a fi celebră în felul ei. Ea este într-adevăr un tip de aberațiune. Înteligența ei, ca a copiilor, ca a națiunilor neieșite din pubertate, întoarce pe dos orice idee mare. Fourier a zis că, din perfecțiune în perfecțiune, oamenii vor ajunge să facă a le crește

o coadă c-un ochi în vârf. Astfel înțelege și Louise Michel teoriile lui Darwin. Un redactor a lui „Gaulois“ a avut o conversațiune cu vestita domnișoară. Următoarele pasaje caracterizează misticismul acestei eroine roșie:

> *D-ta ești anarhistă sistematică? o întreabă redactorul.*
>
> *Certele școalelor nu sunt nimic pentru mine. Fiecare din aceste școale îmi pare că procură o stațiune prin care va trece societatea: socialism, comunism, anarhie. Socialismul de care ne-am apropiat va realiza și umaniza justiția. Comunismul va perfecționa această stare nouă, care va avea expresiunea sa finală în anarhie. În anarhie fiece ființă își va fi ajuns dezvoltarea sa complectă. Poate că se vor descoperi simțuri noi. Omul, ajungându-și plenitudinea, nemaiavând nici foame, nici frig, nici una din mizeriile prezente, va fi bun. Atunci nu va mai fi cod (penal), nu vor mai fi jandarmi. Nu va mai fi guvern: anarhie. Tot ce vedem din această eră este poezie, o sublimă radiare de justiție.*

Redactorul i-a mai făcut următoarea observare:

> *V-am auzit predicând revolta și revoluțiunea sângeroasă.*
>
> *Nicidecum. Am zis numai că nu trebuie s-avem frică a ucide p' un om spre a scăpa o sută.*
>
> *Aprobați teoria regicidului lui Felix Pyat?*
>
> *Defel. Acesta e un sistem întrebuințat de nihiliști.*
>
> *Vi se atribuie un aforism deja faimos care țintea în contra lui Gambetta.*
>
> *Când porcii sunt grași îi tăiem? Niciodată n-am zis asemeni grosierități. Amicii d-lui Gambetta îl insultă comparându-l cu un animal. Eu nu voi să se ucidă porcii și de aceea n-aș lăsa să se îngrașe.*

❦

[21 ianuarie 1881]

„Presa“ rectifică înțelesul ce-l dădusem locuțiunii „opt și cu-a brânzei nouă“ și ne spune că cele opt săptămâni cari preced pe-a noua, a brânzei, sunt în adevăr nu din *post,* ci din dulcele Crăciunului.

Plini de gratitudine oricând ni se relevează o adevărată greșală, mulțumim confraților de la „Presa“ pentru binevoitoarea rectificare și-i asigurăm că, dacă am avea cândva a scrie un lexicon de locuțiuni române, vom ține seamă de prețioasele ei indicațiuni.

Dar, dacă pe de-o parte mărturisim franc eroarea noastră lexicală, nu putem pe de alta să admitem rectificările materiale pe cari ni le face

„Presa“.

> Mai alaltăieri, zice „Presa“, a fost în adevăr o mică întrunire, dar nu a membrilor partidei Centru, ci numai a redactorilor foii noastre.

Prin aserțiunea aceasta nu se schimbă deloc ceea ce am zis noi. Totalitatea redactorilor „Presei“ e identică cu totalitatea membrilor marelui partid al Centrului. Cât despre visul aievea (coșmar) în urma căruia am fi atribuit d-lui Boerescu și unui alt asistent cuvinte pe cari nu le-ar fi rostit, se poate în adevăr ca fidelitatea logosului să nu fi fost stenografică, dar esența cuvintelor rostite e cea comunicată de noi.

Sorgintea căreia-i datorim informațiile noastre e, în cazul acesta, prea sigură ca să nu preferăm a bănui pe redactorii „Presei“ că se cam jenează a confirma zisele noastre. Neagra mulțime se compunea în adevăr din opt, dintre cari patru funcționari dependenți de Ministeriul de Externe și două rude de-aproape ale d-lui Boerescu, iar vorbele vajnice au fost rostite de un tânăr care nu e nici funcționar, nici rudă a marelui om de stat. Dacă nu spunem numele e că ne sunt indiferente.

Să admitem însă, pentru un moment, că în adevăr acea „mică întrunire“ era compusă numai din … redactorii „Presei“.

Acum câteva zile „Presa“ anunțase că d. Vasile Boerescu și prințul Dim. Ghica nu au nici un amestec, nici direct, nici indirect, în redacția acestui ziar.

Dar la *mica întrunire* a redactorilor au luat parte … ca redactori se 'nțelege, deși n-au nici un amestec direct sau indirect, d-nii Boerescu și Dim. Ghica.

Care-i adevărul? Redactori sunt, sau n-au nici un amestec?

Mica întrunire a redactorilor „au luat măsurile ce se văd indicate în fruntea «Presei». Nici mai mult nici mai puțin!“, zic onorabilii confrați.

Să vedem ce măsuri s-au luat?

> Redacția ca și direcțiunea, fiind *politic cu totul reorganizată,* se anunță d-nii abonați etc. că se pot adresa la biuroul redacțiunii, unde vor afla unul cel puțin din cei trei directori *politici* ai „Presei“.

Va să zică s-a reorganizat redacția și direcția politică, s-au numit trei directori politici fără … fără să se fi consultat marele partid al Centrului?

Iată ce ni se pare curios.

Sau cei opt…, afară de d. Dimitrie Ghica, sunt exact totalitatea membrilor marelui partid, și atunci aveau dreptul să-și împartă între ei demnitățile politice ale partidului; sau nu constituie ei totalitatea, și atunci o reorganizare *cu totul* fundamentală, deci o numire de noi directori politici, cari să vorbească, și să lucreze *autorizați* în numele marelui partid, nu putea să se opereze decât de către marele partid, și nu se putea o mică întrunire de redactori să ia măsurile ce se văd indicate în fruntea „Presei“, măsuri de-o reorganizare cu *totul.*

Din această dilemă nu puteți scăpa, onorabli confrați, decât mărturisind pur și simplu adevărul. La opt …, afară de prințul, la opt inși e redus partidul, dintre cari patru funcționari ce atârnă de Ministeriul de Externe, două rude de-aproape ale d-lui Boerescu, d. Boerescu ipsissimus, plus un independent fără slujbă care înclină spre disidență.

Tot în polemica adresată nouă „Presa“ mai zice că ne-ar fi *înfundat cu argumentele ei* în cestiunea proiectului Grădișteanu.

„Presa“ are halucinații cari flatează puterea de judecată a redactorilor ei și pe cari nu le împărtășim. „Timpul“ n-a tratat cestiunea aceasta. Doi onor. membri ai partidului conservator, sub semnăturile lor și declarând anume că vorbesc în numele lor propriu, au polemizat cu „Presa“. Noi din parte-ne n-am făcut decât a exprima oarecari rezerve asupra principiului retroactivității, care ne pare tot atât de puțin fixat în privirea marginilor lui ca și acela al rațiunii *de stat.* De-a înfundat sau nu „Presa“ pe cineva cu acea ocazie nu putem ști pentru că n-o citim. Noi împărtășim cu totul părerea d-lui Boerescu, că e un organ decăzut și că … redactorii ei cată să se silească a o face mai citibilă …

❦

[22 ianuarie 1881]

Are haz „Românul“.

Pe cât timp d. C.A. Rosetti se mărginea a-și arunca în lume logosurile apocaliptice sau d. Costinescu apărarea celei mai populare cestiuni, a răscumpărării, lucrul era mai puțin glumeţ; ba fondul discuțiunii: îmbogățirea patrioților prin pensii reversibile și prin speculă la bursa asupra hârtiilor ce făceau 18 și aveau a se cumpăra cu 60 la sută, fondul zicem, era chiar foarte trist și dezgustător.

Acum însă „Românul“ face istorie, și istorie națională.

E tocmai ca și când Offenbach ar scrie mitologie greacă, și d-ra Louise Michel Viețile Sfinților.

Iată dar ce ne zice „Românul“:

> Ușor este a zice: d-nii Brătianu și Rosetti aștearnă în socoteala trecutului tot ce le dorește inima. Dar pentru a putea zice aceasta ar trebui ca protivnicii noștri să nu se declare drept coborâtori și apărători ai acelora cari, făcând toate relele, au înnegrit pe toți cei cari se încercau de a face binele în contra lor.
>
> *Partita națională există de când există țara și de atunci ea se luptă împrotiva boierilor reacționari și antinaționali,* partitei care s-a fost pus, cum ziserăm adesea, *punctul de razem al pârghiei sale afară de națiune;* partidă care n-a avut alte arme decât intriga înăuntru și în afară, răzvrătirile, denunțările la străini și omorul.
>
> Cunoscută e de toți anarhia ce domnea în țară după moartea lui Mircea I și lupta îngrozitoare ce se deschise între boieri, împărțiți în două tabere, *aceia care cereau stabilirea feudalismului și aceia cari susțineau emanciparea țăranului.*
>
> Acești din urmă (cari susțineau emanciparea țăranului) izbutiră, și puseră pe tron pe Vlad Dracul, care lăsă, domnia fiului său Vlad al V … Boieri îl numesc Vlad Țepeș, Vlad cel Cumplit, și-l înfățișează lumii ca un monstru.
>
> Pentru ce dar? Fiindcă acest Domn, a cărui memorie trebuie reabilitată în fața națiunii, a pus în țeapă pe boieri, *cei mișei și trădători,* a făcut *noi* boieri, dând dregătorie ostașilor pentru fapte vitejești, ceea ce supăra foarte mult pe *boierii cei antinaționali,* și pentru că-i fu milă de soarta norodului.
>
> Până astăzi Vlad Țepeș rămâne pentru toate spiritele supraficiale, după mărturisile *boierilor,* un călău, un monstru, un dușman al neamului său.
>
> Nemulțumiți de Vlad Țepeș, boierii reacționari trec în partea turcilor … partida acestor boieri pune pe tron pe un favorit al turcilor. Ce nume-i dă istoria? Radu cel Frumos.
>
> Pentru ce?

Pentru că-i fu milă de acești boieri și se arătă cumplit pentru popor, întărind *privilegiile și sporind birurile,* reînființând și cele desființate.

Pentru că se uni cu turcii în contra lui Ștefan cel Mare.

Pentru că dete țara în mâinile turcilor și primi să plătească un tribut anual de 20.000 galbeni.

Pentru c-a dăruit Giurgiu sultanului …

Vlad Țepeș se urcă iarăși pe tronul Munteniei … Ce fac acei boieri? Fug la turci, le vând țara, pun de ucid pe Vlad …

Ce nume poartă în istoria noastră acela pe care boierii 'l pun cu ajutorul turcilor pe tronul Munteniei, acel fiu denaturat care primește o coroană scăldată în sângele tatălui său etc. etc.

Istoria 'l numește Radu cel Mare.

Mare în adevăr căci de la dânsul începe decadența *Țărei Românești.*

Boierii sunt mulțumiți: Radu le-a mărit privilegiile.

Unde foc a citit venerabilul redactor al „Românului" toate poveștile acestea? Sau și le închipuiește singur, își bagă degetul în gură și le inventează?

Dar să admitem pentru un moment că aceste lucruri ar fi scrise undeva, să admitem așadar:

Că o partidă națională exista din timpul lui Mircea cel Mare;

Că ea susținea emanciparea țăranului;

Ca șef de partid era Vlad Dracul și Vlad Țepeș.

Iar pe de altă parte exista un partid reacționar, care se răzima pe străini și voia întărirea privilegiilor.

Să întrebăm așadar istoria cine era acel Vlad Dracul, șeful partidului național liberal de pe atunci?

Mircea I a domnit de la 1387-1419, adecă treizeci și doi de ani. În timpul său Casa Lancaster a ajuns pe tronul Angliei, au trăit Ioan Huss și Ieronim din Praga, au primit burggravul Friederich de Nürnberg marchionatul Brandenburg, s-a-ntemeiat actuala Casă imperială a Germaniei; s-au lățit puterea turcilor în Europa: o vreme peste tot foarte turburată și politicește și bisericește, căci tot atunci au fost Conciliul de la Constanța; în zilele lui erau războaiele între Franța și Anglia, trei împărați își disputau sceptrul Germaniei și trei papi scaunul Sfântului Petru, atunci trăia Tamerlan și Baiazid-fulgerul, c-un cuvânt și Asia și Europa erau în foc.

Mircea avea un fiu din flori, un bastard, anume Vlad, naționalul liberal al „Românului".

Tată-său fiind pe tron încă, și anume fiind aliat al Europei întregi și ocupat cu pregătirile bătăliei de la Nicopole, Vlad, fiul național liberal, nu găsește atunci un lucru mai bun de făcut decât să închine țara Poloniei printr-un hrisov datat din Argeș 22 mai 1396.

Tată-său, întors acasă, pune mâna pe el și-l trimite la Buda, la regele Ungariei.

Tânărul național liberal fuge de acolo și intră în garda împăratului bizantin, unde face intrigi contra bătrânului său părinte. Mai târziu îl aflăm la Curtea împăratului turcesc din Adrianopole, unde se ocupa cu aceeași treabă.

Va să zică boierii din partidul național cari voiau emanciparea țăranului au izbutit a-l pune pe acest Vlad Dracul, ca șef de partid, pe tron? Iar boierii *reacționari cari voiau privilegii* țineau la linia legitimă a Basarabilor?

Dar ceea ce-i mai ciudat în toate acestea e aiurarea desăvârșită în privința motivelor cari se substituie oamenilor de pe atunci pentru faptele lor.

Naționali și reacționari? Democrați și boieri?

Cearta care se naște în urma lui Mircea e o ceartă dinastică. Mircea avusese un frate care a domnit înaintea lui, Dan I, un fiu legitim Mihail, și un fiu nelegitim, Vlad Dracul. După moarte-i veni imediat fiul său Mihail. După acesta, care trebuie să fi fost și el bătrân, veni Dan II, fiul fratelui lui Mircea, Dan I. După Dan II veni în sfârșit fiul nelegitim, Vlad Dracul.

Deci între urmașii lui Dan I și urmașii lui Vlad Dracul se 'ncinse acea luptă dinastică care împărți țara în Dănulești și Drăculești, căutând unii razim la turci, alții la unguri, *toți în afară.*

Dar Radul cel Frumos a declarat război lui Ștefan cel Mare?

Dar Vlad Țepeș nu l-a declarat? N-a avut Ștefan cel Mare a se bate tot atât cu Țepeluș ca și cu Radu cel Frumos? Și cu cine a intrat Țepeș în Moldova? Cu turci și cu tătari, cu neamuri străine.

Dar cine erau acei boieri reacționari despre cari vorbește „Românul“? Unde sunt documentele din cari să se vază tendențele lor reacționare, unde sunt privilegiile lor întărite de Radu cel Frumos sau de Radu cel Mare?

Toate acestea sunt mofturi, sunt scornituri gratuite în socoteala unei istorii abia cunoscute, în care luptele dinastice jucau, din nefericire, cel mai mare rol în viața tuturor popoarelor. Căci nu numai la noi era așa, ci 'n toată Europa. Minunea consistă tocmai într-asta că, într-un timp în care Europa toată se bătea în capete, noi am avut norocirea de-a avea dup-olaltă, o dată

în Muntenia pe-un Mircea, apoi în Moldova pe Ștefan cel Mare. Acest din urmă era fiul de suflet al lui Mircea; el copilărise la Curtea de Argeș și la Târgoviște, el avea aceeași tendință de a uni creștinătatea în contra Semilunei; c-un cuvânt avea o idee superioară individualității sale. Ceilalți toți sunt contagiați de spiritul ambițios al veacului lor.

Dar cât de falșă e toată înfățișarea „Românului“, cu boierii lui reacționari și liberali din vremea aceea, se vede de-acolo că tocmai documentele lui Vlad Dracul și Vlad Țepeș conțin numirea a mulțime de boieri, cu rangurile lor, pe când în documentele anterioare, ale lui Mircea, vedem vro 5-6 nume de botez, neavând însemnată alăturea nici o demnitate de Curte, ba 'n unele hrisoave nu figurează chiar nici un nume de boier. Se pare dar că demnitățile de Curte au luat naștere, după model bizantin, în urma morții lui Mircea. Tocmai sub Vlad Dracul găsim logofeți, spătari, stolnici, paharnici, comiși etc. Se 'nțelege, Vodă trăise la Curtea polonă, la cea ungurească, la cea bizantină, la cea turcească, la toate pe rând, pe când bătrânul Mircea nu fusese nicăiri din țară afară decât o dată la Brașov, la încheiarea unui tractat de alianță cu regele Ungariei.

Dar a numi pe Vlad Țepeș emancipatorul poporului, național liberal etc. e curată copilărie. Noi, nu-i vorbă, le-am dori naționalilor liberali, d-lor Giani, Cariagdi, Carada, Pișca, C.A. Rosetti, toți români de cea mai veche origine, un Vlad Țepeș, căci i-ar lecui pentru totdeuna și de prietețug cu Rochefort și de multe alte suferințe. Ar vedea dumnealor ce liberal era Vlad V.

Dar ce glume sunt acestea din partea „Românului“?

De la Radu cel Mare datează de ex. decadența țării? Serios e asta? Radu era om pacinic, după mărturisirea tuturor: a împăcat pe turci cu ungurii, s-a împăcat cu Moldova, a înființat două episcopii, a chemat pe Sf. Nifon în țară, e predecesorul lui Neagoe Basarab, iubitorul de arte și, în fine, predecesorul înțeleptului Matei Basarab. Dar poate că zilele lui Matei Basarab, considerate de toți ca zile de înflorire, să fie în ochii „Românului“ o epocă de decadență? Mai știi?

Și iată cum scrie „Românul“ istoria în secolul nostru, al pozitivismului, în care fiece teorie trebuie să fie întemeiată pe date exacte și incontestabile!

Pentru ce?

Pentru a dovedi că strămoșii d-lor Giani, Cariagdi, Carada erau amicii politici ai lui Vlad Țepeș. Nu se potrivește. Veți găsi între boierii lui Vlad

Țepeș pe-un Dragomir al lui Manea Udriște, veți găsi pe-un Vintilă Florescul, dar de Caradale nici urmă.

❦

[23 ianuarie 1881]

Între variile acuzări ce ni se aruncă în urma reproducerii articolului d-lui Maiorescu din „Deutsche Revue“ vedem atât în „Românul“ cât și în „Presa“ formulându-se una care pân' acum nu ieșise la lumină.

„Românul“ face pe o parte a dreptei responsabilă de actele politice ale prințului Grigorie Sturza.

„Presa“ zice că d. Maiorescu lasă a se înțelege că bătrâna dreaptă este cu Rusia.

Pe ce-și întemeiază însă „Românul“ acuzarea aceasta?

1. Pe împrejurarea că nu am combătut „Democrația națională“;

2. Pe depeșele adresate odinioară de d. Lascar Catargiu către prefectul de Iași, prin care i se recomandă acestuia ca-n privirea alegerilor de atunci să se înțeleagă cu prințul Grigorie Sturza.

În privirea punctului întâi discuția ar fi zadarnică. Nici unui om nu i se poate face o vină din ceea ce nu a făcut, ci din ceea ce a făcut. „Românul“ susține un neadevăr când zice că n-am combătut deloc „Democrația națională“, de vreme ce, dând seamă despre programul ei politic, am declinat orice solidaritate cu politica exterioară ce ea propunea, arătând totodată și cauzele pentru cari declinăm acea solidaritate. Dar, chiar dacă n-am fi făcut-o, din ceea ce nu am făcut nu se poate deduce nimic, precum nu ni se poate imputa ceea ce nu am zis, ceea ce nu am gândit, ceea ce nu am propus.

În privirea depeșelor cari datează din 1875, iar nu înțelegem ce responsabilitate ne poate incumba. E vro descoperire pe care o face „Românul“ ca din senin?

Ca și când n-ar ști toată Moldova că pe atunci prezidentul comitetului electoral din Iași era prințul Grigorie M. Sturza, ca reprezentant al dreptei. „Românul“ se face a uita că, din timpul „Democrației naționale“ încoace, prințul care, în urma variilor evenimente din urmă, contractase vederi proprii ale sale în privirea politicei esterne și a celei interne, a încetat ipso facto de-a mai face parte din comitetul electoral de la Iași, precum și din partidul conservator, ceea ce a și declarat el însuși din capul locului. Noi nu

discutăm decât în margini foarte restrânse politica esterioară, ceea ce nu ne împiedică însă de-a ținea seamă de opiniile ce se emit în privirea aceasta. De aceea nu discutăm nici programul politicei esterioare a prințului. Dar pe de altă parte nu ni se poate imputa nouă dacă prințul a găsit de cuviință a accentua o politică pe care, până în anul din urmă, n-o reprezentase nicicând.

Atitudinea urbană pe care am păzit-o față cu această schimbare a fiului lui Mihai Vodă Sturza se esplică, simplu, prin împrejurarea că n-aveam nici o cauză d' a bănui motivele schimbării. Prințul director de bancă ori de drum de fier nu vrea să se facă, pensie reverisbilă n-a cerut, răscumpărare de drum de fier n-a propus, naturalizare pe categorii cu anume birou de împământenire n-a voit, c-un cuvânt tendența de-a face avere în socoteala patriei n-am putut-o descoperi pân' acum la d-sa. Dar motivele schimbării sale sunt plauzibile, sau nu, îl privesc. Pe noi nu ne privește din punctul de vedere al moralei publice decât curăția acelor motive. Pân' acum însă, deie-ne voie, onor. confrați de la „Românul“, a o constata, n-am putut descoperi ca acele motive cari-l determinau pe șeful partidului democratic să fie atât de comune, atât de imediat vânătoare de para precum sunt acelea cari determină acțiunea nobililor Mihălești, Caradale și Costinești. Dar or fi ambiții trezite la mijloc, ambiții periculoase poate? Vom combate acele ambiții când se vor ivi, le vom combate franc, de-a dreptul, fără perfidie și fără insinuații.

În voi însă nu combatem din nefericire ambiții, ci apetituri. *Distinguendum est.* În genere, între ambițioși și vânătorii de directorate, cei dântâi sunt mult mai puțin stricăcioși societății. De ambiții sunt mișcate multe naturi superioare, de vânătoare a banului nici una. E prea adevărat însă că pe ambițioși nu-i poți întroluca așa de lesne, nici-i poți organiza atât de splendid precum Caradalele se organizează, la comandă, în societate de esploatație. Ambițiosul nu vrea să ia din totalitatea sudorii comune, din averea publică, o parte mare fără nici o compensație, fără nici un contraserviciu, ca postulanții și cumularzii; ambițiosul, din contra, e în credința fermă că serviciile pe cari le-ar da el națiunii ar fi echivalente, ar întrece chiar cheltuiala comună. Eroare poate, dar o eroare cel puțin demnă de-un om. Voi nu aveți onoarea de-a vă înșela, voi știți foarte bine că serviciile ce le aduceți societății nu fac doi bani, de vreme ce se soldează cu pagubă, și cu toate acestea nu vi-i rușine să vă creați pentru aceste pretinse servicii retribuțiuni nemaipomenit de mari. Tot ce luați voi în plus peste

ceea ce fac în adevăr prețioasele voastre servicii se repărțește asupra locuitorilor țării, cu atâta se diminuează greutatea pânii săracului și de-aceea, în urma odioasei dominațiuni a așa-numitelor voastre principii, mizeria se urcă în orașe și la țară, din cauză că pentru munca națională, ce vă întreține nu restituiți nici un echivalent.

Se 'nțelege dar că, în judecarea diferitelor mișcări politice din țară, cată să întrebuițăm două măsuri deosebite: vom deosebi cele sincer politice de cele pretinse sau pretextate politice. Noi credem că, oricât de periculoase ar fi mișcările în adevăr politice, ele pot fi combătute cu succes, pe când ceea ce e mai greu de combătut sunt apetiturile radicale cari pretextează politica, apetituri cari contractează orice principiu și orice atitudine, numai să fie satisfăcute.

Față cu cele dendâi, de le combatem cu oricâtă asprime, tonul nostru va rămânea urban; dar nu 'nțelegem ce fel de considerații am avea a ne impune față cu oamenii cari, sub pretextul că sunt liberali, cred a putea fi, cu patru clase primare, directori de bancă, răscumpărători de rentă și de drum de fier etc.

Iată dar de ce n-am combătut „Democrația națională“, sau cel puțin de ce n-am combătut-o în modul în care combatem pe „Românul.

❦

[25 ianuarie 1881]

Erodot al „Românului“ continuă cu autopsia istoriei naționale și se 'nțelege că orice Domn bun întâlnește în cale e reacționar, e turcofil, iar oricare taie capetele boierilor e național și liberal.

Presimțisem că și Mihai Viteazul și Matei Basarab vor fi trecuți în registrul negru, iar Mihnea cel Rău și Mircea Ciobanul, descendenții armașului Dracea, vor fi schimbați în martiri ai libertății poporului.

> De la moartea lui Neagoe Basarab până la Mihail Bravul — zice „Românul“ — sunt aproape optzeci de ani și vedem că douăzeci de Domni s-au pus pe tron și pe rând s-au scos. Însă, în mijlocul acestei anarhii, lanțul privilegiilor se rupe, poporul începe să răsufle.
>
> Atunci vine Mihai, căruia posteritatea i-a dat numele de Viteaz. Însă Mihai vine prin boierii cei răi, are nevoie de ei, se supune dar lor.
>
> Mihai iscălește acel așezământ care robește definitiv pe țărani.

Știe modernul Erodot în ce stare a găsit Mihai Vodă țara după ce se rupsese lanțul privilegiilor și poporul începuse să răsufle?

Despopulată.

Plângerea lui permanentă în corespondența cu Poarta ori cu Curtea din Praga e că are țară, dar nu are popor. Glebae adscriptio, legarea de pământ a locuitorului, e o măsură legislativă care s-a luat în toate țările pe rând, după cum o dictau împrejurările. Un popor bântuit din toate părțile de neamuri străine e în continuă migrațiune cu tot ce are, pe pământul patriei și dincolo de marginile acestui pământ.

Mihai Vodă a luat dar o măsură pentru a fixa populația șesurilor, ba a așezat chiar colonii. Un domn avizat a se lupta cu toată lumea, deci a avea o oaste, trebuia să fixeze în loc poporul pe care-și întemeia și bugetul și armata. Aceasta este explicarea adscripțiunii la noi, tot acest înțeles îl are edictul lui Ivan cel Cumplit. Rusia ar fi rămas un ocean de triburi în vecinică migrațiune fără edictul care le-a fixat pe toate de pământul cui s-o găsi. Tot așa ar fi rămas șăsul Țării Românești.

Un studiu asupra originilor proprietății imobiliare în Țările române ar arăta clar ce raporturi trebuiau neapărat să se nască între proprietarul mare și sătean în vremea aceea.

Cea întâi proprietate e a statului.

Acum o sută de ani, la 1782, guvernul austriac a făcut Divanului Moldovei douăzeci și șase de întrebări juridice.

Răspunsurile Divanului sunt clare:

> Tot locul țării dintru început loc domnesc au fost … Toate moșiile ce se stăpânesc din vremile vechi și mai pe urmă de luminații Domni sunt date danii, cu hrisoave domnești, după slujba și cinstea fiecăruia, pe cât au voit Domnul.

Din ideea aceasta decurge apoi proprietatea răzeșească sau a moșnenilor.

Un document al lui Vlad Țepeș ne arată cum se întemeia această proprietate:

> deci dat-am lor și Domnia mea ca să le fie moșie de nimenea atinsă dupre zisa Domniei mele; lor și copiilor lor și nepoților lor și strănepoților; și oricui din ei se va întâmpla moarte, moșia să nu se vânză, ci să treacă la cei rămași.

Proprietatea inalienabilă și în devălmășie e răzășia veche. „Moșiile răzășești s-au împărțit și se împart și acum pe câți răzeși sunt și se cuvine fiecăruia partea sa“, zice un răspuns al Divanului.

Proprietatea mare se datorește unei alte ordine de lucruri. Pământurile domnești pustii se dăruiau cu dreptul de-a le coloniza. Acest drept nu era atât de simplu precum s-ar crede. Oricine scăpa pe-o asemenea slobozie (libertate) — sunt 43 de sate în România cari poartă acest nume — era iertat de orice crimă, chiar de cele capitale, exceptând înalta trădare. Se 'nțelege că cine s-așeza într-un asemenea loc n-o putea face decât cu condițiile ce i le punea proprietarul. Pe asemenea locuri pustii dăruite se colonizau (cu de-a sila) prizonierii de război și Domnii vechi dăruiesc adesea câte-o sumă de familii de tătari cari, după numele de botez citate, se vede că erau deja creștinate.

E o eroare capitală de-a confunda toate populațiile țării de pe atunci sub numele de „popor“, în opoziție cu boierii. Erau populații etnograficește superpuse și suntem convinși îndeosebi că elementul românesc au fost, dacă nu dominant, desigur pe deplin liber. Că se vor fi născut stări cronice de nedreptate nu tăgăduim, dar aceasta s-au întâmplat mai ales sub domniile străine.

Celula constitutivă a vechilor state române este republica țărănească, precum s-au păstrat mult timp la Câmpu-lung (în Bucovina) și la Vrancea, o republică eminamente aristocratică.

A veni în lumea aceasta, unde gloria unuia era gloria comunei întregi, proprietatea era a neamului cu istoria și cu tradițiile lui, nu a individului, și a pune măsura egalității moderne, măsura prezentului, în care temeiul inegalității nu este nici inteligența, nici vitejia, nici caracterul, ci banul, banul cosmopolit pe oricare cale ar fi el câștigat, a măsura trecutul cu banul e un sacrilegiu față cu istoria națională.

E evident că Mihai Vodă nu putea vorbi în edictul său despre răzăși, despre elemente statornice. El a fixat pe proprietăți elementele bântuite, flotante, ale unei țări căzute în dezordine deplină prin invaziunea tătarilor și turcilor, el a adus orânduială unde era chaos. Alt înțeles nu poate avea glebae adscriptio, legarea de pământ. Sub fanarioți acest raport a degenerat în robie. Cu atât mai rău, dar istoria noastră nu cunoaște român rob și nu putem admite ca epoca fanarioților să facă parte din istoria statului și dreptului public în România. Domnii aceștia nu erau aleși de boieri, armată și popor, nația nu era legată prin jurământ către Domnii fanarioți, ei erau

numiți ca guvernatori de către turci, autoritatea lor e uzurpată, e pân-în sâmburele ei ilegitimă, și oricine a ridicat brațul în contra lor a făcut o faptă bună și lăudabilă.

Despre Matei Basarab „Românul“ zice următoarele:

> Nu putem să pierdem din vedere că reîntoarcerea la vechile datini nu înseamnă altceva decât întoarcerea la așezământul lui Mihai, fapt care se dovedește prin citirea legilor lui Matei Basarab, legi cu totul reacționare, cum am zice astăzi … Reformele reacționare ale lui Matei Basarab și nepomenita împilare a lui Constantin Basarab împinseră pe popor la desperare și la răscoală. Dorobanții și călărașii — iar nu seimenii — se scoală în contra tiranilor țării.

Iată dar până și Matei Basarab devenit tiran al țării.

„Românul“ ne dă elemente pentru a judeca acea tiranie.

Sub fanarioți, la 1740, erau numai 147.000 familii în țară.

La 1745 numai 70.000 familii.

La 1756 numai 35.000 familii.

Știe modernul Erodot câte familii erau sub Matei Basarab?

400.000, ceea ce corespunde c-o populație de 2 milioane și mai bine. Bugetul țării era de 700.000 de galbeni, ceea ce ar fi în moneta de azi 8,5 milioane de franci, sumă fabuloasă pentru timpul fanarioților; oștirea era de 100.000 până la 150.000 de oameni. Paul din Aleppo, martor ocular, spune că țara e foarte des populată, populațiune imensă.

De la două milioane populația scade sub fanarioți la 175.000 suflete.

După opinia „Românului“ boierii sunt de vină și la căderea lui Constantin Brâncoveanu, și anume boierii cei reacționari. Până și copiii știu cauza căderii Domniei române, numai modernul Erodot nu. Cauza e că Dimitrie Cantemir a încheiat cu Petru cel Mare fatalul tratat de alianță de la Lusk și că spătarul Toma Cantacuzin, în contra voinței Domnului său, a trecut cu călărimea în partea rușilor, a împresurat Brăila, ce era cetate turcească, și a luat-o cu asalt. Brâncoveanu, spăimântat de fapta lui Toma Cantacuzin, se retrage la Târgoviște și se declară neutru. Petru cel Mare voiește să spargă capul trimisului lui Vodă, lucru de la care-l împiedecă Cantemir.

Nu tăgăduim complicitatea Cantacuzinilor la moartea tragică a Domnului, dar complicitatea boierilor în genere o negăm. Vodă era din nenorocire la București, nu la Târgoviște. Un corp de armată turcească stătea la Giurgiu, gata să treacă totul sub sabie. Mustafa Aga le declara

boierilor că sunt responsabili pentru Brâncoveanu, iar pe negustori îi făcu responsabili pentru boieri.

Cantacuzineștii și-au expiat greu complicitatea lor. E adevărat că urmară pe tron pentru prea puțin timp, dar plătiră cu capetele ambiția lor. De origine din Franța, rămași în urma Cruciatelor în Constantinopol, unde-au ajuns la cele mai înalte demnități, reduși sub turci la treapta de negustori, Cantacuzineștii au pribegit de timpuriu în România. Încuscrindu-se cu familia străveche a Basarabilor, au adus pieirea acesteia și pieirea țării. Mâna lui Dumnezeu e grea. Basarabii — și Dănuleștii și Drăculeștii — au avut parte de binefacerea comună tuturor neamurilor ostenite de bântuirile neîndurate ale istoriei, s-au stins. Dar acei cari i-au dărâmat au avut nefericirea de-a vedea, neam după neam, înjosirea politică și morală a unei vechi și glorioase țări.

Și oare nu înjosire este când mânile unor nevrednici turbură până și cenușa unui sfânt cum era Matei Basarab?

Cu ochii lui Paul din Aleppo îl vedem pe bătrânul Domn jucându-se cu copiii de pe stradă și aruncându-le bani din balconul Curții din Târgoviște, cu aceiași ochi îl vedem întins în sala cea mare a palatului, cu fața bătrână descoperită și cu ochii închiși, îmbrăcat în haine regale cu nasturi de aur și blănite cu samur, iar de la cap până la picioare un giulgiu subțire de mătase albă c-o mare cruce de aur. Patriarhul Antiohiei — un arab — citea rugăciunile mortuare sub lumina făcliilor mari de ceară. Om care nu știuse altă limbă decât cea românească, om de-o nepilduită vitejie personală și de un nepilduit patriotism.

Căci iată, cuvintele iscălite, ba rostite poate de el:

> Se întâmplă de stătură mitropoliți și domnitori țării oameni străini nouă, nu cu legea sfântă, ci cu neamul, cu limba și cu năravurile cele rele, adică greci; cari, după ce nu se îndurară nici se lenevíră a pune jos obiceiurile cele bune, bătrâne ale țării, pentru care stricăciune a obiceiurilor curând le fu a aduce și țara la risipire desăvârșită și la pustiire … De care lucru bine venise vremea cuvântului lui David, sfânt prooroc și împărat, a-l zicere și noi cu puținel mai schimbându-l: Doamne, veniră străinii în moșia noastră și-și spurcară mâinile lor cu mite și îndrăzniră a vinde și a cârciumări sfintele taine și a goni pe moșnem, și în trudele și ostenelele lor a băga pe străini …

Dar Matei ura de moarte pe greci și pe muscali! Dar nici n-a vrut să primească pe ambasadorul Moscului, strigând: „Să nu-i văd fața!“

Matei Basarab era sfânt și de aceea avea darul clarvederii. Poate că, în noaptea viitorului, ochii sufletului său, a sufletului celui mai românesc care a existat vreodată, au întrevăzut caricaturi ca d-alde Giani, Cariagdi, Carada, C.A. Rosetti, ba a întrevăzut poate și … politica și alianțele lor.

❦

[27 ianuarie 1881]

„Românul“ continuă a se ocupa cu articolul din „Deutsche Revue“ pe care, cu obicinuita sa bună credință, continua a-l numi manifest și program al politicei esterioare a partidului conservator.

Dacă am avea a face cu oameni de bună credință orice discuție în privirea aceasta ar fi încetat fără îndoială. Cititorii „Timpului“ își [aduc] [1] aminte că, reproducând ro[mâne]ște acel studiu, i-am premis o rezervă lesne de înțeles, care, [într-]un articol acoperit de sem[nătura] autorului, ar fi fost de pri[sos] [chi]ar*, dar pe care am pus-o [totuși] știind în ce țară trăim. Și [în ade]văr nu ne-am înșelat. Nu [numai că] „Românul“ mută cu totul terenul controversei de pe acela al obiectului pe acela al persoanelor, dar îi atribuie d-lui Maiorescu lucruri pe cari nu le-a spus niciodată, precum sunt cele publicate în „Politische Correspondenz“, în „Bukarester Tagblatt“ și în altele. E evident că atunci când cineva te acuză de-a fi zis ce n-ai zis, de-a fi făcut ceea ce n-ai făcut, orice discuție serioasă cată să 'nceteze.

De aceea nici credem de cuviință a pune în discuție articolul d-lui Maiorescu. Oricât de interesantă ar fi cestiunea dacă alegerea principelui Carol este sau nu întru câtva o operă a diplomației germane, oricât de întunecoasă ar fi cauza pentru care M. Sa împăratul Austriei n-a voit mai întâi să primească pe principele Dimitrie Ghica, oricât de inesplicabile ar fi concentrările de trupe turcești la Dunăre, toate acestea nu se pot discuta decât cu tonul liniștit al bunei credințe reciproce și, unde n-o vedem aceasta, ba unde vedem că o opinie îi dă ocazie „Românului“ de-a se sumuța până a ne da lecții de patriotism, acolo cată să renunțăm la plăcerea de-a compara argumentele noastre cu ale „Românului“, ceea ce constituie esența oricării discuții serioase.

Ceea ce voim să dăm în șirurile următoare este o esplicație cu totul materială.

Înainte de toate, cuvântul de „jună dreaptă“ întrebuințat în traducerea noastră nu e întrebuințat în originalul german.

Redactorul acestei foi a tradus termenul jungconservativ cam impropriu prin *juna dreaptă* și a prefăcut fără voie o deosebire mai mult de vârstă sau de temperament într-o deosebire de vederi, precum s-au accentuat poate cândva într-un cabinet prezidat de răposatul Epureanu. Va să zică e un termen analog, nu adecuat, acela de „jună dreaptă“. Astfel o eroare de traducere îi servește „Românului“ drept bază a articolelor lui polemice.

E natural asemenea ca noi cei întâi să fi reprodus articolul din „Deutsche Revue“ pentru că, dacă „Românul“ sau altă foaie ne apuca înainte, atunci n-am fi fost în stare de-a ne impune de mai nainte rezervele noastre față cu concluziile studiului. Dar dacă nu ni le-am fi impus ar fi venit „Românul“ să atribuie și mai fățiș, dacă se poate, acele concluzii ca program absolut al politicei conservatoare. N-avem a ne lupta în țara noastră numai cu argumentele, ci mai cu seamă cu reaua credință a adversarilor noștri, și de aceea eram datori a preîntâmpina publicarea studiului în alte ziare reproducându-l noi mai întâi, chiar dacă forma eminentă și vederile largi ale lui nu ne-ar fi ademenit. Articolul, lung fiind și tradus cu repejunea ce i se impune vrând-nevrând unui ziarist, a fost inserat fără chiar ca autorul să fi fost consultat dacă voiește sau nu să-l vază tipărit în ziarul nostru, fără consultarea comitetului de redacție, pe răspunderea proprie a redactorului acestei foi. De ce? Pentru că era o traducere dintr-o foaie din Germania, pentru că era acoperită cu semnătura autorului, pentru că în asemenea caz orice generalizare e peste putință. Dacă d. Dumitru Brătianu ar publica în „Românul“ un studiu în feliul *Datoriei de conștiință către țara sa* noi credem că nu e deloc nevoie ca d. C.A. Rosetti să noteze anume că părerile d-lui D. Brătianu nu sunt pe deplin identice cu ale sale; dacă d. Ion Ghica propunea în „Românul“ retragerea oștirii române la munte, d. C.A. Rosetti n-ar fi avut deloc nevoie să declare că trecerea Dunării nu e identică cu retragerea la munte ș.a.m.d. La noi lucrul stă și mai altfel. Noi am declarat, pentru cine știe să citească, că nici nu ne-am pus întrebarea pe care și-a pus-o studiul din „Deutsche Revue“, că împrejurările nu sunt încă destul de fixate pentru ca o asemenea întrebare să ni se impuie și să ceară o soluțiune imediată.

Dar toate acestea nu ajută nimic. Cată să suferim a vedea revărsându-se asupră-ne toate deducțiile „Românului“, ba a vedea atribuindu-ni-se toate câte se scriu prin ziarele din Viena și din Berlin fără știrea noastră.

Prea confundă „Românul“ partidul conservator, în care fiece membru își are cugetarea sa proprie, pe care e liber de-a o exprima sau de-a o pune în

acord cu a celorlalți, cu turma necuvântătoare a Caradalelor, care ridică mașinalmente mânile când i se ordonă și nu gândește nimic. A gândi, a-și scrie gândirile, a le comunica, fie publicului din străinătate, fie celui român, ar trebui să fie permis, credem, fără a-ți vedea semnătura nesocotită și ideile proprii atribuite altora.

1. Text lacunar din cauza deteriorării ziarului

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[27 ianuarie 1881]

Poimâine, duminecă d. Frantz *Schipek* va da un concert în sala Ateneului cu binevoitorul concurs al d-rei Saegiu, al d-lor Vasilescu, Dimitrescu, Weineter, Ferdinand, H. Schipec, Faust și al corului Societății de Gimnastică *(Turn-Verein)*.

E o datorie din partea publicului bucureștean de a da concursul său acestui eminent artist, care, slăbit de zdruncinările vieții artistice, nu poate în stagiunea aceasta să se îngajeze nicăieri, pentru că trebuie neapărat, după povața doctorilor, să se odihnească câtva timp.

Schipec a lucrat mult la dezvoltarea muzicei naționale și azi, când are trebuință de ajutor, nu credem că publicul i-l va refuza, mai cu seamă că, abstracție chiar făcând de numele artistului, programa acestui concert o foarte variată.

❦

[28 ianuarie 1881]

Scandalul zilei e deturnarea a 83.000 franci comisă în Ministerul de Finanțe, al cărei autor se presupune a fi un d. George Bilcescu, frate cu directorul Băncii Naționale.

Deși nu se cade să prejudecăm afacerea și mai ales nu cercetările justiției, ne e teamă totuși că influențele de cari se bucură patrioții în țară la noi sunt prea puternice și prea subtile pentru ca un delict, oricât de clar, să poată fi cercetat în mod serios când privește pe unul din ei.

Astfel în cercetarea atentatului Pietraru am văzut nu numai arestându-se fără umbră de bănuială oameni nevinovați, dar s-a găsit totodată o cale

pentru a depărta pe judecătorii cari nu dezvoltaseră esces de zel în sensul prefectului de poliție. Un Brătianu, rudă desigur cu ministrul-prezident, e numit într-un post la care aveau drept judecători mai vechi, e numit anume poate pentru ca aceşti din urmă să se simtă jigniți în demnitatea lor și să-și dea demisiile.

E o curată întâmplare numirea acelui d. Brătianu, dar o întâmplare care înlătura din justiție tocmai pe un judecător ce făcea instrucția atentatului și care de ex. nu găsea indicii de vină asupra căpitanului Florescu. Se va găsi neapărat vrun judecător stacojiu care să creeze probe, chiar dacă n-ar exista, împotriva acelui căpitan, a cărui singură vină pare a consista în împrejurarea că-l cheamă Florescu.

Dar ne mai aducem aminte de o altă afacere, minunat cercetată.

D. Moldoveanu, c-o scrisoare autentică, a cărei traducere e omologată și legalizată de-un notar imperial din Odesa, dovedește că mucenicul Simeon Mihălescu a luat bani de la antreprenorul Warszawski pentru a pune pe cărăușii români sub biciul cazacilor, ca să fie mânați până dincolo de Balcani cu proviziile armatei imperiale.

În timpul cercetării mucenicul — în loc de-a fi suspendat din funcție — e din contră mănținut de amicul său, d. Ioan Brătianu, dirijează singur cercetările în contra sa, își cheamă Chirițopolii și Simuleștii la București și-i dresează cum să răspunză, judecătorul nu poate face decât o instrucție vițiată în tot cuprinsul ei prin prezența acestui domn în Ministerul de Interne, găsește în fine că nu e caz de urmărire și … e numit, prin protecția mucenicului Mihălescu, funcționar la spitalele Brâncovenești, c-o leafă desigur mai considerabilă decât cea de magistrat.

Dar mai mult încă. Mucenicul declară în Senat, unde fusese ales pentru a fi spălat de afacerea Warszawski, *că scabroasele afaceri există* în adevăr, că degetele sale de mucenic ridică chiar un colțuleț al vălului, și … Senatul, Corpul ponderator, prezidat de un fiu de Domn, trece la ordinea zilei ca și când nimic nu s-ar fi zis, vorba ceea „nici usturoi n-a mâncat, nici gura nu-i miroase“.

Iată dar cum se fac cercetările la noi când sunt patrioți la mijloc. Altceva când cei urmăriți nu sunt patrioți. Buni nevinovați se țin atunci luni întregi prin închisori, după avizul unui geniu în criminalistică, a învățatului, a profundului și deșteptului d. Radu Mihai. Biblioteca acestui din urmă în ramura dreptului penal nu e tocmai bogată în volume. Cincizeci și două de

cărți, împărțite în cupe, trefle, carale și pici, iată călăuza ordinei publice și a justiției în România.

Revenind așadar la afacerea celor 83.000 franci lipsă din vânzarea timbrelor, constatăm că prevenitul s-a constituit singur prizonier, prezentându-se la poliție și declarând că, de va fi condus la ministeriu, va proba că n-a deturnat nimic și că nu lipsește un ban.

Noi nu bănuim pe nimenea, ci numai împrejurarea că cineva este patriot.

Dar câteva împrejurări totuși trebuie relevate.

Prevenitul dispăruse în urma descoperirii. Nu știm întru cât această dispariţiune poate fi pusă în legătură cu vreo întâmplare romantică, dar ne rămășim că colegii Mihălescului ar afla în fantazia lor, în genere nu tocmai bogată, și o soluțiune plauzibilă a acestei disparițiuni.

A doua împrejurare ce merită arătată e că, dacă lipsurile s-ar ridica în adevăr la suma de lei 83.000, trebuie să fi trecut mult, foarte mult timp de când gestiunea acestui funcționar *inferior* de la Ministeriul de Finanțe nu va fi fost revizuită de șeful depozitului timbrelor.

A treia împrejurare, asemenea curioasă, e că șeful depozitului timbrelor nu are garanție, deși legea compatibilității generale a statului prescrie ca orice funcționar însărcinat cu gestiunea de avere publică să aibă o garanție fixată. Notăm că procurorul înaltei Curți de Compturi i-a observat Ministeriului de Finanțe această lipsă și că Ministeriul, atât de zelos întru căpătuirea prietenilor, a răspuns că șeful depozitului e numit numai *provizoriu*, deci n-are nevoie de garanție. Provizoriu, neprovizoriu — rezultatele se văd.

Cine va păgubi e se 'nțelege patria, pururea patria.

Mai relevăm încă un zgomot ce circulează.

Există în secolul nostru o manieră ciudată de-a da socoteli. Înainte se dădeau în țifre, azi în locul acestei invențiuni a lui Pitagora, cam învechite și rele ca toate lucrurile retrograde se întrebuințează o invenție mai modernă și mai expeditivă: chibriturile.

Se zice, deși o notăm sub toată rezerva, că și în cestiunea acestor 83.000 franci socotelile s-ar fi dat deja. Dosarele privitoare la afacere au fost revizuite cu toată stricteța și cu tot focul cuviincios, încât alt caz de urmărire, afară de niţică cenușă, nici n-ar mai fi existând.

Dar să nu uităm că trăim sub un guvern al progresului și al luminelor. „Luminează-te și vei fi“ zice „Românul“. „Luminează-te cu focul dosarelor

și vei fi patriot cinstit“ ar fi aplicarea locuțiunii gazetei liberale la cazul concret de azi.

Relata refero. Ar fi bine dacă foile oficioase sau cea oficială și-ar da silința de-a risipi îngrijirile publicului, devenit atât de sperios în materie de avere a statului sub dominațiunea roșie.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[29 ianuarie 1881]

Aseară la Teatrul Național s-au reprezentat pentru întâia oară piesele: *Moartă și vie,* comedie în 3 acte, traducție; *Scânteia* și *Puiculița,* comedii în câte un act.

Abstracție făcând de oarecari mici stângăcii, piesele au fost bine interpretate. În prima piesă d. Iulian și d-na Romanescu au avut câteva momente de naturaleță admirabile. Traducția acestei piese ar fi putut fi mai bine îngrijită. Sfârșitul ei nu prea e natural; ni se pare că în franțuzește mai e și actul al patrulea. Public a fost nici mult, nici puțin.

Observam numai onor. direcțiuni a teatrului că *Scânteia* e cam obscenă.

❦

[30 ianuarie 1881]

Nu este cestiune care să fi fost exploatată cu mai multă sfruntare de către partidul roșu în contra partidului conservator decât cestiunea finanțelor statului. Arma obicinuită a acestui partid, calomnia, nu a fost de ajuns: oficioșii și oficialii partidului nu s-au sfiit să recurgă la arătări neexacte, la contradicțiunea cea mai vădită între vorbă și faptă, ba chiar la minciună în toată goliciunea ei, pentru ca să înnegrească pe adversarii lor și să se laude pe dânșii.

Chiar mai alaltăieri „Românul“ revine din nou, cu ocaziunea prezentării bugetului pentru anul 1881, și repetă ceea ce de mii de ori i s-a demonstrat că nu este exact:

Că numai de la 1869 s-ar fi ivit deficitele, pe când cu toții știm că împrumutul domenial s-a contractat în singurul scop de-a plăti datoria flotantă a statului, sporită în mod spăimântător mai cu seamă prin gestiunea roșiilor din 1867 și 1868;

Că conservatorii au creat diferite impozite în anii 1871-1875, pe când iarăși este cunoscut că drumul de fier Stroussberg este o moștenire lăsată de roșii și că dânșii contractaseră obligația pentru stat de-a plăti de la un an la altul o anuitate de 19 milioane fără măcar să se fi preocupat de a-i da pentru aceasta resursele necesare, lăsând guvernului care urma după dânșii ingrata misiune să pună tezaurul public în stare a-și îndeplini obligațiunea;

Că bugetele conservatorilor erau fictive și că ale roșiilor sunt echilibrate; că conservatorii făceau împrumuturi pentru ameliorarea lor, iar că roșii le echilibrează și fără împrumuturi și fără impozite nouă; că veniturile sub conservatori se umflau în mod artificial, pe când sub roșii veniturile sunt prevăzute cu o stricteță matematică. (Vom avea ocaziune în cursul studiului ce vom face asupra bugetului anului curent să demonstrăm puținul temei și puțina exactitate a acestor arătări); că guvernul conservator ar fi lăsat după declarațiunea d-lui Strat o datorie flotantă la începutul anului 1876 de 30 milioane, pe când „Românul“ știe că susținând aceasta spune un neadevăr. Astăzi este demonstrat pentru toți, chiar prin situațiunile tezaurului publicate de roșii, că jena momentană de la începutul anului 1876, de vreo 16 milioane, a fost cu totul înlăturată prin rămășițele din 1874 și 1875, ce aveau să se încaseze și cari s-au și încasat. Acele rămășițe covârșeau datoria flotantă din acel timp și, dacă s-ar fi dat de roșii la destinațiunea lor, adecă la plata puținelor mandate cari erau în suferință la începutul anului 1876, statul nu ar fi avut nici o datorie flotantă de pe urma conservatorilor, căci ei n-au lăsat bonuri de tezaur în circulațiune. Dar roșii au profitat, cu buna lor credință obicinuită, să soldeze bugetele lor cu resurse pe cari le sustrăgeau din încasările anilor anteriori lăsate de conservatori, și nu numai au mănținut mica datorie flotantă din anul 1876, dar au sporit-o, suind-o la 49 milioane la începutul anului 1880, și astăzi numai Dumnezeu știe la ce sumă, căci pentru contribuabili și Corpurile legiuitoare există cel mai mare întunerec asupra celor ce se petrec în Ministeriul de Finanțe.

În adevăr, situațiunea tezaurului la închiderea exercițiului 1879 ne este cu totul necunoscută. Poate Constituțiunea, poate legea contabilității să oblige pe ministrul de finanțe să prezinte la deschiderea Corpurilor legiuitoare expunerea situațiunii? O asemenea îndatorire este sfântă numai pentru conservatori și a și fost îndeplinită de dânșii în tot timpul guvernării lor, de la 1871 la 1876. Nu numai situațiunea se prezenta la fiecare an și încă, înainte de depunerea bugetului pentru anul următor, dar la fiece

trimestru se publica pe atunci o situațiune prin „Monitorul oficial“ din care orice contribuabil putea vedea mișcările fondurilor publice, încasările și cheltuielile. Dar pentru roșii obligațiune nu există, ferească Dumnezeu! Partidul roșu este întreaga națiune; dd. Brătianu și Rosetti fiind personificarea cu două fețe a partidului, destul este ca d-lor să cunoască situațiunea finanțiară; ce trebuință mai este dar ca reprezentanții țării să fie informați? Ce drept are coteria dreaptă, cum ne califică „Românul“, să se amestece și să cerceteze afacerile publice? De aceea nici publicațiune a gestiunii tezaurului, nici dare de seamă către Corpurile legiuitoare. În asemeni condițiuni îi vine lesne „Românului“ să decerneze partidului său cununi de lauri pentru gestiunea anului 1879 și a anului 1880. Victoria este dobândită fără contradictori.

Suntem la finele lui ianuarie. Sesiunea ordinară începe la 15 noiemvre și se sfârșește la 15 febr. Sub pretext că Corpurile legiuitoare n-ar avea timp să discute bugetul în timpul de la 15 noiemvre la 1 ianuarie, astfel ca bugetul să fie votat înainte de termenul când urmează să se pună în aplicațiune (în realitate însă fiindcă guvernul roșu nu-și face datoria, căci d. Brătianu se ocupă de orice afară numai de îndatoririle sale administrative) d-sa a obținut cu înlesnire de la partizanii săi schimbarea anului bugetar. Începutul lui s-a transportat de la 1 ianuarie la 1 aprilie și țara a făcut astfel un nou progres roșu; avem acum un an calendaristic și un an bugetar.

Cel puțin acum eram în drept să așteptăm ca bugetul să poată fi discutat la timp și să fie discutat serios, cu atențiune și în amănunt. Ne-a mai rămas însă numai 15 zile până la finele sesiunii. Vom obține dar iarăși sau un buget votat cu iuțimea vaporului, precum se votează de către roșii orice lege importantă; sau vom vedea iarăși prelungindu-se sesiunea ordinară și devenind o sesiune fără sfârșit. Oare să nu fi fost acesta adevăratul motiv al schimbării anului bugetar? Așa se dă o aparență de legitimare rentei anuale ce s-a angajat d. Brătianu să deserveze d-lor deputați, plătind diurna nu trei luni pe an, precum o prevede Constituțiunea, ci câte șase și șapte luni pe an. Apoi această lungire a sesiunii mai are și avantajul să discrediteze Senatul, instituție atât de agreată de roșii; căci în timpul sesiunii ordinare dd. senatori neavând nimic de lucru, este firesc lucru ca mai târziu Senatul să se descomplecteze, dd. senatori neputând ședea câte 6 și 7 luni în București, ca să aștepte bunul plac al d-lor deputați ca să discute vreo lege importantă.

Oricum ar fi, în sfârșit avem dinainte-ne proiectul de buget al anului 1881, precum l-a conceput d. Brătianu. Bugetul ne înfățișează la venit

119.671.214 lei și la cheltuieli aceeași sumă; cu alte cuvinte, bugetul este echilibrat până la o para.

Ne grăbim a exprima d-lui Brătianu adminirațiunea noastră pentru minuțiozitatea lucrării sale. Dacă d-sa n-a moștenit de la d. Dimitrie Sturza gustul statisticei finanțiare și n-a fost în stare să ne dea o edițiune de dare de seamă furnicând de cifre și de combinațiuni — cari conduceau adesea la concluziunile cele mai fantastice, precum obicinuia d. Sturza — apoi cel puțin d. Brătianu a învățat de la d. Sturza amănunțimea migăloasă, și potriveala de cifre, căci ne prezintă un buget echilibrat matematicește. Bugetul d-sale va avea nici mai mult nici mai puțin decât (lăsând milioanele și sutimile de mii la o parte) 214 lei cheltuieli și 214 lei la venit; adică nici un leu mai mult, nici mai puțin decât 4.

Putem încă exprima d-lui Brătianu gratitudinea noastră pentru modestia sa. Odată intrat pe calea potrivelelor de cifre, apoi de ce nu ar fi mers mai departe, de ce nu ar fi creat chiar un mic excedent? Ce merit ar fi fost pentru d-sa să ne arate că venitul este de 216 lei și cheltuiala de 214 lei. Cei doi lei excedent ar fi putut cere să i se voteze d-sale, ca să-i toarne în aur și să-i poarte ca medalie pentru primul buget cu escedent care s-a votat în România!

Dar ce alt decât un *buget de potriveală* se poate numi un asemenea buget. Până vom intra în amănunte ca să dovedim aceasta să cităm numai pasajul de la pagina VIII din expunerea de motive:

Amenzi judiciare s-au prevăzut 310.000, și d. Brătianu zice:

> Această sumă, deși mai mare decât mijlocia încasărilor pe cinci ani, care este de lei 123.387, este egală cu a anului curent. *Ea s-a mănținut deoarece încasările din amende se măresc din ce în ce.*

(Aceste încasări au mers de la 1875 încoa tot descrescând, precum se dovedește prin tabloul de la pagina 6 a expunerii de motive. În anul 1879 n-au fost decât de 105.000 și d. Brătianu prevede aproape întreit!)

Găsim de prisos a compara bugetul în bloc al anului 1881 cu acel al anilor anteriori. Asemenea comparațiuni n-au nici un folos. A zice spre pildă, în genere, că înainte bugetele fiind numai de 80-90 milioane și acum fiind de 119 milioane, bugetul cel nou este sporit peste capacitatea contribuabililor; sau a zice că sporirea simțitoare a bugetului unui an în comparațiune cu bugetul anilor anteriori este un indiciu al sporirii avuțiilor particulare nu este exact în mod absolut. Pentru ca o comparațiune să poată

duce la concluziuni temeinice trebuie ca termenii de comparațiune să fie identici. Așadar am conchide greșit dacă am judeca spre pildă bugetul 1881 numai după totalitatea sumei de la venit și de la cheltuieli, căci este firesc lucru ca bugetul pentru 1881 să prevază o sumă totală superioară celei de mai nainte, pe cât timp în acest buget s-au introdus veniturile și cheltuielile Dobrogei, s-au prevăzut veniturile brute ale monopolului tutunului și ale băuturilor, cari neapărat trebuiesc să fie cu mult superioare celor prevăzute în bugetele anterioare, ce nu cuprind decât veniturile nete șcl. Precum iarăși, când de la un buget normal al unui an oarecare am trece în viitor la un buget urcat peste măsură, unde sporirile fiecării ramuri de venit n-ar fi rezultatul progresiunii naturale, ci o umflare arbitrară, am greși dacă am conchide că avuția publică a crescut și că prin o bună administrație s-au îmbunătățit resursele fiecărui particular.

Când voim să criticăm un buget trebuie să vedem cum se justifică produsurile de venituri și la ce cheltuieli sunt destinate să fie întrebuințate. În asemenea condițiuni am fi dorit ca roșii să fi judecat gestiunea partidului conservator. Noi ne propunem a o face pentru anul 1881 în numerile viitoare. Un contribuabil va fi fericit să plătească contribuția sa, va admite chiar un impozit sau un împrumut, numai cu condițiune de a vedea că prin impozitul său, prin împrumutul ce s-ar face, se aduce o îmbunătățire reală, sub toate privirile, țării sale; căci de la asemenea stare generală bună va profita și dânsul, iar cheltuiala ce a făcut prin plata impozitului i s-a reîntors prin bunul ce a tras și dânsul îndeosebi din acea îmbunătățire generală. Nu credem că bugetul pentru 1881 să dea contribuabilului asemenea satisfacțiune și nu credem aceasta întemeindu-ne pe cele ce se petrec în țară de cinci ani încoa.

❦

[5 februarie 1881]

Laudele pe cari foile guvernamentale le aduc amicilor lor politici și iluștrilor financiari pentru sporirea veniturilor statului, corespunzătoare c-o sporire egală a cheltuielilor, le-am împărtăși asemenea dacă nu ni s-ar prezenta unele inconveniente, pe cari le-am relevat adeseori fără însă ca signalul nostru să fi fost înțeles de confrații guvernamentali.

Să presupunem în adevăr, fără a concede, că finanțele sunt pe deplin echilibrate, că veniturile nu sunt deloc umflate și ajung în realitate la cifra

de 120 milioane, că în fine această stare se datorește administrației guvernului actual.

Am voi să știm *cum* s-au sporit aceste venituri?

Produce poporul românesc mai mult? Se bucură el de-o sumă mult mai însemnată de bunuri, are la dispoziția sa mai multe satisfacțiuni, e economia lui înfloritoare?

Dacă această economie ar fi înfloritoare am vedea simptomele ei. Poporul, căci numai de el poate fi vorba, s-ar îmbrăca mai bine, s-ar hrăni mai bine, și-ar dura locuința mai încăpătoare și mai sănătoasă și în fine s-ar înmulți.

Dacă sporirea pur și simplu a veniturilor statului ar fi în toate cazurile un semn de fericire statele cari percep mai multe dări ar trebui să fie cele mai bine organizate. Lucrul nu e tocmai așa. Nu ceea ce percepe statul de la contribuabili e cestiunea principală, ci întrebuințarea productivă sau improductivă pe care el o face de acele venituri. Dacă acele venituri se cheltuiesc în mod improductiv, fie pentru a susține luxul claselor guvernante, fie pentru necesități politice chiar, în disproporție cu însemnătatea și puterile unei țări, banul perceput nu e aproape de nici un folos economic pentru popor.

În unele din statele apusene vedem în adevăr bugete foarte mari, dar serviciile pe cari statul le aduce în schimb cu banul contribuabilului sunt nu numai echivalente, ci întrec cheltuiala făcută. Prin sumele ce le consumă mecanismul statului se înlătură piedicile ce se opun producțiunii și schimbului; prin cheltuielile făcute i se ușurează oricărui producător condițiile în cari muncește, încât producțiunea crește în proporție cu cheltuielile statului și viceversa. Bunăstarea fiecărui individ sporește și, fiindcă bunăstarea e condiția bunului trai, media vieții fiecăruia devine mai lungă, copiii sunt crescuți în condiții mai bune decum fuseseră părinții lor, o generație și mai viguroasă, și mai aptă pentru producțiune ia locul celei ce se stinge.

La noi sporirea veniturilor statului înseamnă însă totdeuna diminuarea veniturilor fiecării economii private. Nu din prisosul producțiunii, ci, la clasele de jos, de-a dreptul din primele necesități, din plata muncii zilnice se percepe darea; mărimea contribuțiilor statului e echivalentă cu mărimea mizeriei populațiunii.

De aci se explică de ce rasa română descrește continuu ca număr și degenerează ca constituție fizică.

În adevăr
de la 1859-63 populația sporea cu 31,6 la sută
de la 1864-68 „ „ „ 15,3 „ „
de la 1869-73 „ „ „ 15,8 „ „
de la 1874-78 „ „ „ 11,4 „ „
deci ea descrește în mod constant în fiece an în raport de 6:3.

Dar chiar cu privire la țifrele acestea trebuie să facem o observare. Creșterea de 11,4 nu este a se atribui esclusiv românilor. Din contră sporirea populației românești productive reprezintă un procent și mai mic, pe când acei cari se sporesc mai cu seamă sunt populații consumătoare imigrate.

Din punctul de vedere al condițiilor de existență pentru mase putem zice că orice guvern anterior epocei reformelor a fost superior celor următoare, a fost mai ieften, mai potrivit cu trebuințele neînsemnate ale unei producțiuni asemenea nu tocmai însemnate.

La ce folos sunt atunci toate îmbunătățirile și tot progresul dacă ele se soldează cu însuși existența poporului nostru?

Știm bine că, odată intrați pe calea aceasta, orice pas îndărăt e greu, dacă nu cu neputință. Cu toată Constituția liberală, dar mai cu seamă egalitară, suntem mai departe decât oricât de adevărata libertate, mai departe decât oricând de acea elementară facultate a poporului de a-și fixa singur dările în proporție cu puterile lui. Statul nostru centralizat cere, mereu cere, pentru necesități de lux, pentru necesități factice chiar, și — din pământ, din iarbă verde — banii trebuie să iasă. Aci nu se mai întreabă nimenea dacă vrea sau poate să plătească: *trebuie* să plătească, căci mecanismul din centru îi cere mereu și-n fiece an cheltuielile se sporesc până la istovirea puterii impozabile a locuitorului.

Din cifrele de mai sus cititorul va vedea lesne în ce raport dezasturos stau reformele și pretinsele noastre progrese cu scăderea populației. Din vremea Unirii până la 1864 populația se 'nmulțea încă cu 31,6 procente. La 1864 plouă reformele — toate costând bani. Sporul populației scade la jumătate, la 15,3, și continuă scăzând.

Căci nu trebuie să uităm că toate reformele și toate libertățile costă bani. Fiece vorbă pe care un om cuminte ca d. Sihleanu o rostește, fiece șir ce scrie, deși nu produce nimic, ține bani, deci muncă. Dar orice ban care se ia contribuabilului — și în ce condiții grele și uzurare adesea, căci trebuie să se împrumute ca să plătească dările — orice ban, zicem, se scade din greutatea pânii săracului, deci din puterea lui musculară, din putința lui de-a

produce. E drept că marile goluri ce se nasc prin scăderea poporului nostru se vor umplea, dar se vor umplea cu străini, căci imigrația lor e în termen mediu de 20.000 pe an de la 1866 încoace.

Vede oricine pentru folosul cui ne impunem dări, pentru folosul cui ne luptăm și muncim: pentru cei ce ni se suplantează. După înțeleptul Machiavelli un rău social care se observă nu mai e de lecuit. Rămâne numai a se constata că cea mai mare parte din meritele ce și le atribuie generația trecută sunt în realitate demerite și c-ar trebui să înceteze odată acel ton de îngâmfare al progresului pospăit când alăturea cu el vedem regresele reale.

❦

[5 februarie 1881]

În „Timpul" au apărut o serie de articole, datorite d-lor G. Păucescu și C. N. Brăiloiu, asupra proiectatei modificări a articolului 409 din Codul de Procedură Civilă. Interesul pe care l-au inspirat acele articole multora dintre cititori ne îndeamnă a comunica mai la vale atât proiectul de modificare votat de Senat cât și espunerea de motive citită în Cameră de d. raportor Stolojan.

❦

[6 februarie 1881]

„Românul" nu încetează a repeta analiza articolului din „Deutsche Revue" și nu noi îl vom împiedeca de la aceasta dacă-i face plăcere. Dacă ipoteza acelui studiu luminos se va realiza vrodată, dacă — precum susțineau două articole din ziarul parizian „Le Temps" — vom fi sau nu siliți a ne pronunța într-un moment dat pentru sfera de putere a unuia din marii noștri vecini, iată o cestiune care se poate prezenta conștiinței oricărui om politic și, supusă o dată aparatului gândirii, se 'nțelege că trebuie să culmineze sau într-o afirmare sau într-o negare sau, în fine, în renunțarea sceptică de a da de pe acuma soluțiune unei cestiuni la care motivele *pro* și *contra* și-ar ținea cumpăna.

Dacă ne-am închipui națiunea întreagă concentrată oarecum într-un singur om, într-o singură conștiință individuală, am vedea că în momentele actuale acea conștiință ar fi nedeterminată și turbure.

Să admitem bunăoară că azi ar trăi Mircea I, având asupra lui toată răspunderea situației și toată onoarea succesului, dacă succes ar fi, și că ar fi a doua zi după fatala bătălie de la Nicopole: Domnul ar căuta calea grea și spinoasă pentru a-și mănține neatârnarea țării sale.

Înghesuit între trei mari puteri contrarii ele-nde ele, Ungaria, Polonia și Turcia, espus fără apărare veleităților de predominare a câtortrele, veleități nu numai nedrepte, dar escluzându-se una pe alta, am vedea pe Domn ținând cu geloasă temere la o neatârnare atât de bântuită din toate părțile, l-am vedea urmând un sistem de șovăire propriu situației precarie și încercând să pară partizan a câtortrei vecini în acelaș timp, pentru a câștiga bunăvoința și încrederea a tustrei. Acest sistem al contrapunerii reciproce și al neutralizării celor trei rivali putea să prezerve până la un grad oarecare țara de absorbirea de către unul din vecini, putea s-o țină deasupra apei oarecum, ca să nu se cufunde, dar asupra Domnului arunca fără îndoială umbra unei politici de fățărnicie și duplicitate și-l espunea la smerire din partea aceluia dintre rivali care se simțea amăgit.

Sarcina de-a reprezenta singur un popor întreg nu mai cade azi asupra nimănuia nici măcar asupra Domnului, de vreme ce răspunderea politicei esterioare li se cuvine asemenea consiliarilor după vremuri pe cari-i da ruajul parlamentar. În paranteză fie zis împrejurarea aceasta e un mare bine pentru timpul de față, căci generația actuală nu prea pare a cuprinde în nici o parte a ei acel metal rar din care natura se-ndură a turna uneori figuri ca aceea a lui Mircea I.

Intelectul național nu este așadar reprezentat, ca-n cazul de mai sus, printr-un singur om; starea de nehotărâre și de șovăire în care ne aflăm e reprezentată tocmai prin opinii opuse una alteia și cari se neutralizează fără a da loc unei înclinații determinate.

Aci se 'nțelege că e vorba de înclinații dictate de raționament, nu de cele răsărite din simpatii, căci, precum am zis-o de atâtea ori, nu credem ca, de dragul ochilor noștri celor frumoși, cineva în Europa să pună în mișcare o baionetă sau să dea un ban.

Ceea ce voim să zicem e dar că o opinie publică care nu e purtată de-un singur curent nu se poate nici manifesta într-un singur chip și că, până ce momentul hotărâtor, cu necesitățile lui fatale, cu puterea lui de constrângere nu se va însărcina a abate într-un singur curent spiritul public nu putem susține că cutare ori cutare e opinia hotărâtă a țării și că ne erigem cu toții în reprezentanții ei. În politică se întâmplă adeseori ceea ce se părea mai cu

neputință; în lupta de interese, ca și în norocul războaielor, intervin atâtea elemente neprevăzute, datorite întâmplării, erorilor de calcul, nestatorniciei împrejurărilor, încât nici un plan hotărât de mai nainte nu credem că e adaptabil oricărui moment al viitorului.

De aceea însă nu voim să discutăm teza de predilecție ce ne-o atribuie prin generalizare ziarul guvernamental și ne restrângem deocamdată la rolul de-a ne apăra de lecțiile de patriotism pe cari ni le dau onor. confrați din Strada Doamnei.

> Iată conservatorii de acum ca și conservatorii trecuți — zice „Românul“ — când cu fes, când cu ișlic, când cazaci, când usari, dar români niciodată și cu nici un preț.

Iată ceea ce nu-i adevărat. Români totdeuna, oricare ar fi politica noastră. Dacă s-a opus fesului chivăra și chiverei fesul a fost pentru a scăpa pe rând de amândouă și dacă s-a opus o putere celeilalte a fost pentru a le neutraliza pe amândouă.

Să nu se uite că acestui sistem de contrapunere reciprocă o țară săracă, fără armată, înghesuită până ieri între trei vecini puternici, își datorea autonomia ei, garantată la urmă de toată Europa, și că acea autonomie avea baze cu mult mai sigure decât neatârnarea actuală. Se 'nțelege că spiritul ce anima acest sistem de șovăire era pururea conservarea țării și a naționalității și, chiar dacă sistemul s-ar schimba într-altul mai pronunțat, tot de-un asemenea spirit o să fie animat și acesta.

Ar fi bine deci ca să înceteze asemenea acuzări. Existența reală a țării, succesele dobândite în politica esterioară, progresele realizate înlăuntru pas cu pas de la căderea fanarioților încoace sunt o dovadă vie, simțită și pipăită de toți, în contra acuzărilor nedemne ce se aruncă oamenilor trecutului.

Dacă ridicăm mănușa pentru un trecut încheiat acum douăzeci și cinci de ani n-o facem pentru că ar fi existând vro solidaritate între partidul conservator de azi și între boierii de mai nainte. Nu suntem continuatorii boierilor și, chiar dacă am voi, n-am putea s-o fim, iar de-am putea n-am voi. Dacă a existat *de facto* o aristocrație română întemeiată pe un drept public cert, ea a încetat de-a exista deodată cu anul 1700, deodată cu căderea domniei naționale. Nici recunoaștem, nici putem recunoaște epocii fanarioților dreptul suveran de-a conferi titluri și demnități, precum nu le-am fi recunoscut-o turcilor, a căror mandatari în țară erau fanarioții. De-aci se explică repedea cădere a prerogativelor politice în secolul nostru, pentru

că asemenea prerogative trebuie să răsară dintr-un drept public determinat, iar acest drept public a murit la 1700 și exercitarea lui din partea străinilor se considera ca o uzurpațiune viciată până în sâmburul ei de ilegitimitate.

Nu se mai opună deci termenii de popor și boieri, căci cel din urmă termen nu însemnează azi nimic de vreme ce nu mai există nici boierie, nici boeri. Precum nu se poate vorbi de monoteiști fără, Dumnezeu, de școli fără dascăli și fără elevi tot așa nu poate fi vorba de boieri fără instituția militară aristocratică a boeriei. Cu rațiunea ei de-a fi a trebuit să dispară și instituția și cu totul alții sunt termenii opuși astăzi.

Liberalismul de la noi însemnează astăzi domnia prin mase amăgite și reamăgite căci *mundus vult decipi, ergo decipiatur* e parola de guvernământ a roșilor. Lumea vrea să fie amăgită, s-o amăgim dar, își zic confrații, și au pentru aceasta o magazie de fraze cari de cari mai ieftine.

Conservatori sunt și rămân aciia cari, față cu tendența de-a pune puterea publică exclusiv în mâinile maselor, admit ca existând pentru sine o idee a statului, a ordinii sociale, a statorniciei dreptului și adevărului; conservatori sunt cei cari admit că guvernământ nu se poate fără garanții de știință și integritate și că votul și numai votul concetățenilor nu-l face pe om nici mai cuminte, nici mai onest, nici mai muncitor decum a fost. Iată deosebirea esențială între egalitarismul botezat, fără cuvânt, liberalism și între un sistem conservator care, fără a exclude pe cineva de la viața publică, nu admite totuși înaintarea decât pentru merit și integritate.

❦

REPEDE ARUNCĂTURĂ DE OCHI ASUPRA PROIECTULUI DE BUGET PE ANUL 1881-82

[7 februarie 1881]

Amicus Plato,
sed magis amica Veritas.

Facem o declarație din capul locului. Scriind aceste observații n-am avut nicicum în gând a face un articol de politică militantă; am avut numai un singur scop, acela de-a atrage atenția bărbaților competenți și, prin poziția lor actuală, în putere de-a pune capăt unei situații care a durat deja

prea mult. Și este timpul cred sosit a lăsa politica la o parte când este vorba de finanțele statului. De-aceea toate țifrele ce le arătăm sunt culese numai *din izvoare oficiale.* Scriind aceste rânduri n-am avut în vedere decât *bugetele, situațiile date de Ministerul de Finanțe și declarațiunile Înaltei Curți de Compturi,* prin urmare nici o singură țifră nu este de fantazie sau măcar puse în dubiu: sunt *țifrele oficiale* cari vorbesc.

A intrat în tradițiile noastre constituționale ca, de câte ori se prezintă un buget la votul Camerii, el să fie totdeuna *echilibrat,* ba în cele mai multe cazuri se prezintă chiar cu un *escedent.*

Este așa de lesne de-a așeza țifre negre pe hârtie albă încât de 20 de ani mai nici un ministru de finanțe nu s-a putut opri a demonstra Camerei, țării prin urmare, *(schwarz auf weiss)* că bugetul este *echilibrat,* ceva mai mult, că el lasă un *escedent.*

Ce se întâmplă însă? Trece anul, vine timpul încheierii socotelilor și atunci, o, atunci *quantum mutatus ab illo!* …

Acest obicei nefast a trecut, o repet, în moravurile noastre guvernamentale și de mai bine de 20 de ani se repeta în toți anii și, ce este mai curios, cu același succes.

Spre a mărgini demonstrația noastră la un singur exemplu, îmi este destul a aminti că în expunerea de motive a bugetului pe anul 1878 d. ministru de finanțe zicea textual [1]:

> *Am onoare, d-lor deputați, a prezenta în deliberarea d-v bugetul general al statului pe 1878, care se încheie cu un escedent de venituri de lei 29.988.196, bani 73.*

Și în adevăr în aceeași broșură găsim mai departe un tablou [2] prin care se demonstră cu țifre negre pe hârtie albă că:

Veniturile fiind de lei 121.381.770

iar cheltuielile de lei 91.393.573,27

rămâne un escedent de 29.988.196,73

Ce se întâmplă însă? Trece anul 1878 și statul își încheie socotelile și iacă rezultatul la care ajunge:

În tabloul general al situației definitive a bugetului general pe exercițiul 1878 [3] (pag. 2-3) găsim balanța așezată de ministrul de finanțe în modul următor:

Încasări efectuate 117.710.360,42

Plăți efectuate 166.916.099,99

Deficit bănesc 49.205.739,57

Prin urmare, în loc de escedentul de 29.988.196 lei 73 bani, avem un deficit de 49.205.739,57, ceea ce face că d. ministru de finanțe s-a înșelat în prevederile sale optimiste cu-o bagatelă de aproape **80 de milioane.**

Să nu ni se obiecteze că războiul ruso-turco-român a fost cauza unei asemenea zdruncinări a prevederilor bugetare, căci proiectul de buget s-a depus în Cameră cam în ajunul luării Plevnei [4], când războiul era pe la sfârșit, și guvernul era în deplină cunoștință de cauză când a alcătuit bugetul pe 1878. Afară de asta, această anomalie se găsește mai în toate bugetele votate de 20 de ani încoace în proporțiuni mai mici sau mai mari: dar lucrul constant este că echilibrul bugetar, escedentul ideal se traduce la închiderea unui exercițiu mai totdeuna prin un deficit real.

Aceasta o prevedeam și pentru bugetul exercițiului 1881-82; dar aruncându-ne ochii pe proiectul de buget prezentat Camerii de guvern teama noastră s-a schimbat în certitudine, precum o vom demonstra-o numaidecât.

Nu este în intențiunea noastră a face un studiu aprofundat bugetului prezentat la deliberarea Camerii. Timpul ne lipsește, spațiul între prezentarea lui la Cameră și votare este așa de scurt încât ne vom afla în fața unui fapt împlinit înainte de-a putea prezenta publicului observațiile noastre.

Ne vom mărgini dar a releva vro câteva condeie din proiectul de buget pe 1881-82, a arăta exagerearea prevederilor și a demonstra că bugetul, astfel cum s-a prezentat Camerii, **nu este echilibrat.** Dacă observările noastre vor izbuti a atrage atențiunea onor. comisii bugetare scopul nostru scriind aceste rânduri va fi atins.

Este departe de noi ideea de-a incrimina pe d. ministru de finanțe. Miniștrii nu fac bugetele în nici o țară din lume și mai puțin la noi. Elementele unui buget se adună, se clasifică de deosebitele administrațiuni, bugetele se alcătuiesc cu un cuvânt în birourile ministeriilor și miniștrii dau numai *le coup d'oeil du maître.*

Rutina biurocratică este însă așa de înrădăcinată încât bugetele se copiază unele pe altele: cele de estimp copiază pe cel de an, cel de an s-a copiat după cel precedent și așa înainte, umflând după trebuința momentului cifrele și, când s-a ajuns a se echilibra pe hârtie bugetul, atunci șeful de biurou care a făcut acest act de înaltă prestidigitațiune a binemeritat de la patrie!

Ca să dăm un esemplu de ce este rutina biurocratică și ce puțină inteligență se pune în lucrările cele mai de căpetenie vom relata următorul fapt, care, deși străin de cestiunea ce ne preocupă, totuși zugrăvește cu fidelitate spiritul ce predomină în lucrările cancelariilor noastre.

Un articol oarecare din legea comptabilității statului pune îndatorire guvernului a prezenta la deschiderea Camerei socotelile anului trecut și situația financiară a acelui an. Pentru prima dată o asemenea situație s-a prezentat Camerei în anul 1871 [5]. La acea epocă anul bugetar se încheia la 30 septemvre al anului viitor și de aceea găsim că și situația anului 1870 se întinde până la 30 sept. 1871, adică cuprinde tot exercițiul anului 1870. Ce să întâmplă însă? În 1874 legea comptabilității generale se modifică și anul bugetar se mărginește numai până la 30 iunie al anului viitor; cu toate acestea toate situațiile ce s-au prezentat Camerelor de la 1874 și până astăzi cuprind situația financiară până la 30 sept. De ce? Răspunsul îl găsim în rutina ruginită a biurourilor și în inteligența mărginită a personalului inferior administrativ.

Odată întâiul pas făcut, adică odată situația 1870 încheiată până la 30 sept. 1871, celelalte situații s-au copiat cu fidelitate, introducându-se pe ici pe colo alte țifre noi, fără a se observa că de la 1874 încoaci anul bugetar fiind redus la 30 iunie și situațiile urmau a se mărgini la acea dată. Nu ne vom mira deloc văzând ca situațiile viitoare vor adopta acum data de 30 iunie, deși prin legea din 12 fevr. 1880 [6] s-au schimbat cu totul epocele bugetare și încheierea exercițiului se face acum iar la 30 septembre.

Să ni se ierte această digresiune, dar am socotit-o trebuincioasă spre a arăta o dată mai mult spiritul care predomină în birourile noastre administrative.

Această parenteză închisă, să ne întoarcem la proiectul de buget pe anul 1881-82.

Un străin care ar citi expunerea de motive a bugetului în cestiune n-ar putea decât să ne felicite și să ne admire. Dar acest străin, ca să-și poată păstra iluziunile, n-ar trebui nici să arunce un ochi cercetător asupra bugetelor anilor trecuți, nici, mai ales, să aștepte încheierea socotelilor în anul viitor; căci atunci orice iluzie ar fi imposibilă!

Noi, într-un timp de 20 de ani, am sporit bugetele de la 44 de milioane la 121 milioane adică cu 275 la % și Dumnezeu știe unde ne vom opri!

Ca să se ajungă la o echilibrare pe hârtie (de astă dată ni s-au făcut grație de excedent) s-a întrebuințat și în acest an vechile metode astfel:

I. S-au umflat evaluările bugetare la venituri.

După cum vedem din expunerea de motive a bugetului pe anul 1881-82 toate evaluările bugetare s-au urcat, unele bazându-se pe evaluările anului trecut, altele pe încasările efectuate în ultimii 5 ani și altele pe niște legi viitoare cari vor spori veniturile, precum pentru saline, a căror evaluări s-au urcat cu aproape ½ milion în comparație cu evaluarea anului trecut, pe cuvânt că o nouă lege va reorganiza cu totul administrația lor.

Toate aceste baze sunt greșite și chiar din expunerea de motive vedem (pag. IV) că *impozitul fonciar,* cel mai sigur venit, nu s-a încasat în cei cinci ani din urmă decât în proporție mijlocie de 80 la % din constatări, iar nu din evaluări și se știe că *evaluările sunt* mult mai urcate decât constatările.

Noi am luat și am cercetat toate evaluările bugetare și încasările efectuate de la 1862 încoace și le-am așternut în alăturatul tablou *anex. no. 1*. Avem astfel trei perioade distincte de câte cinci ani fiecare.

1. Period 1862-66, epoca înainte de Constituțiunea actuală.
2. Period 1870-74, epoca guvernului conservator și
3. Period 1875-79, epoca guvernului liberal.

Ei bine, din acest tablou se poate vedea că evaluările și încasările au diferit totdauna și în proporție de 88-89, în timpii din urmă de 98 la %. Aci trebuie observat că, luându-se încasările *en bloc,* s-au trecut și acele încasări neprevăzute prin buget; iar, dacă ar fi a se lua fiecare venit în parte, atunci proporția între încasări și evaluări ar fi și mai nefavorabilă; cu toate aceste și chiar nețiind seamă de întâmplările din anii din urmă (războiul 1877-78, din care cauză s-au mărit în mod anormal încasările) vedem că în condițiunile cele mai favorabile chiar nu se poate compta pe încasări mai mari decât 90 la %.

Astfel veniturile totale fiind evaluate la 119.671.214 trebuie să scădem cel puțin 10 la % adică lei 11.967.121,40 cari nu se vor încasa. Această scădere este cât se poate de modestă și dea Domnul ca ea să nu fie mai mare.

II. Un alt mijloc de a echilibra bugetele când nu se mai poate umfla nici un alt venit este acela de a arunca suma trebuincioasă pentru *echilibru* sau *escedent* la *capitolul rămășițelor.*

Această sumă de venit este evaluat în proiectul de buget pe anul 1881-82 la suma de 10.000.000 lei.

Să ne înțelegem puțin și asupra acestui punct, care formează aproape 10 la % din bugetul total al statului.

Se știe că, grație legii de percepere din 1871, rămășițe din contribuțiuni directe din ultimii zece ani sunt foarte puține, rămășițele existente astăzi sunt parte din exerciții vechi anterioare anului 1871 și din câștiguri de arenzi.

Mulțumită unor recolte bune și achizițiilor pentru armatele ruso-române o parte din arenzile arierate s-au încasat și aceasta se probează cu încasările excepționale efectuate din rămășițe în anii 1878-79.

Rămășițele din celelalte contribuțiuni din anii anteriori lui 1871 credem că vor fi acum pe sfârșit, deși aceste rămășițe ce se încasează mereu, fără a exista constatări regulate, ni se par nouă un abuz revoltător. Nu este însă locul aci a ne întinde asupra acestui subiect.

Afară de aceasta din tabloul aci anexat sub no. 2 vedem că toate rămășițele ce s-au încasat în timp de 15 ani, adică în periodele 1862-66, 1870-74 și 1875-79, ne dau o mijlocie anuală de aproape 4.000.000 în care s-au cuprins și încasările escepționale ale anilor 1878-1879. A veni dar și a evalua acest venit la 10 mil. ni se pare puțin prudent.

Rămășițele, cu cât se încasează mai mult cu atât ele diminuează și, deși nu împărtășim optimismul d-lui ministru de finanțe, care, în expunerea sa de motive pentru bugetul anului 1880 [7], lasă a spera că într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat *rămășițele vor dispărea cu totul*, totuși credem că, deși rămășițe vor fi totdauna, dar cel puțin ele vor fi bine constatate și mai ales vor fi în o proporție mai mică.

Prin urmare credem că evaluarea rămășițelor la 10 milioane este exagerată și că ea trebuie redusă la cifra de 4 mil. care este, o repetăm, mijlocia încasărilor din rămășițe pe 15 ani. Astfel fiind, urmează a se scădea bugetul veniturilor cu **6.000.000** lei.

III. Cifrele puse pe hârtie, venituri și cheltuieli, dând o diferență în favoarea veniturilor de 385 298 lei, 33 b. aproape ar fi fost să ni se dea și în acest an un excedent; d. ministru însă a sacrificat astă dată excedentul și a preferit să destineze această sumă pentru deschidere de **credite suplimentare** și **extraordinare.**

A ni se asigura de la început că guvernul nu va deschide credite suplimentare și extraordinare în cursul anului 1881-82 decât până la suma de 385 298 lei, 33 b. este o probă de puțină *prevedere* și de puțină prudență, cuvinte pe cari le-am citit cu fericire în expunerea de motive a bugetului 1880 [8].

Dacă ne aruncăm ochii în trecut vedem cât de hazardată este această promisiune, deși atrăgătoare. În adevăr Horațiu a zis *Nil mortalibus arduum est* (nimic nu este imposibil muritorilor), dar Horațiu nu cunoștea sistemele noastre financiare; a pretinde că deschiderea creditelor extraordinare și suplimentare în un an să se mărginească la 300.000 lei este a nu cunoaște istoria noastră financiară. În bugetele noastre creditele suplimentare și extraordinare au jucat totdauna un mare rol, și lucrul este altfel foarte lesne de înțeles; căci într-o țară nouă care se organizează și vrea să recâștige timpul pierdut spre a se pune în nivel cu civilizația secolului se ivesc pe tot momentul necesități nouă pe cari prevederea guvernanților nu le-a putut prevedea. Adăogând la aceasta fluctuațiile politice, desele schimbări de guvern, lesne se va pricepe cum o măsură excepțională devine aproape normală și cum nu se poate pune o limită prea strâmtă facultății de a preîntâmpina niște cheltuieli neprevăzute cu resurse extraordinare.

În acest sens tabloul aci anexat sub nr. 3 prezintă și un interes istoric: la orice mișcare politică crește și suma acestor credite; astfel: consecințele lovirii de stat din 1864 se traduc în anul următor cu o sumă de peste 12 milioane credite suplimentare și extraordinare. În 1872 se regulează (nu știm pentru a câta oară) chestia drumului de fier Strousberg și barometrul creditelor extraordinare se urcă la 17 milioane, în fine anii războiului produc pentru 1877 o creștere de credite extraordinare de 34 milioane și pentru anul 1878 de 44 milioane.

În rezumat:

În întâiul period, 1862-1866, totalul creditelor suplimentare și estraordinare se urcă pentru acești cinci ani la 30.820.767 lei, dând o mijlocie anuală de 6.164.153 lei, 40 bani.

În al doilea period, 1870-1874, aceste credite se ridică pentru cinci ani la suma de 38.656.584 lei, 37 bani, dând o mijlocie anuală de 7.731.316,87 b.

În fine al treilea period, 1875-1878, dă numai în patru ani o sumă de 98.658.964 lei, 73 bani, rezultând astfel o mijlocie de 24.664.741,18 b. Astfel dar, luându-se termenul de mijloc al creditelor suplimentare și extraordinare din acești 14 ani, ne dă suma de 12.800.000 lei.

Față cu elocuența acestor țifre a pretinde că în anul viitor 1881-82 aceste credite se vor menține la țifra de 380.000 lei este cel puțin o imprudență.

De aceea credem că trebuie a se înscrie la cheltuieli o sumă de **10 milioane** pentru deschidere de credite suplimentare și extraordinare în cursul anului (sumă mai mică decât mijlocia pe 14 ani), iar nu 380.000 lei cum este prevăzut în proiectul de buget.

Astfel stabilind situația proiectului de buget pe 1881-82, avem:

Venituri prevăzute în proiectul de buget prezentat Camerei ……… 119.671.214

Din această sumă scăzând 1, după observația de sub nr. 1 diferința

de 10% între evaluări și încasări sau lei ……………………… 11.967.121,40

2. după observația sub nr. 2, asupra rămășițelor încasate în a.

1881-82 lei ………………………………………… 6.000.000

17.967.121,40

Rămân venituri probabile pentru anul 1881-82……………… 101.704.092,60

Cheltuielile prevăzute în bugetul prezentat Camerii se urcă la ……… 119.285.915,67

La care trebuie a se adăoga pentru deschidere de credite suplimentare

și extraordinare …………………………………………… 10.000.000

avem cheltuieli probabile pentru a. 1881-82 ………………… 129.285.915,67

Iar situația probabilă, a acestui buget va fi următoarea:

Venituri fiind de lei 101.704.092,60

și cheltuielile de lei 129.285.915,67

Rezultă un deficit de 27.581.823,07

Aceasta este după noi adevărata situație bugetară pe anul viitor și să nu ni se impute că suntem pesimiști. În materie de finanțe preferim pesimismul ministrului de finanțe, care a evaluat veniturile anului 1877 la 81 de milioane și încasat 110 milioane, decât optimismul din 1878 prevăzând un excedent de aproape 30 de milioane, excedent care s-au tradus peste un an în un deficit de aproape 50 de milioane, după cum am arătat mai sus.

Terminând acest repede studiu asupra bugetului prezentat Camerii pe 1881-82, dorim ca onor. comisiune bugetară să nu se lase a se amăgi de mirajul excedentelor și *echilibrărilor iluzorii*, ci mai bine, aruncând o privire în trecut, să se sperie de fantasmele deficitelor *reale*.

București, 30 ianuarie 1881

1. A se vedea: *Expunerea de motive la proiectul de lege pentru fixarea bugetului general de venituri și cheltuieli pe exercițiul 1878,* p. 3.

2. V. *Expunerea situației financiare a tezaurului public la 30 sept. 1879 prezentată Adunării deputaților în sesiunea ordinară din 1879-80,* pag. 2, 3.

3. Id. id. pag. 30, 31.

4. V. *Ședința Camerii din 18/30 mai 1877.*

5. *Situația generală a tezaurului public și a serviciilor dependinte de Ministerul de Finanțe la 30 septembrie 1871, prezentată onor. Adunări a deputaților în sesiunea ordinară a anului 1871-72.*

6. Se știe că după această nouă lege anul bugetar începe la 1 apr. și exercițiul se încheie la 30 sept.

7. V. *Expunerea de motive la proiectul de lege privitoare la bugetul general al statului pe exercițiul anului 1880,* pag. XIX.

8. V. *Expunerea de motive a bugetului pe 1880,* pag. IV.

❦

PROIECTUL D-LUI CONTA ASUPRA INSTRUCȚIUNII [1]

[8 februarie 1881]

În materie de legiferare asupra învățământului public sunt din norocire unele părți esențiale în privința cărora nu poate fi vorba și nu trebuie să fie vorba de partide politice. Învățământul dat din partea statului, deși cuprinde și elemente eminent politice, asupra cărora se restrânge toată antiteza partidelor în lupta lor caracteristică înlăuntrul sistemei constituționale, are totuși un fundament comun pentru toate vederile oamenilor de stat, oarecum un teren neutru, unde se pot întâlni partizanii deosebitelor colori politice într-o cugetare unită și pot dovedi o dată mai mult că, în mijlocul divergenței de opiniuni asupra multor obiecte, sunt mai întâi de toate cetățenii unuia și aceluiași stat, mai întâi de toate români cari doresc din inimă sinceră prosperarea patriei lor.

Deși actualul ministru al cultelor și instrucțiunei publice, d. Conta, în chiar ajunul prezentării proiectului d-sale de lege pentru reorganizarea învățământului, a părăsit treapta mai înaltă a unui om de specialitate, pe care erau dispuse a-l așeza cercurile politice la intrarea d-sale în minister, și s-a coborât, printr-o acțiune îndreptată în contra amicilor d-sale politici din Iași și ilustrată prin fondarea foii „Liberalul“, pe treapta unui simplu adept

neofit al politicei militante de partid, noi nu-l vom urma în această micșorare a d-sale, ci vom privi proiectul de lege ce l-a supus dezbaterilor Camerii din acel punct de vedere general din care deosebirile de partid trebuie să dispară.

Care este esența reformei învățământului ce-o propune d. Conta? Și, când vorbim de esența reformei, să ne fie permis a înlătura din discuțiunea noastră toate cestiunile mai secundare, de ex. despre mecanismul administrativ, despre Consiliul superior și inspectorii generali, despre deja faimosul „mic cod disciplinar“ în contra profesorilor etc. etc. — cestiuni asupra cărora, în demersul unor dezbateri în Cameră, s-ar putea da diferite dezlegări și s-ar putea face prin urmare modificări la proiectul d-lui Conta.

Vom concentra și mărgini discuțiunea noastră asupra punctului cardinal în orice lege organică de învățământ, adecă asupra *direcțiunii de cultură* ce voiește s-o dea viitoarei societăți române. Aci este sufletul unei asemenea legi cu el stă sau scade întregul organism.

În privința direcțiunii de cultură dar, proiectul d-lui Conta cuprinde două reforme fundamentale, așa de reforme și așa de fundamentale încât se pot numi, cu propriul cuvânt, o răsturnare a bazei de cultură pe care au fost clădite pân' acum școalele nu numai ale noastre, ci ale întregei Europe apusene. D. Conta voiește să lovească temelia clasicității în întregul învățământ secundar și mai voiește încă să introducă facultăți special destinate pentru femei. Înlocuirea clasicismului prin utilitarism și emanciparea universitară a femeilor, iacă cele două bătăi de inimă ale vieții organismului propus de d. Conta.

Art. 141 din proiect zice: Se vor înființa treptat în fiecare capitală de district cel puțin câte un gimnaz de băieți și unul de fete.

Art. 145 Cursul gimnazial este de patru ani, împărțit în patru clase.

Art. 142. Instrucțiunea gimnazială pentru băieți va consista din următoarele învățături, ce se vor preda mai mult din punctul de vedere practic decât științific de către 9 profesori și 3 maiștri.

1. *Limbele română, franceză și germană,* cari se vor preda de trei profesori respectivi după acelaș sistem de gramatică și în comparațiune una cu alta, adăugându-se noțiuni de literatură și exerciții de compozițiuni uzuale.

2. *Noțiuni de economie politică, de drept public și de drept privat pozitiv,* cu exerciții în redactarea actelor juridice uzuale (un profesor).

3. *Istoria universală* și în special aceea a uneltelor și artelor, a științelor, a moravurilor și instituțiunilor sociale, cu foarte puțină cronologie și biografie (un profesor).

4. *Geografia,* cuprinzând întreaga istorie a pământului, cu noțiuni de cosmografie și geologie, de geografie fizică, botanică, zoologică, etnografică, politică, și mai cu seamă economică și socială (un profesor).

5. *Botanica, zoologia și mineralogia,* cu aplicațiuni practice, mai cu seamă la agricultură (un profesor).

6. *Fizica descriptivă, mecanica și chimia,* cu aplicațiuni practice mai cu seamă la industrie. Descrierea principalelor producte manufacturate (un profesor).

7. *Aritmetica, algebra și geometria elementară,* cu aplicațiuni respective la calcule financiare, la ridicări de planuri etc. Comptabilitatea cu diversele ei aplicațiuni (un profesor).

8. *Desenul și modelagiul* (un maestru).

9. *Muzica vocală* (un maestru).

10. *Gimnastica* cu exerciții militare (un maestru).

Art. 143. Articolul precedent se aplică și la gimnaziile de fete cu următoarele modificări și adăogiri:

1. Profesorul sau profesoara de limba română va preda și câteva *noțiuni uzuale de drept și economie politică.*

2. În locul profesorului special de economie politică și drept pozitiv va fi un profesor sau o profesoară care va preda: *Noțiuni de pedagogie,* cu aplicațiune specială la creșterea copiilor mici, începând de la nașterea lor, *noțiuni de higienă și de medicină casnică,* cu aplicațiune specială la îngrijirea copiilor mici, și *economia casnică cu comptabilitatea ei.*

3. Maistrul sau maestra de gimnastică va arăta și va dirige mai cu seamă jocuri gimnastice.

4. Se adaoge un profesor de religiune care va preda *istoria Noului Testament și morala creștină.*

Așadar: 1) limba latină și limba greacă sunt cu totul scoase din gimnazii (și religiunea este scoasă din gimnaziile de băieți!!) și sunt înlocuite cu limba germană și cu studii cari se cer a fi predate mai mult „practic“ decât „științific“.

2) Instrucțiunea este aceeași, ba chiar ceva mai întinsă, pentru fete și pentru băieți, și în fiecare district se cere cel puțin un gimnaziu de fete.

După gimnazii, proiectul d-lui Conta se urcă la licee cu următoarele idei de studii și de organizare:

LICEELE

Art. 168. În orașele principale, unde se va simți trebuință, vor fi câte unul sau mai multe licee de băieți și licee de fete.

Numai liceele de fete vor putea avea internate. În acestea se vor primi eleve stipendiste și eleve solvente, conform prescripțiunilor art. 141.

Art. 169. Instrucțiunea ce se va da în liceele de băieți va consista din următoarele obiecte, ce se vor preda, din punct de vedere cu totul științific, de următorul număr de profesori.

1. *Limba latină, lexicografie greacă și noțiuni de filologie,* predate de doi profesori, dintre cari unul va preda numai limba latină în cele dendâi două, clase.

2. *Limbele română, franceză și germană cu literaturele lor,* predate de trei profesori. Profesorul de limba română va preda și *noțiuni de psihologie, logică și estetică.*

3. *Istoria civilizațiunei,* cu noțiuni de arheologie și de sociologie, predate de un profesor.

4. *Cosmografia, geologia și geografia,* predate de un profesor.

5. *Fizica descriptivă, chimia cu mineralogia, anatomia și fiziologia plantelor și animalelor,* predate de un profesor.

6. *Algebra, geometria elementară, trigonometria plană, și noțiuni de Mecanică rațională,* predate de un profesor.

Pe lângă această instrucțiune științifică se vor preda muzica vocală și gimnastica ca în gimnazii.

Art. 170. Articolul precedent se aplică și la liceele de fete, cu următoarele modificări.

1. În locul noțiunilor de filozofie profesorul sau profesoara de limba română va preda, pe lângă obiectul său principal, *lexicografia latină și greacă cu noțiuni de filologie.*

2. În locul celor doi profesori pentru limba latină, lexicografia greacă și noțiuni de filologie, vor fi doi profesori sau profesoare, pentru următoarele două cursuri.

a) *Noțiuni elementare de psihologie, logică, morală, drept și economie politică; estetică* cu aplicațiuni la artele frumoase și mai cu seamă la viața socială; *pedagogică* și metodologică, cu toate aplicațiunile lor.

b) *Noțiuni de higienă și de medicină,* cu aplicațiunile lor speciale la copii și la femei.

3. În loc de exerciții militare maistrul sau maistra de gimnastică va arăta și va dirige jocuri gimnastice.

Art. 171. Cursul liceal este de patru ani, împărțit în patru clase.

Art. 172. Nu se vor admite în licee decât elevi sau eleve cari vor prezenta certificate de absolvirea cursului gimnazial în școalele publice.

Art. 173. Se aplică la licee art. 146 și următoarele până la art. 154 inclusiv, precum și art. 155, cu deosebire că fiecare elev sau elevă de liceu va plăti o taxă școlară de zece lei la începutul fiecărui semestru.

Art. 174. Certificatele de absolvirea cursului liceal se vor preschimba la Ministerul Instrucțiunei contra diplomelor de *bacalaureat în științe și litere.* Aceste diplome vor fi date în numele Domnitorului etc.

Așadar: 1) Limba și literatura greacă scoasă cu totul și din licee, prin urmare din întregul învățământ numit până acum secundar; lexicografia

greacă, de care vorbește art. 169 și care se preda în ultimul an sau în ultimii doi ani de profesorul limbei latine și noțiunilor de filologie, este o simplă explicare de cuvinte tecnice, oarecum un dicționar de cuvinte străine fără nici o însemnătate pentru vreo gramatică sau stilistică grecească. Limba latină este păstrată numai în cele patru clase superioare de licee pentru băieți, fără arătarea de autori cari să deprindă pe școlari cu spiritul clasicității romane.

Și, în adevăr, școlarul de abia în prima clasă de liceu, după proiectul d-lui Conta, sau în clasa a cincea, cum zicem noi încă astăzi, va începe să învețe cetirea alfabetului latin și declinarea lui mensa, mensae; în clasa a șasea va învăța sintaxa și va dobândi o idee de *accusativus cum infinitivo* (să nu se supere d. autor al scrisorilor din „Presa“ de aceste cuvinte latine) și de oratio obliqua. Când să citească autorii latini și ce autori să citească? Clasa din urmă, a opta, e mai mult destinată unei recapitulări generale a studiilor liceale; se va putea totuși găsi și aici oarecare timp pentru citire; propriul timp pentru cunoașterea autorilor clasici ar fi și ar rămânea însă cele 10 luni din clasa a 7-a. Ce să se facă și ce să se lase în așa puțină vreme? Să se înceapă cu Cornelius Nepos? Să se continue cu Caesar, *De bello gallico* și *De bello civili?* Să se înceapă cu Metamorfozele lui Ovid? Să se continue cu Eneida lui Virgil? Și unde rămâne Livius? Unde Sallust? Unde Tacitus? Unde Horațiu? Unde Cicero? Și unde pentru noi importantul Plinius?

Este lucru vederat: în cei patru ani de liceu (clasa 5 — 8-a) din proiectul d-lui Conta se poate învăța limba latină; dar spiritul clasicității romane, așa precum transpiră din eminenții autori cari au format până acum substratul culturei literare și științifice din Europa, nu se poate învăța în liceele d-lui Conta.

2) Instrucțiunea este și pentru licee tot așa de întinsă la băieți și la fete, numai că în locul limbei latine vine la fete lexicologia latină, dar se adaog alte studii, între cari și noțiuni de medicină cu aplicațiune specială la femei! (*A Propos:* Am dori să știm cum își închipuiește d. Conta o clasă dintr-un liceu feminin, după proiectul d-sale, în care un profesor predă la fetițe de 14, 15 sau 16 ani medicina boalelor femeiești? Și cum își închipuiește examenul public anual asupra acestei materii?)

În fine proiectul d-lui Conta, după gimnazii și licee, culminează în școalele superioare, adecă în facultăți sau în universitate. Aici se vorbește de studenți și studente și se pune în principiu la art. 206:

> Numai Școala Normală Superioară și Facultatea de Medicină vor putea avea studente cu dreptul de-a urma la cursuri, celelalte școale superioare putând admite studente numai cu dreptul de a da examene.
>
> Când numărul studentelor înscrise se va socoti destul de mare, se vor destina esclusiv pentru dânsele Școala Normală Superioară și Facultatea de Medicină din Iași. Cursurile acestor şcoale vor fi în cazul acesta organizate în vederea destinațiunei profesionale speciale a studentelor.
>
> În toate cazurile studentele de la Școala Normală Superioară, de la Facultatea de Medicină, pe cât timp nu sunt măritate sau nu trăiesc cu bărbații lor, vor trebui să fie interne și să meargă la cursurile universitare sub conducerea profesoarei internatului sau a unei pedagoage însărcinată, de dânsa. În aceste internate vor fi stipendiste, semistipendiste și solvente.

Rezerva aci stabilită în privința urmării la cursuri din partea femeilor (căci examenele se pot da de femei în toate facultățile și se pot crea și doctoare sau doctorițe în drept) se înțelege numai pentru Facultățile de teologie și de drept și pentru Școala Superioară de Geniu, căci pentru Facultățile de litere și de științe art. 218 din proiect prevede din contră:

> Art. 218. Studenții și studentele din secțiunea științifică a Școalei Normale Superioare vor urma la Facultatea de Științe, iar cei din secțiunea literară la Facultatea de Litere cursurile respective cari corespund cursurilor din gimnazii și licee. Deosebit de aceasta, studenții și studentele din ambele secțiuni vor urma cursurile de pedagogie și metodologie.
>
> Pentru toate obiectele de studiu din Școala Normală Superioara se vor numi repetitori, cu diurnă de 200 lei pe lună, dintre profesorii de liceu din localitate. Fiecare din aceştia va exercita îndeosebi pe studenți și pe studente în știința de care el însuși este profesor la liceu. Deosebit de aceasta, un profesor de la Facultatea filozofică va putea fi însărcinat, ca maistru de conferințe, cu conducerea tuturor repetițiunilor și cu partea demonstrativă a cursului de pedagogie.
>
> Nu se va da studenților și studentelor absolutoriul Școalei Normale Superioare decât după ce vor fi depus examenul și vor fi obținut doctoratul în grupul respectiv de știință ce sunt obligați a învăța în școală.

Va să zică: emanciparea universitară a femeilor! Societatea română să aibă de acum înainte studente în litere, studente în științe, studente în medicină și să poată avea și doctoare sau doctorițe în toate aceste specialități și încă și în drept și în științe „politice și juridice“.

Ținta de cultură socială în această privire va fi dară să avem, pe lângă profesoare bine preparate și înzestrate cu diplome de doctorat în științe sau

în litere, și medice practice cu doctoratul în medicină. Odată aceste dobândite, se va impune ca o urmare neapărată din aceste precedente și admiterea de femei advocate și în fine de femei alegătoare și alese în comună, la Cameră și la Senat, precum și de femei funcționare.

Față cu aceste păreri foarte interesante ale d-lui Conta, pe cari d-sa împreună cu colegii d-sale din Ministeriu au crezut de cuviință să le aducă acum în dezbaterea Parlamentului român sub forma unui proiect de lege, se naște pentru noi întrebarea:

Este locul la noi și este timpul venit acum pentru ca reprezentarea națională a junei Românii independente să ia în considerare un asemenea proiect de lege?

De această întrebare ne vom ocupa în articolul următor.

❦

[11 februarie 1881]

Trei evenimente își dispută interesul zilei, câșteșitrele de natură a arunca o ciudată lumină asupra regimului virtuții.

Cu ocazia dezbaterii asupra art. 409 din Codul de Procedură Civilă d. Ioan Brătianu a pronunțat cu liniștea omului de stat un mare cuvânt, care-a căzut ca plumbul topit în sufletele auditorilor: „Vorbește pentru talanții lui Filip!“

Nu vom rosti nume, nu vom indica nici de departe măcar în contra cui erau aruncate aceste cuvinte grave ale primului ministru. Ceea ce știm pozitiv însă e că „talanții lui Filip“ se referă la membri din marele partid roșu, parte vechi, parte neofiți, și că d. Brătianu a adresat această grațiozitate amicilor săi politici. Lumea pretinde a ști multe în privirea aceasta și dac-am crede opinia publică îndreptățită a cita, fără probe suficiente, nume și sume, sume plătite de cămătari și nume de celebrități liberale patriotice, le-am înregistra și noi. Ceva totuși trebuie să fie la mijloc, căci „de unde nu e foc fum nu iese“.

A doua preocupare a spiritului public e din cele mai serioase și privește ploaia de taxe nouă pe cari primăria e în ajun de a le impune contribuabililor din capitală.

Organele de publicitate cari reprezintă civilizația ne-au repetat-o adeseori că starea orientală în care se află Bucureștii cere neapărat o sporire de taxe pentru a se putea introduce îmbunătățirile necesare. Noi din parte-ne avem cam alte vederi. Bucureștii sunt un oraș fără industrie dezvoltată, temeiul și însemnătatea de oraș comercial sunt concentrate pe câteva strade de căpetenie; restul e ceea ce și trebuie să fie, mai mult sat decât oraș. A impune taxe peste taxe imensei majorități a populației din periferii pentru a lustrui cât se poate de mult centrul, populat în mare parte de firme străine, este poate foarte frumos din punctul de vedere al aparențelor civilizației, pe cari am știut atât de bine a ni le însuși, e însă păgubitor pentru mulțimea mare, care ar avea mult mai multă nevoie de-o piață sigură, în care să-și ofere munca brațelor pe un preț convenabil, decât de lustruirea cu peria a stradelor. E un principiu conservator de-a nu avea ambiții în disproporție cu mijloacele de cari dispui, de-a nu încorda puterea impozabilă până la

istovire. Ar rămânea ca minți practice, luminate, pe deplin sigure de natura impozitelor proiectate, să vază câte din condeiele listei primăriei jigniesc în mod simțitor interesele populației neavute, câte nu.

Se 'nțelege că orice venit însemnat se percepe pretutindenea, direct ori indirect, asupra populației neavute. Există însă un mijloc demagogic, foarte vechi și foarte cunoscut, pentru ca, printr-un sentiment de invidie oarecum, să se închiză gura nenumăraților nemulțumiți. Aceasta se face impunându-se luxul celor relativ mai avuți. În realitate dări impuse asupra cailor, servitorilor, livrelelor a o mână de oameni avuți (sunt foarte puțini oameni în adevăr avuți în România) reprezintă în genere o sumă neînsemnată pe lângă dările asupra obiectelor de consumație, cari scumpesc dram cu dram hrana populației mari. Acest clenci al impunerii cățeilor și livrelelor l-au aflat și primăria noastră pentru a arunca praf în ochii mulțimii, care ea și numai ea va purta marele împrumut al primăriei.

La 6 curent s-a ținut o întrunire zgomotoasă la Ateneu, în care patrioții de meserie și cei neofiți au încercat a proba necesitatea, în multe puncte discutabilă, a nouălor taxe. Un domn (fără copii bineînțeles) a propus o taxă asupra copiilor. Replica unui om din mulțime la această monstruozitate nu se poate reproduce decât în ziare de-o nuanță umoristică, nepermisă organelor serioase, cu toate acestea e o replică care cutreieră Bucureștii, și nu fără cuvânt, dacă potrivirea unei glume e un cuvânt.

Adunarea de la Ateneu a ales însă 12 persoane însărcinate a discuta a doua zi cu 7-8 persoane numite de primărie taxele proiectate. Conventiculul, ținut sâmbătă la 7 ianuarie, nu s-a putut îngrădi în acest cerc restrâns; contribuabili neinvitați de diferite profesiuni au pătruns asemenea acolo. Se zice că cu ocazia aceasta un mare patriot de meserie, d. dr. Râmniceanu, a scăpat de gratitudinea exagerată a poporului suveran numai pentru că un amic înzestrat cu mare putere musculară i-a făcut vânt din mulțime.

În fine o altă știre ne-a dat-o ieri Agenția Havas.

Bancherul Jacques Landau a câștigat procesul contra statului la Suprema Curte Comercială din Lipsca, Reichshandelsgericht.

Acest proces l-a câștigat în contra societății acționarilor căilor ferate, mai concret însă în contra statului.

Procesul se datorește unei convenții încheiate între prețiosul d. Costinescu și bancherul Landau. Învățatul d. Costinescu (4. cl. primare plus

1 curs de violoncel) a fost însărcinat cu grava misiune de-a răscumpăra un drum de fier care costă peste un sfert de miliard. Cu învățătura sa în cele juridice, tecnice și financiare și cu seriozitatea sa cunoscută a iscălit o convenție prin care d. Landau era însărcinat cu operațiunea. Mai târziu, treaba făcându-se direct cu acționarii, d. Landau a pretins câteva milioane despăgubire și tribunalul suprem i le-a recunoscut.

În orice caz d. Costinescu devine din ce în ce mai prețios pentru patrie. O achizițiune politico-financiară plătită cu 3-4 milioane de franci, în orice caz o marfă scumpă, deși netrebnică.

❦

ROMÂNII DIN VIENA

[11 februarie 1881]

Reproducem fără comentare următoarele rânduri din „Deutsche Zeitung“ relative la balul dat de studenții români din Viena.

> Adevăratul vienez, zice numita foaie, niciodată n-a prea fost forte în cunoștințe etnografice. Pentru el erau un ce misterios chiar și locuitorii sârbi din Banat, cari, dimpreună cu românii și cu alte neamuri, erau pentru dânsul un fel de formă intermediară dintre unguri și turci. Cu toate acestea existau oarecari distincțiuni în interiorul acestei mari clase de oameni cam nedeterminat și confuz circumscrisă. Două tipuri mai diferite unul de altul au fost „negustorul sârb“ și „bogatul boier *român*“, a cărui solie și fiică nu erau altfel, numite decât „frumoasele boieroaice“. Damele române au trecut totdeauna de niște frumusețe extraordinare ceea ce au și fost într-adevăr. Tezaurul de grații corporale precum și spirituale s-a transmis curat de la străbunele matroane asupra fiicelor și nepoatelor lor. Balul român ținut la 15 c. în saloanele Reuniunii Muzicale ne-au dat nenumărate dovezi vii în privința aceasta. Deși poate să fi fost un contingent oarecare de frumoase vieneze pur sang printre numeroasele românce, această împrejurare n-a adus desigur nici un prejudiciu impresiunii generale a splendidei festivități. Tipul oacheș a fost amestecat cu cel bălan în modul cel mai armonic. Frumusețea feminină, toaletele bogate și pline de gust și multe riviere de briliante strălucite caracterizau balul. Coloane de mărgăritare și rânduri de perle figurate concurau împreună într-o lumină dulce și desigur *nu se afla între ele nici o singură perlă „falsă“. S-a danțat cu zelul obișnuit în Viena. Președintele Comitetului, d. doctor Șt. Ciurcu, a deschis balul cu patroana, baronesa Hye-Guneck, în fruntea unei poloneze. Au fost de față și patroanele, doamnele Eduard Kanitz și Celestina Opolzer, pe când doamnele Angelina de Bălăceano, Matilda Dumba și de Lindheim au fost împiedecate de-a veni. Dr. S. Morariu Andreievici,*

arhiepiscopul și mitropolitul Bucovinei și al Dalmației, intendentul baronul Hofmann, membrul Camerii seniorilor, baronul Vasilco, d. de Lemayer, deputații, doctorul Mitrofanovici, baronul Stârcea și Cosovici, baronul Wertheim, mareșalii baronul Tiller și baronul Schoissnigg, mai mulți ofițeri sârbi și câțiva diplomați persiani au asistat mai mult timp la bal ca oaspeți de onoare. Toate dedicațiunile: „Versuri carpatine“, vals după motive române de Franz Mair, „Je pense a toi“, polca franceză de Ed. Straus, „Ochi negri“ de E. Sutor au produs cea mai vie plăcere, precum și minunata decorațiune a salonului și programele mândre, ce reprezentau cornuri de abondență pline cu bomboane alese.

❦

PROIECTUL CONTA

[11 februarie 1881]

Din relațiunea ce ni s-a trămis despre cele urmate în conferința profesorilor din capitală cu privire la proiectul de lege asupra instrucțiunii publice estragem și publicăm următorul *discurs, rostit de către unul din asistenți, d. N. Kirilov,* profesor la gimnaziul Cantemir. Precum se va vedea din citirea lui, un șir de noi dispozițiuni din proiect cari până acum n-au fost analizate prin ziare fac obiectul observațiunilor d-lui profesor.

❦

PROIECTUL D-LUI CONTA ASUPRA INSTRUCȚIUNII [2]

[12 februarie 1881]

Am văzut din articolul precedent [1] cum noul proiect de organizare al d-lui ministru de culte și instrucțiune publică urmărește ca direcțiune de cultură pentru viitoarea societate română două scopuri: 1) slăbirea și în parte răsturnarea învățământului clasic (latin și grec) din școalele secundare și 2) emanciparea femeilor în universitate.

În fața acestei îndoite tendințe a organizării propuse de d. Conta ne-am oprit la întrebarea: Este locul și este timpul venit pentru statul nostru de-a lua în considerare prin organele sale de legislațiune un asemenea proiect de lege?

La această întrebare răspundem: Nu, Camera și Senatul României nu pot fi chemate a se ocupa astăzi de dezlegarea acestor probleme.

Admitem că problemele sunt de cel mai mare interes. Susținem însă că acest interes nu poate să fie la noi decât teoretic și că va trebui să treacă cel puțin o jumătate de secol înainte de-a fi vorba de legiferare practică în această direcțiune.

Să începem întâi cu instrucțiunea clasică.

Școalele noastre secundare, îndeosebi învățământul numit gimnazial-liceal, sunt întocmite în esență după modele luate din Franța și din Germania. Esența acestui învățământ este la noi, ca și în Franța și Germania, clasicitatea și cultura literară și istorică pe temeiul clasicității, adecă *humanitatis studia* în înțelesul celor vechi. Pe acest temei, susținut în Germania și în Franța prin tradițiunea unei culturi de multe secole, ne-am organizat și noi școalele mai înalte și ne-am pus astfel în comunitate de cultură cu Europa apuseană.

Această *comunitate de cultură cu Europa civilizată* este pentru români de-o necesitate așa de absolută încât încercarea de-a o slăbi ar însemna astăzi paralizarea oricărui progres al școalelor noastre și, în genere, al statului român. Toți bărbații noștri publici sunt crescuți în ideile și mulți chiar în școalele Europei apusene, toate cărțile noastre de școală sunt traduse sau imitate după modeluri franceze și germane, întreaga noastră legislațiune este inspirată de legislațiunea franceză și (în mică parte) germană. Mulți din tinerii noștri își fac studiile liceale în țară, iar cele universitare în străinătate, se întorc cu studiile completate la acele universități străine și-și revarsă cunoștințele lor asupra școalelor române. Sistema de studii fiind egală în trăsurile fundamentale, această străbatere a firelor de cultură de la noi la Europa apuseană și de la Europa apuseană la noi a fost cu putință și a contribuit puternic a face din noi ceea ce suntem astăzi: un popor de ginte latină cu conștiința misiunii sale de a fi un purtător de cultură la pragul Orientului și cu dorința vie de-a-i asimila tot mai mult rezultatele experiențelor Europei apusene fără a trece prin crudele încercări prin cari s-a văzut ea adeseori pedepsită pentru orice pricipitare și tendență exagerată.

Întrebarea se rezumă dar aci: în ce raport ne-ar pune reforma d-lui Conta cu școalele din Franța și din Germania? Răspunsul este că reforma d-lui Conta ne-ar scoate afară din comunitatea de studii cu aceste țări și prin

urmare conchidem că: proiectul acestei reforme este *indiscutabil* în Camerele române.

De agitat se-nțelege că s-au agitat aceste probleme și în Franța și în Germania prin discuțiuni teoretice sau, după expresiunea cam ironică a principelui Bismarck, „în mod academic“. N-avem decât a arunca ochii în filozofia lui Auguste Comte pentru a vedea izvorul ideilor d-lui Conta. Dar nici o legislațiune practică nu le-a pus în lucrare.

În Germania limbele latină și greacă sunt și rămân fundamentul învățământului gimnazial; chiar în școalele lor reale se învață latinește; dar, fiindcă în aceste școale reale se învață mai puțin latinește și nu se învață grecește, tendința cercurilor universitare din Berlin de ex. este astăzi de-a nu admite școlarii absolvenți ai gimnazielor reale la frecventarea tuturor cursurilor universitare ca fiind prea puțin înaintați în cultura generală.

În Austria aceeași sistemă, cu deosebire că școalele reale nu au limba latină, dar nici nu se obicinuiește a se da absolvenților din aceste școale altă direcțiune de studii decât pentru comerț sau școala politecnică.

În Franța cestiunea este mai mult în mișcare. În lacuna simțitoare lăsată prin lipsa totală de școale reale ministrul Duruy a introdus ceea ce numea el *l'enseignement special,* care este din ce în ce mai frecuentat, deși nu poate îndeplini golul școalelor reale. Cât pentru gimnaziele și liceele propriu-zise, astăzi ca în vechime, limba latină și limba greacă, în genere *humanitatis studia*, sunt temelie învățământului. Asupra a mai mult sau mai puțin au fost variațiuni: s-au scos compozițiunile în versuri latine, s-au menținut compozițiunile în proză latină, s-au împuținat orele de latinește și grecește, s-a hotărât începerea studiului latin și a celui grecesc cu doi ani mai târziu decât era până acum; dar nu s-a surpat temelia clasicității prin alungarea limbei grecești cu totul și prin reducerea limbei latine la 4 ani de liceu și scoaterea ei din cei 4 ani de gimnaziu, cum propune d. Conta.

Iacă o tabelă a numărului de ore de studiu, adunate pentru o săptămână în toate clasele unui liceu, după ultimul program elaborat de noul Consiliu Superior de Instrucțiune Publică din Paris (instituit prin legea de la 27 fevruarie 1880), în comparare cu același număr de ore într-un liceu german și în liceul român din Brașov:

LICEUL FRANCEZ
limba franceză 51 ore
limba latină 39 ore

limba greacă 20 ore
istoria și geogr. 36 ore
științe exacte 38 ore
limba germ. sau engl. 33 ore

LICEUL GERMAN
limba germană 20 ore
limba latină 86 ore
limba greacă 42 ore
istoria și geogr. 25 ore
științe exacte 38 ore
limba franc. sau engl. 17 ore

LICEUL ROMÂN DIN BRAȘOV
limba română 20 ore
limba latină 46 ore
limba greacă 24 ore
istoria și geogr. 28 ore
științe exacte 62 ore
limba ger. și magh. 35 ore

Se vede marea deosebire ce, după ultimul program francez, există între liceele germane și cele franceze. Germanii concentrează cea mai mare parte a învățământului asupra clasicității, mai ales asupra latinității. Dar, alăturea cu liceele clasice și deosebit de ele, ei au învățământul real și de meserii pe o scară întinsă, și astfel este tinerimei dat prilejul de a se dezvolta fie în ramura clasică, fie în ramura practică, dar în fiecare cu temei.

Francezii, neavând școale reale, s-au văzut siliți la un compromis între clasicism și realism. Erau multe plângeri că bacalaureații francezi au prea puțină știință reală și prea multă știință curat clasică. Înainte de a introduce ca o nouă creațiune școalele reale, cari să corespundă pe deplin cerințelor exacte și să permită totodată alăturea cu ele funcționarea liceelor esențial clasice, francezii au încercat în anul trecut menținerea acestor două direcțiuni în unul și același liceu și au sporit orele limbelor moderne și geografiei, împuținând orele limbei latine și mai ales grecești.

Au sporit, au împuținat, dar nicăieri nu au desființat cu desăvârșire. Ca oameni cu minte, vor să aștepte mai întâi experiența nouăi combinațiuni și

apoi, cel puțin după 10 sau 20 de ani, să decidă dacă să rămână această împreunare sau să se introducă școli deosebite pentru clasicism și pentru realism, ca în Germania. Dar a prevedea, ca în proiectul d-lui Conta, școli reale deosebite (deși fără nici o organizare mai detaiată) și gimnazii și licee deosebite și a scoate totuși și din aceste gimnazii și licee partea principală a învățământului clasic (ca și când s-ar fi plâns cineva la noi că școlarii noștri au prea multă știință clasică!) — această stranie concepțiune nu există până acum în nici o singură organizare de școală în Germania, Austria sau Franța.

Noi dar, cu proiectul de lege al d-lui Conta, am coborî nivelul de cultură al bacalaureaților noștri și i-am face incapabili de-a urma un curs universitar în Franța și în Germania, unde se presupune la toți studenții cunoașterea limbei grecești și o mult mai întinsă cunoaștere a latinității.

Până când aceste idei de reformă ale d-lui Conta nu vor fi deja puse în lucrare și experimentate în școalele secundare din Franța sau din Germania, ele nici nu pot să fie luate în considerare de o Adunare legiuitoare română. Capitalul nostru intelectual este încă cu mult prea mic pentru a-l risca noi în asemenea întreprinderi, despre rezultatul cărora nu avem de nicăieri date culese din experiență.

Trecem acum la observările de făcut în contra celeilalte inovațiuni din proiectul d-lui Conta, adecă a emancipării femeilor la universitate. După noul proiect femeile sunt admise la toate gradele academice; o Școală superioară și o Facultate de Medicină să fie exclusiv destinat pentru ele; este dar vorba să avem doctoare sau doctorițe în litere, în științe și în medicină, prin urmare și medice femei. Până aici proiectul de lege tinde direct la ajungerea acestui scop. Indirect însă, și ca o urmare neapărată din aceleași premise, va rezulta: crearea de doctorițe în drept și în științele politice, căci examenele se propun a fi deschise femeilor și în aceste specialități. Dar, odată ce doctoriței medice i-ai dat dreptul de a fi medică practică, poți refuza doctoriței în legi dreptul de a fi advocată practică? Presupui că femeia va avea curajul de-a conduce o operațiune de chirurgie și nu presupui că va fi destul de bună vorbitoare pentru a pleda un proces?

Și, odată femeile numite doctorițe în legi, în medicină, în litere, în științe, exercitând în practică aceste profesiuni liberale, le vei putea depărta de la votul politic?

Dar să trecem cu vederea această din urmă consecință și să ne mărginim la consecințele prevăzute în proiectul d-lui Conta: care va fi rezultatul lor

social?

Aceste studente vor contribui oare la consolidarea vieței de familie? Sau vor întinde boala funcționarismului și la femei? Și, dacă lovim clasicismul și voim direcțiune practică la băieți, să nu o voim mai ales și la fete?

Nu cumva am găsit prea multă activitate practică la fetele române, încât să fie trebuință de-a le abate spre o cultură teoretică la universitate? Sunt d.e. în București prea multe croitorese, prea multe menajere, prea multe „bonne“ de copii românce?

Toată lumea știe că e tocmai dimpotrivă. Evreice, unguroaice, germane și franceze susțin mai toată activitatea în aceste părți ale vieței casnice și noi, în loc să încurajăm fetele române în această direcțiune și să facem să-și agonisească ele sumele foarte mari ce le dăm până acum pentru aceste trebuințe în mânele străinilor, voim să le facem zbor la universitate pentru a le înzestra cu diplome de doctor.

Este agitată în Europa cultă și cestiunea emancipării femeilor la universitate. Dar nici în Germania, nici în Austria, nici în Franța nu a încercat încă nimeni să o rezolve; creațiunile propuse de d. Conta nu au semenele lor în Europa. În Franța femeile nu sunt admise la examenele de facultăți; în Austria asemenea nu. La Universitatea din Berlin, după o încercare de câteva săptămâni la cursul profesorului Werder, s-a oprit direct chiar intrarea femeilor pentru a asista numai la prelecțiunile universitare.

Universitatea din Zürich a încercat tolerarea de studente la cursurile facultăților. Cei ce se ocupă de aceste cestiuni cunosc polemica violentă ce s-a născut între acea universitate și profesorul Bischoff și rezistența celorlalte universități germane în contra încercării de la Zürich.

Așa stă cestiunea astăzi în Europa. Experiența nu este încă făcută, mai nici nu este încă încercată. Toate silințele sunt încă puse întru îndreptarea învățământului secundar la femei; nu este timpul venit acolo pentru deschiderea de facultăți femeiești.

Numai noi, acum în anul 1881, să avem timpul liber pentru a legifera în această materie! Toate celelalte le avem: școalele de meserii pentru fete sunt excelente, viața familiară este din ce în ce mai solidă, numărul populațiunii este în spor; universitatea femeiască ne mai lipsește!

Dar ce să ne ocupăm de asemenea construcțiuni cam juvenile! Societatea română, în totalitatea ei are prea multă prudență pentru a se risca în aventuri legislative de felul celor propuse, și impresiunea ce proiectul de lege al d-lui Conta a produs-o pintre deputați și pintre profesori a învederat

încă o dată ce distanță mare deosebește o concepțiune curat teoretică de o bună lege practică.

1. Vezi „Timpul“ de duminică 8 fevr. 1881.

❦

[13 februarie 1881]

Foile române din Ardeal s-au simțit asemenea impresionate de studiul din „Deutsche Revue“, mai cu seamă însă s-au găsit atinse de enunțarea că „românii din Austro-Ungaria prosperează“.

Și noi credem că cuvântul „prosperare“ nu se poate lua aci în înțeles absolut și că, precum starea nici unei părți a poporului roman (și vorbim aci de adevăratul popor, nu de plebe) nu e de natură a inspira cuiva invidie, tot astfel nici starea românilor de peste Carpați nu e astfel cum ar putea să fie în urma unei dezvoltări neîmpiedicate a unui popor cu atâtea calități.

Noi, din parte-ne, am cam evitat de a vorbi de românii de peste Carpați, din două cauze. Statul nostru nu e îndestul de puternic pentru ca oamenii politici să poată vorbi de starea românilor de peste Carpați făr' a da motive de bănuială, neîntemeiată, nu mai e nici vorbă, dar bănuială. De-aci rezultă însă un al doilea pericol al unei asemenea discuții: în loc de-a face bine consângenilor noștri le-am face rău am înăspri și mai mult tratamentul nedrept căruia sunt supuși.

Dar dacă pe de-o parte ne-am impus această rezervă pe care oricine lesne o va înțelege și dacă ne-am feri de-a imita pe „Românul“ și de-a exploata până și nenorocirile naționale în goana după popularitate; pe de altă parte, oricâtă dreptate am face plângerilor confraților de peste munți, i-am ruga a face, în interesul dreptei lor cauze, o deosebire esențială între izvoarele cărora se datoresc suferințele lor naționale.

Sunt a se atribui suferințele acestea politicei tradiționale a Casei de Austria sau se datoresc unui episod incidental, unei piedici intervenite în dezvoltarea acelei politici tradiționale?

Noi înclinăm a admite teza din urmă. Nu credem că dinastia — și dinastia e Austria — dorește a face deosebire între un popor și celalt și că n-ar voi deplina lor egalitate politică și națională, pe cât aceasta s-ar putea pune în acord cu unitatea monarhiei, cu cerințele ei de putere înlăuntru și în afară. Noi vedem din contra că dinastia a încurajat după vremuri legitimele

aspirațiuni de progres ale naționalităților și, dacă luăm îndeosebi pe români și ne aducem aminte de starea înapoiată în care ei au încăput sub dinastia habsburgică, de progresele repezi făcute sub absolutism și de starea esențial alta în care se află astăzi, cată în adevăr să insistăm asupra deosebirii ce-am voit a o stabili mai sus, că nu principiul de stat al politicei tradiționale se opune pe atâta dezvoltării lor pe cât se opun alți factori, de-o natură cu totul deosebită. În adevăr nu dinastia e totul într-o împărăție de aproape patruzeci de milioane de locuitori; dinastia ori capul ei nu sunt, ca Dumnezeu, atotputernici. Împărăția e compusă din provincii în cari istoricește, de sute de ani, se află superpuse pături de popoare deosebite, ale căror relații din trecut n-au putut rămânea cu totul fără efect asupra stării actuale. Astfel găsim în Galiția două elemente, poloni și ruteni. Cei dendâi au fost istoricește stăpânitori, cei din urmă stăpâniți. Găsim în Ungaria un element istoricește superpus, maghiarii, popor energic, dar de-o aptitudine politică contestabilă; găsim în Boemia cehi și germani, c-un cuvânt pretutindenea sunt elemente deosebite, cari 'și dispută dominațiunea.

Casa de Austria nu i-a creat pe unguri; i-a găsit existând alături cu românii; ea n-a creat aspirațiile, natura, abuzurile rasei dominante, ba pe aceste din urmă a căutat a le îngrădi chiar, după putință.

Aci însă ne apropiem de adevărata cauză a relelor ce bântuie dincolo. Această cauză e corupția și lipsa de aptitudini politice și economice a elementelor dominante din Ungaria, mai cu seamă însă a demagogiei unguresți.

La popoare pe jumătate culte cum sunt ungurii, cum suntem și noi, interesele publice joacă rolul de pretexte pentru realizarea unor afaceri nu numai private, dar adeseori reprobate de legi. Precum la noi se exploatează fără omenie țara sub pretextul libertăților publice, tot astfel demagogia maghiară, orice nume și-ar fi dând, sub pretextul de-a înăbuși pretinsele agitațiuni ale naționalităților, au monopolizat puterea publică și stinge lumea prin arbitrariu și malonestitate.

Mai lunile trecute ziarele aduseseră o descriere a stării de lucruri din ținutul Carașului și acela al Severinului. Întreagă administrația, averile orfanilor și ale școlilor, fondurile caselor de economii se împrumutau la patrioți insolvabili, pentru a le cumpăra votul. Oameni cari sustrăgeau bani publici erau aleși în funcțiuni, iar guvernul central răspundea la toate denunțările ce i se făceau că se calomniază niște patrioți cinstiți din cauze politice; cam ceea ce ni s-a răspuns nouă când am relevat scabroasele

afaceri. Mai mult. Prin inichităţi făţişe se provocau până şi rebeliuni în sate, pentru a-şi crea un pretext mai mult de despoiare. Din întâmplare s-a numit şi un om cinstit prefect în acele ţinuturi şi atunci au încetat pretextarea marilor principii patriotice, pretextarea combaterii agitaţiunilor naţionale, şi s-a descoperit că fondul lucrului era hoţie goală.

Iată dar unde e izvorul răului, în incultura, în lipsa de aptitudini economice şi politice a elementelor dominante, cărora le-a dat vânt o împrejurare independentă de voinţa dinastiei: mişcarea maghiară din timpul războiului austro-german.

Noi susţinem că starea morală a Ungariei e aproape identică cu a noastră. Şi acolo există ca şi la noi un fel de populaţie flotantă, de origine în toate cazurile dubioasă, un fel de neomaghiari precum noi avem aici patrioţi neoromâni, oameni cari şi-au făcut o meserie din exploatarea principielor politice, au monopolizat pentru ei patriotismul şi naţionalismul, cu atât mai mult cu cât n-au nici patrie, nici naţionalitate certă. Ceea ce la noi se cheamă Giani, Mihălescu, Pişca, C.A. Rosetti dincolo de munţi se cheamă Pausz, Szende (Frummer) ş.a.m.d.

E evident pentru oricine că nu principiile de stat sunt, în asemenea împrejurări, de vină la starea rea a românilor. Acestea se pretextează numai pentru ca o şleahtă incapabilă de muncă şi de cultură să aibă cu ce trăi de pe spatele altora. Acesta e sâmburul cestiunii şi, dacă n-ar fi acesta, teoriele de stat ar fi departe de-a se manifesta cu asprimea, cu spiritul de injustiţie cu care se manifestă. Şi oare la noi nu e tot astfel?

Puţin ne ajută bunul moral al neatârnării naţionale când pseudoromânii noştri opun piedici tot atât de esenţiale dezvoltării poporului nostru ca şi maghiarii dincolo. Încai dincolo a rămas din timpii trecuţi câteva temeiuri de dezvoltare sănătoasă: clerul, şcoala populară, ba chiar urme de-o adevărată autonomie comunală. La noi biserica e ca şi când n-ar fi; şcoala rurală creşte şi ea postulanţi şi patrioţi de meserie, iar autonomia comunală e reprezentată prin cenuşerii cari au deprins virtuţile patriotice pe la subprefecturi. Între aceste mii de oameni cari n-au nimic, n-au învăţat nimic, nu muncesc nimic şi cari cu toate acestea vor să trăiască bine şi de-a gata s-au stabilit o adevărată conspiraţie pentru a zădărnici orice progres real al poporului.

O asemenea conspiraţie tăcută, dar puternică şi solidară, există tot aşa de bine dincoace ca şi dincolo de Carpaţi. Din acelaşi lemn sunt cioplţi patrioţii liberali din Buda şi cei din Bucureşti.

❦

[14 februarie 1881]

Sentința Tribunalului Suprem de Comerț din Lipsca, care declară deciziunile Adunării generale extraordinare de la 3 martie 1880 *nule* și de *nul efect (rechtsungulting und unverbindlich)* și care *obligă* pe reprezentațiune executivă *(Vorstand)* a Societății Acționarilor Căilor Ferate Române de-a *se abține de la executarea acelor deciziuni* și a *reveni asupra unei executări deja făcute*, precum și a face să *se șteargă inscripțiunile* efectuate în registrul Tribunalului de comerț, această sentință nu înseamnă nimic alt decât anularea răscumpărării. Va să zică Societatea Acționarilor exista înainte; guvernul, prin faptul că posedă acții, nu este el însuși decât acționarul unei societăți germane. Abia acum se explică de ce sediul nu s-a mutat și nu se va muta la București; abia acum se vede clar că panglica cestiunii Stroussberg va rămânea nouăzeci de ani un pretext de esploatare față cu statul român, pretext pentru menținerea căruia tagmele de patrioți își vor da pururea mâna cu străinii.

Cestiunea Stroussberg reînviată în toată vigoarea ei, ilustrul d. Brătianu se poate bucura văzând cum un singur act al său ilegal, încheiarea convenției primitive și punerea în executare fără votul Senatului, cum acel act neconstituțional, contra căruia n-am avut, în întreg mecanismul statului nostru, nici o garanție și nici un apărător, ne urmărește pas cu pas, renăscând cu puteri uriești.

Telegramele confecționate ad-hoc pe care le publică „Românul“ după foi și pentru interese de bursă nu schimbă nimic din gravitatea sentenței Curții din Lipsca.

❦

[15 februarie 1881]

Ca pasărea Phoenix din anticitate care, prefăcută în cenușă prin flacări, reapărea mai radioasă pentru a duce o viață cu atât mai trainică cu cât era lămurită prin foc, cestiunea căilor noastre ferate reapare, precum au apărut odinioară sub forma cestiunii Stroussberg și în alte chipuri.

O telegramă laconică a agenției Havas nu ne spunea decât că bancherul Landau câștigase procesul său la Curtea Supremă de Comerț din Lipsca. Versiunea care-a circulat în București în ziua întâia după sosirea acelei

telegrame, în care nu se indica nici natura procesului, nici conținutul hotărârii date, era că bancherul ar fi câștigat un proces de despăgubire în contra statului, în virtutea unei convenții sau a unui „proiect“ de convenție, cum zice „Românul“, care se stabilise la Berlin între acel bancher și un patriot de profesie și prin care Casa de bancă numită mai sus fusese însărcinată cu operația răscumpărării.

Ei bine, nu-i aceasta. Lucrul e cu mult mai grav.

În cazul întâi am fi avut a face c-o pagubă enormă, însă timporară, care era departe de-a avea gravitatea unei sentințe ce anulează cu totul tranzacțiunea juridică a răscumpărării.

Ceea ce ar trebui să cunoaștem sunt termenii sentinței Curții din cuvânt în cuvânt. În loc de aceasta, atât agenția Havas cât și agenția Wolff ne spun că sentența n-a influențat asupra cursului titlurilor de stat 6%, o cestiune secundară care nu ne interesează deloc, de vreme ce aceste titluri, nefiind decât echivalentul acțiilor cari sunt în posesiunea statului, au devenit un efect public, independent de cestiunea drumurilor de fier. Statul ar fi putut cumpăra acții cu bilete ipotecare, precum le-au cumpărat cu titluri de 6%, și vicisitudinile cestiunii căilor ferate n-ar fi atins cursul biletelor ipotecare, căci nu e vorba de ele.

Și în privirea aceasta însă se vor ivi complicațiuni. Un anunț publicat în foile germane provoacă pe detentorii de obligațiuni 6 % de-a denunța schimbul făcut, de-a-și cere acțiile îndărăt, tranzacțiunea fiind ilegală și nulă.

Dacă punem temei pe depeșa primită de „Gazeta generală“ din Augsburg și de alte foi, termenii sentinței anulează atât esența cât și urmările juridice ale răscumpărării căci ea zice:

> 1) Deciziunile adunării generale a Acționarilor Căilor Ferate Române luate la 3 martie 1880 sunt nule (rechtsungultig, literal: juridic nevalabile) și de nul efect (unverbindlich, literal neobligatorii). Aceste deciziuni nule și de nul efect sunt tocmai stipulațiunile deja executate ale convenției de răscumpărare.
>
> 2) Reprezentațiunea executivă (Vorstand) a Societății Acționarilor, organul ei legal care-a încheiat cu statul convenția de răscumpărare, e obligată de-a se abține de la executarea acelor deciziuni și de-a reveni asupra unei executări deja realizate. Va să zică, deși convenția e executată în toate părțile ei, reprezentațiunea executivă e obligată a reveni asupră-i și a anula ceea ce-a făcut.
>
> 3) Reprezentațiune executivă e obligată a șterge inscripțiunea tranzacției făcută în registrul Tribunalului de comerț.

Prin sentința aceasta se reconstituie așadar Societatea Acționarilor, care există mai departe până la împlinirea celor nouăzeci de ani, se reinstituie organele ei legale și dirigente, iar statul român e redus la rolul lui primitiv, rămânând juridic indiferentă împrejurarea că și el posedă acții ale drumului de fier, că și el e acționar al unei societăți germane, supus în toate jurisdicțiunii germane și convenției primitive.

Având textul autentic al sentinței pe care, cu o teamă lesne de înțeles, nu ni-l dau nici organele oficioase, nici cel oficial, vom putea vedea și mai clar urmările ei cele dezastroase. După cât cunoaștem din acel text, el înseamnă anularea de drept a răscumpărării, reînființarea Societății Acționarilor și a organelor ei, dezlegarea acestor organe de contractul încheiat cu statul român, obligațiunea ce li se impune de-a reveni asupra contractului și de-al desființa și — ca urmare indirectă — reducerea statului la simplu proprietar de acții, la acționar al societății germane, supusă jurisdicțiunii germane.

Nu ni se răspunză că de fapt statul posedă 95% din acțiile drumului de fier. El devine, prin această sentință, egalul d-lui Landau, simplu acționar.

Astfel stând lucrurile, vedem de ce natură precarie e existența „Direcțiunii princiare“ precum și a noului consiliu de supraveghere. Amândouă acestea încetează, de la data sentenței, de-a mai fi organele Societății Acționarilor. Direcțiunea veche sub care s-a stipulat răscumpărarea va trebui să-și reia funcțiunile. Fiecare din acționari are dreptul de-a contesta existența legală a „Direcției princiare“, de-a găsi că interesele reprezentate prin acția sa sunt rău căutate de către administrația noastră, fiecare acționar rămâne stăpânul nostru până la împlinirea celor nouăzeci de ani.

Convenția Stroussberg, cu toată seria de fenomene prin care trece, e o nenorocire națională, datorită d-lui Ioan Brătianu ca instrument, datorită ca intenție, după mărturisirea d-sale din Senat, unor influențe străine cari voiau să se înrădăcineze în țară. E o iluzie copilărească de-a mai crede că, încăpuți odată în mreaja de păianjen ce ni s-a întins sub forma unei rețele de drum de fier, vom mai fi în stare de-a scăpa din ea. Profesia de patriot prea e lucrativă în România pentru ca răscumpărarea să fi putut deveni o desfacere totală, pentru ca să nu rămâie sămânța de procese și de încurcături cari să ne readucă pururea în starea tristă în care ne-a pus din capul locului d. Brătianu cu prietenul său Stroussberg și cu ceilalți prieteni ai săi de ilustră și onestă memorie.

❦

[17 februarie 1881]

„Norddeutsche Allgemeine Zeitung“ emite oarecari aprecații mai mult ipotetice asupra sentinței Curții din Lipsca; *al cării text autentic foaia germană n-o cunoaște,* precum mărturisește singură.

E un act de rea credință din partea „Presei“ ca, cu ocazia unei notițe de bursă, să releve pentru publicul nostru faptul că în cestiuni de politică internă și externă acea foaie e inspirată de principele cancelar. Principele cancelar nu se ocupă cu partea bursei, a teatrelor și a științelor zilei.

Reproducem și noi acea notiță, numai ca să se constate că acea foaie nu-și bazează raționamentele pe textul autentic al sentinței, care-i e necunoscut pân-acuma.

> *Afară de telegramele cunoscute asupra otărârei Curții Imperiale în afacerea Landau contra Societății Drumurilor de Fier române, nu avem alte nuvele cari să ne permită de-a judeca după justa sa valoare importanța eventuală a acestei otărâri cu totul surprinzătoare. Mai nainte de-a cunoaște această otărâre în detaliurile sale toate supozițiile și toate ipotezele ne par fără nici o valoare. Se pare însă necontestabil că posesorii obligațiunilor 6 la sută, cari au primit această hârtie în contra remiterei acțiunilor lor de drumuri de fier, n-au a se teme de nimic. Acest mod de-a vedea este împărtășit de toți acei cari cunosc bine afacerea. Otărârea nu poate avea decât o valoare ideala pentru reclamant, fiind cu totul lipsită de importanță practică. Acest mod de-a vedea, împărtășit de cel mai mare număr al celor de la bursă, pleacă dintr-un fapt incontestabil, că 98 la sută al capitalului acțiunilor se află în mânile guvernului român. Dacă chiar existența direcțiunii princiare actuale a drumurilor de fier, precum și aceea a comitetului de supraveghere, ar putea să fie pusă în îndoială, nimic nu ar opri ca aceleași persoane să fie realese ca directori și ca consilieri de supraveghere. Se poate ca direcțiunea, după trecerea unui an, să prezinte compturi exacte acționarilor, să facă bilanțul și să plătească fiecăreia din acțiuni care se află în circulațiune beneficiul care s-ar cuveni, în loc de-o rentă fixă; totuși va rămânea chestiunea de a se ști dacă aceasta va fi avantagios acționarilor, de vreme ce punctul de gravitate al administrației se află în partea celor 98 la sută din capitalul acțiunilor, cari se află tocmai în mânile guvernului român.*

Pe baza ipotezei celei mai favorabile oarecum, admisă de „Norddeutsche Allg. Zeitung“ și de „Românul“, sunt scrise și rândurile de mai jos, datorite unui amic al foii noastre. După cât se vede procesul acesta 'l datorim ingenioasei tranzacțiuni Landau-Costinescu, o tranzacțiune dilemă care, oricum ar fi ieșit, tot Landau trebuia să câștige.

Șirurile de mai jos se pun deci în ipoteza „Românului“, și din punctul ei de vedere dovedesc că și în acest caz tot pagubă iese.

❦

[18 februarie 1881]

„Misterioso! À la sordina!“ Astfel ne sună foile copacului oficial în privirea dezbinării ce există în sânul cabinetului.

„Presa“ ne spune de ex. că dacă, pentru considerațiuni de delicateță către Adunări și de scrupul personal într-o cestiune juridică ca aceea a proiectului asupra art. 409 din procedură, d. Boerescu și-a dat demisia, aceasta nu putea constitui o rumpere a sa cu d. Brătianu ori cu guvernul, căci numai o divergență politică putea avea acest efect și o asemenea divergență n-a existat niciodată. Colegii d-lui Boerescu și d. Brătianu nu au voit a-i primi demisiunea; din contra, *ea ar fi provocat demisiunea întregului cabinet.* D. Boerescu apreția că ar fi fost o adevărată *nenorocire,* o reală vătămare a intereselor țării, dacă, în circumstanțele actuale, cabinetul și-ar fi dat demisiunea mai nainte de-a-și termina întreaga sa misiune și de-a rezolva dificultăți pendente, ce există și pe cari *publicul încă nu le cunoaște în întregimea lor.* D. Boerescu a comis un act de adevărat patriotism, crede „Presa“, retrăgându-și demisia.

Și noi afirmăm că d. Boerescu trăiește bine cu d. Brătianu și viceversa. Dar cu mult mai bine trăiește d. Boerescu, care-a intrat ca un ghimpe în carnea cabinetului și pe care mâna dibace a primului ministru nu-l mai poate prinde pe suprafață.

Cine se mai îndoiește că d. baron e necesar cabinetului?

Oare nu reintră tambour battant în sfera problemelor politice Maestatea Sa Regele Stroussberg, de astă dată sub forma tranzacției Landau-Costinescu și a sentinței din Lipsca? Mai la vale estragem din „Binele public“ considerațiile privitoare la strămutarea din nou a vămii noastre din Burdujeni la Ițcani prin anume convenție. Marele om de stat știe foarte bine pe unde curg gârlă viitorii cetățeni și stăpâni ai României; ar fi fost o adevărată nenorocire, o reală vătămare pentru interesele țării, pe care publicul n-o cunoaște în întregimea ei, dacă nu se redeschidea largă poarta imigrațiunii evreiești, ceea ce nu se putea face fără d. baron.

Și câte alte binefaceri nu-i mai datorim acestui neprețuit giuvaier al diplomației române? Numai unul Dumnezeu le știe și le poate plăti după

cum merită.

❦

[18 februarie 1881]

„Telegraful român“ din Sibiu publică următorul articol ca o părere ce merită a fi cunoscută și de românii de peste Carpați; redacțiunea își face însă rezervele sale, sperând a putea reveni asupra cestiunii cuprinse într-însul.

❦

[19 februarie 1881]

Mai alaltăieri „Presa“ ne-a spus, cu acel ton care-n muzică se chiamă *misterioso,* că, dacă d. Boerescu a hotărât să se sacrifice retrăgându-și demisia și suportând mai departe sarcina de ministru de externe, aceasta a fost pentru a abate de pe creștetul țării un mare pericol.

Ne-am pus mâna pe inimă și ne-am întrebat ce pericol poate fi acesta? Totodată ne-am adus aminte că, și în Cameră, s-a ivit un deputat foarte sperios și îngrijit de viitorul poate al țării, poate al spinării proprii, care a cerut de la Adunare un credit de 300.000 lei pentru mănținerea ordinei publice. Acest deputat e d. Stolojan. Bolnav nu e după cât știm, doctorii nu i-au prescris medicamente calmante; trebuie deci să se fi întâmplat ceva care să dea naștere temerilor îndoite ale d-lui Stolojan pe de o parte, ale d-lui ministru pe de alta.

Să se fi înfundat meseria lucrativă a patriotismului? Poporul capitalei să nu mai fi voind a suporta sarcinile ce i se impun și să amenințe pe patrioți în genere, precum prinsese a amenința pe patriotul Râmniceanu îndeosebi în localul primăriei? Lucrul ar fi nou în analele țării, căci neînțeles ar rămânea cum să se poată revoluție în timpul când Caradalele și Serurii sunt în plină putere, cum să se poată mișcare când cei cari au meseria de-a înscena mișcări se află tocmai în pita lui Vodă, ca șoarecele fabulei lui Alexandrescu în cașcavalul de Parma.

Dacă am considera lipsa de inteligență și onestitate politică, americanismul fără conștiință și fără scrupul, goana după cumul și diurne, creațiunea de lefuri colosale ad-hoc pentru patrioți violonceliști, c-un cuvânt corupția plebei de sus și suferințele poporului de jos, care plătește

din sudoarea lui toate zădărniciile și viciile celor ce-l stăpânesc, am crede în adevăr că cererea d-lui Stolojan, temerea ministrului de externe, sunt îndreptățite. Dacă neamul nostru ar fi energic și viguros ca fericita rasă anglo-saxonă din Statele Unite, Maiestatea Sa Poporul ar fi creat de mult pentru ilustrațiile liberalismului patriot ordinul Sfintei Cânepe, de toate gradele, dar mai cu seamă s-ar fi împărțit cu oarecare profuziune marele Cordon, tot la locuri largi și de mare publicitate, în piețe. Mulți dintre patrioți ar figura ca statue in persona și nici de un piedestal aparte n-ar avea nevoie, căci sistemul de-a acorda cetățenilor nemeritați nemurirea e nou, e sistemul statuelor pendente, imitație după grădinile pendente ale Semiramidei. Și oare nu sunt patrioții adevărate grădini de virtuți cari merită păstrate cât se poate de sus?

Dar noi nu suntem rasă anglo-saxonă.

La noi, după ce cineva s-a învoit cu Warszawsky să puie țara sub biciul cazacului, ca s-o mâie dinainte până dincolo de Balcani pe un ger de crăpau lemnele și pietrele, în caz de-a se descoperi lucrul, e însărcinat el însuși să conducă cercetările în contra sa, apoi e ales senator, trece în funcții și mai bine plătite și stropește cu noroiul trăsurii sale pe acei pe cari i-a despoiat. Caracterul poporului nostru este atât de blând încât el pare făcut anume pentru ca cei virtuoși să domnească peste el, ca de obicei. El nu se indignează de nimic; nici de afacerea Stroussberg, nici de îmbogățirea peste noapte a patrioților după răscumpărare, nici de goliciunea și mizeria în care-a trăit oastea noastră pe câmpul de război, nici de coincidența intrării triumfale cu cedarea Basarabiei, nici de Landau-Costinescu, nici de Mihălescu-Warszawsky, c-un cuvânt de nimic.

Prea e fricos d. Stolojan. Nu se teamă de nimic. Dinastia Cariagdi poate pune taxe peste taxe pe populația mahalalelor pentru ca să facă cât se poate de plăcută viața străinilor în București, pe zi ce merge mai mulți, guvernul poate îndoi și întrei dările, nițică gură se va face, dar încolo nimic. Pentru ca poporul să-și fi păstrat puterea lui de reacțiune în contra epocei turpitudinilor s-ar fi căzut să nu avem epoca de aur a fanarioților, în care Giani, Cariagdi, Carada și C.A. Rosetti, în linie suitoare, s-au îngrijit a stârpi din rădăcini sentimentul de demnitate națională. Atunci s-au pregătit spiritul public de astăzi, atunci s-au creat terenul pentru activitatea lui Giani, Cariagdi, Carada, în linie coborâtoare, precum și pentru frumoasele manipulațiuni ale M. Sale Regelui drumurilor de fier, dr. Stroussberg.

Bietul Tudor și cinstitele domnii de boieri mari cari au urmat după el, reacțiunea în contra fanarioților n-a durat decât 30-40 de ani, timp prea scurt pentru ca, prin părinteasca oblăduire, cum se zicea, și prin bugetele cu baierele pungii legate cu șapte noduri, să poată îndrepta o țară a cărei inimă era stricată. Fanarul de la noi a trebui să renască mai puternic în vlăstarele rămase în pământul țării în fiii și nepoții de Caradale pân 'ntr-al șaptelea neam. Strămoșii au mâncat aguridă și nouă ni se strepezesc dinții.

De aceea n-avea grijă, onorabilă tagmă! Starostele tău, starostele celui mai lucrativ meșteșug din țară, meșteșugul patriotismului reversibil, e tare și mare, va rămânea tare și mare; căci pentru maniera sa de-a vedea, pentru maniera sa și alor săi de-a manipula cu degetele, și-a creat America dunăreană, ce se mai numește încă în ironie România. Facem acum parte din concertul european, ne numărăm între obrazele subțiri care se țin cu cheltuială. Papa Stroussberg a îngrijit să ne facă cunoscuți la toată lumea, ba a îngrijit să facă din țara noastră un loc de rendez-vous pentru tot ce globul lui Galilei are mai inteligent, mai virtuos, mai solid. Cum să nu mergem așadar bine în predmetul celor politicești și în toate predmetele?

Ș-apoi cine să se revolte? Meseriașul strunit în gardă de Serurie, săteanul pentru care întreaga organizație a statului a îngrijit ca să n-aibă cu ce-și ținea zilele de azi pe mâine? Desigur nu. Regalitatea absolută a intereselor străine asupra țărilor noastre e pe deplin asigurată; orice reacție e cu neputință. Câțiva franci și câteva masalale împărțite la primărie vor produce oricând simpatiile necesare unui guvern atât de onest și vor închide gura nemulțumiților.

Trei sute de mii de lei cere d. Stolojanu? E mult, prea mult. Trei mii sunt de ajuns, numai să se întrebuințeze bine, anume pentru a pune fitil entuziasmului demult comprimat al unui popor fericit și acest entuziasm se știe că se aprinde, ca și kalium pus în contact cu udătura.

❦

[20 februarie 1881]

În numărul său de azi „Românul“, hărțuindu-se cu opiniile opoziției, nu se sfiește a formula următoarea dilemă:

> Concluziunile dar a acestor fapte nu pot fi decât una din două:

Una: majoritatea națiunii afirmă că toate acuzările opozițiunii au fost și sunt pe deplin neadevărate. Alta: majoritatea națiunii, susținând un guvern și-un Parlament compus de bărbați iniorinți, hoți și trădători *dovedește că ea însăși este pe deplin coruptă.*

În cazul dendâi națiunea a declarat și declară de calomnii acuzările opozițiunii și le respinge.

În cazul d-al doilea, dacă opozițiunea declară că națiunea este atât de coruptă, ai cui sunt membrii opozițiunii? Și dacă ei declară că mama lor este coruptă, ce respect mai poate găsi la străini o asemenea mamă cu niște asemenea fii?

Noi credem din parte-ne că dilema aceasta s-ar putea formula numai în cazul când în adevăr națiunea ar fi totdeuna stăpână pe voința ei, când ar putea-o emite clar și statornic, fără să mai rămâie vro îndoială asupra intențiilor ei; dar mai ales atunci s-ar putea stabili când guvernul n-ar dispune de mijloace pentru a falsifica opinia țării și pentru a-i stoarce voturile. Înainte de a pune deci o asemenea dilemă ziarul guvernamental ar trebui să izoleze pe cale logică elementele ce dau tonul vieții publice, factorii reali ai mișcării politice, și să cerceteze mai de-aproape teascul care se aplică asupra acestor elemente.

Se știe înainte de toate că adevărata națiune, patru din cinci părți ale poporului nostru, nu ia parte la viața publică, a cărei sarcine le poartă însă mai greu decât oricine altul. Aceste patru din cinci părți sunt sătenii, cari în adevăr n-au nimic comun cu d-nii Giani, Cariagdi, Carada, C.A. Rosetti, nici măcar originea, necum interesele sau altceva.

Deasupra acestui element, cel mai numeros și mai nefericit totodată, există țara legală sau ceea ce „Românul“ botează cu numele de „națiune“, iar paralel cu țara legală există elemente parazite cari și-au făcut din politică o meserie foarte lucrativă. Aceste elemente parazite, lipsite de merit, de avere, de știință, sunt strâns legate între ele prin comunitatea nulității lor, invidia îi unește contra oricărui merit adevărat, sărăcia îi strunește și-i ține uniți contra țării legale, care se zvârcolește neputincioasă sub torturile teascului electoral. Miile de funcții administrative și sutele de funcții judecătorești, toate amovibile, sunt puse în mișcare într-un singur scop, pentru a stoarce voturile țării legale. Se înțelege că fiece alegător își are interesele sale materiale. De fiecare din aceste interese atârnă câte un fir al mașinii administrative. De-o zice alegătorul nu, curentul electric al mașinii izbește în acel interes și-i ucide sâmburele vital, de-o zice da, își poate vedea în liniște de treabă. Nu putem aștepta însă de la oameni — și oameni

suntem toți — ca, pentru un interes general care nu poate fi priceput decât prin reflecție, să-și pună zilnic în pericol existența lor și a copiilor lor, ca aciia cari n-au nimic de pierdut. Abia o avere foarte întemeiată, care nu poate atârna în nici un chip de iubirea sau ura administrației, îl face pe om capabil, în România, de-a se opune fățiș guvernului. Dar acei cari, într-un chip ori într-altul, cată să muncească pentru a se ținea deasupra apei nu-și vor crea de buna lor voie piedeci zilnice intereselor lor, piedeci personificate în subprefecți vițioși, maiori cocoșați de gardă civică și alți monștri din regnul organic al celor ce n-au nimic de pierdut și totul de câștigat.

Ar mai rămânea o cale pentru ca țara să zvârle cât colo pe patrioții cari o guvernează: o mișcare violentă. Dar aceasta ar constitui totdeuna un pericol internațional și țara legală e prea patriotică pentru a apuca o asemenea cale. Când elementele roșii sunt în opoziție, atunci altceva. Dar bată războiul la ușă, dar vie pieirea a doua zi, puțin le pasă patrioților de meserie. Din contra, se pun în înțelegere cu străinătatea ca să răstoarne guvernul, căci când dumnealor nu sunt la putere orice mijloc de-a parveni e bun, chiar amenințări de asasinare adresate capului statului.

Iată dar cum o națiune necoruptă chiar poate avea un guvern ș-un parlament compus de bărbați „iniorinți, hoți și trădători“, cum grăiește „Românul“ și „gura păcătosului adevăr grăiește“.

❦

[21 februarie 1881]

Pe când discutăm în capitală cestiuni de politică generală sau teza, pusă de d. C.A. Rosetti în „Românul“, dacă guvern și Parlament sunt compuse din bărbați corupți și „iniorinți“, țara, în părțile ei constitutive, merge spre disoluție și anarhie. Și-n adevăr nici că se poate altfel. Precum rolul meseriașului e de a produce obiecte de utilitate, tot astfel rolul administrației e o lucrare concretă, de valoare, ca oricare alta. Administrația înlătură, prin puterea care i-o dă autoritatea statului, piedecele cari se opun dezvoltării economice și intelectuale a unei țări. Această operă e foarte diversă. Ici piedeca se prezintă sub forma lipsei de cultură și o școală bună ar înlătura-o; colo se prezintă sub forma unui râu de munte care rupe poduri și strică drumurile: regularea în albie ar însemna înlăturarea ce se opune comunicației; dincolo piedeca dezvoltării se arată sub forma decadenței

morale: un preot bun și pătruns de datoria lui ar fi de trebuință. E o muncă zilnică și de secoli aceasta, care încetează abia atunci când un popor a ajuns la o dezvoltare atât de înaltă încât să nu mai aibă nevoie de-o autoritate pronunțată a statului și să-și vază în fiece punct singur de interesele lui.

La noi? Se aleg patrioții cari n-au cu ce trăi și cari în viață-le au făcut cele patru clase primare, învingând cruzimile abecedarului, și se populează cu ei subprefecturile, primăriile și prefecturile și tot mai avem pretenția de-a administra? O asemenea administrație e mai rea decât nici una. Înainte cel puțin nu exista această ramură a activității statului; individ și comunități erau avizate a înlătura singure pe cât puteau piedecele ce se opuneau dezvoltării simple a unui popor pe jumătate agricol, pe jumătate păstoresc. Dar administrația actuală, cu elementele din care e compusă, constituie ea însăși o piedecă permanentă a dezvoltării noastre, cu atât mai mare cu cât, în loc de-a moraliza, corupe.

Pentru a se vedea în ce stare sunt județele noastre extragem din Expunerea situațiunii lor pe anul 1879 următoarele pasaje din raportul prefectului de Bacău, d. A. Vidrașcu:

> În privința mersului instrucțiunii din comunele urbane nu voi avea nimic de obiectat, căci profesorii și institutorii respectivi nu lipsesc a-și face datoria; cu toate acestea conduita în societate și disciplina a câțiva profesori lasă mult de dorit; este însă de sperat că această mică minoritate de profesori se va convinge cu timpul că dânșii sunt chemați nu numai pentru a instrui tinerimea, dar și pentru a o educa și, prin conduita lor morală și neprihănită, a le servi de exemplu și emulațiune pentru viața lor cetățenească în viitor.
>
> Nu tot astfel însă voi putea zice pentru comunele rurale. Aci în multe părți, escepțiune de Răcăciuni, Moinești, Tamași, Onești, Valea rea etc., școalele sunt numai o sinecură, căci învățătorii, sau din lipsa tacticei, sau din lipsa practicei, sau din negligența și a puținului control ce au, mai totdeauna nu țin clasă, școalele sunt depopulate și astfel copiii rămân pierzându-și timpul zadarnic. La aceste defecte sunt tot atât de culpabile și autoritățile comunale, cari nu îngrijesc de școală și cari nu aplică cu rigoare legea învățământului în ceea ce privește competența lor.
>
> ………
>
> Subsemnatul, iubind totdeuna adevărul, nu mă sfiesc a vă spune că moșiile județului sunt rău exploatate prin vițioase și nesigure arendări, cari nu plătesc câștigurile la timp, dau loc la procese și fac ca aceste moșii să fie, pot zice, neproductive. Hotarele sunt încălcate de vecini; reprezentațiunea județului pân' acum n-a urmărit reintegrarea posesiunii sau reînnoirea hotarelor încălcate prin hotărnicii judecătorești, pădurile au fost brăcuite și, ori de câte ori județul a pus vreo moșie în administrație de regie, rezultatul gestiunii a fost aproape nul, precum s-a întâmplat la moșia Chetrișu. În ceea ce privește imobilele urbane iarăși trebuie să mărturisim cu

părere de rău că arest județean nu avem, numeroși arestați se pedepsesc inuman în atenansele deteriorate ale tribunalului; cazarme nu avem, călărașii stau cu caii și armătura lor în ploaie, în ograda prefecturei, având comanda escadronului numai cancelaria în atenansele prefecturei, fostele bucătării deteriorate ale repauzatului Panait Docan. Grădinile de lux sunt dezgrădite, arborii stricați în cea mai mare parte, iar zidurile localurilor principale ale diferitelor cancelarii crăpate, acoperișurile găurite, putrezind de ploaie, mobilierul de cancelarie asemenea insuficient și d-abia întreținut; frumosul teren din mijlocul orașului, care este dat cu chirie fictivă, adecă mai mult degeaba, comunei de Bacău, pentru cazarma pompierilor, și pe care edificiul ce era pe acel loc este ruinat cu desăvârșire, nu produce nimic pentru județ, care a dat 2000 galbeni pe acel loc când l-a cumpărat, în scop de-a construi pe el un palat administrativ.

Cu toate acestea, observați compturile și bugetele anilor trecuți și vedeți ce sume enorme s-au cheltuit în reparațiuni și pentru mobiliere de cancelarii.

………

La 1864, când s-a aplicat legea rurală, locuitorii posedau numai boi de jug 22.428. Acest număr de vite a scăzut foarte, locuitorii nu au în posesiunea lor nici jumătate din vitele ce au avut la 1864 și, cugetând, mai multe idei se prezintă spiritului pentru a descoperi de unde provine această însemnată scădere a avutului lor. Prima cauză este negreșit înființarea căilor ferate, cari au ridicat înlocuitorilor beneficiul important ce trăgeau din cărăușie. Apoi ușurința cu care o mare parte din locuitori au privit împroprietărirea lor, înmulțirea cârciumelor și lipsa de credit și de capital.

Locuitorii produc foarte puțin, ogoarele lor sunt rău cultivate și mulți dintre dânșii au înstrăinat pământurile ce li s-au dat de-abia acum 15 ani.

Fizicește vorbind, populațiunile de la țară au fost și sunt bântuite de boale contagioase. Anghina difterică a distrus o mare parte a generațiunii viitoare. Moralicește vorbind, ele nu au făcut nici un progres în cultură; mulți din ei nu au idee de morală; unii muncesc, dar produsul muncei lor îl consumă la cârciumă și se reîntorc iarăși la muncă când necesitatea sau autoritatea-i forțează. Aceștia sunt încă cei mai cumsecade. Alții petrec timpul lor cu furturi și desfrânări; cârciuma este pentru ei azilul ce nu-l părăsesc și mulți din cârciumari sunt gazdele lor. Căsătoria nu este respectată; clerul de la țară se află în o mare parte pe o scară de cultură foarte inferioară; sărmanii copii mici nu ascultă decât vorbe rele, sudălmi și bătăi se aplică asupra lor și a mumelor lor; bărbații se bat foarte des între dânșii; bătăliile lor sunt foarte violente, ca la niște adevărați sălbateci europeni; se rănesc grav, adeseori se ucid. Această generațiune neomenoasă, rușinea unui stat civilizat, acești oameni perverși și fertili în crime, delicte și contravențiuni de tot soiul se ruinează prin mișelii și rea viață.

Nu trebuie să generalizăm aceste fapte pentru a ști că toată țara stă tot astfel. Datele statistice, pe cât există, ne dovedesc că, din momentul ce regele Stroussberg cu prietenul său Brătianu a început a avea influență

asupra vieții publice din România, s-au produs o serie de rele de-o necontestată generalitate.

Se observă o scădere generală a populației rurale, care se urcă în raport direct cu creșterea demoralizării, a ireligiozității și cu întinderea viciilor. Dar această descreștere, pentru a avea loc, e natural legată de degenerarea fizică a rasei române.

Se observă în același grad o descreștere a numărului instrumentelor de muncă, a numărului vitelor. Pe de-o parte deci exigențele economice ale unui stat pretins civilizat cresc zilnic și pretind o muncă din ce în ce mai întinsă pentru a fi acoperite, pe de alta, prin degenerarea fizică a rasei muncitorului și prin pieirea instrumentelor sale de muncă, se înlătură însuși posibilitatea muncii.

Paralel cu aceste două rele generale, cari creează goluri din ce în ce mai mari, observăm că punctele de fruntarie se deschid pentru a face loc roiurilor de străini cari vin spre a suplanta un popor ce piere prin inepția fiilor lui. Douăzeci de mii pe fiece an! Un oraș întreg!

Dar cui îi merge bine în împrejurările acestea sunt patrioții, Cariagdii, Caradalele, Costineștii, oameni fără patrie hotărâtă și fără naționalitate hotărâtă, străini cari în generația a doua primesc cu brațele deschise pe străinii ce ne vin în generația întâia.

La ce stare în adevăr au căzut poporul nostru de la 1866 încoace? Un prefect răspunde: la starea de sălbateci într-o țară europeană. Și drept vorbind nu mai e de recunoscut. Gospodăria lui de altădată, oricât de simplă, își avea ramificările ei. Alături cu munca câmpului își avea industria lui de casă, care îl ocupa iarna împreună cu toată familia; frumoasele datini strămoșești, statornice ca și caracterul și limba, înlocuiau până la oarecare grad civilizația ce lipsea. Astăzi acele datini s-au stins în mare parte, iar în loc a rămas golul sufletesc, mai amar și mai greu de suportat decât chiar sărăcia. Neavând nimic de sperat de la aliații străinilor, pe cari nu-i mai pricepe, poporul nostru se abrutizează prin băuturi și e cuprins de fatalismul raselor condamnate la nefericire.

Înainte, mereu înainte Americă a Orientului! E drept că dinaintea vaporului regelui Stroussberg pier codri și se stinge un neam întreg … dar ce vă pasă vouă de aceasta?

După voi potopul!

❦

VICTOR HUGO

[Articol cu paternitate incertă]

[21 februarie 1881]

Serbarea din Paris în onoarea lui Victor Hugo s-a petrecut în cel mai strălucit mod. La această ovațiune au luat parte peste 300.000 de oameni. Bătrânul poet, din fereastra locuinței sale, a ținut un discurs în care a ridicat în cer Parisul.

> *Te salut, Parisule, a zis Victor Hugo, oraș gigantic, nu în numele meu, căci eu sunt nimic, ci în numele tuturor cari trăiesc, gândesc, iubesc și speră în această lume. Ceea ce a fost Atena pentru anticitatea greacă, Roma pentru cea romană, astăzi este Parisul pentru Europa, pentru America, pentru toată lumea civilizată. Astfel eu, un simplu călător, care are numai o parte a sa din dreptul comun, te salut, oraș sacru, cu iubire în numele tuturor orașelor Europei și Americei și a lumii civilizate, de la Atena până la New-York, de la Londra până la Moscva și în numele tău, Romo, și în numele tău de asemenea Berlinule!*

Când a făcut mențiune de Berlin vocea lui Victor Hugo se înăbușise. El și-a acoperit ochii cu mânile și a început să plângă. Puțini și-au putut stăpâni lacrimele.

Locul natal al poetului i-a trimis următoarea adresă:

> *Orașul Besançon salută cu mândrie pe poetul în care n-a mai rămas nimic uman și al cărui geniu, după ce a creat capodopere în timp de șaizeci de ani, luminează mai puternic și mai roditor decât oricând, pe răzbunătorul crimei din decembre, pe elocintele și infatigabilul apărător al tuturor celor persecutați, pe apostolul a orice progres, pe profetul care pune tot mai aproape în vederea ochilor noștri celor transportați perspectiva unui viitor de fericire generală, de justiție universală și de fraternitate!*

❦

[22 februarie 1881]

O manifestație zgomotoasă a studenților din Viena în contra partidului guvernamental, sprijinit de reprezentanții naționalităților, a făcut să se reivească între aceștia și în foile boeme ideea de-a muta sediul Parlamentului austriac din Viena la Kremsier. O asemenea strămutare ar fi un semn grav al situațiunii. În adevăr, când Parisul era în plină revoluție Parlamentul francez s-a convocat la Versailles; când în anul 1848 a izbucnit

în Viena o mișcare revoluționară, care secunda pe cea din Ungaria, Parlamentul austriac s-a mutat la Kremsier. Presa din Viena, fiind esclusiv germană și susținând din punctul ei de vedere preponderanța politică și economică a elementului german din Austria, opinia publică a capitalei cată până în sfârșit să se pronunțe din ce în ce mai mult în contra unui curent de idei asemenea îndreptățit, în contra dezvoltării egale a celorlalte naționalități din monarhie. Pe cât timp opinia aceasta e latentă sau se manifestă numai pe căi legale nu există pericol pentru Viena de-a fi oarecum decapitalizată; dar din momentul ce manifestări populare zgomotoase ar impiedeca libertatea de acțiune sau de opiniuni a majorității actuale a Parlamentului, aceasta ar fi silită a-și asigura libertatea de discuție și de hotărâri mutând sediul Parlamentului într-un oraș în care masele sunt prea puțin numeroase sau politicește prea indiferente pentru a silui acțiunea puterii legiuitoare.

Frumoasa și vesela capitală a Austriei nu prea merită o pedeapsă atât de grea, sau era un timp cel puțin în care n-ar fi meritat-o. Mișcarea copilăroasă de la 1848, deși pătată prin crimele demagogiei, e lipsită de orice rațiune politică, e o dovadă că Viena n-a făcut nicicând politică serioasă. Există oare ceva mai absurd decât conivența revoluției din Viena, oraș ce datorește totul Casei de Austria, cu revoluția din Ungaria, îndreptată contra dinastiei și unității monarhiei?

Puțin bun simț trebuie pentru a înțelege că ceea ce se petrece acum în Austria e dictat de necesități politice cari se impun și contra cărora elementul german face rău de se 'mpotrivește. În adevăr, cestiunea Orientului se poate reaprinde în orice moment, o ciocnire între Austria și Rusia poate avea loc. Ar fi însă o politică bună de-a nemulțumi elementele slave ale monarhiei tocmai în momentul în care fatalitatea ar decide ca Austria să se ciocnească cu un imperiu slav cum e Rusia? Nu presupunem că provinciile s-ar răscula sau numeroasele elemente slave ale monarhiei n-ar oferi un sprijin suficient în momente hotărâtoare. Desigur, nu. Dar cu ce inimă ar contribui provinciile, cu ce inimă s-ar lupta oștirea pentru o patrie în care dorințele legitime și de puțină însemnătate sunt tratate într-un mod atât de vitreg de elementele dominante? Așadar necesități de politică esterioară mai cu seamă silesc pe guvern și pe Parlament să transige cu dorințele naționalităților și să le dea puțin din multele ce cer.

În vederea complicațiunilor posibile al căror obiect poate fi monarhia se observă oarecari pregătiri și din partea românilor din Ardeal, în vederea

viitoarelor alegeri pentru Parlamentul Ungariei. Se știe că, de la dualism încoace, sistem înființat peste voia românilor ardeleni și, în parentez vorbind, contra voinței intime a împăratului chiar, partea cea mai însemnată a românilor din Ardeal s-au abținut ostentativ de la alegeri, pe cuvântul că, deși *de facto* se supun legilor votate de acel Parlament, de vreme ce ele sunt investite cu sancțiunea împăratului, ei totuși nu recunosc Ungariei dreptul de a legifera pentru Ardealul istoricește autonom și a căruia uniune cu Ungaria se 'ndeplinise cu de-a sila, fără a se consulta majoritatea română a populației.

În situația actuală însă românii cred de cuviință a reîncepe o politică activă, a alege deputați pentru Parlamentul Ungariei. Foile române deci publică următorul apel către alegătorii români din Transilvania.

> Comitetul electoral central din Sibiiu, esmis de către conferența generală electorală din 1878, terminând lucrările sale preparatorii, convoacă o adunare generală a *alegătorilor români din Transilvania* pe 12 mai st.n. anul curent, la 10 ore a.m. la Sibiu.
>
> Spre acest scop fiecare cerc electoral va trimite câte doi delegați.
>
> Obiectul conferenței va fi stabilirea atitudinii alegătorilor români față cu alegerile proxime dietale.
>
> Sperăm că conferența va fi cercetată într-un mod demn de importanța cauzei.
>
> Sibiiu, 1 martie 1881
>
> *Nicolae Popea*
> prezident
> *George Bariț*
> Secretar

Deși pe noi direct nu ne influențează această mișcare, însă, pentru raporturile cordiale ce dorim să existe nu numai între guvernul nostru și acelea ale țărilor învecinate, ci și între opinia publică de la noi și cea de la popoarele învecinate, dorim succes acestei mișcări, spre mulțumirea reciprocă a elementelor politice cari, numai spre răul lor comun, își pun piedeci dezvoltării lor naturale.

❦

[22 februarie 1881]

Nu avem nici o informațiune asupra dispozitivului sentinții din Lipsca: guvernul a făgăduit în Cameră că ni-l va comunica cel mult peste zece zile.

Până atunci vom rezuma părerile „Oficiosului“, treptat, cum se manifestă, asupra acestei cestiuni, pe care noi am numit-o, fără a fi dezmințiți până acum de evenimente, *nodul strousbergian*, fatal oracol pentru viitorul țării.

> Convenția Landau a esistat; cu dânsa s-a slujit avocații guvernului român în celelalte instanțe prin care a trecut procesul terminal la Lipsca. Statul nu este proprietar al căilor ferate Roman Vârciorova; înainte de acest proces era cel mult un mandatar al Societății Acționarilor, cu sediul în Berlin; acum chiar acest mandat aleatoriu este judiciarmente anihilat. Este adevărat, precum susține „Timpul“, că statul român acționar nu va putea fixa o dividendă *ad libitum*, chiar în ipoteza cea mai fericită, pentru acțiunile neprezintate la schimb. Ce vreți, la Berlin sunt două justiții: una pentru germani, alta pentru români!
>
> Ne rămâne însă un refugiu; pe o cale extraordinară vom accelera amortizarea 6% *(Schuldversch reibung)* micșorând astfel beneficiele de repărțit ca dividendă acțiunilor vechi neprezintate la schimb.

Până la ultimul aliniat mărturisirile „Românului“ n-au nevoie de comentarii: ele dovedesc că, vrând-nevrând, s-au convins și oficialii că nu mai merge cu subterfugiile, că opiniunea „țării libere“ s-a alarmat groaznic.

Așadar, tradusă în mod concret, situațiunea juridică a statului e următoarea, grație convențiunii din martie 1880:

Sediul Societății la Berlin; toate încercările guvernanților de a-l strămuta în București rămase infructuoase; adunarea generală din noiemvrie trecut nu ne-a produs decât pe Carada Costinescu, consilieri, și pe Calinderu Stătescu, directori.

Din acești doi din urmă, unul se consolează de infidelitatea limbei lui Goethe, de inflexibila ei hotărâre d' a nu-i intra în cap, se consolează zicem cu limbele roșii, cu mărunțișurile de aramă, cositor și ipsos cu care a împodobit cabinetul arheologico-administrativ din Charlottenstrasse; ceea ce nu pare a satisface deloc pe fostul cârciumar Vitza și actual director real la Berlin, gratia Hansemamii; — altul își vede de procesele sale particulare pe la Curțile din Craiova și București. Are și dreptate. Ce ar cântări tot materialul său juridic în administrațiunea tecnică a căilor ferate, care pentru procese plătește alți avocați? Administrația este lăsată dar universalului colonel Fălcoianu, care din când în când își reamintește de donchișoteștele vremuri când, pe estrada Ateneului, învăța pe amatori că s-ar coti mai practic și exact butoaiele reducându-le doagele la orizont! — Ce timpuri de criză erau pe atunci!

Cât despre consiliarii Carada Costinescu îi cunosc cititorii; unul se preumblă la Paris — preumblare gras plătită; secundul scrie în București cai verzi pe pereți.

Acestea ne erau cunoscute, nu era nevoie să ni le mai confirme „Românul“ și în numărul lui de ieri.

Ne oprim dar puțin asupra alineatului ultim din rezumatul ce făcurăm mai sus. Vă plângeți, judicioși financiari, că justiția Germaniei nu s-a purtat cinstit cu românii, aveți chiar aerul de a zice: Bage bine de seamă țara răscumpărărilor de căi ferate, că nu știe cu cine are a face! Toate bune, dar vă întrebăm: dacă ținându-vă de convențiune, dacă făcând sacrificii greu, foarte cu greu de suferit pentru bugetul nostru, și ați fost tratați astfel, ce se va întâmpla când veți cerca să eludați chiar convențiunea, să nu plătiți detentorilor de acțiuni primitive nepreschimbate 3,5% și priorităților 8%? Știm ce se va întâmpla, precedentele și umilirile de până acum ale guvernanților ne-o confirmă: veți primi ordinul de a le plăti *al pari*. Această plată nu va produce lichidarea, cinstiți financiari! Numai când veți plăti și cele 44.500.000 6% cu 33,33 peste sută, plus un premiu de 2-3%, plus, în fine, un provizion gras, veți obține această combinație. Poate, și acest poate este natural, ca să cădeți la învoială cu Landau, cazul cel mai fericit ca să curmați neînțelegerea, plătindu-i primitivele *al pari* și prioritățile mai știm cu cât peste sută, însă această combinațiune, mai repetăm, nu atrage lichidarea. Altminteri țara va plăti 3,5% și 8% în timp de peste 75 ani de acum înainte la niște acțiuni pe cari nimeni nu le va sili să-și rădice cursul peste 50%. Iată în definitiv tabloul scurt dar exact al situațiunii ce ne-ați creat cu fericita afacere; cât despre cuvântul de *lipsiți de patriotism* ce ne adresați, el vi se întoarce fără să ne dăm osteneala de a vi 'l trimite cu poșta: lipsă de patriotism dovedește acela care, fiind la cârma statului, ascunde situațiunea esactă, inducând în eroare opiniunea mandatarilor țării; patriot e cel ce, cunoscând-o, o studiază din vreme și caută a-i aduce îndreptări.

Nu păreți însă a fi de această opiniune, căci încă o manoperă nenorocită vă mai dă și astăzi pe față arama.

Cu ocaziunea dezbaterilor din Camere, anul trecut, vociferați — nu găsim altă espresiune mai patriotică — că anuitatea ce se va înscri în bugetul anual nu va fi mai mare de lei 18.857.880, adecă ca și cea plătibilă sub concesiunea Stroussberg. Pe această bază erau formate și tabelele de amortisment anexate la proiectul de convențiune; pe aceste date s-au și scris

atunci niște broșure de circumstanță cari recunoșteau oarecum exactitatea calculelor d-lui Sturza.

Nimic însă mai inexact ca promisiunea de astă primăvară, căci iată ce cetim la pag. 12-13 din proiectul de buget al datoriei publice pe 1881-82.

Amortisment, procente, comisioane pentru căile ferate Roman Vârciorova pe 1881-82 lei 19.144.280.

Aceeași anuitate în anul 1880-81 lei 18.609.750.

Deci anuitatea din 1881-82 e superioară celor din anii trecuți cu lei 534.530.

Întrebăm pe d. dr. în matematice Haret — nu am face același deranjament d-lui Kirilov, un alt apărător al exactității calculelor în anul trecut, căci, fiind funcționar, nu credem că ar avea curajul să se pronunțe altfel astăzi — întrebăm pe eminentul d. Haret dacă ar ajunge și acum, față cu anuitatea de 19.144.280 la aceleași rezultate bănești favorabile statului ca-n anul trecut.

Să nu ni se replice cu justificarea ce o vedem la pag. 3-4 din același proiect de buget. Ea este un paliativ din care n-ar rezulta nicicum că în bugetul datoriei publice nu este trecută o anuitate cu lei 286.400 mai mare decât suma fixă de lei 18.857.880 cât se plătea de țară sub concesia Stroussberg.

La această neexactitate, trecută în proiectul de buget fără sfială, se mai adaugă o călcare de lege mult mai colosală, care într-un stat constituțional c-un regim parlamentar altfel decât la noi ar trage nu știm unde pe cel ce a făcut-o.

Iată despre ce e vorba.

După convenția din martie, 20 milioane în 6% nu pot fi puse în circulațiune decât pentru un scop determinat: îmbunătățirea trascului și materialului rulant al căilor ferate. Îmbunătățiri nu am văzut începându-se sau proiectându-se nicicum; un lucru însă am văzut: obligațiuni cu numerile 237.000 și 450.000 puse în circulație, deși aceste obligațiuni, după toate probabilitățile, trebuiau să se găsească încă în Casa statului, iar nu să li se plătească procente și să se înstrăineze încă de acum un an.

Ce verset ar mai adăuga Strada Doamnei la Cântarea Cântărilor ca să se spele și de acest necalificabil fapt?

❦

[24 februarie 1881]

„L'independance roumaine“ cuprinde știri și apreciații asupra unor propuneri pe cari d. Brătianu le-ar fi făcut partidului conservator spre a-și asigura din partea acestuia o atitudine mai conciliantă; știri pe cari le reproducem *tale quale*.

În n-rul său de sâmbătă, 21 fevruarie, ziarul francez cuprinde sub rubrica „Informațiuni“ următoarele:

> *Ceea ce avem de spus e de-acum câteva zile și n-a izbutit, însă cu toate astea nu e mai puţin interesant.*
>
> *Când s-a făcut propuneri unora dintre membrii partidului conservator de-a intra în cabinetul Brătianu aceștia și-au pus condițiile.*
>
> *Iată ceea ce cereau:*
>
> *Remaniare deplină a cabinetului care va fi compus din juna dreaptă și din juna stângă; dizolvarea Adunărilor; șaptesprezece prefecturi date conservatorilor; nouăle Adunări întrunite vor alege pe d. Lascar Catargiu prezident al Senatului și pe d. Brătianu prezident al Camerei deputaților.*
>
> *D. Brătianu n-a primit.*

Aprecierile foii franceze asupra acestei încercări au apărut c-o zi înainte, în n-rul de vineri, 20 fevruarie. Iată-le:

> *Încercările d-lui Brătianu de a-și reforma ministeriul introducând în el elementul conservator n-a izbutit. D-nii Carp, Cantacuzin și alții n-au mușcat în undița ministerială.*
>
> *Dar destăinuirile pe cari d. Brătianu le-a făcut și negoțierile cari au avut loc merită ca să revenim asupră-le, pentru că ne dau o idee foarte interesantă de situația generală a lumii noastre politice.*
>
> *Se știe că în cursul lui ianuarie șeful partidului liberal a vorbit cam în chipul următor cu conservatorii, pe cari voia să-i înroleze sub steagul său: Văz că țara nu poate să continue a merge în acest chip; guvernul e paralizat prin exigențele și dezbinările partidului propriu. Și asta în ajunul unor mari evenimente în Orient. În asemenea împrejurări România are nevoie de un guvern tare. Nu există decât un mijloc de a constitui un asemenea guvern și acesta e de-a mă debarasa de elementele rele ale partidului meu, iar dv. din parte-vă să vă degajați de elementele rele ale partidului d-v. Atunci se va putea stabili o înțelegere asupra unei programe comune.*
>
> *Era ademenitor.*
>
> *Din tabăra conservatorilor s-a aținut urechea la glasul sirenei guvernamentale.*
>
> *S-a discutat.*
>
> *Dar bunul simț politic a învins.*
>
> *S-a refuzat, și negociațiile s-a rupt.*

Cu toate acestea s-a stabilit rezerva de-a reveni în cazul unei complicații europene care ar sili țara de-a lua o hotărâre critică.

•

Ținta urmărită de d. Brătianu prin aceste propuneri e lesne de 'nțeles.

Având a legitima acte importante făcute și a pregăti altele, e incontestabil că are nevoie de-o mai mare putere morală decât cea pe care i-o dau Adunările actuale și miniștrii de cari e înconjurat.

Prin introducerea elementului conservator în sânul ministeriului opoziția, deja dezbinată și slabă, ar fi fost nimicită c-o singură lovitură.

Pe de altă parte partidul conservator s-ar fi făcut solidar cu toate actele liberale.

Ar fi fost o operă de maistru!

Dar, ca bun tactician politic, d. Brătianu prevăzuse în acelaș timp posibilitatea unui refuz din partea conservatorilor. Și acest refuz îi convenea, pentru că existența numai a unor asemenea negociațiuni trebuia să fie neapărat o gogoriță pentru majoritate, care s-ar fi grăbit mai bine de-a se supune decât de-a lăsa pe inamic să intre în cetate.

Ceea ce s-a și întâmplat.

Astfel, în toate chipurile, manopera a fost în avantajul autorității și puterii d-lui Brătianu… Dacă negociațiunile de cari am vorbit ar fi izbutit am fi văzut pe d-nii Carp, Cantacuzino, Maiorescu venind să completeze colecția de miniștri trecători organizată de d. Brătianu.

Deși tot ce cuprinde ziarul francez ca substanță nu se poate datori decât indiscrețiunii, iar informațiunile sale nu pot fi decât cojile puțin însemnate a adevăratului sâmbure al cestiunii, abia indicat prin cuvintele „rezerva de-a reveni în cazul unei complicații europene care ar sili țara de-a lua o hotărâre critică“, totuși, în marginele unei stricte discrețiuni, putem spune că n-a fost vorba de intrarea partidului conservator în guvern, ci numai de atitudinea parlamentară a lui în vederea unor anume evenimente, oricare ar fi îndealtmintrelea guvernul țării. Prin urmare n-a putut fi vorba de intrarea d-lui Maiorescu în cabinetul Brătianu.

❦

[25 februarie 1881]

Ieri seară ni s-a comunicat telegrafic cuprinsul unei depeșe, primite din Berlin de ziarul „Daily News“, în care se zice că principele de Bismarck crede nefolositoare silințele ce și le dau reprezentanții puterilor la Constantinopol pentru a menține pacea; principele crede că războiul nu se poate înlătura, afară doar dacă s-ar ceda Greciei Creta.

În adevăr, marile puteri, simțindu-se în neputință de a se descurca din afacerea greco-turcească pe care-o luaseră asupră-și, au găsit cu cale a oferi principelui de Bismarck arbitrajul cestiunii; ministrul plenipotențiar al Germaniei, sosit la Constantinopol, a dat din nou curs negociațiunilor. Procederea a fost de astădată destul de blândă; nu s-a mai prezintat Porții o notă colectivă ca în afacerea Dulcigno, nici nu i s-a dat a înțelege că puterile sunt sătule de obiecțiuni și nu vor să mai auză nimic. Această precauțiune a fost necesară nu atât din considerație pentru Poartă, ci de teamă că o nouă notă colectivă ar putea să angajeze la o demonstrație navală, al cărei efect a fost de-a arăta slaba consistență a concertului european și tactul Porții de-a calcula pân-în ultimul moment cu slăbiciunile și dezbinările subsistente, pe când scopul demonstrației era tocmai contrariul: de-a dovedi unirea deplină a Europei și de-a lua văzul Porții.

Vinerea trecută, Sever Pașa și Ali Nizami, delegații Porții însărcinați a lua parte la tratările cu ambasadorii, și-au făcut vizitele la reprezentanții puterilor, iar duminică s-a ținut la d. Göschen, ambasadorul Engliterei, cea dendâi întrunire privitoare la negocierile turco-grece. Seara ambasadorii s-au întrunit la d. Tissot, ambasadorul Franței, și au ținut o a doua conferință. Comunicându-ni-se ținerea acestor conferințe, se adaugă că nu transpirase nimic în publicitate despre discuțiunile ce s-ar fi urmat între ambasadori.

Ceea ce transpiră așadar e numai opinia principelui de Bismarck asupră-le: că războiul e inevitabil.

Cele șase note separate ce i s-au prezentat Porții și cari, adunate la un loc, constituie în esență o notă colectivă întrebau fără îndoială până unde Poarta mai poate augmenta propunerile ce le făcuse prin nota ei de la 3 octomvrie. Aceste propuneri ale ei respingeau linia trasă de Conferința din Berlin; ea refuza de-a ceda pacinic Albania, adecă Epirul cu Ianina și Mezzovo, iar în rezistența ei afla poate oarecare încurajare din partea guvernului austriac. Înarmările ei febrile, repedea strângere a redifilor sub steaguri, făcută cu acea uimitoare și dureroasă voință de-a se sacrifica caracteristică pentru poporul turcesc, dovedesc că Poarta are destulă încredere în sine pentru a nu ceda sau cel puțin că a înțeles cumcă momentul de-a ceda n-a sosit încă. Ea știe prea bine că un popor care, în urma calităților și a defectelor sale, și-au întins umbra puterii asupra a trei continente nu piere fără a lăsa urme adânci, fără a atrage în cădere-i și pe alții, fără a da loc unei conflagrațiuni generale. Și aceasta n-o știe numai ea;

o simt toți. Acest sentiment îndulcește notele puterilor și le face a călca lin împrejurul forțelor elementare a căror izbucnire amenință a da foc Europei.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[25 februarie 1881]

Camera a lucrat ieri în secțiuni. Pentru astăzi sunt înscrise la ordinea zilii mai multe interpelări, între cari și a d-lui Nicolae Ionescu în privința cestiunii Dunării. Sunt înscrise asemenea mai multe proiecte de lege de alipiri și dezlipiri de comune și de sporiri de taxe comunale, apoi proiectul de lege pentru învățământul agricol, proiectul de lege pentru vânzarea bunurilor statului în loturi și raportul comisiunii pentru cercetarea socotelelor statului pe anii 63, 64, 71-74. Dezvoltările celor cinci interpelări și discuțiile la cari vor da loc vor ocupa desigur toată ședința. D. I. Ionescu a rugat biroul să pună numaidecât la ordinea zilii proiectul de lege pentru vânzarea domenielor și răscumpărarea embaticurilor. D. prim ministru se asociază cu cererea d-lui I. Ionescu, deoarece sunt multe petițiuni la minister din partea locuitorilor cari ar voi să cumpere locuri și guvernul nu le poate da satisfacere până ce nu va fi votat acel proiect de lege. Biuroul promite a satisface cererea d-lui I. Ionescu. D. Ciupercescu cere ca o dată cu aceasta să se pună la ordinea zilii și proiectul de lege care prevede penalități contra celor ce ar interpune numele lor la cumpărări de proprietăți pentru a servi pe cei ce nu ar avea drept de cumpărare. Se știe că raportorul acestui din urmă proiect, d. C. Cerchez, lipsea de mai mult timp în concediu; d-sa s-a întors și și-a depus raportul, așa că proiectele vor veni în dezbatere unul imediat după celălalt. Proiectul al cării raportor este d. C. Cerchez este propus din inițiativa parlamentară.

La Senat s-a urmat ieri dezbaterea asupra proiectului de lege sanitară. D. Petre Grădișteanu a anunțat guvernului o interpelare asupra întârzierii promulgării proiectului modificator a art. 409 și 410 din procedura civilă, votat de amândouă Corpurile.

❦

[26 februarie 1881]

Atât ne mai lipsea, electivitatea judecătorilor.

De-o seamă de timp observasem în ziarele guvernamentale apărând ideea, ciudată pentru starea noastră de lucruri, că, precum Caradalele și Serurii se aleg spre a face acele legi de-o încăpătoare înțelepciune de cari suntem guvernați de ne merg petecele, tot așa s-ar putea alege și judecătorii, de vreme ce și în America tot aleși sunt.

Și 'ntr-adevăr d. C.A. Rosetti, proorocul partidului, a scris o serie de articole la gazetă în cari vorbea despre „iustiție“, iar ieri Camera a fost surprinsă de cuvintele semnificative ale prezidentului, care-a apelat la inițiativa ei pentru a face un proiect de lege în acest sens. Tânărul ministru al „iustiției“, Escelența sa d. Tache Giani, om foarte serios și mai cu seamă foarte mintios precum se știe, s-au asociat numaidecât la această generoasă idee. Ba pentru a pregăti un asemenea proiect e vorba de-a se alege o comisie mixtă, compusă din senatori și deputați, ai cărei membri (ceea ce e mai important) să fie remunerați cu una mie franci pe lună. Ceea ce e atingător în lumea acesta e partea zâmbitoare a patriotismului.

E prea adevărat că Constituția prevede anume cazurile în cari Adunările sau membrii amânduror Adunărilor se pot întruni și că un proiect de lege privitor la organizarea magistraturii nu intră de loc în cadrul cazurilor prevăzute de ea. Dar de! prea e ademenitor lucrul. O asemenea comisie mixtă ar fi un fel de convent național, idee revoluționară, frumoasă deci, și încă un convent ai cărui membri ar fi retribuiți cu una mie caroli de argint pe lună, idee și mai bună, căci e folositoare, și astfel simțul patriotic ar fi întrunit și aci cele două calități principale ale lucrurilor, frumosul cu folositorul, utile cum dulci.

Electivitatea magistraturii! Dar mai este ea cu putință în vremea noastră, în împrejurările de azi, în starea în care ne aflăm?

Popoarele își au vrâstele lor deosebite, și ceea ce se potrivește într-o vrâstă nu le mai prinde într-alta. Electivitatea judecătorilor datează dintr-un timp în care morală și lege erau unul și același lucru, în care legea religioasă și civilă era una și aceeași. Până azi se zice „lege creștină“, căci ceea ce prescriau dogmele era totodată lege civilă și penală. Din amestecul de regule morale și de obiceiuri ale pământului, cunoscute de toți, necontestate de nimeni, admise fără a fi fost vreodată sancționate de cineva și neavând altă sancțiune decât aceea a deprinderii seculare, răsare apoi acel drept viu al poporului pe care oricine era în stare a-l aplica și numai în cazuri, unde se contesta, nu dreptul, ci exactitatea faptelor, părțile se supuneau hotărârii egalilor lor. Mai este dreptul în starea aceasta? Din contra, el și-a aruncat

coaja lui morală de altă dată, lăsând-o cu totul religiei și creșterii; el este o *știință* care regulează raporturile ce, din punct de vedere moral, nu sunt nici bune, nici rele, cari sunt moralmente indiferente. Dreptul nu mai e cunoscut, nu mai poate fi cunoscut de toată lumea. Raporturile juridice sunt astăzi atât de multiple, atât de deosebite de simplitatea de odinioară a tranzacțiunilor între populațiuni primitive încât cel ce aplică principiile lui trebuie să fie un om învățat, trebuie să se fi ros prin școli înalte, să fi învățat mai multă carte decât onor. Costinescu bunăoară. Negustorie de principii se poate fără carte, căci nu e greu a citi zilnic câte o gazetă și a învăța din ea panglicăria politică; dar a fi judecător e cu totul altceva. Acolo gazetele n' ajută nimic. Acolo Gajus și Justinian, Institute și Pandecte cată să-ți ia albeața de pe ochi, ca să știi a distinge raporturile în adevăr juridice de restul infinit de alte raporturi ce mai există în lume.

Din momentul ce un drept se *codifică* a încetat epoca naivă a electivității judecătorilor; căci codificarea e un semn cumcă cunoștința obiceiurilor pământului și statornicia aplicării lor au dispărut din conștiința poporului, că părțile au început a contesta însăși esența juridică a datinilor. Când încep a se naște „câte bordeie atâtea obiceie“ trebuie să existe o normă obiectivă, neschimbată, pentru regularea raporturilor dintre oameni, ș-aceasta-i colecția de legi scrise, imutabile, cari nu se pot modifica decât prin o anume manifestare a voinței naționale.

Dar noi, la cari nu mai e vorba nici de obiceiul pământului, ba nici măcar de codificarea lui? La noi, unde d. Boerescu cu mai mulți elevi de la drept cari nu știau nici bine franțuzește ne-a croit codul pe de 'ntregul din cel francez, spre a fi cât se poate de neînțeles pentru popor și cât se poate de lucrativ pentru advocați?

Dreptul așa cum se prezintă la noi nu numai că e o știință, dar, mai mult încă, e o știință *străină,* care trebuie învățată de la străini. Îmbătrâniți *ex officio* și pe cale artificială, nici un pas îndărăt nu ne mai poate reda tinerețа etnologică, tinerețа ca popor. Cu vremea, peste o sută — două de ani, am fi ajuns în adevăr, propășind ca tot ce e organic, încet, la o civilizație a noastră proprie, tot atât de înaltă ca și aceea a altor popoare. Dar ne-am scontat tinerețа, am voit să fim civilizați, adecă bătrâni, înainte de vreme. Și timpul sconteazǎ în adevăr, dar cel mai cămătar dintre toți scontatorii e tocmai timpul. El poate da unui copil plăcerile bărbatului, dar cu ce preț? Cu acela de a-l nimici la jumătatea vieții ce trebuia s-o trăiască, cu scurtare de zile.

În starea în care ne aflăm numirea judecătorilor după o anume lege, care să cuprinză în ea garanții de știință și de probitate, e singurul mijloc pentru a pune interesele justițiabililor la adăpost de pericolele ce le amenință din partea unei plebe de cârciocari, a unui proletariat al condeiului, mai numeros la noi și mai înrăutățit decât oriunde în lume. Electivitatea judecătorilor într-un popor în care se plimbă cu mânile în șolduri Mihălești, Costinești și Caradale e o absurditate.

❦

[27 februarie 1881]

Fapte de o însemnătate escepțională se petrec în Anglia, cari merită luarea aminte cu atât mai mult cu cât se știe ce influență decisivă au evenimentele din puternica stăpânitoare a mărilor asupra situațiunii generale a Europei.

Nu e îndoială că guvernul liberal al d-lui Gladstone, cu sau fără voie, fie prin puterea covârșitoare a împrejurărilor, fie prin lipsa de adaptabilitate la unele necesități politice, au avut a înregistra o serie de neizbânzi pe cari poporul englez va fi poate chemat de a le apreția în curând.

Turburările sângeroase din Irlanda, eșecul suferit în sudul Africei, poziția la care Anglia se vede silită a renunța în Asia centrală, în Afganistan, formează un complex de insuccese cari, oricât de deosebit le-ar judeca englezul însuși din punctul de vedere al partidului căruia-i aparține sau a importanței practice, în restul Europei, precum și la popoarele orientale, nu lipsesc de a face efectul unei politice greșite.

Ceea ce e mai mult, în Anglia chiar face acest efect. Guvernul englez a hotărât de ex. să evacueze Candaharul, și aceasta într-un mod nestrămutat. Camera Lorzilor și-a exprimat nemulțumirea cu această măsură cu 165 voturi contra a 76. Acesta e conflictul parlamentar ce l-a avut guvernul în aceasta afacere; dar miniștrii M. S. britanice au avut — lucru rar în anale — oarecari nemulțumiri chiar cu Coroana. Propunându-i-se reginei de-a semna mesajul în care se vorbea în termeni hotărâtori despre această evacuare, regina observă dacă n-ar fi practic de-a îndulci termenii prin care se vestea poporului englez renunțarea la o poziție din Asia centrală, de a-l lăsa să mai spere încă ceva, fie de la soarta armelor, fie de la favoarea împrejurărilor. D. Gladstone nu crezu că trebuie să insiste el însuși asupra irevocabilității acestei măsuri, dar chemă pe colegul său de la Interne, carele nu se sfii a

adresa reginei o mustrare atât de severă încât o podidiră, lacrămile. Ea plânse și … iscăli, se 'nțelege.

Cât despre votul Camerii Lorzilor în cestiunea Candaharului, „Daily News“, organ foarte amic d-lui Gladstone, lasă votul însuși de-o parte pentru a critica instituția însăși a acelei Camere, cam în tonul în care foi liberale la noi vorbeau despre inutilitatea Senatului.

Camera Lorzilor, zice foaia ministerială, a fost odată ceva dar astăzi și-a pierdut toată însemnătatea. Dacă puterile europene sau popoarele din Orient s-ar îndoi despre nulitatea actelor și voturilor acestui Corp guvernul englez se va însărcina de-a o dovedi aceasta.

Noi, din depărtare, nu știm prețui poate după adevărata ei valoare importanța parlamentară a voturilor date de Camera Lorzilor; știm însă că votul cel din urmă e inspirat de oameni ca lordul Beaconsfield ori ca marchizul Salisbury, nume cu greutate în cumpăna opiniei europene. Cu toate acestea ministeriul nu are de gând a neutraliza moțiunea de neîncredere a Camerii Lorzilor prin o moțiune de încredere a Camerii Comunelor și crede suficient a se 'ntemeia pe majoritatea reală de care dispune în această din urmă.

Cine ar fi presupus în anul trecut, judecând după aparențe, victoria partidului liberal în Anglia? Cine știe azi dacă 'n opinia publică a Engliterii s-au operat sau nu o schimbare în favorul partidului conservator? Ceea ce știm însă e că, în caz de a i se pune poporului englez cestiunea de încredere în ministerul actual, de la voturile lui ar atârna în mare parte întreaga situație a Europei, precum și rezolvarea cestiunii orientale, ce amenință a izbucni în sângeroase și interminabile conflicte.

❦

[27 februarie 1881]

Ziua de ieri a fost cea din urmă pentru doi bărbați a căror activitate publică, cuprinsă între anii 1830 și până în deceniul întâi din zilele lui Carol Vodă, a exercitat o însemnată influentă asupra dezvoltării ideilor naționale în România. Ieri, August Trebonian Laurian și Cesar Bolliac s-au săvârșit din viață.

August Trebonian Laurian a fost născut în Ardeal. Crescut în școala privațiunilor și fiind fiul unui popor care e până azi silit a plăti cu cele mai grele sacrificii orice pas ar voi să facă înainte, caracterul său era înăsprit,

dar și lămurit totodată prin luptele la cari au luat parte. Amintim între altele că, în colaborare cu N. Bălcescu, a scos la lumină *Magazinul istoric pentru Dacia,* o colecție prețioasă de sorginți istorice; apoi că lui i se datorește introducerea studiului istoriei naționale în școalele noastre și e cel dendâi care-a încercat a aduna toate știrile de oarecare temei cari există asupra mult bântuitei istorii a neamului nostru, de la întâiele începuturi și până în zilele noastre, într-un manual care servește și azi de carte didactică. În timpul lui Grigorie Voievod Ghica a fost inspector general al școalelor din Moldova; a fost deci unul dintre acei bărbați cu spornică și dezinteresată activitate cari au dat domniei lui Ghica Vodă o însemnătate deosebită, ca pregătitoare epocei Unirii și a adaptării poporului românesc la viața modernă.

La Cezar Bolliac moartea fizică n-a fost decât încheierea morții lui intelectuale, intervenită acum câțiva ani deja. Bolliac a fost un prozator energic, un publicist din cei mai citiți și mai prețuiți. Pana sa a fost în serviciul intereselor naționale astfel cum le înțelegea și le-a rezolvat Vodă Cuza. Marea monografie asupra *Mănăstirilor zise închinate* e nu numai o scriere înavuțită cu documente autentice, cari ne ajută a reconstrui și-a împlini cu colori vii conturele istoriei noastre însemnate de cronicari, ci totodată o operă care a avut însemnătatea ei de politică practică și au contribuit a rezolva cestiunea secularizării moșiilor mănăstirești. Atât „Buciumul“ cât și „Trompeta Carpaților“ au fost în vremea lor ziare foarte mult citite, scrise fiind în graiul viu al poporului, cu acel bun simț și cu acea bogăție de locuțiuni și figuri cari ele abia dau un caracter curat național și propriu limbii noastre. A fost pururea un inamic neîmpăcat al emancipării precum și a imigrațiunii evreilor, o cestiune în care nicicând nu se putea transige cu el.

De mortuis nil nisi bene. Dacă bărbații care ne părăsesc au partea lor de erori comună la toată suflarea omenească, când părăsesc arena de luptă cată să ne aducem aminte numai de serviciile mari ce le-au adus cauzei publice și o facem aceasta cu atât mai mult când vedem că acele servicii nu consistă, ca la multe din reputațiile uzurpate, din închipuirea greșită ce și-ar face-o opinia publică despre ele, ci sunt reale, adevărate, au lăsat urmări binefăcătoare ce subsistă până astăzi.

❦

[28 februarie 1881]

Pe când în Anglia guvernul liberal n-ar fi poate în stare să suporte o nouă prezintare înaintea alegătorilor, amenințat fiind de cădere, în Franța guvernul esclusiv de partid, cum e guvernul oricărei republice, caută a-și asigura de mai nainte succesul alegerilor prin reformarea legii electorale, prin reintroducerea scrutinului de liste în locul celui uninominal. În loc de a se alege așadar deputații ca pân' acum, fiecare personal și în parte, ei se vor alege după liste formate de comitetele electorale. Cine nu va avea numele său într-o listă stabilită de un partid nu va putea fi ales.

Dacă acest proiect de reformă, căruia atât prezidentul Republicei cât și ministeriul îi sunt defavorabili, dar care se bucură de sprijinul atotputernicului d. Gambetta, va fi votat de Cameră, soarta Franței va căpăta din nou acea nuanță de dictatură cu care îndealtmintrelea marea națiune e obicinuită. Cine va stabili acele liste decât partidul dominant, cine e partidul dominant al oportuniștilor decât d. Gambetta însuși? Fiecare din aceste liste va cuprinde deci în frunte un nume mare și cunoscut, iar restul va consista din numele unor simple instrumente politice, votatori, mameluci, patrioți de meserie cum se zice. Minoritățile cari, pân' acum, se puteau strecura cu câțiva reprezentanți ai lor în mijlocul reprezentanților majorității vor fi nimicite sau reduse la puținele cercuri electorale unde predomină în mod incontestabil și unde nu li se poate opune nimeni. Cine știe cât de puține or fi acele cercuri?

Dar dacă acel nume principal și sunător din frunte ar fi unul și același pentru toate listele partidului republican din Franța, dacă el ar fi al d-lui Gambetta, n-ar fi asta repetarea plebiscitului napoleonian?

Modificarea în acest sens a legii electorale, cuprinsă în propunerea Bardoux, părea de la 'nceput a nu avea sorți de reușită, căci comisia Camerii se pronunțase contra ei; însă o întâlnire între prezidentul Republicei și prezidentul Camerii deputaților pare a fi creat o situație nouă. Ministeriul nu are nici o opinie în privirea reformei și nu va pune cestiunea de cabinet; fiece ministru poate să-și aibe vederile sale proprii în această privire; majoritatea deputaților, deși într' ascuns adversară a propunerii Bardoux, se crede că nu va putea rezista de-a nu se supune voinței prezidentului care, urmărind scrutinul de liste, urmărește plebiscitul, voindu-l pe acesta, voiește dictatura.

Dar oare dictatura, fie ca prezident al Consiliului, fie ca urmaș al d-lui Grévy, d. Gambetta o urmărește numai din punct de vedere personal, numai din ambiție? Sau, dacă ambiție ar fi, s-ar putea ea realiza fără un mare

pretext, fără a cerca să se și justifice prin acte de înaltă politică? Iată o întrebare la care ne răspunde într-un mod incidental un alt eveniment: operația financiară a împrumutului de un miliard, făcut, se zice, spre a aduna fonduri în vederea unor întinse lucrări publice ce se proiectează.

La Spandau, fortăreață în apropierea Berlinului în care condamnații la muncă silnică lucrează munițiuni și echipamentă pentru armata germană, se află o zidire, un colț de cetate, numită Juliusthurm, în care se păstrează, ca fond de război restul miliardelor luate de la franceji ca despăgubire în virtutea păcii de la Frankfurt. Oare miliardul francez — cu toată destinderea, pretextată poate, pentru lucrări publice — să nu fi având tot menirea ce-o are aurul din Juliusthurm? Dacă considerăm silințele ce și le dau guvernele apusene de-a câștiga favoarea maselor și de-a pune mâna pe întreaga putere de care dispune un stat, dacă vedem pe d. Gambetta solicitând plebiscitul, pe principele de Bismarck făcând călduroase apeluri pentru ușurarea nevoilor mulțimii și a omului sărac, ni se pare a vedea pe doi conducători cari încearcă a-și înfierbânta oștirile lor nainte de a le porni una asupra alteia.

Cheia dominațiunii globului au căzut în fundul Bosforului, zice o foaie. Dar nu în valurile Dardanelelor trebuie să se arunce cineva spre a o scoate la zi; lupta pentru acea dominațiune se va încinge în Apusul Europei.

❦

CESAR BOLLIAC

[28 februarie 1881]

D. Scipione Bădescu, fost colaborator și secretar intim al regretatului Cesar Bolliac până 'n ultimele momente ale activității acestuia, ne comunică următoarea schiță biografică, după date culese de-a dreptul de la răposatul.

❦

D. N. BASARABESCU

[28 februarie 1881]

D. N. Basarabescu, fost redactor al „Trompetei Carpaților“, face din parte-i, ca un omagiu datorit regretatului său amic și maestru, următorul portret al lui Cesar Bolliac, pe care-l publicăm cu plăcere.

❦

[1 martie 1881]

Ieri d. Brătianu a dat citire în Cameră *proiectului de lege pentru conversiunea împrumutului domenial, acoperirea cheltuielilor de construcțiune ale liniei Ploiești Predeal și pentru consolidarea datoriei flotante,* prin emisiune de 152 milioane în rentă 5%.

D. Brătianu a cerut ca Adunarea să treacă în secțiuni unite pentru a începe studiarea proiectului, ceea ce s-a și făcut.

Împrumuturile cari, după d-sa, oferă un interes special și pot fi obiectul unei conversiuni sunt următoarele:

1) **Stern** de 10.331.446 lei, c-o anuitate de 2.070.274, și expirând în fevruarie 1888.

2) **Oppenheim de** 19.024.360 lei, c-o anuitate de 3.063.360, expirând în noiemvrie 1889.

3) **Imp. domenial** de 56.022.000, c-o anuitate de 8.000.000, **expirând în iulie 1891.**

4) Iași-Ungheni de 1.998.749,00

5) Ploiești-Predeal de 34.350.351,10 — c-o anuitate de 4.579.965,30 în bonuri de tezaur 7% fără amortizare

6) Deficitul constatat la finele lui 1876 de 31.077.726,16

Dintre condeiele acestea însă proiectul de conversiune al d-lui Brătianu lasă la o parte împrumuturile Stern, Oppenheim și Iași-Ungheni, pentru că ele expiră repede, și anume în opt ani și jumătate.

Dăm aci proiectul de lege în întregul lui. Din el și din observațiunile ce urmează mai la vale se va vedea natura operației financiare, propuse de guvern.

> Art. 1. Pentru conversiunea obligațiunilor domeniale existente, însumă de lei 56.022.000; pentru acoperirea cheltuielilor de construcțiune ale căii ferate Ploiești-Predeal, în sumă de 34.350.351 lei și 10 bani; **pentru stingerea deficitelor constatate la închiderea exercițiului 1876, în sumă de 31.077.726 lei 16 bani;** în total 121.450.077 lei 26 bani guvernul este autorizat a face o emisiune de 152.000.000 lei nominali în rentă 5% emisă pe cursul de 80 efectiv și amortizabilă în cel mult 100 semestre consecutive prin anuități semestriale de cel puțin 4.055.000 lei fiecare. Plata

cuponului și amortizării se va face în țară la Casele statului, la Paris în franci, și la Berlin în mărci. Primul cupon și amortizarea primului semestru se va plăti la 19 septembre (1 octomvrie) 1881.

Art. 2. Emisiunea se va acoperi prin subscriere publică. Epoca și durata subscrierii se vor fixa prin publicațiuni făcute o dată cu promulgarea acestei legi.

Art. 3. Se vor primi la subscriere:

a. Obligațiuni domeniale pe valoarea lor nominală.

b. Bonuri de tezaur.

c. Numerar aur sau argint.

Art. 4. Subscriitorii cu obligațiuni domeniale vor beneficia îndată la subscriere de 4%, valoarea cuponului de iulie al obligațiunilor lor, osebit de-o prima de 2% în numerar asupra valoarei nominale a titlurilor ce prezintă.

Art. 5. Subscriitorii cu bonuri de tezaur vor beneficia de-o primă de la 2% până la 3% asupra capitalului înscris în fiecare bon, însă:

1. Prima va fi de 2% pentru cei ce prezintă bonuri în valoare mai mică de ½ milion.

2. De 2,5% pentru sumele cuprinse între o jumătate de milion și cinci milioane.

3. De 3% pentru sumele ce vor trece de cinci milioane.

Pentru bonurile prezintate la subscriere înainte de scadența lor se va reține o dobândă de 6 pe an, calculată de la ziua subscrierii până la ziua scadenței.

Pentru bonurile prezintate la subscriere după scadență nu se va bonifica nici o dobândă de la data scadenței până la aceea a prezintării la subscriere.

Art. 6. Subscriitorii în numerar vor vărsa imediat 20% din capitalul ce voiesc să subscrie. Îndată după închiderea subscrierii se va procede la repartiția sumelor subscrise în numerar și subscriitorii vor fi înștiințați prin publicațiuni de rezultatul repartiției și de epocele ce se fixează pentru vărsarea sumelor complimentare. Aceste epoce vor fi determinate astfel ca ultimul vărsământ să fie efectuat până la 19 septembre (1 octombre) 1881.

Art. 7. Titlurile subscriitorilor de numerar cari nu vor urma cu vărsămintele conform termenilor fixate se vor vinde direct de către stat, în riscul și pericolul lor.

Art. 8. Detentorii de obligațiuni domeniale cari nu-și vor fi prezintat titlurile la conversiune în timpul cât subscrierea este deschisă vor găsi depus la Casa de Depuneri, la dispozițiunea lor, cu începere de la 1 iulie viitor, numerariul reprezentând valoarea nominală a obligațiunilor lor; cuponul de iulie li se va achita tot atunci; nu vor avea însă drept de primă.

Art. 9. Cupoanele noilor titluri amortizabile 5% scăzute și neprezintate la plată se prescriu peste 5 ani de la scădența lor.

Art. 10. Îndată ce legea de față își va fi primit aplicarea, legea din 1871 pentru contractarea împrumutului domenial, legea împrumutului pentru acoperirea cheltuielilor de construcțiune ale liniei Ploiești-Predeal, precum și legea din 12 iuniu 1880 pentru emiterea bonurilor de tezaur sunt și rămân desființate.

Art. 11. Comitetul și Casa domenială se desființează o dată cu terminarea operațiunii de conversiune aci prescrisă; resursele acestei Case se vor trece în veniturile ordinare ale statului.

Art. 12. Un reglement de aplicație se va decreta deodată cu promulgarea acestei legi.

În secții unite, după ce s-a dat citire proiectului de lege, au luat cuvântul d-nii A. Lahovary și Carp, cari, deși aprobând în principiu unificarea datoriei publice pe baza rentei 5%, au făcut totuși, față cu proiectul prezentat, următoarele observațiuni.

Au contestat exactitatea țifrei de 34.350.351 lei ce se pretinde a se fi afectat pentru linia Ploiești-Predeal; apoi au contestat cele 31.077.726 lei despre cari și astăzi guvernul și organele lui mai cutează a susținea că ar fi rezultat ca deficit la sfârșitul anului 1876.

Pentru a cincea sau a șasa oară s-au dovedit că din suma construcțiunii liniei Ploiești-Predeal trebuiesc scăzute 3 milioane, cari au fost plătite de la început chiar.

În privința deficitului de 31 milioane care se pretinde că ar fi rezultat la finele anului 1876 cată a se releva următoarele:

8 milioane din acest pretins deficit n-au existat niciodată ca deficit. Această arătare au devenit un adevăr irefragabil în urma sentenței Curții cu Compturi și este astăzi o adevărată plastografare de scripte publice când se pretinde că acest deficit există. Dacă însă ar fi existând în realitate, el nu s-a putut naște decât din cheltuielele făcute peste bugete, de partidul astăzi la putere.

Deci, scăzându-se 8 milioane din cele 31 milioane deficitul din 1876 se reduce la 23 milioane.

Dar nici acest din urmă deficit n-ar trebui să existe pentru că — prin legea votată în anul 1876 prin care s-a autorizat împrumutul a 16 milioane — s-a hotărât ca aceste 16 milioane să se plătească din rămășițele anilor trecuți. După situațiunile date însă de d. Sturza însuși, creatorul legendei deficitului din 1876, aceste rămășițe încasate au trecut peste cifra de 16 milioane. Așadar aproape tot deficitul, dacă există, incumbă administrației roșie.

După aceste observații preliminare numiții d-ni oratori au discutat legea în sine, deși într-un mod sumar, căci repeziciunea cu care-a fost distribuită n-a permis nimănui decât o repede citire. Principalele obiecțiuni arătate de d-nul Lahovari și de d-nu Carp sunt:

1) Domenialele, după legea prin care s-a contractat împrumutul, nu puteau fi stinse decât într-un termen de douăzeci de ani prin trageri la sorți anuale. Oare conversiunea lor *silită* este o operație legală și nu constituie un fel de faliment parțial?

2) Oare plata în argint a cuponului nu are marele inconvenient de-a zdruncina din capul locului creditul acestor noi titluri, mai ales când ele sunt destinate a se răspândi și în afară de țară?

3) Modul propus de amortizare, prin tragere la sorți, nu este un inconvenient pentru un titlu cu o dobândă atât de scăzută cum este 5%, căci statul va fi obligat să plătească sută 'n sută pe-un titlu pe care-l emite cu 80 cel mult? D-nii Lahovary și Carp au recomandat modul de amortizare stipulat în legea împrumutului cu rentă votat sub ministeriul conservator, după care statul, cumpărând la bursă titlurile pe cursul zilei, nu este obligat a plăti valoarea lor efectivă. Acesta este un mod mai ușurător pentru stat, și chiar mai moral putem zice, căci altmintrelea împrumutul devine un fel de joc la noroc în care cineva are șansa să câștige imediat 20 la sută peste capitalul ce l-a depus.

La toate obiecțiunile acestea d. ministru de finanțe a răspuns cu obicinuita d-sale încredere în sine și în combinațiunile d-sale, mănținând proiectul chiar în părțile lui cele mai greșite. Nu știm dacă docilitatea majorității va merge pân' a nu ținea seamă de niște obiecțiuni atât de serioase. Este de sperat că chiar membri din majoritate, discutând mai de aproape proiectul în secțiuni, vor introduce modificările reclamate de interesul acestei mari combinațiuni financiare, care poate să aibă asupra viitorului finanțelor noastre cea mai mare înrâurire în bine sau în rău.

❦

[3 martie 1881]

D. Vernescu a interpelat vineri pe d. prezident al Consiliului asupra zgomotului ce preocupă opinia publică că, în curând ori mai târziu, ar fi să se proclame regatul. D-sa a adaos:

> Noi suntem astăzi stat independent, ne numim România și, din minutul ce suntem recunoscuți de puteri ca stat independent, *Regat* suntem.
>
> D. Brătianu, prezidentul Consiliului de Miniștri, a răspuns:
>
> Eu credeam că onor. d. Vernescu era preocupat de un sentiment care este *general în toată țara,* adecă acela de-a se da României *titlul care i se cuvine.*

Onor. d. Vernescu vine însă și ridică o cestiune constituțională, dacă trebuie să se facă această modificare.

Constituțiunea noastră zice *Domn;* Domnul poate să fie și *împărat.*

D. Vernescu. Domnul nostru a purtat și poartă numele de Măria Ta, *Maiestate;* prin urmare nu titlul din limbele străine ar schimba situațiunea lui.

D. Brătianu. Nu cred că țara a putut vrodată să se îndoiască că n-ar putea să dea Domnitorului orice titlu va fi: *rege*, *împărat* sau … *orice va voi.*

Noi credem că atât d. interpelator cât și d. Brătianu se înșeală, cu sau fără voie. asupra termenilor acestora, cari au istoria lor și înțelesul bine definit, ce nu se poate modifica prin bunul plac al zilei de azi.

Constituțiunea noastră zice Domn. Domnul poate să fie și împărat, adaugă prezidentul Consiliului.

Dar oare nu se zice tot astfel *domnul* Costinescu, *domnul* Carada? Urmează de aci că Domnul poate fi și speculant de acții Stroussberg ori teșghetar la Măgura? Evident că nu. *Domnul* Carada cu vocativul „Domnule“ e „Monsieur“: aceeași vorbă cu vocativul „Doamne“ e „Seigneur“.

Acum să vedem cum traduceau Domnii noștri vechi acest titlu în limbi străine.

Într-un hrisov a lui Mircea de la 1390 el se numește „Mare Voievod“.

În hrisovul datat din Suceava 1407 octombrie 8, dat de Alexandru cel Bun orașului, Lemberg, Domnul se numește „Voievod“ al Țărei Moldovei.

În alt hrisov latinesc din Argeș 1409 Mircea 'și zice: „Voivoda Transalpinus, dux de Fugarus et de Omlas“

Titlul latin a lui Mircea din anul 1390 este Voivoda Transalpinus, Fogaros et Omlas Dux, Severini Comes, Terrarum Dobrodicii Despotus et Tristi Dominus.

Așadar Domn nu e, ca titlu de drept public, nici sinonim cu „Dominus“ măcar. Din dicționarul lui Miklosich constatăm că cuvântul Voievod e compus din două, din voi (bellum, război) și verbul voditi *(ducere)*, deci înseamnă conducător în război, *belli dux. Herzog, Duc*, iar Mircea se numește „Grand Duc“.

„Măria Ta“ asemenea nu însemnează „Maiestate“.

„Mare“ *(magnus)* ar da *„magnitudo“*, „mai mare“ (majus) dă abia „majestas“. Termenul acesta, care se atribuie astăzi la oameni singulari, se întrebuința față cu statul și poporul roman; crimen majestatis însemnează la

Cicero atingerile aduse onorii poporului roman; majestate minuere însemna a jigni demnitatea Republicii.

Citatele noastre sunt dintr-o epocă în care țările erau independente și nu numai relativ, dar absolut mai puternice decât astăzi. Suntem siguri că acum cinci sute de ani ceea ce este „popor românesc“ stătea în toate privirile mai bine decât acei pe cari d. Vidrașcu, prefectul de Bacău, îi numește azi „sălbateci într-o țară europeană“ și „o adevărată rușine a unui stat civilizat“. Acești sălbateci, această rușine a civilizației, acești oameni mai căzuți, mai vicioși, mai săraci decât în timpul vechilor fanarioți, e maiestatea poporului român sub noii fanarioți. Ei bine, de la reînceperea domniei naționale, de la Ion Sandu Sturza și de la Ghica încoace, lepădăturile Orientului și ale Occidentului nu s-au putut ridica; geniul acestei țări îi ținea în turpitudinea și în întunericul ce li se cuvine. Acum au luat vânt; acum Caradalele de toată mâna sunt în floare și aceste Caradale vor … regatul.

D. Brătianu zice că țara poate să dea orice titlu vrea … rege, împărat sau … *orice va voi.*

Orice va voi: papă, Dumnezeu chiar.

Se 'nțelege. Deoarece li se permite a cumpăra cu 60 la sută hârtiile Stroussberg ce făceau 20 %, de vreme ce li se permite a se îmbogăți peste noapte din risipa banului public, creându-și rente de milionari pentru sinecurile lor, de vreme ce li se permite Cariagdiilor și Caradalelor să ocupe câte 5, 6, 10 funcții chiar și deoarece țara d-lui Brătianu consistă din Carada, plus Costinescu, plus 4 clase primare, de ce nu l-ar proclama chiar de Dumnezeu pe acela care li îngăduie să-și împartă viața aceastui popor ca cămașa lui Hristos, *după* ce l-au amenințat cu asasinatul și *post republicam Ploiestensem?*

Aceasta nu e decât firesc: mână pe mână spală și amândouă obrazul. O mână e Mihălescu-Warszawsky, alta Brătianu-Stroussberg, pe de-o parte manipulația groasă, pe de alta cea subțire.

Fețele subțiri se țin cu cheltuială. Vor veni deci câteva milioane de apanaje sau câteva domenii de-ale statului și lucrul va merge strună.

Îndealtmintrelea e chiar bine să se schimbe odată și titulaturi și tot … Dacă e vorba de prăpastie între trecut și viitor, prăpastie să fie!

De ce urmașii, dacă-i vom mai avea, să fie în pericol de-a confunda după identitatea numirilor și titulaturilor vechile noastre epoce gospodărești și spornice cu epoca în care Caradelele și Cariagdii au găsit rațiunea de-a fi? De ce epoca Mihălescu-Stroussberg și a lui Matei Basarab să aibă aceleași

titulaturi? Jos vechiul nume românesc, al unei instituții române, sus regalitatea Palestinei și a Greco-Bulgariei!

Pentru onoarea trecutului trebuie să ne pară bine că se trage în sfârșit o mare linie de hotărnicie între Basarabi și Mușatini pe de-o parte și între elementele determinante ale epocei Stroussberg-Brătianu pe de alta.

Dar populațiile sărăcesc și mor?

Dar datoriile statului se urcă în fiece an fără nici o compensație pentru oamenii ce le poartă sarcina?

Dar nu există un ochi care să controleze, o mână care să oprească nelegiuirile?

Dar imoralitatea și tâmpirea crește de nu ne mai cunoaștem poporul de acum 50 de ani?

Ce fac toate astea? Loteriile din Hamburg să trăiască, cămătarii și… tichia de mărgăritar!

❦

[4 martie 1881]

Presa și opinia publică europeană a fost foarte emoționată de știrea asasinatului lui Alexandru II. Capii statelor europene, între cari și M.S.R. Domnitorul nostru, s-au grăbit a adresa noului împărat Alexandru III scrisori de condoleanță pentru pierderea ce a trebuit să încerce Rusia și dânsul.

Ieri, marii demnitari ai statului rusesc au depus jurământul lor de credință noului suveran, care, cu ocazia suirii sale pe tron, a dat un manifest către poporul rusesc. Alexandru III reînnoiește jurământul părintesc că va rămâne credincios testamentului strămoșilor, consacrându-și viața pentru prosperitatea, puterea și gloria Rusiei.

Împăratul Alexandru II era născut la anul 1818 în 17 aprilie. La 1841 aprilie 28 s-a însurat cu Maximilianna Wilhelmina Augusta Sofia Maria, născută în 1824 august 8. La 18 fevruarie 1855 Alexandru se sui pe tronul părintelui său Nicolae; la 1856 august 26 se făcu încoronarea.

Împăratul Alexandru II a murit dar în etate de 63 ani.

Succesorul său, Alexandru III, s-a născut la 1845 fevruarie; la 1866 noiemvrie 9 s-a căsătorit cu prințesa daneză Maria Sofia Frederica Dagmar, născută la 14 noiemvrie 1847, fiica lui Christian IX, regele Danemarcei.

Alexandru III are din căsătoria aceasta trei copii: Nicolae, actualul prinț moștenitor, în vârstă de 13 ani; George, mare duce, și Xenia, mare ducesă.

Domnia lui Alexandru II s-a însemnat prin fapte foarte mari: abolirea așa numitei servitudini, prin care abolire s-au emancipat câteva milioane de sclavi, desființarea pedepsei corporale, înlocuirea tribunalelor vechi cu tribunale de jurați, cucerirea Caucazului și Tasrendului, învingerea turcilor și în fine emanciparea Bulgariei.

❦

[5 martie 1881]

Curioasă și vrednică de-a se releva în treacăt măcar e următoarea împrejurare. Toate parlamentele din Europa, oricare ar fi atitudinea lor politică, au esprimat, față cu moartea tragică a M. Sale împăratului Alexandru II, părerea lor de rău.

Ei bine, Parlamentul nostru roșu n-a făcut-o.

Noi înțelegem foarte bine resentimentele de natură politică ce noi românii le putem avea asupra guvernului rusesc în urma pierderii Basarabiei: dar față c-un monarh care nu mai e, față c-un suveran puternic care-a fost oaspetele pământului și poporului nostru credem c-ar fi fost cuviincios ca Parlamentul român să-și esprime regretele în urma unei ucideri atât de odioase, a unei morți atât de tragice, oricari ar fi încolo sentimentele sau resentimentele politice, ce priveau guvernul, nu persoana monarhului.

Ne aducem aminte că, cu ocazia atentatului Pietraru, toată lumea, adversarii politici cei mai înverșunați ai d-lui Brătianu, s-au grăbit cu bucurie adevărată de a-l felicita, căci în orice țară ideile și actele politice ale unui om public, orice ar produce ele, nu îndreptățesc la ură personală pe cât timp ele nu sunt făcute pentr-un folos personal; și, oricum s-ar interpreta în cazul de față actul politic al retrocesiunii, nimeni nu e atât de simplu de-a crede că s-a făcut pentru folosul privat al monarhului.

Opoziția ar fi propus în adevăr ca Adunarea să-și esprime părerile de rău pentru moartea tragică a împăratului dacă din partea guvernamentalilor nu i s-ar fi dat a 'nțelege că s-ar naște scandal în Cameră. În asemenea împrejurări și pentru a evita trezirea de resentimente în fața unui mormânt, opozițiunea a găsit că tăcerea e totuși preferabilă scandalului.

❦

[5 martie 1881]

În privirea ideii de a ridica România la rangul de regat „Deutsche Zeitung“ din Viena cuprinde următorul articol, care ni se pare a rezuma punctul de vedere austriac în cestiunea aceasta, care merită desigur a fi cunoscut.

Contra voinței tuturor puterilor și tuturor tractatelor Țara Românească și Moldova s-au unit acum douăzeci de ani într-un singur stat. Chiar după ce faptul se complinise, cabinetele i-au refuzat ani întregi sancțiunea lor; ele nu voiau să recunoască noului stat decât o existență provizorie, fără de nume și cuvântul „România“ se evita cu teamă în orice act oficial; pentru Europa nu existau decât „Principatele Unite“.

De atunci România și-a cucerit de la puteri numele, de la sultan neatârnarea deplină; cu o statornicie tenace și-a creat bazele unei existențe sigure, necontestate de nimeni, însă nu numai indivizii, ci și popoarele și statele cresc, crescându-le aspirațiile.

Românilor nu le mai e suficient ca patria lor să poarte pe viitor modestul titlu de Principat; România nu poate fi mai mare, încleștată fiind între puternici vecini; dar voiește să însemneze măcar mai mult în lumea oficială; vrea să aibă un titlu care trage mai greu la cântar, care să-i dea rang și poziție între statele europene; voiește din propria autoritate să înainteze la regat.

Ministrul Brătianu a mărturisit însuși de la tribună tendența aceasta, și nu e îndoială că a și pus pe sub mână pe agenții săi să sondeze ce vor zice marile puteri față cu plănuita înălțare de rang a României. Se pare că la început principele Carol a voit să adopte titlul de „rege al românilor“, dorință contra căreia cabinetul din Viena va fi protestat desigur, nu numai în București, ci la toate cabinetele din Europa. Austria posedă între cetățenii săi proprii trei milioane de români și nu poate îngădui la granițele ei un monarh care într-o zi ar putea să-și interpreteze fals titlul și să se adâncească din „regele românilor“ în aspirațiunile unui rege al tuturor românilor. Și, într-adevăr, guvernul din București a și renunțat curând la această idee și voiește pentru principele ei numai designarea oficială de „rege al României“, care se va primi poate fără nici o rezervă de mai multe dintre puteri.

E aproape sigur că Anglia și Italia ar notifica numaidecât recunoașterea din parte-le a noului regat, în momentul în care li s-ar notifica din București în mod oficial știrea aceasta; Republica Franceză ar urma exemplului dat; Rusia asemenea n-ar rămânea îndărăt, pentru a recâștiga simpatiile pe jumătate pierdute ale românilor; deci n-ar mai rămânea decât Germania, care, cu toate relațiile ei cu germanul Hohenzollern, ar aștepta se vede ce va hotărî Austria mai întâi.

În Ministerul de Esterne din Viena atitudinea față cu această cestiune de etichetă a fost pân' acum cam rezervată: s-a relevat că un rege al României ar atrage după sine pe un rege al Serbiei; există temerea cum că noua strălucire ar produce în micii

potentați ai Orientului ambiții nouă și dorințe nouă. Ca principate, statele lui Carol și Milan sunt destul de mari; ca regate li s-ar părea poate posesorilor lor prea mici și sărace. Toate cuvintele acestea pot fi drepte și întemeiate; noi credem însă că marea putere, Austria, ar face totuși bine să nu le întrebuințeze în privirea României. Vrând-nevrând, politica noastră orientală cată să urmeze marele principiu că interesele austriace din Orient nu se pot apăra decât prin favorizarea elementelor neslave. Turcia nu mai e capabilă de a exista; de mult e aruncată într-un trist provizoriu, deci cată a fi tratată ca atare; dar obnitenții și mlădioșii greci, războinicii albaneji, atât de geloși de neatârnarea lor, harnicii români, înconjurați și amenințați din toate părțile de slavi — aceste ginți sunt protejații naturali și aliații locali ai Austriei; ele sunt tăriile înaintate în Orient, stavilele în contra fluxului panslavist, care mai curând ori mai târziu va ieși neapărat din albie. Fie mai mult chiar decât o inofensivă dorință a ambiției care-i face pe români să-ți întinză mâna după o sclipitoare coroană de rege pentru Domnitorul lor; totuși Austria își va alege rolul celui mai cuminte dacă se va arăta coulante față cu micul stat vecin în această cestiune de formă. Se 'nțelege că această coulance cată să fie reciprocă și Austria are dreptul de a aștepta de la români mai multă prevenință decât pân' acum, dreptul de-a cere o compensație pentru oficiile sale. La Dunărea de Jos se decide tocmai acum o cestiune economică, vitală pentru statul nostru și, dacă o mână spală pe alta nu numai în viață, ci și în politică, „regele“ Carol va concede poate că recunoașterea Austriei face cel puțin cât un … avant-projet. Clară și transparentă e politica alianței austro-germane: ea caută în Europa menținerea păcii și în Orient dezvoltarea culturii; nu cu spada germană, ci cu munca germană ea voiește să deschiză Orientul și să-l ridice la înălțimea civilizației moderne. Viitorul rege al României poate fi în alianța celor doi împărați un al treilea, cu drepturi egale, și, intrând în această alianță, el nu va face decât să se asigure pe sine și țara sa în contra amenințătoarelor furtuni ale marii răsturnări orientale.

România seamănă unei mici insule care mai curând ori mai târziu amenință a fi înecată de valurile unui imperiu slav de sute de milioane și acest pericol nu se poate desigur înlătura prin satisfacerea unei deșertăciuni, printr-un titlu pompos, printr-o scânteietoare coroană de rege.

La acest articol n-avem de adaos decât că noua aspirațiune pare a deveni atât de costisitoare ca și așa numita Independință. Suma ce ne-a costat independința se compune din următoarele condeie: 10.000 de oameni morți, în condiție de mercenari, neputând fi țara lor considerată ca putere beligerantă; pierderea Basarabiei; cestiunea evreilor; ca consecință a acesteia răscumpărarea silită a drumurilor de fier; primirea Dobrogei fără Dominium Tristri al lui Mircea, adică fără un cap de pod, cu ridicola Arab Tabie, împresurată de teritoriu străin și dominată cu peste 20 metri de tabia Medjidiei. Fără însă a avea ce în arta militară se numește un cap de pod nimeni nu va fi naiv a ridica pod în bătaia tunurilor de la Medgidia. Iată condeiele independinței. Condeiele prețului regalității vor fi credem:

prefacerea Dunării într-un râu străin; noi joncțiuni de drumuri de fier; apanage patriotice.

Astfel, în schimbul unor titluri, unor vorbe goale ce se aruncă, praf în ochii mulțimii, guvernul patrioților sacrifică însăși esența viitorului național!…

❦

DIN TRANSILVANIA

[5 martie 1881]

Românii de peste Carpați s-au decis în fine să părăsească politica de pasivitate. Aceasta se vede din următorul Apel publicat în fruntea „Telegrafului român“.

❦

[6 martie 1881]

„Românul“ ne somează să-i spunem o sumă de lucruri. Ce politică esterioară avem? Ce gândim în cestiunea Dunării, în cestiunea războiului greco-turcesc, dacă ne convine programul stabilit în articolul publicat de d. Maiorescu publicat în „Deutsche Revue“, care sunt membrii cei mai însemnați ai partidei, dacă d-nii Carp, Cantacuzino, Al. Lahovari și Maiorescu fac ori nu fac parte din partidul conservator etc. etc.

> Aceste declarări — zice foaia guvernamentală — sunt cu atât mai cerute cu cât la noi au fost mai totdauna trei partide:
>
> una care se inspira de politica Austriei;
>
> alta de politica Rusiei;
>
> alta de politica națională.
>
> Acum avem partita d-lui Maiorescu, care s-a declarat că face parte din cea dendâi;
>
> pe a d-lui Grigore Sturza din cea de a doua;
>
> și pe cea cu **politica națională** (Cariagdi, Pherechydis, Giani, C.A. Rosetti, Carada) etc., care din fericire a crescut (împreună cu înmulțirea străinilor în țară) și se mărește pe toată ziua (prin jidani și bulgari).

De aci urmează că românii fac politică străină — rusească ori nemțească; iar Cariagdi și Carada politica națională. Fiul lui Mihai Vodă

Sturza e vândut Rusiei se 'nțelege; Carada însă are un caracter prea stoic pentru a fi accesibil la farmecul rublei; Maiorescu, fiul ardeleanului Ion Maiorescu din Bucerdea, face politică nemțească, iar d. C.A. Rosetti, al cărui părinte nu știa românește, carele în tinerețe se ocupa cu traducerea de poezii neogrecești *(Astfel ți-este sexul nu e vina ta)* și care e atât de puțin românizat încât nici organul gurii nu e adaptat climei noastre și fonologiei române, ci ne pronunță limba cepeleag, ca orice grec, d. C.A. Rosetti face politică națională se 'nțelege.

Acum cheme-vă cum v-o chema, numai de-ați fi oameni de treabă.

Ia s-o descurcăm odată dezghețat și românește. De ce Caradalele și Cariagdii au fost și au trebuit să fie liberali și egalitari în țara aceasta? Pentru că nu erau români. Pentru că inima lor de străin, fără tradiții hotărâte, fără patrie hotărâtă, fără naționalitate hotărâtă, nu putea să sufere acei stejari de seculi, pe acei boieri mari, stâlpi ai țării, cum se numeau, neîndoiți de furtună cu toate vijeliile vremurilor, plecându-se uneori bătăilor neînduratului Dumnezeu, nefrângându-se niciodată! Aceasta este istoria fanarioților, a căror misiune era de-a dezrădăcina și corumpe pe boieri; aceasta a fost misiunea voastră și ați îndeplinit-o. Înzecit, însutit de mari greutăți publice trebuie să suporte poporul românesc nedându-i-se nimic în schimb, pentru ca în locul boierilor mari ați venit voi. Și, fiindcă Costinescu n-are moșie, ia venitul unei moșii mari de la patrie, fiindcă Carada n-are moșie, ia rentă de moșier de la patrie, fiindcă Stătescu n-are moșie patria trebuie să-i creeze veniturile de boier mare.

Este acesta înțelesul d-voastră economic și social, onorabile Caradale cu politica națională, da ori ba? Dacă este, ce ne umblați cu întrebări de politică exterioară, ce Dunăre, ce regat, ce politică rusească ori nemțească? La Mazar Pașa jurați în numele turcului… Suntem turci, turci în puterea cuvântului, țipa d. C.A. Rosetti la gazetă și când colo … ce să vezi? Iese frumușel cu capul pe tipsie înaintea împăratului rusesc, oferindu-i pâne și sare. Părintele d-sale n-a știut desigur să-i spună că pâne și sare nu se cade a se oferi decât Domnului legiuit al țării, zicându-i-se oarecum „din pânea și sarea *Ta mâncăm* Doamne, în zilele Măriei Tale, ale Tale dintru ale Tale“, o străveche rămășiță din principiul juridic că „dintru început tot pământul țării domnesc au fost“, o amintire din veacul de aur când o legătură strânsă de credință și de drept unea pe cel mai mare din țara aceasta cu cel mai mic.

Așadar, ce mai la deal, la vale? Iancu Negură v-a definit pentru de-a pururea: „În opoziție conspirați cu țara în contra tronului, la putere fiind,

conspirați cu străinii în contra țării. Aceasta vă este politica națională“.

Și acum, când o jumătate a universului stă să s-arunce asupra celeilalte, d-voastră, nobili confrați, ați opri pe cutare ori cutare să nu-și aibă ideile lui asupra unei conflagrații europene? Voyons!

Prințul Grigorie Sturza, uite, nu vrea directorat de bancă ori de drum de fier. Nici prin gând nu-i trece. Dar i-o fi trecut prin gând desigur întrebarea: E bine ca, atunci când mijlocul, sudul și întreg nord estul Europei e plin de slavi, să rezistăm cu oarecari sorți de reușită valurilor acestui ocean de ginți? Și va fi răspuns: Nu e bine. Se știe totuși că din capul locului am declinat solidaritatea cu programul de politică esterioară a prințului.

D. Maiorescu iar știe că în anume timpuri civilizația Apusului a fost destul de puternică pentru a învinge curenturile aproape fatale și constante de cuceriri ce vin din Răsărit și crede că acest curent va fi învins … de astă dată se 'nțelege … prin o civilizație relativ mai tânără care mai are încă idealuri, prin armele și inteligența germană.

Ori unul ori altul poate să se 'nșele. Sunt ipoteze care se pun în vederea unor evenimente ascunse în sânul viitorului, cari poate nu se vor întâmpla nicicând. Rezultă însă de aci că un partid, mai ales când nu e la putere și nu cunoaște de visu oarecum configurarea puterilor europene, să stabilească un program absolut, în ciuda evenimentelor, în ciuda norocului războaielor, în ciuda șanselor pentru ori contra, în ciuda diplomației europene?

Vorba ceea: Dă-ți popo pintenii și bate iapa cu călcâiele.

Și acești pinteni sunt rezerva pe care și-o impune partidul conservator ca atare în fața cestiunilor esterioare.

În calculul algebric al cărui rezultat căutat e neatârnarea țării și dezrobirea neamului românesc de sub influențele străine, în calculul politicii naționale intră, onorabililor, mulți termeni cunoscuți și necunoscuți. A calcula în vânt, a făgădui în vânt, a vorbi vânt, a semăna vânt, precum faceți d-voastră fiind în opoziție, numai pentru ca s-ajungeți, ca șoarecele lui Gr. Alexandrescu, în cașcavalul de Parma a bugetului, e treaba d-voastră, nu a noastră. Cătați-vă de treabă pe cât timp puteți și nu ne mai întrebați unde e buricul pământului.

❦

ALEXANDRU III

[7 martie 1881]

După groaznica moarte a țarului Alexandru al doilea toată lumea politică se întreabă: Ce politică va urma noul monarh al Rusiei? La ce are să se aștepte poporul rus de la junele lui împărat? Va începe oare poliția rusească să-și desfășoare iarăși teribila activitate „administrativă“? Se vor porni oare din nou, ca pe timpul lui Gurko și Radetzki, mii de nefericiți fără judecată și sentință spre Nordul îngrozitor, spre înghețurile Siberiei? Ce poate spera continentul, pace sau război?

Drept răspuns la atâtea întrebări reproducem numai următoarele pasaje dintr-o foaie vieneză, rămâind ca cetitorul să aprecieze asupra valorii considerațiunilor și concluziunilor:

> *Dacă Alexandru al treilea voiește să mănțină înlăuntrul țării moștenirea străbunilor săi, dacă are de gând, ca un țar absolut, să refuze orice admitere a ideilor moderne, orice concensiune către bolnavul și nenorocitul său popor, atunci el cată, cu voie sau fără voie, să procure o răsuflare pasiunilor naționale celor comprimate și o ușurare pentru înfierbântatul sânge rusesc. Alexandru se află în răspântie și trebuie să aleagă una din două: sau să cedeze față cu poporul, sau să-l ocupe în modul cel mai fatal: Constituțiunea sau războiul. De un țar reformator puterile europene n-ar avea deocamdată să se teamă de nimic, căci el ar fi silit să-și îndrepteze toată activitatea asupra reorganizării marelui său imperiu. Dacă împăratul Alexandru nu va accepta acest rol atunci vecinii puterii Nordului cată să se gândească mai din vreme la siguranța lor. Deja astăzi noul monarh este desemnat la Paris drept încoronatul aliat de răzbunare al Franței; astăzi deja foile republicane dau a se înțelege că Alexandru al slavilor nu va continua politica Alexandrului german. Să nu se pună prea puțin preț pe această drastică distincțiune caracteristică dintre cei doi țari, ca moment politic. Cel mort s-a simțit a fi un Holstein-Gottorp, cel în viață este cu trup și suflet un Romanoff. Acela se considera drept mijlocitor natural dintre ruși și boruși, între germanism și slavism, acesta se mândrește a fi „pur rus“. El este împăratul național născut al viitorului imperiu de o sută milioane și poate că, mai curând sau mai târziu, se va încumeți a confirma această „misiune“ prin fapt, printr-o cruciată națională.*
>
> *Noi nu credem într-o alianță a Republicei cu cazacii; noi considerăm ca un eveniment neprobabil o alianță viitoare între autocratul nordic și d. Gambetta; suntem însă de opinie că Austria nu poate saluta urcarea pe tron a lui Alexandru III decât cu o față serioasă. Poate că bombele nihiliștilor ruși nu i-au cauzat statului nostru mai mari pagube decât ce se poate aprecia astăzi. Poate că acest nitroglicerin n-a sfâșiat numai corpul țarului, ci a făcut păcii noastre o rană invizibilă, dar nu mai puțin gravă. Un țar care s-ar privi de protector al marei familie a popoarelor slave, care și-ar esercita funcțiunea de-o incarnațiune încoronată a panslavismului, mai curând sau mai târziu va căta să pună în cestiune interesele cele mai importante ale Austriei și să provoace astfel o coliziune neevitabilă între cele două imperie vecine.*

Vor reuși oare bărbații noștri de stat să înlăture acest pericol printr-o politică înțeleaptă? Germanii, ungurii și polonii sunt de vederi identice asupra acestei cestiuni politice cardinale; ei nu pot decât să recomande statului pentru viitor o estremă circumspecțiune și abstinență. Însă este întrebarea dacă se va urma acest sfat…

Deocamdată rămâne a se vedea ce deciziune va lua noul monarh rus în privința interiorului țării sale. O pace încheiată între țarism și libertate, între Alexandru III și poporul său, ar însemna pace și pentru Europa; continuarea războiului intestin, civil, cată să aibe drept urmare inevitabilă și un război în afară!

❦

[8 martie 1881]

În numărul nostru penultim am dat părerea unui ziar german asupra ideii de-a ridica România în rangul de regat. Acea părere semăna a rezuma în ea punctul de vedere austriac în cestiunea aceasta. Acum lăsăm să urmeze un articol ce-l aflăm în „Le Nord“, din care rezultă poate atitudinea binevoitoare pe care Rusia ar păzi-o față cu acest proiect, deși ni se dă consiliul de-a nu face pentru o deșartă schimbare de titlu nici un sacrificiu real.

Răspunsul dat în Camera deputaților din România de d. Brătianu unui deputat care l-a interpelat în privirea zgomotelor relative la ridicarea României la rangul de regat ne face a crede că „Independance Roumaine“ a fost bine informată când, acum vreo cincisprezece zile, anunța că guvernul are în gând această transformare a principatului. În adevăr, deși prezidentul Consiliului s-a mărginit a afirma numai „dreptul României ca stat liber de-a da suveranului ei titlul de rege și chiar de împărat de ar voi“, fără a se esplica asupra intențiilor guvernului în privirea aceasta, totuși faptul că n-a opus nici o dezmințire zgomotului de realizare încurândă a proiectului ce i se atribuie ne-ar autoriza a crede că acest zgomot nu e lipsit de fundament. Această apreciare a tăcerii ministrului o găsim justificată îndealmintrelea, cel puțin într-o măsură oarecare, prin detaliile ce le dă „Neue freie Presse“ din Viena asupra convorbirii ce un corespondent al ei din București a avut-o cu d. Brătianu acum câteva zile. În această conversație prezidentul Consiliului ar fi declarat că „dezvoltarea repede a principatului precum și puterea împrejurărilor“ vor aduce în curând după sine erigerea principatului în regat.

În privirea cestiunii care i s-a pus de către corespondent și i s-a reînnoit în Cameră de către interpelator, ministrul s-ar fi esplicat asupra demersurilor cari se zicea că s-ar fi făcut de către guvernul român pe lângă cabinetele străine în vederea unei asemenea eventualități. El ar fi răspuns că „sancțiunea prealabilă“ a puterilor nu e necesară de vreme ce un stat independent e liber de a determina după plac titlul

pe care trebuie să-l poarte suveranul ei și ar fi adaos că nu crede cumcă vreun guvern străin s-ar putea formaliza dacă i s-ar conferi principelui Carol titlul de rege.

Credem că se cade a primi sub toate rezervele povestirea ziarului „Neue freie Presse", căci asupra unui punct mai cu seamă ea nu poate fi cu totul exactă.

Corespondentul foii vieneze zice că d. Brătianu, răzimându-se pe opinia sa despre inutilitatea unor comunicări prealabile de făcut cabinetelor străine, ar fi adaos că titlul de rege al românilor n-ar putea să atingă mai mult pe vecinii principatului decum a atins titlul de rege al francejilor pe Belgia. E imposibil ca prezidentul Consiliului să fi comis acest anacronism; el știe desigur că Belgia n-a fost constituită decât după proclamarea lui Louis-Philippe de rege al Franței. Dacă această observație, ce înlătură orice ipoteză de susceptibilitate din partea țărilor vecine, a fost făcută sub o formă, ori alta, ea se raportă fără îndoială la zgomotul că Austro-Ungaria e ostilă erigerii României în regat pentru că s-ar fi temând ca această transformare să nu redeștepte ideea regatului dacoromân care agita odinioară pe un număr oarecare de reprezentanți ai partidului liberal, și anume, dacă nu ne înșală memoria, pe d. Brătianu însuși.

În adevăr, nu e mult de când un ziar german vorbea de o „România irredenta", ale cărei aspirații, zicea acel ziar, nu e prudent de-a le încuraja, căci ele nu așteaptă poate decât ocazia de-a se manifesta: se observa totodată că 80% ale acelei Românii „neeliberate" sunt înglobate în Austro-Ungaria. Se știe în adevăr că Ungaria numără două milioane de români între locuitorii ei și partea cea mai mare a populației Bucovinei e română. Pe de altă parte un ziar român ce apare în Sibiiu, în Transilvania, încerca în aceeași epocă să arate, printr-un articol consacrat cestiunii Dunării, că pretențiunile Austriei nu sunt decât o nouă demonstrație a scopurilor tradiționale ale acestei împărății asupra României; acel ziar reamintea că, sub Maria Teresia deja, ministrul Kaunitz căuta a lipi Moldova și Țara Românească la Imperiul Habsburgilor și că la încoronarea împăratului Francisc-Iosif I de rege al Ungariei figurau, cu drapelul tricolor al României, armele moldave și valahiene.

Dacă relevăm articolele acestea o facem pentru a esplica cum s-au acreditat în presa română opinia că Austro-Ungaria ar fi opusă creării unui regat român și cum s-a născut acolo aprehensiunea că adeziunea cabinetului din Viena, dacă se va obținea, va trebui să se cumpere cu concesiuni importante. Această aprehensiune se manifestă într-un articol recent al „României libere" și nu e indiferent de-a nota că acest ziar e cel mai răspândit în România. Față cu ridicarea eventuală a principatului la rangul de regat „România liberă" esprimă temerea că „proclamarea acelei măriri iluzorii" nu trebuie să se cumpere prea scump și conchide astfel: „daca din întâmplare ni s-ar pune condiția de-a renunța la apărarea noastră în cestiunea Dunării am trebui să renunțăm cu totul în asemenea împrejurări la mândria de-a ne chema regat". Constatarea acestei preocupări o aflăm și în informațiile române ale „Corespondenței politice" din Viena, după cari România așteaptă, înainte de a procede la realizarea proiectului său, ca diferențele ce există în cestiunea Dunării să fie definitiv înlăturate.

Aparența numai a unei corelațiuni între erigerea principatului în regat și reglementul cestiunii Dunării ar da desigur loc la multe comentarii în România, căci

dacă România, independentă fiind, e liberă cu totul, cum zice d. Brătianu, de-a conferi suveranului ei titlul ce-i convine de-a i-l da, cabinetele străine sunt și ele absolut libere de-a recunoaște sau nu noul regat, există deci o parte a cestiunii din punctul de vedere al căreia dispozițiile cabinetelor nu sunt indiferente; ceea ce zicea „Presa“, organul ministrului de esterne al României, când d. Brătianu petrecea la Berlin și zvonul public atribuia acestei petreceri transformarea de pe atunci încă a titlului prințului Carol. Ea zicea că afacerea aceasta e „de interes general, care nu poate fi regulată decât prin Europa întreagă“. Ea adăoga în adevăr că această regulare nu poate forma „obiectul unor disentimente serioase între puteri“; însă limbajul jurnalelor austro-ungare oficioase la deosebite împrejurări a părut din contra a indica că România va avea să întâmpine la Viena o rezistență serioasă, pe care n-ar învinge-o decât cu sacrificii reale. Dac' ar fi așa, nu vedem ce considerații ar putea să justifice asemenea sacrificii, căci, dacă România a trebuit să se resigneze a face sacrificii considerabile pentru a obținea recunoașterea de stat independent în anul trecut, ea a intrat, din ziua în care adeziunea din partea tuturor puterilor a fost un fapt complinit, în deplina posesiune a locului ce i se cuvenea „după atâtea secole de suferințe și de lupte“, cum zicea discursul tronului la deschiderea sesiunii legislative actuale. Titlul de rege al României n-ar adăoga, din punct de vedere internațional, nimic la independența statului, independență pe care viteaza armată română a cucerit-o pe câmpul de bătălie din Bulgaria la 1877, și nici înlăuntru n-ar adăoga nimic la autoritatea pe care principele Carol a primit-o prin alegerea liberă prin care românii l-au aclamat acum cincisprezece ani suveran ereditar. Nu voim să zicem că aspirațiile României de-a deveni regat pe cari le constată d. Brătianu nu sunt cu totul naturale și nu purced dintr-un sentiment foarte legitim; ne esprimăm numai pur și simplu părerea că, dacă satisfacerea mai mult sau mai puțin apropiată a lor ar trebui cumpărată cu sacrificii, ar fi rațional și politic de-a aștepta timpul aplanării dificultăților ce mai există astăzi.

❦

[12 martie 1881]

O broșură intitulată *Observații asupra sentinței Curții din Lipsca,* inspirată fără îndoială de Direcțiunea princiară, deci favorabilă conversiunii, ne dă, cu toate astea, detalii cari dovedesc spiritul acelei sentințe.

Maniera de a vorbi cu ușurință de hotărârile unei Curți atât de însemnate, puse desigur asupra tuturor influințelor zilei, așezată tocmai din cauza aceasta nu la Berlin, în centrul Imperiului, nici măcar în capitala Saxoniei, ci într-un oraș comercial, maniera adoptată de „Românul“ și de foile liberale nu dovedește decât superficialitatea cu care oameni cu patru clase primare și un curs de violoncel sunt în stare a pricepe o cestiune. În

alte țări asemenea oameni speciali nu se însărcinează cu conducerea unor afaceri de sute de milioane. Asta e tot. Acolo e necesar să se prezinte garanții mai serioase de cunoștințe.

Sentința Curții recunoaște în mod espres

> *că a fost admisibil ca Societatea Acționarilor să cedeze guvernului român, pentru durata 'ntreagă a concesiunii, esploatarea întregei ei rețele de căi ferate și ca din parte 'și guvernul român să preschimbe acțiile primitive și prioritățile pe obligațiuni de-ale statului și să plătească acționarilor acelora cari n-ar voi schimbul 3,33% asupra valorii nominale a primitivelor și 8% asupra valorii nominale a priorităților ca dividendă fixă.*
>
> Dacă nu s-ar fi stipulat nimic mai mult, adunarea generală, aderând la această convențiune și la ceruta schimbare a statutelor, n-ar fi trecut peste competența ei.
>
> *Sentința însă găsește că o asemenea călcare și leziune atât a codului comercial cât și a drepturilor private ale reclamantului cuprinsă în instituirea unei Direcțiuni princiare, care nu mai are a lucra după voința Adunării Generale, ci după art. XXII al Convențiunii de răscumpărare, numai conform legii și convenției, iar încolo numai și numai conform instrucțiilor ce i s-ar da de Ministeriul Lucrărilor Publice din România. În urmarea acestora § 22 al statutelor revizuite decide că Direcția princiară ia asupră-și toate drepturile și datoriile cari, după Codul de comerț german, i se atribuie sau i se impun direcției Societății Acționarilor, fără alte restricțiuni decât cele prevăzute în art. X și XXII a Convenției de răscumpărare. Din aceste stipulațiuni sentința conchide însă: „că actele Direcției princiare sunt de-a dreptul independente de voința acționarilor, că salvgardarea intereselor societății e lăsată numai la discreția Direcției princiare și a guvernului român, de ale cărui instrucții atârnă acea direcție. Societatea Acționarilor e privată de orice mijloc de a pătrunde cu voința ei față c-o voință eventual contrarie a Direcției princiare; e privată însă mai cu seamă de facultatea de-a sili pe Direcția princiară la executarea hotărârilor adunărilor generale, cari, după art. 231 al Codului de comerț, sunt obligatorie pentru reprezentațiunea unei societăți. Ba, adunarea generală nu poate nici măcar să tragă la răspundere pe membrii reprezentațiunii, căci o pâră ridicată, conform art. 241, 226 și 194 din Codul de comerț, de către consiliul de supravegheare, ar întâmpina obiecțiunea că membrii reprezentațiunii societății (id est Direcția princiară) au lucrat după instrucțiile guvernului român, pe cari ei sunt obligați să le urmeze conform art. XXII al convenției și § 22 al statutelor revizuite.*
>
> *În urma unei asemenea modificări a statutelor Societatea rămâne lipsită de organizația pe care, după natura ei, trebuie s-o aibă o Societate.*

Acesta este considerentul decisiv pe baza căruia hotărârile adunării generale se declară nule și de nul efect.

Un alt motiv de anulare a hotărârilor adunării generale consistă în ipotecarea drumurilor de fier constituită în favorul nouălor titluri române.

Această ipotecă — zice sentența — cată a se privi ca străină scopului Societății Acționarilor, deci adunarea generală nu avea dreptul de-a o vota.

La obiecțiunea, ridicată și de ziarele noastre, că răscumpărarea e în interesul bineînțeles al acționarilor sentența răspunde în introducerea ei prin următorul principiu de drept:

O hotărâre luată contra legii rămâne atacabilă chiar fiind în interesul Societății. O hotărâre formal corectă nu foate fi atacată pe motivul că ar fi contrarie intereselor Societății.

În urma acestei sentențe, care desființează actul juridic al răscumpărării, rămâne a se ști ce se va întâmpla de-acum înainte, ce sumă de procese se vor naște din ea. Sentența însăși încheie cu următoarele caracteristice cuvinte:

În lipsă de propuneri în această privință Curtea nu intră în cercetarea cestiunii dacă și în ce chip s-ar putea reintegra starea de lucruri de mai 'nainte, nici cercetează supozițiunile sub cari cererea reclamantului pentru reintegrarea acelei stări de lucruri se poate traduce într-o cerere de despăgubire.

O asemenea cerere de despăgubire reclamantul n-a făcut-o din capul locului. El a așteptat, se 'nțelege, pronunțarea și redactarea autentică a sentenței, pentru ca, în virtutea termenilor ei definitivi și inatacabili, să-și modeleze cererile sale.

❦

[13 martie 1881]

Îndeplinim o datorie ce ni se impune de lealitatea cu care ne ocupăm de viitorul țării puind în vederea cititorilor articolul următor, datorit unuia dintre cei mai eminenți publiciști franceji.

Recomandăm cu osebire citirea acestui articol, căci arareori politica ce i se atribuie principelui de Bismarck a fost espusă c-o mai mare claritate. În adevăr nimeni n-a demonstrat mai bine viitorul, dacă această politică ar triumfa.

Această politică este opera la care participă cu toată activitatea cei ce ne guvernă. Și aceasta esplică pentru ce roșii sunt și stau la putere.

Am dori ca d-nii de la „Românul“ să ne esplice altfel lucrul; am dori ca opinia publică să fie liniștită prin declarațiile ce ar putea face „Românul“. Am dori să ne arate „Românul“ și d. Brătianu într-un chip categoric dacă tot ce s-a făcut până acum în țară a avut alt scop decât cel ce se atribuie cu atâta probabilitate principelui de Bismarck, și dacă acest scop ar avea vreun avantaj pentru viitorul țării.

E datoria „Românului“ a da această satisfacție opiniunii publice; este o datorie de demnitate a partidului de la guvern ca să se esplice. Sunt situații în cari unii oameni pot zice: Am puterea și fac cu dânsa ce voi voi. Dar asemenea situații se pot schimba dintr-o zi într-alta.

Iată articolul de care vorbim:

> *Împăratul Alexandru al II-lea, asasinat într-un chip atât de mârșav de niște fanatici, lasă un nume glorios în istorie.*
>
> *După învingerea de la Sevastopole era natural ca Rusia să caute un sprijin la Berlin și la Viena în contra alianței anglo-franceze.*
>
> *Timpurile s-au schimbat. Carta Europei s-a modificat. Regatul Prusiei a devenit Imperiul german, s-a mărit cercul său de acțiune. Germania dezvoltă în proporțiuni înspăimântătoare puterea sa militară. Francia din contră, n-are altă politică decât aceea de a-și reconstitui puterile s-a aștepta.*
>
> *Dacă fiul împăratului Alexandru ar putea ridica vălul ce-i acopere viitorul și-i ascunde pericolul ce-i amenință siguranța și mărirea Imperiului țarilor poate că ar vedea cum se grămădesc nourii ca să aducă furtuna nu pe marginile Senei, ci pe țărmurile Dunării.*
>
> *Din ziua în care Turcia va dispare de pe carta lumii, când descendenții lui Petru cel Mare vor reclama partea lor de moștenire din Imperiul osmanliilor, nu stindardul tricolor, ci vulturul cu două capete va închide armatelor ruse drumul la Constantinopol, care este scopul suprem al ambițiunilor moscovite.*
>
> *Nu Rusia, ci Austria, antegarda Germaniei, are de pe acum preponderanța în Orient. Principalul obiectiv al politicei d-lui de Bismarck, de la Congresul din Berlin, stă în a întări în Peninsula Balcanilor influența rasei germane.*
>
> *Austria stăpânește Bosnia și Erțegovina, românii sunt vasalii Hohenzollernilor, sârbii știu că destinele lor se află în mâinele Curții de Viena. Cât despre Rumelia, Germania caută, a pune mâna pe dânsa nu prin violințe, ci printr-o invazie cu totul pacifică. Ea va vărsa în această bogată și productivă țară prisosul populației germane. Germania va îndrepta către Arhipelag și Marea Neagră acel nesfârșit șir de emigrație care până acum mergea în America. Încetul cu încetul va face din Turcia europeană, o colonie germană, sau mai bine un anex la cele două mari imperii*

germane. Cotropirea a și început: putem fi siguri că compatrioții d-lui Bismarck o vor urmări cu toată energia, răbdarea și stăruința de care sunt capabili numai nemții.

Germanii au tot ce le trebuie ca să se stabilească și să prinză rădăcini în astă țară mănoasă. Dacă nu li se va opune vreun obstacol vor ajunge încetul cu încetul, fără zgomot și pe tăcute, la Dardanele și la Bosfor, și atunci Constantinopolul, prin forța lucrurilor, va cădea în mâinile germanilor.

Atunci dinastia Hohenzollern va realiza visul monarhiei universale, la care n-a ajuns nici Carol cel Mare, nici Carol V, nici Napoleon I. De la Marea Nordului până la Marea Neagră, de la Baltica la Adriatica, se va întinde un nesfârșit imperiu, sau mai bine o confederație formată de două mari imperii strâns legate printr-o comunitate de interese politice, economice și sociale, și care va apăsa asupra Europei cu toată forța unei puteri militare înfricoșate. Nimeni nu-și poate închipui cu ce colosală forță vor domina în Europa o sută de milioane de oameni, ocupând Europa centrală, împingând la vest popoarele latine, la est popoarele slave, stăpâni pe Hamburg, Triest, Salonic și Constantinopole, ținind sub dominația germană căile comerciale ale lumei civilizate!

Acesta e visul principelui de Bismarck. În scopul acesta cancelarul de fier a format alianța celor doi împărați, deschizând calea Austriei în Orient.

Autorul conchide

că, în viitor interesul Rusiei va face pe noul împărat a nu mai căuta sprijinul politicei sale nici la Viena, nici la Berlin.

Cum vedem, alianțe nouă se pregătesc în Europa. Un mare război e poate inevitabil.

În vederea unei conflagrațiuni generale, guvernul nu este dator a spune țării care e politica sa? A fi sceptic la toate este lesne: e destul a nu avea cineva obraz. Dar oamenii de stat nu știm că pot fi scutiți și de pudoare.

Privim viitorul cu îngrijire, căci ce poate aștepta o nație de la niște oameni cari ne-au dus din catastrofă în catastrofă și au comis importarea lui Strussberg-Landau, retrocedările, conversiunile și mistificațiunile politicei dunărene.

❦

[13 martie 1881]

În mai multe numere ale „Românului“ din luna trecută am văzut susținându-se ideea că embaticarul e proprietar al locului ce posedă, că un bun grevat cu embatic sau besmăn e proprietatea aceluia ce plătește

embaticul. Vrun advocat desigur o fi scris acele articole, împodobite cu flori de citate falsificate din legiuirile vechi, producând în noi acea silă pe care ne-o face orice cârciocar ce, rumegând paragrafe, uită că asemenea lucruri au stat totdauna în legătură c-o anume organizație socială și economică a unui popor. Ba ilustrul advocat nici pare a înțelege termenul „a stăpâni“ și a „pune pe cineva în stăpânirea unui lucru“, întrebuințat în legile vechi, pe care-l traduce prin „proprietate“.

A pune în stăpânire va să zică a pune în posesiune, și a stăpâni, oricând și oriunde, înseamnă a posede. Înțelesul lexical al cuvântului e atât de bine stabilit întru cât privește trecutul încât ne e rușine a vedea că azi niște oameni ce nu știu românește cutează a falsifica pentru bunul simț al mulțimii termeni hotărâți și ca esență și ca sferă.

Noi suntem siguri că în spiritul legiuirilor vechi și nouă locurile acele sunt numai în posesiunea ereditară a embaticarului și că iluzia că ele ar fi chiar proprietatea lui nu s-a născut decât din neînsemnătatea relativă a arenzii ce să plătește azi, care în timpul în care a fost stipulată era îndestul de însemnată. Neînsemnătatea actuală a arenzii plătite e cauzată însă prin scăderea ce au suferit-o în valoarea lor metalele prețioase, pe când valoarea proprietății grevate cu embatic, precum și venitul ei, s-a suit în raport direct cu valoarea celorlalte obiecte de consumațiune. Dacă proprietarii, fie indivizi, fie persoane juridice, ar fi fixat prin contractele primitive ca arenda sau embaticul să li se plătească în grâu, iar nu în bani, s-ar vedea clar raportul între proprietate și rentă. Dar astfel iluzia economică, născută din disproporția între valoarea proprietății arendate și valoarea arenzii actuale, s-au putut preface sub pana redactorilor „Românului“ într-o eroare juridică, pe care vom cerca a o rectifica prin următoarea luminoasă espunere a lui Michel Chevalier, care, esplicând ordinea economică a lucrului, ne dă esplicarea celei juridice.

> *Când metalul din care e făcută moneda este pe clina de a-ți varia valoarea în raport cu celelalte producte ale industriei e practic ca în anume cazuri plățile să se stipuleze altfel decât în monetă. În asemenea împrejurări, dacă e posibil și lesne, e bine a se adopta un mod de plată nemetalic, substituind metalului monetar un alt obiect, presupus mai puțin variabil în valoarea sa. Unul din cuvintele de căpetenie pe cari le-au avut oamenii pentru a întrebuința aurul și argintul ca mărfuri de intermediu în tranzacțiuni este fixitatea relativă a valorii ce s-au observat la ele. Dar dacă din întâmplare o descoperire asemănătoare celei a minelor din America în secolul al XVI-lea produce o mare perturbație în valoarea metalelor prețioase, pe cât timp perturbația durează, adecă în întreg intervalul ce le trebuie acestor metale*

pentru a trece de la nivelul aproape fix pe care se ținuse valoarea lor la nivelul la care vor avea să rămână de-aci înainte pentr-un period indefinit, ele sunt dezbrăcate de virtutea lor de căpetenie, adecă, de-a fi fixe în valoare, și e natural ca să li se substituie în ocazii potrivite un alt articol, ce se socoate a fi desigur mai fix sau mai puțin variabil. Grâul e o substituție vrednică de toată atenția. Grâul în adevăr nu poate servi de monetă; el nu e îndestul de portativ; e supus la alterări; nu e o substanță omogenă și totdeuna egală în sine însăși, ca un drug de aur care iese din cuptorul de topire al unui curățitor care l-a preparat la o mie de chilometri depărtare de aci. Afară de aceasta, de la un an la altul, grâul suferă în valoarea lui, în raport cu celelalte articole de negoț, oscilațiuni foarte puternice, el se urcă sau scade de la una la îndoit, ba uneori la întreit chiar. Ce deosebire, de exemplu, între prețurile curente de la 'nceputul anului 1846 și între cele de la finele anului, ce scădere în 1847 și 1848! Cu toate acestea, dacă luăm mediile unui număr de ani, vom afla fără îndoială că grâul este unul din articolele care-și schimbă mai puțin valoarea în comparație cu alte articole ale producției. Luându-se în cercetare perioade seculare grâul pare a avea aproape fixitatea relativă a valorii.

Individul care-n timpul împăratului roman August ar fi avut drept venit 1000 de hectolitri de grâu și care ar fi putut să transmită moștenitorilor acest venit, din epoca sa și până în zilele noastre, ar fi garuntat moștenitorilor săi din secolul al optulea, al cincisprezecelea și al nouăsprezecelea un grad de bunăstare mai puțin deosebit de acela de care se bucura el însuși decât dacă le-ar fi testat o rentă de-o greutate determinată în aur sau în argint.

Conform cu observația aceasta ar fi posibil și înțelept, în prevederea unei mari schimbări în valoarea aurului, ca proprietarul care s-ar lega printr-o arendare pe două sau trei generațiuni să stipuleze ca să i se plătească arenda într-o cantitate fixă de hectolitri de grâu în loc de-a i se plăti c-un număr determinat de livre sterline. Tot astfel, particularul care ar voi să constituie o rentă copiilor sau unui colegiu sau unui ospiciu, ar face bine, în ipoteza în care ne-am pus aci, de-a o constitui în măsuri de grâu și nu în piese de aur. După descoperirea Americei, Englitera, a cărei monetă era mai cu seamă de argint, au formulat acest sentiment printr-o lege înțeleaptă, în virtutea căreia o a treia parte a rentelor datorite colegiilor din Oxford și din Cambridge au trebuit să fie plătite în măsuri de grâu de-o calitate hotărâtă. Oameni eminenți, precum cancelarul Burleigh și secretarul de stat Smith, luară inițiativa acestui act de prevedere, pentru că, luminați prin esperiența contimporană, ei pricepură că banul reprezenta mult mai imperfect decât grâul o sumă fixă de obiecte de consumațiune când e vorba de-o serie indefinită de ani. Era în toiul perturbațiunii produse prin mina de argint de la Potosi. Legea datează din anul 1576.

Din această espunere se vede lămurit că proprietarii cari au arendat cu embatic proprietățile lor pe generații înainte au comis eroarea de-a crede, ceea ce pentru timpul în care trăiau era adevărat, că valoarea metalului din care erau făcuți banii va rămânea pururea fixă, pururea aceeași, că un

galben în secolul al șaptesprezecelea va avea aceeași valoare ca și un galben în secolul al nouăsprezecelea.

Dar această eroare economică nu schimbă natura dreptului.

Se va observa încolo că bunurile încărcate cu embatic au fost în genere proprietăți ale așezămintelor publice, nu ale particularilor. Dacă și particularii ar fi uzat în genere de această tranzacțiune, mai cu seamă pe când moșiile erau încă foarte mari, s-ar fi dezvoltat desigur la noi în țară acea posesiune ereditară care pe de-o parte ar fi făcut de prisos improprietărirea, iar pe alta ne-ar fi ferit de inconvenientul unei subîmpărțiri în parcele prea mici a pământurilor țărănești, deci ne-ar fi scutit de perspectiva formării unui proletariat agricol.

Un loc grevat cu embatic e proprietate arendată *pe-o serie de ani indefinită*. Posesiunea se moștenește în adevăr, dar, după natura datinei pe care se 'ntemeia acest soi de tranzacțiune, ea nu se putea moșteni decât în aceeași familie. Cu toate aceste vom vedea că astăzi multe din prăvăliile de prin orașe, proprietăți ale mănăstirilor, spitalelor, bisericelor, sunt în posesiunea unor străini, că în Moldova evreii au pus mâna pe ele, ceea ce e cu totul în contra naturii lucrului. Admițându-se acuma răscumpărarea embaticurilor, acești străini devin proprietarii acelor locuri, din posesori prin uzurpațiune ce fuseseră pân' acum. Se ia adecă o nouă măsură pentru ridicarea elementelor străine din țară; pe când, în starea actuală de lucruri, acești posesori prin uzurpațiune ar putea fi scoși din posesiune, iar locurile ar putea retrece în proprietatea statului, pentru a deveni baza unei măsuri generale pentru ridicarea meseriilor între români. Dacă e vorba ca locurile cu embatic să fie o posesiune ereditară, fie încai pentru români, nu pentru străini. Departe de-a le vinde, statul ar face bine să conserve acele prăvălii și locuri de prin orașe, pentru a ușura condițiile de muncă a meseriașilor acelora de ex. cari ar ieși dintr-o școală de meserie.

Atunci în adevăr am vedea că statul ia o măsură organică, iar nu o măsură născută moartă sau de-a dreptul stricăcioasă, precum sunt paragrafii de lege traduși din franțuzește pe calapodul cărora se întind ca Hristos toate puterile vii ale acestui popor.

❦

[17 martie 1881]

Într-unul din numerele trecute am publicat un articol dintr-un jurnal francez asupra politicei prințului de Bismarck în Orient. Publicistul francez între altele zicea:

> *Dacă fiul împăratului Alexandru ar putea ridica vălul ce-i acopere viitorul și-i ascunde pericolul ce amenință siguranța și mărirea Imperiului țarilor poate c-ar vedea cum se grămădesc nourii ca s' aducă furtuna nu pe marginile Senei, ci pe țărmurile Dunării.*
>
> *Vulturul cu două capete va închide armatelor ruse drumul la Constantinopole.*

Reproducând acel articol am întrebat pe d-nii de la „Românul“ și pe d. Brătianu în parte a ne declara într-un chip categoric *„daca tot ce s-a făcut până acum în țară a avut alt scop decât cel ce se atribuie cu atâta probabilitate principelui de Bismarck și dacă acest scop ar avea vreun avantaj pentru țară“*.

„Românul“, reproducând în parte articolul francez, nu găsește că ar putea răspunde altfel decât că:

> *Opozițiunea se unește în a face apel Rusiei să intervie, să ceară destituirea guvernului, dacă asasini nu vor izbuti a-l ucide, și prin toate acestea să se provoace la timp intrarea în țară a oștirilor rusești, intrarea oștirilor austriace și pradă să se dea țara rezbelului civil și rezbelului între două mari puteri.*

Acest răspuns pentru noi ar fi destul de satisfăcător, căci ne-a dat ocazie a râde mult, a râde din toată inima.

Dar, fiindcă „Românul“ ne impută cu multă imprudență că am făcut și facem apel la străini, să curmăm o dată pentru totdauna această imputare gratuită și imprudentă.

Oare fost-am noi la Livadia ca să precupețim retrocedarea Basarabiei?

Oare noi am plătit la Berlin datoriile lui Stroussberg, ca, cu luminele unui jurisconsult fără renume ș-a unui financiar fără finanțe, să reînviem pe Stroussberg și să-l aducem din nou ca o năpaste pe țară sub numele de Landau?

Noi negociem chestiunea Dunării?

Noi am zis ceea ce ne pare probabil după prevederile noastre. Am zis că Turcia amenință a dispărea din Europa. Am zis că un rezbel poate fi iminent. În fața unei conflagrații generale probabile am întrebat care este politica guvernului.

Și ni se răspunde că suntem ruși or austriaci; iată tot.

Pe noi nu ne incomodează deloc a declara că nu poate fi om în țara regelui care să cugete, dar necum să scrie, că ar voi invazie. Credem și mai mult, credem că, dacă s-ar găsi ceva creieri dislocați care să cugete la invazie, cuviința ar cere ca „Românul“ să fie cel din urmă care s-o releveze aceasta; din cauze pe cari, de la 1848 și până azi, cu toți le cunoaștem.

Împăratul Alexandru I înaintea rezbelului de la 1812 zicea: Constantinopoli este imperiul lumei.

Astăzi vederile țarului Alexandru sunt împărtășite și de Anglia și de Germania și de Austria.

Când vedem dar pe junele împărat că ia îndatorarea să execute dorințele străbunilor săi, cari priveau Constantinopoli ca imperiul lumei, nu suntem în drept a prevede un rezbel? Și în fața acestui rezbel nu suntem datori a întreba pe d. Rosetti unde are de gând să trimită și de astă dată pe d. Brătianu, la Livadia, la Viena sau la Berlin?

Iată pentru ce am publicat articolul francez, iată pentru ce suntem îngrijați de viitorul țării noastre regale, iată pentru ce am întrebat care este politica guvernului.

Cititorii vor judeca dacă ceea ce ne impută „Românul“ este serios. Facem pentru aceasta apel la cititorii „Românului“, căci niciodată nu ne îndoim de bunul simț al românilor, fie de orice nuanță politică, când e vorba de destinele țării.

❦

[18 martie 1881]

Se zice … nu afirmăm, căci ne întemeiem numai pe zvonul public … se zice că la Curte s-ar fi observat cu oarecare părere de rău lipsa d-lor Lascar Catargiu și general Florescu în ziua proclamării regatului. În adevăr amândoi bătrânii senatori au avut bucuria senină în acea zi de-a vedea, nu pentru deșertăciunea lumească a lucrului, dar pentru importanța lui politică în vederea unor evenimente viitoare, erigerea României la rangul de regat.

Însă în această bucurie senină a trebuit să cază o picătură de amărăciune: fostul colonel de vânători, actualul general Leca, a luat inițiativa acestei propuneri.

Raportor în Senat a fost d. Ion Ghica. Foarte bine și cu cale. D. Ion Ghica are renumele de-a nu fi fost tocmai favorabil principelui și, din

timpul războiului franco-german și a afacerii de la sala Slătineanu, există oarecari reminiscențe pe cari, față cu regele, d. Ion Ghica face bine de le șterge. Dacă e vorba să inaugurăm o eră nouă, și revoluționarii de ocazie și cei de meserie să-și plece capul și să solicite din nou o iertare care li s-a dat demult.

Nu e tot astfel cazul cu d. general Leca. Gura care ar fi putut să-l ierte e închisă pentru totdauna; mâna care i s-ar fi putut întinde cu prietenie și milă, ca odinioară, se preface în țărână. Să se țină bine minte că Vodă Cuza a iertat prin viu grai și în scris tuturor… absolut tuturor, numai colonelului Leca și altor câtorva nu; nu pentru el personal, ci pentru pata pe care acesta a pus-o pentru vecii vecilor pe steagul țării. E unicul caz în istoria românilor. Au căzut Domni prin rebeliune fățișă a poporului sau a armatei, au căzut prin amicii lor fațarnici; nici un Domn român, absolut nici unul n-a căzut prin trădarea strajei domnești; orice strajă, chiar adversară Domnului, pe cât era strajă au privit în unsul lui Dumnezeu pe oaspetele credinței ei, și oaspeții sunt sfinți chiar pentru popoarele cele mai barbare, necum pentru cele civilizate.

Noi nu vorbim pentru fostul colonel de vânători. Ne-am feri chiar de-a-i pronunța porecla, pentru că o sumă de oameni cumsecade suportă fără vină inconvenientul de-a avea aceeași poreclă. Apoi acest domn nu ar fi nici în stare să ne priceapă. Cât de departe este de a ști izolarea și retragerea ce i se cuvine ne-a dovedit o scrisoare publicată de d-sa în „România liberă“, prin care se punea la dispoziție un om ce-l calomniase, cum pretindea. Ei bine, fostul colonel de vânători își închipuiește încă că există, nu în România, dar în universul întreg, de la Polul de nord până la cel de sud și în curmezișul celor două emisfere, un singur om care să-i datorească răspundere sau să-i mai ceară răspundere? Morților de soiul acesta nu li se datorește, nu li se cere răspundere. Ei sunt afară de cercul omenirii, precum a fost Cain, a cărui faptă e o copilărie pe lângă cea din noaptea de 11 fevruarie. Dacă acest d. ar fi avut curajul pe care pretinde a-l avea azi, când orice ființă viețuitoare îl dispensează de răspundere, ar fi sfârșit de-a doua zi după 11 fevruarie cu sine însuși, pentru a șterge pata de pe niște bieți soldați nevinovați și amăgiți, care fuseseră scoși din cazarmă sub pretextul că „Doamna născuse un copil“.

Dar au conspirat toți atuncea, și conservatori și liberali?

Ei și?

Oameni independenți, liberi a ataca actele unui Domn ce făcuse o lovitură de stat, erau pe calea de-a comite o crimă politică care, reușind, avea să fie un succes politic. Se 'nțelege că oamenii politici trag tot folosul posibil pentru cauza lor dintr-un act de trădare care le vine la 'ndemână; dar aceasta nu va să zică că ei aprobă trădarea sau iubesc pe trădător. Odată faptul mișelesc îndeplinit, cel ce l-a comis se înlătură din viața publică pe de-a pururea. De vrea să trăiască fizicește mai departe, trăiască, căci impunitatea judecătorească i-e asigurată; dar moralicește e mort și un rol în viața publică nu mai poate juca.

Noi înșine am fi tăcut despre această faptă, am fi uitat, căci asemenea lucruri se uită, dar nu se iartă niciodată, când n-am vedea pe aceste personaje băgându-se înainte și întunecând momentele cele mai luminoase ale vieții poporului nostru. În loc de a se ascunde, ei din contra pozează în lumina electrică a unor zile mari pentru ca să se vază creț cu creț toate zbârciturile negrului și criminalului monstru.

Ce e în adevăr Simeon Mihălescu pe lângă acel colonel de la 11 fevruarie? Un înger. Ce e Pietraru, care a ridicat mâna criminală contra unui om de stat căruia nu-i jurase niciodată credință, care nu era încredințat pazei lui? Dacă pe colonelul de la vânători l-ar fi chemat Pietraru n-ar fi făcut ceea ce-a făcut actualul general.

În decursul istoriei noastre s-au întâmplat ceva analog, nu asemănător, în zilele fiului lui Ștefan-Vodă, Petru, pronumit Rareș.

Petru Vodă fusese scos din domnie prin trei armate de invazie intrate în același timp în Moldova: polonă, tătară și turcească. Întâmplările sale, în vremea fugii în Ardeal, a petrecerii în cetatea Ciceului, a mergerii la Țarigrad, formează un roman întreg în cronicele noastre. În timpul lipsei sale domnișori ilegitimi ocupară tronul, până ce fiul leului se arătă din nou la marginea țării. Unii boieri, pentru a câștiga favoarea lui Petru Vodă, auzind că sosește, uciseră pe domnișorul ilegitim după vremuri și alergară înaintea lui Petru să i se închine, espunându-și meritele ce le aveau în a lor părere. Petru Vodă era de felul lui un om blând precum se știe. Mulțumitu-le-au el trădătorilor pentru fapta lor? Da … a pus să le mulțumească călăul.

El n-a primit coroana sa proprie din mâni de ucigași și bine a făcut. Dar acei colonei sau generali de pe atunci înlăturaseră o piedecă din calea lui? El s-a folosit în adevăr de această înlăturare, dar n-a aprobat-o nicicând.

Așadar nu credem că e loc de mirare dacă în vremi mai blânde, dar totuși în momente în care țara are nevoie de reînviarea tuturor instinctelor ei

morale, unii membri influenți, mai ales din cei bătrâni ai partidului conservator, deși au aclamat cu bucurie principiul regalității, au evitat totuși de-a se 'ntâlni față în față cu cel care a căutat, în ciuda lumei, de-a fi inițiatorul acelei idei.

❦

[19 martie 1881]

Între legendele noastre naționale e una (în colecția Ispirescu) de străveche origine desigur și de o mare adâncime. Un om primește de la ursite privilegiul „vieții fără moarte și tinereții fără îmbătrânire“. Acesta trece pe lângă un oraș și întreabă pe un târgoveț, ce culegea mere într-o grădină, de când sta orașul acela? — De când lumea, răspunse omul culegând mai departe. Peste cinci sute de ani omul pururea tânăr trece iar prin acel loc, dar de oraș nici urmă. Un cioban singur își păștea oile, cântând din fluier. — De când s-a risipit orașul de aci? întrebă el. — Ce oraș? i se răspunse. N-a fost niciodată, tot câmp limpede, bun de pășune a fost aci. — Într-alt rând omul pururea tânăr găsi aci un codru mare și un cărbunar tăind lemne. — De când e codrul? întrebă. — Da cine-l mai ține minte de cându-i? răspunse cărbunarul. Și în sfârșit peste alte cinci sute de ani omul pururea tânăr regăsi iar un oraș mare. În piață larmă, trâmbițe, tobe, steaguri, veselie. — De când o orașul, întrebă el, unde-i pădurea, unde păstorul cu fluierul? — Dar cine să-i răspunză la toate întrebările acestea? Fiecine în piață era preocupat de trebile lui proprii, de sine însuși, de ceea ce se petrecea împrejurul lui.

Omul pururea tânăr, când trecuse pe lângă acel oraș, făptuise multe lucruri bune. Ciobanului îi răpeau tătarii din turmă și el a alungat tătarii, cărbunarului îi urlau lupii pe lângă casă, el a stârpit lupăriile, și-n adevăr într-o piață a noului oraș el a văzut o statuă călare c-o elebardă în mână și s-a recunoscut pe sine în acea statuă. — Eu sunt acela, zise el mulțimii demprejurul lui, dar toți râseră de el și nu-l credeau. La arhiva primăriei stătea scris că fapta reprezentată prin statuă se petrecuse cu multe sute de ani înainte. — Dar eu sunt acela, zise el. Nu țineți voi minte că acum cinci sute de ani mă chema Dragomir și mă pusese Mircea Vodă singur în pustietatea aceasta plină de păduri, în mica cetățuie a Dâmboviței, de țineam piept tătarilor pe Ialomița? Și acuma găsesc aci un oraș de două sute de mii de oameni?

Dar cine să crează că el e geniul neamului românesc, pururea având în minte trecutul întreg și de aceea neuimindu-se de ceea ce vede acum? Ba, în mulțimea cea mare iată că se găsi un moșneguț cu fața vicleană, cu ochii bulbucați și cam cepeleag la vorbă, care începu ceartă cu omul pururea tânăr, zicând: „Ce vorbești tu? De când sunt eu există toate câte le vezi. Înainte de mine nu erau decât boiari și rumâni. Luminează-te și vei fi, voiește și vei putea. Eu am creat țara aceasta, înainte de mine nu era nimic“. Omul pururea tânăr râse, îi dete cu tifla moșneagului și se făcu nevăzut.

Când ne uităm cu binoclu, ne pare scena foarte aproape, când îl întoarcem ea ne pare foarte departe. Dac-am întoarce binoclul istoric spre anul 1654, la încoronarea lui Constantin Basarab, fiul lui Radu Șerban, am vedea tot piesa de azi, jucată în alte costume, am vedea pe ulițe mese cu câte un grămătic și la ele cei 100.000 de dorobanți și seimeni depunându-și jurămintele asupra formulei:

> Jurați pe această sfântă Evanghelie și pe această cinstită cruce că veți fi cu Constantin Vodă un suflet și un sfat, ascultându-l și ajutându-l fără viclenie, atât în iveală cât și în taină; neascunzând de el nici un lucru ce trebuie să-i fie cunoscut în tot cursul vieții sale și în tot cursul vieții voastre, și nu veți fi trădători către el, nici veți lucra împotriva lui.

Iar ei, punând mâinile pe Evanghelii și pe cruce, ziceau: da! Țăranii aruncau în calea Măriei Sale spice de grâu, flori albe și ramuri verzi, mere, lămâi, năramze și capete de berbeci, sau îi închinau miei și căprioare sălbatice.

Iar cât despre cheful ce s-o fi făcut pe vremea aceea, nici vorbă. Chiar Neagoe Vodă, om mai mult sfânt decât războinic, zice în sfaturile către fiul său Teodosie:

> De ți-e voia să dăruiești pe cineva, îl dăruiește *dimineața* la trezvie cu cuvinte dulci; dacă ți-e voia, să-ți mulțumească cel ce i-ai dat darul și să-ți sărute și mâna. Iar dacă ți-e voia să te mânii sau să urgisești pe cineva sau să-l judeci, iar dimineața la trezvie îl judecă cu toți boierii tăi și-i ia seama. Cum îl va ajunge judecata așa-i fă. Căci dacă șezi la masă nu este legea să judeci, nici să dăruiești; ci are masa obiceiul său de veselie, să se veselească toate oștile tale de tine… Să le dai să bea din destul și cât vor vrea, și tu încă să bei, ci cu măsură, ca să poată birui mintea ta pre vin, iar să nu biruiască vinul pre minte, și să cunoască mintea ta pre mințile slugilor tale, iar să nu cunoască mintea slugilor pre mintea ta; și, de-ți va greși vro slugă, tu-i îngăduie, pentru că… tu l-ai îmbătat.

Așa se trăia pe la anul 1520.

Dar să privim coroana, căci de ea va fi vorba poate.

Ea e acoperită cu pietre scumpe și mărgăritare. În partea ce vine pe frunte, deasupra e crucea formată din cinci pietre scumpe, sub cruce în email Duhul Sfânt, sub Duhul Sfânt, tot în email, Dumnezeu Tatăl, cu dreapta binecuvântând, în stânga ținând globul pământului. În rând cu Dumnezeu Tatăl, de jur împrejur, chipurile strămoșilor și între ele mici sceptre; sub aceste chipuri un rând de heruvimi (capete și aripi) și sub acest rând pietre scumpe mari formând marginea demprejurul coroanei.

Capul ce stă sub această coroană e mare, fruntea largă, ochii mari, pe jumătate închiși, căutătura tristă și întoarsă oarecum în sine însuși, sprâncenile lungi, nasul fin, fața lungăreață și palidă, barba mică și neagră în furculițe, părul capului lung acoperind spatele și umerele.

E Ștefan cel Mare, zugrăvit la anul 1456. Pe piept îi atârnă un lanț scump care se 'ncheie într-un engolpion de aur [1].

Dar dacă vremea, acest veșnic regisor, a scos din nou piesa din arhivă și ne-o reprezintă astăzi cu costume schimbate și cu alți actori, oare omul pururea tânăr, geniul neamului românesc, a venit asemenea între noi?

Oare n-am uitat cumva că iubirea de patrie nu e iubirea brazdei, a țărânei, ci a trecutului?

1. Prescrierea unor ctitorești odoare a mon. Putna de S. Gheorghiescul. Ms. din a. 1795.

❦

[20 martie 1881]

Răspunzând la discursul d-lui Maiorescu, d. Carp a crezut a putea reduce importanța pe care o dăm noi vicierii spiritului public în România.

Originea acestei vicieri e a se căuta în orice caz în tradițiile și antecedentele membrilor partidului roșu și în faptul că asemenea tradiții și asemenea antecedente au fost cu toate acestea răsplătite sub o monarhie. Monarhia, pe cât poartă acest nume, credem că nu poate renunța, în interesul ei și al poporului, la acele prerogative care-i formează esența și o deosebesc de republică. În republică numai, prin natura lucrului, domină partidele și apetiturile.

Dar fie apreciarea noastră severă cea justă, sau aibe cuvânt d. Carp, care vede în aceste fenomene ale înveninării spiritului public până și prin idei nihiliste numai semne ale unei boale mai adânci, răsărite din lipsa unei solide organizări sociale, nu asupra acestei divergențe mai mult formale vom avea ceva de zis.

Cestiunea e dacă, în era nouă ce se deschide prin erigerea României în regat, actuala lipsă de organizare, atât de priincioasă instinctelor roșie, va ținea înainte sau dacă există vro perspectivă de-a putea înlătura din viața publică elementele ce nu sunt pentru viața publică, și anume pe aceia cari și-a făcut din politică, din precupețirea și specula sentimentelor și aspirațiilor naționale o meserie și o negustorie de toată ziua.

Îndealtmintrelea noi nu găsim deloc atât de straniu ca publicitatea, fie ziaristică, fie parlamentară, să ia de motiv tocmai fenomenele; căci fenomenele izbesc vederea, nu cauzele ascunse.

Decreșterea populației române din țară și creșterea elementelor străine e un fenomen; el rănește vederea patriotului adevărat, el e lesne de înțeles pentru orice cetățean, el ne strigă să căutăm cauzele ascunse ale lui și să le înlăturăm.

Scrieri și discursuri nihiliste sunt asemenea un fenomen izbitor, lesne de înțeles pentru omul public ca și pentru cel privat. Aceste scrieri, aceste discursuri sunt pete cari reclamă vindecarea răului intern ce le-a produs.

Cuvântul „organizare socială“ are însă o sferă largă și ar fi în orice caz interesant ca o inteligență necontestabil luminoasă cum este acea a onor. deputat de Vaslui să ne lămurească asupra ei.

Evident că e rău dacă onor. Serurie face politica și versuri în loc de-a face altceva. Cestiunea e cum viitorul Serurie să fie silit, prin natura organică a societății române, a se ocupa cu lucruri mai potrivite cu inteligența și aptitudinile sale decât versurile neo-grecești și politica de mahala.

Și această cestiune e foarte gravă din toate punctele de vedere.

Nimic nu demoralizează mai mult pe un popor decât erigerea nulității și a lipsei de cultură în titluri de merit.

Încurajarea nulității, erijată în principiu de guvernământ, îi îndeamnă pe cei răi de a uza de orice fel de mijloace numai pentru a izbuti să pună mâna pe stat. Am văzut de ce soi sunt acele mijloace. Scrierile satirice ale d-lui Orășanu, republica de la Ploiești, telegramele de felicitare către Rochefort sunt încă proaspete în mintea tuturor. Chiar admițând că avem a face cu acte

cari n-au fost luate în serios nici de autorii lor, rămâne totuși obiecțiunea gravă de făcut dacă soarta unui stat poate fi determinată de oameni cari se joacă cu focul, de oameni cari n-au întru nimic de-a proclama azi republica, iar mâni a se prosterna cu umilință înaintea monarhului. Aceşti oameni nu mai sunt caractere bărbătești, ci niște panglicari cari și-au făcut o jucărie din diferitele forme de guvernământ și o meserie lucrativă din amăgirea poporului cu ele.

Dar există o lature și mai gravă a lucrului. Într-un stat în care nu există măsură pentru merit, în care, din contra, merit și știință sunt cauze de persecuțiune din partea demagogiei ignorante și lacome a Costineștilor și Caradalelor, spiritele tinere cari s-au născut cu o coardă mai energică de percepțiune și de voință, am putea zice naturile alese, pierd încrederea în organizarea societății și înclină a adopta ca ale lor niște idei de destrucțiune cari cuprind în ele nimicirea oricărui stat. Tocmai ne vin în minte numele nihiliștilor români din Iași, frații Nădejde și Milea, și o spunem drept că, văzând pe Carada om mare și pe plagiatorul Crăciunescu profesor de facultate, începem, nu a justifica, dar a esplica psicologic aceste fenomene.

Frații Nădejde de ex. sunt amândoi tineri cu știință de carte; am putea zice că în degetul lor cel mic au mai multă știință decât Costinescu ori Crăciunescu în capete. Ca merit se poate adăuga că, în lipsă totală de mijloace, de vreme ce sunt dintr-o familie foarte săracă, ei tot ce știu au învățat într-un oraș de țară, fără a face un pas în străinătate. Cu toate astea ei știu limbile clasice, mai multe limbi moderne, au înghițit cu ardoare ceea ce le-a venit în mână din științele naturale. E firesc ca asemenea naturi energice să fie izbite de spectacolul încurajării sistematice a nulităților, să le apuce un fel de desperare de viitorul societății în care trăiesc și să-și deschiză perspectiva unei reforme prin răsturnarea radicală a tot ce există.

D. Carp, în a noastră părere, face rău de micșorează importanța întâmplărilor din Iași. Pe cât știm, acești tineri amăgiți nu sunt stârpituri de vanilie crescute în bumbac, cu capul amețit de fraze și romanuri, ca tinerii Vintilă Rosetti sau Calligari, cari în vederea unor sinecure ar transige numaidecât cu pretinsele lor principii revoluționare, numai să li se arunce câte un oscior. Nu sunt *pretinsă* nație și *pretins* popor, ei sunt adevărat popor; sunt oameni a căror inteligență au fost și puternică și vergină, de au absorbit cu toată setea ideile nimicirii. Țandăra nu sare departe de trunchi. Tatăl, pentru motive reversibile, renunță la republica universală și devine monarhist legitimist; fiii vor face ca prezidentul republicei Ploieștilor care,

din cap al împărăției Fefeleiului, a devenit azi om cu leafă. Dar nu este tot astfel cu oamenii de cari vorbim mai sus. Mintea acestora nu se poate vindeca prin îmbunătățirea sorții lor personale, prin funcții și diurne; tinerimei mai energice trebuie să i se întipărească convingerea serioasă că organizarea societății nu mai îngăduie ridicarea în sus a Costineștilor, Caradalelor și Seruriilor și că de acum înainte pentru a se ridica cineva, îi trebuie și minte, și caracter, și muncă.

Dar cestiunea are o lature și mai gravă. Europa este monarhică. Nu credem că ar privi cu ochi buni o țară unde sistematica încurajare a nulității și a feneantismului pe de o parte ar da naștere pe de altă parte unei descompuneri sociale capabile a învenina și pe vecini. Oficiosul „Journal de St. Petersbourg“ scrie în această privire:

> *Simpatiile cele mai sincere ale Rusiei îi sunt asigurate României în noua sa existență ca regat; dar nu există drepturi fără datorii ca corolarii. E permis a spera că guvernul român se va pătrunde din ce în ce mai mult de obligațiunea ce-i incumbă de-a se arăta un membru util și activ al marei familii conservatoare numită „Europa monarhică“ și că va face tot ce-i stă prin putință pentru a impiedica ca teritoriul român să serve de azil bandei internaționale care amenință siguritatea tronurilor și prosperitatea națiunilor.*

Iată dar cum „organizarea socială“, cuvântul pe care l-a lăsat să cază d. Carp, are însămnătate și pentru poziția României ca stat. Am dori să știm în adevăr în ce mod pricepe d-sa această organizare socială și dacă nu cumva e victima iluziei că cu Cariagdii, Caradale și Costinești, cu cumularzi, vânători de sinecure, de directorate de bănci și de diurne, s-ar putea inaugura o reformă socială. Nouă ni se pare sigur că nimic nu se poate face cu oameni cari, în locul convingerii, științei și caracterului, n-au decât un nesățios stomah.

❦

[22 martie 1881]

Ziarele franceze au început să ne felicite pentru erigerea României la rangul de regat. Reproducând câteva pasaje dintr-un articol ce-l aflăm în „Journal des debats“ atragem atenția cititorului asupra spiritului conservator de care ele sunt insuflate.

… Soldații români, zice foaia franceză, dăduseră înaintea Plevnei dovezi de calitățile lor militare pe cari n-avuseră încă ocazie de-a le desfășura și botezul de foc pe care tânăra oștire românească 'l primi alături cu cea rusească n-au contribuit puțin pentru a arăta că tânărul Principat ajunsese deja la vârsta independenței. Pierderea Basarabiei moldovene a fost pentru români o crudă sfâșiere, care n-a fost compensată prin câștigarea Dobrogei. Numai recunoașterea independenței putea să-i mângâie.

*Acum visul de aur al tuturor românilor e realizat, precum a zis prezidentul Camerei, și rolul noului regat în valea Dunării de Jos va deveni mai mult decât oricând un vol civilizator. Cele șapte pân' la opt milioane de români cari formează o insulă pierdută în mijlocul slavilor sunt fără contestare mai înaintați decât vecinii lor în cât privește cultura intelectuală. Ei și-au apropriat c-o minunată înlesnire legile și obiceiele Apusului și pot fi educatori foarte utili pentru principatele slave cari-i înconjură. Pe de alta parte, prevențiunile, ba unele putem zice, cari-i despărțea de slavi și îndeosebi de bulgari s-au stins în mare parte *** 1 constata de curând la Belgrad, la Sofia și la București să se mențină și să se dezvolte. Se pare îndealtmintrelea că nimic n-ar fi mai lesne, de vreme ce între principatele Dunării de Jos nu există interese contradictorii și ambițiile lor nu se pot ciocni. Regatul României, dacă nu e cel mai vechi dintre ele, a văzut cel puțin mult mai de timpuriu dezvoltându-se la el progresul științei și al industriei apusene decât vecinele ei, Serbia și Bulgaria. El cată deci să continue a da exemplul înțelepciunii politice și a intra cu mult mai multă hotărâre poate pe calea unei administrații integre și severe. Acesta e adevăratul mijloc de-a exercita împrejuru-și o influență care ar fi cu atât mai utilă cu cât e vorba mai cu seamă de niște state tinere, expuse a comite adeseori greșeli grave sau cel puțin imprudențe. Am dovedit totdauna un interes pasionat pentru români, deci și acum ne asociem la bucuria lor prezentă și facem cele mai vii urări pentru norocul și prosperitatea tânărului regat al României.*

O administrație integră și severă, iată cuvântul ce trebuie să rămână mai cu seamă în tipărit din sfaturile ce ni le dă ziarul francez. Dar oare o asemenea administrație e cu putință, când ea a devenit un manipul electoral și când scopurilor electorale li se sacrifică toate atributele esențiale ale statului?

D. Lascar Costin, deputat din majoritate, a publicat mai zilele trecute o scrisoare către d. Holban în care espune de visu starea în care se află țara în această privire. Deși suntem departe de-a împărtăși în toate maniera de-a vedea a d-lui deputat care onorează partidul conservator cu animozitatea sa specială, cuvintele d-sale contribuie a lămuri răul fundamental de care suferim.

Materialismul și interesul personal, zice d. Lascar Costin, este plaga noastră socială. Patrie, virtute, sunt _mofturi,_ niște cuvinte de paradă. Punga, punga și iar punga, iată crezul nostru politic. Nu avem educație politică. _Ne lipsește patriotismul._

Un guvern ca să se ție la putere, oricât de onest ar fi, oricât de nobile intențiuni ar avea, _trebuie să stea zi și noapte cu mâna în sacul țării și să împrăștie în toate părțile la favoruri, să azvârle la ciolane în toate direcțiile. Sprijinitorii *** cu termometrul în stomah*** el marchează o diferență*** guvernului_ și-l*** [2] iată soarta partidelor. În loc de șapte miniștri pune șapte Dumnezei pe băncile ministeriale și tot fenomenele acestea întristătoare le vei vedea producându-se, pentru că aceleași cauze nu pot produce decât aceleași efecte.

Avem nevoie să regenerăm moravurile — continuă d. Lascar Costin —, să deșteptăm în inimele noastre sentimentul de patrie prin răspândirea instrucției în popor, prin ridicarea bisericei, care întreține viața morală în om, prin alungarea luxului, izvorul tuturor corupțiilor și tuturor mișeliilor; iar nu să pierdem timpul sfâșiindu-ne între noi. În orice partid se va zvârli omul astăzi, duce cu el bagajul său propriu: pasiuni, viciuri și calități. Amestecătură.

Când un deputat din majoritatea roșie declară că pentru coreligionarii săi politici punga, punga și iar punga e unicul crez politic, iar patria și virtutea sunt vorbe de paradă și mofturi; când declară că sprijinitorii guvernului au termometrul în stomah, care, cum marchează în minus, trec în opoziție, că d. Brătianu trebuie să stea zi și noapte cu mâna în sacul țării și să azvârle la ciolane, când zice aceasta trebuie să fie crezut pe cuvânt.

D. Lascar Costin speră prea mult de la răspândirea instrucției în popor. Cauza răului e mult mai adâncă, ea e etnică. Elemente străine, îmbătrânite și sterpe s-au amestecat în poporul nostru și joacă comedia patriotismului și a naționalismului. Acestea, neavând tradiții, patrie hotărâtă ori naționalitate hotărâtă, a fost cu toate astea destul de numeroase pentru a putea pune mâna pe statul român. Conștiința că ele sunt deosebite de neamul românesc n-au dispărut încă; ele se privesc ca o oaste biruitoare într-o țară vrăjmașă.

De aceea nu-i de mirare dacă întreaga noastră dezvoltare mai nouă n-a avut în vedere conservarea naționalității, ci realizarea unei serii de idei liberale și egalitare cosmopolite. A fost o finețe extraordinară de-a debita esența cosmopolitismului sub forma naționalității și de-a face să treacă toate elementele sănătoase și istorice ale trecutului sub acest jug caudin. Odată egalitarismul cosmopolit introdus în legile politice ale țării, orice patriot improvizat și de proveniență îndoioasă a voit să stea alături cu aceia pe cari trecutul lor îi lega cu sute de rădăcini de țară și de popor. Dar acești oameni noi, acești patrioți căutau numai foloasele influenței politice, nu datoriile.

De *** [3] formând plebea de sus, elementele autohtone ale țării dau repede îndărăt și în privire morala și în privire materială.

O politică care ar avea de scop a reda elementelor istorice ale țării partea ce li se cuvine în dirigerea afacerilor publice ar face să dispară patrioții improvizați cu termometru cu tot.

1,2,3 Text lacunar din cauza deteriorării ziarului.

❦

IOAN GRIGORIE GHICA

[24 martie 1881]

O știre telegrafică din St. Petersburg ne vestește că generalul de divizie Ioan Ghica, ministru plenipotențiar al României acreditat pe lângă guvernul M.S. Împăratului tuturor Rusiilor, a încetat din viață.

Generalul de divizie Ioan Ghica a fost fiul lui Grigorie Vvd Ghica, Domnul de neuitată memorie al Moldovei. Părintele său nu numai că făcuse din capitala Moldovei centrul de întrunire a tot ce poporul românesc avea pe timpul acela mai strălucit și mai inteligent, nu numai că împreunase împrejurul său pe un Negri, Panu, Alexandri, Const. Hurmuzache, Sturza, Cogălniceanu, Mavrogheni, Ioan Ghica, A. Laurian, Ralet ș.a. dar, fiind Domn, deci în perspectiva sigură a unei abdicări personale, s-a făcut în conferințele de la Viena și de la Constantinopole reprezentantul ideei unirii Principatelor și a alegerii unui principe străin dintr-o dinastie suverană a Europei. O mare parte a averii sale a constituit-o un fond al Orfanotrofiei din Iași. Anastasie Panu, care a văzut în Grigorie Vodă Ghica pe adevăratul promotor atât al Unirii cât și al tuturor ideilor de reformă politică și socială, l-a proclamat în Adunarea ad-hoc „marele om al României“.

Fiul său, generalul de divizie Ioan Ghica, a fost deputat în Adunarea ad-hoc și la alegerea lui Alexandru Ioan I a votat dimpreună cu frate-său C. Ghica, fost consiliar la Curtea de Casație, unirea personală a Principatelor, primul pas pentru Unirea definitivă.

Sub Vodă Cuza a făcut parte din mai multe cabinete, când ca ministru al afacerilor străine, când ca ministru de război. Între altele a făcut parte din cabinetul care a proclamat fuziunea ministeriilor Moldovei cu ale Țării românești și întrunirea Camerelor. Împreună cu Constantin Negri a elaborat

memoriul justificativ în cestiunea mănăstirilor pământene, zise închinate. După abdicarea lui Vodă Cuza a fost viceprezident al Constituantei și ca atare a luat parte la votarea Constituției actuale, care poartă contrasemnătura lui în calitate de ministru, sub aceea a M. Sale Regelui.

Se știe că, în urma sosirii M. Sale Regelui, țara era amenințată de invazie din partea Porții. Generalul Ioan Ghica era pe atunci ministru de război al M. Sale. În această calitate el organiza apărarea țării, gata a întâmpina agresiunea posibilă a oștirilor Porții.

Numit mai târziu agent diplomatic al țării la Viena, a fost cel dendâi căruia Maiestatea Sa Împăratul Austriei i-au făcut primirea cu ceremonialul obicinuit persoanelor investite c-un caracter diplomatic oficial. Ca delegat în Congresul telegrafic internațional din Roma i-a dat acelui Congres o idee cu mult mai exactă despre țările române și despre statul român.

Anii din urmă ai vieții sale se disting prin deosebita gingășie a însărcinărilor diplomatice pe cari le-au avut, căci a fost reprezentant diplomatic al României la Constantinopol tocmai în acei timpi critici când armata rusească era în ajun de-a trece Prutul și după ce l-au trecut, încât, cu toate dificultățile situației, a stat, cu pericolul vieții sale chiar, neclintit la postul din Constantinopol până în momentul rechemării și a începerii ostilităților. În timpul campaniei a fost atașat pe lângă persoana M. Sale Împăratului Alecsandru II, luând însă parte activă la război. După război generalul avu a împlini o misiune și mai spinoasă, căci fu trimis ministru plenipotențiar la St. Petersburg într-un moment în care relațiunile noastre diplomatice cu Imperiul țarilor nu erau nimic mai puțin decât normale, căci tocmai atunci se iscase conflictul așa numit al Arab-Tabiei, care, din esces de zel din partea guvernului nostru, luase caracterul unei cestiuni de onoare militară pentru Rusia, și tot atunci țara luase în cestiunea cesiunii Basarabiei singura atitudine ce i se cuvenea, cu toată disproporția dintre puterile noastre și acelea ale împărăției vecine. Oricine înțelegea ce delicată era poziția agentului nostru diplomatic în acel timp la St. Petersburg și ar fi de datoria ministrului respectiv de-a constata modul prudent și statornic cu care generalul Ioan Ghica și-a împlinit însărcinările sale.

Astfel nu e act al istoriei noastre contimporane, de la 1857 începând, la care generalul Ion Ghica să nu fi luat parte, nu e volum al *Cărții Verzi*, editate de Ministerul nostru de Esterne care să nu conțină mărturisiri de patriotismul, activitatea și talentul diplomatic al răposatului.

Săvârșit din viață departe de pământul iubit al țării sale, el a murit de influențele climei aspre a capitalei Nordului, departe de cei cinci copii pe care-i lasă în urmă, departe de soția sa; căci o nestrămutată iubire de țară l-a făcut să sacrifice îndatoririlor sale până și interesele familiei și afecțiunile sale cele mai scumpe. Soția sa, nepoată a lui Alexandru Vodă Ghica, fost domn Țării Românești, ocupată cu îngrijirile ce reclama creșterea copiilor, n-a avut nici mângâierea supremă de-a asista la ultimele momente ale soțului ei.

Astfel se duc unul câte unul toți aceia cari au dat impulsul regenerării țărilor române.

E o datorie de recunoștință pentru noi de-a ne reaminti faptele bărbaților acelora mai cu seamă cari, cu dezinteresare deplină și în marginea puterilor lor, au contribuit la ridicarea patriei, căci rasa aceasta de oameni, pe care, după cuvintele Scripturii, D-zeu îi odihnește „în laturea celor vii și în corturile direpților“, devine din ce în ce mai rară.

Fie-i dar țărâna ușoară și amintirea pururea vie!

❦

[24 martie 1881]

Reprezentațiile d-nei Giacinta Pezzana-Gualtieri merită a fi numite adevărate evenimente artistice. Cu toată măiestria rară și neajunsă cu care celebra artistă a jucat pân' acum rolurile principale din *Sora Tereza, Medeea* și *Dama cu camelii,* cu tot jocul de ansamblu, un model de încleștare reciprocă a mișcărilor și a dialogului, totuși serile sunt puțin vizitate, stalurile și lojile în mare parte goale.

Acesta e un semn că publicul capitalei, chiar cel poreclit ca civilizat, nu a ajuns a fi capabil de-a pricepe arta adevărată, precum e incapabil de-a înțelege adevărul în genere.

În astă-seară trupa italiană va reprezenta pe *Maria Stuart*, tragedie în 5 acte de Friederich Schiller.

La început d-na Pezzana-Gualtieri va declama o poezie de ocazie intitulată: *Un salut României din Italia.*

Când atât de rar ni se întâmplă de-a se rătăci și pe la noi o rază de artă adevărată din Apus ar fi de datorie publică de-a onora reprezentațiile cu prezența sa, de ochii lumii măcar, chiar dacă nu e capabil de-a le 'nțelege. În adevăr, nu ne putem esprima îndestul întristarea când vedem lumea grămădindu-se la operete, cafenele *chantantes,* și la alte vicleimuri ale Venerei vulgivage, și lipsind cu totul de la reprezentații de model, din cari poate învăța ce este arta adevărată.

Cititorul ne va îngădui acest ton de aspră mustrare, dar nu găsim un altul pentru a caracteriza nepăsarea cu care se-ntâmpină producțiuni dramatice de-o putere și o perfecțiune arareori văzute.

❦

[25 martie 1881]

Ziarele străine ne aduc știrea că un număr de studenți români din Paris s-au declarat contra regatului și au aclamat cu entuziasm viitoarea republică română. Nu e greu a presupune că d-nii Vintilă C. Rosetti, Horia C. Rosetti, Calligari și Maniu vor fi fost între acești tineri, mai cu seamă că nu i-am văzut subscriși în telegrama de omagiu adresată de studenții din Paris M. Sale Regelui. Poate că reîntorși în țară și căutând slujbe, cari sunt ținta

oricărui suflet patriotic, tinerii în cestie, având înainte-le perspectiva aurită în adevăr de-a deveni reversibili, se vor prosterna dinaintea tronului și vor concede că viața lor se încoronează printr-un decret de numire în funcție sau printr-o pensie. Poate că toată manifestarea contrarie regalității nu e decât o apucătură bizantină pentru a-și da relief și a cere cu atât mai mult (în piese sunătoare) pentru renunțarea de la pretinsele principii republicane.

La noi în țară vorba, fraza „libertate, egalitate, fraternitate“ a ajuns o marfă și scumpă și lesne de plasat. Astfel un pretins „abis între M. Sa și țară“ s-a umplut c-un post de guvernator la Banca Națională; republica din Ploiești s-a monarhizat prin postul de adiutant și prin funcția de cămăraș la saline; deci se poate prea bine ca telegramele către Rochefort și manifestațiile contra regalității să fie numai preambulul, menajat de timpuriu, pentru intrarea pe calea monarhică a directoratelor de bănci și de drum de fier, căci singurul mod de-a face carieră la noi în țară e pe de o parte lesne de învățat de la maeștrii bătrâni pe cari-i avem, iar pe de altă parte el nu exige nimic de la cei ce-l practică: nici muncă, nici caracter. Va să zică tot ce poate fi mai ieften.

Nu tot astfel e poziția adevăraților republicani și adevăraților socialiști. În urma călătoriei Î. S. I. Principelui moștenitor al Germaniei la St. Petersburg, Reichsratul german discută o înăsprire a măsurilor contra democrației sociale și proclamarea stării de asediu în Lipsca și poate și în alte centre industriale. În Anglia socialistul Most, lucrător german care-n foaia „Libertatea“ a propagat regicidul, a fost condamnat la mai mulți ani de închisoare. Cu toate măsurile ce se prepară, tonul socialiștilor nu este mai puțin blând, ci el se urcă până la justificarea mijloacelor violente pe cari democrația socială le întrebuințează.

În Parlamentul Germaniei, discutându-se măsurile luate de guvernul prusian și de cel din Hamburg în contra socialiștilor, deputatul Bebel, cunoscut ca unul dintre șefii partidului socialist, a adresat Adunării între altele următoarele cuvinte:

> *Ministrul face partidului nostru imputarea că e revoluționar, internațional și ateist. Eu nu o tăgăduiesc deloc aceasta, și am declarat-o pe față și altădată în Reichstag, că pe teren politic voim republica, pe teren economic socialismul, pe teren bisericesc ateismul. Pentru ceea ce am zis iau responsabilitatea deplină. Partidul nostru este revoluționar după natura lui, dar revoluționar în sensul că încercăm să dăm întregei ordini sociale o nouă bază. Nu e necesar ca această țintă s-o ajungem pe cale violentă. Din contra, dorim calea reformei, calea legislațiunii și dv. singuri*

sunteți de vină dacă această cale se părăsește. Ne-am silit printr-un șir de propuneri de-a reforma legislațiunea actuală, dar toate propunerile noastre au fost respinse ca inadmisibile. Împrejurarea aceasta și decretarea legii contra socialiștilor au produs în adevăr în mulți dintre partizanii noștri convingerea că e esclusă orice posibilitate a unei procederi legale. Ne-ați răpit toate drepturile civile, ne-ați luat libertatea presei și a întrunirilor, ne-ați restrâns libertatea personală într-un mod care primejduiește existența noastră. Perpetuul control polițienesc sub care stăm primejduiește până și relațiunile noastre de afaceri… Admit ca întemeiată imputarea ateismului care se face partidului nostru și iau responsabilitatea asupră-mi. Cu toată atitudinea de principiu pe care-o are partidul, suntem departe de a esercita asupra cuiva presiune în privința bisericească. Când s-a pus în partid propunerea de-a ne lepăda de biserică ea n-a găsit decât prea puțini aderenți.

Dar cum ne puteți face răspunzători pentru ateism? Oare noi l-am inventat, noi l-am întemeiat pe baze științifice? Un om din treapta socială a d-lui ministru, baronul Holbach, prin cartea Systeme de la nature precum și La Mettrie au contribuit mai cu seamă la răspândirea ateismului. Chiar Frederic II, regele Prusiei, avea înclinațiuni ateiste, precum și Iosif II.

Istoria ateismului se poate urmări până la vechea filozofie grecească, și o luptă intelectuală care ține de 2000 de ani vrea s-o suprime cu măsuri polițienești un ministru care va fi dat uitării a doua zi după ce-și va părăsi postul? O asemenea armă se va sfărâma ca sticla de granit.

Dar asupra atentatului din San Petersburg numai foaia „Sozialdemockrat“ a vorbit astfel?

Tot astfel, ba mai aspru chiar se rostesc foile ultramontane precum „Vaterland“ din Munich și „Mainzer Journal“. Eu nu găsesc nimic surprinzător în toate acestea. Reprezentanții fanatici ai bisericii nu s-au sfiit de nici un mijloc față cu adversarii lor. Vă amintesc uciderea lui Enric al III-lea printr-un călugăr credincios.

— (Voci din centru). N-a fost credincios.

— Domnilor, n-o pot apreția aceasta, căci sunt ateist (ilaritate). și cine nu știe că papa Clement IV a murit de moarte nenaturală; pentru că desființase Ordinul Iezuiților. Nu socialiștii sunt aceia cari au predicat dintru început regicidul. Ni s-au atribuit nouă Hodel și Nobiling, dar până astăzi se refuză de-a publica procesele verbale care-ar fi s-o probeze aceasta. Aduceți-vă aminte de atentatele asupra lui Friedrich Wilhelm IV și atentatul din 1866 asupra principelui Bismarck. Blind desigur nu era socialist. Se vorbește totdauna despre scârba pe care ar fi producând-o un asemenea eveniment asupra întregei societăți culte. Spre a caracteriza această aserțiune amintesc că în vremea acelui atentat circula în Germania de sud o gravură pe care într-un colț era Blind, ochind cu revolverul, pe alt colț principele Bismarck. Între cele două persoane era zugrăvit dracul cu coadă și picior de cal, care cu o mână prindea glontele, cu alta făcea un gest de apărare. Dedesupt stătea scris: „Stăi! Pe ăsta nu-l iei tu, ăsta e al meu“ (mare ilaritate).

Mai observ că ceea ce zicem noi socialiștii acum e departe ca cerul de pământ de ceea ce scriau în acest înțeles oameni ca Freiligrath, de Sallet și actualul consilier de curte d. de Gottschall. Oare Schiller nu sărbătorește în Guillom Tell uciderea

tiranilor? Oare în gimnaziile noastre, la studiul istoriei, nu ni se reprezintă scăparea țării de tirani ca o faptă lăudabilă? Nu suntem profesori și n-avem influență asupra învățământului, dar ministrul instrucției ar fi putut să corijeze în această privire studiul istoriei antice.

Cât de seducătoare în adevăr par asemenea argumentațiuni! Sofisma n-a infirmat-o în mod concludent decât sentința dată în Londra contra lui Most.

> *Nu e vorba aici, zice Sir W. Harcourt în Camera Comunelor, de o crimă în contra unei țări străine, ci de o crimă comisă înlăuntrul țării. E o atingere a moralei publice de-a predica uciderea în contra cuiva, oricine ar fi acela. Guvernul nu și-ar fi înțeles misiunea dacă ar fi permis ca să se abuzeze de azilul unui stat liber pentru propagarea uciderii.*

Toate datele istorice citate de d. Bebel nu dovedesc teza că ar fi existat vrodată un partid în lume care să aibă înscris în programul său principiul regicidului sau principiul uciderii în genere. Enunțarea unui asemenea principiu e deja o vină ce merita pedepsită, după opinia țării celei mai libere, a Angliei.

Cu toate astea cu principiile lui Bebel ne va amenința pătura nouă de patrioți de meserie pe care-i vom primi peste câțiva ani din Paris.

❦

[27 martie 1881]

Din memoriile principelui de Metternich se constată că acest om de stat prevăzuse mișcarea latentă care o să fie obiectul principal de preocupațiune a Europei actuale. Ceea ce constată principele acum o jumătate de secol, fără să-și poată da seama de cauzele ce adusese starea de lucruri, era o creștere enormă a exigențelor economice ale clasei de mijloc și o sporire a pauperismului, ce devenea cu atât mai simțitor cu cât cultura se întindea mai mult în clasele de jos. În adevăr, în vechile clase precum ni le transmisese evul mediu nici capital, nici muncă nu erau o marfă în acel grad în care sunt în zilele noastre. Țăranul era legat prin raporturi juridice tradiționale de proprietatea mare; viitorul copiilor lui, îngust viitor poate, era asigurat; despre proletarizarea lui nu era nici vorba. Meseriașii erau legați de breslele lor și a deveni calfă nu însemna pe atunci numai o îmbunătățire a stării materiale a lucrătorului, ci un rang social, o demnitate

oarecum. În genere calfa devenea mai târziu tovarăș la parte a maistrului său, poate și cinstit ginere. Dijma de la productele cari se făceau în adevăr și trebuiau prestate în natura, nu în bani, nu erau asemenea decât o tovărășie la parte.

Cu toată strâmtoarea unor asemenea relațiuni cată să recunoaștem că nu se producea mai mult decât trebuia, că munca, de bine de rău, era totdeuna retribuită și o măiestrie nu se năștea în mod artificial, ci numai atunci când era trebuință de ea. Cantitativ se producea cu mult mai puțin, dar luxul acelor timpuri era un lux solid, durabil și calitatea înlocuia cu de prisos cantitatea. Această lume îngrădită, în care nici un om nu rămânea să plutească ca frunza pe apă, în care fiecine își avea în clasa sa apărătorul natural, au încetat deodată cu Revoluția Franceză. Nemaicrezând oamenii în ordinea divină, care nu era decât un nume pentru organizația naturală de atunci, au preferat egalitatea oricărei alte considerațiuni, au preferat-o scutului ce și-l crease în contra concurenței superficiale, au nivelat orice deosebire de clase și au proclamat banul ca unică măsură pentru oameni, pe orice cale ar fi fost el câștigat. Banul de atunci încoace a trebuit să devie o marfă foarte căutată de vreme ce el începu a ține loc de talent, de caracter, de muncă, de orice calitate și predispoziție înnăscută în fine. Cestiunea socială nu are așadar înțelesul ei actual decât din momentul în care omul a 'ncetat de-a mai fi membrul unei comunități economice, de când egalitatea a dat banului o însemnătate pe care n-o avea înainte, de când munca, măsurată înainte după norme tradiționale și bazată pe o perpetuă reciprocitate de îndatoriri, a devenit o marfă care se cumpără în piață ca oricare alta. În urma concurenței libere și universale putința de-a se produce mai ieften o serie de obiecte în cine știe ce colț al pământului primejduiește la un moment dat milioane de existențe în alt colț al pământului; fluctuațiunile prețului muncei zilnice ia lucrătorului orice siguranță, orice încredere în ocupațiunea lui.

Nu e dar de mirare dacă mișcarea socială, cu aberațiunile ei politice, e atât de profundă și de primejdioasă, pentru că fondul ei e economic. Cine va urmări bine firul istoriei va observa că toate reformele și revoluțiile numite politice au o origine socială, că războaiele au cauze economice, că nașterea sau stingerea religiunilor chiar stă în legătură cu motive economice.

În vederea dar a măsurilor propuse de Germania pentru suprimarea mișcărilor socialiste, cari în Rusia au forma specială a nihilismului, nu se vor uita fără îndoială cauzele asupra fenomenelor, căci ideile politice

eronate, deși există pretutindenea, nu prind rădăcină și nu au vigoare decât acolo unde cauzele economice le dau un teren priincios.

Asupra cestiunii măsurilor comune de luat în contra mișcărilor socialiste „Journal des debats“ se esprimă în modul următor:

> *Propunerea Windhorst asupra regicidului și estradițiunii asasinilor politici a fost prezentată luni în Reichstag… În tânărul regat al României s-au prezentat în Senat un proiect de lege din inițiativa parlamentară ce stipulează espulsiunea străinilor cari ar compromite interesele statului. Există, se vede, într-o parte a Europei o mișcare vie de reprobațiune în contra regicizilor și revoluționarilor cari abuzează de dreptul de azil pentru a propaga asasinatul politic. Ici mișcarea se manifestă prin proiecte de legi specioase, dincolo prin urmărirea jurnalelor, dar nu e încă cestiune de-a propune ferm o ligă internațională contra revoluționarilor cosmopoliți. Această propunere se va produce poate și s-a anunțat că cancelarul Imperiului german are de gând a lua inițiativa. Dacă noutatea aceasta se va confirma, statele solicitate de-a intra în Sfânta Alianță de la 1881 se vor putea întreba dacă legile lor le înarmează îndeajuns în contra apostolilor asasinatului; dar consimți-vor ele a colabora la redacțiunea unui nou drept public european și a-l lăsa să se aplice la ele numai pentru că Germania e bântuită de socialism și Rusia minată de nihilism?*

Iată întrebarea gravă a foii franceze, care merită toată atenția. Dacă cauzele interne și locale ale propagării ideilor revoluționare vor rămâne permanente, legi speciale aplicate în țări unde acele cauze nu există nu vor folosi mult în contra mișcării.

❦

MOARTEA ÎN DINASTIA RUSĂ

[27 martie 1881]

Dinastia Holstein-Gottorp este o familie tragică, mai tot așa de fatală ca și familia Atrizilor. Misterioasă sau sângeroasă, moartea se manifestă aci prin lovituri cari pun în mirare mințile. Totuși această familie este glorioasă, căci, pe lângă prinți mai mult ca mediocri, ca Petru III și Paul I, ea numără, patru suverani cari vor ocupa un mare loc în istorie, deoarece, prin actele lor, au meritat stima națiunii rusești și a Europei întregi; aceștia sunt Caterina II, Nicolae I și nenorocitul Alexandru II, care căzu sub bombele nihiliștilor.

Se știe că la moartea împărătesei Elisabeta, întâmplată la 25 decembrie 1761, dinastia Romanoff, fundată la 1613 de către Mihail III și stinsă de curând, fu definitiv înlocuită printr-o dinastie nouă. Nepotul împărătesei, prințul de Holstein-Gottorp, pe care-l adoptase, îi succedă sub numele de Petru III. Crescut în Germania, adorator al lui Fridiric cel Mare, noul împărat întâlni îndată o mare ostilitate în nobilimea armatei, singurul corp ce forma pe atunci națiunea și societatea rusă. El era violent de caracter, dar, ceea ce displăcea mai mult rușilor, el n-avea confiență decât în germani, din cari își forma garda sa particulară. Ce e mai mult, el voia să îmbrace pe soldații ruși după moda prusiană și vechiul partid militar vedea într-însul un inamic. Afară d-asta el succeda unei suverane a cărei domnie fusese relativ dulce și el se anunța ca un tiran excesiv și capricios. Nici nu se făcuseră încă ultimele onoruri pentru Elisabeta și deja se conspira în contra lui Petru III și moartea lui era oarecum decisă. Petru III era căsătorit cu Sofia Augusta Frederica de Anhalt-Zerbst, care în urmă a domnit sub numele de Caterina II și pe care istoria a numit-o „Mare“. Această princesă, una din cele mai frumoase persoane ale Curții rusești, nu era deloc absolut fidelă bărbatului său, dar și acesta-i dedese un exemplu și o scuză, afișându-se foarte pe față cu niște femei cari nu erau de talia ei nici ca frumusețã, nici ca inteligență. De când rezoluțiunea, de-a se scăpa de Petru III intrase în creierii unor generali și ai unor boieri ruși nici unul din conjurați nu se gândea la tânărul fiu al prințului domnitor, marele duce Paul, chemat la tron prin ordinea de succesiune; ei îndată se gândiră la împărăteasa și aceasta a fost o idee foarte naturală în urma fericitei domnii a Elisabetei. În fine prințul moștenitor împărtășea, ca și tatăl său, nepopularitatea momentului, pe când ridicarea Caterinei dădea asasinării lui Petru III caracterul unei revoluțiuni și, de altă parte, concilia toate interesele, toate opiniunile, favorizând totodată ambițiunea acelora cari au îndeplinit faptul.

În numărul viitor vom descrie uciderea acestui țar.

❦

ASASINAREA LUI PETRU III

[28 martie 1881]

După cum am spus deja, câțiva generali și boieri ruși nemulțumiți hotărâseră să se scape de Petru III. Comitele Panin era sufletul complotului.

Locotenenții săi au fost hătmanul comitele Rasumovski și generalul prințul Wolkonski. Nu era decât un interval de câteva zile între conceperea ideii și esecutarea ei. Memoriile timpului au în acest punct preciziunea unui act de acuzațiune și e destul de remarcabil că cineva este mai bine instruit astăzi asupra celor petrecute în iulie 1762 la Peterhof decât asupra multor fapte recente. Și, cu toate acestea, nu erau nici ziare, nici telegrafe; însă moravurile politice rusești erau imprimate încă cu atâta tărie încât complicitatea la un fapt de această importanță era considerată ca un serviciu de stat și ca un titlu la cele mai mari onoruri. Deci, miercuri la 7 iulie, comitele Panin își comunică intențiunea lui Rasumovski și Wolkonski. Se decise ca să facă pe Petru III a veni de la Peterhof la Petersburg, spre a trece în revistă garda, al cărei spirit era devotat complotului, și ca lovitura să se esecute la 9 iulie. La 8, Petru III, simțind despre ceea ce se plănuia, făcu să se aresteze un căpitan de gardă, numit Passek, și ordonă să se înceapă o instrucțiune în contra lui. Această arestare determină pe comitele Panin să grăbească evenimentele; el făcu pe Catarina să vină în secret de la Peterhof, unde petrecea cu împăratul, și făcu să fie recunoscută ca suverană din partea gardei, a regimentelor de Ismailov, de Preobrajenskoi și de Semenof. Deci revoluțiunea se îndeplini fără zgomot și a doua zi, la 9, Senatul, Sf. Sinod și toți boierii prezinți o aprobară fără nici o dificultate. Rămânea Petru III. După o încercare în contra Cronștatului, el renunță la coroană, cerând drept singură grație ca să i se lase amanta, contesa Woronzoff, o biblie, un violon, câteva romanuri, negrul și câele său favorit. Însă el trebuia să moară. Mai întâi fu internat la Ropscha, domeniu imperial situat nu departe de Petersburg. Bulau narează astfel moartea lui Petru III: „Petru căzu bolnav și Catarina îi trimise un medic german abil cu numele Luders. Poate că trimiterea acestui medic a avut un motiv lăudabil, căci altcineva a procurat vinul de Bourgogne otrăvit adus de Alexandru Orlof la Ropscha. El era însoțit de Grigorie Orlof, de cel mai june din prinții Boreatinski, de Teplov, de comedianul Wolkof și de un curier de cabinet. La Ropscha încredințară secretul și lui Boreatinski senior, sergentului Engelhardt și la doi soldați din gardă. Teplof și Alexandru Orlof se duseră la Petru care, pe jumătate dezbrăcat, ședea lângă o masă pe care desemna un plan de fortăreață. Ei îi anunțară că în curând au să-l pună în libertate și-i cerură permisiunea să șadă cu dânsul la masă dimpreună cu frații Orlof și Boreatinski. El primi cu plăcere și însuși ceru, să bea vin de Bourgogne. Dar d-abia înghițise un păhar și simți că l-au otrăvit. Atunci începu să se tânguiască amar. El ceru

lapte, ce i se și dete, și îndată provocă multă vărsare. Ucigașii se depărtară pentru câteva minute spre a se consulta; apoi intrară iarăși împreună și Alexandru Orlof deodată apucă pe Petru de gât. Dar acesta sări iute în sus și, apărându-se, îi zgârie fața. „Ce ți-am făcut?“ îl întrebă Petru. Orlof îl lăsă și începu să umble prin casă, ca un om care nu mai știe ce face. În fine asasinii se aruncară toți deodată asupra lui Petru III, târându-l spre pat spre a-l sufoca sub perini. Dar el se ținea bine. Atunci îl aruncară pe un fotoliu și de aci la pământ. Petru zbiera în mod îngrozitor. Boreatinski luă o șervetă, făcu un nod și i-o aruncă de gât. Asasinii, cari erau deasupra lui și-i țineau mânile și picioarele, se puseră cu genuchii pe corpul și pieptul lui. După aceasta Engelhardt strânse nodul șervetei!

Alexandru Orlof plecă îndată călare la Petersburg și ceru să vorbească împărătesei, la care era serată și multă lume. Ea tresări văzându-l și Orlof îi spune, în termeni echivoci, că Petru a murit natural de un atac de apoplexie. Ea se plânse că, un asemenea accident s-a întâmplat în niște împrejurări cari puteau da ocaziune la bănuieli și trimise după Panin. Acesta fu de părere ca să se ascundă lucrul și să se publice numai a doua zi. Deci Caterina intră în salon ca și cum nu era nimic și reluă liniștită firul istoriei ce era să spună când au venit s-o deranjeze … A doua zi, din contră, luă mare doliu. Se publică un manifest în care moartea ex 'mpăratului se atribuia unei colice hemoroidale. Un medic fu însărcinat să declare într-un proces verbal că Petru avea un polip în burtă. Indiciele morții violente erau evidente, mai ales la gât, unde nu s-au putut ascunde decât prin ajutorul unei cravate de o mărime extraordinară. În noaptea de 18 spre 19 iulie cadavrul fu transportat la mănăstirea Sf. Alexandru Newski, unde oricine era admis să-l vadă a doua zi. Bătrânul mareșal Trubetzkoi nu s-a putut opri să nu strige: „Vai, Petre Fedorovici, ce mare cravată ți-au pus!“ Și era p-aci s-o desfacă dacă nu-l împiedecau garzii. La 21 iulie, cadavrul, a cărui față devenise cu totul neagră, s-a depus în groapa sepulcrală de către patru lachei de curte. S-a uitat să se celebreze, pentru pacea sufletului răposatului, serviciul divin obicinuit; o uitare ce a autorizat pe pseudoprinți a pretinde că Petru III era încă în viață“.

❦

[29 martie 1881]

Demult era vorba în Cameră de-a se îndoi lefile miniștrilor. În sfârșit, în ședința de la 23 martie, cu ocazia discuției bugetului Ministerului de Justiție, d. G. Vulturescu a propus un amendament ca, pe lângă leafa de 1500 l., să li se mai dea miniștrilor o diurnă de 1500 l. Comisiunea bugetară a admis numai 750 l.

D. A. Lahovari a combătut aceasta propunere pe argumentul

> că, nu se pot spori apuntamentele miniștrilor fără a se spori și lefile celorlalți funcționari, iar acestea nu se pot spori fără a strivi pe contribuabil. S-a zis adeseori că este bine ca într-o societate democratică ca a noastră un om de geniu, dar care nu are avere, să poată ajunge a guverna țara. Dar acest argument nu mai este bun astăzi; el e fals și în drept și în fapt. Este fals în drept pentru că țara nu poate fi silită să plătească ceea ce nu poate și nu poate să aibă alte considerațiuni la fixarea lefilor decât forțele sale contributive. Este fals în fapt pentru că nu este numai partidul conservator bogat în țară, ci din contra.

D. Vulturescu a invocat ca argument pentru amendamentul său sinecurele ce și le-a creat trinitatea Stătescu-Kalinderoglu-Fălcoianu. Miniștrii au lefi mai mici decât funcționarii inferiori, zice d-sa. Așa de ex. directorii drumurilor de fier, acela al monopolului tutunurilor etc. au apuntamente cu mult mai mari decât ale miniștrilor.

Cine strică? Oare, dacă am căuta, nu s-ar găsi trei români mai speciali și mai ieftenі pentru directoratul drumului de fier decât nulitățile advocățești Stătescu-Kalinderoglu și cotitorul de buți Fălcoianu?

D. Mărzescu zise: „Va veni pe banca ministerială, prin încrederea țării, un om care n-are mijloace. Întreb cum țara n-are să-i dea mijloace de existență după munca sa și după înălțimea postului ce acel om îl ocupă?“ D. Mărzescu mai constată curiozul și unicul fapt că deputații au luat, în timpul Camerei de revizuire, diurne în vremea vacanțelor de la 11 iulie până la 11 august.

Noi am observa d-lui Mărzescu că există un mijloc foarte sigur, atât pentru oamenii de geniu cât și pentru cei ce n-au mijloace, de-a nu avea nevoie de-o sporire a apuntamentelor sau de diurnă în timp de vacanțe. Acest mijloc e de a munci, de-a nu face politică și de-a nu se face miniștri, ceea ce geniile nici nu se prea fac. Dar vicleni comuni, cari nici idee au de țintele unei politici serioase, oameni ruinați prin joc de cărți și cari nu mai găsesc mijloace oneste de trăit, aceia în adevăr își fac din politică o

negustorie și admit să vază cât se poate de scump plătită negustoria lor de fraze.

Dar nu de opiniile d-lor Mărzescu și Vulturescu e vorba; dumnealor ar lua oricât li s-ar da, fără mult scrupul, mai ales când s-ar bucura de… încrederea țării. E vorba de comedia lăcrămoasă și sentimentală ce-a jucat-o d. Brătianu cu ocazia aceasta.

Iacă ce zice între altele d-sa:

> Spunea onor. d. Lahovari că amicii d-sale politici au stat pe această bancă 5 ani cu această leafă. Așa este dar și partidul liberal *a stat zecimi de ani în exil,* în pușcărie; cei mai mulți *și-au pierdut stările,* mulți au și *murit;* și, după cum am făcut acele sacrificii, *să știți că avem să mai facem și acest sacrificiu* încă câteva luni până ce vom putea veni cu măsuri generale, ca să nu aibă acum efectul că se fac sporiri de lefuri în urma proclamării regatului, și pentru ca să nu dăm subiecte de combatere prin jurnalele d-lor și în această privință *(aplauze).*

Am dori să știm ce stare a pierdut d-nul Brătianu? Cea pe care n-a avut-o? Cât despre exil, am dori să știm câtă pensie lunară plătea sultanul fiecărui martir patriot la Brussa și de ce fel era cataiful și baclavaua ce reprezenta pânea amară a exilului? Mulți au și murit, zice d. Brătianu. D-zeu să-i ierte, zicem noi. Pagubă mare pentru țară desigur nu e, din contra, câștig; avem câteva pensii reversibile și câteva reputații uzurpate mai puțin. Afară de N. Bălcescu nu e păcat de nici unul, absolut de nici unul. Ar putea să moară și Serurie și Carada și Cariagdi și toți … n-aibe grijă — două zile după moarte-le țara nu va simți nici câtu-i negru sub unghie lipsa dumnealor. Asemenea producte de fabrică, 13 la duzină, a căror inteligență nu consistă decât în șiretlic comun, precum îl are orice zaraf evreu și orice samsar grec din Brăila, asemenea capete lipsite de orice adâncime și de rezonanță, asemenea caractere meschine se găsesc pe toate ulițele. După lăcrămoasele vorbe prin cari da a se înțelege că dumnealui și-a pierdut starea pe care n-a avut-o, că dumnealui a fost cel care a mâncat în restauranturile cele mai elegante ale Parisului pânea amară a exilului, înduioșarea și entuziasmul clicei s-a suit la culme,

Comedie!

Două zile după asta același d. Brătianu a revenit asupra sporului lefii. D-sa s-a sacrificat pe sine, dar nu poate sacrifica pe interesantul ministru al externelor și pe cel și mai interesant al războiului. Aceşti doi d-ni sunt ținuți să dea mese și zaifeturi, unul diplomației, celalt corpului ofițeresc, deci,

pentru aceasta, le trebuie numaidecât câte 12.000 franci pe an de fiecare. Atâta aștepta Camera. Se puse imediat întrebarea de ce numai acești doi privilegiați să aibe adaos la leafă, de ce nu și ceilalți cinci, D. Costinescu, onorabilul, declară imediat în numele comisiei bugetare că primește această sumă de 12.000 franci de fiece minister pe an și propunerea aceasta se votă în aceeași Cameră în care, cu două zile înainte, d. Brătianu refuzase diurna de 750 fr. pe lună.

În timpul discuției și votului d. Brătianu dispăru în culuarele Camerei și, pe când d. Costinescu, cu toate retorica și logica ce-o poate învăța cineva în patru clase primare, își rostea de la tribună cuvintele sale dulci ca mierea, prin care se proba că cei șapte miniștri cari fac fericirea României nu sunt îndestul de bine plătiți cu 12.000 fr. pe an și că 30.000 fr. ar fi de-abia, de-abia echivalentul activității lor patriotice, tot pe atunci cele șase capete de pe banca ministerială țineau isonul, dând semnele cele mai puțin echivoace de aprobare. În fine această dezgustătoare comedie se sfârși și se hotărî că, pentru a avea fericirea de-a fi guvernată de asemenea genii, România mai poate plăti încă 100.000 fr. pe an.

S-a zis într-un timp că Franța e destul de bogată ca să-și plătească gloria.

România, deși foarte săracă, e drept să plătească slăbiciunea de-a se lăsa batjocorită, de asemenea ilustrațiuni.

❦

MOARTEA CATARINEI II

[29 martie 1881]

Catarina II a domnit treizeci și patru de ani; ea a dat Rusiei ce-i lipsea în concertul european, o greutate asupra afacerilor, și Europa numără o putere mare mai mult. Această femeie — mai mult femeie decum își poate cineva închipui sub raportul slăbiciunii de inimă sau de simțuri — a îndeplinit minuni. Însă această femeie era dotată cu o politică de prima ordine; ea a avut favoriți, n-a avut niciodată un stăpân și, rațiunea de stat impunându-i obligațiunea de văduvie, a servit admirabil capriciele sale femenine și datoriele politice. Urcându-se pe tron, după cum am narat, la 9 iulie 1762, ea a murit în modul următor, la 6 noiembrie 1796. Istoria morții sale, zice „Figaro“, o împrumutăm din memoriele secrete asupra Rusiei scrise de

maiorul Masson, din grenadirii marelui duce Alexandru. La 4 noiemvrie împărăteasa se retrăsese, din saloanele în cari era adunată lumea ce petrecea, ceva mai curând ca de ordinar, simțind, cum zicea dânsa, colici ușoare, pentru că a râs prea mult.

A doua zi se sculă la ora obicinuită și chemă pe favoritul său, care rămase un moment la dânsa. Apoi ea expedie câteva afaceri cu secretarii săi, iar pe cel din urmă care se prezentă îl trimise să aștepte în anti-cameră, zicându-i că-l va chema spre a termina lucrarea. El așteptă un timp oarecare, însă valetul Zaharia Constantinovici, neliniștindu-se că n-aude nici un zgomot în cameră, deschise în fine ușa. El văzu cu spaimă pe împărăteasa răsturnată între cele două uși ce conduceau din alcovul său spre garderobă. Ea era deja fără cunoștință și fără mișcare. Alergară la favoritul, care locuia dedesubt; fură chemați medici, tumultul și consternațiunea se răspândiră în toată casa. Întinseră o saltea aproape de fereastră și o culcară acolo; îi lăsară sânge, o spălară și făcură tot ce se obicinuiește în asemenea cazuri și aceste mijloace avură efectul lor ordinar. Ea trăia încă, inima-i bătea, dar nici un semn de mișcare. Favoritul, văzând această stare desperată, înștiință pe comitele Stoltykow și Besborodko și pe alții. Fiecare în parte se grăbi a trimite un cuirier la Gatschina, unde se afla marele duce Paul. Cu toate acestea familia imperială și restul palatului nu cunoștea starea împărătesei. Însă, aceia pe cari întâmplarea sau postul lor îi făcuse să vadă această stare se grăbiră a anunța evenimentul familielor și amicilor, căci moartea împărătesei era privită drept epocă a unei revoluțiuni extraordinare în stat, din cauza caracterului marelui duce Paul și a proiectelor sau dispozițiunilor pe cari se presupunea că le are Caterina. Era deci foarte important de a putea cineva lua din capul locului dispozițiunile sale; astfel Curtea și în curând orașul ajunseră într-o agitațiune și într-o așteptare foarte alarmantă. Cinci sau șase curieri, cari sosiră mai deodată la Gatschina, nu aflară acolo pe marele duce; el plecase câteva verste mai departe, să vadă o moară ce se zidea. Știrea îl izbi ca și cum ar fi fost foarte bună sau foarte rea, deoarece extremele se ating și se aseamănă: câteodată nu poate cineva distinge bine efectele. El își veni iute în fire din tulburarea sa și puse mai multe întrebări curierilor, dete ordine pentru călătoria sa, pe care o făcu așa de cu grabă încât în trei ore sosi la Petersburg pe înserate. El află palatul în cea mai mare confuziune. Prezința sa adună împrejuru-i câțiva miniștri și câțiva curteni; ceilalți dispăruseră. Favoritul, plin de frică și de durere, părăsise frânele imperiului; boierii, ocupați de urmările ce ar

avea acest eveniment subit, își aranjau afacerile lor particulare. Paul, urmat de toată familia sa, se duse lângă mamă-sa, care nu dete nici un semn de cunoștință la aspectul copiilor săi adunați. Ea era imobilă pe saltea, fără semn de mișcare aparentă. Marele duce Alexandru, prințesele izbucniră în plânsete, formând în jurul ei tabloul cel mai atingător. Marile ducese, cavalerii și Curtea rămaseră îmbrăcați și în picioare toată noaptea, așteptând ultima suflare a împărătesei; marele duce, cu fiii săi, treceau din când în când la dânsa, spre a fi martorii acelui moment; și ziua următoare trecu în aceeași agitațiune și așteptare. Paul, pe care nu-l atingea așa mult durerea de-a pierde o mamă care-l iubise așa de puțin, se ocupa a distribui ordine de detalii, preparând totul pentru venirea sa la tron. El dădea acestui mare act din viața sa aceleași îngrijiri cum dă un director de spectaclu mașinelor și culiselor sale înainte de-a se ridica cortina. Catarina respira încă și nimeni nu se mai gândea deja decât la schimbările ce aveau să se facă și la acela care era să o înlocuiască. O mulțime nenumărată de carete erau împrejurul palatului și ocupau stradele ce conduceau acolo; toți câți cunoșteau lucrul petrecură toată ziua aci, așteptând să vadă ce are să se întâmple. Mulți credeau că Catarina murise deja, dar că rațiuni politice făceau să se ascundă moartea. Cu toate acestea este adevărat că ea era încă într-un fel de letargie: remediile ce i se administraseră produseseră efectul natural; ea chiar mișcase un picior și a strâns mâna unei femei din casă; „dar din fericire pentru Paul ea pierduse limba pentru totdeauna“. Pe la zece ore seara se păru că, prinde putere deodată și începu să strige grozav. Familia imperială alergă iute lângă dânsa; însă, prințesele fură depărtate de la acest spectacol spăimântător. În fine Catarina dete un țipăt plângător, ce fu auzit în apartamentele vecine, și muri după o agonie de treizeci și șapte ore.

Vom mai adauge numai atâta că maiorul Masson, francez de naștere și om de o mare finețã, ca ofițer al marelui duce Alexandru, a asistat la agonia Catarinei celei Mari. Memoriele sale n-au apărut decât la 1801, după ce s-a întors în Franța.

❦

[30-31 martie 1881]

Habemus Papam. Cu ocazia dezbaterii bugetului Consiliului de Miniștri d. N. Fleva, marele om, a propus în sfârșit înființarea unui cancelar pe malurile Dâmboviței, care să fie totodată prezident al Consiliului de

Miniștri. Am cam vorbit pân' acum, mai mult în bătaie de joc, despre Bismarck sau Cavour al României; ni s-a făcut pe plac, îl avem. Constituția o datorim, după mărturisirea d-lui C.A. Rosetti, unei nopți de insomnie a ilustrului Carada (ce minunată trebuie să fie o țară a cărei lege fundamentală e iscodită de Carada!) pe cancelar îl datorim unei fericite inspirații a d-lui Fleva, om cunoscător întru ale trebuințelor vechii Țări Românești, care știe ce va să zică cancelar în trecutul nostru istoric, mai ales de la descălecatul ciorilor încoace.

Înființarea cancelarului se datorește următorului proiect de lege:

> Art. 1. Președintele Consiliului de Miniștri poate fi *ministru fără portofoliu.* Onorariul său în asemenea caz va fi ca și al celorlalți miniștri.
>
> Onorariul și cheltuielele de reprezentare se vor hotărî prin legea bugetară.
>
> Art. 2. Atribuțiunile și răspunderea ministrului președinte rămân astfel cum sunt regulate și pân' acum de legi și uzurile constituționale.

Ce minunată e instituția Flevilor pe lumea aceasta! Bietul d. de Bismarck a trebuit să bată pe austriaci, să unească Germania de Nord, să bată pe franceji, să unească toată Germania, păstrând cu toate acestea cele mai însemnate din formațiunile ei monarhice, a fost silit apoi de a crea organe comune tuturor guvernelor Germaniei, Reichstag, Consiliul Federal, cancelaria Imperiului, și a trebuit în fine ca el să devină șeful acelei cancelarii a împăratului german, nu a regelui Prusiei, o cancelarie încărcată cu lucrări de politică esterioară și de la care pornește inițiativa tuturor legilor ce au să se aplice în Imperiul întreg, și totuși abia … cancelar s-a făcut. D. Brătianu și-a început cariera prin a da milioane lui Strousberg, nu a lua miliarde de la franceji, prin a pierde o provincie, nu a câștiga Alsasul, Lorena, Hanovera, Șlesvigul etc., și d. Brătianu … tot cancelar se alege, ca și d. de Bismarck.

Ministru fără portofoliu? Se vede că nu prea știu d-nii din Cameră, precum nici d. Boerescu, ce însemnează un ministru fără portofoliu. Sistemul unor asemenea miniștri s-a adoptat mai cu seamă în Austro-Ungaria, când este vorba sau a se crea o lege prin care să se emancipeze întru câtva de sub rasa dominantă o naționalitate, sau când o țară primește, înlăuntrul unității monarhiei, un regim mai favorabil și oarecum escepțional. Astfel există în Ungaria un ministru fără portofoliu pentru Croația, care în Consiliul de Miniștri unguri reprezintă interesele unei naționalități slave și a unei țări autonome ce are-n Dieta ei un propriu organ

de legislațiune. În Austria era un ministru fără portofoliu pentru Galiția, reprezentând într-un cabinet ce constituie predominațiunea rasei germane interesele și drepturile speciale ale naționalității polone. În urmă s-a numit un ceh ministru fără portofoliu. Când e vorba ca Coroana sau guvernul Imperiului să se înțeleagă cu una anume dintre naționalități, fie cehii, fie polonii, fie românii, un om de încredere al acelei naționalități e numit ministru fără portofoliu. Un asemenea ministru are totdauna o misiune specială, dictată de împrejurări.

Ce treabă o să aibă cancelarul nostru fără portofoliu? Să ducă muștele la apă?

Dar mai știi?

D-nii Cariagdi, Giani, Fleva, Pherekidis, Calinderoglu, Carada, C.A. Rosetti și Bosnagi-Ekim formează poate în România o naționalitate deosebită, care sub orice ministeriu românesc are nevoie de un permanent ministru fără portofoliu. Până azi am avut tot ministerii de resort. De azi nainte vom avea unul care-n momentele când nu va tăia bondarilor frunze se va ocupa în special cu toate cestiile lucrative: cu interesele lui Strusberg, cu răscumpărările, cu împământenirea en masse a ovreilor, cu colonizarea țării cu nemți, cu sporirea lefurilor și cu alte lucruri și plăcute, și folositoare.

Noi, poporul românesc de plugari, păstori și prisăcari, am fi avut în adevăr nevoie de un ministeriu al nostru special: de un ministeriu al agriculturii și domeniilor. Am fi avut nevoie în fiece județ de prăsilă de cai și cornute, de o îngrijire și exploatare sistematică a pădurilor, de învățământ agricol și tecnic, de ridicarea din întuneric a adevăratului și singurului popor românesc, a țăranului. Cine vrea să cunoască natura poporului nostru ar trebui să se uite în țara turcească. Greci, bulgari, sârbi, toate naționalitățile se simțeau maltratate de turci; singuri românii petreceau minunat pe pământul turcului, și fugeau acolo de fericirile Rusiei, ale României și ale Austro-Ungariei. De ce? Pentru că turcul n-avea guvern, n-avea cod, n-avea advocați și românului nu-i trebuie acest lux. Dar găsea condiții materiale de existență, găsea pășune pentru vite și loc de arătură. Dacă pe lângă acestea își mai putea dura o biserică și o școală primară, să aibă popă bun, dascăl bun și câțiva moșnegi cinstiți să-l judece după obiceiele lui vechi și drepte, exigențele lui publice se încheiau.

Dar d-nii Fleva, Cariagdi, Carada sunt alt soi de români. Lor le trebuie un cancellarius, un archigrammateus… cam agrammatos. Din fericire,

cancellarius însemnează în latinește și arhigrămătic, dar și … îngrășat în colivie. În acest din urmă înțeles, *cancellarius* se va potrivi poate!

❦

ASASINAREA LUI PAUL I

[30-31 martie 1881]

Nimeni n-a acuzat pe Paul I că ar fi otrăvit sau ar fi pus pe cineva să otrăvească pe mama sa; dacă însă Catarina ar fi presimțit moartea sa desigur ar fi răsturnat pe fiul său de pe tron. Asupra acestui punct toată lumea este d-acord și Paul, din prima zi a domniei sale, începu să lucreze ca și cum ar fi fost convins despre aceasta. El dizgrație pe amicii mamei sale și chemă la putere pe ai săi. El așteptase coroana treizeci și patru de ani, temându-se necontenit că mama sa o va da nepotului ei (chiar fiul lui), marele duce Alecsandru. Paul era un prinț de un spirit destul de stricat, care-i făcuse bizară situațiunea lui cea falsă la Curtea mamei sale. Se citează despre el o mulțime de lucruri ce nu sunt departe de nebunie. Într-o zi ordonă ca vorba lawko, baracă, să se pună pretutindeni în locul cuvântului francez magazin, care începuse a se introduce în comerț; el zicea că comersanții aveau butice și numai el singur, ca suveran, avea magazii. El a pus pe soldați să poarte părul împletit în coadă și pudrat și a trimis fiecărui regiment un model de coadă, de perciuni și mici bețigașe spre a-și face părul cârlionți. Acestea au făcut pe Suvarow să zică: „Pudra frizerilor nu este iarbă de pușcă, perciunii nu sunt tunuri și cozile nu sunt baionete“. Suvarow fu dizgrațiat pentru acest cuvânt; el era cel mai bun ofițer din statul major rusesc. Acesta a fost de abia începutul; în curând Paul I visă că fiul său îl trădează și acest vis deveni pentru toată Curtea sa o realitate când se auzi că marele duce Alexandru va fi arestat, împărăteasa, mama sa, va fi internată și marele duce Nicolae va fi proclamat de prinț moștenitor. Atunci conspirațiunea generalilor și a ofițerilor gardei ce fierbea ascunsă de la venirea pe tron a lui Paul I prinse consistență. În fundul grădinei de vară, pe malul drept al canalului Fontanca, unde mai înainte fusese vechiul palat de vară locuit de împărăteasa Elisabeta, el pusese să se zidească un gigantic edificiu, numit palatul Mihail. Fațada sa era de coloarea trandafirie a mănușilor prințesei Gagarin, amanta țarului. Paul I venise să locuiască această casă, cu toată familia sa, la finele anului 1880. Iată cum un diplomat, acreditat atunci la

Curtea Rusiei, descrie moartea acestui împărat al Rusiei, după un memoriu asupra revoluțiunii rusești de la 12/24 mai 1801:

„Conjurații, în seara zilei de la 11/23 martie, erau la masă la unul din șefii lor și cu această ocazie n-au cruțat vinurile tari, spre a îmbărbăta pe unii dintre ei. Apoi toți s-au adunat la generalul Talysin unde Pahlen a sosit cel din urmă, adresând asociaților săi câteva cuvinte pline de vigoare și de convingere; după aceasta s-au separat spre a lucra după cum se înțeleseseră. Generalul Talysin se duse la cazarma gardei Preobrajenskoi și, sub pretext că au izbucnit tulburări în oraș, puse să ia armele un batalion, comandat de Talbanof. Acest batalion plecă fără zgomot la nord de Câmpul lui Marte, trecu podul din fața hotelului Rivas, apoi traversă grădina de vară spre a împresura palatul Mihail. Însă acolo se putu recunoaște cum soarta imperielor depinde câteodată de la împrejurările cele mai neînsemnate. Teii bătrâni din grădina de vară serveau noaptea de azil la mii de cioare. Când trupa înaintă la această oră neobicinuită aceste paseri de rău augur umplură aerul de țipetele lor și zgomotul astfel produs fu așa de mare că ofițerii cari comandau detașamentul se temură să nu deștepte pe împăratul. Complotul n-ar fi reușit într-adevăr dacă steaua lui Paul i-ar fi permis să se pună la siguranță; și cioarele din grădina de vară ar fi câștigat atunci în istorie aceeași celebritate ca și gâștele Capitoliului. În timpul acesta Pahlen luase dispozițiuni spre a se apropia de palat din partea „Perspectivei“. El trimise acolo câteva detașamente de călărime cari se uniră cu batalionul gardei Preobrajenskoi. Dânsul însă nu veni la palat decât după ce se determinase totul. Ceilalți conjurați îl acuzară apoi că a întârziat dinadins spre a profita de momentul când ar reuși afacerea, iar, dacă n-ar izbuti, să poată juca în fața lui Paul rolul mântuitorului. Palatul era păzit în acea zi de un batalion din garda Semenowskoi, ce ocupa părțile exterioare și marea gardă, pe când garda interioară și persoana împăratului era confiată unui detașament din garda Preobrajenskoi, comandată de locotenentul Marin. Când batalionul lui Talbanof ajunse în vederea palatului acest ofițer se adresă la trupă, întrebând-o dacă vrea să-l însoțească într-o întreprindere periculoasă, pe care o face spre mântuirea Imperiului și națiunii. Ea răspunse afirmativ fără nici o întârziere. Atunci trecură șanțurile pe gheață, dezarmară sentinelele exterioare ale batalionului Semenowskoi fără ca ele să fi făcut vreo rezistență și trupa destinată să intre în apartamentul împăratului ajunse acolo printr-o mică scară învârtită, având intrarea spre o grădină. Acest detașament se compunea din trei frați Zulof, din generalul Benningsen,

generalul Csicserin și dintr-o mulțime de oameni necunoscuți, ca Manzurof, Tatarinof, Ieșvel, cari în timpul acestei nopți teribile se distinseră prin îndrăzneala lor. Prințul Platov Zubof și generalul Benningsen se duseră la iatacul împăratului fără a întâlni nici un obstacol; cu toate acestea la intrarea în iatac, chiar pe pragul ușei, dormea husarul camerii imperiale. Acest credincios servitor încercă să opună oarecare rezistență. Trebui să cedeze forței și, după ce primise câteva lovituri, fugi să cheme ajutor. Un ofițer de ordonanță a împăratului călăuzea pe conjurați și intră cu ei în dormitor. Prințul Zubof și generalul Benningsen erau în mare uniformă, cu pălăria în cap și cu spada în mână. Ei se apropiară de patul împăratului și-i ziseră: „Sire, sunteți arestat!“ Împăratul se sculă și, zăpăcit, îi întrebă ce voiesc de la dânsul. Ei repetară aceleași cuvinte, declarându-i că trebuie să abdice de la coroană și apoi să fie liniștit. Prințul Zubov și ofițerul de ordonanță se îndreptară atunci spre poartă ca să cheme pe ceilalți conjurați, și astfel Benningsen, pentru câteva minute, se afla singur lângă împăratul, care tăcea, aci roșind, aci îngălbenind de furie: „Sire, îi zise el, o să vă ucidă: cată să vă resignați a subscrie un act de abdicare …“ În acest moment diferiți ofițeri pătrunseră în cameră. Paul profită de acest moment spre a sări jos din pat. Unul din ofițeri îl apucă de gât; dar împăratul, smulgându-se din mâna lui, fugi să se pună după o tablă pusă în fața sobei și căzu. Benningsen îi strigă încă o dată: „Sire nu vă încercați a rezista că vă pierdeți viața!…“ Dar împăratul, sculându-se, se îndreptă spre o masă unde erau totdauna la dispozițiunea sa mai multe pistoale încărcate. În momentul când mulțimea conjuraților se arunca asupra lui se auzi zgomot la ușă. Era un ofițer care, urmat de un detașament, venea să primească ordine de la Benningsen, care-i zise să păzească și să apere intrarea. În timpul acesta conjurații, îndrăznind a pune mânile lor sacrilege pe persoana suveranului lor, trântiseră pe Paul la pământ. Ieșvel, tătar de origine, a fost cel dântâi care a ridicat brațul regicid asupra împăratului. Paul, în urma unei rezistențe destul de viguroase, fu în fine învins, târât și apoi sugrumat cu eșarpa unui ofițer din regimentul Semenofskoi, numit Scariatin, care comanda garda de la scara palatului Sf. Mihail.

❦

[1 aprilie 1881]

Adevărul doare. Pe la 3 martie, pe când nu era încă vorba de proclamarea regatului, pe când d. Brătianu răspundea evaziv d-lui Vernescu, am crezut de cuviință a rectifica unele erori ale primului ministru, care, neștiind ce va să zică Domn, precum nu știe nici ce e cancelar, căci în genere foarte puține știe arhigrămăticul nostru, am dovedit și am putea dovedi încă că Domn cu vocativul „Doamne“, atribuit șefului statului român, nu 'nseamnă nici împărat, nici rege, ci mare duce.

La aceasta „Românul“ zice:

> Este sau nu evidinte că, dacă ceva poate opri pe puterile *străine* de-a recunoaște rigatul, aceste cuvinte ș-analize ale partitei conservatoare erau făcute de-a înlesni *străinilor* pretestele de-a se opune … Și ca să îndemne și mai bine la rezistență pe *străin* etc.

Mărturisim și noi că pentru *străini* am vorbit, dar nu pentru străinii din Apus, ci pentru pretinșii români și patrioți de meserie de la noi. De aceea am și pomenit de Palestina și Greco-Bulgaria.

Adeseori am enunțat în coloanele noastre un adevăr dureros, pe care l-am constatat din lipsa de pietate ce o au patrioții pentru trecut, adevărul că rasa *determinantă* a sorții acestei țări nu mai este cea românească, ci sunt străinii românizați de ieri alaltăieri.

Oricine înțelege ce însemnează *rasă*. E adevărat că d-nii Giani, Cariagdi, Carada, C.A. Rosetti, Pherichydis sunt, politicește vorbind, români, naționalitatea lor politică e cea românească; însă ferească Dumnezeu sfântul ca să-i confundăm vreodată cu acel neam de oameni, cu acel tip etnic care, revărsându-se deoparte din Maramureș, de alta din Ardeal, au pus temelia statelor române în secolul al XIII-lea și al XIV-lea și care, prin caracterul lui înnăscut, au determinat soarta acestor țări de la 1200 și până la 1700. N-am avea decât să punem pe micul Giani alături c-un mocan de la Săcele, de la Vatra Dornei, de la Breaza ori de la Câmpulung pentru ca orice om cu minte să râză ținându-se cu mânile de inimă de colosala deosebire de rasă.

Un mocan din ținutul Sucevei ori a Câmpulungului are de patru ori mai mulți creieri, deci și mai multă minte decât mica escelență a lui musiu Tache, care, comparat cu ceea ce numim noi rasă română e, între noi vorbind, o speță de caricatură.

Dar se va zice: d-nii Giani, Cariagdi, Carada, C.A. Rosetti sunt românizați. O mare fericire pentru neamul românesc nu este aceasta, dar în

orice caz a fost o datorie pentru ei de-a se adapta țării care i-au ocrotit și i-au hrănit, au făcut din ei ceea ce sunt astăzi. Din împlinirea acestei datorii suntem departe de-a le face un merit. A fi bun român nu e un merit, nu e o calitate ori un monopol special pentru d-nii Cariagdi și Carada, ci o datorie pentru orice cetățean al acestui stat, ba chiar pentru orice locuitor al acestui pământ, care este moștenirea esclusivă și istorică a neamului românesc. Acesta este un lucru care se înțelege de sine și nu despre el e vorba.

Nici noi nu contestăm că această serie de domni vorbește românește; ceea ce contestăm însă este că s-ar fi asimilat caracterul lor cu caracterul neamului românesc. Știm foarte bine că acest adevăr o să fie neplăcut pentru mulți onor. liberali, dar el trebuie spus „odată, ca să li se ia gustul de-a mai pretinde monopolul naționalismului și românismului.

Există multe indicii, atât în numirile localităților și râurilor, precum și în alte împrejurări, cari denotă o unitate a neamului românesc preexistentă formațiunii statelor noastre. În adevăr, pe când găsim în Țara Românească Argeșul, găsim tocmai în nordul Daciei un pârâu numit Argestrul care se varsă din stânga în Bistrița, râu ce izvorăște din Maramureș. Pe când în Țara Românească aflăm Câmpulungul ca ținut și descălecătoare, aflăm în Bucovina, în creierul munților, un Câmpulung tot ca ținut și descălecătoare. Înainte sau abia după formarea statelor române vedem românii de sub Coroana Ungariei pretinzând să se judece între ei după dreptul lor propriu, jus Olachale sau Olachorum; o cerere analogă fac moldovenii ce pribegise în Polonia, să se judece după dreptul românesc. Și aceasta când? Pe la 1380. Care-a fost acest drept consuetudinar la carele ei țineau cu sfințenie, fie sub coroana Ungariei, fie sub a Poloniei? El n-a fost scris niciodată; era atât de viu în conștiința poporului, atât de necontestat de nimenea, încât nici unul din vechii noștri Domni n-au găsit de cuviință să-l codifice. În fine unitatea actuală a limbei vorbite, deși e în parte un merit special al epocei lui Matei Basarab, dovedește totuși că și în această privire erau elemente cu totul omogene, preexistente limbei bisericești, cari înclinau a căpăta o singură formă scrisă. Organografic vorbind limba era aceeași; numai termenii, materialul de vorbe diferea pe ici pe colo. O unitate atât de pronunțată a limbei dovedește însă o unitate de origini etnice. E indiferentă cestiunea dacă elementele ce compuneau acest sâmbure de popor modern erau tracice și latine sau latine și ilirice, destul numai că, din al VI-lea secol după Hristos, la năvălirea avarilor în Tracia (a. 579) oastea condusă de Martin și Comențiol e compusă din oameni ce vorbesc românește. Tot acest neam

apare mai târziu în Dacia, iar asupra originei lui se ceartă până azi învățații. Sigur e că, deși au multe elemente slavone în limbă, nu sunt slavi. Cuvântul pentru care nu sunt și nu pot fi slavi este linguistic. Legile după cari cuvintele latine s-au prefăcut în cuvinte românești și-au sfârșit demult evoluțiunea lor; în momentul în care românii au primit cuvinte slavone limba lor era formată de secole deja, încât, deși cuvintele slavone sunt vechi, ele nu s-au asimilat nici până în ziua de azi cu limba noastră, escepție făcând de vreo patru sau cinci vocabule cari privesc păstoria.

E pentru noi incontestabil că un popor care sute de ani n-a avut nevoie de drept scris, deși au avut epoce de bogăție și de glorie, au fost un popor tânăr, sănătos, bine întemeiat. Etnograful Hoffman scrie în secolul trecut că dezvoltarea craniului la rasa română e admirabilă, că sunt cranii cari merită a fi în fruntea civilizației. Desigur că Hoffman n-a avut nefericirea de-a vedea căpățânele de mac de pe umerii d-nilor C.A. Rosetti și Giani sau buturuga bulgărească de pe umerii cuviosului Simion. În sfârșit Virchow, naturalist celebru, dă craniului albanez rangul întâi între toate craniile de rasă din vechiul Imperiu al Răsăritului, și cel albanez e identic cu al rasei române, cu al mocanilor noștri de azi.

E poate indiferent pentru politicianii noștri ce anume rasă determină soarta acestui popor; ba sunt mulți oameni cărora le e indiferent ce oameni vor locui pe acest pământ: greci, nemți, bulgari, numai espresia geografico-politică a țării să fie aceeași. Pentru aceștia de ex. e indiferentă încetățenirea evreilor sau colonizarea țării cu nemți. Dar pentru istoric nu e indiferent. Istoricul va trebui să constate că există o luptă, fără conștiință poate, fără claritate de vederi, dar o luptă de rasă între elementele autohtone ale țării și între cele scurse după vremuri în mlaștina gospodăriei turcești. În orașele de șes ale Țării Românești au imigrat de peste Dunăre rase intelectual sterpe, fizic degenerate. Ele au viciat spiritul public, au viciat instituții și limbă, pentru că vârsta lor etnică e prea înaintată ca să se poată asimila sau pentru ca să fie capabile a concepe cu toată tinerețea organică a simțirii și a caracterului o idee generoasă sau un adevăr. Nu e deloc de mirare că, pe când regenerarea națională pornea în veacul al XVII-lea din Târgoviște spre Ardeal, în secolul al XIX-lea ea pornea din Ardeal spre București. Jupân Bucur — fie-i țărâna ușoară! — era fără îndoială mocan, dar prin strunga prin care treceau odată oile lui au trecut mai târziu alte soiuri de dobitoace.

Dar să lăsăm pe vechii fanarioți deoparte. Nu al lor e meritul c-au domnit în Țara Românească, ci a lui Baiazid Fulgerul și-a lui Mahomed II.

Nu există tip de mizerie de caracter și de inteligență ca împărăția bizantină, din momentul în care restul de suflare romană l-a părăsit, încât Babilonia și Asiria, chiar mica Palestină au avut o mai mare influență asupra civilizației decât împărăția răsăritului, devenită grecească. Prin ei înșii n-ar fi ajuns niciodată la vrun rol în România, dar au ajuns în calitate de ciraci și de slugi ai turcului.

Să venim la noii fanarioți. Nimiciți politicește de mișcarea atât de neînsemnată a lui Tudor și a o mână de boieri moldoveni și munteni, ei s-au românizat repede repede.

Se știe că copiii rahitici cari au nevoie de var pentru formațiunea oaselor mănâncă varul de pe pereți prin instinct, neștiind pentru ce. Tot astfel rasa etnic rahitică a noilor fanarioți a 'nceput să mănânce la românism. C.A. Rosetti și Carada scot o gazetă căreia îi pun numele „Românul“, oarecum esclusivul român, românul cu monopol. Acest „Român“ e scris într-o limbă săracă, c-un dicționaraș de cel mult una mie vorbe cu totul cosmopolite precum „ingerință, existență, giurisprudință, iniorință etc“.

Iată de ce întâmpinăm cu neîncredere orice înnoitură pornită de la acești oameni de ieri de alaltăieri, cari n-au simț istoric, nu cunosc trecutul țării, nu sunt capabili a înțelege spiritul și înclinațiunile adevăratului popor românesc și al căror patriotism se măsură cu lefuri, cumul, diurne, pensii reversibile, sinecure etc. Acesta e îndealtmintrelea un secret public în România și nu suntem noi singuri cărora să le fie rușine în adâncul sufletului când se află că până și Constituția, legea fundamentală și de drept public a țării, s-au croit de către doi neoromâni (Carada și C.A. Rosetti) cari s-au întrolucat într-o noapte pentru a determina soarta României.

❦

MOARTEA LUI ALEXANDRU I

[2 aprilie 1881]

Alexandru I s-a urcat pe tron în urma unei crime, a cărei pregătire o cunoscuse desigur, dar ale cărei consecințe este probabil că nu le prevăzuse. În aparență, conjurații nu plecaseră decât numai să impună lui Paul I o abdicare forțată și pentru acest caz ei se asiguraseră de complicitatea morală efectivă a lui Alexandru. Acest suvenir lugubru apăsă asupra vieții și a finitului noului împărat, căci cetim în ziarul medicului său Wylie două

anecdote destul de semnificative: în timpul ultimei sale maladii monarhul zise într-o zi către d. Wylie: «Lăsați-mă, știu eu ce-mi trebuie, liniște, singurătate, repaos …» într-o altă zi îi zise:

«Amicul meu, nervii mei au trebuință de îngrijire; sunt într-o dezordine îngrozitoare». «Aceasta este un rău, replică Wylie, de care regii sunt mai adeseori atinși decât particulari». «Mai ales în timpul de față, răspunse cu voiciune Alexandru … Ah! Am destule cuvinte ca să fiu bolnav». — În fine, într-o altă zi, fiind în aparență fără nici un atac de friguri, împăratul se întoarse fără veste către doctorul, care era singur prezent:

«Amice, strigă el, ce faptă, ce îngrozitoare faptă!» Și el fixă asupra medicului o privire teribilă și neînțeleasă. D. Wylie adauge că prin aceste cuvinte s-a început delirul; apoi el mai declară că «Nu-și poate permite să intre într-alte amănunte asupra originii afecțiunilor morale ce le simțea împăratul».

Alexandrul I n-avea fii — cată să credem pe maiorul Masson, pe care l-am citat deja povestind moartea Caterinei. Această mare prințesă veghease cu îngrijire asupra inocenței nepoților săi, pentru ca, însurați devreme, să aibă copii pe când erau încă foarte tineri. Cum se pare, Alexandru I fu însurat prea tânăr. Deci al treilea frate al său, marele duce Nicolae, era chemat să-i urmeze pe tron, în urma renunțării marelui duce Constantin. Imperiul rusesc era foarte agitat la 1825; în statul major al armatei intraseră idei liberale, aduse din Franța; emigrațiunea lăsase teorii filozofice în Rusia la boierii cei mari și mai ales la femei. Împăratul Alexandru I nu urma această mișcare; din contra, sub dominațiunea morală a d-lui Krudner, el devenise un visător, un mistic. Poate că destinul său a fost să cedeze iute tronul severității brutale, și religioase în același timp, a marelui duce Nicolae. Iată cum se narează moartea sa: „El se dusese la Crimeea pe la finele anului 1825, spre a cumpăra teren la Urjanda și a face să se construiască acolo un palat. După câteva vizite făcute contelui Woronzow, prințesei Galițin, împăratul se duse succesiv la Sevastopol, la Bacci-serai și la Klostow. În ultimele zile ale călătoriei sale, deși temperatura se răcise, împăratul voi să facă o călătorie pe țărmii acestei mări putride și adeseori fatală rușilor și fu cuprins de un frig, încât la 18 noiembre se întoarse la Taganrog cu un acces de friguri; el scrise în aceeași zi la împărăteasa mamă că nu se simte bine, dar că se păzește și că nu va fi nimic. Din nenorocire el își făcea însuși iluziuni asupra stării, sale. Crezând că n-are trebuință decât de repaos, de liniște și îngrijire, a refuzat la început remediele prescrise de

medicul său; însă de la 25 frigurile, cari nu fuseseră decât intermitente, degenerară în friguri bilioase inflamatorie și continue. Erizipelul pe care-l avea augustul bolnav la picior dispăru, ceea ce îl sperie, încât strigă: «Voi muri ca și sora mea». Numai atunci se decise a lua remediele prescrise. Lipitorile aplicate îi calmară inflamațiunea pentru câteva ore; însă frigurile luară în curând un nou caracter de intensitate. Starea bolnavului devenea tot mai rea și împăratul, simțindu-și pozițiunea, dori să primească sânta cuminecătură. Ziua de 28 o petrecu mai fără cunoștință, fără a putea vorbi și într-o stare de letargie sau de convulsiuni nervoase. La 29 starea i se amelioră, ceea ce fu o rază de speranță. Se cântă un Te-Deum în biserica din Taganrog; împăratul adormi în acea zi puțin înainte de a se face ziuă și nu se deșteptă decât pe la nouă ore dimineața. Câteva momente înainte de a se deștepta, soarele răsărise luminos și promitea o zi frumoasă de toamnă; împăratul observă aceasta și strigă cu o voce înțeleasă și cu un aer de satisfacțiune: «Ce frumoasă zi astăzi!» El chemă pe împărăteasa și, sărutându-i mâna, îi zise: «Trebuie să fii foarte obosită?» Și apoi recăzu într-o slăbiciune spăimântătoare. În acea seară încă oarecari simtome favorabile în starea sa hrăniră speranța ce aveau în însănătoșarea sa. O vizicătoare se aplicase, stomacul era degajat, se aștepta cu siguranță o criză și fericitele efecte ce se sperau de la ea asupra mersului maladiei. Dar la 30 orice speranță dispăru; starea augustului bolnav devenea din ce în ce mai rea. Seara simți o astfel de slăbiciune încât nu mai putu înghiți remediele prezentate. La 1 decembre, o jumătate oră înainte de moarte, ieșind din letargia ce n-avusese în 24 ore decât intervale marcate prin delir, Împăratul adeseori își deschise ochii, văzu toate persoanele cari erau împrejurul său, pe augusta sa soție, pe baroneasa de Diebilș, pe prințul Wolkowsky, pe doctorul Wylie … El nu mai putea vorbi, dar își conserva toată memoria. El recunoscu pe toți și, făcând un semn împărătesii, îi luă și-i sărută mâna, strângând-o la inima sa; părea că-i zice ultimul adio; și, în timpul tăcerii profunde și dureroase ce provoca această scenă sfârșiitoare, el își dete ultima suflare la zece ore cinzeci minute de dimineață. El avea patruzeci și opt de ani; domnise douăzeci și patru de ani și asistase la asasinatul părintelui și al moșului său, precum și la moartea extraordinară a bunicei sale. De aci se pot înțelege preocupațiunile teribile ce i-au făcut amare ultimele zile ale vieții sale.

❦

ALEGERILE ÎN BUCOVINA

[2 aprilie 1881]

În Bucovina sunt vacante trei mandate de deputați pentru Reichstagul din Viena, și anume în colegiul electoral urban Suceava-Siret-Rădăuți. În colegiul rural Suceava-Câmpulung și așa numita prima curie a marilor proprietari. Ziarul vienez „Der Osten“ ne spune

> *că mai mulți aventurieri din Viena ar avea de gând să vină a-și pune candidatura sau a cumpăra voturi în Bucovina. Aceștia sunt niște faliți cari de abia au scăpat de mâna procurorului; pseudoprofesori și falși erudiți cari, sub masca mincinoasă a științei, vor să apuce un mandat și să se laude cu el prin capitala, imperiului. Acest spectacol, exclamă numita foaie, este nemaipomenit și ne prinde mirarea de ce acești oameni își caută gloria tocmai în Bucovina și nu rămân la Viena, unde sunt acasă și cunoscuți! Datoria tuturor elementelor cumsecade din Bucovina și mai ales a guvernului este a pune stavilă acestor manopere electorale. Autoritățile țării să nu-și pună mânile în sân și să privească cum o ceată de șarlatani vând la licitație drepturile cele mai scumpe ale unei țări pe banii cămătarilor din Viena… Un bărbat ca Taaffe nu va permite ca sub ochii săi, într-o țară devotată guvernului, să se negustorească mandatele în modul cel mai nerușinat. După cum aflăm, candidații celor două dintre colegie sunt consilierii Pitey și Călinescu, cari amândoi sunt bine priviți de elementele cele mai bune ale țării și ca atari trebuiesc sprijiniți și de influința autorităților.*

❦

D-NA PEZZANA

[3 aprilie 1881]

Aseară a fost a șaptea reprezentație a d-nei Pezzana, a acestei ilustre artiste care a fanatizat publicul orașelor mari de pe cele două continente și care la noi joacă înaintea unei săli totdeauna goale. Aseară d-na Pezzana a jucat înspăimântătoarea tragedie bourgeoise a lui Zola, *Tereza Raquin.* Emoțiunea ce a simțit-o puținul public care asista la reprezentație este indicibilă. Ceea ce face d-na Pezzana în actele 3 și 4 în *Tereza Raquin* este o producție fenomenală, prodigioasă, despre care nu-și poate face cineva o idee cât de slabă fără s-o vază.

În *Sora Tereza,* ca și în *Dama cu camelii,* ca și în *Tereza Raquin,* producția genialei artiste atinge aceleași proporțiuni. Mâine seară joacă pe

Sora Tereza.

Destul de rău dacă nici mâine seară publicul nostru nu va face amendă onorabilă și nu va repara într-un chip strălucit indiferența lui de până acuma față cu ilustra artistă, indiferență ce, până în fine, nu s-ar putea explica decât prin lipsa-i complectă de gust, de inteligență și de cultură. Destulă rușine dacă și mâine seară d-na Pezzana va juca fără sală plină!

Din parte-ne, noi, cari totdeauna ne-am cunoscut bine lumea, am dori să nu fie și mâine seară teatrul gol. Am dori, dar nu prea sperăm, și o zicem aceasta — noi, ce din nenorocire facem în țara noastră (de acuma, în regatul nostru) literatură, chip și seama artă — o zicem cu tot dezgustul de care trebuie să fie plină viața celui osândit a predica în pustie.

Ne-ar părea însă foarte rău dacă amicii noștri, mulți puțini câți i-avem și cu cari suntem chemați a împărtăși aceeași soartă în dezgustătoarea viață publică de la noi, n-ar putea veni mâine seară să uite împreună cu noi, pentru câteva momente, această viață prin farmecul *Sorii Terezii.*

❦

MOARTEA LUI NICOLAE I

[4 aprilie 1881]

Vorbind de moatea țarului ne servim de o broșură oficială, scrisă în limba rusească și intitulată: Ultimele ore ale vieții împăratului Nicolae I. Acest prinț a fost un suveran foarte religios, un auster părinte de familie, un om politic mult atașat tradițiunilor națiunii sale. Fiind puțin accesibil ideilor de progres, el s-a arătat foarte ostil teorielor și faptelor pe cari revoluțiunea franceză de la 1830 și 1848 le răspândise sau provocase în Europa. El făcuse mari dificultăți spre a recunoaște monarhia franceză din iulie. El a combătut din răsputeri guvernul din februare. Cât despre guvernul din 2 decembre, consacrat printr-un plebiscit, el îl considera ca o personificațiune a antilegitimităţii. După douăzeci și nouă de ani (1825-1854) de o domnie destul de fericită, își văzu prestigiul compromis într-un război în care alianța turcilor, englejilor și francejilor îi pregăti serioase încurcături. Opiniunea Rusiei, a nobilimei sale, a armatei sale, chiar a familiei sale, n-a putut să-l oprească; primele neizbânde ale armelor sale îl iritară. În acest moment broșura oficială rusească începe să nareze moartea acestui august personaj. În cursul anului 1854, munca necontenită, grijile politice și altele

îi zdruncinaseră sănătatea înfloritoare până aci, și constituțiunea cea robustă. Deși mai de multe ori a fost silit să zacă, niciodată însă n-a voit să se publice buletine despre sănătatea sa. La 9 februare 1855, deși d-abia însănătoșat, trecu în revistă trupele cari erau să intre în campanie.

Medicii, voind să i se opună, el îi întrebă: „V-ați îngriji de boala mea dacă aș fi simplu soldat?“ — „Desigur, Sire, răspunseră medicii, n-am permite nici unui soldat să iasă din spital dacă, ar fi în starea în care se află Majestatea Voastră“. — „Ei bine, faceți-vă datoria și lăsați-mă să-mi fac pe a mea!“ A doua zi împăratul iar făcu imprudența de a ieși, răul se mări și plămânul drept fu atins. Vineri la 11 fu nevoi să întrerupă datoriele religioase ale primei săptămâni din postul mare, pe care-l ținea cu toată familia, și căzu iar în pat. La 17 februare pericolul deveni așa de evident, așa de amenințător, încât medicii crezură că trebuie să-l facă cunoscut marelui duce moștenitor. Acesta se decise să prevină pe augusta sa mamă, care, susținută printr-o tărie ce numai credința o inspiră, se duse lângă patul murindului. Împăratul nu se aștepta la vizita împărătesei; ea se aplecă și-i zise cu o voce prea dulce: „Amicul meu, n-ai putut să-ți termini devoțiunile începute, nu te-ai cuminicaț cu noi ca altădată; de ce n-ai face-o acum? Știi că pentru un creștin nu e alt remediu mai salutar și că, mulți bolnavi s-au simțit în urmă, mai ușurați“. „Cum! răspunse iute împăratul, aici în pat? Aceasta e imposibil! Sunt totdauna fericit, totdauna doritor să-mi îndeplinesc datoria; voi face-o când voi fi în picioare, când Dumnezeu îmi va da forțe. Altfel m-aș putea eu prezenta înaintea lui culcat, dezbrăcat?“ Acest respect și fervoare avea el pentru lucrurile sfinte. Împărăteasa păstră tăcere; ochii ei se umplură de lacrimi și forțele o părăsiră. — „Sunt eu oare în pericol? întrebă împăratul …“ apoi se opri îndată și el se pregăti să primească sacramentele. La două ore după miezul nopții medicul, pe care împăratul îl onora cu încrederea sa, pierduse orice speranță de a prelungi viața bolnavului. Animat și în același timp îngrozit de sentimentul marei și austerei datorii ce avea de împlinit și pe care venea să i-o amintească un bilet scris în grabă de unul dimprejurul împăratului, el se hotărî să declare adevărul augustului muribund. El începu să vorbească de întâlnirea sa cu duhovnicul Maj. Sale, „o cunoștință bună și veche“. „Da, zise împăratul, este un om demn și brav; când l-ai cunoscut?“ „În niște împrejurări foarte triste, răspunse doctorul, când cu ultima boală a Doamnei Mare Ducese Alexandra Nicolaevna; ne-am adus aminte ieri cu Maj. Sa împărăteasa; cât

ar dori ea ca să-i permiteți a veni să se roage lângă patul vostru, pentru ca Dumnezeu să vă deie sănătate cât mai curând“. Împăratul înțelese; el întoarse spre medic o privire fermă și întrebătoare și, cu vocea sa ordinară, zise: „Spune-mi deci, ce e? Am să mor?“ Apoi ordonă să cheme pe fiul său cel mai mare, apoi pe fiul său Constantin cu ceilalți copii și pe împărăteasa. Însuși împăratul anunță apropiata sa moarte marelui duce Alexandru; membrii familiei cătară să se retragă, făcând loc duhovnicului Maj. Sale. După ce a fost împărtășit, familia intră iarăși; el ordonă să anunțe prin telegraf la Moscova, Varșovia și Kiev că împăratul moare și, vorbind de sine însuși ca și cum n-ar mai trăi, el adause: „Împăratul zice adio Moscvei“. Împăratul mai trăi câteva ore, păstrându-și mintea întreagă, prescriind oarecari demersuri și încurajând pe ai săi.

Pe când, după invitația sa, preotul cetea rugăciunile de agonie, împăratul îl ascultă cu o mare atențiune. El făcu adeseori semnul crucii și în fine își apăsă buzele pe crucea din mâna preotului. Nemaiavând forțe de a se exprima prin cuvinte, el arată preotului, printr-o ultimă privire, pe împărăteasa și pe moștenitorul, ca și cum i-ar fi zis să-i consoleze și să se roage pentru ei. De aci nu mai părăsi mânile lor, cari le strângea în ale sale. În fine, douăzeci minute după amiazi strânsoarea mânilor sale dispăru cu ultima bătaie de inimă.

❦

[5 aprilie 1881]

Asupra maniei ce-o are onor. d. Brătianu de-a crea din liberali, din fii și nepoți de liberali, reputațiuni uzurpate, primim un interesant articol, care ne dovedește cum un tânăr advocat ce e totodată profesor de religie, de caligrafie și de aritmetică, ocrotit de aripele cancelarului nostru, devine într-o bună dimineață ilustru zoolog. Un caz pentru multe altele pe cari le avem *in petto* va ilustra sistemul de nepotism, favoritism și cumul practicat fără cuviință de d. Brătianu.

❦

UN SUCCES AL TEATRULUI NAȚIONAL

Povestea Sânzianei și Pepelei, feerie operetă în 5 acte de Alecsandri, muzica de Ștefănescu

[5 aprilie 1881]

Rândurile de mai sus, scrise sub impresiunea imediată a reprezentării din joia trecută, le primim de la d. Ioan Slavici, unul din adevărații cunoscători ai vieții poporului român. Le publicăm cu atât mai bucuros cu cât ele reproduc foarte bine simțirile numeroșilor spectatori care au rămas încântați de noua piesă a d-lui Alecsandri.

Din parte-ne adăogăm numai un cuvânt de recunoștință pentru actuala direcțiune a teatrelor. După părerea noastră unele din organele de publicitate sunt nedrepte pentru d. Ioan Ghica. Orice am avea de zis în contra d-sale ca fost președinte de consilii ministeriale, ca președinte al consiliului teatral credem că merită numai laude și că o critică imparțială va recunoaște în d-sa meritul de-a fi făcut din scena Teatrului Național tot ce se putea face cu autorii și cu actorii ce-i avem!

❦

[6-7 aprilie 1881]

Ieri fiind procesiunea de înmormântare a răposatului general Ion Ghica, fost ministru plenipotențiar la St. Petersburg, n-am fi crezut că până și acest eveniment trist va constitui repede un factor în calculul de permutațiune ministerială cu care ilustrul nostru cancelar ne-a obicinuit atât de mult de la venirea sa la putere. Se vorbește în adevăr că, în locul generalului, va trece la St. Petersburg d. Nicolae Crețulescu, actual ministru plenipotențiar la Roma, iar în postul celui din urmă se va numi d. Teriachiu, care va schimba ostenitorul fotoliu de ministru al celor dinlăuntru cu plăcuta sinecură a reprezentațiunii țării în Italia.

Această permutare se va face fără îndoială în urma planului d-lui Brătianu de a-și reconstitui cabinetul și de-a se prezenta M. Sale Regelui cu ocazia încoronării alăturea cu niște oameni cari să dea garanții mai serioase pentru organizarea monarhică a țării.

Nu știm în adevăr și e poate indiferent de-a ști numele persoanelor cabinetului nr. 39 sau 40, pentru că din parte-ne nu-l credem nici pe d. Brătianu în stare de a avea vederi largi, hotărâte și statornice, nici majoritățile în stare de-a suporta un cabinet compus din elemente eterogene,

nici credem în fine că asemenea elemente, întru cât sunt serioase și ar putea împlini misiunea ce li se destină, ar primi, ar fi figuri de șah și sticluțe de caleidoscop în mânile cancelarului nostru.

Un lucru însă cată să recunoaștem. Schimbarea la față a partidului roșu, renunțarea la principiile lui din trecut, apostazia și lepădarea de republicanismul și de antidinasticismul de până mai anțărț, amenda onorabilă făcută principiilor monarhice și conservatoare prin votarea regatului și a succesiunii, prin renegarea vieții lor întregi i-au slăbit pe roșii, i-au făcut pentru câtva timp imposibili. În politică adevărul consistă în tăria convingerii cu care cineva reprezintă o serie de idei, deci în caracter. Când publicul vede că acea serie de idei nu era decât un pretext, un mijloc de-a ajunge la putere, o logomahie menită a ascunde lipsa de principii și apetiturile, el pierde încrederea în caracterul comedianților politici și, chiar dacă țara judecătoare aprobă schimbarea la față ca ceva ce se potrivește cu vederile ei, oamenii cari s-au schimbat sunt judecați din punctul de vedere al intereselor personale, al pensiilor reversibile, funcțiilor și diurnelor pentru cari au operat o asemenea schimbare, iar nu din acela al intereselor țării. Țara este contra republicei, ea e monarhică. Cu toate astea republicanul sincer, care până la capătul vieții sale ar ținea la programul său, ar fi respectat ca om de caracter, ca om statornic care merită încredere, deși nimenea nu-l însărcinează a reprezenta idei ce nu sunt împărtășite de țară. Când însă cineva a fost republican la Ploiești numai pentru că n-avea slujbă, iar din momentul în care a căpătat-o se leapădă de tot trecutul lui și escamotează principiile adversarilor săi politici, pentru a se drapa cu ele, făcându-se a nu ști ce au fost până ieri, atunci țara cunoaște cu cine are a face și nu-i mai dăruiește încrederea pentru nici o împrejurare.

Astfel stă azi lucrul cu roșii.

Nimeni nu poate crede că oamenii cari-n decurs de zeci de ani au semănat anarhia, lipsa de respect față cu Coroana și cu orice autoritate constituită, egalitarismul american pot astăzi să puie temeliile unei solide organizări monarhice și creștine. D. Brătianu o simte asta atât de bine încât în timpul din urmă s-a vorbit mult despre lepădarea sa de elementele acelea dintre roșii care reprezintă esența partidului său, de Caradale, de Pătărlăgeni etc. Noi nu știm modul în care voiește s-o facă, nici credem că e cu putință, nici admitem ca corectă o asemenea procedare. Din contra credem că e bine ca un partid să cază spre folosul său și al țării prin sleirea puterilor proprii,

pentru a se renaște din sine însuși și a se întoarce iar prin puteri proprii, nu prin infuziune de sânge străin.

Dacă e vorba ca țara să crează în sinceritatea monarhismului și dinasticismului roșu, ea trebuie să-i vază din nou în opoziție. Aci își vor arăta arama. Aci se va putea constata dacă în adevăr încoronarea regelui e și încoronarea vieții d-lui C.A. Rosetti și dacă republica ploieșteană și revoluția în permanență e redusă azi la un singur campion, la tânărul Caligari, cel trimis peste granițele Franței. Demonstrandum est și a o demonstra nu o pot adversarii noștri decât în opoziție fiind.

Oricine simțind aceasta, e natural ca d. Brătianu să afle pretutindenea ușile închise și să întâmpine un refuz net din partea acelora pe cari-i oblicise pentru a-și opera nouăle permutațiuni ministeriale.

❦

[8 aprilie 1881]

Criza ministerială continuă și până acum nu se știe chiar în sferele guvernamentale cine va fi însărcinat cu compunerea noului cabinet. În întrunirea din urmă a majorităților celor două Camere, întrunire care s-a ținut după depunerea demisiilor cabinetului în mâinile M. Sale Regelui, d. I.C. Brătianu a declarat că, pentru motive de sănătate pe de o parte, iar pe de alta pentru motive de conveniență parlamentare, d-sa se retrage de la putere și nu mai poate primi sarcina reconstituirii cabinetului. Dintre asistenți au luat cuvântul mai mulți, între cari și d. senator Ion Ghica. Toți au îndemnat pe d. I.C. Brătianu să se însărcineze cu formarea noului cabinet. D. Brătianu, promițând că oricare ar fi guvernul liberal care se va forma, d-sa îi va da tot concursul și că acest concurs nu va fi slab pentru aceea că d-sa nu va lua parte la guvern, a spus că lasă d-lui C.A. Rosetti sarcina de care e vorba. D. prezident al Camerii declinând onoarea acestei sarcine, d. Brătianu a stăruit ca majoritățile Camerelor să dea mandat prezidenților acestora, dd. C.A. Rosetti și Dim. Ghica, spre a alege dânșii pe unul dintre membrii partidului guvernamental și a-l desemna Coroanii pentru ca dânsa să-l însărcineze cu formarea cabinetului. Majoritatea rămase cu toate astea nestrămutată în declarația făcută odată că dorește ca d. Brătianu să formeze ministerul. D. Brătianu de asemenea repetă declarația că nu poate primi această sarcină. Se zice că d. Brătianu ar fi spus că această hotărâre nestrămutată și-a luat-o din cauză că este sătul de politica de interese

personale de care este condusă majoritatea partidului și care politică nu spera că va fi părăsită, deoarece toate sfaturile d-sale n-au servit până acuma la nimica. În urma acestora se zice că d. Dim, Brătianu, ministrul român la Constantinopol, va fi chemat de acolo de către M. Sa spre a primi sarcina pe care o refuză d. I.C. Brătianu. Se vorbește de asemenea de d. senator I. Ghica.

Oricum ar fi, noi nu vedem ce bun poate ieși pentru țară din această a 37-a încarnațiune a lui *Vișnu* demagogic ce se numește I.C. Brătianu. Fie d-sa în persoană la putere sau rămână după perdea, cum a făcut până astăzi colegul d-sale d. C. A. Rossetti, nimic nu va fi schimbat; aceiași oameni, același sistem, aceleași rezultate. Și cu toate astea dindărătul acestor majorități oficiale stă țara întreagă nemulțumită și dezgustată. Lacomii din Adunările roșie au speriat pe însuși îndopătorul lor. D. I.C. Brătianu nu le-a ascuns în adunarea intimă de la Senat sentimentele sale. Dar dacă însuși d. Brătianu, care a fost cumpărătorul acestor conștiințe, nu mai vrea să continue această tristă meserie, dacă dezgustul îl îneacă și se gândește cu dor la viața privată, cari pot să fie sentimentele țării, ce de cinci ani și mai bine plătește această negustorie?

Cine nu știe afacerile scabroase (sau scârboase pe românește) săvârșite de corifeii partidului, rechizițiile Mihălescu-Warszawsky rămase nepedepsite, jocurile la bursă cu ocazia răscumpărării căilor ferate și a acțiunilor Băncii Naționale, bacșișurile luate cu ocazia împământenirilor evreilor denunțate prin presă de însăși victimele? Pe lângă acestea oricare deputat sau senator roșu, fie omul cel mai mărginit sau cel mai necinstit, ceea ce se întâmplă mai adeseaori, este un mic satrap în județul său. De este proprietar, numai tocmelele lui se aplică, fie ele cât de abuzive și cât de nedrepte. Numai pe la moșia lui trec puținele șosele ce se fac; orice abuz îi este permis. De este avocat, numai procesul pe care dânsul îl apără este sigur de a fi câștigat și, fiindcă tocmai cauzele rele caută în influență tăria ce nu o au din punctul de vedere al dreptului sau al echității, ne putem da lesne seama de starea justiției în județe. Să mai adăogăm pe lângă acestea nenumăratele rude ale acestor tirani parlamentari cari ocupă toate funcțiunile și cărora, se poate zice, totul este permis.

Iată starea de lucruri de care însuși autorul ei începe a fi dezgustat, cu atât mai mult că nimic nu satură pe acești îndopați și cu cât li se dau mai multe satisfacțiuni cu atâta pofta de mâncare le crește, căci, cum zice francezul, l'appétit vient *en mangeant.*

Până și stabilimentele de binefacere înființate pentru bolnavi au devenit un mijloc de ingerență politică, fiind date la discreția câtorva personalități influente. Asemenea tutunurile, Casa de Depuneri și Consemnații, administrația căilor ferate au devenit atâtea pretexte pentru a se căpătui senatori și deputați ai majorității. În contra spiritului și chiar a literii Constituțiunii Camera și Senatul sunt compuse în mare parte de funcționari retribuiți de stat sau de instituțiuni cari atârnă de stat.

Astfel aceste Adunări născute din corupție, trăind prin corupție, nu pot pieri decât prin însuși excesul corupției lor. Momentul în care chiar născătorul lor, d. Brătianu, caută să zică: *Destul!* pare că a sosit dacă d-sale îi mai rămâne o scânteie de patriotism și de probitate, dacă și aceasta nu este una din acele înscenări cu cari ne-a deprins.

Singurul remediu, după părerea noastră, nu poate fi o nouă combinațiune de nulități roșie lipsite de astă dată și de țifra care le da oarecare valoare, adecă de prezența d-lui I.C. Brătianu în minister; scăparea țării nu poate fi decât într-o totală schimbare de sistem și de oameni.

Dacă mai rămâne ceva virilitate în instituțiile noastre politice, oarecare spirit politic în sferele înalte cari hotărăsc de soarta noastră, această schimbare nu mai poate fi întârziată nici cu un moment. Dacă nu, vom merge așa până la ruina materială și la descompunerea morală desăvârșite.

❦

[8 aprilie 1881]

În urma hotărârii luate de d. Brătianu de a părăsi puterea, confrații noștri de la „Românul“ au cam ajuns în doaga copiilor. Chiar în numărul în care foaia încă guvernamentală anunță nestrămutata hotărâre a primului ministru ea aplică partidului conservator cinci coloane pline de insinuațiuni cari de cari mai copilăroase.

Când cu sporirea lefii miniștrilor d. Brătianu declarase că poate renunța la acest spor, că se poate sacrifica cum s-au sacrificat coreligionarii săi politici de la 1848, din cari unii au și murit. Noi am zis: D-zeu să-i ierte! Știm pozitiv că din numărul mare de pensionari ai sultanului cari, departe de-a suferi amărăciunea exilului, huzureau de bine în străinătate, n-a murit absolut nici unul de mizerie sau de privațiuni. Unul singur, un militar, s-a stins de nostalgie și de dorul copiilor. Alții, dacă i-a odihnit D-zeu, aceasta s-a întâmplat pentru că nu mai aveau zile și pentru că o moarte avem cu

toții. Contimporani de-ai d-lor C.A. Rosetti și I. Brătianu, confrați în exiliu, se vor însărcina credem a descrie mizeria onor. tagme patriotice, care, la dreptul vorbind, în străinătate s-au obicinuit a trăi bine, pe mare și de-a gata, încât întorși în țară, nu le mai ajung zece lefuri și zece diurne. Și această părere a noastră, realistă cu totul, că vro pagubă pentru țară nu e dacă D-zeu vrea ca și Caradalele ori Cariagdii să dea ortul popei, „Românul“ o numește „apel la asasinat“.

Ei onorabili, cei mai mulți dintre oameni nu se nasc decât spre a se stinge făr' a lăsa nici o urmă pe pământ. E păcat în adevăr că morgenii și talente cari costă puțin și produc mult; e păcat că decrește populația productivă și muncitoare a acestei țări; e păcat de oricine care cu mintea ori cu brațul au contribuit în adevăr la înflorirea țării. Dar de cei mai mulți din d-voastră o să știe ceva posteritatea? Nu dorim scurtarea zilelor nimănui: zicem numai că țara nu s-ar resimți de pierderea reputațiilor uzurpate, cari o costă atât de mult fără a-i fi adus vreun folos.

Dar punându-ne chiar în ipoteza „Românului“ și botezând cu numele de fapte mari o sumă din evenimentele de-o valoare curat formală câte s-au petrecut de la 1848 până acum, dând partidului roșu recunoașterea pe care el o pretinde, dar pe care faptele n-o justifică decât în minimă parte, vedem totuși că socoteala patrioților e făcută demult. Ei singuri și-au fixat după plac prețul faptelor lor, căci și-au creat pensii, diurne, lefuri ad-hoc, păsuieli, prin urmare, chiar dacă au făcut ceva, gratis n-au făcut nimic și nu știm de unde ar mai veni pretenția unei recunoștințe cu totul speciale din partea țării și a posterității.

Meritul consistă în disproporția dintre ceea ce un om costă și ceea ce produce. Când el costă puțin pe societate și produce mult, ea are cuvânt de-a-i deplânge pierderea. Dar când el ia de la societate de zece sau de o sută de ori pe-atâta pe cât fac în realitate închipuitele sale merite nu înțelegem ca, pe deasupra tuturora, să mai facă cererea de-a i se ridica statuie de marmură și de-a se săpa pe table de metal stihuri de neuitare din partea națiunii recunoscătoare!

❦

[9 aprilie 1881]

Într-un articol cu mult prea lung pentru obiectul ce tratează, „Românul“ face cele mai copilăroase insinuațiuni la adresa partidului conservator și a

câtorva din membrii lui, cercând a dovedi că noi semănăm ură și aruncăm calomnii contra partidului roșu. Am relevat ieri încheierea acelui articol în care „Românul“ zice că facem apel la asasinat.

Să ne-nțelegem odată.

Dacă descrierea partidului roșu astfel cum este el în cea mai mare parte a lui e în stare a produce ura spiritului public, vina nu este a noastră, ci a adevărului.

Să amintim numai câteva fapte. D. Mihălescu, cucernicul canonizat, declară în Senat că „scabroase afaceri“ au existat în adevăr și că d-sa ridică cu eleganta sa mână un colțuleț al vălului ce le acopere. Oare majoritatea Senatului se formalizează de-o asemenea gravă denunțare, care arunca suspiciunea asupra unui ministru, asupra multor înalți funcționari ai statului? Oare majoritatea simte că autoritatea statului și încrederea ce cetățenii cată s-o aibă în ea e lovită în fața, e zdruncinată prin o asemenea suspiciune, aruncată de-un om care era în stare a cunoaște afacerea de-aproape, de vreme ce dirija însuși cărăturile armatei rusești?

Nu, majoritatea se face ne-aude ne-a vede și trece la ordinea zilei.

Oare un asemenea fapt e de natură a inspira iubire pentru partidul liberal? Nu mai vorbim de răscumpărare. Cea mai populară cestiune din România o numea onor. Costinescu. „Impusă din afară“, șoptea d. Brătianu în Senat. A trata de cea mai populară o cestiune impusă este oare un fapt menit a inspira încredere în guvern și în partid?

Dar nu e deputat roșu să nu aibă câte două-trei funcții deghizate sau fățișe, nu e unul care să nu fie legat de guvern prin interese materiale și personale, încât fiecare ridicare de mână în adunări e cântărită cu aur. Nepotism, cumul, favoritism, păsuieli, întreprinderi, joc de bursă în Cameră — toate acestea sunt făcute a inspira iubire pentru partidul roșu?

Calomnie, calomnie! strigă foile lor. Probați toate acestea punct cu punct! Multe sunt lesne de probat pentru că sunt pe față. Multe însă se impun prin natura lucrurilor. Nu e ciudat a vedea o mulțime de oameni, săraci până ieri, că au devenit milionari peste noapte numai și numai prin faptul că sunt deputați și oameni de-ai partidului? Cu diurna de doi galbeni pe zi nu se pot face minuni, oricum i-ai învârti. Trebuie dar să admitem cauze ascunse și ilicite de îmbogățire.

Și cu ce se drapează toate mizeriile acestea? Cu costumul unor evenimente politice cari, în a noastră părere, s-ar fi îndeplinit oricine ar fi fost la guvern. E evident că, după războiul din Crimeea, protectoratul Rusiei

trebuind să cază, iar suzeranitatea Porții fiind istoricește și în sine foarte slabă, românii au putut face în dragă voie tot ce le-a venit în minte. E asemenea evident că după ultimul război, prin chiar natura lucrurilor, România trebuia să devie independentă, oricine ar fi fost la guvern.

Programul național n-a fost nicicând esclusiv al roșiilor. El e punct cu punct cuprins în programul junilor conservatori din Adunarea ad-hoc a Moldovei, el e cuprins în actele lui Grigorie Vodă Ghica; el a fost deci adoptat de roșii ca de toate celelalte partide.

Și când faptele dumnealor sunt de natură a inspira ură spiritului public și indignațiune omului onest, oricât de sobru ar fi povestite, după opinia „Românului“ conservatorii sunt cei cari seamănă amărăciune, ură, calomnie, apeluri la asasinat în contra d-lor Carada, Cariagdi, Mihălescu?

În orice caz ura noastră, dacă este, e foarte teoretică. Roșii au dat toate ministeriile conservatoare în judecată, bine înțelegându-se fără nici o cauză. Conservatorii n-au dat pân-acuma nici un cabinet roșu în judecată, nici pentru vină vegheată.

Senatul a dat un vot formal contra convenției Stroussberg. D. Brătianu dizolvă Senatul, pune în executare convenția fără ca ea să fi avut putere de lege, calcă deci în mod fățiș Constituția și nimeni nu l-a dat în judecată.

Iată ura conservatorilor!

Pentru a justifica faptul de la 11 fevruare și înălțarea ulterioară a generalului Lecca, „Românul“ aduce exemple și analogii istorice.

De unde sunt luate acele exemple?

Din Spania.

Frumoasă țară Spania, dar ca model de onestitate civică și de conduită militară nu poate fi citată astăzi. Mai târziu, după ce se va regenera, după ce va avea iar vreo 40 milioane locuitori ca sub Carol V, am putea sta de vorbă despre ceea ce se întâmplă la ei. „Românul“ nu trebuie să uite că Spania acum două sute de ani avea armata cea mai puternică, flota cea mai puternică, bogății imense, patruzeci milioane locuitori, c-un cuvânt era cea dendâi putere europeană. Ca să cază la nivelul de astăzi trebuia în adevăr să se fi întâmplat fapte ca acele ale d-lui Serrano. Decăderea averii publice și decreșterea e totdauna rezultatul unei decăderi morale.

❦

[10 aprilie 1881]

„D. Dimitrie Brătianu sosește, d. Dimitrie Brătianu a sosit!“ Iată Buna Vestire pe care patrioții o colportează cu bucuria în față. Cât un purice li se făcuse inima și pe-aci, pe-aci să se scuture din copacul bugetului ca frunzele toamnei. Închipuiască-și cineva dezastrul patriotic, acum imediat înainte de Sf. Gheorghe, când sunt de plătit chirii. Nu trebuie să se uite că, dacă o parte a tribului s-a îmbogățit, patrioți de profesie există atât de mulți pe suprafața pământului încât toți nu s-au putut îmbogăți și mulți încă sunt avizați la postul Sfântului Buget dacă n-au de gând să postească tot anul.

Ei, d. Ioan Brătianu seamănă acelui copac lăudat de zicătoarea sanscrită, pe care frunză cu frunză 'l culeg păsările, pe-a cărui ramuri petrec maimuțele, în a cărui umbră căprioarele odihnesc, în a cărui scorburi petrec furnicile și din florile căruia albinele culeg miere. Om vrednic de toată lauda, toate membrele sale sunt în lume pentru fericirea tagmei; gura pentru a rosti fraze pe cari frunză cu frunză le ciupesc ciorile organelor patriotice, mâna subscriitoare de decrete, ochii cari aleg oameni mari pentru a-i face miniștri, pulsul inimei care e ceasornicul vieții patrioților. Ce s-ar alege în adevăr din roșii dacă cele două ceasoarnice într-un gând și într-o bătaie, Rosetti Brătianu, ar înceta de-a merge? Ar fi avizați a asculta locuțiuni latine, grecești și nemțești de la onor. d. Chițu, și locuțiunile nu sunt diurne; ar fi reduși a citi poeziile neogrecești ale lui Serurie sau câteva *Din orele de repaos ale lui Radu Pătărlăgeanu* și acestea nu sunt slujbe acătării, sunt ca loboda în zi de Paști.

Hotărârea, în aparență neclintită, a d-lui Ioan Brătianu de-a se retrage la Măgura și de-a încredința frățini-său compunerea unui cabinet, deși e un căpițel de nădejde pentru inimele patriotice, totuși nu e de natură a le liniști. O deputațiune a majorității Camerei și alta a majorității Senatului, această din urmă cu chiar Î.P.S. Sa părintele mitropolit al Ungro-Vlachiei în frunte, au insistat pe toate căile, prin viu grai și în scris, sub proprie iscălitură și cu punere de deget, ca d. Brătianu să rămână prezident de Consiliu, „fiind prezența lui la cârma statului absolut legată cu interesele și viitorul României“. Î.P.S.S. e desigur un prea bun teolog și un prea învățat călugăr ca să nu vază că în fraza *Ni Dieu, ni Maître* a lui Blanqui, apoteozat de „Românul“, e cuprins viitorul religiei creștine în România; e prea bun

arhipăstor al neamului ca să nu cunoască că în emanciparea evreilor pe *categorii* e o garanție mai mult pentru bunul trai al creștinilor; e politic prea prevăzător pentru a nu se fi convins că în principiile republicane, ateiste și socialiste ale d-lor Sihleanu, Caligari, Vintilă și Horia Rosetti, dr. Russel și alții e cuprins tocmai viitorul acela al României cu care prezența la putere a d-lui Brătianu este *absolut* legată. Dar să nu mai vorbim de astea.

Am observat de mult că fostul promotor al separării Moldovei de Țara Românească a devenit patriot pentru cuvinte analoge ca acelea ale onor. d. Lățescu, deși, în treacăt vorbind, biserica ar trebui să fie deasupra partidelor și ar avea datoria de-a apăra interesele ei proprii, iar nu a se face sprijinitoarea cutărui sau cutărui partid politic. Mulțimea despărțeniilor, crescânda ireligiozitate a claselor de jos, nerespectarea sărbătorilor, pe care capitalul egoist și străin le răpește săracului, lipsa de învățătură a bietului cler de jos și a celui de sus, apatia cu care biserica stă în fața cestiunilor sociale, păgânizarea instituțiilor, legilor și a organizației muncii, camăta și desfrâul moravurilor, lipsa unui învățământ ecleziastic într-o țară unde atâtea episcopii și atâtă preoțime există de sute de ani, iată cestiuni cari ar trebui să preocupe pe prelați; nu însă dacă cedarea Basarabiei și răscumpărarea drumurilor de fier e sau nu e legată cu viitorul României.

Dar în sfârșit, cu toată insistența Î.P.S.S., d. I. Brătianu persistă în hotărârea sa și d. D. Brătianu e însărcinat cu formarea unui nou cabinet. E prea adevărat că d. Dumitru Brătianu n-a inventat iarba de pușcă și, afară de *O datorie de conștiință către țara sa,* absolut nimic alt nu-l autoriză a se crede chemat la moșirea cabinetului no. 39 sau 40. Ca ministru plenipotențiar la Țarigrad d-sa era dobrei ciolovek, întreba la Poartă din când în când cum stă cu sănătatea M. S. Sultanului, mai dezbătea vro mare chestie europeană cu vro aga sau vrun efendi, împărțea universul după geografia Slăniceanu și încolo nu făcea nimănui nici bine nici rău, nici cald nici rece. Ce-o fi însemnând ca prim ministru știe unul Dumnezeu. Fost ministru de resort, se distingea prin împrejurarea că se 'nchidea în cabinet ore întregi. Când pleca acasă, oamenii ce veneau să vază ce făcuse ilustrul om de stat în dulcea sa singurătate găseau risipiți pe biurou și pe covoare mulți cocoși de hârtie, admirabil lucrați și cadavre numeroase … de muști. Garantăm autenticitatea acestor fapte mari din trecutul d-lui Dimitrie Brătianu. Prin urmare nu mai poate fi îndoială că secundogenitul e un mare om de stat și (în predmetul cocoșilor) o inteligență abilă. E scris omului pe frunte că, oriunde va ajunge, să nu fie nimic mai mult decât ceea ce e în

adevăr. Dar de vei scoate apă din marea vieții publice sau din izvorul unei ocupațiuni mai modeste, și ici și colo ulciorul nu încape decât tot atât cât intră în el și cine a prins muște la București, le-a prins și la Țarigrad și le va mai prinde încă oriunde ar ajunge Dumitru și Ion! Departe griva de iepure. Roșii au cuvânt de-a fi îngrijiți de viitor și de-a nu vedea în ultima schimbare decât începutul sfârșitului.

❦

[11 aprilie 1881]

Retragerea d-lui Ion Brătianu va rămânea pentru câtva timp obiectul comentariilor zilei.

Cauzele retragerii sale sunt multe și varii.

După o politică de acțiune mai mult ori mai puțin favorabilă, care avea de obiect nu organizarea țării, ci numai poziția ei internațională, venise timpul muncii adevărate, a ridicării țării, nu în ochii și părerea altora prin rang și titlu, ci în ochii ei proprii, a ridicării din ea însăși, a dezvoltării interioare.

Signalul unei serii de necesități interne a fost dat prin proclamarea regatului. Pentru ca regatul să nu fie un cuvânt gol d. Brătianu trebuia neapărat să vizeze la o organizare monarhică, la garanțiile neapărate pentru funcționarea normală și regulată a organismului statului. Partidul său, departe de-a pricepe asemenea necesități, n-a văzut în proclamarea regatului decât o formalitate; el n-a priceput că cine-a intrat în danț trebuie să joace și că, odată admisă teza, toate consecuențele ei sunt date de mai nainte.

Legea în contra străinilor, cari ar compromite interesele statului, e monarhică. Ei bine, dacă mai mulți membri din opoziție ar fi lipsit din Cameră, proiectul de lege ar fi trecut c-o majoritate de un vot numai.

E a se însemna totodată că d. C.A. Rosetti n-a prezidat acea ședință. Față deci cu consecuențele întemeierii monarhiei, majoritatea compusă din demagogi au început să șovăiască. Acest incident au dat loc la un schimb de cuvinte semnificative între d-nul Ion Brătianu și d. C.A. Rosetti: „Dacă-i așa, fă-te d-ta prim ministru“, ar fi zis cel dendâi către cei de-al doilea. — „Ba, dacă eu sunt cauza tuturor relelor, nu primesc nici eu această sarcină“, ar fi răspuns d. Rosetti. C-un cuvânt majoritatea actuală s-arată incapabilă de-a-și aplica în mod organic regalitatea pe care a votat-o, atât de incapabilă încât nici nu simte esența lucrului, nici nu pricepe ce i se cere. E drept că în

fața căderii, în fața pericolului pierderilor materiale, esențiale pentru masa roșiilor când cade de la guvern, ei s-au mai prosternat cu toții înaintea șefului lor, dându-i carte blanche să facă ce-o voi și să compuie ministerul cum va voi. D. I. Brătianu a refuzat.

Ca să se vază că există în adevăr un ușor antagonism între d. I. Brătianu pe de o parte și d. C.A. Rosetti cu majoritatea de alta, reproducem următoarele din primul *București* al „Românului“ de azi:

> Înțelegem retragerea d-lui I.C. Brătianu *fără a o aproba pe deplin.*

De ce „Românul“ nu aprobă această retragere?

Despre d. Dumitru Brătianu „Românul“ zice că

> este unul din acei vechi și neobosiți luptători ai ideilor liberale și democratice, unul din rarii și eminenții bărbați cari un singur moment n-au slăbit *în lupta pentru aceste principie, un singur moment nu s-au îndoit că-n ele și numai în ele stă mântuirea ș-asicurarea viitorului poporului românesc.*

Aceste șiruri trebuiesc bine citite.

Va să zică Dumitru n-au slăbit un singur moment; Ion au slăbit; Dumitru nu s-au îndoit un singur moment că-n ideile liberale și democratice stă mântuirea, Ion s-au îndoit.

Trebuie să însemnăm aci că d. Dum. Brătianu, departe de-a fi un rar și eminent bărbat, e foarte de mijloc ca inteligență și dacă Ion nu e un geniu, Dumitru nu e nici măcar foarte deștept. Ar fi o eroare a se crede că principiile și aspirațiunile lor sunt identice. De mult și la orice ocazie a fost un oarecare antagonism politic între cei doi frați, care se manifesta prin opiniile deosebite pe cari și le formula cel mai mic la ocazii date. Astfel broșura, *O datorie de conștiință către țara mea,* oricât de netedă și linsă în privirea termenelor, e îndreptată în contra politicei esterioare a fratelui Ion.

Așadar alegerea d-lui Dumitru Brătianu ca prezident de Consiliu e o demonstrație, slabă, în adevăr, dar caracteristică a partidului contra șefului de pân' acum.

Asupra activității noului prim ministru circulă două versiuni. După unii, secundogenitul (în toate privirile) ar fi având de gând a veni în sfârșit cu visul de aur al Pătărlăgenilor, c-un ministeriu omogen. După alții ar forma un ministeriu de tranziție.

Oricum ar fi, noul ministeriu nu va avea nici activitate însemnată, nici durată lungă. Caracterul lui cel provizoriu e indicat de mai nainte. Se poate să fie un ministeriu de alegeri și, pentru acest scop special, am dori în adevăr ca el să se constituie astfel încât să garanteze cât se poate de bine libertatea alegerilor. Astăzi, când roșii au abjurat formal republica, agitațiile de uliță, conspirațiunile, revoluția în permanență și turburarea de meserie, țara are nevoie de armonizarea intereselor ei, de armonizarea claselor ei, de-o politică în adevăr de stat și nu de partid. Noi credem că majoritatea partidului roșu, esceptând pe câțiva, e incapabilă de-a pricepe o politică de stat și va înclina totdeauna la politica de partid. Dar asupra tuturor acestora judecata ar fi prematură.

❦

[12 aprilie 1881]

Și iarăși bat la poartă cu degetele moi florile primăverii și, unde acum cinci sute de ani turmele lui Bucur ciobanul se pierdeau în orizontul șesului, astăzi mii de grădini contrastează în tânără verdeață cu zidurile albe și acoperemintele strălucite ale caselor și cu turnurile bisericilor; iar duiosul ritm al clopotelor ne vestește vechea și trista legendă că astăzi încă Hristos e în mormânt, că mâine se va înalța din giulgiul alb ca floarea de crin, ridicându-și fruntea sa radioasă la ceruri.

Tristă și mângâietoare legendă! Iată două mii de ani aproape de când ea au ridicat popoare din întunerec, le-au constituit pe principiul iubirii aproapelui, două mii de ani de când biografia fiului lui Dumnezeu e cartea după care se crește omenirea. Învățăturile lui Buddha, viața lui Socrat și principiile stoicilor, cărarea spre virtute a chinezului La-o-tse, deși asemănătoare cu învățămintele creștinismului, n-au avut atâta influență, n-au ridicat atâta pe om ca Evangelia, această simplă și populară biografie a blândului nazarinean a cărui inimă au fost străpunsă de cele mai mari dureri morale și fizice, și nu pentru el, pentru binele și mântuirea altora. Și un stoic ar fi suferit chinurile lui Hristos, dar le-ar fi suferit cu mândrie și dispreț de semenii lui; și Socrat a băut paharul de venin, dar l-a băut cu nepăsarea caracteristică virtuții civice a anticității. Nu nepăsare, nu despreț: suferința și amărăciunea întreagă a morții au pătruns inima mielului simțitor și, în momentele supreme, au încolțit iubirea în inima lui și și-au încheiat viața pământească cerând de la tată-său din ceruri iertarea prigonitorilor. Astfel a

se sacrifica pe sine pentru semenii săi, nu din mândrie, nu din sentiment de datorie civică, ci din iubire, a rămas de atunci cea mai înaltă formă a existenței umane, acel sâmbure de adevăr care dizolvă adânca dizarmonie și asprimea luptei pentru existență ce bântuie natura întreagă.

E ușoară credința că prin precepte teoretice de morală, prin știință, oarecum, omul se poate face mai bun. Omul trebuie să aibă înaintea lui un om ca tip de perfecțiune după care să-și modeleze caracterul și faptele. Precum arta modernă își datorește renașterea modelelor antice, astfel creșterea lumii nouă se datorește prototipului omului moral, Isus Hristos. După el încearcă creștinul a-și modela viața sa proprie, încearcă combătând instinctele și pornirile pământești din sine. Chiar dacă dezvoltarea cunoștințelor naturale se îndreaptă adeseori sub forma filozofemelor materialiste în contra părții dogmatice a Scripturii, chiar dacă în clasele mai culte soluțiuni filozofice a problemei existenței iau locul soluțiunii pe care o dă Biblia, caracterele crescute sub influența biografiei lui Hristos, și cari s-au încercat a se modela după al lui, rămân creștine.

Dacă vorbim de această împrejurare e pentru a arăta că nu în cultura escesivă a minții consistă misiunea școalelor — escepție făcând de cele înalte — ci în creșterea caracterului. De acolo rezultă importanța biografiei lui Hristos pentru inimele unei omeniri vecinic renăscânde. Pentru a se îmbogăți, pentru a-și îmbunătăți starea materială, pentru a ușura lupta pentru existență, dând mii de ajutoare muncii brațului, oamenii au nevoie de mii de cunoștințe exacte. Pentru a fi buni, pentru a se respecta unii pe alții și a-și veni unui altuia în ajutor au nevoie de religie.

De aci răsare însă și marea deosebire între vechiul stat păgân și statul creștin. Statul ca product al naturii e supus acelorași legi mecanice, prezintă același complex de lupte pentru existență individuală și colectivă ca și natura. Menirea monarhiei creștine e a modera asprimea legilor inerente statului prin apărarea celui slab de exploatarea celui puternic, și în fine prin compensație. Dacă există puternici, ei cată să compenseze prin o activitate binefăcătoare puterea ce-o au asupra altora. De aceea pentru înaintarea în viața politică cată să se ceară sau o mare inteligență sau un mare caracter, care să compenseze munca societății ce-i susține. Acesta ar fi idealul monarhiei creștine și ar fi misiunea bisericei de-a răspândi acest sentiment și-n clasele de sus și-n cele de jos. Dacă sâmburul vecinicului adevăr semănat în lume de nazarineanul răstignit a cătat să se 'mbrace în formele frumoase ale bisericii, dacă aceasta a dat o mare nobleță artelor, luându-le

în serviciul ei, asupra formelor religioase, asupra datinei frumoase nu trebuie uitat fondul, nu trebuie uitat că orice bun de care ne bucurăm în lume e în mare fapta altora și că posesiunea lui trebuie răscumpărată printr-un echivalent de muncă. De aceea e de datoria claselor superioare de-a strânge cât de multă cultură pentru a ușura munca celor de jos, pentru a le lumina și a le conduce spre binele lor moral și material.

Suferințele de moarte ale dascălului și modelului nostru nu ni se cer decât în momente escepționale, nu se cer decât de la eroi și de la martiri. Dar, întru cât ne permite imperfecțiunea naturii omenești, fiecine trebuie să caute a compensa prin muncă și prin sacrificiu bunurile de cari se bucură. Atunci numai Domnul va petrece în mijlocul nostru, precum adeseori cu bucurie au petrecut în mijlocul puternicilor și religioșilor noștri străbuni.

❦

[16 aprilie 1881]

A aștepta să culegi altceva dintr-un pământ decât ceea ce a fost semănat în el ar fi o copilărie. Ni se vorbește de o eră nouă, ni se vorbește mai cu seamă de o epocă a neatârnării depline ca rezultat al politicei exterioare, de dispariţiunea vechilor deosebiri de clasă, de dezrobirea țăranului ș.a. ca rezultat al politicei dinlăuntru, și aceste mari schimbări se susține că s-ar fi făcut în adevăr, că s-ar fi împlântat oarecum aceste rădăcini în pământul dreptului public român, că trăim într-o lume hotărâtor nouă, într-o eră liberală. Noi aflăm din contra că, orice săpătură am face, dăm de aceleași rădăcini vechi cari formau corupțiunea în trecut și că, asemenea cuvintelor din dicționarul nostru modern, multe nume s-au schimbat, esența însă a rămas aceeași.

Se știe de ex. că în trecut, deci în veacul al optsprezecelea și într-o parte a veacului al șaptesprezecelea, arareori înainte, domnia, adică stăpânirea Țării Românești, se cumpăra prin peșcheșuri plătite turcilor sau prin augmentarea tributului. Astăzi stăpânirea constituțională nu mai e în chestie, dar cea reală este reprezentată prin ministeriu. Azi nu se mai dau peșcheșuri se va zice; nu mai plătim tribut. Ce puțin cunoscător de esența lucrurilor ar fi cel ce ar susține-o asta! Dar ce era peșcheșul pe lângă răscumpărare, dar ce era tributul pe lângă enorma anuitate plătită pentru concesia Stroussberg? Tributul se plătește și azi; el e cu mult mai oneros decât în trecut, numai se plătește unei puteri mult mai mari decum era turcul.

Cât despre starea dinlăuntru, toată lumea știe că organizarea actuală a muncii agricole e o formă mult mai oneroasă și mai vexatoare a clăcii vechi, mai ales în Moldova, dar și în mare parte a Țării Românești. Cu toată egalitatea, biciul subprefectului joacă și azi pe spetele țăranului ca-n vremea Regulamentului.

Astfel, oricari ar fi formele în cari se îmbrăca viața publică și orice numiri s-ar da acelor forme, substratul lor organic este același ca și în trecut. A-l boteza din nou pe un om nu va să zică a-l schimba; a pune numele de regim democratic unei oligarhii vechi nu va să zică a schimba starea de lucruri. Singura schimbare, nu de esență, o aflăm numai în înmulțirea oligarhilor și în înrăutățirea lor. Deja Regulamentul Organic a făcut din ciocoii vechilor boieri o pătură nouă de oligarhi, Constituția a făcut din progenitura foarte numeroasă a acestora o pătură oligarhică și mai mare. Pentru acești oameni există statul român. Ei îl stăpânesc și-l esploatează; despre o ridicare a stării de cultură a poporului, despre îmbunătățirea existenței lui morale ori materiale nu e nici vorba. Casa țăranului e durată astăzi ca acum 500 de ani, plugul lui e același ca sub Mircea Vodă, pe când plugăria era o ocupație secundară și păstoria cea dendâi. Iar deosebirile, câte sunt, sunt toate în rău. Pe lângă sărăcire se adaogă o degenerare din ce în ce mai simțită a rasei și mână 'n mână cu aceasta merge creșterea mortalității și scăderea nașterilor.

Revoluția socială inaugurată la 1848 s-a petrecut înlăuntrul și în folosul claselor dirigente ale societății noastre americane. Nu emanciparea poporului se cerea de către patrioți, ci egalitatea lui Carada și Cariagdi cu boierii mari ai țării; nu condiții de înaintare a poporului a voit cineva, ci dreptul cenușerului de visterie de-a ajunge ministru. La o organizare sănătoasă a nației n-a gândit nimenea și, când vedem cu ce elemente avem a face, putem zice că nici nu se va gândi nimenea.

❦

[16 aprilie 1881]

La întrebarea „ce-o fi căutând d. Stătescu la Interne, d. Urechia la Instrucție“ se dă următorul răspuns. Titlul de recomandație a onor. d. Stătescu a fost proiectul de lege în contra străinilor propus de d-sa în Senat; titlul d-lui Urechiă e un raport pân' acum secret asupra nihilismului din Iași. Avem deci un ministeriu organizat în contra nihilismului ca teorie, de

urmărit în școli, și a nihilismului practic, de urmărit prin subprefecții d-lui Stătescu.

Curios ar fi a se ști în ochii cui opera juridică a d-lui Stătescu și cea politico-literară a d-lui Urechiă au servit drept titluri pentru conferirea de portofolii? În ochii d-lui Dimitrie Brătianu? Nu credem, căci — *de nihilo nil fit.*

Astfel știm rațiunea fundamentală a intrării acestor doi domni în ministeriu, deși nu avem întreg lanțul cauzal în mâni. Cauza retragerii d-lui Ion Brătianu rămâne încă necunoscută.

Ar fi păcat cu toate astea să nu relevăm un articol hazliu al „Românului“ în care se interpretează vestita teză a lui Descartes: *Cogito, ergo sum.*

Iată ce zice „Românul“:

> Adesea ziserăm și cu durere ne vedem siliți a repeți,
>
> În genere vorbind cel mai mare sacrificiu ce poți cere unui român este a-l sili să cugete serios în el însuși câteva ore asupra unui subiect.
>
> E timp în fine să 'nțelegem că numai printr-o cugetare serioasă și necurmată, omul poate să cunoască bine adevărul și calea cea bună pe care trebuie să meargă.
>
> ………
>
> Aceasta este metoda prin care omul poate cunoaște adevărul; acesta este mijlocul prin care el este gratificat d' a putea mânca din pomul cunoștinței. „Cuget deci sunt“, a zis Descartes. Să ne deprindem dar a cugeta mai mult decât a vorbi și vom *fi*.

Apoi urmează cinci coloane de meditațiuni politice asupra moralității și capacității partidului liberal.

Ce are-a face lipsa de cugetare serioasă și necurmată cu teza lui Descartes, care e tocmai îndreptată contra scepticismului, contra escesului cugetării? În adevăr în *Meditationes de prima philosophia* (Paris, 1641) Descartes zice:

> *Ne putem îndoi de orice în lume numai nu de faptul că ne îndoim. Simțurile mă înșală, deci nu mă pot încrede necondiționat în ele; nu știu dacă o ființă atotputernică n-a făcut ca să nu existe în realitate nici pământ, nici cer, nici obiecte cu întindere în spațiu; poate că nu există nici figuri, nici mărime, nici loc și cu toate astea am imaginea lor sensibilă, care face să-mi nălucească existența tuturor obiectelor acestora; poate chiar la adunarea de doi cu trei, la numărarea laturilor unui pătrat, la cele mai ușoare concluzii mă înșel. Imperfecțiunea mea poate fi atât de mare încât să mă 'nșel întotdeuna. Precum Archimede, zice el în Meditațiunea a doua, nu cerea decât un singur punct fix pentru a putea mișca pământul, tot astfel eu voi avea mari*

speranțe dacă voi fi îndestul de fericit de a afla o singură teză pe deplin sigură și nesupusă nici unei îndoieli. și 'ntr-adevăr un lucru e cert, pe când toate celelalte sunt incerte, și acel lucru cert e îndoiala mea însăși, e cugetarea mea însăși, deci existența mea. Dacă ar exista chiar o ființă atotputernică care a aranjat totul ca să mă amăgească, totuși trebuie să exist pentru a putea fi amăgit; cugetând că sunt tocmai cugetarea aceasta demonstră că și sunt în adevăr. Teza: sunt, exist e pururea și în mod necesar adevărată de câte ori o pronunț ori o cuget. Cogito, ergo sum.

Ce are a face această vestită teză, care a răsturnat filozofemele sceptice, foarte seducătoare tocmai prin profunditatea lor, cu lipsa de cugetare a Caradalelor și Pătărlăgenilor? Aceștia există ca orice carne cu ochi chiar dacă n-ar gândi nimic, ba existența lor e cu atât mai vie și mai aparentă cu cât nu gândesc nimic și nu sunt nimic. Pe cât timp au diurne, lefuri, întreprinderi nici nu-i simți că sunt: vegetează liniștiți și blânzi. Din momentul în care nu le mai au își manifestă existența într-un mod zgomotos și foarte neplăcut.

Dar de, bietul Descartes, om a fost și el și-o fi avut păcate pe cari cată să le spăsească după moarte. Ce pedeapsă mai mare putea să-l aștepte însă pe ceea lume decât de a se vedea citat și tălmăcit de învățații redactori ai „Românului“?

❦

[17 aprilie 1881]

Pentru ce s-a retras d. Brătianu de la putere?

Iacă întrebarea pe care și-o face toată lumea și la care ar trebui să se dea un răspuns lămurit.

Partidul liberal, de când e la putere, ne-a dedat în adevăr cu spectacolul unor miniștri cari ies la lumină și intră iarăși în umbră fără ca nimeni să știe pentru ce au venit nici pentru ce s-au dus.

Acest sistem, natural sub guvernele despotice, în care ministerul nu are să dea seama de purtarea lui decât suveranului, este absurd într-o țară liberă, în care guvernul este adus la putere și răsturnat de opiniunea publică și în care prin urmare cetățenii trebuie să știe limpede pentru ce se face ceea ce se face ca să poată judeca pe fiecare om politic.

Oricât de absurd este acest sistem, el s-a urmat fără curmare de la căderea guvernului conservator, în ciuda bunului simț și a cerințelor constituționale și fiindcă, cum zice poetul, răul se face lege, lumea se

deprinsese de-a vedea pe niște oameni porecliți miniștri intrând în cabinet și ieșind, palide arătări fără acțiune și fără voință.

Dar în sfârșit toți aceștia nu aveau nici o însemnătate, erau pioane cu care juca d-l Brătianu singur; jucătorul însuși, acela ce le da mișcarea și voința rămânea acelaşi ca să răspunză de toate.

Iaca însă că se duce acum însuși d. Brătianu!

Nici acum nu vom afla pentru ce?

Se schimbă însuși capul cabinetului, persoana care reprezintă guvernul și partidul întreg, și lumea și opinia publică, la care se tot face apel, nu va ști lămurit care este cauza acestei schimbări?

„Românul" a simțit că este aici o cestiune de demnitate pentru partidul liberal în general și pentru d. Brătianu în parte, a simțit că el mai ales, organul partidului liberal, e dator să răspunză la această întrebare.

Și de aceea numărul din ajunul Paștelor începe cu întrebarea cu care începem și noi: Pentru ce s-a retras d. Brătianu?

În loc însă de-a răspunde în trei cuvinte la această întrebare în loc de-a spune lămurit țării într-un mod onest și leal adevărata cauză care l-a silit pe d. Brătianu a se retrage, d. C.A. Rosetti — bănuim că d-sa a scris — așterne un articol lung de patru coloane, plin de contradicțiuni, în care grămădește vorbe peste vorbe, fraze peste fraze, laudă pe d. Brătianu, laudă partidul liberal, atacă opoziția și arată ca cauză a retragerii d-lui I. Brătianu toate cauzele pentru cari un ministru se poate retrage de la putere și altele la cari nimeni nu s-a putut gândi vreodată.

Rugăm pe cititorii noștri să citească acel articol: vor vedea un om care caută să ascunză adevărul și înșiră verzi și uscate numai ca să întunece cestiunea ce pretinde a lumina.

Și mai întâi declară că nu știe nici el nimica!

Se poate aceasta?

D-nii Rosetti și Brătianu de aproape 40 ani lucrează împreună; au format, precum se zice, un singur suflet în două trupuri până într-atâta încât cel mai mare publicist al nostru răp. Cesar Boliac, i-a numit pe amândoi cu un singur nume, d. Rosetti-Brătianu.

Cum să nu știe d. Rosetti pentru ce s-a retras d. Brătianu?

Din două lucruri unul:

Ori dd. Rosetti și Brătianu stau în aceeași armonie în care au stat toată viața, și atunci „Românul" nu spune adevărul când spune că nu știe;

Sau în adevăr nu știe și atunci se vede că s-a rupt vechea legătură dintre d-lor, s-au despărțit!

S-a auzit în adevăr în public de mai multe ori că d. Brătianu ar fi impacient de a scăpa de jugul greu pe care d. Rosetti i-l impune prin numeroșii partizani ce are în Cameră și care constituiesc partea stricată a partidului liberal.

Și nu o dată d. Brătianu însuși s-a plâns cu amărăciune, în adunările particulare ale partidului, de cât este silit să facă și să sufere contra conștiinței sale.

Și-a și manifestat voința sa de a scăpa de mulți cari-l sugrumă și-l dezonorează.

Să fie aceasta cauza pentru care s-a retras d. Brătianu și cauza pentru care ziarul „Românul“ nu știe de ce s-a retras?

Noi nu putem crede una ca aceasta până nu ni s-ar declara lucrul de cei interesați.

„Românul“ însă, departe de a declara așa ceva, ne spune cu totul altceva.

După ce declară că nu știe nimic apoi ne îndeamnă să cugetăm singuri și vom ghici.

Și, vrând să dea exemplul cum se cugetă, înnoadă o mulțime de fapte fără logică a căror consecințe sunt:

Ba că d. I. Brătianu este ostenit …

Ba că este dezgustat.

Ba că e amărât de imoralități, și afară din guvern va avea mai multă putere pentru a le învinge;

Ba că va fi fost o presiune din afară.

În ceea ce privește această din urmă cauză „Românul“, după ce o amintește, o respinge ca neadevărată.

Și adevărul este că străinii ar fi prea exigenți dacă n-ar fi mulțumiți de d. Brătianu!

Nu le-a dat oare tot ce-au cerut?

Nu a dat Rusiei Basarabia; Germaniei, răscumpărarea drumurilor de fier; Austriei Arab-Tabia; tuturor, împământenirea evreilor?

Nu, nu! Străinii nu pot să nu iubească pe d. Brătianu, căci niciodată nu vor găsi în această țară un guvern așa de slugarnic, așa de gata a le îndeplini toate dorințele!

Dar d. Brătianu este obosit, ne zice „Românul“, și are nevoie de repaos!

E lesne de înțeles că asemeni raționamente nu pot decât să rătăcească inteligența și să ascunză adevărul.

Această afirmare ne aduce aminte vorba unui episcop care întreba supărat pe egumenul unei monăstiri de ce nu s-a tras clopotele când a intrat în monăstire.

„Pentru douăsprezece cuvinte, Prea Sfinte, răspunde egumenul dregându-și glasul ca să le înșire: „mai întâi n-avem clopote …“

„Destul, întrerupe episcopul, nu mai spune pe celelalte“. Așa vom zice și noi „Românului“!

Dacă în adevăr d. Brătianu este obosit și are nevoie de repaus, la ce nevoie de atâtea raționamente trase de păr? Aceasta este destul pentru a esplica retragerea sa!

Dar se vede că nu e aceasta cauza retragerii, deoarece „Românul“ caută alte cauze.

Să fie oare d. Brătianu dezgustat?

Dezgustat de ce?

Ca d. Catargiu, chemat la guvern în momentul în care M. Sa se hotărăște să abdice, în care finanțele noastre erau înecate de o datorie flotantă, colosală, creată de partidul liberal, și de o anuitate de 20 milioane pentru care nu ezista nici o resursă, în care viitorul era amenințat prin falimentul lui Strousberg, ca d. Catargiu, care a venit a așeza dinastia și Constituțiunea, a regula afacerea Strousberg, a plăti datoriele și a regula finanțele, să fi fost dezgustat văzând ingratitudinea în toate părțile și să lase să-i cază din mână frânele guvernului, aceasta se înțelege.

Ca d. general Florescu, organizatorul și părintele armatei române, chemat la guvern ca să împace urele pe nedrept ațâțate, să se fi dezgustat văzându-se lipsit de concursul acelora de la cari avea mai mult drept de a-l cere, se înțelege iarăși.

Dar d. Brătianu, care, grație atitudinii patriotice a partidului conservator, a putut să străbată atâtea împrejurări grele fără pericol pentru țară, d. Brătianu să fie dezgustat!

Încă o dată, de ce?

Ni se spune încă că d-l Brătianu e amărât de imoralitate și crede că afară din guvern va avea mai multă putere pentru a o zdrobi.

Dar de a cui imoralitate s-a scârbit d. Brătianu?

De a opozițiunii?

Nu, fără îndoială; căci opozițiunea este așa de mică, grație influenței morale din alegeri, încât nu poate să-i facă nici un rău.

Dacă în adevăr d-l Brătianu este amărât de imoralitate, fără îndoială de imoralitatea alor săi este amărât, și dacă imoralitatea l-a silit să iasă din guvern, imoralitatea partidului liberal l-a scos din guvern!

Iaca singura din toate cauzele de retragere pre cari le înșiră „Românul“ care poate fi în adevăr o cauză a retragerii d-lui I.C. Brătianu. Este adevărat că imoralitatea e mare în acel partid și singura noastră mirare este că nu s-a scârbit mai de mult de imoralitatea partidului său.

De mult am spus că așa-numitul partid liberal nu este în cea mai mare parte decât o adunătură de toți oamenii cari 'și fac din politică o meserie și un mijloc de câștig; de mult am probat că mai toți oamenii imorali pun masca liberalismului, numai ca să-și ascunză micșorimea lor și să exploateze țara din nenorocire prea credulă.

Unul a fost vătaf de țigani în vremea lui, acum nu-l mai bagă nimeni în seamă; se face deci liberal și ajunge om important în țară.

Altul și-a mâncat în desfrânări averea lăsată de părinți, a doua zi este liberal și cheltuiește mai mult decât cheltuia pre când avea stare!

Iacă un tânăr care a trecut prin școale fără a învăța nimic; dorința lui de a ajunge este tot atât de mare pre cât mijloacele lui intelectuale sunt mici. Poți să fii sigur că îndată se va face liberal și va ajunge la cele mai înalte poziții.

Altul vine de peste graniță sărac și setos de a se îmbogăți, este venetic: se face iute liberal și în câțiva ani este om cu stare.

Așa se recrutează partidul liberal. Este vreunul în acel partid care, pre lângă integritatea caracterului, să aibe iubire de țară?

Iacă un spectacol în adevăr dezgustător și care poate umplea de amărăciune o inimă onestă!

Înțelegem ca d-l I.C. Brătianu să se fi retras din această cauză.

Înțelegem ca acest om să-și fi zis într-o zi: „Gloria militară, independența, regatul sunt vorbe și fum; realitatea, trista realitate este că am dat țara pradă la o haită de lupi!“

Și, dacă aceasta este cauza retragerii d-lui Brătianu, îl felicităm că s-a hotărât în fine să nu mai acopere cu autoritatea sa atâtea turpitudini ce se fac în numele liberalismului.

Iacă găsirăm, după revelațiunile „Românului“, una din cauzele retragerii d-lui Brătianu. Să cugetăm încă, și conduși de aceleași revelațiuni să vedem

dacă mai este și alta.

❦

REVOLUȚIONARII

[17 aprilie 1881]

Cu privire la manifestările rusești relative la Conferința marilor puteri în contra revoluționarei Internaționale ziarul „Kreuzzeitung“ află că

> *nota rusească nu conține încă o propunere formală de conferință, ci atrage numai atențiunea asupra acestei eventualități. Mai întâi puterile au să se înțeleagă între ele asupra naturii acestei conferințe. Forma circulării rusești nu e cunoscută încă. Poate este vorba numai de o depeșă pe care ambasadorii rusești au să o comunice guvernelor pe lângă cari sunt acreditați. De altfel cestiunea principală este cum va fi primită această notă la Londra și Paris. Se bănuiește de pe acum că Franța va adera în fine, spre a nu se strica cu totul cu Rusia. O depeșă din Berlin zice că misiunea conferinții, corespunzând intențiilor rusești, va fi mai întâi interpretarea sau reviziunea convențiunilor de estrădare. În fine se mai susține că cele trei puteri nordice s-ar fi înțeles între ele asupra cestiunilor de pertractat și mai ales asupra dreptului de azil, înainte chiar de pasul făcut de Rusia. Într-acestea se și iau măsuri aspre în contra democraților sociali de prin Germania. La Würtemberg s-a dizolvat o întrunire tocmai când era să vorbească celebrul Bebel. Mai sever încă s-a aplicat legea în contra socialiștilor în Bavaria, unde guvernul a luat orașului Furth exercițiul atribuțiunilor politice în privința dreptului de întrunire și aceasta tot din cauza d-lui deputat Bebel, căruia i s-a permis să țină o conferință politică în acel oraș.*

❦

[19 aprilie 1881]

„Cugetați, ne zice ziarul «Românul», și veți afla adevărata cauză a retragerii d-lui I. Brătianu“.

Și, în numărul de vineri, urmând acest consiliu și conducându-ne de destăinuirile acestui ziar, am găsit că una din cauzele pentru cari d. Brătianu s-a retras este imoralitatea partidului liberal; căuta în zadar în acest partid oameni politici și nu găsea decât oameni de afaceri.

Și această concluziune la care am ajuns noi este confirmată de d. Brătianu însuși!

Chiar ieri „Binele public“ reproducea cel din urmă discurs ce ar fi pronunțat d. Brătianu în sala Herdan. După rezumatul dat de acest ziar, d. Brătianu ar fi zis:

> „Am transijat cu conștiința mea pentru că aveam în vedere un scop mare, independința țării!“

Rău a făcut d. Brătianu de a transijat cu conștiința sa; rău a crezut că numai cu oamenii corupți se poate face Independința. Dacă ar fi avut mai multă încredere în țara sa, dacă n-ar fi fost orbit de spiritul de partid ar fi văzut lesne că Independența se poate face mai temeinică cu oameni onești și cu adevărați oameni politici. Și, dacă d-sa nu putea să o facă decât cu ajutorul imoralității, trebuia să aibă patriotismul de-a lăsa altora această glorie!

Dar, oricum ar fi, rămâne dovedit că, astăzi cel puțin, nu mai există nici un pretext pentru ca țara să mai sufere dominațiunea acestui partid care, prin imoralitatea sa, a gonit din minister chiar pe capul său, pe îndelung răbdătorul d. Brătianu! Iacă ce mărturisește d. Brătianu în cuvântarea sa cea din urmă și oarecum în testamentul ministerului din 1876!

Dar din această cuvântare mai răsare încă o idee:

> Lupta contra privilegiilor s-a terminat, zice d. I. Brătianu; trebuie acum să organizăm țara și, pentru aceasta, trebuie să facem apel la oamenii cei mai onești și mai capabili din toate partidele.

Și aci vom răspunde d-lui Brătianu că a recunoscut prea târziu un adevăr care este demult știut de toți.

Lupta contra privilegiurilor în adevăr s-a terminat de mult în această țară: ea s-a terminat din ziua în care Divanurile ad-hoc al Moldovii și al Țării Românești, compuse în mare majoritate de privilegiați, au proclamat egalitatea politică; din ziua în care privilegiații din Moldova mai întâi, Catargiu, Cuza, Mavrogheni, Manolachi Costachi s-au lepădat de privilegii pentru binele țării!

Și, dacă de atunci se mai vorbește de privilegii, aceasta n-a fost și nu este decât o armă de partid, puțin leală; un mijloc de a înșela buna credință a mulțimii, mijloc care cu cât e mai absurd cu atât are mai multă trecere.

De atunci însă singurul privilegiu care a rămas în picioare este acela al capacității și integrității.

Și contra acestui privilegiu, să fie bine știut îndreptează partidul liberal toate atacurile sale.

Este o adevărată mângâiere pentru noi, cari, cu multe sacrificii, susținem această luptă contra calomniei și invidiei unora, contra orbirii altora, contra indiferenței celor mai mulți, să vedem că, în sfârșit, d. Brătianu însuși deschide ochii și vede că lupta în capul celor mișei și incapabili, în contra celor onești, cari singuri sunt capabili să dea o o organizare serioasă țării.

Iacă fără îndoială cea de-a doua cauză și, desigur, cea mai însemnată a retragerii d-lui Brătianu.

Onorat cu încrederea țării, onorat de încrederea M.S. Regelui, atotputernic, este cu neputință ca acest om să nu se fi întrebat într-o zi la ce capăt va ajunge pe drumul pe care a apucat, este cu neputință să nu fi aruncat cu dezgust imnurile ce-i cântau oamenii de afaceri din Strada Doamnei, și să nu se fi întrebat ce face el pentru consolidarea societății românești, o biată insulă roasă de valurile străinismului.

Și atunci, dacă în adevăr este în sufletul lui o scânteie de iubire pentru această țară, a trebuit de o parte să vază cum elementul românesc sărăcește și dispare!

Și de altă parte a trebuit să zărească abisul de imoralitate în care partidul liberal precipita societatea noastră; cum caracterele se corup pe zi ce merge, cum vorba sforăitoare și fraza goală ia locul ideilor salvatoare de care este însetată țara, cum oamenii politici se recrutează din ce în ce mai mult din cafenele, iar nu din cabinete de studie, și să se convingă în sfârșit că aceste nenorociri sunt consecințe fatale ale ideilor cosmopolite și ale partidului liberal.

Și atunci, cătând o îndreptare la atâtea rele și uitându-se împrejurul său, a văzut alături pe oamenii corupți contra cărora ar fi trebuit să lupte, și în față pe bărbații onești cu cari ar putea lupta!

De bună seamă, fiind învestit atâta timp cu o putere fără control, a trebuit să simță o răspundere fără margini și, cunoscând din ce în ce mai bine și oamenii și lucrurile, să se convingă că în adevăr liberalismul partidului său nu este decât demagogia cosmopolită a Franței, care omoară societatea pe care o infectează.

Pentru că din punctul de vedere politic aceste idei au de efect de-a face să triumfe în general cel incapabil contra celui capabil, cel corupt contra

celui onest, cel ce caută a-și face trebile contra celui ce vrea binele țării, precum deunăzi d. Epurescu contra d-lui Lahovari.

Ei, din punctul de vedere economic, aceste idei, de cele mai multe ori, ridică pe cel înșelător deasupra celui onest, pe cel fără suflet și fără rușine deasupra celui blând și cu frica lui Dumnezeu; și întotdeauna pe străin contra românului.

D. Ion Brătianu a pronunțat mai deunăzi în Cameră un lung și frumos discurs în care arăta ce-a făcut el pentru țară și, în punctul culminant al acestui discurs, zicea cu mândrie: „Am găsit un popor de sclavi ai boierilor privilegiați și am făcut dintr-însul un popor de oameni liberi și de eroi!“

Adevărul este că a scos pe țărani de supt ocrotirea, de supt autoritatea părintească a proprietarilor de moșii și i-a predat fără apărare în prada celor mai abili dintre dânșii, în Țara Românească, și în prada evreilor, în Moldova.

Și a scos pe meseriași și pe comercianți de supt protecțiunea celor avuți și i-a predat fără apărare concurenții fără frâu și fără crutare ce li se face de străini!

Pentru că nu a lăsat unora și altora timpul de-a deveni oameni liberi prin învățătură și prin muncă!

Iacă răspunsul ce a trebuit să-și dea d. Brătianu când s-a întrebat ce-a făcut pentru această țară, nu în mediul corupt și zgomotos al majorității sale, ci în tăcerea senină a conștiinței sale și față în față cu Dumnezeu!

Și atunci a simțit că organizarea care s-a dat țării este greșită.

Și, în lungile convorbiri pe care a trebuit să le aibă cu d. Carp, pe care de trei ori l-a chemat la minister, după cum a declarat-o de curând în Cameră, s-a convins că, dacă mai este o scăpare pentru această țară și pentru viitorul neamului românesc, această scăpare este în organizarea țării după ideile partidului conservator.

Și numai așa a putut să strige: lupta contra privilegiaților s-a terminat! Țara are nevoie de organizare! Trebuie să chemăm oameni din toate partidele pentru că în partidul liberal sunt oameni corupți!

Este cu neputință să spuie cineva mai lămurit că ideile partidului său sunt pierzătoare și că numai partidul conservator are idei sănătoase și oameni capabili de-a da țării organizarea de care are trebuință!

Acestea fiind cauzele retragerii d-lui I. Brătianu, înțelegem bine încurcătura ziarului „Românul“, care simte trebuința să învăluie cu laude

neauzite majoritatea izbită de moarte de d. Brătianu, cum să acopere cu flori un cadavru.

Înțelegem bine amețeala în care se găsesc susțiitorii corupțiunii și ai imoralității cari declarau în ajunul Paștelor că pricep retragerea d-lui Brătianu, dar n-o aprobă și a doua zi de Paște celebrează această retragere ca un act mare și patriotic.

Dar, în fața declarațiunilor d-lui I. Brătianu, nimeni nu mai înțelege, nici își poate esplica ce caută în capul guvernului d. D. Brătianu.

Cum? D. I. Brătianu declară că partidul său este corupt, că cu ideile lui nu mai poate merge înainte, că țara are nevoie de o organizare conservatoare și întărește aceste declarațiuni cu retragerea din minister, și acestei majorități, astfel înfierate de două ori ca incapabilă și imorală, acestei majorități i se dă dreptul de a impune guvernul și de a merge mai departe!

Și se găsește un om destul de lipsit de demnitate ca să primească puterea din mâni așa de întinate! Ce?

Va fi permis ca o majoritate de exploatatori să numească guvernul și ca guvernul să aducă o majoritate de exploatatori?

Va fi permis unei majorități să domine țara prin corupțiune și prin corupțiune să se perpetueze la putere?

Și nu este nimeni în drept să puie capăt unui cerc vițios care sugrumă o țară întreagă?

Este timpul, cel puțin acuma în urma retragerii astfel motivate a d-lui I. Brătianu, ca M.S. Regele să-și aducă aminte de prerogativele sale constituționale și să uzeze de dânsele în interesul moralității publice, în interesul conservării statului și al tronului M. Sale!

❦

BISMARCK CA SOCIALIST

[19 aprilie 1881]

Sub acest titlu „Allgemeine Zeitung“ aduce un articol lung asupra unei cestiuni din cele mai arzătoare pentru toate statele: cestiunea socială. Reproducem aci numai următoarele pasaje:

Ar fi o mare nedreptate dacă cineva ar trece ușor peste expectorațiunile parlamentare — căci discursuri nu sunt — ale cancelarului. Ceea ce vine dintr-un loc așa de înalt este, orice formă ar avea, ba chiar fără formă, de foarte mare importanță. Nimeni nu-și va închipui că păreri ca ale cancelarului sunt supuse schimbării sistemelor parlamentare sau guvernamentale; astăzi liberale, mâne conservatoare, astăzi oportuniste, mâne radicale. Sunt lucruri în lume ce stau mai presus de orice sistem de guvernare, de orice partide politice și cari, odată împinse cu temei în fața lumii nu mai pot fi înlăturate, lucruri la cari nu mai poate fi vorba de materie însăși, ci numai despre mod. Dacă citim cu atenție mai ales discursul ținut de prințul Bismarck la 2 aprilie în Dieta germană cată să exprimăm dorința că ar fi bine dacă cancelarul ar fi cu 20 ani mai tânăr sau dacă deja la 1861 s-ar fi apropiat mai mult de cestiune. Căci acest ingeniu minunat de mobil se înșală când zice că „noi vorbim de cestiunea socială de 50 ani“. Cauza e mult mai veche; ea a dat de lucru tuturor popoarelor de cultură și aceste popoare au pierit înainte de-a dezlega problema. Despre ea „s-a vorbit“ în tot evul mediu și din secolul trecut încoaci „se strigă“ chiar. Dacă cancelarul se înșală asupra trecutului cestiunii, el însă aruncă o privire justă în viitor când zice: „Fiii sau nepoții noștri nu vor scoate la cale acest lucru“. Aceasta va să zică a concepe lucrul în mod grandios, drept un proces de evoluțiune, treptat, progresiv și metodic al raporturilor sociale. Ceea ce s-a născut într-un secol întreg nu se poate întoarce într-un minut, ca o mănușă. Trebuie însă să se facă odată un început, să se oprească odată mașina furioasă, înainte de a-i da o altă direcțiune …

❦

[20-21 aprilie 1881]

Abstracție făcând de la alte cauze ce vor fi fost de natură a provoca retragerea d-lui Ion Brătianu, vom persista asupra acelei uneia pe care am stabilit-o în numerele din urmă după chiar mărturisirea d-lui Brătianu și după aceea a „Românului“: „imoralitatea majorității“, pe care d-sa crede a o putea combate mai bine pe banca de deputat fiind.

Atâta timp ni s-a zis că opoziția calomniază; că impută mucenicilor de diferite categorii din amândouă Adunările fapte pe cari ei nu le-au îndeplinit niciodată; că foile opoziției scornesc neadevăruri în seama onor. patrioți. În sfârșit vine ziua în care d. Brătianu însuși declară în fața lumei:

> Foile opoziției au dreptate, majoritatea partidului roșu e atât de coruptă încât nu mai pot guverna cu ea; ea e înecată în afaceri scabroase pe cari sunt silit să le îngăduiesc ca ministru pentru a fi sigur de voturile ei, pe cari mi le-ar refuza în momentele cele mai grave chiar. Sunt dezgustat de această situație falsă, nu mai pot guverna cu un partid ale cărui voturi trebuie să le cumpăr prin concesii ce

> dezonorează guvernul; mă retrag pe banca de deputat, de unde voi putea combate mai cu energie și mai cu succes relele aplecări ale oamenilor al căror concurs am fost silit a-l cumpăra în vederea unor interese generale de o gravitate mai mare.

D. Brătianu a avut nevoie de nulități cari să se poarte după comandă. Aceste nulități fără trecut, fără tradiții, unele chiar fără patrie ori naționalitate hotărâtă, au părut la început a primi rolul ingrat de-a ridica mâna la orice va zice guvernul.

Cată să știe cineva cum au fost recrutate aceste nulități de prin ungherele indecenței publice. Ici vedem pe unul care, după ce și-a bătut averea la tălpi, a ajuns a scrie cuplete pentru păsările călătoare ale cafenelelor și a vinde bilete pentru ele în orașe de provincie; un altul, cântăreț de biserică, își udase glasul său frumos cu atâta socratică statornicie încât începuse să sune a clopot dogit, spre marea scandalizare a enoriei, a trebuit deci să-și schimbe cariera; un al treilea își făcuse din jocul de cărți o profesie, în fine alții îmbrățișaseră profesiuni cari se feresc și mai mult de lumina publicității. Americani desăvârșiți, oameni trecuți și prin ciur și prin sită, personalități imposibile în orice partid politic, cari pierduseră orice speranță și orice credință, se grupară împrejurul stindardului roșu și d. Brătianu îi reabilită, le dete țara pe mână. Trebuie să asiste cineva la o ședință a Camerei, să simță tonul de ironie și de dispreț cu care d. C.A. Rosetti strunește menajeria pentru a înțelege de ce soi sunt legăturile între partid și șefi. Dar dacă nulitățile primiră la început a juca rolul de votatori pentru o modestă diurnă care reprezintă o îmbunătățire a sorții lor, curând exigențele lor deveniră mult mai mari. Oamenii începură a se muta de prin mahalale la centru, a se însura, a se întemeia pe umerii țării. Adunătura de ieri se aristocratitiză, contractă repede deprinderi de jeunesse dorée a Parisului, și viața maimuțată după Occident e scumpă în București. Se născu deci foarte curând un raport juridic nou între d. Brătianu și partizanii săi. Do ut des zicea fiecare; dau votul dacă îmi dai cutare lucru. Acest cutare lucru e foarte deosebit. Unii cereau câte trei-patru funcții, pe lângă postul de deputat, alții întreprinderi, alții moșii de ale statului, cu supoziția păsuielii, până ce în fine guvernul central scăpă cu totul frânele din mână, încât toate numirile în funcțiuni se fac nu după titlu ori merit, ci după cum ordonă deputații, cari la rândul lor atârnă de comitete de politiciani de profesie, formate în fiece centru de județ. Aceste comitete își împart toate în familie. Ele creează din banii județelor burse pentru copiii patrioților trimiși în străinătate să numere pietrele de pe bulevarde, ele decid

a se face drumuri județene pe unde patrioții au câte un petec de moșie, încât toată munca publică, fie sub formă de contribuție, fie sub cea de prestațiune, se scurge direct ori indirect în buzunarul unui patriot. Partidul roșu a devenit o companie de exploatare, care se 'nțelege că nu suferă ca altcineva să se mai bage în ea. Chiar dacă cineva ar da concursul său politic guvernului el nu devine prin asta părtaș la foloasele materiale ale companiei. Și ministrul — vorbim aci de cel mai onest ministru, care el însuși nu primește o parte aliquotă a câștigurilor — ministrul stă cu condeiul în mână, condamnat a iscăli cu de-a sila toate turpitudinile acestea și a le acoperi cu responsabilitatea lui.

Va să zică aceste elemente i-au făcut d-lui Brătianu guvernarea imposibilă, ele l-au amărât, l-au dezgustat, l-au făcut să se retragă, pentru a le supraveghea?

Dar oare acesta e mijlocul cel mai energic spre a le neutraliza acțiunea? Supravegherea d-lui Brătianu e oare o garanție îndeajuns că ele vor deveni altfel decum sunt? Permită-ni-se a ne îndoi, mai cu seamă pentru că vedem că în această luptă cel învins a ieșit d. Brătianu. Dacă retragerea d-lui Brătianu ar fi însemnat o victorie am fi văzut venind în locu-i elemente favorabile acelor vederi politice pe cari d-sa le-a contractat în timpul în urmă, când, după espresia „Românului“, s-a îndoit un moment asupra talismanului de mântuire a ideilor liberale. Noi vedem însă tocmai contrariul; vedem accentuându-se politica de partid a majorității față cu modestele d-sale încercări de politică de stat, că compania de care d-sa s-a lepădat cu amărăciune e departe de-a voi să-i îngăduie rolul de cancelar. „Sau cu noi sau cu nimeni altul“, iată deviza companiei. Geaba „Românul“ vine cu fraze bisericoase à la Cromwell să 'ntunece adevărul situației. S-a stricat tovărășia; partidul roșu a primit o gravă lovitură din partea șefului ei, care a discreditat-o, arătând cât de scump a trebuit să-i plătească companiei voturile trebuitoare politicei sale. Țara, pusă în posibilitatea de-a juca, le va da a doua lovitură, după care sperăm că tovărășia Mihălescu Carada nu va mai fi cu putință în România.

❦

[22 aprilie 1881]

Aproape toate ziarele de orice nuanță și însuși „Românul“ au cugetat, fiecare cu sentimentele lui respective, asupra retragerii d-lui prim ministru

de la cârma afacerilor statului.

Toți s-au întrebat mai vârtos cari să fie motivele acestei retrageri precipitate. Noi nu ne vom ocupa astăzi de acele motive, dar ne vom mărgini, având în vedere situația actuală față cu spusa retragere, a lămuri un punct de care puțin se ocupă ziarul oficios. Ne întrebăm: oare d. I. Brătianu, prin deciziunea sa de-a se retrage de la guvern, reprezintă pur și simplu o modificare de persoană sau absența sa ne autoriză a crede la o modificare de sistem? Fără a cugeta mult, vom găsi lesne că retragerea d-lui I. Brătianu are o semnificare mai profundă decât aceea a unei simple schimbări de persoană.

În toate țările constituționale unde partidele sunt bine organizate și delimitate, chiar în vechea Engliteră, care încă multă vreme va servi de tip, șeful partidului rezumă nu numai sentimentele, nu numai credințele celor supuși la direcțiunea sa, dar chiar de multe ori acest cap personifică existența partidului la putere. Aceasta se poate zice mai vârtos vorbind de țara noastră, unde luptele politice se rezumă în lupte de individualități, și unde opinia publică se găsește încă în acea fază de formațiune și de tranzițiune spre a deveni o putere reală. Așadar cu drept cuvânt putem afirma că luptele politice se rezumă în numele unor individualități. Aceste din urmă, când vin a se retrage din câmpul luptei, nu fac decât a lăsa locul celor cari, prin alt sistem sau prin alte mijloace de guvern, pot aduce liniștea și progresul.

Mulți au spus asupra retragerii d-lui I. Brătianu că aceasta s-ar fi produs când, după mai multe întruniri, d. Brătianu s-ar fi asigurat că sentimentele d-sale nu mai erau înțelese, nici împărtășite, nici chiar susținute de majoritate.

Cauza oare să fie aceasta? Ar fi trebuit, spre a se întâmpina un asemenea caz, ca șeful să fi ieșit din sânul majorității, pe când aci putem spune că mai mult d. Brătianu a făcut majoritatea decât aceasta din urmă pe d. Brătianu.

Adevărul este însă că nu d. Brătianu singur a făcut majoritatea sa. Căci dacă d. Brătianu prin firma sa reprezenta un sistem de guvern, nu mai puțin d. Rosetti reprezintă într-un grad serios sentimentele acelei majorități. Se poate admite fără discuție că aceste două individualități, din copilăria lor până astăzi, fiind două organizațiuni cu totul deosebite, s-au completat pretutindenea și totdeauna amândoi, frățește întruniți, au știut să țintească la același punct, fiecare cu mijloacele sale diferite, dar întrunite.

Amândoi, cu puterile lor combinate, au izbutit a cuceri, unul, forma esterioară a unui om de stat, atribuțiunile unui om de sistem și prerogativele unui președinte de Consiliu; al doilea, o influență asupra maselor din centrurile mai populate, o direcțiune asupra celor mai în necesitate de a ajunge. Unul fără altul nu mai pot forma decât o parte dintr-un tot, nu mai pot reprezenta decât un sistem incomplet.

Prin urmare absența unei discipline oarbe din partea majorității, care singură poate constitui baza sistemului, apare ca o consecință naturală și inevitabilă a unei neînțelegeri între cei doi oameni. Dacă această neînțelegere a fost în adevăr, așa cum o credem, cauza retragerii d-lui Brătianu, apoi cu greu vom admite că mai poate rezista acel edificiu, susținut numai de cele două coloane, amândouă indispensabile, spre a-l menține în echilibru. Mai adăogăm că atât de adânc s-a simțit retragerea d-lui Brătianu și prin urmare dizlocarea sistemului prin ivirea unui dualism între acele două căpetenii încât, ca să se oprească încă un moment deschiderea acestei grele succesiuni, un paliatif iluzoriu s-a întrebuințat. D. Rosetti, rămas singur, nu putea dori decât un alter ego și d. D. Brătianu, fratele fostului prim ministru, veni din Constantinopol și se puse la dispoziția, nu a M. Sale, nu a țării, ci numai a partidului cu desăvârșire în pericol.

Așa de învederat este faptul încât nimeni n-a cugetat să spuie d-lui D. Brătianu că succesiunea primită este la înălțimea ambițiunii d-sale; căci toți vedem că d-sa a venit jertfind toate interesele d-sale pe altarul partidului.

Cu aceeași majoritate aceleași dificultăți le va întâmpina și d-sa, ba încă mai grele, neputând să se bucure d. D. Brătianu de aceeași influență și de aceleași puteri de rezistență ca predecesorul său. Pe altul decât pe d-sa am fi venit și l-am fi întrebat cu asprime care sunt mijloacele nouă de guvern față cu d. Rosetti. L-am fi întrebat cari sunt concesiunile sau condițiunile de viață pentru țară dacă d-sa cu același mijloc speră a face ceea ce n-a putut face predecesorul său? Nu, nimeni nu se ferește a vedea în d. D. Brătianu decât un simplu paliatif, slab neapărat, dar tot atât de credincios pentru binele partidului.

Satisfacțiuni multe s-au dat unora și altora și d-sa și-a rezervat direcțiunea afacerilor străine, spre a nu pune încă în lumină acele cestiuni arzătoare cari sunt conținute în arhivele acelui minister și păstrate deocamdată în întunecimea edificiului și conștiinței acelui ministru ieșit, care, prin mai puțină ambițiune precipitată, ar fi putut evita consacrarea lor.

D. D. Brătianu și Rosetti chiar în neînțelegerile lor n-au uitat a propune la mai multe personalități fuziunea, spre a întineri și poate chiar a moraliza majoritatea, dar acele propuneri n-au izbutit, condițiunile cerute de acele personalități lovind chiar existența acelor majorități.

Nu adeseori se vor mai găsi condițiuni așa de favorabile ca aceea care a întrunit majoritatea existentă mai vârtos chemată a rezolva o cestiune atât de arzătoare ca aceea a naturalizării izraeliților, impusă de Congresul de la Berlin.

Nu întotdeauna, chiar cu fericita invențiune a influenții electorale, se obține o adunare de oameni a căror ambițiune și ușurință să nu fie întrecută decât prin devotamentul lor fără margini către d. Rosetti și nepăsarea lor în ceea ce privește viitorul acestei sărmane țări.

Să ne fie permis să conchidem zicând că cu întristare vedem cele ce se petrec, căci nu numai că sunt precedente nenorocite pentru un popor tânăr prin experiența lui față cu regimul constituțional, care ar trebui să devie principala sa instituțiune, tânăr încă pentru a pricepe limitele în cari ar trebui să se mărginească cei cari sunt însărcinați de a conduce cu reflecțiune, cu moderație și cu prudență interesele națiunii, dar încă nu poate acest popor decât să-și piarză cu încetul chiar respectul autorității, față cu exemplele zilnice cari pun la lumină baza acelui sistem, adică realizarea ambițiunilor nerușinate și trebuințelor nemărginite ale acelor zecimi de persoane, conduse și susținute de d-l Rosetti, și cari sunt ieșite din acele majorități care nu pot aduce țării în viitor decât urmări funeste pentru respectul Adunărilor deliberative și chiar pentru libertățile publice.

Se naște acum întrebarea dacă aceste jocuri de culise sunt constituționale și dacă țara e condamnată a suferi indefinit compania de exploatație care s-a constituit în Adunări și guvern, deasupra ei; întrebarea este dacă pactul nostru fundamental, chiar de d-nii Carada și C.A. Rosetti croit fiind, nu ne dă absolut nici un remediu în contra acestei uzurpări a tuturor funcțiunilor vieții publice din partea unor nulități și a unor oameni de afaceri?

E o cestiune pe care am dezbătut-o uneori în coloanele acestei foi. După a noastră părere nici unul din factorii constituționali nu poate renunța la prerogativele ce i le dă Constituția dacă e vorba ca să existe echilibru între puterile statului, dacă e vorba ca indivizi adunați de întâmplare, de noroc și de organizarea pe acții să nu se perpetueze fără nici un merit și fără nici o chemare la cârma statului.

În orice caz nu credem ca monarhia constituțională să fie sinonimă cu perpetuarea la putere a speculei și a scabroaselor afaceri și nu aceasta a fost ideea acelora cari i-au dat naștere pentru a pune frâu arbitrariului, vină el de sus, vină de jos.

❦

[23 aprilie 1881]

Se pare cumcă tuturor parveniților le e rușine de mijloacele prin cari au ajuns atât de departe. Fără 'ndoială nici partidul liberal în genere, nici d. C.A. Rosetti îndeosebi, n-ar fi ajuns așa de departe fără zilnica negustorie de vorbe pe care au făcut-o de treizeci de ani încoace. Astăzi, când acești oameni, ridicați prin condei, și încă prin prost condei, au ajuns a lua inițiativa unor acte precum este încoronarea regelui României, e desigur o neagră ingratitudine către trecutul lor dacă, în distribuțiunea locurilor care s-a prevăzut pentru spectatori la actul încoronării, presa a fost cu desăvârșire uitată!

❦

[23 aprilie 1881]

Ceea ce li se pare curios patrioților e ca Adunarea să fie dizolvată după atâtea fapte meritorii pe cari le-a comis. Iată ceea ce foaia oficioasă nu înțelege deloc. Auzi, dizolvată? O Cameră ai cării membri s-au îmbogățit cu ocazia răscumpărării, o Cameră în care există tainice biurouri de împământenire, unde cu bani peșin fiece izraelit de treabă poate câștiga onoarea și avantajele cetățeniei române fără a fi îndeplinit condițiile înscrise în Constituție? Auzi, dizolvată o Cameră care, fără rezistența opoziției întrunite, era să împământenească propunerea Costinescu cu toate urmările și categoriile ei? Se poate ca țara să uite atâta merit, să uite că patrioții o iubesc atât încât fiecare din ei ia câte trei, patru, ba zece funcții chiar pe umerele lor de Ercul, și aceasta … purtând și greutatea lefurilor, pe lângă acea a funcțiilor? Se poate să uite țara cum patrioții și-au creat retribuțiuni de câte 24, 30, 40 de mii de franci, ba la tutunuri, ba la drumuri de fier, ba la bancă și să voiască dizolvarea unui Parlament, nu! unei grădini de Parlament, grădină model, zoologică, unde toate apetiturile organice sunt

reprezentate, începând cu nestinsa sete de profit a republicanilor de la Ploiești și încheind cu virtutea jocului de bursă, pentru titluri 6 la sută?

Ce bine bunăoară s-a purtat Camera actuală în cestiunea evreilor?

Trebuie s-o credem; „Românul“ o zice:

> Absurditatea că majoritatea ar fi voit împământenirea în masă sau chiar pe categorii este vădită; dacă ea ar fi voit în adevăr aceasta, *ar fi făcut-o, deoarece era majoritate.*

Auzi d-ta? Va să zică era majoritate și putea face orice poftea. Da, în adevăr era majoritate, dar nu majoritate de revizuire, nu ⅔. Aci e aci, onorabililor. Dacă roșii ar fi avut două treimi în Adunări, nu categoriile, întreg paragraful Tractatului de la Berlin trecea în Constituție. D-nii redactori ai „Românului“ cată să-și aducă aminte că d. Lascar Catargiu a spus în Senat verde: „Țara nu vrea să dea nimic, formulați propunerea dv.“. Era o tocmeală lungă între țara, care nu voia să dea nimic și între majoritatea roșie (simplă, nu de două treimi), care voia să dea totul. Nu propunerea majorității, cunoscută sub numele de categoriile Costinescu, au fost admisă de Adunări, ci, pentru a se avea unanimitatea, s-au stors de la opoziție minimul posibil, împământenirea personală pe baza unor condiții înscrise în Constituție. Numai minimul posibil, formulat de deputați opoziționali din Iași, au putut întruni majoritatea necesară. Cu simpla majoritate roșie Camera era constituțional incapabilă de-a da vro hotărâre; ar fi trebuit deci dizolvată din nou. O asemenea disoluțiune a Adunării de revizuire ar fi însemnat căderea roșiilor de la guvern. Iată ceea ce trebuie să cugete onor. redactori ai „Românului“, dumnealor cari au propus categoriile. Astfel opoziția singură au fost la înălțimea ei; ea a renunțat de-a face din cestiune o cestiune ministerială; ea a susținut guvernul spre a dovedi că, față chiar cu guvernul cel mai dispus de-a face serviciile străinătății, țara tot are mijlocul de-a nu acorda nimic, că n-a ajuns ca acela care de frică se sinucide. Cremieux să fi fost prim ministru, pe Cremieux l-am fi mănținut, pentru a-i dovedi lui și stăpânilor lui că nu poate face nimic.

În orice caz opoziția n-a câștigat nimic din toată afacerea. Dar oare tot astfel stă cu roșii? La moment s-au înțeles cu străinii pentru a pune preț pe recunoașterea votului țării, la moment a venit la ordinea zilei răscumpărarea, din care au câștigat acționarii străini și patrioții improvizați acționari peste noapte. Să citām oare averile făcute peste noapte de foști miniștri, de deputați, de gazetari roșii? Și cum numea „Românul“ cestiunea

răscumpărării? Cea mai populară cestiune din România, și îndrăznea a o spune aceasta în același moment în care d. Brătianu declara în Senat că răscumpărarea era impusă de din afară, tot astfel precum Strousberg fusese odinioară impus de la Berlin și Viena.

Ce patriotism și ce înțelepciune, ce sacrificiu a fost la mijloc? Ați știut că, dacă veți rezolva cestiunea izraelită în modul cel mai favorabil cu putință pentru străinătate, veți rămânea la putere și veți avea foloasele răscumpărării.

Așa s-a și întâmplat. Ați stors de la țară cât ați putut stoarce pentru evrei și ați deschis apoi triumfători era răscumpărării, încurcată până azi. Pe de o parte deci ați fost siliți a nu da decât minimul posibil pentru a nu fi trimiși acasă pentru incapacitate constituțională de a rezolva cestiunea izraelită; pe de alta, odată rezolvată, v-ați cumpărat rămânerea la putere pentru câțiva ani prin cestiunea căilor ferate! De ce vă zicem oare noii fanarioți? Pentru că cumpărați puterea prin tribut mascat, plătit când uneia când alteia dintre puterile străine.

❦

[24-25 aprilie 1881]

Zilele din urmă s-au răspândit, cum știm, mai multe știri de mare senzație asupra stării de lucruri din Rusia. Din acele stări rezultă că împărăteasa este rău bolnavă în urma impresiei oribile ce i-a cauzat știrea despre executarea celor cinci nihiliști; că împăratul este căzut într-o criză morală care l-a făcut să părăsească afacerile și să stea închis în castelul de la Gaștina; că s-ar fi prins o cutie cu dinamită ascunsă într-un car cu fân ce intra în castelul imperial; că marele duce Nicolae, nepotul împăratului, care s-a constatat ca având relații directe cu societățile asasinilor, a fost condamnat, fără judecată, la închisoare pe viață; în fine că, atât la Curte cât și în public, domnește o consternare generală. Aceste știri, pe cari le-au dat foile germane, austriace și franceze radicale, cari în genere sunt informate bine și d' a dreptul de la societățile secrete, și pe cari le-am reprodus și noi, sub toată rezerva, par a fi fost oarecum exagerate, dar nu cu totul inexacte. Foaia semioficială rusească din Bruxelles caută să le dezmință, dar nu poate ea însăși, cum vom vedea, decât să le micșoreze întrucâtva importanța. Doliul, zice acea foaie, foarte legitim, ce domnește la Curtea rusească și precauțiunile, nu mai puțin legitime, luate pentru a proteja persoana

împăratului contra conspiratorilor, cari au arătat acum în urmă ce pot face, constituie o temă seducătoare și ușoară de exploatat pentru imaginația și reaua voință a unui număr de ziare obicinuite cu așa treabă. Foaia rusească crede util să țină publicul deștept asupra invențiilor și basmelor ce se fac pe socoteala situației interioare a Rusiei. Îndărătul acestei lugubre fantasmagorii sunt, pentru cine știe și vrea să judece bine, două figuri reale: suveranul și națiunea rusească. El, cu toată întristarea de care este cuprins, lucrează fără preget pentru bunăstarea și progresul națiunii. Ea este plină de devotament cătră suveran. Cu astfel de elemente, adaogă „Le Nord“, se pot trece cu victorie dificultăți și strâmtori mult mai mari și mai critice decât acelea în cari se află astăzi Rusia. Foaia din Bruxelles nu dezminte, cum vedem, faptele consemnate în acele știri, ci voiește a atenua, prin simple fraze, efectul ce acelea au produs asupra publicului; ea nu dă un comunicat de dezmințire acelor știri de senzație, ci o mângâiere publicului care le-a citit.

❦

[24-25 aprilie 1881]

Asupra scandalului petrecut între studenții pretinși români din Paris cu ocazia proclamării regatului primim o relațiune mai detaliată din care estragem șirurile de mai la vale.

Din parte-ne putem presupune după cele ce se petrec cu republicanii din Ploiești că toate aceste nu sunt decât reclame pentru a se recomanda la funcții ale statului și la pensii reversibile, căci așa încep patrioții de meserie și de origine incertă când e vorba ca s-ajungă la saline ori adiutanți; deci publicăm șirurile de mai la vale întemeiați pe bunul simț al cititorului, care va reduce importanța acestor caraghioși la greutatea ce li se cuvine și nu va confunda micul Bizanț cu Robespierre sau Marat.

> *Curiozitatea publică din București este pusă în mișcare de un fapt care s-a petrecut la Paris acum câteva zile. D. Calligari a fost izgonit de pe teritoriul francez.*
>
> *Cei care cunosc poliția Parisului ca și cei ce nu o cunosc trebuie să se fi mirat când au citit în jurnalele din București o notiță reprodusă după Memorial diplomatique în cari se zice că mandatul de izgonire dat contra d-lui Caligari încă din noiembrie trecut nu a putut fi executat din cauza necunoașterii adresei acestuia!*
>
> *Poliția Parisului, care găsește tâlhari ce-și schimbă numele și figura de zece ori în 24 de ore, nu poate să dea cu mâna de Calligari care nu și-a schimbat nici măcar*

ochelarii ce-i poartă din cauza miopiei?

Adevărul este că Memorial diplomatique nu este tocmai vinovat. Se zice că notița în chestiune ar fi ieșită din birourile legațiunii noastre și că d. Cogălniceanu, reprezentantul României la Paris, nu ar fi străin la izgonirea d-lui Calligari. Această nuvelă v-o dau sub toată rezerva.

Iată care ar fi adevărata cauză ce a motivat expulziunea:

În noiemvrie trecut Calligari a făcut o conferință într-un cvartier al Parisului populat de uvrieri, dând ca obiect al conferinței sale Nihilismul în Rusia. Adevărul vorbind, d. Calligari a vorbit de toate în conferința sa numai de nihilism nu, fiind prea superficial și prea ignorant pentru a ști el singur ceva asupra nihilismului. Conferința sa s-au mărginit în vorbe goale asupra unui refugiat polonez mort la Geneva, Cernicevsky. Poliția informată de conferința Calligari a dat un mandat de izgonire contra acestuia, dar care nu avea a fi executat decât în cazul când prințul Orloff, ambasadorul Rusiei la Paris, va adresa guvernului francez vreo plângere în această privință; și aceasta pentru ca guvernul să-și evite un șir de dificultăți diplomatice ce întâlnise deja cu ocazia arestării lui Hartmann.

Prințul Orloff însă a dat conferinței Calligari importanța ce a meritat și nu s-a plâns guvernului francez; prin urmare mandatul a fost pus la dosar.

Proclamarea regalității în țară nu a plăcut lui Calligari și câtorva prieteni ai săi.

D-nii Calligari, Radovici, Vintilă Rosetti și încă doi-trei a găsit de cuviință să protesteze contra proclamării regalitățeі și, pentru a da o mai mare întindere protestărei lor, a invitat și câțiva prietini franceji și americani, spre a le ține de urât.

Protestarea a avut loc la o cafenea numită Procope. Un ponci aprins pentru circonstanță lumina mutrele protestanților; câteva discursuri terminate prin „Să trăiască România, să trăiască viitoarea Republică Română“ au format bagajul acestei serbări.

A doua zi câteva jurnale avansate au relatat protestarea făcută de câțiva români. Aceasta a fost destul ca d. Cogălniceanu să se supere. Se pune în birje și se oprește drept la ministrul de interne, spune ministrului surprins ceea ce se întâmplase cu o zi înainte la cafeneaua Procope … și cere expulsiunea inițiatorului care a semnat biletele de invitațiune la ponci.

Ministrul cheamă pe prefectul poliției să-i dea relație despre conspirațiunea petrecută la cafenea. Prefectul nu știe nimic deocamdată despre astă afacere, dar va lua îndată informațiuni și va da satisfacție d-lui Cogălniceanu. Norocul face ca d. Calligari să fie notat la poliție de când cu cestiunea nihilismului, ba încă dă și peste decretul de izgonire în dosare. Ministrul, pentru a îndatora pe reprezentantul României, dă ordin prefectului a executa mandatul de expulziune. Prefectul poruncește unui comisar de poliție să dea cunoștință lui Calligari de măsura luată contra sa. Comisarul găsește de astă dată pe negăsitul de șase luni; și se prezintă într-o dimineață la 6 ore în camera d-lui Calligari, purtător de ordinul de izgonire, de doi franci și de un bilet de clasa 3-a la drumul de fier până la frontiera țării unde izgonitul voiește să se dirijeze. Cei doi franci i-a fost dați pentru hrana în timp de 12 ore ce i se acordase pentru a părăsi teritoriul francez. Inutil de a vă spune că

comisarul nu a voit să dea d-lui Calligari nici unul din rezoanele care a motivat expulziunea sa.

Pentru a nu fi izgonit prin forţă d. Calligari s-a angajat că va părăsi Francia în timpul ce i se cere şi că nu este nevoie de jandarmi pentru a-l duce la gară. Într-adevăr, în aceeaşi zi la 7 jum. ore seara d. Calligari a luat trenul cu destinaţia pentru Italia, s-a suit într-un vagon de clasa 1 şi s-a oprit la Turin, de unde adresează d-lui Cogălniceanu expresiunea profundei sale recunoştinţe pentru nepreţuitul serviciu ce i-a adus procurându-i ocaziunea de-a fi cunoscut ca om mare politic de către trei state europene: Francia, Italia şi România.

❦

[26 aprilie 1881]

A discuta cu ignoranţa şi cu reaua credinţă e o foarte spinoasă misiune.

În unul din numerele trecute am emis o teorie, naturalistă oarecum, asupra esenţei unora din aşa-numitele acte mari ale patrioţilor. Am arătat de ex. că revoluţia socială la noi a pornit de sus şi n-a însemnat decât o înmulţire a oligarhilor vechi, de rasă, prin elemente de o estremă incertitudine de origine, provenienţă şi merit.

„Românul“ polemizează cu noi a propos de aceasta.

Aristocraţia adevărată, după a noastră părere, are un mare şi esenţial rol în viaţa unui popor. Dar pentru a fi adevărată îi trebuie anume condiţii de existenţă, şi mai cu seamă trei, fără de cari ea cată a fi privită ca uzurpaţiune. Se cere să fie istorică, puţin numeroasă, în posesiune de mari bunuri imobiliare.

Sub „istorică“ înţelegem că trebuie să fi răsărit din dreptul public propriu al unui popor şi câştigată prin merite pentru el. E preferabil ca aceste merite să se datorească caracterului mai mult decât inteligenţei. Căci un caracter drept, viteaz şi generos se moşteneşte şi e o mare calitate politică, pe când inteligenţa se poate recruta din tot ce produce mai bun o generaţie, ea e aliata naturală a acestor caractere, dar din nefericire nu se moşteneşte cu atâta siguranţă. Apoi aristocraţia trebuie să fie puţin numeroasă, pentru ca alături cu ea să aibă loc meritele personale din orice generaţie; în fine trebuie să fie în posesiune de mari bunuri imobiliare, pentru că asemenea bunuri nu sunt supuse pericolului pierderii, îl fac pe om neatârnat de jocul banului şi-l pun în legătură cu brazda şi cu populaţia istorică a ţării.

Dacă croitoria și ceasornicăria sunt meșteșuguri ce corespund cu anume bresle de oameni, și politica generală a unui stat, modul de a asigura tuturor cetățenilor măsura cea mai mare de bunăstare și de liniște, e un meșteșug, care corespunde c-o breaslă. De aci vom vedea că statele c-o oligarhie avută și puțin numeroasă au avut un trai lung și strălucit pe pământ. O mână de patriciani au făcut din Roma o împărăție universală și tot o mână de patriciani au condus soarta rasei engleze, care-n două sute de ani au ajuns a fi cea mai răspândită, mai puternică și mai avută din rasele europene.

Cumcă tot ce e organic e menit morții e sigur; deci și statele și formațiunile etnice. Cestiunea e în ce condiții un stat trăiește mult și în ce condiții bolește și cade repede. De câte ori vom deschide istoria vom vedea însă că statele scad și mor sau prin demagogie, sau prin despotism, și că existența normală și regulată, asigurarea celei mai mari libertăți de dezvoltare e oligarhia celor drepți prin caracter, sprijiniți de cei înzestrați cu minte.

Nicicând, dar absolut nicicând n-a existat rivalitate între aristocrația de naștere și aristocrația intelectuală; dar amândouă acestea au aflat adesea un dușman în aristocrația averii mobiliare, a banului. Posesiunea acestuia se datorește unei mișcări universale, cosmopolite a bunurilor; întâmplarea și adeseori calități rele favorizează câștigarea lui; oamenii pe cari el îi ridică n-au nevoie de nici una din laturile cari dau mărime ființei omenești, nici de caracter, nici de inteligență.

La români îndeosebi observăm cea mai mare putere politică și relativ cea mai mare avere în timpii oligarhiei, în timpul dinaștilor munteni și moldoveni. Îndată ce ridicarea pe scara socială nu se mai datorește caracterului, ci altor aptitudini, statele încep să dea îndărăt, până ce în fine cad cu totul sub domnia turcească, reprezentată prin fanarioți. În timpul de cădere vedem domnia cumpărându-se cu bani, cu tribut și pescheș, și tot în timp de cădere, conchidem, partidul roșu cumpără puterea de la străini prin concesia Strousberg, tot în timp de cădere se cumpără stăpânirea politică în țară, dându-se 60 la sută pe hârtii ce nu făceau decât 20 la sută.

„Românul“ zice:

> Așadar pentru acești pretinși boiari a mă răscumpăra din *robie* (Strousberg) este mai rău decât a plăti mereu ca *rob?*

E robie Stroussberg? Asta voiam s-o știm și noi din gura „Românului“. Actul de robie a fost convenit de d. Brătianu cu călcarea Constituției, fără votul Corpurilor legiuitoare și pus în lucrare în contra unui vot formal al Senatului.

„Românul“, înciudat de adevărurile aspre ce le spunem partidului său, are naivitatea de a da dreptei conservatoare pe ilustrul Crawley ca revers al ilustrului Strousberg. Foaia oficioasă binevoiește a uita că atât guvernul cât și dreapta Camerei au fost contra lui Crawley și că concesia se datorește unor elemente cari au stat mai târziu alături în guvern cu d. Brătianu sub nume de centraliști sau de liberali. Nu învinovățim aci pe cei amăgiți, între cari sunt mulți oameni onorabili, dar „Românul“ știe foarte bine că amăgitorii adevărați au fost escluși din Camera conservatoare, sub alt pretext poate, dar știind toată lumea pentru ce.

Dar fiindcă e vorba de efectele declasării generale și a ridicării cafenelelor în Adunări, rezumate toate sub numirea de sistem liberal, vom arăta pe scurt efectele acestui sistem.

D-nii de la „Românul“ ne spun că poporul sub sistemul vechi era robit, sărac, la discreția oricui. Noi o negăm aceasta; dar în sfârșit să admitem că așa ar fi fost. Să vedem ce lumini revarsă statistica asupra acelei robii.

Locuitori erau în țară:

La 1844 … … … 3,5 milioane;

La 1854 … … … 4 milioane;

La 1859 … … … 4,5 milioane.

La 1859 mureau 57 la sută de născuți; la 1878 mor 101,7 la sută de născuți.

Iată dar un popor robit care sporea repede sub reacțiunea împilătoare, și care scade repede, sub domnia unei înfiorătoare mortalități, dar sub regimul *îngăduitor* al libertății.

Ciudată pare a fi fost robia neamului românesc.

Care să fie însă cauza acestei scăderi?

Noi credem că următoarea. Boierii erau puțini, erau avuți, nu costau aproape nimic din munca publică, dovadă ridicolele bugete ale domniilor naționale. Liberali și patrioți de meserie, cari trăiesc de la țară, sunt câtă frunză și iarbă, plus milionul de străini imigrat pe căile ferate Stroussberg, cari, împreună cu declasații societății române, formează clasele consumatoare față cu singurul producător, țăranul. Sunteți scumpi împreună cu prietenii d-voastră cu tot, onorabili patrioți!

O mai crudă ironizare a întregului sistem al declasării decât aceste câteva cifre nu se mai poate.

„Noua Românie liberă și independinte, noul rigat făptuit prin eroismul românilor“ are un mic cusur. Mănâncă români și naște străini și patrioți de meserie.

„Românul“ zice că roșii au guvernat puțin în țară. E foarte adevărat, dar oare ceea ce fac roșii într-o zi poate cineva desface într-o sută de ani? Un nebun aruncă o piatră, zice proverbul, și o sută de 'nțelepți nu pot s-o scoată. Regele Stroussberg le votează într-o zi dar ține nouăzeci de ani; cărăturile Warszawsky au ținut câteva luni, dar urmările epizootiei se resimt și acum; o babă nebună au adus ciuma în Vetlianca, dar a pus Europa întreagă în mișcare. Și dacă ați lucra numai după instinctele d-voastră, dacă n-ar mai pune natura și împrejurările piedeci, nu cinci ani, cinci luni v-ar fi de-ajuns pentru ca praful să s-aleagă de țara aceasta.

❦

[27-28 aprilie 1881]

Întâmplarea a voit să întrunească în cabinet pe trei miniștri cari stau în oarecari legături cu fondurile școlare macedoromâne. Unul s-a interesat de ele, deputat fiind, un altul fiind ministru plenipotențiar la Constantinopole, al treilea, d. Ferichidi, fiind student în străinătate, s-a bucurat de un ajutor însemnat dintr-un asemenea fond, a fost susținut la învățături în calitate de macedoromân.

„Binele public“ are meritul de a fi reîmprospătat cel dendâi cestiunea testamentului fostului mitropolit al Ungro-Vlachiei, Dosithei.

Pe la începutul secolului nostru și pe la finele celui trecut, pe când se inaugura redeșteptarea națională prin scrierile istorice și filologice ale unui Șincai și Petru Maior, a început a se trezi conștiința națională și în macedoromânii presărați în colonii comerciale din Pesta, Viena, Triest și în țările noastre. Mari neguțători de lână și producte, mulți dintre ei milionari, unii ridicați la ranguri nobilitare de către monarhii Austriei, ei fură atinși de mișcarea plină de înălțare sufletească a o mână de învățați și, văzând decadența în care poporul lor numeros se afla în toate provinciile, sprijiniră întreprinderile literare și de cultură de la începutul secolului.

Listele de subscripție alăturate la toate tipăriturile din vremea aceea dovedesc această tendență cu de prisos. Macedoromânii așezați în țările

noastre se distinseră prin donațiuni făcute pentru scopuri de cultură. Astfel temeliile Academiei Române s-au pus prin fondul lăsat de un macedoromân. Alte testațiuni a căror întrebuințare rămâne necunoscută sunt al lui Musicu, Castrișoae, Dima Serachitopol, care a construit o școală în Vlacho-Castania din Tesalia, înzestrând-o cu moșia Păltenii; a lui N. Mihail din Craiova, care testă un venit anual de 500 galbeni pentru o școală de fete în Megarova și în fine donațiunea mitropolitului Dosithei, din care s-au crescut o sumă de tineri în străinătate.

La 1876, fiind ministru de justiție, d. Ferechide, care, precum am zis, a studiat în străinătate, ajutat din acest fond Dosithei, a fost interpelat în Cameră și întrebat dacă epitropia dă sau nu cuiva socoteli despre gestiunea ei.

D. Ferechidi a cerut dosarul de la tribunal ca să-l studieze, însă, demisionând în zilele acelea chiar, n-a mai răspuns la interpelație.

La 1878 i s-a făcut o interpelație d-lui Chițu, pe atunci ministru al învățăturilor publice.

Dosarul, care e format în anul 1850 și poartă n-rul 123, e la tribunalul Ilfov, secția a II-a civilă.

Stând d. N. Crețulescu ministru al învățăturilor, a dat mandat la doi din advocați ca să ceară de la epitropi pe cale judecătorească socotelile pe curs de cincizeci de ani, de la 1829 pân'la 1879. Advocații cer în adevăr seamă, înfățișarea se fixează pentru ziua de 16 marte 1880, când, c-o săptămână înaintea înfățișării, d. Vasile Boerescu, numit ad interim ministru al instrucției, revoacă mandatul dat advocaților, amânându-se soluțiunea.

Prin oricâte peripeții a trecut afacerea, fie ele întâmplătoare, ca epizodele din Odisee, fie corect conduse, ca firul novelelor spaniole, e evident că, odată ce presa întreagă, fără deosebire de partid, s-a ocupat cu ea, ni se datorește o rază de lumină în sacramentala umbră a unei gestiuni necunoscute în curs de cincizeci de ani.

Comunicatul d-lui Boerescu, prin care explică retragerea mandatului dat advocaților pe cuvântul că nu studiase bine afacerea, putea fi suficient ca soluțiune momentană. Dar din timpul acelui comunicat orice ministru a putut să studieze dosarul și să reînceapă firul unde-l lăsase d. N. Crețulescu.

Pe cât știm administrația acestui din urmă fond a fost pe deplin corectă. Dar natura lucrului, testațiunea pentru un scop public și național, cere oarecare publicitate, fie în margini cât de restrânse, fie chiar redusă la citarea numelor acelor bărbați cari s-au crescut din acele fonduri. Într-un

timp în care insulele etnice ale marelui popor care cuprindea în evul mediu cea mai mare parte a Peninsulei Balcanice încep a simți din nou deosebirea lor de ceilalți și sunt dominate de instinctele unei proprii vieți naționale, s-ar putea da întrebuințării acestor fonduri o direcție mai spornică, mai potrivită cu interesele de cultură a poporului românesc. Nu macedoromâni trăitori în țara noastră, la a căror cultură nu se opun nici piedeci economice, nici politice, ci macedoromâni din chiar locurile clasice ale așezării lor ar putea fi încurajați la studii, pentru binele regiunii în care au fost născuți și a conaționalilor lor din acele regiuni.

Iată cestiuni pe cari le punem fără nici o idee preconcepută, lăsând cu totul afară din discuție întrebuințarea ce s-au făcut în trecut de aceste fonduri și voind a indica, întru cât privește viitorul, puncte de vedere mai largi și mai generoase.

❦

[29 aprilie 1881]

De două ori d. Iorgu Radu a fost ales senator de către colegiul I de Bârlad, de două ori majoritatea patrioților de meserie au invalidat alegerea lui. În sfârșit a treia oară d. Iorgu Radu iese din urnă cu o majoritate și mai mare, încât credem că de astă dată nimeni nu ar mai îndrăzni de a se atinge de această alegere de trei ori confirmată de același colegiu în ciuda guvernului și a servilei lui majorități parlamentare.

Nu ne vom ocupa nici de cauza nici de pretextele invalidării întâielor două alegeri ale bârlădenilor. Am ajuns atât de departe în țara noastră încât e destul ca cineva să nu caute a parveni, e destul ca cineva să nu voiască a se face deputat și ministru spre a-și plăti datoriile sau a căpăta funcții inamovibile, pentru ca piano piano să fie descris ca inamic al dinastiei sau în genere a ordinei existente de lucruri. Din contra, dacă e membru al „Internaționalei“ și n-are alt rege decât pe Marx, șeful socialiștilor din Londra, dacă a proclamat republica de la Ploiești, dac-a fraternizat cu Rocherfort, dac-a protestat în contra erigerii regatului și a băut în sănătatea viitoarei „Republice Române“ poate fi sigur că, întors în tară, va fi deputat, ministru, membru la Curtea de Casație, director de drum de fier sau de Bancă Națională, c-un cuvânt că-i vor merge lucrurile strună.

D. Iorgu Radu n-are din nenorocire nevoie de-a deveni membru al Parlamentului pentru a-și plăti datoriile speculând cu acții Strousberg, n-are

nevoie de a se face ministru pentru a fi numit la Casație, e un om neatârnat și prin poziție și prin caracterul său, deci om periculos și sectei roșie și apetiturilor ei. De aci urma firește ca să se invalideze alegerea unui asemenea inamic natural al sistemului gheșefturilor, cumulului și a altor virtuți patriotice practicate pe o cale atât de largă.

Bârlădenii în special au mai avut și alt motiv pentru a persista în alegerea lor. Județul Tutovei e dat în antrepriza unei singure familii, a unei singure dar numeroase dinastii locale, care, cu cățel cu purcel, cum zice proverbul, a monopolizat și funcții și interese publice și totul. Înțelege oricine că domnia unei asemenea dinastii locale, care administrează județul conform intereselor private ale membrilor ei, cată să devie nesuferită pentru județeni, cată să trezească în ei toate rămășițele de spirit de reacție în contra unui sistem de procopseală și de nepotism exercitat ca meserie.

Publicăm mai la vale corespondența ce ne vine din Bârlad asupra acestui subiect și rugăm pe majoritatea Senatului să binevoiască a-și mai încerca încă o dată puterea ei discreționară, dac-o țin curelele.

Deși cazul din Bârlad e îmbucurător, totuși nu avem speranță că el s-ar repeta cu aceeași vigoare pretutindenea. Țara legală, țara neatârnată devine din ce în ce mai slabă în fața țării cumularzilor, speculatorilor de acții, a patrioților de meserie. Mii de posturi create din nou în paralelă c-un buget de cheltuieli urcat în patru ani cu 34 la sută au pus aproape pe toți aceia cari știu a înșira slove negre pe hârtie albă la discreția guvernului și, viceversa, guvernul la discreția lor. Sistemul roșu consistă în complicitatea reciprocă a miilor de pierde-vară fără învățătură și fără avere cu căpitanii lor, improvizați în oameni de stat și de guvern. Ce putem spera de la asemenea stare de lucruri decât perpetuarea malonestității demagogice la guvern, urcarea din ce în ce a bugetului cheltuielelor, scăderea și sărăcirea elementelor producătoare și suplantarea acestora prin străini? Acesta e sistemul, acestea urmările inevitabile.

Să nu vie timpul în care o reîntoarcere la stări de lucruri mai sănătoase să fie cu neputință și-n care să fim siliți a repeta cuvintele bătrânului Șaguna: Flere possem *sed juvare non.*

❦

[30 aprilie 1881]

O știre de cea mai mare importanță ne vine din Sofia. Cu toate că principele e constituțional, cu toate că guvernul demisionar al Bulgariei se bucură de majoritate în Adunare, plângerile continue în contra administrației, poate prea patriotice, l-au făcut pe principe să adreseze poporului bulgar o proclamațiune prin care amenință cu abdicarea în caz de-a nu găsi din partea țării un concurs suficient pentru îndreptarea stării de lucruri.

> *Acum doi ani — zice proclamațiunea — o alegere unanimă mi-a încredințat soarta Bulgariei. Nu fără preget am primit guvernul, pentru a duce Bulgaria pe calea progresului.*
>
> *Am lucrat cu o deplină dreptate de caracter; am permis toate încercările pentru organizarea și dezvoltarea regulată a principatului. Din nenorocire toate încercările au amăgit speranțele mele. Astăzi patria noastră este discreditată în străinătate. Această stare de lucruri au zdruncinat credința poporului bulgar în justiție. Pentru a asigura liniștea țării, libertatea și nepărtinirea alegerilor, am însărcinat pe ministrul de război, generalul Ehrenrot, de-a compune un cabinet provizoriu până la hotărârea unei Mari Adunări Naționale care se va convoca.*
>
> *Dacă această Mare Adunare va ratifica condițiile indispensabile guvernului, condiții cari vor fi indicate de către mine și a căror lipsă e defectul fundamental al stării actuale, atunci și numai în acest caz mai pot păstra coroana și purta responsabilitatea ce mi-o inspiră temerea de viitor. Am jurat pe Constituție; voi păzi jurământul meu. Acest jurământ mă obligă a avea în vedere prosperitatea țării. Consider deci ca o datorie sfântă pentru mine de-a declara solemn că starea actuală de lucruri îmi face imposibilă executarea misiunii mele.*
>
> *Întemeindu-mă pe Constituție, am hotărât a convoca o Mare Adunare Națională, organ suprem al voinței naționale, și de-a-i remite coroana mea împreună cu destinele Bulgariei.*
>
> *În caz contrariu sunt hotărât a părăsi tronul princiar, cu părere de rău, dar cu conștiința de-a-mi fi împlinit misiunea pân-în capăt.*

Marea Adunare Națională de care vorbește principele în manifestul său și care ar avea a primi sau a refuza bazele unei organizări posibile a țării e precum se vede o Constituantă; cabinetul format sub prezidenția generalului rus, Ehrenroth, e un cabinet de tranziție, menit a garanta libertatea alegerilor și mai cu seamă neinfluențarea lor din partea patrioților de meserie, cari se

vor fi înmulțit repede și în Bulgaria. Trebuie să se fi înmulțit, căci, una, au avut exemplul luminos al Bosnagiilor și Caradalelor de dincoace de Dunăre, al doilea, formațiunea demagogiei merge repede într-o țară a cărei continuitate de dezvoltare istorică a fost nimicită prin dominațiunea străină și care este ea însuși o creațiune politică proaspătă. Când într-o țară trecutul n-a distins pe omul de merit de cel de rând, când conștiința publică și împrejurările sunt turburi și departe încă de cristalizațiune, ajung, ca și la apa cea turburată, gunoiele deasupra. A striga pe toate ulițele și pe toate tonurile *patrie, libertate, egalitate, fraternitate!* nu e un merit nici la noi, nici în Bulgaria, nici undeva în lume. Dar cine nu are altul își creează din asemenea strigăte un titlu de recomandație, precum Caligari își creează unul din proclamarea „Republicei Române“ în depărtatul Paris.

Surpată din toate părțile de valurile demagogiei și de apetiturile nesățioase ale sectei patrioților de meserie, Bulgaria, după mărturisirea propriului ei Domn, are trebuință de-a recunoaște că un stat, pentru a exista, are nevoie de anume condiții organice, cari nu pot fi nici produsul fantaziei, nici jucăria întâmplării, ci cată să răsară dintr-o limpede necunoaștere a funcțiunilor esențiale ale lui.

Dar ceea ce izbește vederea sunt analogiile cari există între stările de lucruri de la noi și cele de dincolo de Dunăre. În orice caz între Costinescu, Carada, Pătărlăgeanu, între ignoranța și nesățioasa demagogie română pe de o parte și între cea bulgară, recrutată din elemente cu totul asemănătoare, nu poate exista o deosebire esențială. Ai noștri sunt mai practisiți, iată totul. Demagogia aceasta are majoritatea în Adunare. Cu toate acestea principele s-a convins de absoluta ei incapacitate de-a da o organizare sănătoasă statului, o convincție pe care și-o formase Vodă Cuza despre demagogia de la noi, și voiește să sustragă statul de sub dominațiunea exclusivă a elementelor acestora.

Și la noi lumea politică în genere, d. I. Brătianu îndeosebi, s-au convins că, cu organizarea actuală, țara poate fi un teren favorabil pentru colonii străine, dar e departe de-a întruni condițiile unei moșteniri istorice a poporului român. Cine suferă sub organizarea iscodită, de d-nii C.A. Rosetti și Carada e mai cu seamă poporul autohton.

Cu toate acestea conștiința publică viciată și lănțuită de miile de mijloace de corupție pe cari le întrebuințează partidul demagogic a pierdut coarda unei puternice reacții contra acestui sistem de înjosire a caracterelor

și de egalizare a ignoranței și apetiturilor cu adevăratele aptitudini de oameni politici.

Dar analogia cea mai mare există între ceea ce face principele Bulgariei acum și-ntre ceea ce un om politic, săvârșit din viață, propunea M. Sale Regelui la venirea sa în țară.

Acest bărbat politic îi spunea M. Sale că nu trebuie să primească cu ochii închiși o organizare pusă la cale într-o singură noapte de către doi demagogi, ci să ceară timp de reflecție, să studieze țara, să ceară consilii de la oameni obicinuiți cu conducerea statului și să propună acele modificări ale proiectului de Constituție cari ar fi absolut necesare pentru o dezvoltare regulată și organică a țării. M. Sa părea la început dispus să asculte aceste consilii; dar, împins pe de-o parte de presiunea demagogiei, pe-atunci atotputernică, necunoscător de țară pe de altă parte, a primit proiectul astfel cum s-a votat de Adunare. Cu toate astea e de natura oricărui pact ca amândouă părțile să puie reciproc condiții și ca stipulațiunea lui definitivă să fie rezultatul unor concesiuni reciproce.

Cu câțiva ani în urmă M. Sa a recunoscut că acel om de stat a fost singurul care a voit serios și binele țării și al tronului. Dar era prea târziu. Declasarea, ridicarea în sus a existențelor catilinare se consumase repede; statul român era condamnat de-a se vedea stăpânit de Caradale și de Costinești, de ignoranța împreunată cu specula intereselor publice.

❦

[1 mai 1881]

Cititorii își vor fi aducând aminte că n-am făcut un prognostic tocmai strălucit calităților intelectuale ale actualului prezident de Consiliu. Deși cam demult d. Dim. Brătianu nu se mai arătase în avanscena vieții publice, preferând a-și ascunde în semiumbra misiunilor diplomatice și extraordinare pretinsele sale calități de om de stat, țineam minte din trecutul d-sale de ministru de resort că tocmai *lux ecclesiae* nu este, că nici iarba de pușcă n-o inventase; nici suferise durerile de naștere ale vreunui mare adevăr, dureri ce nu sunt a se confunda nici cu migrena, nici cu guturaiul.

Și 'ntr-adevăr discursul program al d-lui prezident de Consiliu a venit să confirme numaidecât părerea noastră. Câteva pasaje din acesta vor arăta cititorului inteligent aluatul din care e frământat omul nostru de stat.

> D-lor deputați, permiteți-mi mai întâi a vă oferi toate mulțumirile mele pentru măgulitoarea *amiciție cu care m-ați onorat și ați bucurat inima mea.*
>
> Maiestatea Sa Regele, ținând *seamă de dorința exprimată de mulți din dv.,* a binevoit a mă însărcina cu formarea noului minister, care are onoarea a se prezenta astăzi înaintea d-voastră.

După această introducere, d-sa urmează cu citirea mesajului regal de numire a ministerului, cu n-rul de registru cu tot.

Întrebarea e când, unde, cum d. Brătianu a fost onorat c-o măgulitoare amiciție din partea deputaților și când mulți dintre aceștia și-au esprimat dorința de care M. Sa Regele a ținut seamă. D. prezident de Consiliu știe desigur că ceea ce se petrece îndărătul culiselor ca tripotaj, ceea ce pune la cale d. C.A. Rosetti în complicitate cu onor. Carada nu suferă deloc lumina unei serioase și demne publicități. Numai o amiciție public mărturisită prin susținerea ministeriului, numai o dorință oficial esprimată a majorității de a-l avea prezident de Consiliu, numai o cerere oficială a Adunării în favorul d-sale pe lângă M. S. Regele puteau fi obiectul unei mulțumiri publice, obiectul celor dendâi vorbe ale celui dendâi ministru în întâiul cabinet al noului regat. A aduce într-un discurs program mulțumiri pentru ceea ce s-a petrecut la Herdan ori în alt birt, unde nu se adună liberalii în calitate de oameni publici, ci într-aceea de consumatori de băuturi, e, după a noastră părere, o necuviință.

Dar iată cum urmează d. prim ministru:

> Acum, d-lor deputați, negreșit că voiți să vă dau citire programului nostru ministerial. Mai mult decât oricine, eu doream să facem un program, eu mai cu seamă, care nu știu vorbi, *doream să vă arăt că mă pricep puțin la scris.*
>
> În adevăr, nu sunt vorbitor, dar răul nu este așa de mare, fiindcă sunt destui vorbitori, oratori, *sirene,* pe băncile Adunării și poate chiar pe banca ministerială. Dar, cu toată mâncărimea *ce aveam de a așterne un program,* m-am stăpânit și nu l-am făcut, și iată pentru ce: în viața mea am avut fericirea ca niciodată nimeni să nu-mi zică că nu crede ceea ce i-am spus; și-mi era teamă ca de astă dată să nu pat acest neajuns, cu atât mai grav că el ar fi venit din partea întregei națiuni prin reprezentanții săi.
>
> În adevăr, programele s-au cam deocheat. Pentru aceste motive am crezut că e mai bine să schimbăm sistema și, în loc să vă promit acum *câte în lună și câte în stele* într-o frumoasă programă, mai bine, să am să vă dau seamă peste câteva luni de ceea ce voi fi făcut… Dar ca să facem această îndreptare trebuie ca fiecare să fie la locul său: hoțul *în pușcărie, acei cari speculă binele public în interesul lor în carantină,* iar omul onest la lucru. Mai mulți cu cari am avut ocaziunea să vorbesc la venirea mea la

> minister mi-au zis că nu vom avea cu cine face aceste îndreptări, *căci în țara aceasta nu sunt oameni onești.*
>
> Eu, d-lor, nu împing scepticismul meu pân-acolo și cred că mulți sunt oameni onești în țară. Dar chiar dacă aș admite că, în adevăr, *n-avem oameni onești, îi vom face.* Românul are facultatea de-a se schimba cu o mare înlesnire și în bine și în rău.
>
> Sunt dar încredințat că cu o justiție imparțială și cu o voință energică mulți din aceia cari până acum treceau că sunt rău nărăviți se vor îndrepta; și cu chipul acesta vor deveni utili țării, *și ei înșiși se vor simți* fericiți de-a avea conștiința împăcată, liniștită.

D. prim ministru, voind să arate că se *pricepe nițel la scris,* simțea mâncărimea de-a așterne un program și de-a promite în el *câte-n lună și-n stele;* dar programele s-au cam *deocheat.*

Iată stil de prezident de Consiliu și de discurs program, care desigur va avea onoarea a fi reprodus de presa europeană!

Dar caracteristic e pasajul în care d-sa declară că oamenii cari l-au onorat c-o măgulitoare amiciție și i-au bucurat inima i-au zis totodată că nu poate conta pe ei pentru a îndrepta lucrurile, căci în țara aceasta nu sunt oameni onești. D-sa nu-i atât de sceptic. Dacă nu există oameni, d-sa îi va face cu frica de procuror. De frica procurorului, bețele d-lui Fleva date școalelor se vor preface în lemne groase de cer și d. Fleva însuși se va simți fericit de-a avea conștiința împăcată, liniștită. De dragul împăcării și a liniștei conștiinței (plus frica de procuror) cucernicul Simeon va administra țara corect și părintește.

După adâncimea cu care tratează cestiunile interne cată să ne așteptăm la o tot atât de luminoasă espunere a atitudinii cabinetului în afară.

> De altmintrelea, atât în afară cât și în întru, vom căuta a fi pe cât se va putea mai concilianți și a da vecinilor binevoitorul nostru concurs în tot ce n-ar atinge propriele noastre interese. Dar dacă cineva s-ar încerca a întrebuința silnicia, *a atinge un singur păr al României, oh!* atunci, puteți fi siguri, voi apăra-o cu pasiune, *cu furia tigresei cari 'și apără puii, căci și eu, în curs de o jumătate secol, am purtat pe sânul meu, am încălzit cu a mea suflare pe mândra și draga noastră Românie.*

D. Dim. Brătianu promite vecinilor (împărăției Habsburgilor și celei a Romanovilor) binevoitorul său concurs. Fără îndoială marile puteri vor fi încântate că d. Brătianu catadicsește a avea atâta bunăvoință cu ele.

Altceva este dacă s-ar atinge un păr al României!

Pân' acum știam că România e o noțiune geografico-politică; c-ar fi păroasă nu știam încă. Ba mai mult încă, ea este puiul d-lui Brătianu, căci el i-a fost doică cinzeci de ani și o va apăra, nu ca un tigru, ci ca o tigresă.

Stil de prim ministru și de discurs program!

Când cineva își cunoaște cusurul de-a nu putea vorbi într-un mod demn și potrivit cu împrejurările și când are nenorocirea de-a fi numit ministru prezident se mărginește la acel stil sobru și sans *accent* pe care-l obicinuiesc oamenii de stat ce nu au darul vorbirii și care se numește stil oficial. Acest stil e sărac în adevăr și abstract, dar are avantajul de-a nu fi ridicol. Nu știm dacă d. Brătianu își închipuiește ce efect va face mâncărimea d-sale, perii României și furia de tigresă, spuse de la înălțimea la care se află și reproduse în ziarele europene!

Tot bătrânii înainte, bătrânii din veacul al șaptesprezecelea! Ce lipsite de demnitate internă și formală, ce comune sunt aceste espectorațiuni când gândim că e primul discurs program al primului cabinet al regatului!

Pentru a ști ce însemnează a vorbi demn și totuși întrebuințând figuri, i-am recomanda d-lui Dim. Brătianu citirea prefeței ce-o face Miron Costin *Cronicei* sale. Și din el vorbește durerea de țară și iubirea neamului, dar amândouă sunt adevărate și de aceea el află forma adevărată, demnă, lipsită de afectație! Cine afectează în espresia sentimentelor sale dovedește că mai nu le are, mai nu e în stare a le avea!

❦

ASASINII LUI ABDUL-AZIZ

[1 mai 1881]

De mai mult timp sultanul a pus să se descopere și prindă toți câți vor fi participat la destituirea și asasinarea lui Abdul-Aziz. Este întrebare dacă tocmai astăzi e timpul oportun pentru a scormoni Imperiul și a mai agita spiritele și prin această afacere. Însă sultanul se vede că și-a propus a pedepsi după merit pe acei criminali și voia padișahului cată să se facă. Ziarului „National-Zeitung“ din Berlin i se scriu din Stambul următoarele amănunte interesante:

> *Atențiunea opiniunii publice este îndreptată asupra celor ce se petrec în palat. După cum se știe, este vorba de procesul asasinilor sultanului Abdul-Aziz. Vor fi trase*

la răspundere și toate persoanele cari au luat parte la destituirea acelui sultan. Redif Pașa și Mahmud-damat Pașa sunt ținuți prinși în Jildiz-kiosk. Ca la optzeci de ofițeri din garnizona capitalei au fost transferați prin depărtate corpuri de armată numai pentru că, în timpul comiterii acelei crime, se aflau în Constantinopol. Numai pe Midhat Pașa, care, cu Hussein-Avni a fost în fruntea revoluțiunii, nu s-a cutezat a pune mâna până acum. Se zice însă că în curând va veni și rândul lui. Ambasadorul turcesc din Berlin, Sadullot-bei, este de asemenea amenințat în pozițiunea sa în urma cercetărilor făcute în privința uciderii lui Abdul-Aziz. Ambasadorul este deja chemat la Stambul. Acuzarea ce i se aduce este că, în numele sultanului, Abdul-Aziz ar fi scris o epistolă falsă către Murad (succesorul lui Abdul). Oarecari amenințări ce conținea această scrisoare au înfuriat pe Murad și l-au făcut să aprobe omorul proiectat. În urma acestora nenorocitul sultan Abdul-Aziz a fost strămutat în acel palat părăsit, unde apoi s-a comis omorul.

❦

[2-3 mai 1881]

Criza politică intervenită prin retragerea parlamentar inesplicită a d-lui Ion Brătianu a intrat după cât ni se asigură într-o nouă fază.

D. Ion Brătianu s-a retras pentru că, având în vedere opera unei reorganizări interioare a țării, a crezut ca nu poate afla între roșii nici inteligența, nici onorabilitatea necesară unei asemenea opere. Esceptând masa votatorilor, aproape toți roșii, cari, de bine de rău, se pricep puțin la scris ori la vorbit au perindat banca ministerială. Sunt prea puțini aciia cari n-au fost deja miniștri, căci în cele 38 de cabinete formate și reformate de cancelarul de la Măgura au avut loc toți, pentru a-și dovedi pe rând insuficiența intelectuală și politică. În adevăr, afară de d-nii Fleva, Costinescu și Dimancea, toate somitățile partidului roșu au fost consiliari ai tronului, fără ca acesta să se fi resimțit în mod esențial de mărimea sau fertilitatea consiliilor date de membrii marelui partid. Uzați repede, neinspirând nici o încredere deosebită în aptitudinile lor politice, fiind cumplit de egali din punctul de vedere al apetiturilor și al talentului, pietrele caleidoscopului ministerial al d-lui Brătianu au dat pân' acum toate combinațiile posibile, fără ca vrouna să fi fost mai fericită decât celelalte. Unelte netrebnice ale unei politici personale, ele sunt nule și neputincioase fără maistrul care le dădea o însemnătate ce n-o merită și-i îmbrăca în roluri ce nu se potrivesc cu ei.

Dar dacă, printr-o politică personală, aceste individualități erau cât se poate de flexibile, de dependente și neînsemnate, pentr-o politică de stat ele

nu sunt bune la nimic, și d. Brătianu a crezut un moment a putea recruta elemente din alte partide pentru a pune în lucrare reorganizarea sa. Toate încercările acestea au rămas, precum se știe, fără rezultat; nimeni n-a voit să-i dea ajutorul solicitat și d. I. Brătianu se vedea redus a urma același joc, a înlocui pe Giani cu Fleva ori pe Stolojan cu Dimancea, joc nefolositor, de care țara e dezgustată, fiind păpușile prea cunoscute și piesa reprezentată cu ele prea monotonă.

În urma infructuozității încercărilor sale d. Ioan Brătianu se retrage, păstrându-și prestigiul intact, lovind însă cu atât mai greu în acela al amicilor săi politici.

Întors însă zilele din urmă de la Măgura, d-sa reintră în conventiculele partidului ținute la Herdan și are aerul de a lua din nou parte la politica activă a coreligionarilor săi politici. Aceștia au iscălit chiar o hârtie prin care se obligă a i se supune și a-i da ascultare. Dacă ar fi așa, dacă d. Brătianu simte necesitatea de a lua din nou conducerea partidului roșu, cată să mărturisim că aceasta i-ar slăbi prestigiul, că ar pierde tot ce a câștigat prin o retragere la timp. Dacă s-ar dovedi că și această retragere n-a fost decât comedie opinia publică s-ar întreba ce înseamnează această comedie și n-ar găsi nici un răspuns.

Existau în adevăr o sumă de indicii că retragerea are un fond serios.

Era în adevăr de mirare ca ministrul care luase inițiativa proclamării regatului să abdice de la cârmă tocmai pentru timpul festivităților încoronării, deși medalia comemorativă a acestor serbări, bătută de mai nainte, cuprinde numele său ca ministru-prezident. Dacă motivul retragerii ar fi fost osteneala sau sațiul de afaceri desigur că regele i-ar fi acordat un congediu nelimitat, fără ca să fie nevoie de demisia sa și a cabinetului întreg. Alte cauze secundare, mici neînțelegeri cu diferitele categorii de patrioți de meserie, n-au avut pân-acum, după cât știm, puterea de-al face să se retragă. Toată lumea era în drept de-a presupune, în favorul d-lui Brătianu, cauze mult mai adânci de nemulțumire, era în drept a crede că, alături cu apetiturile și nimicnicia oamenilor de cari se-ncunjurase, paralel cu vânătorii de posturi la drumul de fier, la Bancă, la Curtea de Casație, d-sa va fi urmărind un scop mai mare și mai generos, pe care nu-l poate realiza c-un partid care n-are sentimentul binelui public și pentru care politica e o industrie, iar țara o vacă bună de muls. Din momentul însă ce l-am vedea reintrând în cercul vicios pe care l-a părăsit, din momentul ce-ar reintra în complicitate cu oamenii pensiilor reversibile, ale cumulului, nepotismului și

altor virtuți, oricine ar pierde și această din urmă iluzie pe care a lunecat a o avea pentru d. Ion Brătianu. Atunci am crede că nu s-a retras decât pentru a se dezbăra de o serie de procopsiți și pentru a se întoarce c-o altă serie, pe care s-o procopsească de acum înainte. Faza de reapropiare a d-lui I. Brătianu de partidul său e o dovadă de slăbiciune totală. Pentru opoziție această reapropiare e favorabilă, căci partidul roșu, fiind în ajunul descompunerii lui, ar atrage în cădere-i și pe șeful lui, care se retrăsese tocmai la timp pentru a nu-i împărtăși soarta. Dacă voiește s-o împărtășească desigur paguba nu va fi a opoziției.

❦

[4-5 mai 1881]

Noul ministeriu regal, atât de bogat în asigurări monarhice, precum și declarațiunile reiterate ale partidului liberal că și-a schimbat cu totul vederile în privirea idealului politic de constituire a statului român, renunțarea acestui partid la ideile republicane și la veleitățile antidinastice ne-a făcut să răsfoim puțin amintirile unui trecut recent încă și să reproducem articolul de mai la vale, îndreptat în contra unei scrieri a d-lui baron Erdmann de Hahn, publicată în ziarul „Politik“ din Praga. Azi d. baron, ocupând fotoliul de întâi ministru de finanțe al regatului, la care s-a recomandat prin vestitul memoriu privitor la întemeiarea succesiunii la tron, va fi interesant poate a compara fazele prin care a trecut un om de stat pentru a ajunge de la un aprig antidinasticism la stadiul unui călduros susțiitor al ilustrei Case de Hohenzollern pe tronul lui Mircea cel Mare și al lui Ștefan cel Sfânt.

❦

[6 mai 1881]

Să discutăm cu „Românul“ lucruri elementare pentru orice cunoscător al istoriei, să-i facem abecedarul istoriografiei sau fiziologiei statului? Ar fi o misiune de două ori ingrată, întâi pentru că oamenii cu cari discutăm, fie oricât de deștepți, nu vor găsi în reminiscențele celor patru clase primare și a unui curs de violoncel elemente îndestule pentru a ne înțelege, apoi pentru că, coborându-ne noi chiar la nivelul lor intelectual și copilărindu-ne mintea

ca s-o punem pe o treaptă egală cu a lor, totuși n-ar voi să înțeleagă, pentru că nu e în interesul lor să înțeleagă.

Într-o discuție cu totul teoretică spusesem, de exemplu, că aristocrația adevărată are un rol esențial în viața unui stat. Aceasta am spus-o bazați pe cele mai strălucite exemple din istorie. Avem Roma, Anglia actuală, republica Veneției, Olanda ș.a.

Din această teorie susținută în genere „Românul“ ne atribuie *in specie* că pentru România voim domnia unei oligarhii aristocratice, deși tot organul ilustrului Costinescu are imprudența de-a cita condițiile ce le credem noi neapărate pentru existența unei aristocrații adevărate. Se cere a fi *istorică* am zis noi. Poate însă exista o aristocrație istorică într-o țară în care, cu indignare și rușine trebuie s-o spunem, un străin ca tatăl d-lui C.A. Rosetti a fost asemenea boier? După epoca vechilor fanarioți, a Caradalelor, Gianiilor, Cariagdiilor din generația întâia, nu mai poate exista aristocrație istorică în generația a doua. Odată ce virusul personificat prin lepădăturile Orientului, lipsite de iubire de adevăr și de curaj, a intrat în organismul viu al unui popor, nu mai poate fi vorba de aristocrație istorică. Ea rămâne un ideal de invidiat, pe care puține popoare l-au ajuns în toată curăția lui și de la care alte popoare, a căror viață a fost coruptă prin demagogie sau prin despotism, cată să renunțe pentru secole înainte, dacă nu pentru totdeauna.

Există în adevăr familii istorice în țară; numele lor e format în genere după numele vreunui munte din Carpați.

Dar, sub domnia unui regim de ereditate care avea în vedere împărțirea averilor, în cursul timpului ele n-au putut păstra nici o avere destul de mare, nici o influență politică covârșitoare pentru a fi ceea ce baronii au fost pentru Anglia, patricianii pentru Roma sau pentru Veneția. De aceea am repetat-o de atâtea ori că reacție în sensul adevărat al cuvântului, reacție ca încercare a unei reconstrucțiuni istorice anterioare fanariotismului, nu mai e cu putință în România și nu suntem utopiști pentru a cere ceea ce n-ar fi cu putință nici pentru Dumnezeu din ceruri.

Dar, adevărate naturi de spioni și de agenți provocatori precum sunt roșii de regulă, a căror esperiențe și apucături polițienești sunt esplicabile prin trecutul lor misterios, ei estrag bucățele din articole ce n-au a face unul cu altul și formează apoi un act formal de acuzație în contra noastră. Astfel pasajul privitor la aristocrație ca element de dezvoltare istorică se pune alături cu considerațiunile ce le facem asupra manifestului principelui Bulgariei. E evident că n-are a face. Bulgaria nu are, nu poate avea

aristocrație, precum n-o poate avea Serbia. După bătălia din Câmpul Mierlei, într-o robie de cinci sute de ani aproape sub domnia egalizatoare a unei rase străine, care ea însăși n-are aristocrație și care totdeuna a fost domnită de despotismul obicinuit în statele Orientului asiatic, bulgarii și sârbii n-au putut păstra o instituție proprie popoarelor celor mai libere și epocelor celor mai libere. Prin urmare cu totul altul este rolul manarhului în Bulgaria, cu totul alte condiții de organizare socială cere un stat fără trecut și unul care are trecutul lui istoric. Ar fi absurd din parte-ne a pretinde ca Statele Unite ale Americei să fie conduse de-o aristocrație istorică când ea nu s-a putut nici naște pe pământ american; ar fi absurd a o pretinde chiar pentru împărăția Braziliei și pentru orice stat născut în urma acelei primăveri etnice care se numește evul mediu.

Nici pentru țara noastră n-am gândit vreodată de-a propune un sistem care să învieze veacul al XVII-lea, epoca lui Matei Basarab.

Cu toate acestea oricine va voi să definească marele mister al existenței va vedea că el consistă în împrospătarea continuă a fondului și păstrarea formelor. Forme vechi, dar spirit pururea nou. Astfel vedem cum Anglia, care stă în toate celea în fruntea civilizației, păstrează și astăzi vechile sale forme istorice, pururea reîmprospătate de spiritul modern, de munca modernă. De aceea o și vedem rămâind ca granitul, măreață și sigură în valurile adâncelor mișcări sociale de cari statele continentale se cutremură. Un stat mare și puternic ca Rusia, dar absolutist, se cutremură din temelii de o mișcare socială, tot astfel Germania, tot astfel republicana și egalitara Franță. Ba chiar membrii internaționalei de la noi, ajunși aci miniștri și membri la Curtea de Casație, sunt siliți a vota o lege în contra străinilor socialiști de vreme ce indigenii socialiști ocupă funcții înalte. Ei bine, în Anglia sunt organele centrale ale Internaționalei roșie, trăiește Marx, generalisimul partidului și nici pe guvernul, nici pe poporul englez nu-i doare capul de aceasta.

Cu același sistem oligarhic vedem Roma devenind imperiu, vedem Veneția, un oraș, devenind putere, adesea de rangul întâi, în curs de o mie și mai bine de ani.

Dar se înțelege că nici prin gând nu ne trece a admite că aristocrația istorică, substratul oligarhiei, se poate improviza și că putem scoate din pământ oasele Basarabilor spre a le da o nouă viață.

Cu totul altul e rolul monarhiei în țara noastră.

E îndeajuns dacă sub ea se asigură înaintarea meritului și a muncii și dacă acestea se pun la adăpost de escamotarea din partea Caradalelor și Costineștilor; e destul atâta, și pentru atâta numai se cere o reorganizarea socială. Acestea două nu sunt asigurate în dezvoltarea lor. Vedem pe cucernicul Simeon, ce merită o chilie la mănăstirea Ocnei, decorat cu Steaua României, senator și om mare; vedem cavaleri de industrie îmbogățindu-se peste noapte din răscumpărarea drumurilor de fier; vedem oameni prinși în rebeliune fățișă devenind adiutanți domnești, vedem pe alții vânând prin cotituri sub masca patriotismului posturi la Casație ori la drum de fier; c-un cuvânt, nici merit nici muncă nu sunt considerate, iar ignoranța, felonia politică, vicleșugul comun devin titluri de recomandație pentru înaintare în statul român. Și toți acești paraziți sociali, toată secta asta de spioni și cavaleri de industrie, acest odium *generis humani* cum i-ar zice Tacit, costă mult, foarte mult. Sarcinele de întreținere ale politicianilor de la noi diminuează pânea de toate zilele a poporului de jos, care ca rasă, ca inteligență, ca inimă este superior păturii de parveniți și de scursături din câteșipatru unghiurile lumii cari s-au așezat deasupra lui din secolul trecut începând.

Acest problem social ar fi trebuit să-i fie cunoscut regelui la venirea sa în țară; s-ar fi căzut să cunoască că nu oamenii legați de sute de ani de soarta acestui pământ și a acestui popor pot fi inamicii lui, ci cei scurși de ieri, de alaltăieri, cari uzurpaseră pentru ei privilegiul de a fi ei singurii români, nefiind români și singurii patrioți, neavând o patrie hotărâtă. Și când Epureanu a dat consiliului său M. Sale l-a dat după îndemnul a o sumă de deputați cari amenințau a nu voi să treacă Milcovul dacă e vorba ca samsarii din porturi și declasații cafenelelor din București să determine și pe viitor soarta acestei țări.

❦

[7 mai 1881]

„Journal d'orient“ din Viena primește o corespondență din București ce cuprinde poate o destăinuire asupra retragerii d-lui Ion Brătianu.

Reproducem unele pasaje din ea, lăsând îndealmintrelea corespondentului responsabilitatea cuprinsului lor:

Retragerea ministeriului pe când avea majoritatea și pe când, departe de-a fi fost bătut, se putea întemeia pe un șir de succese parlamentare, e neînțeleasă la prima vedere, află însă o explicare în cestiuni personale, cari în România au o mare influență asupra afacerilor, și în împrejurarea că compunerea noului cabinet însemnează un fel de protest în contra unei apropieri sau înțelegeri cu Austro-Ungaria în cestiunea Dunării. Afacerea aceasta se tratase cu atâta abilitate de către d-nii I. Brătianu și Boerescu încât se putea aștepta în cel mai apropiat viitor o soluțiune conciliantă în înțelesul intereselor române, fără a păgubi pe șoviniști, fără a rupe bunele relațiuni cu Rusia și fără a blesa monarhia austriacă! D-nii Ion Brătianu și Boerescu au dat nelavreme frânele din mână, dar nu le-o pot lua în nume de rău pentru că au avut a lupta în contra unor ambiții personale cari nu se dau îndărăt dinaintea nici unei manopere pentru a ajunge la scop, ceea ce fără îndoială obosește pe adversari. Cu toate acestea nici Dumitru Brătianu, cu politica sa rusofilă, nici Cogălnicenii cu țelurile lor moscovite și mai accentuate și cu ura lor violentă contra Austro-Ungariei, nici Bălăcenii cu alianțele lor cu toate partidele și cu abilitățile lor tocite, nici alți adversari cari se bat azi pe portofoliile pe cari ieri le avea șeful lor nu vor face nimic mai bun decât Ion Brătianu și V. Boerescu. La cele dendâi greutăți ce se vor ivi — și acestea nu vor întârzia a veni — cei cari ieri și-au depus funcțiunile vor fi chemați din nou pentru a repara greșelele pe cari ceilalți le vor fi grămădit în câteva săptămâni.

Nu dăm cabinetului Dimitrie Brătianu nici o durată de două luni… Ați văzut din ultima mea scrisoare că nu sunt adversar al d-lui D. Brătianu, ba l-am însemnat chiar ca pe omul ce domineează situațiunea actuală, pentru că credeam că stă deasupra partidelor. Mea culpa! De câteva zile mi-am schimbat părerea, și aceasta cu ocazia sărbătorilor Învierii, când l-am văzut pe d. Brătianu atât de cufundat în privirea vulturului rusesc care e în biserică încât a trebuit să-mi zic că inima sa urmează desigur privirii sale. După aceasta am fost întărit în convingerea mea; d. Dim. Brătianu gravitează spre Moscova…

❦

[7 mai 1881]

Conferențele electorale ale românilor din Ardeal și Ungaria au început joia trecută la 30 aprilie (12 mai) și au fost deschise în Sibiiu de către arhimandritul și vicariul arhiepiscopiei, d. Nicolae Popea. Cea dendâi ședință a fost la 10 și jumătate a.m., a doua la 5 ore p.m., în aceeași zi, celelalte în zilele următoare. De față au fost la aceste conferințe 101 delegați ai alegătorilor români din Transilvania și 57 de delegați din Ungaria.

Pentru a ne da seama de importanța ce-o au aceste consultări electorale și a ști cu câtă nedreptate legile electorale ungurești tratează populațiunile

române prin sistemul formării unor colegii factice, nebazate nici pe cens, nici pe vrun alt principiu echitabil, dăm aci câteva șiruri din espunerea pe care d. Bariț a făcut-o în ședința întâia, în care erau de față numai delegații ardeleni.

*

Sâmbătă, la 2 mai, lucrările acestei mari conferințe electorale au fost terminate. Rezultatul ei a fost hotărârea ca, în urma legii electorale excepționale introduse în Ardeal, românii ardeleni să nu participe la alegeri, iar în Ungaria, unde legea electorală e cu mult mai echitabilă, ei să participe în mod energic. Atât unii cât și alții însă vor avea o programă comună și solidară a tuturor românilor din țările de sub Coroana Sf. Ștefan.

Reproducem după „Gazeta Transilvaniei“ concluziile finale ale acestei memorabile conferențe.

Această foaie le primește rezumate în următoarea telegramă din Sibiu.

❦

[8 mai 1881]

Nu vom discuta cu „Românul“ principii fundamentale de politică de vreme ce deosebirea punctelor de vedere e foarte mare și întreaga manieră de a privi stat și societate ne sunt deosebite. „Românul“ și liberalii în genere își închipuiesc că statul e rezultatul unui contract sinalagmatic, a unei convențiuni stabilite între cetățenii lui. Noi credem, din contra, că el e un product al naturii, că, asemenea unui copac din pădure, își are fazele sale de dezvoltare, asemenea oricărui organism își are evoluțiunea sa. Făcând paralele între istoria deosebitelor state antice și moderne ne-am convins că popoarele acelea au avut privilegiul de-a imprima universului întreg caracterul lor, armele și inteligența lor, signatura lor, cari s-au dezvoltat în mod firesc ferite și de demagogie și de despotism și că forma cea mai normală și mai sănătoasă a dezvoltării unei societăți omenești este oligarhia.

Mahiavelli însuși, acest adânc cunoscător al naturii omenești în părțile ei rele ca și în cele bune, dacă aprobă, *in usum Delphini* sau mai bine în interesul unității Italiei, despotismul Casei de Borgia, pe de altă parte recunoaște oligarhiei o putere de rezistență contra agenților descompunerii pe care n-o are nici o altă formă. Un monarh poate fi foarte puternic, dar, izbit cu toată puterea și bătut într-un punct, împărăția se clatină. Statul demagogic e prea dominat de mici interese zilnice și personale, el e

condamnat de-a fi slab înlăuntru și-n afară și, dacă prin puterea inerției, a obiceiului contractat de sute de ani, el continuă a merge câtva timp oarecum de la sine, vine o zi în care el nu rezistă descompunerii. Mărimile lui improvizate și fără tradiții, meschine, interesate, ambițioase n-au întru nimic a specula interesele publice, a trăda chiar patria lor în mâni străine. Între oligarhi se va găsi un trădător sau doi, dar ei vor fi totdeauna neutralizați și zdrobiți de clasa lor proprie, care nu va îngădui ca, prin ajutor străin, unul dintre ei să se ridice asupra tuturor.

Noi nu zicem aci că poporul trebuie esclus de la dirigerea afacerilor lui. Din contra, nicicând libertățile publice nu sunt mai vii, mai puternic simțite, practicate cu mai mult interes de binele comun de către toți cetățenii decât tocmai sub oligarhie. Dovadă viața din comițiile Romei, viața politică, sobră în orice punct, în comună și în comitat în Anglia. Dar sunt cestiuni de politică generală, de război sau pace, de întinse și mari reforme sociale a căror realizare determină epoce întregi ale istoriei cari nu sunt, nu pot fi puse la cale în comiții de omul ocupat cu munca zilnică și cu interesele zilnice.

În state demagogice se formează, pentru rezolvarea acestor cestiuni, o clasă de politiciani, de patrioți de meserie, fără trecut, fără tradiții, cari fac din politică o speculă, un mijloc de trai; în statul oligarhic există o clasă de oameni cari *ab antiquo* are sarcina de-a împăca formele trecutului cu exigențele viitorului, asigurând statului continuitatea de dezvoltare, ferindu 'l de sărituri și de întreprinderi aventuroase și înlăuntru și în afară. În Senatul Romei putem urmări modul în care se creau legile romane. Străbunul propunea reforma, bunul o susținea în același Senat, tatăl întrunea deja o mare minoritate, abia fiul o vedea realizată. Trei generații treceau până să se voteze o reformă, care apoi intra în adevăr *in succum et sanguinem.* La noi lucrurile se traduc din franțuzește într-o noapte și sunt votate a doua zi cu drumul de fier. De aceea tâmpirea cu care ele se votează, de aceea lipsa de încredere în eficacitatea lor, de aceea multe legi sunt născute moarte. Despre o viață și evoluțiune proprie a ideilor ce se legiuiesc nu poate fi nici vorbă.

Noi nu zicem că statul român e menit a ajunge vreodată acest ideal. Statele moderne nu se mai dezvoltă, din nefericire, în linie dreaptă, ci prin cotituri, adesea prin concesii, renunțând la maniera lor de-a fi, la signatura existenței lor. Sunt cristalizațiuni imperfecte pe lângă câteva cristale

perfecte pe cari le prezintă istoria. Asta e chiar deosebirea între nații mici, fără simț istoric, și națiile mari, c-un profund simț istoric și c-un mare viitor.

Despre refacerea unei oligarhii istorice pe care ne-o atribuie „Românul“ nu poate fi nici vorbă.

Inamici ai frazei și ai oricării formațiuni factice și improvizate, noi vedem foarte bine, mai bine decât „Românul“ poate, imposibilitatea unei asemenea refaceri și e un act de rea credință de-a ne atribui că voim ceea ce noi înșine știm că este cu neputință.

Cu toate acestea urmările domniei declasaților sunt evidente. Populația, și tocmai populația producătoare, scade de la 1864 încoace în proporții înspăimântătoare, dar ceea ce e mai trist sunt cauzele acestei scăderi, cauze adânci economice și sociale cari fac ca însuși sâmburul naționalității, rasa să degenereze. S-a observat de către medicii de regimente că statura oamenilor scade, că aptitudinile lor fizice și morale degenerează, și această din urmă împrejurare e mai tristă decât toate celelalte. Nu mai e nevoie a adăuga că aceste rezultate sunt a se atribui și sărăciei și urmărilor ei morale, decăderii vieții de familie, viciilor. Un prefect roșu, d. Vidrașcu, a descris aceste stări de lucruri în colori crude, dar adevărate din nenorocire. Nu noi singuri o zicem aceasta, sunt roșii cari o zic. D. Aurelian constată că facem drumuri de fier, școli etc., dar că în același moment suntem suplantați de străinii ce imigrează, că suntem ca omul care muncește pentru străini de vreme ce el sau nu va avea copii, sau copiii lui se vor stinge. Dacă „Românul“ crede că moartea, pieirea fizică a neamului românesc nu este o ironizare amară a sistemului de pân' acum, să-i fie de bine. Noi credem însă că un sistem care, oricât s-ar îmbogăți patrioții, are de rezultat moartea reală a unei nații e tot ce se poate mai rău și mai ucigaș ca sistem.

Dar care e originea comună a acestor rele? Declasarea, zicem noi, înmulțirea peste măsură a oamenilor ce trăiesc din munca aceleiași sume de producători. În alte țări clasele superioare compensează prin munca lor intelectuală munca materială a celor de jos. Întrebăm dacă cele patru clase primare și cursul de violoncel a d-lui Costinescu compensează zecile de mii de franci ce acest consumator le ia pe an, evident din munca altora. Înaintarea pe scara societății române nu este dar datorită meritului, științei, activității; ci un leneș ignorant care învârtește șurupuri patriotice ajunge prin intrigă și neadevăr oriunde poftește.

Acești oameni declasați sunt totodată instrumentele cele mai bune, pentru că sunt cele mai coruptibile, cu cari se servesc străinii pentru a

exploata țara, populațiile ei autohtone.

Iată nervul răului în contra căruia nu ajută nici proclamarea Independenței, nici coroana de oțel a regelui, nici ridicarea creditului visteriei, bazat pe cunoștința că statul român are bunuri imobiliare de câteva miliarde de înstrăinat, nici frazele patriotice.

Voiți bani cu 3 la sută? Vindeți moșiile statului la companii străine și-i veți avea. Aceasta nu va dovedi însă că din sine însuși poporul românesc se dezvoltă, că el însuși se bucură în plenitudine de măreața moștenire pe care i-au lăsat-o harnicii și vitejii lui străbuni.

❦

[9 mai 1881]

F. Kanitz, scriitor care-a publicat pân' acum mai multe opere asupra popoarelor din Peninsula Balcanică, surprins de știrea că macedoromânii au hotărât să se opuie cedării teritoriului lor, face în „Gazeta generală“ din Augsburg următoarea descriere a acelei interesante părți a poporului nostru.

> *Iarăși răsare pe neașteptate o piatră din mosaicul pestriț de popoare din Orientul Europei. Românii așezați la marginea Greciei au protestat energic la sultanul în contra cesiunii teritoriului lor și iau o atitudine contrarie regatului elin.*
>
> *Cine sunt acești macedoromâni cari apar deodată în scena politică? Cari sunt posesiunile lor? Cât de mare li-i numărul? Iată întrebări ce s-au pus adesea în zilele din urmă; descrierea de mai la vale va interesa poate pe cititor dacă voi zice, anticipând, că românul macedonean sau țințarul formează un important element de cultură în Turcia.*
>
> *Postul cel mai înaintat spre nord al acestei interesante ramure de români de sud se află în Viena; fondatorii firmelor europene Sina, Dumba, Tirka, învățatul Karajan ş.a. sunt macedoromâni. Lumea-i lua drept greci, căci puțin se ştia despre macedoromâni, și poate că profesorul din Halle, Thumann, dac' ar trăi, ar putea să spună și azi că acum o sută de ani: „Ştiu profesori de istorie cărora nu le-a fost cunoscută nici existența lor“.*
>
> *Românii în cestiune se numesc pe ei înșiși „rumâni“, căci, ca și locuitorii celui mai tânăr regat european, ei deduc originea lor în linie directă de la romani, deși e cam dovedit că strămoșii lor au fost în cea mai mare parte autohtoni romanizați cari au primit limba cuceritorilor. Grecii îi numesc în bătaie de joc cuțovlahi (români şchiopi), slavii le zic țințari, pentru că pronunță pe cinci (5) al românilor dunăreni ca ținți.*
>
> *Cu tot amestecul cu diferitele rase străine ce-i înconjură, tipul țințarului e foarte caracteristic. În genere înrudirea apropiată cu dacoromânii nu se poate contesta. Craniul bine format, pielița brună, tăietura feței determinată, ochii negri, cu espresia*

lor de inteligență și energie, coloarea închisă a părului și frumusețea femeilor sunt comune amânduror ramurelor. Și în străinătate țințarul păstrează portul său, asemănător cu al albanezului, cămașa cu cute până 'n genunchi, tunica galbenă deschisă, cu mânici înguste lucrate cu găitane negre, peste aceasta un pieptar cu jumătăți de mâneci și cu guler mare, brâu roșu, fes asemenea, iar în picioare opinci în forma sandalelor. Negustorii au un port amestecat turco-europienesc.

Românii macedoneni se țin de biserica ortodoxă însă liturghia se citește românește. Pentru a-și păstra acest drept, colonia macedoromână din Pesta au sacrificat mari sume într-un proces în contra comunității grecești de acolo, cu care aveau o biserică în comun, până ce împăratul Francisc le-a recunoscut acest drept printr-o încheiere olografă.

Afară de idiomul lor propriu, aproape identic cu cel românesc, ei își însușesc limbile popoarelor în mijlocul cărora trăiesc. În Macedonia românul vorbește și grecește, care limbă, adoptată fiind în scriere și în negoț, au suplantat în multe părți pe cea autohtonă. Astfel lângă Arta superioară, mai cu seamă în partea de nord-vest a regatului elin.

Albanezul îl numește pe român cioban, căci majoritatea românilor locuitori în Albania de nord și de sud e păstorească și pururea în migrațiune. În timpul verei mai nu rămâne suflet de om pentru păzirea caselor neîncuiate, a căror prădare ar și fi cam ingrată. Satele bine construite se populează abia în noiemvrie, când nomazii se-ntorc de la munte cu turmele, pentru a se coborî în șesurile mai călduroase și când se-ntorc din depărtata străinătate părinții de familie cu săcușorul de bani pe cari i-au câștigat ca cârciumari pe drumurile mari ale Bulgariei, ca argintari și fabricanți de arme, ca zidari, croitori, blănari ș.a.m.d.: căci românul e căutat, fiind cu minte, harnic și sobru, și câștigă în genere mai mulți bani decât îi trebuie familiei lui.

Înainte se admitea despre macedoromâni că sunt numai păstori și băcani; marea lor înclinațiune pentru industria de arte și talentul lor pentru arhitectură nu se releva, deși, abstracție făcând de Constantinopol, Atena și Belgrad, ei și bulgarii sunt singurii arhitecți în triunghiul iliric. E în adevăr de mirare cum acești munteni primitivi, cari abia știu mânui creionul, rezolvă numai cu ajutorul isteției și a talentului lor înnăscut cele mai grele probleme arhitectonice, precum clădirea de poduri cu mai multe arcuri, cupole de biserici ș.a. E drept că nu putem aplica acestor opere arhitectonice cea mai strictă măsură critică în privirea purității stilului, cu toate acestea unele din ele, precum biserica cu cinci cupole din Semendria în Sârbia, se pot compara prea bine cu clădirile multor ingineri sârbo-germani cari au studiat în institute tecnice; ba sunt cu mult superioare acestora când ținem seamă că unica școală a românului sunt cunoștințele transmise din tată în fiu și când considerăm uneltele primitive cu cari lucrează.

În genere românul e arhitect, zidar, tâmplar ș.a. într-o persoană. Afară de părțile de metal aduse din străinătate, el clădește singur întreaga zidire.

Asemenea se bucură de un renume meritat ca argintar și cizelor: frumoasele lucruri de filigran cari-n expoziția de la Viena escitau cu drept cuvânt admirare în despărțământul turcesc erau lucrate de macedoromâni.

Cuminția înnăscută, putem zice viclenia sa, îl fac propriu pentru a fi mediator între negoțul din Orient și cel din Occident; macedoromânul ține în mânele lui comerțul continental al Turciei într-un mod tot atât de monopolist precum grecii și armenii țin comerțul țărmurilor mării. Multe firme macedoromâne stau în legătură directă cu cele dendâi piețe de fabricațiune europeană.

Fără cuvânt i s-ar imputa macedoromânului că n-are sentiment național; e din contra de mirare cum, risipiți în oaze între neamuri cu-n mare trecut istoric și cu-n viitor promițător, ei n-au fost demult absorbiți de aceste neamuri.

Macedoromânul se arată în această privire aproape atât de tenace ca evreul; o tenacitate care câștigă și mai mult relief când ținem seamă că nu-i despart piedeci religioase de vecinii lor.

Deși în prima linie macedoromânul gândește la folosul lui, totuși el împărtășește ura contra regimului turcesc comună tuturor popoarelor creștine din Turcia. Astfel istoria luptei de eliberare a Serbiei îl mărește pe voievodul macedoromân Iancu, care a condus adeseori pe sârbii din Craina la victorie în contra musulmanilor; un curaj plin de sacrificii au dovedit macedoromânii și cu ocazia răscoalei sârbești de la 1862 în Belgrad.

Cu puțini ani înainte orășenii macedoromâni aveau simpatii pentru Grecia, de la care-și așteptau eliberarea și cu care voiau să fie uniți. Fiece macedoromân cult vorbește fluent grecește, deci, trimițându-și copiii la școalele superioare din Atena, ei erau crescuți în idei panelenice și, întorși acasă, făceau cu zel propagandă pentru aceste idei. Deci a trebuit să ne surprinză știrea că românii s-ar fi lepădat pe neașteptate de greci și au declarat Porții supunerea lor leală în mod demonstrativ. Dacă mișcarea nu se mărginește numai la câțiva politiciani, ci e în adevăr mai adâncă, atunci i-au succes poate agitațiunii din București de-a trezi în depărtații macedoromâni conștiința că sunt de un neam cu românii dunăreni și hotărârea de a-și păstra mai energic naționalitatea.

În ce măsură se va fi ivit sciziunea nu știm; destul că în moștenirea tesalo-epirotică care i se va ceda Greciei aceasta va afla în macedoromâni folositoare elemente de cultură și, dacă-i va trata cu bunăvoință, poate și buni cetățeni.

În orice caz nu trebuie să se uite în Pireu cât de mult elenismul a avut a mulțumi patriotismului macedoromânilor în timpul războiului de eliberare, cât de mari merite și-au câștigat în acel timp chiar numai o singură familie macedoromână. Românul Sina înființă comunitatea greacă din Viena și făcu colecte pentru insurecțiunea grecească, lucru la care se cerea mult curaj pe când trăia Metternich, care-o numea „cea mai nedemnă rebeliune ce-a luminat-o vreodată soarele". Ce-a făcut fiul său, răposatul ambasador grecesc Sina, pentru ridicarea artelor și științei în Atena prin clădiri și donațiuni mărețe, e încă în amintirea tuturor.

Grecia actuală numără puțini români în partea superioară a râului Aspropotamos; masa lor principală, ocupată cu cultura vitelor, e așezată mai la nord de acest râu pe o fâșie de pământ ce cuprinde poalele de sud ale Pindului și ajunge pân'la Castoria, îngrămădită între greci, bulgari și albaneji. Oaze românești mai mari se află în șesul Musakia, în ținuturile Berat, Pekin, Elbassan și Cavaia, colonii însă

se află aproape în toate orașele tesalo-albanezo-macedonice; elita negustorilor acestor orașe e de naționalitate română.

În Tracia românii sunt în mici oaze lângă Rodope, la Perchtera, Talar-bazargic ș.a.m.d., în Istria austriacă sunt între Monte-maggiore și lacul Cespiti; în Bosnia la Sovig lângă Tusla; împrăștiați însă se află în toate emporiile, în Panciova, Belgrad, Semlin, Neoplanta, Pesta, Viena ș.a.m.d.

E greu de-a determina numărul macedoromânilor, căci stă rău statistica în Turcia. Poucqueville crede că în Grecia sunt 11.000, în partea Pindului 70.000, Leake numără 500 de sate românești numai în Epir, Tesalia și Macedonia.

Numărul total al macedoromânilor, după datele mele, care se vor fi apropiind de adevăr, e cred de 500.000 de suflete, adică 1/15 a totalității poporului românesc, numărând, pe toți din triunghiul iliric și pe cei împrăștiați prin Austria.

E interesant a constata că dacoromânii, pe unde trăiesc între rase străine, câștigă mereu teren în socoteala vecinilor lor, pe când frații lor macedoneni pierd, mai cu seamă în secolul nostru, prin grecizare, un proces care va înceta poate în urma deșteptării conștiinței lor naționale.

Dacă macedoromânii ar fi atât de numeroși ca bulgarii sau ca grecii măcar, ieșirea lor din pasivitatea de pân-acuma n-ar rămânea fără influență asupra cartei viitoare a Europei orientale. Dar, numeric slabi, ei vor fi, cu toate calitățile escelente, o figură de eșec secundară în mâna diplomaților speculativi, pentru ca din când în când să fie opuși planurilor de întindere ale grecilor și ale bulgarilor.

❦

[10 mai 1881]

Era un obicei înainte ca Domnul, în ajunul de a se urca pe tron, să se închiză în zidurile unei vechi mănăstiri și să treacă, într-o reflecție de zile întregi, în revistă trecutul țării și al strămoșilor, ca, față cu zgomotul asurzitor al actualității, să-și deschiză urechea sufletească în liniște și în tăcere legendei trecutului. Există încă în manuscris o carte românească numită *Ceasornicul Domnilor* care cuprinde în mai multe volume atât înfățișări din viața trecutului cât și norme de virtute și înțelepciune. Era grea în adevăr sarcina unui Domn în zilele vechi, care împreuna în el adeseori toată răspunderea și toată suveranitatea națională, și ei erau prea buni creștini și prea buni patrioți pentru ca mărimea misiunii lor pe pământ să nu le atingă sufletul într-un chip dureros.

Astăzi națiunile și-au reluat suveranitatea, *demosul* cu clasele lui diferite, cu grupurile lui de interese determină viața publică; suveranul e mai mult un regulator al mecanismului statului, nu un suprem element de control.

Demosul este însă adeseori un suveran nestatornic, inesperient, lesne crezător; preocupațiuni zilnice și absorbirea vieții lui într-un vecinic prezent, negândirea lui nici la trecut, nici la viitor, lesniciunea de a-i distrage atenția prin serbări publice, prin întreprinderi hazardate, prin expediente factice, îl fac adesea impropriu de a gândi mai adânc asupra unei cestiuni de interes public, îl fac accesibil pentru fraza mare și surd pentru adevăr. De aceea e bine dacă ochi sobri, cari disting măreția înscenării de însuși fondul piesei ce se joacă, îi atrag atenția asupra acestui din urmă, pe când simțurile lui sunt uimite de partea decorativă a vieții publice.

Dacă dar, în ajunul frumoasei serbări de încoronare, lăsăm tonul polemic de o parte, totuși lucrurile ce ne vin în minte nu este partea decorativă cu care se încheie era de la 1859 și până astăzi, ci fondul acestei ere.

> Nu trebuie să ne scape din vedere, zice d. Aurelian în scrierea *Țara noastră*, că de la 1859, adecă de când am intrat într-o eră nouă politică și socială, cheltuielile și veniturile s-au urcat într-un mod foarte simțitor; în adevăr veniturile statului erau de 29.388.512 lei în anul 1859, iar în anul 1876 se urcaseră la 90.354.614 lei, prin urmare se întreiseră. Cheltuielile în 1859 se suiau la 29.911.844, iar în 1876 ajunseseră la suma de 110.423.904 lei, adecă se împătriseră. În același interval datoria statului s-a sporit cu una sută șasezeci și șase de ori; și-n adevăr în 1859 statul datorea 2.820.117 lei, iar în 1876 suma datorită se suie la 468.677.730.

Astăzi datoria publică e și mai mare, cheltuielile și mai mari. Acestea au crescut în cei din urmă cinci ani cu 34 la sută.

Cifrele au avantajul de a prezenta scheletul unei situațiuni. Oricât de seducătoare ar fi hainele ce se aruncă asupra lui, cu oricâte vorbe mari am îmbrobodi adevărul, în fața unui schelet de cifre ni se ia albeața de pe ochi și vedem că partea decorativă ascunde foarte rău ruina societății române.

Dacă am considera lanțul de cauze cari preced sau lucrează paralel cu acest trist rezultat final, tabloul nostru ar primi colorile triste ale decreșterii populației din cauza mizeriei și demoralizării, ale stingerii meseriilor indigene și suplantării lor prin produse străine, a decăderii calităților fizice și intelectuale ale rasei române chiar. Pe de altă parte am trebui să arătăm cum țara noastră străveche nu mai e patrie, ci un hotel mare, în care un milion de străini din câteșipatru unghiurile lumei își dă *rendez-vous*.

Iată ceea ce, în fața marelui aparat al proclamării Independenței și a tuturor succeselor formale cu care se împăunează atât de mult oamenii

dirigenți, ne strânge inima cu adevărată durere.

Am voi în adevăr ca serbarea ce se pregătește să trezească în inima oamenilor noștri de stat sentimentul adevărului, ca o pornire mai generoasă să pătrunză inima lor, ca să se convingă că numai partea decorativă a vieții publice nu e suficientă pentru a pune capăt suferințelor reale ale unui popor. O dorim aceasta, fără a o spera. Tonul ce-l țin foile guvernamentale, credința oarbă căreia vor să-i dea naștere, că țara merge foarte bine în toate, ne face din contra a crede că nicicând nepăsarea pentru binele comun și pentru soarta populațiunilor producătoare a acestei țări nu a fost mai mare.

Nu invidiem pe nimenea pentru succesele lui diplomatice și politice, buni bucuroși le acordăm oamenilor de la putere închipuirea mare ce și-or fi făcând despre ei înșii în asemenea zile. Crează-se mari, crează-se genii politice menite a determina sorțile Europei; dar prin tămâia ce și-o aprind ei singuri, împreună cu mulțimea lesne crezătoare, aibă și adevărul partea lui, o parte mică, neînsemnată, nebăgată în seamă de zgomotul muzicei și de lumina făcliilor, de strigătele de bucurie, dar o parte esențială și salutară. Adesea manifestările intensive de bucurie lasă în suflete un gol neînțeles, momente în care omul își simte izolarea și nimicnicia. În acele momente, adevărul bată cu degetul la poarta conștiințelor ce au răspunderea stării de lucruri și arăte-le calea adevăratei mântuiri.

❦

[11 mai 1881]

După cum se vede guvernul cel nou vrea să aducă din nou propunerea d-lui C.A. Rosetti pentru alegerea magistraților.

Această propunere a făcut chiar de la început mult zgomot: oamenii înțelepți au simțit îndată și instinctiv, deși propunerea are aerul de a fi cu totul inofensivă, că este aci un adevărat pericol pentru viitor, că este cea dântâi lovire ce se dă instituțiunilor noastre monarhice și cel dântâi pas spre a ieși din instrucțiunile liberale și a intra în demagogia propriu zisă.

Este datoria noastră dar să atragem atențiunea tuturor oamenilor liberali și să-i chemăm la luptă contra demagogiei ce începe să-și lepede masca și să se arate cum este: inamică a stabilității, a libertății și a dreptății.

Este datoria noastră de-a proba tuturor celor ce se interesează de viitorul acestei țări, că spre demagogie ne împinge d-l C.A. Rosetti prin propunerea ce face.

Dar mai nainte chemăm cea mai serioasă atențiune a lectorilor noștri asupra unui studiu foarte însemnat al unuia din rarii bărbați ai noștri cari știu să cugete și cari manifestă cugetările lor.

Acest bărbat, și competent în materie, și depărtat de luptele politice, scrie numai în interesul conservării societății și în interesul libertăților publice și deci vocea lui face autoritate, chiar de-ar fi singură.

Câtă autoritate nu are opiniunea lui când, după cum se va vedea, aceasta se reazemă pe acea a celor mai mari publiciști ai Europei.

❦

[11 mai 1881]

Râurile Moldovei par a-și fi dat mâna pentru a-l opri pe d. Vasile Alexandri, cel mai popular și mai mare poet al românilor, de-a veni la București pentru ziua de 10 mai. Inima sa fiind însă pururea în mijlocul poporului, ilustrul poet ne face onoarea a ne trimite poezia ce-o publicăm mai la vale.

Din cauza întreruperii comunicației, manuscrisul ne-au sosit abia ieri, deci prea târziu pentru a fi publicat în numărul de 10 mai chiar.

❦

[14 mai 1881]

„L'Independance roumaine“ ne caută de câtva timp ceartă. Reprodusesem dintr-un ziar din Viena o corespondență bucureșteană, observând că declinăm orice responsabilitate pentru cuprinsul celor scrise. Relevam că *poate* acele șiruri să fi cuprinzând un element de esplicare pentru retragerea d-lui Ion Brătianu. *Poate* da, poate nu. Poate că atitudinea d-lor Brătianu-Boerescu în cestiunea Dunării ar fi fost și ea una din cauzele cari au determinat retragerea cabinetului trecut.

Apropos de această reproducție inofensivă, foaia franceză ne zice „că atunci când un ziar străin își permite a insulta pe *reprezentantul politicei țării*, pe cel pe care încrederea suveranului l-a chemat a dirige afacerile statului, cea dendâi datorie a unui jurnalist român este de-a protesta“.

Ce reprezentant al politicei țării? Ce încredere a suveranului? Ce 'nsemnează toate vorbele acestea mari față cu d. Dimitrie Brătianu?

Să fie bine înțeles că nu avem nimic contra politicei d-lui Dimitrie Brătianu, de vreme ce nici n-o cunoaștem. „Tigresa care-și apăra puiul“, „binevoitorul concurs“ ce d-sa promite vecinilor, sunt pur și simplu lucruri ridicole, iar nu politică. Nu avem nimic în contra primului ministru, pentru că din capul locului cabinetul întreg ni se pare prea neînsemnat prin compunerea lui pentru a avea vro influență determinantă asupra politicei țării.

Cât despre încrederea formală a suveranului, cui i-a refuzat-o vrodată Maiestatea Sa? De vreme ce o majoritate parlamentară susține cabinetul, de vreme ce d. C.A. Rosetti și-a ales miniștrii după plac, Maiestatea Sa ar putea în adevăr să uzeze de prerogativa de a nu se-ncrede nici în regim, nici în Parlament, dar cu drept cuvânt, deziluzionat de ușurința cu care la noi se pretextează principii politice în vederea unor interese foarte individuale, își va fi zis: „Va merge cum a mai mers; nu un om ridică lumea cu umărul“. Maiestatea Sa știe cum știm și noi că a voi în adevăr binele unui popor și a-l urmări în ruptul capului e adesea periculos și pentru suveran și pentru un partid… Într-o epocă de adâncă corupțiune a moravurilor și private și publice precum este cea actuală, în timpul în care clasele culte ale unei societăți sunt intelectual și moral sterpe, dovadă seceta în toate ramurile activității spirituale, într-un timp în care banul câștigat fără muncă formează unica vânătoare a unei tinerimi precoce și a unor bătrâni desfrânați, în care plăcerile ușoare sunt singura țintă, și nu se află nici un fel de sobrietate a cugetării, nici un țel serios, e natural ca șeful statului, oricât viața sa proprie ar putea servi drept model celorlalți, să ție seamă că partidul de la putere nu are alte elemente de guvernământ decât pe cele pe cari i le oferă și că între acești oameni mai nu există altă alegere decât cea dintre intelectual mărginiți și moral corupți, ba încă adesea aflăm flori patriotice cari întrunesc amândouă calitățile deodată.

Sau crede în adevăr ziarul francez că d. D. Brătianu, devenit *tigresă* și apărând *perii* din capul unei Românii pe care d-sa în calitate de doică *a încălzit-o la sân*, e un om sobru, un politic cu privirea clară și rece, cu caracter bărbătesc? E o reputație uzurpată, ca cea mai mare parte dintre reputațiile din țara noastră. Cât despre citatele făcute din *Datoria de conștiință*, ele cuprind lucruri zise și rezise de atâtea ori înainte și după nașterea lui Hristos încât nu vedem în ele nici descoperirile lui Galilei, nici punctul fix al lui Archimede, cu deosebire numai că mulți au zis aceste lucruri mult mai bine decât d. Dim. Brătianu.

Dar, în genere, cât de grea devine discuția în țara noastră! De zicem că d. C.A. Rosetti e republican socialist ni se va spune că-l calomniem. Cu toate acestea avem pe masă dinainte-ne revista sa „Republica rumână“ și colecția „Românului“, cu penegirice la adresa tuturor revoluționarilor și republicanilor din lume, sfârșind cu comunistul Blanqui. Ei bine, ce dovedesc astea pentru public? Nimic. Proclamarea regalității rămâne încoronarea vieții d-lui C.A. Rosetti, deși în același moment fiu său Vintilă protesta contra regalității și bea în sănătatea viitoarei Republice române.

Ce nenaturală devine chiar discuția de față când ținem seamă de o împrejurare. Discutăm în acest moment cu o foaie al cărei prim redactor e membru al Clubului dreptei și-a subscris o adeziune formală la programul dreptei conservatoare. Cu toate acestea, foaia sa, devenită guvernamentală, se leagă din chiar senin de noi, pentr-o reproducție în privirea cuprinsului căreia am declinat din capul locului orice responsabilitate. Aceasta pentru a se face vorbă degeaba.

Din toate acestea rezultă că Maiestatea Sa e un om foarte prudent și că încrederea sa formală în oamenii pe cari-i oferă o așa generație și așa Parlamente n-ar însemna tocmai mult în ochii bătrânului Tacit. Ea înseamnă tot atât cât *Bene-Merenti* pe pieptul lui Orășanu și postul de încredere, de adiutant, dat prezidentului republicei de la Ploiești.

Deci faptul reproducerii unui articol, față cu asemenea reprezentanți ai politicei țării cari se bucură de încrederea suveranului, e departe de-a avea gravitatea ce i-o atribuie confrații de la „Independance roumaine“.

❦

[15 mai 1881]

Mișcarea antisemitică în Rusia crește din ce în ce mai mult. Evreii sunt obiectul unor violențe excesive, cari se repetă în fiecare zi și se propagă din localitate în localitate fără ca forța publică a Imperiului să poată înfrâna curentul. În așa împrejurări este dar natural ca populația evreiască d-acolo să caute un tărâm de refugiu cât mai apropiat și cât mai sigur. Ca atare li se prezentă foarte la îndemână teritoriul regatului nostru. E dar neapărat că guvernul nostru să se gândească serios la această împrejurare. Moldova este cu prisos colonizată de evrei și cea mai mică neîngrijire a granițelor noastre despre Rusia ar avea de rezultat o nouă incurgere în Moldova cu grămada a evreilor fugiți din Imperiul vecin. Această cestiune a făcut obiectul unei

interpelări în Cameră din partea d-lui N. Ionescu. Cu această ocazie, onor. interpelator a rugat pe guvern să grăbească a aduce în Cameră proiectul de lege asupra stabilirii domiciliului străinilor. D. ministru de interne recunoaște că preocupațiunile ce s-au manifestat în sânul Parlamentului în cestiunea emigranților evrei din Rusia sunt legitime și declară că guvernul le împărtășește. D. ministru de interne spune că, înainte de a i se anunța interpelarea d-lui Ionescu, primise știri oficiale că la mai multe puncte de trecătoare peste Prut, în județul Iași, se prezentase un mare număr de evrei, în cea mai mare parte oameni fără căpătâi, cari căutau refugiu, siliți la aceasta de molestările și amenințările a căror obiect sunt pe teritoriul rusesc. Guvernul a dat ordin imediat administrației să ia măsuri ca oamenii fără căpătâi sau cari n-ar avea mijloace ostensibile de viețuire să nu fie admiși a năpădi în țară. Ar fi de dorit ca guvernul să nu se mărginească numai a da ordine ordinare administrației, care se știe cât e de slabă, incapabilă și coruptă. Ar trebui ca unei cestiuni atât de importante să i se dea o deosebită atențiune și guvernul să îngrijească a ști dacă ordinile sale sunt executate.

❦

[16 mai 1881]

Trăim într-o țară ciudată și nu e zi în care să nu putem repeta, când cu mâhnire, când cu indignare: Ca la noi la nimeni.

Multe am văzut, multe am îndurat de când avem fericirea de-a vedea la cârma țării pe oamenii marelui partid cari promiteau să aducă în această țară mult încercată *Domnia Virtuții*.

Ei bine, ceea ce nu văzusem încă era ca, în intervalul abia de două săptămâni, „Monitorul oficial“ să conție cele mai grave insulte aruncate într-o zi națiunii întregi de d. prezident al Consiliului, într-alta armatei permanente de prezidentul Camerii legiuitoare“ a României.

Dacă cuvintele d-lui D. Brătianu n-ar fi trecut peste marginile acestei țări puțin ne-ar păsa: noi românii ne cunoaștem unii pe alții și ne esplicăm foarte lesne cuvintele d-lui prezident al Consiliului, care, vorbind majorității sale și reprezentațiunii țării, compuse de dd. Serurie, Pătărlăgeanu, Sim. Mihălescu, Carada etc., zice cu durere: „În țara aceasta nu se găsesc oameni cinstiți!“. Lucru firesc într-adevăr. Acei oameni așa mult s-au obicinuit a striga că ei sunt țara și numai ei încât în cele din urmă au început s-o crează și, căutând imaginea națiunii în acea oglindă mincinoasă în care nu se văd

decât diurne, gheșefturi, recompense reversibile și capitalizate, Warșawschy, rechizițiuni, misiuni, cumul etc. strigă cu mirare: „În țara aceasta nu sunt oameni cinstiți!“

Dar iată că acele cuvinte, rostite de un ministru prezident în discursul său program, de la înălțimea tribunei, nu răsună numai în cercul restrâns al cititorilor „Monitorului Oficial“; ele cad în urechea reprezentanților puterilor străine, ele intră în dosarele cancelariilor lor *spre vecinică pomenire;* ele trec peste granițele României și iată că glasul puternic al publicității moderne, ca un eco formidabil, repetă în toată Europa, duce peste ocean, răspândește în lumea cea nouă ca și în cea veche această condamnațiune a unui neam întreg, pronunțată de cel mai înalt reprezentant al acelei țări: „În Țara Românească nu se găsesc oameni cinstiți!“.

Iată ce zice „Figaro“, cel mai răspândit organ de publicitate din Franța; iată ce au putut vedea astăzi în toată Europa 200.000 de cititori ai acelui jurnal:

> *Nu e de crezut, dar cu toate astea e lucru autentic.*
> *Iată un pasaj al discursului-program al d-lui Dim. Brătianu, prezidentul Cabinetului, la redeschiderea Parlamentului român.*

Urmează reproducția textuală a acelei părți a discursului d-lui Brătianu, cu vestita frază că în țara aceasta nu se găsesc oameni cinstiți.

„Figaro“ nu adaugă decât această simplă reflexiune:

> Închipuiți-vă asemenea cuvinte rostite înaintea unei Camere franceze!
> („Figaro“, sâmb. 21 mai 1881)

Ei bine, aceasta nu era de ajuns. Gloria d-lui prezident al cabinetului se vede că turbura somnul d-lui prezident al Camerii, care într-o bună zi și-a zis: D. Brătianu a insultat națiunea; pe cine aș putea să insult azi și eu la rândul meu? Altă dată aveam un subiect interesant, un izvor nesecat; Domnul, Doamna, tatăl Domnului cu tot neamul lor, până și domnișoarele Curții M. S. Doamnei; azi nu mai merge. Pe cine aș putea insulta?

Și într-o zi vine d. prezident al Camerei și spune în Cameră că, pe când oștirea liberă (!!!), dorobanții luau Plevna, armata permanentă sta ascunsă în șanțuri! Vedeți că este obiceiul de-a calomnia și de-a falsifica istoria. D. Rosetti (colecțiunea jurnalului d-sale este de față) s-a pătruns de acea maximă, căria-i datorează toate succesele politicei d-sale, *că un neadevăr*

repetat cu cutezanță și neîncetat în cele din urmă trece de adevăr și nu se mai poate scoate din capul mulțimei ignorante. *Mandus decipi vult… Calomniez, calomniez, il en restera toujours quelque chose.*

Aceasta ne explică cutezanța cu care a aruncat această insultă întregei oștiri permanente când știa foarte bine că, faptele fiind recente, suvenirile sunt încă proaspete și în orice caz documentele oficiale, raporturile șefilor diviziunilor care au luat parte la luptă există la Ministeriul de Război și dau cea mai formală dezmințire acelei calominoase acuzări aruncate oștirii de șeful reprezentațiunii naționale, fără pretext, fără scuză, fără provocațiune!

Într-adevăr: Cine-a atacat reduta Griviții în ziua de 30 august, când s-a luat nr. 1? La atacul din stânga au fost: al 2-lea de vânători, al 5-lea de linie; și numai un batalion de dorobanți; la atacul din dreapta, al 8-lea de linie și încă un regiment de linie al cărui nr. ne scapă. Pierderile acestor nenorocite batalioane au fost enorme; în acea zi sângeroasă de 30 august au căzut mai mulți soldați și ofițeri decât în tot restul campaniei.

La atacul infructuos din 1 septembre au luat parte: al 15-lea de dorobanți, 1-iul și al 7-lea de linie.

Sub zidurile Vidinului, cine a luat redutele de la Smârdan, cu tunurile încărcate, și a făcut 400 de prizonieri? Al 4-lea și al 6-lea de linie;

Din patru steaguri decorate cu Steaua României, câte sunt ale oștirii permanente? Trei. Ale oștirii teritoriale? Unul: al regimentului al 13-lea de dorobanți.

Dar batalionul de geniu care a condus paralelele până la 50 metri de reduta nr. 2, lucrând trei luni sub un foc continuu și pierzând jumătate din efectivul său, adică la doi oameni un mort sau rănit?

Dar artileria care toată, era a armatei permanente și care au meritat ca împăratul Alexandru să trimiță pe un adiutant al său ca să feliciteze pe d. căpitan Lupașcu și bateria ce comanda?

De ce reamintim aceste fapte? Oare vrem să micșorăm meritul și curajul armatei teritoriale? Câtuși de puțin. Armata teritorială și-a făcut datoria; dară sarcina cea mai grea a căzut asupra oștirii permanente. Lucrul este lesne de înțeles; șefii, care erau înaintea inimicului, știau foarte bine că instrucțiunea și solidaritatea soldatului sunt cu atât mai mari cu cât el a stat mai mult sub steaguri și de aceea ei puneau în linia întâia batalioanele și regimentele a căror educațiune militară era mai înaintată.

Dacă am luat condeiul ca să respingem tristele insulte rostite de un prezindent al Camerei, fără ca ministrul de război, apărătorul firesc al

onoarei armatei să fi deschis gura ca să protesteze, cauza n-a fost numai indignarea ce ne-a cuprins în fața unui atac nedemn și nejustificat, unei insulte aruncate acelor soldați și ofițeri a căror oase putrezesc astăzi într-o țară străină, pe când acel ce insultă memoria lor se bucură de recompense capitalizate și reversibile. Nu în aceea falsificare a istoriei care se pregătește de mai mult timp, în acea propagare a unor neadevăruri manifeste vedem un adevărat pericol pentru viitorul puterii noastre armate. Cum am zis-o, un neadevăr adeseori repetat devine un adevăr pentru mulțime; vedem că a și început a se lăți acea idee greșită, acea legendă mincinoasă că în campania din 77-78 dorobanții au făcut totul și armata permanentă nimic. De aci la ideea desființării armatei și la înlocuirea ei prin *armata liberă*, acel vis al demagogiei, nu este decât un pas; și vai de țara noastră când oștirea națională va fi organizată după ideile și idealul d-lui prezident al Camerei. De aceea este o datorie pentru oricine care cunoaște adevărul de-a zdrobi acea periculoasă și mincinoasă utopie ori de câte ori o va vedea că iese din nou la lumină; de-a opune adevărul minciunii, realitatea ficțiunii, istoria legendei.

Terminând, fie-ne permis a adresa o umilită rugăciune d-lui prezident al Consiliului și d-lui prezident al Camerei. Ca români, oricare o fi partidul din care facem parte, suferim și ne simțim umiliți când vedem că cei mai înalți reprezentanți ai puterii executive și legiuitoare în această țară rostesc asemenea vorbe în Camera României, în auzul străinilor, care ne văd și ne ascultă și care nu ne pot judeca decât după reprezentațiunea noastră oficială. Ar fi bine ca să nu uite niciodată d-lor unde sunt, unde vorbesc și cine sunt, oricât de mare ar fi mirarea d-lor de-a se vedea ajunși unde sunt, ca acel doge din Genua care, întrebat fiind ce i se păruse mai remarcabil la Versalia, răspunse: Că m-am văzut aci. Poate atunci se vor pătrunde d-lor de acest mare adevăr:

La parole est d'argent; mais le silence est d'or.

❦

[17 mai 1881]

Pare-ni-se c-am fost proroci când, la auzirea listei de nume proprii ce compun cabinetul actual, am luat îndrăzneala de-a ne îndoi asupra vitalității lui.

Abia câteva săptămâni trecură, abia se sfârși feeria serbărilor de încoronare și iată că deja se vorbește despre remanieri ministeriale, încât se vede că încrederea specială a d-lui C.A. Rosetti nu e în stare să prefacă ea singură pe d. D. Brătianu și pe-o seamă din colegii săi în oameni de stat.

Tigresa e în ajunul de-a nu-și mai apăra puii, puterile mari ale Europei sunt în pericolul de-a trebui să renunțe la măgulitorul concurs ce li se promitea cu atâta bunăvoință de către d. prim ministru.

D-sa își luase măreața sarcină de-a face pe români oameni cinstiți. „Nu se mai află oameni cinstiți în țara aceasta“ și era vorba de a-i deprinde, prin Academia de la Văcărești, la apucături mai onorabile decum au. Aceste lucruri, spuse c-o uimitoare franchețǎ de pe tribuna Parlamentului și în auzul lumii, au făcut un efect admirabil atât asupra țării cât și asupra străinătății și desigur unul foarte înveselitor tocmai asupra categoriei de patrioți a căror activitate lucrativă ar avea nevoie de răcoritoarele influențe ale zidurilor Academiei mai sus amintite.

Față cu marile probleme ale vieții publice din România, față cu seria constantă de neajunsuri adânci, precum scăderea populației române, încetarea meseriilor și suplantarea lor prin industria străină, superficialitatea învățământului, lipsa de cultură a clerului, venalitatea unei administrații compuse din tot ce e mai ignorant și mai lacom în țară, față cu toate acestea capul unui guvern nu găsește decât o frază în care nici nu e cuprinsă cauza, ci rezultatul sumar al unei stări de lucruri în ceea ce privește pe oamenii ce-l înconjură chiar pe d-sa și cari și-au făcut o meserie zilnică, politică din propagarea și cultivarea relelor pe care primul ministru pretinde a voi să le combată.

Aceasta e atât de adevărat încât tot atunci pe când primul ministru ne vorbește de moralizare d. C.A. Rosetti voiește să-și mai creeze două mijloace și mai puternice de corupție politică: electivitatea magistraților și sufrajul universal. Nu e destul că prin sistemul numirii pe baza titlurilor mai nu putem înjgheba o magistratură integră și inteligentă, nu e destul că advocații partidului roșu au făcut deja din numirile în funcțiuni judecătorești un mijloc de a-și câștiga procesele, acuma e vorba ca întreaga justiție fără escepție să fie la discreția comitetelor electorale din provincie, ca acestea să împartă indirect și justiția, precum împart deputății, burse la Paris și funcții administrative, totul în vederea alegerilor în Cameră, în vederea stăpânirii asupra bugetului general al țării și a bugetelor județene și comunale.

Nu e îndeajuns că, cu garanțiile actualei legi electorale, țara abia poate scoate o mână de deputați independenți; trebuie ca masele cari nu știu citi și scrie, cari n-au nici mijlocul cel mai elementar de-a cunoaște viața publică, să aibă voturi egale cu acei ce s-au ridicat prin muncă și cunoștinți; trebuie ca toate colegiile să se confunde în inerția colegiului IV și să asculte curat de ordinul subprefecților și al comisarilor de poliție respectivi.

Iată mijloacele pe cari d. C.A. Rosetti le propune ca corolar al moralizării țării preconizată de ministrul-prezident. Mai rămâne numai ca d-sa, precum a făcut în noaptea de la 11 fevruarie din Cernătescu profesor de universitate, să facă din Chirițopol membru al Academiei, din Simeon Mihălescu prezident la Casație și din Simulescu mitropolit, tot prin sufraj universal, precum propune ca subprefecții să fie revizori școlari. Din lemnul acelorași patru clase primare să se cioplească toți demnitarii statului român și atunci vor… exista oameni onești în România.

Cestiunea e dacă, față cu pericolul unei demagogii cu totul americane ca cea care amenință dezvoltarea normală a țării, alegătorii și Coroana pot sta în nepăsare; cestiune mai e dacă, cu eticheta numai a monarhiei, vom îngădui ca secta politică ce ne guvernă să ne ducă la o organizare sau dezorganizare republicană și să ne lipsească de toate garanțiile de stabilitate și de propășire gradată pe cari le dă monarhia constituțională. Cu toată plasa cea fină de funcții și păsuieli aruncată asupra întregei țări și a alegătorilor ca tot atâtea mijloace de precupețire de voturi, noi tot credem că, opunându-se sistemului actual toți aceia cari nu-l voiesc, ar izbuti să-l înlocuiască printr-un Parlament onest și un guvern onest. Dar pentru aceasta cată să se lase divergențele prea amănunțite de opinii și opoziția ar trebui să stabilească în comun atât ceea ce trebuie să apere din cele existente în contra încercărilor de inovațiune republicană cât și punctele unei reorganizări în adevăr naționale, care să aibă în vedere mai cu seamă interesele populațiunilor autohtone ale țării.

❦

[18-19 mai 1881]

Când reprodusesem din „Journal d'Orient“ șirurile privitoare la d. D. Brătianu, ziceam că *poate* să fi cuprinzând o lămurire mai mult asupra adevăratelor cauze de retragere a cabinetului Ioan Brătianu. Acest *poate* se

schimbă în probabilitate, ba în certitudine chiar, în urma întâmplărilor dintre culise a celor din urmă zile.

Acele șiruri acuzau pe d. D. Brătianu de-a înclina spre Rusia, în deosebire de d. Ioan Brătianu, care ar fi înclinând spre Austria. Nu credeam a da acestor aserțiuni o altă valoare decât aceea a unei opinii izolate și declinam orice răspundere pentru cele susținute, când iată că, din senin, „L'Independance roumaine“ ne caută ceartă, simțindu-se turburată de reproducțiunea noastră. Această turburare pe de o parte, evenimentele din conventiculele roșii pe de alta, confirmă cele zise de corespondentul foii „Journal d'Orient“, confirmă știrea că „cestiunea Dunării e cauza retragerii cabinetului Ioan Brătianu“, că există un antagonism între cei doi frați în privirea acestei cestiuni și, fiindcă soluțiunea ei, din punct de vedere general, nu poate fi decât favorabilă sau vederilor Austriei sau vederilor Rusiei, se confirmă indirect că în această privință cel puțin d. D. Brătianu înclină, timporar și pentru motive de oportunitate poate, spre Rusia, d. I. Brătianu spre Austria.

Instinctul nostru ne condusese bine, simțisem că în acea corespondență, cu toate că termenii erau greoi și acuzările prea directe, pulsa un adevăr. Afară de asta ne deprinsesem a nu prea avea încredere în serbări publice, în manifestațiuni patriotice, în zgomot de muzici, în fanfare și în făclii … Știam de ex. că o serbare analogă, intrarea triumfală a trupelor, s-a făcut în București exact în ziua în care d. Nicu Catargiu iscălea în numele guvernului român cedarea Basarabiei. Serbările de încoronare, zgomotoase și splendide, ascundeau poate cu focul lor bengal sâmburul unui eveniment tăinuit cu discrețiune, însă mult mai însemnat, concesiile ce d-nii Brătianu-Boerescu făcuseră vederilor Austriei în cestiunea Dunării. Independența costase Basarabia, modificarea art. 7, răscumpărarea căilor ferate; regalitatea costase poate Dunărea. Orice succes poreclit politic se plătește peșin, titlurile de nobleță ale țării se cumpără ca boieriile sub Vogoridi.

Nu știm în adevăr și nici nu voim să știm în ce consistă acele concesii pe cari cabinetul Brătianu-Boerescu le-ar fi făcut. Asemenea legăminte nu se pot încheia decât cu consultarea și aprobarea Parlamentului și acesta nici a fost consultat, nici a aprobat ceva. Asupra ziselor în treacăt a unora sau a altora, asupra destăinuirilor făcute pe jumătate și cu rezervațiuni mentale nu ne simțim datori de-a ne rosti și nici nu e bine ca un partid în opoziție care nu e în posesiunea tuturor elementelor pentru cunoașterea unei cestiuni de politică esterioară să se rostească *a priori* oarecum pentru cutare sau cutare

soluțiune. Dacă în cestiuni de organizare internă a se rosti e o datorie, de vreme ce toate elementele de cunoștință și de critică sunt vădite și clare, la cestiuni esterioare țesătura de cauze și de efecte e, prin natura lucrului, sustrasă publicității. Numai încheieri definitive nu se pot face fără aprobarea Parlamentului și e de datoria noastră de-a aștepta ca acele încheieri să se prezinte Adunărilor spre a ne rosti pentru sau contra lor.

❦

[18-19 mai 1881]

Când am dat seama de conferența electorală a românilor din Ardeal și din Țara Ungurească am relevat că atitudinea lor politică în alegerile viitoare și concluziile acelei conferențe au fost determinate printr-un discurs al d-lui Vincențiu Babeș, membru al Academiei noastre.

Reproducem mai la vale acel discurs, deși într-un pasaj d-sa se face apărătorul prea călduros al politicei d-lor Rosetti-Brătianu. Suntem departe de-a ne supăra pentru simpatiile ce le arată d. Babeș compatrioților noștri, deși nu le împărtășim. Aceste simpatii s-ar fi putut esprima însă fără a se atinge adversarii politici ai d-lui Brătianu, mai ales când cei mai mulți dintre conaționalii noștri din Ardeal nu sunt în poziția de-a distinge bine cauzele antagonismului dintre partidele din România. Pentru ei, ca pentru străinătatea întreagă, acela e mai mare patriot care face a se vorbi mai mult de el, deși poate tocmai contrariul e adevărat.

❦

[18-19 mai 1881]

1) Așa este. Imediat în urma concesiei Strousberg nu se afla un colegiu în țară care să aleagă pe d-nii Rosetti-Brătianu, cu toate că sunt cei mai iluștri patrioți.

2) D. Babeș se 'nșeală cu sau fără voie. Nu partidul roșiu, poreclit național, ci coalițiunea de la Mazar Pașa: conservatori, liberali independenți și roșii au venit atunci la putere. Nu libertatea alegerilor a fost cauza izbutirii coalițiunii, ci scrupulele ministeriului Catargiu de-a intra în vederile politicei orientale preconizate pe atunci de Rusia și Germania. „Românul“ de pe atunci e probă că pe de o parte conservatorii erau calomniați ca aderenți ai Rusiei, pentru a le înstrăina opinia publică, pe de

alta călătorul de la Livadia era înțeles de-a face el singur ceea ce știa bine că pe nedrept le imputa conservatorilor că voiesc să facă.

Rezultatele sunt cunoscute, deși sunt aprețiate din puncte de vedere foarte diferite. Unii înscriu la pierdere Basarabia, alții la câștig Dobrogea; unii glorifică ridicarea numelui român; alții regretă, nu fără cuvânt, că un instrument de drept public ca Tractatul de la Berlin deschide înăuntrul nației glorificate calea unei imense și adesea imunde colonizări străine. Sunt deja un milion de străini în România și se înmulțesc pe zi ce merge. Dacă în urmărirea scopurilor politice ale românilor ardeleni repetarea unor aserțiuni neîntemeiate contra conservatorilor din România e de un folos practic, trece-o și aceasta lesne cu vederea. Dar nu credem.

❦

[20 mai 1881]

„The Times“ și „Timpul“, iată tema cea mai nouă asupra căreia d. C.A. Rosetti își scrie armoniile sale politice. „Românul“ reproduce pasaje din ziarul nostru, apoi din cel englez și la urmă ne dăscălește ca așa să scriem și noi dacă avem iubire de țară. Fără îndoială stima ce ziarul englez zice c-am fi câștigat-o pentru noi înșine, prețul cel mare ce el îl pune pe ceea ce România a câștigat din război sunt cestiuni de apreciație asupra cărora e liber oricine de-a se rosti cum dorește, și desigur recunoaștem că ziarul englez e departe de-a vedea cu ochii *noștri*. Tot astfel omonimul nostru își poate face, alături sau în afară de istoria dreptului public din țările dunărene, idei foarte deosebite asupra semnificării titulaturei de „Domn“, asupra superiorității titlului de rege. Poate că corespondentul ziarului citat e bun prieten cu d. C.A. Rosetti, poate că, petrecând serile împreună la câte-o țigară de Havana și la o vorbă bună, pasărea străină, atinsă de farmecul străinătății, de seninul cerului nostru, de laturea pitorească a vegetațiunii pe de-o parte și a caracterului etnic pe de altă parte, confundă apatia noastră cu mulțumirea de sine, vegetarea de pe o zi pe alta cu puternica liniște a unui popor fericit. Nu vom discuta deci cu cele scrise în foi engleze; noi știm ce știm și partea decorativă a vieții noastre nu ne face a uita un moment relele adânci de cari suferim. Alaiul istoric și de bresle care și-au făcut trecerea solemnă pe dinaintea regelui nu ne-a uimit nici atât ca să uităm că, nu mai departe decât sub Vodă Știrbei, tot acest alai era compus din patruzeci și cinci de bresle cu steagurile și corporațiile lor și că din aceste 45 de ramuri

de activitate onestă n-au rămas azi decât 5-6. Dar s-au înmulțit introducătorii similarelor străine, evreii cu cele douăzeci de societăți ale lor de ajutor reciproc, de solidaritate economică, cu organizarea lor de stat în stat pe pământul țării.

De vom întreba ce s-au făcut acele mii de brațe cari se mișcau acum 25 de ani într-un mod folositor și onorabil pentru ele și pentru țară, școala de Manchester ne va răspunde c-a avut loc o deplasare a muncii, că ele se ocupă azi cu altceva. Cu altceva? Cu nimic nu se ocupă, căci orice-ar produce veștejește sub suflarea concurenței străine. Trebuințele noastre au devenit altele, tot ce popor și clase superioare poartă pe ele e introdus din străinătate, suntem reduși la munca agricolă, la salahoria de câmp.

Sau muncești și duci numai laturea 'ntunecoasă a vieții de țăran sau cultivator mare; sau ești patriot de meserie, postulant, om mare cu patru clase elementare și c-un curs de violoncel, și consumi numai, te bucuri de partea de soare a vieții, adăpostit de eterna lesniciune de a îmbăta o nație, parte incultă, parte pe jumătate cultă, cu vorbe late și cu apă rece.

Pentru patru din cinci părți ale locuitorilor acestei țări ea este patrie în sensul adevărat al cuvântului; pentru o a cincea parte, pentru milionul de străini și pentru patrioții de meserie, ea este un hotel și un hotel confortabil. Nu e deci de mirare dacă unul din chelnerii acestui hotel, d. C.A. Rosetti, își laudă tot aranjamentul făcut în favorul mosafirilor lui și dacă acești mosafiri găsesc că totul merge de minune.

Pe noi însă, cari nu considerăm nici viața ca un tren de plăceri, nici țara ca lucrul nimănuia, nici poporul făcut numai pentru a munci spre a putea cumpăra cu grâul produs de el luxul declasaților și trebuințele oamenilor cu patru clase primare și cu exigențe aristocratice, pentru noi e dureros a vedea cum ni se ia cel din urmă ban fără nici o compensare, fără a ni se da în schimb nici administrație națională, nici justiție acătării, nici instrucție solidă, nici arte, nici științe. Pentru noi e dureros să plătim diletantismul politic, diplomatic, literar al reputațiilor uzurpate ale demagogiei noastre cu banii cari, bine întrebuințați, ar fi în stare a înzeci și a însuti cunoștințele noastre și puterea noastră de producțiune.

Nu suntem noi aceia cari să ne jucăm de-a reacțiunea, să ne bazăm în argumentarea noastră pe dogmele dreptului divin, pe ficțiuni istorice, pe umbra cugetată a unor stări de lucruri anterioare. Fii ai secolului al nouăsprezecelea, nu ne simțim îndreptățiți în cercetările noastre decât la două lucruri: a cita fapte exacte și a le da o formulă generală.

E deci exact că populația autohtonă a țării creștea uimitor de repede de la 1844 până la 1859, că încă la 1859 numărul nașterilor era aproape îndoit cu al deceselor. E exact asemenea că de atunci datează epoca Unirii și a revoluției sociale din România, a declasării generale cum zicem noi; e tot atât de exact că de la 1866 încoace populația scade, scade mereu, că azi am ajuns la decreștere absolută, că în 1878 erau 101,7 decese la suta de nașteri. Și trebuie a se lua bine seama că străinii se 'nmulțesc și scăderea e reprezentată numai prin elementul românesc.

Câtă mizerie guvernamentală, câtă corupție, cât cinism trebuie să fie în clasele dirigente ale unei nații cari cred a putea minți bunastare, înflorirea, civilizația în fața umbrei din ce în ce mai mari a morții fizice a poporului român? Ce suflet de chelner al Americei dunărene trebuie să aibă cineva ca să-și închiză ochii față cu rele patente, cu mizerii strigătoare la cer? Și să nu zică că nu erau oameni cari prevăzuseră aceasta. Le prevedea Barbu Catargiu, le prevedea Marțian. Unul a murit asasinat pentru că reprezenta tradiția în partea ei cea sănătoasă față cu înnoiturile descreierate; altul a murit pentru a nu vedea înstrăinându-se parte cu parte bunul și toate puterile vitale ale moștenirii istorice a poporului nostru.

Meritul consistă în escedentul valorii producțiunii peste consumațiune.

Se va zice că am făcut mari progrese. Să presupunem aceasta fără a o admite. Aceste progrese sunt lipsite de orice merit, căci au costat mult mai mult decât au produs, ba costă însăși viața fizică a populațiunilor.

Simulacre, forme goale ale culturei străine fără nici un fel de fond, beșici de săpun cari, plesnind, nimeni n-ar simți lipsa lor decât bugetofagii, iată progresul făcut! Nici instrumentele de muncă agricolă nu s-au îmbunătățit, nici meseriile vechi nu s-au perfecționat, nici meseriașii nu s-au înmulțit, nici din școli nu ies oameni practici și capabili a se hrăni fără ajutorul bugetului, nici clerul n-a înaintat pentru a substitui convingerea morală și religioasă vechei și naivei credințe dogmatice, nici literatura nu e superioară celei de la 1850, ci, din contra, inferioară, nici vrun progres se vede în activitatea științifică. Plagiatori de texte străine fără sentiment de demnitate, iată cine ocupă catedrele universitare, destinate iubirii dezinteresate de adevăr, setei de știință.

Dar acesta-i hotelul patrioților de meserie și a străinilor privit cu ochii noștri. Patria adevărată, patria lui Matei Basarab e săracă și ignorantă. Dacă măcar sănătatea ei fizică și morală n-ar fi adânc atinsă de corupția păturilor de populație străină și semistrăină așezate deasupră-i!

❦

[21 mai 1881]

Când epoca patriotismului de porunceală va dispărea în întunericul veacului, precum se cuvine să ne așteptăm, când ramura bătută de unde a ilustrului poet va prinde adânci rădăcini și la umbra ei s-o adăposti numai suflarea senină a țării legale, atunci generația timpului, deschizând cronica neamului la pagina veștejită consacrată individualităților politice de neagră memorie, va ceti c-un sentiment amestecat de indignare și amărăciune cam cele ce urmează:

În primăvara anului de la Hristos 1881 se păru că și elementele naturii pactizară cu silințele ce-și dădeau puținii bărbați cu simțimente naționale care reușiseră ca reprezentanți ai națiunii a esercita un control asupra guvernanților și a le dovedi degradarea morală a administrațiunii. — Ploi torențiale și continue dăsfundară pământul; semănăturile suferiră mult; comunicațiile se întrerupseră; terasamentele drumurilor de ferate dederă pe față o dată mai mult slăbiciunea cu care se construiseră; tunele se surpară; multe poduri fură luate de apă, comerțul, și cu dânsul toate ramurile de activitate ale țării, căzură într-o piroteală generală. — Și chiar așa trebuia să se întâmple, căci nimic din toate acestea nu erea ceva anormal, ci consecuența inevitabilă a administrațiunii de pe atunci.

Toți aveau conștiință de necesitatea de a se repara și consolida linia ferată. — Pentru aceasta *douăzeci milioane lei* fură acordate guvernului. Cu toată destinațiunea categorică trecută în legea prin care se încuviință creditul, nimic pentru ameliorarea liniei nu se lucră. Ceva se făcu: banii se cheltuiră. Trecură luni, trecu un an, ziarele protestară, se ceru de deputații independinți prezintarea socotelilor; la toate se răspunse cu amânări cărora le da concurs mutismul obicinuit al gazetei oficioase de pe atunci.

La întrebarea continuu repetată: „Ce se făcuse cu acele 20 milioane“ publicistica independentă era unanimă în a răspunde: „S-au cheltuit de miniștri în risipe inutile și în daruri deghizate“, însă vocea acesteia era acoperită de zgomotul asurzitor al declasaților plătiți din iubitul buget proporțional cu insultele și vociferările lor.

Alături cu sleirea resurselor, prestigiul țării față cu pretențiunile bancherilor străini devenise mai umilitor decât al unui bătrân prodig sau fanfaron desculț. Se văzu atunci, fapt unic în istoria statelor independente, milioanele Regatului român secuestrate la Berlin de către un sindicat de

bancheri lacomi și perfizi. Guvernul, care profita de toate ocaziunile spre a se tămâia cu gloria fictivă a întemeierii creditului, căzu la învoială cu samsarii nemulțămiți și se oferi a le asigura pe 40 ani un procent cu mult superior taxei medii cu care atunci se cotau efectele statului.

Noi plătim și azi cu greutatea aurului slăbiciunea controlului părinților noștri: da, părinții noștri au fost vinovați, ei au permis ca niște financiari improvizați să dispună după plac de viitorul generațiilor de azi; da, ei au îngăduit ca niște datorii ce espirau peste 10 — 20 ani să le preschimbe în altele, superioare și în procent, și în capital, și în durată. Voi, iubiți lectori de astăzi, munciți ca să plătiți indolența autorilor voștri de acum 30 ani; ca să răsplătiți osanalele cântate pe altarul bugetului acoperit cu fițuici emise pe termen fix și perpetuate în urmă *ad infinitum* de cei ce siliți erau în situațiuni să arate că evaluările înflate întrec c-o pătrime încasările, iar în ziare înălțau până la ceruri prosperitatea financiară. Dacă de mizeriele acestea ar fi suferit numai predecesorii noștri ne-am mulțămi să constatăm că a fost un timp când tributul turcesc își schimbase numele, dar sub o altă formă era plătit de țară de 30 ori mai sporit unor bancheri străini; — dar din nenorocire consecuențele funeste se gustă de noi; posteritatea noastră chiar ne va blestema.

Iată limbagiul cu care urmașii noștri vor zugrăvi starea în care ne găsim astăzi.

❦

[21 mai 1881]

În fine bancherii Landau-Kaufmann și-au ajuns scopul: sindicatul improvizat de dânșii, secuestrul asupra banilor țării găsiți la Berlin, ajutate de autoritatea financiarului *non plus ultra Kalenderoglu*, cel cu leafa de 60.000 lei pe an, au fost încununate de succes. Ministerul Finanțelor a cerut alaltăieri urgența asupra proiectului de a fi autorizat să plătească bancherilor refractari, în obligații de stat 6 la sută, în termen de 44 ani de acum înainte, datoria Schuldverschreibungen care espira peste vro 18 ani, datorie pe care guvernul nu se încercase s-o convertească când cu *afacerea strălucită*, afirmând însuși *atunci, nu și azi*, că era foarte dezastroasă intereselor financiare ale țării. Înainte, onorabililor, cu noi edițiuni de acte surpătoare prestigiului țării, ruinatoare *finanțelor ei, al vostru e prezentul!* Ieri conversia domenialelor, azi Schul dverschreibung, mâine alte douăzeci

milioane pentru repararea linii ferate, celelalte s-au înghițit de flămânzii patrioți. Înainte!

❦

[22-23 mai 1881]

A generaliza o aserțiune susținută numai în parte e o sofismă din cele mai comune. E adevărat că sofismele sunt atât de dese în gazete încât mai nu merită ca cineva să releveze erorile, parte intenționate, parte neintenționate, câte obvin în ele. Un cod al șiretlicului gazetăresc, al apucăturilor sofistice a acestei bresle de negustori de vorbe, scris popular pentru înțelegerea fiecărui ar merita în adevăr acel nume pe care călugării 'l dădeau în evul mediu logicei lui Aristotel: *medicamentum mentis.*

În unul din numerele trecute vorbisem de schimbările din Bulgaria și găsisem că manifestul tânărului principe de Battenberg avea, abstracție făcând de orice alte motive, un sâmbure sănătos.

În adevăr, orice stat are nevoie de o seamă de condiții indispensabile pentru ca să poată exista de pe o zi pe alta. La statele cu trecut istoric sau cari și-au avut în curs de sute de ani obiceile lor juridice și administrative lucrul merge de la sine. Moravurile fără legi pot totul, legea fără moravuri aproape nimic. E un adevăr acesta, atât de general, aplicabil tuturor formațiunilor de stat, încât se va vedea că statele în care există și mai multă justiție și mai multă libertate cetățenească sunt acelea unde obiceiul vechi, datina, ține loc legilor scrise, unde acea datină nici a fost codificată vreodinioară. Cu totul altfel în Bulgaria. Lipsită din veacul al XIV-lea de o autonomie oricât de restrânsă, trecută prin focul și sabia cuceritorilor osmani, dreptul public și cel privat, tradiție și datina au fost îngropate sub ruinele Cetății de Spini, împreună cu dinastia șismanizilor din Bdyn, încât mișcarea de emancipare a popoarelor orientale i-au găsit egalizați de sabia păgână, care tăiase orice cap răsărea deasupra puțin înțelegătoarei mulțimi.

Problema a fost și este cu totul alta decât în România, ale cărei părți constitutive aveau trecutul și tradițiile lor stabilite de la începutul secolului al XIII-lea și până la 1700. Alte condiții de existență ca stat are deci a propune Alexandru Bulgariei sale ca să existe în mod normal; altele cu totul își imagina Epureanu pentru România. Epureanu era liberal și liberal sincer. Admirator și cunoscător al instituțiilor liberale engleze el recunoscuse adevărul că garanția duratei și trainicei dezvoltări a unui stat cu instituțiile lui cu tot e împăcarea formelor tradiționale de existență cu cuprinsul lor nou, cu dezvoltarea nouă. Astfel stejarul, oricât de mic ar fi la început, un

vlăstar răsărit din pământ, are același caracter, aceeași formă ca uriașul secular care a dat naștere unui codru de stejari, care a asimilat cu esența și a absorbit în formele sale pături din ce în ce mai adânci ale suprafeței pământului.

A imputa lui Epureanu c-ar fi propus loviri de stat sau feudalism este neadevărat pe de o parte, absurd pe de alta față c-un om care a fost prezident de Consiliu într-un cabinet din care făcea parte și d. Ioan Brătianu. Dar fiindcă Constituția se numește pact între țară și dinastie, dacă ilustrul Carada, improvizat în tribun al poporului, pretindea că opera unei singure nopți de insomnie, copiată de pe texte străine, cuprinde condițiile ce țara le pune dinastiei, dinastia, având înainte-i un viitor de sute de ani, avea din parte 'și dreptul să pună asemenea condiții bine cumpănite, pentru ca din acordarea reciprocă a condițiilor să rezulte legea fundamentală a statului. Aceasta nu s-a făcut și nici nu se mai poate face. Deci numai în marginele Constituției actuale se pot crea acele legi organice cari să asigure autoritatea Coroanei pe de-o parte, pe de alta dezvoltarea morală și economică a ceea ce noi numim elementul istoric, autohton, al țării față cu păturile neistorice ale unei recente și din ce în ce mai mari imigrațiuni. Dacă în adevăr țara n-ar fi compusă decât din acei eleganți picpocheți înmănușați, scoși ca din cutie, cari formează elita partidului roșu, din acei oameni cu patru clase primare și exigențe aristocratice, din gheșeftari, nagaica eventuală a unui Ehrenrot român ar avea efecte moralizatoare. Dar, contrariu aserțiunii d-lui Dimitrie Brătianu, țara consistă în cea mai mare parte din oameni cinstiți, cari n-au nevoie decât ca munca adevărată și rezultatele ei să fie asigurate prin o administrație onestă și prin o justiție nepărtinitoare, oameni ce ar trebui sustrași de sub sistemul de corupție electorală și administrativă a partidului roșu.

Generalizarea celor zise de noi despre Bulgaria asupra României e deci o sofismă a foii oficioase, pe care o respingem.

Al doilea cap de acuzație pe care ni-l face „Românul“ e aserțiunea noastră că soluțiunea cestiunii Dunării nu poate fi *favorabilă* decât sau *vederilor* Austriei, sau celor ale Rusiei.

> După sincerii reacționari întrupați cu sincerii liberali, cestiunea Dunării cu nici un preț nu se poate rezolva decât dându-se *totul* sau Austriei sau Rusiei („Rom.“ de la 20 mai).

Favorabilă vederilor, zicem noi.

Dându-se totul, zice „Românul“.

Deosebirea e mare. Admițând că *înlăturarea oricării rivalități între aceste două puteri pe malurile Dunării de Jos ar fi soluțiunea cea mai favorabilă țării, deci nedându-se nimic* nici unuia nici altuia, totuși soluțiunea aceasta ar fi favorabilă vederilor aceluia dintre puternicii vecini care nu are interese comerciale pe Dunăre.

Dar domnii de la „Românul“ sunt deprinși *a da totul* și nu-și pot esplica că ceea ce e defavorabil adversarului meu e favorabil vederilor mele, chiar dacă n-aș avea un folos direct de acolo.

❦

[24 mai 1881]

Este într-adevăr întristătoare priveliștea pe care o prezintă ziarele guvernamentale, mai ales de la un timp încoace.

Este știut că ziarul „Românul“ nu s-a respectat niciodată, dar a ajuns, de câtăva vreme, la un grad de neomenie care pune pe gânduri pe oricine cugeta la rolul presei într-o societate liberă.

Teza lui favorită este de-a demonstra că opozițiunea se compune de reacționari cari, în înțelegere cu străinii răuvoitori ai țării, uneltesc pieirea neamului românesc.

Aceasta a spus-o ziarul „Românul“ nu o dată, nu de zece ori, ci de-o mie de ori; nu de un an, nu de zece, dar de când apare acest ziar.

Acesta este calul lui cel mare de bătaie, acesta răspunsul la toate atacurile ce se aduc guvernului, aceasta este ideia pe care o scoate cu abilitate de scamator din toate vorbele opoziției răstălmăcite de dânșii, aceasta este concluziunea pe care o trage din toate actele internaționale în care figurează țara. Se plânge opoziția de administrația interioară a țării, că este rea și asupritoare? A doua zi ziarul „Românul“ spune că opoziția s-a unit cu străinii pentru a lua administrația din mâna românilor și a o da străinilor și, ca dovadă, citează câteva vorbe alese cu meșteșug din jurnalele opoziției din ajun. Se ridică opoziția contra vreunui fapt care ne-a atras o umilire exterioară sau ne-a cauzat pagube de milioane? A doua zi ziarul „Românul“ spune că opozița, în înțelegere cu cutare putere străină, vrea să dărâme instituțiile liberale ale țării.

Aceasta o spun nu contra unei persoane, nu contra unui partid, ci contra tuturor adversarilor lor politici, oricari ar fi.

O spun fără preget; câteodată, când merg lucrurile bine, cu culori mai șterse; dar când partidul merge rău atunci reiau fabula lor cu o nerușinare care te îngheață: nu sunt calomnii pe cari să nu le răspândească, nu este cuvânt trivial pe care să nu-l întrebuințeze.

Astfel în numărul de joi 21 mai ziarul „Românul“, care pretinde cu toate astea a fi un jurnal serios, pierde orice demnitate și orice măsură.

Chiar la începutul revistei sale el strigă:

> Văzând întreaga opozițiune pe deplin unită *întru a distruge,* cată să zicem și noi:
>
> Când România se ridică, reacțiunea *turbează!*
>
> Văzurăm cu toții că sincerii liberali fură pe deplin uniți cu sincerii reacționari întru a calomnia, a lovi cu ochii închiși în orice parte, în orice fapt, *pentru a opri cu orice preț,* **fie chiar și prin provocarea străinilor,** *ridicarea și consolidarea statului român.*

Și termină această parte prin aceste cuvinte semnificative:

> Avem dreptul, dar și datoria să repețim că starea în care a ajuns opozițiunea, pe deplin unită pentru a distruge, nu mai trebuie să fie tolerată de către națiune.

Așadar opozițiunea este pe deplin unită nu pentru a susține drepturile țării la Dunăre, nu pentru a răsturna acest guvern pe care-l crede rău pentru țară, opozițiunea este unită pentru a distruge unitatea și existența statului român, cu ajutorul inimicilor țării.

Și națiunea nu trebuie să mai tolereze această stare de lucruri!

Și notați că de astă dată fabula nu se adresează numai la conservatori, ci la întreaga opozițiune.

Pe lângă această acuzație înfiorătoare sunt floricele ceea ce mai adaogă în urmă numai la adresa partidului conservator, când, răstălmăcind un articol în care se esprimă preocupări patriotice pentru descreșterea populațiunii românești, scoate dintr-însul că noi am fi zicând:

„Jos dar Constituția de la 1866, jos Unirea chiar, trăiască Regulamentul dinainte de 1859, trăiască dezunirea Principatelor!“

Această ineptă acuzație adresată partidului conservator, încă o dată, nu e nimic pe lângă acuzația infamă adresată opozițiunii unite: că ea, cu ajutorul străinilor, voiește să distrugă unitatea și existența statului român!

Ce însemnează această acuzațiune? Ce sunt acești oameni? Sub ce formă de guvern trăim? De unde și pentru ce atâta nerușinare?

Căci aceste idei ne sunt cunoscute de mult; oricine a pus mâna pe un tractat de istorie știe când și de către cine s-au zis.

Acestea sunt ideile, acestea sunt chiar expresiunile cu cari cei mai nerușinați, cei mai nebuni cunducători ai Revoluțiunii celei mari a Franței, ațâțând mulțimea, o precipitau ca să omoare pe adversarii lor.

Așa vorbea Marat ca să împingă la asasinarea lui Ludovic al XVI-lea; așa a vorbit Danton ca să asasineze pe prizonierii politici, așa vorbea Robespierre ca să provoace omorul Girondinilor, a lui Danton și al partizanilor lui.

Cu aceste idei s-au săvârșit toate măcelurile cari au acoperit de rușine Revoluțiunea cea mare a Franței și cari au condus la moarte tot ce a avut Franța mai inteligent și mai patriot!

Dar toate acestea se petreceau în timp de anarhie, într-un timp în care discuțiunile dintre partide se terminau prin omoruri, în care pasiunile erau surescitate și, dacă nu-l omorai tu pe adversarul politic, te omora el pe tine, timp în care domnea despotismul mulțimei.

Dar noi trăim, mulțumită lui D-zeu, în bună pace și dezbaterile de la noi se termină, nu pe guilotină, ci în salele de alegeri.

Ce caută acest limbaj desfrânat în mijlocul unei societăți liniștite? La ce extreme voiesc oamenii aceștia să conducă pe credulii lor partizani? Care este educația ce voiesc a face acestui popor? Ce idee vrea să dea lumii de această țară?

Și notați că oamenii cari vorbesc astfel sunt la guvern și conduc ei destinele țării!

Sau trebuie să credem că acești oameni, lipsiți de idei și de cunoștințe și neștiind din politică decât practicele demagogiei franceze și vorbele ei, sunt siliți să le întrebuințeze pe acelea, neavând altceva în creierii lor seci și în inimile lor corupte?

Lăsăm opinia publică să răspunză la aceste întrebări și să veștejească cum merită această răutate nerușinată.

Dar în sfârșit ce-a făcut opoziția pentru a-și atrage atâta urgie? Făcut-a ea cel puțin vreun fapt de natură a compromite țara în afară? Făcut-a ea vreo mișcare de natură a zgudui guvernul înlăuntru?

Nimic din toate acestea!

Încă demult ziarele independente au atras atențiunea publică asupra tratărilor ce se urmează în cestiunea dunăreană.

S-a zis că Austria, în contra prescripțiunilor Tractatului de la Berlin, voiește să-și ia pe seama sa poliția Dunării de la Galați până la Porțile de Fier. S-a arătat că această dominație a Austriei pe Dunăre este contrarie intereselor noastre și demnității noastre naționale și s-a afirmat că guvernul român nu înțelege importanța cestiunei sau voiește să fie prea condescendent cătră Austria, adăogându-se că lasă pe comisarul nostru fără instrucțiuni în fața pretențiunilor Austriei.

Și, cu toate aceste idei cari au îngrijat opiniunea publică, opozițiunea nu a căutat să profite de această situațiune, a păstrat tăcerea, ca să nu se amestece fără vreme într-o cestiune delicată, ca să nu creeze greutăți guvernului.

Patriotismul ei a făcut-o condescendentă!

Dar iată că un membru autorizat al majorității, un vicepreședinte al Camerii, ori d-l Chițu, dă alarma!

El convoacă Camera întreagă, majoritatea și opozițiunea, și le spune că un pericol mare național ne amenință. Altă Adunare, compusă de majoritate singură, s-a făcut și acei ce au asistat la dânsele afirmă că guvernul n-a protejat îndestul interesele naționale în această cestiune: el ar fi primit să se violeze, contra intereselor și drepturilor noastre, Tractatul de la Berlin. Însuși d-l ministru primar ar fi zis că cestiunea este în adevăr compromisă de guvernul trecut și că va scăpa ce va putea.

Majoritatea dar a dat alarma și cele mai grave acuzațiuni contra guvernului s-au adus de către membri influenți ai majorității și de chiar președintele Consiliului.

Ce a făcut opozițiunea?

Opozițiunea s-a întrunit într-un local particular, pentru a se lămuri asupra cestiunii Dunării și a hotărât atitudinea ce trebuie să ție în această cestiune eminamente națională.

Mai mulți reprezentanți ai presei au luat cuvântul și toți au fost de părere că în această privință, ca în toate celelalte cestiuni internaționale, guvernul a arătat prea puțină dibăcie și prea multă slugărnicie către străini și s-a luat hotărârea de-a se cere de la guvern mai multă îngrijire pentru interesele cele mari ale țării.

Și pentru aceasta ziarul „Românul“ își iese din minți și acuză opozițiunea că voiește să distrugă existența statului român!

Aceasta nu este de crezut!

Ce voiește dar „Românul“ cu reproducerea acestei acuzațiuni tot atât de stupide pe cât de mișeloase?

Știe el oare că în adevăr guvernul a fost slugarnic și nedibaci în această cestiune așa încât se teme că, de se va face lumină, opiniunea publică se va deștepta în fine și-i va goni de la putere ca pe niște oameni tot atât de proști administratori pe cât de meșteri calomniatori?

Sau pregătește el vreo altă lovire țării, vreo cerere de milioane or dezorganizarea justiției prin alegere?

Oricare din aceste ipoteze va fi cea adevărată este învederat că „Românul“ simte trebuința să arunce pulbere în ochii lumii și pentru aceasta n-are bătaie de cap să aleagă arma, căci el nu are decât una: calomnia!

Ori frica de-a pierde puterea și câștigurile ce-și asigură printr-însa le-a turburat mințile și i-a făcut să turbeze, după espresia lor favorită, sau dorința de a turbura apa și a pescui pe nevăzute, în ambele ipoteze se vede că scopul ce urmăresc este tot atât de vinovat pe cât e mijlocul ce întrebuințează pentru a-l atinge!

❦

[25-26 mai 1881]

Vineri, Senatul s-a ocupat cu cestiunea Dunării, adusă în discuție prin interpelarea d-lui Petre Grădișteanu. „Românul“, într-o notiță inserată chiar în seara aceea ca ultime știri de la Senat, făcând o scurtă dare de seamă a acelei ședințe, susținea că d. Teodor Rosetti declarase, în numele opoziției, că dânsa are încredere în guvern. Știam că această aserțiune a foii guvernamentale este falsă, am așteptat însă darea de seamă amănunțită a ședinței pentru a face rectificarea cuvenită. Iată în rezumat ce s-a petrecut în Senat vineri:

După interpelarea d-lui Grădișteanu, d. V. Boerescu a făcut expunerea pe larg a cestiunii dunărene. La 26 fevruarie și 1 martie d-sa, ca ministru de externe, a adresat reprezentanților români din străinătate o circulară confidențială prin care le cerea să presimță cugetările guvernului pe lângă care erau acreditați și totodată 'i informa în ce mod și în ce condiții guvernul român ar primi înființarea Comisiei Mixte speciale, care ar fi o delegație a Comisiei din Galați, și cu președința Austriei.

D. Dum. Brătianu, prezidentul Consiliului, constată că predecesorul d-sale la externe a declarat cumcă nu s-a luat nici un angajament în privința Comisiei Mixte cu prezidența Austriei.

> În adevăr, zice actualul ministru de externe, nu s-a găsit în minister nici urmă de asemenea angajament. *Însă circulările către agenții noștri din străinătate și convorbirile* **cari au putut avea loc** *au lăsat celorlalte puteri impresiunea că, dacă Austria ar admite condițiunile noastre cuprinse în circulările de cari e vorba, am primi și noi Comisiunea Mixtă sau specială ca o delegațiune a Comisiunii Europene, sub președința simplă, onorifică, a Austriei, primită deja de toate celelalte puteri.* Cestiunea dar rămâne întreagă; nu este nici un angajament propriu zis luat.

Cu toate acestea d. Dum. Brătianu nu crede că cestiunea nu s-ar compromite prin aceasta și că chiar nu ar fi politic din parte-ne să declarăm acum că nu primim Comisiunea Mixtă nici sub rezervele și condițiunile cari ar pune-o în imposibilitate de a jicni vreodată interesele noastre.

D. prezident al Consiliului nu poate spune mai mult, căci, pe lângă necuviința de a trata o cestiune pendentă într-o ședință publică, ar trebui să întrețină maturul Corp „despre lucruri pe cari nici onor. Senat, nici d-sa inteligentul ministru de externe nu le cunosc.“

După aceea d-sa face apel nu numai la majoritate, ci la tot Corpul, să fie unit cu guvernul, să aibă încredere într-însul căci numai astfel guvernul va avea tăria șcl. șcl.

După d. ministru de externe, d. T. Rosetti a rostit următoarele cuvinte, pe cari le dăm în întregul lor.

> *D-lor senatori, onor. nostru ministru președinte, în scurta cuvântare ce a ținut — după lunga expunere făcută de d. fost ministru de externe Boerescu — printr-un apel făcut la băncile opozițiunii din acest Senat — ne-a cerut ca cu toții, adică și acei din majoritate și cei din minoritate, să exprimăm încrederea în guvernul actual. În ceea ce privește cestiunea care este acum direct în joc, după expunerea făcută cu atâta claritate magistrală de onor. d. Boerescu, putem declara că nu avem nimic de zis și suntem cu toții pentru a se salvgarda interesele noastre, fără a jicni, după cum a spus d-sa, acțiunea legitimă ce au unele din puteri în cestiune. Aceasta a fost, d-lor, impresiunea ce am simțit în privința părții întâia a discursului onor. d. Boerescu. Nu am fost însă complect mulțumiți și în privința părții a doua a discursului d-sale, unde ne-a vorbit de măsurile ce au fost luate, ca fost ministru al afacerilor străine, în apărarea drepturilor ce ne-a arătat că avem în cestiune.*
>
> *Este cert, d-lor, că discuțiuni de felul acesta nu se pot face, mai ales în o cauză ca aceasta, unde nimic nu este scris și se pune temei pe cele expuse. Iarăși nu mă*

autoriză pe mine nimic pentru a pune la cea mai mică îndoială cele ce s-au expus aici de onor. d. Boerescu și cari au fost dezvoltate cu atâta luciditate. Noi am văzut însă un lapsus, o lipsă de consecință în fapt. Și, în adevăr, d-lor, după ce d-sa cu atâta claritate a pus în vedere faptele, după ce ne-a spus că a susținut cu toate mijloacele posibile această teză, discutând pe acel tărâm, vedem și ne mirăm cum la primirea ultimei note de care ne-a vorbit, aceea de la 9 fevruarie anul curent, chiar din partea unei puteri, și a celei mai interesante pentru noi, o notă cu unele din vederi contrare vederilor exprimate de cabinetul nostru, d-sa n-a răspuns absolut nimic! A tăcut și nu știm dacă, această tăcere din partea ministrului de externe al țării noastre nu a dat loc la ceea ce ne spune actualul președinte al cabinetului nostru, adică la interpretațiunea care a făcut-o celelalte puteri de un fel de consimțământ dat de noi ca stat, ca guvern, la punctul de vedere susținut prin acel act.

În adevăr, băgați de seamă, d-lor senatori, că d. președinte al Consiliului ne-a spus că, după impresiunea d-sale, puterile și chiar d-sa consideră țara nu prin înscris, dar moralmente legată de această cestiune; și atunci ne întrebăm, cu drept cuvânt: de unde poate s-a născut, fie în spiritul primului ministru, fie în spiritul puterilor, această convicțiune? Combinând fiecare act și cuvânt chiar al Comisiunii Dunărene, nu-și poate da cineva seama despre impresiunea care a semnalat-o d. prim ministru decât din acea reticență asupra notei despre care v-am vorbit.

Oricum ar fi, d-lor, odată aceasta constatat, rămâne să revenim la cele spuse de capul cabinetului actual. D-sa ne-a făcut o declarațiune a căreia lealitate nu avem nici un cuvânt d' a o bănui, declarațiunea că este decis a apăra in extremis drepturile țării încredințate d-sale. Punându-ne pe acest tărâm nu avem nici un motiv a pune în îndoială sinceritatea acestei declarațiuni și nu ne rămâne decât să avem încredințarea că d-sa, prin actele pe cari le va face, prin modul cum va conduce de astăzi înainte cestiunea, va ști să răspundă declarațiunii formale făcute înaintea Senatului și a țării.

Iată cuvintele d-lui Teodor Rosetti. Cum rămâne dar cu aserțiunea „Românului“ că onor. senator, ca organ al opoziției, a declarat că dânsa *are deplină încredere* în guvern? Știam că foaia guvernamentală are obiceiul să născocească pentru trebuință citațiuni false sau răstălmăcite din cuvinte, vorbite numai, de răposați; dar nu credeam să împingă lucrul până la falsificarea cuvintelor celor vii și cari se trec a doua zi în foaia oficială: marafetul e prea grosolan.

În urma altor explicări date de dd. Ion Brătianu și V. Boerescu, din cari rezultă că guvernul trecut nu a luat angajamente formale în cestiunea Dunării, dar a legitimat speranțele de aranjare a cestiunii așa cum le formulau unele puteri interesate la înființarea Comisiei Mixte, și după o apologie fierbinte făcută de d. Petre Grădișteanu d-lui I. Brătianu, Senatul a trecut curat și simplu la ordinea zilii, deși dorința categorică a d-lui

prezident al Consiliului și ministru de externe era de a căpăta un vot de încredere.

❦

SITUAȚIA ÎN RUSIA

[25-26 mai 1881]

Starea de lucruri în Rusia devine tot mai îngrijitoare. Singura reformă ce au crezut de cuviință sau au cutezat să introducă triumvirii Ignatiew, Katkow și Pobedonocew privește poliția din cele două orașe principale. Dar și aci nu s-a făcut altceva decât s-a înmulțit personalul și s-au mărit lefurile! Despre situația ce domnește astăzi în Rusia cea mare ne dă următoarea icoană drastică corespondentul unei foi germane:

> *Comitele Ignatiew domnește d-abia de un timp scurt, numai un singur decret a apărut de la dânsul și barca statului se leagănă grozav. În acest pilot nu se încrede nimeni afară de farul, nici chiar panslaviștii, din cari el pare că voiește să facă parte, ceea ce în Occident se numește o majoritate guvernamentală. Partida lui Ivan Aksakow visează o mare alianță liberă a tuturor slavilor, în care să nu fie nici o deosebire de clase, ceea ce-i dă domnului Ignatiew un mijloc la mână ca să lucreze în contra privilegielor nobilimii, zicând țăranilor că marii proprietari sunt un obstacol pentru libertatea lor, pe care țarul ar voi bucuros să le-o dea. În urma acestora aristocrația a început să fugă din Petersburg și de la Curtea pe care o amenință bombele comitetului esecutiv din nou format. Țarul nu e sigur nici în fundul castelului din Gacina, căci s-au arestat chiar ofițeri de ordonanță cari au jurat credință țarului. Unul din aceștia a fost întrebat la interogatoriu dacă a avut de gând să atenteze în contra țarului. El a răspuns liniștit că nu se pronunțase încă sentința de moarte în contra împăratului. Bigotul Pobedonocew cooperează la toate și de aceea se pune mare greutate pe elementul religios. Astfel unul din ofițerii de marină arestați, care ca student fusese foarte evlavios, fu întrebat dacă se mai gândește la Dumnezeu, la viața de veci, la ceri. Ofițerul, în etate de 23 de ani d-abia, începu a râde cu hohot și apoi, încruntând ochii, zise: „Ceri! Ceriul e pentru cei puternici, cărora îl procură Sinodul cel sfânt; omul sărac din popor are numai lipsa, mizeria și răzbunarea sa, cari nu-l pot duce în ceri“. De aci se vede ce ură domnește și în contra Sfântului Sinod, care iarăși voiește să aducă cu forța la ortodoxism pe toate celelalte secte. Nihilismul se recrutează tocmai din aceste secte și deci ministrul panslavist și-a pus în gând să grupeze în jurul monarhului pe credincioșii religiunii de stat, cari formează majoritatea țării. El le promite marea cu sarea, dar nu le poate da nimic până ce nu vor pieri vrăjmașii țarului, adecă necredincioșii. Astfel dar s-a început cu ovreii, apoi*

vor urma și alte secte. Chiar și din cele patruzeci de comune jefuite cu totul multe sunt locuite nu numai de ovrei, ci și de ruși eretici. Mai pe urmă vom vedea mulțimea năpustindu-se asupra bogaților, iar Ignatiew va privi cu mâinile în sân la foc, jaf și omor, comise prin palaturi și casteluri. Astfel are de gând să ocupe țara până va fi gata statul panslavist și când, într-o zi, nu va mai putea ieși din încurcăturile interioare, atunci se va arunca cu căzăcimea în contra vreunei victime din afară.

❦

[27 mai 1881]

Scrierile dramatice bune se disting de cele mediocre prin consecuența caracterelor. De la început până la sfârșit toate personajele se poartă și vorbesc astfel cum trebuie să se poarte conform naturii lor înnăscute. Dar se va petrece conflictul în clasele de jos și espresiile vor fi mai energice, dar scena va fi în salon și patimile se vor ascunde în nuanțele cele mai elegante de conversație, fondul rămâne același. Se va observa că, dacă dicționarul de espresii și locuțiuni e altul, e potrivit cu gradul de cultură al stratului social în care conflictul se petrece, logica patimii și a caracterului, maniera fiecăruia de-a raționa conform temperamentului său rămâne aceeași.

Autorii dramatici sunt adesea mediocri, natura nicicând. Oricât de parfumat de civilizație ar fi exemplarul ce ni-l prezintă natura, în purtarea lui va fi consecuent până și în inconsecuențele sale. Astfel, la oricine vom găsi firul roșu al caracterului petrecut prin șiragul faptelor sale, deși acestea nu trebuie să fie neapărat un șirag de mărgăritare.

Ne aducem aminte de judecata de odinioară a foilor roșii despre d. Vasile Boerescu. C-o furie adevărată aceste foi se aruncau asupra ministrului din cabinetul conservator care încheiase convenția comericală cu Austria; era acuzat că primise o decorație care nu se dă decât celor ce înmulțesc c-o provincie întreagă zestrea habsburgilor; d. baron era ținta persiflajului celui mai crud. Tempora mutantur *et nos mutamur in illis.* Cel care n-avea întru nimic a compromite interesele țării pentr-o decorație e azi patriot, a subscris o hârtie de sumisiune necondiționată către onor. d. Ioan Brătianu, deci azi e un giuvaier al partidului dominant, plumbul s-a prefăcut în aur, cristalul de stâncă în diamant.

Nu vom discuta mult asupra marelui om de stat, precum se numea însuși în articolele scrise manu propria în „Presa“. E ușor a defini natura acestui bărbat politic. O inteligență foarte elastică, dar căreia asupra formelor i-a scăpat totdeauna fondul. Toată cariera sa politică consistă în

sacrificarea fondului intrinsec al lucrurilor pentru câștigarea unor forme mai mult ori mai puțin lustruite ale existenței statului român. Reaua traducere a Codului Napoleon și introducerea lui peste noapte, deși codificațiunile noastre vechi ar fi avut nevoie de modificațiuni puține și neesențiale pentru a egala Codul francez; actuala lege a instrucției, un adevărat monstru, care face din elevi de liceu profesori de gimnazii, ba de universitate chiar, și care a fost cauza creării unei sume de școli primare și secundare rele, sunt în mare parte opera d-lui Boerescu din zilele lui Cuza Vodă.

În zilele lui Carol Vodă d. Boerescu a urmărit idealul unei independențe *formale* a statului român, fără nici o considerare a condițiilor materiale ale acestei independențe. Pentru a restabili dreptul țării de-a încheia tractate de negoț a fost părintele intelectual al convenției austro-române, liber schimbiste cu totul, și în care puținele puncte de protecție a meseriei naționale au fost introduse de unii din colegii săi. Tot în urmărirea acestei independențe formale d-sa s-a făcut ministrul de externe al Tractatului de la Berlin și, pentru dobândirea recunoașterii repezi a regalității, s-a făcut ministrul cestiunii dunărene.

Nu-i facem o acuzație dintr' aceasta. Fiecine face ceea ce se pricepe. A pune moșia părintească amanet pentru a câștiga un rang a căruia mărime să n-aibă pereche decât în goliciunea lui e asemenea politică, dar, după părerea unui bun gospodar, e o rea politică.

D. Dumitru Brătianu a definit politica d-lui Boerescu în cestiunea dunăreană.

> Circularele către agenții noștri din străinătate și convorbirile cari au putut avea loc au lăsat celorlalte puteri impresiunea că am primi și noi Comisiunea Mixtă sub președinția Austriei.

Iată scheletul declarației d-sale din Senat, dezbrăcat de toate rezervele. Nici poveștile d-lui Ion Brătianu, nici lungul discurs al d-lui Boerescu n-a adaos și n-a scăzut nimic din gravitatea acestei declarări. Deși un angajament propriu zis nu e luat, dar angajamente impropriu zise par a fi destule ca sorții de apărare ai cestiunii dunărene să fie mai puțini și mai grei.

Ceea ce constatăm este că Senatul a refuzat votul de încredere cerut de d. Dumitru Brătianu.

> Dacă nu aveți destulă încredere în caracterul și în priceperea reprezentanților dv. actuali de la guvern și vorbind astfel mă adresez nu numai la majoritate, ci la întregul Senat, căci și de astă dată trebuie să fim toți uniți precum totdeauna am fost în cestiunile mari naționale — dacă, zic, *nu aveți destulă încredere în miniștrii actuali, să fim înlocuiți cu alte persoane, cari să aibă fără rezervă toată încrederea dv.;* căci numai astfel vom avea sorți de-a înlătura sau cel puțin de a ne strecura printre marile greutăți ce ne creează în cestiunea dunăreană starea politică actuală a Europei.

Iată cererea unei moțiuni de încredere.
Iată și sfârșitul ședinței:

> *D. D. Ghica, președinte.* Aveți vreo moțiune?
> *D. P. Grădișteanu.* Nu.

Senatul primește trecerea pur și simplu la ordinea zilei.

Iată dar că și aci firul roșu al actelor d-lui Boerescu e acelaș. Pentru a câștiga o poziție formală statului român a tot subțiat firul cestiei dunărene, prin circulare și conversații, prin angajamente impropriu zise, încât acest fir amenință a se rupe. Aceste forme costă din ce în ce mai mult și n-ar fi de mirare ca într-o zi să ajungem *împărăție* chiar … dar de soiul celei turcești.

❦

[27 mai 1881]

Până acum am primit mai multe plângeri cari de cari mai caracteristice asupra purtării d-lui Crăciunescu cu ocazia examenului de bacalaureat. Cele mai multe cuprind indicii atât de grave în privința d-sale încât ne-am sfiit a le crede de-a dreptul și așteptăm să ni se confirme din mai multe părți. Deocamdată facem loc următoarelor șiruri, ce ne vin din sorginte vrednică de crezare.

❦

[28 mai 1881]

Ieri Camera s-a ocupat în două ședințe, una ziua, alta seara, de cestiunea dunăreană. Se știe că d. Chițu, printr-un marafet parlamentar nou, obținuse cel dântâi cuvântul în această cestiune. Vineri, d. Lahovari, ca reprezentant din opoziție, cere cuvântul pentru a anunța interpelarea d-sale. Ce se

întâmplă însă? D. Chițu pretinde că s-a înscris cu o zi mai nainte (adică joi, când nu se ținuse ședința) în „albumul prezidențial“ pentru a anunța aceeași interpelare.

D. Lahovari, fără a insista asupra acestui anacronism de comedie, își anunță interpelarea. D-sa constată că faptul unei învoiri a guvernului cu un amic al său din majoritate pentru a-i anunța acesta o interpelare de comandă nu poate împedica să se producă interpelarea adevărată din partea unui reprezentant independent. După d. Lahovari, d. Ionescu anunțase aceeași interpelare. Astfel s-au înscris la ordinea zilii, pentru ieri, dezvoltarea interpelărilor d-lor Chițu, Lahovari și N. Ionescu.

Ședința, ca toate ședințele de importanță, era prezidată de d. C.A. Rosetti; încercarea era prea serioasă pentru ca onor. prezident să lase sforile teatrului mecanic în mâinile unui viceprezident și inteligentul d-sale locotenent, d. Chițu, era însuși interpelator. Dezvoltarea interpelării d-lui Chițu, destul de lungă deaminteri, a fost aceea ce trebuia să prevază oricine: o complezantă farsă pusă la cale mai dinainte.

D. Chițu nu spune, într-un ceas și mai bine de cuvântare, nici o idee pozitivă; d-sa înoată într-o mare de generalități banale, sărate pe ici pe colo cu câte un nu mă uita la adresa guvernului, și a căror concluzie este că guvernul bine a lucrat până acuma în cestiunea dunăreană. Terminând, d. Chițu urează guvernului ca, întemeiat pe majoritatea de care dispune, să lucreze tot așa și mai departe.

Aceasta se numește interpelare; și să nu uităm că d. Chițu are pretenția, deaminteri întemeiată, a fi unul din cei mai inteligenți membri ai partidului de la putere. Se înțelege că guvernul n-a răspuns nimic d-lui Chițu, pentru că nici n-avea ce să răspunză, afară numai dacă d. Dum. Brătianu ar fi fost om mai politicos decât e politic și ar fi cerut cuvântul pentru a zice d-lui Chițu un merci bine simțit. În cazul acela d. Chițu ar fi putut lua și replica, spre a zice guvernului: „Pentru puțin“.

D. Lahovari și-a dezvoltat apoi interpelarea d-sale. Se înțelege că nu nouă ne este dat a ne confunda în laude la adresa onor. reprezentant conservator; n-am avut niciodată obiceiul să gratulăm pe membrii și capii partidului nostru cu titluri colosale; aceasta a fost invenția mult regretatei „Presa“, o invenție foarte comodă și ingenioasă altfel, dar de care demnitatea oprește pe oricine de a se bucura, când are, se înțelege, demnitate. Ne vom mărgini dar a reproduce în întregul lui discursul foarte

remarcabil, și acest calificativ i-l acordă chiar membrii majorității, pe care l-a rostit ieri d. Lahovari.

D. N. Ionescu a luat al treilea cuvântul, după cum era înscris. D. Ionescu, continuând în ședința de seară, dezvoltă mai întâi argumentările d-sale că în cestiunea dunăreană este un interes european și că astfel orice creațiune se va face la Dunăre trebuie să aibă un caracter internațional desăvârșit. Oratorul apoi constată că interesele noastre constituționale sunt de acord cu interesele comerciale și cu cele politice. D. Ionescu crede că Adunarea trebuie să ceară, prin o adresă la M. Sa, ca M. Sa să dea o direcțiune guvernului său pentru a susține în Comisiunea Europeană drepturile României de a stabili regimul liberei navigațiuni pe Dunăre prin o convențiune internațională. Căci în aceasta s-ar vedea mai mult garantată România decât în orice altă stipulațiune ce ar emana de la Comisiunea Europeană, care n-are în atribuțiunea ei de a face creațiuni de jurisdicțiune. De aceea d. Ionescu crede că ceea ce Adunarea are de făcut este să se adreseze la M. Sa în sensul de a asigura României interesele sale la Dunăre și a face ca opiniunile manifestate în Adunare în privința drepturilor țării în cestiunea Dunării să fie traduse în fapte de către consilierii M. Sale.

D. Stolojan ia cuvântul după d. Ionescu pentru a parafraza, adică a face și mai anodine, banalitățile rostite de d. Chițu la începutul dezbaterilor. Camera se golește cu încetul; d. Stolojan este redus a perora către câțiva colegi, foarte puțini, cari, dacă nu ieșiseră din sală, e că găseau fotoliurile d-lor destul de comode pentru a se transporta cu aripile lui Morfeu pe niște țărmi mai fericiți decât ai Dunării. Astfel, d. Stolojan, fără să pună măcar un punct la o frază isprăvită, coboară de la tribună.

D. prezident al Consiliului luând cuvântul, onorabilii se întorc în sală să-și reia locurile. D. Dimitrie Brătianu repetă cele spuse în Senat.

D-sa pierzându-se în figuri retorice, cere încrederea unanimă a Adunării, pentru ca guvernul să aibă acea forță morală care singură etc. etc. etc. D. Dim. Brătianu, profitând de experiența făcută alaltăieri în Senat, unde, în loc de un vot de încredere cerut de d-sa categorie, n-a obținut decât trecerea curat și simplu la ordinea zilii, declară de astă dată că orice moțiune, fie oricum, o respinge, considerând-o ca un vot de neîncredere; d-sa dar cere trecerea curat și simplu la ordinea zilii. D. C.A. Rosetti trage sforile d-sale, ele însă fiind, cum se știe, cam prea tocite, votul cerut este obținut numai cu două voturi peste majoritatea reglementară, adică minimă.

❦

[29 mai 1881]

Ieri în Cameră d. Chițu a readus în discuție cestiunea dunăreană suscitată de interpelările de alaltăieri și asupra căreia s-a trecut la ordinea zilii după cererea guvernului. D. Chițu a cerut ca Adunarea să treacă în secțiuni spre a se ocupa cu moțiunile motivate depuse cu ocazia dezbaterii asupra interpelărilor. D. prezident al Consiliului și ministru de externe, Dum. Brătianu, nefiind de față, d. Sturdza, ministrul de finanțe, susține că nu se poate anula votul din ajun asupra trecerii la ordinea zilii. Părerea d-lui Chițu prevalează; secțiunile iau în dezbatere moțiunea, dar o resping.

Camera respinge asemenea moțiunea și păstrează ordinea de zi. Vom reveni asupra acestui incident.

❦

[30 mai 1881]

Discuțiunea cestiunii dunărene în Adunări, pe temeiul protocoalelor Comisiei Europene și a actelor diplomatice, au descoperit în fine până la ce punct fostul ministru de externe, onor. d. Boerescu, a știut să compromită terenul de drept pe care țara era așezată în virtutea Tractatului de la Berlin. Claritatea revărsată asupra actelor marelui om de stat e binefăcătoare și, dacă nu ne-am teme ca totul să nu fie decât o comedie și ca noul cabinet, ieșit din sânul aceleiași majorități parlamentare, să nu fi făcând decât opoziție aparentă actelor și promisiunilor cabinetului demisionat, am putea spera că nu prea târziu s-a făcut lumină, că guvernele regelui vor putea încă reveni cu succes asupra celor compromise de guvernul principelui.

Discursul călduros și de o admirabilă claritate a d-lui Alexandru Lahovari a demonstrat din nou că ministeriul Brătianu-Boerescu alunecase pe clina unor propuneri și concesiuni verbale și în scris cari sunt cu totul în afară de libertatea absolută de navigațiune a Dunării stipulată prin Tractatul de la Berlin și că prin această alunecare și-a înstrăinat simpatiile puterilor apusene și le-a dezinteresat în cestiune.

În adevăr numai interesarea tuturor puterilor apusene pentru libertatea absolută de navigațiune este mijlocul de-a înlătura până la un punct oarecare rivalitatea politică și economică ce există de atâta timp între două mari puteri, Rusia și Austro-Ungaria, atât pe țărmii Dunării cât și în privirea

dezvoltării ulterioare a raporturilor dintre popoarele balcanice. A admite preponderența uneia din ele înseamnă din capul locului a atinge susceptibilitatea celeilalte și a da raporturilor pacifice și normale de până acum un caracter de tensiune care, într-un moment dat, ar fi mult mai periculos pentru micile state de la Dunăre decât pentru acei vecini cari, aproape egali în putere și importanță politică, ar afla poate la urmă mijlocul de-a-și acorda interesele în detrimentul existenței proaspetelor formațiuni de state de pe malurile Dunării. Ținându-se însă pururea viu interesul puterilor apusene atât pentru libertatea navigațiunii Dunării cât și pentru existența statelor riverane, amândouă puterile mari, care prin apropierea lor tind a avea un cerc de influență legitimă în Orientul Europei, ar găsi în cooperarea pairilor lor o garanție îndestulă pentru menținerea influenței lor actuale, iar statele țărmurene un sprijin în contra lărgirii din cale afară a acelor influențe.

Interesul statelor apusene este așadar un element modelator pentru tendențele de predominare cari se dezvoltă din două laturi în Răsăritul Europei.

Iată ce a ce a voit Tractatul de la Berlin, iată în trăsurile cele mai generale politica națională ce ar trebui s-o urmeze un guvern Românesc.

Noi credem că, cu oarecare bunăvoință reciprocă, interesele mari ale puterilor și cele locale ale statelor țărmurene sunt armonizabile și că tocmai preponderanța esclusivă a unora e stricăcioasă unei asemenea armonii. Pân' acum a rămas cel puțin dovedit că această armonie e favorul și a unora și a altora, încât părăsirea terenului de drept creat de Tractatul de la Berlin ar da poate naștere unor complicațiuni pe cari statele mici de la Dunăre ar trebui, în interesul lor propriu și bine înțeles, să le eviteze cât se poate de mult. Și le vor evita din momentul în care vor renunța de-a face politică pe picior mare și se vor mulțumi cu dezvoltarea ce le-o acordă dreptul public pozitiv, stipulat prin tractatele europene.

❦

[31 mai 1881]

Închiderea chiar în mijlocul anului școlar a școalei de la Panteleimon a produs senzațiune în public și mai multe foi din capitală au stăruit să se deschiză iar școala, apelând mai ales la simțământul de dreptate și de iubire creștinească a celor ce aruncaseră pe sărmanii elevi pe drumuri. Însă aceasta

se întâmplă în cele dântâi momente după închiderea școalei; în urmă sărmanii băieți aruncați pe drumuri au fost dați uitării și astăzi nimeni nu mai vorbește de dânșii. Credem însă că de astădată e vorba mai cu seamă de un principiu și de un interes public care trebuie apărat, deși fără îndoială copiii ca atari merită asemenea compătimirea noastră.

S-a închis o școală care funcționase mai mulți ani de zile și așa ni se pune înainte de toate întrebarea dacă tocmai țara noastră poate să privească cu indiferență închiderea uneia dintre puținele sale școli. Îndeosebi cea de la Panteleimon era afară de aceasta o școală specială. Erau acolo, afară de clasele primare, o școală de meserii, mai ales pentru lemnărie, și o școală pentru surdo-muți. În sfârșit, întregul institut era anume întemeiat pentru creșterea copiilor găsiți și în genere a copiilor orfani. Într-un cuvânt e vorba de un așezământ de binefacere și de cultură care a fost desființat și trebuie să știm dacă el putea să se desființeze ori cel puțin dacă erau destule motive spre a-l desființa.

Trecând cu vederea întrebarea dacă țara noastră are ori nu trebuință de un asemenea așezământ, ne vom mărgini deocamdată a constata că el a fost întemeiat — în mare parte cel puțin — din donațiunile acelora care credeau că țara are trebuință de dânsul și că desființându 'l se lovesc drepturile pioșilor donatori. Și ar fi foarte trist dacă nici chiar până astăzi nu ar fi străbătut la noi convingerea că o societate așezată pe temelii sănătoase nu poate să acorde nici unei puteri constituite dreptul de-a întrebuința fonduri pioase pentru alte scopuri afară de cele hotărâte de donatori. Fără îndoială statul a contribuit și el pentru întemeiarea și întreținerea institutului de la Panteleimon; însă aceasta nu-i dă de loc dreptul nici de a desființa institutul, nici chiar de a cere să i se restituiască suma contribuită, căci și el a contribuit spre același scop ca donatorii și n-a pus atunci când a contribuit nici o condițiune din care ar putea să-și deducă dreptul de a desființa institutul. Astfel contribuirea din partea statului e numai o dovadă mai mult că trebuința întemeierii unui institut ca cel de la Panteleimon era — cel puțin — de toți simțită. Statul are dar dreptul de control, poate chiar să nu mai contribuie pentru întreținerea acelui institut, însă dreptul de a desființa institutul nu-l poate avea decât în cazul când fondurile din care s-a înființat și se întreține nu ar fi destinate de pioșii donatori pentru scopul urmărit de acel institut. Iară dacă fondurile ar fi prea mici, încât din ele nu s-ar putea întreține institutul, nu rămâne decât să așteptăm ca ele să crească ori să facem un nou apel la inimele binefăcătoare, dar institutul rămâne în

principiu întemeiat, căci altfel am lăsa să se crează că e nebun acela care jertfește o parte din roadele muncii sale pentru buna creștere a generațiilor viitoare.

Credem însă că institutul de la Pantelimon e atât de folositor încât merită să fie susținut chiar și în cazul când fondurile destinate anume pentru întreținerea lui ar fi prea mici.

Nu știm dacă până acum acest institut a răspuns la scopul ce-i este pus. Admițând însă că el s-a abătut de la scopul său tot nu putem admite că urmează să fie desființat, ci numai că trebuie reorganizat.

Lipsa de bani nu poate să fie un motiv serios pentru desființarea institutului. Ni se spune mereu că sunt mulți bani în țară și e peste putință ca, atunci când se votează mii și iar mii de lei cheltuieli de reprezentație pentru înalți demnitari ai statului român, să nu aibă bani pentru întreținerea unui prea slab dotat institut de binefacere. În același timp vedem că Eforia Spitalelor, din ale cărei venituri s-a întreținut pân' acum institutul de la Pantelimon zidește case nouă, plantează grădini, pune grilajuri frumoase, ba dărâmă chiar o biserică spre a putea zidi alta în locul ei; nu înțelegem dar cum Camera și cum guvernul, care au aprobat aceste cheltuieli, mai pot fi de părere că nu sunt bani pentru întreținerea unui institut în care copiii găsiți, orfani și surdo-muți găsesc un adăpost și o creștere potrivită cu interesele țării.

Care pot să fie dar cuvintele pentru care s-a desființat — precum sperăm, deocamdată — institutul de la Pantelimon? Aceasta e întrebarea pe care trebuie să și-o pună tot omul serios și credem că ar fi timpul ca opinia publică să nu mai rămâie în nedumerire asupra acestei întrebări.

❦

[31 mai 1881]

Asupra examenelor de bacalaureat de estimp am primit denunțări atât de grave încât ne-am sfiit de-a le da publicității și am căutat mai întâi a ne informa de la oameni vrednici de crezare întru cât ele erau exacte.

Mai cu seamă în contra d-lor Crăciunescu și Cernătescu erau îndreptate acele denunțări. „L'Independance roumaine“ de alaltăieri cuprinde asemenea indicii de cea mai mare gravitate asupra acestor doi profesori. Ea publică câte o scrisoare a fiecăruia dintre ei, pe cari iată-le:

Rog pe colegul meu, d. X., de-a binevoi să se arate indulgent cu tânărul Z … Îi voi fi recunoscător.

Aceasta e a d-lui Cernătescu.
D. Crăciunescu scrie franțuzește următoarele:

Rog pe onor. meu coleg, d. X., de-a se arăta indulgent cu tânărul M …; nu e tocmai sigur în cestiunile de istorie; dar cunoaște foarte bine no. 13 al programului.

E bine înțeles că d-lor fac parte din comisia de examinare.
În urma acestor revelațiuni și a unor informațiuni din chiar cercurile profesorale, publicăm următoarele șiruri, primite la 16 ale lunei curente și pe cari la început ezitaserăm de-a le da la lumină fără o confirmare ulterioară. Aceste șiruri au forma unor întrebări la cari elevii examinați vor răspunde afirmativ.

Este adevărat că d. Crăciunescu este meditatorul a cinci elevi, candidați de bacalaureat pentru sesiunea de estimp?
Este adevărat că d-sa a făcut (adică nu, le-a dat în original) încă de acasă elevilor d-sale tema latină?
Este adevărat că elevilor d-sale li s-a introdus prin gaura ușei tema greacă?
Este adevărat că d-sa face cestiuni de literatură latină unele aparținând facultății de litere, iar altele absurde? Ca curiozitate iată câteva: Cari erau caracterele limbei latine vorbite în Alexandria în timpul lui Horațiu? Care a fost critica făcută de Scaliger lui Horațiu? Ce diferență era între adevăratul creștinism și religiunea lui Virgil? Ce asemănare e între Omer, Racine, Virgil și Dante? …!!!
Este adevărat că chiar d. Crăciunescu nu știe răspunsurile acestor întrebări și că le are scrise pe niște foițe pe care nu uită d' a le pune în tot momentul înaintea ochilor d-sale?
Este adevărat că d-sa are pasajele de care-i întreabă pe candidați traduse de acasă cu juxtaliniere?…
Este adevărat că d. Cernătescu [1] n-a știut cine a încheiat pacea de la Nicea?
Este adevărat că d. Cernătescu a susținut că nici os din oasele lui Huniade n-a existat când Soliman a mers să ia Belgradul?
Este adevărat, în fine, că d. Cernătescu a susținut cu tărie înaintea tuturor candidaților că Ludovic XI a fost fiul lui Ludovic VII?
Da! Așa este: Ce vă așteptați de la un autor de istorie care a copiat cuvânt cu cuvânt pe francezul Duruy?

1. Numit la universitate prin decret al Locotenenței domnești de la 11 februarie, fiind ministru al instrucției d. C.A. Rosetti. Nu are titluri academice și n-a făcut

concurs.

❦

[3 iunie 1881]

A intrat vulpea 'n sac. „Românul“ se zbate ca-n gura șarpelui spre a scăpa din încurcătura în care l-au pus evenimentele parlamentare a celor din urmă zile.

Regalitatea putea fi proclamată de țară, e foarte adevărat, căci liberă e orice țară neatârnată de a-și pune titlul pe care-l găsește mai potrivit cu poziția ei; dar libere rămân pe de altă parte toate țările neatârnate de-a recunoaște sau nu acest titlu. Cele mai multe din puterile Apusului, având interese de-o importanță secundară pe malurile Dunării și văzând în erigerea României în regat o garanție de pace mai mult prin înlăturarea secularei rivalități dintre două mari puteri, s-ar fi grăbit cu bucurie a recunoaște micului popor de rasă latină poziția ce o cereau oamenii lui de stat ca ceva necesar pentru dezvoltarea lui. Alte puteri însă cari aveau interese economice și politice la Dunăre de-o ordine superioară, văzând prețul mare ce d-nii Brătianu-Boerescu puneau pe regalitate, au crezut a putea cere o compensație pentru recunoașterea ei: preponderanța pe Dunăre.

Am reprodus după ziarele din Viena formula ce se dădea acestei exigențe „Recunoașterea regalității plătește cât un anteproiect austriac“.

S-a constatat cu de prisos în Parlament că înaintea încoronării d. Vasile Boerescu recunoscuse ca îndreptățită instituirea unei Comisii Mixte, neprevăzută în Tractatul de la Berlin, sub președința Austriei. Lucrul mergea atât de departe încât în Comisia Europeană din Galați delegatul Austriei a dat o dezmințire formală delegatului României și celui al Bulgariei, spunându-le verde să nu se prefacă că se opun creării unei asemenea comisii, căci delegatul Austriei știe că guvernele acestor doi d-ni au luat deja angajamente în privirea aceasta. Iată în ce poziție falsă era pus colonelul Pencovici în Comisia Europeană.

Apropiindu-se încoronarea, d. Ion Brătianu simte că s-apropie timpul de a-și ține cuvântul dat Austriei.

Atunci declară în Parlament și în conventiculele de la Herdan că nu mai poate merge c-un partid care fură, spre a nu mai întrebuința eufemisme. Fratele său, venit din Constantinopole spre a-l înlocui, face declarații analoge în Cameră: „Hoții la pușcărie, speculanții intereselor publice la

carantină; nu mai sunt oameni cinstiți în țara aceasta, dar îi vom corige noi prin articolele respective ale Codului Penal!“ Asta în plin Parlament, în cel dendâi discurs al primului cabinet regal, menit a fi reprodus până și în telegramele ziarelor europene.

Vine în sfârșit cestiunea Dunării la ordinea zilei. Din documente diplomatice se constată că guvernul trecut a compromis cestiunea prin concesii pripite; că, pledând numai cu jumătate gură în privirea aceasta, ca unul ce făcuse deja promisiuni, a inspirat dezgust puterilor apusene, cari la început erau plecate a face din libertatea absolută de navigațiune o cauză a lor; că puterile apusene, văzând duplicitatea guvernului român, au înclinat a da dreptate exigențelor Austriei, părăsind pe statul mic ce se încerca a le amăgi și a le compromite vaza.

Și aceste lucruri nu au fost descoperite numai de membrii opoziției. Nu. D. Chițu, unul din șefii majorității, o face, d. Fleva, un alt șef al majorității, se asociază cu el; c-un cuvânt d. Ion Brătianu i-a numit hoți, d-lor îl numesc, c-un cusur subțire, trădător; indirect, cu oarecare rezervă ca pe-un șef al întregei ortale, dar trădător.

„Neue freie Presse“, un organ foarte amic al d-lui Ion Brătianu, scrie în privirea aceasta următoarele:

> *D. Dim. Brătianu ar aranja bucuros cestiunea dunăreană într-un mod amical cu Austro-Ungaria și cu celelalte puteri europene; dar, cu ocazia acestui periculos experiment, n-ar voi să piarză nimic din popularitatea sa și de-aceea a crezut de cuviință și prudent de-a declara că pertratările sub cabinetul trecut ajunseseră atât de departe încât el s-a găsit în fața unui fait accompli.*
>
> *Prin aceasta credea a putea urni într-un chip comod odiul eventual al concesiunilor făcute puterilor pe umerii fratelui său Ion Brătianu și ai d-lui Boerescu; dar nu socoti ca Ion Brătianu și Boerescu n-au murit încă, că, din contra, nu numai că sunt între cei vii, dar sunt și senatori și pot deveni iar miniștri. Era dar natural ca ei să nu voiască a lua pe umerele lor acel fait accompli pe care-l iscodise Dumitru Brătianu și să protesteze în contra încărcării lor c-o asemenea sarcină. D. Dumitru Brătianu va trebui așadar, dacă nu preferă să-și reia comodul post de ministru la Constantinopol, să rezolve singur cestiunea Dunării… Cabinetul trecut au conces deja instituirea unei Comisii a statelor riverane și prezidența Austriei în ea (deși nu ca privilegiu, însă în mod convențional). Dacă asemenea promisii ale unor miniștri români pot fi privite ca obligatorii, d. Dumitru Brătianu poate în adevăr să se refere la ele ca la un fait accompli.*

Iată priveliștea în fața căreia se află Coroana. D. Ion Brătianu, ca și d. Dumitru Brătianu, au aruncat Parlamentului acuzări de cea mai mare

gravitate. Acest din urmă, a amenințat pe membrii majorității cu pușcăria și cu punerea la carantină. Desigur că Parlamentul din parte 'și, oricât ar avea pe umerii lui afacerile Mihălescu, contractele de lemne ale d-lui Fleva, jocul de bursă cu ocazia răscumpărării și milionarizarea Costineștilor, răspunde prin neîncredere în politica guvernului trecut, prin rezervă în fața cabinetului actual.

Fără îndoială neînțelegerile între d. Ion Brătianu și amicii săi politici nu vor dura mult. Acuzările ce și le-au aruncat reciproc sunt de natură a-i încărca cu atâta discredit pe toți împreună încât, *coûte que coûte*, componenții de căpetenie ai partidului roșu se vor reapropia. D-lui Brătianu îi trebuiesc roșii, roșilor le trebuiește el.

Nouă însă ni s-a dat pentru întâia oară ocazia de-a măsura într-un moment de tensiune reciprocă abisul de corupție al partidului dominant, pe care fostul ministru prezident îl acoperea cu perdeua numelui său; am auzit pronunțându-se de chiar ai lor sentența de maturitate pentru marea Academie de la Văcărești. Pe de altă parte șefii majorității au confirmat ceea ce Iancu Negură zicea despre guvernele roșii în genere: „La putere fiind, conspiră cu străinii contra țării!“.

Stroussberg, Livadia, Basarabia, art. 7, răscumpărarea și în fine Dunărea, iată un lanț întreg de interese din cele mai vitale ale țării cari se sacrificau numai pentru ca roșii să vie sau să rămână la putere. Ei nu se pot despărți unii de alții, căci nu sunt numai amici politici, ci complici, și complicitatea lor la crime ordinare ca și la crime de stat îi cimentează împreună pentru de-a pururea.

Care parlament din lume ar fi îngăduit în adevăr ca prezidentul Consiliului să-i spuie: „Hoții la pușcărie, precupeții intereselor publice la carantină! Nu mai sunt oameni onești în țara aceasta“? Ei bine, Parlamentul acesta au îngăduit-o pentru că fapte de notorietate publică le închidea gura, pentru că mulți, foarte mulți din membrii majorității ziceau în fundul inimei în acel moment: *„Pater, peccavi!“*

„Românul“ întreabă de ce nu se dă în judecată cabinetul trecut.

Noi am zice că ar trebui să se afle cineva în cer ori pe pământ care să poată da în judecată Senatul ce-au trecut la ordinea zilei peste scabroasele afaceri, descoperite de însuși mucenicul, și Camera în care s-au instituit celebrele biurouri de împământire pe sub mână.

Cine ar putea să judece și partidul și guvernele roșii e țara. Dar la ea nu face nimeni apel, mai ales când sunt interese străine la mijloc.

❦

[4 iunie 1881]

Ruptura între d. Brătianu și partidul său nu putea să dureze mult. „Găsit-au Filip pre Naftanail“ zice Scriptura; regăsitu-s-au în sfârșit cancelarul de la Măgura cu iubiții săi Pătărlăgeni. Cine se va bolnăvi din pricina împăcăciunii e cestiunea dunăreană.

Pentru a reîmprospăta în memoria cititorilor deosebirea între vederile cabinetului Brătianu-Boerescu și acelea ale șefilor majorității reproducem mai la vale pasajele acelea din discursul d-lui Chițu prin care d. Boerescu e acuzat, în mod eufemistic în adevăr, dar nu mai puțin grav, de-a fi compromis cestiunea Dunării. Compare-se aceste pasaje cu aserțiunile „Românului“ că nimic nu s-a compromis, că cestiunea este intactă și facă-și fiecine concluzia asupra prețului cu care se plătesc tovărășiile politice ce țara are nenorocirea de a le suporta.

❦

[4 iunie 1881]

Un amic al foii noastre ne observă că două din întrebările ce se fac d-lui Cernătescu printr-o comunicare ce ni s-a trimis din public cu ocazia examenelor de bacalaureat sunt șicane.

Iată-le:

> Este adevărat că d. Cernătescu n-a știut cine a încheiat pacea de la Nicea?
>
> Este adevărat că d. Cernătescu a susținut că nici os din oasele lui Huniade n-a existat când Soliman a mers să ia Belgradul?

Șicana ar consista, după amicul nostru, în imposibilitatea întrebărilor, de vreme ce nici Soliman n-a fost contimporan cu Huniady, nici s-a încheiat vro pace la Nicea.

Înainte de toate, *care* Soliman și *care* Nicee?

Observația aceasta ar avea cuvânt dacă întrebările i s-ar fi pus unui elev de liceu.

Un atare sau un om privat nu e obligat a ști nici păcile câte s-au încheiat în deosebitele Nicee, nici care Soliman împărat a fost contimporan cu Huniady. Dar întrebările de mai sus, în forma lor vagă, fără a se determina nici de ce Soliman e vorba, nici de ce Nicee, se pot pune unui profesor de

facultate, care ar fi ținut nu numai a da un răspuns la ele, ci și a descoperi lapsurile strecurate în ele, pentru a le da un înțeles îndoit. Pentru noi întrebările, deși greșite, au un răspuns istoricește exact, ceea ce nu ne împiedecă de-a descoperi erorile. Din parte-ne însă nu ne-am crezut deloc în drept de-a corige erori puse poate cu intenția de a-l face pe examinatorul la bacalaureat să-și formuleze altădată întrebările și răspunsurile cu mai multă preciziune.

În locul întâi se zice în adevăr „pacea *de la* Nicea“ în loc de „pacea *lui* Nicia“ (cea de 50 de ani în războiul peloponeziac); în locul al doilea se zice „Soliman“ în loc de „Mohamed II“.

Dar amândouă întrebările luate cu intenția cu care ne par puse ne-au convenit nouă, pentru că au o dezlegare, poate cam greu de aflat pentru profesorul în cestiune, dar desigur din cele mai neașteptate.

Pacea de la Nicea s-a încheiat în adevăr între Poriu împărat și Alexandru Macedon; iar Soliman contimporanul lui Huniady e fiul lui Baiazid I, împărat în părțile europene ale Turciei, care a murit ucis la 1410.

Spre liniștirea amicului nostru cată s-o repetăm că aceste întrebări ne par a fi puse nu pentru a pune în perplexitate pe un elev de liceu, care știe și când a trăit Huniady, și timpul lui Soliman Legiuitorul, ci pentru a demonstra unui profesor de facultate că întrebările ce le pune cată să fie precise ca denominațiune și ca epocă. Ce e Soliman fără nici un atribut? Ce e Nicea? Există patru Nicee deosebite, patru Nicia cunoscuți, cinci Belgrade și în fine trei Solimani — acești din urmă încai toți în raporturi directe cu istoria noastră națională. Dacă profesorul nu întreabă de Soliman cel Mare sau Legiuitorul elevul îl poate confunda cu Soliman Bețivul, contimporanul lui Huniady.

❦

FRANZ SCHIPEK

[4 iunie 1881]

Eminentul violonist și compozitor, după o îndelungă suferință, a încetat din viață ieri noapte; astăzi rămășițele lui vor fi depuse în locuința eternă.

Moartea prematură a acestui om de adevărat talent, de o inteligență artistică înaltă, este o mare pierdere pentru artă la noi, unde un artist de

valoare ca dânsul nu poate rămâne decât silit de împrejurări sau doborât de slăbiciuni nebiruite.

F. Schipek a murit în vârstă de 38 de ani. El lasă un număr însemnat de compozițiuni, remarcabile atât ca inspirație cât și ca lucrare, și dintre cari, dacă dezvoltarea artei la noi are vreun viitor, multe vor rămâne.

❦

[5 iunie 1881]

Înclinam uneori a ne face iluzii asupra cancelarului de la Măgura, închipuindu-ne că în adevăr urmărește vreo idee politică sau națională. E prea adevărat că scopul nu justifică mijloacele și, oricare ar fi fost ideea pe care ar fi urmărit-o d. Ion Brătianu servindu-se cu speculanți ai intereselor publice pe cari frate-său îi amenință cu carantina sau ca maturi candidați pentru examene înaintea curții cu jurați, țintele sale politice trebuiau să sufere de aceasta. Scopul nu justifică asemenea mijloace, dar le-ar putea esplica măcar.

Dacă n-am fi renunțat de mult la această iluzie evenimentele celor din urmă zile ar fi izbutit a ne convinge că d. Ioan Brătianu nu urmărește nici un scop și că tot miezul politicei sale e de-a mănținea la putere corupția pentru ea însăși, ignoranța, specula intereselor publice pentru ele însele, în afară de orice ordine superioară de idei sau de interese.

Esplicația optimistă pe care o dădeau unii pentru retragerea d-lui Brătianu era: Acest om urmărea în adevăr regalitatea și neatârnarea deplină *coûte que coûte:* se servea deci în urmărirea scopurilor sale de tot ce e mai corupt, mai lesne de avut ca votator, mai mlădios. Spiritele independente, prea multă critică ar fi fost piedeci la ceea ce recunoscuse el că e bun ori salutar. Dar, odată poziția în afară a țării asigurată, el nu mai are nevoie de aceste elemente netrebnice de postulanți, cumularzi, speculanți ai intereselor țării. Va căuta a da o organizare internă țării, atrăgând în sfera ideilor sale elemente oneste și sănătoase sau sprijinindu-le pe acestea în tendențele lor, fără a se mai amesteca direct în afaceri.

O esplicare tot optimistă a retragerii era că voia să scape de d. Boerescu, care se prea angajase în cestiunea Dunării, și să dezlege mâinile eventualilor săi urmași.

Toate explicările acestea au fost greșite.

D. Ion Brătianu s-a supărat amar pe critica făcută de d. Chițu politicei sale în cestiunea Dunării; d-sa e solidar cu d. V. Boerescu și cu teoria emisă de acesta, pe care de mult am cunoscut-o, că „Dunărea nu e a nimănui și a tuturor“.

Cu toată blândeța cu care d. Chițu critica această teză a d-lui Boerescu, noi credem că ea e prea circumscrisă și se poate generaliza asupra țării întregi. Nu numai Dunărea, țara asta întreagă e a nimănui și a tuturor. Țara întreagă nu mai e decât un hotel ce aparține musafirilor eventuali cari se scurg din câteșipatru unghiurile lumii pe acest pământ; Parlamentul e un hotel pentru oameni fără tradiții și fără patrie hotărâtă, pentru Gianii și Cariagdii de toate categoriile; demnitățile statului sunt un hotel pentru absolvenții a patru clase primare și a unui curs de violoncel; ministeriile sunt hotele pentru cele patruzeci de terenuri de voiajori deosebiți care le-au populat în curs de șase ani și populațiile provizorii a acestei țări dau întregei activități publice un caracter provizoriu.

Noua Americă dunăreană seamănă mult cu prăvăliile improvizate ale târgurilor anuale, cu firmele, cu inscripțiile, cu mișcarea de-o zi; pe când vechea Românie istorică, cu tradițiile ei, semăna unei cetăți cu firme seculare, în care activitatea se urma de sute de ani pe aceleași cărări.

Am fi crezut un moment că și d. Brătianu urmărește reconstruirea acelei cetăți; dar am pierdut această credință. D-sa este și voiește să rămână căpetenia acelora cari cred că țara aceasta nu este a nimănui, este a primului ocupant. Ceea ce s-ar fi putut crede că e un mijloc pentru realizarea unei ținte politice este scopul însuși a d-lui Brătianu, este înstrăinarea. Și fiindcă nimic nu-i mai favorabil înstrăinării decât corupția, mijlocul pentru a înstrăina deplin țara, a o face nepăsătoare chiar de soarta ei, e coruperea sistematică a spiritelor prin erigerea în principiu de guvernământ a teoriei: că banul câștigat fără muncă și parvenirea cu orice preț e unica țintă a existenței omenești. Pe această cale d. Brătianu va ajunge în adevăr ca poporul istoric al țării, acest obiect al sistematicei esploatări, să prefere chiar dominațiunea străină dominațiunii patrioților de meserie.

❦

[6 iunie 1881]

Când onor. d. Ioan Brătianu s-a retras la Măgura pentru motive de sănătate, după ce la Herdan espusese o altă serie de motive, era de crezut că

atmosfera încărcată de afacerile Mihălescu-Carada-Costinescu, de sinecurele ce și le-au creat patrioții de industrie, de pensiile reversibile, de cumul, de întreprinderi etc. îl înădușea pe cancelarul nostru și voia să deschiză un ventil în Cameră pentru a o răcori.

Și în adevăr această credință deveni mai plauzibilă când onor. d. Dimitrie Brătianu, într-un moment de sinceritate, trimise pe hoți la pușcărie, pe precupeții intereselor publice la carantină. Niciodată ministru n-a pronunțat vorbe mai grave la adresa partizanilor săi ca acesta. Bătrânul Cromwell s-ar fi putut mândri cu rostirea lor; de aceea au și fost reproduse, spre veselia Europei, de ziarele cele mai răspândite. Un prim ministru care zice că nu mai sunt oameni onești în țara aceasta și care amenință că-i va face onești prin paragrafii respectivi ai Codului penal și prin răcoritoarea umbră a zidurilor de la Văcărești e un ministru fenomen la Sybaris, care-ar merita un monument.

Credem că acest motiv ar fi fost de ajuns pentru ca Maiestatea Sa să ceară esplicări ministrului său prezident asupra înțelesului și întinderii vorbelor ce le întrebuințase.

Avea și are de gând d. Dim. Brătianu să guverneze înainte sprijinit de o majoritate căreia i-a adresat și care a fost capabilă a suporta asemenea epitete? Nu știe prezidentul Consiliului că, pe cât timp acești oameni formează majoritatea Camerei, ei sunt neresponsabili, că nici un judecător de instrucție nu i-ar putea scoate din menajeria sacrosanctă? Nu știe ministrul prezident că cel dendâi mijloc de a-i trage la răspundere este disoluțiunea și alegerile nouă?

După cât se vede însă hoții buni de pușcărie și precupeții intereselor publice buni de carantină vor continua a face legi și a guverna.

E ciudat aceasta, dar așa e scris în cartea sorții ca în țara noastră să nu se facă mai bine. Ca la noi la nimenea. Și într-adevăr, cum și la ce s-ar face mai bine? Unul face revoluție pe față și e numit adiutant domnesc; altul înjură Domn și Doamnă prin pasquiluri pretinse satirice și e decorat cu medalia *Bene-Merenti;* altul ia pensie reversibilă de la monarhia ereditară, iar fiu său ce trăiește din această pensie bea la Paris în sănătatea Republicei Române; contra altuia se face cercetare criminală pentru cărăturile Warszawsky și el continuă a fi director de ministeriu în timpul întregei cercetări, împreună cu tovărășia de Chirițopoli cu cari populase prefecturile în predmetul lucrativelor afaceri! Țara vede, se zbate; însă colegiile

electorale sunt falsificate deja prin introducerea în liste de alegători frauduloși: țara legală e în minoritate față cu țara cavalerilor de industrie.

Cum să se facă mai bine și la ce s-ar face? Milionul de oaspeți în hanul Americei dunărene își caută de afaceri și-i au în buzunar pe patrioții de industrie. A lor e țara cu d. Brătianu cu tot și lor le convine guvernul. La ce s-ar schimba? Pentru Terinte din Vaslui or Bucur din Breaza nu se schimbă un lucru atât de subțire precum e guvernul din Sybaris.

Din acest punct de vedere „Românul“ nu are decât dreptate dacă prin șirurile următoare se opune disoluțiunii Adunărilor și venirii unui alt guvern.

> Care rege însă putut-a chema la guvern niște simpli indivizi? Și toți știu că fosta partită, ce se zicea conservatoare, nu mai esistă.
>
> Mulți dintre bărbații cei eminenți din acea partită au părăsit-o. Fapt clar, pozitiv și de cea mai mare gravitate.
>
> Puținii cari au mai rămas sunt divizați în ideile lor politice. Țara toată știe diviziunea ce s-a produs prin „Timpul“ chiar între dd. Lascar Catargi și Maiorescu.
>
> D. Carp a spus în Cameră c-acea partită n-are o programă serioară, conservatoare și națională, ș-a expus națiunii programa dumisale.
>
> Domnul Carp a rămas singur și partita în care era este fără programă și foarte strențuită.
>
> Astfel dar pretinșii conservatori nu pot veni la guvern, pentru că nu mai sunt o partită.
>
> Nu mai sunt o partită căci nu au *o programă clară și cunoscută* națiunii și Europei și sunt părăsiți de către mulți din bărbații cei emininți pe cari națiunea îi cunoaște.
>
> Nu mai sunt conservatori, *căci faptele au dovedit c-adevărații conservatori au fost și sunt membrii partitei liberale naționale.*

Toate bune și frumoase. Să admitem că programul nostru e necunoscut, deși l-am spus și l-am rezumat de atâtea ori în două cuvinte.

Care e însă programul d-voastră, clar și cunoscut națiunii și Europei? Dacă al nostru e neclar și necunoscut, nu s-ar putea să vedem odată ceea ce numiți programul d-voastră? De atâția amar de ani tot vorbiți de existența unui program roșu, pe care nimeni în lume nu-l cunoaște, încât ar fi o adevărată binefacere pentru partidul d-voastră, pentru cititorii „Românului“, pentru națiune și — haiti, fie — pentru Europa dacă l-ați reproduce odată acel misterios program îngropat în negurile unui trecut de patruzeci de ani, îngropat în poeziile neogrecești ale lui Serurie și în traducerile din

neogreacă ale d-lui C.A. Rosetti. Dați 'l pe față odată să vedem cari-i simbolul de credință a nouăi Bizanțe, dogmele patriotismului de industrie?

Nouă ne e necunoscut și credem că și țării întregi.

Dacă ar întreba însă cineva care e adevăratul program al partidului roșu am arăta că, afară de tendența generală de cumul, nepotism, păsuieli, diurne ș.a., momentan el cuprinde două puncte, a căror realizare, după cât se spune, se va încerca de către patrioți.

Întâiul punct al programei recente este răscumpărarea drumului de fier Cernavodă-Chiustenge. Se zice deocamdată că, afară de cumnatul d-lui C.A. Rosetti, celebrul d. Grant, atât prezidentul Camerei cât și cel al Senatului ar fi având o dragoste deosebită pentru acest proiect de răscumpărare. Compania Cernavodă-Chiustenge cerea 9 milioane pentru acest drum. În urma dragostei trinității bucureștene prețul s-a urcat la 17 milioane.

Al doilea punct al programei e milionul lui Aristid … Aristid al d-lui Grădișteanu. Cestiunea aceasta devine foarte spinoasă când cugetăm că d. Brătianu este la putere împreună cu ai săi, că o mulțime de oameni sunt în daraveri cu statul și că, la putere fiind dumnealor, oamenii, vrând-nevrând, cată să bage mâna 'n buzunar spre a împlini milionul subscripției naționale. Dacă roșii n-ar fi la putere, altceva. Dar așa subscripția seamănă mult a spoliație cu mâna armată.

Iată programul real până ce „Românul“ va binevoi a ne da pe cel ideal, după care pretinde că se mișcă coreligionarii lui politicii.

❦

SITUAȚIA ÎN RUSIA

[6 iunie 1881]

Guvernul rusesc face cunoscut că la 2 iunie încep dezbaterile asupra reducțiunei sumei de despăgubire ce au să mai plătească țăranii pentru pământurile lor. Cei doisprezece experți numiți spre acest scop sunt luați dintre țărani, din consiliele urbane, din nobilime și proprietari. Mulți susțin că aceasta nu e decât un mijloc paliativ față cu mizeria țăranilor ruși, dar în fine e un fel de început. În privința mișcărilor mai recente ale nihiliștilor, „Koelnische Zeitung“ primește din Petersburg interesante știri, care spun că

nihilismul este astăzi mai în floare decât oricând. Persecuțiunile în contra ovreilor s-au întâmplat într-un sezon foarte favorabil pentru anarhiști, deoarece primăvara agitatorul merge la țară, unde, ca țăran, fierar sau muncitor, face propagandă. Sărăcia amarnică a poporului este un ciment pentru propagandă și de aceea a reușit să împingă pe popor, pentru prima dată, într-o luptă fățișă. Numita foaie mai spune că nihiliștii au publicat nu una, ci două proclamațiuni. Lucrătorii, între cari propaganda află mai mulți aderenți, s-au împărțit în două uniuni, dintre cari cea de nord recunoaște autoritatea comitetului executiv, iar uniunea lucrătorilor de sud lucrează de capul ei. Se zice că Uniunea de sud a luat parte foarte activă la persecuțiile contra jidanilor. În Petersburg s-au fabricat cu intențiune proclamații falșe în numele țarului, cari au fost împrăștiate în sudul țării spre a ațâța mulțimea. În aceste hârtii se zicea ca țăranii să ocupe îndată locurile promise lor, căci țarul deocamdată nu poate face nimic, fiind ținut prins de nobili la Gacina.

❦

[7 iunie 1881]

Ieri s-a citit în Adunări mesajul regal prin care sesiunea Corpurilor legiuitoare se prelungește până la 15 iunie inclusiv. În ședința de ieri a Camerii, care a ținut numai o oră — delegații diferitelor comitete trebuind să lucreze în secțiuni — d. N. Gane a adresat o interpelare guvernului relativă la cele 10 milioane acordate de Constituantă capitalei Iași. D. Gane știe că mai multe tratări s-au urmat între reprezentanții consiliului comunal ieșean și guvern pentru a pune capăt diferendului; asemenea știe că un proiect de lege s-a subscris de către întreg Consiliul de Miniștri, prin care proiect se curma diferendul într-un mod definitiv; onor. interpelator știe apoi că M. Sa Regele a subscris mesajul de înaintare a acelui proiect, dându 'l în deliberarea Camerii. Astfel, d. Gane interpelează pe guvern și în special pe dd. miniștri de finanțe și interne cu scop să afle cari sunt cauzele cari întârziază înaintarea acelui proiect. Dezvoltarea acestei interpelări trebuie să se facă astăzi.

Informația noastră despre demisia d-lui ministru de război Slăniceanu se confirmă. Am arătat ieri deja atât punctele interpelării d-lui Grădișteanu cât și moțiunea de blam care trebuia neapărat să determine retragerea d-lui Slăniceanu. Incidentul a fost însă prea interesant pentru a nu reveni asupră-i și credem a nu putea face aceasta mai bine decât reproducând pasajele de fond din dezvoltarea interpelării d-lui Grădișteanu.

În privința școalei de aplicațiune interpelatorul constată că d. ministru a numit de pe acuma un director al acelei școale, înainte de termenul prevăzut

de lege pentru deschiderea școalii și fără măcar să fi prevăzut în buget numirea directorului înainte de vreme. Al doilea punct al interpelării este privitor la un anunț publicat prin ziare în care se spune că fiind *depus* în Cameră un proiect de lege pentru cutare întreprindere, apoi (voteze-se sau nu proiectul) se și publică licitația pentru darea întreprinderii.

Punctul al treilea și cel scandalos este privitor la neregularitățile și abuzurile ce s-au făcut la Ministerul de Război cu contractele de furnituri ale oștirii. După cercetarea tuturor dosarelor interpelatorul s-a convins că procedarea generală urmată în Ministerul de Război mai cu toate contractele de întreprindere este aceasta:

Se face licitațiune, se adjudecă cutare întreprindere asupra cutării persoane în cutari condițiuni; licitațiunea se supune Consiliului de Miniștri, care o aprobă. Dar, imediat când este vorba de recepțiunea furniturei contractate, se ivește cazul următor: conform contractului și conform regulamentului Ministerului de Război, furniturile, oricari ar fi, trebuie să fie supuse unei comisiuni de examinare și, după art. 18 din regulament, dacă comisiunea zice că acele obiecte nu întrunesc condițiunile, regulamentul ordonă că trebuiesc timbrate ca respinse, pentru ca nu pe urmă să se poată prezenta la o altă concurență, la o altă furnitură. Ce se urmează însă? Se urmează într-un mod general faptul următor: Comisiunea constată că marfa, furniturile, nu este în condițiunile contractului, că ele trebuiesc respinse. În loc să se aplice timbrul conform regulamentului, petițiuni peste, petițiuni din partea diferiților antreprenori vin la minister și atunci începe o serie de aprețieri venind unele după altele din partea ministrului, care zice la unele: Având *în vedere și considerând, să facem un scăzământ de* … La altele: Având *în vedere și considerând, să facem un scăzământ de…*

Interpelatorul ilustrează apoi cu exemple, întemeiate pe acte din dosare, această procedură a ministerului. Este un contract de furnituri cari sunt respinse mai întâi; *contracciul* propune un aranjament cu scăzământ de 7 și jum. la sută; comisia opinează că furniturile trebuiesc respinse, totuși, adaogă comisia, ministrul, dacă voiește, le poate primi, însă numai cu un scăzământ de 40 la sută. D. ministru Slăniceanu, considerând *urgența* (acesta era calul de bătaie al ex-ministrului, în toate afacerile de acest fel, *urgența*), admite a se primi furniturile cu 20 la sută scăzământ. Contracciul, d. Rosenthal, se plânge, protestează, dar sfârșește prin a se mulțumi și așa. La predarea furniturilor însă contracciul începe iar să protesteze, să se plângă și să stăruie; *în urma stăruințelor contracciului*, d. ministru

consimte, după trecere de timp, a mai scădea scăzământul de la 20 la sută, la care se învoise și contracciul, la 12 la sută. „Și cum s-au făcut, întreabă interpelatorul, aceste contractări, pertractări și subtractări? Cu consimțământul Consiliului de Miniștri? Supusu-s-a cazul în Consiliul de Miniștri?“ Nu. Toate acestea s-au făcut din propria și singura autoritate a d-lui ministru de război.

Iată acuma cum stă și afacerea furajului cailor din Dobrogea. D. ministru Slăniceanu, spre a vedea în ce condițiuni s-ar putea face acest furaj, se adresează mai întâi la administrația Domenielor Statului și totodată întreabă și pe șefii de corpuri din Dobrogea cam în ce condițiuni se poate face furajul acolo? Șefii de corpuri telegrafiază către ministru, încunoștiințându-l că se însărcinează ei să facă acest furaj cu preț de 90 bani de cal. Deși în aceste telegrame și raporturi ale șefilor de corpuri se arată prețul de 90 bani de cal, care preț da mai multe avantaje chiar corpurilor, fiindcă puteau face economii, căci acesta era prețul maxim, totuși d. ministru Slăniceanu decide ca să se pună în licitație furnitura furajului și, lucru curios, că, în referatul care-l face la Consiliul de Miniștri asupra aprobării licitațiunii, d. ministru Slăniceanu, *nu zice nici un cuvânt de existența acestor raporturi!* Se aprobă dar licitațiunea pe 1 leu și 12 bani de cal; dar se aprobă nu pe 5 trimestre, *ci numai pe 3 trimestre* și contractul se încheie în urma acestei licitațiuni pe 3 trimestre, *conform hotărârii Consiliului de Miniștri.* Expiră termenul. Raporturi din nou ale șefilor de corpuri, cari spun că se însărcinează dânșii cu furajul, fiindcă este o deosebire mare. Iată ce se găsește chiar în dosarele Ministerului de Război. La 1879 furajul n-a costat decât 89 de bani de cal și, de la 89 de bani cât a costat în 1879, acum se urcă la 1 leu și 12 bani de cal. Cer corpurile să facă ele aprovizionarea furajului și cu toate acestea, d. ministru Slăniceanu, *fără avizul prealabil al Consiliului de Miniștri, din propria d-sale autoritate, fără o nouă licitațiune,* prelungește contractul pe care-l avea încheiat cu d. Saniel Marcus, ginerele *d-lui Rosenthal,* același d. Rosenthal de care se vorbește mai sus.

Toate acestea sunt fapte pozitive, pe cari d. ministru Slăniceanu nu le putea contesta și nici n-a încercat să le conteste, dosarele fiind de față. Senatul, credem, a fost prea indulgent cu d-sa votând moțiunea Grădișteanu: incorectitudinea vădită a d-lui ministru Slăniceanu, ca să întrebuințăm un eufemism, ar fi trebuit să-i atragă ceva mai mult decât un vot de blam.

❦

[9-10 iunie 1881]

> Votul dureros al Senatului a lovit pe un ministru onest care desigur este vinovat numai fiindc-a comis marea greșală d' a urma corintele relei tradițiuni… Furniturile ce se primesc sunt totdeauna rele; ministrul onest este bănuit; moralitatea publică este greu lovită. („Românul“ de la 6 iunie 1881).

Nu vom face desigur considerații de filozofie morală cu redactorii „Românului“. Pentru d. C.A. Rosetti, ca și pentru breasla patrioților de industrie în genere, a capitaliza în zeci de mii de galbeni un vot al unei Adunări care n-a fost nici când lege, în pensie reversibilă, e ceva onest; a trăi de pomană din pensia monarhiei ereditare și a bea în sănătatea Republicei Române, e onest; a escrie, fiind la putere și având perceptorul la dispoziție, o subvenție națională de 1.000.000 franci, la care de voie, de nevoie oricine are deraveri cu fiscul, se vede silit să subscrie e lucru onest; a trece la ordinea zilei peste scabroase afaceri e onest; în fine — în special pentru onor. d. Slăniceanu — a face un scăzământ și mai mare decât cel propus de comisie e onest.

Judecând lucrurile atât de elastic cum obicinuiește ziarul guvernamental și numind oneste procederile cele mai incorecte și cari dau loc la bănuieli întemeiate, am ajunge a acoperi orice fapte cu fraza că oameni onești le-au comis împinși de un corinte nenorocit și că orice dezaprobare a lor e un vot dureros.

Serdaru, întemnițat la Odessa, ne scrie că el era un om onest. Tot ce făcuse era că împrumutase bani fără dobândă, pe care avea de gând să-i dea îndărăt mergându-i afacerile bine. Sunt sigur, zice acest om onest, că s-ar fi găsit și advocați și gazete liberale în România cari să-mi ia apărarea și să arate că ideile mi-a fost cele mai bune. La această îndreptare m-a împiedicat un locotenent de dorobanți, care m-a descoperit în Odessa.

Drumul de fier Cernavodă-Constanța costa 9 milioane. De când d-nii Grant, C.A. Rosetti și tovărășia au îndrăgit răscumpărarea acestui drum el costă 17 milioane, adică cu 8 milioane mai mult. E cam scumpă onestitatea d-lui C.A. Rosetti, dar când e vorba de opt milioane își arată arama.

D. C.A. Rosetti e desigur un om onest.

Dar onestitatea onor. d. Slăniceanu în special se mai dovedește și dintr-altceva.

Furajul în București costă pentru un cal 94 bani, în București unde, precum se știe, nu sunt fânețe în mijlocul orașului. În Dobrogea, țară foarte bogată în pășune, unde pasc sutele de mii de oi ale mocanilor, furajul costă 1 franc 12 bani de cal, conform contractului pe care onestul ministru l-a încheiat cu onor. Saniel Marcus, ginerele onor. Rosental, cel cu furniturile cari au atras votul de blam.

Dar mai iată un act, necunoscut Senatului, la care au participat toate onorabilitățile fostului cabinet.

Fabrica din Witten fusese amendată cu suma de 201.555 lei pentru nepredarea la timp a armelor contractate.

Consiliul de Miniștri, prezidat de d. Ioan Brătianu, face următoarea încheiere:

> În ședința sa de astăzi, luni 12 ianuarie 1881, luând în deliberare referatul d-lui ministru de război no. 57 decide:
>
> Art. 1. Se autoriză d. ministru de război a *restitui* fabricei de arme din Witten suma de lei 201.555 *cu care se amendase pentru nepredarea la timp* a armelor contractate cu Ministerul de Război.
>
> Art. 2. În cursul exercițiului anului 1880-1881 se va restitui acelei fabrici suma de lei 90.000 de cari dispune administrația războiului; iar restul de 111.555 lei se va restitui după punerea în aplicare a bugetului pe anul 1881-1882.
>
> Semnați: *I. Brătianu, Dabija, D. Giani, Slăniceanu, B. Conta, B. Boerescu.*

Cum și de ce s-a restituit această amendă, luată în mod regular pentru întârziere, nu știm. După a noastră părere însă votul dureros al Senatului ar fi putut lovi și pe alți miniștri onești, fiindc-au comis marea greșeală de-a urmări *corintele* relei tradițiuni. În afacerile Rosental și Saniel Marcus d. general Slăniceanu a uitat, se vede, că cineva nu face în România asemenea lucruri *singur.* Dacă d-sa s-ar fi informat de mai nainte cu ce anume elemente are a calcula în majoritatea Parlamentului și pe cine are a atrage și interesa în afaceri de soiul acesta, îl asigurăm că onor. Senat ar fi trecut peste interpelarea din urmă ca peste-o cestiune de regulament, la ordinea zilei pur și simplu, precum a mai trecut în alt timp peste scabroasele afaceri de pe cari mucenicul ridicase cu neprihănita sa mână un colțuleț al vălului. După trista experiență pe care a făcut-o i-am recomanda ca, în retragerea sa involuntară, să cultiveze mai intime legături de prieteșug cu d-nii C.A. Rosetti, Carada, Costinescu, oțeliți în luptele pentru patrie și pentru țâțele bugetare. De la acești trei crai de la răsărit, de la acești magi filozofi atât de

abili în arta pietrei filozofale, în arta de-a preface patru clase primare, poezii neogrecești și un curs de violoncel în sute de mii de franci, naivul ex-ministru va deprinde cunoștința lumii și cum trebuie să se poarte cineva pentru ca, cu afaceri și mai gogonate în spinare, să scape de neplăcerea voturilor de blam.

❦

[9-10 iunie 1881]

În numărul trecut am publicat un articol intitulat *Răscumpărarea liniei Cernavodă-Chiustinge.* Observăm că acest articol e traducerea unei mici broșure ce a apărut în limba franceză și care se datorește penei unui bărbat special și cu totul competent în materie, din care cauză atragem atenția senatorilor și deputaților asupră-i. Ar fi bine de ex. dacă, abstracție făcând de orice alte considerații, s-ar repeta votul dureros și în fața răscumpărării unei linii ce mai alaltăieri costa 9 milioane și acum costă ca din senin 17 milioane.

❦

[10 iunie 1881]

Fără a avea darul unei mari prevederi, am spus că ministerul Dumitru Brătianu va fi de scurtă și neînsemnată dăinuire. Neînsemnat prin compunere, nedistingându-se prin vederi politice nouă sau fertile, înjghebat din aceleași elemente aproape pe cari viziriatul lui Aristid al d-lui Grădișteanu le uzase în treizeci și opt de compuneri și recompuneri, cabinetul nu avea nici amici, nici adversari. El plutea ca frunza pe apă pe valurile apetiturilor ascunse a oamenilor de afaceri ale partidului, fără ocrotire la furtunele ambițiilor acelei aristocrații novissime de vânători de minister a căror necunoștință de afacerile țării și nepăsare de binele public nu află pereche decât în setea neînfrânată de a-și lustrui o zi neînsemnata lor personalitate în razele marilor demnități ale statului.

D. Dumitru Brătianu au avut nepilduita sinceritate de-a spune că în țara aceasta nu mai există oameni onești, de-a amenința pe cei răi cu temnița, pe cei rău nărăviți cu carantina. D-sa, care părea a-și fi făcut o misiune din esterminarea relelor, cade acum. Cine rămâne în locu-i? Neapărat cei ce după a sa opinie merită temnița și carantina. Nu noi o zicem aceasta; d.

Dumitru Brătianu, acel care după expresia „Românului“ nu s-a îndoit niciodată că în ideile liberale e mântuirea României, acel om care a rămas pururea fidel drapelului său, acela, nu altul, a confirmat despre partidul demagogic ceea ce noi zicem și repetăm de un șir de ani încoace.

Și oare nu e natural aceasta? Poate un partid demagogic să fie altceva decât esploatatorul intereselor publice?

Mulțimea asta de oameni fără învățătură de carte și fără avere, care nu se poate ocupa cu nici o meserie productivă și care și-a făcut din politică o speculă, poate ea să trateze negoțul ei de fraze altfel decât oricare precupeț? Precupețul cată să ia din bunurile reale ce le debitează câștigul cel mai mare posibil; negustorii de principii și de vorbe privesc interesele publice ca obiecte ale câștigului lor zilnic și vor căuta să scoață din debitarea lor oricât de mult. Ce minune dar că demagogia română vede, ca oricare altă demagogie, un mijloc de îmbogățire și de bun trai în politică, ce minune iar dacă, neînfrânată de nici un control de sus, de nici unul de jos, își râde de neputincioasele amenințări cu umbra ori cu carantina ale unui Dumitru Brătianu și, la ocazie, îi arată ușa?

Și cu ce amară ironie i-o arată? Aceluiași ministru care a intrat în prosceniul politic cu protestațiuni de moralitate îi aruncă în față furniturile Goldental și furajul Saniel Marcus cine? Același orator care-a propus trecerea pur și simplu la ordinea zilei peste un scandal și mai mare decât acesta, peste scabroasele afaceri de pe cari mâinile neprihănite ale mucenicului ridicaseră un colțuleț al vălului.

Și-n ce chip s-a dat prezidentului Consiliului concediul involuntar? D. Grădișteanu i-a dat ieri în Senat a înțelege că serviciile aduse țării pe malurile Bosforului, în molaticul și ademenitorul Bizanț, sunt mult mai apreciabile decât cele problematice, aduse de pe ingratul fotoliu de ministru.

Și să nu se crează că suficiența membrilor majorității se mărginește la atâta. Nu.

Deodată cu dezaprobarea cabinetului acestuia, d. Petre Grădișteanu și-a permis a pretinde de la Coroană ca pe d. Ioan Brătianu să-l cheme la prezidenția Consiliului. Noi știm, și cu noi oricine, că singurul chip în care Coroana, această putere a statului, se poate consulta cu Corpurile legiuitoare, o altă putere, este adresându-se la prezidenții acestor Corpuri și cerându-le opinia. Ca un singur deputat sau un singur senator să se improvizeze de la sine în reprezentant al majorității, ceea ce prezidentul

Camerei se consideră a fi, și să se improvizeze în așa calitate în fața Coroanei, în public, este o procedere a cărei cuviință socială, nevorbind de ilegitimitatea ei, trece dincolo de marginile unei aprecieri serioase și reci. Naturile fericite ar râde, cele mai puțin vesele se indignează.

Dar atunci de ce nu se propune acest unic reprezentant al majorității totodată ca ministru prezident la esterne în locul d-lui Dumitru Brătianu? Fără îndoială lumea diplomatică, domni și doamne, s-ar grăbi a-i vizita prânzurile și seratele. Aceasta se cuvenea s-o facă, iar nu să propuie pe altcineva Coroanei.

Ce 'nsemnează această manieră de-a ignora orice margini puse de cuviință și de legi? Dacă sub Carol îngăduitorul se pot multe, nu trebuie să uităm că îngăduința este o calitate pasivă și că ea nu ne poate da măsura suficienței cu care cineva poate abuza de ea.

O altă necuviință parlamentară e purtarea d-lui Dumitru Ghica ca prezident al Senatului.

D-sa poate foarte bine să se intereseze în cestiunea răscumpărării liniei Cernavodă-Chiustenge; aceasta e obiceiul pământului. Dar asta nu-l oprește ca, de ochii lumii, să păzească cel puțin formele esterioare ale unei discuții parlamentare posibile.

E regula generală că un Corp legiuitor nu poate discuta nimic pe cât timp pe banca ministerială nu este măcar un singur reprezentant al cabinetului. Cu drept cuvânt. Puterea legiuitoare nu poate dispune fără ca cea executivă să se 'nvoiască cu dispozițiile ei, de vreme ce aceasta a răsărit din cea dendâi. Cu cât mai puțin se poate întâmpla aceasta când ministrul declară că s-a retras cabinetul și că nu ia răspundere nici pentru proiectele pe cari le-ar vota Senatul, nici pentru moțiunile lui. Și care ministru o declară aceasta? Cel mai interesant, al lucrărilor publice, care are și el o vorbă de zis în proiectul Cernavodă-Chiustenge ce interesează apetiturile d-lor Dim. Ghica, C.A. Rosetti, Grădișteanu ș.a.

Așadar cameleonul politic care, de astă dată ca partizan al d-lui C.A. Rosetti, prezidează Senatul ar face bine să nu mai acorde cuvântul pentru ca amicul său, d. Grădișteanu, să primejduiască cu propunerile d-sale, făcute în afară de toate uzurile parlamentare, puțină vază pe care *pro forma* măcar mai trebuie s-o păstreze un Corp legiuitor. Se poate ca prezidentul universal al tuturor societăților din lumea sub- și suprasolară să ne răspunză și nouă că un om atât de versat întru ale prezidențiilor nu are nevoie de lecții în

materia aceasta. În adevăr, în nici o materie din lume nu se cade ca cineva să-și pună mintea cu oamenii în cari nimic nu mai e de dres.

Dar o facem pentru a aproba opoziția, care a părăsit Senatul îndată ce prezidentul a mai dat cuvântul d-lui Grădișteanu în contra tuturor uzurilor parlamentare, prefăcând acest Corp într-un convent care discută, în afară de guvern, până și prerogativele Coroanei.

Nu doar că am spera cumcă prin păzirea formelor parlamentare linia mai sus numită nu se va răscumpăra. Din contra. Ministerul viitor merită de pe acum numele de *cabinetul Cernavodă-Chiustenge și-l va justifica.*

Dar graba cu care oamenii de afaceri din Parlament urmăresc diferența de opt milioane cu apetituri străine de răscumpărarea propriu zisă, graba aceasta e un semn de lipsă de pudoare care ne dovedește că, corupția din țară au ajuns la gradul cinismului, la gradul de-a se considera pe ea însăși ca un merit.

❦

[11 iunie 1881]

Cabinetul Cernavodă-Chiustenge s-a format deja. Prezidenția Consiliului, conferită d-lui Ion Brătianu, asigură succesul acestei afaceri. Lucrul fiind de astă dată foarte gingaș și bătându-se prea mulți patrioți pe împărțeala diferenței de opt milioane, d. C.A. Rosetti, reversibilul, onestul, sincerul, patriotul, se vede dator a intra asemenea în cabinet pentru a stâmpăra turma nemulțumiților.

Dacă ministeriul Dumitru Brătianu nu întâmpina nici simpatii nici antipatii, noul cabinet Ion Brătianu e de natură a trezi cea mai adâncă neplăcere a țării. Venit la putere numai în vederea unui gheșeft, neavând nici o țintă serioasă în afară ori înlăuntru, compus, c-o neînsemnată escepție, din persoane cari au avut ocazie de a-și dovedi universala lor incapacitate pe terenul vieții publice, acest cabinet e un ragout, putrificat de mult în părțile lui și încălzit pentru a se putea fierbe în el și stârvul unor alte scabroase afaceri.

Aristid al d-lui Grădișteanu, după turc și pistolul, după un Cato de așa mutră și Aristidul corespunzător, primește din nou să acopere cu mantaua sa degetele lungi ale partizanilor și apucăturile lor.

Despre fostul președinte al Camerei, actualul ministru de interne, țara are o opinie formată de mult. Stigmatizat cu epitetul de „hidoasă pocitură“

de către cel mai mare scriitor al României, numit „geniul rău“ de către chiar ai săi, acest vlăstar vițios și … onest al rădăcinilor fanariotice din țară e o garanție îndestul că signatura noului cabinet și a activității lui politice va fi vițiul și cinica malonestitate.

Introducătorii lui Stroussberg, patronii afacerilor Warszawski-Mihălescu, rectificatorii în minus ai hotarelor noastre, precupeții oștirii, împământenitorii străinilor, galopinii răscumpărărilor ce ne pot promite pe viitor decât ceea ce au făcut în trecut? Noi Stroussbergi vor răsări din pământ, cine știe ce precupeție de hotare ne mai așteaptă, cine știe ce răscumpărări, ce întreprinderi patriotice, ce risipă și ce mizerie?

Obicinuiți a vedea curgând din acest izvor toate relele câte s-au grămădit pe poporul acesta de douăzeci de ani încoace, așteptăm scoaterea la mezat a tuturor intereselor publice a României și adjudecarea lor asupra a tot ce țara are mai corupt și mai ignorant. Am spus că România a devenit, în urma domniei roșilor, o mlaștină în care se scurge tot ce e material și moral putred în câteșipatru unghiurile lumii. Cabinetul C.A. Rosetti este eflorescența acestei mlaștini, „hidoasa pocitură“ e bobocul ce stă să înflorească din mijlocul foilor unei plante ce nu poate răsări decât din putrefacțiune. Țara legală era deja pe cale de-a fi asfixiată prin guvernarea roșie; asfixia se va consuma de-acuma înainte și mai repede și țara va deveni o moștenire definitivă și inalienabilă a cavalerilor de industrie și a naturelor catilinare.

Cât despre cestiunea Dunării, compromisă deja sub cabinetul Brătianu-Boerescu, ea se va îmbolnăvi și mai rău sub Brătianu-Rosetti. Spre a-i da o soluțiune conformă cu promisiunile făcute vin la minister în ajunul vacanțelor Parlamentului pentru ca, în timpul sezonului mort, s-o decidă pe cale diplomatică fără a consulta Parlamentul. Acesta, adunat la toamnă, se va trezi în fața unui *fait accompli* și se va mulcomi prin izvoare bugetare. Aceasta e calea pe care s-a introdus Stroussberg; tot pe aceasta va veni precupețirea Dunării.

❦

[12 iunie 1881]

Noul minister a citit ieri în Corpurile legiuitoare programa sa, de I.C. Brătianu în Senat și d. C.A. Rosetti în Cameră. Iată acea programă:

> Guvernul care se prezentă astăzi dv. vă este dinainte cunoscut. Vederile noastre ale tuturor sunt acelea cari, în anii din urmă, au inspirat lucrările majorității reprezentațiunii naționale. Nu credem dar necesar să vă aducem un program.
>
> Vom continua opera începută împreună cu dv., a întăririi statului român și a dezvoltării economice a țării. Mai cu osebire ne vom sili să introducem în toate ramurele servicielor publice îmbunătățirile reclamate, ca astfel autoritatea publică, printr-o strictă aplicare a legilor, să ocrotească deopotrivă și cu nepărtinire interesele legitime ale tuturor.
>
> Deplina armonie de idei a membrilor guvernului vă este o garanție că vom mănține în lucrările noastre o absolută unitate de acțiune. Dându-vă această asigurare, vă cerem, d-lor, concursul dv. spre a putea utiliza cele din urmă zile ale prezentei sesiuni.

Mai multe incidente s-au petrecut ieri în Cameră după citirea programei ministeriale. Cel mai însemnat dintre acestea este alegerea noului prezident al Adunării. D. P. Buescu, considerând că fotoliul prezidenției Adunării nu poate rămâne vacant, mai cu seamă în ajunul închiderii sesiunii, propune să se proceadă imediat la alegerea prezidentului. După o consultare de câteva minute se procede la alegere și rezultatul votului este acesta: 70 votanți, 8 bile albe, 61 voturi pentru d. D. Brătianu, 1 vot pentru d. Chițu (d. Chițu votase). D. Dum. Brătianu, ocupând fotoliul prezidențial, ține următoarea cuvântare, pe cât de duioasă atât de naivă, care arată, adânca și legitima d-sale mâhnire pentru maltratările ce a trebuit să sufere zilele acestea:

> D-lor deputați, balotat, împins, respins de valurile unei mări agitate, iată-mă *aruncat* pe fotoliul prezidenției. Facă cerul ca nouă furtuni să nu se mai ridice *ca să mă azvârle,* fără a fi putut face nici bine, nici rău, și de pe această *stâncă* cu strigătul: *Nu mai merge!* Mai mult nu pot să vă zic; mi-e teamă să nu-mi scape vreun cuvânt care, *slabi cum suntem,* să mai adaoge la slăbiciunea noastră.
>
> Pentru aceleași motive n-am anunțat eu însumi Corpurilor legiuitoare demisiunea ministeriului ce am prezidat; căci *mi se spusese că eram amenințat să mi se dea un vot de blam și* mi-a fost teamă că, în aprinderea de care aș fi putut fi cuprins, fără voie-mi, *să apuc înainte și să deviu eu acuzatorul.*

D-lor deputați, vă mulțumesc din inimă și *vă felicit* de alegerea ce ați făcut *în persoana mea.* Vă mulțumesc pentru că mi-ați făcut onoarea să mă credeți capabil de a garanta imparțialitatea în dezbaterile și lucrările noastre. *(Aplauze).*

Vă felicit pentru că ați manifestat această voință și cutez a zice că nu v-ați înșelat dându-mi sufrajele dv. Puteți fi siguri că nu voi căuta nici în dreapta, nici în stânga, nici în sus, nici în jos. Voi căuta totdeauna drept înainte, căci astfel sunt făcut; și nimeni, nimic nu mă va putea face să mă schimb, pentru că eu însumi n-aș putea reuși a-mi schimba natura. *(Aplauze).*

D-lor deputați, *să nu ne facem iluziuni; situațiunea este foarte gravă, pericolul este mare și este cu atât mai mare* că el vine de la noi înșine, *de la reprezentațiunea națională.* Un om însemnat, și care nu este amestecat în luptele noastre, îmi zicea, sunt două zile: „Ce faceți? Nu vă gândiți că prin neînțelegerile voastre nejustificabile pierdeți frumosul capital, tot creditul de care ne bucurăm astăzi: faceți pe Europa să crează că marile fapte ce am săvârșit nu sunt decât un joc al norocului și că, *îndată ce am devenit stăpâni pe destinele noastre am arătat că nu suntem decât un putrigai care se macină și se preface el singur în țărână?*“ Nu o ascund; cele petrecute în zilele acestea *m-au făcut să sufăr mult; sufăr și voi suferi toată viața mea.* Nu credeți că pentru aceasta voi lua lumea în cap și-mi voi părăsi țara; din contra, singura mângâiere la durerea mea este că zvârcoliturile din zilele trecute m-au făcut să simț mai mult trebuința și datoria ce am de a rămâne în mijlocul dv. Voi căuta să uit sau cel puțin să năbușesc în mine resimțimintele mele și voi da tot concursul meu celor ce vor lucra pentru binele și întărirea țării noastre. Voi ști să-mi fac datoria chiar cu prețul vieții mele, căci ea aparține țării care mi-a dat-o. *(Aplauze).*

Încă o dată, să nu pierdem un minut; să ne aplicăm cu tot dinadinsul a ne da bine seamă de gravitatea situațiunii și de ceea ce avem să facem și să ne punem cu toții, cu seriozitate, cu bărbăție, pe lucru, românește; căci de vom continua a ne învârti în loc, a ne mina și a ne sfâșia unii pe alții, desigur vom cădea, vom cădea mai curând decât ne-am rădicat și căderea noastră va fi ireparabilă, va fi o cădere rușinoasă. *(Aplauze).*

Acestea sunt cuvintele, în adevăr dureroase, pe cari bătrânul liberal, d. Dum. Brătianu, a crezut de cuviință, spre a-și scoate puțin focul, să le pronunțe ocupând fotoliul ce i-l confereau aceia ce în zilele din urmă îl maltrataseră într-un chip atât de neomenos. D. Dum. Brătianu nu a putut avea tăria de caracter să refuze acest fotoliu, această fisă de consolație; este o consecință a caracterului d-sale, prea sincer, prea slab și prea naiv, care trebuia să-i facă aceea ce se numește (să ni se permită cuvântul puțin cam trivial) o „giurgină“ în mijlocul atâtor tacâmuri de „patrioți“ înfierbântați de perspectiva unei strălucite afaceri cum este răscumpărarea Cernavodă-Chiustengea, la a cărei realizare d. Dum. Brătianu ar fi voit să se opună ca prezident de consiliu. Pe „stânca prezidențială unde este azvârlit“, d. Dum. Brătianu nu va avea cel puțin să sufere decât luări peste picior, așa, din când

în când, cărora le-a făcut ruptura chiar ieri d. C.A. Rosetti. Răspunzând, ca ministru de interne, la o interpelare a d-lui Maniu în privința unui scandal administrativ de la Dorohoi, d. C.A. Rosetti „aduce laude guvernului *ilustrului* domn Dumitru Brătianu“. Mâine poimâine un secretar spiritual și iubitor de farse, de ex. d. Poroineanu, îl va gâdila pe ilustrul domn cu un pai pe la ureche, ca să-l facă a se apăra de muște, pentru petrecerea confraților liberali.

•

Senatul s-a ocupat ieri cu proiecte de lege de o importanță secundară. Camera a dat un vot nul, din cauza nesuficienții numărului deputaților, asupra proiectului de lege privitor la înființarea de docuri și magazii de întrepozit, readus de la Senat cu mici modificări.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[12 iunie 1881]

Moțiunea votată la 4 iunie în Senat căreia i-a căzut jertfă d. Slăniceanu ar fi trebuit să se întinză și asupra altor miniștri de război, precum și asupra altor cabinete prezidate de d. Ioan Brătianu în cele patruzeci de combinațiuni de până acum.

Votul dureros prin care s-a lovit, după opinia „Românului“, un ministru onest ar fi trebuit să lovească și pe alți miniștri tot onești, cari de la 1877 încoace au fost în fruntea administrației războiului.

Iată dar un șir întreg de furnituri cari cad sub categoria celei lovite dureros de Senat și pe cari le recomandăm Adunărilor și sub cabinetul Cernavodă-Chiustenge.

1. În anul 1877, aprilie 16, s-a contractat cu antreprenorul Stockfisch 10.000 perechi cizme. S-au primit numărul de 4093 cu scăzământ de 2 lei sau 8186 lei din valoarea contractului de 140.000 lei.

2. Tot în anul 1877 s-a încheiat contractul cu Littmann pentru capele, cari s-au primit cu un scăzământ de 76 bani una sau în total un scăzământ de 3020 lei și 25 bani din valoarea contractului de 10.067 lei, 50 bani.

3. În august 1877 s-a contractat cu Em. Rosenthal 15.000 saci de pânză cari s-au primit cu un scăzământ de 5 bani de fiecare sau 750 lei din valoarea contractului de 10.200 lei.

4. În septemvrie 1877 s-au contractat cu, Mendel și Gottlieb 20.000 perechi cizme din cari s-au primit 6000 cu scăzământ de doi lei perechea și 8000 scăzute cu 3 lei perechea sau în total scăzământ de 36.000 lei din valoarea contractului de 278.000 lei.

5. În septemvrie 1877 s-a comandat (fără contract) lui M. Littmann 100 corturi ofițerești și s-au primit cu un scăzământ de 330 lei din valoarea de 11.000 lei.

6. În decemvrie 1877 s-a contractat cu Löw 10.000 ițari, 10.000 mantale de dorobanți, 6000 metri postav castaniu, 8000 metri postav ser și 5000 pături de cai. Toate acestea s-au primit în aprilie 1878 cu un scăzământ de 13.300 lei din valoarea contractului de 581.820 lei.

7. La 22 decemvrie 1877 s-a contractat cu Em. Rosental 1662 metri postav roșu, 344.786 nasturi cari s-au primit cu un scăzământ de 50 bani la metru de postav roșu sau 831 lei din valoarea contractului de 33.028 lei 30 bani.

8. În mai 1877 s-au contractat cu d. Alcaz efecte în valoarea de 499.940 lei și i s-a făcut un scăzământ de 6720 lei 10 bani.

9. În august 1879 s-a contractat cu Rosenthal pânză cenușie și civită în valoare de 55.302 lei 78 bani și i s-a făcut un zăcământ de 2105 lei.

10. Tot în august 1879 s-au contractat cu Löw postavuri colorate în valoare de 38.146 lei 98 bani și i s-a redus cu 992 lei 72 bani.

11. În ianuarie 1880 s-a contractat cu Tausig 12.200 bluze în valoare totală de 73.950 lei și s-a redus cu 8169 lei 20 bani.

12. În noiemvrie 1879 s-au contractat cu d. Alcaz postavuri, efecte etc. în valoare de 757.187 lei 75 bani. La predare, unele obiecte neîndeplinind condițiile contractului li s-au respins de comisie primirea lor. Cu toate acestea efectele au fost primite fără reducere.

❦

[13 iunie 1881]

E comedie? E adevăr? Iată întrebarea ce și-o pune toată lumea în fața evenimentelor parlamentare. D. Dumitru Brătianu este el sincer în alocuțiunile lui, crede în adevăr că e cu putință de-a corige pe roșii prin discursuri energice aruncate din când în când în public sau e o păpușă cu un resort foarte simplu pe care roșii și-l pun în cap pentru a-l lua peste picior și a-și bate joc de un om bătrân?

Discursul scurt și caracteristic cu care d. Dumitru Brătianu și-a inaugurat suirea pe scaunul prezidențial al Adunării deputaților merită a fi relevat din acest îndoit punct de vedere.

> Facă cerul ca nouă furtuni să nu se mai ridice, ca să mă asvârle făr' a fi putut face nici bine, nici rău și de pe această stâncă, cu strigătul: *Nu mai merge.*
>
> Mai mult nu pot să vă zic: *mi-e teamă să nu-mi scape vreun cuvânt care, slabi cum suntem, să mai adaoge la slăbiciunea noastră.*

Evident că aci e vorba de slăbiciunea partidului roșu, a cărui rămânere la putere sau cădere atârnă de un cuvânt pe care cei cunoscători de taine ar putea să-l scape, căci d. Dumitru Brătianu urmează astfel:

> Pentru aceleași motive (pentru a nu adăoga slăbiciunea) n-am anunțat eu însumi Corpurilor legiuitoare demisiunea ministeriului ce am prezidat; căci mi se spusese că *eram amenințat de un vot de blam* și mi-a fost teamă că, în aprinderea de care aș fi putut fi cuprins, *să apuc înainte și* să deviu eu acuzatorul.

Va să zică d. Dumitru Brătianu, departe de a fi meritat vreun vot de blam (părere ce-o împărtășim și noi de vreme ce nu știm nici pentru ce a venit, nici pentru ce s-a dus), dacă apuca înainte, ar fi devenit acuzatorul majorității. Se știe că acuzarea sa în esență este că nu mai există oameni onești în țară și în Parlament, că hoții merită pușcăria, precupeții intereselor publice carantina.

> Să nu ne facem iluziuni, continuă bătrânul politician, situațiunea este foarte gravă, pericolul este mare și este cu atât mai mare că el vine de la noi înșine, de la reprezentațiunea națională.

Așadar această Adunare a pus țara într-o situație foarte gravă, într-un mare pericol. Fără a cunoaște acest pericol, lăsăm tot pe vorbitor să-l caracterizeze:

> … faceți pe Europa să crează că marile fapte ce am săvârșit nu sunt decât un joc al norocului și că, îndată ce-am devenit stăpâni pe destinele noastre, am arătat că nu suntem decât un *putrigai* care se macină și se preface el însuși în țărână.
>
> … Căderea noastră va fi ireparabilă, va fi o cădere rușinoasă.

Am vorbit atât de mult de partidul roșu și de individualitățile cari-l compun încât mărturisim că uneori simțim că ne-a sleit dicționarul și nu mai aflăm expresii cari să 'nsemneze într-un chip nou corpuțiunea adâncă care s-a 'nrădăcinat în acest partid. Ostenește în adevăr cineva descriind tot aceleași naturi californiane cari consideră avutul public și interesele țării ca pe o mină bună de exploatat.

Cu totul alta e considerația ce ni se impune acum. Neamaimirându-ne de-a vedea reîmprospătându-se regimul Mihălescu-Warszawsky cu toate atrocitățile lui, cum nu ne-am mira dacă am vedea pușcăria devenind Parlament și Parlamentul pușcărie, așteptăm o îndreptare nu de la admonițiunile și plângerile d-lui D. Brătianu, ci de la natura lucrurilor. Nu e în natura lucrurilor ca un sistem în care specula intereselor publice e principiu de guvernământ să se poată perpetua. Putregaiul de care vorbește prezidentul Camerei se macină în adevăr și se preface singur în țărână. E o iluzie a crede că ceea ce e putred, pe deplin putred, se mai poate sanifica. De-aceea, auzind că mucenicul afacerilor Warszawsky a redevenit director la Interne sub reversibilul domn C.A. Rosetti, am avut cuvânt a zice că acest guvern, pretins nou, e putrificat de mult în toate părțile lui și nu ne-am mirat văzând pe fratele ministrului-prezident confirmând zisele noastre de la înălțimea fotoliului de prezident al Adunării.

Altăceva ne preocupă. D. Dumitru Brătianu vorbește de o situație grea creată țării, de un mare pericol în care ea plutește, cu atât mai mare cu cât el vine de la … *reprezentațiunea națională.*

Care este acest pericol? Poate crede cineva că putregaiele, că hoții maturi pentru pușcărie și speculanții buni de carantină pot schimba situația gravă și pot abate pericolul cel mare ce ne amenință? Desigur nu.

Dacă d. Dumitru Brătianu este în adevăr ceea ce se pretinde, dacă „caută drept înainte și este astfel făcut că nimeni, nimic nu-l poate schimba“ atunci e de datoria sa să vorbească, să spună în ce consistă acea situație grea, acel pericol.

Altmintrelea nu suntem deloc dispuși de a-l lua la serios. E adevărat că partidul său propriu și-a bătut joc de el, chemându-l din Constantinopol spre a-l pune în frunte și amenințându-l apoi, fără nici o cauză parlamentară, cu un vot de blam pe care d-sa l-a evitat; e prea adevărat că d-sa i-a amenințat cu pușcăria și carantina, dar toate acestea n-ar ridica evenimentelor caracterul lor comic. Permită-ne a rămânea în terminologia sa proprie și a-i spune că protestațiunile sale de moralitate, cari nu sunt destul de puternice

pentru a-l face să vorbească, seamănă mult cu purtarea bisericoasă și actele de caritate ale unei „gazde de hoți“ carele, cu tot dispreţul ce-l afectează pentru protejaţii săi, nu se ruşinează de-a se pune în fruntea lor şi de-a-i acoperi cu vaza sa politică.

De astă dată să nu ni se zică că exagerăm. Epitetele cu cari se gratifică roşii în familie, titlurile de hoţi, speculanţi ai intereselor publice, putrigai cu cari se onorează între ei dau desigur drept unei foi opoziţionale de a le întrebuinţa asemenea şi justifică întrebuinţarea lor în trecut.

Vorba e că, dacă aceste adevăruri se zic odată, ele să nu fie zise fără nici un folos şi fără un rezultat binefăcător.

❦

[13 iunie 1881]

Am dat seamă la timpul cuvenit despre mişcarea alegătorilor români din Transilvania şi Ţara Ungurească în faţa alegerilor încurânde pentru Dieta (Camera) din Pesta. Se ştie că, în privirea atitudinii românilor, conferenţa din Sibiu a hotărât ca cei din Transilvania să se abţină de la alegeri, de vreme ce ţara stă sub regimul unei legi electorale escepţionale, iar românii din Ţara Ungurească şi din Banat să ia parte la ele, de vreme ce dincolo de Munţii Apuseni ai Ardealului legea electorală în vigoare e cea comună ungurească. În urmarea acestei hotărâri, mişcarea electorală în banatul Temişorii şi în fosta graniţă militară e vie. Alegătorii din Lugoş au propus candidatura d-lui Alexandru Mocioni de Foen.

Acest bărbat politic, cunoscut pentru înalta sa onorabilitate, a declinat însă deocamdată această onoare, întemeiat pe convingerea că o tranzacţiune cu ungurii e pentru moment imposibilă. Punctul său de vedere, dovedind o cugetare vastă şi adâncă asupra întregei dezvoltări a Ungariei, merită a fi comunicat cititorilor noştri. Mocioni e convins că exigenţele unui stat modern, economiceşte neatârnat, onest administrat, c-o justiţie incoruptibilă este cu totul incompatibil cu idealul unui stat naţional, esclusiv unguresc, precum îl urmăresc politicianii maghiari. Sau urmăriţi, zice el, realizarea unui stat naţional, dar n-o puteţi face decât în socoteala bunei administraţii şi a justiţiei, ba în socoteala neatârnării patrii chiar, sau voiţi un stat economiceşte neatârnat, bine administrat, moral, şi atunci cată să-l voiţi *poliglot*, precum e prin natura lui. Fiind însă că e peste putinţă de a face pe unguri accesibili la convingerea prin argumente logice, Mocioni e de părere

că logica irezistibilă a faptelor îi va sili pe maghiari să se convingă de solidaritatea naturală ce esistă între interesele române și cele maghiare. Pentru momentul acestei constrângeri prin logica faptelor Mocioni își rezervă onoarea de a fi ales și de-a lua parte la tranzacțiuni serioase, cari atunci vor fi cu putință.

Lăsând să urmeze textul alocațiunii d-lui Mocioni, putem felicita pe românii bănățeni că au între ei un bărbat c-o atât de înaltă cultură și așa de largi vederi, chiar dacă facem abstracție de la atitudinea sa politică.

❦

[14 iunie 1881]

Dacă între furnizorii Ministerului de Război precumpănesc elementele semitice Mendel, Gottleib, Goldental, Saniel Marcus, Litman, Low, la administrația căilor ferate întâmpinăm, pe lângă Mărgăritești, alte elemente etnice interesante. Publicăm mai la vale denunțarea unei nouă afaceri, puse la cale de d. Fălcoianu, dacă nu pentru altceva măcar pentru a dovedi că guvernul roșu, cu toate disidențele lui, e omogen în privirea manipulării banului public și că există o mare trăsătură de unitate în tot partidul, începând de la pensia reversibilă conferită d-lui C.A. Rosetti pentru panglicărie politică și terminând cu furnituri de unelte de drum de fier conferite doftorilor de dinți. Vivant sequentia!

❦

[15-16 iunie 1881]

Cabinetul no. 40, venind la putere, a declarat prin gura șefilor lui că nu are nevoie de nici un program, căci acesta e cunoscut demult, de la Anadan babadan cum ar zice povestea vorbei. Pricepem foarte bine ca șefii partidului roșu să se sfiască a veni c-un program, căci unul asemenea, dacă nu consistă din fraze banale și din generalități deșerte, obligă pe cei ce-l pun înainte la un sistem politic și un sistem e totdeuna contrariu politicei de expediente și de gheșefturi proprie partidului apetiturilor. Punctul comun care-i unește pe roșii, nervul comun de viață nu sunt principiile, pe cari nici le au, nici le-au expus vreodată, ci apetiturile. Din momentul în care se găsește un obiect comun acestor apetituri, un folos bănesc oarecare ce se

poate împărți, roșii sunt indisolubili; îndată ce obiectele ce aprind apetituri se împuținează sau dispar începe iar dihonia între patrioți.

După atâtea zvârcoliri, cari datează de la deschiderea Parlamentului, vedem deodată că la finele sesiunii se votează mari și importante proiecte cu iuțeala drumului de fier. Ambițioșii de ieri au redevenit simpli votatori; „sus băieți, jos băieți“! iată parola zilei. De ce asta? Pentru că e grasă coada sesiunii, pentru că Cernavodă-Chiustenge cu diferența de opt milioane e la mijloc, iar cointeresatul la aceste afaceri, onor. C.A. Rosetti, e ministru de interne, ceea ce ne-ar fi făcut a aștepta ca cumnatu-său să fie la Lucrări Publice. Dar nu se poate, pentru că nu e român. Nici d. C.A. Rosetti nu e român, dar e din nefericire cetățean român, calitate ce în mâinile unui străin fin și panglicar din natură devine un izvor de câștiguri reversibile și nereversibile. Calitatea de cetățean e suficientă în țara noastră pentru ca mucenicul să aibă dreptul a mâna pe țărani dincolo de Balcani sub sulița căzăcească, e suficientă pentru a face din Pișca, Giani și Carada oameni de stat.

În momentul în care un interes material îi înregimentează pe patrioți sub drapelul „hidoasei pocituri“ și când toată politica și tot parlamentarismul consistă în mașinală ridicare de mâni, „Românul“ ne spune că d-lor au puterea de la națiune și de la încrederea suveranului și că nu trebuie s-o părăsească decât atunci când națiunea și suveranul le vor refuza încrederea.

Fără îndoială. Încrederea formală a suveranului a avut-o d-l Brătianu și atunci când a introdus pe Strussberg și, din acest punct de vedere, cată să admirăm chiar acea superfluență de încredere care se revarsă până și asupra prezidentului republicei de la Ploiești, asupra onor. Nichipercea și desigur că, tot în virtutea acestei încrederi, onor. mucenic Simeon Mihălescu e director al Ministerului de Interne.

Cât despre națiune, dacă sub ea înțelegem milionul de Caradale și de alți străini de ieri de alaltăieri cari s-au superpus poporului românesc, fără îndoială că d. C.A. Rosetti se bucură de încrederea lor, de vreme ce le face treburile. Adevăratul popor românesc a devenit însă o turmă exploatată și dată în prada morții fizice de multele și variile fericiri cari au năpustit asupra-i.

Tocmai avem înainte-ne raportul general pe anul 1880, prezentat de dr. Flaișlen în numele cons. de igienă a orașului Iași, din care constatăm următoarele:

În cursul anului 1880

s-au născut creștini 1165; izraeliți 1488
au murit creștini 1676; izraeliți 1059
-511 creștini; +429 izraeliți

avem dar la creștini un *minus* de 511, la izraeliți un *plus* de 429 indivizi.

Progresul repede al mortalității între români e un semn de bunătatea sistemului liberal, o dovadă de escelența regimului economic și politic sub care trăiește poporul românesc în zilele lui Carol îngăduitorul.

Aci în adevăr nu sunt nici frazele retorice ale d-lui Grădișteanu, nici finele interpretațiuni constituționale despre încrederea suveranului și a națiunii ce ni se dau zilnic de către cele patru clase primare care inspiră articolele de fond ale „Românului“: e un popor care moare de fericirea de-a fi guvernat de demagogie

Fără îndoială că regatul bizantino-iudaic C.A. Rosetti-Herșcu Goldner poate să aibă un mare viitor la gurile Dunării, dar acel viitor nu este al poporului românesc. Politica de concesii, înstrăinare, răscumpărări și datorii își arată roadele ei în țifre statistice ce nu au pereche în nici o țară din lume a cărei „prosperitate economică este vădită“ cum zice oficiosul nostru.

E o vorbă că „sistemele trec, popoarele rămân“. Iată contrariul, căci, ca la noi la nimenea. La noi poporul trece și sistemul patriotismului de industrie rămâne.

❦

[17 iunie 1881]

Ca de regulă se grămădesc și acuma la coada cea grasă a sesiunii o sumă de proiecte de legi importante pe cari votatorii patrioți le regulează prin ridicare de mâni, fără a le pricepe, fără a fi în stare de-a le pricepe chiar. Cu graba drumului de fier se votează plata datoriilor Societății Acționarilor căilor ferate române, contractate după ce Stronssberg-Ambron et Comp. sustrăsese garanția din lada cu două chei și lăsase societatea cu drumurile neisprăvite; tot cu această grabă se procede la votarea instituțiunii Creditului Agricol și, în fine, la răscumpărarea liniei Cernavodă-Chiustenge.

Lumea curioasă se întreabă: Este necesară răscumpărarea acestei linii? Are ea vreo importanță pentru rețeaua de căi ferate române? E portul Constanța destul de însemnat, destul de accesibil de dezvoltare pentru ca să

merite o joncțiune cu căile ferate, un pod peste Dunăre, o răscumpărare? La toate întrebările acestea nimeni n-a răspuns; ba nici s-a ocupat nimeni cu ele. Cu toate acestea ne trezim într-o bună dimineață c-un proiect ce ne propune o cumpărătură de 17 milioane pentru un lucru pe care compania engleză nu cerea mai alaltăieri decât 9 milioane.

Noi am relevat această enormă deosebire, această îndoire a prețului original intervenită sub guvernul roșu mai cu seamă de când s-a accentuat din nou înrudirea între d. C.A. Rosetti și cumnatu-său. Nu ni s-a răspuns nimic. Foaia guvernamentală s-a făcut „ne-aude, ne-a vede“ și vorbește de alte alea: de Constituție, de încrederea națiunii în Aristid al d-lui Grădișteanu și de alte lucruri de industrie subțire, din magazia de fraze a partidului roșu. Dar la întrebarea de ce un drum ce costa 9 milioane costă azi 17 nu ni s-a dat nici un răspuns.

E adevărat că comisia delegaților Camerei a redus prețul de la 17 la 12 milioane, adecă cu 30 la sută. Ce serios trebuie să fi fost proiectul cu devizul anexat dacă așa, cu nepusă 'n masă, a putut fi scăzut cu 30 la sută?

Dar onor. comisie se înșală. E adevărat că drumul în cestiune nu face între prieteni nici 9 milioane, de vreme ce garele sunt acoperite cu stuf și cu rogojină veche. Dar între prieteni face și 20 de milioane. Rugăm pe comisie ca, de hatârul d-lui C.A. Rosetti și a copilașilor, pe cari e păcat ca să-i lase săraci, să binevoiască a primi prețul de 17 milioane. Mai ieften nu se poate.

Sunt o mulțime de patrioți cari au să se împărtășească din această trebșoară și ar fi păcat ca acum, la spartul târgului, să nu se facă atâta bunătate măcar pentru onor. C.A. Rosetti. A fost, nu e vorba, nițică ceartă ieri în Cameră apropos de această răscumpărare, dar dragostea-i certăreță de felul ei și e destul un vot pentru ca lucrurile să se împace. O ridicare din mâni și nimic mai mult. Așadar mânile-n sus și noroc să dea Dumnezeu, ca să poată bea actualul ministru de interne aldămașul acestei răscumpărări. Se știe că nu-i displace acest soi de ocupație, mai ales când e în folosul *„națiunii“*.

❦

[17 iunie 1881]

D. C.A. Rosetti, ministru de interne, a adresat partidului Herșcu Goldner-Gheorghian din Iași următoarea depeșă:

> Am fericire de a putea saluta în d-voastră pe *cei de la 1848* care mai trăiesc şi a binecuvânta cu respect și iubire memoria celor cari nu mai sunt cu corpul între noi. Voi lupta pentru a merita încrederea cu care mă onorați. Luminați pe cetățeni prin dese întruniri, faceți-mi cunoscut relele ce vedeți și puteți constata fără pasiune și fără ură, și cu iubire, să ne silim a îndrepta tot ce vom putea.
>
> Al vostru cu iubire,
> **C.A. Rosetti**

N.B.: Cei de la 1848 în Moldova sunt Alecsandri, Cogălniceanu, Epureanu, Al. I. Cuza ș.a. Nici unul nu e solidar cu roșii. Se vede că precum d. C.A. Rosetti se suplantează lui Eliad, tot așa ar vrea să suplanteze în Moldova pe Herșcu Goldner lui Alecsandri sau Cogălniceanu.

Afacere de prestidigitație!

❦

[18 iunie 1881]

Frații Nădejde au fost condamnați de-un juriu compus din profesori de universitate, unul la destituire, celalt la suspendare din funcție pentru propagarea de idei socialiste în tinerimea de la Iași. Ei publică o broșură de apărare prin care se-ncearcă a justifica ideile socialiste în genere și a dovedi că vina ce li se impută nu cade sub dispozițiile penale ale nici unei legi în vigoare.

Socialismul, având de temă mizeria claselor de jos și esploatarea lor din partea capitalului, se 'nțelege că trebuie să cerce a dărâma baza societății actuale, proprietatea moștenită.

Broșura pleacă din puntul de vedere că, producțiunea însutindu-se prin invențiile pe terenul mecanicei ale secolului nostru, starea materială a lucrătorului ar trebui să fie însutit mai bună, pe când din contra e cu mult mai rea decât în secolii trecuți, că e mai rea în secolul libertății și egalității decât în timp de reacțiune. De aci se deduce că neapărat lucrătorul este esploatat de cineva și că esploatarea cată a se atribui organizării actuale, bazate pe capital și pe proprietate.

Se 'nțelege că această justificare se întemeiază pe o sofismă ușor de descoperit. Existența capitalului și a proprietății n-a micșorat nicicând numărul firelor de grâu produse, a obiectelor a căror menire este consumațiunea, încât disproporția ce exista între exigențe și obiectele de consumațiune e mult mai de grabă disproporția descoperită de Malthus

decât o altă, iscodită de socialiști. Capitalul din parte 'și e din natura lui menit de-a fi împărțit în lefi pentru muncă și, dacă munca e ieftenă și capitalul scump, ar fi o dovadă numai că brațele ce se oferă sunt prea multe în raport cu capitalul existent, cu posibilitatea de-a le retribui.

Nouă ni se pare că adevărata cauză a mizeriei e cu totul altundeva; că ea e în caracterul întregei dezvoltări liberale începute în secolul trecut, că-și are temeiul în organizarea raționalistă în locul vechei organizări mai naturale. La noi îndeosebi răul e prea patent pentru a nu se vedea de oricine. Sunt aci mii și mii de oameni cari nu compensează prin nimic munca societății ce-i susține, cari în schimbul a patru clase primare sau a Codului Boerescu învățat pe dinafară iau de la nație, în puterea organizării lor în societate de esploatare, zeci de mii de franci ca retribuțiuni anuale. Trebuințele aristocratice ale plebei ignorante, ale plebei liberale, intelectual sterpe și moralicește decăzute, iată ceea ce apasă asupra poporului. Această presiune nu ar exercita-o nici capitalul moștenit, nici cel câștigat prin muncă proprie. Acesta e, din contra, totdauna la dispoziția muncitorului, căci, dacă n-ar fi, ar rămânea improductiv.

Dacă socialiștii români ar face bine să cerceteze sub câte sute de forme bugetare, fie ale comunei, ale județului, ale statului, se escamotează și cel din urmă ban câștigat de omul din popor prin muncă, pentru a hrăni cu el clasa de postulanți și de ambițioși de rând cari trăiesc din fondul mizeriei comune, fără nici o compensație pentru aproapele lor, atunci s-ar convinge că răul la noi este cu totul de altă natură.

În mod natural nici n-ar putea exista socialism la noi. Populația e chiar mică pentru teritoriul nostru fertil și cestiunea socială începe prin a fi o cestiune agrară, o cestiune de disproporție între numărul chilometrilor pătrați ai țării și numărul locuitorilor. Prisosul acestor din urmă fiind avizat la munca industrială, aceasta avizată la schimb pe productele agricole ale altor țări, se 'nțelege că munca industrială va fi supusă legilor unei concurențe universale, că, nefiind destul de ieftenă sau neaflând vânzare, acel prisos de populație va căuta să sufere sau să emigreze.

La noi mizeria e produsă în mod artificial, prin introducerea unei organizații și a unor legi străine, nepotrivite cu stadiul de dezvoltare economică a țării, organizație care costă prea scump și nu produce nimic. Socialismul nu se justifică dar la noi prin nimic și ca evoluțiune de idei nu-i decât aceeași jucărie cu abstracții străine pe cari și-au permis-o predecesorii d-nilor Nădejde: C.A. Rosetti, Serurie, Pătârlăgeanu ș.a.

Frații Nădejde nu l-au înțeles pe confratele lor, d. Conta. Au luat-o la serios cu socialismul și au pățit-o. Trebuiau să-l propage modest și mai mult de catedră, pentru a fi aleși deputați; apoi ar fi ajuns miniștri, apoi membri la Curtea de Casație și … cestiunea socială înceta de-a exista și pentru d-lor și pentru țară. Ieie-și de model pe părintele liberalismului român, pe d. C.A. Rosetti. Pe la 1850 scotea gazetă, intitulată „Republica Rumenă“, o publicațiune nu … rumenă, ci roșcovană rău. Azi e reversibil omul, e monarhist și regalist, un adevărat tip de convertire. Un altul proclamă republica la Ploiești și azi e adiutant al regelui. Altul amerința în aceeași republică că va tăia capete de zahăr nemțesc cu sabia și azi e mai mare peste cei ce taie nu zahăr, ci sare, e cămăraș la saline.

Nu așa se face treabă. Iată, le recomandăm părintește ce să facă: La Iași e în formațiune partidul Herșcu Goldner Gheorghian. Înscrie-se între corifeii liberalismului, publice articole în „Liberalul“ (izraelit), adreseze în fiece săptămână depeși către d. C.A. Rosetti, pună-și candidatura de deputat și … parte vor avea din cumpărătura liniei Cernavodă-Chiustenge. Acesta e lucru de căpetenie.

E drept că în apărarea lor frații Nădejde dovedesc că fostul ministru Conta a ținut prelecțiuni socialiste și ateiste la facultate, că din profesorii cari i-au condamnat chiar sunt unii cari au propovăduit ei înșii principiile pentru cari condamnă pe alții. Ei și?

Cred d-lor că în plebea de postulanți și ambițioși cari furnică în România e unul măcar pentru care ideile să fie mai mult decât un pretext, pentru care ținta adevărată să nu fie banul câștigat fără muncă? Dacă cred sunt în eroare, și e mai mult eroarea aceasta pe care-o spășesc prin condamnarea lor decât erorile în contra fundamentelor existenței societății ce formează religia lor politică.

❦

[19 iunie 1881]

E cumplită starea de lucruri în Moldova, atât de rea încât colorile cele mai negre nu sunt în stare să redea întunericul tabloului economic pe care-l prezintă jumătatea cea mai generoasă a României. În Țara Românească roșii sunt străini deznaționalizați, deci de bine de rău această jumătate a țării, chiar votând sub influențele unui guvern roșu susținut de străini, totuși află, de nu o reprezentațiune adevărată, dar un surogat de reprezentațiune,

răzătura de coaje de stejar în loc de făină. În Moldova, care are un caracter național mult mai puțin asimilant și mai rezistent decât partea de dincoace de Milcov, populația e lăsată la discreția unei administrațuni fără nume care e în buzunarele jidanilor, asemenea Ministeriului de Război. Acea jumătate a țării se zbate sub hegemonia uliței Bucureștilor aliată cu jidanii, prezentând aproape ultimele convulsiuni ale unui corp care moare. Puținele colțuri de self-government care a putut a se alege în mod liber strigă prin țifre și din gură că starea lucrurilor e nesuferită.

Astfel în studiul statistic asupra mișcării populațiunii din orașul și județul Iași pe deceniul 1870-1879, de N.A. Alexandrini, secretarul consiliului județean, citim următoarele:

În acești zece ani orașul Iași prezintă datele de mai la vale:
s-au născut români 10.329; izraeliți 17.446
au murit români 15.952; izraeliți 12.294
— 5.623 români; +5.152 izraeliți.

În Târgul Frumos:
s-au născut români 798; izraeliți 698
au murit români 1219; izraeliți 662
— 421 + 36

În județ:
s-au născut români 31.669; izraeliți 2359
au murit români 30.868; izraeliți 1220
+ 801 + 1 139

Aceste puține date sunt strigătoare la ceruri.

Vedem că în orașul Iași au murit în zece ani 5700 de români mai mult de câți s-au născut și s-au născut 5200 de străini mai mulți decum au murit. În locul oricărui român care se stinge se naște un străin. În județ, căci prin sate sunt mai puțini străini, românii au crescut la o mortalitate de 31.000 abia cu 800 inși; străinii la o mortalitate de douăzeci și șase de ori mai mică, la 1 200 abia, s-au sporit cu 1 139.

Ce abis de lipsă și de mizerie trebuie să fi ascunzând aceste cifre își poate imagina numai acela care cunoaște valoarea cifrelor statistice, care știe că o asemenea decreștere a unui popor pe un teritoriu fertil și mare cată

a se atribui degenerării fizice a rasei și unei mizerii artificiale, produse prin supraîncărcarea poporului cu greutăți pe care nu e 'n stare a le duce.

Se știe că cea mai esențială deosebire între liberalii din Moldova și roșii de aici e mai cu seamă aceasta, că cei dendâi caută să scape Moldova de sub grozava asuprire a străinilor, pe când roșii de aici fraternizează cu străinii și le cedează punct cu punct, începând cu drepturile cetățenești și sfârșind cu toate întreprinderile. De aci liberalii din Moldova ar renunța bucuros la orice vederi politice formale, numai existența națională a țării să fie asigurată, și și-ar da mâna cu oricine ar avea în vedere un guvern național, esclusiv poate, dar în sfârșit odată măcar național. Tot din cauza aceasta liberalismul cosmopolit al roșiilor nu poate prinde rădăcină dincolo de Milcov.

Dacă relele economice de azi vor merge crescând Moldova e în pericolul de a deveni prada celei dendâi puteri străine care i-ar garanta populației măcar viața fizică în contra lipitorilor care o sug și o degradează.

Ce face guvernul, ce d. C.A. Rosetti? În loc de-a da tot concursul posibil elementelor cari se opun înstrăinării țării, d-sa instigă formarea unui partid roșu în Moldova, compus din jidanii cari, prin modificarea art. 7, devin alegători în colegiul I și al II-lea.

Uneltele pentru această definitivă vânzare de țară și naționalitate sunt acei cari, pentru funcții, sapă consiliul general al județului Iași și consiliul comunal de acolo, căci din Iași e vorba ca să pornească și iudaizarea cea politică a țării, după iudaizarea ei economică. Pentru aceasta se întreține o vie corespondență între d-nul C.A. Rosetti și ciracii lui Herșcu Goldner, d. Gheorghian și alți *ejusdem farinae*, având de scop a discredita cele două consilii, care-și permit a atrage atenția țării asupra mizeriei guvernului central, asupra lipsei de sprijin ce-o întâmpină Moldova la toate trebuințele ei legitime.

Pe când aci, în Dealul Mitropoliei, se votează proiecte și răsproiecte de răscumpărări și de construiri de drum de fier cari vor urca în curând capitalul datoriei publice la un miliard, populația românească piere văzând cu ochii și e suplantată prin *odium generis humani*, prin tot ce e mai imund din scursăturile străinătății la noi. Se deșertează Rusia și se curăță, se deșertează Austria și se curăță de elementele ei bolnave, pentru a da pe viitorii cetățeni roșii ai Moldovei, pe patrioții de meserie ai d-lui C.A. Rosetti.

Cele douăzeci de steaguri jidovești din cortejul istoric al încoronării seamănă mult cu steagurile unei armate de invazie intrate înlăuntrul unei cetăți ale cărei chei istorice au fost vândute de un trădător. E consecuent și în natura lucrurilor ca, spre răsplată, acesta să fie și reversibil și ministru de interne.

❦

[20 iunie 1881]

Ieri s-au închis în sfârșit Corpurile legiuitoare. Mesajul de închidere pe care-l dăm mai la vale, și asupra căruia vom reveni, a fost citit în Senat de d. Stătescu, ministru de externe, și în Cameră de d. C.A. Rosetti, ministrul de interne. Intenția pe care o avea guvernul de a mai prelungi sesiunea încă cu două zile pentru a obține mai întâi în Senat modificarea proiectului Cernavodă-Chiustengea votat de Cameră — modificare în sensul proiectului primitiv — a fost părăsită. Pe de o parte în Senat stăruințele guvernului pentru a obține această modificare au întâmpinat rezistențe neașteptate, pe de altă parte guvernul se temea de un scandal ce s-ar fi produs în Cameră prin aducerea proiectului modificat de Senat. Astfel d. I.C. Brătianu a preferit să ceară în Senat amânarea dezbaterii. Pe lângă aceasta d-sa a cerut maturului Corp să numească o comisie de senatori care, împreună cu guvernul și cu toți agenții guvernului ce se vor pune la dispoziția comisiei, să studieze cestiunea până la toamnă, pentru ca atunci toată lumea să se afle în cunoștință de cauză.

După această cerere a primului ministru se face un schimb de protestații de sentimente reciproce între dd. prezident al Consiliului și prezident al Senatului, prințul Dim. Ghica. Acesta declară că nu stă în intenția Senatului să numească o comisie, pentru că această numire ar fi echivalentă cu a pune la îndoială bună credința guvernului. Guvernul prin urmare, zice beizadea Mitică, să facă tot, să aranjeze tot, Senatul are deplină încredere în guvern. Din parte-i d. I.C. Brătianu mulțumește lui beizadea Mitică de dragostea maturului Corp. Senatul a dat apoi un vot prin care a înlăturat propunerea de a se numi comisia cerută de d. prim ministru.

❦

[21 iunie 1881]

În prima săptămână a lunii viitoare sunt convocați alegătorii din București pentru a numi noul consiliu comunal. Nu credem de prisos a atrage atenția lor de pe acuma asupra acestor alegeri, de la cari atârnă interese atât de mari ale contribuabililor, încărcați acum în urmă de un spor considerabil de sarcine pentru a acoperi plata împrumutului de 15 milioane. Precum am mai spus și cu altă ocazie, la comună și județ nu este sau n-ar trebui să fie vorba de alegeri de caracter politic. Din amestecul spiritului politic în aceste alegeri, unde nu-i cestiunea decât de o bună administrație și gospodărie, rezultă că atâtea conștiințe problematice, atâtea persoane ușurele și incapabile sunt chemate a administra interese de milioane, a face și a întrebuința împrumuturi pe socoteala contribuabililor, sporindu-le necontenit sarcinele deja destul de grele, și a nu da acestor contribuabili, în schimbul sarcinelor, decât neglijență, insalubritate publică, lucrări de cârpeală sporadică în stradele din centru și, din când în când, și oarecari vexațiuni.

Este oare vorba când se fac alegeri comunale să se afirme principii politice, mai ales la noi în țară, unde avem atâta lipsă de spirit pozitiv, de însușiri utile, de inteligență și onestitate administrativă? Între un primar inteligent, harnic și onest și un găgăuță ori un *claqueur* politic cuvintele de coterie trebuiesc să determine preferința alegătorilor contribuabili? Noi știm că școala ai cărei adepți sunt astăzi la putere răspunde afirmativ la aceste întrebări. Pentru acești onorabili nu este nimica mai important decât căpătuirea înregimentaților partidului. La județ și la comună sunt bani, gheșefturi și putere; unde sunt toate acestea trebuie să fie date pe mâna patrioților, cu al căror concurs se votează bugetele generale ale statului și două-trei proiecte de legi organice într-o singură noapte sau un mare geșeft, ca răscumpărarea Cernavodă-Chiustenge, într-un ceas. Interesele comunei însă, bine înțelese, trebuiesc să importe pe aceia cari nu din prisosul, ci din strictul lor necesar contribuiesc la casa comunală. Recomandăm prin urmare cu tot dinadinsul tuturor alegătorilor să meargă la alegerile comunale și, cumpănindu-și bine votul, să aleagă dintre candidați nu pe aceia ce nu li se prezentă cu alte titluri decât acela că stau la umbra bairacului liberal național din Strada Doamnii, ci pe aceia cari le prezentă garanții de capacitate și onestitate administrativă.

Mașina electorală a guvernului va fi pusă desigur în mișcare și cu această ocazie; departamentele ministeriale, administrația domenelor, poliția, sub costumul de comedie al așa renumitului comitet electoral, vor

contribui cu toatele să facă a triumfa lista cârdășiei. Credem însă că, în urma înființării nouălor taxe comunale cu care i-a supraîncărcat zilele acestea onor. primărie liberal națională, alegătorii vor părăsi nepăsarea de până acuma și vor ști să reziste influenței morale și să-și dea votul așa cum cer adevăratele interese ale comunei.

❦

[21 iunie 1881]

Statua lui Eliad zace, dată uitării, în umbra zidurilor universității. Cu toate acestea e statua unui bărbat care, de la 1825 începând, a inaugurat atât reforma limbei literare de azi, pe care i-o datorim în mare parte lui, precum și reforma socială. Ca literat și politic, dacă n-a creat opere nemuritoare, desigur a fost promotorul cel mai arzător al tuturor mișcărilor generoase și a avut, ca nealtul, o influență determinantă asupra caracterului culturei române. Ei bine, zace uitată statua lui, căci alte griji au patrioții. Onor. republică a Ploieștilor invită la inaugurarea (cu profir) a statuei Libertății, ridicată pentru a atesta virtutea ploieștenilor în susținerea drepturilor cetățenești, cu ocazia proclamării republicei de la 1869-70.

Actul curios al invitării, care aduce aminte de căpățînele de zahăr nemțesc pe care patrioții promiteau să le taie pe atunci, îl lăsăm să urmeze întocmai.

Monarhia ereditară cată să se fi bucurând de serbarea acelei zile nemuritoare în care soarele libertății, apărând în zona Ploieștilor, după mici divergențe de opinii cu casa telegrafului și poștelor și cu banii cutiilor bisericilor, au apus la Fetelei pe dată ce reacțiunea s-a ivit sub forma unei companii de dorobanți.

Le urăm virtuoșilor cetățeni chef mult, voie bună ș-o nouă ediție a republicei. Fie sigură tinerimea ploieșteană că, cu o nouă proclamare a acestei forme de guvernământ, vor ajunge directori de bănci, cămărași de saline, adiutanți regali, deputați etc.

❦

[22-23 iunie 1881]

O convorbire pe care prințul Bulgariei a avut-o cu corespondentul ziarului englez „Standard“ dovedește că domnitorul țării vecine are un viu

sentiment de căderile unui suveran, mai ales când generația asupra căreia guvernă e, din deosebite cauze, ignorantă și coruptă.

În adevăr ceea ce se 'ntâmplă dincolo de Dunăre ne aduce aminte de ceea ce se întâmpla la noi sub Vodă Cuza și azi sub Carol îngăduitorul. Prințul Bulgariei se plânge că în trei ani de zile a schimbat șapte ministerii, trei Camere și a trebuit să refuze sancțiunea la o sumă de legi cu totul necuviincioase: desigur pensii reversibile și alte lucruri asemenea. C-un adevărat dezgust vorbește prințul de oamenii politici cari-l înconjură și, sincer mărturisind, îl înțelegem. Avem în partidul roșu o sumă de bulgari deasupra cărora răsare bunăoară mucenicul Simeon Mihălescu, deci oricine își poate închipui ce turpitudini cată să se petreacă într-o țară în care toată generația dominantă consistă din Mihălești. „De sus începând până la jandarmerie toți sunt corupți; nu pot să destitui patru mii de oameni; cată să-i intimidez“ zice principele.

Cu toate deosebirile cari pot să existe între România, țară c-un trecut istoric aproape neîntrerupt, și Bulgaria, care răsare acum după cinci sute de ani din adâncă servitute, există totuși o sumă de asemănări cari 'și au cauzele lor firești și lesne de înțeles. Populațiunea din orașele Țării Românești are trei origini deosebite: e sau de peste Olt, sau de dincolo de Carpați sau, în mare parte, de dincolo de Dunăre. Elementele de dincolo de Dunăre, atrase de prin timpul în care, în România, creștinii întregului Orient european găseau un adăpost pentru exercițiul liber al credinței și pentru munca lor, au curs și curg încă încoace, ba în secolul de față constituie, alăturea cu elementele autohtone, clasa de mijloc a țării.

Aceasta n-ar fi fost încă nimic. Ideea statului și a unei solide organizări fiind vițiată de domnia vechilor și noilor fanarioți, s-a putut în adevăr ca, într-o bună dimineață, o Carada ori două să compună până și textul unei Constituții, a unei legi organice fundamentale pentru uzul unei țări cari nici era a lui Carada sau a lui C.A. Rosetti decât din pură întâmplare. Ar fi fi fost în orice caz mai bine dacă amândoi aceștia se nășteau tot acolo unde se născuseră și părinții dumnealor. Imigrațiunea de peste Dunăre a avut ca rău moștenit defectele contractate sub o lungă robie: lingușirea sclavului și obrăznicia parvenitului, cinismul și malonestitatea. Toate astea se pot constata oarecum caz cu caz în țara noastră. Ce obraznic era „Românul“ în opoziție față cu pionul Prusiei și cu agentul d-lui de Bismarck, ce basețe și câinească lingușire când redactorul „Republicei Române“, ce apărea în

Bruxela, apologistul lui Blanqui, declară că proclamarea regalității e încoronarea vieții sale de parvenit și de șarlatan!

E greu de-a guverna cu asemenea oameni cari seamănă mult mamelucilor din Tunis. În adevăr ce autoritate poate să aibă un stat ai cărui demnitari înalți sunt niște parveniți, niște oameni fără patrie hotărâtă, cari, întrebându-i, nu știu la ce popor să se numere?

Închipuiască-și cineva acum pe prințul Bulgariei, care n-are absolut alte elemente cu cari să guverne de ceea ce avem noi în Mihălești, în Caradale, în C.A. Rosetti, și spună dacă un adânc despreț nu trebuie să fi pătruns inima tânărului Domn de câte ori vedea ideile sale cele mai generoase întâmpinând numai meschine interese personale, numai minciună, numai trădare?

Îndealtmintrelea ne îndoim dacă principele Bulgariei va avea un succes acătării cu politica sa de indignare morală. Altfel consiliază Machiavelli pe *Principele* său să lucreze. Când oamenii din generația ta, zice autorul italian, sunt corupți, trebuie să te servești ca dânșii, să urli cu lupii. De aceea, în loc de-a-i depărta de la sine, prințul ar trebui să 'nființeze o decorație, de ex. „Leul Bulgariei“, a cărui posesiune să fie împreunată c-o pensie reversibilă bunăoară. Această decorație s-o împarță la toți patrioții de meserie de dincolo de Dunăre și să le dea pe mână țara.

Nu e vorba aci ca Bulgaria ori poporul să stea bine.

E vorba ca, chiar în contra intereselor poporului bulgar, *principele* să se mănție. Când mortalitatea poporului bulgar, stors de dări, va fi atât de mare ca a poporului românesc de ex., el va putea ușor să fie substituit prin alte elemente, prin evrei, prin germani ș.a.m.d. Astfel casa de Battenberg va rămânea domnitoare peste același teritoriu, indiferent fiind de cine e populat acesta. Această manieră de-a vedea o împărtășește un vestit politic oriental, d. C.A. Rosetti: „Românul“ său nu trebuie să fie neapărat român. La dovezile noastre că populația română scade în favorul înmulțirii repezi a străinilor în România ni se răspunde că, ca să fim drepți, am trebui să constatăm că populația *în genere*, fără deosebire de religie și naționalitate, se urcă. Ca să fim drepți, cată să admitem că e indiferent cine se înmulțește și cine moare. Tot maniera aceasta de-a vedea cată s-o admită și principele Bulgariei, să se împace cu partidul radical de acolo și să gospodărească cum se gospodărește la noi; rețeta e infailibilă. E adevărat că, sub un regim economic și politic ca al nostru, bulgarii se vor duce pe apa Sâmbetei; dar

cine va sta, va fi dinastia domnitoare asupra aceluiași număr de chilometri pătrați, un fertil teren de colonizare pentru prisosul populațiilor din Apus.

❦

[24 iunie 1881]

Cu sau fără cuvânt s-a vorbit atât de mult în ziarele noastre contra fostei administrații a căilor ferate române, deși, în decurs de atâția ani de zile și în timpi în cari acea administrație avea de transportat câteva sute de mii de oștire rusească și atâta material de război, nu s-a întâmplat decât un singur incident de o gravitate oarecare. De când însă funcțiile de la drumul de fier au devenit sinecure bine plătite pentru patrioți ca d-alde Fălcoianu, Stătescu și alții, ziarele române ca și cele americane promit a avea o rubrică constantă de dezastre. Lucrul merge atât de departe încât, chiar atunci când directorul însuși, d. Flăcoianu, călătorește spre a face cercetări asupra dezastrelor, trenul ucide oameni și deraileaza.

Astfel trebuie să meargă lucrurile în toate țările în cari activitatea publică a statului, toate serviciile ce acesta are a le aduce populațiunii se subordonează intereselor unei societăți anonime și lacome de esploatație, în loc de a se încredința la oameni competenți, cunoscători de exigențele tecnice ale lucrării cu care se însărcinează.

Roșii îndeplinesc prin aceasta două scopuri egal de meschine. Pe de o parte se 'nbogățesc ei; fiecare din acești patrioți cari ieri sau n-aveau ce mânca sau duceau o existență lihnită e azi milionar, pe de altă parte scopul lor principal este de a dovedi că, fiind ei incapabili de a administra căile ferate, românii în genere ar fi incapabili de lucrul acesta.

Deși avem ingineri cu studii tecnice escelente, deși oameni tineri, cu pretenții foarte modeste și departe de a visa să joace rolul de oligarhi și aristocrați politici, s-ar afla cu de prisos pentru a administra, corecți și treji înainte de toate, căile ferate române, se pun în aceste posturi — cine? Săbiuțe politice, cârciocari de paragrafi de lege, universaliști și gheșeftari, agenți electorali, cioclovine de casa lui C.A. Rosetti și Carada, slugi de ale partidului roșu, fără capacitate, fără cunoștințe speciale, fără conștiință de datorie.

Aceasta e cauza pentru care zicem că poporul românesc va ajunge într-o zi la starea de-a prefera pe străini acestei pături de plebe ignorantă și lacomă, lingușitoare cu cei de sus, obraznică cu cei de jos, care,

pretinzându-se a fi a țării, se servă de acest unic pretext pentru a o spolia și a-i insufla sceptica îndoială dacă mai este capabilă de-a se administra singură.

❦

[24 iunie 1881]

D. C.A. Rosetti, escelență și actual ministru de interne, comunică prefecților un proiect de lege pentru admisibilitatea și înaintarea în funcțiunile administrative prezentat Senatului și nevotat, pe care-l dă de normă pentru numirea de subprefecți în zilele dualității bulgaro-bizantine C.A. Rosetti-Warszawsky.

După acest proiect de lege nu vor fi admiși în funcții administrative cei vinovați de falsificare, de sustragere de bani publici, de sustragere, ascundere și desființare de acte publice, de spargere de sigiliu, furtișag, înșelăciune, abuz de încredere, mărturisire mincinoasă, atentat la bunele moravuri, mituire.

Circulara trebuie înțeleasă în mod invers și e un învățământ clasic, de care tocmai cată să țină seamă Chirițopolii și Simuleștii în înțelesul lui ironic. Numai de asemenea oameni să se servească, de vreme ce mucenicul e director al ministerului și rabinul ministru.

Ceea ce e ciudat în acest proiect e că se admite ca cei recomandați să aibă titluri academice, bacalaureat sau … și patru clase primare chiar. Dar în caz de-a avea, ca celebrul Costinescu, numai patru clase primare, le trebuie stagiu pentru a înainta. Știm noi unde ar trebui să-și facă stagiul și d. C.A. Rosetti și onor. Simeon. Acolo unde l-a făcut tot o escelență roșie, fost coleg al d-lui Brătianu în timpul ministeriului lor întâi. Dar n-a sosit se vede încă timpul regulării situației pe calea aceasta.

❦

[26 iunie 1881]

„Liberalul“ din Iași, cu care îndealtmintrelea nu mai polemizăm, revine cu calomnia absurdă că vreo câțiva boieri s-ar fi învoit odinioară cu bancherii de acolo ca, pentru suma de 30.000 franci, „Timpul“ să susție cu foc și cu pară pe izraeliți și că din această sumă foaia noastră ar fi primit 10.000 franci.

Această calomnie ziarul evreiesc „ştafeta“ ne-o adusese câteva zile înaintea alegerii răposatului Epureanu ca preşedinte al clubului conservator. Ameninţasem cu darea în judecată, e prea adevărat; dar răposatul ne-a făcut a dezista de la aceasta, arătându-ne cu toată evidenţa bătaia de joc la care ne-am expune. Patronul „ştafetei“ era pe-atunci d. Herşcu Goldner, om ce fusese închis la Golia pentru sminteală, lucru de care ni s-a dat negru pe alb mai multe dovezi pe cari nu le cunoscuserăm. Am văzut pe d. Herşcu fotografiat cu puşca în mână ochind în văzduh asupra d-rului Tausig, medicul primar de la Golia; epistole scrise cu cerneală roşie tot de patronul „Liberalului“ actual, prin cari declară că voieşte să bea sângele lui Tausig şi altele asemenea.

Închipuiască-şi cineva dacă noi, luând la serios calomniile „ştafetei“ şi dând firma Goldner în judecată, nu ne-am fi espus la ridicol! Fotografii, scrisori, necontestabila deţinere la casa de nebuni a autorului acelei calomnii ne-a dispensat de la orice urmare a cărei necuviinţă ar fi purtat-o nu nebunul, ci cel ce s-ar fi pus cu nebunul. A intenta însă procese balamucului nu avem nici gust, nici vreme.

„Liberalul“ reîmprospătează calomnia. Nu putem spune altceva decât că „Liberalul“ *minte* pur şi simplu. Nicicând redacţia ziarului nostru n-a autorizat pe cineva de-a promite în numele ei vreo concesie în cestiunea izraelită şi nici izraeliţii înşişi n-au crezut vreodată că, din parte-ne, ar fi cu putinţă o asemenea atitudine. Se susţine, lucru pe care nici îl ştim, nici avem a ţinea seamă de el, că acum patru cinci ani, când cestiunea izraelită nici nu era la ordinea zilei, se aflau, alături cu membrii partidului conservator din Iaşi, ce se cotizau pentru susţinerea „Timpului“, şi vro două-trei nume de bancheri, subscrise nu din consideraţii politice, ci din cauza legămintelor personale ori de afaceri cu unii proprietari mari din Moldova. Dar chiar această împrejurare, necunoscută nouă şi anterioară cestiunii izraelite, nu ni s-au impus nicicând şi din nici o parte ca o împrejurare de care am avea a ţinea seamă în atitudinea politică a foii noastre în genere sau în deosebi în cea observată faţă cu modificarea art. 7. Niciunul din bancherii anonimi ai „ştafetei“ nu va cuteza să afirme un asemenea neadevăr.

Din parte-ne suntem tot atât de puţin în drept de-a scruta cauzele pentru cari cineva contribuie la susţinerea unei întreprinderi ziaristice pe cât de puţin am putea şti, în orice caz individual, pentru ce cineva se abonează la „Timpul“ sau la orice alt ziar.

❦

[27 iunie 1881]

În vederea alegerilor a doi deputați pentru Iași în locul celor intrați în funcții se mișcă vro câțiva indivizi puțin cunoscuți pentru a forma un partid roșu în capitala Moldovei.

Se știe că acest partid roșu e creațiunea subvenției administrată d-lui Guță Panu prin fostul ministru socialist al instrucției, d. V. Conta. De atunci d. V. Conta a devenit membru la Casație, d. Guță Panu a fost pomăzuit, prin virtuoasele mâni ale d-lor C.A. Rosetti-Warszawsky, secretar general al Ministeriului de Interne.

E adevărat că publicul mare nu e 'n poziție a cunoaște personajele politice improvizate în partid roșu în Iași. D. V. Ghiorghian, unul din ele, fiul unui preot din Botoșani, și-a început cariera politică prin a fi fracționist. Numit, pentru nefericirea sa, agent diplomatic al României la Roma, i-a intrat de-atunci gărgăunii mărimii și a repedei îmbogățiri în cap și a devenit direct ciracul lui Herșcu Goldner și apărător privilegiat al izraeliților, iar indirect cirac al d-lui C.A. Rosetti, afiliatul Alianței izraelite și al tuturor Internaționalelor din lume.

D. Guță Panu are în trecutul său lucruri și mai caracteristice. A primit, sub ministrul Maiorescu, un stipendiu de stat pentru a se ocupa în străinătate cu studii *istorice* și *filologice;* d-sa însă, în loc de-a învăța lucrurile pentru cari fusese trimis, crede de cuviință a învăța dreptul în Belgia, ca și când statul ar fi având nevoie de un advocat mai mult sau de înaintarea personală a d-lui Guță Panu. Prin această frustrare a statului c-un stipendiu destul de însemnat d. Guță Panu e în poziția de-a face politică lucrativă și … devine roșu. De-atunci înainte viața sa, ca și a d-lui Conta, e un șir de acte vrednice de bănuială față cu prietenii săi politici de mai nainte. Ca prim procuror la tribunal d. Panu executa rolul de poliție secretă a guvernului asupra conștiinței și convingerilor magistraților, cari se 'nțelege priveau cu ochi foarte răi această speție de magistrat între ei. E evident deci că alături cu Warszawsky, mare cordon al ordinului Sfintei Cânepe, d. Guță Panu nu poate avea decât un viitor strălucit.

Modul de-a face politică a acestor d-ni e în adevăr ciudat și merită atenție.

Se face de ex. o petiție către guvern ținută în termeni echivoci și capabili de-a li se da o dublă esplicare. Această suplică se colportează

printre cetățeni, spunându-li-se că e în *contra* guvernului. Cetățenii liniștiți iscălesc, încrezându-se în vorbele colportorilor, și a doua zi se pomenesc că suplica se publică în organul roșu cu semnăturile cetățenilor, dar c-o introducere cu totul în alt senz decât acela pe care i-l dădeau ei. Și astfel oameni buni nevinovaţi sunt pecetluiți ca aderenți ai guvernului. Oamenii protestează, aleargă la toate ziarele spre a-și retrage iscălitura, declarând c-au fost amăgiți, dar nu le ajută nimic. Suplica s-a espedat deja marelui rabin C.A. Rosetti, care le și mulțumește ca unor „oameni rămași de la 1848“ și veterani în lupta pentru buget. Degeaba lumea se zvârcolește, arătând că la 1848 nici nu era născută, că, de când e, n-a avut a face nici în clin nici în mânecă cu roșii și se știe nevinovată de conivență or complicitate cu birourile de împământenire, că-i e silă de onoarea problematică de a fi priviți de concetățenii lor ca spioni ai guvernului central sau ca agenți electorali ai lui Warszawsky!

Toate sunt în zadar. Suplica măsluită se publică în „Românul“ și vorbe oncțioase de gratitudine curg asupra nefericiților subscriitori, cari se zbat ca creștinii cărora ai vrea să le aplici circumciziunea cu de-a sila.

Și cu astfel de panglicării cred d-lor a forma partid roșu în Moldova.

Ne mai rămâne a descrie pe un colportor al acelei jalbe din Iași, pe d. Verusi. Acel domn se pretindea odinioară pictor și primăria din Iași, naivă și de bună credință, îl însărcinează a zugrăvi biserica de la cimitirul Eternitatea. „Văruiți biserica ca s-o zugrăvesc“, zise lucrătorilor. „Zugrăvește d-ta ș-om vărui-o noi mai pe urmă“, răspunseră lucrătorii râzând.

Zugrăvelile acelei biserici erau un adevărat scandal. Greșite ca desemn, imposibile ca colorit, reprezentând în chipurile sfinte o breaslă ușoară de femei din Iași, mitropolitul a refuzat mult timp s-o sfințească. Dar ceea ce are haz e cronografia tablourilor sale.

A zugrăvit într-un rând „o fată lângă izvor“ și n-a putut-o vinde. Vine serbarea lui Grigorie Ghica, cel decapitat pentru opunerea la cesiunea Bucovinei. Repede donița de apă se preface în stâncă c-o pajură austriacă, se pun lanțuri la mânile chipului și tabloul reprezintă „Bucovina răpită de austriaci“. Dar tot nu se vinde. Vine cesiunea Basarabiei. Repede codrul din fund se preface în Marea Neagră, pajura austriacă în rusească, izvorul în stâncă în mijlocul mării și tabloul reprezintă „cedarea Basarabei“.

În această din urmă metamorfoză s-a propus Camerei c-a s-o cumpere, dar n-a cumpărat-o. Așteptăm învierea morților și vânzarea de veci sub altă

formă; c-un fes în cap și cu fustanelă ar putea reprezenta Epirul.

Și-o găsi ea un stăpân vrodată.

Convins în sfârșit că n-are talent, onor. d. Verussi s-a lăsat de pictură și s-a pus pe o meserie mult mai lucrativă, politica. Azi e agent electoral al guvernului în Iași și ocupă câteva funcții bine salariate. E de prisos a adăoga că nici d. Verussi, nici d. Ghiorghian nu sunt ieșeni și că e foarte ciudat a vedea improvizându-se acolo un partid compus din oameni pripășiți în capitala Moldovei pentru a-și face treburile.

Astfel în județe în cari firma Brătianu Warszawsky nu are deloc aderenți aceștia se inventează, se improvizează din oameni pripășiți, se scot din pământ, din iarbă verde. Nu știm dacă cetățenii ieșeni, fie liberali, fie conservatori, ar fi în stare a-și hărăzi încrederea lor unor parveniți cari se servă de amăgire pentru ca, pe sub mână, să dea comuna și județul pe mânile adevăratului partid roșu ce se va forma în Moldova din noii cetățeni circumciși.

Dar ceea ce știm e că aceste colonii de câte 2-3 roșii, comandați de guvernul central prin Moldova ca să se puiască ca viermii în carne putredă, ne aduc aminte de o stare de lucruri analogă din anticitate.

Un învățat german, dr. Reinisch, în cercetările sale asupra Egipetului spune că

> *acum 3700 ani, cultura acestei țări a avut o tranziție spre corupție, demoralizare și desfrânare. Cea dintâi cauză a corupției erau numeroșii negustori semiți: fenicieni, arabi, evrei, cari se așezaseră în Egipet și au zguduit conștiința de drept și stricta ordine a poporului prin uzanțele lor de afaceri și prin vânătoarea de câștig. Întâi s-au demoralizat servii și sclavii, apoi veni un regim al metreselor, căci cei mari cumpărau sclave siriene și etiopiene, le încărcau cu bogății și-și neglijau soțiile proprii. Pofta desfrânată de câștigare de averi, o nemărginită goană de plăceri a adus o deplină răsturnare a raporturilor sociale. Familii celebre se ruinară și sărăciră, iar în locul lor se iviră parveniți fără rușine. Oameni ce nu avuseră nimic ajunseră să posedeze bogății, palate, grădini, sclavi și comori, se îmbulziră în toate sferele și câștigară până și intrarea la Curte. Cine simțea în sine instictul irezistibil de-a fura, dar vrea să practice acest instinct în mod cuviincios, n-avea decât să meargă la percepție, să-și ia patent de hoț și să se înscrie în breasla pungașilor. Aceștia aveau un staroste, la care se depuneau toate lucrurile furate în Egipetul întreg și cine voia să reintre în posesiunea lucrurilor sale mergea la staroste, care-i restituia lucrurile după ce plătea o provizie pentru hoț. Ba regele Rampsinit însuși dete mâna fiicei lui iubite celui mai mare hoț din țară care ducea de nas și poliția publică și cea secretă și, deși în Egipet nu erau jurați, scăpase de condamnare și era recunoscut ca omul cel mai cu minte din*

țară. Atât de jos căzu Egipetul, acest străvechi leagăn al culturii, care prin hărnicie și muncă ajunsese la cea mai mare înflorire.

Câștigul fără muncă intelectuală sau fizică, fără administrarea unui capital moștenit, e un furt făcut în condiții cuviincioase. Breasla a cărei meserie e a îmbla după asemenea câștiguri e breasla roșie. Semiții contraccii asemenea nu lipsesc, iar starostele breslei e ministru de interne și reversibil. D-rul Reinisch ar putea să facă cercetări egiptiologice și în România sub Rampsinit Îngăduitorul.

❦

[28 iunie 1881]

De un timp încoace accident după accident se repetează pe liniile căilor noastre ferate.

Ciocnirile de trenuri între Hanu Conachi și Ivești, între Șerbești și Preval, între Turnu-Severin și Palota, scăparea vagoanelor de la Prunișor și izbirea lor cu un alt tren sunt tot accidente însemnate, cari au avut consecințe regretabile, cu oameni morți și răniți. Lăsând dar la o parte celelalte accidente multe, de cari lumea de din afară de direcție nici nu mai poate afla ceva, chiar numai accidentele enumerate ar trebui să deștepte opinia publică și să se întrebe care este cauza lor.

N-am voi, mai cu deosebire, ca aceste accidente să fie exploatate de străini și să arate cu degetul asupra-le zicând: „iată cum administrează românii căile ferate; îți pun viața în pericol“, și vorbind astfel să poată avea și cuvinte în parte-le pentru a discredita liniile ferate române.

Aceste motive și sincera dorință de a se îndrepta lucrurile și de a se pune pe-o cale bună ne îndeamnă a arăta cari sunt după noi cauzele și relele ce bântuiesc administrația căilor ferate și a indica întrucâtva și mijloacele de îndreptarea lor.

Vom espune dar aceste cauze fără de nici o considerație, fără intenția de-a atinge pe cineva și cu singurul scop de a se dezveli răul și a face posibilă remediarea lui.

Prima cauză a accidentelor și cea mai principală, din care izvorăsc toate relele, este că s-a introdus și în administrația căilor ferate acel nenorocit sistem ce bântuie întreaga administrație a țării, *sistemul favorurilor,* fie

aceste pentru *considerație de partid politic,* fie de *rudenii* sau *nepotism,* fie de amiciție sau hatâr sau alte considerații de orișice natură ar fi.

Acest sistem cu vederi strâmte și neprevăzătoare a făcut ca, chiar la numirea direcțiunei princiare, sau regale, după cum se numește ea azi, să domineze numai spiritul de partid, ca la numirile de amploiați ce face această direcțiune să se aibă în vedere mai mult alte considerații decât folosul și meritul pentru serviciu ce un impiegat poate să aibă.

Consecințele acestui sistem se văd și, dacă nu se vor lua serioase măsuri de îndreptare, ele se vor arăta și mai mult, se vor încurca lucrurile încât nu se va mai ști ce trebuie a se face și, după ce se vor întâmpla chiar catastrofe, cari dacă nu s-au întâmplat pân' acum se poate mulțumi numai norocului, se va ajunge la disperare și cine știe la ce intervenții și măsuri cu totul contrarii interesului țării, contrarii interesului neamului românesc.

Credem dar a ne face o datorie de conștiință constatând că e necesar de a preveni o catastrofă la căile noastre ferate și de-a scuti țara de a asista la vreo pompă funebră a voiajorilor vreunui întreg tren.

Iată dar mijloacele de remediu ce le credem necesarii:

Cel dendâi remediu e negativ, dar de-o estremă importanță. Trebuie revocată direcția actuală, compusă din politiciani, din săbiuțe vânătoare de diurne și din advocați.

Motivul revocării e incapacitatea dovedită în toate.

Direcțiunea căilor ferate, dacă e posibil a tuturor căilor ferate ale statului, ar trebui constituită după următoarele principii:

E practic, pentru ca să existe unitate de voință și acțiune, ca în capul administrației căilor ferate să fie o singură persoană, care se poate alege dintre bărbații ce au dovedit o capacitate deosebită de administrare. Mersul unui serviciu atârnă mult de autoritatea ce-o inspiră un bărbat cu judecată rece și incisivă, cu vederi clare, cu caracter just și onest, care nu se lasă nici ademenit de zâmbetele protectoare ale oamenilor zilei, nici înfricoșat de un cuvânt al lor de intimidare. Ales fără nici o privire la convingerile sale politice, el cată să întrunească în sine încrederea țării întregi. El poate fi și un om tecnic, dar exigențele de pură administrație fiind pentru acest post mult mai numeroase decât cele ale amănunțimilor tecnice, un bun și rigid administrator e de preferat.

Capul administrației căilor ferate cată să fie cu totul independent de ministeriu și de curenturile politicei militante. Fie acum ales pe viață de Corpurile legiuitoare, după propunerea Consiliului de Miniștri și cu

aprobarea regelui, fie alte garanții de autoritate, destul că trebuie să fie inamovibil și să nu se poată revoca decât în condițiunile în cari se revoacă personalul inamovibil. Neatârnat cu totul și de ministeriu și de Corpurile legiuitoare în privința administrației, i se poate atenua răspunderea prin delegarea unui consiliu de supravegheare, compus din membri ai corpurilor legiuitoare, din prezidentul Curții de Compturi, din prezidentul Curții de Casație; consiliu care, putând cere seamă de gestiunea direcțiunii și putând fi consultat la fixarea bugetului, ar fi o garanție mai mult în fața țării despre buna întrebuințare a banului public. Față cu ministeriul însă poziția directorului trebuie să fie analogă cu aceea a oricărui director particular de drum de fier.

Dator a ținea seamă de interesele generale ale statului sau ale publicului în ceea ce privește tarifele, mersurile trenurilor de persoane și alte interese generale, dacă un om înțelept va fi numit cap al administrației nici nu e cu putință ca să se nască vreodată un conflict între stat și direcție.

Rămâne o singură chestiune de rezolvat: supravegheарea siguranței publice pe drumurile de fier.

Iată cum ar fi mai bine să se rezolve această cestiune:

Îngrijirea de siguranța publică și supravegherea ei pe drumurile de fier să se lase în seama directorului sau administrațiunii căilor ferate, fiind ținute toate celelalte organe ale statului să-i dea ajutor în caz de necesitate.

Administrațiunea să fie și responsabilă înaintea legei, iar pentru a se putea constata cu siguranță pe cine incumbă responsabilitatea la vreun caz de accident, să se instituiască un consiliu de trei bărbați experți în ale administrației drumului de fier, cari cunosc mersul serviciului și detaliurile lui, cari să asiste pe organele justiției în cercetările lor, în cazuri de accidente, și să le dea explicațiuni. Acești experți să fie organe ale statului, independente de direcție, să fie bărbați cari cunosc și au servit în exploatarea căilor ferate. Să funcționeze numai ca consultatori ai membrilor justiției spre a le explica cum se petrec lucrurile, spre a le face posibilă descoperirea adevărului.

Măsura cea dendâi ce ar trebui să ia directorul ce s-ar pune în capul administrației ar fi să organizeze serviciul, căci ni se pare că, prin organizația ce s-a făcut de direcția princiară, serviciile au fost dezorganizate cu desăvârșire. Probă sunt accidentele.

Pentru a putea organiza și pentru a înlesni organizarea, să se consulteze vreun bărbat din Europa ce e distins în administrația de căi ferate, cum e

baronul M.M. Weber, cum e Nordling sau altul, care au avut asemenea misiuni în state mai înaintate, cum a fost în Prusia și în Austria.

Să-l consulteze, să-l aibă alăturea ca un sfătuitor, iar nu ca un funcționar.

Directorul să-și întocmească în administrație un consiliu din tot ce este mai bun din funcționarii și bărbații tecnici de drum de fier din tară; să caute mai cu seamă să cunoască pe fiecare în parte după meritul lucrului și al valoarei ce produce în serviciu, iar nu după alte considerații; să pună pe fiecare la locul său și singura considerație care să-l conducă să fie interesul serviciului.

A se face astfel este supremul timp, deoarece la căile ferate nu se pune în joc numai averea ci și viața publicului.

❦

[1 iulie 1881]

„Românul“ mustră opozițiunea și pe noi în parte fiindcă am luat în râs circulara d-lui ministru de interne relativă la legea de înaintare și admisibilitate în funcțiunile administrative. Aci ne-am adus aminte de povața lui Beaumarchais. Ne-am grăbit să râdem ca să nu plângem. Pretenția „Românului“ de-a fi discutat serios o administrațiune în capul căreia se găsește Simeon Mihălescu și a cărei flori sunt cunoscute sub numele de Simulești, Chirițești, Obedeni, Poteci etc. este din toate cutezanțele organului guvernamental cea mai cinică și cea mai îndrăzneață. Sunt șase ani de când cu regimul brătienesc. Nici inexperiența, nici buna credință nu mai pot fi invocate ca scuze pentru a menține o astfel de stare de lucruri.

Denunțările au fost atât de numeroase, atât de precise, încât chiar d. I. Brătianu a crezut un moment că trebuie să se despărțească de un Simeon Mihălescu și l-a dat în păstrare d-lui D. Ghica până la venirea unor timpi mai buni.

Aceste timpuri au sosit. Trebuia în adevăr grosimea de obraz a d-lui C.A. Rosetti spre a pune iarăși în capul administrațiunii țării pe un om care în alte țări ar face cea mai distinsă podoabă a unui stabiliment penitenciar. Scrisorile lui Warszawsky autentice, legalizate și chiar fotografiate, pentru orice om cu bun simț și cu bună credință, n-au lăsat o umbră de îndoială asupra culpabilității acestui stâlp al ortalei.

Un partid nu poate fi totdeuna făcut responsabil de o crimă a unuia din partizanii săi.

Însă când, în fața evidenței, în loc de a tăia un membru cangrenat, acel partid se scoală întreg pentru apărarea vinovatului, când îndrăzneala apologiștilor crește cu mărimea crimelor, atunci țara nu poate privi decât cu scârbă o asemenea adunătură.

Numai partid nu se mai poate numi, ci bandă de scelerați care desfide morala, se folosește de piroteala națiunii și de nemaipomenita indiferență morală acelui care ar avea drept sfântă datorie a ocroti pe cei slabi și a înfricoșa pe cei răi.

Simeon Mihălescu, în pisma opiniunii care l-a acuzat cu atâta temei, a fost încărcat cu onoruri, mai cu seamă de când era să fie înecat în infamii. I s-a făcut un simulacru de instrucțiune fără a fi suspendat un moment din capul celui mai important directorat (sau mai bine zis minister, căci sub acest regim dânsul a fost adevăratul ministru de interne). Nenorociții tineri însărcinați cu această instrucțiune erau pe fiecare zi amenințați în termeni puțin deghizați în „Românul“. Ei păreau înaintea lui Mihălescu acuzați, dânsul, judecătorul. Și într-adevăr de dânsul atârna cariera și poate pâinea lor. După această spălătură juridică Mihălescu voi să aibă și un certificat de la onorabilii săi colegi. Un Pișca, hoțul cunoscut de păduri din Teleorman, se însărcină cu murdara treabă de a-l curăți în Senat. Un raport de cumătru citit înaintea unor slugi guvernamentale fu de ajuns. De atunci criminalului, spălat de complicii săi, nu i s-a mai cruțat nici o onoare. Pe rând senator, comandor al Stelei României, director la Eforia spitalelor, director la Ministerul de Interne, înfruntă opinia publică speriată, se bucură de bani adunați din sudoarea și sângele nenorociților pe care i-a trecut în Bulgaria în toiul iernei ca pe niște vite de jug, și acest exemplu strălucit de imoralitate nepedepsită și triumfătoare corupe mai mult junimea unei națiuni decât tot ce cineva și-ar putea închipui. Dar cei care tolerează asemenea lucruri? Ce nume merită? Ce cauză-i îndeamnă? Slăbiciune? Incapacitate? Indiferență? Egoism? Complicitate? Să tragem vălul asupra acestor turpitudini! Ceea ce însă pune vârful acestor fapte este că criminalii prinși cu mâna în sac nu se mulțumesc de a se bucura în pace de fructul faptelor lor, de a-și lua regulat cupoanele de la cauzele publice, de a-și atârna de gât stelele și coroanele, de a parada la mesele și la balurile de la palat, de-a fi puternici și bogați, de-a fi stăpânii țării și favoriții regimului.

Nu, toate acestea nu le ajung. În loc de a se face uitați și de a uita, mai ies în vileag și în gura mare înjură pe oamenii cinstiți.

A! asta este prea mult, domnilor de la „Românul“!

❦

[2 iulie 1881]

„L'Europe diplomatique“ primește din Petersburg amănunte atât de interesante asupra crizei din Bulgaria încât cititorul căruia i le comunicăm va vedea numaidecât cum cauze analoge produc efecte analoge și cum Mihăleștii și Caradalele bulgare nu sunt întru nimic superioare sau inferioare Caradalelor noastre bunăoară. Aceeași vânătoare de funcții și câștig, aceeași pretextare a patriei și libertății pentru interese personale, aceeași mizerie care vine fatal la un popor ce-și începe viața prin instituții improvizate de dinafară, sau de străini, sau de uliță, și care n-a cunoscut că orice progres adevărat nu poate fi decât istoric, decât în legătură cu trecutul. Și acolo existențe catilinare izbutiseră a pune mâna pe stat și a face mușama și Parlament, și țară, și Domn, pentru a domni ei singuri, înconjurați de Serurii și Pătărlăgenii respectivi.

Dar să lăsăm să urmeze darea de seamă a foii franceze, căci termenii de comparație între noi și cei de peste Dunăre se prezintă prea cu lesniciune pentru ca s-avem nevoie de lungi comentarii.

Iată ce zice corespondența.

> *Nu vă e necunoscut desigur că, dacă există vro țară în Europa în care practica și funcționarea sistemului parlamentar să fie grele, aceasta e Principatul în cestiune, care, fără clasă aristocratică, ca toate țările slave, și fără clasă burgheză, n-are nici unul din elementele necesare unui asemenea regim, în urma lungei aserviri sub opresiunea otomană. Cu toate acestea Bulgaria a fost înzestrată cu una din cele mai liberale constituții, c-un parlament, c-un principe ereditar. Lipsind oamenii necesari pentru a împlini funcțiunile de deputați, de bărbați politici și de miniștri, s-au primit toți bulgarii c-o instrucție oarecare, risipiți pe ici-colo, mai în Turcia, mai în Austria, mai în Rusia (mai în România), unii ca profesori de școală, alții ca medici, alții studiind încă, sau abia părăsind Universitatea din Moscova; toți au alergat în momentul eliberării țării lor, știind de mai nainte că vor fi primiți fără dificultate și, alegere fiind imposibilă, le va fi lesne de-a ajunge în curând personaje mari. În numărul acestora sunt câțiva destul de inteligenți.*
>
> *Astfel e Zancov, fost uniat devenit ministru al afacerilor străine; astfel Karavelov, vechi student derailiat și declasat al Universității din Moscova, compromis în mai*

multe afaceri și care are a datori generalului Ignatief c-a putut intra și rămânea în Bulgaria. Șefi inteligenți, lacomi de putere, ambițioși, mișcându-se într-un mediu social moale, facil, nu prea luminat, acești câțva oameni — douăzeci de toți poate — au parvenit repede a fi aleși membri ai Adunării Naționale, apoi deputați și, odată aleși, au ajuns să domineze Camera și, dominând-o, să fie numiți miniștri. Cât despre oarecari cunoștințe câștigate, de experiență politică, de vederi largi, favorabile intereselor țării, nu trebuie să le cauți la ei, mari palavragii, crezându-se deja oratori și oameni de stat, alături c-un prinț tânăr, puțin experimentat, care caută a i se ierta originea străină, nu le-a fost greu, mai cu seamă după ce guvernul rusesc, adoptând o politică de abținere, nu s-a mai amestecat în afacerile dinlăuntru ale Bulgariei, de-a pune și țară, și Cameră, și prinț deoparte și de a guverna și domni în numele lor propriu.

Constituția bulgară, elaborată de către Comitetul radical ruso-slav al acelui timp, era deja destul de înaintată; remaniată de către ei, ea nu mai e constituția unui stat constituțional monarhic, ci aceea a unei republice democratice. Într-o țară în care fiece cetățean are conștiința drepturilor și aptitudinea exercițiului lor o asemenea constituție mai poate funcționa; dar acolo unde masa națiunii, adecă alegătorii, sunt într-o stare destul de primitivă, ea nu e mai mult decât un mijloc dat ambițioșilor inteligenți de-a guverna despotic țara sub masca libertății.

Ceea ce s-a făcut și ceea ce au și devenit Zancov, Karavelov și consorții. Demult raporturile agentului diplomatic și ale consulilor ruși au arătat că situația devenea din zi în zi mai imposibilă pentru prinț, mai primejdioasă pentru țară. Dar guvernul imperial, temându-se mai cu seamă de interpretarea defavorabilă ce s-ar da în străinătate unei ingerențe, era hotărât a nu interveni.

Când însă, sfătuit din Viena ori din Berlin, prințul se hotărî de-a face apel la țară, precum și avea dreptul, ați văzut cum acești d-ni au început să strige în contra violării Constituției. Pentru a striga și a face atâta gălăgie aveau cele mai temeinice cuvinte din lume: pentru că din momentul ce-și pierdeau funcțiunile deveneau niște caraghioși precum fuseseră din capul locului. Oamenii de stat consumați ai Angliei, Franței, Germaniei părăsesc puterea cu dignitate, fără supărare și uneori cu plăcere chiar, dar pentru niște bieți golani, fără para frântă, cărora le dăduse D-zeu ceea ce nici visase, a părăsi de azi până mâine puterea înseamnă a cădea din bielșug și din plăceri la nevoi și jenă. E aspru și nu se primește fără luptă și fără strigăt.

Acești Zancov, Karavelov și compania au strigat deci atât de tare încât strigătele lor au trebuit s-ajungă până la Paris. Ei au luptat și, trebuie s-o mărturisim, au luptat cu dibăcie. Știind câtă influență are Rusia și împăratul ei asupra maselor bulgare, au combinat o întreagă acțiune pentru a face să se crează că Rusia, guvern și nație, era cu ei și în contra prințului, care nu făcea în toate acestea decât să fie agentul docil al Austriei și al Germaniei. Cine nu cunoaște țările slave nu-și poate închipui ce urmări are acuzarea de a fi german. În combinația această au atras pe corepondentul bulgar al ziarului „Golos“, care s-a pus să publice telegramele cele mai violente contra prințului Alexandru. Telegramele acestea, fiind publicate și nedezmințindu-se de guvern, ei au declarat în toate adresele lor către alegători că guvernul rusesc e cu ei

și contra prințului Alexandru. Era urgent de a face să înceteze o asemenea stare de lucruri, care, prelungindu-se, putea să devină primejdioasă.

Poporul bulgar, amăgit asupra adevăratelor sentimente ale guvernului rusesc, putea în adevăr să cază de bună credință în cursa întinsă de Zancov, Karavelov și compania și atunci criza ar fi devenit și mai acută prin plecarea prințului, primejdie gravă pe care tocmai cabinetul rusesc voia s-o previe, sfătuindu-se în privirea aceasta cu celelalte cabinete.

Acesta e deci adevăratul scop al aparițiunii în foaia oficială a răspunsului telegrafic făcut de contele Ignatief d-lui Zancov. Telegraful ne-a comunicat deja acest răspuns. Iată comunicatul care-l precedează și care, în felul lui, e și mai important încă:

„În lupta încinsă acum între partizi în Bulgaria acestea se silesc de-a obține de la guvernul rusesc un cuvânt de aprobațiune care să le servească de mijloc de-a atinge simpatiile alegătorilor. Cu scopul acesta partidul liberal a trimis o telegramă contelui Ignatief, ministru de interne, căruia bulgarii s-au obicinuit a i se adresa demult încă și în alte împrejurări. Prin acea telegramă i se cere de-a stărui pe lângă împăratul pentru a obține grațioasa protecție a M. Sale. Adiutantul general, conte Ignatief, a răspuns prin telegrama următoare care se publică aci, pentru a risipi interpretările discordante sau premeditate ce s-au dat de către presă relațiunilor guvernului rus în afacerile dinlăuntru ale Bulgariei."

❦

[2 iulie 1881]

Ce genii matematice mai sunt și la „Românul"! Față cu fenomenul constant al decreșterii populațiunii române, în toată țara și în Moldova îndeosebi, foaia guvernamentală ne arată triumfând că, sub guvernul liberal, media mortalității în Iași e mai mică și că populația a pierdut cu 236 de români mai puțin în acești din urmă cinci ani.

Se înțelege că această medie cată să scază de vreme ce totalul populației merge scăzând. Când nu vor mai fi decât o sută de români în Iași va fi meritul d-lui C.A. Rosetti că n-au murit o mie? N-ar fi avut de unde muri o mie, de vreme ce toți, bob numărat, ar fi fost o sută. Cu statistică à la Nastratin Hogea „Românul" poate ajunge departe. Când nu va mai fi nici un român în Iași va fi un merit al guvernului liberal că nu va muri nici unul și se va constata că sub guvernul conservator a murit atâtea mii, iar sub cel liberal nu mai moare nimenea, căci nu mai e nimenea.

❦

[3 iulie 1881]

Are haz „Românul“ cu lecțiile de cuviință și seriozitate pe cari le dă presei opoziției și nouă îndeosebi. Îndeamnă „ca presa opozițiunii să se silească a se ridica la înălțimea ce trebuie să aibă niște organe serioase de publicitate“ și aceasta nu se poate face decât într-un mod: „a se respecta pe sine începând prin a respecta pe alții etc., a întrebuința un limbaj demn, fără insulte, fără trivialități“.

Să crează cineva ochilor săi, citind aceste șiruri, că sunt scrise în foaia actualmente guvernamentală?! E oare aceeași foaie care numea pe Domn un agent al Prusiei, un *pion* în mânile d-lui de Bismarck? Aceeași foaie care zicea că s-a vârât cuțitul în pântecele României de către supremul trădător (în parentez vorbind, d. Boerescu, colegul de ieri al d-lui Brătianu)? E aceeași foaie care la rândul ei istovise tot dicționarul injuriilor la adresa partidului și a guvernului conservator?

Ei bine, e aceeași! Și de ce să nu fie aceeași? Din pamfletistul Nichipercea a ieșit binemeritatul și medaliatul N. T. Orășanu; din „Românul“, a cărui hrană zilnică a fost calomnia și injuria, a ieșit un organ high life, înmănușat, care ne ține de rău că discutăm în mod viu guvernul roșu și nu ne mulțumim cu terenul filozofiei de stat și a teoriilor politice generale.

Dar să admitem că necuviințele „Românului“ nu îndreptățesc pe nimenea la repetarea lor, că, cu toate erorile d-lui C.A. Rosetti, pe când nu era încă reversibil, acestea nu ne îndreptățesc pe noi a le comite asemenea, că, pentru a ne respecta, cată să respectăm pe alții.

Foarte bine; admitem teza, transeat major cum ziceau logicienii.

Dar din această teză generală urmează oare că trebuie să respectăm ceea ce este absolut irespectabil? Că elucubrațiunile celor patru clase primare și ale cursului de violoncel cari redijează „Românul“ trebuiesc luate ca lucruri sacrosancte sau serioase? Constatăm mai nainte de toate că nimeni n-a tăgăduit că redactorul „Românului“ are numai patru clase ca învățătură și că nici d. C.A. Rosetti, vechiul redactor, n-a avut mai mult.

Nițică franțuzească învățată de la vrun coiffeur sau de la vro guvernantă rătăcită prin București, cetirea de romanuri rele și de scrieri beletristice asupra statului, iată cultura oamenilor ce pretind a voi să discute cu noi probleme serioase de stat și de la cari am putea jura că n-am auzit nicicând un contraargument serios la vrouna din întâmpinările noastre. Sofisme câte vreți. Panglicării retorice, generalizări de ceea ce s-a susținut în parte,

strâmtări a tezelor ce s-a stabilit în genere, întortocheri de cuvinte, jucării cu înțelesul îndoit pe care-l poate avea o expresie lexicală, d-astea câte vreți. Niciodată, dar niciodată un argument *ad rem,* dedus din natura lucrurilor, dictat de iubirea de adevăr.

Și de ce? Pentru că nu sunt capabili de a pricepe adevărul. Din articolele ziarului guvernamental ar putea estrage cineva un sistem întreg de falsificare a judecății, de sofistică.

Și de ce sunt incapabili de a pricepe adevărul? Pentru că scopul lor nu a fost niciodată de a-l căuta. Jurnalistica în mânile roșilor a fost un mijloc de trai, un mijloc de a parveni, de a câștiga, nu de-a spune adevărul. Dar unde interesul dictează acolo nu mai există adevăr: *stat pro ratione voluntas,* voința i se substituie argumentului și cu apetiturile nu se discută. Degeaba i-am spune onor. Costinescu: Nu te face gazetar ori director de bancă, pentru că nu știi carte! Cu toate că-și cunoaște cusurul, se va face, căci câștigul material îl cheamă. Geaba i-am spune onor. Stătescu: Nu te face director de drum de fier, nu te băga la treaba din care nu te pricepi nici cât e negru sub unghie! Se va face, căci apetitul după zecile de mii de franci îi gâdilă cerul gurii.

Cu apetiturile nu se discută. Când sunt neligitime, când nu sunt bazate pe muncă, pe cunoștințe, ele trebuiesc condamnate în toată goliciunea lor. Atât ar mai trebui, să discuți pictură c-un orb, muzică c-un surd, filozofie morală cu Scarvuli.

Și-n adevăr ce personage profund respectabile ni se și prezintă? Dacă acești oameni n-ar avea minte sau cultură, precum n-o au, treacă-meargă. Nu cultura-l face pe om cinstit și se află în cel din urmă țăran de munte mai multă nobleță de inimă, mai mult caracter, mai mult simț de dreptate decât în Flevii și în Caradalele lustruite și aristocratizate.

De-ar avea caracter!

Dar oare caracter este a scoate „Republica Rumână“, a face parte viața toată din societățile republicane internaționale și a încheia cariera prin a declara că regalitatea este încoronarea vieții unui republican? Respectabil este bătrânul Garibaldi. Republican a fost, republican a rămas. Și, slavă Domnului, dinastia de Savoia și meritele ei pentru unitatea Italiei ar fi motive morale mai puternice de convertire politică, decât … o *pensie reversibilă.* Când era republican, d. C.A. Rosetti cerea pomană de la piață; acuma, ca pomanagiu al bugetului, e mare dinastic. Și în același timp fiii săi, ce trăiesc din pomana dată de monarhia ereditară, beau la Paris în

sănătatea „Republicei Române“ în cafeneaua Procope, plătind cu banii cari poartă capul regelui pe avers și sunt din visteria regelui.

Iată oamenii respectabili cu cari discutăm, oameni cari n-au respectat nici credințele lor proprii și cari sunt gata a le vinde pe o pensie ori pe o slujbă. A se respecta pe sine, onorabililor, nu va să zică deloc a discuta politică serioasă de stat cu absolvenți ai claselor primare și matematici cu Nastratin Hogea.

„În loc de a lucra ca, întru cât privește relațiunile internaționale, *românii să se înfățișeze străinilor totdauna uniți*, ziarele opozițiunei propagă dezbinarea“ continuă „Românul“

> … hidoasa pocitură
> Ce-am semănat în țară invidie și ură

ne spune că noi semănăm dezbinarea. Dar existat-a dezbinare înaintea roșiilor? Nu s-au ridicat toți ca un om de câte ori era un interes al țării la mijloc? Dar cine a semănat ura și dezbinarea dacă nu „Românul“ în curs de douăzeci de ani?

Și aceasta ne-o spune cine? Omul care, în mijlocul unui război, n-a găsit alt de zis maselor adunate sub fereastra sa decât că mai există o Plevnă ce trebuie luată … Plevna internă a reacțiunei.

Ei, Plevna reacțiunei e țara întreagă. Plevna pe care vrea s-o ia Herșcu Goldner împreună cu Giani, Cariagdi, Carada, C.A. Rosetti este acest popor românesc îngenuncheat și esploatat de gunoaiele pământului întreg. În contra acestei Plevne vă organizați, punând șef al statului major pe complicele lui Warszawsky, această Plevnă o săpați, nimicindu-i toate tradițiile, batjocorindu-i religia, corumpându-i spiritul, încurajând malonestitatea și canaileria de caracter; și, când vedem apatia în care a căzut țara, fatalismul ce-l domină pe acest popor nobil, dar adânc, adânc îngenuncheat, teamă ne e că ora acestei glorioase și străvechi Plevne a sunat și că cenușa lui Matei Basarab, care a blestemat neam de neamul vostru până într-a șaptea spiță, va dormi sub țărâna cucerită, în pământ străin.

„Ca românii să se înfățișeze străinilor uniți“?

Dar sânteți voi români? Dar cunoașteți voi poporul? Sunteți în stare a pricepe geniul și înclinările lui? Știți voi românește măcar? Păsăreasca d-lui C.A. Rosetti e limbă? Obiceiele de cocote și de picpocheți sunt datine strămoșești? Cărțile ce le scrieți, legile ce le croiți, gândirea și inima

voastră, complexiunea voastră fizică și morală răsărit-au din sâmburii de stejar ce împodobesc mormântul lui Ștefan cel Sfânt? De la Seina, din Bizanțiu, din lupanare și din spelunci v-ați cules apucăturile politice și morale; nu din istoria și din natura poporului nostru. De aceea ați fost ca virusul în organismul viu al nației; de aceea corpul material al nației moare și se putrifică, pentru că voi, paraziți, nu vă puteți aclimatiza, pentru că voi, etnic și moralicește, sunteți străini cu totul de substanța din care e compus neamul românesc.

Ne e rușine că ați uzurpat numele de român, rușine că strămoșii sunt condamnați a purta același nume cu care vă drapați corupția și mizeria de caracter,

❦

STAREA DE LUCRURI ÎN BULGARIA

[3 iulie 1881]

Un corespondent din Rusciuc al ziarului „Allgemeine zeitung“ din Augsburg depinge cu colori destul de triste situația generală din Bulgaria, deși unele date ne sunt deja cunoscute. El scrie:

> *După cât ne-am putut informa, în alegerile din urmă din Târnova liberalii sunt victorioși; aci s-au ales patru candidați ai opozițiunii. Însă între miliție și popor s-au întâmplat încăierări sângeroase și se vorbește nu numai de răniți, ci și de morți. Incidente serioase s-au întâmplat și la Rahova, Nicopole și Gabrova. În genere cercurile liberale au multă speranță că vor ieși învingători și în Marea Adunare Națională. Proclamarea stării de asediu mai în toate districtele Bulgariei de nord n-a împiedecat lățirea nemulțămirii și severitatea în contra ex-miniștrilor face din ei niște martiri ai cauzei naționale, mărindu-le autoritatea în popor. Așa Zancov a fost condamnat la o amendă de 600 franci pentru epistola adresată consulului general rus, Redactorul ziarului „Nezavisimost“ și tipograful Coraceff au fost mai aspru pedepsiți pentru publicarea unor articoli antiguvernamentali. Situația poștelor e de nesuferit. Guvernul a ordonat să se deschidă toate epistolele și corespondențele ziarelor. Acest ordin trebuia ținut în secret, însă nedibăcia prefectului nostru a făcut să se publice, și astfel epistolele acum se predau în Giurgiu, iar cele aduse din Sofia de curieri se dau în Calafat la poșta română. Telegramele ziarelor fac această cale demult deja. În Rumelia orientală toată lumea (bulgărească) este indignată în contra prințului Alexandru. „Marița“ din Filipopol publică mai în fiecare număr lungi proteste și rezoluțiuni luate prin meetinguri în contra loviturii de stat. Se adună și*

bani pentru partidul liberal sau mai bine spre a goni pe prințul Alexandru. Guvernul Rumeliei orientale pare a privi cu ochi buni acestă mişcare și evenimentele din Bulgaria sunt binevenite și guvernului turcesc. Atâta e sigur, că planurile pentru unirea celor două principate nu se vor ivi cât timp domnește Alexandru la nordul Balcanilor. Șeful comitetului de agitațiune din Filipopol, Iankoloff, a declarat pe față că mai bucuros rămân rumeliștii sub jugul otoman decât sub cel al unui despot rusesc. Este un profit ce a rezultat din lovitura de stat că dispare de pe cerul oriental cestiunea mult ventilată a împreunării celor două Bulgarii.

❦

[4 iulie 1881]

La 27 iunie a apărut în „Monitor“ un anunț pentru redeschiderea loteriei în favorul terminării catedralei catolice cu hramul Sf. Iosif. Departe de a voi să punem vro piedică înaintării acestei clădiri, nu avem decât a felicita episcopia din București pentru zelul religios ce-l dezvoltă în privirea aceasta și toleranța românilor pentru toate riturile, cu atât mai mult pentru cele creștine fiind bine cunoscută, n-am găsi nimic de zis în contra modului de a aduna fondul de construcție al bisericii, dacă prescripțiuni hotărâte ale unei legi fundamentale nu s-ar opune în mod precis și cert acestui mod. Ar fi nedrept pe de altă parte dacă am face o cât de mică acuzare administrației bisericii. Redeschiderea acestei loterii se face cu autorizarea guvernului, adecă guvernul însuși n-a ezitat a călca legile a căror pază 'i este încredințată.

Aceasta din punct de vedere legal.

Din punct de vedere practic rămâne a se cerceta cestiunea dacă bisericele noastre proprii stau îndestul de bine pentru ca ceea ce credincioșii ortodocși pot contribui de bună voie să fie întrebuințat pentru construirea unor biserici de alt rit decât acela al statului și al națiunii. Nici aci răspunsul nu va fi favorabil. Noi înșine, în marea capitală a României, a cărei populație ar ajunge curând la un sfert de milion, nu avem o singură catedrală, o singură zidire religioasă acătării. Lucrul se explică prin împrejurarea că Bucureștii sunt un oraș relativ nou și că n-au fost totdauna capitală. Credem însă că, dacă, cu autorizarea Corpurilor legiuitoare, s-ar putea face escepție de la absoluta prohibițiune a loteriilor în țara noastră, această escepție ar putea să se facă cel mult în favorul bisericei statului.

❦

[4 iulie 1881]

D. C.A. Rosetti, ministru de interne, care-și face un titlu deosebit din a fi fost staroste de breslași și reprezentant al clasei de mijloc, trădează înclinarea ca, în contrazicere cu afecțiunile sale burgheze de până acum, să încredințeze administrația civilă din județe la militari. Astfel vedem

numindu-se prefecți dd. Lipoianu, căp. Stătescu, col. Budișteanu, maior Handoca și alții.

Toate lucrurile au în lumea aceasta foloasele și inconvenientele lor.

Dacă privim la administrația destrăbălată de partid și dacă nu ne pot conveni prefecți cari să atârne de cutare deputat, am trebui să zicem că numirea de militari în posturile de prefecți prezintă oarecari foloase. Militarii, prin viguroasa disciplină și prin subordinația la cari sunt obligați, au contractat prin lungă deprindere un spirit de ordine și de regularitate, un spirit de control care le lipsește adeseori prefecților numiți prin influență parlamentară sau prin aceea a comitetelor de salut public.

Dar pe de altă parte e desigur în detrimentul armatei dacă ofițerii superiori se iau de la ocupațiunile lor, de la deprinderile lor, și se pun într-un mediu nou care, prin natura lui, îi face mai concesivi, prin natura lor îi silește a renunța la ordinea de lucruri căreia fuseseră supuși până acuma.

Afară de inconvenientul acesta este unul și mai mare. Nu se pot numi prefecți decât militari superiori; rangul de căpitan de exemplu e deja prea mic pentru a reflecta la el. Căci se întâmplă, ca în cazul de față cu căp. Stătescu, ca să fie numit la Tulcea, unde rezidă un general, comandant de divizie, și se întâmplă apoi anomalia ca generalul, în anume ocazii, la solemnități etc. să dea pasul întâi reprezentantului puterii civile — care e numai căpitan. Împrejurarea că e frate cu ministrul Stătescu e mai mult în defavorul decât în favorul său.

Nu doar c-am aștepta ca observațiunile noastre să aibă vrun efect asupra d-lui C.A. Rosetti. Le facem pentru a fi arătat inconvenientele unor asemenea numiri, inconveniente cari ni se par mai mari decât foloasele.

❦

[5 iulie 1881]

Este mai mult decât un an de când consiliul comunal al capitalei lucrează afară din lege. Din șaptesprezece membri care trebuiesc să compună acest consiliu mai mult de jumătate sunt demisionați. Astfel toate încheierile ce se iau în consiliu sunt luate cu câte cinci șase membri, dacă este unanimitate, și numai cu câte patru, când se decide prin majoritate de voturi. Valoare legală asemenea încheieri nu pot avea; cât pentru valoarea morală și mai puțin, când vedem figurând într-însul mai multe persoane

înregimentate în partidul roșu decât adevărați reprezentanți ai intereselor comunale.

Acest consiliu nu s-a sfiit însă a decide asupra celor mai importante cestiuni care pot interesa pe locuitorii unui oraș; a votat bugetul, risipind banii contribuabililor în cheltuieli zadarnice și căpătuind pe adepții partidului, iar pentru aceasta, nemaiajungându-le veniturile comunei, a impus taxe noi din cele mai vexătoare și asupritoare.

Ministrul de interne, interesat în cestiune, vede și tace. Cu tot textul categoric al art. 31 din legea comunală, care zice: „colegiurile nu se convoacă estraordinarmente decât la vacanță cel puțin de o a treia parte din numărul întreg“, ministul de interne a permis primarului să nesocotească chiar invitațiunea discretă ce d. ministru Teriakiu îi făcuse de a proceda la completarea sa prin noi alegeri și n-a voit să cheme pe alegători la timpul cuviincios. Pentru orice om de bună credință înțelesul textului citat mai sus este cel următor: când vacanțe sunt în consiliu, alegătorii pot fi chemați să împlinească vacanțele prin noi alegeri; iar, când vacanțele ajung la numărul de o treime din numărul total al membrilor cari au a compune consiliul, atunci alegătorii *trebuiesc* să fie convocați. Treimea din 17 este cel mult 6; și cu această lipsă consiliul lucrează demult. Îndată ce s-a ivit această lipsă ar fi trebuit să se proceadă la completarea consiliului, dar se vede că primarul s-a temut să convoace pe alegători atunci când ei se puteau aduna și când alegătorii puteau lua parte la vot. Lipsa totală a reprezentanților colegiului I și II îi convenea mai bine; controlul asupra voturilor consiliului era înlăturat cu mai multă înlesnire. Colegiele I și II, convocate în luna iulie, când cei mai mulți alegători influenți și autorizați este probabil că lipsesc din București, ar fi mai mlădioase; candidaturile ce ar pune partidul roșu ar avea mai multă șansă de reușită.

Iacă tactica urmată de primar; iacă explicațiunea pentru ce consiliul s-a lăsat a funcționa în contra legii; iacă cauza tărăgăirii în convocarea alegătorilor.

Dar, odată apucat pe clina ilegalității, ministrul este silit să se înfunde și mai mult.

Astăzi, când lipsesc 9 membri din 17, articolul 31 din lege nu mai este aplicabil dacă este să aplicăm legea cu discernământ. Astăzi nu mai poate fi vorba de *complectarea* consiliului comunal; în situațiunea de azi întregul consiliu comunal ar fi trebuit *dizolvat,* căci s-a dizolvat singur, și o alegere totală ar fi trebuit să se facă.

Chemați pentru o reînnoire totală a consiliului comunal, am putea să ne așteptăm la participarea tuturor alegătorilor și rezultatul alegerii ar fi mai cu drept cuvânt adevărata expresiune a alegătorilor.

Iar astfel cum sunt a se face alegerile, majoritatea poate să fie descurajată; căci își va zice: ce pot face noii membri aleși chiar dacă am izbuti să alegem opt membri noi, reprezentând adevăratele noastre idei, pe cât timp destul este ca al nouălea ales să aparțină clicei guvernamentale pentru ca, alăturându-se pe lângă ceilalți opt în funcțiune, să formeze o majoritate oarbă în contra adevăratei expresiuni a noastre.

Astfel stânt lucrurile, alegerile comunale actuale vor avea mai puțin un interes comunal; ele ar trebui să serve mai mult de demonstrațiune în contra actualului consiliu și a guvernului. Suntem siguri însă că vestita influență morală a partidului de la putere nu va ezita să înăbușească în germine această demonstrațiune.

Totuși, unul singur din candidații propuși de opozițiune de ar izbuti, dânsul va fi dator să ceară dizolvarea întregului consiliu actual, pentru că ființa-i este afară de lege.

Primul anunț al primarului de la 25 mai convoacă pe alegători pentru a alege opt consilieri. În „Monitorul“ de la 25 iunie vedem un anunț al primarului pitit printre anunțurile administrative și pe care îl datează de la 20 iunie, deși nu se publică decât la 25 iunie, prin care se invită colegiul al 4-lea să mai aleagă încă un al nouălea consilier în locul vacant.

Ca să se facă alegeri la 8 iulie, după articolul 32 din legea comunală, convocarea trebuia să fie făcută cu 15 zile înainte, adică cel mai târziu la 22 iunie.

Când însă convocarea se publică la 25 iunie și se pretinde a fi în lege numai pentru că s-a antedatat la 20 iunie, aceasta ni se pare o sfruntare nepomenită sau, cum ar zice francezul, *du toupet.*

Această procedare după limbajul roșu este însă: paza cu sfințenie a legii și libertatea absolută în alegeri.

Aducem și această călcare de lege la cunoștință membrului care ar izbuti să se aleagă din opozițiune în unul din colegiile regulat convocate, pentru ca să se ceară o anchetă și să se dea satisfacțiune moralei publice.

❦

[6-7 iulie 1881]

Dând mai la vale un rezumat al discuțiunilor urmate în ultimele două ședințe ale sesiunii de estimp a Comisiei Europene a Dunării, constatăm că multe puncte fundamentale, precum prelungirea mandatului Comisiei, dreptul de apel al membrilor Comisiei Mixte către cea Europeană, modul de numire al inspectorului șef de navigațiune și a subinspectorilor, precum și alte cestiuni au rămas *in suspenso* din cauza deosebirilor de vederi între delegatul austro-ungar, cel german, italian, sârb și bulgar pe de o parte, a celui englez și a altora pe de altă parte.

Astfel în ședința de la 18 iunie s-a discutat dreptul de apel ce-l vor avea membrii Comisiei Mixte către Comisia Europeană și propunerea delegatului Germaniei ca, în cazul de-a nu se lua în unanimitate hotărârile în vro cestiune de principiu, aceasta să se hotărască de către Comisia Europeană prin simplă majoritate.

Delegatul rus, d. Romanenko, e în privirea aceasta de părere că e foarte natural ca Comisia Europeană a Dunării să-și mănție dreptul de control asupra unui reglement elaborat de ea. Dar își exprimă numai opinia sa personală; propunerea colonelului Siborne, delegatul Angliei, el n-o poate lua decât *ad referendum,* până ce guvernul din Petersburg va fi examinat-o.

Delegatul francez, *d. C. Barrère,* își dezvoltă maniera sa de-a vedea atât asupra modului de-a vota al viitoarei Comisii Mixte cât și asupra dreptului de recurs.

În privirea întâia delegatul Franței crede că cestiunile în discuție trebuiesc deosebite în *cestiuni de fond* și *cestiuni de formă.* Cele de fond trebuiesc hotărâte cu unanimitate; cele de-al doilea, stipulate prin art. 12 al Reglementului intern al Comisiunii Dunărene să se hotărască cu simplă majoritate. În privirea dreptului de recurs, delegatul francez regretă că pân' acum nu s-a stabilit o unitate de vederi între delegatul Austriei și cel al Angliei.

Delegatul Turciei, *Constantin Efendi,* declară că nu poate adera din parte 'și la opinia delegatului austriac că *Comisia Europeană n-ar fi competentă a supraveghea și navigațiunea internă pe Rin.* După opinia sa art. 15 al Tractatului de la Paris stipulează că jurisdicțiunea Comisiei Dunărene nu se întinde numai asupra gurilor, ci și asupra Dunării. Libera navigațiune pe Dunăre nu e creată prin tractate, ca cea de pe Rin, ci a existat *de facto* și a fost numai proclamată prin tractate. Deci trebuie a se avea în vedere regularea navigațiunii pe Dunăre fără împiedecarea ei prin măsuri restrictive.

Delegatul României, colonelul *Pencovici,* insistă asupra părerii sale, repetate de mai multe ori, că *supravegherea executării Regulamentului e de competența Europei.* Acest principiu, baza propunerii engleze, nefiind recunoscut, toate cestiunile practice cari ating realizarea lui cată să rămână nerezolvate. În asemenea împrejurări nu poate să-și exprime o opinie definitivă asupra cestiunii apelului.

Delegatul Porții exprimă într-un discurs mai lung speranța că, după ce s-a determinat în liniamente generale regulamentele privitoare la libertatea și siguranța navigațiunii, se vor aplana și diferențele secundare, pentru ca să se creeze un act complet de navigație pe Dunăre între Galați și Porțile de Fier. Dar în privirea cestiunilor de detaliu a dreptului de supraveghere se vor ivi încă însemnate dificultăți. Poarta a admis dorința Austro-Ungariei de-a fi reprezentată în Comisia Mixtă și de-a avea prezidiul permanent în ea; căci marile interese de comerț ale acestei monarhii pe Dunăre impun tuturor acelora ce voiesc o autoritate comună datoria de-a sprijini cât se poate de mult dorințele cabinetului din Viena. De aceea Poarta a și crezut că Austria și puterile celelalte vor recunoaște pretenția bine întemeiată a Turciei de-a fi reprezentată și ea în Comisia Mixtă. Astfel numărul membrilor Comisiei ar fi nepereche și modul votării ar fi rezolvat în chipul cel mai simplu. În privirea cestiunii apelului, *Constantin Efendi* e de părere că propunerea engleză ține seamă de toate interesele, din care cauză o și admite în principiu. Totodată crede că ar fi sosit timpul *ca să se prelungească mandatul Comisiei Europene* ca corolar al cestiunii apelului. Astfel s-ar da toate elementele soluțiunii problemului.

Delegatul Italiei, cavalerul Revest, își rezervă opinia sa în fața diferențelor de opinii dintre delegați, și cu speranța că se va stabili o înțelegere ulterioară.

Baron Haan, delegatul Austro-Ungariei, declară că cererea delegatului Porții de a se *prelungi mandatul Comisiei Europene ar adăoga o nouă dificultate la situația de azi.*

Delegatul *englez* se declară, din contra, gata de a intra în discuția acestui punct, și delegatul României și al Porții consimt asemenea la aceasta.

Delegatul *francez* crede a se lăsa aceasta *in suspenso* și a se decide mai întâi modul de votare și activitatea Comisiunii Mixte; cestiunea prelungirii mandatului ar rezulta din aceasta. Delegatul Rusiei nu exprimă nici o opinie.

Prezidentul constată că propunerea engleză în privirea cestiunii apelului nu întrunește unanimitatea. Delegatul român mai exprimă unele rezerve și discuția se 'ntoarse înc-o dată asupra alineei a doua a propunerii germane.

Colonelul *Siborne* cere un vot asupra amendamentului său ca: *în cestiuni de principiu să fie necesară unanimitatea.* Contra vorbește delegatul Austriei și al Germaniei; al Serbiei, al Bulgariei iau propunerea *ad referendum;* al Rusiei și al Italiei se referă la cele zise de ei mai 'nainte; cel francez vorbește *pentru unanimitate.*

Prezidentul constată că amendamentul Angliei nu întrunește unanimitatea.

Delegatul englez declară că nu poate primi instituirea unei Comisii Mixte astfel precum se propune în art. 7.

Delegatul Serbiei, colonel Nicolici, face o propunere mediatoare, semnată și de colonel Siborne, pentru deosebirea cestiunilor administrative de cele de principiu, după care delegatul german dă propunerii sale următoarea formulare:

> Fiecare membru al Comisiei Mixte are dreptul de a pune cestiunea prealabilă ca cestiunea caracterizată de el ca fiind de principiu, în contra opiniei colegilor săi, să fie supusă hotărârii Comisiei Europene, care va decide asupră-i în ședință plenară cu majoritate de voturi.

Spre a stabili caracterul cestiunilor, dacă sunt administrative sau de principiu, delegatul englez propune următorul pasaj:

> *Se consideră ca cestiuni administrative cestiunile de formă,* îndeosebi acele cestiuni cari privesc serviciul intern al Comisiei și raporturile ei cu impiegații și detaliile de execuțiune ale măsurilor hotărâte cu unanimitate de voturi.

Această propunere se admite de către toți delegații cu oarecari rezerve.

În ultima ședință, ținută la 21 iunie, Comisia Europeană se ocupă cu discuția celorlalți articoli ai părții C a proiectului depus.

Discuția se 'ncepu cu art. 6, care stabilește ca Comisia Mixtă să aibă două sesiuni ordinare pe an, primăvara și toamna; ca să-și reguleze singură ordinea lucrărilor și să dea agenților ei acele instrucții cari sunt necesare pentru aplicarea Reglementului.

Colonel *Siborne,* delegatul englez, dorește a se fixa mai exact timpul sesiunilor, pentru ca Comisia Mixtă să nu-și țină ședințele după cea

Europeană, ce e chemată a o controla.

Delegatul *francez* dorește ca instrucțiunile date agenților să fie comunicate și Comisiei Europene.

Articolul 7 tratează despre crearea fondurilor necesare administrației.

Colonel Nicolici face a se observa că dările cari după propunerea sa au a se percepe cu acest scop n-ar trebui să se ia decât de la vasele cari încarcă sau descarcă mărfuri, c-un cuvânt de la acele cari fac operații comerciale. Libera navigație nu va suferi sub ele.

Delegatul *austriac* repetă articolul respectiv din anteproiect, conform căruia cheltuielele se repărțesc în mod egal între statele țărmurene.

Dar nici asupra acestui punct delegații nu se pot uni și art. 7 rămâne, ca multe altele in suspenso.

Se admite fără dezbatere art. 8, care stipulează că, pentru administrarea părții Dunării dintre Porțile de Fier și Galați, se vor subordona Comisiei Mixte un inspector șef, doi subinspectori, un secretar, căpitani de porturi și agenți inferiori.

Modul numirii inspectorului șef și cestiunea dacă numirea sa are nevoie de confirmarea Comisiei Europene dă loc la nouă diferențe de opinii. Hotărârea cestiunii se amână.

După propunerea d-lui Camile Barrère, delegatul Franței, se eliminează din art. 10 stipulațiunea ca Comisia Mixtă să aibă a ținea seamă de opinia inspectorului șef în toate cestiunile câte privesc organizarea și administrarea personalului.

S-a votat fără discuție art. 11, conform căruia întinderea Dunării dintre Galați și Porțile de Fier se împarte în patru secții: Secția I, de 110 kilometri, merge de la Porțile de Fier până la gura râului Timok și e administrată de un subinspector numit după propunerea Serbiei. A doua secție merge pân' la Nicopole, e de 245 kilometri, și are un subinspector *român.* A treia și a patra secție sunt administrate de subinspectori *bulgari* și ajung până la Silistra, *respective* până la Galați, având 213 și 224 kilometri.

Conform art. 12 statele țărmurane sunt obligate a da sprijin atât Comisiei Mixte cât și agenților ei pentru îndeplinirea misiunii lor.

Stipulațiunea art. 13 ca, în contra justiției polițienești a subinspectorilor, să se poată apela la Comisia Mixtă se lasă *in suspenso*, după declarația delegatului *englez*, că nu-și poate exprima opinia în privirea aceasta până ce nu se va hotărî cestiunea apelului.

În fine se primește concluziunea ca Reglementul să nu se poată modifica fără concursul Comisiei Europene.

După repărțirea deosebitelor voturi ale Comisiei și după mulțimea de rezerve ridicate de membri, cestiunea regulării navigațiunii Dunării pare departe de soluțiunea ei. Ceea ce ne miră e: cum în administrarea navigațiunii România va avea un singur sub-inspector și Bulgaria doi. Poate că foile guvernamentale vor ști a ne explica importanța pe care Comisia Europeană o dă administrației vecine pe Dunăre.

❦

[8 iulie 1881]

Corespondentul din Șiștov al „Gazetei generale de Augsburg“ adresează foii, cu data de 10 iulie, știrile ce urmează mai la vale și pe cari le reproducem fără comentarii:

> *Azi dimineață au sosit aci șefii liberalilor, ex-miniștrii Caravelov și Slaveicov. Deși aleși în Târnova ca deputați în Marea Adunare, ei nu vor lua parte la vot, căci privesc tot lucrul ca pe o comedie ilegală.*
>
> *Am vorbit azi la amiazăzi cu Slaveicov, pe care-l cunoșteam foarte bine de mai demult și el îmi spune că nici vorbă nu poate fi de împăcare între principe și partidul liberal. Cu ușurință și instigat de Rusia, Alexandru a provocat criza, a îngăduit toate ilegalitățile pentru a face alegerile în sensul său și de aceea nu poate fi vorba de compromis.*
>
> *„Nu voim să dăm mână de ajutor pentru a da libertățile poporului pe seama sistemului muscălesc; vom pleca în România ca-n vremea turcilor și vom lucra de acolo spre binele patriei noastre. N-am fi crezut, în adevăr, când am plecat la 1877 din București, că vom trebui să ne întoarcem atât de curând îndărăt, însă România e totuși unica țară, care posedă o libertate reală și de unde putem lucra mult mai mult decât dacă ne-am așeza cartierul general în Rumelia orientală. Prințul Vogoridi e altfel înțeles cu intențiile noastre, dar nu e nimic alt decât un pașă turcesc și, deși nu avem a ne teme de nimic din partea Porții, totuși unele din marile puteri europene ar putea cere să ni se refuze ospitalitatea. Noi nu voim însă să facem neplăceri amicilor noștri.“*
>
> *La întrebarea mea dacă liberalii ar voi să organizeze o răscoală în Bulgaria, Slaveicof răspunde: „Nu gândim la asta; guvernul principelui va ajunge prin sine însuși ad absurdum și, dacă nu se vor împlini făgăduințele date poporului de la țară, se va scăpa el însuși de apăsătorii lui.“*
>
> *— „Și-n ce consistau acele făgăduinți?“*
>
> *— „În mari reduceri a dărilor, ușurări ale serviciului militar și regularea cestiunilor agrare, îndeosebi desființarea arendașilor de dări, a ciorbagiilor. Aceste*

dorințe principele nu le poate împlini oricât de multă bunăvoință ar avea. Noi înșine am lucrat la aceasta și ne-am împiedecat totdeauna de influența ciorbagiilor. Aceștia însă sunt din partidul guvernamental, deci toate făgăduințele au fost iluzorii.“

— „Dar cum gândiți să lucrați în România pentru Bulgaria?“

— „Ca-n vremea turcilor. Fondăm un club bulgar, facem să apară ziarele noastre în București și le răspândim între partizanii noștri din Principat. Prin asta putem produce mai mare efect decât dacă foile vor apărea sub legea turcească de presă pe care a introdus-o prevăzătorul nostru guvern. Ș-așa foile erau împiedicate, în timpul din urmă, de-a ieși afară de Sofia și, de când oficiile poștale austriace au încetat de-a exista în țară, n-a mai existat poștă pentru noi. Totul se confiscă fără ca legile să fi îngăduit una ca asta.“

— „Vă veți pune dar pe d-voastre și cauza d-voastră sub scutul lui Hohenzollern?“

— „Da. Regele Carol și-a câștigat mari merite pentru cauza noastră; România are legi liberale și, deși aparținem unei alte rase, ne-am simți fericiți dac-am fi fost vrodată atât de liberi ca țara vecină. Conaționalilor noștri, dintre cari 50.000 trăiesc în România, le merge bine; ei stau sub legi drepte și chiar plângerile din Dobrogea, ce porneau de la nemulțumiții din Tulcea și Măcin, au amuțit față cu evenimentele din Bulgaria.“

— „Opoziția d-voastră nu se-ndreaptă dar contra lui Alecsandru pentru că e principe german?“

— „Ferească Dumnezeu. Am voit totdauna un principe german, un domnitor din acel neam drept de oameni care a făcut mai mult pentru civilizație și cultură. Sub Carol ne-am numi fericiți, pe un Battenberg rusesc nu-l poate suporta Bulgaria.“

— „De unde vine însă că toate plângerile din timpii din urmă au fost adresate țarului și oamenilor de stat ai Rusiei?“

— „Cunoașteți opinia poporului nostru că tot binele vine de la țarul liberator (Țaroslobodíteli) și nimeni nu voia să ne crează că apăsarea vine de la Petersburg. Am dovedit-o aceasta prin țipetele noastre de durere și prin răspunsurile aspre ce le-am primit. Acuma știu oamenii noștri ce au a spera de la marele țar și credem că predilecțiunea pentru Rusia a suferit o grea lovitură.“

— „De ce nu voiți să 'ncercați, d-ta cu prietenii d-tale, să produceți o reacție în Marea Adunare prin puterea discursurilor?“

— „Toate sunt în zadar. De vorbit nu se va mai vorbi, ci se va vota numai. Cine nu va zice da va fi arestat desigur, căci, în momentul în care principele va ajunge să înlăture Constituțiunea, toate libertățile se sting și atunci am trebui să gândim mult asupra imprudenței de-a ne fi încrezut cu ușurință.“

— „Victoria lui Alexandru e așadar sigură?“

— „Cu totul sigură. Puterea au învins, unele din marile puteri i-au ajutat, poporul e amăgit. Plecăm la București; poate ne vom revedea în patria noastră în momente mai fericite.“

Astfel se duse unul din cei mai buni patrioți ai Bulgariei și nu e îndoială că mulți îi vor urma. Pământul României e pentru persecutații noștri ceea ce e pământul Svițerei și al Engliterei pentru persecutații restului Europei. Acolo, sub scutul unui

Hohenzollern, oricine se simte sigur și îndemână. Nu m-aș mira dacă ar ieși în publicitate știri că România urmărește domnia asupra Bulgariei, căci reacționarii de aici nu vor întârzia de-a răspândi asemenea știri pentru a suspecta Regatul liber în ochii marilor puteri vecine. Un lucru e sigur: că, dacă regele Carol ar avea ambiția de a domni și peste Bulgaria, la poporul bulgar n-ar afla rezistență. Pentru eliberarea acestei țări balcanice au curs tot atât sânge românesc ca și rusesc.

❦

[9 iulie 1881]

De când cu aplanarea arzătoarelor cestiuni orientale, a Dulciniului și a Greciei, nu se mai pomenește de așa-numitul „concert european“. Astăzi marile puteri nu mai au o problemă gravă care să le atragă atențiunea tuturor, să le intereseze deopotrivă, spre a căuta în comun acord dezlegarea ei; nu mai au în față un pericol iminent, de natură a le sili să-l prevină sau să-l înlăture toate împreună. Fiecare din statele europene își formează planuri de cuceriri teritoriale și economice pe viitor; ba unele lucrează deja pe față la realizarea aspirațiunilor lor. De aci temeri, bănuieli și neînțelegeri, vagi, ce e drept, dar nu mai puțin neplăcute. Și iarăși Orientul în genere este unde se ciocnesc interesele tuturor. Turcia și Englitera privesc cu ochi răi cuceririle franceze din Africa. Interesele Rusiei și ale Engliterii în Asia stau de aproape față-n față. Mișcările austriace din Bosnia sunt urmărite cu ochi bănuitori de Poartă, secondată de Anglia. În fine asupra Dunării, care interesează mai pe toate în măsură egală, nu s-a ajuns la nici o înțelegere.

Aceasta este, în puține cuvinte, situația generală europeană. Constelațiunea nu e definită și clară. Totul se află în fermentare. Echilibrul se leagănă. În ce parte va cădea balanța vor arăta „alianțele“, a căror formare a început să se anunțe deja.

❦

[9 iulie 1881]

Față cu aserțiunea „Românului“ că mortalitatea creștinilor nu merge progresând în Iași dăm următoarele cifre, estrase din broșura d-lui Alexandrini și a d-rului Flaișlen. Mediile inventate de „Românul“, în care sporul dintr-un an se repărțește asupra tuturor, sau scăderea cauzată prin epidemii dintr-un singur an se repărțește asemenea asupra altor ani

următori, sunt mijloace comode, însă nu tocmai oneste, de discuție. Iată dar plusul morților peste născuți an cu an:

În anul 1876 au murit mai mult decât s-au născut 160

„ 1877 „ „ „ „ „ 340

„ 1878 „ „ „ „ „ 504

„ 1879 „ „ „ „ „ 509

„ 1880 „ „ „ „ „ 511

Quod erat demonstrandum.

Nașterile creștinilor din contra scad.

În anul 1876 s-au născut 1238

„ 1877 „ „ 1088

„ 1878 „ „ 1002

„ 1879 „ „ 973

Nu medii repartizătoare care aruncă un an asupra celorlalți, ci realitatea, cu mersul ei continuitiv, asta trebuie cercetată. Cu medii, proporții, procente, împărțiri arbitrare ale anilor după puncte personale de vedere se poate face multă panglicărie.

❦

[10 iunie 1881]

Demagogii sunt aceiași, totdauna și pretutindeni.

Republicanii din Franța au sărbătorit săptămâna trecută ziua de 14 iulie, st.n., cu multă pompă, cu mare zgomot.

Nimeni n-ar avea de zis ceva, nici chiar „Figaro“, în contra unei serbări naționale ca atare.

Este bine însă a vedea ce fac în Franța republicanii roșii când sunt în opozițiune și cum se poartă când destinele țării ajung pe mâna lor.

Ceea ce se poate susține despre revoluționarii petroliști de ieri, republicani oportuniști astăzi în Franța, se potrivește întocmai și pentru revoluționari republicanii noștri de ieri, monarhiști *a outrance* astăzi.

Menționata foaie își aduce aminte cum odinioară republicanii franceji nu lăsau să le scape nici o ocaziune spre a înnegri sărbătorile naționale. Ei le ironizau, râdeau de steaguri și decorațiuni, evaluau prețul lampioanelor și focurilor de artificii, calculând cât costă toate acestea pe contribuabil. Ei strigau în contra așa ziselor „orgii cezariane“, a plăcerilor corupătoare, a

spectacolelor imorale cari abrutizează poporul. Astăzi însă tot acești puritani vin și imitează aceleași „orgii“, poate ceva mai cu vârf.

Aceleași programe, aceleași salve de artilerie, aceeași ploaie de decorațiuni și reprezentațiuni gratuite.

Foile rebele ieri, oficioase astăzi, n-ar suferi deloc să vorbească cineva de imoralitatea serbărilor naționale. Din contra, ele sunt cari le celebrează cu un elan liric.

„République Française“, organul d-lui Gambetta, declară cu gravitate că serbările naționale sunt unul din cele mai puternice mijloace de educațiune!

Toate acestea nu ne dau oare portretul fidel al roșilor noștri?

Acești saltimbanci oportuniști una strigă și alta fac! Și apoi în orice creațiuni pe dos ale lor întrec pe toți demagogii din lume, atât în forma bizantină pretinsă liberală cât și în fondul ei.

În genere, să nu uite niciodată, nu roșii, cari n-au ce uita, dar românii, că: ceea ce poate fi bun pe țărmii Senei nu urmează deloc **că** trebuie să fie bun și pe malurile Dâmboviței sau în Târnova.

Proverbul e cam vechi și poate trivial, dar pururea adevărat: *Quod licet Jovi, non licet bovi!*

❦

[10 iulie 1881]

Economiștii observă cu drept cuvânt că însuși sistemele religioase, oricât de vechi și de bine întemeiate pe natura morală a oamenilor, suferă modificări, ba se sting chiar și sunt înlocuite prin altele în urma unei mari decadențe economice, care e totdauna însoțită sau urmată de o mare decadență morală.

Am arătat în numărul trecut că populația română din Iași scade în urma neopritei imigrațiuni de elemente străine. Tot acelaș lucru e adevărat pentru populația română din București, pentru cea din Galați, ba chiar pentru o comună pe jumătate rurală cum e Târgul Frumos.

Mortalitatea înspăimântăroare a rasei române și înmulțirea celor străini într-o țară îmbielșugată și c-o populație relativ rară cuprinde în sine condamnarea unui sistem de guvern, condamnarea întregului aparat administrativ, de la capi începând până la infimii funcționari, în fine condamnarea organizării sociale.

Am dovedit asemenea în mai multe rânduri, cu materialul mărginit statistic de care dispunem, că sub sistemul vechi — până la 1864 — populația istorică a acestor țări creștea repede; că de la gonirea domniei fanariote din țară și pân' la reformele sociale din 1864 populația a ajuns numărul pe care-l avea în timpul de fericită memorie a lui Matei Basarab. Aceasta foarte repede.

Suntem departe de a lăuda inferioritatea condiției sociale a țăranului în timpul Regulamentului, departe de a dori ca starea veche de lucruri să se mai reîntoarcă în ceea ce privește inconvenientele ei. Dar întru cât privește dezvoltarea normală, naturală a poporului, întru cât privește proporția suportabilă între greutățile ce el purta și bunăstarea ce rezulta ca beneficiu din acele greutăți, orbi am trebui să fim și nedrepți către părinții noștri dacă n-am constata că acea stare era mult, cu mult mai bună pentru poporul de jos decât cea actuală.

Departe suntem de-a ne face *laudatores temporis acti.* Defectul principal al organizării vechi era că nu ținea seamă îndestul de clasa de mijloc; dar țăranul și proprietarul mare se aflau amândoi bine și, fiind într-un contact perpetuu între ei, ajunsese a avea o mare tragere de inimă pentru olaltă. Putem zice că și boierul vechi era țărănos, și țăranul vechi avea un fel de mândrie boierească în el.

De când însă cu emigrațiunea în străinătate, cu contractarea de obiceiuri străine și costisitoare, de când cu absenteismul la care sunt supuși în mod egal toate clasele dirigente la noi, începând cu părinții bisericii și sfârșind cu Caradalele, raportul vechi a trebuit să se strice.

Constituția noastră, punând greutatea ei pe o clasă de mijloc parte străină, parte neexistentă, au dat loc la o declasare generală din cele mai dezastroase.

Nu mai există o altă deosebire între oameni decât cea pe care o stabilește *banul*, oricum ar fi câștigat.

Astfel un biet gazetar care știe, în calitate de confident al miniștrilor, că drumurile de fier or să se răscumpere joacă la bursă și… devine milionar. Ei bine, a devenit aristocrat în România. Nimeni nu-ntreabă cum și-a făcut banii. Prin muncă? Prin o inteligentă esploatare a unei ramure de industrie? Nimic din toate astea. A făcut politică și, prin politică, a devenit bogat. Un altul își esploatează calitatea de ministru pentru a juca la bursă, ba unii au câștigat jucând cu banii vistieriei chiar. A-și da orbește votul guvernului pentru a se folosi bănește de secretele oficiale, de punga statului chiar, e în

cel mai mare grad malonest, dar toți o fac fără jenă. Și masa? Masa populațiunilor din oraș invidiază încă pe fericiții care prin mijloace maloneste ajung, fără cheltuiala de spirit sau muncă, la avere și vază.

Dar de la cine câștigă ei? Căci acest trai a unei generații de feneanți trebuie neapărat să se traducă într-un punct oarecare în… muncă! Hârtiile cumpărate de stat de la compania Stroussberg se cotau cu 20 la sută. Dumnealor le-au plătit cu 60 la sută. Cine plătește diferența de 40 la sută? Producătorul care plătește anuitatea, țăranul.

În ultima linie producătorul plătește totul.

Dar numărul producătorilor, instrumentele lor, suma puterilor lor fizice este aceeași ca în anul 1850. Se știe metodul prin care s-au aservit țăranii mult mai rău decum era în timpul clăcii. Statul le-a cerut într-o bună dimineață o dare înzecită de ceea ce-o plăteau înainte. Pentru a o plăti trebuiau să se împrumute. Dar nimeni nu le dădea bani decât pe muncă, calculându-o pe prețuri de batjocură, pe prețuri zilnice din cari un lucrător nu se poate hrăni. Astfel țăranul a fost dat pe mâna unei înspăimântătoare uzure. Pururea dator, pururea scos la muncă *manu militari*, el vedea traduse toate trebuințele lui în muncă foarte rău plătită. Am cunoscut patrioți (în treacăt fie zis, cei mai cruzi și mai lacomi proprietari sau arendași sunt pururea din partidul roșu, tocmai pentru că sunt parveniți și n-au nici o legătură cu pământul și populațiunile), am cunoscut zicem patrioți cari luau ierbărit pentru găini de la țărani, ierbărit calculat în bani și tradus în muncă. Am cunoscut liberali cari pentru pășunea *unei* oi cereau fruptul de la *patru* oi. Economicește absurd, dar aceste pretenții absurde se traduceau în cerere de bani, cerere de bani în prestațiuni calculate pe prețuri de batjocură. Și cu toate acestea e o țară asta care are un rege, are legi civile și penale, are … administrație, se zice. Astfel poporul incult, dar încolo sănătos și foarte inteligent e dat în prada tuturor acelora care știau a înșira două slove pe hârtie și-l încurcau în paragrafii unui *drept formal*, copiat de la popoare civilizate, și la redigerea căruia alte trebuințe, alt neam de oameni, alte condiții economice prezidaseră.

Capitalul, cel puțin cel mobiliar, avea înainte un caracter istoric tradițional și personal. Legăturile între boieri și țărani erau istorice, tradiționale, personale. E nenatural a admite ca oameni de aceeași rasă, cari neam de neamul lor trăiseră și lucraseră împreună, să nu aibă un sentiment de cruțare și de omenie între ei. Boierul cel mai avar, cel mai lacom de avere n-ar fi îngăduit să i se esploateze țăranii din partea slugilor lui.

Astăzi capitalul e impersonal. O moșie străveche încape pe mâna unui patriot, în genere străin de origine, care caută să scoață lapte din piatră. Puțin 'i pasă de soarta lucrătorului, puțin de biserică ori de școală. Omul e pentru el nu un compatriot, nu un conațional, nu ostaș sau cetățean; e un instrument de muncă, o vită trebuitoare pentru un timp mărginit, până ce o vinde sau o arendă altuia moșia. Rău hrănit, rău îmbrăcat, având locuință rea, maiestatea poporului român, norodul, cum zicea Matei Basarab, nația a ajuns în stare mai rea decât sub fanarioți, a ajuns la sapă de lemn.

Care e cauza tuturor relelor acestora? Declasarea, nepotrivirea organizației sociale cu starea economică și cu stadiul de cultură a poporului. I se ia, i se tot ia, și lui nu i se dă nimic în schimb. Pripa cu care s-au introdus reformele, netemeinicia lor, libertatea dată miilor de Caradale de-a trăi fără muncă din esploatarea claselor producătoare, lefuri și sinecure, întreprinderi fără capăt de lucrări costisitoare fără nici un folos direct pentru mase, sutele de vagoane făcute pentru a introduce în țară mii de consumatori străini împreună cu mărfurile lor, c-un cuvânt lipsa de sentiment de rasă, lipsa de solidaritate între popor și clasele dirigente, recrutate din Cariagdii și Basmangii, lipsa de simț istoric și național ne-au adus unde suntem și au prefăcut o țară veche, cu trecutul ei cinstit, cu datinele ei oneste, într-un han de oaspeți străini în care toată organizația s-a făcut în favorul străinilor și pentru a le face traiul cât de neted și de moale în țara nimănui, căci numai ca firmă mai e a noastră.

Noi nu suntem contra îmbogățirii celor ce vin și se așază în țară. Cu timpul vor deveni poate cetățeni buni ai acestui stat. Dar ca de dragul lor să ucidem oamenii noștri proprii, ca de dragul luxului, desfătărilor, înlesnirilor de trai să compromitem existența fizică și morală a rasei române, iată ceea ce e neauzit și neînțeles.

Poporul nostru e pe calea de a ajunge ca fellah din Egipet. Totul e străin acolo afară de mizerie. Numai ea e națională, e egipteană.

De aceea o repetăm: „Moldova (și Țara Românească peste 25 ani) e 'n pericol de a deveni prada celei întâi puteri străine care ar garanta populațiunii măcar viața fizică în contra lipitorilor cari o sug și o degradează“.

„Românul“, ca toți aceia cari luptă cu fraza și firma patriotică contra convingerii noastre patriotice, ne zice să n-avem teamă. Asta nu se va întâmpla. Nu e vorba de teama noastră; e vorba de realitate și de adevăr. Nici un popor pe lume nu e obligat a fi pururea jertfa oamenilor ei proprii,

jertfa Caradalelor pe cari au avut nenorocirea de a-i asimila. De acolo se esplică de ce populațiunile Asiei, cu tot trecutul lor și cu toată mândria națională, au salutat un liberator în Alexandru al Macedoniei; de acolo se esplică de ce Napoleon I a fost la început salutat ca un liberator în multe state ale Germaniei. Popoare condamnate la nefericire precum pare a fi al nostru ajung a renunța la individualitatea lor, ajung la dorința de-a scăpa ele de ele înșile. Nu noi le zicem acestea. Scrieri cosmopolite și nihiliste ieșite din pene române încearcă a dovedi deja că sentimentele de patrie și naționalitate sunt mofturi și că apăsații de pe fața întregului pământ sunt frați și aliații naturali în contra formațiunilor istorice actuale.

❦

POPOARELE AUSTRO-UNGARII

[10 iulie 1881]

Sub acest titlu „Augsburger Allgemeine Zeitung“ face nu atât o recenziune cât un mic rezumat a broșurei d-lui I. Slavici intitulată *Românii din Ungaria, Transilvania și Bucovina*, publicată în limba germană. Mai întâi foaia din Augsburg menționează de volumul prim al unei opere scrisă de Hunfalvy, intitulată *Die Ungern oder Magyaren*, apoi continuă astfel:

> *Aceste două tomuri stau într-o intimă legătură și se complectează în oarecare privință. Hunfalvy arată cum ungurii au înțeles a face propagandă, ajungând să maghiarizeze pe germani și slavi. El constată numai un fapt cunoscut de toți. Se știe că în ultimii ani sau decenie numeroși nemaghiari și-au maghiarizat numele, spre a face să li se uite adevărata lor origine. Din contră, în cartea de față (Slavici) se constată că nici un singur român nu și-a maghiarizat numele, deși în timpul mai recent s-au format reuniuni ce lucrează sistematic la maghiarizarea numelor de familie. În genere, Slavici nu prea vede bine pe unguri, El zice „Secoli întregi maghiarii au fost elementul domnitor la Dunărea inferioară, poporul creștin cel mai însemnat în tot Orientul și veriga mijlocitoare dintre Orient și Occident; în timpul acestei îndelungate domnii ei n-au izbutit a deveni un ciment social pentru popoarele dominate de dânșii. Ei au fost politicește un popor energic, fără însă a fi un element de cultură: ei au ținut, ce e drept, legate împreună popoarele stăpânite de dânșii, nu însă prin superioritatea lor intelectuală ci grație preponderanței lor fizice.“ Așa poate să fi fost în timpuri mai depărtate. Dar când vedem că ungurii au înțeles acum câțiva ani să formeze dualismul în Imperiu și, cu toate că plătesc numai 30 procente și se află față cu germanii, totuși ei joacă primul rol, atunci nu prea poate fi vorba de*

o superioritate fizică, ci ar fi să recunoaștem că ungurii tocmai politicește sunt capabili. Dar să nu mai descoasem această temă, ci să ne întoarcem la cartea ce conține o mulțime de lucruri interesante.

Primele grupe de români, asupra descendenței cărora, de este slavă sau romană, părerile sunt controversate, s-au ivit în Carpați acum vreo șase sute de ani. În decursul acestui timp ei s-au dezvoltat și lățit astfel încât astăzi numără ca la trei milioane suflete. După cum se știe, românii din Transilvania s-au răsculat sub conducerea lui Horea și Cloșca, în timpul lui Iosif II, devastând țara în lung și în lat. Cauza acestei răscoale a fost că cea mai mare parte a românilor transilvani erau glebae adscripti. După ce și iobagilor din Transilvania li s-a dat libertatea de a se muta a încetat și răscoala. De altfel rebeliunea a fost îndreptată în contra funcționarilor, nu în contra împăratului. Când Horea a fost trimis cu o suplică la împăratul a trebuit să jure comitenților săi nu numai că va da suplica în propria mână a împăratului, dar că va stărui ca împăratul să și citească hârtia în fața lui; căci, ziceau ei, ni se face multă nedreptate pentru că împăratul n-a citit plângerile noastre; el are mult de lucru și ceilalți nu-i spun adevărat.

Foarte interesant este capitolul asupra religiunii. Românul n-are cuvânt pentru noțiunea „religiune“ și „confesiune“. Românul întrebuințează pentru aceste două noțiuni cuvântul „lege“. Credința creștină este pentru român legea creștină. Românii sunt creștini; dar ei au unele moravuri și obiceiuri cari sunt străine creștinismului, Astfel soarele este sfânt la români și românul adevărat stă aplecat, cu capul descoperit, în fața soarelui ce răsare. Vinerea e o sărbătoare și mai ales țăranii nu lucrează în această zi, deoarece nimic nu merge bine ce s-ar întreprinde vinerea. Și pâinea este sfântă, înainte de a o începe se face o cruce cu cuțitul pe dânsa. Dacă cade jos o bucată, se ridică iute, se șterge și se sărută; dacă s-a prăfuit, se aruncă în foc, parte pentru că, aparține morților, parte pentru că a arunca pânea sau a o călca în picioare este mare păcat. Cine nu ține legea românilor e necurat și necurat este oricine și orice stă în legătură cu un asemenea om. Nimeni nu poate bea dintr-un vas fără a fi vărsat puțin pe pământ și este o insultă a oferi unui român apă, fără a face această libațiune. Totuși „necurățenia“ nu atrage după sine nici ură, nici despreț; însă românul nu va purta haina unui necurat, nu va lua pâne de la el, nu va gusta din vasul lui, considerând de un mare păcat orice comunitate domiciliară cu dânsul. Numai copiii rămân curați totdauna, chiar de ar fi fructul unei căsătorii impure; însă românul uită curând originea necurată a acelora.

Românul se ferește de a face prozeliți și niciodată n-a exista vreun apostol sau sfânt român. Dacă însă un preot român ar refuza vreunui străin de a-i face slujba ar da ocazie la mari supărări și s-ar ține în nume de rău unui popă care ar refuza să țină rugăciune pentru un ovreu bolnav sau eventual să-l îngroape după ritul român.

Capitolul ce vorbește despre particularitățile naționale nu e mai puțin interesant decât cel asupra religiunii. Locuitorii unui sat român se împart în trei clase: fruntașii, mijlociii și codașii și fiecăruia i se cuvine numai ce are clasa sa. Poziția fruntașilor e foarte dificilă. El are un cerc de partizani ce se încred în el orbește și-i recunosc autoritatea. Dar el are și adversari, și ochii tuturor sunt îndreptați spre dânsul. El are dreptul și datoria a opri în uliță pe oameni și mai ales pe tinerime și a le face

mustrări pentru vreo necuviință; dar vai de dânsul când comite și el vreo greșală, căci numai popii e permis a nu face ceea ce povățuiește să facă alții. Un proverb zice: Fă ce zice popa, dar nu ce face el.

Cât privește căsătoria, se descrie târgul de fete de pe Găina (un munte înalt de 5-6000 urme). În ziua Sf. Petru și Paul se ține un târg în vârful acelui munte. Fetele lucrează: țes, torc și coase ani de zile spre a-și face zestrea. Rudele și prietenii mai dau câte ceva. Apoi se pune totul în lăzi, frumos lucrate și vopsite. Orice familie care are o fată mare își întinde pe munte cort, în care se așază zestrea, și fruntașii familiei așteaptă pe pețitori. Apoi vin junii, însoțiți de familiele lor, și aduc ce au mai bun, mai ales o cingătoare sau brâu plin de aur și argint, și, după ce și-au ales o mireasă, se face logodna publică. Fata e bine să se mărite în satul părinților ei și soartea unei neveste căsătorită într-alt sat se plânge în nenumărate cântece populare.

Femei cu forme voluptuoase rar se găsesc la români. O figură gingașă, mâini mici, picior mic, buze subțiri, umeri plini, un bust puțin dezvoltat sunt particulare mai tuturor femeilor române. Femeile românești mai au datoria de a-și cultiva frumusețea, ba în Banat trebuie să se și sulemenească.

În genere românul e cam încăpățânat nu vrea să înțeleagă și se ține în rezervă față cu orice idee nouă. În lucruri cari-i sunt indiferente este foarte mlădios; dar în lucruri cari îl privesc de aproape el e omul cel mai cerbicos și, dacă a luat odată o hotărâre, apoi nu o schimbă cu una cu două. De aceea și este un om de încredere.

Limba română se numără în grupul celor romanice. Construcția internă este într-adevăr romanică, însă regulele sunetelor se abat mult de la ale limbelor romanice și tezaurul de cuvinte are multe elemente străine, mai ales slave.

Între cântecile românilor sunt și cântece de iele sau zâne. A treia zi după nașterea unui copil se așteaptă cele trei zâne cari hotărăsc soarta celui nou născut. În acea zi se pun pe o masă curată tot felul de bucate și o sumă oarecare de bani, spre a le dispune bine, și se recitează cântarea ce laudă puterea zânelor. Darurile sunt ale moașei.

Le mai menționăm și cântecele de jale (plângerile), ce se cântă de femei anume tocmite și sunt îndreptate cătră cel răposat, ba i se cântă în ureche. După credința românilor mortul aude și pricepe tot.

Mortul trebuie ținut în casă o zi și o noapte. În acest timp să nu fie lăsat singur și nici plângerile să nu înceteze; de aceea se tocmesc femei plângătoare, cari „se cântă“ pe rând, niciodată împreună.

Am relevat aci câteva puncte cari probează că această carte oferă mult acelora cari se interesează de etnologie.

❦

[11 iulie 1881]

D. C.A. Rosetti are circularomanie. De câte ori a fost ministru a știut să fericească țara cu fel de fel de încercări stilistice, menite unele a produce veselie, altele a inspira oamenilor tristeță pentru lesniciunea cu care unul

singur poate arunca pietre în baltă, pe cari nici un înțelept nu le mai poate scoate. La 1866, când era ministru al instrucției publice, adresa circulare către directoarele de școale de fete, invitându-le ca nici ele să nu se dea cu dres pe față și să nu poarte malacoave, nici să 'ngăduie ca fetițele să se dea cu dres. Tot astfel platonizează și acum în circulare lungi și scurte cu Chirițopolii și Simuleștii respectivi.

A propovădui morala e ușor, a întemeia morală e greu. De aceea toate circularele onor. ministru de interne vor rămânea istorii scrise pe apă pe cât timp corupția va fi sistemul de guvernământ al partidului roșu. A crede că un om care toată viața sa s-a servit de corupție pentru venirea și menținerea la putere a partidului său ar fi devenit acum, după ce s-a învechit în zile rele, un prototip de moralitate ar fi naiv și nejustificabil.

Maestru în arta de a se preface, de-a pretexta una și a realiza altceva, d. C.A. Rosetti, având pe mucenicul Mihălescu alături, voiește să moralizeze administrația numind în posturile de subprefecți licențiați în drept!

Dar oare, pentru a face un bun început, onor. ministru n-ar fi putut întreba pe directorul său ce a învățat?

E natural a pretinde ca un subprefect să fie licențiat în acelaș timp în care ministrul de interne nu știe carte și directorul său abia se știe iscăli?

Pentru ca o nouă suflare de viață să poată trece asupra țării d. C.A. Rosetti ar trebui înainte de toate să se înlăture pe sine și pe oamenii săi de la cârma statului, să recunoască că nici știe nimic, nici e capabil a înțelege natura organică a statului; ar trebui să-și recunoască mizeria sa intelectuală. Acesta ar fi cel mai mare serviciu pe care acești bătrâni stricați, frivoli, fără statornicie de caracter, fără convingeri adevărate, l-ar putea aduce țării. Și, dacă ar fi în adevăr patrioți precum se pretind, asta ar trebui să facă; să-și recunoască incapacitatea și să se retragă de-o parte, trăind din pensie.

A discuta platitudinile, fie chiar bine intenționate, cari plouă din Ministeriul de Interne ar fi ridicol.

O țară nu se guvernează cu aforisme, ci cu sisteme; iar sistemele nu se improvizează de pe-o zi pe alta, ci ar trebui să rezulte din starea reală a țării, din natura poporului, din stadiul lui de dezvoltare. A crede că cu maxime, sentențe, anecdote și alte asemenea lucruri se poate reforma un lucru atât de putred cum e administrația în România ar fi o nespusă naivitate, dacă n-ar fi ceva și mai rău. Și este ceva mai rău. Este praful ce se aruncă în ochii lumii pentru a face a se uita atrocitățile d-lui S. Mihălescu și a vestiților săi prefecți de transbalcanică memorie.

❦

[12 iulie 1881]

Sub titlul *Une indigestion du „Timpul“* ziarul“L'Independance roumaine“ de azi face o critică tragico-comică a revistei noastre d-alaltăieri.

Deși n-avem obiceiul d' a răspunde la asemenea lucruri, totuși nu ne putem opri de a nu releva ceva foarte caracteristic din rândurile ce ne adresează. Este că: ceea ce a supărat mai cu osebire pe onor. noștri confrați de la foaia franceză în reflecțiunile ce ne inspira sărbătoarea națională de la 14 iulie a fost tocmai apreciațiunile noastre asupra schimbărilor la față ale demagogilor noștri, cari, din republicani feroci și conspiratori de meserie de ieri, au devenit cunoscuții dinastici de azi.

Foaia d-lor Galli și Ventura nu ne poate ierta că am atins această coardă a schimbărilor la față, care se vede că este și „la corde sensibile“ a „Independenței române“.

❦

[12 iulie 1881]

De la un timp încoace Casa de Depuneri și Consemnațiuni e mânată de guvern și de partidul roșu pe clina afacerilor de bursă. Nu e destul că se încarcă cu împrumuturi, precum e cel al comunei București de 15.150.000; dar, după cum aflăm, d. Brătianu stăruie ca, pentru a ridica cursul acțiunilor *Băncii Naționale*, Casa de Depuneri să primească aceste acțiuni și să facă împrumuturi pe ele, socotindu-le drept una mie lei piesa.

După art. 7 al legii, Casa de Depuneri împrumută din escedentul stocului ei metalic statului; județelor, comunelor și institutelor de binefacere; particularilor *pe depozite de efecte ale statului.* Consiliul de administrație publică în ultimele zile ale fiecărui trimestru cursul pe care se vor primi efectele ca garanție.

Consiliul tratează acțiunile Băncii în mod egal cu efectele statului.

Norma după care el fixează cursul efectelor statului este însă următoarea: cele cari stau sub *pari*, se primesc socotindu-se cu 20 la sută sub cursul zilei, efectele peste pari se socotesc cu 20 la sută sub *valoarea nominală.* Conform acestei norme acțiunile Băncii Naționale s-ar cădea să fie primite pe 400, iar nu pe o mie.

E evident îndealtmintrelea pentru oricine că o Casă de încredere precum este cea de depuneri nu are misiunea de-a împrumuta bani jucătorilor de bursă, nici de a favoriza urcarea cursului efectelor. Casa de Depuneri nu este bancă; ei nu-i este dată posibilitatea de-a cerceta dacă suirea sau scăderea unor efecte publice se datorește urcării sau scăderii corespunzătoare a produsului *întreprinderilor* pe cari se 'ntemeiază hârtiile, de vreme ce nu ia parte la aceste întreprinderi. Ni se pare că împrejurarea cumcă d-nii Stolojan sau Eliad (Cârciumărescu) posedă acțiuni de ale Băncii nu sunt un motiv îndestul de puternic pentru ca Casa de Depuneri să se abată de la norma ei de pân-acuma, mai ales că legea zice că numai din trimestru în trimestru se poate face o asemenea fixare a cursului și că nici le poate primi fără publicarea prealabilă a hotărârii consiliului de administrație.

Aflăm îndealtmintrelea că unul din puținii noștri economiști, d. Ion Ghica, s-ar fi opus la această urcare și că actualul postulant care ocupă directoratul Casei pentru a face buclucuri în interesul roșiilor se servă de împrejurarea că d. Ion Ghica e numit ministru la Londra și a demisionat din consiliu pentru a pune la cale primirea acțiilor Băncii pe o mie.

❦

[12 iulie 1881]

Colonelul Siborne făcuse în Comisia Europeană a Dunării declarația că nu poate primi o comisie mixtă în chipul în care o stipulează anteproiectul austriac. Astfel cestiunile de principiu fiind pendente, comisia a discutat mai multe amănunte cari fără razimul principiilor generale nu au o valoare tocmai însemnată. Cabinetul din Viena s-a pus pe tratări și diplomații austriaci oscilează împrejurul cestiunii cu multă rezervă și sfiindu-se a lua o hotărâre definitivă.

Constantin Efendi, delegatul Turciei, a pus în vederea Comisii Europene dacă n-ar fi sosit momentul ca să se solicite de la cabinete prelungirea mandatului comisiei, o propunere în a cărei discuție delegatul Angliei a declarat că e gata de-a intra. Delegatul Austriei a declarat atunci că aceasta ar augmenta încă dificultățile existente.

În aceeași ordine de idei se vestise zilele trecute că cabinetul din Viena ar fi având intenția de a lucra în *contra* prelungirii mandatului comisiei. Astăzi însă oficioșii austriaci scriu că atribuirea acestei intenții e în orice

caz prematură, că pân' acum nici n-a fost cestiune de ea, că nimeni în fine nu poate admite serios că respingerea anteproiectului austriac și a Comisiei Mixte ar fi îndeajuns pentru ca Comisia Europeană să se dizolve și să înceteze de-a exista. Aceste asigurări oficioase ar fi primite cu satisfacțiune dacă nu s-ar încheia cu amenințarea următoare:

> După art. LIV al Tractatului de la Berlin puterile vor avea să se înțeleagă în curând asupra prelungirei mandatului Comisiei Europene. O asemenea înțelegere *cată firește* să fie *unanimă* și opunerea unei singure puteri poate fi, în situația actuală, de un efect hotărâtor. Posibilitatea de a pune piedici existenței ulterioare a Comisiei Europene este dată; sperăm însă că cestiunea se va limpezi astfel încât nici o putere să nu fie silită a uza de această posibilitate.

❦

[13-14 iulie 1881]

Zilele din urmă se comentase în ziarele din străinătate venirea generalului Ernroth la București. Unele din foile străine atribuiau vizitei generalului intențiunea de a stărui pe lângă șefii partidului roșu din București ca, prin învățăminte bine simțite, să facă pe confrații liberali din Bulgaria, pe d-nii Slaveicov, Zancov și Caravelov, să se împace cu principele Alexandru și să lucreze alături cu el la marea operă a regenerării naționale, admițând însă dictatura principelui ca un moderator al apetiturilor prea vii a partidului liberal bulgar. Alte foi mergeau și mai departe. Ele susțineau că generalul venise cu scopuri de-o importanță mult mai mare, că o alianță bulgaro-română ar fi devenit necesară în urma constelațiunii celei mai nouă a puterilor europene și că această alianță ar fi fost obiectul întrevorbirilor între generalul rus și bărbații de stat ai României. Aceasta din urmă știre s-a dezmințit întru câtva. Generalul fiind demisionar, nu putea trata asupra unor sujete cari sunt de atribuțiunea guvernului bulgar.

Iar în privirea știrii celei dendâi, versiunea adusă de foaia rusească „Moskowskii telegraf“ merită a fi cunoscută ca un fel de ilustrație a vestitei noastre independențe. În adevăr, în era independenței s-a creat în țară o lege în contra străinilor, însă nu în contra acelora care vin să ne specule, ci a acelora cari se refugiază la noi din cauza persecuțiunilor politice. Acum foaia rusească află că, prin mijlocirea agentului diplomatic rus din Sofia, consiliarul de stat Chitrovo, principele Bulgariei au solicitat sprijinul energic al cabinetului din San-Petersburg pentru a putea exercita o presiune

asupra guvernului din București ca acesta să nu abuzeze de dreptul de azil în privirea ex-miniștrilor bulgari refugiați în România. O reprezentațiune identică i s-ar fi făcut și cabinetului din Viena. Va să zică pare a exista o tensiune oarecare între guvernul din București și cel din Sofia, a cărei gravitate ne-a descoperit-o corespondentul „Gazetei generale“ din Augsburg când a arătat că la serbările din Șistov, făcute cu ocazia proclamării dictaturei, reprezentantul României s-ar fi ținut de-o parte în mod ostentativ.

Dacă cu Bulgaria relațiunile sunt încordate, cele cu Austria asemenea nu sunt de natură de-a satisface cerințele unei bune vecinătăți. Foile din Viena s-au ocupat în zilele din urmă de obiectul nemulțumirilor, de cestiunea Dunării, într-un mod care părea a indica că s-ar fi întâmplat ceva hotărâtor în privirea aceasta. „Gazeta de Augsburg“ ne spune însă că se continuă tractările între puterile acelea din considerație pentru cari Comisia Dunăreană au amânat o discutare definitivă a cestiunilor pendinte; despre o rupere sau un insucces al acestor tractări nu este însă vorbă și hotărârile se vor lua probabil abia în sesiunea viitoare. Una din puterile acelea care față cu cestiunea Dunării stă pe terenul cel mai neutru (Germania?) va face atunci o propunere ce va indica drumul pe care apropiarea între opiniile opuse să fie cu putință, mai ales în ceea ce privește dreptul de apel al Comisiei Mixte către cea Europeană. Pretinsa amerințare a Austriei atingătoare de desființarea Comisiei Europene a Dunării se reduce la observația, făcută nu fără intenție în corespondențele diplomatice, că, dacă opoziția în contra antreproiectului austriac ar continua și de acum înainte, existența Comisiei Europene ar pierde pentru Austria mult din valoarea ei. Această observație au luat sub pana publicității dimensiunile unei amenințări formale adresate Angliei. E însă foarte adevărat că Austria pornește din principiul că o reînnoire a mandatului Comisiei Dunărene are necesitate de unanimitatea puterilor și că ar sta în puterea Austriei, dacă i s-ar admite punctul ei de vedere, ca să zădărnicească prelungirea mandatului.

Nu fără legături cu cestiunile pendente ale Dunării o fi știrea colportată de ziarele din Viena c-am fi având a ne aștepta la o întoarcere a onor. d. Boerescu pe fotoliul de ministru de esterne și cea adusă de ziarul maghiar „Egyetertes“ că, în locul comitelui Hoyos, se va numi plenipotențiar al Austriei în București sau marchizul Pallavicini sau comisarul regal Ludovic Tisza.

Cumcă o încordare oarecare există între Austro-Ungaria și România ne-o confirmă și ziarele germane din București cari, cel puțin în privirea

aceasta, cată să fi având informațiuni de-o probabilitate oarecare.

❦

[15 iulie 1881]

D. ministru prezident al Ungariei, Coloman Tisza, după ce-a căzut în acele colegii electorale pe umerii cărora s-a ridicat la putere, a aflat în urmă un refugiu în ținuturili săcuiești din Transilvania, unde o populațiune puțin cultă și foarte săracă, deci lesne de influențat, îl alege cu oarecare entuziasm. Deci într-un orășel secuiesc, Sân-Giorgiu, marele om de stat și-a espus vederile sale politice privitoare atât la cele dinlăuntru ale Ungariei cât și la relațiile patriei sale cu cealaltă jumătate a monarhiei. Ministrul-prezident al Ungariei seamănă în multe puncte cu d. Ion Brătianu. Cât privește persoana sa proprie e în genere formal corect, însă asta nu-l oprește de-a sprijini corupția electorală și administrativă a Ungariei și de-a fi sprijinit de ea. Afară de asta însă mai are acel *toupe* de-a spune atât de verde și dezghețat neadevărul încât nu mai știi de ce să te miri mai mult, de cutezarea vorbitorului sau de îngăduința auditorului. În asta seamănă cu d. Brătianu ca o picătură de apă cu cealaltă.

Cu ocazia spiciului ținut la Sân-Giorgiu onor. șef al partidului numit liberal, chip și asemănare cu partidul postulanților și gheșeftarilor de la noi, spune în privirea naționalităților următoarele:

> *O altă cestiune de care se servă mult opoziția e relativă la starea naționalităților.*
>
> *Nu știm până la ce grad binevoiți a urmări cu atenție cestiunea aceasta. Eu însumi sunt atât de fericit de-a citi uneori că — mare tiran ce sunt — calc peste naționalitățile nemaghiare. Altă dată citesc iar că sacrific naționalităților nemaghiare interesele Ungariei. Aceste două acuzări se paralizează reciproc, se 'nțelege.*
>
> *Mă folosesc însă cu plăcere de ocazia aceasta ca, într-un colegiu curat maghiar, în acea parte a țărilor Coroanei Sf. Ștefan unde se poate vorbi de cestiuni naționale, să arăt simplu și pe scurt punctul meu de vedere în această privință.*
>
> *Eu cred că nici se cade unui stat liber, nici este cu putință în secolul nostru ca să voim a maghiariza cu de-a sila, luându-le limba acelora care nu sunt maghiari, cu atât mai mult că violența produce pururea ură și reacție.*
>
> *Însă altceva este ceea ce pretindem și vom pretinde de la oricine. Oricine trăiește pe teritoriul acestei patrii sfinte să-și cultive, să-și înavuțească limba sa proprie maternă oricum 'i place, dar să se simtă totodată să se mărturisească și să se țină întru toate ca cetățean al statului Ungariei și să nu calce datoriile sale cătră patrie. Nici o aspirație în contra intereselor statului nu e permisă și asemenea aspirații nu vom suferi niciodată.*

Scopul nostru nu e nici violența, nici opresiunea altor naționalități, ci libera lor dezvoltare. Dar în dezvoltarea lor liberă interesul statului unguresc cată să fie marginea peste care nimeni să nu cuteze a trece și care să stea mai presus de orice alte considerații.

Fără supărare, dar acel interes al statului unguresc nu-l va defini nici onor. d. Tisza, nici altcineva. De câte ori se comit nedreptăți, ele se acopere cu ceea ce se numește raison d'etat, interesul statului, a căruia apreciare rămâne însă adeseori pe seama unui ambițios sau a unui postulant care inclină pururea sau a confunda interesul statului cu cel personal al său sau a pretexta o frază ca interes al statului, pentru ca, îndărătul ei, să-și facă treburile. Singura rațiune de stat posibilă este de-a pune în armonie interesele populațiunilor, de-a nu lăsa ca o parte a lor să esploateze sau să apese în mod nerațional pe celelalte părți, într-un stat poliglot rațiunea de stat ar însemna a pune în armonie interesele deosibitelor naționalități. Cum știu a le pune maghiarii în armonie, cunoaștem. Poporul lor propriu scade și sărăcește sub greutatea dărilor și esploatarea străinilor, iar ei își răzbună ruina cauzată de alții urmărind ideea fixă de-a asimila unsprezece milioane de oameni ce nu vorbesc ungurește cu cele cinci milioane cari vorbesc această interesantă limbă.

❦

BULGARIA ȘI ROMÂNIA

[15 iulie 1881]

Trebuie să ne intereseze mai mult tot ce se petrece împrejurul nostru, cu deosibire în vecina Bulgarie. Un articol din „Augsburger Allgemeine Zeitung“ pune evenimentele din acel principat în legătură cu România, sau mai bine cu oamenii azi la guvern, și de aceea reproducem următoarele șiruri:

Fiindcă puterile europene au pus un preț deosibit pe aceea ca să păstreze pe tron pe prințul Alexandru a Bulgariei, de aceea ele trebuie să primească cu o deosebită plăcere votul Adunării Naționale bulgare. Constituția bulgară — de asemenea o operă a puterilor europene, cel puțin sancționată de ele — s-a înlăturat pe sub mână rămânând prințul, care acum are timp în șapte ani de zile să facă ce vrea, să domnească liberal, cum a promis, numai de-i va conveni. Pe puteri le interesează

numai ca lucrurile să se desfășure în liniște și să nu se întâmple tulburări. Însă, cu tot votul din Șiștov, cerul bulgar nu e de tot fără nouri. Mai întâi e întrebare dacă bulgarii cari au votat prințului o plenipotență întinsă, vor fi mulțămiți cu uzul ce va face de puterea sa. Dacă prințul va căuta într-adevăr să restabilească ordinea în țară, așa cum a promis în proclamațiunea sa, atunci va viola multe interese particulare și multe spirite bulgare pentru cari ordinea nu e încă bunul suprem, se vor întoarce contra lui Europa și atunci va putea să aplaude pre prințul, însă silințele lui pentru restabilirea unor condițiuni regulate vor deștepta în țară numai ură și dușmănie. Cei nemulțumiți vor mări șirurile liberalilor, cari, după cum bine se vede, au un sprijin în România. Cei din București par a se fi familiarizat deja cu ideea unei uniuni a Bulgariei cu România și vrăjmășia față cu Austria a bărbaților de stat astăzi la guvern în România derivă desigur de acolo că Austria nu vrea să știe nimic de acea uniune româno-bulgară; firește că ea ar fi începutul Confederațiunii Balcanice și a statului panslavist de la sud, despre care d. Tisza a zis în Parlament că nu trebuie să se realizeze. Dar, precum din rău tot rău se naște, așa și prințul Alexandru, spre a obține un contrapond uniunii cu România, va trebui să promită a satisface aspirațiunilor poporului său și aceste aspirațiuni se știe că tind spre Rumelia orientală și restabilirea granițelor de la San-Stefano. Astfel deci prințul zice în proclamațiunea sa că se va pune în fruntea aspirațiunilor poporului său, căutând să le realizeze, și apoi îndată se dă ca motiv dorința „de a se arăta demn de marea iubire pe care împăratul și poporul Rusiei o manifestă pentru frații lor cei liberați“. Un motiv foarte suspect acesta! În genere noua ordine de lucruri din Bulgaria nu va putea fi salutată de Austria fără o doză oarecare de amărăciune.

Este adevărat că prințul a rămas, dar și influența rusească nu mai puțin. În aceea că s-a răsturnat o Constituțiune ce a fost creațiunea Rusiei se putea vedea un eșec suferit de politica rusească, dacă evenimentele următoare n-ar fi probat că Rusia n-a suferit nici o înfrângere. Aceste evenimente sunt: reprezentantul diplomatic al țarului s-a declarat pe față în contra Constituției și în noul cabinet șed trei ruși. Politica orientală rusească are două fețe: una oficială, alta panslavistă; aci lucrează comitetele panslaviste, aci intră în acțiune cancelaria de stat. Cât timp domnii Zankov și Karavelov erau mari și tari la Sofia influența o exercita în Bulgaria Rusia panslavistă; acum urmează influința Rusiei oficiale. Forma, s-a schimbat, nu însă fondul lucrului. Politica rusească și-a schimbat numai pârghia. Asigurarea că prințul Alexandru e cel mai mare obstacol în contra pătrunderii influinței rusești în Bulgaria rămâne vorbă goală. Austria mai are multe afaceri de descurcat cu Bulgaria — moșteniri de ale Tratatului din Berlin — și în curând se va arăta dacă rușii „direcți“ cari șed astăzi în cabinetul bulgar vor corespunde așteptărilor ce se așteaptă de la ei la Viena; cu rușii „indirecți“ nu era nimic de făcut.

❦

CREDITUL MOBILIAR

[16-17 iulie 1881]

I

Proiectându-se înființarea unei bănci în compania numită Credit Mobiliar, avem în România spectacolul comic de-a vedea foile invocând când naționalitatea, când patria, când libertatea, pentru a recomanda publicului întreprinderea aceasta.

Între fondatorii acestei bănci întâmpinăm în adevăr o sumă de nume cunoscute, începând cu inevitabilul prinț Dimitrie Ghica și sfârșind cu onor. redactor al „Românului“, pe care ne-am obicinuit a-l vedea participând la toate afacerile de-o lucrativitate oarecare.

Publicul, văzând pe de-o parte o companie de nume atât de cunoscute, pe de alta zgomotul produs prin ziare, înclină a crede că e vorba d-un institut de aceeași utilitate ca Banca Națională sau Creditul Fonciar bunăoară, pe când în realitate bancheri străini, cu alaiul de nume românești menite a-i populariza, vor să neguțeze pe picior mare la bursa viitoare din București, înființând ceea ce se numește o haute banque *par compagnie.*

Așadar, ca să punem odată capăt acestei inclarități și vârtejului de speranțe, vom spune că există două soiuri de operații de bancă: operații de comerț și operații de *speculă.*

Operațiile de comerț, pe care le face orice bancher din piață și Banca Națională asemenea, sunt: primirea în depozit de capitale de la particulari și plasarea lor în titluri clasate c-un venit sigur; virimente, adică trecerea unei sume de la creditul unui client la creditul altui client; scontare de bilete la ordin și de polițe; încasarea sau plata polițelor din locuri depărtate; arbitragiul, adică cumpărarea polițelor de pe piețele unde au cursul mic, pentru a plăti cu ele datoriile pieței proprii; conturi curente, adecă înregistrarea tuturor fondurilor primite de la un negustor, precum și a cheltuielilor făcute în numele lui ș.a.

Pentru oricine e evident că bancherul comercial e un om de încredere ce trebuie să-și fi cunoscând clienții și clienții pe el și că afacerile sunt în cea mai mare parte pe deplin sigure.

Banca Națională în fine, cu tot numele specios, nu e decât o bancă comercială care unește cu operațiile ordinare pe acea de emisiune a unor bilete plătibile *a vista* și la purtător. Ea nu dă credit decât la puține case, pe polițe cu mai multe semnături de o incontestabilă solvabilitate și trase asupra unor afaceri *deja consumate.*

La Creditul Fonciar baza creditului acordat e un imobil ipotecat, garantat prin solidaritatea tuturor proprietarilor; la Bancă baza creditului acordat e averea existentă a negustorului, plus afacerea consumată deja, de ex.: o vânzare de grâu plus îndosarea mai multor semnături solvabile. Valoarea intrinsecă, reală a titlurilor e cunoscută, venitul lor e sigur, titlurile se numesc clasate; prețul lor, afară de neînsemnate oscilațiuni, se regulează prin *venitul ce ele produc*. Atât institutele de credit ipotecar cât și cele de credit comercial au deci o bază materială cu desăvârșire solidă.

La un credit mobiliar lucrul nu este astfel: cel puțin n-a fost nicăiri, după cât vedem din istoria creditului mobiliar din Franța, din Scoția și din alte părți.

Vom încerca să dăm o schiță istorică a celui dintâi institut de soiul acesta, stabilit în Franța prin decretul de la 18 noiembrie 1852 cu numele de Societe Generale du Credit Mobilier, fondată c-un capital de 60 milioane și având la nevoie facultatea de a emite obligațiuni de 600 milioane. Fondată de frații Pereire, nume ce-l aflăm și între fondatorii actualei societăți, ea a fost prototipul celorlalte, cărora impulsul agiotajului le-a dat naștere în Spania, Germania, Austria și Elveția. Iată operațiile ce le făcea conform statutelor:

> 1) Subscripțiune și cumpărare de titluri ale statului — va să zică emisiune de titluri — precum și de acții și obligațiuni ale diferitelor întreprinderi industriale sau de credit ale societăților anonime, de căi ferate, canaluri, mine și alte lucrări publice cari (sau există, sau) se vor fonda în viitor.

Să analizăm această operație.

Statul escrie un împrumut. Creditul Mobiliar se 'nsărcinează să-l plaseze. Institutul are destule mijloace ca să producă o mișcare artificială la bursă; pune douăzeci de agenți cari să caute a cumpăra titlul și numai patru cari să-l vânză. Capitalistul e răpit de acest vârtej artificial; el nu înțelege că aceeaș bancă cumpără și vinde totodată, și după ce titlurile sunt plasate c-un câștig mare, e cu totul indiferent pentru bancă dacă ele sunt bune sau rele, productive sau improductive.

Se aude că în munții Buzăului s-ar afla aur. Se formează o societate anonimă pe acțiuni pentru esploatarea minei și Creditul Mobiliar se însărcinează să le plaseze. Creditul produce hausse la bursă, le vinde bine, și acum rămâne ca acționarul cel din urmă să vază dacă există sau nu aur la Buzău. Poate să nu fi existând deloc.

Să se țină bine minte. Creditul Mobiliar se ocupă nu cu întreprinderi cari există, ci cu cele ce se vor fonda de acum înainte, a căror productivitate e cu totul necunoscută. Speculează pe speranța acestei productivități. Dacă se întâmplă însă să cumpere titluri a unor întreprinderi existente, preocupațiunea Creditului nu va fi deloc valoarea intrinsecă a lor. Din contra, acțiuni industriale vechi, clasate, a căror valoare e cunoscută, nu dau loc la operații de bursă. Cu cât titlul e mai sigur cu atât speculația se depărtează de el; îl părăsește pentru acțiile unei întreprinderi nouă, pe nesiguranța valorii cărora se câștigă mai mult. Creditul Mobiliar urmează deci regula pe care o urmează orice om ce are bani disponibili și vrea să opereze cu ei par comptant. Alege o hârtie discreditată, pentru ca mai târziu, când se suie cursul, s-o vânză. Deci Creditul Mobiliar poate cumpăra titluri rele, improductive, cu prețuri scăzute, poate să producă în mod artificial o hausse la bursă, să le desfacă pe prețuri urcate și să-și spele mânile în apa nevinovăției ca Pilat din Pont.

Afară de asta creditul era îndreptățit de-a mai face următoarele operațiuni:

> 2) Emisiunea de obligațiuni proprii pentru o sumă egală cu cea plasată în subscripțiuni și cumpărări.
>
> 3) Vânzarea sau amanetarea tuturor efectelor, acțiunilor și obligațiunilor câștigate și schimbarea lor pe alte hârtii de valoare.
>
> 4) Propunerea, cesiunea și executarea de *împrumuturi și întreprinderi de lucrări publice de tot soiul.*
>
> 5) Împrumuturi Lombard pe amanet de acții sau obligațiuni, credit conto-curent.
>
> 6) Primirea de depozite în conto-curent.
>
> 7) Incasso în contul societăților mai sus numite, plata cupoanelor lor de dobânzi și dividente și alte mandate.
>
> 8) Instituirea unei case de depuneri pentru toate titlurile acestor întreprinderi.

Alte afaceri erau oprite, și anume: Banca nu putea face specule pe timp la bursă nici specule pe premii.

Dar faceri de report îi erau permise, deși acestea constituie o speculă de bursă, care forma o însemnată parte a tranzacțiunilor Creditului Mobiliar.

Așadar afacerile Creditului Mobiliar sunt operații de haute-finance și de speculă de bursă [‡].

În anul întâi Creditul Mobiliar Francez n-a făcut decât afaceri pe cari le fac toate casele mari de bancă. În acel an a dat din asemenea afaceri un venit net de 7.582.722.

În al doilea an a *creat* trei întreprinderi: Société des Immeubles de la rue de Rivoli, Société Maritime, Société des Chemins de fer Autrichiens. Beneficiile treceau peste zece milioane.

În anul al treilea societatea era în apogeul ei; întreprinderi varii i-au adus un beneficiu de 31.870.776 fr.

Dar chiar în acest an dările de seamă ale societății *începură a deveni obscure și mai puțin amănunțite.* La 1860 se declara o pagubă de 7.933.136 fr., iar la 1867 fondatorii societății, cari o administraseră în mod dictatorial, se retraseră. În adunarea acționarilor de la 30 noiemvrie 1867 succesorii lor mărturisiră că pagubele se ridicau la … 47.542.000 franci. Societatea a trebuit să lichideze.

Ce s-a găsit în bilanț?

Că societatea Creditului Mobiliar era creditoarea Companiei Imobiliare pentru 80 de milioane și că aceasta din urmă, încărcată de maidane și case ce nu le putea nici vinde, nici închiria, nu era în stare a plăti nimic.

> *Totodată cată să recunoaștem — zice Courcelle-Seneuil în „Traité des operations de banque“ — că răul ar fi fost și mai mare dacă s-ar fi emis, pentru 600 milioane sau pentru un miliard două sute de milioane, obligațiuni de ale societății, precum ne puteam teme acum câțiva ani (lucru pe care l-a refuzat guvernul); sau dacă societatea ar fi parvenit a pune în serviciul său o bancă de circulație. S-ar fi ajuns la o catastrofă cel puțin egală cu a lui Law.*

Iată dar ce este Creditul Mobiliar. O încercare de-a monopoliza toate întreprinderile din țară: împrumuturi, construcții, lucrări publice, fie ele oricât de hazardate. Odată titlurile desfăcute prin manipulații de bursă, treaba acționarilor dacă ele produc ceva sau nu.

Din parte-ne se 'nțelege că nu putem opri pe nimenea de a-și întrebuința capitalul cum poftește. Dar orice capital nu se poate întrebuința decât în anume moduri: sau în exploatare, servind a plăti pentru muncă, sau plasat în împrumuturi ipotecare, sau în negoț, ajutând schimbul de mărfuri, sau în fine … în speculă.

Pentru milionari, pentru Rotschild și Pereire, specula e cea mai rentabilă, pentru că ei o *domină;* pentru capitalistul mic e de recomandat plasarea în titlurile unor întreprinderi nu viitoare, ci deja existente, al căror produs e știut, al căror venit e sigur.

Așadar liber e oricine de-a specula capitalul său; legile o permit. Dar sigur este că prin speculă averea tuturor nu câștigă nimic. Ea câștigă prin

producție, prin negoț, nu prin joc de bursă.

Precum zece oameni muncesc împrejurul unei mese de joc de cărți ziua și noaptea fără ca suta de galbeni ce o au toți împreună să se 'nmulțească sau să scază, ci trece din mâna celui naiv în mâna celui abil — o deplasare a aceleiași averi — așa e aci. Milionarul abil care dominează bursa și mișcările ei, care, când vinde acții de Panama, produce *hausse,* iar când cumpără acții ale Băncii Naționale, produce baisse, va încasa diferențele de la publicul întreg, ba va atrage din ce în ce mai multe capitaluri din provincie, detrăgându-le agriculturii, comerțului solid și întreprinderilor solide și aruncându-le în vârtejul unor întreprinderi nouă, cu viitor necunoscut și c-o producțiune nulă poate.

Ceea ce am dori e ca presa că nu facă dintr-un institut a cărui esență e specula, producerea de *hausse* și baisse la bursă fără privire la valoarea intrinsecă a titlurilor speculate, un institut național, menit a ridica comerțul, industria și agricultura.

Nu voim deloc să discreditam societatea. Nu-i cunoaștem încă statutele, nu știm ce anume operații va face. Poate chiar că ceea ce este a se fonda la noi să fi având cu totul caracterul unei bănci comerciale. Ceea ce constatăm însă este că: societățile câte s-au format sub acest titlu pân' acum au fost societăți de acționari, al căror capital a fost în esență întrebuințat la specule de bursă asupra unor titluri neclasate încă, bazate pe întreprinderi viitoare, cu un un produs incert, titluri al căror preț de bursă se regula *nu prin venitul ce produc*, ci pe speranța unui venit sau, și mai rău, pe speranța că ele se vor urca pân' la ultimo, indiferent dacă valoarea lor intrinsecă reprezintă ceva sau nu.

Facultatea pe care o bancă ca aceasta, „haute banque“, o are întru a urca un titlu oricât lipsit de valoare intrinsecă până ce-l vinde și a scădea un titlu oricât de solid până ce-l cumpără; facultatea de a urca cursul tuturor efectelor ei de portofoliu când face bilanțul, pentru a împărți și dividente fictive, luate din capitalul primitiv; în fine puterea de a detrage capitalul celor lesne crezători din întreprinderi productive și a-l abate la întreprinderi hazardate, toate acestea nu ne permit să ne felicităm tocmai mult de înființarea ei. Dar, pentru a nu prejudeca, mărturisim că din cele scrise pân' acum nu putem decât presupune statutele. Dacă operațiile indicate în ele vor fi identice sau analoge cu cele din statutele Societății Generale de Credit Mobiliar din Franța, nu va mai fi îndoială cu noua bancă e prematură pentru

țara noastră și de un folos foarte discutabil chiar pentru țările acelea în cari practica și uzanțele creditului sunt mai cunoscute decât la noi.

‡ Max Wirth, Bankwesen, *pag. 546 et sq.*

II

Continuăm prin a cita luminoasa dare de seamă pe care un economist german o face despre activitatea creditelor mobiliare ‡

Semnul caracteristic al tuturor acestor institute este speculațiunea.

Pentru speculațiune însă societățile anonime pe acții nu sunt potrivite. Societățile anonime speculante aduc pagube atât proprietarilor lor, adecă acționarilor, cât și publicului. Ne mărginim la următoarele argumente esențiale:

1. Afacerile de speculațiune cer, după natura lor, o mare esperiență de afaceri, o estraordinară repejune de concepție și de deciziune. Corespunzând în genere pe cale telegrafică pentru a încheia asupra a milioane, neavând adesea decât un minut de reflecție, societatea nu poate merge bine. Directori cari ar posede asemenea calități nu se găsesc, pentru că asemenea oameni preferă a-și face afacerile lor proprii. Dar, dacă se găsesc și li se dă puterea discreționară cerută, atunci societățile sunt în pericol ca directorul lor sau să proceadă cu prea mare cutezanță, sau să esploateze situația în folosul său propriu, lăsând numai șansele rele pe seama societății. Aceasta au dovedit-o procesul acționarilor Creditului Mobiliar intentat consilierilor de administrație, cari au fost condamnați în prima instanță la plata a 60 milioane franci.

Consiliarii de administrație ai Creditului Mobiliar au câștigat averi imense, pe când societatea mergea spre faliment.

Ani întregi se făceau către finitul anului tot soiul de manopere de bursă și jurnalistice. (În sferele bursei se susținea că faimoasa știre tătărască despre luarea Sevastopolului fusese comandată de Creditul Mobliar). Aceste manopere aveau de scop de a ridica cât se poate de mult cursul efectelor din cari consista portofoliul Creditului Mobiliar. Bilanțul se încheia dar cu cursurile cele mai urcate și se împărțea o dividendă mare, care în realitate absorbea o parte a capitalului acțiunilor; căci, dacă s-ar fi făcut bilanțul câteva săptămâni mai târziu, după ce cursurile scăzuseră la nivelul lor natural, ar fi rezultat un deficit al capitalului primitiv.

Fiindcă aceste institute se fondaseră pentru motive de agiotagiu, adică fiindcă subscripțiunile nu se făcuseră din capul locului decât cu intenția de-a urca cât se poate de sus acțiile nouă și de a le vinde cu agio, proprietarii aceia ai acțiilor cari rămâneau cu ele la urmă erau totdauna în pagubă. Acțiile celor mai multe institute de credit stau sub pari; acele ale Creditului Mobiliar, nominal de 500 franci, urcate odată până la 1300 franci și mai sus, au scăzut de la 1869 la 162 franci.

2. Institutele acestea nu sunt stricăcoase numai proprietarilor lor, ci și publicului. Faptul că unii speculanți precum Rotschild, Pereire și alții au câștigat multe milioane

cu operații financiare a orbit publicul într-atâta că se lăsa ademenit de făgăduința de a ajunge, pe calea puterii financiare colective, la aceeași țintă. Făgăduința unor dividente mari se primi cu credință după exemplul evident al oamenilor din haute finance. Așadar nu numai că s-a subscris capitalul primitiv al unei mulțimi de institute de credit, ci s-au primit de bunăvoie și obligațiile lor. Institutele de credit, la început în perplesitate ce să 'nceapă cu capitalul — căci o bancă are nevoie de timp pentru dezvoltarea ei, ca orice altă afacere — nu s-au mulțumit numai cu a cumpăra efecte la bursă, ci participă la o mulțime de întreprinderi nouă pentru exploatarea de mine, fabrici și alte stabilimente industriale, și nu arareori se cumpărau afaceri vechi cari nu rentau ca bază a societății acționarilor. Căci un timp oarecare era de sine înțeles între speculanți că întreprinderi bune le esploatează cineva singur pe seama sa, iar cele rele se lasă unor societăți de acționari, întrebuințându-se fraza comună, „că numai exploatarea în mare are perspectivă sigură de succes“. Astfel detrăgând capitalul ramurilor de industrie deja existente și îndreptându-le spre o plasare mai puțin rentabilă, pentru că nouă, au cășunat o mișcare neeconomică a capitalului, care trebuia să perturbe atât strângerea de capitaluri cât și câștigul lucrătorului.

Ca dovadă uimitoare de exactitatea deplină a descrierii economistului german, că esența unei asemenea întreprinderi este specula, servă procedimentele de la noi.

Creditul Mobiliar nu există încă. Statutele lui sunt necunoscute, n-au fost tipărite încă; nici un decret al regelui n-au autorizat existența societății.

Ministeriul Comerțului și Lucrărilor Publice de la noi e abia în stadiul de-a se informa dacă persoanele fondatorilor sunt onorabile și dacă instituția poate fi în folosul comerțului.

Ei bine — deja se speculează acțiile neexistente ale unei societăți neexistente.

Va să zică oameni cari au banii lor plasați în înscrisuri ipotecare, în efecte ale statului român, tot efecte sigure, vând aceste efecte sigure spre a cumpăra acțiile neexistente ale unei societăți neexistente. Nimeni nu știe nici ce va face societatea viitoare, nici ce soi de întreprindere va încuraja — totul e cuprins în chaosul viitorului. Dar tocmai pentru că nimic nu e sigur, tocmai pentru că nesiguranța absolută dă loc la speranțe exagerate, specula a și pus mâna pe ficțiune și o vinde drept bani buni. E cu totul indiferentă pentru speculatori valoarea intrinsecă a viitoarelor titluri. Ei știu că la orice nouă emisie patronată de nume cunoscute se naște hausse în piață și cestiunea principală e de a vinde până e hausse. Deci, precum vede oricine, ei nici nu au titlurile în mână. Mai mult! N-au nici banii necesari pentru a le cumpăra, adică n-au nimic, nici bani, nici efecte, și cu toate acestea câștigă bani.

Rugăm pe oricine să aprecieze aceste împrejurări și să-și facă o judecată despre natura lor.

❦

CREDITUL MOBILIAR ȘI JOCUL DE BURSĂ

[18 iulie 1881]

Tratând materii financiare într-un ziar cotidian, avem două greutăți de întâmpinat.

Una rezultă din subtilitatea materiei. Jocul de bursă, cu toate halucinațiunile lui, ar cere un spațiu mai întins decât coloanele unei foi. Mai ales că în lumea speculei intră tot ce o societate omenească are nesănătos, ruinat, pospăit, începând cu culisele teatrului și sfârșind cu culisele bursei.

Toată lumea 'și aduce aminte de afacerea Stroussberg; de acei duci și conți silezіani cari treceau drept fondatori ai societății ale cărei acții le emiteau o *haute banque* … papa Stroussberg.

Plasat-au acei oameni fondurile lor disponibile în acții Stroussberg? Ce să plaseze când n-aveau nimic? Dar au plătit poate primul vărsământ și au jucat asupra diferenței, pe prime, până la eliberarea integrală a acției sau, și mai rău, au căpătat un număr de acții gratis pentru iscălitura pusă sub documentul primitiv al fondațiunii.

Dând Dumnezeu s-avem și noi bursă în țară, vom avea ocazia de a descoperi manoperile încâlcite ale agiotajului și a le descrie așa încât oricine să le priceapă.

Așadar, cum am zis, subtilitatea materiei e o greutate. Pe puține coloane trebuie să spunem mult într-o formă nu prea concisă, căci s-ar îngreuia înțelegerea.

A doua greutate e recapitularea continuă. Fiecare număr de gazetă e o scriere de sine stătătoare, încât cetitorul trebuie să înțeleagă tot ce-i spui, făr' a pretinde de la el ca să-ți fi citit și numărul trecut.

Așadar recapitulăm, zicând: operațiile de bancă se deosibesc esențial în operații *comerciale* și *de speculă.*

Cele comerciale sunt: negoț de aur și argint, schimb de bani, depozite, virimente, arbitraje cambiale, scont, conturi curente, emisiunea de bilete la purtător, împrumuturi ipotecare, comisiuni (Definiția pe scurt a acestor operații în numărul d-alaltăieri).

Cari sunt operațiile de *speculă?* În esență sunt foarte unilaterale: cumpărare de acții sau de titluri *en gros* și specularea lor la bursă *en detail*. Acesta este cercul de activitate al marilor bănci (Rotschild, Bleichroder, Perreire), acesta în fine al *Creditului Mobiliar.*

Dar o bancă comercială nu cumpără acții și titluri?

Nu.

Ea le ia în comision, de crede că sunt bune, și trebuie să se încredințeze dacă sunt bune, pentru că cei dendâi cărora le va vinde titluri sunt clienții ei proprii, negustori și capitaliști cu cari are a face de 30-40 ani și mai bine, sunt aceia cari formează sfera creditului unui bancher comercial. Dar în comision le ia.

Pentru un mic comision plătit de Societatea acționarilor, pentru altul și mai mic plătit de clienți, bancherul comercial desface acții bune ale unei întreprinderi industriale cu prețul lor normal, fără speculă, fără agiotaj, în cât le-a primit, le dă.

Câștigul poate fi mare numai dacă afacerea e mare; încolo e foarte normal, precum și plasarea e normală. Numai capitaluri disponibile i se pun la 'ndemână întreprinderii. Nu-și vinde nimeni moșia ca să cumpere acții.

Altfel e banca de speculație, altfel Creditul Mobiliar.

Aceste cumpără toate acțiile unei întreprinderi, indiferent dacă întreprinderea e bună ori rea. Apoi le revinde în detail prin speculație, benificiind *totdauna* de diferențe.

Ne va întreba cineva cum se face speculația.

Ne vom încerca s-o descriem.

Să presupunem că e a se construi un drum de fier de la București la Cernavodă care costă 50 de milioane, împărțiți în 100.000 de acții a câte 500 franci, de plătit în patru termene.

Va să zică titlul provizoriu pentru întâiul vărsământ costă 125 franci, total: 12,5 mil. pe care *haute banque* îi varsă, cumpărând astfel totalitatea titlurilor provizorii.

De 'ndată ce titlurile promit a se emite, oricare ar fi valoarea intrinsecă, ele sunt sigure de o *hausse*. De ce? Numai și numai pentru că toți speculanții de profesie știu că, pe când banca de speculațiune emite, titlurile se vor urca.

Această *hausse* este atât de bine de prevăzut încât în vederea ei se naște un fel de cerșetorie de o speție cu totul modernă, necunoscută în timpii reacțiunii.

După textul actului de fondațiune acționarii au să verse echivalentul hârtiei lor în patru termene. Toate acțiunile le-a luat *Creditul Mobiliar.*

Numaidecât creditul sau sindicatul ei de capitaliști e asaltat de cereri; oameni din societatea bună, dame din lumea mare, diplomați, balerine, judecători, săbiuțe politice vin a solicita cu multă umilință la ușa bancherului, care 20, care 60, care 100 de titluri provizorii.

Bancherul de comerț are și el amicii lui: negustori engroșiști, proprietari mari, meseriași însemnați, arendași bogați, tot oameni care-și învârtesc capitalul în sudoarea frunții, cu munca.

Dar iată amicii unei *haute banque. Le monde* cum s-are zice franțuzește și *le demi monde.*

Și credeți că refuză „înalta bancă“ de-a le da acestor oameni acții?

Ferit-a sfântul.

Nu-i vorbă, să plaseze serios nu vrea nici unul. Nici n-au fondurile cuviincioase pentru a câștiga proprietatea integrală a acțiunilor pe cari le solicită.

Dar toți știu că aceste acții ce vor cota în *hausse* la bursă, din ziua întâia chiar, că speculatorii se vor arunca ca lupii asupra lor, rupându-se care de care să plătească o primă de 50, 100, 500 de franci chiar; că vor cumpăra, până ce ține vârtejul, cu 150, cu 200, cu 600 franci chiar un titlu provizoriu, care a costat… cât?

125 franci *al pari.*

Dar cum va produce Creditul Mobiliar acest vârtej?

Va împărți titluri provizorii: 250.000 (nominal la plata integrală 1 milion) unor persoane a căror aprobare și vorbă sunt folositoare succesului afacerii, dar cari n-au nici atâta capital încât să-și poată păstra chiar timp scurt acțiile. Asta e prima categorie, alaiul fără parale.

250.000 la persoane, asemenea în condiții sociale înalte, dar destul de bogate pentru a conserva titlurile: alaiul cu parale.

250.000 la speculanți de rând și culisieri. Caracuda.

Preste tot 750.000 franci împărțiți în 6000 titluri provizorie din care fiecare dă dreptul la achiziția ulterioară a unui titlu definitiv de 500.

Câteșitrele soiurile de oameni, lume mare, jumătate lume și culise, de orice categorie s-ar ținea, diplomat sau galopin, balerină sau adiutant domnesc, gazetar sau cinstit episcop, așteaptă, prevede, dar mai cu seamă prezice *hausse* asupra acțiunilor. Toată puterea intereselor lor îi face să vrea *hausse.*

Sub asemenea auspicii se deschide bursa. Capitalistul serios șade la un colț, îl cam tentează zgomotul. Ar vrea și n-ar prea vrea.

Dar ceea ce am numit noi alaiul fără parale nu-și poate păstra titlurile. Cei 150, 300, 450 franci ce i-a pus fiecare din sărăcimea înaltă în titluri devin simțitori prin lipsa lor! Ei vor să-și realizeze hârtiile.

Titlurile se oferă la bursă.

Ce face banca de speculație sau Creditul Mobiliar? Le lasă să se vânză pe orice preț? Nu.

Le cumpără ea singură cu primă.

Plătește 10, 20, 30 la sută primă. Nimica toată la 250.000.

Vânzătorii sunt încântați de-a fi realizat un beneficiu ș-o spun în gura mare, cu păreri de rău că n-au putut aștepta încă câteva zile pentru a vinde c-un curs și mai ridicat.

Dar au vândut sau au conservat acțiile lor? Puțin importă. Vorbele lor sunt folositoare creditului afacerii și atrag capitalurile.

Dacă capitaliștii tot se mai sfiesc de-a cumpăra noua valoare, există un mijloc în genere infailibil de a-i atrage: acela de-a face să-i joace pe dinaintea ochilor o mare mișcare de afaceri.

Dacă capitalistul vede vânzându-se succesiv la bursă douăzeci de mii de acții ale Creditului Mobiliar, sau patronate de el, c-un preț care oscilează uneori, dar în linie generală se tot urcă mereu, de fier să fie și tot se ispitește să cumpere. Și 'ntr-adevăr, își zice el, un titlu de 125 care se vinde azi cu 150 nu va face mâini 160 poimâini 170? Mai știi? 165 tot o fi făcând dacă se vinde cu prețul acesta, dacă căutarea lui e egală cu oferta, ba chiar superioară, dacă beneficii considerabile au fost realizate de-o mulțime de persoane onorabile și de considerație cari au cumpărat, revândut și șters diferențele.

Sărmanul de el!

El nu știe că *Creditul Mobiliar* însuși a vândut și a cumpărat înaintea ochilor lui; că acest vârtej de afaceri a fost jucat anume pentru el, ca să-i ia ochii și să-l atragă cu bănișorii lui, strânși unul câte unul și cu greutate.

Dar cine o știe asta? Nimeni.

Cei abili se cam îndoiesc ei, dar la umbră ce le pasă. Dacă știu taina, câștigă și ei asupra diferențelor și pace bună. Dar chiar cei abili nu sunt siguri. Pentru că, când agenții de schimb merg în fiece dimineață să ia ordine de la Creditul Mobiliar sau de la *haute banque*, li se dă la unul sau doi din ei *ordin de a vinde* (ofertă puțină) și la 40 sau 50 *ordin de a*

cumpăra (căutare multă). Dar nici un agent de schimb nu știe ordinele date confraților lui, nici știe de către cine i-a fost date.

Legea, reglementele, obiceiul și, mai mult decât orice, interesul lor propriu, îi face pe toți foarte discreți.

Astfel se petrec lucrurile.

În măsura în care capitaliștii serioși cumpără titlurile urcate prin această comedie, Creditul Mobiliar augmentează ordinele de vânzare sau diminuează ordinele de cumpărare, după curs, nu zi cu zi, ci sfert de ceas cu sfert de ceas, până ce toate titlurile sau cea mai mare parte a lor, sunt plasate.

Să admitem acum că în decursul acestei operații prima s-a ridicat numai cu 30 la sută. La fiecare titlu provizoriu ar fi un câștig de 37,50 adecă titlul provizoriu de 125 s-ar vinde cu 162,60, lucru nu tocmai de mirare când am văzut titlurile primului vărsământ al Băncii Naționale vânzându-se cu 500.

Știm de la început însă că 6000 titluri au fost împărțite *al pari* la alaiuri. Va să zică Creditul Mobiliar a speculat numai 94.000.

De la 94.000 câte 37,50 premiu e în total 3.525.000.

Dar a cheltuit spre acest scop:

1. Prima de 10% plătită subscriptorilor din înalta sărăcime. 25.000
2. Curtaj (samsarlâc) …………………………… 305.500
3. Gazetarii, administrația, pierderile …………… 144.500.475.000

3.050.000

Adecă un câștig de 3 milioane, învârtind un capital de 12 milioane și jumătate în curs de două-trei săptămâni.

Dacă însă banca ar fi plătit integral emisiunea toată și ar fi emis titlul cu 500, *al pari*, câștigul era de patru ori pe atât de mare, era de 12.200.000, învârtind un capital de 50.000.000 câteva săptămâni.

Precum se vede din cele de mai sus, asemenea operații de bursă nu se pot face de bancherii de comerț. Numai o *haute banque* cu zeci de milioane capital disponibil sau numai o societate de acționari al cărei capital se 'ntrebuințează la agiotaj poate întreprinde a urca și a scădea titlurile după voință. Pentru a înlătura contramina, adecă a împiedica operațiunile în senz invers al altor case puternice, cari ar zădărnici și *hausse* și *baisse* a bancherului sau a Creditului Mobiliar, casele acestea se atrag asemenea cu o parte aliquotă la câștig, ceea ce se cheamă a le primi în sindicat. Toate operațiile acestea sunt independente de caracterul oamenilor. Bărbații cei mai onorabili cari ar lua parte la cumpărarea *en gros* și speculațiunea *en*

detail de titluri nouă nu se pot purta altfel decât cum le dictează natura întreprinderii lor. Ceea ce e rău e natura însăși a operațiunilor de *haute banque* și de credit mobiliar, nu oamenii ce le fac.

Ne rezervăm pentru altă dată a arăta dezastrele morale ce le cauzează asemenea întreprinderi, precum și crizele comerciale cărora le dau naștere, mai cu seamă pe o piață de efecte relativ nouă, inexperiență, ademenită cu atât mai lesne de lăcomia câștigului.

❦

SOCIETATEA DE CONSTRUCȚIUNI

[19 iulie 1881]

Ce rol joacă Creditul Mobiliar pe lângă Societatea de Construcțiuni care e a se înființa paralel cu el?

Mărturisim că nu știm. Nu vedem deloc necesitatea unui Credit Mobiliar alături cu Societatea. Are nevoie aceasta ca Creditul să-i plaseze titlurile? Dar plasarea o poate face orice bancă, fără să scumpească acțiile, fără să le speculeze; vânzându-le pe prețul de emisiune și încasând un mic comision din partea Societății și din partea clienților ei.

Ce afacere mai clară, mai puțin complicată decât de-a depune acțiile la o Casă de bancă care vrea să se 'nsărcineze cu aceasta și de-a le lăsa să fie vândute, fără speculă, fără agiotaj, către orice om ce voiește a-și plasa economiile în ele? Dar acțiile Societății se pot încredința chiar la mai mulți deodată. Toți ar putea fi comisionari ai Societății și desigur că toți ar fi bucuroși de-a face o atât de bună afacere la care nu se cere riscul nici unui ban din capitalul propriu, la care nu se cere decât ca ei să aibă încredere că întreprinderea va fi în folosul clienților lor.

Dar vezi că într-o procedare atât de limpede n-ar mai fi loc pentru agiotaj și pentru jocul de bursă și de-aceea o vedem înlăturată.

De-aceea în decursul discuției am lăsat cu totul la o parte Societatea de Construcțiuni și Lucrări Publice, care n-are a face cu Creditul Mobiliar și care poate exista de sine. Dacă această societate află destui acționari cari să crează că, prin clădiri ce le-ar face în București și aiurea, capitalul lor e bine plasat, nu avem nimic de zis. De zidit va trebui să zidească ceva această Societate și dacă acționarii nu vor fi răpiți de curentul agiotajului spre a plăti pe acții mai mult decât fac, dacă se vor zidi case c-o valoare locativă

bună, adică cari se pot închiria cu preț sau vinde lesne, acționarii pot vedea capitalul lor producând însemnate venituri. Dar dividendele vor fi determinate prin venitul real al clădirilor, venitul acestora pe valoarea lor reală. Valoarea reală se socotește lesne. Costul materialului brut și al locului, plus munca întrebuințată la construire, plus dobânda capitalului care-a servit la clădirea casei. Bine condusă, o asemenea afacere poate fi rentabilă și începe a fi hazardată numai atunci când, prin supraproducțiune, se clădesc mai multe case decât trebuiesc, cari apoi nu se pot nici închiria, nici vinde la nimenea. Din momentul în care acția se liberează și în măsura în care banii sunt băgați în clădire, ea corespunde cu valoarea acelor clădiri.

Orice acționar are dreptul de-a exige ca să se facă clădiri, ca banii lui vărsați să se reproducă în valori reale, să le creeze pe acestea.

Dar nu vedem, precum am zis, necesitatea creării unui Credit Mobiliar pentru acest scop. O casă de bancă comercială sau Banca Națională se poate însărcina cu vânzarea *al pari* sau pe un preț de emisiune oarecare a acțiilor Societății de Construcțiuni, luând un comision la sută. Dacă afacerea e solidă, dacă fondatorii inspiră încredere, dacă în sfârșit bancherul comisionar e cunoscut ca om ce distinge o afacere bună de una rea, capitaliștii vor merge la casa sa și va plasa fiecare în acții atât cât va voi sau îi va da mână.

Apoi nu-i asta intenția Creditului Mobiliar.

Creditul Mobiliar îi stă la spate pentru a specula acțiile Societății de construcțiuni, pentru a le vinde peste pari, peste cât vor face vreodată, puțin păsându-i dacă Societatea de construcții va fi în stare, cu toată munca și cu toate șansele, să reproducă în valori reale, în clădiri, echivalentul sumelor plătite de acționari pe hârtiile lor. Societatea de construcții nu-i decât un pretext pentru ca Creditul Mobiliar să speculeze.

Văzut-au cineva acții de-ale Societății de Construcții puse la dispoziția subscripțiunii publice? Nu. Sindicatul a acoperit singur prima emisiune. Pentru a păstra cele 20.000 acții? Pentru a le plăti integral și a avea proprietatea lor integrală? Aida de! Cine ar crede-o una ca asta. Atunci n-ar fi o asociațiune de hautes banques. Pentru a urca cât se poate de mult prețul acțiilor și pentru a le desface scump, indiferentă fiind valoarea lor intrinsecă.

❦

[22 iulie 1881]

„Observatorul“ din Sibiiu a contractat maniera de-a vorbi atât de amar în privința unor lucruri cu totul secundare și de-a face insinuațiuni atât de gratuite la adresa unor oameni pe cari nici îi cunoaște încât merită să relevăm măcar o dată acest defect al confratelui nostru din Ardeal.

În unul din numerele trecute am publicat o corespondență trimisă de lângă Mureș, primită cu ștampilia oficiului poștal din Târgul-Mureșului. Fără a împărtăși întru toate vederile corespondentului și fără a le patrona, am crezut că e o încercare de-a descrie în mod obiectiv evenimentele din urmă; deci am publicat-o fără comentarii, lăsând încolo răspunderea cuprinsului asupra autorului. Deodată ne pomenim cu „Observatorul“ că ne insinuă cumcă noi am fi fabricat corespondența pe malurile Dâmboviței și că ne inspirăm dintr-un organ ardelean oarecare. Presupunerile acestea sunt gratuite. Ne-am abținut aproape totdeuna de-a rosti vro opinie asupra politicei consângenilor noștri din Ardeal și ne-am mărginit, pe cât știm, la dări de seamă despre fapte cari s-au petrecut fără a le comenta. Departe dar de noi de-a voi să sporim sciziunile ce vor fi existând deja între românii din Ardeal. Pentru a da consilii pozitive ar trebui s-avem dreptul de-a le da și siguranța că, urmându-se, vor avea succes.

Pentru a face critică am trebui să putem îndrepta.

De unde dar acea picătură de fiere în vârful condeiului care ni se adresează prin „Observatorul“? Nu știm și poate nu e nici important ca s-o știm.

❦

CREDITUL MOBILIAR ȘI PRESA CAPITALEI

[23 iulie 1881]

Am dovedit, presupunem, îndeajuns că o societate de credit mobiliar e o *haute banque* a cărei activitate consistă în a cumpăra *en gros* și a specula *en detail* efectele unor întreprinderi mai cu seamă viitoare.

Calea comercială și ordinară de-a desface acțiile unor întreprinderi viitoare e subscripția publică, ireductibilă, precum a fost aceea a acțiilor

Băncii Naționale, acea a împrumuturilor făcute în țară. Caseriile publice sau Case de bancă, Banca Națională în fine, se pot însărcina oricând cu asemenea lucruri, precum am văzut mai zilele trecute deschizându-se subscripția pentru înființarea unei fabrice de hârtie, al cărei debit e garantat întrucâtva prin furnitura cancelariilor statului.

Tot asemenea cale am recomanda și Societății de Construcțiuni și Lucrări Publice, dorind însă ca ea, prin lege să fie esclusă de la restaurarea monumentelor istorice precum: mănăstiri, biserici etc. cari, după natura lor, esclud întreprinderea în genere, necum întreprinderea anonimă pe acții. S-ar putea întâmpla bunăoară ca mănăstirea Radu-vodă, un monument rar de arhitectură, să fie restaurată *a la Goldenherg* (Montaureanu), căci fidelitatea reconstrucțiunii de monumente n-a fost nicicând partea tare a unei societăți de acționari.

Cu această restricțiune, Societatea de Construcțiuni își poate face evoluțiunea ei de afaceri bune ori mediocre, cu risc mai mare ori mai mic al capitalului acționarilor. Fără îndoială vom releva că soarta celor mai multe din „societățile de construcție“ (*Baugesellschaften* și Baubanken) din străinătate n-a fost tocmai strălucită; dar un folos real tot au adus. Au dat de lucru meșterilor zidari și arhitecților și aceștia au produs bunuri reale … Au supraprodus adeseori; au făcut case ce nu-i trebuiau nimănui, dar un substrat material totuși au avut aceste întreprinderi.

Nici un substrat real la Creditul Mobiliar.

Funcțiunea lui organică nu este a produce, ci a cumpăra *en gros* și a vinde *en detail* acțiile unor întreprinderi de-o natură necunoscută. Nu numai că e indiferent dacă întreprinderile sunt bune sau rele; din contra Creditul Mobiliar va prefera să cumpere *en gros* acții discreditate, rele, a unor întreprinderi ce nu se rentează, pentru a le urca prin manopere de bursă și jurnalistice și a le revinde c-un mare folos, puțin păsându-i dac-a vândut publicului valori sau maculatură.

Sumele ce le câștigă o întreprindere comercială sau industrială nu le-a pierdut *nimenea.* Ele sunt produsul muncii. Sumele pe cari specula le câștigă, le-a *pierdut totdauna cineva.* Acționarul ce-a cumpărat cu 150 o acție urcată prin agiotaj și care nu face în realitate decât 80 a pierdut 70 franci cari 'i sunt detrași și lui și producțiunii și cari au intrat ca o picătură în marea milionarilor.

Am zis că titluri cu valoare necunoscută se urcă de către Creditul Mobiliar prin manipulații de bursă și jurnalistice.

Amândouă au început deja. Fără ca existența Creditului Mobiliar să fi fost autorizată prin vrun decret al regelui, acțiile lui sunt deja obiectul celei mai vii specule. Culisieri ce n-au nici acții, nici bani, nici speranța de a avea vrodată vrouna din două, urcă deja titlurile în piață.

De ce?

Pentru că Creditul Mobiliar începe cu sine însuși cu maniera sa de-a opera. Își speculează acțiile sale proprii, indiferent de va avea afaceri sau nu, indiferent dacă acele afaceri vor produce ceva sau nu.

> *Aceasta e independent de caracterul oamenilor, necesitățile profesiunii speculațiunii sunt imperioase, nu scapă nimeni de ele (Courcelle-Seneuil).*

Venim la manipulațiunile jurnalistice.

„L'Independance roumaine“ a relevat întâi faptul că d. Vermont a oferit tuturor redacțiilor câte un frumos memoriu litografiat, împreună cu câte un bilet de 500 franci, în schimbul câtorva cuvinte bune. „Timpul“, adaogă foaia franceză, în loc de a lua de păr ocazia ce i se dădea de-a se domiri, a dat afară pe d. Vermont cu micul său pachet.

Lucrul are nevoie de-o mică rectificare. Noi n-am dat pe nimeni afară, de vreme ce știam că d. în cestiune nu era decât trimisul cuiva, și acel cineva e d. Boerescu. Când d. Boerescu propune unui ziar de-a trece o *reclamă* sub rubrica articolelor de fond pentru 500 de franci cată să admitem că d-sa, ca fost jurnalist, a prefăcut asemenea inserțiuni și reclame în articole de fond pentru o plată oarecare și că crede cumcă asemenea lucruri sunt corecte. Se 'nțelege că d-sa nu poate măsura oamenii și lucrurile decât cu măsura sa proprie și de aceea nu ne mirăm deloc că a avut până și îndrăzneala de-a propune Maiestății Regelui subscripțiunea la întreprinderile sale și de-a utiliza această subscripțiune ca mijloc de reclamă punând toate ziarele din străinătate și din țară s-o trâmbițe cât se poate de tare. Dacă afacerea va ieși rău d. Boerescu nu va pierde nimic; demult își va fi retras fondurile angajate în Creditul Mobiliar; dar ceea ce ar rămânea compromis ar fi semnătura regelui.

Dar să lăsăm astea.

Destul că ceea ce „Independance roumaine“ povestește e în esență adevărat. Aproape toate ziarele din capitală au introdus în coloanele lor drept *articol de fond*, drept *prim* București, reclama Creditului Mobiliar.

Escepție au făcut „L'Independance roumaine“, „La Bourse“, „Binele public“ și „Poporul“.

Celelalte toate, inclusiv „Românul“, a prefăcut inserțiunea litografiată în câte un lung articol de fond.

Dar „Românul“ merge și mai departe. Vrea să ne domirească pe noi asupra Creditului Mobiliar. Totodată ne citează o mulțime de persoane onorabile, cari pot fi mai plăcute «Timpului»“ ce iau parte la fondare.

Negreșit foarte onorabile!

Atât de onorabile încât, deși au o influență politică determinantă asupra „Timpului“, nici una nu s-a folosit de această influență pentru a ne cere să apărăm în coloanele acestei foi interesele capitalului lor angajat în Creditul Mobiliar. Atât de onorabile încât a însărcinat c-un asemenea rol pe redactorul „Românului' și nu pe noi, a însărcinat pe acel samsar și cointeresat în afacere care împle pagina întâia a foii guvernamentale cu articole ce privesc buzunarul său propriu înainte de toate. Atât de onorabile încât știu a deosebi pe publicist de samsar și i-au lăsat „Românului“ sarcina de-a apăra un institut de bancă a cărui esență e speculațiunea.

Și de-aceea le suntem recunoscători! De aceea am fost liberi de-a discuta cestiunea Creditului Mobiliar din punctul de vedere al intereselor economice ale țării, iar nu din acela al pungii redactorului „Românului“. De aceea am și reprodus opinia lui Courcelle-Seneuil că natura operațiilor unui credit mobiliar e independentă de natura capitaliștilor.

Aceștia pot fi foarte onorabili; operațiile nu rămân mai puțin hazardate, mai puțin avizate la câștigul prin speculațiunea capitalului, iar nu prin plasarea lui în întreprinderi productive.

Repetăm deci că liber e oricine de-a-și întrebuința capitalul fie în producțiune, fie în speculațiune. Ceea ce contestăm însă e că speculațiunea ar fi un element folositor în economia generală a unui popor. Ea e legal corectă, ea poate fi corectă în toate privirile. Niciodată nu va ajunge însă a da unei acții, unei întreprinderi, unui titlu o *valoare intrinsecă* mai mare de cum o are în sine. Speculațiunea e în stare a urca prețurile, nu a înmulți sau adăoga bunurile și valorile.

Cât despre noi, lăsăm „Românului“ lucrativa sarcina de-a face reclamă pentru Creditul Mobiliar, precum a făcut-o pentru Stroussberg, pentru răscumpărare (*cea mai populară* cestiune… impusă de la Berlin), pentru împământenire (categoriile Costinescu), și ne permitem a ruga pe samsarul cointeresat al afacerii ca să nu ne mai domirească.

Ne domirim noi singuri cu mult mai bine.

❦

[24 iulie 1881]

„Pesther Lloyd“, oficiosul ministeriului unguresc, ne spune că în cestiunea Dunării a intervenit o pauză. Concertul european, comparat cu un sextet de muzică instrumentală, începuse a se pierde în niște disonanțe atât de ascuțite încât s-a găsit cu cale de-a suspenda deocamdată execuțiunea piesei muzicale. Dacă toate simptomele de pân' acum nu vor fi înșelând, zice oficiosul, atunci nici va fi cu putință de-a se ajunge vreodată la o înțelegere.

Cestiunea de căpetenie pentru organul unguresc este însă dacă Austro-Ungaria ar avea vreo cauză să regrete lipsa unei asemenea înțelegeri. După el neizbutirea Comisiunii Mixte și neprimirea ei în condițiile propuse de Austro-Ungaria ar aduce ca consecuență naturală desființarea Comisiei Europene de la Galați, o împrejurare care nu e deloc de natură de-a inspira teroare sferelor politice din monarhia austro-ungară.

„Pesther Lloyd“ revine așadar la amenințarea făcută și de ziarele din Viena că dacă Comisia Europeană nu s-ar arăta destul de mlădioasă în cestiunea anteproiectului, monarhia vecină își va retrage reprezentantul din sânul ei și ea va înceta de-a exista *de jure*.

Fără a ști dacă celelalte puteri sunt dispuse de-a împărtăși numaidecât punctul de vedere al Austriei și dacă ar renunța atât de lesne de-a fi reprezentate la Dunărea de Jos numai pentr-o trecătoare nemulțumire a Austriei și făr' a prevedea de pe acum ce mijloace vor întrebuința ele pentru a mănține interesele lor și ale libertății de navigațiune chiar atunci când Austria s-ar retrage din concertul lor, constatăm cu părere de rău că posibilitatea ca Austria să-și retragă delegatul din Comisia Europeană va exista și atunci când aceasta va admite existența Comisiei Mixte. Aceasta rămâne chiar teama generală că scopul monarhiei vecine e să substituie Comisiei Europene, reprezentantă a tuturor puterilor, Comisia sa mixtă, în care ar ști a-și asigura preponderanța. După ce regulamentele vor fi votate, după ce se va constitui Comisia Mixtă ca organ autonom de supravegheare și ca autoritate unică pe Dunăre, ce va fi mai ușor decât ca puterile ce n-ar mai avea nici un interes la existența Comisiei Dunărene din Galați să-și retragă reprezentanții de acolo? Comisia din Galați ar înceta de-a exista și

cea mixtă ar intra ca moștenitoare *ab intestato* în toate drepturile celei dendâi. Așadar în orice caz posibilitatea unei retrageri a delegatului austriac din Comisia de la Galați nu numai că rămâne în picioare și după primirea anteproiectului, ci devine mai mare, mai probabilă chiar. Acum cel puțin Austria are un interes la existența Comisiei din Galați. De va primi sau nu va primi anteproiectul, această comisie e totuși un organ înlăuntrul căruia interesele Austriei sunt reprezentate. Dar interesul și mai mare consistă în speranța că la urma urmelor această Comisie tot va primi anteproiectul cu oarecari modificări. Pe când dacă Comisia Europeană ar înceta de a exista înainte de-a institui pe cea mixtă, n-ar mai exista nici o autoritate internațională pe Dunăre și articolele respective ale Tratatului de la Berlin ar rămânea pur și simplu fără obiect. Ar rămânea ca Austria să se aranjeze prin tractate unilaterale cu puterile țărmurene și nu știm dacă acestea ar fi dispuse a face chiar acele concesii pe cari e în stare a le face Comisia Europeană.

❦

[25 iulie 1881]

Prin decret regal cu data de 20 iulie Consiliul comunal din Iași e dizolvat. Dăm aci motivele principale din raportul d-lui C.A. Rosetti, pe cari le vom discuta numaidecât.

> Am primit un raport de la d. prefect al județului Iași prin care-mi arată că actualul Consiliu comunal de Iași, de la instalarea sa și până astăzi, nu s-a ocupat câtuși de puțin de interesele comunei, spre a putea face o bună administrațiune, după cum alegătorii erau în drept a se aștepta de la d-lor.
>
> Mai în toate ședințele Consiliului comunal s-au petrecut acte de natură a turbura ordinea publică, **și** prin puținul timp întrebuințat la lucru, prin discuțiuni de natură ilegală, au probat lipsa de îngrijire și pentru interesele comunei și pentru lucrul public.
>
> Corpurile legiuitoare au regulat modul plății către comună a sumei de 10 milioane acordate Iașului de Camera Constituantă. Consiliul, prin fraze cari atrăgeau asupra Corpurilor legiuitoare și asupra guvernului ura și disprețul cetățenilor ieșani, a nesocotit acea lege, despreţuind bunavoința cu care țara a oferit să facă mai mult pentru Iași, decât se hotărâse la început, și a refuzat totul, căutând d-nii consilieri să probeze că numai d-lor singuri voiesc binele localității.
>
> Acest act al consiliului contra unei legi binefăcătoare a adus mare pagubă comunei și ș-a atras dezaprobarea marei majorități a locuitorilor acestui oraș, după cum se probează și prin suplica primită la minister, subscrisă de 331 cetățeni, contra procedării Consiliului comunal.

> A refuzat cu stăruință d' a recunoaște dreptul de cetățenie acordat la mai mulți străini de către puterea legiuitoare, pe baza Constituțiunii, criticând pururea legile respective și atrăgând prin discursuri învăpăiate ura și disprețul cetățenilor, și asupra împământeniților și asupra puterii legiuitoare, care-a acordat împământenirea.
>
> Acest caz s-ar putea lua drept un act de rebeliune, deoarece se refuză recunoașterea legilor votate de Corpurile legiuitoare și sancționate de puterea esecutivă, după formule constituționale.

Vom observa la punctul întâi că bunurile cedate de stat comunei Iași sunt și azi departe de-a prețui zece milioane și că era de datoria Consiliului comunal de-a cerceta cu de amănuntul dacă valoarea reală a acelor bunuri era în adevăr acea ce, după legea votată de Constituantă, i se cuvine Iașilor. Pe de altă parte guvernul, dând c-o mână acele milioane sub forma de mai sus, a supus orașul la darea fonciară de care acesta era scutit. Ceea ce se dădea comunei li se lua contribuabililor; prin urmare nu există nici o cauză pentru care comuna Iași ar putea fi mulțumitoare guvernului d-lui Rosetti.

Cât despre suplica de 311 iscălituri pe care cetățenii ieșeni i-ar fi adresat-o d-sale, trebuie să constatăm că d. ministru de interne nu se sfiește a cita în raporturile sale către rege acte apocrife, cu iscălituri căpătate prin subrepțiune și escrocherie. O mână de oameni fără căpătâi și fără meserie hotărâtă au colportat o suplică cu două înțelesuri, căreia d. Rosetti îi dă înțelesul ce voiește d-sa. O sumă de persoane onorabile și-au retras prin declarații publice iscălitura de pe acea suplică colportată de niște înșelători, încât trebuie în adevăr cineva să aibă lipsa de pudoare a șefului uliței și pungașilor Bucureștilor ca să citeze un asemenea act într-un document oficial.

Un act de rebeliune numește d. Rosetti opunerea consiliului comunal de-a înscrie în liste pe noii săi cetățeni.

Dar oare consiliul comunal e de vină dacă deputații guvernamentali iau *mită* și pretind *mită* ca să încetățenească oameni ce nu împlinesc condițiile stipulate de Constituție? Vina consiliului comunal e că în Cameră există oculte biurouri de împământenire cari pentru bani ar încetățeni și pe dracul!

O lege votată de Adunare trebuie să fie în acord cu Constituția. Nefiind în acord, ea e nulă și neavenită și nimeni nu poate obliga nici pe cetățeni, nici pe consiliile comunale de-a aplica voturi câștigate prin *mită* și anticonstituționale.

Iată la ce se reduce rebeliunea d-lui C.A. Rosetti. Și mai vorbesc de rebeliune patronii republicei de la Ploiești și eroii nopții de la 11 februarie?

Dar, se 'nțelege, d. C.A. Rosetti vrea să aibă cu orice preț partid roșu în Moldova, de aceea-i trebuiesc noii cetățeni de orice proveniență ar fi. Jidanii i-au făcut primire în 1857, pe când orice suflare românească întorcea spatele acestui grecotei născut să trădeze toate interesele naționale ale acestei țări; jidanii îi vor forma și partidul roșu din Moldova care la urma urmelor nu se poate compune numai din fizionomii confiscate ale poliției secrete.

❦

[25 iulie 1881]

La articolul nostru *Creditul Mobiliar și presa capitalei* „Războiul“-Weiss răspunde:

> Deși noi n-am combătut până acum aceste întreprinderi noi, fiind din numărul acelora cari au anunțat înființarea numitelor instituțiuni, totuși aceasta n-am făcut-o nici ca *articol de fond*, nici ca prim București n-am scris o singură frază care s-ar putea califica de *reclamă plătită;* din contră *ne-am ținut în ce rezervă* așteptând să vedem statutele și numele acelora cari compun consiliurile de administrație; Atunci ne vom pronunța cu aceeași independență pe care am păstrat-o totdauna în asemenea ocaziuni și fără a ne lăsa să fim influențați nici de cei interesați, nici de ziarele cari s-au pronunțat deja în această privință.
>
> *„Războiul“ nu s-a vândut și nu se va vinde nimănui, și ne îndoim că „Timpul“ a citit cele scrise de noi asupra Creditului Mobiliar și Societății de Construcțiuni, căci altfel nu ne-ar fi făcut onoarea d' a ne pune și pe noi în categoria organelor care au trâmbițat, în formă de revistă reclamă, avantajele economice ale societăților în cestiune, în schimbul unui meschin interes bănesc.*
>
> *Aceasta am găsit de cuviință a răspunde celor zise de „Timpul“, pentru ca niminea să nu fie indus în eroare asupra atitudinii noastre față cu Creditul Mobiliar și cu Banca de Construcție.*

Reproducem acest răspuns spre satisfacțiunea colegilor noștri de la „Războiul“-Weiss. În privirile celorlalte ziare aserțiunea noastră rămâne exactă.

❦

[26 iulie 1881]

Spre răsărit nu spre apus! e titlul unui articol al ziarului „Berliner Boersen-courier“ în care propune ca valurile superfluenței populațiunii germane, cari acum se îndreaptă spre America, să emigreze pe viitor în România.

Îl reproducem întreg:

> *După ce în articolul nostru din urmă am enumerat motivele cari fac ca concentrarea emigrațiunii germane spre America să fie o pagubă atât pentru Europa, cât și pentru Germania îndeosebi, vom cita acum câteva împrejurări cari, după a noastră părere, constituie o dovadă suficientă că emigrațiunea germană poate să fie păstrată continentului nostru, ba poate să devină chiar folositoare intereselor naționale ale Germaniei. Credem că țările dunărene, îndeosebi România, sunt apte într-o măsură estraordinară de-a primi în număr mare coloniști germani.*
>
> *Avem înainte de toate două motive esențiale: întâi înlesnirea mai mare, deci și hotărârea mai ușoară de reîntoarcere pentru emigranții aceia cari ar fi căutat de lucru în numita țară străină și ar fi aflat câștig, al doilea, mănținere unor relații naționale mai vii cu țara mumă.*
>
> *Elementul german, după toate predispozițiile lui, nu e tocmai înclinat de-a se amalgamiza cu populațiunile din orientul Europei, ci a arătat pân' acum din contra tendența de a-și păstra caracterul național. O dovadă pentru aceasta sunt sașii din Transilvania cari pân-în ziua de azi au păstrat în decurs de secole ființa lor germană și datinele germane.*
>
> *E prea adevărat că munca fizică numai nu e atât de bine plătită în România, ca în America. Dar inteligența și spiritul de întreprindere au un teren mult mai favorabil în noul regat. În România sunt în multe locuri semne clare că se află însemnate gisimente de petroleu; pături de cărbuni de pământ asemenea nu lipsesc, și, dacă bogățiile acestea au rămas pân' acum paragină și neutilizate, cauza e numai lipsa de drumuri și comunicațiuni. Aci se deschide un teren vast pentru inteligență și pentru spiritul de întreprindere și esploatarea întreprinderilor mai sus arătate ar da de muncă multor puteri.*
>
> *Dar nu numai pentru ramura industrială, ci și pentru agricultor există în România cele mai favorabile condiții de existență. Întinderi vaste de pământ aproape vergin așteaptă numai o agricultură rațională și intensivă, la care muncitorul român indigen nu e înclinat.*
>
> *Muncitorul român e de o lene extraordinară după ideile noastre; umblă trândăvind îndată ce-a câștigat prin o muncă scurtă subzistența lui pe mai multe zile. Săptămâna n-are pentru el șase zile, ci în genere numai două. O nenorocită lipsă de necesități îl face să se mulțumească chiar cu hrana cea mai rea, numai dac-o poate consuma în inacțiune. Obicinuința deosebită a muncitorului german îi dă aci o superioritate extraordinară, un avantaj atât de mare, încât cu aceeași hărnicie pe care-o întrebuințează în patria lui, trebuie să ajungă în România într-un timp relativ scurt la o prosperitate economică destul de bună.*

Mai n-am trebui să adăogăm că o colonie germană industrială și agricolă în orientul Europei ar fi un câștig tot atât de mare pentru Germania, cât și pentru cultură în genere, ai cărei pionieri ar fi coloniștii germani. Germania ar face astfel în Orientul Europei o cucerire pacinică, comercială care are marele avantaj de-a aduce folos și mulțumire chiar celui cucerit. Căci România ar trage mari și incontestabile foloase de la colonizațiunea germană, și prin puterile de muncă, primite din Germania, ar ajunge la o înflorire economică, de care ar trebui să rămână altfel departe timp incalculabil încă.

Se 'nțelege că o concentrare a emigrațiunei germane nu se va putea organiza și recomanda din partea statului decât atunci când guvernul român s-ar hotărî mai întâi de-a da coloniștilor germani avantajele corespunzătoare, avantaje cari ar trebui să aibă de scop mai întâi de-a abate emigrațiunea germană spre România și apoi scopul de-a favoriza prosperarea coloniilor germane.

Între aceste avantaje numărăm în linia întâia ușurarea emigrațiunii spre România prin reducerea cheltuielilor de transport.

Guvernul român nu numai c-ar trebui să reducă, pe căile ei ferate proprii taxele de călătorie la jumătate sau ⅔ ci, prin convențiuni anume cu căile ferate din Austria, ar trebui să capete asemenea o reducere a taxelor de transport, așa bunăoară precum calea ferată de la New-York la Texas transportă pe coloniști cu 40 ba chiar cu 33,33% a costului de transport din tarife.

Sacrificiile financiare cari ar rezulta din aceasta pentru România nu pot forma o piedică în vederea stării înfloritoare a finanțelor statului român și în vederea escedentelor cu cari lucrează în momentul actual statul.

Dar afară de aceste sacrificii financiare, sunt de-o trebuință și mai mare măsuri pentru protecțiunea coloniștilor germani în România. E, din nenorocire, afară de orice îndoială că, mai cu seamă în zilele dendâi, antipatia instinctivă contra unei inteligențe mai mari și-a unui mare gust de muncă ar da loc la escese varii. Față cu aceste escese cată a se da din capul locului garanții pentru protegerea eficace a coloniilor. Am trece peste marginile temei noastre, dac-am voi să specializăm măsurile cu cari ar fi a se garanta această protecțiune neapărată.

Sunt cestiuni de detaliu, a căror soluțiune se poate lăsa în seama autorităților respective. Se înțelege de sine că realizându-se aceste planuri de colonizațiune, numărul consulilor germani în România cată să se înmulțească în mod considerabil.

În sfârșit revenim asupra celor zise, că interesul național s-ar garanta mai mult realizându-se ideea de mai sus, decât sub oricari altă formă de emigrațiune.

Nimic nu e mai admirabil decât naiva imperturbare a foii de bursă de a pretinde ca muncitorul cel trândav român *să plătească până și cheltuielele de transport* a acelor nemți cari n-au cu ce trăi în țara lor, și cari să vie să-l cucerească pe acelaș trândav pe cale economică. Trebuie în adevăr să avem un guvern și niște Camere compuse în majoritate de străini, pentru ca o foaie străină să aibă curajul de-a scrie asemenea platitudini.

Există demult în Germania marota de-a abate coloniile ce merg în America, spre țările Dunării, spre România îndeosebi. Caracterul național al românilor, viciat de domnia fanarioților și șters în mare parte prin amestecul clasei de mijloc cu elemente transdanubiane, regimul economic și politic detestabil și odios la care sunt supuse elementele autohtone ale țării de către cele imigrate și dominante, complicitatea între pic-pocheții indigeni și cavalerii de industrie de peste graniță, toate elementele acestea de convingere înclină pe germani a-i face să crează că o țară în care un grecotei ca C.A. Rosetti stăpânește, nemții pot intra cu droaia, plătindu-li-se până și cheltuielile de drum.

Silă ne e uneori de a mai lua pana în mână spre a apăra interesele românimii. Clasele dirigente, în cea mai mare parte străine prin originea lor și ținând minte că părinții vorbeau încă grecește și bulgărește, sunt prinse în mreaja înmiită a funcțiilor create din nou la căile ferate, la tutunuri, la bănci, și, chiar dac-am presupune c-au avut o coardă de rezistență, au pierdut-o. Clasa cea mai numeroasă și autohtonă a acestui pământ, țăranul, geme sub esploatarea unei administrații neomenoase, sub birurile și uzura cu care susține o generație intelectuală stearpă și moralicește decăzută. Și nu se află în această neagră mulțime un suflet generos, un braț de fier, care să pună capăt acestei mizerii fără de margini.

❦

[27-28 iulie 1881]

Numirea d-lui Petre Mavrogheni în postul de ministru plenipotențiar al României pe lângă guvernul regelui Italiei a fost obiectul unor comentarii deosebite din partea presei, deși cam fără cuvânt.

E cunoscut că nici unul din reprezentanții României în străinătate nu este roșu sau din partidul guvernamental. D-nii Calimach Catargiu (Paris), N. Crețulescu (Petersburg), Vârnav Liteanu (Berlin), Bălăceanu (Viena), ba chiar d. Ion Ghica (Londra) nu sunt nici au fost membri ai partidului guvernamental propriu zis, adecă ai partidului roșu. Aceste persoane n-au fost nicicând confundate cu breasla de politiciani din care fac parte d-nii C.A. Rosetti, I. Brătianu, Fleva, Carada, Costinescu, Serurie ori Pătărlăgeanu.

Stabilind această deosebire esențială, ne vom convinge că corpul nostru diplomatic e departe de a fi cum e guvernul dinlăuntrul țării, un fel de

delegațiune a partidului roșu și că superioritatea intereselor esterioare și piciorul de bună-cuviință pe care trebuie să stăm cu vechile state ale Europei i-au impus oricărui guvern datoria de-a face, la numirea personalului diplomatic, abstracție de la principiile politice pe cari le profesează persoanele în cestiune și de-a avea considerații de altă natură.

Afară de aceea am spus că politica noastră esterioară se face nu atât în cabinetul ministrului pre cât în acela al regelui. E dar evident că persoanele numite cată să se fi bucurând în grad deosebit de încrederea regelui și că aceea a ministrului vine oarecum în linia a doua.

Auzisem în adevăr demult că varii stăruințe s-ar fi exercitat asupra d-lui Mavrogheni spre a primi o însărcinare diplomatică și că aceste stăruințe durează de aproape un an. A primi un asemenea post era se 'nțelege echivalent cu a renunța la politica militantă de partid și-n adevăr d. Mavrogheni, din momentul în care a hotărât a primi o asemenea sarcină publică, a demisionat din comitetul dirigent al clubului conservatorilor, deși suntem autorizați a crede că va face și de acum înainte parte din dreapta conservatoare, cu toată rezerva ce i-o impune noua sa pozițiune.

Ceea ce e așadar a se stabili este că d. Mavrogheni e departe de-a se fi desfăcut de partidul conservator sau de-a fi transfug. Onorat de încrederea regelui în momente foarte însemnate pentru politica exterioară a țării, în momente în care se agită o grupare semnificativă a puterilor europene și în care Italia e 'n ajun de-a se apropia de Austro-Ungaria și de a-i aduce drept semn întâi de amiciție concesii în cestiunea Dunării, d. Mavrogheni a consultat desigur mai mult patriotismul său încercat decât considerațiuni de partid când a primit sarcina grea de-a reprezenta politica regelui la Roma.

Din punctul de vedere personal d. Mavrogheni ar fi trebuit poate să cedeze demult stăruințelor exercitate asupră-i, căci partidul roșu-i datorea atât lui cât și tuturor membrilor mai în vârstă ai dreptei o satisfacție.

Dacă 'și aduce cineva aminte de articolele infamante ale „Românului“ aruncate asupra fostului ministru de finanțe din cabinetul Catargiu, de odioasele calomnii scornite de lealii redactori ai foii guvernamentale când cu procesul lui Ofenheim, dacă 'și aduce aminte apoi de darea în judecată a întregului cabinet, de veninoasele insinuațiuni ale coteriei roșie în actul de acuzare, îndreptate contra unui om care a ieșit din Ministeriul de Finanțe mai sărac decum a fost vrodată, atunci oricine va vedea că nu-și poate da cineva o mai strigătoare dezmințire decât roșii, numind într-un post de înaltă încredere pe omul cel mai calomniat de ei din România. Poate chiar

sentimentul Maiestății Sale să fi fost că acestor bărbați atât de calomniați fără cuvânt li se cuvine o satisfacere eclatantă, care să se impuie vederilor tuturor ca dezmințire a unor acuzări calomnioase, lipite pe păreții primăriilor din toată țara, acuzări pe cari nimeni, dar absolut nimeni, n-a avut curajul de-a le susținea înaintea unui for judecătoresc.

Fiind autorizați a crede că d. Mavrogheni continuă a face parte din dreapta conservatoare, admitem ca înțelegându-se de sine rezerva pe care va crede convenabil a și-o impune față cu luptele zilnice de partid și împărtășim părerea că interesele esterioare ale țării sunt de-o ordine superioară politicei militante și merită o asemenea rezervă.

❦

POETUL ALECSANDRI ȘI STUDENȚII ROMÂNI DIN VIENA

[27-28 iulie 1881]

Se știe că Societatea „*România Jună*“ din Viena, constituită numai din studenți români, a dat o serbare cu ocazia aniversării a 60 a d-lui V. Alecsandri, bardul român de la Mircești. În acea zi s-a trimis poetului din Viena un preafrumos album, legat în catifea grenată, având pe fața de deasupra scoarții o ghirlandă de frunze de stejar și de laur lucrate foarte fin în argint; în partea de jos a acestei ghirlande vin în săpătură anii 1821 și 1881, iar în mijlocul ei inițialele poetului.

❦

[29 iulie 1881]

„Românul“ a contractat năravul de-a ne atribui articole pe cari nu noi le-am scris, ci le-am reprodus din alte ziare, și de-a polemiza apoi cu „Timpul“ combătând, ca ale noastre, idei pe cari le împărtășim poate numai în parte sau cu oarecari rezerve. Astfel se 'ntâmplă și în numărul de sâmbătă, în care vedem că polemizează cu noi pe temeiul unui articol reprodus din „Poșta“ privitor la antagonismul dintre moldoveni și munteni.

Nu doar că ne-ar părea rău de-a fi scris acel articol pe care l-am reprodus. Ceea ce însă nu e al nostru, nu e, și e o apucătură de rea credință

de-a ne atribui în total și direct idei pe cari nu le împărtășim decât în parte sau indirect și cari au nevoie sau de-o rectificare, sau de tranziția printr-un nou punct de vedere.

Noi, de ex., avem în privința așa numitului antagonism dintre moldoveni și munteni o părere proprie, bazată pe observațiuni etnologice, care modifică esențial maniera de-a privi cestiunea.

Nu există, după a noastră părere, nici o deosibire între *rasa română* din Muntenia, Moldova, din cea mai considerabilă parte a Ardealului și a Țării Ungurești. E absolut aceeași rasă, cu absolut aceleași înclinări și aptitudini.

Dar în București și în orașele de pe marginea Dunării s-au ivit un element etnic cu totul nou și hibrid care ne-au furnizat generația actuală de guvernanți. Acestea sunt rămășițele haimanalelor de sub steagurile lui Pasvanoglu și Ypsilant și resturile numeroase ale cavalerilor de industrie din Fanar. Din această seminție nouă fac parte oameni ca Giani, Carada, C.A. Rosetti, Pherekydis, Serurie ș.al. Toată spuma asta de fanarioți novisimi, cari s-au pripășit în țară de 50-60 de ani încoace, formează naturalmente elementul de disoluțiune, demagogia României.

Fizic și intelectual stârpituri, neavând nici tradiții, nici patrie, nici naționalitate hotărâtă, le vedem punându-se la discreția străinilor și votându-le când pe Stroussberg, când răscumpărarea, ba le vedem aliindu-se în Moldova cu evreii ca să paralizeze lupta de emancipare națională de acolo. Aprinși de-o instinctivă ură contra tuturor elementelor istorice și autohtone ale acestei țări, le-am văzut introducând în toate ramurile legi străine neadaptate nici intereselor, nici naturii ei.

Aceste elemente sunt cu mult mai numeroase în Țara Românească decât în Moldova, dar și aci ele se află mai cu seamă în centrele șesului, nu prin orașele de la munte, nici prin ținuturile de acolo. Pe aceste producte de baltă moldovenii îi confundă apoi cu populația istorică a Țării Românești, precum se află în sate în genere și îndeosebi la Câmpulung, la Târgoviște, la Târgu-Jiului ș.a.m.d. Acestor producte de baltă moldovenii le zic din eroare munteni, căci nu sunt munteni.

Așadar: *distinguendum est.*

Ceea ce sunt pentru Moldova evreii sunt pentru Țara Românească aceste venituri cari, prin identitatea religiei, au știut să se strecure printre români, să-i amăgească și să ajungă a-i stăpâni; și, pentru ca lucrul să le succeadă și mai bine, au precupețit tocmai instinctele noastre naționale.

Vedem bunăoară pe-un C.A. Rosetti, un grec, și pe Carada, un alt grec, înființând o gazetă.

Ce nume-i dau?

„Românul“.

Ei cari n-au fost români neam de neamul lor.

De-aceea e destul ca acești oameni să lipsească de la guvern, fie oricine altul, și numaidecât nu se mai simte nici o deosebire între român și român. Dar cum o fi Carada, Giani, Cariagdi, C.A. Rosetti, Pherekydis ș.a., românul de oriunde începe a se simți străin în țara lui proprie și, precum zice „Poșta“, guvernul i se pare tot atât de străin ca cel unguresc ardelenilor, ca cel muscălesc basarabienilor.

E un axiom în mecanică că efectul trebuie să fie egal cu cauza.

Domnia fanariotă și scurgerea sistematică de stârpituri și faliți în șesul Țării Românești a ținut 121 ani. Abia la 1921 avem perspectiva că, prin o lungă reacțiune a spiritului național și a puterii de asimilațiune a solului și a rasei, vom fi exterminat până și urmele acelei domnii odioase. Abia atunci caracterul meschin, lipsit de onoare și de curaj al acestor venetici se va fi adaptat caracterului inimos al nației românești și abia strănepoții Caradalelor vor *putea* fi români. Caradalele actuale, *chiar să vrea, nu pot să fie români,* precum din salcie, oricât ne-am sili, nu putem corci stejar.

Lupta Moldovei contra numiților munteni nu este deci îndreptată în contra elementelor istorice ale Țării Românești, ci în contra celor neistorice. E o luptă comună, la care tot neamul românesc ia parte în mod instinctiv, cucerind bucată cu bucată bunurile lui naționale. Azi e limba, pe care aceste stârpituri o prefăcuseră într-o păsărească neînțeleasă, mâni va fi poate organizația socială, poimâni biserica și școala, una câte una. Totul trebuie smuls din mâna acestor oameni c-o înnăscută incapacitate de-a pricepe adevărul și lipsiți de posibilitatea patriotismului: totul trebuie dacizat oarecum de acuma-nainte.

Deși poporul român e numeros, lupta lui e disproporționat de grea, de vreme ce acești oameni au sprijin pe străini. Aduși la putere de Rusia, susținuți azi de alianța austro-germană, vedem pârghiile cari-i ridică așezate în afară, pe când înlăuntru n-avem decât poporul nostru propriu, esploatat cu neomenie, sărăcit, scăzând numeric și fără o conștiință limpede de ceea ce trebuie să facă.

Nația românească n-are de gând încă să instituie, pentru regularea acestui soi de stăpânitori, ordinul Sfintei Cânepe spre a ridica la aceleași

demnități pendente și pe grecul Serurie și pe grecul C.A. Rosetti și pe bulgarul Mihălescu și toată seminția dominantă.

Dar să nu desperăm.

Planta crește la noi. Ar trebui numai niște mâni vârtoase mocănești cari să știe s-o întrebuințeze. Apară ele în Moldova, apară peste Olt ca-n vremea lui Tudor, nația le-ar primi așternându-le flori și covoare pe drumuri, precum i le așternea lui Matei Basarab la intrarea în Târgoviște. Și Matei Basarab, adormitul întru fericire, făcea un uz îmbelșugat de această plantă, distribuind cordoane la Caradalele din zilele lui.

Așadar, încă o dată, *distinguendum est.*

Avem de-o parte rasa română, cu trecutul ei, identică în toate țările pe cari le locuiește, popor cinstit, inimios, capabil de adevăr și de patriotism.

Avem apoi deasupra acestui popor o pătură superpusă, un fel de sediment de pungași și de cocote, răsărită din amestecul scursăturilor orientale și occidentale, incapabilă de adevăr și de patriotism, rasa Caradalelor, pe care moldovenii din eroare o numesc munteni.

Această teorie am espus-o în mai multe rânduri, dar „Românul s-a ferit de-a ne răspunde.

E o cestie foarte neplăcută pentr-un guvern compus în cea mai mare parte din asemenea adunături și pentru un partid în care, la zece nume, afli abia unul românesc;

Cine va face lista funcționarilor mai cu seamă înalți, a pensionarilor, a deputaților, a arendașilor bunurilor publice și private, c-un cuvânt a tot ce reprezintă circulațiunea și reglementarea vieții generale a țării, va observa cu înlesnire că frânele stăpânirii reale a scăpat din mâna elementului autohton și istoric și a încăput pe mâni străine. Dar acest din urmă element, această formațiune hibridă se pretinde română? Neapărat se pretinde, căci altmintrelea n-ar avea pretext să stăpânească. Dar nu este încă și nu are încă nici posibilitatea organică de-a fi română.

Nu tăgăduim că foarte numeroase elemente s-au asimilat pe deplin cu rasa română, dar acelea sunt intrate demult, de-o sută, două, ba chiar de două sute cinzeci de ani.

Însă nu acestea domină, ci imigranți proaspeți, cari sunt abia în generația a doua, a căror limbă maternă era încă străină și cari s-au românizat, în privirea limbei, în școalele noastre.

Limba singură nu constituie însă naționalitatea.

Calitățile morale și intelectuale ale rasei au o însemnătate cu mult mai mare.

Dac-am încerca se determinăm exact timpul în care elementul autohton a învins pe cel imigrat, sau a fost învins de el, am zice:

La 1700 învinge elementul imigrat prin domnia fanariotă.

La 1821 începe reacțiunea elementului autohton și merge biruitoare și asimilând până la 1866.

La 11 fevruarie 1866 învinge din nou elementul imigrat.

Există și de-atunci o oscilațiune, o mutare a punctului de gravitație când asupra elementelor instinctiv naționale, când asupra celor instinctiv străine, dar victoria, precum vedem, e momentan a acestor din urmă.

Dar care-i semnul prin care se disting acești oameni neasimilați, de proveniență transdanubiană, de populațiunea de rasă?

Cerem a se constata aceasta în toate punctele. Noi zicem prin sterilitate fizică și intelectuală. Sunt intelectuali și fizic sterpi, sunt catâri în toată privința. Sau nu produc copii defel sau produc stârpituri menite la o degenerare gradată și la stingere în generația a treia ori a patra. Constatăm apoi la ele simptome permanente de slăbiciune intelectuală. La ei mintea e substituită prin viclenie. Viclenia e un semn de slăbiciune, căci mintea omenească veritabilă stă în raport direct cu capacitatea de-a pricepe în mod dezinteresat un adevăr. Ca slăbiciune de caracter e de citat falsitatea. Prietenoși, lipindu-se și măgulind pe oricine de care au trebuință, ei urăsc în realitate orice putere superioară, fie intelectuală, fie de caracter. Istoria lui Tudor și a lui Cuza ar ilustra această teorie.

Oameni ce lingușeau a împărtăși ideile acestor spirite cu totul lipsite de viclenie, nu aceia cari ar fi avut curajul de-a li se opune pe față, îi trădează.

Dacă am cerceta originea ofițerilor de gardă de la 11 fevruarie am afla că e străină, începând cu fiul unui făclier grec de la Botoșani și urmărind toate numele.

Fără îndoială lupta aceasta e purtată în mod instinctiv, fără claritate de vederi, cu tendențe elementare de atracțiune și repulsiune. Precum celții Irlandei, deși anglificați, simt dominațiunea anglo-saxonă ca pe-o dominațiune străină de rasa și înclinațiunile lor, tot astfel poporul românesc simte instinctiv că e dominat de oameni cari se *pretind* numai români, fără a fi, și cari n-au nici milă de el, nici pricepere pentru geniul lui.

Geniul neamului românesc e o carte cu șapte peceți pentru generația dominantă.

❦

[30 iulie 1881]

Urmând discuțiunea asupra punctului stabilit în numărul de ieri, adică a deosebirei între români de rasă și pretinși români de proveniență incertă, ni se înlesnește mult răspunsul la cestiunile ce ni le impune viața publică.

Vedem de exemplu în vremea lui Matei Basarab o creștere a populației atât de repede încât ajunsese la numărul ce-l are astăzi, adică la 3 milioane aproape numai în Muntenia.

Ca corelat al acestei dezvoltări vedem stabilindu-se definitiv o limbă literară comună întregei naționalități române, operă la care a concurs atât Teofan, mitropolitul Ardealului, cât și Varlaam al Moldovei. O unitate ideală cel puțin a răspânditului popor românesc plutea înaintea vederilor acelor venerabili bătrâni al căror curaj războinic nu avea egal decât în curajul moral de-a dezlipi o dată pentru totdauna elementul etnic al latinității din Orient de masele slave, turanice și grecești cari înconjurau. Și-n adevăr, dacă citim documentul lui Matei Basarab de la 1639, ne încredințăm că el își pricepea misiunea lui istorică:

> Doamne! — zice el — veniră străinii în moșia noastră și-și spurcară mânile lor cu mite și îndrăzniră a vinde și a cârciumări Sfintele Tale și a goni pe moșneni și în avutul lor a băga pe *străini,* fum de rușine vecinilor noștri, … oameni străini nouă, *nu cu legea* (religia), ci cu *neamul,* cu *limba* și cu *năravurile cele rele.*

Iată o deosebire clară între *lege* și *rasă;* între confesiune și naționalitate! Apoi urmează zicând:

> Întorcându-se Dumnezeu cu milă la această *săracă de țară,* adusu-și-au aminte de noi, Matei Basarab, și ne-au adus din țări străine, de unde eram *goniți de străini și pribegi de răul lor* și ne alease la domnia țării și ne ridică în Scaunul strămoșilor noștri.

Această reacțiune a elementului contra cotropirii de elemente introduse în mod clandestin în țară, precum și redeșteptarea în genere, e în luptă însă cu elementele imigrate, cari ajung a stinge dinastia Basarabilor și a introduce domnia străină a fanarioților.

În scurt timp populația de trei milioane a Țării Românești scade la 700.000, și aceasta într-o mizerie nemaiauzită.

La 1821 revine domnia națională. Fără ca sistemul de guvernământ să fi devenit esențial altul, populația crește repede, limba se dezbracă în mai puțin de douăzeci de ani de cuvintele grecești, turcești etc., cari se introduseseră în epoca fanarioților; progresul real și repede al rasei române o face matură pentru unire, pentru cei dendâi pași în civilizațiunea apuseană.

Se va observa că în timpul de la 1821-1866 se tipăreau și se citeau cărți, că rasa română este cea setoasă de cunoștințe și capabilă de-a pricepe adevărul.

Ei bine, după 1866 se ivesc tot fenomenele ce se constată pentru epoca de la 1700-1821.

Populația autohtonă scade și sărăcește; cărți nici se tipăresc, nici se citesc; pătura dominantă, superpusă rasei române, n-are nici sete de cunoștinți, nici capacitate de a pricepe adevărul. Dacă acest sediment învață, o face de silă, gonind o funcție. Încolo leagă cartea de gard. Și, pentru a avea o funcție, trebuie să fii înrudit cu ei, să ți se termine numele în -oglu -opulos sau în -idis și să fi terminat patru clase, sau, în caz de mari exigențe administrative și financiare, și un curs de … *violoncel.* Un adevărat sediment de pungași și de cocote, precum am mai zis-o.

S-ar părea, la prima vedere, că e indiferent ce elemente determină soarta unui popor, fie autohtone, fie venite din afară. Dar pentru un observator mai adânc nu e indiferent.

Toată soarta Franței e alta de când instinctele rasei celtice, în Revoluția cea mare, au învins și înlăturat instinctele romano-germanice cari stăpâniseră pân-atunci. În multe provinții germane se recunoaște foarte mult influența elementelor slave, germanizate, și va rămânea totdauna o mare deosebire între germanii de sud, o rasă aproape pură între scandinavi, asemenea puri, și între prusieni bunăoară. Nu e asemenea indiferent pentru Anglia dacă predominațiunea ar fi a elementului celtic sau a celui anglo-saxon. Predispoziții și aptitudini moștenite, virtuți și slăbiciuni moștenite, calități sau defecte intelectuale și morale dau domniei unui element etnic alt caracter decât domniei celuilalt element. Suntem de ex. convinși că demagogia la noi e de origină fanariotică; că ea însemnează ura înrădăcinată a veneticului fără tradiții, fără patrie, fără trecut în contra celor ce au o tradiție hotărâtă, trecut hotărât. De aceea roșii se și recrutează mai mult dintre grecii și bulgarii românizați. Setea de-a-și crea un trecut pe care nu-l au se vede din tendența de-a schimba totul și de a le da lucrurilor alt cachet.

Astfel se schimbă numele istorice ale stradelor din București, dându-li-se altele, cari ar putea fi puse în raport cu ceea ce ei pretind a fi făcut în țară. Aceste elemente hibride se vor destinge așadar prin ura trecutului și a tot ce se poate numi istoric într-o țară, fie instituție, fie rasă, fie religie, fie datine.

Dar nu numai la noi se va observa lupta de predominare de rasă și oscilațiunea, ci și în alte țări, în raporturi mai mari.

În Rusia mutarea capitalei la Petersburg înseamnă predominarea rasei *germane, rusificate* îndealtmintrelea. Tendența d' a muta punctul de gravitație la Moscva e *slavă;*

instinctele de devastare și de răsturnare a tuturor lucrurilor existente cu susu 'n jos sunt tatare.

Astfel vedem că la urma urmelor orice formă cât de subtilă a vieții se reduce la un substrat solid, experimental și că politica unei țări, pornirile în bine și în rău, atârnă de la complexiunea fizică a indivizilor, de la originea lor, de la defectele sau calitățile înnăscute rasei lor.

Precum aceeași limbă se va pronunța altfel de un german, altfel de un slav, altfel de un italian, tot astfel aceleași legi se vor aplica după natura celui ce le aplică, aceeași țară va avea altă soartă după cum va fi natura celor ce-o conduc.

Dacă considerăm vigoarea extraordinară a începuturilor noastre istorice, figura unui Mircea sau Ștefan cel Mare, și le comparăm cu mizeria și puținătatea de caracter din ziua de azi nu mai încape îndoială că alt element predomina atunci, altul azi, și poate toată cestiunea se reduce la aceea că pe-atunci precumpănea populația autohtonă de *munte,* iar azi precumpănește cea imigrată de *baltă.*

Iată dar care e antagonismul veritabil între moldoveni și așa numiții munteni. E antagonismul între elementele istorice ale acestei țări și cele neistorice.

❦

[31 iulie 1881]

„Pesther Lloyd“ scrie următoarele:

> *Știrea unei foi din Transilvania că emisari români ar fi făcând călătorii agitatorii prin Banat și Transilvania are nevoie de confirmare; cunoscându-se vigilența estraordinară a organelor noastre municipale, asemenea scormoniri, dac' ar exista în adevăr, n-ar rămânea necunoscute.*

Cu toate acestea vestea se acordă pe deplin cu dulcile obicinuințe ale vecinilor noștri valahi. Nu mai e un mister că în școalele române s-a introdus harte cari întind noul regat dincolo de Transilvania, până la Oradea Mare și la Dobrițin. Și, chiar dacă nu s-ar ști aceasta, totuși cunoaștem foarte exact ce fel e atitudinea României în toate cestiunile cari ating interesele Austro-Ungariei. Rolul pe care 'nainte 'l juca Serbia a trecut asupra României și se exercită c-o impertinență care nu poate avea altă sorginte decât convingerea că marea putere austro-ungară se va arăta nesimțitoare față cu friponeriile acestea, stând pe gânduri de-a intra în certuri serioase cu micul vecin. Dar poate că oamenii din București totuși și-au făcut rău socoteala. Interesele esterioare și interioare de cari e vorba sunt cu mult mai însemnate decât ca să serve de jucărie celui mai tânăr dintre regate și neînsemnătatea nouăi monarhii nu poate fi o circumstanță atenuantă când e vorba de foarte însemnate interese ale Austro-Ungariei. Poate că va fi neapărat de-a face pe d-nii din București să simtă că e în puterea Austro-Ungariei de-a se aduce România la rezon.

Făr' a încerca câtuși de puțin de-a combate tocmai stilul impertinent de fripon al gazetei *oficioase* unguerești, care știe prea bine că presa română abia se ocupă vreodată de așa numita Ungarie îndeosebi și de marele d-lor regat, pe când d-lor de la Pesta își manifestă totdauna existența într-un mod neplăcut pentru orice om prin tonul ales cu care discută cestiunile privitoare la România, vom aminti numai că d-nii din Pesta, purtând la încoronarea regelui d-lor insigniile Țărilor române, au comis o friponerie mai mare și mai neiertată față cu un stat mic care n-a avut nicicând onoarea de-a face parte nici din posesiunile Sf. Ștefan, nici din acelea a vreunui alt sfânt unguresc. Minciuna primblată atunci pe ulițe în salve de tunuri și în strigările jidanilor cari formează majoritatea capitalei maghiare nu ne-au jenat deloc. De-aceea ar fi natural să nu-i jeneze nici pe d-lor hartele etnografice cari, conform adevărului, ar arăta că rasa română, nu regatul român, se întinde chiar și dincolo de Tisa în urma sterilității rasei maghiare și a corciturilor de nemți și de jidani cu cari găsește de cuviință a se reîmprospăta. Dacă, cu toate că Parlamentul unguresc consistă în majoritate din mameluci venali și vânduți în datorii, cu toate că administrația ungurească e compusă din tot ce e mai corupt și mai vițios, cu tot sistemul de exploatare evreiască, vitalitatea rasei române e superioară încercărilor impotente ale mamelucilor din Buda de-a o ruina, aceasta nu e desigur o vină a rasei române.

Cât despre emisari cari să turbure poporul cu nemulțumiri asupra guvernului, chiar dac' ar exista, nu credem că sunt necesari. Cel mai bun

emisar pentru a turbura populația unui comitat e arătarea unui funcționar unguresc, bețiv, jucător de cărți, venal, fără nici o conștiință de datoria lui, și cel mai nimerit mijloc pentru a inspira odiul în contra ungurilor e guvernul unguresc însuși. Ar fi o greșeală ca emisari speciali să mai denigreze pe aciia în cari nimic n-a mai rămas de denigrat, cari pierd în joc de cărți și petreceri depozitele orfanilor și fondurile caselor de economii. Cavaleri de industrie, gineri ai miniștrilor ungurești pe cari poliția de-acolo se face că-i scapă, pentru ca abia în București să se puie mâna pe ei, sunt destui. Descoperirile presei maghiare chiar sunt față pentru a dovedi corupțiunea acelei pături de jidani, slovaci și nemți maghiarizați, cu predominarea cărora onor. Tisza fericește popoarele Coroanei ungare. Aci stă răul.

Criteriul statului unguresc întru a-și alege funcționarii și reprezentanții nu e, ca-n alte state, onorabilitatea sau capacitatea. Toți friponii, toate veniturile, tot ce-n celelalte naționalități e stricat, incapabil, lipsit de caracter e destul de bun pentru a se maghiariza și a împărtăși domnia exercitată în numele rasei maghiare, egal de nefericită și egal de exploatată cu toate celelalte popoare. A fi om de nimic, a nu ține la limba și naționalitatea sa e în Ungaria un merit și un titlu de-a deveni om de stat. E evident că un stat care, în principiu, se razimă pe oameni lipsiți de caracter, cari pentr-un interes oarecare renunță la sine însuși, cată să fie o sarcină pentru cetățean, un blestăm pentru prosperitatea publică.

Acesta e nervul probațiunii în discursul adresat de d. Mocioni alegătorilor săi din Banat. Acest bărbat onorabil a simțit în adevăr că un Parlament ca cel unguresc nici nu merită să-l aibă în sânul lui și de-aceea a renunțat de bună voie la problematica onoare de a-și mai reprezenta poporul său onest și laborios într-un Parlament ales prin corupție și prin împărțire de băuturi spirtoase. Dacă există o ironie de regim parlamentar, o caricatură a libertăților publice, un persiflaj al bunului simț și al moralei publice e desigur Adunarea care la Pesta decide soarta atâtor milioane de oameni.

La acestea să gândească oficioșii unguri, nu la hartele etnografice, ba nici măcar la interesele austriace pe Dunăre. Ungurii nici negoț au, nici corăbii pe Dunăre, nici nimic; cestiunile ating populațiunile industriale și comerciale ale Austriei, cari nu sunt maghiare.

❦

[1 august 1881]

Goana în contra ovreilor este iarăși la ordinea zilei în Rusia. Ba mișcarea antisemitică devine epidemică, întinzându-se și înspre Prusia. Este adevărat că mai ales poporul de jos suferă mult din partea speculanților fii ai lui Izrail dar aceasta nu poate justifica deloc excesele barbare de jaf și bătăi. Un corespondent descrie o tulburare antisemitică din Njeshin care a ținut 24 ore. Armata a trebuit să facă uz de armă spre a restabili ordinea. Au fost ucise și rănite o mulțime de persoane. Se vorbește de treizeci morți. La Borispol de asemenea a fost o încăierare între locuitori și trupe. Ca de obicei mulțimea a jăfuit casele ovreilor, a dărâmat sinagoga, a băut sau vărsat butoaiele cu băuturi, apoi, înarmându-se cu ciomege, coase, drugi și alte instrumente, au atacat și cartierul unde se aflau cazacii. Comisarul poliției și ofițerul, care dispunea numai de treizeci de cazaci, nu puteau domoli furia tulburătorilor amețiți. Ofițerul a fost dat jos de pe cal; mai mulți cazaci au primit lovituri de pietri și comisarul era să fie ucis cu un drug de fier. În fine s-a comandat foc. Doi țărani fură uciși și mai mulți răniți. Apoi cazacii, năvălind cu sabia, împrăștiară lumea în toate părțile. Tot în chipul acesta sau analog s-au purtat și prusienii în mai multe comune din Pomerania.

O parte a presei germane s-ar fi adresat la prințul Bismarck, întrebându-l dacă nu-i stă în putință a pune capăt acestor fapte ale antisemiților, cari nu fac onoare națiunii germane.

❦

[1 august 1881]

Nu ne îndoiam că distingerea noastră între români de rasă și români de proveniență incertă are să provoace nemulțumiri. Am mai tratat cestiunea aceasta când în treacăt, când atrăgând în cercul discuției elemente istorice și etnologice mai numeroase, dar era atât de jenantă pentru d. C.A. Rosetti și pentru partidul de la guvern încât, cu o vădită teamă, s-au ocolit orice răspuns. Abia acum „L'Independance roumaine“, din cauze pe cari le înțelegem poate, ne răspunde, tăgăduind se înțelege adevărul aserțiunii noastre, și, ca argument *ad hominem*, ne spune că, dacă în partidul liberal se află oameni de origine străină, în partidul conservator se află asemenea.

Argumentele *ad hominem* nu probează niciodată nimic.

Se poate ca scriitorul articolelor din „Timpul“ să fie însuși fanariot sau străin de origine și teza tot rămâne adevărată, de vreme ce adevărul teoretic nu are a face nimic cu persoana care-l enunță, precum legea că repeziciunea cu care un corp cade crește în pătrat e o lege egal de adevărată, fie enunțată de un chinez ori de-un american. Tot astfel adevărul că în România predominarea a scăpat din mâinile elementelor istorice și a încăput pe mâna celor neistorice rămâne același dacă l-ar spune un român de rasă sau unul de origină străină, același dacă l-ar atinge pe enunțător sau nu.

Așadar argumente *ad hominem*, oricât de plauzibile ar fi pentru masa cititorilor, nu au absolut nici o valoare în privirea adevărului în sine a unei teze.

Teza noastră este cu toate acestea atât de adevărată încât se poate proba oarecum caz cu caz.

Între domnii fanarioți o singură familie s-au distins prin iubire pentru Țările române, prin sacrificiul vieții chiar pentru integritatea patriei: Ghiculeștii. Ei bine, Ghiculeștii n-au fost fanarioți veritabili, ci albaneji. Chiar numele „Ghica“ nu însemnează decât „Gheorghe“ în limba albaneză.

În privința dar a imigrațiunii de peste Dunăre cată să stabilim că, în încrucișarea de rasă care a avut loc, trebuie să se țină seamă de-o considerație de căpetenie: dacă rasa imigrată a fost tânără sau învechită. Tinerețea unei rase nu atârnă de secolii pe cari i-a trăit pe pământ. Orice popor care n-a ajuns încă la o deplină dezvoltare, care n-a trecut încă prin corupția și mizeriile ce le aduce cu sine o civilizație înaltă, dar în decadență, e un popor tânăr. La popoarele tinere se va constata un fel de identitate organică: craniile sunt cu totul asemănătoare în privința formațiunii și mărimii, statura este cam aceeași, precum un stejar nu este decât reproducțiunea altui stejar. Din această asemănare de formațiune rezultă o mare asemănare de aptitudini și înclinări, cari se manifestă în caracterul unitar al naționalității. Din asemănarea de aptitudini rezultă o extremă putere și energie vitală a colectivității. În acest stadiu de dezvoltare al nediversificării omul face atât de mult parte din totalitate încât nu el, ci abia totalitatea formează un singur individ. O rasă tânără încrucișată c-o altă rasă, asemenea tânără, dă un rezultat nou, în care aptitudinile amândorora se împreună într-o formă nouă, vitală.

Amestecul însă dintre o rasă îmbătrânită și una tânără dă aceleași rezultate pe cari le dă căsătoria între moșnegi și femei tinere: copii închirciți, mărginiți, predispuși spre morbiditate.

Dacă vom alătura regula aceasta la fenomenele câte ni se prezintă, dacă vom considera emigrațiunea anuală pentru cauze de sănătate a populațiunilor orășenești din România și morbiditatea cunoscută a acestor elemente, vom vedea că, în cea mai mare parte cel puțin, încrucișarea de rasă a fost nefericită. Mortalitatea din orașe ne-ar dovedi în fine că această rasă hibridă este menită a se stinge.

Dar ceea ce este fizic adevărat e intelectual și moralicește adevărat. Spiritele sunt morbide: de acolo substituția a orice activitate intelectuală adevărată prin viclenie, tertip și minciună. Caracterele sunt slabe: de acolo substituția energiei și curajului prin un fel de meschină adaptabilitate în toate împrejurările. În loc ca ele să imprime caracterul lor evenimentelor, din contra, evenimentele se imprimă în ele ca într-o ceară moale, însă și aceasta fără nici un fel de durabilitate.

De aceea nu e nimic serios în România. Azi unul proclamă republica, mâine e ultramonarhist; azi reprezintă o idee, mâine alta; toate în același mod superficial. Am zice că o idee nu mai e în stare a-și crea în creier un reziduu material nou în care să se statornicească, precum un copac îmbătrânit nu mai produce ramuri nouă. Numai pe cele existente deja mai răsar frunze, ca cea mai superficială manifestare de viață.

Nimeni nu va tăgădui extrema sterilitate intelectuală și morală a elementelor dominante din România. Cu toată mulțimea de oameni ce știu carte, arareori se va găsi un șir scris acătării, care să dovedească o concepție puternică. Oameni de caracter hotărât și statornic sunt asemenea rari.

Stabilim încă o dată că trebuie a se distinge între deosebitele rase imigrate în România.

Nu toți care au trecut la noi sub nume de fanarioți sunt în adevăr fanarioți, nu toți au fost neasimilabili. Din contra, n-am tăgăduit din capul locului că foarte numeroase elemente s-au asimilat cu totul și că numai imigrațiunea cea mai proaspătă, de 50 — 60 de ani încoace, prezintă inconvenientele neasimilării sau a neputinței de a se asimila.

Dar „L'Independance roumaine“ merge mai departe. Citează ca argument *ad personam* pe d. Catargiu.

Aci se înșală onor. confrate.

Catargieștii se găsesc deja ca boieri în timpul lui Mihai Viteazul și înainte, deci acum trei sute de ani. Tot astfel Cantacuzineștii, Roseteștii din Moldova ș.a.

„L'Independance roumaine“ mai vrea să introducă cu ocazia aceasta un basm despre C.A. Rosetti. E de notorietate publică că d. C.A. Rosetti n-are a face de departe măcar cu familiile istorice de același nume cari se află în țară, de notorietate publică că tatăl d-sale era grec, că d-sa însuși pronunță încă azi limba românească peltic ca orice grec. Ziarul francez susține acum că actualul ministru de interne e de origină italiană, ba chiar că e străvechi în țară. Până la probă negăm toate poveștile astea, scornite în favorul unui om pentru care a *pretinde că e român* s-a dovedit a fi un lucru mai mult profitabil decât adevărat.

Nu oprim pe nimeni de-a fi ori de-a se pretinde român.

Răul e însă că asemenea elemente prea proaspete, în loc de-a fi *determinate* de caracterul statornic al poporului, sunt, din contra, *determinante* pentru viața publică.

Urmările le vedem.

Neavând tradiții, nici patrie hotărâtă, ele urăsc trecutul, au rupt-o cu tradițiile; au prefăcut țara în mlaștină de scurgere pentru toate elementele nesănătoase ale străinătății. Azi deja fraternizează cu jidanii, mâine vor coloniza țara cu nemți, deși aceasta nu se poate întâmpla decât în socoteala poporului autohton. De acolo în fine demagogia descreierată și teoria de „om și om“.

Dacă — ceea ce nu se mai poate spera — Dumnezeu ar avea milă de această *săracă de țară*, cum zice Matei Basarab, și ar voi s-o înzestreze din nou cu oameni purtători ai tradiției și harnici a-i păstra caracterul, el ar trebui să-i aleagă din familii cari ar dovedi o vechime și o continuitate de influență politică de cel puțin 250 de ani.

Atunci am ști cu cine avem a face și nu s-ar întâmpla ca cristalul istoric al României să fie amenințat de-a fi reprezentat ici de Pherekydis, colo de Herșcu Goldner.

❦

[2 august 1881]

Bucuria pe care o simte presa guvernamentală pentru învingerea în colegiul al III-lea de la Iași este atât de mare încât asupra ei se uită a se releva mijloacele întrebuințate pentru o victorie obținută în felul lui Pyrrhus. Prin dizolvarea consiliului comunal și a celui județean, prin schimbarea gradelor gardei civice, prin amenințări și corupție guvernul a

izbutit a-și scoate candidații și a adăoga la majoritatea lui din Cameră încă doi muți.

Ca să se vază ce preț au aceste alegeri n-are cineva decât să deschiză „Românul“, care, conform adevărului, enumăra meritele candidaților opoziției, pe când despre aleșii guvernului nu are de zis nimic.

Oare nu e asta contrazicere, nu lipsă de bun simț? Dar ce valoare mai au atunci sufragiele alegătorilor dacă ele se abat de la oameni cari ar putea reprezenta ceva în Parlament asupra unor personaje ce nu reprezintă nimic? Fără îndoială nu există om politic în țară care să poată defini însemnătatea parlamentară a unui d. Gustea sau Zamfirescu. Figuri de paie fără nici un trecut politic, fără nici o însemnătate pentru Iași, nereprezentând nimic decât favoarea puterii centrale, ei și nimenea sunt espresii identice.

Acest soi de alegeri în care toată puterea guvernului central se exercită asupra a o mână de oameni, parte atârnați de buget, parte intimidați, când amenințați, când lingușiți, ne aduce aminte procedările analoge din alte țări, în cari parlamentarismul formează asemenea pretextul pentru exploatarea populațiunii.

În Ungaria bunăoară mamelucii guvernului se aleg în comitatele cele mai nemulțumite, locuite de naționalități, deși guvernul e cel mai aprig adversar al naționalităților; în capitala Moldovei se aleg candidați guvernamentali, deși Iașii, amenințați în caracterul lor național prin invazia de străini patronată de amicul fratelui Rosenthal, sunt pe calea de-a deveni un al doilea Ierusalim.

D. Rosetti n-a cruțat nimic pentru a-și asigura victoria.

Scrisori autografe adresate către oameni oculți, lipsiți de orice merit și orice trecut politic, lingușiri aplicate deșertăciunii copilăroase a unor băieți de prăvălie, caracterizarea de rebeliune a actelor primăriei, neadevăruri și citări de acte apocrife în raporturile către rege, c-un cuvânt tot ce spiritul fanariotic de lingușire și minciună poate inventa, s-au întrebuințat pentru a răpi Iașilor gloria de-a fi rămas singurul oraș independent în țară, singurul de la care se putea spera inițiativa pentru o reîntoarcere de la politica cosmopolită a străinilor din partidul roșu la o politică sănătoasă de conservare națională.

De ani întregi durează molestarea Corpului electoral.

Pentru acest scop, s-a înființat un jurnal evreiesc susținut din fonduri secrete, s-a numit prefect de poliție un om care, pentru mită, susținea în Cameră împământenirile, s-a creat un anume secretariat la Ministerul de

Interne, ba s-a nimicit chiar moralicește fostul ministru al instrucției prin friponeria cu care trădă grupul politic ce-l ridicase la guvern.

Iată în adevăr creșterea ce o dă partidul roșu tinerimii.

Vreți s-ajungeți unde a ajuns un C.A. Rosetti, un Brătianu? Nu vă trebuie nici merit, nici valoare. Dar deprindeți-vă a precupeți pentr-un portofoliu mandatul ce vi l-au dat alegătorii, a trăda pe sub mână pe cei ce v-au pus candidatura și v-au ridicat — și viitorul vă este asigurat. Astfel prozeliții partidului roșu, înainte de a intra în tagmă, cată să-și înfrângă cuvântul de onoare, să-și trădeze amicii și să-și vânză convingerile. Cine nu mai are nimic de vândut e matur pentru amiciția d-lui C.A. Rosetti și pentru respectul d-lui Brătianu.

❦

SUFRAJUL UNIVERSAL

[Articol cu paternitate incertă]

[2 august 1881]

Extragem dintr-un important articol al d-lui Emil Zola, publicat în „Figaro“, următorul pasaj:

> *Desigur, principiul sufrajului universal părea inatacabil. E singurul utilaj al guvernului de o logică absolută.*
>
> *Închipuiți-vă o nație ai cărei cetățeni sunt toți egali de înțelepți și instruiți. Ei se întrunesc tot la trei sau la patru ani, deleagă puterea acelora dintre ei pe care îi știm cei mai capabili de a o exercita. Nimic mai simplu în teorie, nimic mai omenește drept.*
>
> *Dar răul e că teoria se slăbește îndată ce trece la aplicație. Un popor nu e o adiție a cărei țifre sunt toate valabile. De aci, dând aceeași valoare fiecărui cetățean, se introduce în totalitatea cauzelor erori enorme cari vițiază operația întreagă. Într-un cuvânt, din momentul în care oamenii intervin cu nebuniile și infirmitățile lor, logica matematică a sufrajului universal e distrusă, nu rămâne decât un gasis abominabil. Asta nu mai e știință, e empirism, și încă din cele mai zdruncinate, din cele mai periculoase.*
>
> *Iată pentru ce toate spiritele științifice ale acestui secol s-au arătat pline de ezitațiune și de neîncredere înaintea sufrajului universal. Vorbesc de filozofii noștri, de savanții noștri, de aceia cari proced prin observație și experiență. Ei nu vor să știe de absolut, studiază pe om afară din dogme și cred că inegalitatea fiziologică nu există, că un om nu plătește mai mult decât altul, că e aici o eliminație continuă și*

necesară aproape a unei jumătăți din umanitate. Astfel că sufrajul universal nu mai e o realitate bazată pe adevăr, ci ea devine o idealitate ce se sprijină pe concepțiunea religioasă a unei egalități între spirite. Teribilii noștri intransigenți, ateii noștri se îndoiesc ei oare să sunt simpli catolici când cheamă la scrutin până și idioți și gușați?

Uitați-vă la Littré, uitați-vă la d. Taine și la d. Renan, priviți pe toți aceia cari s-au încercat să aplice formula modernă a științelor noastre la politică: ei se dau înapoi dinaintea ideei de a da guvernul în mâinile națiunii întregi, căci elementele nu li se par destul de hotărâte, căci observația și experiența le-au arătat inegalitățile ce produce lucrarea selecțiunii în fiecare popor, căci în fine ei nu vor să se arunce într-un empirism care duce drept la șarlatanismul mediocrilor și al ambițioșilor.

Iată ce trebuie să se stabilească net: sufrajul universal n-are în el nimici științific, e cu totul empiric. Cu masa considerabilă a alegătorilor noștri neliterați, cu nerușinatele traficuri ale unora și cu prostia altora este totdeauna cu neputință a ști ce va ieși din scrutin. Totalul operațiunii este orișicând falsificat, niciodată adevărul nu se va obține fiindcă este adevărat. Candidații cari merită a fi aleși sunt reduși a uza de aceleași manopere șirete ca și candidații cari n-au nici un cuvânt a fi. Într-un cuvânt principiul superb al suveranității poporului dispare, nu rămâne decât bucătăria murdară a unei gaște de oameni fără căpătâi cari se serve de sugrajul universal pentru a-și împărți țara precum se servește cineva de un cuțit spre a spinteca un pui.

❦

STATUTELE CREDITULUI MOBILIAR

[3-4 august 1881]

Nu era greu de prevăzut, chiar fără a cunoaște statutele, că Creditul Mobiliar Român va avea aceeași activitate pe care-o au societățile străine de soiul acesta; că nici negoțul, nici producția, ci specula o să fie rațiunea lui de-a exista. Azi, când „Românul“ ne comunică un estras de statute, o vedem și mai limpede aceasta. Din totalitatea de 57 de articole statutare nu ne interesează în adevăr decât art. 4 cu alineatele lui: *operațiunile* societății. În numărul acestor operațiuni întâmpinăm și câteva de credit comercial, ba chiar fonciar, în aliniile 3, 4, 7, 9, 11. Celelalte operații sunt aproape esclusiv afaceri de speculație și de *haute banque.*

Iată dar acele operații:

Al. 1. A subscrie și emite, cu sau fără garanție, în totalitate sau în parte, toate împrumuturile de stat, orașe, stabilimente publice, precum și orice *acțiuni sau*

> *obligațiuni de societăți civile și comerciale*, în special a acelor cari au de obiect *întreprinderi de căi ferate, canaluri, mine* și alte lucrări mari publice și *private.*

Precum am mai zis-o, e cu totul indiferentă pentru Creditul Mobiliar productivitatea acelor întreprinderi de căi ferate, canaluri, mine, lucrări publice ori private. E indiferent dacă drumul de fier viitor ar avea ceva de transportat, dacă mina va cuprinde metale, dacă canalul se va renta. Activitatea Creditului consistă în a cumpăra sub *pari* sau *al pari* titlurile emise și de-a le desface c-un câștig cât se poate de mare. Operația desfacerii în detail săvârșită Creditul Mobiliar e cu desăvârșire degajat de orice răspundere față cu publicul și cu acționarii.

> Alinea 5. A dobândi, scompta, negocia, vinde, schimba, da în depozit orice efecte publice, *acțiuni și obligațiuni* etc.

Acest alineat arată limpede că speculațiunea la bursă de acțiuni și obligațiuni e un esențial atribut al Creditului.

> Alinea 10. A face pentru comptul celor de-al treilea cumpărări și vânzări de orice fel de fonduri publice, *acțiuni, obligațiuni* etc.

Aci Creditul se 'nsărcinează, față cu aceia cari n-au timp de a specula singuri, de-a utiliza fondurile lor în agiotaj.

> Alinia 12. A emite obligațiuni cu condițiune ca să fie reprezentate pentru suma lor totală prin efecte publice, acțiuni sau obligațiuni cel puțin echivalente, aflate *în portofoliu.*

Pentru a atrage în cercul ei o speculațiune din ce în ce mai largă de titluri Creditul va emite obligațiuni fondate pe *efecte de portofoliu echivalente!* Dar cine face ca ele să fie echivalente? Tot Creditul.

Să admitem că suntem în Paris și Creditul are în portofoliu acțiuni de ale Companiei Imobiliare cari se cotează cu 900 (și fac în realitate 18).

Creditul va emite deci obligațiuni echivalente cu cota de 900 (pe când în realitate n-are decât o fondațiune de 18).

În genere ceea ce subscrie, emite, negociază, vinde, schimbă Creditul e supus unor vicisitudini atât de neașteptate, atât de păgubitoare *pentru cel din urmă detentor* al titlurilor în cestiune care e publicul capitalist, încât e

clar că Creditul, când vinde, ridică titlurile la bursă la cota cea mai 'naltă posibilă; când cumpără, le scade la un preț de nimic.

Astfel Creditul Mobiliar din Paris a făcut operații ca cele ce urmează.

A vândut Companii Mobiliare cu 900. Azi nu le ia nimeni nici cu 18.

A vândut obligațiuni ale aceleiași companii cu 280 bucata. Azi stau la 140.

A vândut acțiuni ale minelor din Bingham cu 600. Azi stau 100.

A vândut acțiuni ale tramvaiului Paris sud cu 700. Azi fac 160.

Creditul General Francez a vândut asemenea publicului cu 600-700 franci titluri cari au căzut apoi la 100, la 20, la zero.

Din punct de vedere economic titlurile unei întreprinderi se clasează mai exact prin *subscripție publică.* Depuse la o bancă, publicul le cumpără cu capitalurile lui disponibile. Dacă întreprinderea merge bine, titlurile se vor urca în măsura productivității lor, dacă e mediocră, ele vor scădea în aceeași măsură. Prețurile ce se formează sunt însă *naturale,* stau în legătură cu producțiunea întreprinderii.

Cumpărate însă *en gros* și desfăcute *en detail* de un puternic institut de bancă, acesta are puterea de-a crea *prețuri artificiale* urcate când vinde, prețuri artificiale scăzute când cumpără. Creând însă prețuri artificiale urcate pe cari Creditul, nu întreprinderile le câștigă, e evident că se retrag bani din negoțul cu mărfuri reale, din întreprinderi ce produc bunuri reale, pentru a-i arunca în întreprinderi viitoare, c-o producțiune nulă poate.

Creditul Mobiliar nu e bancă de comerț. El nu primește acții pentru a le vinde una câte una pentru un comision; el cumpără acțiile *en gros,* pentru a le urca cât se poate de sus și a le vinde. După ce, desfăcute odată, prețul lor a scăzut, el le cumpără din nou, le reurcă și iar le vinde, indiferentă fiind valoarea lor intrinsecă; căci, având la dispoziție un capital de 40 și mai bine de milioane, el poate urca în sus hârtia cea mai rea, scădea la un preț de nimic hârtia cea mai bună. Puțin îi pasă dacă întreprinderile pe cari le-a patronat merg bine sau nu.

O bancă de comerț e interesată a propaga împrejurul ei gustul muncii, sobrietatea, ordinea, prevederea în afaceri, exactitatea în angajamente; o bancă de speculație e tot pe atât interesată de-a răspândi gustul jocului, câștigurile repezi fără muncă în socoteala altuia, cutezanța în speculațiuni, *disprețul pentru valoarea intrinsecă a afacerilor.* Banca de comerț exercită în societate rolul unei magistraturi, cea de speculă escitează necontenit cele mai rele patimi.

Și aceasta e independent de caracterul personal al oamenilor; necesitățile profesiunii sunt superioare; nu scapă nimeni de ele†. Și-n banca comercială și-n cea de speculațiune scopul individual imediat e, în adevăr, de-a câștiga bani. Dar pentru a câștiga mult, bancherul speculator nu are nevoie ca clienții săi să lucreze mult și bine, ca să fie inteligenți, activi, cinstiți. Banca de speculație n-are nevoie de asta; îi e de ajuns să 'ntâlnească capitaliști dispuși a juca. Sunt ignoranți? Cu atât mai bine. N-au curajul de-a munci? Cu atât mai bine. Sunt răi, intriganți? Cu atât mai bine. Cu atât mai mari vor fi beneficiile băncii, cu atât mai asigurat jocul. Dacă există undeva capitaluri onest angajate într-o producțiune care aduce încet o dobândă mediocră? Speculatorul le cheamă cu mare zgomot, le ia de la muncă și le-aruncă în specula unor întreprinderi necunoscute, unde pier.

Dacă speculația e un joc, desigur că șansele nu sunt egale. Cel ce ține bancul riscă puțin; dar cei ce iau parte la joc întâmpină foarte mari riscuri, mai ales când nu sunt obicinuiți.

În operații solide de comerț Creditul nu poate concura cu Banca Națională deoarece capitalul lui nu poate fi nicicând atât de ieften precum e cel de hârtie privilegiată pe care aceasta din urmă are dreptul de a o emite. Prin urmare ținta Creditului e evidentă: speculațiunea.

† Courcelle-Seneuil, Traité des opérations de banque, pag. 147.

❦

[5 august 1881]

Ce poftește „L'indépendance roumaine“?

Crede că prin declarații în contra tezei deosebirei de rasă din România se înlătureazã un adevăr? Că se supără mulți asupra unui adevăr atât de izbitor, înțelegem; ne pare rău pe de altă parte că așa este, dar *amicus Plato, magis amica veritas.*

Pentru a ilustra teoria noastră am citat vorbele autentice ale lui Matei Basarab. Nu din întâmplare, nu cum citează ziarul francez pe Mihai Vodă sau pe Ștefan, cari n-au a împărți nimic în cestiunea aceasta, ci pe acel Matei Basarab care spune clar, limpede:

> stătură stăpânitori țării oameni *străini* nouă, nu cu legea, ci cu neamul și năravurile cele rele, adică greci, cari nu se îndurară a pune jos obiceiurile cele bune,

bătrâne al țării, pentru care curând le fu a aduce țara, la risipire desăvârșită și la pustiire.

Acestea le spune la 1639 Matei Vodă.

La 1669 Radu Vodă (Leon) zice:

> și atuncea grecii iară ne-au fost împresurat cu vânzările și cu camețele ca și acum, până ce i-au fost scos țara și părintele Domnie mele cu mare ocară de aici ca pre niște oameni răi.

Când scriu acești Domni memorabilele lor cuvinte pentru lupta între elementul autohton și cel imigrat?

Unul 60, altul 30 de ani *înaintea* domniei fanarioților.

Când scriem noi?

Șaizeci de ani *după* domnia fanarioților.

Și dacă Matei Basarab, pentru care lupta în contra elementului etnic străin, puțin numeros pe atuncea, era ușoară, vorbește în asemenea mod, ce să zicem noi când peste brazda acestei nefericite țări au trecut una sută douăzeci și unul de ani de domnie fanariotă, când în atâți ani orașele șesului s-a umplut cu asemenea oameni cari „nu se îndurară a pune jos obiceiurile bune, bătrâne ale țării pentru care curând le fu a o aduce la risipă și la pustiire?“

Și oare nu se văd efectele acestei dominațiuni? Niciodată țăranul n-a fost mai mizer decât azi, niciodată sarcinile ce i s-a impus mai grele, niciodată regimul alimentar mai rău, niciodată munca mai multă, niciodată clasele curat consumatoare cari nu produc absolut nimic mai numeroase și mai lacome de bani. Acest regim e atât de rău încât, într-o țară cu populație rară, aceasta scade; iar medicii militari constată până și degenerarea continuă a rasei.

Dar oare nu vedem cum acești oameni pun țara să le plătească mizerabilele lor patru clase primare plus violoncelul cu zeci de mii, cu sute de mii de franci?

Da! Cu milioanele bugetului, stoarse din firele de grâu ce le produce numai țăranul, întreținem sterilitatea fizică și morală, lipsa de caracter și de inteligență adevărată a acestor oameni.

Dovezi avem în toate ramurile vieței publice.

Avem de exemplu de bine de rău o literatură. Citeze-se numele tuturor cari au scris un șir de literatură sau știință adevărată, fie Șincai ori Hasdău,

Alecsandri ori Gr. Alexandrescu, Odobescu, Marțian, Strat, Cost. Negruzzi și oricâți alții. Pe niciunul nu-l cheamă nici Giani, nici Pherekydis, nici Carada.

Între miile de cranii ce formează plebea guvernantă de politiciani de meserie, unul nu e în stare a scrie un șir pe care să-l poți citi fără scârbă morală. Dacă cităm în teatru pe Millo, în pictură pe Grigorescu, în muzică câțiva germani, am încheiat-o. Nicăiri nu vedem Caradale. Incapabile de a pricepe un adevăr, fie științific, fie artistic, dacă le întâlnim le vedem lipsite de umbră de talent adevărat, cercând a specula arta ce n-o posedă, precum speculează naționalitatea ce n-o au, patria ce nu-i a lor, gloria națională pe care n-au creat-o.

Și nici e minune. Mihai Cioran, adiutantul lui Tudor, ne povestește că la 1821 se superpusese peste toată populația istorică o pătură foarte numeroasă de străini, în toate funcțiile, în toate mănăstirile, în toate bisericile, în toată viața publică.

Aceasta e rădăcina adevărată a funcționarismului.

De aceea nu e de mirare ca într-o țară, românească înainte de Tugomir Basarab, un ardelean, Lazăr, să fie de nevoie pentru a redeștepta sentimentul naționalității.

Dar ce mai la deal la vale? Orice etnolog străin, german ori francez, a recunoscnt și va recunoaște că în cea mai mare parte pătura superpusă acestui popor e neromână. Neromână nu cu *legea civilă,* nu cu *dreptul public,* nu cu *constituția,* ci cu neamul și cu obiceiurile rele. Atât de străini încât nu le e cu putință nici de a înțelege pe român, precum acesta îi ocolește și nu vrea să-i înțeleagă pe ei.

Dar sunt mari patrioți acești oameni?

O! ostentativi patrioți, foarte guralivi, foarte înfocați când afacerile scabroase și pensiile sunt în perspectivă.

Dar ce să fie alta dacă n-ar fi apucat această breaslă, acest negoț, această meserie a speculei patriotismului reversibil? Ce ar fi Carada în alte țări decât a noastră, la Brașov bunăoară, cu titlurile și meritele ce le are? Măturător de uliță. Ce-ar fi Giani e *tutti quanti?*

Advocați de mâna a treia fără nici o însemnătate. Ce ar fi C.A. Rosetti? Un bufon mai mult în stânga extremă și desigur că ultramaghiar, ca toți mamelucii, pe când la noi se gerează în ultraromân.

Da! această plebe românizată de la Tudor încoace joacă în Țara Românească același rol pe care evreii îl joacă în Moldova. Deosebirea e

numai că evreii sunt de zece ori mai onești, mai morali, mai umani decât oamenii aceștia.

Și în privința patriotismului adevărat sunt de același calibru. Evreii în timpul unei invazii au avut patriotismul de-a denunța pretinsa lor țară și a cere îngenunchearea ei; d. C.A. Rosetti găsea, în timpul aceleiași invazii, că singura grijă a țării trebuia să fie a lua cu asalt Plevna internă, Plevna reacțiunii.

Dar au mâncat pâinea exilului. *Risum teneatis.* După cum știm de la martori oculari, această pâine era atât de bună cum nu se află în Țara Românească. Îi vedeai tologiți la cele dendâi restauranturi, ba luând pensii de la visteria turcească, ba bătând la tălpi averea câtorva naivi de boieri de neam ca Goleștii, cari au avut lipsa de bun simț de a se amesteca politicește cu aceste gunoaie ale României.

La 1921, cine va ajunge, poate că acești oameni vor fi putut deveni români, dacă nu vor fi precupețit demult țara bucată cu bucată cătră evrei și nemți, dacă România va mai exista ca expresie etnologică, nu ca expresie geografică.

Și cine știe dacă mănținerea espresiei geografice cu sacrificiul celei etnologice nu e de un folos problematic?

Oare nu vedem că în procesul de sacrificare a naționalității române care se consumă sub Carol îngăduitorul ajungem să ne fie scârbă de noi înșine?

Dacă în adevăr, prin vicisitudini neterminabile, ne-am chinuit ca neam în războaie, în mizerii, neavând nici timp de a ne cultiva, nici liniștea de a ajunge la bun trai, pentru a ajunge în urmă la asemenea rezultate, de a vedea Caradalele și Pherekyzii, străinii aceștia, rățoindu-se, fără merit și fără compensație, în demnitățile publice și formând pătura menită a escamota încet-încet din mânile rasei române moștenirea ei istorică atunci în adevăr la ce ne mai și permitem luxul unui stat propriu?

Din acest punct de vedere, dureros și crud ca orice cunoaștere de sine însuși, poate fi cineva un foarte bun român și totodată un foarte rău patriot. Unui român adevărat i-ar putea fi atât de scârbă de aceste adunări încât să prefere un guvern străin onest, care să asigure dezvoltare morală și materială a rasei române, unui guvern *pretins* național, compus din tot ce Orientul a avut mai infect și mai netrebnic. Tot astfel popoarele din Austria preferă absolutismul, cu toate rigorile lui inevitabile, liberalismului dominant al pseudogermanilor galițieni, cari dictează la Viena și a pseudomaghiarilor din Buda.

Dar ziarul francez ne citează războiul. Iată vorba mare care se aduce ca mijloc de convingere, precum advocații cei răi ai *Copiilor de pe natură* citează pe Ștefan la început, pe Mihai la coadă în procese comerciale. Ce are-a face una cu alta?

Țăranul din Vrancea, de la Vaslui, s-a bătut cu calitățile înnăscute rasei lui din timpi strămoșești. Guvernanții din București l-au tratat însă cu calitățile înnăscute rasei lor, l-au lăsat să moară de foame și să degere de frig în câmpiile Bulgariei.

Pe când adevărații viteji, pe care îi acopere țărâna, zăceau în căderea ninsorilor și sub stoluri de corbi rotitori, într-o nespusă părăsire, vitejii reversibili și guvernanți din București destupau sticle de șampanie în onoarea mironosițelor de strade și berării cari împluseră pe-atunci capitala. Erau ctitori d-nia lor de așezăminte de bună cuviință.

Nu ni se mai citeze războiul. Nicicând deosebirea dintre rasa autohtonă și cea venetică nu s-a dovedit mai pe față decât atunci. Nicicând puterea de sacrificiu a populațiunii istorice n-a fost mai mare, mârșavele spoliațiuni ale Mihăleștilor și Chirițopolilor mai numeroase, mai inumane, mai vrednice de marele cordon al Sfintei Cânepe.

Nu e timpul, nu e locul de-a vorbi de toate câte s-au petrecut în vremea războiului.

Dar va suna și ceasul în care se va face lumină și asupra conferințelor de la Livadia și asupra regimului de foame și de mizerie la care-a fost supusă oștirea noastră.

❦

ROMÂNIA IRREDENTA

[5 august 1881]

Sub acest titlu „Deutsche Zeitung“ din Viena primește următoarea corespondență din București:

> *A trecut un an de când prințul de atunci, regele Carol I de astăzi, a vizitat Curțile din Viena și Ischl, întorcându-se la București ca șef al unui regiment austriac, Tot atunci miniștrii Brătianu și Boerescu nu mai încetau de a asigura cabinetul vienez că Austro-Ungaria are în vecina Românie un aliat credincios și loial și că această alianță își derivă baza cea mai sigură din comunitatea intereselor la Dunăre și din*

respingerea tendințelor ruso-slave în Orient. Dispozițiunea politică de astăzi din România oferă ochiului unui observator atentiv cu totul o altă icoană. În cestiunea Dunării România declară că interesele sale sunt diametral opuse celor austro-ungare; ea nu vrea să știe de o comunitate de interese cu vecinul stat dualistic; ea n-ar sta un moment la îndoială de a face concesiuni englejilor și rușilor, numai spre a combate interesele austriace. Ea mai caută apoi a face breșe în dispozițiunile convențiunii comerciale efectuată cu mari sacrificie din partea Austro-Ungariei și nu scapă o ocaziune spre a releva opozițiunea intereselor economice și industriale ale celor două țări vecine.

În timpul mai recent, dispozițiunea ostilă în contra Austro-Ungariei începe a se pronunța și în privința politică. O hartă în care Banatul până la Tisa, Transilvania, Bucovina, ba chiar ținuturile de la Arad și Grosvardein figurează ca teritorie române, formează prin școale fundamentul instrucției geografice al tineretului român și deputații români, cari vizitează mai bucuros vara aceasta băile din sud-estul Ungariei și din Transilvania, nu se sfiesc a juca rolul unor agitatori politici. Astfel, de ex. se asigură că deputatul Ionescu, plecând din băile de la Mehadia, a vizitat comunele române de primprejur, dând o atenție particulară birturilor și ascultând plângerile asupra terorismului maghiar, a promis oamenilor mântuire și unire cu România.

Regele Carol I, astăzi ca și acum un an, este fidel Austro-Ungariei și sentimentul său cavaleresc este o garanție oarecare că lucrurile nu se vor precipita așa curând. Tot așa credem că și Brătianu, nu din înclinațiune platonică, dar dintr-un prudent calcul de om politic și ca un patriot român onest, pune și astăzi același preț pe relațiunile amicale cu Austro-Ungaria ca și până ieri. Dar vede oricine că-i vine prea greu să pună stavilă torentului partidei liberale (sau mai corect partidei roșii), care mai că e dispusă, a arunca din car pe conducătorul de până aci și fundatorul regatului român. Boerescu a jucat un rol falș în cestiunea Dunării și eliminarea sa din cabinetul Brătianu n-a fost o pierdere pentru Austria. Numărul partizanilor lui Cogălniceanu, unul din cei mai declarați adversari ai Austro-Ungariei, crește tot mai mult, după cum se vede lămurit din alegerea sa de deputat într-un colegiu până aci fidel guvernului (Turnu-Severin) și e sigur că, la întrunirea Camerii, toate elementele opozițiunii se vor coaliza sub conducerea sa spre a răsturna ministeriul Brătianu. Este adevărat că și acesta nu stă cu mânile în sân, căutând a-și întări pozițiunea prin câștigarea în parte a unor personaje conservatoare moderate; aci însă întâlnește rezistența lui Rosetti, de care nu-i este permis să se despartă dacă nu voiește să piardă cu dânsul pe alți mulți stâlpi ai săi din Parlament.

❦

[6 august 1881]

Căutând a esplica etnologic antagonismul atribuit moldovenilor contra muntenilor am găsit că bărbații de peste Milcov nu înțeleg sub cuvântul „muntean“ populația istorică a Țării Românești, una și aceeași în toate

provinciile, ci o pătură superpusă, neistorică, imigrată de curând prin orașe, din care se recrutează partidul roșu, rămânând ca populațiile vechi sau pe deplin asimilate să se grupeze, ceea ce și fac, sub cu totul alte formule politice decât cele cosmopolite ale membrilor societăților internaționale.

Această teorie a produs, ca orice adevăr, o impresie penibilă asupra celor ce cred a avea cuvinte să se simtă atinși de ea; le-a produs un fel de spaimă de ei înșii, precum se cutremură eroii lui Eschil când simt neînduplecarea fatalității; le-a produs poate salutara îndoială dacă în adevăr ar fi ei aceia cărora li se cuvine misiunea naturală și înnăscută de-a reprezenta un popor din care, în definitiv, nu fac parte decât din întâmplare și prin strecurare pe furiș.

Argumente în contrariu cari ar invalida teoria noastră nu se prea pot aduce. Evidența nu se poate tăgădui, deși un asemenea mister public nu se mărturisea, fie din cauză de oportunitate, fie pentru alte considerații.

Împlerea Parlamentului și a funcțiilor cu noi fanarioți de proveniență proaspătă, falsificarea vieții intelectuale și politice a poporului prin capete de formațiune hibridă, incapabile de o activitate intelectuală, toate acestea se impun vederii; autohtonul simte că nici limba, nici înclinările, nici maniera lui de-a vedea nu pot fi reprezentate de cranii c-un dram de creier, supus la ramolisment. Studii craniscopice comparative ar fi de folos, și tineretul Facultății de Medicină și-ar câștiga un merit comparând încăperea cubică a unui craniu în adevăr dacoromanic cu strâmtoarea acelor scorburi găunoase în cari rezidă sterilitatea intelectuală și perfidia partidului roșu.

Declamațiile și asigurările solemne de patriotism nu ajută nimic în cestiune, întru cât e etnologică. În privirea politică, punerea tezei poate fi oportună sau inoportună, practică sau nepractică, dar numai din punctul de vedere al celui care-o judecă, nu din acela al adevărului în sine. Pentru meritele reversibile financiare ale grupului Carada-C.A. Rosetti, pentru poeziile neogrecești ale lui Serurie, cestiunea e și inoportună și nepractică.

Să sperăm că va avea alt înțeles pentru distingerea între ceea ce e tipic românesc și în adevăr național pe de o parte și între importațiunile de tot soiul ce se pretind naționale.

Fără atitudinea declamatorie a ziarului francez din Capitală, mai obiectiv, dar totuși numai din punctul de vedere al oportunității, ne răspunde „Cumpăna“, ziar redijat de tineri evrei.

Foaia aceasta ne zice că „teoria noastră nu are nici un folos practic pentru partidul conservator“.

Poate că folos practic și partid conservator sunt o contradicție *in adjecto* întru cât îi privește pe conservatori. Practice sunt Caradalele, cari știu a utiliza tot în afaceri ale țării cele patru clase primare sau Codul Boerescu în așa chip încât ajung directori de drum de fier și de bancă și milionari. Practic e d. C.A. Rosetti, care pune pe Giani să-i stipuleze o plată de zeci de mii de galbeni pentru negoțul de palavre exercitat de la 1857 încoace. Auzit-au cineva de vrun roșu care, în politică, să fie atât de nepractic încât să piarză un ban? Miniștrii dați în judecată de acești virtuoși se disting prin absoluta lipsă de simț practic întru cât îi privește, căci au ieșit săraci, căci au fost oameni de stat în socoteala averilor lor private, și sacrificiile ce le-au impus celor mai mulți pozițiunea lor oficială le-a jignit multora interesele și avutul lor. Cine-a sărăcit dintre roșii, afară de bieții Golești cari au luat-o la serios? Dar Goleștii erau boieri de neam și autohtoni, deci, ca atari, nu s-au uitat la folosul practic, lăsând în seama d-lui C.A. Rosetti admirabila calitate de-a concilia interesele sale private cu rolul de martir, de exilat, de prigonit, pe care l-a știut juca în perfecțiune. Martiriu și patriotism ce se traduce în practică în pensii reversibile, în lefuri exorbitante create ad-hoc, în sporirea cu 40 la sută a bugetului cheltuielelor, în urcarea birurilor, în înmulțirea datoriei publice ș.a.m.d.

Cât despre folosul practic pentru ideile conservatoare, el e evident. Formula unei organizații conservatoare, abstracție făcând de țară și de poporul istoric, se dovedește a fi sterilă și lesne de escamotat. Vedem că roșii, maiestri în precupețirea unor asemenea formule, au devenit peste noapte din republicani monarhiști și că primesc orice program politic, numai la putere să rămâie. Treaba lor să răsucească și să falsifice principiile conservatoare și să pretinză că sunt ale lor.

Pentru noi principiile sunt un mijloc pentru păstrarea predominării rasei române în țară; pentru ei un mijloc de-a rămânea la putere și a escamota încrederea celor lesne de amăgit. Lupta trebuie să devie mai substanțială și s-apropie timpul în care, în genere, deosebirea între idei conservatoare și liberale, între idealuri abstracte de organizație va căta să înceteze.

Lupta se va naționaliza. De o parte vom întâlni fanarioții și străinii, de orice credințe politice ar fi, de alta românii proprii și în realitate asimilați, abstracție făcând de principii politice.

Evreii au zis Congresului de la Berlin: „Sau țara să fie cum o vrem noi sau să nu fie“. Un apropiat viitor va zice: „Sau țara aceasta să fie în adevăr românească, sau nici nu merită să fie“.

De unde să rezulte în adevăr obligațiunea pentru țăran ori pentru fostul boier să se lupte în război sau să plătească dări pentru ca Caradalele și Goldnerii de toate categoriile să aibă liniștea și mijloacele de-a-i exploata în bună voie?

Oare poporul nostru nu are altă misiune pe pământ decât de-a plăti pensii reversibile d-lui C.A. Rosetti și a muri în război pentru a pune fundament siguranței falimentelor frauduloase?

Espresia etnologică și geografică a statului român să nu fie decât un pretest pentru Chirițopoli de a-și face mendrele, pentru ca străinii să se îmbogățească și să se încarce cu onorile create în numele acestui popor?… Țara Românească nu mai e decât ocazia dată unui grec ca d. C.A. Rosetti de a se gera în om de stat și de a-și face nume? E condamnat acest popor ca paginele istoriei lui să fie mânjite de indivizi străini, fără ca aceștia să justifice prin muncă sau inteligență o asemenea suplantare?

„Cumpăna“ ne citează însă state în cari împrejurările ar fi ca și la noi: Statele Unite și Belgia.

Sunt tocmai statele contra comparării cu cari am protestat totdauna. Amândouă formațiuni nouă, fără caracter național propriu, în cari originea locuitorilor e indiferentă, amândouă fără trecut. Tocmai cerința de-a lăsa România să se prefacă într-o Americă sau o Belgie a Orientului este aceea căreia ne opunem din toate puterile. Nouă nu ne e deloc indiferent elementul ce are a determina caracterul și soarta acestei țări. Pretindem în mod absolut ca el să fie acelaș care-a determinat caracterul țării de la 1200-1700 și de la 1821-1866. O țară care ar apuca căile americanismului deplin devine indiferentă pentru român și e cel mult o espresie geografică, o firmă, un hotel, nu o patrie, nu un stat național.

> Dar, zice „Cumpăna“, atât în lumea fizică cât și în cea morală există și domnește numai ceea ce are *puterea intrinsecă* de-a exista și domni. Este o ciudată filozofie aceea care se silește a demonstra că elementele putrede, că decrepitudinea poate doborî și stăpâni elementul sănătos și viguros.

Poate fi ciudată filozofia aceasta, dar nu e mai puțin adevărată. Puterea intrinsecă de-a exista și domni nu este absolută, ci atârnă de la mediul în care se exercită. Când un popor încape de ex. sub dominațiunea străină, învins prin superioritatea numerică, elementele sale viguroase și statornice vor rămânea jos, iar cele cari se vor adapta mediului nou al robiei, lingușitorii, mincinoșii, viclenii, se vor ridica. Astfel grija cea dendâi a

fanarioților a fost de-a desființa armata noastră, corp cu corp, pentru a nimici mediul în care calitățile rasei române și puterea ei de viață se putea exercita. La 1874 „Românul“ cerea desființarea armatei pentru cauze de economie.

Istoria noastră e o ilustrare a acestei teorii. În epocele în cari se cerea vigoare și o intensivă vitalitate s-au ridicat românii; în epoce de dominațiune străină, exercitată din Țarigrad ori din alte puncte, s-au ridicat străinii.

Adaptabilitatea c-un mediu nesănătos, nedemn, nu înseamnă superioritate organică.

Stejarul nu crește pretutindenea, buruienele în tot locul. Aceasta nu va să zică că ele au „o putere intrinsecă mai mare de-a exista și de-a domni“. Dacă într-un mediu stricat viclenii și poltronii înfloresc nu e dovadă că au o putere intrinsecă superioară celor inteligenți și de caracter, ci numai că mediul e favorabil pentru decrepitudine morală, nefavorabil pentru sănătate.

În stâncă s-a găsit o broască țestoasă care trăise sute de ani fără hrană, adecă tot timpul necesar formațiunii stâncii. Este ea organic superioară unui englez, care, nemâncând patru zile, ar turba?

Victoria finală a superiorității e coada *teologică* a bătrânului Darwin. Cu toată adâncimea filozofiei naturii, el e bun anglican, deci optimist; în contra scepticismului ce-ar putea rezulta din teoria luptei pentru existență se-ndreaptă aserțiunea că la urmă victoria e a superiorității. Nu superioritatea organică învinge, ci adaptabilitatea c-un mediu dat de timp, istoricește, dat de spațiu, geograficește. Dar naturile viguroase vor căta să întipărească mediului caracterul lor, cele slabe se vor adapta ca ceara unui mediu nedemn chiar, încât slăbiciunea e din acest punct de vedere un titlu la existență. Demult gândeam la o asemenea modificare a teoriei luptei pentru existență, văzând cazurile în cari decrepitudinea și paraziții ajung a esploata și stăpâni elemente sănătoase și puternice.

❦

[7-8 august 1881]

Despre o pretinsă incursiune a soldaților români de graniță în comitatul Trei scaune din Săcuime „Pesther-Lloyd“ scrie, în maniera sa ordinară, următoarea:

> *De sute de ori am dat reprezentanților noștri din străinătate exemplul diplomației engleze; nu e vina noastră dacă trebuie să revenim mereu asupra aceluiași exemplu. Rugăm pe oricine care cunoaște întrucâtva uzanțele diplomației engleze de-a-și închipui următorul caz. Există undeva — nu în vecinătatea Marei Brititanii, ci în apropierea celei mai neînsemnate colonii a ei — un popor mic, dar obraznic, căruia Anglia i-au adus cele mai mari servicii și care, drept mulțămită, urmărește cu cea mai îndrăzneață batjocură tot ce e englez. Presa acestei mici țărișoare (Kleines Landchen) batjocorește într-una Anglia; guvernul ei nu lasă să treacă nici o ocazie pentru a face guvernului englez orice năzbutie imaginabilă și afară de aceasta micul poporaș (Kleines Volkchen) întreține un cârd de agenți cari se silesc a aduce poporul ce stă sub Anglia la nemulțumire, ba la revoltă chiar. Cu intenție agenții micei țări răspândesc știrea că ea în curând va goni pe engleji și le va lua teritoriul; iar, pentru ca lucrul să devie verisimil în ochii ignorantului popor de rând, guvernul micii țări, din greșeală se 'nțelege, pune pe soldați să facă o incursiune pe teritoriu englez, să ocupe sate și să comită fel de fel de necuviințe.*
>
> *Cum credeți oare c-ar vorbi diplomația engleză cu asemenea canalii? Cazul e inimaginabil, căci englezul ar impune tăcere la cea dendâi ocazie obraznicului vecin; dar să admitem că prin o miraculoasă constelație de împrejurări lucrurile ar fi ajun atât de departe, care credeți c-ar fi soarta principelui, a ministrului, a poporului, care ar fi atins astfel vaza Angliei? Englejii sunt oameni practici; ei proced în orice loc altfel, conform cu împrejurările locale. Într-un loc restabilesc liniștea, într-alt loc iau țara întreagă sub stăpânirea lor, într-alt loc bombardează capitala pân-în fundament, ba pe-alocurea s-a 'ntâmplat c-a curarisit pe-un ministru pe jumătate sălbatec c-un băț de bambus, dar pururea și pretutindenea, în Europa ca și-n cele mai depărtate zone, au inspirat respectul numelui englez și, chiar acolo unde nimic nu se respectă, au inspirat un fel de sfioasă teamă de orice petec de pământ pe care fâlfâie o treanță cu colorile engleze.*
>
> *Acesta e obiceiul englez, e bunul obicei. Și dacă în locurile acelea unde sentimentul pentru onoarea și demnitatea acestei monarhii ar trebui să fie mai viu ar exista o urmă numai din acea mândrie și hărnicie, din curajul și cuminția politicei engleze, ar fi în adevăr cu neputință ca o țărișoară ca România să cuteze de-a-și aranja toată politica ei astfel încât aceasta să semene c-o continuă și impertinentă provocare a Austro-Ungariei. Nu vorbim aci numai de incursiunea românilor în comitatul Trei scaune. Un pericol nu subzistă aci și-n acest moment vagabonții valahi*

vor fi și plecat, de vreme ce d. ministru de război din București au avut deosebita bunăvoință de-a dispune numaidecât ca să se deșerteze teritoriul ocupat. Așadar nu cazul în sine ne preocupă, ci gândim la totalitatea relațiilor monarhiei noastre cu cel mai tânăr regat. Cazul din Trei scaune e numai un fenomen ceva mai frapant în sistemul politicei române, care are de scop a continua agitația în contra monarhiei noastre. Presa, Parlamentul, guvernul, poporul, pe cât are simț pentru lucruri politice, sunt nesleiți în degradarea monarhiei noastre. Guvernul caută să împiedice prin orice mijloace influența legitimă a Austro-Ungariei în Comisia dunăreană, presa predică zi cu zi anexiunea Transilvaniei — e adevărat că presa bucureșteană, e atât de smintită de-a discuta zilnic anexiunea Bulgariei, Macedoniei, Basarabiei; în școale se 'ntrebuințează harte, în care toată țara — până la Segedin — se declară posesiune română, iar armata întreprinde tocmai incursiuni pe teritoriul Transilvaniei.

Paralel cu aceasta urmează agitația emisarilor români în Transilvania.

Amintim că abia acum opt zile am dat seamă, după sorginți ardelene, că acești emisari pregătesc populațiunea română că în curând „va fi eliberată de către țara mumă“. Legătura între această agitație și incursiunea de acum e evidentă. Cei din București au voit s-arate țăranilor din Transilvania c-au luat la serios „eliberarea“, că de pe acum încă soldații români au curajul de-a incurge pe teritoriu maghiar — țăranul nu citește gazete, chiar între popii românești abia se află pe ici, pe colo câte unul care știe să scrie și să citească ca oamenii; lor le vin aceste știri exagerate, ei aud vorbindu-se de o bătălie bunăoară, în care, se 'nțelege, eroii români au fost biruitori; că i-au alungat numaidecât, aceasta n-o află se 'nțelege nimeni și astfel țăranul află că d-nii misterioși cari i-au promis atâtea lucruri frumoase totuși n-au vorbit așa de fără temei. Incursiunea în ținutul celor Trei scaune se ține de această minare a agitatorilor români ca ilustrația de text.

Pe lângă asta ne mai vine în minte că în București, pre cât știm, poartă coroana nouă un prinț din casa Hohenzollern. Întrebăm acum dacă e cu putință să se facă o asemenea politică sub un prinț care-și cunoaște foarte bine originea și care s-a obicinuit a-și utiliza cum se cade foloasele ce i le oferă originea? Presupunem că la prompta recunoaștere a noului regat român bunăoară considerația pentru un principe german n-a fost cea din urmă și va fi permis de-a întreba dacă originea nu-i impune acelui Hohenzollern din București oarecari îndatoriri cari să facă cu neputință ca sub ochii săi să se urmeze o politică cu totul asămănătoare cu aceea pentru care Battenberg, cel instalat în Sofia de Rusia, a avut onorabilitatea de-a da pasport ministrului său. Atât de neputincios nu va fi desigur nici regele României încât să nu poată pune stavilă acelor scandaloase agitații cari, mai curând sau mai târziu, cată să devie fatale atât țării sale cât și tronului cioplit din nou, precum și posesorului său. Dar pentru leziunea teritoriului unguresc, nu se poate aștepta satisfacție de la regele României. Satisfacțiunea trebuie să și-o ia guvernul nostru însuși și ea trebuie să fie atât de publică, atât de eclatantă, atât de completă precum a fost cea stoarsă cu de-a sila de contele Andrassy de la prințul Milan sub guvernul Ristici — și aceasta pentru o greșală mai neînsemnată decât cea ce s-a comis acum. Nu e suficient de a ne mulțumi cu mai puțin decât ceea ce-a obținut contele Andrassy într-un timp în care

Austro-Ungaria nu ocupa încă acea vestită poziție dominantă de azi și când, pentru întâia dată, ni s-a dovedit atât nouă cât și mai cu seamă populațiunilor din Orient că vaza monarhiei nu se poate atinge în nici o împrejurare.

Să nu ne facem iluzia că, dacă România se va alege c-o impotentă admonițiune diplomatică, cari se manipulează cu atâta seriozitate de cabinetul din Viena, jocul nu se va repeta mâni, poimâni, în timpii cei nefavorabili și c-ar ajunge la capăt atât de curând. Dacă România nu va primi o punițiune precum ar primi-o în asemenea caz de la orice altă mare putere europeană, atât interesele cât și supușii acestei monarhii în Orient s-ar declara proscriși. Ceea ce i s-ar îngădui fără pedeapsă României ar îndrăzni Serbia și Bulgaria. Iar, când s-ar ivi în adevăr un conflict, s-ar manifesta poate pe deplin urmările fatale ale acestei slăbiciuni.

❦

[7-8 august 1881]

„Românul“ de joi înregistrează cu zgomotoasă bucurie rezultatul balotajului de marți și însoțește darea sa de seamă cu oarecari explicări pe cari le crede absolut necesare pentru onor. săi cititori.

Trebuie să aibă cineva lipsa de cuviință a „Românului“ pentru a mai îndrăzni să vorbească de o biată alegere la care, pentru cuvinte expuse la acest loc, opozițiunea s-a abținut de-a lua parte.

Și „Românul“ vrea să ne facă să credem minunea că a fost în momentul de față în Colegiul I al Capitalei 86 de alegători cari să voteze orbește pentru un om cu desăvârșire obscur și de nici o însemnătate publică ca acel d. Culoglu, pe care nimenea nu-l știe? Se vede că libertatea de care s-au bucurat guvernanții de-a-și exercita prestidigitația împrejurul urnei au umplut-o cu voturi. În zilele noastre oamenii cred mult mai lesne în repejune de manipulație decât în minuni.

❦

[9 august 1881]

Adevărul că în decursul acestor din urmă paisprezece ani elementul istoric pământean a fost înlăturat în favorul a d-alde Giani, Cariagdi, Carada, Fleva etc., deci în favorul unui element etnic și moralicește străin neamului românesc, acest adevăr îi doare rău pe toți aceia câți și-au făcut din specula patriei și naționalității o meserie, un negoț, o breaslă.

Când aude cineva că un Fleva ori un Pherekydis pretinde a se interesa de România îl poate întreba: „Ce-ți pasă d-tale cum merge ori nu merge

Țara Românească? Pese-ți de ceea ce se petrece în patria d-tale originară, în Morea sau cel mult în regiunile hartelor etnocratizate de d. Paparigupolos. Țara aceasta, în care vă câștigați un codru de pâine, a stat de la 1200 și pân-la 1866 și fără d-voastră. Dacă va trăi înainte nu va fi meritul d-voastră; dacă va pieri nu pe d-voastră vă poate atinge vina, de vreme ce poporul românesc n-au fost în drept a vă privi decât ca pe niște venetici de ieri alaltăieri, veniți aci ca să vă hrăniți, iar nicidecum ca să apărați un pământ ce nu-i al vostru sau o nație din care în definitiv nu faceți parte decât cel mult prin toleranță, iar nu pe bună dreptate. De vă place stați; de nu, Dunărea-i colo și pe unde ați venit puteți și pleca“.

Tot acest răspuns li se cuvine și evreilor și oricăror străini. Nu vă place țara și poporul? Nu vă convine șovinismul neamului românesc? Nu vă mai lasă să vindeți rachiu amestecat cu vitriol? Granițele-s aproape. Mergeți în țara cui vă avusese înainte. Ați făcut avere? Luați-o cu voi și pe ici vi-i drumul! Atâta pagubă să fie pe capul acestei țări cât o suferi ea prin emigrarea Caradalelor, Gianiilor, Cariagdiilor și Pherekyzilor.

Iată singurul limbaj pe care se cuvine să-l ținem față cu această plebe de bragagii și covrigari aristocratizată pe pământul nostru.

Față cu această realitate simplă, ce ne răspunde organul acestor oameni, poreclit „Românul“? Că și între conservatori sunt oameni de origine străină. Am mai observat că acest argument *ad hominem* nu dovedește absolut nimic în contra teoriei noastre.

Pot d-nia lor să-și chinuiască memoria în toate chipurile pentru a afla și între conservatori numiri cari să semene cu ale d-nealor; teoria pe care o susținem e obiectivă, de-o valoare generală *secundum veritatem.* Argumentul în contrariu nu invalidează deloc teza.

Chiar dacă toți conservatorii ar fi olandeji sau persani bunăoară, nu rămâne mai puțin adevărat că secta Carada, Giani, Pherekydis, C.A. Rosetti, Fleva este alcătuită din străini superpuși fără nici un cuvânt nației românești; că o esploatează cu neomenie, ca orice străin fără păs de țară și popor, și că acest spectacol al esclusivei stăpâniri a unei rase și decăzute și abia imigrate asupra unui popor istoric și autohton e o adevărată anomalie, căreia poporul istoric ar trebui să-i pună capăt dacă ține la demnitatea și la onoarea lui.

Dar, zice, „Românul“,

„românii ca toate popoarele cari pășesc spre progres nu se mai ocupă astăzi de-a descoperi cine e autohton sau nu“.

Însă tocmai asta e tema noastră. Rău fac românii că se cred destul de înaintați pentru a nu se mai ocupa de aceasta; rău că scad la număr pentru a face loc Caradalelor și Goldnerilor; rău fac că se lasă esploatați de străini de tot soiul; rău fac că țin pe spatele lor cu produsul muncii aceste mii de lipitori, nedeprinse la muncă, corupte, viclene și mincinoase cari răpesc pământeanului cel din urmă ban și-i iau pânea din gura copilului, pentru a se înțoli cu toate trențele scumpe ale Apusului; rău fac în fine românii că sufăr ca asemenea lăpădături să-i guverneze.

Fac atât de rău încât acești paraziți cutează a înjura trecutul nostru, a mânji cu vorbele lor veninoase mormintele vechilor și vitejilor noștri Domni, a ne numi pe noi străini în țara noastră proprie.

A ajuns atât de departe încât „Românul“ îndrăznește a zice că aristocrația română, acea aristocrație care azi, grație demagogiei, nu mai există, a fost străină.

În adevăr Roman și Manea Herescu, ambasadorii lui Mircea Vodă, al căror ultim descendent s-a stins acum câțiva ani, Basarabii, Floreștii, Bălenii, Filipeștii, Balșeștii, Cănteștii, oameni care au botezat piscurile cele mai înalte ale Carpaților cu numele lor nu sunt familii istorice; Matei Vodă și Vasile Lupu, a căror oștiri împreună se ridicau la 270.000 de oameni, erau o aristocrație străină, fără drept istoric, fără merit.

Meritele și dreptul istoric sunt ale lui Zevzecopol și Pehlivanoglu, noii veniți. D-nul Zevzecopol s-a bătut la Valea Albă, d-nul Pehlivanoglu la Rovine și d-nul Pherekydis la Obertin.

Dacă se va cerceta bine, se va afla că, la adecă, d. Giani a fost duce de Făgăraș, d. Carada pârcălab de Hotin și d. C.A. Rosetti vornic de Suceavă. Sunt pline cronicele noastre cu numele ilustre ale Zevzecopolilor de tot soiul și bătrânul Costin de la Costâna nu știe cum să le ridice meritele mai sus!

Dar, întreabă „Românul“, „contra cui s-a luptat Tudor?“.

Contra voastră, d-nilor roșii! Contra părinților voștri!

Iată ce povestește în adevăr Mihai Cioran, adiutantul lui Tudor și martor ocular al evenimentelor:

De la deschiderea războiului, din anul 1806 până la 1812, între Rusia și Poartă, și de la 1812 până la 1818, cât a ținut domnia lui Caragea, și de atunci până la 1821,

> amândouă *Principatele s-au umplut de greci ca niciodată.* Marele spătar, șeful oștirilor nu se făcea *niciodată din boieri români* precum nici agă, nici căpitan de dorobanți, precum nici o altă dregătorie care după vechile așezăminte ale țării avea sub dânsele trupe înarmate; *ci pe toți aceștia îi orânduia Domnii din grecii lor* … Caimacamul Craiovei cu toată suita lui și cu toată oștirea de lângă dânsul trebuia să fie greci; zapciii plășilor, vătășeii plaiurilor, toți dregătorii cari erau sub dânșii trebuiau să fie greci și foarte rar s-ar fi putut vedea câte un român printre dânșii… Mitropolitul țării, câteșitrei episcopii, toți arhiereii, toți egumenii monăstirilor erau greci; în școalele domnești toți profesorii, mari și mici, erau greci. Negoțul din toată țara era în mânile grecilor… După tot cuvântul drept și fără voie te făcea să crezi că Grecia întreagă se strămutase în România … Vocea și puterea boierilor români se pierdeau în acel torent de străini ce inundaseră țara.

În reclamația pe care Tudor o adresează Porții, el zice:

> Necontenitele și neauzitele patimi și chinuri ce suferim neîncetat de la Domnii greci cum și de la *suita ce aduc* cu dânșii, și de la toți grecii, neamul lor, ce s-au încuibat în pământul nostru…

Divanului țării Tudor îi prezintă un *memorand* al cărui punct 1 zice:

> Ca Divanul ce înfățișează Țara Românească să ceară prin arzmazar de la Poartă *desființarea cu totul și pentru totdauna a orânduirii Domnilor greci și în locul lor să se rânduiască Domni pământeni.*

Dar să vedem!

Tudor a avut căpitani, a numit prefecți. Este vrun Carada printre ei?

A numit la Dolj pe Ion Solomon, la Mehedinți, pe visternicul Crăiniceanu, la Gorj pe frate-său, la Vâlcea pe Strehăianu, locțiitor de ban de Craiova pe Vasile Moangă. Între căpitani găsim pe Vasile Crăpatu, Barbu Urleanu, Ion Oarcă, Ghiță Cuțuiu, Ion Urdăreanu, Ghemigeanu ș.a. Corespondența lui cu pașii de din dreapta Dunării o purta un bătrân anume Borănescu.

Nu găsim între toți oamenii acești o singură Carada.

Unde erau Caradalele patriotice pe atunci?

Aci vom pune pe Ypsilanti să ne răspunză prin proclamația sa:

> Voi, prietenii mei patrioți pe câți întâmplările și nevoia i-au târât într-aceste pământuri ale Moldovei și Valachiei, siliți fiind de întâmplările împrotivitoare, ați

> ajuns *să stați până și dindărătul trăsurilor boierilor pământeni ai acestor țări,* batjocură și rușine încă neauzită de locuitorii Eladei.
>
> Câți însă veți rămânea surzi la această sfântă chemare a patriei și veți voi a rămânea slugi boierilor acestor două țări, stând dinapoia trăsurilor lor, să cunoașteți că de azi nu mai puteți purta arme și că neapărat *trebuie să vă îmbrăcați în haina acestor pământeni* și să vă așezați în nația lor. Iscălit: Alexandru Ypsilanti.

Ceea ce au și făcut Caradalele acum 60 de ani. Au îmbrăcat haina pământenilor și s-au așezat între noi.

Ordinul de zi dat de Ypsilanti la Cozia descrie în modul următor pe vitejii pe cari-i adunase sub streaguri:

> Ostașilor!
>
> Dar ce zic? Blestem și batjocură! Nu voi mânji niciodată acest frumos și glorios nume adresându-mă cătră voi, cari sunteți niște cirezi de nebărbate și nevrednice gloate, de adunături, fricoși, dobitoace, leneși și tot ceea ce se poate numi mai prost etc., etc.

Sunt șaizeci de ani de atunci!

Oamenii bătrâni țin minte vremea. Se poate crede oare că fiii acestor oameni, cari sunt în cea mai mare parte roșii, pot fi buni români? Se poate pretinde că acestea ar fi merite suficiente pentru a stăpâni România? Aceste nu sunt erezii istorice, precum binevoiește a glumi „Românul“, făcându-se că uită cumcă cităm acte autentice. Sunt adevăruri, crude și dureroase adevăruri, cari ne inspiră scârbă de aceste adunături ce-au uzurpat rolul de politiciani în țară. Pot oamenii aceștia, a căror părinți nu știau românește, să aibă vrun sentiment de patrie? Pot ei să iubească literatura, artele, meseria națională? Știu ei altceva decât a goni funcții? Sunt ei altceva decât ceea ce ovreii sunt în Moldova?

Iată de ce moldovenii au dreptate să urască pe acești oameni. Ei, poporul istoric, au dat mâna și s-au unit cu poporul istoric al Țării Românești. Când au unit coroana neamului Mușatin și pe-acea a străvechilor Basarabi pe-o singură frunte, când poporul lui Bogdan Voievod Dragoș s-au unit cu poporul lui Tugomir Basarab, amândouă ramuri odinioară puternice a unei mari nații a evului mediu, nici unii nici alții n-au gândit că vor ajunge a fi stăpâniți de … vorba lui Ypsilant … de „prietenii patrioți ce stau îndărătul trăsurilor boierilor pământeni“.

Înainte, când vă jucați de-a republica, calea-vale! Serurie publica pe-atunci *Parisul în America,* iar teoria „om și om“ era foarte favorabilă

republicei compuse din orice ființe cu care-a umplut Dumnezeu lumea.

Azi sunteți monarhiști, regaliști, legitimiști? Apoi se schimbă treaba. Monarhia nu se întemeiază decât pe elemente istorice, nu pe venetici și parveniți.

Nu căutați cu lumânarea printre conservatori numiri cari pot fi de origine străină, dar se află în cronicele noastre în veacul al XVI-lea și al XVII-lea. Nu citați pe Rosnovanu, Solescu, Pășcanu, Canta ș.a. alături cu onor. C.A. Rosetti ca și când ar fi tot de-o seamă numai pentru că numele seamănă. Nu strecurați pe patronul Caradalelor și Cariagdiilor între familiile ce sunt de trei-patru sute de ani în țară.

Nu vă oprim, se 'nțelege, de-a fi și de-a vă simți români. Ceea ce însă nu se cuvine, ceea ce e stricăcios pentru țară și pentru rasa română, e ca d-voastră, cari faceți politică pentru a face avere, d-voastră, pentru cari manoperele demagogice sunt un mijloc de trai, să determinați soarta acestei țări, să fiți elementele ei hotărâtoare. Au căzut boierii? Vie alți români în locul lor. Dar români get-beget, de coada vacii cum se zice. Vie Ion Frunte Lată, ori Terinte Țară-lungă să puie trebile la cale, iar nu Giani, Cariagdi, Carada, Fleva, Chirițopol, C.A. Rosetti și alții de soiul acesta.

❦

O CONFIRMARE NEAȘTEPTATĂ

[9 august 1981]

Fără s-o așteptăm, d. I. Ghica dă dreptate teoriei noastre etnologice în scrisoarea a IX-a adresată d-lui V. Alecsandri și publicată în „Convorbiri“.

Iată în adevăr pasaje din această scrisoare cari ilustrează teoria noastră despre sterilitatea intelectuală a imigrațiunii românizate din proaspăt.

Deși tonul scrisorii e beletristic, potrivit cu foaia în care a fost tipărită, cititorul va vedea că în mod intuitiv se descrie incapacitatea înnăscută a păturei superpuse din România de-a pricepe geniul poporului nostru.

❦

DIN EPOCA LUI MATEI BASARAB

[9 august 1881]

Sub titlul *Moldova acum două sute de ani* ziarul „Bukarester Tagblatt“ a publicat următoarele:

> *Din izvor sigur ni se anunță că nu demult s-a găsit în arhiva orașului Stettin (Prusia) două documente istorice foarte remarcabile, cari sunt de o valoare neprețuită pentru istorie și pentru România. Unul din aceste documente este un tractat de alianță încheiat la 1650 între principele moldovean Tudor Ștefăniță și regele Carol X, din Suedia, contra polonezilor. Al doilea document este o cronică a mijlocitorului suedian care a fost însărcinat cu încheierea acelui tractat și în care se află o descriere interesantă a stărei de cultură de atunci a Moldovei.*
>
> *Principatul avea atunci o armată bine instruită de 120.000 oameni. Administrația era regulată, deja existau școli, și legislațiunea era astfel organizată încât se putea număra între țările cele mai civilizate de atunci. Această stare folositoare o datorea Moldova predecesorului lui Ștefan Tudor, principelui Vasile Lupu, care a înființat prima tipografie în România, clădind biserica Trei Ierarhi din Iași, una din clădirile cele mai monumentale ale României.*
>
> *De un interes deosebit este următorul pasaj în numita cronică a mijlocitorului suedian. El zice între altele:*
>
> *„Am sosit în Iași în timpul nopței și am fost primit la barieră de către un oficier al principelui, care m-a condus în palatul princiar. Sosind în Curtea acestuia, garda prezenta arma, cu care ocazie mi se păru curios că căpitanul comanda în limba nemțească. Întrebând despre motivul acestui lucru, mi s-a răspuns că principele Tudor, care a trădat pe predecesorul lui în calitate de secretar domnesc, punând mâna pe tron, de frică să nu pață și dânsul tot așa a angajat un regiment nemțesc, făcând dintr-însul garda lui personală“.*
>
> *Cronicarul, care după cum se vede ochea totul bine, descrie până la cele mai mici amănunte moravurile și obiceiurile moldovenilor, traiul lor, ba până și aranjamentul lor. Deja atunci era în Iași în uz Scrânciobul, pe care cronicarul îl descrie cu deamănuntul.*
>
> *„În urmă, principele Tudor a fost silit să părăsească țara, refugindu-se la credincioșii lui amici, la suedezi. Senatul din Stockholm l-a primit cu mare distincțiune, acordându-i în considerația înaltelor sale facultăți spirituale o pensiune anuală și dându-i pentru locuință castelul de lângă Stettin. de unde întreținea o corespondență statornică cu tatăl său, care trăia în Varșovia, și care corespondență trebuie să se afle în vreo arhivă rusească“.*
>
> *Din mici trăsături de caracter, pe care cronistul știe să le grupeze cu dibăcie, ni se prezentă înaintea ochilor figura lui Tudor în mod plastic. El ni se arată ca un om energic, care nu se sparie de nimic, care cuprinde cu ochiul sigur situația politică de atunci a Europei și care apoi nizuiește a asigura Principatul în contra tuturor atacurilor prin întărirea puterilor militare. În privirea vederilor sale filozofice de stoic, el și în nenorocire a suportat cu statornicie soarta sa și a știut să-și păstreze*

până la momentul din urmă sprintenia spirituală și un interes viu pentru viața spirituală a timpului său.

Nu e nevoie, pentru cunoscător, a adăoga că aceste documente vorbesc de epoca de strălucită memorie a lui Matei Basarab, când Țara Românească avea 150.000 de ostași, Moldova 120.000; o epocă pe care am invocat-o de atâtea ori zilele trecute în discuția noastră asupra deosebirilor de rasă din România.

În darea de seamă a foii germane s-a strecutat o eroare de nume. Nu *Tudor Ștefan* ci *Ștefan Gheorghe* îl cheamă pe acel viteaz boier care-n înțelegere cu Matei Vodă răsturnase pe câtva timp pe Vasile Vodă Lupul, ca pedeapsă pentru vrăjmășia nejustificată a acestuia în contra bătrânului și valorosului domn al Munteniei. Mai amintim că există un portret xilografat excelent al lui Ștefan Gheorghe, din vremea lui, și că, afară de Suedia, Parlamentul Engliterei i-a votat asemenea o însemnată pensie.

❦

[10-11 august 1881]

Ce vor maghiarii cu aliații lor evrei de la „Pesther-Lloyd“ și de la alte ziare oficioase cu tonul plin de necuviință și de venin pe care-l țin față cu românii în genere, cu statul român îndeosebi? Ploaia de invective căzute ca din senin din nenumăratele foi ungurești au ele vro rațiune suficientă, subiectivă măcar, sau sunt produsul căldurilor caniculare ale acestei veri? În asemenea caz se 'nțelege că gheața la cap și dusă de apă rece sunt mijloace de înduplecare și liniștire de mai sigur efect decât raționamentele; și manifestațiunile nepoliticoase și nepolitice ale presei maghiare au nevoie mai mult de un tratament solid hidro-terapeutic decât de argumente în contrariu logice sau … materiale.

Ciudată priveliște ne prezintă țările de dincoace de Laita. O rasă puțin numeroasă, de 4 și jumătate milioane, ca cea maghiară, incultă, fără o dezvoltare intensivă a muncii naționale, servă de pretext la o mulțime de cavaleri de industrie, maghiarizați de curând, evrei, slovaci, nemți ș.a. pentru a supune unui tratament barbar și nelegiuit popoarele Coroanei Ungariei, popoare în genere mai vechi pe acele teritorii decât rasa maghiară însăși. Și, când aceste popoare, fie români, fie sârbi, fie alții, nu vor să se lase a li jupi pielea și a li se stâlci organele graiului cu nodurile dulcei limbi

ungurești, atunci țipete și vaiete că se prăpădește patria lui Arpad, că e înaintea unui abis.

Dar fie înaintea unui abis. Ce mai pagubă! O formațiune politică de poltroni și de gură-cască mai puțin, iată totul. Cu înlăturarea d-lor Ugron și Bartha nu se desființează nici popoarele Ungariei, nici brazda ei.

Zi cu zi li se substituie maghiarilor alte elemente, mai trainice și mai muncitoare. Nu le-a rămas în realitate decât privilegiul ce și l-a creat de-a ocupa funcțiile publice; încolo negoțul e 'n mâna evreilor și a germanilor; institutele de credit, întreprinderile industriale, navigația sunt pe mâinele străinilor; orașele sunt populate de străini. Un vânt în schimbătoarea lume politică și maghiarii părăsesc scena mai săraci, mai ignoranți, mai neputincioși decum au intrat pe ea la 1866.

Această conștiință a neputinței și nimicniciei proprii 'i arde și 'i mănâncă. Un temperament iute și ordinar 'i face și mai incapabili de-a suporta cu înțelepciune căderea și ruina vădită, deci caută a-și răzbuna pe oameni nevinovați neputința lor proprie și își inventează când emisari români în Ardeal, când Daco-România, când alte năzbutii toate.

Un popor care nu e nici destul de cult, nici destul de numeros pentru a fi atât de suficient și care formează abia a treia parte din populația țării ce-o stăpânește, fără umbră de drept și prin subrepțiune, ar trebui să fie mai modest. Aducându-și aminte de câte a suferit el însuși, ar trebui din contra să sprijine și să încurajeze tendențele de emancipare politică, intelectuală, economică a conlocuitorilor de altă limbă, ca astfel toate naționalitățile, unite într-un mănunchi, să reziste cu mai mult succes inamicului comun, care e totdeuna o civilizație superioară. Se urmează însă din contra. Dintr-o țară cu populație rară cum e Ungaria emigrează mii de oameni pe an în … America; populațiile pământene scad la număr și sărăcesc, încât evreii de la „Pesther-Lloyd“ propun colonizarea șesurilor cu nemți. Și, cu toată starea aceasta de lucruri, maghiarii vor să silească pe oameni de-a deveni maghiari? Este aceasta cu putință?

S-a văzut vrodată ca o minoritate incultă și săracă să-și impună naționalitatea sa altor popoare dacă nu superioare, cel puțin egale cu ea? Nu s-a văzut nicăiri, nu se va vedea nici aci.

Norocul maghiarilor consistă, la dreptul vorbind, în împrejurarea că bătrânul Deak a cunoscut prea bine că maghiarii singuri ar fi incapabili de a forma un stat independent. De aceea i-a lipit de partea de dincolo de Laita, ca pe frații siameji. Românii, precum și celelalte popoară, au legături vechi

cu Casa de Austria, mai vechi decât autonomia ungurească, și decât statul unguresc de proaspătă memorie. Dacă ungurii s-ar dezlipi de Austria, dacă ar înceta principiul ce-i face posibili, nu multe săptămâni ar trece și s-ar alege praful de regatul d-lui Tisza și consorți.

Tot respectul pentru monarhia habsburgică pre cât prezintă principiul unei pacinice conviețuiri de popoare deosebite și străine unele de altele. Dar de la această fericită idee de stat, care e tot ce se poate mai ingenios ca echilibru de puteri, până la monomania și esclusivismul maghiarilor e o deosebire cât cerul de pământ. Desigur că nu vom include în stima noastră pe betyarii foilor ungurești și pe ovreiașii de la „Pesther-Lloyd“.

Ș-apoi ce aere își dau?

Ce-ar face Anglia în ocazia cutare? Anglia? Dar înainte de toate în Anglia funcționarii nu fură; exemplare de oameni de stat ca d. Lonyay nu există; membrii Camerei Comunelor nu au diurnele vândute la cămătari pe ani înainte, ca membrii ilustrului Parlament din Pesta; veniturile a zece lorzi sunt egale cu veniturile Ungariei întregi. Anglia n-are nevoie de coloniști străini, ea care colonizează lumea; în fine oameni de rasă engleză se numără cu sutele de milioane, nu sunt patru milioane și jumătate. Cine are puterea Angliei, averea și producțiunea ei și mai cu seamă mintea ei poate să-și dea și aerul ei. A compara însă o biată stirpe tătară, fie cât de energică, cu rasa anglo-saxonă și a aștepta de la ea minunile celei din urmă e curată copilărie.

❦

[12 august 1881]

„Românul“ s-a pus pe studii comparative. Pentru a dovedi că între conservatori și sincerii liberali nu poate exista stimă reciprocă, reproduce pasaje din discursurile d-lui Vernescu pe de o parte, pasaje din „Timpul“ pe de alta. Fiindcă istoria asta-i face plăcere, suntem departe de-a i-o lua, deși știm prea bine că nu va putea s-o prelungească, de vreme ce, afară de cazurile tocmai citate de „Românul“, ceartă între noi și bărbații politici de la „Binele public“ n-a fost. Din acele pasaje „Românul“ deduce că între grupurile opoziției nu poate exista „stima reciprocă și necesară oricării uniri și încrederea etc.“

Fiindcă „Românul“ e în fatala poziție de-a nu-și mai putea repeta priveliștea dihoniei între grupurile opoziției, de vreme ce cu citarea unui singur caz s-a sleit izvorul și fiindcă se vede a avea un interes dramatic

pentru asemenea lucruri, noi, cari totdauna suntem dispuși a face servicii confraților noștri, vom aminti izvoare mult mai fecunde de inspirațiune pentru onor. redactori ai „Românului“.

Astfel bunăoară s-a întâmplat ca nu un orator, dar însuși ministrul-prezident al unui cabinet roșu, d. D. Brătianu, să-i numească pe deputații din majoritate „hoți și precupeți ai intereselor publice“, trimițându-i la „pușcărie“ și la „carantină“.

Întrebăm: încetat-au „stima reciprocă necesară oricării uniri, încrederea fără de care nu poate fi înțelegerea într-un scop comun“ dintre d. Dimitrie Brătianu și marele partid roșu?

Deloc.

După apostrofarea majorității cu numirile de „hoți și precupeți ai intereselor publice“, după ce i-a amenințat cu pușcăria și carantina, roșii îl aleg prezident al Camerei.

Suit pe scaunul prezidenției, d. Dumitru Brătianu îi compara cu niște „putregaie“ cărora li se va datori nimicirea României.

Epitetul de „putregaie“ adresat majorității contribuie la „stima reciprocă necesară oricării uniri“ etc.?

Ne mai aducem aminte de răposata întru fericire „Presa“. Cari erau epitetele zilnice pe cari „Presa“ și d. Boerescu le dădea partidului roșu? „Descreierați“, „deșucheați“, „bandă de aventurieri“, „Hödel și Nobiling“ etc., etc.

D. Boerescu a devenit însă ministru și „Presa“ guvernamentală.

Desigur „stima reciprocă necesară oricării uniri și încrederea etc.“ au fost la culme în acea epocă.

Nu mai vorbim de alte cazuri. Azi d. Cogălniceanu era numit în „Românul“ maistru în sustracțiune, mâni, devenit ministru, era necomparabilul patriot. Baronul în fine, cel care aruncase cadavrul României la picioarele contelui Andrassy cu „cuțitul înfipt în pântece“, a fost și este persona grata a partidului dominant; în fine „pionul“ din mânile d-lui de Bismarck, agentul prusian, e astăzi marele și eroicul rege.

Toate acestea adaogat-au „stima reciprocă și necesară oricării uniri“? Scriptura zice: „Vedereți bârna din ochiul vostru, nu așchia din ochiul aproapelui“.

❦

[13 august 1881]

În „Grenzboten“, revistă în care ne-am deprins a întâlni de multe ori articole inspirate de sferele guvernamentale ale Germaniei ori ale Austriei, aflăm articolul de mai la vale pe care-l reproducem fără a-l comenta, de vreme ce intenția noastră este mai mult de-a face cunoscut ceea ce se cugetă în regiuni determinante în privirea ridicării Serbiei la rangul de regat.

COROANE REGALE NOUĂ PE DUNĂRE

În ultimele săptămâni oblăduitorul serbilor a făcut iarăși o călătorie europeană, la care din nou a fost oaspe al împăratului nostru. După cum se zice, această călătorie a prințului s-ar lega cu dorința sa de a fi înălțat la rangul de rege și această veste se pare a fi întemeiată pe adevăr. În adevăr se pare că prințul Milan al IV-lea, cu călătoria sa la Curțile din Austria, Germania și Rusia, ar fi voit să sondeze în persoană dispozițiile pentru această înălțare și dacă va fi recunoscut. Se vorbește deja că această înălțare se va face la 15 iulie, ziua aniversării a III-a a declarației Independenței Serbiei ca stat suveran. După toate știrile prințul ar avea acum toate șansele reușitei.

Vom produce câteva notițe biografice asupra candidatului:

Prințul Milan este al doilea în tinerețe dintre suveranii Europei. Numai regele Spaniei este mai tânăr decât el, pentru că acesta n-are decât 23 de ani, pe când prințul Serbiei are 27. Ba chiar cel din urmă a domnit mai mult decât 14 alți suverani, pentru că s-a suit pe tron încă de la 2 iulie 1868, deși încă sub tutelă atunci.

El este fiul prințului Mihail și prințesei Maria. Tatăl său a fost ucis la 10 iunie 1868, în parcul de la Top-kapî, ucidere de către asasini puși de către partidul rival al descendenților lui George cel Negru, și cari l-au împușcat. Muma sa a trăit mai târziu în legături nelegitime cu prințul Cuza. Tânărul prinț și-a primit educația sa la Paris. La 22 august 1872 a fost declarat major și s-a căsătorit la octombrie 1875 cu Natalia Checicu, fiica unui colonel rusesc care apoi a născut la august anul următor pe prințul Alexandru.

Tânărul prinț a fost totdauna un reprezentant al ambițiunilor sârbești, și cu acest chip este un caracter îndoielnic atât pentru Turcia cât și pentru Austro-Ungaria, aceasta din urmă având și ea supuși din viță sârbească […][†] *lucrate de Omladina. În vara anului 1876, planurile aceste trebuiau să fie puse în lucrare pe hotarele turcești.*

[†]Lacună în text.

După instigațiile și sprijinele Rusiei, Milan a început, împreună cu prințul Nichita din Muntenegru, un război contra Turciei, fără motiv.

Dar acest război s-a mântuit nenorocit; biruințele sârbești prevestite nu s-au efectuat și în loc de cucerirea Bosniei, care se plănuise la Belgrad, era cât pe-aci Serbia să fie cucerită de turci. Înainte de a se sfârși această învingere se făcuse o încercare de a se transforma coroana princiară într-o coroană regală.

General Cernaieff, aventurosul șef panslavist căruia i se încredințase conducerea armatei sârbești, a făcut să se proclame de către armată în tabăra de la Alexinaț ospodarul rebel rege al serbilor. Acesta era un experiment foarte audacios, cu atât mai mult cu cât până atuncea armata sârbească nu-l justificase prin izbânzile sale și nici prințul nu dăduse probe de vitejie în bătăile cele mici din văile de la Morava.

Țăranii sfioși și nedisciplinați ai Landverului sârbesc fură totdauna bătuți de către veteranii lui Ahmed Eiub, și prințul Milan s-a ținut cu prudență de-o parte de la câmpul războiului.

În urma acestor împrejurări nenorocite, pompoasa proclamațiune a lui Cernaeff nu făcu, chiar la sârbi, decât puțin efect. Ajunsă la cunoștința puterilor europene, majoritatea lor o considera poate în tăcere ca un eveniment comic, iar pe față o dezproba. Diplomaților din Belgrad li se dete de către guvernele lor poruncă de-a face cunoscut prințului Milan, în expresiuni neîndoielnice, că încercarea din parte-i de-a-și aroga o demnitate care nu este nici în proporție cu împrejurările sale, nici cu evenimentele de față, ar fi considerată de majoritatea puterilor garante cu cea mai mare desplăcere și chiar ar putea primejdui dinastia în persoana sa. La asemenea sfat, îmbrăcat cu niște cuvinte așa de prevestitoare de nenorocire, nu s-a putut altfel răspunde decât supuindu-se. Așa, esperimentul îndrăzneț al lui Cernaeff a căzut și prințul nu a cules nimic din aceasta decât o satisfacțiune foarte mărginită: de a fi interpelat cu titlul de maiestate de către curtizanii săi și de către niște ofițeri rusești adulatori, în timpul de vreo 14 zile.

Puțin după aceasta marea și pestrița beșică de săpun a rebeliunii sârbești se sparse cu desăvârșire prin biruința care o repurtase la Djunis îndemânatecia comandantului și vitejia ostașilor otomani, și regele, cu regalitatea pățită la naștere, fu silit să ceară smerit mijlocirea Europei pentru a scăpa de soarta cu care-l amenința dreapta mânie a suzeraniului său. Când victorioasele trupe turcești se îndreptară spre capitală, gonind înainte-le ca lupul o turmă de oi cetele pline de spaimă ale țăranilor sârbi înarmați, Milan Obrenovici dovedi calitatea lăudabilă de a fi recunoscător pentru grațiare și se obligă îndată a fi liniștit pe viitor dacă i s-ar obținea de la sultan să-i acorde păstrarea rangului său princiar și permisiunea de a-și urma guvernarea în condițiunile de mai înainte. El fu tratat mai generos decât meritase. Puterile opriră brațul Turciei, ridicat pentru cea din urmă lovitură, și Serbia scăpă cu bătaia. Nu câștigase, dar nu pierduse nimica. Devenise însă mai bogată în experiență și prin urmare mai băgătoare de seamă.

Se feriră așadar de participarea la războiul ruso-turc, care izbucnise puțin după încheiarea păcii între Serbia și Poartă, și abia la 12 decembre 1877 se făcu proclamația către sârbi, chemându-i la liberarea patriei, și se declară războі Turciei. Răspunsul sultanului la această declarațiune a fost destituirea principelui, acuma însă împrejurările erau mult mai favorabile. Principele Milan, care se făcu acuma el însuși comandant suprem al armatei, întâlni pe calea sa numai rămășițe neînsemnate ale trupelor turcești, și până la armistițiu, sfârșitul lui ianuarie 1878, luă cu biruință Pirot, Niș și o mare parte din Serbia veche. Prin pacea de la San Stefano și prin Tractatul de la Berlin el dobândi de la Poartă deplina independență și o sporire însemnată a teritoriului său, după care lucru luă titlul de „Alteță“.

Dorințele lui erau mai mari chiar atuncea, dar n-au fost satisfăcute în toată cuprinderea lor. Cu toate că Congresul de la Berlin luă în seamă faptele împlinite în privința României, a Muntenegrului și a Serbiei și le acordă părți mari de pământ cari aparținuseră până atunci Turciei, el se arată totuși surd pentru dorințele acestor țări în privința unei înălțări de rang a principilor lor. Manifestarea acestei trebuințe adânc simțite părea a fi atuncea prea timpurie. România, ca și Serbia, primiră sfatul politicos de a fi moderați în privința numărului și a însemnătății cererilor lor, a avea răbdare, mulțumindu-se deocamdată cu lucrurile foarte prețioase obținute. Mai cu seamă Serbia avea tot cuvântul pentru o asemenea moderațiune. Partea ei de câștig a fost mare peste măsură în comparație cu acțiunile sale în timpul războiului. România a adus jertfe mari de sânge și bani; vitejia armatei sale a contribuit în mod foarte esențial la dărâmarea părții celei mai mari a domniei turcești în Europa. Serbia însă, precum am mai spus-o, s-a ferit a-și frige degetele la focul de război până la căderea Plevnei, cu toate că interesele sale nu erau mai puțin în joc decât acele ale vecinului său mai întreprinzător și mai fără teamă. Abia atuncea când, prin puteri covârșitoare, se luase fortereța de căpetenie a turcilor, principele Milan, având conștiința că nu se mai hazardează nimica, se alie și el cu rușii și românii, iar în „lupta de liberare“ ce a urmat de atuncea nu și-au pierdut viața nici măcar o sută de fii ai principatului crescător de râmători. Când sârbii au fost dotați de areopagul de la Berlin cu un mare adaos de pământ mănos se putea zice: Ei seceră unde n-au semănat.

Aceasta au uitat-o însă sârbii în pornirea lor spre vază și însemnătate. Ei sunt hotărâți a imita exemplul care li l-a dat de curând România și este probabil că li se va face pe voie. Se pare că este privit ca indiferent dacă, în comparația cu motivele cari le-a adus România pentru aceeași cerere, pretenția Serbiei de-a intra în numărul regatelor este rău fundată. Principatul dacic, cuprinzând și noua provincie de pe malul drept al Dunării, este cu mult mai mare decât regatul Bavariei, ba chiar mai mare decât Marea Britanie cu Irlanda; este fertil în mod extraordinar și bogat în comori minerale și are mai mulți locuitori decât Belgia, decât Portugalia și decât amândouă țările scandinave. Deja înaintea războiului, sub domnia unui principe inteligent și onest din casa Hohenzollern, făcuse progrese însemnate pe calea culturii, își dezvoltase în mod abil resursele sale, lucrase pentru creșterea națiunii, înlesnise comerțul și agricultura prin construcția de șosele și căi ferate și-și crease o armată respectabilă. Prin toate aceste măsuri el dobândise întru atâta bunăvoința puterilor și a popoarelor încât, departe de-a face opoziție în contra dorințelor ambiției sale justificate, ele-i urau din suflet fericire la încoronarea clădirii statului și multe zile bune într-însele. Cu Sârbia lucrul nu stă deloc atât de bine. Inclusiv cu achizițiunile din 1878 are o întindere care nu e egală nici cu a treia parte din întinderea României, are părți întinse de pământ cari nu sunt bune pentru agricultură și nu are nici atâți locuitori cât marele ducat de Baden. Mulți ani d' a rândul a îngrijit rău de afacerile sale și, prin suficiența proprie tuturor semibarbarilor, a fost un izvor nesecat de supărări și încurcături pentru vecinii săi, mai cu seamă pentru Austria. Poporul sârb se arătă în cea mai mare majoritate indiferent față cu binecuvântările civilizațiunii, este în cea mai mare parte în proporție sărac și n-a făcut nimica pentru a ridica comerțul. După cât știm, principele Milan n-a dovedit niciodată o deosebită

capacitate sau pornire de a arăta supușilor săi leneși și neculți drumul spre obiceiuri și deprinderi mai bune decât acele cari le-au moștenit de la părinții lor. El este întotdauna unealta supusă în mâna unuia sau altuia din intriganții politici. Nici ca om de stat, nici ca ostaș el n-a dovedit o aptitudine deosebită și cu atât mai puțin una care merită a fi încoronată. Pare că-i lipsește chiar darul firesc al curajului fizic, care se vede atât de des la popoarele semicivilizate. Dacă-l are acest dar, purtarea lui n-a fost astfel încât să fie vădit. Pe când în luptele și bătăliile din munții de lângă Morava compatrioții lui cădeau cu miile, cădeau pentru ambiția lui, el ședea liniștit în conacul lui din Belgrad, bea șampanie, fuma țigarete și juca cărți cu curtenii și adiutanții săi. Ceea ce a făcut în urmă la Pirot și Niș se poate scrie pe-o unghie.

Când un asemenea principe este a se face rege al unui regat în miniatură firește că nu poate să se aștepte a fi salutat și felicitat de opinia publică a Europei ca vecinul său mai viteaz și mai isteț din josul Dunării. Putem însă să pronunțăm speranța ca coroana regală să nu-i prea mărească ambiția, să nu-l lase a se privi ca „regele sârbilor“ în sensul cum îl înțelege Omladina, pe care însă Austro-Ungaria nu-l poate recunoaște. Nu este în realitate nici un motiv pentru care ospodarul Milan să fie titulat de acu înainte rege. Dar fiindcă se pare că nici o putere mare nu are nimic în contra promoțiunii sale, dorința inimei i se va împlini probabil peste câteva săptămâni. Aibă succes sau nu, ca o însemnată întâmplare istorică nu o va privi nimeni aceasta, afară de el însuși.

❦

[14 august 1881]

În privirea pretinsului conflict de graniță din Ardeal ziarul unguresc „Nemere“ comunică următoarele:

La 10 august primarul orașului Berecic vesti pe prefectul comitatului Trei scaune că pe o parte a unui munte revindicat care formează proprietatea orașului Berecic, pe plaiul numit Baltin sau Ianorog, România ridică un pichet și-l ocupă cu soldați. Acest pichet s-ar afla 3500 de pași dincoace de linia graniței. Prefectul comitatului Trei scaune raportează telegrafic în aceeași zi încă ministrului de interne despre starea lucrurilor. El primește ordin de la ministru de-a merge în persoană în fața locului și de-a cerceta întrucât era întemeiată știrea.

Prefectul se și duse la fața locului cu vicenotarul comitatului, Nicolae Szentivany, organ special al serviciului construcțiunilor, cu delegații orașului Berecic și cu martori cari cunosc bine localitatea. La 13 și 14 august el revizui granița între România și orașul Berecic și constată, pe baza spuselor martorilor, că pichetul s-ar fi construit în adevăr pe teritoriu unguresc, 3500 de pași dincoace de graniță. Dispozițiile ulterioare ale ministerului sunt cunoscute.

„Nemere“ zice că încălcarea de teritoriu nu s-a putut întâmpla decât din neștiința organelor române respective. Locul pe care s-a construit pichetul e îndealtmintrelea o pustietate în care arareori se rătăcește vreun om.

„Pesther Lloyd“ primește din București informațiunea că în privirea aceasta guvernul nostru s-a arătat foarte prevenitor cătră cel unguresc. Corespondentul foii din Pesta află că însărcinatul cu afaceri al Austriei a fost informat din partea ministrului nostru de interne că ministrul de război, îndată ce i s-a făcut arătare din partea Ungariei, a dat ordine ca să se evite o împresurare de teritoriu. Guvernul s-a declarat gata de-a da afacerea în seama unei comisii mixte, iar ziua întrunirii acestei comisii, compuse din delegați români și unguri, s-a propus pentru 21 august. Delegații români s-au numit deja în persoanele d-lor Handoca, prefectul județului Putna, colonel Barozzi, șef al depozitului Ministerului de Război și colonel Cantilli, comandant al unui regiment de dorobanți.

Din partea Ungariei s-ar fi delegat Grigorie Beldi, prefect al comitatului Mureș-Turda, Iosif Posan, Iosif Potsa, prefect, și Francisc Farro, subprefect în comitatul Trei scaune.

Pe când însă lucrurile iau această față pacinică, încât însuși baronul de Salzberg, însărcinat cu gerarea afacerilor legațiunii imperiale, și-a esprimat convingerea că comisia mixtă de graniță va rezolva cestiunea spre mulțumirea amânduror părților, ziarele ungurești din provincie urmează a scorni știri alarmante. Astfel foaia „Magyarorszag“ din Chesdi-Oșorhei spune că un regiment de soldați sub comanda unui colonel a irupt din România în Transilvania. Regimentul a ocupat 3000 de pogoane de codru și au tăiat arbori în valoare de un milion de franci. Soldații au nimicit patru pietre de hotar și au așezat altele nouă; încă și acum ei păzesc teritoriul ocupat. Lucrul e cu atât mai serios, adaogă foaia, cu cât redutele noastre, ridicate acum patru ani la Soosmizio și cari costă o jumătate de milion de fiorini, au devenit de prisos prin incursiunea aceasta, căci pot fi ocolite. Dar și despre o altă demonstrație pregnantă vorbește foaia. Secuii au obiceiul de a vizita bâlciul de la Bacău. Din comitatul Trei scaune se esportă mai multe mii de cizme într' acolo. Acum se cere meseriașilor în cestiune, sub amenințarea de a le confisca marfa, o vamă îndoit atât de mare decum e stabilită în tarif, încât prin aceasta se paralizează negoțul lor cu România.

Foile au dreptul să întrebe ce e adevărat din toate acestea. Din asemenea nimicuri s-au plăsmuit se vede știrea despre măcelul de la Predeal. O cauză

neînsemnată căreia însă guvernul n-a găsit de cuviință să-i dea atenție, trecând din gură 'n gură, au luat dimensiuni fantastice. Schimbând numele localității și obiectul în litigiu, amestecând o întâmplare din Banat cu alta din Vrancea, fantazia populară au constituit un basm din o mie și una de nopți, care-a trecut apoi în ziarele oficioase unguresți sub formă de amenințări pe cât de zgomotoase pe atât de impotente, în cele românești sub forma de istorii romantice.

„Neue freie Presse“ aduce din București știrea telegrafică că corespondentul ei a avut la 10 (22) august o convorbire cu d. C.A. Rosetti, care e, *ad interim*, și ministru de esterne și prezident de Consiliu. D-sa a dat corespondentului asigurarea pozitivă că toate știrile gazetelor din străinătate despre agitațiuni române în Transilvania, Banat ori Bulgaria sunt invențiuni pe cari nu le cred nici cei ce le răspândesc. România nu poate urmări altă politică decât de-a se consolida înlăuntru și de a-și întrema finanțele, căutând a mănține cele mai bune relații cu vecinii.

❦

[14 august 1881]

Ca să nu aibă aparența că împărtășim cumva ideile cuprinse în articolul asupra Serbiei reprodus din „Grenzboten“ repetăm că această revistă e cunoscută prin împrejurarea că cuprinde articole inspirate uneori de Ministeriul de Esterne din Berlin, alteori de cel din Viena. Fără a intra deloc în vederile revistei germane, cititorul se va convinge din tonul puțin respectuos al acelui articol că regalitatea Serbiei, deși nu va suferi piedici în recunoașterea ei, e privită cu ochi răi în regiunile dominante din Viena.

Deprinși a vedea națiile mici ale Peninsulei Balcanice tratate cu dispres de câte ori aspirasiunile lor nu convin puterilor apusene și a le vedea ridicate în cer și lăudate de câte ori se dau după păr și renunsă chiar la condisiile lor de existensă în favorul străinătăsii, credem că injuriile aduse Serbiei, departe de-a constitui o pagubă, constituie un merit pentru ea și dovedesc că rezistă cu mai multă conștiinsă de sine politicei de colonizare și exploatasie decât alte țări vecine pretinse mai civilizate.

Singura noastră intensie era deci de-a face cunoscute cititorilor aceste rele dispozisiuni. Se 'nțelege că nu aprobăm deloc maniera injurioasă cu

care se tratează poporul și dinastia Serbiei, cauză pentru care nici nu am comentat articolul în cestiune.

❦

[14 august 1881]

O neînselegere.

În unul din articolele privitoare la xenocrasia din Țara Românească am întrebat ce-ar fi devenit Carada, Giani ori C.A. Rosetti în alte țări decât a noastră, la Brașov bunăoară?

„Bukarester Tagblatt“, care nu știe românește, ne ține un lung discurs, reamintindu-ne câte datorim imigransilor ardeleni, crezând astfel că d-nii Carada, Giani etc. ar fi venit de la Brașov.

Ferească D-zeu sfântul!

De peste Dunăre sunt venisi acești d-ni, nu de la Brașov.

Dar întrebarea noastră a fost: Ce ar fi devenit acești oameni dacă, trecând Dunărea, s-ar fi oprit *nu la București*, ci la Brașov, dacă s-ar fi colonizat nu în Țara Românească, ci în Ardeal. Nimic nu s-ar fi ales de ei fără îndoială. Numai în țara asta, a nimănui, covrigarii ajung *prin politică* milionari și pensionari reversibili.

Luându-se după vorbele gazetei din București, „Kronstadter Zeitung“ ne sacrifică asemenea pe altarul criticei sale jurnalistice.

E ne 'nselegere.

Nicicând n-am confundat și nu vom confunda imigrasiunea ardeleană, căreia-i datorim pe Lazăr, pe Marsian, pe Laurian ș.a., căreia-i datorim, în secolul al XIII și al XIV, chiar fondarea statelor române, cu Giani, Cariagdi, Carada etc. cărora nu le datorim absolut nimic și cari formează aci pătura de esploatatori neomenoși ai poporului nostru, fără a prezenta nici o compensasie morală sau intelectuală în schimbul acestei esploatări.

Iată singurul înseles pe care cititorul român 'l va fi dat fără îndoială cuvintelor noastre, de vreme ce el știe după numele proprii citate cu cine are a face.

❦

[17-18 august 1881]

Teoria noastră despre antagonismul de rase din România află multe întâmpinări, însă, ciudat lucru, nu din partea ziarelor românești. Gazete germane, izraelite, „Indépendance roumaine“, care cel puțin e scrisă pentru străini, c-un cuvânt cine se simte cu musca pe căciulă răspunde. Dintre organele străine scrise în limba română ne răspunde mai cu seamă acela al noilor fanarioți care, pentru ironia lucrului, se numește „Românul“.

Chiar în aceste răspunsuri vedem deosebirea de rasă. Izraeliții caută a fi obiectivi. Se 'nțelege. Capetele sunt anatomic mai bine conformate, mai încăpătoare decât capetele stârpiturilor fanariote; de-aceea și pot avea un interes pentru cestiunea pură, în sine, pentru cea etnologică. Organele izraelite ne răspund prin analogii istorice. Ne răspund cu normanii cari au *cucerit* Anglia.

În adevăr, romanii au *cucerit* Galia, pe urmă au cucerit-o rase germanice, tot astfel normanii au cucerit Anglia. În genere lupta fericită de rasă, lupta binecuvântată care înalță inimile, care dă preponderență superiorității de caracter, lupta din care răsare împăcarea și contopirea este războiul.

Dar oare cu război ne-au cucerit Pehlivanoglu, Zevzechidis și C.A. Rosettis? Cucerirea cu arme o compară Bluntschli în viața popoarelor cu pețirea, cu nunta, cu selecțiunea adevărată. Dar stârpituri strecurate pe la granițe, fugite de spânzurătorile turcilor, ne-au cucerit pe noi? Exemplul Prusiei e iar de natura celui citat de Bluntschli. O mână de cavaleri viteji au cucerit provinciile slave; ei au determinat istoricește aceste provincii, cari au format mai târziu sâmburul viguros al unității Germaniei. Șapte milioane de slavi au cucerit Rusia de la zeci de milioane de tătari, le-au dat la toți signatura spiritului lor, limba și dreptul, legea și datinile, le-au slavizat. Dar le-au cucerit.

Predominarea, poziția determinantă a elementului bărbătesc, cuceritor, iată ceea ce distinge încrucișările fericite de rasă de încrucișările nefericite. Normanii au cucerit Englitera; să nu ne îndoim un moment că tot normanii o și stăpânesc; cavalerii germani au cucerit Prusia, ei o și stăpânesc. Ei bine, românii au cucerit Moldova și Țara Românească, ei ar și trebui să-i determine soarta, iar nu Giani, Pherekydis, C.A. Rosetti etc., cari au venit să se hrănească aci nu ca să ne stăpânească.

La noi aceste elemente au cu totul altă origine. Ele sunt intrate prin subrepțiune, prin lingușire, prin gudurare, prin viclenie, slăbiciune. Puterea fizică și intelectuală covârșitoare e generoasă prin chiar natura ei. Precum

cel tare nu pune în luptă piedici, asemenea cel cuminte nu se servește de tertipuri și de subterfugii. Caracterul distinctiv al adevărului e sinceritatea, ca și acel al tăriei fizice; deci se vede că amândouă au același izvor antropologic: tinereța rasei, vigoarea ei neatinsă de corupție, fecioria ei.

D. A.V. Millo, într-o carte publicată de curând, descrie pe țăran, despre care nu ne putem îndoi că e în adevăr român, în chipul următor: „El e în genere blând, deștept, vesel, generos, ospitalier, îndrăzneț și onest“

Cum sunt elementele dominante? Tocmai contrariul de ce e țăranul: viclene, incapabile de a pricepe un adevăr, maloneste. E dar de înțeles ca rasa îndrăzneață, onestă și deșteaptă să cucerească această țară, e de înțeles chiar cum a putut să-i mănție autonomia politică de la 1300 și până azi, nu e însă de înțeles, nici admisibil, ca ea să se lase guvernată de gunoaiele imigrate ale orașelor, de C.A. Rosetti, Pherekydis, Flevas etc.

Adevărul susținut de noi era atât de patent încât, asemenea oricării evidențe, nu suferă contrazicere; de-aceea nici „Românul“ nu-l tăgăduiește, dar caută a-l falsifica.

Iată ce zice ziarul fanarioților:

> Este un fapt necontestat că în decursul veacului al 17-lea și mai cu seamă în al 18-lea un număr relativ însemnat de greci au venit în țară. Îmbrățișând în orașe tot felul de meserii și negoțitorii, la țară făcându-se exploatatori de agricultură, ei s-au amestecat cu poporațiunea indigenă și, fie prin căsătorii, cei mai mulți și-au pierdut originea străină. Același lucru s-a întâmplat c-un număr de bulgari, ruși etc. pe cari raporturile de vecinătate i-au făcut să se stabilească la noi în țară, unde s-au deznaționalizat încă mult mai repede decât grecii.
>
> Aceasta este faptul pe care îl ia de bază „Timpul“ în expunerea *teoriei sale*, fapt ce-l vedem, în alte împregiurări și condițiuni, reprodus la toate popoarele.

În alte împrejurări și condițiuni, da; nu însă în ale noastre. Prin cucerire, nu prin furișare și subrepțiune, nu prin slugărnicie și lingușire 'l vedem la alte popoare.

Apoi, în enumerarea lui, „Românul“ citează secolul al 17-lea și al 18-lea.

Dar celui al 19-lea ce-i lipsește?

Dar revoluția lui Tudor de ce-o uită?

Dar domnia lui Carol îngăduitorul, cea mai bogată în imigrațiune, sub care populația străină, care nu vorbește nici românește măcar, s-a urcat la un milion, de ce se uită?

Pentru veacul al 17-lea și al 18-lea nu răspundem noi, căci Radu (Leon) Vodă descrie activitatea străinilor din acele timpuri în vorbe mai energice decât ale noastre:

> Miluind Domnia Mea pe oamenii străini cu boierii și slujbe, *începură a face și a adăoga lucruri și obiceiuri rele* în țara Domniei Mele, cari lucruri toată țara nu le-au putut obicinui, văzând că sunt de mare pagubă. Am *căutat să se afle de unde cad acele nevoi pe țară și am adeverit de 'mpreună cu toată țara cum toate nevoile și sărăcia este de la greci străini, cari amestecă domniile și vând țara fără de milă* și, dacă apucă la *dregătorii,* ei nu socotesc să umble *după obiceiul țării, ci strică toate lucrurile cele bune și adaogă legi rele și asuprite vânzări* și încă și *alte slujbe le-au mărit și le-au ridicat foarte ca să-și îmbogățească casele lor,* și încă multe alte obiceiuri rele au arătat, *nesocotind oamenii din țară, străinând oamenii țării de către Domnia Mea cu pizme și năpăști și arătând mare vrășmășie către toți oamenii țării.*

Dar oare descrierea nu se potrivește din cuvânt în cuvânt pentru zilele noastre?

Făceau și adăogau obiceiuri rele? Asta fac și azi.

De unde vin sărăcia și nevoile pe țăran astăzi?

De la ei.

Cine amestecă domniile, răstoarnă și așază Domni?

Cine l-au amenințat chiar pe regele actual cu asasinatul?

Ei.

Cine vinde țara fără milă lui Stroussberg și tuturor străinilor?

Ei.

Cine au mărit slujbele, și-au făcut lefuri de 30, 40 de mii de franci într-o țară săracă, ca să-și îmbogățească casele lor? Cine-și votează pensii reversibile?

Ei.

Cine nesocotește pe oamenii vechi ai țării, punându-i pe o treaptă cu Carada?

Tot ei.

Cine au înstrăinat oamenii țării de cătră Domnia Sa cu pizme și năpaști, ca darea în judecată?

Ei.

Cine arată mare vrăjmășie cătră toți oamenii țării?

Ei și iar ei.

Dar nu spune Alexandri despre

……… hidoasa pocitură
Ce-au semănat în țară invidie și ură?

Ciudat lucru. Dar azi, de-ar trăi Radu Vodă, *60 de ani după* nu 30 de ani *înainte* de fanarioți, el n-ar face alt portret guvernanților decât cel pe care l-a făcut în veacul al XVII-lea.

După mărturisirea „Românului“ însuși vom recunoaște numaidecât de ce istoria noastră se 'ntunecă atât de rău în jumătatea a doua a vecului al XVII-lea, în cel trecut și-n cel actual.

Dar „Românul“ ne spune că trei din patru părți ale întregului popor sunt roșie.

Deie-ni-se voie s-o contestăm în mod absolut aceasta.

Trei din patru părți ale locuitorilor țării, fără deosebire de proveniență, sunt țărani și aceștia nu sunt nici roșii, nici albi, nici pestriți. „Românul“ o știe foarte bine, știe foarte bine că voturile acestor români adevărați sunt determinate, cu mici escepții, de guvern, oricare ar fi el, și că, în genere, țăranul n-a ajuns a citi nici scrierile d-lui C.A. Rosetti, nici ale noastre.

E vorba aci nu de poporul românesc în genere, ci de elementele determinante. E necontestat și necontestabil că între roși se află mult mai mulți străini decât în orice alt partid din țară, că partidul roșu este o *Internațională pe acții* pentru exploatarea țării și a poporului nostru. Fanarioții, zburătăciți prin mișcarea de la 1821, s-au constituit într-o societate secretă mai întâi ca ramură a *Internaționalei revoluționare europene*, mai târziu și mai cu seamă sub Carol Îngăduitorul ca *societate anonimă* de exploatație a Țării Românești, deci înainte de toate a bugetului. Acesta e apoi izvorul milosteniilor și pensiilor reversibile împărțite la greci veniți chiar la 1830 ori 1840, destul să fi fost agenți electorali roșii. Lucrul a ajuns atât de departe încât, dacă un fanariot n-are post, i se creează un post anume pentru el, ca să poată ciupi din buget. S-au creat în acești din urmă ani sute de funcții nouă, numai pentru a căpătui în ele o sumedenie de nevolnici intelectuali și fizici.

Partidul roșu cu organizația lui stricată, cu ascultarea absolută ce dă unui fanariot bătrân, nu e un partid politic, ci o *societate secretă*, dușmană statului, analogă cu Maffia și Camorra, semănând mult cu ramificațiunile Alianței izraelite. Alianța izraelită luptă pretutindenea pentru a ridica pe evrei, nimicind chiar pe conlocuitorii lor creștini; partidul roșu lucrează pentru a nimici orice e român, pentru a substitui pretutindenea românului pe

fanariot sau cel puțin oameni tot așa de corupți ca fanarioții, spre a dezmembra și a otrăvi poporul românesc.

De aceea nu sunt a se confunda oamenii cari votează pentru roșii pentru interese, posturi sau lefuri, cu adevăratul partid roșu care consistă din 100-200 de fanarioți constituiți în *societatea secretă* al cărei șef este d. C.A. Rosetti. Dacă-i vom număra pe acei ce formează partidul roșu adevărat, determinant, cum e reprezentat în Camere, în jurnalistică, în oficiile publice, vom găsi puțini, foarte puțini români între ei, și încă și aceștia din numărul amăgiților. Nu ni se citeze Goleștii, cari erau dintre cei pururea amăgiți, sau un Brătianu, ca uscătură din codrul verde.

Pentru a reveni de unde am plecat, zicem: Nu oprim pe nimenea nici de a fi, nici de a se simți român. Ceea ce contestăm însă e posibilitatea multor din aceștia de a deveni români deocamdată. Aceasta e opera secolelor. Până ce însă vor fi cum sunt: până ce vor avea instincte de pungășie și de cocoterie nu merită a determina viața publică a unui popor istoric. Să se moralizeze mai întâi, să 'nvețe carte, să 'nvețe a iubi adevărul pentru el însuși și munca pentru ea însăși, să devie sinceri, onești cum e neamul românesc, să piarză tertipurile, viclenia și istericalele fanariote. și atunci vor putea fi români adevărați. Pân-atunci ne e scârbă de ei, ne e rușine c-au uzurpat numele etnic al rasei noastre, a unei rase oneste și iubitoare de adevăr care-a putut fi amăgită un moment de asemenea panglicari, căci și omul cel mai cuminte poate fi amăgit o dată. Dar domnia noilor fanarioți cată să se mântuie dacă acest popor ține la onoarea lui, la demnitatea lui, la numele lui și în fine la existența lui fizică, otrăvită de rachiul jidovesc, la existența lui intelectuală și morală, otrăvită de stârpiturile demagogiei fanariote.

Dar „Românul“ întreabă cum am putut avea îndrăzneală de a nega originea și ideile românești a roșiilor.

Vezi d-ta. Ba trebuia să ne luăm căciula și să cerem iertare d-lor C.A. Rosetti, Pherekydis, Giani, Carada că sunt cațaoni. Dacă există vro vină aci, e a lor, nu a noastră fără îndoială.

Dar, la dreptul vorbind, sunt acești oameni măcar împământeniți?

Iată o cestiune serioasă.

Sunt în țară români ardeleni cari au servit statului câte 30-40 de ani, sunt sași așezați din timpii Basarabilor cu anume privilegii, sunt familii evreiești, puține în adevăr, dar vechi, cel puțin de după Petre cel Șchiop,

apoi maghiari, germani, mai știm noi ce. Ei bine, la toți aceștia, pentru ca să exercite drepturi politice, se cer încă formalități de împământenire.

Întrebat-au oare cineva dacă d. Fleva, Caligaris, Giani, Carada, Cariagdi, Pherekydis, Culoglu etc. sunt împământeniți în regulă? Ne rămășim că cei mai mulţi dintre ei sunt neîmpământeniţi, au fost până ieri supuși turcești și grecești, azi supușii nimănui. Chiar d. Rosetti declară în scrisoarea către izraeliții din Capitală că luase pasport turcesc, se 'nțelege că în calitate de supus turcesc. Se știe că turcii dădeau bucuros asemenea paspoarte pentru că ele însemnau o contestare a suveranității României. Astfel d. C.A. Rosetti, pentr-un interes momentan, nu pregetă a opta pentru cetățenia turcească, lovind în față suveranitatea pretinsei sale patrii.

Iată în adevăr unde am ajuns. De la români ardeleni ori macedoneni cerem împământenire. De la Flevas, Giani, Carada n-o cere nimenea.

❦

[19 august 1881]

„Pesther Lloyd“ polemizează cu „Neue freie Presse“ asupra unui articol în care această din urmă foaie luase apărarea României în contra articolelor unguresți. Foaia din Pesta scrie următoarele:

> *E una din cele mai nobile trăsături din viața și activitatea „Nouăi prese libere“ că se interesează cu stăruință și plăcere de cei slabi și nevârstnici, până când mai e ceva de ruinat în ei, începând cu Turcia și cu Midhat Pașa, până la Ristici, proclamat Bismarck al Serbiei, până la cel mai tânăr dintre regate. Da, România e azi aceea pe care ziarul o acopere cu corpul lui pentru a o apăra de furia persecutorie a maghiarilor, cărora le mai declară în treacăt, însă c-o manieră cu totul suverană, că politica esterioară a monarhiei nu poate ajunge să atârne de predilecțiile și marotele unguresți! Predilecții și marote unguresți? Ni se pare că „Noua presă liberă“ n-ar avea de zis nimic dacă politica internă a Austriei ar putea atârna în acest moment de aceste predilecțiuni și marole, ca-n timpul articolelor fundamentale; dar politica esterioară, adică relațiile monarhiei cu România, aceste trebuie să rămâie păstrate pasiunii private a „Nouăi prese libere“ și maghiarii n-au să se mestece în ele. Dar să fim drepți. E foarte omenește, mai mult, e foarte creștinește ca o gazetă austriacă să pună prisosul ei de putere la dispoziția regelui Carol, atât de strâmtorat de monarhie și de Ungaria îndeosebi. Cugete numai cineva cât de rău i-am tratat pe români și cât de mărinimoși și plini de abnegațiune au fost ei față cu noi.*
>
> *Cu mult înainte de-a fi vorba de emanciparea României, Austro-Ungaria, și anume sub conducerea unui bărbat de stat maghiar, a recunoscut dreptul Principatului de-a încheia tratate, l-a dezlipit astfel de suveranitatea Porții și l-au*

așezat pe bazele dreptului public al independenței. În Congresul de la Berlin, Austro-Ungaria a fost aceea care-a apărat interesele României în contra aliatului ei de la Grivița. În cestiunea evreilor și a Arabilor-tabiei diplomația austro-ungară a fost aceea care-a intrat în foc pentru România. Avansarea principelui Carol la rangul de rege s-au favorizat cu viociune în Viena, și diplomația austro-ungară a fost aceea care-a netezit cutele nouăi mantii regale, pentru ca Carol I să se prezinte cu ea ca o figură atât de impozantă înaintea Europei. Acesta a fost fără îndoială un tratament foarte despreţuitor și cu toate astea cât de amabilă a fost România! În Bulgaria și în Macedonia a intrigat și a strigat în gura mare că Austria îmblă cu planuri ambițioase prin regiunile acele. În cestiunea Dunării a făcut un zgomot nemaipomenit, ale cărui efecte n-au contenit nici azi.

Supușii austro-ungari sunt espuși la orice ocazie vexațiunilor celor mai rele ale autorităților românești, iar în cestiunea dărilor comunale, România au înfrânt pur și simplu drepturile stipulate prin tractatul de comerț. În școli s-au introdus carte cari semnalează pretențiile României asupra unor întinderi mari din teritoriul unguresc. Sub ochii guvernului român se întrețin legături trădătoare cu valahii din Transilvania, iar urmările acestor agitațiuni sunt întrecute numai prin nerușinarea cu care se tăgăduiesc. Pentru a încorona toate acestea se întreprinde o primblare militară peste graniță, desigur numai cu intenția de-a demonstra pipăit conaționalilor valahi din Transilvania cât de nelimitată e puterea regelui Carol.

Se poate deci ca o gazetă austriacă să nu se 'nfunde în declamații în contra impietărilor … maghiarilor? Dar să lăsăm astea. Marotele și predilecțiunile „Nouăi prese libere“ nu ne preocupă în fond decât foarte puțin și lucrul e prea serios pentru a fi tratat din punctul de vedere al unei polemice de ziar. Cine înțelege și simte demnitatea și interesele monarhiei știe că aci e vorba de unul din punctele cele mai dureroase ale politicei noastre orientale, care trebuie vindecat în orice caz, căci altmintrelea ar deveni o boală organică, care va roade întreaga noastră poziție din Peninsula Balcanică. Nu atitudinea României în cutare ori cutare cestiune e importantă și, dacă în o cestiune ori alta se arată antagonism între noi și regatul vecin, nu trebuie se 'nțelege să ne pierdem sărita, căci abia există vro relație cât de amicală, care să fie în acord în toate cele. Dar ca toată atitudinea politicei române să stea zborșită în contra noastră; ca acțiunile României să constituie o sumă de ostilități și rea voință contra Austro-Ungariei și numai contra Austro-Ungariei; ca să n-avem de înregistrat nici un act care să ne dea dovadă de dispozițiile amicale ale guvernului român; aceasta e un fapt de care ne 'mpiedicăm căci — abstracție făcând de relațiunile speciale cu România — el descopere o eroare cardinală a întregei noastre politici orientale, eroarea de-a ne fi înduplecat a crede că independența statelor balcanice cuprinde cea mai bună garanție pentru conservarea intereselor noastre în contra poftelor de putere ale Rusiei.

O putem spune astăzi franc și pe față: nu gingășia exagerată pentru România a inspirat diplomația noastră când s-a interesat cu atâta căldură de interesele statului vecin și desigur nu trădăm un secret constatând ideea hotărâtoare care-a fost că statul neslav care formează o insulă în valurile naționalităților slave trebuie întărit, trebuie a i se da capacitate de rezistență, pentru ca în alipire, în alipire morală de

Austro-Ungaria să serve scopurile unei politici conservatoare. Pentru nici unul din statele, nici una din naționalitățile din Balcani nu erau date supozițiunile naturale ale unui asemenea calcul ca-n privirea României și națiunii române. Ceea ce România poate aștepta de la Rusia a aflat-o; și a aflat-o de facto în timpul războiului și după război, în Congresul de la Berlin și după el, în toate fazele complicațiilor și soluțiunilor dramaticului proces. Dar e și în natura lucrului ca Rusia să nu se silească de-a sprijini aspirațiile României în socoteala consângenilor și a aliaților ei slavi. Dacă, cu toate acestea, noul regat stă străin, ba chiar ostil în fața-ne, ca oricare altă satrapie rusească din Balcani, nu este asta sentința cea mai reprobatorie în contra esenței politicei de emancipare? Să nu ni se zică însă că o Românie care-și păstrează pizmătareț independența ei față cu noi, ba o manifestă cu asupra de măsură, se va purta tot astfel față cu orice altă putere.

Eroare deplină.

Căci aci e adevărată zicerea: Cine nu e cu noi e contra noastră. E o nenorocire poate, dar n-o putem schimba: problema orientală se subție în cestiune de antagonism între Austro-Ungaria și Rusia.

O conciliare a acestui antagonism e neimaginabilă și Rusia face tot ce-i stă prin putință pentru a înăspri conflictul, pentru a grăbi poate evoluțiunile finale ale procesului. În acest antagonism nu există, pentru statele mici poziție neutrală sau independentă; trebuie să se hotărască: ori cu noi, ori cu Rusia. Ba, chiar abstracție făcând de cestiunea de putere dintre Austro-Ungaria și Imperiul rusesc, chiar între împrejurări pacifice, nu poate fi vorba de-o independență absolută a statelor singulare din Peninsula Balcanică, de un drept absolut al lor de a-și determina voința. Pe cât de puțin putea Wurtembergul bunăoară să urmeze o politică independentă, pe cât timp nu se limpezise cearta între Austria și Prusia pentru predominațiunea în Germania, tot atât de puțin poate România să facă o politică independentă până când nu se va fi decis cearta între monarhia noastră și Rusia pentru preponderanța în Orient. De aci rezultă necesitatea pentru orice stat singular din Balcani și mai cu seamă pentru România, o necesitate nu viitoare ci actuală, nu numai mediată ci cu totul directă, de-a alege între, noi și Rusia. Dacă vom găsi că politica română se manifestă în toate cele în mod ostil pentru Austro-Ungaria e dovedit clar că ea a căzut în partea Rusiei și… avem a ne purta în consecință.

Nu e 'n puterea noastră de-a da impuls unei, formațiuni retroactive în relațiile create din nou în Balcani. Fie creațiunile acestea pătrunse de spirit rațional, fie productele unei întâmplări lipsite de înțeles, ele există și nu pot fi șterse de pe fața pământului. Dar azi e încă în puterea noastră de-a pune în acord creațiunile nouă cu necesitățile noastre. Fiindcă independența absolută a micilor state e în practică cu neputință și fiindcă fiecare din ele care nu caută a se alipi de monarhia noastră devine necesarmente un instrument al politicei rusești, avem datoria de-a câștiga garanții pipăite pentru ca statele din vecinătatea noastră imediată să aparție sferei de putere a Austro-Ungariei, fără prejudițiu pentru autonomia lor. Și mai cu seamă România. Pețirile noastre s-au dovedit nefolositoare până acum și toate serviciile amicale au rămas fără succes. Ei bine, s-aruncăm odată toată greutatea morală, a monarhiei noastre, până ce oamenii de stat ai României vor fi pătrunși de

convingerea că nu le e permis de-a se dezlipi de solidaritatea naturală a intereselor lor cu Austro-Ungaria și că această comunitate cată să se manifeste prin fapte.

Pân-aci cităm pe „Pesther Lloyd“.

N-avem nevoie a spune că în relațiile României cu Imperiul austriac, cu monarhia habsburgică, formațiunea unui regat unguresc aparte, îmbibat de toată deșertăciunea și lipsa de omenie a unei rase inculte și suficiente, nu are nici o influență și nu joacă nici un rol. Ele pot fi bune ori rele, abstracție făcând de Ungaria și mai cu seamă de maghiari.

Din contra, dacă există în adevăr un fapt dincolo de graniță care să lipsească relațiile amicale ale statului nostru cu monarhia austriacă de cordialitatea naturală, acesta e esclusiv numai poziția privilegiată a maghiarilor în monarhie, suficiența și imperturbabilitatea cu care această mână de oameni neliniștiți și ignoranți caută a-și da aere de putere mare înlăuntrul unității monarhiei. Dacă există vro piedecă care să 'ntunece conștiința solidarității de interese, aceasta e procederea maghiarilor față cu popoarele cari prin pactul dualist de la 1866 au avut nefericirea de-a schimba un guvern onest și părintesc pe unul malonest și vexatoriu.

Dar ideea noastră nici nu este că avem a alege între sfera austriacă și cea rusească. Din contra, prin o accentuare din ce în ce mai hotărâtă a independenței României, prin înlăturarea absolută a oricărei preponderanțe fie apusene, fie răsăritene, conflictul se evită sau cel puțin se amână, și nici grăbirea evoluțiunilor lui, nici favorizarea nu e în interesul țării noastre. De aceea credem că e de datoria noastră de a evita oricare fapt ce-ar face pe Rusia să bănuiască că înclinăm pentru preponderanța austriacă, oricare fapt ce-ar îndreptăți pe Austria de-a crede în preponderanța Rusiei.

Dacă maghiarii n-ar fi la mijloc, dacă românii din Ungaria ar avea drepturi politice analoage cel puțin cu ale croaților, cehilor, polonilor, n-am avea cuvânt a vedea în Austria o putere străină, și atunci s-ar putea vorbi de relații analoge cu acele ale Wurtenbergului. A alege între un stat în care românii se bucură de deplină libertate de dezvoltare și-ntre altul, unde condițiile de existență ale rasei române sunt mult mai rele, n-ar fi greu. Maghiarii însă, și numai ei, sunt de vină că monarhia vecină face la noi efectul unei puteri tot atât de străine ca și Rusia. De-aceea am spus-o de mult că cestiunea preponderanței Austriei în Orient se rezolvă *de facto* nu în București, nici în Belgrad, ci în Ardeal.

A presupune că în România ar fi existând ideea unei cuceriri a Ardealului e absurd. Roșii, cari esploatează totul în folosul instinctelor bugetofage, se serviseră în adevăr pe la 1866 de această gogoriță, pentru a-și da un înțeles politic care le lipsește — și roșii sunt tot atât de străini de România ca redactorii lui „Pesther Lloyd“ de Ungaria; sunt aceeași breaslă de exploatatori ai intereselor publice. Precum evreii și foile lor din Pesta n-au altă treabă decât de-a băga vrajbă între naționalități și a le întărâta una asupra celeilalte, tot astfel fanarioții noștri aflaseră de cuviință a porni un vânt de cucerire în care românul, om cu minte și așezat de felul lui, n-a crezut niciodată, având conștiință clară, că un asemenea lucru e cu neputință. Dar dacă pe de o parte recunoaștem neputința noastră ca stat de a veni vreodată în ajutorul consângenilor de peste Carpați, dacă evităm chiar de-a înrăutăți relațiile lor, deja destul de rele, cu ungurii prin agitații pe care le inventează „Pester Lloyd“ și foile unguresti, sugându-le din pana cu care scriu, pe de altă nu e de tăgăduit că simpatii prea manifeste pentru împărăția austriacă ar fi — din cauza ungurilor — cel puțin tot atât de impopulare la noi ca și simpatiile pentru Rusia, pe cât timp ele nu vor fi justificate în ochii opiniunei noastre publice prin egalitatea naționalității române cu celelalte naționalități ale monarhiei învecinate.

❦

[20 august 1881]

Mai zilele trecute „Monitorul“ a publicat un regulament pentru înființarea de … spitaluri în sate.

Spitaluri în sate!

Iată în adevăr signatura guvernului și partidului roșu. Poporul acesta e atât de esploatat, tratat cu atâta neomenie, otrăvit zilnic de frații d-lui Rosetti, cu care a împărțit „mielul paștelor“, încât are nevoie de sticle de medicament.

Curioasa necesitate de a înființa spitaluri în sate — ceea ce nu mai e nicăiri în lume — dovedește cum în mod artificial s-au dezvoltat o morbiditate în satele noastre care nu s-a mai pomenit nicicând, nici în timp de epidemii.

Iată în adevăr unde am ajuns. Până și sănătatea fizică a poporului nostru, robit de uzură, stors de corupția administrativă, otrăvit de jidani, e compromisă atât de adânc încât trebuiesc spitaluri în sate.

Noi, bunăoară, am crede că o pușcărie în care să încapă xenocrația de toate categoriile ar fi cu mult mai practică; căci ceea ce trebuie schimbat e regimul de trai al țăranului, care nu se poate îmbunătăți decât cu starea lui materială, care îmbunătățire iar nu poate avea loc decât înlăturându-se pătura de pungași și de cocote care îl guvernează. Dacă Mihăleștii și Chirițopolii și-ar găsi locurile cuvenite în „spitalul iubirei de oameni“ de la Văcărești, atunci spitalele pentru boale fizice în sate n-ar fi necesare. Dacă bugetul statului n-ar fi el însuși un imens spital pentru nevolnicii intelectuali cu patru clase primare, pentru aristocrația covrigului și simigului, n-ar fi nevoie de sticle de medicament pentru săteni.

Un medic cu minte care nu seamănă cu doftorii lui Molière, un medic modern știe că neputincioase sunt leacurile când regimul alimentar e rău; că nu există buruieni contra sărăciei, contra lipsei de alimente suficiente, precum nu există buruieni în contra uzurei, în contra semidocților, în contra postulanților, în contra Caradalelor, în contra cumulului. Sau, dacă există în adevăr ramura de alun ori lujerul cânepei, ele sunt pentru uzul estern, nu pentru cel intern și curarisesc boale patriotice și reversibile, nu fizice.

Deci, precum am zis, boalele fizice bântuie populațiile noastre din cauza regimului rău alimentar. Acest regim nu se poate schimba decât prin îmbunătățirea sorții materiale a țăranului și această îmbunătățire nu-i cu putință decât prin o reorganizare socială care să-l asigure în contra exploatării sub orice formă ar veni, fie sub forma datoriilor contractate pentru a plăti birul, fie sub aceea a prestațiunilor exagerate, fie în fine sub aceea a datoriilor pentru băuturi. A veni cu sticla de medicament acolo unde mizeria s-a produs în mod artificial prin biruri, uzură, rău nutriment, muncă executată *manu militari*, a crede că cu buruieni se înlătură o stare de lucruri ale cărei cauze sunt sociale și politice este o șarlatanerie demnă de un fanariot bătrân, dar nedemnă de o nație care-și are mințile la un loc.

Ce s-ajute terapia, arta de a vindeca, care, din anticitate și până azi, mai n-a făcut progrese contra rezultatelor administrației Chirițopolilor, Mihăleștilor, Simuleștilor?

Cu clistirul se reduc dările, se fac oamenii stăpâni pe echivalentul muncii lor, se face pășunea mai ieftină? Bleasturul va desființa ierbăritul pe gâște și găini, decocturile vor face din Zevzekydis român și din Pehlivanoglu patriot, hidratele, acidurile și oxidele vor reda poporului românesc buna lui stare materială, trezvia morală, priceperea și vioiciunea,

bucuria de viață și de muncă pe care o avea acum douăzeci treizeci de ani sub regimul defăimaților boieri?

Ca mai ba!

Da! Buruienele lui Vlad Vodă Țepeș și decocturile lui Lăpușneanu ar avea poate efect, dar aplicate nu țăranilor, ci cumularzilor grecotei din sferele dominante.

Venim la principiul pe care l-am stabilit demult în coloanele acestei foi. Regimul vechi, oricâte defecte ar fi avut, capabile însă de îmbunătățire, era ieftin. Pentru a susținea un regim pe care, surâzând, d. C.A. Rosetti îl numea „la Circ“, compus din zece boieri mari și treizeci de boierănași mici, țăranul plătea acel tradițional galben pe an din prisosul lui. În fine trebuințele acelor patruzeci de oameni erau mici și lesne de satisfăcut: astăzi o Carada cheltuiește mai mult decât Iordache Filipescu, care era putred de bogat, cum se zice. Sarcina socială era ușoară, era în raport cu puterile de producțiune ale poporului! Dacă țăranul trăia rău ori bine, în belșug sau în sărăcie, forța musculară pe care avea a o pune la dispoziția societății, a țării, era minimă; echilibrul între puterea musculară cheltuită și între restituția acestei puteri prin alimente era deplin. Acest echilibru e acum stricat. Sute de mii de greco-bulgari și de jidani trăiesc azi de pe spatele aceluiași număr de muncitori; aceștia caută să-și înzecească munca pentru ca să susție noua sarcină socială și cu toate astea regimul alimentar, departe de a deveni mai bun, e mult mai rău decât înainte. Există sate mari în cari nu găsești o oca de lapte, o găină, un ou. Cultura vitelor, așadar și alimentele de proveniență animalică, au scăzut în mod înspăimântător; țăranul nostru e silit de organizația socială, de greutățile ce i le impun esploatatorii străini, să devie vegetarian.

Și cu toate aceste cheltuiala de putere musculară ce i se cere, *manu militari* chiar, este nemăsurat de mare pe lângă cea din vremea în care el păștea oile pe moșiile boierilor și ara mai numai pentru trebuințele lui.

Vechiului proprietar istoric, care avea o sinceră iubire pentru oamenii lui, cu cari trăise din neam în neam împreună, i s-a substituit noul proprietar parvenit sau arendașul grec ori ovrei, care nu vede în țăran nici pe compatriotul lui, nici pe creștin, nici pe om, ci o simplă unealtă de muncă, o vită de jug, un paria.

De aceea se vor vedea pe moșiile a d-alde Zevzecopol și Pehlivanidis oamenii duși în lanțuri și nemâncați ca să lucreze pentru datorii adesea false, fictive, bazate pe contracte false, legalizate de primari venali,

executate de subprefecți mituiți. Dacă ne întrebăm cum un Simulescu a plătit datorii de sute de mii de franci, fiind prefect câțiva ani, cum subprefecții umblă în cupele cu patru cai din leafa de 200 de franci pe lună, cum fiecare din acești oameni iese bogat din slujba în care intrase gol ca degetul, ne vom convinge numaidacât că din specula de carne omenească, de viață omenească, de sudoare omenească au trebuit să se îmbogățească.

Înainte statul avea măsuri estraordinare contra canalizei estraordinare, contra bestialității extraordinare. Un vestit tâlhar și jupuitor de țărani, supus austriecesc, a fost oprit de Divanul lui Grigorie Vodă Ghica pe „vecii vecilor“ de-a ținea moșie în arendă de-a cumpăra un petec de pământ, de a fi îngrijitor de moșie chiar. Ei bine, sub regimul constituțional, cu drepturile imprescriptibile ale cetățeanului, același om a devenit proprietar mare și ducea țăranii la muncă în cuști de câni ca ale hengherilor, iar noaptea, ca să nu fugă îi înconjura cu cercuri de fier cu țepi. Dosarele tribunalului sunt față. Azi arendașii jidani îi biciuiesc pe țărani, înjugă fetele la plug, deschid gura moșnegilor și le scuipă în gură, îi țin cu fața deasupra focului. Toate astea sub Constituție, sub regimul greco-bulgarilor, unit cu al jidanilor.

De batjocura urdorilor și spurcăciunilor universului a ajuns poporul românesc. Și aceste rele strigătoare la cer d. C.A. Rosetti le lecuiește cu decoct de mușățel?

Ridicol!

❦

[20 august 1881]

„Românul“ este de-o ușurință de inimă nemaipomenită. Ce este obiceiul rău! Deprins a lua toate peste picior, organul oficial al roșilor merge până acolo cu nerușinarea încât, chiar pentru întâmplările care sunt generalminte cunoscute și afirmate de toți acei cari au luat parte la ele, găsește încă mijloc, iarăși pentru trebuințe de partid, de-a vorbi de ele cu o nepăsare revoltătoare și ca de niște lucruri foarte naturale.

Dovadă despre aceasta este modul în care vorbește în n-rul său de alaltăieri despre accidentul de la Comarnic, care, grație numai unei minuni cerești, n-a devenit o adevărată catastrofă.

Ar fi într-adevăr de dorit a se pune odată capăt acestor neexplicabile neglijențe din partea personalului căilor noastre ferate. Nu este țară în lume unde accidentele de drum de fier să fie mai frecuente decât la noi și unde

impiegații superiori mai cu seamă, afară bineînțeles de vro câteva excepțiuni, să fie mai neglijenți și mai netrebnici. Și aceasta pentru că vremea care-ar trebui să o consacre serviciului lor o întrebuințează politizând prin cafenele sau în excursiuni și prin pretinse misiuni peste graniță.

Trebuie, încă o dată, să aibă cineva doza de cinism a celor de la „Românul“ pentru ca nici un accident ca acel de la Comarnic, în care sute de oameni ar fi putut să-și piarză viața, să nu producă asupra lor mai mult efect.

❦

[21 august 1881]

În „Pesther Lloyd“ găsim următorul entrefilet:

> *În privința cestiunii dunărene Franța a făcut propuneri noi și se zice că Anglia ar fi aderat la ele. După aceste propuneri, Comisiunea Mixtă va avea să decidă în toate cazurile ce nu sunt de principiu. Un membru al Comisiunii Europene, care va asista la toate dezbaterile Comisiunii Mixte și va fi delegat pe rând de către diferitele state, va avea să decidă dacă cazul dat e de principiu sau nu. În înțelegerile eventuale din sânul Comisiunii Mixte acest membru va mai căuta a face să iasă numărul necesar de voturi.*

❦

[21 august 1881]

Ziarul „Ungarische Post“ aduce amănunte interesante în privința afacerii cu violarea graniței din Haromszek.

> *Comisiunea mixtă ar fi constatat mai întâi că s-a tăiat multe pogoane de pădure. Românii susțin că acea pădure este proprietatea lor. Comisarii unguri zic că aparțin unei comune ungare. Românii au produs un document de caracter privat din anul 1792, în limba română; ungurii se bazează pe un alt document original în limba turcă, tot din acel an, ce conține o înțelegere a guvernului austriac de atunci cu cel otoman în privința fixării graniței. Ambele documente se contrazic și prin urmare comisiunea s-a decis a lua unul din ele drept bază a dezbaterilor sale. S-a primit documentul ungar, dar reprezentanții români neavând decât împuterniciri limitate nu s-a putut ajunge la un rezultat definitiv. Deocamdată soldații români s-au retras din pichetul construit pe teritoriul în litigiu; pichetul însă va sta acolo până ce ambele guverne nu se vor fi înțeles la un fel.*

❦

[21 august 1881]

O telegramă din Stambul aduce știrea că Poarta ar fi rugat puterile semnătoare Tractatului din Berlin să primească rolul de arbitru în cauza diferendului pendinte între Poartă și România relativ la monăstirile din muntele Atos. Puterile vor decide după ce mai întâi România își va fi precizat atitudinea în această afacere.

❦

[21 august 1881]

Asupra conflictului de graniță „Nemere“, foaie ce apare în Sepsi Szent Gyorgy scrie cu data de 28 c. următoarele:

> *Comisia mixtă trimisă în comitatul Trei Scaune în afacerea împresurării de graniță a ajuns la capătul lucrării ei. Din partea Ungariei au luat parte în comisie prefecții Grigorie Beldi și Iosif Pocia, precum și proprietarul din comitatul Trei scaune baronul Gavril Apor. Comisia a constatat o împresurare de graniță, de vreme ce românii au ridicat pichetul dincoace de linia stabilită la 1792 între turci și austriaci. Delegații români aduseseră cu ei un document de graniță confecționat în Iași la anul 1792, și care-a fost comunicat tuturor subprefecților; dar acest document nu e 'n acord cu cel adus din partea ungară, conceput turcește și nemțește și datat din același an, subscris de către membrii unei comisiuni de hotărnicie de atunci. Soldații români n-au împresurat așadar granița cu intenție, ci au ridicat pichetul lor pe baza unui document vechi de graniță.*

Tot în privirea aceasta „Pesther-Lloyd“ constată că comunicatele oficiale ale guvernului nostru trec cu deplină tăcere peste faptul că ridicarea unei stațiuni de graniță, și anume lucrarea uvrajelor de pământ a soldaților de geniu români, a fost întreruptă cu arma de către trupele austro-ungare.

Iată ceea ce se tăgăduiește de către oficioșii noștri, ceea ce-a tăgăduit un articol foarte nespălat al „Observatorului“, pe cuvântul că onoarea armatei române n-ar fi tolerat un asemenea atac fără răspuns. Despre armată nu e vorba: ea se 'nțelege că răspunde. Însă ea nu poate face decât ce i se comandează și i se comandează de către guvern. A crede însă că guvernul din București, compus din străini fără de patrie, e capabil de-o scânteie de sentiment de onoare și că s-ar ridica la înălțimea demnității ce i-o impune poziția ce-au uzurpat-o ar fi egal cu a crede că orbii pot fi pictori.

Pretinsele agitații ale unei „Românii irredente“ dau lui „Le Nord“ ocazia de-a observa următoarele:

> *Ziarele austro-ungare n-au pierdut obiceiul de-a exagera cele mai mici incidente pentru a face din ele pretextul speculațiunilor cu pierdere de vedere pe terenul politicei internaționale. Astfel mai multe organe maghiare au întreprins o campanie în contra României apropos de propaganda care s-ar fi făcând în Transilvania de pretinși irredentiști români, pentru a isca o mișcare în favoarea anexiunii acestei provincii la noul regat de pe Dunărea de Jos. Jurnalele în cestiune ar fi foarte încurcate, fără îndoială, dacă li s-ar cere să sprijine cu probe acuzațiunile ce le ridică în contra României. Dar de asta nici grijă n-au. În lipsă de argumente plauzibile, ele invocă un fapt de puțină importanță care s-a produs de curând la granița dintre cele două țări.*
>
> *Nu e ridicol — urmează foaia — de-a considera asemenea fapte minime ca un indiciu de amenințări anexioniste române în Transilvania? Unele foi austro-ungare citează, spre a sprijini acuzațiile lor, limbajul ostil monarhiei Habsburgilor a o seamă de organe ale presei române.*
>
> *Dar acestea n-ar putea răspunde reamintind amenințările de cari gemeau foile austriace și ungurești cu ocazia cestiunii Dunării? Dacă presa română respinge cu vioiciune pretențiile ce le crede de natură a compromite interesele legitime ale țării în această cestiune, e un cuvânt de-a acuza România că voiește să-și anexeze Transilvania?*
>
> *O acuzație și mai fantastică încă a fost închipuită de unele gazete din Pesta, cari au pretins că generalul Ignatief ar cheltui sume considerabile pentru a întreține agitație între populațiunile nemaghiare din Ungaria și că guvernul unguresc au adresat prefecților o circulară chemând atenția lor asupra acestui fapt și obligându-i de-a încunoștiința administrația superioară îndată ce vor descoperi urmele unei asemenea agitații.*

„Daily Telegraph“ în fine consacră asemenea câteva observațiuni activității unei pretinse „Românii irredente“. Foaia engleză zice că agitația „Irredentei“ e în adevăr de natură a produce neliniște și a cauza supărări autorităților imperiale și regale, dar că ea nu află simpatie deosebită nici între românii de dincoace nici între cei de dincolo de Carpați și că nici au fost învrednicită de aprobare sau sprijin din partea regelui Carol sau a consiliarilor pe care-i onorează cu încrederea sa. Frica cronică și fantastică de țăranii români că într-o zi s-ar ridica și s-ar răzbuna sângeros de toate suferințele și de apăsarea ce-a avut a o suporta sub domnia maghiară, o frică care, de la memorabilul an 1848, împle mica minoritate de maghiari în Transilvania cu spaimă și îngijire și a introdus o dușmănie și oțărâre nenaturală între cele două rase, ar fi încetat demult dacă în Pesta nu s-ar da

ascultare știrilor neroade iscate din când în când despre introducerea pe ascuns de arme din Țara Românească în Transilvania și despre pretinse încercări a unor agenți români de-a isca o insurecțiune pentru scuturarea jugului maghiar. Guvernul maghiar însă dă o serioasă atenție zgomotului van al unor intriganți obscuri, cari în țara lor proprie nu au nici o însemnătate, precum și intrigilor unei partide din România compuse din patrioți sanguinici și din democrați vicleni în serviciul Rusiei, al cărora scop constant e de-a împiedica o apropiere francă și sinceră între cel mai tânăr dintre regatele europene și puternicul său vecin austro-ungar. Guvernul din Pesta manifestă în privirea aceasta o nervozitate care, în împrejurările de azi, nu e la locul ei.

> *Ungaria s-ar fi pus pe un punct de vedere mult mai demn dacă ar fi primit sincer și fără preocupare amenda onorabilă oferită de România pentr-o neînsemnată împresurare de graniță de care s-a făcut atâta zgomot în Pesta decât de-a insista ca această afacere meschină să fie dată în seama unei comisii formale româno-ungare.*

În unul din articolele sale polemice „Pesther-Lloyd“ întreba ce-ar zice Anglia în cazul unei împresurări de graniță?

Iată ce zice Anglia: Că ungurii și presa neroadă redijată de jidani fac zgomot pentru niște gogorițe inventate de ei înșii.

❦

[22 august 1881]

Răul de căpetenie al organizării noastre sociale este posibilitatea ce se dă străinilor și păturei de feneanți, grecotei, franțuziți, bonjuriști, demagogi de-a exploata poporul sub o formă ori sub alta.

Asta e cheia tuturor relelor și tuturor suferințelor, acesta cuvântul cu care se dezleagă cimilitura putrejunii sociale și politice din România.

Posibilitatea dată unor nulități și unor parveniți de-a trăi din buget, din întreprinderi, din arenzi, din păsueli; posibilitatea constituțională dată unor oameni de proveniență incertă de-a exploata munca poporului fără nici o compensație, iată răul, incurabil poate, al organizației noastre.

E evident că averea nu se poate câștiga decât sau prin muncă directă, deci prin întrebuințare de forță musculară sau nervoasă, sau prin fructificarea muncii capitalizate, prin capital. Când vedem milionari roșii, Stolojan, Carada etc., făcând avere fără muncă și fără capital nu mai e îndoială că ceea ce ei au au pierdut cineva și au pierdut-o fără compensație. *Tertium non datur.* Nu există alt izvor de avuție decât sau munca, fie actuală, fie capitalizată, sau sustragerea, furtul, fie legal, fie ilegal.

Rolul muncii intelectuale e foarte mare în ordinea economică.

În adevăr un drum făcut de inginer a înlăturat sute de piedici din calea carului cu grâu, i-au ieftenit transportul, l-au făcut mai capabil de concurență, i-au dat o mai mare siguranță că munca cuprinsă în el va fi răsplătită.

Un agronom care ar deprinde pe un țăran cum, cu aceeași cheltuială de forță musculară, să producă de două, de trei, de zece ori mai mult, cum cu aceeași cheltuială de forță musculară să-și satisfacă de zece ori pe atâtea trebuințe i-a făcut țăranului un serviciu care trebuie răsplătit. Un om de stat care cheltuiește o sumă bugetară în mod productiv, încât suta cheltuită corespunde într-un loc oarecare cu o mie în producțiunea publică, a făcut un serviciu care trebuie plătit. Clasele dominante cată deci să *compenseze* prin muncă intelectuală onestă și intensivă cheltuiala de muncă musculară ce le susține.

Cu totul altfel sunt raporturile la noi.

Trecerea din clasele de jos în cele de sus nu e reglementată prin nici un fel de organizație. Chirițopol din slugă se face prefect; oameni inculți,

incapabili de-a munci, incapabili de-a pricepe un adevăr, fac demagogie, fură prin subrepțiune și amăgire voturile alegătorilor, devin oameni politici și dau iamă bugetului. Fără știință, fără merit, fără muncă, mii și iarăși mii de indivizi de proveniență străină se superpun poporului românesc, toți având dreptul constituțional de a trăi din buget, toți având numai exercițiul acestui drept. Un singur ziar ne-a înțeles unde batem, ziar redijat de tineri izraeliți. „Cestiunea e socială“ a zis acea foaie, și-n adevăr așa este.

Oare acest popor românesc n-are altă misiune pe pământ, altă rațiune de-a fi, alt înțeles decât de-a vota pensii reversibile, de-a plăti din sudoarea sa milioanele câștigate prin cumpărarea cu 60 la sută a unor hârtii ce nu făceau decât 20 la sută, a îmbogăți pe evrei prin băutura de rachiu otrăvit, a plăti lefurile și diurnele Caradalelor — și a munci totuși numai cu plugul lui Radu Negru, incult rămânând ca-n vremea lui Radu Negru, dar mai sărac, mai rău hrănit și înainte de toate bolnav, ceea ce nu era în vremea lui Radu Negru? Acest popor nu este decât o masă de exploatat, o vacă de muls pentru străinii de toate soiurile, o vită de plug pentru a susține luxul, incuria și corupția Caradalelor, feneantismul și cocoteria, absenteismul și morbiditatea unor pături neistorice, superpuse lui fără a-i face nici un serviciu în schimb?

Iată cestiunea cea gravă, cea mare.

Regimul vechi, rău ori bun, nu discutăm, avea o calitate necontestabilă, o calitate care-l justifica în ochii tuturor: el nu costa nimic sau aproape nimic. Tradiționalul galben găurit al vistieriei pe care-l plătea orice cap de familie n-a sărăcit pe nici un țăran, n-avea nici o influență asupra regimului său alimentar, era la dreptul vorbind prețul unui berbece și aci se încheia totul. Din acest tradițional galben găurit se plătea școala, care era mai bună decât cea de azi, administrația, rea fără îndoială, dar mai puțin venală și cupidă ca cea de azi, judecătorii, mai puțin străini decât cei de azi, și mâna de cenușeri și coate goale, mai puțin exigenți și mai modești decât cei de azi. Țăranul nu era de batjocura subprefectului, a primarului, a notarului, a perceptorului, tot oameni din oraș, tot lepădături ale ulițelor, tot esploatatori direcți ori indirecți ai lui. Vornicul, care nu știa nici scrie nici citi, vătămanii, bătrânii satului adunau darea repărțită în proporție cu venitul fiecăruia, vornicul ducea banii la casierie; niciodată sau aproape niciodată un ban al statului nu era atins de acești oameni atât de simpli, atât de drepți, atât de iubitori de orânduială și de cinstiți.

Ce e azi?

Lăsăm pe d. A.V. Millo să descrie, după esperiența sa zilnică, starea de lucruri:

> S-au grămădit pe capul lui atâtea soiuri de dări încât el nu mai înțelege nimica.
>
> Dare pentru căile de comunicație, prestație județeană, prestație comunală, patente, zecimi județene, zecimi comunale, produse din urmăriri etc.
>
> Țăranul se uită la recipisa care i-o dă perceptorul și, oricât îi vei explica, el nu este în stare să-și dea seamă pentru ce sunt impuse toate aceste dări și să cunoască lămurit cât are să plătească. Perceptorul poate să-i pretindă oricât de mare sumă, el nu va fi în stare niciodată a-i face cea mai mică observație. Tot ce-i rămâne este să deschidă punga și să-i lasă să ia cât va binevoi, cât se va îndura. Aceea ce este și mai trist e că, pe când se crede că s-au plătit de toate dările, că au scăpat de toate angăriile, cum le numește el, iar vine perceptorul și-i mai cere să-i mai plătească … *rămășițe* din exercițiile expirate, prețul păpușoilor împrumutați de stat la 1866, prețul păpușoilor de rezervă. Ce o mai fi și aceste, domnule? întreabă el, se scarpină în cap și în cele din urmă iar deschide punga.
>
> Și în adevăr, când cercetezi bine ce sunt toate aceste rămășițe, te convingi că cea mai mare parte nu sunt alta decât bani *furați de perceptori,* pe cari țăranul i-au plătit o dată, dar din cauză că nu i s-au dat recipisă sau că el au pierdut-o și nefiind trecute plățile în roluri, nefiind sușile niciodată față pentru a se putea controla, *după 10-15 ani el este apucat să plătească din nou.* Asemenea păpușoii de rezervă, păpușoii cari se zice că le-a împrumutat lor statul la 1866, toți aceștia sunt *primiți de primari, de consilieri, fără ca să fi împărțit la țărani o baniță măcar.*
>
> Toată lumea cunoaște aceste abuzuri, aceste hoții, se găsesc chiar reclamații de ale țăranilor. Perceptorii, primarii însă din acele timpuri fiind morți, fugiți, insolvabili și alții achitați de tribunale, țăranul trebuie să plătească numaidecât pentru singurul cuvânt „că statul nu poate să rămâie păgubaș“.
>
> Nimeni nu-și poate închipui la câte abuzuri, la câte necazuri, la câtă sărăcie dau ocazii asupra țăranului mulțimea acestor soiuri de dări, de rămășițe, și neputința în cari se găsește de a putea controla el singur dacă în adevăr trebuie să plătească sau nu sumele cari i se cer necontenit de perceptor.
>
> Toate aceste abuzuri constituie însă pentru el o dare *îndoit de mare* decât aceea care e obligat a o plăti după legi către stat.
>
> Mai putem adăogi abuzurile cari s-au făcut și se fac necontenit cu scăderea monezilor. Până mai dăunăzi cu moneda rusească, astăzi chiar galbenii austriaci, mai ales în Moldova, unde nu sunt decât găuriți și șterși, francii franceji, italieni; asemenea pagubă ce sufere țăranul în toate afacerile lui din cauza lipsei monezii de aramă, de un ban și doi. Toate aceste formează pentru el o dare cel puțin de 10-15 lei pe an.
>
> Țăranul nu cunoaște niciodată lămurit cifra impozitelor ce trebuie să plătească, fiindcă aceasta variază mai la fiecare trimestru; el se crede dar totdauna înșelat, cel mai bogat chiar stă în cumpănă dacă trebuie să-și plătească dările. De aici vine că

încasările se fac atât de neregulat, statul se găsește necontenit în dificit și totdauna silit să calce cele mai sacre principii ale Constituției noastre.

Și în adevăr, nimic mai barbar, nimic mai rușinos decât a se vedea că într-o țară constituțională, unde libertatea individuală a domiciliului se zic a fi respectate, unde există o lege după care, pentru împlinirea dărilor, nu se poate ataca decât averea, după cari gradele de urmărire nu se pot face oricărui contribuabil decât prin somații în scris, și cu toate acestea țăranilor, cari compun două treimi din nația noastră, li se cer dările cu execuțiile *și schingiurile cele mai cumplite*.

Perceptorii se preumblă, își caută de interesele lor mai tot anul și nu-și dau niciodată osteneală să urmărească încasarea dărilor regulat, în fiecare trimestru.

Guvernul și toți agenții lui, învăluiți și ei de politică, lasă să treacă luni de zile fără ca să se gândească la încasarea regulată a dărilor. Casa statului găsindu-se de-o dată goală și în neputință de a putea face față cheltuielilor, miniștrii dau ordinile cele mai aspre, prefecții concentrează sute de dorobanți și călărași și pornesc o adevărată expediție *militară* asupra comunelor rurale.

Aceste expediții se fac de obicinuit mai ales în luna lui septemvrie, crezându-se că, precum în câteva județe, tot astfel și în toată țara țăranul ș-a strâns toată recolta și are bani. Nimeni nu se îngrijește să cerceteze, să afle că două treimi de țărani nu au semănat decât porumb, că temeiul culesului porumbului nu este decât în octomvrie, că chiar atunci păpușoii sunt încă verzi și nu pot fi măcinați, că ei trebuie să stea în coșare sau pe poduri luni de zile ca să se usuce și să-i cumpere cineva, că țăranul, pentru hrana lui sau pentru ca să aibă câțiva lei de cheltuială, trebuie să usuce la soare câteva baniți. Nimeni nu vrea să aibă în vedere că în luna lui septemvrie, mai ales în județele de la poalele munților, tot fânul, toate ovezele, hrișca este încă pe câmp.

Pe când bietul țăran dar nu știe cum s-ar scula mai de dimineață, nu știe cum ar lucra mai repede cu toată familia lui ca să nu-și piardă puțina recoltă, ce i-au dăruit-o Dumnezeu, deodată năpădește în comună subprefectul cu execuție de călărași, de dorobanți, adună țăranii zile întregi pe la primărie, le citește feliuri de ordine, de circulări, feliuri de registre, de roluri din care țăranii nu înțeleg alta decât că i-au scos datori cu mii de lei. Călărașii, dorobanții se și împart îndată pe la toate casele acelora care nu pot să plătească toți banii.

Îndată ce aceștia ajung la casa țăranului le scot ușile de la casă, de la tindă și le duc la primărie. Copiii, femeia, tremură toată noaptea de frig.

Călărașii, dorobanții le iau mămăliga din ceaun, le taie găinile și le duc la cârciumă. Copiii, femeile încep a plânge; ei le îmbrâncesc, le bat. Întorcându-se de la cârciumă, i-alungă din paturile lor și se culcă ei.

Cum se face ziuă îi ia dinapoi ca pe vite și-i duce iar la percepție și, dacă peste noapte n-au găsit să plătească banii, ei îi bagă cu picioarele goale prin pâraie, prin spini, încalică pe gâtul lor, îi ung pe obraz cu baligă, cu noroi, în fine iscodesc tot feliul de batjocuri, tot feliul de schingiuri.

Copiii, femeile umblă și ele sărmanele împrejurul bărbaților, se smulg de păr, se bocesc, cad în genunchi; sărută picioarele dorobanților, călărașilor, primarilor, perceptorilor, se roagă să-i mai păsuiască până vor putea vinde ceva. Ei le înjură și le trimit să caute banii, iar călărașilor le ordonă să nu-i slăbească cu execuția până nu vor

plăti toți banii, că așa au ordin de la prefectură. De unde vrei acum să plătească acești nenorociți câte 200 și 300 lei de fiecare, când ei, de ș-ar vinde și copiii, tot n-ar plăti banii câți li se cer?

În timpul acesta puțina recoltă câtă a rămas țăranului stă pe câmp nestrânsă, putrezește de ploi sau o mănâncă vitele fruntașilor. El sărmanul se zbuciumă, aleargă în toate părțile, urmărit de execuție, ca să poată găsi bani și în cele din urmă se duce acasă, disperat, și, în bocetul femeii ș-a copiilor, își ia vaca, boii, așternutul, tot ce găsește, și le duce de le vinde cu cât se îndură să-i dea cineva. Cârciumile, primăria, satul gem atunci pline de precupeți, de măcelari cari au alergat de prin orașe, de prin toate unghiurile, anume ca să cumpere averea, munca țăranului pe nimica.

Ți se sfâșie inima când vezi cum acești nenorociți, cari necontenit îi numim *națiunea română,* frații noștri, sunt tratați mai rău decât dobitoacele, și toate acestea se fac încă în numele statului român. Te indignezi când vezi că, cu toate că articolul 9 din legea de urmărire 'i scutește *doi boi, o vacă, paturile, așternutul, îmbrăcămintea, nutrețul pentru două luni, semințele,* cu toate acestea pentru țăran nu există lege, el este silit prin feliuri de schingiuri a-și vinde pe nimica cea de pe urmă vițică, cea de pe urmă baniță de porumb.

Cum vrei acum să nu sărăcească țăranul, să nu se descurajeze de a mai lucra când aceste invazii, aceste cruzimi se petrec pe capul lui regulat, în fiecare an?

Față cu această realitate strigătoare la cer, nemaipomenită în nici una din țările europene, ce zice „Românul“?

La 1848 *națiunea* răspunse cu iubire și avânt la apelul revoluției.
La 1857 ideile și dorințele *națiunii* izbutiră.
La 1859 puternica suflare a *națiunii.*
La 1866 *națiunea* etc.
La 1877 *națiunea* etc.

Care națiune? Pherekydis, Giani, Culoglu, Carada, C.A. Rosetti, Harama, Cariagdi, Caligari?

Această din urmă *națiune,* de proveniență foarte necunoscută, a urcat în adevăr bugetul cheltuielelor de la 20 la 120 milioane, l-au încincit sub domnia lui Carol Îngăduitorul; cum îl realizează de pe spatele națiunii adevărate se descrie mai sus.

Ei bine, când față cu această stare de lucruri țara întreagă strigă, când sarcina materială a sutelor de mii de Caradale improductive și corupte apasă producțiunea și bunul trai al țăranului, când oamenii caută cauzele organice ale acestor rele, ce găsește „Românul“ să răspunză?

Ia pasaje dintr-un articol al corespondentului nostru din Galați, falsifică înțelesul lor și spune că noi numim *poporul care muncește și plătește* noroi

și vulg ordinar.

Nu poporul care muncește și plătește îl numim astfel. Pe demagogi, pe cei ce-l amăgesc și-l exploatează, pe lepădăturile orășenești cari au împânzit satele ca tot atâtea lipitori, cari bagă ura și invidia între țărani, cari-i întărâtă între ei și în contra proprietarului mare, acesta este vulgul ordinar, aceasta plebea superpusă poporului.

La ce gândesc roșii acum?

Știind că au răspândit în cele patru mii de comune ale țării cel puțin patruzeci cincizeci de mii de politiciani și de demagogi, știind că aceștia ar domina sufragiul universal dacă s-ar admite acesta, roșii voiesc sufragiul universal. Până și slabul control pe care-l mai au clasele culte și în adevăr naționale în afacerile publice, până și acela trebuie înlăturat. Domnia demagogiei fanariote trebuie eternizată, ideea statului creștin, ideea apărării celui slab trebuie înlăturată cu totul, furia câștigului, a exploatării, a amăgirii trebuie să se întindă asupra țării întregi.

Și, pentru că constatăm toate lucrurile acestea incontestabile, furia grecoteilor ajunge la paroxism, la delir. Citească cineva insinuațiunea din numărul de joi al „Românului“, că sincerii reacționari amenință pe rege cu asasinatul.

Asta-i culmea minciunii, culmea istericalelor grecești care i-a apucat acești apelpisiți după frecătura ce le-o tragem de câteva săptămâni.

Regele?

Dar oare d. Bălăceanu, ministru plenipotențiar al României la Viena, de „reacționari“ ori de d. Brătianu a fost însărcinat la 1875 să previe pe M. Sa *ca să scutească țara de o crimă?* Republicanii de la Ploiești, eroii militari ai nopții de la 11 fevruarie cutează a ridica o asemenea acuzare contra … reacționarilor?

❦

[23 august 1881]

„Corespondența politică“ din Viena a primit analiza unei note pe care d. Mancini, ministru de esterne al Italiei, a adresat-o în cestiunea Dunării ambasadorului italian din Londra, generalul Manabrea, și al cărei cuprins a fost comunicat contelui Granville. Documentul italian poartă data de 14 iunie și dezvoltă următorul șir de idei:

Se constată înainte de toate că guvernul italian nu și-a apropriat nicicând și n-a sprijinit propunerea pornită de la România ca să nu se proceadă la o hotărâre asupra instituirii unei comisiuni mixte până ce nu se va fi ajuns mai întâi la înțelegere asupra prelungirii Comisiei dunărene. Guvernul italian a văzut că această propunere a răsărit evident din dorința de a câștiga timp în cestiunea dificilă a comisiei mixte. Orice îndoială asupra atitudinii guvernului italian a dispărut, căci, în urma unei întrebări a celui britanic, el a răspuns espres că stabilirea unui drept de apel de la Comisia mixtă la cea europeană i se pare suficientă pentru a păstra legăturile ce sunt de dorit ca să existe între cele două comisii și că nu există prin urmare nici un cuvânt pentru a intra în discuția prelungirii Comisiei dunărene europene înainte de 21 aprilie 1882, adecă c-un an înaintea espirării mandatului ei, precum o prescrie articolul LIV al Tractatului de la Berlin.

Ar fi un act de „nejustificată neîncredere“ de a face să atârne consentimentul pentru instituirea Comisiei mixte de acea prelungire, de vreme ce stipulațiunea primită de toți că: „Comisia mixtă nu poate exista nicicând și în nici o împrejurare mai mult decât Comisia Europeană a Dunării“ e o garanție îndeajuns pentru activitatea legitimă a celei dendâi.

În privirea atitudinii Italiei față cu cestiunea întocmirii pozitive a Comisiei mixte se relevă participarea comisarului italian la elaborarea anteproiectului și împrejurarea că în instrucțiunea de iest-an dată reprezentantului Italiei s-au recunoscut și aprobat unele puncte ca fiind afară de orice discuție, precum instituirea unei Comisii mixte, participarea Austro-Ungarei la ea, deși nu e stat riveran, prezidiul acestei puteri.

Dar cestiunea votului preponderant al Austro-Ungariei în caz de paritate s-au accentuat mai cu seamă.

În principiu părerea Italiei nu putea fi nefavorabilă nici în privirea aceasta; dar preponderanța votului prezidențial trebuia pusă în legătură cu cestiunea garanțiilor necesare a se stabili pentru ca să se evite orice atingere a liberei navigațiuni din partea Comisiei mixte.

În privința oportunității unor asemenea garanții nu există nici o divergență de opinii, dar există în privirea formulării lor practice.

S-au făcut mai cu seamă două propuneri: una din inițiativa Germaniei, cealaltă din a Britaniei.

Germania a propus a se face deosebire între cestiunile de principiu și cele administrative și a se restrânge votul prezidențial la cele din urmă, pe când la cele dendâi să fie deschis dreptul de apel către Comisia Europeană cu putere suspensivă în caz de a se lua o hotărâre cu simplă majoritate de voturi.

Cestiuni administrative ar fi, după propunerea germană, toate cele cari privesc serviciul intern al Comisiei, relațiile ei cu funcționarii și executarea reglementelor; pe când interpretațiunea acestor reglemente și hotărârea de cheltuieli nouă sunt a se privi ca cestiuni de principiu.

Propunerea engleză dorea la început un drept de apel necondiționat, cuvenit tuturor puterilor; însă guvernul italian nu tăinui ambasadorului englez din Roma că

cererea aceasta pare a trece dincolo de mărginile unei îngrijiri legitime pentru libertatea navigațiunii.

Mai târziu, guvernul englez își modifică propunerea lui, eliminând din ea cestiunile administrative.

Deosebirea între cele două propuneri, care nu e deloc radicală, se poate rezuma în trei puncte:

1) Anglia recunoaște dreptul de apel tuturor puterilor; Germania însă numai membrilor Comisiei mixte.

2) Germania nu acordă drept de apel decât pentru hotărâri luate cu simplă majoritate: Anglia 'l recunoaște și pentru hotărâri luate în unanimitate.

3) Germania dorește o definire a priori a cestiunilor de principiu și a celor administrative, pe când Anglia lasă caz cu caz la apreciația Comisiei Europene a Dunării să judece în oaricari margini dacă cutare cestiune e de principiu sau administrativă numai.

Fiindcă din toate părțile există dorința unei înțelegeri echitabile și fiindcă, după opinia guvernului italian, puntele de vedere divergente nu esclud deloc posibilitatea unei înțelegeri respective, Italia speră că se va ajunge la o soluțiune. Pentru aflarea acestei soluțiuni ea oferă activitatea ei nepărtinitoare, care nu răsare din altă dorință decât din aceea de-a înzestra interesele comerciale pe Dunărea de Jos cu garanții potrivite.

„Pesther Lloyd“ constată din aceasta că Italia ia o atitudine mijlocitoare între cabinetele cu opinii divergente, nu vede însă rezultatul practic al activității cabinetului italian, căci, deși nota e datată de la 14 iunie, nu are aparența că situația în cestiunea Dunării s-ar fi schimbat.

În luna trecută încă lucrurile nu erau deloc mai favorabile.

Rezistența României se manifesta neînfrântă și găsea sprijin din partea Rusiei, Angliei și Franței.

Căderea Comisiei mixte părea pe atunci aproape inevitabilă și era vorba să urmeze disoluțiunea Comisiei Europene a Dunării.

E adevărat că disoluțiunea nu era o consecuență necondiționată și necesară a eșecului, dar Austriei i se prezinta considerațiunea dacă existența Comisiei Europene a Dunării mai are vreo valoare pentru ea, din momentul ce nu-i recunoaște interesele ei legitime pentru cursul de jos al fluviului.

Fiindcă însă după art. 54 al Tractatului de la Berlin puterile vor avea în curând să stabilească o înțelegere asupra prelungirii mandatului Comisiei Europene, iar asemenea înțelegere s-ar putea sfărâma de opoziția unei singure puteri chiar, nu este cu neputință ca în caz de-a nu se admite instituirea Comisiei mixte să i se puie piedici continuării Comisiei Europene a Dunării.

Pe aceste cuvinte se esplică — zice foaia din Pesta — ceea ce reiese și din nota cabinetului italian: propunerea României ca, înainte de toate și înainte de a se continua discuția asupra instituirii Comisiei mixte, să se stabilească o înțelegere asupra prelungirii mandatului Comisiei Europene a Dunării.

Românii voiau să-și asigure pentru orice caz existența Comisiei dunărene și apoi să aducă fără nici o altă considerație căderea Comisiei mixte.

Deodată cu analiza notei de mai sus ziarele comunică propunerile pe cari Franța le-ar fi făcând în cestiunea aceasta.

Ele ar fi în esență următoarele:

> *În toate cestiunile de principiu va decide Comisia mixtă, dar înainte de-a lua o hotărâre trebuie să se decidă prealabil dacă cestiunea pusă în discuție este sau nu de principiu.*
>
> *Pentru conformarea cu această dispoziție Comisia Europeană deleagă pe unul din membrii ei, care ia parte la toate dezbaterile celei mixte. Funcționarea fiecăruia dintre membrii Comisiei Europene în calitate de delegat nu poate ținea mult timp, ci membrii statelor reprezentate în Comisia Europeană designați de ea cată să se perândeze în ordine alfabetică.*
>
> *Dacă delegatului eventual cestiunea pusă în discuție i se pare o cestiune de principiu el o supune Comisiei Europene. În caz de neînțelegere în Comisia mixtă, delegatul celei europene are misiunea de-a face ca să se formeze o majoritate de voturi și numai dacă nu se poate ajunge la unire cazul în litigiu se va supune Comisiei Europene.*
>
> *Aceste propuneri s-au pus deja în vederea Angliei și a Austriei.*
>
> *Anglia a aderat la ele, Austria însă pregetă cu răspunsul. Foile din Viena dau guvernului consiliul de-a le respinge.*

❦

[24-25 august 1881]

Și-au pierdut sărita confrații de la „Românul“.

Nu e vorba, adevăr mai crud decât cel pe care l-am spus în privire-le, că, la adecă vorbind, partidul pe care îl reprezintă e compus din străini veniți de ieri alaltăieri, cari au tot așa de puțin drept de a determina soarta României precum îl au evreii bunăoară, un asemenea adevăr nu le-a mai spus nimeni; el i-a durut și i-a amețit. Loviturile repezi și dupăolaltă câte au căzut din parte-ne asupra acestor titve incapabile decât de mistificări și neadevăruri le-au amețit, încât, neputând răspunde, neavând ce să răspunză *ad rem*, obiectiv, au început să aiureze, să vorbească în dodii și-n bobote, ca netoții ori ca surzii.

În urma acestei amețeli vedem curioase lucruri. Într-unul din numerile Pseudo-„Românului“ vedem acuzarea că reacționarii amenință pe rege cu asasinatul dacă nu-i va chema la putere.

Cari reacționari?

Când?

Unde?

Dar mai știu ei ce vorbesc când îi apucă istericalele fanariotice?

Mai ieri ne numeau pseudoînvățați și falsificatori ai teoriei Lamarck Darwin.

În adevăr, cine sunt învățați s-au întrolucat la redacția „Românului“. Descoperirea unităței ființelor organice, făcută în același timp de Goethe și de Lamarck, și legile diversificării acestei unități și ale evoluțiunii, teorie atât de splendid dezvoltată de Darwin, ne este nouă mai puțin cunoscută decât celor patru clase primare și coardei de violoncel care redijează „Românul“. De când cu răscumpărarea căilor ferate s-au deșteptat cumplit redacția din Strada Doamnei și Carada e în primejdia de a fi numit doctor al Universităței din Cambridge.

Dar, în sfârșit, ce suntem noi de vină dacă constatăm un fapt pe care nimeni nu îl poate contesta, că partidul roșu consistă în cea mai mare parte din străini (greco-bulgari) vicleni și malonești, incapabili de a se asimila rasei române, incapabili de a o pricepe chiar? Ne pare rău că așa este. Ne pare rău că pișicherlâcul și lipsa de caracter sunt titluri de înaintare în România; ne pare rău că tocmai clasa actual dominantă e incapabilă de știință, de arte, de adevăr, cu un cuvânt de orice activitate la care se cere o inimă dreaptă și o inteligență clară, ne pare rău că acești oameni, incapabili de o concepție puternică, duc statul din rău în mai rău, din espedient în espedient; dar nici suntem în stare a le lărgi craniile și a le face mai încăpătoare, nici a le lărgi piepturile încovoiate și a face bătaia inimei mai energică, mai liberă, mai generoasă.

În vechiul nostru obicei al pământului existau mijloace de înlăturare. „Om vrednic de râs și de ocară“ nu se putea face după *olachale* nici popă, nici ostaș, nici dregător; nici om însemnat de Dumnezeu cu darul șchiopătăciunii, a încrucișării, cu cocoașă ori cu un alt ponos.

Desigur că nu mai departe decât acum o sută de ani nu s-ar fi găsit vlădică român să popească vro mutră de patriot, nici Domn care să-i învrednicească cu vro dregătorie. Așa era lumea pe atunci, cuminte.

Azi, în vremea drepturilor *imprescriptibile* ale cetățeanului, nu putem opri ca ăl mai cocoșat să fie mai mare în gardă și să ajungem de râsul chioarei.

Pe zi ce merge însă istericalele bizantine se urcă *crescendo.*

Astfel în cel din urmă număr Pseudo „Românul“ ajunge a ne zice că nu ne-a crezut atât de răi și atât de cruzi încât să fim în contra înființării de spitale în sate.

N-aibă grijă „Românul“. Nu suntem în contra, ci pentru înființarea acestor spitale.

Dar asta nu ne oprește de a deplânge nenorocita necesitate de a se înființa asemenea spitale, cum nu sunt în nici o țară din lume. Deplângem că noii fanarioți au fost în stare a reduce poporul nostru la atâta mizerie materială încât asemenea așezăminte să fie necesare și ne îndoim totodată că ele ar putea fi mai mult decât un paliativ la rele a căror rădăcină e socială și politică.

Cauza morbidității țăranului român este esploatarea neomenoasă la care este supus în linia întâia din partea statului, în linia a doua de către mulțimea nenumărată de străini pe cari îi susține cu munca lui. Cauza e demagogia, care se hrănește din spinarea lui, uzura roșie, administrația roșie, sporirea bugetelor de cheltuieli ale statului, județene și comunale, prestațiunile făcute pe moșiile roșiilor, sărăcia ce urmează de acolo că i se fură timpul fără compensație, regimul alimentar rău; iar nu clima și epidemiile.

Sub aceeași climă poporul nostru era sănătos și sporea până mai alaltăieri, sub Mihai Sturza, sub Barbu Știrbei, sub Grigorie Ghica.

Dar el e bolnav și scade sub domnia a d-alde C.A. Rosettis, Flevas etc., scade de greutățile imense ce i le impune întreținerea unei xenocrații fără minte și fără inimă.

Iată ceea ce am zis și ceea ce repetăm. Amețeala în care au căzut redactorii foii fanariote nu-i justifică deloc și nu le dă dreptul de a ne atribui vorbe ce nu le-am spus. Nici am numit poporul ce muncește și plătește canalie. Pentru plebea superioară, pentru acele mii de demagogi cari trăiesc direct sau indirect din buget am păstrat acest epitheton ornans, pentru cumularzi, lefegii, agenți electorali plătiți, cârciocari și coțcari cari s-au vârât până și în comunele rurale; iată pentru cine păstrăm epitetul, nu pentru bietul nostru popor, pe care numai prefectul roșu d. Vidrașcu îl numește sălbatic într-o țară civilizată.

Ignoranța lui, sărmanul, e mai bună decât ignoranța pospăită a acelor redactori ai „Românului“ cari, prin frustrarea statului, grămădesc milioane și se gerează în oameni mari. Pentru acești ignoranți nesățioși se bagă țăranii în spini și pâraie înghețate *manu militari*, pentru a plăti rămășițe

mincinoase sau plătite o dată unor tâlhari; pentru aceşti ignoranţi se vinde patul, vaca, oaia, cenuşa din vatra ţăranului; pentru a plăti diurnele, recompensele naţionale, pensiile reversibile, misiunile în străinătate a acestor ignoranţi ce iau de pe ţăran şapte piei şi se vinde dator pe toată viaţa, de nu-i mai poate nimeni; ajuta, nici D-zeu din cer, necum un reversibil cu sticla de decoct de muşăţel.

Iată răul şi un rău la care desigur nu sunt de vină oropsiţii şi defăimaţii boieri. Pentru a ajunge cineva alături cu boierii trebuia să muncească, să se distingă. Pentru a fi mare om la roşi se cere să fi comis vreo trădare, să te fi compromis, să fii imposibil altfel.

Atunci braţele marelui partid îţi sunt deschise; deschisă calea la avere şi influenţă

Dar de unde să-şi facă această avere fără pierderea altuia?

Prin producţiune proprie?

Dar ce-a produs, ce-a învăţat a produce Carada, Costinescu, Eliad-Cârciumărescu, Fleva, Stolojan, Pherekydis e *tutti quanti?* Nimic, absolut nimic. În ce bunuri de utilitate pot ei să prefacă materiile prime? Ce industrii, ce meserii au introdus în ţară? Nimic.

Industria palavrelor şi prăvăliile de minciuni.

Dar acestea într-o ţară cinstită nu fac parale, numai la noi se plătesc cu 120 milioane pe an.

❦

[26 august 1881]

Asupra vizitei făcute de contele Andrassy la Sinaia „Pesther Lloyd“ cuprinde un articol plin de ironie.

> *Întrevederea de la Sinaia s-a sfârşit, zice foaia din Pesta. Penny-a-liners, pribegii scriitori cu şirul din suita marelui om de stat, şi-au făcut datoria, fixând pe hârtie în mod fidel toate amănuntele importante ale întâlnirii (şi cari din ele nu ar fi importante?). Acum evenimentul aparţine istoriei universale şi generaţiile viitoare vor data din ziua în care contele Andrassy a primit prietenos asigurările de graţie ale perechei regale române schimbarea însemnată operată în relaţiile României cu monarhia noastră. Dar şi contimporanii se vor putea edifica de multe zicători cari, pornind din Sinaia, cutreieră ţara. „E ridicol de-a crede că România voieşte să atace monarhia noastră“ — această sentinţă nemuritoare a genialulului nostru om de stat (şi cari din sentenţele sale nu ar fi nemuritoare?) — cată să aibă un efect calmant! Cine nu simte cum piere deodată spaima paralizantă pe care ne-o inspira ideea că*

dorobanții n' așteaptă decât un semn pentru a se arunca asupra monarhiei fără apărare și neîngrijitoare spre a o anexa pur și simplu în numele regelui Carol! Și apoi, ce adevăr limpede e în asigurarea că România, formând o insulă în valurile slavismului, are interesul, comun cu noi, de a lupta în contra curentului slav? E atât de adevărat încât noi înșine am scris-o aceasta, opt zile înaintea revelațiunii din Sinaia. Nouă, se înțelege, nu ne plutea pe dinaintea ochilor decât ca o presimțire vagă, căci vederea noastră era turburată de închipuirea că românii, cu toată solidaritatea naturală de interese, se manifestă cu îndărătnicie ca cei mai hotărâți adversari ai Austro-Ungariei; dar privirea ageră a contelui Andrassy pătrunde, precum se știe, în cea mai internă esență a problemelor și înaintea minții sale care coordonează toate contrazicerile se dizolvă în armonie, deci va fi aflat desigur și cheia pentru enigma pe care guvernul român o dă Ministeriului nostru de Esterne de-un an și mai bine.

Toate acestea însă le-a vorbit și le-a făcut marele nostru om de stat, deși întrevederea sa cu regele României au avut un caracter privat numai, precum se întâmplă în genere între dinaști amici. Închipuiască-și cineva ce evenimente memorabile s-ar fi întâmplat la Sinaia dacă fostul ministru de esterne ar fi venit c-o misiune politică! E de plâns pentru de-a pururea că contele Andrassy n-a fost purtătorul unei însărcinări politice date de Escelența Sa ministrul afacerilor străine, baronul Haymerle, și că Maiestatea Sa Regele României și d. Rosetti au trebuit să se mărginească la un schimb de idei de caracter privat! Sau crede în adevăr cineva că faimosul nostru om de stat n-a urmat numai propriei sale inspirațiuni geniale, ci a avut o misiune politică? Ce insinuațiune! Pentru o lămurire cu guvernul român, pentru o misiune la Curtea regelui Carol, nu se incomodează un conte Andrassy! Un asemenea lucru îl poate face un om mult, cu mult mai mic! În patria primitivă a regelui Carol s-ar fi ales bunăoară pentru o asemenea misiune un vânător pădurar; la noi unde manierele sunt mai urbane, s-ar fi trimis un ambasador estraordinar sau un ministru plenipotențiar! Dar contele Andrassy! Fostul bărbat de stat conducător, omul trecutului istoric și al viitorului plin de speranțe? Ce idee oribilă! Nu! Contele Andrassy n-a avut nici o misiune, n-a putut să aibă nici una și, dacă a combinat, precum nu putea evita, plăcerea întrevederii cu discuția politică, desigur că a făcut-o din propriu impuls, întâi pentru ca să-i dea o mână de ajutor baronului Haymerle, atât de ocupat se vede cu regularea inventarului ce l-a primit în seamă; apoi, ceea ce e și mai mult, pentru a face și ca om privat un serviciu patriei sale, predispuind spre mai multă bunăvoință pentru Ungaria și Austro-Ungaria Curtea română și pe miniștrii români. Că i-a succes aceasta nobilului conte, că și-a câștigat un nou titlu la recunoștința și admirarea națiunii și a întregei monarhii, nici nu mai trebuie s-o dovedim. Și fiindcă așa este, vom încerca, în marginea modestelor noastre puteri, să combatem o mică neînțelegere care stă neesprimată pe buzele multora și care, din cauza generalei susceptibilități pentru asemenea erori, poate cauza oarecare turburare. Rolul strălucit și orbitor pe care-l joacă genialul nostru om de stat când, cu totul desprins, cu totul neatârnat și cu totul neinfluințat de sferele și ideile oficiale, pășește ca om privat pe terenul politicei esterioare ar putea să le pară multora nenatural, ca și când un soare suplementar ar întrece cu lumina lui pe adevăratul

soare. Activitatea ministrului de esterne e foarte puțin zgomotoasă și nu se manifestă în mari efecte; baronul Haymerle merge liniștit căile sale; succesele și insuccesele sale nu au gură mare. Când apare în scenă figura istorică a genialului conte, înconjurată de lustrul ei specific, cu gesturile vii și cu atributele ei îndeparte strălucitoare, pentru ca, după proprie inspirație, fără considerație pentru actori și suflori, să intre de bunăvoie în cursul acțiunii dramatice nu trebuie să i se impună publicului naiv întrebarea: Cine joacă și cine dirige, care piesă e cea adevărată și care text cel autentic? Sau, pentru a continua în figuri în sufletele naive, a căror pricepere nu ajunge nicicând până la înălțimea geniului, nu se naște ideea unui soi de purtare gambettistă, ideea unui ministru neresponsabil, ce are parte de toate bucuriile zgomotoase, alături cu ministrul responsabil, care suportă tăcutele suferinți? Și nu se naște îndoiala dacă poate fi favorabil pentru activitatea ministrului de externe când, alături cu autoritatea sa, se mai arată o a doua autoritate, incomensurabilă și inaprehensibilă?

Considerațiile acestea pot să se nască pe ici pe colo; dar cât de deșerte ar fi! Înainte de toate trebuie să ne aducem aminte că, pentru întâia dată, contele Andrassy face să se vorbească în modul acesta de el. De când a părăsit Ministeriul de Externe s-a ținut cu totul departe de politica esterioară și nu vina sa este dacă perechea regală a României a voit în ruptul capului să le fie oaspe și că prin aceasta se nasc fel de fel de zgomote politice.

Dar în asemenea caz trebuie s-avem în vedere totdauna intenția unei acțiuni, și cui i-e permis de-a se îndoi despre fertilitatea intențiunilor contelui Andrassy? Un lucru e esclus din capul locului, acela că faimosul nostru om de stat ar fi fost împins la o asemenea ostentațiune, peste voia lui desigur, de motivul vanității și că vanitatea și-a dezvoltat în juru-i coada de păun, de-a pierdut perspectiva. Nimic din toate astea! Mulțumită Domnului, contele Andrassy nu mai are nevoie de-a fi deșert și, dacă — ceea ce e neimaginabil — el ar fi totuși accesibil unei asemenea înclinări, și-ar fi adus desigur aminte de cuvântul amicului său Bismarck că „vanitatea e o ipotecă, care îngreuie foarte mult mintea“. Tot atât de esclusă e ideea că ar voi să se impuie vederii „sferelor determinante“. Oricine și oriunde e cineva „determinant“ acolo e determinant și contele Andrassy, căci nepieritoare sunt în amintirea tuturor faptelor sale, cari zilnic îi proclamă gloria din nou.

Fără scrupul și plin de bucurie cată, după toate acestea, să ne dedăm cu convingerea că contele Andrassy a reprezentat la Sinaia interesele Ungariei și ale monarhiei în mod de sine stătător și neatârnat, dar cu efect și hotărâtor, și că ostilitatea română va înceta de acum înainte.

Și aceasta se acordă cu cea mai sinceră dorință a noastră. După întrevederea de la Sinaia nu putem decât repeta ceea ce-am zis înaintea ci: Prin comunitatea naturală a intereselor lor, românii sunt avizați la o alipire morală de Austria și, urmărind o politică de ostilitate față cu monarhia noastră, ei își taie ramura de sub picioare. Iar dacă se convertesc, fie prin intervențiunea contelui Andrassy, fie de bunăvoie, desigur că e timp ca o asemenea convertire să aibă loc. Escesele guvernului român au provocat o indispunere prea adâncă pentru ca o corectură repede să nu fie necesară. Cu atât mai penibilă a fost pentru noi atitudinea României când acest stat are de

împlinit datorii de recunoștință către Austro-Ungaria cu mult mai mari decât oricare altul. Nu vom enumera din nou câte servicii le-a făcut românilor diplomația noastră, nici vom espune din nou cum ne-a răsplătit România aceste servicii. Bucuros le uităm pe amândouă dacă avem siguranța că s-a 'ncheiat era rătăcirilor de bunăvoie ale României. Dar această turnură cată să se manifeste în fapte, nu în vorbe goale. Timpul nu e depărtat în care lucruri concrete vor da ocazie României de a-și arăta arama — atunci vom afla dacă ea se afla în adevăr pe-o cale rătăcită sau dacă acțiunile ei răsăreau dintr-o sistematică rea intenție.

❦

[26 august 1881]

Duminică seara la teatrul Orfeu s-a dat prima reprezentație a d-lui I.C. Lugoșianu, un artist român transilvănean, cu concursul mai multor artiști și al elevilor Conservatorului. Tânărul actor și-a pus multă silință spre a mulțămi pe public și a și izbutit, dovadă desele aplauze ce a primit în piesa Moțul din Ardeal a fost cât se poate de bine.

În cântecul:

Vântul țipă, ploaia plânge,
Inimioara 'n min' se frânge
Că-n robia ungurească
Piere-o viță românească!

torente de aplauze au salutat pe d. Lugoșianu. Pe joi, precum am anunțat de ieri, sperăm a-l mai auzi și nu ne îndoim că publicul va căuta să încurageze pe tânărul actor care nutrește sentimente frumoase pentru românism.

❦

[27 august 1881]

„Pseudo-românul“, ca să esplice acuzarea că „reacționarii ar fi amenințând pe rege cu asasinatul“ reproduce din „Timpul“ un pasaj al unui articol ce ni s-au trimis din Galați.

Iată acel pasaj:

La 1735, când Voltaire susținea cumcă iubirea de binele public în Franța nu este decât o himeră și că francejii nu sunt cetățeni, ci o simplă plebe ordinară, Franța era

> cu mult superioară stărei actuale din România și, cu toate acestea, bunul dar imbecilul rege Ludovic XVI trebui să plătească cu capul, în ziua de 21 ianuariu 1793, nesocotita sa toleranță.
>
> Regele Carol I al României n-ar trebui să piardă din vedere că legile naturii nu se pot altera, că prin urmare *aceleași cauze aduc totdauna aceleași efecte.*

Acest pasaj arată în adevăr cum un rege, bun de altmintrelea, dar fără prevedere a fost jertfa demagogilor pe care i-a ridicat din noroi.

Ca exemplu istoric ne învață că un rege cată să se păzească de-a face adiutanți și miniștri din eroii militari de la 11 fevruarie, din conspiratori de meserie. „Pseudo-românul“ însă face cu totul alte deduceri, căci iată ce zice:

> Ce însemnează, oare această de nu cea mai clară amenințare?
>
> „Timpul“ spune că regele Ludovic XVI trebui să plătească cu capul *toleranța sa.*
>
> Regelui Carol I același ziar îi dă numirea de „Carol Îngăduitorul“, adică cel *tolerant.*
>
> Ludovic XVI plăti cu capul toleranța sa.
>
> Carol I e tolerant.
>
> Și fiindcă aceleași cauze produc aceleași efecte, cum zice „Timpul“, concluziunea vine de sine și forțat în mintea oricărui om cu judecată limpede și dreaptă. Carol I va plăti cu capul toleranța sa.
>
> Trebuință de mai lungi esplicațiuni nu este.

În adevăr nu e trebuință de explicațiuni mai lungi.

Prezidentul republicei de la Ploiești și eroul din noaptea de la 11 februarie, actual adiutant; fiul făclierului grec de Botoșani, asemenea erou al acelei nopți, actual delegat militar la manevrele din Franța; generalul de la Bacău, fost mai ieri ministru de război, sunt o dovadă că, dacă regele nu are din partea acestor oameni soarta celui francez, nu este a i se atribui lui. O stea fericită îl protege. Îngăduința celui ce răsplătește cu medalia *Bene-Merenti* pasquilurile îndreptate contra persoanei sale și cu ranguri militare înalte pe prezidentul republicei ploieștene care i-a proclamat detronarea, îngăduința aceasta e desigur egală, dacă nu superioară celei a lui Ludovic XVI.

Da, regele e tolerant cu conspiratorii și rebelii, tolerant cu Chirițopolii și Mihăleștii, tolerant cu xenocrația fără de minte și inimă.

Pericolul, amenințarea perpetuă e din partea acestor oameni pe cari îi tolerează, pe cari îi ridică din nimic. A constata acest pericol, a constata că

regele se înconjură cu oameni a căror existență deja este o amenințare pentru stat și dinastie, a constata că redactorul „Republicei Rumâne“ și afiliatul revoluțiunilor de pe tot continentul e azi întâiul consiliar al M. Sale, va să zică a arăta de unde vine amenințarea, nu a amenința.

Mai mult. La 1875 roșii i-au trimis Domnului un anume delegat cu însărcinarea de-a-i spune să „scutească țara de o crimă“.

O amenințare clară, făcută M. Sale pentru a veni la putere.

Oare … reacționarii au făcut-o?

Am constatat, în studiile repetate asupra păturei de străini ce s-au superpus poporului român, că ea e incapabilă de-a discuta chiar.

Care inteligență onestă, ce cunoaște istoria Franței și a regelui Ludovic XVI, ar fi putut deduce din citarea acestui caz … că reacționarii ar amenința pe rege?

Reacționarii au fost aciia cu care Ludovic XVI s-a înconjurat? *Reacționarii* l-au amenințat? *Reacționarii* au fost cauza sorții lui tragice? Dar la ce discuție? Când un adevăr îi izbește, ei încep a răspândi în juru-le prin neadevăruri și sofisme, *acel foetor caprinus*, acel miros specific al unor inteligențe potricălite de vicii și bătrânețe de rasă, cu care nu se mai discută. I-a apucat istericalele; nu mai sunt stăpâni nici pe mintea, nici pe organele lor. Nimiciți moralicește prin adevărul că sunt străini; neputând inspira nici-o autoritate prin faptul că o capră, chiar decorată cu cordoane, e pur și simplu ridicolă, au ajuns de râsul și de batjocura neamului românesc care, după cum zice și Miron Costin, e un neam râzător de feliul lui. Nu le mai rămâne decât arma cea mai de jos a spiritului: minciuna și mistificația.

Neputincioase arme contra adevărului pururea deși târziu învingător, dar singurele ce le-au rămas.

De aci vorbe ca „monomanie, absurditate, poznaș, ziar de insulte, amenințări de asasinat, falsificarea lui Lamarck sau Darwin“ toate neputincioase în contra unui adevăr limpede ca lumina zilei, dovedit prin cărți gospod, răsdovedit prin realitate.

Când vom avea un cap a d-alde C.A. Rosetti împăiat, și l-am putea avea odată, căci, dacă perversitatea e nemuritoare, perverșii sunt muritori, îl vom putea trimite lui Wirchow sau lui Quatrefages să-l compare cu un simplu craniu de mocan de la Vrancea ori de la Breaza. Dacă învățații străini nu vor crede că-i mistificăm, că le-am trimis o căpățână de capră s-o compare cu un cap de om, să nu ne spuneți pe nume.

Când le-am spune însă că scorbura mică și găunoasă e a unui om de stat din România, iar craniul al doilea, larg și încăpător, a unui cioban de oi și-ar face cruce oamenii, ar înțelege de ce neamul românesc, numeros și inteligent, muncitor și îndrăzneț, nu poate ajunge în lume la poziția ce i se cuvine.

Cum să și ajungă când oceanul cel turbure de 'mprejurul insulei romanice au aruncat deasupra lui o spumă de stârpituri?

Ce-i pasă acestei spume cosmopolite de ființa istorică a României? Vorba lui Hamlet: „Ce e Hecuba pentru ei?“

Ce-i pasă, ce-i poate păsa unui C.A. Rosettis, unui Giani, unui Pherekydis, coborâtori din străini, în cari idei și sentimente nici pot prinde rădăcină, de vreme ce cad pe pământ sterp, de Țara Românească, de poporul nostru, de obiceiele ori de trecutul nostru?

Ca obiect de esploatat, ca vacă de muls, ca izvor de lefuri și pensii? Calea-vale. Vive *la Roumanie!*

Dar când e vorba de acea iubire adâncă și nestrămutată de neam, precum o aveau bătrânii, precum o avea Miron Costin, care-și punea creștetul sub sabie pentru a înlătura un bir nou, când e vorba de a apăra adevăratul popor românesc de esploatarea la care e supus, atunci adio Românie! Atunci 'i vezi alături cu jidanii cari scuipă moșnegilor de la țară în gură și le frig ochii deasupra tăciunilor; atunci sunt frați cu străinii și împart „mielul Paștelor“ cu ei.

Ei, acest adevăr vă doare, confraților, de ați ajuns a răstălmăci pasaje din articolele noastre și a vă face din nou meseria „înstrăinând pe oamenii țării prin pâre și năpăști de cătră Domnia sa“ precum zicea Radu-vodă.

❦

MOMENTE DE DISTRACȚIE — LITERATURA ROȘIE

[27 august 1881]

Dăm ca specimen următoarea poezie publicată de gazeta polițienească din Brăila „Vocea română“, datorită desigur penei unuia din *numeroșii (?)* redactori ai săi și desigur stâlp al partidului roșu din localitate. D. Prodanescu va deveni gelos de această producție literară.

INDEPENDENȚA

I
Am o țară, mult iubită,
România, independentă,
Ea era sub jug turcesc,
O! pământ ce eu îl slăvesc.

II
Dar, armata românească
Cu virtutea strămoșească
Au luptat ca niște lei
Ș-au scăpat țara de ei.

A!!!

III
Să trăiască Căpitanul
Carol, Rege și osteanul
Căci cu a lui debacie,
Și a noastră vitejie,

IV
Am scăpat din jug turcesc
Pământul cel strămoșesc,
Și mai repet încă o dată,
C-am o țară neatârnată.

A???

❦

[28 august 1881]

Asupra scopului, până azi nelimpezit, a vizitei făcute de contele Andrassy la Curtea regelui mai citim în oficiosul „Pesther Lloyd“ următoarele:

> *Călătoria făcută de contele Andrassy la Sinaia au reaprins interesul pentru România, care cam adormise de la cestiunea Dunării încoace. Nu doar că România ar fi chemată de-a interveni în mod mai activ în împrejurări, din contra, supozițiunea unei semnificări politice mai mari a României în Orient nu este liniștea, ci conflictul oriental. Pe cât timp nu există un contrast acut între Rusia și Austro-Ungaria, regatul*

încleștat între ele nu va ocupa în cosmosul lucrurilor orientale o poziție mai însemnată decât oricare alta din micile existențe de stat din cari se compune triangulul Balcanilor. Din contra, orice diferență între cele două imperii mărește în mod natural însemnătatea României. Căci e foarte îndoielnic dacă ea va juca pur și simplu rolul unei mingi între puterile ce se vor lovi, precum admit unii cu bonomie. A existat din contra totdeuna un partid în România și va exista pururea unul care e de părere că tocmai atunci va fi sosit momentul pentru noul regat de a-și da sprijinul unei puteri sau celeilalte când va fi vorba de-a pune un preț cât se poate de mare pe neutralitate față cu amândouă puterile rivale. Până la conflict, politica mânei libere; în timpul conflictului, încheiarea de convențiuni, pentru prețul cel mai mare ce se poate căpăta, iată formula politică a acestui partid. Acesta este partidul oportuniștilor politici și credem că această politică abia va fi având mai puțini aderenți între partizanii roșiilor decât între naturile mai predispuse pentru viața de stat ale albilor.

Nu mai e îndoială că contele Andrassy va fi avut în vedere împrejurarea aceasta când a întreprins călătoria la Sinaia. Am fi nedrepți cu politica practică dacă am crede că interesele materiale precumpănesc pe cele ideale; am fi nedrepți cu ea în România mai mult decât oriunde. Cu toate acestea înclinarea cu care e întâmpinată în România persoana contelui Andrassy are ceva deosebit și interesant. Contele Andrassy a fost între oamenii de stat austriaci și maghiari, cel dendâi care-a arătat oarecare bunăvoință și prevenientă față cu națiunea română. N-a încurajat-o de-a dreptul la rezistență în contra puterii suzerane, dar nici n-a contribuit câtuși de puțin de-a lăsa să se continue târâș grăpiș niște raporturi cari scăzuseră din ce în ce la rangul unei goale formalități. În cestiunea drepturilor României de-a încheia tractate de comerț autonome, în cestiunea unui jus paciscendi autonom, contele Andrassy luă pentru prima oară o atitudine cu totul clară în cestiunea Orientului și lăsă să se cunoască că el nu vedea țintele dezvoltării într-o reconstruire a dominațiunii turcești peste țările doritoare de neatârnare, ci în realizarea independenței lor. Asta nu era nimic pozitiv încă și nu cuprindea decât o lature a concepțiunilor andrassyane în politica orientală. Dar era nemărginit de departe de acel conservatism care o împingea pe Austro-Ungaria odinioară de-a face servicii de jandarmerie pentru Turcia în acele locuri și de-a jertfi milioane pentru o politică care-i aducea ura celui tare fără a-i asigura măcar gratitudinea celui slab. Tăria politicei orientale se putea contesta deja; asupra tăriei politicei școalei sale nu mai putea fi nici o îndoială. Contele Andrassy nu era elev al lui Metternich. Bătrânului cancelar chiar cele moarte-i păreau conservatoare, pentru că liniștea-i părea conservatoare. Contele Andrassy simți, cu instinctul unei politice realiste, că a ține în picioare ficțiunile de care era plină cestiunea orientală nu însemna decât a mănține încurcăturile ei și a cultiva în mod artificial germenii unor nouă complicații.

Dacă cele ce contele Andrassy au făcut pentru România nu erau tocmai conforme cu litera Tractatului de la Paris erau cu atât mai mult în spiritul și condițiile de dezvoltare ale Orientului și îndeosebi în condițiile dezvoltării suzeranității Porții. El a fost cel dendâi care a arătat că o stare de lucruri hibridă precum se dezvoltase în România și-n Serbia nu mai era compatibilă cu interesele și cu problemele naționale

ale acestor țări; ba incompatibilă chiar cu interesele bine înțelese și înainte de toate cu demnitatea Porții chiar. În aceste margini contele Andrassy poate fi privit în adevăr ca persoana conducătoare în acea luptă de idei care și-a găsit încheiarea formală în Congresul de la Berlin, prin declararea independenței statelor vasale de lângă Dunăre. Ne-ar părea bine dacă nu s-ar fi pierdut în România orice amintire a acestui fapt. Căci dacă, pe de o parte, contele Andrassy a fost omul de încredere al regelui Carol, pe de altă parte 'l și credem capabil de-a corespunde unei asemenea încrederi cu o deplină și necondiționată sinceritate și nu ne îndoim că va fi supus unei discuții anume relațiile României cu Austro-Ungaria și va fi arătat cu toată sinceritatea erorile ce le-a comis politica română tocmai în direcțiunea aceasta.

Înțelegem pe deplin de ce politica perfectei neutralități a României față cu Austro-Ungaria și cu Rusia numără cei mai mulți aderenți în regat și că e lăudată pururea în Camere ca adevăratul panaceu al viitorului României. E politica cea mai comodă, cea care cere o mai mică sumă de idei politice de sine stătătoare, cea mai plauzibilă, cea mai lesne de înțeles de toți.

Afară de asta ea mai lasă loc și pentru rezervațiunea mentală că, în momentul pericolului, tot te mai poți arunca în brațele celui mai puternic sau celui care oferă mai mult. Dar acest calcul se-ntemeiază numai pe ipoteza unei încordări între Austro-Ungaria și Rusia, care poate exista, dar nu trebuie să existe în mod necesar. Dacă Rusia și Austro-Ungaria ar fi dispuse de-a se înțelege asupra unei împărțeli a României neutrale, garanția în contra împărțelii de fapt ar sta poate în Tractatul de la Berlin, în dreptul public european, pretutindenea, numai în neutralitatea României nu. Dacă e vorba de-a se afla o garanție a integrității teritoriului României în politica proprie a regatului, atunci ea ar consista nu în neutralitate, ci cu atât mai mult în alipirea fățișă către o monarhie sau către cealaltă, către Rusia sau către Austro-Ungaria, căci numai o asemenea alipire scade pericolele unei înțelegeri pe deasupra corpului și existenței României, care nu oferă nimic niciunuia din vecinii ei, ci caută a ținea în eșec pe unul prin celalt.

Dacă s-ar fi recunoscut aceste în România, conform cu situația reală a lucrurilor, relațiile cu Austro-Ungaria s-ar fi pus demult pe o bază mai solidă și mai sănătoasă. Căci, din punctul de vedere al intereselor române, alegerea între Rusia și Austro-Ungaria nu poate fi dubioasă. Austro-Ungaria nu amenință nici dezvoltarea națională, nici cea politică, nici cea liberală a României. S-a făcut modă în presa română de-a vorbi despre siluirea elementului român din Transilvania, despre terorismul națiunii maghiare. Provocăm însă presa română de-a-face paralele cu Basarabia. Se va vedea atunci dacă poate fi vorba de deznaționalizare în Transilvania, unde românii se-ntăresc pe zi ce merge, sau în provinția mărginașă rusească, unde școalele lor se rusifică, unde preoți și mireni sunt trași cu toții pe același calapod rusesc. Maghiarismul nu e propagandist, slavismul da. Și dacă în Ungaria am și voi să facem propagandă, am începe-o oriunde mai nainte de-a o începe la români, în care nu putem ignora pe aliatul în contra inamicului comun, panslavist.

Se pare chiar că în Ungaria s-a avut prea mult în vedere aceste considerațiuni politice. Cu greu s-ar fi îngăduit îndealtmintrelea actele numeroase de prezumpțiune

politică și de suprapreţuire naţională, precum le au manifestat România în raporturile ei cu Austro-Ungaria. Multe i s-au trecut cu vederea României, bineștindu-se că, într-o situație în adevăr serioasă și primejduită, înrudirea și conexitatea intereselor ei cu acele ale Austro-Ungariei vor aduce-o totuși în sfârșit în partea acestei din urmă. Dar să nu prea păcătuiască în București în direcția aceasta. Dacă vor insista asupra neutralității, atunci putem insista și noi în Austro-Ungaria asupra înțelegerii escelente cu Rusia, care ne lasă loc liber pentru orice represalii și, dacă e necesar, chiar pentru mijloace mai energetice în contra României. Se poate că România, într-o mare cestiune internațională ca a Dunării, să fi putut dispune de alianțe pe cari monarhia să nu le fi putut paraliza, dar în amănuntele relațiunilor de toate zilele nu poate aștepta asemenea ajutor și, dacă e vorba de șicane și vexațiuni, Austro-Ungaria le poate exercita mult mai bine și mai cu greutate decât micul vecin. Că am pierdut din respectul ce ni se cuvine, de la campania Dunării încoace, nu se poate tăgădui și trebuie să se facă ceva pentru restabilirea acestui respect.

Poate că reprezentațiunile contelui Andrassy sunt suficiente. Dacă nu — și contele Andrassy nu mai e azi ministru de esterne, autoritatea sa, oricât de mare, nu e decât aceea a unui om privat — dacă nu, atunci credem că e foarte cu cale de-a se repeta procedarea pe care baronul Haymerle au aplicat-o Serbiei. Tocmai pentru că Austro-Ungaria nu vrea nimic pentru sine în Orient și nu urmărește nici politica cuceririi de fapt, nici acea a subjugării morale a cuiva, trebuie să caute cu atât mai mult ca numele ei să fie respectat, ca dezinteresarea ei să nu fie confundată cu lipsa de voință, lealitatea și corectitudinea politicei ei c-o neglorioasă slăbiciune.

❦

[29 august 1881]

Mai zilele trecute era vorba de-un memoriu pe care-l pregătește guvernul în cestiunea Dunării și se zicea că acest act nu mai are nevoie decât de revizie și corectură din partea d-lui I. Brătianu pentru a începe ocolul lumii. Înainte însă de a-și începe călătoria guvernul pare a fi răspândit în străinătate oarecari indicii asupra cuprinsului lui, „Gazetei generale“ din Augsburg i se scrie, bunăoară, din Viena că guvernul nostru face a se acredita unele știri asupra atitudinii lui viitoare cari netezesc calea unei înțelegeri între Viena și București.

Din sfere oficioase în aparență se asigură că România nu va mai combate instituirea unei comisii mixte, că e gata a primi să se compună în modul propus de Austria, pe care-l combătea pe cuvântul că Austria nu e stat riveran; ba că aprobă până și pretențiunile cabinetului din Viena privitoare la prezidiu, numai dacă i se va face regatului concesiunea ca, de-a

lungul țărmului lui întreg, poliția fluvială să fie a lui și ca numai el să aibă a executa aci ordinațiunile Comisiei mixte.

Cabinetul din București n-a făcut încă în mod oficial propunerile acestea; dar dacă le va face, precum se poate deduce din informațiunea oficioasă de mai sus, atunci s-a creat baza unei înțelegeri pe care Austro-Ungaria nu va ezita s-o folosească.

Se speră în Viena că, îndată ce se va fi durat o punte peste prăpastia ce separă în cestiunea Dunării pe România de monarhia austriacă, va fi posibilă și înțelegerea cu Anglia și Rusia așa încât, până în septemvrie, se va ajunge poate la soluțiunea în principiu măcar a cestiunii în litigiu.

Cabinetul din Viena îndeosebi stă și azi neclintit pe același punt de plecare pe care-a stat din capul locului. El nu insistă asupra anteproiectului pur și simplu; e gata de-a intra în tranzacțiuni, lucru de care-a dat dovadă admițând propunerea mediatoare a Germaniei; dar e hotărât, azi ca totdauna, de-a accepta numai o soluțiune de acelea cari n-ar atinge interesele, fără contestare mari, ale Austriei pe Dunărea de Jos.

Ceea ce cabinetul din Viena are neclintit în vedere se poate rezuma în două cuvinte: *sau o soluțiune admisibilă sau nici o soluțiune.* În cazul din urmă ar rămânea se 'nțelege *status quo;* la mănținerea lui n-ar fi de vină Austro-Ungaria, ci și puterile acelea cari, prin opoziția lor în contra cererilor justificate ale Austro-Ungariei, au făcut cu neputință acordarea. Continuând *status quo* interesele Austro-Ungariei ar mai fi adăpostite decât dacă i s-ar da cestiunii Dunării o soluțiune precum o voise puterile în opoziție.

Tot în legătură cu cestiunea Dunării se pune publicarea notei d-lui Mancini, ministrul de esterne al Italiei, în coloanele „Corespondenței politice“ din Viena. Ea a avut, se vede, scopul de-a dovedi opiniei publice că Italia e gata a împlini una din condițiile ce i le-a pus Austria pentru intrarea ei eventuală în alianța austro-germană. Nota e veche de două luni și jumătate, n-are decât valoare istorică, dar dovedește limpede că Italia e în cestiunea Dunării în partea Austro-Ungariei. Mancini, luând în cestiunea Dunării partea Austriei, lucrează pentru apropiarea în perspectivă: și face un mare serviciu cabinetului din Viena, pe care cestiunea nedezlegată o apasă ca un vis aievea.

Nici vizita contelui Andrassy la Curtea română nu e străină de Dunăre, oricât de multe și mari asigurări ar da contele că nu s-a dus la Sinaia decât

ca simplu particular, urmând unei invitări grațioase a regelui. Toată punerea în scenă a vizitei din partea Curții române se opune ipotezei că ar fi fost cu totul privată, depărtată de orice scop politic. Ba se poate ca vizita să fi avut un scop politic cu urmări mai depărtate decât numai înduplecarea României în cestiunea Dunării și dispunerea ei în favoarea propunerilor austriace.

E foarte semnificativ modul în care scrie „Ellenör“, organ ministerial, al cărui redactor, Czernatony, stă în relații și cu contele Andrassy și cu d. de Tisza.

El scrie cu entuziasm despre națiunea română, în care vede pe aliatul natural al poporului unguresc, în fața Rusiei mai cu seamă, care nu vrea nici binele Ungariei, nici al României. Oamenii politici serioși din România, zice foaia ungurească, prețuiesc și doresc amiciția Austro-Ungariei și văd în existența unui stat unguresc puternic o garanție de căpetenie pentru națiunea română. „Pesther Lloyd“ vorbește însă aspru de România, dar înțelesul predicelor lui de spăsenie este că, în conflictul fățiș între interesele rusești și cele austriace din Orient, micile state din Orient nu pot ocupa o poziție neutrală, ci trebuie să se hotărască sau în dreapta sau în stânga: cine nu e pentru noi, e contra noastră.

„Ellenör“ are cuvinte blânde, „Pesther Lloyd“ vorbește serios, amenințător chiar — dar amândouă foile voiesc aceleași lucruri și pentru aceasta pare a fi venit contele Andrassy la Sinaia.

Rezumând știrile aceste privitoare la cestiunea Dunării și la scopul vizitei contelui Andrassy la Sinaia, nu putem decât regreta că penele oficioase din București ne lasă în întuneric asupra situațiunii. Nu e în adevăr cu neputință ca drama de la Livadia să afle un epilog în vizita de la Sinaia, ca, fără zapis și chezășie, țara să fie aruncată din nou în alianțe păgubitoare atât pentru ea cât și pentru neamul românesc în genere.

Politica *brevi manu*, fără consultarea instinctelor de conservare ale țării, e de modă în sferele noastre determinante. Vom avea ocazia să mai vorbim de avantajele problematice și de inconvenientele serioase și reale a simpatiilor cu cari guvernanții noștri vor a ne ferici din partea d-nilor maghiari.

❦

[1 septembrie 1881]

Foile noastre oficioase au încercat a reduce importanța vizitei contelui Andrassy la aceea a unui simplu act de curtenie. E lesne a zice că misiuni importante și delicate se feresc de ostentațiune; dar fără însemnătate politică iar nu poate fi vizita în cestiune. M.S. împăratul l-a chemat pe conte la Mişcolţ, ca să refere asupra rezultatului vizitei. Esplicarea ei cea mai plauzibilă ni se pare a fi cea dată de „Pesther Lloyd“ într-un articol, reprodus de noi mai alaltăieri și în care, între altele, se zice:

> *Înțelegem pe deplin de ce politica perfecției neutralități a României față cu Austro-Ungaria și cu Rusia numără cei mai mulți aderenți în regat și e lăudată pururea în Camere ca adevăratul panaceu al viitorului României. E politica cea mai comodă care cere o mai mică sumă de idei politice de sine stătătoare, cea mai plauzibilă, cea mai lesne de înțeles de toți.*
>
> *Afară de asta ea mai lasă loc și pentru rezervațiunea mentală că, în momentul pericolului, tot te mai poți arunca în brațele celui mai puternic sau celui care oferă mai mult. Dar acest calcul se 'ntemeiază numai pe ipoteza unei încordări între Austro-Ungaria și Rusia, care poate exista, dar nu trebuie să existe în mod necesar. Dacă Rusia și Austro-Ungaria ar fi dispuse de-a se înțelege asupra unei împărțeli a României neutrale, garanția în contra împărțelii reale ar sta poate în Tractatul de la Berlin, în dreptul public european, pretutindenea, numai în neutralitatea României nu. Dacă e vorba de a se afla o garanție a integrității teritoriului României în politica proprie a regatului atunci ea ar consista nu în neutralitate, ci mai cu seamă în alipirea fățișă de-o monarhie sau de cealaltă, de Rusia sau de Austro-Ungaria, căci numai alipirea scade pericolele unei înțelegeri pe deasupra corpului și existenței României, când ea nu oferă nimic nici unuia din vecinii ei, ci caută a ținea în eșec pe unul prin celălalt.*
>
> *Dacă s-ar fi recunoscut acestea în România, conform cu situația reală a lucrurilor, relațiile cu Austro-Ungaria s-ar fi pus demult pe-o bază mai solidă și mai sănătoasă. Căci, din punctul de vedere al intereselor române, alegerea între Rusia și Austro-Ungaria nu poate fi dubioasă. Austro-Ungaria nu amenință nici dezvoltarea națională, nici cea politică, nici cea liberală a României. S-a făcut modă în presa română de-a vorbi despre siluirea elementului român din Transilvania, despre terorismul națiunii maghiare. Provocăm însă presa română de-a face paralele cu Basarabia. Se va vedea atunci dacă poate fi vorba de deznaționalizare în Transilvania, unde românii se 'ntăresc pe zi ce merge, sau în provinția mărginașă rusească, unde școalele lor se rusifică, unde preoți și mireni sunt trași cu toții pe același calapod rusesc. Maghiarismul nu e propagandist, slavismul da. Și dacă în Ungaria am și voi să facem propagandă, am începe-o oriunde mai 'nainte de-a o începe la români, în cari nu putem ignora pe aliatul în contra inamicului comun panslavist.*

Politica neutralității este în adevăr nu numai plauzibilă, ci tradițională pentru români.

Solidaritatea de interese pe care se întemeiază atât de mult foaia din Pesta nu va ajunge a se fixa ca convingere nestrămutată în spiritul public pe cât timp conaționalii noștri de peste Carpați vor fi tratați în mod esccepțional și după legi escepționale.

Ziarul din Pesta ne provoacă să facem o paralelă între românii din Ungaria și cei din Rusia.

Această paralelă e lesne de făcut.

Românii din Rusia stau numeric în raport cu populațiunea monarhiei rusești ca o jumătate de milion la optzeci de milioane, ca 1:160; românii din Ungaria stau însă ca 1:6, ba față cu maghiarii (trei milioane către patru și jumătate milioane) ca 2:3.

Dacă, aproape egali la număr cu maghiarii, ei rezistă cu mai mult succes curentului guvernamental de deznaționalizare nu e un semn că ungurii nu vor, ci că nu pot să-i maghiarizeze.

Voința există.

Această voință se sfărâmă de o alta tot atât de puternică, dar nu e mai puțin adevărat că ea există și e un izvor nesecat de vexațiuni zilnice.

Ba se introduce cu sila în școli ca obiect obligatoriu limba maghiară, vorbită abia de a treia parte a populației regatului, grea, radical străină de limbele celorlalte naționalități, răpind tinerimii timpul pentru studii mai necesare și mai spornice decât dresarea c-un idiom pentru a cărui învățare se cer zece ani; ba, mai în urmă, vin alții să impuie această limbă până și ca limbă de propunere în școale.

Ori chinezește, ori ungurește este mai acelaș lucru. Pentru populațiile ario-europene ale Ungariei limba ungurească e fără îndoială egal de străină, prin organismul ei, cu cea chineză. Aceasta n-o spunem din dușmănie contra maghiarilor, ci pentru că ne-am convins după o sumă de fenomene că studiul acestei limbi formează o piedică însemnată pentru dezvoltarea intelectuală a populațiunilor de dincolo de munți. Pe români 'i mărginește, îi coboară cu câteva grade mai jos pe scara ființelor organice.

În fața acestor împrejurări e greu a se admite că înclinări politice pentru Ungaria îndeosebi ar putea deveni vreodată populare la noi.

Când contele Andrassy a vorbit de insula romanică împresurată de valurile oceanului slav n-a gândit, nici a putut gândi numai la statul politic

al regelui Carol, unde deasupra insulei s-a cocoțat o mână de grecotei și de bulgăroi malonești cari formează un ciudat epizod în istoria noastră.

A gândit desigur la espresia etnologică, la poporul românesc astfel precum se află aci și pretutindenea același, și care la un loc formează insula etnică de care e vorba. Greco-bulgarii, fie asigurați ungurii, ar fi cu rușii ruși, cu maghiarii maghiari, cu nemții nemți; s-ar da după păr numai să le meargă bine.

Când e vorba de-o luptă cu efect în contra panslavismului, interes comun maghiarilor și românilor, maghiarii cată să se convingă că întreaga insulă etnologică formează un element de rezistență, că întreagă trebuie să aibă conștiința că existența ei națională 'i este asigurată din partea Apusului, că nicăiri ea nu-și consumă puterile în lupte zilnice pentru mănținerea individualității ei.

Dacă însă prin zilnice vexațiuni simțul național de dincoace e jignit prin procederile maghiare de dincolo, dacă românilor li se pune perspectiva de a alege între a fi maghiari sau slavi, nemți sau slavi, toată lupta devine indiferentă pentru poporul nostru.

Nici nemții, nici slavii, nici maghiarii nu exercită ca caracter național, ca limbă, ca stări de lucruri vro atracție asupra noastră, și simpatiile noastre naționale sunt foarte departe în apusul Europei între națiile romanice sau romano-germanice de acolo.

Cauzele acestor simpatii depărtate nu sunt numai politice, ci de natură foarte diversă, sunt etnice, intelectuale.

Natura analitică a limbei, deci și a spiritului nostru, deosebită de cea germană, ungurească, slavă; o inteligență mai puțin abstractă dar mai limpede; un bun simț, falsificat poate în parte, dar înnăscut rasei române, o elasticitate mai mare a puterii musculare și a celei intelectuale; iată note cari disting în mod esențial rasa română de cele ce-o înconjură. Dacă mai ținem seamă de unitatea aproape absolută a limbei vorbite de români precum și de unitatea datinelor, amândouă preexistente formațiunii statelor române chiar, am arătat aproape în totalitate cauzele ce se opun în mod constant deznaționalizării românilor.

E o încercare absurdă, dacă nu mai mult, de a impune unui popor pe deplin format, incapabil de schimbare, ca să contracteze apucăturile unui geniu național mai greoi decât e al lui, de a-i impune limbi ce nu e în stare nici a le vorbi, nici a le pătrunde pe deplin, de-a-i întuneca deșteptăciunea și claritatea spiritului lui cu calapoadele abstrase ale unor limbi străine și de-a

nu-l lăsa să ajungă în bună pace la dezvoltarea pentru care l-a menit Dumnezeu.

Așadar și 'ntr-o parte și-n alta, în Rusia ca și-n Ungaria, întâmpinăm adversari naturali ai rasei noastre.

Aci e esplicarea de ce politica neutralității e cea împărtășită de cei mai mulți români, de ce cabinetul conservator a fost răsturnat pentru c-o susținea, spre a se aduce în locu-i politica de aventuri și de alianțe a unor adunături fără de patrie, cari să-și facă din specula sângelui, a hotarelor, a cetățeniei române un mijloc de existență zilnică, un mijloc de câștig.

❦

[2 septembrie 1881]

Cată să spunem câteva cuvinte asupra metodului de cercetare a cestiunii etnologice și sociale pe care l-am urmat, precum și asupra formei date acestor studii.

Adversarii noștri sunt naivi când cred că, prin diversiuni ce n-au a face nimic cu obiectul în sine, sunt în stare a ne abate din calea noastră.

„Românul“, după procedarea tot atât de naivă pe cât de comună a ziarului „Independance roumaine“, vorbește de teorii bolnăvicioase, de institute filantropice, de medici speciali în privire-ne.

Să presupunem că așa ar fi. Că autorul acestor șiruri e nebun, e bun de legat și de dus la Mărcuța.

Rămâne mai puțin adevărat ceea ce-a zis? Asta-i cestiunea. Dacă ceea ce-a zis autorul e adevărat, ceea *ce* a zis importă, nu *cine* a zis. Dacă un nebun multiplică două cifre corect este quoțientul neadevărat pentru că cel ce-a calculat are idei fixe sau halucinațiuni?

Dacă un nebun constată conform adevărului că un perete e alb devine peretele negru pentru că nebunul i-a atribuit o calitate ce i se *cuvine?*

Noi susținem, precum rezumă „Românul“, că „o pătură de străini, numită partida națională liberală, s-a superpus poporului, îl exploatează și-l duce la mizerie“.

Este aceasta sau nu adevărat, oricum ar fi, cuminte ori nebun, cel ce susține aceasta?

E adevărat. Nici „Românul“ n-o negă, căci iată ce zice:

> Cu toată osteneala, n-am putut vedea lămurit decât un singur fapt și acesta este: Starea cea rea a sătenilor.
>
> Sătenii, o știm mai bine decât teoriștii de la „Timpul“, nu stau încă bine în raport cu progresul făcut în toate ramurile sociale de poporul român.

Iată dar că lucrul ce-l susținem noi e atât de adevărat în privirea a trei pătrimi din poporul nostru încât „Românul“ îl știe mai bine decât noi, teoriștii.

Ceea ce zicem noi este însă mai mult.

Sătenii stau mult mai rău decum au stat vreodinioară.

Progresul în ramurile speciale e *aparent.*

A face dintr-o Carada om de stat nu va să zică a-i da *cuprinsul necesar unui om de stat,* a face din bulgarii facultății de medicină profesori de universitate nu va să zică a le infiltra *știința necesară catedrelor lor.* Numai când fondul ar corespunde etichetei, când în Carada ar fi în adevăr un om de stat și-n bulgari profesori de universitate, progresul ar fi *real.* Pân-atunci e o etichetă scump plătită, care nu corespunde cu ceea ce se zice c-ar fi sub ea; e câlți în loc de mătase, plumb în loc de aur, e o prăvălie de marfă falsă.

Nu ne mirăm că pe „Românul“ îl dor aceste adevăruri. Dar tocmai faptul că-l dor, tocmai faptul că într-o mulțime de numere de-a rândul nu face decât să încerce a ne combate este o dovadă că aceasta este buba veritabilă a țării.

Dar ne este cineva amic ori adversar, dar român sau străin, adevărul spus de noi rămâne acelaș pentru toți. Ne mărginim la constatarea de fapte exacte și la rezumarea lor în adevăruri generale; metodul nostru e cel urmat în științe în genere, în cele naturale îndeosebi. Oare supărarea bolnavului pentru că-i constatăm boala o modifică?

Acum venim la forma în care scriem.

Se zice că ea ar fi exagerată, c-ar cuprinde înjurături surugiești etc.

În realitate stilul nostru nu este eufemistic. Ne-am deprins a căta pentru orice idee espresia cea mai exactă posibilă. Dac-am voi să glumim, dacă nu ne-ar păsa de adevărul ce-l zicem am putea să spunem lucrurile mai cu înconjur.

Dar lucrurile la noi *nu se petrec* cu înconjur; de-aceea în adevăr nu știm de ce-am vorbi de ele cu înconjur?

Când un om în rebeliune fățișă proclamă azi răsturnarea regelui și e numit mâni adiutant al aceluiaș rege există aci vrun menajament pentru opinia publică, pentru conștiința de drept a poporului? Nici unul. Când un

om e medaliat c-un *Bene-Merenti* de regele în contra căruia erau adresate pasquilurile sale existat-a vrun menajment pentru … pudoarea publică? Nici unul.

Dar oamenii aciia din partidul roșu cari au sentimentul adevărului, ei își menajează espresiile?

Deloc.

D. D. Brătianu zice că „nu mai sunt oameni cinstiți în țara aceasta“, confundând țara cu partidul său.

Îi amenință cu „pușcăria și carantina“, îi aseamănă cu „putregaie“.

Oare marele cordon al Sfintei Cânepe de care vorbim noi e cu mult mai rău decât mijloacele de moralizare ale d-lui D. Brătianu, „pușcăria și carantina“?

E natural ca aceasta să supere pe milionarii răscumpărării, pe Mihăleștii și Chirițopolii, pe demnitarii publici înalți cu câte patru clase primare, dar ni se va permite de către roșii să întrebuințăm cel puțin espresiile ministrului lor prezident de ieri, a actualului prezident al Adunării.

Când acesta alege, pentru a însemna esența partidului său, vorbele cele mai exacte, când le zice necinstiți, *vrednici de carantină și pușcărie, putregaie* ne trebuie oare să deschidem dicționarul să căutăm altele?

Când s-ar păstra cel puțin aparențele, când am vedea că oamenilor de cari vorbim le e rușine de ceea ce fac desigur că am fi mai blânzi, pentru că rușinea e un semn de posibilitate de îndreptare. Dar aceasta lipsește cu totul. Vedem dar că aci nu ajută alifia îndulcitoare a eufemismului, ci numai scalpelul chirurgului; de aceea tăiem în putrejunea bubei noastre naționale și voim ca protoplasma națională să reîntregească golurile create prin tăieturi. Din sâmburul și esența poporului autohton trebuie să iasă puterea medicatrice a naturii, care să însănătoșeze corpul statului.

În fine mai relevăm o acuzare, „Românul“ știe cât de nedreaptă, pe care ne-o face.

Am zis că unui adevărat român i-ar putea fi atât de scârbă de aceste adunături ce domnesc peste poporul său încât să prefere un guvern străin, *onest,* care să asigure dezvoltarea materială și morală a rasei române, unui guvern de pretinși români. Astfel ar putea fi cineva foarte bun român și foarte rău patriot. „Românul“ traduce lucrul astfel: „preferă pentru patrie un autohton trădător, decât un neautohton, fie cât de bun cetățean“.

Cu toate acestea ideea noastră, născută dintr-o adâncă indignare, e cuprinsă deja în scrierile unui om ale cărui sentimente profund naționale nu

le va nega „Românul“. Pasajul din cartea sa e profetic; prevede Congresul de la Berlin și încheierile lui.

> Atunci când o populațiune eterogenă, străină românilor prin limbă, religiune, obiceiuri și *aspirații politice* se va așeza în țară, atunci marginile statului nostru nu vor fi totdeodată *margini ale naționalității noastre.* Străinii vor zice îndată (ceea ce zic împământeniții): nu identificați statul român cu naționalitatea română, căci în acest stat sunt mai multe naționalități, pe cari nu le leagă decât comunitatea guvernului; și D-zeu e martor, iar oamenii încă știu, cât de strămutabilă e forma guvernelor și cât de ușor se poate naște vreun eveniment care să le deschiză porțile la putere și acestor străini, mai cu seamă prin sprijinul ce-l au din vecinătate. (V. Marțian, *Coloniștii germani și România*).

Fără îndoială marginile statului nostru nu mai sunt marginile naționalității noastre. „Bunul cetățean neautohton“ al „Pseudo-românului“ e foarte numeros și foarte puțin scrupulos. Dacă „bunul cetățean neautohton“ s-ar mărgini a-și vedea de sărăcie și a se hrăni în mod onest n-am prea avea ceva de zis. Dar fără muncă, fără merit, fără a produce bunuri de utilitate, fără știință, fără de caracter, să-l vezi că dirige și determină soarta unui popor vechi, cu trecutul și caracterul lui, iată ceea ce nu se poate admite.

❦

[3 septembrie 1881]

Din nefericire organele roșii nu sunt capabile de o discuție serioasă. A discuta va să zică a compara argumentele proprii cu cele ale adversarului și a destinge cu dezinteresare care e mai tare, care e adevărat. Dar când altceva zici, altceva 'ți răspunde; când dai ici și crapă cine știe unde, când discuția, în loc de-a fi o comparare de argumente, degenerează în ceartă pentru vorbe, în logomahie și subtilități, discuția e stearpă.

Am dovedit de zece ori ceea ce nu avea nevoie de dovadă: evidența; am dovedit că deasupra poporului românesc istoric pe care-l cunoaștem toți de acum douăzeci treizeci de ani, deasupra țăranului a moșneanului, a breslașului, a boierului mare și mic s-a superpus o pătură de populație străină, românizată în parte în privința limbei, dar neavând deloc nici natura, nici instinctele poporului nostru.

E clar că această populație joacă în viața noastră publică rolul unui altoi care produce alte fructe decât trunchiul în care s-a altoit și, drept vorbind,

fructe veninoase.

Altoit în stejar, trăiește din sucul stejarului, iar acesta se usucă, căci populația moșneană a acestei țări, săteanul, e morbid (dovadă spitalele d-lui C.A. Rosetti) și supus unei mari mortalități.

Am dovedit că acest altoi veninos n-are nici minte, nici inimă. Oamenii aceștia, cari sunt aproape toți roșii, sunt mărginiți în privirea inteligentei, răi, meschini, falși în privirea caracterului. Am probat că între ei nu se poate naște un autor de exemplu, un om de științe sau de litere, un om care să compenseze, prin știință sau talent, munca națională ce-l susține; că n-au nici un alt talent decât acela al vicleșugului, al pungășiei, al cumulului, al tripotajului; că mintea la ei e substituită printr-un surogat din cele mai rele, pișicherlâcul; inima și caracterul prin surogate și mai rele, prin falsitate și înclinări de trădare.

Iată ceea ce am dovedit clar.

De aceea principiile nu sunt pentru ei decât niște pretexte sunătoare pentru a amăgi mulțimea, gata de-a renunța la ele îndată ce un interes material, bănesc, îi îndeamnă la aceasta.

Astfel cel mai aprig republican și redactor al „Republicei Rumâne“ aruncă tot bagajul său de principii în baltă pentru o pensie reversibilă; altul aruncă republica de la Ploiești pentru o funcție.

Dac' ar fi consecuenți, fie republicani, fie liberali, fie ce-or fi, cu un cuvânt dac-ai ști de ce să te ții, lupta ar fi posibilă. Dar azi republican, mâine monarhist, azi una, mâine alta, după cum dictează interesele materiale momentane ale coteriei; iată ceea ce face o luptă de idei imposibilă.

Pătura aceasta superpusă de Caradale, Pherekyzi etc. e foarte numeroasă. Ea meșteșug cu care să se hrănească cinstit nu știe, ea carte nu știe, ea caracter n-are, cu un cuvânt, nimic ce ar îndreptăți-o de-a juca un rol în viața publică. Cu toate acestea ea este totul azi în stat.

De aci vezi directori de drum de fier ce nu știu abecedarul mecanicei, de-aci directori de bancă națională cu patru clase primare; de aci directori de servicii ce abia se știu iscăli. În toate ramurile vieții intelectuale și a statului, în toate încheieturile organice ale națiunei s-au încuibat paraziți; tocmai centrele organice sunt cuiburile în cari se prăsesc și se înmulțesc.

Dar asta n-ar fi nimic.

Existența tuturor acestor oameni costă bani; banii sunt munca cuiva.

Precum însă aproape singurul producător în țara noastră e țăranul, trei din patru părți a poporului, susținerea întregei xenocrații se traduce în muncă țărănească, în bir plătit de țăran sub sute de forme!

Toate aceste sunt clare, sunt matematic exacte. Suma de putere de care dispune țăranul nu poate suporta greutatea ce i se impune fără nici o compensație; el cheltuiește din puterea lui vitală mai mult decât poate restitui; de acolo falimentul puterilor lui vitale: morbiditatea, mortalitatea.

Se poate traduce în formule această socoteală.

Dacă înainte vreme ar fi fost în țară 1.500.000 de contribuabili, iar clasa dirigentă era reprezentată prin cinci sute de inși, munca socială necesară pentru a o susține era reprezentată prin fracția 5/15.000 sau 1/3000. O a treia mia parte din puterea sa musculară datorea țăranul statului.

Azi sunt zeci și iarăși zeci de mii de oameni cari, sub o formă sau sub alta, trăiesc din aceeași pungă a țăranului. Sunt în fiecare sat cel puțin zece lefegii, ceea ce face un condei de 40 mii de lefegii; apoi comunele urbane, apoi statul. Dacă om pune 100.000 nu greșim. Dar unde punem întregi popoare parazite ca cel ovreiesc, care nu produce nimic și trăiește numai din scumpirea obiectelor de consumațiune? Aceștia sunt 500.000. La un loc toți străinii, lefegii, clasele consumatoare care nu produc nimic se urcă la un milion, de nu mai mult. Fracția nu mai e cea de sus 1/3000, ci ⅔, adecă două din trei părți din viața sa trebuie să cheltuiască un om pentru a susține statul și societatea, care nu-i dă nici o compensație.

Dar Dumnezeu i-a dat omului abia atâta putere încât să se susțină pe el însuși și familia și un prea mic prisos la dispoziția vieței publice. E evident că toată economia lui e zdruncinată, precum o și vedem dovedit în monografia d-lui A.V. Millo, care, făcând bugetul unui țăran condei cu condei, arată că abia fruntașii se pot ține în echilibru;

țăranul cu doi boi, pălmașul, își încheie anul c-un mare deficit ce se traduce în datorii.

A, dacă clasele dirigente compensau munca țăranului prin munca lor, dacă o administrație cinstită 'l ocrotea de spoliare, dacă un cler luminat îl ferea de vicii și de demoralizare, dacă o legislațiune onestă ținea seamă de starea lui și-l ocrotea în loc de a-l pune sub dispoziții cosmopolite; dacă, c-un cuvânt, exista înțelegere, pentru ceea ce e în adevăr esența statului, apărarea claselor producătoare în contra celor consumatoare, apărarea de exploatarea altora și de propriile sale înclinațiuni, arunci era altceva! Dacă, cu aceeași sumă de putere musculară, țăranul, prin instrucție, ar fi ajuns a

produce de zece, de douăzeci de ori pe atât pe cât poate produce azi cu instrumente primitive și cu metod primitiv, atunci lucrurile ar avea o altă față. Atunci clasele de jos ar fi ținut pas în producțiune cu trebuințele celor dirigente, atunci ar fi fost echilibru și ar fi fost bine.

Dar clasele dirigente, dar Caradalele, Costineștii sunt tot atât de inculte ca și țăranul; nu sunt în stare de-a compensa munca lui.

Credem cel puțin că marile mistere ale abecedarului, în modul în care le-a învins Serurie și Carada, nu constituie un merit pentru a-i vedea cu lefuri și diurne de zeci de mii de franci pe an.

Și pe lângă aceasta, pe lângă că sunt necapabili de muncă, leneși și tâmpiți, malonești și răi, mai sunt și străini, veniți de ieri alaltăieri, ridicați de la covrig și bragă la ranguri sociale înalte.

Fără îndoială că și în alte țări clasele lucrătoare nu sunt bogate; pentru ele e adevărat axiomul stabilit de Turgot că nu vor câștiga decât minimul necesităților lor. Dar acolo populația e prea mare în raport cu întinderea statului, în raport cu puterea de producțiune a pământului.

Cestiunea socială e acolo înainte de toate agrară și o rezolvă întrucâtva capitalul industrial, care caută a plasa munca țării suprapopulate în țări nepopulate.

Dar la noi cestiunea socială e o cestiune de parazitism. Plebe grecească, bulgărească, jidovească, căreia 'i e rușine de muncă sau care nu știe și nu poate munci, s-au încuibat deasupra poporului nostru și-l stoarce până la sânge.

Și ce plebe?

Comună, mult mai puțin inteligentă decât poporul nostru, fizic decrepită, moralicește putrezită.

Nu xenocrație prin cucerire, ci xenocrație prin furișare, prin introducere în mod clandestin, prin înveninare.

De aceea nu e de mirare că toate instituțiile noastre s-au descompus de acest venin cadavaric. Biserica nu mai e biserică, căsătoria nu mai e căsătorie, școala nu mai e școală; nimic nu e acătării.

Dar unde punem trebuințele acestei plebe? Trebuințe aristocratice, pariziene, de cari clasele dirigente vechi nici nu visau.

La toate adevărurile acestea, limpezi ca cristalul, la părerea de rău că mersul dezvoltării noastre n-a fost organic, continuitiv, că ne costă sănătatea și bunăstarea poporului nostru, ce ne răspund acești arhistrăini?

Că suntem socialiști. Ei, cari în adevăr sunt socialiști când n-au slujbe, dar foarte regaliști când sunt în pensii reversibile și în cumul, nici nu înțeleg însemnătatea teoretică a cuvântului.

Cestiunea e fără contestare socială: am fi socialiști însă numai atunci când am propune o *soluțiune socialistă*. Departe de noi asta. Din contra, soluțiunea ce-o propunem nu poate fi decât conservatoare, reacționară chiar. Clasele muncitoare trebuiesc scăpate de paraziți; paraziții înșăși trebuiesc, prin o riguroasă organizație, siliți la munca la care se pricep. La tăiat lemne Serurie, la cârciumărie Carada. Nu oameni mari cu abecedarul în mână, nu escroci și tâmpiți în demnitățile statului, nu cocoterie și pungășie în afacerile publice.

O reorganizare socială având de principiu apărarea și încurajarea muncii, înlăturarea feneanților și paraziților din viața publică, iată ceea ce e de neapărată necesitate.

Așadar să ne înțelegem.

Nu cerem și nu voim, precum insinuă „Românul“, esterminarea cu sabia a elementelor hibride. Dar ceea ce pretindem pozitiv e ca asemenea elemente să nu fie *determinante, domnitoare* în statul român. Nu ne opunem dacă ele se vor hrăni prin muncă proprie, dar nu exploatând munca altora. Nu avem nimic de zis dacă Serurie se va ocupa cu cinstita cismărie, Bosnagi cu zidăria. Dar în capul unui stat român nu se cade să vedem aproape esclusiv numai oameni străini, incapabili de-a pricepe geniul poporului nostru și, până la un grad oarecare, incapabili de a-l iubi și de a-l cruța.

Și, când vorbim de poporul român, știm foarte bine de cine vorbim. Nu de amestecături, nu de oameni veniți de ieri alaltăieri în una din provinciile Daciei lui Traian, ci de acel element etnic ieșit din încrucișarea romanilor cu dacii, de rasa română. Aceasta a fost în trecutul țărilor noastre rasa plastică, rasa formatoare de stat, cea orânduitoare, cea istorică; aceasta trebuie să și rămâie de acuma înainte. Cumcă deosebirea între adâncimea rasei istorice și superficialitatea celor superpuse e mare o știe oricine. În inima unui popă din Ardeal e mai mult sentiment național românesc decât într-o sută de mii de Caradale și în craniul unui singur român încape de cinci ori pe atâția creieri pe cât s-ar constata cu cumpăna în titvele mutrelor de paiață ale patrioților.

❦

[5 septembrie 1881]

Două monografii s-au scris în timpul din urmă cari se ocupă în cea mai mare parte cu soarta populațiunilor noastre de la țară.

Una, întitulată *O pagină din istoria contimporană a României din punct de vedere medical, economic și național,* e datorită d-lui dr. Istrati; cealaltă, *Țăranul,* o datorim experienței lungi a d-lui A.V. Millo.

Cartea tânărului medic cuprinde un material foarte bogat pentru esplicarea stării actuale a țării. Într-un volum de 500 de pagini se ține seama de studiile demografice făcute până acum, s-arată, cu date statistice adunate din diferite izvoare, că populațiunea țării, îndeosebi elementul român, e supus unei continue decreșteri; că românii emigrază din țară, iar străinii *imigrează;* că rasa română degenerează în urma esploatării la care e supusă. Mizeria, produsă prin greutăți publice, parte dă naștere la deosebite boale, parte favorizează răspândirea lor.

Cartea d-lui A.V. Millo e mai puțin voluminoasă, cestiuni demografice nu sunt atinse aci, dar s-arată clar și după o zilnică esperiență efectul dezastros pe care l-au avut legile nouă și organizația liberală asupra populațiunilor noastre rurale. Din această din urmă lucrare estragem și azi o parte interesantă, aceea care, arătând condei cu condei, atât veniturile cât și cheltuielele unui țăran, dovedește că acesta rămâne în mod inevitabil în deficit la sfârșitul anului.

Amândoi autorii sunt inspirați de-o adâncă iubire pentru popor și amândoi sunt de una și aceeași părere că rasa română e jertfa spoliațiunii și a mizeriei produse în mod artificial; că statul, legile, trebuințele apusene a claselor dirigente, indiferentismul și neactivitatea acestor din urmă conspiră a aduce la degenerare tocmai partea cea mai importantă a poporului nostru.

Fără îndoială, sărăcia e un izvor de rele fizice și morale, dar e tot atât de adevărat că relele morale sunt la rândul lor cauze ale decadenței economice. Într-o țară în care religia și curăția moravurilor au fost înlăturate prin epicureism și sibaritism, în care conștiința de drept și nedrept, de bine și rău sunt zilnic jignite prin ridicarea socială a unei pături de oameni neonești, în care nepăsarea a ajuns a admira pe oamenii de nimic, însă abili, spiritul public caută în zadar un razim în contra corupțiunii. Departe de-a găsi undeva acest razim, el e din contră atras în vârtejul general și ajunge a crede că legile morale, uniforme pentru toate popoarele, sunt vorbe goale cari se pretextează din gură, dar pe cari nu le crede nimenea.

În aceleași condiții de climă, sub același regim sub care trăiesc românii, a căror viață intelectuală și morală o determină o Carada sau un C.A. Rosetti, trăiesc evreii c-un sentiment de familie foarte dezvoltat, c-un viu instict de solidaritate, trăiesc germani și alți apuseni cu totul în alt chip.

Prin ignorarea laturei educative a școalei, a bisericei, a vieții de stat, am ajuns a face dintr-o țară înzestrată cu atât de multe condiții de dezvoltare sănătoasă, această Americă dunăreană, în care totul e atins de morbiditate. Dacă starea materială a populațiunilor noastre e rea, cea morală e aproape și mai rea. Cu toate acestea amândouă sunt într-o strânsă legătură și merită o egală atenție și egală solicitudine,

❦

[6 septembrie 1881]

De la venirea d-lui Conta la ministeriu cestiunea instrucției au început a se dezbate din nou. Constatăm că, începând cu ministrul și sfârșind cu foile, cestiunea a oscilat mai mult pe terenul administrației școalelor; despre instrucție a fost prea puțin vorba; cestiunile de principiu n-au fost tratate decât în unele numere ale „Timpului“.

Asprimea măsurilor prevăzute în proiectul Conta, cari aveau de scop a sili corpul profesoral la o strictă împlinire a datoriilor, măsuri în esență administrative, au fost mai cu seamă obiectul discuției publice; tendența politică și socială a proiectului a fost ignorată de cea mai mare parte a presei și relevată aproape numai de noi.

Fostul ministru al insurecției era în privirea convingerilor sale metafizice sau religioase materialist, în privirea celor politice socialist. Pre cât timp aceste convingeri se mărgineau la espunerea de pe catedră sau prin cărți, pe cât timp erau obiectul unor conversații cu amici literari, lucrul nu avea greutate practică. Trăim într-un timp în care convingerile religioase și cele politice, primite pân' acum ca ceva natural și moștenit, sunt supuse aceluiași metod de cercetare care se aplică în științele naturale și e firesc lucru ca, căutându-se a esplica prin raționamente împrumutate mecanicei fenomenele vieții sociale, multe și mari erori să intervină. Dar ele rămân erori individuale până ce cineva nu încearcă a le da consistență prin aplicarea în învățământ și în stat.

Ceea ce distinge proiectul Conta de legea actuală este tendența lui. Legea actuală e rea, e copiată de pe texte străine, dar e lipsită de orice

tendență fie bună, fie rea; proiectul Conta era o lucrare mai originală, care cuprindea în articolele ei realizarea a o seamă din convingerile metafizice și politice ale autorului.

Proiectul ignora cu totul atribuțiunile educative ale școlii, cari sunt cele de căpetenie, și vedea în grămădirea de cunoștințe ținta învățământului. De acolo ascuțișul îndreptat în contra studiilor clasice, a căror cunoștință nu stă în proporție directă cu folosul material, cu câștigul.

Aci însă era defectul principal al proiectului Conta, căci lipsurile cele mari ale învățământului nostru nu sunt atât pe terenul intelectual pre cât pe acel al educației. Studiile clasice cresc spiritul și caracterul tinerimii. Ceea ce câștigă cineva prin ele, dacă sunt bine predate, este aptitudinea de a înțelege lesne, de-a coordona repede orice altă materie a cunoștinței omenești.

Fără îndoială nu noi vom fi aceia cari să ne opunem învățământului real, a cărui lipsă este atât de simțită. Activitatea națională e în parte paralizată prin această lipsă. Oricâte școale speciale, tecnice sau de aplicațiune se vor înființa vor fi bine venite, dacă vom ști a ne crea corpul didactic necesar pentru ele. Nu noi avem ceva de obiectat în contra învățământului real și a marilor lui foloase.

Ceea ce susținem însă este că învățământul real cată să fie de sine stătător, cată să-și aibă institutele sale speciale. Chiar o reducere a numărului școalelor de învățământ clasic se poate admite; ceea ce însă trebuie respins este confundarea acestor două ramuri deosebite de învățământ, amestecul lor în una și aceeași școală, fără preponderanța uneia sau alteia din materii.

Sunt în adevăr materii în științele naturale pe care un om din zilele noastre nu le poate ignora, precum sunt pe de altă parte materii ale învățământului clasic pe care nu le poate ignora fără a trece de om incult un mecanician sau un chimist.

Dar, precum am mai zis-o nu de aceasta e vorba, ci de preponderanța unei sau a celeilalte serii de studii. Precum în economia politică împărțirea muncii dă cele mai fericite rezultate tot astfel și în școală cată a se deosibi acele a căror menire este educativă, cari determină oarecum atitudinea unei societăți, caracterul ei intelectual și moral, de acele cari lărgesc activitatea ei economică și sporesc mijloacele și puterea ei de producțiune.

Urmarea acestui amestec a două serii de studii, cari corespund chiar în individe cu două soiuri de aptitudine, a fost încărcarea peste măsură a

programelor cu fel de fel de materii când clasice, când exacte, încărcare al cărei rezultat este sterilitatea atât a învățământului clasic cât și a celui real. Suntem convinși că, urmărindu-se realizarea proiectului Conta, acea sterilitate va fi și mai mare.

❦

[7-8 septembrie 1881]

Curtea de Casație, pronunțându-se deja în contra electivității magistraților, crease un precedent salutar pentru ferirea justiției de influențele totdauna rele și corumpătoare ale patimelor politice. Ieri a fost cea din urmă adunare a corpului advocaților din București, care s-a rostit asemenea prin vot formal și cu mare majoritate în contra electivității.

Tentativele d-lui CA. Rosetti de-a pune justiția la ordinele agenților săi electorali nu vor izbuti de astă dată, precum nici pe un teren n-ar fi trebuit să izbutească încercările acestor oameni de-a pune toate ramurile organice ale vieții statului în mânile unei demagogii abile și viclene, a unor alegători lesne de intimidat sau de amăgit.

„Românul“ face în privirea electivității următoarea observațiune:

> Dacă partida liberală cere electivitatea pentru a înrâuri în alegeri, de ce oare acea înrâurire n-ar face-o ea cu mai multă, putere *asupra miniștrilor* cari sunt din sânul ei?

Dar acea înrâurire o și face partidul. Au existat miniștrii roșii de justiție, ca d-nii Stolojan și Giani, cari n-au numit de la sine nici un judecător, ci au iscălit numai numiri comandate de deputații advocați sau împricinați. Deosebirea este că un ministru, de bine de rău, e *responsabil* de ceea ce face, pe când alegătorii roșii cari ar ridica pe jețurile de magistrat pe semenii lor nu sunt responsabili către nimenea. A doua observare este:

> Dacă partida liberală, ar combate inamovibilitatea ca să aibă înrâurire asupra justiției, apoi noi i-am da următorul sfat:
>
> Să se unească toți membrii ei și să voteze îndată inamovibilitatea.
>
> Legea votată, partida liberală fiind acum la guvern, să numească pe membrii ei la Curți și la tribunale.
>
> Aceștia fiind inamovibili, partida ieșind de la guvern va domni în justiție și va domni cu puterea inamovibilității.

Acest sfat nu mai trebuia să-l dea „Românul“ partidei sale, căci ea urmează așa și fără îndemnul foii. Și azi cele mai multe numiri în justiție sunt dictate de interese de partid, abstracție făcând de meritele ori de știința candidaților. Numindu-se o persoană nu se pune cestiunea dacă ar fi un bun și drept judecător, ci dacă e roșu.

Cine voiește însă inamovibilitatea are în vedere totodată și condițiile ei organice acela vrea o lege care, abstracție făcând de opiniile politice ale candidaților, să confere posturile de judecător numai la bărbați cu titluri și pe baza unui concurs.

Oricât s-ar influența atunci ministrul, totuși nu va putea înlătura meritul în măsura în care o face astăzi.

Nu inamovibilitatea roșie o vrea cineva, nu privilegiul esclusiv al roșilor de-a fi numiți judecători buni răi, cum s-ar găsi, ci inamovibilitatea ca principiu, reglementat prin anume condiții de admisibilitate și de înaintare, fără privire la opiniile politice eventuale ale celui ce voiește a fi judecător fără considerații politice c-un cuvânt.

Magistratura cată să fie neatârnată atât de fluctuațiunile politice cât și de guvern.

Legea care ar prescrie inamovibilitatea va trebui deci să reducă facultatea ministrului de-a numi judecători la rolul administrativ de a constata titlurile candidaților și de-a supune numirii din partea regelui pe aceia cari prezintă titluri superioare, așa precum bunăoară ministrul învățăturilor propune numirea în posturile de profesor a candidaților acelora cari au ieșit mai bine la concurs. Nici în acest caz nu izbutește *totdeuna* capacitatea, însă în orice caz ea izbutește mai *adesea* decât sub regimul patimelor de partid, sub cari incapacitatea și malonestitatea, departe de-a fi piedeci, sunt adeseori titluri de recomandație pentru candidați.

❦

[9-10 septembrie 1881]

Electivitatea magistraturii, propusă de d. C.A. Rosetti și respinsă atât de înalta Curte de Casație cât și de adunarea corpului advocaților, va forma poate și de acum înainte un obiect de discuție pentru presă și Parlament, ba, precum ne-am deprins cu surprinderile în rău ale demagogiei, ne putem pomeni că se votează de către mamelucii d-lui C.A. Rosetti, fără nici un fel

de considerație pentru opinia publică, care pân' acum se rostește în mod constant în contra ei.

Noi am espus demult în coloanele acestei foi o serie de argumente pentru inamovibilitatea organică, bazată pe-o lege strictă de admisibilitate și înaintare. Am arătat că, în Statele Unite chiar, jurisconsulții cei mai eminenți sunt în contra electivității.

Electivitatea judecătorului nu s-ar putea admite decât atunci când relațiile dintre membrii unui popor sunt estrem de simple, când sunt regulate prin religie și obiceiul pământului, când în conștiința fiecărui membru al poporului dreptul e viu, e necontestat de nimenea, e tot așa de cunoscut ca și *Crezul* și *Tatăl nostru.* De aceea în limba noastră veche „lege“ și „religie“ sunt noțiuni identice, deși fără îndoială multe din dispozițiile *acelui jus olachale* care n-a fost nicicând codificat nu aveau a face nimic nici cu Testamentul Vechi nici cu cel Nou. Într-o asemenea stare a societății în care relațiile sunt bazate pe tradiție și pe o absolută bună credință s-ar putea admite în adevăr ca, dintre ei, oamenii să aleagă în genere pe cei bătrâni, pe cei lipsiți de pasiuni, pe purtătorii tradiției juridice, ca să-i împace și să-i judece.

Mai este oare astăzi tot astfel?

Codicile noastre sunt aproape în totalitate traduse din limbi străine; ele n-au a face nimic cu conștiința juridică a poporului. Obiceiul pământului nu credem să se fi păstrat decât între țăranii și răzășii aceia cari fug de tribunale ca de ceva străin lor și se-mpacă, mai bine decât să riște a-și vedea conflictul lor judecat de legi ce nu le pricep și poate în contra conștiinței lor de drept.

Dreptul nu mai e obicei, ci știință, și o știință foarte complicată. Înainte el era strâns legat cu morala și cu echitatea; astăzi dreptul pozitiv e indiferent față cu morala, el trebuie să fie corect în litera și spiritul legii, fără a ținea seamă de echitate decât acolo unde-i este dictată. El nu mai este scientia *rerum divinarum,* căci nu stă în nici o legătură cu religia, cu credințele poporului, ci se mărginește la relații pur juridice, indiferente fiindu-i credințele religioase ale împricinaților.

Fiind însă o știință, e evident că nu alegătorii conduși de Serurie pot să aleagă între omul de știință și cel ignorant, între judecătorul cu esperiență și cel neesperimentat și că trebuie să existe norme obiective pentru numirea, înaintarea, întemeiarea corpului judecătoresc.

Obiecțiunea principală a adversarilor inamovibilității a fost esprimată numai prin circumscrieri; ei nu găseau cuvântul cu care să însemneze ceea ce lipsește justiției moderne.

Ei îmblau împrejurul espresiei fără a o găsi, fără a ști că ceea ce dreptul ca știință admite numai cum grano salis este echitatea, prin care se distinge dreptul ca obicei. Dar echitatea presupune o altă organizare a societății. E evident că cel mai echitabil judecător pentru cizmar e cizmarul, pentru argintar argintarul, pentru breslaș breasla. Dar această justiție a echității a existat pururea alături, paralel cu justiția strictă, formală, a statului.

Fără o organizare analogă, în state întemeiate pe principiul egalității sociale nu mai e cu putință a se reveni la judecători aleși din breslaș pentru bresle și nici la o altă specie de electivitate a judecătorului. Nu mai pomenim că toată organizația veche presupune unitatea și nestrămutarea credințelor religioase, că comunitatea unei bresle forma, la noi cel puțin, o enorie; că legături cu totul de altă natură, religioase, de familie, de interese de breaslă uneau pe fiecare om de-o comunitate de semeni de ai lui, că nimeni nu plutea ca frunza pe apă, avizat la propriile sale puteri, la propria sa persoană.

Toate acestea au dispărut azi. Societatea omenească nu mai este un organism precum era înainte, ea este o masă de indivizi, social egali, fără legături între ei, liberi a lucra și a se mișca oricum vor voi.

Dar într-o lume în care breslașul nu judecă pe breslaș, țăranul nu pe țăran, într-o lume în care dreptul tuturor au luat locul obiceielor juridice a fiecării clase e neapărat să-i judece omul de știință, omul care și-a făcut din legile codificate și din aplicarea lor un studiu special, o misiune specială a vieții.

❦

[11 septembrie 1881]

Un caz ciudat, care ne aduce aminte de fatala teorie a contractului sinalagmatic stabilită de „Românul“ la 1866, s-a întâmplat în Austro-Ungaria. Un sublocotenent ungur, anume Göczel, întrebat fiind de superiorul său dacă, în caz de a se suspenda Constituția maghiară, el s-ar lupta în contra celor ce s-ar opune suspensiunii, au răspuns „Nu“. De-aci un conflict aprig între unguri și nemți, o discuție învrăjbită și lipsită de urbanitate în contra superiorului care-a pus acea întrebare și în contra

justiției militare, care în adevăr a degradat pe sublocotenent și l-a scos din armată.

Cu toate acestea cazul nu ni se pare deloc susceptibil de controversă. Armata nici jură pe Constituție, nici are a ține seamă de ea. Dacă tocmai mănținerea unei constituții rele ar fi cauza unor adânci turburări cari să puie în pericol existența statului chiar, e evident că suspensiunea ei pentru rațiuni de stat se impune de sine, mai cu seamă însă în Austria, unde Constituția n-a pornit din inițiativa popoarelor, ci este o renunțare făcută de bunăvoie de Coroană în favorul ideilor liberale și — desigur fără intenție — în defavorul naționalităților mai mici, cari prin constituționalism sunt date în exploatarea exclusivă a politicianilor germano-evrei și maghiari.

Un articol din foaia militară „Wehrzeitung“ se și rostește în înțelesul subordinațiunii necondiționate la ordinele șefului suprem al armatei, care e împăratul. Iată ce zice organul militar:

> *Răspunsul sublocotenentului Göczel, că în anume împrejurări (deși foarte neverisimile) ar călca subordinațiunea, îl face neapt pentru rangul de ofițer. Subordinațiunea este baza activității armatei. Acela care crede că ar fi posibil s-o calce nu e bun de ofițer, Art. 66 din regulamentul de serviciu la care se provoacă Göczel nu se poate aplica la cazul prezent, pentru că acest punct numai atunci dezleagă pe soldat de datoria subordinațiunii când un ordin ar fi îndreptat clar și pe față în contra îndatoririlor impuse de jurământ, în contra binelui statului sau a serviciului sau dacă ar cere o faptă oprită de legea penală.*

Soldatul însă nu jură pe Constituția ungurească și nici pe altă Constituție, ci numai Maiestății Sale supremului beliduce. Astfel suspendarea Constituției ungurești sau a unei părți dintr-însa, caz foarte nerverisimil despre care s-a tratat, nu poate fi privită nicidecum ca îndreptată „clar și pe față în contra binelui statului“. Dacă un asemenea caz ar veni în discuțiune, el s-ar putea întâmpla numai cu presupunere, că această suspensiune este în interesul statului întreg *(Gesammtstaat)* și e fără îndoială binele statului comun acela de care vorbește art. 66 al reglementului. Suspensiunea Constituției ungare nu poate fi privită nici ca îndreptată contra serviciului, nici ca o faptă oprită prin legea penală — § 11, p. 66 al regulamentului de serviciu nu poate avea însă nici o valoare practică față cu ordinile Maiestății Sale supremului beliduce, pentru că

jurământul se face necondiționat și promite ascultare și supunere „oriunde ar cere voința Maiestății Sale Imperiale și Regale“ …

Stările politice din Ungaria, agitațiunea care se înscenează pentru anume tendințe politice, sumuțarea reciprocă a naționalităților, care se cultivă aici, face necesar ca pozițiunea armatei față cu această manoperă de partid să se precizeze strict. Ar putea să fie numai de folos dacă oamenii înțelepți din Ungaria ar contribui să se lămurească opiniunea publică asupra punctului că armata n-are a face nici cu Constituția ungară, nici cu vro altă constituție, că nici armata honvezilor nu este chemată să apere Constituția ungurească, ci are să dea ascultare numai Maiestății Sale și singur Maiestății Sale și aceasta o va și face. Dacă va deveni generală convicțiunea aceasta în Ungaria, atunci poate că vor înceta de a mai amesteca armata în luptele de partide politice și stânga se va lecui de confuziunea de idei ce-o predomină încă azi cu privire la destinațiunea armatei honvezilor.

❦

[11 septembrie 1881]

Din Teleorman aflăm lucruri foarte curioase despre modul cum știu liberalii să practice regimul liberal și de disprețul cu care tractează opiniunea publică și voturile prin cari se esprimă.

Vestitul Chirițescu, mână dreaptă a d-lui Simeon Mihălescu și a tovarășului său Varșavski, de la a doua venire a d-lui Mihălescu nu mai cunoaște nici o măsură; ca un adevărat cazac lovește în dreapta și în stânga pe toți câți nu sunt supuși devotați la ordinele sale, fără rușine de oameni și fără frică de D-zeu.

Se știe incidentul d-lui Rapanovici, care, de la înființarea regimului parlamentar, exercitase mereu drepturile politice și care într-o bună dimineață a fost dat afară din consiliul comunal al orașului Alexandria sub cuvânt că nu e român, deși chiar în acel an votase pentru Cameră, votase pentru Senat, votase pentru consiliul comunal și aceasta fără contestație! L-a dat afară pentru că nu i-a plăcut lui Chirițescu.

În momentul acesta se petrec lucruri și mai grave.

Orașul Alexandria nu poate să aibe consiliu comunal din pricina lui Chirițescu. Și lucrul este simplu: orașul vrea pe unii și Chirițescu pe alții!

Mai deunăzi încă oamenii aleseră 5 inși pe care Chirițescu 'i scosese din consiliu, căci nu-i plăceau. Dar Chirițescu le-a invalidat alegerea și pe ce

motiv ridicul! Iaca copia de pe recursul ce s-au făcut cătră minister.

Domnule ministru,

Suntem realeşi ca membri ai consiliului comunei Alexandria, din care am fost escluşi în arbitrarul mod care este cunoscut şi d-voastră prin plângerile ce am făcut.

Rezultatul este acesta.

Din 464 votanţi am întrunit: Pandele Zaharescu 281, Anghel I. Căpitanovici 272, Marin P. Sprânceană 272 şi Dimitrie Constandinescu 265 voturi, aşa că avem majoritate fiecare, iar nu numai câte o treime de voturi. Totuşi aflăm că e vorba a se da art. 45 din legea comunală o interpretare cu totul alta, argumentând că treimea să fie din numărul alegătorilor înscrişi pe listă, iar nu din acela al alegătorilor cari au votat, precum este spiritul legei şi precum s-a înţeles totdauna până acum, după cum rezultă din precedente din alţi ani.

Temându-ne dar că onor. Comitet permanent va nesocoti legea şi acum, precum a făcut când a aprobat încheiarea de escluderea noastră, mai cu seamă că aşa a opiniat şi d-l primar în procesul verbal de întrunirea voturilor din celelalte culori, venim prin aceasta mai dinainte a vă comunica de cele ce suntem informaţi că, se urzeşte.

Primiţi vă rugăm asecurarea osebitei noastre consideraţii şi stima ce vă purtăm.

(Semnaţi) *Pandele N. Zaharescu, Anghel I. Capitanovici, Marin P. Sprânceană*

Cât pentru rezultatul acestui recurs noi nu avem nici o îndoială. Cum să respingă Mihălescu Varşavski cererea lui Chiriţescu Varşavski?

❦

[12 septembrie 1881]

Prin martie a.c. „Journal des debats“ ținea seamă de vorbele d-lui C.A. Rosetti că „visul de aur i s-a împlinit“ fără ca foaia franceză să știe că ele erau pentru republicanul învechit în zile rele o apostazie. Foaia mai scria următoarele:

> *Rolul noului regat în valea Dunării de Jos va deveni mai mult decât oricând un rol eminamente civilizatoriu. Cei șapte până la opt milioane români cari formează o insulă pierdută în mijlocul slavilor sunt fără contestare mai înaintați decât vecinii lor ca cultură intelectuală. Ei și-au apropriat c-o minunată lesniciune legile și datinele Occidentului și pot fi educatori foarte folositori ai Principatelor slave ce-i înconjură. Pe de altă parte prevențiunile, ba urele chiar cari îi separa de slavi și îndeosebi de bulgari au căzut în mare parte de când au combătut împreună pe inamicul comun. Se pare îndealtmintrele că nimic n-ar fi mai ușor, pentru că nu există între Principatele Dunării de Jos interese contradictorii și ambițiile lor nu se pot ciocni. Regatul României, dacă nu e cel mai în vrâstă, a văzut cel puțin dezvoltându-se la el progresul științei și industriei Occidentului mai de curând și mai repede decât vecinele Bulgaria și Serbia. Mulțumită minunatei fertilități a brazdei și inteligenței locuitorilor lui, regatul de ani încoace e la un nivel pe care celelalte Principate nu-l vor atinge decât mai târziu. El trebuie să continue a da exemplul înțelepciunii politice și să intre cu mai multă rezoluțiune decum a făcut-o pân' acum pe calea unei administrații integre și severe. Iată mijlocul adevărat de-a exercita împrejuru-i o influență care ar fi din cele mai folositoare, mai cu seamă când e vorba de state nouă, espuse prin urmare de-a comite greșeli grave sau imprudente cel puțin.*

Fără a împărtăși cu totul părerea ziarului asupra importanței civilizatorii a României, de vreme ce pe noi nu ne amăgesc formele goale și etichetele false cu cari se 'mpăunează civilizația Caradalelor Dunării, trebuie să mărturisim că „administrația integră și severă“ cuprinde într-un cuvânt defectul de căpetenie al țării noastre, răul ei abia capabil de lecuire. Astăzi defectele administrației nu mai sunt un secret public ca înainte, pe care toți îl știau și nimeni nu-l mărturisea: azi foile guvernamentale chiar mărturisesc torturile, vexațiunile, hoțiile la care sunt supuse populațiunile noastre.

Pe de altă parte e asemenea dovedit că reaua administrație este un sistem de guvernământ la noi fără de care un numeros partid ca cel roșu n-ar putea exista. Demagogia noastră e flămândă, rolul capilor ei e de-a o hrăni cu orice preț. Străini de țară și neavând nici voința nici aptitudinea

muncii industriale, demagogii noștri sunt aproape esclusiv avizați la buget. O administrație onestă și severă nu e cu putință măcar, pe cât timp malonestitatea e un titlu de recomandație pentru roșii, pe cât timp biletul de maturitate pentru pușcărie e totodată bilet de intrare în partidul roșu. Corumperea sistematică a alegătorului, esploatarea și despoierea claselor muncitoare fiind un mijloc de câștigare a pâinii zilnice pentru zeci de mii de indivizi inculți, fără alt meșteșug, fără altă meserie decât politica, e evident că inițiativa unei îndreptări ar trebui sau să pornească de mai sus decât aceste elemente înșile, sau să vie sub forma unei fatale izbucniri din partea unei populațiuni ajunse a nu mai putea suporta sistemul de corupțiune.

Numai în cazul întâi însă perspectiva ar fi favorabilă; în al doilea izbucnirea ar fi în stare a complica relațiile din afară ale țării și a o duce spre sigură pieire.

Despre o renunțare de bunăvoie a patrioților de industrie la sistemul de corupție electorală și administrativă nu poate fi nici vorba.

❦

[13 septembrie 1881]

În Scrisoarea a zecea adresată d-lui V. Alecsandri și publicată în „Convorbiri“ d. Ion Ghica intercalează o întreagă teorie a egalității. Opiniile moderate ale autorului, stilul său românesc și îngrijit, împrejurarea că multe din observațiile sale sunt în acord cu observațiile noastre din studiile de ordine etnografică și socială ne îndeamnă a ne lua libertatea să reproducem articolul după revista literară din Iași.

❦

MÂNĂSTIRE ÎNCHINATE

[13 septembrie 1881]

Citim în „Politische Correspondenz“:

> *Iată analiza notei circulare prin care Poarta apelează la intervenirea puterilor în afacerea bunurilor mănăstirești secularizate la 1864, supt domnia prințului Cuza:*
>
> *Nota turcească începe prin a reaminti protocolul no. XIII de la 30 iunie 1858 al Conferinței din Paris, în care s-a recomandat părților interesate ca într-un an de zile*

să se înțeleagă între ele și, după expirarea acestui termen, afacerea să se reguleze definitiv prin arbitraj. România — zice nota — a făcut iluzorie înțelegerea dorită și curând în urmă și-a apropriat cu forța veniturile bunurilor bisericești, iar după aceasta s-a întrunit la Constantinopol o conferință a reprezentanților marilor puteri care a declarat actul arbitrar al prințului Cuza de nul și neavenit, luând și deciziunea ca România să păstreze separate veniturile respective. Spre acest scop ea a numit și o anchetă. Guvernul român a propus să înlocuiască Casa separată printr-un împrumut, numind un delegat, spre a prezenta comisiunei baza juridică a reclamațiunilor ei.

Curând după aceasta prințul Cuza a fost deposedat și conferința s-a dizolvat fără a fi ajuns la rezultat. Guvernul român a continuat a întrebuința în folosul său exclusiv veniturile mănăstirilor și unele moșii au fost chiar vândute, cu tot protestul patriarhului ecumenic. Patriarhatul a prezentat Congresului din Berlin un memoriu și președintele a observat, cu consimțământul înaltei Adunări, ca să se noteze în protocol că reprezentanții puterilor au să refereze guvernelor lor asupra obiectului.

La 1879 prințul României, printr-o epistolă, a încurajat pe patriarhii Orientului să trimiță împuterniciți speciali la București, spre a se înțelege cu guvernul asupra bazei unei învoieli directe. S-au trimis delegați, însă d. Boerescu, ministrul de externe de atunci, a declarat că, dacă mai există vreo neînțelegere, el poate negocia numai pe cale diplomatică asupra acestei afaceri. În urma acestora, cererile patriarhilor ca Poarta să înceapă o acțiune diplomatică au devenit tot mai stăruitoare și guvernul imperial nu poate rămânea indiferent față cu lipsa și pierderile mari la cari sunt expuse necontenit institutele religioase de către guvernul român. Rezolvarea cestiunei nu se mai poate amâna. Au trecut mulți ani de când Conferința din Paris a regulat marele proces al justiției internaționale. Și Congresul din Berlin a sancționat acest principiu. Deci guvernul imperial crede că nu rămâne altă cale de hotărât decât calea arbitragiului, după ce nu se mai poate ajunge la un compromis.

Nici guvernul român nu va putea avea nimic contra, deoarece nici el nu contestă caracterul obligatoriu al unei asemenea proceduri. În fine, Poarta ordonă reprezentanților săi să ceară de la guvernele respective de a însărcina pe reprezentanții lor din București ca, în înțelegere cu reprezentanții puterilor semnatare Tractatului din Berlin, să invite pe guvernul român de a-și numi arbitrarii săi, precum și de a determina locul și timpul tribunalului arbitral.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[16 septembrie 1881]

Printr-o indiscrețiune a oficiilor telegrafice din Ungaria sau a cine știe cui, ziarul unguresc „Egyetertes“ a ajuns în posesiunea următoarei depeșe, adresată de împăratul Rusiilor cătră împăratul Austriei:

Petersbourg, septembre 12

A. S. Majeste l'empereur d'Autriche, Miskolez.

Le télégramme de félicitation que tu as bien voulu m'adresser à l'occasion de ma fête m'a vivement touché et je t'en remercie de tout mon coeur.

J'ai été très heureux de revoir l'empereur Guillaume, l'ami vénéré auquel nons attachent les liens communs de la plus intime affection

Alexandre

Autenticitatea textului acestei depeșe nu se contestă de ziarele oficioase. Mai contestat este însă cuprinsul unei a doua depeșe, pe care a adresat-o cu trei zile mai târziu baronul Haymerle, ministrul de esterne, suveranului său. Ea ar fi având următorul cuprins:

Contele Kalnocky îmi telegrafiază următoarele: D. de Giers, pe care tocmai îl văzui, pare foarte mulțumit de impresiunile reciproce ale întrevederii de la Danzig.

Împăratul Alexandru s-a întors cu sentimente întărite de liniștire și satisfacțiune interioară.

Înțelepciunea și neașteptata moderațiune a vorbelor principelui de Bismarck au făcut mai cu seamă un bun efect asupra împăratului și a d-lui de Giers și i-a liniștit prin asigurarea că-n nici o direcțiune nu urmărește decât scopuri pacifice. Împăratul Wilhelm au comunicat vorbele M. Voastre despre împăratul Alexandru rostite la Gastein și au adaos că vede în ele cu bucurie o confirmare a cunoscutelor sentimente amicale ale M. V. Apostolice. D. de Giers constată că, după ce în realitate nu există pe terenul politicei esterioare nici o cestiune de natură de-a inspira teamă, conversațiunea a avut de obiect mai cu seamă combaterea pericolului socialismului și aci principele Bismarck a recomandat mare precauțiune și moderațiune în recomandarea de măsuri internaționale. D. de Giers zice că cea mai însemnată lature a călătoriei de la Danzig a consistat în intenția ce-o are țarul de-a manifesta în mod neîndoielnic față cu toată Rusia voința sa de-a urma o politică conservatoare și pacifică.

Haymerle

❦

[17 septembrie 1881]

Meșter în falsificare de calcule financiare, pișicher când e vorba de a apăra pe Stroussberg, sublim când redactorii apără „cea mai populară cestiune“, câștigând cu ea milioane, „Pseudo-românul“ grecului C.A. Rosetti se crede special și în ale instrucției.

Astfel în numărul de azi propune ca

> în cărțile de citire, pe lângă … istorioarele *morale* ce sunt menite a forma prin exemple inima elevului, să fie și expuneri scurte și substanțiale asupra agriculturii.

C-un cuvânt să se înlocuiască cartea de citire printr-un manual de agronomie.

Dacă ar fi vorba de a se introduce în școala rurală limba maternă neogrecească a d-lui C.A. Rosetti, sau cea maternă bulgărească a lui Mihălescu în locul celei române, lucrul ar fi indiferent.

Ca istorioare morale s-ar putea povesti bunăoară copiilor, drept „exemple menite a le forma inima“:

istoria cum un grecotei cinic ajunge prin minciuni, trădări și crime cel întâi om în România;

istoria cum un alt străin ajunge din pisăr cu 2 galbeni leafă pe lună la regimentul de mușchetari, din scriitor la Agia din Iași și din corector la „Pseudo-românul“, cu patru clase primare și o coarda de violoncel, răscumpărătorul unui drum de fier de 250 milioane, milionar, director de bancă, fondator de institute de credit;

istoria cum un bulgar mărginit și hoț ajunge, tot în România, director de ministeriu și efor la așezăminte de binefacere;

istoria cum un alt străin, erou de la 11 fevruarie și prezident de republică ploieștenească, ajunge adiutant regal;

istoria cum un Chirițopol ajunge din chelner sau camardiner prefect;

istoria cum un bosnagiu ce a făcut felceria în Țarigrad la turci devine profesor de cea mai grea și mai gingașă din științele naturale, de fiziologie, la Facultatea din București,

istoria cum un om fără studii liceale ajunge profesor de istorie universală la aceeași Universitate;

istoria cum un măscărici înjură pe Domnul țării și se decorează cu *Bene-Merenti* tocmai pentru aceste înjurături.

Iată … istorioare, *foarte morale* desigur, menite de a forma prin exemple inima elevului.

Ca studii substanțiale s-ar putea introduce în *Cartea de citire* greco-bulgărească cultura caprelor. Item, indicație de parfumuri pariziene pentru a neutraliza *foetor caprinus*. Item cultura măslinelor. Item uscarea țârilor. Item indicațiuni pentru jocul cu cărți măsluite. Item metode nouă pentru a se chivernisi pe lângă ruși prin tainică binefacere.

Iată o mulțime de ramuri de producțiune patriotică cărora roșii își datoresc carierele. Ar fi păcat să nu fie obiectele instrucției publice undeva, însă nu la noi. Asta am propune noi dac' ar fi vorba de-a introduce în școala rurală bulgăreasca și neogreaca în locul limbei române. Dar pe cât timp studiul principal al unei școale rurale sau primare e limba românească ea este totodată organul prin care neamul își cunoaște ființa sa proprie, organul prin care acest neam moștenește avutul intelectual și istoric al strămoșilor lui. Copilul nu învață numai a vorbi corect, el învață a gândi și a simți românește.

Agronomie câtă poftiți. De șase ori pe săptămână zilnic, dar limba română rămâne limbă și s-a încheiat.

Nu numai istorioare morale, onorabililor, cuprinde o carte de citire menită pentru întreg tineretul românesc. Ea cuprinde biografia lui Matei Basarab, dușmanul vostru, odihnească-l Dumnezeu din a dreapta sa; biografia lui Ștefan Vodă care n-a avut onoarea, în veacul lui de aur, de a vă înșira mutrele pe parii de garduri; cuprinde descrieri etnografice ale poporului nostru, bucăți de literatură populară și de arte, balade culese de Alecsandri sau poezii de ale lui, fabule de ale lui Donici, pasaje din Bălcescu, în sfârșit o sumă de elemente caracteristice și proprii numai poporului nostru, elemente cari-l disting de rasa voastră greco-bulgărească și-l fac să fie ceea ce este: deștept, inimos, curat, nu viclean și puțin la suflet precum sunteți voi.

O bună carte de citire ar fi de recomandat la toată pătura din care faceți parte; poate ați ajunge în adevăr a cunoaște și prețui poporul nostru. Limba românească ați fost șters-o din licee, voiți s-o ștergeți și din școala rurală, cu toată comoara ei de locuțiuni, de proverbe, cu bogăția ei de forme și gingășia de simțiri? Voiți ca și țăranul să capete o inimă de morocâine cum e a lui C.A. Rosetti, capete viclene și tâmpite, gusturi de animal ca ale bulgăroilor din partidul vostru? Vreți să înlocuiți pe Alecsandri cu *Ceasurile de mulțumire* ale lui C.A. Rosetti, pe Donici cu *Kolekțiunea de poezii* ale lui Serurie, pe Gr. Alexandrescu cu *Orele de repaos* ale lui Radu Pătărlăgeanu?

Mai bine nu vă amestecați unde nu vă fierbe oala.

La pehlivănii de burse și politice, la escamotări de bilete din urne electorale, la pungășie și tripotaj vă pricepeți. Adevărat meșteri, n-avem ce zice.

Dar până și de bietele cărți de citire vă legați, cari ar trebui să fie un obiect de îngrijire națională ca și textul Bibliei? Ș-aci vreți să vă arătați

filozofia de țap în toată goliciunea ei? Dar nu vedeți că nu știți a scrie românește, pentru că în viața-vă n-ați avut o carte de citire în mână? Nu vedeți că nu gândiți românește, pentru că titva voastră strâmtă nu s-au îndeletnicit cu o asemenea carte de folos?

De-ar fi propus încai bătrânul Ioan Ionescu a se adaoge articole agronomice în *Cartea de citire, om* care scrie materii agronomice în limbă bună, pe placul țăranului și al tuturor, om cu condei simpatic. Dar redactorii lui „iniorinte", „permaninte", „iustiție" și ai altor cabazuri linguistice, oameni ce scriu neogrecește bulgărește cu termeni franțuziți în loc de românește sunt autorități în materie de *Carte de citire?* Ciudată pretenție!

❦

[18 septembrie 1881]

Rezultatul alegerilor din Iași nu va dovedi nimic mai mult decât că Moldova ajunge încet unde trebuia să ajungă, unde Țara Românească a ajuns demult … la xenocrație.

Un ieșan, „un român pribeag în țara lui", ne trimisese o scrisoare prin care arăta că între patruzeci și nouă de profesori ai Universității din București sunt: 25 de bulgari, 7 greci, 4 armeni, 3 jidani, 2 țigani, un italian, un tătar și … 6 români. Acel român pribeag ne-a promis statistica deputaților, senatorilor, membrilor de la Casație, de la Apel, tribunale, a prefecților, administrația Domeniilor, băncilor, drumurilor de fier, poștelor și telegrafelor, serviciu sanitar și tecnic etc. etc., din cari vom cunoaște curioasa promiscuitate care apasă asupra țării întregi, încât nu mai are răsuflare nici în punctele ei cele mai libere.

La dreptul vorbind misiunea istorică, predestinarea d-zeiască a Domniei străine s-a consumat și poporul românesc e *de facto* înlăturat din istorie, ca o curiozitate etnografică, lipită de pământ, sclava pe de-a pururea a plebei bulgărești, grecești, jidovești, imigrată din câteși patru colțurile lumii. O stârpitură de grecotei cinic, fără sentiment de patrie, fără umbră de iubire pentru acest vechi și nenorocit neam, s-a cocoțat în fruntea țării; neagra străinătate, umbra spinului la ușa noastră a tuturor!

Ce iluzii să ne și facem în adevăr? Românul e deja străin în țara lui proprie, nimic n-a mai rămas decât numirea geografică. La ce să mai ție românul? La Constituția cosmopolită iscodită de 2-3 greci? La știința pe care-o predau bulgarii ignoranți? La limba batjocurită de gura acestor

venetici în momentul în care-o rostesc, la biserica surpată de suflarea veninoasă a ireligiozității lupanarelor Apusului, la țara care e 'n mare parte proprietatea străinilor, la negoțul care e 'n mâinile lor, la ce?

Să fim mulțumiți dacă acești arhistrăini cu suflet de câine și creieri de vulpe ne îngăduie să trăim alături cu ei, pe noi, neamul ticălos românesc; mulțămiți să fim că această pătură de hoți și de parveniți nu ne alungă limba din biserică și din școală să fim mulțumiți că aceste lături sociale aristocratizate nu ne vând robi.

Dar la ce se mai mănține ridicula titulatură de Regat al României? E C.A. Rosetti român? Caligari, Carada, Harama, Chirițopol, Pherekydis, Cariagdi, Anastasiadis etc. etc. români? Regatul greco-bulgarilor și al jidanilor, iată ceea ce trebuie scris în fruntea decretelor; românii nu mai au în realitate nici rege, nici țară. Stârpitura de grec se ține de stârpitura de bulgar până la capătul lanțului infinit de patrioți de meserie … „România“ nu-i decât o firmă de hotel, mai rău … o firmă de speluncă pentru mutrele confiscate a lepădăturilor tuturor țărilor.

Și încai dacă țara aceasta ar fi stăpânită de un neam istoric, cinstit, având spirit de adevăr și natură cât de cât omenească — treacă-meargă.

Dar stăpânită de gunoaiele omenirii?

De tot ce-a fost sordid și pehlivan, de tot ce-a fost prea rău pentru colțurile Țarigradului unde împărțeau culcușul cu cânii turcilor, prea rău pentru mocirlele Rusciucului și pentru cartierele jidovimii galițiene și rusești, de spuma pestiferă și de bubele tuturor popoarelor, de tot ce-a fost mai înjosit în Orient și-n Occident, în sfârșit de un C.A. Rosetti și alții ca el, frați fizici și morali ai lui Scarvuli.

Scârbos spectacol! Adânc scârbos, nedemn de un popor ce pretinde a avea onoare și viață în el.

Ei, dar așa se și cade!

Într-o țară în care trădarea e un merit, în care de gâturile a căror atingere ar dezonora însăși mâna călăului se atârnă cordoane ale Stelei României, ce nu este, ce nu poate fi cu putință?

❦

[20 septembrie 1881]

La Montpellier s-a dat la 5 iunie o reprezentație teatrală în dialectul provensal în folosul școalelor macedoromâne. „Messager du midi“, foaie

cotidiană de acolo, a publicat încă de mai mult timp un articol asupra situației politice a românilor macedoneni, pe care-l lăsăm să urmeze.

Articolul e intitulat:

O PARTE A POLITICEI OPORTUNISTE

Românii din Macedonia, Tesalia și Epir

Se știu înclinările ce d. Gambetta le profesează în privirea grecilor și aprobarea ce dădea ziarul său, nu demult, proiectelor de sporire ale regatului elin.

Se cunoștea pe de altă parte întinderea teritoriilor pe cari puterile propuseseră de-a le lua Turciei, de când d. Waddington, „această medalie ștearsă care se credea bătută pentru a regula destinele Europei“ — împrumutăm difiniția de la un diplomat oriental — a consimțit a fi înaintea Congresului din Berlin advocatul preferențelor prezidentului, Camerei deputaților.

Toată lumea presupunea că, încercând a împinge acțiunea esterioară a Franței în afară de căile pe cari se ținuse pân-acuma, responsabilul inspirator al miniștrilor noștri va avea cel puțin grija de-a face buna politică, adică de-a recomanda d-lui Waddington o delimitare teritorială de natură a spori în realitate puterea Greciei, cu alte cuvinte de-a nu crea un dualism de limbă și de aspirațiuni inamice.

Acesta este însă rezultatul pe care-l va ajunge d. Gambetta dacă ar ajunge a compromite Franța în dificultățile al căror preludiu a fost cestiunea Dulciniului. Se crede în genere, între politicianii superficiali cari se 'nvârtesc împrejurul guvernanților noștri, că dincolo de frontierele Greciei actuale există elini gata a primi cu brațele deschise batalioanele regelui George. Aceasta este o eroare deplină și această eroare falsifică din temelie esența proiectelor prezidentului Camerei.

În Epir ca și-n Tesalia, grecii veritabili strălucesc aproape pretutindenea prin absența lor și macedo-românii constituie marea majoritate a populațiunii. Se pricepe dar scârba ce-o au de-a deveni concentățenii d-rului Kokinos.

Am voi să cunoaștem cuvintele fineței 'n adevăr italiene, pentru a nu zice genoveze, în virtutea cărora s-a descoperit că macedoromânii ar fi elini! Pentru că au cler grecesc, călugări greci și că-n lipsa de școale naționale, de cărți naționale, ba chiar de caractere tipografice cari să fi putut pân' acum să reprezinte sunetele limbii lor, au fost botezați în grecește, au frecuentat școalele clerului grecesc și au primit în idiomul din Atena educația și instrucția pe care le era cu neputință de-a o afla aiurea și de-a o primi altmintrelea?

Nimic mai bizar decât de-a proscrie din Franța congregațiunile monastice și de-a întemeia în Orient politica națională pe situația școlară și religioasă a clerului grec din Tesalia.

Orice ar fi însemnând inconsecuența aceasta, se cade să împrumutăm din numărul de la 5 iunie al ziarului „République Française“ confirmarea faptului ce semnalăm, fiind cea mai bună dezmințire ce se poate da straniei politice ce-a apucat-

o vechiul dictator din Bordeaux. Iată 'n adevăr ce se citea cu data de mai sus în „République Française“.

„Macedoromânii — căci pentru români numele de țințari n-are nici un înțeles, iar kutzovlahi, români șchiopi, e un termen de despreț ce-l resping — ocupă tot teritoriul ce se întinde de la Ochrida și până la Moreea și de la Caiani până în Adriatica, în vecinătate de Durazzo. După Thunmann ei formează un popor mare și numeros. Ei reprezintă o jumătate a populației Traciei și trei din patru părți a Macedoniei și Tesaliei.

În Macedonia toată partea de la apus, despărțită printr-o diagonală ce s-ar trage de la Kopvili la Salonic, cuprinzând Vodena Ostrovo, Florin, Monastir, Prelep, Ochrida, Rema, Tornovo, Castoria, Cayani și Niaghuzta; la sud Samarina, Syraco, Ianina, cu districtele înconjurătoare, la răsărit Serres, cu satele din împrejurime, ar putea fi privite ca un teritoriu esclusiv român.

Câți sunt acești macedoromâni de peste Dunăre, adecă trăind în Tracia, în Macedonia, în Tesalia, în Epir, în Albania? Iată unde statistica e părăsită în seama fantaziei. Pentru că statistica oficială, regulară și precisă, e un obiect de lux în aceste locuri, cată dar să ne referim la apreciațiunile naționale mai mult ori mai puțin dezinteresate, la acelea ale călătorilor, și ele variază cu săriturile cele mai simțitoare, ale căror cauze pot fi cu toate acestea recunoscute și pricepute.

Boué numără aproape 600.000 de macedoromâni; dar el nu cunoștea toată întinderea elementului român răspândit la Serres, Vodena, Monastir, în Tesalia orientală și în Albania.

Colonelul Leake găsește 500 de sate macedoromâne în Macedonia, Tesalia și în Epir, deci aproape 500.000 de locuitori.

Iată deci un minimum.

Însă cifrele datează de acum o jumătate de secol; populația s-a sporit desigur de atunci încoace și cei mai mulți din acești călători, cu mijloace de investigațiune foarte incomplete, nu și-au putut întemeia clasificarea lor decât pe limbă și pe cult, însă comercianții și lucrătorii macedoromâni vorbesc de preferență grecește, pentru comoditatea relațiunilor lor; cât pentru cult, vom înțelege că în această epocă mai cu seamă le-a fost cu neputință de-a urma un altul decât cel practicat de clerul grecesc.

Dacă venim la datele contimporane găsim cu totul alte cifre. Bolintineanu evaluează macedoromânii la 1.200.000; un vechi diplomat din Orient la 1.000.000; Bălășescu, care a petrecut orice oraș și orice sat al Peninsulei, la 2.500.000. Cât despre cel din urmă Blue book, el numără 50.000 numai la frontierele Greciei. Să ne mulțumim cu cifra lui Bolintineanu, de 1.200.000, Nu se cuvenea oare ca ei să trezească atenția? Și Congresul de la Berlin, care n-a voit nici măcar să examineze memoriul remis cu acest scop, n-a dovedit oare o prea mare nepăsare pentru interese cari au, ca și altele, rațiunea lor de a fi?

După cestiunea numărului, să trecem la aceea a originii; și aci suntem puțin în domenul problemelor, pentru că patru sisteme ni se prezintă.

După unul, macedoromânii se coboară din vechii traci, cari au primit de la colonii romani uzul limbei latine; după altul, ar fi de aceeași origine cu populațiunile române ale Daciei. A treia opinie pretinde că evacuarea Daciei ar fi fost completă,

sub Aurelian, care voia a scuti aceste populații în contra barbarilor dindărătul Dunării, după care ele s-au întors în patria lor, prin secolul al doisprezecelea, însă lăsând pe brazda ocupată din nou o fracțiune a emigrațiunii, originea grupurilor romanice actuale de lângă Pind și Olimp. A patra opinie pretinde în fine că, în epoca retragerii lui Aurelian, românii s-au despărțit în două grupuri, din care unul au ocupat Moesia, Bulgaria actuală, pe când celalt a căutat refugiu în Carpații septentrionali.

Oricum ar fi, fie că ne-am sui la daci sau c-am vorbi de coloniile militare romane, sunt în originea românilor și a macedoromânilor puncte de contact evidente; datinele, superstițiile sunt aceleași; Rusaliile, sărbătoare care are aceleași nume în amândouă limbile și care consistă în a pune roze pe morminte; Filipii, cari se practică în cele dendâi săptămâni ale postului și în care timp se împart bucate între amici și trecători; în ziua de anul nou copii macedoromâni se primblă cu o ramură de oliv, pe când în România, ramurile naturale lipsind, se fabrică artificiale; Moșii, sărbătoarea străbunilor, e aceeași la nordul ca și la sudul Dunării și, spre aducerea aminte a luării Romei de către barbari (gali), populația, atât în România cât și regiunile balcanice, are obiciul de a bate cânii într-o anume zi din fevruarie. Douăzeci de alte exemple de aceeași natură se pot cita. Oare toate acestea n-au o semnificațiune reală?

În privirea limbii, grecii zic: kuțovlah și român formează două dialecte cu totul deosebite; puneți pe-un macedoromân față c-un român și nu se vor înțelege; iar unul din cei dendâi, voind să publice o broșură asupra cestiunii naționale, au scris-o grecește, nu românește.

A scris grecește în adevăr, dar el au voit a fi înțeles și de greci și de conaționalii săi.

Macedoromânii au avut un jurnal, „Frățilia întru dreptate“, care se publica în limba cuțovlahă și în cea greacă. Românii o pricep pe deplin. Originea latină în adevăr e lesne de recunoscut în textul macedoromân și cuvintele culese din întâmplare, ca adunare, noștri, politici, sunt o dovadă; cât despre verb, această țâțână împrejurul căreia se 'nvârtesc toate limbile, el e identic, în moduri, în timpi, în conjugări.

Rămâne acum cestiunea cultului și a școalelor. Fără îndoială că macedoromânii merg la biserici grece, unde și leturghia se face grecește, dar cuvântul e simplu, nu au biserici românești.

Sprijinite de greci, funcționari ai Porții, și de turci, cari, fără cuvânt, se tem de estensiunea elementului român, se interzice întrebuințarea limbei românești în biserici și pân' acum s-au aruncat în foc cărțile tipărite în această limbă. S-a găsit aci un instrument de grecificare care se privește, nu fără cuvânt, ca eficace.

Tot așa stă cu școlile; însă un ordin vizirial de la 1877 au autorizat creațiunea de școli române în Turcia. Și de atunci s-au deschis cinsprezece pentru băieți și trei pentru fete, cu două mii de elevi și douăzeci și unul de profesori. Aceste școli se susțin de către comune și prin daruri voluntare, la cari s-adaugă 60.000 de franci provenind de la Ministeriul de Instrucție Publică din România. Acum un an școalele române existente s-au îndoit.

Aceasta este în rezumat foarte scurt cestiunea macedoromânilor. Românii, despărțiți de ei prin Bulgaria, nu gândesc, se 'nțelege, la vro anexiune.

Dar nu este natural ca să se gândească, ca și alții, de a stabili o legătură mai intimă între ei și populațiile pe cari le privesc ca pe-o fracție a propriei lor familii?"

Din estrasele citate e lesne a se vedea defectul vital al operei căreia, cu sau fără cuvânt, dictatorul din Bordeaux a voit a asocia politica franceză. Români legați de greci, cei dendâi și cei de-ai doilea legați de turci și albaneji. Și unii și alții condamnați a trăi în perpetue disensiuni interioare, nu este asta capodopera inconsecuenței și lipsei de minte? S-a glumit de-o mie de ori asupra ordinei morale și s-au ridicat diviziunea intereselor de limbă și naționalitate, diferența de amintiri istorice, la înălțimea unui principiu permanent! Se declară că Turcia e 'n agonie, sub antagonismul raselor cari-o compun, și se imaginează cu toate acestea un mic stat pe harta Europei care va cuprinde în sine exact aceleași principii de diviziune și de moarte.

Ar fi fost mult mai simplu de a urma în acele regiuni politica seculară a Franței, aceea a lui Napoleon III, și de-a căuta să se constituie, alături cu România dunăreană, care datorește împăratului existența și unitatea politică, o Românie macedoneană, a cărei rol n-ar fi fost nici fără importanță, nici fără strălucire.

Stabilirea unui stat de două-trei milioane de suflete, care ar fi putut pretinde porturi în golful Salonicului și al Adriaticei, care ar fi avut cu Franța legătura unei limbi de aceeași origine, n-ar fi fost fără valoare din puntul de vedere al intereselor naționale în Orient.

N-ar fi trebuit decât să se încurajeze în mod pacific aspirațiunile acestor populațiuni puțin cunoscute, a le sprijini în tentativele lor de reconstrucțiune morală și, în ziua în care împărăția turcească s-ar fi descompus definitiv, ele n-ar fi avut greutate de-a trăi și a-și susține drepturile lor.

Dar ar fi trebuit ca d. Waddington, primul ministru al primei naționalități latine, să consimtă a citi și a sprijini dinaintea Congresului de la Berlin memoriul produs de această mică naționalitate latină cu atâta usurință desprețuită. Ar fi trebuit ca d. Gambetta să nu facă atâta gură despre Grecia și greci precum a făcut-o, ci să recunoască că politica lui Napoleon al III, maltratată în mod atât de constant, înnegrită și batjocorită de el, fusese în Europa orientală pe cât de dreaptă pe atât de fecundă și că nu rămânea decât să urmeze a-i culege fructele. Aci era puntul dificil și se 'nțelege de ce prezidentul Camerei nu s-a ocupat. Grecii, cu incomparabila magie a trecutului lor istoric, erau tot; românii nimic. Deci au fost tratați în consecuență. De minimis non curat praetor.

Nu suntem în drept a zice că, dacă dictatura din Tours și din Bordeaux a fost o politică a neprevederii și a incapacității celei mai culpabile, politica exterioară a oportunismului va rămânea aceea a ignoranței și a prezumpțiunii celor mai caracterizate?

❦

[22 septembrie 1881]

Între acuzările aduse odinioară de „Pseudo-românul“ partidului conservator era și aceea a relelor finanțe. Toate ca toate dar rele finanțe făcuseră conservatorii și țara era aproape de prăpastie.

La dreptul vorbind nu știm de mai poate face cineva bune finanțele în țara noastră dacă roșii vor fi stat numai două luni la guvern. Cu „sus băieți, jos băieți“ s-a votat papa Strousberg cu arhimilioanele lui; „Pseudo-românul“ a căpătat un bun bacșiș pentru lăudarea strălucitei afaceri și s-a 'ntărit în încheieturi; Senatul se dizolvă pentru că se opune celebrei întreprinderi și se pune în lucrare convenția înainte de-a fi lege. Țara se 'ncarcă cu o datorie de un sfert de miliard, ale cării anuități erau în curând exigibile.

Acuma, vorba ceea, după ce ați făcut trebușoara asta, vino moșule și fă bune finanțe!

Dar drumul de fier ca drumul de fier! Unde-a mers mia meargă și suta.

Răul mai era altul. Pe aceste linii începu a curge o mulțime de străinătate, jidovi, nemți, fel de fel de neamuri cari au început să scoată gazetă la București ca „Bukarester Tagblatt“ unde s-au întrolucat bunăoară mai multe șoacățe ce au mai mult darul suptului decât al propovăduirii și strigă zilnic, plătite anume de guverne străine ca să ne 'njure pe noi și orice organ românesc.

Acuma, vino și fă politică națională dacă poți. Vorba ceea: mergi cu finanțele bine când ești dator moștenitorilor lui Stroussberg două sute ș-atâtea zeci de milioane; dezvoltă industrie sau meșteșug când le-ai făcut și drum ca să înlesnești concurența străină; fă treabă când vezi că pe zi ce merge țara ici se șocățește, colo se jidovește, dincolo se grecifică, ba când vezi că însuși elementele politice determinante sunt pe zi ce merge mai cosmopolite, mai străine.

Acuma bune rele or fi fost finanțele sub guvernul conservator, nu discutăm. Părerile noastre sunt demult cunoscute. Guvernul conservator a cătat să plătească datorii făcute de alții, să acopere goluri bugetare imense lăsate de predecesorii lui și cu toate astea tot n-a sporit în patru ani bugetul cheltuielelor cu 40% ca onorabilii patrioți.

Să zicem însă că rău ar fi stat finanțele sub conservatori.

Cum se 'ntâmplă atunci ca tocmai foștii miniștri de finanțe ai conservatorilor, d-nii Mavrogheni și G. Cantacuzino, să fie obiectul unei deosebite curteniri din partea patrioților? Unul e numit ministru

plenipotențiar la Roma, celuilalt, să vrea numai, i s-ar da orice portofoliu, chiar prezidenția Consiliului, necum resortul finanțelor?

Atât de răi miniștri oameni cari au compromis finanțele și cu toate acestea curteniți zilnic de presa oficioasă? Miniștri afișați prin comunele rurale ca vinovați de fel de fel de abuzuri și fărădelegi și astăzi asediați de crainicii și solii partidului guvernamental, purtați în palmă ca ouăle, trecuți de Ionel Ciocârdel de la „Telegraful“ între oasele sfinte, între boierii de neam, deosebiți de boierii ciocoi de la „Timpul“?

Se poate oare să fi fost atât de răi?

❦

[22 septembrie 1881]

Orice alegere care poate rezista mijloacelor de corupțiune ale partidului roșu va ieși în contra acestui partid. Astfel ieri au fost alegerea consiliului de disciplină al ordinului advocaților. Erau în față două partizi, din cari una guvernamentală, reprezentată prin d-nii Petre Grădișteanu, C. Boerescu și câțiva tineri, parte vânători de funcțiuni, parte bucurându-se deja sub vrun titlu oarecare de resursa generală a mizeriei noastre bugetare. La vot partida guvernamentală, prevăzând trista cădere ce-o așteaptă, s-au abținut pe față de la alegere.

Rezultatul scrutinului a fost cel următor:

Votanți 81.

Voturi esprimate 59.

Majoritatea 31.

Abținuți (guvernamentali) 23.

Au întrunit:

D. G. Vernescu ca decan 56 voturi

„G. Meitani — 56 „

„Gr. G. Peucescu — 57 „

„ Al. Trișcu — 57 „

„ Ion Lahovari — 51 „

„ G. Stratilat — 56 „

Eșecul partizanilor d-lor Grădișteanu — C. Boerescu a fost eclatant și deplin. D. Ion Lahovari a fost ales în consiliu fără să-și fi pus candidatura, ca un semn că alegătorii împărtășesc opiniile sale în privirea reformei magistraturii.

Candidatul de decan al partidului guvernamental era d. E. Bosianu. Bătrânul profesor se bucură de stima tuturor; dar se știe asemenea cum roșii au abuzat pân-acuma de buna lui credință și de câte ori s-au servit de reputația lui ca de-o manta, pentru a acoperi cu numele lui nepătat petele multiple ale partidului.

❦

[23 septembrie 1881]

Ce adevărată e teoria etnologică relevată de noi se cunoaște de acolo că, în puțin timp, a devenit populară. Mai mult, în banchetul dat d-lui de Rosny, doi oratori au făcut aluzie la teoria noastră, deși poate ilustrul sinolog n-a cunoscut ascunsul înțeles al logosului lor.

Fățiș neputând-o combate nimeni, de vreme ce înainte de toate e adevărată, s-a pus ba să zică că sunt idei învechite, ca și când realitatea ar fi o idee, ba Ionel Ciocârdel de la „Telegraful“ s-a pus să facă discuțiuni filologice, precum că și terminația numelui redactorului „Timpului“ e slavonă. În adevăr Bistrița, Dâmbovița, Râmnic, Târgoviște, Craiova, Suceava, Romanul, Bogdan și Vladislav, Radu sunt numiri slavone pentru că limba hieratică și de stat era în România cea slavonă, precum era în Occident latina. Francofortul, Berolinul, Monachiul, Vindobona, Londini sunt orașe latine? Cromerius, Goethius, Curtius — romani? Craiova — oraș slavonesc?-

Altfel însă stă cu redactorul hel dendâi de la „Telegraful“.

Trecând de la bucătărie la gazetărie, a ieșit și se ține vorba că e … cam oacheș. Se pusese acum dumnealui să se laude că-i neam de voievod de la Bosnia și că prietenul său Hăsdeu are să-i traducă documentele din limba paleoslavă. O mulțime de Vozi! Tot Vodă după Vodă, care mai de care, și tot Ciocârdel îi chema.

Ce s-a ales însă din aceste laude?

Hasdeu n-a tradus asemenea acte din limba slavonească și Fundescu tot țigan a rămas.

Se vede însă că a luat-o una și bună că-i neam de crai bulgăresc și de atunci a prins limbă și vrea să zboare la neamuri.

Un sfat i-am da lui Ionel Ciocârdel. Când se știe c-un cusur atât de rău încât să prefere a se declara mai bine bulgar ori bosniac decât țigan, să nu mai releveze pretinsele cusururi ale altora.

❦

[24 septembrie 1881]

E destul ca un corp să nu intre cu slugărnicie în vederile, nu ale guvernului, ci ale d-lui C.A. Rosetti în special, pentru ca „Românul“ să ceară dizolvarea, desfiinţarea corpului ori a instituţiunii.

Odinioară M. Sa Regele nu plăcea foii roşie. Pe atunci organul lor îl numea pion în mâna d-lui Bismarck şi agent prusian; d. D. Brătianu cânta: „a zburat puiul cu teiul, tocmai când era temeiul“ şi se cerea desfiinţarea monarhiei. Ba nu se cerea numai; ilustrul d. Candiano, actual adiutant regal, o şi înlăturase pe câteva ceasuri în fericiţii Ploieşti, cari au eternizat memoria acelui măreţ eveniment prin erigerea statuei madam Grigorescu.

În timpul concesiei Stroussberg nu le plăcea roşiilor Senatul, căci nu se putea convinge cu câteva sute de mii de franci, ca redacţiile foilor patriotice. Ele cereau desfiinţarea Senatului.

Se vede că nici magistratura nu prea e pe placul advocaţilor din clică. Ei nu câştigă procesele după comandă; în materie civilă şi penală s-o mai fi judecând pe ici pe colo încă conform legii, fără consideraţie că d. Fleva sau Giani pledează. Ei cer deci desfiinţarea magistraturii şi înlocuirea ei cu proteguiţii şefului de gardă civico-electorală, Serurie.

Acum nu le place ordinul advocaţilor, pentru c-au ales decan pe d. Vernescu şi nu pe candidatul guvernului.

D. Daniilopulo, om cu oarecare învăţătură, dar nu tocmai în toată firea, a declarat sus şi tare că „datoria unui om de conştiinţă ca d-sa este să se abţină“.

Din aceste vorbe ale unui domn care n-a fost niciodată hiriş cu toate sâmbetele, căruia-i lipseşte cel puţin una, „Pseudo-românul“ deduce că alegerea e „un argument puternic pentru cei cari cer desfiinţarea corpului de advocaţi“.

Iată miss Wanda ajunsă un argument pentru străpungerea istmului de la Panama. Se potriveşte ca nuca-n perete. Pentru că „Nea 'ntr-o parte“, care are câteva chibrituri şi musculiţe în cap, declară că oamenii nu sunt vrednici să stea de vorbă cu el trebuie desfiinţat corpul advocaţilor.

Şi cine mai vrea desfiinţarea acestui corp?

D. Grădişteanu; ilustrul, neprihănitul erou de la Şapte Nuci, părintele spiritual al lui Popa Tache şi al vestitului Temelie Trancă, agentul electoral

al cabinetului Mitică Ghica, odinioară aprig campion al conservatorilor, azi aprig cavaler al roșilor, pururea în pita lui Vodă la câte șapte colțuri.

Ce vor roșii?

Să nu mai existe opoziție, să fie ei tari și mari pretudindenea, să nu mai sufle nimenea în contra stăpânirii noilor fanarioți.

Cu toate acestea ar fi și în interesul țării și în al lor ca opoziția să fie și să rămâie ca pân-acuma de nuanță legală.

Izbită în orice punct de puterea firește precumpănitoare a unui guvern centralist încăput pe mânile demagogiei roșie, țara ar afla poate într-o zi mijloace mai energice de îndreptare, cari să nu fie tocmai pe placul roșiilor, nici pe acela al oamenilor de ordine.

❦

[24 septembrie 1881]

La congresul literaților din Viena am văzut reprezentată România de un domnișor, anume Djuvara, care nici literat e, nici vrun om acătării, un biet omușor de pe la Brăila, iată tot. Dar se vede că, de vreme ce în acel congres avea să se facă nițică politică socialistă, trebuia un mic fanariot care să asiste la adunări.

Nu avem, se 'nțelege, o opinie exagerată despre importanța acestor congrese internaționale, dar în orice caz s-ar fi ales în România toată un om mai vrednic de a o reprezenta ca *literat* decât un băiețoi care-a scris franțuzește o broșurică despre *Chestia izraelită,* lipsită de orice originalitate, și care apoi s-a furișat pe lângă o legațiune română sub un titlu extraordinar și supernumerar oarecare, până-i va suna ora sfântului buget.

Odinioară cancelariile țărilor noastre erau pline de băieți primiți pe procopseală, cari învățau a scrie și a citi în vro atenanță murdară, precum le descrie cu pana sa de maistru răposatul Filimon. Din acești logofeți Coate goale, din aceste ciocoflendure au ieșit genitorii roșiilor actuali, de o promiscuitate înspăimântătoare de proveniență. Astăzi legațiunile noastre amenință a deveni asemenea instituții de primire pe procopseală a fel de fel de plevușcă greco-bulgărească, pe care o vezi apoi răsărind prin congrese internaționale și reprezentând România.

Acolo însă unde România ar trebui să fie reprezentată, ea lipsește.

Astfel în Veneția s-a ținut în luna aceasta congresul geografic internațional.

Aci vedem reprezentate Austria, Belgia, Brazilia, Canada, Chili, Columbia, Egiptul, Franța, Germania, Japonia, Grecia, Englitera cu coloniile, Mexicul, Olanda, Portugalia, Republica Argentiniană, San Salvador, Rusia, Spania, Statele Unite, Svedia, Svițera, Ungaria, Venezuela.

Din partea României d. Obedenaru promisese a veni, dar în momentul din urmă n-a venit. Pân-în timpul din urmă congresul rezervase un compartiment pentru obiecte din România, dar n-a sosit nimic.

Asemenea n-a fost nimeni din partea României la manevrele militare italiane de la Padova, cari au avut loc de la 11-22 septemvrie. Cu toate acestea erau reprezentate aci Germania prin patru ofițeri superiori, Englitera prin trei, Franța prin patru, Svițera prin trei, Svedia și Norvegia prin doi, Portugalia prin unul.

Unde s-ar întroluca socialiști, ateiști, comunarzi or oameni tot de mâna aceasta, acolo veți vedea răsărind câte un Caligari, Horia și Mircea Rosetti, ori altă seamă de tinerime fanariotică sub numirea specioasă de reprezentanți ai rasei ciobanilor de la Rucăr ori a moșnenilor din Câmpulung.

Dar la ocazii în adevăr serioase, cum e bunăoară un congres geografic, cum sunt manevrele militare ale unei nații consângene cu noi, la ocazii în care Apusul înrudit ar putea să fie interesat în lupta pentru existență a poporului romanic de lângă Dunăre, acolo sferele noastre determinante strălucesc prin absența lor.

❦

[25 septembrie 1881]

„Românul“, ținând seamă de-un articol de fantazie al ziarului francez „Independance roumaine“ în care se vorbește de formațiunea unei „june drepte“, revine din nou la acuzarea că partidul conservator n-are programă, n-are principii sau că cele pe cari le are sunt învechite, că e putred și alte multe de aceste cu cari ne-am obicinuit și cari nici nu merită relevate.

În realitate însă, dacă vom privi guvernarea roșie de cinci ani încoace, ne vom convinge că, dacă un guvern al d-lui C.A. Rosetti este cu putință în țară, nu e decât în virtutea principiilor noastre conservatoare, cari se impun de sine de vreme ce sunt răsărite din însăși natura statului.

Independența statului român era un punct constant urmărit de cabinetul conservator, într-un timp în care „Românul“ striga că suntem turci, parte

integrantă a împărăției otomane.

Veniți la putere, li se impune roșiilor prin natura lucrurilor politica independenții; ei încetează de a mai fi turci, declară chiar război turcilor și rezultatul este …? Tot cel urmărit și obținut în mare parte pe cale pacifică de ministeriul Catargiu.

Întemeiarea monarhiei ereditare era o țintă a politicei conservatoare. D. C.A. Rosetti având aceeași firmă ca fiii d-sale, redactor al „Republicei Rumâne“ era se-nțelege pentru o altă formă de guvernământ, înjghebată chiar pe vro câteva ceasuri la Ploiești.

Venind la putere ce face d. Rosetti?

Încoronează viața sa de republican cu proclamarea regatului, cu regularea eredității și esclamă ca arhiereul din biblie: Acum liberează, Doamne, pe robul tău, căci văzură ochii mei ziua mântuirii.

Din contra, ceea ce a făcut sau încearcă roșii să facă în senzul programului lor e în contra spiritului țării și se respinge.

Astfel au micșorat comunele rurale bunăoară. Astăzi se simte rezultatul dezastros al acelei micșorări. S-a înmulțit clasa de funcționari și postulanți de nu-i mai încap nici comunele rurale, administrația e mai rea decât oricând. Așteptăm să-i vedem revenind iar la mărirea comunelor în spiritul reformei cabinetului Catargiu.

Tot în spiritul programei roșie vor să introducă electivitatea magistraturii. Ei bine, iată o cestiune mare de principiu unde conservatorii se deosibesc de radicali.

Cum stau însă de pe acum lucrurile?

Partea cea mai inteligentă, cea mai integră din partidul roșu chiar e contra electivității; poate chiar ministrul actual al justiției. Care va fi rezultatul? Ideea conservatoare a numirii magistraților pe baza meritelor și a titlurilor academice va triumfa fără îndoială și roșii vor ceda opiniei publice conservatoare.

Prin ce stau așadar roșii la guvern? Prin o necontenită și gradată apostazie de la programul lor originar, prin o renunțare la principiile lor, prin renegarea trecutului, prin adoptarea, în aparență măcar, de principii conservatoare.

N-avem nevoie de anume prozelitism. Dacă vor să stea la guvern, cate ei înșii să se conformeze de silă cu spiritul conservator al țării, să se convertească, în contra instinctelor lor, la natura și exigențele politice ale statului român.

Fără îndoială avem a face cu elemente politicește greu de asimilat. Dar se asimilează încet solului și rasei, încet și gradat tot principiile reprezentate de conservatori ies la suprafață și se impun.

Alegațiunile „Românului“ ar fi meritat un ton mai aspru din parte-ne, dar, pe cât timp suntem pe tărâmul principiilor și nu pe acela al apetiturilor roșie, sfera rămâne senină.

În materii de principii de organizare vor fi totdeauna bătuți fără să aibă ce răspunde. Apetituri însă ca acele dezvoltate cu ocazia răscumpărării nu pot fi combătute numai cu teorii și, când vorbim de ele, altfel întoarcem condeiul.

Au e destul de clar pentru oricine că numai prin renegarea programei lor și prin convertire la principii conservatoare roșii sunt posibili în țară? Evident „Românul“ n-o poate tăgădui fără a dezminți scena lăcrămoasă a d-lui C.A. Rosetti cu ocazia proclamării Regatului și a încoronării.

❦

[26 septembrie 1881]

Acuzațiunea ridicată în contra cabinetului Catargiu avea de scop a înlătura sau a neutraliza influența partidului tocmai în momentele critice ale războiului ruso-turc. Ea a avut însă și un rezultat: dezgustul multora pentru viața publică, abținerea lor de la politica militantă.

E prea adevărat că în partidul conservator n-a fost niciodată acea disciplină slugarnică care se observă la roșii. Oameni în cea mai mare parte independenți prin avere sau prin poziție socială, conservatorii au fost uniți mult mai mult prin principii comune decât prin interese ca acelea care fac pe roșii a goli bugetul și a exploata resursele statului.

O dovadă despre aceasta este faptul cunoscut de toți că nici unul dintre miniștrii partidului conservator n-a făcut avere, că toți au ieșit din cabinet desigur mai săraci de cum intraseră. Scandalul înavuțirii din ban public, din întreprinderi publice, din pensii reversibile, din păsuieli pe moșiile statului, din creațiuni bugetare ad-hoc nu s-au întâmplat, nu s-au putut întâmpla sub conservatori. Chiar dacă s-ar fi ivit unele înclinări de înavuțire pe calea aceasta, șeful cabinetului le simțea cu instinctele sale de onestitate și de demnitate: cel care ar fi avut asemenea înclinări căta să aleagă între portofoliu sau între jețul de deputat și afacerea privată pe care-o urmărea.

Din cele ce preced e evident că legăturile dintre conservatori nu puteau fi acelea ale unei companii de esploatație, ale unei societăți pe acții, precum e la roșii. Comunitatea de idei abstracte, când ele nu au o origine religioasă, nu va fi însă nicicând atât de coerentă ca cea de interese.

Roșii, capi și caracudă, au interes de-a veni la putere sau cel puțin îl aveau până mai alaltăieri.

La conservatori elementul silei, al constrângerii prin nevoi și sărăcie, a lipsit.

Ei erau, dacă nu oameni avuți, cel puțin cu stări modeste sau cu deplină capacitate de-a munci.

Ce era Serurie, ce d. C.A. Rosetti, ce toți creștinii aceștia fără buget? Nimic. Pleavă și umbră, oameni fără avere, fără însemnătate, adesea fără căpătâi. Când și-aduce cineva aminte de mutrele pe cari le vedea odinioară populând iarna cafenelele de răul intemperiilor, rău îmbrăcați, rău hrăniți, și astăzi vede acele fiziognomii binișor rotunzate prin ferestrele zidirilor marilor ramuri de administrație ale statului, pe la drumuri de fier, pe la regie, pretutindenea, acela va înțelege de ce pentru roșii politica nu este o afacere publică, ci privatisimă, urgentă, o cestiune de viață și de moarte. Degetul și l-ar fi lăsat un roșu să i se muște, mâna să i se taie, numai în pita lui Vodă să încapă. Politica era deci pentru ei ceea ce n-a putut fi pentru conservatori, o cestiune de stomac.

Pe de altă parte e lesne de lămurit de ce lupta conservatorilor în contra partidului roșu este ingrată.

A lupta cu idei contrarie e ușor dacă ești cu adevărul; a lupta însă cu corupția, cu apucăturile, e mult mai greu.

Precum nu poți răspunde cu acte diplomatice la bătăi de tun și de pușcă, astfel nu există argumente în contra apetiturilor. Ce argumente din filozofia morală îl poate opri pe Carada, Costinescu, Stolojan de-a face averi cu răscumpărarea, ce teorii se pot opune lefurilor ad-hoc ce și le-au creat roșii în serviciile publice? Dicționarul nu cuprinde cuvinte magice a căror rostire să poată determina acțiunea oamenilor spre bine.

Acele cuvinte erau magice numai întemeiate pe frica lui Dumnezeu, pe iubirea de țară și popor, pe sentimente mai adânci, mai mari, mai nobile, decât apetiturile de avere și de bun trai fără de muncă.

La aceste apetituri însă apelează roșii. Politiciani înainte de toate practici, neurmărind nici un ideal politic sau național, ei se servesc numai de expediente momentane pentru mănținerea la putere, chiar renunțând la

demnitate, chiar compromițând interesele statului. Ei trezesc și în alții instinctele lor proprii, exploatează slăbiciunile, nevoile momentane, mâna de pământ din care omul este zidit. Mecanismul statului, favorile de care el dispune, persecuțiunile și presiunile ce le poate exercita sunt prea puternice față cu o societate descompusă ca a noastră, unde voința politicianilor nu se sfarmă nici de stânca unei aristocrații istorice, nici de organizări puternice ale ramurilor de muncă industrială; unde statul este un institut de întreținere pentru oameni cari n-au nici o ocupație, ba adesea nici capacitatea unei ocupații serioase.

Față cu aceste varii nevoi sociale, lupta ideilor conservatoare este desigur mai ingrată decât la națiile istoric închegate, cu tradiții, cu datine, cu un puternic și pururea întineritor geniu național. De veninul inoculat al unor culturi străine, a căror forme goale le-am adoptat fără a le fi pătruns spiritul, s-a descompus organizația veche, biserică, familie, corporații ș.a. și în locul lor n-a venit nimic acătării.

În asemenea stare de lucruri, unde pentru reconstruirea edificiului dărâmat încap o mulțime de păreri diverse, e cu putință ca diversitatea să fie mai mare într-un partid ținut la un loc prin comunitate de principii decât în unul bazat pe interesul comunal venirii la putere.

Această diversitate de păreri, îndreptățite desigur, dar numai unele potrivite cu situația și cu interesele naționale ale țării, au fost nu numai sorgintea fantaziilor despre constituirea unui nou partid, ci totodată, obiectul oarecăror manopere diplomatice din partea bizantinilor de la putere.

De câte ori un conservator s-ar fi părut a avea opinii deosebite în cutare sau cutare cestiune el era încurajat, i se atașau ambasadori anume cari să-l întărească în dizidența lui, i se propunea un portofoliu pentru realizarea ideilor lui. Astfel demagogul d. C.A. Rosetti se arăta gata a oferi, în aparență, sprijinul său proiectelor de reformă ale d-lui Carp, deși ele, naționale îndealtmintrelea, nu sunt liberale în sensul roșu al cuvântului. Totdeuna au încurajat în conservatori ideea că cu roșii se poate face treabă, cu ei se poate așeza statul român pe temelii mai solide, se poate reîntineri prin o sănătoasă organizare a muncii și a culturii.

Succesul acestor încurajări nu e deloc mare; a avut însă drept rezultat de-a izola o seamă de oameni eminenți, a steriliza activitatea lor în viața publică, deși mulți din ei aveau tocmai calitățile necesare pentru a o determina în folosul țării.

Dar să admitem că în adevăr dezgustul de ceea ce se petrece în țară la noi, scârba de politica apetiturilor, expedientelor, vicleniilor pe care o practică partidul roșu ar face pe conservatori să renunțe la opoziție ori la vro activitate în viața publică.

Înceta-va opoziția în genere prin aceasta?

Nu, ea n-ar înceta, dar departe de-a fi legală ca până acum, departe de-a se mișca pe terenul reformelor posibile sau practice, va începe a se recruta din alte elemente și va aluneca pe căi greșite, poate chiar mai mult decât greșite. Cine știe dacă spiritele vor putea suporta darea în întreprindere a unei țări întregi pe mâna unei companii de exploatație? Cine garantează că meritul nedreptățit, că știința înlăturată, că caracterul energic înlăturat nu vor devia pe căi periculoase, cu atât mai periculoase cu cât vor fi sfințite prin spirit de sacrificiu, sfințite de fanatismul național? Dacă pentru omul ce voiește îndreptarea stărilor de lucruri din patria sa pe cale legală, liniștită, nu va mai rămânea mijloc de-a o face nu va pune oare binele, fie chiar rău înțeles, al țării mai presus de legi, de instituții, de tot?

Oare spiritul timpului nu e destul de turbure, destul de încărcat cu idei socialiste și nihiliste, cu demagogie internațională pentru a găsi și la noi adepți și a constitui o opoziție și *mai roșie* a unui guvern roșu?

Și, de vreme ce nimic nu e etern în lume și orice partid trebuie să cază odată, în fața cui ar rămânea coroana în momentul în care împrejurările ar sili pe roșii să se retragă?

Iată împrejurări cari ar trebui să facă pe guvernamentali să nu se bucure de știrile, îndealtmintrelea false, despre constituirea unui nou partid al „Junei drepte“, împrejurări cari ar trebui să preocupe și Coroana, al cărei interes bineînțeles e de-a avea în opoziție un partid cu instincte legale și capabil de-a guverna.

❦

[27 septembrie 1881]

Broșura d-lui G. Mârzescu intitulată *Câteva observațiuni asupra legislațiunii și organizării judiciare* ne îndeamnă să ne mai întoarcem câteva momente la cestiunea aceasta.

Deputatul colegiului III de Iași recapitulează multe din considerațiile aduse în aceste coloane, le întemeiază însă pe citate din mari jurisconsulți.

Astfel maimuțăriile comise bunăoară de la 1864 încoace de cătră oameni pretinși serioși și de stat află în broșura d-sale următoarea caracterizare:

> Am împins atât de departe spiritul de asimilare cu Francia încât am căutat ca până și prin *uniforma* magistraților și advocaților, adecă prin o imitare puerilă, să dovedim Europei că merităm a ne înălța la rangul statelor civilizate.
>
> Cu o iuțeală *demnă de toată lauda* Tribonianii noștri s-au pus *de au tradus* legile civile ale Franciei.
>
> Găsim în legile noastre dispozițiuni cari n-au la noi *nici o tradițiune și nici un trecut istoric…*
>
> Din acest punct de vedere li se impută cu drept cuvânt codicilor noștri că sunt o *operă incoerentă, adusă din străinătate.* Mai mult decât atâta; *multe din tradițiunile noastre naționale au fost îmbrâncite, ca să zic așa, cu dispreț* și în locul lor introduse idei și principii nouă …
>
> Adevărul filozofic că legile trebuiesc să fie espresiunea deprinderilor și moravurilor naționale ale unui popor la noi a fost întors pe dos, căci prin legi am introdus idei nouă, creând moravuri și deprinderi la cari nu zic majoritatea, dar *unanimitatea poporului român nici visase măcar.*

Ca probă despre aceste înnoiri nepricepute de popor, nepricepute de magistrați chiar, d. Mârzescu citează câteva cazuri:

> Maximele din dreptul francez că mortul chiar își trece proprietatea sa la cel viu *(le mort saisit le vif), prescripțiunea instantanee* a lucrurilor mobile *(en fait de meubles possession vaut titre);* — translațiunea proprietății prin simplul consimțământ; — materia absenței; — divorțul prin consimțământul mutual; — împărțeala succesiunei că este declarativă și nu atributivă de proprietate; — succesiunea copiilor naturali; — formele și teoria condițiunilor relative la testamente, legate și donațiuni între vii; — societatea de achizițiuni între soți; — ipotecile și privilegiile; — și alte multe teorii cu totul nouă au fost introduse în țară într-un mod atât de brusc încât mi s-a întâmplat să aud chiar foști membri de Divan, ex-directori ai Ministerului de Justiție, dacă nu chiar foști miniștri — toți după legea organică a Curței de Casațiune constatați încă ca destoinici de-a mai funcționa în cel mai înalt tribunal judițiar din țară — dându-le esplicări ce te făceau să pufnești de râs!! …

Iată ceea ce constată d. Mârzescu, ceea ce știm cu toții, de vreme ce e un secret public.

Iată lucruri pe cari le repetăm de ani încoace cu stăruință. Cum se putea să fie altfel când oameni fără tradiții, fără simț istoric, fără iubire pentru trecutul acestei țări, moștenit în datine, în limbă, în legi, au stătut stăpânitori

țării? Cum se putea altfel când elementul determinant, tipic, al acestei țări n-au mai fost românul, cum l-au făcut Dumnezeu și împrejurările, ci omul *in abstracto,* din câteșipatru marginile lumii, *homo Platonis.*

Și într-o asemenea stare de lucruri, când legile noastre sunt obiectul unei științe *străine*, ce trebuie deprinsă prin ani de studiu pentru a se aclimatiza și a trece de acum înainte în datinele noastre, garda alegătoare, comandată de onor. Serurie va decide cine știe în adevăr dreptul, cine nu?

Exemplele citate de d. Mârzescu sunt față.

Întrebăm pe inginer, pe medic, negustor, episcop dacă știu ei de ce e vorba în exemplele de mai sus.

P-ici pe colo vor pricepe câte un cuvânt, în genere însă nici vor înțelege de ce e vorba.

Totuși ei să fie chemați a distinge pe cel ce știe aceste lucruri de cel ce nu le știe, totuși episcopul să decidă dacă cineva cunoaște deosebirea între „împărțeală declarativă și atributivă“, pălărierul asupra „prestațiunii instantanee a lucrurilor mobile“ și altele asemenea.

Electivitatea nu se invocă ca un mijloc de avea buni judecători, de vreme ce colegiele electorale sunt tot atât de profunde în materie juridică ca și în cea medicală, fizico-mecanică, farmaceutică. Ea se cere ca un drept ce ar rezulta din Constituțiune, care declară că toate puterile statului emană de la națiune. Puterea judecătorească fiind una din puterile statului, trebuie să emane de la națiune.

Cestiunea emanării de la națiune nu este însă o cestiune de electivitate. Puterea judecătorească emană de la națiune în înțelesul că în hotărârile ei nu se ia după voința arbitrară a șefului statului, nu după voința judecătorilor, ci aplică voința națională, codificată în legi. Dacă cei ce execută legile ar trebui să fie aleși, atunci ar trebui numiți prin alegere și ofițerii din artilerie, și profesorii de chimie și fiziologie; atunci sufrajul ar trebui generalizat asupra tuturor ramurilor de activitate publică, de vreme ce toate emană de la națiune, întru cât privește *voința* ce le-a înființat și le-a organizat activitatea.

Supuse electivității sunt în toate țările organele acelea cari esprimă și formulează voința cetățenilor.

Voința colectivă se formulează de către cei aleși în lege generală; *voința* unei părți a țării, în corpurile de administrație județană și comunală, se traduce în măsuri și dispoziții ce au putere de lege în circumscripțiunile respective. Dar această voință esprimată și formulată în articole, în paragrafe, în alineate, omul tecnic, omul cu cunoștințe speciale o aplică. A

fost fără 'ndoială voința națională de a avea universitate, dar profesorii nu sunt aleși de colegii; voința formulată de Parlament de-a avea drum de fier, dar ingineri l-au construit; voința codificată ca relațiile juridice dintre părți să fie astfel regulate cum sunt omul știutor de legi și de drept o aplică; tot astfel precum voința națională de-a se apăra în contra invaziei străine o aplică nu delegații aleși ai colegiurilor, ci artileristul, cu tunul, infanteristul, cu baioneta.

E curios și caracteristic pentru starea în care se află spiritele din țară că ne vedem nevoiți a espune asemenea lucruri elementare, a arăta că toată lupta între constituționalism și absolutism este o luptă pentru determinarea voinței statului. Cine o determină sub absolutism? Regele cu Consiliul său de Stat. Cine sub constituționalism? Toți cetățenii. Cine sub feudalism? Clasele istorice. Unde nu e vorba de voință, nu poate fi nici vorba de alegere.

Mai e oare îndoială că în privirea judecătorilor nu poate fi vorba de voința națională, care stă codificată și emanată demult pe masă, și că judecătorul n-are alt de făcut decât să subsumeze cazurile ce i se prezintă sub paragrafii acestei voințe? Să zică: cazul tău e cutare, după voința națională ce stă dinaintea mea el se cuvine să fie pus sub paragraful cutare?

Cumcă puterea legiuitoare emană direct din alegerea națiunii e natural, de vreme ce aceste corpuri sunt tocmai organul menit a-i formula voința în paragrafe de lege. Dar cea executivă și cea judecătorească nu mai au de stabilit și de formulat această voință, ele au numai s-o aplice. Un deputat nu e servitor al statului; un administrator, un judecător da. El are să aplice ceea ce i s-a dictat și condițiile prin cari se constată aptitudinea lui de-a le aplica sunt altele la jurist, altele la militar, altele la administrator, altele la medic, profesor, mecanician ș.a.m.d.

Pentru numirea judecătorilor d. Mârzescu propune concursul, ceva analog cu examenul de stat din Austria și Germania. Aceasta ni se pare în adevăr singura cale pentru a asigura în cele mai multe cazuri înaintarea științei și meritului în ierarhia judecătorească.

❦

[29 septembrie 1881]

N-a trecut mult de când în unul din porturile Engliterei a apărut o corabie încărcată cu 600.000 de kilograme de marfă. De proveniență din

șesul Dunării de Jos, încărcătura corabiei a fost trimisă la moară, măcinată și vândută. Dar nu era grâu ceea ce adusese corabia, nu cereale măcinase moara engleză, ci o marfă ciudată, neauzită pân-acuma… oase omenești. Făină de oase omenești a fost vândută spre a îngrășa ogoarele Engliterei.

Ale cui erau acele oase?

Ale soldaților căzuți înaintea Plevnei, ni se spune.

Bulgarii recunoscători au dezgropat pe rușii, pe românii cari au căzut pentru eliberarea patriei lor, pe turcii lui Osman și i-au vândut. Amestecați astfel, bieții cazaci de la Don, dorobanții din Vaslui și Vrancea, ostașii din trei continente ale împărăției osmane, toți la un loc au pornit la moară, sub a cărei pietre grele scrâșneau oasele vitejilor pentru a forma gunoiul trebuincios utilitarismului englez.

„Milowie“ se chema acea corabie cu morți; un nume ce merită a fi ținut minte.

Nu știm de ce astăzi, a doua zi după aniversarea a douăzeci și cincea a „Românului“, ne aducem aminte de-o vorbă a d-lui Dumitru Brătianu, care, suindu-se pe scaunul de prezident al Adunării, a comparat pe coreligionarii săi cu niște putregaie care se macină de sine.

Măcinatu-s-ar-fi oare țara aceasta întreagă cu oamenii ei fără veninul descompuitor adus din Fanar, fără ca asemenea venetici să fi avut influență asupra destinelor ei? Stinsu-s-ar fi orice patriotism adevărat, orice iubire de adevăr, fără ca să existe o asemenea moară a sufletelor moarte, o anume organizare care să încurajeze corupția și trădarea, un anume partid în ochii căruia fărădelegile, viciile, ignoranța și lipsa de omenie să fie titluri de recomandație?

Credem că nu. Răul pe care l-a făcut „Pseudo-românul“ în douăzeci și cinci de ani, apucând între pietrele clevetirii și invidiei, a batjocurii și vicleniei, tot ce țara aceasta avea respectabil, onest și de caracter, tot ce ea avea vechi și tradițional, întemeiat pe dreptate și bună credință, e un rău ireparabil, și strein a trebuit să fie omul, arhistrăin, care se bucură astăzi că țara sa seamănă Franței tot așa precum o cocotă de stradă ar semăna c-o împărăteasă. Din țăranca sprintenă, vioaie, deșteaptă, cum era România acum douăzeci și cinci ani, acești străini au ajuns în sfârșit a face această lume spoită, bolnavă, plină de paraziții Orientului și Occidentului, o lume matură pentru spital.

Și ieri în sala teatrului s-au serbat aniversarea acestei gradate înstrăinări, aniversarea morii sufletelor moarte, ridicându-se toasturi în onoarea

morarului grec, C.A. Rosetti.

Fără deosebire s-au aruncat sub pietrele morii toată ființa țării acesteia; toate instituțiile, tot trecutul, toate datinele; vertebrele noastre istorice și morale, familiile noastre vechi, amestecate în origine cu însuși începuturile neamului românesc, Domnii noștri drepți și viteji, gloria noastră, sângele și sudoarea, ochii înțelegători și inimele înalte, zdrențele lui Șincai și capul lui Tudor, pentru a se măcina din ele acea imundă făină ce hrănește o pătură superpusă de străini, străini de aceeași origine cu Simeon Mihălescu, de aceeași origine cu aciia cari au vândut vertebrele materiale ale soldaților noștri corăbierului englez.

„Milowie“ ar trebui să se cheme gazeta „Românul“ după douăzeci și cinci de ani de activitate.

În adevăr măreață operă!

Sărac și pribeag, având drept unică zestre viclenia și cinismul, aruncat prin cine știe ce întâmplare pe pământul nostru, străin pentru el, d. C.A. Rosetti au aflat curând în Carada și în alții semeni ai cugetului și ai originii lui. Acum, când e în culmea operei sale, nu trebuie să fie oare mândru de ceea ce vede în urmă?

Odinioară o biserică plină de oameni, toți având frica lui Dumnezeu, toți sperând de la el mântuire și îndreptându-și viețile după învățăturile lui; azi acea biserică stă pustiită prin necredință și nevoi. Spiritul speculei, a vânătorii după avere fără muncă și după plăceri materiale a omorât sufletele.

Odinioară o clasă dominantă puțin numeroasă, incoruptibilă și păstrătoare a tradițiilor țării; azi dasupra oameni îmbogățiți prin camete, prin specule, prin ruina altora. Odinioară o organizație a muncii putând a rezista străinilor; astăzi acea muncă descompusă breaslă cu breaslă, sterilizată prin năvălirile negoțului străin. Odinioară legi răsărite din însuși datinile și deprinderile poporului, azi codici întregi traduși din franțuzește. Odinioară o dreaptă cumpănire între mijloace și trebuințe, azi deprinderea de mii de trebuințe străine, în disproporție cu puterea de producere a țării. Odinioară populația creștea și se înavuțea; azi se înavuțesc străinii, iar populația străveche se stinge pe zi ce merge. Din oasele ei măcinate de greutățile impuse de acești feneanți răsar și se hrănesc Caradalele, Costineștii, Pherikyzii și cum i-o fi mai chemând.

„Milowie“ ar trebui să-i cheme pe toți.

❦

[30 septembrie 1881]

Acum, când statutele Creditului Mobiliar sunt promulgate și acțiile 'și caută loc la bursă, așteptăm ca timpul să arate dacă prevederile noastre, sau mai bine zicând ale specialiștilor financiari pe cari i-am citat, se vor confirma sau nu, dacă activitatea societății va apuca pe clina jocului și a agiotajului sau se va mănține strict în cercul afacerilor solide de comerț și de întreprindere.

Față însă cu știrea colportată că titlurile nouăi Societăți stau deja la bursa franceză cu o sută și mai bine peste pari, ne permitem a reproduce din „France financiere“ următoarea descriere a situației pieței de efecte a Franței, precum și a stării în care se aflã nenumăratele institute de credit.

> *Treceți fără îndoială c-un ochi distras — zice „La France financiere“ — asupra tabloului pe care-l facem tot la trei luni asupra numărului societăților cari s-au format.*
>
> *Dacă însă v-ați da osteneala de-a citi numai totalul sumelor ce i se cer publicului, ați trebui să rămâneți în uimire.*
>
> *Dar uimirea ar fi și mai mare dac-ați ști cum sunt constituite cea mai mare parte din aceste societăți.*
>
> *Vă pot cita multe din cele mai mari, al căror capital sec urcă la multe milioane și a căror acționari nu există decât în imaginația fondatorilor, ceea ce nu-i împiedecă pe aceștia de a merge cu gravitate la notar și de-a declara că tot capitalul a fost subscris și cu în același timp a patra parte a fost vărsată în numerar.*
>
> *La trebuință, această a patra parte în numerar se depune pe masa notarului, care nu poate decât constata ceea ce vede, pentru că n-are altă misiune, deși în cele mai multe cazuri el știe foarte bine că acești bani au fost luați cu împrumut pentru câteva ceasuri numai.*
>
> *Da, în Paris se găsesc oameni cari au profesia de-a împrumuta bani pentru constituirea societăților și puteți fi siguri că li se plătește foarte scump acest serviciu. Cu toate astea ar trebui să fie mai puțin aspri, pentru că au obiceiul de-a duce banii ei singuri la notar și de-a-i readuce cu grijă îndărăt, astfel că în realitate nu se espun nici unui risc.*
>
> *În alte cazuri e destul dacă s-aduce polița unei case de bancă, sau chiar casa de bancă care subscrie ea însăși se mărginește la o simplă pasare în scripte, care se contrapasează a doua zi.*
>
> *Și nici e cu putință ca să fie altfel, pentru că niciodată Franța n-ar putea, cu toate enormele* ***ei*** *economii, să subscrie sumele și mai enorme ce i se cer.*
>
> *Precum vedeți cea mai mare parte din societăți se fondează aproape fără bani, însă promotorii lor își fac totdauna socoteala cu rentierii, de la cari speră că-i vor descărca de-o parte a sarcinei lor.*

Dacă scopul s-ar putea ajunge în totalitatea lui, dacă în realitate, la capătul câtorva luni, acționarii fictivi de azi ar fi reprezentați prin acționari serioși, răul n-ar fi considerabil, căci Societatea ar putea de bine de rău să-și împlinească programa.

Dar, din nenorocire, nu este astfel și nu poate fi astfel pentru cuvintele ce le vom da.

Rezultă deci că aceste societăți n-au decât resurse slabe la dispoziția lor, pentru că n-au putut plasa decât o parte minimă a capitalului lor și astfel ele sunt menite la o moarte sigură.

Toate silințele lor tind dar de-a căuta să trăiască timp de trei ani pentru a scăpa de legea penală, care-a fixat acest termen ca limită extremă a intervențiunii ei.

Societățile de cari vorbesc au fost organizate de oameni fără resurse serioase sau suficiente și, dacă rentierul binevoiește a lua informații înainte de a-și da banii, arareori se va înșela sau va cădea în cursa ce se întinde credulității lui.

Dar aci suntem în cazul în care cea mai vulgară prudență se poate feri.

Sunt alte cazuri din nenorocire unde lucrurile au fost aranjate în așa chip și combinate cu atâta arte încât trebuie să fie cineva din breasla aceasta pentru a scăpa cu siguranță de primejdie.

Primejdia serioasă nu vine în adevăr decât de la societățile cu capital mare cari oferă o afacere publicului. Nu le înglobez pe toate, căci sunt escepții onorabile, dar adevărul se aplică la generalitatea lor, care e foarte numeroasă.

Era un timp, nu tocmai depărtat, în care emisiunile publice reușeau încă.

Astăzi lucrurile s-au schimbat și nu voi fi dezmințit de nimeni dacă afirm că, la zece emisiuni, nu sunt două cari ar avea un succes real; mai totdeauna sau foarte des cel puțin acest succes trâmbițat prin foi ascunde un eșec.

Subscripția publică nemaimergând, oamenii bogați, societățile puternice au avut recurs la o nouă combinație: sindicatele.

O asociațiune de capitaliști se formează care subscrie în adevăr și face vărsământul cerut de lege; apoi, cu sprijinul unei largi publicități, bine orânduite, vinde publicului acțiunile societății în folosul comun al asociațiunii.

Aci publicul e și mai amăgit decât altă dată, pentru că nu i se vând acțiunile al pari; nu i se dau decât c-o majorațiune de 15 la sută, ba de mai mult chiar.

Dar mai extraordinar e că se găsesc totdeauna cumpărători în asemenea caz și e greu să fie altfel pentru că publicitatea e aranjată astfel că răsună în același timp în 100-200 de ziare financiare, făr' a mai vorbi de cele politice cari zilnic vin a se adăoga la acest concert puternic.

Auditorii sunt dar obligați a admira frumusețea piesei muzicale, pentru că nu există nici o notă discordantă. Aplauzele pornesc de la ei înșii; apoi vine colecta sub formă de cerere de acțiuni și aceasta a fost totdauna spornică.

Însă iată și sfârșitul concertului, sfârșitul comediei.

Cursul acțiunilor nu e susținut, pentru că toate sunt vândute și când publicul adevărat, cumpărătorul, vrea să vânză, nu mai găsește pe nimeni care să cumpere.

De acolo baisse considerabile cari adeseori nu se opresc la pari, așa încât adeseori nu poți scoate o sută de franci pe o acție ce-a fost plătită cu 350 fr.

Dacă imprudentul cumpărător vrea să se plângă află răspunsul pe care l-am căpătat noi, cari am cerut pentru un client ruinat o mică favoare, aceea de a-i lua titlurile c-o pierdere de 50%.

„Societatea e regulat constituită; clientul d-tale nu e copil; a trebuit să știe ce face. Noi nu-i putem ajuta nimic“.

Clientul nostru e în adevăr în fața unei societăți foarte regulat constituite și prin aceasta e ruinat cu toată buna regulă.

Ceea ce spunem e-o istorie ce se întâmplă în toate zilele și, în proporție mai mare ori mai mică, toți au fost victimele acestei spoliațiuni legale.

Am arătat astfel cele două moduri după cari se constituie societățile astăzi; în amândouă cazurile publicul își pierde banii.

Suma societăților fiind considerabilă în acest din urmă timp, importanța abisului săpat pentru biata economie, atât de penibil adunată, e evidentă.

Se întâmplă azi ca portofoliile să fie tixite cu titluri cari n-au absolut nici o valoare, decât de nume.

De acolo o neîncredere estremă pe care ne voi s-o blamez, dar care există în fine. Nu regret decât un singur lucru, că n-a existat acum zece ani. Am fi avut mai puține ruine de deplâns, mai puține de prevăzut.

Trebuie să vă depărtați de asemenea societăți ca de un inamic care se apropie sub masca amiciției, ceea ce se va întâmpla cu toate societățile acestea este că vor lichida și, activul lipsind, nu va rămânea acționarilor altă mângâiere decât de-a păstra în portofoliul lor titlurile ca pe niște martori neputincioși ai credulității lor.

Această lichidare va fi teribilă.

Asupra activității acestor societăți „La France financiere“ adaogă următoarele:

Cheltuielele generale, adecă retribuțiunile personalului administrativ, sunt atât de mari încât ar mânca dobânda legiuită a capitalului social dacă el ar fi plasat în rentă sigură de stat sau în valori de prima ordine.

De-acolo imperioasa necesitate de-a recurge, pentru sporirea veniturilor, la alte mijloace, între cari în prima linie figurează operațiunile de bursă. Dacă operațiunile de bursă s-ar traduce în simple împrumuturi pe titluri pericolul n-ar fi considerabil. Din nefericire nu e așa, ci în jocul propriu zis administratorii caută beneficiile ce le sunt indespensabile pentru a distribui o dividendă acțiunilor lor.

Dar când vorbim de beneficii vorbim de pierderi.

Când un jucător câștigă trebuie să fie cineva care pierde.

Nimic nu e dar mai puțin sigur decât izvorul acestor beneficii și un om cu minte nu poate admite ca norocul să favorizeze totdauna aceeași societate.

Astfel, pentru a ascunde pierderile, se umplu portofoliile c-o sumă de valori de o negociație mai mult decât grea la bursă, dar a căror prezență e de ajuns pentru a împlini deficitul și a permite distribuirea dividendei ordinare.

> *Cursuri practicate cu abilitate în momentul confecțiunii inventariului permit comisarului a face un raport favorabil asupra compunerii portofoliului și festa e jucată.*
>
> *Astfel liniștea reîncepe pentr-un an, în timpul căruia se vor reîncepe aceleași operațiuni, pentru a sfârși în același chip.*
>
> *Portofoliul a o sumă de societăți ne-ar prezinta curioase destăinuiri și ar dezvăli ceea ce indicăm.*
>
> *Iată un rău, un viciu serios, pe care-l supunem luării aminte a cititorilor noștri.*

Iată dar descrise atât natura cât și activitatea societăților al căror obiect nu este creditul real, întemeiat pe proprietate sau pe afaceri sigure de negoț, ci pe comerțul de titluri a unor întreprinderi viitoare. Se poate ca reclama, tipărită pe pagina întâia a mai multor ziare din București, că titlurile Creditului Mobiliar se cotează peste pari să fie adevărată și totuși asta nu va fi cu mult mai mult decât o manoperă de bursă, de vreme ce valoarea unui titlu nu se poate determina decât prin produsul întreprinderii ce el reprezintă. Cari sunt întreprinderile pe care Creditul Mobiliar le are în vedere, care produsul lor probabil?

❦

ECOURILE BANCHETULUI

[30 septembrie 1881]

Estragem din discursul d-lui Emil Constinescu următoarele floricele:

> Acest *model de bust* chemat a fi transformat în bronz, va sta în sala redacțiunei jurnalului ca **un model** de activitate, și peste *cincizeci de ani când* **poate!!** *nu vei mai fi.*

Un *model de bust* care va fi un *model de activitate* iată un model de stil! D. Rosetti, care are 68 de ani, peste 50 de ani nu va mai fi poate! 68 și cu 50 făcând 118 ani, acel **poate** dovedește mai mult la d. E. Costinescu o inimă bună decât un cap sănătos.

Concluzie: A face din Costinești, acum șase ani fără cizme, milionari este o mare minune, dară a face din ei deputați, scriitori însemnați și oameni de stat este o minune de zece ori mai mare. D. C.A. Rosetti a făcut aceste

două minuni. Cum dar să i se tăgăduiască numele de om mare? Cum să nu ne asociem și noi la omagiurile care i se aduc, împreună cu Beizadea Mitică și M. Sa Regele.

❦

[1 octombrie 1881]

În Austro-Ungaria, unde există atâtea naționalități, aspirațiunile politice ale acestora nu rămân fără influență asupra relațiilor esterioare ale monarhiei. Pe de altă parte relațiile interioare, gradul de autonomie și de determinare de sine care se acordă deosebitelor rase ce locuiesc în monarhia vecină e adeseori determinat de apropierile pe cari le esecută cabinetul față cu vrouna din puterile străine.

În principiu s-a hotărât bunăoară o întâlnire între împăratul Francisc Iosif și Alexandru III al Rusiei. De această întâlnire se leagă mii de speranțe, dar și mii de nemulțămiri înlăuntru ca și-n afară. În momentul în care s-a șoptit despre o asemenea întâlnire se face un mare tărăboi de absolută autonomie în Camera provincială croată din Agram; sârbii catolizați ai celor trei regate de la sud ar vrea să anexeze jumătate Peninsula Balcanică și să înființeze sub auspiciile Habsburgilor o împărăție de miazăzi; cehii se propun a însoți pe împăratul în călătorie și a se prezenta și ei țarului ca reprezentanți ai slavilor din monarhie; bucuria în tabăra slavilor e mare.

Dar în același timp se văd nemulțumiri din partea germanilor din monarhie, ba chiar din partea celor de din afară de marginile ei.

Astfel ziarul „Tribune“ din Berlin pretinde a i se fi scris din Petersburg că cestiunea întâlnirii împăratului Austriei cu al Rusiei atârnă de guvernul din Berlin.

În principiu ea e hotărâtă, dar baza acestei întâlniri cată să se creeze în Berlin, și în toate împrejurările Austro-Ungaria trebuie să facă, în interesul păcii, concensiuni obligatorii. Sferele dominante din Berlin nu mai sunt atât de neutrale față cu mișcarea slavă din Austria precum s-ar părea; câtva timp așa a fost, căci se aveau în vedere turburările din Orient și era vorba de a se înlesni, sub firma slavismului, presiunea Austriei asupra țărilor balcanice, presiune necesară în contra înaintării Rusiei. Dar în timpul din urmă s-a întors foaia.

De când elementele germane de lângă Dunăre s-au ridicat cu atâta putere încât se pot naște turburări constituționale direcțiunea afacerilor străine ale Germaniei cată să se aștepte la manifestări demonstrative ale sentimentului național german, o considerație care înlătură pe cea care o avea pentru influența austriacă în Orient. Țarul a dat în privirea Orientului asigurări atât de leale încât, despre partea aceasta, nu există deocamdată nici o temere.

Dar în Austria slavismul nu poate face și mai mari progrese. În privirea aceasta s-au născut un schimb direct de idei între cei trei monarhi, precum și între miniștri, principele Bismark și baronul Haymerle. De-o săptămână încoace mișcarea aceasta vie s-a comunicat și cabinetului Taafe. Conducătorii cehilor au avut ocazia de-a afla că guvernul nu se va mai pleca esclusiv numai dorințelor lor, de vreme ce considerația pentru mănținerea bunelor relațiuni cu vecinii exige neutralitate și înlăuntru. Curând se va observa retragerea cehilor. Agitațiunea panslavistă, care a rămas fără influență în Petersburg, va fi privegheată de acum înainte în Viena cu toată asprimea, ca și socialismul, de vreme ce s-a stabilit înțelegerea că Rusia nu va vedea în urmărirea panslavismului un act de ostilitate. Numai sub asemenea auspicii împăratul Germaniei va putea să asiste cu spiritul la întâlnirea țarului cu împăratul Austriei, întâlnire ce nu va fi în folosul cehilor; numai așa se poate imagina o înțelegere între cei trei monarhi și numai așa se va și stabili. Nici nu se poate imagina pentru Imperiul german o întrevedere care ar servi ca introducere sau continuare a unei neînfrânate predominări slave, care ar compromite pe țar. Asupra bazelor întrevederii s-au stabilit deja înțelegere și, din acest punct de vedere, întâlnirea va avea o însemnătate aproape tot atât de nemăsurată ca și cea de la Danzig.

❦

[2 octombrie 1881]

Din Franța se pot ceti pururea lucruri interesante.

Mai mulți deputați au plecat în Africa să vadă de aproape starea lucrurilor de acolo și să-și adune material spre a combate guvernul.

O foaie medicală, „Gazette hebdomadaire“, publică un articol care arată mizeriele sanitare ale trupelor franceze africane. Le lipsesc medici, medicamente, provizii, paturi și rufe. Cei îmbolnăviți de drum au fost puși

în paturile celor bolnavi de tifos și astfel au sucombat acestei epidemii. Alții, greu bolnavi, au fost puși pe drum și au murit din această cauză.

Numita foaie mai are o mulțime de alte amănunte îngrozitoare.

Franța e avută, poate prea avută, dar republicanii fac economii — riscând sănătatea și viața altora — ei sunt liberali… în socoteala nenumăratelor suferințe ale trupelor din nisipurile africane.

Acum francezii au ocupat Tunisul și forturile lui. Dacă o făceau aceasta acum câteva luni, Republica nu plătea înzecit în bani și sânge.

Foile radicale din Paris publică următoarea notă:

> Aducând la îndeplinire rezoluțiunea luată de întrunirea din sala Rivoli, biroul însărcinat cu aranjarea meetingului invită poporul din Paris ca dumineca viitoare, la 2 ore, să se întrunească în public în sala Tivoli-Vauxhall. Ordinea zilei: Darea în judecată a ministeriului. Ușile se vor deschide la o oră. Carte de intrare nu sunt necesare!

Lumea așteaptă cu nerăbdare să vadă dacă guvernul francez va interzice acest meeting îndreptat în contra sa.

Știm atâta, că la noi guvernanții de astăzi strigă necontenit: libertatea absolută a presei, libertatea întrunirilor, tot absolute libertăți! Prin urmare ei nu interzic absolut nimic. De ce? Pentru că șiretlicul lor bizantin, instinctiv la sălbateci și la imbecili, le spune că oamenii de treabă nu se ocupă cu afaceri revoluționare, iar anarhiștii se află numai în tabăra demagogilor. Deci: anarhic curată, apă tulbure, sub firma libertății, în care acești vânători neobosiți își pescuiesc trebșoarele în tihnă și fără nici o frică.

Cât despre d. Gambetta, el pare că astăzi nu se prea grăbește a moșteni cabinetul Ferry. Organele sale caută să demonstre necesitatea unei „lichidări publice“ a vechiului ministeriu, adecă să-și supună gestiunea unei dezbateri serioase parlamentare. Poate că d. Gambetta află acum acri strugurii ministeriali? Cestiune de gust. De altfel și d. Grévy păstrează încă o tăcere diplomatică, care, pare-ni-se, este semnificativă pentru prințul ereditar al Republicei. Dar, chiar dacă d. Gambetta va forma noul cabinet, situația parlamentară tot nu va fi tocmai limpede. În Cameră nici un grup nu e destul spre a impune celorlalte. În Cameră sunt 39 deputați din centrul stâng, 168 din stânga republicană, 206 gambetiști, 52 din stânga extremă și 88 din dreapta monarhistă.

De unde să-și aleagă d. Gambetta colegii?

❦

[2 octombrie 1881]

Curtea de apel din Iași, după deliberări urmate, precum și consiliul Facultății juridice al Universității de-acolo, s-au pronunțat amândouă pentru *inamovibilitatea* magistraturii. Corpul advocaților din Iași n-a fost convocat pân' acum, nu se știe pentru ce, dar presupunem că guvernul central voiește să-l lucreze mai întâi prin agenții săi, plătiți din fonduri polițienești, spre a-l determina în favorul electivității. După cât aflăm, dacă ar fi fost consultat pân' acum, ar fi respins electivitatea.

Toate autoritățile consultante pân-acuma s-au pronunțat în contra electivității: Curtea de Casație, Curțile de Apel din București, Iași și Focșani; ordinul advocaților din București; Facultatea juridică a Universității ieșene.

Pentru electivitate nu s-au rostit decât o seamă de băieți cu coatele încă pline de praful școalei și al conventiculelor socialiste din Paris, oameni cari vor să-și facă carieră, se vede, sub auspiciile protectoare ale cadrelor electorale ale vestitului Serurie.

Ar fi interesant ca tot ce e competent în materie juridică să se pronunțe unanim pentru inamovibilitate, iar comisiunea parlamentară care-a consultat aceste autorități să se hotărască cu toate acestea pentru *electivitate.* Ce nu se poate la noi? La Dumnezeu și-n Țara Românească toate sunt cu putință, zice un proverb vechi.

❦

[2 octombrie 1881]

Ziarele din Viena recunosc că, prin moartea neașteptată a baronului Haymerle, i s-a creat politicei austro-ungare o situație foarte nesigură.

Neașteptându-se nimenea la un asemenea eveniment, necunoscându-se căile pe care omul de stat le urmărea, urmașul său va trebui să se inițieze mai întâi în misterile conducerii afacerilor, va trebui să afle în labirint firul Ariadnei, tăiat de mâna morții.

Cazul acesta a umplut lumea austriacă de consternațiune. Un om de 53 de ani abia, de un temperament pururea egal și liniștit, nu dovedea c-ar fi având în sine germenii unei morți premature. Chiar în ziua catastrofei, ministrul, foarte bine dispus, dictase înainte de amiazăzi mai multe hârtii

diplomatice; masa sa era plină de elaborate destinate pentru sesiunea delegațiunilor; de la 1 la 2 după amiazi lucrase încă împreună cu un șef de secție. La 2 și jumătate simți strângeri de inimă. O agonie scurtă, plină de dureri, începu: el espiră în jețul său, dând strigăte nearticulate de durere.

Baronul Carol de Haymerle a fost născut în Viena la 7 decemvrie 1828, era însă de origine dintr-o veche familie nobilitară din Stiria, care emigrase în Boemia pe la 1560. În timpul războiului de treizeci de ani familia fusese dezbrăcată de drepturile ei nobilitare, în cari o reintegră împăratul Carol VI și Maria Teresia. Baronul și-a făcut studiile în Academia orientală din Viena, în acel institut escelent în care, pe lângă o sumă de alte obiecte, se predau toate limbile orientale vii și din care au ieșit pân' acum mulți literați austriaci cari s-au ocupat cu literatura persană, cu istoriografia împărăției turcești, cu multe alte ramuri ale vechilor culturi ale Orientului. Numit în anul 1850 adiunct de interpret la internunțiatura din Constantinopol, a înaintat în curând, și în timpul războiului din Crimeea a fost însărcinat c-o misiunea specială pe lângă Omer Pașa, comandantul oștirilor turcești, cu privire la protegerea supușilor austriaci. El a făcut călătoria făr' a fi însoțit de nimenea, printre detașamentele roitoare ale armatei turcești, singur și călare, și a împlinit misiunea spre satisfacțiunea tuturor. În 1857, numit secretar de legațiune la Atena, în 1861 în aceeași calitate la Dresda, la 1862 a funcționat în timpul adunării tuturor suveranilor germani care s-au ținut la Frankfurt. După războiul între Germania și Danemarca a fost trimis ca însărcinat cu afaceri la Copenhaga, unde a izbutit a restabili în curând, în urma războiului ce se întâmplase de curând, relațiile amicale între Curtea sa și cea daneză. După războiul austro-prusian din 1866 el a fost delegat la pertratările de pace din Praga și însărcinat cu misiunea de-a restabili bunele relații cu Berlinul, ceea ce i-a și succes. De la 1868 încoace a mai fost însărcinat cu afaceri la Constantinopol, ambasador la Atena, la Haga, la Roma.

În fine la 1878 a luat parte ca al treilea plenipotențiar la Congresul din Berlin, iar după retragerea contelui Andrassy a fost numit cancelar al Imperiului.

De însemnat este, și caracteristic pentru modul cum se păstrează tradițiile politice în alte state, că baronul era dintr-o familie ai cării membri, neam de neamul lor, fuseseră agenți ai Curții imperiale; că nu a fost un diplomat improvizat, ci a făcut studii pregătitoare la o academie anume destinată pentru creșterea personalului diplomatic al Austriei, dându-i-se

cunoștințele necesare pentru a pătrunde esența politicei austriace îndreptate spre Orient.

Baronul Haymerle era un om de o arătare elegantă, de-o constituție gingașă și abia de statură de mijloc. Puțin încărunțit, atitudinea sa era demnă, umbletul ușor și elastic. Fața, cu trăsături fine și lucrate oarecum în amănunțime, trăda semne ușoare de oboseală, pricinuită prin studii ostenitoare, prin muncă necontenită. Glasul său suna încet, dar plăcut, în toată ființa sa era un amestec de diplomat, de om de lume și de învățat.

De cea mai aleasă politeță cu oricine ar fi intrat în relații cu el, nu părăsea niciodată o rezervă rece față cu cei ce stăteau mai departe de el.

Baronul a încetat din viață în ajunul unui eveniment important și anume înaintea întâlnirii împăratului Austriei cu țarul. Ziarele polone mai cu seamă vorbeau că această întâlnire o să aibă loc foarte în curând. Se vede însă că moartea cancelarului o să aibă un efect suspensiv și asupra acestei întâlniri.

❦

[3 octombrie 1881]

Preaosfinția sa musiu Chițu a ieșit prooroc și făcător de minuni. Hagi Ivat, care s-a încumetat a scoate luna din puț, n-a scos-o așa de bine la capăt ca Preaosfinția Sa, vlădica celei mai proaspete divinități, descoperite în seara banchetului, pe când Duhul Sfânt se pogorâse asupra apostolilor în chip de udătură, insuflându-le tuturor darul dumnezeiesc al suptului.

Demult am bănuit în adevăr că roșii ar fi având parte la crearea universului; dar că unul dintre ei e chiar Dumnezelea, închinat de neamul lui Fundescu în biserică de urdă, asta n-am știut-o încă.

A ieșit la maidan și Dumnezelea ciurarilor.

D-lor, zice Preaosfinția Sa nea Chițu, ridicându-mă acolo unde prevăzusem că am să mă ridic, am văzut aceasta ca prin un *apocalips,* prin o revelațiune ca a lui Sf. Ion …

La început …

O voce. La început era cuvântul.

Chițu. Ei bine, la început era „Românul“ și „Românul“ era Rosetti și Rosetti era „Românul“, și nimic nu s-au făcut din cele ce s-au făcut fără „Românul“ și fără Rosetti.

Voi zice, să trăiască „Românul“ românilor și să trăiască românii „Românului“.

Iată cuvintele Preaosfinţitului Chiţu, citate exact din Evanghelia sfântului Ioan Fedeleş.

E prea adevărat că Unirea Principatelor au făcut-o moldovenii; adevărat că cel întâi cabinet al României unite era un cabinet Barbu Catargiu, adevărat că secularizarea averilor închinate se datoreşte lui Cuza Vodă, împroprietărirea, cu toate defectele ei, lui Cogălniceanu, reforma legislaţiunii lui Boerescu şi altora, organizarea serviciului financiar şi întemeierea creditului unui Mavrogheni şi G. Cantacuzino; organizarea armatei — lui Ştirbei Vodă, urmărită cu stăruinţă zece ani de zile de generalul Florescu, precum e asemenea adevărat că România e în orice caz făptura dinaştilor Basarabi şi Muşatini.

Dar ce sunt toate acestea? Iluzii.

Apocalipsul sfântului Ioan Fedeleş, capitolul Udăturii, gârliciul 32, altfel spune:

„Nimic nu s-a făcut din cele ce s-a făcut fără Rosetti şi fără «Românul»".

Ba nu zău, gluma la o parte, pututu-ne-am-fi aştepta ca d. Chiţu, care trecea de-a puterea fi de om mai serios, va ajunge la aşa hal încât să-l declare pe d. C.A. Rosetti până şi identic cu Dumnezeu?

Nu ne vom încerca să punem în relief meritele d-lui C.A. Rosetti. Dacă a nega şi a descompune, a stârpi iubirea de trecut şi instinct de adevăr e un merit, desigur că şi viaţa acestui cetăţean e plină de merite.

În opoziţie fiind, se joacă cu bomba lui Orsini, destul de prudent pentru a n-o arunca, nu de alta, dar aruncând-o, ar fi făcut poate cunoştinţă c-un alt cordon, mai ţeapăn decât acela al Stelei României. Dar se joacă cu acea bombă, ameninţând în dreapta şi-n stânga, neavând însă nicicând curajul de-a o face să esplodeze.

La putere fiind, devine tipul slugărniciei şi al linguşirii. Nicicând regele sau regina n-au văzut în ţara noastră, unde desigur e destulă plebe cosmopolită ridicată din gunoaie, slugarnică prin natura ei, niciodată, zicem, n-au văzut un om mai prosternat dinaintea mărimii lor pământeşti, mai gata de a-şi renega tot trecutul, de a-şi abjura principiile, de-a fi apostol al propriilor sale învăţături, decât pe acest republican.

Să trăiască românii «Românului» zice d. Chiţu.

O dorinţă foarte justificată din punct de vedere bugetar.

Românii „Românului“ sunt bunăoară d. Câmpineanu, cu 40.000 franci leafă; d-nii Fălcoianu, Stătescu, Costinescu, asemenea cu zeci de mii de franci lefuri anuale; cumulardul prinț Dim. Ghica, care e în același timp prezident la Societatea Dacia-România, la Creditul Financial Rural, la Regia tutunurilor, la drumul de fier Suceava-Iași, la Eforia Spitalelor, la Societatea de Construcție, la Fabrica de Chibrituri, pretutindeni cu lefuri și diurne și neavând pereche decât un alt cumulard și acaparator de funcții, vestitul general de clistirerie Davila.

Acești acaparatori de funcții sunt românii „Românului“.

Cât despre românitatea românilor „Românului“ vom cita numele convivilor d-lui C.A. Rosetti și cititorul va alege:

Urechia (din cauze cronice: recte Popovici, „Tata rus, mama rus, dar Ivan maldavan“); E. Caligari, general Angelescu (grec), Filitis, Giani, Davila, Cariagdi, Costinescu (armeano-neamț), Frederic Dame, Carada, Xantho, Derussi, Cerlenti, Chrisoveloni, Ioannidi, Muller, Elias, Papazoglu, Levy, Ascher, Nedekovici, Nacu, Rietz, Oppler, Graboski, Panaioti, Stelorian, Marghiloman, Pr. Demetrescu (armean), Th. Ștefănescu (bulgar), Eliad, Lapati, Dimitriadi, Villacros, Pascaly, Verussi, Eustațiu, Gobl, Pandrav, Fundescu (se pretinde bosniac, ezităm între ciurar și lingurar), Sergiu, Arghiropol, Halfon, Culoglu, Schina, Perticari, dr. Severin (recte Bosnagi; nu știe românește), Arion, Caramanlâu, Cavadia, Vermont (recte Grunberg), Sim. Mihălescu (recte Hagi Ivat, bulgar), Hilel Manoach, Djuvara, Pilidis, Lazaridis, Calerghi, Mavrus, Enciulescu (bulgar), Stăncescu, Zaharidi, Dancovici, Pencu, Staicovici, Radovici etc. etc.

Iată românii „Românului“.

Iar „Românul“ acestor români e d. C.A. Rosetti, om al cărui părinte, al cărui frate chiar nu știa să vorbească românește.

Ș-apoi foaia guvernamentală mai zice că cităm numai pe Pherekydes! Iată lista lungă a convivilor d-lui C.A. Rosetti, iată elementele determinante ale limbii, istoriei, *caracterului național* al României.

Celor mai mulți le-o fi de țară cum ni-i nouă de mere pădurețe. Mai e îndoială? Iubirea de țară e pururea și pretutindenea iubirea trecutului; patria vine de la cuvântul *pater* și numai oameni cari țin la instituțiile părinților lor, la petecul de pământ sfințit de munca și sângele părinților, pot fi patrioți.

Patriotism cu părinți îngropați în Țara Bulgărească și cari nici știau românește, un asemenea patriotism nu există.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[3 octombrie 1881]

Aseară s-a deschis stagiunea Teatrului Național cu *Marion Delorme*.

Actorii și-au recitat bine rolurile. Dar atâta tot. Victor Hugo desigur nu și-ar fi recunoscut pe nici unul din personajele piesii sale.

Domnii Manolescu, Velescu și Nottara sunt singurii cari au încercat să se susție în rolurile d-lor, dar mai trebuia încă mult…

❦

[4 Octombrie 1881]

Toate foile germane vorbesc de călătoria lui Gambetta prin Germania și de întrevederea lui cu prințul Bismarck la Varzin. Sunt persoane cari susțin că l-ar fi văzut și în Berlin. „Dresdener Nachrichten“ crede chiar că

> *Această întrevedere va avea o importanță mai mare decât cea de la Danzig. Dar până acum nu se știe nimic pozitiv în privința întâlnirii celor doi bărbați de stat, decât numai că d. Gambetta s-a întors la Paris. Astfel negocierile pentru formarea noului cabinet se pot reîncepe și din rezultatul lor se va întrevedea poate cu ce deciziuni se va fi despărțit d. Gambetta de cancelarul german.*
>
> *În opiniunea publică a Franței Gambetta trece de omul situațiunii. Alegerile au ieșit mai mult după dorința sa, el dispune în Cameră de fracțiunea relativ cea mai tare. Țara îl cheamă; chiar vrăjmașii săi strigă că mai bucuros l-ar vedea în fruntea guvernului decât pe fotoliul de președinte al Camerii. Cu toate acestea el pare a se îndoi. De aceea unii au început să-l numească: „Ministru-președinte fără voie“.*

Este adevărat că un minister Gambetta deschide perspective ale căror ultime consecințe nu se pot prevedea. Iată ce scrie în „Voltaire“ Arthur Ranc, un intim amic al lui Gambetta:

> *Înainte de a începe să guverneze ar fi legat deja la mâni. Și așa s-a ajuns deja scopul propus, și anume de a face pe Gambetta prizonierul politicei de până acuma. Dacă Gambetta va primi guvernul va avea să rezolve o grea problemă. La dreapta și la stânga va întâmpina o vrăjmășie neîmpăcată. Chiar mulți dintre cei indiferenți vor avea față, cu dânsul sentimentul acelui englez care a însoțit prin toată Europa pe un îmblânzitor de animale feroce în speranța de a-l vedea odată sfâșiat. Va fi oare Gambetta sfâșiat de Sfinx?*
>
> *Ni se pare că viitorul va răspunde prin: Da!*

❦

[4 octombrie 1881]

Joi s-a adunat în Sibiiu congresul bisericesc al românilor răsăriteni din Transilvania, Banat și Țara Ungurească. „Pesther Lloyd“ relevă că acest congres merită o deosebită atenție, pentru că în el se va decide înmulțirea diecezelor române. Se va propune anume crearea a două dieceze încă. O parte ar voi ca nouăle episcopii să fie una la Făgăraș (deci în Ardeal), alta la Oradea Mare; alții propun ca amândouă diecezele să fie dincolo de munții Ardealului, și anume una în Timișoara, alta în Orade; iar mitropolia Ardealului să rămâie tot atât de mare precum este, dându-i-se doar în ajutor mitropolitului un episcop coadiutor.

Amândouă mitropoliile din Ardeal, cea răsăriteană și cea greco-catolică, au una și aceeași origine. Din evul mediu încă exista archidieceză răsăriteană în Alba-Iulia, ai cărei mitropoliți se sfințeau de către mitropolitul din București, ca exarh al patriarhiei constantinopolitane. Pe la începutul secolului trecut au început convertirea unui număr de români la ritul greco-catolic, de unde a urmat prefacerea mitropoliei din Alba-Iulia în mitropolie greco-catolică. Românii cari n-au primit uniunea au urmat paralel viața lor bisericească cu acei ce o primiseră, până ce în sfârșit Șaguna la 1864 izbuti a reînființa mitropolia răsăriteană, care curând își înființă două episcopii, la Arad și la Caransebeș.

După datele statistice publicate în anul 1873 credincioșii bisericii române greco-răsăritene de sub Coroana Ungariei sunt 1.609.169. Afară de 40.000 de români cari se țin de episcopia Vârșețului, ei sunt împărțiți astfel: arhidieceza din Sibiu 715.928; dieceza Aradului 558.880; dieceza Caransebeș 335.360.

Față cu cererea de-a se mai înființa două dieceze, „Pesther Lloyd“ dorește ca, la executarea acestui proiect, să se creeze astfel de organe bisericești nouă, cari

> *pe lângă cultura și creșterea coreligionarilor, să observe și acele îndatoriri pe care orice cetățean, de orice naționalitate sau confesiune, trebuie să le respecte, precum respectă învățăturile bisericii sale.*

Desigur că aceste îndatoriri tot atât de sfinte ca ale bisericii sunt, după ideea ziarului oficios, acelea cari privesc statul unguresc. La acestea nu ar fi de observat decât că învățăturile bisericii sunt foarte statornice, soarta

statului unguresc însă cam nestatornică. Într-un conflict care s-ar putea isca vro odinioară între Casa habsburgică și statul unguresc, precum a fost cel de la 1848, legea răsăriteană prescrie să ții *per fas et nefas* cu împăratul. Cu această ocazie o mulțime de îndatoriri pe cari „orice cetățean cată să le respecte“ încetează de sine și se nasc din contra o sumă de alte îndatoriri mai grele, al căror exercițiu însă ar fi poate îndreptat contra statului specific unguresc, neîncetând de-a fi îndatoriri patriotice și morale, în genere „îndatoririle ce fiece cetățean cată să le respecte“ sunt sub coroana Sf. Ștefan o cestiune de apreciație. Dacă românii ar face în socoteala lor ceea ce ungurii făceau și fac, asemenea în socoteala lor, ar fi taxați de către aceștia de trădători de patrie s. a. m. d.

Noi credem din contra că la înființarea nouălor dieceze considerații politice unguerești nu trebuie să joace nici un rol.

❦

LITERATURĂ POPULARĂ. PALAVRE, ANECDOTE, TACLALE Ș.A.

[4 octombrie 1881]

Nu e popor care să fi intrat în contact cu românul fără ca acesta să-și bată joc de el. Sunt nenumărate anecdotele populare în cari se iau peste picior grecii, evreii, nemții, ungurii, polonii, muscalii; asupra țiganilor există o întreagă epopee populară în versuri lapidare, cum și-au făcut biserică, ce predică le-au ținut părintele Porgație și popa Mătrăgună, cel de viță bună. Crezul și cele zece porunci s-au răstălmăcit de către român și s-au potrivit neamului; despre bulgari există asemenea o lungă povestire a lui Hagi Ivat craiul, care a vrut să ia Țarigradul înarmat c-un praz; despre sârbi asemenea, c-un cuvânt despre toți.

Un obiect predilect al ironiei populare e popa și călugărul. Mulțimea cea mare de călugări și lipsa de cultură a clerului laic și monastic vor fi fost în mare parte cauza acestei ironii.

Din această ramură puțin cultivată a literaturii populare d. Baican ne trimite câteva probe, cari desigur vor interesa.

Între mulțimea aceasta de tipuri, românul însuși apare isteț și batjocoritor, personificat ici în Pepelea, colo în Păcală.

Cronicele noastre, descrierea din vremea lui Matei Basarab făcută de diaconul Paul din Aleppo, scriitorii poloni mărturisesc că la mesele domnilor Basarabi și Mușatini se cânta și se glumea mult. Astfel bunăoară cântecul dezgropat:

Ștefan, Ștefan, Domn cel mare,
Seamăn în lume nu are

se cânta unisono de către toți mesenii. Măscăricii își făceau mendrele, zicându-i lui Vodă „măi vere“, curțile domnești erau pline de cimpoiași, ospețele țineau câte douăsprezece ceasuri în șir, și-n această viață, pentru care Miron Vodă Barnoschi zice că „dulce Domnia la Moldova“, răsuna numai din când în când buciumul războinic chemând Vrancea și Câmpulungul, Soroca și Tigheciul, Țara de Sus și Țara de Jos sub cei doi vornici ce comandau aripele împotriva dușmanului. Pe cai, cărora le ziceau:

Așterne-te drumului
Ca și iarba câmpului
La suflarea vântului…

țara s-arunca, o adevărată vijelie, spre margine, și vai de neamul ce-i încăpea pe mâni.

Ceea ce presupunem este însă că în vremea unora dintre dinaștii români cată să fi existat o epocă literară ale cărei rămășițe fragmentare se mai găsesc astăzi și cari pe zi ce merge se împuținează.

Anecdotele au îndealtmintrelea proprietatea de a se schimba cu timpul și de a se adapta actualității; multe pot fi de tot moderne.

Bogăția consonantică și vocalică a limbii îi dă înlesnire românului de-a imita cu ușurința pronunția altor popoare, pe când celelalte cu greu deprind fonologia limbii noastre.

Reproducând aceste anecdote nădăjduim că autorul lor își va continua lucrarea, în care arată talent, și se va sili să dezgroape mai târziu poveștile lui Pepelea, cari sunt fără contestare mai vechi decât aceste ce scăpară din contactul cu străinii.

❦

[6 octombrie 1881]

Cele două preocupări ale zilei sunt întâlnirea între împăratul Austriei și al Rusiei și pretinsa întrevedere între d. Gambetta și principele de Bismarck.

Întâlnirea între cei doi împărați se vestește de câteva săptămâni, fără a se putea indica localitatea măcar în care ar avea să fie. Unii indică Varșava, alții localitatea Granița, dar cu mai multă stăruință se citează târgușorul Krszezovice (Crșejovițe), unde împărații ar fi având să se întâlnească într-un castel al familiei Potocki.

Despre însemnătatea acestei întâlniri baronul Haymerle ar fi zis că atât alianța celor doi împărați cât și tendința de-a se reapropia de Rusia se 'ntemeiază mai cu seamă pe dorința pe care Curțile o au de-a impune liniște mișcării republicane și socialiste din Europa. Preocuparea că exemplul Republicei Franceze ar putea să afle imitatori în Italia și în alte state, turburarea ascunsă însă permanentă în Rusia, cestiunea socială în Germania, tendențele centrifugale ale unor grupuri din Austro-Ungaria, toate acestea la un loc sunt de natură a inspira îngrijire marilor monarhii ale continentului nostru.

Dacă însă întâlnirea n-ar avea în vedere decât pericolele ce reies pentru formațiunile monarhice din tendențele ultraegalitare ale secolului nostru ea n-ar fi decât reînnoirea acelei alianțe, reînnoirea acelei politici conservatoare care a urmat după căderea lui Napoleon I.

Se poate însă că în cercul considerațiunilor politice ale întrevederii să intre și alte cestiuni, între altele acelea pe cari le-au creat Tractatul de la Berlin.

Vro câteva zile i s-au pierdut urmele d-lui Gambetta. Unele organe susțin c-ar fi fost văzut la Bruxelles, altele 'l fac să călătorească prin Elveția, dar cea mai răspândită din toate versiunile era că ar fi fost văzut în Germania și c-a avut o întrevedere cu principele de Bismarck la Varzin.

D. de Blowitz, corespondentul cunoscut al ziarului „Times“, luând de obiect această călătorie misterioasă a dictatorului francez în Germania, crede că scopul ei n-a putut fi decât o întrevedere cu cancelarul și citează pentru aceasta motive cari par plauzibile.

La 1878 d. de Blowitz se afla, în timpul Congresului, la Berlin și a avut de mai multe ori ocazia de-a vedea pe principele de Bismarck. În una din aceste conversații se vorbea de d. Gambetta. La auzirea acestui nume cancelarul exclamă:

— Gambetta? Iată un om pe care aș voi să-l văz înainte de-a muri. Orice s-a zice, e un om foarte remarcabil. Întrece c-un cap pe toți compatrioții lui. E un fermecător, se zice; cu toate acestea fermecătorii n-ar fi mari oameni de stat după cum se crede.

— D. Thiers mi-a spus într-o zi, replică d. de Blowitz, că și d-ta ești un fermecător, dar aceasta nu te-a împiedecat de-a fi un mare om de stat.

— Da, dar de reputația aceasta nu mă bucur în Germania.

Corespondentul ziarului englez văzu în insistența cancelarului de a-i vorbi de d. Gambetta o invitare indirectă de a-i pregăti o întrevedere. El se grăbi a-i vorbi principelui de Hohenlohe și baronului Holstein, unul din consilierii intimi ai principelui, cari amândoi au fost asemenea de această părere, ba s-au discutat chiar condițiile în care s-ar putea pune la cale o asemenea întrevedere.

A doua zi d. de Blowitz, crezând că baronul Holstein va fi avut timpul de a comunica principelui conversația ce o avuseră, a voit să afle ceva despre dispozițiile cancelarului.

Baronul îi răspunse:

Trebuie să înțelegi că o asemenea întâlnire e o afacere gravă, de care nu poate fi chestie decât după ce se vor fi cumpănit bine urmările ei. Cancelarul e convins că d. Gambetta e destinat peste puțin să exercite nu numai puterea în Franța, ci o putere de un caracter decisiv chiar.

Cancelarul vrea pacea. El ar vrea să vază mai deaproape pe-un om de la care va putea atârna pacea ori războiul. Vrea să-și formeze o idee despre ceea ce gândește d. Gambetta în această privință. Dar această întâlnire trebuie să fie o apropiere. Trecutul să rămâie trecut. Cei doi oamenii de stat au luptat unul în contra altuia, fiecare pentru țara lui. Ceea ce-i făcut e făcut, silințele momentului nu pot privi decât viitorul.

Deci trebuie să se înlăture tot ce-ar putea altera caracterul și obiectul acestei întrevederi. Nu se poate face nici o propunere care să întâmpine un refuz sau un eșec. Nu poate fi vorba nici de-un compromis, nici de retrocesiune, nici de modificarea tractatelor în vigoare.

Nici principele, nici împăratul n-ar putea să îngăduie o discuție asupra acestui punct. Dar o întâlnire între cei doi oameni de stat, în care și unul și altul s' aducă intenții pacifice, fiind pătrunși de datoriile ce le incumbă, n-ar putea fi decât fecundă în rezultate fericite, chiar dac' ar renunța fiecare din ei la satisfacerea personală de-a triumfa unul asupra celuilalt.

Întors la Paris, d. de Blowitz a avut ocazia de-a raporta d-lui Gambetta ceea ce d. de Bismarck îi zisese. Era hotărât a-i vorbi de întrevedere, dar s-a sfiit înaintea responsabilității care putea să cază asupră-i în această afacere.

Corespondentul foii engleze adaogă că amănuntele pentru punerea la cale a întâlnirii au putut să aibă loc și fără el și că petrecerea d-lui Gambetta în Germania a putut să aibă de scop întâlnirea cu cancelarul.

❦

[6 octombrie 1881]

Sâmbătă seara s-a reprezentat la Dacia comedia *Trotman Vântură Țară.* Piesa a reieșit foarte bine. Jocul artiștilor, ca totdauna, n-a lăsat nimic de dorit. Au escelat dd. Vlădicescu sen., Anestin, Sachelarie. Comedia este frumoasă. Ar fi trebuit însă să se mai revadă puțin, spre a se îndepărta franțuzismele, cum uneori cauchemar și altele.

La urmă s-a jucat *O partie de concină*, de d. V. Alexandri, care a esprimat dorința a o vedea reprezentată. D-na Fanni Tardiny și d. Vlădicescu jun. au smuls aplauzele publicului. Barcarola cântată de d. Vlădicescu a transportat publicul. Terminându-se spectacolul, publicul a chemat pe autor. D. Vlădicescu a ieșit la rampă ținând o alocuțiune foarte la locul ei. Mulțumind pe de o parte publicului pentru încurajare, și-a exprimat fericirea că autorul piesei a asistat la reprezentație și, în cor cu spectatorii, a strigat: Trăiască Vasile Alexandri, marele poet al României.

Aseară s-a jucat *Devotamentul unui soldat,* dramă, cu mare succes. D-na Tardiny a fost superbă în scena nebuniei. În curând vom face o dare de seamă amănunțită asupra pieselor reprezentate și asupra jocului diferiților actori ce compun trupa d-nei Fanni.

❦

[7 octombrie 1881]

Criza ministerială din Paris pare a primi o turnură de comedie. Președintele Republicei, opinia publică și majoritatea deputaților și senatorilor poftesc pe Gambetta în fruntea cabinetului și, cu toate acestea, el cată să mai aștepte mult până să-și realizeze mandatul. Ministeriul Ferry e ca și demisionat, dar fără a se putea retrage. El trebuie să se prezinte în fața Camerii, să salute pe reprezentanții suveranului popor cu clasicul *Morituri te salutant*, să se justifice, să asculte cu evlavie critica și dojanele lor. Așa vrea Gambetta și așa o fi trebuind să fie. Oricum, situația pare a se fi mai clarificat.

Președintele Grévy a scris, acum câteva zile, lui Gambetta că dorește să vorbească cu dânsul asupra actualei situații politice. Gambetta a urmat acestei invitări ducându-se la președintele, unde conversația s-a învârtit în jurul evenimentelor politice de la închiderea Camerei încoaci și a situației politice creată prin ultimele alegeri. Grévy a recunoscut, cum vedem dintr-o telegramă a foilor străine, caracterul progresist al alegerilor din urmă; Franța, fără a dezaproba politica înțeleaptă și moderată din ultimii ani, și-a exprimat dorința în mod incontestabil ca să se înainteze pe calea reformelor. „Eu sunt sigur, a zis Grévy, că totodată Franța dorește executarea acestei programe supt conducerea bărbatului care a fost primul ei autor și cel mai neobosit al ei propagator“. Spre a corespunde acestei clare indicații a alegătorilor franceji Grévy zice să s-a simțit obligat să confereze și să audă consiliele conducătorului majorității Camerii înainte de începerea crizei oficiale ministeriale și înainte de a se întruni Camera.

Gambetta a mulțumit mai întâi președintelui pentru încredere și s-a declarat gata, dacă s-ar pronunța Camera în acest sens, a prezenta președintelui un program și, dacă s-ar ajunge la o deplină înțelegere, a forma un ministeriu; dar e imposibil, cel puțin oficial, de a face ceva înainte de a-și fi dat Camera părerea sa. Ministerul actual, înainte de a se închide Camera, a obținut un vot de încredere; în sesiunea din urmă ministerul niciodată n-a fost în minoritate și din nimic nu se vede că alegerile s-ar fi făcut contra ministerului; țara deci n-ar înțelege de ce ministerul, la începutul ședințelor, să nu se prezinte Camerii spre a justifica politica interregnului și să ceară un nou vot de încredere. Numai după o dezbatere

publică mare, cât se poate de amănunțită, se va recunoaște care majoritate va guverna într-adevăr. Din realegerea foștilor deputați nu se poate conchide *a priori* că ne aflăm tot în fața aceleiași Camere; aceiași deputați pot reveni cu păreri și mandate modificate; de aceea, pentru moment, parlamentar și politic vorbind, nu e posibilă formarea unui nou minister. Actualul minister să se prezinte în fața Camerii și numai dezbaterea va lumina viitorul.

Grévy declară că pune prea mult preț pe opinia lui Gambetta, pe care pare a o împărtăși. Gambetta asigură pe Grévy despre devotamentul său și că e gata a urma orice invitare a lui Grévy când acesta ar dori vreo conferință.

Această convenire a durat aproape o jumătate oră. Președintele a chemat apoi pe ministrul președinte Jules Ferry și i-a comunicat conținutul întrevorbirii. Ferry a pledat mai 'nainte pentru formarea cabinetului înainte de a se întruni Camera și, crezând că Gambetta va lua afacerile guvernului, era să-și dea demisiunea oficial. Dar fiindcă Grévy, în urma acestei conversații, n-a putut oferi lui Gambetta prezidiul ministerial, se crede că ministerul va mai întârzia cu demisiunea. Dar, chiar dacă ar demisiona acum, miniștrii tot ar trebui să rămână până la formarea noului cabinet și astfel ar avea ocazia de a se justifica în fața Camerii. Cestiunea dacă Gambetta va fi ministru-președinte cu sau fără portofoliu nu s-a atins; dar se crede ca sigur că, dacă împrejurările vor chema pe Gambetta la guvern, Grévy are de gând să-i dea toată libertatea de acțiune îndată ce ar domni o înțelegere asupra programei. Toate listele ministeriale publicate până acum sunt falșe; Gambetta n-a făcut încă propuneri nimănui.

❦

[7 octombrie 1881]

Prin faimoasa scrisoare din Rusciuc d. C.A. Rosetti a declarat, la 1857, că e frate cu Rosenthal.

Se vede că în calitatea de frate cu evreii, venind la minister, a înființat secretariatul estraordinar pentru Moldova, post neprevăzut în buget, neautorizat prin nici o lege, menit însă a organiza pe evrei în partid roșu.

De când d-sa are la îndemână pe d. Guță Panu, circulările curg de la Ministerul de Interne; diletantismul literar pus în serviciul celui politic dă naștere la o mulțime de probe de stil, iscălite de C. A. Rose…nthal.

Dar acest diletantism nu se mărginește a fi pur literar, ci e totodată, din nefericire, politic.

Ministrul nostru de interne n-are nici o idee clară despre ceea ce trebuie a se face în privirea cestiunii izraelite, ba nici poate avea o idee. Cosmopolit precum este și adept al teoriei „om și om“, necunoscător istoriei noastre naționale și legislațiunilor altor țări pe cât privesc această materie, d. C.A. Rosetti crede a putea înlătura cestiunea izraelită printr-o circulară concepută de ilustrul Guță, prin care se încredințează că legea poliției rurale are să facă minunea de-a scăpa țara de boala socială.

În același timp în care această circulară se publică, pe sub mână d. C.A. Rosetti încvartiruiește pe jidovimea imigrată peste toată România, împle orășelele Țării Românești cu aceleași elemente cari au adus decadența morală și fizică a populațiunilor noastre din Moldova. Pe la punctele de graniță pe de altă parte curg evreii cu pașpoarte în regulă, căci guvernele lor respective, ca să scape de ei, le dau bucuros pașpoarte, ba poate chiar și bani de drum.

Țara în care d. C.A. Rosetti e stăpânitor e neapărat Eldorado al tuturor scursăturilor. La noi lucrul merge atât de departe încât chiar *dreptul de grațiare*, pe care constituția 'l dă regelui, a devenit un monopol jidovesc.

Evreii cari au bătut pe preuteasa română pentru că privea la îngroparea rabinului Șorr au fost grațiați.

Îndată ce un evreu ar fi condamnat pentru escrocherie, pentru faliment fraudulos, pentru crime ori delicte specific evreiești, se țin lanț stăruințele până împrejurul regelui, de unde vine neapărat… grațiarea. Românul, de va fi furat o găină, șade luni și ani în temniță; evreul ce prin faliment fraudulos va fi ruinat zeci de familii poate fi sigur că va fi grațiat, prin protecția și conexiunile ce le are solidaritatea neamului lor.

Dacă un judecător va fi drept și va pronunța sentințe pedepsitoare asupra evreilor poate fi de mai nainte sigur că, sau va fi pus în disponibilitate, sau permutat… sau înaintat la vro Curte din alt loc, numai să scape cuibul evreiesc de el.

O conspirație întreagă contra negoțului român, contra muncii române, contra statului român, conspirație la care iau parte fără s-o știe poate sferele noastre determinante, însă unii cu bună știință și între aceștia desigur putem cita pe d-alde Gheorghian, Guță Panu și pe părintele lor spiritual, d. C.A. Rosetti.

Relevăm toate acestea pentru a putea esplica circulara, necalificabilă din punct de vedere național, a d-lui C.A. Rosetti. Necalificabilă, pentru că ministrul de interne trebuie să știe cât de mult populațiile noastre sunt esploatate de acești străini, trebuie să știe că țara nu se află decât în cazul de legitimă apărare. Dar se 'nțelege… pentru fratele lui Rosenthal legitima apărare a elementului istoric în contra imigrațiunii și exploatării străine e o uneltire criminală. Când poporul nu mai găsește nici un sprijin în administrația sa venală, în justiția lipsită de experiență, nicăiri, când el s-ar decide a-și apăra moșia precum și-o apărau străbunii lui, cu parul, atunci d. C.A. Rosetti e virtuosul, poporul e criminal. Dar ce să facă poporul românesc dacă legiuitorii și căpeteniile lui nu fac nimic? Să se lase despoiat, să se simtă străin în țara lui proprie, să moară? Libertatea de-a muri e desigur aceea pe cari i-o concedeți mai lesne, după cum ne 'nvață datele statistice.

Existat-au și în alte țări cestiune izraelită, ba există încă. Dar a intervenit regele, statul, pentru a o regula, pentru a da o scurgere elementelor parazite.

Iată de ex. câteva paragrafe din edictul lui Frideric Vilhelm III privitor la poziția evreilor în Prusia.

> § 1. Evreii cu privilegii, patente de naturalizațiune, răvașe de protecție și concesiuni se vor privi ca pământeni.
>
> § 2. Durata acestei calități ce li se atribuie ca pământenii li se acordă însă numai sub următoarele condiții:
>
> *Să poarte porecle hotărâte de familie.*
>
> Nu numai în *purtarea condicelor lor de negoț,* ci și în *compunerea contractelor* lor și a declarațiilor *juridice a voinței lor să se servească de limba germană sau de altă limbă vie,* iar la iscălirea numelui lor să nu se servească de alte litere decât de cele *germane* sau de cele *latine.*
>
> § 3. Până 'n șase luni de la data publicării acestui edict oricare evreu privilegiat trebuie să declare la autoritatea domiciliului său ce nume voiește să poarte. Cu acest nume va fi numit atât în pertractările și în eliberările de acte publice, precum și în viața comună.
>
> § 4. După ce va urma declararea și stabilirea numelui de familie, fiecare va primi de la guvernul provinciei sale, în care-și are domiciliul, un certificat că e pământean, care certificat îi va servi lui și urmașilor lui în loc de răvaș de protecție.
>
> § 5. Evreii aciia cari vor lucra în contra prescripțiunilor 2 și 3 se vor considera și trata ca *evrei străini.*
>
> § 6. *Ne rezervăm de-a hotărî prin legi, cu vremea, întru cât evreii pot fi admiși la servicii publice și funcțiuni ale statului.*

§ 17. Evreii pământeni pot să încheie căsătorii între dânșii fără ca pentru aceasta să aibă nevoie de-o autorizare specială, întrucât nu e necesară, după prescripțiuni generale, învoirea sau permisiunea altora la încheiarea căsătoriei.

§ 18. Dar e nevoie de-o autorizare specială când un *evreu pământean se însoară c-o evreică străină.*

§ 19. *Prin căsătoria c-o evreică pământeană evreul străin nu câștigă dreptul de-a se așeza în statele noastre.*

§ 30. *În nici un caz rabinii și mai marii evreilor nu-și pot aroga vro jurisdicțiune sau dirigerea de moșteniri pupilare.*

§ 31. *Evreilor străini nu le e permis a se așeza în statele noastre până ce nu vor fi câștigat dreptul de împământenire prusian.*

§ 32. *La câștigarea dreptului de pământenie nu pot ajunge decât după propunerea guvernământului provinciei în care vor să se așeze și cu aprobarea ministerului nostru din lăuntru.*

§ 34. *Evrei străini nu pot fi primiți nici ca rabini, nici ca servitori bisericești, nici ca calfe și ucenici, nici ca servitori în casă.*

§ 35. *Acei evrei pământeni cari vor lucra contra dispozițiunii §- lui 34 de mai sus se vor pedepsi cu 300 taleri amendă* sau, în caz de neavere, cu închisoarea măsurată după regulile în general stabilite a preschimbării pedepselor, *iar evreul străin se va transporta numaidecât peste graniță.*

§ 36. Evreii străini au permisiunea de-a intra în *țară pentru a trece prin ea* sau pentru afaceri de comerț permise. Despre procedarea ce au a urma ei și care se va urma contra lor autoritățile polițienești vor primi o deosebită instrucție.

§ 38. În Königsberg în Prusia, în Breslau și în Frankfurt lângă Oder pot să petreacă și evrei străini în *vremea bâlciului* și cu *permisiunea autorității.*

Iată cum se apără un stat sănătos de invazie. Nu ni se spună că această lege, dată în secolul al nouăsprezecelea în unul din cele mai civilizate state din Europa, a fost abrogată. Rău s-a făcut că s-a abrogat și o dovadă că rău s-a făcut este mișcarea antisemitică care a cuprins și frământă Germania atât în cercurile de sus cât și în cele de jos ale ei.

D. de Bismarck, care desigur simte cu repugnanță cum evreii vor să devie elemente *determinante* în statul german, nu este cu totul străin de această mișcare. Cerem iertare de la pana noastră proprie că îndrăznim a cita numele principelui în aceleași șiruri în cari cităm pe un C.A. Rosetti și pe alți pitici.

Am fi nedrepți se 'nțelege de-a amesteca pe toți evreii în aceeași categorie; căci prin intuiție ne-am încredințat că există marea deosebire între cei veniți de mult în țară, adică de o sută și mai bine de ani, și cei veniți de la 1840 încoace. Acești din urmă sunt cei răi. În Moldova se găsesc adesea alăturea orășele cu evrei cu totul deosebiți. În județul Iași

bunăoară nu e absolut nici o comparație între evreii din târgușorul Bivolarii, cari sunt vechi, vorbesc și se poartă țărănește, sunt prietenoși și de bună credință, și între rasa dușmănoasă și sălbatică din târgușorul Sculenii. Dar o lege de incolat ar putea face deosebire între cei în adevăr pământeni, cari prin contact secular cu poporul nostru i s-au asimilat în mare parte, afară de religie, și între cei veniți de 30-40 de ani încoace, cari sunt neasimilabili pe un secol înainte.

Circulara d-lui Rosetti va avea însă tocmai efectul contrariu de acel ce urmărește. Ministrul nostru de interne prea e urât de toată țara adevărată pentru ca aceea ce el zice să nu dea naștere unei vii rezistențe.

Astfel la 4 octomvrie s-a răspândit o foaie volantă hectografiată îndreptată tocmai contra circularei ministeriale. Primul punct al acestei foi spune:

> Să facem apel la întreaga națiune română ca să ne dea nouă concursul, iar nu ideilor ipocrite ale d-lui C.A. Rosetti. (Vedeți circulara no. 17219 din 1 oct. către d-nii prefecți din țară.)

Celelalte puncte nu le comunicăm, de vreme ce cuprind un apel la acte ilegale, iar denunțători ai poporului nostru nu suntem nici atunci când el n-ar avea dreptate.

❦

[8 octombrie 1881]

Observaserăm una din zile că roșii, pentru a fi posibili, sunt siliți a se preface, de ochii lumii cel puțin, că admit principii conservatoare.

În chipul acesta am văzut pe d. C.A. Rosetti devenind regalist înfocat din republican ce era și aruncând în apă tot bagajul său de idei politice. Numai din buzunarul paltonului mai spânzură petecul roșu al republicei descultților.

Unii ne-au făcut întâmpinarea că dacă roșii, prin natura statului și a împrejurărilor, sunt siliți să admită principii conservatoare, de ce nu i-am susține, de vreme ce realizează ideile noastre.

Dacă n-ar fi vorba decât de *ceea* ce se realizează, atunci întâmpinarea ar avea cuvânt; dar o considerație de căpetenie în viața publică este modul *cum* se realizează o idee.

Modul *cum* o idee se pune în practică este totodată o probă de sinceritate cu care ea se aplică; de aci se vede dacă aplicarea se face de bună credință și în cunoștință de cauză sau numai ca pretext și *pro forma.* Roșii sunt în adevăr meșteri în escamotarea ideilor noastre și în renegarea propriului lor trecut. Și una și alta-i privește. Dar cum le escamotează și cum se renegă?

Ni se pare că, totdauna, îndărătul apostaziei lor se ascund vechile deprinderi cosmopolite și demagogice. S-a proclamat în adevăr regalitatea, dar M. Sa Regele a fost înconjurat cu oameni care n-au întru nimic de-a repeta actul eroic de la 11 fevruarie; și, la dreptul vorbind, oricât de multă tărie de suflet am recunoaște M. Sale, vedem libera sa dispunere în afacerile statului atârnând de prezența unui Candiano și a altor fevruariști, pentru cari jurământul militar e o păpușerie, iar adevărata datorie ordinul de noapte dat de C.A. Rosetti-Carada.

Dacă roșii se prefac a primi principii conservatoare, ba au îndrăzneala de a se numi pe ei adevărați conservatori, aceasta nu se întâmplă decât în aparență, de ochii lumii, pentru ca să fie posibili la guvern. Realitatea e că constituie o societate de esploatare fără nici un fel de credințe pozitive, cari bucuroși ar admite orice serie de principii numai dacă această mărturisire ar putea prelungi rămânerea la buget. De aceea sunt capabili a face orice și nu există nici un act înaintea cărui să se dea îndărăt, nu este principiu să nu-l declare de al lor, rămânând ca adevăratele lor motive de acțiune să fie interesele colective ori particulare ale membrilor partidului.

Să vedem ce s-a întâmplat bunăoară în cestiunea Dunării.

D. I. Brătianu, împreună cu ilustrul d. Boerescu, fac verbal concesii hotărâte Austriei. Ei admit Comisia Mixtă, admit prezidenția, admit votul preponderant. Puterile apusene sunt indignate de jocul duplu al guvernului, care-n Comisia Europeană una zicea, în corespondența diplomatică alta făcea.

În acest timp intervine interpelarea și discursul d-lui Alexandru Lahovari, prin care se arată că Comisia Mixtă nu e prevăzută în Tractatul de la Berlin, că Austria nu este putere riverană, că nu trebuie să ne abatem de la spiritul și litera Tractatului dacă voim a nu se atinge libertatea de navigațiune pe Dunăre.

Numaidecât d-nii Brătianu-Rosetti întorc foaia.

Se tăgăduiesc făgăduințele făcute baronului Haymerle și 'ntr-un consiliu de miniștri se decide a nu se admite existența unei Comisii Mixte, fiind

contrarie Tractatului de la Berlin.

Când au fost sinceri roșii? Când au promis concesiuni sau azi, când se opun.

Credem că nici acum, nici atunci. Sinceră e numai dorința de a rămânea cu orice preț la putere, mâni cu prețul Dunării, precum ieri cu prețul răscumpărării, alaltăieri cu acela al împământenirii și al Basarabiei. Nu ne îndoim deloc că, pentru a putea esploata în liniște țara și bugetul, roșii ar fi în stare de-a ceda poimâne Moldova până 'n Siret. poipoimâni Țara Românească pân-în Olt. Căci nu țara e 'n cestiune, ci pânea de toate zilele ori îmbogățirea acestor pretinși români, incapabili de patriotism.

❦

[9 octombrie 1881]

„L'Independance roumaine" își face plăcerea de a se întoarce asupra cestiunii noastre etnologice, dându-i importanța unei bagatele. Desigur nu ne vom supăra de apreciația aceasta, de vreme ce atârnă de oamenii care o fac. Cel ce știe istoria țării noastre, cel ce cunoaște câte s-au întâmplat din începuturile țărilor și până la anul 1700, cine a pătruns de marea deosebire între epoca în care toată viața publică era înrădăcinată în obiceiele, în modul de-a vedea al nației românești, cel care cunoaște starea materială și inimoșia țăranului nostru la începutul acestui secol chiar și compară acea stare de lucruri cu proletariatul agrar și morbiditatea generației actuale va înțelege că teoria noastră este în esență adevărată.

A spune că „poporul împărtășește ideile roșiilor" este o erezie. Ce să împărtășească în adevăr? Ideile cuprinse în legi traduse din franțuzește, pe cari numai juriștii cu titluri le pricep? Principiile cosmopolite ale d-lui C.A. Rosetti? Romanurile franțuzești, cântărețele de cafenele, toată pătura de viață străină, toată lumea aceasta de craidoni scoși din cutie, apetiturile oamenilor fără ocupații serioase, vânătoarea după avere fără muncă? Toate acestea constituie o lume aparte, superpusă, pe care poporul o suportă, dar n-o pricepe.

Ziarul francez ar trebui să ne arate o singură țară pe tot continentul, mai mult, în toată lumea, a cărei instituții și legi să fie o maimuțare a străinătății, pentru a ne face să credem că poporul împărtășește undeva importul de fraze costisitoare, pentru a ne face nu să credem, dar să admitem posibilitatea cât de depărtată a unui asemenea lucru. O slabă analogie a unei

asemenea stări se află în Germania, în secolul al șaptesprezecelea și în începutul secolului al optsprezecelea, timp în care toți prințișorii de duzină încercau să imiteze pe Ludovic al XIV-lea, timp de mizerie și vexare pentru țăran, de demoralizare pentru burghezie, de înstrăinarea deplină pentru clasele dirigente; timp în care limba era aproape desființată prin barbarismi, statele înecate în datorii, cultura un neorganic amestec din rămășițele evului mediu și din fraze franțuzești.

Nimeni pe de altă parte nu va putea atribui conservatorilor viciile actualei organizări sociale, de vreme ce ei n-au fost decât în defensivă.

Afară de aceea viața publică era preocupată în linia întâia cu crearea unei poziții internaționale a țării. Unirea, alegerea regelui, politica esterioară a Independenței, toate acestea preocupau mai mult pe oamenii noștri politici decât o sănătoasă organizare dinlăuntru. Dar toate acestea stabilite odată, privirea tuturor cată să fie ațintită asupra organizării dinlăuntru. O organizare care să aibă în vedere mai cu seamă păstrarea și întărirea naționalității, a claselor naționale, a muncii noastre, va trebui să ia locul formalismului gol de pân-acuma, importului de legi și regulamente copiate din franțuzește și nemistuite.

Când va fi sosit momentul luptei pe acest teren și ziarele străine se vor convinge de teoria noastră, se vor convinge că există o nemăsurată deosebire între trebuințele reale ale poporului nostru și între apetiturile nesățioase, lipsa de gândire și de principii, apucăturile demagogice ale adversarilor.

În orice caz, le-am tăiat acestor oameni pe de-a pururea gustul de-a se mai pretinde unici români, români per excellentiam, cu moț și cu privilegiu.

Mai știa haiducul nostru ș-altă potecă!

❦

[10 octombrie 1881]

Cu timpul au început a se recunoaște însemnătatea limbii cărților bisericești.

În adevăr, dacă, din deosebitele și variile dialecte ale limbei germane de pildă, unul a ajuns să domineze și să devie limbă literară și de stat, aceasta este a se mulțumi mai cu seamă *Bibliei* lui Luther. La începutul secolului trecut, în al XVII-lea chiar, limba germană se poate zice că încetase de-a mai exista. Cine deschide cărțile scriitorilor din acei timpi află un jargon în

care întreagă averea lexicală, sintaxa chiar a limbei erau alterate și falsificate de mii de fraze franțuzești sau latinești; reprezentantul de căpetenie al unei limbi germane literare, curate, era Biblia lui Luther.

La noi lucrul s-a petrecut într-un mod analog.

Epoca reformațiunii, răspândindu-se prin periferii, au ajuns în Ardeal; calvinii începuseră a traduce cărți bisericești în românește, pentru a atrage la Reformă și poporul românesc. Ei bine, biserica și Domnii noștri au combătut Reforma cu armele ei proprii. Au pus a se traduce cărțile bisericești în limba românească, au introdus limba poporului în biserică și stat, în locul celor străine hieratice. Dacă chiar ar fi existat înclinări de dialectizare a limbei noastre, ele au încetat din momentul în care biserica au creat limba literară, au sfințit-o, au ridicat-o la rangul unei limbi hieratice și de stat. Din acel moment trăsătura de unitate a devenit și a rămas limba și naționalitatea, pe când înainte românul înclina a confunda naționalitatea cu religia.

Retipărirea cărților bisericești cu caractere latine și cirilice nu mai suferă întârziere. Tipăriturile vechi au început a se afla cu greutate.

Lucrarea ce și-a propus-o Sf. Sinod e de o însemnătate cu greu de măsurat în toată mărimea ei. Fără îndoială că limba cărților bisericești va fi supusă unei revizuiri în ceea ce privește slavismi tehnici, nejustificați și nepricepuți nici pân-în ziua de azi de popor. Cuvinte populare romanice se vor introduce în locul termenilor slavonești, cuvinte înțelese de toți; frazelor li se va da pe ici colo orânduirea ce li se cuvine după geniul limbei noastre, înlăturându-se traducțiuni servile și prea *ad litteram;* c-un cuvânt, ferindu-se în mod egal de neologismi dar și de barbarismi slavonești sau de altă origine, revizuitorii cărților vor avea în vedere atât avutul propriu al limbii populare cât și arhaismii aciia cari se pot reintroduce fără alterare a înțelesului.

E o operă în adevăr națională aceasta, o operă care va face gloria celor ce vor fi întreprins-o dacă va ieși bine, dar și stigmatizarea lor dacă vor păși cu ușurință la o lucrare pe cât de măreață și sfântă pe atât de gingașă. Gingașă ca tot ce e organic, subtilă adesea cu deosebirile ce le face gândirea națională, dar ridicată odată, mai trainică decât legi civile și politice, decât formațiuni de state și dinastii, temelie zilelor de glorie, scăpare în zile de cădere.

În congresul bisericesc din Sibiiu d. Parteniu Cosma a făcut asemenea, în ședința de la 4 octomvrie, o propunere în înțelesul retipăririi cărților. Va

trebui în adevăr ca în privirea aceasta să existe o înțelegere între mitropolia românilor din Ardeal și Țara Ungurească, între mitropolitul Bucovinei pe de o parte și episcopatul nostru. Dând mai la vale propunerea făcută de d. Parteniu Cosma dorim ca spiritul veacului al șaisprezecelea, spiritul lui Matei Basarab, să domnească asupra acestei mărețe lucrări.

Iată acea propunere:

> Este știut că Sfântul Sinod din România a decis revederea și editarea cărților bisericești, cari se vor tipări atât cu litere latine cât și cu litere cirilice.
>
> După regulamentul sancționat deja relativ la această editare, se va constitui un comitet compus din persoane competente, posedând cunoștințele teologice și limbistice necesare la traducerea cărților bisericești din limbile în cari au fost scrise și din cari s-au tradus în limba română; spre a putea verifica acele traduceri și a le perfecționa unde va cere trebuința.
>
> Nu este vorba deci de o simplă retipărire a cărților bisericești cu litere latine, ci de o emendare a edițiunilor existente în text și în limbă.
>
> Considerând că cestiunea tipăririi cărților bisericești cu litere latine s-a rezolvat la noi încă mai înainte decât în România, căci, în urma esibitului sinodului eparhial din Arad nr. 101 ex. 1871, congresul nostru din 1878 prin concluziunea sa no. 180 „constatând necesitatea de a se tipări cărțile bisericești cu litere latine, decerne cestiunea aceasta la sinodul episcopesc spre apreciare“.
>
> Considerând că biserica ortodoxă română în toate provinciile locuite de români are una și aceeași limbă, că până astăzi se folosesc de aceleași edițiuni a cărților sale procurate în trecut, cele mai multe, chiar și prin România, din patria noastră.
>
> Considerând că emendarea ce o va afla necesară comitetul care va edita în România cărțile bisericești vrând-nevrând se va accepta și la noi și presupunând că edițiunea emendată, făcută cu precauțiune și cu pricepere de lucru, astăzi trebuie să fie mai perfectă decât edițiunile vechi, este și de dorit ca să se accepteze.
>
> Prin urmare este o necesitate inevitabilă ca acel organ care în provincia noastră metropolitană este chemat a se îngriji de editarea cărților bisericești, nu numai să fie informat pe deplin despre schimbările ce au să intre în textul cărților, dar să conlucre chiar la stabilirea acelora, ca să nu se strecoare în biserică înnoiri de cari el n-ar avea știre și cari, nefiind corecte, ar putea deveni stricăcioase.
>
> Pe aceste considerente îmi iau voie a face următoarea propunere.
>
> Sinodul episcopesc e rugat ca, luând informațiuni autentice despre modul în care se intenționează în România revederea și editarea cărților bisericești cu litere latine, să-și valoreze influența sa canonică la revederea textului, iar retipărirea cărților bisericești cu litere latine pentru bisericele din provincia noastră metropolitană să o efectueze cu textul stabilit și cu ortografia adoptată acolo.
>
> *Parteniu Cosma m.p.*
> Propunător

❦

[10 octombrie 1881]

Aseară s-a reprezentat pentru întâia oară *Cazacii și polonii*, dramă în 5 acte în versuri de d. Deroulede, tradusă în proză de d. M. Pascaly, care a interpretat rolul principal al hatmanului Flor Gheraz. Piesa a ieșit bine. Punerea în scenă n-a lăsat de asemenea mult de dorit. Decorurile și costumele — noi și frumoase. Jocul artiștilor ne-a probat că și-au învățat și au înțeles îndestul rolurile. Muzica d-lui Ștefănescu — plăcută. Dd. Pascaly, Manolescu, Velescu, Notara, precum și doamnele Eufr. Popescu și M. Constantinescu avut-au fiecare, după merit, partea sa de aplauze. Ținem a vedea piesa a doua oară pentru a putea face o dare de seamă amănunțită și conștiințioasă.

❦

[11 octombrie 1881]

„Cât despre țară, d. Brătianu ar sta mult și bine la putere“. Iată o vorbă a noastră căreia „Românul“ îi dă o tălmăcire cu totul proprie a lui.

> Protivnicii noștri au recunoscut și proclamat că-n orice împrejurare țara va fi lângă și cu partida liberală, că-i va da încredere …
>
> Când înșii protivnicii noștri sunt siliți să recunoască că cu noi e majoritatea țării …
>
> Protivnicii noștri au zis: cât despre țară, partida liberală ar sta mult și bine la putere …
>
> Etc. etc.

Pardon.

Protivnicii d-voastră niciodată n-au declarat sau proclamat că țara e cu partida liberală, că majoritatea e cu această partidă.

„Timpul“ a constatat pur și simplu un fapt.

Acela că puterea de rezistență a țării a fost și mai e poate încă înfrântă de cătră o sumă de manopere roșie. Suiți la putere, nu prin ei înșii, ci pe spetele unui Epureanu, Vernescu ș.a., c-un cuvânt pe spatele uniunii de la Mazar Pașa, roșii au știut să elimineze unul câte unul toate elementele câte nu erau cu apetiturile lor.

Au urmat apoi falsificarea listelor electorale pe scară mare. Patrioți ce n-aveau nimic au fost introduși cu deridicata în colegiile I și II, cărora, alegerile odată făcute, bietele comune rurale au fost silite, prin solidaritatea ce le impune legea percepției, a le plăti dările și privilegiul de a figura în colegii superioare averii și condiției lor sociale.

Favori și funcții nu se mai dădură celor cari le-ar fi meritat sau cari ar fi fost calificați, ci nepoților, verilor, rubedeniilor pân- 'ntr-a șaptea spiță a alegătorilor influenți.

Pe de altă parte, pentru a interesa prin daraveri curat materiale corpul electoral, s-au creat sute de funcțiuni nouă, împărțite asemenea sau la alegători, sau la rude de alegători.

O mreajă întreagă de interese meschine, de împărțiri de slujbe la feneanți și netrebnici, de arendări pe nimic a moșiilor statului, de păsuieli, de împroprietăriri a Campiniilor, ce nici sunt nici au fost plugari, de stipendii împărțite 'n familie, o mreajă întreagă de corupție bizantină, de nepotism fanariotic s-au aruncat asupra Corpului electoral, făcându 'l flexibil pentru pentru voințele companiei de esploatare.

Iată dar înțelesul cuvintelor noastre „cât despre țară, d. Brătianu ar putea sta mult și bine la putere“.

Înțelesul este cel dat de A.V. Millo în monografia sa asupra *Țăranului*. Tot organismul statului, administrația, comunele, drumurile, căile ferate, băncile, toate s-au pus la dispoziția intereselor electorale ale companiei de esploatare numită partid roșu. La pungă, la interesele pungii s-au adresat roșii, la apetituri; nu la conștiința liberă, limpede, a alegătorului, nu la convingerile lui politice, cari pentru d. C.A. Rosetti nu au nici o însemnătate, de vreme ce nici d-lui, nici coreligionarii săi politici nu au convingeri cari să poată fi *cumpărate* c-o pensie reversibilă, c-o sumă de bani oarecare.

Bani — și „Românul“ devine mâne chiar reacționar, bani destui să-i îndopăm — și toată tagma roșie va fi de orice părere vom pofti.

Am spus-o demult, e greu, e ingrat a se lupta în contra unor asemenea arme. Nici o idee cât de clară, cât de generoasă nu poate opri tagma oamenilor fără de patrie de-a goni buna lor stare în detrimentul nației, a dezvoltării muncii și a culturii.

Trebuia poate această amară experiență.

Trebuia nația să vază cum toată plebea aceasta greco-bulgărească au pretextat numai idei liberale ori naționale pentru a face averi din nimic,

pentru a fi galopinii lui Bleichroeder și a cumpăra în numele statului cu 60% valori ce făceau 20%, pentru a ridica bugetul cheltuielilor în câțiva ani cu 40 %, pentru a escamota în toate chipurile averea și bunăstarea publică. Trebuia poporul să vază această goană oarbă după avere fără muncă, să vază că rezultatul final este sărăcia tuturor, pentru a se convinge că roșii sunt străini ca rasă și ca apucături, că n-au nimic sfânt, că pun la mezat, la sultan-mezat, cetățenie și frontiere, interese economice și sociale, pretinsele lor convingeri politice, totul c-un cuvânt.

Văzut-au țara ce însemnează în adevăr evanghelia roșie, ce înțeles au articolele „Românului“?

Nu libertate, nu egalitate, nu naționalitate. Cestiunea principală e ca niște Caradale și Costinești să fie milionari, ca C.A. Rosetti să capete pensii reversibile, ca toată pletora de plevușcă fanariotă-bulgărească să încape în pita lui Vodă.

Vorbe de esclamațiuni patriotice! Fum și pleavă!

Bugetul, bugetul! iată formula magică, iată stindardul împrejurul căruia s-adună urmașii adunăturilor lui Ypsilant; banul statului, sudoarea țăranului, averea bisericii, a școlii, a spitalelor, iară ținta adevărată a toată suflarea fanariotică.

Și aceasta fără pudoare, fără demnitate, fără respect pentru destinația organică a acestor averi!

Nu vorbim de popor! El e mânat la alegeri de subprefecți, de civico-electorala baionetă a lui Serurie, el suportă numai plebea aceasta, fără a pricepe. Încurcat în paragrafi și articoli traduși din franțuzește, nemaiștiind a destinge alb de negru și adevăr de minciună, cu mintea uimită de fraze fără cuprins, de un întreg lexicon de termeni cari n-au nici o realitate îndărătul lor, el e în punctul de a-și pierde până și limba și bunul simț, vestit odinioară.

Acestea toate sunt știute, sunt secrete publice. Care-i dar țara care e cu roșii? Am văzut-o acea țară arhistrăină adunându-se împrejurul d-lui C.A. Rosetti la banchet. Aceasta nu este însă adevărata țară istorică, strivită de roțile regelui Strussberg, cu oasele măcinate de „Millowie“, acesta nu este neamul românesc, ale cărui trebuințe naționale, sociale, economice d-alde C.A. Rosetti nu are nici onoarea, nici mintea necesară pentru a le înțelege. Acesta este statul străin încuibat în ruinele statului nostru național, sunt viermii intrați în roiurile de albine; țara d-lui Rosetti este o ecrescență

parazită pe trupul adevăratei țări, parazit care-i consumă puterile, îi împiedică și-i nimicește funcțiunile vitale.

❦

[13 octombrie 1881]

Mulțămită împrejurărilor, maniera de-a vedea în cestiunea izraelită s-a modificat cu totul. Nici foile izraelite, precum „Fraternitatea“ și altele, nu mai îndrăznesc a vorbi de persecuțiuni religioase. Religia izraelită e atât de indiferentă, atât de puțin esențială pentru popoarele înlăuntrul cărora evreii trăiesc încât răspândirea zgomotului despre persecuțiuni religioase se datorește pur și simplu spiritului de neadevăr al presei redijate de evrei. Ne vine a crede că, chiar în evul mediu, exceptând Spania poate, cestiunea religioasă era numai pretextul plauzibil al situației evreilor; că adevăratele cauze ale urei cu care erau întâmpinați erau, ca și azi, sociale și economice.

Privită din punt de vedere mecanic, cestiunea izraelită ni se prezintă ca o calamitate elementară, căreia trebuie să i se opuie toate piedicile pentru a nu face stricăciuni, în lupta de conservare și de existență la care are drept orice popor, deci și cel românesc, vederile pur umanitare își au marginile lor. Nici un popor din lume nu poate fi dator de-a se sacrifica pe sine colportajului, cârciumelor, uzurei, pentru cuvinte umanitare. Evreii nu pot pretinde ca principiile ce le propagă să nu fie atât de scumpe încât să le sacrificăm bunăstarea, sănătatea, viața morală și fizică a țăranului nostru, câștigul meseriașului și a negustorului nostru, numai pentru că Evangelia pe de o parte, Revoluția franceză pe de alta, ne cer frăție.

Goniți din marea împărăție rusească în mod sistematic, persecutați în Germania, rău văzuți în Austro-Ungaria, evreii trec în cârduri marginile țării noastre și află aci, sub un guvern și o legislațiune demagogică, un teren de esploatare cum nu-l mai aflaseră undeva; mai mult, ei află în Grădiștenii noștri, în vânătorii de aur ai noului Byzanț, niște aprigi apărători înaintea unei justiții amovibile, intimidate, compuse adesea din tineri cu puțină esperiență; află într-o administrație incultă, venală, plină de vicii și necesități, un sprijin activ întru esploatarea claselor noastre producătoare, a țăranului, a meseriașului, a muncitorului. Deprinși a se organiza repede și lesne, ca orice popor vechi, ținut la un loc prin solidaritate de rasă, de interese și de religie, ei dau în sinagogă ordine de zi pentru concurarea și ruinarea negoțului creștin; ordine de zi cari n-au a face nimic cu mozaismul

metafizic și cari se îndreaptă pur și simplu contra ramurii cutăreia sau cutăreia de negoț exercitate de membrii poporului înlăuntru căruia evreii se află.

Tendența de-a monopoliza negoțul e evidentă la rasa aceasta; o tendență care se 'ntinde apoi și asupra altor ramuri de activitate.

Esclusivismul ei e cunoscut de toți, încât nici amicii ei nu o vor tăgădui. De când calomnia persecuțiunilor religioase a căzut evreii caută a da o altă față lucrului. Ei vor să facă a crede că animozitatea îndreptată în contra lor e totodată îndreptată contra ordinei sociale, contra averii în genere, că în sfârșit e o mișcare socialistă.

Întru cât ei sunt în multe locuri cauza de căpetenie a mizeriei, or fi având oarecare cuvânt. E prea adevărat, din nenorocire, că enormele capitaluri grămădite în mânile lor au absorbit ca marea pe cele mici, că le-au sustras de la producțiunea folositoare și rentabilă prin muncă și le-au aruncat în întreprinderi americane, hazardate, din cari nouăzeci la sută s-au dovedit de-a fi de o producțiune nulă.

La haute finance, reprezentată mai cu seamă prin bancheri evrei, a fost cauza marilor crize economice din Germania și Austria, au ruinat ramuri întregi de producțiune, au lăsat fără muncă sute de mii de brațe.

Dar în realitate mișcarea în contra lor e îndreptățită nu pentru că neagă averea individuală, ci întru cât contestă mijloacele cu cari acele averi se fac. Orice reformă economică și socială va respecta averea datorită muncii reale sau capitalizate, dar va trebui să combată mijloacele de a face avere fără muncă, fără producțiune, numai prin speculă și prin amăgire.

Față cu aceste rele evidente și generale foile izraelite ne vin cu protestațiuni de umanitate și civilizațiune. Asemenea protestațiuni sunt poate la locul lor înaintea unor cititori inculți, cari se simt măguliți când li se spune că sunt civilizați. Civilizația proprie consistă în suma de adevăruri înțelese și practicate de un popor. Cu cât suma de adevăruri e mai mare cu atât civilizația e mai înaltă. E însă un adevăr că evreii au o influență dezastroasă asupra stării morale și materiale a poporului nostru, un adevăr că sunt o rasă străină și imigrată de 40 de ani încoace, un adevăr că corupția și imoralitatea formează alaiul imigrațiunii lor, un adevăr că — escepție făcând de cei asimilabili dintre ei — cată să fie înlăturați din sate, că trebuie să li se interzică colportajul în orașe, că trebuie aduși la necesitatea de-a munci.

A munci însă va să zică a *produce* obiecte de indiscutabilă utilitate, nu a vinde rachiu sau a colporta productele altora.

Iată cestiunea cum se prezintă astăzi. Nu mozaismul ca antiteză a creștinismului, ci poporul modern, cu clasele lui muncitoare, în antiteză cu rasa veche, descompuitoare, egoistă, fără sentiment pentru binele public, iată adevăratul antagonism.

Cât despre umanitate … e fără îndoială mai uman, mai creștinesc lucru de-a apăra munca claselor de jos contra speculei și uzurei decât de a apăra specula și pe esploatator în contra celui esploatat.

❦

ȘCOALA NORMALĂ DIN GALAȚI
AFACEREA PETROVAN

[13 octombrie 1881]

Am spus într-unul din numerii trecuți că ancheta trimisă la Galați ca să cerceteze cele denunțate de d. Ciochină prin ziarul nostru contra d-lui Petrovanu, directorul Școalei Normale, a constatat de adevărate toate punctele. Acum ni se trimite din Galați o copie după raportul d-lui inspector general Dumitrescu, căruia îi facem în parte loc mai la vale. D. Petrovan a fost destituit și dat judecății juriului profesoral. Se șoptește însă că lucrurile ar fi a se face mușama. Noi, fără a crede, ne facem cu toate acestea ecoul acestui zvon și rugăm pe d. ministru al instrucțiunei să dea un comunicat în această privință. Dar iată raportul.

❦

[14 octombrie 1881]

D-nii Brătianu-Boerescu au compromis cestiunea Dunării prin făgăduințele ce-au apucat a le face pe nimic monarhiei austro-ungare. Dacă n-au angajat țara, au angajat însă desigur ministeriul și partidul, încât orice pas pe care ar voi să-l facă îndărăt e sterilizat prin cele ce-au apucat a făgădui. Acestea le-au făcut d-lor fie din inepție ori scurtă vedere, fie din rea credință, deși cestiunea se prezinta curată și esplicită, fără nici o bătaie de cap, din însuși textul actului internațional care regulează soarta Dunării.

În Tractatul de la Berlin nu e prevăzută Comisia Mixtă; Austro-Ungaria nu e stat țărmurean; nu are ce căuta la Dunărea de Jos, nici în prezidiul permanent, nici chiar delegând un membru într-o comisie de țărmureni ce n-o privește, nemaivorbind de votul preponderant.

Împărăția invoacă marile ei interese pe Dunărea de Jos?

Altă chestie.

Marele interes de-a avea chiar monopolul navigațiunii pe Dunăre nu constituie *dreptul* unui asemenea monopol.

Împărăția zice că într-o Comisie Mixtă la care iau parte numai state mici ea nu poate juca rolul de egal cu celelalte, ci trebuie să aibă un rol preponderant.

Altă chestie.

Noi credem că, întru cât e o chestie de bună cuviință de-a da locul întâi celui mai mare, totul se reduce la considerațiuni de formă, fără nici un efect determinant asupra fondului lucrului. Demnitatea și mărimea de rang a unui stat nu poate influența nicidecum dreptul statelor mai mici în cestiunea Dunării. Preferințe, onori, titulatură, toate acestea nu constituie … un *drept.*

Relațiile între două state pot fi foarte bune, ca și relațiile între doi oameni, fie unul oricât de mare, altul oricât de mic, fără ca dreptul unuia să sufere sub pretențiunile celuilalt. Toată buna cuviință, tot dicționarul espresiilor reverențioase și politicoase le poate revărsa cel mic asupra celui mare, îi poate da toată cinstea cuvenită, fără ca — cu toate acestea — cel mic să cedeze din dreptul lui nici atât cât e negru sub unghie.

Ce au făcut însă guvernul, d. Boerescu în special?

A promis, ba direct, ba indirect, ba pe sub mână, ba pe față. Prin aceste promisiuni a modificat cu totul punctul de plecare al Comisiei Europene din Galați, a mutat cestiunea de pe terenul dreptului pe acela al concesiilor. Se știe însă ce va să zică a da degetul mic celui mare; el îți va lua mâna întreagă.

Silit de opozițiune de a-și arăta arama și de-a nu sta în două luntri deodată, guvernul eliminează din cabinet obrazul subțire de Brașov al d-lui Boerescu și revine la punctul nostru de vedere, la acela al dreptului cert, pozitiv, precum rezultă din articolele Tractatului de la Berlin.

Dar punctul de vedere pe care-l ocupă astăzi e compromis deja prin făgăduințele și concesiunile puse în perspectivă. Unele din puteri credeau că rezistența României e numai o rezistență de comedie, *pro forma;* altele — atrase pe acest teren al concesiilor — au început a face propuneri

mediatoare; toate discutau cestiuni pe cari nu erau chemate a le discuta, de vreme ce nu sunt prevăzute în Tractatul de la Berlin, nici sunt de competența Comisiei Europene.

Guvernul ar trebui să înțeleagă un lucru — că e angajat în cestiune și incapabil de a-i da o soluțiune. D. Ion Brătianu a intrat până 'n brâu în mlaștina promisiunilor, d. Boerescu intrase pân 'n gât. Ei nu mai pot ieși de acolo; terenul pe care le-a călcat piciorul a fost mlăștinos, nesolid.

Articolele patetice ale „Pseudo-Românului“ nu ajută nimic și nu dovedesc decât voința acestor patrioți de-a rămânea *la putere* de astă-dată *cu prețul Dunării.*

Nu ne citeze foaia guvernamentală articole de gazete străine plătite din fondurile secrete sau scrise de oameni cărora li se dă câte un prezent de mii și zeci de mii de franci din visterie. Toate acestea nu dovedesc nimic. Atât vedem, atât putem vedea din acestea că d. C.A. Rosetti râvnește a-și ține pletora fanariotică la putere cu prețul Dunării, precum a ținut-o ieri cu prețul răscumpărării, alaltăieri cu acela al împământenirii ș.a.m.d.

Rămânerea la putere a acestor oameni devine, zi cu zi, o afacere de precupețire de hotară. Precupeții Basarabiei se pregătesc a precupeți azi Dunărea, mâine cine știe ce parte a Moldovii ori a Țării Românești.

Iată unde ajungem când plebea aceasta din câteșipatru unghiurile lumii își arogă dreptul de-a face politică în numele României.

❦

[16 octombrie 1881]

Astăzi se încep alegerile pentru Reichsrath în Germania.

Deși lupta nu are pentru cititorii noștri un interes direct, totuși înverșunarea cu care se poartă, precum și vederile deosebite ce se ciocnesc în ea merită atenție și îndeamnă la asemănări.

În Germania luptele electorale sunt departe de-a avea acea lature hidoasă de intrigi personale, de mici interese de păsuială, de vânătoare de funcții și de diurne pe care le au la noi. Organele statului, cele judecătorești și cele administrative, sunt inamovibile, miniștrii se bucură de încrederea regelui chiar atunci când reprezentația națională le-ar fi nefavorabilă. În opoziție cu Parlamentul, în contra voinței majorității liberale, s-au declarat războiul de la 1866, care a întemeiat unitatea și mărimea actuală a Germaniei.

Și azi guvernul, principele de Bismarck îndeosebi, luptă în alegeri împotriva liberalismului.

Puterea și precumpănirea europeană câștigată prin războiul de la 1870 ar fi lesne pierdute dacă oameni fără tradiții ar prefera o descărcare momentană a poporului german cu prețul slăbirii statului. Germania e silită a ține la politica păcii armate dacă nu voiește ca vecinii ei puternici să pună piedici dezvoltării ei viitoare.

Dar paralel cu absorbirea tuturor puterilor prin înarmare s-a dezvoltat cestiunea socială, sărăcia claselor de jos, care cere o grabnică remediare.

Și aci guvernul și liberalismul sunt diametral opuși. Pe când liberalii nu admit facultatea statului de-a interveni în organizarea muncii, guvernul voiește din contră, prin nouăle mijloace ce i le va crea monopolul tutunurilor, să asigure pe lucrători în contra sărăcirii și mizeriei. Statul german cere prea mult supușilor săi, prin obligativitatea generală a serviciului în armată, pentru ca să nu le datorească o compensație, o asigurare în contra urmărilor serviciului militar, în contra urmărilor sociale ale războiului.

Precum vedem lupta e între vederi foarte deosebite și cu toate acestea e o luptă pentru a determina voința statului, nu însă o sfadă pentru împărțirea bugetului și funcțiunilor.

Înrădăcinată în înclinări, în instincte, ea se poartă fără cruțare și dintr-o parte și dintr-alta, păstrând cu toate acestea înaltul caracter moral al unei lupte pentru idealuri politice și sociale.

Când comparăm aceste lucruri cu sporul de funcții, de nepotism, de păsuieli, de diurne, de făgăduinți care se petrece la noi în vremea alegerilor, când vedem seriozitatea și adâncimea de vederi ce predomină lupta de acolo ș-o comparăm cu goana de interese personale care se practică la noi sub pretextul principiilor liberale naționale, ne vine să ne îndoim despre folosul și eficacitatea sistemului parlamentar în țări fără cultură suficientă. Aci la noi nu e chestie nici de liber-schimb, nici de protecționism, aci statul nu are în vedere apărarea claselor sale muncitoare, aci chestia de căpetenie este ca corectori de gazete să devie milionari și vânători de abecedar directori de bancă și de drum de fier. Golul intelectual și moral care se simte-n viața statului îl întâmpinăm în aceeași măsură în alte ramuri de viață publică: în știință, în arte, pretutindeni.

A compara stările de la noi cu cele străine înseamnă a alătura un teatru de păpuși cu o luptă ce se petrece pe câmp limpede de bătălie.

❦

[17 octombrie 1881]

Vizita pe care regele Italiei o face împăratului Austriei este fără îndoială obiectul celor mai întinse combinațiuni politice.

În adevăr, pân' acum Italia avea un partid politic ale cărui aspirațiuni esterioare erau îndreptate asupra orașului Triesta și a ținutului triestin, ca părți neeliberate încă a teritoriului locuit de italieni. Drepturi istorice nu prea aveau italienii asupra acestor locuri, dar ei nici nu și-au bătut capul c-o asemenea considerație. Fundamentul politicei italiane a fost principiul naționalității, un principiu care, din timpul lui Napoleon III încoace, a devenit cel conducător pentru politica italiană, cea germană și cea rusească, nemaipomenind de micile state din Orient.

Acum deodată Italia își schimbă calea: întrevederea dintre rege și împărat înseamnă în linia întâia renunțarea, pe mult timp, poate pentru totdeuna, la orașul Triesta, atât de important pentru navigațiunea pe Marea Adriatică și pentru negoțul levantin; *Irredenta* își dizolvă comitetele de agitațiune; o țintă necunoscută dar nouă plutește în ochii tânărului stat latin.

Ca să pricepem însemnătatea acestei apropieri de alianța austro-germană cată să ne reprezentăm marea valoare pe care în timpul din urmă a luat-o Mediterana și coastele Africei. Africa, deși un continent cunoscut demult și locuit din vechime încă de popoare de o înaltă însemnătate istorică, era necunoscută înlăuntrul ei. Călătorii veacului nostru au descoperit interiorul, au descoperit întinse țări roditoare, petrecute de roiuri de popoare, unele cu deprinderi sălbatice, altele pacinice și capabile de civilizație. E un continent descoperit din nou, cu un mare viitor.

De aci tendența popoarelor apusene de-a ocupa coastele Africei, de aci încercările Angliei de-a ocupa Egipetul, a Franței de-a anexa Tunisul. Înconjurată astfel de petece de pământ aparținând statelor europene, Mediterana ar deveni un simplu lac înlăuntrul statelor europene, brăzdat de corăbiile lor, iar coastele ocupate ale Africei ar fi începutul cuprinderii teritoriilor dinlăuntrul acestui vast continent.

O luptă pentru supremație pe Mediterana s-a început între puteri și se urmează. Italia e în cel mai mare grad interesată de-a avea o poziție determinantă în această mare, de vreme ce întreaga peninsulă e înconjurată de ea, de vreme ce toate porturile ei sunt udate de apele Adriei și ale Mediteranei. Franța și Anglia sunt însă atât de puternice în aceste ape încât,

pentru a le opune o contragreutate, Italia se vede silită a căuta un sprijin la puterile din mijlocul Europei. Interesul ei de putere maritimă și comericală o abate din calea politicei naționaliste de pân' acum.

Pe de altă parte e moștenirea împărăției otomane la mijloc. Tendența Austriei de-a ajunge la golful de la Salonic e îndestul de cunoscută și desigur favorizată prin dezbinările dintre naționalitățile Turciei. Urmându-și calea prin Bosnia, Erțegovina și Macedonia, Albania rămâne de o parte ocolită de înaintarea Austriei și se poate ca Italia să fie dispusă, în cazul unei împărțiri ulterioare de teritoriu, a-și lua partea ei, punând această țară sub o dependență oarecare de ea.

❦

[17 octombrie 1881]

Ieri s-a reprezentat *Moștenitorii* și opereta *Contrabandierul.*

Se știe că în *Moștenitorii* Millo joacă cu nesecata lui vervă rolul lui Izidor Giridot. Și aseară bătrânul nostru artist era în cele mai bune dispoziții, reprezentând pe egoistul moștenitor pe toată scara dorinței de câștig. Dacă această piesă, îndealtmintrelea foarte puțin însemnată din punct de vedere dramatic și rău tradusă în românește, a putut să se susție atâta timp în repertoriu, aceasta este a se atribui esclusiv lui Millo și modului în care-și joacă rolul.

Reprezentația Contrabandierului a fost asemenea binișor răușită dacă considerăm circumstanța atenuantă a puținelor mijloace artistice de care dispune teatrul pentru reprezentarea unor lucrări muzicale. D-nul Popovici are un glas sonor și plăcut, iar d. Mateescu are și glas și talent comic.

Cu ocazia reprezentației s-a înscenat o mică cabală în parter, care-a avut un curios epilog în fumătorul teatrului. În *Moștenitorii* e un rol de amoreză naivă (Paulina), pe care în stagiunile trecute 'l juca d-ra A. Popescu și care în această seară era jucat de d-ra Constantinescu.

O seamă de tineri începură — la intrarea în scenă a d-rei Constantinescu — să strige „Popeasca!“, alții aplaudară pe noua purtătoare a rolului. Publicul cel neinteresat în această afacere 'l chema pe Millo, pentru a acoperi scandalul ce se înscenase.

Între acte d-ra Popescu apăru în foaierul teatrului și declară d-lor adunați acolo că pe nedrept i s-ar fi luat rolul ce-l jucase de atâta timp, dându-se unei alte.

E evident că rivalitățile dintre culise nu privesc întru nimic publicul și că manifestanții *pro* și *contra* ar fi trebuit depărtați din sală de către poliție, care are și ea un rol de vreme ce i se dau locuri *gratis* pentru a asista la reprezentații. Dar se vede că pentru poliția d-lui Radu Mihai asemenea lucruri nu au însemnătate.

❦

[18 octombrie 1881]

„Le Renseignement parisien“ scrie în cestiunea Dunării următoarele:

> *La 7 noiemvrie Comisia Europeană se va întruni la Galați.*
>
> *Românii sunt firește foarte preocupați de hotărârea ce se va putea lua în cestiunea Dunării.*
>
> *Cestiunea aceasta e tema zilnică a discuțiunilor ziarelor din București.*
>
> *„Românul“ mai cu seamă espune cu o mare putere logică drepturile României.*
>
> *După ce arată că, nici în protocoalele Tractatului de la Berlin, nici în Tractatul încheiat între puteri nu se face cea mai mică mențiune de-o Comisie Mixtă sau de preponderanța vreunui stat asupra Dunării, „Românul“ declară că, din contra, rezultă din dezbaterile Congresului, precum și din Tractatul de la Berlin însuși în chipul cel mai absolut și mai categoric, că executarea reglementelor de liberă navigațiune și de poliție fluvială pe Dunăre, în partea râului dintre Porțile de fier și Galați, e lăsată cu totul în sarcina statelor țărmurene: România, Serbia, Bulgaria. Mai mult încă: solicitudinea Europei de-a împiedeca preponderanța unei singure puteri asupra râului a mers atât de departe încât, atunci când baronul Haymerle a propus în sânul Congresului de-a încredința supravegherea executării reglementelor de liberă navigațiune și de poliție fluvială unui singur comisar, delegat de către Comisia Europeană, Congresul a trecut peste propunere, de teamă de-a nu încuraja prin asta acțiunea izolată a unei singure puteri pe Dunăre în paguba celorlalte.*

După ce ziarul francez citează pasaje din „Românul“ ajunge la următoarea concluzie:

> *Situația României e dificilă pentru că Austro-Ungaria dă o importanță capitală propriei sale dominațiuni pe Dunărea de Jos. Ea e susținută de Germania în pretențiunile ei.*
>
> *Rusia e firește opusă estensiunii Austriei asupra Dunării de Jos. În privirea aceasta Englitera este, deși pentru alte cuvinte, deosebite, tot de părerea Rusiei.*
>
> *Totul atârnă la urma urmelor de rezoluția ce vor lua în definitiv Franța și Italia.*
>
> *Franța, într-un sentiment escesiv de conciliare, a propus un proiect care, fără a acorda împărăției austro-ungare tot ce ea cerea, e considerat totuși de către români*

ca o propunere ce sacrifică interesele lor esențiale.

Italia, care în atâtea împrejurări a arătat cea mai simpatică bunăvoință pentru România, a înclinat în partea Austriei în timpul din urmă. Nu e probabil ca, după întâlnirea regelui Italiei cu împăratul Francisc Iosif la Viena, această înclinare a Italiei să scază; ea va crește din contra.

Va fi dureros ca România, într-o cestiune de care atârnă dezvoltarea ei economică, să fie părăsită de către Occident, ea care-i o parte a Occidentului la porțile Orientului.

Am voi să credem că Occidentul întreg va înțelege în sfârșit că, pe Dunăre, interesele României sunt ale Occidentului însuși.

Din cele de mai sus se vede că cestiunea Dunării stă rău în urma celei mai nouă constelațiuni a puterilor europene.

Cu toate acestea nu credem că ea ar fi stat atât de rău dacă nu se făcea acea politică de duplicitate care, pe de o parte, îi permitea d-lui Boerescu de-a face făgăduințe, pe de alta prefăcea rolul membrului român din Comisia Europeană pân 'ntr-atâta într-un rol de morgă spaniolă încât să dea ocazie comisarului austriac de-a declara că al nostru e rău informat și că, după a sa știință, există făgăduințe pozitive făcute Austro-Ungariei.

Într-adevăr, după cât aflăm, colecția de documente diplomatice ce o pregătește Ministerul austriac de Esterne pentru a o prezenta delegațiunilor ar fi cuprinzând făgăduințele scrise negru pe alb a iluștrilor noștri oameni de stat. Ba se susține că d. Brătianu ar fi delegat anume pe un onor. patriot cu gingașa misiune de-a merge la Viena și a îndupleca pe guvernul imperial să suprime publicarea acelor documente, cari ar face cu neputință rămânerea patrioților la putere.

❦

[20 octombrie 1881]

Numai noi observasem, la aparițiunea ziarului „Cumpăna“, că foaia aceasta e redijată de tineri izraeliți. Scrisă într-o limbă românească deosebit de bună și c-o inteligență caldă, foaia s-a ferit până acum de-a atinge punctul care-o fi durut-o mai mult, până ce-n sfârșit, în urma mișcării antisemitice și a circulării d-lui C.A. Rosetti, ea părăsește rezerva ce și-o impusese, și arată arama și-și dă în petec, cum am zice.

După „Cumpăna“, venirea evreilor în țara noastră a fost cauzată prin necesitățile economice ale generației trecute; ei, prin serviciile ce le-au adus

acestei generații, pe cari le ignorăm, și-au câștigat importanța actuală. Au oferit deci o compensație pentru munca națională ce i-a susținut.

Teoria socială a compensației fiind a noastră și neaflându-se în nici un manual de politică, ne credem în drept a o esplica.

Compensația nu se dă de către o clasă sau de către un om decât prin muncă intelectuală sau musculară. Munca musculară consistă în producere de obiecte de utilitate necontestată, cea intelectuală în facilitarea producțiunii acestor obiecte. Din acest punct de vedere vânzarea de rachiu de cucută prin sate și colportajul nu ni se par nici a fi produs obiecte de utilitate, nici a fi înlesnit producțiunea prin o mânuire mai inteligentă a instrumentului de muncă.

La noi, ca în toate țările, evreii se prezintă ca un element parazit de mijlocitori, a căror activitate, în loc de-a ieftenі schimbul de producte, îl scumpește în mod artificial și-l scumpește în aceeași măsură în care-l monopolizează în mânile lor. Ei sunt, ca element comercial, absolut stricăcioși în toate țările; de aceea și vedem că, oriunde se află în număr mare, domnește cea mai mare sărăcie.

Ei nu împlinesc necesități, ci dau naștere patimelor rele și viciilor, le încurajează și le satisfac. Mai mult: evreii par în genere incapabili de muncă industrială. Oricât de mulți ar fi într-un oraș, nu-i vom găsi nici ca muncitori în fabrici, nici în ateliere, escepție făcând de meserii foarte ușoare, de caracter femeiesc oarecum.

Fără îndoială că suportăm urmările generației trecute; dar păcatele, inepțiile ei, nu calitățile. A fost inept a crede ceea ce unii credeau, că, primind colonii de puri consumatori improductivi, se sporește avuția și puterea de muncă a țării. Și în Statele Unite imigrează oameni; dar toate foile europene sfătuiesc pe speculanți de-a se feri de Stalele Unite. Ele nu dau subsistență decât emigrantului producător, țăranului, meseriașului. Omul fără meserie piere acolo. Am cunoscut evrei cari au emigrat din Austria în America, iar de acolo au venit în … România.

Nu deznaționalizați trebuiesc evreii, căci foarte puțin ne pasă dacă o întreagă rasă consumatoare și improductivă va vorbi sau nu românește; ci siliți, prin o strictă organizare economică, la muncă, la muncă musculară, la producțiune. Atunci se vor deznaționaliza de sine sau vor emigra, iar până atunci cată să fie înlăturați absolut de la esploatarea claselor muncitoare, de la traficul viciilor și slăbiciunilor. La muncă Caradalele, Costineștii și Mihăleștii, dar la muncă și evreii.

Iată punctul important al discuției. Trebuie să li se îngreuie paraziților de tot felul meseria lor. Negoțul cu băuturi spirtoase, colportajul trebuiesc mărginite la strictul necesar. Nu specula, munca trebuie să determine mersul societății și înaintarea pe scara socială.

„Cumpăna“ zice că toate țările au pe evreii pe cari-i merită, deci și România. Noi tăgăduim aceasta. N-am meritat prin nimic nici pe evreii noștri, nici Caradalele noastre. Unii imigrați din Rusia și Austria, alții veniți din Turcia au avut o influență dezastroasă asupra dezvoltării materiale și intelectuale ale țării noastre. Aceste două elemente, egal de străine, intelectual și material egal de sterpe, ne-au adus poporul la sapă de lemn, l-au corupt, l-au făcut vicios, precum au adus la sapă de lemn pe țăranul din Galiția, din Bucovina, din Maramureș, din Rusia de sud.

Invazii de armate străine și invazii de paraziți străini sunt nenorociri pe cari o țară nu le merită, dar trebuie să le suporte dacă e mică. Nu se poate zice despre viile de Cotnar că merită filoxera.

Noi nu urâm pe evrei, dar nici de vină nu suntem că au fost persecutați în alte țări, că au contractat deprinderile de speculă și de parazitism pe cari le au acum, și nici putem iubi acest rău elementar ce cade asupra noastră. România, nefiind vinovată întru nimic de poziția trecută a evreilor în țările apusene și răsăritene, nu poate fi obligată a suporta economic și social urmările acelui rău tratament.

La noi n-au fost persecuțiuni religioase. Sub domniile vechi naționale puținii evrei formau o breaslă al cărei staroste era rabinul. Breasla aceasta avea dreptul public al oricării alte bresle și, prin caracterul chiar al instituției, membrii comunității economice nu se că puteau înmulți peste trebuințele reale.

Așa ar fi trebuit să rămâie totdauna.

În organizarea veche nu încăpeau paraziți.

În lipsa absolută de organizare socială de care ne bucurăm în urma influenței altor elemente parazite asupra statului a putut însă încăpea o mulțime de lume fără căpătâi.

În momentul în care ne vom hotărî a organiza și apăra munca națională credem că evreii fără silă vor dispărea încet-încet și, după vechiul lor obicei, vor căuta o altă societate omenească, tot atât de nesănătoasă precum e a noastră astăzi și vor năpădi asupra ei.

Dar pentru sanificarea noastră e necesar ca să dispară din viața publică elementele parazite transdanubiene, a căror vină publică e dezorganizarea

actuală.

Ceea ce se poate face este încetățenirea elementelor în adevăr folositoare, precum tineri învățați, meseriași buni ș.a.m.d.

Încolo însă naționalitatea română ca oricare alta are dreptul înnăscut de a-și apăra moștenirea ei istorică și munca ei de orice alt element străin. Alegerea armelor și mijloacelor atârnă de timp și împrejurări, și, dacă e vorba de păstrarea rasei române pe acest colț de pământ și de întărirea caracterului ei și a felului ei de-a fi, nici o armă nu este rea întrebuințată la timpul cuvenit.

❦

[21 octombrie 1881]

Aflăm în „Românul“ de azi un lung articol privitor la cestiunea izraelită.

Îl reproducem ca probă de completa lipsă de idei în privirea măsurilor ce cată a se lua în contra invaziei.

Foaia guvernamentală constată invazia, arată relele ei, se plânge de ea și totuși nicăiri nu indică un singur mijloc pentru a întâmpina răul. Culmea ridicolului e desigur apelul ce-l face evreilor împământeniți de-a opri imigraținea din Rusia.

Dar iată-l aproape întreg. *Ex ungue leonem.*

> …*indicarăm* zilele trecute datoria ce credem că au, după noi, acei dintre evrei cari se zic români, cari iubesc cu adevărat țara și pe poporul român.
>
> Aceștia, pe când pretutindeni erau goniți, pe când mai nicăieri nu găseau azil și protecțiune pentru viața ș-averea lor, au aflat în România nu numai azilul ci mijlocul d' a propăși, d' a se 'navuți.
>
> Ei știu deci, prin esperiența ce au, că niciodată fanatismul religios n-a pătat inima poporului român; că niciodată persecuțiuni religioase nu s-au văzut pe ospitaliarul pământ al României;
>
> mai știu că, cu toate acestea, nici o țară pe lume n-a fost mai insultată, mai batjocorită decât România sub pretestul mincinos și infam al persecuțiunii religioase;
>
> știu încă — căci trăiesc aci și văd lucrurile cu ochii lor — că, pe când pe d'o parte se striga că erorile veacului de mijloc se esercită aci 'n contra evreilor, pe de altă parte coreligionarii lor soseau în valuri dese și groase în țara noastră, dovedind astfel prin fapte că nu e nimic adevărat din acuzările făcute, căci dacă ar fi fost adevărate, fie numai în parte, acele acuzări, invaziunea s-ar fi curmat, de vreme ce nimeni nu se duce cu dragă voie la rău, la persecuțiune.
>
> Ei bine, când situațiunea este astfel, când mai cu osebire țara — înecând simțământu-i de demnitate pe drept revoltat — a uitat și iertat toate calomniile ce i s-

au adresat ș-a pus pe evrei p-aceeași linie cu oricare român născut și crescut sub un regim străin, am crezut și credem că va fi venit și pentru evrei timpul d' a dovedi că iubesc adevărat țara, că se interesă de viitorul ei, că sunt și prin fapte români, cum au fost recunoscuți de drept de către poporul român.

D-aceea am amintit evreilor zilele trecute datoria, ce au; le-am indicat cum, după părerea noastră, ar putea și dânșii dovedi iubirea ce trebuie să aibă pentru națiunea română și pentru pământul ei.

Invaziunea ebraică urmează.

Autoritățile — cu toate măsurile luate și care i-au pus mari stavile — nu pot totuși a o opri cu desăvârșire.

Într-adevăr, când granițele sunt atât de întinse și deschise, când vecinii vor să se scape de vagabonzi, e ușor a-nșela vigilența ș-a ajunge la scop.

Dacă evreii din țară n-ar închide ochii, dacă ei n-ar primi pe fugarii și pe goniții din alte părți, măsurile luate d-autorități ar fi d-ajuns pentru a opri invaziunea.

Împlinirea acestei datorii, ce-n oricare țară este impusă prin inimă și prin interes fiecărui cetățean, avem dreptul să cerem și noi de la izraeliți.

Mai este un rău.

Nepăsarea, cetățenilor, a guvernelor din trecut și p-alocurea — mai cu osebire peste Milcov — o ne 'nfrânată poftă de câștig, au ajutat la năpădirea satelor de către o mulțime de străini cari n-au nici o meserie și se fac numai cârcimari și esploatatori ai sătenilor.

Avem legi care lovesc această esploatare chiar în cauza ei: opresc stabilirea în sate a acestor oameni.

Găsesc oare evreii deveniți români că ei nu sunt datori a lucra pentru a pune capăt acestei stări de lucruri, și ilegale, și păgubitoare poporului român?

Ne mulțumim și d-astă dată numai a pune întrebarea.

Așteptăm răspunsul de la fapte și numai de la fapte, căci omul se judecă după fapte, ca pomul după roade.

În istoria noastră națională, în lupta pentru bine ș-adevăr, găsim numele unui evreu, Rosenthal, care a luat parte la revoluțiunea de la 1848, a luptat ș-a suferit pentru țară, pentru drepturile și fericirea ei.

Cine sunt actualii?

Nu-și va găsi oare soți ai lui Rosenthal?

Așteptăm răspunsul faptelor și numai al lor.

Noi repetăm părerea rostită de mai multe ori, că în contra invaziei necontenite de elemente străine improductive nu există decât un mijloc temeinic: organizarea economică și socială a poporului românesc însuși. Ramurile noastre de muncă trebuie să se organizeze în corpuri autonome ca să reziste una câte una și toate la un loc introducerii clandestine, năvălirii elementelor esploatatoare și improductive. Cu „jalnica tragodie“ a fratelui Rosenthal nu se face treabă. S-ar mai putea afla încă o sută de Rosenthali

bine intenționați, și nici nu ne îndoim că se vor fi aflând, fără ca activitatea lor să poată abate un rău social carele nici nu răsare măcar din propriile noastre păcate, ci din criza socială a unui popor cu mult mai numeros decât al nostru, al celui rusesc.

Cu micul bagaj de idei egalitare și liberale de la 1848, lipsite cu totul de razimul științei, nu se rezolvă cestiuni de talia acesteia; de aceea nici credem pe roșii în stare de a găsi în magazinul lor de masalale, de stindarde tricolore, cocarde și … bombe orsini, o armă capabilă a da soluțiune unei cestiuni sociale.

❦

[22 octombrie 1881]

„Românul“ a 'nceput să devie interesant.

„L'Independance roumaine“ publicase vro dare de seamă despre torturile suferite de țărani în vrun punct al țării, torturi cari sunt de-a dreptul o unealtă de guvernământ al partidului roșu, iar un ziar italian a reprodus acea dare de seamă, formulând o opinie foarte aspră asupra stărilor de lucruri din România.

— Vai de mine — strică „Pseudo-românul“ — cum să se scrie asemenea lucruri ca să le afle străinii? Ce opinie ș-or face de noi?

Iată singurul punct vulnerabil al pseudoromânilor noștri: rușinea de străini, teama de ei, un foarte slab surogat pentru frica lui Dumnezeu și adevărata iubire de țară.

Precum am tradus fără a pricepe legile și regulamentele noastre din limbi străine, precum toată îmbrăcămintea noastră, începând de la pălărie și sfârșind cu țintele bătute în talpa gheții, totul e introdus din străinătate, precum introducem chiar făină și unt de peste graniță, tot astfel opinia ce-o au despre noi străinii e singura considerație serioasă pentru politicianii noștri.

La dreptul vorbind opinia rea a lumii despre „cutare“ e foarte indiferentă pentru el dacă stă bine. Din contră, oricât de bună opinie ar avea cineva despre „cutare“, dacă el stă în adevăr rău părerea altora nu-i ajută nimic. Singurul lucru ce se poate cere e ca lumea să aibă o opinie *exactă* despre o națiune, ca și despre un om.

Ei bine, cine ne-ar numi barbari ar greși oare?

N-ar greși deloc. Cine dintre români are o cultură adevărată acela va fi tot de opinia aceasta și singura sa părere de rău, precum și a noastră, ar fi că nu suntem destul de barbari, având tăria și fecioria de simțiri ale barbariei, ci că avem numai viciile civilizației pe de o parte, numai viciile barbariei pe de altă. „Semibarbari“, iată termenul tecnic pentru starea noastră, pe care un istoriograf modern îl va și întrebuința, cunoscând că această stare e de o sută de ori mai rea decât barbaria, nevorbind de răutatea ei în alăturare cu adevărata civilizație.

Dar, pentru numele lui Dumnezeu, văzutu-s-au undeva în lume, neesceptând China, Japonia, statele nigritane ale Africei, o stare economică mai rea, mai mizerabilă decât aceea a țăranului nostru de la șes și munte? Văzutu-s-au țară agricolă, înzestrată de natură c-o bogăție de-a dreptul miraculoasă, în care locuitorii să moară de foame precum au murit în realitate în anii trecuți în unele județe de munte?

Există țară în Europa în care decreșterea populației să fie atât de mare ca la noi? Văzutu-s-au o descompunere a obiceielor casnice și publice în gradul în care există la noi?

Și când ne întoarcem la pseudocultura noastră și vedem pe bulgarul Mihălescu, cu patru clase primare, administrând o țară de oameni și punând prefect pe un Chirițopol, care a fost slugă, fecior în casă; când vedem alte patru clase primare, pe vestita vivandieră a regimentului de muschetari din Moldova, pe onor. Costinescu, redijând una din cele mai răspândite foi, „Pseudo-românul“, când vedem nulitatea și ignoranța servind ca titlu de recomandație pentru înaintare pe scara socială nu ne convingem că suntem arhibarbari?

Când am întreba ce și cât se citește în România am rămânea încremeniți de mizeria intelectuală.

Există bunăoară un singur lexicon aproape complet al limbei române, operă de fond de mare valoare, cu toate mancurile ei de amănunte, lexiconul d-lui Cihac. Meritul acestei opere e cu atât mai mare cu cât volumul I e cea dendâi încercare reușită a unui dicționar comparativ al limbilor romanice luând de temei limba română. Îndoit merit.

Câte exemplare au vândut autorul *român* în România? Două sau trei ni se pare, un număr cu totul ridicol. Toată ediția a fost cumpărată de franceji, engleji, germani.

Dar întrebe-se Alecsandri ce-a câștigat cu operele lui, din cari multe sunt nemuritoare, și câți l-au citit? Întrebe-se Odobescu ori Hasdău câți

cititori află în România? Oamenii vor da din umere și vor râde. Dacă nu i-ar încuraja dragostea de muncă, și de obiectele ce le tratează, dacă nu i-ar încuraja străinătatea prin prețuirea dreaptă a celor ce scriu, desigur ș-ar arunca scrierile în foc. Pentru pătura superpusă de civilizație greco bulgară de la noi nu există nici limbă, nici știință, nici literatură românească.

Dar poate să aibă străinătatea o opinie atât de rea de noi precum o merităm? Intră în imaginația străinătății publiciști ca d-alde Carada, Fundescu, Basarabescu ș.a., învățați ca Cernătescu, Crăciunescu ș.a., generali ca Cernat, directori de bancă națională ca Costinescu, directori de minister ca S. Mihălescu, miniștri ca Giani, viceprezidenți de adunare ca Sihleanu?

Este imaginabilă starea aceasta de lucruri și se poate ea însemna altfel decât cu numele celei mai complete barbarii?

O! uniforme frumoase, craidoni scoși din cutie și cocote îmbrăcate după cea din urmă modă, bărbați muieri cari se sulemenesc fiind miniștri, astea le avem cu de prisos. Dar realitatea este completă ignoranță și corupție sus, neagră ignoranță și adâncă mizerie jos.

Ș-acesta e poporul nostru românesc? Poporul nostru de acum 50-60 de ani, de-o sănătoasă barbarie, de-o rară deșteptăciune de minte, dăruită de Dumnezeu, de-o mare vigoare a inimei, grăitor de adevăr, vesel, muncitor, ironic, *des braves gens* cum zicea principele de Ligne acum o sută de ani?

Nu mai e de recunoscut. Nici Matei Basarab, nici Dimitrie Cantemir al său nu l-ar mai recunoaște dacă s-ar ridica din morminte.

Și de unde vin toate acestea?

Opinia noastră rămâne statornică. Pe deasupra poporului nostru s-a superpus o pătură străină fără tradiții, fără patrie hotărâtă, fără naționalitate hotărâtă, care ne-a escamotat lucrul cel mai scump pe care un popor îl are: *simțul său istoric,* simțul de dezvoltare continuitivă și organică, acel simț pentru care în fiece an avem o zi mare: Moșii.

Moșii — *patres,* moșia — *patria,* cu orânduielele lor bune și drepte, cu limba lor spornică și bogată, cu moștenirea lor intelectuală și socială întemeiată pe o mare epocă eroică și pe-o dezvoltare normală și sănătoasă, iată ceea ce nu mai avem și de-aceea civilizația Caradalelor seamănă cu cea adevărată precum ar semăna o servitoare a Venerei vulgivage c-o împărătească.

❦

[23 octombrie 1881]

Bate șeaua să priceapă iapa, cum am zice. Există o frumoasă povestire românească despre un țăran de munte care vorbea cu Vasile Vodă Lupul numai așa, pe de lături, fără ca unul din curteni să-i înțeleagă. Munteanul se prefăcea că-i cam nea 'ntr-o parte, vorbea în pilde și în parimii; numai Vodă înțelegea tot.

Așa „Pseudo-românul“ de azi se preface că-i naiv, spune într-adins la platitudini despre valoarea bunelor relațiuni între popoare, despre pacinica lor dezvoltare și alte lucruri de acestea, foarte adevărate, dar cinsprezece la o para și zece pe d-asupra de dăruială, nu pentru a umplea coloanele și spre trecere de vreme, ci spre a îndrepta ascuțișul altîncotro, precum vom arăta mai jos.

Tema de azi a ziarului oficios o constituie cuvintele rostite de d. de Kallay în delegațiunea austriacă. Fără îndoială șeful de secție maghiar, însărcinat cu conducerea interioară a Ministerului de Esterne, cu afacerile curente oarecum, nu crede de cuviință a spune ceva pozitiv în cestiuni a căror rezolvare nu atârnă de d-sa. Vorbe ca „relațiunile întreținute de monarhie cu puterile străine sunt escelente“ sau „datoria guvernului e de a grăbi rezolvarea cestiunii Dunării în sensul Tractatului de la Berlin“ sunt cu totul formale și nu pot ascunde nici un cuprins pozitiv. O putere mare, semnatară a Tractatului de Berlin, n-o să declare prin gura d-lui de Kallay că vrea să *calce* Tractatul de la Berlin sau să-l ocolească. Dacă în adevăr e vorba de Tractat astfel cum îl pricep toți, cestiunea e rezolvată gata și nu mai e de datoria nici unui guvern de-a grăbi rezolvarea.

Ni se pare deci că altceva e la mijloc.

Reproducem câteva pasaje din „Românul“. În fagurul de miere al povețelor de pace date universului se ascunde un ghimpe rău.

> Acest răspuns (al d-lui de Kallay) dovedește pe de-o parte câtă atențiune dau chiar puterile mari relațiunilor cu străinătatea, iar pe de altă parte ce înrâurire au aceste relațiuni — când sunt amicale — pentru mersul pacinic al popoarelor…
>
> În familia statelor, deși interesele unora sunt opozite cu cele ale altora, se lucrează pentru apărarea acestor interese mai cu osebire pe calea înțelegerilor amicale.
>
> Aceasta este norma în genere urmată și rezultatele practice ce ea a dat adese amintesc zicătoarea:
>
> *Mai bine o învoială strâmbă decât o judecată dreaptă.*
>
> Când popoarele au părăsit-o tunul singur a mai avut cuvântul.
>
> …orice stat, fie mare, fie mic, *și mai cu osebire când e mic, trebuie a căuta — mai cu seamă în unele situațiuni — să înnoade, să menție și să cultive bune relațiuni*

cu puterile străine.

Astfel, făcând statele mici cum fac cele mari, și-ar putea mai lesne și mai cu succes apăra interesele pentru că dorința lor cunoscută d' a mănține bunele relațiuni le-ar atrage bunăvoință sau măcar o atențiune conciliantă din partea celor cu care ar avea interese de discutat. Relațiunile acestea amicale se nasc, se mănțin și se strâng nu numai prin tratările diplomaților, *ci și prin întrevederile monarhilor.*

…când regele întreprinse o călătorie în Europa ziarele opozițiunii nu găsită decât cuvinte de dezaprobare, ba încă: de acuzare.

Orbite nu știm de ce interese, *ele tăgăduiau întrevederii suveranului nostru cu suveranii străini orice înrâurire asupra bunului mers al afacerilor țării, asupra apărării și garantării intereselor ei.*

Sperăm însă că faptele la care asistăm cu toții de câtva timp o vor fi convins *c-adânc înșelată era în procederile ei și mult câștigă reciproc statele păstrând bune ș-amicale relațiuni unele cu altele și suveranii între dânșii.*

Această 'ndegetare făcută, ca 'ndeplinirea unei datorii patriotice și de conștiință, să trecem la a doua parte a discursului d-lui de Kallay.

Ba zău, să nu mai trecem la a doua parte a discursului d-lui de Kallay. Cu acea perfidie proprie scriitorilor de la „Românul“, în șirurile de mai sus se zice:

Opoziția tăgăduia călătoriei suveranului orice înrâurire asupra mersului afacerilor țării, a apărării și garantării intereselor ei.

E adânc înșelată opozițiunea.

Ne 'ndeplinim o *datorie patriotică și de conștiință* arătând că opozițiunea s-a amăgit. Iată dar cum c-un cusur subțire „învoiala strâmbă“ pe care „Românul“ o preferă „judecății drepte“ s-aruncă în spinarea suveranului, ca și chestia Stroussberg, deși tot roșii erau și atunci la putere.

„Învoiala strâmbă“ preferabilă „judecății drepte“ e regularea cestiunii Dunării. Îndealtmintrelea n-am înțelege ce „datorie patriotică și de conștiință“ ar fi avut „Românul“ de-a face asemenea degetare? Asta nu înseamnează nimic alta decât că, din nou, vor să descarce vina Boerescu-Brătianu pe umerele iresponsabile ale regelui, joc vechi, cunoscut, însă foarte păgubitor țării de vreme ce M. Sa nu poate servi de adăpost unor consiliari a căror alegere, după înseși des repetatele perorări ale „Românului“, atârnă de „națiune“.

C-un cuvânt, în toate aceste tirade oncțioase dar saturate de viclenie nu vedem decât intenția de-a se descărca, de-a se ascunde după o personalitate iresponsabilă și … de-a rămânea la putere chiar cu prețul Dunării, prin învoială strâmbă.

Învoială?

Dar dreaptă, strâmbă, cum o fi, în ce consistă învoiala? Ce se oferă — strâmb ori drept — în schimb pentru dreptul incontestabil al țării? Malul stâng al Dunării de la Porțile de Fier până la Galați este fără îndoială al nostru. Navigațiunea Austriei e în adevăr însemnată; dar societatea de navigațiune pe Dunăre are un privilegiu limitat: obligațiunea ei primitivă era de-a da în proprietatea statului clădirile ce le va fi făcut pentru uzul ei timporar pe pământul nostru: o companie engleză sau franceză poate intra în drepturile ei, mai târziu una română poate.

Ce se oferă în schimb, asta-i întrebarea?

Cu această întrebare însă începe și lipsa de idei a foii guvernamentale.

Căci strâmbă de-ar fi învoiala, de s-ar da adecă mai puțin ca compensație pentru ceea ce ni se cere, totuși compensație trebuie să existe, căci altfel nu este învoială nici strâmbă, nici dreaptă, ci uzurpațiune pură. Compensația aceasta trebuie — dacă nu alta — să cântărească cel puțin atât cât pericolul la care ne-am espune în cazul când, intrați pe clima concesiilor, am trezi o veche rivalitate în Orient care, prin contrapunerea de azi, e neutralizată până la un punct oarecare.

❦

[25 octombrie 1881]

„Pseudo-românul“ în „semibarbaria“ lui are, se 'nțelege, defectul acestei stări intelectuale; nu e în stare a pricepe termenii tecnici cu cari operează și-i întrebuințează pe dos. Am arătat în unul din numerile trecute cauzele cari ne fac a stabili, pentru epoca din urmă a istoriei țărilor noastre, că e o stare de semibarbarie de o sută de ori mai rea decât barbaria adevărată, și, se 'nțelege, fără proporție de rea față de civilizația adevărată.

„Pseudo-românul“, care nu cunoaște termenul „semibarbar“ și nu-i știe însemnătatea, dă următorul înțeles cuvintelor noastre:

> Poporul (spun conservatorii) au făcut un pas spre progres: din barbar acum 50-60 de ani, a devenit semibarbar, adică pe jumătate barbar, *pe jumătate civilizat.*
>
> *Acest pas făcut spre civilizațiune* — și aci vorbim în teza pretinșilor conservatori — în loc de a fi un bine, *căci lumea-ntreagă spre civilizare merge, la civilizare țintește și-și încoardă toate puterile* spre a ajunge, e un rău mare, e nefericirea poporului român.
>
> Asemenea afirmări nu se discută.

Hotărât că nu se discută ceea ce zice „Românul“, de vreme ce nici am zis, nici am putut afirma vreodată platitudinea că *semibarbaria e un pas spre progres*, spre civilizație, că *e o jumătate de civilizație.*

Niciodată. Semibarbaria e o stare de degradare, un regres, este corumperea unui popor primitiv prin viciile unei civilizații străine.

Un popor barbar e bunăoară religios. Civilizarea lui religioasă adevărată vine atunci când, prin progresul lent al propriei sale maniere de-a vedea în materii religioase, credințele formale, adesea superstițioase, se schimbă în convingeri morale. Dar când el admite de la alt popor numai ștergerea credinței formale, fără a o înlocui prin *convingerea* morală și religioasă, el rămâne și fără una și fără alta; are numai răul civilizației și răul barbariei, e semibarbar.

Un popor barbar își are industria lui de casă, meseriile lui, activitatea lui economică sănătoasă, deși primitivă poate. Când el, în loc de a da dezvoltare propriei sale munci, cumpără obiectele gata de la străini, fără a învăța cum să devie el însuși în stare de-a le produce, e semibarbar.

Civilizația adevărată a unui popor consistă nu în adoptarea cu deridicata de legi, forme, instituții, etichete, haine străine. Ea consistă în dezvoltarea naturală, organică a propriilor puteri, a propriilor facultăți ale sale. Nu există o civilizație umană generală, accesibilă tuturor oamenilor în acelaș grad și în acelaș chip, ci fiecare popor își are civilizația sa proprie, deși în ea intră o mulțime de elemente comune și altor popoare.

Există deci o civilizație franceză, una engleză, una germană, una italiană. Nu există însă o civilizație română și, dacă sunt începuturi, ele sunt cu totul individuale și n-au a face nimic cu dezvoltarea generală a lucrurilor.

Trecerea adevărată nu e de la barbarie la semibarbarie, căci asta e o trecere spre rău, ci de la barbarie la civilizația adevărată. Semibarbaria nu este o stare, organică sau necesară, ci e o boală, un regres, o stare de slăbiciune și de mizerie. Dacă pe acest pământ va exista vrodată o civilizație adevărată va fi aceea ce va răsări din elementele civilizatorii vechi. Nu de greco-bulgara subțire și nazalizată a secolului fanarioților se va lega progresul limbei noastre, ci de începuturile sănătoase ale unui Urechi sau Miron Costin; nu de traducerea de legi străine atârnă civilizația juridică, ci de perfecționarea și completarea vechilor și propriilor începuturi de legislațiune și viață juridică. Din rădăcini proprii, în adâncime proprii, răsare civilizația adevărată a unui popor barbar; nu din maimuțarea obiceielor străine, limbelor străine, instituțiunilor străine.

Poate că popoarele slave ale nordului și mijlocului Germaniei sunt mai civilizate „ca oameni“ decum erau în starea primitivă; dar ele nu mai sunt slave; au pierit în poporul a cărui civilizație au primit-o. Populațiile tatare ale Rusiei sunt mai civilizate ca „oameni“ azi decât sub hanii lor. Dar nu mai sunt tatare; ele au pierit ca existență proprie din momentul în care au primit modul de-a fi al unui alt popor.

Semibarbaria nu este dar un progres, ci un regres din punctul de vedere național și politic.

„Românul“ mai pretinde că barbaria actuală ne-a dus în așa scurt timp la independență și la regat, la libertate și la conștiința de sine, la progres și la avere.

Iată lucruri ce le tăgăduim.

Pro forma independenți, plătim un tribut de sute de ori mai mare decât cel vechi; libertatea populațiunilor noastre este, după date statistice autentice, sinonimă cu libertatea de-a muri de mizerie; progresul și averea se află în realitate nu la elementul care etnic și istoric e singurul element în adevăr românesc, ci la … *românii „Românului“*, la acea pătură superpusă de populație străină incapabilă de-a pricepe poporul nostru, incapabilă de a-l iubi.

Barbarie și civilizație stau laolaltă în raportul în care stă ghinda stejarului cu rădăcinele, trunchiul, creșterea ulterioară.

Semibarbaria e altceva, e o boală produsă prin mediu străin, decrepitudinea ce s-ar produce plantând un stejar la loc băltos și mlăștinos și supunându 'l la regimul salciei comune. Ei, nici salcia pom, nici Caradalele români.

Deci orice civilizație adevărată nu poate consista decât într-o parțială întoarcere la trecut, la elementele lui bune, sănătoase, proprii de dezvoltare.

❦

[26 octombrie 1881]

Cu privire la cestiunea izraelită, reîmprospătată în timpul din urmă prin imigrațiunea din Rusia, pricinuită de măsurile guvernului și de răscoalele populare de acolo, „Fraternitatea“ scrie cu cunoștință de cauză următoarele:

> Era un timp pe când România a fost Eldorado al tuturor refugiaților și asupriților din toată lumea. A domnit aci o toleranță religioasă cât se poate de largă și

nemărginită, traiul a fost patriarhal, toate trebuințele vieței ieftine ca nicăieri, poporul blând și fără egoism. De aceea au venit în țară lipovenii, bulgarii, grecii, ungurii și izraeliții, mai cu seamă după revoluțiunea din 1848. Astăzi lucrurile s-au schimbat. România, vrând să intre cu pași repezi în sânul statelor apusene, s-a dezbrăcat de multe moravuri și deprinderi din trecut; *egoismul sub numele de apărare națională* (?) a inspirat multe restricțiuni, încât străinii nu mai privesc România ca pe o țară unde pot să găsească fericire și un trai bun, mai ușor decât acolo de unde au să vie. Noi unii suntem convinși cum că numărul străinilor care vin acuma în țară pentru a se stabili e cu mult mai mic decât era odinioară și, dacă guvernul ar poseda date statistice, s-ar putea dovedi aceasta într-un mod autentic și neîndoios.

Mai mult, nu numai starea străinilor s-a îngreunat, dar chiar cei indigeni sunt astăzi mai împovărați decât erau în trecut, având să contribuie cu toți la crearea unor instituțiuni costisitoare și necunoscute altădată. Această schimbare a lucrurilor noi izraeliții o simțim mai adânc decât ceilalți locuitori ai țării; starea noastră, e mai nefavorabilă decât a creștinilor, fiindcă noi suntem priviți fără cuvânt de inimici și tratați cu bănuieli și neîncredere. Dacă nu din alt interes, cel puțin de milă și îndurare vom opri pe coreligionarii noștri să nu vină în România, deoarece ei poate nu vor găsi aci ceea ce poate așteaptă. Făcând României, după cum se cere, un serviciu, întru cât o ferim de elemente străine cari nu sunt binevăzute, rămânem și buni izraeliți când povățuim și arătăm coreligionarilor noștri cari vor să intre în țară ca să se întoarcă mai bine de unde au venit, deoarece în România nu vor avea să sufere și să muncească mai puțin decât oriunde. Traiul s-a scumpit, toți fără osebire sunt recrutați pentru armată, statul și comuna cere lumii dări care de care mai grele, apoi izraelitul e și împiedicat cât privește domiciliul și negoțul. Ce caută dar între noi izraeliții din țările vecine, unde nu e o stare mai rea? Se mai zice că, din cauza numărului mare al izraeliților aflați în țară, nu se poate îmbunătăți starea lor. Și aci ne lipsesc date autentice. Unii susțin că România are 600.000, pe când alții, cu mai mult temei, zic că sunt numai aproape 250-300.000 de evrei. Dacă numărul cel mare e cauza nenorocitei noastre situațiuni păcătoși am fi de n-am da concursul nostru ca acest număr să nu se mărească.

Așadar, făcându-se chiar abstracțiune de simțăminte patriotice, interesul nostru propriu ne silește să punem stavili întru cât depinde de noi spre nevenirea cu grămadă a evreilor din alte țări. Bazându-ne pe asemenea motive nu poate fi nimenea care se va îndoi că, promisiunea și voința noastră de-a feri țara de elemente vătămătoare e sinceră și leală.

Întrebarea e: în ce mod pot satisface evreii cererea „Românului“ repetată în numărul de 19, 20 ale curentei? Noi credem că, guvernul — presupunem că, ceea ce cere „Românul“ e și dorința guvernului — nu va ajunge la acest scop și nu poate conta pe toți izraeliții — și toți trebuie să conlucreze ca să se atingă această țintă — fără reorganizarea congregațiunilor izraelite, după cum sunt organizați armenii și toate afacerile lor religioase, sub un control sever și conștiincios din partea primăriilor locale. Astăzi guvernul n-are la cine să se adreseze vrând să execute o măsură relativ la evrei, n-are pe cine să facă responsabil dacă o măsură luată nu aduce roadele așteptate. Organizându-se asociațiuni religioase la izraeliți cu scopul hotărât de a

satisface trebuințele cultului, de a răspândi cultura și de-a deștepta și dezvolta simțiminte patriotice, toate aceste dificultăți vor dispărea. Lipsa acestor corporațiuni face ca toate măsurile guvernului relative la vagabonzi să degenereze în persecuțiuni contra evreilor, nu numai în contra celor intrați pe furiș, ci și în contra unor evrei cari sunt stabiliți demult sau chiar născuți în țară.

Evreii, luându-și asupră-le sarcina grea de a da guvernului concursul lor întru a opri intrarea celor goniți din alte părți în țară, desigur că se vor expune la multe vorbe și reproșe neplăcute; totuși nu vor înceta a fi la îndemâna guvernului, văzând că prin aceasta s-a dezbrăcat de neîncrederea ce nutrește în contra-ne, nu tolerează ca organele lui inferioare și uneori chiar și cele superioare să lovească pe nedrept în interesele izraeliților indigeni; cu un cuvânt, când se vor convinge că guvernul vrea numai depărtarea adevăraților vagabonzi, dar nu caută a asupri și a înjosi pe toți evreii din țară fără osebire. Evreii nu voiesc a deveni un fel de șpioni și polițai; ci, lucrând spre binele țării, cer să li se dea ocaziunea și posibilitatea de a se hrăni ca toți locuitorii țării într-un mod omenesc și onest.

Vom merge și mai departe, vom îndupleca pe evrei ca să nu fie cârciumari la sate, ce după legile în vigoare nu pot fi, când li se va îngădui a îmbrățișa o altă ocupațiune, de pildă de a deveni agricultori, fie chiar în Dobrogea. Însă să nu ni se ceară aceasta când nu suntem în stare de a le recomanda o altă îndeletnicire. Astăzi lucrurile au ajuns până acolo încât abia este o ocupațiune în care evreii să nu fie împiedicați prin fel de fel de restricțiuni. Junimea studioasă n-are nici o speranță de a putea aspira la un post, fie într-un institut de învățământ ori de altă natură; când soldații voluntari sunt depărtați de armată, debitul de tutun și băuturile spirtoase e oprit, șederea prin sate chiar ca prăvăliași nu se acordă de către unele organe ale guvernului. Ce să fie, ce să facă dar evreii? Acuma suntem lipsiți de posibilitatea de a ne folosi de cunoștințele noastre intelectuale, suntem opriți o ne bucura de esperiențele noastre practice, încât nu ne rămâne decât desperarea.

Ceea ce spune „Fraternitatea“ e în mare parte adevărat; e exact și o știm din esperiență personală că la 1844, la 1848 chiar, ocaua de carne costa patru parale, ocaua de pâne și mai puțin. Și cu toate acestea prețurile se vor părea mari când vom adăoga că ele nu se obțineau decât prin *monopol comunal*. Tăiarea de vite era un monopol comunal precum și coacerea pânii. Chiar din aceste patru parale două erau ale comunei, erau o dare indirectă perceputā de la consumatori.

Cine au scumpit traiul în România? Neapărat înmulțirea consumatorilor impreductivi, reprezentată mai cu seamă prin elementul izraelit.

Tocmai înainte de 1848 — nu în urma lui — deci pe vremea boierilor, starea izraeliților era egală cu a celorlalți cetățeni, nemaipomenind că familiile vechi izraelite — familia Daniel bunăoară din Iași — era considerată ca familie boierească în rând cu oricare alta. Oameni nu tocmai

bătrâni țin bine minte ce onorabili din toate punctele de vedere erau „puținii“ membri ai comunităților izraelite. Prin invazia pe scară mare a elementului rusesc și galițian toate relațiile vechi, frumoase, întemeiate pe o absolută bună credință reciprocă s-au descompus. Invazia unui element improductiv a scumpit traiul. Elementul improductiv trebuind să trăiască de undeva, neapărat că s-a folosit de puțina cultură a claselor de jos pentru a trezi în ele vicii și a trăi din satisfacerea acestor vicii. Iată cum s-au născut cestiunea izraelită, o cestiune comună nouă Rusiei de sud, Galiției, Bucovinei, Maramureșului și unor anume regiuni din Ardeal și Țara Ungurească.

Propunerea de agricolizare, de colonizare a Dobrogei cu izraeliți cari să devie plugari, ar fi în adevăr bună și admisibilă. Pământul aluvial al gurilor Dunării e de o fertilitate nemăsurat de mare și aproape vergin. Politica esperimentală fiind permisă în asemenea împrejurări, propunerea „Fraternității“ are sorți de-a fi admisă de politici bine cugetători. Îndoiala noastră este alta. Nu credem că evreii se vor agricoliza, în afară de unele escepții. Deprinderi contractate în curs de secole se șterg cu anevoie. Dar o încercare, cât de costisitoare chiar, ar fi de recomandat, ca să vedem limpede ce rezultate ar aduce.

❦

[29 octombrie 1881]

De câte ori poziția cancelarului Germaniei era îngreuiată prin mecanismul parlamentar el amenința cu demisia și Parlamentul, vrând-nevrând, se mulcomea. În adevăr partidele germane voiau să aibă influență asupra politicei principelui cancelar, însă în genere erau prea patriotice pentru a nu desista de la cererile lor de câte ori creatorul unității Germaniei ar fi amenințat cu aruncarea sarcinei sale. Prea nouă sunt întocmirile împărăției și prea șubrede poate pentru ca să nu aibă nevoie de consolidare prin acel care le-a dat naștere. Acum însă telegraful ne comunică un estras din ziarul „Post“, organ adeseori inspirat din sferele cancelarului, prin care se arată că acesta ar fi declarat că e obosit de-a fi ținta tuturor răutăților, înjosirii, calomniei, suspiciunii invidioase a unei populații de 45 de milioane. Majoritatea parlamentară, compusă din centrul catolic și progresiști, ar putea în adevăr să-l răstoarne și principele va fi căutând să previe acest eveniment dându-și singur demisiunea. Nu e lesne de crezut că cel mai mare om de stat al secolului nostru ar fi dispus a-și părăsi locul său fără a încerca toate mijloacele pentru a paraliza urele îndreptate în contra sa. De aceea se poate ca articolul ziarului „Post“ să nu fie decât o încercare de a pune în vederea opoziției germane nemăsurata responsabilitate ce și-ar asuma-o când cancelarul s-ar decide a-și muta sarcina pe umerii ei.

❦

[29 octombrie 1881]

Deși în cestiunea Dunării buna dreptate e în partea României într-un mod atât de neîndoios încât ziarele vieneze chiar sunt silite de evidență s-o recunoască, știrile din urmă, ce fac a se prevedea soluțiunea finală, ne sunt cu toate acestea nefavorabile.

„Le Renseignement parisien“, ziar ce pare a sta în oarecari relațiuni cu guvernul nostru, e, precum se va vedea mai la vale, informat că guvernele s-au învoit a institui Comisia Mixtă, care nu numai că nu e prevăzută în Tractatul de la Berlin, ci a fost înlăturată chiar din discuție de către Congresul de la Berlin. Ziarul francez spune următoarele:

Preocupațiunile noastre dinlăuntru nu trebue să ne oprească de-a avea ochiul deschis asupra celor ce se întâmplă afară; pentru că din afară, mai mult decât dinlăuntru, pot veni pericolele pentru Franța și pentru Republică.

Nu-i de ajuns c-am ajutat României de-a se renaște și de-a se constitui: cată să continuăm sprijinul nostru. Nu se creează copii pentru a-i părăsi. România este o fiică a Franței. E născută în adevăr din Roma și din Paris.

Astăzi ea are nevoie de noi, de Franța și de Italia. Ar fi dureros să gândim că Franța n-o va asculta; și n-am voi să credem că Italia a sacrificat-o Austriei în timpul întrevederii de la Viena.

De mai multe ori am tratat deja chestiunea Dunării, lămurind că buna dreptate e în partea României și că, în acest punct, interesele române se identifică cu interesele franceze și italiene…

Se anunțase că la 7 ale curentei comisarii europeni se vor afla întruniți la Galați. Însă toate datele pe câte ziarele le-au publicat în privirea întrunirii Comisiei Europene sunt eronate.

Aflăm din sorginte sigură că Comisia Europeană nu se va întruni înainte de 22 noiemvrie curent.

După cât se asigură puterile sunt în acord pentru a stabili, cu toată opoziția României, o Comisie Mixtă.

Și cu toate acestea voim să sperăm încă. Dacă în anticitate se putea apela, nu fără succes, de la Filip cel beat la Filip cel treaz, e și mai natural acuma de-a apela de la un ministeriu ce se duce la un ministeriu ce vine.

Noul nostru ministeriu nu va voi fără îndoială să înceapă prin a părăsi un interes atât de serios francez în Orient.

Ziarul „République Française“ a publicat în cestiunea Dunării articole prea bune pentru ca oamenii politici ce-l inspiră și dirijează să poată uita că România este sentinela Dunării, în interesul îndoit al independenței sale și al siguranței Orientului.

❦

[29 octombrie 1881]

D. N. Basarabescu, până mai ieri slujbaș al statului, fiind dat afară din slujbă, a găsit de cuviință să scoată o gazetă de opoziție. Nedeprinși a lua în serios politica paraponisiților, n-am dat nici o atenție încercărilor stilistice ale lui Nae Postuleanu, proprii poate pentru a fi citite de Millo, cu arta de-a apăsa asupra neologismilor neînțeleși și a escentricităților retorice, decât de-a lumina publicul în vro cestiune oarecare.

În unul din cele din urmă numere d. N. Basarabescu se încumetă a consacra chiar un articol teoriei noastre etnologice. Ne pare rău că trebuie

să-i luăm pentru totdeuna speranța că vom discuta vreodată cu d-sa vro cestiune generală, de orice natură ar fi, etnologică, istorică sau politică, pentru cuvântul practic că cu cenușeri de arhive și cancelarii nu discutăm asemenea materii. Tot atât de puțin ne pasă de tonul în cari scriitori de teapa aceasta sunt obicinuiți a îmbrăca puținătatea lor, căci n-ar fi ei dacă n-ar fi așa cum sunt. Ceartă cu Dumnezeu pentru c-a umplut lumea cu ce-a putut nu începem.

Dar în acel articol d. N. Basarabescu mai susține că redactorul „Timpului“ ar fi bulgar de la Brăila.

Lucrul acesta privindu-ne personal pe noi, iar nu teoria etnologică, îi putem spune verde d-lui Basarabescu că *minte* pur și simplu.

❦

[30 octombrie 1881]

Atât „Cumpăna“ cât și „Apărătorul“ găsesc multe de întâmpinat în contra unuia din articolele noastre privitoare la relele economice ale imigrațiunii izraelite, articol în care am zis despre evrei că sunt un popor întreg de mijlocitori improductivi.

„Cumpăna“ susține contrariul:

1. Evreii au fost *chemați* în țară din cauza necesităților economice ale generației trecute.

2. Ei sunt *utili* și chiar *necesari* deoarece sunt mijlocitorii unici între producători și consumatori, iar pe de alta sunt fabricanți și meseriași.

Să ni se dea voie a face din capul locului o distincție necesară. Nu vorbim de meseriașii buni și nu în contra lor e îndreptată vreodată o vorbă a noastră. Pe cât izraeliții sunt meseriași buni și conștiincioși, pe cât nu lucrează numai pentru ochi, ci-și onorează meseria prin aceea că produc obiecte de valoare și utilitate reală, ei sunt netăgăduit folositori. Fără îndoială că într-o populație de sute de mii se vor afla și meseriași buni și ar rămânea numai ca o organizare solidă a meseriilor în corporații să deosibească pe cel bun și solid de cârpaciul care nu-și știe meșteșugul și care, oferind consumatorului obiecte rău confecționate, îl frustrează pe acesta, făcând totodată o malonestă și păgubitoare concurență meseriașului solid. Chemată sau nechemată în țară, această categorie de meseriași e utilă și necesară și asupra ei nu pierdem nici o vorbă.

Cât despre serviciul pe care evreii îl fac ca mijlocitori între consumatori și producători, aci, verde vorbind, le contestăm orice utilitate și din contra cată să-i declarăm de-a dreptul stricăcioși, nu numai pentru elementul românesc din țară, ci, cu toată solidaritatea ce există între ei, pentru ei înșii.

Eludând deci ceea ce nu intră deloc în cercul discuției, să venim la cele două afirmațiuni ale „Cumpenei“, că evreii ar fi fost chemați în țară și că sunt utili și necesari ca mijlocitori. Amândouă aserțiunile trebuiesc probate de cine le afirmă, căci le negăm pe date pozitive.

Bucovina bunăoară a avut cincizeci de ani privilegiul de-a nu da oameni pentru serviciul militar; tot astfel Basarabia rusească. Se știe pe de altă parte că, din vremea Domniilor române și până la Știrbei Vodă, serviciul militar la noi în țară era foarte neînsemnat. Se știe asemenea că obligațiunea serviciului militar îi face pe evrei să treacă granițele când încoace, când încolo. Noi nu vedem în lipsa serviciului militar în Bucovina, în Basarabia, în Principatele române un motiv economic, o chemare pentru necesități economice.

Se știe asemenea că regimul consular al puterilor străine în Orient, al Austriei mai cu seamă, era cu totul altul decât în alte țări. Consulatele erau adevărate „slobozii“ pentru tot soiul de străini, cari se bucurau de-o poziție privilegiată față cu populația autohtonă a țării, fără nici o obligațiune către statul de cari pretindeau a se ține. Regimul consular cu abuzurile sale, starea de neputință a statelor române în urma domniei fanarioților nu constituie o necesitate economică a generației trecute. Astfel două cauze esterne, plus neputința statelor noastre de-a se apăra în contra invaziei, sunt cele de căpetenie pentru imigrarea elementului izraelit.

Cât despre folosul activității lor ca mijlocitori cată să-l tăgăduim cu desăvârșire. Evreii n-au venit ca indivizi în țară, ei n-au fost supuși legii generale de concurență.

În mod sistematic ei au căutat mai întâi negoțuri și meserii slab reprezentate, prin câțiva indivizi numai, pe care-i puteai număra pe degete. Ca din senin negustorul sau meseriașul creștin se vedea la dreapta și la stânga sa cu câte-o prăvălie evreiască cari lăsau obiectele similare mai ieftin până în momentul când creștinul era ruinat. Apoi, urcând prețul la îndoit, își scoteau, nu paguba, ci fondul ce le înaintase comunitatea religioasă pentru a putea ține concurență creștinului până 'l vor ruina. Apoi pășeau la alte negustorii, mai tare reprezentate, până ce-au ajuns a ruina în Moldova tot negoțul și toate meseriile creștine, monopolizându-le în mânile lor. Iată rele

în contra cărora poporul nostru nu era deloc pregătit, pe cari nici nu le înțelegea, nici le putea înțelege. Solidari între ei, înțelegându-se și contractând într-o limbă neînțeleasă pentru poporul nostru, judecându-și conflictele înaintea rabinilor, au format o nație în nație, un stat în stat și un stat dușman existenței noastre, având în vedere ruina și pierderea populațiunilor noastre. Aceste lucruri nu se pot tăgădui. Tarifa de prețuri a tuturor obiectelor de consumațiune se stabilea și se stabilește încă în sinagoge; obiectele de primă necesitate se vând astăzi încă în Moldova cu prețuri mai urcate creștinilor, cu mai scăzute evreilor.

Iată manopere dușmănoase ale rasei evreiești îndreptate contra rasei române, care în adevăr nu-i făcuse nimic celei dântâi. Se poate ca aceste instincte de solidaritate între ei, de esclusivism față cu alții să fie contractate prin persecuțiunile Apusului. Poate da, poate nu. Unii sunt din contra de părere că acest esclusivism și această dușmănie sunt înnăscute din vechime rasei izraelite, din timpul formațiunii poporului, mulți ajung a acuza „monoteismul“ ca cauză principală a acestui rău psicologic, alții iar conchid că, tocmai din cauza predispozițiilor caracterului evreiesc, Baal (Saturn) a trebuit să devie unicul Dumnezeu al evreilor. Dar e cestie complicată, care nu ne-ar înainta în materie socială și economică.

Despre mijlocire și negoț în genere avem o altă opinie decât aceea a „Cumpenei“. E prea adevărat, cum zice J.B. Say că „le commerce est l'industrie qui met un produit à la portée du celui qui doit le consommer“ și asupra productivității lui se esprimă tot el în acest chip: „L'industrie commerciale concourt à la production en élevant la valeur d'un produit par son transport d'un lieu dans un autre“. Definiția lui Roscher nu cuprinde mai mult în numirea specioasă de valori de loc și de timp. Noi credem însă, și ne declarăm în apostazie împreună cu Carey, că negoțul e întru atât folositor întru cât sporește puterea de muncă și aptitudinile unui popor. Întru cât el o împuținează și simplifică ori reduce aptitudinile unui popor e stricăcios.

E ciudat că tocmai meritul negoțului de-a căuta piața cea mai ieftină pentru a cumpăra și cea mai scumpă pentru a vinde constituie și demeritul lui și se ascute într-o antinomie.

Da, zice umanul Carey, el opune piedeci oricării comunicații ce se întâmplă fără mijlocirea lui, căutând a câștiga un monopol; pentru ca producătorul de alimente să capete cât se poate de puțin postav pentru productele lui, iar postavarul cât se poate de puțină pâine pentru postavul lui.

(V. Principles of political economy, Philadelphia, 1837. 4°. vol. I. cap. 8, § 4).

Tot așa ni se pare de prisos citarea fiziocraților. În realitate fiziocrații au cuvânt, deplin cuvânt, când pun producțiunea asupra negoțului, și citarea genialului pamfletist Voltaire în contra școalei lui Quesnay nu are tocmai multă putere de convingere.

Chiar balanța comercială, atât de mult combătută ca erezie științifică, are o însemnătate reală și dureroasă pentru țările agricole.

Dar, în genere vorbind, este economia politică o știință atât de pozitivă și absolută precum par a ne-o reprezenta c-un aer mare confrații de la „Cumpăna“? Cuprinde ea adevăruri absolute ca matematica, de-o probabilitate aproape de certitudine ca științele naturale, încât să se opereze cu atâta ușurință cu noțiunile ei abia stabilite? Dar asupra „valorii“, desigur una din cele mai elementare noțiuni, fiece economist însemnat își are definiția sa proprie, necum asupra altor noțiuni. Pentru noi e exactă definiția lui Carey: „Valoarea e măsura economizării de muncă“. Am întreba acum, în ce vânzarea de rachiu, privită ca producțiune de valori de timp și loc, au economizat munca, timpul și puterea musculară a țăranului? În ce introducerea de obiecte din străinătate au economizat munca meseriașului nostru? Da, i-or fi dat foarte mult timp, dar timp pentru a nu face nimic, pentru a nu ști de ce să se apuce, timp pentru a muri în mizerie, căci i-au luat piața în care-și oferea brațele, l-au lăsat fără lucru. De aceea școala modernă de economiști are o formă atât de răspingătoare și privește pe om nu ca pe obiectul perfecțiunii, ci ca pe-o mașină, ca pe-un animal condamnat a munci pentru cel mai tare sau pentru cel mai viclean.

În „Apărătorul“ un tânăr student în științele sociale ne răspunde. Cam confuz nu-i vorbă, dar nu de asta ne preocupăm. Nu ne vom ocupa mult cu citatele din cărți germane, ci ne mărginim la o rectificare. De aceeași părere (în privirea mijlocitorilor) este și americanul Carey, care nu stă departe de socialiști, zice „Apărătorul“.

Departe sau nedeparte, Carey nu este socialist. Dacă Eugen Dühring, care este socialist, utilizează idei de-ale lui Carey în contra teoriei populaționistice a lui Malthus și a teoriei rentei fonciare a lui Ricardo, asta nu dovedește că scriitorul american are a face cu socialiștii. E în genere foarte ieften de-a numi pe orice om care se ocupă cu cestiuni sociale socialist. Socialismul consistă în anume soluțiuni ale cestiunii sociale, de-un caracter propriu și revoluționar, nu în recunoașterea, studiul și regularea legală a acestei cestiuni. Cestiunea evreilor la noi în țară este socială; dar

ocupându-ne cu ea, pentru a-i căuta o soluțiune conformă cu interesele statului și rasei române, nu devenim socialiști. Tânărul student, în loc de-a cita pe Dühring, ar face bine să consulte pe Carey însuși în bună traducere germană de Adler (Münich, 1863, 3 vol.).

❦

[31 octombrie 1881]

Adunările legiuitoare sunt convocate, prin decret regal, pentru ziua de 15 noiemvrie.

Nu ne facem iluzii asupra activității „breslei vesele și ușoare“ din care consistă majoritatea.

Chiar dacă ar fi altfel decum sunt și dacă am putea presupunea la cei mai mulți dorința de-a face bine, ea ar deveni iluzorie față cu completa lipsă de idei și de cunoștințe, proprie partidului roșu îndeosebi, dar proprie asemenea și unei însemnate părți a țării. Am compara starea noastră cu acea a lunatecilor cari trec cu ochii închiși pe lângă prăpăstii, dar se 'nfioară și se retrag cu spaimă în mersul lor când se ating de-un obstacol mic.

Răul fundamental al țării, lipsa de organizare socială, prin aceasta lipsa de diversificare a muncii, reducerea ei la esploatarea unilaterală a pământului, aruncarea păturilor superioare ale societății în ramuri de activitate improductivă, toate acestea nu preocupă pe nimenea.

Am spus în mai multe rânduri că semibarbaria noastră este mult mai rea decât barbaria deplină. Oriunde manufactura dispare, precum dispar la noi pe zi ce merge industriile de casă și meseriile, și unde crește necesitatea de-a esporta productele într-o formă crudă, nepregătită, omul recade în barbarie. În asemenea țări averea scade an cu an, scăzând necontenit și valoarea omului, care devine din ce în ce mai mult sclavul aproapelui său.

Și când o rasă a căzut prin inepții economice atunci i se scoate ponosul că e leneșă, fatalistă, ignorantă.

Inzii sunt leneși. Turcii sunt moametani și fataliști, incapabili de-a face concurență englejilor și împrejurările acestea ni se citează ca cauze a slăbiciunii lor crescânde.

Cu toate acestea acum o sută de ani turcii aveau aceeași religie și comerțul cu ei era unul din cele mai căutate. Maurii din Spania erau moametani și religia lor nu era o piedecă de-a ajunge la o civilizație relativ foarte înaltă. De religii deosebite și de origini deosebite, sub alte clime și

sub alte latitudini geografice, statele omenești se aseamănă numaidecât îndată ce li se retrage putința de-a diversifica și a înmulți ocupațiile cetățenilor, de-a le da putința de-a se dezvolta orice individualitate. Mărginiți apoi numai la agricultură, au trebuit să-și esporte productele în forma cea mai crudă, lucru prin care pământul ostenește, productivitatea scade, venitul muncii devine din ce în ce mai mic.

Activitatea industrială ne lipsește, lipsește piața în care brațele să se ofere și să găsească întrebuințare. Mijloacele de comunicație, drumuri de fier, navigația pe Dunăre în loc de-a fi un bine sunt, în lipsa actuală de organizare, un rău. Mijloacele de comunicație s-au îmbunătățit în Irlanda bunăoară; dar la orice pas spre îmbunătățirea comunicațiilor se înmulțeau lipsurile și boalele epidemice până ce, la completarea rețelei de drum de fier, se născu o foamete atât de cumplită cum nu mai fusese niciodată.

Tot astfel se întâmplă în India. Drumurile de fier au scopul de-a întinde tot mai mult esportul materiilor brute precum și puterea centralizatoare a negoțului, lucru căruia-i urmează sărăcia pământului, scăderea puterii de asociație, decadența comerțului dinlăuntrul țării. Precum noi esportăm grâne, India esportă bumbac. Puțina manufactură locală a trebuit să dispară repede; bumbacul pleacă de la producătorul din centrul Indiei, ocolește prin Calcuta, Bombay, Manchester, spre a se întoarce manufacturată, la nevasta, la copiii producătorului chiar. Tot astfel lâna noastră ocolește lumea pentru a se întoarce manufacturată la noi și a fi plătită înzecit. Cu cât mai multe drumuri de fier și căi de comunicație se vor deschide, cu atât mai puțin se va întrebuința munca, cu atât mai mic va fi prețul productelor noastre. Toate țările cari n-au comerț înlăuntru și cari sunt avizate la esport la piețe depărtate decad intelectual, economic, moralicește chiar.

Negoț, comunicații, drumuri de fier sunt ca veninurile tari: vindecă bine întrebuințate, nimicesc rău întrebuințate. Pentru state bine organizate, în care producția internă e foarte diversificată, orice drum nou aduce un spor de putere și de dominațiune asupra naturii; în state rău și inept organizate orice drum nou, orice comunicație nouă e un nou canal prin care se storc sucurile sale vitale, precum se 'ntâmplă cu Irlanda, cu Africa de nord și de vest, cu Turcia, cu noi, cu multe alte țări.

În adevăr nu ne putem îndestul mira când vedem acea școală veche de cenușeri ignoranți aplaudând crearea oricărui nou drum de fier, orice pas care adaogă în mod firesc înstrăinarea brazdei lor, reducerea muncii locuitorilor la cea mai simplă, mai greoaie, mai puțin rentabilă formă.

De aceea și acum, când breasla ușoară a advocaților de duzină și a postulanților deputățiți se va aduna în Dealul Mitropoliei, vor ploua proiecte nouă de drum de fier, de răscumpărări ș.a. Tot tendența aceasta o are cestiunea Dunării, tendența de-a preface esportul nostru într-un monopol austriac, mai târziu și importul. Pe lângă aceasta se vor înființa iarăși sute de posturi improductive pentru brațele ce rămân neocupate și se va stabili încet-încet pe de-o parte atotputernicia claselor de mijlocitori, pe de altă parte robia și mizeria claselor producătoare.

Vârtejul negrei specule care domină România în toate, departe de-a fi descurajat, se încurajează prin toate actele pretinse politice și, orice se face, în interesul ei se face.

Nu putem dori decât ceea ce e cu putință. Nu e în putință ca spiritul acestor Adunări să se schimbe, pentru că nu e cu putință a le face să înțeleagă că, sub pretextul progresului și îmbunătățirilor, ele comit cele mai mari erori, cari în materie socială și politică sunt, după Taleyrand, „crime“.

Când se auzea că d. Brătianu ar fi ajuns în fine a fi în dizacord cu d. C.A. Rosetti ni s-a părut că în cel dendâi s-au ivit o slabă fulgerare de om în adevăr de stat, că au văzut în urmă-i rezultatele concesiei Stroussberg și a altor erori, că în locul empirismului său de pân' acum, consistând în jucăria cu ambițiile și reputațiunile indivizilor, i s-a deschis pe-un moment înaintea ochilor perspectiva unei reorganizări sănătoase sociale și economice. O asemenea reorganizare ar fi putut să prezerve rasa română de esploatarea din partea imigrațiunii de mijlocitori de tot felul, cari văd în țara lui „om și om“ un Eldorado al activității lor nimicitoare.

Dar d-nul Brătianu a fost învins; a trebuit să recunoască că e mai ușor a guverna cu slăbiciuni, ambiții și apetituri; că e mai puternic sprijinul străinătății când urmează această cale, și s-a alăturat din nou pe lângă iubitele sale Caradale.

Efectele acestei nouă alăturări le vom vedea în sesiunea viitoare și nu ne îndoim că ele vor fi tot atât de rele ca și în trecut.

❦

[1 noiembrie 1881]

De câte ori se discută cestiunea izraelită scriitorul român are teamă de-a vedea vorbele sale interpretându-se ca ură de rasă, ca prejudițiu național ori religios.

Unii ne răspund că evreii sunt folositori, ba necesari chiar, și că, dacă o organizare economică trebuie, ea nu se va întemeia pentru a sili pe evrei la muncă, ci pe români. Există mulți români chiar cari atribuie starea rea a populațiunilor noastre lenei, inepției și viciilor.

Noi ne-am obicinuit demult a privi lucrurile într-un mod mai natural. Stări publice de lucruri sunt mai puțin a se atribui indivizilor sau colectivității pe cât înrâuririlor de tot feliul și erorilor de organizare.

Priviți din punctul de vedere al unei invazii străine, cu deprinderi economice dușmănoase și cuceritoare, evreii sunt absolut stricăcioși ca speculanți și mijlocitori, de un folos foarte problematic ca meseriași.

Meseriași buni sunt puțini între ei; cei mai mulți lucrează pentru ochi și s-au vârât în organismul nostru economic concurând colectiv, cu fonduri comune, pe meseriașul ori pe micul negustor creștin. Ei au introdus și esploatat viciul beției în sate, au amestecat băuturile cu materii otrăvitoare, au înveninat astfel fizicește, au corupt moralicește populațiunile noastre.

Ei au intrat în țară nu ca amici, nu ca oameni cari căutau pânea de toate zilele ci ca dușmani; ca rasă străină ne-au declarat război pe moarte, întrebuințând în locul cuțitului și pistolului băuturi falsificate cu otrăvuri. Sunt triste toate lucrurile acestea, triste pentru evreii ce le-au practicat; mai triste pentru noi cari le-am suferit, dar, din nefericire, sunt adevărate. Cu toate acestea ziarele lor se azvârl la iperbola că evreii au fost chemați, utili, necesari chiar.

Chemați calea valea! Nu știm cine i-a chemat, dar bun român și om iubitor de țara lui desigur n-au fost.

Utili și necesari, cum?

Este utilă, este necesară o rasă care, direct sau indirect, îți nimicește poporul?

Se vor ridica protestațiuni desigur, dar nu ne pasă de ele. Înainte-ne stă deschisă statistica populațiunii României pe anul 1877.

Din ea constatăm întâi un fenomen comun pseudocivilizației noastre: scăderea constantă a populațiunilor orășene.

Se înțelege. Trăiască liberul schimb și piară orășeanul român spre a fi înlocuit cu comisionarul și importorul străin. Două catedre de economie politică avem în țară, amândouă ocupate de liber schimbiști și dacă un student ar îndrăzni de capul lui să zică ceva de bresle, de apărarea pieței și muncii naționale, i se dă zero. Cu înțelepciunea suprafină importată de la Paris am ajuns a importa făina și untul de la Brașov, verdețurile murate din

Franța. Românul e de felul lui om prost. Morar nu i-a dat Dumnezeu să fie, a măcina nu știe, a mura verdețuri iar nu se pricepe, nici a bate lapte 'n doniță.

De aceea însă populația ortodoxă orășenească a scăzut prin superioritatea mortalitățiii peste natalitate la Argeș, Bacău, Botoșani, Galați, Craiova, Dorohoi, Târgul Jiului, Iași, București, Turnu-Severin, Piatra, Slatina, Focșani. Roman, Caracal, Fălticeni, Tecuci, Turnu-Măgurele, Râmnicul Vâlcii, Vaslui și Giurgiu, unde mai pretutindenea evreii s-au înmulțit.

Dacă s-au înmulțit și creștinii în orașe e mai numai acolo unde nu existau evrei deloc sau puțini, ca la Brăila, la Buzău, la Târgoviște, la Huși, unde negotul e-n parte în mâna creștinilor, la Călărași, la Câmpulung, unde nu sunt deloc evrei, la Ploiești, la Bârlad, unde asemenea o parte a negotului e-n mâni creștine. Încolo, în orașe unde or fi evrei mulți, populația urbana se stinge ca prin minune.

Astfel la Botoșani nașterile creștine sunt de 320, morțile de 797, un minus de 277 de suflete; aci însă înghesuirea elementului evreiesc e atât de mare încât cu toate că au mai multe nașteri, 655, dar și morți 711, deci o pagubă de 56 inși. Dar să lăsăm orașele și să ne-ntoarcem la populația rurală.

Unii din nobilii noștri adversari ne spun că dacă românul scade în lupta cu evreul este din cauza că românul e leneș, e vicios. Să admitem un moment că așa ar fi.

De ce românul, când n-are evrei lângă el, sporește? Astfel vedem ca în județe în care se află puțini evrei sau nu se află deloc populația săteana sporește. În anul 1877 țăranii au sporit:

în Râmnicul Sărat cu 1238
în Dâmbovița cu 1390
în Buzău cu 2407
în Brăila cu 1415
în Dolj cu 1405
în Ialomița cu 2459
în Ilfov cu 2826
în Prahova cu 1162
în Teleorman cu 1204
în Vlașca cu 1712

Acum să vedem cum se înmulțește populația rurală în județele în cari sunt evrei.

La Bacău au crescut cu 480
la Botoșani a **scăzut** cu 268
la Covurlui a crescut cu 921
la Dorohoi a **scăzut** 1126
(în ce stare trebuie să se afle acel județ stăpânit de roșii și de jidani!)
la Fălciu a crescut cu 922
la Iași a crescut cu 265
la Neamț a crescut cu 463
la Putna a crescut cu 99
la Roman a crescut cu 47
la Suceava a **scăzut** cu 411
la Tecuci a crescut cu 405
la Tutova a crescut cu 20
la Vaslui a crescut cu 424.

Populația rurală a județelor în cari nu sunt evrei are tendința de-a crește cu 1500-2000 de locuitori pe an; populația din județele în cari sunt mulți evrei scade sub natalitate; unde sunt mai puțini, sporul e ridicol și atinge abia cifra de 100, 50, 20 chiar.

Există în adevăr și județe curat românești în care sporul populației e mic, dar acolo natalitatea e mare. Se vede că județele sunt suprapopulate în raport cu întinderea lor și cu mijloacele de subsistență.

E Argeșul, c-o natalitate de 4143; Gorjul, c-o natalitate de 4823; Mehedinții, c-o natalitate de 5087; Romanații, c-o natalitate de 4573; Vâlcea, cu 4180. Acesta e se vede maximul natalității pentru ele. Peste o cifră oarecare nu se poate înmulți o populație pe deasupra mijloacelor ei de subsistență.

Unde sunt evrei însă *natalitatea e mică,* și numai *mortalitatea mare.* Astfel Romanul are numai 2220 nașteri și mai tot pe-atâtea morți.

Întrebam acum de ce folos, de ce necesitate pot fi evreii economic și politic pentru o țară a cărei populație se stinge din momentul în care ei intră în contact cu ea.

Românul e leneș, e imoral, e vicios. De ce însă nu e imoral și vicios acolo unde nu sunt evrei?

Caveant consules populusque!

Cu principiile cosmopolite ale d-lui C.A. Rosetti, cu libertate, egalitate, fraternitate și cu teoria de „om și om“ nu facem decât să deschidem porți tot mai largi invaziei elementelor străine. Din datele statistice de mai sus se vede, după cum zice d-rul Platter, autorul Cametei în Bucovina, cine e vânatul, cine vânătorul. Vânător e elementul pretins persecutat care invoacă principiile d-lui C.A. Rosetti; iar vânatul e poporul românesc.

❦

[3 noiembrie 1881]

Articolul din „Post“ prin care se manifestă dorința cancelarului Germaniei de-a se retrage e următorul:

> *După cum auzim, cancelarul are de gând de-a se întoarce la Berlin în cursul săptămânii și de a da raport împăratului despre viitoarea formare a guvernului, în fața rezultatelor celor din urmă alegeri pentru Reichstag. După cum aflăm, principele cancelar s-ar fi rostit că e sătul de-a forma ținta pentru toată răutatea, înjosirea, calomnia și pizmașa suspiciune pe care-o produce un popor de patruzeci și cinci de milioane de oameni. Ingratitudinea evreilor, cari au a mulțumi tocmai politicei lui de stat egalitatea lor de drepturi, îl supără mai puțin decât împrejurarea că marea majoritate a presei germane 'l dușmănește în privire politică și personală, calomniază intențiile sale și că majoritatea alegătorilor germani e determinată — sau prin proprie dușmănie sau prin agitațiuni contrarie adevărului — să aleagă pe niște adversari cu cari e imposibilă consolidarea Imperiului și a principiului monarhic.*
>
> *Din asemenea adversari va consista, probabil, majoritatea noului Reichstag. E prea adevărat că majoritatea nu e omogenă și nu se unește decât în opoziție în contra guvernului; jumătatea mai mare a ei tinde la forme de guvernământ particulariste și federale; jumătatea mai mică tinde la forme republicane. Amândouă sunt unite pentru moment în tendența de-a combate forma actuală unitară și monarhică a guvernului patriei; însă a forma un guvern nou când se va retrage cel actual nu sunt în stare nici fiecare îndeosebi, nici amândouă la un loc; tendențele lor sunt o prăpastie din momentul în care guvernul actual le va face loc.*
>
> *Mulțumită sacrificiului de intelect și slugărniciei partidului național liberal față cu progresiștii, partidul radical au crescut în detrimentul unui partid moderat, iar centrul (catolic) cu aderenții lui au devenit cel mai puternic partid în Reichstag, încât vorba pe care cancelarul a rostit-o în anul trecut de pe tribuna Parlamentului, că progresiștii și liber schimbiștii vor arunca pe succesorul său în brațele centrului, se realizează mai repede de cum ar fi putut-o prevedea pesimiștii chiar.*

Cancelarul, rostindu-se precum am spus mai sus, a recunoscut cu întristare că problema de-a duce poporul cel german dacă nu la unire, cel puțin la concordie, întrece puterile sale, deși pentru acest scop a lucrat toată viața. Nu s-ar gândi de-a se retrage de la continuarea acestei opere dac' ar fi mai tânăr cu câțiva ani și mai cu putere, ca după sfârșitul războiului franco-german, sau dacă ar găsi în aprobarea majorității compatrioților lui tăria și sprijinul necesar. Fără de acestea și obosit prin o muncă de treizeci de ani, plină de răspundere, pe terenul politicei mari, el crede că și-a făcut datoriile către patrie și se crede în drept de-a lăsa altor mâni problema ingrată. Încă în timpul Congresului de la Berlin el credea că puterea sa de muncă s-a sleit și numai în încrederea plină de onoare ce-a pus-o Europa întreagă în el a aflat curajul de-a-și îndeplini misiunea. În străinătate a aflat mult mai multă recunoaștere decât în Germania, unde, afară de M. Sa Împăratul, nu s-au aflat în poporul întreg o urmă de recunoștință asemenea aceleia a poporului englez pentru lordul Beaconsfield. Peace with honour! — aceste au fost cuvintele cu cari poporul englez recunoscător a primit cu entuziasm pe primul său ministru când s-a întors de la Congres. Noi n-am avut numai pace cu onoare — și prin aceasta cel mai mare bine pentru un popor civilizat — ci o pace cu glorie și cu putere. Fără oboseală principele Bismarck a lucrat de la 1871 încoace pentru a ne prezerva de războaie nouă și de coalițiuni dușmane, și cine are cea mai slabă idee despre politica europeană a acestei epoce acela știe că evitarea pericolelor ce ne-au amenințat în mai multe rânduri din partea străinătății e a se mulțumi numai consiliilor lui. I-a fost dat de-a înlătura în mod durabil îndelungata ceartă cu Austria, fără a pierde amiciția Rusiei, și de-a abate de la Germania pericolul coalițiunilor prea puternice cari o amenințau de la 1866 încoace.

Acest serviciu, cel mai greu după a noastră părere, pe care l-a făcut principele Bismarck Germaniei, se va recunoaște poate în alți timpi; în Germania actuală însă n-a aflat altă recunoaștere decât că întreaga presă germană — cu escepții cari dispar — l-a batjocorit pe unicul bărbat politic și cel mai avut în succese pe care l-a avut Germania de generații încoace prin injurii și suspiciuni de soiul cel mai de rând.

Cine i-ar putea-o lua a nume de rău dacă, după rezultatul alegerilor actuale, cancelarul a ostenit de-a se mai bate cu prostia și răutatea, deși regretăm din fundul inimei o asemenea hotărâre, din cauza patriei noastre? După principiile parlamentarismului, majoritatea înaintea căreia se retrage are să ia asupră-și succesiunea; însă progresiștii și centrul pot să formeze opoziția împreună, dar nu pot guverna împreună. E așadar necesar ca cancelarul să repete încercarea de a câștiga aprobarea împăratului pentru retragerea sa și ca succesorul său să opteze între cele două direcțiuni ale opoziției. În imposibilitatea de-a guverna Prusia monarhic și totuși în acord cu principiile progresiștilor, această opțiune nu se poate întâmpla decât în favorul centrului și a tendenței de-a forma, cu cooperarea partidului catolic, o majoritate capabilă de-a guverna. Din cauza luptei îndelungate pe care principele de Bismarck a avut-o cu Centrul pe când reprezenta interesele statului cată a se recomanda pentru această misiune alte personaje, cari n-au participat la luptele din trecut și cari corespund mai mult cu idealurile ziarului „Germania“ decât actualul cancelar, care, sprijinit de marele odinioară partid național liberal, a crezut a putea

purta această luptă, până a trebuit să renunțe la ea, când liberalii l-au părăsit în urma neizbutirii tratărilor cu d. de Bennigsen.

După ce partidul național liberal a scăpat conducerea în mâinile unor elemente cu mult mai radicale, calea ce se zărea în fața guvernului de la 1877 a devenit impracticabilă; la luarea altor căi e mai bine ca responsabilitatea să treacă asupra unui om de stat care nu are antecedentele cancelarului.

❦

[4 noiembrie 1881]

Îmblă vorba că, în ajunul întrunirii Corpurilor legiuitoare, cabinetul va fi supus la schimbări.

Ne-am obicinuit atât de mult cu mutațiunile caleidoscopice ale guvernului roșu, am văzut atâtea nulități și atâți gheșeftari perindându-se pe băncile ministeriale încât o asemenea eventualitate n-ar mai avea meritul de-a interesa pe cineva, indiferent fiind la ce nume răspunde carnea cu ochi care ocupă din vreme 'n vreme acele bănci. Aceeași trăsătură comună de inepție, de șiretlic advocățesc, îi face să semene atât de mult unii cu alții acești patrioți de contrabandă încât trebuie să fie cineva un profund zoolog ca să claseze sub alte rubrici menajeria decât sub aceea a absolutei nulități.

Din acest punct de vedere știrea ar fi cu totul indiferentă. Ea câștigă însemnătate prin împrejurarea că stă în legătură cu cestiunea Dunării. Nu! Nu mai e vorba de-a înlocui pe Giani cu Fleva, pe Fleva cu Pherekydis, pe Pherekydis cu Stolojan; chestiunea e mult mai adâncă. E vorba de-a se afla oameni cu mintea subțire cari — ce-or face, ce-or drege — să afle modul de-a aplica formula contelui Andrassy despre „identitatea intereselor României cu acele ale Austro-Ungariei“.

Pre cât se știe teoria aceasta e veche. Mai cu seamă ungurii binevoiesc a ne dovedi zilnic ce identice sunt aceste interese și cât de mult ne iubesc neamul și limba. Ne pătrunde o adevărată duioșie când ne uităm peste munți și vedem cu câtă bună credință se aplică legea naționalităților bunăoară, cum pretutindenea limba românească e întrebuințată în administrație și în justiție, cum toți funcționarii vorbesc cu poporul în limba lui, cum românii sunt preferați chiar atât de mult, încât de dragoste … le vine să ia lumea-n cap.

Când cineva are parte de-o priveliște atât de duioasă și vede de cât respect, de câtă iubire se bucură conaționalii noștri de peste Carpați, mai

poate fi îndoială că interesele noastre și cele austro-ungare sunt identice? Nici câtu-i negru sub unghie.

Toată greutatea e de-a ne-o dovedi nouă aceasta. Iată o treabă de care onor. Giani nu-i capabil. De multe e capabil acest tânăr înzestrat cu fel de fel de daruri, dar de asemenea lucru nu.

Trebuiesc aci inteligențe mai fine. Lucrul nu se poate face deodată, din topor. Mai întâi d. Brătianu se va retrage, se zice, pentru a lăsa câmpul liber d-lui Rosetti, ajutat de d. Cogălniceanu. Sub acest cabinet se va face desigur încercarea de-a accentua pe față opoziția guvernului în contra pretențiunilor monarhiei vecine. Această opoziție făcută o dată în toată forma, se va întoarce onor. d. Brătianu cu asigurări despre deplina ei zădărnicie și poate că d. Boerescu va oferi atunci concursul marelui său talent de om de stat pentru a regula Dunărea în chipul în care ne-a regulat negoțul și meseriile, de s-au ales praful de ele.

O nouă eră de fericire și prosperitate se va deschide atunci pentru România. Cât ține malul Dunării vom avea autorități de porturi chezaro-crăiești și, ceea ce e fără îndoială un folos, puterea și influența consulatelor se va urca iar, ca în epoca de fericită memorie a nobililor fanarioți. C-un cuvânt, o nouă pârghie se va crea, cât ține Dunărea, pentru marea menire istorică a epocii lui Carol îngăduitorul, pârghie pentru înstrăinarea treptată, dar cu atât mai sigură a țării. Tot ne place nouă ce e străin, încai să ne facem înșine străini, lăsând în știrea Domnului acea curiozitate etnologică care se numește poporul românesc.

De-or veni astfel lucrurile sau altfel — cine știe?

Un lucru însă știm despre patrioții noștri: că se bucură de cea mai bună opinie în străinătate. Un diplomat străin convorbind c-un român, s-a esprimat asupră-le în modul următor: „în zadar vă zbateți; ceea ce știu e că roșii d-voastră sunt foarte culanți în daraverile cu străinătatea și se țin de cuvânt, orice-ar promite. Țara? O 'nvârtesc ș-o sucesc pân-ce rămâne tot pe-a lor“.

Iată un adevăr care nu ne inspiră încredere nici în protestațiunile „Românului“, nici în seriozitatea opunerii lui în cestiunea Dunării.

❦

[5 noiembrie 1881]

„Ungarische Post“ aduce și ea știrea despre retragerea d-lui Brătianu în forma următoare:

> După ce agitația în cestiunea dunăreană a ajuns atât de departe încât înființarea Comisiei de riverani nu se poate susține înaintea nici unei Camere și de vreme ce Brătianu se teme să nu i se aducă aminte făgăduința pe care el și Boerescu au făcut-o la 1880 la Viena, Brătianu vrea să-și dea demisia pentru a face loc unui ministeriu Rosetti-Cogălniceanu; acest cabinet se va declara descărcat de toate concesiunile cabinetului trecut.“

Cam versiunea aceasta am adus-o și noi ieri. Deși ne-ar plăcea a crede că această schimbare ministerială e inspirată în adevăr de intenția de-a se opune pretențiunilor monarhiei austro-ungare, totuși nu ne putem lua după ceea ce ne place a crede și cată să analizăm mai de aproape dacă o asemenea procedare e în stare a abate primejdia în perspectivă.

S-a constatat în Parlament că d-nii Brătianu-Boerescu au făcut făgăduințe în privirea Dunării, făgăduințe cari pe de-o parte îi legau pe ei, pe de alta corpurile a căror delegațiune erau ei în înțelesul Constituției, Corpurile legiuitoare. Afară de asta Austria nu poate fi atât de rău informată în privirea mecanismului parlamentar din România ca să nu știe că 'ntr-o Cameră roșie totul atârnă de guvern și că ceea ce el dictează Camera primește. E așadar aproape de mintea omului să zică: „Ați făgăduit și acum — nu că nu puteți ține făgăduința, de vreme ce cunoaștem docilitatea Pătărlăgenilor voștri — dar nu voiți să vă țineți de cuvânt și de-aceea inventați față cu mine o opoziție a Adunării care nu există și care e insuflată chiar de voi. V-ați legat și puneți un corp care atârnă de voi să vă dezlege.“

Așadar puterea vecină e în drept de-a se îndoi de pretextata neputință a d-lui Brătianu de a-și împlini făgăduința, precum și de putința pretextată a Camerei de-a se opune d-lui Brătianu. Puterea vecină n-ar vedea în opunerea Adunării și în schimbarea ministeriului decât o comedie bine înscenată de oameni cari au făgăduit și cari, cu rea credință, nu voiesc azi a se ține de făgăduință.

O putere mare este însă în stare de-a nu se lăsa amăgită pur și simplu și într-un mod cu totul primitiv de către oamenii de stat ai unei puteri mici. Pe lângă oamenii conducători ai partidului roșu ea poate insista ca sau să se țină de angajament sau să se retragă.

Cu totul altfel devine situația în fața unei Camere nouă și a unui guvern nou. Aci monarhia vecină nu poate invoca în favoare-i făgăduințele ce i s-a

făcut de-un guvern trecut, de vreme ce chiar aceste făgăduințe pot fi cauza pentru care guvernul trecut va fi căzut. Numai o Cameră nouă și liber aleasă, numai un guvern cu desăvârșire altul, a cărui opoziție nici să pară a fi de comedie, ci să fie răsărită din chiar convingerea țării, ar sta cu totul neangajat în fața cestiunii dunărene.

N-avem nevoie a adăoga de câtă importanță este libertatea de acțiune a unei nouă Camere. Cestiunea Dunării nu este atât de simplă după cum s-ar părea la prima vedere, căci Dunărea fiind una din principalele căi de comunicație pe cari se introduce la noi industria străină, monopolul navigațiunii austriace înseamnă totodată pân-la un grad oarecare monopolul importului austriac. De soluțiunea ei atârnă sorții de izbândă a întregei noastre politici de emancipare economică; o politică al cărei adversar interesat este în linia întâia monarhia vecină. Interesele reciproce nu sunt identice, după cum are bunătatea a susține contele Andrassy, ci, în cazul cel mai bun, ele sunt armonizabile. Nu concesii se pot cere, nu concesii se pot da. Ceea ce se poate face este a se cunoaște în marginele adevărului cari sunt industriile ce se pot înființa cu succes la noi, și cari prin urmare ar trebui apărate, și cari sunt acele ce nu se pot înființa și ale căror produse s-ar putea introduce din Austria. Astfel numai interesele economice s-ar armoniza reciproc.

Tot în cercul discuției intră, se 'nțelege, și tratarea ce se aplică conaționalilor noștri de peste munte, cari formează aproape jumătatea poporului românesc. Luându-se din calea acestui element piedicele artificiale ce se opun dezvoltării lui intelectuale și economice, dându-i-se liniștea necesară pentru a se ocupa, precum înclină, cu negoțul și industria, Austria ar înceta de-a fi pentru noi o putere atât de străină precum este astăzi.

Alte tratări se pot face c-un stat când am avea a schimba grâul nostru pe obiecte industriale produse de românii învecinați; alta e situația când avem a trata cu un stat străin, în care elementul românesc e persecutat și pus în neputința de-a lucra împreună cu noi la opera comună de întregire economică. Nu la cuceriri gândim, și nici putem gândi la ele. Dar gândim la emanciparea materială și morală a poporului românesc de pretutindenea și când conaționalii noștri de peste Carpați n-ar fi împiedecați, prin șicane politice ungurești proprii a irita o conștiință cât de blândă, de-a munci în liniște pentru ei, poate că cestiunea dunăreană nici ar exista.

❦

[6 noiembrie 1881]

Cestiunea Dunării preocupă aproape esclusiv jurnalistica noastră, și nu fără cuvânt. Nu numai interesul practic al navigațiunii pe Dunăre e în joc, deși acesta ar fi îndeajuns pentru ca să justifice preocupațiunile. Deja pe Dunărea de Jos bandiera română fâlfâie pe câteva sute de vase cari fac concurență „Societății privilegiate“.

Nu români sunt aceia cari pun bandiera română, de vreme ce poporul nostru, originar din munți, n-a avut contact cu marea și cu Dunărea decât în epoca sa eroică, în epoca de aur a unui Mircea, a unui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare, Domni stăpânitori de la munte și pân-la marea cea mare, cum se întitulau ei.

Pierzând încă din secolul al XV-lea și al XVI-lea cetățile de pe Dunăre către atotputernicia otomană, coloniile genoveze și venețiane cari se formaseră, sub sceptrul protector al voivozilor români, la Moncastro (Cetatea Albă), la Proilabum (Brăila) și la San-Giorgio (Giurgiu), au încetat de-a fi românești, negoțul nostru a trebuit să dea îndărăt și să dispară.

Cine deschide cronicele vede lesne că lupta îndrăzneață între Domnii români și turci a fost purtată pentru cetățile de pe Dunăre și de la gura Nistrului, că, din momentul în cari aceste cetăți au fost luate de covârșitoarea putere otomană, țările înșile și-au închinat steagul înaintea sultanilor și au încăput sub suzeranitatea otomană. Precum în evul mediu erau italiani aceia cari purtau bandiera română pe vasele lor, tot astfel astăzi negustori de naționalități foarte deosebite pun bandiera noastră ca semn distinctiv de concurență cu Societatea austriacă. Fiindcă interesele decid adesporesteseori cetățenia de stat a oamenilor, mișcarea aceasta ar fi avut rezultatul că, din opoziție în contra puterei economice austriace, s-ar fi creat cu încetul o marină română.

Se vede că nu asta a fost intenția guvernului român. D. Boerescu, edificat bunăoră de starea escelentă a conaționalilor noștri din Ardeal, s-a convins că prieteni mai buni decât pe unguri românul nu mai are și din considerația aceasta a admis și Comisiunea Mixtă și prezidenția Austriei în Comisiune; ba, ce e mai mult, au convins până și pe d-nii Rosetti-Brătianu despre sinceritatea și amicabilitatea d-lui conte Andrassy.

Legăturile între monarhie și guvernul român au devenit atât de intime încât răposatul baron Haymerle nu găsea de recomandat, ca model de

relațiuni prietenoase, decât pe cele întreținute cu România; iar Ministeriul Afacerilor Străine din Viena merge cu gingășia atât de departe încât declară că, în interesul mănținerii bunei înțelegeri, guvernul imperial e constrâns să nu publice toate actele relative la cestiunea Dunării. „Românul“, înțelegând că nu se mai poate ascunde după deget, a insinuat c-un cusur subțire, că M. Sa Regele, în călătoria sa prin Europa, ar fi luat angajamentele privitoare la Dunăre într-un timp în care opozițiunea amăgită contesta acestei călătorii orice semnificare politică.

Dacă în România n-am fi pierdut deprinderea mirării, dacă la noi n-ar fi toate cu putință, am găsi că e revoltător de-a vedea presa guvernamentală polemizând și protestând în contra pretențiunilor austriace, pe când în fond cestiunea e regulată. Acest joc de cărți măsluite, pentru a amăgi opinia publică, e de-a dreptul nedemn.

Dar am pierdut demult deprinderea de a ne mai mira de ceva. Interesul pungii și stomacului câtorva sute de paraziți bugetari de proveniență din câteșipatru colțurile lumii determină soarta economică și politică a poporului românesc. Precum pensiile reversibile și recompensele naționale ale patrioților cu moț se iau din fondul nefericiților pensionari cari au servit câte 30 de ani statul, din fondul văduvei și orfanului, pentru a garnisi pivniți patriotice cu vinuri străine, tot astfel rămânerea la putere și îngrășarea sistematică a partidului Gianilor și Pherekyzilor se face în socoteala viitorului politic și economic al naționalității române. Pentru a rămânea la putere sunt în stare să facă orice și să dea orice, și Dunăre, și Basarabie, și Moldovă, și Oltenie; c-un cuvânt — tot, numai bugetul să le rămâie la îndemână și moșiile statului să le arendeze pe nimic și păsuiți să fie. Idealul statului român nu este dezvoltarea poporului românesc, ci prefacerea visteriei într-un spital de nevolnici etnici și intelectuali; tot ce nu se poate hrăni peste Dunăre cu meșteșug cinstit să fie avizat la bugetul Țării Românești.

De aceea comedie va fi retragerea d-lui I. Brătianu, precum de comedie sunt protestațiunile „Românului“, de vreme ce guvernul imperial „nu publică toate actele relative“ în interesul bunei înțelegeri cu d. C.A. Rosetti.

Ciudată țară!

În Germania nația se pronunță în contra celui mai mare om al ei, în contra aceluia care-a întemeiat puterea și mărirea ei, unitatea ei și un viitor ale cărui margini nu sunt de prevăzut, numai din cauză că nației nu-i plac unele din vederile economice ale cancelarului. La noi un guvern cedează o

bucată de țară, cumpără cu 60 la sută hârtii ce făceau 20 la sută, îngreuie în cinci ani bugetul cheltuielelor cu 40 la sută, e pe cale de-a ceda drepturile suverane ale țării pe Dunăre, și nimeni nu se găsește care să-i zică ceva. Gazetele scriu și asta e tot. Nu e nici o putere în stat care să se opuie acestei politici de precupețire de hotare. Frinee politice fără convingeri, fără tărie morală, se sulemenesc prin gazete și-și fac sprâncene, ca să le crează lumea tinere și virtuoase, pe când în realitate și pe ascuns sunt înțelese demult cu adversarii naturali ai acestei țări ca să-i puie capăt în toate cele. Astfel se sulemenește „Pseudo-Românul“ în toate zilele în cestiunea dunăreană, pe când lucrurile sunt puse la cale de-un an și mai bine, pe când toată greutatea este de-a amăgi țara ce pretind că e a lor.

❦

[7 noiembrie 1881]

„Journal des débats“ scrie următoarele în privirea cestiunii Dunării:

> *Declarațiunile făcute de d. de Kallay asupra cestiunii Dunării au mișcat adânc opiniunea publică din România. D. de Kallay a zis în adevăr că cestiunea va fi rezolvată în conformitate cu spiritul Tractatului de la Berlin și prin aceasta chiar a lăsat câmp deschis interpretațiunilor celor mai diverse și mai contrazicătoare. Românii pretind, nu fără oarecare aparență de cuvânt, că, politica austriacă n-are altă ființă decât de-a izola de Europa micile state vecine și de-a le atrage de bunăvoie ori cu sila în orbita austriacă, astfel încât ele să fie reduse aproape la starea de state vasale; toate aceste, firește, sub vălul Tractatului de la Berlin.*
>
> *Dar de-o fi Serbia, dar Bulgaria, dar România, scopul este același, oricât de deosebite ar fi procederile. Serbia a încercat a se împotrivi; dar în curând s-a încredințat că puterile ei nu-i permit să se opuie și s-a închinat. România e într-o situație deosebită, care-ar putea părea mai bună.*
>
> *Nu s-a admis în adevăr că libertatea de navigațiune pe Dunăre constituie un interes european și nu e România în drept de-a aștepta un sprijin care i-a lipsit Serbiei?*
>
> *Pân-acuma acest sprijin nu i s-a refuzat și Austria a găsit în Comisia dunăreană o piedecă la pretențiunile sale. Dar există teama în București că nu va fi totdauna astfel și că 'ntr-un timp mai mult ori mai puțin depărtat România se va găsi izolată și nu va mai putea să aștepte nici un sprijin.*
>
> *Sunt în adevăr câteva cuvinte ale contelui Andrassy, rostite în una din ședințele delegațiunii ungurești, cari sunt din cele mai caracteristice și n-au putut să fie tocmai plăcute românilor. „E cu putință — a zis contele — ca interesele șovinismului român să se îndrepte în contra noastră, dar interesele României înseși sunt identice cu ale noastre. De când România a devenit stat independent și de când nu se mai bucură de*

protecțiunea Europei, acest regat are mai mult decât oricât trebuința de-a se înțelege cu noi.“

Vorbind astfel, contele Andrassy a esprimat desigur un adevăr politic care are trecere astăzi la Viena și mai cu seamă la Pesta. Dar e cu neputință să nu atingă adânc sentimentul național al mai marei majorități a românilor și, precum observă aproape unanimitatea presei române, acuzarea de „șovinism“ este cu atât mai stranie cu cât vine de la un maghiar, de la reprezentantul națiunii celei mai șoviniste ce există în lume.

Dar mai important pentru români este că li se declară că recunoașterea independenței lor i-a lipsit de protecțiunea Europei. Astfel n-a fost îndeajuns pentru ei de a consimți la cele mai dureroase și mai primejdioase sacrificii, de-a fi primit toate condițiile ce i-au plăcut Europei de-a le impune pentru a-i proclama în sfârșit demni de independență. Acum ea nu vrea să-i mai cunoască și i-ar lăsa espuși la întreprinderile vecinilor lor. Pe de altă parte poate politica austriacă să se resigneze de-a fi fără înrâurire la București? Învederat că nu. Destinele nouă ale Austriei o pun în necesitatea de a-și asigura marile căi strategice și comerciale ale Orientului. Aceste căi sunt în număr de două, calea Salonicului și a Dunării. Ea nu poate permite ca una sau alta să fie amerințate în coastă, nici prin urmare ca o altă înrâurire decât a sa să fie precumpănitoare în România. Dar această înrâurire poate să se exercite altfel decât într-un mod despotic. Ea poate fi blândă și chiar binefăcătoare, Se pare însă că, la București, nu se așteaptă nimeni la o asemenea înrâurire afară de câțiva oameni politici cari sunt acum la putere; apoi e sigur că vorbe ca cele rostite de d. Andrassy nu sunt de natură a înlesni stabilirea unor relațiuni de încredere între cele două țări.

❦

[7 noiembrie 1881]

„Fraternitatea“ cuprinde un lung răspuns la adresa noastră. Tonul acestui articol ne dispensează, din nefericire, de datoria de-a ține seamă de el și cu părere de rău cată să renunțăm la plăcerea de-a cerceta dacă „balanța comercială“ mai are o altă însemnătate decât părerea greșită că bogăția consistă în bani sau altele asemenea.

Împrejurarea că există mai multe școli de economiști și că școala liberului schimb nu predomineează absolut spiritele este o dovadă în favorul oricui că e îndreptățit a se alătura la seria de idei pe care-o crede adevărată. Această îndreptățire ne dă totodată și tonul în care asemenea discuții trebuie să se poarte. A ne întrece în înjurături cu evreii nu credem de cuviință, de vreme ce aceasta e partea lor cea tare, ajutată și de… cunoscuta vitejie evreiască.

Dar „Fraternitatea“ susține între altele un lucru ce nu are a face cu teoriile noastre economice: că am falsificat un statut prusian.

„Fraternitatea“ spune neadevărul.

Nu am falsificat nici un statut prusian. Toate articolele reproduse sunt autentice. Dacă n-am reprodus articole favorabile evreilor, cauza e simplă. Nu avem nici nevoie, nici înclinare de-a cita ceva în favorul evreilor. De restricțiunile introduse în legile străine ținem seama, nu de favorile acordate.

Nimeni nu e obligat, în discuție, a spune tot ce știe, ci numai ca tot ce spune să fie adevărat, și nu renunțăm la dreptul de-a aproba restricțiunile, de-a disproba favorile. Pe cât timp citatele sunt autentice nu poate fi vorba de rea credință. E treaba adversarilor de-a-și ușura poziția și de-a cita articole ce sunt în favorul lor.

❦

[8 noiembrie 1881]

Primim de la un corespondent al nostru din Râmnicul Vâlcei următoarele amănunte asupra faptelor ce se petrec acolo.

Nu putem îndestul atrage atențiunea opiniei publice asupra unei asemenea stări de lucruri. Deși avem puternice temeiuri pentru a avea o foarte slabă speranță în guvernul actual, totuși ne facem o datorie de a-i semnala un sistem de administrație care de șase ani apasă această populațiune și o dă în prada câtorva esplotatori nerușinați. Deunăzi „Monitorul“ chiar publica destituirea a 14 perceptori din acest pașalâc, scoși pentru abuzuri și sfeterisire de bani publici. Cine a numit pe acești perceptori? Cine i-a menținut în funcțiune de atâta timp? Evident influențele locale în capul cărora se afla prefectul. Și când hoțiile au ajuns într-un grad încât se primejduiește chiar încasarea regulată a impozitelor, adică sfântul buget, atunci ministerul se deșteaptă și face câte un târziu și inutil esemplu.

Iarăși în „Monitor“ vedem că arenda moșiei Marcea a statului, arendată d-lui Klaus, nu s-a plătit. Cine este acel Klaus? Toată Vâlcea 'l știe. Este omul de paie al prefectului, acel ce-i împrumută numele pentru a ține în arendă mai multe moșii ale statului (între cari și Marcea).

Nerușinarea merge atât de departe încât asemenea lucruri nu se ascund cel puțin cu mai multă dibăcie. Acel Klaus este funcționar al județului,

inginer plătit din bani publici. Iată dară pe de o parte prefectul arendaș al statului pentru mai multe moșii în județul ce însuși administrează și neplătind cel puțin arenda acelor moșii. Iată pe de altă parte omul lui de afaceri, epistatul, ocupând fără rușine și fără măcar a se ascunde postul de inginer al județului!

La ce se întrebuințează timpul acelui inginer? A gera moșiile pe care le-a arendat de la stat pe față și fără sfială. Căci din două una. Ori aceste moșii sunt în adevăr ale lui; atunci cum tolerează prefectul ca inginerul județului să fie arendaș? Ori, ceea ce se zice și este mai mult: decât sigur, acele moșii sunt arendate numai cu numele de zisul Klaus și sunt în adevăr ale prefectului? Atunci abuzul este încă mai strigător. Acum puteți înțelege ce se face cu zilele județene pentru șosele.

Mai nici o șosea nu s-a creat de la căderea administrațiunei trecute. Acele moștenite sunt în starea cea mai rea de întreținere.

Singurele lucrări ce se mai fac sunt canalizări de râuri precum Luncavățul la Marcea, care inunda moșiile arendate și esploatate de prefect, construcțiuni de mori la aceleași moșii, și altele de asemenea natură.

La 15 octombre era să se deschiză consiliul județean. Nu s-a putut completa două săptămâni și mai bine, fiind prefectul dus la Pesta fără concediu pentru a specula porcii săi, întovărășit și de veterinar, care, ca toți amploiații județului, sunt servitori particulari și epistați de moșie ai arendașului prefect.

Este inutil a mai insista asupra abuzurilor de tot felul ale lui Simulescu, denunțate de o sută de ori în presa de toate nuanțele și rămase necercetate și nepedepsite până astăzi.

Astfel se esplică că acest om, intrat în administrație c-o datorie, constatată la Tribunalul de comerț, de peste 60.000 mii galbeni, astăzi se găsește liberat de tot și cel mai mare proprietar din Vâlcea. Pentru a izbuti într-o asemenea operă îi trebuia negreșit acestui om o bandă întreagă de mizerabili hotărâți și cărora trebuie să le ierte nu numai abuzurile și jafurile, dară până și crimile cele mai îngrozitoare.

Dăm aci cuvântul corespondentului nostru. Dânsul ne semnalează una din acele fapte care, dacă s-ar fi petrecut într-o țară civilizată, ar fi ridicat groaza și spaima întregii națiuni și care, în județul încredințat lui Simulescu, este pe cale de a se cocoloși, cum zice românul în limba lui espresivă:

Iată faptele: Ștefan Slăvescu, judele de pace al ocolului Horez, deflorează pe cumnatele sale, una în vârstă de 14 ani și alta de 12; cea de 14 ani rămâne însărcinată și dă naștere unui copil. Câteva zile după naștere copilul este omorât și îngropat în curtea lui Ștefan Slăvescu. Tot târgul Horez, împreună cu moașa care a asistat la naștere, spun că Ștefan Slăvescu, soția sa și cele două fete, însoțite de o servitoare, au omorât copilul.

Închipuiți-vă că această crimă s-a întâmplat acum trei săptămâni. Procurorul, înștiințat la timp, nu s-a dus îndată să constate faptul, ci lasă să treacă 2 săptămâni. Ordin din partea Simulescului s-a dat parchetului ca să cocoloșească lucrurile pentru că 1) Ștefan Slăvescu criminalul este alegător în colegiul I; 2) socrul său, Stamate Buduresc, asemenea alegător în colegiul I și face parte din gașca roșie; 3) fiul mai mare a lui Stamate Buduresc, subprefect în plasa Oltețului de Jos; 4) fiul mai mic al lui Stamate Buduresc, supleant la acest tribunal.

Procedarea procurorului în fața locului, cu toată părtinirea ce a pus în cercetare, constată că pruncuciderea s-a comis de cele două fete ale lui Buduresc, cea de 14 ani, mama copilului, și cea de 12 ani, însoțite de o servitoare. Se înțelege că în două săptămâni criminalul Slăvescu cu soția sa a putut să ascunză urmele crimei. Tot procurorul constată că deflorarea s-a comis de Slăvescu. S-ar fi putut crede că parchetul de aici să lucreze cu atâta ușurință încât în acest caz de crimă să nu se aresteze nici o persoană? Ei bine, parchetul n-a îndrăznit să aresteze nici o persoană; Ștefan Slăvescu și astăzi este judecător și judecă procese; soția sa este liberă la casa sa, cele 2 fete criminale împreună cu servitoarea se plimbă prin târgul Horezului spunând că nimeni nu îndrăznește să le facă ceva pentru că tatăl lor este prieten cu puternicii zilei.

Uitam să vă pun în vedere modul cum are să se cocoloșască această crimă după ceea ce auz că se petrece pe la Parchet.

Deflorarea n-are să se constate; prin urmare iată pe Slăvescu nevinovat. Soția sa asemenea n-a participat la crimă; îi dă de lături pe cei majori. Rămâne acum crima în sarcina minorilor mai mici de 15 ani. Tribunalul, care este la ordinele Simulescului, are să găsească sau că nu sunt destule probe sau că n-a lucrat cu pricepere, iată prin urmare crima nepedepsită.

Pentru dreptatea omenească ar trebui să se numească un alt judecător de instrucție, ca să nu să cocoloșească această crimă.

Judece acum oamenii onești care mai sunt în această țară pe guvernul care tolerează șase ani de-n rândul astfel de funcționari.

❦

[10 noiembrie 1881]

În „Românul“ de sâmbătă vedem publicat un proiect de lege despre „vânzarea băuturilor spirtoase în comune“, cu prețioasa indicațiune că d. ministru de interne este acela care va prezenta Consiliului de Miniștri ș-apoi Corpurilor legiuitoare acest proiect și că tot d. ministru de interne, onor. C. A, Rosetti, roagă pe redacția „Românului“ de a-l supune dezbaterii publice, ceea ce redactorul tot onor. C.A. Rosetti — declară a face cu mare plăcere.

Iată proiectul:

Art. 1. Dreptul d' a vinde băuturi spirtoase 'n comunele rurale și-n circumscripțiunile lor se declară absolut numai pentru casa comunală.

Art. 2. Primăriile comunelor rurale sunt obligate a da 'n întreprindere dreptul de-a vinde băuturi spirtoase 'n interiorul sau în circumscripțiunea lor pe termen cel mult de 3 ani.

Art. 3. Valoarea prețului ce se va obține la licitație pentru dreptul de-a vinde băuturi spirtoase se va trece pe fiecare au la bugetul comunei și se va afecta numai pentru 'nființare și-ntreținere de școală și biserică.

Prisosul peste cheltuielele necesarii anuale se va capitaliza la Casa de Consemnații spre a servi la timp la-mbunătățiri de clădiri și altele, tot pentru școală și biserică.

Art. 4. Contractele încheiate de comunele rurale cu antreprenorii băuturilor spirtoase sunt scutite de taxe.

Proprietarul care va avea 'n comună o clădire care este cârciumă va fi despăgubit de comună, în curs de 20 ani, prin rate cu anuități anuale garantate 'n chiar venitul prins prin întreprinderea dată.

Prețul despăgubirii se va fixa de către tribunalele ordinare.

Art. 5. Condițiunile dării în întreprindere a dreptului de vânzare a băuturilor spirtoase în comunele rurale se alcătuiesc de consiliile comunale și se aprobă de consiliul județan.

Ele vor fi făcute conform legii de față și a regulamentului de aplicarea ei.

În aceste condițiuni se va arăta și numărul cârciumelor ce se va permite a se înființa.

Art. 6. Nu se poate primi să concureze la licitație nimeni din cei cari nu însușesc condițiunile cerute de legile în vigoare și cari se vor mai face în viitor.

Art. 7. Datoriile contractate la cârciumă pentru consumare de băuturi spirtoase nu se pot urmări în justiție.

Art. 8. Cel care va împrumuta numele său pentru a putea lua în întreprindere dreptul de a vinde băuturi spirtoase unei persoane care nu are drept după legile în vigoare și care se vor mai face vor *fi* supuși la o amendă de câte una mie lei sau la o închisoare de la o lună la trei deodată cu întreprinzătorul, iar stabilimentul se va

închide de îndată și întreprinderea se va da din nou prin licitație în garanția și comptul ambilor fraudulatori.

Art. 9. Nu pot fi tolerate hanuri și cârciumi afară din sate decât la depărtare de 10 chilometre de la cea mai apropiată cârciumă.

Stabilimentele de la gările drumurilor de fier nu intră în această categorie.

Această depărtare se poate scurta cu voia administrației, însă numai pentru locurile cari ar fi necesarii cărăușilor pe drumuri mari, pentru pășunatul vitelor și pentru orice alte esploatări, precum păduri, mine, uzine etc.

Art. 10. Este cu desăvârșire poprită vinderea de băuturi spirtoase prin comunele rurale de către vânzători ambulanți.

În caz de contravențiune, primarul, după încheiare de proces verbal în prezența a doi consiliari, va confisca acele băuturi în folosul comunei.

Art. 11. Această lege se va aplica șase luni după promulgarea ei, în care timp se vor regula-ntreprinderile actuale.

C.A. Rosetti

Oricine recunoaște în această lucrare a d-lui C.A. Rosetti un plagiat schimonosit al proiectului prezentat în Adunare de P.P. Carp. Unii termeni din proiectul Carp sunt ocoliți sau esprimați cu cuvinte mai puțin proprii, unele dispoziții lăsate afară, dar în esență este același.

Din fericire pentru d. C.A. Rosetti și pentru secretarul său intim, d. Guță Panu, nu există încă la noi o lege care să asigure proprietatea intelectuală; soiul acesta de proprietate e garantat numai prin regula de bună-cuviință de-a cita cel puțin numele autorului, ceea ce „Românul“ uită a face.

Hazlii sunt omisiunile din proiectul Carp făcute de d. C.A. Rosetti.

Proiectul originar prevede pedepse în contra… bețivilor. C.A. Rosetti le omite cu grijă. Asemenea pedepse ar putea lovi în mod grav pe mulți dintre iluștrii membri ai marelui partid liberale-naționale, începând cu ilustrul Giani și sfârșind cu însuși marele arhiereu al partidului, căruia articolul omis ar fi putut să-i turbure *Ceasurile de mulțumire.*

❦

[10 noiembrie 1881]

„Le Renseignement parisien“ (schimbat acum în „L'Echo de France“), reproducând, parte în estras, parte în pasaje întregi, un articol din „Românul“ privitor la cestiunea Dunării, adaogă următoarele:

A fost o zi când, puțin înaintea plecării principelui Carol în România, d. Drouyn de Luys, ministru al afacerilor străine, zicea d-lui I.C. Brătianu, pe atunci însărcinat

oficios cu puterile națiunii sale, astăzi prezident al Consiliului de Miniștri: „Știi ceva, d-le Brătiene? Știi ce ați face d-voastră mai bine? Să vă anexați la Austria.“ „Mai bine invazia, zise, patriotul român. Austriecii nu vor intra la noi decât trecând peste corpurile noastre.“

Frumos a grăit d. Brătianu, nu-i vorbă. Dar ne aducem aminte de un ciudat obicei al d-sale care consistă în a cita conversațiile ce le-a avut cu oameni… morți. Fără să știm dacă fostul ministru de esterne a murit sau nu, ne putem prinde că, din momentul în care se citează o conversație a lui cu d. Brătianu, d. Drouyn de Luys … trebuie să fi murit.

Că relația i se datorește desigur însuși cancelarului de la … Florica se cunoaște de pe introducerea elegantă a conversației: „Știi ceva, d-le Brătiane?“

Ex ungue leonem.

❦

[11 noiembrie 1881]

Adunările legiuitoare se vor afla în fața cestiunii dunărene, pe cale de-a se rezolva în contra atitudinei de pân' acum a României. În timpul din urmă se urmează tratări între Austro-Ungaria și Franța privitoare la propunerea făcută de d. Barrère, reprezentantul republicei în Comisia Europeană de la Galați, de-a delega un membru al acestei comisii care să ia parte la ședințele celei mixte. Propunerea aceasta fiind pe cale a se primi de toate puterile, cată neapărat să se fi primit Comisia Mixtă însăși cu corolarul precumpănirii austriace. România singură nu a primit propunerea, dar, după cum merg lucrurile, preocuparea de căpetenie a celor interesați nu este de-a îndupleca România, ci aceea de-a preciza sfera de activitate și situația acestui delegat european în Comisia Mixtă.

Ce vor face Adunările, ce guvernul, cu aceste învoieli pe deasupra capetelor noastre, cu aceste hotărâri *de nobis sine nobis* nu putem ști. Destul că atmosfera e încărcată de complicațiuni interioare și esterioare cari ar cere o grabnică soluțiune și cari nu vor găsi în cei chemați a le rezolva decât o mare inepție în acțiune și o mare lipsă de înțelegere.

Căci pe când țara e amenințată din afară cu monopolul navigațiunii austriace pe Dunăre, cu precumpănirea strivitoare a importului austriac, pericolul acesta devine și mai mare în fața lipsei de organizare economică înlăuntru.

Meseriile au dispărut și dispar pe toată ziua în concurență cu fabricatele gata ce se introduc din străinătate; munca națională se simplifică și se îngreuie din ce în ce, reducându-se la munca câmpului, mărginită la anume timpi ai anului și care lasă în silită inerție brațele populațiunilor aproape șase luni pe an.

Paralel cu relele simplificării și reducerii muncii la o singură și cea mai primitivă formă se dezvoltă în progresiune geometrică răul social de care suferim mai cu seamă; creșterea neîncetată a elementelor improductive și consumatoare. Deja satele s-au împlut de boala postulantismului orășenesc, de vânători de funcții asupra moralității și activității cărora „Monitorul“ ne dă zilnice probe prin publicarea de destituiri și dări în judecată.

Față cu aceste greutăți ce cresc din zi în zi, față cu descompunerea societății române nu întâmpinăm decât fatalele fizionomii ale Caradalelor de toată mâna, cari, în loc de-a opri descompunerea, vor s-o grăbească și mai mult prin reforme escesiv de demagogice, precum e electivitatea magistraturii, sufrajul universal ș. a. Nici o idee sănătoasă și în adevăr organică de reformă nu se prezintă de nicăiri; luptele și diviziunile politice au osândit gândirea națională la sterilitate.

Guvernul pe de altă parte nu va avea a alege decât între urmarea politicei de pân' acum și schimbarea sistemului. Dacă va urma politica sa actuală de satisfacere de apetituri și ambițiuni el va continua a stăpâni, dar orice zi a stăpânirii sale va fi însemnată prin pierderi materiale și morale pentru țară. Dacă ar îndrăzni să-și schimbe sistemul și să apuce calea unei politici de stat, admițând chiar că ar avea îndestulă capacitate pentru aceasta, va pierde sprijinul partizanilor săi, cari nu-l servesc și nu-l pot servi decât în schimbul satisfacerii intereselor lor materiale.

Dacă victoriei verisimile a Austriei în cestiunea dunăreană i s-ar putea opune cel puțin o solidă organizare economică înlăuntru, care să neutralizeze și să zădărnicească pân-la un grad oarecare acea biruință, s-ar mai putea spera o îndreptare pe viitor. Dar, dezorganizați pe de-o parte, bătuți în afară pe de alta, condamnați a purta în spinare o generație care trăiește tocmai prin această dezorganizare și descompunere, noi vedem sorții de izbândă ai luptei noastre naționale împuținându-se din ce în ce.

Nu putem aștepta de la guvernanții noștri să ne priceapă, ba e mare îndoială dacă există mulți oameni în toată țara cari să se fi convins că mergem din rău în mai rău. Oamenii eminamente practici, cari văd în

politică numai ocazia de-a-și face o poziție ori de-a trăi bine, nici nu vor voi chiar să ne înțeleagă.

În alte țări vedem în adevăr că politica de stat, politica ce are în vedere organizarea economică, învinge chiar în contra opiniei publice și un exemplu mare ne va da în această privire Germania. „Împăratul, zice o foaie germană, e prea bătrân pentru a duce la capăt marea reformă. Dar precum unul din predecesorii săi a testat desființarea robiei, astfel discursul său de tron e un testament care dispune dezrobirea claselor muncitoare“. La robia crescândă a poporului românesc sub elemente parazite nu gândește nimenea.

❦

[12 noiembrie 1881]

Am spus din capul locului că nu punem temei pe mâncărimea de limbă a ilustrului Guță Panu, care se traduce zilnic prin câte-o circulară supusă la iscălitura d-lui C.A. Rosetti, menită a face pe lume să creadă că se lucrează în adevăr ceva pentru stârpirea relelor administrative.

Nu se înlătură rele sociale prin circulări platonice. Abia legi organice, cari să reconstituie societatea descompusă de demagogie, ar putea să îndrepte cu încetul relele.

Circularele d-lui Rosetti nu au decât efectul de-a servi de pretexte pentru mituiri și stoarceri de bani, pentru corumperea pe o scară și mai largă a personalului administrativ, pentru esploatarea nerușinată a celor loviți de măsurile sale, ceea ce înrădăcinează și mai adânc răul de care suferim.

Publicăm mai la vale o scrisoare din Țara de Sus, adresată de-un proprietar mare foii „Gazette de Roumanie“, din care se va vedea la ce servă circularele menționate.

Se știe fără îndoială că nu suntem amici ai evreilor. Avem atâtea de suferit din partea imigrațiunii lor sterile și ruinătoare, sunt atât de multe lipsele populațiunilor noastre rurale, atât de mare mizeria lor materială și decadența încât nu putem să fim prietenii cauzei principale a acestor rele, a imigrațiunii izraelite.

Dar pe de altă parte relele, în loc de-a înceta, sporesc dacă administrațiunea d-lui C.A. Rosetti se servește de circularele sale pentru a ocoli legea, dar a stoarce din această ocolire cu atât mai multă mită. Pentru a ilustra modul în care administrația înțelege a executa ordinele d-lui C.A.

Rosetti publicăm mai la vale o altă scrisoare, ce ne vine din târgușorul Negreștii (județul Vaslui) și pe care un izraelit ne-o adresează.

Venind din două puncte deosebite ale țării și scrise din puncte de vedere diametral opuse, cele două scrisori sunt cu toate acestea o crudă ironie a măsurilor luate de ministru pe hârtie.

Nu se convinge oare odată d. C.A. Rosetti că nu mai merge înainte cu Caradalele și Serurii săi, improvizați în oameni de stat, că lipsa de cultură a partidului său, lipsa lui de moralitate și de patriotism sunt în înspăimântătoare disproporție cu cerințele statului modern, cu necesitățile poporului nostru? Nu se convinge oare că cu diletanți politici, cu advocăței câte treisprezece la duzină, cu ambițioși mici la cap, dar și mai mici la caracter, afacerile statului trebuie să meargă rău?

Și d. Brătianu, care se pretinde român de viță și mare patriot, nu se convinge că e neapărat ca să lase moștenirea altor mâni, cari s-o scoată la un capăt mai bun? Nu să mai urmeze politica bizantină de pân' acum.

Nu știm în adevăr cum am convinge pe roșii că la cele mai multe din elementele opoziționale — vorbim de elemente bune și sănătoase — interesul de-a veni la putere este nul, sub nul chiar și că cu desăvârșire de altă natură sunt preocupațiunile cari le stăpânesc.

Politica practică recomandată de Machiavelli pentru a parveni și a se susține, politica operării cu apetituri și ambițiuni și arată urmările netăgăduite, urmări de cari oricine care are cât de puțin sentiment de om de stat trebuie să se înspăimânte. Nu numai arta de-a mânui oamenii înseamnă a fi om politic.

Arta de-a-i mânui este cel mult un mijloc pentru a ajunge la scop, pentru a le asigura dezvoltarea, bunul trai, prosperitatea.

Unde lipsește ținta, mijlocul mânuirii ambițiilor și intereselor nu face decât rău.

❦

[13 noiembrie 1881]

Împăratul Alexandru III, râvnind la epitetul de împărat al țăranilor și preocupându-se de starea rea la care forme de civilizație costisitoare au redus populațiunile agricole din Rusia, urmarea neapărată a acestei tendențe umane a suveranului s-a tradus în acte administrative îndreptate în contra evreilor.

În adevăr una din cauzele esențiale ale căderii economice a țăranului de acolo este, ca și la noi, evreul, care 'ntr-o țară unde există imense întinderi de pământ cultivabil precum e Rusia preferă a vinde rachiu și a precupeți, adecă, a trăi din speculă mai bine decât din muncă.

Fără 'ndoială că nu evreii singuri vor fi de vină la starea rea a populațiunilor rurale din Rusia, dar unul din factorii esențiali și vădiți ai acelei mizerii sunt ei. De acolo măsura, bună poate pentru Rusia, rea pentru noi, de-a espedia cârduri întregi în România cu paspoarte în regulă, de-a împinge pe alții să treacă noaptea fără pasport granițele țării noastre.

Nu trebuie să fie cineva un observator tocmai adânc pentru a vedea că România geme de evrei rusești. Noaptea, ulițele Bucureștilor sunt pline de figuri cu totul străine, la cari recunoști numaidecât că abia de ieri li s-a comandat de-a-și rade barba și de-a-și tăia perciunii; toate colțurile de uliță sunt pline de colportori și precupeți, pe cari nimeni nu i-a văzut pân-în anul acesta, c-un cuvânt suntem amenințați de-a vedea și Bucureștii prefăcându-se într-un murdar cuib jidovesc cum sunt Iașii astăzi.

Ca să dea de căpătâi puzderiei acesteia de noi venetici Ministerul de Interne a publicat un regulament privitor la petrecerea și așezarea străinilor în țară.

Nu vom discuta acest regulament de vreme ce suntem convinși că, orice măsură ar imagina capete ca d-alde d. C.A. Rosetti, ele vor fi născute moarte.

În locul unei legi de *incolat,* lege organică care să supuie la anume condiții petrecerea străinilor în genere în țara noastră, d. C.A. Rosetti vine c-un reglement pe care orice alt ministru îl poate revoca și pe care Caradalele sale de toată mâna nici nu sunt dispuse de a-l lua la serios.

Dar ceea ce este neauzit și caracterizează din nou protestațiunile de patriotism ale foilor evreiești din capitală este obrăznicia cu care Aliança izraelită stăruiește pe lângă d. Gambetta, ministrul prezident din Franța, de-a provoca înlăturarea acestui reglement. Pe Rusia nu îndrăznesc s-o acuze, care alungă evreii în mod sistematic. Vai de evreii din Rusia în ziua în care Aliança ar îndrăzni să intervie în favorul lor; ar fi semnalul pentru un tratament și mai energic decât cel de până azi. Dar aci, unde nimeni nu se atinge nici de persoana, nici de avutul lor, aci, unde nu e vorba decât de-a abate imigrațiunea lor stricăcioasă, prin mijloace cu totul umane, cari sunt de dreptul oricărui popor, aci Aliança îndrăznește a interveni și a calomnia din nou România.

Alianța are o mulțime de membri în România. Nu este o adevărată trădare de patrie din partea celor petrecători în țară de-a fi membrii unei asociații internaționale al cărei scop e de-a compromite statul român și interesele sale? Nu e vorba… în țara în care trădătorii din noaptea lui 11 fevruarie au ajuns a fi decorați și înălțați în demnități publice trădarea de patrie se consideră demult ca un merit. A fost o urmare naturală dar ca tocmai membrii cei mai influenți ai Alianței din România să fie încetățeniți. Numai Țepeș n-ar fi găsit destui pari pentru a le mulțumi pentru modul în care pricep a fi români; noi suntem cu mult mai îngăduitori.

Dar vorbim către aceia cari pot înțelege. Cred în adevăr că răbdarea poporului românesc e nesfârșită, nesleită ca a lui Dumnezeu, cred că ne e absolut cu neputință de-a ne apăra de ei cu orice arme ne-ar conveni? E prea adevărat că poziția de stat a României și permanentele primejdii din afară cari ne amenință îmblânzesc luptele politice la noi, că patriotismul latent al rasei române 'i dictează precauțiune. Dar îi sfătuim să nu se joace cu focul. Dacă e cineva în stare de a face pe români să uite până și interesele statului lor, apoi desigur aceștia sunt evreii, ei, cari nu cutează a combate o putere mare cum e Rusia, dar s-aruncă cu toată insolența lor cunoscută asupra unui stat mic care-a avut naivitatea de a-i îngădui să fie cum sunt.

Noi știm bine că trei zile ar fi de ajuns pentru a regula atât de definitiv cestiunea izraelită încât Alianța să nu mai aibă pentru cine interveni. Noi cunoaștem poporul. În aparență atât de blând și de guvernabil, are o margine blândeța lui pe care e primejdios de-a o trece.

❦

[14 noiembrie 1881]

Dacă inima adversarilor noștri ar fi atât de copilăroasă pe cât le e mintea n-am sta tocmai rău.

În unul din numerele trecute am înregistrat că Adunările se vor afla în fața cestiunii dunărene rezolvate în contra atitudinii de pân' acum a *României;* apoi că *România* singură n-a primit încă propunerea Barrère, aceea adecă de-a se delega un membru al Comisiei Europene în Comisia Mixtă.

Din această înregistrare, făcută într-un chip cu totul general, „Românul“ deduce:

> opozițiunea a strigat că *guvernul* a luat ingagiaminte în cestiunea Dunării;
> că *guvernul* a trădat interesele naționale;
> că *guvernul* a vândut Dunărea Austriei spre a se menține la putere.

Acuma însă „Timpul“ mărturisește

> c-atitudinea *României* a fost contrarie pretensiunilor austriace;
> că *România* singură n-a primit propunerile austriace.

De-acolo strigăte de bucurie că adevărul a învins, că recunoaștem înșine dreptățile guvernului,

Ce copilăroși!

Noi vorbim de România, de atitudinea României, foaia guvernamentală substituie termenului nostru termenul de „guvern“.

Dar Românie și guvern sunt două lucruri identice? Din România facem parte toți și atitudinea țării a găsit desigur o espresie mai fidelă în foile opoziției decât în oscilațiunile d-lui Brătianu și a marelui său amic Boerescu.

România nu s-o fi rezumând în d-nul Pherekydis sau Giani; tot a mai rămas ceva afară de acești descendenți direcți ai lui Traian care merită a fi numită Românie. Pe când România avea o politică, o morală, guvernul a avut în cestiunea Dunării două politici și două morale: una în Ministerul de Esterne, alta în Comisia Europeană. Altceva făgăduiau d-nii Brătianu-Boerescu la Viena, altceva vorbea delegatul din Comisia de la Galați.

Confrații noștri cată să știe că vorbele au un înțeles oarecare al lor propriu și că nu se poate substitui, așa, după plac, una alteia. Știm foarte bine că generația roșie vorbește și scrie așa ca și când vorbele n-ar fi având nici un înțeles. Și nu-l au în capetele ei. Procesul substanțial al gândirii nu se petrece deloc înlăuntru-le; nu se învârtește în ele decât moara de vânt a sunetelor articulate, nu compararea și coordonarea substanțială a ideilor ce corespund cu acele sunete articulate. De aceea noi zicem „Românie“ și-n capul lor răspunde „Pherekydes“, ca și când termenii ar fi echivalenți.

Guvernul se traduce într-o sumă ciudată de termeni. Sunt cele patruzeci și atâtea de combinațiuni caleidoscopice în cari intră cabinetul Brătianu-Boerescu, precum și cabinetul Dumitru Brătianu. Poate „Românul“ să ne facă să credem că actualul cabinet e cu totul și în toate solidar cu cabinetul Brătianu-Boerescu sau cu cabinetul Dumitru Brătianu? Desigur nu. Acest guvern, compus dintr-o lungă serie de cabinete pline de nulități ambițioase,

e capabil de orice, deci capabil a fost de-a lua angajamente în cestiunea Dunării, ceea ce se dovedește din gingășia prevenitoare a cabinetului vienez de-a nu publica actele relative la cestiune.

Pe guvern nu-l doare nici cestiunea Dunării nici altele. Durerea lui e de a-și mănținea partidul la putere. Dacă teama de-a cădea prin țară 'l face să încline într-o parte, teama de-a cădea prin străinătate îl face să încline într-altă parte, încât, formulându-se în două cuvinte sistemul acesta de echilibristică, se poate zice că epocele de întărire ale roșiilor sunt acelea în cari pot face pe pofta străinătății, *amăgind* România. A adormi România prin protestațiuni patriotice și a face în același timp, pe cât se poate, treburile străinilor, iată trăsătura comună a tuturor guvernelor roșii.

❦

TEATRUL NAȚIONAL

[14 noiembrie 1881]

Aseară s-a jucat, în fața unei săli mai mult goală, trei comedii. *Puiculița*, traducțiune, *Trei crai de la răsărit* de d. Hâjdău și *Florin și Florica* de V. Alecsandri. Lăsând la o parte cea dântâi și cea din urmă comedie, îndeajuns cunoscute publicului, să vorbim puțin de interpretarea celei d' a doua. Rolurile din *Trei crai de la răsărit* n-au fost jucate de aceiași actori ca până acum. D-na Mateescu și d. Ionescu sunt cu totul străini publicului în această piesă.

D-na Mateescu, în rolul Mariței, fata lui Hagi Pană, a fost binișor; căci nu o putem judeca altfel, acest rol fiind deja mult mai bine interpretat de d-na Romanescu. Să nu se creadă că-i facem vro vină din această; nu. D-sa, pe cât puterile și cunoștințele i-a permis, a făcut posibilul. Tânără încă și ținând în seamă consiliile celor mai cunoscători în ale artei, are un frumos viitor înainte-i. Să se silească numai a vorbi mai rar și mai deslușit.

D-nu Davidescu, în rolul lui Numa Consules, a fost departe — ierte-ni-se asprimea — de a fi înțeles pe autor și rolul ce i s-a încredințat să joace. Acest rol a fost totdauna interpretat cu multă măestrie de simpaticul Hagiescu, a cărui lipsă era viu simțită aseară. Rău a făcut comitetul teatrului de a primit demisiunea acestui actor, demisiune dată, pe cât știm, în urma numai a unor neînțelegeri între dânsul și unul din societari.

Ceilalți interpreți, d. d. Panu (în rolul Hagiului Pană), Julian (musiu George), Mateescu (tejghetarul Petrică) și d-na Frosa Sarandi (cocoana Trandafira) au fost ca totdauna bine.

❦

TEATRUL DACIA

[14 noiembrie 1881]

Tot aseară s-a jucat, după cererea generală, o dramă în 5 acte intitulată Șapte prinți ai Larei — și o parte din irozi plângea, iar altă parte râdea de bucurie pe scenă, căci erau „îmbrăcați stravitii“ (travestiți) cu costume de regi.

Am privit la o comedie de băieți și fete care se joacă de-a împăratul. Adică se îmbracă în hârtie poleită și-și încing câte un vătrai, câte un clește (în loc de sabie) care sună ca sabia.

Interpretarea a fost mulțumitoare. Nici că s-ar putea cere mai mult de la o trupă din provincie. Destul numai că place publicului.

❦

[15 noiembrie 1881]

„L'Echo de France“ urmează a scrie în cestiunea Dunării. În numărul de miercuri foaia franceză spune cele ce urmează:

> *Cestiunea libertății Dunării devine din ce în ce mai gravă. Națiunea română, care se simte amenințată în interesele ei vitale, împinge pe guvern să reziste absolut pretențiunilor Austro-Ungariei. Românii au încredere în izbânda silințelor lor. Ei își zic că și acum stăruința lor de-a nu ceda va da timp unora dintre puterile ce ezită încă de-a se lămuri și de-a înțelege că pe Dunăre România apără interesele Europei înseși.*
>
> *Confrații noștri din București au reprodus deosebitele noastre articole. Suntem atât de convinși de dreptatea cauzei pe care-o susținem încât am voi ca glasul nostru să aibă de-o sută de ori mai multă autoritate. Nu suntem singuri însă. Între alte organe din Paris cităm pe „République Française“ și „Revue nouvelle“, cari în mai multe rânduri au ținut limbajul pe care-l ținem noi; apoi în Italia „Gazetta d'Italia“ și „Popolo romano“, făr' a aminti ziarele engleze, cari sunt unanime.*

Foaia „Messager de Vienne“ a publicat acum trei zile un lung și escelent articol, în care citim cele ce urmează.

Acolo, între Turnu Severin și Galați, se află o nație vitează de șase milioane (?) de oameni, o nație care-a știut să se bată, și să învingă, pe câmpul de bătălie. Românii erei nouă, cari au deschis o atât de strălucită și luminoasă cale aspirațiilor unui popor, și-au adus aminte că e vorba de-a asigura României acum ori niciodată interesele economice. Calea ce aveau s-o urmeze oamenii de stat din București era însemnată de mai înainte și, ţânându-se de litera Tractatului de la Berlin, ei cer ca Comisia Europeană a Dunării „să elaboreze reglementul cu care e însărcinat, rezervând, bine-înțelegându-se, cabotajul pentru țărmureni, iar executarea reglementului să fie în seama fiecărui stat țărmurean, pe toată întinderea teritoriului său“. Austria a prezintat din parte 'și un anteproiect asupra căruia Comisia Europeană va trebui să se pronunțe și a cărui dispoziție principală remite esecutarea reglementului, de cum va fi redijat, în seama Comisiei numite Mixtă, compusă numai din statele țărmurene. Aceste state ar fi România, Serbia, Bulgaria, Austro-Ungaria. Austria stipulează între altele că ea va exercita prezidenția în sânul acestei Comisii și că „va avea vot preponderant în caz de paritate de voturi“.

Astfel precumpănirea austriacă ar fi stabilită de facto pe tot cursul Dunării răsăritene și principiul libertății de navigațiune pe acest râu — un interes comun al Europei — ar fi primejduit.

Pentru Europa nu e 'n adevăr decât un interes economic; dar mai e și o altă considerație de politică generală, a cărei însemnătate nu scapă din vederea nimănui: dictatura pe Dunăre ar aduce cu sine fără îndoială dictatura asupra micilor state țărmurene.

N-ar servi la nimic de-a tăgădui această urmare a revendicațiunilor cabinetului din Viena, pentru că constituie învederat cuvântul lor de căpetenie. Toată lumea știe că pretențiunile Austriei asupra basinului răsăritean al Dunării nu sunt decât un epizod al rivalității dintre această putere și Rusia.

Nația care și-a câștigat independența cu prețul sângelui copiilor săi trebuie să-și dea mari silințe pentru a scăpa de primejdia ce-o amenință. Ea cată să respingă cu energie toate cererile exorbitante cari ar putea să pună în joc interesele ei cele mai sfinte și să întâmpine cu neîncredere toate sugestiunile cari i-ar putea fi fatale.

S-a zis adeseori că independența statelor țărmurene ale Dunării nu poate fi, în orice caz, decât relativă, adecă că sunt menite de-a gravita împrejurul uneia sau alteia din cele două mari împărății cari le înconjură. Pentru România s-apropie momentul în cari va putea dovedi că acest vechi axiom au încetat de-a fi adevărat.

Siguri de sprijinul Europei, oamenii de stat din București vor ști să apere interesele legitime ale țării lor și dezvoltarea cestiunii Dunării va proba dacă noul regat e în stare de-a împlini rolul pe care i l-a însemnat cursul istoriei popoarelor și poziția geografică a teritoriului ei.

Ziarul „La France“, reproducând un pasaj din „Messager de Vienne“, adaogă:

> *Rămâne a se ști pe ce sprijin se 'ntemeiază tânărul regat dacă, conflictul începându-se, Austro-Ungaria nu va fi găsit pretextul pe care-l caută.*
>
> *Nu e tocmai sigur că Austro-Ungaria dorește un pretext de luptă pe Dunărea de Jos. În tot cazul avem cuvinte de-a crede că România nu este deloc izolată. Dacă există o putere ale cărei interese pe Dunăre să fie identificate cu ale Austriei, sunt altele mai multe ale căror interese sunt absolut contrarii și cari, prin urmare, înclină firește a apăra România. România o știe aceasta și tenacitatea ei obicinuită sporește încă.*

După ce foaia franceză adaogă două citate, unul din „Românul“, altul din „Timpul“, urmează:

> *D. Cogălniceanu intră în cabinet ca ministru al afacerilor străine, iar d. C.A. Rosetti rămâne ministru de interne.*
>
> *Semnificarea ce se dă acestei combinații în lumea politică din București este accentuarea foarte vie a rezistenței României la pretențiile austro-ungare.*

❦

[17 noiembrie 1881]

Mesajul cu care M. Sa Regele a deschis ieri sesiunea Adunărilor legiuitoare se distinge în bine de alte acte de asemenea natură. În loc de-a cuprinde fraze generale, mesajul încearcă a fi substanțial; stilul e îngrijit, termenii românești. Nu știm cui să atribuim aceste calități; constatăm numai că scrierea face o impresie binefăcătoare în comparare cu frazele deșerte și patetica goală a altor discursuri anterioare. Poate că mesajul bătrânului împărat al Germaniei a servit astă dată de nu ca model, totuși ca măsură a lucrării.

De însemnat este că guvernul își determină definitiv atitudinea în cestiunea Dunării. Aci însă observăm că fraza nu mai este atât de norocită și nu menește tocmai a bine.

Această credință (că libertatea Dunării este… condițiune esențială pentru propășirea țării) a fost, în alte împrejurări, unul din cuvintele puternice cari ne-au făcut să declinăm cu nestrămutare propunerea de retrocedare a Basarabiei. Tot această credință ne impune datoria de-a nu consimți la combinațiuni cari ar avea de efect ca navigațiunea de la Porțile

de Fier la Galați să rămână sub acțiunea preponderantă a unei singure puteri.

Iată în adevăr o reminiscență care scade mult din valoarea declarațiunilor guvernului. Da, s-a declinat cu nestrămutare retrocesiunea și totuși s-au efectuat. Se respinge preponderanța cu frumoase cuvinte, dar ele poate nu sunt decât preludiul înduplecării.

În fine mai observăm că cestiunea eligibilităței magistraturii nu e deloc atinsă, ceea ce face a se crede că d. C.A. Rosetti a renunțat la această nenorocită și demagogică idee.

Nu mai rămâne acum decât lucrul de căpetenie: ca guvernul să se și țină de vorbă, nu una să zică, alta să cugete a face.

❦

[19 noiembrie 1881]

D. Dumitru Brătianu, ales din nou prezident al Adunării Deputaților, a inaugurat ocuparea fotoliului său cu un discurs tot de natura celora de cari a mai ținut d-sa față cu cinstitele obraze ale coreligionarilor săi politici.

> Gâtul prezidentului d-voastre este țeapăn ca al lupului; el nu se poate încovoia … Micile mele calități sunt, de mă pot esprima astfel, mai mult pasive, dar cari la prezidenție poate-și au și ele valoarea lor. Sunt pilos, știu să rezist; când dau în greu atunci mă simt mai tare; nu mă tem de nimeni, nici chiar de mine însumi; n-am nerve, n-am mâncărimi; nu sunt ispitit de dorința de-a avea trecere pe lângă d-nii miniștri și asta are un îndoit avantaj, căci astfel nici d-nii miniștri nu vor fi ispitiți de-a căuta să aibă trecere pe lângă mine. Niciodată nu vă voi da ocaziunea să vă aduceți aminte proverbul: Mână pe mână spală și amândouă obrazul. Asemenea spălăcanii nu se fac tocmai cu aiazmă; ele nu spală, mânjesc obrazul.

Fără îndoială d-nul D. Brătianu n-ar fi găsit cu cale de-a face asemenea declarații dacă predecesorul său în fotoliul prezidenției nu i-ar fi dat motiv de-a le face. Prin urmare d. C.A. Rosetti nu avea gâtul de lup, căuta să aibă trecere pe lângă miniștri și viceversa, spăla mână pe mână și amândouă mânjeau cinstitul obraz al ortalei, căci asemenea spălăcanii nu se făceau tocmai cu aiazmă, ci cu altceva.

Dar, în cursul cuvintelor sale, d. Dumitru Brătianu devine și mai esplicit:

> Ce sunt miniștrii? Ce suntem noi? Suntem împreună membrii consiliului de administrație ai unei societăți *anonime,* ai căreia *acționari sunt toți locuitorii acestei țări;* miniștrii sunt directorii, noi suntem cenzorii.

Noi, în simplitatea noastră, am fi crezut că România nu este nici numele unei societăți anonime, nici firmă de hotel.

Dacă figurat se poate vorbi, deși cam impropriu, de acționari, adecă de proprietari parțiali ai țării, ale căror interese guvern și Parlament au a le căuta, aceasta s-ar putea zice cel mult de locuitorii români ai țării. Dar cum e pusă teza de d. Dumitru Brătianu, cu cenzorii și directorii care se spală reciproc, ni se pare că înlăuntru poporului românesc s-au constituit o societate *străină* pe acții, al cărei consiliu de administrație are în vedere

esploatarea acestui popor. România e o vacă bună de muls și consiliul ei de administrație o mulge în folosul Caradalelor și al Stroussbergilor.

Că așa este ne-o spune tot d. Dumitru Brătianu.

> Multe lucruri nu sunt *ceea ce-ar trebui să fie; puțini oameni sunt la locul lor.* Multe rele bântuiesc această țară și, văzând ușurința cu care lucrăm, indiferența, înțelenirea noastră, mi-am zis una din două: sau răul este atât de mare că ne-am zăpăcit, ca unul care, cuprins fiind de flăcări în casă, își pierde mințile, voind să deschidă ușa să scape o închide, în loc să ia apă pune mâna pe untdelemn și-l aruncă-n foc; sau că imensitatea răului ne-a descurajat, încât am ajuns să credem că nu mai putem face nimic, că nu mai este nimic de făcut și am lăsat totul în voia întâmplării. O boală urâtă, contagioasă, *ciuma inimei* a început să atace stratele noastre sociale.

Această ciumă nu mai trebuie să înceapă a ataca stratele pestrițe de români ai „Românului“, căci tocmai în această împestrițare de străini din câteșipatru colțurile lumii, cari au monopolizat statul în toate ale lui, consistă ciuma inimei.

> Situațiunea noastră internă *lasă de dorit,* (Lasă *totul* de dorit, zicem. noi.) Și cum ar putea altmintrelea dacă acele greutăți se găsesc chiar aici în guvern și Cameră, greutăți cari nu provin decât din relele deprinderi ce am contractat? Aci miniștrii și deputații, prin *complezențe reciproce,* se slăbesc, pierd prestigiul, autoritatea de care au trebuință și lucrul public sufere, aci ne ținem în eșec, ne paralizăm, ne absorbim unii pe alții. Noi voim să guvernăm, *pretindem să impunem miniștrilor depărtarea* ori numirea cutărui agent al puterii executive; *miniștrii vor* să legifereze; *noi trebuie să ridicăm mâinile* … Răul poate ajunge până a ni se zice într-o zi: „Guvernul reprezentativ, guvernul parlamentar nu convine țării acesteia; țara piere printr-însul; mai bine dar să se suprime guvernul reprezentativ decât să piară, țara.

Iată o părere pe care o împărtășim cu d. Brătianu, deși cu totul în alt înțeles. Precum regimul parlamentar n-a servit la noi în țară decât a îmbogăți și aristocratiza plebea străină, a o pune d-asupra claselor vechi și românești ale țării, tot astfel, pentru a consacra stăpânirea acestor noi români și a o asigura în contra poporului nostru, se va pretinde într-o zi că țara piere, pentru că Caradalele vor fi amenințate în monopolul de-a o esploata și se va suprima sistemul reprezentativ în interesul claselor dominante, reprezentate dincoace prin d-alde Pherekydes și Giani, dincolo de Milcov prin jidani. Precum în interesul esclusiv al acestor elemente s-a introdus la noi în țară sistemul reprezentativ, tot în interesul lor esclusiv se va și înlătura la nevoie. Acesta este adevărul adevărat.

Dar, cu toate adevărurile dureroase pe care d. Dumitru Brătianu le spune coreligionarilor săi politici, cu toate că arată cum deputații își vând voturile miniștrilor și miniștrii vând posturile pe voturi și că întregul mecanism parlamentar se 'nvârte pe osia *do ut des* „dau votul ca să-mi dai ceva“, cu toate spălăcaniile ce nu se fac tocmai cu aiasmă d. Dumitru Brătianu *crede.*

> Cred nu numai în bine într-un mod abstract, ci în binele ce-l putem face, ce avem să-l facem, ce vom face *noi*. Avem o pozițiune geografică și topografică din cele mai avantagioase: suntem *din toate părțile înconjurați de români;* avem țara cea mai bogată; avem un popor inteligent, impresionabil, apt la toate, sobru, vârtos, omogen cum nu mai este altul în lume. Dumnezeul românilor este cel mai puternic pentru că este cel mai drept.

Nu e vorba de ce crede d. Brătianu. E prea adevărat că suntem înconjurați din toate părțile de români și încă de acei cari trăiesc sub guverne vitrege, unele dușmane chiar existenței lor, precum cel unguresc. Cu toate acestea starea românilor de sub stăpânire *străină e* fără comparare mai bună decât a românilor de sub stăpânirea pretinsă *română.* Nici țăranul român din Ardeal, nici cel din Basarabia, nici cel din Bulgaria ori din Serbia nu e atât de rău hrănit, atât de râu îmbrăcat, atât de esploatat de străini și de administrație precum e al nostru. Înainte de-a exista sământa veninoasă a roșiilor în țară, înainte de-a se fi constituit puii fanarioților în partid politic, pe când Pherekyzii, Caradalele și Costineștii nu erau elemente politice și domnitoare în statul român, pe atunci era poporul inteligent: dar azi își pierde până și bunul simț comun. Înainte era sobru, azi a contractat și el darul d-lui C.A. Rosetti; înainte era omogen, azi la trei români găsești un străin în țară, înainte în adevăr acest popor era cum nu mai este altul în lume de onest, de curat la inimă.

Întrebe-se orice om bătrân dacă acum treizeci de ani nu puteai încredința oricărui țăran toată averea, fără înscris, prin simplă dare de mână, și dacă erai în pericol a pierde un ban roșu măcar? Astăzi nu poți încredința unui ministru ceea ce puteai încredința odinioară unui țăran.

Iar Dumnezeul românilor? A fugit din bisericile pustii și din inimele ciumate și în locu-i a intrat dracul negrei specule, al luxului și al desfrâului, al precupețirii sudorii și sângelui național.

❦

[20 noiembrie 1881]

Toată presa austro-ungară ocupându-se de mesajul cu care s-au deschis Corpurile noastre legiuitoare, începem prin a reproduce articolul ce-l consacră „Pesther-Lloyd“ pasajului privitor la cestiunea Dunării.

Foaia oficioasă a guvernului unguresc scrie următoarele:

> *Cu o conștiință de sine însuși sporită și c-o dreaptă mândrie că a fost menit de-a se adresa pentru prima oară Corpului legiuitor al Regatului României, regele Carol a deschis c-un mesaj solemn sesiunea Parlamentului român. Dacă pentru regele României ora aceasta e deosebit de solemnă, și pentru noi ea are oarecare însemnătate, readucându-ne în memorie toate câte-a făcut și la câte-a dat mână de ajutor monarhia austro-ungară pentru a aduce România la înălțimea pe care-o ocupă astăzi între vecinii ei; ne amintește serviciile amicale făcute guvernului român de diplomația noastră — dacă a avut dreptate să le facă nu cercetăm astăzi — servicii menite a-i ajuta României să treacă peste greutățile cestiunii izraelite și a îndeplinirii Tractatului de la Berlin, pe care România nu-l prea lua așa de ad litteram cum îl ia azi; ne aducem aminte de promptitudinea cu care Austro-Ungaria — înaintea tuturor puterilor celorlalte — a recunoscut întâi și 'ntâi neatârnarea principatului și mai târziu ridicarea lui la regat, asigurând prin aceasta statului român o poziție care constituie azi mândria regelui, bucuria poporului și invidia vecinilor mai puțin favorizați. Găsim că e lesne de înțeles ca, după atâtea succese politice datorite nu numai meritului propriu, ci și favorii Europei și îndeosebi a Austro-Ungariei, guvernul român să ajungă a crede că a sosit momentul favorabil pentru a se ocupa cu completarea și îmbunătățirea legislațiunii, căutând să dea intereselor economice o dezvoltare corespunzătoare cu rodirea și bogăția naturală a țării. Am fi plini de satisfacțiune când am vedea România apucând cu seriozitate și stăruință pe calea aceasta, și aceasta pentru România însăși, a cărei înflorire economică o dorim din inimă din multe puncte de vedere.*
>
> *Cu atât mai rău cată să ne pară că nu avem de pe acum această satisfacțiune deplină. Mesajul tronului, rostit de regele Carol, e de natură de-a ne inspira pentru mai multe cuvinte o îngrijorare serioasă, o îngrijorare ce privește pe România însăși. Cât despre monarhia noastră, oricine înțelege că drumurile însemnate de mai înainte ale dezvoltării ei economice nu se pot altera din direcția lor prin piedici intenționate sau pregătite de România. Nu credem ca interesele noastre dunărene să fie câtuși de puțin primejduite prin nevoința sau împrotivirea României de-a conlucra cu noi; dar tânărul regat e amenințat de grea pagubă dacă sferele lui determinante vor continua, după cum se vede din discursul tronului, de-a renunța la orice obiectivitate, înțelegere și moderațiune. Tot ce spune discursul tronului despre marea însemnătate și marele preț al libertății navigațiunii pe Dunăre s-ar putea spune și într-un discurs de tron adresat Parlamentului unguresc sau celui austriac, însă autorii unguri sau austriaci s-ar fi păzit desigur, dintr-un sentiment îndreptățit de bună cuviință, propriu adevăraților oameni de stat, de-a da tezelor generale și inatacabile în sine o poantă care face ca ele să pară aproape o acuzare în contra unui stat învecinat. Nu e nici un*

stimul pentru noi de-a sta la ceartă pentru asta cu guvernul român; deosebirea proporției de putere între Austro-Ungaria și România ne silește la oarecare îngăduință în punctul acesta, pe care cel slab poate conta totdauna în asemenea caz. Noi considerăm lucrul în sine și observăm că guvernul român nu poate dori libertatea absolută a Dunării cu mai multă sinceritate și seriozitate decum o dorește Austro-Ungaria; credem însă că în cestiunea aceasta focul mesajului e cu totul fără folos de vreme ce libertatea Dunării e garantată și asigurată demult prin tractate internaționale, încât pentru moment nici nu intră în discuție. De prisos în același grad ni se pare focul mesajului acolo unde declară patetic că România nu se va asocia la nici o combinare ale cărei urmări ar fi de-a supune navigațiunea între Porțile de Fier și Galați acțiunii preponderante a unei singure puteri. Această declarațiune, pe care n-o putem considera decât ca îndreptată în contra Austro-Ungariei, cuprinde o interpretare atât de greșită a intențiunilor Austro-Ungariei încât ne vine greu a crede în seriozitatea ei. Repetăm ceea ce-am zis adeseori. Pentru monarhia noastră nu e, în cestiunea Dunării, vorba de mai puțin decât de secuestrarea liberei navigațiuni, care ne e tot atât de scumpă nouă ca oricărui alt stat riveran și nicidecum de-o preponderanță în control. Ceea ce vrea monarhia și ceea ce trebuie să voiască în chiar interesul navigațiunii ei e asigurarea utilizării economice libere și neîmpiedecate a acestei căi de apă, cea mai însemnată nu numai pentru Austro-Ungaria și România, ci pentru toată Europa, o utilizare, însă, în care trebuie să i se asigure necondiționat Austro-Ungariei influența aceea care i se cuvine acestei puteri mari în toate împrejurările, conform situației geografice și poziției de mare putere europeană, precum și conform înaintatei sale dezvoltări industriale.

Această țintă dorită de noi e și în interesul Austro-Ungariei și într-acela al României. Fiind de firma convingere că recunoașterea limpede a situației reale va pătrunde și în sferele determinante ale României, iar pe de altă parte că greutatea firească a puterii naturale și a influenței monarhiei noastre își va face cu timpul cale de sine, în contra tuturor elementelor ce se opun, credem că putem primi cu deplină liniște și neturburare cele zise de mesajul român. Austro-Ungaria e în adevăr interesată la facerea unui reglement de navigațiune obligatoriu pentru cursul Dunării de Jos, dar nu e interesată în linia întâia. O amânare a soluțiunii acestei cestiuni nu va atinge interesele economice și comerciale ale Austriei în așa grad încât să avem a sacrifica pentru aceasta cea mai mică parte a aspirațiunilor legitime ale monarhiei în privirea atitudinii ei în cestiunea Dunării de Jos. Putem dar să cutezăm foarte bine de-a ne retrage în linia a doua și a deveni spectatori câtva timp, a privi pe ceilalți cum vor voi să înțeleagă și să rezolve cestiunea. Nu e pentru noi nici primejdie, nici pagubă. Dar pretutindenea, și mai cu seamă la vecinii noștri din România, lumea va ajunge la convingerea că această cestiune nu se poate rezolva deloc nici fără Austro-Ungaria, nici în contra Austro-Ungariei, că nu se poate rezolva fără a lua în deplină considerare pretențiunile îndreptățite ale monarhiei, întemeiate pe fapte netăgăduite.

❦

[21 noiembrie 1881]

Continuăm a reproduce, de astă dată din „Neue freie Presse“, considerațiunile și criticele ce le-a inspirat foilor austro-ungare pasajul din discursul tronului privitor la cestiunea Dunării:

Mesajul cu care regele Carol al României a deschis Adunările se adresează în partea lui esențială mai tot pe atâta guvernului austriac pe cât reprezentanților din București. Nici răscumpărarea căilor ferate, nici organizarea armatei nu turbură cu atâta vиociune opinia publică în România ca cestiunea dunăreană și găsim că e firesc ca cestiunea aceasta să ocupe cel mai mare loc în mesaj. Dar, fiindcă noi în Austria avem un interes tot atât de mare ca și românii la regularea cestiunii Dunării, putem zice că pasajul respectiv al mesajului s-a rostit și pentru Austria, că cuprinde răspunsul la silințele guvernului nostru de-a înfrânge împrotivirea României în contra pretențiunilor austriace.

Spre marea noastră părere de rău cată să mărturisim că suntem dezamăgiți amar prin acest răspuns. Nu ne-am legănat niciodată în speranțe sanguinice în privirea cestiunii dunărene și, după declarațiile făcute de d. de Kallay la 6 a curentei, în comitetul delegațiunii ungare, nu ne-am mai putut tăinui că succesul Austriei în cestiunea dunăreană a devenit cam neprobabil. În genere nu prea suntem răsfățați în privirea succeselor diplomatice ale guvernului nostru. Dar în oarecari puncte contasem pe înduplecarea României. D. de Kallay mărturisise în adevăr că cestiunile asupra compunerii Comisiei Mixte și a modului ei de votare nu se rezolvaseră încă, dar el adaogase că asupra dispozițiilor tecnice ale reglementului se stabilise acordul. Dintr-asta se putea deduce că Austria, urmând cu stăruință, va izbuti în sfârșit să facă a se da ascultare în București pretențiunilor ei îndreptățite și nu tocmai exagerate. Mesajul regelui Carol ne învață însă că România nu gândește nici pe departe măcar de-a îndeplini dorințele noastre și că rezistența ei e mai îndărătnică decât oricând.

Mesajul respinge datina obicinuită de-a îndulci c-o prevenitoare politeță pilula amară pe care o oferă statului învecinat. Din contra, se servă de-o manieră de-a vorbi francă și neînflorită și compensează prin sinceritate ceea ce-i lipsește ca politeță. Poate că nu s-a mai întâmplat pân-acuma ca-n mesajul unui monarh să se impute monarhiei vecine că se servă de pretextul epizootiei pentru a-și închide granițele și ne îndoim dacă în București ar cuteza cineva să țină un asemenea limbaj față cu Rusia. În cestiunea dunăreană în fine, mesajul declară c-o claritate mai mare decât ar fi de dorit că deplina libertate a Dunării e o condiție esențială pentru dezvoltarea României și că guvernul român are datoria de-a se opune la orice punere la cale care-ar espune navigațiunea de la Porțile de Fier până la Galați influenței precumpănitoare a unei singure puteri. Va primi reglementele cele mai aspre dacă vor garanta libertatea tuturor pavilioanelor, se va supune controlului celui mai aspru, cu supoziția însă ca în apele române el să fie exercitat de autorități române.

Aceasta e o deplină desfidere la adresa guvernului austriac. Comisia Mixtă nu se citează anume, dar abia ne putem îndoi că ea e înțeleasă sub cuvintele „combinațiuni

cari ar asigura unei singure puteri influența preponderantă“. Chiar dacă guvernul român nu s-ar întoarce la punctul de vedere estrem ocupat la început de reprezentantul ei, colonelul Pencovici, în Comisia Europeană, chiar dacă ar privi în principiu instituirea Comisiei Mixte sub prezidenția Austriei, ea totuși declină de pe acum prin mesaj votul preponderant al Austriei. E însă clar ca lumina soarelui și am dovedit-o în mai multe rânduri, pentru a nu mai avea nevoie să pierdem azi multe vorbe, că prezidiul gol, fără puterea de-a aduce o hotărâre în caz de paritate de voturi, nu are nici cea mai mică valoare practică, că sunt bucate aparente cu care voiesc să mulțumească Austria, o formă goală, o aparență de prisos. România ne-ar putea-o recunoaște fără a se abate deloc de la pretențiunile ei. Cu toate astea nu știm nici măcar dacă amabilitatea României va ajunge atât de departe sau dacă ea respinge în genere Comisia Mixtă.

După comunicările ce le-am publicat acum în urmă, ea respinge Comisia Mixtă. Dacă se va confirma că guvernul român face la Londra și la Paris pașii cuveniți pentru a obținea de la Anglia și de la Franța întinderea drepturilor Comisiei Europene până la Porțile de Fier, atunci rezultă că puțin vor să știe în București despre anteproiect și despre Comisia Mixtă. Antipatia contra Austriei și teama că, cu propunerile ei, urmărește scopuri politice îi orbește pe români în contra propriilor lor interese. Dacă Comisia Mixtă va exercita poliția fluvială și supravegheare navigației, România va avea mult mai mare influență asupra acestor lucruri decât dacă s-ar pune în mânile unei Comisii Europene, în care votul României se va pierde mult mai lesne în deșert. Românii sunt împiedecați, prin deșerte prejudiții, de-a o vedea aceasta și mai bine 'și fac rău lor înșile decât să recunoască Austriei partea ce i se cuvine la regularea raporturilor pe Dunărea de Jos.

Împrejurarea că România poate invoca Tractatul de la Berlin și poate zice pururea că în acel act nu stă nimic despre o Comisie Mixtă avem a o mulțumi ușurinței geniale, ca să nu zicem destrăbălării, cu care s-a stilizat art. 55. Oamenii de stat adunați la Berlin aveau atâta grabă și s-au îngrijit atât de puțin de amănunte încât au uitat lucrurile de căpetenie, ori le-au tratat ca pe lucruri secundare. Astfel s-a întâmplat ca cei trei reprezentanți ai Austriei să neglijeze a da articolului 55 o formulare clară, care să asigure interesele statului lor; astfel a fost cu putință ca Tractatul de la Berlin să serve ca armă în contra Austriei, deși elaborarea reglementelor de navigație pentru cursul dintre Porțile de Fier și Galați răspunde pe deplin stipulațiunilor lui.

Dacă mesajul cere ca pe malul român poliția fluvială să fie exercitată de autorități române, cererea pentru moment nu pare inechitabilă. Dar numai în aparență e întemeiată și nu trebuie vorbă lungă pentru a arăta că, acordându-se cererea aceasta, Austria e esclusă de la orice influență asupra navigațiunii și espusă la grave neajunsuri. Dacă se acordă României supravegherea și executarea reglementelor prin organele ei proprii, nu i se poate refuza nici Serbiei, nici Bulgariei una ca aceasta, căci ceea ce e drept și bine pe malul stâng, tot așa cată să fie și pe cel drept. Dar dacă cele trei state riverane vor supraveghea navigațiunea în mod autonom și vor îngriji de stricta aplicare a reglementelor, ce-i mai rămâne Austriei? Nefiind riverană, n-ar mai avea nimic de zis dincolo de Porțile de Fier. Prin asta n-ar

suferi numai negoțul ei, ci libertatea navigațiunii pe Dunăre în genere. Tocmai România, care o enunță atât de tare și care se erige în anteluptătoare, ea însăși ar purcede la mărginirea libertății; o știm din experiență. România nu se ține nici de convenția actuală măcar și pregătește corăbiilor austriace în porturile sale surprinderi neplăcute și piedeci; ba a făcut de curând încercarea de-a le supune la darea tonajului chiar când nu descarcă. A încredința unei asemenea țări poliția fluvială și aplicarea reglementelor ar însemna a ruina negoțul austriac pe Dunăre.

Dacă, cu toată, opoziția lui bruscă, mesajul va fi primit cu liniște de sferele noastre oficiale — și așa o să se întâmple, după cum ni se asigură — nu vom invidia nepăsarea lumei noastre oficiale. Poate că se esplică lucrul prin împrejurarea că am renunțat în genere de-a câștiga partida în contra României, deși contăm pe conlucrarea Rusiei. Ne înșelăm se vede, pentru că nu auzim decât ceea ce vorbește ambasadorul rusesc la Viena, nu însă și ceea ce șoptește însărcinatul cu afacerile Rusiei din București. Politica cabinetului nostru are de gând a aștepta un contraproiect, pe care-l va respinge dacă se va depărta prea mult de anteproiect. Prin aceasta, se zice, va trece vremea și vremea ne va învăța ce să facem. Ca ultim expedient se mai ține în rezervă dizolvarea Comisiunii Europene a Dunării și se uită că Austria ar avea mai mult de regretat un sfârșit atât de deplorabil al conflictului. Tactica aceasta e cunoscută în București — de la 1866 ea a fost tradusă pe terenul politic — și de aceea se dă atât de puțin pe dorințele Austriei, ca și când noi am fi micul regat și România marea putere. Iar cabinetul nostru păstrează liniștea sa distinsă, ca acel bătrân baron care, când o calfă ce trecea 'i dete o tiflă zise plin de demnitate: „Asta nu-mi atinge prestigiul“.

❦

[21 noiembrie 1881]

Mâne are a se descoperi cu toată sărbătorirea cuvenită statua lui Ioan Eliad.

Cată să mărturisim că arareori s-a întâmplat cărturar să treacă prin atâtea peripeții intelectuale ca răposatul părinte al literaturii noastre.

Sunt mulți, între cari d. Ion Ghica bunăoară, cari n-au avut nicicând o mare părere de Eliad, sunt alții cari l-au ridicat în ceruri și l-au urmat orbește; unora le-a plăcut ca literat, altora și ca om politic, iar o opinie dreaptă, o dreaptă măsură a lucrării lui însemnate n-am întâlnit adesea. Ca promotor al culturii, ca membru activ al întreprinderilor literare din vremile sale, meritul său nici nu poate fi pus în discuție, căci e fără îndoială nepreţuit de mare.

Dar asupra literatului părerile se deosibesc și se ramifică și ni se pare că, tocmai în această privire, ar trebui să i se facă dreptate și să se deosibească

înrâurirea hotărâtor bună asupra limbei literare de o seamă de rătăciri ulterioare.

Nu doar că Eliad ar fi creat o limbă nouă din nimic. Limba *literară*, nu cea grăită în societatea cultă, limba cronicarilor și a legendelor e pe alocurea de-o rară frumusețe. Multe texte, și bisericești și laice, au un ritmu atât de sonor în înșirarea cuvintelor încât e peste putință ca frumusețea stilului lor să se atribuie întâmplării și nu talentului scriitorului și dezvoltării limbii. Într-o povestire din secolul trecut citim de ex. următoarele:

> Atuncea acel boieri merse de spuse stăpânului său toate pre rând, însă, împăratul fiind cuprins de mânie, au zis către dânsul:
>
> — Voi câte vise visați toate le credeți, dar nu sunt eu copil a nu împlini porunca mai marelui meu.
>
> Iară, acel boieri zise:
>
> — Împărate, din copilăria noastră ți-am slujit și minciună din învățătura mea n-ai petrecut; iară de vreme ce nu mă crezi, blemu de vezi lucru minunat …
>
> Și porunci să-i ducă în beserică scaunul împărătesc și, șezând, porunci domnilor săi zicând: „Să, ședem și noi aici ca să putem povesti de aceste minuni împăratului Amurat“.
>
> Într-acel ceas se umplu beserica de luminări minunate și oltariul de focul Dumnezeirii și, văzând acestea, împăratul fu cuprins cu spaimă și zise cătră domnii săi: „Minunată vedere este ceea ce *văzum* astăzi“.
>
> Și când zise preotul: „Pentru cei ce umblă pe mare și călătoresc“, într-acel ceas văzu împăratul marea învăluită cu valuri mari și groase și corăbiile pățind mult rău și cu cuvintele preotului se alină marea, mulțumind corăbierii lui Dumnezeu.

Iată o proză scrisă de mai bine de o sută de ani pe care desigur oricine o va înțelege. Cam acesta e tonul limbei prozaice și poetice înainte de Eliad. Oricât de lumeț ar fi fost cuprinsul prozei sau versului, stilul avea ceva oncțios, ceva oriental, deși limba e îndealmintrelea foarte frumoasă. Scrierile lui Petru Maior și ale lui Șincai au tonul academic sau certăreț, de predică; cei mai mulți dintre cei vechi modulau fraza după cea latină sau greacă.

Cum deschidem *Gramatica românească* de d. I. Eliad (1828) dăm cu totul de alt ton, mai firesc:

> Ei! Dar ce fel de carte e asta? Uite-te minune! Aci lipsesc o mulțime de slove! Ăștia vor să ne lase săraci! (Gramatica s-a tipărit fără eta, xi, psi, omega și altele.) Vedeți lucruri copilărești! Vedeți eresuri! Vedeți nesocotință! Toată lumea se silește din ce mai are să mai adaoge și să se mai îmbogățească, dar ei! Ia uitați-vă că și din ce

> mai avem vor să lepede! Ait! S-a stricat!! S-aaa duuus acum și limba! Ei au lepădat oxiile și psila și dasia! O, drăguțele! Ca de ele de nimic nu-mi pare așa de rău, că parcă era niște floricele. Oamenilor fără gust, fără leac de ortografie, dar cine s-a pus pe voi să vă arătați mai iscusiți decât atâția înțelepți bătrâni? Voi v-ați găsit să stricați ceea ce au găsit cu cale atâția inși și nu ca voi, ci altfel de învățați! Și apoi nu știți voi că obiceiul este bătrân și că trebuie să purtați cinste și sfială către dânsul? Păcat de Dumnezeu să se ducă atâtea slove!
>
> — Așa, domnule, s-au dus și acuma dumneata să fii sănătos! Ele s-au dus și nu se vor mai întoarce căci le-a gonit o soțietate întreagă, le-a gonit însuși dreptul cuvenit.

Din această probă se va vedea care e meritul de căpetenie a lui Eliad. El scria cum se vorbește; viul grai a fost dascălul lui de stil. Prin el limba s-a dezbrăcat de formele convenționale de scriere ale evului mediu și ale cărților ecleziastice, a devenit o unealtă sigură pentru mânuirea oricării idei moderne. Din acest punct de vedere Eliad a fost cel întâi scriitor modern al românilor și părintele acelei limbi literare pe care o întrebuințăm astăzi. Chipul propus de el la 1828 pentru încetățenirea termenelor tecnici, termenilor noi pentru idei nouă, se urmează și se recomandă și astăzi ca cel mai potrivit. Dacă mai târziu el, omul practic al bunului simț și al esperienței, a început a croi sisteme *a priori* de ortografie, meritul lui nu scade. Literatura s-a ținut de începuturile sale cele bune (1826 — 1846) și au lăsat de-o parte erorile.

❦

[24 noiembrie 1881]

„Românul“, înregistrând cu bucurie părerile favorabile ale presei asupra mesajului de deschidere, citează și din „Timpul“ pasajul:

> „Nu mai rămâne acum decât lucrul de căpetenie: ca guvernul să se țină de vorbă, nu una să zică, alta să cugete a face“.

Apoi urmează:

> Câtă depărtare este de la rostirea acestui deziderat, prin care se recunoaște că bune angajamente a luat guvernul prin actul cel mai solemn, la acuzarea pe care tot „Timpul“ a aruncat-o de sute de ori în contra guvernului, c-a luat cătră Austro-Ungaria angajamente în urma cărora cestiunea este cu desăvârșire compromisă și Dunărea vândută?

Din nefericire nu noi o susținem aceasta, căci lucrul n-ar avea mare importanță. Un articol de fond dintr-o foaie din București nu credem să fie în stare a compromite o situație politică. Cine afirma că promisiuni s-au făcut în cestiunea Dunării e d. Dumitru Brătianu bunăoară, a cărui venire la ministeriu în rândul trecut nici nu avea altă semnificare decât neutralizarea promisiunilor Boerescu. Cine-o afirmă încă sunt foile din Viena. Reproducem mai la vale un articol din „Presse“ (numită „Presa veche“), apărut cu ocazia rostirii discursului de tron, articol substanțial în adevăr, cu totul deosibit de strigătele polemice ale celorlalte ziare austriace și, după toată atitudinea, oficios. Se cunoaște că e inspirat de mai sus din încheierea lui, care e aceeași în oficiosul „Pesther Lloyd“ și în „Fremdenblatt“. Dar spune mult mai mult decât celelalte două foi și ne spune lucruri pe cari noi le-am știut demult. Dacă „Românul“ va binevoi să-și aducă aminte de articolele prin cari, la 1880, recomandam neutralitatea, după inspirațiunea bătrânului Epureanu, care trăia încă, și și prevesteau neizbânda pelerinajului d-lui I. Brătianu pe la fețele împărătești, va găsi ușor legătura pe care o stabilește „Presse“ între solicitarea primului nostru ministru de-a intra în alianța austro-germană și între făgăduințele făcute în cestiunea dunăreană. Dacă 'și va reaminti maniera viguroasă și iperbolele viteze ale d-lui Dumitru Brătianu când a devenit ministru prezident (leoaica care-și apăra puii), își va aduce aminte și de momentul în care acele făgăduințe au fost înfrânte. Retragerea d-lui Ion Brătianu la Măgura în răstimpul încoronării o credem îndestulă dovadă de ceea ce se petrecea pe-atunci.

Întrebăm acum: crede foaia guvernamentală că monarhia vecină ia la serios antagonismul dintre frații Brătieni, crede că, având făgăduința în mână („Presse“ se obligă a cita și ziua din care e datată), se va lăsa indusă în eroare prin ieșirile false ale comedianilor noștri politici?

Ar putea s-o crează în adevăr dacă realitatea nu i-ar dovedi contrariul, căci „Românul“ însuși confirmă știrea, răspândită de vineri seara, că „comitele Hoyos a primit de la guvernul său avizul de-a-i suspenda relațiunile sale cu guvernul român“.

Nu ne vine a admite că simple cestiuni de stilizare ar fi cauza unei atât de grave măsuri.

❦

[24 noiembrie 1881]

Între toate articolele de fond consacrate de ziarele vieneze pasajului privitor la cestiunea Dunării din discursul de tron, acela care cuprinde mai multe destăinuiri e datorit ziarului „Presse“ sau „Alte Presse“, cum i se zice spre deosebire de „Noua presă liberă“.

Îl comunicăm aci referindu-ne la cele zise mai sus.

Articolul de fond al regelui României care s-a citit la deschiderea Adunărilor din București face o ciudată impresie. Ici conștiința de sine a românilor înfrânge marginile obicinuite ale prudenței politice, ca și când de abia de câteva zile eroul național al românilor, Ștefan cel Mare, cu conștiința de biruință a unei bătălii câștigate, ar trimite mesajul său vrunui mic stat învecinat; dincolo mesajul e lipsit de obicinuita demnitate regală și se servă, în ton certăreț, de întorsături polemice pe cari le evită chiar o putere mare în notele ei, când ar face remonstrări unui mic stat învecinat pentru înfrângerea unui tratat sau pentru cutezanță.

Deși ispita e foarte ademenitoare de-a da ministeriului Brătianu o lecție concentrată asupra tonului tradițional al mesajelor de tron europene, asupra ordinei de rang reale pe care o ocupă România sau asupra deselor schimbări ale împrejurărilor politice sau asupra sorții statelor mici și a miniștrilor lor și mai mici, totuși ne abținem deocamdată de la o asemenea plăcere. Nu vom considera mesajul de tron ca atare, ci vom vorbi de el numai ca de-o manifestare autentică a opiniei guvernului român și anume în privirea cestiunii dunărene. Credem a face un serviciu cestiunii pendente în interesul amândoror statelor dacă ne abținem de la un răspuns precum i s-ar cuveni șovinismului consumat de atâtea luni în presa română întreagă și dacă vom examina rezistența României fără patimă, numai în valoarea ei obiectivă și în motivarea ei admisibilă.

Starea de fapt a cestiunii dunărene e următoarea:

Articolul 55 al Tractatului de la Berlin zice din cuvânt în cuvânt că „Reglementele asupra navigațiunii, supravegherii și poliției fluviale de la Porțile de Fier pân-la Galați cată să se elaboreze de cătră o Comisie Europeană, în care sunt a se atrage și delegați ai statelor țărmurene. Aceste reglemente sunt a se pune în acord cu acelea cari sunt în vigoare de la Galați în sus“. Pe baza acestui articol s-au elaborat din partea Austriei așa-numitul Avant-projet, care cuprinde reglementele citate mai sus și anume stipulațiuni curat tecnice, lipsite de orice caracter politic. Dar fiindcă totuși trebuia să se creeze o autoritate, un for, pentru a supraveghea executarea acelor reglemente și anume pentru a apăra în cazuri de litigiu libertatea navigațiunii, îndeosebi în contra vexațiunilor a o seamă de autorități de porturi, Austro-Ungaria a făcut, în anteproiectul său, propunerea de-a forma așa numita Commission mixte, compusă din delegații Austro-Ungariei, Serbiei, României și Bulgariei, care să aibă a supraveghea executarea acelor reglemente.

În considerația rangului politic al Austro-Ungariei și în vederea cu negoțul austriac, mijloacele austriace de comunicațiune sunt angajate pe Dunărea de Jos în linia întâia, anteproiectul cerea ca prezidiul Comisiei Mixte să se cuvină delegatului

austriac. Dar, fiindcă în comisiile din toată lumea unde numărul membrilor e cu soț, în cazul parității, la vrun vot oarecare, votul hotărâtor i se cuvine prezidentului, de aceea și anteproiectul a pretins acest vot, eventual preponderant în Comisia Mixtă, pentru prezidentul austro-ungar.

Acest anteproiect a fost supus examinării Comisiei Europene din Galați și, după lungi dezbateri, în cari delegații aveau atitudini corespunzătoare cu grupările puterilor în politica generală, delegatul Germaniei făcu în fine propunerea ca în toate cestiunile tecnice și administrative Comisia Mixtă să aibă a hotărî conform anteproiectului, în toate cestiunile de principiu ce ar fi litigiu, să se apeleze, în caz de paritate de voturi, la Comisia Internațională a Dunării, care supraveghează cursul de la Galați la Sulina. Austro-Ungaria a cerut atunci o distincție exactă și definită între cestiunile „administrative“ și cele „de principiu“ și, fiindcă definiția aceasta nu i-a succes nici unui cabinet, ieși în fine d. Barrère, delegatul Franței, cu propunerea mijlocitoare: ca în Comisia Mixtă să se atașeze un membru al Comisiei Dunărene Internaționale, care să s-aleagă în fiece an, sau prin sorți sau după ordinea alfabetică, și care să aibă a hotărî dacă o cestiune în litigiu e a se considera ca „administrativă“ sau ca „de principiu“.

În tot cursul acestor tratări purtarea României a fost de la început până la sfârșit incorectă și îndărătnică România nu s-a mulțumit cu opoziția din Comisia Dunăreană; ea a mutat cearta pe uliță. Oameni din opoziție cari, vorbind fără înconjur, au poftă de bani și funcții și diplomați austrofobi ai mai multor state se uniră în intrigi de aceeași opinie și în articole de gazetă în cari se vorbea înainte de toate de o siluire a României prin Austria, poftitoare de cuceriri. N-aveau nimic de zis în contra existenței Comisiei Mixte, ci numai în contra votului preponderant al Austriei. Această opoziție șovinistă, condusă de Cogălniceanu, era la începutul anului trecut încă atât de puțin decisivă încât, în fevruarie 1880, Brătianu a cutezat a întreprinde o călătorie la Viena și la Berlin pentru a izbuti să alipească România cu desăvârșire de alianța austro-germană. Nu cercetăm aci de ce misiunea lui Brătianu n-a izbutit, destul numai că n-a izbutit, și Brătianu se 'ntoarse atât de supărat la București încât, animat încă și de venirea la putere a lui Gladstone, întoarse cu desăvârșire spatele Austriei. Pentru a face să se uite neizbutirea misiunii și pentru a-și reîmprospăta popularitatea, amenințată cam rău, Brătianu puse mâna numaidecât pe cestiunea Dunării și se apropie tot mai mult de atitudinea opoziției. Colegul său Boerescu, ministrul de esterne, compuse chiar o broșură, apărută la Paris, în care se identifica de-a dreptul cu Cogălniceanu și consoții. Dar, fiindcă existența Comisiei Mixte era tot încă asigurată prin Comisia Internațională, Brătianu și Boerescu declară că România acceptă Comisia Mixtă dacă Austria renunță la votul preponderant; putem servi cu însăși data zilei din anul trecut în care s-a întâmplat aceasta.

Dar lucrurile veniră altfel decum socoteau Brătianu și Boerescu. Ei credeau a afla un subterfugiu în opinia publică, iritată de șovinism, dar opoziția creștea din ce în ce mai mult și le-a crescut atât de mult pe deasupra capetelor încât se speriară și demisionară. Predispoziția austrofobă spori; ministerul Dumitru Brătianu, pentru a fi posibil, trebui să urmeze același curent; iar când Ion Brătianu veni iar la cârmă, din

focul cu care se jucase se făcuse incendiu și astăzi nu mai poate cuteza de a-l stinge, ci trebuie să ajute a-l hrăni. Astăzi nu mai vorbește, cu toate spiritele rele ale României, despre votul preponderant al Austro-Ungariei, ci tăgăduiește orice Comisie Mixtă, reclamă sub stindardul libertății de navigațiune, dreptul pentru România de a putea dispune după plac pe Dunărea de Jos.

Aceasta este starea regretabilă a cestiunii dunărene; regretabilă pentru că nu convingerea și patriotismul, ci îndărătnicia și patimile ușoare au creat această situație și au făcut-o nebiruită. Orice-ar hotărî Comisia Europeană din Galați, ce se va întruni în curând, asupra Comisiei Mixte, totuși un cabinet Brătianu se va așeza dindărătul Camerei, și nu în curând se va afla un ministeriu sau un Parlament în București care ar fi dispus a împlini cererile îndreptățite ale Austro-Ungariei. Pentru că cei din București știu prea bine că pentru cestiunea dunăreană nu se face război, vor striga pururea Non possumus și toată austrofobia europeană își va freca cu bucurie mânile asupra pretinsului eșec diplomatic al Austro-Ungariei.

Dar după a noastră părere lucrul stă cu totul altfel și, peste câtva timp, vedem apropiindu-se momentul în care România singură va avea să poarte cheltuielile șoviniștior ei și ale agitației străine. Austro-Ungaria se ține, ca oricare stat, de libertatea Dunării de Jos, asigurată prin Congresul de la Viena, prin Tractatul de la Paris și prin cel de la Berlin. Pe baza acestor tractate orice aranjament, orice reglementare a navigațiunii Dunării e pur și simplu cu neputință fără consentimentul Austriei. Dacă România nu vrea să știe nimic nici de Comisia Mixtă, nici de-o înțelegere cu monarhia noastră, Austro-Ungaria se va afla, de bine de rău, tot în starea de până azi, dar în nici un caz nu se vor putea face reglemente locale de navigație pentru apele române, nici nu se va întinde, precum se plănuiește, Comisia Internațională până la Porţile de Fier. Dacă România vrea cu orice preț să facă, pe Dunărea de Jos, treburile navigației rusești, engleze, franceze și grecești, atunci procederea aceasta nu ar duce numai la astuparea cestiunii dunărene, ci și la astuparea gurilor Dunării, căci Austro-Ungaria nu va găsi nici un motiv pentru a reînnoi mandatul Comisiei Internaționale a Dunării, care espiră la 1883. Atunci astupe-se din parte-ne brațul Sulinei și grânarii români vază cum își vor face esportul prin Porțile de Fier sau prin Sulina. Lipsa regretabilă a unei linii de esport ce s-ar naște pentru negoțul austriac în Orient va fi compensată între acestea îndeajuns prin deschiderea liniilor ferate ce duc la Varna, Constantinopol și Salonic.

Și cum rămâne oare, când Anglia și Franța, Gladstone și Gambetta, se vor convinge în curând că preferă libertatea Dunării de Jos austrofobiei României? Oricum ar fi, Austria poate s-aștepte, abstracție făcând de orice presiune constantă asupra României, căci în cestiunea dunăreană se poate cita cuvântul lui Schiller: Lucrul la care n-ai renunțat nu l-ai pierdut nicicând.

❦

[25 noiembrie 1881]

Zi-i să nu-ți zică, povestea celeia. Un articol al pseudonimului Delfinul publicat în „Timpul“ dă „Românului“ ocazia de-a ne insinua până și tendențe revoluționare.

Un articol semnat c-un nume propriu sau c-un pseudonim atât de transparent precum e „Delfinul“ îl privește înainte de toate pe autor. Nu numai noi, dar orice ziar are obiceiul de-a da ospitalitate articolelor bine scrise ori celor purtate de-o puternică convingere, căci din momentul în care scrierea poartă o semnătură individuală nu mai poate privi colectivitatea unui partid.

Locul de căpetenie nu i se dă unui articol din punct de vedere al responsabilității colective, ci din acela al formei și al omului ce l-a scris. Dacă un membru însemnat din partidul roșu, d. Brătianu sau Rosetti bunăoară, ne-ar trimite un articol asupra unei cestiuni sociale ori politice i-am da locul de onoare, fără ca prin aceasta să ne mărturisim de aceeași părere cu d-niile lor. Nu știm pentru a câta oară trebuie s-o repetăm „Românului“ și altor colegi că *semnătura pusă sub un articol este prin ea însăși o rezervă.* Asupra unei și aceleiași materii am publicat adesea articole diametral opuse, dar cu semnături *deosebite.*

Dar împărtășim ori nu împărtășim cu totul opiniile corespondentului nostru din Galați — asta nu e treaba „Românului“ și a nici unei alte foi.

Un partid și opinia lui se judecă după manifestările sale *autentice,* și autentice sunt cele date de organele chemate a vorbi în numele partidului. Aceste organe sunt șefii lui recunoscuți, sunt articolele acele de fond cari nu poartă semnătură și cari vorbesc în numele partidului. Ar fi absurd de-a limita atât de mult libertatea de gândire a membrilor unui partid până a nu-i lăsa să zică ce cred individual despre cutare ori cutare situație și până a le reteza pana și stilul.

Câte sunt părțile pe cari le-ar putea semna orice conservator într-un articol ce poartă o semnătură individuală e cu totul altă chestie, care nu-l privește pe nimeni, pân' când o adeziune colectivă nu are loc.

Am cita ca model în această privire ziarele engleze și unele din cele germane („Gazeta generală din Augsburg“), „Figaro“ din Franța, cari dau ospitalitate unui articol semnat pentru că e bine și energic scris, nu pentru că foile în cestiune împărtășesc pe deplin și pân-în amănunte părerea autorului.

Așadar încă o dată: semnătura unui articol constituie prin ea însăși o rezervă din partea redacției; articole semnate nu implică responsabilitatea unui partid.

Dar, pentru Dumnezeu, cine ne acuză de spirit revoluționar?

„Românul“, organul confraților lui Orășanu, „Românul“, prietenul monarhizatului prezident al republicei Ploieștilor, „Românul“, condus tot încă de redactorul „Republicei Rumâne“. E o curată ironie a sorții de-a vedea organul turburătorilor de meserie, al oamenilor cari s-au îmbogățit din revoluție și pentru cari dizordinea socială e un mijloc de trai, un meșteșug pentru câștigarea hranei zilnice, acuzând de turburători pe partidul recunoscut al ordinei.

Dar „Românul“ insinuă lucrul c-un cusur și mai subțire.

> Tot „Timpul“ mai spuse:
>
> D-nii Catargiu și Florescu nu voiesc a mai veni la putere pe cât va fi pe tron Carol I… Dacă dar, pe cât va fi pe tron Carol I, nu voiesc să mai vie la putere, pentru care scop s-organizau și s-organizează?

Am esplicat în mai multe rânduri această manieră a noastră de-a vorbi. Am spus că oamenilor mai înaintați în vârstă din partidul conservator li se datorește o reparare a onorii lor individuale, atacate prin faimoasa dare în judecată. Cei tineri n-au nevoie de această reparare pentru că le-o dă țara și țara are timp să le-o dea. Dar această reparare va consista în exprimarea unei simple păreri de rău sau altfel …? Forma e indiferentă.

Când vedem pe unul proclamând azi căderea monarhiei și instituirea republicei, iar mâne solicitând o funcție de încredere de la acelaș monarh, cată să admitem că suveranul s-a deprins a desprețui oamenii din țara aceasta. Căci, în adevăr, ce opinie își poate forma cineva despre un individ care, pentru o pensie ori o funcție, își renegă tot trecutul, își abjură credințele? „Man muss es in diesem Lande nicht so genau nehmen“ e poate un axion aplicabil față cu d-alde Candiano, C.A. Rosetti ori alții, față cu oameni ce nu se pot măsura decât cu propria lor micime; dar, pe lângă rămășițele fanariotice din România, mai există și nume cari au un trecut în țările noastre și nu pot fi tot o apă cu cei de sus. Când republicanii de ieri se bucură de favori și distincțiuni la cari nu i-ar îndreptăți nici o ordine de lucruri în vro altă țară, nu li se poate refuza oamenilor onești o reparare a atingerii suferite prin frivolitatea elementelor roșii cari au votat darea în judecată, fără ca unul măcar din această plebe să aibă curajul a o și susține înaintea forului cuvenit. Iată dar înțelesul vorbelor noastre. Ele sunt spuse condiționat, nu absolut. Repetăm că vorbim aci de bărbații în vrâstă ai partidului nostru, cărora poate că țara nu mai are îndestul timp, în cursul

schimbărilor parlamentare, de-a le da ea însăși repararea cuvenită. Vorbim de bărbații aceia pentru cari, din cauza vârstei, vremea are un zbor întreit de repede.

❦

[26 noiembrie 1881]

Nu putem ști care e forma pe care Adunarea va da-o răspunsului la mesajul tronului; observăm însă că între discurs și răspuns au intervenit suspendarea relațiunilor Austriei cu guvernul nostru, încât cată a se recomanda Adunării o deosebită precauțiune în privirea parafrazei ce va crede de cuviință a alege. E drept că nici ziarele din Viena nu dau acestei suspendări a relațiunilor o gravitate tocmai mare și se poate ca totul să nu fie decât o cestiune de cuviință, de exagerare de termeni. Însă Adunarea cată să țină seamă de-o împrejurare: că ea nu este în stare a ști prin ce anume pasaj, prin ce anume vorbe din discursul tronului Austria s-a putut simți atinsă. Aceasta ar putea-o ști numai atunci când ar cunoaște tratările diplomatice. Cestiunea fiind încă pendentă, nerezolvată nici într-un chip, nici într-altul, guvernul se 'nțelege că nu e în stare a comunica Adunărilor actele respective. De aceea Adunarea, neștiind ce să răspunză tronului într-o cestiune pe care n-o poate cunoaște deocamdată, va fi bine să aibă prudență în parafrazarea acelui pasaj din răspunsul ei care va atinge cestiunea Dunării și să nu înăsprească prin formulări energice o situație care, dacă nu e periculoasă, nu e pe de altă parte nici tocmai plăcută.

Observăm pentru cine știe a înțelege că, cel puțin în aparență, nu ne putem răzima tocmai mult pe contrastul de interese europene în Orient. Atragem bunăoară atenția sferelor noastre parlamentare asupra atitudinii Bulgariei în cestiunea dunăreană. Ea e, în aparență cel puțin, cu totul în acord cu vederile Austro-Ungariei și desigur că nu de capul ei. Atitudinea statului învecinat ne îndreptățește la concluzia că și un alt stat, cu mult mai puternic și mai determinant în chestiunea aceasta, nu refuză concursul lui Austro-Ungariei. Dintre puterile apusene unele au o atitudine nehotărâtă, dar, chiar dacă n-ar fi așa, măsura în care ne pot sprijini cată să rămâie necunoscută. Dacă guvernul se bucură de sprijinul cuiva desigur nu e în stare a spune în ce grad și până unde poate uza de acel sprijin căci, dac' ar spune-o, ar crea tocmai celor mai buni amici ai lui o poziție foarte dificilă în cestiune.

Deducerile ce le putem face din atitudinea statelor slave ale Peninsulei în cestiunea dunăreană ne procură o sumă de cuvinte, ce nu se pot mărturisi, pentru a recomanda Adunării prudență politică în răspunsul la discursul tronului pe care-l va concepe. Același lucru se poate spune în multe forme și nu trebuie să se uite că forme oricât de precaute, numai bine susținute să fie, nu alterează cestiunea de drept.

❦

[27 noiembrie 1881]

„Le Nord“ scrie în privirea conflictului austro-român următoarele:

> *Spiritul conciliant al contelui Kalnoky e prea cunoscut pentru ca să avem a ne teme de noua campanie a ziarelor vieneze în contra României. Nu pentru întâia dată auzim presa austriacă aruncând strigăte de alarmă față c-o afirmare a suveranității statelor balcanice. Discursul de tron al regelui României n-are desigur nimic amenințător pentru împărăția Habsburgilor. Dispozițiile pe cari le manifestă nu sunt o revelație și, la urma urmelor, cată să recunoaștem că, combătând preponderanța absolută a Austro-Ungariei pe țărmii Dunării, românii nu fac decât să exercite un drept indiscutabil, acela de-a-și apăra propriile lor interese, precum le pricep. Divergențele cari s-au iscat între România și Austria în cestiunea Dunării n-au desigur o importanță mai mare decât cele ce amenință a face să nu izbutească negociațiunile comerciale între Franța și Anglia. Posibilitatea unei rupturi pe terenul economic nu împiedecă pe organele cabinetului din Londra de-a declara că, oricum ar sta cauza, Anglia se va sili a mănține bunele ei raporturi cu Franța și avem cuvinte de-a crede că tot acest exemplu va fi urmat de guvernul austriac în privirea României, cu toate țipetele presei vieneze.*
>
> *Nu este în discursul de tron al regelui României un singur pasaj care să aibă caracterul unei provocări la adresa cabinetului din Viena. Guvernul român se mărginește în a declara că libertatea Dunării este o condiție esențială pentru dezvoltarea economică și politică a României și că va refuza de-a subscrie vro combinațiune al cărei efect ar fi de-a rezerva navigațiunea pe Dunăre, de la Porțile de Fier până la Galați, acțiuni precumpănitoare a unei singure puteri. Românii fiind cu totul dispuși de-a primi reglementele ce se vor crede necesare pentru garantarea libertății Dunării în general, pretențiunea de-a însărcina autoritățile române cu supravegherea și aplicarea acestor reglemente, cel puțin în apele române, nu are nimic exorbitant. N-ar fi tocmai logic ca o putere care nici nu este țărmureană în partea inferioară a fluviului să aibă vot precumpănitor pentru a dezlega cestiuni ce s-ar isca în apele române și se știe îndealtmintrelea că Austria a renunțat la această pretenție. În realitate guvernul român se arată îndestul de conciliant; nu este el acela care respinge fără discuție un aranjament care consacră principiul egalității puterilor țărmurene, un principiu pe care unele din foile austriace îl califică de absurd și*

monstruos. Judecând după un articol recent al „Românului“, guvernul român nu gândește a esclude Austro-Ungaria din comisia de executare; el nu cere decât garanții în contra acelor uzurpațiuni pe cari limbajul presei vieneze îl autoriza de-a le crede posibile, dacă nu probabile. Oricum ar fi, contele Kalnoky va lua o atitudine espectantă și nu va face nimic pentru a agrava dificultățile a căror importanță organele germane o exagerează cu intenție. Va asculta propunerile ce le vor putea face puterile ostile faimosului anteproiect și va primi orice reglement care n-ar fi de natură a compromite interesele politice și comerciale ale Austriei. Măsurile energice și autoritare pe cari le reclamă presa vieneză vor rămânea în starea de pium desiderium.

Atâta zice „Le Nord“. Și noi credem în adevăr că Austro-Ungaria, în loc de-a suspenda în genere relațiile cu guvernul român, ar fi făcut mai bine să suspende numai tratările în cestiunea Dunării. Mandatul Comisiei Europene din Galați espiră la 1883 fără ca să se știe dacă va fi ori nu prelungit. Iată o cestiune prealabilă care, precum s-a susținut în chiar sânul Comisiei, ar trebui să preceadă discutarea reglementelor pentru navigațiunea pe Dunărea de Jos.

Poate că din capul locului ar fi fost mai practic de-a nu se împrumuta la tratări pe cât timp însăși existența corpului ce deliberează asupră-le era pusă în cestiune într-un foarte apropiat viitor.

Ceea ce zice „Le Nord“ zic și foile oficioase vieneze în concluziile articolelor lor.

Am declarat, zice „Fremdenblatt“, și cată s-o repetăm azi espres că, dacă prin respingerea anteproiectului ar fi să dureze status quo pe Dunărea de Jos, Austro-Ungaria poate să suporte cu mult mai multă înlesnire starea actuală de lucruri decât micele state țărmurene cari se zbat atât de mult în contra anteproiectului. Cei ce resping să propuie un alt proiect. Îl vom primi dacă va ține seamă în toate privirile de interesele noastre angajate în cestiune, a căror păstrare și înaintare e de datoria noastră inevitabilă. Dacă nu, necondiționat nu.

❦

[28 noiembrie 1881]

Pare-ni-se că, mulțumită lui Dumnezeu, s-a început o nouă eră în chipul de-a legifera. Nu se mai copiază texte străine de legi, născute în alte împrejurări, la alte popoare, după constrângerea prin nevoi cu totul de altă natură; de astă dată proiectele d-lui P. Carp, depuse de mai mult timp pe biuroul Camerei, formează tezaurul din care guvernul escamotează câte-o

idee, pentru a o prezenta, cu multe și rele modificațiuni, ca a sa. Astfel d. C.A. Rosetti și-a apropriat, în altă formă și cu știrbiri în rău, proiectul privitor la cârciume și, tot din seria proiectelor menționate, s-a luat și desfigurat cel privitor la reforma tocmelilor agricole.

O lege născută din nevoile reale ale unei țări, nu localizată din franțuzește, e totdauna de natură a împătimi lumea politică pentru și în contra ei. Dar pentru că nevoile sunt reale, pentru că neajunsurile noastre sociale cer îndreptare, de aceea proiectele ce au a le regula cată să fie studiate bine și în amănunte.

Fără îndoială raportul între marea proprietate și muncitori cete tot ce poate exista mai însemnat într-o țară agricolă. Puncte de vedere unilaterale, cari nu țin seamă de obiceie locale, de deosebirile dintre provincie și provincie, nu vor putea decât strica.

Dorim din toată inima îndreptarea stării țăranului și o dorim cu toții, căci e învederat că, rău stând țăranul, rău stă proprietarul, rău toată țara. În această privire cată însă să se țină seamă că altele sunt raporturile în Moldova, altele în Țara Românească.

Se 'nțelege că nu se pot crea legi deosebite pentr-o parte a țării; însă trebuiesc studiate relațiile între capital și muncă atât dincolo cât și dincoace de Milcov și legea care le va regula pe viitor trebuie să le pună într-o concordanță oarecare.

Ceea ce s-a învederat pentru liberali ca și pentru opoziție este insuficiența legii vechi, care ruinează și pe țărani și pe proprietari.

Se știe că țăranul nostru e un om și inteligent și, în fundul caracterului său, onest. Un țăran poate fi adus prin dări exorbitante la starea de-a nu mai putea munci; cu toate astea niciodată nu va tăgădui un ban ce l-ar fi luat, niciodată nu va refuza a plăti o datorie dacă are de unde. Numai unde-or fi evrei prea mulți, precum în Dorohoi și Botoșani, în Țara de Sus, acolo și inima cea dreaptă a țăranului e atinsă de corupție. Cu toate acestea țăranul acesta onest are cea mai malonestă și mai răpitoare administrație și toată legislațiunea, calculată pe creare de posturi și pe căpătuire de postulanți, contribuie a îngreuia zilnic poziția lui. În mâna acestei administrații se știe la ce abuzuri a dat loc legea tocmelelor.

Cată dar ca legea viitoare să ție seama de nevoile, de caracterul onest al omului nostru de țară, de capacitatea sa de muncă, în acelaș grad în care e obligată a ține seamă de nevoile proprietății mari. Interesele agriculturii mici și ale celei mari, departe de-a se esclude, sunt identice. Cu cât țăranul

va avea mai multe vite, și după capete de vite își socoate bogăția, căci proverbul zice că „Sărăcia n-o poți scoate din casă decât, cu boii“ — cu atât mai multe instrumente de muncă are, cari sprijină și ușurează munca sa proprie; cu cât va câștiga mai regulat și în condiții mai echitabile cu atâta va munci mai cu tragere de inimă. Lenea care i se impută credem că e fabulă convenită. Dacă cineva ar cerceta starea de lucruri din Anglia în evul mediu, ar vedea că și țăranul englez era leneș pe cât timp condițiile muncii erau nefavorabile; cu cât ele deveneau mai bune cu atât populațiunea se făcea mai harnică.

Sperăm că, înainte de a se supune discuției proiectul de lege defectuos al guvernului, se va delega o anchetă parlamentară care să studieze la fața locului și în diferite puncte ale țării raporturile agricole. Numai cunoscând pe deplin materia soluțiunea va putea fi practică și aplicabilă pretutindenea.

❦

[28 noiembrie 1881]

„Pesther-Lloyd“ și alte ziare oficioase austro-ungare sunt în prada unor curioase fantazii în privirea poziției României ca stat independent, fantazii cărora le dau zbor cu ocazia discutării cestiunii Dunării. Dăm un specimen de asemenea natură, reprodus din ziarul oficios al guvernului unguresc:

> *Oare nu i s-a făcut guvernului român nițel frică de propria lui vitejie? Oare nu e chinuit de sentimentul că, în discursul tronului, s-a pripit pe-o înălțime piezișă, de pe care nu mai poate face un pas înainte, pe când întoarcerea 'l amenință cu căderea în adâncimi fără fund? Cu toată îndrăzneața încredere cu care ziarele oficioase române vorbesc despre suspendarea relațiunilor personale ale ambasadorului nostru, n-am răspunde cu totul negativ la cestiunile aceste. E cu totul altceva de-a lua foarte pe tăcute în note diplomatice atitudini viteze și altceva e de-a proclama de la înălțimea tronului o hotărâre care te obligă la un curaj durabil; în cel dendâi caz te poți supune dulcii violențe și poți ceda ca om cu minte; dincoace trebuie să dovedești în faptă curajul opiniei populare căreia i-ai dat sancțiunea. Și, cât toate acestea, cu greu va putea guvernul român să menție în cestiunea Dunării punctul de plecare pe care-l ocupă astăzi. Pre cât e de exact că de libertatea Dunării sunt legate interese europene importante, tot pe atât de puțin se va putea concede în practică ca tocmai interpretarea română a acestei noțiuni să fie cea corectă și ca tocmai noul regat să fie chemat în linia întâia de-a ține paza Dunării libere. După cât se pare, se nasc deja în cabinetul englez oarecari obiecțiuni în contra manierei de-a vedea a României și e semnificativ în orice caz că tocmai cabinetul din St. James, pe sprijinul căruia*

întemeiau cei din București cele mai nebuloase combinațiuni, oferă astăzi bunele sale servicii pentru a stabili un compromis între România și Austro-Ungaria.

Nu știm, se 'nțelege, dacă Ministerul nostru de Esterne va fi dispus de-a încărca pe ministerul Gladstone cu sarcina grea a unei atât de dezinteresate mijlociri: a făcut deja neplăcute esperiențe cu mijlocirile chiar sub auspicii mai bune. Sigur ni se pare însă că, pe bazele date, nu mai e loc pentru un compromis, adecă pentru concesiuni, și mai mari din partea Austro-Ungariei. Ia să vedem în ce se pretinde că consistă preponderanța Austro-Ungariei, siluirea celorlalți interesați pe Dunăre și tăgăduirea libertății de negoț și de navigațiune? Acea voix preponderante care i se dă Austro-Ungariei în Comisia Mixtă, conform anteproiectului ajuns la o comică celebritate, se pretinde că cuprinde în sine acest grav neajuns. S-ar crede după toate acestea că Comisia Mixtă decide asupra unor cestiuni de cari atârnă binele și răul statelor țărmurene sau cel puțin ființa negoțului pe Dunăre. Dar ce eroare ciudată! Drepturile Comisiei Mixte sunt din capul locului cât se poate de inofensive. După proiectul originar, care desigur că n-o să se mai înăsprească ulterior, Comisia Mixtă avea să se întrunească de două ori pe an, pentru a stabili ordinea internă a afacerilor ei și a da instrucțiuni speciale în privirea aplicării statutului. Fără învoirea ei și fără deciziunea că libertatea Dunării nu se împiedecă, nu se poate clădi nici un pod, nici un alt stabiliment pe Dunăre. Ea numește pe inspectorul șef, pe subinspectori și pe funcționarii subalterni, hotărăște sediul subinspectorilor și formează instanța de apel în contra hotărârilor acestora și ale căpitanilor de porturi. Iată tot ce avea de făcut Comisia Mixtă. Cele mai esențiale lucrări sunt însă în seama inspectorilor. Administrația, supravegherea și aplicarea tuturor dispozițiilor statutului; votul consultativ la organizarea și numirea personalului; dreptul de-a cere asistență militară, libera intrare în toată vasele, intervenirea în toate cestiunile dintre căpitan și mateloți — cu un cuvânt toate lucrările mai însemnate nu sunt de atribuția Comisiei Mixte, în care i se dă Austriei votul preponderant, ci de atribuția organelor statelor țărmurene. Ba sfera de activitate a Comisiei Mixte pe distanța Porțile de Fier — Galați e chiar mai îngustă decât aceea a Comisiei Europene pentru distanța de la Galați pân'la gurile Dunării. Atribuțiile ei sunt de natură curat administrativă; organele pe cari le instituie au deplină libertate a mișcării și Comisia nu are decât dreptul controlului.

Astfel e anteproiectul și n-a suferit nici o schimbare de atunci încoace care să fi făcut mai nefavorabilă poziția vreunui stat la Dunărea de Jos. Din asta se vede însă că Austro-Ungaria n-ar fi în stare, prin votul ei decisiv în Comisie, să câștige dictatura pe Dunăre, ba nici Comisia însăși n-ar fi în stare de-a tinde la dictatură. De unde dar a dedus discursul de tron îndreptățirea de-a se plânge că „o putere singură“ ar putea să exercite preponderanță asupra Dunării de Jos? Monarhia noastră nu cere decât ceea ce rezultă din natura și tradițiile ei de mare putere în Orientul Europei, din greutatea firească a raportului ei cu cestiunile dunărene și din relațiile cu statele țărmurene. În aceste lucruri nu mai e cu putință un compromis ulterior și am arătat deja că orice concesie în privirea aceasta din partea monarhiei noastre trebuie să rămâie esclusă. Dacă renunță la acțiunea directă pentru validificarea pretențiilor ei, rezistența pasivă ca atare e îndeajuns pentru a face să străbată interesul ei. Dacă fără

Austro-Ungaria nu se poate face nimic, nu se poate face nimic nici în contra Austro-Ungariei și promptitudinea Angliei de-a lua rolul de mijlocitor arată îndestul de clar că prin mâlirea cestiunii — și acest cuvânt să nu se ia numai în senz figurat — n-ar suferi mai cu seamă numai interesele noastre comerciale. O cercetare mai pre larg a punctului acestuia o credem de prisos.

Dar suntem împinși de a cerceta motivele din cari răsare atitudinea cabinetului român. Credem a fi dovedit îndeajuns că nu sunt motive obiective cari să rezulte din însuși obiectul în cestiune. În realitate tânărul regat simte stimulul de-a manifesta escesiv conștiința lui de neatârnare în fața monarhiei noastre și tocmai în fața monarhiei noastre. Se crede în București că se vor dezbate mai lesne de supărătorul sentiment al datoriei gratitudinii căutând o ceartă din senin. Aci am voi să împrăștiem unele din neînțelegerile de bunăvoie a acestor domni. Înainte de toate e o pură absurditate dacă d-nii din România voiesc să traducă în practică visul independenței depline. E poate nedelicată vorba ce-o zicem, dar va avea poate un efect trezitor asupra oamenilor transportați prin splendorile regalității într-o nespusă amețeală: samurul regelui Carol nu poate acoperi lanțurile vasalității. Desprinsă de Turcia și avansată la regat, România nu și-a câștigat cu toate acestea atributele deplinei independențe, căci trebuie neapărat să se alăture la una din puterile cari domnesc în Balcani, la una din puterile cari determină soarta Orientului și soarta României. Dacă ar veni la adecă sau, mai bine zicând, dacă Austro-Ungaria va urma politica observanței laxe, li se poate îngădui românilor de a alege după a lor socotință liberă suzeranitatea morală căreia vor să se subordoneze, dar de ales trebuie să aleagă necondiționat. Al doilea lucru asupra căruia voim să atragem atenția dumnealor este următorul: se înșală — poate nu fără s-o știe — asupra naturii interesului pe cari puterile apusene 'l au de România. Anglia și Franța, dar îndeosebi Anglia, consideră noul regat ca pe un productiv obiect de esploatație pentru comerțul ei prădător. (Și Austria ne consideră altfel? E naiv Pesther-Lloyd). Pe cât timp va fi ceva de luat din acea țară o vor sprijini în dorințele ei neroade — cu presupunerea că aceasta ar fi cu putință dintr-o respectuoasă depărtare și prin vorbe bune; în complicațiuni serioase nu se vor arunca niciodată de dragul României și ele sunt desigur mai degrabă gata de-a privi România ca un teren de încercare pentru compensațiuni în politica orientală decât ca pe purtătoarea unei misiuni în Orient.

Asta voim să recomandăm reflecțiunii dumnealor. Nu stă pe deplin în legătură cu cestiunea Dunării, dar totuși puțin stă. Pentru că dumnealor cred că interesul Austriei e angajat în cestiunea aceasta în linia întâia s-arată îndărătnici și opoziționali în București. Ei bine, dacă e adevărat că monarhia noastră e atinsă în mod eminent în cestiunea dunăreană, atunci fie convinși în București că nu Austro-Ungaria va fi învinsă. Influențele și legăturile monarhiei noastre în Europa sunt prea intensive pentru ca vro putere să riște amiciția Austro-Ungariei de dragul românilor. Deocamdată însă nici nu e vorba de dispozițiile și cooperarea Europei. Ar trebui să fie o minune dacă, continuând acțiunea serioasă a Ministerului nostru de Interne, nu ne-ar succede a băga mințile 'n cap așa numiților oameni de stat ai României.

❦

[29 noiembrie 1881]

Până la proclamarea regatului se putea susține cu drept cuvânt că deosebirea între programul partidului roșu și acel al partidului conservator era diametral opusă, că vederile unora escludeau vederile celorlalți. Partidul roșu, având șef pe redactorul „Republicei Rumâne“ și membri pe diferiții republicani de la Ploiești, mărturisea niște credințe politice cu totul contrarie monarhiei și dacă, în aparență, renunțau, pentru a veni la putere, la aplicarea în prezent a ideilor lor, se putea crede că-și rezervau pentru mai târziu realizarea idealului lor: proclamarea Republicei Române pe țărmii Dunării. Deosebirea între idei liberale și conservatoare era acum doi ani încă atât de fundamentală încât atingea însăși forma statului, însuși modul de-a exista al țării și naționalității noastre.

Cu ocazia proclamării regatului d. C.A. Rosetti împreună cu tot partidul său au abjurat formal ideile sale din trecut, s-au convertit la altă religie politică, au recunoscut monarhia ca formă definitivă și inalterabilă de existență pentru statul român. Vechii republicani, afiliații lui Mazzini, membrii comitetelor republicane au recunoscut monarhia, au devenit dinastici; „pionul din mânile d-lui de Bismarck și agentul prusian“ a devenit cavalerescul rege al României, a cărui autoritate nu mai e contestată de nimenea.

Dar regimul monarhic presupune un sistem de guvernământ; nu se poate admite ca șeful statului să fie dinast, iar guvernul de sub el să aibă apucături republicane. Cu simpla mărturisire că liberalii au devenit un partid monarhic nu ni s-a dat dovada că primesc și premisele și condițiile regimului monarhic, și organizarea monarhică. Încercarea de-a introduce electivitatea magistraturii ne-a dovedit că există între roșii elemente, al căror șef e d. C.A. Rosetti, cari nu văd în monarhie decât eticheta pentru instituții republicane. Atitudinea țării l-a silit pe bătrânul demagog să renunțe la proiectul electivității, dar nu știm dac-a renunțat la el în mod definitiv sau își rezervă de a-l pune mai târziu pe tapet.

Ni se pare că a sosit momentul în care să se arate din nou deosebirea între ideile conservatoare și acele ce au de gând a le profesa liberalii convertiți de acum înainte. Deodată cu proclamarea regatului s-a stabilit pentru totdeuna forma de existență a statului nostru întru cât privește poziția lui în Europa, raportul lui cu străinătatea, maniera lui de a fi în familia

popoarelor europene. Care e maniera lui de-a fi înlăuntru? Urma-se-va calea de pâne acum? Localiza-se-vor legi și regulamente din franțuzește fără privire la stadiul de dezvoltare a poporului nostru, fără privire la nevoile reale ale claselor noastre producătoare? Urma-vom și de acum înainte a ne comanda legile și cugetarea din străinătate precum ne comandăm mănușile și pălăriile, sau vom începe a ne studia țara și poporul în toate punctele, pentru a pune organizarea noastră în armonie cu însăși natura și condițiile de existență ale lor? Asta-i întrebarea.

O mulțime din legile noastre organice copiate s-au dovedit parte neroditoare, parte de-a dreptul stricăcioase. Legea comunală n-a avut efectul de-a crea din sate centre de activitate autonomă, ci acela de-a crea câteva zeci de mii de funcții salariate din punga aceluiași țăran pe carele odinioară organizarea comunală moștenită din părinți nu-l costa nimic. Regimul parlamentar, în loc de-a fi regimul unor grupuri de interese generale, în loc de-a fi lupta și armonizarea între marile interese ale claselor economice, e în esență o luptă între liste de persoane cari, în privirea principiilor, nu prea știm în ce se vor fi deosebind. Duelul între reputații individuale a luat locul comparării de argumente și al luptei între convingeri. Lucrul a ajuns atât de departe încât d. C.A. Rosetti e pururea în stare a escamota un proiect de lege, în esență conservator, ba reacționar chiar, numai popular să fie, fără a ține seamă că un asemenea proiect e diametral opus seriei de principii pe cari d-sa le profesează.

Cată dar să se facă lumină în privirea aceasta, cată să se cristalizeze o dată pentru totdauna sistemul ideilor liberale de-o parte, al celor conservatoare de alta, pentru ca țara să se poată pronunța în favorul unora sau a celorlalte. Fraza zilnic repetată că „Țara ne cunoaște și pe unii și pe alții“ nu mai poate avea trecere în urma marei apostazii a partidului roșu, care a aruncat bagajul lui de idei trecute în apă, pentru a primi, în parte cel puțin, o serie de idei contrarie. Câte din ideile vechi au mai rămas ale lor, câte nu?

Mai vor electivitatea magistraturii, opusă inamovibilității, mai vor sufrajul universal, opus reprezentării intereselor pe baza censului? Cari sunt principiile generale pe cari vor să 'ntemeieze de acum înainte organizarea interioară a statului român?

Poate că nu mult timp va trece și vor fi puși în necesitatea de-a se rosti și unii și alții în privirea aceasta, încât țara să fie în stare a judeca care serie de principii se potrivește mai mult cu nevoile ei și cu starea ei reală.

❦

[1 decembrie 1881]

Deși cestiunea Dunării și faza delicată în care-a intrat ar fi de natură a absorbi atenția Adunării deputaților, cată să mărturisim că ceea ce-o preocupă și mai mult, împătimind grupurile Adunării, este proiectul de reformă a legii tocmelilor agricole. Iată în adevăr deosebirea radicală între cestiuni organice și între cestiuni de politică de zi. Dunărea e o cestiune de politică de zi, de natură în adevăr de-a da zbor celui mai intensiv patriotism platonic; tocmelele agricole însă nu apelează la patriotismul platonic, ci la cel real. Ele cer nu a se face bine din tezaurul mizeriei comune, din buget, nu a se arăta generos cu banul țării și a avea aerul și gloria generozității fără a-i suporta sacrificiile; reforma tocmelelor agricole atinge interesele individuale a trei din patru părți dintre deputați și aci nu numai că nu vor fi generoși, dar teamă ne e că cei mai mulți nu ar fi capabili de-a fi drepți măcar.

În privirea acestei reforme a apărut de curând o scriere importantă, raportul d-lui A.D. Holban, scris în calitatea sa de membru al comisiei delegate de consiliul județean de Iași pentru a studia cestiunea. Dacă nu ne pronunțăm asupra soluțiunilor de detaliu a acestei scrieri este că deosebirea între datina plugărească din Țara Românească și cea din Moldova e atât de mare încât nu putem să discutăm o soluțiune unilaterală, care are în vedere numai o parte a țării.

Tot motivul acesta ne face a declara că proiectul guvernului e cu totul nematur și incapabil de-a suporta o discuție serioasă, abstracție făcând de unele propuneri absurde chiar pe cari le cuprinde.

Ceea ce ne preocupă însă este punctul de vedere din care autorul raportului pleacă și care cuprinde numai jumătate de adevăr.

În principiu — zice raportul — putem considera procesul dintre brațe și capital ca o problemă tot atât de insolubilă ca și cuadratura cercului și perpetuum *mobile*. Acest proces va fi pururea materie de discuțiune ideologică cât vor exista *societăți organizate*, fiindcă progresul cel mai îndepărtat ce ne-am putea închipui nu va avea niciodată mijloace pentru a dezlega această enigmă, care va rămânea pentru viitor o întrebare eternă, precum a fost pentru trecut. Formele externe pot varia, *factorii ecuațiunii sociale* se pot interverti în unele priviri — fondul însă va rămânea

inalterabil, întru cât se atinge de disparițiunea de fapt a sărăciei și de predominarea absolută a fericirii omenești.

Aceasta rezultă din logica lucrurilor, fiindcă civilizațiunea nu se produce prin salturi, ci prin o serie de oscilațiuni lente și progresive; ea nu are de scop de a desființa totul deodată pentru a crea prin răsărituri magice stări de lucruri nouă — și apoi a se opri în loc; mai mult încă, ea nu caută să subordoneze pe cei inteligenți, culți și avuți mediocrităților și gloatelor ignorante, ci tinde să facă conchiste succesive asupra ignoranței. Civilizațiunea nu caută a egaliza pe toți în mizerie și sărăcie, ci încearcă a înălța din treptele obscure pe cei mai bine dotați și a-i duce necontenit „de jos în sus“. Progresul fiind ilimitat, infinit, niciodată nu va veni momentul când toți să poată parveni la aceeași treaptă socială — și prin urmare niciodată toți nu vor putea fi egali între sine. Interesele colectivității sociale în unele priviri sunt contrarie libertății absolute și egalității perfecte, pentru că obiectivul colectivității nu se reduce numai la satisfacerea materială a vieții individului; societatea, în opoziție cu individul, are un ideal impersonal, caută realizarea unor rezultate generale, are interese morale ce trec peste sfera egoismului individual și căruia din contra i se cer sacrificii ce creează inegalități.

Toate acestea sunt bune și frumoase, dar autorul uită a vorbi de marea deosebire între capitalul mobiliar și cel imobiliar, între munca industrială și cea agricolă. Cu totul altele ni se pare că trebuie să fie raporturile între proprietatea agricolă și muncitorul agricol, căci muncitorul e aci clasa cea mai importantă din stat, acea care ne dă pe soldat, acea ale cărei prisoase alimentează și cu banul și cu brațele industriile orașelor; și alte raporturi sunt între capitalistul bancher care cumpără acții de Panama și încasează anuități, indiferentă fiindu-i soarta celor ce sapă canalul de la Panama și fac să-i fructifice capitalul.

La teza d-lui Holban, că, întru cât există societate umană organizată, vor exista fatalmente posidenți și proletari, am răspunde că există stadii ale dezvoltării omenești în care proletariatul nici nu e cu putință, că această din urmă formă de inegalitate este în mare parte a se atribui mașinei și absolutei libertăți a capitalului bănesc și că, pe atunci pe când d. Holban era copil, exista multă neegalitate în țară la noi, dar nu existau proletari.

Dacă există antagonism între capital și brațe, ceea ce tăgăduim pentru starea normală a unui stat agricol, pe de altă parte există o luptă și mai mare între cele două forme fundamentale ale capitalului, între ban și moșie.

Această luptă este atât de intensivă încât capitalul bănesc, această putere esențial cosmopolită, amenință a supune cu desăvârșire forma a doua.

Supuind-o, capitalul bănesc va dicta în stat, el va imprima caracterul său organizării sociale, organizării muncii, banul va deveni măsura caracterului, a naționalității, *a idealelor acelora pentru care se cer sacrificii ce produc inegalitatea,* patria va deveni un hotel și naționalitatea o marfă.

Când raportorul consiliului județean de Iași vorbește de marea importanță a culturii mari paralel cu cea mică uită că acea importanță este apreciabilă pentru statul român numai pe cât cultura mai mare va fi exercitată de români, pe cât se va favoriza urcarea de jos în sus a elementului românesc. Din momentul în care capitalul imobil, moșia, nu va fi decât o formă a capitalului bănesc, din momentul în care societăți străine bunăoară și-ar pune capitalul la mijloc pentru a cumpăra și esploata moșiile din țară — fie chiar după regulele cele mai înaintate ale științei — cultura mare nu va fi decât o unealtă și mai perfectă pentru aservirea poporului românesc, o unealtă în favorul căreia acesta n-ar avea datoria de-a face nici un sacrificiu care să producă neegalități.

Dar aceasta o știe și d. Holban singur.

Știți că în Moldova, până la reforma rurală, clasa marilor noștri cultivatori se compunea mai esclusiv din oameni de considerațiune, cari, prin deprinderile lor, prin cultura lor intelectuală, prin averea lor, prin moravurile lor creștine și prin pozițiunea ce ocupau în societate, erau ținuți de mii de împrejurări să stăpânească patimile escesive ale egoismului și deseori sătenii găseau în acești oameni patroni și protectori binevoitori. Astăzi însă, cu cât agricultura noastră se *înstrăinează* cu atât demnitatea omenească scade, cu atât viciile se răspândesc mai repede și corump caracterul escelent și onest al laborioșilor noștri săteni.

Dar de unde vine *înstrăinarea* agriculturii noastre decât din lupta dintre capitalul bănesc (străin) și cel imobiliar, dintre ban și moșie?

Ne pare bine că liberalismul extrem al unui fracționist s-a convertit la o manieră de-a vedea atât de reacționară încât recunoaște că vechii proprietari istorici, *principum gratia,* boierii, erau protectori ai poporului, că poporul era onest și laborios; pe când astăzi, când banul guvernează, poporul se corumpe.

În soluțiunea cestiunii tocmelelor cată să venim cu toții la convingerea că capitalul imobiliar, sub forma istorică de moșie, are cu totul alt caracter decât banul; că soarta moșiei atârnă de soarta muncitorului, bunăstarea

proprietarului de bunăstarea țăranului, ceea ce nu este la capitalul bănesc, cari are libertatea de a se plasa în orice punct al universului îi convine.

Iată fața economică a cestiunii noastre etnologice, atât de adevărate și atât de rău înțelese de mulți. Noi suntem convinși că între capitalul fonciar istoric și între populația pământeană există o absolută identitate de interese, pe când capitalul bănesc e, prin natura lui, cu totul indiferent față cu soarta locuitorului țării. De când, prin era liberală, banul a devenit elementul determinant în chiar politica țării, de când el este măsura oamenilor și a lucrurilor, de atunci țăranul sărăcește și averea se urcă numai în orașe și chiar aci nu în populațiunea română, ci în cea străină. Nu se intervertesc factorii ecuațiunii sociale, ci devin cu totul alții.

Avem a calcula astăzi cu factori cari înainte, în vechea noastră organizație, lipseau cu totul, avem pe străin cu puterea strivitoare a capitalului bănesc față cu românul care amenință a cădea în robia celui dendâi, a deveni o simplă unealtă pentru fructificarea capitalului lui.

Când se vorbește de posidenți și proletari nu este indiferent, din punct de vedere național și istoric, cine e posident, cine proletar. În evul nostru mediu se știa atât de bine aceasta încât străinii de altă lege erau opriți de-a avea moșii, iar domnii espropriau cu bani din visterie chiar pe străinii ortodocși. De aceea însă pe atunci țările noastre erau o patrie, nu un hotel, naționalitatea o cestiune de valoare istorică, nu o cestiune de pungă. Din acest punct de vedere — al relațiilor firești dintre proprietatea fonciară istorică cu muncitorul agricol — trebuie se se rezolve cestiunea tocmelelor, nu dintr-acel cosmopolit, al raportului între capitalul bănesc și salahorie.

❦

[2 decembrie 1881]

Ieri s-a dat în Cameră citire proiectului de răspuns la mesajul tronului, propus de majoritatea Comisiei. Proiectul minorității a rămas a se citi și discuta joi.

Proiectul de răspuns al majorității se datorește se vede raportorului, d-lui E. Costinescu. După sfânt și tămâia. Mesajul încerca cel puțin să fie substanțial și era scris cu oarecare îngrijire. Răspunsul pe care-l face redactorul „Românului“ e plin de fraze goale și umflate. Strâmb ți-e chipul văzut într-o oglindă rea, strâmbă, puțină și săracă e parafraza discursului datorită d-lui Costinescu.

Într-un singur punct proiectul de răspuns e remarcabil, pasajul privitor la cestiunea Dunării. Noi am fost aciia cari am observat Adunării că, față c-o situație încordată care s-a creat nu prin cuprinsul sau atitudinea mesajului, ci prin maniera lui de-a se esprima, Adunarea cată să îmblânzească forma, se 'nțelege că nu în detrimentul fondului; ceea ce îndealtmintrelea e și opiniunea presei europene, ba chiar a părții ce se crede atinsă, a Austro-Ungariei. România, zic foile austro-ungare, poate apăra interesele ei pe Dunăre oricum voiește și oricum pricepe a le apăra. N-avem nimic de zis în privirea aceasta. Însă această apărare a fost îmbrăcată într-o formă jignitoare pentru monarhie și aci avem ceva de zis. De indicațiunile acestea ar fi trebuit să se țină Adunarea și să nu înăsprească și mai mult un conflict a cărui sorginte nu este dreptul însuși, ci conveniențele ce cată a se păzi în actele de stat și în tratările diplomatice.

În loc de-a ține seamă de aceste observări, Adunarea înăsprește în parafraza ei pasajul atingător de Dunăre, căci iată ce zice:

> *Românii, abia ieșiți însă din cele mai aspre încercări și geloși de a păstra neatins ceea ce cu greu au redobândit asupra nedreptății și încălcărilor timpilor trecuți, nu pot să înceteze de a fi cu grijă și luare aminte la tot ce se mișcă în afară atingător de țara lor. Cestiunea libertății Dunării nu putea dar să nu deștepte mari îngrijiri în toată țara.*
>
> *De când acest mare fluviu a fost redat liberului trafic al popoarelor România a renăscut la o nouă viață politică și economică și repede s-a rădicat acolo unde se află astăzi. Românii țin dar la păstrarea libertății Dunării ca la cea mai puternică garanție a existenței și a viitorului lor.*
>
> *Mare a fost neliniștea țării când a văzut că, în contra tratatelor și a principiilor de drept al ginților, drepturile noastre teritoriale în apele române erau puse în cestiune și libertatea Dunării era amenințată a deveni iluzorie.*
>
> *Mandatarii țării au primit dar cu fericire asigurările date de guvernul Maiestății Tale în această cestiune. Luând act că nici o hotărâre n-a fost încă luată, Adunarea promite a da guvernului tot concursul său, spre a feri libertatea Dunării și drepturile suverane ale României de orice atingere, în conformitate cu dreptul public al Europei.*

Fără îndoială n-am fi voit ca răspunsul să renege mesajul. Dar acesta fiind cauza unui conflict, credem că răspunsul Adunării s-ar fi putut mărgini în a afirma că țara e pururea gata la orice sacrificii ar cere M. Sa, de câte ori onoarea ori interesele ei ar fi la mijloc, fără a insista asupra unei cestiuni în care nici o hotărâre nu s-a luat și a cărei tratare e pendentă.

Cam acesta este tonul în proiectul minorității, care nu renegă mesajul de vreme ce, într-un conflict c-o putere străină, atitudinea opoziției se

desemnează de sine, prin împrejurarea că nici cunoaște, nici poate cunoaște țesătura de interese în joc, așadar nici nu o poate judeca. Ea dar sau își impune o deplină rezervă sau secundează guvernul, dar numai atât pe cât această secundare nu împuținează cu nimic plenitudinea responsabilității ce le incumbă miniștrilor.

Poate că atitudinea aceasta ar fi fost de recomandat și majorității, căci nici aceasta nu știe de ce e vorba, nici ea nu cunoaște tratările asupra unei cestiuni pendente și nu ni se pare circumspect de a face de pe acum responsabilă Adunarea pentru erori pe cari miniștrii ar fi fost în stare să le comită.

Reproducem mai la vale atât proiectul de răspuns al majorității cât și pe-acela al minorității.

❦

ARDEREA TEATRULUI DIN VIENA

[2 decembrie 1881]

Reproducem următoarele din foile vieneze asupra catastrofei din Viena:

> *Focul a izbucnit pe scenă pe când un servitor aprindea lămpile. Artiștii au putut să scape. Flăcările se întinseră cu o iuțeală îngrozitoare; teatrul se umplu de fum și un strigăt de spaimă din partea spectatorilor umplu casa, pe când toată lumea se grămădea spre ieșire. În acest moment de groază se stinseră becurile cu gaz și, după puține minute, strălucitul teatru este un câmp de întristare, o casă de morți, unde pe coridoare și pe scări zac femei și bărbați asfixiați, oameni zdrobiți și călcați. S-au scos peste 120 cadavre; majoritatea pare a fi dintre cei din galerie, căci publicul din loje și din parchet a putut ieși mai curând afară. Se cunoaște numărul victimelor ce s-au adus în curtea poliției, dar nici câteva ore după izbucnirea catastrofei n-a fost posibil a se obține o cifră mai exactă a nenorociților cari și-au aflat moartea în teatru și mai ales prin galerii. Numărul morților din teatru se evaluează la peste 200. În acest moment nu se poate încă apreția toată mărimea acestei grozave nenorociri, noi reproducem mai la vale buletinele, după cum le primim sub imediata impresiune a catastrofei.*
>
> *Un membru al teatrului ne narează: „Eu mă aflam jumătate îmbrăcat în coridorul scenei, când, la al doilea semnal de începere, 5 minute înainte de 6 și trei sferturi, se auzi un țipăt de groază pe scenă. Alergai pe scenă, care era în foc și de unde toată lumea fugea. Un lucrător apropiase prăjina cu flacăra de spirt prea mult de o perdea, care îndată fu în flacări. Focul se urcă îndată până la tavanul scenei. Eu scosei două coriste de pe scenă, cari încremeniseră de spaimă, și văzui pe câțiva*

lucrători sărind de sus prin flacări pe scenă și unul își frânse un picior. În acel moment focul pătrunse cortina și flacăra, dusă de curent, ieși în teatru, ajungând până la loje. Fugii în stradă și întâlnii pe directorul Jauner. Ajungând în fața teatrului, se părea că publicul a ieșit deja și, nemaivăzând pe nimeni ieșind, credeam că toți au scăpat. Știam că gazul ardea pretutindeni și că, 5 minute după țipătul de groază, casa era toată iluminată încă. Mă întorsei și intrai iar în partea din dos a casei, de unde se auzea strigăte de ajutor. Se vedeau flacări colosale plecând din garderobe. Câteva dame cari, jumătate îmbrăcate, strigau după ajutor, fură iute înlăturate. Dar în etajul din urmă locuiește inspectorul iluminatului Nitsche cu familia sa. Nevasta cu copiii erau în galerie, de unde și Nitsche i-a condus jos prin flăcări și fum. În fine garderobele se goliră de tot.

Alergai prin foc înainte. În vestibul dau peste o îmbulzeală nedescriptibilă și aud țipete sfâșietoare. Toți se împing spre balconul deschis din front. Pompierii veniseră deja. În mijlocul mulțimei grămădite în fața teatrului se întinde pânza de scăpare și din balcon sare un om în pânză. Acest esemplu fu imitat și de alții, chiar și de unele dame mai curajoase. Apoi se puseră scări la balcon și pompierii deteră jos multe persoane leșinate. Am văzut și pe directorul Jauner căzând în fața teatrului. Consulul suedian i-a dat ajutor, depărtându-l din acest loc. Ajungând afară întâlnesc pe arhiducii Albrecht și Wilhelm, cărora le spusei ce am văzut. Alergarăm la edificiul poliției, alături, unde în curte ni se prezintă o priveliște îngrozitoare. Pompierii depuseră aci cadavrele aflate pe scările teatrului. Am numărat 50 morți. Cadavrele nu erau vătămate, ci numai negrite de fum: se vede că pieriseră sufocate. Teribile erau scrântirile membrelor și fețele schimbate de durere la unele cadavre. Am văzut o grămadă de 10-12 morți cari erau așa de împletiți unii cu alții încât cu greu s-au putut despărți. La mulți li s-a luat pielea în unele locuri, împingându-se în îmbulzeală. Arsuri nu se vedeau. Tremurând ca o vargă de groază și emoțiune, am părăsit acest loc de teroare“.

Un alt martor ocular, care era să intre în teatru la 7 ore, spune că nenorociții cari au căutat să scape pe scara din dreapta, și al căror număr nu se putea evalua pentru un moment, zăceau grămadă unii peste alții. În frica lor de moarte, ei se apucaseră unii de alții și se cerea o mare forță spre a separa cadavrele încleștate. Se spera că unii vor mai fi în viață și s-au pus a-i duce de aci.

Speranța că e vorba numai de răniți și leșinați nu se împlini din nenorocire. Era icoana morții ce se prezenta privirei îngrozite, în forma ei cea mai oribilă. Condeiul nu e în stare a descrie, și mulți bărbați cari au mai văzut focuri teribile au îngălbenit la vederea acestor nenorociți, cari câteva minute mai 'nainte erau încă veseli și au intrat în teatru plini de viață, iar acum zac mulți palizi, cu ochii deschiși tare sau pârliți, cu părul ars și cu obrazul mutilat oribil și grămădiți unii peste alții. Până la 9 ore s-au transportat ca la 70 cadavre în localul poliției. Lipseau lecțiile, și apoi în strâmtoare nici nu s-ar fi putut întrebuința. Oamenii luau cadavrul pe brațe și astfel îl duceau. Morții al căror obraz era desfigurat prin arsături se acopereau cu hainele lor, spre a cruța lumea de un aspect înspăimântător. Pe rând se scoteau cadavrele din teatru, un strigăt de durere trecea prin șirurile asistenților de câte ori trecea o nouă victimă. Aci era un june sănătos în haine elegante, cu un inel de briliant pe degetul

jumătate ars, nici o damă îmbrăcată simplu. O compătimire profundă se manifestă când fu pusă între morți o fată frumoasă nici de șaisprezece ani. Copila avea ciorapi albaștri de mătase și pantofi eleganți; hainele erau înnegrite și pe jumătate arse, dar fața 'i era încă frumoasă, deși groaza morției își imprimase urmele sale într-însa. Convoiul funebru nu mai avea capăt. Iarăși și iarăși se iveau figurile funingioase ale purtătorilor și porțile curței poliției se deschidea necontenit spre a primi o nouă victimă.

Scenele desfășurate în curtea poliției erau sfâșietoare. Un tată care în îmbulzeala fugei își pierduse fiica vine alergând în curte. Unde zărește o rochie, el se pleacă, ridică capul moartei spre lampa ce aruncă o lumină lugubră asupra fețelor desfigurate ale morților și, jumătate cu speranță, jumătate cu frică, îl depune iarăși pe pământul rece. Deodată dete un strigăt îngrozitor și cade în brațele însoțitorului său. El își găsise fiica. Era tânăra copilă cu fața cea frumoasă și după moarte. Un june cere să intre. Cumnatul și cumnata sa au asistat la reprezentațiune în galeria a treia. Până acum ei n-au venit acasă. El nu-i poate găsi. Au scăpat ei oare sau vor fi morți și zac între cei rămași în galerie? Pompierii spun că ar fi văzut grămezi de cadavre în galeria a treia și a patra. Nu cumva ochiul lor s-a amăgit de fumul ce străbătea toate localitățile? Sau poate groaza i-a făcut să vază acea icoană teribilă? Bine ar fi dacă spusele lor s-ar dovedi că sunt numai produsul aprinsei lor fantezii!

12 ore. Teatrul ars cu totul și pompierii caută să stingă vatra de jeratic. Rechizitele teatrului, biblioteca, garderoba și decorațiunile au ars mai cu totul. Până acuma s-au dus la spital 140 cadavre. Între aceste sunt și trei coriste cari au fost surprinse de foc și au căzut sufocate. O actriță își îmbrăcase tricul și astfel a fugit în stradă și de aci acasă cu birja.

La 1 oră. Mii de oameni stau pe bulevard (Schottenring) și privesc la foc. Teatrul arde încă.

La 2 ore. Flăcările consumă ultimele resturi de materii combustibile din interiorul casei. Până acum s-au găsit în teatru 16 cadavre arse cu totul, încât erau numai de câte una sau două urme lungime. Nu e posibil a ajunge în etajurile de sus, unde sunt mulți înmormântați. Ca la 160 cadavre s-au transportat până acum. Până acum s-a putut recunoaște numai cadavrul avocatului Jacques Groag, și soția sa e moartă. Ei au fost însoțiți de profesorul Löw cu soția sa. Aceștia de asemenea sunt morți. Apoi se anunță moartea arhitectului Melic din Viena. El însoțise la teatru pe oaspeții săi din Nikolsburg, cari și ei poate vor fi pierit în flăcări.

❦

[3 decembrie 1881]

„Românul admite, pentru a ne face plăcere, că de la proclamarea regatului încoace, nu mai e nici o deosebire între liberali și conservatori.

Stabilind această teză generală, pe care noi n-am admis-o, încearcă a dovedi că ne contrazicem, căci, dacă ideile sunt identice, am trebui să

sprijinim guvernul și a.m.d.

Înainte de toate nu am stabilit noi în mod general că identice sunt principiile partidului conservator și ale celui roșu. Ceea ce am constatat este că redactorul „Republicei rumâne“ împreună cu prezidentul Republicei de la Ploiești, apoi amicul d-lui Jules Allix și al melcilor simpatici, și poate chiar cei ce au benchetuit la cafeneaua Procope în sănătatea Republicei Române tocmai când se proclama regalitatea, toate elementele acestea pline de caracter și de-o sobră inteligență sunt pururea gata a arunca bagajul lor de idei republicano-democratice în apă… pentr-o pensioară reversibilă, pentr-un post binehrănitor, pentru vrouna din diferitele forme ale doftoriei întăritoare: fie diurnă, fie păsuială, fie misiune de-a mâna muștele la apă prin străinătate, fie altceva. Înainte aveam cuvinte de-a crede că onor. roșii doresc cinstita republică pe malurile Dâmboviței, deci o altă formă de-a exista a statului și a societății române; că o doresc pe cinstita, slăvita și de minuni făcătoarea din fundul inimei și că așteaptă, cu arhiereul Simeon, ziua mântuirii.

Dar ce să vezi?

În ziua încoronării, cinstitul arhiereu Simeon, nu Mihălescu de astădată, declară: „Acum slobozește Doamne pre robul tău, că văzură ochii mei ceasul mântuirii“, și avum norocirea de-a vedea pe părintele republicanismului român dorind … în adevăr republica poate, dar „mit dem Grossherzog an der Spitze“, cu Marele Duce în cap, după propunerea unor naivi republicani dintr-un mic stat german, la 1848.

O mică pensie — și naiv devine Bizanțul.

Astfel dar s-a petrecut trecerea la pravoslovie a ereticilor. Dar, precum la convertirea în mase a eterodocșilor din Spania au rămas mulți cari în taină iudaizau, tot astfel apucăturile sectei roșie au rămas tot aceleași și, cu toată recunoașterea în aparență a simbolului dreptei credințe de stat, prin colțurile de la Procope și în fundul inimilor pătărlăgene se iudaizează încă. Dovadă eligibilitatea magistraturii, sufrajul universal și alte idealuri electorale ale tagmei.

Care este dar adevărul? Vor roșii monarhia numai ca etichetă a instituțiilor republicane sau o vor în adevăr ca signatură statornică a unor instituții monarhice, naționale, istorice?

Dacă în privința formei de tot generale a existenței statului s-au convertit, convertitu-s-au în privirea amănuntelor ei de aplicare? De aceea

ziceam că a sosit din nou momentul pentru a se accentua în amănunte deosebirea între conservatori și liberali.

Dar „Timpul“ face apel la țară spre a se împotrivi unor idei cari ar periclita statul român?

Face fără îndoială, pentru că eligibilitatea magistraturii, propusă de „Românul“, dovedește că nu s-a botezat decât pielea demagogilor în apa monarhiei, nu cugetul.

Dar „Timpul“ face mai mult. Amenință pe rege cu soarta lui Ludovic XVI.

Iată ceea ce nu este adevărat. Am spus-o și o repetăm că articolele Delfinului implică responsabilitatea autorului, nu a partidului. Dar nici Delfinul nu amenință. El se teme numai că, prin demagogizarea progresivă a țării, un asemenea trist rezultat să nu aibă loc ca și în Franța. Iată dar de ce nu este, nici poate fi contrazicere între cele ce spunem și cele ce facem. Monarhici am fost, monarhici am rămas; nici decorat-am pe Orășanu, nici înălțat-am în rang pe șeful republicei ploieștene. Rămâne ca roșii să dovedească cum înțeleg să puie în acord trecutul lor cu prezentul și în această dovadă 'i vom priveghea pas cu pas. Căci monarhie ereditară și sufraj universal, monarhie și electivitate a magistraturii, după a noastră părere, nu se potrivesc una cu alta.

❦

CATASTROFA DIN VIENA

[3 decembrie 1881]

Foile vieneze mai aduc următoarele amănunte asupra îngrozitorului incendiu din Viena:

> *Focul n-a izbucnit dintr-o lampă, ci la aprinderea flacărilor de gaz deasupra scenei prin lumină electrică. Pentru ca să se aprinză mai iute, gazul se conduce cu mare presiune în tub. Poate că presiunea a fost prea tare, încât flacăra a depășit distanța precalculată; destul că aci s-a iscat focul și, fiind presiunea focului mare, flacăra s-a întins într-o clipă. Cortina nu s-a ridicat, dar nici cortina de sârmă nu se lăsase jos și nu se știe cauza de ce nu s-a făcut această lucrare indispensabilă. Închiderea becurilor de gaz s-a făcut desigur cu scop de a împuțina presiunea a evita o explozie a gazului. Dar s-a mai adaos și o altă eroare, din nenorocire. Deși conducerea gazului pentru scenă e separată de a spațiului spectatorilor, totuși s-au închis becurile și în teatru, fără ca să se fi aprins cel puțin lampele de petroleu spre a nu lăsa casa în întuneric.*
>
> *Cortina a fost apucată de flacări și bucăți arzânde zburau prin teatru; astfel s-a comunicat focul parte din scenă, în sus, parte în băncile spectatorilor.*
>
> *Dar chiar dacă s-ar fi lăsat cortina de sârmă n-ar fi ajutat mult, căci operația aceasta ține 12 minute. Este o mare eroare a considera acest aparat drept un mijloc de siguranță.*
>
> *De la un medic primim următoarele rânduri: „Cei cari intrați aci lăsați afară orice speranță“ se poate pune acum ca inscripție pe poarta curței cadavrelor, căci această poartă ne deschide calea spre mizerie și durere. Era 12 ore din noapte când mă dusei la spital. Cartea mea de legitimație ca medic îmi făcu drum, căci sentinela nu lăsa pe alții să intre. Tocmai duceau iarăși una din multele victime ale catastrofei. Drumul spre cadavre l-ar fi găsit oricine, căci din curte se simțea deja mirosul de grăsime, carne și oase arse. Prin camere zăceau 36 de rămășițe arse ale acelor persoane prinse de mâna morței la un loc unde căutaseră plăceri. În vestibul, de ambele părți ale peretelui, zăceau 74 morți. Deși deprins cu vederea cadavrelor, totuși d-abia puteam suporta această icoană grozavă. Aci zăcea un copil lângă un bărbat, dincolo un june lângă un unchiaș, lucrătorul lângă funcționar etc. Cei mai mulți au fost sufocați de fum sau turtiți de îmbulzeală. Negriți de nu se mai cunoșteau, cu expresia de groază și desperare în față, mai toți acești nenorociți își ridicaseră mânile deasupra capului, râmâind astfel încleștate. La mulți le ieșiseră ochii din cap și albul ochiului contrasta teribil cu negrul obrazului. Spăimântător era aspectul acelora cărora limba umflată le ieșise pe jumătate din gură. Dinții le erau adânc intrați în limbă. Mulți aveau osul nasului zdrobit, sau că au căzut pe scară, sau că au*

fost călcați de alții. În primul etaj al casei am aflat 14 femei tot în așa poziție și cu părul desfăcut. Un cadavru era ars de nu se mai cunoaștea nimic și m-am mirat văzându-l învelit într-un voal cu fire de argint, cu totul neatins, poate era o damă din cor sau balet. Într-un colț zăceau cadavre arse al căror sex cu greu se putea recunoaște. Doi medici, Zillner și Zeemann, lucrau neîncetat la trista lor operă. Victimele cele mai multe aveau câte un braț sau picior frânt, picioarele erau sucite în mod nenatural.

Mirosul în aceste localuri era nesuferit. Soldații și servitorii sanitari, al căror organ e destul de tâmpit, trebuiau să-și ție batista la nas. Directorul Hofmann observă aceasta și aduse o cutie de țigări, pe care o împărți între cei prezenți.

Oare să plângi mai mult pe acești nenorociți care și-au pierdut viața sau pe nenorociții cari veneau să-și caute pe cineva dintre scumpii lor? Scenele ce se petreceau erau sfâșiitoare. Aci un ofițer recunoscu pe tatăl său și căzu leșinat. Dincolo unul își căuta soția; mințile lui erau pierdute, căci, recunoscându-și soția, nu zise nimic, nu plânse, nu strigă: era apatic; dar răsuflarea sa cea grea, mișcarea pieptului, privirea pierdută, mâna tremurând și piciorul șovăitor spuneau destul despre ce se petrecea în sufletul său. Altul își căta fratele și-l găsi, dar el tot nu vrea să crează, el mai avea o scânteie de speranță că poate se înșală. Dar când un soldat căută prin buzunarele mortului găsi o carte de vizită pe care era scris numele lămurit. Am văzut pe profesorul Ludwig cum conducea prin acest locaș al morței pe un om desperat, cu fiică-sa de mână. Tatăl nu recunoscu pe soția sa, dar fiica cunoscu pe buna sa mamă și după fața cea desfigurată. Ea plângea; era o fericire pentru dânsa că mai avea lacrămi. Numărul morților tot creștea; când părăsii casa pe la 1 oră erau poate 140 victime.

Astăzi m-am dus în spitalul garnizoanei no. 1; și aci am văzut o scenă tot așa de teribilă. În sala de disecție zăceau 50 cadavre carbonizate cu totul, imposibil de recunoscut. La mulți craniul era spart, creierii fripți, în față nici o urmă de expresiune fizionomică, din mușchi mai erau numai fibrele cele tari. Ici colea se mai găseau bucăți de haine; pe câte un deget lucea un inel. Li se puseseră pe piept banii găsiți, mai mult de aramă rare 'și schimbase forma în căldură. Unul avea o citație, altul o carte de membru al societăței comersanților, altul iarăși avea un ceasornic, care arăta 7 și jumătate, ora morței sale. Cadavrele, sau mai bine grămezile de cărbuni din acest spital, se vor recunoaște cu greu. Părăsind și acest locaș de mizeria cea mai mare, mi-am adus aminte de cuvintele puse de Lessing în gura Rechei din Nathan: „De câte ori am tremurat pentru voi de când focul se apropiase așa mult de mine! Căci de când focul a fost așa aproape de mine mi se pare că a muri în apă este o plăcere, un deliciu, o mântuire“.

❦

[4 decembrie 1881]

„Le Nord“ zice că, deși nici o modificație aparentă nu s-a întâmplat încă în relațiile dintre Austro-Ungaria și România și cu toate că ziarele celor

două țări continuă a schimba recriminațiuni într-un ton foarte viu, se poate spera că suspendarea raporturilor nu va întârzia de-a ajunge la capăt. Precum am făcut deja să se observe, complicația din urmă și-are originea mai mult într-o cestiune de formă decât în litigiul privitor la fondul chiar al regulării afacerii Dunării. Aceasta, interesând pe toate puterile și având a fi obiectul unor puneri la cale de-un caracter european, e clar că disentimentele ce pot exista între cabinetul din Viena și cel din București nu pot constitui elementele unui conflict grav și durabil. Cestiunea trebuie rezolvată nu de către Austria și România, ci de către Europa și aceasta este împrejurarea care ne permite de-a privi fără aprechensiune urmările încordării actuale a raporturilor austro-române. Îndealtmintrelea repetăm că e foarte probabil ca să se stabilească acordul asupra uneia sau celeilalte din combinațiunile ce s-au iscat pentru a împăca pretențiunile Austro-Ungariei cu acele ale României, și anume asupra aceleia care consistă în delegarea unui membru al Comisiei Europene a Dunării ca să ia parte în Comisia Mixtă.

Așadar nu de aceasta e vorba acum, căci abia în sesiunea viitoare Comisia Europeană va avea să dezbată asupra reglementului în cestiune. Lucrul de care se plânge astăzi cabinetul din Viena este forma cam prea accentuată sub care mesajul de deschiderea Parlamentului român a afirmat rezistența României la cererile primitive ale Austriei. Nu atât interesele politice concrete ce se află în joc sunt cauza diferendului suspens în prezent, ci considerații de susceptibilitate și de demnitate, și în asemenea condiții nu e de presupus că nu se vor putea găsi în curând mijloace de a-i pune capăt.

Conform cu cele de mai sus, indicate de organul cancelariei rusești, „Neue freie Presse“ zice că, deși conflictul diplomatic nu e înlăturat încă, regularea cestiunii în sine formează obiectul înțelegerilor dintre puteri, ceea ce lasă a conchide că și incidentul de mai sus se va închide în curând. Soluțiunea ar consta în primirea propunerii Barrère, conform căreia câte un membru al Comisiei Europene, după ordine alfabetică, va asista la ședințele celei mixte.

❦

[5 decembrie 1881]

În ședința de ieri a Adunării a fost la ordinea zilei discutarea răspunsului la mesajul tronului. O. P. Carp a dat citire contraproiectului minorității, pe

care l-am reprodus deja. D. G. Vernescu, luând cuvântul, se declară nemulțumit cu proiectul de răspuns al majorității, mai ales în ce privește cestiunea Dunării, face istoricul consfințirii libertății de navigațiune prin acte internaționale succesive și declară a nu putea vota proiectul dacă guvernul nu va spune formal că voiește a păstra supraveghearea poliției pe Dunăre.

D. Maniu declară că nu e satisfăcut nici de forma, nici de cuprinsul răspunsului majorității, dar conchide că trebuie votat.

D. Maiorescu, tratând cu toată rezerva cuvenită cestiunea Dunării, insistă în discursul său, pe care-l reproducem întreg mai la vale, asupra punctelor de reorganizare socială și economică cuprinse în contraproiectul de răspuns al minorității. Adânca și concentrata atenție pe care Adunarea a dat-o cuvintelor sale era întreruptă numai de zgomotoase aplauze.

D. Carp a vorbit în cestiunea Dunării, declarând însă că nu angajează responsabilitatea nimănui prin părerile ce și le-a format în privirea aceasta. Fiind de mai nainte siguri că cuvintele sale vor fi obiectul multor interpretări false și substituțiuni de rea credință, vom reproduce în numărul viitor discursul întreg, siguri fiind că astfel vorbele autentice ale oratorului nu vor fi pricepute altfel decum le-a zis. Putem spune numai că nu primește nici o soluțiune care ar avea aerul de-a angaja țara pentru sau în contra unei puteri vecine și că numai o punere la cale care ar garanta, analog Tractatului de la Paris, *neutralitatea* teritoriului român merită sacrificii în favorul unui organ care să reprezinte interesele colectivității puterilor europene pe Dunăre.

Ședința de ieri a fost una din cele mai însemnate ale Adunării prin nivelul ridicat al discuțiunii și prin importanța ideilor nouă de reorganizare cari și-au făcut intrarea pe arena luptei parlamentare.

❦

[6 decembrie 1881]

Am publicat în no. de la 2 decemvrie al „Timpului“ răspunsul prezintat de d. Maiorescu la mesajul tronului în numele minorității conservatoare a Camerei.

Acest răspuns cuprinde un program aproape complet de organizare interioară și vine în momentul cel mai priincios spre a chema activitatea

Corpurilor legiuitoare asupra cestiunilor celor mai importante ce ar trebui să le preocupe.

Adevărul este că în lupta ei seculară pentru a-și redobândi independența România a negles prea mult această parte a activității publice.

Nu e vorba, legi de organizare interioară avem destule, ba încă avem prea multe; dar bărbații noștri de stat, preocupați cum au fost până acum de ideea cea mare a emancipării naționale, n-au avut nici timpul, nici liniștea de spirit necesare ca să creeze un sistem de organizare care să izvorască din studiul profund și conștiincios al trebuințelor noastre locale și care să fie potrivit cu puterile intelectuale și cu mijloacele de avuție ale populațiunilor noastre.

Și de aceea până acum mai mult am copiat legi de organizare străină, căutând a le localiza pre alocurea.

Și două neajunsuri însemnate au izvorât din această organizațiune prea complicată: de o parte multe legi nu se pot aplica decât foarte rău; iar, de altă parte, această organizațiune este prea costisitoare.

Acum însă când preocuparea cea mare a românilor s-a terminat, din fericire, prin intrarea României în concertul european, este timpul să ne ocupăm mai serios de cestiunile cele grave ce ridică organizarea noastră din întru.

Și de aceea, încă din ziua proclamării regatului, partidul conservator a cugetat să puie în vedere țării un program complet de organizare interioară care să proceadă din nevoile noastre, să răspunză la trebuințele noastre și să fie în raport atât cu datinele și cultura noastră cât și cu mijloacele noastre de aplicațiune. Și un articol publicat în coloanele acestui ziar (la 21 martie 1881, nr. 64), îndată după proclamarea regatului, a căutat să demonstre necesitatea unui program complet de organizare în noul stadiu în care intra România.

Toate cestiunile rezumate în răspunsul prezintat de d. Maiorescu la mesajul tronului au fost dezbătute în sânul partidului.

Nu putem dar decât să ne felicităm că d. Carp a conceput ideea de a întruni într-un mod sistematic câteva din ideile fundamentale ce s-au agitat între membrii partidului ce reprezintăm, pe care d. Maiorescu le-a formulat și le-a prezintat la deschiderea primei sesiuni parlamentare a regatului român.

Și cu atât mai mult ne felicităm de aceasta cu cât cea mai mare parte din ideile exprimate în documentul de care vorbim nu sunt decât accentuarea în

mod mai practic a ideilor ce au propagat totdeuna partidul conservator și oarecum dezvoltarea ideii conservatoare însăși.

Și în adevăr partidul conservator a susținut totdauna că orice sistem de organizare interioară în țara noastră trebuie să ia ca punct de plecare Constituțiunea noastră însăși, Constituțiunea în întregul ei.

Va să zică, de o parte monarhia constituțională și egalitatea tuturor înaintea legii, democrația în sensul cel adevărat al cuvântului; iar de alta, reprezentațiunea țării prin patru colegii electorale, care însemnează predomnirea inteligenței în afacerile politice și dreapta cumpănire a tuturor intereselor în Corpurile legiuitoare.

Acesta a fost și este punctul nostru de plecare.

Și ținta noastră a fost totdauna conservarea elementului național și ocrotirea acestui element contra concurenței escesive și a propriei lui neprevederi. Fiece zi care trece ne convinge mai mult că aceasta trebuie să fie ținta supremă nu numai a oricărui conservator, dar a oricărui român care vrea să aibă o țară românească. Conservarea mai cu seamă a proprietății mici în mâna proprietarului român, conservarea meseriilor în mâna meseriașilor români. Vom discuta dar împreună cu toți acei ce primesc aceste idei eminamente conservatoare mijloacele practice de a ajunge la scopul dorit, dintre care mai întâi pe cele propuse în proiectul de răspuns al d-lui Maiorescu.

Ca să poată elementul nostru românesc să iasă învingător din lupta cea mare pentru existența națională ce ni se impune, mijloacele protectoare nu sunt fără îndoială decât un ajutor vremelnic: ridicarea nivelului intelectual și dezvoltarea activității și a bogăției sunt mijloacele fundamentale.

De aceea am cerut totdauna simplificarea mecanismului nostru administrativ și credem că e bine să se împuțineze mai ales atribuțiunile comunei rurale, ca să poată să îndeplinească bine pre cele esențiale: biserica, școala și căile de comunicațiune.

Și de aceea încă demult partidul conservator s-a ridicat contra direcțiunii ce se dă tinerimii în școalele noastre, care a creat și creează pe fiecare zi un fel de proletariat al condeiului, o adevărată plagă socială, și a propus ca instrucțiunea publică să îndrepteze forțele vii ale națiunii către ocupațiunile, așa de bogate și așa de necesare în organizarea societăților moderne, ale industriei și comerțului.

Nu mai puțin partidul conservator a semnalat totdauna răul ce-l aduc fluctuațiunile politice în buna administrare a țării și a cerut ca funcționarii

administrativi să prezinte garanții serioase de aptitudine la intrarea lor în funcțiune, dar, odată intrați, a cerut stabilitatea pentru toți. În special în ce privește magistratura, formula în care d. Maiorescu a rezumat credințele partidului conservator este cea mai nemerită și o adoptăm fără nici o adăogire și fără nici o restricțiune.

Acestea fiind ideile fundamentale ce se esprimă în documentul de care vorbim, noi credem că este un bun început pentru activitatea parlamentară a acestei sesiuni.

El va avea îndoitul folos de a chema atențiunea publică asupra cestiunilor de îndreptare interioară, de la cari am fost distrași prin evenimentele esterioare și de a lămuri ideile partidelor și a împrăștia nedomiririle cari au fost și sunt sprijinul principal al partidului liberal, așa de abil în a turbura apa și în a calomnia pe adversarii săi.

Dar, pe lângă aceste idei de organizare interioară, credem că e bine să aducem aminte acestui Parlament care își începe lucrările sale ceea ce zicem în programul partidului conservator în 1880, că adică trebuie să înfrânăm deocamdată orice dorințe de îmbunătățiri și întreprinderi costisitoare, deoarece sporirea impozitelor a ajuns să atingă chiar forțele productive ale țării și asemeni dorințe se traduc neapărat prin noi sarcine.

Nu mai puțin credem că este de datoria minorității din Cameră și Senat, acum când are ocaziunea de a vorbi în mod solemn cu regele, să aducă la picioarele tronului plângerile ce se ridică din toate părțile țării contra administrațiunii guvernului de astăzi.

Lumea este scandalizată de îmbogățirea așa de repede a câtorva din cei ce au mai multă acțiune asupra guvernului țării! Abuzurile și deșanțarea au fost denunțate în public chiar de către președintele Consiliului de Miniștri și de președintele Camerei legiuitoare. Și cu toate acestea demoralizarea își urmează cursul, oameni înfierați de opinia publică stau în capul departamentelor și în capul județelor și exemplul dat de sus s-a întins repede până în cele din urmă strate ale societății.

Cerând dar o bună organizare în întru nu trebuie să pierdem din vedere că legile cele mai bune nu pot da decât rezultate rele în mâni deprinse a le viola și că, mai mult decât cele mai bune legi, o economie înțeleaptă și o administrație onestă pot ajuta la nălțarea claselor muncitoare și la ocrotirea lor.

❦

[8 decembrie 1881]

Publicăm mai la vale discursul important rostit în ședința Adunării de la 4 decemvrie de către d. A. Lahovary.

Observăm numai că d. Ioan Brătianu, în lungul răspuns pe care l-au făcut opoziției întregi, s-a servit de-un mijloc de apărare obicinuit, deși foarte uzat.

Citează cuvinte din gura unor oameni politici ce nu sunt în stare a-l dezminți … pentru că au murit.

Citează de două ori pe Alexandru II al Rusiei.

Mort.

Pe baronul Haymerle.

Mort.

Pe ducele de Grammont.

Asemenea mort.

Ei bine, acest mijloc, propriu a interesa poate copii prin povești misterioase, primul nostru ministru îl întrebuințează totdeuna pentru a-și crea un piedestal de mare patriot și om politic în fața copiilor majorității sale.

În ochii celor morți d. I. Brătianu poate fi un celebru om de stat și un mare patriot. Cestiunea e ce zic și ce vor zice cei vii despre d-sa.

Pentru a controla vorbele atribuite de d. Brătianu celor răposați întru fericire trebuie ca cineva să fie nu spiritual, ci spiritist, și să trăiască în ceea ce școala numește dimensiunea a patra. În dimensiunea a patra, cu escluderea celorlalte trei, d. Brătianu poate fi un om incomensurabil de mare.

❦

[9 decembrie 1881]

Asupra străinătății mai sobre, citatele din dimensiunea a patra, din lumea spiritelor, pe cari le obicinuiește d. Brătianu pentru a-și combate adversarii săi vii, de carne și de oase, nu prea fac efect. Amenda onorabilă făcută Austriei de primul nostru ministru nu e 'n stare a face nici o impresie asupra sferelor determinante din Viena.

> *Încă de ieri, zice „Fremdenblatt“, am vorbit de declarațiile d-lui Brătianu asupra mesajului tronului și am găsit că sunt dictate de dorința de-a îndrepta lipsele de tact*

pe cari și le-a permis guvernul din București față cu Austro-Ungaria. Nu depreţiem însemnătatea espresiunilor d-lui Brătianu, dar credem că, oricât or fi accentuând valoarea amiciției Austro-Ungariei pentru România, nu vor contribui decât puțin sau deloc la înlăturarea diferenței iscate prin provocațiunile mesajului. Nu i se dă o satisfacere monarhiei noastre prin vorbele frumoase ale ministrului-prezident din România; ba, cercetate cu atenție și în amănunțime, ele fac chiar efectul că d. Brătianu voiește mai mult a ocoli satisfacțiunea decât a ne-o da. Mesajul tronului n-au fost rău înțeles în Austro-Ungaria, ci l-am înțeles din contra așa precum l-a înțeles toată Europa, atât amicii cât și adversarii noștri. Nu poate fi vorba de interpretare falsă și, dacă are a le părea rău de ceva d-nilor din București, nu e susceptibilitatea noastră, ci tonul provocator al mesajului. Dar, în loc d' a esprima o asemenea părere de rău franc și leal, d. Brătianu se silește să impingă toată afacerea pe un teren fals; dintr-o afacere de onoare pendentă între cele două țări și guverne d-sa caută a face un conflict între cei doi monarhi. Ținând un elogiu la adresa Casei habsburgice, care face onoare cunoștințelor sale istorice, ne asigură că n-a avut un moment ideea „de a insulta pe împăratul Austriei“. Ca și când e cineva în Austro-Ungaria care să fi susținut că mesajul de tron român a atins onoarea împăratului nostru. Din parte-ne nici n-am gândit la una ca aceasta, precum n-a gândit nimeni în Austro-Ungaria de-a face răspunzător pe regele Carol pentru lipsele de tact ale mesajului. D. Brătianu nu se sfiește d' a trage pe suveranul său în dezbatere; dar pentru această curioasă manieră de-a pricepe datinele parlamentare esplice-se cu compatrioții săi. Nici am întrebat, nici vom întreba vrodinioară în ce raport stă regele Carol cu mesajul tronului. Personal îl prețuim foarte mult pe regele Carol al României, dar, pentru a judeca provocările cari au ocazionat cunoscuta instrucție ce i s-a dat contelui Hoyos, e absolut indiferent ceea ce simte regele Carol și familia Hohenzollern Sigmaringen pentru Austro-Ungaria și pentru împăratul ei. Pentru mesaj nu e răspunzător decât numai și numai guvernul român, și cu acesta, nu cu persoana regelui Carol, are a face cabinetul din Viena. Pricepem de ce azi îi pare rău d-lui Brătianu că l-a sfătuit pe suveranul său la un asemenea mesaj, dar mijlocul de-a pune capăt încurcăturilor ce i le-a creat României nu consistă deloc în încercarea de-a urni responsabilitatea de pe umerele sale pe-ale altuia, ci într-o declarare leală de părere de rău pentru provocările de cari s-a făcut vinovat cabinetul din București față cu monarhia noastră.

Cât de identice sunt instrucțiunile ce se dau organelor oficioase din Austro-Ungaria ne dovedește următorul pasaj din oficiosul „Pesther-Lloyd“, care spune acelaș lucru în termeni mai energici:

Declararea făcută de ministrul-prezident Brătianu are poate intenția de-a îmblânzi încordarea existentă, dar nu ni se pare deloc proprie de-a-și atinge scopul. Din punct de vedere constituțional e chiar o monstruozitate. E un bun obicei constituțional ca pentru toate actele, faptele, hotărârile ori vorbele Coroanei să fie răspunzător guvernul. D. Brătianu au întors teoria aceasta cu capu-n jos, punând

Coroana înainte, pentru lucruri pe cari numai el însuși le-a făcut și pentru cari nu e în fond răspunzător decât iar numai el însuși; ba are aerul de a voi să acopere propriile sale greșale cu numele inviolabil al unui monarh străin. Aceasta e o practică care, afară de avantajul comodității pentru d. Brătianu, are totul în contra sa: istoria, datina, tradiția. A fost cu totul de prisos, am putea zice o necuviință, de-a pune Casa de Habsburg în legătură cu o afacere care e prea mică, prea meschină pentru a atinge această Casă suverană. Ceea ce avem de regulat cu Regatul României e o cestiune pendentă între România și Austro-Ungaria. Demnitatea de stat a monarhiei austro-ungare a fost atinsă prin discursul de tron. Nu facem răspunzător pentru aceasta pe regele Carol, care-a pronunțat discursul, ci pe guvernul român, care trebuie să-și dea seama pentru el; și avem un drept cu atât mai mare pentru aceasta de-a sfătui pe d. Brătianu să lase cu totul la o parte pe împăratul și regele Francisc Iosif. Ni se pare apoi că e o 'ntorsătură rău întrebuințată a d-lui Brătianu de-a vorbi de susceptibilitatea guvernului austro-ungar. Ceea ce-a împins pe guvernul nostru de-a mărgini în modul cunoscut relațiile cu cabinetul român este stilul provocator al discursului care suspectează monarhia noastră și al cărui text a fost tipărit. Aci nu poate fi vorba nici de susceptibilitate, nici de falsă interpretare și orice părere de rău a d-lui Brătianu devine nesubstanțială și nulă, dacă nu se referă la faptul mai cu seamă, ba esclusiv regretabil, că cabinetul în a cărui frunte stă d. Brătianu a inspirat regelui, sub a d-sale responsabilitate, un mesaj care, după cuprins și termeni era o insultă pentru Austro-Ungaria.

❦

CATASTROFA DIN VIENA

[9 decembrie 1881]

Între alte multe scene sfâșietoare din noaptea fatală a incendiului se mai comunică următoarele:

Într-o familie unde părintele zace bolnav de doi ani rămâne soția sa spre a-l îngriji, iar celor două fete li s-a permis să meargă la teatru, însoțite de mirele uneia din ele.

Acolo li s-a aprins o îngrozitoare lumânare nupțială. Nici una din cele trei persoane nu s-a întors și mama a pierdut mințile.

Într-o altă casă erau iar două domnișoare cari, cu alte două dame, s-au dus să audă Les contes d'Hoffmann. Acasă a rămas bătrânul lor tată, așteptând întoarcerea lor. Deodată se lățește vestea că arde teatrul Ring, ajungând până în camera bătrânului. Un amic intră repede și întreabă de fete „Du-te și le adu“, răspunde bătrânul înmărmurit pe scaun și rămâne tot așteptând. A doua zi el se pune a căuta și deodată cade lovit de apoplexie. Fiind paralizat pe jumătate și fără grai el zace acum și face necontenit semn, chemând pe fiicele sale cari sunt înmormântate în flacări!

❦

[10 decembrie 1881]

În sfârșit răspunsul la mesaj a fost prezintat M. Sale Regelui și, dacă ne pare rău că prin aceasta a scăzut importanța discuțiilor Adunării, cată pe de alta să ne pară bine că i s-a luat presei pretextul de-a debita insinuațiuni bizantine și acuzări de cea mai rea credință. O adevărată silă ne cuprinde citind foile acelea — neesceptând pe „Românul“ — cari, pe față sau pieziș, acuză de trădare pe unii sau alții din membrii Adunării.

Chiar azi, după atâta neadevăruri de-a rândul, „Românul“ atribuie de ex. d-lui Carp cuvintele: „Să renunțăm la suveranitatea pe Dunăre“.

Ei bine, această afirmare e un monstruos neadevăr. O afirmare ipotetică precum a fost aceea a d-lui Carp are totdeuna două părți; a lăsa partea întâia afară, condiția ipotezei, și a enunța numai pe a doua va să zică a spune neadevărul ommitendo.

Iată ce-a zis d. Carp.

> În mintea tuturor s-a născut sentimentul unei nesiguranțe mai mari (de la proclamarea Independenței încoace) și cu toți am cerut pe lângă recunoașterea neatârnării și *declararea de neutralitate.* N-am putut obține nimic. N-am obținut nimic în mod direct, dar în mod indirect cred că lucrul nu este cu neputință. *Dacă punem Dunărea sub scutul unui areopag european realizăm dorința țării de neutralitate.*
>
> Față cu această idee n-am fi oare în drept să zicem: Să jertfim unele din drepturile noastre suverane ca să obținem protecțiunea *Europei întregi și să nu ne aflăm izolați față cu doi vecini puternici…?*
>
> Dar să mă pun în ipoteza că nu putem obține pe Dunăre o neutralitate. Vă declar că n-aș putea primi nici o comisiune în care m-aș afla izolat față cu Austria sau cu Rusia, n-aș primi nici o comisiune în care aceste două puteri s-ar afla singure față cu noi … Față cu o astfel de comisiune (mixtă) nu voi face concesiunea ce aș face-o Comisiunii Europene *și aș revendica sus și tare dreptul de a aplica regulamentul pe teritoriul meu.*

Iată dar modul cu totul condițional în care d. Carp înțelege a ceda *colectivității puterilor* europene, în schimbul declarării de *neutralitate,* garantată de aceeași colectivitate.

„Românul“ schimbă această declarare ipotetică în una categorică, imperativă chiar: „Să renunțăm la suveranitate pe Dunăre!“.

Aceasta n-a spus-o nimeni și e o invenție și neadevărată și intenționată, deci îndoit de culpabilă din partea organului guvernamental.

Nu mai vorbim de alte foi, cari, înainte de-a fi ieșit discursul tipărit în „Monitor“, l-au și numit pe orator „spion“ al Austriei sau al Prusiei sau a mai știm cui?

Nu le spunem toate acestea pentru că ar fi ceva nou. Am ajuns în țara asta ca orice străin venit de două-trei zile, ca toată plebea transdanubiană și toate veniturile Apusului, întreprinderi de foi de negoț cărora *jure gentium* ar trebui să li se interzică de-a face politică într-o țară ce nu-i a lor, să arunce pe orice român ce nu stă sub inspirațiile sub cari ele stau epitetul de trădător. În mlaștina aceasta de scurgere pentru toate putrejunile orientale și occidentale, în acest hotel malfamat care se numește „România“ străinii vor să ne învețe cum să păstrăm întregi dreptățile și hotarăle țării și, ceea ce-i mai rău, d. Ion Brătianu nu pregetă nicicând de-a se pune în capul acestei plebe și a ținea isonul, împreună cu „Pseudo-românul“ său, unor asemenea nedemne și neomenoase insinuațiuni.

❦

[11 decembrie 1881]

Dac-am pregetat pân' acum a vorbi despre incidentul regretabil al publicațiunii unor documente diplomatice din partea fostului ministru plenipotențiar al României la Paris cauza e că voiam să vedem virtuți mai gingașe decât a noastră ieșindu-și din fire pentru acest act. Virtutea noastră prea e solidă și din topor pentru a dezaproba din orice punct de vedere pe omul carele, mușcat de cățelușul blond al d-lui Brătianu în stare de turbăciune, se apără cu ce poate.

Niciodată insultă mai gravă nu s-a adus miniștrilor plenipotențiari ai României și ai persoanei regelui decât aceea adusă de blondul d. Stătescu, ministru al desfacerilor din afară, d-lui Callimach Catargiu.

A acuza pe un om de însemnătatea d-lui Callimach Catargiu că ar fi neglijat interesele țării înseamnă a-l provoca să se apere, deși nu aprobăm mijloacele de apărare.

Cititorul cată să știe că d. Stătescu a căutat scandalul cu lumânarea.

Pentru un ministru de esterne care nu l-ar fi căutat existau mijloace destule spre a depărta pe d. Callimach Catargiu din post și a-i face loc interesantului Pherekydes, și mijlocul cel mai simplu, cel mai puțin zgomotos, era de-a primi demisia ministrului plenipotențiar, pe care acesta o dăduse demult.

Dacă dar găsim *esplicări* pentru publicarea în cestiune, considerând mai cu seamă provocarea venită din partea d-lui Stătescu, *justificări* nu găsim, o mărturisim cu părere de rău.

E prea adevărat că în țara în care eroii militari ai lui 11 fevruarie și prezidenții de republică ploieșteană ajung oameni mari, în care ilustrarea trădării merge alături cu disprețuirea și înjosirea meritului, un om nu are, pentru împlinirea datoriei sale oricât de grele ar fi, decât razimul propriei sale conștiințe, unită cu amărăciunea de-a nu fi niciodată prețuit. Acesta e blăstemul tuturor demagogiilor din lume, al demagogiei noastre străine îndeosebi. E prea adevărat că lucrurile au ajuns la noi mai departe decât în Franța, unde zeci de ani de serviciu credincios pentru stat se 'ncheie c-o condamnare pentru plata de cheltuieli de judecată, ca la d. Roustan, și că ingratitudinea cea mai neagră așteaptă pe omul datoriei, pensiile reversibile însă pe fanarioții cari din conspirație și trădare și-au făcut o meserie. Toate acestea sunt adevărate, precum e adevărat că tot ce e sterp ca inteligență și viermănos ca morală ajunge repede sus sub domnia roșie.

Deci adevărat este că d. Callimach Catargiu n-ar fi găsit răsplata patriotismului său decât în conștiința sa proprie și în stima smulsă cu de-a sila conștiinței d-lui Stătescu, o stimă pe care chiar acest om pervers trebuie s-o aibă în fundul sufletului său, spre pedeapsa perversității sale și pentru a simți ce mic este, dar pe care, se 'nțelege, nu va mărturisi-o niciodată.

Dar oare aceasta e România pentru care cineva lucrează? Oare numai România timpilor lor era aceea pentru care lucrau români? Oare prezentul și numai prezentul determină actele unui om? Desigur că gloria partidului roșu nu merită un sacrificiu, o picătură de sânge românesc, precum nu merită un ban românesc. Desigur că domnia strivitoare și ucigașă de populație a acestui partid de venetici nu merită nici o jertfă din partea cuiva și ar merita din contra învățămintele lui Vlad Vodă Țepeș … Dar deasupra mizeriei actuale stăpânește liniștit steaua neamului românesc, aprinsă trecutului și viitorului nostru. Nu pentru hotelul actual renunță cineva la o satisfacere îndreptățită, ci pentru patria viitoare.

Iată dar de ce nu aprobăm mijlocul de apărare în cestiune.

Pe de o parte se poate ca această publicare să atingă interesul țării în cestiunea Dunării, pe de alta cabinetele străine pot să susceapă o neîncredere puțin îndreptățită față cu corpul nostru diplomatic și să nu-l crează îndestul de discret spre a intra în tratări cu dânsul. Personal, d. Callimach Catargiu are fără îndoială cuvânt, dar ca ministru plenipotențiar

nu. Cât despre persoana sa, a dovedit asupra oricării îndoieli că a apărat interesele țării în cestiunea Dunării, însă acest merit pierde din valoarea lui prin publicarea de documente, căci în linia întâia desigur nu poate fi vorba de persoana sa și mai puțin de aceea a d-lui Stătescu. Și chiar dacă n-ar exista inconvenientul întâi, chiar dacă cestiunea Dunării n-ar fi deloc atinsă prin publicație, posibilitatea numai de-a aduce discredit corpului diplomatic e un neajuns îndestul de însemnat pentru a fi putut opri publicarea în cestiune.

Era fără îndoială un sacrificiu mare din partea unui bărbat onest de-a renunța de la această satisfacere, un sacrificiu pe care numai d. Stătescu nu putea să-l merite. Dar, precum am zis, e vorba de o ordine de lucruri superioară persoanelor, superioară prezentului 'ntreg, din al cărei punct de vedere suntem cu părere de rău siliți a nu admite o satisfacțiune care ar putea să implice în ea atingerea unui interes general.

❦

[12 decembrie 1881]

Precum ilustrul d. Giani, o personalitate pe cât de profundă pe atât de măreață a partidului roșu, se visează în Cameră exercitându-și meseria de advocat și se adresează deputaților cu esclamația „D-nilor judecători!“, tot astfel ilustrul d. Stătescu, ca ministru al afacerilor străine, se simte asemenea pledând, și-n loc de-a căuta să dea lămuriri în cestiunea dunăreană d-sa caută pur și simplu să dovedească contrariul de ceea ce-a zis apărătorul părții adverse. Partea adversă e … țara, al cărei ministru este d. Stătescu. Ce face însă asta? Lucrul de căpetenie este nu ca țara să aibă dreptate, ci ca *advocatul* Stătescu să înduplece pe judecători în contra opiniunilor părții adverse.

Astfel, pe când d. Vernescu sau alții din Cameră pun în discuție modul în care Europa își poate exercita dreptul de supravegheare pe Dunăre, fără a atinge suveranitatea statelor țărmurene, d. ministru de esterne, într-o pledoarie ce ocupă nouă coloane ale „Monitorului“, dovedește că acest drept este direct și nici ne e permis a-l pune în discuție. Nu supravegherea diplomatică o vrea d-sa, ci supravegherea directă prin organe anume a străinătății.

Nu prejudecăm cestiunea. Dar în orice caz e ciudat a vedea pe un ministru al României punându-se din capul locului pe terenul celor mai

largi concesiuni în materia supravegherii și nedându-și seama că ar putea să existe moduri de supravegheare în care să se strecoare elemente de suprematizare cu totul de altă natură.

În pledoaria sa d. Stătescu nu se sfiește de-a spune chiar câte un neadevăr.

Astfel zice:

> Nu se declara ieri aicea, de opozițiunea conservatoare, prin organele ei autorizate, că dacă Comisiunea riverană pe această parte a fluviului s-ar constitui în certe condițiuni și s-ar admite în sânul ei, pe lângă delegatul Austriei și acela al Rusiei, și al unei a treia mari puteri, nu ar vedea nici un inconvenient să dea acestei Comisiuni nu numai supraveghearea, *dar și dreptul de-a aplica reglementele și a face poliția efectivă a navigațiunii în apele și porturile noastre?*
>
> Noi credem opiniunea aceasta neîntemeiată și abătută de la tractate.

Iată lucruri ce nu le-a susținut nimeni, nici ieri, nici alaltăieri, încât e nespus de comod de-a declara neîntemeiate și abătute de la tractate opinii ce nimenea nu le-a enunțat.

Iată ce s-a zis în adevăr:

> Pe lângă aceste două puteri (Austria și Rusia), cari ar avea deopotrivă drepturi (în Comisia Mixtă), ar trebui să căutăm o a treia, căreia sunt gata să-i dau și prezidenția. Față însă cu o astfel de comisiune nu vom face concesiunea ce aș face-o Comisiunii Europene *și aș revendica sus și tare dreptul de-a aplica regulamentul pe teritoriul meu.*

„A revendica sus și tare pentru țară dreptul de-a aplica regulamentul pe teritoriul român“ înseamnă, după opinia d-lui Stătescu, a da acest drept Comisiei. Iată modul puțin conștiințios în care se citează la noi opiniile adversarilor politici.

❦

[13 decembrie 1881]

Cu aroganța cunoscută a foilor ungurești, care stă cu totul în disproporție cu însemnătatea statului și rasei maghiare, și cu un amestec de espresii de rând caracteristice pentru elementul semitic care face politică în Ungaria, oficiosul „Pesther Lloyd“ revine din nou asupra conflictului austro-român, vorbind în chipul următor:

Dac' ar fi vorba numai de mojicia regală română n-am mai pierde nici un cuvânt asupra afacerii și am putea aștepta cu liniște ca Ministerul de Esterne să-și procure satisfacțiunea ce i se cuvine în toate împrejurările. Însă insulta în fața căreia monarhia noastră stă într-o poziție comică, de neputință este espresia caracteristică a unui întreg sistem de inconveniente nepilduite, a unui sistem care, prin concursul nostru din nenorocire, sapă poziția noastră din Orient, ba face precarii până și relațiunile noastre cu cabinetele europene. Când, după ani de muncă, prin acte de abnegație și sacrificii, ajungem a stabili cu puterile mari ale Europei relațiuni clare și hotărât determinate, e destul ca unul din micile state din Balcani să ne stea 'mpotrivă c-o arogantă îndrăzneală, pentru ca să se desfășoare numaidecât nu numai întregul problem al politicei noastre orientale, ci chiar acela al relațiunilor noastre europene. Cine stă dindărătul vasalilor eliberați, cine-i mânâ 'nainte? Această întrebare ni se impune de sine și e de natură a arunca o umbră întunecoasă asupra celor mai clare din relațiunile noastre. De azi pe mâni se turbură orizontul nostru asupra situației europene și abia mai putem distinge cu siguranță cine e amic, cine adversar.

Voim să primim o asemenea poziție? Iată lucrul asupra căruia cată să ne deslușim cât de curând. Voim în adevăr să ne aranjăm astfel încât întreaga noastră politică europeană să atârne de bunul plac al României, Serbiei, Bulgariei sau al Muntenegrului? Protectoratul de care se bucura unul sau altul din sateliții balcanici să atingă când atitudinea noastră față cu Germania, când relațiile noastre cu Rusia și cu Marea Britanie, ori de câte ori i-ar veni în gând României sau Serbiei de-a se purta arogant cu noi? Voim oare să dăm acestor naționalități interesante puterea de-a influența direct ori indirect soarta Austro-Ungariei? C-un cuvânt voim ca tocmai în punctul acesta să intrăm în moștenirea Turciei? Cu considerațiunile acestea avem să ne ocupăm, și rezultatul lor trebuie să fie determinant și în cearta cu România. Credem că, în cestiunea aceasta, răspunsul nu poate fi decât unul. Aceasta e ca, fără grijă pentru firele ce se țes încoace și încolo între statele balcanice și vreunul din cabinetele europene, să nu dăm ascultare nici unei alte considerații în fiece caz singular decât cerințelor demnității noastre de mare putere. Precum nu trebuie să îngăduim în nici o împrejurare europeizarea vreunui litigiu dintre noi și micele state învecinate, tot astfel nu trebuie să judecăm asemenea incidente din punctul de vedere al conexității cu situația europeană. Afacerea noastră cată s-o reprezentăm noi singuri și e treaba noastră de-a pedepsi aroganța împotriva noastră a micilor state vecine. Dacă în respingerea unor asemenea escese vom lucra numai o singură dată sub influența dispozițiunilor europene am pierdut jocul pentru totdauna și cată să ne pregătim ca din an în an să fim supărați de acele organisme, cari n-au ce pierde, nici măcar șira spinării.

Iată ce avem de ascultat din partea organului oficios unguresc. „Bange machen gilt *nicht*“ zice un proverb nemțesc. Numai dacă n-am ști în ce disproporție stă lăudăroșia maghiarilor cu puterea lor, insanitățile statistice ale organelor lor ar avea poate oarecare efect asupră-ne.

Din nefericire pentru oficiosul de la Pesta nu vom fi niciodată în situația de-a avea de regulat singuri cestiunile dintre noi, deși chiar în cazul acesta nu prea suntem în stare a suscepe teamă de vitejia maghiară.

Vitejia la … distanța cuvenită e un lucru comod și admirabil. De aproape nu prea e de seamă. Cânele care latră mult nu mușcă, zice un proverb, și prea fac gură foile ungurești pentru ca dinții să nu le fie parte scoși demult, parte știrbi.

❦

[15 decembrie 1881]

Contele Hoyos sosind la Viena, unde a fost chemat de ministrul de esterne pentru a raporta, oficiosul „Fremdenblatt“ crede că va afla în curând dacă sunt întemeiate speranțele pentru o încurândă restabilire a relațiilor amicale la cari o îndreptățeau cele mai nouă informațiuni din București.

> *Multe știri, urmează oficiosul vienez, indicau că în adevăr d-nii din București pun mare preț pe înlăturarea încurândă a incidentului provocat de discursul tronului. Nu numai că organul declarat al cabinetului din București se servă de un limbaj plin de afecțiune pentru monarhia noastră, dar și din vizita pe care d. Brătianu a făcut-o ambasadorului nostru înainte de a părăsi Bucureștii se poate conchide că sferele conducătoare din România s-au lămurit asupra seriozității situației și au hotărât a și lucra conform cu ea. Vor fi decis sau nu încă modul în care să dea satisfacțiune monarhiei noastre? Nu știm. Dar credem a putea admite că d. Brătianu s-a lămurit pe deplin ce puțin preț au pus sferele determinante de la noi pe declarațiunile făcute de d-sa acum opt zile în Camerele române. Contele Hoyos desigur nu l-a lăsat în îndoială că guvernul nostru nu a putut găsi o satisfacțiune suficientă pentru necuviințele din discursul de tron, în evazivele considerațiuni istorice, cari ocoleau esența lucrului pe cari le-au făcut d. Brătianu cu privire la însemnătatea monarhiei noastre pentru națiunea română. Singur faptul că ambasadorul a fost chemat la Viena pentru a face raport era o dovadă îndestul că în sferele hotărâtoare opinia despre insuficiența declarațiunilor d-lui Brătianu era aceeași ca și opinia publică din amândouă jumătățile monarhiei.*
>
> *Mult au trecut de când organele celor mai diverse partide de dincoace și de dincolo de Leitha n-au judecat atât de în acord asupra vreunei cestiuni ca în cazul de față. Atitudinea pe care au observat-o foile dirigente ale tuturor partidelor față cu acea „causerie“ istorică, dar prea puțin politică a d-lui Brătianu a fost o dovadă cât de exact a judecat guvernul nostru când au văzut în întorsăturile ciudate a discursului de tron o atingere a respectului datorit monarhiei noastre.*
>
> *Ție seama de aceasta și „Le Journal des debats“ și „Le Nord“ din Bruxelles, care, referindu-se la un articol din „Fremdenblatt“, se mirau cum de n-am putut găsi*

în discursul de vineri al d-lui Brătianu o satisfacție suficientă pentru lipsele de tact ale discursului tronului. Speranța pe care o esprima foaia rusească ce apare în Bruxelles, cumcă cabinetul din Viena, în contra manierei noastre de a vedea, se va declara mulțumit cu declarațiunile d-lui Brătianu, a fost înlăturată prin fapte. Avem cu atât mai puține motive de a intra într-o polemică cu „Le Nord“ cu cât n-am tăgăduit orice însemnătate discursului d-lui Brătianu, precum susține acea foaie. N-am putut vedea în ea o satisfacțiune suficientă și împărtășim părerea aceasta cu majoritatea mare a acelei populații din Austro-Ungaria care se interesează de politică. Convingerea aceasta a câștigat-o și „Le Journal des debats“ din citirea gazetelor austriace și se arată rău dispus pentru aceasta. Adresându-se direct la „Fremdenblatt“, foaia franceză ne spune că, de vreme ce, după propria noastră părere asupra conflictului, ordinul dat contelui Hoyos de a suspenda relațiile sale personale cu guvernul din București nu are a face cu cestiunea dunăreană, am putea să ne mulțumim cu declarațiunile d-lui Brătianu, căci, dacă provocațiunea a fost numai platonică, nici satisfacțiunea nu trebuie fie altfel. Logica acestui raționament e cu totul nepricepută pentru noi. Nu urmează deloc că provocațiunea a fost platonică din faptul că guvernul nostru nu pune în legătură esența meritorie a cesiunii dunărene cu afacerea de onoare ocazională prin discursul tronului. Platonismul nu e nicăiri mai puțin la locul lui decât în afaceri de onoare. Nu cunoaștem insulte platonice și prin urmare nici satisfacțiuni platonice și ne mirăm că tocmai o foaie franceză ne dă o asemenea lecție despre afaceri de onoare.

Nu cerem de la România un lucru ce n-ar fi echitabil. Nu facem cabinetului din București pretențiuni cari ar putea să-i atingă onoarea. După cât știm — și credem a fi bine informați în punctul acesta — cabinetul vienez n-a făcut nici o cerere în București în privirea satisfacțiunii exigibile pentru mesajul tronului. Cu totul din vânt e asertiunea pe care-o întâmpinăm într-o telegramă din Praga a „Noii prese libere“, care zice că, după asigurări oficioase, demisiunea d-lui Brătianu ar fi singurul mijloc al unei învoieli pacifice cu România. „Noua presă liberă“ însăși pune-n îndoială asertiunea corespondentului ei; și-n adevăr are cuvinte pentru aceasta, cu toate că o telegramă din Viena a ziarului „Politik“ (din Praga) declară fără nici o rezervă că, în sferele Ministeriului de Esterne, demisiunea d-lui Brătianu e considerată ca singurul mod al unei înlăturări pacinice a diferențelor dintre Austro-Ungaria și România. După toată probabilitatea corespondentul „N. pr. libere“ și-a luat înțelepciunea din telegrama ziarului „Politik“, dar n-a avut cuvânt de a vedea în ea o comunicație din sfere guvernamentale. Știrea din „Politik“ a influințat-o tot atât de puțin Ministerul de Esterne ca și articolele provocatorii pe cari organul boem le aduce din când în când în contra actualului ministeriu sârbesc, pentru a face bucurie d-lui Ristici. Dar acestea în treacăt. Repetăm că din partea cabinetului nostru nu i s-au pus guvernului din București nici un fel de condiții de la îndeplinirea cărora ar atârna închiderea incidentului. Rezultă din toate că Ministerul nostru de Esterne lasă la libera apreciare a sferelor guvernamentale din România de-a găsi modul propriu pentru a restabili vechile relațiuni amicale între România și monarhia noastră; dar se 'nțelege de sine că satisfacțiunea trebuie să fie leală, și fără rezervă și să corespunză cu

uzanțele diplomatice ce există între state suverane și cu poziția de mare putere a Austro-Ungariei.

❦

[16 decembrie 1881]

Agenția Havas s-a grăbit se vede a împărtăși lumii uimite că d. Callimach Catargiu s-ar fi făcut vinovat de sustragere și divulgare de importante documente diplomatice, o acuzare pe care a ridicat-o la cele mai gingașe și mai fragile virtuți ale Adunărilor noastre, d. Fleva în Cameră și Cato în Senat… Cato al României: d. P. Grădișteanu.

În urmarea acestora fostul ministru plenipotențiar a adresat foilor din Paris o scrisoare, reprodusă a doua zi de foile germane, prin care reduce mult valoarea aserțiunilor celor două virtuți, afișate cu nepilduită candoare în Corpurile noastre legiuitoare.

Scrisoarea, datată din Paris, 20 decemvrie, se rostește astfel:

> *Jurnalele reproduc o depeșă din București care anunță că m-am făcut vinovat de sustragerea și de divulgarea unor importante documente diplomatice.*
>
> *Permiteți-mi să am recurs la publicitatea de care dispuneți pentru a esplica această noutate și a o reduce la proporțiunile ei adevărate.*
>
> *Pentru a justifica revocarea mea recentă din postul ce-l ocupam la Paris guvernul d-lui Ioan Brătianu m-a acuzat de a fi compromis, prin grave neglijențe în îndeplinirea misiunii mele în Anglia, interesele țării mele în cestiunea Dunării.*
>
> *Onoarea mea era atacată. A trebuit să răspund, publicând o corespondență schimbată în acea epocă între d. Brătianu și mine, care espune vederile noastre reciproce asupra purtării ce se cuvenea a se ține. Ea nu trădează încrederea nici unui guvern, nu destăinuiește nici un secret de stat ea constată pur și simplu că mi-am făcut datoria.*
>
> *Primiți etc.*

Considerând lucrul mai de aproape, d. Ioan Brătianu îndeosebi n-ar avea tocmai cuvânt să se supere de publicarea în cestiune. Depeșă de fericită concepție prin care recomandă ambasadorului o atitudine defensivă în cestiunea dunăreană, atât de defensivă încât să se învârtească pe terenul recunoscut și mlăștinos al promisiunilor Boerescu, l-a curățit atât de deplin în fața Austro-Ungariei încât d-nii de la Viena, deși fac oarecari greutăți în privirea satisfacțiunii ce va fi silit a da, totuși dau acestor greutăți mai mult aerul unor cochetării din esces de virtute decât al unor îngrădiri serioase.

Dacă poate fi cineva supărat e numai d. Boerescu. Arareori s-a văzut o atât de completă lipsă de idei în materie internațională ca în depeșa prin care marele om de stat recomandă o atitudine atât de espectativă și de tăcută încât nici să nu se bage de seamă că există o cestiune dunăreană. Surprins asupra profundității planurilor sale, pline de meșteșug și adâncime, d. Boerescu a și exprimat via sa indignare asupra acestei publicațiuni.

Dar aceste supărări nu ne prea privesc. Singura cestiune care ne preocupă este dacă d. Callimach Catargiu nu se înșală cumva când crede că publicațiunea sa e cu totul inofensivă în privința părții meritorie a cestiunii Dunării.

În hârtiile publicate se citează numele unui consiliar al M. Sale Britanice și i se atribuie, deși nu tocmai cu toată preciziunea, oarecari vederi proprii în cestiunea dunăreană. Fără îndoială Austria putea cunoaște acele vederi și pe alte căi decât publicarea de documente române și, dacă nu i se spune nimic nou Austriei și nimic poate ce-ar fi avut a tăgădui însuși ministrul englez, totuși calea puțin uzitată a publicării premature de documente nu credem că ar conveni tocmai mult puterii care au avut bunăvoința de-a ne sprijini cu oarecare căldură în cestiunea aceasta.

Fără a împărtăși indignarea de comedie a virtuților gingașe, întoarse și pe dos și pe față, a ilustrațiunilor parlamentare din partidul roșu, totuși credem că fostul ministru plenipotențiar ar fi făcut mai bine să amâne o satisfacțiune atât de lesne de căpătat, deși recunoaștem toată gravitatea provocării și toată falsitatea situației sale față cu lumea în care trăiește, dacă și-ar fi impus tăcere.

❦

[17 decembrie 1881]

„Românul“ ne face o imputare gravă din buna opinie pe care ziarul izraelit „Apărătorul“' pare a fi având despre partidul conservator. Nu știm ce-o fi zis „Apărătorul“, căci am scăpat din vedere articolul în cestiune și numai pe citatele „Românului“ nu ne putem întemeia; dar dacă a luat act de repetata noastră declarare că nu urâm pe evrei desigur de adevăr a luat act.

Marile fenomene sociale se întâmplă, după a noastră părere, într-o ordine cauzală tot atât de necesară ca și evenimentele elementare și dacă nu putem zice că avem ură în contra ploiei, chiar când cade prea multă, sau contra ninsorii, tot astfel nu ură putem simți pentr-un eveniment atât de

elementar ca imigrațiunea în mase a unui element etnic care-a contractat anume apucături economice ce nu ne convin, sub persecuțiile altor popoare. Dar totodată nici o minte serioasă nu poate pretinde ca poporul nostru, cel nevinovat în chestie, să poarte urmările nefaste ale persecuțiilor ce izraeliții au avut a le suferi de la alții. Alte popoare i-au oprit de la meșteșuguri, deci s-au dedat cu negoțul și, neajungând acesta, cu specula mai ales; de aci nu urmează că putem suporta un element prea numeros, a cărui ocupațiune de căpetenie să nu consiste în producțiune de valori intrinsece, ci în producerea de valori de loc și de timp numai, precum se numește, cam eufemistic, precupețirea și colportajul.

Izraeliții în numărul în care sunt astăzi constituie o putere de a cărei acțiune cată neapărat să se țină seamă. A face să nu existe această putere nu stă în facultatea omului de stat, precum nu poate cineva desființa Dâmbovița ori Ialomița; cestiunea nu poate fi decât a o face în adevăr folositoare.

Precum un râu de munte îneacă nefiind supus voinței determinante a omului, pe când cu albia regulată el poartă vase și devine un izvor de înavuțire pentru câmpiile ce le petrece, astfel și un element etnic care ar lăsa curs liber numai instinctelor sale ar fi periculos, pe când abătut în albia unei munci liniștite și productive ar deveni folositor patriei lui adoptive și, cu vremea, ar ține poate la pământul ei sfânt tot cu atâta tragere de inimă ca și urmașii acelor războinici păstori cu puternice și încăpătoare cranii cu cari Radu și Dragoș au cuprins câmpiile Moldovei și ale Țării Românești.

O serioasă reorganizare socială și apărarea meserielor de concurența articolelor gata importate din străinătate, așadară măsuri interne, combinate cu alte vederi de politică economică decât ale absolutului liber schimb cari au domnit pân-acuma ar fi poate în stare de-a ocupa brațele și inteligențele celei mai nouă imigrațiuni cu o lucrare mai folositoare și mai spornică decât precupețirea spirtului, care-n ultima linie nu se poate face decât în detrimentul sănătății și bunei stări a celei mai importante părți a poporului românesc, a țăranului.

Cestiunea de căpetenie pentru istoria și continuitatea de dezvoltare a acestei țări este ca elementul românesc să rămâie cel determinant, ca el să dea tiparul acestei forme de stat, ca limba lui, înclinările lui oneste și generoase, bunul lui simț, c-un cuvânt geniul lui să rămâie și pe viitor norma de dezvoltare a țării și să pătrundă pururea această dezvoltare. Voim

statul național, nu statul cosmopolit, nu America dunăreană. Voim ca stejarul stejari să producă, nu meri pădureți.

Arta de stat a d-lui C.A. Rosetti a consistat din contra a face pe român să semene cu orice parte a străinătății mai mult decât cu el însuși; să semene a francez, a englez, a neamț, numai a român nu.

Noi credem că, mănținându-se cu statornicie punctul de plecare al statului național, e mai mult ori mai puțin indiferent dacă oamenii cari supun dezvoltarea lor proprie dezvoltării naționale a României sunt în orice caz de origine pură traco-romană, sau dacă într-un număr de cazuri această origine nu este atât de proprie.

Astfel d-nii Mandelbaum și Rosenbluth pot fi atât de români ca și Giani, Carada ori Pherekydes, căci ce mi-e Mandelbaum, ce mi-e Pherekydes? Că unul o fi originar din Tarnopol, altul din Epir, în ce mi-e preferabil unul celuilalt?

Ba cine știe? Poate chiar presupusul Mandelbaum ar fi mai exigent față cu sine însuși pentru a aspira la portofolii ministeriale decât Pherekydes; ar învăța poate mai mult și ar cântări cu mai mult scrupul valoarea sa proprie, intelectuală și morală, până a râvni atât de sus.

Așadar ce ne impută foaia guvernamentală? Că nu punem pe românii „Românului“ mai presus decât pe cei cari aspiră a deveni poate mai buni români decât cei de sus? Că nu punem Caradalele mai presus de Mandelbaum ori Feigelstock? Pentru că au nume străine? Egal de străini ca origine, egal de improductivi ca elemente economice și de-o valoare socială egală, noi nu găsim nici un cuvânt pentru a decerne superioritatea unuia sau celuilalt.

E însă pentru noi sigur și netăgăduit că actualul sistem de exploatare economică poate face loc, sub domnirea altor idei, unui sistem de armonie a intereselor, că în locul speculei poate veni industria și anume industria aceea care întregește activitatea agricolă și stă în legături cu ea. Un asemenea sistem precum îl descrie Laing că există în Danemarca bunăoară ar ocupa brațele, pân' acum improductive, într-un mod folositor și lor și semenilor și s-ar înlătura gravele neajunsuri ale disproporției de azi dintre clasele producătoare și cele consumatoare.

Dar pentru o asemenea reorganizare sănătoasă se cere un bagaj mai mare de idei decum îl dau articolele foilor politice din Paris și conferințele d-lui Jules Allix asupra „Melcilor simpatici“, vestitele izvoare de învățătură pentru demagogia roșie care ne guvernează.

Dar … am lunecat deja pe un teren străin discuției. Dacă „Apărătorul“ ar vrea să ne facă amici ai *cauzei* izraelite ca atare, ai cauzei naționale a unei rase străine celei române, am trebui să protestăm. Dar dacă crede că procesul de asimilare se va face cu mai multă cruțare și siguranță sub domnia unor vederi conservatoare, atunci are poate cuvânt.

❦

[18 decembrie 1881]

Scuzele pe cari d. Stătescu le-a făcut în sfârșit cu toată umilința cabinetului din Viena au izbutit a înlătura conflictul austro-român.

Dar cum? Asta e cestiunea.

După limbajul viteaz al mesajului, i s-a spus guvernului în Adunare că nu-i rămân în fața Austriei decât două atitudini de ales: sabia sau umilirea. Neputând fi vorba de sabie, același d. Stătescu, al cărui spirit e oarecum inspiratorul pasajelor în cestiune din discursul tronului, face astăzi — în numele țării se înțelege — cele mai umilite scuze Austro-Ungariei.

„Românul“ vorbea odinioară de un minister ieșit din bătaia din picior a unui consul? Și cu toate acestea acel ministeriu nici ceruse scuze cuiva, nici se ridicase prin străini. E drept că un ministeriu roșu căzuse prin bătaia din picior a unui consul, dar nimenea nu se urcase prin ea.

Dar oare astăzi cu ce preț stă cabinetul Brătianu? Cu prețul umilirii complete.

Lucrul meritând un studiu mai amănunțit, vom reveni asupră-i.

❦

[18 decembrie 1881]

Pe când în afară d. Stătescu esprimă în mod franc și leal viile sale regrete pentru tot ce a fost considerat ca blesant de către guvernul Austriei, încât în privirea desfacerilor esterioare stăm bine de tot, înlăuntru se petrec lucruri ca cele relevate în ședința Adunării de la 14 decemvrie, cari dovedesc că și desfacerile interne stau bine.

D. C. Mihăilescu, profesor, deci după art. 49 al legei comunale funcționar salariat al statului, poziție incompatibilă cu funcțiunea de membru al consiliului comunal, e ales membru în consiliul orașului Galați și de-aci primar al acelui oraș. Ministerul confirmă această numire, pe

cuvintele esprimate de d. C.A. Rosetti în Adunare, că profesorul nu este funcționar al statului, el este preot al învățământului. În calitatea de *preot și de călugăr,* cari nu sunt escluși de la eligibilitatea în consiliile comunale, d. C.A. Rosetti a confirmat alegerea aceasta de primar.

E drept că d. Mihăilescu și-a dat de-atunci încoace demisiunea, dar confirmarea din partea d-lui Rosetti nu încetează de-a fi incorectă.

A doua cestiune a fost cea relevată de d. C. Radu. După legea consiliului județean de la 1864, acest consiliu nu poate impune o contribuțiune decât cu *aprobarea Corpurilor legiuitoare.* Constituțiunea asemenea zice: impozitele votate de consiliile județene și comunale trebuie să primească confirmațiunea *puterii legiuitoare* și întărirea Domnului.

Consiliul județean de Bacău însă a crezut de cuviință, în anul 1880, să adaoge, pe lângă două zecimi legale, o a treia zecime. A votat și a pus în buget acea a treia zecime și a înaintat ministerului bugetul spre confirmare. Ministerul confirmă bugetul, îl înapoiază consiliului declarând că-l aprobă, cu rezerva însă a aprobării Corpurilor legiuitoare pentru a treia zecime. Consiliul insistă să i se dea voie a percepe acea zecime și Ministerul răspunde că poate s-o perceapă (fără aprobarea prealabilă a Camerei).

Această zecime, care s-a perceput pentru cele mai nobile și mai bune… *pretexte,* la ce-a servit? A servit la ce servește la noi în țară orice ban perceput din sudoarea contribuabilului: la întreținerea unei societăți anonime pentru esploatarea bugetului.

Astfel, fără știrea lui Dumnezeu și a oamenilor, prin simplă conivență a ministrului cu vrun grup de postulanți de prin județe, se creează dări ce storc zeci de mii de franci din spatele contribuabililor, pentru ca din acești bani să se creeze… ce? Lefuri pentru membrii din consiliul județean, diurne și altele. Toate aceste, bineînțeles, prin călcarea stipulațiunilor formale ale Constituției.

❦

[19 decembrie 1881]

E foarte probabil axiomul stabilit de-o seamă de antropologi că activitatea omenească, de orice natură ar fi, crește și scade în pătrat. După ce onorabilul d. Stătescu a urcat glasul său gingaș la pătrat prin discursul tronului, astăzi își scoate rădăcina pătrată a înrăutățirii sale primitive și devine un foarte umilit om de stat față cu puternica vecină Austro-Ungaria.

E drept că ilustrul nostru ministru n-a făcut această voltă deodată. A trimis la Viena, rânduri rânduri, o serie de formulare de scuză, una umilită, alta și mai umilită, a treia de tot umilită, a patra în sfârșit umilissimă, până ce cabinetul din Viena a găsit că onor. Stătescu a atins marginea estremă a servilismului posibil și s-a declarat mulțumit. Cățelușul blond al d-lui Brătianu a trebuit să-și facă toate datoriile de cățeluș: să aporteze, să facă sluj și să se închine până la pământ! Acum toate sunt bune și frumoase, nu *monarhia.*

Istoria asta e atât de neplăcută și atât de greu de înghițit din partea onorabililor patrioți de profesie încât „Românul“ caută să distragă publicului prin articole polemice contra „Timpului“. „S-a îngroșat treaba de tot. Hai și ne-om lega iar de «Timpul», doar nu s-o băga de seamă ce rușine am pățit“, își zic onorabilii și atunci ne pomenim cu câte patru cinci coloane polemice, în care ni se zice ba că-l amenințăm pe rege cu soarta lui Ludovic XVI, ba că d. Carp a declarat că, în cestiunea Dunării, dă tot Austriei, nu numai ceea ce ea cere, și că noi l-am susținut și că în fine, din austro-maghiari ce ne deprinsesem a fi, am făcut o voltă la sfârșit și am batjocorit pe „Pesther Lloyd“. De ce? „Pentru că din momentul în care guvernul austro-unguresc refuză concursul patrioților de la «Timpul» ungurii latră ca câinii“.

Să ne-nțelegem. Foile unguresți latră *totdeauna,* dacă vor da concursul lor patrioților de la „Timpul“ sau dacă nu-l vor da.

Odată acest punct francamente stabilit, ce mai poftește „Românul“?

Dacă nu am zis acelaș lucru despre ziarele oficioase din Viena e pentru că nu meritau să zicem una ca aceasta despre ele. „Fremdenblatt“ îndeosebi s-a exprimat întotdauna c-o moderațiune de termeni demnă de recunoștință și, departe de a voi să înăsprească conflictul, a căutat din capul locului să-l îmblânzească. Și „Fremdemblatt“ e oficios. De aceea am reprodus articolele acestui ziar fără umbră de polemică, căci important și meritoriu în acele articole era să știm ce voiește monarhia vecină și, încă o dată, *monarhia,* nu d-nii unguri de cari nu ne preocupăm decât în treacăt, pentru că nu merită să se preocupe cineva de ei în mod serios.

Așadar în ce consistă volta noastră? Că am respins necuviințele unui ziar unguresc care se distinge prin mojicia lui față cu țara, față cu naționalitatea, față cu regele nostru chiar?

„Românul“ însă se poartă în adevăr așa ca și când un guvern conservator ar fi cerut scuze Austro-Ungariei. Dumnealor uită că nu li-i

întâia: că a mai pățit-o și răposatul Golescu în alte împrejurări și că tocmai guvernul conservator, rău bun cum era, a prezervat țara și de umiliri, dar și de bravade zădarnice.

Când am citit discursul tronului ne-am zis că d. Brătianu trebuie să fi știind ce face. Am crezut, și ne-am amăgit în credința noastră, că în cestiunea Dunării d-sa se bucură de un sprijin atât de viguros din partea celor mai influente puteri europene încât poate îndrăzni să-și ridice glasul atât de sus. De-acolo atitudinea noastră, nimic mai puțin decât ostilă, până 'n momentul în care s-a declarat conflictul. Din acel moment am sfătuit pe Cameră că îmblânzească tonul, nu pentru c-am fi crezut să situația e periculoasă, căci ne convinsesem că nu e, dar fiindcă era în orice caz foarte neplăcut ca, pentr-o simplă cestiune de formă, să se 'ntrerupă relațiile cu o putere de prima ordine. Și tot această atitudine am păstrat-o pân-acuma. La ce grad de umilință va ajunge d. Stătescu nu puteam prevedea și dacă azi scriem în contra sa nu o facem pentru că a reparat greșala făcută, ci pentru că a reparat-o într-un mod atât de rușinos.

Ce imputări găsește „Românul“ să ne facă? Aceleași pe cari le făcea canalul său de scurgere acum două-trei zile și la cari nu răspundem niciodată. C-am fost amici ai Austro-Ungariei și am devenit adversari de când vedem că nu ne sprijină? Nu știe ce vorbește „Românul“, precum nu știe ce vorbește nici canalul său de scurgere. Dacă ungurii îngrijesc a ni se face antipatici prin tonul lor obraznic, prin maltratarea zilnică a consângenilor noștri din Ardeal și prin alte calități cu cari i-a sluțit Dumnezeu, adversari sau amici ai monarhiei ca atare, ca espresie unitară, nici am fost vreodată, nici vom fi. Sau, vorbind mai exact, căci aci nu e vorba de sentimente, vom fi amici ai puterii vecine pe câtă vreme va căuta să puie în armonie interesele sale cu acele ale țării noastre, și adversari, când va atinge aceste interese. Despre antipatii sau simpatii preconcepute nu poate fi nici vorba aci. Direcțiunea generală a afacerilor monarhiei nu este nici ungurească, ca să ne displacă, nici românească, ca să ne placă; nu este nici una nici alta; este o direcțiune care reprezintă interesele monarhiei în întregul ei, fără distingere de german, ungur sau ceh, și despre aceste interese e cestiunea dacă sunt sau nu armonizabile cu ale noastre. Ce simpatii, ce antipatii se 'ncap aci, în cestiuni de daraveri materiale, de negoț, de import și esport? Nici una. Pozitiv simpatică ar deveni monarhia numai atunci când și românul de acolo ar fi în patria lui tot atât de neîmpiedecat în dezvoltare precum e ungurul sau polonul; când monarhia l-ar considera și l-

ar pune pe-un picior egal cu celelalte naționalități. Atunci în adevăr n-am avea cumpăna lui Shylock în mână nici în privirea intereselor, căci atunci românii monarhiei ar ocupa o zonă de producțiune și consumațiune înlăuntrul sferei noastre economice și desigur nu ne-am întrista dacă, prin schimb reciproc între muncă românească de-o parte și de alta, ei ar înainta material și intelectual în linie paralelă cu noi.

Dar aceasta e o perspectivă depărtată și de-aceea ținem cumpăna lui Shylock. Trebuie ca mai întâi ungurii să se uzeze definitiv, precum se uzează, să devie și mai incapabili de-a guverna decum sunt, să devie c-un cuvânt *imposibili,* ca turcii. Atunci va fi sunat ora acelei identități a intereselor despre care vorbește nobilul conte Andrassy, dar a căror congruență, în momentul de față, nu e tocmai deplină.

❦

[20 decembrie 1881]

Propter vitam vivendi perdere causas, a pierde, pentru a-și păstra o viață nemernică, tot ce dă valoare existenței omenești, iată formula după care se poartă partidul roșu. Precum, pentru popularitate, au riscat un șir de fraze viteze la adresa Austriei, tot astfel pentru a rămânea la putere se târăsc azi lingând mâna pe care voiau s-o muște și, loviți de această mână, siliți a buigui cea mai umilitoare din toate scuzele, maltratați ca niște adevărați valeți, ce espresie găsesc d-nia lor pentru a însemna acest act de înjosire? „O neînțelegere — zice «Românul» —, o gratuită presupunere“.

Dar pentru o neînțelegere, pentru o gratuită presupunere se cer esplicări, nu scuze, și nu în această formă, nu prin stoarcere de impotente lingușiri și de îngenucheate asigurări. Târârea la pământ se numește o esplicare francă?

Și dacă ar fi numai atât! Dacă afacerea ar privi numai pe d. Brătianu sau pe ilustrul său Stătescu n-ar fi nimic. Dar țara e târâtă împreună cu ei la picioarele unei puteri străine, țara trebuie să îngenunche și să ceară scuze pentru inepțiile a o mână de reputațiuni uzurpate și terfelite … și toate aceste pentru ce?

Pentru ca o gașcă de esploatatori să continue a trăi din buget.

Dorința de-a rămânea în buget i-a făcut să riște; frica de-a cădea îi face astăzi să lingă unde-au scuipat și să-și retragă într-un mod atât de nedemn cuvintele. Suntem siguri că dacă 'și reparau greșala prin retragere nici unul

din urmașii d-lor nu era obligat a coborî atât de jos scara umilirii precum au coborât-o d. Brătianu, precedat de blondul său cățeluș.

Fără îndoială opoziția nu se poate decât felicita — în acest unic caz — că are un guvern atât de feștelit. Dacă d. Brătianu ar fi avut demnitatea de-a se retrage, orice partid ar fi venit în urmă-i ar fi luat guvernul acuzat de mai înainte de către toată haita de la „Telegraful“ și de la „Românul“ c-au venit cu sprijinul străinătății. Toată haita aceasta de gazetari pripășiți de prin cancelariile comisarilor de poliție sau de prin bărbieriile Parizului, orice vită botezată de d. C.A. Rosetti cu numele de roșu ar fi intonat în cor acuzațiunea că opoziția vine la putere cu ajutorul străinilor. Astfel, înrăutățiți pe de-o parte prin pierderea bugetului, plătiți pe de alta de străini, tot ce e natură de spion și de denunțător în țara noastră s-ar fi agățat de guvernul nou, precum s-au agățat acum câteva zile de-o sumă de oameni din opoziție, insinuându-le tot felul de monstruozități.

Ei bine, a fost un adevărat noroc pentru toată opozițiunea că pahidermele bipede cari formează majoritatea și sprijină guvernul își întind obrazul pentru a primi loviturile străinătăței. Dar oare pentru țară lucrul este indiferent? Oare aceste cocote politice, impertinente azi, fățuite mâni, lovite peste sulimanul pretextatului lor patriotism, acești oameni care-și sapă singuri orice urmă de autoritate morală arătându-se slugarnici și lingușitori către străini mai pot păstra destulă putere, inspira destul respect pentru a reprezenta interesele țării? Dacă într-o chestie de pură formă, de stil, unde e lesne a fi și serios și demn, ei s-au coborât atât de jos, ce se va întâmpla în cestiunile meritorii, de fond, precum e cestiunea Dunării însăși?

Se poate ca astăzi încă d. Ionescu să-și dezvolte interpelarea anunțată alaltăieri, prin care cere comunicarea actelor diplomatice. Ce se va vedea, ce se va putea vedea din acele acte decât pecetluirea formală a umilirii naționale?

Guvernul conservator a venit prin bătaia din picior a unui consul, onorabili patrioți? Dar cu ce preț stă ministerul fățuit al d-voastră la putere? Când și cui a făcut guvernul conservator scuze? Niciodată și nimănui. Nici chiar atunci când ați înscenat scandalul de la Slătineanu și insultarea d-lui de Radowitz. V-ați dat demisia când a bătut din picior pentru că erați prea lași pentru a-i da piept, dar guvernul care v-a urmat n-a făcut scuze în străinătate. Simple esplicări verbale, pe cari principele de Bismarck nu le-a comunicat nicicând publicității, au aplanat un conflict de o natură, știți prea bine, cu mult mai gravă.

❦

[22 decembrie 1881]

Ședința de sâmbăta a Adunării a trecut fără să fi fost vorba de nota pe care guvernul umilirii naționale a adresat-o Vienei.

Pentru cel ce știe apreția lucrurile — nu vorbim aci de pahidermele bipede de la fel de fel de gazete, cari nu înțeleg nimic, nici de publicul mare, care nu cunoaște dicționarul propriu cu termenii căruia un popor se maltratează — dar, pentru cine știe apreția lucrurile, o formă mai servilă și mai înjosită decât aceea a scuzelor d-lui Stătescu nu se putea. „O neînțelegere!“ strigă gazetele oficioase. Dar o neînțelegere se înlătură nu prin scuze, ci prin o *înțelegere.* Forma unei înțelegeri, unei explicațiuni este cu totul alta decât cea impusă de cabinetul din Viena guvernului nostru.

Iată darul de Anul Nou pe cari d-nii Rosetti-Brătianu îl aduc țării. Se 'ntâmpla pretutindenea ca, în ajunul zilei în care un an trece și altul vine în rotitoarea vremilor cale, oamenii între ei să-și adreseze dorințe reciproce, încurajându-și aspirațiunile pe viitor; copiii să fericească pe părinți, părinții pe copii. Poate muma Românie, această glorioasă și blândă mumă, să fi așteptat și ea de la copiii ei felicitări. Dacă nu alta, dar cel puțin ca vecinic să rămâie numele ei sus ca și culmile munților, viața ei puternică ca a codrilor pururea verzi de brad.

Copiii ei? O mai fi având ea copii adevărați, sau tot ce furnică deasupra mulțimii e o adunătură de bastarzi suplantați adevăraților ei fii, fără umbră de simțire pentru onoarea și demnitatea țării? Bastarzi rahitici cari speculează numele și demnitatea patriei lor, mijlocitori ai rușinei între țară și străini!

Astfel cel întâi An Nou al noului regat primește în inventarul lui o umilire.

Ce-ar fi fost mai simplu în adevăr decât de-a evita cu totul o asemenea umilire, de-a nu pune în mesaj vorbe ce, fără nici un folos pentru cestiunea Dunării, să silească țara la îngenuncheare?

Abia ne iertăm iluzia de-a fi crezut că d. Brătianu voiește ceva cu acel mesaj. Ne-am convins că nu voia nimic, că nu avea îndărătul lui pe nimenea, că totul era o bravadă menită a-i susținea popularitatea și al cărei rezultat a fost de-a potricăli și mai mult numele său demult sfâșiat prin călătoria de la Livadia și cesiunea unei părți de țară.

Întrebându-ne cu mâna pe inimă care ministru ar fi putut în România să comită acel șir de inepții și de greșeli pe cari le-a comis d. Brătianu cu cameraderia sa politică și cu toate acestea să rămâie la putere? Dacă un guvern, fie conservator, fie cum ar fi fost, ar fi cedat Basarabia stat-ar fi două zile la putere? Dacă unul ar fi adresat acele umilite scuze pe cari d. Stătescu le-a adresat Austriei, avut-ar-fi trei zile de trăit? De la un capăt la altul al țării presa roșie ar fi înfierat pe un asemenea guvern, ar fi ridicat ulița în contra lui, cu jalbe 'n proțap, am fi văzut pe corifeii partidului împresurând palatul regal, amenințând cu pușcăria, cu moartea chiar pe un asemenea guvern.

Dar roșii au făcut aceste greșeli și roșiilor li-e permis orice. Și nu ne mirăm că li e permis. Ei au știut să ia țării orice mișcare neatârnată, au știut să prefacă încetul cu încetul listele de alegători în liste de funcționari plătiți, au știut să întindă sistemul corupției și cumpărării de voturi ca o mreajă de fier asupra țării întregi. Orice-ar gândi oamenii despre guvernul roșu, oricât l-ar disprețui în fundul inimei, ei sunt legați prin mii de interese create în mod factice de guvern și nu pot lucra altfel.

Dar dacă o țară se poate guverna astfel, dacă prin săturarea unor serii de interese private se poate amorți și paraliza bătaia liberă a inimei ei, dacă 'n locul deliberării poate veni stupiditatea unei turme conduse de bunul plac a doi-trei oameni, la ce mai trebuie atunci Parlament, la ce alegeri? Toate lucrurile câte se fac astăzi s-ar putea face fără aparatul costisitor al unor reprezentațiuni cari nu mai reprezintă nimic.

❦

[23 decembrie 1881]

Presa este pe deplin liberă în țară la noi și nici nu credem că o mărginire a acestei libertăți ar fi vrun folos. E adevărat că în nici o parte a lumii presa nu este întemeiată spre a spune adevărul. După experiențele făcute de zeci de ani încoace s-a putut vedea că presa politică din toată lumea e mai mult un organ al patimilor politice decât al adevărului. Despre relele economice produse prin acest soi de întreprinderi nu mai vorbim. Nu există întreprindere cât de hazardată, cât de calculată pe ușurința publicului și pe voința de a-i esploata nerozia care să nu fi fost susținută adesea de presa de toate culorile și, când ne-aducem aminte de concesia Stroussberg și de susținerea vie a acestei afaceri premeditat putrede din partea „Românului“

și a altor gazete din vremea aceea, când ne aducem aminte cum foaia principală a partidului liberal, a d-lui Brătianu și Rosetti, a trecut drept prim București în coloanele sale o reclamă a Creditului Mobiliar, putem constata lesne că numai în rare cazuri este chip de-a prezerva acest instrument de acțiune politică de venalitate.

Nu vorbim aci de personalități. Desigur există personalități oneste în această breaslă, dar ele sunt așa pentru că așa le-a făcut Dumnezeu. Industria gazetăriei în sine e expusă unor primejdii morale de cari publicistul cutare ori cutare scapă, de cari publicistica nu poate scăpa.

Cu toate acestea există o garanție în contra acestor neajunsuri și o garanție puternică. Aceasta consistă în faptul că îndărătul unei întreprinderi ziaristice stă un grup de personalități politice cari au până la un grad oarecare responsabilitatea întreprinderei. În acest grup se vor afla totdauna oameni de un caracter cu desăvârșire corect, cari vor ști să împiedece ca în numele lor să se debiteze cutare reclamă ori cutare insinuațiune. De aceea e și practic de-a nu ținea seamă decât de opiniile acele ale publicisticei cari sunt acoperite de o responsabilitate certă și e cu totul infructuos de-a discuta cu oameni ori cu ziare cari nu au absolut nici o responsabilitate.

Cu toate acestea în București apar o sumă de foi, fie în limba română, fie mai cu seamă în limbi străine, cari discută cu toată vehemența limbajului opinii a căror responsabilitate nu e reprezentată prin nimeni sau prin nume atât de obscure încât sunt echivalente cu anonimul și cu nimenea. Prezinte un om politic ideile sale în mod cât de clar și de sincer, X sau Y, oameni ce nu reprezintă pe nimenea și nimic, uzează de libertatea presei pentru a întortochea și falsifica ideile omului public, îi substituie intenții pe cari nu le-a avut niciodată, îl iau în răspăr, și iată omul devine, în mâna speciei *animal scribax,* ba vândut străinilor, ba spion al cutării puteri, ba una, ba alta.

Acest lucru are mari neajunsuri.

Noi suntem aproape siguri că tocmai organe de acele cari au epilepsia denunțărilor și cari cu ușurință aruncă epitetul de „trădător al intereselor țării“ unor oameni pe cari adversarii lor politici și cu răspundere nu îndrăznesc a-i acuza în asemenea chip sunt organele de provocațiune și de turburare încurajate de străinătate în țara noastră. Dacă vrei să știi cine stă îndărătul lor, dacă vrei să ai responsabilitatea pipăită a cuiva, fie bărbat politic, fie grup de bărbați politici, pe cari să-i izolezi logic în cercul lor de idei și să discuți cu ei, să-i constrângi, prin apel la demnitatea și trecutul lor,

ca să țină linia dreaptă a discuției și să nu spuie neadevăruri patente, nu dai de nimenea pe care să poți pune mâna. Vrun nume obscur ți se prezintă, ale cărui opinii pot fi prețioase pentru el însuși, dar de cari țara nici nu a întrebat, nici va întreba vrodinioară.

Foaia cutare, redijată de d-nul X, aruncă cutărui om de stat epitetul de trădător.

— Bunătatea d-tale, d-le X, dar cine te 'ntreabă ce opinie ai despre cutare? Opinia aceasta poate fi prețioasă în sine, dar prin ea însăși nu are absolut nici o valoare. Acoperită de responsabilitatea politică a unor oameni publici ar deveni discutabilă, dar așa? Cine vrea, cine crede practic a discuta cu *oricine* insanități politice și stilistice, a polemiza cu oameni cari nu au nici o răspundere în privirea celor ce zic, a căror vorbe nu numără?

Cât de practică și de ce efect imediat e stabilirea unei asemenea responsabilități am văzut în două cazuri. Cu numele deschis prințul Grigorie M. Sturza a luat ideile partidului democratic național sub scutul său cavaleresc. Izolat pe terenul luptei și atacat cu cele mai drepte arme, combătut cu termeni cuviincioși, potriviți persoanei și trecutului său, prințul s-a convins că pentru moment lupta sa era sterilă și „Democrația națională“ a încetat. „Presa“, în altă ordine de ideei, se făcuse vinovată de cele mai grave inconsecuențe politice. Izolată ca într-un cerc de fier înlăuntrul propriilor ei contraziceri, ea a fost constrânsă a se convinge că existența ei era o contrazicere în sine însăși, a fost dusă *ad absurdum* și, nimeni nemaivoind a acoperi ceea ce era logicește absurd cu numele său, organul Centrului a încetat deodată cu Centrul.

Față cu foi însă ce nu sunt acoperite de responsabilitatea nimănui lupta e imposibilă. O asemenea foaie zice azi una, mâne contrariul, și nu există nimeni pe care să 'l poți obliga de-a se ține de vorbă. Terenul e cu totul mlăștinos, piciorul se cufundă la orice pas, de aceea e mai bine de a nu ținea deloc seamă de ele. Dar existența și înmulțirea unei asemenea ramure publicistice cată a se considera ca un fenomen foarte întristător în viața publică.

❦

[24 decembrie 1881]

Ziarele austriace constată cu satisfacțiune că presa conservatoare din Anglia favorizează interesele și necesitățile monarhiei vecine în cestiunea

dunăreană. Foile din Londra merg chiar mai departe decât cele austriace și nu se sfiesc de-a afirma că Austro-Ungaria ar fi având un *drept* de preponderanță în șesul Dunării de Jos. Fiindcă în curând Comisia Europeană din Galați se va întruni în sesiune estraordinară, pentru a discuta din nou măsurile reglementare pentru distanța dintre Porțile de Fier și Galați, e poate de oarecare interes de a comunica și noi opiniile austrofile ale presei conservatoare engleze, mai cu seamă acelea cari constituie beatitudinea foilor vecine. „Standard“ zice de pildă că atunci când un fluviu trece prin trei-patru state, din cari unele relativ neînsemnate, iar unul mare și având o poziție dominantă, e firesc lucru ca statul cel mare să nu îngăduie niciodată de-a fi înlăturat prin preponderanța numerică a celor mici. Dacă unele state balcanice ar îndrăzni să cerce a contesta preponderanța Austro-Ungariei, la care ea are un drept prin puterea, populația și avuția ei, *instinctul simplu de conservațiune ar trebui să împingă pe oamenii de stat ai Austriei la o atitudine foarte energică.* „Morning Post“ găsește asemenea că e foarte clar ca Austro-Ungaria să aibă oarecare preponderanță pe Dunăre, fără a ține în seamă câți principi de pe acolo voiesc să avanseze la rangul de regi. Acest ziar dă a înțelege că guvernul englez o fi poate acela care să fi îmboldit România la rezistență și relevează cu intenție cum politicii engleji au obiceiul de a uita că drepturile ce le reclamă pentru țara lor proprie nu le pot refuza altora. Precum Anglia cată să se mănție pe canalul de Suez tot astfel Dunărea nu-nsemnează pentru Austria mai puțin decât canalul de Suez pentru Marea Britanie. În fine „Morning Post“ citează un cuvânt al lui Napoleon I, dintr-o scrisoare către Metternich: „Aveți drepturi *geografice* asupra Dunării“.

E în adevăr curios de-a vedea citându-se, ca autoritate în materie de drept internațional, Napoleon I. Împăratul pricepea în adevăr să-și creeze drepturi *geografice*, ba chiar mai puțin decât geografice asupra multor țări din lume, dar am întreba pe toate statele europene dacă este vreunul căruia i-ar mai conveni azi invocarea unor asemenea drepturi în chipul cum o făcea marele împărat.

Cată să observăm pentru cititorul nostru că opiniile gazetelor engleze trebuiesc judecate totdauna din punctul de vedere al opiniilor de partid din acea țară, prin urmare ele nu sunt nepărtinitoare decât cu restricțiunea de-a încăpea sau nu în cadrul vederilor locale de partid. Antagonismul actual în politica esterioară engleză dintre liberali și conservatori se întemeiază în esență pe următoarea fundamentală deosebire de vederi: liberalii văd în

caracterul industriei și în tendențele de dominațiune maritimă a Germaniei un adversar viitor al chiar puterii maritime și de producțiune a Angliei. Prin urmare orice ar încuraja precumpănirea Germaniei și aliaților ei în materie de producțiune și de politică comercială cată a fi combătut.

Progresele Rusiei în Asia nu-i preocupă în așa mod. Ceea ce Rusia poate atinge este sfera de acțiune a Angliei, o sferă care se poate muta, se poate restrânge; puterea maritimă și de producțiune a poporului englez nu va fi atinsă nici chiar prin cuceriri rusești.

Vederea conservatoare este opusă celei liberale. Conservatorii nu văd în dezvoltarea cât de largă maritimă și industrială a Germaniei un pericol de suprematizare din partea acestei puteri ce-și apără sfera de acțiune în contra Rusiei. Deci tot ce va fi îndreptat în contra Rusiei e favorabil intereselor engleze, după a lor părere.

În cestiunea Dunării lucrul stă cam tot astfel. Rusia nu are interese pozitive în șesul Dunării de Jos, dar are un interes negativ considerabil: acela ca nu un altul să aibă preponderanța și acel altul este tocmai adversarul economic și maritim imaginat de liberalismul englez.

E evident că în lupta de conservare națională întreprinsă în cestiunea Dunării cată să ținem seamă de aceste opinii, cari, după constelațiunea întâmplătoare a evenimentelor, ne pot fi favorabile sau nefavorabile. Deocamdată constatăm că, în cestiunea Dunării, interesul mai mult negativ al partidului actualmente la guvern în Anglia favorizează atitudinea defensivă a României.

❦

[25 decembrie 1881]

Nici sărbătorile nu pot trece la noi în țară fără polemică. „Românul“ impută ziarelor opozițiunii că, de unde pân-în ajunul mesajului se arătau adversare Austriei, după ce o satisfacțiune a devenit necesară ele s-au prefăcut în amice ai puterii vecine, sperând sprijinul ei, iar după publicarea satisfacțiunii ele cer depărtarea guvernului.

Lumina în care ziarul guvernamental caută să reprezinte ceea ce numește schimbările la față ale opozițiunii este cu totul falsă. Neapărat că cuprinsul meritoriu al mesajului tronului, susținând împotrivirea în contra preponderanței esclusive a unei singure puteri, da piept pentru o cauză dreaptă. Prin urmare asupra fondului cestiunii nu încape discuție și nici nu

se face. Acest fond, această idee însă e susceptibilă de forme foarte deosebite cari, fără a modifica esența lucrului, pot fi mai accentuate sau mai puțin accentuate, pot da loc la nemulțumiri diplomatice sau nu. Dacă, cu tot antagonismul intereselor, guvernul ar fi dorit a mănține bunele relațiuni formale cu monarhia vecină, modul de-a o face era simplu și uzitat. În privirea cestiunii în litigiu se putea stabili o formă de enunțare pe care s-o fi văzut înainte de publicare ministrul plenipotențiar al Austriei și, dacă n-ar fi găsit nimic de obiectat în privirea formei, dacă termenii — cu toată menținerea fondului — ar fi fost stabiliți astfel încât să nu poată fi vorba de susceptibilități atinse, ceea ce „Românul“ numește o neînțelegere s-ar fi putut evita și țara n-ar fi fost silită la umilire prin scuzele d-lui Stătescu.

Văzând însă forma accentuată a mesajului, opoziția a fost în drept a crede că, prin energia termenilor, d. I. Brătianu, ca prezident de Consiliu, nu numai că urmărește o țintă politică precum e mănținerea punctului său de vedere în cestiunea Dunării, dar că ajungerea acestei ținte este chiar asigurată și că siguranța aceasta-i dictează tonul măreț al mesajului.

Așadar forma încărcată de aluziuni putea să aibă o anume însemnătate politică al cărei efect nu voia nimeni să-l slăbească prin critice premature.

Ce se întâmplă însă? Efectul în adevăr nu s-a slăbit, dar într-un înțeles cu totul invers. Pasajul relativ la cestiunea Dunării nu voia să zică nimic, el nu ascundea nici o siguranță în ajungerea scopului propus și, departe de-a fi un act de curaj politic, nu era decât o inepție imprudentă.

Din capul locului am spus că nu putem discuta cestiunile esterioare cu acea libertate cu care discutăm pe cele dinlăuntru. Teama de-a compromite cestiunile prin necunoștință de cauză, legitima îngrijire de-a nu vedea că ni se impune o responsabilitate pe care n-o putem primi pe cât timp nu suntem în poziție a cunoaște starea cestiunii și raportul ei cu constelațiunea împrejurărilor, toate aceste la un loc ne-au impus o rezervă pe care nici țara, nici noi nu avem a o regreta.

De aceea și în cestiunea Dunării atitudinea noastră s-a mărginit în a lua act de ceea ce se petrece și se zice și a susținea în modul nostru atitudinea defensivă pe care guvernul pretindea că o are. Dacă la Cameră s-au făcut propuneri de soluțiune definitivă, precum a făcut-o d. Carp, nu trebuie a se uita că acest bărbat politic a făcut-o stabilind de mai nainte că e ideea sa personală și că prin enunțarea ei nu angajează responsabilitatea amicilor săi politici. Fondul cestiunii nu ne-a indignat așadar, cel puțin nu întru cât guvernul pretinde a rămânea în defensivă corectă, ci urmările umilitoare de

țară ale unei stilizări despre care ne făceam iluzia că e un act politic și care nu era decât o gaminerie.

Aci se naște întrebarea: Dacă guvernul a fost atât de ușor în cestiuni de formă, care trebuie să-i fie ușurința în cestiunile de fond? Oare ziarele austriace nu vor fi având cumva dreptate când susțin că umilirea d-lui Stătescu este un prognostic admirabil pentru flexibilitatea probabilă a guvernului în chiar fondul cestiunii?

Cât despre țară, ea, pierzând orice credință în oamenii politici cari o conduc și demult deziluzionată, își închipuie că rezistența aceasta, ca și cea în cestiunea Basarabiei, nu e decât o comedie, o fabulă convenită de mai nainte pentru a acoperi cu abilitate concesiile ulterioare.

❦

[29 decembrie 1881]

Oficioșii din Pesta și din Viena primesc o telegramă specială din București, necomunicată ziarelor fără nuanță guvernamentală, în care se zice că demisia pe care a dat-o d. C.A. Rosetti, joi, săptămâna trecută, nu are nici un motiv ce s-ar putea reduce la politica esterioară și că sunt false știrile acele cari pun demisia aceasta în legătură c-o schimbare a atitudinei României în cestiunea dunăreană.

Așa să fie.

Ne aducem aminte îndealtmintrelea că în timpul pe când colonelul Siborne punea rezerve atât de nestrăbătute pretențiunilor Austriei, colonelul Pencovici cerea păstrarea dreptului de supravegheare esclusiv pentru Europa, iar d. Barrère căuta o mijlocire între opiniile diferite ale Comisiei Europene, era la ministeriu cabinetul Brătianu-Boerescu și d. C.A. Rosetti prezident al Camerei. Tot în acea vreme era vorba de erigerea României în regat și, cu sau fără cuvânt, foile din Viena credeau a putea afirma că Austria nu va recunoaște noul regat decât sub condiția primirii anteproiectului din partea României. În adevăr, cum se proclamă România regat, d. Ion Brătianu își dă demisia sub cuvânt că partidul său a devenit imoral și că nu mai poate guverna cu el. Esplicațiunea logică a retragerii precum o dădea lumea politică era cu totul alta.

Dacă d. Ion Brătianu ar fi avut materie indignabilă în sine, esploziunea ei n-ar fi întârziat ani întregi. Din contra, era vorba de promisiunile făcute în

schimbul recunoașterii regalității, promisiuni cărora d. C.A. Rosetti se opunea.

D. Dumitru Brătianu sosește din Țarigrad și devine prezident de Consiliu, citind un program în care spune că în adevăr elementele Adunării sunt stricate și că „nu mai există om cinstit în țară“. În afară promite a fi ca tigresa care-și apără copiii și acuză pe d. Boerescu că prin făgăduinți piezișe ar fi făcut pe puteri să crează că România primește Comisia Mixtă.

În fine lucrurile se-mpacă între d-nii Ion Brătianu și C.A. Rosetti, cabinetul fratelui Dumitru cade și vine unul în care Rosetti-Brătianu formează din nou o indisolubilă unitate. Rezultatul acestei împăcări este mesajul de deschidere, cu atitudinea hotărâtă în cestiunea Dunării. Dar această atitudine hotărâtă e zdruncinată rău prin scuzele umilite ale d-lui Stătescu și … aproape imediat d. C.A. Rosetti se retrage din nou din cabinet, în urma unei neidentități de opinii cu d. N. Fleva ni se pare.

Fără a insista mult asupra concluziilor la cari îndreptățește întrucâtva consecuțiunea evenimentelor, credem totuși că depeșa ziarelor oficioase austro-ungare ascunde cel puțin intenția unui ballon d'essai și trecem mai departe.

E ciudat că pretextul retragerii rămâne acelaș care l-a invocat d. Ion Brătianu la rândul său și d. Dumitru Brătianu în două rânduri: corupțiunea partidului. D. C.A. Rosetti nu-l mai află pe d. Fleva îndestul de onest. La aceasta d. Fleva răspunde, nu fără cuvânt, că milionarii improvizați sub protecțiunea d-lui C.A. Rosetti sunt o dovadă destulă de subțirea onestitate a clientelei speciale a d-lui C.A. Rosetti. Astfel, unul altuia făcând imputări, publicul îi crede pe amândoi, căci și unul și altul are cuvânt.

Nu fără haz e versiunea dată de o foaie franceză din capitală, că d. C.A. Rosetti ar fi recomandat Coroanei pe d. Lascar Catargiu ca să-l însărcineze cu formarea unui nou cabinet.

Se știe că roșii se tem de d. Lascar Catargiu. Nu doar că d. Lascar Catargiu ar fi un om rău, ferească Dumnezeu. Dar bătrânul om de stat e atât de riguros, insistă atât de mult asupra sămilor visteriei, asupra documentelor cum se zice, încât fiori petrec vertebrele roșie din creștet în tălpi de câte ori e vorba ca el să-și arunce ochii în socotelele încurcate ale tagmei. Precum mumele la Roma își mulcomeau copiii cu zisa: *Hannibal ante portas* și româncele cu vorba „vine Caua“, tot astfel d. Rosetti, când își amenință partidul, îl amenință cu d. Lascar Catargiu. Deocamdată cată să așteptăm ce efect va face asupra tagmei roșie amenințarea aceasta; pân-atunci însă nu

putem crede cu toată hotărârea că propunerea făcută Coroanei n-ar fi având și o altă intenție decât regulata consecuțiune a celor două partide opuse la guvernul țării.

❦

[30 decembrie 1881]

În Parlamentul Germaniei principele de Bismarck, referindu-se adeseori la opinia împăratului și zicând că pe aceasta o reprezintă, a dat de-o opoziție vie din partea partidului liberal, care înțelegea constituționalismul cu totul într-alt chip. Opoziția liberală susținea că opinia împăratului nu intră deloc în discuția Parlamentului și că acest din urmă nu are a face decât cu miniștrii răspunzători și cu cancelariul, asemenea răspunzător. Această idee apuseană de constituționalism nu convine însă principelui Bismarck, care-n actuala stare de lucruri din Germania nu crede a putea concede Parlamentului un drept de cenzură absolut. El are necesitate de-o mai mare putere de autoritate în fața Parlamentului, fiind convins înlăuntrul său că constituționalismul exercitat în Germania astfel cum se exercită în alte țări ar fi de natură a compromite viitorul ei economic și politic.

Ca urmare a acestor vederi, pe cari le împărtășește și împăratul, foaia oficială a Imperiului și a Prusiei publică un edict al împăratului cu data de 4 ianuarie, contrasemnat de principele de Bismarck și adresat cabinetului întreg.

Iată ce zice acest edict, în adevăr straniu pentru datinele unei țări constituționale:

> *Dreptul regelui de a conduce după cum va crede mai bine de cuviință guvernul și politica Prusiei a fost mărginit prin Constituție, dar n-a fost abrogat.*
>
> *Actele guvernamentale ale regelui au nevoie de contrasemnătura unui ministru, vor fi reprezentate de miniștri, ca și înaintea edictării Constituției, dar rămân acte guvernamentale ale regelui, cari au purces din hotărârea sa și prin cari el își esprimă în mod constituțional deciziunile voinții sale. Nu se poate îngădui deci, și e spre întunecarea drepturilor constituționale ale regelui, când unii reprezintă exercițiul lor astfel ca și când ele n-ar porni de la rege însuși, ci numai de la miniștri responsabili. Constituția Prusiei e espresiunea tradiției monarhice a acestei țări, a cărei dezvoltare se întemeiază pe viile relații ale regilor săi cu poporul. Aceste relații nu se pot strămuta asupra miniștrilor numiți de rege, căci sunt legate de persoana regelui; conservarea lor este o necesitate de stat pentru Prusia. Este așadar voința Mea, ca atât în Prusia cât și în corpurile legiuitoare ale imperiului să nu existe nici o îndoială*

asupra dreptului constituțional pe care-l am Eu și urmașii Mei de-a conduce personal politica și să se combată pururea părerea că inviolabilitatea persoanei regelui, care a existat pururea în Prusia și a fost esprimată prin art. 43 al Constituției, și necesitatea contrasemnăturii responsabile ar fi privând actele Mele guvernamentale de natura unor deciziuni regale independente. E de datoria miniștrilor Mei de-a reprezenta drepturile Mele constituționale, ridicând rezerve în contra oricărei îndoieli sau întunecări. Tot asta aștept și de la funcționari. Departe de mine de-a voi să influențez libertatea alegerilor, dar, pentru funcționarii aceia cărora le e încredințată executarea actelor Mele guvernamentale și cari pot fi revocați după legea desciplinară, datoria lor contractată prin jurământul de serviciu implică și reprezentarea politicii guvernului Meu în alegeri. Împlinirea credincioasă a acestei datorii o voi recunoaște cu mulțumire și aștept de la toți funcționarii ca în alegeri să se țină departe de orice agitații în contra guvernului Meu.

Ca manieră de-a privi dreptul public edictul acesta spune scurt și cuprinzător că puterea executivă, miniștrii, funcționarii statului, ș.a.m.d. nu sunt deloc o delegațiune a Corpurilor legiuitoare, ci o delegațiune responsabilă a autorității regelui.

Consternațiunea produsă prin acest edict în presă va fi fără îndoială mare și criticele în contră-i violente. Dar la oameni ca principele de Bismarck cată cineva să se întrebe nu dacă aceasta este părerea sa în privința raportului Coroanei cu Camerele, ci ce scop politic urmărește acuma prin acest act izolat de o atât de demonstrativă însemnătate. A crede că acest act e pur și simplu îndreptat în contra elucubrațiunilor parlamentare ale adversarilor săi ar fi naiv. Politica sa, pe care voiește s-o dezbrace de responsabilitate față cu Corpurile legiuitoare pentru că aceasta l-ar împiedica, cată să fi urmărind ținte mai mari, asupra ajungerii cărora nu voiește a suferi contrazicere,

❦

[31 decembrie 1881]

„Românul“ e foarte susceptibil unde nu trebuie să fie și pahiderm acolo unde ar trebui să se simtă atins.

Noi am spus că, dacă — cu tot antagonismul intereselor — guvernul ar fi dorit a mănține bunele relațiuni formale cu Austria, modul de-a o face era simplu și uzitat. În privirea cestiunii în litigiu se putea stabili o formă de enunțare pe care s-o fi văzut înainte de publicare ministrul plenipotențiar al

Austriei și, dacă n-ar fi găsit nimic de obiectat în privirea formei, ceea ce „Românul“ numește o neînțelegere s-ar fi putut evita.

Menținem această manieră de-a vedea și afirmăm că e uzitată între puteri mari și egale chiar. Ministrul de esterne putea să spuie următoarele: în mesajul cu care se vor deschide Camerele găsesc în interesul țării de-a stabili rezerve bine definite în cestiunea Dunării, îndreptate în contra pretențiunilor Austriei. A ne bate cu d-voastră nu voim însă. Iată forma pe care o dau acestor rezerve. Crezi că guvernul d-tale nu ne-ar căuta ceartă din cauza espresiunilor întrebuințate? Iată modul în care verbal se poate consulta partea adversă.

Această formă de consultare e, precum am zis, uzitată între puteri mari chiar, căci ele sondează de mai nainte efectul pe care-l vor face actele lor publice asupra puterilor vecine. „Românul“ găsește că e o umilire.

Nu sunt umilitoare scuzele înjosite ale d-lui Stătescu, dar o consultare prealabilă în privirea formei protestului român ar fi fost umilitoare.

A suferi palme morale înaintea lumii întregi și a fi tratat în valet diplomatic, precum a fost cabinetul Brătianu în cestiunea aceasta, nu este umilitor; dar a spune Austriei: „Te voi combate fără a te insulta și voi chiar să-ți iau pretextul de a te pretinde insultată, iată forma combaterii mele“ — aceasta este umilitor după codul de onoare pahidermă a redactorilor „Pseudo-Românului“.

DIN „TIMPUL“: 1882

❦

CRONICA ANULUI 1881

[1, 3 ianuarie 1882]

I. ROMÂNIA

Nu putem porunci timpului să stea pe loc, nici putem face ca evenimentele să încremenească pe câteva ceasuri împrejuru-ne, ca să le putem fotografia, căci ele 'și urmează cursul lor necontenit, puțin păsându-le dacă ne dor ori ne bucură. În zadar minutarul ceasornicului ar sta pe loc; timpul curge alături cu el, și numai omul, având pururea în față ziua de azi, eternul prezent, pune pietre de hotar între lucruri ce au trecut pentru totdauna și fixează pe orizontul negru al viitorului dorințele sale ca ținte luminoase, uneori pe de-apururea neajunse.

Și anul trecut e greu de izolat din cei ce-l preced și din cei ce-l vor urma, căci din ziua lui întâia ne aruncă *in medias res,* în vârtejul împrejurărilor și ne 'ncarcă memoria cu reminiscențele rușinoase ale răscumpărării drumului de fier, cu cele odioase ale atentatului Pietraru. Spiritul rău al demagogiei române își alesese de jertfă pe unul din chiar părinții demagogiei. Mulțumită lui Dumnezeu și prezenței de spirit a victimei alese, atentatul n-a avut nici o urmare fizică gravă, dar a lăsat adânci urme psicologice în spiritul d-lui I. Brătianu și l-a deziluzionat desigur în privirea simpatiilor sale anterioare pentru demagogie.

La 1 (13) martie sosi în București știrea îngrozitoare despre săvârșirea tragică a împăratului Alexandru II. Voind a vizita în acea zi manejul Mihail din Palatul de Iarnă, la întoarcere două bombe esplosive 'i cad în cale și-l rup bucăți. Camera noastră în momentul întâi uită a lua act de această îngrozitoare știre. Dar în curând se aude că secta nihilistă din Iași, care momise în sânul ei profesori tineri și studenți, a dat un banchet în onoarea succesului atentatului. Dr. Russel (recte Sudzilowsky) e arestat, profesorii români sunt dați în judecata unui juriu și se descoperă o asociațiune de vro 20 de studenți români și 50 de evrei cari propagau în școalele publice ideile de răsturnare. La 9 martie procesul Pietraru ajunge înaintea Curții cu Jurați

și, într-o ședință care ține 22 de ore încontinuu, procesul se încheie prin condamnarea lui Pietraru la 20 de ani muncă silnică și a lui Cârlova la nouă ani de recluziune. În iunie un juriu compus prin profesorii din Iași condamnă la pedepse disciplinare pe aciia cari luaseră parte la propaganda nihilistă.

În ianuarie încă, având a se face mai multe alegeri pentru împlinirea vacanțelor din Cameră, candidații opoziției au avut ocazia de-a supune criticei multe acte ale guvernului, între care vicioasa aplicare a legii recensimântului, care dăduse loc la cele mai vii protestații din toate colțurile țării.

Tot în luna aceasta s-au făcut inaugurarea clubului „Binelui public“ printr-un banchet dat în hotelul Steiner, cu care ocazie s-a consacrat uniunea dintre grupul Vernescu și fracțiunea din Moldova.

Cabinetul suferea de-o criză latentă care forma obiectul certelor din adunările de la Herdan și în cari o parte a partidului căuta să elimineze din ministeriu pe d-nii Boerescu, Conta și Teriachiu.

Pentru ca anul să se înceapă sub auspiciile lui Mercur, se descopere tot în ianuarie deturnarea a 83.000 franci de către un funcționar fiscal, George Bilcescu.

Din începutul anului mai e de notat învoiala intervenită între guvernul rusesc și cel român, prin care acest din urmă primește drept bani materialul de suprastructură a liniilor construite de ruși, deși părerea guvernului nostru fusese că acest material i se cuvine de drept pe baza convenției ruso-române.

În fevruarie tribunalul comercial al imperiului la Lipsca pronunță sentența sa în favoarea reclamantului Landau-Kaufmann și anulează urmările convențiunii de răscumpărare încheiată la 1880 între stat și Societatea Acționarilor C.F.R. Pe liniile noastre, ce încep a fi administrate de directori princiari, plătiți cu enorme lefuri, se 'ntâmplă o serie de accidente; în iunie chiar mai multe dupăolaltă, precum cele dintre Hanu Conachi-Ivești, Serbești-Preval, Severin-Prunișor.

În august Adunarea Acționarilor C.F.R. votează mutarea sediului la București; iar în octomvrie tribunalul din Berlin respinge cererea Landau-Kaufmann, făcută pe baza sentenței din Lipsca, pe cuvânt că nu se mai poate restabili starea de lucruri anterioară convențiunii de răscumpărare, nici se poate opera ștergerea acestei tranzacțiuni din registrele de comerț.

Reclamantul, dacă a suferit pagube prin încheiarea acelei convenții, poate intenta o acțiune de despăgubire pentru daune-interese.

Tot în fevruarie, în vederea evenimentelor care aveau să se petreacă peste câteva săptămâni, d. Brătianu găsește mijloace de-a sonda atitudinea partidului conservator, căruia-i propune până și o dreaptă împărțeală a portofoliilor ministeriale. Condițiile puse de partidul conservator părând prea grele, tratările nu izbutesc.

Tot în fevruarie d. Stolojan cere un credit de 300.000 fr. pentru asigurarea liniștei publice.

Ministeriul Instrucțiunii aprobă aranjamentul pentru săvârșirea dinlăuntru a bisericii de la Curtea de Argeș prin d. Lecomte de Nouy.

D. C.A. Rosetti propune în Camera electivitatea magistraturii și însărcinarea unei delegațiuni a Camerei care, împreună cu una a Senatului, să aibă a formula, întrunite într-un fel de *convent național*, proiectul privitor la eligibilitate. Membrii acestui prețios convent să fie plătiți cu câte una mie franci de obraz. Propunerea a rămas în stadiu embrionar pân-în ziua de azi.

La 25 fevruarie doi din oamenii eminenți ai generației trecute, Aug. Treb. Laurian și Cezar Bolliac, încetează din viață.

Ziarele din Viena încep a vorbi de erigerea României în regat și pun în vedere primirea anteproiectului ca condiție a recunoașterii noului rang al României. „Le Nord“ menționează asemenea știrea ridicării la regat, ne dă însă consiliul de-a nu face nici un sacrificiu real pentru o simplă schimbare de titlu.

Evenimentul tragic din Rusia, mișcarea nihilistă din Iași, ramificată prin școli, încheiarea procesului Pietraru, ca tot atâtea fenomene răsărite din demagogia cosmopolită și internă, motivează din partea d-lui Maiorescu următoarea interpelare:

> *Am onoarea a întreba pe d. ministru-președinte dacă, în urma procesului Pietraru și a manifestărilor socialiste din Iași, crede timpul venit de-a imprima politicei interne o direcțiune mai compatibilă cu consolidarea monarhiei constituționale.*

Printr-un discurs memorabil d. Maiorescu silește pe guvern de a-și arăta arama și de-a o rupe cu tradițiile demagogice.

Răspunsul guvernului e prompt. A doua zi chiar, la 14 martie, tristul erou al nopții de la 11 fevruarie, generalul Lecca, propune în Cameră proclamarea regatului, d. Ion Ghica, ministrul considerat ca antidinastic din

vremea scandalului Slătineanu, face aceeași propunere în Senat, care e primită cu adeziunea formală a opoziției și cu unanimitate de voturi.

Cu ocazia discutării bugetului, după propunerea făcută în Cameră, se sporește leafa miniștrilor la îndoit și se înființează un al optulea ministeriu fără portofoliu pentru prezidentul Consiliului. Între acestea se ivesc în Cameră și în adunările de la Herdan disensiuni grave între d. Brătianu și coreligionarii săi politici și el își dă demisia, cu dezaprobarea vie a partidului și a ziarului „Românul“.

D. Dumitru Brătianu e chemat din Constantinopole ca să ia moștenirea fratelui său, de unde și sosește, iar la 10 aprilie compune cabinetul său nou, care s-ar putea numi cabinetul încoronării. La 25 aprilie d. Dumitru Brătianu dezvoltă în Cameră un curios program ministerial, prin care promite puterilor binevoitorul său concurs și amenință pe-un adversar necunoscut cu figuri retorice foarte energice.

La 10 mai e serbarea în adevăr frumoasă a încoronării și câteva zile de-a rândul durează festivitățile cu cortejul istoric al breslelor.

Ne vine știrea despre încetarea din viață a generalului Ion Ghica, fiul lui Grigorie Vodă Ghica, ministru plenipotențiar al României la Petersburg.

În timpul în care d. Dimitrie Brătianu acuză în Cameră pe d. Boerescu că ar fi făcut promisiuni cari au indus pe puteri în eroare, că primim Comisia Mixtă, se ține un meeting la Galați în cestiunea Dunării. D. Al. Lahovary espune printr-un discurs în Cameră toate erorile comise de cabinetul trecut în această cestiune și d. G. Chițu confirmă opinia opoziției ca împărtășită fiind și de partidul roșu. În urma acestora, grave neînțelegeri se ivesc din nou în sânul partidului; cabinetul e amenințat de un vot de blam. Îmblânzit de jurămintele de fidelitate ale coreligionarilor săi politici, d. Ion Brătianu se întoarce în capitală, frate-său își dă demisia la 9 iunie și e ales prezident al Adunării, iar la 10 iunie se formează actualul cabinet I. Brătianu-C.A. Rosetti.

În Berlin Reichsratul votează tractatul de negoț cu România. Cu ocazia aceasta partidul conservator german blamează presiunea făcută asupra României în cestiunea evreilor.

D. Dimitrie Brătianu, venind pe scaunul prezidenției Adunării, ține din nou un discurs foarte caracteristic, în care face grave acuzări partidului său. Până și ziarele din America țin seamă de acest discurs, care nu lasă nimic de dorit ca sinceritate. Comisiunea Europeană din Galați își încheie sesiunea.

În iunie d. Mancini, ministrul de externe al Italiei, adresează o notă ambasadorului italian de la Londra, prin care oferă serviciile de mediațiune ale guvernului său în cestiunea Dunării. Corpurile noastre legiuitoare se închid, nu fără scandalul proiectului de răscumpărare a liniei Cernavodă-Chiustenge.

D. C.A. Rosetti își inaugurează ministerul său de interne prin o circulară adresată prefecților, prin care cere ca aceștia să-i recomande de subprefecți tineri cari ar avea licența sau doctoratul în drept, ceea ce deosebiții Chirițopoli și Simulești nu întârziază a și face.

În urma lovirii de stat din Bulgaria, șefii liberalilor de acolo, d-nii Slaveicof, Zancov și Caravelov, au de gând a trece în București și a lucra de aci în senzul ideilor lor. Generalul Ernroth sosește la București cu pretinsa misiune de-a se înțelege cu guvernul român asupra opririi liberalilor de-a înscena din România vo mișcare în contra guvernului bulgar.

În august are loc întrevederea de la Gastein între împăratul Austriei și al Germaniei. Contele Andrassy sosește la Sinaia și e primit în mod foarte simpatic. I se atribuie călătoriei lui intenția de-a câștiga consentimentul României pentru anteproiect. În același timp foile unguresti fac un zgomot infernal asupra unei pretinse încălcări de granițe ce-ar fi avut loc la Sân-Giorgiu din comitatul Trei Scaune din săcuime. Comisia de graniță constată o eroare de 3500 pași, rezultată din deosebirea între două documente de graniță din a. 1792, și conflictul se aplanează.

În septemvrie are loc întrevederea de la Danzig.

La 27 septemvrie redacția „Românului“ serbează aniversarea a douăzeci și cincea a acestei gazete printr-un banchet dat în onoarea d-lui C.A. Rosetti, la care au luat parte mulți străini din București.

Moartea subită a baronului Haymerle ține in suspenso tratările în cestiunea Dunării. În octomvrie regele Italiei, împreună cu regina, vizitează pe împăratul Austriei la Viena. D. de Rosny, sinologul, călătorește prin România și prin Dobrogea.

M. Sa Regina publică un apel călduros pentru încurajarea industriei textile de casă a satelor noastre.

La 21 noiemvrie se dezvăluie cu solemnitate statua lui Ion Eliad.

La 15 noiemvrie se deschid Corpurile legiuitoare cu mesajul regal, care cuprinde un pasaj energic cu privire la cestiunea Dunării. Austria se crede atinsă prin aceasta și ordonă (fără notificare oficială) contelui Hoyos, ministrului său plenipotențiar din București, să suspende relațiunile sale

personale cu guvernul român. Ziarele austriace declară că, în cazul cel mai rău, sunt mulțumite cu *status quo*, dar că România să fie încredințată că nu se poate face nimic în cestiunea dunăreană nici fără Austro-Ungaria, nici în contra ei. Ele amenință cu desființarea Comisiei Europene din Galați.

Proiectul de răspuns al majorității Camerei reafirmă pasajul privitor la Dunăre, proiectul minorității prezentat de d. Carp se mărginește a asigura pe Coroană că țara e gata la orice sacrificiu de câte ori drepturile ori onoarea ei va fi în joc. Cu ocazia discuției răspunsului la mesaj, d. Carp declară, fără a angaja responsabilitatea coreligionarilor săi politici, că, în favorul unei comisii europene compuse din delegații tuturor puterilor semnatare Tractatului de la Berlin, ar putea să sacrifice în materie de poliție fluvială unele din drepturile suverane ale țării, dacă prin acest sacrificiu s-ar garanta neutralitatea Dunării și mediat a țării. Neputându-se însă obține o asemenea comisie colectivă a Europei întregi, atunci d-sa nu admite nici un fel de comisie de riverani în care ar intra numai Austria, sau numai Rusia, sau numai ele amândouă. În asemenea caz comisia de riverani ar trebui să primească o a treia putere moderatoare căreia să-i încredințeze chiar prezidenția. Dar în favorul unei comisii compuse astfel d-sa crede că țara nu trebuie să renunțe la nici una din prerogativele suveranității sale. D. Carp crede că Tractatul de la Berlin cuprinde o lacună. Guvernul e asemenea de părere că în privirea aplicării regulamentelor nu se poate face nici o concesie ce ar atinge suveranitatea țării, dar, în privirea dreptului de supravegheare, maniera de-a vedea a guvernului e foarte laxă.

D. Maiorescu, susținând proiectul de răspuns al minorității, dezvoltă un program întreg de reorganizare conservatoare înlăuntru. D. Lahovary e de opinie că, de vreme ce Tractatul de la Berlin nu zice nimic despre aplicarea și supravegherea aplicării regulamentelor, ci numai despre facerea lor, pe care-o atribuie Comisiei Europene din Galați, reintrăm în dreptul comun al ginților, conform căruia aplicarea se face de fiecare stat ca suveran pe malul său și supravegherea de țările Europei cari au subsemnat tractatul. Din momentul ce această supraveghere nu se face numai de o singură putere în mod separat și pentru un interes esclusiv, nu poate să atingă nici drepturile, nici interesele noastre. Liberalii independenți (grupul Vernescu-Ionescu) cer de la guvern să declare că nu acceptă nici supravegherea navigațiunii din partea Europei. Aceste sunt ideile ce s-au ivit cu privire la cestiunea Dunării în urma conflictului austro-român.

Tot cu ocazia discutării răspunsului d. Brătianu ține un discurs prin care declară că n-a fost intenția sa de-a aduce prin mesaj o atingere Austriei. Aceste declarații găsindu-se insuficiente în Viena, sunt urmate de scuzele formale ale d-lui Stătescu, după cari incidentul se declară închis și relațiile se restabilesc. În urma acestora d. C.A. Rosetti și-a dat demisiunea din ministeriu.

Mai avem de însemnat că, spre sfârșitul anului, s-au deschis cursurile Facultății de Teologie, înființate din inițiativa episcopatului român și în favorul căreia P.S.S. Ghenadie de Argeș a făcut o donațiune de 30.000 lei noi.

II. STRĂINĂTATEA

Multe din cestiunile cari în străinătate au fost la ordinea zilei n-au dispărut încă și începutul anului trecut e încărcat cu serii de evenimente ce neliniștesc până azi spiritul public.

Pe la începutul anului și în vederea alegerilor pentru Reichsrat se accentuează în Germania animozitatea publică în contra influenței economice și politice a evreilor, ceea ce dă principelui de coroană al Germaniei ocazia de a se rosti, într-o întrunire a Institutului de invalizi, în contra mișcării antisemitice.

D. Barthélemy de Saint Hilaire, ministru de esterne al Franței, adresează puterilor o circulară prin care esplică înțelesul protocolului no. 13 al Congresului de la Berlin și cere mijlocirea puterilor pentru înlesnirea negociațiunilor între Turcia și Grecia în privirea cesiunilor de teritoriu; adaogă însă că puterile nu au de gând a dispune după voie-le de teritorii ce nu le aparțin. Această propunere de arbitraj e respinsă de către Turcia ca atentând la suveranitatea Porții și Franța și-o retrage. Ghazi Muctar Pașa e numit comandant al trupelor de observație din teritoriile ce sunt a se ceda. Poarta, amenințată de revolte grave în Siria, în Curdistan și în Albania, înclină a face rectificările de graniță față cu Grecia și, sub presiunea puterilor, ea-și preschimbă la 14 iunie ratificările convenției cari dădeau Greciei bucăți mari din Epir și din Tesalia. De atunci încoace evacuarea s-a și realizat.

În ianuarie dura încă războiul dintre Peru și Chili. Lima, capitala Peru-ului, a fost ocupată în acea lună de trupele chiliene cari au rămas acolo până acum.

Anglia era ocupată și înlăuntru și înafară. Înlăuntru cestiunea agrarie din Irlanda se manifestă prin esploziune de dinamită, prin greve, iar deputatul irlandez Parnell declară că cea de întâi arestare va fi semnal pentru suspendarea generală a plății arenzilor (18 ian.) ceea ce s-a și împlinit de atunci încoace. Ministerul, grămădit de aceste neorânduieli, prepară două biluri, unul de eserciţiune pentru a putea restabili liniștea în Irlanda, altul pentru a regula raporturile între proprietari și arendași. Fiindcă în Parlamentul englez nu există închiderea discuției deputații irlandeji aveau de gând a vorbi în infinit în privirea proiectelor guvernului și a nu le lăsa să ajungă la vot. În fine în fevruarie d. Gladstone obține un vot de 415 contra 65 ca bilul de constrângere să se voteze imediat. La Cork în Irlanda se sparge o magazie de iarbă de pușcă, se descoperă mine de dinamit sub localele diferitelor autorități, fratele contelui Montemores, carele fusese asasinat în anul trecut, e asemenea asasinat; la 11 martie se întemnițează 74 membri ai Ligei agrare. De atunci încoace turburările durează într-una, deși un tribunal agrar instituit în Irlanda, în urma legei agrare, a îndeplinit cererile legitime ale arendașilor, spre marea nemulțumire a proprietarilor. Guvernul a suprimat Liga, a pus pe șefii ei în închisoare, Liga femeilor a fost asemenea interzisă și Irlanda e pusă în stare de asediu. Cu toate acestea dezordinele și crimele urmează, arenzile nu se plătesc, atacurile personale se înnoiesc.

În Afganistan Abdur-Rhaman, ieșind în sfârșit învingător, a anunțat pe viceregele Indiilor că o să-l viziteze, ceea ce va contribui a-i întări tronul și bunele relații cu Anglia.

În Africa australă boerii, țăranii olandeji colonizați, s-au opus cu arma în mână anexiunii republicei Transval la monarhia engleză și au repurtat mai multe victorii strălucite. În momentul în care gen. Roberts a fost trămis să-i combată, Anglia a intrat în tratări de pace cu ei, împinsă de opinia publică din Olanda și le-a conces deplina autonomie locală, păstrându-se însă suzeranitatea Angliei.

Liber-cugetătorul d. Bradlaugh, refuzând a depune jurământ la intrarea în Camera Comunelor, a fost esclus. Reales de colegiul său, i s-a refuzat intrarea în Parlament și cestiunea așteaptă încă o soluțiune.

În Germania vederile economice și financiare ale principelui-cancelar primează orice alte cestiuni. Încă la începutul anului cancelarul convocase un Consiliu economic *(Volkswirthschaftsrath)* spre a-l consulta în privirea măsurilor de luat pentru ridicarea industriei și îmbunătățirea sorții

lucrătorilor. C-o fină ironie, cancelarul observă specialiștilor din acest consiliu că e silit să-i consulte în acest chip, de vreme ce ei, nefiind nici advocați, nici profesori, nu pot ajunge în Parlament. E drept că Germania nu a dat cancelarului său o majoritate parlamentară favorabilă vederilor sale. Dar el a găsit remediul în contra acestui neajuns făcând pe împăratul-rege să iscălească un rescript prin care aduce aminte că actele guvernului prusian și ale celui imperial sunt libera emanațiune a voinței monarhului și că, dacă există Constituție și Parlament, acestea înșile nu sunt pornite decât din libera voință și din inițiativa regelui: „Nu voi ca o coală de hârtie să se pună între mine și poporul meu“ a zis Frideric Wilhelm IV și tot acest dicton de tradiție monarhică îl repetă Wilhelm Gloriosul. În urma energicului rescript imperial principele a avut ocazie de a se pronunța din nou asupra sistemului său de organizare economică și a accentua interesul ce crede că statul *creștin* e dator a-l avea pentru soarta lucrătorilor.

> *În sistemul pe care am a-l reprezenta, conform voinții împăratului, zise principele de Bismarck, mănțin principiul că numărul acelora cari n-au de purtat în stat decât sarcine trebuie să fie cât se poate de redus. Je suis le Roi des gueux, au zis Frideric cel Mare; Frideric Wilhelm III a eliberat țăranii și actualul rege se crede fericit că la adânci-bătrânețe i-a fost dat să inspire clasei celei mai slabe din stat, lucrătorilor, încredere mai multă în puterea statului și în viitor… Chiar aceia care nu mai cred în revelațiunea creștinismului trebuie să conceadă că morala lor, cu postulatele ei de iubire a aproapelui, de onoare ș.a.m.d., la cari țin și ei, nu sânt decât rămășițe fosile ale creștinismului, Credința mea că morala e o emanațiune a doctrinei revelațiunii, la care ține și împăratul, mă face să-i dau o formă și în legislațiune.*

În Austria ministeriul Taafe se bucură în Parlament de-o majoritate compusă printr-un compromis dintre naționalități și conservatori. În cabinet însuși sunt mai mulți reprezentanți ai naționalităților, precum cehul Prazak, ministru de justiție, polonul Dunajewski la finanțe ș.a.m.d. Încă în ianuarie cabinetul Taafe a anunțat o serie de proiecte pentru îmbunătățirea sorții populațiunilor rurale. Întâlnirea de la Gastein și vizita regelui italian la Viena au întărit relațiunile esterioare ale monarhiei.

Introducerea serviciului militar obligatoriu în Bosnia și Herțegovina, provincii cari de nume stau sub suveranitatea Porții și a căror administrare timporară a luat-o asupră-și Austria, a dat ocazie Porții să proteste în contra acestei măsuri. În Bocche din Cataro muntenii slavi se opun din nou introducerii serviciului militar, de cari fuseseră dispensați prin învoieli anterioare cu guvernul central.

În Ungaria și țările anexate au avut loc alegerile pentru Dietă, ale căror pregătiri s-au început însă cu mult înainte. Încă de prin iulie 1880 dr. Hodoș și d. G. Bariț adresaseră o circulară a atitudinii lor. O a doua circulară s-a adresat de către d-nii N. Popea și G. Bariț în noiemvrie 1880, iar în martie 1881 un Comitet electoral central, constituit în Sibiu, a convocat o adunare generală a alegătorilor români din Transilvania în care fiece cerc electoral să fie reprezentat prin doi delegați. Obiectul conferinței era: „stabilirea atitudinii alegătorilor români în fața alegerilor apropiate pentru Dietă“. La 30 aprilie a și început acea conferință electorală, la care au luat parte și delegații cercurilor electorale române din Banat și din Țara Ungurească, pe lângă cei ardeleni. Rezoluția conferenței a fost ca românii din Ardeal să observe ca până acum politica pasivității și să se abție de la alegeri, atitudine ce implică nerecunoașterea *de jure* a întregei legislațiuni ungurești de la 1866 (de la dualism) încoace. Românii din cercurile ungurene și bănățene să ia însă parte la alegeri, accentuând în Dietă atitudinea ardelenilor. În ajunul alegerilor (prin iunie) doi membri ai episcopatului român, mitropolitul greco-ortodox al Ardealului și episcopul greco-catolic din Gherla fac — sub presiunea guvernului din Pesta se vede — au trimis circulare către preoți și credincioșii lor, îndemnându-i să ia parte la alegeri. Episcopul din Gherla le recomandă chiar pe candidații guvernamentali. În definitiv naționalitățile sunt bătute în alegeri, căci tocmai partidul guvernamental e cel care e ales în cercurile electorale ale lor, pe când stânga, partidul uniunii personale și a politicei dezlipirii de Austria, se alege în cercurile curat maghiare. În octomvrie se adună Congresul bisericii române din Sibiu și are, între altele, de obiect înființarea a încă două episcopii. În Congres, d. Parteniu Cosma face o propunere în favorul retipăririi cu litere a cărților rituale în înțelegere cu episcopatul din România și cu mitropolitul din Bucovina.

În Bucovina partidul național dispune de ⅔ a Dietei provinciale. În gimnaziul de la Suceava se introduce limba română ca limbă de propunere în clasa paralelă și consistoriul îndeamnă prin circulară pe părinții români de-a se folosi de această ocazie și de-a popula c-un număr suficient de elevi clasa paralelă.

În Serbia vine, prin influență austriacă, un cabinet care-și plăsmuiește o majoritate docilă, care votează joncțiunile căilor ferate cu Austria și tractatul de comerț.

În Bulgaria anul începe cu ministerul liberal. Aceasta declară puterilor că crearea drumului de fier Rusciuc-Varna e o sarcină prea grea pentru Bulgaria și că nu dispune de fonduri pentru a dărâma cetățile de pe Dunăre, conform Tractatului de la Berlin. Ministeriul se mai plânge, în fevruarie, în contra imigrațiunii prea numeroase din Macedonia. În aprilie prințul Alexandru (Battenberg) adresează o proclamațiune poporului bulgar prin care-i impune condiții constituționale pentru rămânerea sa mai departe pe tron. Prin alegeri, ieșite cu totul în senzul guvernului dar după energice presiuni, s-a consumat o lovitură de stat analogă cu cea de la noi de la 2 mai 1864.

O seamă de români din ținuturile locuite de ei în Bulgaria, atinși de închiderea școalelor și bisericilor române, reclamă la regele Italiei, la al României, la d. Gambetta și la papa în contra actului arbitrar al închiderii institutelor lor de cultură.

În Rusia, de la începutul anului încă, prințul Gorciacof se retrage de la conducerea afacerilor esterioare. Atentatul odios de la 13 martie provoacă indignarea lumii civilizate și strigăte sălbatice de bucurie din partea nihiliștilor și a sectelor radicale înrudite. Țarul Alexandru III se suie pe tron, amenințat pururea și până azi, ca și părintele său. Procesul în contra asasinilor Rysakoff, Șeliabov, Perovscaia ș.a. se sfârși la 7 aprilie cu șapte condamnări la moarte. La 15 aprilie 5 din condamnați sunt spânzurați în piața publică, iar Iessyi Helfmann, însărcinată fiind, i se reduce după facere pedeapsa la munca silnică pe timp nedeterminat. Împăratul se retrage la Gacina, unde se iau cele mai minuțioase precauțiuni în contra vizitatorilor. El trăiește rău cu doi din unchii lui și cu un văr pe cari faima publică îi acuză de conivență la comploturi.

În mai încep în Rusia de sud răscoalele în contra evreilor, urmate de măsuri administrative pentru depărtarea lor din sate. Loris Melicof demisionează și generalul Ignatief devine ministru de interne. Prin ucaz imperial s-a anexat teritoriul turcmenilor tekinți. În noiemvrie se face din nou un atentat asupra prefectului de poliție Cerevin și se descoperi un complot din cele mai fabuloase. Un balon cu bombe esplozive era să fie lăsat deasupra Gacinei pentru a arunca castelul în aer. În decemvrie procesul Mrovinski dovedi că corupțiunea se află până și în cele mai nalte sfere de încredere. În iunie se constată că finanțele Rusiei prezintă un deficit de 125 milioane ruble.

Politica esterioară a Rusiei își urmează însă cursul necontenit înainte.

În fevruarie marchizul Țzeng iscăli la Petersburg un tractat de pace cu Rusia, în virtutea căruia China va plăti 9 milioane de ruble și cedează Rusiei o bucată de teritoriu în Ili apusean;

Rusia are dreptul de-a avea în China consulate numeroase; poate avea negoț nevămuit cu mongolii.

Războiul cu turcmenii tekinți s-a început încă din anul 1879, când generalul Lomakin fu biruit, cu cei 4000 de soldați, înaintea întăriturilor de la Ghiok-Tepe. Dar rușii durară un drum de fier prin stepă. Douăzeci de mile departe de lacul Caspic apăru Scobelef înaintea întăriturilor tekinților. La 4 ianuarie se făcu o paralelă, la 7 și 8 o a doua; în fine la 24 asalt general și luarea întăriturilor. „Totul a trecut sub sabie“ telegrafie Scobelef. Acum obiectivul cuceririlor asiatice e cetatea Merv, numită regina lumii.

Întrevederea de la Danzig a avut de obiect de a asigura pe împăratul Germaniei că Alexandru III nu încurajează panslavismul și că Rusia va urmări o politică generală conservatoare.

În Italia afacerea Tunisului a făcut mult sânge rău. Expediția franceză a adus după sine demisia cabinetului Cairoli, care s-a găsit că n-a fost destul de energic în afacerea asta, precum și demisia gen. Cialdini, ambasador al Italiei la Paris. D. Depretis a constituit un ministeriu nou, cu d. Mancini la Esterne. Dezordini tumultuoase pentru cestiunea Tunisului, atacarea legii garanției papei din partea radicalilor, dezordini la transportarea corpului lui Piu IX și în fine lărgirea dreptului electoral și reducerea cenzului sunt evenimentele care-și dispută interesul zilei în Italia. Cauzele întâlnirii regelui cu împăratul Franz Iosif nu sunt tocmai cunoscute, dar urmările sunt în defavorul României în cestiunea Dunării.

Serviciul funebru ținut în Panteon spre reamintirea anului al patrulea de la moartea lui Victor Emanuil are o însemnătate escepțională prin participarea tuturor partidelor. Serbarea ia un înțeles demonstrativ față cu știrea că Germania ar fi invitând puterile să intervină în favorul restabilirii puterii lumești a papei.

În Franța multă sfară și mici rezultate. Scrutinul pe liste patronat de d. Gambetta n-a pătruns. Evenimentul cel mai însemnat e că d. Gambetta, dictatorul pe scaunul prezidențial al Adunării, a fost în fine silit de împrejurări să primească prezidenția Consiliului de Miniștri. Marele

ministeriu, așteptat cu atâta nerăbdare, s-a dovedit însă un cabinet compus din amici și oameni credincioși ai tribunului, fără vro altă însemnătate. Expediția tuniziană a dat loc la un scandalos proces de calomnie înaintea juraților cari au achitat pe Rochefort.

În Spania ministerul Canovas del Castillo a făcut loc unui cabinet Sagasta și Martinez Campos. S-a votat o conversiune a datoriei publice. Regele Alfons s-a întâlnit cu regele Don Luiz de Portugalia. În Portugalia a venit ministerul conservator de Fontés.

În Statele Unite prezidentul James Garfield a căzut victima unui asasin, anume Guiteau, despre care nu se poate ști dacă cauze politice sau dezordine intelectuale l-au împins la această crimă.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[5 ianuarie 1882]

Înainte de sărbători se răspândi vorba că d-nu C.A. Rosetti și-ar fi dat demisia de la Ministeriul de Interne.

Însuși „Românul“, organul d-lui ministru de interne, a publicat această știre sub rubrica „Informațiunilor“, dar fără nici un comentariu. Și, deși „Monitorul oficial“ n-a confirmat-o, acest fapt se poate considera ca sigur.

Și oricine simte că el prezintă o importanță cu totul escepțională.

Este adevărat că, sub guvernul actual, retragerea unui ministru are aceeași însemnătate cu schimbarea unui subprefect.

Câți oameni vin și revin la ministeriu fără să se știe nici pentru ce au venit, nici pentru ce se duc, nici pentru ce iar revin.

Dar nu e vorba de un ministru oarecare.

Este vorba de d-nu **C.A.** Rosetti, făcătorul și întemeietorul partidului liberal și unul dintre cele două capete ale acestui partid bicefal.

D-nu C.A. Rosetti este I.C. Brătianu, adică primul ministru; și d-l I.C. Brătianu, adică primul ministru, este C.A. Rosetti, a zis „Românul“.

Și cine nu știe că aceste două persoane au fost totdauna nedespărțite în acțiunea lor politică și au format amândoi o singură individualitate politică!

De aceea toți se întreabă: ce însemnează retragerea d-lui C.A. Rosetti?

În zadar am căutat, în organele oficioase, un răspuns la această întrebare. N-am aflat nimic sigur și nu putem nici astăzi răspunde decât cu presupuneri.

Două sunt mai ales zgomotele cari au dobândit oarecare tărie.

Se zice mai întâi că între d-l C.A. Rosetti și d-l I.C. Brătianu esistă o deosebire fundamentală de idei în privința organizării interioare a țării.

Este adevărat că amândoi s-au adăpat de la izvoarele cele mai necurate ale demagogiei franceze și au fost uniți trup și suflet pe cât a fost vorba să facă opozițiune.

Dar, odată ajunși la guvern, nu se mai înțeleg deloc: unul se deșteaptă a fi conservator, ba, după alții, chiar retrograd; iar celălalt a rămas tot demagog!

Această esplicațiune prezintă multe probabilități.

Pe când d-nu C.A. Rosetti se afla încă prezident al Camerii legiuitoare, țara întreagă fu câtva timp mișcată de propunerea nesocotită de a se declara magistratura electivă, aceea ce, dacă s-ar fi realizat, ar fi produs o perturbațiune generală care ar fi avut drept rezultat dezorganizarea complectă a acestei a treia putere din stat.

Abia veni la minister și țara fu din nou neliniștită prin circulările sale arbitrarie, care dezbina pe proprietari și arendași de țărani în relațiunile lor agricole. Și apoi depuse, între altele, legea consilielor județene, ce cuprinde în sine votul universal și legea tocmelelor agricole, prin care se face imposibilă orice învoială dintre proprietar și muncitorii de pământ și se dă o lovitură de moarte agriculturei.

Se pretinde că d-nul C.A. Rosetti ar întâmpina dificultăți în admiterea acestor legi și că, de aceea, se și retrase de la minister.

Dacă aceasta ar fi adevărata cauză, demisiunea d-lui C.A. Rosetti și-ar avea importanța sa politică, căci, printr-însa, s-ar dovedi că d. Brătianu respinge acum ideile demagogice și anticonstituționale cari au format crezul său politic și cărora numai d. C.A. Rosetti le-a rămas credincios.

Cât pentru noi, nu putem primi de adevărată această ruptură dintre d. Rosetti și Brătianu; nu ne putem închipui pe d. Rosetti fără d. Brătianu, nici pe d. Brătianu fără d. Rosetti; nici putem crede că d. Brătianu să-și fi schimbat acum, la bătrânețe, ideile ce a profesat toată viața sa, și să fi renunțat pentru totdauna la visul încântător de a experimenta asupra țării noastre ideile extravagante ale socialismului.

Și pe urmă nici intră în deprinderile radicalilor de a avea idei de organizare lămurite. Din contra, având idei nerealizabile și văzând că ele nu pot să treacă în fapte și în instituții, radicalii le schimbă cu înlesnire după timpuri și împrejurări, sau cel puțin le amână de azi pe mâne.

De aceea noi credem că, dacă deosebire de vederi esistă între dd. Rosetti și Brătianu, această deosebire esistă numai asupra aplicării.

Se pare că d. Rosetti, mai nerăbdător și poate mai stăruitor în ideile sale, aflându-se la putere, crede momentul priincios pentru a-și pune în aplicare vederile politice și că d. Brătianu, mai sfiicios, și voind să treacă și om de stat, nu crede încă momentul venit de a ataca bazele pe cari repauză societatea noastră și se opune la legile inoportune și cutezătoare ale colegului său, de teamă mai ales de a nu speria lumea și de a pierde, pentru totdauna, puterea.

Oricum ar fi, o deosebire de vederi esistă, și ea se pare că e prima cauză a retragerii d-lui C.A. Rosetti.

Alta se șoptește că ar mai fi cauza retragerii d-lui C.A. Rosetti.

Se mai afirmă că d-l C.A. Rosetti s-ar fi retras dezgustat de a vedea cu „ochii săi“ corupțiunea funcționarilor administrativi adunați prin prejurul stupului cu miere al bugetului și pe cari însă nu i-ar fi putut depărta fără pericolul de a nimici cu desăvârșire „marele partid“. Nu e vorba, aceasta dorință ce se atribuie d-lui C.A. Rosetti, de a fi voit să aducă oarecare moralitate în partidul său, mai nu s-a simțit; căci, afară de cele petrecute cu primarul de la Câmpina și de demisiunea prefectului de Vâlcea, această dorință, de va fi avut-o vreodată, a rămas în stare platonică. D-l Rosetti are însă împrejurul său și ține încă prin prefecturi oameni înfierați de opiniunea publică pentru abuzuri și prevaricațiuni.

Și cu toate astea cele petrecute de la o vreme încoace dă oarecare temei acestor zgomote.

Toată lumea și-aduce aminte de retragerea d-lui I.C. Brătianu din capul guvernului. D. I.C. Brătianu însuși a esplicat cauzele retragerii sale; d-sa, amărât, dezgustat de corupțiunea ce se încingea în partidul său și simțindu-se neputincios de a o înfrâna, a veștejit-o cu o energie și o indignare pe care abia o ating ziarele opozițiunii, și a declarat că se retrage pentru totdauna!

Lumea aștepta să vază ce se va face: Veni-va un bărbat mai răbdător decât d. I. Brătianu, care să sufere corupțiunea pe care acesta nu o putuse suferi și să caute a trăi bine cu dânsa, sau un om mai energic decât d. I. Brătianu, care să poată a o înfrâna?

În aceste împrejurări veni din Constantinopol d. D. Brătianu, care, din cea dintâi zi, risipi nedomiririle; el apostrofă majoritatea cu cuvintele îngrozitoare „Hoții la pușcărie și speculatorii la carantină“.

Dar, din acea zi, și-a tăiat aripele, și, după ce a lâncezit două-trei luni de zile în guvern, s-a văzut silit, de o putere nevăzută dar irezistibilă, ca să se retragă!

Corupțiunea crescândă a partidului, care zdrobise pe fratele său, l-a zdrobit și pe d-sa; d. D. Brătianu a fost tot atât de neputincios în fața ei ca și fratele său d. I. Brătianu!

Acești doi bărbați căzuți, nimeni nu mai era în stare să constituie guvernul, și partidul liberal era în ajunul de a cădea, cu toate majoritățile sale, supt cea mai rușinoasă inculpare, formulată de doi din capii săi, corupțiunea!

Atunci au căzut cu rugăciuni către d. I. Brătianu, atunci au făgăduit că se vor pocăi. Și d. I. Brătianu se hotărî în fine să vie, dar de astă dată nu voi să mai vie singur; luă în minister pe d. C.A. Rosetti, celălalt cap al partidului, zicându-și, desigur, că amândoi vor avea mai multă putere contra viermelui ce roade partidul liberal.

D. D. Brătianu veni și el să întărească pe coreligionarii săi politici, ca președinte al Camerii, și spuse lămurit, în discursul de mulțumire, că cestiunea de căpetenie era înfrânarea corupțiunei!

Și cu toții se puseră la lucru, și d. Rosetti începu cu primarul de la Câmpina. Toată lumea zicea: I. Brătianu este neputincios; D. Brătianu și mai neputincios; dar cu Rosetti nu se joacă, are să taie în carne vie!

Dar imediat auzim de certuri în adunările partidului, vedem interpelări în cari d. C.A. Rosetti este bătut!

În urma acestor fapte, când auzim că d. Rosetti se retrage nu suntem autorizați a crede că aceeași cauză care a depărtat pe d. I. Brătianu și pe D. Brătianu îl ucide și pe d-sa; nu suntem autorizați a crede că se retrage pentru că se vede neputincios de a îndeplini scopul pentru care venise!

Dar, dacă aceasta este cauza căderii d-lui Rosetti, atunci se dovedește că nici cei trei bătrâni ai partidului împreună nu pot să-l lecuiască de boala lui, se dovedește că corupțiunea partidului liberal este boală fără leac.

Și atunci ne întrebăm ce va face d. Brătianu: se va îmblânzi d-sa, așa încât să poată să trăiască cu corupțiunea pe care s-a declarat neputincios de a o vindeca și cu care declarase, acum un an, că nu poate trăi? Va mai

consimți d-sa să serve de paravan tuturor turpitudinilor ce se petrec sub ochii săi?

În această privință să așteptăm faptele pentru a ne pronunța.

Oricum ar fi, căderea d-lui Rosetti aduce o zdruncinare guvernului din care anevoie se va dezmetici.

Căci, dacă adevărata cauză sunt legile depuse și măsurile luate de d-sa, unde mai este unitatea de vederi a partidului liberal, atât de trâmbițată de ziarul „Românul“?

Iar dacă, din contră, cauza căderii este corupțiunea nevindecată a partidului său, atunci d. Rosetti a căzut nu pentru mult rău ce a făcut țării de când e la minister, ci pentru puțin bine ce a încercat să facă!

❦

[10 ianuarie 1882]

Ziarul „Presse“ din Viena care trece de oficios publică, asupra crizei ministeriale din România, șirurile pe care le publicăm mai la vale. Acest articol a format deja obiectul unor controverse polemice în foile noastre și de aceea 'l reproducem nu atât pentru ceea ce cuprinde, ci mai cu seamă pentru că poate să fi răsfrângând până la un grad oarecare opiniile sferelor guvernamentale din Viena. Așa pate orice guvern care sacrifică interesele țării pentru a se ține la putere. Străinul, după ce-l compromite, îi dă cu piciorul. Observăm pentru foaia din Viena că deosebirea ce o face între veche dreaptă și jună dreaptă n-a existat și nu există în realitate și că această deosebire subtilă e o creațiune ad-hoc, parte a adversarilor noștri politici de câte ori le convenea, parte a unora cari așteaptă ca și în partidul conservator să domnească acea strictă disciplină ca-n partidul roșu care face cu neputință orice discuție de idei.

Iată articolul:

> *În România guvernă de șase ani de zile partidul liberalilor sau al roșiilor. El a avut fericirea de-a fi la cârmă într-un timp în care Rusia a declarat război Turciei și în care România a putut să devie, prin Tractatul de la Berlin, nu numai neatârnată dar și regat. Ceea ce s-o mai fi făcut în acest timp pentru țară e poate mai puțin meritul partidului roșu pe cât a conducătorului Ioan Brătianu, care de la iulie 1876 a purtat aproape fără întrerupere prezidenția Consiliului. Dacă partidul s-a putut mănține atât de mult timp în Parlament meritul este a i se atribui pe de altă parte influenței lui Rosetti, carele, ca șef-redactor al „Românului“ și ca prezident al*

Adunării s-a îngrijit de toate de câte Brătianu n-avea dibăcia sau timpul de a se îngriji. Ceea ce stătea îndărătul acestor doi n-a fost nicicând mai mult decât o gloată bine disciplinată, căreia-i lipseau atât talentele cât și caracterul. Cu atât mai dibaci erau însă membrii acestui partid în esploatarea practică a funcțiilor, demnităților și geșefturilor care le stătură la dispoziție în decursul atâtor ani. Rosetti, acest Girardin al României, cunoștea bine slăbiciunile omenești și necesitățile partizanilor săi, și supozițiunea tăcută „de-a trăi și a lăsa și pe alții să trăiască“ era cleiul care lipea existența și forma tăria partidului liberal din România. Oameni cu mâni curate și principii catonice ca Brătianu ori Ionescu erau corbi albi în partidul roșu și când aceștia — entre eux — condamnau și blestemau pe propriii partizani, acestora sau le era rușine nițel sau nu le era de loc, dar la urma urmelor lucrurile rămâneau în făgașul lor vechi, căci Rosetti, pe atât de popular pe cât de lipsit de scrupul, prefera domnia partidului său oricării considerații morale și oricării grije pentru binele adevărat al țării.

Luând lucrurile un astfel de curs, partidul liberal trebuia să apuce spre criză îndată ce se ivea în față-i cerința de a face ceva pentru reformele dinlăuntru — ceea ce în România era echivalent cu înlăturarea corupțiunii.

În măsura în care se dezlegau cestiunile esterioare, se prezenta tot mai peremptorie cerința aceasta și, pentru că Brătianu n-a izbutit în vara trecută de a face pe partidul său să taie cu dezinteresare în carne proprie, se retrase, spre a nu fi îngropat și el sub ruinele partidului său. Atunci intră de dragul partidului al doilea dioscur, Rosetti, în cabinet.

Dar nici intrarea acestuia n-ar fi împiedecat declinarea politică a roșiilor dacă cestiunea dunăreană n-ar fi revenit pe tapet și nu l-ar fi împins din nou în fotoliul de ministru pe Ioan Brătianu, care se bosumflase.

Rosetti și Brătianu nu sunt însă, numai dioscuri politici de 35 de ani încoace, ci, pân-la un grad oarecare, sunt și rivali, deci, când cestiunea dunăreană se ivi din nou, unul din ei trebuia să iasă din ministeriu. De astă dată se duse Rosetti, nu fără oțărire, precum ne spun știrile din București, pentru că refuza de a mai lua prezidenția Camerei și preferă a face politică de șef-redactor al „Românului“ în Parlament și afară de el. Dar dacă Rosetti trece în opoziție deschisă sau numai periodică în contra guvernului, atunci roșii se desfac în adevăr după cum vedem din foile române în „juni“ liberali și „bătrâni“ liberali și atunci s-a sfârșit nu numai cu ministerul Brătianu, ci cu chiar domnia partidului liberal din România. Cu toate meritele și cu toată popularitatea pe care o posedă Brătianu, el nu se va putea susține în Parlament față cu Rosetti nici pe sine, nici pe colegii săi ministeriali.

Lui Brătianu, omului bătrân și în adevăr obosit, nu i-ar mai rămânea nimic alt de făcut decât de-a se retrage cu totul de pe arena politică sau de-a încerca să-și reformeze partidul cu elemente de convingeri mai conservatoare, adecă cu adversari de-ai săi de pân' acum. O poate însă face, este în stare de-a o rupe cu totul cu tradițiile vechi și cu partizanii vechi? Iată un lucru de care cată să ne îndoim. Dar că Brătianu a avut gust să facă o asemenea întoarcere 'mprejur ne-o dovedește atitudinea sa în anul trecut, când fratele și adversarul său, Dimitrie Brătianu, a luat prezidenția Consiliului.

Această icoană a situației situației politice din România n-ar fi tocmai interesantă, dar ea ne deschide o perspectivă cam vastă la o deplină criză de partizi și de guvern în România. Deplina dărâmare dinlăuntru a partidului liberal va aduce la cârmă un nou partid, pe cel conservator, și această împrejurare e destul de însemnată nu numai pentru România, ci și pentru relațiile ei cu străinătatea. E cu putință, ba verisimil chiar, ca, după ieșirea lui Rosetti, căruia-i vor urma și miniștrii Stălescu și Urechiă, Brătianu să încerce încă o dată a-și reconstrui ministerul cu mediocrități, dar mult nu poate ținea situația. Brătianu, sătul de guvern și obosit, Rosetti în opoziție, partidul depravat — iată necesitatea impusă a unei schimbări a sistemului politic.

E adevărat că conservatorii nu formează azi un partid puternic și strâns organizat. Roșii s-au priceput să neutralizeze pe adversarii lor cei mai talentați prin posturi diplomatice și de alt soi; în fine știe oricine că partidul boieresc, bătrâna dreaptă — pe cari Rosetti l-ar fi recomandat zilele din urmă ca succesor politic — n-o să-i ajute tocmai mult României. Dar între capacitățile mai tinere ale conservatorilor există bărbați patrioți cu o cultură superioară și de un caracter dezinteresat, precum Maiorescu, Carp, Lahovari ș.a., cari, ca odinioară, Epureanu, sunt destul de capabili de a lua asupră-le o moștenire atât de destrăbălată ca aceea a roșiilor. Dacă gândim la relațiile actuale dintre Austro-Ungaria și România nu e desigur optimism de-a crede că aceste relațiuni s-ar putea numai ameliora sub un regim conservator. Austrofobii și rusomanii sunt mai rari în șirurile conservatorilor decât între partizanii unui Rosetti, Cogălniceanu sau Stătescu, ceea ce nu poate fi decât în favorul dezvoltării și neatârnării României.

Deocamdată cată să așteptăm ce curs va lua criza ministerială din București. Soluțiunea ei va arăta dacă pronosticul pus de noi se va realiza în decursul sau după seziunea încurândă a Camerei. Dacă regele Carol se va hotărî a chema un ministeriu conservator, trebuie neapărat să urmeze disoluțiunea Camerei față cu puterea cantitativă a majorității liberale. Tabloul ce ni-l vor prezenta evenimentele parlamentare din București nu vor fi tocmai vesele. Oțărârea și patima au luat atât de mari dimensiuni în ziarele opoziției și a majorității în timpul din urmă că nu e de gândit la o priincioasă campanie parlamentară, nici la o sanificare a partidului astăzi la putere.

❦

UN PROFESOR DE LIMBA ROMÂNĂ FĂRĂ A O ȘTI

[10 ianuarie 1882]

Citim următoarele în „Războiul Weiss“

Greșeli de limbă. Mai toate ziarele, atât din capitală cât și din județe, sunt pline de greșeli, nu numai ortografice, ci de limbă chiar. Despre cele dintâi nu mai vorbim;

ortografia noastră nefiind definitiv fixată, fiecare scrie cum îl taie capul, în câte 5-6 feluri, deși ar trebui să aibă cel puțin un sistem ortografic. Lucrul principal este că se **comite** (?!?) greșeli gramaticale neiertate și, ceva mai mult, asemenea greșeli se strecoară chiar în „Monitorul oficial“ în actele ce poartă iscălitura M. S. Regelui.

Astfel, ca să dăm un exemplu, în fruntea „Monitorului oficial“ d-alaltăieri; pagina I, coloana I, figurează, un înalt *ordin* de zi al Regelui către oștire, în care se zice între altele: „silințele voastre“ *dau* roade noi“ — în loc de *dă* (?!?).

Tot în „Monitorul oficial“ numărul de ieri, la discursul de felicitare adresat Regelui cu ocaziunea Anului Nou de către d. ministru de interne Rosetti, citim: „Românii… cu iubire și cu credință *crescânde“* Forma aceasta de *crescândă, crescânde* nu există în limba noastră românească, ea este curat maimuțărie după franțuzește, introdusă de oarecari pretinși literați.

Greșeli de felul acesta sunt foarte multe și ar fi de dorit ca, cel puțin în foaia oficială, să nu se mai repete, căci șeade rușine.

Ar fi fost mai bine ca cei de la „…Războiul“ să fi tăcut! *Si tacuisses, philosophus mansisses!…*

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[12 ianuarie 1882]

Una din acuzațiunile ce se aruncă necontenit partidului conservator de către organele partidului roșu este că acest partid ar urmări cu stăruință *restabilirea privilegielor* fostelor clase privilegiate. Această acuzațiune ridiculă, și pe care nici cei ce o repetă mereu n-o iau în serios, formează pentru onorații noștri confrați de la „Românul“ baza chiar a polemicei lor. De câte ori într-o discuțiune rămân fără de cuvânt, de câte ori au trebuință de a face o diversiune, de-a fugi de necesitatea de-a răspunde la oareșicare cestiuni indiscrete, vorbesc de privilegiuri; demonstră cu gravitate și cu argumente metafizice că așa e natura omului; că oricine s-a bucurat vreodată d-un privilegiu și l-a pierdut nu poate să nu dorească a-l redobândi. *Privilegiu! clase privilegiate!* acesta răspunde la tot, ca cuvintele magice *Sans dot!* ale nemuritorului Molière.

Ei bine, lucru ciudat, dacă e un om care a creat în această țară democratică privilegiuri în folosul său propriu și al familiei sale, acest om este tocmai d. C.A. Rosetti, fondatorul, directorul și inspiratorul „Românului“!

Aceasta o vom demonstra lesne, nu cu vorbe pompoase sau cu declamațiuni, ci cu fapte și cu țifre precise.

Într-adevăr, ce este „privilegiu“?

Acest cuvânt derivă din două cuvinte latinești privata și lex; adică o lege făcută nu pentru obștea cetățenilor, nu pentru folosul tuturor, ci pentru interesul unui particular, unei persoane private. De aceea ziceau strămoșii noștri în limba lor energică: *Privilegia odiosa sunt.*

Ei bine, cum să numim legea care a fost votată anume pentru a redeschide rândurile oștirii unui membru al familiei d-lui C.A. Rosetti și prin care i s-a recunoscut două graduri peste cel ce-l avea în momentul când ieșise din oștire?

Iată o lege de *privilegiu;* căci a fost făcută pentru un particular și numai pentru dânsul; căci a fost făcută în contra dispozițiilor legii generale care regulează pozițiunea ofițerilor. Această lege este și *nedreaptă*, căci, prin darea unui grad superior acestui *privilegiat*, a închis drumul ofițerului care, după regulele comune, ar fi avut drept la acest grad; și în sfârșit fiindcă acordă drepturile și privilegiurile acelui grad unui om care în curs de mai mulți ani părăsise cariera militară și care, în virtutea acelei legi de *privilegiu* dobândea dreptul d' a comanda la alți ofițeri mai vechi, d-a-i pedepsi chiar, d' a cere supunere și ascultare de la acei cari, pe când d-sa se ocupa de interesele sale particulare, rămăsese în front, suportând toate greutățile și toate mizeriile unui serviciu penibil.

Ciudată democrație, în care rudenia cu un om puternic dă asemenea privilegiuri! Ciudată egalitate pentru toți ofițerii cari n-au fericirea d' a face parte din familia marelui pontif al democrației și al egalității!

Să trecem la al doilea exemplu.

Care era altădată principalul și cel mai odios privilegiu al clasei de sus?

Acea clasa privilegiată nu plătea *capitația*, nici prestația pentru drumuri ca restul națiunii.

Nedrept privilegiu într-adevăr! Și care bine s-a șters din legiuirile tuturor popoarelor moderne. A visa restatornicirea acestor privilegiuri din alte vremuri ar fi copilăresc! Ar fi absurd!

Să vedem acum: cât plătea pe vremea aceea un cap de familie (plugar sau muncitor)? 30 lei vechi capitație; plus 6 zile prestație pentru drumuri cari pe vremea aceea erau prețuite a 6 lei vechi (v. Regulamentul organic, partea finanțiară). Iată dar suma ce o plătea un plugar, ce n-o plătea un boier: 36 lei vechi.

Dar a nu vărsa în casa fiscului o sumă de bani, sau a lua din acea casă o sumă echivalentă, nu este tot una? Evident că da: Cine nu înțelege că a avea un venit de 1000 lei mai puțin sau o cheltuială de 1000 lei mai mult pentru fisc este unul și același lucru?

Ei bine, legea care-a creat pentru d. C.A. Rosetti o pensiune capitalizată și reversibilă este o lege care-a constituit în favorul d-sale și al familiei d-sale un privilegiu identic cu acela de care se bucurau fostele clase privilegiate. Dacă d. Rosetti, slujind statului un timp oareșicare, ar fi primit o pensie în condițiunile în care o primește orice funcționar, atunci într-adevăr d-sa ar fi democrat și apostol al egalității; legea comună, legea tuturor ar fi și legea d-sale.

Dar a primi pe fiecare an, din punga statului, din banii săracului, o sumă însemnată, și aceasta în virtutea unei legi făcute numai pentru d-sa, aceasta se numește *privilegiu,* căci este o lege făcută pentru un particular, *privata lex*.

Să calculăm acum câte familii privilegiate reprezintă numai persoana d-lui C.A. Rosetti, inimicul privilegiurilor, apostolul egalității.

Cum am văzut, toată darea plătită de-o familie pe vremea privilegiurilor era de 36 lei vechi pe an.

D. Rosetti a primit:

1) Pensia capitalizată cu efect retroactiv în valoare 158.000 lei noi, a cărei dobândă legală este de 15.800 lei noi sau lei vechi 42.600 pe an.

2) 3000 lei vechi pe lună pentru viitor, sau 36.000 lei vechi pe an.

Total 78.660 lei vechi pe an.

Adică suma luată de d. Rosetti singur din punga țării pe fiecare an reprezintă privilegiul a 2175 familii boierești din vremea Regulamentului.

Într-adevăr 2175 familii care nu plătesc fiscului suma de 36 lei vechi pe an reprezintă pentru fisc o pagubă de … 78.660 lei vechi

d. C.A. Rosetti primește pe fiecare an suma de ……78 660 lei vechi.

Rezultatul este matematic identic.

Așadar singur d. Rosetti, inimicul privilegiurilor, reprezintă și concentrează în persoana și în familia d-sale privilegiurile a 2175 familii de boieri din regimul Regulamentului.

Iată cine acuză pe conservatori că visează restatornicirea desființatelor privilegiuri.

Nu suntem oare în drept să zicem: „Păzește, Doamne, țara și visteria de asemenea democrați, căci de aristocrați se va păzi singură“?

A! dacă amicii politici ai d-lui Rosetti ar fi făcut o contribuție voluntară între dânșii; dacă toți aceia pe care i-a ridicat protecțiunea d-sale ar fi manifestat recunoștința d-lor prin adunarea unei sume de bani cât de mare, n-am avea nimic a zice; afaceri de familie. Dar a lua banii țăranului, banii adversarilor politici, a face generozități din punga altora, aceasta este o manifestă călcare a drepturilor minorității. Majoritatea de azi dispune de punga țării; dar numai pentru cheltuielile care ne privesc pe toți: administrație, justiție, datorie publică, oștire, drumuri etc. Însă a lua banii noștri, ai conservatorilor, cari credem că d. C, A. Rosetti a fost și este un element funest și corumpător în organismul statului nostru; că politica ce-a susținut, că modul cum a susținut-o au făcut un rău, ireparabil poate, moravurilor noastre politice și moralității publice, aceasta este o adevărată deturnare de bani publici, o spoliațiune a minorității. Și, de câte ori **va** veni biletul galben al perceptorului cu amenințări de sechestru **și** de urmărire, de atâtea ori, aducându-ne aminte că o părticică, cât de mică, a banilor ce plătim fiscului, va intra în punga d-lui Rosetti, vom repeta: Spoliațiune! Privilegiu! D. Rosetti este acela care a restabilit privilegiul în țara aceasta!

Ne înșelăm! D. Rosetti este într-adevăr neîmpăcat inimic al privilegiurilor, și iată cum a dovedit-o.

Există mai în toate țările din lume, în Franța republicană ca și în China, un privilegiu de-o natură specială. Acest privilegiu consistă în dreptul pentru câțiva cetățeni d' a purta pe persoana lor un semn exterior prin care se deosebesc de ceilalți muritori; în China de ex. o pană de păun, sau un nasture de sticlă; la noi o panglicuță roșie și albastră. Mare privilegiu într-adevăr! Violațiune a principiurilor de egalitate! Cum? Cutare chinez să aibă la căciulă o pană de păun și altul numai de cocoș? Aceasta a revoltat sentimentele democratice ale d-lui Rosetti. Sunt în contra privilegiurilor, a zis d. Rosetti; nu pot primi *privilegiul* d' a purta la piept o panglică roșie și albastră pe când alți cetățeni n-au același drept! Și acest bărbat antic a refuzat marele cordon al *Stelei României,* al *Coroanei României* etc.

Ei bine, noi reacționarii am ruga prea umilit pe d. șef al partidului democratic să binevoiască a considera că un privilegiu încă mai nesuferit este acela al unui cetățean care are dreptul să meargă pe fiecare lună la visterie să primească sub nume de recompensă o sumă de 3000 lei vechi, pe când alți cetățeni, conservatori, sinceri liberali, fracționiști etc. fac operațiunea inversă, adică scot din punga lor banii cu cari se plătește recompensa acelui democrat într-adevăr *privilegiat.*

Privilegiu pentru privilegiu. Am ruga pe d. Rosetti să aleagă privilegiul cel inofensiv, adică acela d' a purta oricâte panglici, de orice culori și dimensiuni; căci, cât de scumpă să fie panglica, am putea să-l îmbrăcăm de sus până jos cu panglici multicolore și tot nu ne-ar costa 78.660 lei vechi pe an!

Poate să râză d-lui de acest privilegiu!

Car il a de l'amour pour les réalités.

Noi reacționarii-i vom zice: Așa trebuie patria să răsplătească pe aceia care s-au jertfit pentru binele public: cu o panglicuță, nu *cu bani*, căci altminterea politica devine specul și patriotismul negustorie.

❦

[13 ianuarie 1882]

Se pare că zâzania ce caută „Românul" să arunce în rândurile opozițiunii și-a produs efectul și confrații noștri de la „Binele public" au căzut cei dintâi în cursă.

Am zis într-unul din numerile trecute că în țara noastră nu vedem în acest moment decât două tendințe politice, deci două partide: cei ce se mulțămesc cu bazele puse de Constituțiunea din 1866, care, în eserciţiul suveranității, asigură predomnirea celor mai inteligenți, ca mai capabili de a se pronunța, și proprietății fonciare, ca mai interesată la prosperitatea țării; și cei ce, după ce și-au ascuns mult timp tendințele, s-au hotărât să atace bazele Constituțiunei din 1866 și să asigure predominarea celor mai ignoranți.

„Binele public" crede că e loc și pentru un al treilea partid, al cărui caracter să fie independența, lipsa de galoane, de livrele și de anticamere, și ne mustră de ce vrem să fie numai două partide.

Dar lucrul este simplu. Trebuie să ne împărțim în două pentru că în Corpurile legiuitoare nu sunt decât două urne și nu putem vota decât *pentru* or *contra;* și experiența de toate zilele ne arată că, în alegeri, trebuie să ne împărțim asemenea în două, să votăm pentru un candidat sau pentru altul, căci altminteri pierdem voturile; pentru că, în sfârșit, în regimul parlamentar nu există decât două roluri pre scena politică, rolul guvernului și acela al opoziției.

„Binele public" are mult spirit. Dar în aceste momente în care toate interesele au fost îngrijate de legile propuse de guvern avem ceva mai bine

de făcut decât un duel de spirit. Adunarea din Iași ne-a dat un exemplu pe care ar fi în interesul țării să-l imităm cu toții.

Ne mărginim dar a mulțumi confraților noștri pentru propunerea ce ne fac de-a ne introduce în templul democrației ridicat prin Constituțiunea din 1866 și aceasta pentru că partidul conservator, fiind factorul principal al Constituțiunii, se găsea neapărat într-însul înainte de-a se fi gândit d. Vernescu să proscrie livrelele și să formeze un partid pe care să-l constituie portar al acelui templu.

O singură observațiune ne cerem voie de-a face „Binelui public" și aceasta este că, după părerea noastră, prea țin mult la toaletă. Credem galoanele și livrelele indiferente, chiar în democrație: ceea ce trebuie, după părerea noastră, ca să prindem loc în templul de care vorbim, este curajul de-a ne dezbăra de prejudiții nejustificate, voința de a căuta tăria în principii, iar nu în pizma ce inspiră sufletelor slabe casele frumoase și trăsurile luxoase, și, mai pe sus de toate, agerimea de-a descoperi omul sub haină și ideea sub frază.

❦

[13 ianuarie 1882]

„Românul" este și mai nedrept cu noi și, ce n-ai crede, se apucă să ne dea lecții de logică! Ce logică și ce profesori!

„Românul" nu pricepe cum noi, cari credem că liberalismul cere dreptate deopotrivă pentru toți, nu recunoaștem că suveranitatea trebuie să se exercite deopotrivă de toți.

Dar nu e vina noastră dacă „Românul", care pronunță de 40 de ani cuvintele de liberalism și democrație, nu și-a dat niciodată osteneala de-a le înțelege. Nu e vina noastră dacă el și astăzi confundă liberalismul cu demagogia și aplică la exercițiul suveranității ceea ce am zis noi despre respectul cuvenit persoanei.

❦

[14 ianuarie 1882]

Discuția iscată prin observările ce „Binele public" le-a făcut la adresa noastră nu e sleită desigur prin întâmpinarea noastră din numărul de ieri. Am avea multe de adaos, mai ales împotriva intențiilor reacționare pe cari

ziarele au obiceiul de-a ni le atribui, deși am dovedit de atâtea ori, cu documente și cu istoria în mâna, că asemenea intenții sunt cu neputință în România, a cărei dezvoltare a fost întreruptă și ștearsă o sută și mai bine de ani. Cine mai contestă, în adevăr, libertățile materiale și morale garantate prin constituție, cine își poate aroga dreptul de a le contesta?

Nimeni nu-i contestă celui mai sărac și mai neînsemnat cetățean al statului nostru dreptul și putința de-a ajunge prin muncă și înțelegere oricât de sus va vrea pe scara socială și e o curată invenție de-a mai crede că există cineva în țara aceasta care să susție privilegii de clasă, onori și prerogative deosebite pentru familiile cutare ori cutare. Aceste prerogative s-au îngropat și au trebuit să se îngroape. Un popor care a avut nefericirea de-a fi guvernat o sută douăzeci și unu de ani de străini și care, prin această împrejurare, a trebuit să-și piarză simțul său istoric și conștiința marilor datorii către stat, ce erau legate de vechea organizare socială, nu mai admite, nici poate admite o organizare pe clase, cari se distingeau nu prin mulțimea drepturilor, ci prin gradul datoriilor.

Care e dar sâmburul cestiunii de controversă?

Nici un altul decât de-a se asigura prin organizarea dinlăuntru ridicarea sigură a meritului și a muncii la un nivel superior și a răsplăti această muncă, dându-i o influență relativ mai mare în afacerile publice.

Cine însă distinge între merit și demerit, între fondul serios al învățăturii și al curajului și aparențele lui împrumutate, între autorul original al bunei sale stări, al sorții, al învățăturii lui și între plagiatorul aparențelor?

„Românul“ răspunde: „poporul“ în care toate voturile sunt egale și unul nu valorează mai mult decât altul.

Noi zicem asemenea „poporul“ dar așa cum l-au creat Dumnezeu, nu cum și-l închipuiesc demagogii c-ar fi făcut după un singur colegiu. Poporul, cu destingerile pe cari natura le-a pus în el când i-a dat unuia mai multă minte, altuia mai mult curaj, unui al treilea un mai vast spirit de întreprindere, armonia c-un cuvânt, nu unisonitatea monotonă. Poporul, da! Dar în acest popor noi credem că d. Vernescu bunăoară, care are talent și avere, cată să aibă o înrâurire mai mare asupra sorții lucrului public decât un alt cetățean, care n-ar avea nici talent, nici avere, nici spirit de muncă. Și legea-i dă o sferă mai mare de influență, înscriindu-l în colegiul I.

Nu există în adevăr decât două forme ale tiraniei și ale decadenței unui stat omenesc: despotismul și demagogia. Și despotismul egalizează pe oameni, supuindu-i unuia singur, lăsând să degenereze cele mai nobile

facultăți ale lor, patimele bune și inteligența; precum demagogia are acelaș fatal efect prin indiferentismul care-l inspiră naturilor deschise și mari, văzând în față-le biruința constantă a mediocrității și a șiretlicului.

Așadar încă o dată: nimeni nu gândește, nici poate gândi la restabilirea unor privilegii a căror esență medievală, datoriile către stat, au dispărut.

Un boier vechi sub domniile române era aproape sclavul statului. Lui i se tăia capul dacă un punct al țării era călcat de străini, el trebuia să servească fără plată în mai toate funcțiile publice, el trebuia să fie gata la orice chemare a Domnului și răspunzător cu viața pentru dreptatea oricărui din actele sale.

Și prerogativele? Vro bucată pustie de pământ spre șesul ce mărginea țara către dușmani, pe cari le vindea… pe-un cal alb, precum dovedesc o sumă de documente, și dreptul de-a coloniza acea pustietate, dacă putea și în condițiile în care putea. Aceste condiții au fost poate originea acelor privilegii.

Din momentul în care esența acestor prerogative, datoriile cătră stat, au încetat, din momentul ce prerogativele politice s-au prefăcut în drepturi private, ele au trebuit să cază și au căzut.

Dar *de facto* mai există familii istorice în România? Cu atât mai bine pentru ele și pentru țară. Dacă sunt în stare să-și păstreze averile întregi și numele vechi curat, e fără îndoială un folos. Dar *de jure* nu mai există; de aceea cel care nu e vrednic a-și păstra numele sfințit de istoria acestor țări va cădea fără îndoială și se va duce acolo de unde întoarcere nu mai este, în sânul nimicniciei și al uitării.

Deci nu în ordinea de idei a privilegiilor de clase mai pot consista deosebirile de vederi între partizile din România, ci numai în organizarea luptei pentru existență a poporului românesc în contra piedicelor ce i le opune superioritatea străinilor, lipsa lui proprie de cultură și de prevedere.

În decursul atâtor ani de luptă nu ne-am ținut numai pe terenul negațiunii și al polemicei, ci am susținut în mod consecuent și am rezumat în programul nostru: că voim monarhia constituțională, alegerile pe colegii, pentru ca să nu se neutralizeze înrâurirea firească a învățăturii și a muncii; conservarea elementului național prin conservarea proprietății imobiliare în mânile lui; conservarea și dezvoltarea meseriilor ca corespunzătoare cu tot atâtea aptitudini naționale; mijloace protectoare ca sprijin vremelnic al acestor aptitudini; simplificarea organizării prea costisitoare; crearea unui

învățământ real paralel cu cel clasic; condiții de admisibilitate pentru funcționari administrativi; stabilitatea celor judecătorești.

Este una din aceste idei cu care liberalii independenți de la „Binele public“ să nu se unească? Credem că nu e.

Dar asupra mijloacelor de executare sunt deosebiri? Fie.

Le vom discuta și nu ne îndoim că onor. confrați ne cred îndestul de capabili de-a primi pe cele mai bune, fără a invidia sau contesta paternitatea ideilor cuiva. Dacă onor. confrați împărtășesc asemenea idei și se intitulează liberali și democrați, am putea s-o facem și noi, deși nu ne-a fost nicicând rușine de-a ne intitula conservatori, de vreme ce voim a păstra și țara, și libertățile, și avutul, și aptitudinile poporului românesc; voim să le păstrăm și să le întindem, prezervându-le de primejdiile despotismului pe de-o parte, ale demagogiei pe de alta.

„Binele public“ afirmă că noi am fi susținând că nu există decât două tabere: albi și roșii. Noi nu știm nimic de afirmarea aceasta.

Ceea ce putem susține însă de bună credință este că două curenturi de idei există numai în țară, unul conservator, pe care-l împărtășește „Binele public“ cu „Timpul“ și unul demagogic, care tinde la republici, la sufraj universal, la lipsa de orice garanție de onestitate și învățătură pentru demnitarii publici, c-un cuvânt la domnia oarbei întâmplări și a patimilor oarbe în locul stabilității și a progresului prin merit și prin muncă.

Repetăm o idee a lui Montesquieu, zicând: primejdiile unui stat liber sunt totdauna înlăuntru, nu în afară. A asigura uzul libertății și a înconjura abuzurile, iată menirea unui partid conservator într-o țară liberă. Nu Cartago a învins pe romani pe cât timp la ei domnea libertatea disciplinată, care i-a ridicat atât de sus; dar a dărâmat Roma și a umilit demagogia în cele două forme ale ei, a maselor și a despoților.

Dar ni se vorbește de emigrați, de dizidenți și așa mai departe. Nu cerem și nu putem cere ca cineva să se grupeze decât împrejurul steagului. Aceasta ar fi în contrazicere cu libertatea în discuția ideilor și noi căutăm să convingem oamenii, nu să-i siluim. Se convinge mintea, se siluiește și se înduplecă voința. Motivele de separare între grupuri cu aceleași idei sunt adesea atât de adânc personale, atât de determinante numai pentru cel ce se desparte, încât am fi nedrepți să erigem în vină pururea capitală necesitatea care înduplică voința individuală a cutăruia ori cutăruia. Ni se vorbește bunăoară de Centru. Ei bine, „Presa“ nu ne-a spus nicicând și credem că nici „Binele public“ nu știe pentru care cuvinte politice s-au făcut acea

sciziune. Motive practice cari au determinat voința acelor domni pot să fi fost multe; cuvinte, rațiuni de stat n-au fost nicicând.

Dar „Binele public“ prin ce se deosibește de noi? Prin nume, prin eticheta „Liberali independenți“. O serie de idei diametral opuse ideilor noastre, sufrajul în contra colegiilor, republica în contra monarhiei, străinismul în contra naționalității, eligibilitatea demnitarilor statului în contra numirii lor pe temeiul învățăturii, onestității și stagiului nu am văzut până acum în „Binele public“.

Să-i spunem noi însă prin ce se deosebește: prin temperament. De-un temperament mai energic și mai verde, nu ne-am sfiit niciodată de-a numi *conservatoare* ideile de păstrare ale statului român și a le opune demagogiei cosmopolite, botezate cu numele de „liberalism“ și desfrâului naturilor catilinare cari tind să pună mâna pe demnitățile statului fără a compensa suirea lor prin merit, prin muncă, prin talent.

Alții, speriați de calomniile repetate douăzeci și cinci de ani de-a rândul de organul demagogiei, s-au sfiit de-a se numi conservatori.

Aceasta ni se pare singura deosebire între conservatori și celelalte grupuri ale opoziției, o deosebire despre care cititorul ne va permite să credem că nu merită o discuție serioasă.

❦

[15 ianuarie 1882]

„Românul“ nu are cuvânt, ni se pare, când ironizează întrunirile atât de importante ale proprietarilor de la Iași. După ce am tradus o sumă de legi din franțuzește, am ajuns în fine a ne ocupa și de organizarea muncii reale și se 'nțelege că vederi cari ar avea de țintă modificarea raporturilor vechi cată să turbure în mare grad opinia publică. Numai acele sunt legi adevărate cari modifică o veche sau o greșită ordine de lucruri și numai ele sunt în stare a agita în adevăr cugetarea și voința unui popor.

Două serii de idei sunt chemate a agita adânc opinia publică din țară: 1) organizarea muncii agricole; 2) crearea și apărarea muncii industriale; amândouă de-o valoare egală, chemate a asigura existența națională a statului nostru în contra primejdiilor politice ce pot veni din nord-estul Europei, a cotropirii economice ce poate veni din Apus.

Iată idei vrednice de-a agita pe români, dar vrednice și de-a-i uni, pentru a căuta soluțiunea cea mai practică și mai patriotică totodată.

Degeaba foaia guvernamentală încearcă a ne face pe noi românii mai răi decum suntem; în fundul inimei, de câte ori e vorba de interesele țării, ne putem uni, adesea chiar și roși cu albi și albi cu roși.

Dacă pe d-nii ce ne-au guvernat șase ani de-a rândul nu i-ar fi mâncat sărăcia în opoziție și nu s-ar fi prea îndulcit de foloasele materiale ale puterii, nici când lupta n-ar fi fost atât de înverșunată precum a fost. Și, drept mărturisind, nu sărăcia anterioară a roșiilor ne-a supărat vreodată, nici măcar apetiturile lor de avere. Invidie de milioanele Caradalelor n-am simțit niciodată, așa să ne ajute Dumnezeu! Dar ceea ce am cerut era o compensație pentru aceste foloase: munca intelectuală, studiu serios al trebuințelor țării, punerea în armonie a marilor interese agricole, crearea muncii industriale. În loc de aceasta ne-am pomenit cu diletantismul economic și social al d-lui C.A. Rosetti, cari-au ridicat protestări în toată țara.

Să începem cu cestiunea agrară.

Cestiunea raporturilor între proprietatea mare și cea mică nu e pur și simplu economică, ci amenință a degenera în cestiune națională, de existență chiar pentru statul nostru și pentru naționalitatea română.

Țăranul, în Moldova mai cu seamă, sărăcește și scade la număr, iar urmarea acestei stări de lucruri, ce se putea prevedea cu siguranță matematică, e că și proprietarii mari dau îndărăt, că moșiile încap pe mâni străine și *împreună cu ele influența determinantă asupra sorții istorice a acestei țări.* Stările de lucruri din Moldova de nord cată să fie înspăimântătoare. În Dorohoi, județ puțin populat, au murit într-un singur an (1877) cu 1126 țărani mai mult decum s-au născut, în Botoșani cu 300, tot astfel în Iași, în Suceava, pe când în aproape tot restul țării populația rurală e 'n continuă creștere. Vlașca, Râmnicu-Sărat, Ialomița, Ilfovul prezintă chiar foarte însemnate sporiri. Oare nu se va mira orice om aflând că în județul Brăila populația rurală crește cu 2500 inși pe an pe când în învecinatul Covurlui această creștere se urcă abia la 900?

E știut apoi că suflarea cuceritoare a Miezenopții e mai tare spre Moldova. Ce sâmbure de rezistență ar putea prezenta în contra vreunei călcări o țară compusă din proletari agricoli, proletari negustorești, precum e marea majoritate a evreilor și o mână de boieri cufundați în datorii?

Cu toate acestea moldovenii sunt mai buni agricultori decât muntenii. Dar ce folos? Raporturile sunt în adâncul lor nesănătoase, între popor și clasele dirigente s-au întrepus o întreagă rasă sterilă de mijlocitori, care

ruinează și pe unii și pe alții, înzestrată cu toate instinctele rapace ale lipsei de patrie și ale lipsei de tradiții. Când ne-aducem aminte de starea de odinioară din Moldova, când proprietari și săteni nu erau oameni deosebiți, ci vechi prietini neam de neamul lor, cu raporturi întemeiate de amândouă părțile pe-o absolută bună credință, și le comparăm apoi cu procederile vestitului Uhrinovski și vedem țara plină de arendași și proprietari evrei, ni se face silă și… scârbă de-o cădere atât de cumplită. Ajunsese lucrurile că întindeau jidanii oameni bătrâni și cinstiți la pământ și le scuipau în gură!! Aceasta sub un guvern liberal, sub legi liberale, în județul cel mai roșu din Moldova, în Dorohoi.

Această stare dinlăuntru nu poate ținea înainte căci, afară de neajunsul ei în sine, mai cuprinde mari primejdii politice.

Prin ea se agravează primejdiile de dinafară, cari rămân necontenit atârnate asupră-ne. Să nu vorbim de curentul de cotropire politică din partea slavilor, de cari suntem împresurați din toate părțile; acesta e cunoscut îndeajuns și viu în conștiința oricui. Un altul, de cotropire economică, vine despre Apus, de care putem vorbi mai liber, pentru că el nu ne poate strivi decât numai cu complicitatea ignoranței și a inepției noastre, pe când, întâmpinându-l cu puteri organizate, el ar fi mai mult binefăcător decât stricăcios. Acest curent cată să-l caracterizăm asemenea, căci, dacă cel dintâi devine periculos din cauza slăbiciunei noastre, al doilea contribuie a ne slăbi și mai mult și a face din poporul nostru un popor inept, incapabil decât de salahorie agricolă.

Nu mai e azi îndoială asupra țintei a o seamă de politici germani de-a preface Orientul într-un teren de colonizare și a abate spre el superfluența de populațiune care merge azi să alimenteze puterea de producere a Statelor Unite. Astfel cel mai genial dintre economiștii germani, Friedrich List, în „Sistemul său național de economie politică“ (Cartea IV, cap. 4), după ce propune diferite mijloace pentru a pune mâna pe întinderile meridionale ale Americei, nu uită nici țările noastre.

> *Aceeași politică, de colonizare, zice List, ar trebui să se urmeze în privirea Orientului, a Turciei europene, a țărilor Dunării de Jos. Germania are un interes nemărginit de-a vedea domnind în acea regiune siguranța și ordinea și emigrația care se va 'ndrepta în acea parte e cea mai lesnicioasă pentru indivizi și cea mai folositoare pentru națiunea germană.*
>
> *Cu de cinci ori mai puțini bani și timp decum costă transportul pe malurile lacului Erie, un locuitor al Dunării de Sus poate merge în Moldova ori în Țara*

Românească sau în Serbia sau pe țărmul de sud-est al Mării Negre. Ceea ce-l atrage de preferință către Statele Unite e marele grad de libertate, de siguranță și de ordine care domnește acolo. Dar în situația în care se află Turcia nu va fi cu neputință statelor germane ca, în înțelegere cu Austria, să opereze în starea socială a acelor locuri îmbunătățiri cari să nimicească piedecile colonilor germani, mai cu seamă dacă guvernele vor fonda companii de colonizație, la cari vor participa ele însele și cărora le-or da un sprijin stăruitor. E dar în interesul statelor asociate ca Austria să faciliteze cât se poate de mult negoțul de tranzit pe Dunăre, ca navigația vapoarelor de pe acest fluviu să ia o mare activitate și ca spre acest sfârșit să fie susținută cu vigoare de către guvernele Germaniei.

Tot astfel profesorul Roscher, autorul mai multor volume de economie politică cari servesc de cărți de studiu la mai toate universitățile Germaniei, zice:

Emigranții noștri cari se duc în Rusia, America, Australia, Algeria sunt pierduți pentru patria lor, devin clienți și furnizori ai altor popoare, cari sunt adesea rivali și vrăjmași nouă. Altfel s-ar petrece lucrurile dacă emigranții germani s-ar duce să se așeze către alte colonii germane în localități fertile și mai de tot pustii ale Ungariei, în provinciile poloneze ale Rusiei, în acele regiuni ale Turciei menite de-a fi într-o zi moștenirea Germaniei. Fără îndoială nu s-ar putea să se invite emigranții ca să Populeze acele regiuni decât când terenul va fi pregătit. Ei trebuie să afle acolo garanțiile legale în toată întregimea: mai cu seamă dreptul de proprietate, libertatea personală, religioasă și, dacă nu libertatea politică, cel puțin libertatea comunală.

Ar trebui ca nu numai germanii să fie în număr considerabil, dar populațiunea locală să nu posedeze în același grad dezvoltarea politică și sentimentul național. Altfel, după puțin timp am vedea că emigranții se dezgermanizează.

Cititorii noștri își vor aduce asemenea aminte că, în iulie 1881, a apărut în „Berliner Boersen Courrier“ un lung articol, care dădea următoarele curioase amănunte și sfaturi:

Muncitorul român — zicea foaia berlineză — e de-o lene estraordinară după ideile noastre; îmblă trândăvind îndată ce-a câștigat prin muncă scurtă subsistența lui pe mai multe zile… O concentrare a colonizațiunii germane nu se va putea organiza și recomanda din partea statului decât atunci când guvernul român s-ar hotărî mai întâi de-a da coloniștilor germani avantajele corespunzătoare. Între aceste avantaje numărăm mai întâi înlesnirea emigrațiunii spre România prin reducerea cheltuielelor de transport. Guvernul român nu numai c-ar trebui să reducă pe căile sale ferate taxele de călătorie la ½ sau ⅔, ci prin anume convențiuni cu Austria ar trebui să obțină și de la ea reducțiuni. Afară de aceste sacrificii financiare sunt de trebuință măsuri pentru protecțiunea coloniștilor germani în România. E din nenorocire adevărat că, antipatia instinctivă contra unei inteligențe superioare ar da loc la escese varii. Contra acestor escese cată a se lua din capul locului garanții

pentru protegerea eficace a coloniilor. Numărul consulilor germani în România cată să se 'nmulţească, în mod considerabil.

Genialul List a scris acum patruzeci şi mai bine de ani. De atunci încoace Societatea de Navigaţiuni îngrijeşte de tranzitul necesar şi colonii numeroase de manufacturieri şi industriaşi au împânzit ţara noastră.

Iată dar situaţia în care ne aflăm. Ne-am modificat legislaţiunea după mintea d-lui Boerescu şi după placul străinilor. Toate garanţiile de inalienabilitate a bunurilor imobiliare s-au dus din obiceiul pământului, ca şi din legile scrise, şi, neavând nici industrie nici negoţ, suntem în pericol a pierde până şi ţărâna cea amestecată cu oasele strămoşilor.

Incidit in Scyllam qui vult vitare Charybdim.

Înghesuiţi între două influenţe egal de puternice şi egal de primejdioase, reazemul nostru nu poate fi decât în ţară, în întărirea ei, în dezvoltarea aptitudinilor ei.

Pentru aceste cuvinte, nemaivorbind de practicitatea imediată a lucrului, toată grija noastră cată să se 'ndrepte spre cele două ordini de idei de-a căror soluţiune salutară atârnă chiar existenţa patriei noastre.

Nu credem că şi opiniile cari s-au ivit în discuţia acestor idei ar putea să servească de pretext în luptele politice. Dacă roşii sunt de înlăturat de la regularea lor cauza e nu că ne-am îndoi de patriotismul lor, ci pentru că s-au dovedit cu totul incapabili de-a pricepe o mare idee organică, pentru că, în mare majoritate, sunt prea ignoranţi, prea necunoscători de istoria şi obiceiele ţării pe de-o parte, de ştiinţa vastă a organizării muncii pe de alta.

❦

[17 ianuarie 1882]

Din Franţa ne-a venit ieri ştirea că d. Gambetta a prezintat prezidentului Republicei demisiunea colectivă a cabinetului său. „Marele ministeriu“ atât de buciumat de presa republicană, se duce aşadar fără a fi lăsat nici o urmă de însemnat. Dovadă că, cu tot zgomotul, cu toate aparenţele, demagogia e în sâmburele ei sterilă. Faţă cu un demagog, oricât de inteligent ar fi, se iveşte totdauna un altul care-l întrece în exagerări şi făgăduinţe şi pe care patimele vrăjmaşe îl suie numai pentru a fi răsturnat şi el la rândul său de un al treilea. Cine s-a servit o singură dată de arma demagogiei pentru a frânge pedicele legitime ce se opuneau suirii lui să ştie că curentul de patimi,

ridicat odată, va respecta cu atât mai puțin pedicele mai mici ce se mai pot opune, și cel ce evocă acest spirit al adâncimii prin el e osândit a cădea. Dacă lucrurile mari s-ar putea compara cu cele mici și fierberea unei societăți vechi și uriașe s-ar putea asemăna cu turburarea dintr-un moșoroi de furnici, am putea zice că și la noi astăzi demagogia care-a semănat vânt a început să culeagă furtună.

❦

[19 ianuarie 1882]

În sfârșit „Românul“ ne-a spus că d. Rosetti s-a retras definitiv de la guvern și că d. Brătianu s-a însărcinat cu interimul Ministerului de Interne. Astfel omul privilegiat care apasă singur asupra țării cât 2175 de boieri regulamentari, care în viața sa n-a făcut decât să critice, a recunoscut singur că nu este bun decât de critică și nu poate decât să răstoarne.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[19 ianuarie 1882]

În ședința Camerei din 15 ianuarie curent d. deputat A. Vizanti a atras atențiunea guvernului asupra zgomotelor răspândite în public în privința neregularităților ce se fac la Casa de Depuneri și Consemnațiuni cu împrumuturile pe efecte. În special onorabilul deputat a criticat dispozițiunea luată de consiliul de administrațiune al acelei Case de a se primi acțiunile Băncei Naționale pe valoarea de una mie. D. Vizanti a făcut să reiasă că, în cazul unei panice finanțiare care ar cuprinde piața, cum din nenorocire se întâmplă astăzi în Franța, Casa ar fi expusă la pagube simțitoare prin scăderea acestor efecte la cursul normal, care este de 500.

În fața unor observațiuni atât de judicioase s-a sculat îndată „financiarul“, Gr. Eliad, cel cu cheul de la Brăila, și inevitabilul d. Fleva, spre a taxa de „nepatriot“ pe onorabilul interpelator. D. Fleva a început chiar, cu competența-i recunoscută, o fantastică desertațiune finanțiară, spre a proba d-lui Vizanti că acțiunile Băncei n-au să scadă niciodată deoarece d-sa posedă mai multe mii în pozunarul d-sale.

În fața unui argument peremptoriu de felul acesta și a asigurărilor date de dd. Brătianu și Chițu că Consiliul de administrațiune al Casei de

Depuneri e foarte sever, mai cu seamă că face parte dintr-însul și „teribilul d. Poroineanu.“, d. Vizanti s-a declarat satisfăcut.

Iată-ne dar cu desăvârșire asigurați.

❦

[21 ianuarie 1882]

Nu mai e la modă, precum ar zice d-nul Brătianu, de-a ne îndoi de patriotismul adversarilor noștri politici. Dar avem a ne tângui de chipul strâmt și hain cu care „Românul“ tratează până și cestiunile acelea de-a căror soluțiune atârnă soarta și existența țării. Avem cuvinte de-a pune la 'ndoială acel patriotism steril care, în loc de-a fi un sentiment adânc ce fiece cetățean e dator să-l aibă, degenerează într-un fel de negustorie politică, în goană după popularitate, într-un titlu de-a pune mâna pe destinele, dar mai cu seamă pe resursele țării, fără a compensa aceste foloase prin lucrare intelectuală, prin înțelegerea marilor interese cari atârnă de organizarea muncii.

Proiectul de reformă a legii tocmelelor agricole, atingând tocmai organizarea muncii în ramura de căpetenie și cea mai productivă a activității noastre naționale, ar fi fost de așteptat ca espunerea de motive a proiectului să cuprindă un studiu al cestiunii în amănuntele ei locale, după diversitatea economiei rurale din țară. Se pretinde în adevăr că fostul ministru de interne ar fi consultat toate consiliile județene din țară. Care a fost rezultatul acelor consultări? Căci oricât de gingașă și de complicată ar fi cestiunea în amănuntele ei, oricât de divergente ar părea interesele la întâia vedere, pentru specialist e de mai nainte sigur că, prin chiar natura lor, ele sunt nu numai armonizabile, ci în originea lor armonice. Crede redactorul-șef al „Românului“ că, croindu-se legi *a priori*, cari amestecă, fără nici un punct comun de vedere, raporturile din Țara Românească cu cele din Moldova, se poate ajunge la altceva decât la introducerea dezordinii și vrajbei între proprietarii mici și cei mari?

De ce oare „Românul“ nu deschide coloanele sale, sporite de la anul nou încoace, oamenilor speciali cari cunosc întreaga însemnătate a cestiunii?

Când a fost vorba de electivitatea magistraturii „Românul“ a făcut loc la o sumă de studii privitoare la cestiune, dar aci, unde milioane sunt angajate și producțiunea agricolă pe ani înainte pusă în risc, unde pripa unei soluțiuni

greșite ar putea duce la o catastrofă economică generală, aci să nu mai încapă discuțiune, aci d. C.A. Rosetti, care n-are un petec de pământ pe toată suprafața României …, să reguleze după cum îl taie capul cestiuni cari, la dreptul vorbind, nu-l privesc câtuși de puțin?

Acestei imperturbabile suficiențe se opune toată țara; d. C.A. Rosetti o vede aceasta.

Toți proprietarii mari din România ar fi în contra unei reforme care ar tinde a nimici chiar raporturile de absolută bună credință câte exista pân' acum; o țară întreagă de plugari, de la vlădică pân' la opincă, ar fi în picioare în contra unor reforme nemistuite și, cu toate acestea, cine s-ar grăbi s-o realizeze în ciuda și în paguba țării? D. C.A. Rosetti, care nu numai că nu are o palmă de arătură, dar n-o fi putând distinge meiul de ceapa-ciorii.

Dar care e competența, cari cunoștințele acestor oameni pentru a cuteza să reglementeze ca din senin cestiuni pe cari nu le pricep și cari nu-i ating?

Ignoranța „Românului“ merge atât de departe încât compară stările de lucruri din Irlanda cu cele de la noi. Fără a cunoaște originea proprietății din Irlanda, unde un popor cuceritor și-au apropriat averea imobiliară a unui popor cucerit, fără a ținea seamă de împrejurarea că irlandezul, în țara sa proprie, nu poate deveni nicicând proprietar și e supus acelui sistem de rentă pe care-a formulat-o cu toată cruzimea ei inerentă David Ricardo; fără a vedea că Irlanda e condamnată a fi săracă, fiind pusă de împrejurări în imposibilitatea de-a avea vrodată industrie și manufactură, acest corelat necesar al unei dezvoltări agricole sănătoase, „Românul“ citează acele raporturi vrăjmașe ca și când ele ar fi având a face câtuși de puțin cu relele de la noi, a căror origine nu este nici cucerirea, nici deprinderile agricole, ci supraîncărcarea țăranului cu dări ale statului, județene și comunale, constrângerea prin dorobanți de-a plăti acele dări, necesitatea lui de-a se împrumuta, vânzându-și munca pe ani înainte. Astfel toată organizarea noastră costisitoare îl silește să abuzeze de creditul relativ mare pe care i-l fac proprietarii, căci aceștia îl împrumută în adevăr, întemeiați pe cunoscuta onestitate a țăranului nostru, deși nu e nici vina proprietarului, nici a țăranului, dacă creditul cerut e cu desăvârșire în disproporție cu puterea sa de producțiune.

Dar — zice „Românul“ — d-nul ministru de interne a voit să rezolve o cestiune de existență națională.

A *voit!* Iată vorba cea mare care se pune înainte. Iadul asemenea e pavat cu bunevoințe.

Cestiunea e dacă a *putut;* dacă o viață întreagă de demagog rătăcitor și cosmopolit, preocupat de ameliorarea universului întreg, de revoluțiile comunarde și de ideile d-lui Blanqui, a putut vrodată să conceapă într-un chip dar natura acestor raporturi ce voiește a le regula. A voi *in abstracto* e lesne, a putea e greu.

Așadar: cestiunea nu poate fi dezlegată fără serioase studii premergătoare. Aceste raporturi, atârnând de natura brazdei, de deprinderi contractate în timp de sute de ani, altele la munte, altele la șes, într-un chip în Moldova, într-altul în Țara Românească, au nevoie de un serios studiu analitic și comparativ. Abia după facerea unei asemenea se poate procede la sinteză, la o reformă generală care să unească raporturile sub puncte de vedere comune și să le reglementeze în mod echitabil. Cumcă cei interesați, proprietarii mari și mici, sunt cei mai competenți în materie nu va tăgădui nici „Românul“.

Singura teză ce se poate stabili *a priori* este că orice măsură menită a lovi interesele proprietății mari se va traduce în rele incalculabile asupra producțiunii în genere și a proprietății mici îndeosebi, precum și viceversa. Încolo nu se poate decreta nimic *a priori*, necum ideile nesănătoase ale unei gazetării care-n toată viața ei s-a ocupat cu orișice, numai cu condițiile economice ale producțiunii agricole nu.

De-aceea bine-au făcut proprietarii de peste Milcov cerând anchete compuse din bărbați competenți și nepărtinitori, căci oricât de competent ar fi fost fiecare din ei, și desigur fiecine cunoștea materia mai bine decât apologistul lui Blanqui, experiența regională oarecum a fiecăruia s-a simțit a nu fi îndeajuns pentru regularea unor cestiuni ce privesc țara întreagă.

Oricât de răi oameni i-am fi crezut pe redactorii „Românului“, atât de răi români nu ne așteptam să fie încât să ne facă nouă o imputare din recunoașterea francă și leală a relelor cari bântuie mai cu seamă unele din ținuturile de nord ale Moldovei.

Dar îi prevenim pe confrați să nu se prea joace în această privire. Dacă am cerceta caz cu caz unde raporturile agricole sunt mai nesănătoase, am afla că mai cu seamă acolo unde proprietarii cei moșneni și istorici au dispărut și că, dacă există esploatare neomenoasă, ea se practică mai cu seamă *pe moșiile coreligionarilor politici ai d-lui C.A. Rosetti.* Unde un ateu sau un cosmopolit ca părintele democrației noastre va fi proprietar,

raporturile iau forma cea mai rea din toate și, dacă venerabilul redactor al „Românului“ și-ar da osteneala de-a vedea moșiile pe cari biserica e acoperită cu spini, școala cocină, primarul trecut zeci de rânduri pe după zăbrelele mănăstirii Văcăreștilor, să întrebe numai a cui e moșia și va afla desigur numele vreunui ilustru amic politic al său. Iar satul în care va vedea semnele curăției și averii, biserica frumoasă, școala populată și cârciuma pustie va afla aproape totdauna că e proprietatea vreunui reacționar, a vreunui Pașcanu, Rosnovanu, Gr. Sturza. Căci degeaba am tăgădui-o: una din cauzele sărăciei țăranului și a relelor raporturi este suplantarea vechei și patriarhalei clase de proprietari mari prin oameni îmbogățiți și suiți în sus pe alte căi, nu zicem neonorabile, dar desigur mai comune decât caracterul, abnegațiunea și curajul acelor strămoși cărora vechii proprietari datoreau averea lor imobiliară. Afară de-aceea, relațiile fiind seculare, întemeiate pe obiceie admise de toți și necontestate de nimeni, legăturile între marele proprietar și oamenii așezați pe moșia lui erau prin chiar natura lucrului mult mai intime, mai înrădăcinate și mai prietenești decât cele de acum. Ar trebui cineva să nu cunoască natura omenească pentru a ignora adevărul că obiceiuri statornice, admise pe tăcute și cu deplină mulțumire de toți, fac de prisos orice legiuiri artificiale, scornite de minți teoretice înstrăinate de țară și de geniul poporului lor.

❦

[23 ianuarie 1882]

Credincioși obiceiului nostru de-a reproduce din ziarele străine părerile ce privesc țara, comunicăm articolul de mai la vale, pe care „Neue freie Presse“ îl consacră fazei nouă în care a intrat cestiunea Dunării.

> *Ieri (29 ianuarie) am primit din Berlin informațiunea telegrafică că Austria a acceptat în cestiunea Dunării propunerea Franței (Barrère) și au renunțat la votul preponderant în Comisiunea Mixtă. Dacă informațiunea aceasta e exactă atunci guvernul austriac operează o retragere foarte regretabilă într-o cestiune în care toată populațiunea monarhiei e unanimă, fiind vorba de un mare și însemnat interes al statului. Guvernul s-ar fi învoit atunci de-a se mulțumi cu o comedie, vană cu onoarea esterioară a prezidiului în loc de a-și mănținea cu energie pretențiile lui primitive și de a-și păstra influența pe marea cale de comunicație a Austriei spre Orient. Am pregetat dar de-a da crezământ acestei știri; ne credeam obligați la una ca aceasta față cu declarațiunile pe cari le-au făcut guvernul în cea din urmă ședință ordinară a delegațiunilor.*

Ci în zadar am așteptat o dezmințire oficială sau oficioasă măcar. Două zile au trecut fără ca să ne fi liniștit, fără să ni se fi spus: „Nu e adevărat; Austria n-a primit propunerea franceză“. Acum speranța începe a dispărea că ni s-ar fi relatat o inexactitate și cată să ne familiarizăm cu ideea că guvernul, descurajat, a renunțat la lupta pentru buna lui dreptate, lucru ce l-am presupus, de care ne-am temut de atâtea ori.

Comparând anteproiectul austriac cu propunerea franceză ne convingem lesne de înțelesul ce-l are primirea acestei propuneri. Deși am espus de atâtea ori cititorilor noștri stipulațiunile anteproiectului, totuși nu credem de prisos a reveni asupră-le pentru a elucida contrastul între ele și propunerea franceză. Art. 3 și 4 din anteproiect, care nu corespundeau numai cu punctul de plecare al Austriei, ci erau elaborate de delegatul austriac în unire cu cel german și cel italian, dispun instituirea unei Comisii Mixte pentru supravegheарea navigațiunii pe Dunăre în care sunt reprezentate: Austria, Serbia, România și Bulgaria, Austria având prezidiul, iar în caz de paritate de voturi dând hotărârea. Se știe peste ce îndărătnică opoziție au dat aceste articole. Nu numai România, care respingea din principiu Comisia Mixtă și care apără până azi părerea că instituirea ei e în contrazicere cu Tractatul de la Berlin, ci și Anglia și Rusia se opuseră din răsputeri Austriei, iar Franța, pe al cărei sprijin contaserăm câtva timp, se ținea neutrală pentru a face, în fine, prin gura d-lui Barrère acea faimoasă propunere care se pretinde o mediațiune fără a fi. Din această propunere reiese că, sub aparența prevenitoare de-a ținea seamă de rangul de mare putere al Austriei, i se răpesc toate foloasele practice ale anteproiectului; nu se lasă decât coajă și se pune alt miez în ea.

Propunerea franceză atribuie Austriei prezidiul, îi ia însă votul preponderant. E vorba ca monarhia habsburgică să nu aibă mai multă putere și mai mult drept asupra raporturilor de pe Dunărea de Jos decât micele state țărmurene, din cari unul nu e nici suveran și măcar, iar hotărârea în toate cestiunile să fie în mânile delegatului aceluia pe care Comisia Europeană-l va trimite ca pe-al cincilea membru în Comisia Mixtă. Alegerea acestui delegat se va face după alfabetul francez (Allemagne, Autriche etc.), încât ar veni la rând întâi delegatul german, apoi cel austriac și mai târziu reprezentanții celorlalte puteri, după cum le ajunge rândul. Dacă durata mandatului pentru delegații singulari ar fi hotărâtă și fixată pentr-un timp mai îndelungat, optimiștii ar putea găsi admisibilă propunerea franceză. Dar această propunere nu spune nimic în privirea duratei mandatului, iar unele puteri se zice că trădează înclinarea de-a cere o succesiune repede a delegaților Comisiei Europene. Dacă va pătrunde maniera aceasta de-a vedea e aproape primejdia ca, chiar în timpul elaborării reglementelor, Austria să rămână în minoritate și să nu poată opri primirea unor dispozițiuni cari i-ar prejudiția negoțul și ar opune piedeci circulării corăbiilor ei.

Se pretinde că misiunea contelui Wolkenstein la Paris ar fi având scopul de-a înlătura urmările cele mai rele pentru Austria ale propunerii franceze și de-a determina pe guvernul francez să se învoiască c-o succesiune cât se poate de lentă a reprezentanților delegați de Comisia Europeană. Misiunea aceasta presupune deja faptul regretabil de care ne îndoim încă. Dacă contele Wolkenstein e însărcinat a

trata cu cabinetul francez în privirea aceasta, atunci guvernul nostru cată să fi primit deja propunerea franceză; atunci retragerea Austriei s-a consumat deja și ea a renunțat de bunăvoie la o poziție pe care o putea apăra chiar în cazul cel mai rău când nu s-ar fi putut stabili între puteri o înțelegere în favorul ei. Dar atunci nu înțelegem de ce contele Wolkenstein s-a dus întâi la Berlin. Când a plecat într' acolo ni se spunea că e menit de a se asigura din nou de consentimentul Germaniei pentru atitudinea Austriei în cestiunea dunăreană. Dacă contele Kalnocky primește propunerea Barrère, ocolul contelui Wolkenstein ni se pare cu totul de prisos. Amici îți trebuie pentru a izbuti cu cererile tale; cine le lasă să cază și se acomodează o poate face singur și pe seama sa.

Anevoie înțelegem cum o putere mare ca Austria se poate retrage cu atâta sfială, poate depune armele într-o cestiune care e de cea mai mare însemnătate pentru ea. Ne zbatem contra ideei de a vedea triumfând… România în cestiunea aceasta. Știm prea bine că datorim insuccesul diplomatic Angliei și Rusiei, însă folosul practic va fi al celor din București. Edificantă misiune pentru cronistul austriac dacă va avea de înregistrat evenimentul că monarhia noastră a fost biruită de România în lupta pentru Dunăre!

Perspectiva puțin ademenitoare de-a ne împlini într-o zi datoria aceasta nu ne-ar amenința dacă politica orientală a Austriei s-ar fi condus pe căile adevărate și cu limpede cunoștință de cauză. Prea des am ridicat plângeri zadarnice asupra erorilor grave ale Ministeriului nostru de Esterne pentru a mai avea gust să repetăm din nou tristul cântec al mustrării. Evenimentele ne dau dreptate din nenorocire și nu e o întâmplare că tocmai în momentul acela se răspândește știrea despre retragerea Austriei în cestiunea dunăreană, pe când insurecțiunea din Herțegovina duce ad absurdum politica de ocupațiune. Dacă se confirmă știrea de mai sus conexitatea e învederată; am renunțat în acest caz la prerogativele noastre pe Dunăre pentru blidul de linte al cuceririi unor provincii fără valoare, ba chiar ne mănâncă încă bani și oameni.

❦

[26 ianuarie 1882]

Ședința adunării de vineri, 22 ianuarie, a avut o însemnătate deosebită, nu numai prin înălțarea de simțire și vederi a oratorilor opoziției, ci și ca dovadă de căderea morală a guvernului.

Se știe în adevăr, și toate organele de publicitate din capitală au înregistrat faptul că, în decemvrie anul trecut, mai multe sute de familii române din Banat sosiră în București, pentru a cere pământuri în Dobrogea, că aceste pământuri li s-au refuzat și că sărmanii emigranți s-au întors în Banat, ducându-și morții în spinare. O priveliște sfâșietoare se prezinta ochilor omenești de-a lungul drumurilor țării. Crivățul, acest dușman de la

nord al șesurilor noastre, îi sufla din urmă ca frunzele, cu toate acestea era mai blând decât oamenii de piatră cărora le ceruse o patrie și un cămin; iar în locul în care se 'ntorceau îi așteptau bântuirea străinătății, siluirea limbii și legii, robia sufletească, mai greu de purtat decât robia trupului.

În zadar țăranii aceia își bat cânii în amintire că n-au păzit Capitoliul de galii lui Brennus! Nu galii amenință azi Capitoliul naționalității române, ci apologiștii lui Blanqui și ai nihiliștilor, oamenii cari n-au în memoria lor nici colindele, nici legenda grațioasă a băilor lui Ercul, nici avutul istoric al acestui mare și nefericit popor care se numește poporul românesc.

Cât triumf a avut ministrul de interne al Ungariei când, la 27 decemvrie anul trecut, a adresat o circulară către toate prefecturile din județele locuite de români, opt județe între Crișuri, în Maramurăș și Banat, treisprezece județe în Transilvania, circulară prin care obligă pe prefecți de-a spune și moților și mocanilor și câmpenilor și pădurenilor și celor de pe Mureș și celor dintre Crișuri că… d. ministru de esterne al României a declarat prin anume notă oficială că guvernul din București nu *permite nicidecum* colonizarea *străinilor* în Dobrogea. Străinilor!

Trebuia să li se spuie odată aceasta consângenilor noștri din Transilvania și din Țara Ungurească, că pentru onor. Stătescu și pentru d. I. Brătianu ei sunt… *străini*, și guvernul din Pesta a fost însărcinat cu aceasta gingașă și ironică misiune.

A! dac' ar sosi la Predeal ori la Vârciorova jucători de cărți de profesie, mironosițe ale cafenelelor cântătoare, cavaleri de industrie, speculanți care-și drapează evreul lor fizic în maniere franțuzești, vânători de noroc, întreprinzători fără capitaluri, regele Stroussberg cu suita lui de conți și baroni silezieni, c-un cuvânt neagra speculă, feneantismul, străinul în forma lui cea mai amăgitoare, cea mai improductivă, cea mai speculantă… cu atât mai bine! Largi îi stau porțile țării deschise, ofițerii salută, de-a doua zi trăsuri aurite îi duc în sferele cele mai nalte chiar, un democrat își va alege cumnatul printre ei, un prinț de sânge ginerele; dar dacă poporul nostru, al nostru de șaisprezece veacuri, bate umilit la poarta țării și cere nu ranguri, nu demnități, nu întreprinderi, ci ocazia de-a munci onest și de-a păstra în inima lui neatinsă conștiința marii lui origini și caracterul lui înrădăcinat, poarta e închisă; el nu are bilet de emigrare, n-are acte. Pe d. C.A. Rosetti, pe onor. său cumnat, nu i-a întrebat absolut nimeni dacă s-a lepădat de vreo protecție străină, dacă au pașaport de emigrare, de ce origine sunt. Dar

țăranul român, același pretutindenea între Tisa și Nistru, e… *străin…* de origine română!

Căci care-i opinia blondei umbre a d-lui Brătianu în această privire? Escelența aceasta e atât de rău informată încât nici nu știe nimic de circulara ministerului unguresc, făcută pe baza notei sale oficiale (cu al cărui număr și dată îl servim mai sus), iar d. I. Brătianu zice: „Ar voi d. Lahovari să populăm Dobrogea *cu supuși străini de origine română“*.

Străini de origine română! *Contradictio in adjecto.* Străini cari nu știu altă limbă decât a noastră, cari sub orice regim se simt și se numesc români, cari au trecut din Oltenia în Banatul Severinului, acea veche posesiune a banilor olteni de unde până azi a rămas vorba ban. Bătrânul Mircea, *Dei gratia Fogaras et Omlas Dux, Severini Comes, Terrarum Dobrodicii Despotus,* împreună cu toți banii Basarabi erau străini de origine română. Străini de origină era, după maniera de-a vedea a d-lui Stătescu, însuși Bogdan Dragoș, întemeietorul Moldovei, pe care Ludovic I al Ungariei, prin hrisovul de la 2 februarie 1365, îl numește, împreună cu toată dinastia Dragoșizilor Maramurășului, sperjur și uitător de datorii, unealtă oarbă a unei neastâmpărate ambiții, pentru că, părăsind vasalitatea în fruntea poporului său, fondase un stat neatârnat, alături cu Ungaria? Străin de origine română a fost Alexandru Basarab care a înfrânt pe regele Carol Robert și toți acei pe care mater parens, muma născătoare a neamului românesc, Transilvania, i-a revărsat în șesul Dunării, pentru a crea cu spada și plugul moștenirea istorică a neamului latin de lângă Dunăre? Și Bogdan și Radu Negru au ieșit fără pașaport de emigrare de sub dominațiunea străină, pentru că preferau libertatea lor de conștiință onorilor și siguranței ce le prezenta dependența de coroana Sf. Ștefan, și străini de origine română au creat România pe teritorii ce fusese ocupate de Changanii cumanilor și de oarda nogailor. Dar oare tot șesul acesta, bolnav și espus fără curmare invaziilor despre miazănoapte și miazăzi, rămas-ar-fi românesc fără ca din veac în veac să se fi împrospătat populația lui istorică cu *străini de origine română?*

Dar destul despre aceasta. Ar însemna a nu cunoaște elementele istoriei noastre pentru a ignora fenomenul constant al reîmprospătării etnice a țării noastre de către elementele vergine ale munților noștri și a celor ardeleni, pentru a nu ști că Basarabii chiar au venit de unde au venit familiile bănățene, și Moldova din Maramureș.

Dacă pân' acum am făcut puțină vorbă în privirea cazului acestuia este pentru că nu voiam să ni se substituie veleități politice, căci popularitatea n-o gonim niciodată cu prețul vexațiunilor consângenilor noștri. Numai d. Brătianu, când e în opoziție, încalică și calul de bătaie al unui ideal politic, nerealizabil în forma lui urmărită pentru a câștiga popularitate și a face paradă de naționalism, o paradă care induce atât de lesne în eroare ziarele de peste Carpați. Avem prea mare credință în vitalitatea poporului românesc de pretutindeni și o prea geloasă temere de înrăutățirea stării lui, deja destul de rele, ca să gonim popularitate pe seama nefericirilor lui actuale.

Aci însă nu e vorba de veleități politice ori naționale, ci de ceva cu desăvârșire practic, de bun simț comun: de colonizarea câtorva sute de familii române în Dobrogea, care ieșiseră din Banat fără pasport de emigrare. În realitate nu există nici un cartel de estrădare între Austria și România, nici măcar pentru dezertori. A rămas până acum la aprecierea judecătorilor de instrucție și a procurorilor de a recomanda estrădarea oamenilor vinovați de crime comune și nimic mai mult. Oamenii nu aveau nici o vină; pe nici un cuvânt juridic, mai ales pe nici unul constituțional, nu se putea acorda estrădarea lor.

D. Cogălniceanu, în discursul său pe cât de elocuent pe atât de adevărat și în moțiunea propusă, n-a cerut decât ca

> guvernul să păzească cu sfințenie vechea ospitalitate, vechiul obicei al pământului, de vreme ce România nu are cu statele vecine convențiuni cari s-o oblige la durereoasa estrădare a unor familii de origine română.

Ce-a răspuns Camera prin gura ilustrului său Fleva, nu străin de originea română, ci român de origine oacheșă?

A respins moțiunea.

Va să zică majoritatea Flevilor cere să nu se respecte ospitalitatea, cere să se estradeze familiile române cari ar trece Carpații pentru a se așeza în țară.

Iată ceea ce trebuia constatat. Pe d. Fleva, de-o origină cât se poate de îndoielnică și de-o cetățenie română și mai problematică dacă se poate, nu-l întreabă nimenea dacă are pasport de emigrare din țara turcului. Familiile cari or avea nefericirea de-a fi române vor fi însă estradate din România.

Iată ceea ce nu înțelegem și ne pare absurd, dar ceea ce trebuie constatat: că votul de alaltăieri al majorității și respingerea moțiunii Cogălniceanu creează un precedent statornic și o regulă de drept

internațional pentru înțelepciunea guvernelor roșie. Să fie deci bine știut că orice străin, fie speculant, fie colportor, aibe ocupații imorale chiar, e primit în România fără restricție, iar țăranul care vine să muncească e estrădat fără ca să existe cartel de estrădare între noi și străinătate și că această teorie a fost erijată în lege prin votul de sâmbătă.

Nu putem sfârși fără a releva unele cuvinte rostite de d. Cogălniceanu în privința însemnătății naționale a proclamării regalității. Strănepotul cronicarului Ioan Cogălniceanu zise:

> Regalitatea însemna ridicarea conștiinței naționale, afirmarea demnității și independinței țării… Când acei ce trebuie să apere drepturile acestei țări nu au curajul pe care-l aveau acei gospodari, acei Domni regulamentari, acei vasali din trecut, atunci permiteți-mi să declar că am proclamat un rege, dar nu am făcut un regat român, căci regatul însemnează neumilire.

D. Stătescu se simți împuns de aceste cuvinte și răspunse:

> D. Cogălniceanu, după ce-a făcut paralelism între cum se petreceau lucrurile sub Domnii pământeni și cum se petrec acu, a zis că țara, proclamând regatul, nu a întemeiat și regalitatea și că românii ar fi mai puțin ocrotiți astăzi în țară de cum erau sub Domnii regulamentari.
>
> Protestez contra acestor cuvinte.

Nu scrutăm cestiunea de principiu a regalității. Ceea ce putem afirma însă, cu istoria în mână, este că Domnii pământeni erau Domnii rasei române, erau duci ai neamului românesc. Ca atari ei erau solidari cu rasa română și pururea gata a-și pune capul la mijloc pentru drepturile acestei individualități etnice. Nouă ni se pare însă că în hotelul actual intitulat „România“ espresia etnologică e prea mult deconsiderată în favorul espresiei geografice, fie aceasta locuită de orișicine. Aceasta e atât de adevărat pentru trecut încât pururea se deosibea rasa pământeană de rasele străine, din care unele (bunăoară armenii) erau mai vechi în țară decât românii înșiși. Nu doar că românii ar fi fost vreodată netoleranți. Dar ceea ce voiau să păstreze aci era caracterul lor național, esprimat în limbă, în datini, în legi. Ni se pare deci că, în această privire, în privirea protectoratului firesc ce Domnii pământeni îl esercitau asupra elementului românesc față cu orice alte elemente, d. Stătescu degeaba protestează. Era nouă a României este aceea în care elementele vechi și naționale ale țării au fost în parte suplantate de elemente, nu zicem stricăcioase, dar în orice caz

de o ocultă noutate. Nu voim să urmărim până la estrem această problemă, observăm însă că noi am fost cei dentâi cari am relevat-o, statornicind totodată că coroana română cată să fie solidară cu rasa română mai cu seamă. Nu zicem că sub cerul acestei țări să nu trăiască și să nu înflorească oricâți oameni de altă origine. Dar ceea ce credem, întemeiați pe vorbele bătrânului Matei Basarab, e că țara este, în linia întâia, elementul național și că e scris în cartea veacurilor ca acest element să determineze soarta și caracterul acestui stat.

Avantaje trecătoare ale producțiunii, cauze economice și politice pot în adevăr să grămădească înlăuntrul espresiei geografice elemente străine și cu drept cuvânt împăratul Emanoil Paleologul zice că oameni mai toleranți, mai primitori de străini ca românii nu mai sunt pe fața pământului, deci în această privire nici noi nu dorim să fie altfel… dar până aci și nu mai departe. Cel care respectă caracterul propriu și libertatea de manifestare a oricărui alt geniu național contractează prin aceasta el însuși dreptul de a fi respectat în toate ale sale și când Vasile Vodă Lupul poruncește ca „Cel ce-și vicleneşte moșia și neamul, mai rău decât ucigașii de părinți să se certe“ el stabilește prin aceasta solidaritatea între români, făcând din fiecare un ostaș deștept al naționalității sale.

❦

[27 ianuarie 1882]

Într-un lung articol, prin care ni se impută nouă îndeosebi boala morală de care n-am suferit niciodată, reaua credință, „Românul“ substituie adunării proprietarilor, ținute la Iași, intenția de-a amâna la calendele grece reforma legei tocmelelor agricole.

Întrebăm cu mirare cine îndreptățește pe scriitorii organului oficios de-a presupune o asemenea intenție unui Vasile Alecsandri, unui Nicolae Roset-Rosnovanu, unui Grigorie Sturza? Noi am sfătuit din nou pe confrați, precum i-am fi sfătuit și în rândul trecut, să viziteze moșiile acestor bărbați și să constate în ce stare sunt locuitorii de pe ele în asemănare cu cei de pe moșiile coreligionarilor politici ai d-lui C.A. Rosetti. Se vor convinge atunci că interesul pe care o sumă de proprietari îl au pentru soarta țăranului nu este deloc platonic, nu este un mijloc de-a câștiga popularitate și pensii reversibile, ci e un interes adânc, înrădăcinat în patriotismul acestor bărbați,

în conștiința de solidaritate națională și economică dintre marea proprietate moșneană și mica proprietate țărănească.

De ce se acuză însă o clasă de oameni pentru rele a căror izvor n-au fost niciodată ei? De ce „Românul“ nu ține seamă că această spoială franțuzească, această brumă de civilizație rău înțeleasă și copiată de la străini costă mult, disproporționat de mult, pe poporul nostru și că cauza de căpetenie a sărăciei lui nu sunt învoielile agricole, pe cari mai n-ar fi avut nevoie să le facă decât pentru a-și procura lemne și pășune, ci dările către stat, către comună, către județ, cari se traduceau în bani împrumutați, iar aceștia în muncă? De ce nu se ține seamă că pensiile reversibile pentru pretinse merite politice și naționale trebuiesc plătite de undeva și de cineva și că ele apasă în ultima linie pe producător și anume pe producătorul de căpetenie, pe țăran?

Lovitura de stat de la 1864 a avut o generoasă intenție, dar a fost viciată prin pripă. La 1 mai țăranul s-a culcat încă clăcaș, neavând de plătit statului într-un an de zile decât faimosul galben găurit și șase zile de șosele, fără nici o îndatorire către comună, fără nici una către județ. La 2 mai — peste douăsprezece ore, fără nici o tranziție — el s-a trezit om liber, dar cu sarcini înzecit de grele, stăpân absolut pe o bucată de pământ, dar acea bucată grevată cu însemnate anuități către stat; cu îndatorirea de-a susține self-governmentul comunei și al județului, cu sarcina miilor de noi postulanți, ieșiți din pământ, din iarba verde, pentru a aplica reformele. Atunci băieții din băcănii și ateliere de meseriași părăsiră pacinica lor ocupație, pentru a se boieri în notari comunali, învățători rurali, arhivari, paraarhivari — o generație nenumărată de logofeți fără învățătură și fără seriozitate morală, cari nu știau decât a scârțâi două slove pe hârtie, deveni elementul domnitor în România și pepiniera actualilor roșii. Astăzi există, după calculele ingenioase ale d-lui A.V. Millo, aproape patruzeci de mii — o armată mai mare decât cea permanentă — de asemenea logofeți din cari mulți au ajuns deputați, milionari, aspiră a deveni miniștri. Toată armata aceasta a contractat trebuințe occidentale pe care nu le poate satisface prin producțiune proprie, deci cineva trebuie să le satisfacă. Acest cineva e în ultima linie poporul producător.

Nu raporturile juridice dintre marii și micii cultivatori sunt cauza sărăciei țăranului, ci declasarea generală a societății vechi, improvizarea a sumedenie de cenușeri în oameni de stat, încărcarea fără tranziție a țăranului cu sarcine publice, enorm de mari în asemănarea cu sarcinile

aproape ridicole pe care le purta poporul nostru în vremea Domnilor regulamentari.

Așadar nu se vorbească de cestiunea agrară la noi, unde ea n-a existat niciodată, unde țăranul a fost pururea liber, pururea capabil de-a deveni proprietar și de-a sui, pe cât îl iertau puterile, scara înaintării sociale. Nu se compare Irlanda înfeudată cu datinele pe deplin drepte și echitabile ale vechii noastre țări. Vechile clase dirigente aveau în grad mare cunostința practică a țării și un admirabil simț istoric. Pentru a dovedi cât de adevărat este aceasta, ce drepte, ce întemeiate, ce echitabile erau totodată vederile generației abia trecute în privirea raporturilor agricole, credem oportun a publica un document încă inedit și de cel mai înalt interes în materie.

Este raportul comisiei numite acum treizeci de ani, în virtutea stipulațiunilor Tractatului de la Balta-Liman, pentru a revizui și regula relațiile dintre proprietari și mici cultivatori, pentru a fixa drepturile și îndatoririle reciproce și totodată pentru a pune reformele cari erau judecate necesare în diferitele ramuri a serviciilor publice din Țara Românească.

Oricine va lua cunoștința acestei remarcabile lucrări se va putea convinge că, cu toate că situațiile sunt diferite, *principiile cari au fost atunci stabilite slujesc încă azi ca bază la raporturile mutuale între proprietari și săteni*, dovadă nouă că solid și durabil este numai ceea ce are temelie pe justiție și echitate, precum și pe ceea ce este avantajos părților interesate. În urma acestui raport a fost elaborată și promulgată legea din 23 aprilie 1851 relativă la legăturile și îndatoririle reciproce dintre proprietari și lucrători, lege care-a regulat materia până la reforma lui Cuza Vodă. Rezultatele salutare au fost imediate, au restabilit liniștea și răspândit un trai mai bun în țară.

Într-adevăr, își aduce lumea aminte că, în urma turburărilor revoluționare din 1848, al cărora cea mai principală unealtă a fost vasta propagandă anarhică și antisocială întreprinsă în mijlocul sătenilor și pentru izbutirea căreia toate mijloacele au fost puse în joc spre a seduce și rătăci pe locuitori, aceștia, dând crezare făgăduielilor mincinoase ce li se făcuse, suspendase orice muncă agricolă, refuzau d' a cultiva pământul și d' a achita datoriile ce le aveau către proprietari. A rezultat astfel o criză care s-a prelungit vreo doi-trei ani și care era să ruineze țara, după ce răspândise foametea. Credem de prisos a ne mai întinde în această privință; ne referim chiar la textul menționatului raport, constatând în treacăt că este de notorietate publică și netăgăduit că de la legea din 1851 a început în adevăr

să progreseze agricultura, prăsila vitelor, starea săteanului, arendașului, a proprietarului.

Legea rurală, regulând o mare cestie socială, a pus un capăt și neobositelor intrigi ale agitatorilor, cari izbutiseră a aduce în țară o anarhie devenită intolerabilă. Onoarea rezolvării acestei mari cestii revine domniei lui Cuza, sub auspiciile d-lui Cogălniceanu. Aplicarea s-a făcut, lucru extraordinar, fără zguduire. Explicarea acestui fenomen se poate atribui în mare parte legii din 1851, care a fost ca o lege pregătitoare, dovadă că instituția ei a fost așa de bună încât *astăzi în practică tot pe aceeași tradițiune urmează agricultura.*

Legea rurală dedese o nouă impulsiune agriculturii și, dacă legiuitorul ei ar fi prevăzut să oblige pe săteni să conserve și să nu spargă izlazurile vitelor, ar fi fost mult mai avantajos pentru conservarea vitelor, al căror număr a scăzut treptat cu 25 la sută de la 1866 încoace. O cestie mare socială s-a rezolvat, impulsiune nouă s-a dat agriculturii, cu toate acestea arendașii sunt tot ruinați, țăranii nu stau mai bine, proprietatea funciară este disprețuită.

Dacă am fost fericiți să ieșim din legea rurală fără zguduire, să nu provocăm un mare pericol, de-a lăsa să se încerce a se inventa o cestie socială neîntemeiată, care-ar aduce iar foametea ca la 1848 și la 1866.

Învoiala de bunăvoie sau libertatea tranzacțiunilor a existat totdauna și trebuie menținută: săteanul liber și stăpân pe munca sa, pe vitele sale, proprietarul pe proprietatea sa. Însă trebuie garantată o deplină securitate pentru părțile contractante, ca nici una nici alta să nu fie victima celeilalte. O bună administrație cinstită, experimentată și vigilentă ar fi primul, cel mai bun și folositor remediu.

Așa, viciul organic al lipsei unei administrațiuni instruite, echitabile și binevoitoare, a creat starea actuală de lucruri și a fost izvorul abuzurilor. Ar fi de dorit deci ca să nu se atribuie rezultatele de azi unei cauze factice și neadevărate, ci să se rapoarte la cauza lor adevărată, la declasarea generală, la lipsa unei administrații oneste și capabile. Dacă o lege generală este posibilă în asemenea materie, ca să îmbunătățească starea actuală și să nu aducă o perturbație îngrozitoare în economia țării ea va trebui să sancționeze principiile legilor din trecut și să nu vizeze la nici un sistem nou. Reforma ar consista așadar mai cu seamă în măsuri cari ar zădărnici posibilitatea abuzurilor.

Relevăm dar că aceeași comisie de acum treizeci de ani a propus acele reforme cari ar fi garantat o sănătoasă dezvoltare a vieții organice a statului și cari până-n ziua de azi au rămas deziderate.

Comisiunea, după ce s-a ocupat de cestia agricolă care-i fusese recomandată să fie principalul scop al deliberărilor sale, a indicat într-un mod sumar reformele cari i-au părut cele mai necesare în diferitele ramuri ale administrației.

Ne vom mărgini a cita între altele:

regularea modului de numire și înaintare în funcțiunile publice;

revizuirea legii asupra alegerii membrilor adunării generale;

regularea legii asupra celor șase zile de lucru ce săteanul era dator să facă pentru construirea podurilor și șoselelor;

regularea sentențelor judiciare date definitiv și în ultimă instanță.

Este de constatat că aceste reforme, a căror urgență era demonstrată în 1849, n-au fost realizate și a căror importanță majoră încă astăzi așteaptă execuția lor.

Modul de admisibilitate și înaintare în funcțiunile publice a dat loc, într-adevăr, la câteva regulamente, dar în fapt a rămas literă moartă. Favoarea și *interesul electoral* singure prezidează la alegerea amploiaților statului, cu toate că cine nu știe că capacitatea, experiența, integritatea și probitatea factorilor însărcinați d' a aplica legile și regulamentele sunt condițiuni esențiale a mersului regulat al unei bune administrații, a garanției drepturilor și apărării intereselor fiecăruia și prin urmare a bunului trai și liniștei publice? Dar sub regimul actual interesul personal, conveniențele de coterie primează interesul general și binele public. Necesitatea d' a conserva o majoritate compactă și devotată în Adunări trece peste oricari alte considerații. Pentru a dobândi glasurile deputaților trebuie exigențele lor satisfăcute, se încredințează funcțiunile delicate de prefecți și subprefecți creaturilor deputaților cari, sub numele lor, administrează districtele după plac și dispun fără nici o responsabilitate de interesele, de averea și de onoarea cetățenilor. Funcțiunile publice sunt adesea în mâinile unor oameni stricați, loviți de sentințe judecătorești; astfel anarhia și dezorganizația domnesc pretutindenea, și muncitorii de pământ sunt supuși la vexațiuni, la acte arbitrare, adevărate cauze cari aduc mizeria între arendași, proprietari și săteni.

Cât despre legea electorală, avem tristul și scandalosul spectacol al necontenitelor violări la care este supusă sub presiunea oficială care se

etalează fără pudoare și sub arbitrariul care domină toate operațiunile în aplicarea ei.

Aducerea la îndeplinire a sentințelor definitive și date în ultimă instanță este în vecie amânată, încât interesații sunt siliți a aștepta zece ani și mai bine bunul plac al oamenilor de la putere pentru a intra în posesiunea drepturilor lor, dacă nu sunt servii devotați ai guvernanților, încât justiția, subordonată politicei, a devenit o ficțiune și nu mai există nici o garanție pentru cele mai prețioase interese ale societății.

Situația țării devine astfel din zi în zi mai gravă, mai întristătoare; rădăcinile răului devin mai adânci și criza este de natură a preocupa oamenii bine cugetători. Ar fi vremea ca toate puterile vii ale țării să se unească strâns pentru a aviza serios la mijloacele d' a preveni pericolele iminente cari amenință starea socială, economică și politică a acestei țări, încredințate unei exploatări din cele mai lipsite de pudoare.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[28 ianuarie 1882]

Pentru a patra oară majoritatea guvernamentală a Senatului, împinsă negreșit de o voință ocultă, are curajul să invalideze pe alesul colegiului I din Iași, onorabilul d. Holban.

N-am fost niciodată amicii politici ai d-lui Holban; nu ne putem împiedica însă de a ne exprima dezgustul ce simțim în fața manoperelor de tot felul întrebuințate de guvern spre a ajunge la acest rezultat.

Iată un cetățean pus afară din lege, considerat ca un paria politic, căruia i se interzice dreptul de a intra în reprezentațiunea națională, cu toată voința energică și reiterată a mandanților săi, fiindcă astfel este bunul plac al d-lui I.C. Brătianu! Pentru ca să se vadă că nu exagerăm nimic și că această alegere trebuia să fie casată cu orice preț, punem sub ochii cititorilor noștri propriile cuvinte ale unui membru al partidului chiar, d. N. Voinov.

> Daca îndrăznesc a lua cuvântul în contra raportului onor. majorității a comisiunei, a zis d-sa, fără îndoială că am convingerea deplină că nu am să ajung la reformarea concluziunilor acelui raport. *Știu că este o hotărâre deja luată ca alegerea d-lui Holban să fie casată nu numai pentru întâia oară, dar și pentru a doua, a treia și a cincea oară…*

Cum vedem, niciodată exclusivismul guvernamental nu s-a manifestat cu mai multă putere ca în cazul de față. Este suficient să expunem pretextele mizerabile pe cari s-a întemeiat majoritatea Senatului spre a invalida alegerea pentru ca țara întreagă să vadă în ce mod este respectată voința cetățenilor sub regimul actual.

Din 62 de votanți necontestați d. Holban a întrunit 33 de voturi, iar adversarul său, d. general Racoviță, numai 29. La vot se prezentase însă și un oarecare Weissengrün, care fusese respins de biurou pe motiv că sentința tribunalului de Iași, care-l înscrisese în liste, fusese investită cu formula executorie în timpul vacanțelor.

Primul motiv de invalidare a fost dară că rău a procedat biuroul refuzând dreptul de vot acestui domn.

Cel de-al doilea motiv, descoperit în pripă de administrațiune, care se vedea bătută, a fost că dd. Al. Negrutzi, Panait Balș și Costache Angonescu erau înscriși și în listele electorale ale altor districte și, astfel, nu aveau dreptul să voteze în Iași…

D. N. Voinov însă, care a apărat cu multă căldură alegerea, a dovedit în mod indubitabil, de o parte că d. Weissengrün era decis să voteze pentru d. Holban, după cum îi scrisese, și prin urmare singurul care avea dreptul să se plângă de excludere era candidatul opozițiunii, iar de alta că cele trei persoane contestate figurau pe listele definitive ale Iașilor, unde chiar domiciliază și nimeni nu le putea interzice dreptul de a vota acolo.

S-a probat însă mai departe că, chiar în cazul extrem când s-ar considera că au votat pe nedrept dd. Negrutzi, Angonescu și Balș, totuși majoritatea absolută era în favoarea d-lui Holban și alegerea trebuia validată.

Acest rezultat însă nu convenea majorităței, care, cu toată exhortațiunea elocuentă a d-lui Voinov, s-a grăbit să admită concluziunile raportului, prin 31 voturi în contra a 11.

Nu mai vorbim de modul cum s-a făcut alegerea în sine, căci e cunoscută demult sistema de influență morală a d-lui Brătianu. O simplă întrebare însă am voi să-i facem:

A fost un timp când d-sa nu găsea expresiuni destul de severe, epitete destul de energice pentru a înfiera candidatura oficială și ingerința administrațiunei în alegeri. Am voi să știm cum oare trebuie calificată candidatura d-lui general Racoviță, șeful diviziunei teritoriale a Iașilor? Ce fel să denumim alegerea d-lui colonel Pascu, aflat sub ordinele directe ale candidatului, ca președinte al biroului provizoriu?

> Nu știu daca este bine a dori candidatura oficială, a zis d. Voinov; dar, dacă am avea-o, atunci să avem cel puțin curajul a declara în mod oficial candidatura, iar nu fățiș…

Francheța reclamată însă de onorabilul senator n-a convenit niciodată partidului ce ne guvernă. Aceasta nu împiedică pe d. Brătianu să afirme că alegerile se fac în cea mai deplină libertate și că elementul militar, pe care tinde a-l amesteca în politică, se bucură de cea mai completă independință în privința votului — ceea ce i-a atras această apostrofă indignată a d-lui Iorgu Radu:

> — Apoi să nu mori de necaz!

❦

[29 ianuarie 1882]

Un cabinet nou. Iată un lucru cu care ne-am obicinuit atât de mult sub regimul d-lui Brătianu încât publicul cititor îngăduie lesne, dacă ziarele nu prea fac mare caz de un asemenea eveniment ce se repetă, dacă nu c-o matematică regularitate, dar desigur într-un număr mai mare decât acela al lunilor de când partidul actual e la putere. Nici un motiv parlamentar, nici un vot al Camerei privitor la cutare ori cutare reformă n-a cauzat această remaniere, precum n-au cauzat nici pe celelalte; oamenii intră și ies în cabinetul Brătianu fără ca cineva în lume — cu regele începând și sfârșind cu orice personalitate politică determinantă — să presupuie măcar de ce se schimbă păpușile în acest teatru de figurine.

Pretutindeni în lume cad miniștrii și vin alții în locu-le; dar pretutindenea o cauză publică determinată e îndărătul acestor schimbări. A căzut d. Gambetta, dar toată lumea știe pentru ce. Când, în Germania, ministrul cultelor, d. Falk, și-a dat demisiunea toată lumea știa că legile din mai privitoare la poziția clerului catolic din Germania și mai cu seamă maniera de-a aplica aceste legi făcuse poziția ministrului cu neputință față cu faza de reconciliare în care intrase Germania cu Sf. Scaun. Dac-a căzut d. Camphausen cauza a fost că sistemul fiscal al cancelarului nu intra în vederile sale. Când lord Derby și-a dat demisia din cabinetul englez cauza era că nu se unea cu politica esterioară a cabinetului; când contele Andrassy a căzut motivele retragerii erau a se căuta în atitudinea sa din Congresul de la Berlin și în urmările politice grave ale acelei atitudini.

De ce vin, de ce se retrag la noi miniștrii?

Nimeni n-o știe. Culisele parlamentare singure, ambițiile personale ale membrilor marelui partid și, poate, din când în când, perspectiva unei grase afaceri de întreprindere sau de împrumut sunt unicele cauze a acestor permutațiuni caleidoscopice.

Și apoi cine vine la minister?

Nu vorbim aci de d. general G. Angelescu, care se bucură de numele unui corect militar și de la care am dori numai să vedem că e un adevărat ministru și nu un șef de secție al d-lui Brătianu.

Dar la finanțe? D. G. Leca. Cine e d. G. Leca, se va întreba lumea cu mirare. Acest senator care s-a distins prin… tăcere în toate cestiunile și

printr-un trecut politic cât se poate de necunoscut… ce însemnează la resortul greu al finanțelor, în care au funcționat un Mavrogheni, un Strat, un Teodor Rosetti, un G. Cantacuzin? Ce mai însemnează și improvizarea acestei individualități cu totul necunoscute, care n-a dat pân-acum nici o probă de capacitate, în om politic, ba în om de finanțe? Nu sunt oare finanțele o știință care trebuie învațată și care stă în legătură atât cu economia politică cât și cu știința administrațiunii generale a statului, pentru ca oricine — un nimenea politic — să poată fi erijat în financiar, în om care judecă asupra gingașei materii a contribuțiunilor pe de-o parte, a cheltuirii lor productive pe de alta?

Așadar, înc-odată… ce caută, ce însemnează d. G. Leca la Finanțe? Iată ceea ce am dori să ne spuie ziarele oficioase. Un mare punct de întrebare după o mare nulă, iată figura noului ministru.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[29 ianuarie 1882]

Avem a înregistra dureroasa știre a încetării din viață a d-lui Ioan Constantin Cantacuzino. Născut la 1824, puțin în urma restabilirii domniei naționale, de la anul al 23-lea al vieții a intrat în serviciul statului, într-un timp în care trebuința de oameni luminați era mai mare. Începând prin a fi judecător la Tribunalul Ilfov, a fost de-a rândul judecător la Tribunalul de Comerț, apoi director la Ministerul de Justiție, președinte la Curtea de Apel din București și, în fine, cel din urmă președinte al înaltei Curți de Justiție din Muntenia; în calitatea aceasta l-au aflat Unirea Principatelor și suirea pe tron a lui Vodă Cuza. Sub Alexandru Ioan I a fost în trei rânduri ministru de justiție, asemenea sub locotenența domnească, precum și în zilele regelui Carol. Împreună cu Prea Sfinția Sa Părintele Episcop Melchisedec a fost trimis în misiune la St. Petersburg. Ales fără întrerupere în Adunările legiuitoare, când în Senat, când în Cameră, de la chiar întemeierea acestor Corpuri, activitatea sa publică a fost întreruptă prin o gravă boală, a cărei prelungire în curs de mai mulți ani s-a încheiat prin încetarea din viață. A fi contimporanul activ al celor mai însemnate evenimente din viața poporului său, a contribui într-un grad mai mare decât alții la actele de eliberare și ridicare a țării din trista părăginire a secolului trecut e un monument îndestul pentru viața unui singur om.

Non omnis moriar, multaque pars mei
Vitabit Libitinam…

„Nu de tot voi muri; partea mai bun-a mea va scăpa de mormânt“ zice Horaţ, și aceasta e mângâierea celor cari prin viața lor pun piedeci statornice pasului nimicitor al vremei, precum și al celor cari rămân în urmă-le pentru a-i plânge și a-i imita.

❦

[2 februarie 1882]

D. Kogălniceanu publică o scriere privitoare la cestiunea Dunării de care suntem obligați a ține seamă, chiar dacă dezaprobăm, ca și în cazul d-lui Kallimah-Catargiu, publicarea prematură de documente în cestiuni esterioare pendente. Lucrarea aceasta se începe prin reproducerea a două memorii pe cari le-a scris fiind ministru plenipotențiar la Paris. Cel dentâi memoriu, lucrat pre larg și cuprinzând istoricul cestiunii dunărene precum și starea ei legală, e adresat ministrului de esterne al României; cel de al doilea e adresat ambasadorului acreditat la Paris al unei mari puteri. Aceste două acte formează cuprinsul fasciculei întâia; în a doua fostul ministru plenipotențiar va da istoricul neînțelegerii ce a avut cu guvernul d-lui I.C. Brătianu în privința modului de-a apăra cestiunea Dunării.

Oricâte imputări ar avea cineva de făcut omului de stat de la 2 mai, un lucru nu i-l poate contesta nimenea: claritate de vederi, judecată cuprinzătoare, sigură și fără șovăire; o mare inteligență unită cu talentul de-a se manifesta cu toată viociunea în scris și prin viu grai.

D. Kogălniceanu urăște fraza, pune pe cititor totdeauna și fără înconjur *in medias res* sâmburul cestiunii apare clar și dezbrăcat de subtilități. Izvorul său nu e nici limonada dulcie a notelor Stătescu, nici subțietățile de stil și logică ale notelor Boerescu; e apă curată și limpede ca din izvorul de munte. Nicăieri nu se vede dorința de-a îndupleca prin motive aparente, pretutindene puterea de-a convinge e luată din chiar natura cestiunii.

Memoriul cu care scrierea se-ncepe e atât de clar și de deplin încât nu lasă nici o îndoială asupra cestiunii în genere, nici asupra amănuntelor ei.

Pretențiunea monarhiei vecine de-a avea o poziție preponderantă pe Dunărea de Jos datează încă de la 1856; începutul ei e formulat în

protocolul Conferinței ținute la Viena la 2 fevruarie acel an, când se statorniceau preliminăriile păcii între Rusia pe de-o parte, Turcia și aliații ei pe de alta.

Estrase scurte din discursurile ținute atunci de contele Buol-Schauenstein dovedesc că scopul Austrei era atunci același ca și astăzi. Aceste pretențiuni, respinse atunci, s-au ivit din nou în Congresul de la Berlin, unde asemenea reprezentații puterilor au știut să le zădărnicească din nou, căci, după cum d. Kogălniceanu constată prin compararea deosebitelor texte ce privesc cestiunea, starea ei legală, stabilită de Congresul din Berlin, e următoarea:

1) Libertatea navigațiunii Dunării este deplină și pusă sub garanția colectivă a Europei. Drepturile escepționale pentru state riverane (cabotajul etc.) au fost respinse de întregul Congres;

2) Austro-Ungaria nu are nici o pozițiune escepțională sau privilegiată pe Dunăre între celalte puteri subscriitoare Tractatului, afară de dreptul ce i s-a dat de-a sparge Porțile de Fier spre înlesnirea navigațiunii.

3) *Comisiunea specială a Statelor Riverane* (reapărută acum sub numele de Comisiune Mixtă) nu mai există; ea a fost combătută de chiar plenipotențiarii Austro-Ungariei și Congresul s-a unit cu părerea lor;

4) Regulamentele de navigațiune și de poliție fluvială pentru toată întinderea Dunării de la Porțile de Fier până la Galați trebuie a fi puse în armonie cu cele cari sunt sau vor fi făcute în privința Dunării de la Galați până la gurile ei. Elaborarea regulamentelor este încredințată Comisiunii Europene, asistată de delegații statelor riverane. Comisiunea Europeană se recunoaște permanentă.

5) Modificațiuni la această stare legală, consacrată printr-un tractat solemn, nu se poate face prin comisiuni speciale, principii nouă putându-se consfinți numai prin autoritatea unui congres (opinie esprimată de d. dr. Haymerle).

Pe această bază clară s-au și mișcat apărarea cestiunii Dunării, pe ea s-a ținut delegatul român din Comisia Europeană, pe ea se bazau instrucțiile date reprezentanților din străinătate, când, ca din senin, d. Kogălniceanu primește la 21 iulie anul trecut depeșa no. 11623, care-l pune în cea mai mare nedomirire. Prin această depeșă se zice textual „că i se atrage atențiunea asupra cestiunii cabotajului, care este cea mai importantă pentru noi“ și se întreabă „dacă nu se teme, că, dacă Comisiunea Europeană a Dunării va fi să redige regulamentele de navigațiune până la Porțile de Fier,

ea nu va păstra dreptul cabotajului pentru toate națiunile spre paguba statelor riverane“

Din acest moment d. Kogălniceanu vede limpede că guvernul a intrat cu totul în alte vederi. El răspunde:

> *Dacă d-voastră sunteți otărât a reclama păstrarea cabotajului numai pentru statele riverane, adecă pentru Austria în detrimentul pavilioanelor statelor neriverane și în special ale Angliei, Franciei, Germaniei, Greciei, Italiei și Turciei, cari acestea au întemeiat prosperitatea Dunării de Jos și prin urmare a porturilor noastre, în asemenea caz noi nu mai suntem în conflict cu Austro-Ungaria, noi suntem în conflict cu Europa. Cu o asemenea teorie noi devenim strânșii aliați ai Austro-Ungariei, care de la 1856 se încearcă, deși pururea respinsă de Europa, de-a păstra pentru dânsa toată mișcarea navigațiunii pe Dunărea de Jos.*

Așadar cabotajul, privilegiul plutirii pe lângă țărmuri rezervat riveranilor, era blidul de linte pentru care România ar fi putut renunța la dreptul ei de primogenitură, la neutralitatea Dunării, această chezășie a neutralității țării.

Pentru acest blid de linte oferit ca un fel de compensație țărmurenilor, cu iluzia că în acest chip își vor putea crea o marină națională, d. Brătianu cu prețiosul său d. Boerescu au intrat în mlaștina făgăduielelor pripite, de cari părându-le rău, au voit să le neutralizeze prin limbajul exagerat al mesajului, ceea ce, în loc de-a ameliora situația, au condus din contra la conflict și umilire.

Dar această abatere a d-lui Brătianu din calea clară a Tractatului de la Berlin ne-au costat mai mult încă: încrederea puterilor.

> Este de datoria postului ce-l ocup, zice d. Kogălniceanu, de-a arăta guvernului țării mele *clar* și *esplicit* că ceea ce face grea pozițiunea reprezentanților României în străinătate — și cred că, unii din colegii mei v-au și spus-o înaintea mea — este ideea eronată, însă *în general stabilită,* că guvernul român *are deja angajamente luate, că de multe ori noi ne prefacem că susținem o cestiune, când această cestiune este demult deja rezolvată în înțeles opus rezoluțiunii ce afectăm a sprijini.*

Într-adevăr, ce patriotism poate fi acel care simulează a apăra interesele țării pe când în realitate cestiunile s-au pus la cale? Astfel, luându-ne după nenorocita manieră de-a se esprima a mesajului regal, ne vine a crede că și în cestiunea Basarabiei d. Brătianu poate să fi simulat numai de-a apăra

acea provincie, pe când în realitate întrevederea de la Livadia îi pusese capăt de mult încă.

❦

TEATRUL FRANCEZ

[4 februarie 1882]

În sala Orfeu o trupă mică însă aleasă de artiști franceji dă reprezentațiuni în fiece seară, oferind astfel publicului bucureștean câteva ore foarte plăcute de distracțiune.

Efectul binefăcător al acestor reprezentații consistă în acea scânteie de artă adevărată prin care se disting oaspeții noștri teatrali. Jocul lor e natural, caracterele cu grijă studiate și libere de exagerare sau de parodie; nimic fals, nimic greoi nu întunecă unitatea sigură și deplină cu care se reprezintă scrierile dramatice. Aceste scrieri pot fi uneori neînsemnate din punct de vedere literar; ceea ce le ridică întotdauna și le face plăcute este modul de interpretare al artistului dramatic.

De multe ori de-a rândul se dă vodevilul La Rousotte, și putem zice că reprezentațiile ar servi de model prin unitatea care domină întreaga reprezentație *(l'ensemble)* cât și prin interpretarea foarte nimerită a rolurilor.

D-nul și d-na Verneuil, d. Feroumont — artist de mare talent și multă deprindere —, d-na Pepito, d-nii Perier și Galin, c-un cuvânt toți la un loc și fiecare în parte se 'ntregesc atât de deplin pentru a reda totalitatea unei piese încât am dori ca artiștii români mai tineri să viziteze aceste reprezentațiuni, spre a vedea cât respect au francejii pentru piesă și pentru public, cum nici unul din ei nu caută a ieși în relief asupra celorlalți și a monopoliza oarecum efectul, cum toți contribuie pentru a produce un singur efect, acela al totalității piesei, acel dorit de autor și de public.

❦

[5 februarie 1882]

Mulți presupun, și nu hotărâm încă de au ori nu cuvânt, că interesul escesiv pe care d. C.A. Rosetti și „Pseudo-românul“ său îl manifestă în timpul din urmă pentru clasa țăranilor nu este un interes întemeiat pe vederile unei politici de stat, concepute cu siguranță și preciziune, ci pe

necesitatea ce-o are partidul său demoralizat de-a-și reîmprospăta popularitatea și alegătorii mai cu seamă, atrăgând în sfera sterpelor lupte politice o clasă numeroasă de cetățeni, pe țărani.

Marfa de fraze a ziarelor roșii s-a învechit, a ieșit din modă; lumea orășenească s-a cam săturat de ea.

Din zilnica repetare a unei serii de vorbe cu sferă nedeterminată și lipsite de cuprins a rezultat la început o boală obștească a spiritului public în România: găgăuția generală în judecarea cestiunilor de interes public, o periculoasă beție de cuvinte, care a amețit clasele noastre de mijloc și le-a făcut a confunda formele goale și pospăirea pe deasupra ale civilizației cu fondul acesteia, care consistă nu în egalitate, fraternitate și libertate, ci în muncă și în adevăr. Încet-încet orașele și-au deschis ochii; fiecine înțelege că fără muncă nu există bunăstare materială decât pentru gheșeftari și cavaleri de industrie; că fără adevăr nu există cultură. Încet, publicul s-a convins că a lua ochii prin discursuri patriotice și fraze bine lustruite nu va să zică a munci și că toți acei cari iau de zece ori pe zi patria, libertatea, naționalitatea în gură le iau numai ca etichete și ca pretexte, adevărata lor țintă fiind îmbogățirea sau traiul bun de pe spatele altora, din spinarea poporului producător. Cei ce exercită industria patriotismului subliniat, înmulțindu-se peste măsură, își fac azi concurență între ei, se dau pe față unul pe altul; albeața care a acoperit ochii spiritului nostru public de la 1858 și până azi a început a se lua binișor; nimeni nu mai crede în povestea glumeață a unui progres de pe saltea, fără corelatul muncii musculare și intelectuale.

Asta a început a înțelege Burtă verde cum am zice și de-aci discreditul mărfii patriotismului subliniat în piață, căci nu mai are trecere și nu se mai ia drept bani buni. Orășenii s-au convins că nu e nimic, absolut nimic îndărătul înțelepciunii apocaliptice a politicei roșie, că fraza goală care nu esprimă nici o necesitate economică, nici o cerință de organizare nu e decât o nadă pentru a prinde și ameți pe cei săraci cu duhul. Formulele mistice ale d-lui C.A. Rosetti nu le mai cred nici copiii din școală; dicționarul său politic începe a muri, terminologia sa moare precum a murit aceea a alchimiei și a astrologiei. Gândirea publică devine în România mai pozitivă și mai concretă; oamenii nu se mai mulțumesc cu cuvântul, ci urmăresc înțelesul lui, ba evoluțiunea chiar a acestui înțeles.

Această schimbare a spiritului public a observat-o d. C.A. Rosetti. Ca acei dascăli bătrâni cari repetă în fiece an aceleași glume, însă pururea altor

urechi, mai tinere, astfel ilustrul părinte al demagogiei române caută urechi nouă pentru farsele sale învechite și crede că le va putea găsi prin demagogizarea acelei clase de oameni care, păstrătoare caracterului național al românului, iubitoare de adevăr și dreaptă, rămăsese pân' acum neatinsă de veninul demagogiei. Această clasă e cea țărănească.

Un articol de fond al „Pseudo-Românului“ se citează în Cameră ca espunere de motive printr-un proiect de lege prin care să se hotărască că numai țărani pot fi delegații colegiului al IV-lea, deși, e învederat că e indiferentă treapta socială a aceluia pe care țăranul îl delegă pentru a-i reprezenta interesele și că criteriul acestei alegeri ar fi cunoștința stării economice și de cultură a țăranului, nu împrejurarea că delegatul e sau nu țăran.

Un alt mijloc pentru a atrage pe țărani în sfera luptelor politice este esploatarea violentă a neajunsurilor legii tocmelelor agricole.

„Românul“ numește legea „barbară, ilegală, ucizătoare“.

Dar cine a propus-o, cine a votat-o?

D. C.A. Rosetti și I.C. Brătianu, la 7 martie 1866, după căderea lui Vodă Cuza.

Deși însă legea actuală e în cea mai mare parte creațiunea partidului pe care-l reprezentă „Românul“, nu vom numi-o astfel cum o numesc acei cărora li se cuvine paternitatea ei.

E rea, dar ținta ei a fost bună. Producțiunea agricolă e legată de anume condiții de timp. Un obiect industrial se poate produce și vara și iarna, și noaptea și ziua, oricând și oriunde. Cine însă nu ară la vreme, nu prășește la vreme, nu seceră la vreme, acela nu recoltează nimic și degeaba și-a băgat capitalul în producțiune. Spiritul legii tocmelilor a fost a asigura termenele deosebite ale muncilor agricole, a căror nețínere ar fi echivalentă cu ruina sigură a producțiunii, deci cu ruina țării. Orice reformă s-ar face, spiritul acestei legi nu se poate înlătura și tăgădui dacă nu voim ca izvorul de căpetenie al avuției publice să cază în totul în părăginire.

Ceea ce rămâne curios e întrebuințarea acestei legi, făcute mai cu seamă de roșii, în contra altor elemente politice, cari poate să fi contribuit și ele la facerea ei, dar nu sunt autorii ei de căpetenie. Dacă roșii au făcut-o sau au contribuit a o face, ci au creat o lege „barbară, ilegală și ucizătoare“ și contra lor înșile ar căta să-și îndrepte armele polemice. Dar precum am zis la început: nu legea tocmelelor e în cestiune pentru roșii. Ei vor să-și creeze și din greaua și gingașa cestiune a organizării muncii o armă electorală căci

polemicele „Românului“ și propunerea din Cameră privitoare la delegați au amândouă acceași țintă: demagogizarea locuitorilor săteni.

❦

[7 februarie 1882]

Din actele publicate în numărul de ieri cititorul a putut constata că delegații comitetului central de inițiativă din Iași și ai comitetelor din districtele de peste Milcov, rugându-se, după însărcinarea comitenților (în număr de 600) de a li se acorda o audiență la Maiestatea Sa Regele, pentru a solicita înalta Sa protecțiune în favorul intereselor agricole și economice din Moldova, această audiență li s-a refuzat.

D. Mareșal al Curții, luând ordinele Maiestății Sale, a fost însărcinat de a pune în vederea delegațiunii nu o lege, nu un text constituțional, nu un drept care se poate opune unui drept, ci regulele stabilite de *ceremonialul și uzurile Curții*.

Acel prețios ceremonial și acele prețioase uzuri, despre care nu putem tăgădui că ar constitui o piedică pentru a se apropia de persoana *privată* a regelui, nu știam că se pot invoca și atunci când țara vrea să-și espuie păsurile ei înaintea autorității publice a Coroanei.

D. mareșal al Curții a fost dar însărcinat a comunica că prețiosul regulament al ceremonialului, la puțin cunoscuta sa pagina 75, stabilește următoarele reguli:

> Audiențe *in corpore* în mod oficial nu se pot acorda de MM. LL. la deputațiuni, delegațiuni, comitete etc. decât când aceste fac parte din corpuri și autorități constituite ale statului și au un mandat regulat, îndeplinit în virtutea unei legi. Cererea și obiectul audienței trebuie încunoștiințat mai întâi în acest caz ministerului respectiv sau autorității superioare de cari resortă acele delegațiuni, deputațiuni etc. În ceea ce privește audiențele *particulare*, d. mareșal face cunoscut că M. Sa binevoiește a le acorda *individual* la oricine se adresează *cu* cerere.

Audiențe particulare!

Înțelegem să se ceară acestea din partea provincialului curios de-a conversa lucruri indiferente cu persoana regelui, curiozitate pe care nu oricine o poate prețui după valoarea ce i-ar da-o curtezanii și camarila sau eroii de la 11 fevruarie și prezidenții republicei ploieștene, cari se răsfață azi pe sofalele statului ce împodobesc palatul. Dar nu, audiențe particulare, nu

satisfacerea vanității sau curiozității de-a sta față în față cu M. Sa i-a făcut pe proprietarii din Moldova să solicite audiența, ci nevoile lor, păsurile țării, cărora pururea Domnii vechi țineau urechea deschisă la primejdia ce amenință moșia și munca lor, la turburarea vârâtă oficial în raporturile de bună credință ce le au cu muncitorii. Nu în particular au a șopti ceva, ca îmbunătorii fanarioți, aceste urechelnițe care se furișează în auzul și farmecă mintea Domnilor, ci pe față și verde erau să vorbească și să arate M. Sale că „sub pretextul de reformă a legii tocmelelor, un consiliar al M. Sale au răspândit circulări cari au înlăturat legi în vigoare și au provocat patimi rele între muncitori în contra agricultorilor mari“.

Nu dar cu persoana privată a regelui și nu în particular veniseră proprietarii din Moldova ca să se puie la vorbă, ci autorității Coroanei se adresau și aveau dreptul de-a o face, conform art. 28 al Constituției, care zice:

> Fiecare are *dreptul* de a se adresa la autoritățile publice prin petițiuni subscrise de către *una* sau mai *multe* persoane, neputând însă petiționa decât în numele subscriitorilor.

Nu cumva alineea a doua a acestui articol:

> Numai autoritățile constituite au dreptul de-a adresa petițiuni în *nume colectiv.*

este originea prețioaselor dispozițiuni din prețiosul regulament al ceremonialului?

Dar care-i acel nume *colectiv?* Sau nu știe onor. d. Brătianu, inspiratorul acestei cabale, ce este un nume colectiv? Nisip, grâu, apă, aur, popor, națiune sunt nume colective. Copiștii ignoranți ai articolelor noastre constituționale nici habar n-au ce însemnează, lexical, nume colectiv, întrebuințat în texte franceze de lege. Pe când Anglia, în petiții date de unul sau de mulți, semnăturile individuale erau riguros cerute, Adunarea franceză legislativă de sub Revoluție, Conventul, primeau petiții iscălite cu *numele unei comune sau a unui departament întreg*, ba într-o zi Adunarea franceză a angajat o discuție lungă asupra unei petiții iscălite *Le Peuple*. Pentru ca nu un anonim să se substituie unei colectivități abstracte de oameni și s-o iscălească se cere ca, oricât de generală ar fi necesitatea invocată, ea să poarte semnături individuale, pe când se 'nțelege că o autoritate constituită cu titulari cunoscuți nu are nevoie de semnături. Acesta este singurul înțeles

pe care constituția 'l dă *numelui colectiv.* Obligația semnăturilor individuale existând în Anglia, toate reformele s-au făcut acolo printr-o furtună de petiții. 20.000 de petiții au cerut abolirea sclavajului, tot prin ele s-a făcut reforma Parlamentului, emanciparea catolicilor, abrogarea legii asupra cerealelor și a.m.d.

Așadar: *„fiecare are dreptul* de-a se adresa la autorități prin petițiuni subscrise de una sau mai multe persoane“ și, acest drept corespunzând cu o datorie, autoritatea e datoare de-a primi petițiunea, autoritatea înaltă a Coroanei ca și oricare alta. Fiecare are dreptul?

Nu, ne 'nșelăm. Delegațiunea izraeliților are acest drept și i se și recunoaște. D-nii Rosenthal, Israel Iancu Schonfeld, Dr. Blumenfeld, Alpern, Șapira, Kohn, Wahrmann, Herșcu Schechter, Ștrul Avram Ringelescu, acești d-ni pot prezenta regelui petițiuni în numele unei colectivități fără ca regulamentul prețios al ceremonialului să fie atins. Mai mult, d-nii de mai sus au dreptul de-a se pretinde persecutați în România, de-a cere abrogarea legilor existente și libertatea de-a vinde rachiu, de-a lăți și exploata vițiul beției în poporul românesc. Pentru nobilul Pherekydes, ambasadorul de la Mazar Pașa pe de-o parte, și pentru Herșcu și Ștrul Avram pe de alta, pentru crema, cum am zice, a neamului istoric al românilor M. Sa Regele e acasă.

Dar în cazul de față nu se prezentaseră viitorii stăpânitori ai expresiei geografice ai României. Nu. Erau *numai* niște proprietari din Moldova, un Rosnoveanu, un Pogor, un Cogălniceanu, un Ciupercescu, un Catargiu, un Corjescu, un Morțun, deci nu se pot primi *in corpore.*

Se înțelege că acest refuz de a primi delegațiunea i se datorește d-lui ministru prezident I. Brătianu, care, prin șeful poliției, au cerut regelui de a n-o primi.

Speciosul regulament al ceremonialului, pag. 75, cată să fie de-o origine foarte recentă și confecționat ad-hoc. El nu se aplică nici la foști colegi ai d-lui Brătianu, cari, trecuți prin călugăria cuvioasă a Văcăreștilor, cer dispensă de termen, nici la iluștrii copii ai ortalei, cari, aplicând prea cu multă relighie principiile partidului roșu, încap după zăbrele, nici la evreii cari au maltratat preuteasa cu ocazia înmormântării rabinului Șor. Ori de câte ori oameni de-o probată malonestitate din partidul roșu sau evrei, vinovați de acte de escrocherie și de brutalitate, vor cerea să pătrunză la picioarele tronului, precum și colectivul mazarist Pherekydes, porțile palatului le sunt

deschise și acolo găsesc nu numai o ureche binevoitoare, ci chiar îmblânzirea asprimilor legii în favorul lor.

Dar niște proprietari ai pământului Moldovei cari cer numai respectul legilor, numai buna credință, numai adevăr? Aceștia nu merită nici o băgare de seamă. Țara aceasta pare a fi a străinilor și străini nu mai sunt în ea decât românii înșiși.

❦

[10 februarie 1882]

„Românul“, promițându-ne programul nou, revăzut, corijat și adaos al partidului roșu, nu poate făgădui aceasta făr' a se lega din nou de conservatori.

Ar fi de dorit ca confrații să-și modereze condeiul. Când foaia oficioasă zice despre partidul conservator că a căzut în trecut „cu tot sprijinul Turciei, Rusiei și Austriei“ atunci ori nu știe ce zice, ori se face a nu ști. Interesele acestor trei puteri fiind pururea diametral opuse, nu pricepem cum se 'nțelegeau într-un mod atât de spontan asupra *unui singur* lucru: mănținerea partidului conservator la putere în țările române. Un partid care convenea Austriei nu mai putea conveni Rusiei sau Turciei și viceversa. Deja punerea alături a acestor trei nume este absurdă și „Românul“ ar fi trebuit să fie măcar atât de prevăzător pentru a alege din trei puteri numai pe una, care-ar fi sprijinit pe boieri la putere.

Dar altă contrazicere.

> Partida care se numește boierească și după 1860 conservatoare, zice „Românul“, avea averea, proprietatea, guvernul și deprinderea țării de a i se supune orbește.

Dacă țara se supunea orbește acestui partid, prin deprindere, ce nevoie mai avea el de sprijinul Rusiei, Austriei, ori Turciei?

Dacă venim însă la partidul roșu, lucrurile se schimbă foarte în defavorul lui.

Aci Eliad și Bălcescu nu văd în d. C.A. Rosetti decât un „agent provocator“ al unei singure mari puteri, om făcut pentru această meserie, căci n-are patrie, patria lui fiind universul lui Blanqui, n-are naționalitate, naționalitatea lui fiind umanitatea întreagă a comunarzilor, n-are trecut și tradiții, c-un cuvânt nimic de pierdut, totul de câștigat.

„Pseudo-românul“ și cu el d. C.A. Rosetti se laudă că, la 1848, toată țara „a aclamat stindardul“ dumnealor.

Dar ce e 1848 în România îndeosebi? Ce însemnătate istorică a avut acest an pentru noi?

Să i-o spunem noi. Toată mișcarea română de la 1848 n-a fost decât *pretextul* căutat pentru ca rușii să treacă în Transilvania, un pretext pe care d. C.A. Rosetti s-a găsit să li-l dea, în mod dezinteresat se va zice, dar ne îndoim de dezinteresarea acestei personalități. *Fecit cui prodest,* zice latinul, a făcut-o acela căruia i-a folosit.

Ce-a urmat pentru țară din mișcarea al cărei merit și-l însușește?

Invazia și foametea.

La 1875 vedem pe d. C.A. Rosetti agitându-se spasmotic. Ce era în perspectivă? Războiul ruso-turcesc. Cui era să facă drum d. C.A. Rosetti venind la putere cu creaturile sale? Rușilor. *Fecit cui prodest.*

Ce-a urmat din agitația al cărei purtător de steag era Pherekydes? Invazia și cărăturile peste Balcani.

Acum, la 1882, d. C.A. Rosetti se mișcă. L-a apucat focul reformelor și dorul de țărani. El, care nici cunoaște pe țărani, nici gândește la soarta lor, el care numea maniac pe oricine se ocupa de această cestiune, ajunge a se improviza în promotorul îmbunătățirii sorții țăranului.

Întrebăm: ce e la mijloc? Ei bine, avem onoare a o repeta din nou d-lui C.A. Rosetti: *fecit cui prodest.* Prea miroase anul 1882 a Scobelef, a Bosnie, a turburare în Orient pentru ca d-lui C.A. Rosetti să nu-i trebuiască o cestiune agrară improvizată, spre a pune țara în neputință de-a lua o atitudine hotărâtă, încât, turburată înăuntru și neputincioasă în afară, să fie silită a transige cu invazia, precum deja de două ori a făcut-o, conform intențiilor d-lui C.A. Rosetti.

Și ce va urma din această agitație? Invazie și foamete.

„Binele public“ povestea într-un rând că d. I.C. Brătianu însuși a declarat despre amicul său politic, d. C.A. Rosetti, că nu cunoaște istoria țării, nici are sentiment de naționalitate.

Lăsăm pe seama d-lui Brătianu aceste cuvinte; vom povesti ceea ce am auzit de la un martor ocular. Într-un rând d. C.A. Rosetti se afla pe vapor, înconjurat de-o curioasă promiscuitate de orientali, greci, turci, bulgari, sârbi, evrei și alte neamuri. Cam cu chef, ca-n genere după masă, spuse următoarele:

> De la toți oamenii din țară am văzut bine, de la greci, de la bulgari, de la evrei (fratele Rosenthal), numai de la români nu. Să nu mor eu până n-oi aduce pe toți românii în sapă de lemn.

Au trecut douăzeci de ani de atuncea, dar martorul ocular trăiește. Ceea ce ni se povestește cu ceea ce afirmă d. I. Brătianu despre amicul său se potrivește de minune una cu alta.

Dar să nu crează că amăgește pe cineva. Precum d-sa urăște pe român, așa românul îl urăște pe el. „Hidoasa pocitură“ zice Alecsandri, „spirit infernal“ zic marginile Bucureștilor, și, dacă țăranul n-a ajuns să zică nimic, e că nici știe de existența acestei caricaturi.

Crede poate d. C.A. Rosetti că-l urâm pentru aceasta? Nu, ne-ar fi rușine să-l urâm. Ura presupune oarecare respect, pe care nu l-am simțit niciodată pentru d-sa. Ne e scârbă și rușine. Scârbă a vedea pe un om străin ca origine și apucături conducând destinele celui mai numeros și mai cuminte popor de lângă Dunăre, rușine de noi înșine, de amorțirea noastră națională, că am putut îngădui unui asemenea panglicar oriental, bun pentru a bate toba înaintea unei menajerii, să se pretindă conducător al spiritului public de la noi. Mai bine, zicem, rob sub vechile Domnii drepte și sub legile lor creștine, cu conștiința că deasupra-ți se 'ntinde marele arbor al poporului și al geniului românesc, decât la banchet alături cu gheșeftari ca Carada, cu eroi ca Candiano, cu oameni de onestitatea lui S. Mihălescu. Mai bine rob în țara drepților decât om mare în țara în care malonestitatea, trădarea nocturnă, vicleșugul și pehlivănia sunt merite și titluri de înaintare. Toată mândria noastră de rasă, tot sângele strămoșilor, toată vigoarea și înțelepciunea lor, naivă și tânără, buna lor credință și dreptatea lor neclintită protestează în contra pângăririi istoriei noastre naționale de către un asemenea venetic.

Se va zice însă: „Se poate ca un om să mință viața întreagă, să facă zilnic protestațiuni de patriotism și naționalitate în care să nu crează?“

Se poate, pentru că vorbele ce le întrebuințează au alt înțeles în dicționarul criptografic al său.

Știm de ex. că espresia „națiune“ însemnează în coloanele foii sale „partidul roșu“.

Un întreg dicționar de chei și țifre foiește în „Pseudo-românul“ pe care nu-l pricepe decât d. C.A. Rosetti și confidenții săi. „Vegheați, ora a sunat“, „Ale tale dintru ale tale“, „Națiune“, „Românul“ toate acestea au în dicționarul lor o altă însemnare decât în lexiconul limbii noastre. Precum

roșii se 'nțeleg într-o limbă a cărei cuvinte au un sens convențional, nu, pe cel lexical, tot astfel ei sunt ținuți la un loc prin trecutul lor de crime și de fărădelegi comune. „Vă am pe toți la mână“ le șoptește d. C.A. Rosetti în Cameră și fețele rotunde și grase ale milionarilor improvizați devin galbene ca ceara la acest cuvânt. Maffia și Camorra? Sunt o jucărie pe lângă acest partid în care nu există om necompromis, a cărui viață descrisă clar să nu merite ocna.

Și acest partid, discreditat în ochii săi proprii, amenințat de propriile sale căpetenii cu „pușcăria și carantina“, ținut la un loc nu prin comunitate de principii, ci prin complicitate de fapte rele, acest partid și organul lui îndrăznește a zice că „conservatorii sunt deconsiderați prin felurite abuzuri în cari se 'nnomoliră“ și că au fost „sprijiniți de Rusia, Turcia și Austria“?

Dar pentru Dumnezeu, unde e Caradaua, unde Candianoul, unde Mihălescul nostru? Cine dintre noi a călătorit la Livadia? Cine au făcut milioane cu răscumpărări, cine au prefăcut Parlamentul în local de ruletă și de joc de bursă?

Quousque tandem…?

❦

REFLECȚIUNILE UNUI AGRICULTOR ASUPRA LEGEI TOCMELELOR AGRICOLE

[12 februarie 1882]

Ne-am întreținut în mai multe rânduri și foarte pe larg cu o persoană care în toată viața ei s-a ocupat de agricultură, de un caracter moderat și foarte imparțial, care niciodată nu s-a ocupat nici preocupat de politică. Este prin urmare un om special și competent în materie, a căruia opiniune are mare greutate, și vom încerca, după ce ne-am inspirat de vederile sale asupra materiei la ordinea zilei, d-a-i reproduce ideile în această privință.

Există sau nu în realitate o cestie agricolă a căruia soluțiune interesează bunul trai al țării? Subt impresiunea agitațiunei pe care se încearcă unii a o răspândi în țară, se vor găsi mulți oameni care, din interes sau luați de curent, vor răspunde într-un mod afirmativ. Toți se pun la lucru și caută un remediu, și se văd mulțime de legiști, trăiți în codice și în procedură, care n-au văzut niciodată un plug, nu știu să deosibească grâul de ovăz sau de

porumb, fără nici o cunoștință de munca câmpului, nici de obiceiurile țăranilor, nici de nevoiele și dorințele lor, ignorând chiar limba țăranului, îi vedem rezolvând în materie de arătură, de seceră, de prășilă, de vite, de transporturi, cestii abstracte de drept. Oameni practici și pricepuți în materie, desperând d' a înțelege aceste disertațiuni, le spun în zadar că, înainte d' a propune remediuri, trebuiesc studiate cauzele răului. Așadar care sunt aceste cauze? Ele nu sunt acolo unde le văd doctorii în drept. Sistemul după care învoielile trebuie să fie libere între proprietari și cultivatori este bun și n-am ști să mulțămim îndestul memoriei lui Vodă Știrbey care, cu perfecta sa cunoștință de nevoile țării, a consacrat pentru prisoase sistemul cel mai bine adaptat intereselor reciproce și echităței, și care, cu toate transformațiunile prin cari am trecut, slujaște și astăzi de regule comune.

Este incontestabil pentru orice om de bună credință că singura și unica cauză a răului sunt abuzurile și esacțiunile impiegaților administrativi cari nu se tem d' a falsifica spiritul și d' a viola litera legilor și regulamentelor. Aceasta este adevărata rană a țării, acolo trebuie remediu radical.

La ce slujesc legile cele mai bine cântărite și cele mai echitabile dacă agenții însărcinați d' a le aplica nu sunt nici inteligenți, nici conștiincioși, nici onești și nu țintesc decât la interesele partidului de la putere, decât la profitul lor personal?

Citiți instrucțiunile și circulările care au urmat promulgarea legii din 1851. Ideea dominantă pe care o veți găsi la fiecare linie este d' a asigura părților interesate cea mai bună garanție a intereselor lor mutuale, cea mai mare securitate și un respect scrupulos al drepturilor lor. Ele apărau pe sătean contra avidităței unor arendași ingenioși a le proba că ei le datoresc îndoit munca contractată, aviditate ajutată prin conivența amploaiaților administrativi și, pe de altă parte, d' a nu lăsa pe proprietari victima nesupunerei țăranilor cari refuză de a-și împlini angajamentele lor, nesupunere mai totdauna zgândărită de administrațiune pentru a aduce pe proprietar la discrețiunea guvernului, mai cu seamă în vremea alegerilor sau pentru a-i smulge o sumă de bani.

Aviditatea într-un caz și intrigele administrației în celălalt cheamă necesitatea unei esecuțiuni revoltătoare.

Cu o bună administrație care ar ști să aleagă agenți onești și conștiincioși asemenea abuzuri n-ar fi posibile și dacă, prin excepțiune, s-ar produce câte unul ar trebui să fie sever reprimat. Mă adresez la puternicii zilei și le spun:

Nu faceți politică cu pâinea concetățenilor voștri; loviți fără milă în toate abuzurile, susțineți și încurajați munca; veți avea bunul trai general, veți obține progresul, ameliorări în cultură, în loc d' a avea ruina arendașilor și deprecierea proprietății fonciere care sunt rezultatul sistemului vostru. Destul ați semănat corupțiunea, ați excitat ura între diferitele clase ale populațiunei. Mai puneți-vă într-un punct de vedere mai înalt decât acela al spiritului de partid, a inspirațiunilor de coterie, gândiți-vă la patria voastră a căruia existență și viitor depinde de conduita ce va urma.

România trebuie să se impuie stimei Europei prin ordine și liniște, să înlăture primejdiile care ar amenința-o dacă ar deveni o cauză de îngrijiri pentru puternicii noștri vecini.

Agricultorul nostru ne-a pus sub ochi numeroase contracte agricole a cărora analiză o vom publica. Cititorii noștri se vor convinge că aceste contracte ar îndeplini perfect scopul lor dacă ar fi executate *ad litteram* precum în adevăr o cere interesul reciproc al părților. Am expus mai sus că, dacă mai adeseori nu se îndeplinesc, vina trebuie atribuită exclusiv administrațiunii.

Care este prin urmare mobilul agitațiunii pe care unii încearcă prin toate mijloacele a o propaga în toată întinderea României?

Sunt oameni cari nu se pot ridica decât prin dezordine, cari s-au însemnat prin ignoranță și incapacitatea lor în afaceri; dar în schimb, printr-o dibăcie nespusă, în intrigi subterane, în manopere perfide, în comploturi și conspirațiuni de orice fel. Mijlocul lor cel mai mare, unealta cea mai puternică este d' a excita grija în spirite și d' a provoca agitațiunea generală. Numai pescuind în apă turbure pot deveni necesari și ajunge scopurile lor.

Sunt câteva luni, au pus pe tapet eligibilitatea magistraturei, sistem imposibil și condamnat de toate spiritele serioase.

După ce au văzut că nu pot pune mâna pe puterea judecătorească, agitatorii noștri s-au aruncat pe un nou mijloc de agitațiune, i-a găsit deodată mila de soarta săteanului și vărsau lacrime de crocodil asupra suferințelor uneia din clasele muncitoare. În fața circulărilor guvernului care, sub cuvânt d' a lumina spiritele asupra cestiunei puse pe neașteptate, provoacă adunări populare, nu se mai poate îndoi nimeni că scopul lor este a întărâta pasiunile puind în luptă interesele.

Bunul simț și patriotismul Adunărilor noastre legiuitoare vor trece ele în sfârșit înaintea vederilor interesate și înaintea cuvântului de ordine ce le dau

cei doi sau trei corifei ai partidei care până astăzi au robit voințele mandatarilor națiunii?

Aicea este toată chestia pentru moment, ne spune agricultorul nostru în limbagiul lui.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[12 februarie 1882]

În ziarul nostru din 7 februarie a apărut un articol privitor la cererea de audiență a delegațiunei proprietarilor din Moldova. Prin acest articol ziarul nostru, în deplinul său drept de apreciare, găsea că n-a fost nemerit refuzul de a se primi acea delegațiune de către M. S. Regele, refuz care s-a comunicat prin d. mareșal al Curței.

Modul de a espune aprecierile noastre a părut d-lui mareșal că conține intențiuni răuvoitoare pentru d-sa personal și-a cerut redacțiunei ziarului nostru esplicațiuni în această privință. Ne credem datori, pentru stabilirea adevărului, a declara că articolul nostru din 7 februarie n-a avut câtuși de puțin ținta de a atinge persoana d-lui Theodor Văcărescu, pentru care avem cea mai deplină stimă.

Și pentru că veni vorba de acest incident regretabil, am vrea ca să terminăm cu dânsul și de aceea vom zice două cuvinte asupra comunicatului pe care ni l-a dat „Monitorul“.

Am publicat înadins acest comunicat fără nici un comentariu ca să se vază că, cu toate scuzele arătate de „Monitor“ în acel comunicat, impresiunea produsă în public prin opunerea guvernului de a lăsa pe reprezentanții agricultorilor din 14 districte ale țării de a se apropia de tron și a spune M. S. Regelui păsurile și nevoile agriculturei a fost foarte penibilă și că toată lumea a condamnat acest act cel mai puțin lipsit de tact.

Încolo, scuzele guvernului sunt că ceremonialul Curții domnești, după spatele căruia s-a pus guvernul, nu este de curând, că el a fost făcut sub guvernul d-lui Lascar Catargiu și tot sub guvernul d-lui Lascar Catargiu s-a aplicat pentru prima oară delegaților de la Mazar Pașa. Comunicatul pare că ne zice: Voi ați făcut acest ceremonial, voi l-ați aplicat: supuneți-vă legii pe care înșivă ați făcut-o. Cam aceste ne zice comunicatul și iacă răspunsul nostru: Oricare ar fi data acelui comunicat, guvernul conservator n-a luat nici o parte la facerea lui. Mai mult decât atât, guvernul conservator n-a

oprit niciodată pe nimeni de a se apropia de persoana M. S. fie chiar ca delegat al mai multor cetățeni și de a invoca protecțiunea M. S. pentru interesele lor amenințate.

❦

[13 februarie 1882]

Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus, gem munții și se naște un șoarece.

După vântul care și-l luase „Pseudo-românul“ când făgăduia noul program al partidului său, ne așteptam la lucruri, de nu mari, dar cel puțin însemnate, la idei organice, care în adevăr să puie dezvoltarea țării pe o cale mai bună.

Când colo… ce să vezi? Cinci principii — mari și late — ne înșiră foaia guvernamentală ca program viitor al partidului roșu.

1. Dreptatea *nu* este așezată pe temelii.

2. Instrucțiunea în sate *nu* este.

3. *Nu* s-au îngrijat nime ca sătenii să nu fie din nou robiți prin tocmeli agricole.

4. În comune *nu* sunt drumuri, plantații, poliție, spitaluri.

5. Bătaia *nu* e bună.

Știam până acum că un program cată înainte de toate să fie pozitiv. Din negațiunile: „*nu* este dreptate“, „*nu* este instrucție“, „*nu* 'ngrijește nime de săteni“, „*nu* sunt drumuri“ nu rezultă nimic. Judiciile negative dovedesc un grozav gol intelectual, prin nedeterminarea lor infinită; se pot înmulți în infinit fără ca cineva să știe ce lipsește în adevăr. Nu e bun cutare lucru, nu cutare, nu așa, nu pe dincolo, nu și iar nu, și nimeni nu poate ști din șirul de negațiuni ceea ce ar fi în adevăr bun și folositor.

Demult am observat lipsa de idei a confraților și adeseori am avut ocazia a ne bate joc de micul bagaj de fraze cosmopolite care garnisește într-un chip atât de sărăcăcios localitățile strâmte și cranioscopic curioase în care rezidă creierii lor.

Oare acestea sunt naturi de adevărați reformatori?

Permită-ne confrații a le-o spune: semnul dumnezeiesc prin care se deosebesc adevărații reformatori de panglicarii ce vor să ia ochii mulțimii cu lucruri nouă, steaua în frunte cu care se nasc în lume este iubirea trecutului, simțul istoric. „Nu voi să stric legea veche, zise Isus

Nazarineanul, voi s-o restabilesc“ — „Nu voi să ating biserica, zice Luther, voi s-o fac cum a fost“— „Voim să punem la loc bunele și bătrânele datini ale țării“ zice Matei Basarab; „Vă cer trecutul țării mele îndărăt cu Domnia ei, cu legile ei vechi, cu datinele ei“ zice Tudor cătră împăratul Turciei, și numai în trecut văd toți rădăcinile regenerării.

„Spitaluri trebuiesc în sate; abia s-au înființat câteva și nu mai ajungeau paturile“ zice „Românul“.

Da, într-un spital ați prefăcut țara, pe care, prin importul vostru de fraze, ați îmbolnăvit-o moralicește și fizicește. Spitaluri pentru bolnavii morali, temnițe, spitaluri pentru bolnavii fizici! Spitaluri pentru jertfele politicii voastre economice și sociale, căci poporul întreg e bolnav de hatârul cu care milionarizați creaturile voastre, de hatârul cu care cercetați crimele cărăturilor peste Balcani, de hatârul cu care faceți din rebelul din Ploiești pe adiutantul Maiestății Regelui. Da, spitaluri, căci acest popor nu mai crede în merit… Uzanțele principiului „facem treburi“ apucăturile viclene s-au substituit meritului. El nu mai crede în onestitate, căci malonestitatea este un titlu de înaintare, și din oameni vrednici „de pușcărie și carantină“ se compune sfatul legiuitor al țării. El nu mai crede în eroii săi, după ce eroii nopții de la 11 fevruarie sunt mari și tari, după ce trădarea și infamia s-a botezat în numele eroismului. Ați războtezat cuvintele, ați suplantat înțelesul pe care li-l dăduse secolii vieții noastre istorice, ați scornit limba păsărească în locul celei românești, ați desființat, Erostrați străini și nelegiuiți, toate vertebrele de drept, de echitate și de tradiție ale acestei străvechi și de Dumnezeu păzite țări.

Pentru voi n-a preexistat nimic înaintea voastră și puțin vă pasă de ce va exista după voi. „După voi potopul!“

Forme de guvernământ și principii nu sunt pentru voi decât niște expediente care oricare altele; le luați nu din adâncul inimei voastre proprii, ci de la alții. Noi — această foaie îndeosebi — am fost cei dentâi care am dat țipătul de alarmă în privirea stării rele a țăranului. Dar n-am uitat a cita cauzele. Cauza cea adevărată e că cea mai mare parte a păturii superpuse în acești din urmă treizeci de ani nu compensează prin merit și știință munca poporului care-i susține. Ați înzecit sarcinile acestui popor pentru a hrăni cu birul lui o seamă de plagiatori pe catedre universitare, trădători și rebeli ca ofițeri superiori, directori de drum de fier, advocați plătiți cu 30-40 de mii de franci pe an.

Ați făcut din plagiat, din nulitate, din feneantism un merit, un titlu de înaintare; i-ați dat poporului formele goale a unei civilizații străine, fără umbră din cuprinsul și bucuriile ei; ați făcut ca plebea, plebea uliților orașelor, să domnească peste nobilul popor românesc; mai mult, ați constituit privilegii pentru ca această arhiplebe pururea să rămâie deasupra.

Și nu e dreptate azi? Dar de unde să fie, când ați atins-o în sâmburele ei, în dreptul consuetudinar, parte viu, parte cuprins în codicii vechi, și ați impus legislațiuni străine?

Și azi, când ați prefăcut dreptul, obiect al datinei și conștiinței publice, în știința vastă a unor legiuiri străine, când judecătorul cată să fie om special, voiți să îndreptați justiția prin electivitate? Cei ce nu cunosc codicele să știe pe cei cari și-au făcut din aplicarea lor o misiune a vieții?

Nu e instrucțiune azi? Dar de la cine să învețe poporul? De la declasații din cari ați făcut profesori ce, având înșiși patru clase liceale, devin profesori de liceu sau de facultate?

Stă rău comuna și județul? Și mijlocul de a le îndrepta starea, consistă în sufrajul universal, în seducerea populațiunilor prin amăgitori de profesie, prin oameni cari și-au făcut o meserie din a promite marea cu sarea și a nu ținea nimic? Sunt rele tocmelele agricole?

Dar cine l-a silit pe țăran să se tocmească decât sarcinile impuse de stat, de comună, de județele cu self-guvernmentul lor plătit și compus din simpli postulanți? Și azi — spre îndreptare — voiți să desființați libertatea tranzacțiunilor, stipulând tocmai contrariul unicului principiu de drept care domnește în materie de când lumea? Principiul tuturor legislațiunilor de când i-a venit în minte unui legiuitor să dispuie ceva e că absolut libere sunt tocmelele, dar făcute odată, îndeplinirea lor e obligatorie. Voi întoarceți principiul pe dos și ziceți: Tocmelele nu sunt libere, se vor face cum zic eu, iar îndeplinirea lor rămâne la discrețiunea fiecăruia. Cum o vrea și de-o vrea o face.

Și acum, după ce toate espedientele și panglicăriile s-au înfundat, vine „Pseudo-românul“ și proclamă că „Partida națională și liberală culpabilă este“ „Pentru relele în instrucțiunea publică sunt răspunzători toți membrii partidei naționale și liberale“ c-un cuvânt de toate relele economice, sociale, igienice chiar, e răspunzător și culpabil partidul roșu. Culpabil!

Culpa presupune știință și premeditare. Prea sunt ignoranți, prea neînsemnați membrii partidului roșu, pentru a fi culpabili *in publicis.* Singura lor țintă a fost de a se îmbogăți, de a-și crea sinecure și averi; ei n-

au avut nici o însemnătate politică, prin urmare nu culpabili, ci greșiți sunt. Greșalele însă în politică sunt, după cum zic francejii, crime; căci în urma lor sufăr milioane de oameni nevinovați, se 'mpiedică dezvoltarea unei țări întregi și se 'ntunecă pentru zeci de ani înainte viitorul ei.

❦

[14 februarie 1882]

Credem necesar a reveni asupra revistei „Românului“ de care am vorbit în numărul de ieri, căci e plină de învățăminte pentru oricine știe să descifreze frazele apocaliptice ale acestui ziar.

Confratele nostru, ocupându-se de reformele și îmbunătățirile pe care partidul său *trebuia* să le introducă, dar pe cari nu le-a introdus, aruncă această acuzație cel puțin neașteptată:

> Vinovați pentru mănținerea acestei ucideri morale a națiunei, pentru cești șase ani din urmă, sunt senatorii, deputații și guvernul partidei noastre.

Da, puneți-vă cenușă pe cap, bateți-vă pieptul, strigați: *Mea culpa,* căci culpabili sunteți, le zicem și noi care-i vedem la lucru de atâta vreme. Da, sunteți culpabili, și e bine că o recunoașteți înșivă în cele din urmă, căci niciodată prestigiul justiției n-a fost mai compromis, niciodată administrațiunea n-a fost mai slabă și mai coruptă, instrucțiunea publică mai părăsită, prevaricațiunile mai dese, jafurile, tâlhăriile și omorurile mai numeroase, țăranul mai sărăcit și mai mizerabil, nivelul moralităței publice, în fine, mai scăzut.

Caine, ce ai făcut pe Abel? suntem în drept a vă întreba. În timp de șase ani de când țineți puterea în mână ce ați făcut cu acest popor pe care l-ați momit întotdauna cu fraze sforăitoare și care nu v-a întrebat niciodată de unde ați venit și unde vă duceți? Să v-o spunem noi, căci epoca răfuielei a sosit, o anunțați voi înșivă cu spaimă, ca păsările sălbatice ce țipă speriate de apropierea furtunii.

Apostoli ai unui liberalism înșelător, ați falsificat simțul națiunei prin promisiuni irealizabile, considerând negreșit că a promite e nobil, a-și ține cuvântul e burghez. Patrioți fățarnici, v-ați prefăcut că vărsați lacrime pe nenorocirile poporului și, îndată ce ați ajuns la guvern, cea dântâi grije a voastră a fost de a arunca sorții pe cămașa lui și de a vă împărți funcțiunile

și grasele sinecure, căci niciodată nu v-ați gândit decât la satisfacerea poftelor voastre nesățioase. Ați întreit dările săteanului, l-ați executat cu dorobanțul și i-ați vândut cenușa din vatră, l-ați bătut și torturat prin subprefecții și agenții voștri și astăzi pozați în apărătorul lui; căci interesul vostru este să întrețineți necontenit zâzania între proprietar și sătean. Aroganți în cuvinte, când a fost vorba de fapte ați îngenuncheat înaintea străinului și i-ați oferit fața fără să vă gândiți că palma aplicată pe dânsa o resimțea țara pe obrazul ei. Cu gura plină de principii mari, n-ați neglijat niciodată micele voastre interese și, de șase ani, prezentați țării spectacolul scandalos ce-l vedem în istoria popoarelor numai în timpuri de decadență; îmbuibați însă nesatisfăcuți, vă certați unii pe alții, vă acuzați între voi de imoralitate, vă aruncați în față epitetele de cumularzi și concesionari — toate acestea în ochii națiunei uimită de atâtea turpitudini!

Ați comis păcatul neiertat de care istoria vă va cere un compt sever: acela de a fi zdruncinat cu desăvârșire sentimentul onestității între cetățeni. Ah! răspunderea vă este teribilă, căci o națiune coruptă este o națiune pierdută. Lumea v-a văzut cu mirare transformându-vă de azi până mâine în milionari, fără să poată a-și explica misterul acestei extraordinare schimbări.

Cetățeanul onest și-a zis atunci cu descurajare că secretul avuției nu e în muncă, ci aiurea: îndoiala s-a introdus în sufletul lui, dezgustat, el a repețit cuvântul lui Catone: Virtutea e o ficțiune. Exemplul pornind de la cap, contagiunea s-a lățit, cangrena a cuprins parte din corpul social, și astăzi amenință să prăvălească națiunea în prăpastie.

Vă trebuie satirici ca Juvenal și ca Barbier spre a vă descrie, cu vii culori, opera voastră, de care singuri vă spăimântați. Ați batjocorit întotdauna libertățile publice, cari sunt patrimoniul poporului, iar nu al vostru, căci ați introdus tirania mediocrităților patente, ați înființat o sumă de satrapi în miniatură, cari au căzut ca lăcustele pe spinarea județelor, spre a le exploata și jefui. Aceia din voi cari au rămas onești au devenit complicii lor, căci n-au avut niciodată destul curaj patriotic spre a-i denunța națiunei indignate.

Acum vă uitați fără voie în urma drumului parcurs și, ca femeia lui Loth, rămâneți împietriți de groază. Vă întrebați singuri fără să vă gândiți că întrebarea ce vă faceți este condamnațiunea voastră:

„Dreptatea este ea oare bine așezată pe puternice temelii?“

În loc de a-i aşterne „puternicele temelii“ de cari vorbiţi aţi voit să-i clădiţi un edificiu pe nisip, spre a o lăsa în voia vânturilor.

„Instrucţiunea publică în sate stă în faţă şi cea din oraşe bolnavă este“ ziceţi acum. A cui e vina? Unde vă sunt socotelile, unde vă este solicitudinea pentru ţăran, „temelia casei“ solicitudine de care faceţi atâta paradă în cuvinte făr' a o traduce niciodată în fapte? Număraţi printre voi proprietari mari, capitaliştii de frunte, oameni înavuţiţi din sudoarea poporului: unde le sunt localele de şcoale construite, bisericile reparate, binefacerile răspândite pe seama populaţiunilor rurale? Acestea le lăsaţi pe sarcina „conservatorilor“ a „sincerilor reacţionari“ Ciocoi! ciocoi! mai străini în patria voastră decât lepădăturile Fanarului!

„Îngrijit-au, vă mai întrebaţi, proprietarii cei liberali, prefecţii, subprefecţii, deputaţii şi senatorii, conform art. 8 al legei rurale, despre pământurile celor morţi fără copii şi cari sunt furate de către primari, notari şi notabili răpitori ai dreptăţei sătenilor.“

„Îngrijit-au de dreptul săteanului la pădure, de hotărnicie şi de împietruirea islazurilor.“ Întrebaţi-vă, căci noi v-am făcut de mult aceste cestiuni. În loc să înţelegeţi însă nevoile săteanului, în loc să-l instruiţi şi să-l luminaţi asupra adevăratelor lui interese, în loc să-l ocrotiţi şi să-l ajutaţi, l-aţi asmuţit, prin circulări perfide, în contra proprietarului, făcându-l să creadă, în naivitatea lui, că nu mai are trebuinţa să muncească pământul, căci d. Ruset îngrijeşte de fericirea lui. Şi, lucrul neauzit: în numele nu ştim căror principii, aţi ameninţat pe funcţionarii publici cu destituire dacă vor continua să aplice legea votată de Corpurile legiuitoare şi sancţionată de capul statului!

Lăsaţi ţăranul în pace, căci progresul nu se improvizează prin comoţiuni violente. El este opera înceată şi înţeleaptă a timpului.

Ţara v-a făcut experienţa în decurs de şase ani şi a văzut că n-aţi învăţat decât a vă rotunji averile pe spinarea ei. În această privinţă dibăcia voastră va fi o tristă lecţiune pentru generaţiunile viitoare.

Dacă vă va face bilanţul, el va fi scurt şi dureros: mizerie înlăuntru! umilinţă în afară!

Duceţi-vă de unde aţi venit!

❦

[16 februarie 1882]

În ziua ominoasă de 11 fevruarie s-a continuat în Adunare discuția reformei tocmelelor agricole și, ca și când această zi ar fi păstrat pentru de-a pururea însemnătatea ei, a dat naștere unui schimb de idei care, dacă nu mai trădează pe alții, a fost în stare cel puțin a trăda pe deplin cugetările celui mai puternic șef de partid, ale d-lui C.A. Rosetti și ale coreligionarilor săi politici, ale roșiilor.

Ne permitem deci a face abstracție deocamdată de la interesantele discursuri ale d-lor Cozadini, Cogălniceanu, Carp și Vernescu, abstracție de la cestiunea tocmelelor chiar.

O putem face aceasta cu atât mai mult cu cât de patru ani de când noi și numai noi am dat alarma în cestiunea stării țăranului. De patru ani ilustrăm traiul său rău și esploatarea neomenoasă căreia este supus, de patru ani am încercat, cu toată puterea și căldura convingerii, să atragem atenția sferelor dirigente, fie conservatoare, fie liberale, asupra mizeriei în care trăiește cea mai numeroasă, cea mai importantă, cea mai conservatoare și — verde vorbind — cea mai nobilă parte a poporului românesc.

Dacă nu întreg poporul e de aceeași descendență, fără îndoială în el sunt elementele acelea cari au determinat soarta țării aceștia; în el s-au rescufundat, precum se știe, până a nu mai fi cunoscute, multe din familiile vechi și mari ale țării, în rezășimea lui aflăm nume cari au stat adesea față cu cei mai puternici regi ai pământului, în el există și azi ceea ce cu sute de ani înainte a fost mare, generos și viteaz în țările române. Unul și același în limbă, în datini, în dreptul consuetudinar, pretutindenea distingându-se prin o adâncă blândețe de caracter și prin multă inteligență, acest popor prezintă un mare problem istoricului, etnologului și linguistului, problemul unui popor în adâncime conservator, care păstrează în caracterul său neatinsă *unitatea originară, preesistentă ramificațiunilor* și despărțirii lui. El, care e obiectul studiului și iubirii noastre, a fost acela de care ne-am ocupat cei dentâi și cu toată căldura și dacă, în cestiunea tocmelelor, am dat loc în aceste coloane studiilor celor mai diverse a fost pentru a lumina obiectul din toate punctele de vedere, cu supoziția de sine înțeleasă că orice neajuns care împiedică sau face cu neputință prosperitatea țăranului cată să fie înlăturat. Va să zică nu nouă ni se poate face imputarea de-a nu fi voit din toată inima îmbunătățirea stării lui.

Deci nu în contra straniilor acuzări ridicate în această privire de d. C.A. Rosetti ne vom ridica, nici vom polemiza cu d-sa în privirea manierei ce are sau afectează a avea în tratarea istoriei de la 1848 încoace. Necunoscător

cauzelor economice și sociale cari determină fenomenele publice ale unei societăți omenești, d-sa face ca istoric ceea ce face și ca politician, judecă toate cele *a priori*, măsurându-le cu micimea insuficienței propriilor sale cunoștințe, ba vede chiar mărire și înălțare acolo unde decadența e învederată și-și face un merit din fapte absolut condamnabile.

Ceea ce voim să constatăm astă dată e altceva.

De câte ori afirmam că d. C.A. Rosetti e republican, socialist chiar, ni se contesta aceasta, ni se zicea că e o insinuație de rea credință. De astădată orice recriminare cată să cază; d. C.A. Rosetti a vorbit însuși, a declarat-o formal, franc, pe față, că așa este și așa va fi pururea.

În *Revista Dunării* declară d-sa c-a scris și iscălit:

> …am fost, sunt și voi fi republican.

Astăzi zice:

> Cât pentru republică, aceasta este treaba *copiilor* mei și a copiilor lor… Eu mă mulțumesc cu *titlul* de rege și cu *faptul de republică.*

Așadar să fie bineînțeles: d. C.A. Rosetti a fost și este republican; copiii săi și ai copiilor săi au misiunea de a stabili republica și ca titlu al statului român; regalitatea de azi nu e decât un titlu fără esență și fără spirit monarhic; în fapt trăim în republică.

Așadar fostul prezident al republicului ploieștene bine-a făcut c-a proclamat-o; el n-a proclamat decât înlăturarea unui „titlu“ căci *de fapt* republica exista. Bine-au făcut tinerii Rosetti și Caligari când, în ziua încoronării, au băut, la cafeneaua Procope, în unire cu altă adunătură socialistă, în sănătatea Republicei române. Cui aveau să închine? Unui simplu titlu, fără însemnătate monarhică?

Mai mult încă. Recompensă chiar s-a dat de statul monarhic-ereditar al României celui ce „a fost, este și va fi republican“ iar părțile reversibile ale acestei recompense se vor plăti regulat de același stat monarhic… pentru a înlesni materialmente treaba acelor cari vor să desființeze până și titlul monarhic și să realizeze definitiv republica.

Și… să se țină bine minte, acest d. a fost ministru, prezident de Cameră, este șef de partid, și partidul împărtășește și aplaudă frenetic ideile creatorului său: a fost, este și va fi republican, se mulțumește deocamdată cu titlul de rege, dar în realitate menține *faptul republicei*.

Dacă regele ar voi să uzeze de prerogativele monarhice ale Coroanei, dacă ar da sceptrului său acea energie grea și mântuitoare care e esența monarhiei și scapă statele în decadență de pături ca ale Mihăleștilor și Caradalelor, dacă, în sfârșit, amic și părinte al poporului său, care va fi și poporul fiilor și nepoților săi, ar avea îndurare de soarta lui, de necultura lui, de sărăcia lui și ar alege El — nu altul — elementele acelea cari vor în adevăr „binele și ridicarea poporului“, iar nu faptul republicei cu corolarul esploatării sistematice, ce-ar zice d. C.A. Rosetti atunci?

Ce ar zice?

„Nu ne mai trebuie titlu de rege, ar zice, căci începe să nege faptul republicei. Jos titlul.“ Și ar zice-o pentru că d-sa nu se sfiește de-a o zice azi, când semnătura *voluntară* a acelui „titlu“ l-a făcut om avut pe el și pe copiii săi.

Închipuiască-și cineva dacă 'și poate închipui… că d. de Bismarck, contele Taafe, Gladstone sau Ignatief, sau oricine a fost ori este ministru atotputernic ar declara… nu în intimitatea amicilor, ca reminiscență școlară sau ca problem de istoriografie, ci înaintea Parlamentului: „Am fost, sunt și voi fi republican; Regele? Un titlu. Treaba copiilor mei de a-l desființa. Îl îngădui pe acest rege pentru că-mi dă faptul republicei“. Pe ce picior ar sta a doua zi acel om de stat și partidul care-l aplaudă cu Coroana și cu monarhul?

Va să zică titlul stă numai pentru că-l *îngăduie* d. C.A. Rosetti, se mulțumește cu el de vreme ce avem faptul republicei?

Are și aceasta înțelesul său. Numai în zilele lui Carol îngăduitorul, adânc îngăduitorul, un panglicar străin, negustor de gazetă, rătăcit într-un popor din vechimea sa monarhic, poate să proclame că, dacă există monarhie, e numai pentru că o îngăduie acest zgârie-hârtie.

❦

[18 februarie 1882]

Citit-a vreodată d. C.A. Rosetti resturile sofiștilor greci, eristica filozofilor din India, scrierea lui Gerard Hamilton asupra sofismelor parlamentare, cartea lui Dumont din Geneva asupra aceleiași materii? Nu știm în adevăr dacă are cunoștință de lucrurile acestea, dar ceea ce știm e că un sofist politic mai perfect decât părintele democrației române arareori se va găsi. Nu cunoaștem în adevăr apucătură, subțire sau din topor, pe care

redactorul „Românului“ să n-o întrebuințeze față cu noi și trebuie o minte călită oarecum în toate subțietățile ce se obicinuiesc de oameni spre a falsifica adevărul pentru a întâmpina curioasele, dar intenționatele sărituri ale spiritului său.

E prea adevărat că mai nu e om politic care să nu facă sofisme, căci sofistica e logica patimei și a interesului și patima e oarbă, iar interesul uită tot, pentru a nu se vedea decât pe sine.

Ne-ar duce prea departe dacă am analiza și clasa după Gerard Hamilton tot ce spune d. C.A. Rosetti, care — un sofist naiv și convins poate de aceea ce zice — îndrăznește a afirma în Cameră și prin ziarul său că n-a spus niciodată neadevărul. Niciodată! Dar să ne ierte Dumnezeu și verde vorbind: d. C.A. Rosetti este incapabil de a spune un singur adevăr, precum e incapabil a-l pricepe. Există o boală de ochi numită daltonism. Ochii cuprinși de ea văd culorile altfel; în loc de roșu văd verde bunăoară. Această boală poate deveni foarte primejdioasă dac-o contractează un conductor de trenuri de drum de fier, căci pricepe semnele ce i se dau cu steaguri sau discuri colorate altfel decum i se dau și, aplicându-le cum le vede, poate espune pe pasajeri ciocnirilor celor mai dezastroase. Ei bine, îi cerem iertare d-lui C.A. Rosetti că ne permitem a-i face diagnoza ochilor săi intelectuali, dar d-sa s-a născut cu daltonismul minții, e incapabil de-a distinge colorile, pricepe sau se preface a pricepe pe dos ceea ce zicem și ne atribuie aproape pururea contrariul de ceea ce am afirmat. Dac' ar fi mai tânăr, calea valea, îndreptare ar fi cu putință: un bun collegium logicum, cu insistența profesorului de-a nu uita punctul controversei, i-ar ajuta mult. Dar bătrân și atât de deprins cu mânuirea instrumentelor erorii, noi mai nu putem scrie pentru d-sa, ci pentru bunul simț al publicului, care ne pricepe credem, căci nu vorbim nici chinezește, nici apocaliptic.

Astfel „Românul“ de ieri spune bunăoară cititorilor săi că, după ce d. Maiorescu a susținut în Cameră necesitatea reformei tocmelelor agricole, alegătorii săi se întruniră, și-l dezaprobară; că noi avem tristul curaj de-a *combate astăzi ceea ce am susținut ieri;* că acuzând pe ministrul ce-a propus reforma, a cărei necesitate nici noi n-o putem nega, facem act de politică cu scopuri nemărturisite și de răi patrioți.

Deie-ne voie d. C.A. Rosetti a contesta cu desăvârșire ceea ce zice. Nimeni n-a dezaprobat pe d. Maiorescu pentru că a susținut necesitatea reformei; nimeni din noi n-a tăgăduit această necesitate; nimeni n-a acuzat pe d. ministru *pentru că* a propus reforma. *Cum* a propus-o, asta a fost

cestiunea; asupra modului am insistat și l-am găsit revoluționar și propriu a agrava, nu a ușura situația. Dar modul *cum* se face un lucru e în toate celea esențial. Cântă pe violină Don Pablo de Sarasate și cântă, pardon de espresie, și onor. Costinescu. Cum cântă unul și altul, asta e cestiunea.

D. C.A. Rosetti voiește reforma magistraturii. Și noi o voim, dar cum? Noi cerem numirea prin concurs de titluri și vechime de serviciu, precum și inamovibilitatea; d. Rosetti voiește să fie aleasă de garda orășănească a venerabilului autor de versuri neogrecești, Serurie. În privința necesității reformei ne înțelegem deci cu onor. d. Rosetti, dar în modul cum pricepem unul și altul lucrurile, ne cam deosibim, n-ar fi cu bănat, și încă binișor.

Și noi am voi răul țăranului?

Dar, dacă, de ani încoace, a fost foaie care-n nenumărate rânduri s-a ocupat cu de-amănuntul și se va ocupa încă de soarta țăranului, acea foaie a fost „Timpul“. Numai răposatul Bolliac a mai scris poate cu atâta convingere ca și noi în cestiunea aceasta, și colecția din anul trecut și din cel curent e față pentru ca oricine să se convingă că e poate singura cestiune în care am scris cu toată patima de care e capabilă inima noastră, cu toată durerea și cu toată mila pe care ne-o inspiră tocmai țăranul, acest unic și adevărat popor românesc.

El, căruia nu-i dăm nimic în schimb, păstrează prin limbă și datini unitatea noastră națională; el e păstrul caracterului nostru în lumea aceasta franțuzită și nemțită, el e singurul care de zece veacuri n-a desperat de soarta noastră în Orient. Așa chilos și greoi cum este, e o putere de rezistență în el pe care nimeni n-o poate sfărâma, nimeni îndupleca. Lipit în Basarabia de colosul ucigător de nații al Rusiei, el, neamul râzător al lui Miron Costin, își bate joc de muscali sub nasul lor, parc' a lui ar fi toată împărăția muscalului. În Ardeal scoate cusur ungurului și neamțului; pretutindeni același, pretutindeni întruparea tinereții etnice, pretutindeni simțindu-se și fiind superior celor ce-l înconjoară.

Și noi i-am voi răul?

Dar dovada cea mai vie e istoria recentă chiar. Două din trei părți a întreg pământului României îl dădea Regulamentul Organic în posesiunea țăranului în schimbul a 22 zile de lucru pe an. Astăzi? Sub domnia banului cosmopolit și a posesiunii cosmopolite, d. C.A. Rosetti e silit să prevază în lege ca cel puțin 2 zile pe săptămână să rămână pe seama țăranului, ca să-și cultive pământul său propriu. Va să zică nu 22 de zile ale Regulamentului,

ci 220 de zile ale erei liberale, înzecit atâta cât muncea înainte, muncește astăzi, și e mai sărac decât oricând.

Și cine e de vină dacă țăranul nostru nu mai e la largul lui?

Cine, decât reformatorii cari au voit să 'ndrepteze datinele așezate de Domnii cei vechi și adunate în această privire în Regulament?

Cine, decât inovatorii cari credeau a putea inventa o altă țară, cine decât cei ce au introdus trebuințe străine, legiuiri străine, mode străine, cine decât cei fără știință de carte și fără seriozitate morală s-au improvizat în stăpânitori ai acestei vechi și binecuvântate țări? Nu ne mai silească d. C.A. Rosetti a repeta crudele adevăruri despre plebea nesățioasă de străini și semistrăini pe cari i-a înțolit din sudoarea aceluiași țăran pe cari se preface azi a-l compătimi, căci, când ajungem a vorbi de ea, d-sa știe fără îndoială din esperiență că tot fanatismul nostru de rasă se dezlănțuie atunci și că praful se alege din gheșeftarii și patrioții de meserie cari-l servesc.

Așadar încă o dată: voim reforma legii tocmelelor, dar nu cum o voiește d. Rosetti, căruia nu tocmelele, ci popularitatea și vrajba socială îi îmblă prin cap. O voim cu serioase și amănunțite studii, cu păstrarea celor două principii necesare în materie: libertatea tranzacțiunii și obligativitatea strictă a îndeplinirii; o voim de bună credință și întemeiată astfel încât să nu mai poată fi o armă de influență electorală în mâinile guvernului.

Și, fiindcă pe d. C.A. Rosetti nu-l mai putem îndrepta, am dori ca treaba copiilor săi să nu fie a realiza republica, ci aceea de-a se pune serios pe carte și pe muncă, pentru a compensa prin ele darea țăranului care-i susține. Puindu-se pe carte, studiind datinele drepte și vechi ale țării lor și ale altora, se vor convinge că mare mult bine a fost odinioară în această țară și mare mult la largul lor și în dragă voie trăiau oamenii înainte de epoca reformelor și înnoiturilor; se vor convinge că statul omenesc nu e rezultatul unui *contract sinalagmatic*, ci un organism produs de natura intimă și de înclinările unui popor și că arta politică e ca arta medicului; are să subvină acțiunii și reacțiunii binefăcătoare a naturii, nu să impuie legi *a priori* unui organism care nu poate trăi decât în conformitate cu legile lui înnăscute. Atunci se vor convinge tinerii că boala imigrării străinilor, boala simplificării muncii naționale, boala feneantismului sunt toate a se atribui ideilor și trebuințelor nesănătoase și disproporționate introduse în țară de minți semidocte, de barbari pospăiți.

Și… mai știi?… poate vor deveni reacționari ca și noi, poate se vor convinge că un popor tânăr nici nu e în stare a fi altceva decât reacționar și

că demagogia și republica universală nu sunt decât semne de marasm senil la o rasă învechită în zile rele, ale cărei puteri morale s-au sleit.

❦

PABLO DE SARASATE

[18 februarie 1882]

E greu a descrie impresia adâncă care-o face acest artist. Acoperit de aplauzele zgomotoase ale unui public fermecat de admirabila curăție și putere a sunetelor vioarei sale, Sarasate privea cu ochii lui mari și de-o liniștită energie, neträdând prin nici o mișcare a feței acea simțire adâncă care inspiră și dictează o atât de măiastră execuțiune…

Din nefericire numele marelui violonist fiind mai puțin cunoscut în părțile noastre semiorientale, sala teatrului nu era îndestul de plină.

Acești artiști executori iau arta lor cu sine și cine nu se folosește de puținele ocazii ce li se oferă pentru a-i auzi au pierdut pentru totdauna o plăcere artistică fără seamăn, senzațiuni muzicale pe care numai artistul acesta și nu altul le poate produce. A auzi de la un altul oricât de celebru aceeași piesă muzicală chiar nu echivalează pierderea de-a nu fi ascultat pe acesta, care-și are feliul lui de-a executa, puterea și geniul lui individual, cum nu se mai află în altul. Sperăm că, știindu-se odată cumcă abia mai există un alt violonist în lume de talentul lui Sarasate, publicul se va grăbi a da semne mai vii de respectul ce-l are pentru arta adevărată și se va grăbi a asista în număr mai mare la concertele sale.

❦

[19 februarie 1882]

În urma stăruitoarelor insistențe a unui public fermecat de sunetele vioarei sale, don Pablo de Sarasate va mai da încă un concert; al doilea și cel din urmă.

Numai unul? întrebăm cu mâhnire.

Acești artiști executori duc cu sine tot farmecul cu care natura i-a înzestrat într-un moment de estraordinară liberalitate. Deodată cu ducerea lor ei ne iau ce ne-a dat, lăsându-ne numai părerea de rău că nu-i mai putem asculta. Ei sunt despoții în republica artelor! De pe chipurile marmorelor

antice putem avea copii în ipsos, de pe tablourile lui Rafael fotografii și gravure, operele maiștrilor compozitori le putem avea și ne putem împrieteni cu ei mai bine decât cu cunoscuții și cu rudele, dar acești artiști al căror geniu consistă în priceperea adâncă și în execuțiunea măiastră a creațiunilor muzicale, aceștia ridică înainte-ne o lume proprie numai lor și, după ce ne-au îngânat un ceas în acea lume, ei o duc cu sine.

La cel dentâi concert publicul n-a fost tocmai numeros, pentru că nu se dăduse, se vede, o publicitate destul de întinsă știrii despre sosirea artistului. De astă dată nimeni nu mai poate invoca această ignorare nici ca esplicație a neasistării sale, necum ca scuză.

Concertul al doilea se dă mâni, vineri, la 19 februarie, în sala Teatrului Mare. Deși presupunem că succesele ce artistul le-a avut în calea sa nu vor fi suferind nici o asemănare cu ovațiunile unui oraș de pe marginea Orientului, totuși publicul bucureștean e dator a se întrece a-i face onoarea cea mai cuvenită unui artist: aceea de a-l asculta în număr mai mare decât în rândul trecut, spre a fi răpit de farmecul puternic al producțiunilor sale.

Programa concetului al doilea e următoarea:

Partea I: 1) Uvertură; 2) *Concert pentru vioară* (de Wienawski) cu acompaniament de orchestră — a) Allegro b) *Romanță* c) *Finale à la Zingara;* 3) Retraite anglaise, executat de orchestră; 4) *Fantasia apassionata* pentru vioară (de Vieuxtemps) cu orchestră.

Partea II: 5) Uvertură; 6) *Suite espagnole* pe tema din opera *Carmen*, pentru vioară (de Sarasate); 7) Melodii *țigane* (de Sarasate) cu acompaniament de piano.

Biletele credem că s-or mai aflând încă la magazinul d-lui Gebauer.

❦

[21 februarie 1882]

Nevoind a fi victima legii *ad-hoc* votate pentru garantarea secretului profesional (!), d. M. Kogălniceanu, în partea a II-a a scrierii asupra *Cestiunii dunărene*, care tratează conflictul său cu guvernul d-lui Brătianu, nu se mai poate servi de alte acte confidențiale ce relatează convorbirile și opiniile diplomaților străini, ci e mărginit în argumentarea sa de-a se ține de actele publicate deja de d-sa, de d. Kallimach-Catargiu, de d. Boerescu însuși.

Acte nouă nici nu ni se par de nevoie. D. Kogălniceanu prea cunoaște cestiunea Dunării în toată începătura și în toate amănuntele ei pentru ca să nu se întrevază pretutindenea ceea ce știe d-nia lui și ceea ce nu ne comunică.

Natura și fazele acestui conflict sunt cunoscute.

Tractatul de la Berlin, art. 55, zice clar:

> Regulamentele de navigațiune, de poliție fluvială și de supraveghere de la Porțile de Fier pân' la Galați *vor fi elaborate de Comisia Europeană,* asistată de delegații statelor țărmurene.

Nicăiri nu e vorba de Comisie Mixtă de riverani, nicăiri de-o preponderanță a Austro-Ungariei în o asemenea comisie, nicăiri de prezidiul ei perpetuu și precumpănitor. Soluțiunea indicată prin Tractat pe de o parte, prin dreptul ginților pe de alta e că: regulamentele se elaborează de Comisia Europeană; se aplică de riverani; aplicarea se supraveghează de Comisia Europeană.

Aceasta nu e numai soluțiunea indicată de Tractat; ea este susținută de chiar baronul Haymerle, în ședința de la 2 iulie 1878 a Congresului (Protocol no. 11), în care răposatul cancelar a propus ca

> un comisar delegat de Comisiunea Europeană să privegheze executarea acestor reglemente,

sperând poate că acest comisar va fi pururea cel austriac.

Însă în 1879 încă, pe când d. Kogălniceanu era ministru de interne, prinde de veste că Austro-Ungaria, care urmărește de atâta timp supremația pe Dunăre, caută a smulge de la puteri concesiuni în privirea aceasta, mai cu seamă dreptul de supraveghere a navigațiunii. O depeșă vagă și întunecoasă a d-lui Bălăceanu din Viena dă a înțelege că, dacă guvernul român nu se va uni cu vederile guvernului imperial, acesta se va adresa *aiurea…* la Sofia, presupunem, promițându-se Bulgariei că reședința inspectoratului general de supraveghere va fi la Rușciuc, în detrimentul Giurgiului.

În decemvrie 1879 Comisia Dunăreană întrunindu-se, stabilește că, prin art. 55 al Tractatului, are dreptul și datoria de-a elabora reglementele în cestiune; decide a însărcina un comitet cu elaborarea unui *anteproiect* ca

bază a discuțiunii; ca acest anteproiect să fie conform Tractatului de la Paris; ca în comitet să nu ia parte decât **neriverani.**

Aci intervine un incident curios.

D. baron de Haan, delegatul Austro-Ungariei, votează propunerea ca **neriveranii** să elaboreze anteproiectul; intră în calitate de **neriveran** în comitet, și…? Și vine apoi c-un anteproiect în care Austro-Ungaria e prefăcută în riverană, ba în arhiriverană chiar, căci cere prezidiul permanent și vot preponderant.

În iunie 1880 se respinge anteproiectul, întâi pentru că nu prevede hotărâtor libertatea de navigațiune, apoi pentru că Austria, nefiind riverană, nu poate face parte dintr-o comisie de riverani și se admite a se chema delegații statelor riverane (Serbia și Bulgaria) pentru ca, împreună cu Comisia Europeană, să elaboreze reglementele la care-i îndatorează art. 55. În cursul dezbaterilor d. colonel Pencovici, delegatul român din Comisia Europeană, fusese însărcinat a reprezenta, ca pe niște idei ale sale *personale*, nu ale guvernului central, următoarele puncte: libertatea completă a navigațiunii; comisia de supravegheare a aplicării reglementelor să fie compusă numai din riverani (România, Serbia, Bulgaria). Aceste idei sunt susținute în două memorii pe cari d. Boerescu le comunică, la 23 iunie, miniștrilor plenipotențiari din străinătate, c-o circulară în care se zic următoarele:

> Vă trimit două memorii… numai pentru uzul d-voastră personal. Ședințele Comisiunii au să fie la începutul lui noiemvrie. *Numai* dară la acea epocă-au să se pună în discuțiune cestiunile de cari tratează memoriile. Până atunci însă este bine ca terenul să fie preparat…
>
> Căutați să susțineți ideile din aceste memorii sau să le sugerați când ele nu se vor produce spontaneu. Se înțelege că ar fi de prisos de-a provoca pe acele cari știți de mai nainte că nu au să fie acceptate.
>
> Cu modul acesta (?) vom ști dacă la timpul oportun vom avea perspectiva de a avea majoritatea în favorul lor în sânul Comisiunii.
>
> Vă voi fi recunoscător dacă 'mi veți comunica impresiunile d-voastră și rezultatul practic ce gradat ați putea obține.

Aceasta e deci singura instructivă instrucțiune dată de d. Boerescu reprezentanților noștri din străinătate: „Sugerați ideile colonelului Pencovici“.

D. Kogălniceanu, care simte că Austria nu așteaptă, ca d. Boerescu, începutul lui noiemvrie, că lucrează din răsputeri pentru a obținea

concesiuni în favorul ei, sfătuiește pe ministrul nostru de externe să se explice franc și leal cu cabinetul din Viena:

> Nu trebuie să așteptăm pân' la noiemvrie spre a lua o atitudine pronunțată. Adunarea Comisiunii nu va fi decât o formalitate pentru a regula otărârea europeană pe care Austria caută a o obține de pe acum… Ar trebui a ne explica cu cabinetul din Viena, a-i spune că România nu poate primi ca Austro-Ungaria să ia parte în Comisia riverană, pentru că nu e riverană. Austria lucrează pe lângă puteri; ea voiește a câștiga Bulgaria și Serbia la cauza sa… Trimiteți instrucțiuni *clare și pozitive!* Nu așteptați întrunirea Comisiunii pentru a vă pronunța, căci *până atunci poate totul să fie regulat între puteri…*
>
> Se cere să spunem *franc* ce voim noi, să ținem pe lângă toate cabinetele *același limbaj, aceeași atitudine.* România va fi ascultată; *pe proiectul ei se va face discuțiunea.*
>
> Mi-ați cerut opiniunea mea? Iat-o. *Să facem să triumfe soluțiunea ce-a pus-o înainte Austria însăși, baronul Haymerle la Berlin.* Tractatul de la Berlin nu prevede comisie riverană… Este mai bine să nu fie deloc comisie de state riverane și în locul ei să fie însăși Comisia Europeană care să redige și să supravegheze regulamentele de navigațiune până la Porțile de Fier. Astfel fiecare stat riveran ar putea aplica pe teritoriul său regulamentele promulgate de către Comisia Europeană și-n fiecare an Comisia Europeană ar delega un comisar însărcinat a supraveghea executarea.
>
> Această soluțiune, *v-o mai repet,* a fost prezintată de baronul Haymerle în Congres. Vedeți protocolul **unsprezece!**

Ce răspunde la aceasta d. Boerescu? Că d-sa nu a găsit această opiniune rostită în protocolul unsprezece.

Dar atrage atențiunea

> asupra cestiunii cabotajului, care e cea mai importantă pentru noi. Oare Comisiunea Europeană nu va păstra cumva dreptul cabotajului pentru toate națiunile? Nu va lipsi pe statele riverane de el?

> Bine, zice d. Kogălniceanu — de cabotaj e vorba? Să zicem așadar cabinetelor pe lângă cari suntem acreditați:
>
> „Rogu-vă interesați-vă de chestia Dunării, apărați-ne de pretențiile Austriei, care vrea să fie riverană unde n-are palmac de pământ. Drept recunoștință… o să vă escludem pavilioanele voastre de la navigațiunea pe Dunăre“
>
> Guvernul susține libertatea navigațiunii pe Dunăre și în același timp rezervă cabotajul pentru statele riverane? Cum se pot concilia aceste două principii contrarii?

Întreabă d. Kallimach-Catargiu și adaogă:

> În Londra am pierde toate simpatiile. Presa engleză afirmă deja prea mult că politica noastră este cu totul înfeodată celei germane… Occidentul nu va mai pune nici o bază pe noi.

Ce răspunde d. Boerescu la aceste întâmpinări atât de substanțiale ale ambasadorilor săi?

> Un general, înainte de-a începe bătălia, trebuie să sondeze terenul și să pregătească apărarea sa. Avem rațiuni numeroase de-a nu procedee pentru moment alminterlea decât v-am indicat. *N-aveți nevoie de-a lovi pe nimeni, nici pe Austria. Ce spuneți în privința cabotajului este atât de puțin adevărat că Anglia, în tractatul ce a încheiat anume cu noi, a recunoscut dreptul acesta de cabotaj.* Țineți-vă dar de instrucțiuni!

De cari instrucțiuni să se țină? De nota alăturată la memoriile d-lui Pencovici? Aceste memorii erau în contra rezervării cabotajului, pentru libertatea deplină a Dunării?

De aci înainte se încurcă trebile. Miniștrii noștri plenipotențiari nu mai văd nimic clar; simt numai că Austria câștigă teren; că pe ei nici-i crede cineva, nici-i ia în serios, că străinătatea presupune cumcă guvernul din București e pe sub mână în înțelegere cu Austria.

> Sub cuvintele cele mai dulci, zice d. Kogălniceanu, mi se arăta un dureros scepticism în *privința otărârii guvernului nostru de-a apăra Dunărea în contra pretențiunilor cabinetului din Viena.* Suntem încredințați, i se zicea, că ceea ce d-voastră ne spuneți despre îngrijirea ce se manifestă, în România, de-a vedea Dunărea pusă în sfera unei influențe esclusive, este o dreaptă preocupațiune a țării și corespunde ideilor și simțimintelor d-voastră proprii. Dară guvernul d-voastre oare tot așa privește cestiunea? Limbajul d-voastre nu-l țin unii din colegii d-voastre! Unde aveți reprezentanți i-are și Franța; ei bine, miniștrii noștri ne raportează că pe lângă alte cabinete nu se ține tot limbajul ce-l țineți d-voastră.

Ba i se dădea a pricepe că se știe pozitiv că Viena și Bucureștii se înțelesese, că existau angajamente și că, dacă aceste se negau, erau spre a liniști șovinismul român. Mai mult. În Comisiunea Mixtă baronul de Haan zicea d-lui Pencovici:

> *Aceasta e opiniunea d-tale, nu a guvernului d-tale.*

Ba la finele anului 1880 i-a zis:

Sunt în pozițiune de-a afirma și dovedi că guvernul român va primi Comisia Mixtă.

Nu cumva cuvintele baronului de Haan au rămas necunoscute cabinetelor europene? În sfârșit, dintre miniștrii plenipotențiari români își ia unul inima-n dinți și întreabă să i se răspunză deslușit:

a) Guvernul *vrea ori nu* Comisia Mixtă?

b) Vrea în comisie, pe lângă, riverani, *numai pe Austria* ori și o altă putere mare?

c) Este pentru dreptul de apel în toate cestiunile, ori numai în unele, și în cari anume?

Nici un răspuns.

Reprezentantul nostru — răspunde d. Boerescu — nu are nevoie de instrucții. Pentru ca guvernul să aibă idei definitive trebuia să cunoască mai întâi terenul…

De ce această nehotărâre, această duplicitate, această tăcere? Nu mai relevăm cenzurile aplicate d-lui Kogălniceanu și d-lui Kallimach-Catargiu; ele sunt descrise în cartea de față și nu apărarea acestor oameni de stat e ținta dării noastre de seamă. O fac ei înșiși mai bine decât noi.

De ce dar toate întârzierile, toată neclaritatea, tot șiretlicul, toată simularea de a pipăi pulsul puterilor?

De ce?

Pentru că — afirmă categoric d. Kogălniceanu — ministerul din Viena păstrează scrisori *autografe* ale d-lui Boerescu, prin care *acesta acceptă Comisiunea Mixtă,* scrisori pe cari nu le publică, pentru că nepublicarea îi rapoartă mai mult decât publicarea.

Partea a doua a interesantei scrieri a d-lui Kogălniceanu se 'ncheie cu afirmarea că,

deși d-sa, țara, miniștrii își fac iluzii, Dunărea e pierdută. Comisiunea Mixtă, primită de toate puterile, de România însăși, este… rezolvarea cestiunii în favorul Austriei. Fie ca toți membrii Comisiei Mixte să aibă dreptul de-a apela la cea Europeană; fie ca votul *preponderant* să fie înlocuit, (după d. Barrère) prin votul unui delegat al Comisiei Europene; fie acest delegat numit după alfabet ori prin sorți; schimbe-se acesta din an în an ori tot la șase luni, faptul pozitiv este că Austro-

Ungaria a dobândit în apele române poziția de stat riveran pe care-o urmărea fără succes de douăzeci și cinci de ani încoace.

Fără îndoială din toate reiese aceasta că, întru cât s-atinge de campania d-lui Kogălniceanu în contra politicei esterioare a guvernului actual, niciodată om politic n-a strivit pe adversarii săi în modul în care-a făcut-o d-sa. Fără îndoială buna dreptate, bunul simț, claritatea de vederi e în partea sa; nehotărârea, bizantinisimul, *șiretlicul prost*, cum zice autorul foarte nimerit, în partea guvernului, care, preocupat de singura idee de-a se mănține pe el și pe capioldașii săi în buget, se arată pe cum îl dovedește chipul, viclean, fără idei mari și organice, oportunist, negustor de espediente, incapabil de-o hotărâre energică și clară.

Tocmai prin aceasta se și esplică de ce orice cestiune mare pe care pun mâna cată să se compromită. Iată concluzia la care ne îndreptățește rezumatul fidel pe care-l facem operei d-lui Kogălniceanu.

❦

[24 februarie 1882]

Un proiect de lege depus în Camera Ungariei avea de țintă a introduce în școalele secundare ale confesiunilor — deci și în acele ale bisericii române — limba de propunere maghiară. Învederat că scopul acestei legi era de-a maghiariza cu totul învățământul secundar și de-a pune limba națională a populațiunilor (pe cea română bunăoară) în linia a doua, a unui obiect abia tratat în mod estraordinar și cât se poate mai pe deasupra.

În afacerea acestui proiect privitor la școalele secundare Î.P.S.S. Miron Roman, arhiepiscop și mitropolit al românilor răsăriteni din Ardeal și Țara Ungurească, a adresat Camerei ungare un memoriu din care „Pesther-Lloyd“ estrage următoarele:

Caracterul principal al proiectului de lege relativ la școalele secundare consistă — în aparență — în egala îndreptățire a tuturor confesiunilor; dar acest caracter nu esclude contrazicerea aparentă că proiectul culminează în tendența de-a maghiariza pe cetățenii de altă limbă în detrimentul autonomiei tuturor confesiunilor chiar, voind a supune pe credincioșii confesiunilor de naționalitate nemaghiară unui sistem de învățământ care să-i silească a neglija limba lor maternă și să-i împingă pe căile maghiarizării, rezervându-și guvernul facultatea de-a aplica gradat rigorile sau favorile sale față cu deosebitele confesiuni. Cumcă acesta e scopul proiectului dovedesc stipulațiunile lui, după cari limba de propunere a institutelor secundare ce s-

ar înființa de acum înainte nu va fi pe viitor decât esclusiv cea maghiară (§ 29), iar limbile nemaghiare ale țării nu vor fi propuse în toate școalele secundare — fie ale statului, fie confesionale — decât ca obiecte estraordinare de învățământ §§ 9, 78). În fine ministrul are dreptul de-a determina programa obiectelor în așa măsură încât învățământul sistematic al limbilor nemaghiare ale țării să fie curat cu neputință.

Biserica română a Răsăritului nu are nimic de zis dacă legislațiunea voiește a stabili minimul materialului de învățământ pentru școalele secundare sau, c-un cuvânt, dacă voiește să reguleze esența învățământului public, nici are ceva de zis dacă statul, în virtutea dreptului său de supravegheare, controlează dispoziția și succesul școalelor secundare confesionale corespunzător cu starea confesiunilor; dar de îndată ce proiectul cearcă a transmite asupra autorității statului o mare parte din drepturile și agendele cari se exercitau și se exercită pân' acum de către confesiunile autonome — între cari calificarea profesorilor bunăoară — biserica română a Răsăritului, *voind a păstra autonomia ei, garantată prin lege, cată să protesteze cu atât mai tare* cu cât biserica aceasta au ținut totdauna seamă de interesele statului și de avantajele unui sistem unitar de învățământ și pentru că au căutat și va căuta a nu rămânea întru nimic îndărătul institutelor statului în privirea rezultatelor învățământului secundar.

…*Față c-un proiect de lege care — ca cel în cestiune — primejduiește caracterul național al bisericelor de limbă nemaghiară, cată să relevăm în deosebi împrejurarea că* în naționalitățile nemaghiare ale patriei conștiința propriei lor naționalități e atât de dezvoltată încât nu poate fi înădușită prin nici un fel de reglementări și sisteme de învățământ. Această conștiință, nutrită prin respectul de sine însuși, se bazează pe temelii morale de așa natură încât din ele poate răsări până și puterea legitimei apărări. Orice experiment menit a înăduși conștiința națională a ginților de limbă nemaghiară poate degenera într-o eroare politică care ar putea să aibă urmările cele mai stricăcioase pentru liniștea dinlăuntru și pentru interesele superioare ale statului. *De aceea biserica română a Răsăritului se roagă ca învățământul secundar să se reguleze, în interesul statului însuși, pe baza principiilor libertății, egalității și fraternității, cari nu îngăduie nici supremație religioasă, nici* națională.

Felicităm pe Î.P.S.S. pentru acest ton demn și energic față cu încercările pe cât de puerile pe atât de neputincioase ale fraților maghiari de-a cufunda într-o singură apă de botez elemente etnice egale ca număr și cel puțin egale în cultură cu elementul maghiar însuși. Ceea ce am avea de observat fraților maghiari este că, dacă elementul lor etnic ar fi avut o putere înnăscută și firească de asimilare, această maghiarizare atât de mult dorită s-ar fi întâmplat fără nici o îndoială cu sute de ani înainte. Dacă de la anul 1000 după Hristos pân-în ziua de astăzi n-au putut s-o facă — în curs de nouă sute de ani aproape, cu toate sângeroasele încercări ale regilor de-a topi într-o religie și într-o limbă toate naționalitățile —, vor face-o astăzi în chiar epoca naționalităților, vor face-o astăzi amenințând cu pumnul cele trei mari

grupuri etnice ale Europei, latini, germani și slavi, a căror creațiune este Europa însăși, cu toată cultura și civilizația ei? Oricât de mari oameni ar fi maghiarii — și desigur vom fi cei din urmă de-a nu recunoaște calitățile acestui popor, în inima sa drept și generos —, față cu marea mișcare națională a secolului nostru ne e permis să ne îndoim în mod absolut de succesul tendințelor de maghiarizare și — precum orice acțiune trezește reacțiunea — maghiarii ni se pare că nu fac, în aceste momente de cumpănă pentru Europa, decât a-și crea pericole de prisos acolo unde ele nu existaseră și-a ignora pericolele adevărate, cari vin cu totul din altă parte.

❦

MOMENTE DIN VIAȚA LUI CUZA VODĂ

[26 februarie 1882]

Dacă d. Boerescu merită deplină crezare, actul de la 11 fevruarie cată a fi privit dintr-un punct de vedere și mai rău decum s-a făcut pân' acum. Estragem aci din discursul d-lui Boerescu, ținut la Ateneu, următoarele pasaje caracteristice, din cari personalitatea fostului Domn răsare clară și mare, cum a fost în adevăr.

❦

[27 februarie 1882]

În sfârșit, după zece zile de așteptare a apărut discursul ținut de d. V. Boerescu la 14 februarie în meetingul roșu din sala Ateneului. A apărut, caracteristic, ca suplement la „Românul“ căci d. Boerescu însuși e un suplement cam târziu, și de prisos al partidului roșu, care, cu bunul simț al gardelor lui Serurie, a și afirmat cu drept cuvânt în acea memorabilă seară: „Nu-i d-ai noștri“.

Ne pare rău, dar nu mai recunoaștem pe d. Boerescu. Odinioară, și nu sunt mulți ani de atuncea, discursurile sale făceau efectul estetic al unei rafinerii logice, al unei finețe care, deși nu ajută nimic în lămurirea cestiunilor, produce în auditoriu un fel de senzație picantă. Nu era arhitectura clară și măreață a templelor multicolone ale vechimii, în cari orice mutare pe cer a soarelui adevărului produce alte, însă pururea frumoase bătăi de umbră; opera cugetării sale nu era decât filigran subțire și

frumos lucrat. Nu mari erau adevărurile sau neadevărurile pe cari avea a le spune, dar erau atât de îngrijit spuse și formau o țesătură atât de fină de argumentări încât asupra cunoscătorului produceau farmecul ce-l are dantela veritabilă pentru femei.

Ei, nu mai e. De astă dată d. Boerescu a vorbit mult și rău. O jumătate a discursului a fost procesul făcut lui 2 mai, crimei de la 2 mai, cum o numește d-sa. O, dac' ar fi convins de aceasta! Dac' ar fi în fundul inimei încredințat că actul de la 2 mai a fost în adevăr o crimă? Cât de caldă și vie, cât de detunătoare ar fi fost filipica sa în contra acelei zile? Abstracție făcând de la împroprietărirea țăranilor, țara chiar a fost împroprietărită c-o a cincea parte din teritoriul ei, de pe care Cuza Vodă a alungat acele adunături de bizantini sodomiți, punerea în luptă cu biserica națională, oploșiți aci nu pentru răspândirea creștinătății, ci pentru a populariza uzura, adulteriul, concubinajul și păcatele Gomorei. Acea lepră imorală de greci n-o putea scoate decât Cuza din țară. Îngăduitorii de mai târziu n-ar fi pătruns niciodată în mizeria morală a acelor sectari ai vițelului de aur. De aceea cu greu se încovoaie d. Boerescu sub sarcina de-a dovedi că 2 mai ar fi fost în toate cele o crimă.

Fără a prejudeca ceea ce Clio va înscrie pentru de-a pururea în tablele ei de bronz și fără a ne face câtuși de puțin apologiștii lui 2 mai, l-asigurăm pe d. Boerescu, din intuiție și convingere, că incapabil, absolut incapabil, ar fi fost un venetic ca d. C.A. Rosetti, un bizantin ca Brătianu și toată seria de stârpituri etnice și intelectuale ce formează partidul lor să rezolve una măcar din cestiunile pe cari le-a rezolvat Vodă Cuza. Le-a rezolvat, e drept, ca Alexandru nodul gordian, dar a curățit atmosfera de toate sofismele de temporizare și n-a cumpărat nici o reformă dinlăuntru cu concesiuni în afară. Trebuia un spirit franc și în mare grad capabil de adevăr, ceea ce roșii nu sunt nici pot fi, trebuia un soldat nedezgroșit, o inimă curajoasă care să intre în colivia inteligențelor feline și nebărbate cari se ridicau pe-atunci și cari azi guvernează România.

Dacă actul de la 2 mai a fost o crimă, ea a fost francă și pe față, făcută cu brațele încrucișate.

Actul de la 11 februarie însă, participarea gardei palatului la răsturnarea Domnului e o infamie și o lașitate.

Vor trece veacuri și nu va exista român căruia să nu-i crape obrazul de rușine de câte ori va răsfoi istoria neamului său la pagina lui 11 februarie și stigmatizarea acelei negre felonii va răsări pururea în memoria generațiilor,

precum în orice an răsare iarba lângă mormântul vândutului Domn. C-un cuvânt crima de la 2 mai a fost un act de curaj, cea de la 11 fevruarie un act de lașitate și istoria scuză cinismul, scuză crimele cari au sinceritatea de-a fi cum sunt, scuză oamenii cari au curajul caracterului și înclinărilor lor, căci ei sunt din lemnul din care se cioplesc oamenii mari, dar ceea ce istoria nici unui popor din lume n-a scuzat vrodată e lașitatea. Și oamenii cari conduceau pe soldat la rușine o știau aceasta, le era frică de soldatul de rând, le era frică de țăranul acesta onest care, cu pumnul lui vârtos, i-ar fi strivit să fi știut unde-l duce. „Doamna a născut un prinț“ li s-a zis oamenilor și numai greco-bulgarii ce dezonorau uniforma ofițerească, știau ce e la mijloc.

Dar să lăsăm procesul lui 2 mai, pe care d. Boerescu 'l va pierde împreună cu toți contimporanii, căci, dacă nu tăgăduim greșalele lui Vodă Cuza, cea mai constantă greșeală a lui era pripa, răsărită din silă de temporizare, pe de altă parte orbi am fi și răi români dacă am tăgădui meritele lui. Am înțelege chiar ca să-i arunce mănușa oamenii nepărtinitori; am înțelege-o să i-o arunce viitorul. Trecutul n-are acest drept, căci nu e unul din contimporanii săi care să fie vrednic de una ca aceasta.

În partea a doua a discursului său. d. V. Boerescu cearcă a justifica apucăturile demagogice ale d-lui C.A. Rosetti.

D-sa, ca om de legi, e în contra eligibilității și pentru inamovibilitate. „De aci ar urma însă să dau cu parul în capul aceluia care ar fi pentru eligibilitate.“

Nu zicem cu parul, dar ce caută d. Boerescu alăturea cu susțiitorii eligibilității? Căci propunerea d. C.A. Rosetti nu este, precum binevoiește a admite d-sa, legitimă, ci subversivă. Azi, când magistrații sunt numiți, advocații roșii amenință a-i destitui pe aciia cari nu i-ar face să câștige toate procesele. E vorba, pentru d. C.A. Rosetti, de-a face din justiție un monopol al advocaților roșii de mâna a treia cari abia știu a citi și a scrie, e vorba ca legea să fie pururea în favorul clienților advocaților roșii și ca aceștia să vânză justiția pe bani.

> Mi-e frică a merge pân' la vot universal, zice d. Boerescu, dar, aceasta nu va să zică că cei ce propun votul universal direct sunt niște anarhiști.

Ba asta va să zică. Acestea nu sunt cestiuni de apreciație, precum binevoiți a admite, ci *realități.* Votul universal înseamnă pretutindenea

despotismul maselor și se găsește sau în state demagogice sau în state monarhice cari vor să aibă pururea în mână *putința despotismului*. În orice stat monarhic în care există sufraj universal despotismul personal e în orice moment cu putință: acolo guvernul se joacă de-a constituția.

> *În legi, zice Garat, dar mai cu seamă în principiile fundamentale ale legilor, vorbele sunt lucruri reale și termenii improprii cari fac a se naște idei false pot conduce la calamități naționale.*

D. Boerescu sfârșește discursul dând sfaturi binevoitoare partidului conservator. Nu ne-ar permite oare ca în schimb să-i dăm asemenea un sfat? Dacă renunțăm la satisfacția ieftenă de a mai deschide colecția „Presei“ și a înșira epitetele la adresa roșiilor, nu putem tăgădui pe de altă parte că compararea acelor epitete cu atitudinea de-acum a d-lui Boerescu iese în defavoarea personalității sale politice. Spinoza zice cam următoarele: „Adevărul există în sine și pentru sine. Oricât de drepte ar fi argumentările în contra lui, el tot rămâne adevărat; oricât de strâmbă și stângace apărarea lui, el tot adevăr este“. Când vedem dar pe adversarul eligibilității magistraturii și al sufrajului universal alături cu susțiitorii acestora, tot filigranul artei sale retorice nu e în stare a neutraliza impresia rea, întemeiată pe adevăr, pe care ne-o face.

Lucrul pe care l-am sfătui d-lui Boerescu e așadar: pocăința. Dar o pocăință adâncă, care să reformeze oarecum modul său de-a fi. Să se convingă că nici un om nu se aliază nepedepsit cu nulitățile catilinare ale țării sale în contra talentelor și trecutului ei și să-i fie silă că a existat o zi în viața sa în care-a putut da mâna cu tot ce epoca de tranziție între fanarioți și istoria națională a putut produce moralicește mai bolnav, intelectual mai sterp și mai felin.

Iată ce i-ar rămânea de făcut dacă mai e în stare s-o facă.

❦

[2 martie 1882]

Ca să cunoască cineva din ce elemente nesănătoase e compusă majoritatea roșie din Dealul Mitropoliei cată să citească ședința Adunării de la 24 fevruarie, ocupată aproape toată de interpelarea d-lui Nicorescu.

În ziua de 15 fevruarie, pe când cei mai influenți deputați lipseau, ocupați cu proiectul de lege al tocmelelor agricole, pe când în Cameră nu erau decât 58 deputați, în lipsa raportorului, se dă citire unui proiect de lege, compus *dintr-un singur* articol — ca să treacă mai repede — și se votează cu 37 glasuri (adică c-o majoritate reglementară de *un singur* vot) o tranzacțiune între stat și sindicatul Financiarei, substituit d-lui Eliade, prin care statul e păgubit cu 1.780.000 lei și mai renunță și la o garanție de 930.000 lei ce o are în mână.

Și să se observe bine următoarea împrejurare.

În ziua de 15 fevruarie d. Nicorescu, fiind în comisia pentru tocmelele agricole, roagă împreună cu alți deputați pe d. Ion Brătianu ca să propuie Camerei să lucreze în secțiuni, pentru că nu voia ca în lipsa sa să se voteze acea tranzacție.

D. Ion Brătianu face această invitare Camerei.

Dar abia pleacă și — ca niște conspiratori rămași singuri în visterie — banda Mărgăriteștilor și Cârciumăreștilor s-aruncă asupra tranzacției, fără chiar ca raportorul să fie față și o votează prin surprindere, cu majoritate de *un vot,* acel vot fiind desigur al d-lui Eliad însuși.

Fără ca actul să fi fost citit, fără discuțiune, în deplină necunoștință de cauză, se votează o tranzacție care păgubește statul cu… 1.780.000 lei în favorul societății falite și îndeosebi a unui fost negustor de spirtoase care, intrând în compania de esploatare „C.A. Rosetti“ a adunat prin asemenea afaceri avere.

Dar să dăm pe scurt istoricul acestei afaceri.

În ianuarie 1873 primăria de Brăila încheie contract cu d-nii E. Rosenthal și Gr. Eliad pentru construirea unui chei în port. (Acest contract rămâne în curând numai asupra d-lui Eliad, Rosenthal retrăgându-se, iar la 1876 Eliad cesionează întreprinderea aceasta Societății Financiare care — un an în urmă — cade în faliment.) Lucrările se urcau la valoarea de 2.850.204 lei; iar cheiul avea să înceapă a se lucra în martie 1873 și să fie sfârșit cu totul în patru ani, adecă în ianuarie 1877. Primăria avea să plătească pe antreprenori, în proporție cu înaintarea lucrărilor, în obligațiuni înadins confecționate ale orașului Brăila, emise pe cursul de 85 la sută, purtând 8 la sută dobândă și 4 la sută amortisment.

Lucrările deci încep în 1873.

Din mai încă, colonelul Peiu, care supraveghează lucrarea, propune modificări în construcțiune, recunoscute și admise și de consiliul tecnic de

cari antreprenorii erau obligați a ține seamă. Ei însă nu se supun și se împrotivesc oricării ameliorări a construcțiunii. Colonelul Peiu respinge o cantitate însemnată de material prost și nepotrivit cu condițiile contractului. Cu toate astea antreprenorii nu țin în seamă respingerea și *întrebuințează acel material* de proastă calitate.

La 1875 se constată că, din lungimea totală a cheiului, de 158 metri, o întindere de 30 metri trebuie considerată ca pierdută din cauza adâncelor crăpături, iar restul de 128 metri începuse a crăpa tare. O comisiune de ingineri constată că 50 metri de chei sunt atât de deteriorați, încât trebuie făcuți din nou și… *„această dezordine e a se atribui proastei calități de beton pe care stă zidăria“.*

În ianuarie 1877, când espiră termenul contractului și cheiul trebuia să fie gata, s-a dresat o situație care constata lucrări pentru suma de 600.722 lei.

În socoteala acestor lucrări antreprenorii luaseră:

Avans, lei…… 735.000

Anuități, conform tabelei de amortizare…<u>1.045.040</u>

Total…… 1.780.040

Aceasta dar este colosala sumă plătită de Brăila unor antreprenori cari au făcut o lucrare ce s-au surpat numaidecât și care de nouă ani nămolește portul și aduce cele mai mari pagube negoțului.

În ianuarie 1877 termenul contractului espiră, iar antreprenorul (substituit: Societatea Financiară) cade în faliment.

Construcția cheiului însuși, greșită ca plan, detestabilă ca executare, se prăvale frumos în Dunăre și, împreună cu ea, 1.780.000 lei ai statului și ai comunei!

Garanția care se află actualmente în mâna Ministerului de Lucrări Publice și din care s-ar putea despăgubi este astfel compusă:

Numerar, lei …… 500

Obligațiuni ale orașului Brăila, cari au înlocuit pe cele domeniale …… 99.000

Moșia Călugărenii a fraților Vartiadi, lei …… <u>838.500</u>

Total lei …… 938.000

Moșia Călugărenii a fost pusă garanție întâi o jumătate și a doua oară cealaltă jumătate.

Jumătatea cea dintâi a fost pusă de căpitanul P. Vartiadi pentru două treimi din valoarea estimațiunii. Ea a fost estimată la 585 mii și a afectat-o

ca garanție pentru 390.000. Partea cealaltă a fost estimată la suma de 897.000 și a fost afectată pe la 1876 pentru 448.500.

În ce consistă acum tranzacțiunea trecută cu *un* vot, cu al d-lui Eliad însuși?

În rezumat tranzacția cuprinde: reziliarea contractului; descărcarea masei falimentului Societății Financiare (substituită lui Gr. Eliad) de orice responsabilitate; ministerul devine proprietar pe toate grămezile de nomol și imundicii de pe malul Dunării, botezate cu speciosul nume de *lucrări efectuate și materiale aprovizionate;* garanțiile depuse de antreprenori (938.000 lei) se desființează; ministerul radiază ipoteca; eliberează 99 obligații (99.000 lei) de la Casa de Depuneri; obligă Brăila să plătească obligațiile *în circulație;* dezistă de la orice pretenție și … pentru toate acestea? Primește 300.000 lei.

Așadar: Statul, păgubit cu 1.780.000 lei — asigurat însă pentru această sumă într-o garanție de 930.000 lei —, renunță la orice pretențiuni și se mulțumește cu 300.000 lei.

Dar la ce să se mai rezilieze oare un contract espirat deja, reziliat prin falimentul antreprenorului? Cari sunt motivele cari au îndemnat pe Ministerul Lucrărilor Publice de-a face pe placul a d-alde Gr. Eliad și Mărgăritescu?

D. ministru și-a spus aceste motive în sânul comitetului delegaților că

> întreprenorul putea să intenteze proces statului și să ceară *despăgubire.*

Un râs homeric a cuprins adunarea la citarea acestui motiv. Antreprenorul face lucrări de 600.000 — pe cari le prețuiește cel mult cu 900.000 —, primește pentru aceste lucrări putrede 1.780.000 lei și … și mai cere și despăgubire? Că

> antreprenorul sau garantul ar putea cere să fie lăsat să continue lucrarea cheiului și c-ar face astfel un chei rău proiectat…

Și aci d. ministru se înșală. Art. 35 al contractului zice:

> În caz de faliment al antreprenorului, contractul va fi asemenea reziliat *fără judecată, rămânând ministrul liber a primi sau nu* propunerile creditorilor pentru continuarea antreprizei.

Alt argument e:

> Antreprenorii ar putea invoca înaintea justiției *evenimentele* politice din timpul războlului ca cazuri de forță majoră și motive de scuză sau de ușurare a responsabilității lor.

Are haz!

Contractul espiră în … *ianuarie* 1877; războiul se declară în *vara* anului 1877. În ianuarie deja cheiul era surpat, Financiara în filament, iar câteva luni în urmă, vara, se dezgheață abia cazurile de forță majoră, pentru a avea efecte retroactive.

Motivul principal al d-lui ministru e că garanția n-ar fi valabilă pentru următoarele cuvinte. Întâi, garanția de 830.000 lei n-ar fi sigură, *pentru că unul din frații Vartiadi ar fi fost minor când celalt ar fi constituit întreaga moșie drept garanție.*

E inexact, după cum probează d. Nicorescu.

În adevăr se zice în dosar că garanția s-a constituit de către cel mai mare din frați, însă acesta a angajat numai partea sa, adică numai o jumătate din moșie; iar cealaltă jumătate s-a constituit mai târziu de al doilea frate, când acesta era major.

> E curios, observă d. Nicorescu ironic, că, ori de câte ori e vorba de o garanție cu statul, totdauna iese înainte câte un minor. Și cu toate acestea nici o garanție nu se constituie fără să fie supusă și încuviințată de *consiliul de advocați.* Se vede că este o profesiune nouă, necunoscută de noi, care se exercită la Ministerul Lucrărilor Publice și la Domenii: *profesiunea minorilor.*

O a doua obiecțiune a d-lui ministru în ceea ce privește moșia Călugăreni e că

> această moșie, evaluată la 800.000 lei, n-ar valora astăzi nici pe jumătate atât.

D. ministru se înșală asupra evaluațiunii, căci moșia a fost evaluată la 1.400.000 și afectată garanție pentru 830.000. Asupra acestei garanții sunt la dosar o mulțime de piese care dovedesc grija cu care s-a înscris ipoteca: deci nu se poate zice că s-a procedat cu ușurință și că garanția ar fi fictivă. Dar, presupunând pentru moment că este fictiv evaluată la 1.400.000 moșia Călugărenii și n-ar valora decât 800.000, oare competența Camerii este să

examineze asemenea afaceri? Ce precedent s-ar crea în Parlament când acesta s-ar substitui justiției și ar judeca și rezolva prin majoritate pretențiunile și contestațiunile dintre stat și particulari?

D. ministru a mai adaos că garanția în moșia Călugărenii nu ar fi valabilă și pentru cuvântul că

> acea moșie deși ar fi fost evaluată 800.000 însă, când s-a luat inscripțiune, nu s-a arătat suma pentru care s-a înscris ipoteca.

Obiecțiunea aceasta ar fi gravă dacă ar fi exactă. Dar nu este exactă. Sunt în dosar dovezile cari statornicesc într-un mod clar și perfect că moșia a fost evaluată la țifra precisă de 1.400.000 lei și înscrisă ca garanție pentru suma de 838.500 lei.

Tranzacțiunea aceasta este atât de scabroasă încât a scandalizat până și pe d. Fleva, care desigur nu e sfânt în cestiuni de antrepriză. D-sa a cerut ca legea să nu se promulge:

> Are aerul că această cestiune s-a tratat în Cameră, *quasi* de la antreprenor ia antreprenor… Legea s-a votat în majoritate de un vot și acel vot s-a dat poate tocmai de acel deputat care este și antreprenor.

Cu toate astea „Pseudo-românul“ a și avut un articol prin care — în contra opiniei d-lui Fleva — cere *promulgarea* tranzacțiunii acesteia. În adevăr nu se mai cere decât semnătura M. Sale pentru ca această afacere bună, solidă ca betonul d-lui Gr. Eliad, trainică cum a fost cheiul său, să intre în rândul legilor cari guvernează fericitul popor românesc.

Băuturile pe cari d. Gr. Eliad le administra odinioară muștiriilor săi s-au metamorfozat cu vremea în antreprize, tranzacțiuni, societăți financiare, beton, cheiuri, căi ferate și… patria merge bine. Treabă nu se face, căci nu îngăduie Dunărea, dar parale ies.

❦

[4 martie 1882]

Dădusem după „Pesther Lloyd“ un estras din reprezentațiunea înaintată de Î.P.S.S. Mitropolitul Ardealului cătră Camera legiuitoare a Ungariei, reprezentațiune în care se esprimau rezervele bine accentuate ale bisericii române a răsăritului în contra unui proiect de lege privitor la școalele secundare. Prin acest proiect se propunea a se introduce, în contra legii naționalităților, în contra chiar a Constituției ungare și în contra Statutului Organic sancționat de M. Sa Împăratul, limba maghiară ca limbă de propunere în școalele confesiunilor nemaghiare și degradarea limbii române la rangul de studiu facultativ, de cari autoritățile scolastice să poată până și dispenza pe elevi, chiar pe cei români.

Acum „Telegraful român“ din Sibiu ne aduce textul întreg al acestei reprezentațiuni pe care ne grăbim a-l reproduce în cele următoare:

> Biserica greco-orientală română din Ungaria și Transilvania care, în împrejurări vitrege, a fost expusă în curs de secole întregi la grele suferinți, îndată, ce, din părinteasca îngrijire a Prea înaltei Case domnitoare și din bună-voința legislațiunii, a fost primită și ea în rândul bisericelor și confesiunilor libere și egal îndreptățite din patrie, a luat conform cu misiunea ei măreață, între primele sale îngrijiri: de-a îmbrățișa în sfera ei proprie de activitate educațiunea poporului și de-a înlesni, după putință, acelora dintre credincioșii ei cari tind la o cultură mai înaltă, calea cătră științe.
>
> Pe când biserica aceasta privește pe de o parte cu bucurie sufletească și c-un încordat dor de progres la rezultatele ce le-a produs pe terenul culturii cari, în proporție cu mărginitele ei mijloace materiale, se pot numi îndestulătoare, tot pe atunci vine pe de altă parte o împrejurare care deprimează pe credincioșii acestei biserici și trezește și în autoritățile ei superioare îngrijiri îndreptățite; acea împrejurare este că regimul statului a supus prea-onorabilei Case reprezentative un proiect pentru regularea instrucțiunii în gimnazii și în școalele reale, care e astfel întocmit încât tinde a știrbi autonomia bisericii greco-orientale române — baza existenței sale — și a lăsa în mare parte în deconsiderare interesele de cultură ale acestei biserici.
>
> Când, în urma reclamațiunilor stăruitoare din partea tuturor eparhiilor, îmi iau libertatea de-a prezenta prea onorabilei Case reprezentative, din pozițiunea mea oficială, îngrijirile aceste ale bisericii greco-orientale române, fac mai întâi, pentru a determina pozițiunea bisericii mele, observarea următoare: biserica greco-orientală română, după dezvoltarea ei canonică și după dispozițiunile clare ale legilor cardinale în vigoare, cuprinde loc în rândul bisericilor *autonome* din patrie și ca atare ea este în drept ca, în marginea legilor țării, să conducă și să reguleze în mod independent

afacerile sale, nu numai cele strict bisericești, ci și cele scolastice totdeodată, precum și cele ce privesc fundațiunile și e în drept de-a le administra și dirige independent prin organele sale proprii, rămânând neatins dreptul de supremă inspecțiune pe care-l are statul.

Biserica greco-orientală română, — știind că chemarea legislațiunii nu consistă în a restrânge, necum a detrage drepturile acordate și asigurate prin lege, ci, din contra, în a le da o estensiune tot mai tare în conformitate cu pretențiunile juste ce se dezvoltă — simte cu îndreptățită nedumerire că, mai ales pe terenul instrucțiunii publice, s-au introdus deja niște instituțiuni regnicolare cari, abătându-se de la legile cardinale făcute pentru a asigura confesiile și naționalitățile din patrie, zguduie autonomia bisericii și, în practică, retrogradează interesele ei de cultură; iar în menționatul proiect de lege ea vede un pas nou în acea direcțiune care-n cele din urmă, răsturnând cu totul autonomia bisericească, poate primejdui chiar existența bisericii însăși.

Având conștiință de pozițiunea ei autonomă și de drepturile ei cari decurg din acea pozițiune, biserica greco-orientală română, organizată în mod legal pe baza principiului naționalității, nu poate rămânea indiferentă când credincioșii ei învață și se cultivă în niște institute unde spiritul religios nu se răspândește în direcțiunea cerută sau unde *conștiința națională* — baza întregului nostru organism — nu se cultivă îndeajuns; din contra, biserica aceasta caută chiar cu îngrijire specială să-și ridice școli populare și institute superioare de caracterul ei confesional propriu și caută a le institui pe cele existente în mod corespunzător, tocmai pentru că lipsa unor asemenea școli nu se poate suplini îndeajuns — din punct de vedere al intereselor ei confesionale și în parte naționale — nici prin institute de stat, nici prin cele ale altor confesiuni.

Precum însă biserica greco-orientală română ține pe de-o parte mult la interesele sale religioase și naționale ale credincioșilor ei, tot astfel, pe de altă parte, ea-și dirige pururea îngrijirea ei într' acolo ca să țină interesele ei vitale, atinse mai sus, în cea mai strictă legătură cu interesele statului și caută îndeosebi să înrădăcineze în inima tinerimii sale studioase patriotismul — suprema virtute cetățenească — dorind astfel a crește statului cetățeni credincioși și folositori. Așadar alipirea fermă a autorităților și a credincioșilor bisericii greco-orientale române cătră religia și naționalitatea lor nu poate fi escepționată din punct de vedere al intereselor statului și al patriotismului anume, afară doar dacă nu s-ar erige la valoarea unui principiu de stat teoria: că într-un stat în genere nu e permis a se suferi mai multe religiuni sau mai multe naționalități, lucru care, în raporturile noastre speciale, nu se poate susține.

De vreme ce însă, din nefericire, menționatul proiect voiește să smulgă din mânile confesiunilor autonome instrucțiunea școalelor secundare; de vreme ce, pentru limba maghiară ca limbă oficială a patriei, el vrea să ocupe teren la toate institutele de învățământ, peste marginea îndreptățirii și cu restrângerea celorlalte limbi ale patriei și de vreme ce proiectul vrea să întindă dreptul aproape nemărginit de-a dispune al regimului și asupra școalelor secundare confesionale, se vede numaidecât că prin acestea proiectul voiește să facă servicii — nu dezvoltării în direcțiune naturală a populațiunii din patrie, de diferite religiuni și naționalități, nici intereselor ei de cultură temeinică, — ci mai vârtos acelui fatal curent politic care, purcezând din o

greșită concepție a relațiunilor și intereselor vitale ale patriei, și-a propus de scop maghiarizarea popoarelor nemaghiare din patrie.

E adevărat că, proiectul în cestiune tinde a regula în mod uniform pentru toate confesiile afacerile instrucțiunii și, abstracție făcând de la o mică escepție, proiectul nu face deosebire între confesiunile din patrie, fie ele după naționalitatea lor maghiare sau nemaghiare, ceea ce în aparență trece ca argument în contra concepției de mai sus; însă tocmai nuanța aceasta a conservării egalității de drept a confesiunilor face să răsară și mai bine punctul cardinal al proiectului, carele, combinând toate, se vede a fi consistând în voința ca maghiarizarea compatrioților de naționalitate nemaghiară să se realizeze chiar cu prețul autonomiei tuturor confesiunilor, supunând pe credincioșii bisericilor de naționalitate nemaghiară unui sistem de instrucțiune publică care să-i silească a-și neglija propria lor limbă maternă și să-i atragă prin aceasta pe calea maghiarizării, pe când în celelalte e de atribuția regimului de-a aplica față cu deosebitele confesiuni, după propriile lui vederi, gradurile de rigoare sau de favor ce-i stau la îndemână.

Cumcă în acest punct de plecare se rezumă toată intenția proiectului în cestiune se vede curat din dispozițiile ce le cuprinde, conform cărora mai întâi limba de propunere în toate gimnaziile și școalele reale de stat, ce se vor înființa de-acum înainte, nu poate fi alta decât cea maghiară § 39); apoi limba deosebitelor ținuturi — dacă n-o fi cea maghiară — nu se poate propune la toate gimnaziile și școalele reale, deci și la cele confesionale, decât numai ca studiu extraordinar auditorilor de bună voie, ba încă în așa chip încât corpul profesoral să poată eventual opri pe cei interesați de la învățarea ei §§ 9, 78), iar ministrului i se rezervă dreptul de-a statornici dimensiunea studiilor obligatorii în așa chip încât propunerea sistematică a limbilor provinciale să devie cu neputință § 77); cu toate acestea legea fundamentală despre egala îndreptățire a naționalităților, anume art. XLIV, § 17 și 18 din 1868, asigură limbilor nemaghiare din patrie un teren mai larg de cultivare și pune îndeosebi în vedere îngrijirea statului ca cetățenii patriei de orice naționalitate, cari conlocuiesc în mase mai mari, să se poată cultiva în apropiarea ținutului locuit de ei în limba lor maternă până unde se 'ncepe cultura mai naltă academică.

O trăsură caracteristică a menționatului proiect de lege e că pune sub pază oarecum polițienescă toată mișcarea confesiunilor în afacerile școlare prin aceea că voiește a înarticula în legile patriei o neîncredere esprimată fățiș în espunerea de motive a ministrului, în contra celor de naționalitate nemaghiară; pe când confesiunile și între acestea biserica greco-orientală română, precum în trecut au făcut mari servicii țării prin îngrijirea școalelor lor, tot astfel și în viitor tot numai statului voiesc la urma urmelor să-i consacre întreg rezultatul interesării și ostenelelor lor somptuoase în partea învățământului; așadar neîncrederea ce respiră din acest proiect de lege și ținerea sub ochi polițienești a confesiunilor de naționalitate nemaghiară (dacă greutatea principală nu se va fi punând pe maghiarizare) — nu numai că n-are nici un temei, dar încă neîncrederea producând după natura ei neîncredere reciprocă poate fi stricăcioasă intereselor mai nalte ale statului, mai cu seamă în relațiunile politice nu tocmai consolidate de astăzi, după a cărora matură cumpănire ar trebui ca, în sânul popoarelor patriei de diferite religiuni și naționalități, să se cultive alipirea cu

conștiință către statul bine închegat, adecă patriotismul prin respectarea tuturor pretențiunilor juste și echitabile.

O asemenea neîncredere s-a esprimat deja față cu biserica greco-orientală română prin împrejurarea că, pe când la compunerea acestui proiect de lege și în urmă la tratarea lui, începută deja în subcomisiunea de instrucțiune publică a Casei reprezentative, bisericile celelalte au fost invitate de-a dreptul spre acest scop și au putut interveni, sau intervin în realitate prin reprezentanții și bărbații lor speciali, tot atunci biserica gr.-or. română din patrie, care numără aproape două milioane de suflete, neamintind pe cea sârbească, s-au înlăturat cu totul de la preparativele acestui obiect însemnat și de mare importanță. Nu voi să văz în aceasta o espresie de ură sau de dispreț, însă în orice caz aceasta este o procedere care nu se poate motiva nici pe egala îndreptățire de stat a confesiunilor, nici pe relațiunile proprii bisericii greco-orientale române, ba nici măcar pe bunul tact.

Biserica greco-orientală română, privind afacerea învățământului din punct de vedere al statului, nu poate avea și nici are nimic de zis, dacă legislațiunea determină minimul studiilor obligatorii ce sunt a se propune în școalele secundare și dacă în genere indică esența instrucțiunii publice; de asemenea nu are nimic de zis dacă regimul statului, în virtutea dreptului său de supremă inspecție, controlează, în mod convenabil poziției confesiunilor, întocmirea corespunzătoare a institutelor confesionale de învățământ precum și rezultatele acestuia. Îndată ce însă proiectul de lege în cestiune are de gând a transmite în competența regimului statului partea cea mai mare din drepturile și agendele acele din sfera școalelor secundare pe cari, până acum, le exercitau sau le îndeplineau în mod independent confesiunile autonome înșile, atrăgând în parte 'și până și calificarea profesorilor, biserica greco-orientală română se vede silită, în interesul autonomiei sale, asigurate prin lege, să-și ridice vocea sus și tare în contra acestora, cu atât mai vârtos cu cât biserica aceasta, când dorește a-și regula liberă toate afacerile învățământului în sfera autonomiei sale, nu vrea să se ascundă nici dinaintea intereselor statului, nici dinaintea exigențelor unei adevărate culturi științifice. Din contra, punând mare greutate pe avantajele unui sistem de învățământ cât se poate de uniform, precum a făcut-o aceasta pân' acum la întocmirea institutelor sale de învățământ, ea a avut atenție pentru interesele statului și pentru sistemele de învățământ introduse în alte institute de aceeași categorie și tot astfel având toate aceste și pe viitor în vedere voiește a emula — în ce privește rezultatele instrucțiunii în școalele secundare — atât cu institutele secundare ale statului cât și cu cele ale altora confesiuni, dorind totodată a asigura prin aceasta institutelor sale și dreptul de publicitate.

Abia mai poate fi îndoială că, dacă în afacerile școalelor secundare ale confesiunilor s-ar da regimului statului acel drept de ingerință imediată și de dispunere aproape nemărginită, pe care proiectul de lege intenționează a-l întinde și statornici până la cele mai neînsemnate amănunte, pe cât timp la noi subzistă nefericita discordie națională, a cărei existență nu se poate nega și care se manifestează foarte vie în asuprirea celor mai slabi, urmările triste ale amintitului drept de ingerință și de dispunere ar lovi mai cu seamă bisericile de naționalitate nemaghiară, urmări pe cari afară de vexațiuni și de alte neplăceri ce pot interveni ni le

pregătește însuși proiectul de lege ca o sabie a lui Damocle, când pune în perspectivă lipsirea școalelor secundare confesionale de dreptul de publicitate, eventual închiderea lor și — așa zicând — confiscarea averilor lor; citându-se ca motive suficiente nu numai unele defecte neînsemnate în aranjament, ci la urmă chiar și zelul confesiunilor pentru propria lor conservare.

Proiectul de lege, în urma motivării ministeriale, presupune despre institutele confesionale de învățământ că ele pot deschide teren la rele morale și la direcțiuni contrarii statului — ce nu s-ar putea vindeca în mod radical decât prin închiderea provizorie sau definitivă a institutelor.

Întrucât privește biserica greco-orientală română și institutele ei, provocându-mă la credința acestei biserici documentată în toți timpii cătră tron și stat și la lealitatea ce n-a părăsit-o niciodată, trebuie să protestez în contra presupunerii de mai sus cu observarea că dacă în adevăr s-ar afla la institutele vreunei biserici astfel de rele morale sau tendențe contrarie statului, în contra cărora ar trebui să se aplice remediile și represaliile prevăzute în proiectul de lege, atunci nu numai ar trebui închise definitiv cu putere guvernamentală astfel de institute, ci ar trebui totodată înlăturate și autoritățile bisericești superioare, cari nu pot sau nu vreau a vindeca astfel de rele; dar fiindcă, așa ceva nu se poate presupune despre nici o confesiune din patrie, această dispozițiune riguroasă a proiectului, transpusă în lege, ar prezenta relațiile noastre interne într-o coloare, care nicidecum nu răspunde adevărului.

Pe terenul legislațiunii mai nouă e un fenomen caracteristic acea dispozițiune a proiectului de lege, după care *gimnaziile și școalele reale confesionale și preste tot confesiunile și bisericile nu pot nici cere nici primi ajutoare și sprijin material de la statele din afară și de la domnitorii sau guvernele, acelora.* Precum această dispozițiune, după cum e știut, s-a dezvoltat ca material la un proiect de lege dintr-un caz provenit la un gimnaziu greco-oriental român, așa e afară de îndoială că ascuțișul ei este îndreptat cu deosebire contra învățământului bisericii greco-orientale române; pentru că pot fi cazuri singulare și se pot dezvolta din când în când astfel de relațiuni, cari din punct de vedere al intereselor mai înalte de stat îndreptățesc pe guvern la astfel de măsuri; dar — a le transpune din cadrele dreptului internațional într-o lege de instrucțiune publică și a face tot atunci escepțiune în favorul ordinelor monacale ale unei religiuni, care de secoli s-a împărtășit în abundanță de toate favorurile; aceasta este semnalul intennei: că bisericii greco-orientale române, care de secoli a fost espusă la lipse deprimătoare, să i se ia toată posibilitatea de a putea ține concurință în privirea înființării și întocmirii institutelor de învățământ cu celelalte confesii, care parte încă de la opera cea mare a întemeierii patriei se bucură de abundantele donațiuni ale statului, parte mai târziu, însă totuși în secoli trecuți și-au eluptat o pozițiune astfel în stat, care le-a făcut posibilă dezvoltarea și starea favorabilă materială în care se află; pe când biserica greco-orientală română, care mult mai târziu s-a eliberat și care din cauze conexe cu tristul ei trecut a rămas și materialmente îndărăt, întrucât privește îngrijirea institutelor sale de învățământ, fiind lipsită de orice ajutor din partea statului, e avizată esclusiv la dinarii săi proprii.

Biserica greco-orientală română, credincioasă și devotată statului, totdauna a respectat legile și conform acestora limbile oficiale ale statului și îndeosebi pune mare

greutate ca tinerimea, ce se pregătește pentru științele mai înalte, să învețe cu temei limba maghiară, nu numai pentru că aceasta în timpul mai nou a devenit limba oficială de stat, ci și pentru că, în împrejurările noastre, limba maghiară e un factor însemnat pentru cultura științifică. Însă acele dispozițiuni ale proiectului de lege, ca testimoniile de maturitate în institutele confesionale cu limbă de propunere nemaghiară să nu se deie în limba de propunere a institutului, ci în cea maghiară §§ 38, 89), apoi ca rigoroasele candidaților la profesură să se facă asemenea în limba maghiară §§ 69, 71) și ca preste tot să se pretindă de la fiecare profesor confesional, fără privire la specialitatea lui, ca să cunoască limba și literatura maghiară, cursul dezvoltării acesteia și operile scriitorilor mai însemnați maghiari §§ 60, 62 și 69): toate acestea sunt pretențiuni ce trec preste scopul propriu al instrucțiunii publice, cari nu numai taie în drepturile de autonomie ale bisericei, ci încă și îngreuiază foarte mult calificarea profesorilor confesionali și dovedesc că la studiarea dispozițiunilor luate în proiectul de lege în favorul limbei maghiare s-a pierdut din vedere; că și în cauză de limbă orice pretențiune exagerată poate produce reacție și poate zădărnici și cea mai bună intențiune, că așadar, prin aplicarea unei astfel de sile, limba maghiară poate numai să piardă din puterea sa atractivă, în loc ca să se facă plăcută în cercuri cât mai întinse și astfel să-și asigure generalizarea ce se poate ajunge treptat, precum aceasta între alte împrejurări mai că-i succesese limbei germane, care e mai depărtată de noi.

Pe când de o parte proiectul de lege în cestiune îmbrățișează limba maghiară cu cea mai călduroasă îngrijire și-i dă avantaje ce trec peste îndreptățire, tot atunci de altă parte el esclude mai de tot posibilitatea ca, în rândul tinerimii bisericilor de naționalitate nemaghiară, școlarii greco-orientali români, și cu deosebire aceia cari se pregătesc pentru cariera preoțească sau învățătorească, să poată învăța din temei propria lor limbă maternă, care, conform legilor în vigoare și după prescriptele statului organic al bisericei greco-orientale române, premunit cu prea-înalta sancțiune, în administrarea internă și mare parte și în corespondența cu autoritățile, e singura limbă oficială a bisericei; apoi preste toate aceste școalele secundare de naționalitate română, se aduc prin proiectul de lege în contrastul că limba lor de propunere poate fi cea română § 79), dar și în acest caz însăși limba română se poate învăța numai ca studiu estraordinar, în ore estraordinare §§ 4, 5, 6,7, 9, 77, 78).

Față cu un proiect de lege care — după cum e și cel în cestiune — periclitează caracterul național al bisericilor de limbă nemaghiară, trebuie să se ia cu deosebire în băgare de seamă o împrejurare de fapt, de care sferele agitătoare și cele determinante nu par a înclina să ție seama, și această împrejurare este: că în toate clasele naționalităților compacte nemaghiare din patrie e în așa grad dezvoltată *conștiința naționalității lor proprii încât aceasta nu se mai poate sugruma, aplice-se în contră-i orice sistem sau orice măsuri*. O conștiință este aceasta care — ca bunăoară și la naționalitatea maghiară — fiind nutrită prin stima de sine însuși, se razimă pe baze morale și din aceste baze își ia putere și pentru apărarea sa. *Orice încercare așadar, care tinde la suprimarea conștiinței de naționalitate, pe lângă că vatămă interesele bisericelor naționale, poate totdeodată degenera într-o eroare politică*, care, pentru liniștea internă a cetățenilor și deopotrivă pentru interesele mai înalte ale statului,

poate să nască urmări păgubitoare, ale cărora înlăturare posibilă este o datorie de conștiință pentru fiece patriot.

Și tocmai pentru că așa este și pentru că biserica greco-orientală română în credința și alipirea sa, care nimeni nu i-o poate pune în îndoială, voiește să fie totdauna în serviciul statului și se silește a înainta din toate puterile interesele statului aduse în armonie cu ale sale proprii — ea își permite pentru apărarea intereselor sale vitale a înfățișa în cele de mai sus întemeiatele sale îngrijiri în privirea proiectului de lege pentru instrucțiunea în gimnazii și școale reale și prin umilita mea reprezentațiune de față se apropie de preaonorabila Casă reprezentativă cu rugămintea ca, luând de bază principiile fundamentale cari singure pot asigura tăria, puterea și prosperarea statului, adică sublimele principii de libertate, egalitate și fraternitate, cari esclud orice supremație fie religioasă fie națională, să binevoiască, înainte de-a tracta în special amintitul proiect de lege pentru gimnazii și pentru școale reale, a-l înapoia domnului ministru de culte și instrucțiune publică cu avizul ca să-l aducă în armonie cu legile cardinale ale patriei cari asigură autonomia confesiunilor și drepturile naționalităților și astfel prelucrat, cu ascultarea confesiunilor și între acelea și a bisericei greco-orientale române, să-l supuie într-o redactare nouă.

Cuvintele mele de încheiere le rezum în fierbintea rugăminte: ca atotputernicul îngrijitor al indivizilor și al popoarelor, spiritul păcii și al dreptății, să se pogoare peste bărbații cari conduc destinele națiunii, să-i lumineze și să ia sub scutul său scumpa noastră patrie, Ungaria!

Sibiiu, 8 (20) februarie, 1882

În numele bisericei greco-orientale române din Ungaria și Transilvania:

Miron Românul m.p.
arhiepiscop și metropolit.

Atât în privirea proiectului de lege menționat mai sus, precum și în aceea a reprezentațiunii Mitropolitului. „Biserica și Școala“ foaia intereselor religioase și educative a diocezei române a Aradului (Ungaria), face următoarele apreciațiuni nemerite:

Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice în Ungaria a depus în Cameră un proiect de lege pentru școalele secundare (gimnazii și școale reale) prin care tinde nu să reformeze învățământul secundar pe temeiul rațiunii și al principiilor pedagogice, ci să introducă mai cu seamă o nouă lege în scopul de-a maghiariza cu totul învățământul în școalele confesionale, ca apoi, prin maghiarizarea învățământului, să izbutească cu timpul a maghiariza și a contopi în elementul unguresc toate naționalitățile din patrie!

Învederat că la noi în Ungaria instrucțiunea nu are de scop, ca în alte state, cultivarea și luminarea cetățenilor statului, ci *întunecarea mai ales și suprimarea conștiinței și demnității naționale în tot ce nu e maghiar!* În contra acestei fanatice porniri, care formează, așa-zicând, esența politicei maghiare, noi românii n-avem nici măcar posibilitatea de-a ne apăra și asigura pozițiunea și drepturile noastre naționale,

căci în Parlament, unde se tratează soarta popoarelor țării, românii nu au reprezentanții lor naționali și dacă se și ridică din când în când câte-o voce pentru apărarea intereselor și a drepturilor poporului român ea este vocea celui ce strigă în pustie!

În astfel de împrejurări, ce e dar de făcut? Dacă ca națiune ni s-a luat exercițiul drepturilor politice în stat, până și dreptul de-a ne apăra limba și cultura națională, totuși noi românii formăm încă o societate religioasă, formăm încă o biserică națională și, ca societate religioasă, ca biserică ortodoxă română suntem un cor destul de matur și de compact pentru a ne împotrivi la orice tendințe, care ar jigni libertatea conștiinței și cultura noastră națională. *Bisericele ortodoxe ale răsăritului toate sunt constituite de la originea lor apostolică pe principiul naționalității,* este dar în natura acestor biserici *ca ele să rămână naționale,* română, greaca ori serba, după cum e naționalitatea sau poporul credincios.

Ierarhia bisericei noastre, condusă numai de acest principiu măreț, a ridicat glasul în contra proiectului de lege pentru școalele secundare. Căci biserica nu este numai cea dântâi școală la oricare popor, dar îndeosebi la noi e singura instituțiune care îngrijește de progresul instrucțiunii în poporul românesc. Legea noastră organică (statutul organic) sancționat de Maiestatea Sa Împăratul și Regele apostolic, îi dă acest drept necondiționat. „Biserica gr.-or. română din Ungaria și Transilvania, zice statutul, își regulează, administrează și conduce independent afacerile sale bisericești și școlare etc.“

De aceea, văzând consistoriile din metropolie că drepturile și autonomia bisericei noastre sunt atacate în modul cel mai flagrant prin amintitul proiect de lege, și consultându-se asupra remediilor posibile, s-au înțeles între sine ca să însărcineze pe Preosânțitul d-nu Arhiepiscop și Metropolit, *Miron Românul,* d' a face la Dieta țării o reprezentațiune în numele întregei biserici ortodoxe a românilor din Ungaria și Transilvania.

Înalt Preas. Sa Metropolitul Miron a și împlinit însărcinarea ce i-a dat biserica, cu conștiința și demnitatea ce caracterizează pe iluștrii păstori ai bisericei creștine! „Reprezentațiunea Escelenței Sale, zice „Luminatoriul“ (din Temișoara în Banat), este un cap d'opera și o faptă din acele ce vor transmite la nemurire zelul și bunavoință Esc. Sale pentru biserica și școala credincioșilor încrezuți păstorirei sale.“

……………

În fața unui limbaj atât de clar și de hotărât nu credem să se afle român care să nu felicite pre demnul prelat pentru solicitudinea și energia cu care a procedat în apărarea intereselor bisericii sale.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[4 martie 1882]

Dacă insistăm asupra ședinței Adunării de la 25 februarie o facem, întâi, pentru că ne lasă timp cestiunea tocmelelor care vine abia luni în discuția

adunării, al doilea, pentru că arareori ni s-a dat un asemenea buchet de turpitudini ca în acea interesantă ședință, încărcată cu toată imoralitatea partidului roșu. Numai o asemenea ședință la care se pot aplica vorbele lui Goethe:

> „Einer dieser… Ehrenmanner
> „Wird vom andern abgethan;
> *(Unul din acești… onorabili*
> *îl dă pe bețe pe celalt;)*

numai o ședință în care corb la corb scoate ochii, în care vezi pe Mărgăritescu, antreprenor de unt de rapiță, la drumul de fier, sărind în ajutorul unui Grigorie Eliad, antreprenor de cheiuri pe uscat și de șosele pe apă, unde un Dimancea caută a pune bețe în roțile discuției, ne poate da o idee despre căderea morală a partidului roșu. Aci Fleva dă în Eliad și Eliad în Fleva, aci se latră cu turbare gheșeftarii aleși în Adunare pentru ca în numele țării și a alegătorilor lor să-și facă treburile.

Căci iată în adevăr ce ne descopere d. Nicorescu în privința obligațiunilor ce-și ia un Eliad în calitate de deputat.

> D. Eliade, care la 13 martie 1876 cedase Financiarei această antrepriză, vine la 2 martie 1881, când s-a făcut propunerea de tranzacțiune, și face ministerului o notificațiune *prin care se împotrivește la tranzacțiune.* Însă aceasta nu era decât o *împotrivire simulată,* care poate avea de scop să mai impuie sindicatului încă o tranzacțiune, căci în adevăr la 15 octombre trecut, atunci când s-a cerut la Tribunalul comercial de Ilfov omologarea tranzacțiunii încheiate între masa falimentului și Ministerul de Finanțe, tot atunci s-a cerut omologarea unei a doua tranzacțiuni, încheiată între masa aceluiași faliment cu d. Gr. Eliade.
>
> Iată ce zice masa falimentului într-o adresă către judecătorul comisar, de la 29 septembre 1881:
>
> „Lucrarea cheiului mergând neregulat, Societatea Financiară, în scopul de a impiedica periclitarea garanțielor ei date, s-a văzut nevoită să ia în mână construcțiunea cheiului. Pentru acest sfârșit s-a încheiat o convențiune între d. Gr. Eliade și Societatea Financiară, din 13 martie 1876, prin care se stipula următoarele:
>
> Societatea se îndatora să termine cheiul din portul Brăila, *în comptul și pericolul d-lui Gr. Eliade,* făcând cheltuielile necesare și având în schimb dreptul să primească toate sumele rezultând din întreprindere
>
> ……………
>
> Masa falimentului nu poate ieși din situațiunea încurcată în care se află decât cu participarea d-lui Eliade.

D. Gr. Eliade recunoaște pe masa falimentului deplină proprietară pe lucrările efectuate, material și mașini, de la cheiul Brăila.

Recunoaște masei dreptul esclusiv de a regula cestiunea cheiului din portul Brăila și de a transige cu Ministerul Lucrărilor Publice și primăria Brăila asupra construcțiunii și tuturor punctelor privitoare la întreprindere, obligându-se **să** *intervină în această cauză pe lângă zisele autorități spre a se obține acest rezultat.*“

Afară de acestea, masa falimentului mai declară că „consideră pe d. Gr. Eliade achitat de suma de 4.375.000 lei pe care el o recunoaște de bună datorie a sa și pe care i-o reclamă sindicatul în capital și dobânzi.“

Este de remarcat că această, sumă de 4.375.000 lei, de care se declară achitat d. Eliade nu are, în tranzacția de care e vorba, nici un echivalent; afară numai dacă nu se consideră ca atare *obligațiunea ce-și ia d. Eliade* de a interveni pe lângă zisele autorități spre a obține o tranzacțiune în cestiunea cheiului Brăila.

Iată așadar un *deputat* care se obligă formal de-a interveni — negreșit cu influența sa de deputat și de membru în partid, căci în calitate de negustor de spirtoase intervențiunea sa ar fi de prisos — se obligă, zicem a interveni pe lângă ministeriu pentru a obține o tranzacțiune în favorul unei societăți falite.

Cititorul își aduce aminte asemenea că, drept garanție, s-a afectat moșia Călugărenii, prețuită pe 1.400.000 fr. Ei bine cum s-a făcut acea prețuire? Aci lăsăm cuvântul d-lui Al. Lahovari ca să ne-o spuie.

La 1873 jumătate moșie a fraților Vartiade a fost apreciată aproape 500.000 lei, o apreciare foarte rea, foarte exagerată și aș cere ca acei cari au făcut acea apreciare să se pedepsească.

În 1876 s-a făcut progres.

Cealaltă jumătate de moșie s-a prețuit aproape 900.000 lei. Vedeți că progresul merge înainte. În locul garanției lui Rosental se depune cealaltă jumătate de moșie a fraților Vartiade, evaluată la suma de 876.000 lei.

Așadar, și în 1873 și în 1876, prețurile au fost exagerate; acele prețuri au fost făcute de primăria de Brăila, și nu poate fi responsabil nici ministerul de la 1873, nici cel de la 1876. Nu e responsabil nici un guvern; dar în fine aceasta a fost una din cauzele pentru cari contractul cheiului Brăila a devenit o afacere detestabilă. Este evident că, dacă garanția ar fi fost suficientă, statul putea să râdă de propunerile concesionarului sau ale Societății Financiare.

Dar aci stă nenorocirea acestor afaceri; *se găsește totdauna un expert complezent care dă o prețuire întreită și împătrită,* și pe o garanție astfel împătrită se face un avans care nu mai poate fi acoperit; atunci concesionarul, după ce a luat banii… vorbesc în general, nu vorbesc de specia d-lui Eliad…, când el știe că garanția sa este inferioară banilor luați, este la largul său și poate râde de stat sau de comuna cu care a contractat.

Dar despre această moșie afectată ca garanție și prețuită exagerat de onorabila comisie a comunei Brăila, d. Cantilli ne mai spune ceva și mai curios. Iată ce anume:

> Vartiade prin testamentul său lasă moșia Călugărenii la trei fii ai săi, din care unul murind îl moștenește muma și o lasă, cu condițiunea ca *această moșie să nu se poată înstrăina, și aceasta sub legea Caragea la 1861*.
>
> Iată, cum se esprimă testamentul: „Iar Calugărenii va rămânea pentru cei trei băieți, de al căruia venit se vor folosi dimpreună, cu muma sa, *și să nu poată vreo ată să se împrumute asupra moșiei sau să o înstrăineze etc.*“

Aci d. Cantilli, care *apără tranzacțiunea*, ne va da voie să-i spunem că cestiunea e foarte simplă. Sau moșia e proprietatea absolută a garanților, și atunci statul are de unde se despăgubi, sau nu este a lor, și atunci acel care-a afectat ca garanție cătră stat un lucru ce nu era al lui, minor sau major fiind, a comis un act sau de abuz de încredere, sau de escrocherie, pentru a induce statul în eroare și a-l face să plătească sume în vânt. *Tertium non datur.* Nu rămâne decât alegerea între procesul civil și cel corecțional. Și statul ar câștiga ori pe unul ori pe altul.

Dar d. Eliade ne mai spune ceva în treacăt:

> Când primarul din Brăila a venit și mi-a propus să-i dau 35.000 franci ca să-mi plătească un cupon am spus d-lui Lascar Catargiu, față cu Măria Sa, că primarul îmi cere bani ca să-mi plătească cupon-ul. *Acel primar a fost trimis înaintea justiției.*

Și într-adevăr primarul de Brăila de-atunci, care era deputat din majoritate, a fost dat în judecată, arestat chiar preventiv, luat de pe băncile Camerei. Oare azi s-ar mai da în judecată, s-ar mai aresta preventiv, s-ar mai smulge de pe banca Adunării *un deputat al majorității?* Ca mai ba. Azi își fac mendrele în Adunare și votează cu un *singur* vot, al *antreprenorului*, tranzacții în favorul aceluiași antreprenor.

Iată dar chipurile în cari în România, în epoca liberalismului, se fac averi. Se dezvoltă o industrie — poate originală — dar în orice caz *sui generis:* industria cheiurilor pe uscat, industria voturilor prin surprindere, a garanțiilor prețuite înzecit, industria minorilor, industria testamentelor invocate *post festa.* O țesătură întreagă de nesoliditate morală, de tertipuri și

panglicării acopere țara aceasta și fiecare ochi în țesătura aceasta e sau un deputat roșu sau un afiliat de-al lor.

Și în fața acestor nouă și ciudate feluri de industrii cari creează averile roșiilor, d. Gr. Eliade zice:

> *Ziua și noaptea am alergat și dormeam în trăsură;* mi-am dat sudoarea, sângele meu pentru această avere.

D. Gr. Eliad și-a dat sângele pentru avere!! Nu înțelegem în adevăr cum și-a vărsat prețiosul său sânge în serviciul societății. Se vede că hemoragiile rușinoase se numără, de la venirea roșiilor la putere, între sacrificiile pentru apărarea demnității personale și a intereselor publice!

❦

[5 martie 1882]

Zilele aceste s-a produs în sferele didactice din capitală o agitațiune care poate avea curioase urmări pentru instrucția noastră publică.

Unul dintre cei mai dăligenți profesori de la liceul Matei Basarab, d-l Filibiliu, a dat unui băiat insolent o palmă.

Băiatul, repetent și-o adevărată calamitate pentru clasa I a acelui liceu, n-a îndrăznit să ceară de la direcție satisfacțiune pentru acest atac la demnitatea lui de om și de cetățean liber; părintele lui însă, știindu-se om cu trecere în sferele astăzi dominante, a cerut satisfacție de la ministeriu și a mai publicat în același timp prin „Războiul“ articole pline de insulte la adresa d-lui Filibiliu, ba nici nu s-a mulțumit cu atâta, ci s-a mai dus și la cancelaria liceului, ca să „facă gură“. Ministeriul, strâmtorat cum se vede și supus vreunei porunci de „mai sus“ în loc de-a privi întreagă această „cauză“ ca un bagatel, trimițându-l pe copil cu tată-său cu tot la direcția liceului, cum cereau interesele bunei orânduieli, a dat ordin ca din profesorii de la liceul Sf. Sava să se constituie un juriu care să-l judece pe d. Filibiliu. Juriul informându-se despre cele petrecute și aflând că băiatul pălmuit nu numai că e repetent, ci totodată unul din cei mai înrăutățiți, care strică prin purtarea lui întreaga clasă, și că părintele lui a făcut o cauză celebră din pălmuirea fiului său, s-a pronunțat pentru primirea concluziunilor raportului dat de revizorul general care anchetase cazul și exprimase părerea că ar fi

destul să i se ceară d-lui Filibiliu declarația că nu va mai aplica pe viitor asemenea pedepse.

Suntem de părerea că juriul a mers prea departe.

Înainte de toate a da o palmă cuiva nu va să zică a-i aplica o *pedeapsă corporală;* cu totul alta trebuie să înțelegem sub „pedeapsă corporală“. Pălmuirea e o calamitate la care chiar oameni mai puțin nervoși pot fi adeseori ademeniți față c-o absolută insolență sau înrăutățire. Nu sunt aceștia copii binecrescuți și deprinși la buna cuviință, ci în partea lor cea mai mare niște copii stricați, care au mâncat, vorba românului, în viața lor mai multă bătaie decât pâne și sunt așa de mult deprinși cu ghionturile încât trebuie să te întrebi dacă mai e cu putință ca școala să-i lecuiască de deprinderea aceasta. Față cu asemenea copii palma nu e o pedeapsă, ci un act de mișcare reflexă ca tusea și strănutul: i-am dat palma și ne ducem să ne spălăm pe mâna cu care l-am atins.

Apoi cum rămâne cu spiritul de disciplină când chiar pentr-o palmă dată unui elev ca acela pe care l-a atins d. Filibiliu se face atâta amar de tapaj? Nu e destul ceea ce-a făcut părintele copilului la ministeriu, în „Războiul“ și la cancelaria liceului? Voim să stabilim în mintea copiilor convingerea că profesorii nu sunt decât un fel de slugi plătite? Apoi bine, oricare profesor a avut ocazia să stea de vorbă cu părinți care-i zic: „Dacă nu învață și dacă nu se poartă bine, bate-l, domnule profesor.“ Aceștia sunt părinții la care trebuie să ne gândim, iară nu aceia cărora prea puțin le pasă dacă copiii lor vor înainta ori vor rămânea tot atât de zăpăciți ca dânșii. Un singur copil stricat ține întreaga clasă în loc și încetul cu încetul o strică dacă nu-l vom depărta din ea la timp; cu atât mai stricăcios trebuie să fie dar efectul votului de blam dat unui profesor față c-un asemenea elev.

Să zicem că rău a făcut d. Filibiliu. Să-l pedepsim; însă interesul instrucției cere ca pedeapsa aceasta să nu fie publică și să nu se pronunțe în fața tinerimii, fiindcă astfel ea izbește în autoritatea întregului corp profesoral.

Cu toate aceste unul dintre membrii juriului a stăruit pentru o mai aspră pedeapsă. Acesta e d. Frederic Dame.

Nu e destul nici atât; onorabilul Ministeriu al Cultelor și Instrucției Publice, ascultând consiliul permanent, a pus sentența juriului *ad acta* și a dispus, drept pedeapsă, permutarea d-lui Filibiliu la gimnaziul din Focșani.

Iacă ceva și nou și nemaipomenit în țara noastră: amovibilitatea profesorilor cu titlu definitiv. Nu mai rămâne decât ca să se voteze o lege

prin care să se stabilească ca de aici înainte copiii să-și aleagă singuri profesorii, ca să avem și în instrucție corelatul celebrei electivității a magistraturii.

La examenele ținute în anul trecut s-au văzut profesori *cari n-au trecut materia prescrisă în program;* alții au căutat fel de fel de pretexte *spre a nu se prezenta la examene*, pentru ca astfel să scape de controlul comisiunilor de examinare; iar alții *vând notele pe prețuri curente.* Ni se mai asigură că este la Liceul Sf. Sava un profesor care a lipsit în anul acesta de 54 de ori, altul a lipsit de 40 de ori de la lecție, petrecându-și timpul prin berării, unde beau în *socoteala elevilor lor.* Ni se mai asigură că la Liceul Matei Basarab un profesor ar fi fost bătut de către elevi și alte multe de felul acesta.

Iată dar destulă materie pentru anchete și procederi viguroase.

Cât pentru cazul cu palma dată insolentului din clasa I, nu era decât o consecuență fatală a lipsei de disciplină de care suferă instrucția noastră. Este un lucru natural ca acolo unde sunt profesori cari demoralizează ei singuri tinerimea profesorii conștiințioși să-și piarză câteodată îndelunga lor răbdare. De aceea măsura luată contra unui profesor care și-a pierdut pe o clipă răbdarea este nedreaptă și păgubitoare instrucției noastre publice.

Era natural ca „Pseudo-românul“ să ceară pedepsirea d-lui Filibiliu și conformarea ministrului cu opinia d-lui Frederic Dame… mai ales pentru că, d. Filibiliu fiind profesor de limba franceză, în caz de permutare s-ar naște vro vacanță pe care-ar suplini-o prin cumul celebrul foiletonist al „Românului“, care se destinge prin enorma sumă a absențelor de peste an, corespunzătoare numai cu riguroasa încasare a lefii la sfârșitul lunei.

Apoi mai e un folos. Foiletonistul „Românului“ e — el zice — francez, însă nu știe franțuzește, pe când d. Filibiliu, numai român fiind, știe perfect limba aceasta, de vreme ce nu și-a pierdut vremea prin prăvălii de mărunțișuri și de pălării de paie. E drept, e o exigență a mai bunei instrucțiuni publice ca mărunțușarul pretins francez, vânzătorul de perii de dinți, de prafuri și de suliman să înlocuiască pe învățătorul român care-și înțelege profesiunea. E asemenea firesc lucru ca d. Urechia, a cărui poziție atârnă de satisfacerea caracudei roșie, să se conforme înțeleptelor sfaturi ale calfei de bărbier care trage perdaf fără săpun limbei noastre și bunului simț în foiletoanele „Pseudo-Românului“.

❦

[6 martie 1882]

Proiectul de lege al tocmelelor venind luni la ordinea zilei, multele idei eronate cari s-au produs în anii din urmă asupra originii proprietății precum și a clăcii în România și pripa reformelor răsărite din aceste erori ne face să ne întoarcem încă o dată la istoria adevărată a relațiunilor vechi dintre proprietatea mare de pământ și muncă, căci ni se pare că o descriere clară a evoluțiunii unor raporturi atât de necesare e adesea esențială pentru cunoașterea cestiunii.

Se va zice că reformatorii și agitatorii, că d. C.A. Rosetti îndeosebi, au voit binele, și dacă rele sunt, nu sunt a se atribui intențiilor lui, ci împrejurărilor.

Aceasta — o repetăm de atâtea ori — ar putea fi o scuză pentru un om privat, nu este pentru unul public. Greșelele unui om public se traduc în nenorociri asupra a milioane de oameni nevinovați; mai mult încă: d-sa *trebuia* să greșească și să greșească pururea. Neavând un cui în țara aceasta, nici cuiul lui Pepelea din poveste, neavând un petic pe toată fața pământului țării, străin prin origine, dar și mai străin prin apucături și prin idei, pentru d-sa politica este o pură afacere de invenție și de combinație, de negustorie de idei și de principii. Din citire de cărți franțuzești și *a priori* și-a croit în minte o serie de principii demagogice, o idee de stat cosmopolită, neistorică și neromânească, un fel de Americă cel puțin, dacă nu de-a dreptul Comuna, și, c-o stăruință vrednică de un scop mai bun, au propagat în curs de douăzeci și cinci de ani tot ce i-a trecut prin minte, indiferent dacă stătea sau nu în legătură cu starea de cultură, cu stadiul de evoluțiune a statului român.

Care era starea țării, dreptul ei, înainte de Regulament, căci fără îndoială Regulamentul Organic, făcut din inițiativa Imperiului despotic al țarilor, a trebuit să fie în opoziție, în unele părți măcar, cu „bătrânele și bunele datini“ ale țării precum zicea Matei Basarab.

Cronicele amânduror țărilor ne-o spun limpede: „La început tot pământul țării domnesc era“ *ager publicus*, în diviziune. Acest pământ se împarte între ostașii cuceritori, gentes, moșneni sau răzeși, între căpitanii lor — boieri — și restul rămâne pământ domnesc. Moșiile cari se dau boierilor li se dau cu privilegiul de-a le coloniza cu ce condiții vor putea; favoarea cea mai mare pentru colonizări era aceea de-a forma „slobozii“ *(asylum)* — loc în care oameni robiți, condamnați la pedepse, străini, așezându-se,

scăpau de urmărire. Roma chiar a fost la început o „slobozie“ precum se știe, căci slobozie însemnează „libertate“.

Cine se așeza pe aceste moșii, originea proprietății cărora este dania domnească, se așeza în condițiile cu cari convenea cu proprietarul și aceste condiții, îndealtmintrelea cam uniforme peste tot locul, sunt originea clăcii și a dijmei. Cu desăvârșire aceleași raporturi domneau în Ardeal și Ungaria. Și aci pământul românilor: Făgărașul, Maramurășul, cele opt ținuturi ale Banatului de Severin, Munții Apuseni, sunt împărțite între gințile războinice de români așezate acolo, sunt inalienabile, sunt proprietatea lor. Celălalt pământ, domnesc sau regal, fusese dăruit parte la nobili unguri, parte sașilor colonizați, parte nobililor români. Dar, ginții libere înmulțindu-se repede în ținuturile lor, parte intră pe moșiile dăruite nobililor, sub condiții convenite cu aceștia, parte, nesuferind raporturile bisericești din Ardeal și Ungaria și mai ales presiunile de convertire ale papei, trec munții și întemeiază Țara Românească și Moldova. Cu prisoasele ginților așezate în țările noastre se colonizează moșiile mari, cu prisoasele ginților din câteva ținuturi ale Ardealului și Ungariei se colonizează moșiile de colo, și individualitatea etnică a românilor suplantează tot ce întâlnește în cale și câștigă, prin muncă, țări întregi.

Din aceste fapte, dovedite prin sute de documente, se arată, întâi, că românii au fost un popor pururea liber și că nelibertatea e de-o proveniență foarte târzie. În Ardeal și în Țara Românească *glebae adscriptio* e introdusă, din cauze curat temporare și de oportunitate, de Mihai Viteazul.

Al doilea, se dovedește că era un popor ce respecta dreptul altuia cu sfințenie. Ieșind din locurile părintești, câștigate prin merite războinice, și așezându-se pe moșia altuia, câștigată tot prin asemenea merite, el transigea în privirea condițiilor așezării, păstrându-și un singur lucru caracteristic pentru un popor eroic: libertatea personală. Chiar când ia arma în mână n-o face pentru a cuceri proprietatea nobilului, ci pentru *a restabili condițiile primitive cu care s-a așezat prin liberă tranzacție pe acea proprietate.* Crunte și viteze bătălii au avut țăranii clăcași din Ardeal cu universitatea nobililor și adeseori izbutesc a-și revendica condițiile primitive de așezare.

Raportul privitor la cestiunea agrară adresată de-o comisie ad-hoc lui Barbu Vodă (Știrbei) spune identic același lucru, care rezultă din întreaga istorie a dreptului român. Proprietarul e liber pe proprietate, țăranul pe munca sa și pe averea mobiliară. Așezarea pe moșii s-a făcut prin tranzacții, păstrându-și țăranii deplina libertate personală.

Erau aceste raporturi favorabile țăranului? Fără îndoială, căci statistica ne-o dovedește. De la începutul secolului până la 1864 populația română creștea repede, după formula lui Malthus, am putea zice; de la 1864 ea începe a scădea și scade din ce în ce mai repede.

Dacă d. C.A. Rosetti și-însușește meritul de-a fi reformat țara, vază cu ce preț a făcut-o. Cu mortalitatea poporului românesc.

Să venim însă și la Mihai Viteazul, acest om fenomenal prin vitejie și prin minte, aceasta jertfă tragică a unui mercenar de rând ca Basta. Mihai decretează pentru Ardeal și Țara Românească *glebae adscriptio*, vecinătatea, legarea de pământ. Un act nedrept, se va zice, care ridica libertatea personală. Dar oare ce zicea Matei Basarab despre tendința capitalului bănesc de-a suplanta, prin efectul cametelor, pe vechii proprietari prin noi proprietari de origină străină? Noul proprietar— neistoric — putea zice locuitorului: „Dacă ai dreptul de-a te muta de pe pământul meu, am și eu dreptul de-a te alunga când voi" Mihai răspunde: „Tot pământul țării acesteia la început domnesc a fost; proprietatea absolută nu există în zilele mele. Noi, Domnul, ți-am dat acest pământ, dar ți l-am dat cu rezerva că-l vei exploata în anume condițiuni. Aceste condițiuni sunt pozitive după obiceiul pământului: parcelarea în ferme, cu dreptul de dijmă și o zi de lucru pe săptămână. Ție-ți trebuie muncă? Bine. Ți-o dau. Dar mie-mi trebuie popor, pentru că am de purtat războaie și nevoie de contribuabili. De aceea 'l leg de pământul tău pe acest popor și, oricât s-ar înmulți, tu ai să-i dai pământ"

Ceea ce-i uimitor în documentele noastre vechi și-ți umple inima de duioșie și iubire este profunda naivitate și bună credință de cari sunt dictate. Oamenii, poate unde erau de aceeași rasă și înrudiți fizic și moralicește, nu erau numai cuminți ci și binevoitori. În acest aluat nu intrase încă drojdiile ulițelor Țarigradului, cari să-l facă să fermenteze. Astfel și măsura lui Mihai Vodă era de-o mare bună-crediță. În mai puțin de 40 de ani populația Țării Românești ajunge la două milioane pe atunci, veniturile statului la 200.000 de galbeni; Matei Basarab este acela care culege fructele semănate de marele și nefericitul său predecesor.

Astăzi nu se mai poate o întoarcere la trecut — care la 1848 ar fi fost posibilă poate.

Legea rurală a scos proprietatea de sub vechiul drept public, a șters orice urmă a principiului indiviziunii, precum și originii de agru public. Proprietatea mare și cea mică sunt azi absolute. Fără îndoială din punct de

vedere social și politic acesta este un progres, încă de așa natură încât o retrogradare să nu mai fie cu putință.

Ne îndoim însă că acest progres, în momentul în care s-a realizat, a fost potrivit cu stadiul de evoluțiune al societății române.

Dacă, la 1848, generația de agitatori ar fi fost compusă din oameni serioși, cunoscători țării, poporului și datinelor Lui, nu bonjuriști pomadați și frizați, dacă ar fi fost Tudor și nu C.A. Rosetti, acesta ar fi căutat îndreptarea în întoarcerea la trecut.

Ars trebuia „Regulamentul organic“ ș-așa, dar trebuia ars în favorul vechilor instituții românești, nu în favorul bagajului de idei cosmopolite și *a priori* ale Revoluției Franceze.

Aceasta din urmă a fost o revoluție a burgheziei, deci cu toate fibrele și rădăcinile străine de nevoile și trecutul țării noastre de plugari și păstori.

❦

[11 martie 1882]

D. maior Armășescu s-a crezut atins prin apreciațiunile cuprinse într-unul din numerile trecute ale „Timpului“ asupra incidentului d-lui Filibiliu. Ne credem datori a declara că n-am înțeles să atingem prin acest articol susceptibilitățile nimănui și nici chiar a aproba faptele d-lui Filibiliu, după cum s-au prefăcut a crede unele ziare cum e „Românul“. Am crezut numai că faptul imputat d-lui Filibiliu nu merită destituirea deghizată de care a fost izbit.

❦

[12 martie 1882]

D. C.A. Rosetti, venerabilul părinte al democrației, pretinde a fi în genere mai conservator decât conservatorii. În adevăr, judecând după împrejurarea că d-sa singur cumulează c-o reversibilă fatalitate privilegiile a 2175 boieri de sub Regulament, cată să admitem că în predmetul acesta și întrucât privește prețioasa sa persoană, d-sa e nu numai conservator, ci reacționar chiar, un reacționar multiplicat cu 2175 de boieri de-ai Regulamentului.

Întrucât privește persoana sa zicem, căci acolo unde începe interesul public, d-sa devine foarte liberal. Când e vorba de-un gheșeft de făcut cu

străinii, atunci „Românul“ scutură din mâneci toate argumentele seducătoare ale milioanelor: acolo d. C.A. Rosetti e darnic, e prea darnic chiar cu banii visteriei cari pe d-sa nu-l costă nimic. Când e vorba de răscumpărarea unei linii părăginite ca Cernavodă-Chiustenge, atunci C.A. Rosetti se oferă a plăti nu numai costul liniei, ci voiește să mai capitalizeze și veniturile actuale, pe cari compania le ia tocmai pentru a rambursa acel cost.

Căci în adevăr, iată ce zice „Românul“:

> Linia a fost evaluată cu 13.300.000 lei. Atâta face… din punct de vedere… românesc. Dar noi nu cumpărăm numai linia, adaugă c-o prefăcută naivitate organul guvernamental.

Mai cumpărăm dreptul companiei de-a o esploata 90 de ani. Oare acest drept nu face 1.300.000?

Apoi cumpărăm dreptul de-a ne folosi de portul Constanța, ceea ce asemenea valorează 2.000.000.

În fine mai cumpărăm dreptul companiei de-a lua lemne de construcție din pădurile statului. Oare acest drept nu face parale?

Dar bine, onorabililor, oare asta nu-i socoteala lui Nastratin? Ce fel de negustorie e asta?

Apoi dreptul companiei de-a exploata linia 90 de ani și de-a se folosi de portul Chiustenge nu constituie tocmai plata actuală a costului construcțiunii? Costul construcției pe de-o parte, dreptul de esploatare și de port pe de alta nu formează două sume ce se pot aduna la un loc, ci două sume în raport. Dacă presupunem că costul liniei de 6.000.000, iar drepturile amintite echivalează cu X, atunci avem să plătim, nu 6.000.000 + X ci 6.000.000 = X, adecă ori costul, ori echivalentul veniturilor actuale, menite a restitui acel cost.

Se oferă Sir John bunăoară să zidească o casă pe moșia turcului și-i zice: „Bani nu-ți cer, fiindcă știu că turcul n-are parale. Dar îți zidesc o casă frumoasă și drept plată cer să am dreptul de-a ședea eu însumi zece ani în casă, să iau lemne din pădurea d-tale de alături și să prind pește în lacul d-tale.

— Bine, zice turcul, mă 'nvoiesc. Trece un an, casa e gata, în vremea asta vine proprietar românul, moștenitorul turcului, om cu dare de mână și fecior de bani gata.

— Știi ce? zice sir John românului — plătește-mi costul casei și intră în posesiunea ei. Și eu m-am săturat să mai șed în ea, și d-ta ai de unde plăti.

Se 'nvoiește românul, prețuiește costul construcției și i-l oferă lui sir John.

— Ba nu, zice sir John, nu așa ne-a fost vorba. Numai costul mi-l plătești? D-apoi dreptul meu de-a ședea zece ani în ea, de-a lua lemne și a pescui, unde-l pui? Și acela trebuie plătit.

— Apoi ori una, ori alta, sir John. Sau îți plătesc numai costul construcției, sau numai dreptul de-a te folosi zece ani de ea. Amândouă nu se poate, sir John, c-ar fi colac peste pupăză. Căci drept plată a construcției, d-ta te bucuri de dreptul de-a ședea în casă. Sau construcția ți-o plătesc, sau dreptul de-a ședea în ea.

Ce-am zice asemenea, dacă societatea acționarilor căii ferate Stroussberg ar veni și ne-ar zice: „Linia costă 260 mil. Suma aceasta ne-ați plătit-o. Dar acu vă rog să-mi plătiți și dreptul ce-l aveam de-a mă folosi 90 de ani de ea. Capitalizați-mi venitul ce-l luam în fiece an de la linie“.

Dar — ar răspunde toată lumea — acel venit intra în *anuitate.* Cu acel venit se plătea costul construcției. Dacă-ți plătesc acest cost, d-ta 'l plasezi oriunde vrei și-ți iei anuitatea dintr-alt loc, dintr-altă întreprindere, nu din aceasta pe care ți-o răscumpăr.

După mărturisirea „Românului“, dreptul companiei de-a esploata linia 90 de ani echivalează cu 1.300.000, dreptul de-a se folosi de port valorează 2.000.000. Iată dar că noi am avut cuvânt din capul locului. Atâta face linia în realitate: 3.300.000 lei, adică un capital echivalent cu dreptul de esploatare pe 90 de ani și cu venitul portului. Nici un ban mai mult, nici unul mai puțin.

Dar s-au prețuit lucrările 13 milioane? Să fie prețuitorii sănătoși, nu de asta e chestia. Cât produc acele prețioase lucrări? Ele produc venitul de la 3.300.000 lei și nimic mai mult; deci atâta fac.

Cine-a văzut argumentarea de mai sus a „Românului“ și-a adus fără îndoială aminte de vestitul întru ale socotelelor, Nastratin.

Timur-lenk, adică Timur cel Șchip (răsbotezat de apuseni în Tamerlan) era contimporan cu Baiazid I și cu Mircea cel Mare. Se știe că biruința lui Timur la Angora asupra lui Baiazid a avut efectele cele mai bune pentru Țara Românească, căci în urma ei, Mircea punea și scotea pe tronul otomanilor la împărați după plac. Timur avea un hoge caraghioz pe care îl chema Nastratin, identic cu acela ale cărui taclale și cabazuri le-a cules și

le-a pus în versuri răposatul Anton Pann. Oare nu cumva financiarul „Românului“ în chestia liniei Cernavodă-Chiustenge să fie un strănepot al vestitului Nastratin, contimporanul caraghioz al unei epoce de mari eroi? În adevăr și Mircea era *Dominus terrarum Dobrodicii. Dristri despotus.* Nil cumva Timur îi va fi trimis în glumă marelui său contimporan, Mircea, pe Nastratin ca pe vremea aceea să-i reguleze Dobrogea? Nu cumva să fi rămas de-atunci o fatalitate istorică ca socotelile ce privesc Dobrogea tot Nastratin să le facă?

❦

[14 martie 1882]

Babele au trecut. Ca să dezmintă tradițiunea populară, care le aruncă în spinare toate intemperiile începutului lui Marte, ele s-au făcut amabile estimp, au cumpărat soarele și elementele, s-au îmbrăcat în haine de primăvară, și-au pus ghiocei și viorele la ureche și, cu surâsul pe buze, au poftit lumea la plimbare zicându-i: Ia uitați-vă cât suntem de frumoase! Lumea, neîncrezătoare la început, a prins curagiul încetul cu încetul și, în locul blestemelor ce le adresa altădată, le-a acoperit de binecuvântări.

— Giaba, nu mai sunt babe! ne zicea triumfătoare o cucoană bătrână, căreia-i făceam complimente pentru frumusețe maltenabilă a timpului. Orișicine poate recunoaște adevărul acestei afirmări, privind mai cu seamă părul negru și pelița lucie a Doamnei X …, care reușește să ascundă așa de bine, grație cosmeticurilor, unguentelor și apelor farmaceutice de tot felul, cei șaptezeci ani ce numără până acum.

•

Cu toată voioșia timpului, cronica are să înregistreze încă un caz de sinucidere, din fericire neizbutită. Un biet servitor, anume Tudor Orzaru, hotărî să părăsească această vale de lacrime, cum zic poeții, și-a ales o cracă de arbor într-una din aleile Șoselei și, punându-și ștreangul de gât, a încercat să zică: Adio, lume!… El începuse deja să se legene cu melancolie în aer „ca o trestie bătută de vânt“ cum se exprima un procuror cu idei poetice într-un raport devenit celebru printre camarazii săi, când mâna generoasă a unui grădinar veni să taie firul fatal care-l ținea suspendat deasupra eternităței și-l readuse la viață. Văzându-se iar pe pământ, Tudor deschise ochii, se pipăi bine ca să se convingă că trăiește încă și, făcându-și

cruce, jură din toată inima că n-are să mai reînceapă. Căci, poetul a zis-o de mult:

> Iubesc și-mi place viața,
> Deși 's nefericit!

•

Nu era de ajuns cele două colosale catastrofe de la Nizza și din Viena; un nou sinistru a venit să sporească numărul incendielor de teatre. Palatul de Cristal din Marsilia a ars cu desăvârșire și cât p-aci era să-l urmeze și teatrul imperial din Sant-Petersburg. S-a observat cu drept cuvânt că de aci înainte, oricine se va decide să asiste la vreun spectacol, să-și facă mai întâi testamentul și să se grijească, dacă va crede în Christos, ca să fie gata pentru orice întâmplare.

Dacă, în străinătate, ard teatrele, la noi, vai! flăcările incendiului consumă orașe și târguri întregi. Sute de familii au rămas pe drumuri. Se pare că focul Sodomei și al Gomorei s-au abătut asupra țării spre a o pustii. Târgul Fălciului, Târgul Neamțului, Târgul Cucului, focul din Brăila și mai știm noi câte altele! Suntem ispitiți a crede că aceste sinistre consecutive, cari au răspândit groaza și mizeria în atâtea localități prospere, sunt opera vreunor mâini criminale. E cu neputință ca hazardul singur să cauzeze în același timp atâtea nenorociri.

Oricum ar fi, niciodată caritatea publică n-a avut o ocaziune mai dureroasă de a se manifesta. Să dea și mic și mare, căci suferința e la culme! Până ce comitetul „Presei“ deja constituit va putea să funcționeze, să se organizeze în grabă liste de subscrieri, căci ajutoarele trebuie să fie grabnice spre a fi de vreun folos.

În ceea ce ne privește, redacțiunea „Timpului“ are deja deschise asemenea liste și va publica imediat numele oricărui generos donator.

Scenele de jale de cari vorbirăm nu împiedică scandalurile bucureștene de a se produce. Nu putem rezista plăcerei de a comunica cititorilor noștri următoarea întâmplare care face de două zile să râdă cu hohot saloanele capitalei. E vorba de o păruială în regulă între două femei celebre prin luxul lor. Nu vom imprima numele în speranța că fiecine va ghici despre cine vorbim.

Frumosul Adonis e iubit cu pasiune de Doamna X… al cărei nume sonor poartă bonetul frigian… Însă Adonis are un caracter foarte sburdalnic și-i place să imiteze fluturul zburând din floare în floare. Doamna X…,

simțind că amantul său o înșală cu una din prietenele ei cele mai intime, prietenă foarte cunoscută în București prin pieptul său de cauciuc și prin toaletele-i zgomotoase, s-a decis să-i surprindă în flagrant delict. În acest scop s-a pus la pândă și a aflat că culpabilii își daseră întâlnire alaltăieri într-un hotel depărtat din capitală.

La ora indicată, pe când amanții se pregăteau să-și dea probe elocvente de amor, doamna X…, ca Nemesis, zeitatea răzbunărei, năvălește în cameră și, nici una nici două, apucă de coade pe infidela amică. Vai! coadele erau false și-i rămân în mâini. Furioasă, vindicativa amantă o apucă de gât spre a o sugruma și-i zgârie obrazul cu unghiile-i formidabile, cu riscul de a-i scoate ochii.

În acest timp, Adonisul, profitând de învălmășeală, o șterge repede din cameră, cu capul gol și cu îmbrăcămintea în dezordine, se suie într-o birjă și dispare.

Cu mare greutate servitorii hotelului au putut scoate pe infortunata femeie din ghearele teribilei sale antagoniste.

De două zile, această victimă a amorului n-a apărut pe șosea. Gurele rele afirmă că-i va trebui mai bine de o lună pentru ca figura ei să-și poată lua aspectul obicinuit.

O amor, tu ai pierdut Troia!

Fantasio

❦

[16 martie 1882]

Nefiind de ieri de alaltăieri, e de neînțeles de ce entuziasmul factice și de paradă nu mai prinde rădăcină, de ce zile a căror însemnătate s-a exagerat acum un an trec azi nesărbătorite ca cele de rând și de lucru.

Ieri a fost în adevăr aniversara proclamării regatului. Ea a trecut modestă, în vârful picioarelor, ca și când ar fi voit să nu scoale din somn pe soră-sa, cestiunea Dunării. Și românii au lăsat-o să treacă ca și când n-ar fi fost niciodată, ca și când nu acum un an ar fi fost perindarea alaiului care se 'ncepea cu istoria românilor de la Decebal pân la cei din urmă Basarabi, dar se 'ncheia vai! cu lungul, aproape nesfârșitul șir al societăților ovreești, într-un mod pe cât de ominos pe atât de puțin cuvenit. Parcă ne-ar fi spus imigrațiunea: „Treceți voi înainte, cu Basarabii voștri cu tot, căci aparțineți trecutului: noi venim în urmă, căci al nostru e viitorul și… republica.

Regișorii Moldovei și ai Țării Românești? Basarabi și Mușatini? Ce sunt toți aceștia pentru noi, ce ne pasă cine au fost sau cum au trăit? Ce ne pasă nouă de sângele vărsat în șiroaie cu care e udat orice palmă a acestui pământ? Moșiile voastre voim s-avem dreptul de-a le cumpăra noi, noii români, românii „Românului“; restul e o lungă poveste care nu ne privește întru nimic“.

Și 'ntr-adevăr de ce reamintirea acelei zile să mai fi fost sărbătorită ca-n rândul trecut, când aproape toți simt ce intimă legătură a fost între ea și cestiunea, până azi pendentă, a Dunării. De pe atunci se zicea încă că pentru noua poreclă a țării noastre, îndealtmintrelea vechi și cinstite, unul din generoșii vecini ceruse o compensație reală în concesiuni pe valea Dunării și că strălucirea purpurei fusese destul de ademenitoare pentru o seamă de oameni politici spre a-i îndupleca să facă făgăduinți de natură a dezbrăca noua regalitate de drepturi suverane, pentru a o îmbrăca în petece de samur. În adevăr se mai editase într-un rând „Arta diplomatică“ a marelui om de stat, când pentru onoarea de-a încheia o convenție cu ministrul austriac se sacrificaseră interesele reale, economice ale țării pe zece ani înainte; a doua ediție a acelei arte diplomatice apărea *in folio* și consista în a schimba cu dibăcie suveranitatea pe Dunăre pe-un titlu. N-ar mai rămânea decât să ne proclamăm și împărăție, în schimb cu România întreagă, păstrându-ne pentru rezidarea mărimii noastre împărătești nemăsuratele întinderi ale Fefeleiului.

Fraza ne omoară pe noi, aparențele în locul fondului, în locul adevărului. Adevărata regalitate ar consista în onestitate politică, căci onestitatea deprinderilor și vederilor e caracteristică pentru monarhii întemeiate; pe când șiretlicul, amăgirea maselor cu vorbe, malonestitatea politică sunt atribute ale demagogiei pe de-o parte, ale despotismului pe de alta. Sub monarhia adevărată nu se aruncă în apă două milioane pentru un chei ca al Brăilei; nu are nimenea curajul de-a propune răscumpărarea liniei Cernavodă-Chiustenge; nu se fac biurouri de împământenire în Adunare, unde tuns, ras îl trece pe ovrei între cetățenii statului român pentru parale; nu se jefoaie visteria și publicul cu lefuri ad-hoc de câte 40.000 fr. create pentru patrioți improvizați din advocați fără pricini și săbiuțe ignorante în directori de bancă și drum de fier; nu se cumulează câte zece funcții pe căciulă. Iată ceea ce nu se face sub regalitatea adevărată, pentru că nu îngăduie monarhul să se despoaie poporul său fără a i se da în schimb vreo compensație materială sau morală din partea cavalerilor de industrie.

Cine are deci dreptate e tot d. C.A. Rosetti care zice în Cameră: „Ce-mi pasă de forma monarhică, dacă trăim sub republică“. Și sub republică trăim, anume sub cea mai rea din formele republicei, când nu domnesc nici Pisistratizii cei iubitori de adevăr și de arte, nici medicii cei generoși și mari, nici patricii Romei, ai Veneției, ai Olandei, ci plebea … plebea în senzul cel mai rău al cuvântului, adunăturile fără trecut și fără tradiție din câteșipatru unghiurile lumii; căci acel care e cu totul înlăturat de la conducerea acestei țări și suplantat prin această plebe este poporul românesc însuși, adevăratul popor românesc de rasă, *gens Quiritium.*

Și de-aceea lucrurile nu pot merge bine, nici pot provoca entuziasmul popular. Surogatul frazei roșie substituit patriotismului adevărat își arată pretutindenea arama; pentru popularitate și menținere la putere sacrifică interesele vitale și lipsește chiar forma cea mai serioasă de guvernământ, cea monarhică, de încrederea pe care cată s-o inspire unei națiuni. În adevăr, ce suveranitate se poate numi aceea când contele Wolkenstein cutreieră Europa în dragă voie pentru a pune la cale țărmurii noștri și apele noastre — de nobis sine nobis — și nu află în drumul lui decât escelențe neoplatonice à la Pherekydes sau transparente ca nimicnicia, ca autorul vestitelor scuze, ridicate la pătrat? Contele poate în adevăr să urmărească, fără știrea noastră, realizarea făgăduințelor făcute în schimbul poreclei regatului. Iluzia serbărilor au trecut de-un an de zile ca efectele unei trecătoare amețeli; permanentă însă se arată în fundul scenei paguba, se arată cucerirea Dunării pe care puternica vecină o urmărește cu stăruință.

❦

[18 martie 1882]

La reflecțiunile noastre asupra cazului d-lui Filibiliu, profesorul permutat prin hotărâre a consiliului la Focșani pentru că într-un moment de nerăbdare a lovit — desigur *nu* ca pedeapsă corporală — pe un elev repetent, „Pseudo-românul“ ne-a răspuns cu două articole pline de insinuațiuni și, se 'nțelege, ne-a substituit, ca de obicei, idei pe cari nu le-am enunțat și nu le-am avut niciodată.

Ceea ce am voit să zicem și repetăm acum este ca să nu se dea prea mare gravitate unor nimicuri. Voltaire spune într-un loc *„l'homme est l'animal méchant par excellense“* și ceea ce omul este, cel pățit, trecut prin suferinți și devenit simțitor, e cu atât mai mult copilul care nu are conștiință

deplină despre necazul ce ni-l poate pricinui. Unii, fără a fi răi, sunt răutăcioși și încăpățânați, la mulți mijloacele de cari dispune pedagogia rămân cu totul nefolositoare și oricât am admite că profesorii sunt, conform proverbului latin, oameni osândiți de zei la chinuri, nu putem aștepta de la ei ca, față cu îndărătnicia sau cu rezultatele unei rele creșteri de familie, să rămâie totdauna în echilibru.

Nu admitem nici bătaia, nici pălmuirea în școale, nu pentru cuvintele democratice sau politice pe cari le citează „Românul“ ci pur și simplu pentru că puținele noțiuni de psicologie și de pedagogie câte au ajuns pân-acuma să se formuleze exact ne-au dovedit inutilitatea acestor mijloace de îndreptare. Deci nu ca mijloc pedagogic am considerat ceea ce-a făcut d. Filibiliu, ci ca o eroare care n-are gravitatea ce i-o atribuie „Românul“.

Am găsit așadar că pedeapsa disciplinară aplicată profesorului e exagerată, cu totul în dispoporție cu eroarea comisă, că tot cazul nu merita importanța ce i se dă din cauze ce le ignorăm, dar cari trebuie să fie străine interesului școalei. O admonițiune verbală din partea autorității școlare ar fi fost, după a noastră părere, îndeajuns.

Din aceste considerații ale noastre „Românul“ deduce că cerem ca *bătaia să se reguleze în școale în mod oficial, că cerem ca învățătorii să pălmuiască, dar să-și spele mâna pentru c-a atins pe copilul mojicului.*

„Românul“ își permite, cu acea rară doză de aroganță care-i e proprie, să ne atribuie idei pe cari nu le-am emis niciodată, ba nici nu le-am putut emite.

Copilul mojicului n-are nevoie de bătaie. O știm din experiență că nici un elev nu e mai ascultător, mai harnic, mai în bună orânduială în toate ale lui decât copilul țăranului. Acesta își îndrăgește învățătorul și-i intră în voie. Dacă vrounul dintre ei e îndărătnic, departe de-a corumpe el clasa, clasa 'l îndreptează pe el. Profesorul n-ar avea decât să se plângă de-un elev către clasă pentru ca copiii de țărani, constituiți în mică republică, să-i dea celui rău și singuri, din proprie inițiativă, bani pe miere și să-l facă om. Aceasta o poate spune oricine din experiență.

În orașe e altceva. Aci copiii trăiesc uneori în împrejurări produse de amestecul nostru de pseudo-civilizație și de orientalism, necunoscute în sat, împrejurări ce le viciază instinctele; aci copiii au uneori ocazia de-a-și număra tații ori mumele consecutive ca merele; aci se află părinți cari dau fetelor sfatul să cocheteze, băieților sfatul să nu spuie adevărul, sau alte lucruri de aceste cari au — chic.

Sunt oameni în orașe a căror viață e un șir de destrăbălări în care sunt atrași și copiii; sunt copii cari în viață-le n-au fost naivi, cari din părinți degenerați moralicește s-au născut bătrâni. Când te uiți în ochii clari și naivi ai copilului de țăran îți aduci aminte de ochii celor doi îngeri de sub Madonna Sixtina a lui Rafael; dar în orașe vezi uneori ochi de copii cu clipirea ascuțită, vicleană și rea cari dovedesc că sufletele acestor mici și de plâns ființe sunt pângărite de instincte nepotrivite vârstei lor.

Cine se interesează de deosebirea aceasta n-ar avea decât să viziteze o școală normală, populată de copii de țăran și s-o compare cu elevii unui liceu, populat de orășeni.

Așadar înc-o dată: nu băiaia cerem în școală, nici vom cere-o vreodată. Ceea ce trebuie să exigem în interesul disciplinei este însă ca elevi ce, prin proprie vină, sunt în stare a scoate din fire pe un profesor oricât de liniștit, să nu umble reclamând pe la ministeriu și să nu erige cauza lor în cauză celebră.

Tot de această opinie au fost juriul de profesori cari au judecat cazul d-lui Filibiliu, precum și corpul profesoral din București. O petiție acoperită de semnăturile a o sumă de profesori, între cari întâmpinăm numele cele mai cunoscute ale corpului didactic din România, precum St. C. Mihăilescu, Angel Dimitrescu, G. Dem. Teodorescu, Dim. Aug. Laurian, Ir. Circa, Dr. Barbu Constantinescu, I. Manliu ș. a., relevă d-lui ministru al instrucțiunii împrejurarea „că pentru întâia dată se ivește cazul ca un învățător pe care judecătorii săi legali (juriul) îl achită, căruia dânșii nu-i dau nici o penalitate, să fie cu toate acestea pedepsit, prin înlăturarea sentenței, și pedepsit atât de grav cu o permutare *care e o destituire mascată.* — Când o asemenea permutare se face pentru că zelosul profesor a voit să aducă la ascultare pe un elev neastâmpărat, aceasta însemnează a slăbi cu totul disciplina în școală, a anihila prestigiul și autoritatea oricărui învățător“.

Iată dar de ce e vorba. Degeaba „Românul“ încalică calul de bătaie al demnității omenești ș.a.m.d. Demnitatea cere ca cineva să aibă conștiință de răul ce-l pricinuiește și de necazul ce-l face altuia, ceea ce la copii nu se află. Năzbutiile ce le fac uneori le fac fără a cunoaște importanța lor și dacă, în această privire, sunt uneori espuși a purta urmările cam involuntare și neplăcute ale neascultării sau ale neastâmpărului lor, nu e cuvânt ca să se facă numaidecât gaură în cer, ca cele două virtuți de iască ale adunărilor, P. G. din Senat și P. G. din Adunare, să se aprinză, ca presă, ministeriu și legislațiune să se 'nfioare ca frunzele codrului la suflare de vânt.

E un nimic, o escitație involuntară și momentană, de care mai totdauna profesorului îi pare cu mult mai rău decât elevului, ceva ce se esplică lesne și trebuie trecut cu vederea, după ce se va fi făcut o remonstrare verbală din partea autorității școlare.

❦

[20 martie 1882]

Odată apucând pe clina unor reforme cari nu țin seamă nici de datina țării, nici de aptitudinile poporului, nici de trecut, desigur că onor. d. C.A. Rosetti și compania sa politică nu se vor opri numai la regularea tocmelelor agricole, ci vor încerca să răstoarne totul cu susu 'n jos, pentru a ara pământul istoriei române în toate direcțiunile, să nu rămâie nici sâmbure, nici rădăcină din ideile trecutului, pentru ca brazda să fie îndestul de înfoiată și moale să primească în ea sămânța nouălor idei… ale republicei.

Se știe că toate cele în țara aceasta sunt pentru onor. tagmă nu lucruri ce-au rațiunea lor de-a fi în chiar natura statului și a poporului, ci afaceri de combinații timporare și de expedient. Chiar coroana Regelui nu este forma consacrată a existenței politice a poporului românesc din suta a treisprezecea începând, nu este coroana Basarabilor pe fruntea unui dinast european — ci un mijloc de menținere la putere a partidului roșu, căci d. C.A. Rosetti declară că e „republican“ și că e treaba copiilor săi de-a „realiza republica“ Coroana există, pentru că onor. părinte ale democrației o îngăduie să existe și o îngăduie pentru că sub eticheta monarhică „trăim în realitate în republică“.

Dar dacă însuși felul nostru de-a fi, chipul de existență tradițional și monarhic al statului român, e numai o chestie de timp și oportunitate, cum o fi privind onor. tagmă patriotică celelalte instituții ale țării? Magistratura? Cu toate opiniile clare și esprese ale țării și ale organelor ei judecătorești, tagma voiește eligibilitatea ei și proiectul în cestiune e și depus pe biroul Camerei. Un proiect voluminos, plin de cârciocuri, menit a face din justiție unealta de ocară a partidului roșu, o sclavă a patimelor momentane, o îngăduitoare a apetiturilor, o creațiune a stării timporare de corupție.

Împărțirea țării în plaiuri și ocoale? Un alt proiect de lege șterge cincizeci de plaiuri c-o singură trăsătură de condei. Dar multe din aceste au istoria lor proprie; unele ascund începuturile legendare ale statului român, unele sunt leagănul vechilor și nouălor noastre oștiri teritoriale și a eroilor?

Ce 'nsemnează toate acestea în ochii unor oameni pentru care România e numai *din întâmplare o* patrie, cărora formele ei moștenite nu vorbesc în nici o limbă și nu au nici un înțeles?

Biserica? Creațiunea aceasta eminamente națională a unui Iuga Vodă, carele la a. 1399 încă o face neatârnată de orice ierarhie bisericească sau lumească, biserica lui Mateiu Basarab și a lui Varlaam, maica spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbei și unitatea etnică a poporului, ea care domnește puternică dincolo de granițele noastre și e azilul de mântuire națională în țări unde românul nu are stat, ce va deveni ea în mâna tagmei patriotice? Un instrument politic. Un alt proiect de lege voiește a introduce în Sinoade pe onor. Sihleanu, pe liberi cugetători și pe atei; tinda templului devine un teatru pentru advocați fără pricini și banul roșu al văduvei, o fisă pentru jucători de cărți.

E asemenea vorba ca în locul votului pe colegii să se introducă în mod clandestin sufrajul universal, vorba ca voturile tuturor să fie egale, indiferent fiind de unde-i, cine-i, ce are ori ce știe fiecare. În locul teoriei de „român și român“ se erige teoria de „om și om“ în materie electorală, care realizându-se va pune majoritatea în mâna imigrațiunii, încât noi înșine să ajungem poate să fim considerați ca străini în țara noastră strămoșească.

Iată pe scurt tendințele viitoare ale partidului roșu. Patria un hotel, poporul o amestecătură, biserica un teatru pentru politiciani, țara teren de esploatare pentru străini, viața noastră publică o ocazie pentru ilustrarea și ridicarea în sus a imigrațiunii din câteșipatru unghiurile lumii.

Și toate le îngăduim noi, o țară de oameni, îngăduim ca un venetic să se atingă de tot ce constituie trecutul nostru — de tot ce e menit a mănține caracterul și unitatea poporului nostru.

❦

[21 martie 1882]

În ședința Senatului de la 16 martie d. ministru de finanțe a adus în discuțiune un proiect care-l autorizează a împrumuta de la Casa de Depuneri un maximum de 2.000.000 lei noi pentru a cumpăra porumb și a veni în ajutorul sătenilor din județele unde recolta a fost rea în anul agricol 1881.

Aprobăm fără îndoială proiectul, căci aceasta este la urma urmelor esența statului: a pune puterea și sucursul colectivității naționale în serviciul

cetățeanului sau a grupului de cetățeni, pe cari intemperia, nedreptatea altuia ori alte împrejurări sunt pe cale de a-i nimici.

În privirea aceasta nu încape discuție și în contra proiectului de lege îndeosebi nu e nimic de zis. Senatul l-a admis chiar cu unanimitate.

Dar s-a relevat în Senat atât din partea d-nului Teodor Rosetti cât și din partea d-nului F. Grădișteanu că asemenea proiecte de legi, desigur folositoare pentru moment, sunt numai niște paliative timporare în contra unor cauze prea generale, prea periodice pentru ca să ajute tocmai mult populațiunilor noastre din sate.

Țara noastră, cu pământul ei în mare parte aluvial și sub o climă nestatornică, e în adevăr de-o rodire fenomenală — însă, ca toate țările roditoare, ea e supusă unei iregularități constante a producțiunii. Hanovera; nisipelnița sfântului imperiu germanic, Prusia; Polonia au o rodire mare ori de mijloc, însă regulată. Și ploile torențiale ori putrede sunt rare și seceta asemenea. În genere se poate calcula de mai nainte producțiunea și riscul semănătorului e mic; Dumnezeu nu-i dă poate mult, însă în orice caz îi dă deajuns, îi dă cam atât sau ceva peste atât cât prevăzuse el însuși c-o să culeagă.

Din cauza iregularității producțiunii la noi, poporul nostru din vremile vechi încă și-au ales de hrană niște plante, a căror rodire e relativ mai sigură decât a grâului; în vechime meiul, în timpul din urmă porumbul. Până azi încă păstrăm indicația mierticului de mei ce se împărțea la crucea de voinici în vremea lui Mircea, căci patru voinici de rând formau o cruce, de unde până azi a rămas vorba populară „un voinic cât patru ori o cruce de voinic“. Hrana originară cată să fi fost grâul, dar a fost suplantat tocmai prin natura climatică a țării, tocmai prin iregularitatea producțiunii.

Astfel ingeniul poporului s-a luptat în contra climei cu două plante; mai târziu s-a luptat cu pătulele de rezervă cari, la 1864, au fost desființate.

Recoltele rele de porumb sau se repetă peste toată țara din patru în patru ani, sau sunt locale și apasă mai cu seamă unele județe. Lipsiți printr-o rea recoltă de hrană zilnică a lor și a familiei, țăranii sunt siliți să se împrumute fie cu bucate, fie cu bani, fie că n-au avut rod, fie pentru că nu le-au ajuns cum zic ei „din porumb în porumb“, adică de la recolta trecută până la cea viitoare și, în acest chip, încap adesea în mari nevoi.

Se știe că românul nu cerșește, nici a cerșit vrodată. Chiar „breasla cerșetorilor“ cunoscută în secolii trecuți era compusă din țigani și din alți venetici. Prea cu greu se atingea asemenea de lucrul altuia, esceptând — fie

spus în parantez — slăbiciunea lui pentru cai; și chiar dacă în timp de rele recolte furturile sunt mai dese, în orice caz n-au a face cu mulțimea crimelor ce se 'ntâmplă la crize analoge în alte țări. Silit deci să se împrumute în condiții uneori foarte oneroase, cari atârnă de natura, adesea de proveniența creditorului, încape în datorii, cari la rândul lor, întrețesându-se cu nevoi nouă, nasc alte datorii, până ce nu-și mai vede capul de ele și se lahămățește, se dezgustă de lucru și de viață, uneori își ia lumea-n cap, lăsându-și ogorul pârloagă, via paragină și casa pustie. Nu toți sunt așa — dar poate a patra parte a populațiunii din orice sat cată a fi apărată de-un guvern prevăzător în contra propriei sale neprevederi și a incuriei economice. Gustul de-a strânge bani albi pentru zile negre asemenea nu se află la toți țăranii; incuria, trăirea de pe-o zi pe alta e, din nenorocire, încă un semn caracteristic pentru o seamă de oameni de la țară. Zicem din nenorocire pentru că urmările sunt adeseori foarte rele. În sine această incurie corespunde c-o calitate a românului, cu caracterul lui senin și vesel. Dar această calitate, care e pe de altă parte întunecată de propria ei umbră, de neprevederea economică, nu trebuie să devie o piedică constantă pentru dezvoltarea lui, un mijloc de a-l esploata, de a-l face să se înămolească în datorii. Fără a-i dărui ceva și fără a-i impune prea mari sacrificii, să nu fie oare cu putință de-a găsi un mijloc care să-l prezerve în contra propriei lui neprevederi? În adevăr administrația veche găsise acest mijloc, ea mai cu binele, mai cu zorul, îndemna pe locuitor, când avea recolta bună, să puie ceva la o parte pentru zilele rele. Astfel țăranul nu era în poziția de-a face datorii, ci trăia dintr-o economie, făcută cam cu de-a sila, însă anii grei și zilele negre treceau fără ca să-i micșoreze sau să-i nimicească chiar pozițiunea lui economică. Dar se va 'ndatora către stat, dar către proprietar sau arendaș, dar către consăteni uzurari poate, lucrul rămâne același: se 'ndatorează și trebuie neapărat să plătească, ceea ce și face, adeseori însă în condiții foarte oneroase.

Va să zică atât introducerea meiului și a porumbului ca alimente, cât și magazinele de rezervă au fost mijloace întrebuințate în contra iregularității producțiunii țării, o iregularitate constantă, periodică ca însăși natura brazdei și a climei. Ele au fost asemenea mijloace îndreptate în contra unui rău psicologic, incuria răsărită din aceleași cauze climatice. În adevăr o climă care-și râde de prevederea omului, care promite zâmbind un an bun și te surprinde c-o recoltă rea, care azi te îmbogățește, mâine te aduce în sapă de lemn, e un mare inamic al prevederii și al muncii liniștite și sigure; ea

imprimă producțiunii și câștigului caracterul de incurie și de ușurință pe care-l dă jocul de hazard.

E vorba dar de-a se afla în contra unui rău permanent un remediu permanent, căci subvenirile din partea statului, din buget, ni se par un paliativ de prea mică și prea locală însemnătate. D. V. Boerescu a propus a se combate seceta prin irigațiuni. Oricât de amici ai irigațiunilor am fi, ele sunt rezultatul unei temeinice dezvoltări raționale ale agriculturii și nu pot veni decât gradat, cu timpul, și mai ales ridicându-se cu mult nivelul cunoștințelor tehnice ale populațiunilor noastre. Deocamdată suntem avizați la cultura tradițională, deci și la unele neajunsuri ale ei.

La întâmpinarea d-lui ministru de finanțe că legile s-ar opune la o muncă silită, ca facerea pătulelor de rezervă etc., avem onoare a răspunde acestui improvizat om de stat că nu oamenii se chinuiesc în favorul legilor ci legile se fac pentru oameni, pentru bunul lor trai și pentru siguranța lor.

Atâta măcar ar trebui să știe un creștin care pretinde a da consilii regelui său și țării sale.

Ar rămânea în adevăr a se alege între două mijloace: casele de economie și pătulele de rezervă. Noi credem în superioritatea absolută a celui din urmă mijloc, care nici măcar nu esclude pe cel dentâi, căci se pot și unele și altele.

Cu banii din casa de economii nu se pot cumpăra producte decât pe prețul curent — urcat în vreme de lipsă. Pe când din pătule țăranul își ia porumbul cu prețul cel mai mic posibil, cu acela care l-a avut porumbul în anul de bielșug, în care-a fost pus în pătul. Obiecțiunea că s-ar fi comis abuzuri în trecut cu pătulele nu e de nici o valoare. Abuzuri s-au făcut totdauna în toate celea și în toate țările. Dacă abuzurile de cari e susceptibilă o reformă ar împiedeca realizarea ei nici o îmbunătățire nu s-ar mai face pe fața pământului.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[23 martie 1882]

D. Vasile Boerescu a depus pe biroul Senatului, în ședința din 16 martie curent, o propunere pentru înființarea a două posturi de agregați pe lângă Facultățile de drept din București și Iași.

Am căutat în expunerea de motive a acestui desideratum motivele pe cari s-a întemeiat onorabilul senator și n-am găsit nici unul, căci simpla sa afirmațiune cumcă la facultățile noastre s-ar fi simțind necesitatea înființării agregaților nu ni se pare, ca să ne servim de limbajul juridic, un argument decisiv în cauză. Suntem dispuși, din contra, să primim propunerea sub beneficiu de inventar, când vine mai cu seamă din partea unei persoane direct interesată în cestiune cum este d-sa. Profităm totuși de ocaziune spre a zice cuvântul nostru asupra stărei învățământului în general și asupra celui superior în particular și să vedem până la ce punct măsura proiectată e de vreun folos.

Toată lumea va recunoaște, credem, împreună cu noi, că progresul realizat în ramura instrucțiunii publice, ca în multe altele din nefericire, e numai la suprafață. Ne-am mulțumit, de obicei, cu aparențele și n-am căutat niciodată dacă realitatea lucrurilor corespunde sau nu cu ele. Ne-a fost de-ajuns ca eticheta să fie sonoră și nu ne-am îngrijit să vedem dacă produsul, dacă *marfa* e bună. Aceasta explică dragostea nemăsurată ce am avut și avem pentru luxul costisitor și zadarnic, pentru ceea ce francezul numește *le clinquant;* ca să ne servim de o expresiune cunoscută, am alergat întotdauna după lucrurile superflue și n-am băgat de seamă că ne lipsesc cele necesare. Exemplele cu Școala Normală Superioară și cu Facultatea de Teologie, de curând înființate, sunt cunoscute de toți și nu știm cine ar fi în stare să ne dovedească folosul pe care-l aduc statului aceste două instituțiuni. Zicem folosul, căci considerațiunile de vanitate națională ne lasă îndiferenți. Care va fi, în adevăr, profitul moral ce am putea trage din faptul că ne-am îmbrăcat cu pene străine spre a surprinde buna credință a celor naivi? Negreșit, spiritele superficiale se vor minuna văzând pe hârtie starea înfloritoare a învățământului în țară și vom avea plăcerea facilă de a fi citați, sub acest raport, printre națiunile cele mai culte. Noi însă, cari nu ne plătim cu cuvinte, voim altceva decât satisfacțiunea unui amor propriu copilăresc. În locul unui edificiu imens prin proporțiunile lui, dar șubred la bază, preferim o clădire mai modestă, însă așezată pe puternice temelii.

Or, un lucru este constant: am pus fel de fel de ornamente, unele mai bizare decât altele, pe frontispiciul edificiului școlar și am lăsat să se dărâme temelia, pe care am fi putut-o întări așa de ușor. Am rămas încântați contemplând învelitoarea casei și nenumăratele cariatide ce o susțin și n-am văzut că restul e în ruină și amenință să se prăvălească dintr-un minut într-altul. Starea instrucțiunii primare, prin sate mai cu seamă, e vrednică de

jale: bieții învățători n-au locale unde să-și adăpostească școlarii; lemnele le lipsesc și copiii tremură de frig; lefurile li se achită la câte trei luni o dată și atunci Dumnezeu știe cu câtă bătaie de cap și după câte strădăniri! Fiul țăranului va rămânea astfel încă multă vreme în ignoranța adâncă a părintelui său, căci stăpânirea se vede că are altceva de făcut decât satisfacerea acestei trebuințe necesare și imperioase. Să se întrebe cei interesați și se va vedea atunci la ce se reduce tot progresul trâmbițat de statisticele oficiale.

Dacă învățământul primar e atât de deplorabil, cel secundar nu lasă mai puțin de dorit. Constatăm însă aci o tendință oarecare de ameliorațiune, datorită nu guvernului, ci elementelor tinere cari au primenit sângele din vinele îmbătrânite ale corpului profesoral. Din nefericire incuria guvernamentală a venit să paralizeze și aci generoasele lor silințe. Programele s-au modificat și se modifică cu repeziciunea figurelor din caleidoscop și nici un profesor nu mai e sigur de cursul ce va fi chemat să predea, de astăzi până mâine. Localele se află într-o stare de dărăpănare neiertată. Nici o îmbunătățire în colecțiuni, în muzee, în materialul școlar în genere.

Retribuțiunile profesorilor, cu toată legea de gradațiune, cu toate reclamațiunile adresate Ministerului și Camerelor, au rămas tot cum erau acum cincisprezece ani, deși prețul obiectelor de subsistență s-a împătrit: leafa unui profesor de gimnaziu de astăzi e de trei ori mai mică decât a unui inspector de poliție.

Dacă trecem la învățământul superior priveliștea e încă și mai tristă. Rezultatele produse până acum sunt cu desăvârșire umilitoare. Oricât ne-ar costa mărturisirea, trebuie să recunoaștem că facultățile cu cari ne mândrim în fața străinilor sunt departe de a fi la înălțimea misiunei ce le este încredințată. Personalul lor, în mare parte, se recomandă prin o completă inaptitudine. La facultățile de litere și de științe cursurile se țin, de ordinar, în fața unor săli văduve de auditor. Rarii studenți ce le frecuentează sunt atrași mai mult de bursele ce le plătește statul decât de dragostea lecțiunilor. Catedrele au devenit astfel niște adevărate sinecure.

Singură Facultatea de Drept putea fi o excepțiune la regula comună, atât prin valoarea incontestabilă a corpului profesoral cât și prin ardoarea cu care tinerimea urmărea cursurile la început. Din nenorocire instituțiunea decade pe fiecare zi din cauza incalificabilei procedări a profesorilor. Nu o dată presa s-a făcut ecoul plângerilor unanime ale studenților. Iregularitatea

în cursuri a devenit proverbială. Absențele profesorilor se numără cu lunele, grație culpabilei lor nepăsări, epoca esamenelor e un moment de teroare pentru studenți, cari, cu pieptul palpitând de grijă și emoțiune, aleargă când după unul, când după altul, fără să parvie a aduna nenorocita comisiune prevăzută de lege spre a-i asculta. Examenele se amână indefinit și adeseaori trece o sesiune întreagă fără nici un rezultat. În asemeni condițiuni ne putem lesne închipui îndelunga răbdare a bieților tineri, cari, zilnic hărțuiți și enervați prin atâta așteptare, nu știu când are să se sfârșească martirul la care sunt expuși. Pare că profesorii au adoptat într-adins această tactică, spre a-i dezgusta de învățământul patriei lor. S-au văzut exemple numeroase 'n cari studenți plini de viitor și de bună-voință, au pierdut în cele din urmă răbdarea și au plecat, cu cele mai mari sacrificii, în străinătate, spre a-și obține acolo diplomele destinate a le deschide porțile viitorului.

Și convicțiunea noastră este că neglijența corpului profesoral al acestei facultăți, atât de capabil și de luminat de altminteri, trebuie privită cu mai multă severitate decât insuficiența membrilor celorlalte institute universitare, cari au fost chemați la nobila funcțiune de-a instrui tinerimea într-un moment când personalul didactic era atât de sărac.

Așadară, când sunt atâtea reforme, atâtea îmbunătățiri de introdus în toate ramurele învățământului, să ne fie permis a nu înțelege utilitatea înființării agregaților, care constituie un adevărat lux, de care universitatea noastră nu simte nici o trebuință pentru moment. Proiectul d-lui Boerescu ne aduce aminte involuntar propunerea giuvaergiului dintr-o comedie a lui Molière:

Vous etes orfevre, M. Josse! Suntem ispitiți a striga onorabilului profesor. Se vede cât de colo că d-sa pledează *pro domo sua.*

Posturile de agregați ce se propune a se crea pe viitor vor fi niște mijloace de căpătuire a *copiilor de casă* ai cutărui om influent al zilei; ele vor constitui o sarcină zadarnică pentru buget, fără nici un profit aprețiabil pentru instrucțiunea publică și, din acest punct de vedere, suntem cu totul în contra înființării lor.

❦

[23 martie 1882]

[Articol cu paternitate incertă]

Fiindcă vorbirăm de învățământ, fie-ne iertat a publica tabloul dat de Ministerul Instrucțiunei Publice relativ la absențele profesorilor din școalele secundare ale statului în cursul anului școlar 1880—1881 și 1881—1882 până la 15 februarie curent. El este foarte instructiv și denotă gradul în care instrucțiunea publică este căzută la noi. Din parte-ne, mulțămim Ministerului pentru lumina ce aduce în acesta cestiune atât de gravă. L-am ruga însă, pentru a fi complet, să binevoiască a ne comunica o atare statistică și despre lipsirile profesorilor de la facultăți, cari se știe că au devenit un adevărat scandal.

NUMIREA ȘCOALEI	Nr. profesorilor	Abs. făcute în curs. an. șc. 1880-81	Abs. făcute în curs. an. șc. 1881-82 p. la 15 f. a.c.	Totalul absențelor
Liceul Sf. Sava	30	306	204	510
" Matei Basarab	28	297	217	514
" Craiova	27	108	112	220
" Botoșani	20	445	178	623
" Bârlad	22	248	319	567
Gimnaziul Cantemir, Buc.	12	86	60	146
" Lazăr	16	107	113	220
" Mihai-Bravul	16	95	91	186
" Ștefan cel Mare, Iași	15	121	71	192
" Alexandru cel Bun, Iași	19	229	129	358
" Galați	11	42	61	103
" Bacău	8	54	53	107
" Unirea, Focșani	10	72	26	98
" Real din Brăila	16	73	45	118
Seminarul Socola Iași	16	207	170	377
" Buzău	9	103	51	154
" Curtea de Argeș	13	113	103	216
" Galați	9	59	32	91
" Râmnicu-Vâlcea	11	89	80	169
" Huși	9	35	39	74
Școala com. reală, București	14	68	76	144
" " " Cuza, Galați	12	41	41	82
" " " Iași	8	7	31	38
" " " Craiova	9	28	29	57

" centrală de fete, Buc. | 13 | 170 | 125 | 295
" " " Iași | 12 | 18 | 23 | 41
" " " Craiova | 12 | 52 | 47 | 99
Externatul secondar de fete, Buc. | 12 | 18 | 44 | 62

❦

[24 martie 1882]

Am descris pân' acum noua industrie lucrativă descoperită de patrioți, industria plenipotențiarilor însărcinați cu mânarea gândacilor la adăpătoare.

O altă industrie foarte periculoasă se răspândește însă în țară, de natură a falsifica și a viția toată viața noastră publică. Un patriot, bunăoară, n-are nimic, dar absolut nimic decât focul de-a trăi pentru și *de la* patrie. Căscioara lui? Stelele privesc de-a dreptul în umbra singurătății patriotice și câte-un câine slab de-l răstoarnă vântul păzește ceea ce nimeni n-are de gând să ia. Cu toate acestea consiliul comunal, compus din coreligionari politici, îl trece pe patriot în colegiul I. Toate listele electorale din țară sunt pline de asemenea amăgitori, cari, trecuți odată în lista colegiului I, își *speculează votul* ba cerând slujbe pentru rude, ba locuri în internatele statului. Astfel slujbele se dau la idioți; stipendiile și locurile din internate, menite pentru copiii de talent ai poporului, se dau adesea unor stârpituri din care nici dascăl, nici școală nu poate alege nimic. Acești speculanți ai unui drept pe care nu-l au sunt numeroși. Degeaba cetățenii ar contesta înscrierea lor la primărie. Primăria nu judecă cazurile, lasă să treacă termenele de apel la tribunal și de recurs în casație, patrioții rămân buni înscriși în lista colegiului I și contestatorii avizați la calendele grece. Acești oameni — între cari dr. Râmniceanu bunăoară, căruia votul în colegiul I îi importă cumulul a 5, 6 funcții plătite — sunt cei mai aprigi agenți electorali ai guvernului, ba contestă ei la rândul lor înscrierea unor cetățeni cari au dreptul învederat de-a figura în listele colegiului I. Două cazuri de asemenea natură s-a relevat de către d. Teodor Rosetti în Senat. Ele s-au petrecut cu conivența consiliului comunal din Vaslui. D. ministru a promis îndreptare, dar promisiunea aceasta va împlini-o credem la Sfântu-Așteaptă. Ce-ar însemna în adevăr roșii în țară fără acești oameni introduși pe furiș și în mod fraudulos în colegiile cele mai importante, de oameni neatârnați, cu scopul anume de-a altera și falsifica opinia și votul acestor colegii asupra actelor guvernului?

❦

[25 martie 1882]

În seara de 30 martie procurorul general al Consiliului de Război din Chiev a fost ucis pe bulevard c-o descărcătură de revolver. Ucigașul a fost arestat,

adaogă telegrama. E aproape indiferent a ști dacă ucigașul a fost sau nu arestat, precum e indiferent de-a se ști cum îl cheamă. Numele lui, ar zice *Biblia,* e „legiune“.

De un șir de ani Rusia e frământată de-o mișcare întinsă și surdă care amenință a surpa statul din temelii și-a pune „nimicul“ în locul lui. E în natura statelor despotice ca să fie totdauna lângă marginea prăpastiei, căci despotismul și demagogia sunt două vlăstare ale unui și aceluiași principiu, a egalizării condițiilor sociale. Într-o aglomerațiune atât de inorganică de popoare și de regiuni, lipite la un loc de puterea oamenilor, nu de puterea lucrurilor, despotismul, care nu îngăduie alte legături între oameni decât puținele care-i convin lui, îl silește pe fiecare de-a se restrânge în el însuși și de-a vedea numai de interese materiale. Luându-li-se cetățenilor orice patimă comună, orice trebuință mutuală, orice necesitate de-a se înțelege, orice ocazie de-a lucra împreună, îi zidește oarecum în viața privată. În societatea despotică, ca și în cea demagogică, omul prin sine însuși nu însemnează nimic, banul e totul. Banul devine semnul distinctiv care clasează și deosebește oamenii între ei și, fiindcă el are o mobilitate proprie naturii lui, trece din mâini în mâini, transformă condițiile indivizilor, ridică sau înjosește familii, de aceea nu e aproape nimeni care să nu fie obligat a face încercări desperate și continue pentru a-l păstra sau pentru a-l câștiga. Dorința de-a se îmbogăți cu orice preț, iubirea câștigului, căutarea bunului trai și-a plăcerilor materiale, iată pasiunile cari devin comune în state despotice și în cele demagogice. Ele se răspândesc în toate clasele, pătrund și în acele cărora le erau străine și ajung a enerva și a degrada națiunea întreagă iar esența despotismului consistă în a favoriza și a întinde aceste instincte.

Aceste pasiuni slăbitoare îi vin în ajutor; ele abat și ocupă imaginația oamenilor departe de afacerile publice. Despotismul și demagogia creează ici secretul și umbra, dincolo nepăsarea publică, cari pun la adăpost lăcomia și permit câștiguri maloneste, bravând dezonoarea. Fără despotism aceste patimi sunt tari, cu el ele devin dominante. Aceste nu sunt idei pe cari să le

spunem de la noi: maniera de-a judeca evenimentele și stările de lucruri ale istoriei în chipul acesta se datorește lui Tocqueville.

Întâmplarea pare că a pus două exemplare ale unui și aceluiași princip alături: Rusia și România. Cine cunoaște hoțiile câte s-au făcut în timpul celui din urmă război în armata imperială, răsărite din dorința de-a se 'mbogăți cu orice preț, venalitatea funcționarilor administrativi, adesea și a celor judecătorești, și compară dezvoltarea acestor instincte sub regimul egalității despotice cu dezvoltarea acelorași fenomene sub regimul egalității demagogice de la noi, cine vede dincolo religia căzută în stare de fetișism ca și la noi și formalismul uzanțelor suplantând convingerea morală și religioasă, cine cunoaște spiritul cu totul materialist și vânător de câștig din Rusia și-l aseamănă cu abjecta goană de bani a advocaților de mâna a treia și a străinilor cari stăpânesc România, acela se convinge că aceleași cauze produc pretutindenea aceleași efecte, că demagogia unui C.A. Rosetti și despotismul tradițional al împărăției vecine sunt două surori gemene, având amândouă de bază nu gruparea oamenilor după cultura, inteligența și meritul lor, ci descompunerea lor în indivizi egali, din cari nici unul să nu plătească mai mult decât celălalt.

Despotismul se 'ntemeiază pe lipsa de gândire a maselor, demagogia pe ideile greșite pe cari panglicari politici le inspiră acestora, făcându-le să crează că aceste idei constituie voința lor.

De ce de ex. în Austria, care e cuprinsă de-o adâncă fierbere etnică, nu se 'ntâmplă lucruri analoge cu cele din Rusia? Pe când în Rusia suma de ambiții și de nevoi individuale, suma dorințelor de câștig și de bun trai e aceea care tinde la răsturnarea statului, în Austria vedem colectivități etnice luptându-se între ele pentru cele mai înalte bunuri ale omului pe pământ. În Austria nu există socialism nici de nume și nu va exista poate decât atunci când rasele s-ar asimila și când interesele morale ale lor ar fi substituite prin meschine interese materiale ale claselor. Cu toată violența și cu tot fanatismul cu care se poartă lupta între naționalități, ea nu degenerează nici în atentate, nici în nihilism. De ce? Pentru că legăturile între grupurile de oameni sunt de natură morală, pentru că fiecine respectă până la un grad oarecare în adversar sentimentele acelea de naționalitate și de patriotism pe cari voiește a le vedea respectându-se în el însuși. Chiar bochezul învins într-o luptă pentru bunuri nimic mai puțin decât materiale e un om respectabil pe când în statul despotic și-n cel demagogic puterea desprețuiește poporul și poporul desprețuiește puterea. Despotism și

demagogie nu egalizează numai pe oameni, ci-i animalizează totodată; o libertate însă care înlesnește gruparea lor după interese publice și asigură grade de inegalitate socială pe cari oricine să fie liber a le trece prin muncă și merit stimulează instinctele cele bune ale lui și-l prefac într-o ființa eminamente ideală. Libertatea aceasta adevărată e cea care prezervă statele în contra primejdiei despotismului pe de-o parte, a demagogiei pe de alta.

E drept că monarhia austriacă e departe de-a fi ajuns la idealul ei, la cristalizarea unui sistem federativ care să asigure atât dezvoltarea liniștită a elementelor sale etnice cât și unitatea și tăria de acțiune a statului în afară. Mulți au naivitatea de-a crede că, din cauza discordiei între naționalități, Austria ar fi politicește slabă. Aceia nu cunosc dictonul de predilecție al împăratului Francisc I: *„Popoarele mele sunt atât de deosebite între dânsele încât niciodată nu vor ajunge a se înțelege ele 'n de ele în contra monarhiei“*. Și-n adevăr înclinăm a crede că nici un stat nu poate fi slab în care oamenii se luptă mai cu seamă pentru interese morale și de cultură, în care lenea intelectuală și dezinteresarea pentru viața publică se răzbună devenind un pericol pentru existența națională a grupului etnic.

Cu toate acestea monarhii Casei habsburgice au multe și prețioase prerogative cari înlesnesc inițiativa și libertatea lor atât în privirea reformelor dinlăuntru cât și în aceea a acțiunii în afară. Ei fac ce vor, la dreptul vorbind, fac tot ce le dictează interesul monarhiei și al Casei, fără ca conștiința națională și cea religioasă a popoarelor să fie jignită, precum se întâmplă sub sistemul cezaro-papist al d-lui Pobedonoszew.

❦

UN RĂSPUNS D-LUI C.A. ROSETTI

[27 martie 1882]

Sub propria inscălitură a d-lui C.A. Rosetti, „Românul“ de alaltăieri publică în prima pagină aceste uimitoare rânduri, pe cari le intitulează: *Moralitatea partidei conservatoare.*

> „Timpul“ este organul direct și oficial al acestei partide.
>
> Organul cel mare și direct al conservatorilor a inventat și publicat cea mai mare și murdară calomnie în privința a două femei din societate.
>
> Una din aceste două femei, anume arătată, este fia mea.

Eu și familia mea nu ne apărăm onoarea prin alte mijloace decât prin faptele noastre.

Ne-am răzbunat și ne răzbunăm de calomniatori mărginindu-ne în a-i denunța opiniunii publice.

Astfel, ș-acum denunț opiniunii publice moralitatea și respectul ce au *pentru adevăr ș' onoarea familiei ș-a femeiei* șefii partidei conservatoare, reprezentată oficial de către ziarul „Timpul“.

Nu putem lăsa fără un scurt răspuns această neașteptată întâmpinare din partea bătrânului director al „Românului“.

Fantasio se va face un moment serios, spre a fi la înălțimea acuzatorului său.

Întâi, n-am inventat nici o calomnie, făcându-ne, după cum este uzul tuturor cronicarilor, ecoul nevinovat al unui zgomot, pe care de altminteri nu-l garantăm, în privința unui scandal ce s-ar fi petrecut.

Al doilea, n-am numit nici direct, nici indirect, persoanele despre cari întrețineam pe cititorii noștri și nu ne costă să afirmăm că n-a fost vorba de fiica d-lui Rosetti.

Dacă d. Rosetti voiește a arunca publicităței numele fiicei sale nu noi suntem culpabili de lipsă de respect „a familiei și a femeiei“, cum se esprimă cu emfază d-sa.

În cele din urmă, prevestim pe toți că nu numai șefii partidului conservator, dar chiar direcțiunea politică a ziarului este cu totul străină de cronicele noastre. Aceasta o declarăm odată pentru totdauna.

Terminând, nu ne mai rămâne decât a constata că d. Rosetti, spre a lovi cu orice preț în adversarii săi politici, nu se sfiește a târî în publicitate nume cari pentru d-lui cel puțin ar trebui să fie sacre. Acest eroism nu-l putem nici înțelege nici aproba.

Fantasio

❦

NOVELE DIN POPOR DE IOAN SLAVICI

Un volum de 456 pag. București 1881. Editura librăriei Socec et comp.

[28 martie 1882]

Sub titlul de mai sus d. I. Slavici publică, întrunite în volum, novelele sale: *Popa Tanda, Gura Satului, O viață pierdută, La crucea din sat,*

Scormon, Budulea Taichii și Moara cu noroc.

Autorul e de mult cunoscut cititorilor „Convorbirilor“ și celor ai „Timpului“, mai mult, e cunoscut publicului german și va fi credem în curând celui francez, deși se pare că publicul său propriu, pentru care sunt menite, cel românesc, n-a dat atenția cuvenită activității sale literare.

E înainte de toate un autor pe deplin sănătos în concepție; problemele psihologice pe cari le pune sunt desemnate cu toată finețea unui cunoscător al naturii omenești; fiecare din chipurile cari trăiesc și se mișcă în novelele sale e nu numai copiat de pe ulițele împodobite cu arbori ale satului, nu seamănă în exterior cu țăranul român, în port și în vorbă, ci au fondul sufletesc al poporului, gândesc și simt ca el.

Poate nu e o idee nouă dacă spunem că orice lucrare literară însemnată cuprinde, pe lângă actul intelectual al observației și conceperei, o lucrare de resumțiune a unor elemente preexistente din viața poporului. Sunt scriitori — și numărul lor e legiune — cari sugându-și condeiul în gură, scornesc fel de fel de cai verzi, creațiuni ale fantaziei pure fără corelațiune cu realitatea, creațiuni ce, prin noutatea lor, atrag poate câtva timp publicul și sunt la modă. Descriind situații factice, personaje factice sau manierate, sentimente neadevărate sau simulate, umflând un sentimentalism bolnav — în volume întregi, acești autori — numărul lor în străinătate e foarte mare — au un public mai numeros de cum ar merita și primejduiesc în mare grad gustul, sentimentul adevărului și bunului simț.

Credem că nici o literatură puternică și sănătoasă, capabilă să determine spiritul unui popor, nu poate exista decât determinată ea însăși la rândul ei de spiritul acelui popor, întemeiată adecă pe baza largă a geniului național. Aceasta nu e adevărat numai pentru literat, ci se aplică tot atât de bine la legiuitor, la istoric, la omul politic. Nu acel legiuitor va fi însemnat care va plagia legi străine traduse din codicile unor țări depărtate ce au trăit și trăiesc în alte împrejurări, ci cel care va ști să codifice datina țării lui și soluțiunea pe care poporul în adâncul convingerilor sale o dă problemelor în materie.

Nu acel om politic va fi însemnat, care va inventa și va combina sisteme nouă, ci acel care va rezuma și va pune în serviciul unei mari idei organice înclinările, trebuințele și aspirațiunile preexistente ale poporului său.

Nu acel istoric va fi exact, carele în fraze pompoase va lăuda sau va batjocori întâmplările în trista și searbăda lor conexiune cauzală, ci acela care va căuta rațiunea de-a fi a acelor întâmplări și va descoperi-o în

adâncimea geniului popular. Unul ca acesta ar descoperi că aceleași rațiuni cari au făcut pe români să crească i-au făcut să și cază; aceleași calități cari au urcat pe osmani la înălțimea de stăpânitori a trei continente au fost rădăcinile pieirii lor; că orice calitate, orice energie, orice e mare și puternic ca patimă are în consecuența cu sine însuși rădăcinile fericirii și nefericirii sale. Numai oamenii cari au tăria de-a fi credincioși caracterului lor propriu fac impresie în adevăr estetică, ei numai au farmecul adevărului, reprezentarea lor zguduie adânc toate simțirile noastre și numai aceasta e obiectul artei.

Fără îndoială există talente individuale, dar ele trebuie să intre cu rădăcinile în pământul, în modul de-a fi al poporului lor, pentru a produce ceva permanent. Autorii generației trecute — un Eliad, un Gr. Alexandrescu, sunt cu tot talentul lor natural scriitori cosmopoliți. Alecsandri numai e în generația veche acela care și-au încuscrit din capul locului talentul său individual cu geniul poporului românesc și de aceea el, împreună cu Negruzzi, Donici ș.a. e întemeietorul unei literaturi, nu copiate, sau imitate după lord Byron și Lamartine, ci în adevăr naționale. Tot această cale, care rezumă poporul pentru a-l reda ca-ntr-o oglindă șie însuși o urmează și Slavici.

Popa Tanda e un mărgăritar de popă românesc, vrednic a figura în orice carte de citire pentru sate, un popă cu gura de lup și inima de miel, care mai cu bătaia de joc, mai cu sfatul, dar cu pilda proprie mai cu seamă, ridică nivelul moral și material al unei pustietăți cum i-a Sărăcenilor.

O viață pierdută descrie traiul unui țăran ardelean, care, naiv și onest, vine în mlaștina morală a Bucureștilor, unde pierde tot ce un om are mai scump. Înavuțit în adevăr prin muncă, el dă foc casei și averei lui și părăsește mocirla morală într-același cărucior, sărac, șezând pe aceeași ladă de Brașov, fără să se uite îndărăt, nevoind să ia nimic de la pământul care-i mâncase copilul. El se 'ntoarse în Ardeal, tot atât de vesel precum venise odinioară, lăsând în urmă-i tot, tinerețe, avere și mormintele familiei.

La crucea din sat și *Scormon* sunt două gingașe idile câmpenești; iar *Budulea Taichii* — poate nu atât de sobră în formă ca *Popa Tanda* — e de-o adâncime psihologică mai mare încă. Scrisă cu umor, e de-un gen necunoscut pân' acum la autorii români. Adâncimea marii seriozități morale a autorului e acoperită cu bruma ușoară a bătăii de joc și a comicului. S-ar fi crezut că „umorul“, întristarea și patimele îmbrăcate în haina comică a glumei și a ridicolului e străină geniului nostru popular și proprie numai

englejilor și germanilor — „Budulea“ d-lui Slavici e o dovadă învederată de contrariu. Se poate scrie umoristic și românește.

•

Ceea ce face meritul scrierilor unui Slavici, Creangă, Nicu Gane nu este numai talentul autorilor, concepția lor curat românească, ci și împrejurarea că într-un mediu pe deplin stricat, cum e pătura superpusă de plebe din România, în mijlocul unei corupții care împreună în ea viciile orientului turcesc cu ale occidentului, și-au păstrat sănătatea sufletească, reflectă tinerețea etnică, curăția de moravuri, seninul neamului românesc. Când vede cineva ce soiu de literatură se prăsește în România, cum o revistă literară din București, care întrunește într-un snop o adunătură de tineret semistrăin, își duce cititorii prin locuri malfamate sub pretextul de-a face poemuri *à la* Alfred de Musset, cum spitalul, balamucul și cârciuma sunt singurele locuri cari furnizează sujete artistice literatorilor de la „Literatorul“ și de la alte întreprinderi scandaloase, acela cată să fie recunoscător puținelor pene în adevăr românești, care ne scapă din atmosfera infectă a spitalurilor, ce se pretind reviste literare. În aceste spitaluri, unde mărginirea intelectuală a pretinșilor autori nu e întrecută decât de malonestitatea lor plagiară și de obrăznicia cu care ei pe ei înșii se proclamă mari autori, literele române au relații, firește sterpe, cu niște catâri intelectuali, ceea ce nu oprește ca o seamă de acești catâri să fie împodobiți cu medalia *Bene merenti*. Atâta aveam de zis despre mediul mlăștinos și bolnav, cu care trebuie să lupte literatura sănătoasă pentru a-și scoate capul la lumina soarelui.

Căci închipuiască-și cineva — *risum teneatis amici* — până și gazeta oficioasă a republicei din cafeneaua Procope, „Pseudo-românul“, își dă părerea asupra novelelor lui Slavici, ba criticul — *non emunctae naris* — spune chiar alb pe negru că autorul nu-i place când face spirit. Ceea ce aștepta criticul spiritual al „Pseudo-Românului“ sunt calambururi, proprii autorilor jidani din Germania și din Franța, vorbele de șic din romanuri scrise pentru cocotele din Paris, lucruri cari învederat nu se pot găsi în scrierile unui autor român. Ba criticul gazetei cafenelei Procope combate chiar teoria estetică, emisă de d. Maiorescu în „Convorbiri“, că terenul vieții naționale e singurul pe care pot răsări romanuri bune. Citează — *in contrarium* cum s-ar zice — pe Daudet, căci e citit băiatul. Și noi am avea poate de citat ceva — *in contrarium* — la teoria d-lui Maiorescu: romanurile genealogice ale lui Emil Zola. Ar fi interesant a se constata,

bunăoară, ce minți, dar mai cu seamă ce caractere s-ar naște din încrucișarea rasei ovreești cu cea neogrecească, încrucișare ce se operează uneori în România. Fără îndoială amestecătura între două rase egal de vechi, egal de decrepite fizic și moralicește, ar produce niște exemplare de caracterologie patologică, cari ar fi o adevărată pepinieră pentru viitorul redacțiunii „Pseudo-Românului“. Dar acest roman al viitorului cată, după a noastră părere, să fie amânat până în momentul în care poporul românesc însuși, ajuns la starea ce i-o pregătesc patrioții, nu va mai putea fi un obiect destul de estetic pentru romanțieri și aceștia ar fi siliți a pescui în promiscuitatea San-Franciscului din America dunăreană.

❦

[1 aprilie 1882]

Ceea ce dă guvernului roșu aproape caracterul unui guvern străin, tot atât de vitreg precum ar fi domnia muscalilor sau a turcilor, este atât lipsa de respect pentru tradiție și trecut cât și deplina necunoaștere a naturii statului și a poporului românesc, pe cari le privesc, pe amândouă, ca pe niște terene de experimentare.

John Stuart Mill observă deja în scrierea sa asupra guvernului reprezentativ că sunt spirite, „cari privesc arta guvernământului ca o chestie de afacere“. O mașină de vapor sau una de treier, o moară, c-un cuvânt orice operă mecanică cu resorturi moarte a cărei activitate și repaos se regulează după legile staticei și ale dinamicei e pentru ei ceva asemănător cu statul; maniera lor de-a privi lumea, societatea, poporul e o manieră mecanică. Formulele și frazele cari umplu programele acestor oameni nu sunt adevăruri în sine, ci numai niște expediente timporare, pe cari e sau nu oportun de-a le aplica.

Tradiția? Nu-i nimic. Vechile datini de drept ori de cuviință ale poporului sunt niște prejudiții. Modul de-a exista al statului, forma lui monarhică bunăoară, sunt lucruri despre cari e în sine indiferent de există sau nu; valoarea lor e numai relativă și are numai atâta preț pe cât contribuie la realizarea ambiției personale a unui om sau a unui grup de oameni cari văd în stat un mijloc de-a face avere, de-a-și câștiga nume, de-a ajunge la ranguri și la demnități.

Dar se ruinează poporul? Le e cu totul indiferent. Dar se alterează dreptatea moștenită a caracterului național, dar se viciază bunul simț, dar se

împrăștie ca de vânt comoara de înțelepciune și de deprinderi pe care neamul a moștenit-o din bătrâni mai vrednici decât generația actuală? Ce-i pasă liberalului de toate astea? Toată lumea să piară numai Manea să trăiască! Orice idee *a priori*, răsărită în creierii strâmți a unui om curios, orice paradox e bun numai să aibă puterea de-a aprinde imaginația mulțimii și de-a o duce pe calea aceea care n-o conduce pe ea spre bun trai, spre muncă și adevăr, ci care poate ridica o pătură nouă de oameni în sus, o pătură turbure, despre care să nu știi bine nici ce voiește, nici ce tradiții are, nici dacă e capabilă a conduce un stat ori nu.

„Există alți logiciani politici — continuă John Stuart Mill — cari privesc știința de-a guverna ca o ramură a științelor naturale". Nu pe ales așadar sunt formele de guvern, nu expediente sunt, nu opera unor intențiuni premeditate, ci un produs organic al naturii, gingaș ca toate produsele de soiul acesta; afacerea noastră e de-a cunoaște proprietățile lui naturale și nu de-a-i dicta noi legi, ci a ne adapta legilor cari-i sunt înnăscute.

Genialul Montesquieu însuși, întemeietorul cercetării naturaliste în materie de viață publică, zice (în cartea *De l'esprit des lois*) că, înainte de-a exista legi, existau raporturi de echitate și de justiție. „A zice că nu există nimic just și nimic injust decât ceea ce ordonă sau opresc legile pozitive este a zice, adaugă el, că înainte de-a se fi construit un cerc razele lui nu erau egale".

Această îndoită manieră de-a vedea am găsi-o petrecând istoria tuturor statelor; ea e istoria paralelă a ideilor conservatoare pe de-o parte, a celor demagogice pe de alta. Deosebirea pătrunde școală, justiție, administrație, vederi economice, tot.

Pe terenul muncii liberalul, care nu vede decât rezultatele, va zice: scopul economiei politice e producțiunea.

Producțiunea numeroasă, bănoasă, ieftenă, iată singura țintă ce-o urmărim. De aci apoi o împărțeală a muncii după națiuni; una să producă numai un lucru și să fie absolut ineptă și incapabilă de-a produce altceva; alta alt lucru. În adevăr imens, ieften, bănos. Ființa inteligentă a omului, redusă la rolul unui șurub de mașină, e un produs admirabil al liberalismului în materie de economie politică.

Oare nu are mai multă dreptate acela carele zice că obiectul îngrijirii publice e *omul* care produce, nu lucrul căruia-i dă ființă? E vorba ca toate aptitudinile fizice și morale ale omului să se dezvolte prin o muncă inteligentă și combinată, nu ca să degenereze și să se închircească în favorul

uneia singure. E vorba apoi ca totalitatea aptitudinilor unui popor să se dezvolte, nu să degenereze toate și să se condamne poporul întreg la un singur soi de muncă care să-l facă unilateral, inept pe toate terenele afară de unul singur.

Natura poporului, instinctele și înclinările lui moștenite, geniul lui, care adesea, neconștiut, urmărește o idee pe când țese la războiul vremii, acestea să fie determinante în viața unui stat, nu maimuțarea legilor și obiceielor străine. Deci, din acest punct de vedere, arta de-a guverna e știința de-a ne adapta naturii poporului, a surprinde oarecum stadiul de dezvoltare în care se află și a-l face să meargă liniștit și cu mai mare siguranță pe calea pe care-a apucat. Ideile conservatoare sunt fiziocratice, am putea zice, nu în senzul unilateral dat de d-rul Quesnay, ci în toate direcțiile vieții publice. Demagogia e, din contra, ideologică și urmărește aproape totdauna realizarea unor paradoxe scornite din mintea omenească.

Legile demagogiei sunt factice, traduse de pe texte străine, supte din deget, pe când ele ar trebui să fie, dacă nu codificarea datinei juridice, cel puțin dictate și născute din necesități reale, imperios cerute de spiritul de echitate al poporului; nu reforme introduse în mod clandestin, necerute de nimenea sau vulgarizate ca o marfă nouă sau ca un nou spectacol, ca eligibilitatea magistraturii, pe care nimeni n-o cere. Măsurile economice ale demagogiei sunt o maimuțărie. Îi vezi creând drumuri nouă de fier, tot atâtea canaluri pentru scurgerea industriei și prisosului de populație din străinătate, pe când adevărate măsuri ar fi acelea menite a dezvolta aptitudinile cari sunt în germene în chiar poporul românesc.

Căile ce se deschid concurenței absolute, departe de-a dezvolta unul din acei germeni, îi face să se usuce și să degenereze, restrângând pe român numai la acel teren mărginit pe care mai poate suporta concurența, la agricultură. Dar, nefiind toți plugari, ce devine restul? Restul caută funcții și liberalii esploatează inepția economică pe care ei au creat-o, deschizând din ce în ce mai multe funcții pentru miile de nevolnici economici cărora le-a dat naștere tocmai liberalismul în materie de economie politică.

De teapa aceasta sunt toate planurile de reformă și organizare ale d-lui C.A. Rosetti.

❦

„COLUMNA LUI TRAIAN“

[1 aprilie 1882]

Fără îndoială unul din meritele d-lui B. P. Hăsdău este de-a fi introdus un nou metod, pozitivist oarecum, în cercetarea istoriei naționale. Înzestrat c-o memorie imensă și c-o putere de combinație aproape egală cu această memorie, întrunind deci cele două calități ce caracterizează inteligențele geniale: memoria și judecata, cunoscând o sumă de limbi vie și moarte, între cari pe cele slave, d-sa ne-a descoperit cel dentâi izvoarele slavonești atingătoare de istoria noastră, cu atât mai prețioase cu cât, fiind înconjurați de slavi, aceștia ne cunoșteau poate mai bine decât popoarele apusene. Cronice polone, colecțiuni de documente slavone, poezia poporană a neamurilor balcanice și a celor de la nord, multe din acestea au fost atrase în cercul cercetărilor sale și încet-încet istoria noastră se reconstruiește piatră cu piatră ca manifestare uniformă a unui singur geniu național, al geniului poporului românesc.

La început poate nici d-sa însuși nu-și cunoscuse calea și marginea puterilor. Scriind uneori novele sau drame, alteori economie politică, ba ascuțindu-și pana chiar în foi umoristice, spiritul său părea a nu se fi înțeles pre sine însuși. Chiar „Columna lui Traian“ era la început un ziar politic, mai pe urmă a devenit o revistă în care se publicau și drame și poezii de-o valoare problematică. În forma însă în care reapare — cu sfera mărginită la istorie, linguistică și psicologie poporană — dezbrăcată de sterpe polemici politice și de alte materii străine, „Columna lui Traian“, ale cărei două prime fascicule le avem dinainte-ne, promite a deveni o prețioasă revistă și a da o nouă impulsiune științei române. Științei române, zicem, pentru că, dacă științele naturale și matematicele sunt prin chiar natura lor cosmopolite, știința istoriei, a limbei, a manifestărilor artistice ale unui popor, a vieții lui juridice, a datinelor, este o știință națională. Acestea din urmă întăresc vertebrele naționalității, acestea fac pe un popor să se cunoască pe sine însuși, îl păstrează în originalitatea și tinerețea lui și-l mântuie de platitudinea unei culturi cosmopolite.

Dacă luăm aminte la stricăciunele pe cari le-au adus întregimei vieții noastre naționale emigrația tinerimii orășenești în străinătate, care nu ne

aduce de-acolo în schimb decât o sumă de trebuințe costisitoare, uitarea de țară, stârpiciune intelectuală și o completă lipsă de interes pentru limba, literatura și istoria noastră, pentru tot ce ne deosebește în bine chiar de străini, cată să recunoaștem că era necesară o reacție care să ne emancipeze de sub înrâurirea intelectuală a romanurilor lui Daudet și a comentatorilor Codului Napoleon și — reacționari fiind — salutăm reacția și în „Columna lui Traian“, dorindu-i cea mai deplină izbândă.

„Columna“ va apărea o dată pe lună, abonamentul e minim, numai de 20 lei pe an, ajustarea tipografică destul de îngrijită.

N-rul I cuprinde:

N. Densușeanu: *Monumente pentru istoria țării Făgărașului.*

B. P. Hăsdeu: *Un nou punct de vedere asupra ramificațiunilor gramaticei comparative.*

Climescu, Curpăn și Petrov: *Din obiceiele juridice ale poporului român în districtul Bacău.*

Dr. D. Brândză: *Limba botanică a țăranului român.*

B. P. Hăsdeu: *Manuscriptul românesc din 1574 aflător la London în British Museum.*

E. Băican: *Din anecdotele poporului român.*

Mai mult decât interesant este studiul d-lui N. Densușeanu. Zicem mai mult decât interesant pentru că documentele publicate rezolvă în mare parte cestiunea dreptului public al românilor de sub Coroana Habsburgilor. Pe când opinia maghiarilor era că poporul românesc n-ar fi avut în trecut nici libertate, nici nobilitate, nici drept propriu, d. Densușeanu citează un vraf de izvoare, dovedind că deja secolul al XIV-lea al lui Mircea cel Mare e plin dincolo de munți de Knezii et seniores Olachales, de districte române, de *veri nobiles*, adevărați nobili, între cari întâlnim chiar Basarabi, de possesiones valachales având veche și aprobată lege proprie, antiquam *et aprobatam legem districtuum valachicalium universarum, jus Wolachie*, și autorități elective din oameni onești și nobili, *ut certos probos nobiles viros ad id sufficientes iuxta ritum volochie eligant et adoptent.* Ba chiar a înnobila se chema boeronisare, a boieri. Din acest studiu se vede mai mult: identitatea instituțiunilor române de pretutindene, o unitate a poporului românesc, preexistentă formațiunii statelor dunărene, unitate ce cuprinde în unele priviri și pe românii de peste Dunăre.

O interesantă culegere promite a deveni aceea a răspunsurilor pe cari învățătorii rurali le dau la cestionarul ce li s-a împărțit în 1877. Încă sub

ministrul Maiorescu se împărțise, după cum știm, un asemenea cestionar privitor la datinele poporului, la naștere, nunți, înmormântări și la alte ocazii solemne. La cestionarul întâi a lucrat mai cu seamă Ion Creangă; al doilea cestionar e făcut de d. Hăsdeu și se mărginește la obiceiele juridice ale poporului nostru.

Ca prime specimene se publică răspunsurile a trei învățători din județul Bacău.

D. dr. Brândză începe a publica în „Columna“ numele ce-l dă poporul plantelor, pururea în alăturare cu numele botanice latine. D. Hasdeu face în aceste două fascicule istoricul extern și o analiză filologică a manuscrisului românesc din British Museum, cel mai vechi dacă datează cu certitudine din anul 1574. E un text român al celor patru evanghelii scrise cu frumoase caractere. În catalogul Museului figura ca text slavon. Cartea a fost odinioară proprietatea unui nepot de frate al lui Mihai Viteazul.

În fasciculul II e peste tot continuarea aceloraș materii, plus o notă asupra unei escursiuni făcute de d. Bianu în mănăstirile din Moldova, o poveste de P. Ispirescu și o traducere — în proză — a Infernului lui Dante, despre care nu știm tocmai bine ce-o fi căutând în „Columna“.

Cercetările istorice, filologice și de psicologie poporană n-ar prezinta un interes atât de viu dacă am avea o epocă de înaltă civilizație în urmă-ne, dacă ființa noastră națională s-ar fi păstrat, în haina neîmbătrânirii, în scrierile unor cugetători anteriori. Dar civilizația noastră e falsă; străini și semistrăini născuți în București ori în orașele de pe Dunăre și franțuziți la Paris, aceștia au falsificat și drept, și viață publică, și datini, au prefăcut Cuventele den bătrâni în limba păsărească a gazetelor și a pledoariilor dinaintea tribunalelor, încât chiar dicționarul limbei în circulațiune trebuie trecut prin depănătoare și ne vedem nevoiți a face istoria fiecării vorbe pe care-o întrebuințăm pentru a-i păstra înțelesul.

Am putea zice că e luptă de toată ziua pentru toate bunurile naționalității noastre. Lucrările acestea nu ar fi atât de însemnate dacă n-ar fi prezentat greutăți la fiece pas, dacă nu ar fi un continuu stimul pentru acțiunea intelectuală. Ceea ce se dezgroapă prin aceste documente istorice și linguistice nu sunt dar numai materialuri de interes arheologic, ci e România însăși, e geniul poporului românesc de pe care se înlăturează păturile superpuse de ruine și de barbarie. Fiece pas înainte se face aci în înțelesul reconstruirii naționalității române și pentru ca ea însăși să se recunoască pe sine, să-și vie în fire. Blestemul din Biblie, „în sudoarea

frunții tale îți vei câștiga hrana“, n-a fost un blestem, ci o binecuvântare. „În sudoarea frunții tale te vei cunoaște pe tine însuți“ zicem cercetătorilor pe terenul istoriei și a linguisticei, bucurați de aceste rezultate ale unei munci naționale, rezultate greu de câștigat în comparare cu deprinderea mecanică a formelor esterioare ale unei civilizații străine.

❦

[3 aprilie 1882]

Contele Wolkenstein s-a întors din Paris la Viena și, după mărturisirile sale proprii, e foarte mulțumit de rezultatele misiunii lui în cestiunea Dunării.

> *„Pester Lloyd“ ne spune că aranjamentul pe care contele l-a pus la cale cu d. Camille Barrère, delegatul Franței în Comisiunea Europeană din Galați, e de pe acum sigur de consentimentul Germaniei și al Franței, precum pe de altă parte e de asemenea aproape sigur că Austria nu ar tăgădui punerile la cale ale plenipotențiarului ei. Amănuntele acestor puneri la cale nu sunt cunoscute încă, deci nu se poate aprecia dacă Austro-Ungaria are cauze de-a împărtăși pe deplin satisfacțiunea ce-o simte contele. Dacă e adevărat, zice organul oficios al guvernului unguresc, că, precum se exprimă contele, noi am turnat apă în vinul nostru și că am sacrificat multe din pozițiunile noastre esențiale chiar, atât ale punctului nostru de plecare, cât și ale propunerii Barrère, atunci, în dorința noastră de-a înlătura neîncrederea celorlalte puteri și de-a mântui cu agitația politică care fără trebuință s-a atârnat de cestiunea aceasta, am mers învederat până la acea margine delicată unde începe însăși sacrificarea drepturilor noastre, ba poate chiar dincolo de această margine. Cată îndealtmintrelea să așteptăm indicațiuni mai exacte asupra compromisului până a fi în stare de-a judeca cu temei în cestiunea aceasta. Altfel desfășurarea afacerei e departe de a fi ajuns la capăt. Vor trebui silințe nouă pentru a câștiga și consentimentul celorlalte puteri și în urmă abia proiectul se va putea supune aprobării Comisiei Internaționale a Dunării. Redeschiderea sesiunii acestei Comisii era fixată pentru ziua de 24 aprilie, însă răstimpul scurt care ne desparte de termenul acesta nu credem să ajungă pentru toate preparativele ce sunt a se face, încât e cu putință ca începutul sesiunii extraordinare să se amâne pe mai târziu.*

Îngrijirile lui „Pester Lloyd“ că d. conte ar fi trecut dincolo de marginea delicată unde începe sacrificarea a chiar *drepturilor* Austro-Ungariei sunt îngrijiri ele înșile de-o natură foarte delicată și dovedesc o stare de extremă nervozitate. D. conte n-a putut trece dincolo de acea gingașe margine de vreme ce Austro-Ungaria nu are în apele Dunării de Jos *nici un drept,*

absolut nici unul decât doar acela pe care-l are China și Japonia și orice altă putere de pe glob: dreptul liberei navigațiuni. Interese o fi având, nu tăgăduim, dar drepturi nu are, și o dovadă că nu le are e că umblă după ele cu lumânarea și poate că va găsi din nou ceea ce caută: pricină și ceartă.

Și sperăm că nici nu le va avea până când Austro-Ungaria se va sili din răsputeri să rămâie străină poporului românesc, până ce acest popor nu va avea dincolo de munți un teren public de dezvoltare cum îl au celelalte. Până ce domnii maghiari vor pretinde a-l maghiariza cu de-a sila zece milioane de guri și zece milioane de inimi vor striga în contra Austro-Ungariei, căci politicește putem fi despărțiți, dar unitatea noastră de rasă și de limbă e o realitate atât de mare și de energică încât nici ignoranța, nici sila n-o pot tăgădui. Ei, să nu fi trăit Matei Basarab, nici Teofan al Ardealului, nici Varlaam al Moldovei, să nu fi fost suta a șaptesprezecea cu eroii și cugetătorii ei, vă puteați bate joc de noi încă mult timp, dar astăzi nu se mai poate. Azi limba este una de la Satmar pân-în Cetatea Albă de lângă Nistru, de la Hotin pân-în Granița militară, azi datina e una, rasa e una și etnologic e unul și același popor, care nu mai doarme somnul pământului și a veacurilor.

Ceea ce numesc maghiarii ideea lor de stat e istoricește un neadevăr și, ca realitate etnologică, asemenea un neadevăr. Încă din suta a treisprezecea poporul românesc avea ținuturile lui proprii, legea lui proprie — *antiquam et aprobatam legem* —, principii proprii, autoritățile proprie elective, fără nici un amestec din partea Coroanei unguerești. Era un neam de ostași, oameni de arme, un popor aliat maghiarilor, nu supus lor, atât de puțin supus încât notarul regelui Bela nu se sfiește a-și încuscri pe cei întâi regi de rasă arpadiană cu fiicele Domnilor români anteriori înființării statelor dunărene. Notarul poate fi apocrif, poate fi dintr-un veac mai târziu, dar psicologic și pentru respectul ce-l are pentru poporul nostru e desigur o probă când lasă să răsară chiar dinastia cea mai veche maghiară din leagănul unei mume române. Dar s-au întins românii, dar au cuprins ținuturi în cari nu fuseseră, dar dintr-un mic neam de ostași a devenit un mare neam de agricultori? Afacerea lor. S-au întins prin dreptul cel mai sfânt din toate, prin dreptul muncii. Cu munca și-a procurat pământul strămoșesc și, prin colțurile unde intraseră străini, cu munca-l va și ținea. Dacă iobăgia a existat, ea a fost un contract de muncă și această muncă seculară au cucerit Ardealul. Ați condamnat părți întregi ale poporului nostru la iobăgie, repetând asupră-i blestemul ce Dumnezeu l-a rostit asupra lui Adam: „În

sudoarea frunții tale îți vei câștiga hrana de toate zilele“! Dar rasa de stăpânitori fino-tartari a uitat că Dumnezeu nu poate blestema, că blestemul biblic a fost o binecuvântare, căci în acea muncă era viitorul poporului românesc, în acea muncă numărul lui mare, sănătatea inextricabilă a sufletului și a trupului lui. Prin muncă și-a cucerit ținuturile, prin muncă a ajuns a se cunoaște pe sine însuși, prin muncă a ajuns acolo încât îi e rușine și silă de a deveni maghiar.

Dacă dar din realitatea că există negoț austriac pe Dunărea de Jos, și există pentru că am îngăduit să existe, poate rezulta ceva, din realitatea și mai mare că o jumătate a poporului românesc trăiește în statul Habsburgilor — pe cari Dumnezeu să-i aibă în sfânta sa pază — rezultă în mod legitim așteptarea ca să ne vedem respectată limba, datina, individualitatea noastră etnică, bunurile conștiinței noastre. Pacea națională cată să precedeze pacea economică. Când poporul românesc va avea în monarhie drepturi egale cu cele ce le au croații, polonii, cehii, Austro-Ungaria va înceta de-a fi un stat străin pentru noi și puțin ne va păsa dacă produsele Ardealului românesc ar inunda piețele noastre ori viceversa. Poporul românesc, politicește despărțit sub doi monarhi, ar forma două zone deosebite de producțiune și de schimb și nu ne îndoim că român cu român s-ar înțelege și că niciodată n-ar mai fi vorba de conflicte economice, nici de aversiuni politice între monarhia habsburgică și statul latin de lângă Dunăre.

E adevărat că pretutindenea — chiar în statul României — poporul românesc este asuprit, că, precum în Ardeal, și aci i s-au superpus pături de străini cari falsifică și împiedică dezvoltarea lor. Lupta în contra rămășițelor fanariote de la noi, pentru cari patriotismul și naționalitatea sunt niște mărfuri ce se cumpără la mezat prin pensii reversibile, propuse de fanariotul Giani și primite de fanariotul C.A. Rosetti, e o luptă foarte grea și existența acestor dușmani ai românimii, predominarea lor în politica statului include pericolul permanent de-a vedea drepturile noastre pe Dunăre trădate străinului. Dar să sperăm că nu vor mai izbuti a pune la mezat decât virtuțile lor casnice prin coloanele „Pseudo-Românului“.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[3 aprilie 1882]

La 13 martie 1882 a murit în Râmnicul Vâlcea d-l Constantin Lahovari, fost senator. Născut la 1814, răposatul se coborea din niște familii care din timpuri depărtate au fost în serviciul țării, mai cu seamă în Oltenia și în județul Vâlcea. La 1832 Constantin Lahovari, ca cea mai mare parte din junimea de atunci, intră în armata română, care se reforma după aproape un secol și jumătate, timp în care românii uitaseră cu totul meseria armelor. El fu dară unul din acei ofițeri care puseră atunci temelia acestei instituțiuni ce mai târziu era ursită a reîntineri gloria strămoșească. La 1848 fu cuprins, ca mulți, de nobila idee a libertății politice și a neatârnărei naționale și îmbrățișă cu căldură și sinceritate acele idei din cari alții trebuiau în urmă să facă o speculă. Constantin Lahovari servi în armata lui Magheru, împărți toate restriștele ei, se retrase cu dânsa în Transilvania înaintea forțelor rusești. Exilat în urma acestor evenimente, el reintră în țară când se domoli furtuna politică. Sub domniile următoare el ocupă cu probitate funcțiunile de prefect al județului Vâlcea, membru al Curții din Craiova și în mai multe rânduri reprezintă în Senat județul său. Om onorabil în toată puterea cuvântului, membru din partidul conservator, ceea ce n-au esclus niciodată la dânsul sentimentele cele mai liberale și patriotice, el nu lasă decât regrete tuturor acelor ce l-au cunoscut.

❦

[4 aprilie 1882]

„Românul“, dând seamă de apelul conservatorilor cătră țară, zice că din nou am fi început propaganda de „acuzări zădarnice și false“.

> Este timpul — zice în adevăr apelul — ca toate elementele sănătoase din țară, fără deosebire de nuanțe politice, să se întrunească într-o energică rezistență.
>
> Rezistență în contra cui și pentru ce? — întreabă „Românul“.
>
> Pentru a apăra tronul!?
>
> Dar cine-l atacă?

Știm bine că „Românului“ îi dă acum mâna să întrebe „Cine-l atacă?“, dar această întrebare, cu toată aparența ei de naivitate, nu amăgește pe nimeni. Ca azi curg protestările de lealitate de pe buzele patrioților; ca mâni le vedem spulberate în vânt de încercări de republică ploieșteană, de „Vivatele“ aduse la Procope, la vro aniversară a încoronării republicei universale; ca mâni vedem iar vrun diplomat însărcinat cu gingașa misiune

de-a spune M. Sale „să scutească țara de-o crimă“. Toate facerile și prefacerile acestea ale partidului roșu sunt numai configurațiunile caleidoscopice ale unor și acelorași apucături demagogice.

Dar cu ocazia dezbaterii legii tocmelelor ce-a zis însuși d. C.A. Rosetti?

Că în realitate trăim în republică, cu tot titlul de rege, și că dumnealui nu se 'mpiedică deocamdată de titlu;

că e treaba copiilor săi de-a înființa republica.

Și acum ne întreabă: „Cine amenință?“

Instinctele amenință înclinările, poftele nesățioase de îmbogățire din averea publică, dorința de impunitate a Mihăleștilor, ruleta răscumpărărilor de drum de fier introdusă în Adunări, corupția adâncă a partidului roșu și lipsa lui de convingeri politice și de moralitate. Toate aceste amenință și tron și țară. Prin aceea că, numiți în funcții înalte militare oameni ce, la 11 fevruarie, și-au înfrânt jurământul și onoarea militară, se amenință din fundament toată organizarea statului român, întemeiată și ea pe jurământ și pe onoare. Decorând pamfletarii cari au pângărit Coroana încurajați acea pângărire, încurajați lipsa de respect către autoritatea Coroanei.

Și să vă spunem cine amenință mai cu seamă. Veneticul.

Când d. C.A. Rosetti, la luarea Plevnei, n-a găsit alte vorbe de zis celor adunați sub fereastra sa decât că: „Mai e o Plevnă de luat, cea internă a reacțiunii“, aci, crează-ne, a vorbit din el nu omul de stat, nu gazetarul, nu politicul prudent și, în genere, n-a vorbit din el omul *in abstracto*, ci … veneticul. În fundul neconștiut al existenței sale a încolțit veneticul, pentru a dovedi din nou toată mizeria și perversitatea acestui caracter, incapabil de-a se înălța un moment măcar, unul singur, asupra urelor unei inime înrăutățite, la ideea mai naltă și mai luminoasă a patriei, care e una pentru toți, și a respectului pentru acea reacțiune în țara căreia trăiește de ieri alaltăieri și dumneasa și din birul căreia 'și ține zilele.

De aceea nicicând nu credem afectațiile de nevinovăție și naivitate a redactorului „Pseudo-Românului“.

Vicleniei și perversității de caracter datorește succesele de pân-acuma; tot această viclenie și perversitate îl va și surpa — căci scris este ca din aceeași rădăcină să răsară succes și insucces, suire și cădere, și aceasta este esența oricării vieți și a oricării tragedii. Cu tot aerul de farsă pe care l-a dat vestitul gazetar vieții sale proprii de la începuturile ei și pân' acum, sfârșitul nu va fi de farsă, căci legile naturii, realizeze-se în stat, manifeste-se în

inima individului, lucrează cu nepăsarea atribuită zeilor anticității și ne răzbună pe toți.

❦

[4 aprilie 1882]

„Neue freie Presse“ spune că, în urma știrilor ce i-au sosit, nu mai e îndoială că soluțiunea cestiunii dunărene e asigurată. Foaia vieneză primește din Paris următoarele informațiuni:

> *Guvernul francez n-ar fi încheiat învoiala cu contele Wolkenstein dacă nu s-ar fi asigurat de mai 'nainte de consimțământul guvernului englez, căci guvernul Republicei o ține una și bună că în toate cestiunile mari cată să meargă mână 'n mână cu Marea Britanie. Afară de asta aci se pretinde a se ști că, din considerație pentru Austria, Italia va consimți la toate dorințele cabinetului vienez, încât întrebarea ce se cuvine a se face numitelor două guverne nu va fi decât o simplă formalitate. Ar mai rămânea așadar România și Rusia cari ar putea să facă o opoziție cam izolată propunerii Barrère. Guvernul francez va lua propunerea aceasta în mânile lui și-o va recomanda puterilor în numele său propriu. În ceea ce privește cuprinsul punerilor la cale dintre contele Wolkenstein și d. de Freycinet două puncte sunt mai cu seamă importante, și anume: durata Comisiei Mixte, pentru care s-au propus cinci și zece ani, și durata mandatului delegatului Comisiei Europene, pentru care s-a propus o sesiune și un an.*
>
> *Se crede că în amândouă cazurile se va primi durata mai lungă.*

❦

AL DOILEA RĂSPUNS D-LUI C.A. ROSETTI

[6 aprilie 1882]

Cerem iertare cititorilor noștri dacă ne vedem siliți să revenim asupra incidentului bizar provocat de bătrânul director al „Românului“.

D. Rosetti, printr-o nouă scrisoare pe care o adrezează de astădată d-lor … Lascar Catargi, general Florescu, Teodor Rosetti, Al. Lahovari, Titu Maiorescu și Gr. Păucescu, ne declară că răspunsul dat de noi, oricât de categoric și de precis ar fi el, este cu totul nedemn de adevăr, de moralitate, de acești membri ai partidului conservator și de d-sa. Toate acestea le însoțește, conform unui obicei care a devenit a doua natură la „Românul“, de epitetele grațioase de: „crima de calomnie“, „înfierarea criminalilor“ etc.

Mărturisim că, dacă n-am ține seama de dragostea părintească în numele căreia vorbește puternicul nostru adversar, ocaziunea ar fi din cele mai nemerite pentru a râde un moment cu lectorii noștri. Vom fi însă serioși și acum, ca semn de deferință din parte-ne pentru acest respectabil sentiment.

De astădată cel puțin d. Rosetti ne spune lămurit cari-i sunt griefurile în contra noastră: 1. fiindcă am simțit plăcere publicând un fapt „degrădător“; 2. fiindcă am zis: „Nu vom imprima numele, *în speranța* că fiecine va ghici despre cine vorbim“ (Această frază constituie, după d-sa, un „subțire gaz“); 3. în fine, pentru că am adăugat în cronică: „Doamna **X,** *al cărei nume sonor poartă bonetul frigian“*. Și d. Rosetti binevoiește a ne spune că fiica d-sale se numește Libertatea — Sofia, de unde deduce că la această persoană am voit să facem aluziune.

Ultimul punct merită singur să fie relevat, căci celelalte sunt atât de anodine încât se combat prin ele înseși. Ne vedem însă nevoiți să-i răspundem printr-o întrebare: De când oare *Libertatea* și *Înțelepciunea* poartă pe cap bonetul frigian care l-a supărat atât de mult? Știam până acum că Republica, uneori și Comuna, de ordinar, sunt coafate în acest mod; niciodată însă Libertatea și încă mai puțin zeitatea senină a Înțelepciunei.

Și apoi crede oare acest părinte de familie că nu sunt și *alte nume* la cari s-ar putea aplica figura retorică de care ne-am servit? … Nu putem zice mai mult, căci ne e teamă să nu deșteptăm nouă susceptibilități …

N-ar mai trebui, ca o încoronare a acestui bizar incident, decât ca vreun Făt-frumos de contrabandă să-și închipuiască că am vorbit de el când am menționat pe *Adonis* sau că vreo doamnă care din păcate obicinuiește corsaje de cauciuc să susție că de dânsa am înțeles să întreținem pe cititorii noștri! Tribunalul din Sena a condamnat pe Emile Zola să suprime numele de *Duverdy* dintr-un roman al său, pentru că întâmplarea făcuse să existe în Paris un consilier de Curte cu acest nume. Iată-ne osândiți și noi să nu putem imprima nici doamna **X,** nici d. Y! Dară cu aceste abracadabrante pretențiuni, ilustre confrate, jurnalismul devine ceea ce spune Figaro în faimosu-i monolog și cel dintâi lucru ce am avea cu toții de făcut, începând cu „Românul“, ca cel mai bătrân organ de publicitate, este să ne aruncăm condeiul în Dâmbovița.

Ceea ce ne cauzează însă o surprindere nemărginită este stăruința adversarului nostru de a ne face cu orice preț să zicem ceea ce n-a fost în intențiunea noastră: că am voit să vorbim de fiica d-sale! Aceasta ne aduce

aminte apostrofa nevestei lui Sganarelle dintr-o comedie a lui Molière, apostrofă adresată unui trecător care voia s-o scape din mânele bărbatului ei, care o bătea: *Și dacă eu vreu să fiu bătută?…*

Noi am crezut și credem că, în urma declarațiunii precise și categorice ce am făcut zilele trecute, orice susceptibilitate de părinte nu mai are rațiune de a fi. Este învederat că nu stă în putința noastră de a scoate pe bătrânul ziarist din ideea nenorocită ce și-a format. Treaba d-sale!

Am arătat deja, în primul răspuns, care este convicțiunea noastră în privința acestei fenomenale închipuiri. Fiindcă d. Rosetti face apel la opiniunea publică, lăsăm și noi cu plăcere acestui „tribunal suprem“ sarcina de a se pronunța asupra incidentului ce a născocit și de a-l califica după cum merită.

Fantasio

❦

CESTIUNEA DUNĂRII

[7 aprilie 1882]

„Neue freie Presse“ de la 15 aprilie, st. nou, publică următorul articol, din care se vede și mai mult cât de slabe sunt toate argumentele ce ar putea aduce Austria în favoarea pretențiilor sale. De altminteri noi nu dăm crezământ celor spuse de „N. fr. Presse“ sau „Românul“, ci doară numai celor nespuse de asemenea foi:

> *Știrea că negoțierile din Paris ale comitelui Wolkenstein cu d. Barrère au avut un rezultat favorabil și că guvernul francez în curând va ieși în public, oficial, cu cunoscuta propunere ni se pare că li s-a urcat în cap românilor. Cel puțin aceasta o putem zice de redactorii „Românului“, căci numita foaie se zbate ca un smintit. Ea publică un articol pe care l-am înțelege dacă s-ar fi format o coaliție europeană spre a răpi României independența și a-i impune vechea dependență de Poartă. Când patria se află într-o poziție desperată, când poporului nu-i mai rămâne altceva de făcut decât sau să se supuie cu rușine jugului străin sau să moară cu arma în mână, atunci o foaie poate vorbi astfel cum o face „Românul“. Când însă nu e vorba de altceva decât de instituirea unei comisiuni mixte pentru elaborarea și supravegherea regulamentului pe Dunărea inferioară, atunci un asemenea esces de patos este cel puțin foarte de prisos. Singur cuvântul „comisiunea“ exclude orice element tragic și „Românul“, care face gălăgie când tocmai nu e timpul, ne aduce aminte de omul care*

în casa sa zbiară și strigă amenințând că se va împușca pentru că medicul i-a prescris să înghită un hap amar.

Foaia din București asigură că România nu va comite o sinucidere. Așadar primirea propunerei lui Barrère, prin care votul decisiv în cestiuni controversate se dă delegatului Comisiunei Dunărene Europene, este pentru fantazia aprinsă a românilor atât cât o sinucidere. Ciudat mod de a vedea. Nici chiar adoptarea anteproiectului austriac n-ar fi atins independența politică și demnitatea națională a României. Nici în Anglia chiar cererea Austriei de a avea președinția și votul preponderant în Comisia Mixtă nu s-a găsit că ar fi nedreaptă sau că ar viola tânăra independență a românilor. Acum regretăm că Austria a lăsat în cestiunea dunăreană atât de mult din primitivele sale pretenții încât mai că nu i-a rămas decât președinția. Avantagiul că Austria, pentru un timp oarecare, poate avea doi representanți în Comisia Mixtă și România îl va câștiga mai târziu și apoi Dunărea inferioară, al cărei mal sudic este sârbesc și bulgar, nu aparține numai României!

Dacă am voi să luăm în serios articolul „Românului“ am trebui să conchidem din el că românii ar avea eroica intenție să opună la trebuință o rezistență înarmată instituirei Comisiei Mixte și, deoarece este de prevăzut că propunerea franceză va fi acceptată de toate puterile, ar trebui să mai deducem că cei din București vor răspunde declarând război Europei. Aceasta negreșit că ar fi o tentativă de sinucidere, dar să nu ne fie grijă că guvernul român o va comite. „Românul“ asigură că românii nu se vor lăsa să fie vânduți sau intimidați cu nici un preț. Dar nu li se cere nici una nici alta. De la ei se așteaptă numai că vor fi așa de cu minte ca în fine să înțeleagă că nu numai ei singuri pot decide asupra condițiilor de navigare pe un fluviu care pentru ei, deși au câștigat Dobrogea, este numai un râu de graniță.

Dacă „Românul“ se plânge contra acuzărilor și amenințărilor unor foi austriace față cu România, el întru atâta are dreptate, că unele organe oficioase, mai ales ungare, și-au vărsat focul cam prea energic pentru atitudinea guvernului din București în cestiunea dunăreană. Dar o foaie care ea însăși se pierde într-o violență așa de inutilă n-ar trebui tocmai să se mire că și altora li se isprăvește răbdarea. E destul de neplăcut că cererile primitive ale Austriei, sprijinite de alte două mari puteri, au fost înlăturate prin rezistența României și că bunăvoința amicală a guvernului austriac, cu care a recunoscut erigerea la regat a României, este așa de rău răsplătită. Dacă se văd cuvinte aspre în organele austriace ele sunt urmarea naturală a cerbiciei cu care România paralizează dorințele Austriei. Ideea de-a face prin amenințarea unei ocupări înarmate pe România să cedeze nu s-a dezbătut la noi niciodată serios. Cineva nu se bate pentru o comisie și guvernul austriac dă mai curând cestiunei dunărene o importanță prea mică decât prea mare. Ea negoțiază, își scade pretențiile, arată toată bunăvoința de a se înțelege cu toată lumea; cei din București însă copiază pe papa persistând cu încăpățânare asupra unui infaibil non possumus, până în momentul când, în fața voinței marilor puteri, totuși va ceda, pentru că nu va putea face altfel.

Noi suntem departe de a amenința pe România, mai curând fiind dispuși a îndrepta amărăciunea contra politicei austriace, ce n-a știut să prevadă lucrurile mai bine. Desigur că pentru comitele Andrassy n-ar fi fost o osteneală supraumană să

câștige la Congresul din Berlin o stilizare mai clară și mai practică pentru art. 55 al Tratatului de pace. Două rânduri ar fi fost de ajuns. Dacă în articolul 55 ar sta expres că navigarea pe Dunărea inferioară să fie supravegheată de o comisie mixtă în care ar trebui să fie reprezentate Austria și statele riverane, atunci România n-ar avea nici un pretext de a face opoziție contra Comisiei Mixte. Comitele Andrassy ar fi obținut fără mare dificultate introducerea acestui adaus în textul Tratatului de pace însă el poate a crezut că cestiunea dunăreană nici nu merita o atențiune specială. El și-a concentrat toate puterile să obție mandatul pentru ocuparea Bosniei. Aceasta, după opinia sa, era o politică mare. Cestiunea dunăreană a considerat-o de un ce prea subordinat decât să se ocupe cu amănuntele ei. A încheia o convenție comercială cu România fără să întrebe pe Poarta, atunci încă suzerană, i s-a părut o măiestrie diplomatică, dar nu s-a gândit să puie un zăvor rezistenței României contra apărării intereselor austriace pe Dunăre. Articolul mai recent al „Românului" reamintește iarăși foarte viu păcatele de omisiune ale politicei externe a Austriei și de aceea nu-l putem citi cu aceeași ilaritate curată pe care desigur o va produce în alții cari nu sunt interesați.

❦

MATERIALURI ETNOLOGICE PRIVIND ÎN PARTE ȘI PE D. NICU XENOPULOS, CRITICUL LITERAR DE LA «PSEUDO-ROMÂNUL»

[8 aprilie 1882]

D. Nicu Xenopulos, criticul literar de la „Românul", binevoiește a se juca de-a baba oarba cu cititorii „Telegrafului-Fundescu" în socoteala mea. *Se preface* a se supăra pe un pasaj din darea mea de seamă asupra novelelor lui Slavici; *s-a supărat în realitate pe alt pasaj* și sfârșește prin a mă face bulgar și a descrie după cum îi place esteriorul și deprinderile mele.

Ceea ce spune d. N. Xenopulos în privirea mea sunt creațiunile unei fantazii nervoase, escitate prin lovirea ce i-am aplicat-o în darea mea de seamă. Căci dumnealui nu s-a *supărat pe ceea ce citează „Telegraful"* ci pe-un pasaj pe care nu-l citează și care e următorul:

> „Și noi am avea ceva de citat — *in contrarium* — la teoria d-lui Maiorescu: romanurile genealogice ale lui Emile Zola. Ar fi interesant a se constata ce minți, dar mai cu seamă ce caractere s-ar naște din încrucișarea rasei ovreiești cu cea neogrecească, încrucișare ce se operează uneori în România. Fără îndoială amestecătura între două rase egal de vechi, egal de decrepite fizic și moralicește, ar

produce nişte exemplare de caracterologie patologică care ar fi o adevărată pepinieră pentru viitorul redacțiunii «Pseudo-Românului».“

Asta dar v-a supărat, onorabile, iar nicidecum, după cum vă prefaceți, aluziile la cafeneaua Procope. Ați văzut în acest pasaj, ceea ce și este în el, o aluzie la originea dv., lucru de care mi-a părut că trebuie să v-aduc aminte și iată de ce.

În critica d-voastră asupra novelelor lui Slavici citesc următoarele:

> Acolo unde d. Slavici voiește să facă spirit *el devine nesuferit.*
>
> … Stilul parcă *merge pe brânci* și nuvela e atât de lungă încât *chiar nemții au zis că putea să fie mai scurtă.*
>
> … Nu era nevoie, pentru a esplica, *să inventăm o teorie ad-hoc,* aceea a romanului țărănesc, *precum a făcut-o d. Titu Maiorescu* în studiul său *Literatura română* etc.

Astfel toată atitudinea dv. e de sus în jos, ca și când ați avea a da seama despre scrierile unor oameni *inferiori* d-voastră; e scrisă cu acea cârnire din nas proprie scriitorilor izraeliți din toate țările, cu acea suficiență care se crede superioară oricui. În acest instinct de suficiență greco-ovreiască am lovit prin pasajul de mai sus. Dar cine ești d-ta pentru ca, de la vârsta care-o ai și cu cunoștințele ce nu le ai, să-ți fie permis a-ți da aere de superioritate?

Cine ești?

Ceea ce nu puteți tăgădui a fi, pentru că nu puteți tăgădui fizionomia, nici o puteți șterge cu buretele.

De aceea v-ați și supărat foc pe spusele mele — căci adevărul doare — pe când eu nu mă supăr deloc de modul cum se reflectă persoana mea în ochii d-tale, căci de la așa oglindă nici nu mă pot aștepta la alt reflex. Dar acest reflex nu schimbă deloc realitatea; el nu mă oprește de-a fi dintr-o familie nu numai *română,* ci și nobilă neam de neamul ei — să nu vă fie cu supărare —, încât vă asigur că între strămoșii din Țara de Sus a Moldovei, de cari nu mi-e rușine să vorbesc, s-or fi aflând poate țărani liberi, dar jidani, greci ori păzitori de temniță măcar nici unul. Deși eu însumi nu dau în genere nici o importanță acestor lucruri, ele sunt reale și se pot schimba tot atât de puțin ca și evreul d-voastră fizic și intelectual.

Actele aceste de flagelare le voi repeta de câte ori voi avea să lovesc în instinctele bastarde ale acelor străini, românizați de ieri de alaltăieri, cari privesc toate în țara aceasta „de sus în jos“. Unul abia sfârșește liceul, vine

să vânză mărunțișuri și suliman la București, îi merge rău o negustorie și s-apucă de alta: de negustoria literară.

Și acea fizionomie de frizor nu s-apucă doar să critice ceva de-o seamă cu el; nu, de Alecsandri se leagă.

D. N. Xenopulos învață *doppia scrittura* și alte lucruri atingătoare de negoț în străinătate, dar, întors aci, s-apucă de negoț estetic în coloanele „Pseudo-Românului“, judecând iar de sus în jos autori de cari nici nu e în stare să-și deie bine seama.

C-un cuvânt, nu în d. Xenopulos *in abstracto* am lovit, ci în defectele înnăscute rasei, cari nu se pot schimba. Aceste defecte trebuiesc temperate, trebuiesc intimidate prin lovituri dureroase, pentru a nu deveni stricăcioase vieții noastre publice.

•

Dar această lămurire ce i-o dau d-nului mai sus citat n-ar avea nici o valoare, căci nu credem ca evreul său fizic, pe care-l drapează fără îndoială cu mai multă eleganță decât eu partea mea muritoare, să intereseze tocmai mult pe cititor. Această lămurire îmi dă mie ocazia de-a mă rosti asupra unui adevăr pe care-l cred nestrămutat și care-mi pare de cea mai mare importanță pentru dezvoltarea ulterioară a poporului nostru.

Am avut neplăcuta datorie — căci pentru individ poate deveni o continuă neplăcere — de-a constata un adevăr despre care mă mir că nu-l formulaseră alții înaintea mea, de vreme ce plutea în aer și se impunea de sine însuși, de-a constata adecă că tocmai în România poporul românesc n-a ajuns — decât cu rare escepții — *de-a da espresie ființei sale proprii.* În viața publică, în școli, în literatură chiar s-a superpus o promiscuitate etnică, din părinți ce nu vorbeau în casa lor românește, și această pătură superpusă e cuprinsă de-un fel de daltonism intelectual față cu calitățile unuia din cele mai inteligente și din cele mai drepte popoare, poporul românesc.

Întâmplarea m-a făcut ca, din copilărie încă, să cunosc poporul românesc, din apele Nistrului începând, în cruciș și-n curmeziș, pân-în Tisa și-n Dunăre, și am observat că modul de-a fi, caracterul poporului este cu totul altul, absolut altul decât acela al populațiunilor din orașe din care se recrutează guvernele, gazetarii, deputații ș.a.m.d. Am văzut că românul nu seamănă nicăiri nici a C.A. Rosetti, nici a Giani, nici a Carada, nici a Xenopulos, că acest popor e întâi, fizic, cu mult superior celor numiți mai sus, intelectual asemenea, căci are o inteligență caldă și deschisă adevărului, iar în privirea onestității cugetării și înclinărilor e incomparabil superior

acestor oameni. Am observat și mai mult: că clasa veche superioară, rea-bună cum o fi fost, seamănă în toate cu mult mai mult poporului; că are mai multă francheță de caracter și incomparabil mai multă onestitate, că sunt în ea rămășițe de vrednicie dintr-o vreme anterioară epocii fanarioților.

Se putea oare să nu conchid că pătura superpusă de roșii nu e nici română de origine, nici asimilabilă măcar? Dovada cea mai strălucită despre aceasta mi-a dat-o banchetul d-lui C.A. Rosetti, la care mesenii erau într-adevăr de-o stranie, de-o absurdă promiscuitate.

Din citirea izvoarelor istorice m-am convins că în decursul evului mediu, care pentru noi a încetat cu venirea fanarioților, n-am avut clasă de mijloc decât ca slabe începuturi și că această clasă — escepție făcând de olteni și ardeleni — e cea mai mare parte de origine străină. De aci abia am putut să-mi explic revoluția socială petrecută în zilele lui Cuza Vodă, al cărei apogeu e sub domnia lui Carol îngăduitorul. Este în realitate nimic mai mult, nimic mai puțin decât proclamarea perpetuă a predominării elementelor străine asupra poporului istoric, compus încă până azi din țărani mici și mari. Odată ajuns la această convingere, totul era hotărât pentru mine; era o datorie de a fi și de-a rămânea în partea poporului istoric, din care însumi fac parte, și în contra păturii superpuse de venetici.

M-am convins că acea ură în contra trecutului, acea aruncare în apă a tuturor tradițiilor, acel abis creat între trecutul de ieri și prezentul de azi nu e un rezultat organic și necesar al istoriei române, ci ceva factice și artificial.

Nu omul *in abstracto* se mișca în d. C.A. Rosetti în contra boiarilor, ci grecul: nu omul *in abstracto*, Fundescu, înjură în „Telegraful“, ci țiganul din el; nu talentul înnăscut al d-lui Xenopulos își dă în coloanele „Pseudo-Românului“ un aer de superioritate, luând cam peste picior novelele lui Slavici sau o teorie a lui Maiorescu, ci „jidanul“ din el își dă aceste aere. Caracterul — din nefericire — se moștenește.

Un popor bătrân și unul tânăr sunt două ramuri din copacul omenirii, dar cari s-au despărțit de mult și s-au deosebit de mult. Vai de poporul tânăr, cu instincte generoase, cu inteligență mlădioasă și primitoare de adevăr, când vine în atingere cu uscăturile omenirii, cu resturi de popoare vechi cari au trecut prin toate mizeriile unei civilizații stinse, cu acele resturi în care vertebre și cranii sunt osificate și condamnate la o anume formă, resturi intelectual sterpe, fizic decăzute, moralicește slabe și fără de caracter. Toată viața publică a poporului tânăr se viciază, moralitatea lui decade, inteligența lui sărăcește și se usucă. Nu e nici un pericol pentru români de-a-și asimila

rase tinere de orice origine ar fi, dar un pericol mare de-a asimila rase bătrâne, cari au trecut prin o înaltă civilizație și prin mare corupție, și cari în decursul vieții lor și-au pierdut pe de-a pururea zestrea sănătății fizice și morale.

Și cum să nu fie așa? Plebea aceasta e recrutată din Bizanț, din împărăția grecească a Răsăritului. Trebuie să-și reprezinte cineva istoria acestei împărății, mia de ani de crime scârboase, de mizerii, de demagogie, trebuie să-și aducă aminte că era împărăția în care tații își desvirginau fiicele, copilul scotea ochii părintelui, părintele copilului, în care căsătoria era o batjocură, în care suflet și trup erau venale, și atunci va vedea că niște cauze cari au durat o mie de ani nu e cu putință să nu se fi întrupat, să nu se fi materializat în rasa de oameni ce trăia acolo. Legea cauzalității e absolută; ceea ce s-a petrecut ca cauză o mie de ani în Bizanț și până azi a trebuit să treacă în organizarea fizică și morală a acelui neam, s-a încuibat în privirea vicleană, chiorâșă și mioapă, în fizionomia de capră, în înclinarea de-a avea cocoașă. Cu viclenia din privire corespunde daltonismul intelectual pentru orice bun moral, fie onoare, fie demnitate, fie adevăr; cu înclinarea cocoașei fizice corespunde cocoașa morală. Căci cine nu minte niciodată e natura. Când pune-n două picioare o caricatură, ea știe foarte bine de ce-a pus-o; și ceea ce ea fizic condamnă la uriciune e și moralicește urât și trebuie să culmineze în Tetzis și în Scarvulis, connaționali ai celor mai mulți dintre roșii.

Această opinie nu este numai a mea. Vestitul etnograf francez Lejean contestă acestei rase orice putință de onestitate, iar un autor modern vorbește astfel despre ea:

> Grecul nu se bucură în România de nume bun. Oamenii avuți dintre ei sunt aproape fără escepție jucători de cărți și de o completă imoralitate sexuală; ceea ce le dă oarecare aparență de oameni de societate este politețea lor pospăită. Din clasele de jos ale acestui popor se recrutează în România cei mai mulți escroci, pungași, hoți și ucigași.
>
> Cât despre *funcționarul* grec, la el e totul de vânzare pentru bani și sperjuriul nu e pentru el o faptă condamnabilă. Dacă evreilor poloni cată să li se conteste orice morală, grecului trebuie să i se conteste și mai mult încă, căci nu cred ca neogrecul să afle în dicționarul său vorba moralitate. Atacuri nocturne și hoții la drumul mare se comit mai cu seamă de acești oameni și, fiindcă cei mai mulți advocați sunt asemenea greci, nu se descopere în genere nimic sau, dacă se și descopere, i se dă drumul hoțului să fugă sau se achitează, pretextându-se că nu se poate proba nimic în privire-i.

> Grecul începe cu lada de portocale ce le precupețește și încetează prin a fi dublu și triplu milionar. În acest timp *conștiința nu joacă la el nici un rol;* el devine evlavios abia după ce averea e pusă bine în lada de fier. Pentru a câștiga această avere, el nu se sfiește de nici un mijloc și oricare-i permis după opinia lui, moral sau imoral, onest sau malonest, drept sau criminal. (V. R. Henke, *Rumanen*, pag. 37, 38).

•

Din cele ce preced d. N. Xenopulos se va fi convins cât de puțin mă poate atinge ori supăra ceea ce spune despre mine.

D-sa îmi face onoarea de a-mi batjocori scrierile. Îi pot spune că singura insultă gravă ce mi-ar putea-o aduce ar fi de-a mă lăuda în coloanele „Pseudo-Românului“. Lauda în acel organ, pentru care însuși numele poporului nostru e o marfă ce se vinde pe 20 bani numărul, o asemenea laudă m-ar face să mă îndoiesc de mine însumi și să cred c-am început a fi de-o teapă intelectuală și morală cu roșii. Și aceasta m-ar durea, căci nu știu să fi greșit ceva lui Dumnezeu și oamenilor pentru a merita o atât de amară pedeapsă. Pentru a mă curăți de vina de a fi lăudat în organul în care au fost lăudați și cei ce și-au înfrânt până și jurământul și onoarea militară la 11 fevruarie ar trebui să intru în sfântul fluviu Gange și să mă închin, recitând imne ale Vedelor, scrise în sfintele începuturi, când omul era încă adevărat ca natura și natura adevărată ca omul.

M. Eminescu

❦

DUNĂREA

[9 aprilie 1882]

„Neue freie Presse“ vine din nou să ne deie interesante revelațiuni. Ea scrie:

> *Guvernul francez a notificat propunerea lui Barrère tuturor puterilor interesate, de asemenea și României. Cercurile politice speră că toate guvernele reprezentate în Comisiunea Internațională vor accepta propunerea. Nici din partea României nu se așteaptă o opoziție în principiu. În privința aceasta e desigur un ce important că guvernul român, după cum ni se anunță din București, protestează foarte categoric contra ideii că „Românul“ ar avea vreun mandat să vorbească în numele guvernului regelui Carol. „Românul“ nu mai e organul cabinetului din București și părerile emise de această foaie sunt a se privi numai ca opiniuni private ale proprietarului ei, d. Rosetti, care, nefiind nici ministru, nici președinte al Camerei, poate vorbi numai în*

numele său și nu al guvernului sau al reprezentațiunii naționale. De aceea România nu este deloc indispusă să accepte atât instituirea Comisiunii Mixte cât și președinția Austriei într-însa și delegarea unui membru al Comisiunii Europene în Comisiunea Mixtă. Guvernul român dă acestei Comisiuni și dreptul celui mai sever control relativ la executarea regulamentului și a deciziunilor Comisiunii Europene, dar pretinde numai ca, pe teritoriul său riveran, atât regulamentul cât și deciziunile Comisiunii să se execute de organele sale proprii. Deci guvernul român va prezenta Comisiunii Europene un amandament pentru conservarea dreptului executiv al statelor riverane. După cum se știe, Comisiunea Europeană se va întruni deja pe la finitul lui aprilie și, cum se crede, la începutul lui mai va examina propunerea Barrère. Dar afară de România poate vor prezenta amandamente și alte puteri.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[9 aprilie 1882]

Într-un stil blajin, inspirat numai de dragoste și de iubire, „Românul“ de la 5-6 aprilie curent se plânge că presa din opozițiune se mulțumește să acuze pe guvern că tot ce a lucrat pentru țară de șase ani e rău, fără să arate prin ce mijloace s-ar putea face mai bine. O sfătuiește apoi, tot cu același ton ademenitor, să lase criticele sterile de o parte și să-și exprime limpede și curat vederile ei asupra îmbunătățirilor ce ar trebui introduse.

Mărturisim că această dojenire politicoasă a bătrânului organ de publicitate ne-a făcut o impresiune cu atât mai plăcută cu cât era neașteptată. Nu prea eram, ce e dreptul, obicinuiți cu asemenea fraze pline de miere și de nectar din partea confraților noștri. Polemicele lor, din contra, se recomandă, de ordinar, printr-o acrimonie și o rea credință cari desfid orice veleitate de discuțiune.

Deși s-a zis demult că excepțiunea confirmă regula, vom considera ca o datorie de confraternitate să le răspundem cu aceeași blândețe, în speranța că o vor adopta ca normă de conduită în viitor.

După ce arată că opozițiunea se mărginește numai să atace faptele miniștrilor actuali, „Românul“ se întreabă cu mirare:

> Dar oare n-au făcut ei bine că, după sute de ani de amorțire, au avut încredere în națiune și au făcut un rezbel?

DD. Rosetti Brătianu au făcut, în adevăr, războiul și probă despre aceasta sunt, vai! milioanele cheltuite și cei zece mii de bravi căzuți pe

câmpiile Bulgariei. Nu credem însă că au dreptul să se fălească cu campania întreprinsă și să se învăluie în „cutele gloriosului drapel al armatei“, după cum le-a observat cu atâta elocuență d. Blaremberg.

Nimeni nu va contesta că împrejurările în cari s-a început războiul erau din cele mai gingașe. Națiunea întreagă, și armata în special, tremura indignată ascultând bârfelele aruncate asupra neamului român de gazetele ungurești și ovreiești. Sentimentul unanim era că, în fața atitudinei inexplicabile a Turciei, intrarea noastră în campanie se impunea cu o necesitate neînlăturabilă. Și putem afirma că orice partid s-ar fi aflat la putere în asemenea momente n-ar fi fost în stare să oprească în drumu-i curentul patriotic care străbătea țara de la un capăt la celalt.

Meritul dară al acestor oameni de stat a fost nu de *a face* războiul, ci de-a *ceda* unei cerințe generale, pentru că nu puteau face altfel.

Socoteala însă ce le va lua istoria nepărtinitoare nu va fi atât de simplă pe cât își închipuiesc. Nu știm dacă coroana ce le va pune pe cap nu va fi plină de spini. Ceea ce constituie greșeala lor de căpetenie — și, în politică, greșeala se numește crimă — este că, o dată intrați în acțiune, nu s-au priceput să profite de evenimentele în mijlocul cărora lucrau. Au făcut războiul, au risipit sângele generos al celor mai valoroși copii ai patriei, însă, prin neprevederea, prin slăbiciunea, prin neglijența lor, au lăsat să se răpească mărgăritarul prețios al țării, Basarabia, tot atât de scumpă românilor pe cât este de scumpă Alsacia-Lorena pentru franceji.

Nu erau destule deja provinciele smulse de la sânul patriei — martire: îi trebuia încă și acest sacrificiu pururea dureros?

Paharul amar pe care în perfectă cunoștință de cauză l-au impus României ar trebui să le mai taie pofta, credem noi, de a vorbi de meritele lor. Din nenorocire, gura le e plină necontenit de laude pe cari și le atribuie singuri, fără să se gândească un moment cât e de trist reversul medaliei.

Nu le recunoaștem, așadară, dreptul de a se făli cu acest război, care a dovedit lumei patriotismul și bravura strămoșească a oșteanului român, însă, în același timp, a dat pe față pentru totdauna ușurința de caracter și inaptitudinea iremediabilă a celor cari erau la guvern.

Cât despre prestigiul țării în urma acestui război și a proclamării regatului, am avut cu toții trista ocaziune să vedem cum îl înțeleg ei. Faptele sunt prea recente și ne doare din inimă ca să mai insistăm asupra lor.

Iată ce ar trebui să adaoge confrații noștri, dacă sunt în adevăr de bună credință, în urma întrebărei mirate de care am vorbit.

„Nici o țară n-are o libertate mai absolută“, mai declară „Românul“. Fie-ne iertat să adăogăm noi: libertatea sărăciei și a jafului.

Cine ar putea tăgădui că astăzi, oricari ar fi aparențele înșelătoare, mizeria bate cumplit la ușa țăranului? Simptome caracteristice sunt proporțiunile neauzite pe cari de câțiva ani le-a luat brigandajul, ca în epocele cele mai funeste. Trebuie să fi ajuns cuțitul la os pentru ca drumul mare să se umple de răifăcători.

Confrații noștri ne vor zice că exagerăm lucrurile și ne vor da, ca probă că țara merge bine, pe câțiva *gheșefturi* (întrebuințăm cuvântul pentru că a intrat în obiceiuri) cari și-au rotunjit cu o facilitate nepomenită averile pe socoteala ei. Din nenorocire, marea majoritate a națiunei sufere, căci impozitele sunt grele și se împlinesc cu călărași. O frământare adâncă, deși latentă, se află de cealaltă parte a Milcovului, unde nemulțumirea e generală și nu așteaptă decât o ocaziune spre a prorupe.

Ce a făcut guvernul ca să preîntâmpine aceste nemulțumiri, de cari nu ne îndoim că este informat? Unde-i sunt măsurile luate ca să poprească valurile amenințătoare ale potopului ovreiesc cari au înghițit deja parte din cele mai frumoase și istorice orașe ale patriei lui Ștefan și amenință să înghită și pe celelalte?

Când marii proprietari moldoveni s-au prezentat la Maiestatea Sa spre a expune păsurile țării, guvernul a silit pe rege să le refuze audiența cerută, ca o probă, negreșit, a „libertăței absolute“ de care ne bucurăm.

Ah! dară adversarii noștri se cred dibaci zicându-ne: „toate bune. Sunt, o recunoaștem, multe și numeroase rele de vindecat. Arătați-ne leacul.“

Răspunsul e simplu.

Tendințele partidului ce se intitulează liberal, dară care, pentru noi, este pur și simplu demagogic, sunt radicalmente opuse vederilor noastre. Școala d-lui Rosetti voiește comoțiunile violente, superpunerea nesocotită a intereselor, predomnirea numărului fără cens și fără capacitate. Noi urmărim, din contra, stabilitatea în instituțiunile ce țara și-a dat, siguranța proprietăței, influența legitimă a meritului și a inteligenței, respectarea cu sfințenie a Constituțiunei.

Cum dară ne vom înțelege? Or programa a căreia realizare o urmăresc e bună, și atunci sfaturile noastre sunt fără folos, de vreme ce sunt deciși mai dinainte să nu ție nici o socoteală de ele; or este rea și vătămătoare, și în acest caz nu pricepem ce mai caută la putere?

Ne cred dânșii atât de naivi încât să le încredințăm *leacurile* noastre? De când oare medicul conștient și prevăzător își lasă doctoriile destinate să aline durerea bolnavului pe mâini netrebnice, cari pot să le compromită efectul? Și apoi, ținut-au vreodată seamă de leacurile ce li s-au recomandat?

De șase ani de când sunt la guvern ei își exercitează empirismul lor asupra forțelor vii ale națiunei, slăbind-o și dezorganizând-o, fără să știe în mod hotărât unde au să ajungă. De câte ori vreun organ al opozițiunei le afirmă că măsura la care tind e periculoasă, ei strigă: „Voim lumină!“ și-și astupă urechile ca să n' audă. Ca să nu le cităm decât un exemplu, ținut-au oare socoteală de manifestațiunea clară și categorică a opiniunei publice în contra electivității magistraturei?

Nu e de ajuns să declare că voiesc și doresc discuțiunea, ci trebuie ca declarațiunea lor să fie sinceră. Toată lumea însă s-a convins cu prisos că sinceritatea de care fac atâta paradă. În vorbe e un mjiloc ingenios, deși puțin recomandabil, spre a amăgi pe cei lesne crezători.

Piară țara, numai dânșii să fie la guvern: iată deviza lor.

❦

[10 aprilie 1882]

Când ne-aducem aminte de bunul simț de-odinioară al poporului nostru ne atmosferizăm oarecum c-o altă epocă, plină de senin și de cuminție, lipsită de pretenții, sănătoasă. Poporul citea pe atunci scrierile unui Anton Pann, ale unui Gherasim Gorjan. Azi citește *Dramele Parisului*, *Mizeriile Londrei*, *Misterele Pușcăriei*. Nu era vrun lucru mare Tilu Buhoglindă, Arghir ori Leonat din Longobarda, dar formau — de bine de rău — o atmosferă intelectuală de-un admirabil bun simț și adesea cu mult haz. În orice caz nu se corumpea fantazia oamenilor și nu li se vicia judecata.

Astăzi, dac-am judeca intelectul popular după ceea ce el citește, am trebui să rămânem uimiți de corupția de fantazie și judecată care se introduce sistematic în el, dar totodată am înceta de-a ne mira de ce acest ogor al creierului omenesc a devenit atât de primitor pentru orice idee suptă din degete, de ce judecata omului din popor nu mai e în stare de-a rezista nici celei mai comune sofisme făcute de-o gazetă guvernamentală, de ce acest teren e atât de pregătit pentru a primi absurdul în el și a rămânea indiferent față cu cele mai elementare adevăruri.

E desigur ceva elementar ca o reformă, înainte de-a fi introdusă, să fi devenit necesară, să fie cerută de cineva, de grupuri ale populațiunii sau de populațiunea întreagă.

Am dori să știm cine în țara aceasta cere electivitatea magistraturii, cine sufrajul universal? Nime.

Cu toate acestea zilnic „Românul“ readuce pe tapet când una, când alta și aproape totdauna cu acuzarea că partidul conservator se ridică contra drepturilor poporului, contra națiunii.

Până când aceste fraze banale, lipsite de orice cuprins, mai pot afla urechi crezătoare?

Dar cine vă cere electivitatea, cine vă cere sufrajul? Ceea ce vă cere lumea nu e să-i luați ochii cu formări, deformări și reformări; muncă vă cere. Dacă avem nevoie de ceva este mai înainte de toate o administrație cu știință de carte și insuflată de spiritul probității; același lucru se cere de la judecători, de la profesori, de la orice organe ale statului. În loc de-a restitui poporului prin muncă serioasă ceea ce vă dă ca buget al cheltuielelor, ne veniți zilnic, cu aerul tragic al *Dramelor Parisului* și al *Mizeriilor Londrei*, să cereți ba reformarea legii electorale, ba electivitatea magistraților, ba câte toate.

Toate acestea nu ajută nimic, nu ușurează c-un grăunte măcar sarcina socială, din contra o îngreuie fără de nici un folos și țara stă tot pe loc, țăranul ară tot cu plugul lui Mircea cel Mare, administrația tot rea, școala tot mediocră, justiția tot înjghebată din oameni ce vor să-și facă în tribunale practica de advocatură.

După cum ni se pare nouă, legile și organizarea politică ar fi putut să rămâie cu totul aceleași cari erau înainte de 1700; nu l-ar fi durut pe nimenea capul de toate acestea. De ce căutăm în legi, în forme și în reforme scrise ceea ce nu este, nu poate fi cuprins în ele: probitatea aplicării lor și cunoștințele tehnice de resort? Legile cele mai bune nu fac din subprefect un om cu știință de carte; cea mai bună constituție din lume nu poate face pe-un Simeon Mihălescu să știe altceva decât a se iscăli și a se învoi cu Warszawsky; legi scrise nu pot înlocui munca, nu probitatea, nu cunoștințele și practica afacerilor publice.

Acesta este însă blestemul demagogiei, de-a vedea relele acolo unde nu sunt și de-a nu le recunoaște acolo unde sunt în adevăr. Ele sunt în ignoranță, în cele patru clase primare erijate în om de stat; ele sunt în lipsa de probitate, în lipsa de creștere și de cultură; în contractarea de trebuințe

străine, pe cari inepția de-a munci nu le poate satisface decât recurgând la mijloace maloneste și la șarlatanerie politică. Acestea sunt relele ce trebuiesc combătute, nu legea electorală ori numirea magistraților de către guvernul regelui. Și, dacă organele roșii ar avea mai multă onestitate de cugetare, s-ar pune să combată asemenea relele reale, nu cele fictive și imaginare; ar căuta remedii în contra ignoranței și improbității, iar nu remedii scrise pe hârtie în contra organizațiunii actuale.

❦

[10 aprilie 1882]

D. N. Bassarabescu ne întreabă dacă din partea redacției a fost inserat în „Timpul“ articolul privitor la d-sa și semnat de d. Miulescu, tipograful. Acel articol purtând o semnătură personală e pur și simplu o inserțiune prin care tipograful se apără în contra acuzărilor ce i se adusese și nu privește deloc redacția acestei foi.

❦

CESTIUNEA DUNĂRII

[11 aprilie 1882]

Corespondentul din Berlin al ziarului „Neue freie Presse“ scrie următoarele:

> *Se susține că deschiderea Comisiunei Europene, ce era să fie la 24 aprilie, se va amâna poate pentru luna lui mai. Până atunci se speră a ajunge la o înțelegere a tuturor statelor interesate. Nu se poate ști exact dacă această așteptare se întinde și asupra rezistenței ce se bănuiește că va face România. Din sorginte bună se aude că proiectele României nu se îndreptează contra Comisiunii Mixte ca atare, ci se rapoartă la competența ei, între altele la numirea inspectorilor de porturi. România are să propună ca fiecare stat riveran să-și aibă inspectorii săi, adecă în porturile austriace să fie austriaci, în cele române inspectorii de porturi să fie români. Se zice că propunerea Barrère nu conține nimic asupra acestui punct.*

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[13 aprilie 1882]

Aseară, 11 aprilie, a fost o numeroasă adunare politică în sala Herdan, la care au luat parte mulți alegători din București din toate colegiile și mai multe delegațiuni din partea județelor.

Precum orașele noastre au un miez comercial, dar periferiile sunt satele ce odinioară înconjurau centrul și cari acum s-au contopit cu el, elementul național și în București, urmașii lui Bucur Ciobanul, nu sunt a se căuta în stradele strălucite ale centrului, ci în satele alipite de oraș, în părțile lui cari erau odinioară agricole.

Începând cu această clasă puternică și sănătoasă de oameni și încheind cu fii de Domni români, putem zice că în adunarea de ieri toate clasele fără deosebire erau reprezentate.

O învederată animațiune domni când d. Lascar Catargiu deschise ședința, nu spre a croi figuri și vorbe frumoase, ci pentru a spune pe scurt, cu tonul lui de absolută sinceritate și bună credință, relele ce bântuie țara și cari o așteaptă în urma nesăbuitelor opintiri de înnoituri ale partidului de la guvern.

Pentru a lămuri în amănunte cestiunile la ordinea zilei d-sa dete cuvântul d-lui Iancu Lahovari. Tema era desigur bogată, pentru că lungă este „Tabla mișeliilor“ partidului roșu, încât în privirea ei s-ar putea cita cântecul spaniol:

> „De-ar fi marea o cerneală,
> iară cerul o hârtie,
> n-ar ajunge să se scrie“.

Și-n adevăr, d. Iancu Lahovari începu prin a cita acuzarea zilnică ce-o fac roșii, că în țară ar fi existând apăsați și apăsători, exploatați și exploatatori. Dar, dacă ne uităm împrejuru-ne, vedem oare pe pretinșii exploatatori, vedem pe proprietarii mari ori pe arendași îmbogățindu-se? Se 'mbogățește, pe de altă parte, țăranul? Merge negoțul, merg meseriile, pe cât sunt românești, bine? Din contra, toate dau îndărăt; o singură meserie merge bine, un singur negoț, cel de fraze patriotice, cel politic. În sferele acestei industrii se ridică oameni din nimic și devin milionari, marfa vorbelor ridică palate unor inși cari ieri n-aveau nici măcar o căsuță modestă. Ceea ce progresează în adevăr nu este nici agricultura, nici industria, nici grapa, nici dalta, ci bugetul cheltuielilor statului. D. Iancu Lahovari citează în treacăt bugetul, în adevăr infim, al domniilor române: douăzeci de milioane în

amândouă țările, cari nici nu se cheltuiau măcar toate, căci fiece an se 'ncheia cu economii și cu escedente. Ei bine, sub regimul financiar de atunci numărul populațiunii era acelaș ca și azi, puterea lui de producțiune aceeași, ba poate mai mare și, cu toate acestea, fără ca populația să fi sporit, fără ca puterea ei de producție să se fi augmentat, fără ca modul de-a munci să se fi îmbunătățit, se iau azi de pe spatele aceluiaș popor 121 milioane, ba în realitate 140 de milioane pe an. Rezultatele sunt învederate: populația, în loc de-a spori, scade; în loc de-a păși înainte, dă mereu îndărăt, și cine se înmulțește sunt străinii cari înlocuiesc pe român. E un popor ce moare de fericirea de-a fi guvernat de roșii, încât, dacă lucrurile vor merge tot în direcția aceasta, în curând nu vor mai avea pe cine să facă fericiți. D-sa încheie arătând toate inconvenientele electivității magistraturii.

Adunarea ceru în unanimitate s' auză pe d. Maiorescu. Aspectul salei se schimbă. Oratorul veni în mijloc și adunarea formă de jur împrejurul lui un cerc.

Care e progresul real făcut de țară, întrebă dumnealui, pentru a îndreptăți la sufrajul universal, la electivitatea magistraturii? Dacă dintre recruți, floarea tinerimii din sate, abia 6 la sută știu a citi, care e procentul celor ce știu a citi în populația întreagă? Unul sau doi la sută. Oricât de bună și inteligentă ar fi mulțimea, are ea mijlocul de-a controla viața publică neștiind nici citi, nici scrie? Punându-se în mâna ei soarta județelor, prin sufrajul universal propus, ce va fi asta decât a da județele în realitate pe mâna amăgitorilor, pe mâna clasei negustorilor politici? Școala și biserica trebuie să dea poporului cunoștințele și creșterea trebuitoare pentru a ști să îngrijească fiecare mai bine de sine însuși și de aci va veni și judecata pentru îngrijirea intereselor publice. Electivitatea magistraturii, ce se propune, e o reformă republicană, care există numai în America. Dar americanii, cari se compun din o mare amestecătură de popoare și unde împământenirea e imediată, chiar și când e vorba de viața practică de stat abdică lesne de la principiile *a priori*. Când e vorba de chineji nu mai stă teoria „de om și om“. Aci vor să oprească imigrațiunea, ei cari îndealmintrelea nu opresc imigrațiunea nimănui. Așadar și noi, când e vorba, pe alt teren, de electivitatea magistraturii, să ne întrebăm ce-ar fi ea în practică? Ar fi punerea justiției în mâna acelor deputați atotputernici cari azi țin județele ca într-un fel de arendă, împreună cu toate funcțiunile administrative. Reforma mai e apoi și republicană, pe când poporul românesc de la 'nceputurile lui e monarhic. Chiar existența sa politică cere

ca el să fie monarhic, căci o republică între două mari monarhii ar fi jucăria acestora și totdauna s-ar găsi facțiuni politice în țară ce s-ar lăsa întrebuințate de străini în contra a chiar intereselor statului.

În fine, d. Al. Lahovari luă cuvântul, pentru a supune votului întrunirii o moțiune. Cu tonul său energic rezumă din nou ceea ce zisese antevorbitorii săi. D. C.A. Rosetti, care n-are un petec de pământ în țară, ne face legi de agricultură, d-nia lui, care n-a citit în viața-i o carte de drept, ne face legi de organizare judecătorească și licențiați de Paris n-au rușine de a-și pune iscăliturile sub un proiect, nu al d-lui Rosetti, ci a copilului d-lui Rosetti. D-sa, ateu după principiile revoluției ce le profesează, ne va face legi pentru organizarea bisericii. Astfel un om, până ieri fără avere, fără știință de carte, fără talent oratoric măcar, pune mâna pe-o țară întreagă și face ce-i place cu ea. Electivitatea magistraturii ar fi o calamitate nemaipomenită. Azi un partid dispune de averea noastră publică, de 121 milioane pe an. Atunci ar dispune tot partidul politic de averea noastră privată, de onoarea noastră, de tot ce e protejat de justiție.

D-sa dete apoi citire următoarei moțiuni:

> În proiectele asupra electivității politice a magistraturii și a introducerii sufrajului universal în alegerea consiliilor județene, supuse la dezbaterea Camerei, adunarea vede o *primejdie pentru țară* și o *călcare a Constituțiunii* și invită opozițiunea a le combate în Corpurile legiuitoare și în genere a organiza o rezistență legală în toată țara în contra unor asemenea tendențe ale partidului de la guvern.

Adunarea votă cu unanimitate moțiunea și se despărți strigând: „Trăiască regele! Jos fanariotul!“.

❦

[16 aprilie 1882]

Nu există fără îndoială o mai mare tiranie decât cea demagogică. Nu-i vorba, nici absolutismul unui singur om nu-i vro poamă. Ș-aci te pomenești că un individ cu sistemul nervos compromis prin vițiі și desfrânări se constituie în reprezentant absolut al statului și-i impune ca lege fel de fel de insanități cari-i trec prin minte, făr' a ținea seamă nici de deprinderile habituale ale oamenilor, nici de necesitățile aievea ale statului. Dar la despoții din mila lui Dumnezeu se întâmplă totuși că interesul lor propriu și interesul statului sunt până la un grad oarecare identice; despotul știe că

puterea statului e puterea sa proprie și deja interesul său îi impune mai multă circumspecțiune în dictarea măsurilor sale.

La demagog lucrurile stau cu totul altfel. Și el dispune de-o putere absolută, căci și demagogii sunt toți tirani și liberalismul lor e-o frază, dar interesul statului nu este identic cu al lor propriu. Ei n-au absolut nici un interes ca mașina guvernamentală să funcționeze exact și regulat; din contra, cu cât dezordinea și neclaritatea de idei va fi mai mare cu atât demagogul e mai sigur de-a rămânea sus. Și demagogii sunt aproape toți vițioși, netrebnici, lași ca caracter și nerozi ca minte — dovadă aproape totalitatea partidului roșu de la noi —, lipsiți cu totul de un complex de idei morale cari să constituie normativul unei vieți oneste și serioase, fără stăpânire pe faptele și cugetul lor, dar pe lângă aceste rele se adaogă și acela că interesele lor private și personale sunt departe de-a fi identice cu ale statului, sunt din contra opuse acestora, căci statul, cu natura sa permanentă și moralizătoare, este cel mai mare adversar al destrăbălării de idei și de instincte.

De aceea ei caută să-l sape în toate chipurile, să-i sustragă toate elementele de statornicie și de dreptate de care dispune.

Acum justiția le stă în cale.

Toate autoritățile consultate până acum s-au pronunțat în contra electivității, toate organele presei independente asemenea. Cu toate acestea o mână de demagogi susține numaidecât izbutirea acestei reforme americane, pe care nimenea nu le-a cerut-o și care-a fost inventată în coloanele „Românului“ de unul dintre reformatorii universului din cafeneaua Procope. Nu mai înțelegem până unde o s-ajungă cinismul acestor oameni cari au mereu în gură opinia publică și națiunea și cari țin mai puțin seamă decât oricine de aversiunea hotărâtă a opiniei și a națiunei în contra electivității. Fiecine simte că justiția ar deveni în chipul acesta un instrument, o proprietate privilegiată a unui partid; se simte că advocații roșii ar specula-o ca pe o marfă, că clienții acestor advocați, ce sunt și agenți electorali, ar avea privilegiul de-a câștiga procesele în contra oricui și cu toate acestea ne vin mereu cu idei *a priori*, a căror realizare chiar în America se dovedește a fi o nenorocire publică.

Relevăm asemenea că prin reformă se tăgăduiește un drept al Coroanei, acela de-a numi judecători după cunoștințele ce le posed, după gradul de încredere ce inspiră, precum și dreptul de-a-i depărta pe cei venali și ignoranți, drepturi ce nu se pot lua fără pericol absolut din mânile regelui.

Dar toate acestea nu împiedică pe demagogi. Republicani, după propria lor mărturisire, ei nu îngăduiesc pe rege decât pe cât timp trăiesc în realitate în republică, și-i amenință prin agenți diplomatici viața chiar din momentul în care ar vrea să-și afirme prerogativele pe cari i le asigură Constituțiunea.

❦

SULTANUL ȘI CHEDIVUL

[17 aprilie 1882]

După cum e informată o foaie din Berlin,

> *Poarta a dat ordin reprezentanților săi din străinătate să pună pe tapet situațiunea egipteană, deocamdată în mod confidențial. Totodată ei sunt însărcinați să atragă cu tot dinadinsul atenția puterilor asupra neapăratei necesități de a înlocui pe chedivul Tewfik, lipsit de orice autoritate, printr-un prinț care să fie în stare a restabili autoritatea guvernului precum și totodată să asigure prosperitatea prea amenințată a țării, drepturile și interesele sultanului conform cu tratatele cât și ale puterilor europene. Reprezentanții otomani au să mai adauge că sultanul consideră de un ce imperios ca Egipetul să se reîntoarcă la principiul succesiunii conform legii Islamului.*
>
> *Într-acestea sultanul a și trimis la Cairo o comisiune, în frunte cu Osman Pașa, apărătorul Plevnei. Zilele chedivului Tewfik par a fi numărate.*

Este de remarcat că și „Nord Deutsche Allgemeine Zeitung“, organul d-lui Bismark, accentuează asupra necesității pentru Egipet, unde a dispărut orice autoritate și anarhia bate la ușă, de-a avea în frunte o mână de soldat, o mână de fier. Dar nici în Africa lucrurile n-au ajuns așa departe ca în noul Regat român, unde destrăbălarea oamenilor guvernului, unde jafurile și omorurile ar trebui să îndemne la o acțiune mai energică pe toți bărbații cu dor de țară.

❦

[18 aprilie 1882]

Senatul modificând în secții unele articole ale proiectului tocmelelor agricole, „Românul“ găsește ocazie de-a spune:

Să bage de seamă, cei cari nu vor loviri de stat de sus în jos, ci *de jos în sus!*
Nu provocați noi loviri de stat!

Nu vorbim de modificările introduse de Senat în proiectul Camerei, pentru că legea ni se pare un paliativ neputincios în contra unui rău organic.

Nu sunt de vină nici proprietarii mari, nici cei mici de înrăutățirea raportului între muncă și capital, ci de vină este și rămâne *dezvoltarea liberală,* căreia i-au dat naștere în țară partidul roșu, ridicarea în sus a unei pături numeroase de feneanți cari, sub titlurile cele mai diverse și cele mai specioase, sunt avizați a trăi din spinarea claselor producătoare.

Începând cu Crăcănel, saltimbanc caraghioz, fost matelot pe-o corabie grecească de pe Dunăre, care azi ia o pensie de 4000 franci pe an sub *pretextul* că ar fi fost artist dramatic, un om de care lumea râdea ținându-se de inimă de câte ori îl vedea jucând *tragedie,* și sfârșind cu saltimbancul politic C.A. Rosetti; punând la mijloc toată seria de cumularzi și de reputății uzurpate câte trăiesc din bugetele statului, comunelor, județelor, vom vedea că aceasta este noua aristocrație care suge măduva poporului, că aceasta este cauza adevărată a relelor economice ce ne bântuie. Și n-o descoperim noi aceasta, în mod izolat și individual. Acum douăzeci de ani constata începuturile boalei sociale un Constantin Cretzulescu ș.a. Dac-am număra zecile de mii de feneanți cari, direct ori indirect, trăiesc, fără nici o muncă musculară sau intelectuală, din sudoarea poporului de jos, am înțelege de ce azi există o cestiune socială și de ce înainte nu putea să existe. În adevăr de la 1270 și până în zilele de acum ale roșiilor nu întâlnim în izvoadele țării nici umbră de cestiune agrară ori socială. Ce cestiune agrară putea exista în adevăr când clase dominante foarte puțin numeroase se întemeiau pe baza largă a unui numeros popor? Piramida avea temeliile largi și vârful ascuțit, mulți dedesubt, puțini deasupra, și de-aceea mergeau bine și cei mulți dedesupt și cei puțini deasupra; de aceea pe atunci boierul număra banii lui cu banița, iar țăranul pe ai lui cu căușul; și suflet de om din țara aceasta nu cunoștea mizeria, decât doar din auzite.

Iată dar cauza adevărată a răului: stricarea proporției între clasele consumatoare și cele producătoare. Azi, în locul a o mână de oameni cari nu-i cereau poporului românesc decât 10 milioane pe an pentru conducerea afacerilor lui publice au venit zeci de mii de postulanți și de lefegii cari-i cer aceluiaș popor, acelaș ca număr și ca putere de producțiune, de douăzeci

de ori pe atâta, căci azi și Giani e boier, și Carada este, și mulți alții al căror număr nu mai are sfârșit.

Asta e buba, onorabilă tagmă! În generația întâia erați unde v-a găsit Ypsilant al d-voastră, la coada trăsurilor, și-n generația a doua toți boieri, toți scoși din cutie, toți rozând pita lui Vodă cum vine vorba, și toți nemuncind nimic, nepricepându-vă la nimic, toți având o singură prăvălie și un singur negoț, prăvălia principiilor ponosite și spălate 'n șapte ape, negoțul vorbelor goale din cari nici paserile n-au cu ce se sătura. Muncă, onorabilă tagmă, iată ce vi se cere, și atunci nu va mai exista cestiune de tocmeli agricole ori cestiune agrară. Simeon stâlpnicul, cu patru clase primare, la tăiat lemne, nu director de ministeriu; violoncelul, cu patru clase primare, între lăutari, nu director de bancă; Giani la menajerie nu la ministeriu! Munca vi se cere și poporul nu va mai fi apăsat, căci nu va avea *de cine* să fie apăsat. Fiți economic și social ceea ce sunteți intelectual și moralicește; fiți plebea care-ați fost, plebea scursă din câteșipatru unghiurile lumii pe ulițele orașelor noastre, și poporul românesc nu ar mai avea a se plânge de apăsare, ci ar deveni tot acela care-a fost mai înainte.

Loviri de stat de jos în sus?

Dar știe d. C.A. Rosetti în contra cui s-ar îndrepta ele? Știe d-sa că asemenea loviri ar putea preface grădinile de virtuți ale partidului său în grădini pendente, dar nu ca ale Semiramidei, ci atârnând de felinare?

Loviri de stat de jos în sus?

Dar știe d. C.A. Rosetti că atunci cânepa ar începe a crește și pe scama domnii-sale, și pe seama românilor „Românului“ în țara aceasta?

Ei măre, au trecut vremea în care treceați de martiri și patrioți. Azi lumea vă știe și firele de păr din cap și păcatele mai multe decât acele fire. Nu mai va să dați vina pe boiari și iar pe boiari; acu vi s-a arătat și arama d-voastră și lumea vede limpede cine sunt adevărații esploatatori de țară, adevărații ei apăsători. Nu mai va să facă pacoste caprele și oile să le tragă rușinea; am început a ne cunoaște, domnilor. Odinioară și țara era naivă, și boierii naivi, și poporul naiv, naivi cu toții ca copiii din doi părinți, crescuți sub acelaș acoperământ. Dar au venit copii stricați între noi, copiii altor popoare, străine, cu limba și cu obiceiele cele rele, cum ar zice Matei Basarab, și ne-am deșteptat și noi. O lovire de stat de jos în sus n-ar fi pentru cine se pregătește, adică pentru d-voastră, ci pentru cine se nemerește, după cum spune povestea vorbei, că mai știe haiducul nostru ș-altă potecă, nu numai cea bătută de d-voastră.

❦

O ÎNTÂMPINARE

[18 aprilie 1882]

În „Războiul“ d-lui Gr. H. Grandea citim cu justă mirare următoarele șiruri:

> Către cititori
>
> Acest organ, „Războiul“ (român), prin neatârnarea și nepărtinirea cu care a spus și spune *adevărul* oricăruia, fie alb, fie roșu, *n-a putut să placă nici opoziției albe.*
>
> Pentru că n-am voit a ne înfățișa la Tribunal sau apela la Curte (dorind a ne spăla rufele în familie) a rămas definitivă și executorie o sentință prin care se recunoaște d-lui Miulescu (fost comisar în poliția conservatoare, iar acum întreprinzător tipograf) o creanță discutabilă, dată spre a-i servi la nevoie.
>
> *Interesele coteriei cărei servește numitul domn cerând compromierea organului nostru* a aplicat o urmărire care, prin felul ei, a împiedecat apariția ziarului.
>
> Acum însă am primit a îndura cheful d-lui Miulescu până la o lămurire judecătorească, ca o deferință, către publicul căruia datorau existența acestui organ, căci toate cele zise, că cutare și cutare a contribuit la fundarea și existența lui, sunt cele mai nerușinate calomnii.
>
> *Aceasta* ca răspuns la publicația din ziarul conservator „Timpul“.

Am ruga pe onor. confrate să nu confunde procesele de datorii ce le are și sentințele ce le obțin creditori de-ai săi de la tribunalele civile cu opoziția albă. Asemenea l-am ruga să nu atribuie redacției „Timpului“ cuprinsul anunțurilor de pe pagina a patra, unde în adevăr între „Vinul de Chapoteaut cu peptione de pepsină“ și „Pastilele Dethan cu sarea lui Bertholet“ întâlnim un aviz al custodelui, ce, conform c-o sentență a Tribunalului Ilfov, secția comercială, încasează în socoteala d-lui N. Miulescu, tipograf, veniturile „Războiului“ — Grandea.

Ce au însă a face toate acestea cu opoziția albă, cu pretinsele interese ale coteriei de-a compromite ziarul d-sale? Opoziția albă dă sentință la tribunalul comercial sau ea pune custode? Avem a împărți așa de puțin cu procesul d-lui Grandea ca și cu vinul Capoteaut sau cu sarea Bertholet. D. Grandea afirmă că spune totdeuna adevărul. Tocmai adevărul am dori să-l spună totdeuna. Atunci desigur n-am fi avut ocazia a-i da dezmințirea de față.

❦

[20 aprilie 1882]

Un exemplu izbitor de modul cum prosperă la noi instituțiunile cele mai folositoare este Școala de Belle-arte. Creată în 1864, această școală atât de necesară a vegetat în părăsire până astăzi și amenință a se pierde cu totul, din cauză că nu i se dau mijloacele necesare pentru a trăi și a da roadele ce are drept să aștepte societatea de la o asemenea instituțiune. Un guvern serios ar face din două lucruri unul: or i-ar da mijloacele necesare, or ar desființa-o cu totul. Guvernul de astăzi, guvern al vorbelor sunătoare și al frazelor seci, se mulțumește a conserva titlul de Școala de Belle-arte, fără a-i da mijloacele necesare de a trăi. De aceea on. d. Aman, iubitul nostru pictor, s-a văzut nevoit încă de anul trecut să-și dea demisiunea ce urmează:

Domnule ministru,

La 1864 s-au creat mai multe școale profesionale, între care și Școala de Belle-arte. Necesitatea unei asemenea creațiuni s-a dovedit îndată prin înscrierea a 40 de elevi. Mulți dintre ei au părăsit funcțiuni bine retribuite pentru a îmbrățișa această artă. Profesorii asemenea au arătat mult zel și satisfacțiune văzându-se înconjurați de atâți juni deciși a lucra.

Trei ani trecuseră și, Școala de Belle-arte nefiind prevăzută în legea Instrucțiunii Publice, putu fi cu inlesnire ștearsă din buget în anul 1867; această supresiune fu făcută sub motiv de echilibrare a bugetului, motiv care se invoacă întotdauna de câte ori se simte necesitate de economii în prejudițiul bugetului Instrucțiunii Publice. Să constatăm aci dezinteresarea d-lor profesori ce au continuat cursurile d-lor gratis în timp de 6 luni, până când ministrul succesor d-lui Strat a căutat să repare greșeala făcută de predecesorul său, înființând din nou școala. Mulți din elevi, și încă din cei mai buni, în intervalul acesta, și-au pierdut orice iluziune care nutrea speranțele și viitorul lor și au părăsit școala.

Cu toate peripețiile și descurajările de tot felul, școala 'și urmă cursul și putem lesne constata că rezultatele sale au fost mai presus de așteptare. Toate catedrele de desemn și caligrafie, ce erau ocupate în mare parte de străini fără cunoștință de ceea ce li se cerea a preda, sunt acum ocupate de tineri ieșiți din Școala de Belle-arte; mai mulți au devenit artiștii cunoscuți publicului, trăind independinți în urma profesiunii lor. Espozițiunile anuale ce s-au putut face în urmă cu opere și creațiuni naționale au dovedit asemenea începutul artei existente la noi. Toate acestea, d-le ministru, d-voastră personal le cunoașteți ca unul ce ați urmat progresele sale, la care nu puteți decât a vă interesa, fiindcă ați lucrat pentru instituirea ei ca secretar general al Ministerului al cărui șef suprem sunteți astăzi. Nu-i mai lipsea acestei școale decât o lovitură puternică pentru dezmembrarea ei și această ultimă lovitură a fost dată de predecesorul d-ei voastre ștergând bursele ce mai rămăseseră elevilor fără mijloace.

Este constatat, domnule ministru, că nu numai la noi, dar în genere, afară de mici escepțiuni, cei ce vin a îmbrățișa artele frumoase aparțin junimii fără mijloace; de aceea mai la toate națiunile, chiar în secolii trecuți, s-au instituit burse pentru întreținerea elevilor lor. Căci iată ce se întâmplă fără această măsură salutară: elevii se înscriu pe toată ziua și urmează mai mult sau mai puțin regulat; însă, îndată ce au putut obține cel mai mic rezultat, caută a profita pentru întreținerea lor și de acolo faceri de portrete după fotografii etc., de la care nu pot trage decât folosul bănesc sau a se înscrie la vro catedră vacanță a vrunui pensionat și prin urmare a neglija școala. Iată cauza de unde profesorii se văd înconjurați necontenit de începători și, abia 'și pun speranțele pe unii din ei pentru a obține un rezultat satisfăcător pentru dânșii și, când să devie utili țării, îi vede dispărând.

Ce satisfacțiune poate dar avea un profesor al unei asemenea instituțiuni? Apuntamentele desigur că nu, fiind mai mult decât ridicule, de 200 și 300 lei maximum. Cum vedeți, domnule ministru, această școală, cu toate rezultatele ce a putut da și de care mă îndoiesc a le mai obține în viitor de vom continua pe aceeași cale, trebuie să se desființeze ca un ce inutil sau, ceea ce este dorit de toți, să se reformeze serios, după cum subsemnatul am avut onoarea să cer în repețite rânduri; rapoartele din 17 septembrie 1879, din 1 decembrie 1879 etc. vorbesc în acest sens.

După o esperiență de 17 ani la direcțiunea acestei școale să-mi permiteți, domnule ministru, a vă espune vederile mele, spre a putea servi când s-au constatat de domnia voastră că școala aceasta, de unde s-au recrutat până acum profesorii pentru școalele secundare, are necesitatea să i se prelungească esistența.

Propun dar:

1. Zece bursieri cu o subvențiune de cel puțin 60 lei pe lună pentru fiecare elev.

2. Ca orașele principale să trimită câte un bursier care, după terminarea studiilor, să stăruiască în comuna ce l-a subvenționat ca om special pentru tot județul.

3. Să se stipuleze prin lege ca școala să fie tratată ca școalele speciale cu facultățile de la Universitate, potrivit proiectului de lege alipit la raportul no. 73 din 1 decembrie 1879.

4. Înființarea secțiunii de Arhitectură, indispensabilă pentru a se învăța desemnul liniar cerut concurenților aspiranți la catedrele secundare.

5. A se spori apuntamentele profesorilor conform specialității ce profesează.

6. Să se prevază o sumă drept recompensă pentru artiști ce vor produce opere de merit și naționale.

Până la acordarea celor de mai sus arătate, fără de care nu se poate aștepta nici un rezultat serios, binevoiți, d-le ministru, a primi demisiunea mea de director al Pinacotecii și Școlii de Belle-arte din București.

Primiți vă rog, domnule ministru, încredințarea prea distinsei mele considerațiuni.

În urma acelei demisiuni i s-a promis din toate părțile concursul pentru a așeza școala pe baze serioase și puternice. Și d-l Aman a consimțit a și-o retrage. Dar speranțele sale au rămas zadarnice. Și, după ce l-au trămis câtăva vreme de la comisia bugetară la primul ministru și de la primul

ministru la comisia bugetară, d-l Aman s-a convins că guvernul nu caută să aibă o instituție folositoare, ci numai un titlu frumos, Școala de Belle-arte, și și-a dat din nou demisiunea ce urmează, de astă dată definitiv.

Astfel prosperă instituțiile cele mai neapărate sub guvernul liberal!

Astfel se încurajează chiar oamenii cei mai zeloși pentru a servi țara lor.

Iacă cea de a doua demisiune:

> Domnule ministru,
>
> La 29 septembrie 1881 am avut onoarea a vă adresa un raport asupra situațiunei Școalei de Belle-arte, ce am onoare a dirige, raport în care espuneam îmbunătățirile indispensabile școalei pentru a o face să dea rezultatele ce țara este în drept a aștepta de la o asemenea instituțiune. Terminam acest raport prin următoarele linii:
>
> „Până la acordarea celor de mai sus arătate, fără de care nu se poate aștepta nici un rezultat serios, binevoiți, domnule ministru, a primi demisiunea mea de director al Pinacotecii și Școalei de Belle-arte".
>
> Atunci ați binevoit, domnule ministru, a mă ruga să rămâi la postul meu, făgăduindu-mi a introduce în viitorul buget îmbunătățirile reclamate de mine și eu m-am conformat dorinței domniei voastre.
>
> Acum însă, primind bugetul și esaminându-l, am dovedit că nu numai nu s-a adus cea mai mică îmbunătățire, ci, din contră, s-a suprimat și suma alocată pentru espozițiunile anuale, singura încurajare pentru artiștii români.
>
> În asemenea condițiuni cred de prisos a mai stărui la postul meu și vă rog din nou, d-le ministru, a primi demisiunea mea.
>
> Așa cum se află Școala de Belle-arte din București nu poate produce nici un rezultat satisfăcător; o îmbunătățire este de urgență necesară sau, dacă aceasta nu se poate, școala trebuie suprimată; căci banii ce se cheltuiesc pentru a fi rău întreținută, după cum se află în momentul acesta, se numesc bani pierduți.
>
> Primiți, domnule ministru, încredințarea distinsei mele considerațiuni.

❦

[22 aprilie 1882]

De alaltăieri s-a răspândit zgomotul că d. Ioan Brătianu ar fi dat demisiunea sa și a cabinetului. Dacă i-ar fi abătut a face una ca aceasta ca din senin, precum i-abate uneori, lucrul n-ar avea însemnătate specială. Vro ceartă cu majoritatea, observații supărăcioase asupra relei purtări a partidului, puțin sânge-rău și după aceea iar tovărășie, asta ar fi seria de fenomene pe cari am aștepta să se desfășure dinainte-ne, pentru a se încheia cu reîmpăcarea deplină în sânul marei tagme patriotice.

Dar lucrul are un cusur.

În adevăr, încă de la 12 ale lunei curente ministrul de externe a fost prevenit din partea ambasadei austriace că proiectul Barrère privitor la regularea cestiunii Dunării s-a și espediat din Paris ambasadei franceze din București și că aceasta e însărcinată de-a comunica proiectul numaidecât după sosire-i guvernului român.

Proiectul Barrère se află așadar deja în mânile guvernului și sub ochii Parlamentului nostru, în mijlocul căror nu va întârzia a produce o intensivă piroteală.

În ce consistă acest proiect în forma sa cea din urmă?

El cuprinde în 14 paragrafi dispozițiile generale pentru supravegherea navigațiunii între Galați și Porțile de Fier, dispozițiuni din cari estragem următoarele amănunte:

Art. 1 al proiectului stipulează că, pentru supravegherea navigațiunii între punctele mai sus arătate, se instituie o *Comisiune Mixtă* (neprevăzută în Tratatul de la Berlin, ba chiar contrară dispozițiunilor lui), în care comisie delegatul Austriei va avea *prezidiul permanent*, iar celelalte trei state țărmurene (Serbia, Bulgaria și România) vor fi reprezentate fiecare prin câte un delegat.

Art. 2 prevede că, pentru a se evita paritatea eventuală de voturi, Comisia Europeană va trimite în fiecare sesiune, adică din șase în șase luni, un delegat al ei în Comisia Mixtă. Trimiterea acestui delegat se va face în ordine alfabetică, deci în chipul următor: Allemagne, Autriche, France, Grande-Bretagne, Italie, Roumanie, Russie, Turquie. Propunerea Angliei de-a acorda delegatului Comisiei Europene dreptul de apel nu s-a trecut în propunerea franceză; reprezentantul Comisiei Dunărene rămâne însă liber de-a cere instrucțiuni de la Galați.

Art. 3 stipulează că delegatul al cincilea, fiind trimis în Comisia Mixtă din mijlocul celei Europene, cea dentâi nu poate exista fără cea din urmă, deci se admite o conexitate oarecare între amândouă comisiunile.

Celelalte paragrafe ale proiectului tratează despre executarea amănuntelor tehnice și a regulamentului de navigațiune și au fost copiate, cu mici modificări, din anteproiectul austriac. Cestiunea duratei Comisiei Mixte nu e prevăzută în proiect, dar fiindcă în comisia de la Galați sunt reprezentate opt puteri și fiindcă fiecare din ele are a-și trimite delegatul pe rând pe câte-o sesiune, adecă pe câte șase luni, durata e fixată prin chiar această rotațiune pe patru ani cel puțin. Guvernul francez însă, precum și

câteva alte cabinete, doresc ca fiecare din puteri să vină măcar de două ori la rând, încât mandatul Comisiei Mixte ar avea atunci o durată de opt ani.

Această perindare — *le roulement des puissances,* zice proiectul — se va regula încolo de către chiar Comisia Europeană.

În orice caz, însă, în anul întâi Germania și Austria (Allemagne et Autriche) sunt chemate a-și trimite reprezentanții în Comisia Mixtă, ceea ce constituie un mare avantaj pentru Austria, de vreme ce în anul întâi *se numesc toți funcționarii* și se vor face oarecari modificări reglementului. Așadar în anul întâi Germania și Austria, având două voturi în Comisia Mixtă, își vor putea impune influența.

Proiectul a fost comunicat deja tuturor puterilor, dar nici una din ele n-a răspuns pân-acuma, încât e probabil ca comisia din Galați să nu poată începe în luna aceasta deja activitatea ei.

Propunerea pe care-o reproducem mai la vale *in extenso* a fost comunicată de două ori pân' acum și în întruniri la cari au luat parte senatorii și deputații. Ea e însoțită de-o somațiune oarecum de-a răspunde numaidecât în termen de zece zile. Față cu ea d. Brătianu repetă jocul său vechi și, în loc de-a fi prezident de Consiliu, d-sa se gerează în prezident de republică. Care e opinia d-voastră, îi întreabă pe toți pe rând, ca și când Adunările ar ști pe ce ne putem sprijini, ca și când ele ar fi în curentul tratărilor diplomatice, ca și când în fine Adunările ar fi răspunzătoare de atitudinea șovăitoare a d-lui Brătianu sau a d-lui Boerescu în cestiunea aceasta.

Care e opinia d-tale, d-le ministru prezident? cată să 'ntrebe țara întreagă. Care e soluțiunea a cărei responsabilitate o iei d-ta? Nu descoperi Parlament și țara întreagă înaintea săgeților străinătății, ci ia odată răspunderea unei propuneri pozitive, căci nu o manieră, ci șase și mai multe sunt pentru a garanta cu toată învederarea libertatea Dunării, fără preponderanță austriacă. Această evazivitate, această sfială de-a lua asupră-ți responsabilitatea unei propuneri, această manieră de-a te ascunde după spatele Parlamentului când cestiunea e pendentă și a veni apoi c-un *fait accompli,* pe care el să fie silit a-l înregistra, dovedește că vei fi având o soluțiune preconceputǎ, pe care-o vei realiza, în ciuda formalității goale a consultării Parlamentului. Pentru realizarea soluțiunii preconcepute dispui de culisele retragerii aparente. Aparente zicem, pentru că demisia ar însemna că vrei să aduci în locu-ți pe cine 'ți place și-ți convine d-tale pentru a realiza soluțiunea ce-o ai *in petto.*

Iată dar care e însemnătatea actuală a zgomotului răspândit. Nu putem crede în seriozitatea retragerii d-lui Brătianu. Aceste demisiuni și remisiuni nu sunt decât mijloace de presiune asupra partidului pentru a obține de la el orice ar voi. Ne-am deprins atât de mult cu falsele ieșiri ale cancelarului nostru încât în calculul politic această mărime a ecuațiunii nu ne mai este necunoscută. Ceea ce se poate dar întâmpla e ca d. Brătianu să se retragă în adevăr, ci numai spre a se întoarce cu una din persoanele cari, pentru gloria de-a fi miniștri, fac bucuros orice deviație de la consecuență, fie în ce-i privește pe ei, fie în ce privește țara. Astfel bunăoară prințul Dumitru Ghica, prezidentul tip, prezident în toate și pretutindenea, s-a ales senator cu majoritatea dovedită conservatoare din colegiul I de Ilfov, a trecut în partea guvernului și s-a lăsat ales prezident al Senatului roșu, fără umbră de scrupul măcar dacă această schimbare la față se și aprobă de alegătorii săi *conservatori.* Tot d-sa credem că nu ar avea asemenea nici un scrupul de-a da sprijinul său și al d-lui Boerescu pentru a înlesni d-lui Brătianu poziția sa la darea concesiilor mai sus citate către Austria.

Adevărat că aceste concesii: Comisia Mixtă neprevăzută în Tratatul de la Berlin, ba chiar contrarie lui, prezidenția permanentă etc., se vor face unei puteri a cărei țintă constantă pare a fi călcarea în picioare a poporului românesc. Dar ce știe și ce înțelege prințul în chestie de asemenea lucruri, ce înțelege de luptele acelor pe cari în naiva sa ignoranță îi confunda odinioară într-o apă cu creștinii toți, cu bulgarii bunăoară ori cu alții, și cu toate astea o singură neomenie de dincolo ar fi de ajuns a atinge spiritul cel mai liniștit al unui popor care are demnitate și conștiință de sine însuși. Astfel de ex. în colțul de nord-vest al Transilvaniei ministrul unguresc a făcut mai multor ținuturi românești ceea ce n-ar fi îndrăznit a face niciunui trib de negri, desigur nu unei comunități izraelite măcar: le-a numit cu de-a sila și fără să întrebe pe nimenea un episcop care vrea să introducă leturghia latină în biserică și limba ungurească pe amvon. Acest episcop al Gherlei, deși atârnă în mod ierarhic de mitropolitul Albei-Iulii, în trei ani de când e numit n-a îndrăznit măcar a da ochii cu șeful său bisericesc, ci persistă a rămânea agentul ocult și introdus pe furiș al unui ministru de culte de altă lege și de altă limbă. Ei bine, o asemenea neomenie nu se întâmplă niciunei confesii afară de români. Nici evreilor nu li se comandează rabinii, nici unor triburi sălbatice nu li se comandează în afaceri de religie și de conștiință un agent al guvernului unguresc care să-i dreseze; numai

românilor li se contestă până și libertatea conștiinței. Și aceasta este puterea europeană pentru care, de la români tocmai, se cer concesii pe Dunăre.

Dar ce-i doare capul pe cei din București de asemenea lucruri? D. Brătianu își va face seria sa de false ieșiri pentru a înlesni facerea de concesii cătră o putere care pân' acum nici nu încearcă a respecta individualitatea națională și conștiința religioasă a unei jumătăți a poporului românesc, ba nici nu vrea măcar să respecte drepturi câștigate și sancționate de suveranul acelor țări. Avem a face, dincolo, cu o lipsă de pudoare publică, cu călcarea unor drepturi atât de pozitive, atât de mult exercitate și atât de întemeiate încât nici un despot măcar nu le-ar putea ignora în chipul în care o face guvernământul inept și mărginit al maghiarilor. Și oare de toate acestea să nu se țină seamă la noi, când e vorba nu de-a recunoaște drepturi Austro-Ungariei pe Dunăre, de vreme ce n-are nici unul, dar încă de-a i se acorda favori și preponderanță în apele noastre și pe țărmurii noștri, bineînțeles în detrimentul suveranității statului român? Dar destul ne desprețuiește dincolo, destul tratează peste picior o jumătate a poporului nostru în țara lui proprie și strămoșească — să ne mai puie piciorul în piept și dincoace, să aibă satisfacțiunea de-a trata *întreg* poporul românesc în chipul în care-a fost călcat palidul Stătescu?

Iată ce găsim de cuviință a-i observa d-lui Brătianu în evoluțiunea ce-o încearcă cătră concesii. Teamă ne e că nu face decât a căuta ocazie ca să dea o flagrantă dezmințire aureolei de mare naționalist pe care crede a o avea.

❦

[23 aprilie 1882]

Ceea ce înlătură și nimicește principiul responsabilității, încât, orice s-ar întâmpla, opinia publică și lumea alegătorilor să nu știe, la dreptul vorbind, pe cine să arunce răspunderea, este obiceiul d-lui I. Brătianu de-a nu avea nici o opinie în nici o chestiune din lume, de-a nu lua în numele său și al guvernului nici o atitudine față cu propunerile nesănătoase și nemistuite ale coreligionarilor săi politici.

Se prezintă bunăoară legea tocmelelor agricole, din inițiativa unui ministru căzut de la guvern tocmai fiindcă se făcuse imposibil prin circulări, prin tendența de-a semăna discordia între clasele societății române, prin anarhia ce-o răspândise în timpul cât a ocupat fotoliul ministerial. Căzând

tocmai din această cauză și în urma unei învederate nemulțumiri a țării, proiectul său totuși se mănține, se votează în Cameră, ajunge în Senat.

Dar care-i opinia guvernului în cestiunea asta?

Nici una.

Unui adept al republicei din cafeneaua Procope i-abate a propune electivitatea magistraturii. Pentru a da vânt cestiunii, toată țara se pune în mișcare, se consultă Facultăți, Curți, corpuri de advocați, și toate fără deosebire se pronunță în contra electivității. Cu toate acestea electivitatea se cuibărește și face pui sub pălăria onor. Giani și se prezintă în Cameră sub formă de proiect de lege.

Care e opinia guvernului, întreabă toată lumea, îngrijită deja de starea sănătății a d-alde Giani, de vreme ce un asemenea nimenea poate dezorganiza justiția unui popor întreg?

Nici una.

D. Brătianu, șeful guvernului țării, persoana determinantă în cestiunile acestea, nu are nici o opinie în cestiunea electivității.

În toate țările pot veni în adevăr propuneri din inițiativa parlamentului, la noi chiar din inițiativa mușteriilor cafenelei Procope; dar guvernul cată să ia o *atitudine* față cu ele, trebuie să și le însușească sau să le respingă, trebuie să declare a putea sau a nu putea primi responsabilitatea unor asemenea reforme.

La noi nimic. Poate țara să tragă la răspundere cafeneaua Procope pentru ideile ei socialiste sau să comande cură de apă rece onor. Giani? Singurul organ care, prin chiar natura lucrului, e chemat a purta răspunderea acestor afaceri este guvernul. Din momentul ce respinge, declină solidaritatea cu propunerile nesănătoase ale demagogilor, răspunderea sa e se 'nțelege degajată și cafeneaua Procope poate fermenta în ungherul ei fără ca cineva s-o bage 'n seamă. Din momentul asemenea în care guvernul se afirmă în cestiunile acestea, își însușește propunerile, se declară solidar cu ele, țara știe ce să crează despre intențiile guvernului și le poate primi sau respinge, în orice caz are putința de-a le controla.

Rolul pe care d. I. Brătianu și-l atribuie nu este acela al unui prezident de consiliu, ci al unui prezident de republică. Acest din urmă are să consulte partidele și oamenii politici din țară ce opinie au în cutare ori cutare cestiune; guvernul trebuie să-și aibă o opinie a sa formată și constantă; guvernul reprezintă un sistem și în direcția acestui sistem se asociază și se

declară solidar cu propunerile cari-i convin, respinge solidaritatea cu cele ce nu-i convin și le renegă.

D. Ioan Brătianu nu afirmă nimic și nu negă nimic; d-sa n-are nici o idee a guvernului său în cestiunile cele mai vitale și mai arzătoare chiar; ci pipăie în întunerec când pulsul unuia, când al altuia; nu om de sistem, nu reprezentant de partid, nu șef al unui guvern liberal, ci cancelar, prezident de republică, suveran care alege între opiniile supușilor lui, făcându-i pe ei responsabili de ele, iar el rămânând de-o parte, sacrosanct, inviolabil, Dalai Lama.

Ia să fim nițel mai muritori, d-le ministru prezident. Mai ia-o pe mânecă singur, mai dă la lumină adâncimile spiritului de administrație și de stat despre care mitologii susțin că l-ai fi având. Care e opinia guvernului în cestiunea tocmelelor, care în cestiunea electivității, care, în fine, în cestiunea cea mai arzătoare, a Dunării? Călcările pe cari le mănâncă blonda umbră în seama d-tale, dar reflectându-le și asupra țării, nu ne dau nouă nici o idee clară despre soluțiunea ce-o crezi admisibilă în cestiunea Dunării și a cărei răspundere istorică și parlamentară ai fi în stare a o lua asupră-ți.

Guvernul nu poate pretexta măcar că-i lipsesc ideile în cestiunea Dunării, căci d. Dim. Sturza s-a însărcinat a-i furniza o serie întreagă de soluțiuni.

Afară de Comisiunea Mixtă, propusă pieziș de Austria prin mijlocirea Franței, mai sunt după opinia d-lui Sturza următoarele alternative.

O comisiune riverană, care să gereze interesele navigațiunii, în felul aceleia a Rinului, la care să participe toate statele de la Linz și până la gurile Dunării, adică toate statele de pe parcursul navigabil;

întinderea autorității Comisiunii Dunărene, de la Mare și până la Porțile de Fier, cu condițiunea ca fiecare stat să aplice deciziunile acelei comisiuni pe teritoriul său, sub privegherea europeană;

executarea întocmai a Tractatului de Berlin, înființându-se o comisiune riverană, fără amestecul niciunui stat străin și care comisiune să garanteze Europii libertatea Dunării și apărarea imparțială a intereselor ei de tot felul; în fine, amânarea soluțiunii până la 1883, când Europa este chemată, după Tractatul de la Berlin, a se pronunța asupra comisiunii de la Galați, cerând a se fixa atunci un singur regim fluvial, de la Mare și până la Porțile de Fier.

Desigur e legitimă așteptarea țării de-a ști care din aceste soluțiuni și-o însușește guvernul, pe care o apără în mod solidar și, dacă nu-i convine nici una și are în vedere o alta mai bună, care-i acea alta? Să nu ne pomenim că

din toate soluțiunile posibile se admite în mod clandestin tocmai cea mai rea, că iar se introduce pe furiș în cabinet vrun om al promisiunilor pripite, care să compromiță din nou un teren de drept luat cu asalt de opinia publică și menținut de ea cu toată puterea convingerii.

❦

VASILE CONTA

[25 aprilie 1882]

Miercuri, 21 aprilie seara, s-a săvârșit din viață fostul ministru de culte și instrucțiune publică, Vasile Conta. Răposatul, fiul unui bătrân preot din Iași, dup-o copilărie bântuită și-a completat studiile juridice în Belgia și a fost numit, după un concurs susținut cu mult talent, profesor de dreptul civil la Facultatea din Iași.

Ca profesor avea fraza limpede și elocuentă, dicțiunea simpatică.

Din tinerețe însă l-au fost atras de problemele metafizicei și, în timpul liber pe cari i-l lăsa catedra de drept, se ocupa cu citirea scrierilor de filozofie pozitivistă apărute în Anglia, Franța și America. Mulți ani membru al societății literare Junimea, el publică în „Convorbiri“ *Teoria fatalismului*, pe care-o traduse singur în franțuzește, și *Teoria ondulațiunii universale*, o încercare metafizică materialistă. După convingerile sale politice Conta era socialist, credea însă că nu e timpul venit, mai cu seamă nu în România, de-a încerca realizarea unor asemenea idei.

Ci chiar teoriile acestea el nu le privea ca adevăruri sociologice permanente și absolute, ci se esplica adeseori, întemeiat pe teoria fundamentală a ondulațiunii universale, că ideea sociabilității e în popoare pe curba *suitoare*, că va culmina în socialism și că, după aceea, va începe a declina pe curba *coborâtoare*, pentru a se stinge și a face loc altor idei, cari 'și vor începe traiul atunci când cele socialiste vor fi învechite. Teoria ondulațiunii universale, concepută cu atâta predilecție de inteligența lui, nu e nouă nici în aplicarea la ordinea mecanică a lumii, căci este ideea fundamentală a filozofiei lui Eraclit din Efes, nici în aplicarea la ordinea morală, căci se regăsește în fragmentele lui Protagoras din Abdera, care-a aplicat doctrina lui Eraclit despre „eterna curgere a tuturor lucrurilor“ și la lumea intelectuală. Plato, în anticitate încă, combătea amândouă teoriile, numindu-le „o generalizare nejustificată a teoriei relativității“.

Cumcă socialismul nu e decât forma în care organismul unui stat moare, spre a face loc barbariei sau cuceririi prin popoare mai tinere, era o întâmpinare ce i s-a spus ades, dar pe care n-a admis-o.

Ales deputat în Camera revizionistă ca reprezentant al liberalilor moderați din Iași, Conta se distinse prin atitudinea sa în cestiunea izraelită. În adevăr, era un om îndestul de citit pentru a nu înțelege că aci era o cestiune de rasă, iar nu de religie și că însușirile contractate în decurs de veacuri de către rasa veche a izraeliților făceau din admiterea ei la cetățenie un pericol pentru exitența unui popor tânăr și neesperimentat ca cel românesc. Prin atitudinea sa în această cestiune își atrase atenția a d-lui Ion Brătianu, un fin cunoscător de oameni, care nu-l mai slăbea de atunci cu invitările la via Măgura, până ce în sfârșit îl atrase în cabinet c-un portofoliu ministerial, unde intră asemenea ca reprezentant al liberalilor moderați din Iași. Dar moderații erau o piedică pentru d. Ion Brătianu în calea de-a forma un partid roșu în Moldova. Și într-adevăr paralel cu aceștia se formă în Iași un grup compus din d-alde Gheorghian, Verussi etc., cari începură a-și propaga ideile lor în foaia „Ștafeta“. Răposatul, fiind ministru, a părut a voi să atragă grupul liberalilor moderați cătră noua grupare Herșcu-Gheorghian și a le contopi astfel în partid guvernamental, în sucursală ieșană a roșiilor.

Dar moderații nu se lăsau nici convinși, nici înduplicați prin făgăduințe, și Conta nu îndrăznea s-o rupă pe față cu ei, de vreme ce acel grup forma îndreptățirea sa politică și parlamentară de-a figura în cabinetul Brătianu. Noii săi amici politici voiau însă să-l rupă cu totul de liberalii moderați. Aceasta era opinia sa proprie în cestiune și prin aceasta el își esplica misterioasa trimitere prin poștă cătră „Timpul“ a unei scrisori confidențiale, adresate cătră Guță Panu, care văzu lumina zilei în coloanele ziarului nostru și avu în adevăr de rezultat ruperea definitivă de partizanii săi de la „Steaua României“. Pentru noi publicarea avea importanță numai pe atât pe cât dovedea încercările de formare ale unui grup roșu la Iași și că aceste încercări — precum nici nu se poate altfel la roșii — erau alimentate în focul lor patriotic de sume administrate pe sub mână din fonduri publice. Aceste sume au întemeiat existența „Liberalului“, apărut în locul „Ștafetei“. Intriga, pe care pretinșii săi amici politici o îndreptară în contra lui, nu ne privea, se 'nțelege, precum am și avut ocazia a i-o spune.

Dar de aci înainte poziția sa în ministeriu trebuia să devie nesigură. În genere poziția sa între roșii, a căror privilegiu e de-a fi cu totul ignoranți și de-a se cățăra în demnitățile publice cu câte patru clase primare, c-un curs

de violoncel sau cu o doză minimă din Codul Boerescu, era precară și îndoielnică. Rupt de liberalii moderați, cari, de bine de rău, erau cel puțin în stare de a-l înțelege, și rămas izolat în tagma celor săraci cu duhul, conduși în materie metafizică de Serurie și Mihălescu, Conta simți în ce mediu intelectual și politic încăpuse și preferă în cele din urmă un post de membru la Casație.

Dar de 10 ani deja era bolnav de plămâni, de-o mare iritabilitate nervoasă tocmai din cauza acestei boale, încât portofoliul ministerial trebuie să fi agravat starea sănătății lui în loc de-a fi fost o favoare a sorții.

Îndealtmintrelea fondul caracterului lui era blând și inteligența sa caldă: nici nu se putea altfel, căci era originar din ținutul Neamțului, din acea rasă arhiromână de munteni care vorbește și cugetă încă și astăzi precum se scria în secolul al șaptesprezecelea. De aceea s-o fi și ocupat cu metafizica și nu cu tripotajul de bursă; cu căutarea adevărului după putințele lui, nu cu sofisme în favorul răscumpărării liniei Cernavodă-Chiustenge, căci, cu tot pasul său greșit cu liberalii moderați, Conta era român get-beget și ca atare onest în fundul inimei lui și iubitor de adevăr. Ce-o fi căutat alături cu Giani, Carada, Mihălescu e un mister pentru noi și pentru mulți din câți l-au cunoscut, căci desigur că locul lui nu era alături cu acele bipede pentru cari adevărul e o farsă și onestitatea o nerozie.

Dar… *de mortuis nil nisi bene.* Erorile legate de-o mână de pământ se desfac deodată cu ea, și e destul dacă, în urma unei existențe atât de chinuite precum este aceea a omului ce cugetă și simte, avem a constata o urmă de bine și de adevăr, un gol. Desigur după moartea Gianiilor și Caradalelor nu va mai rămânea nimic de constatat și nici un gol în urmă-le, căci aceștia sunt dintre cei ce se nasc spre a muri și mor spre a se naște și despre a căror existență e cu totul indiferent dacă a fost sau n-a fost.

❦

[27 aprilie 1882]

Dintre deosebitele soluțiuni posibile, după d. Dimitrie Sturza, în cestiunea Dunării, aceea care pare a răsări mai mult din spiritul Tratatului de la Berlin, fiind conformă cu interesul european al libertății de navigațiune pe Dunăre, este: „Întinderea autorității Comisiunii Europene de la Marea Neagră până la Porțile de Fier, cu condiția ca fiecare stat să aplice deciziunile comisiunii pe teritoriul ei, sub priveghere europeană“.

Astfel execuțiunea reglementelor de navigație ar fi pe seama fiecărui dintre state, conform dreptului lor de suveranitate, iar comisiunea din Galați ar fi instanța de apel în contra iregularităților sau abuzurilor de cari fiecare dintre state s-ar putea face vinovat.

Întinderea autorității comisiunii până la Porțile de Fier acoperă interesele tuturor puterilor laolaltă și a fiecăreia în parte. Nu vedem aci umbră de nedreptățire pentru nici una din ele și nici suveranitatea statelor țărmurene nu se atinge. Fiecare stăpân pe apele și țărmurii săi: nu un funcționar român inspectând țărmurii bulgari ori viceversa; iar stăpânirea aceasta având drept margine interesul comun al Europei, interesul navigațiunii libere și neîmpiedecate.

Dincolo de această margine nu vedem nici un cuvânt pentru a acorda uneia din puteri o poziție privilegiată; nu vedem motive de-a pune Dunărea în mâna țărmurenilor numai, prezidați în perpetuitate de-un nețărmurean care-i mai puternic decât ei toți împreună. Avându-i pe toți în mână, putând instiga pe unul în contra celuilalt, i-ar putea lesne dezbina pentru a-i stăpâni.

Chiar dacă Europa întreagă ar găsi propunerea Barrère admisibilă, totuși rămâne întrebarea până unde Europa are dreptul de-a mărgini suveranitatea unui stat independent și din ce precedente poate deduce îndreptățirea de-a crea *uneia* dintre puteri o poziție precumpănitoare.

Propunerea Barrère, accentuată din partea Franței prin titlul de ministru ce i s-a conferit delegatului ei și prin termenul de zece zile, păcătuiește în prima linie prin a nu reprezenta un punct de vedere *colectiv* european, ci unul *singular* austriac. Ne permitem a ne îndoi dacă Franța ori altă putere e competentă a reprezenta interese *austriace* pe Dunărea română. Raporturile noastre cu Viena sunt, credem, încă îndestul de deschise ca să putem trata noi înșine, în numele nostru, pentru concesiile ce ar fi a se face statului vecin, dacă am fi dispuși a le face, și e greu de înțeles cum interesele austriace ne-ar putea deveni mai plăcute recomandate prin mijlocirea Franței decum nu ne sunt recomandate de către cel interesat. Aci se naște următoarea dilemă: sau Franța vine în numele Europei, dar interesul Europei e întinderea autorității comisiei sale de la Galați până la Porțile de Fier, încât propunerea Barrère e contrarie acestui interes; sau vine în numele Austriei, și atunci s-ar putea recuza mijlocitorul, de vreme ce cu Austria ne-am înțeles mai de mult, adecă ne-am înțeles a nu îngădui nimic ca privilegiu

unilateral, rugând-o să binevoiască a rămânea în sfera de drepturi de cari se bucură toate celelalte puteri mari ale Europei, dreptul liberei navigațiuni.

Toate foile austriace — până și „Bucarester Tagblatt“ — citează ca motiv principal în favorul propunerii Barrère că Austria are *mari interese* pe Dunărea de Jos!

Le-o fi având, n-o tăgăduim, dar nicicând un interes nu e un *titlu de drept.* Dacă s-ar admite teoria că un *interes e* totodată un *drept* am putea susține că noi românii avem cele mai mari interese în Ardeal. O jumătate a poporului românesc e ținută în condiții de inferioritate națională de către maghiari; la Gherla s-a numit un agent guvernamental episcop; guvernul face cele mai nepomenite presiuni pentru a introduce un idiom fino-tartaric în școalele primare și secundare, precum și în biserici; se amenință zilnic cu stingerea intelectuală și etnică milioane de români în țara lor proprie și strămoșească, în județele lor, românești *ab antiquo;* se introduce limba maghiară până și în ținutul Făgărașului, până mai ieri al Țării Românești. Ei și? Din aceste interese naționale ale noastre rezultă un drept pentru noi de-a ne amesteca în lucruri ce se petrec pe teritoriu austriac? Nici unul. Privim cu durere dincolo de munți; principiul chiar al existenței noastre e zilnic batjocorit și călcat în picioare de-o rasă străină, fără instincte de dreptate și fără sentiment de stat, și cu toate acestea nu numai că nu putem reclama un drept de amestec pe teritoriu austriac, dar chiar drepturile noastre vechi ce le aveam în Ardeal au căzut în desuetudine și nu le mai putem exercita. În adevăr, aveam dreptul de-a sfinți în București pe mitropolitul arhidiecezei Ardealului și a-l delega pe el ca să sfințească episcopii sufragani câți erau de trebuință. Aceasta pretutindenea sub coroana Sf. Ștefan, unde trăiau români. Oare dac-am îndrăzni să facem una ca aceasta, conform și intereselor și dreptului nostru, constatat prin zeci de acte publice, cine ne-ar îngădui? Domnii Țării Românești au dreptul suveran, nedesființat niciodată, de-a confirma alegerea magistraților publici în ținutul Făgărașului. Dacă, conform interesului, am pretinde să executăm acest drept, ne-ar îngădui cineva?

Dacă dar nici interese, nici drepturi căzute în desuetudine nu justifică nici o pretenție a noastră pentru modificarea stării de lucruri dincolo de munți — ce rezultă din marile interese ce Austria le are pe Dunărea de Jos?

Nimic; nimic până atunci până când dreptul e un titlu cu care se rezistă puterii; nimic pe cât timp un stat oricât de mic se razimă pe drepturile ce decurg din suveranitatea sa.

Se pot în adevăr cere sacrificii României; dar sacrificii făcute *colectivității* puterilor europene, nu uneia din ele. Numai *colectivitatea* lor prezintă României oarecari siguranțe de neutralitate și de neatârnare; preponderanța cât de neînsemnată a *uneia* din ele înseamnă începutul atârnării și a robiei. Și am înțelege încă un raport de dependență de un stat binevoitor, care ar respecta individualitatea noastră etnică. Dar să atârnăm de cine? De Austro-Ungaria, în care maghiarii pot zilnic călca în picioare o jumătate a poporului românesc!

❦

[29 aprilie 1882]

Nu numai motive politice ne comandă o precauțiune deosebită în cestiunea Dunării, ci și cauze economice și naționale.

Interesele cele mari pe cari Austro-Ungaria le invoacă ca un fel de titlu de drept împrotiva noastră nu sunt toate și în complexul lor armonice cu interesele poporului nostru propriu. Asupra acestor din urmă avem a decide noi și numai noi, căci, politicește independenți, nu credem ca cineva să ne poată contesta dreptul de-a regula prin tratate nouă de negoț politica noastră economică așa cum vom crede de cuviință și a apăra, pe cât putință este și întrucât e practic și folositor, propria noastră activitate industrială.

Axiomul cumcă am fi o țară esclusiv agricolă și condamnată de-a rămânea agricolă s-a învechit în vederea tuturor. Nu e nimeni în țară — afară doar de d. Boerescu și de câțiva liber schimbiști plătiți cu lefi din buget ca să învețe pe popor cum să se ruineze la sigur — care să nu se fi convins că importanța producțiunii industriale nu consistă în scumpetea sau ieftinătatea articolelor, ci în partea ei *educativă*. Un popor se crește prin industrie proprie. Toate calitățile lui, toate predispozițiile de gust, de arte, toate resorturile lui intelectuale și morale se pun în mișcare prin munca industrială; el își deprinde mânile la o sumă de lucrări ce pân-atunci i-erau necunoscute și toate deprinderile acestea sunt aptitudini nouă, talente nouă, activități nouă, a căror sumă constituie puterea colectivă a poporului.

Liberul schimb absolut e atât de periculos pentru calitățile unui popor, le tâmpește atât de mult pe toate încât genialul List poate spune cu drept cuvânt: cel mai mare rău ce ne-ar putea face dușmanul e ca să ne dea marfa lui nu ieften, ci *gratis*. Toate puterile și toate instinctele naționale ar amorți și ar degenera; o nație de matufi pe care cineva ar răsturna-o c-o lovitură de

picior. În dar de ne-ar da toate bunurile, acest dar ar fi ca pescheșul frânghiei de mătasă pe care Sultanul îl trimitea demnitarilor Porții de cari voia să se curețe.

Și-n adevăr nu vedem urmările fatale ale liberului schimb în țara noastră proprie? De-o parte țăranii, munca agricolă fiind singura în stare a mai ține concurență pe piața cosmopolită a universului, pe de altă parte zeci de mii de aspiranți la funcții publice, pepiniera nesfârșită a partidelor demagogice, elemente pururea nemulțumite, a căror conștiință și onestitate are o tarifă foarte redusă de prețuri.

Boala economică esplică fără nici o îndoială existența partidului roșu în țară. Sub domnia altor vederi economice decât acelea ale absolutului liber-schimb fiecare și-ar fi găsit o ocupație conformă cu teapa lui intelectuală, și erau toți oameni onorabili în loc de-a fi șarlatani politici. Boala economică e așadar în mare parte genitoarea păturei de paraziți sociali avizați la banul public; prin lipsa unei piețe în care să-și ofere brațele acești oameni au fost siliți a se constitui în societate de esploatare a bugetului și, nefiind în stare de-a produce altă marfă, produc fraze patriotice, plătite însă prin realitatea muncii grele și puțin producătoare a țăranului.

Așadar, din punctul de vedere al dezvoltării noastre proprii, marile interese ale Austriei, departe de a fi identice cu ale noastre, sunt cel mult armonizabile, și mânile cată să ne rămâie libere pentru a le putea pune în armonie, pentru a îngădui introducerea acelor articole pe cari ar fi nepractic de-a le produce noi înșine, dar a mărgini concurența pentru acele articole a căror producere se poate opera în condiții bune în țara noastră proprie.

A concede o poziție preponderantă pe marea arteră de import a Dunării tocmai puterii care e în stare a paraliza toată activitatea noastră în această direcție ar fi cea mai gravă eroare ce am putea-o comite pentru viitorul nostru. Libertatea de navigațiune pentru toate puterile neutralizează cel puțin pân-la un grad oarecare preponderanța uneia singure dintre ele și acest echilibru ne dă libertatea de-a lua măsurile ce le vom crede de cuviință pentru a da viață propriei noastre activități industriale.

Acest punct de vedere al absolutei necesități de-a da dezvoltare tuturor facultăților poporului nostru propriu, ținând piept concurenței străine fie prin război de tarife, fie prin alte restricțiuni, s-ar putea modifica, precum am zis-o, numai prin o împrejurare care nu atârnă de la noi, prin schimbarea situației politice a poporului românesc din Ardeal și Țara Ungurească.

Ceea ce ar fi de dorit dar e ca raporturile între România și Ardeal să fie cele din trecut. În adevăr trebuințele economice ale poporului nostru sunt unele și aceleași pretutindenea: același port la Sătmar ca și-n Moldova. De aci se esplică de ce în toate orașele din România există câte o anume stradă de Brașoveni, de oameni ce debitau marfă ardelenească pentru țăranul român. Articole produse de români de dincolo, vândute de negustori români țăranilor noștri, făcuse din aceste țări două zone deosebite de producțiune ale unui și aceluiași popor. Dacă Ardealul ar avea astăzi numai atâta autonomie încât să-și poată pune în legături constante producțiunea lui industrială cu cea agricolă de la noi; dacă țăranul de dincolo ar fi pus în poziția de-a schimba industria sa de casă pe grâul cestui de dincoace situația ar deveni cu totul alta.

Când raporturile noastre economice ar fi regulate după considerația ce am avea-o pentru munca celeilalte jumătăți a poporului românesc Austria ar înceta a fi o putere străină pentru noi, căci am pierde teama că despre apus ne-ar amenința un pericol național. Veleități de cucerire nu există nici dintr-o parte, nici dintr-alta. Dar ceea ce e legitim în tendența noastră e de-a vedea emancipându-se, pe terenul intelectual ca și pe cel economic, întreg poporul românesc și, oricât e despărțit prin politică, istorie și configurația brazdei ce-o locuiește, să aibă libertatea de-a se dezvolta în direcția ce i-a prescris-o Dumnezeu, dându-i aceeași limbă, aceleași datine, același port, aceleași trebuințe fizice și morale c-un cuvânt.

Poate că spiritelor conducătoare din Viena le-ar zâmbi o asemenea perspectivă. A ne cuceri prin propria noastră naționalitate, prin propriul nostru principiu de existență, a face din țăranul Dunării tributarul țăranului din Carpați, a stinge veleitățile politice prin satisfacerea instinctului adânc de dezvoltare sădit în poporul nostru ar fi o idee demnă de omul de stat al unei monarhii poliglote.

Dar, din nenorocire, oricâtă simpatie ar avea pentr-o asemenea idee sferele domnitoare din Viena, ea devine neputincioasă față cu purtarea consecuent fanatică a guvernului maghiar. Singurele două popoare cari sunt puse de-a curmezișul oceanului slav au atâta tact politic încât se urăsc de moarte și nu urăște românul pe maghiar ca maghiarul pe român. Deși cazurile în care un român s-ar fi maghiarizat sau un maghiar s-ar fi românizat sunt estrem de rare, totuși d-nii din Buda-Pesta persistă a crede că ceea ce n-au putut face de la Ștefan cel Sfânt încoace vor putea face acum, când spiritul național e deștept, acum când rasa lor proprie constituie

abia a treia parte din populația Regatului. În loc de-a cerceta cu scumpătate natura etnologică a patriei lor și a se convinge că Ungaria e un stat poliglot, deci trebuie tratat ca atare, trebuie ca dezvoltarea statului să consiste în dezvoltarea paralelă a tuturor elementelor sale aliate prin istorie, maghiarii persistă a impune la zece milioane de oameni de alte limbi, altă origine și altă lege prețiosul lor idiom tartaric. Cine cunoaște în mod cât de elementar ce va să zică *limba*, cine știe că ea acopere pe deplin spiritul și că dezvoltarea limbei e chiar dezvoltarea inteligenței, iar această din urmă e laboratorul întregei activități musculare și cerebrale, acela va înțelege că *a sili* pe un popor să învețe altă limbă înseamnă a-l tâmpi, a-l face intelectual inept, deci și economic și politic inept.

Arareori se va găsi un stat care să urmărească cu mai multă stăruință politica degenerescenții decât statul maghiar.

Această ideocrație care supune vertebrele și craniile vii a milioane de oameni sub șurubul unor nerozii scornite de căpățînile brahicefale a unei rase mongolice cată să înceteze pentru ca o înțelegere temeinică și pe de-a pururea cu monarhia vecină să fie cu putință. O asemenea înțelegere ar avea însă după noi o influență determinantă asupra întregei situații din Orient și numai maghiarii cu impotenta lor sete de absorbire i-opun o piedecă constantă. Ei ar bea marea și totuși stomacul lor e atât de slab încât nu suferă nici câteva picături, ci le varsă îndărăt sub forma pocită de pretinși maghiari ce vorbesc nemțește și pentru cari patria e stomacul.

Această ideocrație, această domnie a unor abstracțiuni fără realitate ar trebui să facă loc unor vederi mai sănătoase, întemeiate pe împărțirea reală și aievea a populațiunii după naționalități din cari fiecare are, în marginile unității statului, dreptul de a-și determina singură viața ei intelectuală. O asemenea schimbare de vederi ar însemna și pentru români emanciparea de sub predominațiunea unei rase radical străine de ei. Monarhia vecină ar înceta a fi față cu noi un element de absorbire și, în locul antagonismului de interese politice și economice, ar începe epoca armoniei acestora.

❦

[1 mai 1882]

Având a da seamă de discuția urmată în Senat cu ocazia proiectului privitor la tocmelele agricole, ne-am adus fără voie aminte de-o istorioară autentică, pe care credem că nu trebuie s-o tăinuim publicului, întru cât ne ajută memoria.

Regele convorbea într-una din zile c-un proprietar din Moldova, dar cu unul din cei băștinași, de pe unde și-a înțărcat dracul copiii, cum ar zice românul, c-un om în sfârșit care reprezintă proprietatea istorică, nu cea cumpărată cu bani, de prin locuri ca acelea unde Ștefan Vodă era ca acasă, de vorbesc oamenii de el ca și când ar fi trăit ieri între ei.

Maiestatea Sa binevoia a avea o idee priincioasă și măgulitoare despre o seamă din pretinșii noștri oameni de stat, despre d-alde Boerescu, C.A. Rosetti bunăoară și alții; îi credea chiar destoinici de-a realiza o înaintare aievea în ale țării.

Proprietarul nostru răspunse foarte serios: „Pare-mi-se că Măria Ta dă greș cu gândul. Nimic mare, nimic bun, nimic frumos nu se va produce în țara aceasta nici de-un om străin neamului românesc și român numai din întâmplare, nici de-un advocat de profesie“.

Dacă aținem urechea la ceea ce se vorbește în Adunări ne încredințăm pe zi ce merge mai mult de adâncimea acestui adevăr.

Bine, mare și frumos natura nu îl dă individului x sau y ca pe-un lucru ce l-ar găsi din întâmplare pe ulița sau în cafeneaua Procope; din contra, individul dat e un rezultat al principiului conservator al moștenirii; el moștenește calitățile acelea care au asigurat în lume existența și puterea strămoșilor săi. Aceste calități constituie caracterul individului; ele corespund c-un complex de idei habituale cu cari el măsură, coordonează, judecă cursul pururea nestatornic al împrejurărilor și al lucrurilor. Oriunde am sta, cerul ne pare o boltă deasupra, o jumătate dinlăuntrul unui glob, dar bolta pare a se învârti împrejurul pământului de la răsărit spre apus; unele stele descriu împrejurul lui cercuri mari, altele cercuri mici; numai două locuri ale cerului par a sta în nemișcare, două puncte: cele două poluri ale globului sideral. Împrejurul osiei statornice dintre aceste două poluri statornice se 'nvârte în mișcare aparentă universul *(motus communis)* și

după aceste puncte stabile putem număra curgerea veacurilor cu exactitate matematică.

Astfel și în universul intelectual și moral al fiecăruia trebuie să existe poluri, idei dominante împrejurul axei cărora să se opereze mișcarea celorlalte gândiri. Aceste idei sunt vertebrele caracterului individual și, când ele aparțin unui popor întreg, ele constituie caracterul național. Însă aceste idei dominante nu sunt invențiuni *a priori*, nu sunt culese de prin gazete franțuzești și parastisite ca marfă nouă pe malurile Dâmboviței. Ele cată să răsară din elemente statornice ca și dânsele, din natura pământului de sub picioare, a cerului de deasupra, a statornicilor datini și gândiri ale rasei naționale demprejur. Aceste idei se moștenesc în bunul simț comun al poporului, în aptitudini și înclinări de caracter pe cari le lasă părinții din părinți strănepoților lor; ele sunt însă lucruri pe cari străinii nu le pot înțelege chiar dac' ar vorbi cu sunete românești. Degeaba Giani, Carada ș.a. ar încerca, cu toată bunăvoința, să fie români. Nu pot să fie, cu toate silințele, căci înlăuntrul organismului lor nu există nici o urmă fosilă de vrednicia poporului românesc preexistentă epocii fanarioților, pentru că partea fosilă din ei e vicleșugul și pehlivănia din Bizanț, e malonestitatea și meschinăria de caracter, e tertipul ca cocoașă intelectuală, corespunzător cu cocoașa fizică. Prea bătrâni ca rasă ca să se poată adapta poporului și pământului pe carele furtuna istoriei orientale i-a aruncat cum vântul aruncă frunzele veștede de pe-un copac uscat, ei încearcă nu a se adapta, ci a modifica mediul social în care au picat, după natura lor proprie, a demagogiza poporul românesc, cel tânăr, cel cu bun simț, cel lipsit de invidie. Cu indivia, comună veneticilor din toate țările, cu veninul dizolvant al scepticismului și al calomniei, cu egalitarismul celor ce n-au nimic de pierdut ei au târât în mlaștină lor morală poporul crescut puternic în umbra Basarabilor și a neamului Mușatin, i-au împestrițat limba, i-au sustras istoria și datinele, i-au escamotat șira spinării, comoara de idei și înclinări habituale cari făceau ca poporul nostru să semene în toate cu strămoșii lui.

Dar în zadar le fu: ceea ce este este și nu se poate tăgădui. La toate ocaziile reapare deosebirea între breasla cârciocărească a stârpiturilor intelectuale, între produsul străin, corcit cu pseudocivilizație occidentală și între caracterele și mințile ce constituie eflorescența organică a chiar poporului nostru. Și cu ocazia dezbaterii legii tocmelelor agricole am avut a înregistra discursuri bune, idei sănătoase și temeinice, vederi organice răsărite din capete organizate, dar nu de la advocații de profesie, nu de la cei

ce au perindat toate partidele pentru a se pripăși acum, pentru cine știe ce interese, în partidul roșu, ci de la oameni neschimbați în ideile lor, de la bărbați a căror purtare și cuget sunt regulate de-un complex de convingeri stabilite prin cunoașterea poporului românesc și prin experiența de toate zilele a unei vieți lungi, răsărită și petrecută în mijlocul acestui popor.

Reproducem deci, în ordinea în care au fost rostite, discursurile cari au dovedit esperiență, claritate de vederi, cunoaștere de țară. Între acestea citām întâi pe al d-lui Pera Opran, în care bătrânul liberal se arată a fi nimic mai puțin decât roșu în vederile lui; însă lauda zilei i se cuvine fără îndoială prințului Grigorie Mihail Sturza. Arareori Parlamentul a avut a auzi un complex de idei atât de statornice, atât de limpezi și totodată atât de conciliante pentru toate interesele ca acelea rostite de fiul lui Mihai Vodă Sturza. Ne întoarcem iar la teoria moștenirii. Cine dintre contimporani nu va recunoaște în fiu cuminția caldă și vastă, memoria cea în adevăr miraculoasă și caracterul părintelui? Nu mai pomenim de un merit esențial al discursului: prințul vorbește o limbă românească atât de curată și de frumoasă precum arareori se aude și care contrastează, spre lauda ei fără îndoială, cu păsăreasca lustruită și pe sponci a d-nilor Boerescu ori Grădișteanu.

Vom reproduce asemenea cuvintele rostite de d. Lascar Catargiu, inspirate de-o deplină cunoștință a țării, precum și cele importante ale d-lui Teodor Rosetti.

Ceea ce ne pare un semn caracteristic al vremii este că în Senat se vorbește românește; bine, de-a dreptul, fără înconjur și fără frază. Cine știe însă ce însemnătate mare are limba asupra spiritului, cum ea-l acopere și îl pătrunde, cum limba noastră veche trezește în suflet patimele vechi și energia veche, acela va înțelege de ce ne pare bine de lucrul acesta. Fie cineva ateu și păgân, când va auzi muzică de Palestrina sentimentul întunecos, neconștient al creștinătății îl va pătrunde și păgânul sau ateul va fi, pe cât ține impresia muzicii, creștin pân-în adâncimile sufletului. Și limba strămoșească e o muzică; și ea ne atmosferizează cu alte timpuri, mai vrednice și mai mari decât ticăloșia de azi, cu timpuri în care unul s-a făcut poporul și una limba.

Suta a șaptesprezecea e purtată de ținta de-a da unitate limbei și poporului și ne pare bine că în Senat se începe a se vorbi românește, pentru a restatornici de sus unitatea compromisă prin experimente filologice și prin înrâurirea dicționarului franțuzit al breslei advocaților.

❦

[6 mai 1882]

În ședința Camerei de la 30 aprilie d. Teodor Boldur Lățescu a relevat cu drept cuvânt scandalul listei civile a directorului general al căilor ferate.

Listă civilă constituie în adevăr cei 36.000 de franci, plătiți la noi în țară săracă, la om care n-a dovedit prin nimic a fi superior oricărui absolvent al unei școale politehnice. În adevăr, imediat sub leafa directorului, de 36.000, vedem urmând aceea a inginerului șef de numai 18.000, a inspectorului cu 7000, a inginerilor de tracțiune cu 3000 pe an, și cu toate acestea nimeni nu poate contesta că personalitățile următoare trebuie să știe, ba vor fi știind, tot atâta carte în ale drumului de fier, dacă nu mai multă, decât polcovnicul Săbiuță.

Trăim în țara aceasta ca-n Halima. Oameni ca Cogălniceanu, ca C.A. Rosetti ne vorbesc cu tonul cel mai serios de necesitatea de-a răsplăti adecuat cu meritele lor specialitățile în mecanică, se zice că leafa de 36.000 franci e chiar prea mică pentru o ilustrațiune și te-aștepți, după tiradele acestea, să ți se indice acel Lesseps al României, acel mare geniu în mecanică pe care țara săracă să se simtă onorată a-l plăti atât de splendid — și? Ce ți s-aduce înainte? — Polcovnicul Săbiuță, inventorul unui cot pentru măsurătoarea cuprinsului cubic al buților cu băuturi spirtoase, un om ce până mai ieri se mulțumea pe leafa de polcovnic și pe care — slavă Domnului — nici una din puterile mari ale Europei n-a cercat să ni-l momească până acum la marile întreprinderi de comunicație ce le au în vedere.

Nu ne mirăm de d. C.A. Rosetti. E un om cu desăvârșire stricat și cinic, care n-are întru nimic a declara într-o Adunare ce se pretinde serioasă că acei cari sunt în contra lefei polcovnicului sunt „inamicii poporului, inamicii libertății și ai națiunii române democrate“ *(ipsissima verba!* Cititorul curios ne poate controla prin „Monitor“).

Ba d. C.A. Rosetti ne mai spune că o leafă așa de mare trebuie, pentru ca ilustrul om să „rămâie la noi, să nu se ducă în țările străine, cum auzirăm că se duc toți aciia cari sunt Gianii, Cantilii, Nacii pe terenul de ingineri!“.

Călătorie sprâncenată! Ducă-se unde a dus surdul roata și mutul iapa toți Gianii și toți cei asemenea lor. Atâta pagubă și dobândă pe neamul românesc cât ar pierde din emigrațiunea tuturor reputațiilor improvizate sau uzurpate. Pare că, dacă s-ar duce polcovnicul, orice absolvent al unei școale

politehnice nu i-ar putea ține locul în tot bunul? Ba încă cum! Fără a fi favoritul politic al nimănui, căutându-și în conștiință de treabă, neavând câte șase ciocniri de trenuri pe săptămână, necomandând traverse metalice prea lungi ori prea strâmte și având sfială de superiorii lui ierarhici și teamă de răspundere, pe când acești oameni, ce fac și politică și inginerie, nu au sfială de nimic și se furișează, prin conivența bandei de esploatare, alături cu răspunderea.

Crede în adevăr d. C.A. Rosetti că, dacă d-sa ori polcovnicul ar fi fost niște giuvaieruri atât de rare, nu-i ademeneau alte țări, ce le-ar fi oferit câștiguri mai mari decât a noastră?

Vedem de ex. un ambasador rusesc, d. Onu, care nu e decât fiu de moșnean român din satul Oancea, în care pe toți îi cheamă Onu. A avut omul talent și probitate; s-au înălțat în mijlocul numeroasei aristocrații și biurocrații rusești și azi e un personaj însemnat. Dar a trebuit să aibă capacitate și merit. D-alde C.A. Rosetti și Sabiuță vor căuta din contra un mediu în care să poată ajunge la pensii reversibile și la retribuțiuni grase fără muncă, fără merit și c-o capacitate de mâna a treia.

Dar ne prinde în adevăr mirare când vedem pe un om cu minte în puterea cuvântului cum e d. Cogălniceanu susținând același punct de vedere ca bătrânul și stricatul demagog. D-sa vorbește de directori generali din țări străine și bogate, vorbește de lefile ce și le creaseră inginerii străini de sub regele Stroussberg…

Dar sunt aceștia termeni de comparație cu polcovnicul Săbiuță, ca gen și ca specie? Și cu toate acestea d. Cogălniceanu cunoaște țara, ba a citat chiar cazul inspectorului liniei Lemberg-Cernăuți-Iași-Roman, care are o mie de fiorini pe lună. Iată în adevăr cazul ce se potrivește cu noi într-o singură privire. Și acea linie trece prin țări sărace, pline de jidani, cu populația rurală istovită de camete și de beție, reduse la producere agricolă și lipsite de industrie. Ei bine, o mie de fiorini hârtie sunt cam 2000 de franci, ceea ce-a propus d. Lățescu pentru directorul nostru general. Să nu uităm însă că chiar aci e o deosebire. Inspectorul nu e numit de stat, care-n Austria plătește lefuri neînsemnate, ci de-o societate de acționari care n-are a ține seamă de pe spatele cui se plătește acea leafă. Statul însă… statul are a face calculul că 36.000 franci sunt 36.000 zile de muncă într-o țară săracă, sunt 36.000 de oameni ce ar lucra din zori de ziuă până-n asfințit de soare, că un om simplu ar trebui să muncească 100 de ani de-a rândul și ne-întrerupt că să plătească leafa pe un an a polcovnicului. O societate privată ce are-n

vedere câștigul ei propriu judecă și plătește altfel decât statul, care are în vedere greutățile mulțimii. Statul modern e prea sărac pentru a plăti lefuri mari. El n-are ca statul antic un imens agru public, el n-are populațiunea de sclavi care forma instrumentul producător averii: statul modern e stat creștin și ca atare e sărac. El plătește cu panglicuțe și cu titluri, cu recunoașterea publică că cineva și-a îndeplinit datoria, iar individul se plătește cu conștiința de-a fi ușurat prin muncă compensatorie, prin sacrificii personale chiar un grăunte din mizeria la care neamul omenesc pare de-apururea condamnat. Pentru a-și permite cineva lefile proconsulare ale anticității și mesele ce costau milioane de sesterții ale unui Lucullus ar trebui să existe sclavia anticității, robia maselor. Și iată ceea ce nu voiește statul modern, a cărui țintă este a nu lăsa ca poporul muncitor să fie măcinat și să degenereze sub pături superpuse de feneanți, de reputații uzurpate, de săbiuțe ce gonesc liste civile regale cu cotul de măsurat butoaiele.

Leafa dar e un echivalent al muncii *reale,* al cheltuielii de forță nervoasă sau musculară; arareori ea poate fi o compensare a meritului, adecă a superiorității organice. Care e munca colosală a polcovnicului care să compenseze munca musculară a 36.000 de oameni, iată o cestiune la care d. Cogălniceanu n-ar putea răspunde; căci nu este vorba nici de-un Ercul al inteligenței, nici de unul al musculaturii.

În realitate nu este vorba nici de merit, nici de muncă. E vorba de favori politice, e vorba că cineva e *persona grata* sau nu în ochii guvernanților, e vorba de ceea ce zice cu sfială un membru al majorității docile, de *protecțiune și favoritism.*

Acesta e răul care ridică nulitățile în sus, care preface spirite de mâna a doua ce, plătite conform muncii lor, ar rămânea oneste și folositoare, în tripotori politici, în reputații uzurpate, în ambiții nejustificate prin nimic, acesta e răul care ridică patru clase primare la directorate de bancă.

Răposatul Strat avea dreptate admirând natura democrației române. Democrată la dări, arhiaristocratică la lefuri. Aci unul ia drept leafă de la națiune, numai pentru că aplică abecedarul, ceea ce Filipescu-Vulpe abia o fi avut ca venit de pe moșiile sale strămoșești; iar noua aristocrație are trebuințe înzecit de mari, pe cari le împlinește din banul public, decât aristocrația veche, ale cării trebuințe apelau la averea proprie, iar nu la buget.

[Articol cu paternitate incertă]

[8 mai 1882]

Bătrânul organ al partidei liberale, în numărul de joi, 6 mai, revine la ideea lui favorită, că în țară nu există decât o singură partidă, aceea pe care o reprezintă acest organ, și că partida conservatoare nu are principii, căci principiile și ideile sale s-au învechit și nu mai sunt conforme cu spiritul națiunii.

> Un fapt de mare, de foarte mare însemnătate s-a constatat în România.
> Faptul acesta este că n-avem decât o singură partidă!

Și mai jos adaogă:

> Așadar partidei conservatoare îi lipsesc toate elementele cari constituie o partidă și care-i dau putința de-a veni la guvern.

Ca să susție această concluzie, „Românul“ spune mai întâi un neadevăr patent, că adică, în cestiunea Dunării, partidul conservator nu a esprimat o idee lămurită și precisă.

Apoi face, după cum voiește d-sa, istoria faptelor întâmplate de la 1848 încoace și, după ce demonstrează că este neapărată trebuință, pentru țară, ca să existe o partidă conservatoare, ceea ce este adevărat, sfârșește îndemnând:

> Pre cei cari au suflet din partida cea veche să-și lase morții și să caute elemente noi pentru a face o partidă conservatoare națională și progresistă.

Pentru că partida de la guvern nu mai poate merge înainte, deoarece unii au ostenit iar alții au nevoie de noi puteri ca să răstoarne instituțiile existente:

> Cei din partida noastră cari au ostenit sau s-au bolnăvit *să reintre îndată* în focarul națiunii, spre a dobândi de la dânsa idei și puteri noi, *pentru luptele cele noi ce vom avea neapărat pentru noua reconstituire a statului român.*

Că în partidul liberal, astfel cum este înjghebat, sunt unii cari voiesc să răstoarne instituțiunile actuale ale țării, supt pretext de reorganizare, iar alții, mai practici, aceia pe care „Românul“ îi numește osteniți, cred că

momentul n-a venit încă ca să arunce țara în ghearele demagogiei, aceasta o știm de mult; aceasta o probează pe fiecare zi certele din sânul partidului și antagonismul surd dar adânc dintre dd. Rosetti și Brătianu; ba încă noi am denunțat, pentru prima oară, țării acest pericol și, pe cât a stat în puterea noastră, i-am deschis ochii asupra planurilor nesocotite ale partidei de la putere.

Și oricine vede cât de abil este articolul de care vorbim al „Românului“, care, pe de o parte, spune țării că nu există partid conservator și prin urmare să se arunce în brațele d-ei sale; iar, de altă parte, gâdilă egoismul acelora cari se cred în stare de-a crea partide politice. Căci din nenorocire sunt mulți cari caută satisfacțiunea intereselor lor personale la adăpostul unui partid organizat și puternic și sunt câțiva cari, în îngâmfarea lor oarbă, își închipuiesc că vor inventa proza și se depărtează de partidul conservator, cu speranța de-a crea ei alt partid conservator.

Și pentru abilitatea aceasta nu putem decât să felicităm pe confrații noștri.

Dar să se susție că partidul conservator nu există, că principiile și ideile lui sunt învechite și că principiile propagate de „Românul“ sunt ideile progresului, aceasta este un neadevăr pe care nu putem să-l trecem sub tăcere și pe care trebuie să-l dezmințim îndată. Principiile noastre în adevăr le-am formulat în modul cel mai lămurit și mai categoric prin programele partidului.

Și de astă dată, ca să nu ne repetăm, vom împrumuta expresiunea principiilor noastre celui mai mare gânditor din Francia, celui mai mare publicist din secolul nostru.

D. H. Taine adresează, în prefața unei opere nemuritoare, pe care a publicat-o anul trecut, demagogilor din țara sa aceste câteva cuvinte pline de o tărie nestrămutată și de o ironie amară:

> *Mai am părerea de rău de-a prevedea că această operă va displace la mulți din compatrioții mei. Scuza mea este că mai fericiți decât mine, ei au mai toți principii politice și se servesc cu ele ca să judece trecutul. Eu nu aveam, și chiar am întreprins să scriu cartea mea tocmai ca să caut. Până acum am găsit d-abia unul, așa de simplu încât se va părea copilăresc și abia îndrăznesc să-l anunț. Cu toate acestea trebuie să o fac pentru că toate părerile ce voi arăta izvorăsc din el, și, adevărul lor se măsoară cu adevărul lui. Acest principiu stă întreg în această observațiune că o societate omenească, mai ales o societate modernă, este un lucru vast și complicat. Prin urmare este anevoie de-a o înțelege. De aceea este anevoie de-a o mânui bine. Rezultă de aci că un spirit cultivat este mai capabil de treaba aceasta decât un spirit*

incult, și un om special decât un om care nu e special. Din aceste două adevăruri nasc multe alte consecințe: dacă cetitorul va voi să se gândească nu va avea bătaie de cap să le descurce singur.

Iacă principiile partidului conservator rezumate de unul din bărbații cei mai eminenți ai acestui secol și care s-a ocupat în special cu ideile politice ale Franței, de unde au împrumutat și demagogii noștri pe ale lor.

Cititorii noștri își aduc aminte în adevăr că ceea ce am susținut mereu prin coloanele acestui ziar este că oamenii luminați ai națiunii, proprietari, comercianți, profesii liberale, trebuie să aibe o înrâurire mai mare asupra afacerilor publice decât oamenii mai puțin luminați. Că prin urmare suveranitatea este o funcțiune publică pe care fiecare să o poată esercita în interesul tuturor și pe care un cetățean să o exercite cu atât mai mult cu cât este mai capabil. Aceasta este ideea Constituțiunei noastre și aceasta este ideea partidului conservator, după cum era și natural.

Deoarece partida liberală, nu numai prin organul ei „Românul“, dar chiar prin legi propuse în Corpurile legiuitoare, susțin o idee opusă, că adică suveranitatea este un drept al fiecăruia, că toți caută să o exercite deopotrivă sau, după expresiunea d-lui Taine, că cel incult poate să mânuiască interesele societății ca și cel cult, și omul care nu e special ca și omul special. Și tocmai de aceea demagogii noștri cer ca să se înființeze sufrajul universal și să se aleagă judecătorii!

Iacă ideea fundamentală care desparte în toate țările și care a despărțit în toate timpurile partidele politice. Și când „Românul“ spune că nu există partid conservator, pentru că d. Lascar Catargiu, în Senat, și d. Lahovari, în Cameră, nu au spus ce propune partidul conservator asupra cestiunii Dunărei, mai întâi arată că nici nu pricepe cari sunt ideile ce constituiesc partidele politice și pe urmă afirmă un neadevăr:

Partidul conservator a spus ideea lui în privința cestiunii Dunării încă demult, după cum vom arăta în numărul viitor al „Timpului“.

❦

[12 mai 1882]

În ședința de vineri a Camerei d. M. Cogălniceanu a prezentat petițiunile mai multor sate din județele Ilfov și Vlașca, prin cari acestea cer a li se da pământ pe moșiile statului.

Dar nu numai petițiuni au dat țăranii. Dacă la barierile Bucureștilor nu se posta jandarmerie, însărcinată a respinge cu sila pe țărani ce ar fi venit, dacă zilele acestea nu i-ar fi oprit pe unii pe uliță pentru a fi duși și interogați de poliție, aveau de gând să vie în număr de mai multe mii la București și să stăruiască în persoană pentru împlinirea cererii lor.

Dacă am fi la începutul sutei acesteia, la 1821 bunăoară, mișcarea ar fi avut poate un caracter mai pronunțat. Domnul Tudor n-a început-o pe a lui decât cu 25 de inși; pe drumul la Pitești s-au făcut 36, la Padiște, în plaiul Cloșani, 150 și de atunci încolo au prins a se înglota lume sub steagurile lui. De aceea, față cu acest zgomot au cam sfeclit-o pseudoromânii de la foaia guvernamentală, am putea zice că au simțit fiorii funiei trecându-le prin șira spinării.

„Românul“ zice:

> o dată ce conspirațiunea a fost denunțată *națiunii,* ea este și rămâne spulberată.

Care națiune, onorabilă tagmă? Oare nici țăranul nu mai e națiune în ochii voștri de venetici și a rămas redusă nația la voi? Oare nici opt mii de țărani nu mai fac parte din națiune și ea se compune numai din promiscuitatea banchetului C.A. Rosetti?

Învederat este că faptul nu este *românesc,* adaugă „Pseudo-românul“.

Cum așa? Opt mii de oameni cari nu știu altă vorbă decât cea românească să fie destoinici de alte fapte decât românești?

Asta însemnează a vorbi 'ntr-aiurea și în dodii și a nu ști ce înțeles au cuvintele. Oare românesc să fie numai ceea ce vă convine d-voastră, numai afacerile Warszawsky, numai contabilitatea Slăniceanu, numai pensia reversibilă, numai pantahuza Brătianu, și neromânesc tot ce nu vă convine?

Ba e foarte românesc ceea ce fac țăranii și nici nu poate fi altfel, căci ei sunt, la dreptul vorbind, singurii cari au rămas numai români în această țară; dar pentru asta nu trebuie să fie bine ceea ce fac, căci nu tot ce e românesc e și bine totodată.

Și, dacă nu e bine, nu ei sunt de vină.

Ei sunt un popor cu mult bun simț care, din ceea ce se 'ntâmplă, trage o concluzie repede și exactă. Au văzut fel de fel de Campinii înjghebându-și moșii sub pretextul că ar fi însurăței, au văzut o sumă de oameni împroprietăriți fără drept, fără să fie coborâtori de clăcași, au auzit făgăduințele ce le făceau roșii pe când îmblau după deputăție, or fi auzit

citindu-li-se circularele Rosetti, au fost frământați de agenții administrativi, cari după cum mărturisește d. Nic. Ionescu, fac propagande, și din toate acestea au tras concluzia că toți au dreptul de-a avea pământ și s-au pornit spre București ca să ceară împlinirea făgăduințelor pe cari d-alde Pătărlăgeni, Fundești, Caradale le făceau populațiilor din sate când umblau cu lumânarea după deputăție și după foloasele ei.

Tocmai dacă n-ar face ceea ce fac, dacă n-ar stărui a li se 'mplini făgăduințele nesăbuite ce li s-au făcut am zice c-ar fi neromânesc, căci românul nu-i târziu la minte și nu-l duci de nas numai cu vorbe.

„Ale tale dintru ale tale“, d-le Rosetti.

Știm prea bine că o administrație onestă l-ar aduce pe român la alte gânduri, dar aceasta nu e administrația roșie.

Apoi tot paradă cu țăranii; paradă azi, paradă mâni, se înfundă odată.

Când e vorba ca, la serbări ca aceea de 10 mai, să se facă Vifleim cu țăranii, s' aduc în adevăr din toate unghiurile țării o sumă de oameni cari să dea reprezentații teatrale în ochii aristocratizatului Giani, căci de comedie și de hazul păturii superpuse sunt buni oamenii. Dar când vin cu cereri de ale lor proprii, cu cereri substanțiale și de bună-voie la București, atunci violoncelele și abecedarele aristocratizate se fac la față vinete ca măslinele și… faptul nu mai e românesc și se denunță națiunii că țăranii conspiră.

Ei mări, tagmă patriotică, nu cunoașteți pe român, nu l-ați cunoscut nicicând și, prietenește vorbind, să vă păzească sfântul ca să-l cunoașteți vreodată. Rar și arată arama, dar când și-o arată atunci s-a sfârșit cu d-alde voi. Românului dacă-i dai un pumn, îți zice: „Rogu-te mai dă-mi unul, să fie doi, s-avem pentru ce ne socoti“, dar după aceea las-pe el.

Din paradă în paradă, din circulară 'n circulară, din Carada 'n Carada, teamă ni-i că veți trezi lupul din el și că-și va întoarce cojocul pe dos și-atunci ține-te pânză să nu te rupi!

Constatat rămâne însă că dăinuirea la guvern a roșiilor începe a deveni un pericol social pentru țară. Când ideile cafenelei Procope vor intra în capetele țăranilor, nu știu zău unde ajungem, căci ele se combină cu caracterul pilos și cumpătăreț al rasei române, care e cumplit de îndărătnic în felul lui. În capul lui Fluieră-vânt și-a lui Împușcă 'n-lună ideile socialiste nu înseamnă decât solicitare de pensii reversibile ori de posturi, în capetele țăranilor însă ele ar căpăta o însemnătate atât de gravă încât urmările nu sunt de prevăzut.

❦

[14 mai 1882]

Oare nu se pregătește cumva o a doua ediție augmentată a afacerii Stroussberg? De la un timp încoace, mai cu seamă de când d. Dabija conduce resortul Lucrărilor Publice, vedem manifestându-se, prin o sumă de proiecte de legi, o sete de construcții de drum de fier, de gări, de docuri ș.a., care, drept vorbind, nu ni se pare deloc sănătoasă, nici dictată de prisosul de puteri tehnice ori financiare de cari ar dispune țara.

Astfel Adunările au votat crearea unor ramuri nouă de căi ferate, și anume nu mai puțin de 11 linii.

Nu discutăm utilitatea acestor lucrări.

Orice lucrare de comunicație e utilă pentru cineva, dar prea adeseori nu pentru poporul care-o face, ci pentru altul; nu pentru cine se gătește, ci pentru cine se nimerește.

Chiar marea rețea de căi ferate care s-a construit pân' acum e departe de a fi fost de-un folos absolut pentru țară. Dacă ea înlesnește esportul productelor noastre brute, nu e îndoială că înlesnește și mai mult importul de mărfuri străine și de marfă vie, de oameni străini cari pe zi ce merge ne inundează. Aceasta este atât de adevărat încât balanța comercială a României arată, an cu an și c-o fatală regularitate, că esportul nostru reprezintă o valoare mai mică decât importul de mărfuri străine și că proporția între producțiunea și consumațiunea țării e pururea în defavorul nostru. Aceste drumuri de fier ne mai aduc câte 20.000 de străini pe fiece an, câte-un oraș întreg, care însă nu se adaugă în genere claselor producătoare, ci celor consumatoare, a căror ocupație nu e munca, ci mediațiunea și specula.

Ar fi fost mai firesc și mai cuminte de-a urma — în materie de comunicație — căile ce le urma plutașul român de la munte, când transporta pe bârne, puse una lângă alta, lemne și grâne la porturile Dunării; ar fi fost mai folositor și mai ieften de-a canaliza râurile noastre și de-a construi drumuri de fier numai în măsura în care cunoștințele tehnice proprii și mijloacele bănești proprii ne-ar fi permis.

Dar generația actuală n-a făcut nicicând ceea ce ar fi fost mai bine, ci în genere ceea ce convenea mai mult intereselor străine. Asta a fost și va rămânea, ne temem, linia de purtare a acestor oameni, până se vor stinge și până va veni în locu-le o altă generație, mai vrednică și mai bărbată, dacă

România mai e în stare a o produce și dacă canalele de scurgere ce înșine le-am creat supraproducerii și suprapopulației străine nu vor ajunge a ne înmlăștina și a ne nimici cu totul. Drumurile de fier, făcute cu deridicata au fost mijlocul principal pentru prefacerea României în America dunăreană, în o țară a nimănui și a tuturor.

Mijloacele de comunicație au însă două efecte cu totul deosebite, după cum străbat o țară civilizată sau una necivilizată.

Dacă poporul e civilizat și poate concura cu toată lumea cu articolele sale, comunicația 'l pune în contact cu toată lumea; dacă el e necivilizat și nu poate concura, atunci se sting, prin introducerea de mărfuri străine, toate ramurile sale proprii de producțiune și el e redus la singura ramură capabilă a se susține pe piața universului, precum noi la agricultură.

Producțiunea devine unilaterală, nația lucrează cu un singur braț, iar celalt i se taie; o singură clasă e condamnată la muncă, celelalte sunt avizate a se hrăni în mod cu totul improductiv prin speculă, tertipuri și șarlatanerie politică. Astfel s-au stins meseriile la noi în țară și ne-am ales c-o pătură de oameni cari fac gazetărie, politică și literatură, pătură bună poate de rotărie ori tăbăcărie, dar absolut incapabilă de orice activitate intelectuală.

Omul, economic vorbind, este o mașină care ș-așa trebuie hrănită și ale cărei aptitudini se dezvoltă prin exercițiu, se tâmpesc și se pierd prin neexercitare. Dacă guvernul are destulă știință și prevedere economică pentru ca măsurile lui să ție aceste mașini vii în execițiul puterilor lor, ele vor produce și vor fi folositoare; dacă însă măsurile sale tind la punerea în repaus a acestor mașini, ele devin netrebnice și ne dau Gianii, Caradale și Costinești, oameni ce, cu patru clase primare, în loc de-a se ocupa de cizmărie, se ocupă de politică și trăiesc ca niște adevărați paraziți din sudoarea semenilor lor.

Ei bine, politica noastră în crearea căilor ferate rezultatul acesta l-a avut. Ea a pus în șah mat aproape toate meseriile din orașe, precum și iarna țăranului. Industria orașelor și ramificata industrie de casă a satelor noastre s-au strivit sub roțile regelui Stroussberg și această strivire o plătim noi înșine prin anuități; noi plătim posibilitatea pentru mărfurile străine și pentru oamenii străini de-a veni la noi și de-a aduce poporul nostru întreg la sapă de lemn.

Dar dacă politica noastră generală în materie de comunicațiuni și de economie se 'ncheie prin o condamnare, dacă nu a intențiilor, desigur a

ignoranței generației de la 1848, amănuntele sub domnia cărora se fac la noi lucrări publice ne conving că nici intențiile nu sunt respectabile, că nu interesul real, ba nici chiar cel imaginar al țării e consultat în asemenea afaceri, ci prea adeseori apetiturile de câștig a o seamă de politiciani, precum și a pletorii de cavaleri de industrie străini cari ne-au inundat.

Auzim bunăoară că se proiectează construirea unei gare *centrale* în București. De ce folos, de ce însemnătate poate fi o asemenea lucrare de lux, când cele două gări ale Bucureștilor, cari ne pun în comunicație cu toată rețeaua noastră, stau în legătură întreolaltă.

De ce folos? De nici unul. Însă există o societate care nu-și poate desface acțiile. Societatea de construcțiune, pretinsă română, ce-ar vrea să puie mâna pe vro afacere grasă, care să-i urce creditul ei și al Mobiliarei corespunzătoare.

Și 'nainte de toate, ce urgență are lucrarea aceasta? Niciuna. D. ministru știe că podurile de peste Argeș (Cosmești, Bistrița, Griva) sunt unele provizorii de lemn, iar celelalte de fier sunt parte stricate, parte susținute prin șchele de lemn de mai mulți ani, iar unele chiar amenință a cădea. Oare aceste lucrări de mare însemnătate, cari garantează traficul liniilor întregi și siguranța călătorilor, nu sunt mai urgente decât gara centrală, care mai poate aștepta fără pagubă încă cincizeci de ani? Podurile de pe linie să se ție cu proptele, iar Bucureștii să aibă un fumatoriu central, fără nici o însemnătate pentru traficul liniilor?

Să luăm un alt caz.

Se știe că pentru realizarea lucrărilor tehnice necesare porturilor se percepe în toate orașele de pe Dunăre taxa de 0.5 %.

Concentrarea acestor bani sau sistematizarea cheltuirii lor ar fi făcut cu putință ca cheiurile să se construiască, fie pe rând, fie deodată, din piatră și solid lucrate.

După cum aflăm însă, banii se vor arunca în Dunăre pe cheiuri de *lemn* și tot Societatea, pretinsă română, de construcție le va face și pe acestea.

Astfel, oriunde se cer lucrări de o utilitate permanentă și cari se impun de la sine, pentru că vecinic Dunărea are să curgă lângă țărmii noștri și râurile de munte vecinic vor străbate România, acolo ne mulțumim cu proptele de lemn, cu cheiuri de lemn, cu înjghebături provizorii de cari 'și bat joc puternicele noastre ape.

Iar dacă e vorba ca feneanții Bucureștilor să plece la Sinaia să se aerisească, atunci, pentru a le economisi banii de birjă sau de tramway pân-

la gara Târgoviștii, le durăm un falnic palat în mijlocul capitalei, lângă bulevardul Elisabeta, palat plătit în ultima linie din banul țăranului din Rucăr și din Vrancea.

Am dori ca în instinctele noilor noștri Apollodori să predomine mai mult cumpăt și mai multă echitate pentru banul românului. La orice întreprindere să se judece nu cu ce se folosesc cavalerii cu bețișoare cari tocesc pavajele orașului, ci cu ce se alege poporul românesc. Mai multă sănătate și mai multă trezvie intelectuală ar trebui în materia aceasta, căci altfel totul degenerează într-o scabroasă goană de întreprinderi superflue.

❦

[16 mai 1882]

„Pseudo-românul“ ne cere un mic curs de istorie națională, lucru pe care cu dragă voie îl facem.

> Dar buni, dulci și nobili protivnici — zice foaia guvernamentală de ieri — contra alor noștri s-au ridicat Domnul Tudor cu sătenii săi?

Contra a lor voștri, v-am spus-o o dată și v-o repetăm ș' acum.

La 18 martie 1821 Tudor intră în București cu 3000 de panduri olteni și trase la Emanuel Brâncoveanul.

Iată ce zice în proclamația de la 20 martie același an:

> Așadar, ajungând și în București, care este capitala țării, și unde am găsit *mulți boieri patrioți cari s-au găsit și se găsesc de aceleași simțiri cu mine, pentru fericirea țării, cu cari împreună chibzuindu-ne pentru împlinirea greutăților ce se cere de împrejurările de astăzi,* s-a găsit de cuviință ca *prin mine* să se împlinească contribuție obștească de la *fiecare fără deosebire.*

Așadar la întrebarea „Pseudo-Românului“ răspunde chiar Tudor; căci aceste vorbe scrise și iscălite de el sunt autentice. El a găsit *mulți* boieri patrioți de *aceleași simțiri cu dânsul* cari, constituiți în sfat, l-au autorizat să perceapă dări de la toți *fără deosebire,* sancționând astfel prin votul și adeziunea lor puterea pe care moșneanul din Gorj și-o asumase.

Și pentru ce scop s-a ridicat Tudor?

Aci îl punem tot pe el să răspunză.

> Nu pentru alt scop decât pentru întoarcerea drepturilor acestei de Dumnezeu păzite țări, cari din vechime le-a avut și niciodată de nimeni cu sabia nu i s-au luat, ci mai vârtos cu sabia și cu sângele strămoșilor și a celor vrednici de toată slava cu sfințenie s-au păzit.

Dar în sfârșit în petiția către Poartă Tudor vorbește foarte clar:

> Către prea strălucita Poartă alergăm noi *tot* poporul Țării Românești, spuind cu mare jale necontenitele și neauzitele patimi și chinuri ce suferim neîncetat de la *Domnii greci*, cum și de la suita ce aduc cu dânșii *și de la toți grecii, neamul lor, ce s-au încuibat în pământul nostru.*

Oare nu-i asta destul de clar pentru d-nii Giani, Cariagdi, Carada, Pherechydes, C.A. Rosetti etc. etc.? Oare gura lui Tudor, pana lui, nu sunt destule dovezi pentru a se ști în contra cui era îndreptată mișcarea?

Lecție de istorie voiți, onorabililor? Lecție de istorie vă dăm.

Teoria despre pătura superpusă de străini cari formează partidul roșu în țară, fără tradiții și fără moralitate, este din nenorocire o teorie exactă și stârpiturile din cafeneaua Procope nu sunt decât urmașii străinilor în contra cărora Domnul Tudor s-a ridicat.

Dar, se 'nțelege, s-au înălțat ca pluta pe apă. Ypsilant i-a găsit,

> îndărătul trăsurilor boierilor pământeni, batjocură și rușine încă neauzită de locuitorii Eladei

precum zice în proclamația ce le-o adresează; iar azi sunt membri la Curți, ambasadori și nu mai știm ce. Au știut chiar să suplanteze aristocrația străveche și istorică a țării; dar nu face nimic, onorabililor, adversus hostem aeterna auctoritas esto! zice fragmentul din legea Duodecim Tabularum și nu ne îndoim că poporul român va ști, într-un secol poate, să șteargă până și urmele rușinii sociale de-a fi fost stăpânit de greci și de jidani. Mulți ochi ce strălucesc încă nu se vor închide până nu vor fi văzut rasa română, care se destinge de promiscuitatea radicală, învingând în această țară și impuindu-și, îndărătnică și mare cum a fost odinioară, modul ei de-a fi, dreptul ei, seriozitatea ei morală regimului de sustractori și de hetere care ne stăpânește acum.

Ei, când cineva își dă osteneala a răsfoi istoria acestui pământ, acela e de mai nainte sigur cine va stărui pe el și cari sunt elementele efemere. La 300 goții, la 375 hunii, la 500 gepizii, la 567 longobarzii și avarii, la 700

francii și moravii, la 800 ungurii, la 900 pecenegii, la 1000 cumanii, apoi tătarii și slavii! Ei, ce s-au ales de toți? Ceea ce se va alege de d. C.A. Rosetti, de Giani și de Carada. Nimic. Rasa română e cea istorică în aceste țări, e cea care își impune caracterul, limba și datina, și să nu se crează că acest caracter energic și drept, această minte de-o înnăscută claritate și iubire de adevăr, vor putea fi pe mult timp întunecate de tertipurile, apucăturile sofistice și mizeria de caracter a stârpiturilor bizantine ce ne guvernă azi. Domnia acestor oameni e o domnie a străinilor cari și-au românizat numai pielea — dovadă banchetul C.A. Rosetti —, dar nu e în natura lucrurilor ca aceste elemente debile, intelectual sterpe și fizic degenerate, să rămâie în perpetuitate deasupra unui popor tânăr și îndărătnic, al cărui spirit de dreptate a fost atât de viu încât de la 1300 și până în secolul al XIX-lea n-a avut nevoie nici de cod pentru a se judeca, nici de recrutație pentru a se bate, nici de școală pentru a fi mai cu minte decât toți vecinii lui.

Dar ca un merit pentru popor citați că ați cerut împroprietărirea?

Nu împroprietărirea ar fi cerut-o un român cuminte, ci ceea ce era înainte de Regulament: posesiunea ereditară în condițiile vechi, istorice. Prin împroprietărire s-a atomizat societatea și s-au rupt legăturile străvechi dintre cultivatorul mare și cel mic. Ba, sub regimul actual al eredității, poporul e amenințat de diviziune în infinit a pământurilor și de proletarizarea tuturor.

Cu toate acestea nu acesta e răul mare ce l-ați introdus în țară, căci orice rău ce derivă din regim prin regim se poate îndrepta. Răul esențial care amenință vitalitatea poporului nostru este moral, e demagogia. Din începutul istoriei române și până în suta noastră n-au existat mișcări demagogice în țară, nu i-au venit în minte măcar românului că, fără muncă și fără merit, omul poate ajunge la ceva. Din Purice Ștefan Vodă a făcut Movilă și Movilești, dar pentru un merit oarecare. Domnul au dat caracterului acelui aprod locul ce i se cuvenea și pe care Moviléștii au dovedit că-l meritau.

Numai în zilele voastre individualități fără talent, fără caracter, fără muncă ajung miniștri și oameni mari; numai voi dați zilnic poporului învățământul că nu trebuie decât vicleșug și mizerie de caracter pentru a ajunge oriunde. Voi ați făcut din felonia nocturnă de la 11 fevruarie un merit, voi arătați prin zilnică pildă că corupția e mijlocul cel mai lesnicios de trai în România. Acesta este spiritul cel rău care desface societățile

omenești și le nimicește pân-în sfârșit; acesta e veninul care dă loc la mișcări sociale și la nemulțumire. Orice om ce are patru clase primare în țara aceasta e blesat că unul, în condiții egale cu el, e director de bancă. Orice om ce știe numai paragrafii Codului și nimic încolo e atins când vede pe omul ce nu știe mai mult decât el director de drum de fier. Decorarea feloniei nocturne este o insultă pentru orișice soldat onest; canonizarea afacerilor Warszawsky — o injurie adusă justiției. Toate acestea contribuie a destrăma spiritul public, a-l face să nu mai crează nici în drept, nici în bine, a nu mai aștepta nimic de la muncă, totul de la tertip și de la apucături. Ce să muncești când e destul să aperi afacerea Cernavodă-Chiustenge ca să faci parale? Ce să-ți pui osul ori creierul la jug când cu negustorie de vorbe capeți pensie reversibilă? Ce să te ocupi de meserii când poți, actor caraghioz, scuipând pe un senator în față, să aibi mii de franci pe an din Casa Pensiilor?

Când dar toate acestea se 'ntâmplă, când un popor întreg asistă la priveliștea de-a vedea risipindu-se banul public între feneanți, cumularzi, reputații uzurpate, caraghioși, plagiatori și abecedare aristocratizate, de ce să nu pretindă și țăranul ca un stat care hrănește pe nulități cu câte zeci de mii de franci pe an și pe C.A. Rosetti cu câteva mii de galbeni să-l hrănească și pe el, dându-i moșiile statului fără bani?

Acesta e dar răul ce l-ați introdus în poporul românesc. Adevărat că e popor tânăr, care are puterea de a rezista acestui venin social, dar tinerețea nu e o garanție absolută în contra boalei. Demagogia la un popor bătrân îl descompune repede, dar unuia tânăr îi ia pentru câtva timp mințile. Căci, în adevăr, ce e mai periculos decât iluzia la care dă naștere Costinescu, Carada, Stolojan e *tutti quanti*, că fără muncă, fără merit, fără un dram de creieri sănătoși poți ajunge milionar? Este visul moleșitor al minelor de aur câștigate prin astuție care întunecă mintea poporului românesc, încât nu vede că singura cale a avuției e munca, singura a înălțării sociale meritul.

❦

[21 mai 1882]

Se zice că prea dăm gură de lup onorabililor adversari și că în scrierea noastră nu se observă acele dresuri și cochetării stilistice prin cari strălucesc învățații „Românului“.

Gura păcătoșilor adevăr grăiește. Nu alegem vorbele după cum îndulcesc sau înăspresc lucrul, ci după cum acopăr mai exact ideea noastră. Vorba nu e decât o unealtă pentru a esprima o gândire, un signal pe care-l dă unul pentru a trezi în capul celuilalt, identic, aceeași idee, și când suntem aspri nu vorbele, ci adevărul ce voim a-l spune e aspru. De aceea nu prea întrebuințăm eufemismi. Oricât de împodobit cu titluri și ranguri ar fi un cumulard ori o nulitate, în ochii și sub pana noastră rămâne ceea ce este, iar luxul orbitor al unei virtuți problematice nu ne va îndupleca să-i dăm un atestat de moralitate. Ne pare rău că în țara aceasta nu s-au aflat pururea destui oameni cari să aibă curajul de-a numi lucrurile cu numele lor propriu, nu cu cel figurat.

Cităm, exempli *gratia,* pe eroii nocturni de la 11 fevruarie. În lexiconul oricărei limbi din lume purtarea gardei și-a ofițerilor se numește frângere de jurământ și de onoare militară, felonie.

La noi s-a botezat treaba aceasta „contract sinalagmatic“ și cei ce au comis asemenea acte de virtute au fost răsplătiți nu cu cordonul ce li se cuvenea, ci cu cordoanele „Stelei României“. Și, de câte ori cităm acest caz monstruos, „Pseudo-românul“ vine cu argumentarea *ad hominem* că și conservatorii ar fi conspirat în contra lui Vodă Cuza. Dar de la a conspira cu pericolul vieții și averii până la a-și frânge jurământul militar e deosebire cât cerul de pământ. Niciunul din oamenii pe cari-i citează „Românul“ nu și-ar fi frânt jurământul îndoit dacă suveranul l-ar fi însărcinat cu paza persoanei sale. Militarii în cestiune, dacă au crezut în adevăr că participarea lor la conspirație e necesară, trebuiau să înțeleagă că n-o puteau face decât cu sacrificiul numelui, carierei, vieții lor morale. Dacă cineva crede că trebuie să moară pentru o idee să se hotărască a primi moartea, care-n cazul acesta nu era fizică, ci *civilă.* Unul singur din acei oameni a avut destul sentiment de soldat pentru a înțelege aceasta. El a simțit că trebuie să scutească tânăra armată de priveliștea odioasă a rămânerii în rangurile ei, a simțit că existența sa e imposibilă într-un corp constituit pe baza fidelității și onorii ostășești; s-a ascuns și s-a izolat, s-a sinucis cetățenește. Pe ceilalți i-am văzut grămădindu-se înainte, ba șezând în cupeaua suveranului; alături de el, chiar în urma recidivei de la Ploiești.

Dar „Românul“ insistă asupra împrejurării că partidele politice s-au folosit de faptul trădării.

Da, de trădare, nu de trădători.

O armată în campanie se folosește de spioni, dar nu-i decorează, nu face din ei demnitari publici. I-o fi plătind poate, dar îi plătește din fonduri nemărturisite, *căci conștiința niciunui popor nu suportă remunerarea publică a trădării și a feloniei.*

Acestea le știe „Românul“ tot așa de bine ca și noi, știe prea bine că o crimă politică comisă de un om privat încetează a fi o crimă când e purtată de vederi mai înalte și dictată de cugetul curat, fie chiar greșit, de-a mântui statul, pe când frângerea unui jurământ de două ori depus nu încetează de a fi o crimă, nu politică, ci *comună.* Dar simularea de a nu putea distinge lucrurile nu ne obligă deloc pe noi de-a boteza faptele altfel decât cu numele ce li se cuvine.

Și dacă le dăm acest botez n-o facem din ură pentru adversari ci pentru că exemplele de felonie, decorate și răsplătite, corup spiritul public. Un popor cată a fi convins de vorbele pe cari Franklin le-a rostit: „Când cineva își propune câștig și onori, fără muncă și merit, e un otrăvitor. Ridică piatra și aruncă în el“. Acest venin însă l-a semănat demagogia roșie. Ceea ce, în orice țară și după conștiința publică a oricărui popor, e absolut condamnabil, absolut rău, absolut înjosit, a fost la noi … recompensat, înaintat, împodobit cu decorații. Va să zică nu muncă-i trebuie românului, nu sobrietate, nu merit, nu inteligență pentru a se ridica și a face avere, ci trădare, vânzarea celui care te plătește pentru a-i păzi viața; specularea credulității publice; trezirea patimilor rele din sufletul omenesc. Puțin îți pasă dacă un popor întreg pierde printr-asta deosebirea eternă ce există între bine și rău, între lăudabil și condamnabil; că moralitatea unei nații întregi degenerează; că copilul dă în tată și tata 'n copil, că e ca în ziua de apoi, cum zice Scriptura, tu cu acest preț te ridici deasupra tuturor, demoralizarea și mizeria generală sunt condiția și izvorul bunei tale stări private.

Ei, aceste trebuie să înceteze odată dacă e vorba ca statul român să nu fie cuprins în mod epidemic de boala imoralității și a feloniei, dacă e vorba ca spiritul public să rămâie sănătos și pururea în stare a condamna ceea ce e rău și a aproba tendințile oneste și munca onestă.

Nu devenim prin aceasta apologiștii fostului Domn, precum nu ne facem nici judecătorii lui.

Cu tendențele sale absolutiste, el n-a făcut decât ceea ce orice absolutist face, el a lovit în puterile istorice ale țării și a ridicat din noroi tocmai pe aceia cari în noaptea de la 11 fevruarie i-au păstrat — recunoscători — atâta credință. Soarta oamenilor e tragică.

Creaturile ignorante și nule pe cari a avut generozitatea a le ridica, acelea i-au pus revolverul în piept; plebe semistrăină au ridicat din întunerecul făclieriei și a birturilor, plebea aceasta semistrăină l-au dat pe mâna inamicilor săi. Oamenii politici ce-au conspirat în contră-i îi erau adversari, inamici, oameni loviți și umiliți poate de fostul Domn; prietenii uniformați, jurați și plătiți pentru a-l păzi, erau trădători. Între inamiciție leală și trădare e o substanțială deosebire, învederată pentru orice spirit onest și asupra căreia insistăm pentru atâta oară spre a invalida insinuațiunile foii guvernamentale.

❦

[21 mai 1882]

O observație în treacăt. „Românul“, strivit de vorbele autentice ale lui Tudor, ne acuză în n-rul de miercuri c-am fi citat *fals* pasajul din arzmazarul cătră Poartă.

Îi dăm foii guvernamentale cea mai formală dezmințire în privirea aceasta.

Noi am citat *exact* după cartea *tipărită* de chiar adiutantul lui Tudor, carte asupra veracității căreia n-am avut nici o cauză de-a ne îndoi. O luptă pentru autenticitatea izvoarelor e o luptă de vorbe. Însemnările autentice ale unui contimporan și confident de toate zilele a lui Tudor ni se par îndestul de vrednice de crezare pentru a nu putea fi învalidate decât prin opunerea unui document asemenea autentic. Precum „Românul“ afirmă că noi am fi citat fals, din parte-ne putem afirma același lucru despre el, cu mai mult cuvânt încă, pentru că foaia guvernamentală s-a dovedit în atâtea înduri măiastră în falsificări. Numai producerea unui document autentic ne-ar putea convinge că nu noi, ci adiutantul lui Tudor însuși a înregistrat în cartea sa arzmazarul cătră Poartă cu erori de text.

❦

[21 mai 1882]

„Românul“ reproduce din „La Riforma“ din Roma următoarele:

> D. I.C. Fundescu, unul din bărbații *notabili (!)* din România, *poet de talent (?),* director al ziarului politic din București „Telegraful“ și reprezentante al țării în

Camera Deputaților României, se află printre noi ca reprezentante al României la Congresul internațional.

D. I.C. Fundescu, mulțămită stăruitoarei sale munci pentru binele țării, *a ajuns a ocupa UN loc însemnat în lumea politică (!)* ș-a presei din România. D-sa face parte din partida liberală condusă de d-nii Brătianu și Rosetti *se bucură de stima și considerațiunea tuturor concetățenilor săi (!!).*

Urăm o bună venire colegului nostru din București și prin mijlocirea sa trămitem o salutare din inimă presei din România.

(Merci)

❦

[23 mai 1882]

Dar dulci, nobili și politicoși adversari — ne întreabă „Românul“ — contra alor noștri s-a sculat Domnul Tudor?

Contra alor voștri, am răspuns noi!

Și am citat cuvintele autentice ale acestui boier român care declara că, în unire cu mulți boieri iubitori de țară, s-a sculat în contra Domnilor greci și contra străinilor cari s-au încuibat în țară.

Contra alor voștri prin urmare s-au sculat românii la 1821, căci s-au sculat contra elementelor străine după vremea aceea, și voi reprezentați astăzi acele elemente străine, am adăogat noi, făcând aluziune nu atât la sângele care curge în vinele fiecăruia cât la simțirile ce-l însuflețesc și la faptele ce săvârșește.

Și amândouă aceste afirmații ale noastre sunt adevărate.

„Românul“ însuși nu poate să tăgăduiască că ceea ce a supărat mai mult pe români sunt tendințele străine, apucăturile străine ale Domnilor greci, înrâurirea străină și disprețul a tot ce era românesc: al tradițiunilor, al gloriilor, al deprinderilor românești.

Și oricine va voi să cugete un moment la mijloacele prin care roșii s-au ridicat și prin cari se țin la putere va vedea că ceea ce-i caracterizează sunt tocmai apucăturile străine, și ideile străine și înrâurirea străină.

Pseudo-liberalii noștri nu s-au ridicat în adevăr decât hulind tot ce este românesc, mai ales pre Domnii români și pre boierii români, adică toată gloria și tot trecutul acestui popor. Căci cine, mă rog, a făcut trecutul glorios al acestei țări dacă nu Domnii și boierii țării?

Chiar mai deunăzi n-am auzit oare pe d. Stătescu, după banca ministerială, și pre domnul Brătianu, după tribuna Camerei, zicând că coroana României și a Moldovei au fost coroane de cositor?

Nu sunt acestea simțirile unor străini necunoscători de istoria țării?

Nu s-au mulțumit a batjocori gloriile noastre naționale, au disprețuit apucăturile, deprinderile, tradițiunile, adică tot ce face dintr-un popor să fie el iar nu altul. Și au venit cu idei noi, cu apucături străine, cu tendințe cosmopolite. După capul lor tot ce a fost în țară a fost rău; numai ce au făcut ei este bine.

Până la venirea lor poporul român nu avea nici o lege, era o turmă de sclavi și țara aceasta a creat-o dd. Rosetti și Brătianu din nimic!

Chiar mai deunăzi d. Stătescu, lingușitor de rând, striga că acest bătrân, d. Brătianu, ne-a dat o țară mare și liberă!

Toate legile ce propun, toate măsurile ce iau nu sunt decât ideile demagogiei franceze, îndulcite și aurite ca să le primim noi.

Niciodată n-a ținut seamă de felul de a fi al poporului român, de deprinderile lui, de tradițiile lui.

Astfel s-au ridicat liberalii, hulind trecutul glorios al acestei țări și despreţuind tot ce era românesc și cătând să puie în loc idei străine, ca niște adevărați străini.

Și, după ce s-au ridicat, se țin la putere numai prin înrâurirea străină, prin apăsarea străină, căreia servesc de instrumente.

Oricine caută să-și dea seama de faptele guvernului liberal, de la venirea lui la putere și până azi, nu e cu putință să nu dobândească această convicțiune: că d-lui Brătianu puțin îi pasă de ce vrea țara, de ce sufere țara, de ce zice țara; destul să menajeze interesele străine și să împlinească dorințele străinilor. Numai astfel se poate explica purtarea d-lui Brătianu în cestiunea Stroussberg și în cestiunea răscumpărării, în cestiunea ovreilor și în a Basarabiei, în cestiunea Cernavodă-Constanța și Arab Tabia!

Preste tot aceeași idee: să dau străinilor ce-mi cer; cât pentru români, puțin îmi pasă!

Partidul liberal reprezintă dar în această țară, de-o parte, ura a tot ce e românesc și apucături străine și, de alta, înrâurirea apăsătoare a străinilor.

Apoi contra acestor două lucruri s-a ridicat Domnul Tudor. Deci contra alor voștri s-a ridicat!

Aceasta am zis, și aceasta este adevărat!

„Românul“ însă ne spune că, după proclamațiile lui Tudor, cum le știe el, Domnul Tudor, cu pandurii lui, s-ar fi ridicat și contra apăsării boierilor pământeni și ne acuză că falsificăm textul ca să ascundem aceasta.

Dar acest adevăr nu se poate ascunde. Chiar dacă n-am fi știut nimic sigur, tot am fi bănuit că, și pe vremea aceea, se găseau boieri pământeni rătăciți cari serveau de instrumente prin cari străinii despuiau și apăsau pe români, precum se găsește astăzi un partid întreg care servește de unelte ca să apese țara.

Am fi bănuit aceasta chiar dacă n-am fi știut nimic; dar din nenorocire avem și documente istorice cari adeveresc acest prepus. Astfel cunoaștem, din întâmplare, o anaforă a veliților boieri și un ofis al lui Grigore Vodă Ghica cari veștejesc purtarea unui oarecare boiernaș dinspre Pitești, un vătaf de plai, care, împreună cu un altul, au siluit prin mâglisiri, cum zice anaforaua, și mai ales prin îngroziri, pe moșnenii Câineni să vânză moșia lor moștenească prințesei Frusina Șuțu, adică:

> Întâi au cumpărat printr' ascuns părțile celor mai săraci, apoi, văzând că află și cei mai aleși, pre care nu-i pot îndupleca, au început a-i îngrozi, cu mari înfricoșări, zicându-le, de o parte, că niciodată nu vor putea stăpâni părțile lor de-a valma cu un Domn și că poate să cadă vreunii și în urgia domnească cum și în pedeapsa ocnii, arătându-se cu împotrivire etc… [1]

Și ca acești doi rătăciți vor fi fost desigur mulți alții cari, pentru slujbe și ranguri, să primească a servi de instrument de apăsare a neamului lor în mânele străinilor.

Și, dacă este adevărat, după cum spuneți, că și din cauza împilărilor acelor pământeni s-a sculat Domnul Tudor, atunci tot contră alor voștri s-a sculat; căci cine dacă nu voi reprezentă astăzi în această țară elementul împilator, elementul care se îmbogățește din politică, din sudoarea tuturor fără muncă și fără merit?

Dar pre vremea aceea oamenii ca acel vătaf de plai și ca acel vameș erau înfrânați și dojeniți de adevărații boieri ai țării.

Știrbey, Crețuleștii, Grădiștenii, Fălcoienii, Raleții cu mitropolitul și arhierei în cap, înfrânau prin judecățile lor alunecările unor astfel de nenorociți și Domnul țării scăpa pre români de apăsările nelegiuite.

Astăzi fapte mult mai mișelești se săvârșesc pre o scară întinsă.

Concesii peste concesii, întreprinderi peste întreprinderi, abuzuri peste abuzuri se grămădesc. Oamenii de meserie devin milionari în clipă!

Moștenitorii și semenii acelor mijlocitori ascunși cari atunci mărturiseau tremurând înaintea arhiereilor și a boierilor păcatul lor și se pocăiau acum domină țara și-i dau legi.

Și țara, legată de mâini și de picioare, spumează de mânie, căci n-are cui se plânge: mitropolitul și arhiereii țării nu mai au milă de dânsa sau nu îndrăznesc să ridice glasul în favoarea celor asupriți!

Boierii țării, unii și-au dat mâna cu împilatorii, iar ceilalți sunt asupriți și huliți!

Și Domnul țării are urechile astupate de strigătele de ură ale oamenilor politici și de gălăgia sărbătorilor.

Ce poate să iasă dintr-o asemenea stare de lucruri? Nemulțumirile sunt generale, indignația oamenilor este ajunsă la culme și toate caută să izbucnească. Așa încât nimeni nu știe ce poate să aducă ziua de mâne!

Iacă unde ați adus țara în 6 ani de guvernare: este mai rău decât în momentul în care Lascar Catargiu a venit în 1871 să scape tronul și instituțiunile din valurile de nemulțumiri grămădite ce stau să le potopească.

Iacă răspunsul nostru la întrebarea „Românului“: Cine provoacă răsturnările?

1. Vezi *Condica de anaforale ale lui Grigore Ghica*, volumul III, anul 1824-1825, filele 266 urm.

❦

CERNAVODĂ-CHIUSTENGE

[23 mai 1882]

Am espus în atâtea rânduri viciile răscumpărării liniei Cernavodă-Chiustenge, am arătat atât de limpede că lucrul ce se proiectează a se cumpăra cu 16 milioane nu face în realitate decât șase, încât credem de prisos a repeta din nou cele zise. Drepturile asupra portului, terenuri etc., de folosirea cărora se bucură societatea, nu sunt decât un *echivalent al anuității ce i se cuvenea pentru capitalul pus în construirea drumului de fier*, încât prin restituirea acelui capital, prin răscumpărarea drumului numai, se răscumpără de sine și fără o plată deosebită drepturile mai sus citate. E o adevărată sofismă a pretinde să plătim și drumul și veniturile pe cari el le aduce. Ar însemna a plăti o moșie de două ori, o dată prețul ei, apoi un

capital reprezentând veniturile ei, sau a plăti o casă de două ori, o dată prețul cât a costat zidirea din temelie pân-la acoperământ, apoi o capitalizare a chiriei anuale ce-o aduce. Sau una sau alta se plătește, sau costul construirii sau capitalizarea venitului. A plăti amândouă la un loc e absurd. Presa capitalei e unanimă în condamnarea acestei răscumpărări, esceptând se 'nțelege pe Don Quixotte al „Românului“ și pe Sancho Pansa a „Telegrafului“.

Reproducem deci articolele scrise în „România liberă“ și în „Binele public“ asupra acestei afaceri.

❦

[26 mai 1882]

Am arătat în mai multe rânduri că rămânerea la putere a roșiilor va degenera într-un pericol social. Nimic nu e mai periculos pentru conștiința unui popor decât priveliștea corupției și a nulității recompensate, decât ridicarea în sus a demeritului. Această priveliște îi ia poporului încrederea în valoarea muncii și în siguranța înaintării prin merit. Dându-i-se zilnic exemplu că, fără a ști ceva și fără a fi muncit, cineva poate ajunge bogat și om cu vază, arătându-i-se zilnic împroprietăriri de oameni ce n-aveau alt drept decât favorile oamenilor zilei, contagiul intelectual și moral devine din endemic epidemic, trece de la restrânsul grup al Campiniilor la grupuri din ce în ce mai numeroase de cetățeni, cărora le vine asemenea în minte ceea ce nu le-ar fi venit niciodată fără molipsirea prin exemplul celor împroprietăriți fără drept și a celor ce, prin esplicări sofistice a legii, au știut să-și înjghebe moșii sub pretextul c-ar fi însurăței.

Am constatat asemenea că nicicând în România n-a existat cestiunea agrară. De la începuturile acestor țări și până la împroprietărire regimul moșiilor era proprietatea mare și cea mică pe de-o parte, posesiunea ereditară în anume condiții, stabilite prin tranzacție liberă, pe de alta. Niciodată nu i-a venit românului în minte de-a pretinde ceea ce nu este al lui, tot precum, pe de altă parte, simțul de drept era atât de puternic în el și iubirea ogorului atât de înrădăcinată încât pentr-un petec cât de neînsemnat de pământ se judeca pân-în pânzele albe.

În decursul unei vieți de sine stătătoare de câteva sute de ani poporul nostru n-a avut nevoie nici de Cod civil, nici de Cod penal pentru a avea un adânc sentiment de drept și, precum roiul de albine nu are lipsă de legi și

regulamente scrise, de recrutări etc., tot așa și la poporul nostru toate lucrurile mergeau strună printr-un înnăscut spirit de echitate și de solidaritate.

Fără recrutație Mircea și Ștefan-Vodă ridicau țara în picioare, ba adesea nici nu puteau s-o înfrâne și s-o domolească când era vorba de năvăliri în afară. În tot decursul acestei lungi epopee nu găsim însemnându-se de niciunul din cronicarii noștri o mișcare agrară; nicicând acest popor îndărătnic și viteaz nu atinge nici în clin nici în mânecă averea sau dreptul altuia; din contra, vedem o energică statornicie în păstrarea și moștenirea proprietății. A înstrăina un petec de moșie în vremea veche era o afacere de stat și avea nevoie de sancțiunea Domnului și a sfatului suprem.

Astfel istoria s-a însărcinat, prin mersul ei organic, să dea creștere poporului românesc, o creștere ale cărei principii conservatoare deveniseră atât de habituale, atât de constitutive pentru chipul de a vedea a fiecăruia, încât un om nici-și putea închipui măcar că poate să-și arunce ochii asupra lucrului altuia.

Dar, pe cât educația unui popor se câștigă și se păstrează cu anevoie, tot atât de lesne se pierde și se compromite o asemenea moștenire când se dau de sus exemple de neorânduială, de nedreptate, de incoerență. A fost destul ca, în curs de câteva luni, un demagog cosmopolit să stea ministru, pentru ca conștiința de drept a poporului să înceapă a se întuneca, pentru ca să se nască în el dorinți nelegitime, cari înainte nici prin vis nu i-ar fi trecut, pentru ca să se zdruncine în el complexul de idei habituale cari, din neam în neam, constituiseră vederile sale juridice și morale.

Dar și mai odios în toate acestea e că guvernul, în loc de-a izola ceea ce s-a întâmplat în mod izolat în Ilfov și Vlașca, se servă de evenimentul petiției colective din aceste județe pentru a imprima chiar cererilor drepte ale țăranilor caracterul neliniștitor al unei mișcări agrare; că, nevrând să facă dreptate sătenilor de pe moșia arendată de un Pișca, i-acuză fără cuvânt și fără umbră de adevăr că ar fi cerând același lucru ca și țăranii din Vlașca și Ilfov.

Iată dar o mișcare nelegitimă și neîndreptățită devenind un pretext pentru persecutarea și maltratarea acelora cari au cereri drepte; iată un Chirițescu, fost camardiner, servindu-se de poziția de prefect pentru a caracteriza de mișcare agrară reclamații făcute în contra unor măsurători strâmbe și asupritoare ale ogoarelor ce oamenii s-au obligat a le munci arendașului. Pe de o parte dar se înscenează mișcarea, pe de alta ea servă de

pretext de persecuțiune în contra oamenilor fără vină și a căror reclamații sunt drepte.

Toate acestea nimicesc influența educativă pe care statul îl exercită în alte țări, prin corectitudinea actelor sale, asupra conștiinței cetățenilor. Vechi și drepte vederi de cuviință și de echitate se descompun în această atmosferă, poporul — o ființă organizată prin nestrămutate vederi intelectuale și morale — devine o adunătură inorganică de indivizi, predispusă spre anarhie atât în urma instigațiunilor vinovate ale agenților demagogi ai partidului cât și prin lipsa de dreptate și prin pierderea încrederii în stat.

Oare să fim un popor atât de bătrân încât să fi pierdut memoria trecutului? Să nu știm că numai în păstrarea bunurilor morale cu greu câștigate în trecut, în păstrarea elementelor educative ale istoriei române e rădăcina spornică a viitorului? Să nu vedem limpede că instinctele demagogice nu sunt decât rămășițele invidiei venetice, care dușmănea tot în această țară: și familie, și biserică, și limbă, și datină? Oare noi să nu știm că vrajba socială și politică n-a avut altă țintă decât a altera caracterul și inima dreaptă pe care părinții din părinți au lăsat-o moștenire poporului nostru, pentru a le asimila instinctelor bastarde și veninoase ale rămășițelor de venetici?

Zilnicele atentate ale guvernanților asupra principiilor ce asigură dezvoltarea liniștită a unui popor să nu fie în stare a trezi rezistența tuturor elementelor sănătoase din țară? Coroana poate rămânea îngăduitoare față cu tentative capabile a săpa și dezrădăcina orice societate din lume, necum una șubrezită prin o lungă și sterilă epocă de tranziție?

Iată întrebări cari se impun de la sine în situația grea ce se creează țării prin rămânerea la putere a partidului roșu, putrezit moralicește de variile afaceri impure începute cu cărăturile Warszawsky și încheiate cu Cernavodă-Chiustenge.

Numai un guvern onest și o administrație onestă sunt în stare a readuce poporul la ideile sale de drept, a-i reda creșterea și maniera de-a vedea pe care i-o dăduse în trecut statornicia datinei sale juridice și simțul său de echitate, nutrit de biserică și de lege. Astfel, din destrăbălare în destrăbălare, am ajunge a se șterge cu totul din conștiința publică deosebirea între bine și rău, între drept și nedrept; anarhia de idei ar da naștere anarhiei ordinii materiale.

Dar, în chaosul acesta, ce-ar mai fi statornic, ce-ar mai fi sigur? Dacă am trăi încai izolați în Peninsula Iberică sau în grupul Insulelor Britanice, descompunerea ar fi foarte păgubitoare progresului, dar nu ar nimici statul. Dar, încleștați între mari și puternice monarhii, mișcările nesănătoase dinlăuntru s-ar preface oricând într-un pericol pentru chiar existența statului și chaosul stingerii ar amenința însăși individualitatea etnică și istorică a poporului românesc. Oare roșii să nu înțeleagă că acel chaos i-ar înghiți și pe ei împreună cu țara ntreagă? Să nu înțeleagă că-n urma repetatelor greșeli de guvernământ e o datorie pentru ei de-a suporta discreditul ce și l-au grămădit asupră-le și de-a se curăți de el? Iată o cestiune pe care n-o punem, se 'nțelege, masei interesate a partidului, dar care merită fără îndoială atenția oamenilor lui conducători.

❦

[29 mai 1882]

Ce ți-e cu omul iscusit! Cum află el, așa ca din senin, vindecare la toate relele, cum află oricărui sac petecul ca și care nu se mai poate! Așa bunăoară vestitul Nastratin își cârpea într-o zi giubeaua, fără nod la ață. Dar, fiind ața răsucită tare, s-a 'nnodat de la sine și Nastratin a cunoscut numaidecât că-i vine mai bine astfel și, îngâmfat de născocirea sa cu totul nouă, a pus crainic prin oraș să strige, ca să afle cu toții, mic și mare, că după moda scoasă de el ața se 'nnoadă întâi la căpătâi. Un turc luă un pumn de sare și veni foarte serios lângă Nastratin: „Hogeo, zise turcul, cască gura să-ți sar vorba!“

Așa și cu liberalii noștri.

Ei și numai ei au aflat cum se 'nnoadă ața, ei și numai ei fac legile cele mai bune și mai înțelepte, ei numai înțeleg nevoile poporului. Crainicul gazetar din Strada Doamnei bate toba cea mare, propuind bunăoară o nouă lege de tocmeli agricole. Pentru care cuvânt? Pentru că se comiteau abuzuri. Dar, dacă se comiteau, nu legea trebuia modificată, ci abuzurile trebuiau să 'nceteze prin aplicarea strictă și exactă a ei. Altădată crainicul propune o lege nouă pentru neînstrăinarea pământurilor țărănești. Această neînstrăinare e prevăzută atât prin legea rurală cât și prin Constituție, dar sub administrația roșie dispozițiile se calcă și se comit abuzuri. Ei bine, în loc de-a stărui pentru aplicarea strictă a textelor existente și pozitive,

Nastratin își dă aerul de-a descoperi el cel dintâi că ața trebuie 'nnodată și vine c-un proiect de lege.

De astădată se face iar sfară 'n țară cu ștergerea rămășițelor de dări din trecut.

> Dăruite vă fie rămășițele pentru șapte neamuri suitoare, zice „Pseudo-românul“, spre mai marea landă a tagmei noastre patriotice. Nu mai luăm dări decât de la cei de față și viitori. Altfel conservatorii ar fi în stare de-a pretinde aceste restanțe și a echilibra bugetele cu ele.

Și toate astea „Pseudo-românul“ le spune cu aerul cel mai serios din lume, lăudând cu îngâmfare o nouă lege votată, cu totul de prisos, de vreme ce legea percepției din 26 mai 1868, și azi în vigoare, e foarte clară în privirea aceasta.

Iată în adevăr ce zice art. 25 al. 4 a acelei legi:

> Dreptul agenților fiscali de-a urmări contribuțiunile datorite statului, împreună cu zecimile adiționale, *încetează la finele anului al treilea de la începutul fiecărui exercițiu.*

Dar asta ce e decât tot dispozițiile legii celei nouă? Însă, în loc de-a aplica cu stricteță legea veche, se face una nouă, pentru două cuvinte. Una pentru a face să se crează că pân' acum n-a existat nod la ață și că numai patrioții au făcut descoperirea, alta pentru că o nouă lege sună în coloanele „Românului“ și dă a înțelege națiunii ce grijă au patrioții de ea, pe când o simplă circulară de admonițiune către agenții fiscali de-a aplica strict art. 25 ar fi intrat, fără sunete de tobă și trâmbiți, în memoria și deprinderile agenților respectivi.

Astfel liberalii noștri sunt extraordinari în descoperirea unor lucruri pe cari toată lumea le știa înaintea lor și confundă neștiința lor proprie de legile pozitive ale țării în care trăiesc cu absența acestor legi. Fiindcă toate lucrurile merg în lumea asta *crescendo*, ne vom pomeni într-una din zile că unul dintre patrioți descoperă tabla pitagoreică ca un lucru cu totul nou și că alt onorabil cere patent de invențiune pentru descoperirea, asemenea nouă, că de la Galați la București sunt exact atâția chilometri cât și de la București la Galați și că zero e egal cu zero. La multe descoperiri de soiul acesta ne putem aștepta din partea unor bărbați atât de iscusiți și atât de învățați, precum sunt confrații noștri.

❦

[29 mai 1882]

Auzim că d. Populeanu, procuror al Curții, ar fi fost trimis să cerceteze la fața locului cazul d-lui G. Alexescu din Teleorman. Nu punem la îndoială caracterul magistratului delegat, dar ne vine a ne îndoi, pentru multe cuvinte, de eficacitatea deplină a misiunii sale. Deși ministrul de interne e convins că acuzarea adusă d-lui Alexescu e o mișelie a d-lui Kirițescu, prefectul fără scrupule și fără rușine a județului Teleorman, totuși îl mănține în funcție. Acuzarea nu e făcută decât cu scopul de-a masca mâncătoriile unui arendaș al statului și de-a boteza de mișcare agrară reclamațiile drepte în contra unor măsurători strâmbe de ogoare, făcute nu cu stânjenul Șerban Vodă, ci cu cel fraudulos, al onor. Pișca. Mănținând pe prefect în funcție, împreună cu toată droaia sa de agenți, d. Populeanu va fi, ni se pare, menit a face cercetări sub auspiciile și cu ajutorul administrativ al acestui om și astfel toată acțiunea sa poate să n-aibă alt rezultat decât acela de-a spăla pe funcționarul abuziv și de-a legitima strâmbătățile comise, de-a lungul ogoarelor, de faimosul stânjen Pișca.

❦

[1 iunie 1882]

De la un timp încoace se observă o disproporție mare între numărul fictiv al deputaților înscriși ca prezenți în Adunare și între numărul cel real al celor ce sunt în adevăr față la dezbatere. O mulțime de voturi s-au dat, o sumă de legi s-au votat fără ca să fie față numărul cerut de regulament și, cu toate acestea, lucrurile merg strună și voturile nu sunt lovite de nulitate, ci rămân legale și date de-a binele, pentru că cei cari în realitate absentează nu tăgăduiesc nicicând de-a fi dat un vot ce nu l-au dat și pentru că biuroul Adunării pare a trăi în același cerc vicios în care se 'nvârtește majoritatea. S-a întâmplat într-un rând cazul ca un deputat înscris ca prezent în procesul-verbal al Adunării să fie, chiar în vremea în care votul său se număra în Adunare, într-un oraș de provincie, unde pleda un proces. În București răspundea la apelul nominal și în aceeași clipă, dincolo de Olt, pleda.

Dar… ce nu se 'ntâmplă în această Adunare?

În timpul în care reforma legii tocmelelor agricole intrase în sfera de discuțiune a Adunării, s-a ales, precum se știe, o comisie de 21 care să

revază proiectul de lege. Pe când acești 21 de inși — dintre deputații cei mai inteligenți, unii chiar dintre cei mai onești — lipseau din Adunare și după ce rugaseră pe ministrul-prezident să nu pună în dezbaterea Adunării nici un proiect important, grupul Eliad-Cârciumărescu se folosește de absența colegilor și, fără discuție, fără a se citi sau a se fi împărțit raportul, se votează prin surprindere tranzacția privitoare la cheiul Brăila, prin care statul aruncă în Dunăre un milion și mai bine de franci pentru lucrări înecate, făcute în condiții reprobate de inginerii statului și de comisiile de anchetă trimise la fața locului.

D. Nicorescu a arătat atunci cu toată claritatea că votul era viciat prin împrejurarea că o mare parte dintre deputați fuseseră opriți, prin lucrări legislative, de-a lua parte la ședință și obținu de la Adunare ca să se cerceteze cazul din nou și să se oprească promulgarea. Motivele materiale aduse în contra tranzacțiunii erau zdrobitoare și Camera, văzând că votul i se escamotase prin subrepțiune și surprindere, putea în adevăr să revie asupră-i.

Proiectul, votat gata, a reintrat deci în comitetul de delegați al secțiunilor.

Dar ce s-a întâmplat în acel *onorabil* comitet?

La început majoritatea era pentru moțiunea d-lui Nicorescu, deci în contra promulgării tranzacției. Dar, în timpul sărbătorilor Paștilor, doi din membri se numesc *prefecți* și li se substituie alții. Altul e trimis în Moldova să cumpere porumb. Noul comitet, suplantat celui vechi, nu mai cercetează deloc tranzacțiunea în fond, ci prin gura raportorului său, d. V. Maniu, are îndrăzneala de-a spune că e *neconstituțional* de-a reveni asupra unui vot… escamotat prin surprindere de către partizanii lui Cârciumărescu.

Adăugăm că d. C.A. Rosetti e asemenea de opinia d-lui Maniu și nici nu ne-am fi așteptat la altceva de la un panglicar venetic care, în opunere cu chiar elementele mai curățele și mai românești ale partidului, s-a constituit în apărătorul absolut al tuturor veneticilor malonești din partidul roșu.

Filozofia pozitivistă a descoperit că moralitatea publică și privată nu este decât *simțul colectiv de conservare al rasei*, pentru că imoralitatea și malonestitatea poate înainta pe un individ, dar pentru colectivitatea rasei ele însemnează disoluțiune și moarte. Un străin nu e părtaș acelui simț, nu-i este înnăscut, iar efectul său asupra moralității publice va fi dizolvant. În adevăr, ce simț colectiv de conservare a rasei române poate fi în niște venetici ca C.A. Rosetti, Eliad, Cârciumărescu, Simeon Mihălescu, cari nu

sunt destul de vechi în țară pentru a se fi adaptat și împărtășit din acel simț colectiv de conservare a rasei, ci sunt niște simpli cavaleri de industrie pripășiți aci ca să se hrănească și să câștige prin orice mijloc, indiferent de e moral sau imoral, onest sau malonest?

D. C.A. Rosetti s-a supărat deci foc asupra d-lui Nicorescu și rezultatul acestei supărări a fost că Adunarea a trecut la ordinea zilei asupra moțiunii. Numai sancțiunea M. Sale mai e necesară și una din cele mai scabroase afaceri va deveni *lege*, lege sfântă, fericitoare poporului românesc.

❦

[2 iulie 1882]

Alexandria, odinioară al doilea oraș după Roma și numărând în vremea lui Cezar 900.000 de locuitori, e astăzi teatrul întristător al acelui din urmă eveniment războinic. Lordul Seymour comandează bombardarea forturilor lui, pentru…? Pentru că egiptenii actuali au îndrăznit să pretindă a fi stăpâni în țara lor proprie.

Nu vom face reflecțiuni sentimentale asupra intervențiunii armate a Angliei, care are deja aprobarea mai multora dintre puterile mari. Cuvânt au egiptenii, dacă vor ca țara să fie a lor, cuvânt pe de alta și Europa, dacă voiește a-și mănține influența ce au câștigat-o cu timpul acolo. Considerațiunea însă ce i se poate opune lui Arabi Pașa și partidului său național e că târziu, prea târziu s-a trezit și că neatârnarea Egiptului nu se pierde azi, ci s-a pierdut din acel moment în care țara a devenit terenul de colonizare și de imigrațiune a tuturor popoarelor.

Un popor, ca și un copac și ca oricare altă ființă organică, nu poate înainta decât din sine însuși, decât dezvoltându-și treptat aptitudinile și puterile sale înnăscute. A trăi în iluzia că, introducând în Egipet muzică de Offenbach și farse de Meilhac și Halevy, țara se civilizează conduce la rezultatul la care Egipetul a ajuns.

În genere când într-o țară, agricolă mai cu seamă, vedem grămădindu-se oamenii în centre comerciale, vedem că preferă a trăi din mijlociri negustorești decât din producțiune, putem deduce cu lesniciune că numărul producătorilor scade, că ocupațiunea lor se simplifică din ce în ce și devine mai grea, pe când pe de altă parte numărul consumatorilor improductivi crește. Și numărul acestora crește totdeuna repede, căci globul întreg se

'nsărcinează a-i furniza nefericitului popor care-a ajuns a fi redus numai și numai la munca câmpului.

Precum vedem România devenită un teren de imigrațiune pentru prisoasele de populație ale statelor învecinate, precum aci oameni de ieri alaltăieri se urcă cu repejune pe scara socială, fără scrupul de mijloacele ce le 'ntrebuințează pentru a se urca, tot astfel ni se descrie că s-au petrecut lucrurile în Egipet. Din câteși patru unghiurile lumii curgeau baroni și conți ruinați, roind ca fluturii în strălucirea seraiului chedivilor și având atâta analogie cu suita de numiri sunătoare a regelui Stroussberg. Un popor de feneanți, recrutat din toate națiile Europei, s-a grămădit pe umerii acelui sărac și nefericit felah și Alexandria însăși, având la începutul secolului și sub Mehmed-Ali abia 30.000 de locuitori, ajunsese în câteva decenii la sute de mii, toți aproape trăind din negoț, adecă din o meserie care nu sporește întru nimic masa producțiunii, ci are cel mult efectul de-a o scumpi și de-a stinge prin concurență producțiunea indigenă pe cât existase. Sute de funcții ad-hoc s-au creat pentru toți nobilii venetici și feneantismul, adesea malonestitatea, era privită ca un titlu de-a aspira la retribuțiuni din casa statului. Îndată însă ce, prin introducerea de trebuințe străine și prin concurența negoțului, se stinge varietatea ocupațiunilor la un popor cât de primitiv, el e redus întreg la rolul de salahor, de lucrător cu ziua, care trăiește de la mână la gură.

Aceasta a fost cauza nemulțumirilor populației, a formării partidului național și a popularității lui imediate, a hotărârii târzie de-a înlătura influența străină.

Cu toate acestea robia economică a populației a devenit deja atât de mare încât, deși voiește a alunga pe străin, nu poate trăi fără el.

De aceea, cu fuga europenilor, foametea amenință populațiunile orășenești.

Astfel, războiul din afară, mizeria și foametea înlăuntru sunt epilogul acelei spoieli egiptene, al acelui pospai de pseudocivilizațiune, atât de costisitor și atât de netrebnic ca și al nostru.

Și la noi străinii se înmulțesc pe zi ce merge; ba toate reformele și îmbunătățirile, câte ne vine-n minte să le facem, au mai cu seamă de obiect dezvoltarea negoțului, nu însă diversificarea ocupațiunilor economice. Și la noi negoțul a desființat toate breslele din trecut și a substituit vechei noastre clase de mijloc o clasă de străini mijlocitori cari nu adaugă nimic nici la

masa producțiunii noastre, nici la aceea a producțiunii ce-o importă. Și noi suntem în multe priviri pe calea Egiptului.

Idolatri moderni, închinători nu de pietre și de lemne săpate, ci de cuvinte goale și de fraze sunătoare, am îngăduit ca negustorii de vorbe dinlăuntru, aliați cu cavalerii de industrie din afară, să escamoteze una câte una toate vertebrele societății și să i se substituie românului în toate celea și oriunde. Prevestitorii decadenței bat în zădar la poarta luării noastre aminte. În zadar medicul recrutor constată degenerarea rasei române, perceptorul sărăcia ei, învățătorul ignoranța, economistul inepția ei produsă în mod artificial — noi urmăm, ca bizantinii decăzuți, a tăia înțelesul cuvintelor în două și, cum pentru aceștia vorba filioque era pretextul de război civil și de împărecheri, tot astfel la noi vorba liberalism constituie pretextul sub care o ceată de negustori de principii monopolizează și nimicesc puterile întregei țări.

❦

[2 iulie 1882]

„Națiunea“, perindând acuzările ce se fac administrației liberale de cătră foile de orice nuanță, deși nu contestă adevărul acestor acuzațiuni, crede însă a putea afirma că faptele și apreciațiunile sunt, și într-o parte și într-alta, pline de exagerație.

N-am voi în adevăr să facem o cercetare lexicală asupra vorbei exagerație, care însemnează a face din țânțar armăsar, a da lucrurilor proporțiuni ce nu le au. Cu toate acestea nu o convingere preconceputǎ, ci experiența de toate zilele ne dovedește că foile române, departe de-a exagera, sunt, din contra, mărginite prin numărul cuvintelor din dicționar de-a putea zugrăvi cum se cuvine tot ce se petrece în România ca viață politică și ca viață de stat. Ne-ar părea bine dacă s-ar mai putea exagera; din nenorocire însă o descriere cât de pesimistă a stării de lucruri e departe de-a ajunge umbra măcar a mizeriei morale care bântuie țara, o mizerie mai adâncă, dacă se poate, decât cea materială.

> Un rău există, zice „Națiunea“, nimeni nu poate tăgădui acest fapt. Avem nevoie de ameliorații. Ele nu se pot efectua cu *personalul* ce-l avem. El s-a obicinuit a se ocupa mai mult de discuțiuni politice decât de sarcina ce e chemat a îndeplini.

Dar oare de ce se ocupă cu discuțiuni politice, adecă cu negustorie de vorbe, decât cu îndeplinirea serviciului pentru care e plătit și pe care-l datorește?

> Cauza care a produs aceste triste rezultate este, după opiniunea generală, că oamenii cari conduc partidul s-au depărtat de principiile adevărat liberale.

Cum? Asta-i tot? Cauza tuturor relelor să nu fie alta decât că oamenii s-au depărtat de la principii? Oare dacă un om e sărac cauza e că s-a depărtat de la principiul cutare? Dacă e bolnav, dacă e incult, dacă degenerează cauza e că nu se închină la o definiție politică? Oare orbul e orb pentru că nu cunoaște formulele opticei, săracul sărac pentru că nu știe economia politică, bolnavul bolnav pentru că nu știe anatomie și fiziologie?

Nu, onorabili confrați, n-au a face principiile nimic cu relele ce ne bântuie; omul cel mai bun și mai de treabă din lume poate avea principii eronate cu totul, omul cel mai mizerabil le poate avea pe cele mai bune; ei rămân cum sunt din alte împrejurări, căci deja Seneca, învățătorul lui Nero, care-a avut obiectul sub mâna lui și a putut constata adevărul, zice: *Velle non discitur* — a voi nu se învață, precum nu se 'nvață a naște sau a fi născut, precum nu se 'nvață a fi bun ori rău.

Nu dar în principii ori în abatere de la ele consistă răul. El e mai adânc; e social înainte de toate; din răul social a rezultat declasarea și relele economice, din acestea demoralizarea deplină a societății române.

Răul social consistă în ridicarea unei pături nenumărate de oameni ignoranți, de vânzători de abecedar.

Dacă vom lua lista prefecților și subprefecților din țară și în genere personalul administrativ, vom afla că aproape toată generația consistă din cenușeri, din oameni cu patru clase primare cari în viață-le n-au muncit nimic și cari nu știu a administra, pentru că n-au învățat nimic.

Acest *personal* se ocupă deci cu discuțiuni politice, pentru că nimic nu știe încolo decât ceea ce citește prin gazete și pentru că golul intelectual, lipsa de cultură cată a se umplea cu ceva.

Cei însă ce-i dau nutrimentul zilnic al inteligenței sunt tot atât de ignoranți. Redactorii faimoși ai celei mai mari foi din țară n-au în sacul lor de grăunțe intelectuale decât patru clase primare și vorbe, vorbe goale culese din gazete străine. O logomahie stearpă, iată tonul tuturor foilor, aproape o ceartă pentru abstracțiuni fără sferă determinată și fără cuprins

determinat, iar sub pretextul subțire al acestei certe de vorbe, animalul organic își caută hrana zilnică, fără nici un scrupul pentru binele aproapelui său.

Organizațiunea noastră liberală n-a făcut-o nimeni în serios, nici n-a luat-o nimeni ca atare.

Nu libertarea materială s-a cerut, nu libertatea muncii, ci libertatea ignoranței de-a acapara funcțiile publice. Bugetul nostru este piața în care se vând scump cele patru clase primare, ce, în locul unei meserii onorabile, scârție slove negre pe hârtie albă.

Clasa aceasta a feneanților avizată la buget e nenorocirea noastră socială. „Națiunea“ va concede că tot ce e deasupra în societatea română e o pătură nenumărată de *mijlocitori,* nu de producători. Nici prefecți, nici subprefecți, nici advocați, nici negustori nu sporesc c-un fir de grâu măcar producțiunea țării, nu dau materiei o schimbare de *formă,* singura ce dă valoare adevărată muncii omenești. Advocați, negustori, amploiați etc. nu mjilocesc decât schimbul de posesiune a lucrurilor, fără a spori masa lor, fără a le da o valoare superioară prin schimbarea formei. Mulțimea nenumărată de ovrei nu are altă ocupație decât aceea ce face toată clasa imediat superpusă țăranului, a transmite de la o mână la alta posesiunea lucrurilor, dar a opri pe această cale cea mai mare parte drept recompensă a acestui serviciu de mijlocitor. Deci există două națiuni deosebite în această țară, una stoarsă și sărăcită de producători, alta îmbuibată de mijlocitori: poporul și plebea.

A afirma că „liberalism“ sau „conservatism“ de principii poate lecui o asemenea stare de lucruri este, ierte-ni-se, o credință ușoară. Orice principii am pretexta că avem și unii și alții, mizeria și lipsa de cultură vor fi umbra pseudocivilizației noastre. Numai o organizare strictă care ar sili pe poporul de mijlocitori la muncă și la producțiune, o organizare care ar îngreuia parvenirea la funcții publice, dar care le-ar deschide, prin alt regim economic, o piață în care să-și deprindă și să-și ofere brațele la muncă reală, ar putea să vindece relele de cari suferim.

În loc de principii *politice* ar trebui să pătrunză în societatea noastră știința exactă, putința de-a aplica principii *mecanice.* Gradul de civilizație al unui popor nu se măsură după numărul botinelor lustruite, a frazelor franțuzești și a gazetelor, ci după aptitudinea lui de a supune puterile oarbe ale naturii scopurilor omului. Cu cât omul e stăpân pe vânt, pe apă, pe abur,

și-și face din ele slugi muncitoare, cu atât civilizația e mai înaltă, cu cât omul stăpânește mai mult asupra omului, cu atât barbaria este mai mare.

Înmulțirea clasei de mijlocitori a produs răul social al împuținării și sărăcirii claselor producătoare; iar mizeria are de efect imediat demoralizarea. Aceasta apoi merge mână 'n mână cu degenerarea rasei chiar. Un popor sărac, dar sănătos, are tot lungul viitorului înaintea lui; dar un popor fizic degenerat, un popor compus din stârpituri, e condamnat a pieri pentru totdeuna. Medicul recrutor ce constată degenerarea fizică a rasei, cel igienist care constată morbiditatea și mortalitatea ei, iată cei ce ne arată în adevăr rezultatele negustoriei de vorbe cu care ne 'ndeletnicim toți, din nenorocire, de la 1848 până astăzi. Aciia însă cari față cu faptul decăderii fizice sunt în stare să admită un progres *real* în țară sunt sau amăgiți sau amăgitori.

❦

[4 iulie 1882]

Corespondentul din București al „Gazetei generale“ din Augsburg, printr-un articol intitulat *Progresele Rusiei la Dunărea de Jos,* se face organul acelor amănunte curioase cari ar fi circulând asupra sciziunilor din partidul roșu. Reproducem acea corespondență, deși ni se pare a cuprinde multe aprecieții eronate, pentru cuvântul că scriitorul în cestiune s-a dovedit în curs de mulți ani statornic amic al partidului și guvernului roșu. Deci, oricât de numeroase ar fi ingredientele erorii în descrierea sa, întru cât privește încordarea dintre vechii amici politici, Rosetti și Brătianu, ea poate să ne fi dând câteva deslușiri exacte.

Iată acea corespondență:

> *Văzând maniera naivă cu care ziarul „Russ“, redijat de Aksakoff, încearcă a tăgădui orice complicitate morală a guvernului din San Petersburg cu agitațiunile de înaltă trădare propagate între rutenii din Galiția și descoperite cu ocazia procesului din Liov, e îndoit de interesant a urmări căile ascunse cu care s-a silit Rusia să combată, nu fără succes, influența austriacă la Dunărea de Jos. Fiindcă în Petersburg exista convingerea că, după esperiențele asupra gratitudinii rusești pe cari le-a făcut România imediat după războiul oriental, ea va trata c-o justă neîncredere orice propunere directă de amicie, s-a crezut că influența pierdută în urma anexiunii Basarabiei și a cestiunei Arab-Tabia s-ar putea recâștiga pe cale indirectă. Acest sistem era în adevăr mai circumstanțial și mai migălos, dar, cunoscându-se stăruința și răbdarea diplomației rusești, metodul promitea un succes*

ce părea sigur, din cauză cu atitudinea Austro- Ungariei în cestiunea dunăreană și multicolorele împrejurări de partid din România prezintă puncte de razim pentru a submina relațiunile dintre România și Austro-Ungaria. Înainte de toate era important de-a scoate din cabinetul Brătianu pe acel membru carele, ca conducător al politicei esterioare, avuse ocazia de-a încerca mai mult dezinteresarea Rusiei față cu tânărul stat de la Dunărea de Jos. Se știe că ministrul Boerescu era suspectat ca partizan mascat, ba chiar mituit, al politicei orientale vieneze. Cea mai nejustificată imputare ce se putea face. Din contra, Boerescu, care compusese memorandul tipărit în Paris asupra anteproiectului, întâia și cea mai însemnată scriere polemică în contra pretențiunilor austriace, consideră influința Austro-Ungariei ca răul cel mai mic dintre două rele. Ba părerea aceasta a sa concorda atât de mult cu vederile primului ministru, Brătianu, încât știrile aduse de ziarele din Viena, că înlăturarea ulterioară a lui Boerescu avea de cauză divergența de opinii în politica esterioară, cată să le numim scornite din nimic. Ceea ce-a adus căderea lui Boerescu n-a fost nimic alt decât isteția cu care Rusia a știut să esploateze în favorul său și al influenței sale neîncrederea României, pricinuită prin atitudinea Austriei, arătându-se pe neașteptate concesivă în cestiunea despăgubirilor de război.

Brătianu n-a dispărut împreună cu Boerescu pentru mai mult timp de pe arena puterii, dar aceasta are a o mulțumi întâi inepției frățâne-său, chemat ca urmaș la prezidenția Consiliului și mai cu seamă marei sale popularități. El nu datorește Rusiei rămânerea sa la putere și-n genere cată să blamăm ușurința cu care Viena 'l acuză pe Brătianu c-ar fi având dispoziții rusofile numai și numai pentru că n-a putut ocroti pe colegul său mai puțin popular, Boerescu, în contra influinței crescânde a Rusiei.

Altceva însă nu s-a relevat pân' acum după cât știu: chipul în care Rusia, în timp atât de scurt, a câștigat o atingere atât de intimă cu partidele politice din România încât acestea, cu toate protestele lor în contra retrocesiunii Basarabiei, au ajuns totuși a face servicii de salahor politicei rusești. Cei inițiați însă cunosc faptul învederat că principele Obolensky, comisar în cestiunea despăgubirilor de război ruso-române, avea, pe lângă însărcinarea sa oficială, și aceea a unui comisar politic și a exercitat această din urmă profesie c-un succes destul de mare, pentru că cercetările sale oficiale în privirea mărimii despăgubirilor de război l-a pus în contact cu cei mai influenți dintre marii proprietari. Mai cu seamă în Moldova rămășițele fostei fracțiuni, din care făcea parte și pensionariul statului rusesc, Cogălniceanu (?!), s-au folosit de orice putea servi ca armă în contra regimului valahian al lui Brătianu. Făcând în mai multe rânduri drumul dintre București și S. Petersburg, lui Obolensky i-a trebuit un an și jumătate pentru afacerea, desigur nu grea, a despăgubirilor și-n același timp a aplanat calea pe care Brătianu să fie silit, prin marii proprietari din partidul său propriu, ca sau să-și părăsească poziția sau să intre 'n apele rusofililor din Moldova (?). Aceasta s-ar fi întâmplat deja cu ocazia revizuirii reformei agrare, dacă, în această cestiune, Brătianu n-ar fi avut sprijinul amicului său politic, Rosetti, părintelui proiectului de reformă agrară. Dar ceea ce iar nu s-a relevat îndestul este că între cei doi vechi coreligionari politici exista o divergență de opinii în privirea politicei esterioare, și îndeosebi a cestiunii Dunării, încă de pe timpul pe când Rosetti era alături cu Brătianu ministru de interne.

Pentru direcțiunea pe care de pe atunci încă o apucase Rosetti e semnificativă împrejurarea că spiritualul jurnalist Ventura, care, prin mijlocirea lui Cogălniceanu, dăduse publicității anteproiectul și făcuse din el obiectul unei agitații, evident contrare Austriei, a fost numit în toamna anului trecut șef al unui biurou de presă ce se pretindea că atârnă de Ministerul de Esterne, dar în realitate era inspirat de Rosetti. Nu se știe nici pân' acum cât de mari devenіră divergențele de opinii între Rosetti și Brătianu când, acum o jumătate de an, cel dintâi s-a retras din capul Ministerului de Interne. Numai un lucru e de observat: că, deodată cu retragerea sa, s-a desființat și biuroul de presă și Ventura a fost demis, fără de-a i se fi denunțat angajamentul de mai nainte. E cunoscut apoi că și pe urmă, Rosetti au sprijinit politica Rusiei în cestiunea Dunării, opusă Austro-Ungariei și Germaniei, pre când Brătianu crede, din contra, că trebuie a se evita atât o atitudine prea accentuată împotriva vecinului stat habsburgic cât și o concesivitate care ar atinge demnitatea României. Nu mai e îndoială că neînțelegerea dintre cei mai de căpetenie, ba chiar unicii conducători eminenți ai partidului liberal, au contribuit a aduce o descompunere totală a actualei majorități parlamentare, iar că împrejurările stau astfel nu se poate atribui decât agitațiunii partidului rusesc. Rosetti, a cărui ambiție de șef de partid merge adesea mai departe decât chiar idealismul său, pare a trece cu totul cu vederea că deocamdată vecinul de la nord vrea înlăturarea lui Brătianu (?) și că, în caz dacă acest om eminent ar cădea jertfă intrigelor aripei stânge a naționalilor liberali, ce ține cu Rosetti, și atacurilor amicilor Rusiei din Moldova, strălucirea guvernamentală a liberalilor ar ajunge curând la capăt și s-ar face loc unui cabinet care ar sta în solda Rusiei (?). Brătianu vede mai departe decât coreligionarul său politic de odinioară și —putem fi convinși — ca mai degrabă ar avea recurs la dizolvarea Camerilor decât să înainteze poftele de supremație ale Rusiei prin mănținerea actualei stări a partidului. Dar chiar în acest caz persistă pericolul ca, la nouăle alegeri, influența Rusiei să fie mai tare decât creditul omului de stat în contra căruia, cu toate numeroasele merite pentru ridicarea patriei sale, se poate ridica imputarea c-a îngăduit atât de mult timp corupțiunea înlăuntrul propriului său partid și mai cu seamă în șirurile partizanilor mai de aproape ai lui Rosetti.

❦

[6 iulie 1882]

Locke, filozoful englez care, cu un spirit de critică neobicinuit pe vremea lui, a analizat cugetarea omenească în elementele ei oarecum ne dă în câteva șiruri o descriere exactă a manierei de-a cugeta și de-a se purta a partidelor, fie politice, fie religioase, încât din citirea acelor șiruri cineva vede bine ce rol cu desăvârșire secundar joacă așa-numitele principii în viața partidelor.

Iată ce zice scriitorul englez:

Oricât de mare ar fi zgomotul ce se face în lume asupra erorilor sau opiniilor, totuși trebuie să fiu atât de drept cu omenirea și să constat că cei pătrunși de erori și de opinii false nu sunt atât de numeroși precum ar crede cineva la întâia vedere. Nu doar c-ar fi cunoscând adevărul, ci pentru că în privirea acelor doctrine, cu care-și fac de lucru șie și altora, ei în realitate nu au nici o părere și nici o opinie. Dacă am catehiza puțin partea cea mai numeroasă a coreligionarilor celor mai multe secte din lume am găsi că, în privirea lucrurilor pentru cari ei s' aprind atât de tare, nu au nici o părere, ba, vom vedea că n-avem nici o cauză de-a crede că ei ar fi admis o părere oarecare în urma unei cercetări a rațiunilor ei sau a unei aparențe de adevăr. Ei sunt hotărâți de-a ținea morțiș la partidul la care i-a angajat creșterea sau interesul lor și, asemenea soldatului de rând în război, își manifestă curajul și zelul după comanda șefilor, fără de-a examina sau a cunoaște măcar lucrul pentru carele se luptă. Când viața de toate zilele a unui om ne dovedește că nu prea ține seama cu seriozitate de religie, cum și de unde am avea dreptul de-a deduce că-și va sfărâma capul cu postulatele bisericii și va cerceta cuvintele pro și contra a doctrinei cutăreia sau cutăreia pentru care se lupta? Lui i-ajunge dacă, ascultător capilor lui, are mâna și limba pururea gata pentru a sprijini cauza comună, pentru a se recomanda în ochii acelora cari pot să-i procure considerația, înaintare și protecție în societate. Astfel oamenii se fac mărturisitorii și anteluptătorii unor opinii de cari n-au fost niciodată convinși, ai căror prozeliți n-au fost nicicând, ba cari poate nici nu le-a îmblat vrodată prin cap. Așadar, deși nu se poate zice că numărul opiniilor neverisimile sau eronate e mai mic în lume decum se arată în adevăr, totuși e sigur că sunt cu mult mai puțini aciia cari se țin în realitate de ele și greșesc, crezându-le adevărate, decum avem obiceiul a ne 'nchipui.

Unul din ziarele bucureștene, „Națiunea“, și-a luat sarcina a face din când în când câte-o analiză — îndealtmintrelea elegant și neted scrisă — a principiilor ce le atribuie conservatorilor și liberalilor. Noi am ruga pe confrați să citească pasajul de mai sus al lui Locke și să ia apoi, nu pe liberalii de-a doua mână, ci pe șefi chiar, pe cei mai însemnați și mai inteligenți dintre ei, să-i catehiseze asupra principiilor ce pretind că le profesează. Îi asigurăm de mai nainte că nici unul nu va avea o idee exactă de ceea ce gândește în materie politică și că, dedesuptul ideilor ce pretextează a le avea, adevăratul motor al acțiunii lor e interesul personal imediat, interesul partidului mediat.

Dacă așadar partidul roșu e numeros, s-ar înșela cumplit cine ar crede că oamenii cari-l compun au aceleași principii. Poate unul dintre o mie și-a bătut capul cu analiza ideilor ce pretinde a le avea: restul ascultă de comandă, căci comandanții la rândul lor îi căpătuiesc. Ca să se mănție la putere, aceștia au înmulțit peste măsură numărul funcțiilor plătite de stat, au

abătut curentul dorului de câștig de pe piața firească a producțiunii pe piața postulantismului. Locke are deci dreptate. Cine oferă leafă bună și tain află oricând o armată numeroasă de mercenari politici, fie cauza lui cea mai nedreaptă din lume.

Dacă dar ne-ar întreba cineva cari sunt progresele realizate prin ființa roșiilor la putere, am răspunde: Înmulțirea funcțiilor publice, imposibilitatea din ce în ce mai mare de-a-și câștiga subzistența independent de bugetul statului, dependența din ce în ce mai mare a claselor conducătoare de puterea centrală și de oameni ce-o țin în mână. Dacă guvernul ar ști să ne-nțeleagă, i-am repeta sfatul pe care Montalembert îl dădea odinioară oamenilor de stat din Anglia:

> *Să ajungă la cunoștința că pofta generală și nemăsurată după funcții de-ale statului e cea mai rea dintre boalele sociale. Ea răspândește în tot corpul națiunii un spirit servil și venal, ceea ce nu esclude, chiar la cei bine căpătuiți, spiritul de partid și de anarhie.*
>
> *Acest sistem creează o armată de muritori de foame, capabili de orice descreierare, când cred că prin aceasta se va stâmpăra apetitul lor și apți pentru actele cele mai de rând și mai înjositoare, îndată ce foamea le-a fost stâmpărată. O națiune de vânători de funcții e cea mai înjosită din toate națiunile; nu există umilire în lume pe care să nu fie 'n stare s-o suporte. (De l'avenir politique de l'Angleterre)*

❦

[7 iulie 1882]

Dacă în timpul adunărilor de la Mazar Pașa, când ni se promitea domnia virtuții, cineva ar fi prezis ceea ce are să se întâmple peste câțiva ani, desigur ar fi fost declarat proroc mincinos.

Să fi zis cineva că-n nu mai mult de șase ani cei ce promiteau economii vor spori bugetul cheltuielilor cu 40%;

că cei ce protestau contra convenției comerciale vor supune-o iscăliturei Capului statului și vor sancționa-o;

că cei ce combat funcționarismul vor spori numărul posturilor cu sutele;

că cei ce sunt pentru independența alegătorilor vor face pe funcționar să atârne atât de mult de autoritățile supreme încât aceste mii de oameni să voteze conform comandei din București;

că cei ce-au trădat se vor decora!

că cei ce-au hulit prin pasquiluri Coroane vor fi decorați cu *Bene-Merenti;*

că se va specula averea statului la bursă, că se vor cumpăra de stat cu 60% hârtii ce valorau în piața de efecte 20% și că, prin această haiducie parlamentară, o sumă dintre roșii vor deveni milionari;

că se vor da 17 milioane pe drumul de fier Cernavodă-Chiustenge, care nu face nici cinci, și că 4 milioane din prețul de cumpărătură se va împărți între membrii Adunărilor;

că se va constata prin dezbateri publice într-un stat vecin cumcă o seamă de judecători și de administratori în România sunt tovarăși la câștig ca bandiții din codru;

că administrația va ajunge la halul de-a prinde cetățenii ce-i displac pe ulițe și a-i trimite sub escortă la București, pretextând că sunt nebuni.

Dacă cineva ar fi prezis toate acestea lumea ar fi râs de dânsul și totuși nu numai acestea, ci multe altele s-au întâmplat și se întâmplă zilnic, fără ca opiniunea publică să se mai poată irita măcar. Ca-n vremea cezarilor din Roma, opinia publică e ostenită și moleșită; ea nu mai are putere de reacțiune. Un fel de eres orb că așa trebuie să fie, că „lumea moștenire tâlharilor s-a dat“, precum zice Gr. M. Alecsandrescu, a cuprins toate spiritele și le-a umplut de apatie față cu interesele publice.

Noi credem că-n orice altă țară singur cazul Simeon Mihălescu, faptul că un om asupra căruia se fac cercetări de natură criminală e mănținut în funcție și conduce singur cercetarea făcută în contra sa și — după ce judecătorul declară că nu e caz de urmărire — își numește pe judecătorul său propriu într-o funcție bine plătită din administrația spitalelor, această protecție reciprocă dintre prevenitul atotputernic și judecătorul amovibil ar fi fost îndeajuns pentru a răsturna guvernul celor ce protejează asemenea oameni.

La noi însă nu numai că lucrul nu mai face nici un efect, ci, din contra, ostentativ acest om a fost ales senator și majoritatea comandată să-l spele în public. Acolo — în maturul Corp — onorabilul stâlpnic *nu a contestat doar adevărul denunțărilor* d-lui Moldoveanu, *nu le-a confirmat,* ridicând un colțuleț al vălului de pe scabroasa afacere, voind însă a arunca vina pe altul. Senatului puțin i-a păsat că vină există, a lăsat pe unul numai s-o descarce pe umerele altuia, a luat drept bani buni declararea unui om în contra căruia cercetarea era viciată din capul locului și a trecut la ordinea zilei.

Aci ne aducem aminte de o istorioară povestită de un ziar american:

Onorabilul Josua Quiney spunea, într-o prelecțiune ținută la Boston, că a văzut pe cineva în New-York dând, cu ocazia alegerii de deputat în Congres, 25 de dolari pentr-un singur vot și, mirându-se onorabilul că un om poate da atâta pentru un singur vot, i s-a dat asigurarea că, dacă acel candidat va fi ales, va ști să câștige însutit cât a dat. În sesiunea din urmă primise 30.000 dolari pentru că izbutise a trece un bill, deci poate plăti preț bun. Există oameni, zice foaia americană, cari, printr-un serviciu de 5—6 ani în Congres, de unde n-aveau cinci dolari au ieșit c-o jumătate de milion de dolari din Parlament.

Noi găsim că sistemul roșu ar trebui completat și, fiindcă țara pare osândită a fi guvernată de deputați identici cu cel din New-York, alegătorii să-și facă un tarif de prețuri pentru vot. Ei ar fi mai folosiți; și țara? — tot așa de bine ar merge. Putem asigura că mulți dintre candidații viitori au ajuns la așa stare încât ar putea răsplăti acest ușor serviciu al unei dări de vot în mod foarte generos.

Căci să nu se uite. După răscumpărarea Cernavodă-Chiustenge au mai rămas poduri peste Dunăre de construit și aceste poduri, împreună cu rețelele corespunzătoare de căi ferate, promit a fi bune de muls.

❦

[8 iulie 1882]

Mai multe foi din capitală încep a face „Națiunii“ întrebarea pe care noi i-am pus-o din capul locului: Ce vrea și la ce tinde?

Drept vorbind, noi n-am ști ce răspuns s-ar putea da la o asemenea întrebare.

Fiecare-și aduce aminte că, la suirea d-lui Dimitrie Brătianu pe jețul prezidenției Consiliului de Miniștri, d-sa rostise cuvinte de o escepțională gravitate la adresa coreligionarilor săi politici.

Pentru a realiza îmbunătățiri, zicea d-sa, fiecine trebuie să fie la locul său: *hoții la pușcărie,* cei ce *speculă interesele publice* la carantină, omul onest la muncă. Mulți oameni cu cari d. Dumitru Brătianu vorbise îl asiguraseră că nu va găsi pe nimeni care să-l sprijine, *pentru că nu mai sunt oameni onești în această țară.* Dar dumnealui nu e atât de sceptic, crede că există încă oameni onești și, admițând chiar că n-ar fi, îi putem face onești, pentru că românul lesne se schimbă din bun în rău și din rău în bun. C-o justiție nepărtinitoare și c-o voință energică mulți cari pân' acum treceau de

corupți s-ar îndrepta și ar deveni folositori țării: ba ei singuri s-ar simți fericiți *când ar avea conștiința liniștită.*

Ei bine, același d. D. Brătianu, trecând de la prezidenția Consiliului la a Camerei, îngăduie în această din urmă calitate răscumpărarea liniei Cernavodă-Chiustenge și multe alte mai mărunte, dar de aceeași valoare morală.

Cum rămâne așadar cu aprecierile sale de mai sus și ce voiește acum?

Noi încai nu ne-am făcut nici când iluziile ce și le făcea d. Dumitru Brătianu… la bătrânețe, după ce-a cunoscut în curs de zeci de ani țara. Prin studii xenoscopice am arătat că roșii nici nu sunt măcar români, ci străini pripășiți din câteșipatru unghiurile lumii în decursul secolului trecut și a celui actual și că lor li-i de țară cum ni-i nouă de mere acre. Imorali în gradul cel mai mare, fără umbră de sentiment de patrie sau naționalitate, ei n-au avut nicicând naivitatea de-a crede câtuși de puțin în principiile ce pretind a le profesa. Născuți bătrâni, stricați și panglicari, guvernământul lor nu este numai o xenocrație destrăbălată, o domnie a tot ce Orientul a avut mai putred, dar, privind la conștiințele lor venale, la înclinările lor constante de trădare și de rea credință, la apucăturile lor de lingușire și de malonestitate, la stupiditatea lor intelectuală, unită c-o mare doză de șiretlic comun, am putea zice că ei au introdus un fel de pornocrație morală în țară.

Când d. Dimitrie Brătianu, amicul și prezidentul lor, declară că nu mai sunt oameni onești în țară cată din parte-ne să constatăm ceea ce și dumnealui știe: că odinioară existau oameni onești, și încă mulți, și că maturitatea pentru pușcărie și carantină datează de la formarea partidului roșu încoace.

Ceea ce fac uneori deputații roșii rezistă descrierei oricărui condei. Și cu toate acestea d. Brătianu crede că se pot îndrepta, pot deveni folositori, pot fi fericiți, având conștiința împăcată?

Dar au ei *conștiință?*

O seamă din enciclopediști făcuseră o analiză a acestei funcțiuni a sufletului și au constatat că cele mai multe elemente din ea sunt un rezultat al creșterii naționale îndelungate, un rezultat al principiului conservator al istoriei, lucru ce cată să le lipsească acestor indivizi de vreme ce ei n-au naționalitate hotărâtă. Dar nici măcar baza conștiinței, aversiunea în contra trădării, n-o au. Ucigașii de rând, eroii de codru sunt oameni onorabili pe lângă trădători. Banditul nu i-a jurat nimănui că-l va apăra: liber, cu riscul vieții lui, de-a ataca alt om, a comis o crimă de bună credință oarecum, care

să poată espia. Eroii de la 11 fevruarie, azi adiutanți regali și generali, *au jurat* a-l apăra pe omul pe care l-au trădat. Crima e îndoită: scriitorii vechi zic că înaintea trădării chiar zeii își acopereau fețele. Dante le dă fundul cel mai adânc al infernului, locul unde nici ochiul lui Dumnezeu nu mai străbate.

Ei bine, ura și aversiunea în contra trădării, iată un instinct fundamental, comun conștiinței întregului neam omenesc. Numai aceste gunoaie etnice nu au nici acest instinct măcar.

Ei disting trădarea, ei o înalță în societate și o decorează, ei n-au nici atâta conștiință câtă au sălbatecii.

Și d. Dumitru Brătianu putea să aibă naivitatea de-a crede că, cu asemenea oameni, din asemenea materie putredă, din aceste scârbe ale omenirii se poate face ceva de-acum înainte prin morală teoretică? Cânepa, iată mijlocul cu care țara s-ar putea scăpa de aceste stârpituri morale și intelectuale.

Nu vorbim aci de principii politice, facem chiar abstracție de ele. Roșii ar fi ceea ce sunt chiar având principii diametral opuse celor ce au astăzi, căci organisme degradate rămân degradate în toate împrejurările. Oricari ar fi credințele lor, la apucături și la fapte ne uităm.

Ce testimoniu de sărăcie intelectuală și de cădere ne-am da găsind că milionarii răscumpărării și confratele lor Simeon sunt oameni onești, că administrația Chirițopolilor e bună, că plagiatorii sunt genii și escrochii martiri?

Nimic nu degradează mai mult decât admirarea sau lauda răului. Helvetius zice: „Le degré d'esprit nécessaire pour nous plaire est une mesure assez exacte du degré d'esprit que nous avons“.

Dacă n-am fi în stare a cunoaște sau a prețui binele, calea-vale; binele e în genere mai greu de cunoscut. Dar a lăuda sau a îngădui chiar cele rele, false, stupide nu are nici o scuză; aceasta ar fi o probă de slăbiciune nevindecată a judecății.

Ceea ce-ar fi necesar e ca d. D. Brătianu să se convingă că îndreptare a roșiilor nu e cu putință, precum nu se poate ca mătrăguna prin botez să devie stejar. Țara Românească a fost și este încă ventilul de siguranță al relelor sociale din statele vecine; roșii sunt în mare parte elementele rele și decrepite de cari împărăția turcului s-a curățit prin acest ventil. Ei sunt pentru generația trecută ceea ce jidanii sunt pentru cea actuală: necurățenia socială a unor state străine. Oare nu e mirare că toți jidanii sunt liberali, tot

așa precum toți roșii sunt liberali? Cu toate acestea lucrul e foarte firesc; aceeași cauză, aceleași efecte. Străini și unii și alții, liberali și unii și alții.

❦

[9 iulie 1882]

Cine-ar citi foile din Capitală ar constata un fenomen ciudat, care se repetă, nu cu regularitatea lumii siderale, dar ca din senin și în genere în epoce în care Adunările nu pun țara la cale în Dealul Mitropoliei și răscumpărările nu sunt la ordinea zilei. Acel fenomen e discutarea de principii, dar o discuție de-o generalitate și de-o abstracțiune estremă. E o jucărie ca oricare alta, ca de ex. a căuta rădăcina pătrată a numărului 7. Poți să tot socotești mereu și să bați apă 'n piuă; aproximația va deveni din ce în ce mai mare, dar o rădăcină care, multiplicată cu ea însuși, să dea exact 7 nu se va găsi. Ș-aci se operează cu două abstracțiuni de-un cuprins empiric cu totul neînsemnat și poți vorbi și socoti zile întregi fără a fi făcut o treabă de seamă.

Așa de ex. „Românul“ discută în multe coloane principiul că roșii au credință în viitorul națiunii și opoziția n-ar fi având-o și că-n aceasta consistă superioritatea celor dentâi asupra celor din urmă. Pe temeiul a trei abstracțiuni: *credință, viitor, națiune,* se durează un articol de fond de trei coloane, care nu zice absolut nimic și care e 'ndreptat, ca totdauna, în contra opoziției.

Aceste trei vorbe, abstracte ca și niște numere, se pot permuta după voie și ar da alte teme, tot atât de bogate în vorbe: de ex. „Românul“, care azi a discutat credința în viitorul națiunii, poate discuta mâni viitorul din credința națiunii sau națiunea viitorului prin credință, viitorul credinței în națiune sau credința națiunii în viitor și are să-ajungă tot la rezultatele fenomenale la care a ajuns în numărul său de azi.

E o școală privată în București care poartă deviza: „Școala e altarul civilizațiunii“. S-ar putea zice: Altarul e școala civilizațiunii, civilizațiunea altarul școalei ș.a.m.d.; fraza nu câștigă mai mult înțeles decât are, adecă nici unul. Asta se numește o frază goală.

Altfel, acesta este semnul caracteristic al unei totale lipse de cultură, precum și a lipsei de gândire proprie.

Tot secretul intelectual al demagogiei consistă însă tocmai în negustoria cu asemenea fraze de-o goală și tristă universalitate, fraze cari n-au conținut, nu spun nimic aievea și cari, se 'nțelege, amețesc capul bietului om din popor, care, știind că pește, pâne, carne sunt vorbe ce însemnează ceva,

crede că și abstracțiunile de mai sus cată să fi însemnând ceva și mult încă, numai el nu e 'n stare să le priceapă. Asta se cheamă pe românie: „A îmbăta pe cineva cu apă rece“.

Orice abstracție, cât de subtilă, pentru a însemna ceva aievea, pentru a avea înțeles, trebuie să poată fi redusă la un echivalent *material.* Dacă i-am întreba pe acei onorabili ce molecul material cuprind cele trei abstracțiuni ce le întrebuințează, cu ce echivalent aievea corespund, ar sta ca vițeii înaintea porții nouă și nu ne-ar putea da nici un răspuns.

Tot în acel articol fenomenal se vorbește și de război.

Despre participarea noastră — de voie de nevoie — la el „Românul“ vorbește iar în termenii cei mai emfatici.

> Națiunea triumfă din nou cum a știut să triumfe întotdauna… făcu un războl glorios… și-a câștigat pintenii…

Da, a câștigat pinteni, dar a pierdut Basarabia: iată reagentul chimic pe care foaia guvernamentală uită să-l toarne în vinul său glorios, căci atuncea el ar fi, se 'nțelege, pe drojdii.

Real în toate aceste tirade e: că trupele române, considerate ca trupe tinere, s-au bătut bine, adică s-au lăsat ucise cu mult curaj. Iată un lucru însă pe care oricine, nu numai în România dar și aiurea, o putea ști de mai nainte, afară de roșii.

Aceștia judecau armata după ei înșiși: presupuneau că ea consistă din băieți de jidan, ca redacția „Pseudo-Românului“, și de aceea au rămas uimiți de ceva ce pe român nu l-ar fi uimit nicidecum.

Dacă, înainte de război, ar fi întrebat cineva pe I.S.I. Arhiducele Albrecht cum e soldatul român, ar fi răspuns că e un foarte bun soldat, că-n cele mai grele împrejurări nu se descurajează. Rasa este însă una ș' aceeași dincoace și dincolo, din evul mediu cunoscută ca rasă războinică; și, desigur, calități contractate în cursul sutelor de ani ai Domniilor române nu se puteau pierde numai în câteva generații ale domniei răpitoare a fanarioților. În genere vechii fanarioți asupreau poporul, dar nu-l corupeau. Cu această misiune s-a însărcinat abia copiii și nepoții lor, actualii roșii.

Dar care-a fost roadele culese de guvern din sacrificiul de sânge al omului din popor?

Au câștigat independența. Cum? Au silit pe turc s-o recunoască? Nici n-a fost primiți măcar la tratativele de pace și alții au dictat condițiile

oneroase ale acestei independențe.

Le-am da un sfat roșiilor, dar știm că nu-l vor urma, pentru că nu-i în folosul lor: Vorbiți ca oamenii și nu 'mbătați lumea cu apă rece. Spuneți ce aveți de spus concret și nu vindeți zilnic mâța-n sac cu vorbe goale.

Dar negustoria de vorbe ce s-ar face atunci dacă și ei ar vorbi ca lumea? Asta-i marfa pe care-o produc zilnic. Chinejii umflă puii tăiați pe care-i vând în piață injectându-le apă caldă sub piele, ca s-arate grași.

„Românul“ vinde puținul ce are de zis injectându-i câte-o abstracție goală. Lucrul arată mare, dar nu-i nimic de el.

❦

[10 iulie 1882]

Ziarele vestesc că partidul german democratic din Austria înclină a atrage elementele mai conciliabile din partidele naționalităților în sânul său; așadar un partid liberal imitează astăzi, deși nu știm cu ce succes, încercările actualului ministru prezident, contele Taafe, al cărui sprijin parlamentar îl constituie partidul conservator și naționalitățile.

Un semn caracteristic al timpului. În adevăr monarhia habsburgică se compune toată din naționalități din cari nici una nu e îndestul de mare pentru a fi în stare să absoarbă pe celelalte. Francisc I, un monarh foarte inteligent, zicea că o singură grijă n-are: a existenței Austriei. Popoarele sunt atât de deosebite între ele încât nu se vor înțelege niciodată în contra monarhiei; când unul se ridică, celelalte fac numaidecât act de fidelitate și aleargă în ajutorul tronului. Când în unul se dezvoltă puterea centrifugală, în celelalte se manifestă, ca printr-o lege fizică, cea centripetală.

A crede că atâtea naționalități, dintre cari cea mai mică chiar își are biserica și școala ei națională, gazetele ei, literatura ei, mică mare cum dă Dumezeu, și istoria ei, chiar dacă aceasta ar încăpea într-o monografie de-o coală, a crede că le poți contopi pe toate a fost o naivitate. Aceste nu sunt grupuri de materie brută cu care cineva poate face orice vrea: sunt grupuri organice, din cari fiecare are rădăcinele sale în pământ și propriul său principiu de existență. Rasele din Austria sunt în genere foarte puțin amestecate și, unde or fi deosebiri de religie la mijloc, ele nu sunt aproape deloc amestecate. Numai identitatea religiei înlesnește la unele apropiarea, și nici acolo în mare grad.

Fiecare grup organic e o lume pentru sine, c-o limbă vie pe care clasele dominante n-o cunosc și n-o vorbesc, adesea c-un drept consuetudinar propriu, cu datine și tradiții proprie.

La un asemenea stat decentralizarea e cea mai firească formă de viață publică, pe când centralizarea trebuie să degenereze în domnia elementelor necaracterizate, a mijlocitorului și a advocatului. Și-n adevăr, centralizarea și liberalismul austriac au și avut drept rezultat ridicarea unei rase de mijlocitori, a evreilor, și milionarizarea advocaților din partidul numit constituțional. De la 1866 până mai alaltăieri Austria era țara făgăduinței pentru evrei și scena politică pentru glorii advocățești; adică pentru oameni cari, prin dialectica continuă ce-o cere profesiunea lor, sunt mai puțin decât oricine în stare de-a avea convingeri puternice și de-a voi binele altuia. În Ungaria se observă același lucru: pretinsa domnie a elementului maghiar se traduce în realitate într-o domnie de postulanți, advocați și evrei, pentru cari a fi ungur e o negustorie lucrativă ca oricare alta. Dacă China ar cuceri Ungaria cei dintâi cari s-ar pretinde chineji ar fi evreii și advocații, credem.

E o priveliște curioasă aceasta. Vedem o sumă de popoare cu vertebrele bine închegate și tari esploatate de elemente fără vertebre morale, fără caracter propriu.

Aceste elemente sunt însă prin natura lor dizolvante.

Dacă mereu se 'nmulțesc, se 'ntâmplă nu ceea ce se intenționa poate, dizolvarea și contopirea naționalităților, ci tendențe de dizolvare a statului.

Deși nu împărtășim pe deplin ideile d-lui E. Renan în privirea naționalităților, deși nu admitem că unitatea de idei e un *premis*, iar consistența unui stat urmarea, totuși, intervertind termenii, lucrul devine adevărat. Unitatea de rasă produce ca rezultat firesc unitatea de tendințe, iar unde rasa dominantă e cu mult mai numeroasă sau cu mult mai cultă decât cea supusă, cea dentâi impune acea tendință. Privită în afară, unitatea statului corespunde în adevăr c-o unitate de tendințe și de idei.

Ceea ce însă e comun în toate naționalitățile Austriei (neesceptând pe germani ori pe unguri) este tendința de a-și mănține naționalitatea cu orice preț. Iată dar punctul comun de atingere, iată ideea organică. Când toți vor același lucru, când pentru cei mai mulți existența Austriei e singura garanție că individualitatea lor etnică va putea exista și ea, ni se pare că singura idee organică e aceasta. La realizarea acestei idei se împotrivesc însă elementele superpuse (germanii și ungurii), ei persecută în alții ideea naționalității, care cu toate acestea e propriul lor principiu de existență, ei crucifică pe altul

pentr-o religiune care este a lor proprie. Împăcarea între naționalități nu va izbuti dar fără a se înlocui subordonarea cu coordonarea, recunoscându-se adică că și la altul e o virtute civică ceea ce în ungur sau în german e o virtute: iubirea de naționalitatea sa proprie.

O decentralizare bazată pe coordonarea naționalităților în grupuri administrative autonome și în marginele exigențelor unității de acțiune în afară și înlăuntru ale statului ar însemna însă o nouă epocă de înflorire pentru monarhia vecină. Fiecare din aceste centre locale ar avea o viață proprie, o producțiune proprie, un caracter propriu și, cu cât diversitatea e mai mare, cu atâta e mai mare putința combinațiunilor de orice natură, singurele cari produc în lume mișcare și putere, iar mișcarea e viața.

Ceea ce în natură e adevărat e și în stat, căci acesta e la urma urmelor un produs al naturei. Oxigen cu oxigen, idrogen cu idrogen nu produc nici o mișcare. Dar elemente deosebite, puse în contact, se atrag și produc cantități de putere. A ține naționalitățile apăsate, a ține puterile lor latente va să zică a le condamna la somnul plantelor: a elibera puterile lor latente ca să se combine între ele ar însemna a deschide calea unei mari și neprevăzute dezvoltări.

❦

[11 iulie 1882]

La 15 iulie conferența din Constantinopol a celor șase puteri a hotărât în fine a invita pe Turcia prin notă colectivă să trimeață trupe în Egipet. Această notă proclamă în principiu oportunitatea unei interveniri otomane, arată cât ar fi urgent de-a pune capăt unei crize dezastroase pentru populațiunile din valea Nilului, pline de pericole pentru Europa, și propune sultanului de-a se 'nțelege cu Conferența asupra restricțiunilor cărora ar avea a se supune guvernul turcesc în împlinirea mandatului său.

Suveranitatea Turciei asupra Egipetului e mai mult nominală, e un titlu cu pagubă, ale cărui cheltuieli întrec foloasele. Deci nota aceasta, care e 'n stare a-l pune pe sultan la cheltuieli, ba, în cazul de complicațiuni internaționale, poate provoca chiar primejdii nouă pentru Imperiul lui, a fost primită fără îndoială cu oarecare ezitațiune. Ezitațiunea s-a tradus, ca de obicei, prin o schimbare de cabinet și în locul lui Abdurraman s-a chemat Said Pașa la ministeriu. Said a convocat un fel de Divan estraordinar, la care-au fost invitați toți foștii miniștri aflători la Constantinopol, obicei

turcesc ce se 'ntrodusese și la noi în vremea fanarioților și, în fine, în zilele lui Carol îngăduitorul. Nu știm atât de bine ce or fi hotărât divaniții musulmani; la noi știm însă că una a sfătuit ei, alta a făcut d. C.A. Rosetti, încât acest domn a avut plăcerea dublă de-a purta oamenii pe la icoane spre a-și bate mai pe urmă joc de sfaturile lor și de-a face tot după bunul său plac ceea ce i-a venit în minte.

Ținutu-s-au Said de sfaturile Divanului ori nu, e indiferent; destul că o depeșă de ieri ne comunică răspunsul Porții, semnat ieri, la nota colectivă.

El certifică primirea notei de la 15 iulie, prin care i se cere trămiterea de trupe în Egipet, devenită necesară prin situațiunea acelei țări.

Răspunsul mai declară că, dacă guvernul otoman nu s-a otărât din proprie inițiativă a espedia trupe, cauza e că avea, cu drept cuvânt, convingerea că măsuri de rigoare puteau fi înlăturate. Având însă încredere în solicitudinea puterilor pentru restabilirea ordinei în Egipet și luând act și d' astădată, cu satisfacțiune, de deferința ce ele au binevoita-i arăta într-un mod solemn și-n mai multe rânduri pentru drepturile de suveranitate de netăgăduit și netăgăduite ale sultanului asupra Egipetului, Poarta informează pe d-nii ambasadori că ea consimte a lua parte la Conferința întrunită, însă numai pentru afacerile din Egipet, spre a discuta și decide măsurile necesare pentru a asigura reîntoarcerea unei stări de lucruri normale și regulate.

Puterile au obținut dar consimțirea Porții de-a participa la Conferință: o promisiune pozitivă de-a trimite trupe nu e în răspuns.

Anglia pe de altă parte nu știa ce să facă de-acum înainte, căci celelalte puteri o țin în nesiguranță asupra intențiunilor lor. Secretarul de stat, Dilke, declarase în Parlament că intervenirea Angliei se făcuse cu consimțirea Austriei și a Germaniei.

Foile oficioase din amândouă imperiile însă au contestat declarațiunea d-lui Dilke. Întrebat în Parlament dac-a văzut dezmințirea pe care-a dat-o foile germane afirmațiunii sale că Austria și Germania ar fi recunoscut de perfect legitimă acțiunea Engliterii în Alexandria, d. Dilke a spus că „n-are cuvinte pentru a-și modifica declarațiunea“. În același timp însă oficiosul „Fremdenblatt“ din Viena pretinde că guvernul austriac n-a avut nici un motiv spre a-și da părerea asupra legitimității bombardamentului și asigură că e inexact că ambasadorul austriac din Londra ar fi aprobat măsura. Măsurile luate de amiralul Seymour au fost privite ca un fel de incident, din

nenorocire inevitabil, deși esplicabil, însă cabinetul din Viena nici le-a apreciat, nici le-a aprobat.

În fine o depeșă oficioasă, trimisă din Berlin „Gazetei de Colonia“, afirmă cam aceeași atitudine din partea Germaniei.

> Relațiile noastre cu sultanul, zice depeșa, sunt și devin escelente. *Noi n-am recunoscut legitimitatea unui act* care-a atins drepturile de suveranitate ale unui monarh care e amicul nostru; dar pe d' altă parte nici nu-l putem sprijini cu efect în politica sa de inacțiune, prin care s-a pus în opoziție cu toată Europa. Apoi nu e treaba noastră de-a da guvernului englez *un sfat pe care nu ni-l cere* și de-a esprima o opinie care-ar putea *să displacă* la Londra. În definitiv, dacă puterile occidentale, după ce se vor fi înțeles, vor avea trebuință de adeziunea Europei pentru a stabili o situație normală în Egipet și a aduce un acord durabil între puteri, atunci, însă numai atunci, cestiunea va putea fi tranșată de Germania.

C-un cuvânt: faceți voi ce vă place, nu zic nici da, nici ba. Urma alege.

Cântărind tonul cam perfid al celor zise mai sus, se poate deduce că, dacă Turcia ar consimți să intervie în Egipet, Anglia s-ar simți ușurată de multe nedumeriri.

❦

[13 iulie 1882]

Un semn al declasării și al înmulțirii oamenilor cari nu lucrează nimic și trebuiesc hrăniți din bugete este fără îndoială sporirea dărilor directe și indirecte și greutatea extremă cu care oamenii le plătesc. Dări se grămădesc pe dări, de ajung orice articol ce intră-n gură sau acopere trupul, dare pe căldură și dare pe lumină, dare pe mișcarea din loc în loc, pe tot ce trăiește pe pământ ori în apă.

Cine cunoaște stările de lucruri de acum douăzeci și cinci de ani în materie fiscală știe că deosebirea e cât cerul de pământ. Darea era directă: statul se adresa sincer către omul care, posedând ceva, avea nevoie de apărarea lui. Statul modern se adresează într-o sumă de cazuri indirect, escamotând din buzunările oamenilor suma ce-i trebuiește. E însă evident că orice dare, sub orice formă s-ar percepe și oricum s-ar chema, e plătită la urma urmelor de către pământ și de cătră producțiunea reală.

O dovadă oarecum elementară despre aceasta este bunăoară regia tutunurilor. Desigur tot mecanismul sutelor și parasutelor de funcționari,

apoi toți acei cari trăiesc din milioanele ce le produce această dare nu *produc* ei înșii un fir de tutun, nu adaugă o centimă la valoarea lui. Toți sunt mijlocitori între producător și consumator, dar în calea acestei mijlociri producătorul capătă prețul cel mai mic posibil, consumatorului i se cere cel mai mare posibil, și din această diferență din care cei doi membri de căpetenie ai tranzacțiunii economice nu au nici un folos, ci pierdere, mii și iarăși mii de paraziți sociali trăiesc.

Acest exemplu îl dăm pentru că, de o elementară claritate, ne dovedește printr-un caz produs în mod artificial netrebnicia marelui număr al claselor de mijlocitori. Precum agenții regiei, în întrepunerea lor între producător și consumator, nu produc în realitate nimic, ci trăiesc din diferența impusă între prețul obținut de unul și cel plătit de celalt, tot așa trăiesc toți mijlocitorii din acea artificială și ruinătoare diferență.

Darea directă ar fi deci singura dreaptă și singura care are un element de moralitate în ea. Cerută direct de la oameni, ei sunt în stare a simți când marginea impozabilității s-au ajuns pe deplin și statul nu-și poate permite a face înnoituri de prisos, când, de unde n-ai ce lua, nici Dumnezeu nu poate lua. Dar prin dări indirecte se esploatează pe nesimțite un popor întreg, de ajunge că nu mai știe ce poate ori nu poate.

Se simte numai că puterea impozabilă e sleită cu desăvârșire și atunci zbiri guvernamentali acopăr țara ca lăcustele ori ca o armată de invazie și se dezvoltă, sub protecția guvernului, un fel de brigandaj oficial.

Ș-apoi se mai zice că la toate relele din țară reacțiunea e de vină. E în adevăr regretabil că lipsește un partid reacționar; un partid adecă cu destule mijloace și destulă înrâurire ca să readucă trecutul, cam necioplit în felul lui, dar sănătos și vrednic.

Spună oricine dintre contimporanii ce țin minte ziua de alaltăieri dacă, în timpul adevăratei reacțiuni, s-a vândut vreunui om averea pentru neplată de bir sau dacă era cu putință măcar una ca aceasta?

Altfel acum. Pe lângă sechestre, se 'ntâmplă omoruri chiar cu ocazia împlinirilor.

O foaie din Târgoviște ne spune că o biată femeie, pentru o dare de 10 franci pretinsă cine știe sub ce titlu, a fost bătută de un perceptor și că a murit din acea bătaie. În București, o altă femeie, scutită de-o amendă comunală de 5 franci, a fost bătută de perceptor pentru ea. De la birjari se sechestrează trăsurile, adecă instrumentul lor de muncă, scutit de lege.

Înainte-ne avem 8 chitanțe de dări împlinite, tăiate dintr-un registru *a souche*, fără nici o *iscălitură* și fără ca numărul din roluri să fie trecut.

Și-n același timp în care agenți fiscali ucid oamenii și lumea țipă de sărăcie, de neputința de-a suporta atâtea misiuni în străinătate, atâtea pensii reversibile, atâtea răscumpărări, atâta lux guvernamental și atâta brigandaj parlamentar, în același moment foile oficioase ne spun că finanțele merg bine, că mai trebuiesc câteva zeci de milioane pentru poduri peste Dunăre și pentru nouă linii de căi ferate și o gară centrală la București, pentru tinerimea elegantă, ce vrea să economiseze banii de birjă pân-la gara Târgoviștei.

Apoi — deie-ni-se voie — sub vestita reacțiune, în trecutul cel odios, omul cu car, cu boi, cu pământ plătea un galben pe an și atâta tot. Nici chiar darea aceasta, cât de mică, nu se repărțea în mod nedrept. Satul se aduna, făcea cislă, plătea fiecare după averea lui, vornicul aduna banii și — fără leafă și fără remiză — îi ducea cinstit la sămeșie.

Nici hoții, nici bilete *a souche* fără iscălituri, nici perceptori, nici nimic.

Văzând oare mizeriile de acum, nu avem cuvânt să spunem că e epoca noilor fanarioți?

Zi cu zi se adaugă greutățile asupra țării și, cu toate acestea, populația lui producătoare n-a primit *nimic în schimb* cu aceste greutăți. Tot plugul lui Mircea Vodă brăzdează acest nefericit pământ și, pe când, după vechile așezăminte, țăranul nu datorea pentru pământ și pășune decât 12 zile pe an și aducerea unui car de lemne de Crăciun, astăzi guvernul decretează ca măcar 2 zile pe săptămână să fie ale țăranului. Toată diferența între munca celor 12 zile ale codului consuetudinar și munca actuală a țăranilor o înghit clasele de mijlocitori, căci țăranul acum stă mai rău decât înainte.

Și-n asemenea condiții detestabile, când vedem producătorul tot atât de incult, însă cu mult mai sărac decât sub regimul vechi, când se constată că însăși constituția fizică a poporului nostru degenerează, că nu numai nu mergem înainte, dar, prin degenerare, pierdem și *posibilitatea* progresului, tot atunci limbuți lustruiți, închinători de vorbe, ne spun zilnic pe zeci de coloane ce imense progrese ar fi făcut România.

❦

[14 iulie 1882]

„Națiunea“ propune guvernului înființarea cadastrului, adecă al acelui soi de registru în care să fie trecută cantitatea, calitatea și valoarea tuturor bunurilor imobiliare din țară.

Acum câteva luni a apărut o broșură a d-lui Mihail Balș, scrisă tot asupra acestei materii, în care se arată atât greutățile permanente pe care facerea unei asemenea cărți le opune, mai cu seamă în privirea exactității, precum și un non metod de-a se apropia de evaluări pe cât se poate de exacte și de lesne de stabilit.

Fără îndoială cuvinte de regularitate și mai ales de echitate în repartiția unei și aceleiași dări funciare recomandă înființarea unui asemenea registru, însă totuși adevărata bază a unui impozit nu este și nu poate fi întinderea suprafeței proprietății nemișcătoare, ci venitul pe care ea-l aduce. Pământ e și Bărăganul și Dobrogea, chiar bun pământ, însă unde nu sunt oameni și muncă nu există valoare. Facultatea de-a preface brazda într-o mașină prin care materie anorganică se transformă în materie organică, iată cine plătește dările, nu însă numărul kilometrilor pătrați.

Ni se pare atât de elementar lucrul acesta încât nu l-am fi relevat dacă în „Națiunea“ n-am afla esprimată mirarea

> că impozitul funciar figurează în buget numai pentru suma de 7 milioane și câteva sutimi de mii.

Dar, dați-ne voie, pentru cât să figureze?

„Națiunea“ pare a uita adevărul că toate dările câte împlinesc cele 120 de milioane ale venitului anual al statului se plătesc de către *acelaș* pământ și de către *aceeași* muncă. Și nu numai dările. Literile așezate în șir de zățarul foii liberale sunt plătite cu fire de grâu; hârtia pe care se tipărește, condeiul cu care se scriu articolele asemenea. Cine plătește în ultima linie toate acestea decât producțiunea, adecă țăranul și proprietarul? Oare samsarul care caută grâu, grânarul care-l cumpără, corabia care-l transportă, comisionarul care-l primește, toți aceștia, cari plătesc ei înșiși dări, le plătesc de la ei, sau venitul, precum și darea, nu consistă decât din câtimi pe care le iau din acelaș grâu, pe drumul de la mâna celui ce-l produce pân-la gura consumatorului?

Dacă valoarea reală a unei banițe ar fi însemnată cu litera V, toate actele de mijlocire, până ce ajunge la Marsilia, sunt reprezentate prin valori negative *(V-a-b-c-x)*.

Această serie de transmisiuni și mijlociri poate fi atât de lungă încât suma reprezentată prin ele să mistuie aproape valoarea întreagă a produsului, iar producătorul să nu capete aproape nimic, adică un preț de batjocură pe munca sa. Cine dar plătește dările și din ce se plătesc ele, mai ales într-o țară în care numai țăranul muncește, iar ceilalți trăiesc din mijlociri?

Cine alt decât munca ce se 'ntrebuințează pentru producerea grâului, lânei ș.a. pe de o parte, munca pe de alta, care le dă o schimbare de formă și preface lâna în postav, bumbacul în pânză bunăoară? La noi, unde nu se operează mai nici un fel de schimbare de formă decât cea mai primitivă, aceea de-a prepara pământul pentru ca, din carbon, oxigen, azot, idrogen și alte câteva substanțe, să se producă grâne, cine să plătească dările decât cel care le produce pe aceste? Samsarul nu produce nimic; negustorul nu adaogă absolut nimic nici la calitatea, nici la cantitatea produsului, perceptorul nu dă ajutor pământului în activitatea lui chimică. Dacă perceptorii, advocații, negustorii ar ști să facă din carbon, idrogen, oxigen și azot ceea ce planta face din ele, adică făină și albumină, admirabili oameni ar fi toți. Dar pentr-un asemenea lucru toate seriile de oameni de mai sus sunt absolut netrebnice; cu aceasta se 'nsărcinează săruri acido-fosforice și alcaline, cari fac serviciul gratis, fără remiză și fără dobânzi la dobânzi, și-l fac de-ar esista perceptori ori nu, de-ar fi ori n-ar fi politiciani, gazetari, proroci și alte soiuri de creștini. Țăranul este singurul care contribuie la această producțiune, căci arând pământul, îl face capabil de-a absorbi dementele ce-i trebuiesc din aer și din apă și de a le combina în materia organică a plantei nutritoare.

Așadar pământul și munca lui plătesc la urma urmelor toate dările, oricum s-ar percepe ele și oricum s-ar numi; ba încă ele hrănesc toate clasele de mijlocitori. Secretul unei sănătoase dezvoltări economice ar fi așadar de-a elimina pe cât se poate termenii mijlocirii și a face ca valoarea oferită de producător să ajungă întreagă sau aproape întreagă în mâna consumatorului. Cu cât mai numeroase vor fi mâinele prin cari trece un obiect de consumațiune, fără a i se fi modificat forma, cu atât mai multe ocazii sunt de a-l impune indirect; dările indirecte sunt dar așa cu toate escamotate asupra aceluiaș obiect, asupra aceluiaș producător. Prin mijlociri și remijlociri țăranul ce produce grâul e sărac și lucrătorul care-l mănâncă în Marsilia asemenea.

E evident prin urmare că darea plătită pur și simplu pentru instrumentul de muncă, căci pământul nu e alt decât un instrument, e destul de mare de vreme ce toate celelalte dări sunt plătite asemenea de el. Cadastrul ar fi să contribuie numai la o repartiție echitabilă a sumei, nu însă la o sporire a ei.

Lucrul se pare atât de elementar încât e greu de înțeles cum cineva nu l-ar înțelege.

Accize și patente nu plătește cârciumarul, ci acela ce produce băuturile. Venitul tutunurilor nu l-o fi plătind doar directorul, funcționarii și agenții; din contra, ei iau cu toții; ci consumatorul și producătorul.

Îndemnăm pe confrați să nu se facă cumva jertfa unei erori economice și să crează că darea fonciară e prea mică, ca și când celelalte dări n-ar fi plătite tot de același pământ. Cea fonciară îndeosebi nu e decât începutul direct al tuturor greutăților indirecte.

Tot ce se percepe indirect asupra produsului se scade din prețul pe care acesta l-ar fi avut prin schimb direct și fără mijlocitori.

❦

[15 iulie 1882]

Ți-ai găsit să 'nțeleagă învățații „Pseudo-Românului“ un adevăr cât de simplu.

Am arătat în unul din numerele trecute că darea directă e cea mai dreaptă și cea mai morală dintre toate. Bucurie pe confrați acum că susținem și noi ceea ce dumnealor susțin și că dumnealor sunt demult pentru *substituirea impozitelor indirecte prin cele directe.*

Asta va să zică a nu se pricepe defel în materie de economie politică. În adevăr dările directe sunt cele morale; în adevăr ele sunt direct simțite de popor și opinia lui se formulează mai lesne pentru sau contra unui guvern când darea e directă și nu i se escamotează pe nesimțite din buzunar. Dar politica impozitelor nu e un act de liber arbitru. Un financiar nu poate alege sistemul care e mai bun, ci acel care e mai aplicabil și dă rezultate practice mai imediate.

Dările directe sunt idealul politicii financiare, însă acest ideal nu se poate 'ntroduce *a priori,* ci e rezultatul dezvoltării și stării economice a unui popor.

Dacă privim mai de aproape în ce consistă viața economică a societății vom constata următoarele:

Omul nu poate scădea sau adăoga la materia existentă un atom măcar. Eternă, pururea tot în aceeași cantitate ca-n ziua cea dentâi a creațiunii, natura ne-o împrumută să putem opera schimbări asupra ei; a o spori sau împuțina nu putem.

Schimbările deci pe cari le operăm asupra ei sunt numai de trei feluri:

Întâi, schimbări de formă. Aceasta este adevărata producțiune, aceea care hrănește pe toți, îmbracă și încalță pe toți, aceea care în definitiv plătește toate dările. A produce cereale nu va să zică decât a da materiei o schimbare de formă, a ajuta adecă combinarea unor materii anorganice în materie organică. A crește turme e o schimbare de formă. Cu planta produsă se hrănește animalul și astfel aceleași elemente anorganice se prefac, prin schimbare de formă, în lapte, în lână, în carne. A toarce e o schimbare de formă. Lâna brută se 'ntinde 'n fire, apoi se țese și așa mai departe.

Vin acum schimbările de loc. Drumuri de fier, canaluri, poduri, trăsuri, hamali, sacagii, birjari nu înaintează decât schimbări de loc. Schimbările de loc sunt improductive și, cu cât mai puține se fac, cu atât mai mult folos are și producătorul și consumatorul. Ele devin cu atât mai mici și mai puțin costisitoare cu cât producătorul e mai aproape de consumator și se pot întâlni în acceași piață, fără mijlocire negustorească sau cu cât mai puțină mijlocire se poate.

În fine vin schimbările de posesiune, actele de transmisiune, în adevăr cele mai improductive din toate și cu toate aceste cele mai bănoase. Reprezentanții acestora sunt samsarii de tot soiul, neuitând se 'nțelege pe advocați.

În realitate toate, absolut toate dările sunt plătite la urma urmelor de schimbările de formă, de adevărata producțiune. Și-n adevăr, dacă ne-am închipui că-n țara noastră se produce tot ce ne trebuie: și grâu, și mașini, și țesături de toată mâna, că aceste nu pierd nimic prin transporturi îndelungate, prin comisiuni etc., că cel mult a treia mână este deja a consumatorului și că nu trec din mână 'n mână spre a se scumpi în mod artificial, ce dare mai dreaptă, mai morală s-ar putea imagina decât cea directă? Oricare factor economic ar fi un producător real și el însuși ar hotărî cât din puterea sa de producțiune are să dea statului.

Cu cât dar diversitatea de ocupațiuni productive e mai mare într-o țară, cu cât prețul alimentelor se apropie mai mult de prețul fabricatelor, cu cât necesitatea de negustori și alte soiuri de mijlocitori e mai mică cu atât un

popor e mai liber, mai avut, mai sănătos, cu atât darea directă cată a se recomanda mai mult.

Așadar regimul economic al unui popor hotărăște regimul lui financiar. Producțiunea omnilaterală corespunde cu darea directă.

Ce vedem însă la noi?

Afară de activitatea țăranului și a brumei de câțiva meseriași cari-i avem și noi, o sumă de lume, dacă nu toată, trăiește nu din schimbări de formă, ci parte din schimbări de loc, parte din transmisiuni cari amândouă se și confundă uneori. În locul seriei firești de schimbări de formă, singurele producătoare, vine seria de schimbări de loc și nesfârșite schimbări de posesiune. Tot costul acestor nenumărate mediațiuni se scade din valoarea naturală a produsului; producătorul dă mult pentru a primi puțin în schimb, consumatorul asemenea. Factorii de căpetenie ai tranzacției economice sunt atât de despărțiți prin o lume întreagă de intermediatori încât nu se simt reciproc; producțiunea s-aruncă în rangul al doilea și în rangul întâi intră mijlocirea și clasele mijlocitoare, negustori, advocați, funcționari etc.

Se 'nțelege că actul economic nemaifiind producțiunea în locul întâi, ci transmisiunea, *asupra actelor de transmisiune încep a se plăti dările.* Ca exemplu clar și elementar cităm Regia Tutunurilor. Cine-și cunoaște producătorul, pe omul al cărui tutun îl fumează? Un aparat întreg de mijlocitori — Regia — s-a întrepus între noi și el, Regia, care ne vinde c-un franc ceea ce ea a cumpărat cu 5 parale. Va să zică 95 la sută se iau asupra actului de transmisiune dintre producător și consumator.

Fiindcă în țara noastră actele de transmisiune constituie imensa majoritate a actelor economice, asupra lor, fără îndoială, se percep dările indirecte. În ultima linie e drept că se răsfrâng întregi asupra producțiunii, e drept că tot producătorul le plătește, dar le plătește mai pe nesimțite decât pe cele directe.

Așadar înc' odată: regimul economic al unui popor hotărăște regimul lui financiar. Producțiunea unilaterală și preponderarea actelor de transmisiune corespunde cu darea indirectă.

În două cuvinte lucrul s-ar esprima astfel: regim comercial, dare indirectă; regim industrial, dare directă.

Așadar un partid politic, oricât de reacționar ar fi, — și ne pare rău că nu există un fel de arhireacțiune — nu-și poate alege politica sa financiară. În momentul dentâi starea economică a țării îi impune regimul financiar. Încercările lui cată să se îndrepte înainte de toate la schimbarea regimului

economic și a celui social, la sporirea și diversificarea muncii, la eliberarea ei de sub robia cheltuielelor de transport și de transmisiune, la deprinderea fiecăruia individ cu munca productivă la care e predispus, la încurajarea acesteia, la descurajarea ocupațiunilor improductive. El nu poate substitui dărilor indirecte pe cele directe fără ca societatea însăși să fi ajuns a suprima enormele sume ce le mistuie mijlocirile de tot feliul. Numai când aceste sume enorme se economisează de cătră producători și consumatori se poate procede la darea directă.

O ultimă observațiune.

Capitația, bună rea cum o fi fost, era o dare directă; acest caracter nu-l pot lua nici învățații „Românului“. E neîndoios că ea nu era absolut echitabilă la origine, dar echitatea o 'ntroduceau țăranii din sat. Satul avea de ex. 100 de gospodari, plata totală către stat era deci de 1 175 franci. Însă nu fiecare gospodar plătea un galben deplin, căci repartiția acestei sume se făcea de satul întreg, adunat în comițiu, încât cel sărac nu plătea nimic aproape, cel avut mai mult, adecă în proporție cu averea lui. E o falsificare conștientă și intenționată a istoriei de a pretinde, ceea ce face zilnic „Pseudo-românul“, că țăranul stă azi mai bine decât înainte de Regulament. Averea lor mobiliară, mai ales în vite, e cunoscut că era foarte însemnată, căci locurile erau largi și pășunea aproape *gratis.* Codul Caragea prevede un miel pentru pășunea unei turme întregi de oi; de la produsele agricole una din zece (dijma adevărată, decima), afară de astă 12 zile de lucru pe an și căratul unui car de lemne de Crăciun. Asta era tot. Cine apăsa și asuprea nu era regimul economic consuetudinar al țării, ci pătura de pungași țarigrădeni cari umpluseră țara cu miile și jefuiau lumea, mai ales de la 1808—1821, timpul în care s-a pripășit în țară părinții celor mai mulți dintre roșii. Se pretinde că la această invazie elementară trebuiau să reziste boierii și lipsa lor de rezistență e și cauza pentru care Tudor îi învinuiește. El îi face pururea pe greci tâlhari, pe boierii români îi numește ticăloși. Tudor avea cuvânt să le facă asemenea imputări și să aștepte mai mult de la aristocrația țării lui. Dar, la dreptul vorbind, ce influență mai avea ea, ce putere politică în vremea fanarioților?

Aproape niciuna. Un Brâncoveanu, un Știrbei, un Bălean, vro trei Golești, vro patru Filipești, vro doi Crețulești, peste tot cincisprezece-douăzeci de inși — la acest număr se redusese boierii de rangul I în vremea fanarioților; restul în funcțiile mari erau greci. A pretinde de la 20 de inși să oprească acea invazie de străini care veneau ca stolurile de corbi într-o țară

părăduită de război și uitată de Dumnezeu e a pretinde ca cineva să stăvilească c-un băț apele Dunării. Nu dar regimul vechi economic, grecii asupreau țara. Glasul și puterea boierilor pământeni se 'necau în acea inundație de pungași și de bandiți.

Dar dacă Tudor a putut imputa boierilor de un neam cu dânsul ticăloșia, adecă lipsa de energie, acest drept nu-l are foaia redijată de un grec, foaia d-lui C.A. Rosetti. *Quod licet Jovi, non licet bovi.* Ca Tudor s-o facă, înțelegem; ca urmașii acelor venetici nemernici să facă asemenea imputări nu se cuvine. De câte ori „Românul“ vorbește de fanarioți, de C.A. Rosetti vorbește, de Carada, de Pherekydes, de Fleva și de toată ortaua roșie, căci toți aceștia nu sunt decât fiii păturei de străini pripășită în țară între anii 1808 și 1821.

Dar cestiunea aceasta nu suportă cadrul unui articol. E istoria epocei de tină și degradare a acestei țări, e timpul în care patria aceasta s-a schimbat în hotel pentru tot soiul de venetici.

❦

[16 iulie 1882]

„Gazeta generală de Augsburg“ primește din București știrea că s-a hotărât dizolvarea Camerelor române pe la finea lui septemvrie și că imediat se vor decreta alegeri nouă pentru o *Constituantă.* Motivarea formală a acestei măsuri va fi schimbarea titlului de „Domn“ în „Rege“, care face necesară o revizie a Constituției, căci în textul acesteia e vorba de Domn, nu de Rege. Dar corespondentul observă:

> *E cunoscut că soluțiunea cestiunii Dunării nu mai suferă întârziere, pentru că espira mandatul Comisiei Europene, pe când pe de altă parte iar nu e un secret că, așa cum Adunarea e compusă, guvernul ar întâmpina cele mai mari greutăți parlamentare dac' ar voi să se primească propunerea Barrère, care apropie pe România de puterile garante ale Tractatului de la Berlin și evită izolarea ei.*

Astea deci sunt, după cum se pare, cuvintele adevărate pentru dizolvarea la toamnă a Corpurilor legiuitoare.

❦

[17 iulie 1882]

„Gazeta generală de Augsburg“ are în București un corespondent care, în toate dările de seamă pe care le-a făcut acestei foi, s-a dovedit amic partidului roșu. În adevăr, n-am cunoscut opinie rea exprimată de roșii în privirea partidului conservator de ex. sau a altora al căreia răsunet să nu se fi făcut corespondentul. Având dar, în ce privește informațiunile sale anterioare, pururea de sorginte sferele guvernamentale, sprijinindu-le și făcându-se organ al inspirațiunilor lor, e probabil că și informațiunea ce-am dat-o ieri și pe care o repetăm azi să fie luată din aceleași sorginți.

Foaia germană din Augsburg zice așadar că dizolvarea Camerelor e hotărâtă pentru finele lui septemvrie și că imediat se vor escrie alegeri pentru o Constituantă sau, mai bine zis, pentru o Adunare de revizuire. *Pro forma* sau ca pretext al acestei dizolvări va servi necesitatea de-a se introduce în textul Constituției vorba „Rege“ în locul vorbei „Domn“, căci aceasta vorbește pururea de „Domn“ nu de „Rege“. Cauza adevărată însă a dizolvării este atitudinea Adunării în cestiunea Dunării. Majoritatea neprimind propunerea Barrère, România ar fi cu totul izolată; guvernul deci voiește ca ea să se primească de viitoarea Adunare, subînțelegându-se că evenimentele ce amenință pacea Europei îi dictează României necesitatea de-a evita izolarea și de-a se alipi la un grup sau la altul de puteri.

„L'Independance belge“ se face asemenea organul acestei știri. Ea zice:

> *Situația parlamentară în România e de mult timp turburată și dificilă. Se vorbește de-o apropiată dizolvare a Camerei deputaților. Aceasta este în majoritate defavorabilă propunerii Barrère privitoare la cestiunea Dunării, propunere pe care guvernul — în lipsă de altceva mai bun — se vede în ajun de-a fi dator s-o apere, pentru a nu lăsa România cu totul izolată între puterile europene. Pe de altă parte, cată a se proceda la revizuirea Constituției pentru a modifica, titlul de Principe, care se dă încă regelui Carol, deși România a fost proclamată Regat. Ar trebui dar să se întrunească o Constituantă. Acestea sunt cuvintele ce se invoacă în favoarea dizolvării, care de altfel nu este încă decât în stare de proiect.*

„Românul“ — despre care nu mai știm până la ce grad e oficios — dezminte aceste știri în chipul următor:

> Judecând după cele ce toți știu, credem că „l'Independance belge“ e rău informată.
>
> Într-adevăr, nu e nici o deosebire între vederile majorității Camerei și, putem adauge, ale națiunii, și vederile guvernului în cestiunea propunerii Barrère.

Toți, fără osebire de păreri, consideră acea propunere nu numai ca atingătoare drepturilor de suveranitate ale țării, ci și ca jicnitoare libertății Dunării și deci comerciului puterilor occidentale.

Deosebire în această privință nu e și nu poate fi.

Cât pentru revizuirea Constituțiunii în vedere d' a schimba titlul ce se dă suveranului, toată țara știe că nici o trebuință nu este.

Cuvântul „Domn“, cum s-a explicat în Parlamentul român, însemnează suveran, deci nu numai principe, ci și rege și împărat.

Deci întru nimic proclamarea Regatului român nu motivează o revizuire a Constituțiunii.

Într-un cuvânt, nu e pân' acum cunoscută nici o rațiune pentru dizolvarea Parlamentului, care acum nu este nici întrunit și care nu mai are a trăi, după lege, decât numai până la 15 februarie 1883. Astfel învederat ne pare că ziarul belgian a fost indus în eroare.

Lăsăm cu totul de-o parte sofisma „Românului“ că, după esplicările date în Parlament de oameni ignoranți, „Domn“ ar fi însemnând și „Rege“, și „Împărat“ chiar. Domn nu poate avea decât înțelesul pe care-l dădeau Domnii români înșii: Dux, Magnus Dux, Princeps (transalpinus).

Constituția, întrebuințând același nume, nu-i dă decât același înțeles. E cu desăvârșire nedemn de-a substitui prin sofisme și jucării de cuvinte unui termen din Constituție alt înțeles decât acela pe care-l are.

Pe de altă parte, pe cât ne-a fost de indiferentă modificarea titlului, în schimbul recunoașterii căruia se făcuseră promisiuni lunecoase în cestiunea Dunării, tot atât de indiferentă ni se pare schimbarea cuvintelor în text. În realitate nu trăim în monarhie, precum bine-a zis-o d. C.A. Rosetti, ci în republică. Republică având și încă în cea mai rea formă a ei, consistând din dominațiunea străinilor, postulanților și samsarilor, e cu totul indiferent care e eticheta acestui regim republican. Ce-i pasă turmei în veci nenorocite ce nume colectiv au apăsătorii ei, zicem, schimbând un vers al lui Alexandrescu.

Prin urmare deie-se orice echivalent lexical vorbei „Domn“. Fie Dalai Lama, fie taikun, fie șahinșah, papă ori împărat, esența monarhică a cuvântului a căzut și nu mai însemnează nimic; nici una din prerogativele monarhice nu se exercită pentru a pune frâu viciilor și turpitudinelor unui partid ignorant și corupt; trădarea e recompensată și felonia decorată; academia Văcăreștilor a devenit pepinieră pentru recrutarea de prefecți și financiari, bugetul e falansteriul nevolniciei intelectuale și morale: indiferent ce titlu o mai fi când esența nu mai este. De aceea e și firesc ca

schimbarea unui lucru atât de indiferent precum e titulatura să fie numai pretextul pentru înaintarea unui interes străin, pentru concesiuni reale în cestiunea Dunării.

Dezmințirii „Românului“ nu i se cuvine decât crezarea pe care o merită o foaie care-a spus de-atâtea ori neadevărul.

Proiectul de-a dizolva Adunarea trebuie să fi existând sau să fi existat cel puțin. El va exista, ca efect necesar al unei cauze fatale, de câte ori un interes al țării va fi de pus la mezat. Nu doar că Adunarea actuală ar fi absolut intratabilă; dar s-au îmbogățit aproape toți și vor fi urcat tarifa conștiințelor lor. Se vede că d-lui Brătianu îi trebuie una cu tarifele mai scăzute ca să meargă lucrurile strună.

❦

INFORMAȚIUNI

[17 iulie 1882]

Este mult timp de când am dat, sub toate rezervele, știrea că guvernul ar fi având de gând să convoace pe toamnă Corpurile leguitoare spre a le dizolva apoi îndată. Această știre a fost anunțată și de alte ziare locale, precum și de unele din străinătate, din cele mai autorizate, ca „Gazeta generală de Augsburg“ și „L'independence belge“. Acum vine „Românul“, după trecere de o lună, și dezminte această noutate, spunându-ne încă că actualele Corpuri nu au viață decât până la 15 februarie anul viitor. Luăm act de această dezmințire oficioasă.

❦

[22 iulie 1882]

„Națiunea“ constată în fine și ea că starea noastră economică e primejdioasă. Agricultura lâncezește; nici cantitatea, nici calitatea produselor nu mai atrage cumpărători; concurența ne omoară; comerțul român dispare și străinul îl înlocuiește; balanța comercială arată că-n fiece an România jertfește milioane pe altarul civilizației străine. Mergând astfel ajungem la inanițiune, la sleirea puterilor.

Iată lucruri pe cari noi le spunem, de patru ani de zile, fără ca nimeni să fi voit să ne asculte. Credem necesar a observa aceasta, căci „Națiunea“

face apel la presă, ca să-și îndrepte activitatea în acest senz și să caute mijloace de vindecare.

În adevăr, vindecarea ar fi lesnicioasă, calea sanificării economice e teoretic lesne de indicat; dar de la teorie pân-la aplicațiune asupra oamenilor, și mai ales asupra unei generații cu desăvârșire corupte, e o deosebire mare.

Rețeta cea mai simplă în contra sărăciei ar fi următoarea:

Fiece organism omenesc, prin inspirare de oxigen și prin combinarea acestuia cu carbonul în acid carbonic, dezvoltă căldură. Căldura produce putere musculară și intelectuală sau ceea ce c-un termen din fizică se numește echivalentul mecanic al căldurii. Acest echivalent omul îl poate întrebuința spre a produce lucruri utile sau îl poate cheltui dormind la umbră. Deci fiecine să miște numai din mâni, să producă obiecte de utilitate și nu va exista sărăcie. Acest sfat însă îl poți da unui om în toată firea și nestricat. Pungașul care trăiește înșelând pe alții, desfrânatul care fuge de lucru ca dracul de tămâie vor râde de tine dacă le vei da sfatul să muncească, să întrebuințeze într-un mod util echivalentul de putere mecanică pe care îl produce organismul lor viu.

Țăranul întrebuințează acest echivalent mecanic pentru a ara, a semăna, a secera; adică pentru a da materiei o formă nouă, aceea a grânelor, de o utilitate incontestabilă.

Ce fac însă ceilalți cu acel echivalent, la ce întrebuințează mecanismul fizicului lor prețios? Spre a produce lucruri de utilitate? Ferească Dumnezeu. Unii, nefăcând nimic, îl pierd pur și simplu, unii joacă cărți, alții scriu articole insipide de gazete, alții precupețesc lucruri ce nu sunt produse de ei, scumpindu-le artificial, c-un cuvânt: secături, pierde-vară, și cum îi mai cheamă, nu fac decât o întrebuințare inutilă de mecanismul de muncă cu care i-a înzestrat natura. Echivalentul mecanic se pierde pe nimicuri și pe zădărnicii.

Dacă consideram pe om ca pe-o mașină care trebuie alimentată cu material combustibil, a cărui ardere se preface în putere și care putere cată a se 'ntrebuința la producțiune, dacă e să nu se prefacă fără nici un folos în acid carbonic și dac-am face bilanțul celor mai mulți, punând de-o parte suma de bunuri ce o consumă și de altă parte ceea ce în schimb produc, am rămânea uimiți de risipa, de irosirea de puteri vii ce se face în această țară. Mii de franci, reprezentând zeci de mii de kilograme metrici de putere vie, i se dau ca pensie reversibilă unui om ce nu e 'n stare a scrie decât nerozii;

mii de franci se dau pentru a plăti venalitatea cutărui deputat, ignoranța cutărui profesor, corupțiunea cutărui funcționar, trădarea și felonia cutărui ofițer superior, negustoria de vorbe a cutărui advocat. Milioane de kilogrammetri de putere se cheltuiesc pentru a întreține mii de mașini omenești cari nu sunt bune de nimica și nu sunt în stare a produce nimic.

Căci, când e vorba de producțiune, nu trebuie s-o luăm după cum o ia limbajul ordinar, care nu ține seamă nici de *utilitatea* lucrului produs, nici de cheltuielele ce le exige actul producțiunii. Producțiune nu poate fi numită decât opera din care rezultă un produs *superior* serviciilor de tot felul pe cari le-a absorbit operațiunea. Numai obținându-se acest bilanț poate fi vorba în adevăr de producțiune. Cât costă însă tăcerea unui deputat? Mii de franci. Cât produce? Nimic. Cât costă pledoariile? Milioane. Ce produc? Absolut nimic. Cât costă plagiatorii intelectual sterpi cari uzurpează catedre universitare și secundare? Sute de mii. Ce produce însă un om care însuși nu știe nimic? Nimic, fără îndoială.

Însă cine-a introdus mizeria aceasta economică și intelectuală, domnia inepției și a ignoranței, dacă nu liberalismul? Liberalismul a scos din gunoi oameni ignoranți și netrebnici cari, în loc de a fi avizați să se hrănească din muncă proprie, li se 'nlesnește a trăi din munca altora. Liberalismul a înmulțit clasa consumatorilor improductivi, cari nu adaugă, prin toată negustoria lor de vorbe, un centigram la greutatea grâului nostru, liberalismul înmulțește funcțiile, atrăgând din ce în ce mai mulți incapabili în serviciile publice; liberalismul, care-a amețit capetele oamenilor, care nu i-a lăsat la teapa lor, în sfera lor de activitate materială, ci i-a declasat, ridicând la demnități înalte bulgari cu 2-3 clase primare, buni de grădinărie poate, dar netrebnici pentru a administra ministerii și servicii ca al Domeniilor.

Căci o laudă adesea făcută partidului liberal, dar pe care nimeni nu îndrăznește a o mărturisi în public, e că-și căpătuiește oamenii, că hrănește o sumă de lume care-n dealtmintrelea n-ar avea mijloace de trai. Rolul partidului e de a declasa indivizii și-n acest rol mulți găsesc superioritatea partidului roșu asupra celorlalte.

Alte partide — ni se zicea — au nainte de toate în vedere necesitățile reale ale țării, pe cari nu le sporesc în mod factice, ci caută a le acoperi, de bine de rău, din veniturile existente. Roșii au alt principiu: primum vivere, mai întâi să trăim noi și ai noștri cu toții; veniturile necesare se vor găsi ele, căci pentru asta suntem la putere, ca să le scoatem din piatră seacă.

Deci asta e grija lor cea dentâi: căpătuirea numărului nesfârșit de nulități, de oameni absolut improductivi din cari se compune partidul. Și în adevăr, nu e unul, cât de mic, cât de ignorant, cât de inept, cât de leneș, care să nu fie încuibat undeva la un loc sigur și cu bune retribuțiuni. Dar patru clase primare aibă, dar să nu știe absolut nimic din resortul a cărui administrare i-a fost încredințată, lucrul e indiferent. Dar mire-se el singur de ce l-a găsit și cum a ajuns să dispuie de interese pe care nu le pricepe? Puțin le pasă conducătorilor. *Primum vivere.* Dar s-o potrivi, nu s-o potrivi; dar o știi ceva, n-o știi nimic. A fi roșu e un privilegiu de a trăi din munca altora, fără a se cerceta dacă ai vrun merit, vro capacitate, vro aptitudine.

Pentru a căpătui suma aceasta de bulgari tâmpi și de grecotei pornoscopi și netrebnici, cari n-au nici posibilitatea de a se ocupa cu o muncă productivă, se creează din ce în ce mai multe funcțiuni cari să atârne direct de stat. Astfel Regia Monopolului Tutunurilor, răscumpărarea drumurilor de fier și multe alte creațiuni nouă au dat ocazia să se înmulțească din ce în ce numărul semistrăinilor avizați la buget, deci la munca altora. E din ce în ce mai greu de-a agonisi mijloace de subzistență în neatârnare de guvern și sporirea funcțiilor sporește numărul celor ce aleargă după ele, înzecind servilismul și baseța acestora cătră cei cari dispun de distribuirea posturilor.

Prin distragerea oamenilor de la ocupațiuni productive, prin aruncarea pe terenul politicei, prin avizarea lor de a trăi speculându-și drepturile politice și votul, populația întreagă a orașelor va ajunge la ideea fatală că e mai lesne și mai bine de a trăi din munca altora decât din a sa proprie și urmările unei asemenea maniere de a vedea sunt cunoscute de toți.

Astfel, atenianii în decadență se prefăcuseră toți în samsari, în advocați, în aspiranți de funcții, în oameni politici; din buget începu a se plăti mulțimea care asista la întruniri publice; se plăteau mărturiile false înaintea judecății, se plăteau membrii juriilor judecătorești. Un popor care întreg își consuma vremea în afaceri de-ale statului căta să și fie plătit întreg din buget. Sărăcia ajunsese atât de generală încât oamenii alergau cu lăcomie după un obolus (10 bani) ca recompensă pentru o ședință în tribunale, corupția și desfrânarea deveniseră din ce în ce mai mari. Filip al Macedoniei și Alexandru cel Mare aveau oricând în mână tarifa conștiințelor cetățenilor ateniani și n' avură decât să dea cu piciorul pentru a nimici acea comunitate politică putredă prin demagogie.

Așadar, dacă economic stăm rău, nici merităm să stăm altfel. Echivalentul mecanic al vieții celor mai mulți oameni nu se întrebuințează în producțiune, în imprimarea de forme utile materiei, ci se pierde pe mijlociri, pe negustorie de vorbe și în exercițiul viciilor. Unde însă nu produce nimenea se 'nțelege că sărăcia trebuie să sporească. Capitalul acumulat de strămoși prin lupta cu arma și prin lupta cu plugul trece în mâni străine; ziua nu e aproape, ci a sosit, în care românul e străin în țara sa proprie și străinul stăpân. Și aceasta va merge mereu înainte, până ce nu vom mai avea nimic de vândut decât votul și drepturile politice. Dar chiar acestea au început a fi un obiect de cumpărătură, despre cari tainicile biurouri de împământenire ne-ar putea spune multe.

Un singur remediu există în adevăr în contra acestor rele, dar trebuie aplicat cu toată rigoarea, cu tot esclusivismul: munca, acest corelat mecanic al adevărului; adevărul, acest corelat intelectual al muncii. Dar muncă, nu nimicuri, nu mânare de muști la apă; și adevăr, nu fraze lustruite și negustorie de vorbe.

❦

[23 iulie 1882]

Banchetul din Severin, dat în onoarea scriitorilor maghiari inspiră lui „Pesther Lloyd“ o serie de reflecții cari merită a fi cunoscute și de cititorii noștri, nu pentru c-ar fi cuprinzând adevăruri, ci pentru că dovedesc oarecum neputința înnăscută a maghiarilor de-a se dezbăra de prejudițiile lor politice.

Dar o fi împăcare, dar n-o fi, ei să rămâie tot așa cum sunt: ideea de stat maghiară, adecă aceea de-a maghiariza prin 4,5 milioane de maghiari unsprezece milioane și mai bine de populațiuni eterogene, nu le iese din minte la nici o ocazie. Nicicând nu vedem răsărind convingerea limpede că acest lucru e peste putință, că ideea de stat trebuie să fie rezultatul naturii țării, a factorilor etnici reali și în viață, nu o idee *a priori* inventată de vrun baron la țară. Nicicând nu vedem ideea că Ungaria este și cată să rămâie un stat poliglot cu naționalități coordonate, nu superpuse, și că hegemonia politică a maghiarilor nu le-o contestă nimeni, dar ceea ce vor toți e egalitatea națională. Până ce această convingere însă își va face loc, nu speră în nici o apropiere serioasă dintre naționalități. Cu această lipsă de speranță reproducem șirurile de mai la vale.

Au amuțit sunetele serbărilor cu cari scriitorii și artiștii maghiari au fost întâmpinați în călătoria lor prin Ungaria de sud; au amuțit discursurile patriotice cari s-au preschimbat în curs de-o săptămână și mai bine între voioșii călători și ospitalierii lor amici din deosebite locuri și, după sărbători de entuziasm național, se-ntoarce ziua de lucru cu privirea ei sobră și cu datoriile ei prozaice. Acesta ni se pare momentul cel mai potrivit pentru a prețui fără amăgire de sine însămnătatea serbării și a trage bilanțul bucuriei de înfrățire care-a unit, de mult timp pentru întâia oară, pe maghiari, pe sârbi și pe români.

Cine se poate îndoi de însemnătatea faptului când națiuni cari stau departe una de alta, ba de multe ori cu animozitate, își întind de buna lor voie mâna și cine e orb de-a nu vedea geniul înalt al umanității în încercările de-a se apropia a unor popoare deosebite prin origine și religiune? Legăturile de simpatie cari unesc un popor cu celălalt sunt dintre fenomenele cele mai frumoase ale timpului nostru, fenomene ce durează poduri peste multe prăpăstii ce s' adâncea de mult între popor și popor. Dar am comite o greșeală dacă, din punctul de vedere al relațiunilor internaționale, am atribui un caracter mai mult decât modest acestor apropieri sociale dintre două națiuni. Evenimentele celor din urmă doi lustri au fost îndestul de învederate pentru a ne inspira o doză de scepticism în privirea aceasta. Eram în mijlocul unui flux național de entuziasm pentru cauza turcească: tinerii noștri fură sărbătoriți în Stambul ca crainicii unei alianțe, ca din basm, între Semilună și Crucea apostolică și intrarea triumfală a softalelor în capitala noastră e încă vie în memoria tuturor. Nu mai cercetăm cu ocazia aceasta ce parte aveau simpatiile spontanee, ura comună contra rușilor și agitațiile abile în acea demonstrație, unică în felul ei; constatăm numai că toată bucuria entuziastă au cântărit cât fulgii în cumpăna politicei noastre esterioare, că, cu toate aceste, am intrat în Bosnia și că maghiari au fost aciia cari au fost uciși de osmani, din dosurile de la Maglai. Numai comunitatea de interese leagă în mod durabil popoare și state și, dacă nu ne va succede de-a atrage Serbia și România în sfera intereselor noastre și a aduce pe aceste două regate ale Peninsulei Balcanice la convingerea că interesele lor nu colidează cu ale monarhiei austro-ungare, atunci vizita făcută de voiajorii noștri la Belgrad și Severin nu are mai multă însămnătate decât aceea pe care opinia democratică o dă schimbului de politețe diplomatice. Ne 'ndoim cumcă partidele estreme din România și din Serbia, numai de dragul ochilor noștri frumoși ori a vorbelor noastre frumoase, se vor simți înclinate a renunța la acele aspirațiuni cari, în Belgrad, au de țintă formarea unui mare regat sârbesc, în București formarea unui mare regat dacic. Ei însă își vor năduși aspirațiunile dacă ne vor ști pe de-o parte îndestul de tari pentru a putea respinge verde orice pretenţiuni neîndreptățite și când, pe de altă parte, vor recunoaște în noi o mare putere, care e dispusă de-a nu-și urmări interesele în socoteala condițiilor de existență a vecinilor mai slabi.

E așadar afacerea serviciului nostru de esterne de-a da o sancțiune proprie politică relațiunilor de bună vecinătate cari s-ar fi născut prin această vizită, presupunând, se 'nțelege, că vecinii noștri doresc tot atât de mult să trăiască în pace și amiciție ca și noi.

O mai mare însemnătate îi atribuim însă părții aceleia a călătoriei scriitorilor și artiștilor noștri care i-a dus prin regiuni cu populațiune amestecată. Căci prin comunicația dintre națiunea dominantă și celelalte naționalități, cari au o atitudine atât de îndărătnică și de puțin amicală față cu ideea maghiară de stat, apropiarea socială este cel dentâi și cel mai hotărâtor pas cătră o mai intimă unire politică. A se cunoaște întreolaltă însemnează a se înțelege și cunoștința reciprocă și intimă pare cea mai proprie pentru a face să dispară prejudiții și pentru a șterge antipatii cari, în cea mai mare parte, sunt opera odioasă a unor instigatori egoiști. Și de-aceea așteptăm mult de la asemenea încercări de apropiare, cari vor lipi într-o intimă înfrățire rasele deosebite de sub coroana Sf. Ștefan. Călătoria voiajorilor noștri atinse în mai multe puncte regiuni cari nu demult au fost încorporate în constituția statului nostru, de unde până acum stătuseră sub un strict regim militar care nu era chemat a nutri simpatii pentru ideea de stat maghiară. A face regiunile aceste primitoare pentru semănătura patriotismului maghiar, a câștiga în aceste regiuni pentru ideea națională preponderanța asupra ideei naționalilăților, a pune în circulație sângele patriotic între inima țării și membrele depărtate până acum, iată marea și frumoasa țintă care-a putut fi favorizată pe calea care-a luat-o Societatea scriitorilor și artiștilor maghiari. Poate că fără nici o intenție espresă scriitorii și artiștii maghiari au recurs de la naționalitățile rău informate la naționalitățile ce sunt a se informa mai bine. Compatrioții noștri de altă limbă se vor convinge în curând că e onorabil și cu totul demn de-a se alipi de-o națiune, care, nu numai pe terenul politicei și a puterii politice, dar și pe acela al științei și al tuturor ramurilor artei, are rolul conducător în țară și că hegemonia națiunii dominante nu este numai politică și istorică, ci e îndreptățită și prin cultura ei precumpănitoare (?).

Dar și la naționalitățile noastre propaganda socială nu poate face totul, mai cu seamă nu la acele cari se află de puțin timp în posesiunea deplină a drepturilor constituționale și cari n-au încă o idee exactă despre valoarea ce-o are cetățenia maghiară. În comitatele ce s-au ținut de granița militară lipsește factorul însemnat vulgar care, în alte comitate, cu limbi amestecate, e purtătoarea nestrămutată a ideei naționale. Ar fi afacerea administrației ungare din nou introduse de-a face, prin activitate spornică și dezinteresată, ca nouăle relațiuni să devie prețioase și plăcute oamenilor, de-a le arăta că soarele Constituției, care le luminează și lor, nu este numai o iluzie, ci un astru ceresc care priiește terenului întreg al activității civile. Tocmai în aceste comitate cată a se dezrădăcina arborul veninos al corupțiunii, căci ar fi a lucra în folosul adversarilor noștri dacă comparația dintre regimul de mai nainte și cel actual ar ieși în defavorul nostru.

Societatea scriitorilor maghiari poate arăta la Dunărea de Jos, în regiunea Timișului și a Cernei, cât de sus am ajuns pe scara culturii; dar numai o bună administrație poate dovedi că merităm rolul de conducători pentru că știm a guverna mai bine.

❦

[24 iulie 1882]

Școalele noastre sunt rele — iată o temă adeseori repetată de ziare politice și literare; cu toate acestea puțini au aflat cauzele adevărate ale decadenței învățământului nostru public și cei mai mulți sunt predispuși a atribui starea de lucruri unor cauze imaginare sau cel mult unor fenomene cari nu sunt ele înșile decât urmarea unei cauze generale și mai adânci.

Și „Românul“ constată că școalele noastre

> sunt încă departe de a răspunde la cerințele unui stat care voiește a fi și trebuie să devie un focar de civilizațiune și de progres în *Oriinte.*

Cauzele, după ziarul oficios, sunt a se căuta în organizațiunea generală a învățământului. Mulți profesori se dedau la diferite ocupațiuni incompatibile cu exercitarea apostolatului lor; dar și acest rău e rezultatul unui viciu de organizațiune. Trebuie să facem ca existența profesorului ș-a familiei lui să fie asigurată în limitele unui trai modest dar îndestulător, pentru a-i permite să nu caute alte mijloace de viețuire. „Românul“ nu cere abnegațiune de la profesori; căci nu se poate cere de la cetățean în orice profesiune decât îndeplinirea datoriei lui în *schimbul unui echivalent moral și material* în raport cu munca sa. Foaia oficioasă cere dar sporirea lefilor și reînființarea… răposatei Eforii a școalelor.

Ia să 'ntoarcem odată chestiunea cum stă în adevăr.

Pentru a fi profesor de gimnaziu ori de liceu se cer studii academice — cel puțin acum; deci 18-20 de ani de învățătură continuă. E în adevăr singura ramură a serviciului public unde, în schimbul unei retribuțiuni neînsemnate, a unui *echivalent material* mic, se cer garanții de capacitate.

Acest lucru e nemaiauzit și foarte nedrept într-o țară în care asemenea garanții nu se mai cer de la nimenea și nicăiri. Căci ce se cere bunăoară pentru a fi redactor al „Românului“? Patru clase primare, plus un curs de violoncel. Care e *echivalentul material* al acestei mari capacități? Deputăție, delegațiune pentru a răscumpăra valori de un sfert de miliard, directorat de bancă — *milioane.* Va să zică pentru a îmbuzunări un *echivalent material* de milioane nu se cer în România decât patru clase primare, violoncel — și negustorie de vorbe. Dac-am întreba ce se cere pentru a fi director la Ministerul de Interne ne-am aduce numaidecât aminte de omul care a ocupat acest post cu oarecare virtuozitate, de mucenicul Simeon. Ce s-a cerut de la el? Patru clase primare și poate meritul de-a fi bulgar. Care e

echivalentul material al colosalei munce de-a fi pătruns misterele abecedarului și a celor patru operații? Mii de galbeni, mobilier din Paris etc. etc.

Cum? Pentru un echivalent de 300 de franci profesorul să fie obligat a ști atât de mult și a munci atât de mult și celălalt, pentru mii de franci, să nu fie obligat a ști nimic? Ce se cere la noi pentru a fi general, locotenent-colonel, adiutant regal? Patru clase primare — întrebând pe generalul de la Bacău — plus poate o teșcherea de drept de prin Italia, plus unul sau două acte de înaltă trădare. Care e echivalentul material al feloniei și trădării? Lefuri de mii de franci.

Teoria echivalenților este, onorabili confrați, împrumutată din științele exacte. În aceste științi nu se 'ncap mofturi și negustorie de vorbe. Când lipsă de știință, cursuri de violoncel, tâlharii, cumul, malonestitate sunt titluri pentru *mari*, pentru milionare echivalente materiale, nu i se poate cere profesorului de-a fi altfel decât toată lumea, de-a nu vâna câștiguri ilegitime într-o țară în care toți le vânează, de-a nu căuta bun trai și avere fără muncă ca toți ceilalți.

Cauza decadenței școalelor e dar declasarea generală care se răsfrânge asupra corpului profesoral ca asupra țării întregi. Răul trebuie scos din rădăcină; trebuie ca fiecăruia, fie director de bancă, fie amploiat la Regie, la Domenii, la drumul de fier, să i se ceară în schimbul echivalentului material probe că posedă un capital intelectual de resort, probe că a 'nvățat carte, că pricepe treaba la care e pus. Dar când măsura generală de cultură ce li se cere Mihăleștilor, Costineștilor și Caradalelor sunt patru clase primare, iar echivalentul material, plătit din munca altora în schimbul acelei prețioase culturi, se suie la milioane, nu se poate pretinde nici de la profesori să fie altfel decum sunt, să nu fie gonitori de funcții ca toți, cumularzi ca toți, și să lege de gard o carte care-n România nu-ți ajută nimic dacă n-ai doza necesară de viclenie pentru a te 'ntrece cu semistrăinii la pescuit în apă turbure.

Mai mult; pentru ca asemănarea să fie și mai mare, căci natura e unitară în fenomenul ei, observăm că, precum sustractorii și trădătorii ajung departe în celelalte ramuri, tot astfel în sfera instrucțiunii, corelatul hoților materiali, hoții intelectuali, plagiatorii cumulează ei cele mai multe funcții, trec ei cei mai învățați oameni, sunt ei cei mai influenți profesori. Ei, iată ce va să zică consecuență și artă de-a trăi. Această artă consistă din timpii cei mai vechi încă în a te adapta cu mediul social în care trăiești. Când nu se mai află

oameni onești în țară, cum zice d. Dumitru Brătianu, nu e nebun acela care, în ciuda lumii și pentru ca să râză toți de el, încearcă a fi onest? Când cu patru clase primare și violoncel ajungi prim redactor, deputat, director de bancă, răscumpărător de drum de fier, milionar — apoi nu e nebun acela care 'nvață însuși și 'nvață și pe alții, pentru ce? Pentru 200-300 de franci pe lună?

Nu, să fim drepți. Ceea ce nu se cere de la nimeni nu se ceară nici de la profesori. Și ei sunt oameni ca toți oamenii; când unul plagiază nu face decât să urmeze exemplul ministrului său; când e neglijent urmează pe cei mai iluștri dintre concetățenii săi, c-un cuvânt ei sunt ca toți și toți sunt ca dânșii. Dacă există escepții lucrul să nu ne mire. E câte unul care a prins dragoste de știința lui, care, în sfera ei senină, găsește un adevărat liman de scăpare din putrezirea și mizeria ce-l înconjură; pentru care iubirea adevărului pentru el însuși e un echivalent moral suficient al muncii lui.

Dar… „Românul" singur o zice… „asta nu se poate cere". Asta e… virtutea sufletelor alese, pe care le salutăm cu respect și… atâta tot. Directori de bancă, răscumpărători de drum de fier, deputați, miniștri nu vom face din ei. Îi salutăm cu respect, pe cât ne stau în față, iar când ne 'ntorc spatele, le dăm cu tifla: Amen!

❦

[25 iulie 1882]

În urma dezmințirii pe care foile noastre oficioase au dat-o știrii despre dizolvarea Adunărilor, „Gazeta generală" din Augsburg primește din București următoarea corespondență în privirea aceasta:

> *Afară de divergințele de opinii mai vechi dintre cei doi conducători ai liberalilor naționali, par a exista diferențe însemnate între Rosetti și I. Brătianu și în privirea dizolvării Parlamentului pe care-o plănuiește ministrul prezident. Numai astfel ne putem esplica cum „Românul" lui C.A. Rosetti, în acord cu informațiunea mea, spune că regularea titulaturii nu e un cuvânt îndeajuns pentru convocarea unei Constituante, afirmând afară de asta că, în privirea cestiunii Dunării și a atitudinii României față cu propunerea Barrère, nu există între guvern și majoritatea parlamentară o divergență de opinii atât de mare încât să se poată deduce din ea necesitatea dizolvării Parlamentului. Îndealmintrelea „Românul" evită cu precauțiune de-a da o dezmințire formală știrii ce-am adus-o eu că în septemvrie se vor dizolva Camerele pentru a câștiga ocazia de-a convoca numaidecât o Constituantă, o știre pe care-a confirmat-o atât corespondentul oficios al lui Ioan*

Brătianu, care informează pe „Noua presă liberă“, cât și corespondentul „Independenței belgice“ care, după toată aparența, se inspiră asemenea din sorginți oficioase. Asemenea se lasă cu totul nerelevat faptul că discordia internă în tabăra liberalilor naționali și prestigiul moral în decadență a actualei majorități parlamentare nu-i permit unui bărbat de dezinteresarea patriotică a lui Ioan Brătianu decât alegerea între retragerea sa și o regenerare fundamentală a majorității parlamentare. Dar fie cum o fi — destul că „Românul“ nu întâmpină cu simpatie intențiunea Brătianului de-a trimite la primblare actualele Corpuri legislative înainte de espirarea mandatului lor. Și mai puțin o mistuie aceasta „Telegraful“, care, pentru relele cele mai strigătoare din viața publică, află pururea o scuză, numai dacă sunt acoperite de bandiera liberală-națională. Pentru opiniile acestei foi, pretinse liberale, care-și nutrește existența într-un mod sărăcăcios din beneficiile ce i se avizează de către partidul dominant, e caracteristică furia comică în care-a căzut prin articolul strict obiectiv al corespondentului d-voastră asupra progreselor rusești la Dunărea de Jos. E adevărat că acest articol a fost reprodus de-o parte a presei române: dar asta desigur nu e un motiv de a cere ca corespondentul „Gazetei generale“ să fie lovit peste mâni pentru descoperirea a o seamă de adevăruri fără îndoială neplăcute gloatei poftitoare de pradă a partidului dominant. Recunoașterea pe care corespondentul, în relațiile sale anterioare, a făcut-o meritelor netăgăduite ale sistemului liberal pentru ridicarea prestigiului României față cu străinătatea era plăcută negreșit: dar îndată ce acel corespondent aduce vorba asupra stării deplorabile dinlăuntrul partidului, care face cu neputință o consolidare a stărilor de lucruri dinlăuntru în România, atunci, cu tot radicalismul, am fi mulțumiți dacă incomodul observator imparțial s-ar da afară din țară, prin întrebuințare de mijloace silnice ale poliției! Esplicabilă, deși nu de scuzat, e această procedare numai prin faptul că orice reorganizare serioasă de partid s-ar îndrepta mai cu seamă în contra trântorilor liberalismului național cari, asemenea „Telegrafului“, consideră statul ca pe-o vacă bună de muls, la dispoziția necondiționată a partidului dominant. Până și „Națiunea“, foaie ce apare sub patronatul lui Dimitrie Brătianu, fratele ministrului prezident, spune că vânătoarea după portofolii ministeriale și după funcții administrative face cu neputință consolidarea stărilor de lucruri dinlăuntrul României și pune în neorânduială aparatul administrativ. Oricât de aspre ar fi cuvintele pe cari „Binele public“, organul marilor proprietari liberali independenți, le aruncă în fața naționalilor liberali, totuși e exact că mulți dintre partizanii actualei majorități parlamentare, cari, acum șase ani, n-aveau ce mânca și trebuiau să-și cârpească singuri pantalonii, au devenit milionari prin esploatarea speculativă a situațiunii politice și în socoteala contribuabililor. N-avem a ne mira de asemenea, metamorfoze financiare într-o țară unde esploatarea influenței politice în favorul întreprinderilor se face într-un mod atât de dezghețat ca-n România. Dar ar trebui să fie cineva orb dacă ar ignora efectele triste pe cari le exercită asupra viitorului situației economice și financiare a asemenea manieră de-a-și fructifica profesiunea sa politică de credință.

Deja azi, în urma supraspeculației, din care trag foloase materiale numai câțiva faiseurs și întreprinzători, se simte o mare lipsă de bani. O criză care ar fi păgubit pe

mulți ani înainte bunăstarea României ar fi fost inevitabilă dacă recolta bună a anului acestuia n-ar fi preîntâmpinat amenințătoarea catastrofă. E posibil ca această întâmplare fericită să mai ție câtva timp deasupra apei acest sistem de esploatare speculativă. Dar mult timp nu poate ținea căci, cu toate perspectivele bune de recoltă, bursa de București nu poate realiza nici cele mai mici avansuri asupra hârtiilor indigene, o împrejurare al cărei înțeles o pricepe așa de bine toată lumea, încât comentariile ni se par de prisos.

❦

[27 iulie 1882]

Nu se poate ridica movilă fără ca alături să nu se facă groapă; nu putem spune un adevăr fără ca „Românul“ să nu producă o platitudine.

Espusesem în unul din numerile trecute un adevăr din cele mai elementare: că cheltuielile de transport, transmisiune și repartiție ale productelor scad valoarea acestora, că această scădere se traduce 'n pagubă pentru cei doi membri de căpetenie ai tranzacției economice, producătorul și consumatorul, că în fine, cu cât aceste cheltuieli mijlocitoare se suprimă, cu atât folosul amânduror părților e mai mare.

Nimeni în lume nu se plânge că are prea mult grâu, lână sau bumbac. Fiecine se bucură să aibă cât de mult. Dacă transportul ar produce, ar trebui ca omul să se bucure cu atât mai mult cu cât productele sale vor fi transportate mai departe și mai mult. Dar tocmai contrariul e adevărat. Cu cât piața e mai aproape și transportul mai puțin costisitor cu atât ne bucurăm; cu cât necesitatea de-a face transporturi e mai mare cu atât valoarea productului se absoarbe de către cheltuielele de schimbare de loc, cu atât păgubim.

A-nmulți grâu, bani, lână ne bucură, căci e o înmulțire a averii, a înmulți transport se consideră ca o pagubă, și ceea ce transportul consumă e pierdut.

Dacă transportul e o producție, atunci cată să constituie o *îmbunătățire* a obiectului; cu cât mai mare și mai multă îmbunătățire cu atât mai mare valoarea. Dar aici e învederat contrariul: cu cât mai mare și mai mult transport cu atât mai depreciat obiectul. În orice caz ciudat soi de producțiune cată să fie acesta. La toate celelalte producțiuni, cu cât sunt mai copioase, cu atât mai bine: la transport cu cât e mai puțin necesar, mai mic, mai suprimat prin schimb direct, cu atât mai bine. Cu cât mai multe chile

produci e și folosul mai mare, cu cât mai numeroși sunt chilometrii de-a lungul cărora cată să le transporți cu atât paguba e mai însemnată.

Cu toate acestea „Românul“ susține că transportul produce.

Cu tonul lui fastidios ne spune că aceste idei sunt ale fiziocraților și am rămas foarte îndărăt cu vederile economice. *Valoarea* transportului este foarte mare pentru producere. În secolul trecut chila mare se vindea cu 5 lei vechi și azi se vinde cu 100 lei noi, și aceasta se datorește *valorii* transportului.

Iată ceea ce va să zică să nu știe cineva ce vorbește.

Valoarea transportului *a scăzut* și tocmai de aceea grâul *s-a urcat.* Prin suprimare de cheltuieli de transport și mijlocire s-a urcat produsul, încât exemplul „Românului“, departe de-a fi o tăgăduire, e o confirmare a teoriei noastre, și cei ce-l dau ajung a proba contrariul de ceea ce voiau să ne probeze.

Căci să ne 'nchipuim bunăoară că în secolul trecut cineva ar fi avut fantazia să trimiță 50 de chile la Paris cu carul cu boi. Deja după o mie de kilometri de cale *valoarea transportului* ar fi fost mai mare decât a grâului; la Paris în fine s-ar fi vândut c-o pagubă enormă, căci valoarea mutării din loc în loc ar fi fost de zeci de ori mai mare decât aceea a produsului transportat.

Se face însă drum de fier.

Ce se operează prin el decât suprimarea unei lungi serii de cheltuieli de transport printr-o mașină făcută cu scopul anume de a le reduce?

Dar cu toate că seria e redusă, încât producțiunea de grâu a devenit mai rentabilă decât în secolul trecut, totuși cheltuielele nu sunt deloc atât de mici precum ar vrea să ne facă să credem „Românul“.

În ce chip primitiv voiește să-și inducă cititorii în eroare când încearcă a-i convinge că cheltuiala de transport a grânelor e reprezentată numai prin taxa ce-o plătesc după tarifă?

Dar oare ceea ce li se dă ca înlesnire de transport nu li se ia, în calitate de contribuabili, pentru plata anuităților datoriei publice exorbitante pe care-o reprezintă căile noastre ferate? Oare aceste anuități corespunzătoare c-un capital de sute de milioane nu sunt cheltuieli de transport? Fără nici o îndoială.

Nu credem că ieftinătatea aparentă a tarifului să înșele pe cineva asupra faptului că ceea ce economisează ici i se ia dincolo sub forma de dare indirectă sau directă menită a acoperi anuitatea. Și aceste dări se iau — se

'nțelege — de la cel ce n-are nimic de transportat, pentru a se ieftení transportul celui ce are ce trimite în străinătate, precum țăranul din Vrancea plătește anuități pentru ca redactorii „Românului“ și ai „Telegrafului“ să se poată preumbla *gratis* pe la băi.

Dar, pe lângă aceste cheltuieli, combinarea înlesnirilor de transport cu regimul liberului schimb produce pierderi de-o însemnătate și mai mare.

Dacă înlesnirile de transport favorizează pân-la un punct oarecare esportul, ele favorizează și mai mult importul: dovadă balanța noastră comercială.

E drept că pentru țări industriale balanța comercială nu are însemnătate. A introduce lână brută de-o sută de franci și a esporta lână fabricată numai de 50 însemnează că cea mai mare parte a materiei introduse au fost fabricată pentru necesitățile dinlăuntru, că, prin fabricare, ea a primit o valoare încincită sau înzecită, că cu atât s-au sporit înlăuntru avuția publică și că numai un prisos netrebuitor se esportează.

În țara agricolă se introduc însă fabricate și se esportă din ea materii brute. Aci lucrul stă cu totul altfel. Locuitorul Indiei orientale vinde bumbacul brut cu 35 bani funtul, din cari guvernul ia jumătate sub formă de bir, cămătarul altă jumătate și când, după ani de zile, același bumbac se-ntoarce în formă de materie țesută, el plătește 120, 150, 200 de bani funtul, adică de 10, de 20 de ori atâta cât primise el însuși pentru același bumbac. Ce se face toată diferența aceasta și cine-o înghite? Ea se absoarbe pe drumul de la locul pe care bumbacul se produce până la coliba, în același câmp, în care locuiesc cei ce au să-l poarte. Dar ce ocol a făcut? Din fundul Indiei la Bombay și Calcutta, de-acolo la Manchester și 'ndărăt. Ocolul lumii, pentru a ajunge de la câmpul muncitorului pân-la coliba lui.

Tot acest lucru se 'ntâmplă cu lâna pe care-o plătim înzecit când se 'ntoarce 'ndărăt sub forma de postav.

O mică parte din această plată o ia producătorul lânii, una mică țesătorul de postav — diferența o înghite transportul și transmisiunile.

Dacă deci am calcula diferența între prețul articolului brut ce-l esportăm și prețul lui când ni se-ntoarce sub formă de fabricat ar rezulta sume de milioane, din care cel puțin 90 la sută s-ar dovedi c-au fost consumate de transport.

Unde mai punem că înlesnirea de a introduce articole străine de lux naște într-o societate primitivă cum e a noastră pofte și trebuințe cu totul disproporționate cu puterea ei de producere și că, atunci când această din

urmă nu ajunge pentru a acoperi trebuințele nouă, se atacă capitalul strămoșesc, trec moșiile în mâna străinilor sau se încarcă cu sarcini ipotecare, scăzându-se astfel însuși capitalul fix al poporului.

Dacă însă produsele importate sunt în stare a altera atât de mult gusturile și trebuințele oamenilor încât toți acei industriași cari le satisfăceau în trecut să nu mai fie în stare a concura cu marfa străină, să nu aibă timpul necesar a se deprinde cu satisfacerea nouălor trebuințe și să fie reduși a nu mai avea de lucru — atunci serii întregi de industriași cu meserii anticuate ajung la sărăcie și sarcina socială de-a suporta clase devenite fără vina lor improductive se numără asemenea între *pagube.* Nu mai vorbim de inepția intelectuală și economică în care lipsa de muncă și de varietate de ocupații aruncă pe-un popor și care e desigur o pagubă atât de mare încât nu se află echivalent bănesc care s-o reprezinte.

Deci toate întâmpinările ni se par zadarnice. Pentru o țară agricolă cheltuielele de transport rămân darea cea mai oneroasă și au efectul de-a secătui din ce-n ce productivitatea brazdei, a reduce pe om la rolul de salahor agricol, a înmulți castele improductive, a spori trebuințele în disproporție cu puterea de producere, a răspândi inepția economică și intelectuală, a mări sărăcia și corupțiunea.

Înființarea treptată a industriei suprimă de sine cheltuielile de transport sau le reduce la puțin. Industria dă totodată ocazia fiecărui individ de-a se aplica în ramura ce convine aptitudinilor lui, de-a se specializa, de-a deveni un caracter și un talent. Brațul care muncește nu dă timp capului să gândească la nimicuri. Munca moralizează; și dacă există atâta imoralitate, atâta cinism, atâta malonestitate în societatea noastră, cauza e în mare parte lipsa de ocupație, lipsa de muncă veritabilă.

E pură naivitate din partea „Românului“ de-a-și închipui că nouă ne sunt necunoscute definițiunile ce le copiază dumnealor din Dunoyer sau J. B. Say.

Dacă restrângem înțelesul acelor definițiuni e pentru că nu ne prezintă cuvinte suficiente spre a esplica o sumă de fenomene economice.

Fără îndoială și atunci *când nu existau drumuri de fier* definițiunea că negoțul ridică valoarea unui produs prin transportul dintr-un loc într-altul era aceeași.

Existau și atunci negustori și transportori și cu toate acestea grâul era tot 5 lei vechi chila.

Nu transportul ca atare, nici mijlocirea ca atare au produs urcarea, ci o putere mecanică supusă intențiilor omului care înlesnește comunicația. Scânteia electrică nu face negoț, dar prin reacțiuni operate de un acid asupra unui metal, deci prin o schimbare de formă, înlesnește comunicația. Prin apropierea consumatorului de producător, prin contactul lor direct în aceeași piață se 'nțelege că comunicația între ei e mai înlesnită și se suprimă aproape toți termenii de mijlocire. Lucrul ni se pare îndestul de clar pentru a justifica critica ce-o facem definiției vulgare a productivității actelor de mijlocire.

❦

[28 iulie 1882]

De mai mult timp se vorbește că neînțelegeri ar fi subsistând între șefii de căpetenie ai partidului roșu, d-nii I. Brătianu și C.A. Rosetti. Ce caracter or fi având însă neînțelegerile n-a putut spune nimeni într-un mod pozitiv. D. Brătianu, întorcându-se alaltăieri în capitală, a făcut o lungă vizită amicului său politic din Strada Doamnei, încât relațiile dintre dioscurii politici nu par a avea caracterul atât de acut cum se înfățișa imaginației cuprinse de panică a partidului. Căci nu mai e nici o îndoială că o neînțelegere serioasă între acești doi oameni ar însemna dizolvarea partidului roșu, precum încetarea din viață a unuia dintre ei sau a amândurora ar coincide cu înlăturarea definitivă din viața publică a tuturor elementelor din care partidul demagogic se compune.

De la 1866 până azi se manifestă existența unei generații nouă, care-a învățat incomparabil mai mult decât cea veche și pentru care existența acelei adunături ignorante și străine ce guvernează țara e un adevărat scandal.

E aproape de neînțeles cum într-o țară în care există în realitate și cultură adevărată, deși într-o măsură mult mai mică, unde există o sumă de capete de-o inteligență luminată și solid disciplinate, tocmai acestea să fie aproape cu totul înlăturate din avanscena vieții publice, pentru ca pe ea să se desfășure comedia bizară a unui guvern și a unui partid dominant ai cărui membri în genere abia știu scrie și citi. E curios a vedea directori de bancă cari n-au decât abecedarul și cari, prin ignoranța lor în materie de finanțe, au prefăcut acest institut de-o înaltă însemnătate pentru creditul și munca națională într-un institut de joc de bursă și de speculațiune. E curios

asemenea a vedea administrându-se domeniile, al căror capital fix reprezintă miliarde, de oameni cari n-au nici cunoștințe agricole, nici altfel de cunoștințe tecnice și cari, după un tipic cenușăresc cu totul netrebnic, dirijează în același mod primitiv de acum 250 de ani esploatarea unor averi imense. Dacă acestea s-ar fi esploatat în mod rațional, demult ar fi servit de model țării întregi, ar fi ridicat nivelul intelectual al cultivatorilor, s-ar fi regenerat și îmbunătățit rasa vitelor de muncă, s-ar fi ajuns la eliberarea claselor muncitoare de sub robia sistemului învechit și greu de cultură.

E curios asemenea a vedea pe-un plagiator de-o rară și demult dovedită ignoranță administrând instrucțiunea și biserica națională. De aci se văzu bunăoară trimițându-se un Pantazi Ghica, acea chintesență de crapulozitate și de neștiință, să viziteze mănăstirile pentru a face dări de seamă asupra istoriei și asupra valorii arhitectonice a monumentelor și cu aceasta s-a început misiunile științifice și literare, continuate de d-alde Fundescu, Macedonski, Pătărlăgeanu ș.a. Se pare deci că ministrul acesta al imoralității publice a însărcinat anume tot ce era mai ignorant și mai pornograf în țară cu cercetarea monumentelor bisericești, cu vizitarea congreselor literare și institutelor școlare.

E învederat că asemenea lucruri ar fi absolut cu neputință din momentul în care partidul roșu, sprijinul de căpetenie al neștiinței și imoralității, s-ar dizolva; precum e pe de altă parte învederat că această disoluțiune s-ar fi întâmplat demult dacă între capii acestui partid n-ar fi existat această lungă solidaritate, sau mai bine zis lungă complicitate.

Din momentul în care s' auzise că această complicitate va înceta panica intrase între roșii, deși fără cuvânt precum se vede. E mai probabil că pretinsele neînțelegeri nu sunt decât un mijloc pentru a abate atenția publică de la turpitudinile partidului. Lucrurile au ajuns în adevăr atât de departe încât nimeni nu mai e 'n stare a le tăgădui. Îmbogățirea speculanților intereselor publice, decorarea trădătorilor, trimiterea în misiuni științifice a unor ignoranți cunoscuți ca atari de toată lumea, corupția adâncă a administrației, specula pretutindeni, munca și adevărul nicăieri, toate aceste nu le mai tăgăduiește nici d. Dumitru Brătianu, nici fratele său, ministrul-prezident, nici chiar d. C.A. Rosetti. Unul zice că „nu mai sunt oameni onești în țară“ și-și trimite partizanii la pușcărie și carantină, altul că n-a venit încă vremea de-a se despărți de hoți, al treilea amenință pe cei rebeli cu descoperirea trecutului lor. A intrat neînțelegerea între complici și învinovățirile curg reciproc. E cu toate astea probabil ca discordia pretinsă

între cei doi capi să nu fie decât un pretext pentru a le aduce aminte celorlalți că din momentul în care nu vor mai fi uniți la rele precum au fost în trecut ei trebuie să cază.

Astfel, pentru a amăgi nemulțumirea țării, se prefac capii că s-au revoltat în contra corupției ciracilor lor politici, doar-doar ar putea să întâmpine discreditul în care au căzut cu toți împreună. Această pretinsă discordie ar mai avea însă și efectul de a reintroduce vechea complicitate solidară care unea în vremea lui Mazar Pașa pe toți membrii societății de esploatare.

❦

[29 iulie 1882]

O nefățarnică părere de rău pătrunde presa europeană, chiar pe aceea a adversarilor Franței, la priveliștea mizeriei parlamentare din acea veche și vestită țară. Din nenorocire Franța e pradă demagogiei. Nu e greu a descrie această stare de descompunere socială, care s-a repetat atât de des în istorie și care s-a sfârșit aproape totdauna cu slăbirea continuă și cu pieirea statului. Deja atitudinea cabinetului Freycinet, ezitațiunile lui și lipsa lui de voință energică și colectivă era un semn că guvernul trăiește de pe-o zi pe alta cu tranzacțiuni și expediente, că trebuie să ție pururea seamă de nemulțumirile și ambițiile fiecărui partizan al republicei și că aceste nemulțumiri, opuse între ele și eschizându-se una pe alta, se sumau orișicând în tendența negativă de-a răsturna guvernul. În fine, ca din senin, i se refuză cabinetului creditul cerut pentru o cooperare eventuală în Egipet, guvernul se retrage și trecură zile până ce unii din membrii Parlamentului să poată fi mișcați a primi onoarea de-a dirige afacerile republicei.

E lesne de prevăzut că acest cabinet nu va avea o soartă mai bună decât cel ce l-a preces.

Nu trebuie să ne mai amăgim în privirea aceasta. Franța nu mai are tradiții, nu mai are simț istoric. Activitatea politică, militară, diplomatică a unui popor se cristalizează împrejurul unor tradiții statornice. Dacă ar urmări cineva istoria Germaniei, ar constata că deja din timpul războiului de 30 de ani, epoca celei mai mari și mai complete disoluțiuni, se născuse mișcarea unionistă. Nu se poate escita într-un corp electricitate negativă fără ca la celalt capăt să se escite în același timp una pozitivă corespunzătoare: nu se poate ca descompunerea să se opereze fără ca

paralel să nu fie începuturi de recompunere. Puținii publiciști cari vedeau clar în haosul războiului de 30 de ani prevedeau că neînsemnatul marchionat al Brandenburgului, cu spiritul său de ordine, de dreptate, de disciplină, va fi sâmburul împrejurul căruia se va coordona viitorul imperiu. În politica Austriei constatăm asemenea o strictă continuitate. Chiar în numele monarhiei (Împărăție a Răsăritului) se adună ca-ntr-un monogram tendințele și tradiția ei politică seculară. Spre răsărit a tins, spre răsărit tinde și naționalitățile ei sunt puncte de razim pentru a cuprinde alte fragmente de naționalități. În Rusia vedem de la începuturi o tendență de cucerire spre fostul Imperiu bizantin: a pune crucea pe biserica Sf. Sofii e fantasma istorică pe care-o urmărește un popor de optzeci și atâtea de milioane.

Ce tradiții mai are Franța? Și cine le reprezintă?

Vedem aci apărând un nou cabinet, al cărui prezident e un fost corector de gazetă liberală, devenit director de Credit Mobiliar în Spania; apoi doi advocați, un doctor în medicină, nu profesor de liceu. Oameni inteligenți fără îndoială, buni advocați, buni doftori, buni corectori de gazetă dar, desigur… răi muzicanți.

Asemenea oameni par a avea un destin fatal: nu acela de-a rezuma în ei încrederea unei țări, ci de-a escita invidia tuturor foștilor lor colegi, tuturor egalilor lor. Fiece medic, fiece advocat, fiece gazetar își zice în fundul inimei lui: De ce el și nu eu? Iată un sentiment pe care nimeni nu l-ar concepe față c-un Bismarck, față c-un Moltke, față cu Gorciacof. Toți acești oameni au trecut, au tradiții. O țară întreagă poate fi în contra opiniilor lor, dar va fi în contra cu oarecare sfială. Acești oameni au dovedit în curs de decenii că judecata lor era justă, că combinările lor erau roditoare. Iată o dovadă pe care ne-o datoresc toți oamenii noi, toți cei ce n-au un trecut public îndărătul lor. Orice ar face un asemenea *homo novus* fiecare zice: ceea ce face el aș fi putut face și eu. Desprețuit înainte de-a apărea și înainte de-a lucra, inspirând ură adversarilor, invidie amicilor politici, inspirând, prin neînsemnătatea lor, fiecăruia dreptul de a-i controla faptele și de-a le critica, escitând prin energie indignarea adversarilor și amicilor, prin modestie persiflajul și ironia lor, ei sunt pururea între cele două stânci de cari Machiavelli sfătuiește pe guvernanți de-a se păzi: ură și dispreț.

Dar alte lucruri se vor descoperi încă în urma acestor guverne slabe și neînsemnate. Se va constata bunăoară, precum ne previn unele foi, că starea financiară a Franței e departe de-a fi înfloritoare, că bugetele au fost

echilibrate în mod *fictiv,* că prin neadevăr s-a mănținut încrederea publicului.

Discreditul financiar unit cu cel politic e fără îndoială o stare de faliment, precum o și numește „Le Temps“.

Deja se simte în consiliile europene lipsa de influență a Franței și nu e foaie de orice nuanță, fie republicană, fie monarhică, care să nu recunoască că niciodată țara n-a fost politicește mai paralizată în afară decât în vremea de-acum.

Și la noi starea de lucruri prezintă analogii, deși, se 'nțelege, treapta noastră de cultură nu se poate compara cu cea franceză, încât ceea ce acolo e ridicol și neînsemnat, la noi e grotesc și scârbos. Și la noi nulitate demagogică suplantează nulitatate; dar ceea ce în Franța e încă o comedie la noi e o farsă de paiațe. Fiecare din paiațele inculte, adeseori din natură stupide, râvnește la cârma statului, voiește a fi ministru, director de serviciu, deputat, om mare, și d. Brătianu are strania plăcere de-a permuta în diferite chipuri aceste figurine de patruzeci și mai bine de ori în câțiva ani, lăsându-le să răsară pentr-un moment pe scenă și reafundându-le în nimicnicia lor, spre marea veselie a publicului.

Și la noi, sub aparența bugetelor echilibrate, se ascunde ruina financiară pe care moștenitorii acestui regim vor avea a o constata. Numai de la anul 1880 încoace s-au emis titluri nouă pentru 466 de milioane, o sumă în adevăr fabuloasă când se compară cu sărăcia generală a țării, cu producțiunea ei unilaterală și grea, espusă concurenței americane și rusești, ce lucrează în condiții mult mai favorabile. Și, dacă acest guvern va mai dura, nu e îndoială că-n fiece an sarcinele publice se vor spori cu zeci și cu sute de milioane, până ce nimeni nu va mai putea opri ruina, precum nimeni n-a putut-o opri în Egipet ori în Turcia.

❦

[30 iulie 1882]

Alexandria, povestea despre viața și vitejiile lui Alexandru-împărat, spune că Nevtinav al Egipetului n-avea nevoie să se bată cu oștirile străine ce năvăleau asupra împărăției lui. El făcea o sumă de chipuri de ceară, sufla asupra lor c-o circulară ministerială și numaidecât se topea oștirea persană a lui Darie. Se vede că o seamă din oamenii noștri de stat cred asemenea că cu vrăji, cu circulare frumoase vor descânta decăderea industriei de casă la

români și că de dragul spuselor dumnealor, războiul și fusul, raghila și depănătoarea se vor pune din nou în mișcare.

După o seamă de vorbe pornite de mai sus, vedem acum și pe d. ministru al instrucțiunii adresându-se cătră învățători. D-sa le aduce aminte că 'nainte războiul făcea toată îmbrăcămintea trebuitoare țăranului, iar azi toată lumea poartă americă și madipolon. D. ministru vrea să redeștepte în locuitori vechile lor deprinderi de a se îmbrăca românește cu produse de-ale industriei casnice; exemplul, cuvântul și sfatul învățătorilor or să facă mare treabă în privirea asta.

Asta vrea să zică a bate apa-n piuă și a aștepta să iasă unt.

Dar de când o industrie s-au născut prin sfaturi și de când au dispărut prin vorbe?

Necesitatea a creat-o, necesitatea a stins-o. Grâul sămănat în zonele tropice nu produce spice. De ce? Pentru că-n acele locuri, nefiind iarnă, grâul se reproduce prin rădăcinile sale proprii, ca la noi o seamă de ierburi; fără sila climei el nu are necesitatea și nu-și ia osteneala de-a produce spice și de a-și granula fructul. În clima de mijloc, unde iarna-i nimicește rădăcinile, el produce semințe silit de climă.

Tot astfel, când tot ce-i trebuie țăranului se introduce din străinătate, fie chiar de o calitate proastă, dar ieftenă, el nu-și ia osteneala de-a mai semăna in și cânepă, de-a le supune variilor operațiuni ale topirii, melițării, curățitului, torsului, adecă a întrebuința zile de muncă pentru a produce o substanță textilă care-i vine mult mai ieftenă din străinătate. El nu mai simte necesitatea aceasta. Dar el pierde acele zile fără nici un folos? Le pierde în adevăr, dar nici un sfat nu-l poate face să judece faptele economice altfel decum le judecă orice om din lume. O țesătură ieftenă reprezintă pentru el o economie de timp și de muncă și de aceea o cumpără, chiar dacă el însuși ar risipi, nefăcând nimic, timpul economizat. Sub regimul libertății comerțului omul numai muncește decât ceea ce poate concura pe piața universului întreg și de aceea această libertate însemnează ruină pentr-un popor rămas îndărăt.

Așadar cum s-ar putea introduce industria de casă?

Prin circulare ministeriale, prin vrăji și descântece? Niciodată.

Chiar la noi țăranii cari se mai ocupă cu industria de casă sunt cei săraci, aceia cărora nu le e cu putință de-a cumpăra nici țesătura ieftenă străină, țăranii despre munte, cei cari mai simt această necesitate. Cei de la șes, a căror locuri sunt mai roditoare și mai largi, cumpără industrie străină.

Mijlocul de a reintroduce industria de casă este deci de a crea *din nou necesitatea ei;* de a o crea în mod artificial, prin introducerea de taxe mari asupra similarelor străine. La început fără îndoială produsele industriei de casă s-ar scumpi, dar cu cât, prin înlesnirea crescândă de-a le reproduce, ele s-ar înmulți, s-ar și iefteni totodată. E singurul chip de a încărca momentan prezentul pentru a descărca viitorul.

Ni-i teamă că aceste circulare vor avea un efect contrar până și pentru restul de industrie de casă pe care-l mai posedăm. Dacă prin aceste circulări și prin inițiativa mai înaltă se va reintroduce gustul portului național, fără a i se da condițiile neapărate pentru producerea lui, industria străină va constata lesne curentul de modă creat în țară și ne va produce ea tot soiul de obiecte care să semene absolut cu cele făcute la munte, încât am avea în adevăr portul național, dar introdus din străinătate. Ni s-ar întâmpla în industrie ceea ce s-a 'ntâmplat cu niște tragedii. Teatrul Național manifestând dorința de-a avea piese originale, cineva a îmbrăcat pe spanioli bulgărește și toată lumea i-a luat drept produs dunărean. De dunărean nu mai au încotro.

Producțiunea națională nu se poate nici mănține, nici naște chiar, fără măsuri protecționiste. O dovadă despre asta ne-o dau toate statele. Anglia și America, Franța și Germania, Rusia, Austria, toate au protejat industria lor pentru a o avea, l-au crescut pe copil cu cheltuială și, după ce a devenit bărbat, i-au dat voie să se ia la trântă cu toată lumea. Și copilul industriei naționale trebuie crescut întâi, ferit de lupta cu industria bărbată a străinătății și abia când se va împuternici și va ajunge egal în tărie îl putem lăsa să concureze sub regimul libertății comerțului.

Ne pare rău a constata acest diletantism curios, aceste bune intenții lipsite de știință guvernând statul român. Poate că la urma urmelor nici bune intenții nu sunt, ci un chip comun de-a-și face popularitate, bătând în struna celor ce văd necesitatea unei industrii naționale.

Cu vorbe însă nu s-a făcut de când lumea nimic decât negustorie de vorbe, nefolositoare nimănui, ci numai celui ce le debitează. E în adevăr o nenorocire pentru România de-a vedea cum convingerile altora, bazate pe știință și pe cunoștință de cauză, sunt escamotate de șarlatani incapabili de-a le pricepe, numai pentru a goni popularitate. S-a vorbit de starea mizerabilă a țăranului și există în adevăr capete în țară cari au combinat un sistem întreg de măsuri de reformă socială pentru a ridica nivelul economic și cel intelectual al țăranului. După ce noi înșine am lucrat ani întregi în această

direcție, vine un șarlatan de rând, d. C.A. Rosetti, și se-ncearcă a realiza, prin circulare demagogice, lucruri pe cari nu e în stare nici a le pricepe. De ani întregi vorbim în contra sistemului de liber-schimb absolut, această cauză unică a decăderii industriei și meseriilor, și alți șarlatani, neînțelegând nici cauzele, nici natura lucrului, se leagă de niște simptome exterioare ale răului și vor să le lecuiască prin cataplasme de circulare platonice.

Oameni pe cari nu-i durea nici capul de soarta țăranului, de soarta meseriilor sau a industriei, văzând că alții se ocupă cu asemenea lucruri fără nici un folos personal oblicesc momentul în care ideile devin populare, le escamotează fără a le pricepe și le esploatează în favorul lor. Am vorbit bunăoară de dreptatea sistemului dărilor directe. Numaidecât „Românul“ s-a agățat de această idee, apropriidu-și-o și neînțelegând deloc că acest sistem preconizat de noi stă în legătură c-o întreagă reformă a vieții noastre economice. Vorbim de industria națională? Numaidecât trezim circularomania cuiva, care nici habar n-are de condițiile de existență ale unei asemenea industrii și care crede a spune același lucru pe care l-am spus noi, înșirând sfaturi platonice pe hârtie.

Non idem est si duo dicunt idem. Altfel înțelegem noi un lucru pe care-l pricepem și altfel cei ce aud numai vorba, fără a avea idee de ceea ce ea însemnează.

❦

[31 iulie 1882]

Anton Pann ne spune povestea despre un bărbat gelos care-n ruptul capului n-ar fi poftit pe vreun prieten la masă ori la petrecere, numai pentru că-și temea femeia. În sfârșit, se pune femeia pe capul lui, și azi una, mâne alta, îl înduplecă și pe el de-a pofti mosafiri. Bărbatul, cam cocoșat și nu tocmai drăgălaș, se duce-n piață și caută în mulțimea de oameni câțiva cocoșați ca el, c-un ochi la făină cu altul la găină, apoi umblă cu ei pe la negustorii de vechituri de le cumpără antereie întocmai ca ale lui, pentru ca niciunul să n-aibă nuri deosebiți de-ai lui. El și cu mosafirii păreau una ș' aceeași caricatură, șchiopătând în șapte chipuri, încât, când porniră din piață, se luară cânii după ei, iar lumea râdea țiindu-se de inimă. Femeia, când îi vede, i se păru că visează, că i se năzare bărbatu-tău de șapte ori înaintea ochilor.

Așa și d. Brătianu cu noul cabinet. Ar da mult cineva să afle deosebirea între d. Aurelian și d. Ureche, între foștii membri și cei actuali ai cabinetului: aceleași antereie, aceleași fizionomii, iar d. I. Brătianu prototipul tuturor figurinelor rânduite pe banca ministerială. D. I. Brătianu, care preferă atât de mult pe miniștrii necaracterizați, pe cei cari nu răsar c-un lat de deget asupra lui, ar trebui să-și procure șase mumii din Egipet — trebuie să fie ieftene de la arabi încoace — și să le numească miniștri. Ar avea folosul unei mai mari stabilități a cabinetelor. O mașină de iscălituri pusă în mișcare de un curent electromagnetic ar furniza zilnic cele câteva sute de scârțiituri oficiale cari se numeau de bătrâni „laba gâștei“ și mecanismul guvernamental ar merge tot atât de bine, dacă nu mai bine decât azi.

Căci, în adevăr, ce 'nsemnează această nouă configurare; care e cauza parlamentară, care deosebirea de sistem prin care să ni se esplice înlocuirea d-lui Urechie prin d. Aurelian, a d-lui Stătescu prin d. Dimitrie Sturza, a d-lui Chițu prin d. Stătescu și viceversa? Toate aceste personaje s-au perindat la ministeriu în cele patruzeci și atâtea de combinațiuni ministeriale cu care-a petrecut d. Brătianu anii săi de guvernământ; fantele de cupă a urmat craiului de treflă; ca-ntr-un joc de cărți s-au mutat și permutat acest personal în mânile abilului cancelar de la Florica, fără ca țara să fi observat o schimbare de sistem, o schimbare în vederile organizatorii sau administrative ale guvernului. Ce avem de așteptat de la noua combinațiune? Nimic fără îndoială, pentru că nu-nsemnează nimic, pentru că valori negative au fost înlocuite prin valori negative, pentru că nici o idee nouă, nici o necesitate nouă, nici o vedere fecundă nu constituie sprijinul acestei configurațiuni caleidoscopice.

Singurul lucru căruia i se dă oarecare importanță este trecerea d-lui Brătianu la Război. E prea adevărat că prețiosul nostru cancelar nu se prea pricepe în treburile militărești, unde se cer o sumă de cunoștințe tecnice, încât, dacă l-am întreba câți metri cubici de pământ trebuiesc lucrați pentru a face o întăritură în care să 'ncapă o companie de infanterie și două tunuri sau dacă l-am întreba de câte grade trebuie să fie unghiul format de orizontul unei întărituri și de parapetele ei pentru ca focul să fie razant, d. Brătianu n-ar prea ști ce să ne răspunză. Dar asta nu face nimic. Dumnealui tot cel mai mare și mai ilustru ministru de război rămâne și venirea sa la hătmănie însemnează totdauna ceva — deși nu știm ce.

Oarecare însemnătate i se atribuie și venirii d-lui Dimitrie Sturza la Esterne. D. baron de Hahn simpatizează cu germanii și, ca pretins descendent din o familie maghiară, simpatizează poate și cu maghiarii. Se vorbește totodată despre o încurândă călătorie a cancelarului nostru la Ischl, unde se-ntâmpinară deja împăratul Germaniei cu al Austriei și cu M. Sa Regele Serbiei. Ar fi păcat ca un om atât de însemnat pentru politica „Oriintelui“ să nu fie față unde se adună atâtea fețe cinstite de împărați și de crai.

Astea se vorbesc: de prin lume adunate și iarăși la lume date — *relata referrentes* — le dăm și noi oricui o pofti să le povestească mai departe, ca să treacă ca căscatul din om în om. Nouă înșine schimbarea nu ne pare a avea nici o însemnătate deosebită și nici va avea până ce d. Brătianu nu va avea bunătatea să schimbe sistemul, să introducă un spirit de ordine, de muncă și de adevăr în guvernul său, în loc de-a reintroduce figuri cari au apărut și dispărut de atâtea ori de pe scena politică făr nici un folos pentru mersul deplorabil al afacerilor publice.

❦

[3 august 1882]

„Luptătorul“ din Focșani, în numărul său de la 30 iulie, comunică următoarea publicațiune a perceptorului din comuna Odobeasca, plasa Marginea de Sus, jud. R. Sărat.

> Subsemnatul, agent de urmărire perceptor, conform art. 12 din legea de urmărire, fac cunoscut printr' aceasta că în ziua de 25 iulie până la 2 august 1882, la ora 10 de dimineață, se va vinde prin licitație la primăria comunei Odobeasca, din plasa Marginea de Sus, județul R. Sărat, obiectele ce s-au sechestrat pentru neplata dărilor datorite din *contribuțiuni directe, răscumpărarea clăcii, prestațiuni județene* și altele. Obiectele sechestrate sunt:
>
> 51 vaci, 8 boi, 88 mânzați cu mânzate, 2 cai, 15 iepe, 5 noateni, 13 capre, 5 iezi, 83 oi, 12 miei, 3 berbeci, 5 râmători, una căruță de boi nouă, 1 sucman, 3 căzi, 2 antale, 1 claie cu fân, **28 locuitori cu brațele, cari se vor da cu luna sau cu ziua până la acoperirea datoriei ce debitează către stat,** și 455 pogoane pământ după legea rurală, în care pământ sunt diferite roade, adică vii, livezi de pruni, meri, peri și fân.
>
> Semnat agent A. Comănescu
> (No. 26 din 13 iulie 1882)

Toate foile din Capitală au publicat și comentat actul de mai sus, esprimându-și indignarea și mirându-se de acest lucru, la întâia vedere neauzit.

Vedem aci o scoatere în vânzare din partea fiscului cu totul egală cu cele din vremea fanarioților: vacă, bou, mânzat, cal, mânz, capră și ied, oaie și miel, sucmanul de pe om, carul și căruța, cada și butea, totul se vinde și, când toate aceste nu mai ajung, se scoate în vânzare… ce?

Locuitorul, care va fi închiriat de către stat ca vita, cu luna sau cu ziua, până la acoperirea datoriei. Peste aceasta se scot în vânzare pogoanele de pământ a căror inalienabilitate e garantată de Constituție și de legea de împroprietărire.

Ce zice „Românul“ la acest specimen de percepție liberală?

Ce zice? Băieții cari-l redijează n-au ochi să citească. În loc de-a constata de ce natură sunt dările neplătite: contribuțiuni directe, răscumpărarea clăcii, prestațiuni județene și *altele,* se leagă de capitație. Capitația nu este *justificată.* Capitația amânduror țărilor, pe când nu exista

nici o altă dare, constituia abia a douăsprezecea parte a bugetului actual de venituri și nu se va găsi un singur caz, de la gonirea fanarioților până la reabilitarea lor de acum pe cale piezișă, în care un om să fi fost vândut rob pentru capitație. A pune aceste vânzări monstruoase în socoteala capitației, a dării celei mai mici și mai neînsemnate, este un act de estraordinară rea credință și o apucătură pentru a ascunde adevăratul izvor al răului și a-i substitui o cauză fictivă.

Deși caută să fim mulțămitori presei întregi pentru că în sfârșit au început a da alarmă în privirea aceasta, constatăm pe de altă parte cu părere de rău că, mirându-se în mod atât de estraordinar de acest act, dovedește că puțin cunoaște țara.

În realitate, de când bugetul nostru au ajuns la cheltuieli de 110 și 120 de milioane, dările nu se mai percep nicăiri decât în modul arătat mai sus, căci acest mod e introdus de roșii încă de la venirea lor la guvern, în anul 1866. De atunci deja s-au introdus practica de a mâna satul ca pe o turmă la arendașul protejat de guvern și de a angaja *cu de-a sila* pe fiece locuitor în socoteala dărilor pe cari le avansa arendașul. Căci cine nu poate rămânea dator nici în daraverile sale private, nici ca datornic al statului este românul. Dacă un grec sau un jidan nu-și poate plăti datoriile dă faliment și s-a încheiat. Dacă nu-și poate plăti dările, i se constată insolvabilitatea și s-a încheiat asemenea. Țăranul trebuie să plătească. Un om poate fi oricât de necinstit în țara aceasta, el poate lua o moșie a statului fără a plăti arenda pe ani de zile: statul va pierde pur și simplu suma ce i se datorește. Dar ceea ce țăranul ar fi datorind acestui om se împlinește cu cea mai mare rigoare.

Dura lex, sed lex zice „Românul“? Nu legile sunt însă de vină la toate acestea, ci starea societății. Când vedem deasupra unui popor sărac, incult și nenorocit, superpuindu-se milioane de mijlocitori și de cocote, când vedem luxul și desfrânarea unei clase întregi, a cărei singură cunoștință constă în a scrie neortografic și a citi, când socotim sutele de milioane cu care se întrețin clase improductive și netrebnice cată să deducem neapărat că pensii reversibile, câștiguri din răscumpărări, misiuni, diurne, cumul, toate trebuiesc plătite în ultima linie prin sudoarea omenească, prin muncă omenească. Și fiindcă producțiunea actuală nu mai ajunge spre a acoperi bugetul Sodomei și Gomorei, spre a întreține lenociniile stăpânitorilor, de aceea se scoate la mezat până și persoana țăranului.

Și-n acest popor nenorocit nu se mai află destulă energie morală pentru a ridica securea și a se scăpa de asupritori. În toate provinciile Daciei lui

Traian poporul autohton e o vită menită a ține în spate populații străine. În Ardeal muncește pentru ungur, în România pentru greco-bulgar și pentru jidan, căci zeci de mii de zile de lucru abia acopăr pensia reversibilă a unui grecotei, șampania băută cu comunarzii din Paris, mătasa ce îmbracă cocotele capitalei, monoclele ce armează ochii pornoscopilor, toată mlaștina aceasta etnică și morală, toată adunătura asta scursă din câteșipatru unghiurile lumii trăiește în ultima linie din vânzarea de brațe omenești cu luna și cu ziua, căci orice braț care nu produce nimic trăiește de la brațul ce produce ceva.

Iată în adevăr încă o frunză de laur în coroana lui Carol Îngăduitorul.

Despotismul, oricât de odios ar fi, totuși are mai multă îngrijire de popor decât republica străinilor din România, cu eticheta ei monarhică. Căci această republică nu are și nu a avut o altă menire decât a constitui din străini clase privilegiate, din român un sclav al lor. Adunături de rase degenerate, cari coboară zi cu zi mai jos pe scara organică, până ajung a se îngropa ca cânii și ca maimuțele, acestea domnesc asupra poporului românesc; pentru a plăti trebuințele lor, lenea, inepția economică și sterilitatea lor intelectuală, poporul românesc se scoate la mezat și se închiriază, asemenea catârilor și cailor de birjă, cu luna și cu ziua.

❦

[4 august 1882]

D. C.A. Rosetti e, se vede, în ajunul de-a pleca la Paris și de-aceea adresează un fel de enciclică de adio d-lor săi alegători și iubiților săi concetățeni.

În această scrisoare găsește ocazie a recapitula anume o seamă de lucruri pe cari le-a zis în trecut, a căror repetare în momente atât de solemne cată fără îndoială să fi având un înțeles escepțional.

D-sa zice că propaganda ce-a făcut-o e cuprinsă în programul de la 9 august 1857.

A trecut cam mult de-atunci, multe conștiințe și-au format și reformat profesiile de credință, încât ar fi fost interesant, pentru cititorul „Românului“ chiar, ca acel program vestit, pe care nimeni nu-l cunoaște, să vază din nou lumina zilei. D. C.A. Rosetti nu ni-l comunică însă, dar ne dă câteva pasaje din el, precum și din vestitele sale enciclice, tipărite acum un an și ceva.

D-sa a zis așadar:

> Toți oamenii sunt egali dar nu și *semeni;* fiecare om trebuie să se lumineze necurmat și să 'nțeleagă că binele nu se dobândește printr-un om, printr-un *guvern,* printr-un *dictator,* ci prin unirea tuturor.

Ținta d-lui C.A. Rosetti va fi *omul;*
Fiindcă d-sa e pentru luminarea omului și a *națiunii,* se va sili a

> smulge din mintea oamenilor închinarea la *stăpân, sub toate formele și orișice fel de stăpân.*

Astfel vorbește d-sa,

> în această epocă în *care națiunea este în toate atât de sus urcată încât căderea ei ar fi zdrobitoare.*

Trebuie mai cu seamă ca țara să fie pătrunsă de un mare principiu pe cari foarte puțini îl înțeleg; acela că

> o națiune *salvată de un singur om* se deprinde a nu mai cugeta, a nu mai lucra ea însăși. Ea cade sub jugul despotismului.

În fine d. C.A. Rosetti își încheie scrisoarea zicând că,

> până ce nu ne vom face singuri afacerile, până ce n-om sili pe deputați să-și dea seama de actele lor, până nu vom preface legea electorală etc., nu vom merge bine.

Acestea le zice d-sa

> în momentele cele mai zdrobitoare ale vieții și pe la sfârșitul ei.

Curios e în adevăr de-a vedea pe un om bătrân care-n viața lui a făcut numai politică găsind relele sociale acolo unde nu sunt și fiind cu totul orb pentru izvorul lor adevărat. D. C.A. Rosetti își ia adio de la alegători, le strânge mâna, poate a renunțat la mărire și deșertăciuni și cu toate astea nu se-ndură să-și calce pe inimă să spuie odată verde care e cauza răului, pe care trebuie s-o fi cunoscând.

Dacă d. C.A. Rosetti ar iubi această țară și acest popor măcar câtu-i negru sub unghie le-ar zice alegătorilor următoarele: „Oameni buni! Ce-ați zice voi dacă pe cancelarul Germaniei l-ar chema Pherekydes, pe miniștri Carada, Fleva și Chirițopol, pe ambasadori Pandrav ori Giani, ce ați zice, c-un cuvânt, dacă într-o țară în care pe toată lumea o cheamă Meyer și Muller, tot ce e deasupra sa clasă guvernantă, ar fi străin? Ce-ați zice? Ticălos popor, ați zice, osândit a munci ca vita pentru a hrăni străini, străini și iarăși străini“.

Dar oare ce e de zis pentru o țară în care pe oameni îi cheamă Bucur, Bodea, Codrea și Florea, Păun și Cătălin, Terinte și Pârvul, Ursu și Balaur, Lupu și Bărcan și unde pe clasele superpuse le cheamă Pehlivanidis și Zevzocopol, unde din grec dai în bulgar și din bulgar în grec?

Ce să se zică decât că ticăloasă țară și ticălos popor!

Și aceasta este epoca în care după d. C.A. Rosetti națiunea este în toate atât de sus urcată încât căderea ei ar fi zdrobitoare?

În adevăr sus urcată trebuie să fie o națiune ai cărei membri se vând ca vitele, cu ziua și cu luna!

D. C.A. Rosetti zice că ținta d-sale e *omul?* Da, orice om din lume, căci e cosmopolit în privirea tuturor; o singură rasă de oameni s-a bucurat de ura d-sale specială și de persecuțiune — rasa română. Între oamenii pe cari, cu patru clase primare, ba și mai cu puțin, i-a ridicat de la rachierie ori de la făclierie, din subcomisariate de poliție și de la corectura gazetei sale vom găsi tot soiul de străini, egali ca nulități, dar nu vom găsi un singur român.

D. C.A. Rosetti se teme de despotism, de salvarea printr-un singur om?

Doamne al veacurilor, unde e acel *singur* om?

Îl asigurăm de mai înainte că acel om nu va fi străin.

Unde e acel singur om să prețuiască plebea aristocratizată a d-lui C.A. Rosetti cu cât face, cu câte un capăt de funie de fiecare? Unde e acel singur om care să puie pe străini la locul lor, să curețe România de tot ce-a fost mai decrepit, mai ocolitor de muncă, mai stricat dincolo de Dunăre, de ciuma asta orientală? Unde e acel singur om, ca să nu mai vedem Pandravi și Caradale, Mihălești și Chirițopoli figurând în societatea română, ca să nu li se mai pară țara asta o colonie greco bulgară, o societate străină de esploatare, condusă de cel mai străin dintre ei, de d. C.A. Rosetti?

Dar să i-o spunem, spre mângâierea d-sale și a partizanilor, nu mai sperăm în venirea unui asemenea om. Acest popor românesc e atât de sărăcit, atât de amețit prin fraze, atât de căzut încât un asemenea om ar muri

sub garduri, ca Șincai ori ca Avram Iancu, sau s-ar găsi cineva să-l vânză, precum pe Tudor l-a vândut sârbul Macedonski, și, în acelaș timp în care acel singur om ar zăcea în pușcărie sau la ocnă, tot unui C.A. Rosetti sau unei Caradale i s-ar vota pensie reversibilă, pentru c-ar fi scăpat țara de acel om. Glontele care a lovit în Barbu Catargiu trebuie să fi având pensie și decorație căci, din neam în neam, cei ce au vândut țările acestea, cei ce au trădat acest popor, aceia au fost destinși, aplaudați și populari.

Da, națiunea este în toate atât de sus urcată! Atât de sus încât statura oamenilor scade, că ei degenerează în maimuțe și încep a semăna cu Pantazi-Ghica; atât de sus precum nu putea fi nici în epoca fanarioților și cum n-a putut ajunge decât sub fiii Pazvangiilor și Cârjaliilor, sub urmașii bandelor lui Caragea ş' ale lui Ypsilant.

În mod general am spus demult că înmulțirea disproporționată a claselor improductive și împuținarea celor producătoare este răul de căpetenie, care devine și mai grav prin împrejurarea că consumatorii improductivi sunt aproape toți străini. Fără îndoială toți liberali, căci liberi de a esploata vor să fie; fără îndoială egalitari, căci egali vor să fie, ei pripășiți de ieri alaltăieri, cu toți acei ale căror nume s' amestecă cu începuturile țării: Egali da! dar semenii noștri nu sunt, precum bine observă d. C.A. Rosetti.

Așa de puțin încât e preferabil să fim tiranizați de un român decât egali și liberi alături cu aceste stârpituri orientale; așa de puțin încât singurul bine veritabil ce-ar putea să ne facă d. C.A. Rosetti și conaționalii săi transdanubiani ar fi să ne slăbească cu dragostea și să nu se mai intereseze nici de-o țară care nu-i a lor, nici de-un popor din care nu fac parte.

❦

[5 august 1882]

Credem a fi demonstrat destul de limpede că d. C.A. Rosetti sau ignorează starea țării, sau se preface a o ignora.

Programa sa din 1857 n-a avut decât un singur rezultat: de-a înlesni tuturor străinilor din țară libertatea de-a *esploata,* căci libertatea de-a munci n-a cerut-o nimeni, de vreme ce-a existat totdauna. Nici una din legile vechi n-a oprit pe stâlpnicul Simeon de-a căputa cizme sau de-a cultiva dovleci; dar piedici pentru a deveni esploatatorul acestui popor, neavând alte cunoștințe decum le are un cârpaci, asemenea piedici vor fi existat în adevăr.

Asta e însemnătatea întregei revoluții sociale, patronată de d. C.A. Rosetti și de naturile catilinare adunate împrejuru-i. Trebuia să se creeze un mijloc pentru a face din ignoranți, din străini, din oameni fără trecut, fără patrie proprie și fără naționalitate proprie o pătură de esploatatori în România. Acest mijloc au fost reformele liberale, egalitatea politică a acestor oameni fără documente de împământenire cu populația proprie a țării.

Pe când țăranului din Ardeal i se cer documente că s-au împământenit, precum i se cere aceasta și unui german, unui francez sau italian, precum li se cere acelor evrei care sunt de sute de ani în țara noastră, nimeni pân' acum n-a întrebat pe d. C.A. Rosetti când, din supus turcesc, a devenit cetățean român, precum în genere cererea aceasta i se face omului ce vine din Apus niciodată celui pripășit de peste Dunăre. Astfel Laurian bunăoară, Bărnuț, Maiorescu erau străini și trebuiau împământeniți. Fleva și Cariagdi, Carada și C.A. Rosetti n-aveau nevoie să fie împământeniți, căci erau considerați ca pământeni.

Ei bine, acești oameni de peste Dunăre, *de jure* supuși străini până azi, s-au constituit în societate politică la noi, au scos gazeta „Românul“, ba au jucat chiar frumoasa farsă de-a se da de mai români decât românii, făcând din naționalitate și patriotism o marfă pe care-o debitează de 25 de ani.

De-atunci păcurarul din Rucăr și rotarul din Vrancea au crezut că acești oameni sunt în adevăr ce pretind a fi și le-a cumpărat marfa de fraze patriotice de o plătește an cu an. De atunci elementele cele mai decrepite ale Orientului au devenit elemente politice la noi în țară, au pus mâna pe Adunări, pe funcții, pe buget.

De atunci a fost cu putință de-a vedea pe mucenicul Simeon, armat cu cunoștința deplină a abecedarului, devenind director de Interne, alt bulgar director de Domenii ș.a.m.d. *in infinitum.* Orice demnitate publică e în România apanajul ignoranței și al străinătății.

„Gazeta de San-Petersburg“, dând seamă despre cartea d-lui Martens asupra Egipetului, zice că egiptenii nu sunt o nație, ci o adunătură de naționalități, că nu pot fi independenți, căci o sumă de interese europene sunt angajate acolo, că pseudoautonomia țării e un rezultat al rivalității puterilor care-și țin cumpăna și că soluțiunea cea mai bună e de-a menține *statu-quo* și a face ca Canalul de Suez să nu încapă sub predominarea escluzivă a unei singure puteri.

Puneți în loc de egipteni români, în loc de Suez Dunărea și e exact starea României în care-a adus-o partidul liberal și d. C.A. Rosetti.

Românii nu mai sunt o națiune, ci o adunătură de naționalități. Negoț, funcții publice, proprietate fonciară — toate foiesc de numiri străine, cărora li-i de România cum ni-i nouă de China. Și asta merge *crescendo.* În fiece an, de la venirea lui Carol Îngăduitorul încoace, intră câte 20.000 de străini în țară, un oraș întreg de esploatatori. Între acești 20.000 abia vor fi cinci sute de români din alte provincii și poate abia 1000 de oameni dispuși a munci. Restul sunt oameni incapabili de muncă, speculanți, mijlocitori, rase neuropatice, fără musculatură, cari fug de muncă ca dracul de tămâie. Grec plugar sau meseriaș mai nu se va găsi în România; funcționari și speculanți cât păr în cap.

Când vede cineva suma imensă de pierde-vară care populează orașele, sutele de mii de oameni cari se ocupă cu treburi fără de nici o *utilitate,* e silit a admite că întreținerea acestor oameni cată să se traducă undeva, într-un punct al țării, în muncă veritabilă, căci numai munca produce bunuri. Când vedem dar că se vând țăranii cu ziua și cu luna, lucru care se 'ntâmplă an cu an, de la 1866 încoace, am ajuns la punctul în care pensii reversibile, pomenele bugetare, mătasa care-o îmbracă cocotele, misiunile pretinse științifice, plagiatele ignoranților, discursurile insipide, enciclicele d-lui C.A. Rosetti se traduc în muncă veritabilă, în muncă vândută de administrație pentru a întreține aceste pături superpuse.

D. C.A. Rosetti spune că reformele sale sunt luate în mare parte după opiniunile emise de-un bărbat dintre cei mai conservatori, d. Carp.

Ne îndoim dacă d. Carp l-a autorizat pe redactorul „Românului“ de-a face o asemenea declarație. Afară de-aceea, după cât știm, opiniunile d-lui P. Carp nu se iau nici în *mare* parte, nici în *mică* parte. Sau se admite întregul său sistem de reorganizare socială, și atunci în adevăr proiectele sale speciale, ca părți ale acelui întreg, sunt necesare, sau, dacă nu se admite întregul, părțile truncheate nu mai au însemnătate organică.

Întoarcerea la trecut mai nu mai e cu putință. În vremea Basarabilor mai exista încă o națiune română; ea exista încă la 1830 și a existat până la căile ferate ale regelui Stroussberg. De atuncea încoace națiunii române i se substituie din ce în ce o adunătură de naționalități, precum s-a întâmplat în Egipt de la deschiderea Canalului de Suez încoace.

Cu cât țara se saturează cu elemente străine cu atât ea decade economic, intelectual și moral.

Încă cinzeci de ani de domnie liberală și România nu va mai fi decât o espresie geografică, în care elementul istoric va fi substituit cu totul prin Ginii, Caradale, Pherekyzi, Pandravi; o țară care numai românească nu va mai fi, precum nu mai este azi în mare parte.

Acesta va fi rezultatul final al xenocrației și, departe de-a se supăra, d. C.A. Rosetti se poate duce la Paris în ticnă; scopul întregei sale vieți, înstrăinarea totală a României din vârf pân-în temelii e asigurat pe generații înainte.

Peste-o sută de ani poporul latin de lângă Dunăre nu va mai fi decât o legendă cântată în limba Fanarului.

❦

[6 august 1882]

Precum prevăzusem la înregistrarea schimbării ministeriale, numirea d-lui Dim. Sturza face cel mai bun efect asupra foilor austriace și ungurești. „Pesther-Lloyd" scrie de ex.:

> *Numirea d-lui D. Sturza ca ministru de externe se consideră ca un act de apropiere către politica Germaniei și Austriei. Dacă se va adeveri aceasta, atunci negreșit că trebuie să fim mulțumiți cu această schimbare. Nu dorim altceva decât să putem întreține relații amicale cu România. Monarhia noastră a făcut ce a fost necesar spre a întemeia solid acea posibilitate. Însă cei din România au ignorat toate acestea. Tocmai față cu Austro-Ungaria, adică în raporturile cu acea putere cu care România are o naturală solidaritate de interese, cei din București au avut gustul să-și arate prisosul de prezumpțiune națională și politică. Nu s-a ivit cestiune la a cărei soluție avea să coopereze și România fără ca România să nu se fi pus în cel mai brusc antagonism cu Austro-Ungaria. Istoricul cestiunei dunărene, care a ajuns în stare de stagnație prin obstinența României, ne vorbește destul de elocuent. Negreșit că aci noul regat și-a periclitat propriele sale interese. În cazul cel mai rău monarhia noastră poate isprăvi cu opoziția României într-o formă sau în alta; ea e destul de tare și dispune de conexiuni destul de puternice spre a nu-și pierde cumpătul dacă cei din București vor păstra cu orice preț o atitudine ostilă. Din contra, România se află într-o poziție oarecum mai nefavorabilă și o politică de necontenite provocațiuni contra monarhiei noastre i-ar fi în cele din urmă fatală. Poate că în fine cei din România vor fi recunoscut aceasta, și într-adevăr numirea lui Dimitrie Sturza semnifică o schimbare spre bine.*

„Bukarester Tagblatt" spune asemenea că numirea d-lui Dimitrie Sturza a făcut o bună impresie atât la Viena cât și la Berlin. Lucrul prin care se

distinge spre lauda sa noul ministru e atitudinea sa moderată etc.

Cată să constatăm că, mai cu seamă în momentele actuale, o mai rea laudă nu i se poate face unui ministru român decât aceea de a-l proclama amic al Austriei și al părții ei de dincoace de Leita, a Ungariei.

În săptămânile din urmă ungurii au umplut cupa amărăciunilor pentru o jumătate a poporului românesc. Nu mai vorbim de călătoria arhiducelui moștenitor în Ardeal. Ziarele unguręști au falsificat până și numele localităților din Hunedoara; numele munților, ca Retezatu și ca Negru, au fost transcrise fals în ziarele unguręști; s-au maghiarizat nume de râuri și de sate — toată descrierea vânătorii seamănă a se fi petrecut în Tartaria sau în Turkestan, nu în ținutul Corvinilor, a acelei familii române care le-a dat ungurilor pe cel mai bun rege al lor.

Episcopii români au fost prezentați arhiducelui nu de-un om superior în rang, bunăoară de mareșalul Principelui, ci… de-un subprefect. După asemenea formalitate ierarhică credem că subprefecții maghiari trebuie să fie prezentați de călău, spre a se păstra unitatea de principiu în eticheta maghiară de Curte.

Spre caracterizarea furiei de persecuțiune ce-a cuprins pe maghiari în contra naționalităților și în contra românilor îndeosebi, cari sunt naționalitatea cea mai numeroasă, reproducem următoarele după „Telegraful român“ din Sibiiu:

> Ziarul „Egyetertes“, organul principal al unei partide cu popularitate în Ungaria, al revoluționarilor Kossuthiani, salută cu bucurie hotărârea adunărei protopresbiteratului de confesia augsburgică din Hont.
>
> Protopresbiteratul numit a ținut în zilele din urmă o adunare în care s-a decis cu unanimitate:
>
> *1. Numai acela poate fi preot și învățător care are simțăminte patriotice și știe perfect ungurește. Nu poate fi prin urmare preot cine nu știe ungurește și despre care se va dovedi prin fapte că este panslavist.*
>
> *2. Numai cine și-a făcut studiile în institut unguresc poate fi preot sau învățător.*
>
> *3. Preotul și învățătorul despre care se va dovedi că are simțăminte panslaviste se va destitui din post.*
>
> *4. Autonomia bisericească nu poate servi de manta a agitațiilor panslavistice și cine va face așa să se estradă oficielor politice.*
>
> *5. Guvernul va fi rugat să oprească broșurile nepatriotice panslavistice.*
>
> *6. Limba adunărilor protopresbiterale pe viitor va fi esclusiv numai cea ungurească.*

Cititorii noștri știu ce înțeleg ungurii politici sub „patriotism“ și „simțiminte patriotice“. Știu cu câtă furie s-au pus ungurii politici pe maghiarizare. Ne simțim dispensați de la comentarea concluziilor reproduse mai sus și, ca o curiozitate, reproducem comentariul ziarului din care le-am estras.

Era timpul suprem să se facă pasul acesta. Țara aceasta trebuie să fie ungurească și totodată liberă. Îndată ce se pierde maghiarismul și se oprimă libertatea înceată de a mai fi Ungaria.

E sfânt în ochii noștri interesul libertății, însă și mai sfânt este cel al maghiarismului. Nu ne putem închipui că ele vor veni vreodată în coleziune și, dacă se va întâmpla vreodată, nu vom ezita nici un moment de a sacrifica libertatea pentru maghiarism, în măsura care se va cere, ca să salvăm și să întărim ***maghiarismul.***

După aceste, trece „Egyetertes“ la autonomia confesiunilor și se pune pe coarda insinuărilor; după el toate bisericele se folosesc de autonomie spre agitațiuni. Protestanții de confesia augustină sunt panslaviști. Românii greco-orientali, nota bene, numai cei gr.-orientali, sunt daco-romaniști, iar serbii gr.-orientali panslaviști, sașii din Transilvania pangermaniști. Și, stând lucrurile astfel, li se mai poate lăsa oare libertatea, li se mai poate lăsa autonomia?

Și mai departe:

Amvonul, școala elementară, școalele medie, reuniunile școlare și literare, reuniunile preoțești, învățătorești și ale școlarilor, toate au făcut conjurațiuni zi cu zi în contra Ungariei.

Starea aceasta nu mai era de suferit. „Națiunea“ a venit la convingerea că trebuie suprimată autonomia bisericilor, căci ea e periclul permanent pentru maghiarism.

Asta va să zică după „Pester-lloyd“:

Solidaritate naturală de interese;

Dorința de a întreține relații amicale.

Ungurii sunt cuprinși de turbarea comună în contra românilor și se pretinde ca statul național al românilor să le facă concesii în cestiunea Dunării și să fie cel mai bun amic al maghiarilor. Absurditate fără pereche!

❦

[6 august 1882]

În numărul de ieri al „Românului“ citim șirurile următoare într-un articol de fond:

Eram obicinuiți ca:

stăpânul să învețe pentru noi, stăpânul să cugete, stăpânul să ne boteze, să ne căsătorească, să ne hrănească, stăpânul să facă tot, el să fie tot și noi să ne supunem

numai și să ne închinăm lui. Ș' această stingere, această sinucidere a omului se înfipsese în noi atât de adânc încât, de vom cerceta, vom găsi c' adesea *mulți din cei cari strigau contra stăpânilor strigau nu fiindcă voiau a fi oameni, ci fiindcă credeau că le-a venit rândul a fi și ei stăpâni.*

Adevărul de la 1857 este și *adevărul de azi;* putem chiar prevedea momentul în care vom da voie stăpânilor noștri să ne și îmbrace după placul lor.

Dar stăpânul de azi nu e același de la 1857. *Altă dată erau boierii, astăzi avem guvernul nostru; lui ne supunem, lui ne închinăm, lui sacrificăm.*

Osebirea este în formă însă, dar nu și în mintea noastră.

E destul ca unul din noi să aibă la visterie o funcțiune cât de mică pentru ca numaidecât să capete o însemnătate capitală. Lumea zice: „Iacă un funcționar, un membru al guvernului!“ și capetele se pleacă droaie înaintea lui.

Nu ca să criticăm, ci ca să ne luminăm și să creștem ca națiune *ne espunem s' atingem o atare cestiune.*

Am spus d' atâtea ori lumii întregi că suntem poporul cel mai liberal; că moravurile, Constituțiunea şi legile noastre sunt cele mai democratice din lume, *încât ar fi vreme, dacă nu dorim să devenim ridiculi, să începem odată a pune faptele în acord cu zisele.*

În adevăr avem o Constituțiune liberală, legile noastre sunt în bună parte ca și cele din Europa; nu e însă mai puțin adevărat c' avem obiceiul d' a ne ntreba totdauna, până nu săvârșim un act, ce va zice guvernul?

După mari lupte *stăpânii au devenit slugi, dar cei plătiți ca să ne slujească sunt în fapt adevărații stăpâni;* se poate zice că *viața politică nu esistă în țara noastră,* căci toți am luat în astfel de grad obiceiul indiferinței încât acum, ca și-n timpii sclaviei, nu ne dăm măcar osteneala de-a cugeta; evenimentele cele mai însemnate ne lasă reci; așteptăm să vedem ce va zice, ce va face guvernul și, rău sau bine, mai că nu știm nici aproba nici dezaproba.

Va să zică:

Cei ce strigau contra stăpânilor strigau nu fiindcă voiau să fie oameni, ci fiindcă credeau că le-a venit rândul să fie stăpâni.

Ceea ce noi pururea am zis.

Invidia celor cari credeau că le-a venit rândul să fie stăpâni este cauza liberalismului în România. *Fecit cui prodest*, au făcut-o cui îi folosește și, dacă vom cerceta numele celor ce au fost folosiți prin reformele liberale, străini vom găsi.

Altă dată erau boieri, azi guvern.

Quod erat demonstrandum.

În locul boierilor s-au introdus sute de postulanți și vânători de buget, cari costă de zece ori mai mult decât odiosul guvern al boierilor.

> Stăpânii au devenit slugi, iar cei plătiți ca să ne slujească sunt în fapt adevărații stăpâni.

Așa e! Slugi, intelectual și moral vorbind, au devenit stăpâni în România. *Vide* valetul Chirițopol!

> Se poate zice că viața politică nu există în țară!

Iată ceea ce spunem de mult. Nu există viață politică, pentru că adunătura de naționalități nu e o națiune și o asemenea adunătură a biruit România, fără arme, numai prin demagogie și prin amăgire.

Toate acestea le constată „Românul“ pe baza unor enunțări ale d-lui C.A. Rosetti.

Îi mulțumim că spune o dată adevărul. Dar oare d. C.A. Rosetti azi le vede astea? Oare nu știa că acestea vor fi rezultatele politicei sale care încuraja pe oameni de-a fugi de muncă onestă și de-a deveni stăpâni salariați? Oare când face gardă națională, în care cel mai cocoșat devine locotenent-colonel nu creează aci stăpâni din oameni fără merit, cari abia știu citi și scrie? Oare d. C.A. Rosetti s-a informat când a făcut din Mihălești stăpâni cu câte patru clase primare? Oare toată viața d-sale politică, de la început până azi, a fost altceva decât tendența nu de-a face oameni, ci de-a crea stăpâni din slugi pe spatele poporului nostru?

Pe de-altă parte însă nu se poate aștepta ca aceste rele, introduse odată, să înceteze prin alegeri. Aceiași oameni ar alege pe aceiași oameni, răul ar rămânea identic, tocmai pentru că nu există viață politică, tocmai fiindcă fiecine crede că i-a venit rândul să fie stăpân, tocmai pentru că slugile au devenit stăpâni. Asemenea rele nu se pot repara printr-o voință spontană, pentru că actele de voință sunt și ele determinate de corupțiunea epocei, de apucăturile care-au prins rădăcină și au întunecat opinia publică.

E o curată absurditate de-a aștepta de la o colectivitate ignorantă altceva decât o reprezentațiune și un guvern ignorant; e absurd de-a spera ca alesul unui om să nu fie chipul și asemănarea lui. Nici un om nu poate vedea lucrurile decât cu ochii săi proprii, nu le poate judeca decât cu mintea sa proprie, le automorfizează, precum ar zice Herbert Spencer, adică le dă

forma pe care-o pricepe el. E cu neputință ca o generație stricată de demagogi în cap cu d. C.A. Rosetti să mai judece clar trebuințele obștești.

Singurul rezultat este convingerea că întregul sistem demagogic e cu totul steril; o altă convingere, că deosebirea dintre oameni cată a se stabili pe grade, capacitate de muncă și de adevăr, trebuie să prinză rădăcini pentru a sanifica spiritul public.

Relevăm în fine următoarele mărturisiri:

Adevărul de la 1857 este și adevărul de azi.

Avem moravuri, Constituțiune și legi democratice, dar suntem ridicoli, căci n-am pus faptele în raport cu zisele.

Una am zis, alta am făcut.

„Românul“ adaugă că *„se espune“* atingând o atare cestiune.

În adevăr se espune. Mărturisiri mai prețioase și mai adevărate totodată ca cele de mai sus arareori se găsesc în foaia roșie.

❦

[8 august 1882]

D. Dimitrie Sturza nu încetează a fi obiectul unor aprețiări măgulitoare din partea presei germane. „Berliner Tagblatt“ și-a comandat la „unul dintre corespondenții ei“ până un fel de schiță biografică a d-lui ministru de esterne, pe care nu ne putem opri de-a o comunica:

> *Schimbarea în Ministerul Afacerilor Străine din România pe care o aduse cu sine formațiunea noului cabinet — zice foaia berlineză — nu e fără însemnătate pentru o pacinică aplanare a diferințelor austro-române în cestiunea dunăreană și pentru atitudinea României în complicațiunile eventuale ale Orientului. Antecedentele, precum și opiniile politice ale noului ministru, bine caracterizate și cunoscute, ne indică limpede direcțiunea ce are de gând a o observa cabinetul Ion Brătianu-Sturza, o direcțiune care nu va întârzia a produce satisfacțiune în Germania, dar și mai mult încă în învecinata Austro-Ungarie, între amicii păcii și partizanii sinceri ai alipirii României la alianța austro-germană, de vreme ce, după cât știm, nu există un singur om de stat român care-ar putea să justifice mai mult această supoziție decât d. Dimitrie Sturza. E cel mai germanofil și tot ce e german poate fi sigur de protecția sa.*
>
> *Să nu se zică că, în cabinetul român, nu se prea ține seamă de ceea ce zice ministrul de resort, că primul ministru Brătianu e atotputernic. Cu d. Sturza nu stă tot astfel. Dacă el se va și conforma uneori cu opinia ce va predomina în cabinet, în cestiuni principale Sturza nu numai că nu-și va sacrifica opinia sa politică, dar va face-o să străbată. Pentru asta ne garantează întreaga sa individualitate, tăria și neatârnarea vederilor sale politice, căci dacă acestea ar fi mai puțin tari și mai puțin*

neatârnate desigur că multilateralul și genialul Sturza ar fi mai plăcut și mai dorit de către partizanii săi proprii. Această neatârnare a fost cauza pentru care ministrul-prezident a ezitat mai multe săptămâni până a alege pe Sturza. Dar, după ce primul ministru totuși s-a hotărât în fine pentru el, nu se poate admite altceva decât că d. Brătianu însuși s-a hotărât pentru o politică care cel puțin nu e opusă direcțiunii ce-o urmează d. Sturza.

Din contra, credem a putea deduce din mai multe semne ce le-am observat de două luni încoace că d. Brătianu cugetă foarte serios la aplanarea diferențelor cu puternica monarhie vecină, presupunere ce se poate numai confirma prin intrarea d-lui Sturza în cabinet la Ministeriul de Esterne. Credem că în curând se va pune la cale o înțelegere directă între România și Austro-Ungaria în privirea cestiunei dunărene și cine știe dacă o asemenea înțelegere n-ar fi mai profitabilă pentru amândouă părțile interesate decât intervențiunea Europei? Oare nu zic românii înșiși că propunerea franceză a d-lui Barrère e mai pernicioasă pentru România decât anteproiectul austriac?… Deci numai înțelesul acesta 'l poate avea numirea, și în Berlin, unde d. Sturza e persona grata pentru cunoscuta sa germanofilie, ea desigur va fi primită, cu satisfacțiune. La Curtea din Viena lucrul va fi tot astfel, de vreme ce un Sturza ca ministru de esterne nu poate fi decât plăcut pentru Austro-Ungaria.

Pentru cabinetul Brătianu, Sturza e fără îndoială o achizițiune eminentă, care va satisface și țara, în care meritele sale sunt cunoscute și apreciate. Fiind în alt rând ministru de finanțe, el s-a dovedit foarte folositor, mai cu seamă pe terenul economic, și n-a încetat nicicând a-și pune talentele în serviciul binelui țării sale. El a fost acel care-a luat inițiativa răscumpărării căilor ferate și a executat-o dimpreună cu comisarul român din Berlin, d. Calinderu. Prin răscumpărarea acestor căi el a pus țara sa în posesiunea celei mai importante rețele de căi ferate române.

Următoarea întâmplare ne va servi ca mic exemplu spre a dovedi ce germanofil e Sturza. Acum trei luni luă direcțiunea unui institut de credit, a Creditului Funciar. Predecesorul său comandase niște rechizite la Paris, a căror modeluri se aflau față. Numaidecât Sturza revocă comanda, pentru că nu-i conveneau modelurile, și insistă ca obiectele să se comande la Berlin! Ceea ce se și întâmplă, deși nu fără greutăți, pentru că „obiectele“ erau un soi de fabricat francez cari nu se aflau la Berlin, încât au trebuit anume fabricate de-un mare industrial de aci. Dar noul director al Creditului Funciar își făcu gustul — avu „marfa sa germană“.

Studiile sale și le-a făcut la Berlin și oricine s-ar preumbla cu el poate fi sigur că Sturza îi va arăta o casă în colțul format de Jagerstrasse și Friedrichstrasse cu cuvintele: „Aici am locuit când eram student!“.

Precum vedem, foile germane nu sunt parcimonioase în relațiuni asupra germanofiliei noului ministru de esterne și admirăm numai naivitatea cu care ele nu se tem a discredita în ochii poporului său propriu pe omul pe care-l laudă.

❦

[8 august 1882]

„Gazette de Roumanie“ ne dă lecții de tact în privirea articolelor noastre etnografice. Ne pare rău, dar lecții de la foi subvenționate din fondurile reptilelor nu primim, pentru că asemenea lecții se comandă ca ori și care altă marfă politică și nu ne vine nici în minte de-a discuta opinii atât de ieftene. Când opinia politică e o marfă, care poate fi și conservatoare și liberală, după cum dictează interesul momentan, când cineva se oferă cu aceeași lesniciune a fi redactorul unei foi conservatoare, cu care devine al unei foi guvernamentale, ni se pare că aceluia i-am putea da noi lecții de onestitate politică și să ne dispensăm de lecțiile sale de tact. Adevărul etnologic pe care-l repetăm adeseori își are înțelesul lui și nu atinge „oameni de înaltă onorabilitate, care în orice ocazii au dovedit că sunt buni români“, pentru că nu de aceștia vorbim. Când vedem însă înființându-se o foaie cu scopul anume de-a începe prin opoziție și de-a se pune apoi la dispoziția guvernului pentru o funcție și o subvenție, atunci adevărul nostru etnologic devine foarte substanțial și dovedește că nu de „oameni de-o înaltă onorabilitate“ vorbim, nu de acei cari prin caracter și fapte s-au asimilat și cu spiritul și cu caracterul acestei țări, ci de aceia pentru cari patriotismul și naționalitatea, precum și principiile politice sunt o simplă marfă, când albă când roșie, după plac și după darea de mână a cumpărătorului.

Iată dar ceea ce combatem în pretinșii români și e foarte indiferent dacă cel ce anunță acest adevăr e bulgar sau turc, armean sau arnăut. Ce vă pasă cine trage clopotul, dacă acest clopot sună adevărul.

❦

[11 august 1882]

De mai multe ori am observat tendința foilor grecești de-a tăgădui existența până și a acelor resturi de populațiune traco-romană care-n evul mediu, mult mai răspândită decât astăzi, își întindea insulele sale etnice în toate teritoriile împărăției Răsăritului.

În adevăr Peninsula Balcanică era în anticitate o peninsulă tracică și numai vârful ei estrem era populat de greci. În comediile lui Aristofan — în *Paserile* de ex. — intră în scenă un zeu tracic și o dovadă că încă în vremile

acelea grecii nu cunoșteau limba populației autohtone a peninsulei e că acest zeu pronunță sunete fără de nici un înțeles. Asemenea e știut azi că dacii erau traci care trecuseră Dunărea două sute de ani înaintea vremei lui Traian și că statul lor, în momentul în care l-au subjugat Imperiul, nu avea decât vârsta de douăzeci de decenii. În contact cu romanii populațiunile tracice — cele mai vechi după Herodot, deci autohtonii Peninsulei Balcanice — s-au romanizat, au devenit români. Spre a întrebuința un termen din chemie, tracii Peninsulei și cei din Dacia erau izomorfi cu romanii și s-au contopit pretutindenea în popor românesc, care-n evul mediu era mult mai numeros decât azi, după cum ne dovedesc o sumă de izvoare. Filip II și Alexandru cel Mare au fost traci. E prea adevărat că acesta cucerind țările Asiei și ale Africei grecii i s-au substituit pretutindenea, dar tot ei li s-au substituit și romanilor în împărăția Răsăritului, încât calitatea grecilor de-a escamota în folosul lor cuceriri făcute de alții și de-a intra pe furiș în moștenirea istorică a altor popoare este proverbială. Oare în România nu ne-am pomenit într-o bună dimineață cu sute de moșii mănăstirești escamotate prin subrepțiuni testamentare și-n secolul trecut România nu părea o țară aproape grecească?

Ca dovadă a acelei tendențe de tăgăduire lăsăm să urmeze un articol din „Messager d'Athenes“ privitor la românii din Macedonia, scris cu ocazia unei pretinse misiuni a d-lui Pencovici și a unui pretins raport al său.

Iată ce zice foaia din Atena:

> *Am aruncat o privire asupra raportului unui d. Pencovici trimis de guvernul român pentru a inspecta școalele pe cari guvernul din București le-a stabilit cu mari cheltuieli în Macedonia. Acest inspector surd și miop n-a văzut decât români și câțiva bulgari în patria lui Alexandru cel Mare. Nu există un singur grec, cu toate astea ideea greacă e dominantă, pentru c-au îmbrățișat-o românii. E vorba acum de-a readuce aceste oi rătăcite la turma naționalității române. Aceasta este fără nici o îndoială opera pe care o urmărește propaganda cu mai multă ardoare decât succes și al cărei pontif e d. Urechia.*
>
> *Se 'nțelege că elementul grec a dispărut cu totul din Macedonia. E drept că se vorbește grecește, dar numai pentru că grecii dispun de biserică și de școală. Ar fi de ajuns să se închiză aceste școli și aceste biserici pentru a reduce la nimic elementul grec și a-l vedea contopit și absorbit de elementul român, care constituie fondul populațiunii macedonene.*
>
> *Pentru d. Pencovici elementul grec, care e elementul indigen, nu are dreptul de-a exista în țara sa natală sau nu trebuie să existe decât pentru a augmenta, prin superioritatea civilizației lui, prestigiul și gloria numelui român. Nu e destul pentru cea mai veche și mai ilustră din rasele europene?*

Loc tinerilor, va striga desigur d. Pencovici. Viitorul e al lor. Cât despre acele rase vechi cari au creat lumea după asemănarea lor, turnând-o oarecum în forma civilizaţiunii lor, trebuie să dispară ca acele vechi triburi ale lumii nouă cari n-au lăsat în urmă-le nici o urmă de existenţă.

S-ar părea că numai pentru a face 'n ciuda visătorilor de la Dunărea de Jos grecii nu vor să fie absorbiţi de coloniile de cuţovlahi stabilite în mijlocul lor. Cată îndealtmintrelea să fim drepţi faţă cu spiritul ce animă aceste colonii. Nu numai că n-au avut niciodată de gând să constituie un grup etnic independent, dar totdauna s-au asimilat puţin câte puţin cu grecii, ale căror aspiraţiuni naţionale le împărtăşesc. Ceea ce d. Pencovici constată c-o tristeţe în stare de a stoarce lacrimi tuturor patrioţilor români.

Tot aceasta am constatat-o şi noi adeseori înaintea lui, înaintea tuturor acestor apostoli ai urei, acestor misionari ai discordiei pe cari bunii noştri fraţi de la Dunărea de Jos i-au dezlănţuit asupra patrioticelor noastre populaţiuni din Macedonia. Fac un trist oficiu, o rea faptă. Naţiunile ce vor cucerirea orientului le sunt mulţumitoare. N-avem decât să citim, pentru a ne convinge, articolele de laudă pe cari foile austriace şi cele panslaviste le consacră din când în când propagandei române în ţările de limbă greacă.

Prin acţiunea timpului, prin comunitate de interese şi afinitate de rasă, colonii romani, iar nu românii stabiliţi în Macedonia, s-au contopit şi asimilat cu grecii, elementul autohton al ţării, după ce aceste ţări au fost cucerite de romani. Cu toate acestea ei au continuat a vorbi un patois care s-apropie mult mai mult de limba provensală decât de cea română, ceea ce dovedeşte într-un mod victorios că cuţovlahii, de rasă greco-latină, veniţi din Occident, nu sunt deloc, precum se pretinde în Bucureşti, coloni veniţi de pe malurile Dunării. Numai dacă românii s-ar pretinde moştenitori ai vechilor romani — ceea ce-ar fi absurd, de vreme ce marile naţiuni neolatine ale Occidentului au mai mare drept la aceasta — ar putea să pretinză drepturi de proiecţie asupra cuţovlahilor din Imperiul otoman. Francejii, italienii şi spaniolii ar fi mult mai întemeiaţi să pretindă protectoratul acesta, pentru că acel patois pe care-l vorbesc pretinşii compatrioţi ai d-lui Urechia se apropie, precum am zis, mult mai mult de diferitele idiome ce se vorbesc până azi la ei decât de limba română. Ca sprijin al celor ce zicem e de ajuns a spune că d. Pencovici şi toţi compatrioţii săi nu se pot înţelege cu cuţovlahii decât prin interpret.

Îşi fac iluzii la Bucureşti când şi 'nchipuie că prin emisari şi institutori români vor separa pe cuţovlahi de naţionalitatea greacă. Admiţând chiar cu d. Pencovici că-n Macedonia nu sunt decât români grecizaţi, e sigur că aceştia, mândri cum sunt de numele de grec, nu se vor lăsa duşi de intriganţi pe o cale care-ar izbuti fatalmente la lupte intestine cu grecii, pe cari pururea i-au considerat ca pe singurii lor compatrioţi. Dacă aceste lupte ar veni, ceea ce nu credem, ele n-ar ajuta decât inamicilor declaraţi ai grecilor şi ai românilor. Oare asta se caută în Bucureşti? D-nii Urechia şi compania, cari poartă ură numelui grec, cari recomandă trimişilor lor de război civil, precum am demonstrat-o, cea mai mare animozitate contra grecilor, au intrat cu îndrăzneală pe această cale. Dacă s-ar realiza vreodinioară odioasele lor proiecte se va putea zice cu poetul italian: Messena piange, Sparta non ride.

Puținul succes ce l-a obținut d. Dimitrie Brătianu pe lângă cuțovlahii de lângă Olimp, nedezrădăcinata lor alipire, când au fost lucrați de-o sumă de agenți trimiși din București și Constantinopol cu instrucții de-ale fostului ministru al României pe lângă Înalta Poartă, patriotecele lor protestări față cu intrigile acestor agenți, pe cari i-au alungat cu lovituri de picior, ar fi trebuit să deschiză ochii ultrapatrioților din București, cari dau încă crezare minciunilor îndrăznețe ale unui Mărgărit și raporturilor nesăbuite ale unui Pencovici. După Margaritis și alți oameni ejusdem farinae locuitorii Olimpului ar fi trebuit să se ridice în masă la apropiarea trupelor grecești, pentru a afirma naționalitatea lor română fie chiar vărsându-și sângele. La apropiarea trupelor noastre ei au mers în masă spre întâmpinare și și-au plecat stindardul, ceea ce pentru ei era un semn învederat de supunere națională. Acestea erau sentimentele acestor români pe cari d. Brătianu întreprinsese, într-un voiaj ce l-a făcut anume la Londra și la Paris, de a-i reprezenta ca inamici incarnați ai naționalității grecești. Cei din Macedonia nu se vor purta altfel în ziua în care vor vedea desfășurându-se în mijlocul lor mândrele noastre colori naționale.

Nu vom insista asupra opiniilor politice din articolul de mai sus, ci vom releva numai erorile istorice și filologice.

Deja Theophylact, sub anul 579, și Theophan sub același an pomenesc de români în oastea trimisă în contra avarilor; sub anul 976 Cedrenus povestește că între Prespa și Castoria călători români au ucis pe David, fratele țarului bulgar Simeon. De aci înainte existența românilor balcanici nu mai e tăgăduită de nimeni. Anna Comnena îi citează în jumătatea a doua a secolului al XI-lea lângă Exeva. În jumătatea a doua a secolului al doisprezecelea călătorul evreu Benjamin de Tudela îi găsește în munții Tesaliei, nesupuși de nimeni, cu totul neatârnați și o spaimă a grecilor. Nicetas Choniates în fine numește munții Tesaliei Valahia Mare. În toată suta a treisprezecea numirea veche de Tesalia ieșise din uz și se 'ntrebuința numai numirea de Valahia. George Acropolita, G. Phrantzes, catalanul Ramon de Muntaner, Henry de Valenciennes, apoi chiar hrisoavele împăraților bizantini numesc țara Vlahia Mare, Blaquie la Grant. Etolia și Acarnania se numesc Vlahia Mică (Phrantzes), partea de sudost a Epirului, vechea Dolopie, se numea Vlahia Superioară.

Teodor Angelos Comnenos Ducă domnește în suta a XIII-a peste Epir, Tesalia, Albania și Macedonia, cari toate la un loc se numesc Vlahia, atât de către scriitorii bizantini cât și de cei occidentali.

Departe dar de-a fi numai o mână de coloni romani, românii erau în evul mediu unul din popoarele cele mai numeroase ale Peninsulei, după toată probabilitatea traci romanizați, ca și cei din Dacia. Rolul cel mai

însemnat îl joacă sub asanizi, dintre cari Ioanițiu, în răspunsul dat papei Inocențiu III, se declară a fi el, împreună cu poporul, de origine romană, mulțumind papei că l-a adus la această cunoștință. Poporul românesc al Peninsulei a fost așadar absorbit de greci și de bulgari și din el n-au rămas decât aceste puține fragmente ce le vedem azi, dar despre cari nu e nici o îndoială că ei sunt autohtoni, și grecii — coloni ce locuiesc între ei. Nici nu se poate altfel, de vreme ce grecii sunt pretutindenea coloni, în Asia Mică, pe țărmii Mării Negre și-n alte locuri.

Cât despre limba macedoromânilor, e azi un adevăr cunoscut de toți că e numai un dialect al limbei dacoromâne și că n-are a face deloc cu limbile neolatine ale Occidentului. Studiile recente ale lui Miklosich au dovedit-o cu toată evidența. Atât dialectul din Istria cât și cel macedoromân sunt varietăți a limbei dacoromâne, cu mici deosebiri fonologice și cu mari și hotărâtoare asemănări.

Ne rămâne numai să admirăm ignoranța grecilor moderni în privirea istoriei și etnografiei unor țări asupra cărora pretind a avea drepturi.

Dacă se aflā români în Macedonia cari vor redeșteptarea poporului lor și readucerea lui la conștiința națională ei au cuvânt să lucreze în acest senz și nu injuriile foilor grecești îi vor opri. În mozaicul de popoare orientale credem că e loc și pentru români și că nu există nici o necesitate ca ei să fie anexați la Grecia. Gazete însă cari combat un raport *ce nu există*, a unei misiuni *ce n-a fost trimisă*, luând de sprijin fantaziile etnocratice ale d-lui Paparigopolu în locul adevărului etnologic aievea și făcând analogii filologice din lună dovedesc pe de o parte o deplină ignoranță în materia ce-o tratează, pe de alta că o rea cauză susțin dacă, în favorul ei, au nevoie de-a înainta neadevăruri.

❦

[13 august 1882]

„Românul" și „Națiunea" se plâng de slabele rezultate ce le dă școala noastră rurală. În adevăr, chiar în județul Ilfov, în care e situată capitala și unde influența acesteia asupra populațiunii rurale e vădită, abia 15% dintre copiii obligați a umbla la școală o și vizitează în adevăr; 85% continuă vara a paște gâștele, iarna a nu face nimic.

Se citează o sumă de cauze pentru a esplica această înapoiare: unii zic că administrația e rea, alții că învățătorii sunt neglijenți, alții acuză

aversiunea țăranului în contra școalei și numai cauza adevărată n-o spune nimeni.

E prea adevărat că administrația vede în școli o sarcină odioasă. Învățătorul și școala sunt concurenții postulanților la bugetul comunei; adesea primarul e om trecut prin pușcărie, notarul de chipul și asemănarea lui, perceptorul un bandit, toți numiți de subprefect și constituiți în comitet de esploatare a comunei rurale. Dispreț pentru biserică și ură pentru școală este signatura așa numitei administrații comunale.

Adesea învățătorii sunt ignoranți și vicioși. Pentru ca și școala să rămâie 'n familie, prea adeseori o rudă a primarului ocupă postul, care-n același timp când e învățător e totodată și perceptor sau îngrijește de interesele private ale primarului. Nu e o raritate ca revizorul, sosind pe neașteptate în comună, să afle școala prefăcută în coteț sau în staul pentru vitele de ispas și pe d. învățător cale de două poște, făcând pe vătejelul primarului. Cu toate acestea se trimit raporturi regulate, ba chiar dări de seamă despre examene făcute, contrasemnate de primar și întărite cu sigiliul comunei, asupra unor lucruri cari n-au existat deloc, asupra unor școli cari n-au fost nicicând deschise.

Aversiunea țăranului în contra școalei e asemenea esplicabilă. El vede zilnic că această școală nu-i produce decât dușmani și esploatatori. Abia unul a ajuns a înșira două slove pe hârtie și aspiră a se face sau notar sau ajutor de notar sau arhivar în comună. Boala funcționarismului a intrat din nefericire și în sate; o sumă de oameni fără știință de carte și corupți de administrația noastră imorală s-a întins ca lăcustele asupra țării întregi. Acești tirani direcți ai țăranului, acești zilnici spoliatori, cărora le e rușine de muncă și cari introduc vițiul în comuna rurală, sunt din nenorocire ieșiți ei înșii din școala rurală. Oricare a absolvit două clase primare nu mai vrea să știe de plug ori de coasă. E mai comod pentru el a fi demnitar public, funcționar.

Dar totuși cauzele de căpetenie a relelor rezultate nu sunt acestea, ci una mai generală și mai apăsătoare: sărăcia. D. A.V. Millo a dovedit condei cu condei că până și bugetul de venituri al unui țăran fruntaș e întrecut de bugetul sarcinelor pe cari trebuie să le poarte. Vara țăranul are nevoie de munca, oricât de neînsemnată, a copilului — măcar de coarnele plugului trebuie să ție, măcar vitele să i le pască. Iarna nu are cu ce-l îmbrăca și nu-l poate trimite la școală. Cine-a vizitat o școală rurală se va fi mirat de aerul bolnăvicios al bieților copii cari, goi, galbeni și ca vai de capul lor, tot mai

vizitează școala. E un tablou de adâncă mizerie acesta — așa trebuie să fi arătând copiii irlandejilor și lucrătorilor din Londra. Mortalitatea întrece în cele mai multe județe din România nașterile. Cine cunoștea fizionomiile vesele ale copiilor de țăran pe la 1850 și înainte nu le mai recunoaște azi. Mizeria părinților e deci cauza determinantă a pustietății școalelor rurale și a slabelor rezultate ce ele dau. Peste aversiune țăranul ar trece, ba a trecut în realitate în Ardeal, a trecut în satele noastre de moșneni, cari, cu toate că n-au pământ, au deprins câte un meșteșug, mai cu seamă lemnăria și rotăria, și a căror stare economică e ceva mai bună. Fără a desființa cauza aceasta — mizeria — școala nu se va popula și orice măsuri administrative, departe de-a fi folositoare, vor fi numai o vexațiune mai mult asupra unui popor stors cu desăvârșire de demagogia superpusă.

Învățământul e obligatoriu, dar această obligativitate e o ironie. A-l obliga pe țăran să-și trimită iarna copilul rău îmbrăcat la școală înseamnă a i-l ucide. Există sate pustie de copii, unde generația viitoare doarme în cimitir; pământurile date de legea din 1864 rămân pustii, casele — vizuine părăsite, moartea e aliatul promiscuității etnice din orașe, un aliat sigur al Caradalelor și Mihăleștilor pentru stingerea poporului românesc.

Aceste sunt lucruri nu imaginate, ci văzute cu ochii, constatate zi cu zi și pas cu pas. Există fără îndoială — adesea unde nici nu te aștepți — câte un învățător bun și harnic care-și pune toate silințele, care ar vrea să facă uneori mai mult decât poate. Există, rari dar cu atât mai meritoși, asemenea oameni, dar starea de care se sparg toate silințele lor e mizeria populației.

Comunele sunt compuse din mai multe cătune depărtate una de alta, adesea cale de-un ceas și două. Câți copii se află împrejurul școalei, în apropierea ei imediată, pot suporta frigul și vin, cei mai din depărtare rămân acasă.

Mizeria, în forma crudă în care există la noi, e dușmana școlii. În Anglia sunt destule și bune școli, cu toate acestea o a cincea parte a populației nu știe a citi și scrie — și tocmai această a cincea parte e clasa muncitoare care poartă Anglia pe umerele ei. Astfel, chiar în state vechi și ipercivilizate mizeria e dușmana școalei elementare. Și această mizerie, departe de-a înceta, merge și va merge crescând. În fiece an bugetul se încarcă cu sarcini nouă în favorul negoțului străin, cari sarcini în ultima linie cată a se plăti din munca producătorului. Dacă am întreba la țăranii vânduți robi pentru dări câte procente din datoria lor sunt destinate a acoperi anuitățile drumului de fier, câte pentru plata unor funcționari de prisos, câte pentru cheltuieli de

lux, am vedea clar că, cu asemenea organizare, unde predomină decorarea trădării și pensionarea negustorilor de vorbă, țăranul nostru rămâne condamnat la ignoranță și la mizerie.

❦

[14 august 1882]

De câte ori „Românul“ era în opoziție se ocupa cu oarecare stăruință de starea conaționalilor noștri din Ardeal și Țara Ungurească. De când însă roșii veniră la putere „Românul“ părea a se feri de-a mai rosti chiar numele Transilvaniei.

Această dezinteresare deplină forma un contrast cu restul presei române.

Nu e vorba de *România irredenta*, care nu există decât în imaginația maghiarilor, nu de „Daco-România“, o invențiune austro-rusească, făcută pentru a fi opusă de-o putere celeilalte, ci de-un adevăr, de-o realitate etnologică.

Deși munții despart poporul românesc în bucăți, deși acești munți, care le-a păstrat naționalitatea în evul mediu, constituie azi o piedică statornică pentru unirea politică a lor, totuși, din suta a șaptesprezecea începând, au prins a se naște un contact intelectual între diferitele provincii în care acest popor locuiește. Faptul cel mai curios și mai important din toate este unitatea de limbă, de datine juridice, religioase și de viață familiară. Miron Costin este cel dentâi care-n suta a șaptesprezecea constată această unitate vrednică a inspira mirare.

El descrie curăția și frumusețea limbei vorbite în Maramureș și viața neatârnată a românilor de acolo, ne dă legenda fondării Moldovei și a Țării Românești, constată identitatea de origine și limbă a poporului. În același timp cărțile bisericești, tipărite în Ardeal, în Moldova, în Țara Românească, opresc procesul de diversificare și de dialectizare a graiului viu; acesta primește prin cărți o normă unitară în rostire și în scriere, căci, printr-un instinct fericit, traducătorii și scriitorii originali aleg ca model dialectul cel mai arhaic al românilor, cel vorbit în Țara Românească și-n o parte a Ardealului, căci la cel mai vechi din toate se puteau reduce, ca la un prototip, dialectele ce încercau a se forma pe atunci. Poate să fi fost un instinct de adevăr, poate c-a fost însă chiar cunoștința limbei latine care i-a îndemnat la aceasta. Alături cu limba exista ca element de unitate literatura populară, a cărei răspândire uniformă nu e de tăgăduit. Aceleași balade ce s-

au cules în munții Moldovei sau ai Ardealului s-au aflat, în variante, în Dobrogea, încât se constată că piesele nemerite de literatură populară aveau tendența de-a se răspândi la toți românii.

Pe lângă acestea aflăm în decursul evului mediu unitatea datinei juridice. În Ungaria, în Banat, în Ardeal, la noi, în Polonia chiar, oriunde românii ar fi fost așezați din vechi sau veniți din nou, ei cer cu stăruință să se judece după dreptul românesc, *jus olachale,* care va fi corespuns pretutindenea cu ceea ce la noi se numea „obiceiul pământului“. Dar o trăsură de unitate și mai caracteristică întâlnim la poporul întreg. În evul mediu românii erau în Peninsula Balcanică și în Ardeal castrenses, ziditori și apărători de cetăți, sub orice Coroană ar fi trăit. Ei bine, aflăm la domnii din epoca noastră eroică o adevărată manie de-a zidi mănăstiri întărite; numai Ștefan cel Mare a ridicat vro patruzeci. Toate aceste asemănări, anterioare chiar formațiunii statelor române, am numit-o într-un cuvânt — unitatea preexistentă a rasei.

Precum Italia evului mediu, cu toată bucătățirea ei politică, își păstrase unitatea intelectuală, precum și-a păstrat-o Germania după războiul de treizeci de ani, tot astfel ar fi fost bine ca românii să fie pretutindenea atât de conservatori ca să păstreze în viața lor publică și-n cea privată elementele de unitate dintre ei.

Din nenorocire nu s-a întâmplat astfel.

Orice zgârie-hârtie care n-avea idei nouă a crezut că poate înlocui această lipsă prin vorbe nouă, de-aci în România mania generală a neologismelor.

Deși rostirea normală a limbei românești e indicată fără abatere prin scrierile din veacurile trecute, totuși românii moderni n-au găsit încă mijlocul de a o scrie în mod unitar. Câte capete, atâtea ortografii. Literatura populară stagnează, căci afară de doi-trei scriitori nimeni din noi nu mai e 'n stare a reproduce graiul viu al poporului. Limba săracă a gazetelor a scos din uz miile de locuțiuni frumoase și caracteristice cari formau avuția lexicală a limbei. Cât despre legi, e aproape de prisos să vorbim. Nimeni nu știe în ce consistă obiceiul pământului. Peste noapte și prin surprindere s-au introdus codici, traduși rău din franțuzește, o organizare comunală tradusă, regulamente traduse; toate formele esterioare ale unei civilizații străine s-au introdus la noi: scumpe, sterpe, ultraliberale, neavând alt rezultat decât favorizarea străinilor în toate afacerile lor din România. Astfel statul român nu este un produs al geniului rasei române, ci un text franțuzesc aplicat

asupra unui popor ce nu-l înțelege și nu-l va înțelege niciodată. Unitatea ideală ce exista între români se nimicește zi cu zi; în loc de-a sămăna în toate cele, începem a ne deosebi. Nu mai vorbim de nepăsarea noastră națională, care-a făcut cu putință ca o promiscuitate etnică din cele mai curioase să formeze clasele culte și consumatoare din România. Destul numai că limba e gonită de păsăreasca gazetelor, muzica de-o admirabilă adâncime e gonită de cântece nemțești și franțuzești sau trasă pe calapodul celei străine, încât își pierde caracterul și naivitatea; literatura — o reproducere rea a celor străine; legile — o traducere; organizația — o maimuțare.

Iată ceea ce înțelegem noi sub tradiție: păstrarea elementelor caracteristice și naționale ale unui popor. Pentru noi nu e îndoială că, dacă s-ar fi putut păstra prerogativele politice ale familiilor noastre vechi, țara aceasta ar fi fost cu mult mai românească decum e azi — și că d-nii C.A. Rosetti și Giani, oameni cari, fără vina lor, nu tăgăduim, sunt noi în România, nici au înțeles vreodată importanța tradiției, nici au crezut în necesitatea păstrării ei.

Am spus că, pe când „Românul“ era în opoziție, se ocupa mai des de stările de lucruri de peste munți. O făcea în modul său superficial, nu pentru că l-ar fi interesat soarta românilor de acolo, ci pentru a câștiga popularitate. E de ex. un fapt constant pentru foile din România că, în descrierile ce le plagiază cine știe din ce foi străine asupra provinciilor române din Austria, numele de localități citate nu sunt cele românești, ci cele ungurești sau nemțești. Chiar „Monitorul“ scrie Cronstadt și Hermannstadt, când e vorba de Brașov ori de Sibiiu. De când însă roșii au venit la putere, relațiile lor gingașe cu Austro-Ungaria îi făcea să nu mai zică o vorbă măcar de câte se petrec dincolo.

Și-n adevăr curioase lucruri se petrec. Pe când presa germană și maghiară îi dă zilnic zor cu identitatea de interese între România și Austro-Ungaria, o jumătate a poporului nostru e supus unui tratament cu totul escepțional. Naționalități egale la număr cu românii au de mult o poziție politică. Cehii discută în Dieta Boemiei, au școli și o universitate plătită de stat; în Galiția limba polonă e oficială, atât la autorități cât și în învățământ. Croații au Dieta proprie și guvern propriu; românilor, nu numai că n-au o reprezentațiune politică ori un teren de viață publică, dar li se tăgăduiește până și dreptul de-a-și face școli cu banii lor proprii.

Ziarele române de peste munți începuseră a se mira cum „Românul“ tace în privirea aceasta. Noi nu ne-am mirat de aceasta. Oamenii politici ai roșilor nu au nici o pricepere pentru cestiuni naționale, n-au avut-o înlăuntru, n-o au în afară: Fraza au repetat-o pururea: vorba naționalitate au fost înscris-o pe drapelul lor; esența însă n-au înțeles-o nicicând. De vorbă s-au servit gonind popularitate, dar în faptă s-au dovedit a fi intelectual străini, a nu pricepe nimic din tot ce constituie viața proprie a unei naționalități. Desprețuind biserica noastră națională și înjosind-o, atei și francmasoni cum sunt toți, ei ne-au lipsit de arma cea mai puternică în lupta națională; disprețuind limba prin împestrițări și prin frazeologie străină, au lovit un al doilea element de unitate; desprețuind datinele drepte și vechi și introducând la noi moravurile statelor în decadență, ei au modificat toată viața noastră publică și privată în așa grad încât românul ajunge a se simți străin în țara sa proprie.

Ne temem deci că interesul pe care din nou și pe neașteptate îl arată „Românul“ pentru stările de lucruri de dincolo de munți va avea un caracter cu totul platonic, de vreme ce toată viața politică a roșiilor ne dovedește incapacitatea lor înnăscută de-a înțelege ideea naționalității și lipsa de pietate pentru toate elementele câte-o constituie.

❦

[15 august 1882]

„Națiunea“ ne cam ia a nume de rău că am reprodus din ziarele germane impresia pe care actualul ministru de esterne o face asupra sferelor dominante din Viena, Pesta și Berlin. În realitate însă vina noastră e? Cine-i pune pe prietini să scrie atât de lăudăros despre noua noastră Escelență? Sau crede „Națiunea“ că e de prisos de-a cunoaște opiniile unei străinătăți direct interesate în privirea schimbării noastre ministeriale? Dimpotrivă, în loc de-a fi pricină de supărare, credem că am făcut foarte bine a reproduce acele impresii, pentru a da ocazie presei guvernamentale de a-și reafirma credințele și programa în cestiunea dunăreană. Noi nu luăm responsabilitatea celor produse de ziare străine: *relata referimus*, cele scrise le copiem și noi pe românește, și rămâne cu totul la aprecIația cititorului din țară dacă le găsește conforme cu adevărul local au ba. Câteodată asemenea corespondențe ne descopăr în adevăr lucruri cari ar fi păcat să se piarză pentru posteritate, căci uneori „știe satul ce nu știe bărbatul“, află

corespondentul mai mult decât aflăm noi. Apăruse odinioară o broșură în Germania, picantă, plină de interes dramatic și de maliție. N-ar fi fost păcat ca foile române să nu ia notiță despre broșura d-lui Erdmann baron de Hahn? Tot așa precum „Românul“ reproducea atunci pasaje scrise de un străin, ne luăm și noi permisiunea de-a reproduce impresiunile foilor germane, ba le dăm o importanță chiar mai mică de cum le dădea „Românul“ citațiunilor din acea broșură. Noi nu comentăm *tale-quale*, cu istoria cam naivă despre rechizitele de la Creditul funciar, așa prietinoase și cam nătânge cum sunt, le redăm și noi cititorilor noștri.

„Românul“ face mai mult; el dezminte foile germane prin citate autentice ale ministrului nostru de esterne, care fără îndoială sfărâmă în mod victorios aserțiunile foilor germane. Noul nostru ministru e cunoscut în toate ca un om de o rară consecuență, care nu se abate nici câtu-i negru sub unghie de la ceea ce-a statuat; prin urmare ne putem întemeia pe deplin pe ceea ce-a zis odată.

Fără voie ne aducem aminte însă de o serie de incidente, foarte comune în țara noastră. Există un om care scrisese pascuiluri în contra Coroanei. A fost decorat cu *Bene-Merenti*. Un altul vedea o prăpastie între tron și țară; prăpastia e acoperită cu desăvârșire de-un portofoliu ministerial și de-un directorat de bancă. E ciudat — dar consecuențele și principiile sunt cam fragile în țara noastră.

Spre a nu trece de părtinitori reproducem tot aci unele informațiuni cari i se trimit „Gazetei generale“ din Augsburg, tot în privirea noului cabinet. Se poate că tema, tratată cum e mai jos, să convie mai mult confraților noștri.

Iată acele informațiuni:

> *Numirea d-lui Dimitrie Sturza la Ministeriul de Esterne se tratează de presa austro-ungară într-un mod care are nevoie de-o rectificare, cel puțin întru cât privește aserțiunea foilor din Pesta și Viena, că chemarea sa la ministeriu ar fi semnalând o întoarcere a României în cestiunea dunăreană. Căci, deși nu se poate contesta că simpatiile personale ale lui Dimitrie Sturza pentru Germania și Austro-Ungaria ne dau o garanție că noul ministru de esterne își va pune silințele de-a favoriza cu toată puterea bunele relațiuni cu marile puteri ale Europei centrale, totuși am exagera influența unui singur om dacă am admite că poate avea o influență determinantă asupra atitudinei guvernului într-o cestiune de principiu, la a cărei tratare ministeriul Brătianu a făcut majorității parlamentare toate concesiile cerute. Dar totuși e un mare avantaj ca astăzi portofoliul Esternelor să fie în mâinile unui om politic carele, fiind o capacitate eminentă pe terenul economic și financiar, posedă o judecată*

> *îndestul de nepreconcepută pentru a dezaproba părerile acelei direcțiuni șoviniste care uită cu totul, asupra cestiunii politice a Dunării, puse în avanscenă, valoarea reciprocității de politică comercială dintre România și învecinata Austrie. Afară de asta, Dimitrie Sturza, care și-a 'nceput cariera politică în rândurile conservatorilor, face parte, ca și Aurelian, ministrul Instrucțiunii, din aripa moderată a naționalilor liberali, încât mirarea acestor doi în cabinet se poate considera ca un progres spre bine. Chițu, care fusese viceprezident al Camerei înainte de-a fi numit ministru, e dintre amicii intimi ai lui C.A. Rosetti și de aceea e de așteptat că va face tot ce-i va sta prin putință pentru ca să favorizeze, în noua sa poziție, planurile de reformă ale vechiului său protector. Cât despre Rosetti, se pare că s-ar fi restabilit între el și Brătianu, cel puțin în parte, vechea înțelegere. Aceasta o deduc din textul proclamației pe care Rosetti o adresează alegătorilor și prin care conducătorul parlamentar al naționalilor liberali arată că retragerea sa de la Ministeriul de Interne, la începutul lui ianuarie, precum și depunerea mandatului său de deputat e motivată prin opozițiunea ce s-a făcut planurilor sale de reformă. Despre o retragere din viața politică nu e nici vorba în manifestul publicat în „Românul“. Nu se știe dacă restabilirea, concordiei între cei doi mai eminenți oameni ai partidului guvernamental se întinde și asupra proiectului patronat de Brătianu, combătut de Rosetti, de-a disolva Camerele.*

După cât se vede, ceea ce unii strică alții dreg.

❦

[17 august 1882]

Ni se pare că vorbim destul de limpede pentru oameni cu mintea normală ca să fim înțeleși și să nu se substituie cuvintelor noastre alt senz decât acela pe care li-l dă lexiconul, graiul viu și convenția mutual stabilită între oamenii ce vorbesc aceeași limbă.

Cu toate acestea „Românul“ nu se sfiește a ne atribui următoarea idee:

> Partida conservatoare voiește mai presus de orice o stare de lucruri în care mulțimea să fie dedesupt și puținii deasupra; ea dorește ca clasele de jos să nu se ridice la o viață mai largă și mai deplină și privirile ei se întorc cu iubire la starea de lucruri ce domnea în trecut.

E adevărat că am afirmat și afirmăm că o societate bine constituită și sănătoasă cată să aibă forma unei piramide. O lopată de grâu aruncată în vânt, când recade la pământ, ia această formă, cea mai sigură pentru durata ei. Dacă ar lua forma unui cub sau al unui cilindru ar cădea la cea întâi suflare de vânt. Astfel și cu un popor și cu un stat. Pe cât timp Roma era

înconjurată de sate cuprinse de țărani, pe cât timp baza ce purta această cetate era largă, Roma a cucerit pământul; când însă Lațiul și Italia s-au pustiit, când întreg poporul s-a prefăcut în politiciani care cereau *panem et circenses* de la guvern, subzistența din banul public, piramida era întoarsă cu vârful în jos, toți domneau și nimeni nu muncea, și Imperiul a căzut în fața unor popoare barbare, dar mai drepte, mai sănătoase, mai firesc organizate decât poporul roman în decadență.

La atâta însă se mărginește afirmarea noastră, la principiul că numărul celor ce muncesc pentru a produce trebuie să fie, spre binele lor și al societății întregi, infinit mai mare decât numărul negustorilor de vorbe și negustorilor de marfă chiar; că producțiunea păstrează intactă sănătatea și puterea musculară a unui popor; că în puterea lui musculară consistă secretul tinereții lui, siguranța de-a rămânea o rasă sănătoasă de oameni. Azi nu mai e îndoială că orice om care părăsește munca musculară pentru cea intelectuală e condamnat cu toată siguranța în coborâtorii săi la degenerare și la pieire. E statistic constatat că munca aspră, exercițiul continuu al puterilor fizice asigură pentru totdauna existența unui popor, asigură viitorul și propășirea lui, pe când fuga de plug, ocolirea soiurilor grele ale muncii aduce cu sine degenerarea musculaturii, dezvoltarea anormală a sistemului nervos, o înclinare spre desfrâu și plăceri, nimicirea gradată a puterilor de reproducțiune, neuropatie și anemie, în fine stingerea rasei, adesea în condițiile cele mai rușinoase.

Cu aceasta n-am zis însă ca clasele muncitoare să nu fie libere, să nu aibă putința de a se ridica. Oricând trebuie să existe putința pentru om de a urca prin muncă și merit ierarhia socială, care n-ar trebui să fie decât o ierarhie a muncii.

Dar să ne-nțelegem: prin muncă și merit. Nu prin esploatarea muncii altora, nu prin speculă, nu prin șarlatanerie politică, nu prin tripotaj și joc de bursă. Când luăm însă la rând așa numiții dezmoșteniți ai partidului roșu cari au devenit milionari, nu vom afla unul singur care să se fi îmbogățit prin muncă. Ce-a muncit, ce-a *produs* Carada pentru a fi milionar? Nimic, a fost copil de casă al d-lui C.A. Rosetti — unicul merit, a vândut țuică din viile d-lui Brătianu — singura muncă. Acestea nu sunt titluri suficiente pentru diurne de câte 70.000 franci pe an ce le primește acest onorabil din partea statului român. Așadar statul a devenit din partea unei societăți de esploatare obiectul unei spoliațiuni continue și acești oameni nu urcă scările ierarhiei sociale prin muncă și merit, ci prin abuzul culpabil al puterii

politice, câștigate prin alegeri, prin frustrarea statului cu sume însemnate. Acești dezmoșteniți, departe de-a-și câștiga o moștenire proprie pe pământ pe singura cale a muncii onorabile, fură moștenirea altora, alterează mersul natural al societății, se substituie prin vicleșug și apucături meritului adevărat și muncii adevărate, sunt o reeditare în formă politică a hoților de codru, instituind codri guvernamentali și parlamentari.

Ierarhia muncii se constituie, prin chiar natura ei, în piramidă. La zece mii de oameni învățați pe toate terenele se naște un Darwin sau nu Buckle ca vârf al piramidei; din sutele de mii de soldați ale unei armii mari se alege un Moltke, ale căror servicii se răsfrâng apoi asupra întregului. Această ierarhie firească o susținem și noi.

Ceea ce însă numiți d-voastră „o ridicare din ce în ce mai mare a claselor care au fost dezmoștenite de toate drepturile“ este nu o înmulțire a cunoștințelor și a puterii de muncă a acestor clase, ci, din contră, amăgirea lor prin fraze politice și „o ridicare din ce în ce mai mare“ a unor panglicari cari nu fuseseră dezmoșteniți de nimic, pentru că de moștenirea ce-a adus-o din țara turcească au căutat să se dezbere, prin săpun și pieptene, nu s-o păstreze. În locul ierarhiei muncii ș-a meritului s-a introdus ierarhia vicleniei stupide și a apucăturilor maloneste. Un bandit ca cuviosul Simion, o vulpe vânătoare de diurne și afaceri tăinuite cum e Carada, jucători de bursă și nulități cărora natura, drept compensație a stupidității lor, le-a dat perfidia și instinctul necinstei, iată clasele ce le-ați ridicat din ce în ce mai sus.

A existat în lume un stat care-a apus după o viață de șapte mii de ani — Egipetul. Înlăuntrul anticității deja Egipetul era o anticitate proprie, și Homer putea vorbi de ea cum noi azi vorbim de Homer. Egiptenii erau cunoscuți pentru înțelepciunea, pentru spiritul lor de adevăr și de dreptate. Unui popor care-a existat șapte mii de ani d' a rândul nu i se poate tăgădui o calitate: arta de-a guverna. Cel puțin ar fi absurd a i-o tăgădui după o probă continuă de atâtea mii de ani. Egiptenii erau asemenea cunoscuți ca poporul cel mai conservator al anticității. Ei au voit să eternizeze pentru urmașii din veacurile viitoare într-o icoană de piatră secretul lungii lor vieți pe pământ și au zidit — piramidele. Viața altor state comparată cu a Egipetului este ca viața unei muști comparate cu a unui om, ca traiul unei buruieni comparat cu a unui stejar. Statul egiptean era ierarhic. Nu este exact ceea ce afirmă unii, că oamenii nu puteau trece din castă în castă. Din contra, putința de-a trece era asigurată — dar numai meritului și muncii. State demagogice, cari

nu țin seamă de ierarhia naturală a meritului și a muncii și cari, din contra, află mijloace de-a privilegia înaintarea feneantismului și sterilității oamenilor vicleni și malonești, răsar și pier, fără înflorire, ca plantele criptogame.

Dacă dar secretul pentru existența unei rase este păstrarea calităților ei musculare, secretul vieții lungi a unui stat este păstrarea ierarhiei meritului.

❦

[18 august 1882]

De câțiva ani încoace se manifestă și la noi o tendență învederată pentru crearea unei industrii naționale. Mai cu seamă Concordia Română din București au știut să adune în sânul ei mai mulți bărbați din deosebitele clase ale societății cari, deplorând părăginirea în care zac aproape toate ramurile de activitate națională, au simțit în ei îndemnul de-a trezi la o nouă viață munca, paralizată de concurența străină și de lipsa unui învățământ special.

Ca o probă de activitate Concordia Română a deschis espoziția ei, fără concurs guvernamental, din mijloace proprii, în localul ei restrâns. Dacă acea espoziție de obiecte confecționate de români n-a fost splendidă ca să uimească ochii lumii, a dovedit pentru cine știe a vedea că talentul de-a deprinde meserii oricât de grele nu-i lipsește românului, ci ocazia și putința de-a dezvolta acele aptitudini, de-a-și exercita puterile.

Dacă vrea cineva să judece un popor n-are decât să ia nu legile lui scrise, nici trecutul lui, ci literatura actuală și guvernul actual. Aceste sunt semne sigure, cari arată ca un termometru starea unei societăți.

Când constatăm că guvern și Camere consistă, după mărturisirea d-lui Dimitrie Brătianu, din indivizi buni de pușcărie și din „speculanți ai intereselor publice“ buni de carantină, când constatăm pe de altă parte că băieții de ieri alaltăieri scot gazete literare și științifice, oameni ce nu sunt încă în stare a pricepe nici ce e știință, nici ce e literatură, e evident că, dacă în sfera intelectuală lucrurile stau atât de rău, nici în sfera muncii materiale ele nu pot sta sus. Nu se poate aștepta de la o generație care, cu abecedarul în buzunar, administrează, scrie tragedii, face finanțe, planuri strategice etc., ca ea să aibă un interes serios pentru lucruri cari cer studiu și pricepere, cum e activitatea economică, atât de multilaterală și de varie. Cu spirite conducătoare ca tejghetarul Carada, cu financiari ca Eliade Cârciumărescu,

cu redactorul Adonis de la „Românul“ care, însărcinat al statului în cestiunea răscumpărării, a confundat interesele reciproce cu atâta abilitate încât s-a ales cu milioane, cu asemenea oameni în capul țării nu se poate cere ca industria sau meseriile să se fi bucurat de cea mai mică atenție din partea plebei dominante. A trăi din munca altora, asta o înțeleg ei; a încuraja această muncă, a o diversifica, a o crea unde nu există, a da aptitudinilor naționale libertatea de-a se aplica după soiul lor la ramuri diverse de producțiune, a aduce prin măsuri combinate înțelepțește poporul, până azi agricol, la diviziunea muncii, a-i da ocazia de a-și întrebuința timpul iernei, pe care-l pierde în zădar — așa ceva nici nu le-a trecut prin minte acestor oameni, pe cât de vicleni pe atât de sterpi și neputincioși pe terenul adevărului.

Concordia Română era deci creată într-un mediu social cât se poate de nefavorabil. Cea dentâi piedecă a propășirii, sub presiunea căreia se resimte orice meserie și orice început de industrie, este concurența străină, condusă cu abilitate, încurajată adeseori prin premii de cătră guvernele străine. A doua piedecă e lipsa de capital. În adevăr, munca e sterilă fără concursul capitalului și, cu cât capitalurile puse la dispoziția muncii vor fi mai numeroase, aceasta va fi mai bine retribuită și va prospera mai repede.

Însă aci se 'ntreabă totdauna a câta parte din capitalul ce există într-o țară se pune la dispoziția muncii, a câta se risipește pe plăceri și în mod cu totul neproductiv. Dacă vom cerceta acest punct important vom observa că aproape toate capitaliile câte le produce agricultura se cheltuiesc pentru mărfuri introduse din străinătate, adecă pentru servicii făcute de străini; că ele se risipesc pe lux și în mod improductiv, că la dispoziția muncii din țară nu rămâne aproape nimic. A treia piedecă, cea mai grea din toate, e lipsa de aptitudini, de forțe productive. Brațe și creieri au toți, dar nimeni nu i-a învățat cum să le întrebuințeze în modul cel mai folositor. De aceea românul e redus la cele mai grele și mai puțin productive soiuri de muncă.: o clasă de mijloc în care munca să consiste în combinarea forței musculare cu cea nervoasă nu există la noi decât în începuturile unei industrii nouă, în resturile anticuate ale unei industrii vechi.

Iată dar mediul asfixiant în care se mișcă începuturile de industrie națională, și desigur e un merit cu atât mai mare de-a lupta în asemenea grele împrejurări, un merit pe care cu dragă inimă îl recunoaștem și-l prețuim.

Acum societatea „Concordia“ și Clubul comercianților și meseriașilor din Iași se unesc pentru a convoca un congres pentru ziua de 10 octomvrie, la Iași, unde se va discuta starea economică a țării.

Deși felicităm societatea Concordia pentru inițiativa luată, mărturisim că Clubul comercianților și meseriașilor din Iași ne inspiră oarecare neîncredere. Acest din urmă club este eminamente politic după cât știm, constituit nu pentru a încuraja comerțul și industria, ci pentru a da materialul trebuincios de agenți electorali guvernului roșu. În acest Club sunt și mulți negustori de vorbe cari nu s-ar sfii a se folosi de concursul Concordiei, ce pân' acum s-a ferit de veleități politice, pentru scopuri electorale de-o importanță apreciată numai de trinitatea Gheorghian — Guță Panu — Verussi.

Iată punctul asupra căruia credeam de datorie a atrage atenția membrilor Concordiei. Această societate n-a făcut nicicând politică militantă, din contra, ea a căutat să atragă în cercul ei oameni de cele mai diferite vederi, al căror scop e încurajarea muncii naționale. Asociindu-se cu un club eminamente politic, îi dă acestuia o importanță pe care n-o merită, dă un lustru firmei Herșcu Goldner et Comp., de care aceasta-ar fi onorată, dar care n-are a face câtuși de puțin nici cu negoțul, nici cu industria națională. *Caveant consules.* Să nu se 'ntâmple ca toată inițiativa Concordiei să degenereze într-un fel de manipul electoral, pentru a vedea la alegerile viitoare ieșind din urnă pseudozugravul chefalonit Verussi, scandalosul dascăl Guță Panu și evreofilul Gheorghian.

Ar fi păcat de scopurile eminent naționale ale Concordiei de-a le vedea puse în serviciul personal al vânătorilor de funcții, de diurne și de subvenții oculte cari au inundat de la un timp încoace Iașii.

❦

[19 august 1882]

După cum ne asigură ziarele inițiate în tainele guvernului Camerele se vor convoca în octombrie, c-o lună înainte de termenul reglementar, pentru?… pentru a rezolva unele cestiuni cari nu mai sufăr nici o întârziere.

Se știe înțelesul acestei diplomatice parafraze. De câte ori am auzit-o ne-am închipuit, în naivitatea noastră, următorul lucru: muncim pământul cu același plug cu care-l munceam la anul o mie două sute după Hristos, în vremea voievodului Bărbat și a Radului din Făgăraș; se vede că Adunările

s-au convins că, după o întârziere agronomică de aproape șapte sute de ani, azi nu e timp de pierdut; cată să modificăm sistemul nostru de cultură, ca să putem ține pas cu alte țări. Cel puțin așa ne închipuiam. Când colo, care era lucrul ce nu suferea întârziere? Vro pensie reversibilă, vro răscumpărare de drum de fier cu câștiguri pentru deputați ș.a.m.d.

Curioși copii suntem noi românii!

Cel mai simplu om care-a observat că albina adună miere și ceară, iar cuca își pune ouăle în cuiburi străine deduce că așa va face albina în veci de veci, că tot astfel va rămânea și nevasta cucului, care, ca femeile cele stricate, își leapădă copiii pe mâni străine. În toate cele recunoaștem necesitatea absolută a legilor naturii, știm că o piatră aruncată va cădea în jos după o anume lege, că repezimea ei va crește succesiv în pătrat, știm că apa nu curge la deal, știm că soarele cată să iasă la răsărit și să se cufunde la apus în noapte; numai despre oameni ne facem iluzii. De la oameni pe care prezidentul lor îi numește „buni de pușcărie și de carantină“, pe care d. C.A. Rosetti îi numește „soitarii“, de la oameni cari au dovedit că sunt moralicește putrezi, intelectual sterpi, mai putem aștepta îmbunătățiri? Pretextează cineva de a-l fi cuprins iluzia că din acești oameni poate răsări lumină și libertate?

Caracterul empiric al oamenilor e așa de fix, rămâne așa de unul și-același precum e una și-aceeași forma și sămânța plantelor, forma lupului și a maimuței. De la lup nu poți aștepta fapte de miel, de la pisici nu apucături de căprioară — numai de la oameni, a căror natură e constatat rea și netrebnică, suntem încă în stare a aștepta lucruri bune, cu totul neconforme cu natura și cu inteligența lor? Nimeni nu așteaptă de la lemn calitățile fierului, de la lut calitățile aurului și totuși sunt oameni cari de la soitarii, maturități pentru Văcărești și carantină, pretextează a aștepta fapte mari.

Iată în ce consistă iluzia. Suntem dar siguri că cestiunile cari nu mai sufăr întârziere s-ar putea amâna tot așa de bine precum amânăm reforma plugăriei noastre de la 1200 și până azi. Altceva e la mijloc, iar interesele țării numai un pretext sub vălul căruia se pregătesc nu reforme, ci nouă grupări de persoane și de ambiții.

Să vedem cari sunt lucrurile ce se petrec?

Căpeteniile roșii, văzând că în adevăr nu mai merge, că țara e uimită de corupția adâncă și de ignoranța neagră a partidului roșu, s-au sfătuit între ei să pară că se dezbină. Ei să-și facă loruși opoziție — asta-i cestiunea. „Românul“ să facă opoziție guvernului, „Națiunea“ asemenea — să crează

lumea că există sciziuni profunde în sânul partidului. Se știe că Corpul nostru electoral nu prea face deosebiri de nuanțe; opoziția e opoziție orișice-ar gândi, guvernul, guvern. Ca la manevre, unde o parte a armatei joacă pe inamic, astfel o parte a roșiilor au început să joace opoziția și să reprezinte partidul virtuții. Oricât voturile alegătorilor s-ar împărți, tot unul de ai lor cată să iasă din urnă. Când manevra va fi sfârșită pe câmpul electoral, în Cameră se vor împreuna rangurile în aceeași armată de esploatare și de băieți de procopseală care-a existat și pân' acum.

N-ar fi minune ca aceste mari manevre electorale să izbutească și să vedem că pretinsa opoziție și pretinșii guvernamentali, odată adunați în Dealul Mitropoliei, se arată a fi de un chip și de-o asemănare, unii lupi goi, alții îmbrăcați pe timpul alegerilor în piei de oaie, dar aruncând în lupăria din Deal, în codrul parlamentar, o deghizare devenită de prisos.

Se vorbește asemenea de-o intrare a grupului „Binelui public“ în rangurile roșii. În adevăr, pretinsa reorganizare a partidului liberal ar fi o admirabilă ocazie pentru a se opera o accesiune mai pronunțată cătră putere. Poate că cine citește „Binele public“ n-ar crede una ca aceasta — dar la Dumnezeu și-n țara românească toate sunt cu putință.

Se poate asemenea ca-n toamna aceasta Camerele sau să lucreze înainte, sau să fie dizolvate. Dacă s-ar dizolva, tot planul acesta de operațiune va fi norma de conducere a roșiilor. Vor juca unii pe opozanți, alții pe guvernamentali și, dacă țara va fi dispusă a vota pentru opoziție, are să cumpere pisica 'n sac și se va deștepta prea târziu că oaia din urnă s-a transfigurat, în Cameră, în lup.

A 'ntroduce acest joc pare a fi misiunea „Națiunii“. În adevăr, pielea de oaie e blândețea cu care se face opoziție; o blândețe care-a prezidat de-atâtea ori actele din Dealul Mitropoliei și le-a îngăduit intră în cadrul comparațiunii noastre. Statul major al unei și aceleiași armate s-a despărțit deci în două: unul din frații generali conduce pe pretinșii inamici ai partidului roșu, pe cei travestiți, celălalt frate conduce partea netravestită a turmei. Lupta aparentă va începe; se vor auzi împușcături, dar oarbe, fără glonți, vor bubui tunuri, dar fără ghiulele. Și de-o parte și de alta soldații se vor da prinși fără a fi încercat să se apere cu baioneta și, când lupta aparentă se va fi sfârșit, toți vor vedea că n-a fost decât o manevră. Glonții purtători de moarte nu vor fi fost decât pe hârtie, uciderile nu se vor fi întâmplat decât în coloanele gazetelor; toți își vor depune lăncile și coifurile de carton în bufetul Camerelor și un vesel banchet va încheia dușmăniile teatrale,

banchet făcut în intimitate, pentru a râde de țară și a se admira reciproc cum au fost în stare eroii să tragă atât de bine pe sfoară opinia publică.

Comedie, comedie!

Tragic e lucrul numai pentru țară, pentru poporul nostru, sărmanul. Acesta va continua a purta în spate o pătură întreagă de feneanți și de ignoranți, de oameni incapabili de-a se hrăni prin muncă onestă și avizați la banul public; administrația va continua a fi o bandă de hoți și mizeria va crește din ce în ce, până ce vrun popor mai tânăr și mai drept se va îndura să puie capăt noului Bizanț. Sub un guvern cu limbă străină țăranul nostru va începe a răsufla, precum răsuflă azi în Basarabia rusească. Am vorbit adesea cu țărani de lângă Cetatea Albă, ba chiar de la Movilău de dincolo de Nistru și toți, văzând starea ticăloasă a fraților lor din România pretinsă liberă, ziceau că „bun și mare e Dumnezeu“ de i-a scăpat de stăpânirea română. E trist a constata acest adevăr; e trist a constata că faimoasa noastră pseudocivilizație nu s-a tradus decât într-o cumplită apăsare a poporului nostru. La urma urmelor însă nici un popor nu e osândit de Dumnezeu de a fi vecinic robul invaziunei stârpiturilor orientale și când, fără nici un bine pe pământ și fără rază de speranță în inima sa amărâtă, cade ostenit în umbra străinătății, el a murit pentru istorie, dar moartea va fi fost o binefacere supremă și o mântuire pentru el.

❦

[20 august 1882]

„Luptătorul“ din Focșani continuă a ne da tabloul stării economice a țării, descoperind vânzări silnice de obiecte scutite de lege pentru plata dărilor. Ziarul comunică de astă dată două publicațiuni de vânzare ale perceptorilor din comunele Bonțești-Cârligele și Măicănești, jud. R. Sărat:

> Obiectele secuestrate locuitorilor din Bonțești sunt: 600 scânduri de câte 16 palme una lungimea; 10 dulapi; una scurteică femeiască de atlas de lână gri, blănită cu blană neagră și vulpe; două așternuturi, unul verde și altul conabiu; 198 vedre vin alb, recolta anului curent; 14 oi; rodul de la 98 pogoane vie; precum și, de la 22 „pogoane porumb“, recolta anului 1882; 2 iepe; 3 cai; o jumătate pogon fâneață, livadă; 100 doage; un râmător; 1 zăbun; 1 ferăstrău cu coardă; arendarea pre doi ani a două pogoane vie; un junc; 18 bucăți lemne de construcție de case; 10 căzi; 1 curătoare; 1 butie; 1 mânzată; 1 boloboc; 1 oglindă de perete. Licitația s-a ținut în ziua de la 24-26 iulie expirat, 1882. Iscălit p. agent Zoicărescu (originalul se află la redacțiunea „Luptătorului“).

La comuna Măicănești s-au secuestrat: 6 oi; 1 gonitor; 3 iepe; 90 coți velințe; 2 vaci; 1 pereche foi; 23 coți așternut; 3 țoale de car; 1 așternut; 20 banițe porumb; 2 cai și 3 butoaie. Vânzarea acestor obiecte va avea loc de la 15-25 august. Agent Ionescu — No. 139.

Așternut, haine, instrumente de muncă, recoltă — totul i se vinde țăranului pentru a hrăni nesățiosul buget. Și în același timp în care vie, vite, grădini, animale de muncă, vasele pentru fabricarea vinului, c-un cuvânt tot ce susține viața țăranului de pe-o zi pe alta se vinde la mezat pentru neplată de dări, în momentul în care starea poporului nostru e mai rea decum a fost vrodată și puterea lui impozabilă istovită după probele de mai sus, ilustrul Carada e trimis la Berlin ca să contracteze o nouă datorie publică de 134 de milioane. Pentru ce? Pentru a construi nouă drumuri de fier, pentru a transporta un grâu ce nu se vinde, o producțiune brută care nu mai află cumpărători.

„Românul" însuși constată în numărul său de azi că nimic din banii realizați cu toba pe așternuturi, zăbune, ferestraie nu se restituie sub nici un chip contribuabilului muncitor.

Debitanții de tutun în loc de-a fi români, după cum prescrie legea, sunt, sub ochii directorului, în capitală chiar, străini. Dispoziția legii nu e respectată nici de stat, care administrează el însuși monopolul. Prin legea de la 1864 se prescrie ca cârciumarii din sate să fie români; nu sunt. Primăria cheltuiește cinsprezece milioane, dar nici măcar lucrătorii cu mâna nu sunt români. La căile ferate, după dispozițiile contractului de înterprindere, jumătate din funcționari ar trebui să fie români. Nu sunt. Și așa în toate. Capitaluri de sute de milioane se iau an cu an din punga contribuabililor și nimic, absolut nimic nu li se restituie. Pe când datoria publică s' adaogă cu sute de milioane și acestea se cheltuiesc pentru a plăti servicii străine, „Monitorul" publică în toate zilele vânzări de case de-ale muncitorilor, pentru sume neînsemnate. Efectele sunt? „Românul" recunoaște în fine ceea ce de șase ani îi spunem necurmat — recunoaște că ipocrizia și nepăsarea guvernamentală conduce la sărăcia muncitorilor, la mortalitatea lor, la degenerarea lor *fizică și morală.*

Iată ceea ce-am zis și am repetat de atâția ani de când „Românul" face mereu apologia îmbunătățirilor introduse de partidul liberal. Foaia guvernamentală ne dă chiar azi o serie lungă de pretinse îmbunătățiri în favorul negoțului și se laudă cu ele. Fără cuvânt. Prin aceste îmbunătățiri ați făcut ca țara să atârne din ce în ce mai mult de-un negoț străin, dovadă

umplerea până la superfluență a orașelor noastre cu negustori din câteșipatru colțurile lumii, cari, introducându-ne până și făina din străinătate, paralizează în germene orice activitate proprie. Fără cultură, fără bani, fără aptitudini, negoțul ne-a prefăcut—copii economici — în concurenți ai națiunilor celor mai înaintate. Meseriașul nostru este silit de negoțul ce-i introduce similarele străine să concureze cu acestea sau să lucreze cu pagubă. Ș-așa în toate cele.

Până azi liberalii nu văd că interesele negoțului internațional pe de-o parte, și acele ale educației noastre industriale pe de alta nu sunt identice, ci *opuse.* Până azi nu s-au convins că nu e permis a confunda negoțul *dinlăuntrul* țării, menit a introduce diviziunea muncii după condiții climatice și după repărțirea materiilor brute, cu comerțul *internațional*, menit din contra, nu a diviza munca, ci a o reduce la un singur soi, la cel mai ingrat din toate.

Și, cu toate acestea, în folosul comerțului internațional Carada contractează o nouă datorie publică de 134 de milioane.

Puțin trebuie ca populațiunile noastre să întreacă în degenerare fizică și morală populațiunele Indiei, supuse guvernului britanic, și pe foștii sclavi negri din statele de sud ale Americei. Și cu toate că mizeria crescândă produsă prin sarcini publice împiedică pe muncitor de-a se hrăni bine, de-a locui bine, de-a-și trimite copiii la școală și-l face să retrogradeze în toate cele, suma deja enormă a datoriilor publice se sporește din nou cu sute de milioane și universalul Carada e trimis să menajeze aceste lucruri, cu cele mai mari foloase private pentru complicii săi din partidul roșu.

❦

[22 august 1882]

Confrații noștri de la „Binele public“ s-au găsit cu drept cuvânt atinși prin câteva linii ce au apărut într-unul din cele din urmă numere ale „Timpului“ și care făcea aluziune la niște zgomote după cari s-ar fi căutând o apropiere între partidul „Binelui public“ și partidul de la guvern.

Confratele nostru declară în modul cel mai formal că acele zgomote sunt neîntemeiate:

> Nici faptele petrecute până astăzi, nici conduita noastră corectă și sinceră nu autoriza pe cei de la „Timpul“ ca să ne presupună măcar că cochetăm cu un guvern

care s-a ilustrat numai prin fărădelegi sau că facem cauză comună cu o ceată de jefuitori ai averei publice.

Avem mult de luptat împotriva răului comun și este de dorit ca asemenea bănuieli, vătămătoare din toate punctele de vedere, să dispară pentru totdauna.

Rugăm pe confrații noștri să crează că în intențiunea noastră nu a fost de a da vreun crezământ acelor știri, ci numai de a le denunța, pentru ca să poată fi dezmințite, cum au și fost în modul cel mai categoric.

Confrații noștri mai observă că s-ar putea mai cu drept cuvânt să ni se atribuie nouă intențiunea de a ne apropia de guvern, deoarece chiar de curând dd. Mavrogheni și T. Rosetti au primit funcțiuni de la guvernul actual. Dar credem că la rândul lor sunt și ei nedrepți și cu acești bărbați și cu partidul conservator.

În ce privește pe d. Mavrogheni, vom observa că în toate țările civilizate funcțiunile diplomatice sunt considerate ca afară din luptele de partide.

Și tocmai de aceea, dacă între noi și în țară putem să ne împărțim în mai multe partide, conservator, liberal, liberal sincer, independent etc., în fața străinilor nu putem fi decât români și constituim toți un singur partid, partidul național.

În Anglia, de exemplu, miniștrii plenipotențiari rămân la posturile lor deși guvernele se schimbă, afară numai de cazurile rare în cari e vorba de a se schimba cu totul atitudinea politică a guvernului față cu una din puteri.

Astfel fiind, d. Mavrogheni, care și-a servit țara în timp de 30 ani pe terenul politic și a cărui sănătate nu-i mai permitea să rămână în Parlament, a putut primi să și-o servească și de acum înainte într-o funcțiune care este afară din luptele politice și pe care putea să o îndeplinească mai bine decât oricare altul, fără ca să-și schimbe convicțiunile sale politici și fără ca să aibe dreptul cineva de-a califica purtarea sa de defecțiune.

În ce privește pe d. T. Rosetti, unul din cei mai demni reprezentanți ai principiilor partidului conservator, caracterul său cumpătat și pacinic, temperamentul său liniștit și blând îl destina natural la magistratură și-i impunea, ca să zicem așa, funcțiunea pe care a exercitat-o cu atâta succes și pre care va împlini-o și de acum înainte cu același succes pentru binele țării și onoarea justiției. Și, oricare ar fi părerea noastră de rău că în luptele politicei active vom avea un luptător mai puțin, partidul conservator o uită gândind ce bun și demn magistrat a câștigat țara.

Altele sunt faptele cari se pot numi defecțiuni și cari ne-au făcut bănuitori, după cum observă, cu multă dreptate, confrații noștri de la

„Binele public“.

❦

[26 august 1882]

„Prin natura principiilor lor, Conservatorii văd cu ochi răi deșteptarea economică“ aceasta e cea mai nouă frază ce-o debitează „Românul“ și, ca s-o probeze, citează deviza „mulți dedesupt puțini deasupra“. Ne impută asemenea că noi, vorbind de congresul economic, ne-am esprimat neîncrederea față cu Clubul comercianților din Iași.

Dar oare nu contrariul e adevărat? Prin natura principiilor lor, roșii ar trebui să fie adversari ai deșteptării economice.

Întâi, dacă sunt consecuenți în liberalismul lor, cată să fie partizani ai liberului schimb. Din punct de vedere *liberal* e nedrept de a-l pune pe consumator să plătească mai scump articolele ce-i trebuiesc când le poate avea mult mai ieftine din străinătate căci, conform teoriei liberalismului, fiece om cată să fie absolut liber de a cumpăra în piața care-i convine și de-a vinde asemenea.

E fără îndoială neliberal și neegalitar de-a scumpi prin măsuri protecționiste, chiar pentr-un timp mărginit, obiectele industriale, căci prin scumpire ele devin accesibile numai numărului mic al acelor bogați și neaccesibile oamenilor mai săraci. Iată dar că protecțiunea favorizează inegalitatea și restrânge libertatea omului sărac de-a-și satisface cu banii munciți de el necesitățile sale, de-a cumpăra obiectele pe piața cea mai favorabilă lui, pe cea mai ieftină, pe cea străină.

Afară de asta un sistem care încurajează industria națională constituie privilegii cari se răsfrâng asupra industrialilor și le asigură câștiguri. Nimic mai neliberal, mai reacționar decât privilegiul.

Introducerea industriilor favorizează totodată inegalitatea. În măsura în care într-o industrie intervine concursul inteligenței, se introduce între oamenii ce o profesează o ierarhie a muncii contrarie egalității. Idealul liberalismului e o societate în care toți să fie egal de inculți, egal de săraci, egal de guvernabili prin frazele d-lui C.A. Rosetti.

În realitate liberalii și sunt în toate țările partizani ai liberului schimb și nu se sfiesc de-a stigmatiza cu porecla de „reacționară“ orice măsură de protecție; pentru că în alte țări liberalii știu ce vorbesc, se 'ntemeiază pe

principii și 'nțeleg foarte bine că, sub firma liberalismului, nu pot debita idei reacționare.

Numai la noi e altfel. Înclină țara în favorul ideilor conservatoare? Numaidecât se află oameni abili cari să le escamoteze și să le boteze liberale.

Când cei ce pretind a împărtăși vederile liberalilor din țările apusene adoptează idei protecționiste nu dovedesc alt decât că nu și-au dat seama de sistemul ce pretind a-l profesa, că n-au avut nicicând idei veritabile și că, vorbe nedefinite umplându-le capul, cu vorbe și pentru vorbe s-au luptat.

Coloanele acestei foi sunt de ani încoace martore că, în margini practice și dictate de esperiență, am fost pentru încurajarea, pentru protegerea industriei naționale. Inconvenientele măsurilor protecționiste le-am considerat ca o dare plătită în favorul educațiunii noastre industriale și am sperat că dintr-un regim de protecție și educațiune va rezulta diviziunea muncii. Pururea am văzut în diviziunea muncii principalul mijloc în contra mizeriei actuale, dar am constatat că această diviziune nu se poate întâmpla pe cât timp meseriile vor fi paralizate prin concurența fabricatelor străine și în fine că *educația noastră industrială* este cea care cere sacrificii și că le merită mai mult decât acea educație stearpă care produce zecile de mii de aspiranți la funcțiuni.

„Românul“ ne-a escamotat ideile și nu e minune ca azi să pretinză că sunt ale sale. Plagiarea e un obicei atât de înrădăcinat în România încât nu suntem nici cei dentâi nici cei din urmă cari au fost obiectul unei asemenea spoliațiuni. Meșteri de a-și apropria lucru străin, confrații se mândresc azi cu bunul altuia și pretind că niște idei, poreclite reacționare sau conservatoare în toate țările celelalte, devin liberale la noi din momentul ce dumnealor vor binevoi a le lua de la alții.

Credem că în privința controversei e destul de lămurit că ideile protecționiste nu sunt, nici pot fi liberale și trecem la cazul cu Clubul din Iași.

În afară de ordinea de gândiri pe cari le susținem, am afirmat că Clubul comercianților din Iași e — din nenorocire — un club eminamente politic.

Am fi dorit așadar ca o societate ca Concordia, care s-a ferit cu îngrijire de veleități politice și electorale, să nu se amestece în activitate c-un club ca cel din Iași, a cărui *unică* țintă pân' acum a fost de-a influența alegerile. Iată ceea ce am zis: nimic mai mult, nimic mai puțin. Societatea Concordia, care a dat probe de activitate neobosită, ai cărei membri s-au distins prin zel,

inteligență și nepărtinire, care s-a ferit cu nestrămutare de orice mișcare politică, fie opozițională, fie guvernamentală, și-ar ignora ținta din momentul în care-ar intra în comunitate c-un club condus, după cum toată lumea știe, de agenți electorali subvenționați de guvernul central din fonduri secrete. Menirea acelui club n-a fost pân' acum cel puțin nici negoţ, nici industrie, ci chip de-a pune cerul și pământul în mișcare pentru ca deputați roșii să iasă din urnele Moldovei. A dat deci concurs în alegeri oamenilor adunați sub firma d-lui Herșcu Goldner, cari nici trecut au în Moldova, nici amici politici, nici măcar un nume respectabil, și pentru cari orice idee, fie politică, fie economică, e bună să serve de pretext la vânătoarea de voturi, diurne și funcții.

Așa a fost pân' acum cel puțin și nu credem că acea asociație viciată de veninul politicei în chiar originile ei, să poată da alte rezultate decât acele pentru cari au fost făcută. Dar poate că suntem prea pesimiști! Cu atât mai bine. Dacă Clubul ar fi în stare a împlini misiunea economică pe care 'ncearcă a și-o atribui, va rămânea vorba noastră jos și fapta dumnealor sus. Dar, până la dovadă, insistăm a crede că Congresul economic, întru cât s-atinge de Clubul din Iași, e un mijloc din cele multe pentru a câștiga popularitate și voturi sectei politicianilor roșii cari au început a se cuibări și în Moldova.

❦

MACEDOROMÂNII

[27 august 1882]

D. Alexandru Pencovici ne trimite câteva notițe pe cari le publicăm mai la vale, culese cu ocazia călătoriei făcute între românii balcanici. Din aceste notițe se va vedea că un popor întreg, aproape egal la număr cu grecii, e supus unui sistem de deznaționalizare din cele mai odioase, prin presiunea unei biserici străine și a unor societăți de agitatori străini al căror scop e dezmembrarea Imperiului otoman și substituirea etnocrației turcești prin etnocrația grecească, pentru a ne servi de termenul consacrat de d. Paparrigopulo.

Ca fost director al serviciului statisticei în România, ca participator la congresele de statistică câte s-au ținut în Europa pân-acuma, ca amic al celor mai cunoscuți bărbați de știință în materie de statistică, notițele d-lui

Pencovici merită desigur crezare. Ele confirmă, prin intuițiune proprie, ceea ce au constatat deja geografii și istoriografii Peninsulei și probează că, de la venirea turcilor în Europa, elementul latin, odinioară cel mai numeros al Peninsulei, au fost absorbit în cea mai mare parte de către popoarele conlocuitoare și că grecii moderni se silesc acum a asimila până și resturile, încă destul de însemnate, câte și-au păstrat limba națională.

Ni se pare că mijlocul cel mai eficace pentru a emancipa această populație latină de influența bizantină ar fi despărțirea ei bisericească de greci, ceea ce-au făcut bulgarii, ceea ce au făcut românii din Banat și granița militară. Biserica răsăriteană e națională; ea nu numai admite, comandă chiar ca serviciul în biserică să se facă în limba grăită de popor. E, o constatăm cu durere, o rușine ca în suta a nouăsprezecea membrii unui popor de douăsprezece milioane aproape să fie siliți, sub un guvern negrecesc, de-a întrebuința în școală și biserică limba unui stat străin și lor și poporului dominant al osmanilor, și să fie prada unor agitații îndreptate în contra existenței Imperiului otoman și a înșiși existenței lor.

Iată și scrisoarea în cestiune.

❦

[28 august 1882]

Între multele îmbunătățiri economice pe cari, cu și fără cale, le propun onorabilii confrați din Strada Doamnei, este una — și anume cea din urmă — care nu e lipsită de originalitate. Organul d-lui C.A. Rosetti crede că se pot realiza capitalurile necesare pentru a crea o societate de navigațiune româno-bulgară, unită cu una franco-engleză care, făcând concurență societății austriace, să împiedece *înstrăinarea* definitivă a Dunării de Jos.

Ideea aceasta nu e cu totul nouă; noi înșine am susținut în diferite rânduri că e cu putință a se face concurență Societății de Navigațiune, că drumurile noastre de fier i-o și fac chiar în mod considerabil și că antreprenori străini cari ar împodobi vasele lor cu colorile noastre ar putea să constituie un surogat, nu tocmai esențial, al unei navigațiuni naționale. E aproape sigur că Domnii vechi, stăpânitorii Dunării și Mării Negre, cum erau Alexandru cel Bun și Mircea I, posedau în statele lor o navigațiune exercitată de genoveji și venețiani, care, fără a fi națională și în mâna poporului muntean al românilor, a înflorit pe țărmurii noștri până-n vremea lui Mohamet II. Dar fost-au aceasta o navigațiune proprie a noastră?

Dezvoltat-au românul aptitudinile sale nautice, dacă le are? Dacă poporul nostru ar fi contractat deprinderile navigațiunii din epoca aceea încă, ea ar fi subzistat și în vremea predominațiunii turcești și altă față ar fi avut Dunărea. Din nenorocire, ea nu era decât un copil adoptiv care-a fugit îndată ce l-au alungat turcii; o educație anume în această direcție a chiar poporului nostru n-a avut nicicând loc și, cu toate că țărmii amândoi ai Dunării sunt ocupați de populațiuni de limbă și rasă română, român corăbier abia se va găsi. Numai oamenii de munte coboară pe plute cu repejunea săgeții apele Bistriței ș-a altor râuri, pentru ca, ajunși la port, să se 'ntoarcă acasă pedeștri.

E dar cam bizară forma în care foaia guvernamentală gândește a se realiza dezvoltarea navigațiunii române, căci o societate bulgaro-franco-engleză, în parentez și română, e măcar pe trei sferturi tot atât de puțin română ca cea austriacă — căci ce-mi sunt franco-bulgaro-englejii, ce-mi sunt austriacii? Ce-mi e unul, ce altul? Deși înșine am formulat o asemenea idee, când era vorba de-a preîntâmpina preponderanța marei monarhii vecine pe Dunăre, cată să recunoaștem că, substituind unui termen străin un altul tot atât de străin, poate fi un expedient minunat de-o însemnată valoare momentană, dar rămâne un expedient, o măsură preventivă care nu va folosi tocmai mult răspândirii gustului de navigațiune între români.

Ar fi dar practic ca confrații să ne spuie ce cred în privirea aceasta. Am făcut drumuri de fier cari, după lege și natura lucrului, au să fie odată administrate numai de români. Cu toate acestea pân-în ziua de azi n-a gândit nimeni la înființarea unei școli politehnice din a cărei elevi buni să se recruteze inginerii și administratorii viitori ai rețelei noastre de căi ferate. E adevărat că o sumă de români se aplică în străinătate la studii tehnice, ba par a avea chiar o înclinare și un talent deosebit pentru științe pozitive; e adevărat asemenea că la o școală înființată imediat, funcțiile s-ar ocupa, ca după obicei, nu după merite, ci după protecțiile de cari se bucură concurenții; cu toate astea nu credem ca, pentr-un timp îndelungat, să ne putem dispensa de o asemenea școală înaltă. În toate zilele aproape coloanele optimiste ale ziarelor guvernamentale ne vorbesc de dezvoltarea agriculturii noastre, de întrebuințarea mașinelor în locul brațelor, de sute de alte îmbunătățiri. Cu toate acestea, într-o țară a cărei producțiune se 'ntemeiază aproape esclusiv pe plugărie, se află o singură, zi una, școală de agronomie, și chiar despre acest institut unic nu se poate afirma că ar putea servi de model. Dar oricine pronunță vorba „mașină“ spune totodată că

aceste instrumente, dacă înlocuiesc puterea brațelor, cer pe de altă parte concursul inteligenței omenești. Deși românul e din natură inteligent, proroc nu e și nu putem aștepta de la el, ca fără cunoștințe mecanice, să poată conduce o mașină. Dovada? Aproape toți mașiniștii sunt străini. Se vorbește în același ton de dezvoltarea industriei și a meseriilor. Dar cum se pot aceste fără educație profesională, fără ca încercările și începuturile să fie încurajate și sprijinite. Dovadă că nu se poate e că unul dintre magnații noștri, carele s-a 'ncercat a fonda o fabrică, e azi aproape ruinat după cât auzim, cu toată activitatea și cu toată cunoștința sa de cauză. El nu poate lupta cu primele de export ale statelor vecine.

Tot astfel foaia guvernamentală vorbește azi de navigațiune națională „bulgaro-franco-engleză“. Cum își închipuiesc confrații istoria aceasta?

Cred că, substituindu-se unei companii străine o altă companie străină, aptitudinile nautice ale poporului românesc se vor dezvolta mult? Fără îndoială, multe și curioase abateri s-au comis de către Societatea de Navigație, mai cu seamă multe uzurpațiuni și, pentru a reafirma dreptul țării și a nu-l lăsa să cază în desuetudine — deși în asemenea cazuri nu există prescripțiune —, poate fi, precum am zis, un espedient practic de-a opune pe-o altă societate celei existente. Dar e un espedient; să nu ne 'nchipuim că fără muncă proprie, fără ca populațiuni proprii ale noastre să deprinză arta navigațiunii, vom avea vreodinioară vase și marinari. Oriunde intervine concursul inteligenței, deprindere și o educație specială se cere, căci e mare deosebire între a ridica o sarcină în spate numai cu putere musculară și între a dirige un vas.

Acestea am avea de observat la istoriile pe apă ce ni le zugrăvește foaia guvernamentală. Nimic nu se câștigă în mod durabil fără muncă proprie, fără deprindere proprie. A substitui pe unul altuia poate fi necesar pentru cuvinte de drept; dar cu dezvoltarea ca atare a navigațiunii o asemenea măsură nu are a face.

❦

[1 septembrie 1882]

Dacă vor mai fi existând încă, din păcate, oameni nărăviți, cu sufletul și cu tendințele reacționare, cari să se îndoiască de propășirea noastră socială și de omenia guvernului actual, le recomandăm cu stăruință următorul

anunț, al cărui original redacțiunea „Luptătorului“, din Focșani, de pe care-l reproducem, declară că-l are în birourile sale:

> De vânzare sunt: 38 țoale, 1 vacă, *2 cămăși bărbătești, 3 cămăși femeiești,* 3 scurteici *femeiești,* 2 fețe de ghete, 8 *așternuturi,* 1 iapă, 3 scoarțe de lână, 3 *perne,* 95 pogoane porumb **a se arenda,** 8 flanele, 4 *rochii,* 1 șervet, 49 pogoane fân a se arenda, 3 *zăbune femeiești,* 1 *zăbun bărbătesc,* 3 vase deșerte pentru vin, *2 pieptare de postav,* 1 *pereche pantaloni femeiești,* 4,5 pogoane pârloagă, a se vinde rodul, 2 brâie roșie, 1 pereche cioareci, 3 plapome, 1 mintean, 1 polcă *femeiască,* 1 manta și 6 coți materie.
>
> P. Agent: M. Cursarie

Toate aceste obiecte, ne spun confrații noștri, au fost secuestrate locuitorilor din comuna Risipiții, plasa Marginea de Jos, județul Râmnicul Sărat; iar vânzarea s-a și efectuat în zilele de 24, 25 și 26 iunie expirat.

„Luptătorul“ mai înșiră o mulțime de alte fapte gingașe de felul acesta, căci pomelnicul e lung și fericirea sătenilor desăvârșită.

Desculți ne-a făcut Dumnezeu; se pare că desculți voiește să ne lase și d. Brătianu. Zicem *desculți* prin eufemism, căci în realitate e vorba de o adevărată despuiare.

De altminteri, căutând bine, aceste procedări sumare ale perceptorilor regimului fac parte dintr-un întreg sistem de guvernământ. Dacă ar fi izolate, am fi dispuși să credem că ele sunt dictate de interes, sau pornite dintr-un exces de zel condamnabil; din nenorocire ele sunt generale, se petrec pretutindeni și pe fiecare zi și, putem adăuga fără teamă de a fi dezmințiți, că țara „pradă perceptorilor s-a dat“, dacă ne este permis să schimbăm un vers celebru. Mezatul a devenit o adevărată maximă de guvernământ, căci d. Brătianu ține cu orice preț să dovedească lumii că situațiunea noastră finanțiară este din cele mai înfloritoare.

Astfel, pe când lăzile vistieriei se umplu de bani, sărăcia rămâne lucie prin sate, căci totul a fost vândut cu toba de perceptor. Nimic nu scapă acestui teribil agent administrativ.

Se vinde omului până și cele mai neapărate obiecte de îmbrăcăminte pentru dânsul, pentru femeie și pentru copiii lui! Și setea de urmărire a mers așa de departe încât ne-a fost dat să vedem zilele trecute chiar brațele sătenilor scoase la licitațiune. Bietul țăran, văzându-și casa pustie, vitele vândute, femeie și copii goi și nemâncați, își ia câmpii de disperare și trece granița— doar va da de un cer mai ospitalier!

Această ticăloșie adâncă în care zace țara de atâta vreme nu împiedică întru nimic pe miniștrii Maiestății Sale de a se duce pe la băi sau prin vilegiaturi de luni întregi. Prețioasa d-lor sănătate are trebuința de cele mai mari îngrijiri. Dacă perceptorii esecută fără milă și fără lege, atât mai rău pentru aceia cari nu-și plătesc dările! Regatul se ține cu cheltuială; trebuiesc lefuri mari și diurne încă și mai mari miniștrilor și deputaților; trebuiesc mai cu seamă sinecure și pensiuni droaiei nesfârșite a favoriților acestora. Dacă țăranul nu va munci ca să plătească birul cine oare va îngriji de soarta lefegiilor ce se hrănesc din buget?

Nu știm câtă vreme încă țăranul se va supune acestei barbare și stupide exploatări din partea guvernanților săi. Căci răbdarea are și marginile ei, răbdare îndelungă, de șapte ani de când strigoii administrativi îi sug sângele și-l schingiuiesc!

De câte ori a fost vorba de soarta lui pe hârtie s-au ridicat sute și mii de voci din tabăra zisă liberală ca să protesteze de devotamentul și de solicitudinea lor pentru temelia casei și a naționalității române…

Fiecare s-a grăbit a recunoaște că condițiunea eroului de la Plevna este din cele mai mizerabile și că trebuie să se aducă o îndreptare relelor de cari sufere, sub pedeapsă de a fi tratați de barbari și de a pierde stima lumii civilizate.

Toate vorbele frumoase ce s-au spus necontenit prin ziarele oficioase, toate făgăduielele ce s-au făcut s-au tradus întotdauna prin cea mai odioasă împilare de fapt.

Probă sunt nenumăratele scandaluri și nelegiuiri în contra cărora țipă districte întregi, fără ca nimeni să le audă plângerile. Probă sunt aceste mezaturi neomenoase și infame, cari ne umple sufletul de scârbă și de rușine și ne face uneori să disperăm de viitorul acestei țări.

❦

[3 septembrie 1882]

„Românul“ de la 29 august înserează următoarele rânduri, sub rubrica *Abuzuri:*

> Multe ziare publică un număr de mari abuzuri ce s-ar fi făcând la proprietatea de la Ungureni a d-lui G. Lecca.
>
> Nu vedem anunțată nici o cercetare și nici o întâmpinare făcută în această privință.
>
> Suntem deprinși a avea multă stimă pentru familia Lecca.
>
> Avem însă o datorie mai mare; aceea d' a cere dreptate și legalitate pentru toți.
>
> Astfel fiind, suntem datori a reproduce și noi, ca extras, următoarele linii ce sunt în fruntea „Gazetei de Bacău“ de la 26 august:
>
> „Aici, de ani întregi, săteanul muncește câte cu 6 fr. falcea de arătură; aici li se vând vitele și cenușa din vatră pentru așa numitele datorii ale boierului; aici se omoară oamenii între ei provocați de feciorii boierești; aici se torturează; aici se ia cu forța dreptul altuia; aici legea nu poate intra; aici sătenii au ajuns la sapă de lemn“.

Ne aducem aminte că țăranii de pe moșia Neaga sau Socetul din Teleorman au reclamat în nenumărate rânduri în contra abuzurilor neomenoase ale liberalului senator Pișca. Ei au mers chiar cu jalbă la rege spre a-și expune păsurile.

Toate plângerile lor au rămas zadarnice până astăzi. De ce oare „Românul“ n-a cerut dreptate și pentru ei?

❦

[4 septembrie 1882]

Ce imperturbabili sunt confrații de la „Românul“! Se vede c-au uitat cu desăvârșire catehismul liberalismului când îi prinde gustul a spune că sistemul protecționist nu are a face și nu stă în legătură cu seria de idei politice pe care un partid le profesează.

„Românul“ nu se sfiește chiar a parafraza o metaforă întrebuințată de noi tocmai în favorul educațiunii industriale:

> E ceva firesc ca un *copil* să nu se poată lupta în contra unui bărbat; el are nevoie de protecțiune până ce să ajungă bărbat, ca să se lupte cu bărbații. Aruncându-l

deodată în luptă îl vom ucide.

Aceștia sunt termeni întrebuințați de noi în aceeași materie pe care o discută „Românul“ în polemica sa actuală.

Dacă însă din punct de vedere economic un popor e copil, e tot așa în privire politică. De când lumea nu s-a văzut ca un popor să stea politicește sus și economic jos; amândouă ordinele de lucruri stau într-o legătură strânsă; civilizația economică e muma celei politice. Când cineva e conservator în principiile economice ar fi obligat a fi și în principiile politice. A cita America ca exemplu de protecționism însemnează a nu ține seamă de istoria acestei țări și a confunda etichetele cu realitatea. Și-n America ideile protecționiste sunt conservatoare, deși formula pe care ele o iau într-o republică va fi nominal alta decât într-o monarhie. Căci ideile conservatoare și cele liberale există pretutindenea ca predispoziție a spiritului public și indiferent dacă forma generală a organizațiunii statului le impune numiri improprii. Ideile protecționiste au fost și sunt combătute în Franța, în Germania, pretutindenea, în numele libertății negoțului și a muncii. În Europa continentală cel puțin, de-al cărei dicționar politic ne servim, ele sunt taxate de idei reacționare și un exemplu zilnic despre aceasta ne-o dă presa liberală din Germania. Reproducem mai la vale câteva pasaje din declarațiunea liber-schimbiștilor franceji, compusă de Bastiat; din ele se va vedea în numele căror *idei politice* se cere liberul-schimb.

> Schimbul e un *drept natural* ca și proprietatea. *Orice cetățean* care-a creat un produs trebuie să aibă opțiunea sau de a-l aplica imediat ca trebuința sa sau de a-l ceda *oricui de pe suprafața pământului* care consimte a-i da în schimb obiectul dorințelor sale; a-l priva de această facultate când nu face un uz contrar ordinei publice și bunelor moravuri, numai pentru a satisface conveniențele unui alt cetățean, înseamnă a Legitima o *spoliațiune,* a atinge *legea justiției.*
>
> Se violează *condițiile ordinei,* căci ce ordine poate exista în sânul unei societăți unde orice industrie sprijinită de lege și puterea publică își caută succesele *în opresiunea* tuturor celorlalte.
>
> Se ignorează *cugetarea providențială* care prezidă la destinele oamenilor, manifestată prin infinita varietate a climatelor, anotimpilor, puterilor naturale și aptitudinilor, bunuri pe cari Dumnezeu nu le-a împărțit atât de inegal între oameni decât pentru a-i uni prin schimb, cu legămintele unei *frății universale.*
>
> Se contrariază *dezvoltarea prosperității publice,* pentru că cel *ce nu-i liber a schimba nu-i liber nici a-și alege munca* și se vede constrâns a da o direcție falsă silințelor, facultăților, capitalurilor și agenților pe cari natura i-a pus la dispoziția sa.

Se compromite pacea între popoare, căci înseamnă a sfărma relațiunile cari le unesc și cari vor face războaiele imposibile, pentru că le vor face oneroase.

Și într-adevăr cum s-ar putea ca protecționismul să nu fie reacționar când el constituie o mărginire considerabilă a libertății individuale în favorul educațiunii economice. După teoria liberalismului orice om e absolut liber de a-și întrebuința banii și munca oricum voiește. E fără îndoială în folosul lui individual și o sporire a libertății sale individuale ca cu banii săi să-și procure suma cea mai mare de bunuri, pe cari nu le poate afla cu prețul cel mai redus decât în piața universului. A-l sili, prin măsuri de intervențiune din partea statului, ca să producă singur ceea ce-i trebuie, însemnează a-i cauza o pagubă de timp și de bani, a-l lipsi de-o sumă de bunuri pe cari ar fi fost în stare a și le procura sub regimul liberului schimb, a-l face să plătească mai scump ceea ce-i trebuie, c-un cuvânt a-i pune restricțiuni — ca la un copil — folositoare după mintea celor ce joacă rolul de epitropi, dar desigur epitropia economică ca și cea politică nu este *liberală*. Fără îndoială puterea lui de-a produce va crește și această putere e cel mai însemnat rezultat ce-l poate obține colectivitatea. El se va deprinde a face ceea ce nu mai făcuse; dar e evident că n-a ajuns la această putere pe calea liberei determinațiuni de sine însuși, ci prin măsuri restrictive cari l-au silit la aceasta.

Libertatea, precum o cere liberalismul „Românului“, e absolută; rămâne ca fiecine să se folosească de ea în marginile putinței sale. E elementar însă că o industrie nu se poate crea decât cu paguba timporară a comerțului internațional și a consumatorilor. Cum și de unde ia „Românul“ un drept escepțional în contra libertății absolute? Cum liberalul pur îndrăznește a crea favori și privilegii în folosul unei serii de oameni și în defavorul matematic calculabil al negoțului și al imensei majorități a consumatorilor? Scopul e educația industrială, da. Dar cine dă dreptul oamenilor bătrâni de la „Românul“ să silească pe cetățeni asemenea bătrâni să-și cheltuiască altundeva banii decum voiesc ei? Cine le dă dreptul de-a considera ca copii economici niște oameni cărora nu li se tăgăduiește *bărbăția politică*, o afirmare zilnică atât de folositoare partidului roșu și marilor bărbați de stat pe cari ni-i dau urnele electorale? Împrejurarea că negustorul are un folos mai mare din libertatea negoțului nu i se poate imputa lui; sub același regim, mulțimea câștigului atârnă de instrumentul ce-l mânuim și de inteligența cu care-l mânuim. Dacă libertatea e mai folositoare unui soi de

ocupațiune decât altuia, cine ce are ce zice? Cum puteți crea drepturi în contra dreptului absolut, în contra libertății?

Așa este, și acesta e liberalismul. Școală? Libertatea învățământului. Fiecare — fie ori nu calificat — are dreptul de-a deschide școli și de-a instrui generații întregi în lucruri ce el nu le știe. Biserica? Nu este o instituție istorică a naționalității ci… treaba comunei. Fiecine e liber de-a avea morala care-i convine, chiar dacă ea e imorală. Meserie? Fiecine e liber a o profesa, chiar cârpaci fie, și a concura în mod neonest pe meseriașul cu zeci de ani de deprindere industrială care-și pune nu numai munca, dar chiar onoarea profesiei în lucrurile ce le produce.

Aceasta e libertatea, onorabililor, și vă uitați crezul botezând de liberale idei de *protecție,* de *epitropie,* restrângătoare absolutei libertăți a capitalului și a muncii.

Ne vorbiți ca de un amic al protecționismului de John Stuart Mill, care-ar fi radical. Dar radicalismul nu e liberalism. Radicalismul are cele mai diverse nuanțe; unii admit omnipotența statului, alții vor nimicirea lui totală; câte capete atâtea sisteme politice, încât un radical care propune măsuri protecționiste dovedește numai că nu e *liberal* și că puterile pe cari i le rezervă statului trec dincolo de jocul absolut liber al tranzacțiunilor economice.

Pentru a rezuma din nou ideile noastre zicem: nematuritatea economică e totdeuna însoțită de cea politică. Și pentru a ajunge la maturitate se cere educație. Precum copiii nu pot fi în școală absolut liberi, ci trebuie să învețe, trebuie să se supuie disciplinei, trebuie să se deprinză a face singuri temele și socotelele pe cari numai profesorul le știa mai nainte, tot așa orice măsură educativă pentru un popor e o restrângere a libertății, e reacționară. Dar se cere neapărat să avem industrie? Da, dar niciodată ea nu se va opera prin măsuri liberale.

Și cumcă nu se va opera ne-o dovedește chiar „Românul“. Atât de liberală în materie politică, foaia partidului dominant simte că ideile sale sunt cu totul sterpe în materie economică, le părăsește cu desăvârșire și vede în ideea de stat, în ideea poliției economice, pe care zilnic o batjocurește, singurul sprijin și singura scăpare a muncii naționale. Astfel „Românul“ nu are dreptate decât atunci când, izbit de bunul simț și de logica imanentă a ordinei lucrurilor, aruncă utopiile și sofismele liberalismului cosmopolit în apă. Ne pare bine că putem constata o asemenea apostazie, o asemenea defecțiune, și felicităm pe confrații noștri

că, în momentul în care e vorba de misiunea practică, materială, administrativă a statului, ei devin reacționari.

Venim acum la tractatul de comerț, nu pentru a aduce motive în favorul lui, căci aceste sunt cunoscute. Tendința era precum se știe de-a câștiga în genere libertatea pentru țară, de-a încheia tractate de negoţ, căci pân-atunci ele se încheiau de Turcia și ni se impuneau de Europa. Acest motiv de politică *esterioară* a fost terenul de pe care, conform „Românului“, „orice altă considerațiune trebuie să fie înlăturată“.

Dar în orice caz, dacă e vorba a se face imputări partidului conservator, nimeni nu are mai puțin dreptul de-a le face decât „Românul“. Mergând la Domn cu „jalba 'n proțap“ ca să-l roage să nu sancționeze Convenția, veniți la putere tocmai pentru a împiedeca pe Domn de-a întări cu semnătura sa acel act, cel întâi decret *după* venirea la putere a fost întărirea Convenției.

Dacă, în preziua unui război, afirmarea dreptului țării de-a încheia tratate era un câștig superior considerațiunilor economice este o cestiune pe care n-o discutăm, pentru că nici nu este în discuție. Constatăm numai că, dacă vină există, cei ce au consumat-o definitiv au fost liberalii, și confrații sunt în mare grad imperturbabili ridicând o acuzație a cărei greutate recade în definitiv asupra lor.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[5 septembrie 1882]

Cititorii noștri au auzit vorbindu-se negreșit de o adunare a sătenilor, botezată cu pomposul nume de congres agricol, ce trebuia să aibă loc la 29 august expirat în Curtea de Argeș.

Dacă a fost ceva sau nu n-am putea-o spune deocamdată, căci n-a transpirat nimic până acum. Știm numai că inițiativa întrunirii a fost luată de deputatul Schiler, reprezentant al Gorjului în Cameră.

Scopul acestui meeting extraordinar și cu totul contrariu obiceiurilor țării nu prea este expus cu destulă claritate în apelul publicat de comitetul organizator. Vorbe late și sforăitoare câte poftești; nimic însă precis, nimic determinat.

Dacă trebuie să dăm crezământ unor zgomote ce circulă, „congresul“ ar fi provocat de d. C.A. Rosetti însuși, care și-a pus în cap să fie cu orice preț Mesia țăranului român. Prezența d-lui Smedeanu între membrii organizatori

ar dovedi cu prisos că impulsiunea a fost dată de oficina politică din Strada Doamnei.

De mult urmărim pas cu pas fiecare mișcare a celebrului agitator de mase, pentru ca să căutăm a limpezi lucrul și de astădată.

D. Rosetti și-a început agitațiunea prin faimoasele circulări ministeriale prin care subprefecții și ceilalți agenți administrativi erau invitați să îndemne pe țărani a nu mai munci și a nu-și mai executa angajamentele luate față cu proprietarii. Efectele acestor îndemnuri nesocotite s-au tradus, după cum se știe, printr-o turburare adâncă adusă raporturilor dintre moșieri sau arendași și cultivatori, turburare de care aceștia din urmă mai ales au avut să sufere.

Din această cauză legea de tocmeli agricole propusă de fostul ministru de interne a întâmpinat o energică rezistență atât în Cameră cât și în Senat și a fost cu totul modificată în părțile ei cele mai esențiale.

Bătut pe acest teren după o luptă din cele mai înverșunate, directorul „Românului“ a căutat primul pretext venit spre a se retrage din minister, unde se afla deja în divergență de opiniuni cu d. Brătianu, și a reînceput lupta în ziarul său.

Legea de tocmeli agricole era destinată să fie primul inel al lanțului de reforme politice și sociale ce concepuse d. Rosetti pentru fericirea țăranului român. După dânsa avea să vie aceea asupra monopolului cârciumelor prin sate și aceea asupra modificării legii consilielor județene și comunale.

Deocamdată lucrul s-a înmâlcit asupra acestor două legi din urmă. Negreșit, se așteaptă redeschiderea Corpurilor legiuitoare spre a putea fi readuse la ordinea zilei.

În adăstare, d. Rosetti nu-și pierde vremea. Deodată cu campania întreprinsă în „Românul“ în contra legii electorale, pe care o acuză de toată imoralitatea ce domnește în alegeri, d-sa adună pe țărani și, sub pretext de a-i face să se cunoască mai de aproape, tinde la o adevărată mișcare agrarie în contra unui inimic nevăzut.

Negreșit, țăranii sunt liberi să se întrunească sau nu, deoarece acest drept este garantat tuturor românilor de Constituțiune. O întrunire în masă însă, în condițiunile proiectate, prezintă ceva de anormal și fiecine este în drept să se întrebe care este scopul ce se urmărește. Cuvintele vage de „înfrățire“ și de „banchet țărănesc“ nu sunt îndeajuns ca să justifice această excepțională convocare a elementului rural. Sub aceste expresiuni se

ascunde o tendință pe care ne credem în drept a o bănui, de vreme ce nimeni nu voiește să ne dea cheia enigmei.

Dacă n-am cunoaște pe d. Rosetti și apucăturile sale revoluționare n-am avea nici o grijă și am aplauda chiar adunarea proiectată, în speranța că ar putea să iasă dintr-însa o ameliorare a soartei săteanului, atât de oropsit și atât de batjocorit de acest guvern pretins liberal.

Din nenorocire ceea ce voiește acest om politic nu mai e un mister pentru nimeni astăzi. Am avut adeseori ocaziune să arătăm că agitațiunile Irlandei i-au deșteptat gustul de a provoca — păstrându-se orice proporțiuni — o frământare socială și la noi. O revoluțiune fie cât de mititică e un ideal care se potrivește de minune cu educațiunea politică a fostului mazzinist.

Convicțiunea noastră fiind ca asemeni agitațiuni sterile pot să constituie un adevărat pericol la un moment dat, ne credem datori să cerem explicațiuni asupra „congresului“ de la Curtea de Argeș, căci voiam să cunoaștem hotărât care este scopul pentru care a fost convocat.

Mișcarea din Irlanda este justificată până la un punct oarecare prin raportul anormal dintre muncă și capital, dintre sătean și proprietar. Din fericire pentru noi suntem departe de a ne găsi în această situațiune. Proprietarul român este interesat ca țăranul să nu fie în mizerie, căci de bunăstarea acestuia este legată prosperitatea moșiei sale. Sunt negreșit excepțiuni nenorocite, proprietari fără suflet și fără Dumnezeu cari s-au jurat să fie călăii cultivatorului sătean. Am dovedit adesea cu exemple că un Pișca sau un Leca nu sunt modele de dezinteresare și că soarta țăranilor de pe moșiile acestor faimoși patrioți n-ar fi tocmai de invidiat.

Aceste triste excepțiuni însă nu fac decât să confirme regula care este solicitudinea pe care întotdauna proprietarul român a avut-o pentru cultivator.

Adevăratul împilător al țăranului nu este decât administrațiunea, decât guvernul care-l exploatează și-l sugrumă în modul cel mai neomenos. Am arătat altădată că, în schimbul birurilor enorme ce plătește stăpânirii, nu i se dă absolut nici un echivalent; siguranța averii și a vieței sale este o minciună; instrucțiunea publică se află numai pe hârtie; biserica este dărâmată sau văduvă de servitori; spitale nu există decât în imaginațiunea comitetelor permanente; căile de comunicațiune sunt în starea cea mai deplorabilă.

Când dară ni se vorbește de nevoile și de păsurile țăranului, când sunt tendințe de a-l desface din masa națiunii și de a-l organiza în castă, suntem

în drept să ne întrebăm cu îngrijire în contra cui va fi îndreptată această forță compactă și puternică ce se organizează.

Cerem explicațiuni, căci ne plac situațiunile limpezi. Vorbele deșerte și-au făcut vremea. Voim ca țara să știe lămurit ce scop se urmărește și cari sunt tendințele întrunirii de la Curtea de Argeș.

❦

[7 septembrie 1882]

Sunt o seamă de medici a căror îndărătnicie teoretică este atât de mare încât puțin le pasă dacă bolnavul lor merge bine ori rău: odată diagnoza făcută, acest din urmă e condamnat să beie seria întreagă de decocturi prescrise de discipolul lui Ipocrat. Zvârcolească-se cât o pofti, meargă-i cum i-o merge, hapurile trebuiesc înghițite, fumurile trebuiesc inhalate, pentru că așa scrie la carte. Dar s-o potrivi starea bolnavului ori nu cu cele spuse în carte, asta nu-l privește pe medic; e vina bolnavului dacă, tratat sistematic, după idei preconcepute și *a priori*, a dat ortul popii. Fost-au tratat conform regulelor? Asta-i cestiunea. Dacă și-a zvârlit potcoavele și ni s-a închinat cu plecăciune e treaba lui.

Astfel ni se pare și medicul nostru politic, d. C.A. Rosetti. Legea electorală, iată cauza tuturor relelor; sufrajul universal sau măcar apropiarea de el, iată medicamentul sigur care, aplicat României, are s-o lecuiască de toate urmările domniei fanarioților, invaziunilor rusești, imigrațiunii străinilor, decăderii economice și politice.

D. C.A. Rosetti ne spune chiar că a studiat istoria în curs de atâția ani de zile și că la aceste rezultate teoretice a ajuns; așadar nu mai rămâne îndoială că, cu câțiva paragrafi noi de lege, starea se va 'ndrepta numaidecât.

Permită-ne d. C.A. Rosetti a-i face o mărturisire modestă, căreia va binevoi a-i da puțină crezare. Și noi am studiat istoria. Din această istorie, scrisă de oameni nepărtinitori, am constatat cu mirare că starea bună sau rea a unei societăți nu atârnă mai niciodată nici de forma de guvernământ, nici de legi, ci cu totul de alte împrejurări. Am constatat cu mirare cum despoți cari considerau statul ca o proprietate a lor și legile ca pe niște acte de bunăvoință personală au produs cele mai fericite rezultate în țările supuse lor. Un Frederic II, un Iosif al II-lea, un Petru cel Mare, o Elisabetă a Angliei au întemeiat cultura, buna stare economică, dreptatea în statele lor; guvernul unui despot ca Napoleon I a făcut mai mult pentru bunăstarea și

administrația regulată și îngrijită a Franței decât tot șirul de regi dinaintea lui. Pe de altă parte, state cari au avut sufrajul universal, ca Roma sau ca republicile Greciei, au decăzut până unde numai o colectivitate omenească poate cădea și tocmai medicamentul prescris de d. C.A. Rosetti a fost unealta cea mai puternică a unei tiranii cumplite, adeseori bestiale.

Așadar, dacă nu tăgăduim că multe din cele ce se petrec în vremea alegerilor sunt conforme adevărului, nu e pentru că am crede că prin reforme s-ar putea aduce vrun bine. Suntem siguri că o altă stare de cultură, că mai multă știință, o mai îngrijită educație, o accesibilitate mai reglementată la demnitățile publice, după măsura meritului și învățăturii, ar da rezultate mai bune, oricare ar fi forma de guvernământ în România; și că, din contra, cele mai escelente legi scrise pe hârtie nu vor avea nici un efect într-o țară unde munca agricolă se face cu aceleași instrumente primitive și cu aceeași risipă de putere musculară ca acum cinci sute de ani, unde muncă industrială nu există, unde învățământul de la bază pân-în vârf e mediocru.

De-aceea am zis: „Corupțiunea este generală, e espresiunea culturii vicioase a românilor".

D-sa ne răspunde că aceasta-i o credință a conservatorilor, pe care-o respectă, dar o combate, fiind cu totul *greșită* și foarte *periculoasă* pentru viitor.

Greșită? D. C.A. Rosetti ne datorește proba în contrariu. Oare dorește o listă de toate nulitățile cari joacă cel întâi rol în țara noastră, de toate inepțiile administrative răsărite din pură ignoranță, un album de portrete al partidului dominant? Ni s-ar zice că insultăm și facem personalități, cu toate acestea unui asemenea album nu i-ar putea contesta nimeni veracitatea.

Periculoasă e maniera noastră de-a vedea? Pericolul nu consistă însă în ceea ce afirmăm noi, ci în realitate. Oricât de întunecos ar fi tabloul ce l-am face stării nostre de cultură, realitatea aievea 'l întrece, și-n această realitate rezidă în adevăr periclitarea viitorului nostru.

Noi vedem așadar în starea de cultură răul acela care nu poate fi vindecat prin o lege, ci numai prin muncă constantă și afirmăm că oricine crede a putea înlătura relele printr-un text paragrafat se înșeală pe sine, dacă nu vrea poate să înșele pe alții. Din acest punct de vedere orice reformă e sterilă, dacă nu stricăcioasă, și acest punct de vedere critic l-am opus proiectului de reformă. Venind însă la proiect în sine, am cerut un singur lucru d-lui C.A. Rosetti, abstracție făcând de eficacitatea problematică a propunerii sale: să fie consecuent cu sine însuși.

D-sa nu e consecuent.

Nu se unește când zice că „numărul nu este nicicând o cauză de lumină“… „În mulțime, din contra, domnește totdauna moralitatea.“ „Între 20 de răi se găsesc tovarăși la păcătuire, între o sută mai cu greu, între o mie se vor găsi cenzori“.

Care-i consecuența firească a acestei enunțări? Votul universal.

Cu toate astea d-sa nu-l cere.

Supremul *număr* fiind suprema moralitate, virtute, lumină, de unde ia d. C.A. Rosetti dreptul de-a esclude de la o egală participare a votului toată suflarea câtă exista în țară? De ce toți alegătorii din comune urbane, știu ori nu a citi, să voteze direct, iar țăranii numai prin delegație? Cu cât mai mulți vor fi cu atât mai multă lumină și moralitate.

Știm bine că mulți vor fi zâmbind la teoria cu totul nouă că numărul, nu calitatea și cultura, ar fi determinând lumina unei adunări de oameni. D. C.A. Rosetti o crede însă și această credință o respectăm. Dar ar fi bine s-o respecte d-sa însuși.

N-o face însă; căci „domnia fiind numai în mânele claselor dirigente, ele vor respinge desigur astăzi votul universal“, de aceea d-sa „propune numai ce s-ar putea face în epoca, în zilele în care vorbește“.

Această concesiune prețioasă, însă timporară, pe care-o face claselor dirigente e o abatere serioasă de la principiul absolut, o apostazie a credințelor proprii în favorul credințelor politice a adversarilor. Din momentul în care, incidental chiar, se recunoaște rațiunea de-a fi a claselor dirigente, ba chiar li se fac concesii foarte vătămătoare ortodoxiei „sufrajului universal“, am intrat cu totul în apele acelor clase dirigente cari, consistând ele înșile din grupuri deosebite prin cultură și avere, au recunoscut între ele această inegalitate firească care le stăpânește și au admis împărțirea pe grupuri, pe colegii. Votul claselor dirigente e dat în privirea aceasta; ele, precum însuși d. C.A. Rosetti mărturisește, ar respinge desigur votul universal. Dacă l-ar respinge *tale-quale,* în întregul lui, oare nu l-ar respinge și ca măsură prealabilă, și ca reformă care tinde, într' acolo? Cine nu vrea scopul nu vrea nici mijloacele ce tind a-l realiza; cine nu vrea votul universal nu vrea fără îndoială nici o reformă care s-apropie de el.

❦

[10 septembrie 1882]

Sub titlul „Situația politică din România“ „Gazeta generală“ din Augsburg publică următorul articol ce i se trimite din București, cu data de 11 septemvrie.

Astăzi românii serbează aniversara celei dentâi lupte victorioase după sute de ani de apăsare a naționalității lor, luarea redutei de la Grivița, care constituia o parte din formidabila întărire de pământ de la Plevna, li se reamintește azi tuturor locuitorilor țării printr-un Te Deum oficial în toate bisericele. La Sinaia, reședința de vară a regelui, serviciul divin se celebrează de mitropolitul Moldovei, cel primat lipsind din țară.

Au trecut cinci ani de când principele Carol de Hohenzollern comanda dinaintea Plevnei armata ruso-română de împresurare care, la 12 septemvrie, au întreprins asaltul asupra întăririlor turcești. Primite din toate părțile de un cumplit foc de artilerie și de puști, dat din pozițiuni cu totul acoperite, trupele năvălitoare dădeau înapoi pe toată linia, când principele Carol se aruncă în fața batalioanelor române cu cuvintele „Scăpați onoarea zilei și a națiunii“. El le făcu să se 'ntoarcă, să repete asaltul asupra șanțurilor Griviței, pe a cărei înălțimi fâlfâi o oră mai târziu tricolorul român. Din ziua aceea mersul răsboiului se schimbă, în decursul căruia mica armată română se mai distinse prin multe lupte viteze. Rușii aveau așadar toate cuvintele pentru a fi mulțumiți de aliații lor.

Dar alianța era nenaturală și nu se făcuse decât prin puterea împrejurărilor. E cunoscut că, la începutul răsboiului, Rusia respinsese alianța României. Rusia singură voia să învingă pe turci și să libereze națiunile oprimate, pentru ca, după război, să poată dicta legile ei atât celui învins cât și celor eliberați. Când însă opunerea neașteptată a unei armate turcești sub Osman Pașa nu opri numai oștirea rusească în loc, ci o amenința cu nimicirea, comandantul suprem rus se văzu silit a se adresa României cu rugămintea de a-l sprijini și depeșa Marelui Duce Nicolae către principele Carol „Au nom de Dieu, venez vite!“ e înscrisă în cartea istoriei tot astfel ca și gratitudinea cu care Rusia a răsplătit României după încheiarea campaniei. E cunoscut pe de altă parte că, la deschiderea războiului, românii se temeau mult mai mult de liberatorul rus decât de opresorul musulman; că —în zadar — s-au adresat puterilor garante cerând sfat și ajutor, că au protestat în contra intrării rușilor; că s-au văzut siliți a încheia o convenție cu Rusia pentru a nu fi tratați ca inamici de armia ei supraputernică și că, la urma-urmelor, românii fură siliți să dea ajutor Rusiei, pe de-o parte pentru a opri pe turci de-a intra pustiind în România în urma unei oștiri rusești bătute și a preface țara în teatrul războiului, pe de altă parte pentru ca, în caz de victorie, să nu fie cu totul dați pe mâna așa numiților liberatori.

Și-n adevăr ajutorul României i-a costat mult mai scump pe ruși decum se admite în genere. E drept că alianța cu România n-a oprit pe Imperiul țarilor să-i ia aliatului, cu toate protestele, ținuturile din Basarabia; dar Imperiul a fost silit a ținea seamă de activitatea proprie a națiunii române și de atitudinea bărbătească, eroică chiar, a armatei ei; au trebuit să-i lase acesteia deplina neatârnare și prin aceasta Rusia a pierdut roadele victoriilor sale. Scopul războiului întreprins nu era desigur

eliberarea bulgarilor de sub jugul turcesc, ci crearea unui stat sau a unei confederațiuni de state care să atârne cu totul de Rusia și să se prefacă cu timpul într-o secundogenitură rusească. Acest stat sau această confederațiune de state avea să cuprinză Bulgaria, Muntenegrul, Serbia și România și să serve pe de o parte de stațiune spre Constantinopol, pe de alta să fie un zăvor în contra unei înaintări eventuale a monarhiei austro-ungare cătră Orient, în cazul dărâmării Imperiului otoman.

Să nu ni se observe că acest plan s-a împiedecat, nu prin atitudinea României, ci prin aceea a Congresului din Berlin; nu ignorăm deloc puterea areopagului european și suntem departe de-a-i opune greutatea relativ mică a națiunii române; dar atitudinea României în timpul războiului ruso-turcesc a fost un factor în mâna Congresului. Situația Rusiei în fața Congresului ar fi fost cu totul alta dacă reprezentanții ei s-ar fi putut înfățișa ca cuceritori sau liberatori ai tuturor statelor balcanice. Afară de-asta cabinetul din San-Petersburg n-a renunțat la dorința și la scopul de-a forma un stat federativ din țările balcanice, ci urmărește și acum acest scop cu toate mijloacele ce-i stau la 'ndemână, prin ambasadorii și agenții săi din București. Știrea răspândită acum câteva zile de cătră un agent rusesc despre o întâlnire încurândă a regelui României și al Serbiei cu principele Bulgariei la Rusciuc cată a se considera ca un ballon d'essai pentru a afla pe de-o parte ce-ar zice puterile europene despre o asemenea întâlnire a principilor statelor balcanice și a trezi pe de altă parte neîncrederea Austriei și Germaniei în contra României și Serbiei. Dacă s-au zădărnicit pân' acum toate silințele și 'ncercările agenților ruși de-a realiza o confederație a popoarelor balcanice cauza e că în București au pătruns demult convingerea că interesele României nu se pot uni defel cu acelea ale statelor slave din vecinătatea ei și apoi instinctul de neatârnare al națiunii care nu îngăduie ca România să cedeze ceva din independența sa, pentru care s-a luptat atât de mult; în fine — last not least — pentru că România posedă un rege din Casa Hohenzollern, care în nici o împrejurare nu s-ar hotărî a se degrada devenind vasalul Coroanei rusești.

Dacă instinctul de neatârnare și de libertate al românilor, care se manifestă atât în politica lor esterioară cât și în cea interioară, i-a ferit pân' acum de-a ajunge să atârne de Rusia, el pe de altă parte a creat un conflict cu monarhia austro-ungară și i-a pus în opoziție cu toate puterile europene, căci în cestiunea dunăreană ei au insistat cu prea multă îndărătnicie asupra punctului lor de vedere, care e, blând vorbind, unilateral, iar inamicii guvernului român — interiori și esteriori — n-au întârziat a făuri din cestiunea dunăreană o armă în contra guvernului, a dinastiei și a țării.

Spațiul nu ne permite de-a cerceta cestiunea aceasta complicată; mă mărginesc dar numai la observațiunea că fiece națiune, mare ori mică fie, are misiunea deplină de a-și apăra drepturile și interesele ei, dar că nu trebuie să meargă atât de departe ca să ignoreze sau să atingă interesele și drepturile unei alte națiuni, mai ales când aceasta e un stat vecin cu mult mai puternic. Dreptul strict, în multe cazuri, nu se poate aplica fără pagubă nici măcar într-un litigiu între două persoane private; cu atât mai puțin între două state învecinate a căror interese se întrețes în mii de direcții

și sunt atât de varii încât prudența impune fiecărei din părți concesiuni în unele cazuri, pentru ca și partea cealaltă să încline a face concesiuni în alte cazuri. Chiar un stat mai mare și mai puternic decât România s-ar măcina cu timpul prin conflicte continue cu toți vecinii săi; afară doar dac' ar avea un protector foarte tare într-una din puterile mari și dominante în Europa. Un asemenea protector România 'l poseda odinioară în Franța, sub Napoleon III; dar azi nu mai există în Europa nici o putere care să exercite o influență dominantă, căci singura care ar putea-o nu voiește s-o exercite.

Nu e îndoială că România se bucură în prezent de mare bunăvoință din partea Germaniei: nu numai pentru că regele e un Hohenzollern, ci pentru că conducătorul politicei germane a recunoscut marea vitalitate a poporului românesc, pentru că știe a apreția importanța situației geografice a țării și o serie de alte împrejurări cari crează României pentru viitor o misiune politică și militară la porțile Orientului.

Dar, oricât de mare ar fi părtinirea cancelarului german pentru România, ea nu e îndestul de mare pentru a o favoriza în socoteala Austro-Ungariei, care e și mai importantă pentru el. Se pare așadar că din Berlin i s-a dat regelui României sau guvernului său sfatul urgent de-a aplana cât se poate de curând diferențele pendente între Austro-Ungaria și România cu privire la cestiunea Dunării, într-un mod cât se poate de echitabil pentru amândouă părțile.

E sigur însă că, după ce s-a făcut o schimbare în direcțiunea Afacerilor Esterioare ale României și după ce d. Dimitrie Sturza a luat portofoliul Esternelor, România va renunța la punctul ei vechi de vedere, la non possumus, în cestiunea dunăreană. Deși nu s-a aflat încă modul de învoială cu Austria, totuși se caută și, dacă se va fi aflat, putem aștepta cu siguranță că în România se va fi creat un nou element puternic pentru garantarea păcii europene.

Aceste sunt aprețierile corespondentului „Gazetei generale.“ Din parte-ne observăm că concesiile de natura celor cerute în cestiunea dunăreană nu numai că ating autonomia și suveranitatea României, dar creează totodată un precedent pentru ca alte puteri rivale să pretinză concesii analoge. Este însă interesul bine înțeles al României de-a evita până și părerea că ar nutri vro preferență fie pentru Austro-Ungaria, fie pentru Rusia. Nu voim și nu e de nici un folos pentru autonomia noastră de-a înclina într-o parte ori într-alta și de-a ne preface de bună-voie în mărul de ceartă între cei doi puternici vecini. O mănținere strictă a autonomiei noastre în politica esterioară, o egală evitare a influenței fie a uneia, fie a celeilalte dintre puteri, e o garanție mai sigură pentru mănținerea păcii decât concesii unilaterale, menite a ne câștiga poate simpatiile unuia, dar cu atât mai proprii pentru a stârni rivalitatea celuilalt.

❦

[12 septembrie 1882]

„Românul“ comentează asemenea unul din pasajele noastre, care făcuse deliciile „Telegrafului“ în curs de o săptămână, un pasaj pesimist, n-o tăgăduim, prin care arătăm că toată pseudocivilizațiunea noastră, stearpă economic și intelectual, s-a tradus în o cumplită apăsare fiscală și administrativă a țăranului și că sub statul național el nu poate înțelege azi decât stăpânirea privilegiată a unui milion și mai bine de oameni pe care-i consideră ca străini, străini poate nu cu limba, dar cu inima, cu caracterul și cu înțelegerea pentru lucrurile țării. Nu era îndoială că „Românul“ va striga numaidecât că e o provocațiune la străini etc., deși în fond nu e decât un crud adevăr. Un sistem a cărui esență e spoliația îl face indiferent pe omul din popor pentru țara și naționalitatea lui; purtând numai sarcini fără nici o compensație, un asemenea sistem face asupra lui efectul unei dominațiuni mai odioase decât cea în adevăr străină.

Poate ca acest pesimism să nu fie îndreptățit; poate chiar ca esprimarea lui să nu fie politicește practică; dar nu aceasta e în cestiune. Supere-se marii patrioți pe faptele ce ne inspiră un asemenea raționament, supere-se pe *realitate* înainte de toate, nu pe concluziile pe cari, cu ori fără cuvânt, le tragem din asemenea fapte.

Oare nu e caracteristic pentru tratamentul de care se bucură populațiile noastre din partea administrației și a fiscului când constatăm că, în același timp în care zeci de mii de străini imigrează în fiece an, românii, din contră, părăsesc țara lor, ca șoarecii o corabie care arde, și că emigrează? D. G. Obedenaru constată în opera sa *La Roumanie economique* că tocmai în secolul acesta, al liberalismului, o sumă de români, poate o jumătate de milion, au trecut în Dobrogea pe când era turcească, în Bulgaria, în Serbia.

D. Ioan Ghica constată în *Convorbiri economice* același lucru:

> Sunt localități unde plugari *împroprietăriți*, după ce-au plătit anuitatea șapte-opt ani, au părăsit pământul, s-au făcut servitori și argați sau au *trecut* Dunărea.

Din Moldova țăranii își părăsesc căminele și trec în Basarabia rusească.

Toate aceste sunt fapte.

Aceste fapte dovedesc decadența statului, căci nu sunt unice în istorie, ci se repetă ori de câte ori decadența intervine. Și mai curios este desigur că, pe când oamenii care se complac în decadență se bucură și se veselesc, tot

atuncea spiritele mai bune înclină a vedea lucrurile în culori negre și sunt atinse de pesimism.

Salvianus, un preot din Marsilia născut pe la 390, care a scris tractatul, ce se păstrează încă, *De Gubernatione Dei*, toată viața sa a afirmat cu multă elocuență teza că „barbarii cuceritori sunt însărcinați de Dumnezeu să pedepesască viciile și nedreptățile lumii romane“. Acest pesimist al timpului său observă în cartea sa (V, 8) că romanii fug la goți și că nu se tem de nimic mai mult decât *ca să redevie romani*. Ba chiar toți oamenii din popor ar căuta refugiu la goți dac' ar putea lua cu sine puțina avere ce-o posedă; căci acolo nu li-i permis celor mari, ca la romani, de-a asupri nepedepsiți pe cei mici

> *(Una et consentiens illic Romanae plebis oratio,* ut liceat eis vitam, quam agunt, agere cum barbaris. Et miramur, și non vincuntur a nostris patribus Gothi, *cum malint apud eos esse quam apud nos Romani? Itaque* non solum transfugere ab eis ad nos fratres nostri omnino nolunt *sed ut ad cos confugiant, nos relinquunt).*

Nimeni n-a numit pe acest călugăr trădător sau nebun pentru că constata că starea de nedreptate în Imperiu făcea pe poporul roman să prefere domnia barbarilor.

Bizantinul Priscos fu trimis în solie, la anul 448, la Curtea lui Attila, regele hunilor, unde află o sumă de romani. Ce-i spuse unul din ei, spre marea mirare a lui Priscos? Că

> sub acești barbari oamenii nu sunt pururea șicanați ca în Imperiu, că judecățile sunt drepte, că judecătorii nu sunt venali, că dările nu sunt, ca-n Imperiu, în *permanență insuportabile*. Ceea ce cineva câștigă cu muncă onestă poate să și folosească în liniște, cu totul opus stărilor de lucruri în Imperiu.

Acesta e chiar secretul tuturor cuceririlor uimitoare. Când Alexandru a cucerit Persia, desigur stările de lucruri fuseseră pentru popor atât de rele încât acesta nu i s-a opus; cu satrapii lesne a putut s-o scoață la capăt. Norocul lui Napoleon în Germania se esplică în același mod. El purta în ranița sa o îndreptare a stării sociale a Germaniei, care era insuportabilă în cele mai multe din statele mici. Au trebuit mari îmbunătățiri înlăuntru, a trebuit o generație crescută în universități cu totul în alt spirit, adânc național, pentru ca Napoleon să poată fi învins.

Iată lucruri clare și învederate.

Când vedem zilnic că perceptorii nu iau darea de la țăran din *prisosul* producțiunii lui precum se 'ntâmplă în toate țările din lume, ci din vânzarea instrumentelor lui de muncă, scutite de lege, din haina de pe el, din pânea de toate zilele, când constatăm, din raportul asupra portăreilor, cum se aplică împlinirile judecătorești, când adăogăm peste acestea spoliațiunile administrative, ne mai rămâne oare cuvânt de-a ne mira de vorba țăranului de la Cetatea Albă, care găsește starea lui preferabilă celui din România liberă?

Dar să zicem că, dacă țăranul nostru stă rău, are cel puțin satisfacțiunea de a-și vedea respectat sentimentul lui național, că acesta rămâne izvorul lui de speranță în viitor, steaua care-l conduce și-l mângâie în căderea sa materială.

Să vedem ce se face în privirea aceasta.

Cozia, unde e înmormântat Mircea I, cel mai mare Domn al Țării Românești, acela sub care țara cuprindea amândouă malurile Dunării până-n mare, Cozia unde e înmormântată familia lui Mihai Vodă Viteazul, un monument istoric aproape egal în vechime cu țara — ce-a devenit acesta? Pușcărie!

Turci și austriaci au ocupat țările, dar pușcărie tocmai din această mănăstire n-a făcut. A trebuit „roșii“, „naționalii“ să vie, cu ilustrul lor Simulescu, ca s-o facă și asta.

Dar oare Carol Îngăduitorul nu va înceta din viața când va sosi sfârșitul prescris de Dumnezeu și regilor și oamenilor de rând? Oare pușcărie se va face deasupra mormântului său? Oare nu există nici o solidaritate istorică între cel ce poartă azi coroana Țării Românești și cel ce a purtat-o acum cinci sute de ani?

Iată panteonul care se pregătește eroilor și regilor poporului românesc — pușcăria. Nu suntem siliți să-l sfătuim pe primul nostru ministru să treacă granița la Putna, să vază cum străinii respectă mormântul lui Ștefan cel Mare, cum și azi, ca acum o sută și două sute de ani, o candelă pururea aprinsă luminează la capul marelui Domn român, că poporul vorbește de el ca și când ieri ar fi trăit?

Când dar vedem un popor atât de maltratat în privirea stării sale materiale și maltratat și mai rău în privirea tuturor amintirilor mari și sfinte pe care le-a avut, mira-ne-vom de mărturisirea publiciștilor că românii emigrează, mira-ne-vom că preferă o domnie străină barbară în locul celei pseudocivilizate ce se pretinde a fi a lor? „*Non solum transfugere ad nos*

omnino nolunt, sed ut ad eos confugiant, nos relinquunt“, zice Salvian și același cuvânt se aplică și la noi.

Nu vă prefaceți a vă supăra pe ceea ce zicem, supărați-vă mai bine pe ceea ce se 'ntâmplă, *pe realitate.* Ceea ce se 'ntâmplă în viața materială și morală e trist, nu icoana slabă pe care noi o dăm în scris despre această realitate.

Poate cineva comenta oricum voiește ceea ce zicem; nu de comentarii e vorba, nu de intențiile ce ni se atribuie sau ni se tăgăduiesc, ci de realitate. Realitatea aparține ordinei materiale a lucrurilor, unde totul e pipăit, învederat, capabil a fi măsurat. Oricât de crudă ar fi forma în care ne esprimăm impresia, ceea ce e mai crud și mai odios e realitatea însăși.

Toate protestările de patriotism nu modifică întru nimic realitatea, precum procesele intentate lui Galilei nu opreau ca în realitate soarele să fie centrul sistemului și pământul să se 'nvârtă împrejurul lui. A modifica realitatea, nu a parafraza vorbele noastre, iată ce-ați trebui să faceți.

❦

[17 septembrie 1882]

Friguri de reforme au cuprins capetele, pân' acum destul de pozitive, ale oamenilor noștri de stat, cari pregătesc viitorul în coloanele gazetelor.

În unele foi din străinătate apare pe pagina a treia, după anecdote și diverse, câte-un „sfat pe zi“, care cuprinde când rețete pentru a obține o mai bună recoltă de sparanghel, când un leac în contra boalelor de ochi, când prepararea unui nou fel de șoricească. Foaia de căpetenie a partidului dominant ne fericește asemenea aproape zilnic cu câte-o rețetă de reformă: azi se reformează justiția, mâine agronomia, apoi biserica, școala, regimul economic, administrația comunală și județeană — c-un cuvânt totul. Se știe că noi românii suntem oameni lesne crezători. Nu ne-am îndoit nicicând că un text de lege, votat făr' a fi fost citit, e în stare să schimbe obiceiele rele ale administrației și ignoranța tuturor. Un șir de paragrafi traduși repede din franțuzește de vrun șef de biurou e după părerea noastră în stare a schimba brazda țării și caracterul populațiunilor, încât din ziua promulgării și până mai apoi să ne trezim atât de departe în privirea tuturor progreselor realizabile încât să ne mirăm noi înșine de ceea ce ne-a găsit.

Cu toate acestea observatorul chiar superficial al maniei de reforme va vedea lesne că boala aceasta devine acută mai cu seamă în unele momente

— asupra alegerilor. Când alegerile sunt aproape totul e rău, totul trebuie reformat. Atunci în istoria monotonă a unei mizerii permanente, în contra cărei nu există alte remedii reale decât munca și cultura, intervine epizodul vesel al bunelor intențiuni, al propunerilor de reformă radicală, cari, ca varga magică a vrăjitorilor, să preschimbe ca din senin pustietatea în grădină, colibele în palate și un popor sărac într-o turmă de regi. Aceste planuri de reforme ne dau în adevăr ocazia de-a făgădui, de-a deschide pentru câteva săptămâni cutia vestită a Pandorei și a lăsa să fluture pe dinaintea oamenilor iluziile transparente ale tuturor bunurilor din lume. Odată alegerile făcute, marii reformatori de ieri recâștigă temperamentul lor apatic și oriental și țara…? merge mereu cum a mers sute de ani, sub auspiciile singurei divinități care-a mai rămas în fundul cutiei Pandorei — a mizeriei…

În România mai avem a lupta c-un incovenient statornic în viața noastră publică. Din ceea ce oamenii scriu și zic nu poți deduce ceea ce ei vor. În cele mai multe cazuri trebuie să lași tot vravul de vorbe de-o parte și să ghicești intenția lăudabilă a reformatorului, care e în genere cu totul alta decât aceea pe care marele om o pretextează.

Astfel ni se 'ntâmplă și cu reforma electorală propusă de d. C.A. Rosetti. Teoretic o discutăm destul de bine și arătăm în destul de învederat că zadarnică e orice reformă pe cât timp oamenii asupra cărora se aplică nu știu nici a citi și a scrie, neavând posilibitatea de-a judeca interesele publice. Aceste cuvinte, cari ar fi în stare a convinge pe omul ce caută adevărul și care nu se ferește de-a fi convins, nu vor avea nici un efect asupra omului care știe prea bine unde tinde și a cărui țintă e mai mică decât cea pretextată — paralizarea corupțiunii în alegeri — însă e cu mult mai practică și mai pozitivă.

Această țintă este de-a se perpetua la putere.

Se știe că, dac-a fost vrodată cu putință a răsturna un guvern la noi prin opinia publică, inițiativa a plecat de la colegiul I și al II-lea. Colegiul al IV-lea votează aproape totdeuna cu guvernul și după comanda administrației; colegiul al III-lea, mai ales în orașele din provincie, unde clasă de mijloc mai nu există, e asemenea guvernamental.

Dacă vom enumera pe membrii opoziției conservatoare și liberale vom vedea lesne că cei mai mulți deputați opoziționali își datoresc mandatele lor acestor două colegii, unde, cu toată corupțiunea, tot mai există neatârnare materială și morală. Ce voiește dar d. C.A. Rosetti? Să nimicească cu totul

influența acestor colegii, băgând în ele pe delegații țăranilor, cari, struniți de subprefecți și perceptori, vor vota pururea cu guvernul. Pentru a ajunge la acest scop dumnealui nu se dă 'ndărăt nici înaintea celei mai reacționare idei; propune restrângerea dreptului politic al țăranilor. Țăranii vor alege numai pe jumătate atâți delegați, decum aleg astăzi. Va să zică când e vorba de-a paraliza colegiul I și al II-lea prin delegați țărani, pururea guvernamentali, d-sa devine chiar neliberal și restrânge capacitatea politică a trei din patru părți a populațiunilor României.

Reforma fiind constituțională are nevoie de votul unei Camere de revizuire. Precum Victor Hugo propune pacea eternă, cu condiția ca un ultim și mare război să înlătureze toate nedreptățile de pe pământ, marele nostru reformator își promite ca, prin o ultimă presiune electorală, să obție o asemenea Cameră și o asemenea reformă de la colegiile actuale. După ce acestea se vor desființa presiunea nu va mai fi necesară. Colegiul I, II și al IV-lea întrunite vor cuprinde pretutindenea o majoritate guvernamentală în mâna prefectului, compusă din delegații țăranilor. Minoritatea proprietarilor mari va rămânea pururea, prin natura lucrurilor, învinsă de-o majoritate inconștientă, fără pricepere pentru interesele publice și mânuită de guvern ca o unealtă mecanică.

Care este deci rezultatul ce caută a se obține? Punerea întregului corp electoral sub puterea discreționară a guvernului, asimilarea tuturor cu delegații țăranilor ce votează cum li se poruncește. E evident că atunci parlamentarismul ar fi o minciună, o aparență menținută de ochii lumii și că, în fond, guvernul autocritic ar putea face orice-ar voi.

Absolutismul nu este pururea și pretutindenea o nenorocire. Adeseori el e necesar și mari creațiuni istorice i se datoresc. Dar… absolutismul sincer, întemeiat ca atare pe dreptul public al poporului, absolutismul care nu se rușinează de sine însuși și care crede că, prin o biurocrație energică, cu învățătură de carte și incoruptibilă, se poate produce mai mult bine decât prin discuțiile adese sterpe ale unor parlamente inculte. Dar a avea un absolutism bazat pe minciuna parlamentară însemnează a avea o companie de esploatare în capul țării, care, păzind cu ipocrizie formele esterioare ale parlamentarismului, e despotică nu în folosul statului și al populațiunilor, ci în folosul a o mână de oameni lacomi de avere și moralicește putrezi.

❦

[18 septembrie 1882]

D-lui colonel Candiano-Popescu s-a conferit medalia *Bene-Merenti* clasa I, pentru scrierile sale poetice-militare (?!). În adevăr că și merita; ne mirăm numai cum de nu a primit această medalie mai înainte. Săracă țară!…

❦

[21 septembrie 1882]

„Românul", în numărul său de duminică, ne dă un frumos exemplu de confuzie.

De câte ori ziarul guvernamental se prezintă dinaintea alegătorilor nu e nimic bun în țară care să nu se datorească ideilor liberale; când e însă vorba de relele economice și sociale, atunci — conservatorii au guvernat țara, ei sunt de vină la toate.

Cu toate acestea lucrul trebuie judecat cum este; ideile liberale în aplicarea lor trebuiesc luate cu rezultatele cele bune și cele rele și să li se facă bilanțul, ca să vedem cui i-au folosit și cui i-au stricat.

Să zicem — *posito sed non concesso* — că înaintea erei liberale nu era nimic în țară. Averi mari nu erau, dar nici mizeria nu era cunoscută. Cu ocazia discutării legii rurale în cel întâi Parlament al României unite d. Cogălniceanu citea documente prin cari arăta că pământul era atât de larg încât țăranul putea să-și înfigă plugul Oriunde i-ar fi plăcut, fără să 'ntrebe al cui e locul, și că n-avea să dea decât una din zece a produsului. Codul Caragea prevede tot una din zece. În fine proiectul de 'mproprietărire de la 1848, prezentat de proprietari, dă țăranilor oricât pământ ar dori și oriunde l-ar dori, în posesiune ereditară, dând una din cinci la arături și una din trei la fânațe (nefiind aci altă muncă decât coasa și strânsul). Țăranii erau săraci atunci, dar nimenea nu era bogat. Meseriile erau și ele ocrotite. Cineva trebuia să-și fi învățat meșteșugul bine pentru a-l putea exercita. Libertatea de comerț nu exista pentru obiectele de prima necesitate. Se socotea prețul grâului și al vitelor, se adăuga câștigul legitim al negustorului, încât pâine, carne, lumânări aveau prețuri taxate și cât se poate de reduse. Nu erau atâtea case frumoase în București, nu atâtea trăsuri strălucite, nu erau strade pavate cu pietre aduse din Scoția și din Belgia; bugetul amânduror țările nu era decât de vro 20 de milioane; o mie de oameni — boieri li se zicea, cu și fără cuvânt — guvernau țara, bine-rău cum o fi fost, însă foarte ieftin.

Iată că, deodată cu Unirea, vine la ordinea zilei era liberală. Nu se poate tăgădui că Vodă Cuza era liberal; autoritar da, însă democrat autoritar, liberal autoritar. Dacă ne aducem aminte de elementele numeroase pe cari Vodă Cuza le-a ridicat pentru a le opune boierilor și ne uităm azi împrejurune, le vedem pe toate foarte sus, le vedem constituind… partidul roșu, escepție făcând poate de capi. Abia doi ani trec de la Unire și bugetul cheltuielilor se ridică de la 20 la 40, 48, 50 de milioane. E drept că poporul primește o sumă de libertăți; dar orice libertate nouă, de care până în ziua de azi încă nu e în stare a se folosi, corespundea cu cheltuială căci libertatea, chiar dacă n-o știi s-o întrebuințezi, e scumpă. Înainte boieri, adică funcționari mari și mici, plătiți și gratuiți, erau o mie de toți. Vodă Cuza introduce autonomia comunală și județeană; în fiece comună câte un primar, ajutor, notar, vătășei, toți plătiți; în locul a o mie de boieri de ai Regulamentului se nasc în țară, ca iarba din pământ, 40 pân-la 50 de mii de boieri noi, săraci dar fudui și pretențioși, așteptând să fie slujiți de alții, văzând în poziția lor improvizată un mijloc de-a trăi din munca altora. Toată această aristocrație nouă ține bani. Pârcălabii și vornicii cei vechi, vatamanii și bătrânii satului nu țineau nimic. Pe lângă aceea că bugetul general al statului era de două ori și jumătate mai mare, fiece centru mic de populație era încărcat cu cheltuieli comunale de zeci de mii de franci pe an. Aproape tot ce câștigă țăranul i se escamotează sub titlurile cele mai diverse de către organele politice: statul, județul, comuna. Mai intervine o foamete generală; țăranul se împrumută ca să poată trăi de pe-o zi pe alta; cu toate acestea perceptorul vindea căldările de pe foc.

În fine regimul percepției, precum și regimul în genere, se discreditează și o conspirație aduce, în locul liberalismului autoritar, liberalismul pur. Se durează o Constituție — cea mai liberală din Europa — în care se stipulează: egalitatea deplină a străinului cu românul în țara acestuia, fără a se ținea seamă că superioritatea economică și de cultură a străinului îl face pe acesta, prin natura lucrurilor, stăpân românului. În toate opera aceasta de liberalism cosmopolit nu e un articol de incolat, care să mărginească relațiile dintre străinul cult, abil, cu deprinderi economice fixate, și între românul incult, naiv și deprins numai cu munca grea a câmpului. Din cauza aceasta până-n ziua de azi țăranul își vinde grâul cu 30-40 la sută mai ieftin decât proprietarul, arendașul sau alții. Fiecare 'l înșeală și nimeni nu-i deschide ochii. Imediat vine și era drumurilor de fier. E drept că ele încărcau o țară săracă cu o datorie de sute de milioane pe 90 de ani înainte

— dar articolele de lux veneau mai grabnic din străinătate, noua aristocrație se putea înțoli mai cu înlesnire. Și pe când fiece sezon arunca petecăriile de dincolo de graniță pe umerii românului, străini ce le introduceau își fixau frumușel capitalul realizat din aceste petece, ridicând prăvălie după prăvălie, palat după palat în București. Într-adevăr imens progres! În sfârșit, cu mila Domnului, d. Brătianu mai vine un al doilea rând la putere, înmulțește iar funcțiile, ridică bugetul cheltuielilor în șase ani cu 40%, mai face drumuri de fier, se mai ridică palate la București, în același timp în care se vinde cămașa de pe țăran, ba se vinde el însuși rob cu brațele.

Dacă toate acestea nu s-or fi chemând progres, apoi nu mai știm ce e progresul.

„Românul“ se preface a fi atât de naiv pentru a număra anii câți au fost conservatorii la putere și găsește că sunt mai mulți decum ar fi stat liberalii. Da! asta vrea să zică a confunda „cauza“ cu „timpul“, lucruri cari n-au a face una cu alta. Cauza marei datorii publice sunt drumurile de fier și înmulțirea funcțiilor și această cauză li se datorește liberalilor de toată mâna. Cincizeci de ani ar fi putut sta conservatorii după votarea concesiei Stroussberg și anuitatea tot ar fi avut s-o plătească. Prezența lor la putere nu desființa întru nimic angajamentele luate în numele țării de roșii, prezența lor la putere nu putea reduce capitalul unei datorii contractate de alții, tot așa precum ea nu putea lua legilor organice caracterul lor liberal-cosmopolit care li s-a imprimat de roșii.

Nu 'ntrebați câți ani au stat unul și celălalt la putere, ci ce-au făcut fiecine în acești ani. Conservatorii n-au făcut nimic — să zicem — s-au opus numai cu îndărătnicie la binele ce voiați a-l realiza. Dumneavoastră ați făcut totdeuna ceva, și ceva rău. De câte ori partidul liberal a fost în fruntea țării, el a creat câte-o cauză *permanentă* de mizerie, pe care urmașii lui n-au mai putut-o desființa. Și încă — de-ați putea face tot ce voiți! De ați putea introduce eligibilitatea magistraturii, și cu ea împreună venalitatea ei și nesiguranța averii; dac-ați putea desființa colegiul I, înecându-l într-al patrulea, pentru ca să nu mai fie cu putință de-a alege un singur deputat independent — atunci opera ar fi încoronată. Atunci în adevăr țara, avere publică și averi particulare, ar deveni proprietatea esclusivă a unei coterii lacome de aur câștigat făr-de muncă și de demnități acaparate fără știință și merit.

Să nu confunde „Românul“ timpul în care efectele unei cauze durează cu cauza însăși. În acest timp, și după ce veninul liberalismului cosmopolit

a pătruns în România, fără îndoială și conservatorii au trecut pe la putere. Dar în contra unor rele organice, infiltrate de alții, ei n-au dispus de mijloace destul de energice și n-au dispus de ele pentru că ar fi compromis poate și mai mult starea socială. Machiavelli zice: un rău politic se poate vindeca pe cât timp puțini-l văd; când îl vede toată lumea, el nu mai e vindecat. Putrejunea moravurilor private produsă prin declasarea generală își are reversul în putrejunea și libertinajul moravurilor publice; într-o țară de oameni declasați și moralicește căzuți statul nu poate fi decât icoana lor; el nu va fi un sanctuar ci un lenociniu. Nu se poate aștepta de la un partid, oricât de onest și de energic ar fi, de-a schimba ca prin minune rolele organice pe cari alții le-au introdus. Căci răul se 'ntroduce lesne.

Roma a putut fi arsă într-o zi, pe când pentru zidirea ei s-a cerut o mie de ani.

❦

[25 septembrie 1882]

Câteodată ne cuprinde o adevărată admirație de modul în care confrații de la „Românul“ binevoiesc a ne combate.

Nu există stat pe fața pământului în care bugetul cheltuielelor să se fi făcut, în douăzeci și patru de ani, într-o generație, de șase ori mai mare decum fusese, ca în România, și cu toate acestea se crede că un citat din Leroy-Beaulieu despre tendința ce au cheltuielele de-a crește poate acoperi monstruozitatea de la noi.

Ne permitem și noi a cita pe același autor:

> *Dacă examinăm, zice, curentul general al civilizației noastre, de două secole încoace mai cu seamă, suntem izbiți în mod singular de progresiunea cheltuielelor statului. Cei mai mulți contimporani sunt spăimântați de acest fenomen, pe cari sunt ispitiți a-l atribui relei administrații și neprevederii guvernanților. Cumcă această neprevedere și dezordine figurează asemenea între cauzele dezvoltării cheltuielelor publice n-o poate contesta nici un om cu minte; însă dezvoltarea aceasta e un fenomen prea universal pentru a nu-i recunoaște cauze mai adânci și cum am zice mai independente de voința oamenilor… Lăsând de-o parte războaiele, cari se pot considera ca imputabile viciilor oamenilor și guvernelor, trebuințele statului augmentează din două cauze: sporirea serviciilor pe cari o populație mai rafinată le exige de la stat, apoi augmentarea prețurilor, fie a salarelor, fie a subsistențelor… Dacă de la 1818 pân la 1877 (59 de ani) bugetul Franței s-au întreit nu trebuie să uităm că moneta însăși și-a schimbat valoarea reală în acest interval, așa încât*

deosebirea între cheltuielele efective d' atunci și cele d' acum e mai mică în fond decât în aparență.

Facem acest citat pentru a completa șirurile reproduse de „Românul“ și pentru ca să nu i se substituie scriitorului francez maniera ușoară de-a vedea a foii noastre liberale.

Autorul francez n' arată alt decât că membrii proporției cresc, dar proporția rămâne în fond aceeași. Dacă în Franța s-au întreit cheltuielile, cauza e, una, că, în proporție directă, populația s-a îmbogățit în 60 de ani, al doilea, că banul și-a schimbat valoarea sa în proporție inversă.

Dar în nici o țară din lume cheltuielile n-au devenit, în douăzeci și cinci de ani, de *șase* ori mai mari. S-au îndoit, s-au întreit (ca-n Olanda, pe care o citează „Românul)“, însă paralel cu o dezvoltare imensă a bogăției naționale: nicăiri bugetul n-au devenit de *șase* ori mai mare, rămânând populația *aceeași* la număr și fiind tot atât de săracă ca mai nainte.

Populația noastră cea rafinată, care exige de la stat o sumă de servicii nouă, consistă, precum „Românul“ bine știe, din milioane de oameni cari se hrănesc aproape esclusiv cu mălai, cari nu știu scrie și citi, cărora pentru dări li se vând hainele de pe ei și instrumentele de muncă, a căror persoane chiar se scot la mezat pentru a fi închiriate ca vitele. În favorul acestei populații *rafinate* s-au înșesit bugetul cheltuielelor?

Dar, în genere, ce comparație se poate face între noi, popor agricol, rămas îndărăt în toate privirile, cu Olanda bunăoară, care nu e — cum zice „Românul“ — țară *mică,* ci un stat vechi, ce-n decursul secolelor trecute a dominat mările și a jucat rolul de putere mare? Ce comparație între noi și Franța ori Anglia? E o adevărată ironie, e o batjocură a celui mai de rând bun simț de-a compara mărimi incomensurabile și de-a vorbi de augmentarea bugetului Olandei pentru a esplica neprevederea și dezordinea de la noi.

Suntem departe de-a voi trecutul, pentru că această voință ar fi în deșert. Orice pripă în dezvoltarea organică nu se poate face nefăcută; odată porniți pe această clină, întoarcere nu mai e cu putință.

Nu contestăm asemenea că averile s-au înmulțit în România — numai nu în mâinile românilor; nu că esistă mai multe palate și zidiri mari în orașele noastre, numai nu sunt ale indigenilor; nu contestăm că suma averilor existente pe acest pământ e mai mare decât acum douăzeci și cinci de ani, dar e așa repărțită încât prea puțin din ea e 'n mâini indigene. Dacă

însă acest lucru e indiferent, dacă *prosperitatea pe espresia geografică* e totul, iar espresia etnologică a naționalității nu 'nseamnă nimic, atunci fără îndoială e mare progres și ne-am mira de-un singur lucru, de ce „Românul“ n-ar propune mijloace pentru ca acest progres să fie și mai mare? Există oameni cari susțin cu toată seriozitatea că colonizarea țării c-un popor străin i-ar schimba cu desăvârșire fața, că *țara* ar merge înainte chiar dacă poporul românesc ar pieri.

Ca să venim dar de unde am plecat, susținem din nou că starea veche de lucruri — care nu se mai poate reintroduce în nici un chip, să fie bine înțeles — era mai favorabilă existenței și dezvoltării normale a poporului nostru. Atât am zis și nimic mai mult. Poporul poate era sărac, dar nu era mizer, nu sleit. Sunt fără îndoială oameni cărora dezvoltarea aceasta le-a folosit, pe cari i-a ridicat din nimic, i-a făcut bogați și puternici; dar acei oameni nu sunt poporul românesc.

Nu e om cu oarecari cunoștințe cari să conteste faptul că un popor relativ înapoiat, adus prea repede în contact c-o civilizație străină superioară, e în pericol de-a pieri. Degeaba ne-am zbate împotriva acestui dureros adevăr. Din momentul în care românul a intrat în contact cu mii din oameni cu deprinderi economice mai energice, de-un egoism mai pronunțat, de o cultură mai mare, desigur acei oameni au devenit vânătorii lui și el vânatul.

Nu le luăm confraților plăcerea ieftenă de-a se uimi de progresele ce pretind a le fi realizat, dar, de un temperament mai puțin fericit decât ei, nu împărtășim iluziile lor și vedem lucrurile cum sunt.

Nicicând, în decursul istoriei, elementul român de lângă Dunăre n-a fost într-o stare mai rea și mai periculoasă. Nu există vecin, mic sau mare, care să nu aibă sub stăpânire-i câte un fragment al acestui popor, pe care caută a-l absorbi; nu există unul deci ale cărui interese să nu ne fie opuse pân-la un grad oarecare. Străbătuți în cruciș și-n curmeziș de curente politice și economice străine, în loc de-a strânge cu mână rezășească petecul acesta de pământ, am făcut din el patria tuturor popoarelor, un hotel pentru oricine și pentru orice; în loc de-a ține morțiș la dreptul vechi, la tradiții și lege, am crezut a putea uimi lumea prin aparențele unei civilizații ce nu există și, paralel cu importul de marfă străină, ne-am îmbolnăvit sufletul cu importul unor instituții și idei, potrivite poate cu stările de lucruri din Apus, dar nepotrivite c-un popor sărac și unilateral în ocupațiunile lui.

Acum douăzeci și cinci de ani condițiile unei dezvoltări normale și sănătoase existau intacte aproape. Dar politica economică cât și cea socială insuflată pururea din vederi liberale au nimicit mare parte din ele. La toate laudele câte și le-aduce partidul în privirea acestui progres, răsărit din ruina poporului nostru propriu, am zice o vorbă veche populară: Doamne, fă să fie cum zic ei, nu cum știm noi că este.

❦

[28 septembrie 1882]

Dacă se va adeveri că pe la 'nceputul lui octomvrie or să se deschidă Adunările și vom avea iarăși fericirea de-a perinda fizionomiile interesante ale acelor bărbați cari îngrijesc atât de mult de binele țării și de-al lor va rămânea să ne 'ntrebăm în ce raport reciproc vor fi grupurile în cari majoritatea de pân' acum se preface a fi despărțită.

Pân' acum majoritatea era compactă. Cum era, bună — rea, își făceau treaba cu ea, zice-o vorbă, și lucrurile mergeau strună. Rău mergeau fără îndoială, pentru că legiferomania pe de-o parte, lăcomia de averi pe de alta, sărăcia de minte pe deasupra, au făcut în adevăr ca țara întreagă să se sature demult de acești pretinși aleși ai ei. Nu se poate tăgădui că nemulțumirea generală e mai mare decât oricând, că nu e om — nu cu vro minte deosebită sau pretențios, ci oricum l-ar fi lăsat Dumnezeu — care să nu simță că Parlamentul e în mare parte compus din farsori și că administrația maltratează lumea și o despoaie. Dacă până și tătarii au început a părăsi Dobrogea, oameni fără nici un fel de necesități și mulțumiți cu orice soi de guvern din lume, necum să n-o simtă altcineva.

Dar, așa cum era, majoritatea stătea compactă și statornică în mijlocul mișcării continue de funcționari administrativi, judecătorești și fiscali cari se ridică și se cufundă în grația ministerială ca stolurile de umbre în infernul lui Dante. De cincizeci de ori s-a schimbat ministerul sub prezidența d-lui Brătianu: d-sa pare a fi avut atâtea cabinete în șase ani câte au avut toți Domnii pământeni de la întemeierea țărilor până azi; dar două poluri rămâneau neclintite în această necontenită rotațiune: d. Ioan Brătianu pe de o parte, majoritatea sa parlamentară pe de alta.

De la un timp lucrul au început a se cam turbura. Fie că prea mulți și-or fi zis „omul face banii și banii pe om“, fie că unii prinseseră cheag la inimă, alții nu; că unii sunt stupi neretezați, alții nu prea au de moară; destul că

dihonia și pizma reciprocă dintre cei mici pare a fi înrâurit asupra celor mari, încât azi fosta majoritate, atât de strânsă prin apetituri, seamănă a se despărți în trei, ca râul fericit ce curgea în mijlocul raiului. Ordinea logică a acestei împărțiri nu prea e clară, e chiar enigmatică pentru public; cea cronologică însă se poate urmări.

Întâi s-a supărat d. Dumitru Brătianu pe majoritate. I-a trimis pe unii la pușcărie, pe alții la carantină și, în intervalul de când Adunările sunt închise, s-au înjghebat un nou partid „al virtuții“. A răsărit unde nu-l sameni, ar zice vorba, dar a răsărit. Deși membrii partidului virtuții nu prea sunt cunoscuți publicului, despre existența lor reală nu se poate îndoi nimenea; iar îndoielele asupra virtuții lor ar fi, se zice, și mai neîntemeiate. Am scris-o deci și noi pe lumânare pentru neuitare și ne rugăm lui D-zeu ca așa să fie.

Apoi s-a supărat d. C.A. Rosetti. Și-a dat demisia din Adunare, a depus mandatul său în mâna alegătorilor și, cu inima plină de amărăciune, a părăsit țara, pentru a mânca din nou pânea neagră a exilului, udată cu lacrimi. Un alai de jalnici patrioți l-au petrecut până la marginea târgului, unde, luându-și toiagul în mână și scuturând de pe încălțăminte praful unei patrii ingrate, au plecat spre depărtatele deșerturi ale Galiei, unde cu post și în pustnicie să-și petreacă rămășița zilelor, scârbită de răutatea oamenilor.

Ci 'nainte de-a pleca a spus de ce. Majoritatea n-a voit să-i primească reformele. Aceste sunt: decentralizarea, reforma legii electorale, electivitatea magistraturii, libertatea învățământului cu dezgroparea răposatei Eforii și — ca ton fundamental al muzicei — scăparea țăranului de asuprire. Cum și ce fel nu se spune, dar în sfârșit scăparea lui. Acesta e drapelul lăsat în mânile viguroase ale onor. Costinescu care, cu inima în dinți și cu funia 'n traistă, îl va apăra. Iată dar un alt fragment al majorității grupat pe lângă acest drapel, fragment care n-are ridicola pretenție de-a fi virtuos. Din contra, unde găsește ceva pus rău, el pune bine.

Iată deci două centre de atracțiune dintre cari unul virtuos, „fețișoara mărită fetișoara“; altul mai puțin virtuos dar „sutele mărită slutele“. Atât virtutea de zile mari a unora cât și cea mai de zile de lucru a celorlalți arată opoziție în contra Vizirului. Nu e îndoială nici pentru unii nici pentru alții că d. Ioan Brătianu e un vizir, că guvernul său e o mașină pneumatică care absoarbe toate puterile vii ale țării.

Cine dar mai rămâne sincer și necondiționat sub drapelul marelui nostru cancelar? Iată o întrebare pe care oricine și-o face cu curiozitate. Altfel, de partizani să nu te plângi când ții sacul cu grăunțe 'n mână. Vor veni ei, chiar

prea mulți, chiar peste voie; dar, în aparență măcar, o majoritate care să voteze bugetele înțeleptului Sihleanu și răscumpărările cu toată supunerea datorită pare a nu mai exista.

Oare unul din ziarele inspirate n-ar putea lămuri publicul? Pare c-am fi rămas fără umbră de ziar guvernamental care să ne spuie, bunăoară, ce gândește d. Brătianu în privirea acestor nouă grupări a majorității sale, precum și în privirea -reformelor propuse de d. C.A. Rosetti.

Căci, deși acele reforme au fost întâi prezintate în numele personal al redactorului „Românului“, prin scrisoarea de adio ele au devenit un program. Făcut pentru a forma obiectul de căpetenie al sesiunii Parlamentului — de vreme ce atinge cestiuni constituționale —, propriu a servi de drapel în vederea nouălor alegeri, acest program e dezaprobat de marea parte a țării, ca să nu zicem de toată, din cauza înnoiturilor și a improvizațiunilor ce cuprinde.

Cine din majoritate se unește cu ele, cine nu, și mai cu seamă ce cugetă guvernul în privirea lui? Oare nu e dator a liniști țara măcar în mod oficios în privirea intențiilor sale?

Respinge-va majoritatea acele reforme, precum părea dispusă în trecut? Aproba-le-vor unii, nu le vor aproba alții? Iată auspicii de deschidere cari par încărcate de furtună, dacă dăm crezământ semnelor de dezbinare de pân' acum.

Mulți însă înclină a admite că această dezbinare nu este decât o farsă, cu totul neserioasă în esență, de vreme ce nici pe unii nici pe alții nu-i doare capul de îmbunătățirile și reformele ce le promit. În ajunul alegerilor însă e practic de-a se despărți în două; de-a juca unii pe guvernamentali, alții pe opoziție, încât oricare ar fi rezultatul, tot în favorul lor să iasă. Deprinși de ani încoace de-a urmări această politică stearpă de panglicării, care face cu neputință orice îmbunătățire serioasă, oamenii cred că, cu toată furtuna într-un pahar de apă, cu toate indignările partidului virtuții pe de-o parte, cu toată setea de reforme a grupului celor nevirtuoși, ceea ce va rămânea neschimbat în sesiunea viitoare sunt iarăși cele două poluri statornice: d. Ioan Brătianu și majoritatea sa parlamentară.

❦

[30 septembrie 1882]

„Românul“ înșiră cu înlesnire îmbunătățirile pe hârtie pe cari guvernul liberal le-a decretat în favorul țăranilor. Nu-i luăm această plăcere. În loc de-a aplica pur și simplu texte de legi existente, au creat legi nouă pentru a stipula neînstrăinarea pământurilor țărănești, trecută până și-n Constituție, și împroprietărirea însurățeilor, cuprinsă asemenea în legea primitivă. Nu ne-am opus la această substituție, la acest nou *cachet* dat unor legiuiri pe cari dumnealor înșii nu le aplicaseră decât din momentul în care li s-a părut practic.

Dar de altceva e vorba.

Aceste pretinse reforme, reîmprospătări a unor legi existente, îndreptat-au starea țăranului îndeosebi, a țării în genere? Nu. Scoaterile în vânzare a chiar persoanelor, necum a vitelor și a instrumentelor de muncă, dovedește că aceste reforme n-au folosit nimic, pentru că nu sunt făcute decât de ochii lumii. A da c-o mână, a lua întreit cu cealaltă nu va să zică a face cuiva bine. Paralel cu aceste pretinse îmbunătățiri s-a atomizat din nou țara în comune mici, din mari ce erau. În locul unui primar sunt azi trei, încât s-a întreit numărul personalului plătit din bugetul comunal, deci s-au întreit fără nici un folos cheltuielele, numai pentru a hrăni noua pătura de absolvenți a patru clase primare. În același timp bugetul cheltuielelor statului s-a sporit cu 40%. Funcțiile dependente de ministerii s-au îndoit. Atârnarea acestora de autoritățile supreme e atât de mare încât, pân-la ajutorul de scriitor, li se poate comanda acestor zeci de mii de oameni voința puternicilor zilei.

Cu ce s-au ales deci populațiunile dacă, paralel cu orice îmbunătățire, se introduce o cauză permanentă și mai grea de înrăutățire și de mizerie? Cu nimic fără îndoială, precum o dovedesc procedările zilnice ale administrației și fiscului, precum o dovedește emigrarea oamenilor din țara noastră — până chiar și din pustia Dobroge.

Pururea se zice: „Conservatorii n-au făcut nimic“. Chiar așa fie. A nu face nimic e mai bine decât a face rău. Ceea ce-au făcut însă conservatorii știm bine. Ei au avut sarcina ingrată și odioasă a impune dări pentru a plăti anuitățile Stroussberg și datoriile flotante moștenite: au avut asemenea rolul ingrat de-a privi la ruina crescândă a populațiunilor, în neputință de-a dezrădăcina rele adânci și organice introduse în țară de liberalism în genere, de guvernele oricât de scurte ale roșiilor îndeosebi.

Nu ne facem nici o iluzie în privirea aceasta. Evoluțiunea ideilor conservatoare e împiedecată prin căderea societății. Spre a conduce statul după idei conservatoare, s-ar cere o altă generație decât cea actuală,

compusă din aspiranți la funcții; s-ar cere o biserică puternică c-o înrâurire permanentă și determinată asupra creșterii și a tăriei de caracter a oamenilor; s-ar cere gratuitatea demnităților publice; s-ar cere o monarhie cu mai multe tradiții, c-un cuvânt ceea ce în România nu mai e de la 1700 încoace. Improvizația actuală nu mai e un stat organic; e o adunătură.

Dacă liberalismul pretinde a fi introdus toate reformele în țară, îi concedem bucuros paternitarea aceasta. Conservatorii pot fi învinovățiți însă că rezultatul acelor reforme e rău în toate?

Să zicem că liberalismului i se datorește împroprietărirea. Cine nu știe că această reformă — departe de-a îmbogăți pe țăran, departe de a-l face mai neatârnat — i-au îngreuiat sarcinele. Cele douăsprezece zile pe an datorite pentru pământ și pășune s-au înmulțit azi într-atâta încât o lege anume trebuie să stipuleze că două zile pe săptămână i se rezervă lui.

Să zicem că tot liberalismului i se datorește guvernul parlamentar. Ce-au devenit însă acest Parlament decât o unealtă pentru a spori, pentru a încinci și a înșesi cheltuielele în douăzeci de ani, pentru a contracta datorii în disproporție absolută cu puterea de producere a țării, pentru a urca zilnic dările către stat, cătră județe, cătră comune? O unealtă în care cavalerii de industrie, prin speculațiuni asupra tranzacțiilor statului, devin milionari, o adunare de oameni în cea mai mare parte imorali și cinici, compusă de tot ce noul Bizanț a putut produce mai pornoscop și mai venal?

Să zicem că tot liberalismul a introdus învățământul.

S-au decretat într-o zi înființarea a mii de școale în toate comunele rurale. A doua zi s-a recrutat învățătorii din băieți de prăvălie ce nu știau scrie și citi și s-au umplut comunele c-un corp didactic improvizat din senin.

Cum s-au înființat școalele secundare? S-au decretat asemenea ridicarea lor, s-au luat absolvenți de liceu cu cunoștințe filologice și exacte elementare, s-au improvizat din ei un corp didactic care, în parte, stă până azi pe picior de război cu gramatica românească, necum cu alta, și iată că ne trezim c-o generație de tineri crescută sub auspiciile unei ignoranțe patente.

Universitățile s-au înființat în același chip. Buni profesori de liceu s-au prefăcut în mediocri profesori de universitate.

Să zicem că liberalismului i se datorește autonomia comunală. S-a întins o rețea întreagă administrativă și fiscală asupra țării, c-un personal care nu era deloc pregătit pentru misiunea ce i se 'ncredința. O generație de oameni cari ar fi putut deveni folositori s-au distras de la orice ocupațiune serioasă

și s-au aruncat în viața publică a statului. Legi peste legi, regulamente peste regulamente se traduceau din franțuzește, încât numai cele privitoare la comunele rurale, adunate de Epureanu, formează un volum de-o mie și mai bine de pagine. Tot vravul acesta de legi era să se aplice de primari ce nu știau citi, de notari cari abia țineau condeiul în mână.

Dacă toate acestea s-ar fi petrecut gratis ne-ar fi părut rău de colosala risipă de puteri vii în decursul atâtor ani; dar, din nenorocire, toate țineau bani. Tot personalul acesta imens de oameni ignoranți și stricați e plătit din bugetul comunei, al județului, al statului. Astfel s-a înmulțit, într-o disproporție strigătoare la ceriu, numărul oamenilor trăitori din buget, numărul celor improductivi.

Dacă în sfârșit se vor realiza și cele din urmă propuneri de reformă ale d-lui C.A. Rosetti — eligibilitatea magistraturii și schimbarea legii electorale — efectele vor fi, dacă se poate, și mai dezastroase. Închipuiască-și cineva o justiție aleasă de agenții electorali ai guvernului, un Parlament în care, prin desființarea de fapt a colegiului I și II, ar intra numai partizani ai guvernului! Iată absolutismul, cel mai rău absolutism din toate. Nu absolutismul monarhic, în care interesele dinastiei și ale Coroanei sunt pân-la un grad oarecare o garanție pentru interesele populațiunilor, ci absolutismul unei coterii fără trecut și fără viitor, dominată de lăcomia câștigului fără muncă, de poftele și de răzbunările momentului.

Dacă dar „Românul“ pretinde a fi introdus toate reformele în țară, tăgădui-va că rezultatul aproape al tuturor acestor reforme e absolut rău? Ce rol au putut avea conservatorii de la Unire încoace decât a întâmpina cu paliative veninul organic pe care liberalismul cosmopolit l-a introdus în țară, un liberalism care-a folosit numai străinilor și a ruinat cu totul poporul nostru propriu?

A fost în adevăr marea operă a maestrului din Strada Doamnei de-a face pe lume să crează că interesele naționale sunt identice cu acelea ale liberalismului cosmopolit, de-a combina în unitate liberalismul cu naționalitatea și de-a sacrifica pe nesimțite pe cea din urmă celui dentâi. Ei bine, lumea l-a crezut și orice reformă în senzul său rupea bucăți câte unul din elementele vieții naționale; azi prerogativele politice ale proprietății istorice, mâni biserica, poimâni breslele, până ce toată combinarea organică, datorită veacurilor, s-a prefăcut într-o grămadă de indivizi fără nici un fel de legături între ei decât acelea ale unui interes momentan. Dar o grămadă de

indivizi nu e un popor, precum o movilă de frunze și rădăcini uscate nu e pădure.

Acest rezultat l-a avut în România lepădarea tradiției, lipsa de simț istoric, pripa de-a ajunge, fără cultură și fără avere suficientă, la rezultatele civilizației apusene.

Un copac nu poate crește decât din rădăcinele sale proprii, nu poate da decât frunzele și fructele sale proprii. Tot astfel și un popor. Frunzele și fructele de carton, atârnate pe arborul dezrădăcinat al naționalității nu sunt un produs organic, ci un artefact sterp, incapabil de-a se regenera.

❦

[2 octombrie 1882]

Nu-nțelegem ce folos poate să aibă „Românul“ din falsificarea și esplicarea strâmbă a statisticei? În dorința ce are de-a ne combate și de-a lăuda progresul imens realizat în țară prin sistemul ideilor liberale, cifrele statisticei trebuie să i se închine, vrând-nevrând, ca și când plăcerea copilăroasă de-a părea că ne dovedește nouă contrariul ar schimba ceva din realitatea lucrurilor.

D. Aurelian, actual ministru al instrucțiunii, autoritate pe care confrații de la „Românul“ credem că nu vor contesta-o în cât îi privește, ne spune în opera *Țara noastră* următoarele:

> *Nu trebuie să ne scape din vedere că, de la 1859, adecă de când am intrat într-o eră nouă (liberală) politică și socială, cheltuielele și veniturile noastre s-au urcat într-un mod foarte simțitor. În adevăr veniturile statului erau de 29.388.614 lei în anul 1859, iar în 1876 se urcaseră la 90.354.614 lei, adecă se întreiseră. Cheltuielele la 1859 se suiau la 28.911.844 lei, iar la 1876 ajunseseră la suma de 110.423.904 lei, adecă se împătriseră.*
>
> *În același interval datoria statului s-a sporit cu una sută șasezeci și șase de ori. Statul datora 2.820.117 lei, iar în 1876 suma datorită se suia la 468.677.730 lei.*

Se știe că de la 1876 încoace datoria publică s-a sporit cu mult, bugetul cheltuielelor asemenea.

Ținut-au pas înmulțirea populației și a averii generale cu această colosală sporire a cheltuielelor și a datoriei publice?

Fără-ndoială nu.

Nu-l credem capabil nici pe „Românul“ de-a afirma că sutele de milioane ale datoriei publice și zecile de milioane ale bugetelor s-au cheltuit în mod productiv. Reorganizarea dinlăuntrul țării făcându-se cu oameni de aceeași calificațiune ca ale guvernelor trecute, nu s-au făcut decât a se spori personalul și a se plăti îndoit și-ntreit Mihăleștii și Chirițopolii, Ciocârlanii și Ciocârliile moștenite din trecut. Sporul deci, făcut în favorul acestui personal, a fost aruncat în apă. Improductive au fost cheltuielele pentru armată, pentru o sumă de școli cari există *pro forma* sau cari au dat rezultate rele ș.a.m.d. C-un cuvânt: nivelul cheltuielelor s-a înzecit, nivelul culturii și averii generale a rămas același, ba pentru marea majoritate a poporului acest nivel e chiar scăzut.

La 1859 țara număra 4.425.000 locuitori: azi numără 5.200.000 după datele d-lui Bibicescu, va să zică cu 775.000 mai mult. Nu trebuie însă să uităm că de la 1864 încoace intră peste 20.000 de străini pe an în țară, cari s-așează la noi, încât sporirea populației noastre proprie nu intră pentru nimic în cifra totală a înmulțirii.

Cea din urmă dare de seamă statistică a Ministerului de Interne asupra mișcării populației e pentru anul 1877.

Din acea lucrare constatăm că creșterea populației române e în douăzeci de județe cu totul neînsemnată. Dacă-n Tutova populațiunea rurală se-nmulțește într-un an cu 20 suflete, în Roman cu 47, oare asta se poate numi spor? E stagnațiune, e regres chiar. În alte județe, precum Dorohoi, Suceava, Botoșani, Gorj, Râmnicul-Vâlcii, populațiunea scade; la Dorohoi într-un mod înspăimântător: într-un singur an au murit 1 126 de țărani mai mult decum s-au născut. Zece județe numai sunt în cari populațiunea sporește întrucâtva, și anume Ialomița, Buzăul, Prahova, Ilfov, Vlașca, Brăila, Dolj, Dâmbovița, R. Sărat și Teleorman; în toate celelalte, adecă în două treimi ale țării, populațiunea scade. Pe ici pe colo există în adevăr un escedent de nașteri asupra deceselor, dar acest escedent e ridicol și dovedește în realitate stagnațiune și regres. Totalul nașterilor, comparat cu al deceselor, e din an în an mai mic, natalitatea scade în progresiune, încât se poate să fie în curând întrecută de cifra mortalității. La 1859 mureau 57 de oameni și se nășteau 100; de atunci încoace mortalitatea s-a suit la 79, la 95, la 100, la 121 procente chiar. Aceste sunt lucruri cunoscute de toată lumea, tipărite în cărți și gazete; numai „Românul“ găsește că populația s-a-nmulțit și s-a îmbogățit.

S-a îmbogățit într-un mod curios. Ne aducem aminte de „expunerea situațiunii“ pe 1879 publicată de prefectul de Bacău, d. A. Vidrașcu.

> La 1864 locuitorii din acel județ posedau numai boi de jug 22.428. Acest număr de vite a scăzut foarte, locuitorii nu mai au *nici pe jumătate* din vitele câte au avut înainte. Fizicește vorbind, populațiunile au fost și sunt bântuite de boale contagioase. Anghina difterică a distrus o mare parte din generațiunea viitoare. Moralicește vorbind, ele nu au făcut nici un progres în cultură, mulți din ei nu au idee de morală. Produsul muncii lor îl consumă la cârciumă. Alții petrec timpul cu furturi și desfrânări. Căsătoria nu este respectată; clerul de la țară se află pe-o scară de cultură inferioară; copiii mici n-ascultă decât vorbe rele, sudălmi și bătăi li se aplică lor și mumelor lor; bărbații se bat foarte des între dânșii. Bătăliile lor sunt foarte violente, ca la niște adevărați sălbateci europeni; se rănesc grav, adeseori se ucid. Această generațiune *neomenoasă, rușinea unui stat civilizat*, acești oameni perverși și fertili în crime, delicte și contravențiuni de tot soiul se ruinează prin mișelii și rea viață.

Iată tabloul pe care nu noi, ci un prefect al guvernului actual îl face despre populațiunile noastre.

Acesta e un tablou care se potrivește cu toată Moldova și cu multe județe de munte din Țara Românească. Gorjul, Râmnicul-Vâlcea, Argeșul, Muscelul, Oltul sunt în aceeași stare de decreștere în care se află Tutova, Putna, Romanul, c-un cuvânt douăzeci de județe, două din trei părți ale României.

Ce ajută dar întâmpinarea că producțiunea și esportul au crescut când toate acestea nu se răsfrâng asupra populațiunii decât sub forma de cădere economică și morală?

Dar au crescut suma bunurilor existente în România? Acesta ar fi un rezultat fericit pentru adepții școalei din Manchester, pentru cari bunurile sunt totul, omul nimic; dar când acest rezultat au fost obținut cu sacrificarea imensei majorități a populațiunii indigene un român nu se poate felicita. S-ar putea felicita oameni pentru cari țara însemnează totalul chilometrilor pătrați, indiferent fiindu-i cine trăiește pe ei, dar nu omul pentru care țară și naționalitate sunt noțiuni identice.

S-au zidit fără îndoială multe palate în București, s-au înmulțit numărul acelora cari trăiesc numai în capitală sau numai în străinătate, țara muncește înzecit pentru a întreține absenteismul și luxul, precum și pătura numeroasă de oameni cari și-au făcut din politică o profesie lucrativă; dar tot acest lustru occidental e urmat de umbra vițiului și a unei mizerii care, orice s-ar

zice, acum douăzeci și cinci de ani nu exista în țară, nu era cu putință să existe.

„Românul“ are naivitatea de-a spune că bugetul de 30 milioane de acum 25 de ani era relativ mai oneros decât cel actual? Ca dovadă de inanitatea acestei aserțiuni pomenim ceea ce toată lumea contimporană știe: fiece buget se 'ncheia c-un escedent însemnat la venituri, o dovadă că oamenilor nu le trebuia nici măcar atât cât luau. Nu numai bugetele statului, ci toate, ale comunelor rurale, ale institutelor de binefacere, se ncheiau cu escedente, o dovadă că pretutindenea se cumpăneau exact trebuințele cu mijloacele disponibile. În zilele lui Știrbei Vodă escedentul anual al cutiilor satelor era de câteva milioane de franci. Se știe că acești bani nu se datorau unor dări comunale deosebite, ci erau o parte a dărilor către stat ce rămânea în folosul comunei. Prin urmare nu existau resturile de dări, nu împrumuturi cămătărești spre a le plăti, nu dorobanți împlinitori, nu biletele galbene ale perceptorilor, c-un cuvânt nimic din câte azi îl aduc pe locuitor de-a i se face negru dinaintea ochilor.

Ce-i folosește „Românului“ spoirea cu colori trandafirii a acestei realități? El nu poate amăgi pe nimeni decât doar pe sine însuși și face ca strutul, care, băgându-și capul sub aripă, crede că, dacă el nu vede pe nimeni, nimeni nu-l vede pe el. Repetăm: acum douăzeci și cinci de ani condițiile unei dezvoltări normale existau intacte; astăzi dezvoltarea e compromisă prin acea era nouă (liberală fără 'ndoială) de care pomenește d. Aurelian.

❦

[7 octombrie 1882]

„Gazeta generală“ (pronumită de Augsburg), cunoscută pentru nepărtinirea ei, primește din Ungaria o dare de seamă mai lungă asupra „cestiunii izraelite“ care merită a fi reprodusă, de vreme ce situația economică, astfel precum se descrie, prezintă multe analogii cu cea din Moldova. În orice caz, după atâtea denigrări repetate de Alianța izraelită și de presa apuseană, care-n mare parte e 'n mâni evreiești, începe a se face lumină și în această cestiune. Știm prea bine că există mulți publiciști pentru cari evenimentele din Ungaria vor fi o oroare, însă nu de indignarea lor poate fi vorba, nici de umanitarismul ideologic, ci de realitatea

economică și de neajunsurile ei, produse prin activitatea singulară a izraeliților.

Se va observa din cele mai de jos că evreii exercită o acțiune dizolvantă atât asupra moravurilor cât și asupra echilibrului economic al populațiunilor rurale. Țăranul și proprietarul, oameni ocupați cu producțiunea brută, fără aptitudini negustorești, cad în genere jertfă rafineriei speculanților. Cu toate acestea bunăstarea claselor ce se ocupă cu înmulțirea obiectelor de primă necesitate e mai importantă pentru societate decât starea acelor ce nu se ocupă decât cu traficul acestor obiecte. În fine clasele rurale mai au pentru un stat și altă însemnătate. Ele nu sunt numai păstrătoarele cele mai credincioase ale acelor formațiuni istorice pe cari le numim națiune și stat, ci totodată apărătoarele lor în vreme de război; ele reprezintă principiul conservator al istoriei. Nu e azi pentru nimeni o îndoială că proletarizarea claselor rurale are drept efect nimicirea statului.

Aceste zise, lăsăm să urmeze articolul în cestiune.

Circulara în termeni aspri și energici, pe care ministrul-prezident a adresat-o tuturor municipiilor din țară, e o dovadă mai mare decât goana din Pojon că există optima forma o cestiune izraelită în Ungaria.

D. Tisza ordonă capilor municipiilor să fie cu băgare de seamă la agitațiunile ce pornesc din partea așa numiților antisemiți în contra populațiunii evreiești și să intervie numaidecât la orice turburare a ordinei publice, pentru ca viața și averea izraeliților să nu sufere neajunsuri. Antisemitismul e așadar în floare și antisemiții formează în țară un partid puternic, cu multe ramificări. S-ar putea zice că partidul numără membri pe față, activi, și afiliați pasivi și secreți. Numărul celor din urmă ni se pare mult mai considerabil decât al celor dentâi și tăria partidului consistă mai cu seamă în împrejurarea că posedă o sumă de aliați secreți în toate sferele populațiunii, până sus în birourile guvernului și în cancelariile autorităților militare. Aci se 'ngăduie multe, se 'nchid ochii asupra multor lucruri, multe nu se observă deloc; în cazuri serioase intervin, însă nu se prea grăbesc, asta s-a putut vedea și cu ocazia turburărilor din Pojon. Agitatorii își făcură treburile în liniște, se 'ngăduiră chiar adunăturile plebei și, când autoritatea a intervenit, a făcut-o cu mijloace insuficiente, cu blândețe, încât a trebuit să vie din capitală un anume comisar regal pentru a insufla plan și energie în măsurile luate spre năbușirea turburărilor. Pe afiliații secreți ai ligei antisemitice îi caracterizează vorba următoare ce s-aude rostindu-se des: „Nu strică să-i ciupe nițel pe ovrei“. Așadar foarte mulți sunt de părere ca evreii, ce nu le sunt simpatici, să fie ciupiți nițel, ca să-și mai domolească aspirațiunile, să fie mai puțin fudui și fastidioși, să mai puie margini lăcomiei lor de bani, să nu mai esploateze și mai mult populația prin apucături negustorești, prin manopere rafinate, prin specule asupra prostiei și onestității oamenilor. Nu e fum fără foc. Antisemitismul, care s-a dezvoltat din începuturi modeste, dac-a putut ajunge atât de

departe cată să fi având cuvântul lui de-a fi. Pentru ca agitațiunea antisemită să aibă izbândă, precum a avut-o în realitate, sămânța aruncată a trebuit să cază în pământ priincios, trebuiau să existe condițiile sub cari să se dezvoltate o cestiune izraelită în Ungaria.

Cestiunea izraelită nu e confesională ori religioasă. Nimănui nu-i abate a crea legi escepționale relative la exercițiul religiunii lor; nimeni nu vrea să-i împiedice în obiceiele lor rituale. În vremea turburărilor, poporul s-aruncă asupra prăvăliilor negustorilor evrei, nu asupra sinagogelor comunității religioase. Afacerea Tisza-Eszlar, menită a aprinde fanatismul acestora, precum unii din agitatorii antisemiți au și știut s-o utilizeze, n-a făcut nici un efect în țară, lucru de care au a se felicita atât țara cât și evreii. Cestiunea evreilor nu e nici politică sau națională, căci locuitorii evrei au convingeri maghiare; în ținuturile slovace sau sârbești ei nu iau parte la demonstrațiuni antimaghiare, ci sunt și acolo partizani ai sistemului actual. Junimea evreiască din clasele mai bune exagerează chiar în unele priviri, voiește să s-arate, în vorbă și port, mai maghiară decât maghiarul însuși. Mulți s-au făcut ridicoli lepădând numele lor vechi, cari poate nu sunau tocmai bine, și primind nume cari sună curat ungurește. Trăsătura caracteristică speculativă a acestui neam s-a manifestat chiar și în privirea aceasta: evreii, oriunde au putut numai, au uzurpat numele unor vechi familii nobile existente, schimbând cel mult o literă în ele. Nu dăm mult pe sentimentele naționale maghiare ale evreilor, căci ei țin pretutindenea cu puterea dominantă. Ei au ținut tot astfel cu Bach și cu sistemul lui; simțind însă de cu vreme schimbarea situației, părăsiră repede corabia ce se cufunda, rămaseră câțiva ani în espectativă, apoi intrară cu pânzele pline în curentul mișcării naționale când prevăzură că acest curent are să învingă. Apoi ținură cu Deak și cu partidul lui; acuma sunt partizanii cei mai zeloși ai regimului Tisza, încât acesta nu-și face numai datoria, ca șef al administrației, ci împlinește totodată un act de recunoștință, apărând energic pe evrei, după ce ei au votat de atâtea ori pentru el și pentru candidații săi electorali.

Cestiunea izraelită e în Ungaria curat economică, fără nici un fel de amestec confesional sau politic. Am ajunge prea departe dac-am discuta toate împrejurările în cestiune; dar în Ungaria nu e cestiune nici de liber-schimb, nici de școala Manchester, ci de lucruri cu mult mai simple. Mai cu seamă în părțile sale de miază-noapte țara e populată de mulți evrei; fiece orășel, fiece sat, fiece localitate, oricât de mică, are câteva familii evreiești. Toți se ocupă cu speculația și cu negoțul; ei țin cârciumele, iau în licitație accizele și în arendă ogoarele, deși nu se ocupă mult cu agricultura. Arenda ogoarelor servă mai cu seamă ca pretext pentru a putea specula cu grâne, rachiu și lână. Asta o fac cei mici ca și cei mari. Cei mici sunt cămătarii și precupeții țăranilor. Un negustoraș sau un cârciumar evreu are într-un sat o poziție analogă cu Rothschild între puterile mari ale Europei. Toți țăranii îi sunt datori; el se 'mbogățește din dobânzile ce i se plătesc. Dobânda ordinară e de 52 la sută: adecă, pentru fiece fiorin împrumutat, țăranul plătește un creițar pe săptămână. Însă țăranul care 'mprumută în asemenea condiții trebuie să fie om sigur, să n-aibă multe datorii, căci altfel dobânzile se 'ndoiesc și se 'ntreiesc. Tot ce câștigă țăranul prin muncă trece în mâna evreului, care l-a ajutat cândva la nevoie c-un mic împrumut și care și în alte

ocazii e gata să-l ajute — c-o dobândă de sută la sută. E lesne de 'nțeles că, prin asemenea lucruri, nu se poate naște vro inclinațiune amicabilă a populației față cu evreii. Dacă mai vin și agitatori cari-l lămuresc pe țăran că e stors, antipatia se schimbă lesne în ură. În districtele mai sărace din nordul Ungariei jidovimea de jos joacă, cu speculațiunile și camăta ei, un rol mai mare decât în districtele mai bogate, populate de maghiari; dar și în acestea întâlnim alt tip: marele arendaș evreu care s-a făcut stăpân boierănașilor după ce au fost împrumutătorul lor. Boierănașii, mica nobilime maghiară dispare — nu cercetăm cauzele, ci constatăm numai faptul — iar în posesiunea moșiilor ei intră evreul, adecă un arendaș evreu, negustor din Pesta sau bancher din Viena. Se 'nțelege așadar că și pătura de mijloc a țării, din care se recrutează amploiații municipali și guvernamentali, are mai multe antipatii decât simpatii pentru evrei și că nu prea pune piedici agitației antisemitismului. În micele orașe din provincie negustorii creștini, deci burghezia e aceea care 'ntâmpină c-o ură intensivă neamul evreiesc. Evreul îmbogățit în sat emigrează la oraș, deschide prăvălia și, în armonie cu coreligionarii săi, precum și sprijinit de ei, izbutește a învinge pe negustorul creștin. Cunoaștem localități unde acum treizeci de ani nu exista nici o prăvălie evreiască, iar azi nu mai e nici una creștină. Negustorii neevrei luptă pentru existența lor, dar lupta nu e lesnicioasă, pentru că negustorii evrei combat pururea cu puteri unite. Chiar dacă oricine ar fi convins că evreii datoresc poziția lor preponderantă în viața economică a Ungariei numai desterității, zelului și mulțumirii pe puțin, totuși ar fi esplicabilă antipatia cu care sunt întâmpinați, căci nimănui nu-i place ca altul să se puie deasupra lui, chiar dacă el ar fi de vină; dar încă unde o asemenea convingere nu există! Cestiunea izraelită izvorăște din starea de lucruri economică a țării și-n ea agitațiunea antisemitică află pururea nutriment.

❦

[8 octombrie 1882]

De ce vicleșuguri de iarmaroc mai sunt capabili și neprețuiții confrați de la „Românul“?

Într-un număr foaia liberală dădea seamă despre intenția Rusiei de-a ne face navigabil brațul Chiliei, făcea imputări Comisiunii europene că e neglijentă și zicea între altele:

> Odată acest braț (al Chiliei) devenit mai favorabil navigațiunii, Comisiunea va putea privi din splendidul său palat de la Sulina cum comerțul îl ocolește spre a trece pe la Chilia…
>
> Altfel, după cum Rusia se gândește azi a face brațul Chiliei navigabil, mâni desigur se va gândi și România a-și face navigabil brațul Sf. Gheorghe. Atunci, pentru marea părere de rău a însuși românilor, Comisiunea dunăreană va pierde fatalmente toată însemnătatea sa.

Întreg articolul e ținut pe tonul acesta, pe coarda, cum am zis, a presei rusești.

„Românul“ azi binevoiește a ne spune c-a mai avut un articol. Știm și l-am citit, dar *posterior derogat priori.*

Prin șirurile de mai sus „Românul“ dă dreptate presei rusești și prevede momentul când Comisiunea, mărginită la gura Sulinei, va fi redusă la rolul chietist de-a privi cele ce se petrec din splendidul său palat. Ba i se dă României sfatul de-a face acelaș lucru ca Rusia, pentru ca Comisiunea dunăreană să piardă (spre platonica noastră părere de rău) toată însemnătatea.

Ne pare îndealtmintrelea bine că, prin observațiunile noastre, am făcut pe foaia liberală să se 'ntoarcă de pe calea pe care pornise. Apucătura de-a zice că noi ne-am înșelat asupra celor enunțate de „Românul“ e, cum am zis, un tertip de iarmaroc. Articolul pe care l-am relevat e inspirat de vederi rusești; dacă foaia 'l retrage, să-i fie de bine, și să nu mai fie vorbă.

❦

[12 octombrie 1882]

De câte ori contestăm realitatea progresului ce se pretinde că România l-ar fi făcut în decursul celor din urmă treizeci de ani avem fericirea a vedea pe confrații de la „Românul“ înmulțind în mod considerabil numărul frazelor durate în favorul partidului roșu, calificându-se rezultatele pseudocivilizației cu fel de fel de epitete mari, dându-ni-se nouă numele de reacționari, legitimiști etc. E țara poreclelor.

Rolul confraților e comod, al nostru cam ingrat: ei se adresează suficienței oamenilor, căci aceștia sunt pururea predispuși a crede tot ce li se spune de bine de ei, pe când noi nu măgulim pe nimeni, ci facem apel la spiritul lor de adevăr.

Dacă se găsesc instrumente pentru a măsura fenomene atât de simple cum e urcarea și scăderea căldurii, să nu se fi aflând nici un chip pentru a măsura gradul de cultură a unui popor? Am dori în simplitatea noastră să ni se enumere marii oameni cari ar fi făcut la noi descoperiri în mecanică ori în chimie, ori în genere pe terenul științelor naturale, pe care descoperirile sunt lesne de făcut din cauza vastității domeniului lor. Am dori să ni se enumere operele de fond apărute în țară de 30 de ani încoace, ca să vedem gradul de cultură. Nimic din toate acestea. Buni bucuroși dacă apare câte-o

carte elementară, în care autorul a știut cel puțin să traducă bine, să-și aproprieze într-un mod cuviincios știința altora. Chiar cazul acesta e estrem de rar

și constituie aproape un merit. Cele mai multe cărți, chiar elementare, dovedesc din contra că autorii lor nu sunt în stare nici să înțeleagă texte străine, necum să producă ceva de la dânșii.

O a doua măsurătoare a gradului de cultură este dibăcia unui popor de-a substitui forței musculare agenți naturali, de-a crea și întrebuința mașini. Și aci vom constata că mașinele introduse sunt în genere puse în mișcare de mecaniciani străini și că românul e întrebuințat ca lucrător cu brațul.

Acest nivel de cultură scăzut și sus și jos n-ar fi o nenorocire absolută. Un popor incult care tinde cu stăruință, însă gradat, de-a ajunge la civilizație, care se deprinde el însuși zi cu zi a-și apropria îndemnările și cunoștințele altora, ajunge în adevăr să egaleze pe ceilalți. Dar la aceasta nu gândește nimenea. Lucrul la care aspiră toți este a se folosi numai de avantajele civilizației străine, nu însă a introduce în țară condițiile de cultură sub cari asemenea rezultate să se producă de sine.

Natura omenească și natura organică însă își au economia lor, care nu se poate ignora decât în detrimentul vitalității. Când o societate contractează necesități nouă ca a noastră ea trebuie să contracteze totodată și aptitudini nouă. Un organism e rezultanta a două puteri opuse: a eredității, principiul conservator, prin care rasa și individul păstrează și transmite la urmași calitățile cari i-au fost favorabile în lupta pentru existență, și a adaptabilității, principiul progresiv, prin care rasa caută a-și apropria aptitudini nouă, ce i le impune noul mediu înconjurător.

Dar pentru ca adaptabilitatea să câștige calitățile nouă se cere timp. Mediul social și economic în care un popor trăiește nu trebuie schimbat peste noapte, ci încet, pentru ca oamenii să aibă timpul necesar să se adapteze condițiunilor nouă. Dacă reforme și schimbări vin peste noapte, ca la noi, cu aruncarea în apă a oricării tradiții, se ajunge unde am ajuns noi. Calitățile din trecut devin insuficiente pentru a susține exigențele prezentului, bilanțul puterilor risipite întrece pururea pe-al celor puse la loc, organismul își încheie socoteala sa zilnică cu deficite cari se traduc în morbiditate și în mizerie.

A sconta viitorul e lesne, și cămătarul cel mai facil e timpul. Un copil poate avea plăcerile bărbatului, o nație incultă rezultatele civilizației, dar cu

ce preț? Cu acela al degenerării și al stingerii timpurie, căci scontul pe care-l face timpul e mai scump decât oricare altul.

Din cauza acestui punct de vedere, adevărat pentru totalitatea ființelor organice, suntem numiți reacționari. E matematic sigur cu toate astea că tot ce se face fără o dezvoltare paralelă a culturii în zadar se face, că orice progres real se operează nu în afară, ci înlăuntrul oamenilor și că, cu cât aparențele nejustificate ale progresului sunt mai mari, cu atât regresul real cată să fie și el mai simțitor.

Și acest regres e foarte mare, orice s-ar zice; e un regres organic care atinge sănătatea, făptura fizică, bunul trai, bunele moravuri, c-un cuvânt întreaga constituțiune fizică și morală a populațiunilor noastre.

Ceea ce ne dă dreptate nu sunt fără îndoială lungile articole de fond ale „Românului', în care se vorbește de civilizațiune, de libertate, ca de bunuri câștigate de liberalism pentru poporul nostru, ceea ce ne dă dreptate — în contra voinței noastre și din nenorocire — e realitatea. Chiar de-am voi să calomniem, nu putem. De-am voi să zugrăvim lucrurile mai rele decum sunt condeiul nostru abia e 'n stare a atinge umbra realității. Pentru a putea exagera ceea ce se 'ntâmplă în țară, în Parlament, în administrație, în viața economică și morală a imensei majorități a poporului, ar trebui cineva să 'mprumute colorile negre din Infernul lui Dante.

Și oare nu este această Românie pentru poporul ei propriu un adevărat infern? Am dori să treceți granița pe oriunde poftiți, să ne spuneți unde veți găsi atâta boală, atâta mizerie, atâta rău trai și totodată atâta gol sufletesc ca la populațiunile din țara noastră. Un corespondent al „Românului' compara, pe la Slănic, pe grănicerii noștri cu cei austriaci, români și unii, români și alții; cei din urmă însă rumeni și sănătoși, cei dentâi — tipuri clasice de morbiditate și mizerie. Astfel stă cu toată populația. E lesne a înfrumuseța lucrurile, dar ceea ce nu se schimbă prin teorii și tirade e realitatea. Se vede că redactorii „Românului“ n-au ochi de văzut, n-au oglindă în care să se uite.

În unele județe populația scade, în cele mai multe stagnează și s-apropie de scăderea absolută, numai în câteva de-a lungul Dunării, prin locuri mai puțin populate, sporește. E verisimil că nici școala nu ajută în contra mizeriei. Ea poate ridica un popor sărac, dar sărăcia dispune de condiții de existență; unde e mizerie acolo condițiile de existență sunt nefavorabile, cel mizer se zbate în zadar, puterile cheltuite sunt pururea superioare celor

reproduse, el sfârșește prin a se istovi, prin a-și slei viața în silințe zădarnice.

Și de ce aceste condiții de existență lipsesc? Pentru că poporul are un guvern cu mult prea scump pentru nivelul lui de cultură; pentru că trebuințele claselor lui superioare sunt cu mult prea numeroase ca munca lui să le poată satisface, pentru că e un popor incult, agricol, ce fusese menit a trăi poate o sută de ani încă, în condiții mai primitive pentru a ajunge numai la dezvoltarea agriculturii, pe când trebuințele statului și ale societății sunt moderne, ultramoderne chiar: sunt ale unui stat industrial; pentru că în locul vechei organizări, care nu costa aproape nimic, avem azi o nouă aristocrație, cu totul improductivă, de sute de mii de oameni cu aspirațiuni imense, cu capacități nule.

E acum vina noastră dacă această pseudocivilizație, această înmulțire a trebuințelor făr-o sporire paralelă a aptitudinelor economice și intelectuale, s-a îmbrăcat sub forma liberalismului, s-a numit liberalismul din România? Arătăm atât rezultatele cât și cauza; o facem după îndreptarul unui adevăr valabil pentru lumea organică. Dacă rezultatele sunt de netăgăduit, dacă cauza e asemenea stabilită, de puțin interes e de-a ne da porecla de reacționari sau legitimiști. Lucrurile rămân din nefericire așa cum sunt, chiar dacă cerul ar fi o hârtie și marea o cerneală, pentru a dovedi contrariul în contra evidenței probe nu există.

❦

[14 octombrie 1882]

Era greu de admis să mai existe vro grădină de guvern undeva pe fața pământului care s' aducă cu-al nostru. Cu toate acestea el are pereche în guvernul unguresc. Nu se putea altfel. În Ungaria, ca și la noi, cine nu se pricepe la nimic se ocupă de politică. Și acolo „maghiarism“, „patrie maghiară“ etc. sunt o marfă politică, a fi maghiar — de orice origine — este, nu o cestiune de rasă, ci o industrie, un negoț adesea foarte lucrativ, întocmai precum la noi e o breaslă anume a fi patriot — orideunde ai fi. Poziția sectei patriotismului cu degete lungi e aproape mai favorabilă dincolo decât dincoace de Carpați, căci imensa majoritate a populațiunii, adecă ⅔, neștiind ungurește, își poate închipui oricine că a ști acest prețios idiom constitue un privilegiu pentru a ferici țara.

„Gazeta generală“ cuprinde o descriere a Banatului Timișorii, provincie locuită în cea mai mare parte de români. Ea prezinta un îndoit interes, întâi asemănările cu starea de lucruri de la noi, apoi tabloul unei populațiuni române guvernate de maghiari.

Era un timp — zice autorul — în care Banatul Temișorii se numea grânarul monarhiei austriace pentru că aci se cultivau aproape esclusiv grâu și porumb, iar recoltele rele erau necunoscute până-n anul 1863. Înaintea acelei cumplite veri, fusese treizeci de ani de-a rândul recolte bune. O singură recoltă rea a fost îndeajuns pentru a da loc la mare foamete. Statul a trebuit să intervie în ajutorul oamenilor cu grâne, făină și alte mijloace de subzistență. Cu toate acestea Banatul fusese considerat ca țară bogată, ca grânar al monarhiei. Iluzia se pierdu numaidecât. Ceea ce oameni cuminți prevăzuseră demult, s-a învederat pentru toată lumea; populația Banatului trăia — afară poate de-o seamă de țărani bogați — de la mână la gură. Puțini câștigau de cu vară mai mult decum le trebuia iarna. La vremea secerii ne și lipsește pâinea. Cel întâi grâu ce secerăm se preface literalmente în pâine, celălalt e vândut de pe câmp, fiind încă în spice, sau se duce numaidecât în piață — pentru a împăca pe perceptor.

Sarcinele ce i se impun populațiunii de aci sunt neauzite și sute de mii de oameni muncesc zi și noapte pentru nimic alt decât pentru a-și ținea sufletul, căci ceea ce nu le ia statul pe cale legală le mănâncă funcționarii cei corupți și advocățimea cumplit de cârciocărească și sugătoare de sânge. Mania de-a se judeca a fost cultivată în mod sistematic aci și nu e casă să n-aibă procesul ei care-o stinge pân-în sfârșit. Toată populația s-a abrutizat în nesfârșita luptă pentru existență; muncesc ca animalele și nu se poate să aibă altfel de simțiri decât acestea.

Deasupra acestei situații deplorabile din inima populației chiar, faimoasa artă de guvernământ a maghiarilor își ridică biciul, un stat, care în teorie și în fața străinătății pretinde a trece de stat civilizat, pentru ca în practică să se poată resfăța în bună voie în maximele lui asiatice. În teorie de ex. cestiunea limbilor s-a rezolvat în modul cel mai minuțios; regimul Taafe ar putea învăța de la maghiari. Fiece condicuță de dări are bunăoară trei rubrici, una maghiară, una germană, una romană; funcționarul e obligat în aparență de-a umplea contribuabilului maghiar rubrica întâia, celui german a doua, românului a treia. Departe una ca asta! Deși în tot Banatul nu sunt la țară nici o sută de contribuabili maghiari, deși în cele mai multe locuri nici rândașii nu știu acest idiom, totuși autoritățile nu cunosc, în relațiile lor cu germanii, românii, serbii ori bulgarii, altă limbă decât pe cea maghiară.

Cine n-a trăit pe aci nu-și poate face o închipuire de încurcătura fără capăt, de mizeriile ce nasc din această singură împrejurare. Poporul neștiutor e dat cu totul pe mâna cavalerilor de industrie cari știu ungurește, căci există localități unde, dintre patru mii și mai bine de suflete, nici unul nu știe boabă ungurește. În asemenea localități persoane problematice își câștigă existența tălmăcind țăranilor în limba lor pe acea a autorităților. Acești paraziți de advocați de a treia mână și de scriitorași existau cu de prisos și înainte, dar acum sporesc ca buruiana cea rea, căci au o sferă

de activitate determinată. Această canalie traduce actele și adresele autorităților, sfătuiește pe țăran, îl instigă, își dă aerul că ar fi având trecere în sferele politice, caută a trage pe sfoară pe cel necunoscător, i se plătesc bine serviciile de interpret, ia avansuri în procese pendente ș.a.m.d.

Însă toate lipitorile astea mari și mici n-ar fi încă în stare de-a ruina țara și de-a aduce populația la sărăcie deplină, dacă o legislațiune defectuoasă și o administrație care-și bate joc de orice idee de dreptate n-ar merge mână 'n mână cu toate acestea.

Deocamdată vom da următoarele cifre cari vorbesc de sine. Banatul, așa numitul grânar al imperiului, datorește 10 milioane de fiorini rămășiță din dări. După darea de seamă, publicată de curând, comitatul Temișorii numai datorește 3.667.095 fiorini repartiți asupra plaselor Temișoara, Verșeț, Vinga, Lipova și Biserica Albă. Ne vom ocupa cu Lipova, care în aparență e plasa cea mai bine situată în tot județul Temișorii.

Recolta anului acestuia se consideră bună ca-n toată Ungaria, asta a ajuns la auzul ministrului unguresc de finanțe, Seapary, care s-a grăbit a adresa o circulară către toate autoritățile fiscale din Ungaria, prin care comandă organelor sale de-a căuta cu zel și asprime să încaseze dările. Organele subalterne, ce n-au nevoie de-o asemenea admonițiune, n-au așteptat să li-o spună de două ori.

Cine să execute însă?

Poporul e mai iritat decât oricând și în adânca sa ignoranță identifică pe perceptor cu neîngăduitorul creditor, cu statul. Firește. Cel ce ia grâul de pe ogorul țăranului și-l silește a-și vinde marfa câteva săptămâni după secere, când e naturalmente mai ieftenă pentru a plăti dări cu banii; cine-l face pe țăranul viier să-și piarză recolta în același chip; cine-i ia pălmașului vaca, care-i hrănește copiii, pentru a o da pe nimic celui întâi venit — acela e vrăjmașul de moarte.

Toate aceste le face însă în Ungaria un perceptor, un executor. Plânsete și vaiete domnesc pretutindenea unde s-arată. De aceea niciodată un om care simte omenește sau un funcționar cumsecade nu se oferă a fi perceptor. Numai oameni cu totul depravați, ce n-au nici un fel de căpătâi, se oferă la funcții atât de neplăcute, primejdioase chiar, care se dau oarecum cu licitație. E foarte caracteristic că există sute de inși cari se prezintă spre a ocupa asemenea funcții de călăi; existențele problematice foiesc în Ungaria cu de prisos și un astfel domn, care-și pricepe treaba, știe să-și facă avere, în poziția aceasta, în timp de câțiva ani.

Cu revolverul în buzunar călătorește acest „domn“, în numele guvernului și pe cheltuiala comunelor, în plasa sa din loc în loc și o spaimă ce paralizează, îl precede. Înainte de a sosi, averea tuturor locuitorilor cari sunt în restanță cu darea se trece într-un proces verbal; un scriitor și un om al autorității (în genere un țăran) merg din casă'n casă. Deja scriitorul acesta e pungaș, de mituit în orice caz, pentru că aci, în țara aceasta, toți se pot mitui.

Încruntând sprincenele întreabă pe o biată văduvă: „D-ta ai o vacă?“ Tremurând, femeia-i pune-n mână un biet fiorin — poate cel din urmă pe care-l are — și zice nu. El scrie„Nu“ și apoi continuă cu blândețe: „Nu-i așa că n-ai nici vin?“ Apoi îi lasă o hârtie goală pe care ea are s-o iscălească. C-o clipire de ochi semnificativă, el părăsește casa și biata femeie crede c-a scăpat cu puțin. Cum s-a

înșelat. Executorul vine-n ziua viitoare în persoană, o amenință cu temnița pentru indicațiunea ei mincinoasă și dacă acum nu dă cinci sau zece fiorini pentr-o manipulațiune analogă, se execută fără de milă. Adesea nici mituirile nu folosesc, căci executorul nu poate gândi totdeuna numai la sine, ci trebuie să gândească și la ministrul de finanțe care-i cere bani.

Oare un popor care vede guvernul reprezentat de indivizi atât de venali și atât de mojici poate să mai aibă conștiință de stat și respect de legi, în existența cărora nici nu crede? Nu e de mirare dacă 'n timpul din urmă au fost uciși în curs de opt zile doi executori și un consilier fiscal în Ungaria, unul dintre ei în Banat chiar.

În modul cel mai brutal paraziții aceștia scormolesc în carnea proprie a statului unguresc, prădând țara, ruinând în fiece an sute de oameni, adecă tot atâți contribuabili. Se 'nțelege că numărul contribuabililor împuținându-se, sarcinele celor ce mai sunt în stare a plăti devin din ce în ce mai grele. Această împuținare crește prin emigrațiunea în mase spre America, care ia dimensiuni din ce în ce mai mari, încât ministrul de interne al Ungariei s-a văzut silit a convoca o anchetă pentru oprirea „emigrațiunii în mase“. S-au cerut expertize de la comune și de la societățile agricole asupra acestui fenomen înspăimântător și din toate părțile s-a răspuns că, principala cauză e mărimea dărilor și asprimea încasării. Așadar fugă generală înaintea executorului! Nu știu ce va decide ancheta, un lucru însă e sigur: nu există alt mijloc de îndreptare decât scăderea dărilor și o purificare fundamentală a personalului administrativ. Dar e sigur de mai înainte că acest mijloc n-o să se aplice. Farsorii se vor tăvăli înainte până când s-o putea.

„Ungaria e o țară bogată, binecuvântată și popoarele ei sunt dintre cele mai fericite ale pământului“ — așa stă scris în fiece carte de școală, în care învață a citi copilul țăranului, care nici de nume nu știe ce-i fericirea. Da! e bogată țara dar locuitorii sunt săraci.

Săraci, pentru că prea multe lipitori îi sug, pentru că statul întreg trăiește pe-un picior prea mare, pentru că numai o idee, numai o tendență a cuprins puterile intelectuale din această țară și le absoarbe pe toate: ideea statului pur maghiar, tendența de-a impune țării întregi, tuturor popoarelor, fiecărui cătun, fiecărei table de cârciumă sigiliul maghiarismului.

Deocamdată fenomenul emigrațiunii în mase se observă mai mult în Ungaria de nord. Comisarii și agenții preced cu temei și n-au pătruns încă pân-aci; poate că unii nu presupun că vorbele și momelele lor ar da de urechi ascultătoare și de inimi deschise; căci populația din Bănat nu e numai săracă și nemulțumită, ci chiar prea multă la un loc, și tendența de-a emigra e vie în toți. Deocamdată lipsește ținta ademenitoare și mulți nu emigrează decât în alte părți ale Ungariei sau în Bulgaria, căci aci numai e loc pentru ei.

Cum vine însă că Ungaria, aci populată, dar în mare parte pustie, retrogradează din deceniu în deceniu în privirea populației sale, că întreaga ei prosperitate economică e lovită de regres? Cifrele ce pătrund penibil în publicitate sunt spăimântătoare, nici acum, în anul cel bun, nu se vede o scădere a răului. Această împrejurare ne spune îndeajuns că n-avem a face cu neajunsuri trecătoare, ci cu rele sociale și economice adânci, a căror înlăturare, în actualele împrejurări politice, li s-

au părut cu neputință celor ce-au rupt-o de fugă. Recensimântul din 1870 spunea că în Ungaria sunt 4.417.574 persoane cari trăiesc din agricultură; pe când recensimântul ultim, făcut asupra popoarelor în anul 1880, dete un minus de 784.457 persoane, căci numărul acelora cari, în 1880, se mai ocupau cu agricultura e numai de 3.699.117 inși. Fiindcă în cei din urmă doi ani tendența de emigrațiune a sporit — Bulgaria și Bosnia sunt atât de aproape — se poate zice că, în ultimii 12 ani, agricultura Ungariei a pierdut un milion, aproape 25% a capitalului ei de brațe. Din nenorocire statistica națională maghiară, a cărei exactitate și bună credință întrece pe aceea a geografilor franceji, nu ne spune nimic pozitiv despre proporția diferitelor naționalități în aceste pierderi colosale. Ar fi interesant și ar lămuri problema dintr-un punct de vedere care ar contribui a dezlega cu siguranță cestiunea anchetei ministeriale.

❦

[17 octombrie 1882]

Adunările se redeschid în sesiune estraordinară și o sumă de cestiuni importante, mai cu seamă unele de caracter internațional, vor ocupa atenția lor.

Nu se poate tăgădui cu toate acestea că un fel de apatie generală a cuprins țara, că ea nu mai posedă nici un fel de elasticitate a puterilor ei în fața complicațiunilor, că ceea ce se observă în genere e un fel de nepăsare, de dezinteres în cestiuni politice, încât chiar încercările de galvanizare făcute prin proiectele de reformă ale d-lui C.A. Rosetti nu produc efect asupra publicului.

Sunt o sumă de oameni — desigur nu proști— capabili din contra de-a se interesa de orice manifestațiune a activității omenești afară de una singură, de politică. Naufragiul pe care l-au suferit aproape toți în iluziile lor politice îi împinge să caute un refugiu, un liman asigurat înlăuntrul egoismului lor chiar. Nimic n-a putut să cauzeze atâtea decepțiuni decât acea himeră care se pretinde arta de-a guverna și care nu însemnează la urma urmelor decât triumful limbuției și a șiretlicului, triumful inteligențelor sterpe asupra celor adevărate.

Orice-ar face cineva în lume, orice ocupațiune cu care s-ar deda de gust ori de nevoie, care e scopul ce urmărește? O sporire morală a persoanei sale însăși, o augmentațiune a ființei sale. Această augmentare se găsește pretutindeni, în toate ramurile de muncă, de aspirațiuni: meserie proastă — afară de meseria politică — nu există.

La ce servește politica? Câtă înjosire, câtă umilire, câtă împuținare a omului nu cuprind acele esplicațiuni mai mult ori mai puțin întortocheate, acele precauțiuni oratorii, acele vorbe cu două înțelesuri, reticențele neleale, scuzele, făgăduințele de-a nu mai face pe viitor ceea ce s-a făcut în trecut, programele propuse ș.c.l. Niciodată ștrengar n-a tremurat așa înaintea dascălului, niciodată lacheu parvenit nu s-a plecat înaintea stăpânului său ca lacheii politici înaintea pretinselor suveranități politice. Nu e unul care să-și spuie vrodată gândirea de-a dreptul și întreagă, nu e unul să n-aibă recurs la circumlocuțiuni și cârciocării, unul care, vorbind, să nu fi ascuns sau să nu fi exagerat ideea sa, unul care să nu fi justificat într-o măsură oarecare

portretul ce Sallust îl face de Catilina… *simulator ac dissimulator* — dibaci a simula ceea ce nu e și a disimula ceea ce este.

Mai cu seamă sesiunea aceasta promite a ne prezenta spectacolul unor discuțiuni și unor intrigi pe cât de absorbatoare pe atât de sterpe. Fosta majoritate prezintă deja trei grupuri deosebite, al virtuții, al d-lui C.A. Rosetti și al d-lui I. Brătianu, plus numărul celor mediatori, gata a combate orice guvern și a se alătura oricăruia.

Mai la vale publicăm un articol pe care *Delfinul* ni-l trimite din Galați și în care cauza adevărată și profund personală a acestor sciziuni e zugrăvită cu cunoscuta vigoare a penei autorului. Se poate ca în privirea planurilor politicei esterioare autorul să fi atribuind d-lui I. Brătianu un rol pe care acesta nu-l merită; în privirea însă a stărilor de lucruri dinlăuntru descrierea e de-o plastică fidelitate, proprie a atrage atenția deosebită a cititorului.

❦

[21 octombrie 1882]

De câte ori gândim la dezvoltarea vieții economice în România ne vine-n minte ideea, în aparență paradoxală dar cu atât mai adevărată, pe care o afirmă un economist american: pentru o țară rămasă îndărăt în cultură comunicația cu străinătatea e pernicioasă.

În adevăr, un popor primitiv se distinge mai cu seamă prin lipsa sa de trebuințe, prin modestia proverbială a exigențelor sale materiale. Nu e bine, fără 'ndoială, ca aceste trebuințe să rămâie staționare, căci atunci ar lipsi impulsul pentru o activitate mai mare, ar lipsi principiul progresiv; dar pe de altă parte e și mai rău ca aceste trebuințe să se înmulțească ca din senin, fără ca înlăuntrul poporului să fi pătruns diviziunea muncii; aptitudinea multilaterală de-a satisface el însuși prin activitate proprie trebuințele sale.

Din momentul în care Dunărea a fost deschisă pentru esportul nostru, mijloacele claselor relativ luminate s-au înmulțit în adevăr, dar și trebuințele lor au crescut cu totul în disproporție cu aceste mijloace. Aproape toate trebuințele s-au schimbat. Din creștet pân-în tălpi orice obiect de îmbrăcăminte au început a se introduce din străinătate: vechile clase de meseriași, având deprinderea a lucra pentru alte vremi și pentru alte gusturi, neavând timpul necesar și nici conducători de la cari să învețe a lucra europienește, au început să dea îndărăt și azi nu mai există. Negustorul care 'ntroducea din străinătate obiectele necesare deveni factorul de căpetenie al

pieței și era mai lesne ca acest negustor să fie străin decât indigen. Pe de altă parte brațele și inteligențele indigenilor neaflând o altă piață, nici o altă ocupațiune decât aceea ce le-o oferea statul, s-au născut în țară acea nefastă tendență de-a privi funcțiunile ca singurele ocupațiuni onorabile, o tendență constatată demult în contra căreia, din nefericire, nu s-au opus aproape nici un guvern.

Nu avem nici scuza că răul nu s-ar fi constatat demult. Încă la 1863 Camera de pe atunci a admis a se trece, în răspunsul la adresa tronului, amendamentul următor:

> Este drept a recunoaște că obiceiul înrădăcinat în clasele cele comparativ luminate ale societății noastre de-a disprețui orice altă profesiune și de-a se îmbulzi în aceea a serviciului public au adus coucurența ce-și fac cetățenii într-această carieră la un *grad funest moravurile noastre publice,* astfel încât s-ar putea zădărnici orice încercare de serioasă îmbunătățire din partea unui guvern luminat, cu intențiune sinceră. Totuși *Adunarea deplânge* că guvernele Măriei Tale, nu mai puțin decât acelea ale predecesorilor Măriei Tale, *departe de-a cerca a combate acest defect al moravurilor noastre, care este una din cauzele principale ale paraliziei societății noastre, v-a făcut decât a-i favora dezvoltarea, întorcând-o în folosul lor ca un mijloc legitim de conservațiune.*

Acest amendament, propus de C. Crețulescu, s-a votat în unanimitate — fără nici un folos însă — de Adunarea de atunci.

Își poate închipui oricine cari trebuiau să fie rezultatele acelei tendențe funeste. Aproape toată ura, toată înveninarea luptelor politice, solidaritatea dintre nulități pentru a combate și răsturna orice merit adevărat — acest concurent periculos al nimicniciei și ignoranței —, disprețul reciproc și necuviința reciprocă, frazeologia goală, puținătatea de caracter — toate aproape — își au izvorul în acea tendență funestă, în împrejurarea că aproape toți românii relativ luminați deveniseră candidați interesați la demnitățile publice. Până azi încă România e în pericolul de-a deveni ceea ce erau republicele în decadență ale Greciei și Roma în timpul descompunerii sociale.

După câte vedem astăzi nu se poate admite că dezvoltarea României a fost normală. Din contra: a fost în gradul cel mai mare anormală, sacrificându-se, în favorul ei, bunăstarea, sănătatea și moralul tocmai a acelor clase pe cari liberalismul esploatator și ignorant pretindea a le emancipa.

Ceea ce dar a adus dezvoltarea de pân' acum n-a fost o nouă clasă de producători, nu ridicarea muncitorului la un nivel mai nalt de cultură și de bun trai, ci o nouă clasă de stăpânitori, o aristocrație nouă, compusă din oameni cu puțină știință de carte dar cu multă impertinență, cu mult spirit de șicană și de-o rușinoasă mlădioșie de caracter.

Congresul economic adunat la Iași n-a avut nici un cuvânt de laudă pentru dezvoltarea economică a României și nici l-a putut avea. Din contra, regresul zilnic al negoțului și meseriilor între români, substituirea zilnică a elementelor indigene prin cele străine, rezia administrație, decăderea bisericii, insalubritatea regimului sub care trăiește țăranul, toate acestea au preocupat, incidental sau de-a dreptul, luarea aminte a congresului. Progrese n-au putut constata nimenea, nici căutându-le cu lumânarea.

Când lucrările Congresului se vor publica în ediție autentică vom reveni asupra lor. Deocamdată stabilim numai că caracterul tuturor deziderатelor acestei adunări este constatarea de enorme goluri pe toate terenele vieții materiale și morale.

Admitem ca aprecіațiile oamenilor asupra cestiunilor de pură politică să poată fi determinate prin temperamentul fiecărui: ca unul să crează că e bun ceea ce altul crede că ar fi rău. Dar oare tot astfel e cu realitatea? Tot astfel e când ochii cari văd atribuie realității relele pe cari ea le cuprinde în adevăr?

Zilnic vedem foile guvernamentale polemizând cu noi în privirea aceasta, lăudând starea actuală, batjocorind pe cea din trecut. Suntem departe a fi *laudatores temporis acti* în mod absolut; ceea ce afirmăm însă în puterea cuvântului este că, cu acele trebuințe puține ale societății din trecut și cu mijloacele prisositoare de-a le realiza, starea oamenilor era mai fericită decât azi. E drept că Domnul nu era Rege, dar avea mai multă autoritate în țara sa proprie; e drept că bogății enorme nu se grămădiseră în lăzile industriașilor politici, dar ceea ce nu exista deloc și nicăiri era mizeria. Nu era om în țară care să n-aibă o ocupațiune certă, o piață sigură pentru munca sa. Azi e fără 'ndoială altfel. Toate silințele ce și le dau oamenii în direcția ideilor economice sunt la dreptul vorbind o încercare de-a se-ntoarce în multe priviri la trecut, când munca națională, multă-puțină, era organizată de tradiții și așezăminte, când proprietatea imobilă era îngrădită de protecția legilor, când intrarea străinului în organismul social era mai grea.

Inițiativa luată de societatea Concordia e lăudabilă în orice caz. Dar succesul deziderатelor congresului atârnă în mare parte de-o bună

administrație a statului, care nu știm dacă în mersul actual al lucrurilor mai e cu putință a se introduce. Pentru a favoriza dezvoltarea economică se cere ca mecanismul administrativ să fie mai puternic, mai puțin atârnător de fluctuațiuni politice decum e la noi. Din contră, observăm că toate propunerile de reformă, mai ales cele preconizate de d. C.A. Rosetti, tind a preface și mai mult organele statului într-o pleavă bătută când încolo când încoace de vântul întâmplării și de vicisitudini electorale.

❦

[22 octombrie 1882]

Gruie Singer în traducere germană a apărut acum de curând la librăria Wlh. Friedrich din Lipsca. Este o broșură de 28 pagine, în ediție elegantă. Traducerea e făcută de d. L.V. Fischer din Erlangen, lângă Passau, în Bavaria. D. Fischer e unul dintre literații germani care-n anii din urmă au atras atenția publicului german asupra literaturei noastre, comunicându-i în traduceri mai mult ori mai puțin reușite unele dintre productele noastre literare pe care le-au socotit mai bune, parte proză, parte versuri. Îndeosebi d. Fischer a tradus pân' acum, pe cât știm, numai versuri, pe care le-au publicat în deosebite foi periodice din Germania. Astfel ne aducem aminte de o traducere a Răsunetului lui A. Mureșianu, publicată în *Magasin für die Literatur des Auslandes* și de câteva poezii ale lui Alexandri publicate în Dioskuren, în Oester *Gartenlaube. Gruie Singer* nu este dar prima încercare a traducătorului și asta se vede aproape la fieștecare vers. Metrul e cel original și în foarte multe versuri traducătorul a izbutit să reproducă farmecul deosebit pe care-l are limba marelui nostru poet.

❦

[23 octombrie 1882]

Articolele ce ni le trimite din când în când *Delfinul* au proprietatea de-a escita organele roșii pân-la furie.

Știm prea bine, și organele adversarilor știu asemenea, că în lumea ziaristică e o regulă de-a respecta în întregul ei individualitatea unui autor, de-a respecta stilul lui, care e în genere în legături intime cu natura și cu temperamentul lui, și ei știu că a atribui unui partid întreg ceea ce un singur

membru afirmă este o sofismă comună, de tot recomandată deja de Gerard Hamilton ca mijloc lesnicios, însă nu onest, de-a sprijini trebuințele cauzei.

Dacă recomandăm aceste articole atenției deosebite a cititorului, din aceasta dumnealor deduc numaidecât că împărtășim cu desăvârșire, ca în reproducere galvanoplastică, punctul de vedere al autorului, pe când în realitate considerația noastră de căpetenie este că articolul e interesant, scris c-o deosebită energie de stil și meritând — ca orice lucrare interesantă — atenția cititorului, chiar atunci când n-ar reflecta pe deplin sau în toate punctele opinia noastră.

Audiatur! Nu 'nțelegem ce fel de libertate de cuvânt ar fi aceea când cineva n-ar putea să-și susție vederile cu toată energia naturii sale proprii. Stilul și judecata sunt tocmai la oameni talentați cestiuni de temperament. Precum fiece instrument are tonul său specific tot astfel fiece om are predispoziția sa firească, pasională, de-a aprecia și zugrăvi lucrurile; ar fi o goală pedanterie, demnă de bucherii foilor roșii, de-a reteza un stil viu, o apreciație energică, numai pentru că nu împărtășim toate ideile sau punctul de vedere din care autorul scrie.

Admitem ideea determinismului întru cât privește caracterul individual precum și acel al unui partid. Unui om i se pot arăta exemplele cele mai strălucite de îmbogățiri prin fraudă, de înălțări prin trădare, de impunitatea aproape proverbială de care sunt apărate marile crime și marii criminali — toate acestea el le va recunoaște ca adevărate, dar a le imita nu va ajunge niciodată. Pentru că nu poate. *Velle non discitur,* zice sfântul Augustin, a voi nu 'nvață nimenea din faptele altuia.

E drept că roșii au venit la putere prin influența străină, și anume sub presiunea vestitei alianțe de trei din Reichstadt, apoi prin amăgirea a o seamă de elemente liberale și conservatoare pe cari le-au eliminat îndată ce a trebuit să lucreze sub acea influență care-i adusese. E oare asta un cuvânt ca conservatorii să-i imiteze sau, în genere, sunt ei în stare de a-i imita? Noi credem că nu. Ei, a cunoaște și a constata ceea ce fac ei și a face ceea ce fac sunt două lucruri foarte deosebite.

Imputarea acelora cari ignorează frumoasa lege descoperită de un sfânt și confirmată de științele moderne este așadar în esență următoarea: „De ce nu imitați pe roșii?“.

Pentru că nu putem. Există cu toate acestea oameni de bine cari cred a putea vorbi astfel:

> De ce nu sunteți ca ei? În loc de-a crede că puteți împinge lumea lăsați-vă împinși. De ce nu faceți, fiind la putere, ceea ce fac adversarii voștri? E drept că ei au pururea patriotismul în gură; faceți și voi astfel, dezrădăcinați-l însă din inimă, unde degeaba 'l aveți în adevăr, și veți vedea ce folositor lucru este de-a spune una și a face alta. Știți prea bine că pretinsul patriotism al lor e un moft. Un patriot nu fură; ei fură pe un cap de sting. Prefecți numiți de pomană în funcțiile lor au plătit în doi-trei ani, de pe spinarea unor județe sărace, milioane de datorii; Warszawsky a fost numit director de ministeriu; cel însărcinat cu afacerea răscumpărării a făcut milioane — și totuși patrioți sunt. Relele ce vin din afară ori dinlăuntru, trebuie să le considerați ca fatale, ca aduse de împrejurări neatârnate de voința oamenilor. În loc de-a vă opune curentului fatalității acomodați-vă cu el. În vorbă, în gazete, în adunări puteți spune orice v-ar putea dezvinui sau arunca vina asupra altora. Dar în realitate, în taină, faceți ceea ce împrejurările și interesul personal vă dictează. Uite cum face Brătianu. Știa că, de la Reichstadt încă, se hotărâse cedarea Basarabiei? Ce să se opuie dar la un rău inevitabil? S-a dus singur la Livadia. Știa că războiul oriental are să se facă? E drept că la Mazar Pașa era turc, dar a intrat în apele războiului omul numaidecât. Răscumpărarea drumului de fier vi se impunea? Ați trăgănat-o ani întregi doar ați scăpa de ea. O! el a făcut altfel. În Senat a mărturisit în adevăr că e silit din afară, în gazete însă o numea *cestiunea cea mai populară.* A făcut-o, a dat ocazie amicilor să devie milionari de unde n-aveau de pe ce bea apă, încât aceleași rele pe cari împrejurările v-ar fi condamnat poate să le faceți voi le-a făcut el ca un om cuminte, numai le-a făcut cu mult mai rele decum ați fi fost în stare voi să le faceți vreodată. Dacă domnia împrejurărilor e absolută și fatală, în loc de-a vă opune acelei fatalități, ca eroii tragediilor vechi, mai bine ați intra în apa lor, căci oricât de răi ați fi, atât de înjosiți, atât de străini, atât de adânc de putrezi ca roșii tot nu sunteți. Dacă răul trebuie să se facă, faceți-l încai voi, căci ar fi mai mic de cum îl fac acești oameni. În orice caz trădători n-ați fi decorat și înălțat, directori la ministerii n-ați fi pus bandiți; oricât de răi ați fi fost, mai răi decât aceștia nu puteați fi. Cât despre țară? Dar cui îi pasă de ea? Singurul ei folos ar fi doar că, din natură, nu sunteți predispuși de-a fi atât de comuni, de haini la inimă și de malonești cum sunt roșii, că, personal vorbind, sunteți mai curați decât ei. Ceea ce însă ei au făcut era în ordinea lucrurilor să se facă, oricât v-ați fi opus, căci patriotismul și sentimentele sunt răi conducători în viața practică. Vorbiți ce poftiți, dați-vă aere de mari patrioți cum își dau ei; fiece șir, fiece vorbă să fie umflate de fraze patriotice, dar faceți ceea ce e inevitabil a se face, chiar rău fie, și umpleți-vă buzunarele înainte de toate. Auzi miniștri, ca cei conservatori, cari să iasă săraci din cabinet? Ba încă încărcați de datorii? Apoi miniștri ați fost? Care e dintre roșii care-ar fi ieșit sărac, doar să fi fost din cale afară prost? Stolojan, C.A. Rosetti, Giani, ba însuși ilustrul Brătianu? Dar ce-ar zice lumea întrebați? Lumea? Ceea ce zice de ei. Sunt isteți, sunt oameni de afaceri — cel ce se conduce de patriotism, de sentimente, de principii e pur și simplu naiv și ridicol.

Ei bine, modul de-a scrie satiră cu aerul tentațiunii nu e atât de nou pre cât s-ar părea. Un autor spaniol, Baltazar Gracian, pune pe doi tineri să

călătorească prin lume sub conducerea unui personaj mitic, anume Desengano — dezamăgirea, deziluzia. Amândoi tinerii văd aceleași lucruri, aud aceeași esplicare din gura dezamăgirii, dar fiecare din ei se poartă cu totul altfel; pe Critil îl indignează ceea ce vede, pe Andrenio-l atrage de intră-n danț. A fost din partea *Delfinului* o trăsătură de satiric de-a sfătui pe conservatori să lase focului idealismul lor politic și să imiteze pe roșii.

— Dar dacă ne vor imita, zic onorabilii, ne răstoarnă?! Și c-o furie dictată de instinctul de conservare foile lor se aruncă asupra articolului *Delfinului* să-l sfâșie, nu altceva.

Se 'nțelege că acest punct de vedere nu este al nostru și că nu suntem în stare să imităm pe roșii. Cine-o știe mai bine decât oricine e *Delfinul* însuși. Autorul acelui articol întrunește în el graiul dezamăgirii cu sfatul pe care Andrenio l-ar da, pe când în realitate Critil îl aude. Orice partid care va ști să practice virtuțile roșiilor, în urma legii progresului îl va întrece în aceste virtuți. Tot ce spune *Delfinul* e adevărat. Adevărat că, prin conivență cu străinii, roșii au ajuns la putere, adevărat că n-a existat cestiune internațională în care să nu cedeze — făcând mendre de opunere de ochii lumii — adevărat că nu le pasă lor de țară cum nu ne pasă nouă de China; adevărat asemenea că partidul există numai prin impunitatea absolută a tâlhăriilor și mizeriilor ce le comit zilnic membrii lui, adevărat că nu există om în țara aceasta care să nu simtă dezgust de aceste naturi profund necinstite și catilinare, dar de imitat nu-i poate imita nimenea care nu e născut din tina și din minciuna din care ei s-au născut; căci *velle non discitur:* a voi nu se învață. A constata că toate acestea sunt adevărate și a le imita sunt două lucruri atât de deosebite pre câtă deosebire există între judecătorul ce constată faptele și între cel ce le comite. Indignarea „Românului“ în contra articolului citat e atât de mare din cauză că în el partidul roșu își vede urâciunea proprie, enormă, își cunoaște trăsăturile insuportabile pentru ochii lui chiar.

Ei, ceea ce *Delfinul* sfătuiește pe Catargiu să facă Brătianu a făcut de mult și va face-o pururea. Între un sfat platonic de-a face și între realitatea „s-a făcut“ deosebirea e cât cerul de pământ.

❦

[24 octombrie 1882]

Când antisemitismul e la ordinea zilei în Germania, Austro-Ungaria și Rusia, iar România nu mai e singura țară asupra căreia să se descarce oprobriul persecuțiunilor, e interesant a lămuri, ca termen de comparație, situația juridică și socială pe care-au avut-o evreii pân-la 1848 în Austria.

Cată să premitem următoarea considerație. Afară de calități pe cari evreii le vor fi având *ab antiquo*, de la strămoșii lor, multe deprinderi rele ale neamului, multe scăderi de caracter sunt contractate sub presiunea regimului sub care trăiau în diferitele țări ale Europei, din evul mediu începând și până mai ieri. Era așadar cu totul nedrept de-a impune României — prin Tractatul de la Berlin — să suporte necondiționat toate defectele numeroasei sale imigrațiuni, defecte ce nu se datoreau tratamentului din România, ci celui suferit în alte țări.

D. baron de Helfert, cunoscut ca istoric și etnograf, în colecțiunea etnografică a cărui au apărut și interesanta scriere asupra românilor din Austro-Ungaria, ne dă într-o carte Asupra cestiunii confesionale din Austria următoarele amănunte asupra situației din trecut a evreilor austriaci:

> *Ei trebuiau să poarte petece galbene ca semn distinctiv, asemenea ciandalilor din India. Dar afară de asta legislațiunea le impunea o sumă de umiliri. Purtătorii de litiere erau opriți de-a purta în jețuri persoane atinse de boale contagioase, servitori în livrea și… evrei. Cu toate că ei plăteau o anume dare pentru persoana lor, nu se puteau servi de orice mijloc de comunicație. Abia sub Iosif II fură liberi a se arăta în locuri publice. N-aveau dreptul nici de-a fi cetățeni, nici maiștri, nici să aibă proprietăți imobile, ba chiar libertatea de-a se căsători atârna de vacanța unui loc în familie. Pentru câștigarea acestui loc se cereau cinsprezece documente deosebite și în urmă locul totuși se punea la un fel de licitație. Apoi numai primul născut se putea însura, împrejurare prin care se escitau multe patimi urâcioase ș.a.m.d.*
>
> *Să se mai mire cineva că evreii, în amărârea lor în contra opresorilor, s-au oțărât cu totul, că caracterul întregului popor e corupt, să ne mai mirăm că mai târziu încercară a deveni din nimic totul? Se 'nțelege însă: corupțiunea nu se putea tăgădui, în fabricațiune și negoț evreii introduseră procederi pe de o parte cârpănoase, pe de alta nesolide; unde se 'ncuibau la țară țărănimea începea să dea îndărăt în privirea averii și corupția morală asemenea se întindea, căci ei creau țăranului o sumă de necesități nouă, ademeneau pe femei la cheltuieli de lux și de mâncări, făceau din slugi hoți și gazde de hoți. În Boemia li se făcea îndeosebi imputarea că oriunde se așează ei slugile se abat de la calea dreaptă, hoții desfac lesne lucruri furate ș.a.m.d.*
>
> *Dacă li se impută însă evreilor înclinarea de-a precupeți și a neguța și că nu se fac fierari sau lăcătuși, lucrul e esplicabil: ei nu iubesc nici o muncă la care se cere puțină mișcare intelectuală și poate nici n-or fi având putere fizică îndeajuns pentru ocupațiunile de mai sus.*

Dacă evreii se plângeau de fanatismul religios de pe-atunci, ei alterau, cu ori fără știre, punctul principal al cestiunii: ei trebuiesc considerați ca națiune, „naționalitate cu dispoziții netăgăduit favorabile și cu facultăți intelectuale“, dar, precum zice Mommsen, „un ferment activ de descompunere națională“.

Asemenea un ferment politic. Ca atare se dovediră de la 1848 și până azi. Închipuiască-și cineva că evreii ar fi alungați din Austria! Nu numai librarii și comercianții de obiecte de arte ar simți lipsa lor, dar și în salele de prelecțiuni și concerte s-ar observa multe goluri, asemenea ar scădea mult puterea opoziției politice, căci evreul e din natură om al progresului. Aceasta se arătă numaidecât din luna martie a anului 1848. Evrei erau oratori în Dieta din Viena la 13 martie; un evreu (dr. Bruhl) ceru, ca deputat al mulțimii adunate în curte, libertatea cuvântului și a presei, libertatea învățământului, reprezentațiunea în Confederația germanică, publicitatea și verbalitatea procedurei judecătorești, constituțiune, egala îndreptățire a tuturor confesiunilor. Afară de el vorbiră și alții, asemenea semiți.

Un semn distinctiv al neamului este fără 'ndoială lăudăroșia, crearea de legende de vitejie. Se știe că chiar în România, în timpul ultimului război, s-a făcut încercări de-a constitui legende glorioase în favorul sergenților de rit mozaic și— în treacăt vorbind — în favorul altor creștini a căror nume nu sunt de origine română. D. de Helfert ne dă un asemenea caz din anul 1848, care, oricât de simplu povestit, nu e lipsit de ironie.

Iată cum stă cu alt eveniment în orice caz trist, dar care-au fost umflat la importanța unei acțiuni capitale și de stat: un fapt simplu a fost împodobit cu cele mai bogate înflorituri de fantezie orientală, aci s-a născut o înjghebare istorică în spiritul lui Josephus Flavius, care c-un cuvânt se poate numi legenda Spitzer.

Până la aparițiunea cărții d-lui Helfert toată lumea credea că în zilele din martie 1848 mulți evrei ar fi căzut pentru cauza libertății, chiar în orațiunile funebre ale rabinului era totdeuna vorba de evrei căzuți. Critica minuțioasă a lui Helfert reduce numărul lor la… unul, Heinrich Spitzer, student în tehnică din Moravia, și chiar acesta n-a căzut, ca un Winkelried ebraic, ca anteluptător sau predicator al libertății, ci ca jertfă nevinovată a unei salve date asupra unei mulțimi grămădite. Prin adaose nejustificate și prin o frazeologie comună în zilele noastre s-au făcut din acesta „cel dentâi care și-a vărsat sângele pentru libertate“; cel dentâi care c-o oratorie inspirată a apărat libertatea; în discursuri, în scris și în desemne, a fost sărbătorit ca „cea mai nobilă jertfă care a căzut la 13 martie“; el prezisese „ca un profet“ revoluția; „el se săvârși și numele său va rămâne etern în panteonul istoriei“. O descriere cu portret zice chiar următoarele:

> Tocmai rostea Carl (!) (Spitzer) cuvinte suspirate înaintea Dietei către conșcolari și popor când apăru armată. Atunci Spitzer înaintă: „Să dea foc! Voi fi cel dentâi care va cădea pentru libertate?“ ș.a.m.d.

Dar destul despre acestea; dacă evreii n-au fost adevărații anteluptători în fața baionetelor, totuși au fost conducătorii mișcării intelectuale. Deja în manifestul autorilor din Viena găsim că între 29 de semnatari a treia parte sunt evrei. A fost natural ca evreii să gândească numaidecât la emanciparea conaționalilor lor și că n-au lipsit enunciațiuni în acest înțeles. E adevărat însă că cei mai însemnați dintre ei gândeau că trebuie să se procedeze fără a se băga înainte, ci să se lase creștinilor meritul emancipării. Un predicator izraelit zicea între altele:

> Ce e de făcut pentru noi? Pentru noi? Nimic. Totul pentru popor și patrie, nimic pentru noi. Nici o vorbă de emanciparea evreilor dacă alții nu vor spune-o pentru noi. Întâi dreptul omului de-a trăi, de-a respira, de-a gândi, de-a vorbi; întâi dreptul cetățeanului, a nobilului liber în îndreptățirea sa, apoi vie evreii! Să nu ni se imputeze că pururea și pretutindenea gândim la noi și numai la noi! Nu faceți nimic. Timpul nostru vine și nu poate să lipsească!
>
> Observații escelente, de-o valoare chiar mai generală, făcea Moritz Markbreiter; el zicea între altele:
>
> Cestiunea evreilor nu este o cestiune de drept, ci un *obiect al simpatiei.* Evreul e pentru marea parte a poporului un obiect al antipatiei. Dar un obiect al antipatiei nu poate învinge prin aceea că se impune, ci, dacă e cu putință, prin atitudine liniștită și modestă.
>
> ……………………

Am afirmat adeseori că roșii sunt în cea mai mare parte străini de origine. Descrierea de mai sus ne dă ocazia de-a face o analogie, justă după cum ni se pare. Și ei au fost liberali la 1848, în scris și în vorbă, și ei încearcă a crea un fel de aureolă de martiriu și de vitejii cari n-au existat nicicând în favorul membrilor partidului lor. C.A. Rosetti și ai săi au fost un „ferment activ de descompunere națională“ dacă aplicăm dictonul lui Mommsen. În adevăr, un ferment atât de activ încât din toată țara veche, din datini, biserică, legi n-a rămas nici urmă. Analogia între roșii Țării Românești și liberalii semiți ai Austriei e mare în multe puncte.

E o idee pe care adesea am repetat-o, că liberalismul la noi e de origine străină, că a fost manifestarea invidiei elementelor imigrate în contra claselor vechi și a instituțiilor cam grele și protectoare ale României istorice. Precum țara noastră a fost în urmă condamnată a purta efectele morale ale relei tratări pe care evreii au suferit-o în alte țări, tot astfel, de la 1848, dincoace de Milcov, ea a început a suporta efectele morale ale tratamentului de care a avut parte imigrațiunea transdanubiană pe când trăia încă sub turci. Aceeași lipsă de respect pentru orice element tradițional al vieții publice pe care evreii o arată în aproape toate țările au fost și zestrea politică a roșiilor la noi în țară. Și acestei lipse de pietate pentru elementele moștenite ale vieței noastre naționale, acestui daltonism oarecum față cu calitățile și natura poporului nostru, îi datoresc succesele lor de pân' acum.

❦

[26 octombrie 1882]

De câte ori am spus publicului cititor că societatea anonimă de esploatare a roșiilor nu are nici un fel de principii politice, n-a gândit niciodată asupra reformelor ce le introduce, nu înțelege nici litera, nici importanța lor, ci totul se reduce la un singur lucru, unul, etern același, etern nepreschimbat: mutrele confiscate ale patrioților de meserie să rămâie la putere.

În Adunare se discută acum un proiect pentru modificarea legii comunale, proiect a cărui întreagă tendență, de sus până jos, e electorală.

Între modificările propuse aflăm următoarele:

> Colegiul electoral comunal se compune:
>
> În comunele *urbane* de alegătorii col. I, II, III și de… *delegații colegiului* al IV-lea pentru Cameră… Ei formează un singur colegiu și aleg *prin scrutin de listă…* Alegerea delegaților colegiului al IV-lea se face conform dispozițiunilor legii electorale pentru Cameră.

Aci vedem sufrajul universal al d-lui C.A. Rosetti, cu cunoscuta svârlire a colegiului al IV-lea sub epitropia delegațiunii. Amestec straniu de demagogie și despotism!

Dar și mai interesant:

> În comunele rurale primarul și ajutorii săi se aleg de consiliul județean (provizoriu de comitetul permanent).

Ceea ce va să zică: se numesc de comitet, *recte* de prefect.

Ei bine, aceşti liberali, aceşti „fraţi de popor, chica topor“ — cum zice Millo în Paraponisitul — propun prin reformă ca colegiul al IV-lea din orașe, în alegerile comunale bineînțeles, să voteze prin delegațiune, nu direct. Tot în această lege electorală *sui generis,* fenomenală desigur chiar pentru imperiul moscovit, se zice că primarii şi ajutorii de primari din comunele rurale vor fi *numiți*. Ș-apoi să ni se mai zică că noi suntem reacționari!

Colegiul al IV-lea în orașe, care plătește toate dările indirecte, căruia, prin faimoasele și costisitoarele îmbunătățiri a d-alde Cariagdis și a altora de această teapă, i se scumpește pânea din gură, lumânarea și chibritul, să nu poată zice decât prin *delegațiune* dacă toate aceste-i convin. Am înțelege, până la un grad oarecare, ca colegiul IV să joace un rol de inferioritate față cu alegerile din Adunare. Interesele ce se discută în Adunări ating o țară; mizeria din Dorohoi ori din Râmnicul-Vâlcii nu va fi pricepută de meseriașul din Dealul Spirei; el poate nu-și dă seamă de influențele ce se exercită acolo asupra populațiunilor, el nu va putea pricepe problemul economic sau social care s-ar ivi acolo; pentru priceperea acestora se cer poate elemente mai culte, pe cari adesea și din nefericire nici colegiile superioare nu ni le dau. Dar în mahalaua lui, în orașul lui, pe ulița lui chiar, omul să nu poată să judece isprăvile primăriei, să fie pus sub epitropie, să aleagă prin delegațiune, iată ceea ce nu înțelegem, nu zicem din partea oricui, căci am înțelege-o de la guvern autoritar, absolutist, care vrea să le facă oamenilor bine cu de-a sila, n-o înțelegem însă din partea unei Adunări cari se poreclește liberală, a unui guvern ce se pretinde liberal.

Poate în adevăr ca să fie bună o eforie numită în locul unui consiliu ales — dar în acea eforie desigur guvernul, asemenea autoritar, n-ar numi pe Cariagdi, ci ar alege un om cu cunoștințe tecnice, în stare a pricepe lucrările de resort ale municipalității. Un guvern autoritar are a judeca oamenii pur și simplu după aptitudinile lor, certificate prin școală și antecedente, nu după simpatiile sau antipatiile ce le inspiră alegătorilor.

Odată însă pe terenul electoral, odată la discreția simpatiilor ce le poate escita cutare paralitic sau cutare vânător de funcție, să și rămânem pe acest teren.

În viața comunală, sub o democrație adevărată și istorică, stă temeiul libertății în genere. Omul mic din colegiul al IV-lea, care *du reste* știe a scrie și citi tot așa ca onor. Cariagdi, cată să se intereseze în mod intensiv de afacerile comunei, fie aceea rurală, fie urbană. Acest om mic nu ar putea să aibă sarcina de-a judeca afacerile complicate ale țării, fie în afară, fie înlăuntru, căci se cere aci o putere de combinație care exige studii, studiile cer capital și vreme, lucruri pe care omul mic nu le are.

Dar întru cât s-atinge de casa, ulița, mahalaua, orașul lui el va dovedi o pricepere mai exactă, și mai clară a lucrurilor decât mulți oameni teoretici.

Altceva s-ar fi putut face demult pentru comune și anume pentru cele rurale: se pot descărca de variile, infinitele servicii ce au a le presta statului. Dar la aceasta nu gândește nimeni, din contra, pe zi ce merge comunele devin mai mult instrumente directe și servile ale administrației centrale. Afacerile comunei stau baltă din cauza poruncilor gobernului, cum zice țăranul, și de la ministru până la notarul de sat toți stau în legătură pentru a aplica iluziile câte se născocesc de capete ingenioase în aerul mefitic și bolnăvicios al Bucureștilor. Astfel se guvernează din nefericire de zeci de ani și de aceea n-avem nici urmă de autonomie comunală, de aceea atribuțiile organelor comunale, în loc de-a interesa pe oameni și a-i atrage, îi respinge; de aceea fiece primar, ajutor, membru etc. sunt plătiți anume… ca să se intereseze? nu, ca să nu se intereseze de comună.

Oare secretul unei vieți comunale energice și autonome să fie un privilegiu al raselor germanice? Nu tocmai. Vedem un stat vecin, Austria, unde populațiuni de rase foarte deosebite au o viață comunală de model alăturată cu slugărnicia către subprefecți pe care-o au comunele noastre. Și cu toate acestea autoritatea statului e acolo cu mult mai tare și mai concretă decât la noi, unde personajele ce ne administrează, departe de-a fi obiectul stimei cetățenilor, sunt din contra tot ce societatea consideră ca mai abject și mai de nimic.

Dar unde mai punem una? O modificare a legii comunale imediat înaintea alegerilor. Dar nu se va putea spune că o asemenea reformă *ad hoc*, imediat înaintea unor alegeri certe, este ticluită anume pentru trebuințele electorale ale actualilor deținători ai demnităților comunale? Că toată reforma e pusă la cale de oamenii interesați în chestie, interesați anume să iasă la viitoarele alegeri? Lucrul e atât de bătător la ochi încât nu ni se pare necesar a mai insista asupra lui. Și-n adevăr, demult se șoptește că variile și costisitoarele nerozii făcute de primăria actuală ar fi inspirând părinților

cumularzi ai comunei o frică semnificativă în fața unor eventuale alegeri; de aceea, schimbând legea, deci cu necesitate și rezultatele ei, ar spera să obție de la alegeri ticluite o ratificare mai spontană a onerosului trecut al primăriei.

❦

[28 octombrie 1882]

În zilele de 12, 13 și 14 mai 1881 se adunase la Sibiiu, din toate ținuturile Ardealului și Țării Ungurești locuite de români, un număr însemnat de delegați, trimiși de cătră alegătorii lor pentru ca să se consulte ce atitudine să ia românii în fața alegerilor ce aveau a se face pe atunci pentru Camera din Pesta.

Am dat seamă de-atunci de încheierile luate de acea conferență de alegători. Acele încheieri cuprind programul partidului național român, care se obligă a lupta pe cale legală pentru obținerea următoarelor drepturi: 1) recâștigarea autonomiei Transilvaniei; 2) introducerea limbei române ca limbă oficială a administrației și justiției în ținuturile locuite de români; 3) numirea de funcționari români sau, dintre neromâni, numirea acelora cari știu scrie și vorbi limba română; 4) revizuirea legii asupra naționalităților; 5) autonomia bisericelor și școalelor confesionale; 6) crearea unei legi electorale pe baza sufrajului universal sau cel puțin investirea cu drept electoral a oricărui cetățean ce plătește o dare directă; 7) colaborare cu cei ce țin seamă de interesele și bunăstarea poporului.

Conferența de-atunci a însărcinat pe comitetul ei electoral să compună un memorand esplicativ în cauză și să-i dea cea mai întinsă publicitate.

Această lucrare au apărut acum în limbile franceză, germană și maghiară, precum și în cea română, și poartă titlul: *Memorial compus și publicat din însărcinarea Conferenței generale a reprezentanților alegătorilor români, adunați la Sibiiu în zilele de 12, 13 și 14 mai st.n. 1881* — (Sibiiu 1882/ 1 vol. 144 pag.).

Constatăm cu multă părere de bine că lucrarea aceasta, dictată de-un adânc sentiment de naționalitate, e scrisă totuși cu multă liniște, cu o demnă obiectivitate. Ne rezervăm plăcerea a da o seamă mai amănunțită despre cuprinsul ei; deocamdată însă credem a putea repeta ceea ce zic confrații de peste munți: „nici un român știutor de carte să nu întârzie a-și procura această lucrare“. Repede și în corectă grupare urmează datele autentice cari

dovedesc dreptul de autonomie al Ardealului, însemnătatea politică a românilor în evul mediu atât în Ardeal cât și în județele dintre Tisa și Carpați; c-un cuvânt un curs de istorie și de drept public *in nuce. Pân' acum* n-a apărut nici o carte care să fi descris în mod atât de limpede situația politică a românilor din monarhia Habsburgilor.

Ziarele maghiare au și început a discuta cuprinsul lucrării acesteia și ceea ce constatăm pân' acum e că tonul ei liniștit și plin de demnitate a impus adversarilor. Ar fi acum de datoria politicilor influenți din România de-a da scrierii răspândirea ce i se cuvine în coloanele presei europene. Trebuie să se știe odată că o jumătate a poporului românesc are a suferi, sub dominațiune maghiară, cele mai mari nedreptăți; că fiece zi aduce cu sine o nouă tentativă în contra existenței naționale a acestui element, considerabil ca număr, dar și mai considerabil încă prin aptitudinile și calitățile lui. Popor militar în decursul evului mediu întreg, producând din mijlocul lui mari eroi și mari regi, românii au fost încet-încet jertfa unor uzurpațiuni pe cari astăzi nu le justifică nimic, precum nu erau justificate nici în trecut.

Pentru noi nu e îndoială că consângenii noștri din Ardeal vor izbuti a obține de la Coroană și de la împrejurări realizarea întregului lor program, pentru că presiunile maghiarilor, departe de-a le folosi acestora, au trezit și mai adânc sentimentul național al vrednicului și statornicului popor românesc. Observăm cu bucurie că, chiar în acele ținuturi unde sufletul părea mai adormit, un spirit nou, dătător de viață, s-a deșteptat. Cine are dreptate la urma urmelor nu este pretinsul drept istoric sau dreptul public, durat în favorul unei singure naționalități, a celei maghiare, cine are dreptate este realitatea etnologică, este adevărul. În numele adevărului și sub suflarea lui binefăcătoare e scrisă și această lucrare și, pentru că niciodată în cursul istoriei n-am văzut adevărul învins ci pururea învingător, de-aceea și acum putem prezice că, *per ardua ad astra,* cauza română va triumfa.

❦

ÎN FINE… TOT BINE

[29 octombrie 1882]

Suntem bine informați că Ministerul Instrucțiunii Publice a dat ordin d-lui Cumbaris *a expulza pe Vetzis din școală…,* din școala profanată de el

despre care am vorbit în atâtea rânduri. În același ordin d. ministru impune directorului de formă, Cumbaris, ca să fie un director de fapt și să organizeze școala și să trimită programa școalei, care nu este aprobată, Ministerului spre aprobare; dacă d. Cumbaris nu va dovedi că știe organiza o școală i se va retrage dreptul ce i s-a dat și, dacă n-ar esecuta în parte sau în total ordinul ministrului, școala se va închide.

În acelaș timp ministrul a însărcinat pe revizorul școlar a circumscripțiunei a observa dacă ordinul dat d-lui Cumbaris s-a esecutat sau nu și a raporta ministerului.

Felicităm pe d. ministru pentru măsura energică și conformă demnității țării. Așa trebuie să lucreze bărbații erudiți, morali și cu durere de viitorul țării. Dacă până aci ne-am bazat pe credințe, acum ne bazăm pe fapt și sperăm că cei ce au dat asemeni ordine vor ști a le executa.

Adevărul trebuie să triumfe; minciuna și crima trebuie să cadă! Când este vorba de interese mari, naționale, între cari ocupă primul loc educațiunea și instrucțiunea tinerimei noastre, toți românii trebuie să aibă un singur sentiment, o singură inimă, și-n ea trebuie să fie gravate cuvintele: progres și moralitate!

❦

[2 noiembrie 1882]

Precum astronomul așteaptă cu minutarul în mână trecerea unui corp ceresc printr-un anume punct cătră care își îndreaptă instrumentul său optic, tot astfel și noi am putea sta cu ceasornicul înainte-ne, să urmărim cum se scurge nisipul și cum se apropie din ce în ce termenul fatal al încetării libertăților publice, al dictaturii personale a d-lui I.C. Brătianu.

Degeaba foile guvernamentale ar face paradă de liberalismul lor; se apropie ora în care, în România, omului de la guvern îi va fi permis totul, cetățeanului nimic; ora în care aparatul electoral, construit după rețeta tuturor stăpânilor absoluți din lume, nu ne va mai da din urne decât creaturi ale unei persoane, ale unui singur om, ale despotului, ale d-lui I. Brătianu.

Chiar pân' acum lumea numea vizirat domnia ministrului nostru prezident. Ne putem închipui ce va fi de acum înainte, când, în comună, nu va exista decât un singur colegiu, a cărui majoritate va fi pururea compusă din delegații guvernamentali ai colegiului al IV-lea; iar Adunările vor fi

alese asemenea de delegații acestui colegiu, trimiși de subprefecți să majorizeze pe alegătorii din colegiul I și II.

Ca o cetate luată prin surprindere opinia publică, opoziția în Parlament, presa n-au avut nici timpul material necesar pentru a băga de seamă ce se pregătește: schimbarea, nimicirea întregului sistem electoral și reprezentativ din România, substituția clandestină a sufrajului universal, însă nu direct, ci strunit, legat bine de mâni și de picioare, pentru a fi pururea o unealtă în mânile despotismului.

Iată ceea ce am fi trebuit să știm demult.

Toți oamenii aceștia s-au îmbogățit. Pe ce cale e de prisos a o spune; nu e aproape unul care nu s-ar putea aranja sub un paragraf din Codul lui Vasile Vodă Lupu, după carele abuzul unei vrednicii publice pentru a face avere se pedepsea încă cu cordonul Sfintei Cânepe. Ei bine, acești oameni nu pot risca căderea. Ce s-ar alege, pentru numele lui Dumnezeu, de cei ce au trimis pe țărani sub suliți căzăcești până dincolo de Balcani; ce s-ar alege de cei cari, însărcinați cu răscumpărarea, au făcut în acel timp milioane; ce s-ar alege, social vorbind, de toate elementele acestea oculte, brutale, comune, cari s-au cocoțat deasupra țării, cari s-au îmbogățit, cari, mai mult, s-au aristocratizat?

Se 'nțelege. Mutre confiscate, cărora orice om onest le-ar fi închis ușa înaintea nasului, s-au ridicat sub domnia d-lui Brătianu în sferele de sus; formează așa numita societate la balurile și la curtea regelui. De gâtul unor bandiți sau a unor trădători notorii s-au atârnat semnele de onoare ale țării; corectorii gazetelor roșii au ajuns milionari; toată plebea asta politică e azi scoasă din cutie, parfumată, înmănușată, lustruită. E firesc lucru ca aceste elemente declasate ridicate din întuneric și din ocupațiuni adesea maloneste, intrate odată în atmosfera luminată de razele coroanei, să și vrea să rămâie acolo.

Acești oameni vor să păstreze ce au. Nu numai averea — căci asta n-ar însemna nimic — nu! influența, vaza, rangul în ordinea socială, jețurile din Adunare, cu un cuvânt tot ce sărmana vale a Dunării au avut de oferit meritului sau talentului, tot ce d. Brătianu a monopolizat pentru creaturile sale. Toate trebuiesc păstrate în mâna Pătărlăgenilor și Costineștilor, toate trebuie să rămâie zestre inatacabilă a nulităților, o schimbare de guvern să nu mai fie cu putință; arhiliberalii au devenit arhiconservatori în ceea ce-i privește și nu se sfiesc nici înaintea… dictaturei personale a d-lui Brătianu.

Credem că cititorul care e deprins cu Țara Românească, cu mecanismul ei administrativ de-o perfectă onestitate, cu instinctele generoase ale subprefecților, cu independența aproape legendară a colegiului al IV-lea, nu-și vor face iluziuni în privirea aceasta.

Contopite toate colegiile într-unul singur, în care delegații celui al IV-lea vor decide soarta oricărei alegeri îndeosebi și a tuturor laolaltă e de mai nainte cunoscută: ele vor fi de prisos, vor fi o ocazie dată ministerului de a-și plăti cu diurne creaturile numite de subprefecți și de organele polițienești, vor fi atotputernicia guvernamentală, fără umbră de opoziție, fără putință ca un glas independent să mai pătrundă în Adunări, căci izvorul a toată independența, colegiile neatârnate de pân' acum, se desființează.

Toate astea sunt bune și frumoase.

Înțelegem chiar ca d. Brătianu să ne aducă aminte soarta gladiatorilor: *Morituri!* E drept să ne aducă aminte: clasele vechi ale României au sărăcit și au căzut; vremea lor a trecut pentru totdeuna; toți românii sunt săraci, toți sunt egali. „Nu mă vreți voi pe mine, dar vă voi eu pe voi. Am în mâna mea colegiul IV, inerția pe care-o mișc încotro voi, și din care fac colegiu I, cu el am în mână țara, prin el fac din nulități oameni mari“.

Ave Caesar!

O grijă își vor lua desigur oamenii atunci; grija opoziției, a controlului, a afacerilor publice. Vorba românului: „De ce 'ncărunțește nebunul? De grija altora“. Asemenea lucruri vor fi atunci naturalmente de prisos. Măria Sa, stăpânul nostru, d. Brătianu, ne va împărtăși pe fiecine, după dragostea și credința ce vom avea pentru el, cu câte un scaun în Parlament, cu câte-o funcție, cu câte-o misiune; vom fi cu toții — noi, supusul neam românesc — reduși la rolul de-a solicita favorurile onor. Pătărlăgeanu sau Dimancea, favori prețioase, precum numai un valet le poate da. Poporul? Dar cine vorbește de popor? El nu votează *direct.* Nimeni nu va putea să strige înaintea a o mie de inși: Iată, oameni buni, unde mergeți. O nu! O mie nu vor fi nicicând la un loc. Grupușoare adunate sub supravegherea poliției vor alege… un delegat pe sprânceană, om al stăpânirii, credincios, trecut prin toate. Apoi delegații aceștia vor majoriza colegiul I și al II-lea și vor alege pe cel recomandat de Escelența sa d. subprefect.

Ave Caesar!

În sfârșit d. Brătianu va putea să-și realizeze fantazia de-a fi singur stăpânitor în România, de-a putea face tot ce vrea și tot ce nu vrea. Tot ce

nu vrea înafară. Un parlament îndărătul căruia să se ascunză în cestiuni exterioare nu va mai avea. Oricare putere îi va putea spune:

„Fii mai espeditiv, d-le prim ministru, știm cum stau lucrurile la d-voastră. Vrei să pretinzi că ridicolele figurine pe cari le-ai numit deputați îți rezistă? Nu ne jucăm de-a baba oarba“.

Mișelia înlăuntru, umilirea în afară — iată care va fi caracterul acestei dictaturi în România. Căci acesta nu este absolutismul monarhic, răsărit din iubirea unui mare cap încoronat pentru clasele de jos; nu, este absolutismul unui ambițios pentru a asigura impunitatea creaturilor sale. Nu este Frideric II sau Iosif II… e Vitellius cu compțiunea adâncă, cu mijloacele moleșitoare, cu dezbărbătare.

Dar vor întreba unii: ce se va face monarhul în România când alăturea cu el — cel mai liber dintre români, acela a căruia libertate se răsfrânge asupra tuturor — se va ridica al doilea monarh, al valeților și creaturilor, când România toată va fi îmbrăcată în livreaua celui din urmă?

Ce se va face? Nu știm. Știm noi dacă d. Brătianu mai are necesitate de El? Poate că nu mai are. În orice caz, cu acest aparat electoral care nu e suficient nici măcar pentru a masca dictatura regentului-ministru, rolul monarhului e redus la nimic.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[3 noiembrie 1882]

Cine se mai îndoiește de bunele intențiuni ale „corpului ponderator“ de pe Bulevard n-are decât să citească proiectul de răspuns la mesajul tronului redactat de ilustrul și simpaticul d. Vasile Boerescu. Ce vast câmp de activitate acest raportor-model a deschis Senatului tocmai acum la sfârșitul legislaturei! Ce de reforme în perspectivă!

Nici una din importantele cestiuni politice, sociale, religioase, economice și financiare n-a fost uitată. Ar trebui evident ani întregi pentru ca fiecare dintr-însele să fie studiată cu seriozitatea necesară. Ceea ce însă ar putea să sperie o activitate tânără și fără experiență, pare o jucărie pentru maturii membri ai celei d' a doua jumătăți a Parlamentului, a căror febrilă activitate nu cunoaște nici margini, nici obstacole.

În ajunul morții sale, Senatul voiește să-și dea sufletul cu demnitate; ambițiuni senile îl frământă și-l galvanizează la apropierea alegerilor.

Să ascultăm numai expunerea reformelor proiectate în ultima oră, spre a ne convinge cât de bogat și de variat este programul ce-i prezintă *leaderul său*.

În primul rând figurează încurajarea și dezvoltarea agriculturei, comerțului și industriei române.

Clișeul este deja cunoscut: el zice totul și nu zice nimic în același timp, ceea ce constituie un neînsemnat mijloc de recomandațiune către alegători fără multă trudă și bătaie de cap.

Imediat însă după această idee fundamentală a răspunsului-program vine o tiradă cu totul originală și neașteptată; o punem în întregul ei sub ochii cititorilor, căci mărgăritarele sunt foarte prețioase:

> … Totodată, prin propagarea *moralei religioase* și întinderea instrucțiunii în toate clasele societății, vom ridica nivelul moralei și al culturei intelectuale, vom răspândi simțământul *bunului trai* și vom deștepta conștiința dreptului și a datoriei, mai ales între populațiunile rurale, cari merită mai cu deosebire a fi obiectul solicitudinei noastre.

Dacă am voi să fim dificili cu savantul raportor, l-am întreba ce are a face cestiunile de agricultură, de comerț și de industrie cu morala religioasă? Dar în fine aceasta poate fi o simplă scăpare de condei fără nici o importanță practică.

Observăm totuși că, până aci, răspunsul înoată în vag, se pierde în generalități cari au aerul a spune ceva, pe când în realitate nu spun nimic.

Venind la marile lucrări economice ce sunt de realizat, d. Vasile Boerescu declară că „cele mai dintâi, acelea cari merită preferință“, sunt cele relative la înmulțirea căilor de comunicație, județiane și comunale, cari să lege între dânsele toate orașele, toate satele, toate centrurile de producțiune și de consumațiune.

Aci programul ia o formă pozitivă și lămurită; ceea ce nu s-a putut face în șapte ani de domnie absolută și necontrolată a partidului de la putere se va face în câteva săptămâni, și alegătorii din toată țara vor fi mulțumiți. Dacă, pe ici pe colea, va mai rămânea neexecutat câte un crâmpei de cale sau câte un pod de cea mai imperioasă necesitate, grija va fi lăsată pe seama viitoarei legislaturi, care altminteri n-ar mai avea cu ce să se ocupe.

În ceea ce privește dară mijloacele de comunicațiune aflate astăzi într-o stare atât de înapoiată, românii să nu mai aibă nici o grijă, căci d. Boerescu

îi asigură cu mâna pe conștiință că totul va fi îndreptat spre satisfacțiunea obștească.

Trecând din domeniul economic în acela al reformelor interioare, zice raportul, câmpul nu este mai puțin vast. Cu o bunăvoință exemplară, d. Vasile Boerescu înregistrează toată seria de reforme și de clișeuri cari ilustrează mesajiele d-lui Brătianu de la venirea sa la guvern, dar pe cari țara n-a avut încă fericirea de a le vedea realizate: reforme în justiție, în administrațiune, în instrucțiune, în finanțe, în mai tot mecanismul nostru administrativ.

Dacă trebuie să credem cuvântul fostului ministru al afacerilor străine, care și-a mâncat credința așa de des, fie zis în treacăt, toate aceste reforme vor trebui să asigure principiul *stabilității* și al *independenței*, ele vor fi de natură să întărească „principiul autorității și al proprietății, să garanteze interesele publice și private, drepturile și datoriile fiecăruia, exercițiul tuturor libertăților, *încurajarea meritului și capacității“;* în fine „să ridice nivelul *moralei publice“*.

Ceea ce e curios de observat de câtva timp este trebuința ce se simte în sferele guvernamentale de a se vorbi de *morala publică*. Se vede că această nenorocită morală publică a suferit grave atingeri, căci toată lumea caută să-i redea prestijiul pierdut. Reuși-vor însă a o face tocmai aceia care, cu o amabilitate de un caracter american așa de pronunțat, s-au tratat de *hoți* între ei și s-au amenințat reciproc cu pușcăria? Nu o credem; și de aceea lăsăm națiunii sarcina de-a pune în paralel vorbele și făgăduielele lor de astăzi cu faptele și cu turpitudinile de ieri. O dată acest paralel făcut, socotim că el va avea de rezultat condamnațiunea desăvârșită a oamenilor și a partidului actual de la guvern.

❦

[4 noiembrie 1882]

„Memorialul“ comitetului ales de Conferența română din Sibiu ne descopere situația curioasă și umilitoare ce li s-a creat românilor din monarhia habsburgică prin dualism și prin măsurile guvernamentale ale maghiarilor. Popor străvechi pe teritoriul unei țări autonome, care și-a mănținut independența ei în curs de sute de ani atât față cu regii Ungariei cât și față cu turcii, românii, cari singuri formează două treimi a populațiunii țării — pe când maghiarii și germanii abia formează o a treia

parte — sunt puși cu totul în afară din viața publică prin fel de fel de măsuri machiavelice și persecutați în toate ale lor, cu o stăruință demnă de o cauză mai bună.

Începând cu pseudoistoriografii cari contestau originea și vechimea poporului nostru în munții Ardealului și sfârșind cu măsurile d-lui Trefort, maghiar de origine franceză, care introduce cu de-a sila limba maghiară în școalele rurale, vedem o lume întreagă, popor, diplomați, învățați, conspirând pe întrecute în contra unui biet popor rustic din străvechime așezat în acele locuri, viteaz la război, harnic și liniștit în timp de pace, și toate acestea — pentru ce? Știm noi bine pentru ce? Pentru că n-are Dumnezeu de lucru, am zice.

În adevăr, nu s-ar crede și cu toate acestea există până azi istoriografi cărora li se pare nimica toată a escamota un popor întreg de zece milioane de suflete din Dacia, a-l pune în Pind și a-l face să vie de acolo îndărăt, prin suta a douăsprezecea, de peste Dunăre. Această teorie, susținută întâi de Rosler, se bucură și de favoarea maghiarilor și astfel, cu vorbe, cu deducțiuni hazardate, cu combinațiuni asupra unor timpuri egal de fabuloase pentru toate elementele din țară, ei ar vrea să tăgăduiască drepturile și existența unui popor de trei milioane, a unui element aievea care trăiește, vorbește limba lui proprie, are cultura și istoria lui proprie, cu un cuvânt al unui popor radical deosebit de cel maghiar.

Ce curioasă idee vor fi având maghiarii despre natura oamenilor și a lucrurilor când încearcă a face într-o zi ceea ce o mie de ani n-au putut face? Ce copilărie e din partea lor de-a-și închipui că națiunile pier de pe-o zi pe alta. Bascii din Spania vorbesc până azi limba bască, sudul Franței vorbește și cultivă limba provensală, în Belgia, sub pătura subțire de cultură franceză, subzistă două naționalități deosebite, după dispariţiunea Imperiului bizantin și a celui turcesc, adecă după o mie cinci sute de ani, vedem încolțind, cu toată lunga dominațiune străină, toate națiunile vechi ale Peninsulei tracice: albaneji, români, bulgari, sârbi, greci, unele scăzute la număr, altele crescute; dar toate vii. Ceea ce n-au putut face cultura bizantină sau cucerirea otomană vor face ungurii prin societăți de maghiarizare? În Rusia, dacă s-ar cutremura absolutismul ei actual, am vedea zeci de naționalități deosebite răsărind intacte de sub pătura foarte subțire de predominațiune moscovită.

Până la sfârșitul sutei XV-a românii sunt în Ardeal și Țara Ungurească unul din elementele cele mai considerabile în viața politică. Trăind sub

voievozi proprii și sub legile lor proprii, fără amestec din partea Ungariei, ziditori și apărători de cetăți, pururea buni ostași, epoca de aur din țările noastre, începută cu Mircea și încheind cu Ștefan cel Mare, e o epocă de aur și dincolo. Români sunt atât de numeroși în munții Ardealului încât fragmente ale populațiunii Maramureșului fondează sub Dragoș statul Moldovei, fragmente din ținutul Făgărașului, Țara Românească. Cine vrea să-și facă o idee de energia cu totul elementară a acelui popor să considere că, optzeci de ani după fondarea ei, Moldova ajunge din colțul Țării de Sus până-n Nistru și la Cetatea Albă, Țara Românească într-o sută de ani până în Dobrogea și pe întreg malul drept al Dunării. E o epocă aceasta care în Ardeal produce pe Voievodul Iancu, cum îi zic baladele române și slave, pe Ioan Huniad Corvin. Papa Piu II (Aeneas Silvius Piccolomini) născut pe la 1405, deci contimporan cu toată seria strălucită de eroi ai poporului românesc, zice despre Iancu

> „Ioannes Hunniades, cuius nomen caeteros obnubilat, non tam Hungaris quam Valachis, a quibus natus erat, gloriam auxit".

Încă în suta a șaptesprezecea Miron Costin scrie regelui Poloniei că cel mai frumos și mai corect dialect românesc, cel mai apropiat de graiul italic se vorbește în Satmar, unde, cu toată emigrarea lui Dragoș, românii rămași acolo sub fratele lui, Voievodul Balc, sunt atât de numeroși ca și când n-ar fi ieșit nimenea din țară. E curios a auzi azi că, tocmai în acele clasice locuri, d-nii maghiari vor să înființeze o episcopie *maghiară* de rit greco-catolic pentru români și ruteni.

Și când privim la munca seculară a acestui popor, la suma de putere musculară cheltuită, ne prinde mirarea. Ținuturile în care locuiesc românii sunt răpite pustietății și codrului. Fiece palmă de pământ de hrană e câștigată prin estirpare de codri seculari, prin curătură.

Pe când maghiarul și-a câștigat șesurile patriei sale păscându-și caii și plimbându-se, îl vedem pe român cucerind palmă cu palmă pământul de sub puterile naturii, îl vedem curățind rădăcinile codrilor seculari și creându-și patria lui muntoasă pas cu pas.

Cred oare ungurii că caracterul acestei munci grele și statornice nu s-a imprimat în toată ființa poporului românesc, cred ei că această viață n-a lăsat adânci urme psihologice în acest popor, atât de liniștit în aparență, dar de o cumplită îndărătnicie în fundul sufletului său? Românul nu uită nici

binele, nici răul. N-a uitat fărâmăturile de grație ce li s-a aruncat de către echitatea Casei de Austria; de aceea e unul din popoarele cele mai dinastice ale monarhiei; dar românul nu uită în veci nici răul ce i l-au făcut alții. Moștenirea de aversiune și de iubire o păstrează intactă și de aceea orice încercare de-a-i contopi este zădarnică și copilăroasă. E zădarnică în Rusia, unde un colos de zeci de milioane apasă asupra câteva sute de mii, unde limba se transmite numai prin viu grai din generație în generație; cu cât mai zădarnică va fi în Ungaria?

Între mijloacele de-a înlătura pe români de la viața publică, cel mai de căpetenie e legea electorală escepțională, mănținută ad-hoc pentru Transilvania. Legea aceasta e făcută în favorul esclusiv al populațiunilor orășenești — și românii sunt în cea mai mare parte țărani — apoi în folosul nobililor — toți maghiarii sunt nobili și votează direct, fără cens, fără nimic — și a secuilor, cari iar votează direct. Astfel s-au creat o lege anume pentru Ardeal, care pune alegerile în mâna neromânilor, încât numărul de reprezentanți pe cari l-ar putea obține poporul în asemenea condițiuni e cu totul ridicol.

Totodată guvernul se silește prin legi agrare a aduce pe român la sapă de lemn. Deși țăranii au fost împroprietăriți, deși despăgubirea pentru pământurile ce s-au conferit e strălucită, totuși, prin așa numita comasare, i se iau locurile lui roditoare și i se dau în schimb locuri rele, apoi i se iau curăturile și i se dă în schimb pădure. S-au restrâns dreptul de pășune, încât numărul vitelor de muncă a scăzut în proporții enorme. Sate deposedate, familii aruncate pe uliți, mii de locuitori amenințați a fi alungați din vetrele strămoșești — iată justiția, iată administrația maghiară. Pe de altă parte cârciumele constituie un privilegiu, evreii le arendează și acolo — și debitează băuturile lor nesănătoase; populațiunea română descrește și degenerează.

Și, deasupra acestei mizerii produse în mod artificial de către înțelepciunea de stat maghiară, mai vine mizeria morală, siluirea zilnică a limbei.

Un corespondent al „Gazetei generale“ își propusese să descrie corupția administrației maghiare. Dar omul mărturisi în fine că condeiul îi cade din mână, că o carte, nu un articol de jurnal abia ar fi în stare a o descrie. Și de ce nu scrie această carte? Pentru că

simțim scârbă — zice el — de acest organism care putrezește înlăuntru și care cu toate astea trăiește, ba chiar se 'ngrașă. Se înfioară cineva să arunce mai adânc privirea în rulajul acestei mașine și nu e om care să crează că va putea funcționa în mod durabil, că e capabilă a trăi. Funcționarii decretează dări fictive, care se încasează pe jumătate dacă cel lovit de ele știe a se precupeți — împrejurare ce dovedește că totul e o escrocherie; aci sunt case de economie cari refuză a înapoia capitalurile depuse; aci i se cer țăranului taxe pentru orice înregistrare cadastrală și, oriunde ar vrea să se informeze, i se 'ntinde mâna goală. Judecătorului îi duci un râmător ori o butie cu vin și ești sigur să-ți câștigi procesul — dacă partea adversă n-o aduce doi râmători. Prădăciuni și omoruri chiar se fac mușama pentru mită; e o justiție care amenință a se 'năduși în grăsimea ei.

Iată regimul atrăgător de la care se pretinde să exercite asupra a trei milioane de români farmecul de-a-și renega limba și istoria lor și de-a deveni maghiari.

Postulatul de căpetenie al memorialului e așadar: autonomia Ardealului, căci autonom a fost în toți timpii și până acum șaisprezece ani, până la fuziunea făcută în contra voinței esprese a românilor; în contra tractatelor din trecut, în contra dreptului și bunului simț, poate chiar în contra voinței Coroanei, căci s-a făcut nu sub influența unei necesități dinlăuntru, ci sub presiunea împrejurărilor create de războiul austro-italo-german, când emigranți maghiari, știuți pe atunci de contele Usedom, deci și de principele de Bismarck, pregăteau insurecțiunea și dezmembrarea monarhiei habsburgice.

Aci, sub presiunea unor împrejurări independente de voința sa și contrarie intereselor dinastiei îndeosebi, a Imperiului în genere, mâna monarhului a putut fi siluită să iscălească un act nedrept pentru unul din popoarele cele mai credincioase ale monarhiei și favorabil pentru schimbăcioșii maghiari. Chiar în acest moment de cumpănă și de silă, monarhul și-a adus aminte de români; garantarea autonomiei lor bisericești și școlare au format cetatea îndărătul căreia națiunea a mai putut lupta în contra cotropirii. Dar tocmai de această autonomie miniștrii moderni ai Ungariei cearcă zilnic a se atinge și vor cerca poate până în momentul în care îndelung-răbdătorul popor românesc va îngropa în ruine și sânge tentativele lor.

❦

[6 noiembrie 1882]

Pe când în politica esterioară se operează o dislocațiune și o schimbare de front, d. C.A. Rosetti ne fericește din nou cu o scrisoare deschisă, adresată iubiților săi alegători. Se știe că membrii majorității, pentru a împăca pe bătrânul lor șef, așteptau să fie reales în colegiul devenit vacant și, reintrat în Adunare, să-l pună din nou, cu entuziasm patriotic, în jețul de prezident al Camerei. Speranța de-a readuce pe păstorul rătăcit la turma cuvântătoare a patrioților se cam evaporează prin scrisoarea publicată în numărul de azi al „Românului". D-sa cere de la alegători să-i respingă candidatura în alegerea parțială, căci

> nu poate lua parte la lucrările unei Camere care, ajungând acum la sfârșitul carierei sale, nu mai are timpul și poate nici putința de-a se mai ocupa de legile ce *demult* le-a propus d-sa (reforma electorală, electivitatea magistraturii) și pe cari acum este silit a le supune dezbaterilor viitoarelor colegii electorale.

Nu putem tăgădui că această scrisoare are proprietatea a pune multe enigme opiniei publice. Amicul cel mai călduros al d-lui Brătianu și cu toate acestea exilat de buna sa voie în Luteția, cu toate astea supărat foc pe majoritatea sa fidelă, rezistând rugăciunilor prin viu grai și înscrise ale credincioșilor, respingând genuflecțiunile a însuși ilustrului d. Câmpineanu, iată lucruri cari, spuse deodată și pe aceeași pagină, sunt proprii a escita o setoasă curiozitate, cu atât mai setoasă cu cât enigma va rămânea pururea neesplicată. Chiar duioasa reîntoarcere a păstorului la turma sa, chiar călduroase îmbrățișări și fericite lăcrimi de revedere ar da poate enigmei o încheiere mai mult ori mai puțin teatrală, dar n-ar dezlega-o.

Oncțioasă cum este și cu duhul blândeței, ca toate scrierile ilustrului nostru adversar, ne întrebăm împreună cu cititorul până unde ne îndreptățește ea de-a admite o sciziune în partidul liberal. Nimeni nu va putea zice că acest act, oricât de neted în formă și oricât de ținut în tonul blând-cuvântătorului Nestor, este o afirmare a concordiei din sânul majorității. Din contra, el dovedește neînțelegeri între majoritate și d. C.A. Rosetti, deci între grupurile majorității ele 'n de ele. Până unde însă aceste neînțelegeri se răsfrâng și asupra d-lui I. Brătianu e o cestiune la care nu noi, ci evenimentele vor răspunde.

❦

[10 noiembrie 1882]

Graba cu care s-a promulgat legea comunală cu aparatul ei electoral ne dovedește cât de mult era interesat partidul și guvernul ca această lege să intre cât se poate de curând în vigoare. Graba a fost atât de mare încât un ziar din Capitală calculează cu drept cuvânt că, între votul ultim al Camerei și publicarea prin „Monitor“, n-a fost nici timpul material suficient pentru a supune noua lege sancțiunii regelui. Legea s-a promulgat deci fără să se fi sancționat; d. ministru prezident pare a fi anticipat sancțiunea precum se scontează o poliță înainte de termen.

Când vedem că o lege care modifică din temelie întreg regimul electoral al țării se votează cu repejunea vaporului și se promulgă fără să se fi sancționat poate, putem constata din partea guvernului și a legiuitorilor o mare ușurință, din partea opiniei publice o nepăsare tot atât de mare. Acesta și este caracterul dezvoltării noastre întregi de la Unire încoace: ușurința advocaților legiuitori traducea zi cu zi texte străine de legi, copiate din țări unde ele se potriveau și aplicabile într-o țară unde nu se potriveau nici cu starea de cultură, nici cu gradul civilizației economice; iar ignoranța nepăsătoare le aplauda, crezând că prin paragrafii traduși din franțuzește starea țării noastre va deveni egală cu aceea a Franței sau a Angliei. Urmările au fost dezastroase precum se știe. Neînțelese de popor și de judecători, lesne de mânuit în favorul cametei și mijlocitorilor, neputincioase întru a apăra pe român și proprietatea lui funciară, ele au dat în curând precumpănire socială unei clase hibride de oameni, încât astăzi poate trei din patru părți ale proprietății române au trecut în mâni străine și semistrăine. Așa numita revoluțiune socială, care s-a operat în țara noastră de la Unire încoace, n-a avut de rezultat numai nivelarea deosebirilor de clase ce existau între români: nu, ea a fost totodată o suplantare a românilor prin elemente străine, o substituție națională. Acest proces de descompunere națională s-au accelerat și mai mult în zilele Regatului; trebuia dar să se afle și signatura acestei stări de lucruri, printr-un nou regim electoral, copiat din Statele Unite bunăoară, în cari în fiece an imigrează aproape o jumătate de milion ele oameni din toate țările din lume și unde încetul cu încetul spaniolii au fost suplantați prin anglosaxoni, iar aceștia sunt din ce în ce înlocuiți prin germani.

În toate țările monarhice ale Europei Constituția și legile păstrează urme ale trecutului; fiece popor a făcut mari progrese, însă le-a făcut în mod organic, păstrând pe de-o parte capitalul acela de instituții care s-a dovedit bun în trecut, adaptându-se pe de altă parte împrejurărilor nouă prin alte

legi. La noi trecutul e tabula rasa: totul e nou, de la numele statului până la atribuțiile primarului; veche este numai mizeria, care crește din ce în ce, și ceea ce promite a se învechi și a crește într-una sunt datoriile publice, sporite din nou c-o sută treizeci și patru de milioane.

Noua lege comunală, ce constituie tiparul după care se va croi reforma electorală în genere, este poarta prin care intrăm sub regimul demagogiei autoritare. Rolul economicos care i se atribuie colegiului al patrulea, putința de-a majoriza prin delegații acestui colegiu pe toți ceilalți alegători pune soarta țării întregi în mâna d-lui Brătianu și-l preface în dictator pe cât timp va trăi, pe cât timp împrejurări neprevăzute n-ar răsturna partidul său de la guvern. Împrejurări neprevăzute zicem, pentru că țara nu va mai putea-o face nici într-un chip. Rolul Coroanei se va reduce asemenea la nimic, căci, ales după principiile preconizate de d. C.A. Rosetti, ce devin lege prin admirabila dexteritate a d-lui I. Brătianu, Parlamentul viitor nu va putea cuprinde nicicând o minoritate atât de însemnată prin valoarea sau numărul membrilor săi încât aceasta să poată atrage în parte-i țara prin activitatea ei parlamentară. E aproape de mintea omului că un asemenea Parlament, compus numai din recomandați și din creaturi, ar fi tot atât de prisos ca și Parlamentul de sub Napoleon III, unde glasurile izolate ale opoziției se pierdeau ca în pustiu și unde bărbați de stat ca bătrânul Thiers chiar puteau rămânea nebăgați în seamă.

Și ce va face oare d. Brătianu cu puterea absolută ce-o solicită? Va perpetua mecanismul administrativ și fiscal de pân' acum? Va spori *ad libitum* datoria publică, deja insuportabilă? Va spori dările și taxele, de-a căror zilnică introducere gem coloanele „Monitorului“ precum gem contribuabilii? Cine-o poate ști? Ceea ce știm numai este că materialul de oameni de cari ilustrul om de stat e înconjurat se compune din tot ce e moralmente decăzut în țară și că regimul demagogiei autoritare este și mai favorabil dezvoltării viciilor și cupidității. De aceea am încheia cu proverbul: Să nu dea Dumnezeu omului cât poate purta.

❦

[12 noiembrie 1882]

Încă din sesiunea trecută se ascundea în cutele evenimentelor vestita lege privitoare la consiliile județene, acest fidel pendent al proiectelor cari au de țintă introducerea votului universal în România. Prin această lege,

fragmentară și ad-hoc ca și cea comunală, se dispune și pentru personalul menit a administra județul metodul de alegere sancționat deja pentru comune. Acesta este al doilea pas spre demagogia autoritară, căci mai suntem încă în pozițiunea de-a putea număra acești pași.

Nu vorbim aci de inichitatea sufrajului universal, mai ales în forma propusă de d. C.A. Rosetti. Oamenii sunt o dată din natura lor inegali, unul prin muncă și merit se ridică pe scara socială, un altul rămâne pe loc, și poate că trecerea din colegiu în colegiu, înălțarea politică a unui om într-o sferă din care să poată determina cu mai multă greutate voința publică să se fi considerat ca o răsplată datorită meritului sau, ca-n vremile vechi, ca o datorie pe cari calitățile superioare să fie obligate a le presta statului. În vechime aproape toate prerogativele, câștigate prin lupte și muncă, erau în realitate datorii, era obligațiunea celui ce o merita de-a servi statul mai mult și mai bine decât altul care nu se distinsese. Votul universal le confundă toate acestea într-o apă; omul ce ar avea putința de-a se ocupa cu afacerile publice se confundă cu cel pentru care alegere și elegibilitate sunt o belea, toți sunt puși pe aceeași linie: cel ce nu caută câștig în politică e pus în acelaș rang cu cei ce, prin industria aceasta modernă, nu au nimic de pierdut, ci totul de câștigat. Interesele claselor celor mai vechi și mai importante ale poporului nostru se pun pe-o linie cu votul imigrațiunii de ieri de alaltăieri; și cu toate acestea inichitatea e poate defectul cel mai mic al legii. La imputarea cumcă e nedrept de-a se șterge prin măsuri politice deosebirile dintre oameni, rezultate din natura și aptitudinile lor, ni s-ar putea răspunde că politica nu are a face nimic cu morala, că nu echitatea, ci rezultatele practice ale unei legi este ceea ce se are în vedere. Cari însă vor fi rezultatele acestei reforme, ce bine pentru țară și pentru instituții poate rezulta din ea? Decretată pentru comună și județ și în curând pentru Cameră, ea șterge până și urma independenței de caracter în colegiile electorale; colegiul al IV-lea, devenit majorizator al tuturor alegătorilor, pururea guvernamental, ne va conduce la un despotism pseudo-parlamentar lipsit de orice control.

Chiar acum, când o mână de oameni independenți tot mai găsesc mijlocul de-a pătrunde în Adunări, controlul nu este nimic mai puțin decât eficace; miniștri și partid guvernamental trec peste întâmpinările cele mai justificate cu câte-o sofismă calculată după ușurința auditorului sau cu câte-o contraacuzare vulgară. Ce va deveni însă controlul ce are a-l exercita

puterea legiuitoare când atotputernicia guvernamentală nu va mai avea a se teme nici de criticile cuviincioase ale unei opoziții moderate?

Abatele Galiani, o figură cunoscută în saloanele din vremea lui Ludovic al XV-lea, zicea între altele:

> *În țări neroditoare găsești datini republicane și guvern republican, navigație și industrie, pace, liniște, economie, gol istoric și urât; în țări roditoare afli inegalitate de clase, glorie, onori, biruri mari, mult zgomot, mari răsturnări și o istorie care are haz la citit.*

Fără îndoială România cată a se număra între țările roditoare și, deși poate promiscuitatea etnică și nestatornicia climei nu ne predispune la mari răsturnări, nici ne lasă s-ajungem la mare glorie — dar haz are istoria aceasta, mai ales cea modernă și, veacurile viitoare nu vor putea să treacă fără un zâmbet de dispreț peste ușurința cu care aruncăm de la noi bunuri morale pentru care un alt popor, mai aspru, mai primitiv și mai tânăr, ar risca liniștea publică chiar. Ei bine, prin proiecte fragmentare și votate ad-hoc se escamotează în România Constituția și regimul electoral și această răsturnare cu susu 'n jos a sorții politice a țării, această desființare prin subrepțiune a libertăților publice nu mai are puterea de-a turbura apatia în care am căzut.

Ce ne mai interesează pe noi, ce mai e în stare a ne mișca?

S-ar părea că ne-am săturat de spectacolul inegalității, decretate oficial, între nulitate și merit. Atâtea nulități s-au ridicat în cei din urmă ani, atâția cavaleri de industrie s-au îmbogățit încât spectacolul nu ne mai interesează și pare c-am voi să vedem ceva nou, fie chiar cu prețul libertăților publice, fie chiar sub absolutism.

Nu mai e îndoială pentru nimenea că reformele ce se operează acum constituie începutul dictaturei d-lui I. Brătianu; nu e îndoială că colegiul său al IV-lea ne va majoriza pe toți, ne va închide gura tuturor. Pare c-am voi s-o vedem și asta, pare c-am voi să asistăm la spectacolul ridicării unei pături de noi comedianți politici, unei nouă serii de păpușe dătătoare din mâni, unor noi speculanți ai intereselor și banului public.

Și care e scopul măreț pentru care sacrificăm cu ușurință ceea ce greu va fi de recâștigat? O mare acțiune în afară, mari îmbunătățiri înlăuntru, cărora li s-ar opune cineva? Această lovire de stat, pe care o aprobă Parlament și Coroană, are un scop superior actualității, o menire providențială, o justificare istorică? Nimic din toate acestea. Singura menire

este perpetuarea la putere a unor ambiții bolnăvicioase și a unor nulități atât de comune și atât de maloneste precum nici o țară din Europa nu le mai poate produce.

❦

[12 noiembrie 1882]

Cu ocazia unor apreciațiuni asupra partidelor din opoziție, o foaie din capitală („Războiul“- Weiss) crede a putea afirma că „peste puțin ziarul *Timpul* va înceta, iar membrii rămași în clubul conservator se vor contopi cu grupul d-lui G. Vernescu“.

Nu este un mister pentru nimenea că grupurile opoziției caută de mult un teren comun de acțiune, o linie comună de purtare în activitatea lor politică și parlamentară. Deosebirile de vederi fiind în mare parte puțin esențiale, e natural ca din amândouă părțile oameni politici să fie dispuși a desista de la o seamă din ele, în interesul consolidării opoziției. Dar despre încetarea ziarului „Timpul“ nu este, nici a fost vodată vorba și suntem autorizați a nega hotărâtor afirmarea ziarului menționat mai sus.

❦

[19 noiembrie 1882]

Câte acte are farsa și al câtelea s-a jucat alaltăieri în Adunare? După jalnica plecare a d-lui C.A. Rosetti la Paris lumea credea a fi scăpat pentru câtva timp de d-sa și de proiectele d-sale; unii aveau chiar naivitatea de-a atribui d-lui I. Brătianu puțin simț de om de stat, cât e firul de muștar măcar. S-ar fi putut crede în adevăr că, după atâția ani de esperimentare consecutivă, d. prim ministru se va fi convins că nici frazele, nici principiile electorale chiar nu însemnează mult în viața unui popor; că ceea ce se cere înainte de toate pentru a-l administra bine și pentru a-l conduce este muncă și știință. Ar fi fost de crezut că d. prim ministru s-a convins în sfârșit de sterilitatea absolută a partidului său roșu și a vecinicelor lui tendențe de reforme, precum și că țara s-a săturat de ele, așteptând, din contra, de la stabilitatea instituțiunilor o dezvoltare mai sănătoasă a intereselor ei.

Cine-a crezut-o s-a înșelat. Plecarea d-lui C.A. Rosetti la Paris, mânia sa aparentă asupra majorității Camerei, sciziunea de principii între el și dioscurul său politic n-au fost decât tot atâtea scene de farsă, pentru a masca

invazia ohlocrației autoritare, pentru a masca venirea acelor legi cari, modificând regimul electoral de pân' acum, pun pe toți alegătorii la discreția guvernului, fac cu neputință orice alegere liberă, prefac pe viitorii deputați în valeți patentați ai guvernului, iar pe viitoarele guverne în creaturi neresponsabile a unui singur om.

O mască a fost deci totul și nimic alta. Colegiul al III-lea a reales pe d. C.A. Rosetti, o Cameră fără biurou — deci legal incapabilă de-a lucra — l-a proclamat deputat și, după ce această Cameră au comis în două zile două ilegalități consecutive, tot ea l-au proclamat președinte.

Nu mai există așadar nici o îndoială că Adunarea împărtășește vederile d-lui C.A. Rosetti: ea vrea contopirea colegiilor electorale, vrea electivitatea magistraturii. Pe de altă parte majoritatea aceasta fiind a guvernului Brătianu, iar d-sa, tăcând față cu proiectele radicale ale amicului său politic pare a consimți la ele, împreună cu tot cabinetul.

Alegerea d-lui C.A. Rosetti la prezidenția Adunării însemnează așadar: contopirea colegiului I, al II-lea și al IV-lea într-unul singur, deci majorizarea tuturor drepturilor prin delegații guvernamentali ai colegiului al IV-lea; apoi electivitatea magistraturii, deci robia justiției sub regimul de partid, punerea onorii, vieței, averii oamenilor la discreția bandelor electorale ale lui Serurie.

Iată dar la ce avem a ne aștepta. Funcțiile de judecător ca și cele de deputat vor deveni adevărate moșii, pe cari guvernanți inteligenți le vor putea pune în toată regula la licitație, precum se și face în Statele Unite, și ceea ce s-a întâmplat deja în unele ocaziuni se va repeta de regulă: judecătorii viitori din România vor putea stabili înțelegeri permanente cu Radu Anghel și Palma-lată, precum și cu alte instituții oneste, spre a împărți, cu prețul impunității, venitul meseriilor lucrative, precum se 'ntâmplă asemenea în Statele Unite. În genere, lipsind orice control, ba chiar posibilitatea acestuia, guvernul va putea să-și recruteze deputații și administrația din elemente esclusiv energice, încât cuviosul Simeon și eroii de la 11 fevruarie să fie oarecum norma și prototipul personalului onest și fidel de care se va servi viitoarea omnipotență Rosetti Brătianu.

❦

[20 noiembrie 1882]

S-a zis că aceleași cauze produc de ordinar aceleași efecte. Aceasta explică îndeajuns, credem, noi, pentru ce priveliștea la care asistăm de șase ani nu este decât reproducțiunea fidelă a epocei agitate din 1868, care dezgustase țara întreagă de regimul reprezentativ.

Camera de atunci, produs al reteveielor electorale și al celei mai monstruoase ingerințe administrative ce s-a văzut vrodată în România, rămăsese ca un model unic de servilism și de platitudine parlamentară. Faimosul strigăt: Sus, băieți! Jos, copii! a intrat deja în domeniul istoriei și va înfiera pentru totdauna această nenorocită pagină a vieței noastre constituționale.

Nu credeam totuși ca reînnoirea ei să mai fie posibilă. Lucru ciudat! a fost de ajuns ca D. Brătianu să revie la putere pentru ca aceleași scene rușinoase să se repete cu o preciziune aproape matematică. Desfrâul demagogic din 1868 se răsfață astăzi cu o intensitate încă și mai mare, cu toată condamnațiunea trecutului, cu tot progresul realizat de atunci. Aceiași oameni ignoranți, malonești și cupizi cari au aruncat asupra trecutului un reflect atât de trist sunt și astăzi „în fruntea bucatelor“, dacă ne este iertat să ne servim de o expresiune scumpă vocabularului roșu. Toate lepădăturele, toate putregaiurile lui 1848 și ale lui 1868 au ieșit iarăși la lumină. Țara nu mai poate răsufla din cauza Seruriilor, Pătărlăgenilor. Mărgăriteștilor, Grigoreștilor, cari au năpădit-o de toate părțile ca o droaie de câini flămânzi.

Punctele de contact și de asemănare între cele două epoce sunt în adevăr uimitoare. Camera slugarnică din 1868 își vede imaginea reprodusă în Camera „automaților“ din 1882. Cuvântul de „automați“ va rămânea, căci rareori el a fost mai bine aplicat. Scandalul chiverniselei nerușinate pe socoteala statului continuă, fie sub formă de grase pensiuni viagere, fie sub titlu de recompense patriotice atât de gustate odinioară, fie prin mijlocul diurnelor, misiilor în străinătate cari se cifrează la mii de lei, cumulului funcțiunilor practicat pe o scară întinsă, răscumpărărilor de lucrări problematice sau imaginare și atâtea alte invențiuni maestre datorite acestor lacomi patrioți. De altă parte, favoarea și nepotismul au luat niște proporțiuni necunoscute până și în cele mai nefaste timpuri ale Regulamentului. Pretutindeni administrațiunile publice sunt împănate de neamurile puternicilor zilei până la a zecea spiță. N-a rămas locușor în buget care să nu fi fost întrebuințat pentru căpătuiala protegiatului cutărui sau cutărui roșu influent.

Din această cauză funcționarii publici nu mai sunt astăzi servitorii țării care-i plătește, ci creaturele supuse ale partidei care i-a numit; și cetățeanul care, din păcate, are nenorocirea să nu împărtășească ideea că d. Brătianu este un mare om de stat sau d. Costinescu un finanțiar fără seamăn se vede expus zilnic la cele mai incalificabile vexațiuni.

Astfel asistăm cu toții la o edițiune revăzută și augmentată a tuturor turpitudinilor cari au făcut atât de celebră prima trecere la putere a roșiilor. Oriîncotro întoarcem privirile dăm peste aceeași falsificare sistematică a instituțiunilor și aceeași batjocură a principielor cari constituiesc patrimoniul sfânt al omenirii. În numele libertății, oamenii de la putere au comis și comit pe toată ziua cele mai cutezătoare abuzuri de putere. Prefecții și subprefecții regimului arestează, bat și schingiuiesc pe cetățeni, în dispreţul Constituțiunii și al legilor. Lumea se plânge; se numesc anchete spre a se dovedi adevărul celor reclamate. Dacă procurorul are destulă integritate de caracter spre a nu menaja pe culpabili și a nu ceda nici unei intimidări rezultatul cercetărilor sale rămâne îngropat în cartoanele ministerelor și funcționarul abuziv continuă a desfide opiniunea publică indignată. În numele egalității, de care le este gura plină întotdauna, acești satisfăcuți și-au atribuit toate onorurile, toate sinecurele, toate privilegiele, ca o dovadă strălucită a dezinteresării și a patriotismului lor. În numele fraternității, în fine, ei au mers cu nerușinarea până a vinde oamenii cu toba la mezat!

În mijlocul acestei dezlănțuiri de pofte și de patime patriotice s-au operat și câteva schimbări la față impuse de evenimente. Deodată cu cărunțeala părului, ermitul de la Florica a fost aclamat de semizeu. Cu ocaziunea acestei deificațiuni toate dobitoacele apocalipsei au devenit ființe inteligente: „asinii“ de odinioară, ca să ne servim de forma neologistă întrebuințată de d. Maiorescu, s-au îmbrăcat în piele de leu și Kogălnicenii, Lahovarii, Ioneștii s-au văzut nevoiți să recunoască și să proclame atotștiutori și atotputernici pe dd. Dimancea, Serurie și Iepurescu.

Să nu ni se zică că exagerăm lucrurile numai pentru plăcerea de a face opozițiune guvernului. Înainte de a condamna noi pe acești oameni, împreună cu întreaga opiniune publică din țară, ei s-au condamnat singuri între ei, și-au aruncat unii altora epitetul de „hoți“, spre marele scandal al tuturor oamenilor de bine, s-au amenințat cu pușcăria și chiar din mijlocul atmosferei vițiate ce-i înconjoară s-a ridicat un glas spre a le striga: „E timpul să vă moralizați!“.

Este adevărat că glasul a răsunat în pustiu, căci el pierduse demult dreptul de a le vorbi pe acest ton. Este însă netăgăduit astăzi că atmosfera politică a țării are trebuință să fie purificată de miasmele pestilențiale ce o apasă; „moralitate“ este cuvântul ce se află pe buzele tuturor.

Moralitate în alegeri, moralitate în administrațiune, moralitate în justiție chiar, iată trebuințele imperoiase ale momentului. În fața chivernisiților și a îmbuibaților zilei, opozițiunea de toate nuanțele, unită asupra acestui program comun, va fi sigură de triumful ei.

❦

ROMÂNII, ÎNTEMEIETORII IMPERIULUI AL DOILEA BULGAR, AL ASANIZILOR, 1186-1257

Monografie de C. cav. do Höfler, în „Analele Academiei din Viena“

[21 și 23 noiembrie 1882]

Căderea Imperiului bulgar prin împăratul Basilios, ucigătorul de bulgari, la 1018 e una din întâmplările cele mai însemnate și mai determinante din suta a unsprezecea, ba din întreg evul mediu. Imperiul roman al Răsăritului (numit cel romaeic) se restabili din nou și ajungea de la Marea Adriatică până la Marea Neagră, de la Dunăre până la vârful de sud al Peloponesului. Înlăuntru se înfrânsese domnia străină, visul unui imperiu bulgaro-roman se evaporase, sâmburul poporului bulgar căzuse pe câmpiile de luptă, oasele uriașe ale bulgarilor se 'nnălbeau pe câmpul de bătălie de la Spercheios, pustiite erau șesurile de la Niș, Sophia și de lângă Ovcepolye; tăriile din munți, ce păreau a nu se putea lua, palatele împărătești de la Târnovo și Kastoria trecuseră în mânele romaeilor; discordia și trădarea membrilor Casei Șișmanizilor grăbiseră căderea împărăției, iar căderea aceasta căta să înlesnească, ba să împlinească definitiv contopirea bulgarilor cu slavii și slavizarea celor dentâi. Dar pe cât de greu a fost pentru romaei de-a aduce căderea acelei împărății, care le fusese atât de fatală adeseori, tot atât de greu era de-a umplea golul pe care-l produsese căderea dinastiei indigene și pieirea politică a poporului. Deja, în interesul lor propriu, bulgarii fuseseră păzitori ai Dunării; cele mai scumpe amintiri istorice ale lor erau relative la respingerea rușilor lui Svjatoslav, a cărui incursiune, la a. 969, adusese cu sine căderea Imperiului bulgar de la Preslav și încorporarea lui cu Imperiul romaeic sub Ioan Zimisches, la 971. Abia atunci, după căderea Imperiului de la răsărit, urmă cearta pentru moștenirea, între cei patru fii ai lui Șișman, carele, la 963, se lepădase de Imperiul de căpetenie și de țariul acestuia, Petru, și întemeiase Imperiul de la Prespa (Ochrida, Kastaria). Dezbinarea între cele două imperii, la care poate c-o fi luat parte precumpănirea populațiunii slave de pe

lângă Ochrida, au înlesnit victoria romaeilor. Lupta de esterminare de sub Basilios, care-a ținut patruzeci de ani, stricase cumplit nu numai celor învinși, ci și învingătorul suferi pierderi nemăsurate. Când Bulgaria era cucerită deja, pieri o oaste grecească, la 1040, în lupta cu Ștefan Vojslav, Domn în Zeta și Travunia; alte pierderi le aduse ridicarea bulgară de sub Petru Deljan, pretins fiu al țarului Gavril, până ce și acesta pieri prin alt Șișmanid, Alusian, fiul țarului Vladislav. Dar după acestea chiar se mai nimici o mare oaste romeică în strâmtorile de lângă lacul Scutari. Aceste stări înfricoșate grăbiră invazia polovților (pecenegilor) în Tracia veche și în Macedonia. Ceea ce cruțase războiul bulgar pieri acum (1048—1051) și când pecenegii, după ce sfărmaseră de trei ori despărțămintele de armată romaeică, trecură îndărăt peste Dunăre, veniră apoi, de la 1065 începând, crunții cumani, se uniră cu pecenegi și prădară, uciseră și părăduiră țările dunărene până adânc în suta a douăsprezecea. Când la 1122 a succes a-i bate bine pe pecenegi, vin cumanii în locul lor; țară și locuitori cad în starea unei nemărginite barbarii; Tracia aparține unor păstori, unor nomazi români.

Se născuse o anarhie generală. Basilios lăsă să subziste cele treizeci de episcopii bulgare și instalase în Ochrida un arhiepiscop grecesc, atârnător de patriarhul de la Constantinopol; poate spera să poată esercita prin episcopi o influență asupra locuitorilor din țara supusă. Dar domnia militaristă de sub strategi și apăsarea fiscală a romaeilor, înstrăinând provinciile de Imperiu, îngreuiau stăpânirea recâștigată; clerul grecesc nu se putea împrieteni cu poporul bulgar, cu acești barbari „murdari și puturoși“. Theophylaktos, arhiepiscop din Ochrida, scria că acest popor „nu e bogat decât în răutate, că e decăzut la estremitate, că se îmbracă în piei puturoase și face cu neputință petrecerea grecilor acolo“. Apoi se mai întâmplă că „sârbii cari se numesc și croați“ făcură uz în folosul lor de catastrofa bulgarilor, cercară a-și supune împărăția de la Ochrida, arseră bisericile, pustiiră totul cu foc și sabie, încât la 1073 arhiepiscopul scria că nici un diacon, nici un preot nu mai e în vestita odinioară biserică a bulgarilor. Această disoluțiune se manifestă, în toate privirile. Theophylakt menționează pe-un apostat[1†] care neliniștea Mokoi, o parte a Ochridei. Un bogomil trebuie să fi fost, fără îndoială. Nu mai puțin Dobromir, care adună la 1078 în Mesembria o gloată puternică de oaste. Un altul se mănținu la Beljatowo, se căsători cu fiica unui principe cuman și părăduia după plac în Tracia. Nu e neverisimil că agresiunea armată a bogomililor au înlesnit alipirea croaților la Roma, precum pe de-altă parte papa Grigorie VII, acordând coroană regală lui Zwonimir, s-a îndemat la o cerere analogă și principele sârbesc Mihail, un fiu al acelui Ștefan Vojslav care s-a mănținut în contra romaeilor și care, la 1053, au obținut titlul de protospatharios. Mihail apare în adevăr în scrisoarea papei ca rege slav, rex Slavorum, dar e recunoscut, mai mult ca rege de fapt decât legitim. El avea neînțelegeri cu arhiepiscopul din Spalato, în contra căruia favoriza pe episcopul din Raguza. Acest din urmă, avea fără îndoială să primească palliul, pe care Mihail îl solicita pentru un arhiepiscop, iar el însuși pretindea pentru sine în dar un steag ca acela ce i se dăduse din partea papei noului rege al Croației. Dar lucrurile începură curând să se clatine, căci Robert Guiscard, duce vasal al papei, incurse în Imperiul romaeic, regatul Croației se uni cu Coroana Ungariei, sub Manoil Comnenul (1143—

1181), stăpânirea romaeică se răspândi învingătoare pân-la Adriatica, Ungaria pare a se fi anexat pentru un timp oarecare la Împărăția romaeică, ba chiar regele de „Tschechis“ [2†], Vladislav din Boemia, deveni vasal al împăratului romaeic, carele credea a putea realiza unirea celor două împărății, a celui german cu cel romaeic, folosindu-se de cearta papei Alexandru cu Frideric I.

Aci apare deodată în fruntea unor evenimente nouă o naționalitate care pân-atunci pare a nu fi avut o altă menire decât aceea de-a fi călcată de-a călare de slavi, bulgari, romei, pecenegi, cumani.

Lumea slavilor de sud nu-și mai avea pe atunci centrul lângă Dunăre, ci la Ochrida și în Diocleea sârbească, pentru care s-a întemeiat arhiepiscopia din Antivari, care deveni chiar Scaunul primatului sârbesc. Episcopii latine, cari dispărură mai în urmă[3†], corespundeau cu populațiunea latină (romană) a țărmului. Înlăuntrul țării însă urmașii provincialilor romani se prezintă sub formă de vlahi, așezați în mijlocul bulgarilor, încât orașele Ochrida, Prespal, Perlepe, Belgrad în Macedonia superioară, se prezintă ca orașe vlaho-bulgare [4†]. Încă în suta a paisprezecea locuiau în Cataro, Antivari, Dulcigno, Svac, Scutari, Drivasto latini, în suta a douăsprezecea locuitorii dinlăuntrul Dalmației vorbeau în adevăr slavonește după Guilelm de Tyrus (1188), însă nu locuitorii din orașele de pe țărmuri. Existau vlahi înainte de toate în Thessalia, care se numea Marea Vlahie, µe???? ß?a??a [5†] o Mică Vlahie era de cealaltă lature a Pindului, o Vlahie Neagră în Moldova[6†]; apoi erau vlahi în Rodope, în Dobrogea, lângă Anchialis și Bizye[7†]. Ansbert, autorul plin de cunoștințe a istoriei cruciatei împăratului Frederic I, cunoaște în apropiere de Thessalonika o țară roditoare pe care-o numește Flachiam[8†]. Mai mult. El, care numește pe marele Nemanja Mare Duce al Serbiei și Rasiciei (Crassiae), el, care destinge foarte bine bulgari, serbi și vlahi, numește de-a dreptul Blachi pe întemeietorii Imperiului al doilea bulgar, care apare sub numele domniei Asanizilor; Petru, care se cheamă și Kalopetru, e domn al vlahilor (dominus Blachorum). Puterea lor, care se 'ntemeia pe unirea vlahilor cu cumanii, era la 1190 atât de mare încât putură face împăratului Frederic I propunerile cele mai mari în lupta în contra romaeilor; o oaste sârbească avea să se unească cu el și să ajute a cuceri Constantinopolul, iar Petru, care-și așezase deja pe frunte cercul de aur, după ce câștigase pentru el pe bulgari, avea să devie prin împăratul german (allemanic) stăpânitor al Constantinopolului. Rosler, în Romanische Studien, are pe deplin cuvânt când atribuie o enormă consecuență hotărârii pe care-ar fi luat-o împăratul, căci poporul românesc, care umplea pe atuncea partea dinlăuntru a tuturor provinciilor Traciei, Macedoniei, Thesaliei, Moesiei, întrecea ca număr și putere fizică pe poporul grecesc... Dar, trebuia s' adaoge, el nu era organizat, îi lipseau înainte de toate centrele orășenești, nu era unit nici politicește, nici bisericește, nici teritorial, era pretutindenea și nicăiri și câștiga un sâmbure consistent totuși numai prin bulgarii trăitori în orașe.

Cumcă însă mișcarea care, de la 1186 începând, a dus la ridicarea unui mare Imperiu vlahic a pornit de la vlahi, iar nu de la bulgari, se 'nțelege și cumcă acest

Imperiu se numește în mod impropriu bulgar, n-o spune numai Ansbertus, căruia, cu tot spiritul său foarte exact de observație, i s-ar putea atribui, străin fiind, o concepție eronată a raporturilor naționale. Într-un mod tot atât de hotărât concordă cu el unul din cei mai buni martori ai zilelor acelora, Choniatul Niketas [1]*, precum și autorul german al cruciatelor împăratului Frederic. El arată că frații vlahi au fost aciia cari-au răsculat întregul popor al vlahilor, de cari se țineau și ei*[2]*, și-i înseamnă pe Asanizi ca vlahi, nu ca bulgari.*

E înainte de toate necesar de-a privi mai de aproape darea de seamă a Choniatului, de vreme ce-a fost contimporan cu răscoala vlahilor și de vreme ce, ca cunoscător eminent al evenimentelor din timpul său[3]*, merită o deosebită recunoaștere.*

El cunoaște așezările lor, zice că sunt mysii, moesianii de odinioară, numește pururea vlahi[4] *pe frații Petru și Asan, amintește cauzele răscoalei lor, destinge pe bulgari de vlahi, pe cari frații voiesc să-i miște la o răscoală comună, și anume cu intenția de-a nimici pe romaei* [5]*, încoronarea lui Petru de către sine însuși în orașul Pristhlava, războiul întâi cu vlahii și cum într-acesta Petru și Asan fură goniți cu ai lor peste Istru și cum se amestecară acum cu skyții (cumanii) învecinați* [6]*, încât în răscoala aceasta se ivește și un al treilea component etnic constitutiv: blachii, bulgarii, cumanii. Blachii se supuseră în aparență împăratului Isaak Angelos, care neglijă de-a sfărâma cu totul răscoala și le dete printr-asta blachilor putința de-a se reculege și de-a izbucni din nou. Cum se întâmplă aceasta, Asan se 'ntoarse acum cu puternic sprijin din partea cumanilor și acum ținta sa era de-a face din blachi și bulgari un singur imperiu* [7]*, precum fusese și mai înainte. Acesta a fost așadar stadiul al doilea al ridicării. În lupta proximă Petru și Asan răpiră flamura imperială și hainele împăratului și se împodobiră cu ele* [8]*. Apoi urmă un nou război cu blachii* [9]*, lupta împăratului cu blachii și cumanii la Berrhoea, prinderea soției lui Asan și predarea fratelui său Ioan ca ostatec; războiul fu rău purtat. Când campoducele Constantinos Aspietes îi observă împăratului Isaak că oastea nu se poate lupta tot într-un timp și în contra vlahilor și în contra foamei, împăratul puse să-i scoată ochii. Blachii, ce făcuse țăriile lor inaccesibile, pustiau împreună cu cumanii provinciile romane, împăratul pierdu, la 1190, oastea și podoaba capului său (??s??)*[10]*. Descrierea pe care Niketas o face despre purtarea împăratului Isaak Angelos confirmă pe deplin ceea ce tot el relatează, cumcă frații vlahi nu doreau nimic mai mult decât păstrarea acestui împărat* [11]*, a cărui incapacitate garanta vlahilor și amicilor lor skythici victoria armelor. Cetele lor nu se puteau oare înarma cu armele pe cari romaeii fugari le pierdeau în strâmtorile munților și pe cari le luau de la romaei oamenii lor ce se cățărau ca și caprele* [13]*. Ei, vlahii și cumanii, sunt aciia cari luptă mereu cu oștirile lui Isaak Angelos*[13]*. Vlahii sunt acei cari înving* [14]*. Ei prefac Tracia într-o pustietate, ei dărâmă orașele, ucid pe locuitori sau îi vând în robie în mari depărtări; ogor, pădure și vie, orice semănătură și sădire piere și singurul rod al ridicării noului Imperiu din Trnwo este nimicirea culturii romaeice și*

a rasei romaeice, ori pe unde numai o pot stârpi vlahii și skyții, cumanii. Tracia trebuia să devie o vizuină pentru animale sălbatece [15]. Un indiciu nu puțin semnificativ în privirea vlahilor, cari acum jucau rolul cel mare și n-aveau așezări numai din a dreapta Dunării, este că la disoluțiunea Imperiului romaeic al lui Angelos și la întemeierea unui Imperiu latin nu se nasc state nouă grecești numai în Nicaea, Herakleia, Sinope și Trapezunt, ci Sguros Leon întemeiază unul în Korinth și Nauplion [16], Chamaretos Leon în Sparta, Mihail din neamul sebastocratorului Ioan în Nicopoli și Durazzo (Epidamnos), marchizul latin Bonifaciu în Thessalonic și Thessalia inferioară, iar în Thessalia superioară, care acum se cheamă Vlahia Mare, se ridică un alt principe, pe care Niketas nu-l citează cu numele. Dar și francul Robert de Clary, cari au scris în limba franceză lupta latinilor cu grien, grecii, și care descrie luarea Constantinopolului la 1204, nici el cunoaște pe inamicul de moarte al latinilor și romaeilor, Johannes, altfel decât sub numele de Johans li Blaks [17]și tot așa 'l numește pe nepotul și urmașul lui, după ce Sf. Dimitrie ucisese pe cel dentâi în octomvrie 1207, în timpul odihnei de noapte. Erau regi ai Vlahiei, rois de Blakie. În același chip se esprimă Geoffroi de Villeharduin: Johanris li rois de Blakie; dar întrebuințează și espresia le roy de Blakie et de Bougrie [18]. Traducătorul neofrancez și-au permis însă libertatea neistorică de-a face din el le bulgare sau roy de Bulgarie, ceea ce apoi a trecut în cărțile noastre de istorie[19]. Chiar acolo unde Geoffroy spune espres roi de Blakie traducătorul pune roi de bulgares [20]. Geoffroy nu vorbește, ca Niketas, de skyți, ci de cumani și vlahi[21]

Locuitorii prinși ai orașelor romaeice se târăsc, după porunca regelui Ioan, în Blaqui, în închisoare [1‡]. Încet, încet se aude vorbindu-se (de la 1206 începând) și despre un țari al vlahilor și bulgarilor [2‡], curând apoi numai despre unul cuman.

Și Henry de Valenciennes, urmașul lui Geoffroy de Villeharduin, vorbește regulat de blas et comains[3‡], el menționează că Esclas, vărul domnitorului peste blas et comains, anume Burille, este vasal al împăratului Enric, pentru Blaquie la Grant.

Faptele acestea ar trebui de sine înșile să fie îndeajuns pentru a dovedi că noul Imperiu bulgar al Asanizilor a fost înainte de toate un imperiu vlahic, deci românesc, și că caracterul lui a fost cu precumpănire acesta.

Ceea ce pare a se opune încă acestei maniere de-a vedea este împrejurarea că frații Petru și Asan au întemeiat Imperiul nou la Târnovo, capitala veche bulgară, afară de asta recunoașterea Asanizilor de vlahi e în aparență contestată de însăși afirmarea lor directă că s-ar fi coborând din neamul vechilor țari bulgari, încât imperiul și Casa domnitoare ar fi veritabil bulgare și nu vlahe. Această obiecțiune va trebui s-o cercetăm cu amănunțime.

Nimeni nu va tăgădui faptul de mai sus și dacă cei doi frați vlahi voia să câștige importantul Târnovo și poporul bulgar, pentru o împreună ridicare în contra romaeilor, trebuiau să se îndrepte către vechiul oraș al țarilor și să facă din el punctul de plecare al răscoalei lor, să implice pe poporul bulgar în revoluția care avea de scop nimicirea romaeilor. Nimic nu pricepeau bulgarii mai lesne decât că,

după un ucigător de bulgari romaeic din Constantinopole, să urmeze un ucigător de romaei din Târnovo.

Cât s-atinge însă de originea ridicării bulgare, e sigur că ea n-a plecat de la bulgari, ci de la cei doi frați vlahi, cari, precum se va vedea mai târziu, se numeau ei înșii romani, iar nu romaei sau latini. Cererea pe care Petru și Asan o adresară împăratului Isaak Angelos și a cărei impetuozitate i-a atras lui Asan o palmă peste obraz, după porunca sebastocratorului Ioan, palmă ce s-a plătit mai târziu cu atâta sânge romaeic, cererea aceasta **era** relativă nu la bulgari, ci la intrarea vlahilor în serviciul militar romaeic și, abia când cererea a fost respinsă în modul cel mai insultător, cei doi frați întreprinzători hotărâră a turbura și pe bulgari, de a se avânta în fruntea lor și, precum Nemanja între sârbi tindea la rumperea de domnia romaeică, tot astfel să lucreze și ei în contra clătinătoarei domnii a Casei Angelos.

Dacă Petru și Asan ar fi fost, precum se afirmă din nou, coborâtori din vechii țari bulgari, ridicarea lor ar fi avut o formă foarte simplă. Ar fi trebuit numai ca în Târnovo să se refere la descendența lor și bulgarii, cari făcuseră încercarea de-a scutura jugul romaeic ori de câte ori un descendent veritabil sau mincinos al vechilor țari împlântase flamura independenței, s-ar fi adunat cu entuziasm împrejurul lor [4‡]. Dar nu se-ntâmplă nimic din toate acestea. Cei doi vlahi avură mai întâi nevoie de-un soi de profetese și profeți, cari spuneau că e în voința lui Dumnezeu ca vlahii și bulgarii să se ridice. Ba de mirare e că însuși Sf. Dimitrie trebuie să intervie, carele atât în Patras cât și în Salonichi se dovedise ca cel mai mare adversar al slavilor, căci, precum cehii obicinuiau a ieși la război în contra germanilor după ce invocase pe Sf. Wenzel, așa romaeii ieșau în contra slavilor după ce invocase pe Sf. Dimitrie. Acum însă, după pustiirea Salonicului de către normani, sfântul își părăsise sanctuarul din orașul grecesc, pentru a căuta un nou sanctuar în Târnovo, care nu fusese zidit de bulgari, ci de vlahul Petru. Dacă însă Kalopetru avea de gând a influența și asupra populațiunilor grecești nemulțumite cu domnia familiei Angelos, de-a-i răsturna pe aceștia și de-a deveni împărat al romaeilor, desigur nu exista un mai bun mijloc decât de-a atrage în joc și pe Sf. Dimitrie, patronul apărător al grecilor, care, precum Sf. Veit călătorise de la saxoni la boemi, călătorea acum de la Salonic la Târnove. Dar, cu toate acestea, lucrul nu mergea atât de lesne. Bulgarii și vlahii trebuiau să se razime încă pe cumani, între cari fără nici îndoială locuiau și vlahi, pe malul stâng al Dunării. Întemeiarea regatului sârbesc sub marele Nemanja pricinuia, după cum se esprima Ansbert, mari neajunsuri romaeilor, cari în mai multe rânduri bătuse pe bulgari. Unirea țarului vlah al bulgarilor cu cumanii era însă atât de intimă încât Kalopetru putu să ofere împăratului german, în certurile acestuia cu bizantinii, o oaste auxiliară de 40.000 de bulgari și de cumani, dacă-l va recunoaște pe el de împărat romaeic. Frideric I respinsese însă oferirile serbilor din Diocleea; el nu intră nici în voia principelui vlahilor și bulgarilor și merse neoprit spre Ierusalim. Dar, în loc de a ajunge la Iordan, ajunse numai până lângă Saleph; cadavrul fu înmormântat în Antiohia eliberată. Cu greu împăratul Isaak își scapă viața, la 1190, în lupta cu bulgarii de lângă Berrhoea; când aceștia cuceriră Niș și Sophia, ei duseră de acolo la Târnovo relicviile veritabilului patron al bulgarilor; S-tul Ioan din Ryl înlocui curând la bulgari pe romaeizândul sfânt Dimitrie. El nu putu scăpa însă pe

Ioan Asan I nici de trădare, nici de ucidere. Fratele mai mic fu ucis la 1196, cel mai mare, Kalopetru, la 1197, amândoi de către bulgari. Al treilea frate fu ucis de-un cuman, la 1207 [5‡]*. După legendă căzu însă de mâna Sf. Dimitrie din Salonic, neocrotit de Ioan din Ryl, patronul bulgarilor.*

E important a afla cum indicau membrii nouăi Case vlahe de țari originea lor. Această cestiune pare dezlegată de-o scrisoare a papei Inocențiu III către legatul său, ca răspuns la plângerile regelui Ungariei de la ***1204,*** *în care scrisoare papa spune espres că Petru și Johannicius, cari se coboară din sângele foștilor regi, nu tind a ocupa, ci numai a recupera țara părinților lor* [6‡]*.*

Cu aceasta pare a se potrivi un pasaj din scrisoarea lui Johannicius (Kalojohannes), împăratul (imperator Bulgarorum et Blachorum), în care se zice: „Dumnezeu privi la umilirea noastră și ne aduse aminte de sângele și de patria de la care descindem“[7‡]*. Pe lângă această scrisoare, care, privită mai de aproape, se esprimă cu mare precauțiune și care cerea papei o coroană (1202) precum o avea Petru și Samoil, cari însă nu sunt numiți strămoși (progenitores), mai există ca pendent o scrisoare a lui Basilius, arhiepiscop din Zagora, cătră același papă, în care, ca motiv că demn este de-o coroană imperială, se citează întâi înclinarea lui Kalojoannes, precum ș-a întregului Imperiu, pentru biserica romană, apoi descendența acestuia din sânge roman (1202).* [8‡] *Într-o scrisoare anterioară, pe care Kalojoannes o adresase papei Innocențiu și din care acesta citează un pasaj, domnitorul bulgarilor și vlahilor (Bulgarorum et Wlachorum) zice de-a dreptul că strămoșii săi descindeau din Roma* [9‡] *(1199?), că prin urmare nu erau bulgari.*

Altfel cancelaria romană este aceea care numește pe foștii țari, veritabili bulgari, progenitores al Iui Ioannițiu, în loc de praedecessores, încât din asta se naște eroarea că vlahul, românul, care se laudă a fi de origine curat romană, n-a avut pe bulgari ca predecesori, ci ca strămoși! Innocențiu menționează rugămintea lui Kalojoannes pentr-o coroană romană, precum li se dăduse lui Petru Samoil și altor predecesori ai lui Kalojoannes și orânduiește ca legatul destinat pentru Bulgaria să facă cercetări îngrijite în privirea coroanei acordată de biserica romană acestor predecesori [1≡]*. Johannicius să poarte deocamdată de grijă ca statutele aduse de legat să fie primite de întreaga biserică a bulgarilor și vlahilor și să fie observate. O espresie egală pentru duplul imperiu o 'ntrebuințează Innocențiu în scrisoarea către arhiepiscopul din Zagora (27 noiemvrie 1202* [2≡]*).*

Kalojoannes însă se numi după aceasta imperator Bulgarorum și-l asigura pe papa că grecii îi făcuseră prin patriarh propuneri de a-l încorona de împărat și de a-i da și un patriarh, căci, fără un asemenea, împărăție nu poate sta[3≡]*. Dar el voiește să fie serv al S-tului Petru și al Santității Sale. După asta Innocențiu, care încă la 10 septemvrie 1203 îl numea pe Kalojoannes „Domn al bulgarilor“, se decise la 25 fevruarie 1204 să-l recunoască de rege al bulgarilor ai blachilor* [4≡]*, să-i trimiță coroană și sceptru, să puie să-l încoroneze rege, să ridice pe arhiepiscopul din Trnwo la rangul de primat (nu patriarh) al Regatului bulgarilor și vlahilor, să-i dea acestuia dreptul de-a încorona pe regii vlahilor și bulgarilor, de-a sfinți în orice biserică a*

Bulgariei și Vlahiei chrisma, după care urmă declararea decisivă a împăratului întregei Bulgarii și Vlahii. [5]

În scrisoarea prin care Kalojohannes predă, în calitate de imperator al întregei Bulgarii și Vlahii, imperiul său Scaunului papal vorbește de repetate ori de foștii împărați ai Bulgariei, Simeon, Petru și Samoil [6]*. Este așadar semnificativ că, chiar acolo unde era în interesul lui de a-i numi strămoșii săi, el întrebuințează numai termenul praedecessores, numindu-i cu toate astea împărați, precum se numește el însuși, și pe lângă cari vorbește de un Imperiu al Bulgariei și Vlahiei. Abia atunci când ceru direct de la papa Innocențiu ca noul arhiepiscop de Trnowo și primat al întregei Bulgarii și Vlahii să fie ridicat patriarh, să se erige un patriarhat permanent în imperiul său, el însuși să fie încoronat* [7]*, vorbește de împărații Simeon, Petru și Samoil nu numai ca de niște precedesori, ci ca de strămoși. Innocențiu se ferește a-l recunoaște de împărat; dar vorbește despre el cu termenii „rex bulgarorum et Vlachorum qui imperat“* [8]*; menționează că bulgarii și vlahii coboară din sânge roman* [9] *, ceea ce în orice caz nu se putea zice decât pentru cei din urmă. Abia acum, la 15 septemvrie 1204, papa, în scrisoarea către regele Ungariei, numește pe frații Petru și Johannicius coborâtori din vechiul neam al regilor (bulgari)* [10]*, ceea ce ca fapt istoric nu are mai multă valoare decât mențiunea de mai sus că bulgarii și vlahii ar fi de origine romană.*

Kalojohannes însă obținuse ceea ce voise. Voise să fie împărat, ca țarii de mai înainte; o putea face numai dacă se rãzima pe aceștia și astfel predecesorii deveniră străbuni; papa consimți la acestea, pentru a dovedi regelui Ungariei că noua ridicare nu era în sine o inovațiune, că nu se făcea pe seama sau în paguba Ungariei, ci că frații victorioși cereau numai îndărăt ceea ce era al lor. Numai în una papa nu intră în voia lui Kalojohannes: niciodată nu-l numi direct imperator, nici pe primat patriarh; și când acum Balduin, conte de Flandray, deveni împărat (latin) la Constantinopol, nici încoronarea, nici trimiterea de sceptru, coroană și flamură (vexillum) nu mai erau de ajuns; imediat după victoria latinilor se arată la noul rege o supărare, care se manifestă deja în scrisoarea asupra încoronării îndeplinite. Kalojohannes se numește acum rege al întregei Bulgarii și Vlahii [11] *, iar domnia sa regnum, ceea ce înseamnă că nu exclude cuvintele ßas??e?? și ßas??e? a. Arhiepiscopul primat vorbește, din contra, de încoronarea împăratului, împlinită la 8 noiemvrie 1204, stil bulgar* [12]*. Împărțeala Imperiului Romaniei a urmat. Balduin de Flandra e acum împăratul peste un imperiu consistând din a patra parte decum fusese și lupta între el și împăratul-rege bulgaro-român izbucnește. În curând contele Enric, fratele lui Balduin, regent al Imperiului (moderator), are a ne vesti despre reaua reușită a bătăliei de la Adrianopole, de la 15 aprilie 1205, despre prinderea lui Balduin și închiderea lui în temnița lui Johannicius, domnul vlahilor*[13]*, care l-au atacat pe acesta c-o mulțime nenumărată de vlahi și cumani. Innocențiu III se văzu silit de a interveni pentru pace între bulgaro-vlahi și latini; dar nu-i succese nici de-a obține măcar eliberarea lui Balduin, a cărui închisoare deveni poate ceva mai suportabilă — la început fusese 'ncărcat cu lanțuri până în gât —, dar totuși în urmă*

fu aruncat într-o prăpastie, cu mânile și picioarele tăiate, unde pieri în mod vrednic de plâns. Oraș după oraș de pe teritoriul latino-grec fură acum prădate, populația ucisă; noul imperiu fu cel puțin întru atâta, bulgar, întrucât, ca-n zilele lui Krum, țara cea mai frumoasă deveni pustietate: numai animale sălbatece, dar nu romaei și latini s-o mai poată locui. În sfârșit, trebui să vie însuși Sf. Dimitrie și să-l omoare, la vreme de noapte, pe Romaeoktonos; Johannicius se dezbinase cu conducătorul bulgarilor și acesta preferă, în loc de-a fi ucis, să ucidă el însuși pe împăratul-rege (1207).

Din cele mai de sus va fi rezultând însă cu siguranță o serie de fapte:

1) Imperiu bulgar în adevăratul înțeles al cuvântului a fost numai cel mai vechi și e despărțit de domnia Asanizilor prin sângeroasa domnie a lui Basilios Bulgaroktonos și prin dominarea romaeică.

2) Întemeietorii reînnoitului Imperiu bulgar erau vlahi, și nu bulgari, de origine români, iar noul Imperiu din anul 1186 era, vlaho-bulgar.

3) Ridicarea din anul 1186 a pornit de la vlahi, s-a sprijinit mai cu seamă, pe cumani, a atras în curentul ei și pe bulgari și astfel al doilea Imperiu bulgaro-vlah se deosebește în mod esențial de cel dentâi; e un imperiu mai cu seamă vlah, care se numește bulgar pentru că fraților vlahi le succesese de-a deveni domni și ai Bulgariei.

4) Abia după ce aceasta s-a întâmplat s-a născut silința de-a pune pe noul neam de domnitori vlahi în relațiuni istorice și de înrudire cu vechiul neam bulgar, ceea ce-a fost cu totul arbitrar și eronat.

5) Întregul raport al vlahilor către bulgari și cumani cată deci a se considera altfel decum se considera pân' acum. Ce deducțiuni sunt însă a se face dintr' aceasta pentru istoria românilor nu mai este obiectul acestor cercetări.

6) Nu se mai cade desigur de-a vorbi de Imperiul Asanizilor ca de-un imperiu bulgar. S-ar comite numai aceeași eroare în care au căzut, după cum am dovedit, traducătorul francez al lui Villeharduin, când a schimbat arbitrar Blaquie în Bulgarie, ștergând astfel tocmai deosebirea caracteristică între Imperiul Asanizilor și cel bulgar de mai nainte. Dacă prin aceasta se și pierde o bucată din istoria pur slavă, adevărul istoric poate câștiga numai. Imperiul era vlaho-bulgaro-cuman, dinastia vlahia.

1† a servo et apostata. Ep. **LXIV.** Traducerea latină a scrisorilor lui Theophylakt la Baronius după un Codex vaticanic nu coincide însă cu totul cu scrisorile publicate în ediție separată.

2† Cum scrie Kynamos.

3 † Episcopatus Swarinensis, Polatinensis, Arvastinensis, Svacinensis, Dulcinensis, Sarcanensis, Theiner, Vet.-monum. I și XIV.

4† Hopf., Griechenland, p. 333.

5† Hopf., p. 328-335.

6† l.c., pag. 61.

7† Jirecek, p. 218. Serbii numeau despotatul Epirului Țara Vlachioților. Rosler, Locuințele românilor în evul mediu, p. 105 et sq.

8† Nicetas zice în mod espres că vlahii trecură peste Istru și se aliară cu învecinați Skyți: ????st??? d?ap???s?µe??? t??????e?t???? S???a?? p??s?µ??a? p. 487.

1‡ p. 93, 94. Aci, în sfârșit, traducerea franceză zice Valachie.

2‡ p. 102.

3‡ Michaud I, p. 121, Traducerea franceză iar zice: les bulgares et les comains.

4‡ ????e?? t?? t????????????a? t???????????????e??e??a???d???se, Niketas p. 385.

5‡ Acropolita, p. 236.

6‡ duo fratres — de priorum regum prosapia descendentes terram patrum suorum non tam occupare quam recuperare ceperunt. Theiner, Vet. mon. Slav. merid. I, p. 36.

7‡ reduxit nos ad memoriam sanguinis et patrie nostre a qua descendimus. Theiner, l.c. p. 15.

8‡ tamquam heredes descendentes a sanguine Romano. Theiner, l.c. pag. 27.

9‡ quod de nobili Urbis Romae prosapia progenitores tui originem traxerint. L.c. p. 11.

1≡ Scrisoare de la 27 noiemvrie 1202: et aliis progenitoribus tuisi in libris tuis regitur concessisse, l.c.p. 16 (p. 21)— l.c. p. 17.

2≡ n. XXIX.

3≡ quia imperium sine Patriarcha non staret.

4≡ l.c. n. XLI.

5≡ me dominum et imperatorem totius Bulgariae et Vlachiae, l.c. n. **XLIII**.

6≡ n. XLIII.

7≡ n. XLVI praedecessorum meorum Imperatorum Bulgarorum et Blachorum — Symeonis Petri et Samuelis progenitorum meorum, l.c. pag. 29.

8≡ Archiepiscopis Belesbuldensi et Prostlavensi, n. XLVII.

9≡ Bulgarorum et Blachorum populis — descenderunt etiam ex sanguine Romanorum, n, XLVIII.

10≡ l.c. p. 36.

11≡ n. LXI.

12≡ n. LXI.

13≡ a Johannicio Blachorum domino, n. LXIII.

❦

[23 noiembrie 1882]

Sunt doi ani și mai bine de când foaia „Indépendance Roumaine“ a publicat pentru prima oară mult discutatul *Avant-projet* al Austriei, acel reglement care se elaborase pentru supravegherea navigațiunii pe Dunăre între Galați și Porțile de Fier. Trei delegați ai Comisiunii Europene, întemeindu-se pe art. 55 al Tractatului de la Berlin, prezintară la 12 mai 1880 proiectul stabilit pe baza unui elaborat preliminar al delegatului Germaniei.

În acel proiect se zicea la art. 3: „Executarea reglementului e pusă sub autoritatea unei Comisiuni, numită «Comisiunea Mixtă a Dunării», care rezidă în Rusciuc și în care vor fi reprezentate Austro-Ungaria, Bulgaria, România și Serbia, prin câte un delegat“; iar la art. 4: „Prezidiul îl va avea delegatul Austro-Ungariei. Hotărârile Comisiunii se vor lua cu majoritate de voturi: în caz de paritate, votul prezidentului decide.“

Se știe la câtă discuțiune au dat loc acest proiect, prefăcut în urmă în propunerea Barrère, cum, în decursul tratărilor asupra lui, s-au schimbat miniștri de esterne și reprezentanți din străinătate, cum a dat ocazia la acele pasaje vitejești din discursul tronului cari mai la urmă au fost plătite c-o atât de amară umilire; c-un cuvânt asupra acestor două articole s-au vărsat multă mânie și multă cerneală, s-au destituit un ministru plenipotențiar, un caz fără precedent în analele noastre, s-a dat întregei afaceri aparențele și aerul unei mari acțiuni de stat… cu ce rezultat însă și cu ce prespective, iată întrebarea?

Ne-ar place a crede că rezultatul va fi mai bun decât acele cu cari guvernul ne-au obicinuit în cestiunile exterioare. Deocamdată însă înregistrăm știrea ce ne-o aduce presa străină că Anglia ar fi adresat puterilor o invitare pentru întrunirea unei conferințe internaționale la Londra, referindu-se la art. 54 și 55 ai Tractatului de la Berlin.

Acești articoli, privitori la Dunăre, se rostesc în următorul chip:

> Art. 54. Un an înainte de espirarea termenului hotărât pentru durata Comisiunii Europene a Dunării puterile se vor înțelege asupra prelungirii mandatului ei, precum și asupra modificațiunilor ce vor crede necesare a se introduce.
>
> Art. 55. Regulamente pentru navigațiune, poliția fluvială și supravegherea de la Poarta de Fier până la Galați se vor elabora de către Comisiunea Europeană, asistată

de delegați ai statelor țărmurene, și se vor pune în concordanță cu cele ce s-au stipulat și se vor stipula de acuma-nainte pentru parcursul din jos de Galați.

La conferența aceasta puterile vor fi reprezentate, după cum se afirmă, de către ambasadorii lor respectivi din Londra, pe lângă cari se va mai delega câte un al doilea plenipotențiar. Poate că Conferența își va începe activitatea ei chiar în decemvrie curent și se presupune că în patrusprezece zile lucrările ei vor fi terminate. De pe acum deja se afirmă că nu mai există nici o divergență esențială de păreri între puterile mari, nici în privirea prelungirii mandatului Comisiunii Dunărene, nici în privirea reglementului de navigație și supravegheare, pe cari ea l-a elaborat în sesiunile închise. Desigur că sub acest reglement nu se poate înțelege decât Anteproiectul, fie în forma lui primitivă, fie cu modificațiunile propunerii Barrère. Aceleași sorginți cari ne dau amănuntele de mai sus asupra viitoarei conferențe cred a putea afirma că acordul general dintre puteri va sili și pe România să desiste de la opunerea ei de pân' acum în contra stipulațiunilor acelora ale reglementului menționat cari au format obiectul protestărilor ei.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[24 noiembrie 1882]

Vizita ministrului de esterne al Rusiei, d. de Giers, la Varzin, sahăstria habituală a principelui Bismarck, a dat loc la multe conjecturi mai mult sau mai puțin ingenioase. Însemnătatea călătoriei ministrului rusesc la Curțile Europei, neesceptând Vaticanul, cată în adevăr să fie destul de mare, deși organele opiniei publice n-au aflat tocmai mult în privirea ei.

Se știe că d. de Giers este om al păcii, că rolul său de bărbat de stat de pân' acum a consistat în a păstra legăturile dintre cele trei imperii, un rol adeseori zădărnicit atât prin evenimentele ce se petrec înlăuntrul Rusiei cât și prin nestatornicia constelațiunii europene.

El reprezintă în Rusia pe adversarul politicei panslaviste de agresiune, a tendențelor de cucerire atât de pronunțate în contele Ignatief, care e antipodul său politic. Dacă sferele din Petersburg au găsit de cuviința de a-i încredința o misiune în călătoria ce-a întreprins-o, asupra înțelesului ei nu poate fi nici o îndoială.

Poate că Rusiei să nu-i fi rămas nimic alt de făcut decât de-a se asigura de pace și a reîncheia legăturile pe cari le-a avut mai nainte cu Austria și Germania.

Acum un an lumea apuseană n-avea nici o grupare determinată; Franța avea încă mânile libere și putea să ofere alianța ei și Rusiei, și Angliei și Italiei. Dar afacerile din Tunis au adus o turburare în relațiunile dintre cele două puteri latine; Italia s-a simțit jignită de procederile Franței, o mână abilă a izbutit a săpa un abis între cele două națiuni surori și Italia s-a alăturat, vrând-nevrând, la alianța austro-germană.

Mișcarea lui Arabi în Egipt, intervențiunea unilaterală și neautorizată a armatei engleze, drepturile pe cari cabinetul din Londra caută a le deduce din înăbușirea insurecțiunii egiptene, toate aceste au izbutit a răci și relațiunile dintre Anglia și Franța și a preface pe cele două puteri amice în puteri rivale.

Anglia a ocupat gurile Nilului, canalul Suez, Marea Roșie, pozițiuni pe cari desigur nu de bunăvoie le va părăsi vreodinioară. Chiar dacă Franța ar anexa Tunisul la Algeria, dacă Italia ar lua Tripolis și Spania Marocul, toate acestea nu opresc preponderanța Angliei pe Marea Mediterană, pe care-o domină prin Cipru și Egipt, prin forturile de la Alexandria și Damasc.

Dar chiar dacă ar izbuti o înțelegere între Francia și Anglia în privirea regimului din Egipet și dacă compensațiunile oferite ar fi suficiente pentru a înăbuși deocamdată rivalitatea, oricând se vor putea naște puncte nouă de conflict. În timpul din urmă se ivește o nouă complicațiune în Madagascar, o insulă de mărimea teritorială a imperiului german la coasta răsăriteană a Africei și în drumul spre Indii. Republica Franceză pretinde a i se recunoaște suveranitatea asupra insulei, ceea ce indigenii au refuzat prin ambasada trimisă la Paris. La amenințarea Franței cu intervențiune armată ambasada a alergat în Anglia, care se vede a fi gata a trimite vase de război în porturile insulei, pentru a opune o contragreutate vaselor franceze ce sunt a se trimite acolo.

Din toate aceste însă rezultă clar că Franța e izolată de când țărmii de nord ai Africei au devenit prada comună care seamănă perpetuă neînțelegere între popoarele apusene. Slăbiciunea tuturor, dezbinările latente fac a se accentua și mai mult unica alianță reală, acea dintre Germania și Austro-Ungaria; Germania îndeosebi are ocazie și timp de-a ajunge puterea întâia din Europa, de-a ținea în mânile ei cumpănă echilibrului european. Rusia, izolată și ea prin neputința politică la care e

condamnată Franța, încearcă să încheie din nou legăturile vechi cu Germania, cari îi asigurau odinioară un vot atât de greu în concertul european.

Nimeni nu știe până astăzi care va fi fost obiectul deliberațiunilor dintre cancelarul Germaniei și ministrul Rusiei, însă situația generală lasă a se conchide că Rusia trebuie să fie asemenea jignită de progresele Engliterii în Orient, căci această din urmă pare a se erige în moștenitorul universal al Împărăției turcești, un rol pe care mai până ieri îl însușise Rusia. Crede ea a putea câștiga pe Germania și Austria în contra Angliei, folosi-se-va Anglia însăși de situație pentru a intra în concertul austro-italo-german și a-și asigura astfel atât posesiunile nouă cât și pacea universală printr-o alianță cuadruplă? Iată întrebări al căror răspuns numai viitorul ni-l poate da.

❦

[26 noiembrie 1882]

Raportorul însărcinat a apăra răspunsul la discursul tronului, onor. Costinescu, având a răspunde d-lui Al. Lahovari în privirea balanței continuu nefavorabile a negoțului nostru internațional, a crezut a putea afirma că balanța aceasta nu are nici o însemnătate și că teoria ei e condamnată de știință.

Cată să constatăm că raportorul e în contrazicere cu redactorul „Românului“. Foaia partidului cuprinde din contră o sumă de articole cari, departe de-a ridiculiza teoria aceasta, afirmă că nefavoarea continuă a balanței comerciale amenință țara cu *inanițiune*, cu sleire. Contrazicerea între raportor și redactor, cari amândoi sunt una și aceeași persoană, se esplică însă lesne. Raportorul avea a combate discursul unui adversar politic pe când redactorul scria sub impresia adevărului.

E ceva elementar ca oricine care cheltuiește mai mult decât produce să se ruineze cu timpul; și ceea ce e adevărat pentru individ n-ar fi adevărat pentru colectivitate?

Statele industriale ne prezintă în adevăr cazul aparent că, cu toată balanța nefavorabilă, starea economică dinlăuntru e bună. Dar în realitate statele acele produc mai mult decât consumă; materiile brute cari formează obiectele de import capătă 'nlăuntrul țării, prin activitate industrială, o valoare încincită și înzecită decum aveam înainte, încât, deși ar importa mai mult decât esportă, bunurile dinlăuntrul țării se înmulțesc și ceea ce se

'nmulțește și mai mult este aptitudinea de-a produce aceste bunuri, e puterea productivă a industriei naționale. Națiile agricole, din contră, esportă materii brute a căror valoare nu se poate sui decât în margini restrânse, a căror masă chiar nu poate spori în infinit; în schimb ele importă obiecte industriale menite a se consuma și deteriora, fără a lăsa nici o urmă din aptitudinele naționale, fără a spori puterea de producțiune a poporului.

Această deosebire, întemeiată pe natura lucrurilor, face ca balanța comercială să aibă o însemnătate mai mare pentru un popor agricol decât pentru unul industrial. Ne permitem dar aci a aminti cuvintele pe cari le-am produs și cu altă ocazie în această cestiune, întemeiați pe critica căreia a fost supusă teoria balanței de către economiști moderni.

Școala liberului schimb zice în adevăr că balanța comercială, proporția dintre esportul și importul unei țări e ceva ce nu merită a fi relevat, ceva ce n-are nevoie de-a fi observat și îngrijit de către economia politică a statului, pentru cauza că un escedent al importului asupra esportului trebuie în scurt timp să se echilibreze de la sine. Această doctrină e însă numai pe jumătate adevărată.

Se 'nțelege că escedentul importului asupra esportului trebuie să se echilibreze, *dar cum* și *cu ce mijloace?* Considerând cazurile acele în care esportul rămâne în mod permanent în urma importului, an cu an, precum se 'ntâmplă la noi, vom descoperi că echilibrarea balanței comerciale nu se face prin schimb de valori reale, ci numai prin *contractarea de datorii.* Plusul importului se acopere prin esportarea *de efecte de-ale statului, de obligațiuni, de acții etc.* Producțiunea unor asemenea înscrisuri de datorie e în realitate mijlocul prin care economia unui popor, strivită de-o puternică concurență străină, e pusă în starea de-a consuma ani întregi mai mult decât produce. Dacă am putea afla suma enormă reprezentată de obligațiunile statului, de scrisuri funciare, c-un cuvânt de efecte române de pe piețele străine, am constata lesne că aceasta, adică datoria, a fost mijlocul de-a echilibra balanța nefavorabilă.

S-ar putea răspunde la aceasta că esportul de efecte de-ale statului, de obligațiuni etc. nu poate ținea în infinit; că există o limită a creditului oricărui popor față de străinătatea la care ajungând străinătatea nu mai face credit țării îndatorate sau îl face cu condiții din ce în ce mai grele. Până s-ajungă însă o țară de-a-și slei cu totul creditul în străinătate, până ce cursul efectelor și acțiilor ei s-ajungă a scădea atât încât să nu se mai poată impune piețelor saturate decât cu mari pierderi, până atunci esperiența ne învață că e

prea cu putință ca o țară să cumpere ani îndelungați mai mult din străinătate decum îi vinde și că nu poate echilibra balanța nefavorabilă decât prin datorii din ce în ce mai mari.

O balanță continuu nefavorabilă are însemnătate și pentru țările acele cari, din alte cauze, necomerciale, sunt deja îndatorate față cu străinătatea. Astfel de ex. un stat care va voi să aibă o influență politică ce stă în disproporție cu puterea lui face cheltuieli mai mari decât poate suporta producțiunea anuală indigenă, deci acoperă plusul, consumat pentru scopuri politice, cu datorii contractate în străinătate.

Dacă un asemenea stat va avea, pe lângă greutățile financiare, și o balanță comercială continuu nefavorabilă, poate fi sigur că, pe calea aceasta de retrogradare economică, va ajunge la faliment.

Dacă, după cele de mai sus, am întreba prin ce s' acoperă disproporția dintre consumațiunea noastră și producțiune am răspunde: prin datorii ipotecare asupra moșiilor și caselor noastre, prin datorii publice, c-un cuvânt prin împuținarea capitalului național. În lupta economică pe care-o reprezintă pentru noi cifrele proporției dintre import și esport, România e învinsă gradat și pe zi ce merge, până ce va ajunge la starea Egipetului și a Turciei. Atunci poate că nimeni nu va mai încerca a închide ochii publicului asupra însemnătății balanței comerciale, dar atunci va fi prea târziu. După părerea noastră chiar azi e prea târziu, țara fiind supusă unui continuu proces de înstrăinare economică și de dezorganizare politică.

❦

[27 noiembrie 1882]

E greu a afla o formulă pentru cele ce se petrec; cu toate astea nu credem să fie cineva care să poată afirma că dispoziția spiritelor la noi e normală și sănătoasă. Oamenii simt o apăsare, asemenea celei produse de atmosfera îngreunată de furtună, apăsare de care nimeni nu-și poate da seama de unde vine, dar care se manifestă prin o sumă de incidente. Desigur nu e pură întâmplare că se 'nmulțesc omorurile, aceste morți fizice prin violență, precum se sporesc falimentele, aceste decese economice asemenea violente. Nu credem ca circulare să poată înlătura cauzele sociale din cari răsar asemenea fenomene. În sfera vieții morale pare a nu mai fi existând nici o idee serioasă care să 'ncălzească sufletele și să le ridice din mizeria vieții dă toate zilele. Ideile religioase sunt subminate de-un materialism

brutal, ideile morale substituite prin maxime epicureice și prin cinism; scandalele se 'nmulțesc și iau formele cele mai degradatoare; ideea naționalității chiar, atât de roditoare și în stare a ține loc multor goluri ale culturii, e subminată de teoreme cosmopolite și socialiste. C-un cuvânt, zi cu zi ne americanizăm, zi cu zi devenim mai nepăsători față cu soarta poporului nostru propriu și-n mijlocul acestei nepăsări, caracteristice numai pentru popoarele guvernate de despotism, singurul nerv care mișcă elementele dominante este goana după influență și aur.

Precum corpurile cerești răsar și apun, tot astfel credința popoarelor vechi le dădea zeilor un răsărit pe orizontul conștiinței omenești și le dădea un amurg de seară și o asfințire. După apunerea lor ce putea să rămâie în urmă decât întunerec și haos?

Tot astfel constelațiunea de idei morale și naționale cari au luminat trecutul nostru, care ne-a mânat pe calea dezvoltării, înclină spre apus, nici una din credințele din trecut nu rezistă digoluțiunii și, ca să întrebuințăm un frumos cuvânt al Bibliei, semnele vremii se înmulțesc.

Mânați de spiritul străin a unor mizerii străine, ne luptăm pentru sufrajul universal sau pentru electivitatea magistraturii. Marii oameni ce se pretind reprezentanți ai poporului românesc întreg, cei ce pretind a personifica idealurile noastre naționale, lupta de emancipare ce ne absoarbe de un secol și jumătate, aceștia nu au în vedere decât utopii cosmopolite, proprii a ne dezorganiza și mai mult, a slăbi în noi simțul de conservațiune națională și, dacă se servesc din când în când de ideile comune poporului românesc, o fac numai debitându-le ca pe-o marfă, pentru a-și câștiga popularitate.

Față cu aceste fenomene de descompunere pe toate terenele nu e oare o datorie pentru oamenii de bine de-a se opune uniți acestui curent fatal care amenință a atomiza pe cel mai numeros popor din răsăritul Europei? Căci la ce alt tinde demagogia la noi și pretutindenea decât de-a nimici clasele, identitatea lor de interese și de vederi, de-a le desface în indivizi, de-a opune pretutindenea numărul și mulțimea valorii, culturii și meritului? A confunda pe toți românii independenți în colegiul al IV-lea, a majoriza prin acesta, ce alt poate să 'nsemneze decât a nimici din rădăcini clasele purtătoare de idei, pe cele cari înțeleg interesele națiunii, și a le îneca în masa celor ce, neștiind nici scrie și citi, nu sunt în stare a înțelege interesele lor proprii, necum acelea ale colectivității naționale?

Amenințați dinlăuntru și dinafară de descompunere, având a lupta cu dușmanul demagogiei interne, care, ca o boală organică, mănâncă

încheieturile societății, pe când dușmanul estern caută a absorbi naționalitatea, suntem în prada frigurilor dinlăuntru și lovirilor din afară, stăpâniți cu toate acestea, în timpul crizei, de-o mână de feneanți și de facem-treburi, de-un grup de esploatatori pentru cari nu există alte cestiuni decât acelea ale stomacului lor propriu.

Se 'nțelege că pentru aceste elemente orice mijloc de-a rămâne deasupra e binevenit; nici unul din ilustrațiunile lor nu va avea slăbiciunea de-a se întreba care e prețul cu care se perpetuă domnia cupidității și a corupției. Foile lor vor încerca să dovedească că nenaturală e unirea elementelor din opoziție. În realitate însă pericolele ce amenință statul și naționalitatea sunt cu mult superioare deosebirilor de vederi ce vor fi existat vreodată între membrii opoziției.

❦

[28 noiembrie 1882]

Depeșa din urmă prin care d. C.A. Rosetti a declarat a nu putea primi nici scaunul de deputat, nici acel de prezident al Adunării, din cauză că între d-sa și majoritate există deosebiri de principii, a avut asupra multor spirite din partid efectul unui ferment de descompunere.

Onorabilii senatori și deputați se adună și se sfătuiesc de mai multe zile ca să afle un mijloc: cum i-ar pune capăt legei electorale actuale, pentru a o pune în concordanță cu reforma comunală deja votată și mai cu seamă cu dorința d-lui C.A. Rosetti de-a democratiza colegiile.

Se știe că pentru a împlini dorința marelui om nu se cere nimic mai mult, nimic mai puțin decât convocarea unei Adunări de revizuire, în care părerile predilecte să întrunească o majoritate de două treimi.

În Cameră sunt așadar elemente destule care înclină a cere convocarea unei asemenea Adunări, cu scopul de-a desființa colegiul I și al II-lea, temeiul oricării opoziții, și a pune în mâna partidului, cel puțin pentru timpul în care împrejurările ar îngădui rămânerea lui la putere, această armă cu două tăișuri.

Alții, înzestrați cu o doză mai mare de precauțiune, cari știu din esperiență că soarta puternicilor din această lume schimbătoare este, întrevăd momentul în care alt partid ar putea ajunge sus, care, uzând la rândul său cu aceeași înlesnire de aparatul electoral preconizat de d. C.A. Rosetti, ar face orice opoziție cu neputință.

Dacă acest aparat e propriu a asigura domnia unui partid pentru un timp nedeterminat, el e un instrument totodată care, ajuns la mâna adversarului, ar servi de minune la nimicirea partidului liberal. Considerând mijloacele multiple de presiune, de cari dispune un guvern, atârnarea a o sumă de alegători de bugetul statului, miile de favori pe cari puterea are mijlocul de-a le împrăștia, ne întrebăm ce-ar mai deveni un partid în opoziție, fie acela conservator, fie liberal, fără acea mână de oameni independenți din colegiul I a căror cultură și neatârnare îi face capabili a rezista ademenirilor și a-și formula votul după opinia lor mai bună, nu după interes? Dacă în împrejurările actuale, când aceste colegii există, lupta e atât de grea și atât de nepotrivită între guvern și opoziție, ce-ar deveni ea sub un regim electoral în care colegiile să fie astfel compuse încât de mai înainte să se știe că sunt guvernamentale? Orice opoziție ar fi nimicită; atotputernicia absolută n-ar mai găsi nici o margine, nici un frâu, nici un control în acțiunea ei.

Iată dar inconvenientele proprii a neliniști pe partidul liberal, chiar și a-i inspira teamă de acea atotputernicie pe care reforma Rosetti o pune în mâna unui om.

Guvernul, pe de altă parte, păstrează o completă rezervă față cu amicii reformei electorale. D. Ion Brătianu, care nu opune niciodată o părere proprie tendențelor democratice ale amicilor săi, dar care cu toate acestea știe a le înlătura de minune și a face ceea ce voiește, stă cu brațele încrucișate, un adevărat sfinx, înaintea partidului în discordie; nici țara, nici amicii săi nu au mijlocul de-a afla în care parte înclină cancelarul, dacă el voiește reforma legii electorale și convocarea unei Adunări de revizuire sau dacă nu le voiește.

Din esperiență știe fără îndoială că, în vremi de restriște pentru el și partid, singurul azil pe care-l aflară aspirațiunile sale de mărire politică era acel colegiu I pe care reforma amicului său îl desființează. În Țara de Sus a Moldovei, pe unde și-a 'nțărcat dracul copiii, cum zice românul, pe unde lupii Hotinului își dau bună dimineață cu lupii Dorohoiului, acolo a trebuit să alerge un om astăzi atât de popular, un om care râvnește la renume european, pentru a fi ales! Căci atât de impopular devenise, în toate colegiile, în urma concesiei Strusberg, încât numai în acel colț de țară se mai afla o mână de oameni cari să-i aprecieze talentele, cu toate greșalele sale din trecut. Întrucât privește deci esperiența personală a primului nostru ministru, desigur că valoarea pe care o dă colegiului I trebuie să fie foarte

mare, desigur știe ce pavăză puternică a libertății tuturor o formează tocmai acea mână de oameni, acele resturi de rasă încăpățânată pe cari banul străin nu le-a putut desființa încă.

Opune-va odiseea sa personală tendențelor de reformă ale exilatului amic, primi-va atotputernicia cu picioare de lut care i se oferă? Nu știm, dar, fiindcă omului îi place a spera ceea ce dorește, ne permitem a crede că rezerva guvernului însemnează că el nu voiește nici reforma electorală, nici electivitatea magistraturii. Deși din relațiile prezidentului de consiliu cu vestitul descoperitor al melcilor simpatici știm că sâmburii demagogiei au fost semănați din tinerețe încă în creșterea sa politică, știm pe de altă parte că, pe lângă teoremele abstracte de liberalism cari formează urzeala cugetării sale, mai are și o doză de oportunism care-l ferește de aplicarea pân-în ultimele consecvențe a sofismelor anarhice.

❦

[1 decembrie 1882]

În numărul său din urmă „Românul“ contestă însemnătatea balanței comerciale, pentru a se pune de astă dată în acord cu opiniile esprimate de d. Costinescu în Cameră, unde d-sa a arătat

> că balanța comercială, astfel cum rezultă din statisticele oficiale, nu este un element cu ajutorul căruia s-ar putea judeca despre situațiunea economică a unei țări.

Discuțiunea noastră cu foaia guvernamentală e lesnicioasă. Pe când astăzi „espresiunea de balanță comercială“ este pentru „Românul“ „goală și fără de nici un înțeles“, tot această foaie emitea o opinie absolut contrarie acum doi ani. Deși azi nu mai e „un element cu ajutorul căruia s-ar putea judeca drept situațiunea economică a țării, totuși foaia acestuia d. Costinescu, reproducând după „Monitor“ statistica importului și esportului pe 1879, zicea următoarele:

> Cifrele acestei statistice sunt foarte elocinți. Ele dovedesc că Balanța comercială a României e foarte rea și îngrijitoare…
>
> În cursul anului trecut averea publică a României a jertfit pe altarul progresului străinătății enorma sumă de aproape 66 milioane lei.
>
> Oricari ar fi teoriile ce se pot face asupra balanței comerciale, *nimic nu va putea suprima faptul, dat pe față de aceste cifre, că producerea noastră nu e îndestulătoare*

spre a acoperi cheltuielele ce facem, că pe fiecare an *capitalul național se micșorează* în loc de-a crește și, în sfârșit, că, mergând tot astfel, vom slăbi din ce în ce, până ce vom ajunge **la inanițiune.**

Situațiunea e grea și perspectiva ce ne discopere din cele mai *îngrozitoare.*

Precum cititorul vede, limba nepreocupată a „Românului“ era cu totul alta decât limba preocupată a oratorului care avea a combate pe un adversar politic. Pe atunci cifrele erau elocinți, ele dădeau pe față faptul că producerea noastră nu e îndestulătoare, că capitalul național se micșorează, că mergem spre inanițiune, iar astăzi? Astăzi aceleași cifre… sunt goale și fără de nici un înțeles.

Astăzi „Românul“ ne opune autoritatea d-lui Leroy-Beaulieu. Între el și „Timpul“ nu stă nici un moment la îndoială.

Ca să venim în ajutor confraților, le putem spune că acum doi ani ne puteau opune o autoritate și mai mare încă, pe însuși Adam Smith, împreună cu toată școala anglo-franceză a liberului schimb. Autorități de citat în contra teoriei balanței există de mult.

Așadar poziția noastră față cu „Românul“ e lesnicioasă: n-avem decât să-i opunem propriile sale cuvinte.

Dar nu de aceasta e vorba, căci de puțin interes e dacă, într-o discuție teoretică, noi sau adversarul ar avea dreptate. Lucrul cel important e decăderea economică a țării, în special a elementului românesc, o decădere care ne face a lua apărarea „Românului“ de-acum doi ani în contra sa însuși și de-a repeta ceea ce am zis în aceste coloane. Balanța comercială defavorabilă dovedește, pentru o țară agricolă, că ea consumă mai mult decât produce.

Plusul consumațiunii ei se acoperă prin datorii contractate în străinătate. Puține înscrisuri se află în țara noastră; cele mai multe titluri ale statului și ale societăților de credit sunt peste hotare, în mâni străine. Am putea zice că proprietarii adevărați și în perspectivă ai bunurilor ipotecate din țară sunt detentorii străini de titluri române.

De ce însă o balanță nefavorabilă are o însemnătate esceptională pentru o țară agricolă?

Pentru că țările industriale introduc materii brute, plătite ieften, cărora prin muncă industrială le dau o valoare înzecită, încât același volum, aceeași greutate de materie e înzestrată, prin concursul aptitudinilor și meșteșugului, cu calități ce nu le avuse înainte și care-i sporesc utilitatea. Astfel producțiunea țărilor industriale nu are virtual nici o margine; numai

debușeuri destule de-ar avea, ar merge evident în infinit. Din contra, producțiunea țării agricole are margini determinate: pământul nu se poate înmulți din cât este; productivitatea lui nu se poate spori în infinit, produsele în fine au, relativ, o valoare constantă. De 'ndată ce anual se cheltuiește mai mult peste această valoare constantă țara nu mai află alt mijloc de a-și acoperi deficitul decât ipotecând însuși capitalul cu care lucrează—pământul.

Pentru noi nu e îndoială că statul agricol, pentru ca să prospereze, are nevoie de-o organizație mult mai simplă, mai patriarhală, mai puțin costisitoare decât statele industriale că cel dentâi, încărcându-se cu sarcini disproporționate cu puterea lui de producere, ajunge a-și împinge populațiile în mizerie, o mizerie atât de acută încât pentru dări publice se vând oameni în piață, precum se vindeau negrii pe țărmii Africei.

Dar creditul statului e sus, ni se zice. Să nu se uite cumcă aveți încă ce vinde. Mai sunt de vândut trupurile de moșii ale statului, mai e de vândut dreptul de-a le cumpăra; mai sunt de vândut încă multe din România din câte strămoșii au păstrat.

Și, dacă ne veți întreba care e împrejurarea ce inspiră străinătății încredere în solvabilitatea statului român, vă vom spune asemenea care e.

Din ce în ce elementele naționale sunt substituite prin cele străine; siguranța că România devine un simplu nume pentru a însemna colonii din centrul Europei lângă Dunăre, siguranța că poporul nostru nu mai e în stare de-a-și recâștiga vreodată pământul patriei sale din mâni străine, pe această siguranță că viitorul e al lor în această țară, ei creditează guvernului.

Mai zilele trecute reprodusesem în „Timpul“ un articol asupra situației averii fonciare în România, scris fără îndoială de-un economist:

> Oricine cunoaște starea plugarului român — zice autorul — poate spune că o mare parte din proprietățile cedate acum optsprece ani celor 800.000 de foști clăcași sunt vândute într-un mod mai mult sau mai puțin *latent…* Și să nu se crează că lucrurile se petrec altfel cu proprietarii cei mari. Luați de curiozitate o plasă și cercetați cine erau acum 50 de ani proprietarii moșiilor celor mari din acel ocol și comparați acele nume cu ale proprietarilor lor de astăzi: veți găsi că *trei pătrimi* din ele au trecut în mâinile grecilor, bulgarilor și la evrei deghizați. Să nu ni se zică că toți vechii proprietari români au fost incapabili, risipitori și jucători.

Ei bine, acesta e modul cu care se plătesc anuitățile și disproporția balanței comerciale, acesta modul în care în genere un popor își plătește

diferența între consumațiune și producțiune: înstrăinarea capitalului național. Această vorbă pe care foaia guvernamentală a rostit-o acum doi ani ar trebui s-o mențíe și astăzi.

Pentru cel care observă substituția zilnică a elementelor române prin elemente străine, care vede cum totul ne scapă din mână și că advocații și politicianii noștri sunt cu desăvârșire prinși de curentul de-a înstrăina prin toate mijloacele țara lor, pentru acela perspectiva unui viitor mai bun pentru poporul românesc nu există. Rămas îndărăt din cauza nestatorniciei istoriei sale, trebuind să deprindă *a priori* și prin școală oarecum ceea ce alte popoare au deprins prin tradiție și esperiență proprie, fără putere de a putea rezista în afară, subminat de-o imigrațiune lacomă, numeroasă și desprețuitoare de țară, guvernat chiar de elemente străine, pentru cari patrie și naționalitate sunt nu convingeri ci pretexte de-a parveni, acest popor, cel mai numeros și cel mai inteligent în Orient, e condamnat la o sigură pieire, precum e condamnat la mizerie. Dar se vor mai inventa încă zece, douăzeci de ani decorații pentru trădători și pornografi, dar se vor mai improviza demnități publice pentru nulități și pentru naturi catilinare, dar se vor mai vinde țărani în piață pentru a hrăni pe acești oameni, în sine vorbind, istoria românilor se încheie în secolul acesta poate pentru totdauna.

❦

[2 decembrie 1882]

„Moralitate în alegeri, moralitate în administrațiune, *moralitate în justiție chiar,* iată trebuințele imperioase ale momentului: opozițiunea de toate nuanțele, unită asupra acestui program comun, va fi sigură de triumful ei."

Cu aceste cuvinte am terminat noi primul București al ziarului de la 20 noiembre trecut. Dacă ne-am permis a le reproduce astăzi cauza este că faptele au venit să ne dea dreptate foarte curând. Demisiunea motivată a d-lui Ion S. Brătianu, fost președintele al Tribunalului de Comerț din Ilfov, demisiune pe care am publicat-o în numărul de alaltăieri, ridică cu brutalitate vălul ce acopere planurile guvernamentale și ne pune din nou față-n față cu vestita „influență morală" care va face celebru pentru vecie numele actualului șef de cabinet.

Negreșit ar fi multe de zis asupra acestei demisiuni, venită tocmai în ora din urmă și în momentul unei permutări. Lucrul este însă fără interes pentru

cititori, cari probabil nu se așteaptă să găsească caractere catoniane printre membrii familiei de la putere.

Lăsăm deci la o parte mobilul ce a împins pe tânărul magistrat să-și dea demisia și luăm act numai de revelațiunile sale, revelațiuni cu atâta mai zdrobitoare cu cât ele vin din partea unui membru credincios al partidului și aliat prin legături de sânge cu primul ministru chiar.

Or, ceea ce rezultă în mod netăgăduit prin această petiție este că guvernul caută, uzând și abuzând de atotputernicia sa, să transforme pe magistrați în agenți electorali.

Cunoșteam de mult colosalele preparative ce se fac în vederea viitoarei campanii electorale. După câte știm, ele vor întrece cu mult tot ce țara a avut ocaziunea să vadă în trecut în asemenea materie. Nu credeam totuși ca cutezanța oamenilor de la putere să meargă până a dezonora justiția, făcând-o unealtă de partid și servindu-se de dânsa în alegeri spre a oprima voința și conștiința alegătorilor.

Nimeni nu mai trebuie să-și facă astăzi iluziuni asupra monstruoasei ingerințe guvernamentale ce se pregătește în umbră. Câteva alegeri parțiale ce au avut loc de curând au dovedit până la evidență că nu mai este nimic de așteptat de la guvern și că cetățeanul, spre a-și putea da votul în libertate, trebuie să conteze numai pe energia lui, legile și oamenii fiind neputincioși spre a-l apăra în contra presiunii puterii executive. Astfel, bunăoară, prefectul Chirițopolu, în ajunul unei alegeri de deputat la colegiul IV din județul ce administrează, a schimbat cu grămada pe toți învățătorii de sate bănuiți că nu simpatizează cu guvernul și i-a înlocuit cu creaturi de al căror devotament este sigur întotdauna.

Pe cât însă sunt de fățișe și de nerușinate planurile guvernului față cu viitoarele alegeri pe atât trebuie să fie de energică și de încordată rezistența opozițiunii. Nu este demn pentru țară a se lăsa să fie intimidată de o mână de oameni cari și-au făcut demult din patriotism o meserie și al căror trecut ne spune îndestul ce vor fi capabili să facă în viitor.

Toată lumea este sătulă de domnia acestor paraziți. Națiunea voiește să răsufle un moment, căci grumajii îi sunt apăsați de politica d-lui Brătianu, care o înăbușește. Ea are trebuință de repaos spre a-și reculege puterile și a reîncepe munca zilnică, muncă fără de care popoarele ca și indivizii nu pot trăi.

Acest repaos, această liniște, de care simte atâta trebuință, ea nu o va putea găsi cât timp „dictatorul“ și partizanii săi vor fi la putere. Înlăturarea

lor, prin urmare, se impune ca o cestiune politică și socială de prima ordine.

Atât mai rău dacă cetățenii nu vor înțelege acest adevăr!

❦

[3 decembrie 1882]

„De îmbunătățiri rele cât vrei suntem sătui“, zicea un scriitor pe la anul 1840; și, dacă vrea cineva să judece acest sațiu de îmbunătățiri din ce în ce mai rele, n-are decât să măsure gradul de nepăsare politică cu care publicul întâmpină vestitele propuneri de reformă ale Constituției și legii electorale.

Dar se va da regelui sau Parlamentului dreptul de a declara război? Dar se va introduce noul titlu în Constituție? Dar se vor șterge din număr, ca o definitivă recunoaștere a faptului îndeplinit, județele ce s-a șters demult din trupul, indivizibil, dragă-doamne, al țării? Cine mai ia în serios toate acestea, cui i-ar veni în minte să atribuie acestor lucruri importanța unor acte de stat?

Zece-douăzeci de ani de luptă parlamentară și ziaristică se desfășoară în țările Apusului când legea fundamentală e să se schimbe; la noi pensia reversibilă votată unui patriot merită cu drept cuvânt mai multă atenție decât o schimbare a Constituției.

Cu drept cuvânt zicem. Nu prin vorbe tipărite și votate de două treimi a Adunării chiar se întemeiază monarhia într-o țară, ci prin spirit monarhic, prin încredere în această formă de stat. Acest spirit nu se face, nu se improvizează; el se *naște* din istoria națională, e inerent poporului. Noi însă, după mărturisirea celui mai de căpetenie politician, trăim în realitate sub republică și cată să credem ceea ce ne zice d. C.A. Rosetti, căci e un om, ce e drept, străin în România, care însă a văzut multe lucruri și știe desigur a destinge între monarhie și republică; distinge cu atât mai bine cu cât elementele politice republicane în țară sunt tot atât de venetice ca și el.

În realitate, în noaptea în care Carada și C.A. Rosetti, două venituri orientale, au pus la cale textul Constituției actuale, s-a ucis principiul monarhic în România, au murit pentru totdeauna Mircea Bătrânul și Ștefan cel Mare; au murit atât de mult în inima tuturor încât un Simulescu poate preface în pușcărie mormântul celui dentâi, cum ar preface și pe-al celui de al doilea dacă acesta n-ar avea fericirea de a dormi în pământ străin. Prin acea cartă pusă la cale de doi samsari politici s-au declarat egali samsarii popoarelor străine cu poporul țărilor române. În acel moment naționalitatea

română din aceste țări și-au lepădat armele, recunoscând că pe veci merită a fi esploatată de străini. În decursul întregului nostru trecut, esceptând epoca de tină și înjosire a fanarioților, monarhul avea puterea de a-și apăra poporul. El îi știa nevoile și greutățile, nu punea pe umărul românului mai mult decât poate purta, distingea bine între ceea ce este drept și neclintit din această țară și-ntre ceea ce e venitic și suprapus. Matei Basarab răscumpăra cu bani din visterie pământuri încăpute pe mâini străine; astăzi trei din patru părți ale acestor pământuri sunt în asemenea mâini. Se înțelege că cu pământul trec drepturile publice, cu acestea Parlamentul, cu Parlamentul puterea.

Astfel doi conspiratori au aplicat cuțitul de disecție asupra principiului monarhic precum rezulta din istoria noastră și au făcut din el o umbră, luându-i inițiativa, luându-i orice voință, orice gândire, orice acțiune proprie. E indiferent dar titlul când el se dă umbrei unei instituțiuni.

Domnul nu mai are dreptul de a pedepsi pe tâlharul pus în funcție, el n-are dreptul de-a apăra poporul în contra celor ce învederat îl exploatează, nici asupra vânzătorilor de țară și Domnie el nu mai are dreptul spadei. Luându-se puterii supreme atributele ei înalte, ele s-au depus în mâna Caradalelor; prin chiar legea fundamentală s-au consfințit domnia veneticilor și a parveniților — republica C.A. Rosetti.

Să urmărim dar gradele de tranziție în care domnia acestor elemente se 'ntărește și mai mult, să urmărim cu câte palme devine tot mai adânc mormântul poporului nostru în țara sa proprie.

Ingrată misiune în adevăr, și cel ce simte zi cu zi cam relele politice se schimbă în rele fizice, cum exploatarea exercitată de aceste elemente asupra poporului se preface în morbiditate, sărăcie și moarte, cum viața poporului nostru este prețul cu care se plătește această pseudocivilizație, acela ar fi vrut de mult să 'nchiză ochii, ca să nu mai vază ce se petrece.

Suntem însă condamnați de-a asista și la cel din urmă atentat făcut asupra elementelor rămase independente în țară, la modificarea electorală, care, nimicind drepturile politice ale proprietății istorice, sfărâmă pavăza din urmă care apăra capul acestui popor.

❦

[4 decembrie 1882]

Avem sub ochi expunerea oficială a situațiunii județelor țării pe anul 1880. Impresiunea ce ne-a produs citirea acestei lucrări făcute de comitetele permanente este din cele mai dureroase. Cine mai păstrează încă iluziunea că guvernul d-lui Brătianu a umplut țara de fericiri n-are decât să-și arunce privirea asupra acestor expuneri și va vedea deosebirea enormă ce există în fapt între declamațiunile ziarelor oficioase și realitatea lucrurilor.

Bilanțul cu care se încheie situațiunea fiecărui județ este mai pretutindeni același:

În prima linie, descreșterea populațiunii, descreștere provocată de traiul mizerabil al locuitorilor și de epidemiile variate ce-i bântuie periodic;

Scăderea avuției publice prin împuținarea vitelor, cari constituie principala avere a țăranului român;

Nesiguranța proprietății și a averii cetățenilor prin sporirea numărului făcătorilor de rele;

Părăsirea cultului, multe din biserici fiind văduve de servitori;

Instrucțiunea publică aflată în cea mai deplorabilă stare, din cauza condițiunilor cu totul primitive ale localelor de școală acolo unde se găsesc și a soartei precarie de care se bucură învățătorii;

Căile de comunicațiune lăsate în plata lui Dumnezeu. În fine, administrația comunelor încredințată pe mâna unor oameni netrebnici, corupți și venali, a căror singură țintă este de a se înavuți pe nedrept din averea administraților lor.

Iată, în lineamente generale, binefacerile realizate pe socoteala țării de regimul actual.

Cum vedem, decrepitudinea morală și intelectuală de care suntem izbiți merge în paralel cu degenerarea fizică; una servește de complement celeilalte.

Astfel, tot progresul de care ni se împuiază urechile există numai la suprafață; fundul este o adevărată mocirlă. Pe când droaia satisfăcuților și a chivernisiților zilei se răsfață în onori și se îngrașă din sinecure, masa națiunii suferă de toate neajunsurile fizice și morale.

Hrana țăranului este redusă astăzi la cea mai simplă expresiune, pentru că toată munca lui de peste an nu ajunge să plătească nenumăratele biruri pe cari stăpânirea părintească a d-lui Ion Brătianu i le-a pus în spinare. Dacă el reușește a-și scăpa vita din bătătură din gheara teribilului perceptor, vine peste noapte hoțul și i-o fură și, oricum ar face, el este obligat să rămâie tot sărac.

În asemenea condițiuni este de toată evidența că țara merge către o adevărată ruină. S-a zis, și cu drept cuvânt, că țăranul este temelia casei. Ori, slăbindu-se necontenit această temelie, edificiul întreg al statului român poate să se prăvălească. Dacă aceia cari au în mână soarta și viitorul țării nu văd primejdia, atât mai rău pentru ei, — atât mai rău mai cu seamă pentru cetățenii cari-i sufăr încă în fruntea afacerilor publice.

Este un adevăr dureros astăzi că administrațiunea d-lui Brătianu n-are altă preocupațiune, nu urmărește alt scop decât mănținerea sa la putere prin toate mijloacele putincioase, morale și imorale. Aceasta explică pentru ce, de șase ani, asistăm la repețirea uneia și aceleiași drame, care se numește decadența fizică și intelectuală a României. Grija prefectului roșu nu este de a sili pe sătean să-și trimită copiii la școală arătându-i foloasele instrucțiunii; nu este de a-l ajuta și de a-l ocroti în vremuri de nevoie, de a-l învăța principie de igienă casnică, de a-l îndemna să nu lase în părăsire biserica, de a-i inspira idei de patrie și de solidaritate națională; grija prefectului roșu este ca alegerile să se facă după chipul și asemănarea guvernului. Aci se mărginește tot rolul său: încolo lucrurile vor merge cum va da Dumnezeu! Sub domnia acestor falși patrioți prefectul nu mai este mentorul și părintele administraților săi; el este sicarul puterii centrale, asupritorul lor. Ce-i pasă acestei slugi credincioase, care, lipsită de orice valoare proprie, nu însemnează ceva decât prin partidul din care face parte, ce-i pasă lui Chirițopol, lui Anastasiu și lui Stătescu, bunăoară, dacă numărul morților din județul său întrece pe al născuților, dacă epizootia decimează vitele locuitorilor, dacă tâlharii se înmulțesc, dacă siguranța publică descrește și dacă belșugul de odinioară al satelor este înlocuit prin sărăcie lucie? Nu pentru îndreptarea acestor rele a fost numit el prefect; el are o misiune mai înaltă, mai nobilă și mai demnă de dânsul: aceea de a asigura alegerea de deputat a unui Iepurescu, a unui Dimancea, a unui Pătărlăgeanu și a atâtor alte talente distinse cari onorează partidul său. Din momentul ce această grea sarcină este realizată, prefectul își freacă mânile cu satisfacțiune, căci rolul său a încetat.

Cât timp, prin urmare, destinele țării vor fi încredințate pe mâinile unor astfel de oameni, pentru cari cuvintele de patriotism și de conservațiune națională nu sunt decât mijloace întrebuințate pentru căpătuiala partidului, vom avea să înregistrăm cu durere bilanțul de care am vorbit mai sus și care se traduce prin degenerarea fizică și intelectuală a națiunii.

❦

[5 decembrie 1882]

S-o lovi nu s-o lovi, iat-o frântă că ți-am dres-o. Cam așa, în bobote, ni se răspunde de cătră foile guvernamentale de câte ori relevăm lucruri reale și pozitive, ca și când le-am vorbi chinezește și nu ne-ar pricepe. Una zicem noi, alta răspund dumnealor.

Să zicem că toate foile sunt pline de mizeriile reale de cari sufere țara? Să venim cu statistica, multă-puțină câtă se face la noi, pentru a proba că în țara aceasta, care se numește românească, elementul românesc este cel care scade la număr, el e cel atins de morbiditate și moarte, că nici catolici, nici izraeliți, nici oameni de vro altă lege n-au a înregistra pierderi anuale atât de însemnate ca poporul ortodox, adecă cel de limbă română? Să cităm din nou economiști vrednici de credință cari arată că trei din patru părți ale proprietății rurale au trecut deja în mâna unor străini deghizați? S' arătăm cum douăzeci la sută din copiii născuți sunt nelegitimi, făcuți în concubinaj? Să spunem în fine că aproape 30.000 de oameni, numai în capitală, sunt trecuți în recensimentul din urmă între *indivizi fără nici o profesie?*

Nu mai vorbim de Moldova. Stările de lucruri, incuria administrativă din acea jumătate a României — mizeria țăranului, decreșterea populației rurale și morbiditatea ei, toate acestea își bat joc de orice descriere, lasă în urmă puterea oricărei pene.

Și dacă le relevăm acestea, dacă arătăm nu ceea ce noi zicem, ci lucruri ce le constată în scrierile lor teoretice chiar membri ai partidului: un Aurelian, un Ioan Ghica ș.a., dacă afirmăm că e clar ca ziua că, cu toată pretinsa civilizație, dăm îndărăt — ce ni se răspunde?

Românii s-au bătut bine la Plevna.

Ba ni se citează pasaje din „Timpul“, privitoare la purtarea oștirii noastre ca și când ar fi având a face una cu alta.

Ei, și turcii s-au bătut bine la Plevna și cu toate acestea praful s-alege de Împărăția turcească.

O satiră din anul 1821 zice:

> Toate ar fi mers mai bine, dacă turcul n-ar fi fost
> Vrednic numai la războaie, dar în politică prost.

Același lucru 'l putem spune despre câte se petrec la noi. Politică proprie nu numai că nu s-a făcut vrodată, dar cei mai mulți oameni par a avea o înnăscută incapacitate de-a înțelege importanța cuvântului. Nu este și n-a fost nicicând politică frământarea bizantină de a parveni, intrigile personale de harem și serai și goana după aur a o mână de străini deghizați, constituiți în societate de esploatare.

Nici o reformă din câte se propun nu se face din punct de vedere obiectiv, pentru că așa ar fi bine să se facă, ci pentru că e oportun, pentru că un interes de partid o dictează.

Oare politică să se poată numi apucăturile bizantine ale unui I. Brătianu, acestui om care-și bate joc de toți bărbații din țară, care-i înalță pentru a-i sfărâma, pentru a-i arunca apoi într-un colț, ca să le fie silă lor înșile de ei?

Oare politică să fie a se servi de oameni corupți, a căror viață și privată și publică e un adevărat scandal, și-a face din ei sâmburul partidului său? Politică e din partea acestui om de stat de-a acoperi hoțiile coreligionarilor săi, politică de-a-și îmbogăți soitarii prin afaceri scabroase, politică oare de-a da pradă țara și instituțiile, viitorul poporului, bunăstarea lui în mâna unor elemente inculte și perverse totodată, de cari sunt pline Adunările? Politică e de-a decora pe trădători și de a-i pune în evidență, când asemenea oameni, chiar folositori să fi fost faptelor sale, cată să rămâie în umbră, pentru a nu răpi poporului întreg credința în onestitate?

Și care-i scopul cu care se nimicește moralmente și fizic poporul nostru, căci statistica ne dă dreptate în toate privirile: se nimicește.

Dacă în fruntea guvernului ar fi o comisie străină am ști scopul: substituirea. Există străini cari nu fac nici un mister din aceasta; alt popor pe aceeași espresie geografică e parola multora din ei.

Care poate fi scopul d-lui Brătianu îndeosebi?

D-sa știe, oricât de puțină istorie să fi învățat, că liberalismul e dizolvant, cu atât mai dizolvant când, paralel cu el, avem zilnic imigrațiunea? D-sa știe că, oricât de rău ar fi fost trecutul — retrograd chiar — al țării noastre, această țară era înainte de toate a românului, ceea ce azi nu mai este? D-sa știe că toate elementele c-o ambiție estravagantă de-a parveni sunt naturalmente eterogene și că a le da vânt, precum le dă, înseamnă a înstrăina țara? Le știe fără îndoială sau, dacă nu le știe, n-are decât să privească mutrele dimprejurul său pentru a se convinge pe deplin. Le pasă acestor cumularzi, acestor samsari politici, acestor ignoranți de țară, cum ne pasă nouă de China.

Și când toate acestea sunt învederate, când, mulțumită unei politici vitrege de chiverniseală, în toate punctele se observă un regres înspăimântător a elementului român, ce ni se răspunde?

„Românii s-au bătut bine“. „N-aveți încredere în vitalitatea poporului“, o frază a d-lui Dim. Sturza.

Toate popoarele agricole și păstorești sunt războinice. Dar ce dovedește asta? Dovedește poate că, cu toată bravura, al nostru nu dă îndărăt?

Dacă politica străină, împreună cu străinii ce ne guvernează, tind la substituirea elementului român prin scursături din toate unghiurile lumii, dacă nici unul din relele ce bântuie populațiunile noastre nu merită atenția așa numiților oameni de stat și dacă la toate mizeriile ce relevăm nu primim alt răspuns decât digresiuni asupra gloriei militare îi putem asigura pe adversari că — din nenorocire — va veni o zi în care nimeni nu va mai putea conta pe un popor sărăcit și demoralizat. Istoria își are logica ei proprie; nici un neam nu e condamnat de a suporta în veci un regim vitreg, corupt și mincinos, chiar dacă acel regim se exercitează de către fiii lui proprii, cu atât mai puțin când se exercită de stârpituri orientale. Ne temem că aproape e ziua în care simțul conservațiunii fizice, revoltat de maltratările administrative și fiscale și de exploatarea escesivă din partea străinilor, va preface poporul nostru într-o unealtă lesne de mânuit în contra a chiar existenței statului.

❦

[9 decembrie 1882]

Observăm că unirea între grupurile opoziției nu-i face multă plăcere „Românului“. Onorabilii confrați găsesc că deosebirile între sinceri-liberali și sincer-conservatori sunt atât de mari încât nu e cu putință a se stabili o programă comună, că grupurile sunt una numai în negațiune, pentru a forma un partid obstrucționist ș.a.m.d. Când lipsește ideea răsare numaidecât un cuvânt nou care nu prea are înțeles, dar care ține locul ideii. „Obstrucționiști“ e bine și felicităm pe confrați pentru îmbogățirea dicționarului de porecle. Trăim în țara poreclelor, ne-am deprins cu toate, încât, precum am suportat titlul de reacționari, fără a o fi, credem că putem suporta fără pagubă și pe acesta. Unde-a mers mia, meargă și suta.

Din nou ni se spune bunăoară că dorim întoarcerea stării de lucruri înainte de 1700, că „vorbim cu deliciu de un Domn român de sânge,

înconjurat de-o aristocrație istorică“, ba „Românul“ are chiar aerul de-a ne face o imputare din aceasta. Să ne-nțelegem: nu dorim nici una, nici alta.

Dar de ce n-am aminti cu iubire trecutul? Fără îndoială vechii Domni cari și-a întins armele până-n Dunăre și Nistru, ei, „scut creștinătății“ precum îi numea biserica și evul mediu, n-au existat pentru a face rușine generației actuale, și acea aristocrație, cu independența ei de caracter, cu curajul ei, ale cărei privilegii consistau în datorii către țară mai grele decum alții aveau a le purta, asemenea n-ar fi vro pagubă dac' ar exista și astăzi. Dar de la părerea de rău după veacuri trecute de neatârnare până la dorința nerealizabilă de-a restabili trecutul e o mare deosebire.

Dacă ne place uneori a cita pe unii din Domnii cei vechi nu zicem cu asta că vremea lor se mai poate întoarce.

Nu. Precum lumina unor stele ce s-au stins de mult călătorește încă în univers, încât raza ajunge ochiul nostru într-un timp în care steaua ce au revărsat-o nu mai există, astfel din zarea trecutului mai ajunge o rază de glorie până la noi, pe când cauza acestei străluciri, tăria sufletească, credința, abnegațiunea nu mai sunt. Degeaba pitici moderni ar îmbrăca zalele lor mâncate de rugină dacă nu pot umplea sufletele cu smerirea și credința celor vechi.

Ci nu de ei poate fi vorba când discutăm ceea ce se petrece în zilele noastre; nu virtuțile lor de eroi și de sfinți pot fi măsura virtuților confiscate ale ilustrațiunilor actuale. Nu abnegațiunea, onestitatea vulgară, care e dator s-o aibă orice om de rând, nu eroismul, sentimentul celei mai simple datorii, iată ceea ce căutăm în zădar la adversarii politici. Nu restabilirea trecutului; stabilirea unei stări de lucruri oneste și sobre, iată ținta la care se mărginește oricine din noi.

Este sau nu adevărat că prezidentul acestei Adunări a numit-o compusă din oameni vrednici de pușcărie și carantină? Este sau nu adevărat că nu există, între șefii partidului chiar, nimenea care să crează în onestitatea acestui partid? Dacă n-ar fi decât această mărturisire, ea ar fi îndeajuns pentru a face cu neputință perpetuarea la guvern a unor asemenea elemente. Stigmatizați de chiar șefii lor cu epitetul de putregaie și de oameni corupți, orice ar pretinde că vor să facă de acu-nainte, la ce ne putem aștepta de la ei? Din coada de câine sită de mătasă nu se face. Corupția dinlăuntrul partidului, vânătoarea brutală după aur și influență ar fi motive îndeajuns pentru ca toți oamenii de bine, fie chiar deosebiți în principii, să se unească în contră-le, nu pentru a opune reforme la reforme, ci pentru a restabili

domnia celei mai vulgare onestităţi, celui mai vulgar spirit de echitate. Nu poate o naţie să fie pururea condusă de ne-adevăr şi de corupţiune. Nu i se poate spune zi cu zi ce progrese enorme face, în acelaşi timp în care membrii ei sunt scoşi în vânzare ca vitele la târg. Nu se poate vorbi de sporirea avuţiei publice în acelaşi timp în care populaţiunea decreşte pe-un pământ roditor şi înzestrat cu toate de natură. Nu se poate vorbi de progresul luminii când nici trei la sută nu ştiu citi şi scrie.

Când toate concurg pentru a dovedi că domnia ignoranţei şi cupidităţii privilegiate e cu neputinţă în România şi că ceea ce se cere înainte de toate e un guvern onest, ni se spune că unii din opoziţie sunt prea liberali, alţii prea reacţionari şi că o unire între ei nu e cu putinţă. Noi credem însă că sunt o sumă de lucruri cari n-au a face cu subtilităţile teoretice ale deosebirii între principii liberale şi conservatoare. Asemenea deosebiri nu mai pot exista între partide de vreme de principiile supreme nici nu sunt în discuţie. Nu e în discuţie alegerea între monarhie şi republică, nu drepturile sau datoriile cetăţenilor, nu Constituţia; o luptă pentru religia politică nu mai e la loc şi cu cale de vreme ce problemele ei sunt rezolvate prin legile actuale, prin Constituţia actuală. Toată discuţia asupra unor lucruri ce nici nu sunt în cestiune, nici formează pentru cineva obiectul vreunei controverse e stearpă, fără soluţiune practică, şi, după cât ştim, nu preocupă pe nimeni şi nu de ea e vorba.

Ceea ce simţim cu toţii însă sunt relele reale cari bântuie ţara, rele cari nici au a face măcar cu principiile conservatoare sau cu cele liberale şi pentru a căror înlăturare nu se cere dialectică şi oratorie, ci muncă, echitate şi adevăr.

Mizeria materială şi morală a populaţiunilor, destrăbălarea administraţiei, risipa banului public, cumulul, păsuirile, corupţia electorală, toate acestea n-au a face, la dreptul vorbind, cu cutari sau cutari principii de guvernământ. Oricare ar fi guvernul şi oricare vederile sale supreme, corupţia şi malonestitatea trebuie să lipsească din viaţa publică; oricare ar fi, pe de altă parte, religia politică a unui guvern, ea nu-i dă drept de-a se servi de nulităţi venale, de naturi catilinare, de oameni de nimic pentru a guverna. Chiar numai tendenţa, clar formulată, ca statul să fie guvernat de oameni de cea mai elementară probitate şi să 'nceteze de-a fi mărul de ceartă între cavaleri de industrie şi de facem-treburi, cuprinde un întreg program faţă cu aceia cari nu cred în nimic şi pentru cari principiile politice n-au fost decât pretexte de-a parveni şi de-a se îmbogăţi.

❦

[11 decembrie 1882]

În sfârșit Senatul a scuturat amorțeala în care zăcea de atâția ani sub influența sirenei Brătianu. Un curent galvanic a străbătut membrele îmbătrânite ale acestui corp și, pentru prima oară, ne-a fost dat să-l vedem răspunzând cu demnitate și bărbăție la presiunile cutezătoare ale puterii centrale.

Oricât s-ar masca faptul de cei interesați, este netăgăduit că votul de la 7 decembre, care trimite în judecata Înaltei Curți de Casațiune și de Justiție pe generalul Slăniceanu, constituie o înfrângere umilitoare a „dictatorului“. Opiniunea publică nu s-a înșelat un singur moment asupra importanței politice a acestei ședințe și toată lumea este de acord spre a recunoaște că ceea ce un cap de cabinet, respectuos către reprezentațiunea națională, ar trebui să facă în asemeni împrejurări ar fi să-și depuie demisiunea în mâinele M. S. Regelui.

Că d. Brătianu nu va urma această linie de conduită, singură demnă, singură admisibilă pentru un ministru constituțional care se respectă, aceasta o știm mai dinainte. Acest ministru n-a iubit niciodată situațiunile limpezi și onorabile; caracterul său respinge orice rezoluțiune virilă. Om de tenebre și de politică bizantină, el va căuta să escamoteze acest vot care-l lovește cu brutalitate în față și, prin influența atotputernică, dizolvantă, fatală, de care dispune, va sili pe venerabilele momâi din palatul Academiei să revie asupra neașteptatei lor hotărâri. Aceasta nu va fi nici cea dintâi, nici cea din urmă încercare a sa.

Nu dară de consecințele ce va avea acest vot, cu privire la tristul erou al zilei, ne interesăm astăzi, ci de veleitățile de independență față cu „Vizirul“ ce s-au manifestat deodată în sânul maturului corp.

Nu mai era un mister pentru nimeni că d. Brătianu luase sub înalta sa protecțiune pe ministrul de război acuzat că a fost mituit de ovrei ca cel mai de rând membru al partidului roșu. Faptul era de o gravitate fără seamăn și cel mai elementar bun simț impunea în mod imperios atât protectorului cât și protegiatului să ceară ca lumina să se facă degrabă, pentru onoarea armatei care avusese pe acel militar în fruntea ei, pentru onoarea țării care-i încredințase un post atât de înalt. Din nenorocire, păcatul era vădit, pipăit, indiscutabil și d. Brătianu n-a putut găsi alt argument spre justificarea protegiatului său decât să strige senatorilor: — Și eu am făcut tot așa! Atât

de mult era convins primul ministru de devotamentul, de supunerea, de platitudinea acelora la cari se adresa, atât de mult disprețuia el opiniunea publică, înaintea căreia făcea atâtea temenele ipocrite odinioară, încât căpătase convicțiunea că este destul să afirme solidaritatea sa cu tripotagiurile ovreiești ale actualului reprezentant al Râmnicului Sărat spre a-l scăpa curat ca argintul din încurcătura în care-l aruncase teribilul d. Grădișteanu.

Știm cu toții scandalul ce a urmat acestei incalificabile intervențiuni, scandal fără precedent în istoria politică a oricării țări constituționale. Nu numai ministrul abuziv sau taxat astfel n-a fost trimis înaintea supremei instanțe judecătorești a țării, după cum cerea legea și morala publică, după cum a reclamat-o el însuși, dară încă a fost numit șef al statului-major al armatei, pe care raportul d-lui Grădișteanu afirma că a dezonorat-o, și, acum în urmă, ca încoronare a operii, numit — căci nu este cu putință a se zice că a fost ales — numit senator!

Desfiderea aruncată opiniunii publice nu putea fi mai pe față, nici voința Coroanei siluită cu mai mare cutezanță. Trebuia în adevăr la cârma statului un ministru autoritar și fără sfială de legi și de oameni ca d. Brătianu pentru ca să asistăm la desfășurarea unui atare cinism guvernamental.

Astfel, grație presiunii sale neobosite, ceea ce se anunțase la început ca o dramă, destul de tristă, căci era vorba de onoarea unui ofițer superior român, era aproape să se termine ca o mizerabilă farsă, în care generalul Slăniceanu și protectorul său făceau *le pied de nez* Senatului întreg. Femeia frumoasă se termina în coadă de pește…

Din norocire, înscenarea farsei a lăsat mult de dorit; lucrurile au fost ticluite așa de transparent încât și cei mai credincioși au stat la îndoială în fața rușinei ce li se cerea să sancționeze. De aceea, când nevinovatul d. Orleanu și-a citit raportul, făcut în numele faimoasei comisiuni de „informațiune“, prin care fostul ministru de război era spălat de toate păcatele comise și se conchide că nu e necesitate de trimitere înaintea Curții de Casațiune, murmure destul de expresive s-au ivit printre senatori. Palidul ministru de justiție abia a avut curajul să răspundă discursului virulent al prințului Dimitrie Ghika, care a sfârșit prin a înțelege în cele din urmă că ceea ce pretindea guvernul însemna pur și simplu sinuciderea morală a Senatului.

Rolul decisiv însă în această afacere a fost rezervat generalului Florescu care, cu un tact superior, cu o sobrietate de cuvinte exemplară, a arătat

colegilor săi câte pericole pot decurge pentru prerogativele și demnitatea Senatului din imixtitunea continuă și fățișă a guvernului în voturile sale.

Numirea d-lui Slăniceanu ca șef al statului-major al armatei în condițiuni atât de anormale, când un vot de blam al Senatului stă suspendat d-asupra capului său, acuzându-l de concusiune și de tripotagiuri, — această numire este o adevărată crimă din partea guvernului, căci șeful statului-major nu este destul să fie inteligent și capabil în lucrările sale, el trebuie să fie cinstit și, până la proba contrarie, cinstea d-lui Slăniceanu este bănuită.

Se știe cari au fost consecințele acestui discurs: cu o majoritate de 20 voturi în contra a 8, Senatul a decis trimiterea fostului ministru în judecata Curții de Casație, numind în acelaș timp și comisiunea de acuzare.

Ce va face această comisiune, compusă din elemente atât de disparate, ne este cu greu să o spunem. Oricare va fi rezultatul final al cestiunii Slăniceanu, un lucru rămâne de aci înainte câștigat pentru toată lumea: votul de blam ce a izbit deopotrivă atât pe fostul cât și pe actualul ministru de război.

❦

[12 decembrie 1882]

Din capul locului am observat că rău și fără cale Creditul Funciar Rural se adresează la tribunal în procesul ce-l intentează d-lui Alex. Ciurcu. Distingerea care se face între acțiune publică și acțiune privată ni se pare o subtilitate arbitrară în materie de presă, cu atât mai arbitrară în chiar cazul de față. Activitatea Creditului nu este o activitate privată. Concesionată de stat, având privilegiile ei, prin urmare drepturi escepționale, stând în legătură cu toată lumea capitaliștilor precum și cu toată lumea proprietarilor, având o activitate publică și o răspundere publică, se prea poate întâmpla ca gestiunea Societății să fie supusă unei critice aspre, mai mult — se poate zice, fiindcă suntem la noi în țară — că se fură.

Ei, și nu s-o fi furând la noi în țară!

Când vedem atâția oameni cari din nimic au ajuns milionari, fără a înființa fabrici, fără a face agricultură, și când știm că pentru majoritatea oamenilor banul se datorește muncii, la ce să atribuim aceste îmbogățiri ca din senin? Dar vom numi-o agiotaj, dar păsuială, dar favoare guvernamentală, destul că sume de aur se duc în mâni cari n-au oferit

societății un echivalent de servicii pentru ele și poate ca juridic lucrul să fie îngăduit sau să poată scăpa printre picături; moralmente și economic vorbind e o spoliație. Spoliație sistematică, de sus până jos. O pensie reversibilă de ex. care se plătește unui om ce nu și-a petrecut timpul în serviciul statului, ci urmărindu-și ambițiile sale personale, e după a noastră părere o spoliație a tezaurului. Da-ne-va d. C.A. Rosetti în judecata tribunalului că nu poate mânca și el o pâine de răul nostru?

Nu credem.

Dar, pentru a ne întoarce la cazul nostru, orice delict, fie de natură privată, fie de natură publică, care se consumă și se comite *prin presă* nu poate veni decât înaintea Curții cu Jurați. Cuvântul tipărit, iată termenul de căpetenie. Cuvântul tipărit se judecă de Curtea cu Jurați. D. Ciurcu a afirmat ceva prin cuvânt tipărit. D. Ciurcu vine înaintea juraților. Dacă jurații vor judeca că afirmarea d-sale tipărită e o calomnie, că această aserțiune calomnioasă au adus pagubă Creditului, cestiunea acelor pagube poate fi urmărită mai departe, pân-atunci însă nu.

Nu vorbim aci ca amici ai libertății presei. Se poate că noi înșine am dori să vedem respectate multe lucruri; am voi să vedem respectate credințele religioase și tradițiile naționale, am voi poate să vedem neatinse bunurile ideale ale poporului și ale istoriei noastre, dar n-o putem face. Vorbim aci de textul pozitiv al legii fundamentale, care nu permite nici o urmărire a presei decât înaintea juraților. La conștiința publică se adresează tiparul, conștiința publică să-l judece.

Poate cineva să nu fie mulțumit cu libertatea absolută a presei. Indiferent. Pe cât timp Constituția subzistă și trimite orice enunțare a presei, de orice natură ar fi, înaintea juraților, acolo trebuie să și meargă. Cine nu e mulțumit se va plânge de Constituție, va cere modificarea ei; dar, pân' a nu se modifica, tribunalele nu devin competente de-a judeca nici ceea ce se petrece, nici ceea ce nu se petrece în presă.

Și s-au petrecut multe în presa din țară. Ziare scrise în limbi străine sau și de străini au insultat adesea poporul și istoria noastră. Mai mult. Era destul să sosească în mijlocul nostru vrun om dintr-o bună familie română pentru ca o pană ocultă să-l denigreze în ochii publicului, nu pentru altceva decât pentru singura cauză ca e român și că familia lui a fost domnească în România. Denigrări de cea mai înjosită speție, a căror sorginte era cu toate astea foarte sus, al căror instrument era vrun erou de tristă figură. Ei, pe tribunalul secția cutare nici nu l-a durut capul de asta, pentru că n-avea

dreptul să se ocupe. Curtea cu Jurați ar fi trebuit să judece și la dânsa nu s-a adresat nimenea. Sunt cestiuni acestea cari se țin de conștiința chiar a poporului românesc și când această conștiință suportă injuriile ce se aduc oamenilor de frunte ai nației aceștia sunt destul de generoși pentru a nu apela la ea, pentru că rușinea națională ar fi rușinea lor. Libertatea presei poate fi un rău, dar e înscrisă în Constituție; nici o excepție, nici o tâlcuire într-altfel a Constituției nu se încape.

Singura pedeapsă care s-a aplicat regulat celora cari au abuzat de această libertate, celora ce-au insultat Coroana și familia regală de ex., a fost câte-un *Bene merenti* aplicat pe piept.

Dacă Creditul Funciar Rural se crede calomniat, calea la Curtea cu Jurați îi e deschisă, cealaltă cale însă, mai recomandabilă, e de a solicita pentru jurnalistul de care se crede atins una din acele plăci de metal cu care s-au decorat Orășanu și semenii lui.

❦

DEZMINȚIRE

[12 decembrie 1882]

Unele ziare par a-și fi făcut o plăcere din a comunica fel de fel de știri eronate asupra „Timpului“. O asemenea știre, într-o formă neobicinuită și puțin colegială, o găsim trecută în „România liberă“ de azi. N-avem decât a repeta declararea categorică făcută în atâtea rânduri că nici este, nici a fost vrodată vorba de încetarea „Timpului“ și că toate amănuntele date în această privire de „România liberă“ sunt inexacte.

❦

ROȘII DIN PARIS

[12 decembrie 1882]

Următoarele rânduri le reproducem dintr-o foaie străină și anume „Wiener Allgemeine Zeitung“:

Consiliul radical roșu din Paris face adeseori demonstrațiuni politice, dar cată să-i dăm oarecare dreptate dacă discută din când în când cestiunea prefecturei poliției, căci în privința aceasta Parisul se află într-o stare excepțională, ce nu întâlnim nici într-o țară europeană, afară doară în Turcia și Rusia. Poliția prefecturei e un stat în stat, ba și mai mult. La 12 aprilie 1881 președintele actual a Camerei a zis în ședință publică despre prefectul poliției: „Acest funcționar poate, după plac, a se substitui șefului său ierarhic (ministrului de interne) și chiar autorității guvernului“. Albert Gigot, ca prefect, a dat o circulară în care a recunoscut expres că „poliția poate numai cu multă greutate să observe dispozițiunile legei (!) privitoare la apărarea libertăței personale“. Un alt prefect de poliție de mai nainte mărturisește că, „deși însuși este legist, totuși în cele din urmă s-a deprins de a nu-i mai păsa de legalitate“. Poliția prefecturei e suverană, împiedecând și mersul justiției chiar în cazuri importante criminale. Astfel s-a întâmplat că scandaluri publice ce preocupau tot orașul, n-au ajuns înaintea tribunalului. Nici chiar prefecții cunoscuți ca republicani n-au permis măcar un control oficios asupra faptelor lor. Din aceste cauze consiliul comunal adeseori a voit să refuze cele 23 milioane pentru întreținerea prefecturei poliției, cerând desființarea sau reorganizarea poliției. Câte cheltuieli nu se fac aci despre cari nu se dă nici o socoteală, căci nici nu pot fi justificate? Să ne aducem aminte de prefectul de poliție Leon Renault; de procesul Cissey-Yung și de tot spionajul de atunci, plătit în timp de mai mulți ani și aceasta numai pentru niște intrigi nedemne și infame…“

❦

[15 decembrie 1882]

Pe când la noi în țară atenția publică e absorbită de fenomenele de corupție și de cădere, ce le prezintă un partid în disoluțiune, ale cărui miasme se răspândesc, umplând spiritele cele mai bune de slăbiciune și de îndoială, în afară de marginile țării noastre se pregătesc lucruri proprii a da o altă față Europei.

Deși, până mai ieri, se știa de toată lumea că relațiile dintre Germania și Austro-Ungaria sunt bune, că, în aproape toate cestiunile esterioare, aceste puteri merg mână 'n mână, totuși nimeni nu cunoștea mai de aproape natura acestor relații, nu știa dacă ele consistă într-un consimțământ de mai nainte stabilit asupra tuturor cestiunilor ce s-ar putea ivi în urma Tractatului de la Berlin sau dacă ele mergeau mai departe, constituind o alianță adevărată, fixată prin documente autentice.

Ocolul pe care d. de Giers, ministrul de esterne al Rusiei, l-a dat — în afaceri de familie — Curților Europei au dat însă ocazie la o sumă de

descoperiri cari au început a neliniști spiritul public și a dovedi că situația politică e plină de furtună și de pericole.

Imediat în urma plecării sale din Germania, unde fusese foarte bine primit și avuse o întrevorbire cu principele de Bismark, o foaie acreditată, ale cărei inspirațiuni se datoresc oficiului de esterne, a afirmat că înțelegerea între Austria și Germania nu este numai un fel de acord în privirea intereselor comune, ci e stabilită în scris prin act autentic.

Austria n-a prea fost mulțumită cu enunțarea aceasta publicistică, căci, când un lucru se întâmplă în taină și e menit a rămânea tăinuit, descoperirea nu poate fi decât neplăcută, mai ales când ea e de natură a da loc la esplicațiuni între două puteri de o potrivă și rivale cum e Austria și Rusia. Cu toate acestea, în momentul întâi știrea aceasta era de natură a liniști lumea financiară și politică. Oricât de puternic ar fi imperiul de la nord, nu poate risca un război în contra celor două mari puteri ale Centrului Europei. În contra uneia din ele chiar succesele ar fi neînsemnate și pierderile mari; în contra amândurora Rusia ar rămânea învinsă.

Dar numaidecât se ivi o altă știre care slăbi în mod considerabil efectele celei dentâi. „Gazeta de Colonia“ comunică condiția de căpetenie pe care se întemeiază alianța austro-germană. Nu în orice caz era valabilă și obligatorie pentru amândouă părțile. Numai atunci când una din aceste două puteri ar fi atacată din două părți, cealaltă e obligată a-i veni în ajutor. Dacă atacul s-ar întâmpla numai dintr-o singură parte, cealaltă aliată e liberă în acțiunea ei și poate decide orice crede că ar fi practic pentru dânsa. Cheia acestei convențiuni pare a fi următoarea: după încheierea Tractatului de Berlin, Germania a prevăzut posibilitatea unei alianțe ruso-franceze, pe când Austria, care, prin ocupațiunea Bosniei și Herțegovinei, iritase în grad mare susceptibilitatea Rusiei, putea să presupuie că aceasta din urmă va apela și la Italia. În decursul politicei sale de unitate, Italia a cam perindat alianțele; ea a câștigat Lombardia prin alianță franceză, Veneția prin cea germană; se putea deci presupune că, pentru a câștiga Triestul și Trentinul, nu va fi surdă la propunerile Rusiei.

Cum însă ar ieși alianța austro-germană, calculată cazuistic pe aceste eventualități de mai nainte determinate, dacă Germania n-ar avea a face decât cu Franța și nu cu Rusia, dacă Austria n-ar avea în contră-i decât Rusia și nu Italia? Aceasta a fost întrebarea gravă ce s-a născut în urma descoperirii de mai sus și care a imprimat înțelegerii un caracter și mai problematic. Abia se pusese în avanscenă aceste amănunte asupra

înțelegerei austro-germane și se născuse siguranța că în ea nu mai e loc pentru un al treilea, când ni se dete un nou signalment al ei: nu este încheiată decât pe cinci ani; s-a stabilit la 1879 și espiră în octomvrie 1884.

Toate aceste descoperiri la un loc au făcut a se presupune că evenimentele la cari ele se referă se apropie, o presupunere întărită încă prin înarmările Rusiei, prin crearea de nouă drumuri de fier strategice spre marginea Poloniei, prin întărirea granițelor ei. În fine, zilele din urmă secretarul cel mai intim al princepelui de Bismarck, fiul său, contele Herbert, a sosit la Viena cu depeși pentru ambasadă și pentru contele Kalnoky. Acest din urmă eveniment caracterizează pe deplin gravitatea situațiunii. Va fi avut a aduce admonițiuni Austriei de-a nu se încrede în asigurările de pace ale Rusiei și de a se pregăti repede în vederea unui apropiat război? Acesta se presupune c-ar fi cuprinsul misiunii sale, căci același sfat l-au repetat foile germane la adresa Italiei, căreia i-au făcut grave imputări pentru că n-a creat căi ferate strategice și nu e îndestul de preparată pentru ofensivă când ar veni momentul de a-și ținea cuvântul cu care a intrat în alianța austro-germană.

E curios ca în preziua unor evenimente, ale căror urmări sunt aproape incalculabile, cei ce ne guvernează să nu aibă alte griji decât de-a semăna dezbinarea și neliniștea prin propuneri de reformă constituțională. Oamenii aceștia, care-n fiece zi inventează un nou teren pentru aplicarea maniei lor de înnoire și prefacere, par a voi să amețească țara, s-o preocupe atât de mult cu luptele dinlăuntru încât, în cazul unor complicațiuni esterioare, să nu știe unde-i e capul.

N-ar fi oare bine ca primul ministru, în loc de-a se preocupa de prefacerea colegiilor și de electivitatea magistraturii, să aibă ochii ațintiți asupra celor ce se petrec în afară și să recomande amicilor săi politici nu numai cumpăt, dar chiar o renunțare momentană la planurile lor de reforme demagogice?

❦

[17 decembrie 1882]

În fine precedentul e creat.

Tribunalul de Ilfov secția I s-a pronunțat asupra cestiunii competenței în procesul Ciurcu. Prezidentul d. Costescu și judecătorul d. Carp au respins declinarea de competență și a ordonat examenul de fond; singur d. A.

Eustatiu a fost, din contra, de părere a se admite escepțiunea de incompetență.

Știm că românii au libertatea de a gândi, a vorbi, a scrie, a tipări orice doresc; libertate garantată prin Constituție. Pentru ceea ce gândim și credem, pentru ceea ce zicem nu ne-așteaptă rugul inchiziției, pentru ceea ce tipărim nu ne-așteaptă revocare cu de-a sila, cum i s-a impus lui Galilei.

Se poate oare pretinde că o *aserțiune* tipărită cauzează cuiva o pagubă materială *legitimă?*

Dacă aserțiunea e adevărată, adevărul n-are, nu poate avea pedeapsă, nici poate cu drept cuvânt să păgubească pe cineva. Când o aserțiune adevărată aduce cuiva pagubă, acela merită s-o aibă, activitatea aceluia e atunci desigur nelegitimă, reprobată fie de legile pozitive, fie de morală, și nu vedem cum un adevăr, de orice fel ar fi și orice materie ar privi, poate fi întâmpinat de cereri de despăgubire sau de pedeapsă.

Dar aserțiunea e calomnioasă? Atunci cel atins poate cere despăgubire. Ceea ce susținem însă este că, în materie de presă, nu are tribunalul dreptul de-a caracteriza o aserțiune, nu are dreptul de a cerceta dacă ea este adevărată, deci exemptă de penalitate sau calomnioasă, deci meritând penalitate și dând loc la despăgubiri.

Acțiunea penală e aci cea de căpetenie; de la hotărârea ei atârnă accesoriul despăgubirii. Până a nu se decide dacă aserțiunea este sau nu o calomnie, până a nu se caracteriza ca atare, nu poate fi vorba de accesoriu, pentru că, pe cât timp o sentență nu s-a dat — și numai jurații o pot da — există prezumpțiunea că aserțiunea încriminată e adevărată. Adevărul neavând pedeapsă, nu poate cauza daune legitime.

Nu ni se vorbească de cazuri analoge, de crime ce se judecă de jurați și cari dau loc la cereri de despăgubire înaintea tribunalului. Acele crime sunt fapte constante sau constatate. O aserțiune însă, pentru a deveni calomnioasă, trebuie declarată ca atare de către cel ce se cuvine și aceasta nu se poate face decât adresând juraților întrebarea dacă aserțiunea merită sau nu numele de calomnie. Tribunalul nu poate prejudeca. Precum nu poate declara de criminal pe cel ce n-a fost încă judecat de jurați, tot astfel nu poate numi calomnioasă o aserțiune care n-a fost numită astfel prin o sentență a juraților.

Precum pentru prevenit, înainte de-a fi condamnat, există prezumpțiunea că e nevinovat, tot astfel pentru orice aserțiune tipărită există

presupunerea că e adevărată, deci nevinovată, înainte de-a se statua contrariul de judecătorii ei firești.

Tribunalul ar fi competent numai într-un caz și acesta este: ca o aserțiune *adevărată* să poată cauza o pagubă *legitimă* cuiva și să poată trage după sine o cerere de despăgubire, asemenea *legitimă.* Dar aceasta e inimaginabil. Căci dacă aserțiunea e adevărată, paguba nu poate fi legitimă și nici cererea de despăgubire; dacă nu-i adevărată, e o calomnie, dar caracterul de calomnie nu i-l pot atribui decât jurații.

Insistăm atât de mult asupra acestui punt pentru că precedentul poate avea urmări incalculabile. Orice aserțiune, orice apreciație scrisă sau tipărită poate cauza pagube cuiva. Dar un zugrav nu are talent, își espune tablourile ș-o constatăm aceasta prin critică tipărită? Proces de despăgubire. Nu-și poate desface tablourile; l-am discreditat. Dar o cântăreață n-are glas și o arătăm aceasta? Proces de despăgubire; nu se poate angaja; am discreditat-o. Dar o bancă angajează banii clienților ei în afaceri problematice ori hazardate; o descoperim? Despăgubire, căci nu mai poate face treburi. Și așa *in infinitum.* Ca să arătăm ce puțin temeinică e o asemenea interpretare, vom cita un caz anecdotic din Grecia. Un cleft care pretindea a fi comis acte eroice în războiul Independenței a cerut pensie de la Cameră. Camera ar fi fost dispusă de-a i-o vota dacă o gazetă nu s-ar fi ridicat contra. L-a discreditat. Acesta a adresat tribunalului o cerere de despăgubire. Dacă gazetarul nu scria, pensia era să se voteze; prin aserțiunea însă că n-o merită cleftul a fost păgubit. Nu știm ce va fi decis tribunalul; știm însă că cleftul i-a tras gazetarului o bătaie. Precum se vede cazul e tragic.

Nu trebuie să uităm înainte de toate că regimul libertății presei este o derogare de la dreptul comun. Presa poate comite tot soiul de delicte cari, dacă nu s-ar fi făptuit pe hârtie și prin tipar, ar fi de competența tribunalelor ordinare. Calomnie și injurie prin viu grai se judecă de tribunal; calomnie și injurie prin presă — de jurați. Pagubele ce rezultă din delicte ordinare se judecă de tribunalele ordinare; pagubele de pe urma delictelor de presă — de jurați. Constituția franceză, care prescrie anume aceasta, nu e decât consecuentă cu sine însăși; ea trage numai în scris o concluzie care se 'nțelege de sine și care rezultă în mod firesc din chiar principiul libertății presei.

Dacă Constituția noastră nu se esprimă tot astfel nu trebuie să uităm că nu intenția legiuitorului nostru a fost de a sustrage presa de sub judecătorii ei naturali, ci că, deprinși a copia cum suntem, am copiat *textul* belgian.

Textul l-am copiat; controversa eventuală, intențiile eventuale, mai mult sau mai puțin probabile, ale legiuitorului belgian nici n-au trecut prin mintea legiuitorului nostru, precum n-a gândit în acel moment la opinia respectivă a împăratului Chinei.

Repetăm încă o dată: nu vorbim aci ca amici ai libertății absolute de presă. Sunt poate lucruri pe cari noi înșine am voi să le vedem respectate și a căror cruntă batjocorire, cu părere de rău, am văzut-o recompensată cu *Bene-Merenti*. Nu amici ai presei; dar datori suntem a menține înțelesul pe care Constituția 'l are. Dar ne convine această libertate, dar nu ne convine — nu aceasta e în cestiune. Pe cât timp Constituțiunea zice așa și nu altfel, pe cât timp judecata asupra cuvântului tipărit în anume condiții aparține juraților nu putem admite nici din cauză de oportunitate, nici prin esplicațiuni subtile competența altor judecători.

Dar — se zice — presa noastră abuzează; ea nu se mulțumește numai cu combaterea personalității publice, atinge viața privată a oamenilor. O, n-o face în măsura în care s-ar cuveni.

Într-o societate onestă, viața oamenilor, în genere, trebuie să fie astfel încât casa lor să poată fi de sticlă. Când s-ar ști din ce cuiburi de pupăză iese multe din ilustrațiunile politice, ele n-ar mai fi ilustrațiuni. Licența presei, orice s-ar zice, nu e decât urmarea firească a licenței de moravuri publice și private. Într-o țară în care trădarea se decorează, afacerile Warszawsky se bucură de impunitate, reputația de-a fi vicios și desfrânat nu închide cuiva nici o ușă, la orice palat ar fi, presa nu poate fi decât cum este. A-i închide gura prin asemenea măsuri ar fi numai a înainta ipocrizia, a arunca un văl de ochii lumii asupra putrejunii sociale.

E prea adevărat că am văzut și nume oneste târâte în noroi pe când desfrâul trecea cu ochi bisericoși, mascând sub aparențe ipocrite mlaștina inimei. Dar aceasta s-a întâmplat mai rar și, dacă s-a întâmplat, o mărturisim, oamenii onești din această țară au un defect fundamental, apatia, care se răzbună asupra lor.

Demult oamenii de bine ar fi trebuit să formeze o ligă de regenerare națională, demult ar fi trebuit să se opuie licenței în toate: fie aceea în familie, fie 'n biserică, fie 'n societate, fie 'n presă. Dar, cu o nepăsare care adeseori se numește lipsă de prejudiții, ei au îngăduit ca fundamentele morale ale vieții noastre, ca bunurile ideale ale poporului lor să fie surpate și măcinate de demagogie și nu e decât firesc ca, în urma chaosului intelectual, în urma surpărei oricărei autorități de origine umană sau

dumnezeească, să urmeze chaosul de moravuri, desfrâul, cinismul. Naturile oneste sufăr și ele, dar nu sufăr prin ceea ce fac, ci prin ceea ce-a omis a face.

❦

UN NOU ZIAR

[Articol cu paternitate incertă]

[17 decembrie 1882]

De la 1 ianuarie viitor va începe a ieși în Iași, sub direcțiunea unuia din bărbații noștri politici, d. George Mârzescu, un ziar cotidian sub numele „Pactul social“.

Din programul acestui ziar vedem că el va susținea revizuirea Constituțiunei, spre a fi pusă în armonie cu regalitatea, va cere ca încoronarea regilor să se facă pe viitor în Iași și că tot acolo Camerele de revizuire să-și ție ședințele. În privința acestor Camere ideea ziarului este că ele trebuie a se dizolva în orice caz îndată ce lucrarea pentru care au fost alese se va isprăvi.

„Pactul social“ va susținea ca în Constituțiune să se determine bine prerogativele regale, pentru ca în evenimentele grave ce pot izbucni puterea executivă să nu-și mai adăpostească responsabilitatea la spatele reprezentațiunei naționale. Va cere ca raporturile de unitate dogmatică a bisericei române cu patriarhii din Constantinopol să fie bine determinate, pentru a nu li se da o interpretare prea întinsă; va cere înființarea unui Consiliu de Stat; va susținea ca împământenirea să fie de două feluri, mică și mare, și că numai aceasta din urmă să atragă plenitudinea drepturilor politice; dreptul de a poseda imobile rurale să fie considerat ca un drept politic; va susținea inamovibilitatea magistraturei, reforma legei electorale în cens, ca deputatul să nu mai fie sclavul alegătorilor, va susținea ca ministeriale toate să nu mai fie absorbite de șeful cabinetului și reduse la rolul de simple biurouri ale sale; va susținea ca legislațiunea noastră să fie pusă în armonie cu Constituția; va stărui pentru libertatea în alegeri; va cere ca benedicțiunea religioasă să fie obligatorie pentru căsătorii; va cere înființarea unei societăți de credit funciar rural în Iași, va cere ca dreptul la pensiune să fie reglementat prin Constituțiune etc.

„Pactul social“ promite a fi un ziar nepărtinitor și în nici o legătură cu partidele existente în țară.

Cunoscând pe d. Mârzescu ca un om de valoare nu putem decât augura mult bine pentru ziarul ce va ieși sub a sa direcție. Îndeosebi ne pare bine de aparițiunea acestui organ de publicitate în Iași, unde ziaristica este foarte rău reprezentată de un timp încoace.

❦

[19 decembrie 1882]

Pe când constatăm cu toții apatia ce-o întâmpină proiectele de reformă ale d-lui C.A. Rosetti, apatie justificată prin sila pe care-o produce în spirite reversibilul ce le propune și cavalerii de industrie cari s-au îmbogățit pe urmele lui, tot atunci foaia din Strada Doamnei ne spune că

> subiectul tuturor discuțiunilor publice și private este cestiunea revizuirii Constituțiunii.

Nu e exact.

Din contra, lumea ar fi bună — bucuroasă de-a se vedea scutită de întreprinderea aceasta. Ea știe că orice propune d. C.A. Rosetti nu poate avea decât un scop, unul singur: îmbogățirea a d-alde Carada și Costinescu, perpetuarea parveniților la putere, chiverniseala elementelor corupte.

Acesta a fost din capul locului scopul propunerii.

La noi, în țara indiscrețiunii, afli adeseori cuprinsul celor mai intime certuri politice și nu facem decât a completa știrile ce le avem dacă atribuim bunăoară d-lui C.A. Rosetti următoarele vorbe, adresate d-lui I. Brătianu.

„E prea adevărat că oamenii noștri nu sunt onești, că cel mai bun dintre ei încă tot merită carantina ori pușcăria. Dar sunt oamenii noștri. E drept că toată plebea aceasta nu știe carte; că directorii de bancă națională, prefecții, administratorii de domenii sunt recrutați dintre absolvenții a patru clase primare, că nimic nu se poate compara cu neagra neștiință a acestor adunături. Dar, înc' odată, sunt oamenii noștri. Tu vrei să te înconjuri cu alte elemente, vrei oameni mai curați și mai cu carte? Rău faci. Pe cât trăim, cu oamenii noștri trebuie să mergem; și cu cât mai înjosiți sunt, cu cât mai nemernici, cu cât mai ignoranți, cu atâta serviciile pe cari ni le-au făcut în

trecut sunt mai mari. Să nu uiți că țara aceasta a fost o țară onestă. Cum îți închipuiești tu că fără aceste elemente am fi putut noi ajunge undeva?“

Nu acestea sunt poate cuvintele textuale întrebuințate între cei doi auguri, dar acesta e înțelesul și n-am făcut decât să 'mbrăcăm scheletul conversației în formă mai dramatică. Să nu se crează că cei doi oameni nu știu cu cine au a face, nu cunosc pe deplin natura și instinctele perverse ale celor de cari se servesc. „N-a sosit încă timpul de-a mă despărți de hoți“ a zis într-o zi d. Ioan Brătianu, iar fratele său, Dumitru, i-a caracterizat și mai energic.

În ce consistă dar lupta, în ce deosebirea de vederi? D. C.A. Rosetti zice pur și simplu: *aut sint ut sunt, aut non sint*, vorba ce-o zicea papa despre iezuiți. Sau roșii să fie așa cum sunt, o adunătură de ignoranți și facem-treburi, sau să nu fie deloc. Puterea lor, rațiunea lor de-a fi este tocmai aceasta; în virtutea unui alt principiu nu pot exista. Precum animalele răpitoare există în virtutea rapacității lor, astfel titlul la existență al roșiilor nu sunt calitățile lor cele bune, ci cele rele. Acum însă, în preziua unor nouă alegeri, a sosit timpul de-a perpetua domnirea acestor elemente. „Nu mai e cu putință a fi pururea în război cu țara. Nu mai e cu putință a avea la orice alegere o mână de oameni independenți în contra, cari, dacă ne-ar putea răsturna, ar putea spune adevărul. Să dăm cel din urmă război acestor oameni, își zice d. C.A. Rosetti, să nimicim cetatea colegiilor în care se adăpostesc, și țara a noastră va fi pentru totdeuna“.

Parcă auzim pe lady Macbeth:

> *Prea mă tem de temperamentul tău: prea e plin de laptele iubirii de oameni pentru a apuca drumul cel mai scurt. Ți-ar plăcea să fii mare: nu ești lipsit de ambiție; dar răutatea îți lipsește, tovarășa ambiției. (I.5)*

Aceasta e unica necesitate a schimbării Constituției, rămânerea la putere a roșiilor astfel cum sunt. Căci, din punct de vedere obiectiv, o schimbare a legii fundamentale nu se poate face decât prin înțelegerea între toate partidele. Pact se numește acesta și încă fundamental: așadar trebuie să fie părți cari să pacteze. Ce pact se poate numi însă o propunere unilaterală impusă de d. C.A. Rosetti și de oamenii lui? Cine pactează aci? Carada de o parte, Costinescu de alta? O, ei se 'nțeleg foarte bine oriunde e ceva de luat, încât anume pact între asemenea elemente e cu totul de prisos.

Zilele trecute pare a fi sosit însă o scrisoare de la augurul din Paris, prin care împinge partea fidelă a partidului să stăruie asupra revizuirei și să dea

bold d-lui Brătianu.

Acesta e cuvântul pentru care foaia din Strada Doamnei aduce aminte în public d-lui Brătianu fraza ce a rostit, că „este în perspectivă a se întruni o Cameră de revizuire“, încât îi repetă proverbul că omul se leagă de limbă și adaogă:

> Declarațiunea a rămas; țara a ținut și ține seamă de ea și de aceea întrebarea dacă se va revizui sau nu Constituțiunea e însoțită pretutindeni de surprinderea pentru tăcerea ce guvernul a păstrat până acum în privința revizuirii.

Deie-ni-se voie a constata, spre marea părere de rău a confraților, că țara nici ține, nici a ținut seamă de cele trei vorbe, spuse în treacăt, pentru că n-a avut pentru ce ține seamă de promisiuni cu mult mai importante. Poate pentru întâia dată simte și ministrul-prezident ce sătulă e țara de reforme, ce însetată după aplicarea serioasă a legilor existente, ce înclinată a vedea în orice reformă o nouă nenorocire.

Afară de aceea, dacă semnele nu înșală și dacă complicațiuni esterioare se vor ivi, momentul pentru a pune în cestiune drepturile regelui și drepturile alegătorilor ar fi desigur cel mai rău ales. Câte ademeniri nu s-ar putea răspândi într-o țară nenorocită și săracă dacă o influență vecină ar voi să le semene? În preziua sau în timpul unui război alegeri de Constituantă ar însemna încolțirea tuturor ambițiunilor și trezirea acută a tuturor durerilor și nemulțumirilor. N-avem nevoie a adăuga că s-ar afla pururea cineva care să se folosească de ele și că speranța și interesul sunt acei sofiști admirabili, acei samsari intelectuali cari lesne conving pe oameni că interesele lor ar fi identice cu interesul istoric al țării.

❦

[23 decembrie 1882]

Foi din Germania și din Franța înregistrează cu multă seriozitate, ca un semn al gravei situații politice din România, știrea că prezidentul Senatului nostru și-ar fi dat demisia.

Bietele foi!

În adevăr, lucru miraculos, prințul Dimitrie Ghica își dăduse demisia, fără să fie cea mai mică perspectivă de cădere a cabinetului Brătianu, încât lumea, deprinsă a judeca în analogie, credea aproape că d. Brătianu trebuia

să fi pățit ceva pe neașteptate, trebuia să fi căzut în dizgrație pentru ca prințul să se grăbească a-l părăsi ca pe o corabie ce arde. De astă dată ne-am înșelat însă. Prințul este numai… susceptibil. Susceptibilitatea-l făcuse să se retragă — bat-o norocul!

D. Ion Brătianu a declarat însă că niște fapte cărora nu le dăduse nici o însemnătate împinsese pe prezidentul Senatului la acest pas, dar, în urma esplicațiunilor ce a dat, l-a convins că n-a fost cea mai mică intenție a guvernului de a-l atinge. În orice moment a păstrat toată stima și considerațiunea pentru președintele Senatului în persoana prințului Dimitrie Ghica… (o lacrimă curse aci din ochii ministrului prezident…). Eu unul aș fi nenorocit pentru această demisie — sfârși plângând.

Președintele Senatului a răspuns asemenea înduioșat.

> Nici talentul oratoric — zise d-sa — nici vreo mare învățătură nu mi-a creat pozițiunea de care mă bucur în țară.

Ce e drept e drept. Nici cea mai neagră calomnie nu va putea afirma contrariul, nu va putea spune că prințul știe multă carte sau că e orator. Nici n-am îndrăznit măcar a-l contrazice în privirea aceasta, de vreme ce știm că e susceptibil și susceptibilitatea — bat-o norocul — nu suferă contrazicere.

D-sa ne mai spune totodată

> că singura sa avere e onoarea… pozițiunea sa o datorează conduitei corecte…

Nici aci nu vom contrazice… Nu vorbim așadar de termenul „onoare“ precum îl înțelegem noi, ci de el așa cum îl înțelege d-sa, pentru că e important de-a se ști aceasta.

Erau zile, și tocmai depărtate nu sunt, în care în acelaș Senat acelaș bărbat politic se declara cu trup cu suflet nu numai membru, dar șef al marelui partid conservator din țară. Acest partid conservator este astăzi în opozițiune; pe principe însă 'l aflăm în rândurile guvernamentalilor. Mai mult încă, pentru a se ști bine ce 'nsemnează demisiunea sa, adaogă

> să fie bine înțeles, ca să s' auză de toți în țară, că nu mă retrăgeam ca *să trec în opozițiune.* Numai aciia *cari nu mă cunosc îndestul* ar fi în stare să crează că aș putea face o asemenea neconsecuență și a mă pune-n contradicțiune cu un *princip* pe care l-am declarat în mai multe ocazii.

Numai acei cari mi-l cunosc *îndestul* ar putea să crează că d-sa — Doamne ferește — ar trece în opozițiune și ar contrazice principul.

Principele are principul… de-a nu fi niciodată în opozițiune. Alb cu albii, roș cu roșii, d-sa are privilegiul de-a culege în orice împrejurări foloasele politice și de-a nu purta pierderile. Onoarea de-a fi pururea guvernamental, alături cu cei cari nu numai vor binele țării, teoretic vorbind, ci cu cei cari-l practică prin răscumpărări, prin cumul, prin diurne, aceasta e onoarea de care se vorbește. E o purtare absolut corectă, consecuentă în felul ei, care pe-alocurea se numește altfel, dar prințul binevoiește a o numi onoare și onoare trebuie să se cheme.

Și ce-i mai impune această… onoare?

… Aș comite o trădare *cătră mine* și … cătră țară a părăsi *postul* pe care-l am.

Nu postul, prințe… să ne-nțelegem… posturile. Plural! Pluralul fatal al unui substantiv eterogen numit „post“. Și sunt multe, multe sunt cele salariate cu diurne mari, încât produc o sumă de câteva mii de galbeni pe an.

Dar naivul cititor va 'ntreba cum un om care „n-are vreo mare învățătură“, precum singur mărturisește, poate conduce atâtea treburi mari?

Vezi că știe a iscăli și încă 'n două chipuri — și slavonește și latinește, și cu potcoave și fără. E călare pe amândouă.

Academia noastră, care și-a luat greaua misiune de-a compune un dicționar al limbei române, cată să ție seamă de-o împrejurare. Termenii au la noi, în Orientul dunărean, un alt înțeles decât în Apus, încât să nu cumva să copieze definițiile din lexice franceze ori latine, căci s-ar păcăli.

Astfel, la vorba *cap*, în loc de-a zice că e partea în care rezidă creierii, principalele simțiri și centrul sistemului nervos, în dicționarul român trebuie specificat: *cap*, orice obiect care sună a gol.

Eroism însemnează a fi de gardă la suveran, cu jurământ de două ori depus și a-l umfla noaptea ca pe un pui de găină din pat, dându-l peste graniță.

Decorație, semn ce se conferă eroismului de mai sus, pentru a-l distinge de așa numiții oameni cinstiți.

Desigur că și vorba *onoare* ar căpăta un senz analog.

Aceste modificări ale înțelesului lexical al cuvintelor sunt neapărate, întâi pentru a oglindi cu fidelitate ceea ce gândesc oamenii la pronunțarea

lor, al doilea pentru a se ține seamă de înțelesul cari li se atribuie de către bărbați de autoritate.

❦

[24 decembrie 1882]

În sfârșit „Românul“ s-a hotărât să vorbească.

Adevărul este că tăcerea prudentă observată de organul din Strada Doamnei de la începutul procesului dintre Societatea Creditului Funciar și d. Ciurcu, redactor al ziarului „l'Independance roumaine“, ne pusese pe gânduri. Ni se părea straniu ca aceia cari, pe când guvernul conservator se afla la putere, au făcut atâta gălăgie în favoarea libertății tiparului să tacă ca mormântul tocmai când această libertate era amenințată în mod serios. Căci nu e de glumit: sentința celor doi magistrați ai Tribunalului din Ilfov însemnează pur și simplu, pentru orice om cu mintea sănătoasă, ștergerea articolului din Constituțiunea țării care îndrituiește numai pe jurați să cerceteze și să judece delictele de presă. Cine oare, în adevăr, va mai avea naivitatea să se adreseze la juriu spre a cere pedepsirea unui gazetar când instanțele civile îi deschid brațele „cu dragoste și iubire“ și-i promit atâtea dulci satisfacțiuni bănești? Cu câteva procese de presă, dacă norocul îl va ajuta, cutare patriot își va putea crea un capital destul de frumușel pentru sprijinul bătrânețelor sale!

Așteptam dară cu nerăbdare ca oracolul partidului roșu să deschidă gura, spre a vedea ce are să ne spuie într-o afacere atât de gravă.

Tăcerea i-a fost îndelungată, meditațiunile au trebuit să fie adânci. Nimic mai sfânt și mai dulce pentru demagog decât libertatea de a înjura guvernul cât timp este în opozițiune; nimic însă mai natural decât autoritarismul lui față cu alții din momentul ce a ajuns la putere.

Dilema în care erau puși confrații noștri la „Românul“ era dificilă: să declare că tribunalele ordinare au competența să statueze asupra cererilor de despăgubiri formulate de Creditul Rural era a se pune în cea mai flagrantă contrazicere cu ei înșiși, deoarece au susținut în trecut că și refuzul inserțiunii unui răspuns în ziar constituie un delict de presă, de atribuțiunea exclusivă a juriului; să afirme că aceste tribunale nu pot avea nici un amestec în asemenea cestiuni era a lăsa încă jurnalelor opozițiunii, cari au făcut deja atâtea zile amare consorțiului Brătianu-Rosetti, posibilitatea de a

demasca și pe viitor chiverniselele, ilegalitățile, turpitudinile ce se comit de o mână de oameni în numele principielor liberale.

Oricât de dificilă era pozițiunea, trebuia să se lămurească lucrul la un fel. De aceea în numărul de alaltăieri, „Românul“ și-a luat inima-n dinți și, aproape de sfârșitul articolului său de fond, cu un regret vizibil, a făcut această importantă deși tardivă declarațiune, din care ne permitem a sublinia unele expresiuni semnificative:

> Suntem astăzi ca *totdauna* pentru cea mai mare și mai nemărginită libertate a presei; însă *astăzi* ca *totdauna*, voim ca presa să fie reprezintătoare…
>
> Mai declarăm în modul cel mai categoric că, după Constituțiunea noastră, numai juriul este competent a judeca *orice fel* de delict de presă…

D' ați ști însă câte întortochieturi de frază au trebuit confraților noștri, câte lacrimi de crocodil s-au crezut obligați să verse până să ajungă la această mărturisire furișată! Ascultați, mă rog:

> *O parte* din presa română, în loc de a se mănține în rolul înalt și binefăcător ce i-ar mări prestigiul și i-ar asigura autoritatea în viața publică a țării, se coboară, din contra, atât de jos pe terenul calomniei și al injuriei personale încât degradă demnitatea presei, îi ruinează prestigiul și o face astfel să nu-și poată împlini rolul ce este menită a juca în conducerea afacerilor publice.

Ei! iluștri moraliști în ale tiparului, ia să stăm puțin la vorbă împreună ca să vedem cine e cauza acestei decadențe pe care cu jale și cu mâhnire o proclamați? Cum! să vă fie oare memoria atât de scurtă încât să fi uitat că, într-o vreme nu tocmai depărtată, nu era zi de la Dumnezeu în care să nu acuzați pe Mavrogheni că fură milioanele țării, pe Theodor Rosetti că face *gheșefturi* cu drumurile de fier, pe Boerescu, pe „baronul“ Boerescu, că a vândut țara austriacilor pentru o nenorocită decorațiune? Cum! nu vă mai aduceți aminte că luni întregi ați imprimat în locul de onoare al ziarului vostru această calomnie idioată la adresa partidului conservator, că „țara a fost îngenucheată la picioarele contelui Andrassy“?

Cu toate acestea *hoțul* Mavrogheni, gheșeftarul Theodor Rosetti, trădătorul Boerescu au fost și sunt miniștrii plenipotențiari, funcționarii voștri, ceea ce ne-a dat demult măsura respectului ce aveți pentru voi înșivă.

Cu toate acestea pe contele Andrassy l-ați primit cu brațele deschise la Sinaia, ca pe cel mai cordial prieten și nu știm dacă nu i-ați atârnat de piept

și marea cruce a *Stelei României!*

Când am auzit vorbindu-se pentru întâi oară de cei 20.000 franci ceruți de Creditul Rural d-lui Ciurcu, pe cale civilă, ne-am zis că, dacă toți aceia cari au fost insultați, batjocoriți, calomniați prin „Românul“ ani întregi, i-ar fi cerut despăgubiri pe această cale, demult gazeta d-lui Rosetti ar fi încetat de a mai vedea lumina zilei și n-ar mai fi avut astăzi ocaziunea să o auzim dând exemple de moderațiune în limbagiu și de bună cuviință celorlalte foi. „S-a schimbat boierul!“ a zis odată d. Kogălniceanu adresându-se triplului milionar Stolojan. „S-a schimbat gazetarul!“ zicem și noi astăzi confraților de la „Românul“, ale căror licențe de stil nu mai aveau nici o limită odinioară.

Ne-am mărginit a reaminti numai câteva fapte, cunoscute dealtminteri de toată lumea, spre a se vedea cine e sorgintea răului, dacă rău există, și cui incumbă răspunderea acestui rău.

Ținem însă, înainte de a termina, să relevăm o pudică exclamațiune a numitei foi.

> În ce ziare austriace, franceze, belgiane, engleze — strigă ea scandalizată — se văd neomeniile de cari sunt pline unele din ziarele de la noi?

Ne permitem a-i întoarce exclamațiunea și a o întreba la rândul nostru:

În ce țară *civilizată* din lume s-a mai văzut ca tot ceea ce este mai ignorant, mai putregăit, mai venal și mai corupt printre fiii ei, să se răsfețe în fruntea prefecturilor și a administrațiilor publice și să pretindă a conduce la liman bun carul statului?

Personalitățile se impun astăzi ca o necesitate politică destul de tristă, însă inevitabilă, căci asemeni oameni vor să ocupe posturile de onoare și de încredere ale țării fără a poseda niciuna din însușirile trebuincioase, strălucind din contra prin lipsa acestor însușiri și prin apucăturile lor vițioase sau imorale. Iată de ce presa română apucă așa de des pe terenul acestor personalități: urmărind vindecarea corupțiunii moravurilor publice ce ne roade de atâta timp, ea este nevoită să denunțe pe înșiși autorii ei, în speranța că va putea stârpi răul din rădăcină pe viitor.

Aceia însă cari au dat semnalul mai întâi, cari, târâți de pasiunile lor politice, nu s-au sfiit să acuze pe „protivnici“ de toate infamiile închipuite, făcând pe lume să creadă că nu mai există om onest și patriot dezinteresat în această țară, aceia cari au împins licența polemicei până a insinua asasinatul

și a provoca detronarea suveranului, aceia nu au dreptul de a se erige astăzi în moralizatori ai presei, căci sunt condamnați mai dinainte de propriele lor păcate, de trecutul lor.

Colecțiunile „Românului“ sunt de față spre a dovedi că aceia cari au uzat și abuzat mai mult de libertatea presei în România au fost redactorii de pe vremuri ai acestei foi. Era un timp când mândra deviză a organului din Strada Doamnei, *Voiește și vei putea,* fusese înlocuită cu alta, mai practică și mai semnificativă: *Calomniază și vei fi.*

❦

[25 decembrie 1882]

Un calorimetru sigur pentru a măsura gradul de fierbințeală și de supărare al „Românului“ este tonul în care scrie. Dacă unirea între grupurile opoziției și hotărârea lor de a lucra împreună în alegeri n-ar fi atât de supărătoare pentru foaia din Strada Doamnei, desigur ar ignora-o sau o ar înregistra cu un ton mai cuviincios.

Dar halul la care trebuie să fi ajuns foaia confraților noștri prin această unire e astfel încât nu se sfiește de-a pune o declarație de conlucrare, concepută de oameni onești și cu oarecare vază în societatea română, în rândul manifestelor asociațiunii Pietraru, Pătescu și Cârlova, în rândul manifestelor anonime.

Ca și când țara întreagă n-ar fi știind din ce elemente consistă partidul conservator și cel sincer liberal, ca și când membrii acestor partide s-ar recruta, pe departe măcar vorbind, din aceleași elemente din cari recrutează roșii. Pietraru? Dar era roșu, funcționar în Ministeriul de Finanțe. Pătescu? Dar era inspector școlar al guvernului roșu pe două județe și tot atât de liberal în principiile lui ca ilustrul Fundescu bunăoară.

Ne pare rău că foaia din Strada Doamnei își tăgăduiește atât de lesne adepții ei naturali, căci acei oameni, oricât de răi să fi fost, nu erau decât fructe ale creșterii pe care „Românul“ o dădea cu profuziune cititorilor săi înainte de-a ajunge un jurnal oficios și cu resurse mai calmante.

Actul convenit între bărbații politici conservatori și sinceri liberali nu este un manifest și nici poate fi numit astfel. Pornind din inițiativa conducătorilor cunoscuți ai amândoror partidelor, se stabilește prin el principiul de conduită, adresat opozițiunii de orice nuanță, de-a vota împreună în alegerile viitoare. Programul partidului guvernamental este

schimbarea Constituției, negațiunea ei; noi credem însă că o schimbare e și neoportună, și nepractică, programul pozitiv al opoziției este așadar menținerea Constituției *tale-quale.* Ni se pare că nimic nu e mai natural decât o unire pentru menținerea unei legi și unei organizări existente. Aci agresiunea se 'ntâmplă din partea proiectelor Rosetti și a partidului său; pentru cel ce se apăra de această agresiune terenul legii existente este un program mult mai definit și mult mai sigur decât proiectele atât de divergente de reformă ale agresorilor.

Cu toate acestea „Românului“ i se pare nenaturală unirea.

Pentru a dovedi ce nenaturală ar fi „Românul“ scoate pasajele, fie din discursuri, fie din jurnale, cari dovedesc din trecut certuri între conservatori și sinceri liberali. În fond nu se poate răspunde la această imputare decât prin circumstanța că asemenea incidente sunt mai mult ori mai puțin o cestiune de temperament. Din pasajele chiar citate de „Românul“ și de alte foi se vede că ele sunt dictate de-o mânie momentană, proprie temperamentului sanguinic, care în fond e generos, deși în formă e uneori aspru în fond, zicem, căutăm să dăm o esplicare psicologică.

În formă și față cu adversarii noștri un asemenea răspuns e cu totul de prisos. Când „Românul“ era în opoziție, nu cu ton sanguinic, nu din mânie momentană, ci din contra, c-o perfidie flegmatică și preconceputǎ i se imputa regelui sustragere de bunuri publice (Piatra Arsă), i se zicea că e un pion (fără s) în minele Prusiei, în fine, broșura d-lui baron de Hahn, actual ministru, e desigur tot ce s-a putut scrie mai veninos, atât în contra regelui cât și în contra miniștrilor săi. Cu aceeași rece perfidie se numea d. Cogălniceanu maestru în sustracțiune — și cu toate acestea mai târziu a fost ministru alături cu d. Brătianu — un altul, învinuit a fi aruncat cadavrul sângerând al României la picioarele contelui Andrassy, a fost ministru alături cu d. Brătianu; mai mult, tocmai oamenii în contra cărora „Românul“ a strigat imputându-le crime sunt aciia la concursul cărora guvernul d-lui Brătianu apelează astăzi.

Cum zicem, ceea ce în coloanele noastre s-a întâlnit accidental și prin escepție în „Românul“ se 'ntâmpla în toate zilele când era în opoziție, ba foaia din Strada Doamnei este din nenorocire aceea care-a introdus acest ton în presă și în Parlament și nu e mirare dacă un diapazon, cultivat în curs de douăzeci și șapte de ani în coloanele unui ziar, răsună uneori, prin contagiu nervos, și în partea adversarilor.

Admirabilă însă este aristocratizarea roșiilor. Cu ce înmănușat dispreț vorbește azi „Românul“ de Țicu, Pitpalac, de sfinția sa popa Tache etc.?

Ca și când cine știe cine ar fi roșii? Adică ce mi-e Serurie, ce mi-e Țicu? Ce mi-e Pitpalac, ce mi-e Musceleanu?

Ca și când agitatorii electorali de-o parte sau de alta erau de altă calitate și din altă substanță? O deosebire e fără îndoială … dar între soarta ulterioară a acestor oameni. Dacă Pitpalac ar fi fost roșu ajungea deputat. Câți Pitpalaci sunt azi în scaunele Adunării, neavând nici cultură mai multă decât acela, nici fiind de altă estracțiune! Pare că nu toată lumea știe că reteveiul a fost tata bâtei și că inventorul sistemului — eroul de la șapte-nuci și Zece-mese — e astăzi unul dintre stâlpii morali ai regimului Brătianu?

Istoria lui Pitpalac nu este decât un epizod din marea istorie a d-lui Petre Grădișteanu.

Cu asemenea digresiuni, cu imputări pe cari „Românul“ și le-ar putea face sie însuși cu mai mult cuvânt decât altora, de vreme ce așchia o vede în ochii altora, bârna din ochii proprii nu, el caută a se mângâia pe sine de evenimentul unirii opoziției, care-i este neplăcut.

Am făcut de atâtea ori autopsia stării morale și materiale a țării și apăsarea insuportabilă produsă prin politica roșie e atât de simțită de toți încât numai ea ar fi fost de ajuns de-a uni toate spiritele bune ale acestei generații împrejurul unui singur steag.

Acum însă reformele propuse tind mai departe; tind la perpetuarea acestui sistem de guvernământ, la omnipotența partidului roșu în țară. Organizația actuală, bună-rea, tot mai prezinta oarecari garanții pentru pătrunderea a o mână de oameni independenți în Adunări. Din momentul ce și aceste garanții ar fi înlăturate, nu mai poate fi vorba nici de principii, nici de partide; un stăpân autotputernic, înconjurat de creaturile lui, și o masă, inertă, intimidată de poliție și de arhistrategii gardei naționale — iată țara!

A opri realizarea unei asemenea stări de lucruri e o datorie și nu reîmprospătarea unor vechi certuri și disensiuni va opri pe cineva de la îndeplinirea ei.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[30 decembrie 1882]

Mulți înclină a crede că cestiunea moralității unui regim e indiferentă pentru buna sau reaua politică pe care el o face. Cu toate acestea nu-i așa. Minuni să facă un regim din momentul în care fapte și afirmări autorizate dovedesc disoluțiunea lui morala, el pierde orice fel de autoritate în ochii guvernanților săi și oriunde domnește cuviința în viața publică un asemenea regim cade fără îndoială.

Oricât de mult succesul uimește ochii oamenilor, oricât sunt dispuși a uita păcatele în favorul faptelor de oarecare importanță, o corupție fățișă îi face a nu crede în valoarea acestor fapte, a nu le lua în serios. De câte ori dar foile partidului roșu vorbesc cu mare zgomot de pretinsele acte mari ale guvernului, răspunsul pe care lumea cu drept cuvânt îl dă e: Cum se poate ca mari și naționale să fie faptele unor oameni cari n-au avut nicicând în vedere binele general, ci au vânat cu o imperturbare aproape unică în felul ei numai interesele lor private?

Cine mai cutează astăzi să tăgăduiască stricăciunea adâncă a elementelor din cari se compune partidul guvernamental? Sunt cunoscute cuvintele neparlamentare chiar cu cari d. D. Brătianu, fratele ministrului-prezident, au apostrofat majoritatea, se cunosc cauzele acestei prime rupturi în șirurile roșiilor. A ajunge să zici că nu mai e un om onest în această țară este fără 'ndoială culmea ce-o atinge decepțiunea unui om politic; a amenința pe mandatarii națiunii, pe oamenii ei de supremă încredere, cu carantina și pușcăria și a nu afla nici o contrazicere în privirea aceasta, iată ceva care se 'ntâmplă numai la noi.

Ce sunt dar criticele cele mai aspre ale gazetelor, ce epitetele cele mai odioase, ce în fine chiar desfrâul cuvântului scris alături cu acele declarațiuni, făcute franc înaintea țării și putem zice a lumii întregi, că cei mai mulți dintre deputații guvernamentali sunt buni de carantină și pușcărie și că nu se mai află om onest în această țară? Cetitorul abia 'și face o închipuire de efectul acestor cuvinte. Până și ziarele din Statele Unite au reprodus discursul fostului prezident al Camerei.

Întrebăm acum, oare națiunea care are asemenea guvernanți, precum îi merită, are dreptul de-a exista pe fața pământului? Oare, la un moment dat, aceste cuvinte nu se vor cita ca o dovadă că românii sunt incapabili de a se guverna singuri, că nu merită o neatârnare de care nu se folosesc decât pentru a spolia poporul și a face instituțiile de batjocură?

Avem astăzi înainte-ne un alt specimen de declarație politică, scrisoarea adresată de d. Alex. Sihleanu ziarului „Națiunea“. D. Sihleanu a fost

vicePrezident al Adunării, este membru în comisia bugetară ș.a.m.d. Vreo mare lumină de biserică nu e și adeseori am avut ocazia a vorbi cam în glumă despre acest domn cu idei foarte estreme și de-un liberalism cu totul exagerat. Dar un lucru nu i se poate tăgădui: se bucură de numele unei perfecte onestități, ceea ce în țara noastră e o calitate.

Ei bine, ce ne zice d-sa?

Blastămă ceasul în care-a crezut în onestitatea, virtutea, sinceritatea, francheța, probitatea, capacitatea politică a guvernanților actuali. Când cineva blastămă ceasul în care-a crezut în acele virtuți e evident că contrariul există. Guvernanții sunt așadar malonești, vicioși, nesinceri, improbi, incapabili. Acestea le-o spune fostul lor viceprezident.

A trebuit să-și acopere fața, zice, și să fugă ca de contagiu de-o majoritate guvernamentală, când, într-o noapte a anului trecut, la Senat, șeful partidului a declarat că nu mai poate *sătura nesațiul membrilor majorității* și că de-aceea se retrage.

Va să zică și d. Ion Brătianu a făcut asupra partidului său o enunțare analogă cu cea făcută de fratele său, ca ceea ce-o face azi d. Sihleanu.

Spună-ni-se, ar putea să existe țară în care o majoritate astfel caracterizată de oamenii ei proprii să poată pretinde a guverna? Există țară în care un guvern să se poată întemeia pe asemenea elemente?

Desigur nu. Numai la noi a fost cu putință ca după o asemenea declarare și după retragere, ilustrul cancelar să se 'ntoarcă la guvern în capul acelorași oameni, ca să continue acelaș regim al virtuții.

Degeaba se impută dar presei opozițiunii tonul ei vehement. Chiar dacă s-ar feri de orice espresie mai colorată, n-ar avea decât să reproducă cu fidelitate cuvintele prezidentului și a viceprezidentului Adunării ori acelea ale șefului de partid și de cabinet, pentru ca culmea calificațiunilor în rău să fie ajunsă. Dacă față cu noi foile guvernamentale pot striga *calumniare audacter semper aliquid haeret, putea-vor* oare afirma că și d. Ioan Brătianu calomniază? Și încă pe cine? Pe colegii, pe amicii săi politici.

DIN „TIMPUL“: 1883

❦

[1 ianuarie 1883]

Se 'ncheie și după datina noastră cu ziua de astăzi un șir de evenimente măsurate după apuneri și răsăriri de soare și fixate în memoria noastră cu cifrele acestei măsurători.

Dacă privim regularitatea fenomenelor lumii siderale și o comparăm cu nestatornicia sorții omenești, am putea crede că altceva se petrece în ceruri, altceva pe pământ. Cu toate acestea, precum o lege eternă mișcă universul deasupra capetelor noastre, precum puterea gravitațiunii le face pe toate să plutească cu repejune în chaos, tot astfel alte legi, mai greu de cunoscut, dar supuse aceleiași necesități, de la care nu este nici abatere, nici excepție, guvernează oamenii și societățile.

Oricât de mici am fi pe acest glob atât de neînsemnat în univers, a cărui an întreg de câteva sute de zile nu sunt măcar un ceas pentru anul lui Neptun de șasezeci de mii de zile, totuși ce multe și mari mizerii se petrec în atât de scurt timp, cât de multe mijloace nu inventează oamenii spre a-și face viața grea și dureroasă!

S-ar crede că cu cât cunoștințele înaintează, cu cât omul câștigă convingerea despre nimicnicia lui și despre mărimea lui Dumnezeu ar scădea deșertăciunea care este izvorul urei și al dezbinărilor; că încredințându-se că nu numai nimic este, ci chiar mai puțin decât nimic, de vreme ce viața omenirei întregi este ceva accidental și trecător pe coaja pământului, mintea lui va fi izbită cu atâta adâncime de acest mare problem încât să poată uita patimele mici cari-l mișcă, mai puțin însemnătoare decât o picătură în ocean, decât o clipă în eternitate.

Dar nu este astfel.

Se vede că aceeași necesitate absolută care dictează în mecanismul orb al gravitațiunii cerești domnește și în inima omului; că ceea ce acolo ni se prezintă ca mișcare e dincoace voință și acțiune și că ordinul moral de lucruri e tot atât de fatal ca și acel al lumii mecanice.

De aceea vedem că marile evenimente istorice, războaie cari zguduie omenirea, deși par a atârna de decretul unui individ, sunt cu toate acestea tot atât de inevitabile ca și un eveniment în constelațiunea cerească. E drept că

cei vechi n-aveau cuvânt de-a pune oroscopul și de-a judeca după situațiunea aparentă a luminilor ceea ce se va petrece odinioară pe pământ, dar cu toate acestea în naivul lor chip de-a vedea se ascundea un adevăr, acela că, precum o constelațiune e dată cu necesitate, tot astfel evenimentele de pe pământ se 'ntâmplă într-un șir pare că de mai nainte determinat.

Dacă, după constelațiunea împrejurărilor celor din urmă, am pune oroscopul anului ce vine, nu multă speranță ne-ar inspira, nu multă bucurie ne-ar face. Din nou cestiunea Orientului sau mai bine a împărțirii împărăției otomane e obiectul ce preocupă lumea politică și se poate ca evenimentele din Egipet să fi fost cel dentâi stadiu al desfășurării cestiunii. În adevăr, după înfrângerea insurecțiunii a început a se desemna cu claritate alianța austro-germană și a se da pe față înarmările Rusiei.

Franța, gata a fi privitoarea interesată la uriașa ciocnire dintre lumea slavă și cea germană, gata chiar a participa — *si fata favebunt* —, a pierdut însă tocmai în preziua anului nou pe bărbatul care reprezenta politica ei de acțiune. Cu toate acestea nu credem ca moartea unui om, oricâtă însemnătate suspensivă ar avea pentru evenimente, să le poată înlătura cu totul.

În acest conflict, pe care viitorul îl indică cu claritate, ce se va alege de cei mici? Poporul nostru mic este pus tocmai ca o muche de despărțire între furtuna ce vine din apus pentru a întâmpina pe cea din răsărit. Oricare ar fi soarta armelor, oricare norocul războiului, oricât de înțeleaptă va fi politica micului popor, rezultatul evenimentelor va fi totuși stabilirea unei preponderanțe politice, pururea fatală nouă, chiar dacă nu ne-ar amenința cu nimicirea totală.

Oare în preziua unor evenimente determinante pentru soarta noastră fac bine oamenii ce ne guvernă de-a pune cestiunea revizuirii Constituției? Fac bine a propune escluderea din viața publică a elementelor celor mai luminate ale poporului, cari s-au dovedit în toți timpii a fi și cele mai patriotice, prin suprimarea colegiului I?

Nu numai că nu fac bine, dar chiar șeful acestui guvern a recunoscut-o aceasta, căci însuși tindea la amânarea reformelor, întemeindu-se pe probabilitatea evenimentelor ce bat la poarta cetății noastre. Cu toate acestea curentul fatal de înnoituri care e caracteristic pentru epoca de spoială în care trăim împinge pe majoritate la punerea unor cestiuni ce nu pot decât să turbure țara și să accentueze deosebirile de interese și de partid între oameni.

Cu părere de rău cată să constatăm că, cu toată bătrânețea prematură a năravurilor, inteligența politică a acestei țări arată uneori semne de copilărie. Ca un sfinx mut încă și cu ochii închiși stă anul viitor înaintea noastră, dar știm bine că multe are de zis, că cumplite sunt enigmele ce le va rosti, că în prăpastie va cădea cel ce nu va fi în stare să le dezlege.

Iar Edipul destinelor noastre se uită în fața acestui sfinx și, în loc de a fi pătruns de seriozitatea adâncă, tragică poate, a fizionomiei lui, el s-apropie de monstru pentru a-i răspunde cu … jucăriile noastre constituționale … Fără îndoială ceea ce are să se 'ntâmple se va 'ntâmpla, dar e păcat și nu e demn ca, atunci când timpurile sunt foarte serioase, un popor să joace mica comedie a luptelor sale dinlăuntru.

❦

[9 februarie 1883]

„Noua presă liberă“ din Viena, ce ne era odată atât de contrară, e de un șir de ani încoace o susțiitoare statornică a guvernului din București. Ne abținem de la orice presupuneri cari ar putea esplica această schimbare de atitudine a foii vieneze; ne mulțumim cu faptul că în toată presa europeană guvernul din București nu pare a avea un apărător mai cu stăruința decât acea foaie.

Faptul acesta va servi cititorului nostru ca un reagent pentru a curăți șirurile ce le împrumutăm acelei foi de orice ingrediență sentimentală și pentru a constata pur și simplu lucrurile petrecute în Conferința de la Londra asupra cărora foaia citată pare bine informată.

Iată dar ce zice în numărul ei de vineri:

> *Știrile din urmă de la Conferența din Londra ne dau o imagine clară și în parte cu totul nouă a situației. Vedem din ele că puterile sunt în realitate unite față cu România și că tocmai Rusia, despre care aveam presupuneri întemeiate că încurajază într' ascuns împotrivirea României, este cea ce se opune cu stricteță pretențiunilor române. Cată să conchidem dintr' aceste că d. Giers s-a înțeles asupra cestiunii dunărene cu contele Kalnoky în timpul în care s-a oprit în Viena, adică că Austria s-a învoit cu dorințele Rusiei în privirea brațului Chiliei și a obținut în schimb sprijinul în cestiunea Comisiunii Mixte.*
>
> *Conferența a primit în unanimitate proiectul Barrère, deci a surpat din temelie orice speranță a României de-a atrage în parte 'și pe vreuna din puterile mari. Deși toate guvernele au admis pe timpul tratărilor între cabinele propunerea franceză,*

totuși oamenii din București par a fi crezut că la urmă vor câștiga sprijinul vreunei puteri mari.

De credința aceasta nu s-au ales nimic. Totodată declarațiunile pe care Granville le-a făcut reprezentantului român i-a luat României orice perspectivă de-a câștiga, cel puțin ulterior, un vot deliberativ. Propunerea de-a-i acorda numai un vot consultativ a fost pusă de Germania și susținută numaidecât de Rusia; ba reprezentantul Rusiei s-a esprimat chiar cu multă vioiciune în contra egalei îndreptățiri a României. În una din ședințele viitoare, când se va decide cestiunea Chiliei, Rusia, ca negustor isteț, va ști să facă a i se plăti votul, dar câștigul pe care politica rusească îl va obține nu va fi de nici un folos pentru România.

Deși Conferența nici nu gândește de-a întrebuința mijloace coercitive pentru aducerea la îndeplinire a deciziunilor ei, totuși primirea unanimă a proiectului Barrère înseamnă că România e diplomaticește învinsă. Comisia Mixtă a Dunării, în contra căreia bărbații din București s-au opus cu atâta îndărătnicie, e aprobată de Europa și toate puterile au recunoscut în mod hotărât că existența ei e de interes comun. Litigiul nu mai e între Austria și România, ci între România și puteri. Fără îndoială un câștig teoretic pe care-l știm prețui; dar o impresie morală oarecare trebuie să exercite în București faptul că, prin proprie îndărătnicie, România s-au izolat cu totul. Totuși Conferența pare a voi să asigure României o retragere onorabilă, ținându-i deschisă perspectiva unei semnări ulterioare a protocolului.

Austria a făcut asemenea ceva din parte 'și pentru a înlesni României întoarcerea. Reprezentantul nostru în Conferență a procedat cu multă crușare și în mod conciliant. La început a declarat chiar că e în contra refuzării votului deliberativ cuvenit României; mai târziu abia s-a unit cu majoritatea. Contele Karolyi a mai declarat că, dacă România va admite propunerile austriace, Austria înclină a mai face multe concesiuni privitoare la executarea reglementelor, la mânuirea poliției fluviale și la alte dispozițiuni. Iată o preîntâmpinare cât se poate de amicală. Afară de asta se știe de un an încoace că guvernul austriac voiește a propune toate ușurările și concesiile numai pentru a ajunge la regularea definitivă a cestiunii Dunării.

Se ivește în adevăr un simptom că condescendența mare a guvernului nostru n-a rămas fără efect asupra adversarului îndărătnic din București. Deși d. Ghica, conformându-se instrucțiunilor stricte ale lui Sturza, a protestat sus și tare în mod solemn în contra deciziunilor conferinței, totuși a vorbit cu contele Karolyi în alt ton decât cel susținut de ministrul Sturza în Cameră. Sturza a vorbit eroic, Ghica elegic. A debutat cu aceeași propunere pe care noi am făcut-o acum câteva zile, că o înțelegere directă între Austria și România ar fi la urma urmelor ceea ce poate fi mai bun. Căci atunci s-ar putea rezolva repede și amicabil și alte cestiuni pendente, precum aceea a tratatului de negoț. Modul în care vorbește reprezentantul României dovedește îndeajuns că și în București se înțelege necesitatea de-a pune capăt opunerii în contra Europei unite și a stabili bune raporturi cu puternicul vecin, care nu cere nimic neechitabil și care vede sprijinite pretențiile sale prin hotărârea unei conferențe.

Multe întâmplări de după culise au contribuit în zilele din urmă a mai îmblânzi România. În București oamenii contaseră nu numai pe Rusia, ci mai mult încă pe

Anglia. Acum o săptămână se zicea că guvernul englez va face să cază propunerea Barrère și va lua partida României. Ba Anglia a amenințat chiar cu asta, dar numai în aparență și cu intenția vicleană de-a-și precupeți adeziunea către puterile răsăritene în schimbul încuviințării planurilor sale din Egipet. Afacerea pare a fi reușit atât de bine ca și cea pe care a mijlocit-o d. de Giers la Viena. Conferința a semănat mult c-un bâlci în care se face trampă.

Rusia a abandonat România pentru că-n schimb a primit făgăduința Austriei de-a favoriza regularea brațului Chiliei; Anglia a sacrificat Regatul pentru Egipet. România se poate mângâia doar cu faptul că-n cazul din urmă Franța a fost cea care-a plătit cheltuielele, căci în momentul în care vorbim cestiunea egipteană e poate hotărâtă în mod definitiv fără participarea Franței. Când unei puteri mari i se întâmplă asemenea lucruri, cu cât mai mult trebuie România să se supuie sorții și să-și puie întrebarea dacă n-ar fi mai cu minte ca, prin tratări cu Austria, să dea forma cea mai lesne de mistuit acestui lucru inevitabil. Dacă Conferența a contribuit de-a trezi o asemenea convingere în București, atunci nu s-a convocat cu totul fără scop și în zădar; dar cumcă ea n-a fost necesară, pentru ca la urma urmelor totul să se aranjeze între București și Viena, ideea aceasta i se impune oricărui politician, oricât de mândri ar fi de munca lor modernii Danaiz cari în Londra cară apă cu ciurul.

Atâta zice „Noua presă liberă“. Dacă curățim aceste șiruri de ingrediențele de bunăvoință și mângâiere pe care foaia vieneză le aduce guvernului din București, pentru motive asupra cărora nu insistăm, rămân faptele povestite cari, fără altă deducere logică, reprezintă prin ele înșile sterilitatea totală a politicei guvernului. Izolați cu desăvârșire, căzuți sub ura Rusiei, desprețuiți de Germania cu toate că un dinast al ei ocupă tronul României, stăm în fața lumii ca niște milogi de cari se-ndură Austria însăși, căutând a îndulci prin politețe cel puțin hapul amar al viitoarei vasalități economice și politice.

❦

[10 februarie 1883]

Dacă cineva îndrăznea să zică că cestiunea dunăreană e compromisă prin actele cabinetului d-lui Brătianu i se răspundea pe toate tonurile că e de rea credință, că sunt acuzări vage, făcute din spirit de opoziție sistematică, pentru a răsturna guvernul.

Astăzi, când propunerea Barrère e primită de unanimitatea Conferenței din Londra și această din urmă discută poate până și mijloacele coercitive pentru a aduce la îndeplinire deciziunile ei, faptele confirmă acuzările multiple ale opozițiunii și se dovedește că nu numai guvernul a compromis

cestiunea prin făgăduielele ce-au alunecat a le face Austro-Ungariei, ci a fost peste aceasta de cea mai învederată rea credință față cu opoziția când la toate descoperirile ce se făceau ni se răspundea că inventăm și că combatem numai din ambiție și ură.

Precum o descoperire nouă aruncă lumină retrospectivă asupra descoperirilor din trecut, le dă alt înțeles și arată ce legătură intimă exista între ele, tot astfel faptul că Conferența din Londra a tratat România în mod vitreg, neprimind-o în sânul ei și dispuind despre ea fără de ea asupra intereselor și suveranității ei aruncă o lumină nouă asupra purtării din trecut a guvernului și ne descopere seria întreagă de greșeli cari au trebuit să dea la urma urmelor acest fatal rezultat.

Încă în iunie 1881 „Românul“ spunea următoarele:

> Putem recapitula precum urmează concesiunile făcute condițional de guvernul românesc după cererile stăruitoare ale *mai* tuturor cabinetelor (nu a tuturor).
>
> I. Înființarea unei *Comisiuni Mixte* pentru supravegherea navigațiunii și regulamentelor de poliție fluvială între Galați și Porțile de Fier;
>
> II. *Admiterea Austriei în Comisiunea Mixtă.*
>
> III. *Prezidenția Comisiunei Mixte să aparțină delegatului Austro-Ungariei.*
>
> Cine știe să facă *concesiuni nemerite și la timp* merge foarte adesea cu pași mai siguri spre împlinirea scopului său decât aceia *cărora le place a se făli cu o împotrivire îndârjită și zgomotoasă!*

Va să zică acum doi ani deja guvernul găsise nemerit *și la timp* de a concede Comisia Mixtă, admiterea neriveranei Austrie în ea, prezidenția ei de drept la o masă unde nu erau decât riverani. Nici astăzi Austria nu poftește altceva decât ce guvernul român a știut să facă, nici Conferența din Londra nu cere în esență mai mult decât punctele de mai sus. Aceste concesiuni, cari neapărat caută să se fi rezemând pe un text pozitiv, pe o piesă din corespondența noastră diplomatică cu cabinetul din Viena, sunt o adeziune dată acum doi ani încă la hotărârile actuale ale Conferenței.

Dacă însă guvernul ar fi și încercat de-a lua de atunci încoace o altă direcție, mai putea el să inspire cuiva încredere în urma concesiilor făcute mai sus? Dacă azi ne plângem în contra areopagului european, avem oare dreptul de-a ne formaliza atât de mult de procederea lui, fie chiar neauzită în dreptul ginților, când membrii acelui areopag ne pot răspunde: „Nu facem decât ceea ce voi înșivă ați făgăduit a face?“

Astăzi d. I. Ghica e însărcinat a face și a făcut chiar declarația că

> nu putem admite introducerea Austro-Ungariei într-o comisiune unde ea n-are dreptul de-a figura alături cu statele riverane. Nu există o vorbă în Tractatul de la Berlin care să justifice această pretențiune. O respingem și nu vom accepta deciziunile Conferenței, care-ar tinde a ne-o impune.

La această declarație solemnă contele Karolyi poate răspunde: Acum doi ani ați admis ca Austria neriverană să fie nu numai primită în Comisia Mixtă, dar chiar s-o prezideze de drept. Așa ați înțeles Tractatul de la Berlin pe atunci; pentru a fi consecuenți trebuie să-l interpretați tot astfel și acum. Voi cu mâna voastră ați risipit orice controversă asupra Tractatului întru cât vă privește; opinia voastră este dată demult; singuri v-ați rostit sentința de vasalitate economică și politică.

Odată părăsit terenul clar al Tractatului de Berlin, se 'nțelege că o politică începută în dileme și contraziceri căta să se încurce din ce în ce mai mult în propriile sale ițe.

„Pactul social“ ne face în privirea aceasta următoarele descoperiri:

> Cu tot refuzul formal al Camerei, d. Stătescu, fiind ministru de esterne, propusese din proprie autoritate Austro-Ungariei de-a înlocui Comisiunea Mixtă c-o Comisiune de *supravegheare* compusă din reprezentanții statelor riverane și din doi delegați aleși în fiece an în sânul Comisiunii.
>
> Partea bună a acestei propuneri era că într-un răstimp oarecare Austria n-ar fi participat la această Comisiune.
>
> Austria n-a voit să primească propunerea Stătescu.
>
> Între acestea vine d. Sturza la putere și, firește ca un dar de bună sosire, se grăbi a face Austriei un cadou frumos.
>
> A declarat Austriei că România ar consimți ca unul din cele două posturi de delegați ai Comisiunii Europene în sânul Comisiunii de supravegheare *să se încredințeze în mod perpetuu delegaților austriaci și că chiar prezidenția de drept a Comisiunii* de supravegheare să fie asemenea dată în mod perpetuu.
>
> Efectul acestei propuneri era că delegații celorlalte puteri nu mai puteau exercita în sânul Comisiunii de supravegheare decât o delegațiune timporară, care nu le dădea nicicând dreptul de prezidenție.
>
> Mulțumită ingenioasei propuneri a ministrului nostru de afaceri străine, celelalte puteri se aflau reduse la o pozițiune dintre cele mai umilite în raport cu Austria, iar pentru România rezultatul era același sub ministerul Stătescu ca și sub ministerul Sturza: aservirea Dunării la Austria.

„Pactul social“ afirmă pozitiv că propunerea ce-o descopere a fost făcută de d. Sturza în ultima sa călătorie la Viena și la Berlin, fără

autorizarea reprezentațiunii naționale.

Și în propunerea d-lui Sturza regăsim cele trei puncte din „Românul“ de la iunie 1881: I. Comisiunea Mixtă botezată „de supravegheare“; II. Participarea Austriei neriverane în ea. III. Prezidenția ei de drept.

A mai susține astăzi, după aceste descoperiri, că cestiunea n-a fost compromisă, din capul locului chiar, ar fi o curată copilărie. Fără autorizarea Corpurilor legiuitoare, fără știrea țării, aducându-se în cabinet, fără nici o cauză parlamentară învederată, miniștri noi, asupra misiunii sau tendențelor cărora toată lumea era în întunerec, s-au făcut promisiuni contrarii textului Tratatului de la Berlin, s-au părăsit singurul teren sigur pe care țara putea păși, și astăzi am ajuns că ceea ce guvernul a lunecat a promite ni se impune vrând-nevrând. Odată porniți pe acest coborâș, fără îndoială unul din vecini nu putea sta nepăsător față cu concesiile făcute, pe sub mână celuilalt, deci astăzi se prezintă și el cu cererea privitoare la brațul Chiliei și, din resentiment în contra duplicității guvernului român, cere escluderea reprezentantului regelui din Conferență.

Puterile celelalte, reduse prin propunerea lui Sturza de a asista ca privitori timporari la eterna prezidenție de drept a Austriei, taxate din inițiativa noastră de a cincea roată la car, găsesc de cuviință că, dacă e vorba să-i facă Austriei asemenea concesiuni, s-o facă încai în socoteala lor proprie și în schimbul unor compensații pe alte terene decât după bunul plac al unui ministru din București.

Izolarea completă a României este așadar pe deplin esplicabilă.

❦

[11 februarie 1883]

Admirabila dibăcie a oamenilor noștri de stat fu în timpii din urmă atât de mare încât toate puterile întrunite în Conferență au fost în contra noastră și singurul nostru apărător — din ironie — Austria. Cabinetul din Viena pare a nu fi numai un escelent diplomat, ci cată a fi având o vână dramatică rară, căci nu e lesne a se servi de atât de mari și de nobili actori pentru a produce un efect final atât de maestru.

În adevăr, ce-a putut fi mai frumos? Germania căreia ne-am plecat în toate cele, țara de naștere a regelui nostru, o putere ce nu are nici un interes imediat la Dunăre, e în contra primirii noastre în Conferență. Franța, căreia îi datorim nu numai cultura, dar și ideile noastre nesănătoase, din iubire

pentru care am devenit niște maimuțe ale ei, îmbătrânindu-ne înainte de vreme, pentru a aduce măcar cu ea, ea e mai papală decât papa, mai austriacă decât Austria și, fără nici un câștig pentru sine, din contra, cu perspectiva de-a pierde simpatiile pe care-a știut să le inspire în trecut, ajunge până a cere executarea în numele Europei. Italia, obiectul afecțiunilor noastre, până și inutila Turcie, toate cu câte n-avem a împărți nimic nici în clin nici în mânecă, în contră-ne, iar pentru noi … cine? Adversarul.

În adevăr, multă minte i-a trebuit guvernului nostru pentru a dezinteresa pe toate puterile în cestiunea Dunării și a da puternicei Austrie o ocazie atât de frumoasă de a juca pe generoasa biruitoare. Înadins să fi căutat cineva să facă lucrurile atât de rău, nu s' ajungea la un rezultat așa de faimos ca cel obținut la Conferență. Toată politica noastră stă în fața lumii atât de ineptă încât însuși adversarului i s-a făcut milă de ea. Dac-am fi privitori numai, ca la teatru, lucrul ar fi comic în adevăr, dar asupra noastră se descarcă toate, și atât de falsă, atât de izolată e poziția noastră prin inepția celor ce conduc destinele țării, atât de bine au știut pretinșii noștri oameni de stat să stârnească toată Europa în contră-ne, încât stăm uimiți și ne așteptăm la o mai mare comedie, ne așteptăm să vedem pe acești oameni pretinzând să-și facă și un merit din această nemaiauzită stare de lucruri.

Am arătat ieri că de la 1881 încă, dintr-un timp în care Dunărea putea fi scăpată, deoarece expedițiunea egipteană nu avusese loc, fără nici o silă din afară decât cea unilaterală a părții interesate, guvernul nostru oferise deja Comisia Mixtă, admiterea puternicului neriveran, prezindenția lui de drept. Mai mult. N-am fi știut nimic de anteproiect dacă „L'Indépendance roumaine“ n-ar fi avut ocazia să și-l procure. Deputați ca Dimitrie Brătianu, ca Chițu, nu știau absolut nimic despre aceasta. Ei înșiși au fost uimiți de graba fatală cu care guvernul alunecase pe clina concesiunilor și d-lui Dumitru Brătianu îndeosebi ușurința — ca să nu zicem mai mult — a politicei esterioare a guvernului i-a deschis ochii, de s-a spăimântat de abisul înaintea căruia stăteam. A trebuit acest eveniment de înspăimântătoare gravitate ca, la bătrânețe, să-i cază vălul de pe ochi, pentru ca să vază în fine de ce sunt capabili și înăuntru cei ce în afară lucraseră astfel. Când a spus că nu mai e om onest în țară n-a vorbit poate numai de deputații ce-i stăteau în față: ochii i s-a despăienjenit, pentru a vedea lunecând înainte-i neatârnarea acestei țări de 'mpreună cu Dunărea. Calimach Catargiu, silit de bănuiala aruncată asupra lui, descopere

duplicitatea guvernului, e amenințat cu darea în judecată și moare de supărare. Cogălniceanu, bolnav și bătrân, reîntinerește în culmea vieții sale pentru a apăra Dunărea, mișcătoarea pavăză de argint a neatârnării noastre străvechi, a căreia pierdere totdeuna robie au însemnat. Iar țara aceasta, amețită ca un taur de demagogia ei internă, de zdreanța roșie a republicei de disculți, e distrasă de la cestiunea cea mare, pierde ca pe niște cărți pe joc simpatiile tuturor popoarelor europene, pentru a se ocupa de mijlocul cum să asigure reușita în alegeri a paraliticilor ei politici.

Cu aceste mizerii dinlăuntru ni s-a distras atenția până în momentul când ne vedem singuri, părăsiți de toată lumea, puși la discreția, avizați la bunăvoința unui vecin puternic, sub a cărui stăpânire consângenii noștri sunt apăsați, persecutați c-o ură oarbă de conlocuitorii lor.

În fine rezultatul final al politicei noastre dunărene se rezumă în următoarele trei modificări pe cari Conferența le-a introdus în ședința ei de marți, în propunerea Barrère:

> 1. Austria și România având amândouă a lua parte în Comisia Mixtă, reprezentanții lor respectivi din Comisia Europeană din Galați nu vor fi chemați, când le va veni rândul, în Comisia Mixtă, încât nici o putere să nu dispuie de un vot dublu în Comisia Mixtă;
>
> 2. Secționarea Dunării de la Porțile de Fier până la Brăila se va face longitudinal și nu transversal, pentru a se feri orice stat riveran de orice amestec străin;
>
> 3. Numirea subinspectorilor de navigațiune i se atribuie fiecărui stat țărmurean, care va fi astfel însărcinat cu executarea materială a reglementelor în propriile sale ape.

E lesne de văzut că prezidentul unic în această Comisie ar fi Austria, puterea mare pusă în fruntea unor state pe cari Conferența le-a tratat de nesuverane, neadmițând pe nici unul din ele în sânul ei. E pe de altă parte asemenea sigur că cel dentâi delegat al Comisiei Europene ar fi, după ordinea alfabetică, al Germaniei (Allemagne), asupra atitudinii căruia, tocmai în anul hotărâtor pentru soarta viitoare a Dunării, nu suntem în drept de a ne face nici o iluzie.

❦

MANOPERE ELECTORALE

[13 februarie 1883]

D. Brătianu cu Simuleștii și Chirițopolii săi începe a-și bate joc de lume. Consiliul comunal din Vâlcea șterge din listele electorale pe membrii familiei Lahovari, sub pretextul ridicol că n-ar fi naturalizați. Asemenea farse nedemne, prea ridicole pentru a fi jignitoare chiar, se petrec ziua-n amiaza mare, asemene copilării se patronează de guvern și de partidul său. Un Simulesc, om care în câțiva ani de prefectură înjghebează avere și plătește datorii enorme — numai din leafă, se 'nțelege — și oameni de teapa aceasta, pentru care ocuparea unei funcțiuni publice e o ocazie de-a se îmbogăți prin spoliare, găsesc timp pentru asemenea farse nedemne, iar d. Chițu e îndestul de naiv ca să nu zicem altfel pentru a spune că asemenea ignominii „sunt deprinderi ale trecutului și că ar fi intrat în moravuri prin școala ce conservatorii ar fi dat-o țării“.

Deși lucrul e în sine destul de absurd pentru a-i da o mai mare importanță decum i se cuvine, dar, de vreme ce adversarii de rea credință se servesc până și de asemenea invențiuni în manoperele lor electorale, vom spune numai că, abstracție făcând de demnitățile publice pe cari le-au ocupat în țară membrii ei, familia Lahovari însăși e, prin alianță și moștenire, urmașă familiei Socoteanu de peste Olt.[1]

Reproducem aci cuvintele d-lui Alexandru Lahovari prin cari a interpelat în Cameră pe d. ministru de interne asupra cazului acestuia, care, ca manoperă electorală, e desigur monstruoasă și unică în felul ei.

„In diesem officio (Comissarius provincialis) ist durch die Deputation vorgeschlagen und von mir derweilen acceptiret worden: der Bojar Georgiza Sokotanul, weszen Eigenschaften mir in gleichen ohnbekannt seynd; doch wird Er gerumt in der Lechenkunst wohl erfahren und ein sonsten accurater Mann zu zeyn“. (În acest oficiu de comisar al provinciei s-a propus din partea deputațiunii și a fost acceptat între acestea de către mine boerul Gheorghiță Socoteanul, ale cărui calități nu-mi sunt cunoscute în afacerile acestea, însă după renume ar fi bine esperimentat în arta calculului și în genere un om integru.)

Vezi *Documente privitoare la Istoria românilor* de Eudoxiu de Hurmuzaki, vol. VI, anii 1700—1750, p. 308, 318, 321, 326 et sq.

1. Când, în urma victoriilor principelui Eugeniu de Savoia și a Tractatului de la Passarovitz, 1718, Austria a ocupat Oltenia, un Gheorghe Socoteanul — boero primae classis — de pe Jiul inferior a fost propus de către o deputațiune și numit comisar imperial al provinciei Oltenia.

❦

REPUBLICANII FRANCEJI

[16 februarie 1883]

Cine sunt bărbații de stat în ale căror mâini se află astăzi încredințate destinele Franței? Cetind într-o foaie vieneză răspunsul la această întrebare, ne-am adus aminte fără voie de tagma demagogilor, anarhiștilor și cumularzilor noștri. Iată bunăoară ce ne spune foaia vieneză despre unele personaje din proaspătul cabinet francez:

> *D. Ferry are un ce mic și înjosit în sine și în politica sa, dar un Lucru nu i se poate contesta: are o voință de fier, este un bărbat de o mare energie.* ***(Voiește și vei putea!)*** *El este din Lorena și oamenii d-acolo sunt cunoscuți în Franța ca încăpățânați. Voința sa cea fermă l-a adus unde este și-l face conducătorul majorității Camerei, fără să fie popular în realitate.*
>
> *D. Ferry este omul execuțiunilor politice. Aceasta nu e afacerea cea mai plăcută, poate nici cea mai curată. Ea te silește înainte de toate să te înconjori cu oameni ce sunt de o calitate cam problematică. Pentru oarecari misiuni sunt tocmai inevitabili cerți complici, oricât de neplăcuți și compromițători ar fi. Nu poți să-ți alegi oamenii; ai trebuință de ei, pentru că nu găsești mai buni. Nici un diplomat cumsecade nu poate apăra înaintea Europei măsuri de proscriere și de aceea un Challemel-Lacour devine ministru de externe. D. Challemel-Lacour a fost un favorit al lui Gambetta; el a fost odinioară un publicist escelent și e un orator bun. Foile franceze au povestit că tatăl său și moșul său au ajuns toți, pentru înșelătorii și incendieri, în ocne și au murit acolo. Dar din împrejurarea că se trage dintr-o familie de criminali, nimeni nu va face o imputare noului ministru; este o onoare pentru dânsul dacă, plecând de la începuturi așa de grozave, a știut să se urce unde este. Dar ca literat d. Challemel-Lacour, cu tot talentul său, este un șarlatan. El a trăit în Germania și în Elveția, cunoaște literatura germană și filozofia, ceea ce face pe cineva să fie în Franța numaidecât un bărbat celebru, un „filozof“. Ceea ce povestește domnia sa compatrioților săi despre relațiunile sale cu Arthur Schopenhauer este o minciună…*
>
> *La 1870 d. Challemel-Lacour deveni prefect al departamentului Rhonei și pe atunci s-a silit să organizeze un fel de terorism jacobin. Cu ocazia unor arestări politice el a trimis vestita telegramă: „Fusillez moi ces gens la!“ După război a fost condamnat la 100.000 franci despăgubiri cătră mai multe persoane…*
>
> *Tres faciunt collegium: al treilea este d. Thibaudin-Commagny, faimosul general. Și în locul lui s-ar fi luat altul, dacă se găsea. În toată armata franceză nu e un general care să vrea a face ceea ce este gata să facă d. Thibaudin. Despre călcarea cuvântului de onoare comisă la 1870 s-a vorbit destul…*
>
> *Ceilalți miniștri noi nu merită mențiune, afară doară de d. Waldeck-Rousseau, care a fost ministru de interne sub Gambetta. El e un bărbat tânăr și unul dintre*

gambettiștii cei mai talentați; un bun orator și jurist. Toți ceilalți din cabinet sunt mediocrități basse, ce nu dau materie nici pentru un epigram. Și apoi cu asemeni oameni să învingi criza, să fortifici Republica, să guvernezi Franța!!

Într-adevăr, câți franceji vor mai fi cu mintea sănătoasă politică cată să se revolteze contra unui asemenea guvern, contra unei atari politice, care experimentează în mod mizerabil cu lucruri și persoane. Niște mâini de gogomani se joacă în modul cel mai frivol cu libertatea și chiar cu existența Republicei. În Revoluția cea mare s-a cerut pentru prima oară o lege de proscripţiune; atunci a fost Mirabeau care a strigat cătră ceata încă foarte mică a jacobinilor: „Cele treizeci de voci să tacă!“ Și ele au tăcut; legea de proscriere a căzut. Dar unde este azi un Mirabeau, care prin tunătoarea sa voce să facă pe fanatici și nebuni să amuțească și să scape libertatea de cei mai periculoși dușmani ai ei, de aceia cari se folosesc de formele ei și invocă numele ei spre a o nimici?

Demagogul uzează și abuzează de libertate ca de o armă pe care pururea e gata să o înlocuiască cu viclenia și topuzul tiranului laș.

❦

[17 februarie 1883]

„Dacia viitoare“, iată titlul unei nouă reviste politice ce apare de două ori pe lună la Paris. Prețul pe an e numai de cinci lei, dar în sine e neprețuită, neprețuită ca document, ca semn al timpului în care intrăm, ca signatură a culturii și creșterii politice pe care va avea-o generația viitoare, dominantă în România, prin îngrijirile d-lui C.A. Rosetti.

Ceea ce ne uimește mai cu seamă și ne întristează când trecem peste stâlpii acestei reviste este lipsa de convingere, lipsa de energie sfântă, caracteristică pentru tinerimea tuturor popoarelor; este aerul flegmatic cu care sunt scrise monstruozitățile acestea. E ceva greoi și fără de talent în stil, ceva înjghebat și neîntreg în idei, ceva ce seamănă a negustorie cu nouă principii politice. Din nou naționalitatea se ia ca firmă de prăvălie, pentru a debita sub ea ideile nesănătoase ale radicalismului cosmopolit. Acești domnișori se pun la tocmeală cu poporul românesc, poate pentru posturile bugetare la cari aspiră în viitor.

… Suntem cu totul logici fiind socialiști-iredentiști. Dar trebuie să se știe dinainte *că n-am voi cu nici un preț* să se piardă munca noastră pentru formarea unui regat, imperiu sau republică română de la *Dnistru*[1] pân' la Tisa, în care pătura domnitoare (română sau românizată) să urmeze a trăi trântorește, din munca poporului românesc… Pentru ce-am lucra și noi pentru Dacia viitoare dacă după formarea ei am fi tot unde suntem și acum? Putem noi îndemna pe românii de pretutindene să se

folosească de cele dentâi nenorociri ale străinilor pentru a-și da mâna, prin urmare putem cere de la mii și mii de oameni să se primejduiască pentru ca să nu fie, după realizarea Daciei, decât tot ca înainte, proletari?

Ce-i drept putem să-i îndemnăm, dar e de crezut că nu ne vor asculta și vor face bine.

Vorbit-ar-fi oare tot astfel Șincai ce, purtând în desagi istoria românilor, a murit sub un gard?

Dar există oameni între români pentru cari vorba ce se debitează de două ori pe lună pe învelitoarea acelei reviste este atât de sfântă că nu cutează s-o pronunțe, pentru a n-o vedea târâtă în noroi de sarcasmele străinilor, cari n-ar avea decât a ne scoate ochii cu lipsa noastră de cultură, cu slăbiciunea noastră politică înlăuntru și-n afară, cu corupțiunea care mănâncă societatea noastră, pentru a ne spune: Voi voiți un asemenea lucru? Pe când cei mai mulți dintre noi se cred nevrednici, în adâncul sufletului lor nevrednici de a ridica vălul de pe acest ideal, cunoscând că numai o altă generație, curățită prin abnegațiunea și durere, poate îndrăzni să gândească la ea, acești domni, pentru cari istoria suferințelor noastre e un basm, pentru cari mormintele eroilor noștri sunt bune de prefăcut în pușcărie, pentru cari nimic din ce au trecut nu e vrednic de venerațiune, își dau aerul a ne zice: Putem scoate Dacia din buzunar, dar nu *voim* decât atunci când veți fi socialiști. Parcă s-ar pune în sfârșit la mezat pentr-un preț oarecare până și idealul unora din eroii și martirii noștri, a cărui realizare e mai departe decât orișicând.

Și oare Italiei i-a mers atât de ușor precum și 'nchipuiesc acești domni?

Încă din suta a treisprezecea Dante divinul, din a cincisprezecea ingeniosul Machiavelli au pus în serviciul acestei idei enorma lor putere de cugetare, ei, capete pe cari natura o dată le formează la o mie de ani, pentru a le sfărâma pe de-apururi… și cât de târziu s-a realizat?

În suta a nouăsprezecea abia.

Dar ce-ați învățat din trecutul greu al poporului nostru? Fiece palmă de pământ cultivat e câștigată prin dezrădăcinare de păduri seculare și apărată cu cel mai bun sânge al strămoșilor. Toată munca aceasta e o lungă și penibilă muncă de apropriațiune. Din câteva ponoare de munte ale Carpaților un popor mic la număr, în contra căruia se decretează cruciade ca în contra saracenilor, urât din cauza statorniciei sale în credința străbună, exclus din viața publică a Europei pentru că nu e catolic, smulge palmă cu palmă, ținut după ținut din mânile omului dușman și a naturii dușmane și,

fără cod de legi, fără școală, fără orașe, fără nici un mijloc de cultură, nici acela al limbei sale scrise, se bate cu Baiazid Fulgerul și cu Mohamet II, care calcă în contră-i pe două imperii surpate și pe paisprezece capete de regi, și când această luptă crâncenă și profund onestă durează încă în toate țările locuite de români, domnișorii moleșiți în brațele Luteției cer ca poporul nostru să se dezintereseze de proprietatea sa? Cine? Țăranul din Ialomița care muncește singur pân-la o sută de pogoane pe an, muncă pe care musculatura a două sute de bonjuriști n-ar putea-o presta?

Buni bucuroși am trebui să fim dacă românii n-ar fi împiedecați în mod nedemn de către adversarii lor politici, prin persecutarea instituțiilor de cultură pe cari le posedă, prin persecutarea limbei, bisericii, naționalității lor. Emanciparea aceasta, libertatea de-a se întrece muncind, în condiții echitabile, cu adversarii lor, nu striviți de atotputernicia și de nedreptatea statelor în cari trăiesc, iată tot la ce pot aspira românii cu drept cuvânt, sub orice guvern ar trăi, și iată care ar trebui să fie misiunea generațiunii viitoare.

Însă tinerii domnișori înstrăinați sunt departe de a-și cunoaște poporul lor propriu comoara de energie și de îndărătnicie națională grămădită în el prin munca seculară, sănătatea judecății lui când vorbești cu el de asemenea lucruri. E drept că ideile demagogice, exemplele de parvenire fără muncă și merit, au alterat puțin echilibrul ideilor lui habituale, dar — din norocire s-ar putea zice — măsurile demagogice prea a inundat repede și în șivoi țara pentru ca să nu dezvelească toate relele ce-au adus și pentru ca să nu-l facă a-și pierde iluziile de ele.

Dar să lăsăm toate acestea. Orice soi de demagogie, fie roșie, fie monarhică, e pentr-un popor ca starea de dezagregațiune pentru un corp. O societate compusă nu din clase adecă din organe c-o activitate specifică ci din indivizi, e ca un corp în descompunere chemică în care fiece molecul, scăpând din sfera de atracțiune a semenului său, nu mai însemnează nimic, pentru ca totul să nu mai însemneze nimic.

Venim la un alt act datorit domnișorilor noștri, a cărui origine numai prudența nu poate fi: vorbim de adresa înmânată d-lui Clemenceau.

Dacă d. Rochefort sau d. Felix Pyat erau în Parlament desigur că unuia din ei i se adresa actul faimos, dar, în lipsa acelor ilustrațiuni, d. Clemenceau e fericitul care are a suporta această onoare.

Nu știm în adevăr dacă cestiunea dunăreană va câștiga mult prin sprijinul binevoitor al onor. d. Clemenceau; știm însă una: cuprinsul acelei

adrese e îndreptat atât de mult în contra vecinei noastre imediate, Austro-Ungaria, și în contra atotputernicei Germanii de astăzi, și soarta Dunării atârnă atât de mult de aceste două și atât de puțin de onor d. Clemenceau încât adresa ni se pare și fără consecuențe practice și fără oportunitate.

Recunoscători vom fi cu toții fără îndoială d-lui Clemenceau pentru dezinteresatul său sprijin, căci intențiunea sa e fără îndoială lăudabilă și cavalerească, dar despre rezultatele ei practice în cestiunea Dunării avem părerea de rău de-a ne îndoi.

Cată să relevăm însă un pasaj din acea adresă, care merită oarecare cenzură:

> *În martie 1871 colonia germană din București se adună pentru a serba înfrângerea Franței.*
>
> *Studenții din București, indignați de insulta adusă doliului nostru național, căci inimile tuturor românilor sângerau de nenorocirile Franței, împresoară sala banchetului, pătrund în ea și aruncă pe ferești pe toți germanii, mai întâi pe consulul lor.*

Acestea sunt — fie cu iertare — lucruri cu totul neadevărate. Colonia germană serba nu înfrângerea Franței, ci ziua nașterii bătrânului monarh care conduce soarta Germaniei, aceasta cu permisiunea Consiliului nostru de Miniștri. În sala banchetului n-a pătruns nimeni, pe ferești n-au fost aruncat nimenea, mai puțin decât oricine d. de Radowitz; iar curajoșii aranjatori ai scandalului de stradă au fost risipiți… prin salve de tun? Ferească Dumnezeu! C-o dușă rece dată de pompierii M. Sale, cari în timp de pace au prozaica meserie de-a stinge nu numai casele, ci și focurile patriotice.

Iată adevărul. Ne-ar părea rău dacă d. Clemenceau ar fi indus în eroare de acea tiradă și ne îndoim că mișcarea ar fi avut loc dacă în fața romanilor care făceau gălăgie s-ar fi ivit un singur dac, sub formă de dorobanț, c-o armă încărcată.

1. Românește: Nistru.

❦

[19 februarie 1883]

Să nu se supere confrații noștri de la „Românul“ dacă le vom aminti o zicătoare țărănească: „Boul se leagă de coarne, omul de limbă“.

Pasajul din „Românul“ prin care se promite înființarea Comisiei Mixte, primirea Austriei neriverane în ea precum și prezidenția ei perpetuă, prin care se laudă înțelepciunea guvernului de-a face la timp concesiuni nimerite și se impută opozițiunii îndărătnicie și imprudență, acel pasaj leagă de limbă și pe guvern și pe partid și pe confrați. Acel pasaj, pe care „Binele public“ îl reproduce zi cu zi în fruntea coloanei întâi, pe care noi l-am citat asemenea în polemicele noastre cu confrații, arată învederat că cestiunea Dunării a fost compromisă din capul locului. Orice discuție ni se pare de prisos aci; ceea ce s-a tipărit nu se poate face netipărit; ceea ce s-a făcut nu se face nefăcut; c-un cuvânt: „Boul de coarne, omul de limbă“.

Dar fost-a intenția guvernului bună sau lăudabilă când a alunecat a face acele făgăduinți cari compromiteau cestiunea și ne răpeau încrederea puterilor apusene? Ce să zicem? Suntem siguri că „Românul“ ar pune mâna-n foc pentru a jura că intenția a fost cea mai bună. Iadul — zice Dante — e pavat cu cele mai bune intențiuni din lume. Cu cele mai bune intenții, dar cu o rea politică, rezultatele sunt rele, dezastroase chiar, și scuza că inima a fost curată rămâne o copilărie în viața politică.

Ar fi de recomandat să fim serioși în discutarea acestei cestiuni, d. Brătianu a fost — poate — amăgit prin fel de fel iluziuni pe cari adversarul a știut să i le farmece dinaintea ochilor și, ca să-și prinză visul de picioare, a făcut — precum se știe — o călătorie pe la câteva Curți. Acesta este momentul dramatic în care s-au făcut promisiunile adesea citate, cari sunt echivalente cu însuși primirea în principiu a anteproiectului austriac. Dar acest moment ne-a costat mult. E de prisos a spune că Franța, Rusia, Anglia — toate puterile c-un cuvânt — n-au avut decât să afle scopul acelei călătorii, precum să și vază promisiunile făcute, pentru a se dezinteresa cu totul în cestiunea Dunării și a lăsa România să alunece pe clina ce i-o crease duplicitatea guvernului ei. Prin acel act d. Brătianu a pierdut încrederea a cinci cel puțin din șapte puteri.

Dar d-sa se supără. Urmează discursul tronului, îmbrăcat de sus până jos în zale și platoșe de oțel: țara 'l vede, quiriții aplaudă, crezând că lucru mare ce asigurări trebuie să fi având primul nostru ministru de la puterile din apus pentru a vorbi cu atâta *emphasis*. Aș! Nimic! Scuzele plecate ale blondei sale umbricule, curbele adevărat orientale, cu fruntea la pământ, cari dedeau umbrei o formă de elipsă ne-a dovedit că discursul era un act de

vitejie neprecugetată, care a răsuflat în urma celei mai mici amenințări, răspândind asupra țării un aer de nespusă umilință. Acesta e al doilea moment dramatic în care țara a pierdut încrederea și a celor din urmă două puteri, încât azi le vedem pe toate în contra noastră.

Să stăm strâmb dar să vorbim drept. De la război încoace au fost o sumă de momente în cari o atitudine fermă ar fi scăpat cu toată siguranța cestiunea Dunării. Au existat momente în care interesele nici unei puteri nu fuseseră încă angajate prin acte ulterioare, în cari ele nu aveau nici a cere compensații, nici a le da, în cari Dunărea noastră nu devenise încă un obiect al politicei de compensațiuni. Toate acele momente prețioase cabinetul d-lui Brătianu le-a lăsat să treacă neîntrebuințate sau le-a risipit în deșert fără țintă, dându-le pe mâna a diferiți copii mari cari se joacă de-a diplomația și cari de câte ori fac, fără s-o știe poate, afacerile străinilor, se cred cumplit de fini.

Nu mai relevăm modul incalificabil cu care în acest timp au fost tratat personalul nostru diplomatic, oameni de valoarea unui Kogălniceanu sau a unui Callimach Catargiu. Acum, când lacul s-a limpezit, țara vede bine cine-a avut dreptate, cine nu. Toate acestea le zicem pentru cazul când intențiile guvernului ar fi fost bune și actele sale numai niște greșeli. Dar din cabinetul d-lui Brătianu au făcut parte oameni asupra intenției cărora chiar există grave bănuieli, oameni ce par a-și fi făcut un program din aservirea noastră economică.

Nu știm în adevăr prin ce peripeții va mai trece cestiunea. Rusia declarând însă că primește condiția cuprinsă în contrapropunerea Angliei, de care e legată aprobarea cererii sale, adecă primind ca reglementul pentru gura Chiliei să nu intre în vigoare decât cu aprobarea Comisiunei Europene de la Galați, e probabil că Conferința se apropie cu pași grabnici de sfârșitul lucrărilor sale.

Ce se va întâmpla atunci în privire-ne?

„Le Temps“, al cărui corespondent din Londra se zice că ar fi stând în relațiuni cu fatalul d. Barrère, ne spune că membrii Conferenței vor semna două protocoale deosebite: unul la semnarea căruia va putea fi admisă și România, apoi un altul, în care se va declara că, dacă România va stărui în rezistența sa, puterile vor stărui asemenea în menținerea hotărârilor Conferenței.

Față cu asemenea rezultate de politică esterioară, ce să facem noi cu patriotismul, cu bunele intenții etc. ale guvernului? Să le conservăm în

alcool, ca pe niște mostre organice, pentru edificarea generațiilor viitoare? E evident că n-avem ce face cu ele și că invocarea zilnică a virtuților problematice cari ar fi animând pe patrioții roșii nu sunt în ochii nimănui o compensație pentru pierderile reale ce le suferă țara sub acest regim.

❦

[22 februarie 1883]

Camera a primit cu mare majoritate proiectul de lege al gradațiunii salariilor profesorale, un deziderat pe care corpul nostru didactic îl manifestase demult și în deosebite rânduri.

Principiul gradațiunii e just nu numai pentru această ramură, ci pentru toate serviciile publice de la îndeplinitorii cărora se cer cunoștințe speciale cu greu și în mult timp câștigate, fără a li se da cu toate acestea perspectiva înaintării. Spre deosebire de statele antice, statul modern e sărac. Societatea, în mișcarea ei industrială și economică, deschide o sumă de ramuri de activitate bine plătite și atrage tinerimea inteligentă la ele, încât statul, care din parte 'și are asemenea o sumă de lucrări tecnice și speciale de îndeplinit, e prea ades în pericol de-a fi servit prost, pentru că plătește prost.

În țările din Apus titlurile și decorațiile formează un surogat încă respectat pentru răsplătirea meritelor pe care statul nu e în stare a le recompensa bănește; onorile pe care el le gradează după însemnătatea serviciilor aduse țin locul unei sporiri îndestulătoare a salariilor și lucrul nu este tocmai nepractic de vreme ce pentru amorul-propriu al oamenilor din Apus o distincțiune e adesea mai prețioasă decât o recompensă bănească.

La noi risipa și abuzul ce s-a făcut cu aceste semne le-a luat orice valoare în ochii publicului, încât cei mai mulți oameni privesc conferirea lor mai mult ca un fel de jignire decât ca o distingere. Odată însă ce aceste semne sunt lipsite de chiar rațiunea lor de-a fi, odată ce nu se conferă pentru a distinge și măguli meritul, ci după plac și pentru cauze electorale, purtarea lor încetează de-a fi o onoare și nu mai pot fi întrebuințate ca un mijloc legitim pentru a răsplăti muncă și merite, deci statul e pus în necesitatea de a recurge la alte mijloace, mai reale, spre a face față acestei trebuințe.

În privința profesorilor o și face, de astădată prin legea gradațiunii.

Rămâne numai ca și membrii corpului didactic să se convingă că aceasta e tot ce se poate face pe cale bugetară pentru îmbunătățirea sorții lor materiale și de-acum înainte să evite ocupațiunile străine sferei lor de

activitate. Un profesor, cu cât o fi mai bun, cu cât se ocupă mai îndeosebi cu obiectul său și se va specializa cu atât terenul altor ocupațiuni devine mai străin pentru el, cu atât mai apt va fi pentru catedra ce-o ocupă, dar totdeodată mai neîndemânatic pentru orice soi de alte ocupațiuni. În știință va înainta, căci nu este una din ele care să stea pe loc. Pe toate terenele se fac în fiece an descoperiri nouă și chiar numai datoria de-a rămânea în curentul științei contimporane e îndeajuns pentru a-i ocupa profesorului tot timpul său desponibil și puterea sa desponibilă de muncă. Și cu cât cineva se adâncește mai mult într-o ramură de știință cu atât ea devine mai interesantă, cu atât setea de a ști se mărește. Prin chiar natura spiritului omenesc, nici una din științe nu poate avea sfârșit, de aceea perfectibilitatea fiecăreia e infinită. Fiecare din ele merită ca o inteligență omenească să i se consacre ei viața întreagă, dar se 'nțelege că din momentul acela inteligența destinată științei trebuie pusă la adăpostul luptei pentru existență, la adăpost de vicisitudinile celorlalte clase ale societății.

Pân' acum profesorii erau condamnați la un fel de stagnațiune, căci o înaintare pe scară ierarhică nu există pentru omul special, iar munca sa, oricât s-ar fi perfecționat prin esperiență și studiu, rămânea retribuită pururea în aceeași măsură. După legea nouă timpul de serviciu e măsura după care se judecă și se remunerează progresele în știință și metoda de predare ce se presupune că profesorii le-ar fi făcut și, dacă nu există înaintare pe cale ierarhică, cel puțin un spor al retribuției la anume perioade de ani asigură profesorului o existență lipsită de griji, liberă a se ocupa cu cercetarea și propagarea adevărului.

Dar tocmai asupra cercetării și propagării adevărului cată să insistăm. Dacă în corpul nostru didactic există multe și onorabile excepțiuni, nu putem tăgădui pe de altă parte că o seamă dintre profesori de liceu, mulți dintre cei de universitate nu sunt în curentul științei moderne. De când au ieșit de pe băncile școalei n-au mai pus mâna pe carte. Erori demult invalidate prin esperiență și argumente foiesc până astăzi atât în prelecțiuni cât și în cărțile lor didactice. Mulți dintre cei mai bine văzuți chiar nu au sentimentul onestității literare; o sumă de cărți puse în mâna elevilor sunt plagiate nerușinate de pe cărți străine, cu atât mai scandaloase cu cât plagiatorii s-au dispensat până și de cunoștința elementară a limbei române, dând textele străine într-o formă nemistuită și necorectă, proprie a nimici simțul logic al școlarilor.

Mulți se ocupă cu lucruri cu totul străine de sfera activității lor. Vreun text vechi, compilat acum douăzeci de ani, le servește și azi pentru prelecțiuni și toate orele în afară din școală le consideră ca ore libere, pe cari le consacră negoțului, întreprinderilor, politicei ș.a.m.d. Prin provincie mai cu seamă îi vedem nu numai luând parte activă la politică, dar devenind șefii facțiunilor provinciale și combătând pe adversari cu un venin și cu o răutate care-a devenit proverbială tocmai pentru profesori și care le-a atras din partea publicului multe epitete. Pe cât timp se zicea că corpul didactic e uitat de Dumnezeu n-am fi crezut poate s-avem dreptul de-a releva defectele pe care el le are în țara noastră. Dar, din momentul în care și pentru el se deschide calea unei înaintări continue, măsura care vom pune-o va fi neapărat mult mai exigentă decât în trecut.

Profesorii trebuie să se specializeze de acum înainte. Din simpli absolvenți ai facultăților, din simpli licențiați, ei trebuie să devie cu timpul învățați adevărați în ramurile lor și să facă de prisos emigrarea tinerimii noastre în străinătate. La noi, unde cultura a fost de secole înțelenită, nimeni nu are scuza că antecesori iluștri nu i-ar mai fi lăsat nimic de lucrat; din contra, tuturor li se prezintă posibilitatea de-a câștiga prin muncă o reputație respectată.

❦

MANIFESTUL STUDENȚILOR UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI CĂTRE PRESA ROMÂNĂ

[24 februarie 1883]

Publicăm mai la vale manifestul tinerimii universitare din București adresat presei române în cestiunea Dunării. Fără îndoială prețuim sentimentele patriotice ale tinerimei noastre și nici am dori ca ea să fie altfel în această privire decum este. Dar, ca și cu ocazia adresei înmânate d-lui Clemenceau, ne îndoim de rezultatele practice ale acestei manifestări. E poate rău de-a provoca ironia sorții și desigur o ironie e ca, imediat după înmânarea acelei adrese, d. Barrère să fie înaintat la rangul de secretar de stat de către guvernul său. Oare tinerimea noastră e convinsă că opunerea oamenilor ce ne domină e serioasă în Cestiunea Dunării, că ei sunt nevinovați ca copiii nou născuți? Puterile fac ceea ce se face în lume, fără

scrupule escesive ele urmăresc pe socoteala noastră și a oricui interesele lor politice și economice; atitudinea noastră ar trebui să fie de-a nu ne face complici vinovați ai procederilor lor. În privirea aceasta însă nu avem nici un cuvânt de-a da guvernului de la noi un absolutoriu, nici credem că merită sprijinit fie chiar prin manifeste ale tinerimii. Trecutul ne învață că el nu s-ar folosi de acest sprijin decât pentru a masca complicitatea sa deja dovedită în această cestiune.

❦

[26 februarie 1883]

Ce dorește „L'Indépendance roumaine“ de la opoziție? Să declarăm că Conferența de la Londra e nedreaptă cu România? Că împărăția vecină, cerând Comisia Mixtă pe Dunăre, pretinde ceva escepțional, ce nu e prevăzut în Tratatul de la Paris și-n cel de la Berlin? Că jurisdicțiunea esclusivă pe brațul Chiliei nu se poate obține decât în contra Tratatului de la Paris, care pune toate gurile Dunării fără escepțiune sub autoritatea Comisiunii Europene? Asta s-o declarăm? Dar cine se îndoiește despre asta? Dar chiar acele puteri cari tratează acum în Conferență se îndoiesc ele un moment că ceea ce pretind este mai mult decât dau tratatele? Dar dacă n-ar fi astfel, dacă totul s-ar reduce la o simplă interpretare de text, fără sporire de drepturi, fără modificarea esenței chiar a instrumentului de pace de la Berlin, ar mai fi fost nevoie de Conferență, s-ar mai ridica discuțiuni? Fără îndoială nu.

Din nenorocire tratatele nu mai au longevitatea pe care o aveau înainte. Un drept pozitiv și codificat al ginților nu există și, chiar dac' ar exista, nu știm ce sancțiune ar avea. Tratatele se mențin în vigoare prin echilibrul real al puterilor europene, prin raporturi oarecum de greutate și de forță, și dreptul scris e mai mult arma celui slab și un mijloc de-a trezi conștiința acelui echilibru. Din punct de vedere mai înalt am putea zice că adevărul rămâne adevăr oricât de rău l-ar apăra cel care-l susține, că dreptatea rămâne dreptate oricât de puțin iscusit ar fi advocatul care luptă pentru ea. Tot din acest punct de vedere se poate zice că e fără precedent ca despre o țară pe deplin neatârnată, despre pământul, despre apa, despre locuitorii ei alții să hotărască fără s-o întrebe, fără s-o primească chiar între ei. Am zice mai mult. Oricât de rău ar fi fost apărătorul cauzei noastre — și desigur că mai rău ca d. Brătianu n-a putut fi nimenea — nu pe apărător aveau a-l

considera puterile, ci cauza însăși, care rămâne dreaptă chiar dacă cel ce-o apără e nedrept. Uneori ne vine a crede chiar că în Conferența de la Londra unele din puteri ne apără fără s-o mărturisească mai bine decum înțelegem noi s-o facem și că, în conștiința lor, împărtășesc acea măreață idee de dreptate pe care cel slab înclină a o avea.

Dar, cum am zis, toate aceste le spunem din punct de vedere al dreptății, ale cărei postulate n-au din nenorocire o altă sancțiune decât cel mult generozitatea firească a celor mari, o generozitate uneori alterată de interese.

Dar nu aceasta vrea „L'Indépendance roumaine“, ci mai mult:

> Opozițiunea n-a înțeles că, unindu-se cu guvernul și ajungând prin acest act de înalt patriotism să împiedice dominațiunea Austriei pe Dunărea română, ea scăpa fără îndoială guvernul, dar scăpa și țara.

Care guvern, fie-ne permis a întreba?

Cel din 1881, care găsea că e prudent și la timp să admită Comisia Mixtă, participarea Imperiului la ea, prezidenția permanentă? Cel de azi, care nu vrea toate acestea? Dar *nu* vrea? Știm noi sigur, știm pozitiv ceea ce vrea sau nu vrea guvernul nostru? Nu știm nimic. În toate cestiunile ne-am trezit cu surprinderi, ca și când încrederea țării acesteia ar trebui escamotată. Că așa este, vom cita un singur caz. Manifestul, numit al tinerimii universitare din București, pe care l-am tipărit cu oarecari rezerve în numărul nostru de ieri, e escamotat de la un număr mic de studenți de către un agent al partidului roșu, e revăzut, fără știrea semnătorilor sperăm, de onor. Radu Mihai, încât majoritatea studenților a pregătit un protest în contra-i pe care-l comunicăm mai la vale, neputându-ne opri de a-i lăuda tonul serios și plin de inteligentă liniște. Va să zică nici măcar inima tinerimei nu e cruțată de ademeniri, ca să zicem așa, polițienești, cu sinceritatea ei înnăscută, ea să șteargă greșalele guvernului, ea să șteargă acel pasaj fatal din „Românul“ (iunie 1871) prin care se dădea tot ce pretinde azi Imperiul în Conferența de la Londra?

Tot astfel nu înțelegem cum opoziția poate fi chemată a împărtăși răspunderea unei rele politici esterioare. Să ne unim? Dar care caz grav ne-a găsit vreodată dezbinați? Când lucrurile ajung la o încordare estremă desigur că românii sunt uniți, dar nu de aceasta e deocamdată vorba. Ceea ce se cere e ca opoziția, care de ani de zile, de pe când trăia Epureanu încă, a dat alarmă în cestiunea aceasta, să ajungă a împărtăși până și răspunderea

morală a purtării necorecte a guvernului. Aceasta ni se pare o cerere prea mare. Exemplul onor. D. Ionescu — pe care noi îndealtmintrelea nu l-am numit trădător — nu ne ademenește deloc, deși d-sa trebuie să fi știind ce face și n-are nevoie de învățămintele noastre.

❦

[26 februarie 1883]

E curios cum legile cele mai importante trec cu iuțeala fulgerului prin conștiința votatorilor noștri. Vorbim de convențiunea de estrădare cu Țările de Jos sub care vedem semnul prețiosului d. Mitileneu. În sine n-avem nimic de zis în contra unei convențiuni de estrădare pentru crime comune, încheie-se ea cu Țările de Jos sau cu oricare alt stat; cestiunea e cu totul alta: ca nu sub numele și firma de estrădare pentru crime comune să se strecure estrădarea pentru delicte politice sau pentru fapte conexe cu crimele politice și rezultate din ele.

Nu Olanda este țara care ne-ar inspira vreo îndoială în privirea interpretării convențiunii. Există însă alte state, în care stările de lucruri sunt departe de a fi atât de fericite, pline de regulă și soliditate, precum sunt în harnica și inteligenta Olandă; se poate deci ca această convenție cu totul inofensivă, dacă privim statul cu care se încheie, să devie esențial alta dacă se va încheia cu alt stat în aceeași formă și cu acelaș text.

Art. 11 al Constituțiunii zice:

> Toți străinii aflători pe pământul României se bucură de protecțiunea dată de lege persoanelor și averilor în genere.

Credem că nici o punere la cale internațională nu poate și nu trebuie să zădărnicească acest principiu constituțional. Sub numirea de „străinii aflători pe pământul României“ se cuprind în cazuri multe românii din provinciile vecine cari nu sunt încă împământeniți.

Pentru noi însă e just ceea ce permit legile noastre, injust ceea ce ele opresc.

Dreptul de a caracteriza faptul, de a-l numi delict politic sau comun, de-a recunoaște că merită sau nu să fie pedepsit, trebuie să aparțină justiției noastre și nu interpretării străine.

Pe cât convenția aceasta nu e sancționată încă și nici a trecut prin Senat ar fi de dorit să nu se primească decât amendată, și anume: că faptul trebuie caracterizat de justiția statului căruia i se cere estrădarea, rezervă relevată și de Franța în ocazii analoge. N-am dori ca prin interpretări subtile, prin analogii etc. să se nimicească dreptul de azil de care se bucură refugiații politici în țările noastre. Toate tocmelele țării acesteia sunt prea slabe pentru ca-ntr-o zi să n-avem poate noi înșine nevoie de dreptul de azil al străinătății. N-am voi să vedem estradați de pe pământul României, sub pretextul poate a unor delicte comune, oameni politicește oricât de vinovați, dar nevinovați și în înțelesul legilor noastre și după conștiința noastră publică.

❦

[1 martie 1883]

Ne silim a păstra față cu confrații de la „Românul“ toate formele urbanității, deși reaua lor credință e uneori atât de revoltătoare încât silința noastră întâmpină însemnate dificultăți. Chiar confrații trebuie să înțeleagă că toate în lumea aceasta au o margine, că nu pot merge cu neadevărul atât de departe încât să ne atribuie nouă acte de cari ei și numai ei sunt vinovați în mod patent.

Să rezumăm, pentru a nu știu câta oară, ceea ce e în cestiune.

„Românul“ — nu altă foaie de-o importanță secundară și de opinii problematice — el, organul marelui partid numit liberal național, în numărul de la 2 iunie 1881, recapitulează — în numele guvernului român, să fie bineînțeles — concesiunile făcute Austriei. Iată-le textual:

I. Înființarea unei *Comisiuni Mixte* pentru supravegherea navigațiunii și a regulamentelor de poliție fluvială între Galați și Porțile de Fier.

II. *Admiterea* Austro-Ungariei în Comisiunea Mixtă.

III. *Prezidenția* Comisiunii Mixte să aparțină *delegatului Austro-Ungariei.* Și încă *cum* se fac aceste concesiuni? Nimerite. La timp. Mergând *sigur* spre împlinirea scopului. Nu ca aciia — adecă cei din opoziție — cari se fălesc c-o împotrivire îndârjită și fac zgomot.

Nimeni nu presupune, credem, că opoziția ar fi fost atât de machiavelic perfidă încât să introducă acel pasaj — în numele guvernului — în prețioasele coloane ale „Românului“ fără știrea redacției, cu ignorare deplină din partea onor. Costinescu și a celorlalți.

Verba volant, scripta manent. Ceea ce-or fi pus la cale prin viu grai onorabilii în cestiunea Dunării s-au uitat, așa precum se uită apele acestui râu după ce s-au revărsat în mare. Ei! Cum n-avem noi ceva scris din vremea întrevederilor de la Livadia? Alta ar fi politica Țării Românești atunci!

Am reprodus aceste scripta și ce era mai natural decât să zicem: Dar oare dacă contele Kalnocky ar scoate ochii cu ele reprezentantului României din Londra?

„Românul“ prinde această ocazie cu mânile — cel ce se-neacă se prinde de-un pai — și are îndrăzneală a zice că procurăm argumente adversarului. *Noi* le procurăm? *Noi* le-am scris? *Noi* am intrat în tratări, noi cei cari iubim a ne făli c-o împotrivire îndârjită și cari facem zgomot? *Noi* procurăm acest argument — negru pe alb —, nu colecția „Românului“ de la 1881?

Nu cumva acest pasaj— în numele guvernului — care nu era decât rezumatul tratărilor verbale și în scris între Viena și București era necunoscut la Viena? Nu cumva noi, publicându-l, am atras atenția asupra lui pentru că nu se știa? Ne pare rău în adevăr, dar cumplit de nerozi trebuie să-și fi închipuind „Românul“ pe cititorii săi pentru a-i crede capabili de-a admite una ca asta. Foile oficioase din Viena în relație cu Ministeriul de Esterne a aflat asta din „Binele public“, nu-i așa?

Astfel de lucruri odată puse pe hârtie, adversarul le trece, însemnate de două ori cu creion roșu, în cartoanele sale, căci adversarul are desigur ochi mult mai ascuțiți pentru asemenea lucruri decât opoziția din țară, indusă în eroare de propriul ei guvern.

Și-n urma acestei descoperiri, „Românul“ binevoiește a ne atribui următoarele idei:

> Opozițiunea își zice: dacă dăm sprijinul nostru guvernului în această cestiune, pozițiunea lui se întărește… Pentru a răsturna guvernul, pe de o parte îl împingem la rezistență, iar pe de alta să dovedim că el a compromis cestiunea pentru ca în momentul în care vom veni la putere să facem concesiunile pe cari străinii le cer.

Admirabil! Iată în adevăr rețeta cu care roșii au ajuns întotdeuna la putere.

Apoi dacă pe noi, cari n-am dat nimic, n-am oferit și nu oferim nimic, ne țineți capabili de-o asemenea ignominie, de ce puteți fi capabili d-voastră, cari ați oferit tot? Și încă *cum.* Nimerit. La timp. Mergând *sigur* spre împlinirea scopului.

Dar aceasta e politica ce înșivă ați urmat-o. Făcându-vă mai turci decât turcii — „suntem turci“, esclama foaia partidului — împingeați guvernul conservator la rezistență absolută în contra punerilor la cale de la Reichstadt și în același moment erați înțeleși cu factorul de căpetenie al acestor puneri la cale. Guvernul conservator a căzut atunci jertfă bunei sale credințe, jertfă hotărârii sale de-a păzi cu sfințenie Tractatul de la Paris, de-a nu se amesteca în certurile celor mari, tocmai pentru a nu face din țară un obiect de compensațiune. Cei mari își urmează politica lor cum vor; puterea ce-o au preface adeseori voința lor în drept; dar nu noi aveam s-o facem, pentru cari fiece șir de tratat ține locul armatelor ce nu le avem. Nu ne e greu a mărturisi că pentru omul onest o asemenea jertfă e ușoară. Mic ori mare fie un popor, sunt bunuri morale asupra cărora nu exista tranzacție legitimă; și când un om de stat crede că, în contra dreptului, în contra opiniunei publice, în contra tradițiilor de onoare, totuși trebuie să transige, acel om de stat trebuie să știe cu ce preț o face: și că prețul trebuie plătit. știind-o aceasta, poate face sacrificiul cel mai înalt de care un muritor e capabil, acela de a se stinge el, om drept, purtat de-o adâncă convingere, sub pata infamiei, nefiindu-i nici măcar permis de-a se apăra dacă apărarea sa ar fi în stare a compromite cauza. Astfel, pentru sute de ani și-a întunecat numele Machiavelli, pentru că, pentru realizarea celui mai sfânt scop, propunea mjiloacele cele mai infame. Și cu toate acestea era o eroare enormă, tocmai pentru că enorm era spiritul ce-o concepuse. Nu prin mijloacele propuse de el s-a realizat scopul. Energia și munca celei mai tinere dintre rasele Italiei au făcut ceea ce mijloacele lui n-ar fi ajuns niciodată să facă.

Nu ni se mai atribuie dar o politică de care suntem incapabili.

E clar că nimeni nu poate primi solidaritatea politicei esterioare a guvernului. Dacă guvernul rezistă în adevăr, el n-are nici o nevoie de asentimentul opoziției. Dacă cere acest asentiment n-o face pentru a rezista.

Ceea ce vrea guvernul este de-a atrage și opoziția în labirintul duplicității lui, în care trei miniștri au jucat trei roluri diametral opuse în aparență, pe când firul Ariadnei e în mâna d-lui Brătianu, un fir care nu duce decât la o singură poartă: mănținerea la putere a Caradalelor sale, a toată demagogia, ignorantă și malonestă care ne guvernează. Nu credem că d. Brătianu mai crede în ceva. În momentul în care un avânt puternic al simțirilor noastre ne-ar arunca pe căile sale, el, augurul, ar fi cel întâi care, între intimii și comunii săi Mihălești, ar zâmbi de sinceritatea noastră.

A ne uni cu protestări copilărești nu ni se pare nici cuviincios, nici folositor. Cuviincios nu, pentru că susținerea oricărui drept trebuie să fie demnă și nu cel ce se laudă de cu seară e vrodată de temut; folositor nu, pentru că enunciațiuni retorice nici sporesc, nici împuținează puterea de care dispunem sau acțiunea ce avem a o întâmpina.

Un singur lucru însă le putem spune onor. confrați de la „Românul“. În cei din urmă ani s-au grămădit atâtea nenorociri pe capul poporului ăstuia și a bietei țării ăștia încât — cu voia dumnealor — ne permitem a fi de-acum înainte mai prudenți față cu cursele fine ale d-lui Brătianu și a nu mai crede nimic din ceea ce zice. Iar confraților le-am recomanda să nu judece pe toată lumea după sine și să binevoiască a crede că mai există și oameni probi în țara aceasta. Dacă e vrun partid care să fi dovedit că nu cu orice preț voiește să stea sau s-ajungă la guvern, desigur cel conservator a dovedit-o îndestul.

❦

[1 martie 1883]

Apelul către presă al unui număr de șaptezeci de studenți a fost dezavuat de majoritatea studenților universitari printr-un protest formal, publicat și în numărul trecut al „Timpului“. „Românul“ a refuzat a publica acel protest, sub cuvânt că se face politică. Adecă *Apelul la presă*, în adevăr politic, l-a publicat; protestul nepolitic, menit a-i lua și actului celui dentâi caracterul ce-l avea, nu l-a publicat, deși poartă mai mult semnături de la studenți în adevăr universitari, nu de la poduri și șosele. Dar… apelul la presă e revăzut de onor. Radu Mihai, comandat chiar printr-un fel de pseudostudent, pe când protestul e inspirat de vederi mature și corecte. Apoi cel dentâi e politic, cel de-al doilea nepolitic, motiv destul pentru „Românul“ de-a nu-l publica pe cel din urmă. Nouă ne pare rău că studenții, în nevinovăția și sinceritatea lor, se fac pârghie pentru… dac' ar ști ei pentru cine? O, tineri! al căror ideal culminează în d-alde Mihălescu și Carada!

Din Paris aflăm asemenea amănunte asupra modului de înjghebare a adresei înmânate d-lui Clemenceau. Se răspândi vorba că studenții români vor merge la acest deputat să-l roage să intervie în favoarea României în cestiunea Dunării. Ajunși înaintea casei deputatului din Montmartre, li se vorbi despre o notă ce se redactase de câțiva studenți, în care sunt espuse „interesele vitale ale țării în cestiunea Dunării“. Introduși fiind la d.

Clemenceau, li se citi acea notă, în care se pretindea că sunt espuse… interesele vitale etc., dar care în realitate era un manifest revoluționar. După ce, prin prezența lor, studenții susținuseră un manifest de care cei mai mulți nu avuseră nici o cunoștință, deputatul — încântat fără îndoială a vedea înainte-i atâția presupuși discipoli ai doctrinelor sale — căci d. Clemenceau, e cu tot radicalismul său politic, unul din oamenii cei mai învățați din Franța — îi rugă să iscălească acel manifest.

Ce era de făcut? Să părăsească sala protestând? Bărbatul care-i primise nu știa fără 'ndoială nimic, că cei mai mulți dintre studenți nu avuseră idee de cuprinsul acelei așa-numite note și de culoarea ei politică ori socială. Vrând-nevrând au iscălit toți. C-un cuvânt, sprijinul bărbatului politic în cestiunea Dunării le e fără 'ndoială binevenit tuturor, dar cea mai mare parte dintre studenții ce-au semnat adresa n-au știut de mai nainte ce cuprindea.

❦

[3 martie 1883]

Va să zică Tractatul de la Londra e termenul tecnic sub care de-acum înainte vom avea să însemnăm vasalitatea economică și politică a României. Dacă baronul Worms nu interpela pe guvernul englez, de e adevărat că Conferența dunăreană a hotărât a da Rusiei, sub oarecari condiții, dreptul exclusiv de control asupra brațului Chiliei și că se pregătește un tratat care înlăturează art. 16 al Tratatului de la Paris, dacă lordul Fitz-Maurice nu avea ocazia de-a răspunde și de-a împărtăși Camerei Comunelor articolele noului tratat, am fi putut aștepta mult și bine vro lămurire din partea mințitorilor noștri oficioși; singura cale pe care poporul nostru își mai poate afla soarta e aceea a interpelării în Parlamentul englez.

Guvernul și foile sale — departe de-a ține publicul român în curentul celor ce se petrec — continuă a arunca praf în ochii lumii, ba ministrul de esterne nu se sfiește a încredința pe senatorii și pe deputații convocați că viitorul tractat e favorabil României, atât de favorabil încât numai bine se poate da iama Constituției și legii electorale, neavând nici o grijă despre cele din afară.

După relațiunile date Camerei Comunelor, tratatul, care va rezuma în sine lucrările Conferenței dunărene, cuprinde următoarele nouă articole:

Art. 1. Jurisdicțiunea Comisiunii Europene se întinde și asupra distanței dintre Galați și Brăila.

Art. 2. Puterile Comisiunii Europene sunt prelungite pentru o perioadă de 21 de ani, cu prelungiri succesive din trei în trei ani, dacă unul din contractanți n-ar propune modificări cu un an mai nainte de espirarea mandatului Comisiunii.

Art. 3. Comisiunea Europeană nu va exercita *nici un control efectiv asupra brațului Chiliei, acolo unde amândouă țărmurile aparțin aceluiaș stat.* (Rusiei).

Art. 4. Partea aceea a brațului Chiliei care scaldă țărmii României și Rusiei este supusă regulamentelor cu care se administrează brațul Sulinei, *sub supraveghearea delegaților Rusiei și a României.*

Art. 5. Rusia și România mai nainte de-a întreprinde lucrări în brațul Chiliei vor supune planul acestor lucrări Comisiunii Europene.

Lucrările executate la Ceatal din Ismail vor fi sub controlul Comisiunii din Galați.

La caz de divergență între Rusia și România sau chiar în sânul Comisiunii în privința lucrărilor de executat, puterile vor decide.

Art. 6. Rusia păstrează dreptul de-a stabili plăți spre acoperirea cheltuielilor lucrărilor sale, dar cu condițiunea de-a refera puterilor.

Art. 7. Regulamentele adoptate de Comisiunea Europeană la 2 iunie 1882 sunt declarate aplicabile pentru navigațiunea pe Dunăre între Porțile de Fier și Brăila.

Art. 8. Toate celelalte aranjamente anterioare relative la Dunăre sunt mănținute.

Art. 9. Tractatul din Londra va fi ratificat de către puteri într-un termen de 6 luni.

Dacă privim veselia și ușurința cu care membrii majorității parlamentare de la noi au primit comunicarea unor asemenea stipulațiuni, dacă vedem graba cu care secta Dimancilor s-aruncă din nou asupra Constituției și legii electorale ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat, ca și când situația din afară ar fi cât se poate de senină, putem zice: *volenti non fit injuria*. Oricât de mare ar fi nedreptatea ce i s-ar face acestei țări prin noul tractat de la Londra, *organul voinții țării*, această adunătură de parveniți lacomi și ignoranți din care se compune partidul roșu și majoritatea Adunării, înghite cu bucurie această pilulă, mai mult, se servește de ea pentru a căuta mijloace nouă de mănținere la putere.

Odată vasalitatea în afară stabilită, trebuiesc create și înlăuntru condițiile vasalității. Trebuie nimicită influința pe care o mână de oameni liberi, intelectual și material neatârnați, o mai poate exercita asupra opiniei publice și a mersului lucrurilor; trebuie creat un aparat electoral care să-i dea guvernului pururea o majoritate servilă și înjosită, aleasă de către subcomisari de poliție; voturile proprietății istorice și ale inteligenții trebuiesc aruncate și stinse în mulțimea celor ce se obțin printr-un cinzec de vin și, odată declarându-se formal printr-un tratat că țara aceasta e o slugă,

să fie și în realitate compusă din slugi ale slugilor străinătății; drept care s-a și hotărât ieri citirea a treia a propunerii de revizuire.

Aceasta o vrea un Dimancea, aceasta o mai vor și alte guri de vacă, cari prin cine știe ce ironie a evenimentelor esploatează onoarea de-a purta nume mai vechi și mai române.

Volenti non fit injuria. Concesiunile *nimerite, la timp și ducând sigur la scop*, pe cari guvernul le-a făcut Austro-Ungariei, încă din mai 1881, când ministrul de esterne declara că „putem primi *Comisiunea Mixtă* fără să ne abatem de la Tractatul de la Berlin, că încercarea de-a înlătura pe Austria din Comisiune ar fi zadarnică, că cestiunea prezidenței *permanente* o e cestiune de curtenie și de politeță“, acele concesiuni Tractatul de la Londra nu face decât să le înregistreze în dreptul public și să le sancționeze.

Toată rezistența deci cu care se laudă foile guvernului nu este decât un neadevăr și o comedie pusă la cale nu pentru a servi de mijloc de apărare, ci cu ținta unică de-a amăgi țara. Izolarea completă în care s-a aflat România în Conferența de la Londra, părăsirea ei de către toți nu ne dovedește decât un singur lucru. Demult toate puterile — una câte una — s-au convins că guvernul și Parlamentul din această țară nu numai că nu voiesc a apăra nimic, ci din contra precupețesc hotarele și drepturile ei de suveranitate pentru a rămânea în buget. Demult a trebuit să se convingă oricine că statul român a devenit sub acest regim un institut pentru căpătuirea și pensionarea tuturor nevolnicilor intelectuali pe cari i-a produs Orientul și cari au ajuns a stăpâni țara ca pe o proprietate privată, ale cărei drepturi și interese ei le speculă pentru cumul și pensii reversibile.

Cine dar să mai apere o colectivitate politică care ea însăși nu mai știe a se apăra și se lasă amăgită, esploatată, înjosită de tot ce ea are mai comun, mai ignorant și mai malonest? *Volenti non fit injuria.* O țară care vrea și suportă un guvern de Dimanci și Mihălești aceea vrea și suportă înstrăinarea Dunării, vrea și suportă robia economică și vasalitatea politică.

❦

HORATIUS — OVREU

[6 martie 1883]

Directorul unui liceu din Triest a căutat să arate într-o broșură că poetul roman Quintus Horatius Flaccus, favoritul împăratului August și amic al lui

Maecenas, a fost evreu de naștere. Autorul acelei broșure spune că tatăl lui Horațiu a fost un evreu erudit din Alexandria care-și crescuse pe fiul său în credința și în înțelepciunea părinților. De aceea filozofia vieței exprimată de Horațiu în versurile sale este aceeași ce se găsește în cărțile sacre ale ovreilor cunoscute sub numele de *Cărțile înțelepciunei.* Toate acestea autorul caută să le demonstreze prin numeroase citate. Afară d-asta el află o trăsătură curat iudaică în epicureismul și humorul lui Horațiu și sub acest raport compară pe poetul roman cu Heinrich Heine. Într-o satiră a lui, Horațiu zice: *„Credat Judaeus Apella“* și autorul broșurei susține că *Apela* nu e altceva decât Abeles. La aceasta un glumeț a observat că Horatius Flaccus cată să se traducă prin Horatius Flekeles.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[6 martie 1883]

Astăzi la 12 ore și jumătate M. Sa Regele va da citire în persoană mesajului de dizolvare a Corpurilor legiuitoare.

E drept că M. Sa nu va avea în fața-i opozițiunea, ci numai pe membrii majorității. Alaltăieri au demisionat opozițiunea din Cameră, ieri din Senat. Atât în adunarea așa numiților părinți conscriși cât și în târgul de interese din Dealul Mitropoliei opozițiunea a încercat să dovedească inoportunitatea revizuirii în împrejurările actuale, a încercat să adreseze un cuvânt măcar tronului, pentru a-l ruga ca, în momente când neatârnarea țării în afară și instituțiile dinlăuntru sunt în învederat pericol, cel puțin libertatea alegerilor să fie garantată, de astădată măcar, — poate ultima dată în care mai există alegători în România cari sunt în stare a-și da seama de gravitatea cestiunilor și a situației. Toate în zădar.

Oameni bătrâni, mult timp și în deosebite rânduri consiliari ai tronului, cunoscuți pentru inteligența politică probată și de-un caracter probat, sunt delegați de opoziție ca să ceară o audiență M. Sale, să espuie pericolele situațiunii, să ceară un cuvânt care să liniștească țara. Un regulament oarecare, care nu e *lege*, care nu poate prejudeca nici unul din drepturile cetățenilor, necum acelea ale reprezentanților națiunii, care nu poate reglementa legea fundamentală, Constituția, ce dă oricărui cetățean dreptul de-a se plânge direct suveranului, un asemenea regulament se opune de mareșalul Curții ca piedecă și M. Sa va pleca imediat după dizolvarea

Adunărilor fără ca o țară întreagă adânc agitată de cestiunile de existență care i se pun, să poată auzi un cuvânt care s-o asigure în contra maltratărilor oamenilor ce-o guvernă.

Pentru d. Brătianu a venit timpul acțiunii clandestine. Prin reforme electorale de natură a lovi în drepturile și influența claselor luminate, a acelora care rezumă în ele conștiința istorică și de drept al acestui popor, d-sa speră a ameți capul acestei națiunii, pentru ca, atunci când ea va fi orbită de durerile ei din lăuntru, maistrul chirurg care-a amputat deja Basarabia să amputeze și Dunărea în tot lungul ei.

Să nu ne mai îndoim că d. Brătianu care la început părea contrar revizuirii și care poate și azi e în teorie contra, o primește ca espedient practic pentru a distrage atenția țării de la cele ce fără știrea, ba fără prezență chiar a Parlamentului, se vor face în cestiunea Dunării. Petecul roșu al reformelor electorale scos din buzunarul de demagog desculț al veneticului C.A. Rosetti va ameți ochii și mintea acestei țări când se va înstrăina de sub a ei suveranitate apa ei de căpetenie și brâul neatârnării ei, Dunărea.

Și pentru ca această amețeală să fie completă, pentru ca celor persecutați să nu le rămâie nici tronul, azilul acela care preface statul într-o instituție dumnezeească, bărbatul care-l ocupă pleacă în străinătate, încât, dacă țara în momentele acelui interregn s-ar grămădi la treptele tronului cerând dreptatea ce i se cuvine, când și-ar ridica ochii ar vedea cu uimire că persoanei suveranului i s-a substituit alții și că mutra de maimuță a unui paiaț roșu rânjește cu ironie din înălțimea pângărită.

În timpul în care regele va lipsi se va face cea din urmă și cea mai desperată încercare de-a stoarce, dintr-o țară liberă încă, o adunare de creaturi capabile de-a transige asupra tuturor intereselor ei. Organizatorii alegerilor d-lui Brătianu, Chirițopolii, Anastasii și Simuleștii, sunt cunoscuți îndestul prin actele lor de călăi pentru ca să nu se desemne în ochii fiecăruia mizeriile și atrocitățile viitoarelor alegeri.

Pe mâna acestor oameni de rând, fără conștiința și fără pudoare, se lasă țara întreagă, cu siguranța că, atunci când acești bandiți vor atenta la onoarea și la averea oamenilor, aceștia vor fi prea mult preocupați de soarta lor proprie pentru a mai gândi la păstrarea hotarelor țării.

Nu! Rezistența cu care se laudă precupețul de hotară de la Livadia nu va avea niciodată loc; niciodată dorobanțul nu-și va încărca arma pentru a apăra Dunărea; războiul pe care străinătatea ni-l declară se va purta acum;

mandatul de executare cu mâna armată îl are d. I. Brătianu; opoziția este oastea care, om cu om, va fi atacată de creaturile sale nenumărate până ce, în sfârșit, va cădea ceea ce ilustrul C.A. Rosetti numea Plevna reacțiunii, până ce, cu paralizarea celui din urmă om liber, țara aceasta se va putea precupeți petec cu petec în schimbul favorii oferite de străinătate de-a rămânea Caradalele esploatatoare pe de-a pururea.

De dimineață se cunoaște ziua. Deja Senatul, fără a cunoaște Tratatul de la Londra sau modul cum guvernul a apărat cestiunea Dunării, a dat un vot de încredere propus de acel cadavru moral, ale cărui virtuți în descompunere au dezonorat orice guvern căruia i-au servit.

Senatul deci, aprobând purtarea d-lui. Brătianu, care și azi este exact aceeași individualitate ceea ce era și la 1881, n-a făcut decât să consimtă la anteproiectul modificat de delegatul Franței, ale cărui puncte de căpetenie guvernul a găsit că e *nimerit* și *la timp* de-a le concede acum doi ani încă D. Brătianu va îngriji ca Adunările viitoare să aibe exact fizionomia Senatului actual.

❦

[10 martie 1883]

Mesajele de închidere și deschidere a seziunilor Adunărilor se fac în țara noastră în chipul următor: fiece ministru înseamnă pe-o foaie fraza mai mult sau mai puțin lăudăroasă relativă la ramura sa de administrație pe care ar voi s-o vază trecută în mesaj. Unul dintre miniștri împreunează peticele într-un întreg, dacă nu se 'ntâmplă s-o facă aceasta regele însuși. Un mesaj e așadar departe de-a cuprinde o judecată proprie a Coroanei asupra situației sau o cerere proprie a ei — el nu e decât o laudă a actelor guvernului și a majorității parlamentare formulată de cei interesați. Atârnă în adevăr de bunul simț al Coroanei de-a atenua lucruri ce sunt în prea mare contrazicere cu starea reală, atârnă asemenea de sentimentul de bună cuviință a consiliarilor de-a nu face din mesaj o reclamă electorală sau de popularitate, dar de considerații de simț și cuviință nu se conduce mai nimenea la noi.

Nu ne mirăm deci dacă mesajul cu care s-a dizolvat majoritățile actuale e plin de laude la adresa lor. Efectul odios pe care l-a făcut îmbogățirile membrilor majorității și destrăbălarea administrației d-lui Brătianu nu se poate ironiza în adevăr mai bine decât prin complimentele ce și le adresează

reciproc acești oameni, prin laude ce nu le cred nici cei ce le pronunță, nici cei ce le ascultă.

Dar, dacă afirmațiunile acelui act nu sunt în stare de-a induce pe nimenea în eroare asupra stării reale a țării, golurile ce le prezintă reticențele lui sunt cu atât mai semnificative. Ele ne îndreptățesc la argumente *a silentio,* la adevăruri deduse din tăcere.

Astfel, ministrul de esterne este acela care nu se folosește deloc de ocazie pentru a-și adresa laude. Asupra cestiunii Dunării tăcere absolută.

Cu toate acestea iată un ministru care-ar fi avut multe de zis. Ar fi putut arăta de ex. că politica sa esterioară a izbutit a ne înstrăina simpatiile tuturor puterilor.

Încă din ședința a doua a Conferenței de la Londra, când lordul Granville a dat citire scrisorii d-lui Ioan Ghica prin care cerea admiterea României, s-au dat pe față izolarea deplină în care ne aflăm. Deși lord Granville, în calitate de plenipotențiar al ospitalierei Anglii, spera că se va aproba admiterea României de vreme ce e reprezentată în Comisia Europeană din Galați și va fi în cea Mixtă, totuși contele Munster, plenipotențiarul reprezentant al M. Sale germanice, s-a opus la admiterea cu drepturi egale a României. Contele era gata să recunoască că România are interese mari la soluțiunea acestei cestiuni dar Conferința cată să-și păstreze caracterul ei european și să evite a-i da României egalitate de drepturi. Dacă, mănținându-se principiul unanimității, i s-ar da României un vot, s-ar crea o situație în care ea, prin veto al ei, ar putea împiedeca lucrările Conferenței. Exact în același ton au fost ținute declarațiunile celorlalte puteri. Austria recunoscu că situația creată prin Tractatul de la Berlin dă drept României de-a lua parte la dezbateri; cu toate astea, ținând seama de obiecțiunile Munster, revine de la această opinie. Franța e tot de părerea că România are dreptul de-a intra, dar obiecțiunile contelui sunt serioase … Italia se află în situațiunea celorlalte puteri, Rusia și Turcia asemenea.

Curios e dar că nici una din puteri nu ne-au contestat dreptul de-a participa la Conferență, cu toate astea afacerile noastre esterioare au fost astfel conduse încât nici una din ele n-au voit a ne primi în realitate.

Incidentul acesta din ședința a doua prevestea rezultatul Conferenței pe care-l vedem în Tractatul de la Londra. Acel tractat dă Rusiei jurisdicțiunea exclusivă pe brațul Chiliei, Comisiei Europene jurisdicțiunea pe celelalte guri până la Brăila, Austriei preponderanță politică de la Brăila la Porțile de

Fier, c-un cuvânt supune suveranitatea acestei țări la trei stăpâni deosebiți: Europa, Austria, Rusia.

Ei bine, asupra unor asemenea lucruri, asupra Tractatului de la Londra de ex., guvernul nu găsește de cuviință de-a ne da vreo asigurare. E ca și când acest Tractat n-ar exista, ca și când țara n-ar avea nici o nevoie de-a ști opiniile guvernului în privirea lui pentru a ține seamă de ele în alegeri și a-și formula încrederea pentru sau în contra acelor opinii.

Acest sistem al tăcerii într-o cestiune de existență se urmează demult și ne dovedește că și acum d. Brătianu va urma a lucra fără consentimentul Parlamentului, fără știrea și voia țării, surprinzându-ne numai cu fapte complinite, cărora să nu li se poată aduce nici o modificare ulterioară.

O tăcere analogă se păzește asupra reformelor constituționale. Deși Camera se dizolvă în urma voturilor, asupra unor propuneri de revizuire nici o vorbă a guvernului, nici una a Coroanei nu arată opinia cabinetului în privirea aceasta.

Un singur lucru s-ar fi putut observa cu toate acestea în acest mesaj: că nimeni, absolut nimeni din toată țara n-au reclamat aceste reforme. Ele au răsărit din sorginți *a priori,* din crierii d-lui C.A. Rosetti; nici un ziar, afară de cel personal al d-sale, nu le-a susținut; guvernul n-a putut observa nici o mișcare a opiniei publice în favorul lor.

Afirmările contrarii ale „Românului' sunt pur și simplu neadevăruri spuse pentru mângâiarea personală a redactorilor săi.

Cu toate astea guvernul acesta, plin de merite precum el singur zice, cată să fi având și el o opinie în privirea revizuirii, pe care țara se cuvenea s-o cunoască.

Astfel, în afară de laudele banale și de puțin preț pe cari guvernanții găsesc cuviincios a și le adresa tocmai în privirea celor două cestiuni de căpetenie de natură a nelinişti spiritele, guvernul e cu totul mut, gata a se justifica cu această tăcere când votul țării va fi contrariu aspirațiunilor de demagog cosmopolit ale d-lui C.A. Rosetti; gata asemenea a transige cu străinătatea și cu demagogia dacă-i va succede să scoată prin prefecții săi majorități servile.

S-a văzut că toate încercările opoziției de-a obține declarațiuni clare de la guvern au fost zădărnicite prin sălbătăcia majorității, că nu i s-a lăsat opoziției nici chiar putința de-a se adresa la tron precum au încercat a o face, întâi de pe tribună, apoi prin cerere de audiență. Tăcerea guvernului în privirea celor două cestiuni vitale în preziua alegerilor seamănă prea mult a

conspirație ocultă în contra intereselor acestei țări, o conspirație agravată încă prin plecarea regelui în momentele hotărâtoare. Țara are nevoie de tot curajul ei civic pentru a scutura din spatele ei atât vasalitatea economică cu care e amenințată cât și robia politică sub elementele demagogiei, ignorante și maloneste, ce se oploșesc sub aripile d-lor Rosetti Brătianu.

❦

SITUAȚIA DIN ARDEAL

[12 martie 1883]

Î.P.S.S. mitropolitul românilor răsăriteni din Ardeal și Țara Ungurească, d. Miron Românul, a adresat protoiereilor din arhidieceză o circulară. Ea oprește pe cler de-a lua parte la adunările populare cari protestează cu atâta legitimitate în contra proiectului de lege al cărui scop e maghiarizarea institutelor secundare române de învățământ.

Înainte de toate mărturisim că nu discutăm motivul care-a putut împinge pe prelat la răspândirea acestei circulare. Știam că, din nenorocire, mitropolitul românilor prea e o persoană oficială pentru a se putea sustrage de la influența guvernamentală și nici nu se poate pretinde ca orice mitropolit să fie ca Șaguna, care punea ordine ministeriale ungurești *ad acta,* fără a le 'nvrednici măcar de-un răspuns și care, când dreptatea era în partea poporului său, o susținea în contra a orice și a oricui. Se prea poate așadar ca circulara aceasta să fie comandată de la Pesta, de unde i s-a și administrat mitropolitului, prin ziare ungurești, amenințări de trimitere la mănăstire.

Ceea ce ni se pare însă straniu în această circulară și lucru la care nu ne-am fi așteptat este tendența pe care Î.P.S. Sa binevoiește a o atribui adunărilor populare, tendență substituită, care dă circulării caracterul unei denunțări aproape.

Mai întâi se zice că adunările *„au un caracter politic“*.

Dacă e neapărat de-a li se atribui un asemenea caracter, am întreba de când românii în țara lor proprie și strămoșească au căzut, prin vro sentență judiciară, sub interdicțiune politică, de când li s-a detras numai lor liberul exercițiu al dreptului întrunirilor, garantat chiar de-o Constituție ca cea ungară, în cari să poată discuta liberi și neîmpiedecați atentatul făcut asupra

limbii, naționalității și bisericii lor de cătră reprezentanții minorității populațiunii din țară?

> Conducătorii — mai zice circulara — se pun pe teorii cari eschid *simțul ce se numește patriotism* și eschid respectul către *bazele actuale ale dreptului public…* Din partea inteligenței i se dă poporului în mod ostentativ impuls într-o direcțiune care trece marginile loialității …

Simțul ce se *numește* patriotism poate să se fi eschizând; simțul ce *este* patriotism după cum îl înțelege toată lumea — escepție făcând de maghiari — nu sufere fără 'ndoială nici o scădere prin manifestări. Căci poate fi cineva bun patriot și rău maghiar — lucrurile nu au a face una cu alta — și, *viceversa*, poate fi cineva fanatic maghiar și rău patriot, ceea ce maghiarii sunt în genere. Patriot e omul care contribuie la bunăstarea și înflorirea tuturor elementelor din țara sa; prin ridicarea simultană a tuturor, patria se ridică. Maghiarii, din contra, văd idealul lor de stat în ruinarea națiunilor conlocuitoare, în apăsarea lor intelectuală; ei atentează la cel mai de căpetenie instrument de cultură al unui popor, la limba lui, pentru a-i impune în schimb idiomul ocult al unei mici și izolate rase, idiom cu forme organice fino-tartare, cu lexicon slavonesc. Radical deosebit în structură de câteșitrele grupurile mari de limbi europene, acest idiom prezintă dificultățile unei limbi moarte fără a prezenta nici unul din foloasele ei. Cine știe limba română are calea deschisă la tezaurul intelectual al limbilor romanice moderne, are în fine cheia la limba latină, la civilizațiunea antică. Cine știe ungurește nu știe nimic decât ungurește, un idiom nefolositor, purtat de o literatură săracă, de-o cultură științifică înapoiată, care nu deschide nici o poartă în Europa și — în treacăt vorbind — nici în restul lumii. Cu învățarea acestui idiom milioane de oameni cheltuiesc un enorm echivalent de putere intelectuală… cu ce folos? Evident că nici unul.

> Se esclude respectul către *bazele actuale ale dreptului public …?*

Dar ce este legea naționalităților, ce autonomia confesiunilor decât *drept public?* Ce sunt aceste decât un pact între popoare și Coroană, în care cele dentâi, în schimb cu sacrificiile ce le aduc, obțin un minim de libertate pentru creșterea și cultura lor? Cine ignorează acest drept public, cine esclude respectul cătră el nu sunt nimenea alții decât maghiarii. Ei sunt acei ce falsifică pactul dualist; ei acei cari, prin călcări de legi fundamentale,

zguduie încrederea popoarelor în sfințenia semnăturii monarhului, ei sunt aciia în fine cari, prin simțul lor revoluționar înnăscut, sapă sistematic în inima popoarelor iubirea seculară cătră dinastie. Cât despre loialitate, ne pare că anul 1848 și 1866, memoriile unui Kossuth, reminiscențele politice ale unui conte Usedom și ale principelui de Bismarck ne-ar da curioase probe pentru ilustrarea „proverbialei loialități“ a maghiarilor cătră Casa domnitoare căreia nu i se poate tăgădui meritul de-a-i fi mântuit de sub domnia turcilor și de a-i fi făcut *posibili* în mijlocul Europei.

Î.P.S. Sa se mai plânge că aceste adunări „îi pun piedeci în cale atunci când în acord cu prea sfinții frați episcopi ar vrea să apere cu mijloace loiale adevăratele interese naționale bisericești …“

Aci observăm că de mult i s-a opus atât Î.P.S. Sale, cât și în genere clerului, sofisma guvernamentală, întrebuințată dealmintrelea în toate țările, că tot ce fac, fac fără ca poporul să participe. Aceasta o zicea lumea oficială și foile unguresți.

De-acum înainte imputarea de-a voi altceva decât poporul n-o mai poate face clerului nici guvernul, nici maghiarii. E clar că populațiunile române cer mai mult respect pentru bunurile lor morale câștigate decum îl cer episcopii chiar și nu ne îndoim că-l vor și obține.

Dar

> teoriile politice… sunt apte de-a servi în mâna celor răuvoitori ca argumente plauzibile pentru a ne denunța de adversari ai statului …

În mâna celor răuvoitori de bună seamă. Cu ori fără umbră de adevăr, cu ori fără cauză, rău-voitorii vor crea din nimic chiar argumente plauzibile pentru ei și pentru proști spre a denunța pe români. *Stat pro ratione voluntas* e regula celui răuvoitor, care nu poate fi niciodată convins prin argumente pentru că nu vrea a fi convins.

Încă un cuvânt.

Popor autohton pe pământul părinților lor, într-o țară care *n-a fost niciodată cucerită de unguri, deși a stat în legătură cu Ungaria,* românii n-au avut a mulțumi inferioritatea lor politică inegalității de condiții sociale, ci religiei lor, ritului care, în tot timpul atotputerniciei papale în Europa, era persecutat. O dovadă despre asta e că aproape toată nobilimea actuală a Transilvaniei — escepție făcând de două, trei familii secuiești — e de rasă română și datorește titlurile ei originare ducilor Făgărașului, domnilor Țării

Româneşti, iar maghiarizarea ei o datoreşte catolizării ulterioare. Încă la 1511 Stoe de Bethlen nu era decât boier făgărăşan. Pe când şeful neamului devine catolic şi maghiar, neamul însuşi, *gens*, e până azi ţărănesc în judeţ. Un Mailat, catolizat şi maghiar, e prezident al Senatului din Pesta; neamul e ţărănesc până astăzi în Ţara Oltului. Candea (Cădeştii), familie răspândită la amândouă poalele Carpaţilor, în Ţara Românească şi-n Ardeal, devine maghiarizat Kendefy ş.a.m.d.

În acel timp de luptă fără conştiinţă în care naţionalitatea era adeseori confundată cu religia asemenea transfugiu dintr-un popor într-altul era mai lesne de executat. Dar de la reformaţiune încoace, la noi îndeosebi de la Matei Basarab, care-a dat poporului unitatea de limbă şi de credinţă, deznaţionalizarea chiar individuală e aproape cu neputinţă. Cărţile de sub Matei Basarab sunt pentru români ceea ce Biblia lui Luther a fost pentru popoarele Germaniei; un reagent puternic ce-a făcut din poporul românesc un popor deosebit, incapabil de-a se confunda cu altele, şi care, cu toată împrăştiarea sa politică, rămâne unul şi acelaşi.

Prin valoarea de cultură ce-a dobândit-o limba noastră, prin claritatea ei analitică, prin legătura ce stabileşte între noi şi ţările din apus, atentatele asupra ei devin atentate în contra lumii romanice şi a civilizaţiunii omeneşti în genere. Dar e o lege constantă a istoriei că, atunci când un popor luptă cu civilizaţiunea, cel ce se consumă şi cade în luptă nu este civilizaţiunea ci poporul.

Cine nu vede însă că maghiarii îşi consumă cele mai bune puteri ale existenţei lor pentru realizarea unei utopii, pentru a face, în câţiva ani de dualism, ceea ce n-au putut face într-o mie de ani de hegemonie politică şi socială? Un mecanician modern ar putea să calculeze enorma cantitate de putere, de muncă şi sudoare omenească care se risipeşte în zădar, nu pentru a unifica statul prin împăcarea tuturor, ci din contra pentru a spori puterea de repulsiune şi de descompunere ale elementelor constitutive ale Ungariei.

Şi aceasta în numele aşa numitei idei maghiare de stat.

Dar o *idee de stat* nu este o teorie ce se inventă, punându-şi cineva degetu 'n gură. Oricât de mare bărbat de stat şi-ar închipui cineva că este, nu trebuie să uite legea: *causa aequat effectum*. Când o mie de ani de supremaţie politică n-au dat maghiarilor în privirea deznaţionalizării altor elemente decât un rezultat aproape *nul*, e evident că puterea lor de asimilare *(causa)* este *nulă*. O idee dreaptă de stat va fi aceea care va formula funcţiunea de dezvoltare a elementelor reale din care ţara se compune, care

va recunoaște ceea ce există în adevăr: o țară poliglotă, locuită de rase deosebite. Precum Șvițera n-are cuvânt de-a înființa un departament de marină și a discuta legi de navigațiune, tot astfel e nesocotit a crede că, prin simplă inspirație, un stat, prin natura și istoria lui poliglot, se poate preface în stat c-o singură limbă. A se lupta însă în contra unor puteri constante e egal cu a se lupta în contra rotațiunii pământului în jurul său, în contra consecuțiunii regulate de noapte și zi.

❦

GR. M. JIPESCU, POESII, BUCUREȘTI, 1883

[13 martie 1883]

D. Gr. Jipescu, cunoscutul autor al Opincarului, e unul din rarii scriitori care, și în proză și în versuri, mânuie limba curată a poporului. Broșurica apărută acum cuprinde câteva poezii ținute în ton atât de original încât mai nu se pot deosebi de cele în adevăr poporane.

Astfel, bunăoară, citim:

MARIA MERILOR
(Meri sau Cojocaru e sat în Dâmbovița)

Floricică de mărar,
Umblă vestea-n Cojocar
Și de-aci peste hotar
Că mândruța Merilor,
Surioara zorilor,
Păunița stânelor,
Îmi taie vederile
Și-mi uscă apșoarele
Și-mi seacă inimele.
Curca Radii din pătul
Se ghemuie, stă pitul
Noaptea când aude fâl!

Cucul trist, pe-un nuc uscat,
Boian, mut, nedejugat,
Grivei, uitându-și de sat,
Amuțesc în ascultare,
Lunca, vere, conten n-are,
De-al ei cântec tot tresare.
Iar Nițu la văzul ei
Ochii-i scăpară scântei,
Unde-i unu vede trei;
Săgetat, topit, uscat,
Ale friguri l-apucat —

❦

Zace, bietul, fermecat.

Alta:

CIREAȘA

Roșată, dulce, voioasă
Fragedă și răcoroasă,
Din muguraș în pruncie
Mă gătesc cu flori o mie.
Și, de soare sărutată,
Cresc iute, ș-apoi deodată
Mă roșesc că mi-e rușine
Când frunza s' uită la mine,
Că mă vede preschimbată,
Arzând de foc, foc de fată
Și din coadă verde, lungă,
Dau să fug, să nu m' ajungă
Bătrânețele cu vânt
Să m-arunce la pământ.

Vișina, dușmană soră,
Pe când fetele la horă
Ca cerceii la ureche
Mă pun pereche-pereche,
Posomorâtă 'năsprită,
Parcă din simț e sărită,
Mă tot spune la mierlițe.
Pițigoi și grangorițe,
Că sunt bună de mâncat:
Și când e spre revărsat
Mă pomenesc, din visare
Că mă iau, cum ți se pare?
La ciocneala! Cioc în cap!
Zac rănită, țip — da' scap?

Ar fi de recomandat ca nimeni să nu scape ocazia de-a cumpăra această broșurică, care nu costă decât un franc. Ce puțini oameni mai scriu în adevăr românește în zilele noastre!

❦

[15 martie 1883]

Armata noastră posedă o pletoră atât de mare de oameni speciali, cu cunoștințe profunde, strategice, tactice, fortificatorii, atâta amar de învățătură încât ne mai putem și lipsi de câte unul din ofițerii generali, dovediți buni, dovediți știutori de arta lor.

La urma urmelor nu ne rămâne generalul Călinescu, Serurie, întreg statul major al gardei civice, n-avem armata bravilor „apărători ai independenței“, n-avem „baioneta inteligentă“ care face de prisos orice altă baionetă? Există un pericol atât de mare ca general Călinescu și vestitul locotenent-colonel, doctor în drept de la Pisa și prezident Republicei Ploieștilor, să inunde această țară cu lumina cunoștințelor lor tecnice, încât d. Brătianu poate — dacă intrigile sale politice o cer — să creeze altor ofițeri generali o situație care să-i silească a se retrage.

Iată în adevăr ce s-a întâmplat:

Generalul Manu e cunoscut ca unul din cei mai capabili și mai speciali ostași. Ca inspector general al artileriei era pe deplin în rolul său, de vreme ce această armă cere cele mai multe cunoștințe speciale. Nimeni nu se îndoiește că artileria s-a resimțit de activitatea sa, căci ea e arma care s-a distins cu deosebire și în timpul războiului și în timpul manevrelor.

Iată în sfârșit un om care era la locul lui.

Dar pentru ca oamenii să nu rămâie la locul lor există d. Brătianu, care, pe lângă mica providență din cer ce dă oamenilor talent și putere de acțiune, joacă în România pe marea providență a fevruariștilor, a republicanilor convertiți, a doctorilor de la Pisa redeveniți militari, a acelor eroi garibaldiani pe cari istoria-i distinge prin o profundă tăcere ș.a.m.d.

De două ori deja actualul ministru de războі a 'ncercat să sape în mod subversiv poziția meritată și cu drept câștigată de d. general Manu. Întâia oară pare că s-ar fi interpus M. Sa Regele. De astă dată însă — în preziua plecării M. Sale, fără considerare pentru starea de sănătate și de osteneală a monarhului — s-a supus semnăturii sale liste lungi de numiri (66 de decrete cu sute de nume proprii) cari la drept vorbind pun toată puterea armată în mâna d-lui Brătianu și a oamenilor săi.

Tot cu această ocazie de punere în aplicare a legii comandamentelor d. general Manu se numește cap al diviziunii a 8-a, cu reședința în Roman, fiind de mai 'nainte sigur că generalul nu va primi această… înaintare. Căci o înaintare ierarhică este — în alt chip nici d. Brătianu n-ar fi avut curajul

să însceneze lucrul — dar o înaintare despre care se știa că nu va fi primită și că generalul va prefera să demisioneze.

Răul de căpetenie care dizolvă la noi orice încredere în stat și în urmă orice încredere de sine însuși, atât de necesară fiecărui om de merit, este *politica.* D. Brătianu — ajuns din nefericire ministru de război — ignorant în ale războiului, ca și în toate cele, face politică în armată. Pentru a fi recunoscut de d-sa trebuie să fii omul d-sale, trebuie să stai cu d-sa în relații analoge cu cele în care stă Carada cu firma din Strada Nouă.

Până ieri administrație și Parlament erau în mânile d-sale; prin reforma electorală vrea să puie mâna pe Corpul electoral; prin eligibilitatea magistraturii mâna pe justiție, prin aplicarea legii comandamentelor pune mâna pe armată — încât nu mai rămâne decât un singur lucru: mâna pe Coroană. Cine știe însă trecutul d-lui Brătianu desigur că-l știe capabil și de aceasta. Ar fi păcat numai să nu se 'nece, ca cineva, la mal.

❦

RADICALII FRANCEJI

[16 martie 1883]

Radicalii din Franța își urmează agitațiunea pentru desființarea Senatului. Credem că nici demagogii români nu vor rămânea îndărăt mult timp. În zilele din urmă s-a mai ținut în Paris o întrunire, prezidată de senatorul Laurent-Pichat, având de secretar pe deputatul Pelletan. Acesta a dat cetire unui proiect de manifest către țară, redactat de comitetul provizoriu. Proiectul a fost primit de Adunare cu vii aplauze. În acest act se zice că liga nu-și va da sentința asupra votului prin care Camera a respins revizuirea Constituției, ci se va întoarce numai spre viitor, va urmări o idee și va căuta să-i accelereze victoria. Revizuirea cată să triumfe

> pentru că — se zice în manifest — Constituția de la 1875 a fost stabilită de monarhiști și n-a fost întocmită spre a organiza onest un guvern democratic, ci din contra, spre a o depune la picioarele unei oligarhie; pentru că, întrucât timp voința sufragiului universal este paralizată, nu poate reuși nici o reformă politică sau socială și nici un regim nu poate avea durată, fiind împins într-o parte și alta între două puteri ostile; pentru că adevărata cauză a eșecurilor și crizelor ce enervează democrația zace tocmai în legile constituționale, pentru că, cu un cuvânt, a amâna revizuirea va să zică a amâna politica republicană.

Statutele adoptate de Adunare indică drept scop al ligei o agitațiune legală pentru o organizare mai bună a Republicii. Comitetul central al ligei e compus din câte un delegat al fiecărui colegiu electoral și câte un reprezentant al gazdelor favorabile ligei.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[16 martie 1883]

Onorabilii confrați de la „Românul“ au sarcina ingrată de-a lua apărarea prințului Dumitru Ghica, căruia noi i-am bănuit purtarea d-sale din Senat și n-am prea pus vorbe pe ales pe hârtie cari să-i placă, ci le-am pus așa grămadă, cum le spune românul când se supără, i-am vorbit de bojoc bunăoară, n-ar fi cu supărare cinstitei fețe a măriei sale că de! nu se cade să zici așa vorbă din topor când stai față cu un om de neam, și cam după neam merg toate.

Dar ne-am gândit și noi că unu-i adevărul, oricum l-ai spune, și, văzând purtarea prințului în aceste zile de cumpănă, ne-am zis: Ei, cui nu i-ar plăcea să trăiască mereu ca găina la moară și ca popa la zile mari? Dar nu merge; mai sunt și altele în lumea asta.

Ori tăceați, ori ziceați ceva mai bun decât tăcerea, iată sfatul ce l-am da confraților de la „Românul“.

Căci față cu prințul îndeosebi, poziția noastră este, din nefericire pentru d-sa, atât de lesnicioasă încât parcă ne-ar zice: Vino lupe de mă mănâncă de-a gata.

Iată ce ne 'nșiră „Românul“:

> E un merit ca un conservator să adopte principiile liberale, să se conforme ideilor secolului și să meargă cu progresul.

Dar oare, dac' ar înțărca murgana, tot cu progresu-ar merge? Și-o să 'nțarce-odată, pasămite că nu sunt în toate zilele Paștile și atunci s-or convinge și confrații că unii sunt prietenii mesei alții ai nevoii.

Dar să lăsăm aceste că înainte mult mai este.

Ce mai zice „Românul“?

> Cine a uitat că ilustrul Thiers a fost unul din cei mai îndârjiți conservatori … și totuși, în ultimii ani, Thiers a fost susțiitorul cel mai devotat, chiar întemeietorul Republicei. Zisu-i-a cineva pentru aceasta „c-a avut un bojoc servil în locul inimei“ cum se degradă la noi „Timpul“ a o zice unui din patrioții cei de mai de frunte ai României? Nu! compatrioții l-au respectat … și amar l-au plâns când au ajuns la capătul zilelor.

Și nouă ne-ar veni a plânge … dar de halul în care a ajuns prințul. Ni se pare că-i o mică deosebire. Nu-i vorbă, e mai de neam prințul decât bătrânul Thiers, dar în celelalte nu prea e potriveală, între a primi faptul îndeplinit al Republicei și între a ajunge staroste de Fundești, vătaf de romai cum s-ar zice, e o deosebire cât cerul de pământ, pe care vom dovedi-o mai la vale.

Ia s-o luăm pe rând.

Față cu propunerea de reformă a Constituției, opoziția s-a opintit din răsputeri să facă, ca și de astă dată, lucrurile să se petreacă cum s-au mai petrecut înainte. O constituție e de-a puterea a fi privită ca un pact între partide, iar partidele reprezentând ele înșile grupuri de vederi și de interese ale unui și aceluiaș popor, e învederat că împăcarea și înțelegerea între ele e o împăcare de vederi și interese în care mai lasă unul, mai lasă celălalt, pentru că lucrul să se hotărască cu judecata, nu cu lopata.

Așa s-a urmat totdeuna la noi și, când mi s-a urmat așa, bucluc a fost ș-am mers din rău în mai rău.

Și acum e vorba de modificarea Constituției, a acelui pact statornicit între toate partidele, între toate interesele pe de-o parte, între Coroană și puterea statului pe de alta. Dar d. Brătianu vrea acum ca nu toți, ci numai oamenii d-sale, parveniți de ieri, de alaltăieri, Fundeștii și Caradalele, toată plebea aceasta înțolită nu prin muncă, ci prin politică și numai prin politică, să realizeze o reformă care să-i dea toată țara pe mână, cu mic cu mare.

D. Brătianu are mania de-a persecuta pe omul liber și neatârnat, pe omul care are curajul de-a spune verde ce are la inimă, pe omul ce trăiește din seul lui și nu i-i rușine să zică: Iartă-mă, nu e cum spui d-ta, ci cum spun eu. Aceasta-i sportul d-lui Brătianu, patima d-sale de vânătoare, pentru ca, deșert cum e, nu vede că paralizarea oricărui om liber e o pagubă pentru țară și, despot cum e, ar vrea ca toată lumea să fie păpușă în mâna d-sale, adică toată lumea să fie ceea ce e bezedeaua astăzi.

Ei, nu merg lucrurile așa de lesne!

În ședința Senatului de la 4 martie, d. general Florescu a espus cu tonul său bărbătesc, limpede, fără înconjur ceea ce vrem, ceea ce țara vrea.

Opozițiunea s-a adresat la guvern, s-a adresat la majoritatea Senatului și a implorat atât pe Senat cât și pe guvern să înlăture cestiunea revizuirii, căci numai astfel am putea corespunde la apelul de înfrățire făcut de președintele Consiliului, care, în contrazicere cu sine însuși, aruncă între noi tăciunele discordiei. M. Sa Regele are drept după Constituție a nu adera la această inoportună, ca să nu zic periculoasă, operațiune a revizuirii Constituțiunii. Patru deputați și senatori, d-nul Kogălniceanu, d. Vernescu, d. Catargiu și cu mine, vechi consiliari ai tronului, am cerut audiență ca să spunem M. Sale că în împrejurările de față, e bine să se amâne revizuirea Constituțiunii și dacă M. Sa nu ne-ar fi aprobat, căci nu avem pretențiunea de a fi infalibili, să rugăm respectuos ca cel puțin să ia măsuri pentru ca să ne asigure libertatea alegerilor. Dar nu numai n-am fost primiți, dar încă ni se răspunde de mareșalul palatului că nici nu supune M. Sale cererea noastră, fiind contrarie unui oarecare articol din regulamentul Curții.

Iată răspunsul textual care l-am primit …

Aș, răspuns! A mai putut cineva să citească vreun răspuns! Cui îi sări țandăra aci decât prințului Dimitrie Ghica? A avut cineva cap să vorbească de răul d-sale!

Regulamentul nu-i dă voie să vă dau voie să vorbiți. Nu pot lăsa să se amestece în dezbaterile noastre tronul! Nu pot permite asemenea discuțiune! etc. etc.

Ho, țară! că doar nu dau tătarii!

Apoi ia să vedem, mă rog, oare în ocaziuni absolut și exact analoge cu cea de față, fost-a tot acest d. Dimitrie Ghica atât de … susceptibil. Se știe că susceptibilitatea e slăbiciunea d-sale, bat-o norocul!

În 1879 revizuire. Pericole din afară.

Astăzi revizuire. Pericole din afară Exact aceeași situație.

La 8 martie 1879 cu ocazia discuțiunii asupra citirii a doua a propunerii de revizuire, opozițiunea, în cap cu nimeni altul decât cu prințul Dimitrie Ghica, depune pe biroul Senatului o moțiune pe care-o publicăm într-altă parte în întregul ei pentru iubitorii de asemenea lucruri, dar din care estragem aci următoarele:

3. Principala din aceste garanții (pentru revizuire) este punerea națiunii, a tuturor partidelor și grupurilor politice din țară, în pozițiunea d' a putea liber și independent a-și alege mandatari în viitoarele Camere de revizuire.

4. Această asigurare, datorită liberei espresiuni a votului, nu se poate avea decât fiind în capul guvernului un minister compus din reprezentanții deosebitelor partide din țară.

> 5. Cu un asemenea minister și în asemenea condițiuni națiunea a procedat la facerea Constituțiunii din 1866 și astfel acestui fapt, că pactul nostru fundamental a fost nu espresiunea unui partid, ci o lucrare națională la care-a luat parte toate *partidele politice,* sub conducerea *unui guvern format de reprezentanții acestor partide,* acestui mare fapt se datorește respectul ce națiunea română păstrează pentru această Constituțiune …
>
> 6. *În asemenea condițiuni și cu un asemenea minister* se cuvine dar a se face și revizuirea acestei Constituțiuni, care iarăși trebuie să fie rezultatul liber și neîmpiedecat al vieții naționale, iar nu … *espresiunea unui singur partid condus de-un minister escluzivist…*
>
> Senatul, rostind în fața țării și *a tronului* aceste principii, înaintea dizolvărei sale de drept, crede a împlini o ultimă și mare datorie de constituționalism.

Cine credeți d-voastră c-a iscălit cel întâi această ultimă și mare datorie *de* constituționalism?

Cine alt decât prințul Dimitrie Ghica?

Va să zică pe-atunci se cereau garanții de libertatea alegerilor, se cerea un guvern compus din reprezentanții tuturor partidelor, nu espresiunea unui singur partid, condus de-un minister esclusivist. Mai mult: se făcea apel la *tron,* ca o ultimă și mare… etcetera.

Și s-a citit propunerea în Senat și a fost pusă la vot chiar!

Cine le cerea toate acestea?

Prințul Dimitrie Ghica.

Astăzi…?

> … nu pot permite asemenea discuțiune! nu pot lăsa să se amestece tronul în dezbaterile noastre.

Dar ceva și mai nostim.

Precum îl vedem azi ocupând între nenumăratele prezidenții posibile și imposibile și pe aceea a comitetului nostru roșu, tot astfel, la 1879 ce putea fi decât… *tot prezident,* dar al comitetului central al opoziției, se 'nțelege.

În această calitate adresează urbi *et orbi* alegătorilor din toată țara un apel pe care îngăduitorul cititor îl va găsi într-altă parte, dar din care estragem aci următoarele:

> Trebuie să căutăm salvarea intereselor noastre sociale și politice în unirea și cooperarea noastră a tuturor …
>
> Cunoaștem cu toții starea grea și nemulțumitoare în care se află astăzi țara atât sub raportul politic esterior cât și sub raporturile interioare. *Ne temem cu toții că alte*

pericole și mai mari s-ar putea ivi pe viitor, de natură a compromite chiar existența noastră națională. (Ca azi!)

Opozițiunea din Senat, conservatoare și liberal moderată și de toată nuanțele politice moderate strânse împreună, a făcut în ziua de 8 martie *un apel la unirea tuturor partidelor…*

La acest apel nu a voit să răspunză partidul radical! …

Aceasta trebuie să ne 'ngrjească… Reprezentațiunea viitoare a țării să fie espresiunea *nu a unui singur partid, ci a tuturor intereselor și opiniunilor țării.*

Garanția pentru libertatea viitoarelor alegeri nu o mai putem avea în compozițiunea și imparțialitatea guvernului actual, nici în deprinderile sale.

Acelaș guvern, aceeași compozițiune, aceeași lipsă de imparțialitate, aceleași precedente fatale în politica dinlăuntru și din afară și cu toate acestea?… Cu toate acestea…

e un merit ca un conservator să adopte principiile liberale.

Curios merit!

De unde, sub acel apel la alegători, prințul era subsemnat, încă alături cu d-nii G. Gr. Cantacuzin, Al. Orăscu, gen. Tell, gen. Florescu, pr. Știrbei, Dim. Vioreanu, G.C. Filipescu, V. Boerescu, azi?

Azi îl vedem tot *prezindent*, se 'nțelege, dar iscălit alături cu d. Fundescu, care și-a mâncat biserica, cu onor. Costinescu, a cărui îmbogățire din nimic și peste noapte ar merita cercetări din partea judecătorului de instrucțiune, cu d. Teodor Chiriță, ceprăzar și vizitiu la droșca cu care-a fost deportat Vodă Cuza, cu onor. Sergiu (recte Sarkez), cu plagiatorul și cumulardul dr. Romniceanu, cu vestitul Scrurie, bașbulucbașa al masalagiilor, în sfârșit cu toată tagma.

Ei, degeaba! La rău hal a ajuns prințul Dumitru Ghica. La așa hal încât vulpea cea fină de C.A. Rosetti râde 'n pumni de această comedie, dar telegrafiază foarte serios: „*Ca propuitor al revizuirii*, nu pot și nu trebuie să fiu membru al nici unui comitat electoral“, deci nici al celui prezidat de prințul.

Un singur sfat mai rămâne să-i dăm prințului. Acu, de! s-a mântuit și trebuie să se obicinuiască cu împrejurările în comitatul electoral pe care-l prezidă se vorbesc mai multe limbi pe care prințul nu le-o fi pricepând, de pildă romaica a onor. Fundescu. D. dr. Barbu Constantinescu care, în calitatea sa de filolog și filantrop, s-a ocupat și de această ramură obscură a

limbilor arice, i-ar putea da lecțiuni prințului, foarte folositoare pentru a se înțelege în noul mijloc social în care-a intrat.

❦

[18 martie 1883]

N-avem bucurie de tinerimea ce studiază la Paris. E azi învederat pentru oricine că tinerii cari 'și fac educațiunea acolo, întorși în țară, sunt de o remarcabilă sterilitate intelectuală și că, în schimbul unei științe cât se poate de puține, vin cu pretențiuni exagerate, cu trebuințe insațiabile, cu totul disproporționate cu puterea de producțiune a poporului nostru. De la un timp încoace e și mai rău. În loc de-a munci — sunt atât de vaste regiunile de muncă intelectuală în toate direcțiunile — își umplu capul cu fel de fel de utopii politice și sociale, se erigează în mânuitorii nu numai ai poporului nostru, ci ai omenirii întregi, iar când se-ntorc înapoi doza lor de cunoștințe e atât de neînsemnată încât mai nici unul nu e în stare de-a se hrăni prin munca sa proprie, ci trebuie să aibă recurs la protecțiunile politice ale coruptei noastre demagogii, trebuie să se închine la d-alde Brătianu și C.A. Rosetti cari, în schimb cu o absolută renunțare la orice demnitate personală sau convingere, le aruncă câte-un os ori două, liniștindu-le astfel toate pretinsele focuri de beatificare a omenirii.

A pretexta principii mari pentru a obține funcții, pensii reversibile, favori, iată școala pe care a creat-o d. C.A. Rosetti în țară, urmând-o el însuși din tinerețe și până azi.

De soiul acesta e și tagma de patrioți în perspectivă care redijează „Dacia viitoare“. Supere-se cât vor pofti; noi nu vom înceta a zice că țăranul de la Dunăre ar avea alte lucruri de făcut în Paris decât de-a simpatiza cu comunarzii, de-a afișa utopii cosmopolite și de-a tăia câinilor frunze.

În numărul din urmă al așa numitei „Dacia viitoare“ ne spun că

> sufletul dumnealor se indignează când văd că așa numiții politici, acei farisei fără *animă*, voiesc a le da lecțiuni de sentiment românesc.

Noi suntem acei farisei fără animă cari am afirmat că dumnealor profanează în adevăr idealul politic al strămoșilor, punându-l ca etichetă pe marfa dumnealor proaspătă, ce se coace o dată pe săptămână.

Dumnealor ne răspund:

> Ei, onorate ziar conservator, *marele* idei nu se profanează când ele se împărtășesc de junime și se îmbrățișează cu o căldură pe care numai această etate o poate s-o aibe; ele se profanează de aceia care nu le întrebuințează decât ca instrument politic. Strigați dar cât veți putea, insultați-ne și acuzați-ne cât veți voi, fiți sicuri că nu veți reuși a ne face să deviem sau să ne oprim din calea noastră nici chiar pentru a vă arunca o căutătură de dispreț.

Cu asemenea tirade retorice, rău scrise, nu ne ia nimenea ochii. Am mai îmbătrânit pe malurile Dâmboviței. Deci, cu iertarea dumnealor, fie zis farisei, cu ori fără de *animă*, precum știm a număra pân-la patru tot astfel spunem și adevărul, oricare ar fi impresiile cu care-l vor întâmpina cei atinși de el.

Ceea ce contestăm noi e că dumnealor au îmbrățoșat ceva cu căldură.

„Dacia viitoare“ e rău scrisă, fără stil, fără idei, fără entuziasm, semn de bătrânețe prematură, de incapacitate de căldură.

Ca dovadă că pomadații partizani ai Comunei nu numai că nu știu nimic, dar nici nu pricep *limba* ce-o vorbește poporul din care pretind a face parte, cităm următorul pasaj:

> Pe urmă acest fiu al patriei austro-ungurești mă întrebă pentru a depărta aceste triste idei: „Ce mai nou prin *țară?*“ fără a adăuga cel puțin epitetul „românească“, ca și când el ar fi fost din aceeași țară cu mine, el austro-ungur!

Sancta simplicitas!

Țară în gura acelui austro-ungar nu e substantiv comun, ci nume *propriu*. Spre deosebire de Moldova, de Ardeal, de Banat, de Maramureș, ardelenii numesc Valahia și *ținutul Făgărașului* Țară. Cine trece în ținutul Făgărașului se zice c-a trecut *în Țară*. Cine vine din acel ținut se zice până azi că vine din… *Țară* și că trece în Ardeal. Numele propriu de „Țară“ se dă dar Valahiei lui Mircea I, pe când dumnealor îl atribuie sentimentalismului de ocazie al unui călător.

Iară noi — nu fie cu bănat — am mai adăogi o vorbă, fără a ne preocupa mult de căutătura de dispreț.

Nu cu utopii comunarde, nu urmând pe fanariotul C.A. Rosetti, care-a corupt această țară și-a făcut din vicleșug, din tâlhăria patronată a amicilor

săi politici, din fraze, mijloace de câștig, se va putea ridica vreodată acest popor.

O singură buruiană de leac există pentru acest scop: *munca*. Muncă, nu comunalism; muncă, nu benchetuiri cu gunoaiele civilizației franceze; muncă, nu pornoscopie pe bulevarde; muncă, nu pomadă, iată mijlocul care va ridica poporul nostru.

Această „Dacie viitoare“ nu e însă nimic alt decât un mijloc de-a crea celor ce numără pietrele și mână muștele la apă reputațiuni uzurpate, pentru ca, reîntorși în Țară, să aibă vreun cuvânt aparent de-a pretinde lefuri enorme de pe spinarea și din munca reală a poporului lor.

Nu credem că mai credeți în ceva, când știm pe paiațul țarigrădean care vă inspiră, și numai probe de muncă serioasă, pe cari nu ni le dă mai nici unul din voi, ne-ar putea schimba convingerea.

❦

[20 martie 1883]

„Românul“ caută a justifica refuzul d-lui mareșal al Curții de-a prezenta cererea de audiență a senatorilor din opoziție M.S. Regelui. Argumentul său de căpetenie nu are meritul originalității; e același pe care mareșalul însuși l-a dat: „că există un regulament din 1874 care prescrie că audiențe colective nu se pot acorda decât autorităților“.

Dac' ar fi să ne plătim de-acest răspuns c-un argument *ad hominem,* valabil în toate cazurile pentru redactorii „Românului“, am putea zice c-am studiat cu foc coloanele din 1876 ale foii azi oficioase și că dovezile ce le-au adus tot ea când era în opoziție ne-a convertit atât de complet că rău se interpreta regulamentul încât am ajuns și noi la rara ocazie de-a da odată dreptate foii acesteia și de-a admite ca bune și valabile temeiurile ce le aducea… *atunci.*

Dar, precum am zis, argumentul ar fi *ad hominem,* absolut valabil față de redactorii foii oficioase, nevalabil însă cu omul care nu s-ar fi legat prin nimic în această cestiune.

Găsim dar că acel regulament — oricare i-ar fi originea — rău și fără cale s-a interpretat în modul în care se face.

Delegațiunea unui oraș care-a ars, comitetul unei societăți pentru înființarea unei Academii, nu sunt de ex. autorități ale puterii publice; cu

toate acestea nu credem că d. mareșal să opuie vreodată vestitul său regulament primirii unor asemenea oameni.

Pentru scopul polemic al acestor șiruri ar fi fost îndeajuns de-a opune „Românului“ propriile sale cuvinte de la 1876 în această afacere; dar noi nu ne sfiim a declara că rău se interpretă regulamentul față cu oameni cari prin mandatul lor au un caracter public și cărora nu li se poate tăgădui dreptul de-a aduce Coroanei rugăminți în cari nu e implicat deloc interesul lor personal, ci asemenea un interes public.

Dac-am căuta să esplicăm regulamentul după cum ne convine nouă ce lesne ne-ar fi a zice: Dar oare roșii la 1874 erau *prezentabili* la Curte? Apoi — slavă Domnului — i-am apucat în vremile acelea. Mulți cari azi umblă țanțoși în cupele pe atunci îmblau iarna cu pălărioară de paie și cu hainuță de dril. De! Patria nu recunoscuse încă că patru clase primare și un curs de violoncel dau dreptul la ocuparea demnităților ei. Pe atunci existențele bântuite de furtună ale roșiilor erau termometre vii pentru studii de climatologie; azi ei sunt exemplare escelente pentru Klemmatologie. Suntem siguri că cei mai mulți din dumnealor vor pricepe acest termen din urmă.

Ce era partidul roșu? O adunătură de oameni ignoranți, în mare parte străini de această țară, vicioși, incapabili de muncă, maturi în cele mai multe cazuri de apucarea unor meserii maloneste sau de pușcărie, constituind în adevăr elemente de-a căror contact *colectiv* trebuia ferită nu numai Curtea, dar orice instituție.

Nu ca elemente *politice;* ca elemente social problematice, moralimente căzute, ar fi trebuit să li se închiză ușa regelui.

Iată esplicarea pe care am da-o noi acelui regulament dac' ar fi vorba să răspundem numai cum ne convine nouă.

Dar zice „Românul“: „e un obicei care există și se respectă la Curțile europene“.

Curțile europene nu dovedesc însă nimic în privirea Curții noastre. Toată originea dreptului public e alta la noi, alta în Apus; la noi Domnul n-a pus nicicând o coală de hârtie între el și cetățeanul onest.

Astăzi… roșii, doctori în științele evitate de morală, au în adevăr *privilegiul* de-a intra, pe când omului onest îi rămâne cel mult datoria de-a o solicita intrarea, desigur nu din deșertăciune, ci pentru cuvinte cu mult mai grele.

Dacă nu ne-ar fi din cale afară silă, am spune noi cine sunt aciia și… *acelea* a căror moravuri, pretinse private, sunt de-o publicitate atât de pronunțată încât ar trebui să le 'nchiză intrarea, a căror prezență, chiar sporadică, incomodează societatea cea bună. S-au primit persoane, vulgo cu steag, la baluri și la petreceri de-o onoare… pe atât de puțină pe cât de cunoscută, și asta numai pentru că erau fiici sau neveste de politiciani roșii. Și acești oameni, a căror vieți sunt niște mlaștini, abia întrecute de cinismul lor public, acești oameni esplică regulamente de primiri la Curte. Ei, dintre cari cei mai mulți, nu după reglemente scrise, ci după cea mai elementară cuviință n-ar merita a trece un prag onest!

Dar să lăsăm lecțiile de respect pentru Curte, pe cari nu le dau de astă dată republicani deghizați, oameni cari au batjocorit și tron și Curte zeci de ani de-a rândul, și să venim la altele.

> Deci, după d. general Florescu, zice oficiosul, *revizuirea în sine* nu e un motiv de îngrijire pentru nimeni… *(ci numai în împrejurările actuale)* ea poate și trebuie să se facă în *alte* împrejurări.

Dacă confrații s-ar convinge că pentru asemenea sofisme, remarcabile prin platitudinea și petulanța lor, nu mai găsesc în țară cititori destul de naivi, ce bine-ar fi.

Va să zică o criză organică încetează de-a fi o criză când nu mai plouă afară.

Ideea firească că criza unei schimbări a Constituției e în genere plină de pericole, dar că se agravează încă prin situația din afară, e atât de complicată pentru capetele confraților încât se prefac a fi incapabili de-a o pricepe.

Apoi mai citim:

> E firesc ca susțiitorii și amicii *subscriitorilor petițiunii de la Iași…* să nu voiască ca reforma constituțională să se facă în sens liberal…

Această frază e în adevăr culmea nerușinării gazetărești.

Va să zică subscriitorii petițiunii de la Iași sunt actualii membri ai opoziției. Generalul Florescu, d-nii Kogălniceanu și Vernescu au iscălit petițiunea de la Iași. Și nu este numai un neadevăr la adresa opoziției, e o injurie, îndealtmintrelea gratuită, adusă unor oameni care sprijinesc acum guvernul d-lui Brătianu.

Promotorul acelei petițiuni, autorul ei e prințul Gr. M. Sturza. Niciodată noi, oricari ar fi fost schimbările de opinii ale prințului, nu le-am reprobat, pentru un motiv foarte simplu. A putut fi ieri conservator, poate fi azi liberal, mâni republican; o mărturisim: caracterul și dezinteresarea sa vădită ne-a oprit de la orice reprobare. Am avut ocazie de-a constata că prințul Gr. Sturza, spre marea deosebire de alții, nici funcții vânează, nici se teme a pierde funcții, nici umblă după păsuieli, nici are rude de pus în slujbă, c-un cuvânt schimbările sale sunt dictate poate de bunul său plac, niciodată, absolut niciodată de interes.

În timpul din urmă prințul s-a arătat favorabil proiectelor d-lui Brătianu sau în genere n-a făcut nici o opoziție, nici chiar în cestiunea reformei constituționale.

Apoi sunt oameni d-nii de la „Românul“ când ne impută nouă în colectiv acea petiție semnată de bărbați cari au trecut de mult abisul ce-i despărțea de d. Brătianu?

Cestiunea cu petiția de la Iași e asemănătoare cu aceea a Convenției comerciale.

D. Boerescu era autorul ei principal, în timpi în cari în adevăr se putea justifica că prin acel act câștiga României o suveranitate pe cari vecinii nu recunoșteau c-o putem exercita. După asta, d-sa devine consiliarul și amicul roșiilor, și astăzi? Astăzi, tot noi să purtăm singuri ponosul, iar alții să aibă folosul?

Să ne punem în poziția „Românului“. Să presupunem că noi am fi avut a suferi în trecut, prin vorbe sau prin măsuri luate bunăoară de d. Kogălniceanu, e o simplă presupunere aceasta, în timpul când d-sa a fost coleg al d-lui Brătianu. Cădea-ni-s-ar nouă oare de-a face azi *roșiilor* o vină din acele vorbe sau măsuri pe cari i le-am presupus d-lui Kogălniceanu, astăzi când un program comun de muncă ne unește? Fără îndoială nu. Ar fi nedrept față chiar cu un adversar atât de nedrept precum sunt roșii; ar fi o estremă lipsă de cuviință cătră bărbatul cu care ne-am unit.

Dar roșii n-o simt aceasta. Zilnic vorbesc de Tractatul de negoț și au alături pe d-nii Boerescu și Dim. Ghica; vorbesc de petițiunea de la Iași și ca mâni semnatarii de căpetenie ai acelei petiții vor fi alături cu ei, căci în contra lor nu sunt.

Purtarea aceasta a foii oficioase cu amicii și aliații partidului e atât de comună încât își caută pereche.

❦

[23 martie, 1883]

Cam în ajunul războiului oriental un român vorbea la Berlin c-un tânăr diplomat asupra roditoarei țări de lângă Dunăre, pe care o numea patria sa, înșirând străinului fel de fel de cai verzi pe pereți despre toate câte i se păreau bune în valea de jos a clasicului râu.

> România? — răspunse diplomatul zâmbind. Iată o vacă bună de muls. Cât despre români, îmi vine a repeta vorba generalului Jaltuchin: „Cel mai bun dintre ei e tot bun de spânzurat fără judecată".

Cuvintele acestea ne-au rămas în minte, căci în adevăr vacă de muls pentru toată lumea, pentru coțcarii străini, pentru cei indigeni fie de un sex ori de altul, vacă cum e țara noastră rar se va mai găsi. Rău o fi fost și 'nainte, dar de când politicianul venetic, C.A. Rosetti, și-a ridicat adunăturile, cioclovinele de câte patru clase primare în sus, starea de lucruri de la noi nu-și mai poate găsi pereche.

Se vede că nu le mai ajung roșiilor furtișagurile făcute cu ocazia răscumpărării liniilor Stroussberg și Cernavodă-Chiustenge; iar le-a venit gust de gheșefturi cu milioanele și de giumbuș economico-financiar. Conform regulii din Machiavelli că cine vrea să se ție la putere cată să distreze opinia publică cu întreprinderi nouă, pretinse pline de viitor, înaintea alegerilor vin cu fel de fel de iscodituri cari au un scop îndoit: întâi de-a face pe gurile căscate să li se ia vederile, apoi pentru a crea ocazii de afaceri scabroase.

Uneori oameni de-o exemplară bună credință și patrioți cum se cuvine ne zic din convingere: „Ce folos au luptele aceste politice între partide? De ce nu 'ncetează odată? De ce românii nu-și dau mâna pentru a asigura prosperitatea țării lor?"

Sinceri or fi asemenea oameni, pătrunzători nu sunt.

Apoi oare cu oameni *politici* avem noi a face? Stupidul de Serurie, gheșeftarul Carada, paraliticul și ramolitul Cariagdis, camardinerul Chirițopol sunt oameni politici?

Apoi oare lupte *politice* sunt cele de la noi? Politică e că o cioclovină ca actualul redactor de la „Românul", comun, ignorant și impertinent, cu patru clase primare, din nimic, adecă din coate goale a poliției din Iași și din vivandieră a regimentului de muschetari, ajunge răscumpărător de drumuri

de fier și milionar? Politică e cu linia Cernavodă-Chiustenge, care s-a plătit bob numărat c-un preț întreit de ceea ce făcea, de s-au înțolit o sumă de golani roșii? Politică este spoliarea sistematică pe care-o practică această plebe nesățioasă de șapte ani de zile, fără ca să se afle în țara asta *un* procuror, *un* judecător de instrucție care să puie mâna în piept acestor oameni de nimic, să-i întrebe de unde s-au îmbogățit?

Aceasta nu mai e politică; e pur și simplu lupta a o mână de oameni în contra unor bande fără trecut și pudoare, fără scrupul, cari s-au constituit în guvern și Parlament.

Altora iar le vine a ne zice să moderăm expresiunile pe cari le adresăm acestor oameni; ni s-ar cere să fim mai înmănușați față cu cefele groase de scelerați, bune numai să le pipăie mâna călăului. Parecă această tagmă de oameni pricepe cuvânt bun și creștinesc, parec' ar fi capabilă a înțelege exact un adevăr cât de simplu. Incapabilă de adevăr, incapabilă de-o scânteie de onestitate și de dezinteresare, numai dându-i cu boldul, ca bivolilor, această carne cu ochi, nerușinată și nesimțitoare, mai e în stare a da urme de pricepere.

Acest exordiu ni s-a părut necesar pentru a indica cititorilor noua tentativă de spoliare a acestor oameni.

Dunărea e o cale de apă gata, care n-are nevoie de nici o cheltuială de construcțiune, o cale cum numai Dumnezeu a putut-o face. Pe trei guri puternice ea se varsă în mare. Două din acele guri sunt cu totul pe teritoriu român; pe una lucrează Comisia Europeană pentru a o ține în stare de navigabilitate. Dar ceea ce Dumnezeu dă *gratis* plebea noastră roșie vrea să ne puie să plătim de-a doua oară. Nu gurile pe cari și le-a creat Dunărea singură după capul ei sunt bune pentru colosala *marină* română, care nu mai încape în apele noastre; Dunărea trebuie învățată minte de d-alde musiu Costinescu, îi trebuie altă cale de la Cernavodă la Chiustenge. Acesta-i moftul cel mai nou al patrioților.

În vremea lui Herodot, 484 înainte de Hristos, acum două mii patru sute de ani — de la Anadan babadan, cum s-ar zice —, o albie a gurilor Dunării curgea între Cernavodă și Chiustenge. De această albie s-a folosit o societate engleză pentru ca să construiască — fără terasament — acel mizerabil drum de fier care i-a costat 6 milioane și pentru care noi, grație împrejurării că suntem niște gură-cască, iar roșii niște gheșeftari, l-am plătit cu 16 milioane, adecă zece milioane peste prețul cu care-l oferise societatea engleză din capul locului.

De cum s-a operat acea scandaloasă afacere am văzut pe samsarii ei mofluji ridicând magazii luxoase în capitală, de unde 'nainte n-aveau de pe ce bea apă.

Dară aceasta nu-i de ajuns.

Nu ajunge că s-au îmbogățit toate rubedeniile veneticului bizantin pân' într-a șaptea spiță; nu sunt de ajuns bacșișurile cu care s-au cumpărat voturile majorității Adunării; acum cele șaisprezece milioane trebuiesc aruncate în apă, drumul de fier mutat din albie alături, iar în locul lui… canal la Chiustenge!

Un simplu cap de pod n-avem precum îi cer cele mai elementare exigențe strategice și economice spre acea pustietate, abia bună ca o mână de mocani să-și pască oile pe ea, lăsați în știrea lui Dumnezeu și în toiul lor de voinici, și acum… canal trebuie, care să coste zeci de milioane din spinarea aceluiași țăran săcătuit care abia trăiește de la mână la gură, a aceluiași proprietar care nu mai poate vinde nimic, pentru că nu capătă nici un preț pe grâne față cu concurența americană și rusească.

Și fără a fi publicat studii, fără a se fi ales măcar Parlamentul, fără ca acești samsari să aibă autorizarea cuiva ne spun că convingerea dumnealor, luminată prin bacșișuri, este

> că acest canal se va face, că noua gură a Dunării se va crea; *când,* nu pot spune, dar se va face negreșit; natura-l arată, *interesul României* precum și interesul întregului comerț european îl impune.

Interesul României! Cele două-trei vaporașe ale statului și câteva luntri pescărești, cari se pot mișca foarte bine pe gurile ce ni le-a dăruit Dumnezeu, au nevoie de-o nouă gură, pe care să n-aibă ce transporta și ale cărei venituri să fie pururea inferioare cheltuielelor de amortizare, ca la toate întreprinderile lor patriotice, ca la calea Stroussberg, ca la Offenheim, ca la toate cu-n cuvânt.

❦

«PESTER LLOYD» ȘI ROMÂNII DIN TRANSILVANIA

[23 martie 1883]

Cititorul ce-ar binevoi a se uita din nou la numărul „Timpului“ de sâmbătă 13 martie va vedea că, dacă am fi fost profeți, tot n-am fi putut cita mai exact pasajele acele din circulara excelenței sale d-lui Miron Românul cari vor servi presei ungurești ca denunțări și ca puncte de acuzație. În articolul lui „Pester Lloyd“ pe care-l reproducem mai la vale se va vedea că pasajele a căror enunțare din partea mitropolitului am reprobat-o noi sunt exact aceleași cu cari foaia maghiară scoate ochii românilor.

Însă această foaie e cunoscută ca oficioasă, inspirațiunile ei se datoresc unor sorginți din sferele guvernamentale ale Ungariei. Păstrându-ne intenția de-a răspunde la articolul foii oficioase, dăm de astădată apostrofele ei ca o probă cât de mult rău se poate face unui popor întreg prin câteva șiruri necumpănite și inexacte, cum poziția oficială pe care-o ocupă Escelența Sa dă unor neadevăruri o greutate pe care nici un fel de faptă și nici un fel de discurs din timpul adunărilor populare n-o justifică. „Pildele rele molipsind datinele cele bune“ am văzut și pe P. S. Sa Episcopul Aradului urmând exemplul dat în Sibii și creându-se, din senin și din nimic, un pretext de persecuție în contra aspirațiunilor legitime ale poporului român.

Deducțiunile pe cari „Pester Lloyd“ le face din circulara mitropolitului, punerea în paralelă a cuvintelor prelatului cu pasaje și espresiuni din „Telegraful“ -Fundescu bunăoară, un pamflet cotidian fără nici o responsabilitate morală sau politică, va dovedi Î. P. S. Sale că chiar dac' ar fi voit să oprească clerul de la întruniri, conform vreunui ordin ministerial, ar fi avut dreptul s-o facă ca autoritate ecleziastică supremă; dar că nu trebuia, pentru a-și motiva ordinul circular fără umbră de adevăr, pusă în suspiciune legitimitatea cererilor credincioșilor săi. Considerente atât de lipsite de temei încât scriitorii maghiari înșiși, pentru a le da măcar aerul unei probabilități, sunt nevoiți a le documenta prin citațiuni din „Telegraful“ -Fundescu ori din alte foi, mai bine scrise poate, dar despre cari se știe că enunțările lor nu angajează nici o sferă politică și pe nici un bărbat politic.

Lăsăm să urmeze articolul, rezervându-ne a-l comenta în alt rând.

Meetingurile române din Transilvania au produs o mișcare care, de ce merge, de ce atinge cercuri mai întinse, mișcare ce merită cu atât mai mult atențiunea generală cu cât stă în legătură cu aspirațiuni foarte caracteristice. Motivul manifest și imediat al acestor adunări ale românilor transilvăneni e precum se știe discuțiunea în Dietă asupra proiectului de lege privitor la școalele secundare. Conducătorilor românilor nu le era de ajuns că mitropolitul, în numele bisericii sale, a făcut obiecțiuni înaintea Parlamentului în contra acestui proiect de lege; nu, pe lângă aceasta mai trebuiau și

manifestațiuni „spontane“ ale „voinței poporului“, cari să dea acelui protest o putere și o eficacitate deosebită. Și-n adevăr! Dacă e vorba să relevăm repejunea și preciziunea cu care s-au înscenat meetingurile române din Brașău, Sibiiu, Deva, Cluj, Turda, Cahalm, Făgăraș și din alte locuri, cei ce le-a pus la cale merită desigur toată lauda. Din aceasta putem deduce învățământul important că acest popor se dirige de către conducătorii lui după voința și intenția lor c-o lesniciune care ne pune pe gânduri. Alta e însă intențiunea ce este a realiza prin aceste adunări demonstrative.

Discursurile și rezoluțiunile precum și personajele determinante din aceste meetinguri nu ne lasă nici o îndoială că avem a face cu un nou tour de force al dacoromanismului. Pentru a ne da această probă de putere proiectul de lege al școalelor secundare a fost un pretext numai; resortul veritabil e mânuit de alte puteri cu niște scopuri foarte îndepărtate. În mijlocul certelor noastre parlamentare, adesea meschine, și împresurați de nu mai puțin însemnatele sfezi de zi, pierdem prea adeseori din vedere mersul lucrurilor din Orientul meridional, și totuși acolo s-a 'nrădăcinat pentru Ungaria, ba poate pentru monarcie (?) o cestiune de existență, care pân' acum nu s-a dezvoltat deloc în favorul nostru.

Despre adunările din urmă ale românilor foile noastre n-au adus decât notițe insuficiente; dar pastoralele mitropolitului român și ale episcopului din Arad ne învață că avem a face cu manifestațiuni foarte critice. Mitropolitul constată în circulara sa că aceste adunări zgomotoase de popor au luat „o direcțiune și un caracter politic de-așa natură încât nu pot fi decât stricăcioase intereselor de existență ale poporului român“. El ne mai spune că „teoriile“ dezvoltate în adunări stau în contrazicere cu „patriotismul“ și cu respectul ce li se cuvine instituțiunilor fundamentale de drept public. Conducătorii adunărilor populare duc poporul „pe-o clină repede“ și-l împing „într-o direcțiune care trece marginile loialității“.

Să fie bine înțeles! Mitropolitul român este acela care vorbește astfel în circulară către clerul său propriu. Avem așadar un martor clasic pentru aserțiunile gravante pe care capul bisericei române ortodoxe le-a scris — desigur după informațiuni amănunțite asupra celor petrecute și cu intențiunea cea mai bună. Indignarea cu care-a fost primită această admonițiune de către inteligența română ne întărește în credința veracității acestor enunțări, cari îndealtmintrelea ni se confirmă și din alte sorginți competente (?). Pietrele aruncate în ferestrele rezidenței metropolitane, precum și atacurile fără moderațiune a presei române de dincoaci și de dincolo de Carpați, impertinentul „protest în zale“ cu care-a umplut lumea tinerimea română din Sibiiu, îndreptat în contra „neadevărurilor tendențioase“ cuprinse în pastorala de mai sus dovedesc nu mai puțin turburarea întinsă și adâncă, pe cari le-a produs descoperirile mitropolitului în inițiatorii și complicii noului scandal dacoroman. Împrejurarea că procurorul a procedat în contra unora din personajele compromise sporește numai seriozitatea situațiunii.

Pentru cel ce cunoaște stările de lucruri de dincolo de Țara Moților, precum și din învecinata Românie, fenomenele din urmă nu-i produc nici o surprindere, ci i se prezentă numai ca niște efecte ale unor cauze de mult cunoscute și ades deplorate. La aceste sorginți dar trebuie să ne ducem pentru a ne forma o idee limpede și o judecată exactă asupra mișcării Românilor din Transilvania.

Rădăcinile mișcării de azi ajung pân-la 1848, ba în parte chiar dincolo de-acea eră, dar dorințele și reclamațiunile românilor din Transilvania au primit o formă mai concretă de la 1867 încoace. Fără consultarea și consențimântul celor mai vechi locuitori ai Transilvaniei, precum conducătorii numesc foarte impropriu poporul lor, s-a făcut atunci pactul dualist între Ungaria și Austria și, ca consecuență ulterioară a lui, realizarea uniunii legale a Ungariei cu Transilvania. Românii transilvăneni se 'nfioară atât de acel pact nefast cât și de uniune, pe care-o numesc fuziune inadmisibilă și stăruie într-o politică de pasivitate, încât nu iau parte la alegerile în Parlament, nici la alte acțiuni politice de însemnătate de drept public și toate legile și instituțiunile pe care legislatura ungurească le-a creat de la anul 1867 încoace românii le consideră numai ca de facto și impuse, iar nu ca existând de jure și durabil — obligatorii.

În această politică de abstinență, care nu e în fond decât o stare perpetuă de război în contra legislaturii țării proprii, se crește tinerimea română din Transilvania; ei îi servesc sferele inteligente ale acestui popor; această politică o predică toate scrierile și foile românilor, atât de la noi cât și de dincolo, din Regat; aceasta e atmosfera politică în care, de două decenii, trăiesc peste două milioane și jumătate de cetățeni ai statului nostru. Și această atitudine a românilor se 'ntărește încă prin aceea că, conducătorii de azi o pun înainte ca sfânt patrimoniu al marelui mitropolit Șaguna.

Acest întâi archiepiscop și mitropolit român-ortodox, care-a murit în anul 1873, a lăsat (după cum arată d. Slavici) următorul testament poporului său:

„Nici o înțelegere cu maghiarii! Orice înțelegere directă între români și maghiari implică în sine ideea unei acțiuni în contra dinastiei. Toate speranțele românilor se 'ntemeiază numai pe împăratul“.

După aceste idei conducătoare ale politicei române moderne conflictul între rase trebuie mănținut în permanență, ba scelerateța unei asemeni politici de asmuțare merge atât de departe, încât încercările unei înțelegeri pacinice între popoare se consideră ca un act în contra dinastiei. Loialitatea simulată către dinastie nu e în realitate decât o ilustrațiune a cuvântului: „Voim stăpân pe împăratul pentru a nu avea nici un stăpân“.

Din acest izvor răsar apoi ca necesitate naturală toate acele regretabile și culpabile induceri în eroare ale poporului românesc, care din natură chiar e obicinuit de-a se lăsa influințat și dus de bună-voie de alții. Și când, acum vro doi ani, începuse a miji și printre românii din Transilvania un simț mai bun, o pricepere mai sobră a stării de lucruri, conducătorii au pus cea mai puternică pârghie morală pentru ca, în conferența generală a delegațiilor români din mai 1881, să fortifice din nou punctul de vedere al pasivității. Prea bine le-a succes încă; căci cine poate nega că majoritatea precumpănitoare a așa numitei inteligențe române: preoți, institutori, advocați, cărturari, neguțători, proprietari ș.a.m.d. e plină cu totul de ideile unei aversiuni ostile în contra legilor fundamentale ale țării noastre. Mitropolitul Miron Roman o spune aceasta fără pospai, și el trebuie să-și fi cunoscând oamenii.

Dar încotro țintește această atitudine hotărât ostilă a românilor transilvăneni? Să se ia sama numai la deciziunile conferenței generale din 1881 și să s' asculte cele

mai nouă discursuri și rezoluțiuni ale meetingurilor și oricine se va convinge că pretinsa pasivitate politică are în fond ținte foarte active.

Înainte de toate e vorba de restabilirea uniunii personale între Transilvania și Ungaria sau de recâștigarea autonomiei transilvane; apoi stabilirea acelei egale îndreptățiri pentru români ca, în toate regiunile locuite de ei, numai limba română să fie legal permisă în administrație și jurisdicțiune (N. B. Aci „Pester Lloyd“ se cam întrece. Nu *numai,* ci și limba română. Nu nur, ci *auch).*

De acestea se leagă instituirea unei reprezentațiuni române naționale care, după cum se pretinde, ar fi existat din bătrâni și pe care maghiarii și sașii au înlăturat-o în mod criminal.

Se 'nțelege că și părțile rupte în mod arbitrar, partes adnexae, trebuiesc restituite principatului Transilvaniei, pentru ca în chipul acesta să fie gata bastionul pentru Dacia viitoare.

Toate dorințele aceste modeste se găsesc pe larg în Memorandul românilor din Transilvania, care-a fost scos la lume, înzestrat c-un aparat istoric în aparență plin de greutate și care în multe locuri din străinătate a făcut deja efect, și ceea ce-i lipsește acestei scrieri ca ascuțiș și limpezime aceea ne-o spun fără sfială Irredenta română și presa ei din România și din Paris. Ce zicea, în decemvrie anul trecut, cu ocazia iubileului Habsburgilor, „România liberă“? „Austria a sprijinit cu umerii săi clădirea dărâmată a statului unguresc, s-a făcut complice cu despotismul hunic și a menținut pân-în zilele noastre sclavia naționalităților (în Ungaria). Oare dreptatea eternă va mai îngădui mult timp această pată pe care-o aruncă existența acestui imperiu parazit pe fruntea secolului libertății și civilizațiunii?“

Un demn pendent la această obrăznicie este faptul că în școalele României se învață că „Patria Română“ cuprinde regiunile „Temesiana“ (Banatul Temișorii), Transilvania, Maramurășul, Crisiana (regiunea Murășului și a Crișului) și Bucovina. În fine foile asmuțătoare de lângă Dâmbovița ajung atât de departe, încât nu mai numesc Transilvania decât „România de peste Carpați“.

În adevăr trebuie să se mire cineva de liniștea și de răbdarea sferelor noastre conducătoare, și duioasă ne-a părut mai cu seamă, demult încă, acea grijă cu care Ministerul nostru de Esterne și diplomația noastră au căutat a ridica de subsori megalomania dacoromână. Nu numai că țărilor vasale Turciei li s-a creat o poziție suverană ca Regat român și s-a introdus în șirul statelor europene, mai cu seamă prin solicitarea și sprijinul nostru, dar am sacrificat (și aceasta e și mai rău) interesele noastre cele mai vitale politice și economice la Dunărea de Jos și am adus cele mai grele rane țării noastre proprii din curată îngăduință și din grija pentru neastâmpăratul megaloman.

Și pentru toată iubirea și toate sacrificiile culegem azi răsplata sub forma politicei de asmuțare a unei Irridente române și a afiliaților ei de la noi. Am uitat că în Orient nu obține cineva succese prin îngăduire și bunăvoință, ci prin putere și strășnicie. Nu se va face oare odată uz de această veche esperiență față cu agitatorii și provocatorii români de dincoace și de dincolo de Carpați?

❦

[25 martie 1883]

Se 'nțelege că, după manifestul partidului roșu, publicat în Monitorul-Fundescu, toate în țara aceasta merg strună și de minune, încât dacă le-ar da cineva crezare, România s-ar fi aflând în apogeul fericirii și al gloriei. Cel ce bunăoară nu vede că am pierdut mii de oameni pe câmpul de luptă, obținând drept unic rezultat cedarea Basarabiei, că azi, când țara e independentă și fostul voievod rege, se cere ca o târzie compensație a recunoașterii acestor titluri Dunărea română; cine nu observă că, în acelaș timp în care politicianii se îmbogățesc, toate clasele acestui popor, de la Vlădică pân-la opincă, dau îndărăt, acela nu poate decât să aplaude la toate laudele pe cari partidul roșu, cu cunoscutul său esces de modestie, și le aduce singur prin acel manifest.

Oricât am face din acest act obiectul cercetărilor noastre amănunțite, nu vom găsi nimic nou, afară doar de unele nume iscălite sub dânsul, pe cari ne obicinuiserăm a le vedea într-altă parte, dar pe cari le întâlnim alături cu onor. Costinescu. Aceleași glorificări vechi și de atâtea ori răsturnate a faptelor partidului, aceleași acuzări neadevărate ori nedrepte la adresa opoziției, c-un cuvânt un act cârpit din petece de reviste insipide ale,.Românului“, lipite cu platitudinea habituală a acestor oameni pe cât de lipsiți de talent pe atât de insinuanți în vorbe și de incapabili de adevăr.

Astfel emancipare economică se numește de ex. răscumpărarea hârtiilor Stroussberg făcută c-un preț îndoit decum se cotau, un fapt care afară de îmbogățirea a o sumă de patrioți prin joc de bursă n-a avut alt rezultat decât sporirea enormă a capitalului datoriei publice.

Tot în rândul emancipării economice se trece răscumpărarea liniei Cernavodă-Chiustenge, plătită de trei ori pe atâta pe cât face și decum ceruse societatea engleză din capul locului. Se vorbește, desigur pentru oamenii din provincie, de-un port la mare pe care l-am fi având, adecă tot de așa-numitul port de la Chiustenge care, pentru toate spiritele cunoscătoare, nu există pân' acum decât în fantazia scriitorilor „Românului“.

În fine vine o polemică lungă la adresa opoziției, cu privire la legea electorală în care iar nu se face decât a se repeta toate neadevărurile zise și rezise pân' acum. Se vorbește și aci despre lesniciunea cu care s-ar fi corumpând colegiile superioare restrânse, ca și când rezultatele pe cari ni

le-a dat sufrajul universal în cele din urmă alegeri comunale, adecă abținerea absolută a imensei majorități a alegătorilor și participarea la ele numai a politicianilor și gardelor civice, nu ne-ar fi dat un tablou fidel și o idee exactă despre mizeria și servilitatea unor alegeri făcute în asemenea condițiuni. Sofismele spuse deja de d. C.A. Rosetti în articolele sale asupra acestei cestiuni se repetă pentru nu știm a câta oară, ca și când realitatea, adecă practicarea reformei în alegerile ce-au avut loc n-ar fi dovedit că guvernamentali și numai guvernamentali pot ieși din urne și că la urma-urmelor lupta se reduce în asemenea caz la intrigile din chiar partidul roșu, la certe meschine dintre Serurie și Sarkez. Sarkez și Serurie, la apostrofe comune și înjurături de uliță între gheșeftari căpătuiți și cei cari caută a se căpătui. Alegerile comunale din București, cari au umplut consiliul cu capete de post și oameni de facem-treburi, de tot ce marele oraș are pe de o parte mai mărginit, pe de alta mai puțin onest, membrii comitetului central roșu nu sunt în stare a le considera ca o adevărată și sângeroasă dezmințire la teoria demagogică a d-lui C.A. Rosetti că colegii numeroase ar fi dând reprezentanți mai buni.

Se 'nțelege cumcă ceea ce vede toată lumea, scopul și esența acestei reforme, nu numai că nu e mărturisită, ci se tăgăduiește chiar. Întărirea sistemului parlamentar o numesc dumnealor, când în realitate reforma nu-nsemnează decât punerea întregului corp electoral la dispoziția d-lui Ioan Brătianu, pentru ca să facă cu dânsul orice va pofti.

Am văzut deja cum d. Brătianu, pentru a se menține cu orice preț la putere, pune pe rând mâna pe toate ramurile administrației publice, numind pretutindenea în frunte creaturile sale. Astfel am văzut cum plecarea regelui n-a servit decât pentru a-i pune în mână armata întreagă, în care azi deosebiții Pilați au cele mai mari roluri. Pentru a da asalt ultimelor rămășițe de independență a alegătorilor din colegiul I și II am văzut plouând pe capetele lor nevinovate sute și iar sute de decorații; deprecierea unui semn public de onoare i s-a părut d-lui I. Brătianu un preț foarte ieften când e vorba ca, prin ultima lovitură dată organizării noastre, să-și cumpere absolutismul său politic.

Iar absolutismul său politic nu se pune deloc la cale pentru a realiza vreo mare idee de care căpățânele strâmte ale roșiilor nici nu sunt capabile, ci numai pentru a menține pe de-a pururea o bandă de esploatatori în posesiunea resurselor statului. Al doilea imperiu în Franța s-a servit în adevăr cu elemente incalificabile, dar totuși nu se poate tăgădui că guvernul

avea și în afară și în lăuntru mari idei. În nimic nu va semăna guvernul personal al d-lui Brătianu cu acela al lui Napoleon III decât în corupțiunea și în înjosirea elementelor sale guvernamentale.

Față cu guvernele econoame, modeste, harnice ale Domnilor români de la 1821-1857, față cu guvernul de emancipare politică și socială a lui Vodă Cuza se va 'ncepe de-acum înainte, în zilele lui Carol îngăduitorul, a doua ediție a domniei fanarioților. Înjosirea de caracter și lingușirea slugoilor pe cari d. Brătianu i-a ridicat va fi singurul titlu de recomandare; orice merit, orice mișcare onestă a inimei și a conștiinței, orice virtute care dă vieții publice energie și claritate va fi proscrisă din mijlocul acestor oameni de rând, atât de rând precum numai infecțiunea proverbială a Orientului i-a putut produce.

Ave Cesar!

Când citim manifestul acestui comitet central ceea ce ne mai izbește este că o seamă dintre membri sunt oameni cari au dovedit o mare înclinare la întreprinderi financiare hazardate, cari să-i facă a se îmbogăți repede și fără muncă. Văzând în frunte pe fondatori de-ai *Creditului Mobiliar*, pe antreprenori de-ai armatei, pe advocați ai statului etc., ne putem închipui ce teren al negrei specule și al jocului de bursă va fi România dacă d. Brătianu va izbuti să ajungă la îngenunchearea deplină a acestei nefericite țări.

❦

[30 martie 1883]

Oricâte merite și-ar atribui roșii în politica interioară și esterioară, totuși nu vor putea tăgădui și nici tăgăduiesc un lucru care absoarbe toată valoarea laudelor și veracitatea protestărilor de patriotism. Acest lucru e corupțiunea adâncă a oamenilor din cari partidul se compune. Corupțiunea aceasta e și publică și privată; și forul și căminele sunt priveliștea ei. Viețile private ale marei majorități a roșiilor — esceptiunile confirmă regula — sunt incalificabile din punctul de vedere al ideilor habituale de morală ale poporului nostru; viețile lor publice sunt de o lipsă de scrupul și de cuviință precum nu se mai află în nici o parte a lumii. E numai natural ca, într-o țară centralizată cum e a noastră, toată lumea să se resimtă de moravurile odioase ale tagmei și putrejunea, pornită din sfere guvernamentale și legiuitoare, să se 'ntinză ca o boală contagioasă asupra poporului întreg.

Azi nu mai e om, de orice temperament și de orice opinie ar fi, care să 'ndrăznească a pune la îndoială acest adevăr neesceptând pe înșiși capii partidului.

Singur d. Ioan Brătianu simte că acest rău fundamental îl face imposibil pe el și pe ai săi în opinia țării. E de mirat lucru, însă nici un teren al vieții publice n-a rămas nepângărit de apucăturile comune ale acestei plebe de sus. Începând cu Cozia, locul de repaos al celui mai mare Domn al Țării Românești, prefăcut în pușcărie pentru a crea o sinecură unei rude a Simulescului, nu cunoaștem instituție a cării esență și rațiune de-a fi n-ar fi fost dezonorată de acești oameni.

La palat se numește în bătaie de joc adiutant regal un erou de la 11 februarie și de la Ploiești; funcțiunile cele mai însemnate din armată se ocupă, asemenea în bătaie de joc, de fevruariști, pentru a insufla se vede oștirii întregi spiritul de onoare și de fidelitate care-a domnit în acea noapte; prezident în Cameră e asemenea un fevruarist, căruia nu i-ar încredința cineva păzirea unui pui de găină, necum a intereselor unei țări; deputații guvernului în fine sunt recrutați din tot ce e mai ignorant și mai puțin moral în țară.

O împrejurare desigur curioasă e că nimenea nu tăgăduiește starea de decadență în care se află partidul, nici ei singuri.

Nu vorbim aci de ceea ce-a declarat d. Dimitrie Brătianu, despre *hoții ce merită pușcăria* și *gheșeftarii ce merită carantina;* nu de ceea ce-a declarat d. Ioan Brătianu însuși, în Senat, că nu mai poate sătura *poftele nesățioase ale amicilor săi politici;* afirmări pe cât de cunoscute pe atât de adevărate.

Nu de asta vorbim numai.

Nu e unul dintre ei, oricât de mic și de nerod, care c-un zâmbet triumfător să nu declare că așa este; că, în adevăr, moralmente — imposibili sunt roșii, dar că tocmai într-această consistă *spiritul lor politic.* Omul care s-ar zbate din răsputeri în contra unei asemenea morale și a unei asemenea maniere de a vedea nu e decât pur și simplu un om… mărginit. C-o zâmbire ironică, cum n-o găsim decât în încăperile poliției, la inocențele californiane prinse în flagrant delict cu degetele în buzunarele altora, ei esprimă această convingere de atât timp și cu atâta stăruința încât ea a început a pătrunde până și în spirite pe deplin corecte ale unor oameni ce n-au a-și imputa nimic.

Astfel un deputat, din cei mai scrupuloși în toate afacerile, ba chiar în toate nimicurile vieții sale publice și private, ne zicea într-un rând

următoarele:

> Ce să-i faci! Natura omenească e natură omenească. În faza în care-am intrat nu mai întrebăm dacă cutare sau cutare fură. Cestiunea onestităţii e secundară în viaţa publică de azi şi, la dreptul vorbind, onest nu e decât cel ce e născut astfel. Dar averile acestea, ce nu sunt nici moştenite, nici muncite, ci făcute peste noapte şi din nimic, sunt furate într-un chip sau într-altul; dar societatea lor privată în care se perândează reciproc într-o absurdă promiscuitate, e o societate profund imorală? Dar partidul nu consistă decât din virtuţi în descompunere cari neînsănătoşesc ţara? Ei şi? E cu putinţă ca aceşti oameni să se regenereze? Fără îndoială nu. Ei nu pot decât să degenereze fizic, precum au *degenerat* moraliceşte, şi anume în copiii şi nepoţii lor, cari, de nu vor ajunge a umplea temniţile, desigur se vor stinge în institute de alienaţie şi în spitaluri. Dar pe cât timp aceste elemente există la lumina soarelui, oricât de rele ar fi, oricât de înjosite — ceea ce nimeni nu contestă — ele au o raţiune a lor de a fi şi trebuie să ţinem seamă de ele.

Aceasta era părerea unui om cu totul sincer şi dezinteresat. Cu atât mai mult e politica unui om nesincer ca d. Ioan Brătianu. D-sa e pe deplin convins de putrejunea morală a partidului, că nu e cu putinţă imaginaţiune care să descrie instinctele brutale şi vicioase ale tagmei, că nu se află preot care să poată atinge cu vorba adâncul mişeliei lor, nu moralist care să poată ghici substanţa sperjură din care sunt compuse aceste hoituri cu asemănare de om. Căci, în adevăr, ruşine i-ar fi oricărui om c-o umbră de scrupul ca, după ce-au călcat, la 11 fevruarie, un jurământ de onoare de două ori depus, să se mai îndese în fruntea afacerilor ţării; ruşine unui altuia ca, după ce s-a îmbogăţit prin specule, să-şi lase nevasta şi copiii, cu cari trăise în sărăcie, pentru a se înhăita cu curtizane; ruşine unui al treilea de-a ocupa înalte demnităţi, de-o importanţă morală eminentă, când viaţa sa conzistă din tranzacţii zilnice cu devergondajul. Dar roşii par a nu cunoaşte ruşinea. De-o corupţiune atât de naivă sunt încât li-i silă de fiinţa lor proprie când o văd reprodusă în exemplare analoage şi mai toţi dintre ei înfundă cu copiii lor institutele statului, pentru a scăpa cât de curând şi a nu le mai duce grija.

Ei bine, le ştie acestea d. Ioan Brătianu şi cu toate astea îşi zice:

„Dacă n-ar exista asemenea oameni deşertăciunea mea s-ar fi putut urca atât de sus într-o ţară serioasă? Aceşti oameni îmi sunt trebuincioşi. Eu le dau ce vor, ei îmi dau ceea ce-mi trebuie: o poziţie şi un renume nemeritat. Suntem chit. Oameni cu scrupule morale, naturi de elită cari gândesc ce nu numai a face altora rău, dar a vieţui chiar implică deja o vină, a căror instincte sunt corecte ca cumpăna cu care se cântăresc piesele de aur,

asemenea naturi nu-mi trebuiesc. Ceafa groasă de mucenic îngrășat a lui Warszawsky, iată ce-mi trebuie mie. Înainte cu ei“.

D. Brătianu nu înțelege că regimul sub care trăiește un popor nu poate continua a fi o imposibilitate morală. Ținta d-sale politică este așadar de a merge înainte cu aceste elemente cari, moralmente imposibile și intelectual sterpe, au devenit cu toate astea atât de puternice, prin chiar activitatea d-sale, încât o luptă în contra lor prezintă riscul de a fi pierdută.

D. C.A. Rosetti simte același lucru, dar soluțiunea problemului este alta pentru d-sa. Fără îndoială vede că aceste elemente sunt imposibile — cel mai imposibil dintre toți d-sa însuși. Cu toate acestea, vrând-nevrând, cultura a făcut oarecare progres în țară; cu simple mofturi ca luarea Transilvaniei nu se mai pot lua ochii nimănui. Fiindcă însă tot sistemul de idei habituale de morală și de onestitate ale poporului nostru e diametral opus actelor și purtării roșiilor, d-sa își propune de-a săpa teoretic însuși fundamentele moralei și pentru aceasta găsește un sprijin în tinerimea aceea care, la Paris, își culege preceptele la Mabille.

Morala cuviinței, după acești domnișori, e un moft; altruismul e tot. Faptele omenești și cugetele lor nu sunt nici bune nici rele; ele sunt moralmente indiferente. Pozitiv morale sunt cele altruiste. Cineva poate avea cele mai negre vicii; pe cât timp e alturist e om cum se cade. Venus vulgivaga, dacă e altruistă, chiar *foarte* altruistă, e o femeie din … societate. Patriotism și naționalitate sunt niște mofturi. Nu există decât apăsători și apăsați, din cari cei dentâi trebuiesc nimiciți, cei din urmă ridicați. E indiferent cine locuiește în România. Dar mongoli, dar zuluși, lucrul nu are absolut nici o importanță. Toată lumea trebuie convertită la altruism prin mijloace ca împărțirea averilor, ca poliandria și poligamia ș.a.m.d. Cam aceste sunt principiile „Daciei viitoare“ și ale roiului de tineri ce vor ferici în curând țara cu prezența lor. Precum există acide în stare a descompune orice corp organic, astfel există negațiuni capabile a nimici întreg complexul de idei habituale ale unui popor și, precum totdauna orice descompunere produce o mișcare iregulară, tot astfel aceste idei, culese din moralul Mabilului, rod adânc rădăcinele chiar ale vieții noastre publice. Se negă patria, se negă naționalitatea, se negă familia, averea, tot ce dă conzistență unui organism politic — și asta este ceea ce vrea d. C.A. Rosetti. Căci numai atunci când elementele viitorului vor fi și mai perverse decât roșii aceștia devin posibili, devin comparați cu anarhiștii și nihiliștii, oameni de ordine, o societate oricât de rea, dar tot nu așa de rea ca deplina

anarhie și deplinul desfrâu. Decât comunism mai bine cezarism, își va zice fiecine și prin cezarism, la care tinde acum d. Brătianu se susține orice guvern abil care va ști să sperie lumea ca umbra roșie a Comunei universale.

Astfel, unul dintr-o direcție, altul din cealaltă, sapă încet pe sub pământ toate temeliile istoriei și statului român, ca doi săpători de mine cari, pornind din direcțiuni opuse, încep a auzi întreolaltă târnăcoapele cu cari minează. Ținta comună a amânduror, de-o știu sau de n-o știu, este la urma urmelor nimicirea naționalității române.

❦

[1 aprilie 1883]

Toate protestațiunile guvernului și foilor sale în cestiunea Dunării nu sunt decât fățărnicii. Am arătat că, încă acum doi ani, „Românul“ declarase în numele guvernului că e la timp și cu cale de-a concede Austriei Comisiunea Mixtă, prezidenția permanentă și votul preponderant. În urma zgomotului ridicat de foile opozițiunii guvernul s-a hotărât să urmeze aceeași politică sub alte aparențe: d. Dim. Sturza nu e decât continuatorul fidel al politicei d-lui Boerescu, și a face toate concesiile este de pe acum hotărârea statornică a cabinetului.

Protestațiunile din cei din urmă timpi nu sunt decât pur și simplu *reclame electorale*. Odată alegerile terminate în favorul guvernului, el nu va mai găsi nici o piedică în cale pentru a admite în întregul lor stipulațiunile Tractatului de la Londra.

Alegători din colegiul I și al II-lea! Știți care e *meritul* pentru care ați fost acoperiți cu decorații? Acel merit e să alegeți deputați cari să primească fără discuție cesiunea Dunării române în mâni străine. Precum trădarea de tron e înălțată și decorată, astăzi meritul de căpetenie pe care guvernul nostru îl răsplătește este trădarea de țară.

Mai mult; diplomația însăși îi dă guvernului nostru acest termen, care se acordă condamnaților la moarte, și nu va face pașii definitivi pentru obținerea concesiunilor decât după ce alegerile vor fi terminate, majoritatea asigurată.

Cine se mai îndoiește despre aceasta n-are decât să citească depeșa din Londra pe care-o reproducem aci.

Iată în adevăr ce i se depeșează ziarului „Le Temps“ de către corespondentul său:

> *Conform cu informațiunile mele precedente, lord Grandville a fost însărcinat din partea Conferenței Dunării de-a notifica statelor riverane deciziunile Conferenței și de-a face pe lângă România demersuri amicale, dar stăruitoare, pentru a o determina să adere la deciziunile reuniunii europene.*
>
> *Notificarea adresată statelor riverane s-a făcut acum zece zile. Cât despre demersurile ce privesc România — demersuri ce trebuiesc sprijinite colectiv de cătră toate puterile — ele au fost amânate în comună înțelegere pentru șase săptămâni, adecă până după alegerile pentru Parlamentul român cari vor avea loc. Motivul acestei amânări este că puterile, dorind pe d'o parte de a nu aduce un element străin de agitațiune în dezbaterile electorale, judecă pe de altă parte că e preferabil de-a aștepta, pentru a lucra pe cale diplomatică, ca puterile guvernamentale și legislative să fie definitiv constituite, după cum va fi rezultatul nouălor alegeri.*
>
> *Din sorginte autorizată aflu că reprezentantul României a mulțumit plenipotențiarului francez din conferență pentru modificările aduse proiectului primitiv al Comisiunii Europene și a căror inițiativă el a luat-o.*

De acord cu depeșa de mai sus, „Le Temps“ scrie:

> *Se știe că Conferența, despărțindu-se, a lăsat un termen deschis de șase luni pentru ratificarea Tractatului de la Londra și a protocoalelor ce-i sunt anexate; totodată i-a lăsat prezidentului facultatea de-a o convoca pentr-o ultimă dată, spre a împlini această formalitate. Aceste deciziuni au fost inspirate de ideea curtenitoare de-a rezerva României un mijloc pentru a reintra în concertul european. „Times“ crede a ști că lord Grandville nu va uza de această facultate înaintea espirării termenului semestrial și, dacă până în acel moment adeziunea României nu va fi sosit la Foreign Office, conferența se va reuni de drept și va sancționa rezoluțiunile sale precedente, cu toată abstențiunea guvernului român. „Times“ atribuie guvernului român intenția de-a se strecura, din afacere făcând distincție între Tractatul de la Londra și anexele lui. Dar ziarul englez observă cu drept cuvânt că această distingere e inadmisibilă în practică, pentru că adoptarea reglementului care-a insituit Comisiunea Mixtă formează tocmai unul din articolele Tractatului. Evenimentele vor da probabil dreptate, previziunile lordului Granville și* sfârșitul agitațiunilor electorale va aduce fără îndoială în Regatul dunărean o apreciare mai justă a cestiunii; demersul pe care l-a făcut ministrul României la Londra, după instigațiunea guvernului său, spre a mulțumi reprezentanților noștri din Conferență pentru modificațiunile introduse după inițiativa lor în proiectul primitiv al Comisiunii permite în adevăr să sperăm *că cabinetul din București, scăpat* de toate preocupațiunile străine *(electorale!), va da cea mai deplină dreptate operei diplomației europene.*

Înaintea și în timpul alegerilor publicul e dar prevenit de-a nu crede absolut nimic din toate protestațiunile foilor guvernamentale întru cât vor privi cestiunea Dunării.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[3 aprilie 1883]

Nu este cestiune cu care să se laude guvernul roșu mai mult decât cu cestiunea financiară. În toate situațiunile financiare pe care le prezintă pe fiecare an Adunărilor, în toate expunerile ce fac la proiectele lor de legi financiare, în toate discursurile lor din Cameră, în raporturile lor asupra bugetelor și acum chiar, în manifestul pe care îl adresează alegătorilor, defăimează pe partidul conservator și asurzesc lumea cu laudele ce-și adresează. Susțin cu sfruntare: Am moștenit de la conservatori financiele statului zdruncinate, le-am adus în stare înflorită; ei echilibrau bugetele lor cu împrumuturi, noi avem bugete cari ne dau pe fiecare an excedente; ei sporeau impozitele, noi le micșoram. De nenumărate rânduri li s-a răspuns și li s-a demonstrat netemeinicia arătărilor lor.

Fiindcă însă în „Românul“ de mai zilele trecute se revine iarăși asupra acelorași acuzațiuni și laude, ne propunem azi a face un extract din chiar situațiunile prezintate de dânșii, pentru a arăta alegătorilor cu țifre împrumuturile reale ce roșii au făcut în timpul guvernării lor pentru a acoperi cheltuielile lor bugetare nemăsurate și atât de mult sporite prin pensiuni reversibile, cheltuieli diplomatice și lefuri la favoriți, precum și suma colosală la care au suit datoria publică.

Din nenorocire pentru țară suntem siguri că această stare de lucruri se va termina prin o catastrofă; cu dispariițiunea numerarului și înlocuirea lui cu bilete de hârtie se mai acoperă încă pentru moment prăpastia vistieriei, dar publicul a început să se resimtă. Nu este o operațiune pe care dânsul are a o face care să nu-l îndatoreze la un impozit de cel puțin 2%, și nu un impozit anual, ci un impozit care se reproduce la fiece operațiune. Agio pe care îl are aurul în piețele noastre este astăzi de 2,25%; tendințe sunt de a-l vedea sporind, iar nicicum scăzând. Compare-se această stare cu epoca de subt conservatori, când, ca să se cumpere aur, se plătea cel mult 0,25%.

Dar, cu vestita scădere a rublelor, câte sume d. Sturza n-a luat din buzunarele oamenilor, cu ce impozit colosal nu i-a lovit! Bietul contribuabil

primea de la stat rubla cu 4 lei și statul i-o reprimea cu 3,5 lei; adică statul subpunea în profitul său pe bietul contribuabil la peste 14%. Scump plătește nenorocitul alegător fericirea de a fi țara administrată de d-nii Sturza, Câmpineanu, Gogu Cantacozino și *tutti quanti!* Iacă impozitele ascunse puse de dânșii; de cele pe față nu mai vorbim.

Dar să venim la cestiunea echilibrării bugetului prin împrumuturi anuale. Și aci aceeași procedare. Nu împrumuturi făcute pe față, ci împrumuturi făcute pe furiș; doar nu se vor descoperi de burtă verde.

Ca să ne dăm seama lesne de fapt, să aplicăm sistema la particular. Dacă am un venit prezumat de 1000 galbeni pe an pot cheltui fără pagubă aceeași sumă, cu condițiune ca mia de galbeni să intre exact în casa mea până la finele anului. Dacă însă nu ar intra până la finele anului 1000 galbeni ci numai 750 și cheltuiala mea anuală nu se poate înlătura, pot recurge la expedientul de a mă împrumuta timpural suma ce-mi lipsește, de 250 galbeni, cu condițiune însă ca îndată ce voi încasa acești bani să achitez împrumutul ce făcusem, de 250 galbeni. Dacă însă, în loc ca să plătesc în anul în care îmi intră acei buni datoria ce contractasem, îi întrebuințez la alte cheltuieli, de lux sau de desfătări ale mele, pentru care bugetul meu anual nu-mi dă resurse, risipesc averea mea și mănânc capitalul meu.

Acest adevăr, simplu de priceput de fiecine, a servit de principiu la prescripțiunile legii noastre de contabilitate, care regulează afacerile financiare ale statului și prescrie ca rămășițele să nu serve la echilibrarea bugetului. Pe baza acestui principiu d-l general Manu, pe care „Românul“ îl citează în numărul său de alaltăieri, a făcut o critică d-lui ministru de finanțe din 1876, când a combătut împrumutul ce cerea. Unindu-ne cu citațiunea „Românului“, să ne dea voie acest ziar, care vede paiul în ochiul adversarului său și nu vede bârna din ochiul său propriu, să-l aplicăm și la cestiunea roșiilor de la 1877 încoa.

Este dar constant că rămășițele din venituri ale anului precedent, când se încasează în anii următori, se fac venit al acestor ani, însă nu pentru echilibrarea acestor bugete, ci pentru plata mandatelor reportate și neplătite din acei ani, și excedentul care ar rămânea pentru plata datoriilor ce ar fi fost contractate spre a face față momentan la neajunsul din venituri. A face altfel este a se împrumuta și a se împrumuta ascuns pentru cheltuieli bugetare și a spori datoria publică.

Iacă sumele împrumutate astfel de guvernul roșu și care în definitiv au constituit datoria de 30 milioane pe care nu i-a fost rușine a o pune cu

perfidie în spinarea moștenirii de la guvernul conservator:

În anul 1877 rămășițe împlinite ………… 4.689.337 lei
Se scad credite reportate și plătite ……… 1.381.355 lei
Escedent pe care roșii l-au *împrumutat* pentru a plăti
cheltuielile lor bugetare din 1878 ………… 3.307.982 lei
În anul 1878 rămășițe împlinite ………… 7.959.394
Se scad credite reportate și plătite………… 1.837.718
Escedent pe care roșii l-au *împrumutat* pentru a plăti
cheltuielile lor bugetare din 1879 ………… 6.121.676
În anul 1879 și trei luni din 1880 rămășițe împlinite … 12.901.028
Se scad credite reportate și plătite ………… 5.322.261
Escedent pe care roșii l-au *împrumutat* pentru a plăti
cheltuielile lor bugetare din 1880 ………… 7.578.767
În anul 1880-1881 aprilie rămășițe împlinite ………… 16.456.224
Se scad credite reportate și plătite ………… 1.974.901
Escedent pe care roșii l-au *împrumutat* pentru a plăti
cheltuielile lor bugetare din 1881 ………… 14.481.323
În anul 1881—1882 aprilie rămășițe împlinite … 6.476.018 lei
Se scad credite reportate și plătite ………… 1.944.912
Escedent pe care roșii l-au *împrumutat* pentru a plăti
cheltuielile lor bugetare din 1882 ………… 4.531.106
În anul 1882—1883 aprilie rămășițe prevăzute în buget
spre a se încasa în 1883 ………… 5.000.000
Roșii *au făcut* dar în cursul a șapte ani *un împrumut* real
de ………… 41.020.854 lei
La care adăogând împrumutul cu bilete ipotecare de … 26.200.000 lei
și cel de la Casa Rurală cu ocazia convertirei…… 4.000.000

Împrumut de 71.220.854

ceea ce reprezintă un împrumut anual de peste 10 milioane.

Consecuența firească a acestui mod de administrare este sporul peste măsură a datoriei publice. Într-adevăr, iacă situațiunea deplorabilă a acestei datorii: la finele anului 1877, prin urmare la epoca pe care roșiilor le place a o desemna ca epoca când au moștenit pe conservatori, datoria publică era

De ………… 515.490.270
La 1 aprilie 1882 această datorie publică este de … 592.191.007

plus renta, parte emisă și parte a se emite de peste 134.000.000

Adică *un spor* de ………… 727.191.007

Bilanțul roșiilor este dar în timp a ultimei guvernări a lor de șapte ani:

Împrumuturi făcute peste 71 milioane.

Datoria publică sporită cu peste 211 milioane; și în schimbul acestor bani ce ne-au dat? Inundarea țării cu bani de hârtie.

Față cu aceste țifre exacte mai lăudați-vă! Masca vi s-a rupt.

❦

[7 aprilie 1883]

În marea întrunire a opozițiunii unite care s-a ținut la Iași d. G. Vernescu a atras atențiune culegiului I și al II-lea asupra unui pericol social pe care tagma patriotică ar voi să-l evoce din senin: le-ar conveni adecă dumnealor o nouă cestiune rurală, o nouă împroprietărire.

Pentru a explica starea înapoiată în care se află țăranul, d. C.A. Rosetti nu recurge la cauzele patente și cari scot ochii orișicui; nu acuză bugetul cheltuielilor urcat cu 40% de câțiva ani, pentru a hrăni pe toți nevolnicii intelectuali și fizici ai partidului său; d-sa nu înțelege că, dacă pensii reversibile se mănâncă, dacă hârtii Stroussberg se cumpără cu preț îndoit, dacă Costineștii se-nțolesc și Caradale huzuresc de bine, dacă Cernavodă-Chiustenge se plătește cu preț întreit pentru ca rudele sale să aibă de unde se 'mbogăți, toate lucrurile acestea trebuiesc plătite la urma urmelor cu 'n echivalent de muncă fizică a cuiva, în ultima linie a țăranului. D-sa nu binevoiește a înțelege că ceea ce bat la tălpi hoții d-lui Dimitrie Brătianu cari merită pușcăria și gheșeftarii ce merită carantina, amicii a căror lăcomie d. Ioan Brătianu a declarat a n-o mai putea sătura, trebuie să corespunză undeva în această țară cu sudoarea reală, cu încordarea reală de brațe a unui creștin uitat de Dumnezeu; că clasa de hoituri improductive din care face parte și d-sa ca negustor de vorbe și pomanagiu al bugetului trebuie hrănită de cineva și că acel cineva își înjumătățește pâinea copiilor pentru a o împărți cu feneanți cum e d-sa și cu alte lifte. Nu înțelege că țăranul nostru e tot cel de acum treizeci de ani, dar că sarcinele lui au devenit de douăzeci de ori mai mari numai pentru a ținea cu îmbielșugare toată demagogia lacomă, necinstită și leneșă care-l înconjură. Nu 'nțelege că, pentru a încălța vitele, trebuie să muncească oamenii și să renunțe, sub formele cele mai diferite de dări directe și indirecte, la cea mai mare parte

din produsul muncii lor, precum au arătat-o aceasta d. A.V. Millo, condei cu condei, prin bugetul ce-a făcut în studiul său economiei oricărui sătean. Toată sarcina socială a parveniților roșii, a miilor de cumularzi improductivi, e purtată de cineva și această sarcină enormă nu poate rămâne fără influență asupra traiului zilnic al omului din popor, ci se traduce între cei patru pereți ai lui sub formă de lipsă și de datorii.

Creier plin de utopii și lipsit de orice cunoștințe exacte, politicianul oriental nu poate să 'nțeleagă că e absolut cu neputință ca nevoia țăranului să se nască din raportul între proprietatea rurală care recurge la munca lui și între munca rurală, care recurge asemenea în mod inevitabil la proprietate; că raportul firesc dintre aceste două trebuie să fie, prin chiar natura lucrurilor, echitabil și că starea rea a țăranului nu poate fi atribuită decât cheltuielilor improductive ale tagmei roșii, ale statului, precum și clasei numeroase de ignoranți și de leneși cari constituie elementele partidului guvernant.

În loc de a căuta cauza mizeriei acolo unde ea este în adevăr văzută de medici și statistici: în drumuri de fier ce nu-și produc cheltuielile, în armata prea numeroasă, în lenea proletariatului intelectual cu patru clase primare, în organizația factice, c-un aparat costisitor și netrebnic, în administrația Simuleștilor, în roiurile cosmopolite cari-au năpădit ca locustele, tratând țara ca pe-o America și poporul ca pe pieile-roșii; în loc de a căuta cauzele mizeriei în relele ce le-a adus pe capul țării veneticii lipsiți de orice sentiment de religie și de patriotism precum e d-sa, în loc de a le vedea toate cum sunt, îi convenea a o căuta unde nu e: în raporturi de proprietate și de posesiune rurală.

Iar mai trebuie o împroprietărire acestui om care n-are o palmă de pământ sub soarele țării și care trăiește din pomenele bugetului. Proprietarii sunt, se 'nțelege, de vină, pentru că nu insultă poporul lor românesc oferindu-i pământ de pomană, ci-l cred destul de vrednic și destul de onorabil pentru a plăti c-o parte mică a produsului capitalul de pământ ce-l ia pe seama lui.

D. C.A. Rosetti ar voi ca întreg poporul să ajungă în starea de-a produce acea silă morală ce d-sa o produce ca pomanagiu; ca nimeni să nu mai trăiască din munca și virtutea lui de bărbat, ci toată lumea să ceară *panem et circenses,* să devie parazită ca cămătarii și negustorii de vorbe ce-l înconjură.

Anul trecut țăranii inundaseră Bucureștii spre a cere pământ. Camera a ales o comisiune însărcinată a cerceta plângerile lor, compusă din d-nii G. Vernescu, Aurelian, Cantilli, P. Carp și Lecca. Ancheta făcută de acea comisiune a constatat că țăranii fuseseră instigați… de primari, notari, subprefecți, agenți fiscali, de toți acești paraziți cari-i sug măduva din oase, să vie la București, să ceară, nu pământ de la stat, ci pe proprietățile private. Li s-a spus că … tata Ruset făgăduiește asemenea lucru, din avutul altora, se 'nțelege, căci dintru ale sale nu le-ar da decât pe „Doamne-așteaptă“ și cinstita ieșire a părului prin căciulă. Tata Ruset? Om care n-a știut a da la ai săi o creștere utilă și cum se cuvine și care pretinde a da creștere unui popor întreg!

Cumcă aceasta este ținta d-lui C.A. Rosetti și cumcă nu i-ar displăcea o continuă regulare a proprietății din 15 în 15 ani și o continuă confuziune între al meu ș' al tău ne-o dovedește foaia redijată de discipolii, de copiii sufletului său: „Dacia viitoare“. De acord cu bătrânul demagog cosmopolit, pe care ne-a succes de a-l dezbrăca de coaja sa națională în care se gera de mai român decât un Basarab băștinaș, această tinerime neagă patria, negă naționalitatea, familia, averea, religia; cheamă pe vagabonzii din toată lumea să 'mpărțească aci ceea ce nu e al lor, pământul smuls pas cu pas de străbuni prin dezrădăcinare de păduri seculare și apărat cu sângele lor cel mai bun și mai nobil. Capitalul enorm de energie națională cheltuit pentru a preface înfiorătoarele pustietăți ale avarilor în pământ românesc e după dumnealor bun de aruncat în apă; noi am fost squaterii și pionierii, nobilele Caradale sunt numai bune să moștenească. Iată ideea măreață pe care-o reprezintă tata Ruset, împreună cu acea tinerime care ține pe țară atâtea zeci de mii de chile de grâu pe an și care pretinde a reprezenta viitorul țării când caută a semăna cu panglicarul țărigrădean din Strada Doamnei.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[12 aprilie 1883]

Într-una din revistele noastre de acum o săptămână zisesem că rămășițele de venituri ale anului precedent, când se încasează în anii următori, se cuvine fără îndoială să fie înscrise ca venituri ai acestor ani; însă nu pentru echilibrarea bugetelor curente, ci pentru plata mandatelor reportate și neplătite din trecut, iar escedentul ce-ar rămânea cată a se

întrebuința pentru plata datoriilor ce-ar fi fost contractate provizoriu și cu care s-au făcut față la neajunsul momentan care-a avut loc asemenea în trecut.

Guvernul actual n-au urmat astfel.

În loc de-a plăti cu rămășițele împlinite fie mandate reportate, fie datorii contractate provizoriu, adecă în loc de-a plăti cu rămășițe de venituri rămășițe de cheltuieli, d-lor au plătit cu ele cheltuieli curente, nepreocupându-se deloc de împrejurarea că aceste sume, încasate ca venit perceput asupra trecutului, corespundeau cu datorii temporare contractate în trecut.

Dar se 'nțelege că cine ia un fond destinat pentr-un anume scop, pentru plata unei anume datorii din trecut, și-l întrebuințează într-altă parte sau îl privește ca un spor de venit și ca un motiv pentru sporirea cheltuielelor sale actuale, acela rămâne dator cu fondul acesta abătut de la destinația lui.

Astfel an cu an, cheltuind rămășițele pentru alte destinațiuni decât cea firească, a plătirii rămășițelor de cheltuieli, guvernul s-a împrumutat în realitate pân' acum cu 71.220.854 lei, ceea ce reprezintă un împrumut anual de peste 10 milioane.

Consecuența firească a fost sporirea datoriei publice.

La 1877 totalul datoriei publice era 515.490.270;

Astăzi, emițându-se renta pe deplin, va fi de 727.191.007.

Deci o sporire enormă a datoriei publice în câțiva ani, cu suma de aproape 212 milioane și împrumuturi făcute de peste 71 milioane.

Aceste cifre, a căror exactitate e confirmată de situațiunile oficiale publicate pân' acum, nu se pot tăgădui de nimenea.

Un buget e ca o ecuațiune. Suma termenelor din membrul întâi, venitul, trebuie să fie egală cu suma termenilor din membrul al doilea, cheltuiala, pentru ca ecuațiunea să fie exactă. Dacă însă cheltuielele s-au făcut toate în realitate, adecă toți termenii din membrul al doilea s-au sleit, fără ca veniturile să se fi încasat toate, cestiunea ce ni se impune este dacă termenii neîncasați sunt încasabili, dacă ei reprezintă drepturi reale și constatate ale statului, a căror percepere a fost întârziată momentan sau amânată din cauze anormale. Dacă rămășițele sunt reale, ecuațiunea rămâne exactă; un deficit real nu e cu putință. Ceea ce se poate ivi este un deficit momentan, care s-acopere lesne c-un împrumut provizoriu, dar care împrumut trebuie plătit numaidecât, îndată ce termenii restanți au fost încasați, întâmplă-se aceasta în orice moment ulterior.

Neținând seamă de acest principiu și luând aparențele unor strâmtorări momentane drept realitate constantă, s-au născut legenda Strat, a căreia veracitate a contestat-o din capul locului nu numai foaia aceasta, dar și Parlamentul de pe atunci.

Pentru a ne lămuri lucrul prin o figură, să ne 'nchipuim bugetul unui an sub forma unei cumpene cu cele două talere sau terezii. Pe unul din talere se pun deodată cheltuielele, devreme ce ele sunt de mai 'nainte sigure, pe talerul opus se pun veniturile ca contragreutăți, în măsura în care se 'ncasează. Se poate deci ca la sfârșitul anului veniturile să nu se fi încasat toate, se poate ca nu toate contragreutățile corespunzătoare să se fi așezat în talerul opus, și cumpenele nu sunt în echilibru. Cestiunea e însă: există în realitate acele contragreutăți? Evident că existau și o dovadă despre aceasta e că s-au încasat în anii următori sub forma de rămășiți. Era vorba însă ca cu aceste rămășiți să se echilibreze cumpăna anului trecut:, nu aceea a anului următor. Însă, oricât de dezechilibrată s-ar fi arătat cumpăna unui an trecut prin întârziare de încasări, dumnealor, în loc să acopere golurile prin rămășițele ce se încasau în mod retardatar, iau aceste venituri târzii, cari nu sunt decât echivalentul unor cheltuieli trecute, și le trec în bugete curente, le privesc ca pe un spor de venit curent, care le dă ocazie de-a spori și cheltuielele curente, iar datoria din trecut rămâne datorie.

Vom da un exemplu și mai clar. Să ne 'nchipuim că în anul 1870 statul, pentru a zidi o școală care costă 1000 franci, a vândut un pământ cu 1000 franci. Cumpărătorul pământului întârzie cu plata din cauze independente de voința lui; statul se 'mprumuta c-o 1000 de franci în așteptarea de a încasa suma de la debitor și zidește școala. Iată o datorie contractată pe deplin acoperită prin creanța datornicului. În 1871 vine alt guvern și zice: datoria contractată de stat pentru a zidi școala rămâne datorie, iar mia de franci, luată de la debitor, se consideră ca un spor de venituri al anului 1871 și se cheltuiește pentru altceva. Iată politica financiară a roșiilor. Neplătind nici o obligațiune din trecut cu rămășițe încasate cari priveau trecutul, au ajuns să ridice legenda Strat în acuzătoare perpetuă a finanțelor predecesorilor lor, contând se 'nțelege pe aversiunea pe care-o are publicul mare pentru orice cestiune de cifre.

Dar creditul statului s-a urcat, ni se zice. Permite-ni-se a observa aci că ridicarea creditului unui stat se datorește arareori guvernanților, în împrejurările cele mai dese însă unor considerațiuni cu totul de altă natură. Statul Peru a câștigat un credit public enorm în urma descoperirii

sedimentelor de guano, care-a scăzut în măsura în care sedimentele au fost esploatate și esportate. Dar în genere sunt o sumă de împrejurări care contribuie la urcarea sau scăderea creditului unui stat fără ca el să aibă vreun merit la aceasta și prea adeseori situațiunea politică generală e determinantă în asemenea lucruri. În preziua unui război creditul tuturor statelor se scumpește; când sunt perspective de pace, el se ieftenește.

Dacă ar fi să căutăm mai deaproape cauza sporirii creditului României, le-am spune confraților că, întru cât privește poporul nostru, n-am avea tocmai multe motive de-a ne bucura. Creditul mai poate spori și în cazul când piețele străine ar spera a vedea România prefăcându-se într-o colonie internațională de elemente economic mai înaintate, cari vor putea plăti în viitor ceea ce românul n-ar putea plăti azi, adecă când acesta ar zice: Datoriile contractate le va plăti viitorul proprietar suplantat, dacă nu le va putea plăti actualul proprietar al României. Lucrul e indiferent pentru venetici, precum și pentru capitalurile internaționale, nu e însă indiferent pentru acela care nu înțelege rațiunea de-a fi a unei Românii fără români, fără acest element etnic specific, altul decât cele ce-l înconjură. Se 'nțelege că o Turcie populată de germani și-ar plăti lesne datoriile, dar credem că lucrul n-ar fi indiferent pentru turc.

Ei bine, imigrațiunea necontenită de elemente străine este una din cauzele constante ale urcării creditului statului român. Dar n-avem nici un motiv de-a ne bucura de această împrejurare.

Dar să venim acum la maniera de-a discuta a confraților.

Teoria pe care am espus-o mai sus le dă ocazie să zică:

> Aceste cuvinte dovedesc grosolana *ignoranță* a organului conservator în ceea ce privește administrarea finanțelor și comptabilitatea etc.

Să admitem un moment că în adevăr n-am cunoaște deloc legea de comptabilitate. De când necunoașterea unor dispozițiuni de administrație financiară constituie o stare de ignoranță? Ignoranța consistă în a nu cunoaște legile naturii și legile minții noastre proprii astfel cum ele se reflectă în științele exacte, nu însă a nu cunoaște paragrafe de dispoziții eventuale, croite de oameni, cari azi sunt unele, mâne altele. Dar se 'nțelege, cele patru clase primare cari redijează „Românul“ vor pricepe mai bine ce e știința, ce neștiința.

Amintim confraților ceva, îndealtmintrelea cunoscut de toată lumea, că *adevărul* este acela care doare pe oameni, nu neadevărul. Când se prefac a fi atât de naivi de-a ne numi pe noi ignoranți, o să zâmbim: afirmarea nu ne supără. Oricât de mică închipuire ne-am face despre valoarea sau întinderea cunoștințelor noastre, ceea ce știm e că fiecare din noi, individual vorbind, a muncit mai mult în privința asta în viața sa decât tot personalul de redacție al „Românului“ la un loc.

Și în fine, c-un aer triumfător, „Românul“ conchide să citim art. 63 et sq. din legea comptabililății generale a statului unde se spune că „după ce exercițiul unui an bugetar e închis, rămășițele lui se trec ca venituri în anul viitor“.

Exact ceea ce am zis și noi în numărul de la 3 aprilie și la începutul acestor șiruri… numai cu un adaos: „se trec ca venituri ale anului viitor, cu rezerva de-a se plăti cu ele datoriile corespondente din trecut“.

❦

[14 aprilie 1883]

Prin discursul ținut la Ateneu d. C.A. Rosetti a continuat a afirma că colegiile superioare sunt coruptibile din cauza micului număr; că se fac întregiri, se speculează voturile ș.a.m.d. Nu noi vom fi aceia cari să contestăm cu desăvârșire aceasta, căci pădure fără de uscături nu se poate. Oratorul de la Ateneu cată să fi cunoscând pe amicii săi politici din colegiul I și să fi știind, în calitate de fost staroste, cam ce fel de deprinderi și ce spirit negustoresc vor fi adus și în colegiul I, al proprietății istorice, oamenii banului și ai diferenței, odinioară stărostiți de d-sa, după ce ei au cumpărat moșii. Cât despre trecut și de oamenii cari au rămas din trecut, d. C.A. Rosetti însuși nu va tăgădui că, dacă aceștia nu s-ar fi distins prin nimic alt, prin caracter neatârnat și prin dezinteresare în afacerile publice s-au distins desigur.

Și tocmai la elementele acestea și la cele asimilate lor ne adresăm noi și solicităm în toate zilele de la ele ca, în numele libertății și intereselor acestui popor întreg, să nu renunțe la sfera lor de influență politică și socială la care Constituția le dă un drept; să nu facă ca votul lor cel dezinteresat să cază în aceeași urnă, să aibă aceeași valoare și aceeași greutate cu votul oricărui venetic, oricărui negustor de vorbe, oricărui politician de meserie.

De șase sute de ani — am zis — viața României e legată de proprietatea istorică, de proprietari istorici. De șase sute de ani aceștia, în timpi de cădere, aproape numai ei au ținut sus ideea statului și a naționalității române. Respectul de sine, disprețul, poate naiv, dar justificat în contra înnoiturilor străine au făcut cu putință ca poporul să se redeștepte din somnul de o sută de ani, somn care s-a început când cel din urmă din Basarabi a căzut pe eșafod și care s-a sfârșit abia în secolul nostru.

Da! Familiile vechi sunt menite a se stinge, pentru că n-a vrut Dumnezeu ca un copac al pădurilor sale să crească până la cer. Da! în locul stejarului secular stejarul cel tânăr se-nalță în sus — neam vine și neam trece — aceasta e legenda veacurilor. Dar nu e indiferent pentru un popor ce răsare în locul stejarului, nu indiferent când plante parazite, oricât de trecătoare ar fi ele, își înfig rădăcinile în trunchi și ajung mai repede sus decât stejarul. Nu e indiferent pentru un popor cărui *principiu* se datorează ridicarea unui om în mijlocul lui: dacă ea se datorește tăriei, curajului, energiei — tot atâtea numiri diverse pentru principiul puterii de muncă și pentru bărbăție — sau dacă ea se datorează speculei, apucăturilor, instinctelor feline și oarecum femeiești ale omenirii. Nu e indiferent pentru viața unui popor ca, în loc de stejar, să răsară slabul și pururea de vânt legănatul mesteacăn. Nu e indiferent dacă cei ce se ridică au sau nu rădăcini adânci în pământul țării. Nu e, c-un cuvânt, indiferent dacă soarta unei țări e condusă de oamenii ei proprii sau de aristocrația diferențelor de preț și diferențelor de opinii, de aristocrația cursului de bursă și a limbuției.

De aceea credem a putea afirma că în colegiul I se află încă, cât timp nu știm, multe elemente independente, dezinteresate, având cultura necesară și timpul necesar de a se ocupa cu controlul afacerilor țării, și că aceste elemente nu trebuiesc să renunțe cu nici un preț la dreptul pe care li-l dă Constituția de a exercita un asemenea control. Și fiindcă onor. d. C.A. Rosetti citează pe d. George Cantacuzino, care ar fi având mai multe moșii decât toți proprietarii la un loc, zicem și noi: Da! n-ar exista nici un inconvenient dacă d. George Cantacuzino ar intra de-a dreptul în Senat, fără a mai fi ales de cineva, și nu e nimenea în țara aceasta care n-ar avea încredere în exactitatea și în corectitudinea cu care d. George Cantacuzino ar exercita acest control asupra afacerilor țării, cari, întru cât sunt publice, sunt și ale sale. Singurul principiu care s-ar opune unui asemenea fapt este principiul de stat, că legile nu se fac pentru persoane — luate individual — ci pentru grupuri de persoane și grupuri de interese.

Cazurile de coruptibilitate pe cari ni le citează d. C.A. Rosetti nu probează nimic. Excepțiuni au existat totdauna. Pot fi și în acest colegiu oameni cari 'și speculează voturile; dar nu credem că în genere se face aceasta. Și, în adevăr, am văzut în trecut că atotputernicia unui guvern ar fi în țara aceasta absolută, gardele d-lui Serurie și delegații subprefecților ar alege pururea pe toți favoriții guvernului eventual dacă n-ar exista acest colegiu întâi, singurul capabil de a rezista, chiar în contra elementelor sale proprii.

Proba ce s-a dat cu ocazia revizuirii art. 7 e îndeajuns, credem, a dovedi greutatea și direcția de mișcare a acestui colegiu, căci suntem aproape siguri că, dacă el n-ar fi existat, nu numai *categoriile Costinescu*, ci toți străinii ar fi azi cetățeni români.

Dar să lăsăm aceste adevăruri generale, pe care d. C.A. Rosetti le combate cu îndărătnicie, voind a arăta că albul e negru și negrul e alb. Dacă nu admite ceea ce zicem mai sus nu cunoaște istoria țării ce pretinde că e a sa și nu voiește să vază adevărul. C-un om însă care nu vrea să vază, discuțiunea e aproape de prisos.

Vom face numai o comparație, pe care-o vor înțelege toți. O roată care se 'nvârtește împrejurul axei sale descrie de ex. o cale de un metru pe secundă, însă o cale ce se-ntoarce în sine însăși, încât, pentru a constata câtă distanță ar fi parcurs în linie dreaptă, am trebui să măsurăm circumferința roții și s-o multiplicăm aceasta cu numărul secundelor. Un alt corp împins înainte să zicem că ar face asemenea un metru pe secundă. La roată nu vedem distanța ce ar fi parcurs-o; la un corp împins o vedem. Tot așa e cu coruptibilitatea d-sale. Ea e mai mare în colegiul III și al IV-lea, dar — vorba noastră — se 'nvârtește în cercul ei strâmt și, dac-am vedea de câte ori se 'nvârtește, am observa că distanța ce-ar parcurge e mult mai lungă decât acea pe care a parcurs-o celălalt corp a cărui împingere a costat oarecare muncă.

Pe un alegător din colegiul I îl corupi împingându-l cu făgăduința că pui pe nepotu-său în slujbă. Un nepot prost — o salba dracului — mai mult într-o funcție a statului. Numărul lor e legiune, căci nu e singura cale a nepotismului.

Tot atât de lesne corupi o mie de oameni învârtindu-i cu vorba că n-o să-i iai o zi la gardă ori la alte prestațiuni.

Cestiunea principală nu este asta. Cestiunea e ca omul de stat care dirige să aibă bunul simț de a se servi cât se poate de puțin de asemenea mijloace,

de a se feri chiar cu totul de ele.

Iar coruptibilitatea în sine și ca rău constant atârnă cu totul de alte împrejurări: atârnă de adâncimea culturii, de valoarea pe care oamenii o dau adevărului recunoscut. Coruptibilitatea de moravuri și superficialitatea de educație merg aproape mână 'n mână.

Figura cu roata, împrumutată mecanicei, ne dă ocazia de-a repeta un adevăr foarte vechi: nici o lege electorală, nici o constituție, nici o punere la cale omenească nu e capabilă să ridice în mod spontan treapta de cultură în care se află un popor, precum nici o vorbă, nici un volum scris nu e în stare a înmulți puterea unui copil. Acest spor nu se câștigă decât prin muncă. O muncă crescând în progresiune mică, dar continuă, va spori puterile copilului la maximul posibil; o muncă intelectuală, crescând asemenea în progresiune, va spori cultura unui popor la maximul ei și prin aceasta capacitatea lui de a înțelege interesele publice. Dar pentru aceasta trebuie timp, una la mână; economie de forțe, două la mână.

Cine însă cheltuiește forțele naționale pentru a întreține cu ele clase întregi de Caradale și de Serurii, de oameni improductivi, incapabili de muncă și avizați la buget și la favori guvernamentale, acela nu poate pretinde să aibă ce cheltui pentru cultura poporului său.

Blocul de marmură din care-ai tăiat un satir nu mai e bun să tai din el pe Minerva.

❦

[16 aprilie 1883]

D. C.A. Rosetti a reînceput să scrie în „Românul“, de astă dată cu multă nervozitate și c-un zel aproape febril. Ne pare rău că pentru asemenea escitațiuni nervoase nu avem alt mijloc de recomandat decât gheață, gheața rece a reflecțiunii și a neîncrederii. În numărul de azi al „Românului“, d-sa, revenind la utopia sa revizionistă, ne spune că colegiul I ar câștiga foarte mult primind pe al II-lea în sânul său, l-ar mobiliza și l-ar lumina și alte lucruri de soiul acesta. Am avut cu toate astea onoarea a spune d-lui C.A. Rosetti că cultură și moralitate nu se improvizează în întruniri electorale, ci se câștigă prin muncă necontenită, prin necontenită absorbțiune de adevăruri ce privesc natura în genere și inteligența omenească îndeosebi și că misiunea de-a lumina poate să și-o aproprieze d-sa, care are nenorocire de-a învăța pe oameni lucruri ce sigur nu le pricepe, dar noi așteptăm această lumină și această moralizare de la timp, de la școală, de la capetele eminente pe cari poporul nostru va fi în stare a le produce din sânul său, nu însă de la combinațiuni legislative și electorale, oricât de ingenioase ar fi ele.

Dar în genere curioasă rămâne toată maniera sa de-a vedea, precum și săriturile sale sofistice. Ieri încă colegiul I era coruptibil, azi el e cel mai patriot și cel mai moral și se face apel la el de-a ridica la sine și de-a moraliza și celelalte colegii.

Colegiul I e corupt, zicea d-sa. Dar, pentru ca să-l moralizeze, d-sa nu trimite în el pe oameni cari ar fi obținut doctoratul sau licența în vreo ramură de știință și de la cari s-ar putea spera că ar aduce lumină în colegiu, nu, ci împinge în el pe țărani, lipsiți de învățătură, cu 600 de lei venit anual adică elemente mai sărace, mai puțin luminate și desigur mai coruptibile decât cele actuale. D-sa e acela care are rarul curaj de a zice: „Colegiu corupt, alege-mă pe mine și pe-ai mei, pentru ca noi — rezultați din corupțiunea ta — să te moralizăm desființându-te“. Aceasta e o mare insolență spusă oamenilor celor mai neatârnați din țară și celor cari au posibilitatea măcar a unei culturi înalte, dar d. C.A. Rosetti cunoaște regula lui Machiavelli: „Cine vrea să-nșale lumea, să n-o ia subțire, ci gros, ca să-i ia ochii“.

Și foarte gros a luat-o d. C.A. Rosetti, împreună cu d. Brătianu. Cititorul ar face bine să ne dea crezare și să știe că toată revizuirea aceasta e un moft pus la ordinea zilei pentru a escita pe de-o parte patimele mulțimii, pe de alta susceptibilitatea claselor culte, pentru a vârî ura și discordia între fiii unei și aceleiași țări și a întuneca conștiința noastră în cestiunea Dunării. *Revizuire* se zice, *Dunăre se 'nțelege;* lege electorală se zice, Polonie se 'nțelege.

Oare n-am văzut apărând în „Românul“, ca din senin, acum în preziua alegerilor, cestiunea unui canal Cernavodă-Chiustenge? Cu toate acestea lucrul e foarte simplu. Nu e vorba numai de-a se da preponderanță unei puteri vecine asupra Dunării noastre; nu, e vorba chiar de a-i asigura această preponderanță, creând pentru negoțul ei o anume gură a Dunării, din banii noștri, din sudoarea aceluiași țăran pe care d. C.A. Rosetti se preface a-l iubi atât. Pe când țara întreagă e răscolită de patimi escitate în mod artificial, ceea ce se tratează în acest moment și ceea ce se precupețește e Dunărea. Comedia revizionismului, cu păpușile ei și cu panglicarii ei politici, e în față scenii; îndărătul acestei scene se pierde Dunărea. De mult ziarele din Paris ne-a spus-o aceasta; termenul de șase luni pentru ratificarea Tractatului de la Londra nu e nimic alt decât termenul cerut pentru a face alegeri în România, a ameți țara cu cestiuni interne de-o asprime socială, încât asupra intereselor sale imediate alegătorul să piarză cu totul din ochi interesul cel mare al suveranității statului român pe Dunărea sa.

Dar revizuirea nu este solicitată în mod serios?

Ba foarte serios, numai în mod incidental. Odată Dunărea pierdută, odată vasalitatea în afară stabilită, trebuie stabilită și vasalitatea din lăuntru. Când, în urma sacrificării suveranității noastre în afară, guvernul din București n-ar mai fi decât delegațiunea unei puteri străine … în Polonia, și Corpul electoral trebuie lucrat și împărțit astfel încât opoziție să nu mai fie cu putință. Deja trei din colegii sunt aproape pururea guvernamentale; toate trebuiesc guvernamentalizate. Dacă până în ziua de azi se mai aflau în colegiul I resurse pururea puternice pentru a determina înclinațiunile și declinațiunile politicei noastre esterioare e vorba acum ca acest colegiu să se desființeze și ca busola politică a guvernului vasal s-arate pururea spre nord-vest.

Iată firele cari mișcă păpușăria. Și nu e opinia noastră aceasta, ci opinia foilor bine informate din Franța și în fine părerea sferelor diplomatice. În străinătate s-a promis totul … după alegeri, de vreme ce guvernul vrea ca

aceste alegeri să fie cele din urmă, să fie mormântul tuturor alegerilor adevărate.

Se vede că arta de-a guverna e în România sinonimă cu arta de-a amăgi poporul, de a-l cloroformiza cu utopii demagogice, pentru a amputa una câte una bucățile vii ale țării. Și buni chirurgi sunt în privința aceasta cei doi părinți ai demagogiei noastre, anarhistul din Strada Doamnei și autoritarul de la Florica. Dar la toate tiradele neuropatice — se știe că d. C.A. Rosetti sufere de amețeli, cum a spus-o la Ateneu — răspundem în mod constant:

Nu credem că mai credeți în ceva!

❦

[23 aprilie 1883]

E învederat că reforma electorală, în favorul căreia s-a declarat în sfârșit și d. Ioan Brătianu, nu tinde la alta decât a pune sufrajul întreg în mâna armatei sale de funcționari și de a face ca suflet de om în țara asta să nu mai poate trăi decât grație acestei hidre improductive cu zeci de mii de capete care se numește mecanism guvernamental.

D. C.A. Rosetti însuși se plângea mai deunăzi că așteptăm totul de la guvern, nimic de la inițiativa proprie.

> Guvernul, zicea acum câteva luni „Românul“, devine un fel de mașină pneumatică care absoarbe toate puterile vii ale națiunii și nu lasă loc la nici o dezvoltare individuală, la nici o inițiativă liberă. Este natural ca într-o asemenea stare de lucruri să se vorbească în orice moment și la orice ocaziune de vizirat. Nici nu poate un șef de guvernământ să fie altfel decât atotputinte. Chiar fără voia sa, el este silit să aibă înrâuriri pretutindenea, căci toate instituțiunile, de orice natură, depind de dânsul.

Dar ce înseamnează desființarea colegiului I decât a pune la dispoziția guvernului până și acea mână de oameni cari n-au nevoie *să ceară* nimic de la el, de vreme ce cultura și averea lor îi fac neatârnați?

Numărul funcționarilor a crescut din nefericire sub guvernul liberal în progresiune geometrică.

Numai atomizarea comunelor rurale a făcut ca, unde odinioară era *un* primar, sunt azi patru, unde era un scriitor sunt opt.

Răscumpărarea drumurilor de fier și luarea Regiei din partea statului a 'nmulțit cu zecile de mii — după mărturisirea d-lui Brătianu însuși —

funcțiunile dependente direct de la stat.

S-au luat de la străini și s-au dat la români, zice d. Brătianu.

Așa este, nimeni n-o contestă.

Dar oare asta să fie cestiunea principală?

Lăsând la o parte drumurile de fier, cari, dacă azi lucrează cu pagubă, se speră că odinioară cel puțin vor lucra cu câștig, restul de funcționari de la Regie și de la alte resorturi sunt oameni a căror activitate — oricât de onorabilă ar fi — este improductivă. Putea-va cineva să numească „producțiune“ Regia de ex., a cărei unică activitate consistă în a înzeci prețul tutunului de la mâna producătorului pân-la mâna consumatorului? Ei bine, iată mii de oameni cărora Dumnezeu le-a dat musculatură pentru ca, mișcând-o să producă muncă mecanică, cărora le-a dat creier, pentru ca, mișcându-l, să producă muncă intelectuală și cari n-au altă treabă pe pământ decât ca, printr-o organizație foarte complicată și cu o sumă de resorturi, să *scumpească în mod artificial tutunul.*

Dacă această sumă de oameni luați unul câte unul ar face toți astronomie bunăoară, știință care și ea, în puritatea ei, e improductivă, totuși țara aceasta ar fi cu mult mai folosită. Echivalentul de muncă fizică care întreține suma aceasta de oameni s-ar traduce în ei într-un echivalent de muncă intelectuală, fără folos imediat, dar desigur mai prețioasă și mai esențială decât … scumpirea tutunului.

Și dacă întrebăm cine ține în spinare această sumă de oameni care nu ne face nici măcar bucuria de-a contribui prin lucrarea ei intelectuală la ridicarea nivelului de cultură a poporului nostru, vom trebui să răspundem neapărat: Cine alt decât producătorul mare și cel mic, țăranul mare și cel mic, asupra cărora se răsfrâng în linia din urmă toate greutățile sociale.

Și apoi se mai miră cineva că amândouă clasele de producători, proprietarul mare și țăranul, dau îndărăt, că li se substituie străinii, cari își fixează în imobile averile făcute prin cămătărie, că țara întreagă amenință a se împărți în două mari grupuri de oameni: funcționari *români* și proprietari străini?

Cum să poată fi altfel când statul însuși este acela care tinde a detrage pe român de la orice muncă serioasă și productivă, când pentru fiece absolvent a patru clase primare există directorate de bancă și sinecure publice bine plătite, când guvernul este acela care favorizează coruperea oamenilor prin crearea de posturi bugetare din ce în ce mai numeroase?

Pe lângă armata permanentă, care, din cauza relei noastre situații internaționale, cată să fie mare în raport cu puterea noastră economică și consumă 40% a bugetului ordinar, cheltuiți în mod improductiv, d. Brătianu tinde parecă a preface și restul țării într-o armată de funcționari salariați și votatori în care să se 'nregimenteze toată suflarea omenească.

Cine știe ce curat mașinală e activitatea imensei majorități a celor ce zgârie hârtie și cine ține seamă de faptul că orice lucrară mașinală și improductivă tâmpește pe oameni nu se va mira de aerul de secături pe care-l are aproape toată generația noastră guvernantă. Mintea unor asemenea nenorociți degenerează precum ar degenera musculatura unui om care ar ședea toată viața în pat. Moleșirea instrumentului intelectual, lenea de-a gândi proprie tuturor biurocrațiilor și, ca rezultat final, incapacitatea de-a munci în mod productiv, iată rolul atotputerniciei statului precum o visează d-nii roșii.

Și nu e de ajuns puterea monopolizatoare care o are deja statul până azi; d. Brătianu mai tinde a absorbi și a majoriza pe de-a pururea și puținele elemente independente din colegiul I, cari, de rău de bine, ne-au dat pân-acuma pe oamenii serioși și c-o erudiție mai solidă și a căror dezinteresare e garantată pân-la un grad oarecare prin neatârnarea lor economică.

Dacă privim cum soarele, mișcând uriașul său corp arzător, trimite enorme cantități de căldură și lumină universului, cum acea căldură absorbită de aer se preface în vânturi, absorbită de suprafața mării se preface în nouri și ploaie, absorbită de uscat se preface în păduri și câmpii înfloritoare, în viață și mișcare, vom vedea că esența proprie a universului văzut e mișcarea, e munca.

De aceea, tot ce se mișcă și muncește se dezvoltă, tot ce nu muncește degenerează.

Statul român numai, ca o escepție de la regula universală, pare a fi acea curioasă instituție care vrea să monopolizeze totul și să ia oamenilor orice motiv de mișcare și de muncă, dând fiecărui absolvent a patru clase primare câte-o țâță a bugetului ca răsplată pentru perpetua înșirare de slove negre pe hârtie albă.

Pentru a realiza pe deplin acest ideal vrea revizuirea Constituției și legii electorale, iar, pentru a face presiune asupra alegătorilor, ministrul prezident se coboară însuși la rolul de agitator, de unde ne fericește cu cele mai curioase teorii asupra istoriei române sau a dreptului român vechi, pe cari le cunoaște atât de bine ca și pe-ale Chinei.

La Ateneu, înconjurat de sute de lefegii cari nădăjduiesc întru d-sa, nu s-a sfiit a calomnia pe adversarii săi politici. Despre Lahovărești a zis de ex. că n-au tradiții în țară, că nu cunosc țara nefiind de la descălecare. Ca și când Brătienii ar fi din zilele lui Radu Negru! Măsura simțului istoric și a tradițiilor d-lui Brătianu este prefacerea mormântului lui Mircea I în pușcărie pentru a crea o sinecură unei rude a Simulescului. Cu asemenea antecedente d. Brătianu este desigur cel din urmă care-ar avea dreptul de-a vorbi de tradiții.

Iar, pentru a dovedi că se razimă pe elemente independente, d-sa citează trista figură a prințului Dimitrie Ghica:

„Esprim în fața lumii, înaintea d-voastră, omagiele mele principelui Dimitrie Ghica, care la toate ocaziunile cele mari a uitat de unde vine, care e clasa din care iese, cari-i sunt amicii de inimă, și a dat totdeuna concursul său acolo unde-a văzut că un interes mare național e în joc și poate fi în pericol“.

La această laudă adusă celui ce cumulează lefuri de 35.000 pe an vom cita ca răspuns câteva pasaje din „Românul“ d-lui I.C. Brătianu pentru a ilustra proverbul latin: *Tempora mutantur et nos mutamur in illis.*

Guvernul Golescu-Brătianu a angajat afacerea (Stroussberg).

Guvernul Dumitru Ghica-Boerescu a **efectuat-o,** a subscris contractul, a **dat** afacerea …

Ei sunt cei cari au compromis afacerea și, pe lângă dânsa, încă și ceea ce cu nici un preț nu trebuiau să compromiță, precum au făcut cu faimoasele două chei cari trebuiau să ție închisă lada cu averea țării prin Jacques, prin Brandt, prin renumitul **Ambron,** prin trăznitoarele epistole puse în dosar, prin manoperele d-lui Boerescu și prin faimoasele raporturi duble, unul public ș' altul secret, al. d-lui Văcărescu …

> Ce se cuvine d-lor miniștri *Dumitru Ghica,* Boerescu ș.c.l. *sub adiministrarea cărora s-au făcut* ***mișeliile*** în traseuri, în proiecte, în planuri, în construcțiune și în toate celelalte **uriașe și rușinoase hoții** atât de bine cunoscute și dureros plătite de țară? („Românul“, 24 și 25 aprilie 1875).
>
> …D. Boerescu, ministru, deputat și membru al mai multor societăți financiare și comerciale; *d. Dumitru Ghica, deputat, președinte al Camerei* și-n același timp *președinte al consiliului de administrare la Societatea Bleichroder?*
>
> Ce fel? D. Dumitru Ghica, președinte al Camerei și-n același timp președinte al Societății Bleichroder, care ne-a 'nșelat și ne stoarce mereu la milioane, și d. Boerescu găsește că aceasta este cu totul corect? („Românul“, 8 iuniu 1875).

Judecat după șirurile de mai sus ale „Românului“ prințul Dumitru Ghica își dă concursul acolo unde… se fac mișelii, uriașe și rușinoase hoții, el prezidă Societatea Bleichroder, care ne-a 'nșelat, cu un cuvânt el e oriunde … *„un interes mare național e în joc și poate fi în pericol“*.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[23 aprilie 1883]

De multe ori am susținut în acest ziar că partidul pretins liberal constituie o adevărată societate de esploatare a credulității publice, care vinde publicului naiv vorbe frumoase și fraze sforăitoare și primește în schimb realități sunătoare sub formă de lefuri, diurne, pensiuni, recompense, misiuni etc. Am avut curiozitatea să răsfoim bugetul, sau mai bine zis numeroase și variate bugete, și iată rezultatul necomplect încă, fiindcă multe ne-a scăpat, al investigațiunilor noastre.

Supunem această mică lucrare statistică bieților contribuabili cari, suntem siguri, au primit pentru sărbătorile Paștilor biletul galben cu 4 și 6 zecimi adiționale ale d-lui perceptor al guvernului liberal și ultraliberal de averea publică și, pe când săracul muncitor adună leu cu leu ca să poată potoli setea acestui Gargantua nemilostiv, sunt alți contribuabili, mai favorizați de soartă, cari nu numai sunt păsuiți, dară cărora li se distribuie diurne, pensiuni, lefuri, jetoane de prezență și neprezență, tantieme etc. ale deosebitelor stabilimente de favoritism create tot cu banii celor dintâi anume pentru acești din urmă, pentru a-l îmbogăți și a le înlesni mijlocul de a-și zidi palaturi pentru dânșii și rudele lor. Dăm un mic rezumat de acești favorizați, în capul cărora nu vom uita a pune, *a tout seigneur tout honneur* pe baizadeau Mitică.

1. Luminăția sa prințul Dim. Gr. Ghika

1. Efor la spitalele civile din București ……… 6000
2. Președintele consiliului d' administrație și al comitetului dirigent al Societăței d' asigurare Dacia-România:
   a) Tantiema în consiliul d' administrație……… 6548
   b) [Tautiema în] comitetul dirigent……… 15.280

c) Jetoane de prezență………600
Subtotal: 22.428
3. Președinte în consiliul d-administrație al căiei ferate Lember Cernovitz-Iașy,
jetoane de prezență ……… 1000
4. Președinte în consiliul d-administrație al Societății de Construcțiuni,
jetoane de prezență ……… 1000
5. Președinte în consiliul d-administrație ă Creditului Fonciar Rural,
jetoane de prezență ……… 3000
6. Președinte în consiliul d-administrație al Regiei Tutunurilor și al Sărei,
jetoane de prezență ……… 800
7. Președinte în consiliul d-administrație al Domeniilor Statului,
jetoane de prezență ……… 800
8. Președinte al Senatului cu diurnă, în pespectivă
9. Președinte al Societății Funcționarilor Publici,
jetoane de prezență ……… 60

Total: 35.088

2. Dimitrie Kariagdi

1. Primar al Capitalei ……… 12.000
2. Pensionar al statului ……… 11.000
3. Deputat cu diurnă de doi galbeni pe zi, socotită pentru 6 luni … 4050
4. Președinte al Creditului Fonciar Urban ……… 3000
5. Președinte al Societății pentru învățătura Poporului Român … ?

Total: 30.050

3. Petre Aurelianu

1. Ministru de culte și instrucțiune publică ……… 30.000
2. Directorul Școalei de Agricultură ……… 8880
3. Profesor la Herestrău ……… 4996
4. Deputat cu diurnă de 2 galbeni pe zi pentru 6 luni ……… 4050
5. Membru al Academiei … ?
6. Membru în consiliul d-administrațiune al Societăței Unirea,
jetoane de prezență ……… 600

7. Membru în consiliul d-administrațiune al Societăței Economia, jetoane de prezență ……… 400
8. Președinte al Consiliului general Ilfov … ?
9. Membru în consiliul d-administrație al Regiei Tutunurilor și al Sărei, jetoane de prezență ……… 800
10. Membru în consiliul d-administrație al Societății Geografice … ?

Total: 49.726

4. Dimitrie Sturdza

1. Ministru de esterne ……… 30.000
2. Senator cu diurnă, în perspectivă … ?
3. Director al Creditului Fonciar Rural ……… 18.000
4. Membru al Oficiului Statistic ……… 300
5. Membru în consiliul d-administrație la Regia Tutunutilor și al Sărei, jetoane de prezență ……… 800
6. Președinte al Academiei … ?
7. Administrator al averei prințului Mihail Sturdza (punem și acest din urmă condei, fiindcă nu e permis ca un om al căruia timp trebuie să fie deplin absorbit cu atâte slujbe publice gras plătite ca să mai găsească timpul a se ocupa cu administrarea unei averi străine!) ………30.000

Total: 79.100

5. Doctorul Râmniceanu

1. Membru la Comitetul permanent d' Ilfov……… 8400
2. Deputat cu diurnă de 2 galb. pe zi pentru 6 luni …… 4050
3. Medic la Școala Militară ……… 3600
4. Profesor de patologie……… 5000
5. Doctor la Spitalul de copii ……… 8400

Total: 29.450

6. Gogu Cantacozino

1. Director la Regia Tutunurilor și al Sărei ……… 20.400
2. Membru la Consiliul d' administrație la Casa de Depuneri…… 800
3. Membru la consiliul d' administrație al Domeniilor Statului…… 800
4. Membru la consiliul d' administrație la Creditul Fonciar Rural …… 3000

Total: 25.000

7. Colonel Nicolae Bibescu

1. Vicepreședinte al Senatului cu diurnă, în perspectivă … ?
2. Pensionar al statului ……… 9000
3. Efor la Așezămintele Brâncovinești……… 12.000
4. Membru în consiliul d' admimstrație al Casei de Depuneri … 800

Total: 21.800

8. Pană Buescu

1. Deputat cu diurnă de 2 galbeni pe zi pentru 6 luni… 4050
2. Director al Societăței d' asigurare Unirea …… 12.000
3. Profesor la Herestrău, cu leafă și diurnă …… 4996
4. Membru la Comitetul teatrelor ……… 3600
5. Consilier ajutor la municipalitate……… 8000

Total: 32.646

9. Theodor Ștefănescu

1. Director la Școala de Comerț, anual lei ……… 600
2. Profesor ……… 4400
3. Director la Banca Națională ……… 12.000
4. Tantiema de la Banca Națională ……… 12.000
5. Cenzor la Fabrica de hârtie (jetoane) ……… 1000
6. Epitrop la biserica Negustori ……… ?

Total: 30.000

Această listă nu este complectă; e greu a-i urmări în nenumăratele sinecuri în care se ascund patrioții noștri și desigur că am făcut multe omisiuni fără voie. Vom publica pe curând o listă nouă și rugăm pe publicul contribuabil, din al căruia sânge se îngrașă aceste lipitori, să ne trimeață toate informațiile trebuincioase. Cum vedem patriotismul a devenit un adevărat comerț și încă din cele mai lucrative, care, pe lângă altele multe, mai are și acest avantagiu că nu plătește nici chirie, nici patentă, nici zecimi, fie comunali fie județene, nici are trebuință de vreun capital fie intelectual, fie bănesc.

Bon appétit, Messieurs.

❦

[29 aprilie 1883]

E sătulă țara de vorbe, de îmbogățirea peste noapte a geșeftarilor prin răscumpărări și cumul de corăbii pe uscat și de canaluri între Cernavodă-Chiustenge, de imoralitatea erijată în titlu de merit pentru a guverna România; sătulă de îmbunătățiri rele, cari nu au de scop decât perpetuarea la putere a unui partid de feneanți și de samsari ai intereselor publice.

Mai mult; toată lumea simte că schimbarea ce se propune legii electorale are un scop îndoit: întâi, de a distrage atențiunea țării de la cestiunea Dunării tocmai în momentul când s-au întrunit Comisiunea Europeană și când se vorbește de nouă tratări ce s-ar fi început între Viena și București; al doilea, de-a nimici cele din urmă rămășițe de independență și de control cari le mai dădeau alegerile pân' acum.

Pân' acum colegiul al IV-lea și al III-lea erau aproape pururea *zestre* guvernamentală; unul e condus la urnă de subprefecți, celălalt de șefii gardei civice; colegiul al II-lea e asemenea espus presiunilor celor mai nerușinate și tentațiunilor imorale; cestiunea e deci a se nimici și colegiul I, tăria a o mână de oameni independenți cari mai au îndrăzneala de-a judeca singuri actele guvernului și de-a împiedica uneori ca țara să devie cu totul terenul de esploatare al străinătății, exercitată prin samsarii dinlăuntru.

Deși dar, în împrejurări ordinare, orice guvern are majoritatea asigurată în urma nenumăratelor mijloace de influență de care dispune; deși colegiul al IV-lea și al III-lea sunt aproape în totalitate guvernamentale, iar al II-lea devine cu înlesnire guvernamental; deși existența colegiului I mai nu are un alt rol în țara aceasta decât a face cu putință să pătrunză puțină lumină și

neatârnare de caracter în Parlamentul de mașini votatoare, guvernul actual nu se mulțumește cu atâta. Lui nu-i trebuie nici un control și nici o opoziție; vrea să dispuie în stăpân absolut, necontrolat de nimene, de buget, de Dunăre, de interese interne și esterne; el vrea atotputernicia înlăuntru pentru a masca servilismul în afară.

Ziare franceze cari au dovedit că sunt bine informate în privința cestiunii Dunării, „Le Temps“ între altele, ne-a spus curat că termenul de șase luni acordat de puteri pentru ratificarea Tractatului de la Londra nu e nimic alt decât timpul material pe care l-a cerut de la ele guvernul de samsari ce domnește asupră-ne pentru ca în cursul acestei jumătăți de an să ucidă colegiul I, să șteargă din legea electorală chiar posibilitatea unei reprezentațiuni independente și apoi să primească tot ce străinătatea va impune, cu un Parlament compus din cumularzi, păsuiți și funcționari.

„Să treacă alegerile în cari vom ști a distrage atenția tuturor prin cestiuni interioare; să obținem majoritatea pentru revizuire și va fi bună și pentru Dunăre. Îngăduiți-ne dar până vom amăgi țara și vom pune mâna pe ea și-atunci să vedeți ce slugi plecate va avea străinătatea în noi. Atunci vă dăm Dunărea, vă dăm poduri peste ea pentru traficul internațional, plătite tot din sudoarea poporului nostru, vă dăm construcții de canaluri de la Cernavodă la Chiustenge, vă dăm tot ce poftiți.“

Iată limbajul pe care-l ține guvernul în străinătate, iată pe ce mâni am ajuns. Toate agitațiile, toată reforma constituțională nu e decât apucătura unor samsari ai intereselor țării, cari știu să amețească prin mizerii interne pe oamenii pe cari vor să-i înșele și să-i păgubească.

E ca și când un samsar, solicitând să cumpere moșia unui om, i-ar fi dat acestuia o doftorie drastică pentru ca, amețit de tăieturile din lăuntru, să iscălească de nerăbdare și de durere vânzarea.

Ei bine, toate acestea le-am pus în vederea alegătorilor; le-am spus să nu se uite în gura panglicarului țarigrădean din Strada Doamnei, pentru care și țara aceasta și poporul acesta și interesele materiale și morale ale românimii întregi nu sunt decât o marfă de vânzare, un obiect de speculă pentru a-și îmbogăți rudele și partizanii, un obiect de trafic zilnic și de câștig zilnic.

Nu vom zice că nimenea nu ne-a ascultat. Vom constata cu durere însă că — precum în județul Sucevii două treimi din alegătorii înscriși în liste sunt funcționarii plătiți din buget — țara întreagă geme sub o plasă

complicată de interese ce atârnă de guvern și de administrație și că în cele mai multe părți nu mai poate rezista.

Nu mai poate, nu mai poate. Visul inoculat de acest venetic, cumpărătoarea *en gros* de conștiinți, opinii și caractere, au ajuns la un grad ce ne înspăimântă și ne face a pierde speranța în orice dezvoltare sănătoasă a poporului nostru.

În ce stare a ajuns bietul poporul nostru?

În colegiul I și II sunt o sumă de oameni ce au procese cu statul. E natural. A cincea parte a teritoriului e a statului; el e vecinul de moșie al tuturor, toți sunt vecinii lui de moșie. O sumă de oameni sunt arendașii lui pentru proprietăți mici și mari. De aci o sumă de procese și de tranzacțiuni de împăcare. Încheiarea acestor tranzacțiuni s-au suspendat pân-în preziua alegerilor. Acum sunt citați o sumă de oameni la administrația Domeniilor spre a li se oferi … împăcarea și a le cere în schimb … votul. Colegiul III e mânat de șefii de gardă civică și votează pe plutoane și în pas gimnastic pe candidații guvernului. În fine halul la care-a ajuns colegiul IV nu mai e de descris. Acela despre care s-ar crede că e cel mai luminat, fiind împrejurul capitalei, colegiul IV de Ilfov, n-a ales pe un sătean, nu pe d. Opran, care, dacă nu o altceva, e om cinstit cel puțin, a ales deputat pe un individ anume Toma Filitis. Știe lumea cine e acest individ? Acesta e proprietarul care la 1864, mirosind că se va face împroprietărirea, le-a luat *tuturor* clăcașilor de pe moșia sa pământurile ce le aveau în posesiune ereditară, iar la 2 mai a declarat că *el nu are clăcași pe moșie.*

Deși Codul Caragea și toate legiuirile ulterioare priveau pământul țărănesc ca *posesiune ereditară, inalinenabilă din familia săteanului, testată ultimogenitului*, a fost cu putință ca acest om, însemnat de Dumnezeu cu ciungia, să escamoteze posesiunile țăranilor. Nici un bulgăre din pământul muncit de ei în sute de ani nu li s-a dat; țăranii de pe acea moșie sunt simpli salahori, espuși condițiilor oricât de grele, pentru că nu au razimul unui pământ propriu. Și pe acest străin, pe acest spoliator fără de conștiință și rușine, l-au ales poliția d-lui Radu Mihai în colegiul al IV-lea de Ilfov!

Da, o minciună este colegiul IV, o minciună ați făcut din alte două, o minciună, în fine voiți să faceți din colegiul I.

Iată ce zice „Națiunea“ d-lui Dimitrie Brătianu în privința aceasta:

La colegiul al IV-lea birourile sunt în toată țara ale guvernului. Și cum putea fi altfel? „Delegații au fost duși, nu știm de cine, ca niște vite la tăiere“. Nu noi am zis-o, ci d. C.A. Rosetti și avem dreptul a-l crede pe cuvânt.

În capitală d. Romul N. Opran a fost eliminat. Candidatura d-sale a fost retrasă pentru ca să facă loc d-lui Toma Filitis. Unii pretind că delegații ar fi cerut această schimbare. Neexactitate! Ce-i drept, o parte din ei cereau pe un sătean; dar dorința celor mari a fost altfel, Agenți d-ai poliției se vedeau întruna printre ei. Recomandăm guvernului pentru o medalie mai cu seamă pe d. Christescu (agent al poliției secrete). D-sa a fost aproape neîntrerupt la postul său.

Am mai văzut în curtea primăriei doi domni — desigur nu ai opoziției — care **împărțeau parale delegaților** după ce ieșeau din sala unde votaseră. Și se mai miră d. Rosetti că, domnii candidați nu și-au expus profesiunea de credință către delegați! Ce trebuință aveau să facă aceasta când aveau la îndemână argumente sunătoare pentru convingerea celor la care se adresau?

Partid liberal, lege liberală, alegeri libere!…

E învederat că, în asemenea stare de decadență, alegerile pentru Cameră nu puteau ieși decât cum au ieșit.

De aceea facem apel încă o dată la colegiul I și al II-lea pentru Senat. *Patres conscripti!* Părinți înscriși în analele și documentele domnești ale acestor țări, părinți ai patriei, aveți îndurare de țara voastră! Nu lăsați ca demagogia compusă din venetici și din cavaleri de industrie să strivească cea din urmă rămășiță de libertate și de neatârnare a acestui popor; nu lăsați ca un popor, azi încă liber, să nu mai fie mâni decât o turmă necuvântătoare mânată de poliție și de funcționari; scăpați ceea ce mai este de scăpat: dreptul vostru de-a controla această companie anonimă de bandiți care a pus mâna pe țara voastră.

❦

[3 mai 1883]

Când opozițiunea a 'ncercat, în Senat și în Cameră, să implore pe M. Sa Regele a garanta libertatea alegerilor ea a avut fără îndoială cuvânt. Ea știa cu ce guvern are de-a face țara, știa că cetățenii au să se aștepte din partea societății anonime nu numai la presiuni, amenințări și corupție, ci la mai mult, la atentate asupra vieții.

De la un capăt la altul al țării furtul de bilete din urne, violarea secretului voturilor și scrierea lor sub controlul agenților administrativi, bătăile și încercările de ucidere au fost la ordinea zilei; nelegiuiri s-au comis

începând de la ministrul prezident pân'la scriitorașul din sat. Toată haita flămândă de indivizi cari nu știu a munci și a căror unică speranță este un guvern ignorant ca cel roșu, care să-i hrănească din buget, s-a zvârlit asupra țării ca lupii în turma de oi; începând cu capitala și sfârșind cu nordul estrem al țării, pretutindeni presiuni, pretutindeni corupție, pretutindeni nelegiuire.

Dar să 'ncepem cu capitala și cu județul Ilfov.

Deja la alegerea colegiului I pentru Cameră s-au început călcările fățișe de lege.

Alegerea a fost nulă, pentru că majoritatea e de 223 plus unul, adecă de 224, iar d. Câmpineanu a avut un vot mai puțin decum se cere.

Dar au votat pentru d. Câmpineanu oameni cari n-aveau dreptul.

Cel întâi, d. Eugeniu Stătescu. D-sa a votat în calitate de proprietar în comuna Balotești (plasa Snagov). Acea proprietate de *zestre* nemaifiind a d-sale, nu mai putea vota în calitate de proprietar al unei moșii *străine*. Indignarea alegătorilor, văzând că *însuși ministrul justiției,* consilierul M. Sale, fraudează legea c-un cinism nemaipomenit, a fost atât de mare încât din toate părțile răsună strigătul: „Afară, mișelule! Afară, nerușinatule!“.

Un alt alegător al d-lui Câmpineanu e d. Nicolae Gavril, alias Nicolake Chelu, samsar cunoscut din vremea afacerilor Mihălescu-Warszawsky. Acest d. a avut o casă în București, strada Belvedere; dar acea casă s-a espropriat de către Direcțiunea Căilor Ferate, a fost dărâmată și locul e proprietatea statului.

În fine, cele trei voturi peste 220 ale d-lui Câmpineanu erau signalele de înec ale unei corăbii, ele aparțineau la trei miniștri: Aurelian, Stătescu, Câmpineanu însuși.

La colegiul II de Ilfov pentru deputați alegătorii au protestat alegerea de la 22 aprilie, pe următoarele cuvinte:

Îndată după instalarea biuroului provizoriu, începându-se votarea pentru biuroul definitiv, secretul votului și legalitatea operațiunii au fost cu desăvârșire nimicite, fiindcă:

În loc de-a se scrie buletinele de către alegători, iar cei fără știință de carte să se adreseze altor alegători, de încredere, agenții electorali îi trămitea într-o sală depărtată, unde este secretariatul general al primăriei, și acolo scriitorii oficiali le scria buletinele de votare.

Alți aginți, violând asemenea secretul votului, amenințau pe alegători și le impuneau a le arăta buletinele, dându-le altele, scrise de mai 'nainte.

La paravanele din sală agenți turburători se instalaseră cu forța, ca să poată amenința sau vorbi cu oricine voia să intre spre a-și scrie votul.

După paravane agenți polițienești și comunali făceau pe scriitorii permanenți, notând pe cei ce-ar fi votat în contra candidaților oficiali și scriind buletinele chiar celor ce știau scrie.

Cei cari au cutezat să ceară secretul votului, să garanteze conștiința alegătorilor, aceia au fost îmbrânciți și insultați.

În fața acestora, mulți din alegătorii liniștiți s-au retras, cuprinși de indignare văzând că nu mai era o operațiune demnă, serioasă, legală, ci o formalitate întristătoare.

În urma prezentării acestui protest, d-l Em. Pache Protopopescu a declarat că-și retrage candidatura, deoarece votul nu era liber.

La colegiul al IV-lea de Ilfov delegații au fost duși nu știm de cine ca niște vite la tăiere, precum a zis-o d. C.A. Rosetti. D. Romul N. Opran a fost eliminat. Candidatura d-sale a fost retrasă, pentru ca să facă loc d-lui Filitis. Agenți d-ai poliției se vedeau întruna printre delegați. În curtea primăriei doi domni, desigur nu ai opoziției, împărțeau parale delegaților după ce ieșeau din sala unde votaseră.

Astfel d. Filitis a fost *numit* deputat pentru că poliția voia să-i plătească cele șase voturi cu care a contribuit în colegiul I.

La Galați sângele cetățenilor a curs în ziua de 24, a votării colegiului III. Bâtele și ghioagele plumbuite au fost singure libere să spargă capetele cetățenilor și să arunce spaima până în sânul familiilor în dimineața zilei de 24, zi neagră pentru alegerea colegiului III, bătăușii înarmați cu ghioage plumbuite stâlceau pe cetățeni în curtea localurilor de alegere, pe stradă și chiar în domicilii, spărgându-le capul sub ochii agenților poliției, cari stăteau impasibili.

Șiroaie de sânge curgeau din capetele cetățenilor și în masă s-au dus alegătorii la primul procuror, arătându-i capetele.

Toată noaptea de 24 spre 25 bătăușii au cutrierat suburbiele cu ciomegele în mâini aruncând groază în cetățeni.

Înșiși membrii biuroului definitiv de la secțiunea II, primind amenințări, nu mai avură siguranță a veni să-și exercite misiunea a doua zi, la 25, și

suspendară votarea, cerând siguranța vieții de la autoritățile superioare.

Alegătorii erau secuestrați de teroare pe la casele lor.

Urna ce conținea buletinele zilei de 24, învelită în pânză și acoperită de sigiliele alegătorilor, stătea sub paza sentinelelor. Bandele de bătăuși rămaseră singure stăpâne pe situațiune în ziua de 25. Atunci se făcu planul a se inventa un nou biurou nelegal; pe la orele 2 p.m. se votă fără control și se proclamară niște închipuiți aleși ai colegiului III.

Numele cetățenilor cu deosebire stâlciți de bătăuși plătiți sunt următoarele:

1. Tudor Mihail are capul spart drept în creștet.

2. Haralamb Dobrea are capul spart de șapte centimetre și sângele-i curgea șiroaie.

3. Tudor Mihăilescu are piciorul zdrobit și umflat.

4. Vasile Tudor are la spate și picioare răni mai mari decât pumnul.

5. Mihail Teodor este zdrobit la ureche și umărul stâng al obrazului.

6. Ștefan Ivan este stâlcit la spate și mâni.

7. Niculae Manoli, din Vadu Ungurului, e bătut în mod grav.

8. Tachi Gănescu acoperit de răni și vânătăi pe spate și mâni.

9. Comerciantul G.V. Radu a fost bătut de banda bătăușilor și hainele rupte bucăți.

10. D. Tudor Petrovici a fost bătut și umplut de vânătăi de banda electorală.

Numele capilor de bătăuși până acum cunoscute sunt:

1. Ilie Țepeluș 2. Ioan Pelin 3. Vasile Bojoagă 4. Ștefan Căldăraru 5. Dimitrie Anagnosti 6. Gh. Ionescu 7. C. Cealăcu 8. Const. Radu (Mocanu) 9. N. Tâmpeanu 10. Ștefan C. Râmniceanu 11. Ivanciu Gheorghiu.

La Râmnicul Vâlcii, încă înainte de alegeri, manifestul partidului liberal era iscălit de unsprezece persoane, din cari șase funcționari, agenți direcți ai guvernului, și doi membri din consiliul comunal ales de prefect.

Astfel funcționarii și agenții direcți ai guvernului ingerau prin manifeste de partid asupra alegătorilor supuși administrațiunii lor. Neavând decât dreptul de-a vota a doua zi conform convingerii lor, ei se erijară în adversari politici ai administraților lor, de la cari primesc leafă.

Aci mijloacele cele mai mișelești se întrebuințară numai să scoată din urnă deputații guvernamentali și mai cu osebire pe cei doi cumnați ai Simulescului, d-nii I. Vilacrose și dr. N. Măldărescu.

Toți funcționarii administrativi și serviciul telegrafic chiar erau la dispoziția d-lui I. Vilacrose; ore întregi ședea cu șeful stației închis la aparatul telegrafic, vorbind cu diferiți alegători de la Drăgășani, Horez, Ocna; și particulari cari veneau cu telegrame trebuiau s-aștepte până când isprăvea d. Vilacrose.

Dar Râmnicul Vâlcii, pașalâcul Simulescului, e terenul clasic al tuturor nelegiuirilor.

Acolo au fost scăzuți fără voia lor la foncieră, pentru a fi declasați în colegiul II, oameni cu averi cunoscute, iar, ca compensațiune pentru scoaterea adevăraților proprietari mari din colegiul I, autentici și din vechime înscriși în acel colegiu, s-au introdus o sumă de *funcționari ai prefecturii* ce n-au decât 20 pân'la 30 de pogoane. Acolo, din majoritatea obținută de d. dr. Măldărescu, care era de 34, *27 de inși sunt funcționari ai guvernului,* încât în realitate d-sa n-a avut decât 7 voturi. Și acest d. doctor, cumnat Simulescului, va veni în Cameră să combată corupțiunea din colegiul I, introdusă de el însuși.

Ce-au fost, asemenea, majoritățile în alegerile din județul Suceava?

Colegiul I. 34 alegători, dintre care 31 funcționari, 6 rude cu funcții fără vot.

Colegiul II. 39 alegători, dintre care 17 funcționari, 5 rude cu funcții fără vot.

Colegiul III. 93 alegători, dintre care 57 funcționari.

Total 166 alegători, dintre cari 98 de funcționari.

Scăzându-se numărul funcționarilor din numărul total, rămân 68 alegători independenți de administrație și de buget.

Unde vorbesc țifrele orice comentar este de prisos.

Proteste energice semnate de-o sumă de alegători au venit din Iași, din Giurgiu, din Bacău, din Brăila, din Craiova, de pretutindenea c-un cuvânt, în contra violațiunii secretului votului, în contra ingerențelor turbate ale agenților administrativi.

În județul Botoșani, la Curtești, la Călinești, la Deleni, la Botoșani, alegerile col. IV au fost violentate în mod nemaipomenit.

După ce două sate, Călineștii și Grigoreștii, au votat în cea mai mare parte pe aceiași delegați, rămânând candidaților impuși de subprefectură numai câțiva alegători, s-au furat din urnă voturile adevărate, s-au aruncat bilete false cu numele guvernamentale și s-a făcut râs de adevăr! Așa îs că

delegaților votați de aproape unanimitatea alegătorilor nu știm dacă le-a rămas un vot măcar!

123 de locuitori au protestat, trimițând în reședință 15 delegați cu protest iscălit de obștie!

Țăranii zic în suplică:

Voturile noastre, la alegerea de delegați la care am fost chemați în zilele de duminică și de luni 10-11 aprilie curent, *au fost furate din cutia de vot*, în care au fost puse și înlocuite cu altele, scoțându-se vicleneşte delegați pe care nici *i-am visat, pe cari nu-i știm, străini, venetici pe care nu-i voim.*

Cu toți, sute de oameni!, am votat într-un fel; și din cutie apoi am văzut că iese altfel!

Unul venea… și punea, douăzeci de voturi pentru oamenii rămași acasă!

S-au luat voturile puse de noi și s-au pus hârtii prefăcute, false!

La ce ne mai întreabă cari sunt dorințele noastre, voințele noastre în alegeri, când pe urmă se calcă în picioare și se fură și se pun în loc altele, mincinoase.

Nu voim să ne poarte ca boii! Suntem români și cerem dreptate *ca să nu ne-o facem și singuri!*

În fine punctul culminant al infamiei electorale ni se relatează din Romanați, acest brav județ care s-a purtat atât de bărbătește încât merită numele său de *Roma nati* (născuți la Roma).

Administrația, cu dări în judecată și persecuții neauzite, a crezut de cuviință să-și atragă voturi pentru candidații ei. Tânărul St. Panait, cetățean proprietar în orașul Corabia, având vederi politice contrare guvernului, subprefectul plășii Oltenii de Jos, Gr. Leoveanu, cu reședința în Corabia, a crezut de cuviință să aresteze pe numitul, sub cuvânt că este condamnat la o amendă de 32 franci, și să-l trimiță la reședința județului, în Caracal, distanță de 40 kilometri pe jos, legat de gât și mâini cu lanțuri, escortat de 2 călărași. Călărașii au avut ordin să-l poarte prin toate comunele unde aveau hârtii de dat pe la primării, astfel că percursul a fost de peste 5 poștii.

Aceasta e chiar uvertura operei Pahod *na Sibir!!*

Pretinde-vor niște Adunări alese în asemenea condițiuni că sunt espresiunea adevărată a țării?

Constatăm că suntem în plină revoluție de sus.

Condiția de existență a unei societăți omenești este *paza legii pozitive.*

Când în alte țări ori în alți timpi se calcă legea, totuși se admite o ficțiune care să legitimeze călcarea.

Când romanii, după bătălia de la Cannae, au fost siliți să înarmeze pe sclavi și pe pușcăriași în contra lui Hannibal au zis, în cel mai suprem pericol pentru țară, „*să presupunem* că acești oameni sunt *liberi*“, căci după lege numai cei liberi aveau dreptul de-a muri pentru patrie.

Fără nici un pericol, în timp de liniște internă și externă, legea electorală, cu toate dispozițiile ei penale, e luată în bătaie de joc de administrația unei țări întregi, de la ministrul de justiție începând, pân'la cel din urmă zgârie-hârtie.

Dar călcarea de lege fățișă comisă de-o pătură de oameni în detrimentul țării întregi e o stare permanentă de revoluție.

Putrezit-au îndestul mărul acestei țări pentru a cădea în poalele unei puteri străine? Face acest guvern *lovitura sa de stat* cu ucideri, intimidări și corupțiune în folosul vreunui cuceritor?

Iată cestiunea ce ni se impune cu necesitate.

Precupeți de hotare și de sânge omenesc, samsari vânzători intereselor țării către regele Stroussberg și către toți străinii, roșii pot afirma c-au adus țara aceasta la apogeul corupțiunii, destrăbălării, orgiei guvernamentale.

Ave Caesar!

❦

[5 mai 1883]

După ce Ilie Țepeluș, Ion Pelin și Vasile Bojoacă au demonstrat cu ghioagele plumbuite cetățenilor din Galați că e bună revizuirea și după ce au spart opinia adversarului de 'mpreună cu capul, „Românul“ mai citește asupra celor stâlciți moliftele mari de „ducă-se pe pustii“. Vorba ceea: unde-i doare pe ei, unde-i pipăie d. C.A. Rosetti?

După ce de la un capăt al țării la celălalt s-au petrecut în aceste alegeri toate presiunile și infamiile câte sunt numai cu putință, după ce lista de alegători n-a fost în cele mai multe județe decât o listă de funcționari, după ce s-au introdus în liste oameni cari n-au dreptul de a vota, după ce, în ajunul alegerilor, s-au făcut nenumărate schimburi în funcțiuni numai pentru a obține voturi în favorul guvernului, după ploaia de decorații, după bătăi și schingiuiri, după ce în toată țara secretul votului a fost o minciună și alegerile s-au făcut în condiții diametral opuse legilor în vigoare, încât cele mai multe sunt lovite de nulitate, după ce în sfârșit aceste alegeri n-au fost

decât *o lovitură de stat* îndeplinită prin brutalitate și corupțiune, „Românul“ ne cântă că țara s-a esprimat în libertate și voiește revizuirea:

> Noi zicem că (colegiile I și II) au voit s' afirme că simt trebuința de a se întruni cu confrații lor proprietari din este două colegii, fiindcă cunosc că este între dânșii deplină identitate în idei și interese.

Se 'nțelege.

La Suceava, unde din 166 de alegători 98 sunt funcționari, interesele celor 68 de alegători independenți și ideile lor sunt identice cu a celor 98 de lefegii ai bugetului. La Râmnicul Vâlcii, unde din 34 de voturi obținute de candidatul guvernului 27 erau ale lefegiilor, interesele și ideile protejaților Simulescului sunt identice cu interesele proprietății istorice.

În realitate secretul loviturii de stat a d-lui Brătianu consistă într-aceea că a prefăcut într-o sumă de județe majoritatea alegătorilor în funcționari, că logofătul Coate goale, individul cu patru clase primare și un curs de violoncel, Caradaua vulgară e stăpânitoarea României moderne. Aceste elemente cari n-au nimic și nu știu nimic, cari fug de muncă ca diavolul de tămâie, acestea constituie cadrele și armata marei partide naționale liberale.

A le asigura acestora stăpânirea deplină în România este scopul loviturii de stat. Un stat guvernat de Coate goale și Zgârie-hârtie e însă un stat pierdut. Cinic, meschin vânător de cumul și câștig, ilicit înlăuntru, slugarnic în afară, acest element al unei biurocrații inepte, ignorante și comune este nu numai rămășița, dar totodată matca în care se puiește cea mai stângace din toate formele de guvernământ: absolutismul.

Dacă e vorba de vigoarea organică a unei comunități omenești, e mai bine ca aceasta să fie un trib de ciobani liberi, fără cultură, pururea gata de luptă, mai bine un trib de mulgători de iepe, cutreerând deșerturile, migrând de-a lungul râurilor, ademenit de constelațiile de la amiazăzi, decât o turmă de oameni guvernată de un roi de coate goale în care paragrafii reglementelor traduse din franțuzește se bat în capete și unde totul, demnitatea omului și a statului, să atârne de judecata unui imens număr de cioclovine bugetare.

Da! O lovire de stat este; o lovire de stat executată de paraziți în contra elementelor producătoare și cu rădăcini în această țară; o lovire făcută în interesul străinilor, cari se vor bucura văzându-ne de-a pururea condamnați a fi conduși de Simulești, Chirițopoli și Cercheji; o lovire de stat în care Caradaua comună și Seruriul comun va domni de mână cu Ilie Țepeluș și

Ion Pelin; o lovire de stat impertinentă în jos, umilită și lingușitoare în sus, lovirea de stat a ciocoiniciei speculante și invidioase în contra tuturor elementelor libere și producătoare ale acestei țări.

Dacă revizuirea se va face, libertatea s-a dus din România. *Verba docent, exempla trahunt.* Degeaba am mai predica evangelia libertății; nu va mai fi materialmente cu putință ca naturi independente și întregi să poată sparge pătura de slugi ale guvernului, slugi cari, *dacă ar îndrăzni să voteze în contra candidatului oficial vor fi imediat date afară,* după cum zice Chirițopol.

Și caractere libere nemaiputând pătrunde, ele nu vor mai putea servi de prototip și de exemplu purtării politice a poporului. Paguba produsă neatârnării caracterelor este însă atât de mare și de esențială încât n-am mai vedea nici un mijloc de a restitui această pierdere. Deja lumea își adaptează moravurile după virtuți patente ca acelea ale unui P. Grădișteanu sau Costinescu! Își poate închipui cineva ce va fi când numai asemenea virtuți în descompunere vor reprezenta cariatidele ce susțin bolta moralei și demnității publice.

❦

APOSTOL MĂRGĂRIT

[5 mai 1883]

„Journal d'Athénes“ primește din Salonic știrea că Apostol Mărgărit e pus în temniță. Haina dare de seamă a organului grecesc e următoarea:

> Faimosul Apostol Mărgărit, care și-a câștigat o tristă notorietate *speculând românismul,* a fost adus în lanțuri din Monastir (Bitolia) și a fost internat imediat în închisoarea guvernului. Cuvântul exact pentru care acest *renegat al elenismului* a fost arestat și întemnițat nu se știe încă. Se zice cu toate astea că el însuși ar fi provocat arestarea și întemnițarea sa, pentru a amăgi cu mai multă dibăcie încă pe acei români cari, din București, visează la românizarea *greco-românilor* (?!) din Macedonia și pentru a obține alte sume de bani. Se adaogă asemenea că se așteaptă trimiterea a sume mari din București, cari vor servi să *cumpere autoritățile otomane* pentru ca ele să elibereze pe acest cavaler de industrie.
>
> Aflu asemenea din scrisori primite din Bitolia că acest îndrăzneț speculator călătorea prin satele locuite de *greco-români,* le povestea sătenilor izbânzile românilor de la Plevna și-i invita de-a alege câte-un băiat din fiece sat și de a-l trimite la școala militară din București. Terminându-și studiile, acești tineri vor putea să se întoarcă în

satele lor, unde se vor pune în capul concetățenilor, pentru a-i conduce în război în contra *turcilor* (?!) cu scopul *de-a uni Macedonia cu România* (?!). Dacă aceste informații sunt exacte, nu mai e îndoială că faimosul emisar, în loc de-a fi stricăcios elenismului, e și mai stricăcios românilor, a căror bună credință o esploatează prin asemenea insanități.

Expresia de *greco-român* e atât de improprie ca și afirmarea că iedul e fiul zimbrului. Nu există greco-român, precum nu există greco-spaniol sau greco-englez. Românii din triunghiul tracic sunt tot atât de români și tot așa de puțin greci ca cei din Maramureș de ex. E o viclenie comună a numi pe-un popor radical deosebit de cel grecesc ba grec vlahofon, ba greco-român, ba câte toate. Ca și când cercetările unui Miklosich, Tomaschek, Thunmann și alții se pot escamota prin neadevăruri grecești. *Greco-român* și por'-de *câine* sunt combinații ibride de noțiuni diametral opuse și au aceeași nuanță de înțeles ironic. Ori e cineva grec, ori e român; una din două: amândouă deodată nu poate fi nimenea.

Dar articolul foii grecești nu e, precum se poate vedea, decât o denunțare spre a ponegri pe Apostol Mărgărit în fața autorităților otomane. Rolul de *denunțător* îl ia asupră-și corespondentul din Salonic al foii grecești, un rol pentru care nu invidiem pe greci, înclinați îndealmintrelea din natură la asemenea *onorabilă* ocupație.

Denunțarea, voind a fi vicleană, nu e decât absurdă.

A trimite băieți la școală militară din București și a crea din ei cadre în contra *turcilor* pentru a *uni Macedonia cu România* e o aserțiune atât de încornorată încât nimeni nu e îndestul de simplu de-a o crede.

Dar a trimite băieți în școala militară și a face din ei ofițeri cari să lupte *alături cu turcii în contra grecilor,* când acestora le-ar veni pofta să realizeze harta etnocratică a d-lui Paparrigopulos, iată o idee cu mult mai probabilă, pe care-o recomandăm tuturor macedoromânilor.

Nu unirea cu România o vrea cineva, ci concordia deplină între albaneji, turci și macedoromâni, pentru a apăra patria lor tracică de apetiturile de cucerire din Atena.

Foaia afirmă despre Apostol Mărgărit că speculează românismul. Dacă Mărgărit ar fi grec, am crede-o. Am crede că face *acolo* ceea ce un C.A. Rosetti face *aci, la noi:* speculă cu toate ideile și cu toate sentimentele. Chiar numele etnic al poporului nostru e o marfă pentru acest venetic ce se vinde cu 20 de bani numărul. Dar Mărgărit fiind român, avem cuvânt a admite că e de bună credință.

Pentru noi nu există îndoială că acei cari fac pe spionii chiar gratis și fără nici un interes, de vreme ce e în natura lor de-a o face, trebuie să-l fi denunțat în mod mincinos pe Mărgărit, inducând în eroare bună credința autorităților turcești. Turcul, neîncrezător din cauza multelor nenorociri ce-au căzut asupra patriei lui, înclină lesne a se crede trădat, pe când adevărații, perpetuii, statornicii trădători ai Împărăției otomane au fost și sunt pân-în ziua de azi, în cele mai multe cazuri grecii. Chiar ambasadori ai Porții de naționalitate greci au trădat fără mustrare de cuget interesele suveranului lor căruia-i depuseseră jurământ de credință.

Graeca fides nulla fides.

Românii Peninsulei Balcanice sunt cunoscuți din evul mediu ca romaioctoni, ca esterminatori de greci. Pentru a fi ceea ce au fost părinții lor n-au nevoie de alt decât să rămâie români. Cineva nu poate renega ceea ce nu-i al său; un român nu poate renega elenismul; el nu se poate decât lepăda de ceea ce nu numai nu e al său, dar e diametrul opus întregei lui naturi. Abia există în lume vreo deosebire mai mare decât între caracterul drept și deschis al românului și cel pervers și parazitic al grecului.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[5 mai 1883]

Reprezentația de aseară de la Teatrul Național, dată în beneficiul d-lui Ștefan Iulian, a reieșit pe deplin. Sala era plină de un public ales.

Succesul serei l-a avut în mare parte beneficientul și d-ra A. Welner, căreia trebuie să-i recunoaștem zilnic un progres mare.

În comedia *Iulian e blond sau brun?*, ambii, atât simpaticul Iulian, în rolul lui Sitaridis, cât și d-ra Amelia, în rolul Sevastiței, soția lui, au avut momente din cele mai frumoase. De altminteri și publicul a știut a-i răsplăti prin salve de aplauze, chemându-i de vreo trei ori. Comedia aceasta, de d. St. Velescu, a plăcut publicului.

Nu trebuie să uităm pe d. Mateescu, care și-a îndeplinit ca totdeauna cu talent și conștiințiozitate datoria. Numai talentului său se datorește necăderea comediei Vila regală, a cărei nesfârșite monoloage plictisise publicul.

Atât pentru azi.

❦

[7 mai 1883]

Există două feluri de argumente, unele *ad rem,* cari afirmă sau neagă însăși esența lucrului în discuție, altele *ad hominem,* cari sunt pe deplin valabile pentru persoana căreia te adresezi. Pentru catolic bunăoară e îndestul de a cita autoritatea papei, dacă el crede în ea, pentru a înfrânge observațiunile ce ni le-ar face; pentru un moametan e destul a cita Coranul. O vorbă a papei, un citat din Coran sunt în cazul acesta argumente pe deplin valabile pentru oamenii cu cari discutăm și, dacă ei neagă ceea ce noi cităm textual de ex., atunci sunt de rea credință și nu merită să discutăm cu ei.

S' ascultăm înainte de toate unele argumentațiuni ale „Românului“.

> Dacă s-au comis ilegalități în alegeri am zis și o repețim:
>
> *Culpa este a celor ce s-au supus acestor ilegalități.*
>
> *Culpa este a celor ce nu le-au constatat, nu le-au denunțat justiției, nu le-au înlăturat* prin puterea unirii celor mai mulți pe terenul legalității.

Argumentațiunea aceasta e de tot hazul.

Dacă Ilie Țepeluș i-a spart capul cuiva cu ghioaga plumbuită, culpa nu e a lui Țepeluș, ci a celui ce s-a lăsat să-i spargă capul.

Dacă un subprefect mână pe delegați la alegeri ca pe vite la tăietoare, culpa nu-i a subprefectului, ci a delegaților.

Dacă un primar fură biletele autentice din urne și le înlocuiește cu altele false, culpa nu-i a primarului, ci a biletelor cari s-au lăsat a fi furate.

Dacă un pungaș șterge ceasornicul din buzunar, culpa nu-i a lui, ci a ceasornicului.

Argumentația „Românului“ e absurdă; e bună pentru triburile sălbatice, unde toți cată să se apere în contra tuturor și mai cu seamă în contra acelora cari s-ar constitui în bandă guvernamentală.

Într-un stat ca oamenii cei întâi chemați a păzi cu sfințenie legile după înțelesul și litera lor sunt guvernul și organele lui. Când guvernul le calcă, când organele lui își bat joc de legea electorală și de voința alegătorilor, când de sus pornește nelegiuirea, corupțiunea și presiunea, puțini vor fi cei în stare să reziste, cu atât mai puțini cu cât statul va fi mai centralizat, cum e al nostru, cu cât va dispune de mai multe funcții, cum dispune al nostru, cu cât se va fi schimbat într-un azil de nevolnici reversibili, fizici și intelectuali, tot ca al nostru.

Dar imputarea „Românului“ e un cerc vicios. Pentru a constata, a denunța, a înlătura ilegalitățile ai nevoie de autoritățile publice. Cetățeanul le sesizează pe ele; ele legalizează semnăturile, ele fac cercetările legal valabile. Dar când ele sunt amestecate până peste urechi în alegeri, când agenții administrației și ai justiției sunt tocmai ei aciia cari formează și dirig bande de bătăuși, când tocmai ei sunt cei cari falsifică alegerile de la un capăt al țării la altul, cui să te adresezi cari să dea valoare oficială constatărilor sau denunțărilor de abuzuri?

Cetățenii din Galați i-au depeșat d-lui prim ministru curat:

> Alegeți deputat pe cine *vreți*, dar, pentru numele lui Dumnezeu, crușați-ne viața, d-le prim ministru!

În asemenea împrejurări mai e cu putință de-a înlătura prin *unire* bandele de ucigași?

Când însă guvernul, cu tot aparatul său de oameni, calcă sistematic legile în picioare cu unicul scop de a falsifica voința alegătorilor la opiniunea cărora pretextează a apela, când el nu așteaptă în liniște să vază care-i opinia alegătorilor, ci voiește ca, cu de-a sila și în ruptul capului, să iasă din urne partizanii unor idei preconcepute, e evident că el face o lovitură de stat în toată forma, el este acela care dă cetățenilor exemplul disprețului legilor; că el, cel chemat a le păzi, este cel dentâi care le calcă în picioare, dând astfel lumii întregi dreptul de a le călca asemenea. Revoluțiunea de sus, nelegiuirile de sus justifică revoluțiunea și nelegiuirile de jos.

Dar să ne întoarcem de unde-am plecat.

Se poate ca noi să nu fi demonstrat îndeajuns de clar pentru inteligența redactorilor „Românului“ infamiile comise cu ocazia acestor alegeri; se poate asemenea ca argumentarea noastră să nu fie concludentă pentru a dovedi că Adunările ce se vor convoca sunt legalmente *incapabile* de-a rezolva cestiunea revizuirii. Catolici fiind confrații, le trebuie un edict al papei, maometani fiind, vor pasaje din Coran. Dacă ceea ce noi zicem nu obligă pe „Românul“ de-a-și schimba opinia, ceea ce zice organul d-lui Dimitrie Brătianu, fratele ministrului prezident, va fi desigur un adevăr indiscutabil pentru confrați, de vreme ce — la venirea acestui bărbat din Constantinopol — era privit ca unicul ce rămăsese credincios drapelului liberal, unicul care era cheia bolții partidului.

Ei bine, d. Dimitrie Brătianu, indignat de candidaturile oficiale, a stigmatizat la Argeș purtarea ministeriului, adecă a frățâne-său, declarând că „nu primește a reprezenta județul Argeș cu prețul candidaturii oficiale“.

Iar „Națiunea“ de la 5 mai cuprinde următorul memorabil pasaj:

> S-a zis de multe ori că Constituțiunea noastră a fost un compromis și, plecând d' aci, unii susțin că, împrejurările ce esistau la 1866 nemaiexistând astăzi, a sosit timpul d' a *modifica dispozițiunile cari au fost rezultatul compromisului.*
>
> Nu suntem de această părere.
>
> La popoarele libere Constituțiunile *nu pot fi decât niște compromise,* căci trebuie să aibă în vedere toate interesele, atât acelea ale majorității cât și *ale minorității.* La noi n-a fost, nici nu este cestiune de carte (decretate de guverne absolute ori de autocrați). Aci națiunea, prin mandatarii săi speciali și împreună cu tronul, își regulează legea legilor.
>
> Este dar absolut ilegitimă o modificare constituțională ce s-ar face de un singur partid sau de-o coterie ce ar impune țării pe mandatarii ei prin presiune și ingerință electorală.
>
> O asemenea revizuire a pactului fundamental ar constitui un act ilegal și în contradicțiune cu principiele primordiale ale sistemului parlamentar și constituțional întru un stat democratic ca al nostru.
>
> *Prin urmare* este datoria atât a opozițiunii cât și a adevăraților liberali d' a nu se face complicii unei revizuiri constituționale *ce s-ar vota de o Cameră constituantă* care nu reprezintă decât voința atotputernică a guvernului.

Coranul a vorbit.

O modificare a Constituției făcută de un singur partid e absolut ilegitimă.

Ea ar fi un act ilegal.

E datoria adevăraților liberali de a nu se face *complicii* revizuirii.

Nu poate fi cineva *complice* decât la *crime.*

E o crimă a revizui Constituția în asemenea împrejurări.

Nu noi o zicem; d. Dumitru Brătianu, care fără 'ndoială e un *adevărat liberal,* proclamat ca atare de „Românul“, este cel ce spune acestea.

Pe catolici îi convingem cu cuvintele papei, pe maometani cu Coranul. Oare confrații de la „Românul“ nu sunt obligați a da crezare cuvintelor „Națiunii“? Cuvintelor fostului lor prezident de Cameră, fostului prezident de Consiliu, fratelui ilustru al ilustrului Ioan Brătianu? Da, după toată probabilitatea omenească vor da crezare și minune ar fi dacă d. C.A. Rosetti nu s-ar convinge de puternicele cuvinte de mai sus: că *ilegitimă, ilegală* e o

revizuire votată de o Cameră „care nu reprezintă decât voința atotputernică a guvernului“.

❦

PARIS, 10 MAI

[10 mai 1883]

„Journal des debáts“, constatând strălucita izbândă electorală a cabinetului român, recunoaște că rivalitățile partidelor și dislocația parlamentară făcuse trebuincioasă revizuirea Constituției. Acest ziar adaogă:

> Amenințată deodată de Austria și Turcia, izolată în niște state slave din Balcani, România nu poate evita numeroasele primejdii ce o înconjură decât cu condiția ca să reducă la strictul minimum luptele parlamentare și de a da un ajutor devotat cabinetului I. Brătianu.

(Iată o aprețiere care va unge la inimă pe patrioți, N.R.)

❦

[17 mai 1883]

Sila morală pe care-o produce menajeria de curiozități zoologice din Dealul Mitropoliei ne face să ne 'ntrebăm cu drept ce caută acolo o seamă de oameni de o reputație curată și mai cu seamă la ce mai reclamă asupra monstruozităților din așa-numitele alegeri puse la cale de Țepeluș, Pelin et Compania?

La ce urechi se adresează bunăoară fraza:

> *Votarea pe față a domnului prefect Chirițescu este* în toate privințele condamnabilă și neadmisă de lege.?

Ca și când într-un singur județ din țară alegerile n-ar fi fost făcute sub exercitarea unor acte *în toate privințele condamnabile.*

Ca și când mai există lege în țara aceasta.

Ca și când adunătura acestei majorități ar fi consistând din alți indivizi decât din cei numiți de oameni ca Chirițopol și Simulescu.

Unde e sancțiunea acestor descoperiri? Cine să le judece?

Filitis Ciungu, care-a frustrat pe țărani de posesiunile lor ereditare, care a plătit cu bani voturile ce i s-au dat acum?

Vilacrose — ales de Simulescu — individ cretinizat în templele Venerei vulgivage?

Dioscurii emancipați Epurescu-Fundescu?

Dolichodactilul milionar Costinescu?

Aceste vase prin care o societate coruptă își scurge urâciunea și decrepitudinea morală au ele măcar o umbră de înțelegere pentru adevăr, o umbră de apreciare în materie de drept și de morală?

Locul de reflecție ce li se cuvinte acestora este, după cuvântul sfânt al d-lui Dimitrie Brătianu, *pușcăria* pentru unii, *carantina* pentru alții.

Ei bine, înaintea acestei pușcării, numită astfel de chiar cel ce-o prezida, înaintea acestei carantine zoologice pline de contagiul malonestității și a minciunii mai vine cineva să arate nelegiurile din alegeri; înaintea lor, cari nu sunt decât gangrena produsă de acele nelgiuri? Dar trebuie să fie cineva budist pentru a crede că Dumnezeu n-a putut fi cu totul nedrept și c-a putut să pună și în putrefacție o scânteie de adevăr. Omul pozitiv știe că cretinizarea morală exclude orice sentiment de bine și orice putere de judecată dreaptă și că numai cele două institute recomandate de d. Dimitrie Brătianu pot scăpa societatea română de asemenea creaturi.

Numai *exempli gratia* cităm aci povestirea alegerilor din Galați făcută de d. Nicu Catargiu. Acest bărbat bătrân și onest și-a făcut narațiunea sa simplă fără a avea o umbră de speranță măcar de-a vedea invalidate, în urma descoperirilor sale, vreuna din așa-numitele alegeri.

Numai pentru a ilustra cuvintele mesajului:

„… mulțumesc țării pentru *liniștea* și *ordinea* ce-au domnit *pretutindeni* în tot timpul perioadei electorale…“

Reproducem în cele următoare descrierea alegerii din Galați.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[19 mai 1883]

Nu se poate tăgădui că d-l Dimitrie Brătianu știe să concentreze termenii, să ne dea chintesența situațiunii anormale de astăzi în câteva cuvinte numai.

D-sa făcuse un apel către dl. I. Marghiloman — numit senator la Argeș — și către prințul Dimitrie Ghica — *numit* la Olt — ca să desiste de la niște mandate stoarse prin ingerințe guvernamentale.

D. Marghiloman a și dat urmare acestui apel, adresând alegătorilor colegiului **II** de Argeș o scrisoare ale cărei cuvinte sunt cântărite c-o fină ironie:

> Vă mulțumesc pentru onoarea ce mi-ați făcut numindu-mă reprezentantul d-voastră, reprezentant însă al unui județ *pe care nu-l cunosc*, care, probabil, *tot atât de puțin mă cunoaște*, aș fi espus ori să nu împărtășesc sentimentele mandanților mei, ori să tălmăcesc rău opiniunile lor. Datoria mea este deci să declin mandatul cu care m-ați onorat … *deși nu-l solicitasem.*

D. Dimitrie Ghica însă — prințul — a crezut că poate ignora cu desăvârșire îndemnul pe care i-l făcuse d. Dimitrie Brătianu, a crezut că nu este deloc *sub* demnitatea sa de-a fi *numit* senator de agenții guvernului. Astfel asupra domniei sale se îndreptează concentric atât îndemnul d-lui Dimitrie Brătianu cât și ironia scrisorii de mai sus și ni-l arată într-o curioasă lumină.

Numitul de la Olt prezidează Senatul și judecă acum în afacerea sa proprie.

Ca să vedem indecența cu care prințul judecă oameni mai *statornici* în principii și necăpătuiți prin cumul de funcții vom cita faptul următor.

La adresa prin care biuroul așa numitului Senat l-a invitat pe d. Dim. Brătianu să ia parte la dezbateri d-sa a răspuns cu următoarea scrisoare:

> Domniei sale d-lui Președinte al Senatului
>
> Domnule Președinte,
>
> *Regret că s-a validat alegerea colegiului I de senatori de Argeș, alegere viciată prin ingerințele guvernamentale, în contra căreia am protestat verbal și prin scris.* Protestarea mea s-a publicat și în urmă *am refuzat de-a primi mandatul de senator* ce mi-a trimis președintele biuroului electoral.
>
> Răspunzând la adresa no. 663 cu care m-ați onorat, politeța-mi face datoria să vă rog, domnule președinte, să cereți de la Adunarea *ce* președeți încuviințarea d' a *declara vacant colegiul I de Senatori din Argeș. Să nu se crează însă prin aceasta că eu văz espresiunea voinții țării în o Adunare a cării membri în cea mai mare parte sunt aleși în condițiuni și mai rele decât acelea în cari am fost ales eu și din care s-au*

retras mai toți aceia cari reușiseră a pătrunde într-însa fără a fi delegați ai guvernului.

Primiți vă rog, d-le președinte, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

D. Brătianu

Cu-n cuvânt:

O Adunare ai cărei membri sunt aleși prin ingerințe guvernamentale și din care s-au retras toți aceia cari reușiseră a pătrunde într-însa fără a fi delegați ai guvernului, o asemenea Adunare nu este espresiunea voinței țării.

Nefiind espresiunea voinței țării, nu are dreptul a revizui Constituțiunea.

Scrisoarea e corectă în toate formele ei; nici un cuvânt în ea pe care lexiconul bunei-cuviințe nu l-ar admite.

Cu toate acestea prințul Dimitrie Ghica n-a voit să dea citire scrisorii pentru că… *termenii din ea sunt prea aspri.*

Ni se pare cu toate acestea că, în timpul din urmă, epiderma prințului s-a solidificat atât de mult încât poate suporta termeni mai aspri decât cei de sus. Escesul de susceptibilitate pe care-l manifestează e pur și simplu o prefăcătorie.

O observație finală.

Zilnic „Românul“ revine la rețetele sale de modificare a Constituției și cearcă a dovedi ba că opoziția se contrazice, ba că d. Kogălniceanu îndeosebi a arătat necesitatea modificării ș.a.m.d.

Ne-ar fi ușor a discuta teoretic cu confrații și de a le arăta *in nuce* dezvoltarea dreptului public și privat, la români bineînțeles, din începuturi și până la 1700, când, împreună cu dinastia legală, s-a stins și sufletul dreptului Românesc.

Ne-ar fi lesne a arăta cari sunt cerințele timpului modern, cari direcția de mișcare pe care poporul nostru ar trebui s-o aibă în viața sa publică.

Dar toate acestea sunt în realitate de prisos. Cele două bâlciuri de conștiințe, din Dealul Mitropoliei și din muzeul de mumii și de exemplare zoologice împăiate, *nu au dreptul de-a revizui nimic.* Bună, rea, nu-i privește Constituția cum pe noi nu ne privește China. N-au ajuns încă Țepeluș și Pelin să stabilească legea fundamentală a României.

Nu noi o zicem aceasta: *Papa dixit.* Singurul care, *după „Românul“*, a rămas fidel drapelului de la 1848, d. Dimitrie Brătianu o zice. Nelegitimitatea celor două bâlciuri ne dispensează de-a mai vorbi în sens pozitiv în cestiunea revizuirii, o dispensă de care ne folosim cu părere de

bine, căci nu este nici comod, nici plăcut de-a discuta cu oameni *atât* de ignoranți și *atât* de sofiști precum sunt confrații de la „Românul“.

❦

[Articol cu paternitate incertă]

[19 mai 1883]

În ce un minister L. Catargiu, Chr. Tell, N. Blaremberg, Vernescu, general Mann, A. Lahovari ar fi mai extraordinar decât a fost ministerul pe care țara l-a privit cu mirare și care a fost întocmit sub prezidenția d-lui I.C. Brătianu, cu miniștri ca d. B. Boerescu, Stolojanu, N. Crețulescu și generalul Lecca?

Mai ar fi această deosebire în favoarea celui dintâi că, deși între bărbații de mai de sus au putut fi divergințe de păreri, totuși nici unul din ei n-a arestat pe celalt, nici n-a redactat vreun act de acuzațiune, cum s-a întâmplat d-lui N. Crețulescu și G. Lecca, Stolojanu și B. Boerescu.

Cel puțin între bărbații denunțați de pseudo-„Românul“, în lipsă de o unitate absolută în trecutul politic, există o legătură puternică care este stima reciprocă a unora pentru ceilalți, legătura ce nu îndrăznim să afirmăm că a existat între ministrul atotcredincios, atotputernic a lui Vodă Cuza și între maiorul care a arestat noaptea în Palat pe acest Domnitor, între ministrul lui Lascar Catargiu, d. B. Boerescu, și între d. Stolojanu, redactorul actului de acuzație a ministerului Catargiu.

Venerabilul director al „Românului“, care a prezidat la aceste împerechieri puțin oneste, este cel din urmă care ar trebui să-și acopere pudica-i față în prevederea unui minister care ar întruni pe membrii opozițiunii unite. Cel puțin aceștia ar avea, pentru a motiva înțelegerea lor, în opozițiune ca și la guvern, o cauză comună, puternică și un scop onorabil: apărarea regimului constituțional în contra tendințelor de guvern personal ale d-lui I. Brătianu și scăparea principielor sociale de încercările demagogice-socialiste ale d-lor Schileru-Rosetti.

Întreprinderea este destul de onorabilă și primejdia destul de mare pentru a lăsa cu totul în umbră niște divergințí mai mult decât secundare în fața unor asemenea interese de căpetenie.

❦

[20 mai 1883]

Înființarea unei mitropolii romano-catolice în București ne-a dovedit fără îndoială o lipsă de tact din partea Scaunului papal.

Creștinii eterodocși, mai ales cei de confesiune catolică, au fost în toate timpurile nu numai tolerați, ci chiar și îmbrățișați pe pământul românesc. Vechea episcopie a Milcovului o singură dată a fost amenințată, sub Despot Vodă Hercalidul, care nu era de legea țării (ci calvin), s-a bucurat însă totdauna de protecția Domnilor pământeni ai Moldovii. Tot astfel episcopia catolică din Târgoviște. De-asemenea guvernul imperial austriac, luând măsuri pe la începutul secolului trecut pentru strămutarea la Craiova a Scaunului episcopal de Nicopoli, n-a întâmpinat nici o rezistență în Oltenia. În timpul nostru, în sfârșit, biserica papală a înființat în țară mai multe așezăminte de învățământ, fără ca prin aceasta să fi deșteptat vreo prevențiune în opinia publică a țării. Ba, atunci când monseniorul Paoli a pus în lucrare proiectul său de a zidi o catedrală catolică în București, românii ortodocși au contribuit deopotrivă cu străinii catolici aflați în țară pentru ca aceștia să-și poată vedea cât mai curând dorința împlinită. Au fost dar românii atât de toleranți încât au privit cu un fel de mulțumire cum încet-încet se organizează în mijlocul lor o biserică ai cărei membri sunt aproape toți străini, a cărei preoțime e adusă din alte țări, al cărei cap atârnă de o putere străină și nu are datoria de-a se supune legilor țării. Tari în credința lor, românii nu s-au temut de biserica papală și-au respectat pe aceia cari, deși eterodocși, țineau să se închine în felul lor.

Înființind metropolia de la București Scaunul papal i-a silit pe românii ce țin la unitatea confesională a neamului lor să înceapă o luptă hotărâtă în contra bisericii catolice. Căci dintre două una: ori noua metropolie s-a înființat fiindcă s-au sporit creștinii de rit latin în România — și atunci e rău; ori s-a înființat fiindcă se sperează că ei se vor spori pe viitor — și atunci e și mai rău. Interesul nostru național este ca noi și numai noi să ne sporim în țara pe care noi și numai noi am apărat-o timp de veacuri, noi și numai noi am pregătit-o prin curături pentru cultură; trebuie dar să combatem pe toți cari lucrează în vederea unui element străin.

Dar lipsa de tact a Scaunului papal e mult mai gravă.

Moldova a avut trei Domni eterodocși; unul a înființat episcopia romano-catolică a Siretiului, altul și-a dat silință să lățească protestantismul în Moldova, iar despre al treilea, Gaspar Vodă Grațiani, care trecuse chiar (cu învoirea papei) la confesia ortodoxă, cronicarul zice următoarele:

„Acest Gaspar Vodă niciodată post nu au avut, ci, pre ascuns, în toate posturile mânca carne.“

Popor ce veacuri de-a rândul a luptat pentru lege, românii au identificat religia cu naționalitatea și-i socotesc străini pe toți cei ce nu sunt de legea neamului românesc, străini și chiar mai puțin curați, mai prejos de noi. Ei totuși au primit cu entuziasm pe Domnitorul de confesie romano-catolică. Ce-i drept, speranța poporului român a fost, și este, că dinastia întemeiată de acest Domn nu va fi catolică, ci românească, adecă ortodoxă; timp de șaptesprezece ani însă niciodată nu s-a simțit în țară că avem domn eterodox. Chiar atunci când nu mai rămăsese nici un mijloc neiertat de care actualii consiliari ai Majestății Sale să nu se fi folosit ca să combată tronul, cestiunea confesională a rămas neatinsă. Nu ne aducem aminte ca binemeritatul literat Orășanu să fi zis vreodată în vreuna din eminentele sale satire că Domnul e papistaș; nu s-a folosit de această armă, pentru că știa că s-ar fi indignat chiar și patronii săi, cari altfel aplaudau orice atac făcut contra tronului.

Înființându-se metropolia catolică din București, spiritul public al poporului român a trebuit să se schimbe și astăzi e cu putință ca să se atace tronul din punctul de vedere confesional.

În toate timpurile, Scaunul papal i-a socotit pe principii catolici drept agenți ai propagandei catolice.

Străbunii noștri au fost persecutați de către regii catolici ai Ungariei nu pentru că erau români, ci pentru că papa îi amenința pe regi cu escomunicarea dacă vor fi îngăduitori cu schismaticii. O mare parte din românii din munții despre nord au părăsit, sub Bogdan Vodă Dragoș, patria lor, a Maramureșului, pentru că un rege catolic voia să le impuie confesiunea catolică. Frații noștri rămași în Ardeal au suferit veacuri întregi cele mai mari asupriri anume pentru că nu erau catolici. Habsburgii, luând stăpânirea asupra Ardealului, izbutesc în scurt timp a desființa metropolia ortodoxă de la Alba-Iulia, pe-al cărei titular îl sfințea de drept mitropolitul din București. Prin asta produc între români dezbinarea confesională care i-a slăbit atât de mult. Tot acei Habsburgi, luând stăpânirea Olteniei, încep să organizeze propaganda catolică și desigur ei ar fi izbutit să provoace o dezbinare confesională în Oltenia dacă Tractatul de Belgrad nu-i silea să se retragă.

Astăzi însă, după o sută și cincizeci de ani, Scaunul papal urmează mai departe cu lucrarea începută atunci.

Și care este momentul ales pentru aceasta?

Avem un Domn romano-catolic și cu părere de bine a fost primit în mijlocul nostru augustul moștenitor prezumptiv, al doilea Domn romano-catolic. Luând dar drept punct de plecare cele din trecut, Scaunul papal speră că protecția de care s-a bucurat biserica papală până acum va fi și mai întinsă pe viitor.

„Vom avea de astăzi înainte două biserici: una a *țării,* alta a *Curții;* doi capi bisericești, unul părinte sufletesc al țării, iar altul al familiei regale și a-l celorlalți străini așezați în țară: între țară și dinastia este un abis netrecut."

Astfel ar vorbi astăzi consiliarii Maiestății Sale (d. Câmpineanu de ex.) dacă s-ar afla în opoziție și n-ar lipsi a produce efectul dorit asupra mulțimii lesne de condus la care s-ar fi adresând.

Nouă însă, șaptesprezece ani de domnie ne-au dat convingerea că Maiestatea Sa a intrat în țară cu hotărârea de a duce mai departe tradițiunile bunilor Domni pământeni, ale lui Mircea și Ștefan, ale lui Matei Basarab, tradițiuni pre cari Constantin Vodă Brâncoveanu le-a sfințit prin martiriul său; și niciodată în timp de șaptesprezece ani nu am slăbit în această convingere, niciodată nu ni s-a dat ocazia să regretăm Domniile pământene.

Iar astăzi înființarea metropoliei catolice din București ne pune în nedumirire, pentru că ne cunoaștem adversarii și ne temem ca nu cumva ei, într-un viitor mai apropiat ori mai depărtat, să recurgă la armele de cari astăzi nu se folosesc pentru că sunt la guvern și nu în opoziție.

Metropolia romano-catolică a fost creată anume spre a slăbi pozițiunea dinastiei de Hohenzollern în România: ea este una dintre măsurile prin care Austro-Ungaria, în deosebit Ungaria și mai îndeosebi poporul maghiar, voiește să-și asigura o înrâurire determinantă asupra popoarelor din Orient.

Coroana Ungariei este dată de un papă; cel dentâi rege al Ungariei a fost pus între sfinți și regii Ungariei toți au fost maiestăți *apostolice.* La anul 1526 coroana sfințită a Sfântului Ștefan a trecut la Habsburgi, cari, chiar mai nainte de-a fi purtat această coroană fuseseră cavaleri ai papismului, pentru al căruia triumf s-au luptat în Germania, în Țările de Jos, în Spania și în Orient timp de veacuri îndelungate. Tradițiile familiei de Habsburg, identice cu ale coroanei ungare, sunt dar acelea al căror fir se urmează acum prin România în Orient: metropolitul romano-catolic din București este, întocmai ca prezidentul Comisiunii Mixte, un agent al puterii austro-maghiare.

Domnul Kállay, unul dintre cei mai însemnați oameni politici ai maghiarilor, cunoscător al stărilor de lucruri din Orient, ne-a spus acum câteva zile că poporul maghiar este menit a fi mijlocitor între Apus și Răsărit.

Ideea nu e nouă, nu pentru întâia oară emisă. Acum vo cincizeci de ani, „cel mai mare maghiar“, comitele Szecheny, a scris o carte întreagă asupra ei. De-atunci încoa maghiarii își dau toată silința s-o vulgarizeze atât în Ungaria cât și în Europa.

Dar în timpul din urmă convingerea că maghiarii sunt incapabili a împlini această misiune se răspândește în sfere din ce în ce mai largi. Popor turanic, ei nu sunt capabili a primi nefalsificată cultura rasei noastre și, în același timp, n-au nici o legătură cu popoarele din Orient.

Întocmai dar precum papa a proclamat dogma infalibilității, pe când ea era pusă la îndoială de către catolici chiar, d-l Kállay proclamă că poporul maghiar e menit a duce cultura în Orient, când acest popor însuși începe a se îndoi mult și bine despre capacitatea lui în această privire.

Opintirile ce le face guvernul Ungariei spre a zădărnici încercările de dezvoltare a popoarelor nemaghiare sunt pentru omul cu judecata limpede tot atâte dovezi că maghiarii sunt un popor ce se simte amenințat în existența sa.

Aceasta ne-o mărturisesc maghiarii înșiși, atât prin ziarele lor cât și în Parlament.

În acelaș timp d-l Tisza își dă toată silința să câștige o înrâurire determinantă asupra bisericii sârbești din Ungaria. Actualul mitropolit sârbesc din Carlovăț e numit și impus. Acum câteva săptămâni acest mitropolit a consacrat pe mitropolitul anticanonic din Serbia, iar mai zilele acestea d-l Tisza, primind o deputațiune a bisericii sârbești, accentuează rangul de patriarh al mitropolitului sârbesc de la Carlovăț.

Sinodul „patriarhal“ se va întruni așadar pe viitor la Buda-Pesta și aici se va muta mai curând ori mai târziu și scaunul „patriarhal“.

Maghiarii au dar relații cu Orientul, căci al doilea patriarh e la Buda-Pesta, iar jurisdicțiunea acestui patriarh se întinde peste hotarele Ungariei, deocamdată până în Serbia liberă, unde el a consacrat pe actualul mitropolit al independentului regat sârbesc.

Aceste relații cu popoarele din Orient sunt însă mai mult ori mai puțin problematice: maghiarii voiesc să aibă relații directe și de câțiva ani încoa

ne-o spun mereu prin foile lor. Mitropolia romano-catolică înființată acum din nou e menită a le crea aceste relațiuni.

Aceasta o vor maghiarii și tot aceasta o voiește și dinastia Habsburgilor.

Răspândirea confesiunii romano-catolice a fost pentru Casa de Austria în toate timpurile o *cestiune de putere,* mai ales astăzi. Căci tot pe temelii confesionale se poartă lupta care de aproape trei sute de ani s-a încins între cele mai însemnate două dinastii din Germania, cea de Habsburg și cea de Hohenzollern. Această luptă se urmează în Germania sub forma de „Kulturkampf“, iar la noi se începe acum prin înființarea mitropoliei catolice. Politica Habsburgilor se bifurcă în următoarea dilemă: ori izbutesc să propage catolicismul în România — și atunci și-au ajuns scopul — ori întâmpină o rezistență hotărâtă la români, și atunci înstrăinează țara de domnul ei, care e un Hohenzollern, și atunci au ajuns un alt scop, tot atât de important.

Nu-i vom învinovăți pe maghiari, nici pe Habsburgi, pentru această politică agresivă: orișicine e răspunzător înaintea istoriei de mjiloacele cu cari 'și urmărește scopul și nu anticipăm nici mersul, nici părerea istoriei.

Repetăm însă: a fost o lipsă de tact din partea Scaunului papal de a da mână de ajutor la punerea în lucrare a acestui plan. Căci, provocați fiind, noi vom fi datori a ne apăra și biserica papală va pierde poziția pe care a avut-o până acum în țara noastră. Nu tăgăduim că Austro-Ungaria va putea găsi situațiuni în care ne va impune ceea ce pân' acum am dat de bună-voie; un lucru însă nu va putea să ni-l impuie nici o putere din lume: bunăvoința cu care i-am întâmpinat pe catolici pân' acum. Aceasta au pierdut-o, ni se pare, pentru totdeauna. Din ziua în care s-au făcut complici unei acțiuni îndreptate contra dinastiei și contra neamului românesc au pierdut orișice drept la simpatiile noastre, ne sunt deopotrivă cu păgânii și cu toți cei fără de lege.

Noi, poporul latin de confesie ortodoxă, suntem în realitate elementul menit a încheia lanțul dintre Apus și Răsărit; aceasta o simțim noi înșine, se simte în mare parte de opinia publică europeană, aceasta o voim și, dacă dinastia va împărtăși direcția de mișcare a poporului românesc, o vom și face.

Oricât de adânci ar fi dezbinările ce s-au produs în timpul din urmă în țara noastră, când e vorba de legea părinților noștri, care ne leagă de Orient, și de aspirațiunile noastre, care ne leagă de Occident și pe cari sperăm a le

vedea întrupate în dinastie, vrăjmașii, oricari ar fi ei, ne vor găsi uniți și tot atât de tari în hotărârile noastre ca și în trecut.

❦

[21 mai 1883]

Din cauza unei selecțiuni mărginite la un număr mic de indivizi, împreunată cu sleirea progresivă a productivității pământului pe care trăiesc, se nasc, mai cu seamă în locuri izolate de munte, gușații cretinizați — neaude-neavede — neagreul pământului, mai mult bușteni decât oameni. Atât organele simțurilor cât și iritabilitatea musculară sunt degenerate la acești oameni: nici impresii din afară, nici motive dinlăuntru nu sunt în stare a-i mișca în mod normal.

Se vede că d. Ion Brătianu a comandat Chirițopolilor săi ca cu asemenea indivizi să-i populeze simulacrul de Adunare din Dealul Mitropoliei; căci te trec fiorii când vezi menajeria ce se crede chemată a modifica legea fundamentală a țării și care în realitate n-a fost înjghebată decât pentru a se opera o lovire de stat.

Mulți roșii sunt de-o decrepitudine fizică vădită; mulți n-au două dramuri de creieri veritabili în cap; dar pentru cei mai mulți cretinismul *moral* e semnul distinctiv al existenței lor.

Nu avem deloc de gând de-a ne supăra pentru asta. Nimeni nu se mai supără pe bolnavii incurabili. Simptomele patente ne împing însă a scrie șiruri ca o încercare de studiu psihopatic nicidecum ca o apostrofă politică.

Cum să numim în adevăr pe aceste bipede cari n-au nici rușine, nici onoare, nici remușcare, cari, incapabile de bine și adevăr, nu pot fi puse în mișcare de nici un motiv abstract și uman, ci numai de nesațiul pântecelui și de viciile cari-i mănâncă pe la toate încheieturile?

Cine cunoaște de ex. pe acest Dimancea, foarte mărginit și foarte impertinent, care nu pricepe nimic și s' amestecă în toate, care nu-și datorește cariera sa decât împrejurării că e nepot al d-lui Brătianu, cine cunoaște pe Vilacrose, înțelepțit, precum am zis, în sacerdoțiul templelor Venerei vulgivage, pe ultrarevizionistul și ultraliberalul d. Ștefan Belio, cunoscut pentru fel de fel de ultrarevizuiri de altă natură, cine cunoaște pe luceferii negri Epurescu-Fundescu, născuți amândoi sub zodia ciorilor, și vede această introlucare prezidată de cel mai fără de scrupul, cel mai cinic și mai sofist dintre ei, de veneticul care plătește cu ură binefacerile patriei

sale adoptive — n-ar mai fi adoptat-o! — acela își poate face o idee de situația în care se află omul cuvântător rătăcit din fatalitate în acea menajerie.

Închipuiască-și cineva la **ce rol** ar fi fost redusă opoziția rămânând în acea mișină.

Închipuiască-și cineva că oameni onești și serioși erau trimiși acolo ca să vorbească — cu cine? Să convingă — pe cine?

Pe-un Dimancea, pe-un Epurescu, pe Vilacrose, pe dolichodactilul Costinescu, pe mucenicul Simeon?

E cu putință a vorbi cu asemenea oameni, necum a-i convinge? Sunt ei oameni? Sunt în stare să aprecieze un adevăr, să înțeleagă o idee, să simtă greutatea unui lucru, când ei n-au Dumnezeu, n-au scupule, n-au conștiință? Când nici o izbire morală nu mai e 'n stare a-i face să roșească?

E ca și când Laplace ar fi trimis să explice mecanica cerească și ordinea divină a lucrurilor din lume înaintea unei adunări de idioți!

Lucrul cel mai bun pe care opoziția putea să-l facă era să nu recunoască această întrolucare, s-o părăsească înainte de-a se constitui. Ceea ce s-a făcut. Astfel oamenii mai întregi și mai luminați din țară au scăpat de sarcina penibilă de-a sta de vorbă și de ceartă cu toată strânsura comună, ignorantă și malonestă din care se compune majoritatea roșie. Mai au gust să înjure și să întrerupă? Înjure-se încai ei în ei, înjure reciproc pe cei ce-au fost în stare a produce asemenea caricaturi morale cum sunt ei. Cu oameni în puterea cuvântului nu sunt vrednici să vorbească și nu vor mai vorbi.

Și d. Ioan Brătianu gândește să prefacă strânsura aceasta în Adunare ordinară? Va să zică vrea d-sa să mai domnească patru cinci ani cu o majoritate compusă din… scursăturile corupției sale administrative?

Nul și neavenit e tot ce fac, tot ce zic acești oameni.

Pușcăria și *carantina* propuse de fostul lor prezident de Consiliu și fost prezident de Cameră, de fratele drept al actualului prim ministru, iată ce merită acești oameni, iar nu să dicteze legile unei țări.

Zilnic *hidoasa pocitură,* precum numește nemuritorul Alecsandri pe reptilul care a mușcat țara aceasta de călcâiul ei achilic, ne vine cu rețete revizioniste în „Pseudo-românul“, adecă ar vrea să discute. Ca și când oameni ca pocitura, al căror creier, prin preformațiune ereditară, e predestinat a produce neadevăr și vicleșug, pot să discute cu noi onest și fără sofisme vre-o cestiune din lume.

Bună-rea fie Constituția, n-o discutăm cu oameni cari n-au dreptul de-a o discuta cu noi. Pact între țară și dinastie, Constituția e un instrument de pace internă, întărit prin jurământul regelui, e proprietatea țării. Numai reprezentanții țării, nu reprezentanții lui Pelin și Țepeluș, au dreptul de-a o schimba. Nu avem a discuta cu furi și gazde de furi prețul și calitatea unor lucruri cari nu sunt ale lor.

Nu cei amenințați cu pușcăria și carantina de propriul lor șef pot modifica o iotă măcar din ceea ce constituie legământul între țară și Coroană. Nu apetiturile gaștei, pe care d. Ioan Brătianu însuși a declarat în Senat a nu le mai putea sătura, pot să determine direcțiunea de mișcare a unei țări cari a trăit și s-a mișcat de la 1200 și până azi, în timpi pe când cele mai multe din mutrele confiscate ale acestei introlucări se aflau încă peste Dunăre, încinse cu tei și vânzând bragă.

Nu poate țara aceasta, pururea liberă și pururea vârtoasă prin caracterul poporului ei, să îngăduie a fi cretinizată cu de-a sila prin legi inspirate bilateral de demagogia cosmopolită și de tendențele absolutismului personal. Nu discutăm libertatea noastră și a poporului nostru cu cârdul de ciori pe cari le-am emancipat. Între liber și libert nu există punere la cale în privința dreptului public, căci condițiile sunt absolut inegale. Cel dentâi n-are decât de pierdut, cel de-al doilea numai de câștigat.

❦

[21 mai 1883]

Partida Ștefan Bellio, C.A. Rosetti, Dimancea, Costinescu, Epurescu, ca să nu mai cităm decât cele mai mari ilustrațiuni ale ei, neîncetat a aruncat prin ziarul „Românul“ invective opozițiunii unite, care n-a priceput și nu pricepe, n-a simțit și nu simte, n-a prețuit și nu prețuiește binefacerile nespuse ale revizuirii constituționale.

Acești îndărătnici nu vor să recunoască moralitatea și curățenia unei reforme electorale votate sub auspiciile de mai sus. În fața neomeniei acestor retrograzi, organul d-lui Ștefan Bellio, C.A. Rosetti, Costinescu, Dimancea, Epurescu e *tutti quanti*, sleind se vede toate argumentele serioase, recurge și la câteva glume de bun-gust, comparând pe senatorii și deputații ce s-au retras din această nobilă și onestă societate cu cuirasierii din *Marea Ducesă de Gerolstein, foarte viteji în cuvinte, dar la luptă neajungând niciodată la timp.* Mai întâi de toate, acei cuirasieri nu se află în

Marea Ducesă de Gerolstein, dar în altă operetă bufă, numită *Les Brigands* (sau *Tâlharii).*

Dacă d-nu Rosetti cita pe Corneille și pe Racine, i-am fi iertat asemenea confuziuni, dar în materie de literatură bufonă îl credeam că-și cunoaște mai bine autorii clasici. Odată restabilită exactitatea citațiunii, ne vom învoi și noi cu „Românul“ a spune că opoziția, care reprezintă după dânsul pe cuirasieri, într-adevăr poate prea târziu a sosit; de-aceea *Les Brigands* sau *Tâlharii* sunt stăpâni pe situațiune și au drept, o mărturisim și noi, să râză de jandarmi, întocmai ca tovarășii lor din opereta lui Offenbach.

❦

[24 mai 1883]

Când acum câteva luni de zile d. C.A. Rosetti trimise de la Paris poruncă către credincioasele și supusele sale slugi din Dealul Mitropolii pentru revizuirea Constituții, el denunță colegiurile **restrânse** ca niște focare de imoralitate și de corupțiune.

Corupțiune! imoralitate! repetară d' atunci pe toate tonurile vestalele de la „Românul“, care se vede că nu cunosc sau au uitat zicătoarea românească despre dracul care râde de porumbe negre. Corupțiune! imoralitate! răspund foițele marelui partid al patrioților cu lefuri multe. Corupțiune! imoralitate! iată cuvintele care în discuțiunile zilei, după vechiul obicei al jurnalului d-lui Rosetti, au să ție loc de argumente, de probe, de logică și de bun simț; ele vor înlocui vestitul: *ești austro-maghiar* din 1868 și *bătaia de picior a consulului prusac, sau România aruncată la picerile contelui Andrassy* din anii 1871-75.

Un lucru care totdauna a deșteptat mirarea noastră este disprețul adânc pentru publicul cititor ce se dovedește în aceste procedări de polemică; nemărginita încredere ce are d. Rosetti în ignoranța și ușurința clienților „Românului“; desăvârșita lipsă de respect pentru acel popor cu care stă la vorbă, pe care pe față-l tămâiază, și pe care-l numește suveran, dar pe care-n fapt îl batjocorește ca curtezanii de opere bufe pe regele Hurluberlu I-ul sau Cacatoes al XIII-lea.

Cum nu se teme ca nu cumva printre cititorii jurnalului său să se găsească vrun om în fire și cu mințile întregi care să-și zică: „Dar proști ne mai crede d. Rosetti pe noi românii când vine de ne vorbește de compțiune și imoralitate!“ Cum poate să crează d-lui că noi, în această țară, nu ne

cunoaștem unii pe alții? Că nu știm cine este cinstit și cine nu? Că n-am auzit unde se află stările scandaloase și lefurile cumulate? În ce parte dezinteresarea și în ce parte specula nerușinată a tot ce este mai sfânt?

Ne zice d. Rosetti: colegiurile restrânse sunt imorale și corupte; colegiele numeroase sunt azilul virtuții și al independenții.

Dar, pentru Dumnezeu, am înțelege aceste afirmări dacă legea electorală n-ar fi creat decât colegiuri restrânse; în lipsa unui punct de comparațiune, iluziunile ar fi permise; și am înțelege ca să se facă o încercare nouă, o experiență a cărei rezultate fiind necunoscute încă ar putea da legitime speranțe de îndreptare a relelor existente.

Dar acesta este cazul? Oare cu legea din 1866 n-am experimentat și colegiile numeroase ca și cele restrânse, cele cu vot direct ca și cele cu două graduri de votațiune? Nu le cunoaștem pe toate? Nu le-am văzut funcționând?

Ce ne zice d. Rosetti? Colegiurile restrânse sunt imorale; colegiurile numeroase sunt azilul virtuții; colegiurile restrânse permit falsificarea voinței națiunii; cu colegiuri numeroase vom avea o adevărată reprezentațiune națională.

Și, ca o ironie a destinului, tocmai în momentul când d. Rosetti ne făcea un tablou încântător al veacului de aur ce ne așteaptă când vom avea numa colegii numeroase, tocmai a doua zi după apelul ce face alegătorilor coleg. al IV-lea ca să trimeață țărani în sânul Adunării legiuitoare, colegiul cel mai numeros, colegiul țăranilor, colegiul celor patru milioane de săteni, stâlpul și temelia casei românești trimite în Cameră pe d. Ștefănică Belio la Teleorman, pe d. P. Grădișteanu la Tecuci, cum trimisese odinioară pe d. Oscar Eliat la Râmnicu Vâlcii. Iată adevărații reprezentanți ai țăranilor; iată adevărata espresiune a clasei muncitoare din România, adevărații propovăduitori ai regimului de virtute care va înlocui vechea corupțiune!…

Față cu sploziunea (ca să vorbim ca stiliștii de la „Românul“!) de ilaritate care izbucni la știrea că sub regimul libertății alegerilor d. Ștefănică Bellio este alesul colegiului țărănesc din Teleorman credeți oare că „Românul“ a rămas fără cuvânt? Nu: alții poate s-ar fi încurcat în splicațiunile lor; organul d-lui Rosetti își aduse aminte de vorba românească: „Nu crede bărbățele ce vezi tu, crede ce-ți zic eu“ și, fără nici o sfială, nici una nici două, el ne dărui nouă, opozanților, reacționarilor, pe d. Ștefănică Bellio.

Dar vai! d. Bellio, socrul de ieri, de azi și de mâine, reclama, se supăra: el și răspunse scurt și cuprinzător: „D-le redaptor, rău m-ați trecut între reacționari și antirevizioniști: sunt ultraliberal și ultrarevizionist“.

Ai dreptate, d-le Ștefănică Bellio! Așa e: noi românii suntem imorali, desfrânați. D-ta ai să ne îndreptezi. Nu știm ce este munca, probitatea; o să ne înveți d-ta. Lascar Catargiu, generalul Manu, G. Vernescu, Al. Lahovari, Gr. Păucescu, Al. Știrbei etc. sunt niște nenorociți, corupți și corupători; o să-i faci dumneata oameni de treabă; ei reprezintă trecutul, d-ta ești viitorul; ei au jefuit pe țărani, îi vei apăra d-ta.

Du-te dar la Adunarea din Dealul Mitropoliei; nu vei mai avea nenorocirea d' a găsi acolo pe acei oameni corupți: ei au fugit și v-au lăsat liberi să moralizați Țara românească. Te vei întâlni acolo cu d. Petre Grădișteanu, reprezentantul țăranilor din Tecuci; cu d. Stolojan, care a tratat în Cameră pe d. Skileru de cămătar care despoaie și ruinează pe țărani; cu Skileru, care a aruncat în fața lui Stolojan milioanele câștigate în timpul ministeriului său; cu Mihălescu-Warsawsky și alți atâția, și cu toți împreună veți lucra la regenerarea morală a Țării românești; veți stârpi corupțiunea și imoralitatea; din ticăloși și necinstiți ce eram până acum ne veți face oameni de treabă…

Numai, pentru Dumnezeu! deși ultraliberal și ultrarevizionist, moderează-te puțin, ca nu cumva, din mult zel, să ne moralizezi prea mult și să nu ieșim toți după chipul și asemănarea d-tale.

❦

[26 mai 1883]

Dacă vorbim de adunătura de parveniți lacomi, ignoranți și malonești din care se compune partidul d-lui C.A. Rosetti, „Pseudo-românul“ ne răspunde că: *Națiunea* ar trebui să fie *putredă de corupțiune* pentru a suferi o asemenea stare de lucruri.

Negamus consequentiam.

Incult este poporul nostru — e adevărat — și, pentru că e incult, se ridică gunoaiele sociale deasupra lui; corupt nu este încă.

Blestemul semidoctismului, a culturii superficiale consistă în admiterea formelor esterioare ale civilizației fără a fi pătruns fondul și ideile ei.

Un popor își selectează oamenii săi conducători după un principiu oarecare; acel principiu e fundamentum divisionis, e punctul de vedere din care el judecă oamenii și împrejurările. În evul mediu, când țara trăia în războaie, vitejia era principiul în virtutea căruia un om se putea ridica din mijlocul poporului în sus; azi principiul în virtutea căruia oamenii ar fi să se ridice ar trebui să fie munca fizică și cea intelectuală; dar munca, nu aparențele muncii; producerea reală, nu specula, gândirea proprie, nu plagiatul, onestitatea, nu aparențele onestității, virtutea, nu pretextarea virtuții.

Dar pentru ca un popor să prețuiască exact valoarea muncii fizice și a celei intelectuale se cere un grad de cultură pe care al nostru nu-l are încă. O spunem încă o dată: naiv și indolent ca toate popoarele tinere, se află în epoca cea mai rea, de tranziție între barbaria sănătoasă și cultura sănătoasă; judecata sa veche s-a dezechilibrat fără a fi înlocuită printr-o judecată nouă, deci înclină a lua aparențele drept fond, a crede că d. C.A. Rosetti e român pentru că se numește „Românul“ și a-l crede patriot pentru că d-sa singur se proclamă patriot.

Astfel trădătorul numindu-se erou, plagiatorul, geniu, pungașul mare financiar, panglicarul om politic, cămătarul negustor, speculantul de idei om cu principii și speculanta de sineși femeie onestă, judecata poporului nostru s-a falsificat din ce în ce și, la formarea sferelor sale ideale, el a pierdut pretutindenea punctul de plecare sănătos, principiul genetic, fundamentum divisionis.

Atât de putred și de mincinos e mediul pe care d. C.A. Rosetti l-a creat împrejurul său încât e de-ajuns ca cineva să intre în contract cu roșii, să vrea să voteze pentru un roșu, spre a deveni necinstit.

Fiindcă ne place totdeuna a ilustra teoriile noastre cu exemple concrete, vom cita scandaloasa alegere a d-lui Tache Giani la Dâmbovița. Acest fost ministru de justiție, acest om învățat la Paris, de la care s-ar fi putut aștepta o corectitudine formală măcar în purtarea politică, ne dovedește pur și simplu că e un speculant venetic, lipsit de orice scrupule, prin modul în care a fost ales.

Între alegătorii săi vedem:

17 funcționari ai guvernului

2 alegători fără cens legal și în fine, ca culminație:

6 alegători *fără nici un cens.*

De acești din urmă ne vom ocupa în special.

Întâi sunt cei trei frați Chrysenghis, nepoți a d-lui Giani, câteșitrei cu studii făcute în străinătate, cărora cultura și creșterea lor aleasă le-a permis a vota în *conștiință* pentru unchiul lor în virtutea unui act fals de cumpărătură a unui pământ al bisericii din comună Bâldana.

Apoi vin frații Dimitrie și Scarlat Ghica — fiii d-lui John Ghica (sau a *prințului,* cum îi place a se numi fostul *bei* de Samos). Acești d-ni nu posedă o *palmă* de pământ în Dâmbovița și cu toate acestea au votat ca proprietari ai unor părți din Ghergani.

O probăm.

La tribunalul județului Dâmbovița sunt înregistrate, în noiemvrie 1881, *două acte de renunțare* ale fraților Scarlat Ioan Ghica și Dimitrie Ioan Ghica — identice în privirea formei, neidentice în privirea cuprinsului, căci prin fiecare din ele frații renunță, în favoarea tatălui, la părțile lor respective din Ghergani. Iată actul nr. 592.

Act de renunțare

Subsemnatul Scarlat Ioan Ghica declar prin aceasta că moșia Crângul-lupului, care face parte din moșia Gherganii, ce *se făcuse donațiune mie* de către părintele meu Ioan Ghica prin actul transcris de tribunalul Dâmbovița la no …, astăzi *de-a mea bunăvoie* și fără *nici o rezervă*[1] din parte-mi, în coînțelegere cu părintele meu, declar că renunț la această donațiune, considerându-se actul cu *nul* și *de nul efect.*

Asemenea, ca procurator al d-lui Ioan Ghica, autorizat cu procură autentificată de tribunalul Ilfov, secția de notariat sub no. 1292/ 81, declar că d. Ioan Ghica,

convenind cu mine asupra renunțării ce fac la donațiunea imobilului vorbit mai sus, *acceptă această renunțare cu beneficiul ce-i acordă.*

Spre credință s-a făcut acest act, care se va autentifica după cererea noastră de Trib. Dâmbovița, *făcând anotație și în registru în care se află transcrisă donațiunea.*

(Semnat) *Scarlat I. Ghica*

În actul de renunțare no. 593, d. Scarlat Ioan Ghica, ca procurator **al** fratelui său Dim. Ioan Ghica, face o declarație analogă în privința moșiei Săbieștii, tot parte din Ghergani, ce-i fusese donată acestui din urmă.

Aceste acte, prețioase amândouă, sunt autentificate de Trib. Dâmbovița. Declarația legală de autenticitate e semnată de prezidentul Nanu *Giani,* de d. A. Botea, de grefierul A. Stoenescu.

Actualul ministru plenipotențiar din Londra, d. Ion Ghica, donase fiilor săi aceste părți de moșie *tocmai pentru ca ei să aibă dreptul de-a vota în colegiul I.*

Vânzând însă moșia Boldul (din R. Sărat) ovreiului galițian Solomon Zibalis, o avere dotală a trebuit asigurată în Ghergani, deci acele donațiuni, *făcute pentru a conferi drepturi politice,* trebuiau desființate, Gherganii descărcați de ele.

Odată însă donațiunile *nule* și *de nul efect,* dreptul politic rezultând din ele e asemenea nul și de *nul efect.* Frații Scarlat și Dimitrie de doi ani încoace nu mai aveau dreptul de-a vota în colegiul I de Senat și Cameră la Dâmbovița.

Iată la ce hal ajunge cine intră-n cârd cu C.A. Rosetti, Giani, Carada, Cariagdis și cum i-o mai fi chemând. La escrocherie politică, la uzurpare de drepturi. Și aceasta s-a 'ntâmplat în județul în care-a trăit omul cel mai drept, dușmanul a toată necinstea și a toată înșelăciunea, sfânt-adormitul renăscător al poporului românesc, Matei Vodă Basarab.

Iată cum se aleg revizioniștii la noi! Iată cum țara vrea *revizuirea!* Iată cum, mână mânjind pe mână și amândouă obrazul, Guliță ajunge deputat al colegiului II de Dâmbovița.

Acest deputat are obiceiul de-a cita des Englitera. „La noi, în Englitera, e așa ș-așa și pe dincolo“.

Un țăran din Ghergani găsise niște ouă de cioară. *„La noi, în Englitera,* un asemenea ou costă 6 pân-la 7 franci.“

La *noi,* în România, sămânța de ciorovină e mai ieftenă: dovadă mulțimea de pui zburătăciți în Dealul Mitropoliei. Asta e pozitiv.

Dar oare la *voi,* în … Englitera, votează cineva în colegiul I pe baza unor acte de donațiune *nule* și de *nul efect?* La *voi,* în … Englitera, fură cineva dreptul unui județ *eminamente istoric* de-a se reprezenta în Sfatul țării în favorul unor venetici pripășiți ca Tache Giani? La *voi,* în … Englitera, Cariagdis îl cheamă pe lordul-mayor al Londrei, C.A. Rosetti pe șeful partidului liberal? La voi, în … Englitera, plebea Țarigradului domnește în toate și peste toate?

„Ori te poartă cum *ți-e* vorba, ori vorbește cum ți-e portul“.

Dacă la voi, în Englitera, predominarea îndelungată a onestei rase anglo-saxone și ținerea morțișă la tradițiile trecutului, la legea și limba strămoșilor, au făcut din acea țară cea mai puternică din lume, tot astfel și la noi, în România, predominarea poporului român, a tradițiilor lui de drept și istorice va duce această țară la culmea puterii pe care i-au menit-o Dumnezeu.

Așa e, d-le C.A. Rosetti!

Faceți averi, vă creați gloriole de-o zi, vă credeți mari în închipuirea d-voastră! Dar va veni o zi în care o ușoară suflare a pieptului acestei țări va spulbera toată pleava din Bizanț, în care nici prin vis nu va trece generațiilor viitoare că un C.A. Rosetti a fost *posibil* măcar pe pământ românesc.

Precum marii și înțelepții egipteni, gonind pe hyxoși, au nimicit orice urmă ce-o lăsase pe pământul sfânt al râului cu izvoarele necunoscute, tot astfel o generație mai bărbată va zdrobi toate urmele ce le faceți pe acest pământ.

1. nici … electorală?

❦

[29 mai 1883]

Miercuri seara metropolitul romano-catolic s-a întors de la Roma și a fost primit cu mare pompă la gara Târgoviștii. Peste cincizeci de preoți catolici, elevii seminarului de la Cioplea și câțiva dintre notabilii comunității romano-catolice din București l-au felicitat pe *viitorul prelat român* și cu ocaziunea aceasta s-au văzut cele dentâi pălării late în București. De la gară, monseniorul Paoli s-a întors la Bărăție, unde-și are *deocamdată* reședința. Alaiul de vreo șaptezeci de trăsuri a trecut de-a

lungul podului Mogoșoaii și, desigur, trecând prin lumina lămpilor electrice de la palat, manifestanții și-or fi zis cuvintele: Alea jacta *est.* Erau multe flori, cununi, ghirlande mari, buchete de tot felul, multă veselie era și multă speranță oglindită în deosebitele fețe.

Puțin timp după încheierea Tratatului de la Berlin monseniorul Paoli a fost la Viena, unde împăratul Francisc Iosif I l-a primit în mai multe rânduri. Întorcându-se din această călătorie, zelosul prelat s-a apucat de zidirea catedralei și, pe când se puseseră temeliile ei, în cercurile mai intime ale bisericii române unite din Ardeal se vorbea despre înființarea unui seminar român romano-catolic în București. Era vorba să se adune pentru acest seminar profesori români, formați la Blaj, la iezuiții din Pesta, în seminarul Sfânta Barbara din Viena ori în colegiul *De propaganda fide* din Roma, c-un cuvânt cei mai distinși dintre preoții românilor greco-catolici.

Acest plan produsese oarecare amărăciune chiar în cercurile chemate a da elementele pentru realizarea lui, căci, deși buni catolici, *cei mai mulți dintre preoții români uniți sunt încă și mai buni români.* Astfel tocmai din aceste cercuri a străbătut știrea că monseniorul Paoli primește din Viena o însemnată subvențiune anonimă și că în curând se va înființa în București o metropolie romano-catolică.

Deși aflaserăm încă de pe atunci despre toate aceste, nu le-am dat nici o importanță; la urma urmelor era mai bine ca țara să fie surprinsă, oarecum speriată, pentru ca deodată să-și adune toate puterile.

Răspândindu-se, în sfârșit, știrea despre înființarea metropoliei din București, două dintre ziarele capitalei, „Binele public“ și „România liberă“, au grăbit a da expresiune simțământului de jignire pe care știrea aceasta l-a produs în țară.

Abia acum, după ce-am fost atinși de amărăciunea colegilor noștri *liberali*, noi, organ al elementelor conservatoare, ne-am pronunțat și noi asupra atitudinei ce credem că trebuie să se ia față cu propaganda catolică.

Și astă dată însă am fost cei mai moderați; un singur cuvânt aspru nu se găsește în articolul nostru de atunci; din contra: am stăruit asupra primejdiilor ce-ar putea să rezulte pentru noi din lupta pentru religie, dacă în această luptă ne-am lăsa să fim împinși spre intoleranță, fie religioasă, fie națională.

Orișicine, citind cu luare aminte acel articol al nostru, va fi simțit că unul dintre motivele pentru care combăteam intoleranța era cu desăvârșire politic: *avem o dinastie populară, dar încă străină și de tot tânără.*

Îndeosebi astăzi nu avem nici un interes particular de a susține această dinastie; o susținem numai pentru ca soarta țării noastre e legată de dânsa.

Nu ni se poate dar zice c-am fost reacționari, „ruginiți“ ori pasionați în cestiunea metropoliei catolice; aspri am fost numai față cu noi înșine și-am cerut prin câteva articole de-a rândul ca episcopatul nostru *să combată propaganda anticreștină*, să ia măsuri severe contra fețelor bisericești *cu purtări scandaloase* și să stăruiască pentru ridicarea nivelului de cultură al preoțimii noastre, să-i deie dar bisericii *tăria de care va avea trebuință în lupta ce-o așteaptă.*

Aflăm însă că episcopatul nostru este hotărât a începe o acțiune anticatolică.

Fără îndoială preoții sunt cei dentâi chemați a apăra biserica; nu putem însă aproba hotărârea episcopatului nostru de-a se pune el însuși în fruntea mișcării. Lupta, după părerea noastră, trebuie să fie purtată de credincioși, cu binecuvântarea numai a capilor bisericești. Aceasta cu atât mai mult cu cât capul statului este catolic. Popor ortodox în puterea cuvântului, noi nu voim să știm nici de cezarismul, în care biserica nu are nici o importanță în viața politică, nici de cezaro-papismul muscălesc. Avem doi capi, unul lumesc, altul bisericesc; fieștecare independent, nici unul slugă celuilalt, și ordinea publică a țării noastre ar fi amenințată când acești capi ar începe a se combate unul pe altul.

Văzând dar atitudinea episcopatului, ne-am crezut datori a lăsa la o parte toate rezervele și-a pune în vederea tuturora cumcă: mișcarea anticatolică ce se produce în țară prezintă pericolul că poate să fie esploatată ca un instrument în contra dinastiei și, prin urmare, mișcarea ar putea deveni fatală pentru țara noastră. Monseniorul Paoli, am zis, *este președintele unei Comisiuni Mixte în materie de conștiință religioasă*, un agent al Curții din Viena care și-a pus alternativa: ori fac propagandă în Orient, ori slăbesc poziția dinastiei Hohenzollern în România.

„Timpul“ e perfid, își permite a zice reptilul fondurilor secrete, „Gazette de Roumanie“.

Suntem perfizi noi, care spunem adevărul; nu sunt însă perfizi aceia cari 'l știu mai bine decât noi și-l ascund.

Iată, după „Ortodoxul“, informațiunile pe care i le dă capul nostru bisericesc Sfântului Sinod în cestiunea în care noi suntem acuzați de perfidie:

> Cu această ocaziune socot de datoria mea a informa pe Sf. Sinod că eu, din motivul celor publicate în jurnale, respectiv de impunerea unei jurisdicțiuni papale în capitală sub titlu de arhiepiscopat, în contra tratatelor din vechime și a uzului țării, am abordat pe d. ministru președinte al Consiliului și am espus drepturile sfintei noastre biserici, apărate energic chiar de sultanii Imperiului otoman, și l-am rugat să-mi dea informațiune dacă este vreo stăruință oficială în această afacere și dacă nu cumva guvernul a luat vreun angajament. D. ministru m-a asigurat că nu este nimic și nu se face nimic.
>
> Tot astfel am fost asigurat și de către d. ministru al cultelor că nu este nici o amenințare în contra drepturilor noastre ecleziastice și nici se poate să fie.
>
> Nu m-am mărginit aci.
>
> Temându-mă să nu se fi luat vreun angajament mai nainte, am rugat pe d. V. Boerescu, fost ministru de esterne, să-mi dea cuvenitele informațiuni. De către domnia sa nu mai puțin am fost asigurat că, deși s-au făcut oarecari încercări în această privință, totuși guvernul n-a putut și nici poate lua vreun angajament, căci o asemenea cestiune nu poate fi tratată decât de către puterile centrale ale statului, adecă, de către Adunările țării în unire cu guvernul.

Guvernul nu știe așadar nimic.

Fără de știrea și învoirea lui se fac toate.

Dar cine știe atunci?

Maiestatea Sa Regele, ar zice *perfizii*, carele cu ocaziunea revizuirii voiește să-i deschiză catolicismului o poartă largă în Constituțiunea noastră.

Acum catolicismul, mai târziu coloniile străine; încet-încet țara aceasta trebuie să fie pătrunsă de-un spirit mai sănătos și altoită cu elemente mai sănătoase.

Am dori să știm dacă d-l Brătianu e de părere că este bine să se vorbească astfel în țară?

Ce se petrece aici!? Este d-l Ioan Brătianu tras pe sfoară ori *inteligentul* d-l Ioan Brătianu are de gând să tragă pe sfoară pe Austria și pe papa? Cum l-a mai tras și pe principele Gorciacoff!

Foia franțuzească cea loială ne spune că e vorba ca, în loc de un episcop *in partibus*, să-l avem pe monseniorul Paoli drept concetățean, iar, în loc de franciscani, să li se dea ciangăilor din Moldova preoți *români*, crescuți în seminarul ce se va înființa în București, fără îndoială cu cheltuiala statului, *din veniturile moșiilor luate de la mănăstirile noastre*.

Noi știm mai mult: monseniorului Paoli și sufraganilor săi le sunt rezervate locuri în Senat; seminarul va avea rang *academic* și se va înființa în București o capelă în care serviciul divin se va celebra în românește,

conform cu ritul oriental, de către niște preoți români uniți cu biserica papală. Papa nu voiește să ne ia naționalitatea, ci *religia* strămoșească …

Ce vor însă cei din Viena și cei din Pesta?!

În numărul de la 1 iunie, „Allgemeine Zeitung“ din Munich publică, sub titlul: *Propaganda catolică la slavii de sud*, un articol cu desăvârșire asemănat celui publicat de noi sunt acum opt zile. Citind acest articol, orișicine ar fi dispus a crede că el a ieșit tot din pana noastră, dacă s-ar vorbi și de noi într-însul. Ne mărginim a indica cititorului că-l vom comunica curând în traducere.

Habsburgii au făcut și fac propagandă catolică; o fac din Bosnia și-o fac din București.

După părerea foii germane, la slavii de sud ea va produce o turburare, dar succese nu va putea să aibă; după părerea noastră, la noi ea va avea chiar mai puține succese, dar va putea să slăbească poziția unui rege catolic.

A fost deci o lipsă de tact politic din partea Scaunului papal de-a fi dat mână de ajutor pentru punerea în lucrare a unui plan ca acesta; am zis-o în rândul trecut și o repetăm și acum.

Papa ne împinge — din nefericire — spre Rusia și silește pe un rege catolic să lupte de 'mpreună cu noi contra bisericii al cărei fiu este — ori să se desparță de-o țară care l-a iubit și-a fost totdeauna gata să-și dea sângele pentru mărirea lui.

Astfel toată seria de fapte și de combinațiuni enumerate concurg în mod concentric pentru a ne dovedi că pasul pe care biserica Apusului o face în împrejurările de față în Orient este lipsit de tactul politic îndealtmintrelea atât de propriu acelei biserici.

❦

[31 mai 1883]

D. Dimitrie Ioan Ghica ne-a trimis o întâmpinare relativă la afirmarea noastră că frații Dimitrie și Scarlat I. Ghica au votat în colegiul I de Dâmbovița fără să fi avut dreptul acesta.

Dacă d. Dimitrie I. Ghica se mărginea pur și simplu la restabilirea faptelor și la protestațiunile ce-ar fi avut a le face în numele său am fi fost fericiți să publicăm întâmpinarea d-sale *tale-quale,* cu beneficiu de inventar se 'nțelege, adecă cu rezerva de a ne face observațiunile noastre.

Dar, cu acea abilitate atât de comună în țara noastră, d-sa s-a folosit de exordiul sau introducerea întâmpinării pentru a face oarecari observațiuni estetico-stilistice la adresa „Timpului“, lucru la care fără îndoială nu avea nici un drept. Exordiul discursurilor și scrisorilor are cu totul altă menire și trebuie să se ție de obiect ca și restul.

Am răspuns așadar d-lui Dimitrie Ion Ghica că, dacă binevoiește a șterge acele observațiuni, suntem gata a-i împlini cererea cu cea mai mare bucurie, dar, dacă stăruiește ca acel pasaj să rămâie, ne dispensează, spre marea noastră părere de rău, de datoria, îndealtmintrelea plăcută, de-a da satisfacere unui bărbat care s-ar crede nedreptățit prin șirurile noastre.

Că nu primim lecții de stil decât doar de la *maiștri* de stil se 'nțelege de la sine. În epoca de grecituri stilistice, de forme fără fond și de vorbe fără 'nțeles, noi am crezut că, scriind românește drept și fără înconjor, numind lucrurile pe numele lor și alegând cei mai exacți echivalenți lexicali, atât pentru ideile cât și pentru resentimentele noastre, vom contribui a însănătoșa spiritul public de platitudinea cu care l-au 'mbolnăvit demagogii ignoranți și perverși de la organele roșii. Când un om care lucrează tot în direcția noastră, a adevărului, ne-ar da consilii, le-am primi; de la oricine nu le primim.

În urma acestei rezerve d. Dimitrie I. Ghica și-a retras articolul, pentru a-l publica în … „Românul“, ni se pare. N-avem nimic de zis; liber să facă ce poftește.

Dar înainte de-a și-l retrage noi l-am citit.

Observăm, una la mână, că noi am spus despre *amândoi* frații că au votat fără drept. Unul din ei a răspuns, celălalt n-a răspuns. Așadar afirmarea noastră, întru cât e nerelevată, se confirmă în parte cel puțin prin tăcerea celuilalt.

Observăm, două la mână, că d. Dimitrie I. Ghica afirmă cumcă în locul moșiei la care-a renunțat i s-a donat alta, Colacul, tot din trupul Gherganilor.

Cu privire la aceasta am citit chiar două acte făcute la legațiunea din Londra, după petiția dată ministrului nostru de acolo de către el însuși, acte autentificate în fine de Trib. Dâmbovița.

Așadar Colacul este a d-sale, și în virtutea Colacului a votat.

Dar, colac necolac, și proprietatea aceasta are un cusur.

E o moșie a statului vândută d-lui Ion Ghica pentru a fi plătită în rate. D-sa își rezervă pentru sine prin acel act dreptul de-a tăia *pădurea*. Pădurea

se taie și se vinde, dar, dacă nu ne 'nșelăm, *din costul moșiei nu i s-a plătit statului pân' acum nici o rată.*

Plus moșie *minus* datorie egal 0 (a - a = 0).

E *curioasă* proprietatea aceasta!

D. Dimitrie Ioan Ghica va concede că un act poate fi îmbrăcat în toate formele legii și cu toate acestea *contrar spiritului ei.*

În orice caz legea noastră electorală a voit ca proprietari *reali* să voteze în colegiul I, nu proprietari fictivi cu un drept de alegere uzurpat prin acte economicoase.

Oare așa se face la … noi, în Englitera?

❦

[1 iunie 1883]

Reproducem mai la vale admirabilul manifest al d-lui Dumitru Brătianu, publicat în numărul de azi al „Națiunii". Admirabil ca formă și ca cuprins. În rând cu descrierea energică a domniei și manoperelor speculanților roșii, găsim și o critică la adresa opozițiunii unite. Alianța opozițiunii unite

> nu servă decât a paraliza adevărata acțiune și a liberalilor și a conservatorilor și a împiedeca prin urmare întărirea sau mai bine reconstituirea partidului liberal și a partidului conservator; fără de cari partide regimul parlamentar nu poate prinde rădăcini.

Fiecine are logica punctului de vedere pe care-l ocupă. Nu discutăm deci ceea ce zice d. D. Brătianu la adresa noastră; vom afirma numai că *alianța* în contra domniei unei societăți de esploatare și a unui guvern precum le descrie d-sa însuși în șirurile de mai la vale a fost o datorie imperioasă ce li se impunea tuturor.

❦

[3 iunie 1883]

Mai jos urmează cuvintele rostite de M. Sa către comisiunea numiților din Dealul Mitropoliei. Ni se spune prin ele că *iubire de patrie* bate în pieptul celor pe cari fostul lor șef și prezident, d. Dumitru Brătianu, i-a amenințat cu pușcăria și carantina, a căror lăcomie chiar d. Ioan Brătianu a declarat a n-o mai putea sătura.

Iubire de patrie și maturitate pentru Văcărești sunt identice în zilele M. Sale, în cari toate cuvintele și-au schimbat înțelesul, de au azi o semnificare diametral opusă la ceea ce-o aveau odinioară în gura și conștiința acestui popor onest. Prezidentul Republicei Ploieștilor e model de fidelitate, binemeritatul Orășanu model pe poet al Curții, C.A. Rosetti sufletul ideii monarhice … Radu Anghel și Costinescu culmea iubirii de patrie.

❦

[5 iunie 1883]

Dup-o tăcere îndelungată s-a pronunțat, în fine, și „Românul“ în cestiunea Mitropoliei romano-catolice din București. În două articole deosebite se încearcă a slăbi adevărurile stabilite de noi.

Acum câteva săptămâni, înalt Preasfinția Sa Părintele Mitropolit Primat l-a întrebat pe *amicul său* politic, d-l I.C. Brătianu, dacă sunt ori nu întemeiate știrile răspândite în privirea înființării unei mitropolii romano-catolice în București și … a primit răspunsul că *„Nimic nu se face“*.

N-avem dar nici un cuvânt de-a felicita pe capul nostru bisericesc pentru amicii politici pe cari și i-a ales.

Tot astfel „Românul“ ne spune în numărul de la 1 iunie *că „nu va discuta cestiunea în sine“*. Nu-i putem felicita nici pe cititorii „Românului“ pentru organul pe cari l-au ales.

Oare de ce nu discută „Românul“?

Organele de publicitate sunt create anume pentru a discuta cestiunile de interes public. Fiece partid își arătă prin ele vederile, pentru ca opinia publică să fie lămurită asupra scopurilor ce urmărește fiecare din ele.

Îndată însă ce un partid are vederi pe care le știe în *opoziție cu simțământul public*, organul lui *nu discută* cestiunile în sine. D-l I.C. Brătianu ține să fie popular, însă se ferește de-a spune adevărul, pentru că știe că scopurile ce urmărește sunt în opoziție cu conștiința noastră publică și de-aceea nici „Românul“ nu are voie să discute *cestiunea în sine.*

Colegii noștri din Strada Doamnei merg însă și mai departe. Ei își dau silință să *ascunză* adevărul.

> La București — zic ei — exista, din *timpi foarte depărtați,* o episcopie catolică. Acum, după ceea ce spune „Timpul“, acea episcopie se va preschimba în mitropolie.
>
> Situația de drept și de fapt a acelei autorități ecleziastice întru nimic *nu spune* că s-ar schimba din ceea ce era până acum.

E inexactă informația ce-o dă „Românul“ cititorilor săi despre *spusele* noastre.

La București n-a existat *niciodată* o episcopie catolică.

Monseniorul Paoli a fost episcop nu de București, ci de *Nicopoli.*

Împăratul Carol VI a mutat reședința episcopiei paulicane de la Nicopoli la Craiova, iar în urmă, de la Craiova, reședința s-a mutat la București, dar aceasta nu în *timpi foarte depărtați.*

Tot atât de puțin adevărat este că episcopia se va *preschimba* în mitropolie.

S-a *înființat o mitropolie de București* al cărei sufragan poate fi unul de Nicopoli.

N-am spus, în sfârșit, că *situația de drept și de fapt* a acestei autorități ecleziastice întru nimic nu se schimbă.

Monseniorul Paoli a fost episcop *in partibus infidelium,* iar, după dreptul canonic al bisericii apusene, asemenea episcopi se numesc pentru acele țări ale necredincioșilor în care cultul catolic este îngăduit, fără ca biserica papală să aibă o poziție oficială în organismul statului.

Acum monseniorul Paoli nu este mitropolit *in partibus infidelium,* ci mitropolit de Scaun sistemizat: el a fost în trecut un reprezentant al Scaunului papal și vorba e ca pe viitor să fie un dignitar bisericesc *român.* Am zis dar că pe viitor vor fi în România două biserici, doi capi bisericești.

Știind că se adresează la un public alcătuit de oameni cari nu cunosc îndestul istoria țării lor, „Românul“ își da silința să falsifice adevărul istoric și să-i inducă totodată în eroare asupra *situației de drept și de fapt* a noului mitropolit catolic.

Dar nici atât nu e destul.

Am insistat într-un articol pentru mănținerea toleranței atât religioase cât și naționale, iar într-altul am zis:

> Orișicine, citind cu luare aminte acel articol al nostru, va fi simțit că unul dintre motivele pentru care combatem intoleranța era cu desăvârșire politic: **avem o dinastie populară, dar încă străină și de tot tânără.**

Tot pentru acest cuvânt am dezaprobat atitudinea episcopatului nostru în cestiunea mitropoliei catolice, căci, ziceam noi, nu e bine ca să înceapă capul nostru bisericesc o luptă în care poate s-ar vedea silit să se despartă de cel lumesc.

E bine, ori nu, să se înființeze o mitropolie catolică în țara noastră? Iată o cestiune pe care încă noi n-o discutăm în sine, în mod absolut pentru toți timpii și pentru toate împrejurările. Ceea ce afirmăm însă e că rău, cu desăvârșire rău facem, permițând acest lucru într-un timp în care avem un rege catolic și un moștenitor prezumtiv care e asemenea catolic și de la care, popor tolerant ce suntem, nu cerem renegarea. Principele Anton de Hohenzollern, capul augustei noastre dinastii, german de viță veche, a trebuie să renunțe la tronul unei țări germane pentru că era catolic; noi, românii, suntem mai toleranți ca … germanii și, îndeosebi noi, cești de la „Timpul“, stăruim să și rămânem toleranți, mândri de conștiința noastră națională, plini de respect pentru a celorlalți.

Acesta este punctul nostru de vedere.

> Îndeosebi astăzi n-avem nici un interes *particular* de-a susține această dinastie; o susținem numai pentru că *soarta țării noastre e legată de dânsa.*

Cu toate aceste „Românul“ vine să le spuie cetitorilor săi că exploatăm simțământul național.

Despre partidul *conservator* zice „Românul“ una ca aceasta?!

Ia să vedem cine surpă poziția dinastiei de Hohenzollern în România!?

De câte ori s-a produs în țară vreun curent contra d-lui I.C. Brătianu, întreținuții și amicii săi politici și-au dat silința de-a dirige acest curent în contra Coroanei.

Astfel, în cestiunea Strousberg, în care s-a aruncat toată vina asupra Domnului, pentru că înșelătorul era german. Sunt încă vii în amintirea tuturor cuvintele d-lui Câmpineanu despre abisul dintre țară și Coroană. Republica de la Ploiești și scandalul de la sala Slătineanu sunt lucruri pe cari noi, oamenii cu principii monarhice, ni le reamintim mereu ca un fatal *memento*.

Deci vom răspunde celor de la „Românul“ următoarele:

„Voi ați făcut dinastia de Hohenzollern *impopulară* și, dacă este adevărat ceea ce zicea d-l Câmpineanu și ceea ce făcea d-l Candiano-Popescu, conservatorii au săvârșit un act *impopular* când au scăpat situația prin sprijinirea dinastiei, un act care i-a făcut pe un timp îndelungat pe conservatori chiar impopulari și imposibili. Și tot voi ați făcut, în urmă, ca nimeni să nu mai fie pe viitor dispus a menținea această dinastie, când vi s-ar mai prezenta vro ocazie de a o răsturna“.

V-ați ajuns scopul: partidul *conservator* nu mai are nici un interes **particular** de-a susținea dinastia, pe al cărei întemeietor l-ați împins în o direcție radicală; o susținem numai pentru că interesele țării sunt legate de dânsa.

Și nu are viitor dinastia care se reazimă pe elementele republicane, căci ele o susțin numai câtă vreme le vine lor la socoteală, câtă vreme au interese *particulare* de-a o susținea; asta voiam s-o zicem!

Rău face „Românul“ când umblă cu sofisme; am zis-o cu perdea și n-ar fi trebuit să ne silească a vorbi mai pe față.

Sunt lucruri ce nu se pot încerca în țara aceasta fără de a produce o adâncă zguduire: unul dintre aceste este schimbarea relațiilor religioase.

De aceea în punctul acesta politică de partid să nu facem.

Am zis că, oricât de adânci ar fi dezbinările ce s-au produs în timpul din urmă, politica bifurcată a Austro-Ungariei ne va găsi strâns uniți — și-am zis-o aceasta din convingere.

Domnul I.C. Brătianu va fi având motive politice de a-i face concesiuni Scaunului papal în formă și Austro-Ungariei în fond; mai curând însă ori mai târziu va trebui să se încredințeze că nimeni nu poate în țara aceasta îndrăzni ceea ce se plănuiește.

După informațiunile noastre, monseniorul Paoli a fost ținut timp îndelungat *in petto* și n-a fost creat în congregație publică decât în urma unui aranjament avut cu guvernul român.

Iată și punctele principale ale acestui aranjament:

> 1) biserica romano-catolică va fi recunoscută drept *a doua biserică constituită* în România;
>
> 2) mitropolitul catolic din București va avea sufragani în România și în Bulgaria, însă, va fi proclamat *cetățean român* și va avea poziția mitropoliților noștri ortodoxi;
>
> 3) seminarul romano-catolic de la Cioplea va fi prefăcut în seminar romano-catolic *român.*

Dacă „Românul“ poate să declare că aceste informațiuni sunt inexacte, vom înceta și noi a ne mai preocupa de cestiunea mitropoliei romano-catolice din București.

Este monseniorul Paoli tot *in partibus infidelium* ori nu?

Iată întrebarea la care cerem un răspuns precis. Și, dacă este *in partibus infidelium,* prea puțin ne pasă, poarte chiar titlul de papă. Dacă nu este însă *in partibus,* noi, conservatorii, avem în statul român rolul de a apăra

tradițiile neamului nostru și, mai presus de toate, pe cele religioase și ne vom folosi în această apărare de toate mijloacele în puterea cuvântului: *de toate.* Căci nu apărăm numai religia, ci totodată și dinastia noastră, și monarhia.

Vrednicul de amintire Alexandru Ioan I. Cuza n-a fost răsturnat de conservatori: conservatorii s-au mărginit a nu-l susține când adversarii lui politici au voit să-l răstoarne. Și motivul care i-a îndemnat pe conservatori a consimți la răsturnarea unui monarh era cu desăvârșire monarhic: le părea că o dinastie străină va fi mai trainică decât una pământeană. De aceea ei nu au consimțit decât după ce *răsturnătorii, oamenii cu idei republicane,* au luat angajamentul de *a sprijini* dinastia străină. Acei răsturnători au pornit, dar n-au sprijinit dinastia decât *condițional,* câtă vreme aveau interese *particulare* de a o sprijini și și-au dat totodată silința de a slăbi poziția ei. În două rânduri s-au încercat s-o răstoarne; în două rânduri s-au expus conservatorii pentru ea.

Acum, dacă monseniorul Paoli nu este *in partibus*, vorba e să se facă o a treia încercare, mai bine pregătită.

D-l Brătianu va încerca să-i creeze mitropolitului catolic în statul român o poziție analoagă cu a primatului nostru; această încercare va produce în țară un curent puternic contra celor ce o fac. Spre a-și scăpa dar popularitatea, d-l Brătianu iar va îndrepta acest curent contra Coroanii, zicând că Majestatea Sa a stăruit în interesul coreligionarilor săi.

O va zice și va fi crezut.

Iară conservatorii nu se vor mai putea expune pentru dinastia de Hohenzollern fără de a se pune în contrazicere cu ei înșiși, de vreme ce ei susțin primatul esclusiv al ortodoxiei.

Iată situația de care ne temem și de care trebuie să se teamă și d-l Brătianu dacă ține în adevăr la țară.

Noi credem că d-l Brătianu, care este foarte bun șef de partid, dar un foarte slab om politic, este împins de alții și sperăm că în curând va înțelege că-i vorbeam ca amici când îi ziceam: „Bagă de seamă; faci treburile Austriei!“.

O ultimă observație.

Descoperind cititorilor noștri că îndărătul înființării mitropoliei catolice este mâna politicei orientale a Austriei, am spus că această din urmă putere ne împinge *din nefericire* într-o sferă de acțiune opusă ei, spre Rusia. Unii au crezut a putea esplica cuvântul pus în parantez ca și când ar cuprinde o

aluzie răuvoitoare la adresa Imperiului Nordului. Nu. Ne ferim în toate ocaziile de-a atinge fie cât de puțin susceptibilitatea puternicilor noștri vecini. Ceea ce am voit să zicem este că, deosebiți prin limbă și rasă de popoarele înconjurătoare, deși suntem un popor mic, voim să trăim în sfera noastră *proprie* de activitate și că în orice caz e o nefericire pentru noi — un corp mic — de-a fi împinși sub radiul de atracțiune al unui corp incomparabil mai mare. E o nefericire pentru cel mic de-a avea nevoie de sprijinul celui mare.

Cu toate acestea, când toate interesele morale și istorice ale poporului ne-ar sili să recurgem la un asemenea sprijin, mintea sănătoasă ne-ar îndemna s-o facem fără părere de rău.

❦

[12 iunie 1883]

Ar fi fost drept, credem, ca eroul cel mai sublim al națiunii, ca marele Ștefan Vodă, campionul creștinității, admirat de Europa întreagă în toată a doua jumătate a secolului al cincisprezecelea, s-ar fi cuvenit zicem ca acest mare geniu român, revenit între noi în imagine plastică, în carne și-n oase de bronz, să treacă la nemurire în ochii celor vii fără a fi exploatat în trecerea sa.

Dar regimul roșu nu a voit așa și a trebuit ca, după pielea de bronz a lui Ștefan cel Mare, să-și tragă el o porțiune de glorie și de mărire pe seama sa.

Alții au luat inițiativa erigerii unei statue lui Ștefan cel Mare, alții și-au depus obolul spre realizarea acestei pioase fapte; iar, când lucrul a fost de tot gata, când n-a mai rămas decât târnosirea, cum am zice, a statuei prin adunarea inimelor românilor în jurul ei și tămâiarea ei cu amintirea faptelor eroului național, atunci iată deodată un guvern hrăpitor că îmbrâncește pe ctitori și ia el asupră-și să prezinte publicului scumpa imagine.

Mai mult decât atâta: porniți pe această pantă a hrăpirii, miniștrii duc la Iași pe deputații și senatorii creați de dânșii, duc diferiți impiegați, spre a oficializa sărbătoarea.

Pun apoi în gura Majestății Sale vorbele următoare:

„Încredințez Iașilor, leagănul Unirii, această statuă! … „

Cum? M. Sa, după guvernul roșu, poate încredința cuiva un lucru ce nu este al său?

Atunci averea fiecăruia nu mai e sigură a sa și dintr-un moment într-altul trebuie să se aștepte cineva să i se smulgă în silă și să se facă uz de dânsa de către guvern cum ar voi.

Aceasta este consecuența logică, fatală a însușirii guvernului de a face inagurarea statuei de la Iași și de a da ieșenilor, ca de la sine, un lucru ce nu-i aparține.

Într-adevăr, faptul acesta este cu atât mai cutezător cu cât, dacă s-ar cerceta listele de subscriere pentru erigerea statuei lui Ștefan cel Mare, nu se va găsi să fi pus vreun ban într-acest scop unul măcar din toți cei ce au pus înainte individualitatea lor la inaugurare și au căutat să culeagă lauri de pe scumpa memorie a sublimului domn român!

Istoria ne spune că, în toată glorioasa lui domnie, neobositul și neînvinsul erou, care a avut pe rând să lupte cu toate limbele străine ce ne înconjurau, a dus o viață de griji și de amărăciuni.

Trecând în mormânt, scăpase de ele; readus pe pământ, reînviat în memoria noastră, fatalitatea se vede că cere să i se verse cupa amărăciunii și în simpla figurațiune, spre a-i chinui sufletul pe unde se va fi aflând astăzi.

Putea fi ceva mai cuviincios și mai corespunzător simțământului de venerațiune ce viază în tot românul pentru memoria lui Ștefan Vodă decât să participe poporul, în masa lui cea mai compactă, la serbarea numelui marelui domn și să-i depună închinările lui de aproape?! …

Ei bine, amesticul arbitrar al guvernului a depărtat acea masă mare populară care era gata să se rădice spre a merge la Iași, a ținut în rezervă chiar și partea cea mai cu greutate a populațiunii ieșene și, în jurul statuei, pe lângă vreo trei sute de oficiali și oameni ai poliției bucureștene, aduși pe socoteala statului, n-au strălucit decât miile de jidovi, atrași de solemnitate ca spectatori, spre imagine spăimântătoare a stării de jale în care a ajuns patria eroului sărbătorit!

Dacă acum vom părăsi terenul arbitrariului guvernamental spre a caracteriza procedarea guvernului ca act de administrațiune publică, ea ne înfățișează o tendință centralizatoare care dă dezmințire patentă principielor profesate de către roșii pretinși liberali.

Principiul descentralizator prescrie a se lăsa localităților dreptul de acțiune, a le permite să trăiască în ele înseles, a li se acorda autonomia; și pentru o afacere de caracter local se cuvenea ca guvernul, care nu caută centralizarea, să lase localității onoarea organizării serbării și să 'l asiste el decât ca invitat, ca oricare particular.

Nu-și are logica aci obiecțiunea că, spre a da un caracter național serbării, guvernul a luat în mâinele sale organizarea ei.

Caracterul național este însăși fapta erigerii statuei. Nu e nevoie de ștampila d-lor Rosetti Brătianu pentru a se naționaliza o figură ce se venerează de către tot românul.

În fine, spre a nu-și dezminți năravurile, vameșii și fariseii au turburat spiritul ce reînviază între noi după mai mulți seculi de repaus și l-au privat de contactul entuziast al tutor românilor, adoratori ai săi.

❦

[15 iunie 1883]

Mai lesne se torc puzderiile, pe cari cineva le are în cap în loc de creieri, decum se toarce cânepa reală.

La această idee ne-au adus o foaie ungurească oficioasă, „Nemzet“ — care, amețită de rolul Porților de Fier, ca arteră de transport, preface deja tot Orientul în țară ungurească, face din Buda capitala universului și poartă făclia civilizațiunii până-n Siberia, la fino-tartari … frații veritabili ai maghiarilor.

A duce civilizațiunea în Orient?

Dar pentru a *o duce*, trebuie cineva *s-o aibă.* Civilizațiunea ungurească e egală cu zero; zero ridicat la orice potență posibilă rămâne tot zero.

Cumcă ungurii, ca toate popoarele de stepe, sunt cavaleroși și nu tocmai răi la inimă n-am avea de tăgăduit. Dar sunt și rămân turci. Turcul vulgar era om onest și ospitaliar, dar, din cauza unei constante incapacități de cultură, i s-au superpus în Constantinopole fel de fel de mameluci din toate neamurile posibile și imposibile, cari, împlinind formalitatea tăierii împrejur, se moametanizau, câștigând prin asta pretextul și ocazia de-a fura și de-a slei împărăția până la măduva oaselor. Aceste elemente, pentru a-și păstra dominațiunea prin mănținerea întunerecului, escitau fanatismul religios și de rasă al bietului popor turcesc în contra conlocuitorilor lui istorici, până ce lumea, dezgustată de acest simulacru de organizare, a cărui principiu de stat era nedreptatea, fanatismul și apăsarea, a condamnat unanim împărăția la pieire.

Era un popor cu mari calități, dar — conform teoriei corelațiunii creșterii și scăderii, descoperită de Darwin — defectele corespunzătoare acelor calități erau egal de mari.

Cam în starea asta se află ungurii, căci spunem sincer: poporul acesta pare încă atât de inept în toate privirile încât ne vine a râde când românii pretind a vede-a în ei niște adversari serioși. Maghiarul e un adversar comic, e ca Tersites din *Iliada* lui Homer.

Fără îndoială, pentru a duce civilizațiunea în Orient, maghiarii vor fi căutând a câștiga simpatiile popoarelor dunărene, căci civilizațiune cu de-a sila nu se poate; dor de zor nu se știe pe la noi.

Elementul cel mai numeros, mai avut și mai luminat de lângă Dunăre sunt însă românii.

Să vedem acum în ce chip d-nii maghiari caută a câștiga simpatiile românilor din Ardeal pentru ca, mediat, să le câștige pe-ale noastre.

Într-o adunare pseudoarheologică ținută la Deva, în 30 mai, un domn… *doctor* (?) anume Solyom Fekete (pare o traducere din Salman Schwartz) — îndealmintrelea prezident de tribunal, obligat pân-la oarecare grad de-a fi om serios — a susținut că în comitatul Hunedoarei — în care *nu* sunt unguri — românii ar fi schimbat numirile localităților și că ei s-ar fi substituit ungurilor. Spre ex.

Numele Josani ar fi — Közeptelek
Densuș — Dömsös
Uroiu — Aranyos
Crăscior — Körös-csor
Câmpul lui Neag — Nyak-mezö
ș.a.m.d.

Aceasta o susține un așa-numit învățat pentru un ținut în care populația, de aproape 200.000 de suflete, e *exclusiv românească* și de lege răsăriteană, pentru un ținut din care a ieșit familia Corvinilor, probabil și a Basarabilor și a dinaștilor din Moldova chiar.

Căci iată ce zice Miron Costin în această privire:

> Marca muntenilor prezintă un *corb (corvus).*
>
> Tradițiunea despre începutul lor e următoarea:
>
> Pe când românii locuiau încă în Făgăraș, o frumoasă copilă căzând în dragoste cu Domnul Ardealului și simțindu-se grea, principele îi dă un inel de aur și o trimite înapoi la părinți, poruncindu-i de-a reveni după ce va naște, cu copilul și cu semnul.
>
> Fata naște pe *Negru* și, luându-l în brațe, întovărășită de un frate al ei, purcede în drum. Dar într-o dumbravă sora și fratele adorm de oboseală, lăsând inelul drept jucărie în mânile copilului, ca să nu plângă.
>
> Prin o minunată întâmplare, un *corb* flămânzit, privind de pe stejar cum strălucește ceva în mânile copilului se aruncă, ia inelul și-l înghite.

> Copilul țipă, zgâriat de ghearele corbului; muma sare în picioare, frate-său se trezește și ambii privesc cu durere pierderea inelului cu care era legată parola principelui.
>
> Dar nici însuși corbul nu se mișcă, înțepenit prin efectul unei mâncări atât de nenaturale; unchiul copilului încordează arcul, se apropie, lovește; și corbul cade jos cu săgeata.
>
> Pipăind inelul în gâtul pasărei, tânărul îl lasă acolo, pășește vesel înainte și, aducând pe soru-sa cu copilul la Domnul Ardealului, îi dă în mână inelul și-i oferește și pe minunatul corb.
>
> De atunci Țara Românească *are un corb în sigiliu.*
>
> Principele Ardealului dede lui Negru titlul de voievod.
>
> Crescând mare, prin mijlocirea tătâne-său, Negru capătă voivodatul Făgărașului.
>
> Acesta a fost fondatorul Țării Românești …

Corbul e marca dinastiei *Corvinilor* dincolo de Carpați, a dinastiei *Basarabilor* dincoace. Abia în secolul nostru poeții Văcărești au acvilizat corbul și Domnii de la 1821 încoace l-au substituit în marca țării.

Dar legenda de mai sus nu dovedește numai legătura între Corvini și Basarabi, ci mai mult: perzistența miturilor de origine arică în memoria poporului nostru.

Legenda lui Costin e legenda Sakuntalei, dramatizată în limba sanscrită de Kalidasa. E aceeași poveste — numai în Sakuntala corbul e înlocuit printr-un pește din râul Ganga.

Dar ce știu ungurii?

Li s-a superpus ca element de cultură tot veneticul, incapabil de-a fi profesor de patru clase primare dincolo de Laita și, fiindcă acest soi de oameni privesc știința și istoria ca un fel de marfă care trebuie apretată după gusturile primitive ale ungurilor, de-aceea volume de plagiate și de neagră ignoranță se scriu de către d-alde Hundsdorfer (răsbotezat în Hunfalvy) prin cari, fără nici o probă pozitivă, prin reticențe și sofisme, se tăgăduiește continuitatea românilor în Dacia.

Parec' ar simți că Hunedoara e leagănul dinaștilor români, de-aceea s-aruncă cu toată furia de maghiarizare asupra acestui ținut. E probabil că și dinaștii Moldovei sunt originari din Hațeg. Nepotul de soră a celui din urmă Piast, Ludovic I, rege polon și maghiar, a donat la 1363 satul Zalazd din ținutul Hunedoarei contelui Vladislav, fiul lui Mușat din Almagiu, și fiilor săi Petru, Ioan, Alexandru și Mușat. Un Petru Mușat e Domn în Moldova (1375-1392) și întemeietorul dinastiei din care, ca culminațiune, a răsărit Ștefan V Mușat cel Mare. Chiar maramureșenii par a fi din Hațeg. Ce e

Maramureș decât o combinare între numele român al Porții de Fier (Marmura) și numele Murășului, care curge la nordul ținutului?

Astfel sub un Piast și mai târziu sub un Jagelon (din Litvania) care, pe lângă Coroana Poloniei, era ales — prin influința lui Ioan Corvin — rege al Ungariei, românii se ridică și se răspândesc în Carpați și în promontoriile lor, ba le dau ungurilor chiar pe regele Matei I — și tocmai acest ținut, ilustrat prin strămoșia a trei dinastii române, să fie acela în care poporul nostru să se fi substituit maghiarilor? Vârfurile cele mai înalte ale Părincului (Paniculum), Schelvoiului, Cârjei și Retezatului au nume ungurești?

La banchetul dat în onoarea acelei adunări pseudoarheologice un alt înțelept — îndealmintrelea notar public, cu clasicul nume Sandor Iosef, a ridicat un toast — într-un ținut *curat românesc, bineînțeles* — zicând: „Să trăiască tot ce e maghiar! *Să piară tot ce nu e maghiar!*“ Invers: „Să piară tot ce e maghiar! Să trăiască tot ce nu e maghiar!“ Onorabilul Sandor va recunoaște că se potrivește ș-așa.

La intrarea ciangăilor imigranți în Deva, niște ciobani se uitau, desigur râzând, căci românul e de felul lui râzător, la sărăcimea care trecea pe drum. Un alt ungur, notar la fondurile orfanilor (români bineînțeles), fonduri cari se fură regulat în Ungaria, le zise răstindu-se „în lături, călăilor!“.

Iată în ce mod maghiarii vor să ducă civilizațiunea în Orient!

Dar ca probă de marea ignoranță a adunăturilor cari guvernează Ungaria vom cita faptul următor:

În ținutul Solnoc-Dobâca, populat în majoritate de români, li s-a împărțit comunelor câte-un dicționăraș româno-maghiar de nume proprii ca să serve pentru a traduce numele noastre de botez în echivalente curat unguresți.

Se știe ce rol joacă Mineiele adică *Viețile Sfinților* și *Calendarul* în viața poporului nostru.

Datina e ca copilul să primească numele sfântului în a cărui zi s-a născut, încât onomastica și ziua de naștere cad astfel firește în una și aceeași zi. Numai din respect deosebit pentru voința nașului românul se abate de la această regulă. E natural așadar ca numele de botez ale românilor să fie foarte variate, ceea ce înlesnește constatarea identității mai mult decât dacă pe toți i-ar chema Janos și dă totodată un teren vast fantaziei poporului, care scurtează aceste nume sau le adaoge cu sufixe dezmierdătoare.

Nu lungim aceste șiruri spre a arăta cum traducerea aproape a oricărui nume probează ignorarea celor mai elementare cunoștințe de istorie și de linguistică. Înșirăm numai mai la vale aproape totalitatea acelor termene, din cari se va vedea că aproape toate sunt fals traduse. Numai câteva probe: Anania, nume biblic de bărbat, e tradus prin numele femeesc Anna; Ephraim, numele unei ginți ebraice, se traduce cu tartaricul Elemer; Hierotheus cu Rudolf; Eustachius cu Albert; Zenobia, regina Palmyrei, cu tartaricul nume de bărbat Zeltan ș.a.m.d. Cititorul le poate vedea pe toate sub un titlu special.

Și aceşti oameni săraci, ignoranți, malonești în politică și în știință, vor să ducă civilizațiunea în Orient?!

❦

TRADUCERI UNGUREȘTI

[15 iunie 1883]

Relativ la cele scrise mai sus reproducem, rectif când se-nțelege traducerea pe care un maghiar a făcut-o numelor de botez ale românilor din Solnoc:

Afimia — din Euphemia (bineprevestitoare) se traduce cu Amalia;

Anania — nume biblic de bărbat, se traduce prin Anna. Prorocul Anania, ungurindu-se, devine androgin.

Artemie — (de la artemia sănătate, întremare) se traduce prin Aurel.

Ariton — (Chariton, Gratiosus) se cheamă Ambruș (Ambrosius).

Dochia — (gr. Eudokia, buna favoare) ungurește = Dorrotya. Pe Eudochia, nevasta împăratului Teodosiu, autoarea poemei Homerokentra, o chema Dorottya?

Despa — (Despina, Despoina — stăpână, împărătească, fiica lui Neptun și a Cererii) se cheamă pe ungurește Döme, adică Dumitru.

Efrem — numele biblic Ephraim se traduce cu numele tartar Elemèr.

Eufrosina — (de la gr. euphrosyne, veselie, plăcere, Hilaria, una din cele trei grații) se cheamă ungurește Erszebet.

Firona — (Verona) nume de femeie se traduce prin numele bărbătesc Ferenc (Francisc).

Gafta — (Agathe, Bona) se traduce cu Gizella.

Gherman — (lat. germanus, frate drept) se cheamă Gyerö.
Gerasim — (gr. Gerasmios, Spectabilis) se cheamă Gyárfás.
Gapia, Agapia — (gr, agape, iubire) se cheamă Agnes.
Istratie — (gr. Eustratios, bine oștitorul) se cheamă ung. Szende (blând).
Iftimie — (gr. Euthymios, cel cu inimă bună) se botează Imre (Emeric).
Iroftie — (Hierotheus) se traduce cu Reszo (Rudolf).
Istafie — (gr. Eustachius, cel ce dă bune roade) se cheamă Albert
Isai — (nume biblic Iesaias) se cheamă István (Stefan).
Ilontie — (Leontius) se traduce cu Lajos (Ludovic).
Iov — (nume biblic: Hiob) se traduce cu Ioszef.

Până și cartea lui Iov, acea parte pesimistă a Bibliei din care se vede că lumea e deșartă ca învățătura ungurească, nu scapă de traducere.

Condratie — (St. Quadratus, episcop în Atena pe la a. 126, discipol al apostolilor, autor al unei Apologii a creștinilor adresată împăratului Adrian) se numește Kálmán
Melentie — (gr. Meletios, silitorul) ung. Máte
Melentia — (Meletia) ung. Martha
Minodora — (purtătoare de dar) ung. Minna
Macoveiu — nume ebraic Maccabaeus, ung. Marton (Martin)
Maxim — (Maximus) ung. Miksa
Mirilă — diminutiv de la Mirea, ung. Karoly
Martial — (Martialis) ung. Marte (Martinus)
Nichita — (Niketas, învingătorul, Victor) ung. Nandor (Ferdinand)
Nastasia — (Euthanasia) ung. Anna
Olimpiu — (Olympios — cerescul) ung. Otto
Pantea — (Panteleemon gr.) Pantaleon
Pintea — (item de la Pintilii — Panteleemon) ung. Petö
Porfir, Porfirie — (Porphyraios, de purpură) ung. Péter
Pelagia — (pelagia marina, ergo Marina) ung. Panna
Parasca — (Paraskeve, pregătire, sf. Vineri), ung. Piroșca (Rosa)
Paraschiva — (item Paraskeve) ung. Piroșka
Rafila — (Rachela, nume biblic) ung. Rosza
Spiridon — (Speiridion) ung. Simon
Sofron — (sophron, înțelept) ung. Szombor
Sofrona — (sophronia gr. înțelepciune) ung. Sara

Zamfira — (de la Sappheiros, Zamfir, piatră nestimată albastră) ung. Samu

Sema — (Xenia, peregrina, alienigena = străină) ung. Szeren

Tifor — (-chifor, Nikephoros, purtător de biruință — Victor) ung. Tibor

Tanasia — (Euthanasia), ung. Anna

Trifan — (triphanos, triluciu) ung. Tamas (Toma)

Titiana — (fem. de la Tatius și Tatianus Tatiana, nume italic) ung. Terez

Telentie — (Terentius, nume latin) ung. Lorincz (Laurentius)

Trif — (Trif-an, triphanos, triluciu) ung. Tihamer, nume tartaric

Tira, Tirila — (Kyrillus) ung. Karoly

Titian — (Tatianus) ung. Tizian

Tiim — (-chim, -achim, Ioachimus, nume biblic) ung. Ieno

Usztina — (Augustina) ung. Iulia

Villa — (slav. vila nympha) ung. Sibylla

Vârtan — Vârtoc (slav de la vurut, hortus — Olitor) ung. Vidor (Vasile)

Vasilică — (Vasil-ică, Vasile, bazileus, rege) ung. Laszlo (Vladislav)

Zenobia — (numele vestitei împărătese a Palmyrei prinsă de Aurelian și purtată în triumf; asemenea numele unui oraș al Syriei lângă Euphrat întemeiat de ea) ung. Zoltan (fiul lui Arpad).

Am propune autorului maghiar să s-apuce de traducerea de opere istorice și geografice după același metod și cu aceleași cunoștințe linguistice. Ne-am pomeni atunci că pe Caesar l-a chemat Șulem-Fekete, pe Alexandru al Macedoniei Elemer, iar pe Napoleon Rosza Sandor.

❦

[18 iunie 1883]

Serbarea guvernamentală care s-a ținut la descoperirea statuei lui Ștefan V cel Mare (1456—1504) a dat ocazie la oarecari estravaganțe din partea roșiilor, cari n-au rămas fără urmări, de nu grave, supărătoare cel puțin.

Serbare *guvernamentală* zicem, pentru că din capul locului s-a băgat de seamă că roșii n-au îndestul tact pentru a nu se servi chiar de-o asemenea ocazie în favorul panglicăriei revizioniste și a frazelor sforăitoare și că se adună împrejurul bronzului ce reprezintă pe marele Domn nu spre a-l glorifica pe El, ci spre a lustrui nulitățile lor sub razele numelui său.

De aceea lumea mai bună n-a venit la serbare.

Regele a fost primit în Iași de către paragrafele bugetului statului, despărțite în plutoane de funcționari, de către viitorul foarte problematic al școalelor primare și de către câțiva negustori izraeliți.

Societatea ieșană în înțelesul adevărat al cuvântului s-a abținut cu totul de la serbare, lăsând câmp deschis lumii oficiale și oficioase.

Și la ce să fi venit oare? S-audă pe d-nii Cariagdi, Grădișteanu și C.A. Rosetti vorbind despre Ștefan Vodă, a cărui istorie o cunosc tustrei la un loc atât pre cât cunoaștem noi istoria Chinei? S-auză pe un d. Verussi, pictor de profesie și ofițer al stării civile din grația stăpânirii, zicând că un scaun din satul Vânătorii Neamțului e tronul lui Ștefan Vodă? S-auză valuri de ignoranță revărsându-se asupră-le, din partea unor oameni cari n-au ochi ca să priceapă suta a cincisprezecea și pe oamenii ei și cari, fără umbră de respect pentru adevăr, drapează pe gigantul trecutului în hainele pestrițe ale unei păpuși? Să vii să vezi cum asemenea inteligențe laudă în față pe Ștefan și fac aluzie, în dos, la contimporanii de care atârnă favorile publice? Pentru asta să fi venit cineva, ca s-auză nesfințindu-se religia trecutului prin platitudini moderne?

Cu toate că discursurile aveau acrul unor improvizațiuni nemistuite, nedemne de numele eroului, foile din Buda au luat în serios aiurările unui d. Grădișteanu bunăoară, au scris filipice, au neliniștit până și pe calmii oficioși din Viena, ba i-a dat chiar foii din Strada Doamnei ocazia ieftenă de-a declara cu emfază:

> Vom fi învinși, dar, căzând astăzi cu onoare, națiunea română va reînvia mâni și-n acest *mod va re 'nvia* în toată întregimea ei.

„În acest mod va re 'nvia“ e locuțiune clasică. Se vede că există mai multe moduri pentru a muri și a învia.

Alții dintre oratori au numit Iașii cetatea lui Ștefan cel Mare, deși chiar copiii știu că Iașii sunt scaunul lui Lăpușneanu și că Suceava era cuibul Domnului Moldovei. E ca și când s-ar numi Bucureștii cetatea lui Radu Negru, deși acesta la Câmpulung rezida.

În fine clasicul d. Grădișteanu spune că — într-o exploziune *de dragoste* — „bea în sănătatea femeilor române, căci atât valorează un popor cât valorează femeile sale“.

A esploda pentru atâta lucru dovedește un grad aproape necuviincios de combustibilitate. În orice caz în acest toast ar fi putut — d-sa îndeosebi —

să lase cu totul afară numele unei Auguste persoane, care va fi puțin cam… uimită de onoarea ce i-o face d. Grădișteanu.

D-sa nu uită nici pe consiliarii tronului — pe *bătrânii țării* cum îi numește — dintre cari unul, d. Ioan Brătianu, a dat o dovadă strălucită de respect față cu *cele rămase din bătrâni,* prefăcând mormântul lui Mircea cel Mare în pușcărie pentru a crea o sinecură unei rude a Simulescului. Apoi onorabilul mai vorbi și de alți oameni, de cari n-avea nici un drept de-a vorbi:

> Sunt unii cari lipsesc de la această solemnitate — nu știu pentru ce și nici voiesc să cercetez — români sunt și ei; să nu-i uităm, Maiestate … Ei te iubesc ca noi toți (de ex. ca baronul de Hahn, Candiano, Orășanu) căci ei văd în Maiestatea Ta nu pe regele României, ci pe *regele românilor,* cu concursul *cărora Maiestatea Ta vei recăpăta pietrele prețioase* ce mai lipsesc însă din coroana lui Ștefan cel Mare.

În adevăr lipsește Basarabia din acea coroană!

Și tu, Doamne Ștefane, stăteai mult și rece asupra acestei adunări de precupeți de hotare și n-ai izbit cu ghioaga Ta răpuitoare de eroi în capetele acestor reptile, acestor agenți provocatori ai străinătății.

O Doamne, Doamne, că mare mult ne-ai uitat!

Tu, scutul Creștinătății și cetatea Crucii, ai ascultat pe un C.A. Rosetti care-și bate joc de legea Ta strămoșească și care ca mâni se va îngropa ca patrupedele, fără preot și fără lumină.

Tu, care de patruzeci de ori, în patruzeci de bătălii te-ai aruncat în rândul întâi al oștirii, căutând martiriul pentru țară, asculți oameni pentru cari patria și naționalitatea sunt o marfă pe care-o precupețesc?

Tu, ale cărui raze ajung până la noi ca și acelea ale unui soare ce de mult s-a stins, dar a cărui lumină călătorește încă mii de ani prin univers după stingerea lui; tu, care, însuți nemuritor, ai crezut în nemurire și, lumină din lumină, ai crezut în Dumnezeul luminii, s' asculți pe acești oameni incapabili de adevăr și de dreptate, pe acești traficanți de credințe și de simțiri?

În adevăr, ce fericire pentru *toți* românii, ce onoare de-a fi cetățeni într-o țară în care d. Grădișteanu, strălucitor prin morală și dezinteresare, ajunge om mare! Ce fericire pentru *toți* românii a vedea mâna regelui lor strângând pe-a onorabililor eroi din glorioasa noapte de 11 fevruarie?

Ce fericire pentru *toți* de-a se vedea cetățenii unui stat în care fidelitatea fevruaristă se decorează, în care se pun semne de onoare pe piepturile celor

ieșiți cu succes din academia Văcăreștilor!

Ar fi pentru toți românii o onoare, o fericire nespusă de-a trăi într-o țară guvernată de semenii morali ai d-lui P. Grădișteanu.

Sunt naivi cari cred că a urmări o *idee* politică cu orice preț e rău; că nu e indiferent principiul de viață în virtutea căruia un popor se constituie, că e mai trainic un popor incult, sărac, dar onest, decât unul, oricât de cult, dar nelegiuit și lipsit de orice scrupule. Sunt de ex. oameni cari cred că e mai bine a renunța la un plan decât de a-l urmări prin mijloace care-ar face ca un popor întreg să aibă aceeași concepțiune de onestitate și jurământ care au preponderat în glorioasa noapte. Chiar Ștefan Vodă va fi avut ideea naivă, el care punea ideea mai presus de toate. Dar el nu știa nimic — d. Grădișteanu e un înțelept și un virtuos. După ce țara noastră s-a moralizat atât de mult, în zilele lui Carol îngăduitorul, ar trebui să mai atragem și pe alți români în sfera noastră de profundă moralitate și de profundă onestitate publică și privată.

Poate că numai oameni răi or fi zicând că cei ce speculează patriotismul și naționalitatea la umbra mormintelor, cei ce, pentru a stoarce aplauze, compromit pozițiunea conaționalilor din alte țări, ar fi agenți provocatori ai străinătății, plătiți sau plătibili, de vreme ce asemenea oameni sunt venali!

Ei, dar românii sunt pățiți și nu vă vor asculta. Alte mâini, mai pure, alte inimi, lămurite în flacăra durerii și a abnegațiunii, vor ridica semnul tainei ce-i mărturisite înaintea unui popor ce-și așteaptă mântuirea, nu mâni de negustor de vorbe și de principii, nu mâni de speculanți de sentimente.

Cât despre Austria, știm că, cu tot zgomotul gazetelor sale, ea nu va da nici o importanță aiurărilor unor oameni ușori și amețiți. Viena ne cunoaște mai bine decum ne cunoaștem noi înșine și n-o induc în eroare asemenea declamațiuni goale.

Numai unele rectificări ne permitem.

O foaie din Viena („Deutsche Zeitung“) numără pe d. Grădișteanu între familiile din Moldova. A păzit Dumnezeu Moldova de-asemenea virtuți.

Zgomotele foilor ungurești sună ca totdeuna a deșert, pentru că presa lor înclină a exagera toate. La Viena rezidă din contra o politică calmă și de veacuri bine sfătuită, o dinastie străveche, care, în decursul lungii sale vieți istorice, va fi trecut cândva și prin apele demagogiei și va ști, din Regestae dacă nu din practică, la câtă umilire ajunge o coroană și un popor, care, ca noi, coboară în noroiul desfrâului și al neadevărului.

❦

[21 iunie 1883]

„Monitorul“ de ieri, duminecă, publică următorul comunicat, privitor la toastul d-lui Grădișteanu:

> Ziarele din țară și cele din străinătate se ocupă de oarecari cuvinte pronunțate cu ocaziunea festivităților ce au avut loc la Iași, la inaugurarea statuei lui Ștefan cel Mare. Cuvintele aceste, *în parte exagerat, în parte neexact reproduse,* au fost pronunțate *prin surprindere* d'o persoană *care n-avea nici un rol oficial la acea solemnitate.* În tot cazul, guvernul, îndată ce și-a dat seamă de caracterul ce-ar fi putut să li se atribuie, *a oprit publicarea lor în „Monitorul oficial“*. Ele ar fi trecut *negreșit nebăgate în seamă* dacă ziare *ostile țării* nu le-ar fi esploatat.
>
> Dacă fiecare cetățean adevărat iubitor de țară trebuie să regrete orice cuvinte nesocotite cari pot turbura bunele relațiuni internaționale, mai ales cu puterile vecine, fie aceste cuvinte zise chiar de-o singură persoană, guvernul nu poate decât a dezaproba în modul cel mai energic și pe cale oficială, asemenea manifestări și tendențe, orideunde ar proveni ele, pe cari dealtmintrelea bunul simț al națiunii le-a judecat deja.

Cu această ocazie ne-aducem aminte de-un curios incident. Pe la 1867 apărea în București o foaie umoristică, „Scrânciobul“, redijată de spiritualul d. Grădișteanu. Pe-atunci, d. Brătianu încuraja încă insurecțiunile din Bulgaria și, ca și acum, partidul roșu se lăuda cu așa ceva ca luarea Transilvaniei. D. Grădișteanu nu era încă roșu; s-a făcut mai pe urmă, mai ales de când a început a-i trebui foarte mulți bani. Spiritualul domn a publicat atunci în „Scrânciobul“ o caricatură în care întreg partidul său actual era reprezentat desculț, cu părul ieșit prin căciulă, în frunte cu Papiu mergând să ia Transilvania.

Ideea uniunii politice poate fi periculoasă pentru poporul întreg, poate fi inoportună, nepractică, superfluă chiar, ea poate fi politicește indiferentă. Dar atât de grozav de ridicolă precum o găsea d. Grădișteanu nu este și n-a fost niciodată. Din contra, sincer și dezinteresat mărturisită, este o idee respectabilă. Furia cu care a ridiculizat-o d-sa atunci a indignat atât de mult pe ardelenii aflători în București încât au dus acel număr al „Scrânciobului“ cu procesiune în fața Academiei și l-au ars pe rug în prezența publicului. *Liber igni, auctor patibulo dignus.*

Oare acelaș d. Grădișteanu care și-a bătut joc de ideea unității la 1867 este azi sincer? E alt caracter și altă inteligență în acest domn decum era

acum cincisprezece ani? E d-sa azi capabil a avea alt cult pentru o idee decum îl avea atunci? Credem că nu.

Cunoscând o dată maniera de-a fi a d-lui Grădișteanu și știind că d-sa, în acelaș chip în care și-a bătut joc de-o idee, e în stare s-o preconizeze, însă desigur nu *gratis,* ci în schimb c-o plată oarecare pentru limba sa de advocat, ne 'ntrebăm cine să-l fi pus să rostească memorabilele sale declamațiuni din Iași?

Evident guvernul; acelaș d. Brătianu care la 1867 înarma insurecțiunea bulgară și aiura de luarea Ardealului ca și când ar fi fost vorba de-a se lua un dejun la Florica.

Așadar: pus de guvern a vorbit dezinteresatul d. Grădișteanu.

De-aci urmează că comunicatul pe care l-am publicat mai sus nu este pus de bunăvoie unde stă, ci în urma unei impuneri din afară, a unei presiuni formale din partea legațiunii imperiale și regale.

D. Brătianu a făcut pururea paradă de vorbe, ca și cu vestitul mesaj, iar în urma unei asemenea parade vin scuzele umilite ale blondului d. Stătescu, cari restabilesc, prin adâncă și servilă umilință, echilibrul deranjat prin cuvinte îndrăznețe. Astfel, obraznici în cuvinte, lași în acte, d-lor espun țara la umiliațiuni.

Cu unica țintă de-a câștiga popularitate și de-a ajunge la putere au esploatat în mod cinic ideile, nemature sau neoportune, cari sunt în stare a încălzi inima poporului nostru, iar ajunși odată la guvern le renegă.

Toată lumea înțelege ca un guvern să fie silit și să se simtă obligat de a fi prudent; dar ceea ce nu pricepe nimenea e acea fanfaronadă ticăloasă, urmată de scuze și de umiliațiuni cari nu se răsfrâng numai asupra dumnealor, cari nu au ce pierde, ci cad asupra națiunii întregi.

De aceea nu este exact ceea ce afirmă comunicatul, că toastul din Iași a fost rostit prin *surprindere* de către o persoană care n-avea nici un „rol oficial la acea solemnitate“. D. Grădișteanu e, atât prin prezentul cât și prin trecutul d-sale, espresiunea cea mai pură a regimului actual, a fost patru ani de-a rândul oratorul și leaderul guvernului Brătianu în Senat și e azi deputat în Cameră, unde în cestiunea revizuirii va juca fără îndoială acelaș rol de apărător al guvernului ca și-n Senat.

Conform ceremonialului stabilit de d. mareșal al Curții M. Sa este *atât* de scrupulos în această privință încât nici măcar pe niște bieți moșnegi înălbiți în grijile țării și ale neamului românesc, cum sunt Lascar Catargiu, Florescu și Kogălniceanu, nu vrea să-i primească fără observarea *ad*

litteram al acelui reglement ceremonios, conform, zicem, acelui ceremonial *strict de la care nu există abatere posibilă* pentru nimenea, *oricine ar fi acela*. Onorabilul d. Grădișteanu a fost *însărcinat să poarte un toast în sănătatea Maiestății Sale, Reginei*, lucru care n-a putut fi încredințat, după toate regulile etichetei ș' ale bunei cuviințe, decât personajului celui mai important și celui mai *respectabil* din acea respectabilă adunătură care are onoarea a înconjura pe M. Sa Regele. Mai mult încă. În fața tuturor, M. Sa Regele a binevoit a strânge mâna acelui onorabil … orator.

Astfel, când guvernul este *inter pocula* și e vorba să s-arunce praf în ochii lumii, lasă cu bucurie s' alunece vorbe nesocotite și provocări ridicule; dar când s-a risipit și fumul gloriei și fumul vinului, când guvernul se regăsește față-n față cu varga ridicată a legațiunii imperiale, atunci, se 'nțelege, prin comunicate umilisime și *impuse*, caută a retracta pe cât poate, c-un aer servil și nedumerit, declamațiunile cari i-au scăpat la chef de șampanie.

Un adevăr am voi să-i rămâie cititorului din toate acestea: că d. Grădișteanu a vorbit ca *reprezentant al guvernului;* că comunicatul care l-a dezmințit e datorit presiunii Austriei.

❦

[22 iunie 1883]

Mâine vom publica articolul din „Neue freie Presse“ privitor la toastul ridicat de d. Petre Grădișteanu. Ne rezervăm a mai vorbi asupra acestui incident caracteristic; deocamdată observăm numai că, prin retractările și scuzele sub forma de comunicate făcute de guvern prin „Monitorul“ de ieri, cestiunea pare terminată pe calea diplomatică între guvern și Imperiul austriac, însă nu o credem terminată între guvern și țară. Guvernul va avea să dea seamă opiniunii publice, întâi: pentru declamațiunile nesocotite ale oficialului d. Petre Grădișteanu, declamațiuni cari nu sunt câtuși de puțin ale unei persoane private, cum zice mincinos comunicatul. D. Petre Grădișteanu a avut situațiunea de leader al majorității în fostul Senat, astăzi este deputat în Constituantă și unul din purtătorii steagului moralității rosettești în cestiunea revizuirii. El este Benjaminul președintelui Consiliului, va să zică nu este o persoană privată și fără nici un rol oficial la acea solemnitate și, oricât de binevoitor ar fi d. Grădișteanu pentru guvernul de astăzi, nu credem să sufere în tăcere disprețuitoarele cuvinte ale

„Monitorului“. A doua minciună a comunicatului, cumcă cuvintele d-lui Grădișteanu n-au fost nici esagerate nici neesact reproduse, ca martori avem sutele de persoane cari le-au auzit, ca probă scrisă „Monitorul“ însuși, care, vorbind despre toastul d-lui Grădișteanu, vorbește de cuvinte bine-simțite, cu aplauze frenetice. În sfârșit, avem chiar mărturia personajului în cestie și scrisoarea care a trimis-o „României libere“. Dar cea ce dă o neasemănată importanță acestui discurs de sfârșit de masă este prezența Regelui la banchet. Oricine știe că, atunci când se întâmplă ca un suveran sau un președinte de republică să asiste la o solemnitate de felul acesta, toate discursurile și cele mai neînsemnate toasturi cari au să fie ridicate sunt comunicate guvernului, numărul și textul lor este hotărât dinainte și nimănui nu-i este permis nici a improviza o cuvântare care n-ar fi fost autorizată dinainte, nici a schimba ceva în textul discursului său. În Franța, care este o republică, așa se petrec lucrurile. D. Grévy n-a consimțit să asiste la banchetul de inaugurare al noului Hotel de Ville decât după ce a fost complecta înțelegerea între guvern și municipalitatea Parisului asupra cuprinderii discursurilor ce trebuiau rostite și nu era vorba atunci decât de chestiuni curat interioare. La noi, o țară mică, înconjurată de puternici și uneori indispuși vecini, un Petre Grădișteanu își permite a atinge și compromite cele mai delicate cestiuni ale politicei esterioare și a le rezolva în fața guvernului și a regelui *ex abrupto* și cu vreo zece pahare de șampanie în creieri. Și aceia cari înconjoară pe Regele, atât de severi asupra etichetei în alte împrejurări, în cari ar fi rezultat mult bine și puțin rău a i se da o ușoară atingere, permite în fața lui să se calce toate regulele, nu numai ale etichetei monarhice, dar chiar ale celei mai simple bune-cuviințe; și toată tagma oficială adunată în această sărbătoare găsește firesc și cuviincios ca să luăm Basarabia, Banatul, Bucovina, Transilvania la sfârșitul mesii, cu armata de sticle goale și de pahare sparte. Ca d. Grădișteanu să fi fost special însărcinat de mareșalul Curții și de minister să închine în sănătatea femeilor române și celei mai nobile din ele, a augustei și respectatei soții a Regelui, asta e o cestie de etichetă interioară pe cari familiarii palatului o combină, o hotărăsc după cum cred mai bine. Dar nu tot așa merge când același d. Grădișteanu, din ce în ce mai aprins, sare și peste hotarele țării și peste marginile celei mai vulgare prudențe; căci aceste hotare sunt păzite în timp de războiu de armate și de întăriri serioase și, în timp de pace, de bunele cuviințe diplomatice. Care este rezultatul unor asemenea destrămări guvernamentale? Rezultatul cel întâi și cel mai trist

este de a profana și pângări un ideal frumos, o idee patriotică și măreață, care desigur pentru moment e respinsă de toți oamenii politici și chiar de patrioții înțelepți, dar care are dreptul să doarmă tainică și liniștită în cugetul câtorva nobili visători. A o lua cu brutalitate din casta ei locuință și a o da pe mâna oficialilor este tot atâta ca și cum ai târî o vergină în saturnalele curtizanilor. Altă consecință este de a reprezenta poporul român ca un popor revoluționar, neliniștit, care se uită necontenit peste hotarele vecinilor săi și nu aspiră decât la răsturnări și la anexiuni, pe când în adevăr acel popor pacinic n-are alte aspirațiuni în afară decât a păstra ce are și înăuntru de a fi ceva mai puțin jefuit de banda guvernamentală.

Acei dar cari în fapt dau Basarabia, dau Dunărea, dar în cuvinte anexează toată românimea de la Nistru până la Tisa comit o îndoită crimă, întâi: de a înstrăina ce avem; al doilea: de a scuza până la un oarecare punct pe vecinii noștri de cotropirile lor, fiindcă le dau pretext prin fanfaronadele lor mișelești, la cari ei cei dintâi nu cred, le dau pretext de a încălca drepturile noastre pentru a-și apăra propriele lor hotare. Acest pretext este bun și diplomația străină știe minunat să se serve cu dânsul, deși ea cunoaște mai bine cât de puțin are a se teme de România lui Ion Brătianu și a lui Petre Grădișteanu. Lașitate în acte, obrăznicie în cuvinte: iată deviza guvernului actual, pe care viitorimea i-o va lipi pe frunte.

❦

[23 iunie 1883]

O probă pentru cele afirmate în numărul nostru de alaltăieri cu privire la toastul d-lui Grădișteanu și totodată o verificare a aserțiunii că guvernul austriac ia cam *peste picior* elucubrațiunile acestui buchet de virtuți în descompunere ne dă „Neue freie Presse“ prin articolul pe care-l publicăm imediat la vale.

Constatăm că foaia vieneză, cu sânge rece, discută declamațiunile acestui domn cunoscut în România prin nestatornicia sa politică și prin venalitatea sa advocățească.

Dar iată articolul în întregul lui:

> *În capitala României s-a răspândit faima că reprezentantul Austriei va cere explicațiuni guvernului român asupra unui discurs ținut de d. Grădișteanu la Iași cu ocazia dezvălirii statuei lui Șfefan cel Mare. Reprezentantul Austriei nu s-a achitat încă de misiunea sa numai pentru că ministrul de esterne lipsește pentru moment din*

București, dar întrebarea relativă i se va pune d-lui Sturza numaidecât îndată ce se va fi întors la post.

Cititorii noștri știu de ce soi a fost discursul care a izbucnit din d. Grădișteanu. S-au afirmat lucruri pe cari nu ne obicinuisem a le auzi decât de la membrii Irredentei din Italia, iar impresiunea penibilă pe care-a trebuit s-o producă 'n Austria se adaoge încă prin faptul că în prezența regelui s-a ținut discursul, ba chiar lui i s-a adresat. D. Petre Grădișteanu, care a vorbit cel din urmă la banchet — în favorul căruia însă ora înaintată se poate invoca ca circumstanță atenuantă — a ridicat un toast în sănătatea provinciilor surori Bucovina, Banatul și Transilvania, cari ar fi lipsind încă, din nefericire, Coroanei României, dar cari poate nu-i vor lipsi totdauna. Apoi, adresându-se către rege, zise: „Frumoasă este coroana voastră, Sire, dar mai lipsesc încă câteva mărgăritare din ea; fie ca ele să înmulțească într-o zi podoaba Coroanei Voastre!“ „L'Independance roumaine“, după care cităm și noi, adaoge că regele Carol ar fi ciocnit cu d. Grădișteanu și i-ar fi strâns mâna zâmbind.

Cumcă o asemenea întâmplare nu poate luneca fără urmă pe lângă guvernul austriac înțelege oricine. Asemenea acte de sinceritate prea izbesc în buna cuviință internațională pentru ca să le lași să treacă fără reprimandă și găsim cu cale și în regulă ca reprezentantul nostru din București să primească avizul de-a se informa mai de-aproape de la d. Sturza asupra acestui discurs de banchet. Nu ne îndoim o clipă că ministrul de esterne se va sili a face declarații cari să satisfacă. El o datorește nu numai demnității Austriei, ci și interesului bine înțeles al țării sale, care e avizată a trăi în pace și prietenie cu Austria și care desigur n-are nici un motiv de-a vedea sporindu-se prin provocațiuni nesocotite ale unor patrioți prea aprigi acea rea voință pe care România a produs-o deja prin atitudinea ei în cestiunea dunăreană.

D. Grădișteanu nu va provoca nici un război între Austria și România; ministrul de esterne se va lepăda de dânsul fără îndoială. Dar ideea pe care-a rostit-o cu atâta nesocotință, la un loc atât de nepotrivit, nu bate câmpii numai în capul d-sale, ci în multe altele și, atunci când vinul i-a dezlegat limba, a dat numai espresiune unei idei care ne revine în toate visurile megaloromâne. Dar e foarte periculoasă această frumoasă idee; nu atât pentru Austria, care va ști desigur să-și mănție posesiunile în contra României, ci pentru compatrioții d-lui Grădișteanu mai cu seamă. Vaza Austriei nu sufere tocmai mult dacă un senator român mănâncă la desert câteva provincii, dar bunele relațiuni între monarhia noastră și România se pot zgudui dacă s-ar repeta prea des asemenea aluziuni flămânde la proprietatea noastră.

Ne-ar părea foarte rău de una ca aceasta, căci, cu toată disensiunea care desparte pentru moment Austria de România, cu toată îndărătnicia ce se opune la București în contra deciziunilor Conferenței de la Londra, credem că e o necesitate politică ca între Viena și București să existe relațiuni bune.

România e singurul stat al Peninsulei Balcanice care nu e slav; singurul care nu-și întemeiază toată speranța, tot viitorul, toată existența pe sprijinul Rusiei. După cel din urmă război Bucureștii s-au putut convinge cât plătește amiciția rusească, cum diplomația rusească răsplătește ajutorul dat la vreme de nevoie.

Sârbi, muntenegreni și bulgari privesc cu speranță și încredere la Petersburg; spiritul lor național arată, ca acul magnetic, pururea spre miazănoapte.

Ei s-ar confunda bucuroși în imperiul universal pe care-l predică apostolii panslavismului; ar privi fără durere cum naționalitatea lor proprie dispare în cea rusească.

România însă, remarcabil avanpost latin în Orient, are voința tare și îndreptățită de-a duce o viață proprie națională; numai cu îngrozire se gândește la eventualitatea de-a fi înghițită de Rusia.

Alianța cu Rusia n-a fost considerată la București din alt punct de vedere decât ca mijloc necesar pentru a ajunge la scopul eliberării și autonomiei naționale.

De când le-a câștigat pe acestea, România se silește cu îngrijire a le și păstra.

Ea veghează cu zel ca nimeni să nu i se prea apropie și toată posomorârea în cestiunea dunăreană se reduce poate la faptul că ea nu vrea să sufere nici măcar aparențele unei știrbiri a suveranității sale.

Un stat tânăr cu asemenea sentimente e avizat a sta bine cu un vecin puternic care n-are nici cea mai depărtată intențiune de-a-i știrbi independența, în orișice privire ar fi. Convingerea aceasta o au chiar bucureștenii. Oricât de mare-ar fi neîncrederea pe care ocuparea Bosniei și Herțegovinei a produs-o între popoarele slave ale Peninsulei Balcanice, nici cei mai aprigi adversari ai noștri din România n-au afirmat că am fi având de gând a anexa părți ale Regatului sau c-am fi aspirând măcar a exercita o influență, asupra politicei lui precum a exercitat-o într-adevăr Rusia de la anul 1855 până la 1879.

Din contra; Austria e acea putere care poate oferi un sprijin României când patronatul Rusiei prea s-ar face simțit la București.

Dacă România va fi silită într-o zi să se refugieze în brațele Austriei nu va avea teamă de a fi sugrumată în ele, precum i s-ar putea întâmpla în cele rusești.

Dar nici Austria nu are motive mai mici de-a cultiva relațiuni bune cu România. Celelalte state balcanice nu vor fi nicicând amice sincere ale monarhiei noastre. Pe noi nu ne înșeală nici măcar amabilitatea din Belgrad și știm unde ar înclina Serbia dac' ar trebui s-aleagă ca din senin între Austria și Rusia.

Oricât de slavofilă ar fi deocamdată politica noastră internă, ea nu va câștiga nici o inimă în Peninsula Balcanică și, dacă e vorba să căutăm a câștiga amici pe acolo, desigur nu ne vom îndrepta privirile nici la Cettinie nici la Belgrad, ci numai la București.

Austria și România au marele interes comun de-a mănține pana pe care istoria și etnografia a înțepenit-o între Rusia și slavii de sud; pentru Austria conservarea României e aproape tot atât de importantă ca și pentru România însăși.

Așa ceva nu se schimbă întru nimic prin discursuri superflue a d-alde d. Grădișteanu și acei oameni din România cari gândesc ca d-sa ar fi mult mai folositori patriei lor dacă s-ar convinge de vechiul proverb german: „Tăcerea e de aur“.

Cât despre conversațiunea pe care reprezentantul nostru o va avea în curând cu d. Sturza, am dori ca ea să fie insuflată de spiritul conciliațiunii.

Din cauza unui toast spus în stare cheflie Austria se va certa tot atât de puțin cu România precum nu se turbură relațiunile noastre cordiale cu Italia pentru că o seamă de sanguinici nesocotiți răgușesc strigând după Tretin și după Triest.

Am reprodus în întregul său articolul din „Neue freie Presse“. Tonul său liniștit, frazele sale binevoitoare la adresa guvernului României, care fac contrast cu atitudinea întregei prese de peste Carpați, nu ne lasă nici o îndoială asupra originei lui oficioase. „Neue freie Presse“ este un împăciuitor. El vrea să înlesnească guvernului românesc calea esplicațiunilor și a scuzelor. După războinicul P. Grădișteanu, care a fost însărcinat să mângâie sentimentul unui șovinism factice și să încălzească nițel primirea foarte rece la care cu drept cuvânt regele și guvernul său se așteptau la Iași, iată pe blândul și încovoiatul d-l Sturza care trimite înainte pe „Neue freie Presse“ ca să-i ceară audiență de la ministrul de la Ball Platz.

Nu luați în seamă pe acest nesocotit, zice d-l Sturza prin organul său „Neue freie Presse“ *noi suntem buni amici ai Austriei, buni vecini. Vedeți, n-avem decât un singur inamic, un singur adversar comun: pe Rusia. Iertați-ne, iertați-ne! Iartă-i, zice „Neue freie Presse“, și de astă dată. Mă port eu garant pentru dânșii. Nu vor mai face. Se vor purta bine d' aci înainte.*

Această rusofobie cu timp și fără timp este semnul caracteristic al articolelor inspirate de Ministerul nostru al Afacerilor Străine. D-l Sturza pare iscălit în acest articol ca și când l-ar fi redactat în persoană. Noi vom zice d-lui Sturza: înțelegem până la un punct oarecare necesitatea de a împăca susceptibilități diplomatice pe cari singuri le-ați provocat prin imprudența voastră. Ați vrut în fața lui Ștefan cel Mare să ridicați piticia voastră până la înălțimea marelui Domn și, neputând a-i aduce prinos mari și nobile fapte, i-ați adus declamațiuni seci și provocări după masă, fără să vă gândiți că după beție vine deșteptare și că beția cuvintelor e mai periculoasă decât a vinului. A doua zi v-ați trezit cu doftorul la căpătâi și cu d-l reprezentant al Austriei în salonul Ministerului Afacerilor Străine. Mergi dară d-le Dimitrie Sturza, mergi după obicei, îngenunche-te într-un comunicat umil, cere iertăciune, arde la București ceea ce ai adorat la Iași!

Astfel nu făcea Domnul Ștefan când sărea din Suceava și da piept la patru hotare. Dânsul nu vorbea multe, mai cu seamă după masă, dar nici hanul tătarilor, nici califul musulmanilor, nici regele Poloniei, nici regele Ungariei nu l-au văzut cerând iertare decât de la Dumnezeu. Dar aste timpuri sunt trecute!…

Să caute d-l Dimitrie Sturza să împace pe acei pe cari cu nesocotință i-a atins. Însă îi dăm o povață amicală: închinându-se Austriei și cerând iertare

cum i se cuvine, să se ferească să atingă pe ceilalți vecini ai noștri, tot atât de dârji și de puternici; să nu mai inspire multe articole în felul celui din „Neue freie Presse“ căci de! Cine știe! Să nu fie silit mâine să facă scuze și Rusiei…

[24 iunie 1883]

Comparat cu tonul liniștit și plin de demnitate pe care organe oficioase și neoficioase din Viena l-au avut fată cu extravaganțele din Iași ale d-lui Grădișteanu tonul articolului de mai la vale din „Pester Lloyd“ este impertinent, iar ideile sunt tixite de cele mai sfruntate neadevăruri istorice și politice.

Pe acest ton sunt din nefericire ținute toate apreciațiunile câte ne vin din partea maghiarilor sau mai bine a gazetarilor pseudomaghiari de origine semitică.

Pentru a aprecia după adevărata lui valoare psicologică articolul din „Pester Lloyd“ am trebui să fim semitologi. Dar valoarea lui *istorică și politică* ne rezervăm plăcerea de-a o discuta punct cu punct, căci, dacă nu putem descoperi originea etnopsicologică a impertinenței parveniților ovrei, cunoaștem însă bine istoria română, maghiară și polonă și ne rămășim a nimici punct cu punct toate neadevărurile politico-istorice afirmate de „Pester Lloyd“.

Deocamdată iată articolul foii *oficioase* din Pesta:

> *Toastul pe care senatorul Grădișteanu l-a ținut la banchetul festiv din Iași merită o atențiune oarecare nu numai prin cuprins, ci și prin corelațiunea împrejurărilor în cari s-a rostit, dacă nu de altceva măcar pentru a arăta printr-un exemplu eclatant și în lumina adevărului cam ce fel de relațiuni de „bună vecinătate“ sunt cele dintre monarhia noastră și statul român.*
>
> *Ni se zice ca o scuză în adevăr că nu prea trebuie să ținem seamă tocmai de cel din urmă dintre toastele unui banchet, de vreme ce dispozițiunea cheflie a celor de față trebuie să fi ajuns la culme.*
>
> *Dar ne mai aducem aminte și de zicătoarea, asemenea adevărată, in vino veritas[1] (în vin adevărul) și observăm anume că graiul cel neîngrădit al senatorului șovinist n-a făcut alt decât a spune-n gura mare ceea ce mișca inima celor de față.*

[1] „Pester Lloyd“ atribuie un înțeles cu totul greșit locuțiunii in vino veritas. Ea a luat naștere în Polonia sub influența latinității medie și nu înseamnă de loc că „la vin spune omul adevărul“.

Din contra, nu există stare mai amăgitoare în privirea caracterului decât cea de beție. Cel sincer devine mincinos, cel fricos se laudă cu curajul, cel vesel devine plângător, cel tăcut vorbăreț.

Deci: *in vino non est veritas.*

Proverbul are cu tot alt înțeles. La germani, la slavi, la românii din suta a șaptesprezecea asemenea existau între amici dueluri de beție, lupte frățești de încercare în băutură din cari să se vază care pe care-l va culca mai întâi la pământ.

Deci in vino veritas însemnează „nu-ți amăgi pe amic la băutură; pe când el bea în realitate tu nu turna vinul pe mânecă, pe gulerul cămășii sau pe după spate, pentru ca el să bea mai mult decât tine și să-l biruiești prin înșelăciune. — Adevăr la vin!“ Cantemir (Descriptio Moldavie) descrie un duel de acest soi, petrecut la Focșani între un moldovean și un muntean, zice el. O probă că în asemenea ocazii omul își schimbă firea e d. Grădișteanu însuși. Senatorul acesta e același Grădișteanu care, la 1867, își bătea joc prin coloanele și caricaturile „Scrânciobului“ tocmai de ideea pe care la chef a preconizat-o. (Nota red. T.)

Între cei de față se afla însă și regele Carol al României. Prezența lui devine, în fața acestui toast, de-o semnificațiune caracteristică prin împrejurarea că dânsul a ciocnit grațiozamente cu oratorul, i-a strâns zâmbind mâna și abia după aceea a părăsit sala.

Discursul senatorului constituie însă o provocare directă la adresa Austro-Ungariei.

D. Grădișteanu a îndrăznit a ridica un toast.

„Pentru provinciile surori ale regatului nostru (român) și anume pentru Bucovina, Transilvania și Banat, cari, din nenorocire, lipsesc încă dintre odoarele Coroanei noastre (române), dar care nu vor lipsi poate pentru totdauna“.

Apoi se adresează direct către Rege și zice:

„Frumoasă e Coroana Voastră, Sire, dar îi lipsesc încă unele mărgăritare. Fie ca într-o zi ele să mărească podoaba ei.“

După această tiradă nerușinată, Regele în adevăr s-a retras, dar se 'nțelege că, în împrejurările amintite mai sus, proprii a ne pune pe gânduri.

Cine crede că senatorul Grădișteanu n-a esprimat decât părerea sa individuală și se mângâie cu speranța ce-o au mai mulți oficioși din Viena că relațiunile asupra banchetului sunt inexacte sau că avem a face numai „c-o colosală lipsă de tact a

oratorului", iar nu c-o duşmănoasă demonstraţiune politică contra împărăţiei vecine; cine are această naivă credulitate cu acela în adevăr nu vom discuta.

„Credinţa omului e împărăţia sa cerească", zice proverbul german.

Noi din Ungaria însă avem motive de-a ne păzi bine.

Ridicarea monumentului pentru Ştefan Vodă cel Mare al Moldovei n-a fost nimic decât o demonstraţiune şovinistă.

Istoria e în perplexitate dacă e vorba să se dovedească în ce consistă mărimea acestui vasal al coroanei Ungariei (?!).

Infidelitate, nestatornicie, pradă, esploatare crudă a unor ocaziuni întâmplătoare sunt departe de-a da cuiva dreptul la un epitet glorificator.

Dar în această privire, cei din Bucureşti şi Iaşi pot face ce poftesc.

Mai puţin cuviincios e însă când în institutele de învăţământ ale României se predau neadevăruri istorice patente (?). Astfel citim în mult întrebuinţatul manual al lui Treb. Laurian asupra Istoriei românilor (ediţiunea a patra p. 310 et sq.) că Ştefan Vodă a nimicit oastea craiului unguresc Mateius (Corvinus) la Baia în Moldova şi l-ar fi pus pe fugă pe rege (25 noiemvrie 1467), deşi tocmai contrariul e adevărat (?) şi, deşi Ştefan Vodă a fost acela care a cerut printr-o solie iertare regelui şi a jurat credinţă suveranităţii coroanei Ungariei (?), regele Matei a mănţinut nestrămutată această suveranitate, asemenea predecesorilor săi, şi e caracteristic pentru istoriografia şovinistă şi tendenţioasă din România că acest raport juridic de vasalitate a amândoror Principatelor dunărene cătră Coroana Ungariei se reface cu bună ştiinţă (?!).

În lumina unei asemenea desfigurante istoriografii Ştefan Vodă din Moldova şi Mihai Viteazul din Ţara Românească au fost ridicaţi prin panglicării la rolul de reprezentanţi ai unei politici independente şi naţionale române şi politica aceasta se pune înaintea tinerimei ca ţintă vrednică de dorit a tuturor aspiraţiunilor.

Din nenorocire scrutarea şi istoriografia maghiară a neglijat până acuma a da atenţiune deplină raporturilor de stat şi relaţiunilor Coroanei Ungariei către fostele ei ţări vasale (Bosnia, Serbia, Bulgaria, Ţara Românească şi Moldova).

Secţiunea istorică a Academiei Maghiare de Ştiinţă precum şi Societatea Istoriografică ar afla multe probleme interesante, politiceşte chiar însemnate, a căror soluţiune abia s-a 'ncercat pân' acum în mică parte.

Dar să ne întoarcem la faimosul toast al d-lui Grădişteanu. Am zis mai sus că nu vedem în el emanaţiunea unei „colosale lipse de tact", nu vederile individuale ale unui politician cu mintea pe dos sau palavrele unei inspiraţiuni de şampanie.

Noi vedem în acest toast şi-n purtarea Regelui confirmarea unui program politic care de mult nu mai este un secret pentru noi. Acest program se predică pe faţă în şcoli, se predică în întruniri şi în Camera Deputaţilor, se proclamă zi cu zi în gazetele de orice nuanţă, începând de la cele mai radicale şi sfârşind cu cele mai strict conservatoare şi strict oficioase.

În iulie 1881 scria … „Republica Ploieştilor":

„Visul de aur al românilor este de-a întemeia un puternic stat român care s-ajungă de la Nistru pân-la Tissa, de şa marginile Galiţiei până la Dunăre, şi care să cuprinză Basarabia, Bucovina, Transilvania, Moldova, Ţara Românească şi Banatul

Temișorii… Aceasta e coroana pe care voim a o pune pe capul regilor sau a conducătorilor noștri“.

(Ne mirăm de enorma îndrăzneală a d-nilor de la „Pester Lloyd“ de-a cita anume o foaie care n-a existat niciodată în România, și foaia și citația par a fi invențiuni gratuite. Nota red. T.)

Oare acest program nu este identic cu cel proclamat de d. Grădișteanu în fața Regelui?

Se 'nțelege; c-o deosebire caracteristică: Basarabia, această a patra dintre mărgăritarele ce lipsesc Coroanei române, senatorul anexioman n-a pomenit-o deloc.

În Iași substratul politic e rusofil (?), aci domnește evangelia despre protecțiunea puternică a țarului drept-credincios căruia România trebuie să i se arunce în brațe din momentul în care s-ar isca un război între Rusia și Austro-Ungaria.

Astfel ne vestiră foile române mai deunăzi și-n acest chip s-au motivat necesitatea fortificațiunii României în contra Austro-Ungariei (?) și sporirea artileriei române. E vorba ca Regatul României să devie un aliat căutat și, fiindcă domnii de lângă Dâmbovița n-au pierdut încă cu totul spiritul de afaceri al Fanarului, își zic în socoteala lor că cele trei mărgăritare ce mai lipsesc și pe cari le posedă Austro-Ungaria au o valoare mai mare și sunt mai apetisante decât mărgăritarul basarabian pe care, în cazul unei fidele alianțe îl așteaptă ca prezent de la mărinimia rusească.

Asemenea fantazii i se par copilăroase apusanului dar în Orient altfel stau lucrurile. Aci fantazia și apetiturile au cârma 'n mână. Pasiunea domineazâ, rațiune și dreptate sunt vorbe fără de 'nțeles. Cine măsură Orientul cu măsura europeană se 'nșală. Acest fapt constatat prin esperiență trebuie relevat îndeosebi și cu privire la România.

Atât la noi cât și în Viena suntem în prada unei grave erori în privirea României; roadele s-arată pe zi ce merge.

Pentru numeroasele servicii pe cari monarhia noastră le-a adus în multe rânduri vecinei Românii n-am cules în schimb decât batjocură, dispreț și amenințare directă.

Această purtare a României față cu noi nu s-a ameliorat de când noua coroană română împodobește creștetul unui Hohenzollern.

Europa a rămas pân' acum străină de politica noului regat și va rămânea și de acum înainte cu toată pretențioasa latinitate a românilor. (?)

Zi cu zi ni se vestesc șicane nouă la cari sunt expuși în România cetățenii noștri, negoțul și comunicațiunea noastră, produsele industriei noastre.

Oare starea aceasta de lucruri să se declare în permanență?

Cu cât mai mare e îngăduirea ce-o exercităm față cu neastâmpărații oameni de lângă Dâmbovița cu atât li se umflă creasta, cu atât mai nerușinate sunt pretențiunile și cererile lor.

Iar ceea ce se vorbește sau se scrie în București, în Iași, oriunde în România în contra Ungariei și a Austriei află cale în Transilvania și în Ungaria de sud-est și e întâmpinat cu aprobare din partea multora, cu simpatie deplină.

> *Să nu ne înșelăm prin corespondențe oficioase de domolire și să ne lămurim o dată faptul că în România se face o politică care e dușmănoasă monarhiei noastre. (?)*
>
> *Consecuențele unui asemenea fapt urmează de sine.*

❦

AUSTRIA ȘI GUVERNUL NOSTRU

[26 iunie 1883]

„Neue freie Presse“ de la 22 iunie vine și confirmă știrea că guvernul austro-ungar nu s-a mulțumit cu comunicatul din „Monitorul oficial“ român privitor la rodomontadele roșii din Iași. Numita foaie scrie, între altele:

> *Întâmplările de la banchetul din Iași preocupă necontenit lumea diplomatică. Cabinetul vienez a declarat oficial că nu se poate mulțumi cu comunicatul apărut în „Monitorul oficial“ din București și, în sensul acesta, la 20 iunie deja, ministrul de externe a însărcinat pe ambasadorul austro-ungar, baronul Mayr, să ceară de la guvernul român declarațiuni pozitive și precise.*

După cum ne încredințează foaia vieneză, mai ales cei din Pesta sunt îndârjiți, nu atât contra celor vorbite de d. Grădișteanu, ci contra discursului pronunțat la Iași de d. C.A. Rosetti, care a numit pe regele Carol „Rege al românilor“. Regele a răspuns la acest discurs, ce s-a reprodus și în „Monitorul oficial“, ca fiind unul din discursurile oficiale.

Acum *mărgăritarele* d-lui Grădișteanu și *Rigatul* d-lui Rosetti reclamă de la guvernanții noștri tot atâtea genuflexiuni și umile rugăciuni de iertare!

DIN PERIODICE: 1888

❦

ICONARII D-LUI BELDIMAN

[România liberă, 13 noiembrie 1888]

O foaie ecleziastică din capitală a propus, în unul din numerile sale, ca să se ia măsuri serioase pentru a se răspândi în țară icoane fabricate la noi, fie pe cale litografică, fie cromolitografică, pentru a înlocui în casele țăranilor mulțimea de icoane străine care se văd pe păreți. Tot obiectul acesta îl tratează și d. A. Beldiman, fost ministru plenipotențiar la Sofia, într-un articol publicat în „Voința națională“ — însă d-sa, descriind acest inconvenient, îndealmintrelea cunoscut de toată lumea, îi atribuie totodată o importanță politică, pe care desigur în ochii unei judecăți sănătoase n-o poate avea.

E exact că țara e plină de asemenea icoane, a căror loc de fabricațiune e Rusia. Dar numai satele? În oricare monastire ar merge d. Beldiman va găsi sute de obiecte bisericești, nu numai icoane, fabricate în Rusia, parte cumpărate, parte dăruite. Constatăm înainte de toate că chipurile de sfinți, de mânăstiri rusești etc., c-un cuvânt de zugrăvituri bisericești, sunt fără proporție mai numeroase decât portretele împăratului și împărătesei.

Care să fie cauza acestei răspândiri a unei arte primitive în populațiunea română? Noi credem că nu o alta decât lipsa absolută a unei industrii similare în țara noastră. În Rusia, unde fabricațiunea de icoane e foarte răspândită de vreme ce, din cauza caracterului cam bigot al populațiunii, mai în fiece stabiliment chiar în cele ale autorităților publice vezi icoane și candele, se poate prea lesne și e chiar probabil ca să existe în unele cazuri o supraproducțiune de asemenea obiecte de valoare problematică, și fiindcă orientul nostru este ținta de export — mlaștina de scurgere — a tot ce supraproducțiunea europeană are de prisos, e aproape natural ca și rușii să caute să răspândească operele lor de artă problematică în satele noastre. Înainte icoanele religioase ce se vindeau în România erau aproape esclusiv fabricate la Gherla (Transilvania). Aceste erau în adevăr producte românești, dar să mărturisim adevărul, erau foarte primitive. Fabricate de țărani simpli și naivi, fără nici o cultură artistică, ele erau combătute de

chiar unii episcopi din Transilvania, cari se sileau a introduce chipuri ceva mai bine făcute, pentru a deprinde ochii cu forme corecte, mai cu seamă pentru că în genere se credea în ipoteza ca femeile în stare puerperală ar putea naște, uitându-se la asemenea icoane, tipuri monstruoase. Se știe că produsele grecești din Orient sunt cam tot atât de primitive ca și icoanele din Gherla, și ca și produsele rusești de prin anii 1840-50, cari erau de o sluțenie fenomenală.

Se vede însă că această industrie, care înainte era exercitată și în Rusia după metoda maiorului Papazoglu, a luat în urmă oarecare dezvoltare, mai ales prin invențiunea cromolitografiei, încât se pot produce icoane — de nu artistice — cel puțin suportabile, superioare și produselor orientale și celor din Gherla. Noi credem că numai superioritatea relativă a articolului rusesc a fost cauza răspândirei, iar nicidecum tendințe politice.

Nu-i vorba, nu e absolut cu neputință ca să nu fie amestecat și gândul vreunei panslavist fanatic în istoria aceasta, dar în genere ne vine totuși a crede că supraproducțiunea și interesul negustorilor de icoane și superioritatea acestora asupra caricaturilor bizantine sunt adevărata cauză a răspândirei.

A atribui o gravitate politică serioasă acestui lucru, precum o face d. Beldiman, e o exagerație și o gogoriță din cale afară fantazistă. Desigur nu aceste sunt mijloacele pentru a cuceri un popor. Răul ce se naște din lipsa fabricațiunii acestor obiecte s-ar putea vindeca lesne, căci cromolitografii de pe tablouri clasice italiene ale figurilor sfinte precum le face un Rafael, un Correggio, un Murillo ar goni lesne și caricaturile orientale și cele moscovite. Din nenorocire însă chipurile de sfinți în biserica orientală sunt făcute după un tipar anumit, încât toți mucenicii cu chipuri uscate de pustnic au fiziognomii tradiționale. Sfântul Nicolae are aceeași barbă și aceeași chelie pe toate icoanele Orientului. Aceste chipuri artistul nu are voie să le schimbe și pe când tablourile din Roma și Florența, chiar cele adânc religioase, sunt reproducerea omului în cele mai nobile forme ale existenței lui, icoanele orientale rămân reproducerea unor mumii și schelete, cari au mult asemănare cu chipurile țepene și convenționale din zugrăviturile străvechi ale egiptenilor. În ele nu e artă, e manieră.

D. A. Beldiman fiul e un om cu cultură modernă; d-sa e un produs al civilizației germane, al școalelor din Berlin. Ar trebui deci să constate cu spiritul critic care e caracteristic școalei germane, că nu politica rusă, despre care ne abținem a vorbi nefiind în cestiune, ci confesiunea religioasă a

rușilor e singura cauză a răspândirii acelor caricaturi — căci de! pictură în puterea cuvântului n-ar putea-o numi nici d. Beldiman. Din nefericire formalismul și persistarea staționară în obiceiuri vechi și adesea netrebnice sunt cu mult mai răspândite în biserica orientală, decât în aceea a Occidentului. Acolo artele au găsit o încuragiare spornică; penelul lui Rafael, arhitectura unui Michelangelo, muzica unui Palestrina au fost în serviciul bisericii; acolo arta oratorică și-a avut eroii ei și dacă vom judeca bine, vom vedea că chiar cultura universitară superioară se datorește, cel puțin în începuturile ei, bisericii. Se poate ca rolul ei să fi trecut în zilele noastre, în care nu mai avem idealuri și când arta însăși a devenit un instrument al utilitarismului. Dar dacă acel rol a trecut, el a fost realizat măcar prin epoce de glorie artistică și științifică, pe când biserica orientală a vegetat într-un formalism gol și sterp.

Acesta e răul specific și istoric oarecum care face cu putință propagarea sluțeniilor moscovite la noi, și acesta trebuie combătut. Cât despre politica rusească, credem că știe a-și alege mijloace mai inteligente pentru propagarea tendențelor ei. E „Adevărul“ de ex., care reprezintă admirabil unele tendințe ale acelei politice, pe cari însă nu găsim nici o necesitate de a le critica, de vreme ce sentimentul de conservare al românilor ni se pare îndestul de puternic pentru a rezista la asemenea încercări.

Dar altă enormitate la sfârșitul articolului d-lui Beldiman.

> Este sau nu adevărat că înaintea alegerilor d. prim ministru s-a întâlnit la Ruginoasa cu principele Urusoff?

Ei bine, nu știm și nici nu e nevoie să știm dacă primul ministru s-a întâlnit sau nu cu prințul Urusoff. Prințul — fost ministru plenipotențiar în țară — are fără îndoială multe cunoștinți și în București și în Iași, dar ceea ce putem asigura e că scopul venirii sale în România numai scop politic n-a fost.

M.E.

❦

IAR ICONARII

[România liberă, 20 noiembrie 1888]

D. Alexandru Beldiman junior ne face onoarea de a reveni asupra vestitei cestiuni a iconarilor, răspunzând la articolul publicat în „România liberă“. Domnia sa ne impută că am fi schimbat și terenul și obiectul în discuțiune, că am vorbit numai de icoanele bisericești — atinse de domnia sa numai în treacăt — pe când cestiunea ce i se pare importantă e răspândirea portretelor cromografice ale împăratului rusesc și a membrilor familiei sale.

Permită-ni-se de a fi în privința aceasta de o opiniune contrară.

Icoanele bisericești, introduse din cauza identității confesiunii și ritului religios, sunt incomparabil mai pernicioase prin răspândirea lor, decât icoanele de caracter politic. Importul celor dentâi datează de zecimi de ani și a preparat spiritele pentru răspândirea celor din urmă, căci, pe când influențele politice sunt în genere schimbăcioase și trecătoare, influența religioasă și confesională persistă adeseori secole întregi și determină cea mai intimă și mai adâncă convingere a conștiinței unui popor.

Portretele împăratului pot fi și ele stricăcioase, dar împăratul nu e nemuritor; din momentul în care va avea soarta comună a tuturor oamenilor portretele sale nu vor mai însemna nimic, prea puțini își vor mai aduce aminte de numele lui chiar, și va fi privit de generația următoare ca o rămășiță fără de înțeles a trecutului. Din contra icoanele bisericești persistă pe cât timp poporul ține la confesiunea religioasă moștenită și de aceea și în trecut în numele religiei s-au întreprins invaziile rusești în Principate și în Peninsula Balcanică, precum mii de alte crime și nedreptăți s-au comis în cuprinsul istoriei omenirei în numele religiei și sub pretexte religioase. Suntem siguri că dacă n-ar exista comunitatea religioasă cu rușii, nu s-ar afla nici urmă de iconărie rusească în țară la noi.

De aceea ar trebui să se creeze, nu cu mari sacrificii, o industrie similară la noi care să poată concura cu produsele rusești și să le înlocuiască.

Dar pericole în adevăr grave nu se vor produce niciodată în mod serios prin icoane. Cauzele cari ar putea slăbi siguranța statului Român sunt cu totul de altă natură: sunt economice și sociale.

Dacă vom continua ca în trecut, a nu realiza nici o reformă pentru ridicarea claselor muncitoare, dacă prin măsuri înțelepte nu vom îmbunătăți starea țăranului, ci-l vom lăsa să vegeteze în mizeria actuală, dacă nu se va introduce o echitate mai mare în relațiunile lui de muncă, se poate întâmpla ca efecte esterioare să aibă oarecare influență asupra celor nemulțumiți. Dar

printr-o stare economică și de cultură mai dezvoltată și având bunul trai necesar, desigur că încercări esterioare de a-i ademeni prin icoane și portrete n-ar avea nici un succes.

❦

FÂNTÂNA BLANDUZIEI

[Fântâna Blanduziei, 4 decembrie 1888]

În sânul națiunilor civilizate există foarte mulți cari cred că organizația socială și cea politică nu e conformă cu preceptele unei rațiuni normale, nici cu rezultatele date de științele experimentale, fizice și naturale, și că o asemenea situațiune nu poate fi continuată în mod stăruitor și consecvent în direcțiunea apucată. Cu toate că învățătura și civilizațiunea se răspândesc aproape în toate țările europene și transatlantice, că descoperiri nouă pe terenul industrial sporesc condițiunile bunului trai, omenirea e mai nemulțumită decât orișicând.

Dacă ne vom uita în Germania, stat de o importanță politică ridicată în linia întâia, vom observa că nici legile excepționale, nici puterea discreționară a organelor polițienești, nici chiar starea de asediu, nu pot suprima cu desăvârșire acea mișcare care roade din temelie stâlpii edificiului social. Afară de aceea un rău ascuns, care nu se poate explica cu toată lămurirea cerută, împinge mii și iar mii de indivizi să-și părăsească patria și să treacă valurile mării, un fel de hemoragie a corpului național ce se împotrivește oricărei încercări de vindecare.

În Rusia administrația a pierdut sentimentul solidarității publice, funcționarii nu gândesc nici la interesele țării, nici la ale poporului, ci numai la ale lor proprii; toate mijloacele sunt bune pentru ei: chiar venalitatea și traficarea dreptății. Oamenii învățați caută o armă desperată în nihilism. Oamenii de stat recurg la leacuri stranii: unul vede binele în introducerea regimului parlamentar, altul, neavând nădejde decât în asiatism, reclamă întărirea despotismului ereditar; un altul crede cu stăruință în eficacitatea unui tratament derivativ și propagă războiul în contra Germaniei, Austriei, Turciei, în contra tuturor dacă trebuie. Și, pe când se discută asemenea remedii, militarismul și mizeria cresc.

În Franța oratori populari cer împărțirea bunurilor. Clasa a patra se pregătește a pune mâna pe puterea statului și a alunga din funcții și sinecure

burghezia, care, de la 1789, singură deține puterea. Vechile partizi vor să reziste, dar fără speranță și fără unitate, prin comploturi clericale, monarhice și militare.

În Italia mizeria agrară e mare, salahorii lanurilor de orez din Lombardia și din singurătățile mlăștinoase ale Romagnei, decimați de friguri și de pelagră, emigrează în stoluri, iar, dacă rămân în țara lor, vând pentru cincizeci de bani pe zi munca lor.

În Anglia s-ar părea la întâia vedere că soliditatea e mai mare. Dar, privită mai de aproape, se va vedea că siguranța edificiului social e din ce în ce mai compromisă. E adevărat că biserica, aristocrația de naștere și plutocrația sunt organizate în mod puternic și au o idee exactă de interesele lor.

Burghezia se pleacă sub legile scrise și nescrise; se preface cu fățărnicie c-ar fi evlavioasă și se-nchină la titluri, jură că nu e convenabil decât ceea ce satisface pe cei zece mii de aristocrați și afirmă că e vulgar de a contraria privilegiile lor. Dar muncitorul și fermierul rămân în afară de această conjurație ipocrită; aceștia înființează societăți de liberi-cugetători și de republicani, arată pumnii regalității și aristocrației și, cine știe a citi în ochii proletarului englez, vede că furtuna va fi amenințătoare. Cât despre Irlanda, mișcările sângeroase întâmplate acolo sunt cunoscute.

În Austria sau Austro-Ungaria zeci de naționalități se luptă unele cu altele și caută a-și face reciproc răul cel mai mare posibil, în fiece provincie, adesea în fiece sat, majoritățile chiar relative caută a nimici minoritățile; acestea, neputând rezista, se prefac a se supune, dar cu turbarea în inimă și dorind chiar destrucțiunea Imperiului ca mijloc unic pentru a ieși dintr-o situațiune nesuferită.

În sfârșit, toate țările, puternice sau slabe, au câte-o plagă nevindecată și cred a afla, dacă nu scăparea, cel puțin ușurare, sacrificând miliarde în fiece an militarismului, cu o spaimă ș-o anxietate care crește din ce în ce.

Lupta între guverne și popoare, mânia partidelor politice una în contra alteia, frământarea diferitelor clase sociale e fără îndoială forma unei boale generale a epocii. Ea se află în toate țările, deși în fiecare are un alt nume.

Dar o formă și mai gravă a acestei boale e cea sufletească, e nemulțumirea adâncă și melancolia, independente de legături naționale sau de altele, neprivind granițele politice și situațiunea socială, și cari umplu cu toate astea sufletul oricărui om care e la nivelul civilizației contemporane. Fiecine simte un fel de iritare, pe care o atribuie la mii de cauze accidentale,

mai totdauna eronate dacă nu caută justificarea ei cu ajutorul analizei. El e împins a critica cu asprime dacă nu condamnă toate manifestațiile vieții sociale. Unii numesc acest rău nervozitate, alții pesimism, alții scepticism. Dar, oricât numirile și designațiunea ar varia, ele acopăr totuși unul și același rău.

Din nefericire neajunsurile politice și economice ale statelor europene n-au rămas fără o înrâurire determinantă asupra artelor și literaturei. Astfel, ca un fel de adăpost împotriva realității s-a născut în Germania romantismul, care descria veacul de mijloc cu colori atât de strălucite precum desigur în realitate nu le-a putut avea, și tot pentru a scăpa de un prezent insuficient, cu ideea ca orice altă stare de lucruri trebuie să fie mai bună decât cea existentă, s-a născut școala romantică în Franța, fiică a școalei romantice germane și a dispretului byronian pentru lume.

În timpul din urmă apoi francezii, în literatură și în arte, au admis un sistem, numit naturalist, care circumscrie terenul artelor în prezent și la realitate, respinge întoarcerea trecutului și orice aspirație spre viitor, spre un ideal mai bun.

Dar și naturalismul reprezintă poate tablouri de fericire și părțile frumoase ale vieții? Nu, c-un exclusivism care i se impută, el se leagă numai de părțile cele mai urâte și mai lipsite de mângâiere ale civilizației, se silește a arăta pretutindenea corupția, suferința, lipsa consistenței morale, omul murind într-o societate în agonie. Cât despre arta modernă, chiar dacă nu se poate opri de-a recunoaște frumuseța ș-a o copia, caută a o mânji, amestecând ideea că forma nobilă și pură servă pentru scopuri puțin înalte și cari o profanează. Corul e batjocurit în maiestatea frumuseței prin trăsături de senzualitate și de libertinaj, cari nu lipsesc în mai niciunul din tablourile contimporane.

Cât despre filozofie, pesimismul e la modă: Schopenhauer e Dumnezeu, Hartmann profetul său. Pozitivismul lui Auguste Comte nu face nici un progres; filozofii francezi nu mai studiază decât psihofiziologie, filozofia engleză nu mai merită numele de metafizică și se ocupă de chestii practice de ordine secundară, nu de soluțiunea unor probleme universale. Numai Germania are o metafizică vie, dar și aceea e întunecoasă și desperată.

Nu noi vom contesta meritele extraordinare ale marelui filozof german. În adevăr, el a risipit prin criticile lui energice dominațiunea acelui filozofem compus din o goală și stearpă frazeologie pe care Hegel o introdusese și care a stăpânit spiritele în curs de un sfert de secol. Dar afară

de acest merit au înlăturat prin critica lui și alte sisteme, ce exercitau o dominațiune mai restrânsă la unele universități, precum acelea ale lui Schelling, Fichte, Schleiermacher etc. Era necesar să se purifice atmosfera științifică de miasmele unei frazeologii în care cuvinte abstracte lipsite de cuprins și neînsemnând aproape nimic pretindeau a rezolva problemele universului. Însă tocmai această critică meritoasă a frazeologiei deșerte a descoperit și contradicțiunea constantă între ideile noastre și formele civilizației, ne-au descoperit necesitatea de a trăi în mijlocul unor instituțiuni ce ni se par mincinoase și ne-a făcut pesimiști. În acest conflict pierdem adeseori bucuria de a trăi și dorința de a lupta; acesta e izvorul relei dispoziții care muncește pe oamenii culți din mai toate țările.

Arta antică însă, precum și cea latină din veacul de mijloc erau lipsite de amărăciune și de dezgust, erau un refugiu în contra grijelor și durerilor. Literatura și artele sunt chemate dar să sanifice inteligențele de această boală psicologică a scepticismului, și de aceea, în amintirea acelei arte, care putea face asemenea minuni, am pus acestei foi numele „Fântâna Blanduziei“, numele izvorului ce răsărea de sub un stejar în vecinătatea orașului Tibur, izvor care întinerea și inspira și despre care Horațiu spune (în piesa d-lui Alecsandri):

> Fântâna Blanduziei! vei deveni tu încă
> Celebră 'ntre izvoare când voi cânta stejarul
> Ce 'nfige rădăcina-i adânc în alba stâncă,
> Din care ieși vioaie și vie ca nectarul.

Dacă în autorii anticității, plini de adevăr, de eleganță, de idei nemerite și cari vor rămâne pururea tineri, găsim un remediu în contra regresului intelectual, nu vom uita că și în timpurile noastre există un asemenea izvor pururea reîntineritor, poezia populară, atât cea de la noi cât aceea a popoarelor ce ne înconjură. De aceea am dat și acestei literaturi un loc larg în coloanele noastre.

Pentru ca foaia să intereseze pe toți cititorii, i-am dat varietatea necesară și sperăm că concursul unui public binevoitor nu ne va lipsi.

E.

❦

FORMĂ ȘI FOND

[Fântâna Blanduziei, 11 decembrie 1888]

Puțini se îngrijesc de fenomenul, constatat prin date statistice, că populațiunea română scade la număr, că are în fiece an un plus al mortalității asupra natalității și că golurile ce le lasă astfel românii sunt suplantate parte prin imigrarea de elemente străine, a căror curgere din occident e necontenită, parte prin sporirea parazitică a elementului evreiesc.

S-a crezut acum câteva decenii că introducerea formelor exterioare de cultură apuseană va putea suplini lipsa de cultură solidă și substanțială și neajunsurile răsărite dintr-o dezvoltare neregulată a trecutului nostru istoric. Experiența însă a dovedit că introducerea de forme lipsite de cuprins sunt departe de a prezenta o compensațiune exactă a sacrificiilor pe cari le cere înființarea, că poporul sărăcește prin risipa de muncă, cu totul disproporțională cu foloasele ce le poate culege din aceste inovațiuni. A fost dar natural ca, în urma acestei extenuații de putere, multe rele endemice și altele de caracter epidemic să se ivească și să decimeze populațiunile. Astfel rasa română scade și străinii sporesc. Numărul infirmilor la recrutație a crescut din an în an, țara a fost bântuită de pelagră, de intoxicațiune palustră, de anghină, vărsat, toate astea în urma influenței pernicioase ce o exercită asupra sănătății mlaștinile, locuințele insalubre și neaerate, hrana neîndestulătoare și munca excesivă.

Ar trebui în sfârșit a se da un atac eroic cauzelor cari produc degenerescența și diminuarea populațiunilor, ar trebui ca interesul general să nu ni se pară o utopie, o acțiune zadarnică sau o idee nerealizabilă. Nepotrivite vor fi fost pentru noi înaintatele forme a civilizațiunii pripite, introduse ca o plantă exotică pe pământul nostru, dar cu încetul și cu stăruință cultura se va aclimatiza și, din cosmopolită, va deveni națională.

Nu numai reforma legilor agrare e necesară pentru ridicarea stărei igienice și materiale a cultivatorilor, ci o serie de măsuri bine și înțelept chibzuite, care să ție seamă de toate neajunsurile populațiunii. Dacă s-a făcut un început bun cu propunerea de reforme, mai trebuie să le urmeze acestora dispozițiuni cari să augure sanificarea deplină a relelor ce bântuie în mod constant satele și cari, continuând cu asprimea de acum, ar putea pune în cestiune însăși existența poporului.

M.E.

❦

1888

[Fântâna Blanduziei, 25 decembrie 1888]

Acum, când anul înclină spre sfârșit, credem de cuviință, deși evităm orice aprecieri hazardate, să dăm o scurtă dare de seamă asupra stării în care se află diferitele state ale continentului nostru.

În Franța tonul fundamental al orchestrei politice îl dă generalul Boulanger.

El pretinde a simți o iubire aprinsă pentru Republică, însă afirmă totodată că ea e siluită de Camere, de miniștrii, de prezident; deci cere revizuirea Constituțiunei și o Constituantă. El impută Camerelor corupțiune, dar pentru agitațiunea sa proprie nu se sfiește a recurge la ajutoarele pecuniare ale inamicilor Republicei. El promite a fi Gambetta și Bonaparte într-o persoană și-n adevăr are câte ceva comun cu ei amândoi. Ca și Gambetta nu e duelist, ca și Bonaparte n-are talent oratoric, ci-și citește discursurile de pe o bucată de hârtie cu ochelarii pe nas. Deci nu se poate ști de ce e mai bun: de dueluri ori de discursuri. Dar jură că va ajunge pe Gambetta și pe Bonaparte în părțile lor bune, în arta lor politică superioară și într-o strategie care să întreacă pe a tuturor.

Rochefort, care a combătut până acum orice personalitate ce a deținut puterea, mai întâi pe napoleonizi, apoi pe Gambetta, Grévy și acum pe Sadi Carnot, e azi conducătorul boulangismului. Dacă-i faci imputări, declară că el l-a inventat pe generalul și că tot astfel îl poate răsturna când va voi.

Republica pare a exista mai mult prin adversarii ei, care unul față cu altul sunt neîncrezători. Imperialiștii sunt împărțiți în victoriști și jeromiști; roialiștii în philipiști și albi de Spania. După acești din urmă Don Carlos ar putea fi în același timp rege al Spaniei și al Franței.

Dar răul fundamental de care sufere Republica pare a rămânea dorul de „revanche“ pe care-l are în inimă. Dorința de răzbunare a prefăcut Republica a treia într-un gigantic stat militar, cu un buget al războiului și al marinei de aproape un miliard pe an, încât are 72 de baterii de câmp mai mult decât Germania.

Dar menirea unei republice ar fi să debordeze chiar de pace și de bun trai, să aibe escendente bugetare, să plătească datoriele statului, să scază

dările, pentru a câștiga majoritatea imensă a populațiunii, pe lucrător, pe țăran, pe meseriaș?

La asemenea argumente dorul de răzbunare răspunde: Franța a creat America de Nord, Grecia, Belgia și Italia și să nu poată redobândi Alsacia-Lorena? Și iarăși se aruncă miliardele în gura militarismului, încât astfel opiniunea publică ezită a alege între dorința de pace și cea de răzbunare. Himera alianței rusești se aprinde și la zelul războinic, deși această alianță șchiopătează din toate punctele de vedere. Cât despre Rusia, unele indicațiuni vor ajunge a determina starea în care se află. Din banii ei de hârtie se afirmă că a șasea parte ar fi bani falși, pentru că funcționarii emit și cheltuiesc din nou biletele confiscate. Astfel, în vârtejul luptei de control, probitatea nu poate exista. Chiar Petru cel Mare, cu energia lui estraordinară, n-a putut să-i puie capăt corupțiunii administrative, cum n-a putut cuceritorul Bizanțului. Mohamed II, când se convinse de venalitatea unui cadiu, puse să-l execute și să-i tragă pielea peste scaunul judecătoriei, pentru a-l preveni pe succesor. Totuși pașalele se grămădeau după acest post și rămăseseră, ca și mai înainte, tot venali.

Politica rusă seamănă c-o clădire care în orice parte are alt aspect. Înlăuntru patriarhală, în afară turburătoare, afirmând iubirea de pace și totuși grămădind trupe în apropierea frontierelor. În același timp simulează a fi putere asiatică și durează căi ferate spre Samarkand, cu două ramuri spre Persia și Afganistan, ca și când India i-ar fi ținta; ca și când nu s-ar ști că Bizanțul rămâne visul ei de aur și Orientul Europei ținta de acțiune.

Germania, de când e imperiu, adecă de la începutul nouăi sale existențe, de optsprezece ani, a contractat datorii de 1,15 miliarde. Noul împărat, ostaș din creștet până în talpă, e cu toate aceste inspirat de dorința de a menține pacea, deși amiciția de astă primăvară cu vecinul de la nord nu prea pare întemeiată. Cele trei corpuri de armată de la Vilna, Varșava și Kiev, împreună cu cele două armate de rezervă de la Petersburg și Moscova, seamănă prea mult cu o amenințare a Triplei Alianțe.

Se pare că în Anglia șeful partidului conservator, Salisbury, și-ar fi propus să rezolve în sfârșit cestiunea agrară din Irlanda avansând fermierilor prețul de cumpărătură a pământului ce-l cultivează, până la concurența de cinci mii de lire sterline. Cât despre înarmările puterilor continentale, Anglia, având-și interesele angajate în Asia, desigur că nu se va amesteca. De când Prusia a dat exemplul înarmării generale, toate țările au imitat-o și s-au întrecut în această privință. Anglia însă nu voiește să

introducă serviciul obligatoriu pentru toți și înarmarea generală, pentru a deveni prada militarismului; rămâne deci la sistemul ei vechi de angajament cu plată.

Parlamentul din Italia asemenea a votat o sumă de 126 de milioane pentru cheltuieli extraordinare de război, numai Parlamentul n-a găsit încă resursele pentru a acoperi anuitățile unei asemenea datorii. Comisiunea credea că ministrul de finanțe ar putea realiza suma anuităților necesare, șase milioane pe an, prin economii din alte paragrafe, însă acest expedient pare cu neputință.

Astfel, în toate unghiurile continentului lumea e neliniștită prin grija unui viitor încărcat de furtună și numai solicitudinea dovedită de unii monarhi de a apăra și susține interesele păcii ne pot da încredințarea că și în cursul anului viitor ne vom putea bucura de bunurile ei.

E.

DIN PERIODICE: 1889

❦

ZIUA DE MÂNE

[Fântâna Blanduziei, 1 ianuarie 1889]

Anul acesta care declină spre sfârșitul său n-a prezintat semne caracteristice distinse cari să-l deosebească cu mult de premergătorii lui. El trece fără mult folos pentru popoare, dar și fără nenorocire și calamități, căci binele suprem al păcei s-a păstrat — deși cu multe sacrificii — și Europa a fost scutită de a fi aruncată în peripețiile funeste ale unor războaie de exterminare. Cu toate că un suveran ajuns la adânci bătrânețe și altul, atins de-o boală ce n-avea vindecare, au fost supuși ineluctabilei legi a naturii de care toți oamenii fără deosebire sunt stăpâniți, totuși puterea politică n-a făcut decât să-și schimbe dețiitorul, fără a-și schimba direcțiunea, încât în realitate lucrurile stau cam tot astfel precum stăteau și în trecut pe vechiul nostru continent; iar națiunile continuă a munci azi precum au muncit ieri, așteptând să se producă circumstanțe și condițiuni de trai mai favorabile și mai bune.

Statele diferite ce trăiesc cu neliniștea zilei de mâine s-au înarmat și se pregătesc a face față evenimentelor ce sunt cu putință.

Germania e înarmată ca și când ar presimți grave evenimente. Rusia se reculege mereu, zicând însă tare ceea ce vrea, dar și mai tare ceea ce nu vrea. Austro-Ungaria începe a avea din nou încredere în sine însăși. Fără îndoială va rămâne încă mult timp în Tripla Alianță, dar alianța a 'ncetat de fi pentru ea sinonimă cu supunerea. În Cislaitania contele Taaffe guvernă în mod echitabil, ținând samă de interesele tuturor naționalităților, orice ar zice germanii austriaci. Cât despre d. Tisza noi știm ce face în Translaitania. În Serbia, Scupcina a votat cu mult entuziasm noua Constituțiune, lucrată de marea comisiune instituită de regele Milan pentru acest scop. În Grecia se fac încercări de-a se ameliora situațiunea materială și morală. Turcia își merge calea ei veche, ceea ce n-ar fi tocmai rău dacă n-ar crește mereu încurcătura finanțelor sale.

Silințele diplomației de-a o atrage în Tripla Alianță n-au avut succes, încât marele vizir, câștigat pentru ea, s-a văzut în necesitatea de a-i întoarce

spatele pentru a se mănține la putere.

Italia oficială continuă a face cauză comună cu Alianța, cel puțin pe cât probează aparențele. Anglia s-a grăbit a lua parte la campania de pe țărmul oriental al Africei. Spania, stăpânită de un guvern liberal, lucrează în tăcere și repară puțin câte puțin urmările dezastroase ale ultimelor sale revoluțiuni consecutive. Poate că nu e tocmai departe ziua când va juca din nou în Europa rolul care i se cuvine. Portugalia, Elveția, Belgia, Olanda, Danemarca, Suedia și Norvegia sunt țări cari consacră puterile lor în mod esclusiv numai dezvoltării bunului trai dinlăuntru și prosperității publice, fără a se neliniști de cele ce se petrec dincolo de granițele lor.

Intrăm deci în anul nou cu prevederile cele mai pacifice și aceste prevederi se vor realiza fără îndoială; ele se vor realiza cu atât mai mult cu cât în acest moment nimenea nu e în stare de-a face război. Aproape toate națiunile sunt preocupate de mari probleme politice, economice și sociale, de soluțiunea cărora atârnă viitorul lor. Deci le e cu neputință de-a se gândi la altceva. Apoi necesitatea păcii e atât de mare încât nici un suveran n-ar îndrăzni să ia asupră-și răspunderea de-a desfășura flagelul îngrozitor al războiului. Răspunderea ar fi atât de zdrobitoare încât nimeni nu consimte și nu vrea să și-o asume.

E.

DIN MANUSCRISUL 2257

[902 p.]

♨

[65 r] Ce să [1] vă spun [2]? Iubesc acest popor bun, blând, omenos, pe spatele [3] căruia diplomații croiesc carte și rezbele, zugrăvesc [4] împărății [5] despre cari lui neci prin gând nu-i trece, iubesc acest popor care nu servește decât de catalici tuturor acelora ce se-nalță la putere, popor nenorocit care geme [6] sub măreția tuturor palatelor [7] de gheață ce i le așezăm [8] pe umeri.

Pe fruntea sa [9] străinii scriu conspirațiuni și alianțe ruso-prusiene, pe seama lui se croiesc revoluțiuni [10] grandioase [11] ale Orientului a căror fală o [12] duc vro trei indivizi, a căror martiriu și dezonori le duce poporul, sărmanul. Ați făcut din [13] o parte din oraș tirana celorlalte cinci părți ca s-aveți alegători pe sprânceană, ați scumpit hrana de toate zilele ca s-aveți alegătorii voștri, ca în urmă acei puțini alegători să [65 v] vă dea dreptul d-a vă croi diurne și d-a împovăra într-un mod || nemaiauzit în România.

V-aș fi iertat să vă serviți neonestități personificate, cu faliți declarați, cu furi cunoscuți de lume, cu nulități egale cu bestia, ca să ajungeți la un scop, dar să vă serviți cu aceste mașine oarbe ca să nu ajungeți nicăiri — asta n-o pot înțelege; pentru ca să vă retrageți în fața unui care după voi nu are încrederea țării — asta iar nu o înțeleg. În fața unificărei patriei [14] noastre sfâșiate, sângerânde, vă iertam chiar crima paricidiului, dar să ne omorâți puțina [15] încredere ce o aveau puterile în noi, garanția esistenței noastre naționale, pentru a nu ajunge nicăiri — asta e crud. Apoi ne-ați jucat guvernul în mâna unor oameni dintre cari unii nu au doar alt merit decât că sunt sămânța [16] urdorilor Fanarului sau alte cunoștințe decât să facă fluturi de hârtie și să … tacă.

1. *după* v[reți?] *șters* 2. *deasupra lui* zic *șters* 3. *deasupra există două încercări succesiv șterse de a înlocui* spatele *cu* umerii * *și* spinarea 4. *după* desemnează *șters* 5. *urmează* sau regate *șters* 6. *după* suspină *șters* 7. *după* greutăților *șters* 8. *deasupra lui* punem *șters* 9. sa *șters* 10. *după* gra[ndioase] *supraintercalat, apoi șters* 11. *supraintercalat* 12. *în manuscris:* le 13. *supraintercalat* 14. *după* nenorocitei *șters* 15. *supraintercalat* 16. *după* din *șters*.

♨

Dar d-lor! mi-e rușine să fiu român! Dar ce fel de român! Român care [67 r] vrea [1] a-și fi însușit monopolul [2], privilegiul patriotismului și-a naționalităței — așa român de paradă mi-e rușine să fiu. Naționalitatea [3] trebuie să fie simțită cu inima și nu vorbită numai cu gura.

Ceea ce se simte și se respectă [4] adânc, se pronunță arareori! Hebreii cei vechi n-aveau voie să pronunțe numele [5] d-zeului lor! Iubesc poporul românesc fără a iubi pe semidocții și superficialitățile sale.

1. *după* pare a lua *șters* 2. *în manuscris:* monopololul 3. *după* sim[țită] *șters* 4. și se respe[c]tă *supraintercalat* 5. *după* dum[nezeul] *șters*

♨

În suta [415r] a XV avanscena teatrului Universului este ocupată de *români*. Românii sunt poporul cel mai însemnat al Europei. Ioan și Matei Corvin în Ardeal, Banat și Ungaria, Mircea și Vlad Dracul în Țara Românească, Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare în Moldova.

♨

Până în [415v] suta a șaptesprezecea sub Matei Basarab românii erau relativ unul *din* popoarele cele mai culte din Europa și incomparabil mai cult decât germanii sau ungurii, tot astfel în suta a XV românii au fost unul din cele întâi popoare militare și războinice. Două state puteau să-i întreacă: Spania și Turcia.

♨

Disprețuiește orice [245v] soi de speculă: fie specula de idei a politicianului, a gazetarului venal, fie specula de bani a cămătarului și[1] a negustorului uzurar, fie specula de tine însuți, a lingărie și a cocoteriei. Munca, iubit popor românesc, iată sufletul și creatoarea [2] tuturor lucrurilor mari.

1. după *fie* șters 2. supraintercalat

♨

[288r] Socialistul Bebel zice în organul său „Volksstaat“ a. 1873 —

Sau există un Dumnezeu ş-atunci suntem traşi pe sfoară, sau nu există, ş-atunci putem să ne facem de cap, putem începe orice om pofti.

♨

Are omul [245r] un stăpân şi acela e **infinitul.** Dezvoltarea omului nu merge în infinit, ci pân' la o proporţională. Nici un copac nu creşte pân' la ceri.

♨

Ca să aibă cineva o idee despre caracterul românilor trebuie să ţie seama de următoarele [420 v] lucruri: De la 1220 şi pân' la 1818 românii n-au avut nici un fel de cod scris. Un obicei al [1] pământului recunoscut de bunăvoie de toată lumea, dreptul consuetudinar — *Jus valachale* cum i ziceau ungurii şi polonii acestui [2] complex de datine străbune — a regulat viaţa lor publică şi privată în curs de şase secole.

De la 1200 şi pân-azi[3] românii n-au avut revoluţie politică. Mişcările lor din Ardeal din secolul trecut se datoresc insuportabilităţii condiţiei lor sociale definită prin Unio trium nationum. A fost o izbucnire de răzbunare[4] a unui popor prea apăsat, nimic mai mult. La 1848 ei s-au ridicat pentr-o cauză cu totul sfântă şi legitimă: unitatea monarhiei şi existenţa[5] dinastiei de Habsburg. În ţările române n-a fost niciodată mişcare agrară.

Codicile lui Matei Basarab şi Vasile Lupu sunt mai mult de drept canonic, pentru [421 r] regula clerului şi pentru exerciţiul* poliţiei morale din partea* sfintei[6] noastre biserici.

Viteaz în războaie, muncitor şi cinstit în timp de pace, grăitor de adevăr, glumeţ şi senin, drept şi bun la inimă ca un copil, poporul românesc nu e capabil nici de trădare, nici de infamie. (11 fevr. n-au fost români. Candiano grec, Pilat grec, Leca bulgar.)

1. după *de* şters 2. după *acelui* şters 3. după *la* şters 4. după *răz[bunare]* şters 5. corectat din *esistenţa* 6. după *Bi[sericii]* şters

♨

Mai bine [244v] *rob* sub dominațiunea unui popor onest[1] decât *egal* cu aceste canalii fizic și moral decrepite.

1. inițial *Mai bine rob sub un popor onest*

♨

Mișcarea lui [415v] Luther în Germania. Calvinismul și Calvin în Transilvania. Reacțiunea românilor. Traducerea Bibliei superioară lui Luther. Unitatea limbei orare și scrise.

♨

Uite, uite — a prins [281v] mămăliga coajă, nu-i glumă. Apoi pare că ne cam știm de multișor cu d-nii unguri, slavă Domnului. Le-am apucat*** alături.

♨

O organizare [246r] între români asemenea Soc[ietății] francmasonilor și a iezuiților, ca a bisericii catolice. Pretutindene oameni ***, cari să ție registru de tot sufletul românesc. Cel slab trebuie încurajat și **lăudat** pentru ca să devie bun; trebuie trezită deșertăciunea lui, *decorat* la nevoie, trezite mii de speranțe în el, în caz de estremă nevoie **ajutat** chiar. Să se simtă că Soc[ietatea] **Matei Basarab** reprezintă **o putere enormă.**

♨

Ș-apoi când e vorba la adică, cine conspiră mai mult contra soțietății „România“, [66 r] noi — unioniștii necondiționați[1] sau acei domni membri care ni fac onoarea opozițiunei? Eu cred că ei, împreună cu însuși Senatul României. Și de ce? Senatul, și cu el majoritatea, în proiectul său de uniune admite o schimbare a statutelor, va să zică a legii fundamentale, a esenței societății; noi, din contra, n-avem a face nimica cu caracteristica, cu individul societății ca atare[2], el rămâne prin unire neschimbat. Ce se

schimbă? Numele, epitetul, eticheta, firma, care nu-nsemnează neciodată ființa și [3] capitalul însuși.

Domnilor! Un comerciant are capital de-un 1.000.000. Firma sa e X! Capitalul său nu ar fi același dacă el s-ar numi Y sau Z! — Noi suntem o societate cu un capital de principii și de inteligențe, firma noastră e România; presupunem că firma noastră ar fi d.e. „Românismul“, fondul nostru, ființa noastră morală n-ar fi aceeași. Comerciantul de sub firma X presupunem că bancrotează, oare caracterul firmei lui, cu toate că numele a rămas același, nu se schimbă? Dovadă dar cumcă firma, numele nu e lucrul, ființa însăși — cum haina ce o poartă un om nu-i omul însuși, cum zdreanța unui nume obscur poate acoperi un geniu, cum purpura unui nume regal poate investi pe-un idiot.

Cine conspira dar contra legii fundamentale a „României“ acela e mai conspirator [66 v] decât cel care conspiră contra numelui, a hainei, pentru că acea haină e strâmtă și noi vrem să-i croim tot [4] acestei societăți o haină mai largă, în care să-ncapă toată lumea românească [5] din Viena.

1. *supraintercalat* 2. *supraintercalat* 3. *supraintercalat deasupra unei virgule pe care o anulează* 4. *după* una *șters* 5. *după* no[astră] *șters*

EDUCAȚIUNE ȘI CULTURĂ

[30 r] De maghiari nu ne-am temut neciodată. Ei sunt prea barbari pentru de-a ne putea înghiți. Ei sunt ca piatra ce apasă, nu ca soarele ce absoarbe. Espuși soarelui, el ne-ar fi absorbit și ne-ar fi prefăcut în raze de-ale sale, raze splendide însă solare. Dacă germanismul ar fi pătruns cu dulceața luminelor, nu cu asprimea dominărei în valurile poporului, noi până azi eram poate germani, căci [1] farmecul culturei e cel mai mare farmec. Dar te pomenești că între noi și cultura germană se pune piatra cea brută și scorboroasă a maghiarismului, ea apasă pe noi cu greu, numai că noi nu ne vom da îndărăt, pentru că nu putem. Impenetrabilitatea corpului fizic nu permite ca în unul și același loc să stea două corpuri deodată; ce minune dar dacă impenetrabilitatea corpului nostru moral nu cedează nici un [2] atom al ființei sale corpului străin ce apasă asupră-ni? Noi avem toți cauza de-a

mulțumi maghiarilor pentru apăsarea lor, căci ei ne-au deșteptat ca și cum ai deștepta pe-un om ce doarme lângă o prăpastie c-o lovitură de cnută.

Dar să venim la obiectul nostru.

E multă diferință între educațiune și cultură. Așa d.e. educațiunea străină implică spirit străin — cultura străină ba. Educațiunea e cultura caracterului, cultura e educațiunea minții. Educațiunea are a cultiva inima și moravurile, cultura are a educa mintea. În fine un om bine educat, cu inimă, caracter și moravuri bune, poate să fie c-un cerc restrâns de cunoștințe, pe când, din contra, cultura, cunoștințele cele mai vaste pot să [30 v] fie cuprinse de un || om fără caracter, imoral [3], fără inimă.

Cultura străină ca atare nu poate strica [4] pe om pentru că trece prin prisma unui caracter, a unei inimi deja formate; educațiunea, creșterea cade însă în periodul acela al vieței omenești când inima neformată încă a omului seamănă unei bucăți de ceară în care poți imprima ce vrei. Când inima cu vârsta se-mpietrește, atunci n-o mai poți îndrăpta, o poți numai rumpe.

De aceea ne temeam mai mult de școalele populare maghiare decât de Dieta lor, de miniștrii lor, de honvezii lor. Dieta, miniștrii și honvezii se duc, omul rămâne. Pe acest om ce rămâne voiam a-l ști asigurat; și el e asigurat prin datoria cea mare a statului, care nu are de unde clădi școale populare; când va avea de unde, atuncea poporul le va respinge cu conștiința și cu brațul. Educațiunea străienă implică spirit străin, și un corp cuprins de spiritul străin e asemenea unei pietre desprinse din zid. Ea aparține zidului prin destinațiunea ei, însă spiritul străin al atracțiunei pământului o face să cadă. Căzând la pământ ea încă nu e pământ, cum românul renegat nu e încă ungur, cumcă evreul botezat nu e încă creștin. Abia dizolvându-se în pulbere devine pământ, cum ovreiul abia în nepoții lui devine creștin, cum renegatul abia în nepoții lui devine ungur. Factorul infectat de străinism e o mortăciune morală a corpului, ce mirare dar cumcă inamicii noștri așteaptă să cadă mortăciunele corpului nostru, ca din ele să-și constituie pe al lor. Numai că s-au înșelat amar inamicii noștri. Ei gândeau că ni e [5] mort corpul și începusă a tăia din el cu cuțitul. Dar corpul [6] nostru nu era mortăciune, ci numai amorțit, vorbe de-aceeași rădăcină, deși nu cu-același înțeles. Corpul amorțit e un corp viu, sănătos, numai că starea lui e anormală; inima a încetat de a fi centru pentru unele din estremități; ci [7] prin o mișcare cât de-nceată dar continuă partea amorțită intră iar în comunicațiune cu inima, care bate voioasă și repede, bate cât trăiește.

Renegații sunt veninul pe care natura binefăcătoare l-a depărtat din corpul nostru. Fericire e că lamura aurului nostru e însemnată pe lângă zgura ce-am putut-o lepăda fără ca să ni pese. Am râs totdeuna de-ncercarea de-a rea || duce în sânul națiunei pe renegați. [31 r] S-au dus? Cu-atât mai bine, era mai rău de rămâneau. La noi era un rău și e o fericire că în mânele dușmanilor ei sunt asemenea un rău. Ei sunt boala lor cea ascunsă, dar cronică. Răi naționaliști, ei sunt răi servitori. Mașine oarbe și materialiste, ei lovesc [8] fără rațiune. Toată iarna corpul e sănătos, fața roșie. Vine primăvara și buba venerică împle părțile cele mai nobile ale corpului, ochii, gura, nasul, și pătrunde până-n creieri, rozând până și oasele craniului. În curând capul națiunei unguresti nu va fi decât un monstru urâcios și plin de bube — un cap incurabil. În fine românii [9] naționaliști vor lucra spre binele nostru, românii renegați, fără să vrea chiar, spre [10] răul inamicilor noștri. Să vină numai primăvara libertății noastre, și-apoi veți vedea.

O repetăm cumcă nu înțeleg neci ungurii măcar cât bine ne-au făcut și ni fac prin apăsarea lor. Ei ne deschid ochii, ei fac să ne concentrăm în noi, în sufletul nostru, să ne vrem pe noi înșine înaintea orcărui; asemenea ariciului care, făcându-se vălătuc, arată în toate părțile sale ghimpii, pe când inima-n el trăiește [11]. Apăsați voi! — apa nu cedează apăsării, cu cât mai mult o națiune. Din contra, ea crește ca îmflată de puteri nevăzute, se va îmfla și, zvâcnind, va răsturna piatra din fruntar spre a se înălța un alt [12] soare, soarele de diamant al Orientului în [13] fața soarelui celui de foc al Occidentului. Apăsați voi! Până ce ura noastră pentru voi nu va mai fi un simțământ ci o rațiune, nu psicologie ci logică. Și e teribilă ura cea surâzândă a logicei — ea justificată, căci e justiția. Este ura surâzândă, ura sclavului față cu tiranul său, este condițiunea legată de tranzacțiunile dintre unul și altul.

De-aș trăi în Rusia și poporul, într-un moment generos, ar închide tiranii spre a-i decapita, de n-ar găsi carnefice m-aș face eu! Cine mi-ar imputa-o de [14] crimă? Cine-ar putea zice că nu-mi împlinesc datoria? Și oare moartea în rezbel are de bază ura simțământului? Desfid pe cineva de-a-mi arăta altfel [15] de cazuri decât escepționale. || E o ură logică. Te ucid ca să nu mă ucizi. Trebuie să pieri ca să esist eu. Prefer lupta [31 v] în locul unei dreptăți nedrepte; prefer de-a muri în loc de-a deveni maghiar. Cine mi-o poate ținea de rău dacă voi ca și copiii mei să fie ca mine de români. Guvernul [16]? Nu-l recunosc de competinte [17]. El are a-și regula trebile lui, ordinea publică, nu

limba și religiunea copilului meu; are de-a surveghia referințele dintre el și persoane străine lui, nu caracterul lui propriu sau pe el însuși nepus în referință cu elementele străine lui. Și când eu plătesc pentru școală, dătoria [18] mea implică dreptul de-a cere cum să fie instruit. Și eu cer să fie instruit în limba mea și *numai* în limba mea, nu *și* în limba mea. Gimnaziile de stat din Transilvania ar trebui să fie române, căci românii le susțin cu birul lor amar, pe care-l storc pietrei și costișelor cu cari i-a-mproprietărit o dreptate [19] nedreaptă. Veni-va vremea și a dreptății celei drepte.

În fine, dacă vre-un domn de naționalitate maghiară mi-ar face până și onoarea reflexiunei, declar a priori că m-ar pune într-o pozițiune șoadă, căci nu știu ungurește, nu m-am silit să-nvăț frumoasa limbă asiatică, căci îmi mai plăcea barbara limbă italiană d.e. în locul melodioasei, dulcei, molatecei limbe maghiare. Aș fi putut s-o învăț ca să mângăi tigresa, dar prefer a o ucide. Ca origine, ca limbă, ca cultivabilitate chiar ne simțim prea mult superioritatea asupra *cultei* națiuni maghiare, cu ocultele sale bande cari pradă ziua-n amiaza mare până și drumuri de fier. Noi nu ne pretindem culți, ci numai cultivabili, nu avem pretențiuni mari noi ieștia. Am dormit cam mult ce-i drept, doi evi și mai bine, dar somnul nostru a fost sănătos și ne simțim minunat de bine, încât ne credem a întreprinde lupta esistenței noastre și cu 10 națiuni maghiare, nu numai cu una. După noapte vine [20] și ziua, vine pentru că trebuie să vină. Și dacă somnul nostru a fost lung, cu-atât mai puternică va fi manifestațiunea vieței noastre. E pietroasă și-ncovoiată calea dreptății, dar e sigură. Știu că ne-ați închide gura de-ați putea fără ca [21] să vă scuipați vouă însăși în față, dar nu veți închide-o și [32 r] vom || protesta mereu, nu vom cu toții decât un protest personificat [22]. Nu se ucid lesne națiunile, domnii mei, și mai cu samă [23] cea română nu.

1. *supraintercalat* 2. *supraintercalat* 3. *după* f[ără] *șters* 4. *după* tr[ece] *șters* 5. *supraintercalat* 6. *după* noi nu eram *șters* 7. *deasupra lui* dar *șters* 8. *deasupra lui* sunt *șters* 9. *după* în bine or [în rău] *șters* 10. *după* la *șters* 11 *inițial:* pe când inima sa trăiește 12. *supraintercalat* 13. *supraintercalat* 14. *supraintercalat* 15. *supraintercalat* 16. *deasupra lui* Statul *șters* 17. de competinte *supraintercalat* 18. *după* n-o fac decât *șters* 19. *după* nedreaptă *șters* 20. *după* trebuie să [vină] *șters* 21. *supraintercalat* 22. *după* mare *șters* 23. mai cu samă *deasupra lui* cu deosebire șters

Emanciparea economică 244r și intelectuală a întregului popor românesc.

Nu ne mai trebuie epitrop în nimic și nicăiri. Nu trebuie nici unguri epitropi, nici germani, nici ruși. Încolo admitem orice formă de conviețuire cu alte popoare, fie aceea o conviețuire cu maghiarii sub Coroana Sf. Ștefan, fie cu[1] toate celelalte popoare în Imperiul habsburgic sub Coroana de Austria — idealul[2] unității *politice* ne e cu desăvârșire indiferent. Un singur lucru putem pretinde de la oricine: să respecte naționalitatea noastră cum o respectăm noi pe a lor. Crede oare Austria să câștige preponderanță pe Dunăre permițând ungurilor infamiile câte se comit?

Precum nu 245v admitem în dezvoltarea muncii noastre și a economiei noastre epitropia unui negoț exercitat de străini, precum nu admitem în dezvoltarea noastră intelectuală epitropia unei limbi străine — pe chiar sora franceză, necum nemțeasca, slavoneasca sau ungureasca — având noi epitropi naturali limba latină și[3] fiica ei, limba românească din suta a șaptesprecea, tot astfel… precum nu adm[item] în bis[erica] noastră[4] epitropia Bizanțului sau a Romei, tot astfel evident că nu admitem nici epitropie pe Dunăre și sfătuim pe tot românul să facă asemenea nouă. Pe tot românul, oriunde ar fi[5], sub a oricui stăpânire s-a afla.

1. după *cu nemții* șters 2. după *un [ideal]* șters 3. după *și limba* șters 4. urmează, decontextualizată, trimiterea subliniată *Pasajul din Jiricek Traci* 5. inițial *de oriunde ar fi*

♨

Cineva poate 245r fi obligat prin locul nașterii sale de-a[1] servi în armata ungurească, adecă de a-și da puterile, trupul și viața fizică pentru statul ungur, dar *limba* ungurească nu e nimenea dator[2] de-a o învăța, nimeni dator, nici sie însuși, nici lui Dumnezeu,

1. după *de-a [servi]* șters 2. deasupra lui *obligat* șters

♨

deși în realitate 416r poporul maghiar n-a ajuns niciodată la predominare în țara lui proprie, nici în trecut, nici azi. Îndată după stingerea dinastiei lui

Arpad, s-a succes până în ziua de azi o serie de dinastii străine recrutate[1] de departe și de aproape, încât singura dinastie națională cu care se laudă este familia arhiromânească a Iancului, voievodul Ardealului, a Corvinilor. Bonfiniu deducea familia dintr-o *gens* de patricii de la Roma; realitatea este însă că Corvinii erau boieri români de neam, iar îndeosebi tatăl voevodului Iancu ținea în căsătorie pe o fiică din familia Paleologilor din Constantinopole. De aproape înrudiți cu Basarabii, ba poate ei înșii Basarabi, aveau în marca lor un Corb c-un[2] inel în gură. Acest corb cu inelul în gură este însă identic cu corbul legendei lui Radu Negru. Radu Negru, zice Miron Costin, a trecut din Țara Făgărașului munții și-n șesul Țării Românești a găsit[3]

1. după *din toate* șters 2. după *cu un* șters 3. *a găsit* deasupra lui *s-a 'nsurat* șters

♨

Un popor [245v] se naște prin *reacțiunea* unei rase în contra unei dominațiuni străine:
rușii — tătarii
ungurii — românii
spaniolii — olandejii
Naturile generoase țin cu cel slab și vin în ajutorul lui. Astfel se sporește puterea acestuia. Contra lui Mohamed pol[onii] și ung[urii] n-au luat parte din *invidie.*

♨

Stăpânul politic [245v] a trupului și a raporturilor lui de avere poate fi ici un Habsburg, colo un Romanov, dincolo un Rachenberg sau un Obrenovici; pe sufletul lui, pe limba lui, pe inima lui e stăpân Dumnezeu și el, și nimenea 'ncolo.

♨

Primi inter pares [280r] — coordinate cu supraordinate — precum temperatura cată[1] a se echilibra[2], și tocmai din aceasta se naște mișcare, tot

astfel un popor se cultivă, caută a ieși la suprafață și dintr' aceasta se naște mișcarea sa de emancipare, pe care nimeni n-o poate opri.

Dacă opinia Ung[ariei] despre noi e atât de rea precum afectează a avea, cu atât mai bine pentru noi. Orice eroare asupra puterilor[3] noastre[4] este în paguba adversarului. Dacă nu[5] sunt în eroare asupra noastră, și limbajul vehement al foilor lor ascunde numai, [6] c-o manieră lăudăroasă, frica și slăbiciunea care le stau ca un cui la inimă, iar cu atât mai bine pentru noi, căci atunci știm că, oricât[7] va striga, ține[8] în taină seamă de noi. A ne întrece însă[9] în epitete înjurioase cu ei mai avem poate talentul, dar n-avem înclinarea. Un lucru li-l putem mărturisi numai: *Beuge machen gilt mehr.* Dacă lupta e necesară, nu injuriile vor fi armele celui victorios.

Ce mi-e rusul, ce mi-e ungurul? Ia pe unul dă în altul, vorba ceea.

Da, așa e.

Casa de Austria, care le-a dat r[omânilor] totul în trecut ca[10] răsplată pentru purtarea lor eroică în război și iubirea lor[11] de neam în timp de pace, în[12] această Casă de Austria, care nu i-a nedreptățit ca alții, ei speră, ei cred, ei se 'ntemeiază, ei privesc supremația ungurească ca un accident nenorocit pentru ei în dezvoltarea istorică a monarhiei, ei speră chiar în ramificarea monarhiei, unde principiul[13] unității va face [281r] concesii raționabile principiului decentralizării, bazat pe grupuri naționale coordonate și nu supraordonate. Politica românilor din Austria e politica *austriacă* și ar fi bine dacă M. Sa ar da[14] o atenție binevoitoare numirii mitropoliților și episcopilor, pentru ca nu prin ei să se introducă sâmburii de politică maghiară între români. Împărat sau rege, rege sau împărat, e indiferent cum monarhul românilor ardeleni va avea buna grație de-a se numi.

Dar să stea în[15] legături mai directe cu unul din cele mai credincioase și mai tinere popoare, care n-are vro[16] istorie glorioasă îndărătul său și care bucuros ar fi să facă din istoria sângelui sau vărsat și a culturii sale câștigate o victorie a Casei de Austria.

C-o Transilvanie mulțumită vrem Dacia? Dar modești ne cred maghiarii. O, noi mergem mai departe. C-o Transilvanie mulțumită vrem Imperiul Roman al Orientului. Căci o formă oarecare trebuie să ia în viitor Peninsula Balcanică dacă e vorba să nu cază pradă cuceririlor din răsărit. Dar va fi o confederație dunăreană[17], dar un Imperiu Roman al Orientului, lucrul îmi e indiferent. Dintre popoarele coordonate superioritatea va fi a aceluia care va munci și va cugeta mai mult, și lucrul se 'ncheie aci.

România a plătit-o aceasta și a plătit-o scump: întâi, ca avantagie economice concese pe zece ani negoțului austriac, al doilea, prin discreditarea și căderea unui partid onest, al treilea, prin venirea în locul acelui partid a tuturor adunăturilor orientale din țară.

1. deasupra lui *căta* lăsat neșters 2. deasupra lui *egali[za]* șters 3. după *noastră,* apoi *adversa[rului]* șters 4. după *adversarului e în pag[ubă]* șters 5. după *nu s-ar [înșela]* șters 6. după *sentimentul* șters 7. deasupra lui *oricât* șters 8. inițial *trebuie să [țină]* 9. supraintercalat 10. după *pe* șters 11. după *d[-lor]* șters 12. inițial *deci în această* 13. după *unita[tea]* șters 14. după *lua seama* șters 15. după *d[irect]* șters 16. deasupra lui *nici o* șters 17. după *balcanică* șters

♨

De dragul 281v unui țigan n-are să-și schimbe Ardealul numele.

♨

Noi îi 279v asigurăm că românii, să vrea numai, în trei zile și s-ar părea că de când e lumea și pământul n-a existat picior de ungur în Ardeal. Dar nu vor, și știu ei bine de ce nu vor.

♨

Dar de 281v vreme ce noi vrem nu numai să supunem popoarele pământului, ci să și le fericim totodată și, știind focul fraților maghiari de-a se[1] reîmprospăta prin elemente omogene, deasemeni nobili descendenți, vom aduce pe turcii din Imp[eriul] bizantin — pe toți cu mic cu mare — și i-om așeza în Ungaria, asemenea pe tătarii din[2] Dobrogea.

1. după *aduce* șters 2. după *și pe cerchezi* șters

♨

De nu 279v mai vin odată tătarii cu arcuri ușoare, azi vin rușii cu tunuri Krupp. Asta-i crima[1].

1. descifrare dificilă a întregului fragment

STUDII ASUPRA PRONUNȚIEI

54 r Cum să ne esplicăm atunci unitatea de limbă a poporului nostru de vom permite cumcă el a fost adus din diferite colțuri ale lumei romane? Abaterile de la unitatea limbei noastre se găsesc numai pe locuri unde se pot dovedi urmele unor elemente quasi străine (Șcheii de lângă Brașov și cei de lângă Sibiiu). ||

55 r Fiecăruia din noi i-ar fi rușine să pronunțe rău nemțește, românește ba. Bărbații noștri din Transilvania — cei de litere chiar — nu pronunță adeseori mai bine decât oamenii din satul lui natal. Silescu-se oare profesorii de prin gimnaziile românești ca să 'nvețe junimea a-și pronunța bine limba lor natală? Poate… dar nu credem; căci dovada vie e junimea din universități, care adeseori își face o mândrie din aceea că pronunță ca* în provincia lui respectivă. Cum am mai spus — nu facem nimănui o crimă din străinismi, cum nu-i facem din pronunția rea, însă, pe cât avem încă vreme, să ne silim prin școli, de nu în casă și-n viața publică, de-a introduce o *pronunție generală.* Ca s-o introducem însă e neapărat ca să delaturăm din sistemul de ortografie etimologic ceea ce-i stă mai mult în cale acestei pronunții: vocalele pure cari nu se pronunță cum se scriu:
o pus în loc de *u* d.e. *potend* în loc de *putând* — *potentia* în loc de *putință* —
[*e* pus în loc de *i* d.e.] *bene* în loc de *bine*, *tene* în loc de *tine* ș.a. ||

54 r Și [2] apoi tocmai acest *ă* [3] pe care dnia-lor îl blamează le-a făcut mediu unificator cu 54 v trecutul — așa: inimă, Săbiniu, băserica || astfel încât *ă* are un rol mult mai mare în etimologism decât în fonetism chiar. El e o piatră de care lovești în toate colțurile. ||

53 v Daunele ce le face sistemul etimologic pur pronunției românești sunt însemnate. Având fiecare facultatea de-a pronunța cum va vrea, generațiune cu [4] generațiune vom păstra vițiul pronunției corupte. Tema [5] etimologiștilor cumcă fonetiștii vor consacra prin uz pronunția provincială și vor face dialecte e iluzorie. Astăzi *mai* toate ziarele românești au aceeași limbă scrisă; va să zică în nici unele nu s-a consacrat vieții provințiale.

Din contra, cu toată unitatea limbei literarie, pronunția diferă în fiece provinție, ba încă ce e mai mult ortografia etimologiștilor li lasă deplină largitudine de acțiune. Românenii zic *națiune,* ardelenii *năciune* etc. De-ar fi fost o ortografie unitară și fonetică, azi ziceau toți [6] or *ciune* or *țiune,* una din două, nu amândouă lângă olaltă. ||

Faptele câte par a sancționa teama etimologiștilor puri ne vom încerca să le cităm și [54 r] noi pe cât ni sunt cunoscute; declarând anticipando că vom cerca totodată să dovedim și puțina influință ce-au esersat [7] ele asupra pasurilor unitare ale literaturei noastre. Pronunția: *Dumnedzăul meu!* dz în loc de z. Vezi scrierile lui Asachi și novelele publicate de el în almanacurile calendarelor sale, prin care el consacra această pronunție! Dar îmi va răspunde un etimologist cumcă prin citațiuni de natura acesteia eu nu fac decât verific oarecum prin fapte ceea ce domnia-lor susțin în principiu. Fapte de astea se repetează într-adevăr necontenit până cam pe la anul 58, însă era un timp acela de descentralizare atât politică cât și literară, cu toate acestea cei care erau unioniști în politică erau unioniști și-n pronunție, deși nu în principiile lor limbistice (vezi „România literară". „Foiletonul Zimbrului" ș.a.); *ge* în loc de *j* [8] (pronunția moldovenească [9]) începe iar a se ivi în ziarul „Traian": *giudecată, giust, giumătate.* Un alt fenomen e cel din scrierile scrise de chiar mâna d-lui Alecsandri, în cari preface pe *ge* cel mai legal în *j,* după francezi cred: *jingaș.*

1°. O greșală a pronunției e aceea de la românii din Muntenia, cari zic: *d-aur,* [53 r] *p-aici* în loc de: *de-aur, pe-aici.* Dar ei zic cumcă s-ar fi eliminând din cauză că vine a sta dinaintea lui a. Numai vezi că această eliminare este părută iar nu reală, căci ei nu eliminează în vorbele acestea pe-un *e* ci pe-un *ă.* Iată cum Muntenii zic *pă* și *dă* și *ă* se elimină când vine să stea înaintea unui *a,* cum de e: *ap-amestecată* cu vin [10] în loc de *apă-amestecată* cu vin, și de-acolo: *d-aur, p-aici* în loc de *dă aur, pă aici,* iar nu în loc de *de aur, pe aici.* Va să zică pronunția cea mai bună e aceea care conservă pe e deși scurtat, adică *de-aur, de-aici* etc.

2°. O greșeală de pronunție a moldovenilor și-a bucovinenilor este lungirea peste măsură a lui *e* intonat când acesta e urmat în silaba a doua

de-un alt *e,* d.e.: *pépene, réce, tréce* ș.a. Ei susțin această pronunție de corectă și de frumoasă, deși ea nu-i alta nimica decât consecința naturală a unei greșeli de pronunție. Pe *e* final moldovenii (și bucovinenii) îl schimbă în *i,* precum: *faci, coci, mergi.* Tot așa pe-un *e* chiar în mijloc, numai de se-ntâmplă că urmează lui *e* cel intonat, d.e.: *pepini, piéptini.* Prin asta însă ecuilibrul și raportul ce esistă între silaba intonată, dominantă, și-ntre cele neintonate, domnite, se strică și trebuie restituit prin o lovitură de stat. Acea lovitură e lungirea peste măsură a silabei intonate. Astfel *meargi* își are rațiunea sa de-a fi, căci *ea* ține ecuilibrul nedreptului *i;* însă || *mearge* (cu *e*) nu-și scuză esistența, căci *e* final în toate 53 v drepturile sale și prin [11] asta i se ia silabei intonate dreptul de-a se lungi peste măsură, căci ecuilibrul esistă. Acest viciu e o pată, a cărților bisericești tipărite de mult și a fost până azi [12] inima pronunției bisericești. Încă și azi poți auzi pe câte-un dascăl zicând *iaste* în loc de *este*.

Moldovenii puriză adesea pe *ă* dar îl fac în genere *a* [13]. Așa ei zic a *îmbraca, pieptana,* *55 v* *legana*. Adesea corump pe *u* în *o,* d.e. *on* om.

---

moldovenești: 53 v

(sî facî, sî tacî [14]*, cumpânî). (a mé; pre bunî), (tari)*[15] *ce (cese), ge toț* [16] *(or încă tăț), faceț, mâncaț* în loc de *toți, faceți, mâncați.*

---

ard[elenești]: 55

poezie, filozofie în loc de *poesie, filosofie*

Adeseori *s* [17] se pronunță și-n România ca *z*, însă un *z* amestecat cu *s* (respectiv [18] *prospect*).

Chiar pronunția clasică începuse a despărți binișor în două castre, dintre cari un raționalist neci [19] n-ar fi știut cum s-aleagă. Pronunția moldovenească purizată care susținea numai acele sunete dulci cari le regăsești pe toate în același loc și-n dialectul toscan al limbei italiene — și pronunția cea din Țara Românească ridicată azi [20] la gradul de națională.

Astfel moldovenii [zic] *giudicată, gioc, dzână, dzău,* muntenii din contra *judecată,* [55 v] *joc, zină, zeu.* Calitativmente (musicalmente) vei alege pe cele dentâi ||, logice pe cele de-a doua. || [54 v] Românimea toată zice: *șână, șî* [21], *țână, țâpă, zâuă, zână.* Românenii [22] zic curat și clar: *șină, și, ține, țipă, ziuă, zină.*

Iată puntele în care se mărginește posibilitatea clasificărei [23] pronunției. Afară de aceste punte totul e anomalie fonetică care, suferită, într-adevăr c-ar fi în stare de-a ne aduce la dezbinare în dialecte.

Arhaismii poate că-i va încetățeni cu-ncetul poezia, dar numai ea, căci e un drept escluziv al ei de-a revifica culorile limbei prin vorbe dezgropate din mormântul trecutului. Astfel Goethe dă lui *Faust*, prin arhaismi în vorbe și-n forma versului, coloritul cel bizar al evului mediu, colorit pe care Schiller n-a înțeles a-l da lui *Wallenstein* al său.

[55 v] Toate astea le-am spus din puntul meu de vedere, adică din puntul de vedere al artei dramatice. Oricât de diferite pronunțiile în viață și în faptă, orcari ar fi proiectele filologiei de-a schimba pronunția cu desăvârșire prin principiul: *Si consuetudo vixerit*, *vetus lex sermonis adolebitur,* totuși pronunția pe scenă trebuie să fie pretutindenea una și aceeași, cea națională, căreia ardelenii îi zic „frumoasă“ („Vorbește frumos românește“).

Dacă această pronunție va avea puterea să schimbe filologia sau dacă filologia va avea puterea să schimbe pronunția, de-asta îmi pasă *mie* prea puțin, eu am constatat numai o trebuință esențială a teatrului, aceea a unei pronunții pe care chiar publicului i convine de-a numi frumoasă, care va să zică îi place.

Nimic n-ar fi mai ciudat decât un teatru ai cărei membri să aibă fiecare o coloratură diferită în pronunție [24].

[54 v] Cercetările sunt foarte interesante, foarte bune, foarte folositoare ca atari, dar a trece cu ele în domeniul faptului, astfel încât fiecare descoperire nouă să fie mama unei ortografii și-a unui sistem de limbă nouă, ni se pare a fi fapta cea mai nedreaptă față cu o lume ce scrie și citește și care, dotată [25]

pe fiecare zi c-un alt sistem, va ajunge ca, din îndreptare în îndreptare, să nu mai poată scrie drept [26], să piardă până și simțul justeței.

Aceste cercetări, bune or rele, nu sunt scrise cu ură [*], neci din punt de vedere al persoanei. În cazul unei reflexiuni, declar a priori [27] cumcă nu permit nimănui de-a-mi imputa etatea or studiile mele, neci aluziuni asupra mea ca persoană. Însă, întâmplându-se ca cineva să-și ia acea permisiune fără ca eu să i-o dau, cu prin însăși uzurparea aceasta mă voi crede îndreptățit de-a nu răspunde nici [28] măcar ad rem.

Previn că nu râd ca alții de aceste defecte. Eu le voi combate din puntul meu de vedere, fără a râde, știind bine [29] că chiar puntul meu [30] de vedere poate să fie fals; și, fiindcă [31] eu doresc să fiu *reflectat iar nu persiflat*, ce e mai natural decât ca eu să păzesc convenințele acelea față cu alții pe cari aș dori ca alții să le păzească față cu mine?

2. după *T[ocmai]* șters 3. de notat că alograful *ă* are aici, cum rezultă din exemple, dubla valoare de *ă* și de *î*, diferență la care moldovenii erau mai puțin sensibili 4. după *și* șters 5. după *și* șters 6. după *or* șters 7. după *esersat* urmează o încercare de modifice în *exercitat* abandonată 8. urmează *începe iar* șters 9. corectat din *moldavă* 10. *cu vin* supraintercalat 11. după *nu* șters 12. *până azi* supraintercalat 13. *dar îl fac în genere a* supraintercalat 14. corectat din *tacă* 15. inițial între cele șase exemple nu se aflau decât virgulele; parantezele au fost introduse ulterior, pentru a grupa cazurile: *-â, -î, -ea, -é, -e, -i* 16. între rândul precedent și acesta se află șters *ardelene[ști]* 17. corectat din *z* 18. în manuscris accentul este pe primul *e* 19. urmează *nu știa* șters 20. supraintercalat 21. *șână, șî* supraintercalat 22. termenul e folosit pentru românii din Țara Românească, ca și într-unul dintre fragmentele de pe 53 v 23. *clasif[ic]are* e folosit aici cu sensul de consacrare ca fonetism clasic, deci ca normă a limbii literare generale, consacrată prin învățământ (cf. 55 r; Chiar pronunția clasică începuse …) 24. după *limbă* șters 25. după *pe fiecare* șters 26. *nu mai poată scrie drept* supraintercalat 27. *a priori* deasupra lui *înainte* șters 28. corectat din *neci* 29. supraintercalat 30. supraintercalat 31. după *eu asemenea doresc* șters

[68r] Celor ce vor o purificare absolută a limbei li vom răspunde că acele vorbe pe cari vor ei să le alunge sunt așa de concrete, așa încrescute în țesătura limbei române încât trebuie să rupi țesătura toată ca să le scoți; și cumcă limba se deșiră alungând vorbe d'o iluzorie origine slavă e dovadă în latiniștii noștri.

Celor cari nu vor acea curățire de fel li vom răspunde că ei singuri sunt neconsecuenți, căci ei au lepădat o mulțime de vorbe grece și ruse pe cari le 'ntrebuințau încă părinții lor, și multe din vorbele pe cari le scriu d-nii Florentin, Negruzzi ș.a. — autori îndealtfel cu mult talent — s-au dus calea celor duse fără ca chiar dumnealor să le pară rău după ele. Am fi cam temerari de-a susținea cumcă limba noastră și-a sfârșit deja curățirea sa, că e organizată [1], că a ajuns stadiul ultim al dezvoltării sale și că acum n-ar trebui decât constatarea formală a acelei dezvoltări prin etimologie și sintaxă. Limba noastră — placă-ne-o a crede — are un trai lung și de-aceea-i și trebuie o dezvoltare lungă. Purizarea ei merge 'nainte, deși e mai bine ca să meargă prea încet decât prea iute. Noi — generațiunea de față — nu împlem decât șanțurile, noi avem să dăm noțiuni poporului nostru, ca să cugete, limba clasică e sarcina [2] generațiunilor viitoare.

Un fenomen nou e acela că cultura și literatura la români nu merg defel în același pas, ba sunt eterogene chiar. Cultura claselor privilegiate cel puțin e cu mult asupra literaturei țării lor, dar e străină, literatura e națională, dar e în urma culturei. Popor de contraste… e o frază.

1. urmează *și formal* șters 2. după *a genera[țiunilor]* șters

♨

Această parte netraductibilă a unei limbi formează adevărata ei zestre de la [242 r] moși strămoși, pe când partea traductibilă este comună gândirii omenești în [1] genere.

Precum într-un stat ne bucurăm toți de oarecari bunuri cari sunt a [2] tuturor și a nimănui [3], ulițe, grădini, piețe, tot astfel și în [4] republica limbelor sunt [5] drumuri bătute cari sunt a tuturor, adevărata avere proprie o are însă cineva acasă la sine;

iar acasă la dânsa limba românească este o bună gospodină și are multe de toate.

1. după *în genere* și *îndeobște* succesiv șterse 2. supraintercalat 3. *și a nimănui* supraintercalat 4. supraintercalat 5. deasupra lui *are* șters; redactarea, inițială: *și republica limbelor are*

♨

POMOLOGIE

[238 r] Mai întâi o mică observație filologică. *Pomologie e* un cuvânt hibrid, pe [1] care autorul ar fi trebuit să-l evitezе cum trebuiesc evitate toate hibridele. Oare s-ar putea zice *Dumnezeologie* în loc de teologie sau s-ar putea zice în limba germană *Versfussologie* în loc de Metrik? Nu. Prin urmare nici pomologie. Autorul cred că nu împărtășește eroarea cea foarte răspândită că bogăția unei limbi consistă în *cuvinte.* Adevărata bogăție consistă totdeuna în *locuțiuni,* în acele tiparuri neschimbate cari se formează în curs de mii de ani și dau [2] fiecărei limbi o fizionomie proprie, apoi în bogăția [3] formelor flexionare, în sufixe, în prepozițiuni [4] (de care limba noastră are foarte multe) în sfârșit în acele mulțimi de finețe psicologice [5] cari ele dau abia viață sunetelor moarte din cuvinte. Dacă n-ai un cuvânt îl circumscrii pur și simplu sau îl primești aproape [6] neschimbat dintr-o limbă mondială [7]. Astfel în loc de pomologie se potrivea, credem, mai bine cultura [8] pomilor, căci a pune două cuvinte în loc de unul claritatis causa n-a fost niciodată un păcat. Cât despre cuvintele multe, în loc de-a îmbogăți, ele sărăcesc cumplit o limbă. Ele iau ideei [9] vioiciunea intuitivă; [10] Când la rostirea mai multor cuvinte ai să-ți închipuiești același lucru, ajungi a nu-ți închipui nimic sau mai nimic [11] la rostirea [12] fiecărei din ele.||

Să [13] luăm de ex. cuvântul *samă* și să dăm la toate locuțiunile ecuivalentul lor [239 r] german. „A băga de samă“, *bemerken;* „a lua sama“, *aufmerksam sein;* „sunt [14] de-o samă“, *gleichen Alters, gleicher Höhe;* „știe sama unui lucru“, *weiss wie das Ding anzufassen ist;* „o samă dintre ei“ [15], *besondere unter ihnen* [16]; „a-și face sama“, *an sich selbt Hand anlegen;* „a-și da sama“, *sich Rechenschaft ablegen;* „a lua și a da pe samă“, *Ubernehmen, ubergeben;* „a ținea samă de ceva“, *etwas mit in Berechnung ziehen*[17]; „a-l ține în samă pe cineva“, „a-i căuta cuiva în samă“ [18],

jenumden [19] *achten.* Ieie-se acum pentru fiecare din aceste locuțiuni câte un cuvânt nou [20] și nici unul [21] din ele nu va esprima așa de bine lucrurile ca aceste șabloane [22] vechi.

Abstracție făcând de la numirea [23] cărții, aceasta e cât se poate de bine scrisă și-și tratează materia într-un mod popular [24], nu [25] însă superficial. Îndărătul formei ușoare și a limbii populare, care poate c-ar fi putut fi și mai populară, autorul se vede a-și cunoaște cu temei toate [26]

1. *după* ce ar fi trebuit *șters* 2. *după* cari *șters* 3. *după* fo[rmele] *șters* 4. *în manuscris:* prepozițiunilor *după* mulțimea *șters* 5. *după* logice *șters* 6. *supraintercalat* 7. *întreaga propoziție este scrisă deasupra alteia, șterse, și anume:* în loc de pomologie ar fi fost mai bine pomărit sau [o circumscriere], numai acea circumscriere să fie potrivită 8. *după* pomăritul sau *șters* 9. *deasupra lui* locuțiunilor *șters* 10. *după* lor *șters, urmă a primei redactări:* iau locuțiunilor vioiciunea lor intuitivă 11. sau mai nimic *supraintercalat* 12. *supraintercalat, după care* fiecare *a fost transformat în* fiecărei 13. *după* Vom da ex[emplul] *șters* 14. *deasupra lui* amândoi *șters* 15. *deasupra lui* de oameni *șters* 16. besondere unter ihnen *deasupra lui* einige Menschen *șters* 17. mit in Berechnung ziehen *deasupra lui* nicht ausser Acht lassen *șters* 18. a-i căuta cuiva în samă *supraintercalat* 19. *după* ehren *șters* 20. *după* străin *șters* 21. nici unul *supraintercalat* 22. *deasupra lui* tipariuri *șters* 23. *după* ti[tlul] *șters* 24. *după* ușor *șters* 25. *după* fără însă ca asta *șters* 26. textul se întrerupe aici

STRÂNGEREA LITERATURII NOASTRE POPULARE

E păcat cumcă românii au apucat de-a vedea în basm numai basmul, în obicei [64 v] numai obiceiul, în formă numai forma, în formulă numai formula. Formula nu e decât manifestațiunea palpitabilă, simțită a unei *idei oarecari.* Ce face d.e. istoricul cu mitul? Îl lasă cum e or îl citează mecanic în compendiul său de istorie, pentru a face din el jucării mnemotecnice pentru copii? Nimica mai puțin decât asta. El caută spiritul, ideea acelor forme, cari ca atare sunt minciune, și arată [1] cumcă mitul nu e decât un simbol, o hieroglifă, care nu e de agiuns că ai văzut-o, că-i ții minte forma și că poți s-o imiți în zugrăveală pe hârtie, ci aceasta trebuie citită și *înțeleasă.*

Trecând la obiceiuri, e iarăși sigur că ele numai în generare devin numai simple formalități. Primitive, ele sunt espresiunea esterioară a unui profund

simțământ sau a unei profunde idei interne. Adevărat cumcă poezia nu are să descifreze, ci din contra [2] are să încifreze o idee poetică în sinibolele și hierogiifele imaginilor sensibile, numai cumcă aceste imagini trebuie să constituie [3] haina unei idei, căci ele altfel sunt colori amestecate fără înțeles, astfel încât o mânjitură ne-nțeleasă de colori nu poate fi un tablou, cum o grămadă de bucăți de marmură nu e o statuă. Ideea e sufletul, și acest suflet poartă în sine ca imanentă deja cugetarea corpului său (deși în lumea reală se-ntâmplă adesea să fie tocmai viceversa și ca esteriorul să poarte în sine ideea interiorului). Dacă credem lui Lavater că putea să cunoască din trăsurile feței, din structura capului, în [4] fine din corp nu numai caracterul sufletesc, ci până și întâmplările vieței cari influențase asupra acelui suflet, atuncea am putea zice cumcă tocmai așa sufletul unei [5] poezii poartă în sine deja ideea corpului său, astfel cum cauza [6] poartă în sine o urmare neapărată a ei. Această dezvoltare dinăuntru în afară, această axiomă care face din sufletul propriu soartea proprie a omului, astfel încât întâmplări, fapte și suferințe nu emană din împrejurări esterne și neprevăzute care puteau să se-ntâmple și altfel, ci numai din suflet ca singur izvor, astfel încât toată acțiunea e un || rezultat al predispunerei naturale și *trebuie* să se-ntâmple astfel cum se-ntâmplă [62 r] și nicidecum altfel. Această dezvoltare e cea admisă de poeții clasici, cealaltă, care lasă teren întâmplărilor esterne și hazardoase, e caracteristica așa numitei drame populare sau mai bine zis *plebeice.*

Zicând într-un număr trecut că drama trebuie să fie morală ca litera evangheliului cu asta n-am zis doar cumcă ea să devină *mijlocul* religiunei, pentru a ajunge la un scop oarecare. Arta nu se poate degrada până la mijloc, ea și-e sie însăși *scop.* Scopul artei e arta, frumosul. Creațiunile artistice cari sunt mijloc numai pentru un scop care nu e imanent artei se numesc tendențioase. (Theorie des Nichtandersseinkönnens).

Lucrurile cari au astfel de fundamente încât ele nu pot fi și altfel decum sunt, acelea sunt nepieritoare, întrebuințând vorba „nepieritor“ în înțeles relativ, uman [7].

Materialele în care se sensibilizează ideea etern-poetică sunt imaginile, nu însă imaginile tuturor popoarelor, ci a aceluia la care are ce sensibiliza. Tropii unei națiuni agricole diferă de tropii, de imaginile unei națiuni de vânători or de păstori. Sub ce imagini va îmbrăca unul simțământul [8] etern al amorului și sub ce imagini celălalt decât numai prin [*] acele pe care le

posede? Acest mod de cugetare care se reflectă numai asupra corpului, nu asupra ideei unei poezii constituie naționalitatea ei [9].

Momentul întâi — popoarele *învață* a cugeta; momentul al doilea — cugetă asupra sa însuși [10]; al treilea — cugetă asupra lumei întregi și pentru lumea întreagă. Cel întâi e receptiv, cel al doilea emancipă individualitatea națională de sub sarcina recepțiunii, făcând-o să cugete asupra sa însuși, al treilea în fine e floarea de aur ce lucește lumei întregi. ||

[62 v] De ce? Iată o întrebare ciudată. Nimica nu-i *mai* lesne decât [11] ca să creezi mii de planuri și mii de căi pentru unul ș' același scop, căi și planuri cari de [12] cari mai înflorite și mai frumoase. Dar de ce? O idee trebuie să se realize în modul [13] care nu permite posibilitatea de-a putea fi și altfel, ci așa și numai așa.

1. *după* vede *șters* 2. din contra *supraintercalat* 3. *după* fie *șters* 4. *după* d[in] *șters* 5. *după* ideea *șters* 6. *după* o [cauză] *șters* 7. *urmează o linie care desparte restul textului de ceea ce s-a scris până acum* 8. *după* ideea *șters* 9. *urmează un inexplicabil (?) și apoi o nouă linie despărțitoare* 10. asupra sa (*inițial:* lui) însuși *supraintercalat* 11. *supraintercalat* 12. *supraintercalat* 13. *după* într-un *șters*

♨

TRANSCRIERE: DIN ȘEDINȚELE SOCIETĂȚII «ROMÂNIA JUNĂ» NAȚIONALII ȘI COSMOPOLIȚII

Reuniunea academică din Viena „România Jună“, care are de scop: 1) perfecționarea [225 r] reciprocă a membrilor săi pe teren literar-național, 2) dezvoltarea și alimentarea [1] spiritului soțial, își alese în [2] ședința din… noiemvrie biuroul său prin aclamațiune unanimă. Sub pretest că unul din biurou (subsemnatul) se ține de direcția [3] literară [4] societății Junimea (Maiorescu), d-nul prezident ales [5] declară [6] că nu va putea ședea alături cu mine din cauză de divergență a principiilor. Repet că asta a fost pretestul, cauza adevărată a declarațiunii d-sale nu merită de a fi adusă înaintea publicului. În urma acestei declarări prezidențiale patru din membrii biuroului își dau demisiunea, nu doar fiindcă ar aparținea sus-numitei direcții literare, ci fiindcă, conform statutelor, trebuie să fii contra

esclusivismului de idei. Societatea nu primește demisiunile celor patru membri, validează printr-asta [7] de-a doua oară alegerea lor și printr-asta incidentul odios s-a părut închis, rămâind [8] ca la o a doua ședință să se aleagă prezidentul.

Intervalul dintre ședința primă și a doua a fost acuma spațiul în care s-a dezvoltat o activitate admirabilă în felul ei. Toate elementele pasive a Junimei [9] române din Viena care cu anii [10] nu se interesă de Societate, apoi contingentul proaspăt a studinților care vin din provinție, cari nu cunosc decât imaginea celuia ce s-apropie de ei ca să-i influințeze|| amândouă aceste părți interesante a Junimei române din Viena au fost puse în mișcare de [226 r] un anume Comitet format pe tăcute, ca să vie să voteze contra lui Slavici ș-a lui Eminescu, cari se țin de școala lui Maiorescu.

Pentru sara ședinței a doua [11] Comitetul latent și-au [12] procurat din România jurnale umoristice și serioase unde Maiorescu era stigmatizat ca persoană publică și privată, pentru sara alegerei au fost inventate mici calomnii adhoc, așa d.es. că Maiorescu ar fi delapidat averea Junimei, că a abuzat de încrederea ei și că în urmă ar fi fugit din România cu familie cu tot — toate aceste mijloace foarte oneste, cum se vede, de-a influința părțile interesante ale Junimei pe cari le-am caracterizat mai sus.

Ședința se deschide și alegerea biuroului [13] din ședința trecută e contestată de partea interesantă, fără ca în ședința trecută să se fi dat vrun protest contra legalității ei. Biuroul, știind elementele cu cari are a face, își dă demisiunea, dezvoltând prin membrii săi ideile [14] pe cari le credea raționale [15] în cazul de față. Iată-le grupate:

1) Societatea România Jună fiind întemeiată pe elementul stereotip a diferiților săi membri, pe acele atribute comune tuturor junilor români, nu ar fi oportun de-a ridica cestiunea divergențelor d[intr]e ei, fiindcă pe divergențe || nu se 'ntemeiază niciodată o [227 r] societate omenească. Divergințele sunt atât de multiple între individ și individ încât [16] o-ntemeiere pe ele l-ar sili pe fiecare de-a forma o societate pentru sine însuși, ceea ce-i o contradicțiune.

2) Societatea având de scop perfecționarea reciprocă pe terenul literar — național, aceasta prin espresiunile statutelor presupune o divergență între individe, căci dacă am avea fiecare din noi același cuprins sufletesc viața noastră ar fi repetarea aceleiași individualități în mai multe esemplare, iar nu o perfecționare reciprocă, o adițiune a aceluiași număr simplu, iar nu un

complex. Apoi spiritul [17] soțial nu se dezvoltă nici se alimentează prin esclusivism față cu ideile altuia, ci [18] din contra ideile ce le-aduce fiecare de-a casă intră prin soțialitate într-un compromis organic, devine [19] o unitate de ordine superioară. Astfel ar fi cu putință să se facă concesiuni reciproce și [20] ca să se găsească acea cale medie care [21], fără esclusivism, ar da fiecărui aerul cuviincios pentru dezvoltarea sa pe terenul mai sus amintit.

3) Ideile și principiile a căror proces se propunea Societății a-l face (antiteza nominală Maiorescu și Bărnuț) nefiind cunoscute părții celei mai mari din tinerime, a blama [228 r] pe unele și aplauda pe altele rămânea un fapt nesocotit. Afară de-aceea || Societatea neavând îndreptățirea de-a decide între vreuna din seriile de idei profesate în viața publică a românilor, prin asta e esclus și dreptul de-a determina măsura românității și a patriotismului după cum individul profesează una sau alta din ele. Fiind înșii în [22] vârsta ideilor, măsura patriotismului [23] nostru va fi dată de faptele pe cari vom avea ocaziunea de-a le împlini în viitor, iară nu de profesarea [24] nimic costisitoare a unor idei pe care individul și le-alege după plac.

4) Chiar în cazul când cei ce pun în discuțiune această cestie s-ar fi informat din scrierile numiților autori și ar fi în [25] stare de a-și forma și da opiniunea fără preocupare, totuși scopul [28] soțietății nu este acela de-a se amesteca în luptele militante ale publicului, ci acel scop determinat pregnant și cu acuratețǎ de § 2 al statutelor cuprinde în sine interese obiective comune [27] tuturor membrilor, cari-i unesc fără privire la ceea ce crede fiecare subiectiv.

5) Că alegerea din ședința primă [28] nu se poate contesta legal, fiind [29] confirmată de Societate de două ori. Intențiunea reală a statutelor a fost împlinită prin o duplă aclamațiune mai unanimă, nici un protest n-a fost ridicat contra alegerei. Alegerea secretă [229 r] fiind un drept iar nu o datorie, nimenea n-a putut fi silit de a-l esersa, mai ales || fiindcă nici n-a contestat nimenea, în ședeță sau nemijlocit după ea, aclamațiunea.

6) Cei ce contestă alegerea din ședința primă n-o fac din bună-credință, căci în realitate nu se îndoiesc despre legalitatea ei. D-nul Ioniță Bumbac, ales în ședința primă de președinte nu prin vot secret ci prin aclamațiune, a primit condiționat prezidența pe care azi el și cu ai săi o contestă. Toată agățarea de formalitatea votului secret este numai o circumvențiune conștie și intențioasă a legei, căci alegerea nu poate deveni ilegală prin aceea că Societatea în unanimitate renunță la un drept al său.

7) Unitatea Societății este periclitată prin sulevarea unor asemenea cestiuni și s-a adus de esemplu cazul analog al [30] desfacerei Societății academice române din Viena prin despărțirea [31] în două [32] castre, de care una ridicase pe stindardul ei pe „Bariț“, iar alta pe „Șaguna“.

Biuroul a desfășurat [33] prin membrii săi această apărare, a cerut susținerea principiului de nesulevare a divergințe spirituale [34] dintre junimea română și, pentru a evita până și prepusul că ambiția personală poate, ar putea [35] fi motivul susținerei cu consecuență a ideilor emise, și-a dat demisiunea, deși ar fi avut dreptul de-a nu recunoaște contestarea și puterea de a închide ședința. ||

230 r Motivele ce s-au adus contra noastră se pot rezuma într-aceea că:

a) nu suntem români buni, ci răi, asemenea chiar cum trădătorii de patrie și [36] de națiune pot fi [37] români de origine;

b) că trebuie să fim sau *proști* sau plătiți de străini pentru a susținea principiile ce le susținem;

c) că direcțiunea literară a Junimei (școala Maiorescu) [38] nu merită decât ca să scuipe cineva în ea, și Societatea să decidă că *scuipă* în școala lui [39] Maiorescu (ipsissima verba! ale d-lui Ioniță Bumbac).

Abstragând de la cestiunea dacă idei emise cu bună credință pot fi tratate într-un mod brutal de oameni cari până azi nu pot să se fălească cu v-un merit, pentru de a avea dreptul ca să se esprime atât de vehement, să cercetăm numai cazul dacă subsemnatul, contra căruia au fost îndreptate loviturile, este într-adevăr *cosmopolit*, *plătit de străini*, *prost* și dacă direcțiunea literară de care se ține el merită a fi scuipată etc. etc.

Am susținut întotdeauna că cestiunea consmopolitismului e una ce nu esistă. || Să [40] nu fim inventivi în cestiuni a căror înțeles ar fi greu de definit pentru fiecare din noi. 224 r Poate că ar [41] esista cosmopolitism — dacă el ar fi *posibil*. Dar el e imposibil. Individul care are într-adevăr dorința de-a lucra pentru societate nu poate lucra pentru o omenire care nu esistă decât în părțile ei concrete — în naționalități. Individul e osândit prin timp și spațiu de-a lucra pentru acea singură parte căreia el îi aparține. În zadar ar încerca chiar de-a lucra deodată pentru toată omenirea, el e legat prin lanțuri nedesfăcute de grupa de oameni în care s-a născut. Nimic nu e mai cosmopolit decât matematica pură d. es., și cu toate astea omul de știință va fi silit să o scrie într-o *limbă* oarecare și prin acest mediu de comunicare ea devine întâi și 'ntâi proprietatea *unui* grup de oameni, a unei naționalități, și

acea naționalitate privește pe omul de știință de al său ori cât teoriile lui ar putea să aparțină omenirii întregi.

Cosmopolitismul e o *simulațiune* și nimic alta, el n-a fost niciodată un adevăr. Străinii care au interese personale în Țara Românească de es. vor *simula* totdeauna cosmopolitismul, pentru că, declarându-și adevăratele lor simțiri, ar putea să pericliteze interesele lor individuale. State slabe, cum era Germania în secolul al XVIII, vor *simula* cosmopolitismul, pentru a denigra tendințele naționaliste a inamicilor lor tari. C-un cuvânt: Cosmopolitismul nu esistă decât ca simulațiune, ca fățarnicie. El mai [42] e pretestul pentru lenea și indiferentismul celor cari nu cunosc un alt scop în lume decât acela de a trăi bine. A acuza însă de cosmopolitism oameni cari se interesă de toate cestiunile vitale ale națiunii noastre, oameni cari lucrează pe când alții numai vorbesc, este sau un semn de rea-credință sau unul de primitivitate.

Maiorescu este încă tânăr și finitul unei însemnate vieți [*] [iese] târziu la lumină. ||

Principiul fundamental al tuturor lucrărilor d-lui Maiorescu este după cât știm noi [233 r] *naționalitatea în marginele adevărului.* Mai concret: Ceea ce-i *neadevărat* nu devine *adevărat* prin împrejurarea că-i național, ceea ce-i injust nu devine just prin aceea că-i național, ceea ce-i urât nu devine frumos prin aceea că-i național; ceea ce-i rău nu devine bun prin aceea că-i național [43].

Esemple

1) Norma limbei scrise trebuie să fie cea care esistă obiectiv și în realitate în gura poporului de jos [44] și a societății mai fine, iară nu fantaziile mai mult sau mai puțin ingenioase ale filologilor noștri. Așadar adevăr obiectiv și nu arbitraritate subiectivă. În acest proces de a stabili o normă pentru limba scrisă trebuie luate în considerare și acele influințe istorice cari-au resistat tendinței de espulsiune și s-au conservat în limba vie.

2) Principii fundamentale din dreptul public al lui Barnuțiu sunt *injuste* din punctul de vedere al jurisdicțiunii moderne. Ele nu devin juste prin aceea că au fost profesate de un naționalist mare, ale cărui merite pe alt teren nu i-a venit nimănui în minte de-a le contesta.

3) Poezii urâte (Dongescu [*], Bota, Grădișteanu, Macedonski, Costiescu, Adrian ș.a) nu devin frumoase prin aceea că-s naționale. Avem atâtea modele nobile [45] în poeții mai vechi și mai ales în neîntrecuta poezie

poporală, încât suficiența cu care sunt privite asemenea anomalii literare te împle [46] de o spaimă lesne de justificat ||

4) În fine fapta rea ori greșită nu devine bună prin aceea că a fost comisă de un [235 r] naționalist sau în numele națiunii, ci este și rămâne.

Limba noastră, cum ea esistă obiectiv, toată lumea o va recunoaște de frumoasă și dulce (V. Scherr [47], *Allg. Litteraturgeschichte*). Dreptul, întrucât e scris la noi în consonanță cu adevăruri recunoscute, este valabil pentru toată lumea, poezia noastră poporală și artistică întrucât e frumoasă e frumoasă pentru toată lumea, în fine binele obiectiv din noi ni-l recunoaște asemenea oricare om de bună-credință ||

Cumcă din acest principiu fundamental s-au tras apoi cu intențiune concluziuni [236 r] false nu trebuie s-o mai pomenim, căci altfel publicul n-ar fi până azi în eroare în privința adevărului. Tocmai în concluziuni false și imposibile, în răsuciri a vorbelor, în mistificare, c-un cuvânt în rea-credință consistă gloria celor mai mulți dintre contrarii lui Maiorescu, căci într-astă privință suntem în genere [48] foarte inventivi. Așa s-a zis că cere egala îndreptățire a jidanilor (fiind justă). Dar nu-i adevărat c-a cerut-o, cum nu-i adevărat că o asemenea faptă e justă. Nu poate fi just de-a lăsa mâna liberă asupra populațiunei întregi unor oameni cărora religiunea lor (Talmudul) le ordonă de-a urî și înșela pe creștini. Învoit n-a fost numai cu modurile de dezlegare a cestiunii izraelite.

S-a zis că e francmason și prin asta cosmopolit. De este, noi nu știm, dar posito [49] că este: nu este adevărat că masonismul esclude naționalismul. Unii din cei mai influenți membri ai partidei roșii (care trece de eminamente naționalistă [50]) au fost și sunt francmasoni. În Ungaria de es. vom găsi un mare naționalist în marele maiestru al francmasonilor (D. Pulszky).

Celelalte nimicuri câte se susțin despre viața sa ca om privat sunt meschine și demne numai [51] de cei ce le lățesc. E acuzat că nu-și vizitează prelegerile în curs de [53] 3 luni, când cei ce-l acuză nu le vizitează *cu anii*. Regula este: că tot ce e permis generalității oamenilor din România liberă, toate ce ei fac nepedepsiți și necontrolați, toate, comise de M[aiorescu], iau dimensiuni gigantice și sunt taxate de crime ||

[234 r] Cumcă în România liberă [53] esistă episcopi atei, cari 'și țin metrese, e un fapt ce nu uimește pe nimeni, dar că d. Maiorescu, în locul lipsei absolute de religiune [54] pozitivă, cearcă a pune [55] principii filozofice morale

pentru a așeza [56] stavilă unei necredințe oarbe și a imoralității născute din ea, asta este o crimă. ||

[231 r] Dacă direcția literară către [57] care am onoarea a mă alătura ar profesa cosmopolitismul ar trebui ca tot ce-am scris și vorbit cu să fie scris și vorbit în sens cosmopolit. Am scris puțin și tocmai de-aceea rog de iertare pe cititor dacă-i dau osteneala de-a se familiariza cu scrierile a căror cuprins mi-au adus numirea de cosmopolit.

În articolul „Ecuilibrul“, publicat în Federațiunea (no. 38 și 39 — mai 1870), am susținut autonomia Transilvaniei, fărâmarea dualismului, a unei forme ce contrazice naturei obiective a monarhiei, dreptul ce-l are fiece popor de-a-și determina voința prin legi și de-a avea un propriu organ pentru formularea acestor voințe, o legislatură. Acest articol a dat însă procurorului public din Pesta de-a mă cita [58] la judecătoria de instrucțiune.

Tot în acea lună am publicat un articol asupra conchemării unui congres, care se sfârșește în modul următor: „în caz dacă opiniunea publică și [59] popoarele Austriei ar cere schimbarea sistemei constituționale de azi (a dualismului) 1) românii, spre a fi factori eminamente activi întru formarea imperiului, să provoace conchemarea unui congres general al lor, care să decidă atitudinea națiunii românești față cu situațiunea cea nouă ce împrejurările para i-o impune imperiului. 2) Congresul să se declare solidar cu națiunile ce urmăresc aceleași interese ca și cea română. 3) Congresul să-și aleagă reprezantanță a sa, care va comunica tronului voința națiunii românești, cerând a ei satisfacere. — Aparițiunea [60] acestui articol a fost anunțată printr-un telegram din Pesta în „Noua Presă liberă“ ||

[232 r] Când am scris primele linii în privința serbărei de la Putna (V. Convorbiri an. IV/ no. 14) am spus că frecările din viața politică și spirituală la români nu-și au cauza lor pe atâta în interese personale (precum o susțin unii), ci mai mult între profunda scisiune dintre direcțiunile pe cari au apucat unii pe de-o parte, alții pe de alta; că, pentru a nu se perpetua, moșteni și mări acest rău, generațiunea tânără are trebuință de o singură direcțiune spirituală și că încercarea de-a organiza viața viitorului va putea fi făcută de către junimea română cu ocaziunea foarte nimerită a serbărei de la Putna.

În epistola deschisă către [61] d-nul Dumitru Brătianu (Vezi Românul din august 1871) ce-am trimis-o împreună cu fratele Dan în numele comitetului central am spus cumcă în munca generațiunilor trecute — care-au pus

fundamentele largi și nobil intenționate a edificiului național — în acea muncă este [62] deja cuprinsă toată ideea activității noastre din generațiunea jună, că numai în continuitate cu lucrările trecutului, în prourmarea consecuentă a celor bine începute consistă [63] misiunea generațiunii viitoare. Oamenii cari au început regenerarea națională ne-au dat *ideea întregului* ce noi avem a o realiza.

1. și alimentarea *supraintercalat* 2. *supraintercalat* 3. *după* școala *șters* 4. *după* Maiorescu *șters*. 5. *supraintercalat* 6. *după* al biroului rid[ică] sulevează cestiunea ca Societatea să sco[ată] *șters* 7. printr-asta *supraintercalat* 8. *deasupra lui* și trebuind *șters* 9. *după* Societății *șters* 10. *deasupra lui* lunile *șters*. 11. *urmează* s-au *șters* 12. Comitetul latent și-au *deasupra lui* s-a *șters* 13. *supraintercalat* 14. *după* rațiu[nile] *și deasupra lui* principiile, *succesiv șterse* 15. *după* rațiunale *șters* 16. *după* fie[care] *șters* 17. *după* dezvoltarea și alimentarea spiritului soțial *șters* 18. *după* ide[ile] *șters* 19. *după* într-o unit[ate] *șters* 20. *după* pentru ca oamenii să [găsească] *șters* 21. *după* în viața publică *șters* 22. *supraintercalat* 23. *deasupra lui* românității *șters*, *urmat în manuscris de* noastre *neajustat schimbării de termeni* 24. *urmează* nepericuloasă *și* necosti[sitoare] *succesiv șterse* 25. *supraintercalat* 26. *deasupra lui* datoria *șters* 27. *după* af[…] *șters* 28. *deasupra lui* trecută *șters* 29. *transformat din* fiindcă [a fost confirmată] 30. *după* când *șters* 31. *deasupra lui* desfacerea *șters* 32. *supraintercalat* 33. *deasupra lui* adus *șters* 34. *după* dintr[vre] *șters* 35. *supraintercalat* 36. *după* sunt *șters* 37. pot fi *deasupra lui* sunt *șters* 38. (școala Maiorescu) *supraintercalat* 39. *supraintercalat* 40. *după* E o cestiune care nu esistă — aceasta a cosmopolitismului *șters* 41. *deasupra lui* nu *șters* 42. *supraintercalat* 43. rău nu devine bun prin aceea că-i național *deasupra lui* imoral nu devine moral prin aceea că-i național *șters* 44. de jos *supraintercalat* 45. *supraintercalat* 46. *în manuscris, din inadvertență:* împlu 47. *urmează* Geschichte der Litteratur *șters* 48. în genere *supraintercalat* 49. *în sensul de:* admițând 50. *în manuscris:* naționalist, *prin acord mental cu* cu partidului *în loc de* partidei 51. demne numai *provine, prin ștergere și supraintercalare, din* nedemne 52. *supraintercalat* 53. în România liberă *supraintercalat* 54. *după* credințe *șters* 55. cearcă a pune *supraintercalat* 56. *deasupra lui* pune *șters* 57. *deasupra lui* de *șters* 58. *deasupra lui* trage *șters* 59. opiniunea publică și *supraintercalat* 60. *după* Acest articol a fost [anunțat] *șters* 61. *după* pe care am trimis-o *șters* 62. *deasupra lui* zace *șters* 63. *transformat din* stă

[274r] Fiecare membru al unui sat răzășesc, când [1] își făcea așezarea și vatra lui, căpăta de la comună sub titlul de feud [2] o bucată [3] anume de pământ care după moartea posesorului era iarăși a comunei și se dădea unui alt membru. Posesorul vremelnic avea deci uzufructul liber și neîngrădit,

dar nici putea să dispuie de fond [4] nici să-l [5] testeze cuiva [6]. Când s-au ridicat boierescul în Rusia [7] și li s-au recunoscut țăranilor dreptul de a se muta și de a dispune cum or voi de pământurile lor, atunci n-au avut altă grabă mare decât a desface pe bani proprietatea lor nemișcătoare. Nici [8] nu le venea în minte că ei pot și testa ogorul, precum nu le-a venit în minte că au a se îngriji și de copiii lor; ei trăiau în rătăcirea că feciorii, când s-or face gospodari, or căpăta de la stat pământ, precum în trecut au fost [275r] căpătând ogoară de la proprietari sau de la comună. Proprietarii și agenții lor jidovi|| îi întăreau și mai mult pe mojici în această credință deșartă [9], și astfel s-au făcut că proprietarii au recâștigat [10] pământurile ce le dedese, cu te miri ce și mai nimică, iar boierescul există și astăzi *de facto*. Când țăranii se treziră din beția permanentă pe câtă vreme le-au ajuns banii scoși de pe părticelele vândute, au trebuit să cerșească de lucru de la proprietari, pentru-a și ținea sufletul [11], deci au fost *colonizați* din nou de către proprietari. Pentru uzul unui ogor dat din nou, de pe care pot fi alungați în orice moment, țăranul face azi [12] un boieresc mult mai greu decât înainte vreme. Deci s-au găsit și aici un modus vivendi, care nimicea toate bunurile câștigate. Așadar nu-i minune dacă 16 milioane de țărani ruși caută azi a câștiga cu puterea libertatea ce au fost câștigat-o, dar care au pierdut-o prin vina lor proprie. Rusia e-n adevăr subminată de o mișcare agrarie socialistă care va izbucni poate-n curând cu foc și sânge!

1. *după* căpăta *șters* 2. căpăta de la comună sub titlul de feud *supraintercalat* 3. *după* parte an[ume] *șters* 4. de fond *supraintercalat* 5. -l *supraintercalat* 6. *urmează* fondul *șters* 7. *după* B *șters* 8. *după* Ei n-ave[au] *șters* 9. *după* er[onată]* *șters* 10. *după* căpătat *șters* 11. *după* zilele *șters* 12. *după* un boi[eresc] *șters*.

♨

[69v] Părerea [1] mea individuală, în [2] care nu oblig pe nimeni de-a crede, e că politica ce se face azi în România și dintr-o parte și dintr-alta e o politică necoaptă [3], căci [4] pentru adevărata și deplina înțelegere a instituțiunilor noastre de azi ni trebuie o generațiune ce-avem de-a o crește de-acu 'nainte. Eu las lumea ce merge deja ca să meargă cum îi place dumisale — misiunea oamenilor ce vor din adâncul lor binele țării e creșterea morală a

generațiunei tinere și a generațiunei ce va veni. Nu caut adepți la ideea cea întâi, dar la cea de-a doua sufletul meu ține cum ține la el însuși.

1. *în manuscris textul începe cu minusculă, de la capăt de rând, şi pare a fi ori sfârșitul unui articol care nu se va fi păstrat, ori o însemnare destinată integrării într-un ansamblu mai larg* 2. *deasupra lui* la *șters* 3. *după* mare* *șters; poate intenția a fost de a scrie:* mare parte necoaptă 4. *supraintercalat*

♨

[54r] Luptele de partidă în România — ca orice luptă pentru esistența și pentru pânea de toate zilele; și acea pâne de toate zilele e condeiul biuroului de cancelarie și biciul subprefectului, după cari îmblă masele atât a unor partide cât și a celorlalte. Burgezia cată a se da după păr — azi cu roșii, mâne cu albii — ca care singură ar putea să fie independentă; poporul plugar se dă după bici, care nu-l lasă să fie independent.

♨

Ne pare [247r] rău că interesul[1] de-a apăra țara noastră de bănuială* ne silește a spune câteva adevăruri, dar Regele nostru … nu e ca toți oamenii[2]. *Probă: Candiano. Macedonski.*

1. după *trebu[ie]* șters 2. deasupra lui *e un bărbat cam propriu în feliul său* șters

♨

[187 r] A treia figură e aceea în care medius e subiect în amândouă premisele, deci:

M + S M + S M — S M — S

M + P M — P M + P M — P

Regulele sunt:

1) Minora trebuie să fie afirmativă.

2) Nu se poate conclude decât particular.

Modurile ae și ao sunt escluse prin regula întâi, care zice că minora nu poate fi negativă.

aa și ea sunt escluse prin reg[ula] 2, care zice că concluzia nu poate fi generală.

Deci rămân 6 moduri.

aai, aii, iai afirmative [Darapti, Datisi, Disamis]

eao, eio, oao, negative [Felapton, Ferison, Bocardo]

Exemple:

Pentru Darapti:

Divizibilitatea materiei în infinit este nepricepută.

Divizibilitatea materiei în infinit este foarte sigură. Există deci lucruri foarte sigure cari sunt nepricepute.

♨

[175 r] În Iași există o asemenea … foaie. Să zicem „foaie“, deși cuvântul e în cazul de față foarte impropriu întrebuințat când sub „foaie“ înțelegem un lucru cuviincios.

♨

Proroc mincinos [372r] s-ar fi numit acela care acum șase ani ar fi prezis următoarele lucruri:

Că după șase ani bugetul cheltuielelor se va urca cu 40%.

Că funcțiile se vor înmulți la îndoit de ce au fost.

Că ele vor atârna așa de mult una de alta încât autoritățile supreme să poată impune la câteva zeci de mii de oameni, pân-la ajutorul de scriitor din sat, purtarea sa politică.

Că, după un sistem regulat, se vor opri procente din leafa fiecăruia pentru scopurile partidului.

Că din ce în ce va deveni mai greu de-a-și agonisi mijloace de subzistență în neatârnare de guvern și că sporirea lefilor va spori numărul celor ce caută posturi și supunerea lor către oamenii cari pot distribui aceste posturi.

♨

Onorabilul Josua Quincy [372r] *povestea, într-o prelecțiune ținută la Boston, că a văzut pe cineva dând în New York, cu ocazia alegerii de*

deputat în Congres, 25 de[1] dolari pentr-un singur vot și, mirându-se onorabilul că un om putea plăti atâta pentr-un singur vot[2], i s-a dat asigurarea că, dacă acest candidat va fi reales, va face o speculă cu mult câștig; în sesiunea din urmă primese 30.000 de dolari pentru că izbutise[3] a trece un bill și putea plăti un preț[4] bun. Există oameni cari, printr-un serviciu de 5-6 ani [373r] în Congres, s-au făcut enorm de bogați, cari, fără a poseda o[5] mie de dolari, au ieșit din Parlament c-un sfert de milion de dolari.

(„New York Daily Times“)

1. supraintercalat 2. inițial *pentr-un vot* 3. după *iz[butise]* șters 4. după *pr[eț]* șters 5. după *un dolar* șters

♨

[66 v] D-nul Prodan are ciudă[1], cumcă, după cum spune, un oaspe ar fi tras pe cineva de roc pentru ca să voteze contra. Dacă l-ar fi tras de limbă, mai zic și eu, ar fi avut dreptate d-nul Prodan, dar eu cred că a trage de roc pe cineva când apelul e nominal nu cred că însemnează a influința asupra conștiinței lui.

Sunt om ciudat eu când nu voi să confund haina cu ființa și poalele rocului cu conștiința, nu-i așa?

Apoi, domnilor, dacă-i vorba de dat afară, azi nu vă plac oaspeții ce ne onorează cu prezența lor, mâne poate că nu vă vom plăcea noi, membrii minori — sau majorității (că nu se știe) — și veți avea poate poftă să ne dați și pe noi afară … mijloace puțin parlamentare și puțin apte pentru de-a ne convinge că ideile d-voastre sunt cele juste și ale noastre cele false.

1. *în manuscris:* D-nul Prodan ………… *apoi, de la cap,* D-nia lui e ciudă *etc., urmă a intenției de a adăuga ulterior ceva cu privire la Prodan.*

♨

Ar fi o [279r] evidentă nedreptate de-a ne plânge de lucruri pe cari le-am suferit chiar de la acei cu cari acum avem un program comun[1] de muncă[2], precum și o lipsă estremă[3] de delicatețã.

1. după *de [muncă]* șters 2. după *mu[ncă]* șters 3. după *de [delicateță]* șters

♨

Felul meu, 279r gura mare fără de lucru mare, nu e de tine, tu ai stăpân și vrei să te 'nțelegi cu mine asupra unor[1] lucruri cari sunt ale stăpânului. Ce folos d' aci? Mai bine mă 'nțeleg eu de-a dreptul cu stăpânul tău, care este ș' al meu, asupra unui[2] lucru care-i al lui, nu-i al tău.

— Da' cine și dincotro?

1. deasupra lui *unui [lucru]* șters 2. după *lucrului lui* șters

♨

Mai mulți 279r politiciani mai de mâna a doua cari cred că tot ce zboară se mănâncă au și intrat în vorbă cu d. Melchior Lonyay. Mai pe urmă d. Melchior Lonyay, care confundase atât de lesne lucru cuprins cu lucru cuprinzător, a confundat și mai rău lucrul altuia cu-al său propriu și, într-o vecinică confuzie între al meu ș' al tău, s-au irosit * cu totul din politică[1]

1. urmează încă un rând, indescifrabil; pe verso se află scris *Melchior Lonyay* ***1872***

♨

Ce așteptăm 279v noi decât să vină* Rusetachi ***, care-ar vrea să dea numelui nostru *** un caracter grecesc.

♨

A spune 415r grecului că e român înseamnă a-l lăuda și a-l împinge[1] să fie om cumsecade. Dar a spune românului că nu e român e o insultă gravă, demnă numai de un grecotei malonest[2] cum e redactorul „Pseudo-Românului[3]“.

1. după *sf[ătui]* șters 2. supraintercalat 3. supraintercalat

♨

Austro-Ungaria 244r ar trebui să simță că Tratatul de la Londra e o *cursă* ce i s-a pus de către celelalte puteri și că *c'est un jeu au plus fin.*

♨

Anglia și Rusia 278r în Asia.

Cestiunea Orientului european. Întru cât e solidară Germania cu Austria nu știe nimenea. Pommercher Musketier. Franța și Italia în Tunis. Spania. Egipetul.

Danemarca, Suedia și Norvegia, Portugalia, Olanda, Belgia și Svițera. Olanda. Boerii[1]. Vechile privilegii ale boerilor. Propunerea Schaepmann (62: 16) analogă cu Bradlaugh.

Belgia ministeriul Frere Orban. 1.600.000 majori. 116.000 Parlament $\frac{1}{10}$.[2] Consiliile provinciale $\frac{1}{6}$.

1. grafie mai veche pentru buri, populație olandeză din Sudul Africei 2. după $\frac{1}{10}$ șters

♨

Acești oameni 244v o simt aceasta și de aceea joacă rolul de **agenți provocatori:** Grădișteanu, virtutea în descompunere. Cariagdi, Carada. **Agenți provocatori ai Rusiei.**

♨

Am fi curioși 245r cine întreabă pe d. Grădișteanu care sunt nestematele românilor? Tot așa de bine, la o privință, pe a regelui Spaniei, dar pe noi nu ne privește. D. G nu este nici român, nici neromân — cată ce este d. Grădișteanu.

♨

D. Grădișteanu 245r n-are nimic de pierdut, absolut nimic, nici chiar renumele de om cu castitate de moravuri și cu onestitate de conștiință. D-sa

nu are decât de câștigat… cât se poate de mult și *à tout prix*.

♨

Înaintea [245v] bubuitului **** se pleacă Universul. Se ple[acă] o oaste dușmană, se pleacă regele dușman.

•

Birui-vor * Domnii sodomiei bizantine și ai cezaro-papismului cu capul de popă și trupul de priap?

♨

Deci[1] nu [415r] e exact ceea ce afirmă M[onitorul] că cuvintele din Iași au fost rostite prin surprindere de către o persoană care n-avea nici un rol oficial la acea solemnitate.

1. după *Asemenea* șters

♨

[TRANSCRIERE: DIN LEGIUIREA CARAGEA]
[ANAFORA OBȘTEASCĂ A PĂRINȚILOR ARHIEREI ȘI A DUMNEALOR BOIERILOR]

… Alcătuirea [440r] acestei pravili este o deslușire a *Pravilelor împărătești* (Codex Justinianaeus)[1] și a vechilor și a canonisitelor obiceaiuri ale pământului, nefiind împrotivitoare celor vechi urmate pân' acum.

[PENTRU LUCRURI]

[§ 3.] Verice se clădește pe pământul nostru fără știrea și voia noastră se face al nostru.

[§ 4.] Orice se sădește fără voia și știrea noastră, în pământul nostru, al nostru se face.

[CAP. 9 PENTRU CLACĂ]

§ 1. Claca este [439r] un chip de clădire în Țara Rumânească și se întocmește când *stăpânul* moșiei primește pe clăcaș, adecă pe săditoriu, să șază pe moșia lui.

§ 2. Datoriu este clăcașul să lucreze stăpânului moșiei: 12 zile pe an, și, de se va tocmi de acum înainte vreunul din stăpânii moșiilor cu clăcașul pe *mai puține zile,* tocmeala aceea să nu aibă tărie, *iară, câte tocmeli sunt făcute până acum pe mai puține zile decât 12, acele să se păzească.*

§ 3. Care din stăpânii moșiilor cu vicleșug se va tocmi cu clăcașii altuia să-i facă lui clacă mai *puține* zile decât 12 și-i va trage pe moșia sa, acesta — când se va vădi — să piarză *privilegiul* clăcii și să plătească și stăpânului moșiei claca clăcașilor ce au tras.

§ 4. Clăcașul, afară de claca de 12 zile, să are stăpânului moșiei încă o zi primăvara sau toamna, să-i dea și un car de lemne la Crăciun, cărându-le ori la moșia lui sau aiurea, unde are stăpânul trebuință de dânsele, până la un loc cu depărtare de șase ceasuri.

§ 5. De nu [444r] va avea stăpânul nimica a lucra, atunci să-i dea clăcașul *un leu* de fiecare zi.

§ 6. *Să nu fie volnic stăpânul să aducă pe clăcaș de la moșia ce locuiește pe alta să lucreze,* fără numai când moșia [3] îi va fi cu depărtare *cel mult de trei ceasuri.*

§ 7. Clăcașul să nu poată să facă curătură (despădurire) fără voia înscris a stăpânului, *cuprinzătoare unde și cât loc să care,* iară, urmând împrotivă, să-și piarză osteneala și să ia curătura stăpânul moșiei.

§ 8. *Stăpânul să nu poată să ia curătura clăcașului ce o are de la părinți sau o face cu voia stăpânului.*

…………………………………………

§ 15. Clăcașul, fugind de pe moșie sau *murind fără de moștenitori, de nu e dator visteriei,* să stăpânească stăpânul casa lui, grădina lui și curăturile lui.

[§] 16. Clăcașii [443r] să dea stăpânului moșiei:

Din douăzeci vedre din vinul său o vadră domnească (5%)

Din zece clăi de grâu, de orz, de mei, una (10%).

Din tot pogonul de porumb patru bănițe de porumb bătut sau opt cocoloși cu bănițe de ocă 22 (5%).

Din toate celelalte roduri de la zece [4] una (10%). Toate acestea cărându-le la casa stăpânului ce are pe moșie

Cap. G 441r
PENTRU MOȘTENIRE

§ 2. Dreptățile mortului ce se moștenesc sunt:

1. Toată averea lui, afară din boierii, din privilegiurile persoanei sale și afară din pedeapsa pentru vinele persoanei sale.

Cap. 1 442r
PENTRU DOBÂNZI

§ 2. Să nu plătească nimeni pentru alte datorii dobândă mai multă decât unul la zece[5] într-un an.

[PENTRU VÂNZĂRI]445r
Partea III Cap. 2

§ 7. Cei ce vând lucru nemișcătoriu atunci numai pot să vânză la alții când mai nainte vor da de știre celora ce au cădere sau protimisis (sau epitropilor lor) și aciia, nev[rând] să cumpere, vor iscăli zapisul vânzării.

Se protimisesc la cumpărătoarea celor *nemișcătoare:*

a. Rudele de sus și de jos;

b. Rudele de alăturea până la a patra spiță când sunt și părtași sau devălmași;

c. Rudele de alăturea până la a patra spiță, când sunt și vecini;

d. Cei ce sunt numai rude de alăturea pân-la a patra spiță;

e. Cei ce sunt numai părtași sau devălmași;

f. [6] Cei ce sunt numai vecini: (întâi) ce se vecinesc în lung, (al doilea) ce se vecinesc în lat, (și al treilea) cei ce se vecinesc la vreun colț.

Iară când doi inși sau mai mulți se vor întâmpla să aibă deopotrivă cădere și vor vrea toți să cumpere, deopotrivă împărțesc și lucrul ce se vinde.

1. completarea lui Eminescu; de asemenea toate sublinierile din această transcriere îi aparțin 2. șters în manuscris 3. după *mo[șia]* șters 4. după *zece* șters 5. deasupra lui *zece* șters 6. în ms., din inadvertență, *e*

ARTICOLI NEPOLITICOȘI
PROZĂ POLITICĂ — PROZĂ LIMBISTICĂ

I[1]

48 r Sunt persoane — singulare sau colective — cari-s inamici comuni tuturor partidelor și tuturor guvernelor, mai ales când acele partide sunt personale și nu de principii.

Partide personale și nu de principii? Ce va să zică asta? Ce? Nimica. Ați auzit ceva nou? Ionescu [2] și cu Ion Ghica și-au dat mâna … Cum se poate — dar principii așa de diferiți? Iată ce va să zică partide personale. Partide de oameni fără caracter … politic — oameni pe care nu poți conta, factori cu cari nu poți calcula.

Ce va să zică caracter? Un om cu [3] principii bune or [4] rele, totuna, pe cari cunoscându-le însă să știi sigur și tare că poți proroci [5] cu sfințenie cumcă în împregiurarea cutare și cutare, omul nostru se va purta așa și așa — dar în fine numai așa și nu altfel. De se poartă altfel, chiar de s-ar purta bine, totuși nu mai e cu caracter, ci fără. În fine omul a cărui fapte sunt dictate [6] de principii bune or rele, salutarii or pernicioase, e om de caracter; iar omul care lucrează sub impresiunile momentului, fără ca prin faptele lui să se țese firul cel roșu al principiilor, e om fără caracter, e un [7] factor cu care nu poți calcula, e un individ de care nu poți ști cum se va purta anume în împregiurarea cutare sau cutare.||

48 v Un ministru, fie cât de genial, în România nu va isprăvi nimica, pentru că nu are la dispozițiune alți factori cu cari să calculeze decât astfel de oameni. Azi omul meu e de-un principiu, mâne bagi de samă că s-a schimbat. Azi roșu, mâne alb; azi alb, mâne negru; azi Rada, mâne Neaga — ba 'ncă cu toate astea pretinde să-l și respecți [8], să și zic: Mare-i mă! Șiretu-i, mă! Grozavu-i mă! Uite mă! etc.

Iată ce vor să zică partidele-n România — pardon! partidele personale — cine-ar putea presupune așa ceva despre onorab. [9] partide din România și mai cu samă încă de toate, fără deosebire! Auzi acolo prezumțiune.

Inamicul comun al acestor donquixonade e așa numitul simț comun. Ce principiu, domnule — îmi zicea un biet mitocan robust și roșu la față — ce principiu și libertate … Nu vezi că toți îmblă după chivirniseală.

După chivirniseală. Vorbă mare, căci ea e deviza tuturor partidelor, tuturor purtătorilor de stindard cum s-ar zice, căci în urma urmelor fiecare e în stare ca să moară pentru stindard și pentru … chivirnisală.

Dar acuși mă pomenesc c-un ziar roșu țipând: Domnule! D-ta [10] batjocorești opiniunea publică. D-ta calomniezi țara! D-ta, cinic și corupt, desprețuiești presa! D-ta insulți națiunea!

Națiunea! Hoho! Națiunea va să zică. Un rău au partidele noastre: că se identifică fiecare din ele [11] cu națiunea. „Suntem națiunea … nu mai sunt partide-n țară! Toată țara-i numai o partidă: națiunea!“ Iată ce zic unii, iată ce zic și ceilalți.

Ba nu, domnișorilor, nu sunteți dv. națiunea, || neci unii, neci alții, neci măcar toți la un loc, neci măcar [49 r] generațiunea toată, căci națiunea are zeci și iarăși zeci de generațiuni. Dv. puteți fi o generațiune, un [12] fragment, drept să vă spui cam mizerabil și cam putred, al acestui corp ce trăiește zeci de secoli: națiunea.

Dar dv. sunteți consecuenți. Ați zis că sunteți națiunea și vi se pare că o și sunteți — sau cel puțin faceți ca și când o ați fi — îngrijiți adică pentru dmv. și — mărire cerului — numai pentru dv. Trecutului îi dați cu piciorul, viitorului nu-i testați neci știința, neci limba, neci țara, ci numai corupțiunea dv. cea mare și partidele dmv. cele fără de caracter. Mâncați venitul țării [13], a trei generațiuni viitoare, căci mâncați pe dătorie pânea copiilor, nepoților și-a strănepoților dmv. Tot luxul ce-l faceți azi poimâine [14] la ei va fi mizerie. Dar finanțele țării se ruină.

[15] Dar finanțele României se ruină? Cui ce-i pasă. Nu-i inteligență cât de mică în România să nu se fi hrănit vre o dată cel puțin în viața lui din banii publici ai statului. Ce vă pasă, voi sunteți națiunea … cu moartea voastră a murit și națiunea, vorba țiganului: ce-mi pasă mie că trăiește toată lumea, dacă mor eu. Dac-am murit eu, toată lumea a murit.

Deficit lângă deficit, împrumut lângă împrumut, dătorie lângă dătorie, gaură lângă gaură, până ce finanțele României nu vor fi curând decât o

gaură mare. Aviz [16] onor. ministeriu de ga … de [17] finanțe! Aviz mandatarilor țării!

Trei moduri sunt de-a rezolva o cestiune [18].

Cel întâi e că vezi lucrurile, surâzi amar, te îndoiești … dar stai la îndoială și nu mergi mai departe. Scepticism.

Cel de-al doilea e că vezi [19] răul, îți sfărmi capățâna de-i afli cauzele, calculezi cu cifre pozitive și nu imaginare, iluzorii [20], îți scurtezi din plapomă binișor și te-ntinzi numai pe cât ți-ai scurtat-o … devii onest și econom. Pozitivism! ||

Al treilea e că: văzând răul, surâzi cu noblețe și dispreț și-ți zici în minte: Țara [49 v] e bogată, țara va plăti … Timpul va șterge și urmele. Optimism!

Să analizăm toate aceste trei moduri *in rebu.* Cel dentâi și cel de al treilea sunt cele obicinuite în România, cel de al doilea e cel obicinuit prin alte locuri a [21] lumei, mai [22] cuminți.

Atât scepticul cât și optimistul se opresc la îndoială însăși și nu merg mai departe. Unul știe și cată lângă el [23], altul știe și sare cu ochii închiși peste el [24]. Dar nevrând a ști de rău și ignorându-l, el totuși esistă. El ar esista chiar dacă nu l-ar ști nimeni, ar esista și, ca tot ce-i rău, ar crește și s-ar mări progresiv până ce [25] s-ar fini cu ruina statului român. Să ne esplicăm.

Azi sunt în România atâția amploiați încât ai putea să împli cu ei *două* generațiuni, nu una. Jumătate din acești oameni cari [26] zgârie la hârtie ar putea să zgârie brânză și să cântărească la măsline or să facă cizme și haine. Câte brațe s-au luat meseriei, câte comerciului, ba cine știi câte artei și literaturei! Dacă Gr. Alexandrescu n-ar fi fost toată viața lui amploiat ar fi devenit [27] unul din cel întâi literați ai Orientului. Ci așa: toate puterile sufletești ale generațiunei sunt absorbite de lupte de partide, și la rândul lor toate partidele nu sunt decât amploiați [28], pe de-o parte cei activi, pe de alta cei destituiți. Aceștia se ceartă pe țara cea de jaf. Modul cum se ceartă o numesc cu toții presă. Ce [29] fizionomie are drăguța ceea de presă, despre aceea cititorul va fi avut bunăvoința de-a se informa din articolul meu intitulat: Limba în [30] ziarele din [31] România liberă. ||

[50 v] Încă un rău au oamenii din România: înainte [32] voia fiecare să fie domn, azi vrea fiecare să fie ministru. De nu fiecare, totuși aș vrea să am

atâtea monede de-un ban pe câți i-am surprins cu vorba asta asupra visurilor lor celor mai fericite.

1. *cifra și subtitlul indică intenția de a face un diptic sau poate chiar o suită de „articoli nepoliticoși", dintre care n-a fost scris sau nu s-a păstrat decât acesta;* 2. *după* Domnu *șters* 3. *după* astfel *șters* 4. *supraintercalat după* sau * *șters* 5. *după* ști *șters* 6. *deasupra lui* conduse *șters* 7. *supraintercalat* 8. *în manuscris:* respecti 9. *supraintercalat* 10. *după* D-ta insulți nația *șters* 11. fiecare din ele *supraintercalat* 12. *după* o fracțiune *șters* 13. *supraintercalat* 14. *după* m[izerie] *șters* 15. *aici poate fi idealmente integrat următorul fragment răzleț de pe* 5 r*:* Dar finanțele României se ruină? Cui ce-i pasă. Nu-i inteligență cât de mică în România să se nu se fi hrănit vre o dată din, cel puțin în viața lui, din banii statului, publici 16. *supraintercalat* 17. *după* pr *șters: poate fi* pr[oști] *așa cum* ga *de mai înainte poate fi* gă[găuți] 18. *urmează în continuarea aceluiași rând* Cel întâi *șters* 19. *după* le *șters și înainte de* răul *supraintercalat* 20. calculezi cu cifre pozitive și nu imaginare, iluzorii *supraintercalat* 21. *corectat din* al 22. *deasupra lui* celei *șters (redactarea inițială era: pe alte locuri, a lumei celei cuminți)* 23. și cată lângă el *supraintercalat* 24. și sare cu ochii închiși peste el *supraintercalat: Eminescu a scris întâi:* Unul știe, dar nu vrea să știe, altul știe dar ignorează *(în sensul de „nu vrea să-l ia în considerație"), apoi, supraintercalând* și cată lângă el *respectiv* și sare cu ochii închiși peste el, *a renunțat implicit la* dar nu vrea să știe *respectiv* dar sare cu ochii închiși peste el, *care nu mai pot fi menținute în text chiar dacă el a omis să le șteargă; de altfel fraza următoare, reluând ideile prin sinonimele lor abandonate, limpezește ideea și câștigă în forță* 25. până ce *deasupra lui* și *șters* 26. *după* ar putea *șters* 27. *deasupra lui* fost *șters* 28. *după* pe [de-o parte] *șters* 29. *după* Cum [este] *șters* 30. *inițial:* din 31. *supraintercalat* 32. *după* fiecare din ei vrea să fie ministru (*înainte:* domn) *șters*

♨

În caracteristica limbei ziarelor din România [1] putem număra și aceea că oamenii fac [54 v] capital politic, bat monedă politică până și din cele mai inocente și mai dezinteresate încercări ale junimei studioase. Nu numai atâta, ci adesea această junime e pusă de pârghie unor [2] fapte care ele însele nu s-ar putea scuza niciodată, ci c-o adresă din partea junimei i se dă faptei vot de încredere și lustru pe care prin ființa sa nu-l are.

1. cf., *în* Articoli nepoliticoși 49v: Limba ziarelor din România liberă *dat ca titlu al unui articol publicat; fragmentul de față pare să fie singura urmă manuscrisă a unui asemenea articol* 2. *supraintercalat, iar* fapte *care urmează provine din* faptelor

DIN MANUSCRISUL 2264

[876 p.]

[258r] Se știe îndealtmintrelea că în politica esternă n-am făcut o opoziție sistematică guvernului. Astfel, înaintea deschiderii Congresului de la Berlin, puțin după încheiarea păcii de la San-Stefano, un[1] diplomat bătrân al unei țări depărtate, însă amice nouă, ne scria cam următoarele:

> *Încep a-mi pierde iluzia de dv. românii. Vă credeam fini și văd că sunteți copii. Vă spun verde că Basarabia este pierdută, trebuie s-o considerați ca și când n-ați mai fi având-o. Dar, când un lucru este fatalmente neînlăturabil, omul cuminte cată a-l și privi ca atare și cată să tragă[2] cel puțin toate foloasele posibile dintr-un rău care vine cu toată certitudinea. Dacă nu vă veți aranja de bunăvoie cu Rusia, or să vie alte chestiuni cu mult mai grele pentru d-voastră (cestiunea[259r] izraelită) și aveți să pierdeți toate // foloasele unei amicale puneri la cale. Vi se oferă Dobrogea, oricât de mare o doriți, ținutul Vidinului și nu știu câte[3] milioane de ruble în schimb. De nu voiți, Rusia tot va învinge, avându-și asigurată unanimitatea voturilor congresului[4], iar d-voastră veți rămânea cu minimul posibil al compenzației datorite pentru o retrocesiune, o mărturisesc, nu tocmai corectă. Dar, corectă ori nu, trăim într-o lume în care dreptul e pururea în luptă cu puterea; iar aceasta din urmă creează drepturi[6] nouă și reîmprospătează altele vechi. Știu foarte bine că acest sacrificiu e cel mai mare pe care un om de stat poate să-l aducă; dar de aceea și este om de stat și nu om de rând. Muciu Scaevola, arzându-și mâna, e un copil pe lângă martiriul unei asemenea sinucideri morale[6]!*

1. după *dep[utatul]* șters 2. după *să folos[ească]* șters 3. inițial *și un miliard de ruble în schimb* 4. după *congresul* șters 5. după *și reîmprospatează drepturi nouă* șters 6. inițial *pe lângă martiriul unei morți morale*

Pe malul nostru dunărean nu vi se poate da nimic, pentru că totul e al vostru.[309r] Ori ați inventat poate cestiunea izraelită din nou, ca să puteți zice că, vi se fac concesii în privirea aceasta? Ori cestiunea averilor furate de

greci, cari au zburat din țară de-o lovitură de picior a lui Cuza Vodă? Ori veți inventa alte istorii și mai subțiri în conivență cu pretinsul adversar, care pe sub mână vă e amic?

Noi am spus-o și o repetăm[1]: pe cât timp consângenii[2] noștri nu se vor bucura peste hotară de drepturi egale cu celelalte naționalități mai mici la număr, pe[3] atâta timp Austro-Ungaria e o putere străină, foarte străină pentru noi, egal de străină cu altele, vecine ori depărtate. Impopulară, imposibilă chiar va rămânea o învoială, oricât de strâmbă, pe câtă vreme suntem batjocoriți în sângele, în legea, în limba noastră.

[310 r] Și în sângele nostru românesc, nu în de alde Pherekydis, Giani, Carada etc., în limba noastră românească, nu în păsăreasca voastră, în poporul nostru istoric așa cum l-a făcut Dumnezeu.

Atunci când naționalitatea română de dincolo va avea libertatea ei de dezvoltare intelectuală și materială nu va mai fi silită de-a vorbi tătarăște, ci-și va avea partea de soare și de lumină, atunci abia monarhia vecină încetează de-a fi străină pentru noi; atunci numai am[5] cunoaște ca deviza viribus *unitis*[6], plutitoare pe Dunăre, cuprinde în ea și puritatea rasei[7] române, pusă[8] cu dragă voie și cu demnitate[9] omenească în serviciul monarhiei. Atunci poate că nu numai soarta noastră, dar a Orientului întreg ar fi pe[10] de-a pururea hotărâtă.

Noi se 'nțelege că nu vorbim aci de împăratul. Împăratul dă zilnice dovezi că iubește[311 r] în mod || egal toate popoarele sale. Dar elementele determinante nu sunt concentrate[11] toate în monarh. Gusturi de predominare, de deznaționalizare zădărnicesc ținta vieții sale de a-și vedea toate popoarele mulțumite. Acele elemente determinante cată să recunoască care e răul, un[12] rău ce nici se poate vindeca decât din inițiativa monarhiei, de vreme ce noi n-avem nici un[13] drept de a ne amesteca în afacerile ei interioare[14].

Dar tot astfel nu are nici Austro-Ungaria dreptul de-a se amesteca acolo unde începe teritoriul nostru și întrebuințarea Dunării, după cum e regulată prin tractate.

Lunecând[15] pe calea „învoielii strâmbe“ în aceea a „judecății drepte“, nu facem decât să devenim obiectul unei vechi rivalități ce exista în Orient, fără meritul măcar de-a o fi provocat în interesul[16] conservării noastre naționale.

1. după *rep[etăm]* șters 2. deasupra lui *conaționalii* șters 3. după *decât* șters 4. după *lim[ba]* șters 5. după *putem apoi ne-ar fi indiferent* șters 6. după *uni[tis]* șters 7. după *po[porului]* apoi *r[asei]* șters 8. după *dată* șters 9. *Cu demnitate* deasupra lui *pe treapta* șters 10. după *pe* șters 11. după *con[centrate]* șters 12. după *ce se opune* șters 13. deasupra lui *un* șters 14. urmează *nici ea într-ale noastre* șters 15. după *pe calea concesiilor* șters 16. după în *propriul nostru [interes]* șters

Dezlegarea Cestiunei Orientului sau mai bine zis a[1] întrebării slavilor de sud se[1 r] poate într-adevăr amâna, însă nu se va înlătura cu una cu două. Popoarele mor[2] cele mai multe ori[3] prin stingere fizică, mai arareori prin desnaționalizare, iar acest din urmă caz e cu putință numai atunci când naționalitatea[4] nu e conștie de sine, când desnaționalizarea e privită ca un fel de înaintare. Astăzi însă nu există aproape nici o limbă în Europa, fie cât de izolată, care, călcată pe urmele culturei antice, limpezită prin formele culturei clasice să nu fie în stare de-a cuprinde și reda întreaga cultură omenească, de la abstracțiunea cea mai naltă până la espresiile cele mai concrete. Dacă luăm Austria și Turcia, statele compuse din naționalități deosebite, vom găsi că nu există aproape nici un popor care să nu se fălească cu[5] limba și naționalitatea, și aceasta cu drept cuvânt. Astfel cehii își asimilează prin mijlocul acestei limbi orice ramură de cultură omenească; ei au scriitori însemnați, școli bune, ba un istoric de valoare într-adevăr europeană. Polonii sunt cunoscuți asemenea că sunt francejii slavilor, cu o limbă dulce, flexibilă[6] și bogată în forme și c-un simț național răzimat de-o istorie proprie de sute de ani. ||

[2 r] Nu mai puțin croații, maghiarii[7], românii au limbi deosebite, pe deplin capabile de-a reda orișicare formă a culturei europene. Trecând în Turcia găsim pe sârbi cu o literatură și o naționalitate definitive, grecii, cari în flexiune și compunerea cuvintelor calcă pe urmele elinilor, fără ce-i drept de-a fi de o origine cu ei, bulgarii mai apropiați de slavona veche, cu flecțiunea ei bogată, cu puterea de a compune cuvinte și cu o fonologie într-adevăr rară prin varietatea ei, armenii c-o limbă veche și bogată. C-un cuvânt nu găsim un singur popor în mijlocul și în sud-estul Europei care să n-aibă conștiința identității sale, să samene cu venzii sau finii germanizați din Prusia, Mecklenburg sau Saxonia, nu este nici un popor căruia i s-ar

putea face plauzibil că e mai bine sau mai frumos să vorbească cutare limbă decât a sa proprie[8] sau să se țină de cutare nație și nu de-a sa[9].

De-aceea e ușor de priceput că toate stavilele artificiale câte se pun dezvoltării acestor popoare sunt până la un punct oarecare zădarnice, încât, pentru a le stinge, ele ar trebui esterminate. Sunt acum două feluri de esterminări — cea prin sabie, sigur cea mai puțin eficace, și cea prin sărăcire, care este cea adoptată de politica economică || [3r] a Occidentului și care este cu putință atuncea când un neam răsărit la soare fără civilizație economică imitează ca copiii formele intelectuale ale culturei străine, fără a crea alături corelatul acelei culturi, industria și meseriile.

Deodată cu reforma constituțională din Turcia se vor naște o mulțime de trebuințe între poporațiunile de preste Dunăre, căci egalitatea înaintea legii aduce egalitatea în aspirațiuni. Deodată însă cu introducerea nivelatorului costum european — o prezicem de pe-acuma — se[10] vor stinge aproape toți breslașii, cari produceau pân-acuma obiectele[11] trebuitoare clasei de mijloc, și vor fi înlocuiți repede-repede prin emigranți europeni, cari vor pune mâna pe meserii acolo, ca și la noi. Poziția cu totul privilegiată a străinilor în Turcia îi va înalța în curând pe aceștia deasupra indigenilor și, pe când locuitorii țării își vor bate capul cu reforme politice, tot atuncea toată activitatea reală se va înstrăina, încât „otomanii“ constituției vor fi proletari ce se vor certa între sine pentru barba împăratului, stăpâniți în realitate de colonii austriecești.

Acesta-i înțelesul întregei constituții în afară, acelui[12] talmeș-balmeș care nu deosebește naționalitate de naționalitate, ci le condamnă pe toate ca, sub numirea de otomani, [4 r] să se || certe vecinic[13] pentru limba și [14] ființa lor națională.

Dar, în vremea acestei împărecheri înlăuntru, Occidentul își va urma opera sa de esterminare mai cu samă față cu burghezimea[15] slavă. Orașele vor geme, ca și ale noastre, de sudiți austriecești și de alte nații, cari toți vor trăi indirect din spinarea țăranului transd[an]ubian, dușmănindu-i cu toate acestea limba și ființa sa națională, bunurile imobile ale turcilor și creștinilor vor trece în curând în mâni europene, încât peste un secol esterminarea fizică a raselor[16] slavone va fi mântuită, dacă împărăția ca totalitate nu-și va îndrepta privirea de pe acuma la raporturile sale economice, dacă nu va stabili o lege a incolatului, dacă va îngădui năpustirea hoardelor galițiene în orașele sale — precum am îngăduit-o noi.

Nu știm dacă vr-o foaie slavonă de preste Dunăre va înțelege[17] de pe-acuma ceea ce voim să zicem; dar, lipsindu-i intuiția lucrului, va crede poate că noi scriem numai cuvinte; de-aceea vom trebui să dăm câteva regule concrete, cari vor face lucrul mai clar.

1. după *a* șters 2. după *nu* șters și urmat de *decât* șters: *nu mor decât* 3. *cele mai multe ori* supraintercalat 4. după *conștii[nța]* șters 5. după *lim[ba]* șters 6. după *și* șters 7. după *mag[hiarii]* șters pentru a rescrie *Maghiarii* 8. *decât a sa proprie* supraintercalat 9. *și nu de-a sa* supraintercalat 10. după *vor pie[ri]* șters 11. după *treb[uitoare]* șters 12. după *senzul* șters 13. după *pent[ru]* șters 14. după *lor* șters 15. după *mica* șters 16. după *sla[vilor]* șters 17. după *p* șters (putea?)

♨

Altfel, „N. fr. Presse“ [381r] se înșală când admite un antagonism real între slavii de sud și români. Avem[1] cu toții sânge tracic în vinele noastre.

T/ r români

T/ s bulgari, sârbi

T/ t albaneji

Un substrat comun *etnic și linguistic.* Un radical comun drept *bază*

1. după *suntem* șters

♨

[238 r] Ca să rezulte ceva de-aci[1] puterea vecină va trebui să mănție miniștri și deputați în București pe lacheii pe cari i-a decorat și cărora le-a dat titluri. Voiți bună înțelegere, domnule conte? Bună înțelegere voim și noi. Dar nația românească are o singură șiră a spinării și un singur creier. Ceea ce se întâmplă dincolo ne doare pe noi; orice injurie făcută naționalității noastre dincolo e o injurie asupra [2] sângelui și numelui nostru. Nu cuceriri urmărim sau am urmărit vrodată, căci nu suntem nebuni, ci oameni în toată firea și-n toată mintea. Dar voim respect pentru poporul românesc pretutindenea unde se află, și nu ne este amic acela care se preface a măguli susceptibilitatea *locală* a statului român, dar dincolo lovește în susceptibilitatea mare și energică a întregului popor romanic din Răsărit[3].

1. *ceva de-aci* deasupra *unui cuvânt indescifrabil* șters 2. după *pentru sângele și numele nostru* șters 3. *a întregului popor românesc* deasupra lui *a întregei latinități din Orient* șters

♨

mai[1] sus[312r] ar fi obligate a face mari concesii ideii monarhice arioeuropee, care nu e nici despotică, nici demagogică, ci o stare de drept, în care libertatea [2] de conștiință a persoanei[3] și a grupului etnic primează[4] orice considerație de stat. Prea e turanic sistemul de guvern din Rusia, prea domnește cezaro-papismul d-lui Pobedonoszow, prea se conservă o idee de stat străină nobilei și personalei[5] rase arioeuropee [6]. Numai mongolii ascultă de un om mai mult decât de conștiința lor și fac din capul statului cap al bisericii, din stăpânul ordinei materiale a lucrurilor stăpânitor al ordinei morale.

Cât despre România, că e, cum[7] o definește d. C.A. Rosetti, „O republică cu titlul de monarhie". Nu moștenirea istorică a neamului românesc, cu tradițiile lui monarhice din suta a treisprezecea începând, ci un teren de esploatare, în care America superpusă, America greco-ovreiască stăpânește asupra poporului istoric, constituită în republică de gheșeftari și cavaleri de industrie. Și ea [8] ar trebui să facă concesii mari principiului monarhic și fiziocratic al predominării politice a rasei române, a rasei istorice din această țară, în fața amestecăturii cosmopolite a actualilor ei stăpânitori.

1. după *România și Rusia mai** șters 2. după *conștiinț[a]* șters 3. deasupra *omului* șters 4. după *e de-o* **valoare** șters 5. deasupra lui *individualistei* șters 6. după *arioeu[ropee]* șters 7. după *ceea ce* șters 8. deasupra lui *aceasta* șters

♨

Cu un stat [318r] ca Austria, din cauza ungurilor, a[1] maloneștilor de unguri — e absurd, domnilor. Nu dați vina Casei de Austria pentru prostul tratament ce au a îl suferi românii din Ardeal. Știți prea bine că dualismul i-a fost imp[us] Austriei de dinafară; știți prea bine că Pacea de la Praga și d.

de Bismark îndeosebi au castrat Austria prin dualism pentru a-i face acțiunea[2] impotentă în *Confederațiunea germanică.*

Îndealtmintrelea germanii din Austria au putut cere ce li se cuvine pentru că sunt liberali și demagogi. Dacă ungurii sunt politicește malonești, dacă calcă legea naționalității și articolul din Constituție, dacă supun împăratului spre iscălire decrete și[3] legi cari sunt în flagrantă inconsecuență cu ceea ce împ[ăratul] i-a făgăduit lui Șaguna, cu ceea ce e înscris în legile fundamentale al Ung[ariei], cum împăratul este de vină? Pozi[ția]

1. după *din Ungaria,* șters 2. supraintercalat 3. după *cari* șters

♨

Românul din [382r] Austria[1] a ținut cuvântul ap[ostolului] Pavel: Oricine să 'ncerce a fi liber, dar dacă ești slugă, fii slugă cu credință. Dar stăpânul e stăpân pe mine fizic, pe puterea mea fizică, pe viața mea fizică cel mult[2]; nu e stăpân pe **sufletul** meu, care este a lui Dumnezeu, nu pe limba mea, care e limba *în care grăiește sufletul meu.*

Neplăcut că împ[ăratul] le-a pus vătaf pe ungur.

Rom[ânul] va zice: Frate, iartă, dar nu sunt stăpân pe puterea mea, ci numai pe sufletul meu. Te iubesc și totuși dau în tine.

Italiani, bosniaci.

1. *din Austria* supraintercalat 2. *pe mine fizic, pe puterea mea fizică, pe viața mea fizică cel mult* deasupra lui *pe viața și pe avutul meu* șters

♨

Mi-am adus [217r] apoi aminte de suplantarea romanilor în Bizanț de către greci și de mizeria[1] morală și intelectuală care s-a încuibat acolo timp de-o mie de ani. Peste ei vin turcii cari se[2] contagiază de putrefacțiunea acestui imperiu și — cu toată zestrea lor umană de probitate[3] și vitejie — putrezesc în[4] câteva [212v] sute de ani ca de ciumă. Cum? Această mizerie seculară, această corupție seculară, această pungășie și acest spionaj secular să fi trecut fără a lăsa urme în organizația fizică și morală a unei ființi atât de impresionabile precum e omul? O mie cinci sute de ani de putrejune

bizantină să nu fi trecut în sufletul, în creierul, în vertebrele fanarioților? Aceste stârpituri fizice, mioape, înclinate a avea o cocoașă, să nu fie și ca suflet miopi, să n-aibă cocoașa morală corespunzătoare? Căci ceea ce această canalie intelectuală nu poate pricepe niciodată este adevărul.

•

că un [216r] grec — în calitate de[5] *ambasador* al Moldovei — au precupețit Bucovina, pe când Domnul albanez ș-au lăsat să-i taie capul pentru ea[6]. Că un grec au vândut jumătate[7] țara Moldovei și [8] că iarăși greci au fost aciia cari au vândut din nou petecul ce nu se dăduse vândut. Încât m-am convins că tot răul, toată mizeria, toată infamia de care e pătată viața noastră publică grecilor se datorește. Dacă se va lua pe rând numele ofițerilor cari[9] în noaptea de 11 fevruarie și-au călcat jurământul și onoarea militară se va afla că sunt greci de origine. Se va zice că mulți s-au asimilat cu românii, mulți sunt buni patrioți, bun români. Ei bine, așa fie. Însă aci, etnologic vorbind, am zice cu Sf. Augustin: *pater semper incertus*. Etnologic vorbind oamenii aciia nu sunt greci: sunt albanezi ori în genere ilirii și tracii cei peninsulari cari[10] s-au grecit, au trecut drept greci, dar n-au fost greci. Am zice că grecul se [214r] distinge prin miopie fizică, abstracție făcând de daltonismul intelectual pentru tot ce e virtute, pentru tot ce e onestitate, pudoare. De ce grecii sunt miopi? Pentru că în anticitate ochiul lor nu putea pricepe nici toate culorile, chiar Homer nu le cunoaște pe toate, pentru că zestrea lor fiziologică e din altă epocă a pământului și ochii lor fizici au fost epuizați de civilizația bizantină și nu mai pot ține pas cu dezvoltarea înainte a altor ochi omenești. La toate rasele îmbătrânite și decrepite miopia se va găsi des.

Nu se pot altoi, pentru că uscătura nu se poate altoi. Sunt stârpituri morale, stârpituri fizice, stârpituri intelectuale, catâri etnici, fizic stârpituri, [217r] intelectual catâri[11], incapabili a pricepe ori a produce un adevăr, moralicește mlaștine infecte de nerușinare și de libertinaj. **O!** natura nu minte niciodată! Când pune-o viață *-n două picioare — miop, cu privirea ascuțită și vicleană, înclinat a avea o cocoașă fizică, i-a dat totodată și cocoașa morală în suflet, i-a [dat] suflet de grec mizerabil pentru vecii vecilor. Privirea popoarelor arice e sau clară și curajoasă sau adânc[12] tristă. Englezul are ochi sinceri*. Slavul ochi triști. Nici unul din popoare nu are ochi de pungași și de spioni cum le are un Roset[ti] ori un Pantazi Ghica.

1. după *corupția* șters 2. după *putrezesc* șters 3. inițial *cu toate calitățile lor um[ane]* apoi *capitalul lor uman de onesti[tate]* 4. după *repede* șters 5. *în calitate de* supraintercalat 6. *de la pe când Domnul până aici* supraintercalat 7. după *B[asarabia]* șters 8. după *pe bani* șters 9. urmează *au luat puterea* șters 10. urmează *au trecut de greci dar n[-au fost greci]* șters 11. inițial *moralicește catâri* apoi *catâri moralicește* 12. după *melan[colică]* șters

Norocul nostru [377r] în epoca fanarioților a fost că nu toți pretinșii greci erau în[1] realitate greci. Cei mai mulți dintre ei aveau numai limba grecită, însă erau ori albaneji ori bulgari. Dar amândouă popoarele au sânge tracic în ele, sunt înrudite cu noi și s-au asimilat lesne. Grecul veritabil[2] nu se va asimila niciodată.

1. deasupra lui *rel* șters 2. după *ad[evărat]* șters

Dacă maghiarii, [385r] atunci când erau mari și tari, n-au putut deznaționaliza pe nimenea, cu atât mai puțin vor putea-o astăzi, când sunt sub o dominațiune de nu străină, desigur însă grozav de neutrală, și care nu poate să-i încurajeze la persecuțiunea naționalităților decât în detrimentul lor. Căci[1] ori[ce] persecuțiune e o sumă [2] [de] putere vie cheltuită în zădar care, întrebuințată în[3] munca pentru ridicarea rasei[4] maghiare, ar fi roditoare, pe când astfel *e stearpă* și n-are alt rezultat decât a împiedeca și pe ceilalți în dezvoltarea lor.

1. după *ori* șters 2. *o sumă* supraintercalat 3. după *pentru* șters 4. după *poporului* șters

În[2] foile austriace [209r] e aproape un mot d'ordre de-a pretinde că Austria urmărește ordinea în Orient. Valetul Austriei din România, d. Vasile Boerescu, botezase chiar partidul conservator, fără să-l întrebe, cu numele specios de partid al ordinei. Nu trebuie să uităm că acest mare om de stat ne-a înzestrat cu Codul Napoleon, prin care s-au desființat toate îngrădirile

datoriei *codificate* a pământului pentru păstrarea proprietății în mânile pământenilor. Iată ce zice d. ex. *Codul Caragea*, cap. III, §

> Cei ce vând lucru nemișcător, atunci numai poate să-l vânză la alții, când mai nainte vor da de știre celora ce au cădere sau[3] epitropilor lor.
>
> Se protimisesc la cumpărătoarea celor nemișcătoare:
>
> a) rudele de sus și de jos;
>
> b) rudele de alăturea până la a patra spiță când sunt și părtași sau devălmași;
>
> c) rudele de alăturea pân' la a patra spiță când sunt și vecini;
>
> d) cei ce sunt numai rude de alăturea până la a patra spiță;
>
> e) cei ce sunt numai părtași sau devălmași;
>
> f) cei ce sunt numai vecini: (1) cei ce se vecinesc în lung; (2) cei ce se vecinesc în lat; (3) cei ce se vecinesc la un colț.

Am fi vrut să știm cum ar fi putut cumpăra străinii moșii și case sub asemenea legiuire.

1. acest text are semnele grafice ale unei note de subsol: linie orizontală scurtă și asterisc 2. după *Atât* șters 3. după *sau protimisis* șters

♨

[1] 263r Organul hidoasei[2] pocituri și al [3] stârpiturilor Fanarului ajunge să implore guvernul rusesc prin următoarele cuvinte din n-rul său de marți 26 septemvrie:

Suntem încredințați — zice — că[4] însuși guvernul rusesc, mișcat de un simțământ de *delicateță*, va fi fericit a cruța României, Domnului și guvernului său o formalitate pe atât de penibilă, pe cât și de cu totul de prisos pentru un imperiu așa de puternic față cu un mic stat care nu poate decât să se supuie deciziunilor colective ale Europei. Acest simțământ // de delicateță îndeamnă negreșit pe guvernul rusesc să dorească a face României cât se poate mai puțin amară 264r despărțirea ei de frații de peste Prut. Această procedere n-ar contribui puțin *a alina durerile* și a face ca **cele mai bune raporturi** să se restabilească între România și *puternica ei vecină*, căci marile interese ale României reclamă să stea în cele mai amicale relațiuni cu toți vecinii ei.

Într-adevăr, principe [5] Gorciacof, îndură-te de acele nenorocite instrumente[6] ale Altesei[7] [265r] tale, nu-i[8] face cu totul imposibili în această țară. Nu vezi că[9] ei bucuros cedează în toate celea, ei ușor își alină durerile și vor să restabilească *cele mai bune raporturi,* numai milostivește-te[10] de-i cruță.

Adu-ți[11] aminte că așa îmblau bizantinii cu turcii, // adu-ți aminte că așa îmblă popoarele [266r] în decadență și dezbărbătate de corupțiune și că insulta azi[12], lingușirea mâni, lingușirea până la pământ cu restabilirea *celor mai bune raporturi* sunt semnele de putrejune internă, semne că mărul e copt, putred de copt pentru a vă cădea în poale, puternici vecini!

De aceea, aveți îndurare de spuma Fanarului[13], de cucuvaia pripășit[ă][14] de ieri alaltăieri în această țară, și ce deriziune!! șef al partidului zis național[16], care v-a făcut // atât [267r] de bine trebile și nu-l siliți să se[16] sinucizä. Ușurați-i slujba[17] ca să mai poată trăi și mâni, căci și mâni o s-aveți trebuință de el, poate mai multă decât azi; și mâni o s-aveți trebuință de acest fanariot[18] care să amăgească poporul românesc ca să vă primească cu pâne și cu sare, cu buchete de flori pentru vestita voastră sfințenie întru ținerea tratatelor[19].

Și oare de ce România să beie acest păhar? De ce ea, biruitoare [20], ea să fie umilită [268r] de[21] moarte, când cel umilit trebuie să fie cel care și-a călcat cuvântul, juruit[22] prin tratat în formă, cu iscăliturile încă umede? Cine-a dat dreptul acestui guvern de-a ceda părți din țară, acestei Camere de-a încuviința // prin *încheieri* asemeni[23] cesiuni? De ce nu lasă domnii din [269r] Dealul Mitropoliei ca Rusia să bea până la drojdie păharul călcării sale de tratat, să ia un [24] pământ pe care-a pretextat că voiește să-l mântuie de sub așa-numitul jug turcesc? De ce nu se lasă a se dezvăli pân-la ultima consecuență neadevărul acelor umanitare și creștinești protestațiuni cu cari s-a-nceput războiul contra turcilor?

Noi cei insultați în sentimentele noastre cele mai sfinte, noi cei prădați de averea [270r] noastră străveche, noi să fim aciia cari să primim și umilirea de-a *încuviința* răpirea [26] teritoriului nostru. Căci este o răpire strigătoare la cer, pe față, nemaiauzită, care nu se poate consuma decât călcând un tratat pozitiv și astăzi încă în vigoare.

De ce? Pentru că există în țară noastră oameni ca d. C.A. Rosetti[26], // pentru că [271r] legiuitorii noștri se recrutează din [27] oameni[28] fără de nici o

meserie, pentru cari statul și resursele sale sunt singurele mijloace de trai și cari, pentru a se mănține, își alină lesne durerile și vor să restabilească cu orice preț *cele mai bune raporturi.*

Și cine oare se găsește ca să susție chiar cu declamări dreptul[29] actualelor Camere de-a primi sau de-a respinge dispozițiunile Tratatului[30] de la // [272r]Berlin?

Dar cine oare decât chiar deputatul colegiului al III-lea de Ismail? Cine altul decât Pseudo-Ureche [31]?

El se-nchină necesității celor mai bune raporturi, având încă cinismul[32] de-a zice că n-o face ca alții, o face protestând. Ba încă voiește a dovedi din vorbirile d-lor Lateș și Pascal[33], cu ocazia votării Constituției, // cumcă [34] într-adevăr Camerele au dreptul de-a [273r] *rectifica* granițele cu trei ținuturi *în minus.*

Se-nțelege. D-sa a rectificat numele vornicului Ureche, ca și C.A. Rosetti [35] Basarabia, a rectificat scrierile lui Lope de Vega [36] ș-ale lui Ascoli în partea sa, ce minune dacă se-nvoiește a rectifica acum granița României, recunoscând necesitatea [87] de-a ceda rușilor un [38] ținut care // l-au ales. *Similis simili gaudet.* De ce Pseudo-Ureche [39] s-ar înfricoșa de-o [274r] procedură din partea rușilor pe care d-sa a practicat-o toată viața cu mult succes, plagiindu-și numele, plagiindu-și [40] scrierile și fiind însuși — după mutră — vrun plagiat din [41] țara—căzăcească [42, 43].

Iată dar, popor românesc, răsplata grozavă pentru că au permis să se calce legea [275r] ta fundamentală, ai permis ca prin alegeri făcute de comitete de salut public să ți se falsifice voința ta[44]. Iată pedeapsa că nu te-ai pus din răsputeri a mănținea tocmai elementele acelea[45] cari n-au nevoie de resursele statului pentru a trăi și cari sunt în stare a rezista și la ploaia de decorații rusești[46] și la alte[47] ademeniri.

Apelăm la voi, români[48], fie în[49] Senat fie în[60] Cameră, ca să nu[61] // consfințiți nici [276r] prin vorbă, nici prin scris atacul ce se face drepturilor noastre.

Apelăm — nu[52] la diurnașii și tremurătorii după arenzi fără bani[53] (ca d. Fleva cu moșia Văcărești ș.a.)[54] — ci la toate elementele acelea din Cameră cari, contrare nouă în politică[55] internă, au cu toate acestea vederi identice cu noi când e vorba de atitudinea[58] noastră în afară. D. Vernescu își oferea odinioară toată starea pentru a mântui Basarabia. Nu e nevoie de aceasta. //

Să mântuie cu glasul său cel puțin onoarea nației [277r] românești. Să nu lase ca să fim umiliți, ca pentru restabilirea *celor mai bune raporturi* **noi înșine să consfințim rușinea și umilirea noastră.**

Apelăm[67] în fine chiar la persoana Măriei Sale Domnul, pe care cu tot respectul am [278r] privit-o precum ni se prescrie de Constituțiune, și-i aducem art. 96 din acea Constituție, conform căruia nu are alte puteri decât cele ce se dau prin ea, precum și art. 87 conform căruia la urcarea sa pe tron, pe care cu mâna sa pe sfânta cruce au jurat a păzi Constituțiunea și legile poporului, de-a mănține drepturile lui naționale și integritatea teritoriului nostru[58]. Și de acest jurământ nu-l poate dezlega decât numai nația, de va voi; și nu va voi poate[59].

Retragă-se toate elementele curate și neatârnate dimprejurul bufniței[60], ca să rămâie singur[61] între creaturile sale, să rămâie între Flevi, Fundești, Pătârlăgeni[62], Serurie, Pseudo-Ureche[63] și[64] // între toți [65] cei afurisiți de-a nu avea odihnă nici în mormânt ca să [279r] îndeplinească slujba sacrilegiului.

Nu răsturnarea lor de la guvern voim.

Din contra. În fața lui Dumnezeu, a țării, a Domnitorului declarăm solemn[66] că nu se va găsi un singur membru al partidului conservator, unul singur, care să-și deie mâna de ajutor pentru a consfinți silnicia Tratatului de la Berlin, nici unul care ar primi a-l reprezenta, nici // care și-ar mânji viața și sufletul, vârându-se între acești oameni și primind o parte cât de mică [280r] din neagra lor răspundere. Când s-a luat Bucovina, Domnul a protestat și și-a pierdut capul; când la 1812 s-a luat Basarabia, un fanariot a vândut-o; dar nici în cazul întâi, nici într-al doilea nu s-a găsit un singur român care să fie trădător, care să nu proteste contra acelei nedreptăți[67].

Dați-vă dar înlături dimprejurul jucătorilor vechi și deprinși în viața lor a juca de [281r] multe ori *va banque* până la inelul de căsătorie de pe deget.

Dați-vă dar înlături dimprejurul ciumaților, ca[68] să-i vază lumea și să cunoască pe cei cari prin uneltiri criminale contra interesel[or] naționale ale acestei țări[69] care-i hrănește, contra tratatelor ce ne asigurau existența, au trimis brava noastră armată în foc [70], în frig și în foamete, ca să se lupte pentru interese străine, și cari acum [71] vor pecetlui uneltirile [72] lor cu pierderea iubitei [73] Basarabia.

Dați-vă-n laturi, pentru ca, prin golul cumplit dimprejurul lor, să se vază bine ce negri [282r] sunt, ce străini sunt, ce fără de lege sunt.

1. filele pe care este scris articolul poartă numerotarea autografă a lui Eminescu, de la 2 la 21 2. după *fanarioților* șters 3. *și al* deasupra lui *organul* șters 4. după *fanariotul* apoi *fanarioții* suprapuse și succesiv șterse 5. deasupra lui *sfinte* șters 6. *nenorocite instrumente* deasupra lui *nevrednice slugi* șters 7. deasupra lui *tale* șters apoi restituit cu linie întreruptă 8. după *îndură-te de ctitorii cafenelelor chantantes la cari te-au purtat și pe tine,* șters 9. după *tu* șters 10. după *cruță-i mi[lostivindu-te].* șters 11. deasupra *Astfel îmbl[au]* șters 12. *insulta azi* deasupra lui *obrăznicia grosolană azi* șters 13. deasupra lui *spuma Fanarului* șters 14. inițial *grecoteiul pripășit* 15. *și ce deriziune!! șef al partidului zis național* supraintercalat 16. modificat din *ne* 17. după *calea* șters 18. inițial *de acest fanariot, dânsul de-o făptură a iadului* 19. *pentru vestita noastră sfințenie întru ținerea tratatelor deasupra lui în loc de glonți și șrapneluri // precum ați fi meritat-o de la Ungheni începând, pentru vestita voastră sfințenie întru ținerea tratatelor* șters 20. deasupra lui *să-și recunoască rușinea* șters 21. după *adânc* șters 22. deasupra lui *juruit* șters 23. după *aces[te]* șters 24. după *cu sila* șters 25. după *în mod form[al]* șters 26. urmează *cu alți fanarioți* șters 27. după *dintre emancipați ca d-nii Fundescu, Ștefan Bellu, Fulger sau/și Fleva, Pătărlăgeanu; apoi d-ni ca d-ni ca Fundescu, Fleva, Ștefan Bellu, Pătărlăgeanu* șters 28. dedesubtul și repetat deasupra lui *grecotei* șters 29. după *bombastice* șters 30. după *act[ului]* șters *și cu silaba — ta — dublă* ștearsă 31. după *Popovici care s-a poreclit* șters 32. deasupra lui *cinismul* apoi *neobrăzarea* succesiv șterse 33. deasupra lui *Pascal* șters 34. după *vorbiri cari dovedesc cel mult că//nici unul nici altul nu știa de ce e vorba, voiește să dovedească* șters 35. după *rușii* șters 36. deasupra lui *Calderon* șters 37. după *cedarea către* șters 38. deasupra lui *un* șters 39. după *d. Ureche V. Alexandrescu* șters 40. după *plagiindu[-și]* șters 41. după *bulgăresc împământenit* șters 42. după *pe* șters 43. deasupra lui *bulgărească* șters 44. întreaga frază inițial era *Iată dar, popor românesc, plata grozavă pentru că prin legea ta fundamentală ai permis ca ulița și stâlpii de cafenele să-ți facă legi* 45. *elementele acelea* deasupra lui *pe aciia* șters 46. după *străine* șters 47. după *ploaia de ruble* șters 48. deasupra lui *oameni neatârnați de nici o decorație rusească* șters 49. *fie în* deasupra lui *din* șters 50. *fie în* deasupra lui *și din* șters 51. urmează *vă supu[neți]* șters 52. după *la* șters 53. deasupra lui *parale* șters 54. *paranteză* supraintercalată 55. după *afa[cerile]* șters 56. după *atitudin[ea]* șters 57. după *Apelăm la senatori să nu se lase înduplecați în de senatori colegi asemenea aleși în Basarabia, ca d. Ștefan Belu, carele, după cât auzim, uneltește pentru a convinge pe unii despre necesitatea în calitate de samsar rusesc în favorul necesit[ății] celor mai bune raporturi* șters, cu intenția nerealizată de a fi reluat pe verso, conform trimiterii v. 16a (de fapt, în numerotarea autografă a lui Eminescu, 17) 58. prin adăugiri, supraintercalări, ștersături din *Apelăm în fine la chiar M. Sa Domnul care cu mâna sa pe cruce au jurat a apăra integritatea teritoriului nostru.* 59. *și nu va voi poate* deasupra lui *dar ea trebuie consultată* șters 60. deasupra lui *bidoasei negrei pocituri* șters 61. după *pur și simplu* șters 62. *Flevi, Fundești, Pătărlăgeni* supraintercalat 63. după *Fundescu* șters 64. urmează *a[lții]* șters 65. supraintercalat 66. deasupra lui *sus și tare* șters 67. urmează *trimiterea v. 20 a fără corespondent* 68. după *fanarioți* șters 69. inițial *contra*

păcii Europei, contra păcii țării 70. inițial *au condus armata în foc* 71. *cari acum* supraintercalat 72. după *uneltele* șters 73. după *unei provinții* șters

♨

[TRANSCRIERE din „Românul“, 6 iunie 1881]

Putem recapitula [394r] precum urmează concesiunile făcute condițional de guvernul românesc, după cererile stăruitoare ale mai tuturor cabinetelor:

I. Înființarea unei Comisiuni Mixte pentru supravegherea navigațiunii și regulamentelor de poliție fluvială între Galați și Porțile de Fier;

II. Admiterea Austriei în Comisiunea Mixtă.

III. Prezidenția Comisiunii Mixte să aparțină delegatului Austro-Ungariei.

Cine știe să facă concesiuni nimerite și la timp merge foarte ades cu pași mai siguri spre împlinirea scopului său decât aceia cărora le place a se făli c-o împrotivire îndârjită și zgomotoasă.

♨

Poate da, dar poate nu. [283 r]

Poate că s-ar putea zice ceea ce scria Radu Leon [1] Vodă la 1669 că miluind Dominia mea pe oameni străini, pe greci, începură a face și a adaoga lucruri și obiceiuri rele în țara Domniei mele, cari lucruri toată țara nu le-au putut obicinui, văzând că sunt de mare pagubă[2]. Aflat-am Domnia mea și am adevărat[3] dimpreună[4] cu toată țara cum toate nevoile și sărăcia țării este de la străini, cari amestecă Domniie și vând țara fără de milă și o precupesc[6]. Călcat-am Domnia mea acele obiceiuri rele și le-am pus Domnia mea toate jos și am scos pre acei străini din țară afară ca pre niște oameni răi și neprieteni ai țării și am tocmit Domnia mea aste lucruri bune, ca să fie de folos țării și Domniei mele, ca și cum cele legi și obiceiuri bune le-au fost tocmit cei Domni bătrâni dinainte ce li se fericește azi [6] viața lor și [7] li se cunosc tocmelele lor că au fost de folos țarii. Pentru ca acești oameni străini greci n-au fost *niciodată* țării și Domniei de folos, ci tot de pagubă și stricăciune ca niște oameni răi și fără frica lui Dumnezeu.

1. supraintercalat 2. inițial *pagubă țării* 3. inițial *adevărat-am* 4. supraintercalat 5. după *precupețesc* șters 6. supraintercalat 7. după *astăzi* șters

♨

De acolo [379r] au ieșit trei dinastii române: Basarabii, Mușații și Corvinii. De acolo cel mai mare erou cu care se leagă ungurii, Ion Corvin, și cel mai mare rege al lor, Matei cel Mare, care-a luat Viena. Vor să strice *** degeaba li-i

Soc. istorico-arheologică. Școala preparandală.

♨

Uniad Ioan, [389r] vestit om despre care legenda spune multe. Născut la Uniad la 1387[1].

Tatăl său un om însemnat.

Ioan s-a distins deja sub Sigismund (de Luxemburg).

Împăratul Albrecht l-a numit la 1438 ban de Severin, unde are ocazie a-și câștiga glorie împotriva turcilor.

După moartea lui Albrecht, Uniad se declară pentru Vladislav I în contra văduvei regale Elisabeta.

1442 împreună cu Nicolae Uilac (Nicolaus Olacus) deveni voievod al Ardealului și câștigă o biruință strălucită asupra turcilor.

1. după *138[7]* șters

♨

Ștefan V Mușat [387r]

ca culminațiune a trei dinastii române

♨

și după căderea d-lui Gladstone va fi evident iarăși esențial [1] alta. Ținta oricării [256r] politici esterioare e se 'nțelege conservarea țării [2] și a naționalității; a găsi un sistem de purtare adaptabil tuturor împrejurărilor [3] ce se opun acestei ținte este un problem care face din politică mai mult o artă decât o știință, mai ales în timpi în care echilibrul [4] european nu e stabilit în mod definitiv.

Fiindcă după stil se recunoaște că bucățelele de articol din numărul de vineri al „Românului“ sunt scrise de d. C.A. Rosetti, am fi dorit ca să le și iscălească, precum articolul din [5] „Deutsche Revue“ e iscălit. Deja iscălitura unui articol e o rezervă ce individualizează oarecum părerile unui scriitor. Neiscălit, articolul din „Românul“ e adresat de partidul liberal întreg partidului conservator întreg; iscălit, e adresat de d. [6] C.A. Rosetti ca om politic d-lui Maiorescu asemenea ca om politic. Cu anonimul cu care vorbește „Românul“ s-ar fi cuvenit să ție

1. după *alta* șters 2. după *neamului* șters 3. repetat din inadvertență dar șters; intenția inițială era de a scrie *împrejurărilor con[trarie]* 4. după *echilibrarea* șters 5, urmează *„Timpul“ e iscălit cu un [pseudonim]* 6. după *ziaristul* șters

D. M. Kogălniceanu[345r] dând publicității și a doua parte a scrierii sale asupra *Cestiunii dunărene*, în care reprezintă cu multă viociune și cu admirabilă claritate conflictul dintre vederile sale pozitive și atitudinea îndoielnică și echivocă[1] a fostului ministru de esterne Boerescu, va fi bine să ne reamintim amănuntele cestiunii [2].

Pretențiunile actuale ale guvernului austro-ungar sunt cunoscute. Pentru aplicarea[3] regimentelor de navigațiune, poliție fluvială și supraveghere de la Porțile de Fier până la Galați ea cere instituirea unei *Comisii Mixte* compuse din riverani, între cari se numără fără cuvânt și ea, sub[4] prezidiul permanent al Austriei și … cu vot preponderant, la care în urmă pare a fi renunțat.

Nimic din toate acestea în Tractatul de la Berlin.

Art. 55 al acelui instrument zice:

> Regulamentele de navigațiune, de poliție fluvială și de supravegheare de la Porțile de Fier până la Galați *vor fi elaborate de Comisiunea Europeană* asistată de delegații statelor riverane și se vor pune în armonie cu acelea ce au fost sau vor fi edictate pentru parcursul în jos de Galați.

În adevăr la 2 iulie 1878 baronul de Haymerle a făcut propunerea în Congresul de pace (Protocol nr. 11) ca

> un[5] comisar delegat de Comisiunea Europeană să privegheze executarea acestor regulamente,

sperând poate[344r] că acel comitet delegat va fi pururea cel austriac (cu[7] calitatea de inspector general), dar această propunere a fost respinsă de Congres.

După propunerea baronului de Haymerle, regulamentele aveau să se elaboreze de Comisia Europeană; executarea lor[8] se cuvine statelor țărmurene; *supravegherea executării se cuvine unui delegat al Comisiei Europene.*

Congresul[9] respingând supravegherea din partea unui singur delegat, o păstrează așadar[10] întregei Comisii Europene.

Însă deja la 1879, pe când d. Kogălniceanu era ministru de interne, află că cabinetul din Viena corespunde[11] cu cel din Pesta asupra unor avantaje ce ar avea să le ceară de la Europa[12] pe Dunărea de Jos. Avantajul de căpetenie[13] era dreptul de supravegheare, inspectoratul general, respins de Congres. O depeșă vagă și întunecoasă a d-lui Bălăceanu din Viena reproduce o conversație cu baronul de Haymerle în decursul căreia răposatul cancelar zicea că

> dacă guvernul român nu ar consimți a se uni cu vederile guvernului imperial (fără a spune ce vederi) acesta se va adresa *aiurea*.

Acest *aiurea* era Sofia. I se promitea guvernului bulgar că reședința inspectoratului general va fi la Rusciuc, care va deveni un centru de activitate în detrimentul Giurgiului.

În aprilie[343r] 1880 d. Kogălniceanu e numit ministru plenipotențiar la Paris. Mai nainte de plecarea sa Comisia Europeană intrase în dezbaterea reglementelor de navigațiune pentru partea dintre Porțile de Fier și Galați (conform art. 55).

În adevăr, încă în decemvrie 1879, Comisiunea Europeană, stabilind[14] că are dreptul și datoria de-a elabora reglementele în cestiune, decisese cu unanimitate ca un comitet ales din sânul său să elaboreze un anteproiect de regulament; ca acest anteproiect să se facă în conformitate cu Tractatul de la Paris; ca comitetul[15], însărcinat cu elaborarea anteproiectului, să fie compus numai din delegați ai statelor *neriverane* a acestei părți a râului.

D. baron de Haan, delegatul[16] austro-ungar, votează propunerea ca numai *neriverani* să elaboreze anteproiectul, intră în calitate de *neriveran*[17] în comitetul însărcinat cu elaborarea și…? Și prezintă un anteproiect prin care Austria se botează riverană, ba încă *arhiriverană,* cerând prezidenția permanentă și vot preponderant.

Acest anteproiect de arhiriveranitate [18] fiind supus Comisiunii Europene[19] în ședința de la 4 iunie 1880, ea-l respinge pe motivul foarte bătător la ochi și învederat că, Austria nefăcând parte din statele riverane, nu poate face parte din Comisia[20] de supravegheare împreună cu riveranii, ba încă cu prezidenția perpetuă și cu vot preponderant — colac peste pupăză, cum s-ar zice.[342r] La 7 iunie[21] se primește în unanimitate propunerea delegatului rus: ca să se invite delegații statelor riverane a veni în sesiunea viitoare a Comisiunii Europene, spre a lucra împreună la regulamentele la[22] facerea cărora o 'ndreptățește și o îndatorează art. 55 al Tractatului de la Berlin.

În 23 iunie, prețiosul d. Boerescu, alăturând două memorii ale colonelului Pencovici, delegat român în Comisia Europeană, trimite o circulară [23].

Ideile colonelului[341r] Pencovici, pe care a fost însărcinat însă din partea guvernului central de a le susține ca pe niște idei ale sale personale, nu ale guvernului, sunt: 1) libertatea completă a navigațiunii, 2) Comisia de supravegheare să fie compusă numai din riverani (România, Serbia, Bulgaria).

•

Pentru că — afirmă categoric d. Kogălniceanu — ministerul din Viena păstrează scrisori autografe ale d-lui Boerescu prin care acesta acceptă Comisiunea Mixtă, scrisori pe cari nu le publică pentru că[346r] nepublicarea [î]i rapoartă] mai mult decât publicarea.

După toate cele de mai sus, d. Kogălniceanu conclude că Dunărea-i pierdută. D-sa își încheie scrierea în modul următor [24]:

1. inițial *atitudinea dub[itativă] apoi nesigură și chiorâșă* 2. inițial *să ne amintim cum stă cestiunea detali[at]* 3. inițial *Pentru aplicarea și supraveghearea* 4. după *cu* șters 5. după *un comis[ar]* șters 6. textele culese aici apar în ms. barate cu creionul 7. după *sub titlul de* șters 8. inițial *aplicarea lor* 9. după *L[a]* șters 10. supraintercalat 11. după *cores[punde]* șters 12. după *Euro[pa]* șters 13. inițial *Acest avantaj* 14. după *decisese cu unanim[itate]* șters 15. după *în[sărcinat]* șters 16. după *vo[tează]* șters 17.

inițial *intră ca neriv[eran]* 18. deasupra lui *arhiriveranitate* șters 19. după *Euro[pene]* șters 20. după *comisia* șters 21. urmează *se respinge anteproiectul și [se primește …]* șters 22. după *la care-o îndreptățește* șters 23. urmează *„Vă trimit două memorii … pentru uzul personal al d-voastre* șters, ca fiind un citat (probabil poetul le dădea la tipar direct după volum) 24. prin raport la textul publicat în „Timpul“ urmează în ms. o lungă lacună, malefială desigur, căci textul a fost redactat, cum stau mărturie, până în detalii, ultimele, cuvinte păstrate pe 346r, pe care, pentru a le da un sens, le-am complinit cu paragraful respectiv din articolul tipărit; suita fragmentelor din manuscris a fost restabilită cu ajutorul textului din ziar; ca și alteori, ea vădește o greșită legare a paginilor: 345, 344, 343, 342, 341, 346; ca aproape peste tot în ms., urmând un citat din cartea lui Kogălniceanu, Eminescu nu-l mai reproduce

[299r] voinței[1] pozitive *quot capita, tot sensus.* Germanii[2] n-au voit amestecul Franței în politica lor internă, știu ei însă ce vor? Nici un parlament nu-i atât de împărțit în partide și nuanțe de partide ca cel german. Exemplele le-am putea continua *in infinitum,* pentru a dovedi că omul și poporul știe totdeuna ceea ce nu vrea; pe când formularea voinței pozitive e cu mult mai grea, încât[3] trebuie o organizație, care s-o păzească de influințarea prin iluzii și neadevăruri.

Tot[4] asfel e și cu cestiunea ce-am propus a se pune dobrogenilor. *Vor* sau *nu* vor unirea cu România? Dacă *nu vor,* ce ne pasă nouă de diferitele forme ale voinței lor pozitive; aceasta din urmă va atârna de la gradul lor de cultură, de la cunoașterea intereselor lor, de la împrejurări.

[300r] Răspunsul negativ ar fi însă o deplină espresie a Suveranității lor[5].

De aceea dar repetăm[6] că voința dobrogenilor[7] este consultabilă, oricare ar fi gradul lor de cultură, oricare tendențele. Aceasta [8] este atât de adevărat încât exemplele voinței *negative* ale popoarelor împlu și astăzi istoria contimporană cu pagine[9] sângeroase. Mohametanii din Bosnia nu vor unirea cu Austria și o dovedesc aceasta, cei din munții Rodop n-o voiesc cu Bulgaria și o dovedesc asemenea, deși nici bosniacii, nici pomacii nu pot fi citați ca modele de cultură.

1. *după* pe terenul *șters* 2. *după* Ex. *șters* 3. *deasupra lui* și *șters* 4. după *Când cest cestiunea pusă unui popor e astfel consistă din două lucruri contradictorii atunci voința lui se poate esprima cu siguranță* șters 5. *urmează* ca și cel mai* simplu afirmativ care nu-i decât contradictoriul celui dentâi și se știe că între contradictorii

tertium non datur. În acest înțeles zicem *șters* 6. *după* repetăm dar *șters* 7. *după* dob[rogenilor] *șters* 8. *după* Cumcă aceasta e adevărat *șters* 9. *după* pagine *șters*

♨

Cu Rusia[393r] autocrată și cezaro-papistă a d-lui Pobedonoszow nu ne putem înțelege. Numai c-o Rusie

Pierind cnu[t]ul * în *Sofia,*

Da, e firesc. Emancipați-vă de ruși și atunci vom sta de vorbă. Bulgarii mulțumiți cu starea de vasalitate și ** chiar vasalitatea

Trebuie să cază în mânile noastre.

♨

În discursul [292r] ținut la 1 mai în Adunarea deputaților d. Kogălniceanu a constatat din nou că, încă de la 26 fevruarie (10 martie) 1881[1], d. V. Boerescu adresase reprezentanților României din străinătate o circulară prin care le zicea „că toate puterile au primit Comisiunea Mixtă[2]".

Ei bine, nu era exact[3].

S-a văzut în urmă că nu numai puterile nu primiseră Comisiunea[4] Mixtă, dar o respinseseră. D. V. Boerescu afirmase[5] ceva inexact, dăduse o informație lunecoasă[6] reprezentanților României, pentru a-i face să lunece ei înșii pe terenul anteproiectului[7].

> Toate puterile s-au și rostit în favoarea Comisiunii Mixte și *a intrării Austriei în această Comisiune,* zicea d. Boerescu. Astfel fiind, noi am rămânea izolați dacă am stărui în opiniunea emisă în sânul Comisiunii Europene de către delegatul nostru. Suntem dar în plecare a *adera la rândul nostru la formarea Comisiunii Mixte* și a reintra[8] așa în acord cu celelalte state.

Toate acestea [293r] erau din cuvânt în cuvânt inexacte.

Fără de-a respinge pe față cererile Austriei, unele din puteri[9] erau adânc nemulțumite de atitudinea șovăitoare a guvernului român și-l suspectau a fi, pe sub mână, în înțelegere cu Viena. Pe când reprezentanții noștri din străinătate încercau ca bună credință [10] să pledeze în favorul drepturilor țării, miniștrii străini le râdeau în față[11], presupuind că aceste vulpi

orientale, după ce știau[12] de înțelegerea cu Viena, voiau să-și dea aerul de-a protesta în contra pretențiilor austriace spre a amăgi[13] c-un cusur subțire puterile[14] apusene și pe Rusia mai cu seamă. De esces de sinceritate Europa ș-așa nu ne-a crezut nicicând capabili; secta[15] etnică ce ne guvernează au îngrijit, de patruzeci de ani încoace, ca și românilor să le iasă în străinătate reputația de care 'nainte aveau a se bucura numai consângenii d-lui C.A. Rosetti[16].

Astăzi d. Stătescu [294r] afirmă cu aceeași gravitate pe care și-o dădea d. Boerescu[17] „că toate puterile au aderat la propunerea Barrère[18]“. Oare după ce afirmarea celui întâi ministru al cabinetului Brătianu s-au dovedit a fi nu numai inexactă, dar poate[19] cu *intenție* inexactă[20], afirmarea[21] celui de-al doilea să[22] fi meritând mai multă crezare?

D. Stătescu ne zice în adevăr[23]:

> Nu țin la eticheta lucrului, cât la lucru chiar. Dacă eticheta a devenit odioasă și este o sperietoare atât de mare încât ar fi destul s-o aplice cineva unui lucru bun[24], pentru ca el să devie neacceptabil; ei bine, putem să modificăm eticheta. *În loc de Comisie Mixtă s-o numim Comisie de supravegheare.*

Când prin[25] urmare d. Stătescu declară a ținea atât de mult la Comisiunea Mixtă a propunerii Barrère încât [295r] puțin [î]i pasă cum ar chema-o, numai[26] Comisiune Mixtă să fie, oare să nu fim în drept a repeta acuzarea ce-o face d. Kogălniceanu[27], ca d. ministru de esterne *„nu se poate degaja[28] de actele predecesorului său[29]“?*

Față însă c-o asemenea împrejurare și cu faptul[30] că guvernul actual, departe de-a voi să apere Dunărea, a spus chiar inexactități[31] reprezentanților din străinătate, ce[32] sfat[33] mai poate da țara, care[34] să nu fie în pericolul de-a încăpea pe mâna relei -credințe? Dar o notă analogă cu cea de la 26 fevruarie 1881 e în stare a răstălmăci și a falsifica votul cel mai clar și mai hotărit[35], în stare a obliga țara la lucruri pe care ea nici de gând n-a avut să le conceadă; în stare, c-un cuvânt, să substituie o politică străină și[36] interese străine vederilor țării și intereselor noastre[37].

Trăim în epoca suplantării[38] generale.

Precum poporului [296r] românesc i se substituie pe aceeași espresie geografică Caradalele și străinii în genere, tot astfel[39] interesului nostru

național i se substituie propunerea Barrère și vederile[40] Austriei. Lucrul nu e decât firesc și în ordinea decadenței noastre naționale[41]. Această substituire[42], acest *qui pro quo* formează chiar obiectul zilnicei bucurii a „Pseudo Românului“ [43].

Ce rămâne însă de făcut decât[44] de-a esprima pur și simplu absoluta neîncredere într-un guvern care, prin neadevăruri spuse în favorul unei politici[45] străine, a încercat să compromită cu intenție, dacă n-au și izbutit a compromite, cestiunea Dunării? Ce rămâne de[46] făcut față d-un[47] guvern care înainte de toate e de rea credință?

El vine și strigă: „Arde casa! Ce sfat îmi dați“? Sfatul ar fi să ia apă s-o stingă, dar acesta l-ar da cel ce nu știe cu cine are a face. Individul ce strigă „Arde!“[48] n-are, în cazul nostru[49], nevoie de nici un sfat, el[50] singur 297r a pus foc casei și dacă, naiv și de bună credință, i-ai da consiliul să toarne apă[51], el se va preface că te ascultă cu cea mai mare grabă, dar va turna… untdelemn. Ce sfat i se poate da[52] omului în care n-ai încredere și care-a dovedit în mod irecuzabil că nici o merită[53]? Doar acela să scape lumea[54] de el înainte de toate; apoi vom. vedea ce e de făcut.

Dar se 'nțelege că acest sfat nu le place roșiilor. Când le spunem[55] vorba ce Shakespeare o pune uneori[56] în gura persoanelor sale: *„Mergi[57] de te spânzură, căci ți-ai încheiat socotelele cu lumea[58]!“* atunci sentimentul cam[59] friguros al nimicniciei[60] intră în d. C.A. Rosetti, 1-apucă[61] istericalele[62] și 'ncepe a aiuri[63].

„Nu există partid conservator, pentru că[64] nu vrea să ne scape [de] cordeaua de matasă[65]! Dac' ar exista, ne-ar [298r] întinde o propunere și nu ne-am zugruma[66]. Dar nu există, nu[67] există pentru că ne lasă[68] să ne zbatem și nu ne taie funia[69].

Cam aceasta este argumentarea „Pseudo-Românului“ de alaltăieri, mortificat de rezerva absolută pe care și-a impus-o partidul conservator în cestiunile esterioare față c-un guvern în care n-are nici o încredere[70]. Dar oare cel ce nu face ceea ce faceți d-voastră nu[71] există? Oare e un cuvânt

acesta[72]? Dacă noi nu ne croim pensii reversibile, am murit[73]? Dacă nu ne creăm lefuri de zeci de mii de franci din buget ni s-a luat pânza de pe față[74]? Dacă nu proclamăm republica la Ploiești și nu amenințăm cu asasinatul am dat ortul popei[75]? Oare numai aceea se numește existență care

se manifestă prin minciună și malonestitate[76], precum se manifestă existența voastră[77] de străini pripășiți în România?

1. după *1884* șters 2. citat barat cu creion albastru 3. deasupra lui *adevărat* șters 4. după *Com[isiunea]* șters 5. cuvântul a mai fost scris de două ori dar șters 6. deasupra lui *falsă* șters 7. inițial *pentru a-i induce în eroare și a-i face să lunece pe terenul anteproiectului* 8. după *reint[ra]* șters 9. inițial *cele mai multe dintre puteri* 10. supraintercalat 11. inițial *le râdeau cu milă în obraz* 12. după *pe sub mână* șters 13. deasupra lui *pentru a trage pe sfoară* șters 14. după *ac[este]* șters 15. după *d-alde C.A. Rosetti și* șters 16. inițial *de patruzeci de ani și mai bine, ca în străinătate să le iasă și românilor numele pe care nainte l-aveau numai grecii. Se știe că au a se plânge numai grecii, bucura numai grecii. Lumea cunoaște că „grec“ în franțuzește e sinonim cu pungaș (înțeles figurat i se da cuvântului „grec“ în franțuzește. Oricine știe ce înțeles figurat i se dă în franțuzește vorbei „grec“* 17. inițial *cu aceeași greutate cu care afirma d. Boerescu* 18. citat barat cu creion albastru 19. supraintercalat 20. după *falsă* șters 21. după *pentru a face înainte interesele unei puteri străine* șters 22. după *merită mai multă crezare* șters 23. deasupra lui *într-un răsuflet* șters 24. după *chiar* șters 25. deasupra lui *prin* șters 26. după *zică-i chiar „Madame Donau“, precum a botezat-o publicul bucureștean* șters 27. după *Cog[ălniceanu]* șters 28. după *de tot* șters 29. citat barat cu creion albastru 30. inițial *față cu faptul* 31. deasupra lui *neadevăruri* șters 32. după *pentru a face să lunece pe terenul concesiilor* șters 33. după *poate să [dea]* șters 34. după *ce vot mai poate da* șters 35. inițial *cel mai hotărât* 36. după *celei* șters 37.după *ei* șters 38. inițial *suplantațiunii* 39. inițial *Precum poporului românesc i se suplantează și i se substituie Caradalele și toți străinii, tot astfel* 40. deasupra lui *interesele* șters 41. urmează *și de stat* șters 42. după *atitudine* șters 43. urmează *Ce bucurie pe el că partidul* șters 44. inițial *Ce rămâne în adevăr de făcut încât* 45. deasupra lui *puteri* șters 46. după *în adevăr* șters 47. *d-un* supraintercalat 48. urmează *Sfătuiți-mă!* șters 49. *în cazul nostru* supraintercalat 53. după *căci* șters 51. inițial *i-ai da sfatul să toarne apă 'n foc* 52. după *dar* șters 53. inițial *că n-o merită.* 54. inițial *Sfatul să se spânzure și să scape lumea* 55. după *spunem* șters 56. inițial *Shakespeare spune, pune adeseori* 57. după *Ești copt* șters 58. deasupra lui *noi* șters 59. după *intră* șters 60. deasupra lui *cânepei* șters 61. inițial *și-l apucă* 62. inițial *istericalele grecești* 63. urmează *Atunci turbă grecul din el* șters 64. *pentru ca* deasupra lui *căci* șters 65. *cordeaua de matasă* deasupra lui *de ștreang* șters 66. inițial *ne-ar întinde bățul unei propuneri pozitive și nu ne-am îneca* 67. după *nu există* șters 68. după *lăsăm* șters 69. inițial *ne zbatem în spânzurătoare și nu ne taie ștreangul* 70. frază scrisă printre rândurile textului inițial *Dar mănânce-vă ciorile și ajunge-ați în neant. Ajungere-ați în realitate unde sunteți. Dar ajungere-ați unde sunteți deja moralicește* 71. după *c-un cuvânt* șters 72. aceste două interogative sunt scrise pe marginea din stânga; inițial înlăuntru textului *Cel ce nu face ceea ce faceți voi nu există?* apoi *Dar oare cel ce nu face ce face d-voastre nu există;* textul a fost transcris pe margine pentru lizibilitate 73. deasupra lui *nu existăm* șters 74. *ni s-a luat pânza de pe față* deasupra lui *am murit-murit* șters 75. după *popii*

șters 76. deasupra lui *pungășie* șters 77. urmează *putredă* șters cu care se și încheia fraza.

♨

Încă un [302r] cuvânt și încheiem.

Fără îndoială — din toate reiese aceasta — că d. Boerescu, preocupat pururea de specule de bursă, de înființări de Credite Mobiliare, de forma[1] diferitelor decorații[2], de persoana sa[3], vestită de la Convenția comercială încoace, nu e decât ceea ce-l arată a fi fizionomia sa confiscată, un viclean fără[4] idei mari și organice, un oportunist, un negustor de espediente, un om incapabil poate de-o hotărâre energică și clară. Nu noi ne vom erige vrodată în apologiștii acestui „faiseur“ politic, care are darul de-a compromite aproape[5] orice cestiune pe care va pune mâna. Și tocmai pentru aceasta adevăratul său partid politic [303r] nu poate fi compus din oameni ai țării. Ovreiași pomadați și frizați, galopini de bursă, gheșeftari și antreprenori în doi peri, iată elementele pe cari le[6] încurajează și cari 'l înconjură; cu[7] aceștia; singurii ce[8] sunt tot atât de ușori ca caracter și inteligență, d-sa face politică, economie națională, istorie … literatură chiar.

Dar, pe de altă parte, crede[9] că d. Kogălniceanu[10]— cu toată importanța ce-o dădeau Mircea și Ștefan cel Sfânt Dunării și porturilor ei — crede în adevăr că numai cestiunea economică e cea care-o împinge pe Austria spre Orient, că numai preponderanța economică o silește la subrepțiuni ca acea a d-lui[11] baron de Haan? Știm prea bine că inima d-lui Kogălniceanu i-a[12] lăsat-o moștenire părinții din părinți, că nu din pură întâmplare se numește patriotică[13], ca aceea a Pherekyzilor și Gianiilor … dar[14] patriotismul[15] însuși nu poate merge uneori atât de departe încât, asupra intereselor economice, să întunece pe cele politice? Desigur că, întru cât s-atinge de campania sa personală, niciodată om politic n-a nimicit pe adversarul său în modul în care-a făcut-o d. Kogălniceanu și fără îndoială buna dreptate, bunul simț, [304r] claritatea de vederi e în partea sa; nehotărârea, bizanti[ni]smul, *„șiretlicul prost“*, cum zice autorul foarte nimerit, în partea guvernului și a d-lui Boerescu.

Dar nouă ni se pare — poate ne amăgim în privirea aceasta și de[16] aceea nu dăm părerii noastre o formă categorică — ni se pare că, mai cu seamă în timpul de față, nu e cestiune *numai* de Dunăre. Există oameni — d-nii

Hitrowo și Skobelef bunăoară — cari nu au tocmai darul discrețiunii și a căror vorbe sunt de natură a pune interesele economice în linia a doua. Nu zicem că linia a doua nu trebuie apărată; ea e sprijinul, rezerva, scăparea liniei întâia de luptă, a celei politice, însă e foarte prudent a nu uita de dragul castelului brâul puternic de întărituri politice, cari ele formează obstacolul întâi menit a sfărâma asaltul[17] impetuos al inamicului. Care e inamicul? Asta e cestiunea[18].

Poate că [305r] n-a sosit momentul în care s-avem a alege, între două rele esențiale, pe cel mai mic. [305r] Dar, dacă acel moment ar sosi, e sigur[19] d. Kogălniceanu că tot acea politică ar urma-o în cestiunea dunăreană precum o urmează azi? Patriotismul d-sale cunoscut ne face a ne îndoi dacă, în asemenea momente, ar fi tot atât de sigur pe vederile sale ca și astăzi.

1. după *decorațiile* șters 2. inițial *obiecte de tinichigerie cu care-și cu care-i place a-și împodobi pieptul său* 3. *de persoana sa* sintagmă anulată 4. după *comun* șters 5. până aici începutul frazei anulat de poet 6. *pe cari le* deasupra lui *ce le încura[jează]* șters 7. după *de la aceștia fostul m[inistru]* șters 8. deasupra lui *cari* șters 9. după *crede* șters 10. după *Co[gălniceanu]* șters 11. după *baronu[lui]* șters 12. după *e moștenită* șters 13. inițial *că nu este din pură întâmplare în pieptul său și nu din pură întâmplare se pretinde patriotică* 14. modificat din *Dar* 15. după *patr[iotismul]* șters 16. după *nu punem ideea noastră în[tr-o formă categorică]* șters 17. după *uriașul* apoi *impetu[osul]* șters 18. urmează *Amândoi însă, după a noastră părere, acela care promite a fi mai slab. Ne-ar duce prea departe dac-am arăta toate cuvintele pentru cari credem că unul va fi desigur mai slab decât celălalt* șters 19. urmează *că eliminat aici ca o simplă anticipare a lui că următor*

♨

Citim în [320r] „Journal des débats“:

Se știe că ratificarea Tractatului de la Londra, care regulează cestiunea Dunării, a fost amânată pentru șase luni, pentru a da statelor riverane timpul de-a consimți la aranjamentele cari au fost luate în această privință de către puteri. Se asigură pe de altă parte că cabinetul din Londra a făcut cei dentâi pași la București pentru a îndemna pe guvernul român de-a adera la deciziunele Conferenței. Reprezentanții marilor puteri vor sprijini pașii guvernului britanic și nu mai e nici o îndoială [că] negociațiunile începute vor izbuti a da[1] *un rezultat satisfăcător. România nu va putea în adevăr să se retranșeze în indefinit într-un non possumus din care ar sili-o să iasă interesele ei proprii chiar. Știm, e drept, că România are multe remonstrări (greifs) de făcut; dar e tot atât de puțin just de-a pretinde că interesele ei ar fi fost cu totul*

ignorate la Londra de către puteri: ele au ținut seamă de aceste interese în măsura în care a fost cu putință de-a o face. În această cestiune a Dunării, cari era de natură a inspira o seamă de îngrijiri și care-a fost rezolvată într-un mod[2] *atât de pacinic, erau trei grupuri de interese deosebite pe cari era vorba de-a le acorda. Erau mai întâi interesele Rusiei și ale Austriei, cari* [321r] *se contraziceau în mai mult de-un punct și în privirea cărora înțelegerea s-a putut face spre satisfacerea amânduror părților interesate. Apoi veneau interesele micilor state țărmurene, precum România, Serbia și Bulgaria; și în fine veneau interesele generale și particulare*[3] *ale marilor puteri, cari asemenea nu se puteau neglige. Am avut deja ocazia de-a spune*[4] *cum Conferența a știut să iasă din această situațiune delicată și grea. Se 'nțelege că ea nu putea să dea satisfacere tuturor intereselor; dar, acordând Austriei și Rusiei oarecari avantaje pe cari nu le putea refuza, le-a și impus, în favorul statelor țărmurene unele concesiuni cari merită a fi apreciate.*

Una din principalele[5] *remonstrări ale României era că Austria va fi reprezentată în mod permanent în Comisiunea Mixtă a Dunării. Această Comisiune având a se compune din delegații statelor țărmurene, la care-ar fi venit să se adaoge un delegat al Comisiunii Europene, ales după ordine alfabetică, Austria era cea dentâi putere designată a-și trimite reprezentantul și, prin acest fapt, ea ar fi fost de două ori reprezentată în Comisia (Mixtă) de navigațiune pe Dunăre*[7] *, care nu trebuie confundată cu cea europeană. Deci România, văzând în această prerogativă acordată Austriei o amenințare a independenței ei,* [322r] *această putere a renunțat la dreptul unei duble reprezentațiuni. Iată o concesiune serioasă, care-ar trebui să satisfacă*[8] *pe cei din București. Dar mai sunt și altele, mai puțin importante. S-a prevăzut de ex. cazul când România nu s-ar înțelege cu Rusia asupra planului de lucrări ce sunt a se întreprinde în brațul Chiliei și Conferența a decis ca diferendul să fie supus direct puterilor, cari vor avea să judece în ultimă instanță. În fine România și Serbia ridicaseră obiecțiuni în privirea numirii subinspectorilor și a diviziunii fluviului din punct de vedere administrativ. Asupra acestor două puncte puterile sunt în mod egal dispuse de-a le acorda satisfacerea legitimă la care au drept.*

Executarea Tractatului de la Londra nu va întâmpina deci nici un obstacol serios și, chiar dacă dificultățile, ridicate de elaborarea acestui tractat ar fi cu mult mai numeroase, totuși nu desperăm de rezultatul final. Ne aducem aminte de îndoielele ce născuse[9]*, acum câțiva ani, executarea Tractatului de Berlin. Părea la întâia vedere că acest tractat va fi nerealizabil, dar puțin câte puțin dificultățile au fost aplanate și Tractatul de la Berlin a putut fi executat, în dispozițiunile sale principale,* [323r] *în mai puțin timp decum cutezam a spera. Tot astfel va fi și cu Tractatul de la Londra, care, nu e decât o anexă a Tractatului de la Berlin.*

1. inițial *vor izbuti la un rezultat [satisfăcător]* 2. după *mo[d]* șters 3. după *parțial[e]* șters 4. după *zice* șters 5. după *prin[cipalele]* apoi *prin[cipalele]* șters 6. după *întâi* șters 7. *de navigațiune pe Dunăre* supraintercalat 8. după *satisfa[că]* șters

♨

Să nu [286r] se crează deci că ungurii au mai puţină duşmănie[1] în contra elementului românesc decât alte neamuri străine. Din contra, la ei duşmănia creşte în[2] pătratul neputinţei. Cu cât neputinţa de-a maghiariza pe români e mai simţită cu atâta învierşunarea e mai mare. Dacă dincolo de Carpaţi elementul românesc ar fi considerat precum se cuvine, egal îndreptăţit cu celelalte naţionalităţi, liber în dezvoltarea lui materială şi intelectuală, alipirea morală a lui „Pesther Lloyd“ ar[3] avea poate ceva ademenitor pentru români. Dar, în starea de duşmănie în care se află lucrurile, înseamnă a ****[4] contra noastră înşine, a da sprijn celui ce loveşte în noi, a iubi pe cei ce ne urăsc. Creştinesc precept, dar neurmat de nimenea, nepractic.

1. după *ură* şters 2. deasupra lui *cu* şters 3. după *ar fi poate* apoi *s-ar putea recomanda ca consideraţie* succesiv şterse 4. după *a întări pe* şters

Carol[1] îngăduitorul e departe de a fi atât de puțin fin precum s-ar crede la prima vedere, și dacă e un om care[2]-a îmbătrânit demult, foarte demult, nu de ani, ci de gânduri, acesta e desigur suveranul nostru.

În fața unei țări sărace, pline de un proletariat nesățios care urcă cu cea mai mare ușurință toate treptele sociale, fără a i se cere, după chiar legile noastre, nici știință, nici merit, în fața acestui abis Carol îngăduitorul trebuie să fi simțind o deosebită plăcere când vede rupându-se unul câte unul ascuțișurile ce[3] erau îndreptate odinioară[4] în contra tronului.

Teoria regicidă a baronului Erdmann de Hahn[5], conivența cu Stroussberg, pionul și[6] agintele d-lui de Bismarck

1. după *Vodă* șters 2. după care *și pe[care]* succesiv șterse 3. după *nimicniciei de caracter* șters 4. după *în contra* șters 5. inițial *Am văzut pe baronul Erdmann de Hahn* 6. după *d-lui[de Bismarck]* șters

Regele a comis greșala de-a judeca pop[orul] rom[ân] după [1] oamenii cari-l înconjoară [383 r] și fiindcă aceștia n-au avut onoare, r[egele] a crezut că poporul românesc n-o are, fiind[că] aceștia n-au rușine casnică și publică, r[egele] a crezut că p[oporul] r[omân] n-o are. M[aiestatea] Sa n-a cercetat niciodată cine-i Candiano. Dac-ar fi cercetat, ar fi aflat că e fiul unui grec, care căpăta bâte la spate de la supprefectul din Mizil (Tocilescu bătrânul) pentru escrocherii; dac-ar fi cercetat cine-i Rosetti, ar fi aflat că e grec ș.a.m.d., dac-ar fi cercetat de Pilat* afla că e fiul unui lumânărar grec din Botoșani, ar fi aflat c-un cuvânt că tot ce e turbure* și coruptibil în această țară nu e român și că poporul acesta rom[ân] este cel mai drept, mai fidel, mai [2] iubitor de adevăr de pe fața pământului.

1. *a comis greșeala de-a judeca pop. rom. după* deasupra lui *a judecat poporul după* șters 2. după *și* șters

„Românul“ 289r de la 22 fevruarie 1874 publica următoarea respectuoasă cerere guvernului:

> Art. 79 (Codul Penal) prevede pedepse aspre contra celor cari, prin presă, ar comite vreo ofensă, contra persoanei M. Sale Domnitorului sau contra „vreunui alt membru al familiei Domnitorului“.
>
> Însă M. Sa Domnitorul fiind fără îndoială din cea mai numeroasă familie princiară din Europa și presa democratică română neavând nici un exercițiu în genealogia familiilor princiare, guvernul este rugat foarte respectuos să binevoiască a publica prin 290r „Monitorul oficial“ un tablou lămurit de membrii vechei și ilustrei familii a M. Sale Domnitorului Carol I al României (Karl-Eitel-Friedrich-Zephirin-Ludwig, principe de Hohenzollern Sigmaringen etc. etc. etc.).

La 24 fevruarie reapare aceeași[1] *respectuoasă* cerere, cu o observație importantă tipărită cu litere de-un deget:

O familie atât de numeroasă ca a M. Sale Domnitorului Carol I dobândește necontenit noi membri, fie prin nașteri, fie prin căsătorii, pe cari presa română este în imposibilitate de-a-i cunoaște.

Guvernul mai este dar respectuos rugat să ne ție necurmat prin „Monitorul oficial“ în curentul tuturor nașterilor de ambele sexe și al tuturor căsătoriilor ce se vor săvârși în ilustra familie a M. Sale Domnitorului Carol I.

1. după *ace[ași]* șters

♨

Nu dreptul 314r francez *concret*, formulele de drept francez trebuia să ni le-aducă; nu canalul Senei, [ci] formulele după cari se construiește un canal, pe cari să le adaptăm căderii râurilor noastre și să le traducem aci în cifre concrete.

♨

Deci, traducând această comparație luată din mecanică în termenii[1] vieții statului, vom vedea lesne că frâul prea lung, ca să nu zicem desfrâul, lăsat[2] partidului așa-zis liberal, punerea mecanismului statului la discreția lui a fost cauza de căpetenie a compromiterii intereselor statului în afară, a

fost cauza pentru care „simpla formalitate“, după propria dumnealor espresie, a recunoașterii independenței, au costat de mii de ori mai mult decât independența[3] reală, câștigată de generațiile trecute.

Acest partid, și numai acesta, s-au substituit puterii judecătorești în timpul acuzării cabinetului Catargiu, s-au substituit puterii legiuitoare prin acte pe cari Adunările au avut a le înregistra numai, s-au substituit puterii Domnului și Adunărilor prin schimbarea continuă de consiliari ai tronului fără ca Adunări sau Coroană să-și fi esprimat neîncrederea în ei[4].

Așadar nu Domn, nu tribunale, nu Parlament, cu stânga și dreapta lui — partidul radical domnește, înlăturând orice control, orice obiecțiune; iar tot ce se întâmplă nu în numele țării se întâmplă, ci pur și simplu în interesul mănținerii partidului radical. Oamenii[5] de încredere ai acestui partid sau mai bine zicând stegarii[6] naturilor catilinare încheie[7] alianță, cumpără drumuri de fier, fac războï, cedează și primesc în schimb provincii etc. etc. și — *post festa* — Parlamentul înregistrează, monarhul subseamnă[8]. Am văzut majoritatea Senatului constituindu-se în tribunal estraordinar[9] cu anume misiunea[10] *de-a achita* pe d. S. Mihălescu și se vede că vom avea încă multe de aceste de înregistrat.

Oricine care are privirea câtuși de puțin limpede[11] va vedea că toate neajunsurile statului nostru, colosala[12] datorie publică, sunt sau direct introduse de partidul frazei sau urmări neapărate a răstimpurilor cât acest partid a stat la putere. Reteveiul e tatăl bâtei electorale, concesia Stroussberg și gestiunea financiară din anul 1867 — părinții colosalei datorii publice. Abuzurile roșiilor au necesitat abuzuri[13], precum concesiile date cu nesocotință de ei, au necesitat contractarea de datorii[14].

E așadar clar că, mulțumindu-ne cu[15] formele curat esterioare ale constituționalismului, cu ficțiunea în locul realității, rolurile repărțite de Constituție între diverse puteri[16] ale statului au fost uzurpate de un partid ce se numește liberal, dar care, din nefericire, nu are deosebire mare de-o societate de esploatație.

După ce vom face și bilanțul stării interioare, ne vom da seamă în ce consistă acele uzurpări și cum tot[17] meșteșugul absolutismului demagogic consistă în regula[18] iudaică de-a păstra aparențele, dar de-a călca cuprinsul[19], de-a păzi litera, de-a ocoli[20] spiritul[21] Constituției.

1. după *limba* șters 2. după *a o seam[ă]* șters 3. după *recunoașterea [independenței]* șters 4. inițial *neîncrederea în acești con[siliari],* apoi *în foștii consiliari [ai tronului]* succesiv șterse 5. după *Majorit[atea]* șters 6. după *capii* șters 7. după *declară că* șters 8. deasupra lui *iscălește* șters 9. *tribunal estraordinar* deasupra lui *putere judecătorească* șters 10. după *tendența* șters 11. inițial *cât de [puțin] limpede* 12. după *toate datoriile* șters 13. urmează *căci au viciat spiritul public* șters 14. urmează *publice* șters 15. după *curat* șters 16. după *puterile st[atului]* șters 17. după *s-a putut ca sub formele în aparență* șters 18. după *a păstra* șters 19. urmează *egilor* șters 20. *de-a ocoli* supraintercalat 21. după *înțelesul* șters [226 r, 227 r, 228 r, 229 r, 230 r]

[395r] Îndată ce [1] aceste esplicațiuni au fost [2] date atât asupra formei cât și asupra fondului este însă de datoria noastră [3] către istoria acestor din urmă ani ai vieții noastre politice a afirma că [4] *retragerea d-lui Boerescu din ministeriul Catargiu au fost bazată formal pe incompatibilitatea ce s-a văzut că există între funcțiunea de ministru și aceea de membru fondator și activ al unui mare stabiliment de credit.*

1. supraintercalat 2. *au fost* supraintercalat 3. supraintercalat 4. după *din nou* șters; urmează un semn F de trimitere fără corespondent

O sofismă ades repetată de organele roșii este că partidul conservator a stat mai mulți ani la putere decât cel liberal, că prin urmare lui cată a i se atribui toate relele.

Sofisma e foarte transparentă. Adversarii noștri confundă, precum am zis, timpul cât o cauză durează[1], cu[2] cauza însăși care se poate introduce într-un timp oricât de scurt, dar poate avea urmări foarte lungi, adesea[3] cu[4] neputință de înlăturat.

Intră o armată străină și arde un oraș. După retragerea ei[5] cetățenii zidesc din nou[6] cât zidesc, dar un oraș ridicat într-o mie de ani și dărâmat într-o zi nu se poate rezidi într-o zi. Cine e cauza ruinei? Cei ce zidesc[8] mereu la loc[9], ar răspunde „Românul“? Cei ce i-au dat foc într-o zi, zice bunul simț.

D. C.A. Rosetti însuși nu desprețuiește acest rău argument. „N-am găsit lăzile pline ca să le golim noi; n-am găsit oameni bogați ca să-i sărăcim noi“. Evident nu; nici n-aveați de unde le găsi pline, căci a fost de-ajuns ca la 1866 să fiți un an la putere ca să-ncărcați un biet stat de plugari cu datorii de sute de milioane[10]. Ați creat o cauză permanentă de mizerie și[11] vă mirați că urmările acelei cauze sunt asemenea permanente?

Nu lungimea timpului, ci ceea ce unul în acel timp a făcut, va[12] să zică actele sale, sunt cauze determinante pentru evenimentele[33] viitorului. Imediat[14] după venirea M. Sale în țară, d. Brătianu a stat[15] puțin la putere. Cu toate acestea, abstracție făcând de datoria flotantă lăsată în urmă, numai concesia[16] Stroussberg a-ncărcat statul cu sute de milioane de datorie publică pe nouăzeci de ani înainte. Iată dar o cauză a-ncărcării fiscului creată într-o zi care durează zecimi de ani înainte. Oricine ar fi venit pe urmă[17], guverneze mult sau puțin, n-a putut șterge[18] efectele unei cauze constante[19]. În fine a venit acum d. Brătianu pentru a doua oară. Bugetul cheltuielelor s-a urcat cu 40%. O generație întreagă să stea un alt guvern la putere, ce greu va fi în stare să reducă ceea ce într-o zi d. Brătianu a putut spori.

Și așa-i cu toate celea. Dacă azi, ferească Dumnezeu, ați introduce elegibilitatea magistraturii și ar fi ceea ce e în America, unde judecătorii sunt aleși de-o societate[20] de esploatare și vând justiția pe bani.

1. după *în* șters 2. după *în cursul căruia oricine poate fi la putere* șters 3. după *at[unci]* șters 4. după *indestructibilă* șters 5. deasupra cuvântului *lui* șters 6. cuvintele *din nou deasupra lui zi [desc]* șters 7. *poale rezidi* deasupra lui *zidește* șters 8. *după de atâtea [ori]* șters 9. *mereu la loc* supraintercalat 10. urmează *bineînțeles în contra voinței esprese a Senatului* șters. 11. *după bugetară* șters 12. după *iată* șters 13. după *eve[nimentele]* șters 14. după *După venirea M. Sate în* șters 15. după *fos[t]* șters 16. deasupra lui *datoria* șters 17. inițial *Oricine ar veni* 18. supraintercalat 19. deasupra lui *permanente* șters 20. după *companie* șters

♨

Când opozițiunea [232r] *a 'ncercat* în[1] Senat și în Cameră să implore pe M. Sa Regele a garanta libertatea alegerilor ea a avut fără 'ndoială cuvânt. Ea știa cu ce guvern are a face țara, știa că cetățenii au să se aștepte din

partea societății anonime[2] nu numai la presiuni, amenințări și corupție, ci la mai mult, la atentate asupra vieții.

De la un capăt la altul al țării furtul de bilete[3] din urne, violarea secretului voturilor[4] și scrierea lor sub controlul agenților administrativi, bătăile și încercările de ucidere au fost la ordinea zilei; nelegiuri s-au comis, începând de la[5] ministrul-prezident pân-la scriitorașul din sat. Toată haita flămândă de indivizi cari nu știu a munci și a căror unică speranță este un guvern ignorant ca cel roșu, ce[6] să-i hrănească din buget, s-a zvârlit asupra țării ca lupii în turma de oi, începând cu capitala și sfârșind cu nordul estrem al țării, pretutindeni presiuni, pretutindeni corupție, pretutindeni nelegiuire.

1. după *atât* șters 2. inițial *societății anonime de bandiți* 3. deasupra lui *voturi* șters 4. deasupra lui *votului* apoi *voturilor* șters 5. supraintercalat 6. deasupra lui *care* șters

♨

Dar nu numai atâta. Există la noi — din nefericire — o medalie pentru merite literare și științifice — întemeiată de d. Carp, n-ar mai[1] fi întemeiat-o — căci din capul [locului] i-a spus bătrânul Lascar Catargiu că medalia are s-ajungă[2] de râsul chiorilor. Lascar Catargiu cunoștea natura de tot moale a regelui. Ei bine — parc-ar fi fost prooroc omul — i s-a dat lui Orășanu.

1. supraintercalat 2. inițial *c-ar s-ajungă*

♨

Deși nimic [373r] alt decât nepotul sârboteiului tafecciu care-a vândut creștetul sfânt al domnului Tudor[1] în mânile grecilor, se pretinde acum de boier mare, la care alții n-ar fi vrednici a fi slugi măcar.

Dar acest autor a mers și mai departe. S-a declarat întâi el însuși renăscător[2] al dramei și poeziei române, a pus în foaie[3] în *margini negre* de doliu numele tuturor oamenilor cuviincioși[4] cari nu voiau să[5] se aboneze la *asemenea* literatură și să-i fie intim în familiile lor, a făcut albie de câine pe nemuritorul nostru Alecsandri, necum pe alții. Și răsplata?

Bene-merenti clasa I — după recomandarea ilustrului Urechia ni se pare.

1. inițial *Deși nimic alt decât nepotul tafecciului sârb care-a vândut pe Tudor, capul sfânt* 2. după *refor[mator]* șters 3. *în foaie* supraintercalat 4. *oamenilor cuviincioși* deasupra *familiilor oneste* șters parțial 5. după *să primească asemenea lucru* șters

♨

Există aici [375r] în București un soi de smintit de care se păzește toată lumea — sârb de neamul lui, și anume strănepotul[1] acelui sârbotei trădător, Macedonski, care-a vândut creștetul sfânt al lui Tudor pe mâna adunăturilor de vagabonzi ale grecului Ypsilante [2]. Acest individ — smintit în opinia oricărui om —, deși nepot de sârb prost, se pretinde neam de boier de Țara Românească, ca și când n-ar fi existând nimene — în satul lui Cremene — care să știe vorbirea acestei țări. Dar nu numai atât. El, în gândul lui de dobitoc, e mai mare poet decât Alecsandri și, ca s-o dovedească, înjură pe venerabilul[3] bătrân în modul cel mai neomenos: el e mai învățat decât toată Academia la [un] loc, deci face Academia albie de câine. Ca să dăm o probă de producțiunile clasice ale acestui idiot cerem scuze cititorilor noștri că[4] cităm o probă din necuviințele lui poreclite [5] *literare.*

•

Urmează apoi [376r] scene intime din institutul de morală, în care autorul se rătăcește.

Ei bine — care e răsplata? Bene-Merenti cl. I — Un escroc, un plagiator, un pornograf — decorat!

Ei bine! Să mai primească[6] sau să mai poarte cineva o medalie pe care-o poartă un asemenea om de nimic! Dacă se poate una ca aceasta!

Ba sârbul a găsit și un lăudător — un grec — Giuvaras.

Escrocheriile din Dobrogea.

1. prefixul *stră-* supraintercalat 2. inițial *pe mâna lui [Ypsilante]* apoi *pe mâna grecului; lui Ips[ilante]* apoi *pe mâna pușlamalelor, ad[unăturilor] lui Yps[ilante]* 3. după *băt[rânul]* șters 4. deasupra lui *să* șters 5. după *lit[erare]* șters 6. *Să mai primească sau* supraintercalat

♨

Morala [211r] publică[1] își are și ea legile ei, a căror alterare nu poate aduce[2] decât o deplină încurcătură, o deplină vițiare a simțului public în genere, a celui individual în parte. În adevăr, într-un timp în care vedem strălucind sub Steaua României pe conspiratorii de la Ploiești pe de-o parte, pe autorii scabroaselor afaceri pe de alta, când va să zică înalta trădare e răsplătită ca o virtute, iar scabroasele afaceri îl sfințesc[3] pe-un individ și-i acordă imunitatea de-a[4] conduce singur cercetarea în contra sa, aberația trebuie să ajungă și mai departe, trebuie ca omul onest și considerat să fie bănuit, de vreme ce[5] s-o fi erijat unde-va principiul[6] că țara aceasta trebuie coruptă până-n măduva ei, pentru ca să fie coaptă a cădea în [7] brațele deplinei anarhii și și mai departe.

1. *Morala publică* deasupra lui *Lumea morală* 2. deasupra lui *fi* șters 3. după *acoperă* șters 4. inițial *de-a-și* 5. după *s-a erij[at]* șters 6. după *în afară* șters 7. după *în mânile vrunui cuceritor* șters

♨

Cineva-i contesta d-lui Candiano acest merit. Atunci dumnealui se simți trădat*: Ei d-le Ghica, adu-ți aminte când te-am sculat din pat în noaptea de 11 fevr. D-ta dormeai pe când noi am răsturnat tiranul (căruia-i depusesem — fie zis în parantez — un îndoit[1] jurământ de fidelitate).

1. deasupra lui dublu șters

♨

[425r] Tot în n-rul nostru de la 20 decemvrie a. tr. am mai zis că ceea ce nu voim este *incapacitatea erijată în titlu de merit; prostia și neștiința brevetate ca titluri de recomandație.*

Într-adevăr ce se cere azi pentru a fi om mare? Merit? Nu. Știință? Nici câtu-i negru sub unghie. Avere poate? Nici un ban roșu.

Se cere să fii războtezat în numele tatălui C.A. Rosetti, a fiului Ioan Brătianu, a sfântului duh Carada [2] și ai atuncea toate cu de prisos, și merit și știință și avere.

Uitându-te [3] de jur împrejur — ce vezi? Așa bunăoară cine-i director la Interne? D. Simeon Mihălescu. Suntem siguri că d. Simeon Mihălescu nici nu știe ce va să zică un director la Interne, pentru că în genere nu știe nimic decât poate a traduce rău piese de teatru[4].

Pentr-un[5] director la Interne s-ar cere de ex. cunoștințe foarte largi de statistică și-nțelegerea sensului cifrelor celor negre cari se înșiră pe hârtie albă.Orice cifră cu caracterele ei [426r] arăbești scoate ochii prin grozavul înțeles ce are // câteodată. Ici se vede urcarea mortalității și nu știi cauza care trebuie cercetată și remediată, dincolo scade cifra articolului[6] cutăruia sau cutăruia de esport, ici scade numărul unor meseriași folositori sau productivi și se urcă numărul celor improductivi, colo se urcă cifra unor soiuri de crime și toată fluctuațiunea aceasta de numere te amețește dacă nu le știi înțelesul și[7] dacă n-ai pătruns legătura între cauză și efect. Dar pentru a da un înțeles acestor semne arabe, cari ți se par chinezești, trebuie să pricepi încă ceva — economia politică; adică să știi raportul între producere, consumare și reproducere, între muncă și capital, între valoare și preț, să cunoști condițiile sub cari o industrie se poate naște și piedecele de cari ea trebuie să piară; iar lucrurile acestea toate trebuie să le știi nu așa, dintr-o [8] cărticică de 100 de fețe, ci în mod genetic, să cunoști adecă în ce anume stadiu de dezvoltare se află țara ta, și ce anume măsuri ar fi de luat pentru a-i întâmpina greutățile. Dar pentru a ști aceasta trebuie să cunoști istoria administrației, ca să știi ce anume măsuri administrative s-au luat în țări cari erau într-o stare analogă cu aceea a țării tale.

[427r] Și, ca să știi de poți să impui sarcini nouă pentru[9] îndreptarea administrației cată să știi finanțele, să vezi dacă poți să impui dări într-adevăr productive și dacă reformele ce vrei să introduci nu costă mai mult decât fac ș.a.m.d.

Sunt într-adevăr oameni în țară cari știu toate chițibușurile acestea, dar aceștia sunt retrograzi vânduți străinului, sunt austro-maghiari și vânzători de țară, conservatori.

D. Simeon Mihălescu nu-i austro-maghiar[10], nu-i conservator, nu-i vândut străinului[11] pentru că nu știe nimic din toate acestea. Dumnealui[12] știe să numească prefecți cari să-i facă alegerile la Cameră, Senat, consilii județene și primării și astfel administrația României e făcută gata [13].

Unul[14] din relele culturii în străinătate și mai ales a acelei culturi care în doi[15] sau trei ani, adesea în mai puțin, galopează prin facultatea juridică,

este că tinerii iau în mod absolut ceea ce li s-a predat în mod relativ numai. Cutare teză e pentru ei absolut adevărată pentru că profesorul a susținut-o, cutare adevăr e absolut statornic[16], pentru că cutare carte franțuzească sau nemțească zice așa. Despre judecată proprie nici vorbă.

[428r] Pe[17] când în fericita și-ntr-adevăr neîntrecuta anticitate greco-romană școala era o gimnastică a minții[18] omenești, adecă o continuă și roditoare dezvoltare a inteligenții proprie, tinerii noștri cred a fi oameni mai mari cu cât mai multe coji de gândiri străine au grămădite nemistuite în cap, cu cât mai puțină cugetare proprie au. Pentru țările respective, în cari tinerii învață carte, nenorocirea nu-i tocmai mare. Lucrurile ce se predau sunt rezultate[l9] ale unei culturi vechi și continuitive, încât în momentul în [20] care se predau se și potrivesc sau [21] c-o [22] stare actuală de lucruri sau c-un viitor foarte apropiat la care nația aspiră.

Dar oare e tot astfel la noi?

Să luăm un singur caz. Cum se predă și cum știu oamenii la noi dreptul roman? Astfel cum l-au avut romanii? Astfel cum l-am avut noi cu modificările aduse de bizantini, cunoscut prin suta a XVI și a XVII[23] până mai alaltăieri sub numele de pravilă împărătească? Defel. [429r] Se predă dreptul roman așa cum el // au fost admis, modificat și înțeles de spiritul popoarelor germanice.

Și tot astfel e cu toate disciplinele dreptului. Lipsa [24] de judecată în materia aceasta e atât de mare încât am auzit vorbindu-se în Senat și Cameră [25] despre principii eterne și nestrămutate de drept. Deie-ni-se voie a spune că această eternitate nestrămutată e un moft[28]. Acele principii, așa-numite eterne, nu sunt juridice, ci morale. Cine voiește să se convingă n-are decât să deschiză *Coranul*, *Evanghelia*, *Drumul spre Virtute* a lui Laotse [27], cărțile budiste, și va vedea că acele eterne principii sunt identice la moraliștii de [28] origine foarte [29] deosebită și din timpi foarte deosebiți. Dreptul însă — după natura sa — e pozitiv, adecă stabilit de oameni după natura lor individuală, după scopurile ce urmăresc, după nevoile cu cari au a se lupta, după timp și împrejurări și, asemenea [30] individelor, scopurilor, nevoilor, timpului și împrejurărilor, dreptul adevărat e supus unei necontenite mișcări, e trecător.

[430r]C-un cuvânt științele de stat și cele juridice nu sunt, asemenea astronomiei, matematicei, mecanicei, științe absolute, ci istorice și

cazuistice oarecum. Pentru o stare de lucruri *date* ele au un sistem *dat.* De aceea ele trebuiesc predate și învățate în mod *genetic,* arătându-se cum o stare de lucruri s-au dezvoltat dintr-alta și o teorie dintr-alta, ceea ce la astronomie de ex. ar fi un lucru cu totul de prisos. La științele istorice adevărul stă nu [31] în ceea ce sunt astăzi în cutare punct al pământului, ci în consecțiune, în seria de întâmplări cari au premers.

Deci aproape tot bagajul droaii[32] de juriști cu care se împle în[33] fiece an înapoiata [34] noastră țară nu e de nici o treabă, căci d-nia lor, în loc să fi-nvățat a potrivi legile cu țara, vor din contra să schimbe țara dată, obiect al naturii greu de strămutat, cu istoria și gintea ei, după legi cari s-au născut din alte stări de lucruri, adaptate unor alte împrejurări.

Ei bine, această minimă sumă de cunoștinți despre raporturile juridice dintr-o țară străină [431r] e la noi alfa și omega a [35] întregei înțelepciuni politice. Această adevărată [36] ignoranță, pe lângă ceea ce trebuie să știe un om de stat, respiră la noi din presă, din discuții parlamentare. Se vorbește atâta despre civilizațiunea noastră. Cu toate astea nu există țară în lume — neesceptând Serbia, Grecia, poate chiar Bulgaria — în care să se citească mai puțin decât la noi în țară. Întrebe cineva bunăoară [37] câte exemplare din *Dicționarul etimologic* al lui Cihac [38] s-a vândut în România, câte exemplare din cartea lui Rosler sau a lui Jung, câți abonați au foile literare [39]? Câte exemplare s-a petrecut[40] din *Istoria* lui Bălcescu sau din colecția de *Documente* a[41] lui E. Hurmuzache? Se vor afla cifre ridicole pentru un stat de cinci milioane de locuitori, pentr-o [42] nație de aproape zece milioane.

Alfa și omega tuturor lucrurilor rămân advocații și pace.

O ignoranță grea ca[43] plumbul despre tot ce atinge țara, poporul și lumea-ntreagă [432r] apasă toate spiritele. Niciuna din breslele și tagmele de cultură ale vechei Românii n-au putut rezista erei înnoiturelor și importului de legi încurcate din toate colțurile lumii.

Și[44] câtă avere națională s-au cheltuit pentru acest nimic?

S-ar putea zice că România și-a preschimbat pătura cea mai roditoare a pământului, milioane de chilograme de grâne, produsă de o grea muncă omenească, pe cuvinte deșerte, pe fraze stereotipe, pe-un raționalism insipid și cosmopolit, cari acestea formează astăzi averea unică a acelei clase de cârciocari ce trăiește din traficul zilnic al frazei, cheltuită în moneta mică a

profesiilor de credință, a articolelor de fond, a discuțiilor parlamentare, a pledoariilor la[45] tribunale.

Vlad Țepeș, Lăpușneauu, Mihnea cel Rău sau[46] Aron Vodă erau [47] asupritori stăpâni, dar [433r] stăpânirea lor era tiranică[48], nu rușinoasă[49]. Acum însă România are rușinea de-a geme sub jugul *cârciocarilor*, a oamenilor a căror breaslă, meșteșug, meserie este ca să prefacă negrul în alb și albul în negru, de-a arăta[50] că ce-i strâmb e drept și ce-i drept, strâmb; România e prada minciunii disciplinate, și[51] pentru corifeii și reprezentanții minciunii se face totul în țara aceasta și toate ramurile vieții publice îi sunt aservite.

Cu puține[52] deosebiri, caracterele acestei nouă clase domnitoare sunt: incapacitatea, prostia, neștiința.

Și, cu toate acestea, cum vine vro minune de astea cu ochi din străinătate, care-n țară [434r] s-a strecurat cu greu prin liceu sau poate nu l-a făcut defel, iar în[53] Apus și-a înjghebat de la italieni sau de la belgieni vro teșcherea, își anunță numaidecât[54] sosirea prin vro broșurică în care vorbește despre regimul[55] catargiesc de pildă și de-a doua zi e candidat la deputăție, de-a treia zi la minister. Roșii, partid compus din oameni ce n-au nimic și nu știu nimic, primesc cu brațele deschise pe acești vlăstari plini de speranță ai țării, căci le trebuie asociați, și toate gurile flămânde le sunt binevenite[56] în asociația C.A. Rosetti et Comp. Dacă[57] nu i-ar primi însă, roșii[58] ar da de[59] primejdia de a-i avea contra lor, căci mai sunt grupuri la [60] izbutirea cărora ei speră. Caracteristice [61] că, orice treabă i s-ar propune unui asemenea cârciocar netrebnic, e gata s-o primească numaidecât. Profesor de științe naturale? Primește. Revizor școlar? Primește. //Amploiat administrativ[62]? Cu mare plăcere. Vameș? Cu patru [435r] mâni. Chiar medic de regiment sau vlădică de i s-ar propune, se face numaidecât. Dacă se fac undeva întruniri literare, advocații se grămădesc să facă literatură; dacă e vacantă vro catedră de pedagogie, de psihologie[63], de matematici, de agronomie — pe advocați îi vezi grămădindu-se s-o ia. *Sunt* advocați profesori de filozofie, de istorie universală, de limba latină, directori de școale normale, aspiranți la agenții diplomatice, revizori școlari[64], învățători la școli teologice și tehnice, șefi poștali, c-un cuvânt în toate ramurile activității naționale se bagă acest parazit, care[65] ia numai lefi fără a face

nimic, căci n-are teamă de nimeni, știindu-se sprijinit de clica imensă a cârciocarilor tot atât de ignoranți, tot atât de inepți, de incapabili[66] ca și el.

Desigur că sunt în neagra mulțime de advocați și oameni cari merită tot respectul, dar [436r] pe acesta-l merită nu pentru că sunt advocați, ci tocmai pentru că se deosebesc de turma în care au nenorocirea de-a se afla.

Ce lucru mai plăcut putea fi pentru roșii acum trei ani decât existența unei asemenea clase, pe care-o puteau sumuța în contra guvernului. Era destul ca o[67] asemenea nulitate, o asemenea turpitudine[68] personificată să strige prin cafenele și pe uliți, să se puie în fruntea a doi-trei mahalagii[69], pentru ca de-a doua zi să fie scris între corifeii ortalei roșie.

Dar de când — amăgind poporul prin neadevărul[70] nerușinat al programei de la Mazar Pașa și al dării în judecată a [71] fostului cabinet — s-au văzut mari și tari, au început a deveni foarte neplăcuți chiar și pentru marele vrăjitor care i-a scos la maidan; căci fiecare din ei, [437r] după ambiția de-a [72] deveni deputat, // mai are și pe aceea de-a păta numele țării făcându-se ministru.

De la începutul formării ministeriului Brătianu el s-a transformat într-un caleidoscop care ne-a arătat pe rând prefacerea personalului chemat a-l compune prin trecerea la minister, fiecare la rândul său, a tuturor corifeilor din ortaua roșilor de toate nuanțele.

Lucrul a ajuns a fi o mare greutate de învins pentru d-nii Rosetti & Brătianu din cauza neputinței în care se află de-a satisface destul de repede nerăbdarea tuturor nulităților marelui partid. Supărarea celora ce rămân în așteptare devine din ce în ce mai mare și nu puțină turburare provoacă în rândurile majorității din Cameră.

Și, pentru că între ei se mănâncă și se desfac în clici, pretind ca țara să se dezbine de dragul lor. Ceea ce e mai trist e că țara într-adevăr ia oarecare parte la aceste lupte și[73] crede programele lor cele minciunoase.

[438r] Deodată vezi numai 2-5 oameni (ba adesea unul singur) configurându-se în partid politic, scoțând gazetă și spuind că cutare și cutare principii sunt ale d-nia lor.

Dar cine-i întreabă?

Din nenorocire țara — fără [74] cultură temeinică — crede că așa trebuie să fie, crede că orice frază [75] nouă e un nou adevăr. Dacă zicem că țara-i incultă avem dreptul s-o spunem[76], fiindcă o cunoaștem și — fie supărare la mijloc sau nu fie — așa este.

Cu toate acestea criteriul[77], măsura cu care să se măsure oamenii e așa de ușor de aflat. N-avem decât a întreba pe marele politic ce ni se arată înainte cere prezintă să-ntrebăm pe noul partid ce grup economic i-a încredințat onoarea de a-i pleda interesele. În cele mai multe cazuri se va vedea că nu e nimeni îndărătul lor și că tot partidul se compune din acei doi-trei cari fac gură și urmăresc pe socoteala lor, nu a unor grupuri de interese ale nației, venirea la putere.

1. filele pe care este scris articolul poartă numerotarea autografă a lui Eminescu de la 1 la 14 2. cu creion negru deasupra lui *Pantazi Ghica* șters 3. după *Într-adevăr* șters 4. *decât poate a traduce rău piese de teatru* deasupra lui *decât a primi prezenturi dela prefecții pe care-i numește* șters 5. după *Într-adevăr* șters 6. inițial *scade suma esportată de grâne* 7. supraintercalat 8. după *din* șters 9. după *în aceas[tă]* șters 10. *nu-i austro-maghiar* supraintercalat 11. *nu-i vândut străinului* supraintercalat 12. după *Dlui* șters 13. inițial fraza suna astfel *Dumnealui știe să numească prefecți tot atât de învățați sau și mai-mai cari au obiceiul de a-i trimite curcani la ogradă și administrația României e făcută gata* 14. după *Într-adevăr* apoi *Tr[ei]* apoi *Unul* șters 15. după *trei* șters 16. după *și* șters 17. după *Pen[tru]* șters 18. după *a o[mului]* șters 19. după *urmările* șters 20. supraintercalat 21. după *aproape* șters 22. după *cu st[area]* șters 23. inițial *cunoscut prin veacul al XV apoi XVI și al XVII sub num[ele]* 24. după *Neștiința în mat[eria]* șters 25. *în Senat și Cameră* supraintercalat 26. inițial *aceste principii sunt mofturi* 27. după *La-o[-tse]* șters 28. după *din* șters 29. *origine foarte* deasupra lui *nație* șters 30 după *ca și* șters 31. după *în consecuțiune* șters 32. modificat din *droaei* 33. după *aproape* șters 34. după *ap[roape]* șters 35. supraintercalat 36. supraintercalat 37. după *de [exemplu]* șters 38. inițial *câte dicționare de-ale lui Cihac* 39. *au foile literare* deasupra lui *avea „Columna lui Traian“, câți are au „Convorbirile“?* șters 40. deasupra lui *vândut* șters 41. după *al Șincai* șters 42. după *pentr* șters 43. deasupra lui *de* șters 44. după *S-ar putea* șters 45. deasupra lui *de* șters 46. supraintercalat 47. după *Mircea Ciobanul* șters 48. *era tiranică* deasupra lui *cel puțin* șters 49. după *era șters 50. după face din șters 51. după privilegiate șters 52. după pretinse șters 53. supraintercalat 54. după sosi[rea]* șters 55. după *infamul* șters 56. după *binevoi[toare]* șters 57. după *Dar* șters 58. supraintercalat 59. *da de* deasupra lui *avea* șters 60. deasupra lui *de* șters 61. *Caracteristic e* deasupra lui *Ceea ce-i mai ciudat* șters 62. deasupra lui *financiar* șters 63. după *loc* șters 64. *revizori școlari* deasupra lui *membri de* șters 65. după *p[e]* șters 66. după *și de proști* șters cu creion negru 67. deasupra lui *un* șters 68. corectat din *turpidudine* 69. deasupra lui *bețivi* șters 70. după *p[rograma]* apoi *marele* succesiv șterse 71. *dării în judecată a* deasupra lui *acuzării foștilor* șters 72. după *am[biția] bănoasă de-a fi deputat (prin trebușoare)* șters 73. după *Însă în calitate de jertfă sfâșiată* șters 71. după *nu* șters 75. după *ori[ce]* șters 76. după *spunem* șters 77. după *e așa* șters

♨

În[1] țara noastră nu se cere nimic pentru a fi[2] om mare decât patru clase primare și, unde-a mers mia meargă și suta, un curs de violoncel.

Dar dacă patriotul-flutur plutește în lumina[3] Băncii Naționale nu este tot astfel cu patriotul-crisalidă[4]. Din asemenea patrioți s-au format comisiile de recensimânt. D. I. Codrescu a spus de unde au fost recrutați[5] membrii acestor comisii. S-a cerut de la primarii sătești ca să dea ei funcționari pentru facerea recensimântului. Primarii se-nțelege că nu dispuneau decât de Costineștii-crisalide.

Costineștii-crisalide sunt ajutori de ajutori de scriitori comunali, [un][6] adevărat bici dumnezeiesc pe bietele comune rurale. Nu e minune deci dacă recensimântul a ieșit cum a ieșit, dacă, după declarația d-lui Brătianu însuși, în județul Argeș s-a evaluat venitul[7] pogonului cu 50 lei anual, adecă cu atât cu cât îl poți cumpăra[8].

1. după *Se știe că* șters 2. deasupra lui *trece de* șters 3. deasupra lui *razele* șters 4. după *patriotul-crisalidă* șters 5. *au fost recrutați* supraintercalat; inițial sintagma era plasată la sfârșitul frazei 6. în ms. din inadvertență *o* 7. *după pogonul* șters 8. această frază este scrisă printre rândurile următorului text șters: *Asemenea oameni au făcut parte din comisiile de recensimânt. Dacă preste zece-douăzeci de ani un asemenea patriot-crisalidă își va lepăda cojocul și va trece prin redacția „Telegrafului“ sau a „Românului“ vom auzi pe d. Brătianu zicând în Senat următoarele:*

♨

Vulpea lui Donici a venit odată în adunarea generală convocată de regele leu, [353r] *îmbojorată* la cap și legată la gât.

— Ce ai, o întrebă prietenul lup, pare ca nu ți-i tocmai bine?

— Ce să am, vere lup? Am avut un [1] conflict, dacă conflict s-ar putea numi, o ne-nțelegere, o gratuită presupunere din partea unui vecin.

— Te-o fi bătut, maică, zise lupul.

— Aș! nu. Esplicări france și conforme realității s-au dat și ne 'nțelegerea a dispărut.

O[2], eufemism! Tu faci din negru alb și din alb negru, tu faci din o injurie … o mică neînțelegere, tu faci din o rușinoasă umilire, din [3] târârea pe pământ a unor [4] târâtoare, o esplicare … francă!

Dar oare ce ton ar fi trebuit să aibă scuzele de patru ori emendate și adaose ale cabinetului [354r] Brătianu, pentru a merita și din [5] partea „Românului“ epitetul de umilire, pentru a înceta de-a fi numai [6] o esplicare francă? Se găsește în limbajul diplomatic o coardă și mai jos pe care d. Stătescu și-ar fi putut miorlăi [7] jalnicele păreri de rău?

Și toată această, umilire pe țară, toată îngenunchearea aceasta numai pentru a rămânea la putere! Suntem de mai nainte siguri că dacă, în fața conflictului deschis, ministeriul și-ar fi reparat greșala prin retragere nici un urmaș al lui [8] n-ar fi fost obligat de-a coborî atât de jos pe scara espresiilor de impotentă [9] lingușire precum au făcut-o roșii. Astăzi ling mâna pe care vreau s-o muște. Și dacă ar linge-o ei înșii n-ar fi nimic. Dar îngenunche țara la acest act de estremă umilință [10].

1. după *o mică neînțelegere apoi neînțelegere* șters 2. după *Dar prea ești umflată la cap. Sufăr d'o vreme 'ncoace de gâlci* șters 3. după *care se răsfrânge asupra țării întregi o esplicare francă, conformă realității* șters 4. după *un[or]* șters 5. după *p[artea]* șters 6. după *o esplicare* șters 7. inițial: *și-ar fi miorlăit; putut* supraintercalat 8. după *d[l-ui]* șters 9. după *ling[ușire]* șters 10. urmează *de estremă renunțare la orice demnitate* șters

♨

[233 r] În urma hotărârii luate de d. Brătianu de a părăsi puterea, confrații noștri de la „Românul“ au cam ajuns în doaga copiilor. Chiar în numărul în care foaia, încă guvernamentală, anunță nestrămutata hotărâre[1] a primului ministru, se aplică[2] partidului conservator cinci coloane pline de insinuațiuni cari din cari mai copilăroase.

Când [3] cu sporirea lefii miniștrilor d. Brătianu declarase că poate renunța la acest spor, că se[4] poate sacrifica cum s-au sacrificat coreligionarii săi politici de la 1848, din cari unii au și murit. Noi am zis: „D-zeu să-i ierte!“. Știm pozitiv că din numărul mare de pensionari ai sultanului cari, departe de-a suferi amărăciunea exilului, huzureau de bine [234 r] în străinătate, n-a murit absolut || nici unul de mizerie sau de privațiuni. Unul singur, un militar, s-a stins[5] de nostalgie și de dorul copiilor. Alții[6], dacă i-a odihnit Dumnezeu, aceasta s-a 'ntâmplat pentru că nu mai aveau zile și pentru că o moarte avem cu toții. Contimporani de-ai d-lor C.A. Rosetti și I.

Brătianu, confrați în exiliu, se vor însărcina, credem, a descrie mizeria onor. tagme patriotice, care, la dreptul vorbind, în străinătate s-au obicinuit a trăi bine, pe[7] mare și de-a gata, încât, întorși în țară, nu le mai ajung zece lefuri și zece diurne[8]. Și această părere a noastră, realistă cu totul, că vo pagubă pentru țară nu e dacă vrea Dumnezeu ca și Caradalele ori Cariagdii să [9] dea ortul popei, „Românul“ o numește „apel la asasinat“.

1. inițial *anunță știrea despre nestrămutata hotărire* 2. deasupra lui *adresează* șters 3. după *D. Brătianu* șters 4. supraintercalat 5. inițial *s-a [stins]* apoi *a murit* 6. deasupra lui *ceilalți* șters 7. după *și* șters 8. după *diu[rne]* șters 9. după *să-și dea obștescul sfârșit* șters

♨

Dim. Ghica. *Noblesse oblige.* D. I. Brătianu este obligat să rămâie la post. Credeți că [359r] chestia de feliul ei nu e destul de spinoasă ca s-avem nevoie să ne irităm unii pe alții? Înainte de alegeri au apărut un manifest. L-ați citit dv.? Dacă poporul n-ar fi atât de înțelept, acel manifest nu l-ar fi ațâțat până la un război civil? Între subsemnatori sunt 10-12 străini încetățeniți curând. De-ar fi fost de mult în țară, ar fi văzut[1] că între adversarii lor sunt membri[i] unor familii vechi cari nu vor s-arunce țara în turburări. Am văzut în manifest vorbindu-se de Basarabia. Aș [2] fi înțeles să văd apărându-se guvernul. Eu însumi am susținut că s-a pierdut fără complicitate. Cum ați făcut însă dv.? Ne-ați acuzat pe noi, schimbând rolurile. Noroc că poporul nostru e înțelept, e rar a se găsi un popor și mai răbdător. Dar răbdarea lui are margini.

Voiți a ne prezenta ca conspirând cu străinii în chestia de față. Îndrăznesc a spune că [360r] numai opinia minorității esprimă sentimentele unui Corp serios.

Îndată ce proiectul guvernului va fi posibil pentru România îl voi vota împreună cu toată opoziția.

D. Ioan Ghica. Reprezentantul minorității, d. general Manu, a cerut să nu se zică nimic ce ar face să se crează că acest Senat ar fi, în drept să continue. D. general Manu a venit cu o contraadresă care nu cred c-ar fi esprimând opinia minorității. A venit apoi d. Strat și a redus cestiunea la alegeri. Cele mai dependente colegii sunt cel I și al II-lea, căci în ele sunt funcționarii înalți cari atârnă direct de un decret al guvernului.

Totuși au ales opoziția. Eu mă bucur c-a rămas numai [3] influența morală căci înainte de aceasta era și cea morală și cea materială.

[361r] Ni se zice să primim proiectul minorității. După rechizitorul ce i s-a făcut ministerului, se mai poate aceasta? Atunci aș consfinți acuzările aduse ministeriului.

Ministrul [4] de justiție mulțumește pentru moderațiunea adusă în discuție. Caricatura Charivari.

Vom veni la punctele ce ne despart în realitate. Din toate discursurile n-am văzut decât două idei ce par a stabili o divergență de opiniuni. Minoritatea se miră cum guvernul nu ia inițiativa în cestiunea izraelită, făcându-i din aceasta o acuzațiune că voiește să escamoteze cestiunea și ascunzându-se în adăpostul majorităților să scape de răspunderea ce incumbă. Al doilea se supără pentru lauda legalității, care ar fi fost asemenea o cauză a liniștei. N-aveți drept să cereți fin proiect de lege. Ele sunt sesizate prin voturile adunărilor, prin Tractatul de la Berlin, prin mesaj.

[362r] Dar oare pe tărâmul bănuielelor nu ar fi loc să fie temem că o soluțiune redactată n-ar fi fost cu mai mult cuvânt [că] ați prejudecat chestia, că ați exercitat o presiune morală? Ce garanție avem că dv. nu ați veni [5] asemenea cu acuzațiuni. Dacă tăceți vă menajați rolul de a critica. Sunt precedente 66 și 68. Era în urma unei [6] revoluții care zguduise țara. Sorgintea acuzațiunilor, (Armand Lévy). Un pact ocult cu alegătorii din Moldova. Nu dau crezământ la ceea ce am auzit [7]-o că trimiterea tuturor somităților partidului conservator se datorește pactului ocult între ei și alegători. E din dezmințirea adusă corpului electoral din Moldova că nu voiește a da nimic izraeliților. Nu este abis între inteligența de acolo și evrei. Sub ocrotirea intereselor marilor proprietari s-a făcut invaziunea Moldovei de către evrei.

[363r] 1866 în Constituție, un principiu care să aducă omagiu marilor principii etc. Să ne epargneze umiliațiunea. A lăsat cuvânt a se crede că nu era străin de acea răsculare a maselor și a iritațiunii. Eu cred, eu cred mai mult 70-73.

74. lege comunală. Nu s-a sfiit s-aducă un proiect de lege care în disprețul unui articol pozitiv al Constituției 4 categorii, drepturi comunale. Simțămintele nu puteau fi necunoscute țării. Dacă aceste sunt precedente, proprietarii mari din Moldova a trimis cunoscându-i. Țara nu vrea să dea

nimica. Guvernul să spuie care-i opinia străinătății? Art. 44. Criteriul de reticențe. Pericolul cel mare diviziunile intestine.

Cestiunea alegerilor. Omagiu rezervat atitudinii guvernului. După minoritate dacă al[egerile] s-au petrecut liniștit, nu este meritul guvernului, ci este numai a rezervei și moderațiunii partidului conservator. Amenințări cu răscoală. Limbagiul ziarelor conservatoare este să se spăimânte cineva de licența ziarelor conservatoare. Nu mai departe decât ieri, citeam un articol [364r] menajerie. Un nenorocit Crainic [8], ce măsuri a luat guvernul? Delictele de ingerențe în alegeri.

În ce-i vinovat guvernul de presiune în alegeri. Cari sunt faptele?

Râmnicul-Vâlcii

Din Moldova. La Tecuci. Delegați primari. S-a pus parchetul la dispoziția acelor denunțători. Col. IV [9] Anchetă judecătorească. Col. II iscălitura falsă.

Râmnicul Sărat. Vot cumpărat. Alegătoriul Mateescu. Adaugă martorii.

Un mag[istrat] de la R[âmnicul] S[ărat] permutat la Focșani numit supleant la Curte.

Ciurea. S-a găsit nedreptățit. [Aceasta în]aintea alegerilor.

Epitetul de cinici istoria [10]

M[anu] Simțul public e vițiat. O țară esclusiv agricolă. Toată recolta în mâna zapciului. Colegiile orașelor.

[358r] *D. general Florescu, Discursul tronului.* Ferit de îndoieli. Să se ferească de-a pune ceva care ar da loc la controverse. Mesagiu. Cea mai perfecta legalitate. Au urmat exemple de culpabile ingerințe. Ilegalitățile cele mai monstruoase. Retevei, bâtă invențiune liberală. Prințul Constantin Ghica. A fost ordine pentru că acei cari fac dezordine nu erau la putere. Nu V-am acuzat, V-am deplâns. Eram să mor și nu știam că partidul conservator e susceptibil de-a turbura apa. De ce m-au ales în municipalitate. La Giurgiu. Dorința unor anume oameni de-a întreține ura între noi.

Candidaturile oficiate. Programul de la Mazar Pașa de-a face să lucească la ochii mizeriei și a slăbiciunii. Decretele domnești de numiri în funcțiune sau [11] teroarea destituirilor.

Întruniri publici.

Întrunire. După ridicarea ședinței s-a pronunțat acele cuvinte. Introduceați anarhia în armată. Amicul d-niilor lor. Nu-i treaba mea să vă

spun pentru ce s-a stricat // 358v credința jurată. A detrona pe Domn. Jurnalele conservatoare [12]. Poate aspira la Bene-Merenti. Pierderea Basarabiei, Arab Tabiei, nici un protest la Berlin.

Vineri. Tractatul cu Austria cadavrul sângerând al României, promulgare decorației.

1. după *fost* șters 2. după *Ani* șters 3. *c-a rămas numai* deasupra lui *de* șters 4. după *General Florescu* șters 5. supraintercalat 6. supraintercalai 7. după *fost* șters 8. supraintercalat 9. *Col IV* supraintercalat 10. urmează două cuvinte ilizibile din cauza unei pete de cerneală: de …… tător 11. modificat *din și* 12. *Jurnalele conservatoare* supraintercalat.

Deși[1] reprobăm din fundul inimei orice atentat asupra vieții unui om, cu atât mai mult când este[2] reprezentantul unei autorități constituite, totuși nu ne putem opri de-a cerceta[3] cauzele sociale cari au dat loc unui asemenea fenomen și dacă le cercetăm spre binele tuturor, spre binele d-lui Brătianu îndeosebi[4] le cercetăm.

Oricât de neagră ar fi intenția faptei, trebuie să recunoaștem că guvernul d-lui Brătianu a creat atmosfera în care asemenea fapte sunt posibile, în care autorii lor găsesc o legitimare a scopurilor lor.

Când vedem un om ce, după propria lui mărturisire, a luat parte la o conspirație și care, după știința tuturor, a fost capul unei revolte la Ploiești, devenind sub Brătianu adiutant domnesc, atașat ca om de încredere pe lângă suveranul[5] pe care-a voit să-l răstoarne, d. Brătianu ne va permite să conchidem că d-sa și numai d-sa a ridicat impunitatea unui atentat la rangul de titlu de recomandație pentru a înainta pe scara ierarhiei sociale.

Când d. Brătianu nu se sfiește a recomanda în Senat pe un domn[6] ca Costinescu ca secretar general la Ministeriul de Finanțe, om cu patru clase primare, e evident că d-sa a ridicat ignoranța, cea mai neagră ignoranță, la rangul de titlu de recomandație pentru a înainta în viața publică.

Când în chiar Camera roșie unii membri ai partidului guvernant, oameni poate simpli dar cinstiți, cari n-ar merita poate să fie pe scara socială pe care se află, dar cari n-au furat încă pe nimenea, se-ntreabă cu mirare: de unde amicii apropiați ai d-lui Brătianu, protejații de aproape ai d-lui C.A. Rosetti au făcut averi în 3-4 ani de zile de unde n-aveau nimic, când acești oameni,

simpli poate, dar cinstiți se declară în grevă contra unui sistem care ridică și îmbogățește pe pungași, atunci d. Brătianu va concede că a ridicat malonestitatea la rangul de titlu de merit pentru înaintare în societatea română.

Când un[7] om bănuit de crime care ridică numai un colțuleț al vălului de pe scabroasele afaceri e canonizat, iar afacerea e*** prin ordinea de zi d. Brătianu va concede că crima chiar e un titlu de merit înaintea d-sale.

Vedem apoi un altul[8] care-a numit pe Domn spion prusian, care-a proclamat principiul că uciderea suveranilor e permisă, făcând azi, printr-un proiect de răspuns la adresa tronului, act de profundă fidelitate către acelaș suveran. Noi am fi înțeles ca un asemenea om să tacă, am fi înțeles să fie iertat pentru opiniile lui, dar nu înțelegem că se gereze azi în susțiitor al dinastiei tocmai d. baron de Hahn.

Crede serios d. Brătianu că, ridicând impunitatea licenței, a calomniei, a înaltei trădări, a ignoranței, a crimei chiar la rangul[9] de titluri de merit în statul român, o poate face aceasta fără serioasa primejduire a spiritului public[10]? Crede d. Brătianu că nu se vor găsi oameni cari să ia la serios principiile sale și să crează că atentatul[11] e o virtute, înalta trădare un merit?

Dac-o crede aceasta, deplângem numai țara care-a avut nenorocirea de-a fi guvernată de d-sa, dar nu-l putem deplânge pe d-sa pentru că teoriile ce însuși le-a semănat dau roadele așteptate.

Dacă, dintr-un punct de vedere curat[12] omenesc al justiției și al umanității, vom reproba oricând asemenea fapte odioase, pe de altă parte vom trebui să recunoaștem că, d. Brătianu culege numai roadele ce însuși le-a semănat.

Nu-și bate cineva joc de-o nație întreagă zeci de ani de-a rândul, amăgind-o, stârpindu-i sentimentul religios și de justiție, furându-i viitorul ei moral și material, fără să aibă a purta urmările acestei sistematice corumperi.

1. după *Ieri la 7 ¼ ore seara un om a atentat la viața d-lui Brătianu pe când ieșea din Cameră. Cuestorul Camerei, d. Goga, a sfărâmat c-un baston gros de fildeș cuțitul atentatorului c-o lovitură, d. Brătianu a scăpat* șters 2. după *el* șters 3. după *cerceta* șters 4. deasupra lui *în particular* șters 5. după *șeful statului* șters 6. deasupra lui *om* șters 1. după *în fine* șters 8. după *care* șters 9. după *titlul de* șters. 10. *fără Serioasa primejduire a spiritului public* deasupra lui *nepedepsit* șters 11. după *omorul* șters 12. după *al* șters

♨

CESTIUNEA IZRAELITĂ

II. Rezultate ale uzurei în România

Între variile schimbări ce s-au săvârșit în România de la 1859 în ordinea publică și [365r] privată e și libertatea absolută, consacrată pentru creditor prin noul Cod civil, de-a-și stipula pentru —

♨

D. Brătianu, confirmând însuși știrea despre o radicală schimbare a cabinetului [243 r] său, noi, fără a prejudeca lucrul și fără a ști personajele politice cari vor servi a umplea golurile create de Saturn care-și mănâncă copiii, cată să ne așteptăm că d. prezident al Consiliului să cerce poate[1] sprijin și în șirurile[2] acelor conservatori pe cari i-am putea numi dizidenți. Ei sunt în adevăr puțini la număr și, fiind oameni cu totul independenți în privirea averii, culturii și poziției lor sociale, mobilul schimbărilor lor politice nu poate fi căutat în goana după funcții, după directorate de bancă ori de drum de fier, ci sau în vederi[3] politice, greșite după noi[4], sau în ambiție.

Dar, ori una ori alta fie, oricine înțelege că, pentru [5] a deveni cineva enamu che enasu cu Cariagdi, Carada, Giani etc., sufletul unui om bine născut cată să treacă prin peripeții aproape tragice, asemenea lui Timon din Atena, eroul unei drame de Shakespeare. În adevăr pentru ca un [6] om atât de prietenos, primitor, generos cum e Timon în actul I să se prefacă || într-un sălbatec mizantrop, un pustnic cum e Timon în actul al IV-lea, sufletul [244 r] său cată să fi trecut prin o sumă de peripeții ce l-au aruncat dintr-un estrem într-altul, l-au prefăcut din alb[7]în negru, din floare de crin în mătrăgună. Seria[8] acelor peripeții, luată la un loc și designată c-o singură vorbă, am numi-o fenomenologia unui [9] suflet bântuit de patimă.

Se știe că pe sfârșitul secolului al paisprezecelea Alexandru cel Bun purta în marca [10] Moldovei crinii Casei de Valois. Marca era împărțită în două: de o parte bourul între trei luceferi, de alta crinii. Cauza nu se știe exact. Fost-a vasalitate, fost-a înrudirea lui de aproape cu Casa regală a

Poloniei, de vreme ce Doamna era sora regelui? Dar[11] nu asta ne importă, ci cu totul altceva. Sunt de ex. oameni la noi în țară cari pretind că, neam după neam, vorbind[12] și începând cu cel dendâi al rasei, au văzut bourul din steagul lui Bogdan Dragoș precum au văzut înflorind crinii Casei de Valois în herbul lui Alexandru Vodă [13]. Ca || un asemenea crin alb[14] să se prefacă în ardei roșu, de[15]proveniență fanarioto-bulgară, [245r] iată un problem psicologic ce merită atenție și a cărui fenomenologie, a cărui serie de evoluțiuni[16], o vom împărți în următoarele [17]stadii:

Stadiul întâi. Stare nervoasă de superescitare a instinctelor conservatoare c-o nuanță de feudalism. Confundare lesne de înțeles, deși eronată, a binehrăniților Pătărlăgeni[18] cu marii criminali ai tragediilor lui Shakespeare, cu Macbeth, sau cel puțin cu Hodel, Nobilng și Rusacov. Partidul roșu și Vetljanca sunt încă sinonime.

D. Brătianu, un fin cunoscător de oameni, deduce din această superescitare că conservatorul nostru are multă *stofă de om de stat*, dar nu i-o spune singur, căci nu se poate abține de la ironia de a pune pe onorabilul Costinescu să-i facă această declarație de dragoste. E întâiul moment de umilință în viața unui conservator[19] adevărat, când suportă a fi lăudat de onor. Costinescu. Un amic răutăcios [î]l întreabă dac' ar primi un portofoliu de la roșii. El răspunde încă[20] cu indignare „Jamais!“.

În stadiul al [doilea] picătura de *stofă de om de stat* au început să înăcrească, să fermenteze [246r] în sufletul pur ca laptele a conservatorului. Oare dacă, ferească Dumnezeu, țara ar avea perspectiva unui război, nu e de datoria stofei de-a intra în cabinet? Atunci: jos micile împărecheri de partid, sus țara! Amicul cel răutăcios îi observă cu oarecare sfială că-n asemenea caz rămâne liber să susție guvernul ca deputat, precum o face asta orice partid cumsecade când sunt atât de grave interese la mijloc, chiar dacă ministru de finanțe ar fi Simeon Mihălescu, la Instrucție[21] învățatul Costinescu, iar la Justiție Arion, care a mai fost o dată, dar de-atunci s-a mai perfecționat întru ale justiției în Academia de la Văcărești.

Stadiul al treilea e, ca și-n tragedii, culminația. Dar dacă tânărul om de stat ar putea dicta în cabinetul Brătianu? Dacă pentru el s-ar dizolva Parlamentul și în cel nou ar veni alte elemente, viguroase, dacă pe ruinele partidelor din trecut ar[22] răsări formațiuni nouă || [247r] mai compatibile cu spiritul de progres al Regatului? Dacă l-ar aproba partidul conservator tânărul cu stofă n-ar fi indispus a primi un portofoliu[23].

Stadiul al patrulea începe prin scene[24] de cochetărie între tânărul om cu[25] stofă și iluminatul partidului, d. Sihleanu. Stranele ocupate de sfinții Serurie, Carada și Fundescu zâmbesc cu satisfacțiune la această reprezentație. Dacă l-ar aproba, nu partidul conservator, dar *amicii săi* ar fi mai mai gata să primească un portofoliu.

Stadiul al cincilea și cel din urmă — tânărul cu stofă a lunecat și intră, fără să-l mai aprobe amicii, dar[26]sperând *a-i atrage după el.* Peste noapte apare decretul. „D. X numit ministru al Nostru secretar de stat la departamentul cutare. Semnat: Carol îngăduitorul“.

Tânărul își face intrarea pe banca ministerială. Glasul său, deși cam ascuțit, e tremurător de emoțiune.

> Ce minuni! Menajeria nu rânjește … dimpotrivă
> 248r Ea la glasul lui[27] subțire se arată milostivă.

Apoteoza dramei a și 'nceput cu mult foc begnal și cu prapuri pe uliță, iar din partea binehrăniților Pătărlăgeni cu sugere à la kilometru[28]. În În orice caz mare efuziune de sentimente patriotice și de vin profir.

1. *să cerce poate [sprijin]* deasupra *lui va căuta de astădată [sprijin]* șters 2. *în șirurile* repetat din inadvertență șters; intenția inițială era de a scrie *în șirurile con[servatorilor]* 3. după *vederile* șters 4. inițial *după noi rău înțelese* 5. deasupra lui *pentru* șters 6. deasupra lui *dintr-un* șters 7. după *f[loare]* șters 8. după *Colecția* șters 9. după *unui apoi unui* șters 10. deasupra lui *herbul* șters 11. după *Destul numai că sunt în țară* șters 12. după *după neam* șters 13. inițial *au văzut bourul din steagul lui Bogdan Dragoș și crinii din herbul lui Alexandru Vodă* 14. supraintercalat 15. după *iată un problem psicologic* șters și reluat mai jos 16. *a cărui serie de evoluțiuni* supraintercalat 17. deasupra lui *șase* șters 18. corectat din *Pătărlăgenilor* 19. după *conservator* șters 20. supraintercalat 21. inițial *ministru al instrucției* 22. după *s-ar* șters 23. după *por[tofoliu]* șters 24. după *scene* șters 25. după *de stat* șters 26. deasupra lui *și* șters 27. deasupra lui *său* șters 28. după *chi[lometru]* șters

♨

D. C.A. Rosetti 212r poate fi din parte-ne din societatea și familia celora cari la 11 fevruarie și-au călcat jurământul militar și onoarea militară., printr-un act de nespusă lașitate și de negrăită trădare, oameni de[1] cari mâna călăului chiar s-ar dezonora atingându-i.

Și un asemenea om ne vorbește de moralitate și respect, de adevăr și de onoare! Măcar atâta pudoare ar fi trebuit să-i rămâie să nu pomenească idei[2] sfinte pe cari nici e în stare să le priceapă, necum să le practice.

1. după *pe cari* șters 2. deasupra lui *lucruri* șters

♨

CONVIVII D-LUI C. A. ROSETTI

Dintre convivii, în număr de vro [1] trei sute, cari au serbat aniversara a douăzeci 218 r și cincea a activității „Românului" vom cita numai majoritatea[2] numelor, lăsând afară numele în adevăr românești sau acele ca Ghica, Cantacuzino ș.a., cari sunt de două-trei sute de ani în țară, din vremea celor din urmă Basarabi sau Mușatini, ca să se vază în adevăr cari sunt elementele determinante ale României. La un banchet dat în onoarea d-lui C.A. Rosetti s-a [3] adunat desigur tot ce e determinant în țara noastră. Amintim anume pentru cititorul mai naiv că există [4] nume cu terminații românești a căror proprietari nu sunt nimic mai puțin decât români.

Cităm după „Românul":

E. Caligari, general Angelescu (grec), Gr. Filitis, Alex. Giani, Davila || Dim. Cariagdi, Vintilă 219 r Rosetti, Emil Costinescu (recte Harama, armeano-german), Frederic Dame, Mircea Rosetti, E. Carada, Xantho, Derussi, Cerlenti, Chrisoveloni, Ioanidi, Muller, Elias, Papazolu, N. Ioanidi, Levy, Ascher, Nedelcovici, Cristescu, Opplar, || I. Nacu, G. Rietz, Oppler[6], Grabovski, Șt. Velescu, C. Panaioti, Buchholzer, 220 r Stelorian, Marghiloman, Procopiu Dimitrescu (armean), Al. Lapati, Eliad[6], El. Lapati, C. Dimitriadi, Villacros, Pascaly, Verussi, Eustațiu, Gobl || Pandrav (bulgar), V.A. Urechiă (recte Popovici, malorosian), 221r din cauze cronice numit Urechia. S-a mai numit și Alexandrescu și V. Alecsandri ș.m.a., Fundescu (pretinde a fi bosniac; lumea zice țigan), Serurie (vezi Kollekțiune de poezii neogrecești), Flevas, Dr. Sergiu, Arghiropol, Halfon, Culoglu, Schina, Perticari, Minovici, Papazu, Gr. Ventura, Dr. Severin (recte Bosnagi; nu știe românește), C. Arion, Caramanlâu, Cavadia, C.C, Arion, Muntureanu (recte Goldenberg, izraelit, || Vermont (recte 222r Grunberg, izraelit), Ciurnea

(recte Schwartz, izraelit), Sim. Mihălescu (recte Hagi-Ivat, bulgar), Hilel Manoach[7], D. Pandrav, Nacu, Economu [8], Dendrino, Pruncu (armean) [8], Zenide, Crătunescu, Vlădescu[8], Djuvara, Pilidi. Balasan (armean)[8], Ractivanu, Eraclidi, Calerghi, Lazardi, Mavrius, Enciulescu (bulgar; nu știe românește), Zaharidi, Dancovici, Pencu, Staicovici, Radovici. [223 r] Nume de proveniență obscură sunt tot pe-atâtea; dar evident neromânești. Nume însă drept românești le poți număra pe degete: Sturza, Fălcoianu, Moroianu, Berindei, Văcărescu, Olănescu, Mirescu, Hârdău, Cornescu, Băicoianu, Bozian, Grădișteanu, Porumbescu, Mârzescu, Mănescu, Laurian.

1. după *trei* șters 2. după *numele* șters 3. după *a f[ost de față]* șters 4. după *numele* șters 5. *sub N. Carapati* șters 6. după *Al.* șters 7. *sub Marcovici (albanez)* șters 8. intercalat ulterior

♨

D. Rosetti [381r] vrea ca negustorii, care, afară de puțini olteni, ardeleni[1] și macedoromâni, sunt străini în țară, să fie politicește și social egali cu românii. Nu degeaba li se zice burtă verde. E *costumul* bulgar.*

1. după *și* șters

♨

Au amețit fanarioții. [1] [181r]

Loviturile repezi ce [2] le-am lăsat să cază asupra titvelor acestora incapabile [3] decât de minciună, le-a amețit astfel încât, neputând să răspunză, neavând *ce* să răspunză *ad rem,* obiectiv, au început să aiureze, să vorbească-n bobote și-n dodii vorba ceea: Bună vremea nea Istrate! Doi boboci de rață, frate! [4]

Într-un număr vedem acuzarea ca din senin că reacționarii (care? unde? cine?) amenință pe rege cu asasinatul.

Mai [5] ieri ne numesc pseudoînvățați, falsificatori ai teoriei Lamarck-Darwin, ca și când noi am fi de vină că cei mai mulți dintre roșii sunt cațoani vicleni și malonești, incapabili de-a se amesteca cu rasa română, incapabili de-a o pricepe chiar.

În sfârșit, pe zi ce merge se urcă istericalele bizantine.

În furia care [6] i-a apucat, *foetor caprinus*, putoarea de țap pe care-o răspândesc, || cu minciunile ce [7] numai ei sunt în stare a le născoci [8], e de-a dreptul nesuferită. [182r]

Astfel în cel din urmă număr „Pseudo-Românul“ ne [9] zice că nu ne-au crezut atât de răi, atât de cruzi[10] încât să fim în contra spitalelor din sate.

Liniștească-se! Nu suntem în contra înființării lor.

Deplângem nenorocita necesitate de-a se crea spitale în sate, ceea ce nu mai e nici într-o țară europeană, deplângem că noii fanarioți au esploatat cu [11] atâta cruzime poporul nostru încât[12] să fie nevoie a-l trata în spitale și credem că ele vor ajuta foarte puțin în contra unor rele sociale și politice [13].

Cauza morbidității țăranului român este esploatarea neomenoasă careia l-a supus demagogia, este uzura roșie, administrația roșie, sporirile bugetului, prestațiunile făcute pe moșiile roșilor [14], regimul alimentar rău, sărăcia [15], nu clima și epidemiile.

Sub aceeași climă poporul românesc s-au sporit sub Matei Basarab, s-au sporit sub Mihai Sturza, sub Barbu Știrbei.

[183r] Dar se stinge sub domnia a d-alde [16] Flevas, C.A. Rosetti; || se stinge de greutățile ce i le impune pungășia și cocoteria guvernanților actuali.

Iată ceea ce am zis noi[17], și amețeala în care se află redactorii foii fanariote nu [18] e nici esplicare pentru mistificațiile ce le dă [19] publicului drept idei ale noastre, nu e nici justificare [20].

N-am numit „canalie“ pe poporul românesc, ci[21] am făcut numai deosebirea între poporul nostru sărmanul[22], care sufere dominațiunea noilor fanarioți și între canalia dominantă, neromână, care-i impune această dominațiune prin gudurare [23], prin minciună, prin lingușire și în fine prin împrejurarea tristă că factorul esențial de control, stabilit de Constituția noastră, Coroana, nici cunoaște țara, nici află de cuviință a o cunoaște 24

Coroana [25] nu știe că subprefecții instalați în numele ei mână pe țăranii ce nu pot plăti rămășițe mincinoase prin spini și prin păraie; Coroana nu știe că poporul acesta e tratat mai rău decât animalele de către patrioții de la putere.

[184r] Coroana nu știe că nu există lege pentru țăran, nu există autoritate, că singura lege e spoliarea din partea dominanților, singura autoritate biciul, mânuit nu de boier, nu de fiul țării, ci de străin, de ovrei, de grec [26], de

rudele pân 'ntr-al şaptelea neam [27] ale d-lui C.A. Rosetti și Flevas, veniți de alaltăieri din Țara turcească [28].

Coroana [29] nu știe că ministeriile și judecătoriile gem de greci neîmpământeniți cari [30] nici nu pronunță bine românește, începând de la Curtea de Casație și sfârșind cu [31] judecătoriile de ocol.

Iată ceea [ce] nu știe nici Coroana, nici poporul și ceea ce ne-am însărcinat noi [32] a le spune amândurora. Și ceea [ce] nu știe nici Coroana, nici [33] poporul românesc este că această stare de lucruri nu poate merge înainte, că o stare sistematică de putrejune și de corupție trebuie [34] să dea loc la izbucniri și că asemenea izbucniri ar fi periculoase în starea internațională, precară în care se afla România.

[185r] Lucrul merge atât de departe încât[35] orice putere străină are în mână făgăduința de-a scăpa [36] Moldova de jidani, Țara Româneasca de grecotei și că amândouă aceste făgăduinți sunt ademenitoare [37] pentru poporul autohton al țării[38]. Mai mult încă, între o stăpânire străină pe față și una mascată, între regim străin și esploatare străină organizată ca cea de astăzi, alegerea e aproape indiferentă pentru omul ce duce greutățile esploatării[39].

Precum împărați au murit de boala pediculară, de phtheiriasis [40], tot așa poporul românesc, care are nevoie de spitale în sate, moare de boala fanarioților și jidanilor paraziți cari s-au încuibat în organismul lui. Orice încheietură organică a lui, orice autoritate publică, de la ministerii pân-la subprefecturi, sunt cuiburi de incubațiune pentru acești [186r] paraziți, || unde ei se clocesc, trimițându-și apoi odraslele la [41] Paris, de unde aceste [42] se-ntorc cu mii de trebuințe pe de-o parte, cu pofta de-a le realiza [43] de pe spatele poporului pe de alta.

Toate [44] secăturile cari [45] au numărat pietrele ulițelor din străinătate[46] și i-au populat lupanarele, toate mofturile contractate acolo, toate mizeriile se traduc aci, la fața locului, în cheltuieli bugetare, în ban plătit de birnic pentru a întreține pe aceste stârpituri.

Dar e vro comparație între românul autohton din [47] America dunăreană și cel de sub guverne străine?

Chiar [48] guvernul unguresc, oricât de rău ar fi și oricât de spoliator, e departe de-a se putea compara cu al nostru.

De-acolo [49] ne vin oameni încă [50] sănătoși, cum erau ai noștri pe la 1850-60, ne vin cuminți cum erau ai noștri, ne vin veseli și muncitori cum

[51] erau ai noștri.

Și acei ce [52] ne vin ce găsesc în țară?

[187 r] Văd poporul autohton, pe frații lor aduși la sapă de lemn și având necesitate || de spitale. Văd înflorind pe cine [53]? Pe [54] străinii aceștia; pe acești arhistrăini cari într-o sută de ani chiar [55] n-au fost în stare a se adapta poporului românesc, a-l [56] iubi, a-l [57] respecta, care-i [58] iau sute de milioane pe an, precupețindu-i pielea, pentru a nu-i da în schimb nimic, nici [69] administrație de stat, nici știință, nici arte; nici adevăr c-un cuvânt, nici bunăstare [60].

Se știe că noi le-am contestat capacitatea de-a pricepe un adevăr, capacitatea de a discuta.

Cu drept cuvânt le-am contestat-o.

La [61] ei discuția nu înseamnă o comparare de argumente, ci oricare din secăturile acestea n-are alt [62] scop decât de-a se arăta mai cu cap, de a-și ilustra mutra, de-a arăta că știe răspunde.

Noi zicem de ex. că nu spitalele sunt lucru de căpetenie [63], ci o descărcare a poporului de greutățile actuale, o[64] îmbunătățire a stării lui materiale, a regimului || lui [188 r] alimentar, ei ne răspund că suntem cruzi și voim să lăsăm să moară femeile [65] bolnave.

Iată răspuns sofistic de grec.

Noi dovedim că partidul [66] dominant e compus din venetici (greco-bulgari)[67], ei ne răspund că amenințăm pe rege [68] și că nu cunoaștem teoria lui Lamarck.

Iată alt [69] răspuns sofistic de grec.

Noi zicem [70] că țăranul nu se bucură de binefacerile legii și trăiește sub un regim escepțional, ei ne răspund că Țarigradu-i lângă Bosfor. Se potrivește ca nuca-n perete.

Ar fi vreme pierdută a discuta cu asemenea oameni, incapabili de-a pricepe ori de-a recunoaște un adevăr, precum sunt incapabili de-o faptă bună, de-o mișcare generoasă.

Sunt [71] uscături, sunt descendenții unei rase învechite și putrezite în corupție, sunt etnic bătrâni, în stadiul diselecțiunii [72], pe calea de a se-ntoarce la maimuța din care se [73] trag.

1. după *grecoteii* șters; primele două pagini 181r și 182r sunt anulate cu o linie verticală pe mijloc 2. după *și cu temei* șters 3. după *neîncăpătoare și* șters 4. inițial *să vorbească 'n bobote și-n dodii să se arate mature în sfârșit pentru institutul de sănătate al doftorului Sutzu* 5. după *Astăzi* șters 6.după *în turbarea* șters 7. deasupra lui *pe cari le* șters 8. deasupra lui *răspândi* șters 9. *„Pseudo Românul“ ne* supraintercalat 10. după *cruzi* șters 11. după *atât* șters 12. după *românesc* șters 13. *și politice* deasupra lui *dar nu suntem în contra lor* șters 14. după *grecoteilor* șters 15. *regimul alimentar rău, sărăcia* deasupra lui *traiul cel rău* șters 16. *a d-alde* supraintercalat 17. supraintercalat 18. după *fondate de un grec, C.A. Rosetti, și de alt grec, Carada, e o [esplicare]* șters 19. după *prez[intă]** șters indescifrabil 20. inițial *dar nu e justificare pentru […]* 21. corectat din *și* 22. *nostru sărmanul* deasupra lui *românesc* șters 23. deasupra lui *subrepțiune* șters 24. inițial *nici voiește s-o cunoască* 25. după semnul care marchează alineat 26. după *grec* șters 27. *pân 'ntr-al șaptelea neam* supraintercalat 28. provenit prin ștersături și supraintercalări din *aduși numai acum din Țara grecească în* 29. după semnul care marchează alineatul 30. după *începând de la Cur[tea de Casație]* șters 31. după *cu Simonidis protejatul d-lui Pherekydis* șters 32. după *a-i spune* șters 33. după *nici* șters 34. după *trebuie să izbucnească, și că, a[semenea izbucniri]* șters 35. după *că puterea care a promis moldovenilor de-a-i scăpa de jidani are Moldova; puterea care va promite Țării Românești de-a o scăpa de grecotei are Țara Românească* șters 36. după *scăpa* șters 37. după *foarte* șters 38. provenit prin corectări și ștersături din *acestor țări.* 39. provenit prin corectări, ștersături și supraintercalări din *alegerea nu e nici grea măcar pentru omul ce duce greutățile esploatărei străine* 40. deasupra lui *phthyriasis* șters 41. după *de* șters 42. supraintercalat 43. *cu pofta de-a le realiza* provenit prin ștersături din *cu setea de-a le împlini* 44. după semnul care marchează alineatul 45. după *de fanarioți* șters 46. deasupra lui *Parisului* șters 47. deasupra lui *dintre** șters 48. după semnul care marchează aliniatul 49. după semnul care marchează alineatul 50. supraintercalat 51. după *cum* șters 52. supraintercalat 53. provenit prin ștersături și adăugiri din și înflorind cine 54. după Pe bulgarul de Mihălescu și de grecul *Zevzechidis. Curat țară de jaf!* șters 55. *într-o sută de ani chiar* deasupra lui *într-o sută* șters 56. după *și* șters 57. după *și* șters 58. deasupra lui *cari-i* șters 59. după *absolut nimic* șters 60. inițial *și nici avere* 61. după semnul care marchează alineatul 62. după *în discuție* șters 63. *sunt lucru de căpetenie* deasupra lui *trebuiesc* șters 64. după *și* șters 65. după *muie[rile]* șters 66. după *clar* șters 67. paranteză supraintercalată 68. după *do[mn]* șters 69. supraintercalat 70. inițial *vom zice* 71. după semnul care marchează alineatul 72. după *dissel[ecțiunii]* șters 73. după *au luat naștere* șters

♨

Dar dacă nu putem spera nicicând de-a asimila caracterul, avem o altă speranță, [5r] întemeiată asemenea pe știință. Ca[1] rasă veche ea trebuie să degenereze din ce în ce mai mult.

Din ce în ce vor scoborî scara ființelor organice, și mici, miopi, cocoșați [2] cum sunt, vor ajunge din ce în ce în ce mai mici, din ce în ce mai neuropatici, vor [3] ajunge să aibe copii născuți [4] bolnavi și smintiți, pân ce toți vor ajunge să-și îngroape hoiturile fără preot, ca cânii

Cine voiește confirmarea acestei teorii să citească cartea lui Iacoby *Etudes sur la selection dans ses rapports avec l'heredite chez l'homme* și se va convinge că rasa aceasta [ajunsă] [5] până la pornocrație trebuie să degenereze fizic și să se stingă. Așadar stingerea fizică, moartea e aliatul poporului românesc în contra acestor stârpituri și moartea e un prieten sigur al poporului [6] sănătos și tânăr în contra celui bătrân.

[6r] Pleavă adunată din lenociniile [7] Țarigradului ca element speculant și mijlocitor, turcii i-au introdus și mănținut în țară tocmai pentru a corupe ei [8] elementele sănătoase, a muia [9] vertebrele acestui tânăr [10] și neîmblânzit popor. Și 'ntr-adevăr lucrul le-a succes. Au desființat[11] armata Basarabilor, ceea ce propunea și „Românul“ în vremea Adunării[12] de la Mazar Pașa, călugări greci sodomiți[13] au ucis credința creștină în român [14] și au degradat religia la o formalitate a uzanțelor din convingere morală ce fusese, un grec a vândut jumătatea Moldovei rușilor, alt grec a mijlocit mituirea turcilor la cedarea Bucovinei, încât la începutul secolului țara ajunge la halul pe care-l descrie M. Cioran, adiutantul lui Tudor.

Iată ce zice el:

> [7r] De la deschiderea răzbelului din anul 1806 până, la 1812 între Rusia și Poartă, || și de la 1812 pân-la 1818, cât a ținut domnia[16] lui Caragea și de la 1812 până la 1821 [16], când a murit[17] Alexandru Suțu, amândouă Principatele s-au umplut cu greci ca niciodată, pe lângă cari au intrat și o mulțime de bulgari, arnăuți, armeni și mulțime[18] de sârbi din oștirile lui Caragheorghe. Toți aceștia se numeau arnăuți și jefuiau pe față cu armele încărcate și cu iataganele la brâu … Dintr-aceștia se compunea pe atunci toată oștirea Domnilor fanarioți.

Marele spătar, șeful oștirilor, *nu se făcea niciodată dintre boierii români*, precum nici agă, nici capitan de dorobanți, nici capitan de lefegii, precum nici o altă dregătorie care, după vechile așezăminte ale țării, aveau sub dânsele trupe înarmate, ci pe toți aceștia-i rânduia Domnul din *grecii lui.*

[8r] Caimacamul Craiovei cu[13] toată suita și cu toată oștirea trebuiau să fie greci, || zapcii plășilor, vătașii plaiurilor, toți dregătorii cari erau sub dânșii trebuiau să fie *greci și foarte rar s-ar fi putut vedea câte un român…* Mitropolitul țării, câteșitrei episcopii României, toți egumenii monastirilor erau *greci;* în școalele domnești profesorii — *greci.* Negoțul din toată țara era în mânile grecilor…

Vocea[20] *și puterea boierilor români se pierdeau în acel torent de străini ce inundaseră țara.*[21]

Toate acestea sunt scrise de un martor ocular, de un om ce era în vârsta * a putea vedea lucrurile, de adiutantul lui Tudor, care nu era amic al boierilor, precum nici Tudor nu era.

[9r] Și la acest torent de inundație era să reziste cine? Un[22] Brâncovean, un Bălean, un Știrbei, un Dudesc, trei Golești, patru Filipești, un Cornesc, doi Crețulești [23] , doi Văcărești — peste tot cinsprezece inși. La [24] acest număr erau reduși boierii mari în Țara [25] Românească, restul în rangul întâi erau deja venetici [26].

Nu e nedrept a pretinde [27] ca cinsprezece inși să fi făcut ceea ce țara întreagă n-a putut face pân-în ziua de azi? Apoi de la 1821 și până azi munca imensă a poporului românesc a fost o luptă continuă în contra acestor elemente și cu toate acestea la ce am izbutit? Șeful partidului liberal, poreclit și național, un grec, cei mai mulți din membrii acelui partid sunt venetici [28] [în] tribunale [29] și-n[30] administrație greci, în armată greci, profesori greci, samsari, negustori, arendași greci, și așa *in infinitum.* În sfârșit am ajuns să le romanizăm limba — le-am botezat pielea pe românie. Dar ceea ce desperăm de-a le schimba vrodată este caracterul de ipocrit și de trădător. Constatăm cu adevărată [10 r] mândrie că între trădătorii militari || de la 11 fevruarie n-a fost mai[31] nici un român, că toți aciia erau greci, începând cu fiul făclierului grec de la Botoșani. Noi [î]l credem pe român capabil de cruzime, de hoție [32] la drumul mare, de trădare nu-l credem capabil. Bandiții răsăriți din țăranul român au fost cavaleri.

Dacă în privirea limbei a fost cu putință minunea ca geniul asimilant al graiului romanic să farmece * și pe aceste stârpituri, încât să-și uite păsăreasca afemeiată și scârboasă, în privința caracterului suntem învinși [33].

Degeaba marele adevăr a lui Darwin se dovedește a fi absolut în privirea aceasta [34]. Individul organic e după el rezultanta a două puteri opuse, principiul moștenirii, prin care calitățile și defectele trec asupra urmașilor în mod fatal și [atât] de [35] complet pe cât se poate, și principiul adaptabilitățíi, prin care individul cată a-și câștiga calitățile ce i le impune mediul nou.

Rasa aceasta însă e [36] veche, străveche, și nu se mai poate adapta. Ea nu poate decât [11 r] descompune și nimic alt. De aceea nici aristocrație, nici armată, nici biserică, nici drept consuetudinar, nimic nu i-au putut rezista; au căzut ca apa tare pe metalul vârtos al caracterului român și l-au descompus. De aceea instinctiv le-a trebuit Domn străin, un Domn care să încline a crede că în adevăr C.A. Rosetti și [37] Pherekydes sunt români, un [38] Domn care să nu-și cunoască poporul, să nu știe cine-l esploatează, care să crează că e ca-n Germania, unde și popor și clasele de sus sunt germane. Un Domn român ar fi putut, Doamne ferește, să spânzure pe milionarii răscumpărării, să nu [39] aprobe Cernavodă-Chiustenge, să nu încarce țara lui săracă într-o noapte cu un sfert de miliard datorie către compania Stroussberg. Un Domn român i-ar fi putut [bate] la tălpi și dumnealor sunt obraze subțiri; vor să fure fără să le poată face nimeni nimic, vor să 'nșele și să treacă de oameni cinstiți. Asta-i în[40] definitiv cauza pentru care acești oameni au fost pururea dușmanii domniilor române [41].

1. după *E[a]* șters 2. după *gheboși* șters 3. după *până ce vor ajunge toți să-și îngroape hoiturile fără preot, ca cânii* șters 4. după *idioți* șters 5. șters în text și lăsat neînlocuit 6. deasupra lui *al celui* șters 7. deasupra lui *pornoboschiile* șters. 8. supraintercalat 9. după *înfrânge în sf[ârșit]* șters 10. după *vechi* șters 11. după *desfii[nțat]* șters 12. după *adu[nării]* șters 13. după *sodomiți* șters 14. după *țară* șters 15. după *domnia lui* șters 16. după *la 1818* șters 17. după *mur[it]* șters 18. după *mulțime* șters 19. după *t[rebuia]* șters 20. după *Foarte puțini boieri români erau în clasa I* șters 21. în ms. *țară*, poate din intenția de a se scrie inițial în țară 22. după *Radu Golescu, Grigorie Brâncoveanul, Constantin Crețulescu, Barbu Văcărescu, Dumitrașcu Racoviță, Istrate Crețulescu, Constantin Bălăcescu, Grigorie Filipescu, Grigore Băleanu, Iordache Slătineanu, Constantin Dudescu* șters 23. *doi Crețulești* supraintercalat 24. după *Atâția* șters 25. după *România* șters 26. după *greci* șters 27. deasupra lui *din partea lui Tudor* șters 28. *de la cei mai mulți* supraintercalat 29. după *trib[unale]* șters. 30. după *și a[dministrație]* șters 31. după *decât poate unul* șters 32. după *hoție* șters 33. după *învinși* șters 34. *în privirea aceasta* supraintercalat 35. după o pată de cerneală ce face cuvântul ilizibil 36. *însă e* supraintercalat 37. *C.A. Rosetti și* supraintercalat 38. după *și* șters 39. după *închidă pe cei ce cumpără* șters 40. după

cau[za] șters 41. pe marginea albă din dreapta, la mijloc, Eminescu a notat, cu alt scris, *Odată Domnul era cel dendâi boier din țară — azi e cel dendâi străin*

RĂSPUNSURI I

Deja[12r] Gerard Hamilton, vestitul fost membru al Parlamentului din Irlanda, între multele mijloace de combatere a politicei[1] citează și asta: „E rar ca în cursul unei dezbateri vrounul să nu aducă ceva de nesusținut; cu puțină artă vei arăta că aceasta este opinia întregului partid“.

Așa o pate partidul [2] conservator și șefii lui cu d. C.A. Rosetti.

Dintr-un scandal povestit de *Fantasio* (un pseudonim al cărui nume adevărat d. C.A. Rosetti [î]l știe fără îndoială) d. C.A. Rosetti conclude asupra moralității[3] partidului conservator zicând[4]:

> „Timpul“ este organul direct și oficial al acestei partide; denunț opiniunii publice moralitatea și respectul ce au pentru adevăr ș' onoarea familiei șefii partidei conservatoare reprezentate oficial prin ziarul „Timpul“… Așadar calomnia și faptele degradatoare sunt o plăcere pentru d-voastră; așadar este[5] o speranță plăcută pentru partita d-voastre de-a se cunoaște de toți[6]…

Fără[13r] aprindere[7], d-le C.A. Rosetti, și nainte de toate nu generaliza. Cum și de ce te adresezi d-lor Lascar Catargiu, general Florescu și c.l. pentru lucruri cari[8] nu-i privesc nici în clin, nici în mânecă? Ce au a împărți acești bărbați politici cu fiica d-tale ori[9] cu scandalurile ce se povestesc în București? Nimic, absolut nimic. Un articol semnat de-un pseudonim[10] al[11] cărui echivalent se poate afla oricând [î]l privește pe *autor,* pe cel care a scris și iscălit, nu pe alt om, necum pe alți oameni, necum un partid întreg. Nu generaliza, căci generalizarea e o sofismă. Nimeni din[12] partidul conservator nu e dator să-ți afirme sau să-ți tăgăduiască cele spuse de cronica din „Timpul“ afară de un singur om, autorul, ș' acela a făcut-o[13] după măsura de convingere ce-o are însuși despre istoria ce-a povestit-o.

Dacă e[14r] o calomnie ceea ce *Fantasio* a scris, e o calomnie și mai mare[14] ceea ce zici, d. C.A. Rosetti, arătând[15] că parcă partidul, șefii lui, ar fi scornit așa ceva ca să te ponegrească pe d-ta. D-ta știi bine că acest zvon

a îmblat prin București, știi bine că *Fantasio* nu l-a inventat, știi bine că el a reprodus numai ceea ce lumea își șoptea, fără s-o afirme negru pe alb. *„De prin lume adunate și iarăși la lume date“* zice Anton Pann despre poveștile lui; tot așa poate zice *Fantasio* despre cronicele sale [16].

„Românul“[17], pentru[15r] a justifica asemenea întinderea responsabilității scriitorului cronicei și asupra partidului[18], adecă sofisma generalizării[19], publică un pasaj din declarațiunea făcută în „Timpul“:

> Se instituie pe lângă redacțiune un comitet etc. cu misiunea de-a veghea ca *ideile susținute în ziar* să fie conforme cu tendențele partidului[20]

Ideile? Dar ce idei a esprimat *Fantasio?*

Ideile susținute în ziar privesc apreciarile[21] asupra politicei țării, nu pe[22] X sau pe Y din scandalurile ce se povestesc în București și[23] pe cari cronistul le reproduce dacă vrea[24].

Dar să[16r] revărsăm oarecum raze și asupra pretinsei crime ce i se atribuie lui *Fantasio*[25].

Scripta manent[17r] — ceea ce a scris[26] e față și numai de aceasta poate fi vorba, de nimic încolo. *Fantasio* povestește[27] despre două femei învederat[28] rele că s-ar fi păruit pentr-un ibovnic[29]. Acesta e lucrul rezumat oarecum în toată cruditatea lui; *Fantasio* s-a rostit mai elegant; precum n-a povestit de la sine, el nici n-a numit *a nume* pe nime[30], pentru că nici nu se cade. A cita numele proprii a virtuților cu tarif ar însemna a face reclamă pentru ele. *Fantasio* a pus așadar un **X,** un Y, un Z, litere ce se 'ntrebuințează în algebră pentru însemnarea valorilor *dubii*[31].

D. C.A. Rosetti pune mâna pe o asemenea literă algebraică și recunoaște în ea pe fie-sa. Să fie dumnealui sănătos dacă presupune așa ceva [32] — dar nu ne privește. Nu stă *a nume* (adecă cu nume propriu) citat în „Timpul“[33] nimenea[34], n-avem nici a afirma, nici a tăgădui supozițiunile d-lui C.A. Rosetti.

O fi[18r] având poate [35] cuvinte să se recunoască pe[36] sine ori pe cineva din familie fie 'n farsele lui Meilhac și Halevy[37], fie 'n tablouri caricate, fie 'n scandaluri povestite în gazete, dar cuvinte cari — să ne ierte — nu ne privesc.

În a doua scrisoare d.[38] C.A. Rosetti mai descopere alte indicii în cronica „Timpului“ despre cari pretinde că-l îndreptățesc a presupune că sub semnul algebraic fie-sa e înțeleasă, și anume[39] pasajul:

> D-na X, al cării nume sonor poartă bonetul frigian[40]

Ce zice aci d. C.A. Rosetti?

Numai *una* este în România femeia căreia, în fericita înviare a națiunii la 1848 (vorbă să fie) i[41] s-a dat numele de „Libertate — Sofia“[12].

Care e[19r] numele sonor ce poartă un bonet [43] frigian? Fraza chiar e un *lapsus*, căci un nume nu poate purta un bonet [44]. Dar să lăsăm astea.

E inexactă afirmarea d-lui C.A. Rosetti că numai pe una în toată România o cheamă *Libertatea*. E plină lumea de numele grecesc Eleutheria, care e identic cu Libertatea[45]. Lefter și Lefterii cât păru-n cap. D. C.A. Rosetti n-a inventat nici la 1848 nimic nou[46]. N-a[47] făcut decât să traducă numele Lefteria din neogrecește[48] în românește[49], precum făcea și cu versurile în *Ceasurile* sale *de mulțumire*[50], și atâta e tot.

Așadar înc-o dată: d.[51] C.A. Rosetti[52] țină-se mai cu seamă de *ce* s-a zis și de *cine* a zis; nu amestece responsabilități și persoane străine acestui lucru[53].

Ceea ce [20r] s-a zis dar nu este *numele propriu* al d-lui C.A. Rosetti ori al membrilor familiei sale, și *cine* a zis nu e partidul conservator[54].

Ceea ce[21r] afirmăm categoric despre d-sa [î]l privește; ceea ce credem sau ceea ce știm, făr' a afirma, e treaba noastră, nu treaba d-sale. Am putea să credem că — republican fiind — și virtuțile ce le[55] apără ar fi[56] *res publica*, dar, precât[57] timp n-o afirmăm, nu-l privește.

Doar n-o fi având d. C.A. Rosetti de *gând* să reintroducă Inchiziția și să tortureze convingerile neesprimate ale conștiinței?

Pentru a ne esplica corupția ce-a răspândit-o în țară, tovărășia sa cu Mihăilescu-Warszawsky, impunitatea acestuia, îmbogățirea peste[58] noapte și fără muncă a Caradalelor, Costineștilor, Stolojenilor, pentru a ne esplica toate acestea mintea noastră și-o fi făcând ea ipotezele ei și asupra cuibului din[59] care asemenea virtuți publice răsar. Dar, pe cât timp nu afirmăm ceea[60] ce credem și știm, lucrurile aparțin conștiinței noastre și nu-l privesc pe d-sa.

D. C.A. Rosetti[22r] cere „o dezmințire nobilă[61], categorică“[62].

De la cine?

De la *Fantasio?* A dat precât [î]l iartă convingerea.

De la partidul conservator?

Aci să ne ierte d. C.A. Rosetti.

D-sa[63] apelează[23r] în zadar la bărbații de căpetenie din partidul conservator cerându-le… ce? Un atestat de virtute și de moralitate pentru sine sau pentru fie-sa.

Nimeni nu e dator de a-i da un asemenea atestat, nimeni nu e dator de-a afirma sau a tăgădui supozițiunile ce[64] și le face d. C.A. Rosetti singur despre vreun membru al familiei sale și ne îndoim că ar fi existând un om în țara asta[65] care i-ar putea da un asemenea atestat, fie[66] chiar dintre amicii săi cei mai de aproape. Ceea ce știm sau credem, fără a afirma negru pe alb, despre moralitatea sa privată este treaba noastră, nu a d-sale. A d-sale e șirul scris și vorba grăită; convingerea despre valoarea sa și despre valoarea tuturor efuziunilor sale de moralitate este a noastră și nici suntem datori a i-o spune, nici [î]l privește măcar.

1. inițial *mijloace de-a combate atare politică* 2. după *d. C.A. Rosetti* șters 3. după *part[idului]** șters 4. după *parti[dului]* șters, *zicând* supraintercalat 5. după *speranța d-voastră* șters 6. citat barat cu creion albastru, ca de altfel toate celelalte citate din acest articol; cu același creion albastru poetul face și numerotarea paginilor 7. *Fără aprindere* deasupra lui *Du calme* șters 8. după *pe* șters 9. după *și cu d[-ta]* șters 10. după *pseu* și *pseud* șterse succesiv 11. după *care se [poate]* șters 12. după *absolut nimeni* șters 13. deasupra lui *o va face sau nu* șters 14. *și mai mare* deasupra lui *îngrozitoare* șters 15. inițial *ceea ce faci d-ta, ar[ătând] apoi scornin[d]* 16. urmează *Dar să ve[nim de unde am plecat]* șters 17. după *Așadar, spre a reveni de unde am plecat, d. C.A. Rosetti face un apel zădarnic zadarnic la bărbații de căpetenie din partidul conservator cerându-le … ce? Un atestat de bună purtare, virtute, o afirmare de ceea ce cred ei despre fie-sa fiica d-sale ori despre d-sa însuși. Nimeni nu e dator de-a da un asemenea atestat de moralitate și credem că nu e poate nici este om în țara aceasta care i l-ar putea da de bună credință* șters pentru a fi reluat în final 18. inițial *„Românul“, pentru a putea lărgi responsabilitatea scriitorului cronicei și-asupra alt[ora]* 19. *adecă sofisma generalizării* supraintercalat 20. citat barat cu creion albastru 21. *după politica țării și apreciarea* șters 22. după *pe X* șters 23. după *și cari* șters 24. inițial *cronistul nostru le-a reprodus nu numai în interesul știrilor diverse* 25. inițial *Dar să venim la crima ce i se atribuie lui Fantasio, care îndealtmintrelea-l privește* 26. *a scris* deasupra lui *s-a scris în „Timpul“* șters 27. după *al cărui pseudonim, al unui nume adevărat d. C.A. Rosetti 'l știe fără nici o îndoială* șters 28. *femei învederat* deasupra lui *muieri* șters 29. inițial *pungaș* apoi

cicisbeu 30. inițial *Fantasio: El n-a povestit de la sine; era un zgomot ce îmbla din gură 'n gură prin București. El n-a numit a nume pe nime.* 31. după *necunoscute* șters 32. *dacă presupune așa ceva* supraintercalat 33. inițial *Nu stă a nume fie-sa scrisă în „Timpul“* 34. supraintercalat 35. deasupra lui *dumnealui* șters 36. după *și-n farsele* șters 37. după *Haley* șters 38. după *adresată membrilor de căpetenie ai partidului conservator* șters 39. după *anum[e]* șters 40. citat barat cu creion albastru 41. după *i-a dat* șters 42. citat barat cu creion albastru 43. *un bonet* deasupra lui *bonetul* șters 44. inițial *în genere e chestie de un lapsus (de-a susține în fraza chiar, căci un nume abstract nu poate purta un bonet concret.* 45. inițial *E plină lumea de Elef[teria], de numele grecesc Eleutheria, care e absolut identic cu Libertatea.* 46. inițial *Așadar d. C.A. Rosetti n-a inventat nici aci nimic.* 47. după *Grec precum este de origine* șters 48. după *neog[recește]* șters 49. după *ro[mânește]* șters 50. inițial *ceea ce-a făcut și în Ceasurile de mulțumire* 51. după *ține d. C.A. Rosett[i]* șters 52. inițial *d. C.A. Rosetti egalitarul* 53. inițial *nu amestec responsabilități străine, pe care le-o fi privind corupția publică și politică răspândită în țară de d-sa, nu defectele vieții sale private oricare ar fi ele* 54. urmează *Și atâta susceptibilitate? Un partid să ia răspunderea pentru ce s-ar scrie în satire, pagina de satire? Despre femei „din popor“ chiar „Românul“ cuprinde adeseori știri curioase, dar d. C.A. Rosetti nu e din popor, e din Fanar, deci din societate, și aci se schimbă regulele. Permită-ne a i-o spune că societatea în care intră cei ce și-au călcat „onoarea militară și jurământul militar“ la 11 februarie, societatea fără onoare și fără jurământ nu este aceea care poate pretinde respectul cuiva, un tratament deosebit și vorbele de moralitate și onoare pe care d. C.A. Rosetti le întrebuințează cu profuziune nu le prea înțelege — permită-ne a i-o spune — nici nu le-a înțeles vreodată.* șters 55. deasupra lui *le va fi apăr[ând]* șters 56. *ar fi* deasupra lui *sunt* șters 57. după *precum* șters 58. după *Carada[lelor]* șters 59. după *privat* șters 60. după *aceste lu[cruri]* șters 61. după *categorică* șters 62. citat anulat cu creion albastru 63. inițial *Așadar, spre a reveni de unde am plecat, spunem că d. C.A. Rosetti* 64. după *d-lui C.[A. Rosetti]* șters 65. inițial *ne îndoim că ar fi un om în țara asta* 66. după *de nu* șters

RĂSPUNSURI II

Dac' ar fi 372r făcut-o cu intenție, cu intențiunea de-a ne indigna pân-în adâncul inimei, de-a ne face să voim pornografia, plagiatul[1], minciuna și trădarea, atunci și-ar fi ajuns scopul și ar fi în adevăr un mare om politic. Din nenorocire nu credem c-a făcut-o cu intenție.

După asta nu[2] mai lipsește decât ca ateistul C.A. Rosetti să se facă mitropolit primat și madame[3] Pupăză damă de onoare.

1. după *minciuna* șters 2. după *numai* șters 3. *madame* supraintercalat

D. C.A. Rosetti[197r] face din nou apel la mai mulți din membrii cei mai influenți ai partidului conservator în privirea cronicei iscălite *Fantasio* și voiește a implica responsabilitatea politică a acestor bărbați cu responsabilitatea jurnalistică a cronicarului „Timpului“[1]. Și[2], cu aceasta restricțiune chiar, numai[3] ceea ce s-a spus în „Timpul“ despre d-ta ori ai d-tale[4], a nume, clar, categoric, aceea te privește, d-le Rosetti[5], și ai dreptul a insista, dar ceea ce *crede* cineva despre d-ta sau ce *știe făr' a afirma*[6] , aceea nu te privește pe d-ta, precum ceea ce substitui d-ta unui x din „Timpul“ nu ne privește pe noi.

1. inițial *în responsabilitatea jurnalistică a spiritualului cronicar al „Timpului“* 2. după *D. C.A. Rosetti cu asta bate ca la o ușă cu toba, ce nu i se deschide, și se adresează la oameni cari nici într-o privire, nici în privirea culturii, nici în privire socială, nu sunt de-o seamă cu d-sa, cerându-le oarecum un testimoniu de bună purtare privitor la un membru al familiei sale. Egalitate da, d-le C.A. rosetti, dar această egalitate nu merge in infinitum* șters 3. *Și, cu această restricțiune chiar, numai* supraintercalat 4. *d-le Rosetti* supraintercalat 5. deasupra lui *spune* șters

Marfa patriotismului[199r] d-lui C.A. Rosetti vânzându-se cu bun preț și prin mezat, fiind strigător al prețului[1] onor. Giani, d. C.A. Rosetti a scos o altă marfă la maidan, virtutea sa casnică. *Fantasio,* sub a sa răspundere, a reprodus sub[2] rubrica Cronica un zvon[3] public, o poveste ce îmblă din gură 'n gură prin București, că două muieri[4] rele, amândouă măritate se vede, s-au smuls de păr pentr-un amant. *Fantasio,* al cărui nume sta îndealtmintrelea oricând la dispoziția d-lui C.A. Rosetti, precum și a tuturor cari cred a fi fost insultați prin el, n-a numit în realitate nici un nume, precum se și cade. A cita numele virtuților cu tarif ar fi a face reclamă pentr-o breaslă veselă, care face adeseori politică, dar nu are a face cu politica.

Acestea sunt[198r] singurele esplicări ce ne credem datori a le da d-lui C.A. Rosetti în privirea nouăi mărfi pe care-o scoate în gazetă.

Dacă însă insistă numaidecât de a-și recunoaște fiica sub o literă algebraică din șirul unor istorii scandaloase noi nu-l putem opri de la una ca aceasta, facă ce-o pofti. E liber a presupune orice poftește despre vlăstarele d-sale și o fi [având] cuvinte poate de-a presupune, cuvinte însă ce nu ne privesc.

1. *al prețului* supraintercalat 2. după *un zgomot* șters 3. deasupra lui *zgomot* șters 4. după *muieri* șters

♨

Fantasio pune[200r] un x, un y, un z, în sfârșit una din literele[1] cari se 'ntrebuințează în algebră pentru a însemna mărimile *dubii*[2]. D. C.A. Rosetti pune mâna pe-o asemenea literă și recunoaște pe fie-sa. O fi având cuvinte să-și recunoască familia și-n farsele lui Meilhac și Halevy, și-n tablourile[3] maiștrilor olandeji, și-n scandalurile povestite de gazete, dar cuvinte cari, să ne ierte d. C.A. Rosetti, nu ne privesc. Destul avem a lupta cu imoralitatea adâncă, cu lipsa sa de pudoare publică, pentru ca să mai cercetăm și cuibul privat[4] din care aceste calități ale sale pot răsări[5].

În o a doua scrisoare, adresată membrilor de căpetenie din partidul conservator, d. C.A. Rosetti mai află și alte indicii în cronica lui *Fantasio*, despre[8] cari pretinde că-l îndreptățesc a prezuma că sub semnul algebraic [201r] fie-sa e înțeleasă și anume pasajul

> D-na **X.,** al cărei nume sonor poartă bonetul frigian.

Ce zice aci d. C.A. Rosetti:

> Numai *una* este în România femeia căreia, în fericita înviare a națiunii la 1848, i s-a dat numele de „Libertate — Sofia“

Aceasta este absolut inexact. Sunt o sumă de femei în România pe cari le cheamă Eleutheria și o sumă de oameni pe cari [îi] cheamă Lefter. Și acesta este singurul nume pe cari un grec putea să-l dea fie-sei, pentru că numai un grec poate avea imprudența să dea un asemenea nume[7] de vreme ce romanii erau de felul lor satirici, ca și românul, și unui om care și ar fi numit fiica astfel i-ar fi zis: *Cave, pater, ne Libertas tua res*[8] *publica fiat.*

1. după *cifrele* șters 2. deasupra lui *necuno necunoscute* șters 3. deasupra lui *pictura* șters 4. supraintercalat 5. *ale sale pot răsări* deasupra lui *publice răsar* șters 6. după *cari* șters 7. inițial *și acesta este adevăratul nume, pentru că numai un grec poate da fie-sei un asemenea nume, Românii* 8. după *respublica fiat* șters

din străinătate, 239r pentru că reflecta pentru[1] cei guvernați corupțiunea adâncă a clasei guvernante și pentru că în adevăr din cuiburi infecte de[2] corupție casnică nu poate ieși nici moralitate publică. Cine se recunoaște sub litere algebraice pe sine însuși și pe ai săi are poate rațiuni îndeajuns de-a se recunoaște, dar rațiuni cari pe noi nu ne privesc.

Fiind tocmai în Săptămâna patemelor ne aducem aminte de cuvântul din Evanghelia lui Luca, cap. XXIII, v. 3. „Iară Pilat l-au întrebat pre el zicând: «Tu ești împăratul jidovilor?» El răspunzând au zis lui: *«Tu zici!»*“

În „Timpul“ s-a vorbit poate[3] ceva despre niște muieri rele — indiferent fiind numele lor propriu — iar d. C.A. Rosetti are bunătatea de-a recunoaște pe una în public?[4] *Tu zici!*[5] Noi n-avem nici a afirma, nici a tăgădui nimic în privirea aceasta; și e curat afacerea d-lui C.A. Rosetti de a-și recunoaște chipul și 210r asemănarea fie în tablourile maiștrilor olandeji, fie în farsele lui Molière, fie în articolele „Timpului“. [Î]l privește.

Altceva ne privește în numele d-lui C.A. Rosetti. D-sa se numise pe sine și pe-ai săi în *societate,* adecă în societatea cea bună românească, cum am zice. Permită-ni-se aci a ridica o strictă rezervă. Familiile bune românești datează multe din suta a treisprezecea și a paisprezecea după Hristos și au fost alături cu cei dentâi Basarabi și Dragoșizi. Acestea au ridicat între[6] ele și alte familii prin încuscrire, dar aci se sfârșește totul. Nu toți pungașii pe cari i-au adus fanarioții, nu toți Cârjaliii și Caragialâii, nu toate stârpiturile Fanarului și ale Orientului, nu toți bandiții lui Pazvan și Ypsilant[7] pot pretinde a fi din societatea romană. Din societatea românilor „Românului“ de cari era înconjurat d. Chițu la banchet da; dar nu din societatea românilor adevărați și în sensul propriu al cuvântului[8]. Aci, în orice mocan din Săcele ori din Rucăr e mai multă nobleță de rasă omenească, mai multă capacitate de adevăr, mai multă curăție de 217r moravuri private și publice decât în întreagă[9] pătura superpusă de[10] plebe străină și semistrăină care stăpânește

azi România. D. C.A. Rosetti va fi făcând parte din societatea celor cu cari s' aseamănă, s-adună, se potrivește, din societatea *română* nu face parte, să ne ierte dnia-lui. Ce-ar zice oare răp. Năsturel-Herăscu dacă d. C.A. Rosetti s-ar pretinde dintr-o societate cu el? El ai[11] cărui strămoși fusese cancelari sub Mircea cel Mare, sub Matei Basarab, sub cel din urmă din Basarabi — Constantin Vodă? Ce-ar zice când i s-ar spune că un grec, un venetic fanariot se pretinde a fi din societatea română?

1. după *imoralitatea claselor* șters 2. deasupra lui *din* șters 3. supraintercalat 4. *are bunătatea de-a recunoaște pe una în public?* deasupra lui *găsește că una din ele e fie-sa.* șters 5. după *Te privește!* apoi *Nu ne privește* succesiv șterse. 6. după *printre* șters 7. *nu toți bandiții lui Pazvan și Ypsilant* supraintercalat 8. inițial *și propriu vorbind* 9. supraintercalat 10. după *de greco-bulgari ce stăpânește azi România* șters 11. după *care [fusese]* șters

♨

Și dacă ne 'ntrebăm care e cauza începătoare a acestui rău, nu găsim alta [1] decât [284 r] liberalismul, copiat din străinătate. Natura e conservatoare; celor mai multe [2] ființe [3] din lume ea nu le acordă mai nici un progres; scara ființelor de sub om e staționară. Omul are, prin aparatul lui nervos, un instrument de înaintare, dar nu de înaintare prin salt, ci încet și gradat. Pentru a satisface trebuințe nouă un popor trebuie să aibă timp a-și apropria calități nouă, căci calitățile pe cari le-a câștigat în trecut sunt bune pentru condițiile de viață din trecut. Nu poți face dintr-un pește o vietate de uscat, căci va pieri; nu poți schimba peste noapte condițiile sociale și economice ale unui popor fără ca acesta să fie amerințat de pieire. Indivizii, deci și poporul, sunt rezultante a două principii contrarie [4], întâi[5] a principiului eredității, cel conservator, care-l face să ție la datină și deprinderi din trecut, să trăiască ca-n trecut[6], să urmeze procederile părinților; al doilea, al adaptabilității, prin care poporul caută a câștiga aptitudini[7] nouă, potrivite cu mediul nou în care trăiește. Dacă mediul se modifică încet, dacă progresul se face gradat, fiecine are putința și timpul de-a se adapta împrejurărilor; dacă schimbarea e spontană, prea puțini merg înainte, marea majoritate rămâne-n urmă și-i merge rău. Acesta e un adevăr valabil, după Darwin[8], pentru toată lumea organică, deci și pentru om.

1. corectat din *altul* 2. după *multe* șters 3. după *d[intre]* șters 4. după *contrarii* apoi *con* șters 5. supraintercalat 6. *să trăiască ca-n trecut* supraintercalat 7. deasupra lui *calități* șters 8. după *Darwin* supraintercalat

Această îndoită[1] manieră de a vedea o găsim petrecând istoria tuturor statelor, ea e istoria[2] paralelă a ideilor conservatoare pe de-o parte, a celor liberale pe de alta. Liberalii, când [î]i întrebi de religie, răspund: „Morala n-a făcut nici un pas înainte de la Hristos până azi. Predă în școală câteva axiome de morală și lasă biserica la o parte. Ea e de prisos“. E adevărat că morala teoretică n-a făcut progrese de la Bramani încoace; e adevărat că metafizica filozofilor n-a fost în stare a o-ntemeia pe baze[8] mai sigure decât biserica. Dar oare forma în care biserica o predă să fie indiferentă? Tocmai[4] forma aceasta tradițională[5], combinată cu legenda, dogma și cu artele frumoase, să nu fie cea[6] mai potrivită pentru a administra unui popor adevăruri morale atât[7] de abstracte încât nu s-a aflat om cugetător care să le afle rațiunea suficientă altundeva decât tot acolo[8], unde-l pune[9] și biserica, în Cineva pururea neînțeles[10] ființei omenești, superior curgerii vremilor și legilor spațiului? Se zice că o mumă care privește icoane frumoase va naște un copil

1. după *îndoit[ă]* șters 2. după *is[toria]* șters 3. după *ba[ze]* șters 4. după *Dar* șters 5. supraintercalat 6. după *tocmai* șters 7. după *abstracte și încă* șters 8. inițial *suficientă decât acolo* 9. după *bi[serica]* șters 10. după *pururea* de* șters

Admițând chiar că laudele ce și le[1] administrează partidul roșu prin organele sale proprii ar fi laude sincere și că defăimările ce le aruncă asupra opoziției conservatoare mai cu seamă[2] ar fi crezute[3] măcar de cei ce le aruncă, lucru de care cată să ne îndoim în cele mai multe cazuri, rămâne totuși întrebarea ce valoare pot avea laude aduse de amicii, adesea de complicii săi proprii, ce crezare cată a se da defăimărilor unor adversari fără scrupule în alegerea mijloacelor lor de combatere. Pe de altă parte întrebăm — abstracție făcând de orice vederi[4] de partid — ca fel de testimoniu de[5] sărăcie intelectuală și-ar da acest organ dacă am găsi că administrația unui

Chirițopol e bună, stilul unui Fundescu[6] ori Bibicescu escelent, versurile lui Serurie vrednice de laurul pururea verde ori politica unui Pherekydis eminamente românească? Nimic nu degradează atât de mult intelectual ca admirarea și lăudarea răului. Helvetius zice cu drept cuvânt: *Le degré d'esprit nécessaire pour nous plaire est une mesure assez exacte du degré d'esprit que nous avons.* Dacă n-am fi în stare a cunoaște sau a [326r] prețui binele, calea-vale; lucrul se scuză pân-la un oarecare punct. Ceea ce e bun și frumos în feliul său la aparițiunea lui în lume e atât de nou și de străin prin originalitatea sa încât la întâia vedere nu cere numai s-avem minte sănătoasă, dar să ne și deprindem cu acest lucru nou; se cere deci oarecare cultură în specialitatea acelui lucru. Dar venerarea celor rele, false, stupide sau absurde chiar nu are nici o scuză; prin asta se dovedește în mod irevocabil că ești un dobitoc și că vei rămânea dobitoc pân-la sfârșitul vieții, pentru că mintea nu se 'nvață, ci se moștenește de la mama. *La faveur prodiguée aux mauvais ouvrages est aussi contraire aux progrès de l'esprit que la déchainement contre les bons* zice Voltaire, iar Goethe zice: Obscurantismul *veritabil nu consistă în oprirea răspândirii adevărului, clarității, folositorului, ci în aceea că i se dă curs și trecere minciunii.*

Văzut-am laurii sfinți ai gloriei
De frunți comune pângăriți.

De aici [327r] se vede de ce obrăznicie e capabil un cap de rând când ai comis greșeala de a-l proclama mare spirit. A o face aceasta e un mijloc care nu se scuză prin nici un scop. Ș-apoi să vezi cu ce air distingue un asemenea păcătos privește asupra celor [mai] mari oameni cari au existat vrodată. Prea jos pus de natură pentru a se bucura de nespus de rara aparițiune a unui spirit în adevăr mare, privește c-un fel de aer de superioritate asupra acestui om mare, ca asupra unuia ce-l treci cu vederea de sute de ori și în [ale] cărui încercări slabe de diletant arăți cu rece prețuire de nimic, jumătate ironic, jumătate cu milă[7]. Acest air distingue față cu meritul adevărat e o apucătură cunoscută a[8] tuturor șarlatanilor călări și pe jos, dar își[9] ajunge pururea scopul față cu capete slabe. Distins, fastidios, desprețuitor …

Arată mândri și nemulțumiți:
Îmi par de bun neam și din bună familie.

Nu-i ajungi cu prăjina la nas.

1. supraintercalat 2. *mai cu seamă* supraintercalat 3. după *asemenea* șters 4. după *p[artid]* șters 5. după *și-ar da această foaie dacă* șters 6. după *Fund[escu]* șters 7. după *mil[ă]* șters 8. după *a șarlatanilor* șters 9. după *nu-și* șters

♨

LA ADRESA D-LUI NICU XENOPOL

Criticul [214r] — *non emunctae naris* — de la „Pseudo-românul“[1], d. Nicu Xenopol[2], scrie un lung articol în „Telegraful-Fundescu“ în care se *preface* a se fi mâhnit[3] pe-o dare de seamă a mea asupra[4] *Novelelor* lui Slavici în care am relevat[5] și insolențele criticului de la „Românul“. Insolențe, zicem, pentru că nu putem a îngădui[6] ca oameni cari abia și-au șters praful de pe coate de-a doua zi să 'nceapă cu acea obraznică suficiență caracteristică grecilor și evreilor de-a se pronunța[7] negativ asupra[8] scrierilor unor[9] oameni pe cari nici nu sunt în stare a-i pricepe.

Se preface, zicem, a se supăra pe partea[10] substanțială a dării noastre de seamă[11].

Într-această [214v] unică privire vă doare pe toți, fie faraonul hel dentâi de la „Tel[egraful]“ fie criticul *non emunctae naris* de la „Pseudo-românul“[12].

1. după *„Românul“* șters 2. *d. Nicu Xenopol* deasupra lui *cari* șters 3. deasupra lui *supărat* șters 4. după *din* șters 5. inițial *în care i-am relevat* 6. inițial *pentru că nu vedem pentru ce am îngădui* 7. inițial *de-a contesta* 8. după *despre* șters 9. după *unor* șters 10. inițial *pe darea no[astră de seamă]* 11. urmează *pe când* șters 12. după *„Românul“* șters

♨

D. Xenopol [214v] ne va da deci voie a releva o cestiune care nu privește publicul. Orice-ar inventa și dumnealui și „Telegraful“ despre terminația numelor sau despre originea mea, asta nu oprește pe părintele meu de-a fi fost boier moldovenesc, nici fie cu bănat, proprietar de moșie, alegător în

colegiul I și în rând cu neamuri cari fără îndoială se pot urmări pân-în[1] timpul lui Alexandru cel Bun. Pe de altă parte, orice aș zice în bine sau rău despre d. Nicu Xenopol, asta nu oprește ca părintele său să fi fost îngrijitor al[2] temniței din Iași și[3] străin, ni se pare ovrei de origine, în orice caz român [nu]. Ierte-mă d. Xenopol, dar realitățile acestea, or fi având importanță ori nu, e totuși o realitate[4] cunoscută de toată [lumea] în [210v] sfera noastră, care nu se poate schimba. Așadar, tot ce scornește despre originea mea sunt pure minciuni, iscodite de-o fantazie bolnăvicioasă, precum și trebuie s-o aibă un redactor al „Pseudo-Românului“. Singura invenție pe seama mea[5], neadevărată dar având o umbră de probabilitate, e că aș fi armean de origine[6], un lucru care nu m-ar supăra deloc, de vreme ce armenii[7] sunt mai vechi în țara noastră decât chiar Dragoș al Maramureșului[8]. Dar chiar această supoziție e gratuită; și se bazează pe faptul că sunt originar din Botoșani, [în care] colonia armeană e din secolul al treisprezecelea.

1. inițial *pân'la* 2. după *de* șters 3. după *și ovrei de origină* șters 4. inițial *dar lucrurile acestea, or vor fi având importanță ori nu, rămân lucruri reale* 5. inițial *în seama mea* 6. inițial *de origine armean* 7. după *cu ade[vărat]** șters 8. după *și decât ro[mânii]* șters

♨

Se vede însă că, pe lângă brevetul de incapacitate, prostie și neștiință care e [424r] neapărat trebuitor unui roșu ca să ajungă om mare, se mai cere o doză oarecare de aspirațiuni de pușcăriaș: multă rea-credință, mare obrăznicie și neclaritate de idei în privirea proprietății altuia.

♨

[237 r] Se vede că d. N. Bassarabescu are răbdarea lui Hristos. Când [î]i tragi o lovitură de picior mai cere ș-a doua. După ce i-am spus că „minte pur și simplu“ în privire-ne mai cere să-i esplicăm în ce privire minte: în privirea originei ori a localității?

Minte pur și simplu în amândouă privirile.

Cerem iertare cititorilor noștri, dar față cu asemenea oameni nu ne rămâne alt ton de întrebuințat.

[236 r] D. N. Bassarabescu, după ce i-am spus categoric [1] că minte pur și simplu, mai are naivitatea de a ne întreba în ce privire minte: în privirea originei sau a localității? D. [2] N. Bassarabescu minte pur și simplu în amândouă privințe. Cititorii ne vor ierta tonul [3] față cu asemenea indivizi cari, după ce primesc o lovitură de picior, mai [4] au naivitatea de-a cere o [5] a doua și cari nici nu sunt în stare a pricepe că după afirmarea noastră [6] că „minte pur și simplu“ un [7] răspuns prin presă nu mai e de cuviință.

1. deasupra cuvânt șters indescifrabil 2. după *Minte în amândouă* șters 3. după *dacă față cu oameni cari* șters 4. după *au* șters 5. supraintercalat 6. inițial *o a doua, făr-a înțelege* 6. inițial *făr-a înțelege că prin declarația [noastră]* 7. după *nu i s-ar mai fi cuvenit să ne facă* șters

cu gheșeftari [285r] ca Carada, cu eroi ca Candiano, cu oameni de onestitatea lui S. Mihălescu. Mai[1] bine rob în țara dreptilor[2] decât om mare în țara în care malonestitatea, trădarea[3] nocturnă[4], vicleșugul și pehlivănia sunt merite și titluri de înaintare. Toată mândria noastră de rasă[5], tot sângele strămoșilor, toată vigoarea și înțelepciunea lor[6], naivă și tânără, buna[7] lor credință și dreptatea lor neclintită protestează în contra pângăririi istoriei noastre naționale de către un asemenea venetic.

1. după *Mai* șters 2. după *dr[epților]* șters 3. *malonestitatea, trădarea nocturnă,* deasupra lui *pungășia* șters 4. supraintercalat cu cerneală violetă 5. *de rasă* deasupra lui *noastră,* șters apoi supraintercalat cu cerneală violetă 6. inițial *toată vigoarea lor, toată înțelepciunea lor* 7. după *buna* șters

Cel mai autorizat [323r] din șefii opozițiunii, d. Florescu, s-a asociat la aceste energice cuvinte ale primului ministru și a zis că-n „ziua de pericol toți românii fără escepție vor uita vechile lor disentimente, pentru a se întruni într-un singur partid, partidul național.“ („Journal des débats“)

(Demisia din armată a generalului Manu; Eraclie Arion)

♨

În loc [287r] dar de-a găsi necuviincios articolul în cestiune s-ar fi căzut mai bine ca indulgența lui relativă să dicteze tăcere celora cari s-au crezut în drept de-a se simți atinși. Ceea ce-am indicat noi, mai mult ironic și în paralelă c-un caracter de comedie, nu este *singura* indicație despre care am putea vorbi; sunt și altele, cari ar putea să fie și mai simțitoare pentru susceptibilitățile diverse[1].

Asemenea nu ne-am fi crezut în drept a accentua o numire atât de nemerită din partea unui stat străin; l-ar privi aceasta pe acel stat străin. Dar în privirea țării *noastre* suntem în dreptul nostru de-a pretinde ca asemenea alegeri[2] delicate să cază asupra unor oameni despre cari, dacă nu se vorbește nimic de bine, măcar de rău să nu aibă nimeni a vorbi.

Oricine ne va putea crede că d. Ștefan Belu e pentru noi o persoană indiferentă și om ca oricare altul, încât, pe câtă vreme

1. urmează *Asemenea nu ne-am fi c[rezut]* șters 2. după *numiri* șters

♨

[301r] 2) Să binevoiască a distinge punctele[1] de vedere din care un guvern e combătut. Sunt poate unii ce-l combat pentru că nu e destul de liberal, alții pentru că nu respectă legile ș.a. Noi avem cu totul alt punct de vedere. Partidul roșu formează la noi sămânța otrăvită pentru toate acele înnoituri costisitoare, care au sărăcit poporul românesc, a dat preponderanță elementelor străine din orașe, l-a slăbit și l-a îngenuncheat, încât astăzi trebuie să se plece la vânturile de dinafară. Dacă n-ar fi existat[2] niciodată acești făr-minte cari și-au făcut educația prin cafenelele Parizului și pretind astăzi a fi stele pe cerul țării, creându-și posturi, diurne ș.a., țara ar fi avut mijloace de-a rezista contra tendențelor de alianță ale Rusiei și poate cumcă, pe malurile Prutului deja [3], Rusia întâlnea o Plevnă mai sângeroasă decât[4] cea a lui Osman. Crima de-a fi răpit —

1. după *princ[ipiile]* șters 2. după *fost* șters 3. *malurile Prutului deja* deasupra lui *plaiurile Moldovei* șters

♨

București 24 aprilie

[432r] Drepte cu adevărat sunt plângerile cari se aduc la noi contra administrației și a justiției mici. Dar pe de altă parte nu se poate tăgădui că incap[acitatea] erijată în titlu de merit, neștiința brevetată ca titlu de recomandație n-ar [1] fi ajuns nici să stăpânească atât de deplin în țara noastră fără sfâșiarea în partiz[ani], fără constituționalismul pripit exagerat[2] și în [3] cele mai multe [cazuri] pretestat numai, al căruia scop propriu[4] este ca toți, câți nu știu a se ocupa cu ceva serios și nici avere au, să ajungă a se hrăni vremelnic

1. după *din p[rostie] își [are] originea într-o împrejurare care atârnă de legiuitor* șters 2. după *și* șters 3. după *ades[ea]* șters 4. supraintercalat

♨

UN DOMN CARE PARE A NU ȘTI CĂ EXISTĂ POLIȚIE

Dacă luăm cuvântul într-o întrebare care nu ne privește e numai pentru a rămânea [179r] rolului nostru și a reprima de orișiunde [1] abuzuri ale libertății presei [2].

Foiletonistul „Stelei României“ descrie în nrul [3]…, într-o revistă a sa, cochetăria altfel [4] notorie a unor dame. Se poate prea ușor cumcă înaintea ochilor săi era un chip concret, precum Molière [5] (se 'nțelege că comparația nu merge mai departe) [6], avea naintea ochilor pe … [7] când au scris pe Tartufe [8]. Dar în orice caz în revista sa nu este citat nici un nume, nu se descrie întru nimic o [9] persoană singulară, ci [10] tipul general al femeii cochete [11] care-și târâie bărbatul pretutindeni și-și aruncă ochii către [12] toți. Poate cumcă unii [13] cititori prepun pe persoana cutare, alții pe cutare, nimeni nu [ar] putea susținea cu certitudine cine este, asupra cui se 'ndreptează persiflajul revistei. Un domn, al cărui nume nu-l numim niciodată în stâlpii acestei foi, din cauza ciudatelor sale calități, și [14] care joacă aici în oraș [15] pe bardul pribeag și pe patriotul martir, binevoiește a prepune persoana asupra cărei e adresată revista și a insulta astfel ||

persoana privată a unei dame 180r din Iași și totodată a scrie în „Curierul Balassan“ o inserțiune de-un straniu spirit [16]. Cel puțin s-ar părea că acest domn se trezește în Turcia sau în Bulgaria, nu în România, și-n orice caz ne mirăm cum uită că este în România și că după § cod. penal amenințările sunt interzise sub pedeapsa de 2 — 3 luni închisoare. În genere ne mirăm cum de persoanele de la noi din țară nu uzează de legea penală pentru a se preveni de injuriile unui nimenea, a unei venituri?

Este oare România țara în care cel întâi venit de peste graniță [17] își poate face mendrele nepedepsit față cu orășenii? ||

Nu cunoaștem pe Voievodul Moldovei care să fi apelat vrodată la inteligența sau la [180v] bărbăția [18] vreunui „strămoș“ [19] al bardului. Știm numai că bacalul grec a lui Moruz Vodă, a cărui dugheană era în colțul casei de astăzi …, ulița mare, se numea Hagi-Petcu și că acest nume conține în [20] mod embrionar toată spița neamului barzilor rătăcitori. Iar cât despre cele câștigate sub definita [*] grijă austriecească, știm numai că aceste titluri (von pur și simplu) s-a dat oricărui mazil (ruptaș) a părții [21] anexate [22] din Moldova. Noi nu ținem acestea, suntem aceia cari ne speriem mai puțin decât oriunde de titluri pompoase și de vorbe mari, căci* n-avem *** decât un singur nobil ereditar și acela e … însuși M-sa Domnul.

1. *reprima de orșiunde* deasupra lui *nu suferi de nicăiri* șters 2. după *părer[ilor]* șters 3. *în nrul* … supraintercalat 4. după *unor dame* șters 5. după *lui* șters 6. deși Eminescu n-a operat ștersăturile necesare, se înțelege ușor că, după scrierea peste rând a lui comparația nu merge mai departe), tot ce urma în redactarea inițială după se 'nțelege că a fost abandonat, și anume: mutatis mutandis, căci suntem departe de a confunda pe autorul francez cu foiletonistul „Stelei“) 7. *pe* … este scris mai apăsat peste *fățarnicu[l]* Dnei de* rămas neșters, urmă a intenției inițiale de a face aluzie la relatarea (însoțită de o excelentă imitație) pe care i-a făcut-o Ninon de Lenclos lui Molière (însă după ce Tartufe fusese deja scrisă) cu privire la un bigot ipocrit și neonest foarte asemănător cu personajul din piesă 8. în manuscris (conform unei erori curente): Tartuffe 9. *se descrie întru nimic o* deasupra lui *este o descriere de* șters 10. transformat din *și* 11. inițial: *al cochetei* apoi *al femeii cochetei cu femeii* supraintercalat și cochetei neadaptat noii formulări 12. după *tuturor* șters 13. supraintercalat, urmat în manuscris *de cititorii* rămas neajustat noii situații 14. după *a bin[evoit]* * șters 15. transformat din *orașul* prin ștergerea lui *l* 16. inițial: *de-o stranie del[icateță]* * rămas doar parțial remaniat 17. *cel întâi venit de peste graniță* deasupra lui *orice venitură* șters 18. după *curagi[ul]* șters 19. după *„bard“* șters 20. după *em[brionar]* șters *și* înainte de mod și mod succesiv șterse 21. după *Moldovei* șters 22. după *din* șters

♨

ZIARE NOUĂ

[414 r] Bucureştii au fericirea de-a vedea aproape în fiece săptămână câte un nou organ de publicitate, al cărui [1] misiune pe pământ e „după cum se zice“ adevărul, justiția, patria [2] și cum se vor fi mai chemând cuvintele frumoase cari acopere [3] în genere răutatea, ignoranța și șarlataneria[4] omenească[5]. Drept că numărul[6] lor nu mai este important; pot să se înmulțească oricât or vrea, mai mult rău decum au făcut nu pot face. De aceea anunțăm „cu plăcere“ aparițiunea încă a două organe luminătoare, din care unul slăbuț și celălalt non plus ultra. Pharul sau Farul[7] (apare o dată pe săptămână, puțin periculos pentru că trăiește în dușmănie cu gramatica și pentru că-i redactat de „cei[8] săraci cu duhul“) și „Unirea democratică“, ziar mare, cotidian, redactat de societatea „Unirea democratică română“, bine scris și după a noastră părere „foarte periculos“, căci are talentul într-adevăr bizantin de-a promite cu tonul cel mai natural din lume toate minunile posibile. Într-adevăr, ce sunt jurnalele vechi demagogice cu [9] frazele lor urlătoare, cu aerul de șarlatan comun de uliță față cu democratul înmănușat ce ni se prezintă. Toată ziaristica din [10] România liberă nu plătește doi bani tocmai [11] [415 r] din cauza || tonului de șarlatanerie și impertinență care le caracterizează pe toate, fie ele din orice partid ar fi. „Căci scopul lor e banul și mijlocul minciuna“. Dar, cum zic, această jurnalistică și-a pierdut efectul pentru orice om mai liniștit și mai cuminte, de aceea trebuie inventată o nouă formă, lunecoasă, cu tonul cel mai natural, în locul strigatului de piață [12] și plin de fraze a șarlatanilor de rând și ecce homo! iată problema dezlegată prin Unirea democratică. Stil limpede, ton natural, ortografie corectă, amiciție cu gramatica românească, c-un cuvânt un [13] ziar bun… da! un ziar bun dacă nu s-ar vedea din programa lui vechiul păcat a tuturor oamenilor de la noi: uitarea raportului între mijloacele de cari dispunem și ținta pe care-o urmărim. Într-o gură ne promite ș' acest organ — ca toate celelalte — toate fericirile posibile și imposibile ale pământului.

1. după *căror* șters 2. supraintercalat 3. corectat din *acoperă* 4. corectat din *șarlatanismul* 5. în manuscris: *omenesc*, rămas din inadvertență așa din faza când se acorda cu șarlatanismul 6. după *Num[ărul]* șters 7. urmează *și* șters 8. după *o[ameni]*

* șters 9. după *pe [lângă]* șters 10. după *ro[mânească]* șters 11. după *din [cauza]* șters 12*. strigătului de piață* deasupra lui *glasului bari[ton]* * șters 13. după *ceva academic* șters

♨

De la o vreme vedem că serviciile publice (ce-i drept rău ocupate) se declară de [416 r] prisos. De ce? Pentru că funcționarii sunt incapabili. Dar vor rămânea vecinic așa dacă se va urma înainte cu același sistem [1] de numiri, destituiri, permutări ca-n satul lui Cremene.

Relele sistemului de azi sunt:

1) Amploiații [2] nu [3] sunt speciali, pentru c-au ocupat posturi în cele mai deosebite ramuri ale mecanismului administrativ.

2) Prin destituiri și reintegrări pe câte două luni devin neonești, căci cine-și va da osteneala de-a rămânea om de treabă [4] când știe că bunul plac al ministrului sau al comitetelor de partid îl zvârle [5] mâni pe uliță oricât de bun ar fi.

3) Înmulțirea clasei proletarilor condeiului, căci la venirea fiecărei nuanțe nouă se așază [6] un nou cârd de postulanți și cumularzi pe spatele bugetului, cari, o dată numai să fi fost funcționari, joacă în urmă rol de victime politice și bat vecinic la ușile acelor miniștri cari sunt dușmani celui ce-au destituit pe victima în cestiune. ||

De-aceea trebuie să [7] zicem odată „quousque" și să pretindem statornicirea lucrurilor [417 r] din țară. Cine [8] este amploiat numai prin praxă îndelungată să rămâie ce este, dar să nu mai înainteze; iar acei ce vor dovedi regulații lor douăzeci [9] de ani de studiu (clasele primare, liceu, universitate) să poată [10] înainta. Nici un jurist ce s-ar prezenta din nou să nu fie numit direct într-un post vacant, ci mai întâi într-unul inferior, pentru a face praxă de [11] 3, 4 ani. Spre a opri [12] înmulțirea peste măsură a advocaților să se îngreuieze *foarte mult* intrarea în această clasă, se-nțelege că fără a jigni pe cei cari sunt deja. După un termin de zece ani de ex. să nu se mai numească preste [13] tot alți oameni în funcții, decât acei cari-și vor avea studiile complecte.

În fine trebuie introdusă o lege disciplinară, pentru ca un funcționar să nu fie destituit sau permutat din cauză de neglijență relativă [14] sau pentru greșeli de formă cari n-aduc nimănui o pagubă. A destitui sau a pune în

disponibilitate [15] pe un om capabil și harnic care a comis [16] greșală de formă față cu Stan sau Bran sau [17] pentru că profesează cutare opinie privată || este nedrept și periculos, căci se va pune în locu-i [418 r] un om mărginit, care va îndeplini exact formele, dar va fi departe de a realiza înțelesul funcțiunei administrative. Să luăm de ex. cazuri cum [18] ele se pot întâmpla. Un director la ministeriul finanțelor, om de știință [19] în puterea cuvântului, cunoscând economia politică, finanțele, statistica, administrația, istoria țării [20] și mai cu samă a dezvoltării institutelor din țară, cunoscând resursele statului, comite greșeli în legea de comptabilitate generală, o lege curat formală, a cărei cunoștință nu-l face pe om nici statistic, nici financiar, nici econom politic. El e destituit și înlocuit — prin cine? Printr-un cenușeri ce aplică riguros toate faimoasele articole, dar, când vine vorba de-a se crea un impozit, te pomenești cu practicianul că-ți așază dări ruinătoare, cari istovesc ramuri întregi ale producției naționale [21].

Va să zică, într-o nouă stare de lucruri, destituiri, permutări, puneri în disponibilitate n-ar trebui să se întâmple || decât un proces [22] disciplinar în regulă. [419 r]

Altfel, creeze-se zece legi de responsabilitate, ele nu vor avea decât un efect foarte mic. Căci nu persoana ministrului e lucru de samă, mai ales într-o țară constituțională [23], unde fiecine calc-a ministru, pentru a schimba apoi deșertăciunea [24] unei zile cu întunericul și amărârea bine-meritată a restului vieței. Lucru de samă e *calitatea* funcționarului mic; dacă acesta va fi bun în toate ramurile, atunci toate vor merge bine. Fie generalii genii, dacă ofițerii sunt răi oastea va merge de râpă.

Și acești ofițeri par a fi răi; atât de răi încât organe mari de publicitate, ca „Românul“, cer desființarea subprefecturelor. E drept că în [25] forma lor de azi ele sunt simple biurouri de corespondență între prefecturi și primării, dar oare, dacă acești oameni ar ști a administra, ar fi tot de prisos? Desigur că nu.

1. supraintercalat cu creionul 2. primele cuvinte ale acestei enumerări (amploaiații; prin; înmulțirea) au fost scrise inițial cu minuscule, apoi acestea au fost transformate în majuscule cu creionul 3.supraintercalat 4. *de-a rămânea om de treabă* supraintercalat 5. deasupra *lui pu[ne]** șters (pune în disponibilitate) 6. *se așază* deasupra lui *vine* șters 7. după *odată* șters 8. după *De aceea* șters 9. deasupra lui *20* șters 10. după *fie* șters (poate urma, a intenției de a scrie: să fie avansați) 11. după *înd[elungată]** șters 12. după *în[mulți]* șters 13. după *în genere* șters 14. după *d* șters

15. *sau a pune în disponibilitate* supraintercalat 16. după *făcut* șters 17. deasupra *unei virgule* șterse 18. după *concrete* șters 19. *om de știință* deasupra lui *versat în econ[omie]* șters 20. urmează *sale* șters 21. după punct urmează *Va [să zică]* șters 22. urmează - *verbal* șters 23. după *ca* șters 24. după *visul* șters 25. după *astăzi aceste* șters

REVISTĂ JURNALISTICĂ

400 r Înainte de câteva zile a [1] reapărut în București jurnalul [2] Presa, ca rezultat [3] al formării unui nou partid — al centrului. În n-rul său întâi „Presa" crede a putea susținea că toate țările constituționale, dar mai cu samă acelea în cari patimile sunt aprinse și luptele pline de amărăciune, au simțit trebuința existenței unui partid al centrului, care să serve ca un factor al moderațiunei. Premițând cumcă în țara noastră nu există decât stânga și dreapta, jurnalul [4] conchide că trebuie să existe un centru, un element moderator între elemente estreme. Programa acestui nou factor politic va fi deci: conservarea și dezvoltarea gradată a tuturor principielor liberale din constituția noastră, cu escluderea a orice turburări; aplicarea sinceră și lealǎ a legilor existente; întărirea dinastiei și naționalității române; c-un cuvânt consolidarea unui stat suveran care e menit a cuprinde un loc însemnat în concertul celorlalte state europene. Profesia de [5] credință încheie cu deviza: „Libertate fără anarhie, ordine fără despotism" ||

401 r Din parte-ne dorim succes noului organ, deși toată formarea unui partid al centrului va întâlni în oricare om [6] cu simț istoric numai [7] un surâs sceptic. Deși în sine luate toate configurațiunile de oameni politici din țara noastră nu prezintă aproape nici un interes, pentru că ele [8] sunt asemenea figurelor [9] unui caleidoscop, pe care întâmplarea le compune și le descompune, și pentru că am avut ocazia de a vedea oamenii cei mai deosebiți în așa-numitele principii mergând alături, și alții, foarte asemănători în susținerile lor orale, urmând căi foarte disparate, totuși, din punctul de vedere al unui studiu social al României, credem că cea dendâi premisă a profesiei, „existența a două estreme" nu este exactă.

Mai ales când e vorba de o dreaptă estremă, de un „partid retrograd", el nu [10] 402 r mai există, căci îi lipsesc din nefericire toate || elementele

necesare. Căci unde sunt stările pe cari s-ar putea întemeia? Au mai rămas vro urmă de aristocrație istorică, care să fi putut suporta neatinsă veninul descompuitor al stârpiturei [11] din Fanar? Pe de altă parte fost-au clerul vrodată atât de cult în țara noastră încât să nu se lase îmbrâncit [12] afară din viața publică prin un singur edict? Fost-au breslele îndestul de puternice ca să reziste desființării lor? Nu, nici una din clasele pozitive moștenite în forma în care le păstrase [13] evul mediu n-au fost înstare să reziste erei „înnoiturelor“ și a importului de legi și instituții din Paris. S-ar putea zice că România și-au preschimbat pătura cea mai bogată a pământului pe cuvinte deșarte, pe fraze stereotipe, pe-un raționalism umanitar și cosmopolit [14], cari acestea formează astăzi bogăția unică a clasei [15] de mijloc, ce [16] trăiește din traficul lor zilnic, cheltuit în moneta mică a profesiilor de credință și articolelor de fond. Pe când se configurează || tot mai multe combinații, [403 r] numească-se ele „centru“ sau stângă sau dreaptă sau x sau y, tot pe atuncea clasele pozitive dau întruna înapoi. Țăranul sărăcește și se stinge [17], breslele s-au prefăcut pe de o parte într-un infinit de scriitorași și aspiranți la funcții, pe de alta în proletari, avizați la o muncă întâmplătoare și totuși [18] grea al [19] căror produs nu plătește consumul [20]. Căci într-adevăr ce mai sunt românii, în orașele Moldovei mai cu samă, decât scriitori pe de o parte, salahori pe de alta? De aceea cu părere de rău trebuie s-o spunem că orice formație nouă parlamentară [21] nu are drept corelat o clasă pozitivă care caută a [22] da espresie [23] intereselor ei, ci sunt niște gândiri lipsite de cuprins, fără a corăspunde cu ceva real. Deosebirea între partidele din România este foarte mică și e întemeiată [24] pe o cultură individuală mai mult sau mai puțin îngrijită. Fiecare se reprezentează mai mult pe sine decât o clasă socială oarecare, și || lucrul [25] principal e [404 r] forma [26] mai mult sau mai puțin corectă în care cineva caută a face plauzibile așa-numitele sale principii. Poate pentru că există și în [27] Franța un centru va fi și la noi „la modă“ un asemenea partid [28], mai multă importanță nu credem să aibă în [29] țara noastră, a [30] advocaților.

Nimic nu este absolut decât natura, și statul oamenilor e asemenea natură, ideile lor [31] nu sunt decât un [32] reflex a celora ce se-ntâmplă într-adevăr. Când există o clasă istoricește formată, ea se va reflecta într-o serie de idei; aceste clase reprezentate în parlament vor căuta să-și armonizeze [33] printr-un fel de învoială [34] interesele lor și acesta-i tot înțelesul

parlamentarismului. Războiul civil se traduce în cuvinte, aspra luptă pentru existență se organizează așa încât o clasă nu este în stare să esploateze prea [35] tare cealaltă.

Dar principii ce ni se prezintă sub masca veciniciei adevărului lor, numească-se [36] ele cum vor voi, sunt supte din degetul || cel mic și au [37] un corelat real numai în țările [405 r] în cari tinerii noștri le-au învățat pe de rost [38].

Adevărul [39] nu rezultă din deduceri logice decât numai în matematică [40]

1. după *presa bucureșteană, s-a îmbogăț[țit]* șters 2. deasupra lui *ziarul* șters 3. *scris rezultat după rezul[tat]* șters 4. după *con[chide]* șters 5. după *în[cheie]* șters 6. după *istoric* șters 7. după *un surâs* șters 8. deasupra lui *aceste configurațiuni* șters 9. după *unui caleidoscop* șters 10. după *nici* șters 11. după *fa[nariotului]* șters 12. după *îmb[râncit]* șters 13. *în care le păstrase* provine, prin retușuri incomplete, din *pe care-o co[nservase]* 14. *pe-un raționalism umanitar și cosmopolit* provine, prin retușuri, din *pe fraze umanitare și cosmopolite* 15. după *în* șters 16. după *cari* șters 17. *se stinge* deasupra lui *dă-napoi* șters 18. supraintercalat 19. după *în care* șters 20. deasupra lui *consumația* șters 21. supraintercalat 11. după *a-și esprima* șters 23. după *prin ea* șters 24. deasupra lui *mai mult bazată* șters 25. după *principalul* șters 26. după *mai mult* șters 27. după *la [franceji]* șters 28. deasupra lui *centru* șters 29. după *un partid nou* șters 30. *noastră, a* supraintercalat 31. deasupra lui *oamenilor* șters 32. după *o [reflectare]* șters 33. deasupra lui *aducă* șters 34. după *îndo[ială]* * șters 35. după *prea* șters 36. după *fie ele liberale* șters 37. după *reflexe* șters 38. urmează *De a[ceea]* șters 39. după *Ca* sau *Că[ci]* șters 40. în manuscris nu există punct

♨

[1] [202r] Noi [2] am publicat la rândul nostru acel anunț al comitetului damelor în care se califica „ciudata bunăvoință“ a d-lui Otto Max, cu [3] adaosul că ne-a cam mirat cum de comitetul i-au făcut onoarea de-a solicita serviciile acestui domn. Căci, o spunem drept și fără înconjur, dacă România n-ar fi mestecată în război, conlocuitorii noștri ar * colecta pentru turci, nu pentru creștini [5]. Aceasta se vede în Austria și în Ungaria, încât aceste daruri ale neromânilor [6] de rit necreștin [7] samănă mult cu acele [8] ale danailor, cu cari odată vor [9] crede că au dreptul a ne scoate ochii. Încolo se 'nțelege că ne pasă foarte puțin de opinia de care foaia noastră, bună-rea cum este, se bucură în cercurile semitice sau de opinia cu cari aceleași [10] cercuri binevoiesc a-l onora pe redactorul ei. A-l onora repetăm, căci în

momentul în care ne am vedea lăudați de o samă de oameni, chiar respectabili fie ca persoane private [11], am crede c-am încetat de-a fi atât de îndărătnici [12] [203 r] precum suntem și [13] c-am fi făcut vro concesie în scris sau prin grai [14] || teoriilor umanitare și egalitare reprezentate în mod atât de splendid de „Noua presă liberă“, ba chiar [15] și de unele [16] jurnale din nefericire românești[17]. Ceea ce constatăm pur și simplu e [18] că Tipografia națională [19] a stat tot așa de bine la dispoziția onor. comitet de dame ca și oricare altă tipografie creștină din Iași și că acel onor. comitet s-a servit de ca [20] și se va putea servi și de azi înainte[21].

1. deasupra titlului inițial șters: *Tipografia noastră* 2. după *în urma* șters 3. după *Se 'nțelege că ne-am putut aștepta la o întâmpinare dacă * b* șters 4. după *din* și *necreștini* succesiv șterse 5. deasupra lui *creștini* și *după, ro[mâni]* * succesiv șterse 6. după *evreilor* șters 7. *de rit necreștin* supraintercalat 8. repetat din inadvertență deasupra lui *daruri* șters 9. după *ne vor [scoate ochii]* șters 10. *după în* * șters 11. *chiar respectabili fie ca persoane private* supraintercalat 12. deasupra lui *neîmpăcați români* șters 13. după *făr' a o striga aceasta pe toate tonurile, precum o fac alți confrați, cari binevoiesc a-și atribui ca zestre esclusivă naționalismul lor* șters 14. *în scris sau prin grai* deasupra lui *în inimă sau prin vorbe* șters 15. după *și* șters și înainte de *și* supraintercalat 16. transformat din *unii* 17. *jurnale din nefericire românești* deasupra lui *sectari internaționali din România* șters 18. după *făr-o* șters 19. deasupra lui *noastră* șters 20. *de ea* supraintercalat după ștergerea lui *de ea* de la sfârșitul frazei 21. urmează *de ea* șters

♨

„Presa“ va binevoi a recunoaște că în acel articol n-am putut avea în vedere decât adevărul istoric și că e[1] și just și *inofensiv*[2] de-a recunoaște[3] fiecăruia[4] meritele ce le-au avut.

1. după *suntem apoi nu suntem dispuși* succesiv șterse 2. după *inof[ensiv]* șters 3. după *recunoaș[te]* șters 4. după *fiecă[ruia]* șters

♨

O, eufemism! Fericirea nerozilor și scăparea viclenilor, cine te-a inventat a inventat [178r] forma în care se 'mbracă lașitatea omenească, lipsa de convingeri limpezi, felonia.

„Binele public“, [34r] repetând aserțiunea[1] „Românului“ că noi am fi declarat „cumcă în țara aceasta, de la Cerneți până la Focșani și de acolo până la Dorohoi, nu există decât două tabere: albi și roșii“, ne impută că uităm pe liberalii independenți.

Întâmpinarea noastră ar putea fi laconică[2]. N-am făcut nicicând declarația ce ne-o atribuie „Românul“ și „Binele public“, n-am tăgăduit existența *de facto* a nici unuia din grupurile politice, prin urmare tot ce zic ziarele în cestiune în privirea aceasta se aseamănă [3] cu lupta lui Don Quixotte cu morile de vânt, e o polemizare cu creațiuni proprii ale fantaziei lor, cu adversari ce singuri și-i imaginează, singuri combat[4]. Asta ne aduce aminte de Pepelea care, având chef de ceartă și neavând de cine se lega, își scotea căciula, o punea dinainte pe-un genunchi și 'ncepe a o mustra, închipuindu-și că mustră pe cine știe cine[5].

Dacă n-am [35r] avea[6] decât să respingem polemice sterile cari combat idei ce nu noi le-am emis[7] și declarații ce nu noi le-am făcut [8], n-am avea decât să somăm pe confrații noștri ca să dovedească *când* și *unde* am susținut ideile [9] ce ni se atribuie, pentru a face ca discuția să înceteze de la [10] sine, lipsindu-i punctul de controversă, axa împrejurul[11] căreia argumentarea rațională e silită a se învârti[12].

Dar[13], pe lângă aceste substituiri gratuite de idei ce nu se află nicăiri[14] în coloanele foii noastre, mai sunt o sumă de presupuneri, de recriminări tot atât de puțin fundate, a căror esență se rezumă în acuzarea că partidul[15] conservator e reacționar, dorește reintroducerea privilegiilor, înlăturarea Constituției ș.a.m.d.

Pe acest [36r] teren întâlnim o sumă de subtilități, de deosebiri cari se aseamănă cu tăiarea unui fir de păr în două și cu certele între cele două biserici pentru cuvântul *filioque*. Astfel se fac din țânțari armăsari [16], nemaivorbind de variile acuzări cari n-au absolut nici un cuvânt de existență, în care nu e nici un atom de adevăr.

Englejii au recunoscut demult că logomahia prea subtilă asupra principiilor de guvernământ și de organizare e un semn sau de nematuritate sau de decadență politică[17].

1. deasupra lui *vorba* șters 2. inițial *ar putea fi foarte laconică* apoi *ar putea fi de tot laconică* 3. după *asemăna* șters 4. inițial *cu gogorițe pe cari singuri și le imaginează, singuri le combat* 5. inițial *Astfel românul când are chef de ceartă își scoate căciula și o pune pe genunchi și 'ncepe s-o mustre* apoi *Astfel românul când are chef de ceartă și n-are cu cine se certa își scoate căciula și-o pune pe genunchi și 'ncepe a se certa cu ea, imaginându-și „că se ceartă“ că mustră pe cine știe cine — împăratu-roșu din poveste.* 6. inițial *Dacă am avea* 7. inițial *ce noi nu le-am emis* 8. inițial *declarații ce nu le-am făcut* 9. după *noi* șters 10. supraintercalat 11. după *oarecum* șters 12. inițial *argumentația reală cată să se învârtească* 13. după *Ni se pare că punctul „e“ acesta e elucidat. N-am susținut ceea ce ni se atribuie, deci nimeni nu ne poate imputa ceea ce nici am zis nici am făcut* șters 14. inițial *Dar pe lângă aceste insinuări gratuite cari nu sunt cuprinse nicăiri.* 15. inițial *al căror esență e ca parti[dul]* 16. inițial *Din nimicuri de pitici se creează uriași, din țânțar armăsar* 17. după *etnică apoi națională* șters

♨

Legea tocmelelor[207r] trebuie schimbată, trebuiesc create neapărat condițiile bunului trai al țăranilor, căci altfel chiar existența națională a României[1] e amenințată. În loc de-a ne certa pe barba lui Ștefan Vodă am face poate mai bine a ne certa pe aflarea obiceiului pământului din vremea lui, care-i asigura puterea militară formidabilă de care se bucura într-o vreme atât de depărtată îndrăznețul Domn al Moldovei. De aci am afla că munca omului de țară n-a fost nicicând robită, ci rezultatul unei tranzacțiuni în genere avantagioasă pentru el; că, chiar pământurile pe cari le avea în arendă, le-avea din neam în neam, nu pe un răstimp scurt; că beția era pedepsită ca un lucru de rușine și de batjocură, în loc ca[2] esploatarea și lățirea sistematică a[3] acestui viciu prin colportori[4] jidani să fi fost[5] un izvor de venituri; că[6] proprietatea era sfântă, deși nu era decât jus utendi, nu un [7] *jus abutendi*. A trăi cu[8] ideile în vremea Regulamentului Organic, a celei întâi legiuiri, introduse de străini, în țările noastre, și a uita că datoria noastră națională, a tuturor, e de-a ne cotorosi de toate urmele păgâne a unor legiuiri dictate de spiritul despotismului muscalesc [9].

1. după *țării e amenințată* șters 2. după *de-a forma un izvor de veni[t]* șters 3. după *ace[stui]* șters 4. după *jida[ni]* șters 5. inițial *să fie* 6. după *pentru* șters 7. după *jus* șters 8. după *în vremea Regula[mentului]* șters 9. inițial *legiuiri muscălești dictate de spiritului despotismului și de robia tătară.*

♨

Ștefan Micle, chemat anume în Moldova sub Grigore Ghica Vodă [1] pentru a preda științele naturale în Academia Mihăileană, a servit statului de la 27 fevruarie 1856 până la 16 fbre 1879, în total 23 de ani 3 luni 18 zile, precum dovedesc certificatele Curții de Compturi sub Nro 789 din 1869 și N° 4688 din 1879.

Numit [2] la Universitate, el a predat nu numai cursul de fizică pentru care era numit, ci cincisprezece ani [3] și cursul de chemie, acest din urmă gratis, până la înființarea catedrei de chemie, ocupată azi de d. Poni [4].

Legea de împământenire a lui Șt. M. s-a promulgat abia în fevruarie 1868. Pe motivul că numai de la data împământenirii i se poate da pensia, *Comitetul Casei pensionarilor nu a recunoscut văduvei și copiilor nici un drept la pensiune.*

Scrierile lăsate în urmă sunt: Un compendiu complect de fizică, care e o prelucrare a *Fizicei* [5] Müller-Pouillet și un compendiu de chemie.

Arhivele Statului București, *Colecția M. Eminescu*, pachet I, act 10

1. *sub Grigorie Ghica Vodă* supraintercalat 2. după *La* șters 3. supraintercalat 4. *ocupată azi de d. Poni* adăugat ulterior între rânduri 5. după *scrierii* șters

♨

și pe cei ce se-ncercau a intra pe ea[1].

Dar Afganistanul s-a cam învechit — precum e în genere greu de-a vorbi mult timp într-aiurea, chiar când cineva e advocat[2]. O formă mai poetică se pune la dispoziție[3] pentru urmărirea aceleiași porți mari și acea formă[4] este parabola.

Vestita parabolă a proorocului Nută[5] cătră David împăratul, povestirea lui Christos despre fiul risipitor[6] și lucrătorii din via Domnului și altele de asemenea natură n-au putut a nu face victime din naturile[7] simțitoare ale unei depărtate posterități, încât nu mai e îndoială că întrebuințându-se mijloacele Mesiei asupra Mesiei României d-lui I.C. Brătianu, rezultatul

1. urmează, între rânduri, *care duce la ministeriu* 2. inițial *e cineva advocat* 3. *la dispoziție* deasupra lui *la cale* șters 4. *acea formă* deasupra lui *acel mijloc* șters 5.

deasupra lui *Natan* șters 6. deasupra lui *pierdut* șters 7. inițial *n-au putut rămâne fără efect asupra naturilor*

♨

Patruzeci și două de corporații române[1]de bresle productive, de grupe de oameni [254 r] cari aveau[2] o existență onorabilă și asigurată prin munca mânilor lor, formau cortejul domnesc acum [3] treizeci de ani.

Câte din ele or fi dispărut astăzi, câte sunt suplantate[4] prin străini, câte vor fi pe calea unei disparițiuni totale!

1. supraintercalat 2. după *au* șters 3. după *în an[ul]* șters 4. după *reprezentate de către* șters

♨

Nouă ni[206r] se pare că un cap sănătos judecă cu totul altfel.

Cât a costat lucrul[1]? Șase [2] milioane. Cât produce? Nimic. Ceea ce acest lucru, care au costat șase[3] milioane și care nu produce nimic, ar putea produce în mânile mele, a statului, e treaba mea și nu a vânzătorului. Toate drepturile acestea sunt legate în mod indisolubil de linia Cernavodă-Chiustenge.

Cine-o vinde aceasta se 'nțelege că vinde totdeodată[4] drepturile ce le are Compania pe cât timp e proprietară a liniei. Poate Compania, încetând de-a fi proprietară a liniei, să dispuie de portul Constanța? Nu. Poate, nemaifiind proprietară, să esploateze 90 de ani linia? Asemenea nu. Poate, în asemenea condiție, să ia lemne din pădurile statului? Asemenea nu. Toate acestea se țin de linie, sunt drepturi legate de calitatea de concesionar al drumului de fier, nu de persoana cutare ori cutare. Ar fi în adevăr curios ca cineva să cumpere o grădină[5] de veci și după asta să mai aibă a[6] cumpăra îndeosebi dreptul de a sădi sau de-a tăia copaci și dreptul de-a ieși și a intra pe poartă.

1. după *lucrul* șters 2. după *6* șters 3. după *6000* șters 4. după *și accesoriile* apoi *tot ce e atașat* succesiv șterse 5. deasupra lui *casă* șters 6. după *a cumpăra* șters

♨

nu găsim 242r o zicere care să cuprinză pe acest?, ba încă, deși avem în limba noastră vreo vorbă împrumutată de la greci care să aibă în sine pe?, rumânii nu-l citesc decât ca pe t[1] sau, cari voiesc să se pocească, aceia-l citesc ft … Această slovă sau glăsuire? este născută în brațele căldurii și moliciunii Asiei și Africei, unde oamenii vorbesc din gât mai mult și din vârful limbii cei lățite de căldură. De acolo au venit și grecii în[2] Grecia și de-acolo au și adus-o. În tot locul unde oamenii sunt sănătoși și toate organele vorbirii și le au întregi, desăvârșite și sănătoase, acolo acest fel de glăsuire cu 9 nu este socotit decât ca un lefet sau o greșală a naturii; un acest fel de om ce pronunțiază așa trebuie să aibă felurimi de adjective spre batjocură, precum peltic, gângav și altele. Cum poți dumneata să gândești că poate nația noastră să se 'nobileze prin lefeturile și greșalele naturii?

1. după *th* șters 2. deasupra lui *din* șters

♨

Lege modificatoare 390r legii de percepție de la 11 mai 1867 (26 m.* 1868) art. 25 al. 4.

> Dreptul agenților fiscali de-a urmări contribuțiunile datorate statului, împreună, cu zecimile adiționale, încetează la finele anului al 3-lea de la începutul fiecărui exercițiu.

Inalienabilitatea teritoriilor țărănești, abuzuri — lege nouă
Legea tocm[elelor] agricole — „ „ „

♨

S-a orânduit 357r procuror al C[urții] Populeanu să facă o anchetă. D. P[opuleanu] ca caracter care merită încredere; dar ne întrebăm, auzind că d. Kiri [țescu] este menținut în funcțiune, deși minist[rul] s-a convins din cele petrecute că e încă o mișelie a lui: A vrut serios ministr[ul] să facă o cercetare și ***, [sau să-și] cocoloșească și să-și spele favoritul? O să poată să descopere cineva mărginit de mijloacele ce un prefect fără scrupul și fără rușine dispune? Pișca-stânjenul, Pișca-Șerban Vodă. Ce-o să poată să descopere un om cât de onest — prefect fără scrupul și fără rușine.

♨

Deosebirea între [257r] cele două Societăți e așadar esențială. Cea din București urmărește în adevăr emanciparea economică, nu s-a amestecat nicicând în jocul de ambiții din[1] care consistă în mare parte[2] viața politică la noi, s-a păzit chiar de acest teren pe[3] care a lupta e poate o datorie, dar[4] a încetat de-a fi o onoare, și-a[5] mărginit de bunăvoie[6] câmpul ei de activitate[7], abstracție[8] făcând de partide[9], de guverne, de[10] luptele pentru funcții, onoruri și diurne. Clubul din Iași are altă origine și altă menire. Fondat după inițiativa unor cumularzi și vânători de diurne de cari lumea se miră de unde au atâți bani de cheltuit, a fost întrebuințat ca un mijloc viguros în alegeri, „negoț și industrie“ au fost pretextul aparent, inscripția[11] pentru[12] cei naivi, influența electorală — scopul veritabil și unic al activității Clubului. Odată viciat în originea sa, nu ideile sunt lucrul de căpetenie pentru el[13].

1. după *vul[gare] apoi vulgare* șters 2. *în mare parte* supraintercalat 3. după *sing[ur] ** șters 4. după *pentru* șters 5. după *și* șters 6. deasupra lui *ca însăși* șters 7. deasupra lui *luptă* șters 8. după *acel al demolării economice a poporului* șters 9. deasupra lui *partizi* șters 10. după *de persoane și de locuri* șters 11. după *tabla* șters 12. după *pentru* șters 13. *nu ideile sunt lucrul de căpetenie pentru el* șters dar restituit aici

♨

Dar, se va [262r] zice, ce au făcut conservatorii în timpul acesta? Conservatorii? De[1] câte ori un guvern liberal-autoritar sau liberal-roșu încărca țara cu zeci sau cu sute de milioane de datorie nouă, ei căutau s-o plătească din pământ, din iarbă verde. Disconcertați ei înșii de-o mișcare al cărei efect a fost prefacerea poporului românesc într-un popor de aspiranți la funcțiuni, adecă la boierii, cei[2] ce înțelegeau lucrul se luptau ca o barcă împotriva valurilor mării, căci revoluția sociala, departe de-a se fi isprăvit, e și azi în fierbere [3] și nu a va înceta poate [5] decât cu pieirea Românici[6].

1. după *Palialive* șters 2. după *ei în[țelegeau]* șters 3. după *clocote* șters 4. după *dovada articolele „Românului“* șters 5. supraintercalat 6. urmează *căci în revoluția*

socială ce s-apropie străinii numără aproape un milion, grație cosmopolitismului care-a inspirat toate legile noastre organice traduse din alte limbi șters

[Cel] care-și [288r] va mușca mânile c-a făcut o asemenea lege. *El* va fi cel care se va rușina de-o astfel de lege. *El* va fi cel care se va simți umilit că a putut mângâia cu sufletul său astfel de speranțe. *El* va fi cel care-și va recunoaște neputința contra dreptului și contra voinței națiunii. *El* va fi cel care va trebui să mărturisească imposibilitatea de-a planta pe democraticul pământ românesc sistemele împrumutate de la vechiele state feudale ca Germania. *El* va fi cel care-n fine va pierde din aceste cauze orice prestigiu, orice autoritate și *cea mai de pe urmă rămășiță de considerațiune în țară El* va fi.

Noul Bizanț [376r] s-a cretinizat moralicește și intelectual sub domnia turcului și trebuia să se *cretinizeze.* Grecul, popor negustoresc de țărm de mare, nu muncește și nu știe a munci. El trăiește din tranzacții — umilit cu turcul, obraznic cu creștinul supus.

Maiorescu [12v]
Caracteristica lui Anghel [:]
E instr[uit]
E gentil (Ramshorn)
E nobil
E d-ai noștri
Cine vorbește
Dimancea
Epurescu
Guluță Effendi

♨

Cons[iliul] comunal
Cariagdi
Anton Mavrus
Dr. Sergiu
Gr. Serurie
Nae Manolescu Porumbaru
Marin Christu[1]
Triandafil
Toroc Mișu
Stancu Bechianu
V. Hernea
P. Buescu
(Lahovari)
Cam[era] de Comerț
Socec
Preș. Cost. Atanasiu-Cugler
Nae Ionid băcanul
Cons[iliul] județean
Voreas
Aurelian președ[inte]
Alexandrescu

1. urma pană, Buescu șters pentru a fi reluat mai jos

♨

Ce spune [315r] în toate discursurile d-lui? Să mă lovească pe mine.
Dictatura.
A doua zi după lovitura de stat Cuza a 'ntâlnit pe M.K. — *pied de nez* (sfârlează) — lovitura de stat este a lui Cuza. Ca să facă fapte mari.
Toată lumea a fost cu dumnealui.
Da drepturi națiunii întregi.
Voiește [315v] să 'mpingă * lucrurile și să facă dictatură în favoarea mea. Lovitura de stat — pentru a da puterea altuia.

♨

Condițiunile cele [313r] mai proprii unei națiuni în cutare situațiune.

Oameni cari nu citesc nici o carte, nici un jurnal.

Lahovari, mult talent, cu multă instrucțiune.

Cari sunt tradițiunile d-lui Lahovari? Sunt tradițiuni românești? Nepotul caimacamului de la Craiova din timpul Zaverei nu știe românește, vorbește rău românește. Când vorbește Lahovari

rom[ânește]*** ***

când nici [313v] nu știe rom[ânește].

De convenție numai[1].

Un regim foarte liberal și poziție parlamentară.

Dionisie *Fotino.*

Epoca apelpisiților.

Zavera. Caimacam la Craiova.

De la acești d-ni nu pot s' aștept un program, numai d. Cogălniceanu putea să facă un program de guvernare, are cunoștințele cerute.

1. inițial *Convenție numai*

♨

Prințul Dim. Ghica, [313r] un interes mare național în joc, o impresie tristă, nu amară, principiuri, nu program.

Care este programul?

O repetițiune din ceea ce a zis la Iași. A dezvoltat un program? Nu este un om politic Un advocat foarte distins.

Om politic [este cel] care studiază toate condițiunile unei societăți și-și face un program al său.

La care instituție numele său e lipit *, fie socială, politică sau economică? Omul politic e cel care are idei.

Să cunoști Codul.

Ca să fii om de stat nu e destul să știi Codu.

1. după *V,* adăugat ulterior.

♨

Pricepem durerile 208r ce-i pricinuiesc „Românului“ adunările[1] de la Iași, deși nu înțelegem acuzările ce le ridică în contra persoanelor cari au luat parte la acele adunări, nici în contra rezervelor ce le-au ridicat de față cu diletantismul administrativ al d-lui C.A. Rosetti. Deja faptul că în Țara Românească protestațiile n-au fost atât de energice ca în Moldova trebuia să convingă pe confrații noștri că altele sunt raporturile aci, altele dincolo și că nu se pot regula din topor și după un singur calup. Proprietarii zic cu drept cuvânt că nu li se poate contesta lor, purtătorii ideilor de eliberare a poporului, voința de-a face totul pentru îmbunătățirea sorții țăranului, dar pentru îmbunătățirea, nu pentru demagogizarea lui. Nu vom releva toate câte s-au zis în acea adunare, căci multe sunt fără temei, multe eronate. O dovadă despre relele rezultate ale legii tocmelelor este sărăcirea țăranului din Moldova și, ca o urmare neapărată, ce se putea prevedea cu siguranță matematică, sărăcirea constantă a proprietarilor tocmai a celor mari și înrădăcinați și ridicarea în locu-le a altor elemente nouă, cari sunt departe de-a avea calitățile celor vechi.

1. inițial *Pricepem durerile „Rom[ânului]“ ce-i pricinuiește [adunările]*

♨

24 r Ce bine se așezase firma [1] Zevzecopulos și Pehlivanidis pe aristocratizare! Luase aere de duci, de conți, de baroni. Chelnerii din Viena nu mai știau [2] ce titluri pompoase să le dea văzându-i încărcați cu fel de fel obiecte [3] de tinichegerie.

Când [4], înainte vreme, vrun biet boier bătrân se 'nvrednicise și el, din sărăcia și din nevoile lui, să vază față împărătească și i se atârna cu voie, fără voie [5] vro decorație, patriotul de proaspătă memorie striga numaidecât „a vundut-o țerișoara“, ca și când de țărișoara lui era vorba, el care n-avea țara nici de-o palmă de loc sub soare.

Dacă le-ai spune-o [6] azi aceasta se supără precum [7] dacă-i spui chelului vro poveste [8] despre de ponosul[9] chelbei, îți găsești beleaua cu el[10].

Ba zău [11] ce sănătoși și întregi erau strămoșii[12]! După dreptul[13] nostru vechi „om vrednic[14] de râs, om de ocară“ nu putea fi nici popă, nici ostaș, nici funcționar. Suntem siguri de ex. că după legile noastre vechi nu s-ar fi găsit episcop care să popească 25r mutrele de maimuțe și de caricaturi ale

faimoșilor noștri patrioți actuali[15], || nici domn care să-i învrednicească cu vro slujbă.

De-a mirarea lucru este în adevăr cum s-a putut ca asemenea stârpituri, fizic imposibile, intelectual stupide, moralicește putrede, să ajungă a stăpâni în țara românească. Cu toate acestea cazul nu este unic în istoric. Precum au fost [16] împărați cari au murit de phtheiriasis (boala pediculară) [17] tot așa mari formațiuni istorice pier prin paraziți. Astfel vedem că în împărăția uriașă, clădită într-o scurtă viață de om, albanezului[18] Alexandru cel Mare i se substituie grecii, ș-o duc în continuă mizerie, până ce le pune capăt spada romană. În [19] împărăția răsăritului[20] ridicată de romani se substituie grecii și împărăția cade prin săcătuire[21] morală și intelectuală. În[22] împărăția turcească [23] chiar pătrund[24] fanarioții în regiunile determinante ale statului și-l aduc[25] la deplina risipă.

Rasele [26] îmbătrânite au venin cadaveric în ele, sunt corozive, descompuitoare. [26r] Ele nu cred în nimic, și credința e ceva care zidește[27]; || ele n-au nimic sfânt și numai lucruri sfinte creează [28] idealuri și 'mboldesc pe oameni să se-ncumete a lupta pentru ele. La rasele vechi câștigul de bani și [29] plăcerile materiale [30] sunt singura țintă. Dar patrie, dar naționalitate, dar religie, dar binele public sunt cel mult pretexte ce se invoacă pentru a amăgi mulțimea. Ele sunt minciuni oficiale, nimic mai mult. De aceea-i vom și vedea pe fanarioții[31] noștri luând de zece ori pe zi patria în gură, pentru a o vinde de zece ori.

Părerea cronicarului Ion Neculce că toate relele țării acesteia de la greci se trag e adevărată azi pentru copiii acelor oameni, precum era adevărată în vremea cronicarului. Basarabia de [32] la Hotin pân-la mare a vândut-o un grec pentru bani; Bucovina a vândut-o un grec, dragomanul Moldovei, împreună cu capul Domnului ei; dinastia Țării Românești au fost răsturnată de greci; averea bisericii [33] a fost escamotată timp de sute de ani de greci, în fine demagogia cea mai rea e introdusă în țară de-un grec, C.A. Rosetti. E peste putință a deschide o filă a istoriei noastre făr-a [34] găsi la orice mârșăvie, la orice trădare de țară, la orice dezbinare pe greci.

[27r] Fatala dezbinare între Matei Basarab și Vasile Lupul, care, dacă n-ar fi existat, țările noastre ar fi azi la înălțimea Franței sau a Germaniei, acea dezbinare se datorește grecilor. A se mai îndoi cineva de acest adevăr

elementar al istoriei noastre trecute și actuale ar fi absurd. Evidența nu are nevoie de dovezi.

[28r] Ce sunt acești oameni? Cum au fost cu putință să se 'ncuibe în poporul nostru?

În adevăr există un caz în statele Africei de nord care seamănă mult cu al nostru. În [35] Tunis bunăoară s-a interpus între bei, arab de origine, și poporul, asemenea arab, o pătură de sirieni, jidani și greci trecuți la mohamedanism, care esploatează poporul fără de milă. Identitatea credinței religioase i-a făcut pe bieții oameni a nu vedea că ei sunt în realitate stăpâniți de străini. Acești străini se cheamă mameluci [36]. Veniți în Tunis în calitate de sclavi, ei s-au emancipat cu vremea și formează clasa dominantă. Tot astfel vedem în secolul al XVII-lea pe acești oameni venind în țările noastre în calitate de slugi, fie boierești, fie domnești, și întrepunându-se mai târziu [37], prin calitățile lor rele, prin lingușire, slugărnicie, prin minciună și calomnie, între clasele stăpânitoare și [29 r] cele stăpânite, furând și pe unele și pe altele, substituindu-se || apoi, în timpul fanarioților, adevăraților fii ai țării.

Fără îndoială au existat naturi mai tinere și mai fericite cari s-au asimilat pe deplin solului și rasei, au contractat [38] acel caracter franc, leal, bărbătesc care distingea vechea și viteaza noastră boierime, dar suntem înclinați a crede că aceștia nu erau adevărați greci, ci albaneji sau alt soi de oameni. Astfel Ghiculeștii sunt albaneji, Vasile Lupu, deși zicea „cine pre greci cheamă pre mine cheamă“, era asemenea albanez; c-un cuvânt oameni din rase mai tinere.

Îndealtmintrelea decadența morală și fizică a raselor bătrâne, fie de animale, fie de oameni, e un punct dovedit de știință. Bătrânețea [39] unei rase datează de la punctul culminant al înălțării ei. După imperiu romanii încep a cădea și merg căzând; după epoca lui Pericle — grecii. Culmea odată ajunsă, ea nu se va ajunge încă o dată; decadența și moartea e soarta tuturor creaturelor naturii. De-aceea se zice „Fericite popoarele cari n-au istorie“ [40]. Dar răul cel mare este că urmașii acestor popoare înveninează dezvoltarea altor națiuni. Cât venin nu varsă evreii în Germania, în Austria, în Ungaria; cum [30r] întărâtă ei [41] o clasă contra celeilalte, || un popor contra celuilalt? Cât venin, câtă ură n-a băgat între clasele poporului nostru un singur grec, d. C.A. Rosetti? Tot astfel [î]i descrie Matei Basarab și Radu Vodă (Leon) la noi. Unde aflau relații străvechi, bazate pe absoluta bună credință reciprocă,

își băgau coada de capră ca dracu. Relațiile între Domn și boieri, între boieri și popor, totul se 'nvenina din momentul în care ei [42] s-amestecau în ele, ca virusul.

Dar, ni s-a făcut de mult observația, ne putem lipsi de concursul acestor oameni, de ceea ce numește „Românul“ puterile vii ale națiunii?

Nu numai că ne putem lipsi, dar acest concurs este absolut stricăcios.

Ei sunt incapabili de muncă fizică și intelectuală, deci incapabili de-a produce valori adevărate. Aci în țară [î]i vedem îmblând după slujbe, după mijlociri, după antreprize, spre a le da în subantrepriză adevăratului producător, c-un cuvânt samsarlâcul în mare și în mic, chiar și cel de fete, în vremea rușilor a fost treaba multora din acești patrioți.

[31r] Nici discuție nu e cu putință cu ei.

Interesul lor în discuție nu este a compara în liniște argumentul propriu cu acela al adversarului. Nu! El vrea să s-arate mai cu cap, asta-i totul. De acolo mii de sofisme, întortocheri, răsuciri de cuvinte. Chiar adevărul este un obiect de speculă, un pretext pentru a-și pune în evidență mutra, și cu toate acestea are ceva „sfânt și generos“ în el[43]. De-aceea în ochii lor [44] nu e cuminte cel capabil a spune sau a pricepe un adevăr, ci cel „pișicher“, cel ipocrit, cel fals.

Incapabili de muncă fizică, deci leneși, incapabili de adevăr, deci pân-în măduva oaselor vicleni și mincinoși, își poate închipui cineva în ce stare trebuie să ajungă o țară stăpânită de ei. O stare nemaipomenită, unică în Europa toată, esceptând poate părți din Turcia. Poporul de la sate n-are literalmente ce mânca. Într-un sat de 500 de suflete nu se află o oca de lapte. Miile de populațiune orășenească ți-e de mirare de unde trăiesc. Dar mortalitatea acestor din urmă și este înspăimântătoare. În acelaș timp, străini || [32 r] trăiți sub alte regimuri mai [puțin] omenoase și imigrați de sub ele se 'nmulțesc și sunt în punctul de-a intra în dominațiunea reală a țării.

D. A.V. Millo, în cartea sa *Țăranul*, arată prin ce manopere diabolice, financiare și administrative, țăranul nostru a fost adus la sapă de lemn. Statul [î]i ia, [î]i tot ia sub mii de forme mult mai mult decât este ori [45] poate fi în stare se producă, astfel încât un țăran cu doi boi sau un pălmaș, muncind 12-14 ore pe zi, o duce cu toate astea din deficit în deficit. Sistematic s-au introdus corupția demagogică și în vetrele lor, liniștite odinioară. Azi și ei se despart în partizi, și între ei sunt gonitori de funcții, toată boala socială, mărginită odată la grecoteii din orașe, s-au infiltrat azi și

în țăran. Epureanu, ca [46] să afle izvorul acestei corupții, pusese pe un funcționar să culeagă toate legile și regulamentele impuse comunelor noastre rurale, a căror locuitori, bineînțeles, nu știu scrie și citi. || 33 r Ei bine, volumul de maculatură legislativă formează câteva mii de pagine. Astfel nimic fix, nimic sigur, nimic determinat. Fără legi, fără regulamente, cu obiceiul pământului, cu acel *jus olachale* necodificat niciodată au dus-o poporul nostru sute de ani și era un popor sănătos, cu bucurie de muncă, deștept, generos.

Azi, cu progresul și civilizația a d-lor Pherekydis, Caligari, Carada, Giani, C.A. Rosetti, este poporul cel mai esploatat, cel mai nedreptățit, cel mai nefericit din Europa.

Și să nu se uite că toate istoriile astea netrebnice costă bani, costă sute de milioane. Cu sute de milioane hrănim paraziții cari istovesc și usucă toate puterile de viață acestui [47] popor, cu sute de milioane se plătește mizeria și înstrăinarea pe zi ce merge a țării.

Dar ce le pasă lor? Ce le pasă acestor venetici cum merge țara dacă specula merge bine!

1. Inițial *Ce bine se așezaseră d-nii* 2. deasupra lui *știu* șters 3. după *de tinichigerie* șters 4. după semnul de alineat 5. *cu voie fără voie* deasupra lui *vrând nevrând* apoi *vrând nevrând* succesiv șterse 6. *Dacă le-ai spune-o* inițial șters apoi restituit cu o linie întreruptă; fraza este marcată cu un semn de alineat 7. inițial *Dacă le-ai spune-o azi aceasta se supără, capra. Cât de râioasă, coada tot sus o ține și* 8. după *istorie* șters 9. deasupra lui *darul* șters 10. *îți găsești beleaua cu el* deasupra lui *ai găsit pe dracul* apoi *ți-ai găsit beleaua* succesiv șterse 11. *Ba zău* deasupra lui *Zău* șters 12. urmează *noștri* șters 13. după *le[gile] noastre vechi* șters 14. după *de [râs]* șters 15. inițial *pe un personaj atât de ridicol și atât de* apoi *mutrele de maimuță și de cretini gușați;* după *actuali* urmează *foști simigii și covrigari* șters 16. deasupra lui *sunt* șters 17. *au murit de phtheiriasis (boala pediculară)* deasupra lui *mor de boala păduchilor* șters 18. după *de albanez* șters 19. după *Astfel* șters 20. după *răsărit* șters 21. deasupra lui *înavuțire* șters 22. după *Astfel* șters 23. după *tur[cească]* șters 24. deasupra lui *pătrund* șters 25. *în regiunile determinante ale statului și-l aduc* deasupra lui *cu influența și-o aduc* șters 26. după *Rasele* șters 27. pe pag. 25 v., în dreapta jos: *castroane, matroane patroane, cupoane 28. după sau crezute sfinte* șters 29. după *e unica țintă* șters 30. deasupra lui *rafinate* șters 31. după *grecoteii* șters 32. după *a vândut-o ruși[lor]* șters 33. după *publică* șters 34. după *pentru* * șters 35. după *Acolo* șters 36. după *acolo* șters 37. după *între popor și clasele dominante* șters 38. după *căpăta[t]* șters 39. după *iar bătrâ[nețea]* șters 40. urmează *fericite acele car[i]* șters 41. supraintercalat 42. după *intra acest virus în ele* șters 43. urmează *căci el*

însemnează mântuirea neamului omenesc șters 44. *în ochii lor* deasupra lui *la ei* șters 45. deasupra lui *decât* șters 46. după *pusese* șters 47. după *acel[ui]* șters

♨

[357r] În articolul nostru se [1] strecurase ideea că în intențiunea unora din fondatori[i] Băncii din București [2] era menită să negociez [3] cu răscumpărarea drumurilor de fier. Această idee se răspândise prin împrejurarea [4] că banca [5] s-a creat în momentul în care guvernul conservator negocia răscumpărarea unei părți din căile ferate ale Societății acționarilor și că ea a lichidat îndată ce proiectul de răscumpărare a fost respins. Am [6] rectificat [7] deja această aserțiune și ne grăbim a da și mai mult temei retractării noastre, publicând următoarea scrisoare.

1. după *în care* șters 2. *Băncii din București* supraintercalat 3. *să negocieze* deasupra lui *a specula* șters 4. inițial *idee care repauza pe împrejurarea* apoi *Această idee se fonda pe împrejurarea* 5. după *această bancă* șters 6. după *Prin* șters 7. după *rect[ificat]* șters

CREDITUL MOBILIAR (1) [78r]

Proiectându-se înființarea unei bănci în companie[1] numită Credit Mobiliar avem[2] în România spectacolul comic de-a vedea foile invocând când naționalitatea, când patria, când libertatea, pentru a recomanda[3] publicului întreprinderea aceasta[4].

Între fondatorii acestei bănci întâmpinăm în adevăr o sumă de nume cunoscute, începând cu inevitabilul prinț Dumitru Ghica și sfârșind[5] cu onor. redactor al „Românului“ pe care ne-am obicinuit[6] a-l vedea participând la toate afacerile de-o lucrativitate [7] oarecare.

Publicul văzând pe de o parte o companie de nume atât de cunoscute, pe de alta zgomotul produs prin ziare, înclină a crede că e vorba de-un institut de aceeași utilitate ca Banca Națională sau Creditul Funciar bunăoară[8], pe când în realitate bancheri străini, cu alaiul de nume românești menite a-i populariza, vor să negușeze pe picior mare la bursa viitoare din București înființând ceea || ce se numește o *Haute banque par compagnie* [79r].

Așadar, ca să punem odată capăt acestei inclarități și vârtejului de speranțe[9], vom spune că există două soiuri de operații de bancă: operații de comerț și operații de *speculă.*

Operațiile de comerț pe cari le face orice bancher din piață și Banca Națională asemenea sunt: primirea în depozit de capitale de la particulari și plasarea lor în titluri clasate c-un venit sigur; virimente, adică trecerea unei sume de la creditul unui client[10] la creditul altui client[11]; scontare de bilete la ordin și de polițe; încasarea [12] sau plata polițelor din locuri depărtate[13]; arbitrajul, adecă cumpărătura polițelor de pe piețele unde au[14] cursul mic[15], pentru a plăti cu ele datoriile pieței proprii; conturi curente, adecă înregistrarea tuturor fondurilor primite de la un negustor precum și a cheltuielelor făcute în numele lui ș.a.

Pentru oricine e evident[16] că bancherul comercial e un om de încredere ce [17] trebuie să-și fi cunoscând clienții și clienții pe el[18], și că afacerile sunt în cea mai mare parte pe deplin sigure.

Banca Națională în fine, cu tot numele specios, nu e decât o bancă comercială care [80r] unește cu operațiile ordinare pe acea de emisiune a unor bilete plătibile *a vista* și la purtător. Ea nu[19] dă credit decât la puține case, pe polițe cu mai multe semnături de-o incontestabilă solvabilitate și trase asupra unor afaceri *deja consumate.*

La Creditul[20] Fonciar baza creditului acordat e un imobil[21] ipotecat, garantat prin solidaritatea tuturor proprietarilor; la bancă baza creditului acordat e averea existentă[22] a negustorului, plus afacerea consumată deja, de ex. o vânzare[23] de grâu, plus indosarea mai[24] multor semnături solvabile[25]. Valoarea[26] intrinsecă, reală a titlurilor e cunoscută[27], venitul lor e sigur — titlurile se[28] numesc clasate; prețul lor, afară de neînsemnate oscilațiuni, se regulează prin *venitul ce ele produc.* Atât institutele de credit ipotecar cât și[29] cele de credit comercial au deci[30] o bază materială cu desăvârșire solidă.

La un credit mobiliar lucrul nu este astfel[31]; cel puțin n-a fost nicăiri după cât vedem din istoria creditului mobiliar din Franța, din Scoția și din alte părți.

Vom încerca să dăm o schiță istorică a celui dendâi institut de soiul acesta, stabilit [81 r] în Franța prin decretul de la 18 noiemvrie 1852 cu numele de Société Générale du Crédit Mobilier, fondată c-un capital de 60 milioane și având la nevoie facultatea de-a emite obligațiuni de 600 milioane. Fondată de frații Pereire, nume ce-l aflăm și între fondatorii actualei societăți[32], ea a fost prototipul celorlalte, cărora impulsul agiotajului le-a dat naștere în Spania, Germania, Austria și Elveția. Iată, operațiile ce le făcea conform statutelor.

1) Subscripțiune și cumpărare de titluri ale statului — va să zică emisiune de titluri — precum și de acții și obligațiuni ale diferitelor întreprinderi industriale sau de credit ale societăților anonime de căi ferate, canaluri, mine și alte lucrări publice cari (sau există) sau *se vor fonda în viitor*[33].

Să analizăm această [34] operație. [82r]

Statul escrie un împrumut. Creditul[36] Mobiliar se 'nsărcinează să i-l plaseze. Institutul are destule mijloace ca să producă o mișcare artificială la bursă; pune douăzeci de agenți cari să caute a cumpăra titlul și numai patru cari să-l vânză. Capitalistul e răpit de[36] acest vârtej artificial; el nu înțelege

că aceeași bancă cumpără și vinde totodată. [37] Și, după ce titlurile sunt plasate c-un câștig mare, e cu totul indiferent pentru bancă dacă ele sunt bune sau rele, productive sau improductive.

Se aude că în [38] munții Buzăului s-ar afla[39] aur. Se formează o societate anonimă pe acțiuni pentru esploatarea minei [40] și Creditul Mobiliar se 'nsărcinează să le plaseze. Creditul produce *hausse* la bursă, le vinde bine și acum rămâne ca acționarul cel din urmă să vază dacă există sau nu [41] aur la Buzău[42]. Poate să nu fi existând deloc [43].

Să se țină bine minte. Creditul Mobiliar se ocupă nu cu întreprinderi[44] cari există, ci cu cele ce se vor fonda de acum înainte, a [45] căror productivitate e cu totul necunoscută [83r] și speculează[48] pe speranța acestei productivități. Dacă se 'ntâmplă însă să cumpere || titluri a unor întreprinderi existente, preocupațiunea Creditului nu va fi deloc valoarea intrinsecă a titlurilor[47]. Din contra, acțiuni[48] industriale vechi, clasate, a căror valoare e cunoscută, nu dau loc la operații de bursă. Cu cât titlul e mai sigur cu atât speculația se depărtează de el, îl[49] părăsește pentru acțiile unei întreprinderi nouă, pe [50] nesiguranța valorii cărora[51] se câștigă mai mult. Creditul Mobiliar urmează deci regula pe care o[52] urmează orice om[53] ce are bani disponibili și vrea să opereze cu ei *par comptant*. Alege o hârtie *discreditată*, pentru ca mai târziu, când se suie cursul, s-o vânză. Deci Creditul Mobiliar poate cumpăra titluri rele, improductive, cu prețuri scăzute, să producă [54] în mod artificial o *hausse* la bursă, să le desfacă[55] pe prețuri urcate și să-și spele mânile în apa nevinovăției ca Pilat din Pont.

Afară de asta creditul era îndreptățit de a mai face următoarele operații:

2)[84r] Emisiunea de obligațiuni proprii pentru o sumă egală cu cea plasată în subscripțiuni și cumpărări.

3) Vânzarea sau amanetarea tuturor efectelor[56], acțiunilor și obligațiunilor câștigate și schimbarea lor pe alte hârtii de valoare;

4) Propunerea, cesiunea și executarea de *împrumuturi și întreprinderi de lucrări publice de tot soiul;*

5) Împrumuturi Lombard pe amanet de acții sau obligațiuni, credit contocurent;

6) Primirea de depozite în contocurent;

7) Incasso în contul societăților mai sus numite, plata cupoanelor lor de dobânzi și dividende și alte mandate;

8) Instituirea unei case de depuneri pentru toate titlurile acestor întreprinderi[57]. Alte afaceri erau oprite, și anume banca nu putea face specule pe[58] timp la bursa sau specula pe premii[59].

[85r] Dar[60] afaceri de report [î]i [61] erau permise deși acestea constituie[62] o speculă de bursă[63] cari[64] forma o însemnată parte a tranzacțiunilor creditului mobiliar.

[86r] Așadar[65] afacerile Creditului Mobiliar sunt operații de *haute-finance* și … de speculă de[66] bursă[a].

[87r] În [67] anul întâi Creditul Mobiliar Francez[68] n-a făcut decât afaceri pe cari le fac toate casele mari de bancă. În acel an[69]a dat din asemenea afaceri un venit net de 7.582.722.

În anul al doilea[70] a *creat* trei întreprinderi: Société des Immeubles de la rue de Rivoli, Société Maritime, Société de Chemins de Fer Autrichiens. Beneficiile treceau peste zece milioane.

În anul al treilea[71] societatea era în apogeul ei; întreprinderi varii i-au adus un beneficiu de 31.870.776 fr.

Dar chiar în acel an dările de seamă ale[72] societății *începură a deveni obscure și mai [88r] puțin || amănunțite.*

La 1860 se declară o pagubă de 7.933.136 fr.; iar la 1867 fondatorii societății, cari o administraseră în mod dictatorial, se retraseră. În adunarea acționarilor de la 30 noiemvrie 1867 succesorii lor mărturisiră că pagubele se ridicau la… 47.542.000 franci. Societatea a trebuit să lichideze.

Ce s-a găsit în bilanț?

Că societatea Creditului Mobiliar era creditoare Companiei Imobiliare pentru 80 de milioane și că aceasta din urmă, încărcată de maidane și case ce nu le putea nici vinde, nici închiria, nu era în stare a plăti nimic.

> *Totodată cată să recunoaștem, zice Courcelle-Seneuil în Traite des operations de banque, că răul ar fi [89r] fost și mai mare dacă s-ar fi emis pentru 600 milioane sau || pentru un miliard două sute de milioane, obligațiuni de-ale societății, precum ne puteam teme câțiva ani (lucru pe care l-a refuzat guvernul) sau dacă societatea ar fi parvenit a pune în serviciul său o bancă de circulație. S-ar fi ajuns la o catastrofă cel puțin egală cu aceea a lui Law.*

Iată dar ce este Creditul Mobiliar. O încercare de-a monopoliza toate întreprinderile din țară, împrumuturi[73], construcții[74], lucrări[75] publice, fie

ele oricât de hazardate. Odată titlurile desfăcute prin manipulații de bursă, treaba acționarilor dacă ele produc ceva sau nu.

Din [76] parte-ne se 'nțelege că nu putem opri pe nimenea de [77] a-și întrebuința capitalul [90r] cum poftește. Dar orice capital nu se poate întrebuința decât în anume moduri[78]: sau în esploatare, servind a plăti pentru muncă, sau plasat în împrumuturi ipotecare, sau în negoț, ajutând schimbul de mărfuri, sau în fine … în speculă. Pentru milionari, pentru Rothschild[79] și Pereire, specula e cea mai rentabilă pentru că ei o *domineazã*[80]; pentru capitalistul mic este[81] de recomandat plasarea în[82] titlurile unor întreprinderi nu viitoare, ci deja existente, al căror produs e știut[83], al căror venit e sigur[84].

Așadar liber e oricine de-a specula[85] capitalul său; legile o permit. Dar sigur este că prin speculă averea tuturor nu câștigă nimic. Ea câștigă prin producție, prin negoț, nu prin joc de bursă.

Precum zece oameni muncesc[86] împrejurul unei mese de joc de cărți ziua și noaptea, [91r] fără ca suta de galbeni ce-o au toți împreună să se 'nmulțească sau să scază, ci trece numai din mâna celui naiv în mâna celui abil — o deplasare a aceleiași averi — așa e și aci[87]. Milionarul abil care domineazã bursa și mișcările ei, care, când vinde acții de Panama produce *hausse* iar când cumpără[88] acții sigure ale Băncii[89] Naționale, produce *baisse,* va încasa diferențele de la publicul întreg, ba va [90] atrage din ce în ce mai multe capitaluri din provincie, detrăgându-le agriculturii, comerțului solid și întreprinderilor solide și aruncându-le în vârejul unor întreprinderi nouă, cu viitor necunoscut și c-o producțiune nulă poate.

Ceea ce-am dori însă e[91] ca presa să nu facă dintr-un institut a cărui esență e *specula,* producerea de *hausse* și *baisse* la bursă, fără privire la valoarea intrinsecă a titlurilor speculate, un institut național menit a ridica comerțul, industria și agricultura.

Nu voim deloc să discredităm societatea. Nu-i cunoaștem încă statutele, nu știm [92r] ce anume operații va face. Poate[92] chiar că ce[e]a ce este a se fonda la noi să fi având cu totul caracterul unei bănci comerciale. Ceea ce constatăm însă este că societățile câte s-au format sub acest titlu pân' acum au fost societăți de acționari, al căror capital au fost în esență întrebuințat la specule de bursă asupra unor titluri neclasate încă, bazate pe întreprinderi viitoare, c-un produs incert; titluri al căror preț de bursă se regulează[93], *nu*

prin venitul ce produc, ci pe speranța unui venit, sau și mai rău, pe speranța că ele se vor urca pân-la *ultimo,* indiferent dacă valoarea lor intrinsecă reprezintă ceva sau nu.

Facultatea pe care o bancă ca aceasta, *haute banque,* o are întru[94] a urca un[95] titlu, oricât de lipsit de valoare intrinsecă, până ce-l vinde, și a scădea un titlu oricât de solid, până ce-l || cumpără; facultatea de-a urca cursurile tuturor efectelor ei de portofoliu când [93r] face bilanțul, pentru a împărți dividende fictive, luate din capitalul primitiv; în fine puterea de a detrage capitalul celor lesne crezători[96] din întreprinderi productive și [97] a-l abate la întreprinderi hazardate, toate acestea nu ne permit să ne felicităm tocmai mult de înființarea ei[98]. Dar, pentru a nu prejudeca, mărturisim că din cele scrise pân' acum nu putem decât presupune statutele ei[99]. Dacă operațiile indicate în ele vor fi identice sau analoge cu cele din[100] statutele Societății Generale de Credit Mobiliar din Franța, nu va mai fi îndoială că noua bancă [101] e prematură pentru țara noastră și de un folos foarte discutabil[102] chiar pentru țările acelea în cari practica și uzanțele creditului[103] sunt mai cunoscute decât la noi.

[a] Max Wirth, *Bankwesen,* pag. 546 et sq.

1. *Proiectându-se înființarea unei bănci în companie* deasupra lui *Cu ocazia proiectului de a se înființa o bancă de speculațiune* șters 2. deasupra lui *vom avea* șters 3. după *o* șters 4. *întreprinderea aceasta* supraintercalat 5. după *sfârșind* șters 6. *ne-am obicinuit* deasupra lui *vom fi condamnați* șters 7. deasupra lui *lucrativitate* șters 8. până aici fraza suna astfel: *Publicul naiv văzând pe de o parte o companie de atât de cunoscute nume, pe de alta zgomotul produs prin ziare, înclină a crede că cine știe ce lucru mare se va produce, cine știe ce izvor de progrese și de muncă se ascunde sub numele de Credit Mobiliar* 9. *inclarități și vârtejului de speranțe* deasupra lui *blagomanii în vânt* șters 10. deasupra lui *depozitar* șters 11. deasupra lui *depozitar* șters 12. deasupra lui *plasarea* șters 13. urmează *de piața creditorului* șters 14. după *ele* șters 15. după *mai* șters 16. după *evi[dent]* șters 17. *comercial e un om de încredere ce* supraintercalat 18. deasupra lui *bancher* șters 19. după *Banca Națională în fine* șters 20. după *creditul* șters 21. după *bun* șters 22. după *esis[tentă]* șters 23. corectat *din vânzarea* 24. după semnul? 25. *semnături solvabile* deasupra lui *negustori* șters 26. după semnul X 27. *e cunoscută* supraintercalat 28. după *sunt* șters 29. după *și* șters 30. supraintercalat 31. după *deloc* șters 32. *actualei societăți* deasupra lui *actuali* șters 33. tot acest alineat este barat cu două linii roșii, semn obișnuit pentru a indica culegerea cu alt corp a citatului 34. după *acest* șters 35. după *Banca se* șters 26. deasupra lui *în* șters 37. *segment* supraintercalat 38. după *la Buzău* șters 39. *s-ar afla*

inițial de 40 pentru esploatarea minei supraintercalat 41. *sau nu* supraintercalat 42. urmează supraintercalarea *sau nu* șters 43. inițial *Poate că nu e de loc* 44. deasupra lui *lucruri* șters 45. deasupra lui *al* șters 46. în T: *necunoscută. Speculează* 47. în T: *a lor* 48. după *titluri cu totul sigure* șters 49. în T: *1 50. după din* șters 51. inițial *pe nesiguranța valorii căruia* 52. după *are* șters 53. după *speculant* șters 54. în T: *poate să producă* 55. după *facă* șters 56. *vânzarea sau amanetarea tuturor efectelor* supraintercalat 57. până aici pagina este barată cu doua linii roșii, cf. nota 33 58. *specule pe* deasupra lui *a face pe* șters 59. *specula pe premii* deasupra lui *să cumpere premii* șters 60. după *Afaceri de report cari formau o mare parte a tranzacțiunilor Creditului mobiliar erau permise* șters 61. după *nu* * șters 62. *deși aceste constituie* deasupra lui *Însă reportul* e șters 63. după *un joc* șters 64. după *Cumpără cineva de ex. un efect al statului pe timp și la termen trebuie să-l ia în primire și să-l plătească* șters 65. pag. 86 urma întâi după 84, iar 85 a fost intercalată ulterior, cum dovedește și numerotarea autografă 66. deasupra *lui la* șters 67. după *Cea dendâi societate de soiul acesta care-a existat în Franța a fost stabilită prin decretul de 18 noiemvrie 1852 cu numele Société Générale du Crédit Mobilier fondată c-un capital de 60 milioane și cu facultatea de a emite obligațiuni de 600 milioane* șters 68. *Creditul mobiliar francez* supraintercalat 69. *acel an* deasupra lui *anul întâi* șters 70. în T: *În al doilea an* 71. deasupra lui *treilea* șters 72. după *de* șters 73. după *fie* șters 74. după *fie* șters 75. după *fie* șters 76. după *Dacă Creditul mobiliar ar fi, ca antiteză <a celui> cu cel ipotecat și comercial, o societate de împrumut pe bunuri mobile, precum obiecte prețioase, efecte publice etc. n-ar avea nevoie de un titlu atât de pompos. Un munte de pietate, o bancă de afaceri de lombard și || Iată opiniile economiștilor asupra acestui soi de institute. Dar putem servi și cu alte date și mai caracteristice.* șters 77. după *nici putem* șters 78. deasupra lui *trei* șters 79. după *Rotschild* șters 80. în T: *domină* 81. în T: *e* 82. după *sigură* șters 83. după *și* șters 84. după *știut cunoscut succesiv* șterse 85. după *face speculă* șters 86. deasupra lui *muncesc* șters 87. în T: *așa e aci* 88. deasupra lui *vinde* șters 89. în T: *acții ale Băncii* 90. după *pentru* șters 91. în T: *Ceea ce-am dori e* 92. după *Dacă* șters 93. în T: *regulă* 94. deasupra lui *de șters* 95. după *foarte* șters 96. în T: *lesne crezători* într-un cuvânt 97. după *și* șters 98. *toate acestea nu ne permit să ne felicităm tocmai mult de înființarea ei* deasupra lui *nu ne inspiră felicitări la adresa ei* șters 99. inițial *Dar, pentru a nu prejudeca, mărturisim că nu-i cunoaștem încă statutele* 100. după *cele opt soiuri de operațiile* șters 101. deasupra lui *noua* șters 102. inițial *ar fi permatură pentru țara noastră <și periculoasă> de un folos problematic* 103. deasupra lui *economiei* șters

♨

CREDITUL MOBILIAR (2)

[94r] Continuăm[1] prin a cita luminoasa dare de seamă pe care un economist german o face despre activitatea Creditelor Mobiliare [a].

Semnul[2] caracteristic al tuturor acestor institute este[3] speculațiunea. Pentru* speculațiune însă societățile anonime (pe acții)[6] nu sunt potrivite. Societăți[8] anonime speculante aduc pagubă[7] atât proprietarilor lor, adecă acționarilor cât și publicului. Ne mărginim la următoarele argumente esențiale.

1) Afacerile de speculațiune cer, după natura lor, o mare esperiență de afaceri, o estraordinară repejune de concepție și de deciziune. Corespunzând în genere[8] pe cale telegrafică pentru a încheia asupra a[9] milioane, neavând adesea decât un minut de reflecție, societatea nu poate merge bine. Directori[10] cari ar || [95 r] poseda asemenea calități nu se găsesc, pentru că asemenea oameni preferă a-și face afacerile lor proprii. Dar dacă se găsesc și li se dă puterea discreționară cerută, atunci societățile sunt în pericol ca[11] directorul lor sau să proceadă[12] cu prea mare cutezanță sau să esploateze[13] situația în folosul său propriu, lăsând numai șansele rele pe seama societății. Aceasta au dovedit-o[14] procesul acționarilor Creditului Mobiliar intentat[15] consilierilor[16] de administrație, cari au fost condamnați în[17] prima instanță la plata a 60 milioane franci[18]. Consiliarii de administrație ai Creditului Mobiliar[19] au câștigat averi imense, pe când societatea mergea spre faliment.

[96 r] Ani întregi se făceau cătră finitul anului tot[20] soiul de manopere de[21] bursă și jurnalistice. (În sferele bursei se susținea că faimoasa știre tătărască despre luarea Sevastopolului fusese comandată de creditul Mobiliar.) Aceste manopere aveau de scop de-a ridica cât se poate de mult cursul efectelor din cari consista portofoliul Creditului Mobiliar. Bilanțul se 'ncheia dar cu cursurile cele mai urcate și se 'mpărțea o dividendă mare care în realitate absorbea o parte a capitalului acțiunilor; căci dacă s-ar fi făcut[22] bilanțul câteva săptămâni mai târziu, după ce cursurile scăzuseră la nivelul lor natural, ar fi rezultat un deficit al capitalului primitiv.

[97 r] Fiindcă aceste institute se fondaseră pentru motive de agiotagiu, adecă fiindcă subscripțiunile || nu se făcuseră din capul locului decât cu intenția de-a urca cât se poate de sus acțiile nouă și de-a le vinde cu agio, proprietarii aciia ai acțiilor cari rămâneau cu ele la urmă erau totdeuna în pagubă. Acțiile celor mai multe institute de credit stau sub pari: acele ale Creditului Mobiliar, nominal de 500 franci, urcate odată până la 1300 franci și mai sus, au scăzut la 1869 la 162 franci.

2) Institutele acestea nu sunt stricăcioase numai proprietarilor lor ci și publicului. Faptul că unili speculanți, precum Rothschild, Pereire și alții au câștigat multe milioane cu operații financiare a orbit publicul într-atâta că se lăsă ademenit de făgăduința de-a ajunge[23] *, pe calea puterii financiare colective, la aceeași || *[98r] *țintă. Făgăduința unor dividende mari se primi cu credință după exemplul evident al oamenilor din haute finance. Așadar nu numai că s-a subscris capitalul primitiv al unei mulțimi de institute de credit. ci s-au primit de bunăvoie *[24] *și obligațiile lor. Institutele de credit, la început în perplesiate ce să 'nceapă cu capitalul, căci o bancă are nevoie de timp pentru dezvoltarea ei ca orice altă afacere, nu s-au mulțumit numai cu a cumpăra efecte de bursă, ci participară la o mulțime de întreprinderi nouă pentru esploatarea de mine, fabrici și alte stabilimente *[99 r] *industriale, ||și nu arareori se cumpărau afaceri vechi cari nu se rentau ca bază a societății*[26] *acționarilor. Căci un timp oarecare era de sine înțeles între speculanți, că întreprinderi bune le esploatează cineva singur pe seama sa*[26]*, iar cele rele se lasă unor societăți de acționari, întrebuințându-se fraza comună „că numai esploatarea în mare are perspectivă sigură de succes“. Astfel, deträgând capitalul ramurilor de industrie deja existente și îndreptându-le spre o plasare mai puțin rentabilă, pentru că nouă, au cășunat o mișcare neeconomică a capitalului care trebuia să perturbe atât strângerea de capitalii cât și câștigul lucrătorului* [28].

[100r] Ca dovadă uimitoare de exactitatea deplină a descrierii economistului german că esența unei asemenea întreprinderi[29] este specula servă procedimentele de la noi.

Creditul Mobiliar nu există încă. Statutele lui sunt necunoscute, n-au fost tipărite încă; nici un decret al regelui[30] n-au autorizat existența societății.

Ministerul Comerțului și Lucrărilor Publice de la noi e abia în stadiul de-a se informa dacă persoanele fondatorilor sunt onorabile și dacă instituția poate fi în folosul comerțului.

Ei bine, deja se speculează acțiile *neexistente*[31] ale unei societăți *neexistente.*

Va să zică oameni cari au banii lor plasați în înscrisuri ipotecare, în polițe, în efecte[32] ale statului român, tot efecte[33] sigure, vând aceste efecte sigure spre[34] a cumpăra acțiile *neexistente* ale unei societăți *neexistente!*

Nimeni[36] nu știe nici ce va face [101r] societatea viitoare, nici ce soi de întreprinderi[36] va încuraja — totul e cuprins în || haosul viitorului. Dar tocmai pentru că nimic nu e sigur, tocmai că pentru că nesiguranța absolută dă loc la speranțe exagerate, specula a și pus mâna pe *ficțiune* și o vinde drept bani buni. E cu totul indiferentă pentru speculatori valoarea intrinsecă a viitoarelor titluri. Ei știu că la orice nouă emisie patronată de nume cunoscute se naște *hausse* în piață și cestiunea principală e de-a vinde până e *hausse.* Dar [37], precum vede oricine, ei nici nu au titlurile în mână. Mai mult! N-au nici banii necesari pentru a le [38] cumpăra, adecă n-au nimic, nici bani, nici efecte, și cu toate astea câștiga bani.

Rugăm pe oricine să aprecieze aceste împrejurări și să-și facă o judecată despre soliditatea[39] lor.

[a] Max Wirth, Bankwesen, loc. citat.

1. deasupra lui *Sfârșim* șters 2. după *Cităm în fine opinia unui economist escelent privitoare la acest soi de institute de credit* șters și după un rând alb subliniat (indicație pentru tipografie, respectată în T) 3. după supraintercalarea *zice un economist* șters aici figura inițial trimiterea la Max Wirth 4. deasupra lui *La* șters 5. supraintercalat 6. în T: *Societățile* 7. în T: *pagube* 8. *în genere* deasupra lui *prin* șters 9. *a încheia asupra a* deasupra lui *a dispune de* șters 10. modificat din *Directorii* 11. deasupra lui *că* șters 12. modificat din *procede* 13. modificat din *că esploatează* 14. *Aceasta au dovedit-o* supraintercalat 15. deasupra lui *contra* șters 16. modificat din *consiliului* 17. deasupra lui *la* șters 18. semn pentru o notă de trimitere, șters odată cu nota de subsol la care trimite: *Compară procesul acționarilor Societății Financiare intentat consiliarilor de administrație cari asemenea au fost condamnați la plată și au plătit* 19. *ai Creditului Mobiliar* supraintercalat 20. după *compturilor* șters 21. după *ziaristice* șters 22. *s-ar fi făcut* deasupra lui *se făcea* șters 23. deasupra lui *câștiga* șters 24. după *buna* apoi *buna* succesiv șterse 25. după *capitalului* șters 26. *pe seama sa* supraintercalat 27. după *cu f[raza]* șters 28. semn pentru o notă de trimitere, șters o dată cu nota de subsol la care trimite: Max Wirth, Bankwesen, loc, citat 29. supraintercalat 30. *al regelui* supraintercalat 31. după *unei* șters 32. în T: *înscrisuri ipotecare, în efecte* 33. după *în* șters 34. după *să [cumpere]* șters 35. după *Dar n[imeni]* șters 36. în T: *întreprindere* 37. în T: *Deci* 38. *a le* deasupra lui *a-i* șters 39. în T: *natura*

CREDITUL MOBILIAR[1] ȘI JOCUL DE BURSĂ (3)

[102r] Tratând materii financiare într-un ziar cotidian, avem două greutăți de întâmpinat. Una rezultă din subtilitatea materiei. Jocul[2] de bursă, cu toate halucinațiunile lui, ar cere un spațiu mai întins decât coloanele unei foi. Mai ales[3] în lumea speculei intră tot ce o societate omenească are nesănătos, ruinat, pospăit[4], începând cu culisele teatrului și sfârșind cu culisele bursei.

Toată lumea 'și aduce aminte de afacerea Stroussberg; de acei duci și conți[5] silexiani[6] cari treceau drept fondatori ai societății, ale cărei acții le emitea o[7] *haute banque…* papa Stroussberg[8].

Plasat-au acei oameni fondurile lor disponibile în acții Stroussberg? Ce să plaseze când n-aveau nimic? Dar[9] au plătit poate primul vărsământ și au jucat asupra diferenței, pe[10] prime până la liberarea[11] integrală a acției sau, și mai rău, au căpătat un număr de[12] acții *gratis* pentru iscălitura pusă[13] sub documentul primitiv al fondațiunii.

Dând Dumnezeu s-avem și noi[14] bursă în țară, vom avea ocazia de-a descoperi manoperile [103r] încâlcite ale agiotajului și a le descrie așa încât oricine[15] să le priceapă.

Așadar, cum am zis, subtilitatea materiei e o greutate. Pe puține coloane trebuie să spunem mult, într-o[16] formă nu prea concisă căci[17] s-ar îngreuia înțelegerea.

A doua greutate e recapitularea continuă. Fiecare număr de gazetă e o scriere[18] de sine stătătoare, încât [19] cetitorul trebuie să 'nțeleagă tot ce-i[20] spui făr' a pretinde de la el ca să-ți fi citit[21] și numărul[22] trecut.

Așadar recapitulăm zicând: operațiile[23] de bursă se deosebesc[24] esențial în operații *comerciale* și de *speculă*.

Cele comerciale sunt: negoț de aur și argint, schimb de bani, depozite, virimente, arbitraje cambiale, scont, || conturi curente, emisiune de bilete la purtător, împrumuturi [104r] ipotecare, comisiuni. (Definiția[25] pe scurt a acestor operații în numărul d-alaltăieri.)

Cari sunt operațiile[26] *de speculă?*

În esență foarte unilaterale: cumpărare de acții sau de titluri *en gros* și specularea lor la bursă *en detail*[27]. Acesta este cercul de activitate al marilor bănci (Rothschild, Bleichröder, Pereire), acesta în fine al Creditului Mobiliar.

Dar o bancă comercială nu cumpără acții și titluri?

Nu[28].

Ea le ia în *comision,* de[29] crede că sunt bune, și[30] trebuie să se 'ncredințeze dacă sunt bune, pentru că cei dendâi cărora le va[31] vinde titluri[32] sunt clienții ei proprii, negustorii și capitaliștii[33] cu cari are a face de 30-40 ani și mai bine, sunt aciia[34] care formează sfera creditului[35] unui bancher comercial. Dar în comision le ia. Pentru un mic comision plătit de Societatea Acționarilor, || pentru altul și mai mic, plătit de clienți, bancherul [105r] comercial desface acții bune ale unor întreprinderi industriale[36] cu prețul lor normal, fără speculă, fără agiotaj[37]. În cât le-a primit, le dă. Câștigul poate fi mare numai dacă afacerea e mare; încolo e foarte normal, precum și plasarea e normală. Numai capitaluri disponibile i se pun la 'ndemnă întreprinderii. Nu-și vinde nimeni moșia ca să cumpere acții.

Altfel e banca de speculație, altfel Creditul Mobiliar.

Acesta cumpără toate acțiile unei întreprinderi *(en gros)*[38]. Indiferent dacă întreprinderea e bună ori rea. Apoi le revinde în *detail* prin speculație, beneficiind *totdeuna* [39] de diferențe.

Ne va 'ntreba cineva cum se face speculația?

Ne vom încerca s-o descriem.

Să presupunem că e a se construi[40] un drum de fier de la București la Cernavodă care costă 50 de milioane, împărțiți în 100.000 de acții câte 500 franci de plătit în patru termene. Va să zică titlul provizoriu pentru întâiul vărsământ costă 125 franci, total 12.500.000 pe care *haute banque* [î]i varsă, cumpărând astfel totalitatea titlurilor provizorii.

De 'ndată ce titlurile promit a se emite, oricare ar fi valoarea intrinsecă, ele sunt [106r] sigure de o *hausse.* De ce? Numai și numai pentru că[41] toți speculanții de profesie știu că, pe cât banca de speculațiune [42] emite, titlurile se vor urca.

Această *hausse* este atât de lesne de prevăzut încât în vederea[43] ei se naște un fel de cerșetorie de-o speție cu totul modernă, necunoscută în timpii reacțiunii.

După textul actului de fondațiune acționarii au să verse echivalentul hârtiei lor în patru termene. Toate acțiunile le-a luat Creditul Mobiliar[44].

Numaidecât Creditul[45] sau sindicatul ei[46] de capitaliști e asaltat cu cereri: oameni din societatea bună, dame[47] din lumea mare, diplomați,

balerine, judecători, săbiuțe politice vin a solicita cu multă umilință la ușa bancherului, care 20, care 60, care 100 de titluri provizorii.

[107 r] Bancherul de comerț are și el amicii lui: negustori angrosiști, proprietari mari, meseriași însemnați, arendași bogați, tot oameni cari 'și învârtesc capitalul în sudoarea frunții, cu munca.

Dar iată amicii unei *haute banque. Le monde* cum s-ar zice franțuzește, și *le demi-monde.*

Și credeți că refuză „înalta bancă“ de-a le da acestor oameni acții?

Ferit-a sfântul.

Nu-i vorbă, să plaseze serios [48] nu vrea niciunul. Nici n-au fondurile cuviincioase pentru a câștiga proprietatea *integrală* a [49] acțiunilor pe cari le solicită.

Dar toți știu că aceste acții se vor cota în *hausse* la bursă, din ziua întâia chiar, că speculatorii se vor arunca ca lupii asupra lor, rupându-se care pe care să plătească o primă de 50, 100, 500 de franci chiar; că vor cumpăra până ce ține vârtejul cu 150, cu 200, cu 600 franci chiar[50], un titlu… provizoriu, care-a costat … cât?

125[51] franci *al pari!*

[108 r] Dar cum va produce[52] Creditul Mobiliar acest[53] vârtej?

Va împărți titluri provizorii: 250.000[54] (nominal la plata integrală 1 milion) unor persoane a căror aprobare și vorbă sunt folositoare succesului afacerii, dar cari n-au nici atâta capital încât să-și poată păstra chiar timp scurt acțiile. Asta-i prima categorie: alaiul fără parale.

250.000 la [55] persoane, asemenea în condiții sociale înalte [56], dar destul de bogate pentru a conserva titlurile. Alaiul[57] cu parale.

250.000 la speculatorii de rând și culisieri. Caracuda [58].

Preste tot 750.000 franci împărțiți în 6000 titluri provizorie din care fiecare dă dreptul la achiziția ulterioară a unui titlu definitiv de 500.

Câteșitrele soiurile de oameni, lume mare, jumătate lume și culise [59], de orice categorie s-ar ținea, diplomat sau galopin [60], balerină sau adiutant [61] domnesc, gazetar sau cinstit episcop [62], așteaptă, prevede dar mai cu seamă prezice *hausse* asupra acțiunilor. [109 r] Toată puterea interesului lor || îi [63] face să vrea *hausse.*

Sub asemenea auspicii se deschide bursa.[64] Capitalistul [65] serios șade la un colț. Îl cam tentează zgomotul[66]. Ar vrea și n-ar prea vrea.

Dar ceea ce-am numit noi alaiul fără parale nu-și poate păstra titlurile. Cei 150.300.450 franci ce i-a pus fiecare din [67] sărăcimea înaltă în titluri, devin [68] simțitori prin lipsa lor. Ei vor să-și realizeze hârtiile [69].

Titlurile se oferă la bursă.

Ce face banca de speculație sau Creditul Mobiliar? Le lasă să vânză [70] pe orice preț? Nu. *Le cumpără ea singură cu primă.* Plătește 10, 20, 30% [?1] primă. Nimica toată la 250.000 [72].

Vânzătorii sunt încântați de-a fi realizat un beneficiu ș-o spun în gura mare, cu păreri de rău că n-au putut aștepta încă câteva zile pentru a vinde c-un curs și mai ridicat. Dar au vândut sau a[u] conservat acțiile lor? Puțin importă. Vorbele lor sunt folositoare creditului afacerii și atrag capitalurile.

[110 r] Dacă capitaliștii tot se mai sfiesc de-a cumpăra noua valoare, există un mijloc în genere infailibil de a-l atrage [73]: acela de-a face să-i joace [74] pe dinaintea ochilor o mare mișcare de afaceri.

Dacă capitalistul vede vânzându-se succesiv la bursă douăzeci de mii de acții ale Creditului Mobiliar, sau patronate de el, c-un preț care oscilează uneori, dar care în linie generală [75] se tot urcă mereu, de fier să fie și tot se ispitește să cumpere. și 'ntr-adevăr, își zice el, un titlu de 125 76, care se vinde azi cu 150 [77] nu va face mâni 160 [78], poimâni 170 [79]? Mai știi? 165 [80] tot o fi făcând dacă se vinde cu prețul acesta, dacă căutarea lui e egală cu oferta, ba chiar superioară, dacă beneficii considerabile au fost realizate de-o mulțime de persoane onorabile și de considerație cari au cumpărat, revândut și șters diferențele,

[111r] Sărmanul de el!

El nu știe că Creditul Mobiliar însuși[81] a vândut și [82] a cumpărat înaintea ochilor lui; că acest vârtej de afaceri a fost jucat anume pentru el casă-i ia ochii și să-l atragă în vârtej cu bănișorii lui, strânși unul câte unul cu [83] greutate.

Dar cine-o știe asta? Nimeni.

Cei abili se cam îndoiesc ei, dar la urmă ce le pasă. Dacă știu taina, câștigă și ei asupra diferențelor și pace bună. Dar chiar cei abili nu sunt siguri. Pentru că, când agenții de schimb merg în fiece dimineață să ia ordine de la Creditul Mobiliar, sau de la *haute banque* [84], li se dă la unul sau doi din ei *ordin de-a vinde* (ofertă puțină) și la patruzeci sau cincizeci

ordin de-a cumpăra (căutare multă). Dar nici un agent de schimb [85] nu știe ordinile date confraților lui, nici știe de către cine i-a fost date [86].

Legea, reglementele, obiceiul și, mai mult decât orice, *interesul lor propriu* îi[87] face [112r] pe toți foarte discreți.

Astfel se petrec lucrurile.

În măsura în care capitaliștii serioși cumpără [88] titlurile urcate prin aceaste comedie[89], Creditul Mobiliar augmentează ordinile [90] de vânzare sau diminuează ordinile [91] de cumpărare, după curs, nu zi cu zi, ci sfert de ceas cu sfert de ceas, până ce toate titlurile sau cea mai mare parte a lor sunt plasate.

Să admitem acum că în decursul acestei operații prima s-a ridicat [92] numai cu [93] 30% [94]. La fiecare titlu provizoriu ar fi un câștig de 37,50, adecă [95] titlul provizoriu de 125 s-ar vinde cu 162,50, lucru nu tocmai de mirare când am văzut titlurile [96] primului vărsământ al Băncii Naționale vânzându-se cu 500.

Știm de la 'nceput însă că 6000 titluri au fost împărțite *al pari* la alaiuri. Va să zică Creditul Mobiliar a speculat numai 94.000.

De la 94.000 titluri câte [97] 37,50 primă [98] e în total [99] ……… 3.525.000 113r

Dar a cheltuit spre acest scop:

1. Prima de 10% plătită subscriptorilor din înalta sărăcime [100] … 25.000

2. Curtaj (samsarlâc) …………………………………………… 305.500

3. Gazetarii, administrația, pierderile …………………… 144.500

475.000

[rest] 3.050.000

Adecă un câștig de 3 milioane, învârtind un capital 12,5 milioane [102] în curs de două-trei săptămâni.

Dacă însă banca ar fi plătit integral emisiunea toată și ar fi emis[103] titlul cu 500, *al pari*, câștigul era de patru ori pe atât de mare, era de 12.200.000 învârtind un capital de 50.000.000 câteva săptămâni.

Precum se vede din cele de mai sus, asemenea operații de bursă nu se pot face de [114 r] bancheri de comerț. Numai o *haute banque* cu zeci de milioane capital disponibil sau numai o Societate de acționari al căreia capital[104] se 'ntrebuințează la agiotaj poate întreprinde a urca și scădea

titlurile după voință. Pentru a înlătura contramina, adecă a împiedeca operațiunile în senz invers al altor case puternice, cari ar zădărnici și *hausse* și *baisse* a bancherului sau a Creditului Mobiliar, casele acestea [105] se atrag asemenea cu o parte alicotă la câștig, ceea ce se cheamă[106] a le primi în *sindicat.*

Toate operațiile acestea sunt independente de [107] caracterul oamenilor. Bărbații cei mai onorabili cari-ar lua parte la cumpărarea *en gros* și speculațiunea *en detail* de titluri nouă nu se pot purta altfel || decât cum le dictează natura [108] întreprinderii lor. [ll5r] Ceea ce e rău e natura însăși a operațiunilor[109] de *haute banque* și de credit mobiliar, nu oamenii ce le fac.

Ne rezervăm pentru altădată a arăta dezastrele morale ce le cauzează asemenea întreprinderi, precum și crizele comerciale cărora le dau naștere mai cu seamă pe o piață de efecte relativ nouă, inesperientă, ademenită cu atât mai lesne de lăcomia câștigului.

1. după *(3)* șters 2. după *O materie în adevăr atât de greu de definit ca jocul de bursă* șters 3. în T: *mai ales că,* 4. deasupra lui *lustruit* șters 5. după *conți* șters 6. deasupra lui *silesiani* șters 7. deasupra lui *un* șters 8. urmează *în persoană* șters 9. după *Dar* apoi *Plă[teau]* succesiv șterse 10. după *au ju[cat]* șters 11. deasupra lui *plata* șters 12. *un număr de* supraintercalat 13. după *lor* șters 14. acest început de frază suna inițial *Cum a dat Dumnezeu de avem noi* 15. după *și* șters 16. după *și nu* șters 17. după *căci puțini m-ar înțelege* șters 18. deasupra lui *operă* șters 19. după *abstracție făcând de foileton* șters 20. după *ceea* șters 21. *făr' a pretinde de la el ca să-ți fi citit* deasupra lui *să nu presupui adecă c-a [citit]* șters 22. după *numă[rul]* șters 23. după *că afacerile* șters 24. în T: *deosibesc* 25. după *Pent[ru]* șters; în ms. Denifiția (lapsus calami) 26. deasupra lui *cele* șters 27. *en detail* supraintercalat 28. urmează *zicem* șters 29. deasupra lui *dacă* șters 30. după *Le vinde* șters 31. supraintercalat 32. supraintercalat 33. după *sunt* șters; în T: *negustori și capitaliști;* 34. după *tocmai* șters 35. după *credi[tului]* șters 36. *ale unor întreprinderi industriale* supraintercalat 37. urmează *fără nimica.* șters 38. *(en gros)* supraintercalat 39. în T: *totdeauna* 40. după *con[s]trui* șters 41. *pentru că* supraintercalat 42. *de speculațiune* supraintercalat 43. după *preajma* șters 44. frază constituită prin ștersături și supraintercalări din *Toate acțiunile acestea le ia ori un capitalist ori un Credit Mobiliar* 45. deasupra lui *capitalistul* șters 46. supraintercalat 47. după *balerine* șters 48. supraintercalat 49. după *o plasare int[egrală]* șters 50. supraintercalat 51. după *150 f[ranci]* șters 52. *Dar cum va produce* deasupra lui *Ce va face acest dar* șters 53. după *?* șters 54. după *750.000 (nominal* șters 55. după *ase[menea]* șters 56. după *bu[ne]* șters 57. în T: *titlurile: alaiul* 58. inițial *alaiul caracudei* 59. inițial *câteși trele alaiurile acestea* 60. deasupra lui *culisier* șters 61. după *general în retragere* șters 62. *cinstit episcop* deasupra lui *ep[iscop]* apoi *protopop* succesiv șterse 63. în T: *i* 64.

inițial *Astfel se deschide bursa* 65. după *Bursierul de [nădejde]* șters 66. deasupra lui *treaba asta* șters 67. după *din alai* apoi *în titluri* succesiv șterse 68. după *[î]i fac a-și scoate golul buzunarului* șters 69. *Ei vor să-și realizeze hârtiile* deasupra lui *Spălătoreasa nu a plătit poate nici birtul* șters 70. în T: *să se vânză* 71. în T: *30 la sută* 72. urmează *însă la 1500 de titluri* șters 73. în T: *a-i atrage* 74. deasupra lui *scânteie* șters 75. *în linie generală* deasupra lui *preste tot vorbind* șters; în T: *dar în linie generală* 76. deasupra lui *500* șters 77. după *600 130 140* succesiv șterse 78. după *650 135* succesiv șterse 79. după *700 140* succesiv șterse 80. deasupra lui *600* șters 81. deasupra lui *el* șters 82. deasupra lui *el* șters 83. după *și legați cu șapte noduri și* șters 84. *sau de la haute banque* supraintercalat 85. după *schimb* șters 86. urmează *aceste ordine* șters 87. în T: *i 88. după iau* șters 89. *urcate prin această comedie* supraintercalat 90. În T: *ordinele* 91. în T: *ordinele* 92. deasupra lui *a fost* șters 93. deasupra lui *de corectat în cu* șters 94. în T: *30 la sută* 95. acest sfârșit de frază este scris în subsolul paginii; locul în text îi este indicat printr-un semn de trimitere 96. după *primul vărsământ* șters 97. în T: *De la 94.000 câte* 98. după *câștig* șters 99. *e în total* deasupra lui *Deci are de la toate* șters 100. *din înalta sărăcime* deasupra lui *alaiului fără parale* șters 101. tot acest început de pagină este încercuit cu creion roșu 102. în T: *12 milioane și jumătate.* 103. deasupra lui *plătit* șters 104. în T: *al cărei capital* 105. *casele acestea* deasupra lui *casele cele mai puternice* șters 106. după *înseamnă** șters 107. după *încolo* șters 108. după *meseria l[or]* șters 109. deasupra lui *întreprinderilor* șters

♨

[166v] Unul câte unul ziarele române cad ca muștele în luptele Creditului Mobiliar. Din articolele lor pe cât de pâine de laude[1] pe atât lipsite de cunoștințe elementare chiar asupra acestui soi de[2] speculă, aflăm că între fondatori sunt o sumă de nume românești, începând cu inevitabilul prinț Dumitru Ghica, prezidentul tuturor societăților posibile și imposibile, și sfârșind cu redactorul „Românului“[3], participator[4] abil la toate afacerile de-o lucrativitate oarecare, cari nu cer decât un capital intelectual de patru clase primare și [5] un capital moral egal cu zero.

Singura rezervă pe care-o putem admite pentru o sumă de oameni cumsecade, ostași, bancheri, mari proprietari de imobile, cari se amestecă în această întreprindere de speculă și de joc[6] de bursă, este că n-or[7] fi cunoscând deloc istoria Creditului Mobiliar din Franța, fondat de frații Pereire, și aceea [8] a altor institute asemănătoare acestuia.

1. inițial *După articolele pline de laude dar* 2. după *de întreprinderi* șters 3. *redactorul „Românului“* deasupra lui *d. Emil Costinescu* șters 4. corectat din

participatorul 5. după *o strună de violoncel* șters 6. după *desfrâu* șters 7. după *nu știu is[toria]* șters 8. supraintercalat

CREDITUL MOBILIAR

[150 v] Știind[1] câte vi[ci]situdini financiare se ascund sub această formă ocultă a creditului, cunoscând atât condițiile de existență cât și || procederile [2] și istoria institutelor de [3] [151r] credit mobiliar desigur mulți [4] ar fi renunțat de a participa la un lucru prematur pentru țara noastră și periculos pentru [5] societăți de acele chiar [6] în cari practica economică și uzanțele de bancă sunt mult mai cunoscute decât la noi.

Vom vorbi atât de verde încât oricine ne va pricepe. Toată lumea cam știe ce e credit, deși poate nu cu toată claritatea cuvenită.

Creditul e facultatea de-a căpăta bani sau [7] alte valori cu împrumut. Această facultate însă nu este înnăscută [8], nu o are orice creștin al lui Dumnezeu în același grad.

Există în adevăr, ca formă primitivă, reacționară, așa [9] numitul *credit personal,* care se obicinuia și la noi în veacurile trecute și poate pân-la începutul secolului nostru. Aci[10] Stan împrumută lui Bran suma cutare cu ori fără înscris, cu ori fără dobândă || și atârnă de obrazul lui Bran de-a da banii cinstit îndărăt, după cum s-au învoit împreună. [152 v]

Dar asta este o formă foarte primitivă a creditului, pe care ovreiul nu dă nimic[11].

Creditul e azi în genere real[12]; el se întemeiază pe altceva decât pe [13] onorabilitatea împrumutătorului, adecă pe averea lui[14]. El[15] se dă așadar 1. proprietarilor de imobile urbane și rurale. Pentru scopul acesta există institutele de credit fonciar. 2. negustorilor de o inconstestabilă solvabilitate cari[17] [î]și sconteează polițele la *Banca Națională.* Va să zică pretutindenea || și pururea creditul se bazează pe ceea ce este: pe averea proprietarului, [153v] pe aceea a negustorului. El nu atârnă de întreprinderi viitoare al căror succes numai D-zeu [î]l poate prevedea, ci e întemeiat pe averea actuală, evidentă, pipăită a proprietarului de imobile sau a negustorului. Pentru amândouă aceste categorii[18] de oameni există așadar [19] institute.

În adevăr, pentru a li se putea face credit, adecă pentru ale avansa banii cele trebuiesc, s-au creat pentru proprietari institute de[20] credit [21] cu termene lungi de rambursare[22] pentru negustori a căror afaceri merg mai repede, Banca cu termene scurte. Amândouă soiurile de afaceri sunt pe deplin sigure, garantate în averea văzută a oamenilor [23].

Creditul[24] real, în cele două forme ale lui, ipotecară și comercială, își are institutele [154r] sale, în care capitaliștii își pot depune banii, iar imprumutătorii siguri îi pot găsi.

Ce e creditul mobiliar?

Iată o întrebare la care *Dicționarul de economie politică* a lui Maurice Block nu ne poate răspunde, o [25] întrebare la cari economiștii nu ne pot da [26] nici o soluțiune.

De ce nu? Pentru că nu există soluțiune.

Pe când adecă institutele citate mai sus dau credit pe averi existente, creditul [155r] mobiliar împrumută pe speranța că afaceri nerealizate, proiectate abia, vor avea o productivitate oarecare [27]. Asta e curat negustorie [28] pe pielea ursului care se află în pădure.

Să [29] presupunem că Societatea Creditului Mobiliar va emite acții a 500 franci [156 r] una și va aduna în ladă cele 40 milioane pe cari le cere. Ce va face cu ele?

Va cumpăra efecte publice? Acționarii ar putea-o face asemenea. Va sconta polițe? Și banca o face aceasta și fiece bancher în parte. Va face arbitraj, adecă va cumpăra polițele acelei piețe unde ele sunt mai scăzute, pentru a câștiga asupra diferenței? Bancherii o fac asemenea și cu destul succes. Ce va face dar acest credit mobiliar pentru *dezvoltarea comerțului, industriei și agriculturei în România,* precum zic ziarele?

Dezlegarea ne-o dă chiar societatea. Alături cu ea va exista o societate de construcții[30], care va efectua tot felul de lucrări publice, pentru stat, județe, comune, stabilimente și particulari, adecă va monopoliza zidăria și clădirile.

Dar pentru aceasta nu-i necesar Creditul Mobiliar. E îndestul dacă pentru scopul [157r] special al clădirilor se constituie o societate pe acții e-un personal tecnic suficient care să execute orice lucrare.

Nu asta însă vrea Creditul Mobiliar. El vrea să creeze întreprinderi mari, să scoată acțiile acestora în vânzare, să le desfacă pe acestea cu prețul cel

mai mare posibil, iar când întreprinderile vor merge rău, căci[31] succesul lor îl știe numai Dumnezeu, de vreme ce e [32] în viitor, Creditul Mobiliar să-și spele mânile în apa nevinovăției ca Pilat din Pont și să lase pe acționari cu maidane cumpărate ce nu se pot vinde nimănui și cu case zidite ce nu se pot închiria nimănui.

1. după *Mai multe ziare au vorbit deja despre fondarea unei societăți pe acții de credit mobiliar. Între fondatorii acestei societăți întâmpinăm multe nume românești, începând cu inevitabilul principe Dimitrie Ghica și sfârșind cu redactorul „Românului“ d. Costin[escu], celebrul d. Costinescu. Ar fi nenatural, în starea actuală de lucruri, ca românii, chiar aciia cari știu economie politică, să înțeleagă ce se ascunde sub denumirea de „credit mobiliar“ și suntem de mai nainte siguri că mulți dintre fondatori, oameni de bună credință poate habar n-au de pericolele economice ce le ascunde acest nume inofensiv. Aceasta este în adevăr singura scuză pe care o putem cita pentru ostașii, bancherii și boierii, mari proprietarii de moșii cari își pun iscălitura sub asemenea proiecte, de vreme ce* șters 2. după *și* șters 3. după *cred* șters 4. supraintercalat 5. după *chiar* șters 6. *de acele chiar* supraintercalat 7. după *cu împrumut* șters 8. urmează *cumva* șters 9. după *boierească* șters 10. după *ba chiar în zilele noastre s-or mai aflând oameni cari merită credit personal și oameni cari-l dau* șters 11. urmează semnul uzual de rupere prin alineat a unui text scris continuu 12. inițial *Astăzi creditul nu e personal, ci real* 13. supraintercalat 14. inițial *acest altceva este averea împrumutătorului* 15. inițial *Pentru scopul acesta există în adevăr institutul creditului fonciar rural și al celui urban* 17. după *adecă cari are avere în mărfuri și cari la după ce au încheiat o afacere oarecare trag o poliță asupra debitorului lor și o scontează la* șters 18. deasupra lui *bresle* șters 19. supraintercalat 20. *institute de* supraintercalat 21. inițial *credite fonciare* 22. urmează *cu dobân[dă]* șters 23. urmează *Cu drept cuvânt deci lumea a cumpărat scrisuri || funciare, cu drept cuvânt acții ale băncii. Atât cât au plătit-o pe deplin desigur împreună cu dobânzile cuvenite, la bancă, fiind făcând multe afaceri, poate da chiar dividende* șters 24. după *E evident așadar că* șters 25. după *iată* șters 26. deasupra lui *răspunde nimic* șters 27. după *mare* șters 28. după *ca neguțarea* apoi *ca a neguța* succesiv șterse 29. după *Creditul* șters 30. urmează *și lucrări publice* șters 31. după *Creditul* șters 32. supraintercalat

♨

CREDITUL MOBILIAR

Am declarat[1] în numărul trecut că[2] nu avem de gând a îngreuia creațiunea[3] Creditului Mobiliar.[160 v] Ceea ce voim numai este[4] să lămurim

natura acestui soi de întreprindere. Nimeni nu poate opri pe[5] un bancher de a-și întrebuința banii oricum voiește, de-a fi mediator[6] al[7] negoțului, în [8] înțelesul bun al cuvântului — sau de-a-și concentra capitaliile [9] asupra speculei.

Desigur că și astăzi, alături cu bancherii escomptori și cu cei cambiști, cari se ocupă curat[10] numai de afaceri comerciale și industriale, se[11] află un număr de[12] bănci de plasare și speculă, a căror clienți, având[13] încredere absolută în bancherul lor, le lasă deplină libertate de-a face cu depozitele orice[14]-ar voi: de a le împrumuta cu camete mari, de-a juca cu ele *a livrer* sau asupra diferinței cursurilor efectelor. Clientul trebuie[15] să aibă o credință de fier[16] pentru a confia[17] hazardului averea lui, și[18] a admite că bancherul, în loc de a-și rezerva afacerile || bune pentru sine și a le scrie pe cele slabe la contul clientului, [161 r] va face viceversa, cele bune[19] pentru client, cele rele pentru sine.

Dar în orice caz e o mare deosebire între un bancher privat, cu capital restrâns, care nu poate influența cursurile bursei[20] și o puternică societate de acționari c-un capital de 40 milioane. Bancherul care-a câștigat în așa grad încrederea clienților încât [î]i[21] pun la discreția[22] lui absolută fondurile, să facă cu ele ce-o vrea, trebuie să se fi distins printr-o agerime de vedere și printr-o tărie de caracter care i-a atras o[23] confiență absolută[24].

E oare tot astfel cu consiliul de administrație al unei societăți de acționari și cu directorul ei?

Consiliul[25] poate, precum am zis în numărul trecut, în caz dacă cursul efectelor de portofoliu a societății[26] ar fi scăzut în ziua când își încheie bilanțul, să producă[27] prin [162 r] marea pre || siune[28] a societății asupra pieței efectelor[29], o urcare repede a tuturor efectelor din [30] portofoliul ei propriu[31]. Suite la o înălțime mare, însă efemeră, de câteva săptămâni[32], bilanțul se 'ncheie calculându-se efectele[33] pe cursul urcat, încât [34] rezultă un prisos imaginar, factice, pe câteva zile[35]. Se plătește o dividendă. Două zile însă, ori[36] o săptămână după încheierea bilanțului efectele scad repede la cursul lor natural. De unde s-a plătit dividenda? Din capitalul primitiv al acțiilor. Astfel: la 'ncheierea bilanțului e[37] *escedent*, a doua zi după încheiare *deficit*.

Cercetând însă portofoliul, care [38] -a servit la confecționarea unui bilanț strălucit, putem da — nu zic *vom* da, căci lucrul e ipotetic — dar putem da

de efecte cu totul putrede, de hârtii cari n-au nici o valoare intrinsecă, cari prin speculă numai s-au ridicat la o înălțime oarecare, | pentru a recădea repede[39] în nimicnicia lor. [163r]

Cu toate acestea consiliul și directorul sunt acoperiți. Ei au primit, nu de la clienți cerți, dar de la clienți anonimi, un capital de 40 milioane la discreție. Având a îl specula, nu a face negoț cu el, l-au întrebuințat după regula speculei, au cumpărat hârtii depreciate cu speranța că se vor sui. Nu se mai suie? Treaba acționarului. El a riscat capitalul, l-a riscat după chiar natura unei *haute hanque*, pe care trebuia s-o cunoască. Acționarul a voit să câștige repede, acționarul a fost lacom, acționarul n-are decât să piardă.

Dar unde mai punem un alt inconvenient? Pe baza unui portofoliu — să admitem factice — societatea poate emite obligațiuni, se poate împrumuta | cu bani. Va să zică [164r] după ce portofoliul, fundamentul întregei misiuni a acțiilor băncii, e putred și fără valoare intrinsecă, societatea mai poate rămânea și datoare.

Dar toate vicisitudinile astea nu-l lovesc nici pe membrul din consiliul de administrație, nici pe director. Dacă aceștia au acții de-ale băncii de credit mobiliar, le vând când cursul, comandat la bursa de ei înșiși, e mai urcat și pun banii de o parte; dacă au alte efecte rele Creditul Mobiliar[40] le urca în sus; oi le vând bine și pun banii de o parte. Și când se[41] vor fi dezbărat și de acțiile băncii, și de acțiile întreprinderilor patronate de bancă, încasând prime mari[42] n-au decât să se retragă și să lase treaba baltă.

Suntem departe de-a bănui onorabilitatea cuiva. Dar natura acestui[43] soi de speculațiuni [165r] e de-așa chip încât se răsfrânge asupra caracterului oamenilor. Bancherii de comerț din Londra nu primesc [44] în conturile [45] lor comiși cari au obicei a juca la bursă. Courcelle-Seneuil zice curat că bancherul cel mai onorabil lunecat de pe terenul solid al creditului comercial, pe clina speculei[46], se demoralizează repede. Bancherul de comerț are interes ca clienții lui să meargă bine, cel de speculațiune nu-l are deloc.

Puțin [î]i pasă dacă hârtia ce-o vinde are valoare intrinsecă sau nu. El s-o vânză scump.

Puțin [î]i pasă asemenea dacă cea pe care-o cumpără cu banii acționarului e 'ntemeiată pe-o întreprindere solidă sau nu. Ieftenă să fie, ca s-o poată urca și câștiga diferența.

1. inițial *Precum am declarat* 2. *trecut că* supraintercalat 3. inițial *a opune piedici creațiunii* 4. *Ceea ce voim numai este* deasupra lui *Nimeni nu poate* șters 5. după *pe cin[eva]* șters 6. modificat din *intermediator* 7. după *sau samsar* șters 8. după *samsar* șters 9. supraintercalat 10. după *pururi* șters 11. după *pre cât aceste există* șters 12. după *de* șters 13. după *în oarbă [încredere]* 14. după *lor* șters 15. inițial *într-adevăr trebuie ca clientul* 16. deasupra lui *stâncă* șters 17. deasupra lui *încredința* șters 18. deasupra lui *credință estraordinară pentru* șters 19. după *bune* șters 20. *care nu poate influența cursurile bursei* supraintercalat 21. după *aceeași* șters 22. după *dispoziția* șters 23. după *clie[nților]* șters 24. urmează *a clienților* șters 25. după *Soci[etatea] și* apoi *Directorul* succesiv șterse 26. *a societății* supraintercalat 27. după *produ[că]* șters 28. deasupra lui *ponderanță* șters 29. supraintercalat 30. după *ei* șters 31. *ei propriu* supraintercalat 32. *efemeră, de câteva săptămâni* deasupra lui *foarte trecătoare* șters 33. după *cursul* șters 34. deasupra lui *și* șters 35. *pe câteva zile* supraintercalat 36. supraintercalat 37. supraintercalat 38. după *e posibil să aflăm că* șters 39. supraintercalat 40. supraintercalat 41. după *s-ar dezb[ăra]* șters 42. supraintercalat 43. după *este* șters 44. după *prim[esc]* șters 45. după *cont[urile]* șters 46. deasupra lui *pe acel al* șters

♨

Iata deci ținta creditului. Aceea[1] de-a da viață la întreprinderi hazardate a căror [158r] productivitate nimeni n-o poate prevedea de pe acum, a emite acțiile acestor[2] întreprinderi și a le specula la bursă și societatea [3] va fi cu atât mai periculoasă cu cât mai puternică va fi. Acțiile acestor bănci ar avea ca și titlurile Companiei Indiilor, copilițe și nepoțele *(filles et petites filles)* în acțiile unor întreprinderi la noroc[4], până ce într-o bună dimineață întreprinderile debitoare și Creditul Mobiliar creditor s-ar cufunda cu toate în aceeași prăpastie.

1. după *nimic mai mult. Dar ea și-a pus altă țintă. șters și care reprezintă continuarea textului de pe* [*89r*]*, reprodus de noi în nota… de la Creditul mobiliar (1), căruia prezentul text trebuie să-i fie afiliat ca o variantă parțială* 2. corectat din *acestora* 3. supraintercalat 4. *la noroc* deasupra lui *hazardate* șters

♨

[159r] *Fără îndoială — zice Courcelle-Seneuil — poți arunca în public niște titluri oarecare, să te dezberi repede de ele și să-ți vezi de drum. Dar*

acest soi de escrocherie continuă nu poate da loc la nici o fondațiune serioasă.

♨

170 r În discuția la care-a dat loc proiectata[1] înființare a Creditului Mobiliar am făcut se 'nțelege abstracții de la toate persoanele cari au luat inițiativa înființării. Sunt între ele bărbați din toate partidele. Am pomenit în treacăt culmea asociațiunii, pe prințul Dumitru Ghica, pe care îl regăsim în toate asociațiunile ce se creează în țară, indiferentă fiind natura; am pomenit la coadă numele redactorului. Dar încolo ne-am ținut strict de obiect. Din natura chiar a operațiilor cu care se 'nsărcinează o asemenea *haute banque* pe acții am dedus că e prematură pentru țara noastră și de natură a da naștere la o mulțime de creațiuni factice agiotate la bursă.

Dar sunt amici ai noștri inițiatorii, dar sunt adversari politici: o creațiune economică 171r cată || a fi discutat dintr-un punct neutral de vedere, fără considerații politice.

Ne pomenim acum cu[2] „Românul“ că ne aduce un lung articol în contra vederilor noastre.

Să ne permită ziarul guvernamental să spunem verde că nu ne[3] luăm deloc[4] osteneala de-a discuta cu el, mai cu seamă în cestiunea de față. Interesele[5] bănești și personale ale redactorului[6] fiind amestecate în aceeastă afacere, un organ onest ca al nostru nu poate sta de vorbă cu samsarul Creditului Mobiliar. „Românul“ n-avea decât să-și urmeze dezvoltările[7] din punctul său de vedere și să ne lase 'n bună pace.

172 r Ar fi în adevăr ieften dacă față cu orice cestiune de interes public am avea a ne lupta cu agenții plătiți sau[8] cointeresați ai unor întreprinderi. Orice altă foaie a cărei relații cu[9] Creditul Mobiliar sunt cel puțin necunoscute ar fi avut dreptul să ne combată. „Românul“, al cărui unic redactor cere concesia și[10] e un membru din sindicat care speculă acții și le agiotează, n-are acest drept. Înc-o dată: Discutăm cu convingeri, cu principii, cu idei. Cu stomahuri și apetituri nu discutăm.

1. după *cu ocazia* șters 2. supraintercalat 3. repetat prin supraintercalare din inadvertență 4. supraintercalat 5. după *Interesele* șters 6. după *redactorul[ui]* șters 7.

după *de[zvoltările]* șters 8. după *sau* șters 9. după *c[u]* apoi *necun[oscute]* succesiv șterse 10. după *și care are acții* șters

♨

Altă bancă. Abia a apărut Creditul Mobiliar și „Neue freie Presse“ ne aduce știrea 167r că Ungarische[1] Landesbank are de gând a fonda o bancă română pentru interese comerciale. Căpitalul de acții al băncii e fixat la 40 milioane franci, din care se vor vărsa deocamdată 20 milioane. Casa Cerlendi a cumpărat afacerea noului institut, iar șeful casei va rămâne[2] participator cu 30% a capitalului. Activitatea băncii se va începe îndată după darea concesiunii care s-a cerut deja. Misiunea principală a || noului institut de credit[3] va fi cultivarea 168r operațiilor de bancă și mijlocirea comerțului între Austro-Ungaria și România.

1. după *banca ung[urească]* șters 2. după *participa* șters 3. deasupra lui *bancă* șters

♨

Société de l'union Générale. Begebung der Landesbanknoten. Ungarische Landesbanknoten. 169r

♨

Sindicatul e o companie de bancheri.

Acționarii sunt clienții lor.

Dar compania de bancheri poate lucra și în comptul ei.

Capitalul acțiunilor nu e dat în un mandat ca la societățile[1] industriale, ci la discreție: să cumpere en gros orice titluri.

1. după *alte* șters

♨

[1] [2] Cercul înlăuntrul căruia se 'nvârtește banca e, cu toată importanța lui, mărginit. 38 r Folosul pe care băncile îl dau societarilor și tuturor consistă

într-aceea că emit note pentru a mănținea[3] ordinea prețurilor și că această emisiune se face prin aceea că băncile acordă credit de afaceri cu scont, adecă scontând polițe sigure. Creditul de afaceri se 'ntemeiază însă numai pe întreprinderi cari au deja un capital format. Creditul unei bănci consista în creditul biletelor ei singulare, acel[4] al[5] biletelor consistă în siguranța unei plăți instantanee. Prima regulă al oricărui institut [6] de bancă este așadar ca ele să nu atârne cumva de produsul vreunei întreprinderi, ci numai de solvabilitatea cuprinsă în averea deja făcuta a debitorului. Creditul bancei nu va fi niciodată industrial, ci va fi un credit de afaceri, sau aproape esclusiv unul de poliță. A doua regulă [e]ca creditul[7] pe poliță să fie relativ scurt, de vreme ce biletele au dreptul unei polițe *a vista*. Această regulă se execută prin principiul: că creditul băncii se dă pe un timp cu atât mai scurt cu cât e mai mare pericolul unei reambursări a biletelor ei. || A treia regulă este că creditul[8] băncilor trebuie [39 r] să ofere cea mai mare siguranță, care se dă prin indosarea a cel puțin două case pe deplin sigure. De aceea însă și discontul băncii va căta să fie cât de mic; iar discontul mic va pune casele mari în poziția 'de a da altor case un credit ieften, încât siguranța băncii e un avantaj pentru casele mari, care avantaj e din parte 'și un folos pentru cele mici; iar siguranța rămâne astfel fundamentul întregei [bănci]. Acționarii băncilor își au folosul în privilegiul emisiunii biletelor, care e o compensare pentru avantajele ce alții le trag[9].

Cum să se formeze însă un capital pentru întreprinderi cari promit pe viitor un produs? Institutele de credit se deosebesc.

1) o comunitate de credite *reale* devine baza de credit real a unuia

2) o comunitate de credite de afaceri devine baza pentru creditul industrial a unuia

3) al treilea soi de institute are în vedere creditul industrial în genere. Credit agricol[10]. [40r] Bănci de scont. Bănci de credit.

Institute de credit real. Valoarea imobilului [11] se amanetează și se ia împrumut. Cu acest împrumut se înmulțește puterea de reproducțiune a imobilului. Case, moșii. La case se fac construcțiuni nouă, la moșii se gospodărește mai bine. Un prisos mic însă regulat asupra dobânzii asigură plata îndărăt a capitalului. Credit fonciar.

Principii.

1. Siguranța capitalului. Totalitatea imobilelor declară a garanta pentru datoria unuia, recunoscută de comunitate.

2. Siguranța dobânzilor. Se percep cu acelaș drept ca și [12] contribuțiunile cătră stat.

3. Uzúdrile. Scrisuri.

4. Plata îndărăt. Nu suma toată, ci un adaos la dobânda ordinară. Aceste adaose a tuturor debitorilor se adună într-o singură sumă și cu această sumă sau se răscumpără sau se trag la sorți obligațiunile parțiale. Obligațiile parțiale câștigă capacitatea de a intra în comerț.

Planul plății[13] [41 r]

Societăți de scont. La începutul fiecărei întreprinderi, precum și la lărgirea ei, înmulțirea capitalului de construcție și de muncă devine grea, de vreme ce din momentul în care producțiunea începe și pân 'ntr-acela în care productul gata se vinde capitalul pus în producțiune odihnește și nu reapare decât ca dobândă cuprinsă[14] în prețul cu care produsele se vând.

Dac' ar fi deci cu putință de-a întrebuința acest capital, care odihnește, *înainte* de-a fi replătit prin prețul de cumpărătură al obiectelor, ar fi câștig. Cu capitalul ar putea câștiga, marfa sa ar fi mai ieftenă cu dobânda acestui capital.

Întrebuințarea acestui capital bătut cu cuie s-ar[15] putea face dându-i-se[16] credit pe vânzarea mărfii. Acest credit va avea un caracter îndoit. Credit de afaceri, adecă pe poliță după formă; în sine însă credit industrial. Și, fiindcă are și caracterul unui credit industrial, nu poate fi dat prin institute de bani și de polițe, ci numai prin astfel de oameni cari știu a judeca pe deplin ce *produs* va avea afacerea[17] || ce ia credit, asupra căruia a [42 v] avizat, după natura lucrului, sinetul. Fiindcă toți oamenii aceștia vor fi asemenea oameni de afaceri cari la rândul lor vor avea nevoie de credit, ei formează o comunitate cu scopul ca printr-un capital format în comun să dea credit întreprinderilor industriale, asigurat în garanția totalității lor. Credit de polițe. Societate de scont. Capitalii și industrii de mijloc. Iau seama la produsul industriilor pe cari le creditează. Trebuie să *cunoască* pe cei ce iau credit. Creditul societății va fi *local.* Caracterul local asigură un control reciproc. Statutele se vor modifica după împrejurări locale. Băncile scoțiene, băncile private engleze, băncile statelor americane de nord. Biletele unei bănci întemeiate pe garanția absolută a tuturor societarilor societății de scont, nu vor avea niciodată un curs geograficește întins.

Institute de credit industrial. Bănci de credit.

Institute de credit.

[43] r Credit mobiliar

Institutele acestea de credit se 'ntemeiază pe următorul lucru: Există o mulțime de întreprinderi cari c-un capital mai mare ar spera în o înmulțire a produsului lor, sau cari nici nu se pot întreprinde decât cu capitalii mari, dar atunci ar avea și un produs în adevăr mare.

Ele sunt formate prin prisoasele altor întreprinderi cari, prin acțiile institutelor de credit, vor să ia parte la întreprinderi mari.

Ele funcționează luând parte cu capitalul lor la asemenea întreprinderi și dând astfel acționarilor partea lor de câștig.

Alt teren.

Prisoasele întreprinderilor pierd, prin cumpărare de acții, caracterul unui capital și se traduc în pretenție de dobândă. Valoarea ce individul o posedă e independentă de valoarea nominală a acției și e determinată prin venitul net *probabil* sau prin dividendă.

Prețul însă a unor asemenea acții se determină însă uneori și prin alte împrejurări [44] r decât acelea ale venitului net al întreprinderii; prețul se determină || mai cu seamă prin oferta înmulțită a acției, ivită în urma unei insantanee necesități de capital. O asemenea ofertă *(Angebot),* va apăsa prețul acțiilor adesea chiar sub valoarea lor adevărată, garantată prin venitul net probabil.

Scăderea acțiilor însă însemnează tot[18] atât cât împuținarea averii posesorului de acții, care împuținare de avere nu e rezultatul unei împuținări a valorii.

Această împuținare e dezavantagioasă întâi pentru că atacă averea acționarului și paralizează îndemnul lui de-a participa la întreprinderi. E o perturbare a ordinei creditului nemotivată printr-o perturbare a ordinii valorilor.

Misiunea institutelor de credit ar fi deci de-a împiedeca această perturbare a ordinii creditului cumpărând pe valoarea lor naturală acțiile ce scad din alte cauze decât acelea a productivității lor și vânzând acțiile cumpărate. Prin aceasta el devine centrul creditului industrial, precum e [19] centrul creditului comercial.

[45] r Asemenea perturbări sunt mai dese și mai mari cu cât suma capitaliilor[20] întrebuințate în întreprinderi pe acții e mai mare, deci un [21] asemenea institut nu se va putea forma decât acolo unde se[22] nasc mari și varii întreprinderi pe acții (p. 324 *et sq. Lehrbuch der Volkswirtschaft).*

Statutele determină și aci ordinea și procederea. Dar e evident că pe nici un teren nu se cere o mai mare cunoștință a împrejurărilor, un spirit de observație comercial și soliditate[23].

Afaceri de bani și de credit

Schimb al unei monete pe altele.

Plăți. Cererile unei piețe corespund cu obligațiunile altei piețe și viceversa. Posibilitatea de-a acoperi cererile[24] din loc cu obligațiunile din loc, fără ca fiece cerere și fiece obligațiune să aibă necesitate de o plată deosebită. Cumpăr cererea respectivului și plătesc cu mandatul acestei cereri.

Cont curent.

Arbitraj. Socoți între polițele[25] diferitelor piețe acele care au cursul cel mai jos [46 r] al valutei lor și plătești cu ele pentru a câștiga || diferența cursului[20] valutei deosebitelor piețe de schimb.

Accept. Creditul unei[27] afaceri se întrebuințează ca capital prin acceptare de polițe.

Specula[28] de bursă

Dacă cineva are o sumă de bani disponibilă și vrea să opereze *par comptant* i se permite patru moduri de-a o plasa.

1) *Cumpără polițe* cu scadența în piața proprie sau în alte piețe. Dobânda până la scadență se scade din prețul poliței la cumpărătură, el disconteează.

2) Cumpără hârtii de valoare și le pune de o parte. Alege mai bine o hârtie discreditată din cauze pasagere, pentru ca mai târziu, când se suie cursul, s-o vânză.

3) Face *arbitraj.* Nivelează prețurile (cursurile) efectelor și polițelor din piețele europene.

4) Reportează. E o cumpărătură sub condiția răscumpărării după un termen fixat. E o altă formă mai sigură pentru prolongațiunea creditului. A cumpărat de ex. cineva un efect al statului pe *timp* și trebuie să-l ia și să-l plătească la lichidație. Acum sau îi trebuiesc bani, sau|| speră a vinde hârtia la lichidația proximă mai scump. Caută deci un [47 r] cumpărător în numerar a hârtiei sale, sub condiția ca la lichidația proximă sau a doua el să-i revânză hârtia contra unui avantaj de dobândă *(Kostgeld).* La Paris acesta se cheamă report.

Are cineva de prestat efecte și cumpărătorul nu se mulțumește cu plata diferenței, ci vrea să-și aibă piesele, atuncea vânzătorul trebuie să i le procure în toate împrejurările. Dar el vânduse blanco ori *a decouvert*, adecă fără să posedeze piesele. Trebuie să le cumpere cu orice preț. Dar cursul e foarte urcat și speculantul speră căderea cursurilor la bursă. Cumpără deci hârtia cu numerar, cu condiția ca vânzătorul să i-o răscumpere c-un preț fixat de mai nainte, ceva mai mic decât cursul actual. Diferența prețului și favorul vânzătorului în numerar și a cumpărătorului *pe timp* e dobânda și se numește deport. Report se plătește când e[29] prisos de hârtii și lipsă de bani, deport când e lipsă de efecte și prisos de bani. Creditul Mobiliar din Paris are a mulțumi o mare parte a câștigurilor sale afacerilor de *report*.

A vinde lui B 20 acții a Băncei de Viena cu condiția ca la regularea de la ultima [48 r] să i le revânză c-un *preț fixat de mai nainte*.

Diferența e în favorul lui A, adecă acțiile s-au suit — Deport.

Diferența e în favorul lui B, cumpărător în numerar și vânzător pe timp, adecă acțiile au scăzut — Report[30].

Specula pe timp

Specule fixe, cu prime.

Cumperi sau vinzi o hârtie de valoare a cării liberare trebuie să aibă loc la un timp fix contra numerar. Lichidație, regulare, 15, 30 a lunii. Vrei să *** lichidarea, faci report.

Speculanții, zice C[o]urtois

1) au efecte, n-au bani

2) au bani, n-au efecte

3) n-au nici bani, nici efecte.

Aceștia au atâta [cât] să poată plăti diferența și se lasă,[31] pe nădejdea că-n ziua lichidării cumpărătură și vânzare se vor compensa și vor avea numai diferența de acoperit sau de rambursat.

Specula pe prime O operație la care cumpărătorul își rezervă dreptul de-a anula [49r] negoțul la un timp hotărât printr-o premie plătită cumpărătorului. Prin stipularea [32] premiei pericolul pierderii se reduce la o sumă fixă. În Paris numai cumpărătorul are dreptul de a ridica stipulațiunea prin primă.

Panica de bursă

Să presupunem că telegraful aduce o noutate alarmantă, vestea despre un atentat, o revoluție, un faliment mare, o primejduire sau așa ceva. Vestea vine luni în timpul bursei și cursurile cad repede. Capitalistul din provincie

primește cursurile prin gazetă sau prin amicul său de afaceri care locuiește în piața [33] bursei. El cade pe gânduri și-i scrie corespondentului său ca să vânză efectele depuse sau [34] trimite numaidecât devizuri cari se oferă [35] la bursa de marți cu prețurile cele mai scăzute de luni. Dar, fiindcă la bursa de luni au sosit o mulțime de asemenea ordine, cursurile cad și mai mult decât luni. Bancherul nu poate vinde efectele cu prețurile limitate și cere de la clientul său noi ordine de conduită. Prin această știre, || apoi prin veștile alarmante ale gazetelor, la [50 r] cari bursa dă un contingent numeros, clientul cade la așa spaimă încât depeșează bancherului să vânză miercuri efectele *a tout prix.* Astfel miercuri sosesc o mulțime de ordine de vânzare *a tout prix,* se produce panica adevărată la bursă. Unul oferă sub celălalt până la un preț de batjocură. Astfel merg lucrurile până la jumătatea timpului bursei, când sindicatul face cursurile oficiale. Când acestea sunt stabilite apare *haute finance* și cumpără toate efectele ce le poate căpăta pe prețuri de nimic. *Haute finance* câștigă totdeuna. Chiar la bursă cei mai mici, cari au mai puțină esperiență, cunoștințe, judecată, știri și capital disponibil sunt atrași de valuri, pe când cei mari bagă la buzunar diferențe grase. Cei de pe afară sunt jertfele [36] principale. Căci joi cursurile se urcă repede și-și reiau vechiul lor nivel de luni. Ni s-au numit bancheri cari au păstrat pentru ei efectele clienților lor pe cursul de nimic al zilei panicei. Presupunerea că multe sindicate ar fi făcut mici concesii la stabilirea cursurilor n-o voi s-o cred, de vreme ce membrii au depus jurământ.

[51 r] Unii bancheri se mărginesc a primi în depozit fonduri de-ale particularilor și de-a cumpăra, adecă de-a sconta cu ajutorul acestor fonduri polițe și bilete la ordin ce li se prezintă făr' a renunța de-a negoția aceste valori la ocazie. *Bancheri escontori.*

Alții își fac ocupația principală din neguțarea valorilor comerciale cari circulează din piață 'n piață, operând mai cu seamă asupra piețelor străine și totdeuna băgând de seamă să câștige de variațiile schimbului dintre țările ce le-au în vedere. *Bancheri cambiați.*

Alții în genere nu operează decât asupra valorilor publice, cumpărând sau revânzând rente asupra statului, întrepunându-se la împrumuturile făcute de guverne [37] sau în operațiile marilor companii. *Haute banque*[38].

Depozit.

Viriment. Cleon are a plăti o mie drahme lui Ireneu. Amândoi au fonduri depuse la Socles. În loc de-a lua o mie de drahme de la Socles pentru a plăti

lui Ireneu, Cleon în înțelegere cu Ireneu dă ordin lui Socles să treacă o mie de drahme din creditul său la creditul lui Ireneu.

[52 r] Valori, efecte, hârtii de comerț.

Bilet de ordin. Iscălit de persoana care se obligă să plătească, obligă pe aceasta și pe toți indosații.

Lettre de change. Obligă pe trassant nu pe trassat

Recouvrement de traites.

Schimbul de polițe.

Arbitraj.

Asupra schimbului de polițe s-au stabilit un trafic asemănător [39] cu cel al mărfurilor, care consista în a cumpăra efecte de comerț ce sunt deprețiate pe oarecari piețe și a le revinde pe alte piețe unde ele sunt căutate. Bancherul care se ocupă special cu acest soi de operații face arbitraj, alegând hârtia ce vrea s-o cumpere și cea pe care vrea s-o vânză și schimbându-le una contra alteia.

Scont. Operația cumpărării unui bilet de ordin sau a unei polițe se numește scont, suma reținută de scontator ca dobândă, comision de încasare, se numește *agio.* Scontul e deci împrumut [40] cu dobândă, dar garantat printr-un amanet care este *operația comercială* prin care a avut loc creațiunea hârtiei scontate. În exemplul citat mai sus, biletul [53 r] sau acceptația lui Paul nu sunt simple făgăduințe; || sunt în acelaș [41] timp dovezi cari atestă că Petre, proprietar de 20.000 fr. indigo, a socotit [42] că poate încredința fără primejdie acest capital lui Paul.

Conturi curente.

Emisiune de bilete la purtător.

Împrumut pe consemnații.

Tot bancherul e centrul unui depozit de capitalii și se bucură de încrederea unui număr oarecare de capitaliști asupra cărora exercită o influență personală.

[54 r] *Specula de bursă*

Acțiunile industriale vechi, clasate, al căror produs e cunoscut, nu dau loc la operații *à livrer,* afară doar dacă cauze speciale și accidentale, ca o creștere a concesiunii, o fuziune ș.a. nu le semnalează atențiunii speculatorilor. Altfel cu acțiile cari se emit. De 'ndată ce sunt emise de către un bancher acreditat, oricare ar fi valoarea lor intrinsecă, ele au sigură o *hausse,* afară dacă capitalurile mobiliare n-au devenit rare. De ce? Numai și

numai pentru că speculatorii de profesie au încredere în bancherul care emite acțiunile și pe care au obicei de a-l urma. Această *hausse* e atât de bine prevăzută încât dă loc la un fel de cerșetorie de-o speție nouă, care s-a răspândit mai departe decum și-ar închipui cineva.

O companie se fondează cu capital de 40, 50, 100 milioane, împărțit în acții de câte 500 sau [43] 1000 de franci, de ex. pentru confecționarea și esploatarea unui drum de fier.

După termenii actului social acționarii cată să verse condeiul acțiunilor lor la patru [55 r] sau cinci termene succesive. Toate acțiunile acestea se iau numaidecât *al pari* de către unul sau mai mulți capitaliști mari, cari varsă întâiul termen, a cincea parte bunăoară. Numaidecât acești capitaliști sunt asaltați de cereri: oameni din lumea bună, femei, diplomați, balerine, magistrați, soldați vin a solicita cu multă umilință ba 20, ba 30, ba 100 de acțiuni *al pari*. Pentru [44] o plasare serioasă oare? Au nevoie de a-și plasa fondurile? Au chiar fondurile necesare pentru a câștiga proprietatea *integrală* a acțiunilor pe cari le solicită? Defel. Dar știu că aceste acții se vor cota în *hausse* la bursă din ziua întâia, că speculatorii le vor răpi cu 50, 100, 500 franci primă, după starea pieței; că vor cumpăra cu 150, 200, 600 franci o acție de 500 franci asupra căreia nu s-a vărsat decât 100 franci care au costat numai 100 franci *al pari*. Deci își propune de-a vinde, de a realiza *prima* înaintea scadenței termenului al doilea, care silește la vărsământul || a unei [45] a doua [56r] *cincimi*. Cel ce solicită *al pari* 100 acțiuni de câte 500 franci știe foarte bine că [46] cu 10.000 franci pune mâna pe un titlu pe care pe loc îl poate vinde cu 15 ori 20 mii franci. E deci o *pomană* de 5000, 10.000 franci pe care-l cere capitalistului sau fondatorului și, când acesta o acordă, știe el pentru ce.

În adevăr el interesează pentru afacerea sa și angajează în speculațiunea sa un mare număr de persoane cari au o poziție, ce-i pot fi folositoare, fie în opinia publică, fie pe lângă guvern, fie în Adunările deliberante. Cercul speculatorilor se întinde, e[47] foarte greu ca capitalurile disponibile să nu fie răpite în mișcarea ce se produce: îndată capitalurile vin, uneori în adevăr pentru ca să specule, dar și pentru a rămânea la trebuință. Capitalistul cutare din provinție își retrage fondurile ce le avea depuse la bancherul său, va exige plata unui împrumut ipotecar, pentru a veni să cumpere acții de drum de fier. || [57 r] Compania se organizează, funcționează, întrebuințează 100[48] de franci de fiecare acție vărsată în casele sale și cere al doilea vărsământ.

În acest moment de ordinar emisia e complinită, speculatorii, oamenii de lume mai cu seamă, dețin încă multe titluri și capitaliștii cari caută o *plasare durabilă* mai au și ei câte ceva. Aceștia varsă al doilea termen; între speculanți unii recurg [49] la espediente și-l varsă asemenea. Capitalistul din provinție realizează *a outrance* creanțele lichide pe cari le poate avea asupra comercianților sau industrialilor din localitate; ba, la trebuință, din împrumutător devine împrumutat și-și ipotecează imobilul. Un număr de speculatori cari nu pot face al doilea vărsământ vând titlurile lor *a tout prix* sau se [50] vând pentru ei. Se naște firește o mișcare de *baisse* din care cei abili știu a profita, până ce *hausse* își reia cursul. Aceleași oscilațiuni se nasc la orice nou vărsământ, până la liberarea[51] || întreagă a acției, care sfârșește prin a rămânea în 58 r *mânile* unui capitalist serios. În măsura în care această acție are o valoare sigură speculația se depărtează de ea, o părăsește pentru alta și acția se *clasează;* prețul ei se regulează prin venitul pe care-l produce. Dar câte prime câștigate și pierdute până a ajunge la punctul acesta!

1. titlul, dat de noi, corespunde sensului de ansamblu al acestor excerpte 2. șters dar restituit de noi din rațiuni contextuale, ca titlu al primei diviziuni 3. după *susțin[ea]* șters 4. după *creditul* șters 5. după *E vorba acum de-a forma capital pentru întreprinderile acelea cari promit un produs* șters 6. supraintercalat 7. după *creditul* șters 8. după *credi[tul]* șters 9. urmează o linie de demarcație 10. după *f[onciar]* apoi *rural or* succesiv șterse. 11. după *realității* șters 12. *ca și* repetat din inadvertență la început de rând 13. urmează o linie de demarcație 14. după *în prețul* șters 15. *s-* supraintercalat 16. după *dându-se* șters 17. deasupra lui *întreprinderea* șters 18. după *însă* repetat din inadvertență 19. după *banca * aparent* șters 20. după *înt[rebuințată]* șters 21. deasupra *lui o* șters 22. după *s-a născut* șters 23. urmează o linie de demarcație 24. după *cererile* șters 25. după *în[tre] ** șters 26. după *valutei* șters 27. corectat din *unui* 28. după *Afaceri* șters 29. după *sunt unele* șters 30. urmează linie de demarcație 31. după *razimă* șters 32. după *pr[emiei] ** șters 33. deasupra lui *orașul* șters 34. după *și* șters 35. deasupra lui *vând* șters 36. după *jer[tfele]* șters 37. după *state* șters 38. urmează linie de demarcație 39. după *corespunzător* șters 40. după *e repetat* din inadvertență 41. *sunt în acelaș* repetat din inadvertență, la început de rând 42. deasupra lui *crezut* șters 43. după *franci* șters 44. după *Es[te]* șters. 45. după *unei* șters 46. repetat din inadvertență la început de rând 47. după *peste putință* șters 48. după *suta* șters 49. inițial *speculanții recurg* 50. după *le* șters 51. după *li[berarea]* șters

♨

[37v] pag. 1 Băncile *(Notenbanken)*
„ 2 Institute de credit. Credit fonciar, industrial, de întreprindere
„ 4 Societăți de scont
„ 6 Credit mobiliar
„ 8 Schimb. Plăți. Cont curent. Arbitraj. Accept
„ 9 Speculă de bursă. Discont de polițe
Arbitraj
Report și deport
„ 10 Vânzări *in blanco* ori *a decouvert*
„ 11 Specule de timp. Fixe, cu prime
„ 12 Panică de bursă. *Haute finance*
„ 14 Bancheri scontori. Cambiați. *Haute banque.* Depozit. Viriment

DIN MANUSCRISUL 2254

[896 p.]

♨

[3/15 noiembrie 1876]

Moartea lui Constantin Brâncovanu încearcă a fi o dramă în 4 acte iară autorul [303r] ei încearcă a fi d-nul Antonin Roques. Deși titlul cât și numele autorului sunt indiferente, totuși piesa însăși, putându-ne fi și mai indiferentă, poate că în cadrul neguros al unei [1] memorii [2] chinuite și blazate de mizerii puse cu naivitate pe scena [4] română aceste două indicii prețioase, aceste monograme ale suferințelor noastre ni vor rămânea ca [5] o amintire — desigur că nu plăcută.

Ca să fim fundamentali vom [6] întreba din [7] început cu oarecare liniște, căci mai târziu nu vom mai avea ocazia de a o avea — ce este drama? Dacă am lua drept normă pentru definiție drama citată, atunci semnele caracteristice ale acestui soi de scriere sunt: un spital de bolnavi, dacă se poate de ofticoși, în acest spital câteva cântece vesele esecutate în cor de dame în costum național — cu condiția ca vorbele cântecului să rămâie [8] întotdeauna un misteriu consacrat d-zeirei chineze — tirade lungi în cari vorba român și păgân își discută cu o rară îndărătnicie șirurile textului — căci fiecare șir conține cel puțin un român și un păgân; un trădători, care e atât de negru zugrăvit încât ne mirăm că nu hârăie când intră în scenă, câțiva surdo-muți, câteva săbii turcești, o babă, un ordre du Moufti [9], un [10] sultan și câteva umbre [11]. Încercarea [12] de deznodământ [13] a piesei consistă într-o barbară încercare de a turci românii textuali (căci reali nu sunt), dar vană încercare. Acest ragout este întrerupt de numeroase esclamațiuni cătră Dumnezeu, ca să se-ndure de această mizerie (a piesei) și să-i deie un sfârșit — care sfârșit e lucrul cel mai plăcut pentru auditori, esceptând pe deliciosul sultan, care, ca și sfârșitul piesei, nu spune nimic.

Piesa comisă de d. A. Roques ar fi putut avea cu toate acestea un merit mare, acela adică de a nu fi fost scrisă niciodată. Ce păcat că autorul n-a avut fineța și tactul ca să-și câștige prin acest mijloc lesnicios mulțămirea publicului.

Dar dacă vorbim de noțiunea dramei, cum trebuie s-o aibă orișicine care cutează a prezenta [14] publicului născocirile sale, atunci răspundem: că drama are de obiect și ținta reprezentarea caracterelor omenești curățite de neconsecuența vieței și cugetărei zilnice, a caracterelor omenești consecuente, în toate momentele aceleași, pentru a căror manifestațiune se aleg situațiuni interesante. În acestea caracterele antitetice se lovesc unul de altul în dezvoltarea lor, dintr-asta se naște înnodământul, iar din învingerea unui princip și căderea celuilalt deznodământul dramei. Lupta sufletească care se reprezintă prin simțăminte esprimate în mod plastic și intuitiv nu o găsim nicăiri în acest specimen unicum, căci materialul în care se manifestă această luptă este limba, și despre limbă — în speție despre cea română — autorul sau traducătorul nu pare a fi avut nici cunoștințe elementare măcar. Caractere nu sunt — cel puțin reale nu; căci oameni boiți cu alb și cu negru nu însemnează caractere. Situațiuni născute din caractere asemenea [15] nu sunt [16]. Deci trei elemente pot fi într-o dramă care să constituie valoare ei. Unul caracterele, aceste fac ca ea să fie frumoasă, al doilea [situa]țiunele (deci planul) [17], aceste interesează, al treilea limba [18], care poate avea un farmec liric. Din acestea trei, drama d-lui Roques posedă [19] pe al patrulea.

Atâta despre dramă. Uitasem [20] a spune cititorului interesanta [21] noutate [22] că ea a fost într-adevăr [23] jucată, căci după cele spuse până acum și-ar fi putut închipui cititorul că eu numai mi-am închipuit că ea ar fi fost jucată.

Sub [24] masca lui Constantin Brâncovanu au fost torturată persoana d-lui Galino. Tortura a fost foarte înceată și minuțios aplicată, dat totuși n-a fost în stare de a-l dezvăța pe d-nia lui de accentul franțuzesc și [25] de persecutarea, ba chiar uciderea sărmanului *ă*. Dar se poate că ne și înșelăm. Domnul în cestiune este poate creatorul unei limbi nouă, numită cea romene. O limbă foarte interesantă din punct de vedere patologic. Căci, într-adevăr, pentru ca un simplu actor să-și închipuiască a reforma în sensul său (și ce sens!) vocalele [26] unei limbi plăsmuite de secole și milioane de oameni îi trebuiește neapărat ceva din instinctul nostalgiei îndreptate [27] spre țara păsărească. Necuviința neologismelor netrebuincioase și … netrebnice n-o mai accentuăm, fiindcă mirosă astăzi până ș-a bucătărie și pentru această origine nu ne-ar părea nici stranie măcar. Cel mai însemnat defect al d-lui în cestiune este acela că joacă pe scena română și că este [28] contagios pentru oameni nedezvoltați în sensul d-sale, un pericol mare după cum vom vedea mai târziu. Formal vorbind d-nia lui are câteva calități nediscutabile:

1) o mască foarte îngrijită 2) mișcări fizice [29] îndestul de plastice și precum se vede studiate 3) își învață rolurile, ceea ce nu se poate susținea despre mulți din ceilalți. Sub un regisor [30] bun, d-nia lui ar fi un actor [bun, dar][31] astfel, lăsat în voia manierelor sale cam ciud[ate și] [31] cu deosebire stricătoare de limbă este mai mult o [32] dovadă cât de rău poate deveni un [actor decât ceva pozitiv] [33].

Văcărescu și… [34] III Cantacuzin au fost binișor executați. Cupudzibașa a vorbit foarte clar și verde — dar rolul [35] foarte ingrat al acestui tatar nu prezintă nici un material pentru modelare — înfățișitorul lui pare un actor de talent.

Cel mai însemnat talent care l-am observat însă în această seară, cu joc neafectat, cu limbă curată, în fine materialul pentr-un artist este [36] domnul… [37] Prea puțin observat, cum se 'ntâmplă în genere la noi, unde răul se laudă cu atâta generozitate, pe când binele rămâne nebagat în samă [38]. D …… [39] a avut un ton fundamental atât de firesc în esprimarea unui caracter altfel tot atât de ingrat ca toate celelalte încât o ținem de datoria noastră de a-l face atent pe d…… [40] ca să aibă grijă de talentul său, să [41] se ferească de maniere căutate, să fugă cât se poate de mult de d. Galino și [42] de ceilalți și să studieze în singurătate câteva role ce-i convin [43] din piesele mai bune, pentru a-și crea un capital de roluri și a-și adânci talentul său.

Se zice că dna …… [44] a debutat în rolul [45] Domniței …… [46] Această [47] împrejurare [303 v] știm s-o considerăm, de aceea numai câteva cuvinte. Să se știe că este diferință între naiv și copilăros. Copilăroșia este afectarea naivității, naivitatea reală consistă în necunoștința greutății vorbelor și a simțămintelor pe care un om le esprimă. Este o nuanță oarecare între acestea două pe care desigur că cu vremea doamna o va deprinde-o. Dar pentru început e bine. Rolul a fost foarte ingrat, precum nici se putea altfel [48] într-o piesă ca aceasta.

1. supraintercalat 2. modificat din *memoriei* 3. după *blazate* șters 4. modificat din *scenă* 5. după *în amintire* șters 6. după *o literă* ștearsă 7. după *o literă* ștearsă 8. după *f[ie]* șters 9. *un ordre du Moufti* supraintercalat 10. după *și* șters 11. *și câteva umbre* supraintercalat 12. după *Desnodământul piesei* șters 13. în manuscris: *desdonadament* 14. *se* șters 15. supraintercalat 16. urmează *asemenea* șters 17. *(deci planul)* supraintercalat 18. supraintercalat 19. supraintercalat 20. după *Ea a fost jucată* șters 21. supraintercalat 22. în manuscris, din inadvertență: *noutatea* (redactarea anterioară

supraintercalării lui interesanta) 23. supraintercalat 24. după *Domnul Galino* șters 25. după o virgulă ștearsă 26. după *sunet[ele]* șters 27. după *inverse* * șters 28. după *are efe[cte]* șters 29. după *trupești* șters 30. deasupra lui *director* șters 31. manuscrisul deteriorat, ca și un rând mai jos: ciud[ate și] 32. după un memento (urmat de un tetragram indescifrabil) și exemplu odios succesiv șterse 33. manuscrisul deteriorat 34. numele personajului nu este indicat în manuscris 35. după trei cuvinte scurte (indescifrabile) șterse 36. după și șters; urmează domnul șters 37. numele actorului nu este indicat în manuscris 38. este posibilă și lecțiunea seamă 39. numele actorului nu este indicat în manuscris 40. numele actorului nu este indicat în manuscris 41. după un heptagram indescifrabil 42. după și șters 43. *ce-i convin* supraintercalat 44. numele actriței nu este indicat în manuscris 45. urmează de șters 46. numele personajului nu este indicat în manuscris 47. după deci * **** fie iertare **** și în loc de esprim …] succesiv șterse 48. în manuscris, din inadvertență: *astfel*

♨

II. Cu totul deosebită în felul ei a fost reprezentația în beneficiul d-șoarei Dănescu. [181 r] Nu știm dacă d-nia ei însăși și-a ales piesele [1], dar dac' ar fi așa atunci am felicita-o pentru gustul său natural. Spectacolul a început cu Doi surzi, o piesă în care d. Manolescu joacă foarte bine rolul unui servitor. D-sa — care prin nenorocirea de a poseda [2] o figură simpatică, este silit azi de-a juca [3] toate rolurile de amorez serios — deși talentul d-niei sale este însemnat [4] într-adevăr dar restrâns la câteva caractere, după a noastră părere servitori cu aerul lor jumătate stupid, jumătate șirăt și bonvivanții [5]

1. după *repertoriul* șters 2. deasupra lui *avea* șters 3. după *juca tot amorez* șters 4. după *numai* șters 5. textul se întrerupe aici

♨

JUNEȚEA LUI MIRABEAU. DRAMĂ ÎN 4 ACTE

Tânărul Gabriel Mirabeau e în[1] închisoare pentru că o damă, uzurpând alături cu tatăl [304r] său locul mumei, împodobită cu diamantele pe care aceea le [2] purtase, îl prigonește de cinci ani. Tatăl său, robit de frumusețile acestei femei, își persecută pre însuși fiul său sub pretextul că ar fi stricat prin înrâurirea lui[4] Voltaire și în genere a ideilor care aveau să îngroape vechea monarhie franceză și cu ea întreaga strălucire feerică a Curții de la

Versailles. Dar Gabriel scapă. El intră în casa tătâne-său, îngenunche înaintea[6] chipului de marmură a mumei și-n această poziție îl află Sofia. Această [6] femeie, măritată după un prezident de Curte [7], moșneag de 70 de ani, ea care nu iubise niciodată și care avea sete de amor adevărat, îl îndrăgește [s] de la cea dentâi privire pe [9] tânărul Mirabeau. Un moment după aceasta el intră în[10] conflict cu [11]// favorita tatălui său, îi rupe de la gât colierul de diamante ale mumii, o insultă; aprinde [12] [305r] prin asta mai mult mânia tatălui și e arestat din nou. Cu asta se mântuie actul întâi.

În actul al doilea se tratează înaintea Parlamentului (căci așa se chemau Curțile[l3] pe atunci) procesul tânărului. Cu toate astea el îmblă liber în casa prezidentului în care e iubita sa, îi face daruri, îi dă chiar o scrisoare. Un tânăr advocat numit ……[14], o figură cavalerească, din popor, pledează procesul, animat de ochii unei frumoase „chanoinesse“; judecătorii sunt aproape să-l achite, însă prezidentul, ce simțise istoria cu femeia lui, aduce circumstanțe agravante, încât ei îl condamnă[15]. Dar, în vreme ce judecătorii se consultau, în casa prezidentului se petreceau // ciudate lucruri. Sofia îi dă lui Mirabeau scrisoarea pecetluită înapoi și-i[16] [306r] spune că nici[17] el nu are nimic de zis nici ea lui; deci ruptură. Când s-anunță însă sentența, când comandorul temniței, care[18] el însuși o îndrăgise pe Sofia, hotărăște[19] că nu-l va mai lăsa liber, atunci Sofia îi cere scrisoarea înapoi. Mirabeau e fericit de aceasta și pleacă, ea citește[1] singură scrisoarea, rămâne visătoare, o scapă din mâni, iar d. prezident intră atunci, o ridică și, cu această scrisoare în mână [20], i propune un *modus vivendi* foarte rău. Ea i-o cere înapoi[21], el vrea să se răzgândească pân-a doua zi și pleacă; ea rămâne iar singură. Intră Mirabeau care iar au scăpat… Scenă de amor și fug amândoi pe [22] fereastră. Actul al doilea.

Actul al treilea se petrece-n Olanda. Într-o odăiță petrec trei oameni: Mirabeau care-și [307r] câștigă pânea copiind, ………[23] dând lecții de limba franceză, Sofia de limba italiană.

Ușor se poate presupune că le merge cât se poate de rău. În Franța ei au fost condamnați *in contumacian,* el la moarte, ea la muncă silnică pe viață. Mandat de estrădare contra lor există [24] asemenea. Lucrul cel greu al agentului polițienesc este să constate prin iscălituri identitatea care o și constată din partea lui. Ei [25] află de aceasta și vor să fugă, iar pentru a-i plăti drumul Sofia-și vinde părul. Pentru a-l mântui pe el însă ea-i propune

agentului polițienesc schimbul s-o ia pe dânsa care asemenea e urmărită. El[26] nu știe nimic de sacrificiul Sofiei, de aceea scena de adio, pretins pentru câteva minute, // e și foarte frumoasă. Însă când agentul intră s-o ieie [308r] pe ea, el se-ntoarce și sunt arestați amândoi.

Al patrulea act se petrece iar înaintea [27] tribunalului. El se-nvinuiește numai pe sine, ea asemenea, și rămâne ca hotărârea [28] s-o deie regele. Regele pune în mâna prezidentului, a bărbatului lezat, dreptul de-a grația și acesta [29] grațiază pe Mirabeau sub [30] condiția ca ea să se-n-toarcă în domiciliul conjugal. Aici[31] urmează o scenă între Mirabeau și Sofia în care ea propune ruptura, iarăși fără să-i spuie sub ce condiții el a fost grațiat. El voiește să se ucidă dacă ea se va întoarce acasă, dar ea-i smulge pumnalul din mână. Prezidentul intră s-o ieie cu dânsul dar ea se-njunghie. Actul al // patrulea și cel din urmă.[309r]

1. supraintercalat 2. *aceea le* supraintercalat 3. după, *pentru că* șters 4. după *vreun* șters 5. după *în această [poziție]* șters 6. după *femeia, soția unui prezident de tribunal* șters 7. *prezident de Curte* supraintercalat 8. deasupra lui *se-namorează* șters 9. deasupra lui *de* șters 10. după n-apoi *într-[u]n* șters 11. reluat la început de pagină din inadvertență 12. după *și* șters 13. deasupra lui *tribunalele* șters 14. numele nu este indicat în manuscris 15. *ei îl condamnă* provine prin supraintercalări ștersături și corecturi din *ei l-au condamnat* și *el e condamnat* 16. modificat din *o* 17. deasupra lui *nu* șters 18. după *îndră[gise]* șters 19. după *îi* șters 20. *cu această scrisoare în mână* supraintercalat 21. după *înap[oi]* șters 22. modificat din *în* 23. numele nu este indicat în manuscris 24. inițial *esistă* 25. după *Atunci* șters 126. după *El și merge până la barcă fără* șters 27. după *înaintea* șters 28. deasupra lui *sentența* șters 29. după *el gr[ațiază]* șters 30. după *pent[ru]* șters 31. după *Rămasă singură* șters

DIN MANUSCRISUL 2255

[970 p.]

♨

[182 r] Cu tot principiul vechi și venerabil cumcă ceea ce-i ajută fierarului îl omoară pe croitor, totuși fondatorii păcii universale acomodează tezele lor câștigate prin abstracțiune oricărei comunități naționale, ignorează religie, istorie și obiceiuri și cugetă de-a topi la un loc Nord și Sud, Ost și Vest, Gog și Magog ca o singură formulă de fraternitate.

Dați-mi voie, astea nu merg astfel.

D. Emilio Castelar de es. este un om onorabil, care dă sărutarea frațească lumei întregi, care are cele mai umane cugetări asupra unei republici universale, inclusiv cea spaniolă, și care a ținut asupra acestui obiect vorbiri cari în vremea lor făceau fericirea tuturor calătorilor în Indigo până la 56° al lățimei de nord — însă toate acestea n-au avut mai departe nici un scop.

Națiunea spaniolă merge spre pieirea ei cu toate aceste vorbiri frumoase. Introducerea republicei și a sistemului de înfrățire european sau universal ar însemna în Spania începutul sfârșitului, căci fără asalturi de palat, fără dărâmare de statui și împușcături pe uliți, libertatea, egalitatea și fraternitatea nu pot dura acolo șese săptămâni.

În Francia vedem de un secol tendința întotdeauna vană de a funda și întări o stare de libertate. Acum a venit atât de departe, că un regim nu se mai susține decât prin intimidarea cu o stare de asediu permanentă. Partidele așteaptă prima ocazie de a se rupe reciproc și de a ridica drept lege supremă voința unei minorități care ar învinge în lupta de stradă.

Duc acestea toate la o pace universală?

…………………………………

Dacă domnii internaționali, în loc de a se lăsa purtați de spiritul timpului ar avea bunătatea de a atinge pământul cu picioarele și ar ajuta pionirilor germani ai progresului de a duce mai departe panerul cu cele câștigate de ei, poate că în cursul acestei lucrări cam acre ar reveni de la ideea lor, la a cărei realizare nu servă înfrățirea iluzorie a unor națiuni egal

îndreptățite (așa ceva nici esistă, ci domnia *unei națiuni* cu civilitatea și limba ei).

Dar numai că* națiune va realiza această operă care, fără *de a-și îndrepta anume intenția* într' acolo, va ști să cultive progresul pe toate terenurile și să li asigureze rezultatele lor. Conștiința morală și puterea spirituală și fizică, care numai în alianță cu această conștiință sunt puternice, îi garantează succesul. Însă pe această cale nu s-a făcut decât câteva scări și ținta este departe, abia văzută. Nimeni nu *pune* această țintă, ea se ajunge prin puterea faptelor complinite. Acesta-i caracterul unei dezvoltări sănătoase și numai sistematicii își pun ținte și *vor să ajungă* la ceva și fac întotdeauna faliment; însă, cu toate astea, arta nu moare niciodată.

♨

RECTIFICARE

[299r] Nrul 22 al *Curierului intereselor generale* cuprinde o dare de samă asupra prelegerei mele *„despre influența austriacă“* care denaturează atât înțelesul cât și tendența cuvintelor mele.

Abstrăgând cu totul de la observațiile care-mi ating persoana și nu au a face cu obiectul, această dare de samă, semnată de-un **X,** cuprinde următoarele puncte teoretice.

Se zice că eu aș fi susținut:

1) că numai despotismul este fericirea și progresul popoarelor,

2) că țăranul trebuie să rămână țăran, robul rob, boierul boier etc. (prin urmare organizarea de caste ereditare),

3) că este *rău* sistemul nostru constituțional, care dă drept la alegeri, înlesnind scribilor a ajunge la afacerile statului,

4) că m-am *ferit* a vorbi despre influența austriacă,

5) că prelegerea mea a fost o propagandă politică.

Toate aceste susțineri se-ntemeiază cred pe nepriceperea celor zise de mine. Ar fi mai rău pentru autorul lor de a presupune rea-credință din parte-i.

1) N-am cercat a dovedi nicăiri că *despotismul* este fericirea și progresul popoarelor. Tot ce am arătat e că *puterea statului*, domnia concretă a legei

trebuie să fie mai tare decât tendenţele claselor sociale şi să le înfrâneze. Unde această putere a statului e în vecinică mişcare şi lovită perpetuu în centrul său, acolo se naşte despotismul unei caste şi [1] lipsa de drept a celorlalte clase sociale [2], se naşte despotul personal, care nu respectează nici o lege şi sfârşăşte rău, precum au sfârşit şi despoţii din istoria românilor. C-un cuvânt:

am susţinut domnia absolută a principiului armoniei intereselor, în contra despotismului, a domniei unei caste sau a unei persoane pe sama celorlalte clase, lipsite de drept.

2) N-am susţinut că ţăranul trebuie să rămână ţăran etc., ci că înaintarea dintr-o clasă într-alta trebuie să fie bazată pe *muncă* şi nu pe *privilegiu.* ||

3) N-am susţinut că e rău sistemul nostru constituţional, care dă drept la alegeri, [299v] înlesnind scribilor a ajunge la afacerile statului, ci am arătat numai că acest sistem e lărgirea vechielor privilegii asupra progeniturei claselor privilegiate din trecut şi că nu corăspunde cu clase economice pozitive, care să găsească în el mijlocul de a-şi reprezenta interesele lor în stat.

4) Despre influenţa austriacă am vorbit atât istoriceşte (rolul lui Mihai Viteazul în vremea războiului de 30 de ani, încercarea luărei Olteniei sub Const. Brâncoveanu, răpirea Bucovinei) cât şi asupra influenţei economice actuale, care devine înspăimântătoare faţă cu o ţară ce se depopulează, faţă cu un popor care-şi pierde pe zi ce merge din mânile sale comerciul, meseriile, proprietatea fonciară urbană, ba în urmă până şi proprietatea fonciară rurală.

5) Prelegerea mea, dacă se poate numai propagandă, n-a fost politică, ci economică. Viaţa formală (politică) a statului a fost considerată numai întru atâta întru cât are legături cu viaţa economică a poporului nostru.

1. după *sau* şters 2. c<t(ţ)?: soţiale

Onorabilii nu pot face deosebirea dacă un deficit este *real* sau *aparent.* Real e un deficit atunci când nu corespunde c-o resursă acoperită prin drepturi constante şi încasabile[1] ale statului; el e însă[2] aparent când se iveşte în mod momentan, dar resurse sigure, lesne de încasat pe viitor, stau în dreptul lui[3], îl acoper pe deplin. Un deficit real sileşte la o contractare de

datorie consolidată, unul aparent obligă la împrumuturi provizorii, de ex. la emitere de bonuri de tezaur cari se retrag în momentul ce venitul corespunzător au intrat în casă.

Invitații Academiei din Târgul-Cucului.

Deficitul era doar aparent și noi l-am numit legenda-Strat. Dacă însă ar fi fost real, atunci[4] unde e? L-au mâncat lupii? D.[5] Fundescu ar zice, vorba lupului, „iarna n-o mănâncă lupul“, noi zicem că nici deficitele nu le poate mânca lupul.

1. după *cu putință* șters. 2. deasupra lui *e fictiv și* șters 3. *stau în dreptul lui* supraintercalat 4. după *ar fi* șters 5. după *Se știe că iarna și datoriile nu le mănâncă lupul* șters

DIN MANUSCRISUL 2258

[526 p.]

În genere toată societatea secolului al XVI-lea și al XVII-lea se poate caracteriza [224r] scurt: *Datoria se preface în drept.* Noi la începutul [1] veacului acestuia am fost încă în veacul al XVII-lea. Datoria de a fi slujbaș al țării, o datorie foarte grea și periculoasă sub domniile vechi, devine un *drept* de a sluji țara, de-ar vrea ea sau n-ar vrea. Și acești îndreptățiți de a o sluji se 'nmulțesc din zi în zi, căci izvoarele de puteri ale societății curg spre un singur punct, spre acest privilegiu, părăsind [2] vechea și neatârnata lor albie. Negustorul vrea să fie boier, țăranul — fecior boieresc, boierul mic — boier mare, boierul mare — domn. Și boierii mici cum se formează? Prin meritele personale ce le au pentru stăpânii lor, nu [3] prin slujbe făcute țării. Camardinerii, comișii de la grajdiuri, vechilii de moșii, vătajii [4], se boieresc toți și au o progenitură foarte bogată. Această progenitură [5] împle cancelariile și aleargă la fiecare suplicant, ca să-i toarne [6] cenușă sau năsip pe hârtie. Mulți din acei cari au început astfel cariera [7] încarcă astăzi casa pensiunilor, care 'ntr-un rând își suspendase plățile [8]. Dar prin această grămădire la porțile privilegiilor și ale slujbelor rămân goluri economice pe cari le împle un element străin — evreii. Unde bacalul boierit ș-au închis dugheana și-au deschis-o evreul, unde fiul blănarului s-au făcut cinovnic, blănarul evreu ș-au deschis dugheană, unde ciubotarul român s-au făcut custode al urbei — adică paznic de noapte — acolo evreul și-au deschis ciubotărie [9].

Pe când în statele vecine domnea [10] un binefăcător absolutism, care deprindea [11] popoarele la o muncă regulată, la [12] noi vodă era cu mânele legate, temându-se vecinic de plângeri la Poartă și de răsturnare. Să vorbim drept — se poate [13] pretinde de la un om să fie mai mult decât om? Când domnul [14] nu e pus afară de orice controversă, ce [15] devine el decât o simplă persoană care-și caută de interesele sale. Într-o țară unde fiecine zice: chacun pour soi și apres moi le deluge [16] — ce să zică domnul decât

tot atâta… Și, pe când puterea statului român scădea, se urca ce? — *puterea consulatelor.* Casa unui consul devenise [17] o adevărată cetate [18]. ||

[225r] De [19] aci înainte într-o soțietate a nestabilității se va vedea [20] cum orice lege organică a țării introduce elemente de nestabilitate. Regulamentul organic — mult lăudat, și [21] cu drept cuvânt, pentru unele părți ale sale — cuprinde o mică dispoziție, nebăgată în samă și totuși destructivă: Boierul are voia de-a alunga oricând de pe moșiile sale și din vatra strămoșască pe țăranul iobag. Invaziile rusești aduc jocul de cărți. Într-o soțietate [22] în care munca ar fi fost lucrul principal jocul de cărți n-ar fi fost nimic, într-o soțietate de privilegiați fără nici o treabă, care caută să-și omoare vremea, jocul de cărți a trebuit să fie destructiv, un element de nestabilitate în averea oamenilor.

După ocupația rusască vine un Domn foarte inteligent, cu un rar simț istoric, dar care, pus în această soțietate nestabilă ca năsipul pustiilor, caută să-și asigure poziția personală. În locul boierilor mari cari cereau a-i ocupa scaunul, el deschide o poartă mare boierilor mici, foștilor comiși, foștilor vătaji de moșie sau fiilor lor. Grămădirea la porțile privilegiului devine din ce în ce mai mare, aspiranții la posturi se înmulțesc într-una, oamenii cari nu știu decât arta scrierei ș-a citirei [23] — pe cari în țările civilizate le știe fiecine — acești oameni se înmulțesc pe zi ce merge, cancelariile gem de practicanți fără plată — și în schimbul vechei clase boierești avem o nouă clasă, care n-o compensază de fel pe cea veche — clasa *scribilor.*

Această clasă se îmflă rânduri, rânduri, recrutându-și membrii din fii clerului [24] laic [25], din slugile foștilor boieri și fiii acestor slugi, din negustorii retrași și din fiii acestor negustori, mișcarea merge crescând, clasa de mijloc a pierit, ea s-a schimbat într-o clasă de proletari ai condeiului, fără nici o însămnătate pozitivă în stat, fără nici o însămnătate pentru nație, o clasă de turburători de meserie. ||

[226r] Tot în această vreme se exterminează prin procese nedrepte clasa răzeșască, tot în această vreme [26] răzeșiile vechi devin moșii de privilegiați mici și, pe când un boier care avea 10.000 de fălci apăsa foarte ușor asupra supușilor săi, unul care are [27] 300 apasă foarte greu asupra satului. Desfacerea parțială a latifundiilor înmulțește numărul clasei feodale, apăsarea devine atomistică, țăranul începe a sărăci și a da înapoi. Și asta merge crescând. Și această disoluțiune a claselor pozitive crește, crește — crește și azi.

E [28] greu de a espune o idee fundamentală cu ramificațiunile ei așa încât să deie un tablou unitar. Ideea esistă toată implicită în cap, dar spre a o espune ne servim de cuvinte, de șiruri ce au un [29] început, au un sfârșit. De aceea voi ilustra prin fapte aceste teorii [30].

[227r] [42] Un boier poseda [31] — e indiferent unde, destul că era boier românesc — 250.000 de fălci într-un hotar. Era un om de un caracter rău — avar, răpitor, ambițios fără margini. Dar era *un* om. Ce simțeau țăranii [32] cum este boieriul? Țăranii [33] săi erau bogați, căci [34] apăsarea [35] unuia numai [36], împărțită asupra unei [37] mase atât de mari de pământ și de oameni, e aproape nesimțită. El a murit, pământurile s-au dus în bucăți prin procese și moșteniri. Nici [38] unul din aceia n-a fi avut caracterul aprig al boierului nostru și cu toate astea supușii [39] lui au dus-o mai rău sub moștenitori decât sub el. În locul unui [40] subiect erau acum mai multe subiecte, cu aceleași trebuințe, cu aceleași cheltuieli și cu mai mică avere [41]. || Un [43] mic bulgăr de omăt căzând din vârful unui munte se face din ce în ce mai mare, rupe cu el copacii codrilor, strică ogoarele, astupă [44] un sat. Un mic sâmbure greșit în organizația soțietății [45], în viața economică crește și îngroapă [46] o națiune. Ne mirăm cu toții de mulțimea crâșmelor în țara noastră, de [47] mulțimea jidanilor — cauza e mulțimea rachiului, mulțimea velnițelor, dar oare această mulțime de unde vine? Sub domnia turcească au existat micul sâmbure, o dispoziție de export. Exportul grânelor era oprit. Prin urmare grânele neconsumate trebuiau prefăcute în obiect exportabil, în vite. S-au combinat lucrurile. Velnița consuma [48] prisosul și da hrană vitelor. Velnița producea rachiu, rachiul trebuie consumat — și era mult [49]. S-au făcut multe crâșme. Pentru acestea trebuiau crâșmari. S-au adus *mulți* evrei și proprietarul impunea fiecăruia din supușii săi de a lua atâta rachiu pe an. Unele plăți pentru muncă se făceau în rachiu [50]. S-au introdus exportul, într-adevăr [51], însă velnițele au rămas; în locul grânelor s-au luat cartofii, căci rachiul devenise o trebuință și această trebuință cerea împlinire. Care a fost rezultatele ei? O populație nesănătoasă, fără energie de caracter, fără energie economică, care-și[52] vinde munca pe băutură, o populație în care mortalitatea crește în mod înspăimântător, iar [53] sudoarea mânelor ei se capitalizează în mânile unui element fără patrie, fără limbă, fără naționalitate… Nu e de mirat că [54] influența austriacă e mare.

Să comparăm acuma suma [55] puterilor soțiale de astăzi cu suma [56] puterilor soțiale de sub patriarcalul prisacari Ioan Sandul Sturza Voievod.

Boierii mari proprietari de latifundii, care-și cruțau populația în mod instinctiv

Boierii mici slujbași [57]

Breslele târgoveților cu [58] starostiile lor

Răzășii, țărani liberi

Iobagii, țărani supuși, c-un drept asupra unei părți de pământ [59].

Să ne 'nchipuim că prisacariul ar fi fost din dinastia Mușăteștilor, necontestat [228 r] de nimeni. La influențele secolului al XIX-lea el n-ar fi rezistat. Un drept civil venit mai târziu ar fi dat o viață în stat clasei de mijloc, același drept asigura proprietatea răzășilor. Mitropolitul [60] ar fi asigurat o dezvoltare clerului laic [61], având și cele trebuincioase pentru aceasta. Dreptul civil ș-ar fi creat o clasă de amploiați, dar [62] acești amploiați ar fi fost stabili sub o domnie stabilă, căci numai unde vodă se perândează, se mănâncă și pita lui vodă pe rând. Negustorul ar fi rămas negustor, meseriașul — meseriaș, nu s-ar fi născut goluri economice atât de simțite. În sfârșit, în a.D. 1860 ar fi venit Ioan Sandul al III-lea posito — sub ce împrejurări! Firmele de pe [63] ulița mare ar fi românești [64]. Se deschid camerele, se votează legea împroprietăririi. Atunci s-ar fi făcut [65] într-adevăr vuiet mult, dar se [66] spărgea de stânca maiestății. S-ar fi plătit pământul în 90 de ani și nu în 15, dar nu rămâneau atâtea neplătite ca astăzi [67]. Din școalele poporale ar fi ieșit oameni știutori de carte care rămâneau ce erau și nu se făceau subperceptori de perceptori, căci intrarea între administratori [68] ar fi fost grea într-un corp stabil, care nu se răstorna la orice schimbare de ministeriu… În sfârșit, Ioan Sandul al IV-lea moștenea un stat românesc cu care te-ai fi putut făli [69]. Atunci războiul [70] din 54 ne aducea Besarabia, cel din 59 Bucovina, cel din 66 Transilvania [71].

Dar acum cum s-au dezvoltat lucrurile? De toate dezastrele vecinilor noștri noi nu ne-am folosit decât spre a ne răsturna domnii [72]. Vodă, adică statul [73], era cu mânile legate. Vodă zicea da și Hâncu ba și neamul lui Hâncu creștea din ce în ce. Cu cât deveneau mai mulți aspiranții la privilegii [74] și posturi cu atâta cere au lărgirea privilegilor, || lărgirea libertății [229 r] pe conta puterei statului până ce am ajuns la constituție, care dă într-adevăr [75] tuturor acestor aspiranți — și numai acestora, precum voi

[76] arăta — o egalitate de drepturi fără dătorii, proletariatul [77] de scribi au pus mâna pe țările [78] românești.

Fiecare [79] constituție ca lege fundamentală a unui [80] stat are drept corelat o clasă mai cu samă pe care se 'ntemeiază. Corelatul constituțiilor statelor [81] apusene este o clasă de mijloc, bogată, cultă, o clasă de patriciani, de fabricanți, industriași care văd în constituție mijlocul de a-și reprezenta interesele în mod adeguat cu însemnătatea lor; la noi legea [82] fundamentală nu-nsemnează decât egalitatea pentru toți scribii de a [83] ajunge la funcțiile cele mai nalte ale statului. De aceea partidele noastre nu [84] le numesc conservative sau liberale, ci: oameni cu slujbă — *guvernamentali;* oameni fără slujbă — *opoziție.* De acolo [85] vecinica plângere [86] că partidele la noi nu sunt partide de principie, ci de interese personale. Și principiile sunt interese, dar interesele unei clase pozitive, clasa [87] pozitivă a proprietății [88] teritoriale tory conservativ, clasa negustorilor ș-a industrialilor [89] *wygs*, clasa lucrătorilor — *socialiștii.* Unde sunt la noi aceste clase pozitive? Aristocrația istorică — și ea trebuie să fie [90] totdeauna istorică pentru a fi [91] importantă — au dispărut aproape, clasă de mijloc pozitivă [92] nu există, golurile [93] ei sunt împlinite de străini, clasa țăranilor e prea necultă și, deși singura clasă pozitivă, nimeni n-o pricepe, nimeni n-o reprezentează [94], nimănui nu-i pasă de ea.

Ne mai rămâne o singură clasă pozitivă, pe a cărei spate trăim cu toții — țăranul român. Să vedem acuma cum ne silim din răsputeri de a o nimici și pe aceasta cum am nimicit pe celelalte [95] și 'mpreună cu ea statul și națiunea.

Să [96] nu uităm un lucru: toată activitatea unei soțietăți omenești e mai mult ori mai puțin o activitate de lux — numai una nu: producerea brută, care reprezentează trebuințele fundamentale ale omului. Omul [97] în starea sa firească [98] are trebuință de puține lucruri: mâncarea, locuința, îmbrăcămintea. Aceste pentru existența personală. ||

[230r] De aceea o nație trebuie să 'ngrijească de clasele cari produc obiectele ce corespund acestor trebuințe. Romanul care mânca limbi de privighetoare se putea hrăni [99] și cu pâne, dar fără aceasta nu putea, el purta purpură, dar îi trebuia postav, locuia în palat dar îi trebuia casă. Oricât de modificate prin lux ar fi aceste trebuințe, ele sunt în fond aceleași.

Producătorul [100] materiei brute [101] pentru aceste trebuințe este țăranul. De acolo proverbul francez Pauvre paysan, pauvre pays, pauvre pays — pauvre roy. Aceasta este într-o țară clasa cea mai pozitivă din toate, cea mai conservativă în limbă, port, obiceiuri, purtătorul istoriei unui popor, nația [102] în înțelesul cel mai adevărat al cuvântului [103].

V-am spus că protopărinții noștri nu-l tratau atât de rău precum se crede. Erau răzăși cei mai mulți — iobăgia are o altă origine. Când i se dăruia unui ostaș cu merite o moșie mai mare i se da și dreptul de a coloniza. Domnii prindeau adesea oameni în război și i colonizau cu de a sila, mai ales din Polonia și dintre cazaci. Alții veneau de bună voie, găsind viața în Moldova mai dulce decât în Galiția. Eu sunt de opinie că răzășii erau adevăratul element țărănesc în țările noastre și că iobagii sunt străini pân-în secolul al XVI-lea.

Cum am tratat noi pe țăran [104]? Am clădit [105] un aparat greoi și netrebnic pe spetele sale, aparat reprezentativ [106] cum îl numim și care nu-i decât pretextul de a crea din ce în ce mai multe posturi, plătite tot din punga lui, direct sau indirect. Într-o țară care n-are export industrial țăranul muncește pentru toți: sigur și necontestabil. Dantela de Bruxelles, galonul de pe chipiul generalului, condeiul de fier cu care scriu, chibritul cu care-mi aprind țigara, toate-mi vin în schimbul grâului meu și acest grâu îl produce numai țăranul, grâul [107] e productul muncei sale. ||

[231r] Cu cât mai mulți indivizi se sustrag de la producerea brută, cu atâta mai mulți trăiesc pe sama acelorași sume de oameni. Ce este consecuența? Este că acel om sau nu va mai [108] fi în stare să ne susție sau va trebui ca cu acelaș timp și cu aceleași puteri să producă mai mult. Va trebui sau să piară sau să se cultiveze și să lucreze cu mașina. Care-i cazul nostru? El nu s-a cultivat. Țăranul nostru e același ca și înainte de cincizeci de ani, dar sarcina ce o poartă e înzecită. El poartă în spatele lui: câteva mii de proprietari (în începutul secolului câteva zeci), mii de amploiați (în începutul secolului câteva zeci [109]), sute de mii de evrei (în începutul secolului câteva mii [110]), zeci [111] de mii de alți supuși străini (în începutul sec. câteva sute).

Pe atunci țăranul nostru creștea mai cu samă vite, era păstor. Această muncă ușoară se potrivea cu regimul său aspru [112], cu posturile sale lungi, cu traiul său simplu. Azi muncește toată vara ca să-și plătească dările, trăiește mult mai rău decât atunci și se stinge [113].

Mor o sută și se nasc în locul lor 60. Și aceasta nu e poveste de [114] poveste, senzație, ci adevărul.

Față c-o asemenea stare de lucruri, față cu o țară care se despopulează se 'nțelege că influența austriacă economică va trebui să propășească repede și să împle golurile noastre cu [115] prisosul populației sale. Meserie și negoț, parte din arendași, parte din proprietari, proprietatea fonciară [116] orășenească e străină. În [117] orașul Iași abia [118] a treia parte a populației sunt supuși românești. Și asta merge crescând [119]||

[232r] Vecinătatea Austrei e omorâtoare pentru noi dacă nu ne vom trezi de cu vreme și nu vom arunca la naiba toți perceptorii, subperceptorii, subsubperceptorii, dacă nu vom descărca pe țăran și nu-i vom asigura o dezvoltare liniștită, dacă nu ne vom hotărî [120] să nu purtăm nici un product străin pe noi, precum au făcut ungurii în vremea absolutismului [121]||

[233r] Răul [122] deci [123] e înlăuntru: Nestabilitatea e cauza căderei proprietății mari teritoriale, căderea acesteia e strâns [124] combinată cu căderea breslelor, și aceste clase au format în disoluțiune o clasă de proletari cari trebuiește deprinsă la muncă.

Nu dreptul public, ci păstrarea naționalității noastre e lucru de căpetenie pentru noi, și ar fi mai bine să nu alegem deputați decât să piară nația românească. Dacă n-am avea vecinice [125] influențe străine [126] precum le avem, dac-am fi în Spania, atuncea ne-am sparge capetele unul altuia până s-ar așeza lucrurile. Dar acest lux de evoluțiuni soțiale nu ni este permis nouă, a [127] căror stat e vecinic o cestiune.

De aceia ne trebuie trei lucruri [128]:

Stabilitatea, adică [129] guvern monarhic, ereditar, mai mult ori mai puțin absolut;

Muncă, adică escluderea proletarilor condeiului de la [130] viața publică a statului și prin asta silirea lor la o muncă productivă [131];

Economia, adică [132] dreapta cumpănire între [133] foloasele aduse de cutare cheltuială și sacrificiile făcute pentru ea; aceasta atât în economia generală a statului cât și-n cea individuală.

Altfel am avea a alege între domnia austriacă și cea rusască. Sub cea dendâi evreii ar intra în sate în număr mai mare decât astăzi, țăranii ar deveni servii lor, moșiile ar fi cumpărate de soțietăți de capitaliști, colonizate cu nemți, iar nația redusă la proletariat [134]. În cazul al doilea un

ucaz [135] ar șterge limba din biserică și stat, țăranul ar trăi mai bine, însă sub condiția ca să se rusifice, care din noi, cum ar scrie, acolo i-ar îngheța mucul condeiului, iară cei mai [136] curajoși ar [137] adăuga pohodul na Sibir [138] fără judecată, prin ordin administrativ [139] — administratiwnym [140] poriadkom [141].

1. *supraintercalat; intenția inițială a fost de a scrie:* în veacul acesta 2. *deasupra lui* și *** *(2 cuvinte indescifrabile) șters* 3. *de la* meritele *scris încă o dată, mai citeț, deasupra rândului anulat; preocuparea de a face textul mai lizibil se manifestă adesea în prezentul text, fie prin revenirea mai apăsată și mai caligrafică asupra a ceea ce fusese deja scris, fie, ca aici, prin ștergerea unui segment și rescrierea deasupra rândului, ceea ce pe viitor va fi semnalat prin indicația: rescris* 4. *de la* comișii *rescris* 5. Această progenitură *rescris* 6. ca să-i toarne *deasupra lui* ca să-l servească și să-i toarne *șters* 7. *supraintercalat* 8. care 'ntr-un rând își suspendase plățile *deasupra lui* care-și suspendase plățile mai zilele trecute, căci mulți din aceștia trăiesc încă *șters* 9. *Urmează* Cine e de vină — onorat auditoriu — ei sau noi? *șters* 10. *deasupra unui început de cuvânt șters* 11. *rescris mai lizibil după* deprindea *șters* 12. *după* la o dezvoltare regulată, noi *șters* 13. se poate *supraintercalat după* onorat auditoriu, puteți *șters* 14. *supraintercalat* 15. *după* de[vine] *șters* 16. *în manuscris:* chaqu'un, apres, deluge 17. *deasupra lui* era *șters* 18. *urmează următorul alineat, șters:* Serbia are mai aceeași poziție internațională ca și noi, dar mișcarea soțietății de acolo au fost sănătoasă. Întrebați ce influență are consulatul occidental [occidental *supraintercalat*] acolo — aproape ca cel american la noi — adică nici una înlăuntrul țărei. 19. *după* Vine regulamentul organic cu legiuirea * *șters* 20. Se va vedea *deasupra lui* veți vedea *șters* 21. *după* pentru *șters 22. urmează* onorat auditoriu *șters* 23. scrierei și citirei *supraintercalat* 24. *deasupra lui* preoților *șters* 25. *urmează* — și poate ș-a celui monastic — *șters* 26. *după un tetragram șters* 27. *supraintercalat* 28. *după* E și Onorat auditoriu *succesiv șterse* 29. ce *deasupra lui* care * *șters,* au *supraintercalat și, după această supraintercalare,* un *lăsat din inadvertență ca* au *(deci în manuscris:* ce au au început) 30. *propoziție provenită prin eliminări, adaosuriși modificări din* De aceea veți ierta să ilustrez și mai mult prin fapte aceste teorii 31. *după pe* care nu-l numesc și pe cari puțini *și* care a murit de mult *succesiv șterse* 32. *inițial:* cei 200.000 țărani ai săi (țărani>țăranii *și restul șters)* 33. *după E*[i] *șters* 34. *după ei* creșteau multe vite *șters* 35. *urmează* imp[usă]* *șters* 36. unuia numai *rescris* 37. *după* atâtor *șters* 38. *după* Vă [pot asigura] *șters* 39. *după* vă pot asigura că *șters* 40. *după* acel[ui] *șters* 41. *urmează, șters, următorul pasaj:* De aceea, domnilor, onorat auditoriu, nu trebuie să credeți mult în *liberul arbitru;* nu liberul arbitru îi face pe oameni buni sau răi, morali sau imorali, bogați sau săraci, ci mersul fatal al împrejurărilor, influențele asupra ființei omenești 42. *pe **226v** se află scris cu creionul(și subliniat):* Trebuințele moderne 43. *după* Ați auzit despre lavina *șters* 44. *rescris* 45. ț *<c?:* societății 46. *deasupra lui* astupă *șters* 47. *după* M[ulțimea] *șters* 48. *rescris* 49. *rescris mai lizibil după* mult *șters* 50. *urmează, după virgulă:* răsplătiri

de servicii, gratitudinea se făcea cu rachiu. Și astăzi numărarea * cu *șters* 51. *supraintercalat* 52. *după o* populație *șters* 53. *rescris* 54. Nu e de mirat că *deasupra lui* ș-apoi vă mirați dacă *șters* 55. *rescris?* 56. *rescris?* 57. *urmează* țărei * *șters* 58. *deasupra lui* cu *** *șters* 59. *de la* țărani *scris deasupra lui* țărani slabi și c-un drept asupra unei părticele de pământ *șters* 60. *după* Veniamin *șters* 61. *rescris* 62. *după* a cărui prototip fie Andronaki Donici *șters* 63. *deasupra lui* sub * *șters* 64. *urmează, după virgulă:* bancherii ar fi români *șters* 65. s-ar fi făcut *deasupra lui* ai fi văzut *șters* 66. *după* ele * *șters* 67. *urmează, șters, următorul pasaj:* Afară de aceea pe cei mari i-ar fi durut puțin, căci cine are mult poate pierde mult, dar cine are puțin cu greu pierde din acel puțin. Iată, alături cu vechii răzăși, noii răzăși 68. *după* cei *șters* 69. *urmează, șters, următorul pasaj:* ș-ar fi fost bun prisacari, căci împrejurările l-ar fi făcut bun. Astăzi pretindem s' avem îngeri în infernul nostru, dar înger și [și *supraintercalat*] se amărăște, căci și bunătatea și clemența au margini ca peste cari dacă treci organele acestor calități încep a reagea în mod contrariu. 70. *după* onorat auditoriu *șters* 71. propoziția *e scrisă printre rândurile și pe marginea pasajului eliminat reprodus mai sus* 72. *propoziție supraintercalată* 73. adică statul *supraintercalat* 74. *după* posturi și *șters* 75. dă într-adevăr, *supraintercalat între* într-adevăr *șters și* tuturor 76. *după* va * *șters* 77. *după* ca* *șters* 78. *deasupra lui* statele *șters* 79. *după Onorat auditoriu*! *șters* 80. *supraintercalat* 81. *deasupra lui* claselor *șters* 82. *după* const[ituția] *șters* 83. *supraintercalat* 84. *după* cu* *șters* 85. *deasupra lui* aceea *șters* 86. *rescris* 87. *după* fie *șters* 88. *după* pro […] *șters* 89. *deasupra lui* comercianților *șters* 90. să fie *supra-intercalat* 91. pentru a fi *supraintercalat între* ca să fie *(șters pentru a evita repetiția* trebuie să fie — ca să fie) și importantă 92. *supraintercalat* 93. *după* cel cari *șters* 94. *după* p *șters* 95. *urmează un* ș *șters* 96. *după* Onorat auditor! *șters* 97. *după* Veți concede că *șters;* Omul omul 98. sa firească *deasupra a două formulări abandonate:* în stare fir[ească] *și* în starea cea mai normală 99. *supraintercalat* 100. *după* De ac[eea] *șters* 101. *după,* p[entru] *șters* 102. *deasupra lui* poporul *șters* 103. *urmează, șters, următorul alineat:* V-am spus că protopărinții noștri nu-l tratau atât de rău precum se crede. Erau răzăși cei mai mulți — iobăgia are o altă origine. Când i se dăruia unui ostaș cu merite o moșie mai mare i se da și dreptul de a o coloniza. Domnii prindeau adesea oameni în război și-i colonizau cu de-a sila, mai ales din Polonia și dintre cazaci. Alții veneau de bună voie, găsind viața în Moldova mai dulce decât în Galiția. Eu sunt de opinie că răzășii erau adevăratul element țărănesc în țările noastre și că iobagii sunt străini pân-în secolul al XVI-lea. 104. pe țăran *deasupra lui* aceasta clasă *șters (de fapt, din inadvertență, a fost anulat numai* clasă) 105. *deasupra lui* creat *șters* 106. *deasupra lui* constituțional *șters* 107. *deasupra lui* el *șters* 108. *supraintercalat* 109. *supraintercalat* 110. câteva mii *deasupra lui* poate 10.000 *(inițial* 20.000?) *șters* 111. *după* mii* sau mu[lte]* *șters* 112. regimul său aspru *deasupra lui* munca sa ușoară *șters* 113. *urmează, șters, următorul pasaj:* Pe vremea lui Mihai Sturza se-nmulțea, pe vremea lui Mihai Sturza încă tot se-nmulțea, astăzi populația noastră rurală scade în mod înspăimântător. 114. *după* Și eu nu vă spun povești sau lucruri *șters* 115. *după* economice *șters* 116. *rescris cu o grafie mai lizibilă* 117. *după* Ora[șul] *șters* 118. *după,* onorat auditor! *șters* 119. *urmează, șters, următorul pasaj:* Ciubotarul român au dispărut, dar ciubotele trebuiesc, croitorul român a dispărut, dar

haine trebuiesc, blănarul român au dispărut, dar blăni trebuiesc. Pretutindeni întâlnesc fizionomia fatală a supusului untertanului străin, care-mi dă toate celelalte mai ieften și mai bun. În locul pânzei de cânepă și in la țară s-au introdus bumbacul. E mai ieften. Sumanele și opincile au început a se introduce din Austria, ba până și oalele — și de ce? Pentru că olariul meu e scriitor la ajutorul de perceptor, ajutorul perceptorului din satul Stupina Lupului, comuna Sărăcenii, plasa Halal Coaste rupte, Valea Sacă, județul Vai de el, Cremene. 120. *după* deci[de] *șters* 121. *urmează, șters, următorul pasaj:* Toate relele, la noi, se pot atribui nestabilității sau fricii de nestabilitate. Cum voiți oare ca un funcționar numit pe 3 luni să fie om cumsecade? Cum voiți ca omul să se-nsoare, să aibă o familie și un trai liniștit? Neavând familie, cum voiți să nu strice casele oamenilor? Însurătoarea e o trebuință organică și o societate care prin mersul ei se opune trebuințelor organice este o societate bolnavă. De ce să dăm prin legile noastre vecinică speranță la toți scribii că pot deveni impiegați ai statului și să nu zică o dată: quos ego? Cu cât se-nmulțesc aspiranții, cu atâta condițiile de a agiunge în cutare loc trebuie să fie mai grele. Dar, odată ajuns în locul cela, omul trebuie să fie sigur de traiul de toate zilele ca să-și poată căuta de treabă. Nu vă temeți de concurența evreilor. Evreul e într-adevăr harnic, inteligent, econom — dar el o natură eminamente comercială, bănească. El e industriaș rău și superficial și un industriaș român trebuie să-l întreacă în calitatea lucrurilor. Nu vă temeți de evrei nici în comerț. Evreul e comerciant rău nesolid, căci principiul său nu e soliditatea marfei, ci concurența, ieftinătatea ei. Evreul e numai bancheri bun, aicea nu-l întrece nimeni, și va rămânea bancher cât lumea. La suflarea unui comerț ș-a unei industrii sănătoase ei s-ar duce de la noi cum au venit, spre a împlea golurile economice ale altor popoare mai înapoiete, și ar rămânea între noi numai bancherii. Evreii sunt semnul unei boale soțiale și nu un rău persistent. Afară de aceea, unde nația e solidă ei se asimilează, căci se pleacă puțin, în Franța devin franțuji, în Italia— italieni, în Germania — germani. 122. *după* Deci *șters* (Răul<răul) 123. *supraintercalat* 124. e strâns *deasupra lui* au adus căderea [breslelor] *șters* 125. *rescris* 126. *supraintercalat* 127. *după* cari suntem *șters* 128. *un semn* (†) *reluat în partea de jos a paginii introduce aici pasajul care reprezintă dezvoltarea mementoului inițial de aici, șters:* Stabilitate, Muncă, muncă și iar muncă, economie 129. *deasupra lui* cu *șters* 130. *deasupra lui* din *șters* 131. *urmează* și folositoare *șters* 132. *după* atât *șters* 133. *după* între folosul ce ni-l aduce cutare obiect cumpărat și sacrificiile făcute pentru el. Dar cred că munca *șters* 134. *urmează* ea ar împlini serviciile cele mai înjosite ale inamicului său *șters* 135. un ucaz < ucazul *prin supraintercalarea lui* un *și ștergerea articolului; urmează* al, *inadvertență pentru* ar, *poate reminiscință a intenției de a continua altfel:* un ucaz al […] 136. *după* mai liberi și *șters* 137. curajoși ar *rescris* 138. *deasupra lui* Sybir *șters* 139. *inițial:* ordine administrative 140. *corectat din* administratywnym 141. *textul de mai sus, scris cu cerneală pe zece file numerotate autograf în colțul dreapta sus, pare să fie* (*vezi* infra *p.* 799.) *chiar acela citit de Eminescu, ca prelegere publică, la cercul Junimii din Iași, în 14 martie 1876; revenind asupra textului, Eminescu a făcut toate modificările necesare pentru a transforma prelegerea în articol de revistă, iar rezultatul este, textual, întreaga a doua parte a studiului publicat în „Convorbiri literare";*

eliminările operate vizează: a) 60 de rânduri, de text reprezentând dezvoltări sau explicitări socotite de prisos; b) toate formulele de adresare: Onorat auditor *(sau* auditoriu); Domnilor; întrebați; Vă pot asigura că; nu trebuie să credeți; Ați auzit despre; Veți concede că; V-am spus că; Cum voiți…?; Nu vă temeți; Veți ierta să ilustrez *(uneori transformate în expresii impersonale:* puteți >se poate; veți vedea) se va vedea; ș-apoi vă mirați dacă > Nu e de mirat că) c) o *seamă de referiri sau ilustrări prea concrete sau prea personale:* a cărui prototip fie Andronaki Donici *este eliminat;* Veniamin [Costaki] > Mitropolitul; casa pensiunilor, care-și suspendase plățile mai zilele trecute > care-ntr-un rând își suspendase plățile; Un boier pe care nu-l numesc și pe cari puțini poseda, *apoi* Un boier care a murit demult poseda *devin* Un boier poseda — e indiferent unde, destul că era boier românesc.

♨

A doua imputare a recenzentului consista [1] în esploatarea neonestă [2] a unui [190 r] lapsus calami. Adică într-un loc stă *„reprezentări relative la acelaș obiect“* și după aceea *„reprezentări relative la același fel de obiecte“*, pe când din exemplul pe care chiar recenzentul îl citează se vede curat [3] că [4] numai versiunea a doua e cea adevărată și că [cea] dentâi e pozitiv o greșeală de condei.

Cât despre noțiune și reprezentațiune comună nu ne-om certa de loc cu d-nul recenzent, numai pentru că ne sunt foarte [5] indiferente ideile d-sale filozofice. După noi orice [6] reprezentare comună e abstracție, orice abstracție noțiune, orice noțiune cuprinde esența sau, dacă poftește, chintesența lucrurilor. Dacă d-nia lui confundă așa-numita „phantasma“ [7] cu reprezentarea comună nu e vina noastră, dar pentru a-l lămuri nu vom pierde nici timp, nici tipari. „Noțiunea cuprinde *dar* într-adevăr esența lucrurilor ce s-au prezentat conștiinței noastre“ și dacă un copil nu-și poate analiza o noțiune nu-i un semn că n-o are, precum dacă un om nu-și poate esplica mistuirea nu-i un semn că nu mistuie. Abstracția, formarea de noțiuni e o funcție involuntară [8] a creierului, cum mistuirea e o funcție involuntară a stomacului. Și orice [9] abstracție e o noțiune în sens logic, căci logica nu garantează deloc că noțiunea e dreaptă [10] sau nu. Aceasta-i treaba cercetării, nu a logicei [11].

1. după *este* șters 2. supraintercalat (fără a introduce însă și pe a) 3. după *că** șters 4. după *ce zicea* șters 5. deasupra lui *cumplit de* șters 6. supraintercalat 7. deasupra lui *„fantoma, a noțiunilor“* șters 8. deasupra lui *a cr[eierului]* și *neconștientă* succesiv

șterse 9. după *e o noți[une]* șters 10. după *exa[ctă]* șters 11. *cercetării, nu a logicei* deasupra lui *esperientei și a științei, nu a logicei, căci* șters.

❧

Das Morgenblatt [294r] der „N[euen] fr[eien] Pr[esse]" vom 2. Februar enält einen Leitartikel, der die Culturverhäl[t]nisse[2] sowohl der Rumänen überhaupt, wie des Landes Rumänien im Besonderen behandelt. Der Artikel verdient eine Erwider[un]g, nicht sowohl des Tones, dessen er sich bedient, und [der] unserer Meinung, für ein Blatt europäischen Namens sich nicht geziemt, sondern vielmehr der objecktiven Unwahrheiten wegen, die er enthält [3].

Die[4] Behandlung v[on] Tatsachen[5] des Volkerlebens hat zwei wesentlich verschiedene Grundformen, aus denen sich 2 Anschauungsweisen ergeben, von denen die eine für die richtige Erken[nt]niss der Dinge nachtheilig[6] werden dürfte[7]. Die eine Ansicht ist diejenige welche einen subjektiven Maßstab der Beurtheil[un]g an gegebene Tatsachen anlegt. Die andere welche die Tatsachen ohne innere[8] Eingenommenheit betrachtet u[nd] in[9] ihrem Seinsgrunde ihre innere Berechtigung zu sehen sich bemüht[10]. Um aber ein Volk welches in seiner Entwicklung[11] begriffen ist, zu verstehen, kann u[nd] darf man nicht an ihm den Maßstab europäischer Zustände anlegen, sondern man muß im Gegentheil in dem Momente der Beurtheil[un]g[12] seine[13] durch Gewohnheit bceinflußte Anschauungsweise zu vergessen suchen, sein geistiges Auge auf einen Augenblick entwohnen, davon[14] absehen, daß man in einem Culturstaat lebt, der eine[15] Jahrhundertela[nge] Entwicklung nach sich hat, um nicht ohne es zu wissen, in[16]***[17] geläufig gewordene Complex[18] v[on] Begriffe[n] u[nd] Anschauungen tief verwebt* zu werden mit welchen eine richtige Beurtheil[un]g schlechtwegs[19]***[20] wird. Jedes neue Volk ist ein wurzelhaft* neues[21] Sein[22], mit[23] einem unbekannten, zu erörternden Inhalte. Nur im gänzlichen Vergessen derjenigen Begriffe, die einem seine Zeit u[nd] seine Gemeinschaft mitgibt, liegt die Garantie des Verständnisses fremder Zustände. Wir müssen im Voraus*[24] offen bekennen, daß ein Deutscher u[nd] ein Fremder überhaupt nicht im Stande

ist, die Zustände im Rumänien so derzustellen, daß diese[25], wie jedes naturgemäße Sein, durch sich selbst gerechtfertigt erscheinen sollen.

Zum ersten sind die Fürstenthümer kein diplomatisches Meisterstück*, noch ist ihre Constitution eine Folge des Pariser Friedens; sondern die betreffenden[26] Artikel im Pariser Frieden sind der Ausfluß der schon seit lange vorhanden gewesenen Idee der Constituir[un]g. Die [sic!] Gedanke[27] der Constituirung der Fürstenthümer in einen einheitlichen Staat[28], die[29] Absicht sich von der russischen Protektion Ioszulösen um ein neutrales Territorium zwischen den drei Kaiserreichen zu bilden, selbst[30] die heutige rumänische Constitution waren als Gedanken schon lange vorhanden ehe noch von einem Krimkriege, od[er] einem Pariser Frieden die Rede sein konnte. Der Pariser Friede war[31] in den besagten* Artikeln nichts anderes als die volkerrechtliche Anerken[nun]g längst gehegter[32] Wünsche eine Volkes. Was im diesem Pariser Frieden aus dem Complex seiner[33] Wünsche absichtlich ausgelassen worden, hat das rumänische Volk tatsächlich hinzugefügt, indem es die Union vollführte, u[nd] damit sich[34] nur eines Rechtes bediente, das ihm keine Macht auf der Welt absprechen kann.

Daß[35] die Partei [254v] Bratians unverstandene Schlagwörter der europäischen Radicalen nachbetet[36] u[nd] in S[einer] Hoheit dem Fürsten Karl nur[37] einen Schirm für ihre an dem Staate zu verübenden Plünderungen sah, wollen wir dahingestellt bleiben lassen; obwohl es fraglich ist[38], ob man materielle Vortheile die eine jede Partei u[nd] in jedem Lande*[39] durch ihr[e][40] Gelangung* zur Macht genießt, Plünderungen nennen kann; aber eines müssen wir entschieden[41] in Abrede stellen; daß nämlich diese Partei[42] mit der Einsetzung des Fürsten[43] gegen Österreich gerichtete Annexionspläne verbunden hatte. Ein[44] Volk ist eine gegebene psychologische Einheit, ein Subjekt mit einem einheitlichen Selbstbewußtsein, mag es nun staatlich noch so sehr getrennt sein. Diesses Selbstbewußtsein hat seinen geistigen Inhalt: Sprache, Litteratur, Sitten, Religion. Diese Einheit hat zu ihrer Voraussetz[un]g eine Gleichheit der constitutiven* Individuen des Volkes, u[nd] gerade so ist es auch beim rumänischen. Vielleicht kein Volk das zwlöf Millionen zählt, hat so wenig* Verschiedenheit in seinen Theilen, wie das rumänische. Seine[45] Sprache ist vielleicht[46] die einzige, welche kaum* Dialekte kennt[47], die Volkssitten sind im allgemeinen dieselben, die Religion ist mit aller formalen[48]

Spalt[un]g der Kirche in ihrem Inneren dieselbe geblieben[49]. Die Partei Bratians hatte es sich nur* zur Aufgabe gemacht[50], diese Gleichheit der Theile des Volkes zum öffentlichen Bewußtsein zu bringen, indem es [sic!] die academische Gesellschaft[51] stiftete, in der[52] alle Theile des Volkes repräsentirt werden sollten. Damit war der Keim* eines gestigen Centralorganes u[nd] nicht Erobererpolitik[53]. Das ist aber auch[54] die enzige Thatsache, welche die Fremde[n][55] machen konnte zu glauben berechtigte[56], daß die besagte Partei Annexionspläne träume.

Ob nun die Bild[un]g der rumänischen Intelligenz dahier* so oberflächlich[57] u[nd] inhaltslos ist, daß man eine gleiche in den Cafehäusern von Paris u[nd] in Mabille sich so leichthin * aneignen könnte, ist eine ziemlich hasardirte Behauptung. Wenigstens müssten dann die Studienzeugnisse dieser Leute[58] ein getreuer[59] Ausdruck dieses ihres Verhaltens sein; aber wir sind berechtigt das gerade Gegentheil zu behaupten. Die europäischen[60] Universitäten[61] die deutschen sowohl wie die französischen, haben keine besseren u[nd] gelehrigeren[62] Schüler aufzuweisen haben [sic!], selbst in den inländischen Elementen nicht. Die rumänischen Studierenden haben seit jeher glänzend [die] Prüfungen bestanden; obwohl man ausnahmsweise zugeben muß, daß unter ihnen auch hie u[nd] da ein leerer Kopf war, was desto erklärlicher, je natürlicher es ist. Es ist nicht [63] fortwährend von der Roheit durchbrochener französischer Firniss, sondern intensive gediegene* Bild[un]g in der rumänischen Gesellschaft, und wenn es überhaupt einen[64] Umstand* gibt, der auf den ganzen Culturzustand einen Schatten wirft, so ist es der, daß diese Bild[un]g eine fremde u[nd] nicht eine aus der [65] Bestimmtheit des nationalen Charakters hervorgegangene ist.

Daß das [255r] Volk vom[66] Nationalitätenprinzip* tief durchdrungen ist, das ist wahr, ist aber ein Vortheil sowohl für das Volk selbst[67], wie für die Menscheit[68]. Die Menschheit lebt in ihren Völkern, wie ein Ganzes in seinen Theilen u[nd] von dem Bewußtsein u[nd] dem Wohlergehen dieser hängt die Entwickelung des Menschengeschlechtes ab. Das Chaos des Mittelalters endete erst dann, als die der Menschheit durch Religion und Politik aufgezwungene Einheit durch das Hervortrethen der Nationalitäten gebrochen wurde. Im Osten hat aber[69] das Mittelalter kaum aufgehört, u[nd] darum ist es natürlich, daß Processes die im Westen schon im[70] 16ten

J[ahr]hunderte stattfanden, dort[71] sich erst[72] jetzt entwickeln. Vornehme Schmähung* [73] über Zustände, die man nicht begreift, ist nichts seltenes[74] - aber verlangen sollte man, daß die Repräsentanten der öffentlichen Mein[un]g Europas wenigstens insofern die Geschichte kennen, daß sie überwundener Standpuncte bewußt sein sollen, um aus den Vorgängen [75] der Vergangenheit analoge der Gegenwart erklären zu konnen.

Unverzeihlich ist aber die Art und Weise, wie der Artikel sich über Abst[ammun]g u[nd] Sprache des Volkes äussert, so *daß* man beinahe in Zweifel kommen könnte, ob es wirklich ein *deutsches* Blatt ist[76], das man vor sich hat. Die römische Abstammung des Volkes wird negirt. Nun ist aber diese Abst[amm]ung nicht etwa ein Wahn, sondern eine historische Tatsache, u[nd] noch dazu so tief im Wesen des römischen Staatslebens begründet, daß[77] man keine Rechtfertigung für eine so urtheilslos hingeworfene Behaupt[un]g finden kann. Bekanntlich haben alle römischen Kriege einen[78] volkswirtschaftlichen Grund. Indem[79] man durch die äusseren Thatsachen, welche der Ausdruck interner* Ursachen[80] waren, hindurchsieht, so wird man gewahr, daß die Veranslassung der römischen Kriege weder Rachesucht* noch Eroberungslust, sondern die fortwährende Ubervolkerung der Stadt u[nd][81] Latiums waren. Es wurde erobert, um zu colonisiren. So wurde Dacien erobert u[nd] colonisirt, die römischen Kunststrassen* in Siebenbürgen, die TraJansschanze in Rumänien, die Überreste der [82] Stembrucke über die Donau, die Namen [83] der altesten Städte im colonisierten Dacien[84] sind[85] unabweisbare Belege für die Colonisation Daciens durch den Kaiser Trajan, u[nd] der beste Beweis ist wo[h]l das rumänische Volk selbst. Denn es ist nicht wahr, daß die Volkssprache[86] aus keltischen[87] Elementen besteht u[nd] mit slawischen und gothischen, zum[88] ganz unerkennbaren Theile auch mit romanischen Bruchstücken versetzt ist. Die rumänische Sprache ist formal die reinste romanische die es überhaupt gibt; u[nd] daß sie es ist, ist[89] nicht vielleicht eine selbstgefällige Behaupt[un]g rumänischer Litteraten, sondern die kritische Begründung dieser Tatsache verdankt* [sich] fremden, besonders deutschen Gelehrten. Diez, Raynouard, Fuchs, Miclosich, Max Müller, Mussafia [255v] u. a. gediegene Porscher u[nd] Fachmänner, machen eine nähere Erört[erun]g über diesen Gegenstand[90] geradezu unnöthig. Ferner ist es nicht wahr, daß die rumänische Schriftsprache aus italiänischen,

französischen u[nd] sogar spanischen Wörtern gebildet ist u[nd] nur von den Einge weihten verstande wird. Paralell mit der geistigen Entwicklung eines Volkes nehmen auch die Comunicationsmittel der Sprache, die Worte u[nd] deren Combinationen zu, anders ausgedrückt: die Sprache bereichert sich. Das ist zuerst ein rein natürliches Product, welches die Leute so gebrauchen, wie es unmittelbar aus dem Geiste hervorgeht, ohne viel darüber nachzudenken, u[nd] ohne daß die Kunst irgend einen Einfluß auf[91] ihre[92] Bildung hätte[93]. Dieser Sachverhalt ändert sich aber bald. Sowie die allgemeine Bild[un]g des Volkes zunimmt[94] theilt sich die Arbeit auch nach diesem Puncte; nur *ein* Theil des Volkes beschäftigt sich ausschließlich mit der Cultur u[nd] befordert sie schnell; der andere Theil bleibt zurück. Der gebildete u[nd] ungebildete Theil des Volkes fangen[95] bald an sich durch die äusseren Zeichen des Gedankens zu unterscheiden, wie sie sich durch den[96] Gedankenschatz selbst unterscheiden. Sobald sich aber die gebildete Sprache vom gemeinschaftlich[en] Stamme losgelöst hat, verfolgt sie ihren eigenen Weg; verarbeitet durch[97] Kunst, Wissenschaft, durch die feineren Formen der menschlichen Verhältnisse in den höheren Sphären der Gesellschaft, entfernt sie sich immer mehr u[nd] mehr von der Volkssprache, u[nd] nimmt einen von diesser verschiedenen Character an, obwohl sie aus ihrem Schosse hervorgegangen ist. Diesses ist auch das naturgemäße V[er]h[alt]niss der rumänischen Schrift- zu der Volkssprache; denn[98] nicht der Wort[99] sondern der Gedankenschatz ist das, was einstweilen für den Ungebildeten unverstanden bleiben muß, nicht die äusseren[100] Zeichen, sondern die Begriffe. Das Wahre an der ganzen Assertion* ist die sporadisch gepflogene aber falsche Idee einer Regeneration der rumänischen Sprache durch die lateinische*. Dieser ist aber nun[101] uberwundener Standpunct. Die ernste u[nd] bedeutsamste Richtung in der rumänischen[102] Litteratur überhaupt* sucht die Bereicherung der Sprache nicht in der Reception von Fremdwörtern, möge diese auch aus verwandten Sprachen vor sich gehen, sondern im Gebrauch des Wortschatzes der in [der] Sprache des Volkes aufbewahrt liegt, u[nd] besonders in der organischen Entwickelung der Sprache selbst.

Der Bauer [256r] ware verthiert u[nd] ohne Menschenbewußtsein! Daß er arm u[nd] verkommen, das geben wir schon zu. Die Ursachen sind vielfache u[nd] tiefliegende, weil sie einen düsteren[103] historischen Hintergrund haben. Aber[104] nicht die Leibeigenschaft des Bauern, die in *der*

Form, wie sie in Europa da war, in Rumänien nie existiert hat, ist die Ursache seiner Verkommenheit[105], sondern die fortwährenden fremden Invasionen. Die Auspress[un]g durch fremde Elemente hat ihn so arm u[nd] elend, aber d[a]rum* auch so tiefsinnig u[nd] ernst gemacht. Daß er nicht verthiert ist, beweist die überaus reiche u[nd] schone Volkspoesie u[nd] die Fulle der bissigen Satyre, mit welcher er [sich] üher die Fremden ergeht*. Es ist ein origineller und frischer Geist in diesem Volke, der durch all seine Verkommenheit u[nd] Armuth hindurchleu[ch]tet*, u[nd] niemand hat ein Recht es verthiert u[nd] ohne Menschenbewußtsein zu nennen, am wenigstens aber Subjekte, die es gar nicht kennen. Die[106] Autoritaten auf[107] welche der Artikel seine Aussagen stütz scheinen im Allgemeinen nicht besonderen Wert zu haben. Ein österreichischer Beamter aus Czernowitz characterisirt die dortigen Landedelleute[108] in einer Weise, die mehr für ein pathologisches* Symptom unrichtiger innerer* Seelenzustände angesehen würde, als für eine ernste, objektive Erkenntniss. Bekanntlich sind die Landedelleute in der Bucovina das gebildete u[nd] vorurtheilsfreieste Element, das es überhaupt im Lande gibt. Und auf solche, nichts weniger als geistreiche Aphorismen begründet man Anklagen gegen eine Nation!

Die Parteikämfe in Rumänien sind der eigentlichste u[nd] getreueste Ausdruck der verschieden[en]-artigen fremden Einflüsse auf den noch unselbständigen nationalen Geist. Wir bedauern[109] sie, aber wir [finden] sie nichtsdestoweniger gerechtfertigt, weil sie an sich so natürlich u[nd] so leicht erklärbar sind, daß man höchstens ihre unabweisbare psychologische Notwendigkeit beklagen als ihre Träger anklagon sollte[111].

Der Mittelstand ist in seinen Keimen natürlich da, ist aber zumeist *nicht* jüdischer Herkunft. Daß aber vom Keim bis zur Entwicklung noch viel, nämlich* diese selbst liegt, das[112] wollen wir nicht läugnen, nur[113] muß man sich einmal über die Ursache [n] klar werden, die einen Mittelstand im Lande nicht aufkommen lassen. Dar Tod der gewerblichen[114] Mittelklasse in einem in der Entwickl[un]g begriffenen Lande ist die fremde Industrie. Gewerbe u[nd] Industrie konnen nun einmal nicht concurriren; der Kampf zwischen beiden ist zu ungleich, als daß das erstere sich[115] der letzteren nachhaltig entgegenstellen konnte. Nun hat man aber diesen Tod der wirtschaftlichen Entwickl[un]g dadurch[116] gegeben, daß man durch einen Artikel des Pariser Vertrages[117] den Schutzzoll im Vorhinein[118] ausschliesst. Dieses nun ist das fatale Moment im[119] besagten* Vertrage, welches den

rumänischen Staat zu einem*** macht; man hat ihm Leben gegeben aber die wesentlichsten Bedingungen des Lebens entzogen abgesprochen[120]. So wurde die Bildung eines zwischen den Bauern u[nd] der höhern Klasse der Gesellschaft vermittelnden [Standes] gehemmt, das politische Gleichgewicht im Innern ist unmöglich, so daß überall die Paralisirung der Existenz das Endresultat eines solchen Sachverhaltes ist.

Die Entwickl [256v] [un]g der Industrie ist nun in einem Lande etwas absolut notwendiges, indem sie aber unmöglich wird solange[121] mit Jahrhunderten fortgeschrittene Länder ihr Concurrenz machen, so folgt daraus daß das Schutzsistem vernünftig angewendet etwas notwendiges ist bis wann die nationale Industrie, auf einem gewissen Puncte der Entwickl [un]g angelangt, die freie Concurrenz unter- (aus-) halten kann. Unter dem Schutzsistem hat sich die Industrie Deutschlands entwickelt. Indem man einerseits die inneren Hindernisse beseitigte[122] andererseits die Concurrenz mit fremden, viel fortgeschritteneren Ländern abschwächte, gelangte Deutschland mittelst eines vernünftigen Schutzsistems eine der bluhendsten Industrien zu haben. —Die V[er]w[a]lt[un]g*, die natürlich die Aufgabe hat die Bedingungen zur Entwickl[un]g des Gewerbes u[nd] der Industrie zu schaffen, sieht sich durch den[123] besagten Artikel in eine Zwangslage versetzt, die es [sic!] nicht ab[zu]schütteln vermag; u[nd] will sie es dennoch thun, so droht man ihr z. B. mit der Macht der ganzen österreichischen[124] Monarchie.— An der Nichtentwickl[un]g des Mittelstandes in Rumänien, ist nicht das Land u[nd] die Nation sondern ganz Europa Schuld; welches zu Gunsten[125] selb[st]süchtiger Interessen[l26] nicht ansteht (-stand) die innere wirtschaftliche Entwickl[un]g eines Landes verkümmern zu lassen, dessen kraftige[l27] Existenz von grosser Wichtigkeit für die Welt sein könnte. Es ist wahr, Österreich hat das grösste Interesse daran, daß der Schutzzoll in den Donauländern nicht eingeführt werde, weil seipe industriellen Producte so reichlichen Absatz dort finden, u[nd] die Sperrung der Donauhäfen[128] ein empfindlicher Schlag für den österrechischen Handel wäre[129]. Aber dieser Schlag ist nur ein[130] momentaner; die Sicherheit* die ein innerlich kräftiger Staat von Osten her* bietet, könnte nicht genug theuer bezahlt werden, und* wo die Gegenwart, die nur ein Moment mit der Zukunft, die kein Ende hat, in die Wa[a]ge fällt, werden wir diese der ersteren opfern.

1. *înainte de* über Rumänien *șters* 2. *după* der *șters* 3. *după* Zuvörderst wollen wie die oberflächtiche Art *(după* Beweis *șters)* [und] Weise zu caracteris mit der man Dinge und Zustände (caracteris mit der man Dinge und Zustände *șters)* characterisiren suchen, mit der [man] sich an ein categorisches Urtheil über Dinge u[nd] Verhältnisse wagt, die man nicht sonderlich zu verstehen scheint. Es ist fraglich, ob man mit einem einfache[n] Behaupten d[er] Tatsachen. Es gibt zwei Arten, mit denen man eine Sachen und Verhältnisse (und Verhältnisse *supraintercalat)* behandeln u[nd] über sie ein Urtheil fällen kann. *tăiat de Eminescu cu linii oblice* 4. *înainte de* In *șters* 5. *după* eines *șters 6. după* ist *șters* 7. werden dürfte *supraintercalat* 8. *supraintercalat* 9. *supraintercalat* 10. zu sehen sich bemüht *supraintercalat* 11. *după* bis *șters* 12. *după* die *șters* 13. *supraintercalat* 14. *înainte de* sein *șters* 15. *supraintercalat* 16. *după* das allge*meine șters* 17. *scris deasupra* 18. *supraintercalat* 19. unmöglich *șters 20. mit* welchen eine richtige Beurtheil[un]g schlechtwegs *** *supraintercalat* 21. *după* Begriff *șters 22. scris deasupra* 23. *înainte de* oder besser gesagt ein System von Begriffen mit einem neuen, unbekannten *șters* 24. *după* darauf *șters 25. scris deasupra lui* sie *șters* 26. *supraintercalat 27.* Die Gedanke *scris deasupra lui* Die Idee *șters* 28. einheitlichen Staat *scris deasupra lui* einiges Land *șters* 29. *înainte de* die rumänische Constitution, wie sie heute vorliegt, waren [im] Jahre 48 *șters* 30. *înainte de* die *șters* 31. *scris deasupra lui* *** *șters* 32. *scris deasupra lui* bestehender *șters* 33. *scris deasupra lui* dieser *șters* 34. *supraintercalat* 35. *înainte de* Wir wollen nicht darüber streiten. Wir wollen nicht darüber streiten s[eine] Hoheit den Fürsten Karl bewogen hat die rumänische Krone anzunehmen oder ob die Verfass[un]g der Schild des inneren *șters* 36. *după* um *șters* 37. u[nd] in S[einer] Hoheit dem Fursten Karl nur *supraintercalat* 38. *supraintercalat* 39. *după* v[on] ihrer Macht *șters* 40. *scris deasupra lui* das *șters* 41. *scris deasupra lui* absolut *șters* 42. diese Partei *supraintercalat* 43. *după* ein „Werkzeug für gegen Österreich gerichtete Annexionspläne. An *șters* 43. *scris deasupra lui* *** *șters* 45. *scris deasupra lui* Die rumänische *șters* 46. *supraintercalat* 47. *scris deasupra lui* hat *șters* 48. *supraintercalat* 49. *după* und das Bewußtsein *șters 50. după* das Bewußtsein 51. *scris deasupra lui* Verein *șters* 52. *scris deasupra lui* welchem 53. *propoziție intercalată* 54. aber auch *supraintercalat* 55. *după* glauben *șters* 56. *scris deasupra lui* machen glauben *neșters* 57. *după* ist *șters* 58. *după* ein A *șters* 59. *supraintercalat* 60. *după* Schul *șters* 61. *după* sowoh[l] *șters 62.* u[nd] gelehrigern *supraintercalat* 63. *după* französischer Firniss *șters* 64. *după* Unglück *șters* 65. *după* nationalen *șters 66. după* dem *șters* 67. *supraintercalat* 68. *după* Die Form des Zusammenlebens der Menschheit ist eben ihre Trennung in Volker, u[nd] die Entwicklung des Menschengeschlechtes ist an die Verschiedenheit der Volker gebunden *șters* 69. *după**** *șters* 70. *supraintercalat* 71. *înainte de* *** *șters* 72. sich erst *scris deasupra lui* sich *șters* 73. *după* von *șters* 74. *scris deasupra lui zeigt daß* man über schon *șters* 75. *scris deasupra lui* Processen *șters* 76. *supraintercalat* 77. *după es* eine *șters* 78. *după* national-ökonomischen 79. *înainte de* Durch die äusseren *șters* 80. *înainte de* Triebe *șters* 81. *după* Italiens *șters* 82. *după* Bruck *șters* 83. *după* vieler *șters* 84. colonisirten Dacien *scris deasupra lui* Rumänien *șters* 85. *după* *** *șters* 86. *scris deasupra lui* *** *șters 87. după* *** *șters* 88. *după* Theil mit *supraintercalat și șters*

89. *înainte de* weiss man dafür *șters* 90. *după* u[nd] gar dazu mit dieser u[nd] in diesem *șters* 91. *după* die *șters 92. supraintercalat* 93. *supraintercalat* 94. *scris deasupra lui* wächst *șters* 95. *după* sich *șters* 96. *după* Inhalt *șters 97. după* die *șters* 98. *după* es *șters* 99. *după* schatz *șters* 100. *supraintercalat* 101. *supraintercalat* 102. *supraintercalat* 103. *scris deasupra lui* schwarzen *șters* 104. *supraintercalat* 105. *scris deasupra lui* Verarmung *șters* 106. *înaintea. lui* Wer von *șters* 107. *după* die *șters* 108. *cupă* u[nd] das Volk *șters.* 109. *după* diese *șters* 110. *după* *** *șters, scris deasupra lui* Existenz *șters* 111. *după* Der Mittelstand *șters* 12. *după* will *șters* 113. *înainte de* aber *șters* 114. *supraintercalat* 115. *supraintercalat* 116. *supraintercalat* 117. *după* das Schutzsystem für die Turkei *șters* 118. *scris deasupra lui* Voraus *șters* 119. *după* *** *șters* 120. *supraintercalat* 121. *după* ihr Länder șters 122. *supraintercalat* 123.*după* ob *șters* 124. *supraintercalat* 125. zu Gunsten *supraintercalat* 125. *după* *** *șters* 126. *după* *** *șters* 127. *în original;* Lebenskräftige *scris deasupra lui* Lebens- *șters* 128. *după* wäre *șters* 129. *supraintercalat* 130. *supraintercalat*

Traducere

Foaia de dimineață a lui „Neue freie Presse” din 2 februarie conține un articol de fond care tratează situația culturală atât a românilor în genere cât și a țării, România, în special. Articolul merită o replică, mai puțin din cauza tonului de care se folosește și care după părerea noastră nu se potrivește unui ziar de nume european, ci mai ales din cauza neadevărurilor obiective pe care le conține.

Tratarea unor date din viața popoarelor are două forme fundamentale, deosebite în esență, care duc la 2 moduri de a privi lucrurile, dintre care unul s-ar putea să devină dezavantajos pentru cunoaștere. Una dintre modalități este aceea care aplică faptelor date criteriul subiectiv de judecare. Cealaltă care privește faptele fără vreo părtinire interioară și se străduiește să le găsească justificarea intrinsecă în însăși condiția lor de existență. Pentru a înțelege însă un popor în dezvoltare nu trebuie aplicată la el unitatea de măsură a stărilor europene ci, dimpotrivă, în momentul judecării sale trebuie să încerci a uita modul tău de a privi lucrurile, influențat de obișnuință, să-ți dezobișnuiești pentru o clipă ochiul spiritului, să faci abstracție de faptul că trăiești într-un stat de cultură, care are în spate o dezvoltare seculară, spre a nu fi profund marcat, fără să știi, de un complex de noțiuni și concepții devenite uzuale cu care o judecare adecvată să devină din capul locului imposibilă. Fiecare popor nou este o existență autentic nouă, cu un conținut necunoscut care trebuie dezbătut. Numai în uitarea completă a acelor noțiuni pe care ți le transmite timpul tău și

comunitatea ta stă garanția înțelegerii unor stări de lucruri străine. Trebuie dinainte să recunoaștem deschis că un german sau un străin în general nu este în stare să prezinte situația din România astfel încât ea să apară, ca orice existență naturală, justificată prin sine.

În primul rând principatele nu sunt o capodoperă diplomatică și nici constituția lor nu este o consecință a păcii de la Paris; ci articolele respective ale Păcii de la Paris sunt rezultatul unei idei de constituire de mult existente. Ideea constituirii principatelor într-un stat unitar, intenția de a se desprinde de protecția rusească, spre a forma un teritoriu neutru între cele trei imperii, chiar constituția românească de azi — toate acestea au fost prezente ca idei mult înainte de a putea fi vorba de vreun război în Crimeea sau de o Pace de la Paris. Pacea de la Paris în articolele pomenite n-a fost altceva decât recunoașterea internațională a legitimității dorințelor de mult resimțite ale unui popor. Ceea ce în Pacea de la Paris a fost eludat voit este complexul dorințelor sale, adăugat în fapt prin realizarea Unirii de poporul român, folosindu-se astfel doar de un drept pe care nici o putere din lume nu i-l poate contesta.

Că partidul lui Brătianu repeta lozinci neînțelese ale radicalilor europeni și n-a văzut în Înălțimea Sa Principele Carol decât o pavăză pentru jafurile pe care urma să le comită asupra statului — să lăsăm asta în suspensie; cu toate că este îndoielnic dacă avantajele materiale de care fiecare partid în fiecare țară beneficiază prin ajungerea sa la putere se pot numi jafuri; un lucru însă trebuie să-l tăgăduim cu hotărâre: că tocmai acest partid ar fi legat de înscăunarea Principelui planuri anexioniste îndreptate împotriva Austriei. Un popor este o unitate psihologică dată, un subiect cu o conștiință de sine unitară, oricât de împărțit ar fi din punct de vedere statal. Această conștiință de sine își are conținutul său spiritual: limba, literatura, obiceiurile, religia. Această unitate are drept premisă o uniformitate a indivizilor care constituie poporul, și întocmai așa este și la cel român. Poate nici un popor care numără douăsprezece milioane nu are părțile sale atât de puțin diferite ca cel român. Limba sa este poate singura care aproape că nu cunoaște dialecte, obiceiurile populare sunt în general aceleași, religia a rămas, cu toată sciziunea formală a bisericii, aceeași în sinea ei. Partidul lui Brătianu nu-și propusese altceva decât de a aduce la conștiința publică această uniformitate a părților poporului, ctitorind Societatea Academică, în care trebuiau să fie reprezentate toate părțile poporului. Astfel a fost germenele a unui organ spiritual central și nu politică expansionistă. Dar

acesta este oricum singurul fapt care ar putea îndreptăți străinătatea să creadă că acest partid ar visa planuri de anexiune.

Dacă apoi cultura intelectualității românești este atât de superficială și lipsită de conținut încât ușor ai putea să ți-o însușești în cafenelele pariziene sau la Mabille — este o afirmaţie destul de hazardată. Ar trebui atunci măcar certificatele de studii ale acestor oameni să fie o expresie fidelă a unui astfel de comportament; dar suntem în măsură să susținem de-a dreptul contrariul. Universitățile europene, atât cele germane cât și cele franțuzești, nu au elevi mai buni și mai studioși nici măcar printre elementele din țară. Studenţii români dintotdeauna au trecut strălucit examenele, cu toate că trebuie să recunosc că în mod excepțional a mai fost printre ei din când în când și câte-un cap sec, lucru pe cât de firesc, pe atât de explicabil. Nu doar lustru franțuzesc prin care străbate permanent grosolănia, ci cultură intensă, solidă este în societatea românească, și dacă totuși există un fapt care aruncă o umbră pe întreaga situație culturală atunci este acela că această cultură, este una străină și nu ieșită din configurația caracterului național.

Că poporul este adânc pătruns de principiul naționalității — este adevărat, dar este un avantaj atât pentru poporul însuși cât și pentru omenire. Omenirea trăiește în popoarele ei precum un întreg în părțile sale, iar de conștiința și bunăstarea acestora depinde dezvoltarea speciei umane. Haosul evului mediu s-a sfârșit abia atunci când unitatea impusă omenirii de religie și politică a fost sfărmată prin apariția naționalităților. În Răsărit însă evul-mediu nu prea s-a sfârșit și este firesc deci ca unele procese care în Occident au avut loc deja în secolul 16 să se desfășoare acolo abia acum. Disprețuirea distinsă a unor stări de lucruri pe care nu le pricepi este ceva des întâlnit — dar ar trebui să se ceară ca reprezentanții opiniei publice europene să cunoască măcar într-atât istoria ca să fie conștienți de anumite puncte de vedere depășite și să poată explica prin evenimentele trecutului ceea ce se petrece analog în prezent.

De neiertat este însă felul în care articolul se exprimă despre originea și limba poporului, așa încât s-ar putea isca dubii dacă este într-adevăr un ziar *german* cel pe care îl ai în față. Originea romană a poporului este negată. Dar această origine nu este de fel o halucinație, ci un fapt istoric și pe deasupra unul atât de adânc întemeiat în viața statului roman încât e imposibil de găsit o justificare pentru o afirmație azvârlită cu atâta lipsă de judecată. Precum se știe toate războaiele romane au un temei economic. Pătrunzând faptele exterioare care au fost expresia unor motive interne, ne

vom da seama că mobilul războaielor romane n-a fost nici setea de răzbunare, nici pofta de cucerire, ci continua suprapopulare a orașului și a Latiumului. S-au făcut cuceriri spre a coloniza. Așa a fost cucerită și colonizată Dacia. Șoselele romane în Transilvania, Valul lui Traian în România și rămășițele podului de piatră peste Dunăre, numele celor mai vechi orașe din Dacia colonizată sunt dovezi incontestabile ale colonizării Daciei de către împăratul Traian, iar cea mai bună dovadă este poporul român însuși. Căci nu este adevărat că limba poporului constă din elemente celtice amestecate cu frânturi slave și gotice și, într-o măsură cu totul neglijabilă, și romanice. Limba română este formal cea mai pur romanică din câte există; și că așa stau lucrurile nu este deloc o afirmație vanitoasă a unor literați români; întemeierea critică a acestui fapt se datorează unor învățați străini, mai ales germani. Diez, Raynouard, Fuchs, Miclosich, Max Muller, Mussafia și alți cercetători și specialiști serioși fac de-a dreptul superfluă o dezbatere mai amănunțită a acestui subiect. Apoi nu este adevărat că limba română cultă ar fi formată din cuvinte italienești, franțuzești și chiar spaniole și că n-ar înțelege-o decât inițiații. Paralel cu dezvoltarea spirituală a unui popor sporesc și mijloacele de comunicare ale limbii, cuvintele și combinațiile între ele, altfel spus: limba se îmbogățește. Aceasta este mai întâi un produs pur natural pe care oamenii îl folosesc așa cum răsare nemijlocit din spirit, fără să mai reflecteze asupra acestui lucru și fără ca arta să aibă vreo influență asupra formării ei. Dar această situație se schimbă curând. Pe măsură ce sporește cultura generală a poporului, se divide munca și în această privință: numai o parte a poporului se ocupă exclusiv de cultură și o promovează, rapid; cealaltă parte rămâne în urmă. Partea cultă și cea necultă a poporului încep curând să se deosebească prin semnele exterioare ale gândirii, așa cum se deosebesc prin tezaurul însuși de idei. După ce limba cultă s-a desprins însă de trunchiul comun, își urmează propriul drum, prelucrată de artă, știință, de formele mai rafinate ale relațiilor umane în sferele mai înalte ale societății, și se îndepărtează din ce în ce mai mult de limba populară și capătă un caracter deosebit de-al acesteia, cu toate că a ieșit din sânul ei. Acesta este și raportul firesc al limbii române literare față de cea populară; căci nu tezaurul de cuvinte, ci cel de idei este ceea ce deocamdată este menit să rămână neînțeles de către cel incult, nu semnele exterioare, ci noțiunile. Adevărat în toată aserțiunea aceasta este că s-a cultivat sporadic ideea, greșită, a regenerării limbii române prin cea latină. Dar acesta este acum un punct de vedere depășit.

Direcția serioasă și cea mai însemnată a literaturii române caută îmbogățirea limbii nu prin receptarea unor neologisme, fie chiar din limbi înrudite, ci prin folosirea tezaurului lexical păstrat ÎN limba poporului și în special prin dezvoltarea organică a limbii însăși.

Țăranul este, zice-se, abrutizat și fără conștiință umană! Că este sărac și decăzut, asta desigur recunoaștem. Cauzele sunt multe și adânci, pentru că au un fundal istoric sumbru. Dar nu iobăgia țăranului — care în *acea* formă în care s-a găsit în Europa n-a existat niciodată în România — este cauza decăderii sale, ci neîntreruptele invazii străine. Stoarcerea sa de către elemente străine l-a făcut atât de sărac și mizer, dar de aceea și atât de melancolic și grav. Că nu este abrutizat o dovedește poezia populară deosebit de bogată și frumoasă și mulțimea satirelor mușcătoare cu care îi tratează pe străini. Este un spirit original și proaspăt în acest popor care străbate prin toată decăderea și sărăcia lui și nimeni nu are dreptul să-l numească abrutizat și fără conștiință umană, cu atât mai puțin indivizi care nici nu-l cunosc. Autoritățile pe care își sprijină articolul declarațiile în general nu par să aibă o valoare prea mare. Un funcționar austriac din Cernăuți îi caracterizează pe nobilii de țară de acolo într-un mod care s-ar părea că e mai degrabă un simptom patologic al unor stări sufletești dereglate decât o informație serioasă, obiectivă. Cum se știe nobilimea de țară din Bucovina este elementul cult și cel mai lipsit de prejudecăți care există în toată țara. Și pe astfel de aforisme nicidecum spirituale se construiesc acuzații împotriva unei națiuni!

Luptele între partide în România sunt expresia cea mai proprie și fidelă a diferitelor influențe străine asupra spiritului național încă nematurizat. Noi le regretăm, dar le găsim totodată justificate pentru că sunt în sine atât de firești și de ușor explicabile încât am putea cel mult deplânge necesitatea lor psihologică incontestabilă iar nu să-i acuzăm pe cei care le poartă.

Pătura de mijloc există desigur în germene, dar în mare parte ea *nu* este de origine evreiască. Nu vrem să negăm că de la germene la starea evoluată este mult, și anume tocmai evoluția însăși, dar trebuie să ne dăm seama cu claritate de cauzele care nu permit să se ridice o pătură de mijloc în țară. Moartea clasei de mijloc meșteșugărești într-o țară pe cale de dezvoltare este industria străină. Meșteșugul și industria nu pot concura; lupta între ele este prea inegală ca primul să se poată opune în timp celei de-a doua. Dar moartea i-a fost pricinuită dezvoltării economice tocmai prin faptul că unul din articolele Tratatului de la Paris exclude din capul locului vama de

protecție. Acesta este acum momentul fatal în tratatul pomenit, care face din statul român o atrofie; i s-a dat viață, dar totodată condițiile cele mai esențiale pentru a trăi i-au fost negate. Astfel, formarea unui mediator între țărani și clasele superioare ale societății a fost inhibată, echilibrul politic interior este imposibil, astfel încât peste tot paralizarea existenței este rezultatul final al acestor stări de lucruri.

Dezvoltarea industriei este desigur ceva absolut necesar într-o țară, dar ea devenind imposibilă atâta vreme cât îi fac concurență țări avansate cu secole, rezultă că un sistem de protecție aplicat judicios este ceva necesar până în clipa când industria națională, ajunsă la un anumit punct de dezvoltare, să fie în stare a suporta concurența liberă. În condițiile sistemului de protecție, Germania și-a dezvoltat industria. Înlăturând pe de-o parte piedicile interne și atenuând pe de alta concurența cu țări străine mult mai avansate, Germania a ajuns cu ajutorul unui sistem de protecție să aibă una din industriile cele mai înfloritoare. Administrația, a cărei sarcină este desigur de a crea condițiile pentru dezvoltarea meșteșugului și a industriei, se vede supusă prin articolul pomenit unei constrângeri pe care n-o poate înlătura; și dacă vrea totuși s-o facă, atunci va fi amenințată, de exemplu, cu întreaga putere a monarhiei austriece. De nedezvoltarea păturii de mijloc în România, nu țara și națiunea, ci toată Europa e de vină, care, de dragul unor interese egoiste, n-a ezitat să lase să se atrofieze dezvoltarea economică internă a unei țări a cărei vitalitate ar putea fi de mare importanță pentru lume. Este adevărat, Austria are cel mai mare interes ca vama de protecție să nu fie introdusă în țările dunărene, pentru că produsele sale industriale găsesc acolo o desfacere atât de bogată, iar închiderea porturilor dunărene ar fi o lovitură sensibilă pentru comerțul austriac. Dar această lovitură este doar una de moment; securitatea pe care o oferă un stat din răsărit puternic în interior s-ar putea să fie de neprețuit, și unde cade pe cântar prezentul, care e doar o clipă, cu viitorul care n-are sfârșit, îl vom sacrifica pe acesta celui din urmă.

DIN MANUSCRISUL 2263

[158 p.]

♨

Dacă Șincai [46r] ținea la pântece desigur Iosif II, care-a vorbit cu dânsul, l-ar fi făcut profesor * aulic * la Viena; se 'ngrozește *. Dar Șincai era român, era mândru. Șincai n-a fost la Roma și la Iosif II ca să se vânză *; a murit sub un gard.

♨

Ca toți [6v] românii adevărați Ștefan Vodă era ardelean de origine și anume mureșan. Ca și Uniad Corvinul, ca și Basarabii toți. Dar ce e Maramureș decât o combinație de cuvinte între Marmura (numită Poarta de Fier) și Mureș, râul care trece prin ea.

♨

Munca, iubit [43r] popor românesc.
Iar ție [43v] îți zic:
Munca, iubit popor românesc,
Există un secret — Dumnezeul lumii
mecanica universului

♨

NOUA ROMĂ

A se [42r] convinge turcii că Imperiul trebuie restaurat, prin introducerea limbilor naționale în biserică și prin trezirea patriotismului local, escitat și în contra rușilor, și în contra austriacilor. Grecii trebuie eliminați cu totul din guvernarea bisericei române și substituiți prin *arabi* în Orient prin

români în Europa. Odată un *român* patriarh, el va numi români episcopi în ținuturile locuite de ei, albaneji episcopi unde țările sunt locuite de albaneji.

Datoria publică turcească, acoperită în Anglia prin subscripțiuni benevole. Convins poporul englez că turcii *trebuiesc economicește emancipați*. Datoria publică odată plătită, se va institui un Reichsrechnunghof care va ține pururea în cumpănă echilibrul bugetar.

Patriarhii or înființa la[1] Const[antinopol] o Academie de limbi orientale. Gaster românește. Se vor preda pentru turci științele necesare și pentru celelalte naționalități asemenea. Liceu septilingv. Limba română și greacă[2] și cea bulgară obligatorii. Funcționarii obligați a ști toate limbile județului pe care îl administrează. La** mănăstire română, la Ierusalim strană română.

1. după *o A[cademie]* șters 2. după *greacă* și *bulgară* șters

♨

V-o spun [43r] franc, d-lor, servesc pe **românii** din partidul conservator, nu pe greci. Pe acele rămășițe de boieri români din vremea domniilor noastre legitime, ale Basarabilor și a Mușatinilor. Scuip în toți Domnii fanarioți, scuip în toți grecii cari i-au adus. Mi-e rușine că a fost cu putință ca toată plebea și toată canalia bizantină s-ajungă a domni în această țară, mi-e scârbă de ei și-i urăsc.

♨

Cu ajutorul [43r] Austriei. Trebuie cumpărată* alianța cu națiile apusene: Franța, Anglia, Italia — trebuie ca Austria să susție pe turci în Europa *à tout prix*, trebuie ca un austriac să vie în România, să abdice Carol în taină în favorul Casei de Austria — să-l vedem de e patriot. Silit să dea o formală abdicare în mâna unui partid oarecare — se va alege momentul în care această abdicare să fie utilizată — momentul morții de ex. — și adusă Casa de Austria aci.

•

Nu facem [44r] guvernul decât dacă ne dă un **act formal de abdicație în mână.**

Nu putem lăsa soarta istorică a țării pe asemenea mâni.

♨

Ardelenii să [44r] nu se facă[1] cetățeni români, ci să rămâie supuși austriaci, ca să se poată 'ntoarce cu toate drepturile în Austria. Să ceară românii consul general[2] la București. Eu sunt născut în Bucovina, tată-meu e bucovinean, un grec ca Vogoridi n-a fost în stare a-l[3] face cetățean.

•

Societatea: **Carpații și Balcanii,** societatea tuturor românilor veniți în țară.

1. inițial *să nu fi fost făcuți* 2. supraintercalat 3. *a-l* repetat din inadvertență la început de rând

♨

Noi nu [44v] suntem nemulțumiți în contra Rusiei, nu avem nimic de zis în contra tendențelor ei, dar în orice caz nu ne place nici despotismul monarhic, nici cezaro-papismul bisericesc. Desfăcându-se într-o legislație nici legitimă și nici umană — aceste două rămășițe a instinctelor tartarice cari se găsesc numai la turci și la mongoli — popoarele orientale ar avea o garanție că amestecul viitor al Rusiei în afacerile lor va fi un amestec dictat de legile umanității și echității. Pân-atunci colosul de fier cu picioarele de lut reprezintă un pericol social și politic pentru Europa întreagă și nu numai pentru noi, popoare romanice sau germanice, ci chiar pentru slavii cari au istoria lor proprie și cultura proprie.

Degeaba. Tătarul [45r] slavizat din Rusia poate fi vită, omul arioeuropean nu e dobitoc. În el reacțiunea e pururea deplină. Cu cât vrei să-i impui ceva mai mult cu atât natura omenească se revoltă în el. Dragostea * de legea Sfântului George și legea * de bravură și temeritate ne-au înnobilat pe toți. Nu suntem vite de jug, nu suntem sclavi abjecți a nici unui papă, a nici unui cezar. E un raport între noi și-ntre cei ce din mila lui Dumnezeu poartă comanda lumei — un raport de proporționalitate de putere, de echitate, de dreptate. Nu fantazia bolnavă a unui umil pomanagiu încoronat prin mila diavolului, nu ea va dicta voința noastră cătră viață, dorința noastră cătră lumină.

♨

Polonilor, veniți [46r] la ruteni, țineți la ruteni, trăiți la ruteni, ei sunt singurii cari vă deschid calea de libertate.

A-i combate va să zică a-i susține, a-i face simpatici Rusiei tartare.

Ruteni, țineți la Casa de Austria.

DIN MANUSCRISUL 2270

[328 p.]

Scriind acele [62r] șiruri pline de amărăciune ne-a trecut prin minte raportul ambasadorului bizantin, Priscus, trimis la Curtea lui Attila. Acolo găsi un roman care fusese adus ca prizonier, dar își recâștigase libertatea și se afla[1] bine. Acesta spuse uimitului Priscus: că aci nu e eternă șicană, ca-n Imperiu, că judecățile sunt strict drepte, că judecătorii nu sunt venali, că generalii nu mănâncă continue bătăi[65r] [2] ca ai romanilor, încât prin aceasta birurile să devie în permanență insuportabile. Ceea ce cineva câștigă cu muncă onestă, de aceea se poate bucura în liniște, cu totul opus stărilor de lucruri din Imperiu. Un alt scriitor vechi, Salvian, observă că acei romani cari fug la goți nu se tem de nimic mai mult decât ca să redevie romani. Ba chiar toți oamenii mici ar căuta refugiu la goți dacă ș-ar putea lua cu ei puțina avere ce-o posedă. Căci acolo nu li-i permis celor mari, ca la romani, să asuprească pe cei mici. (Salvianus: *Una et consentiens illic Romanae plebis oratio, ut liceat eis vitam, quam agunt, agere cum barbaris. Et miramur, și non vincuntur a nostris partibus Gothi, cum malint apud eos esse quam apud nos Romani? Itaque non solum transfugere ab eis ad nos fratres nostri omnino nolunt; sed ut ad eos confugiant, nos relinquunt.)*

1. modificat din *se aflǎ* 2. după *bătăi c** șters

Bizantinul Priscus [63r] fu trimis la anul 448 la Curtea lui Attila, regele hunilor, în Ungaria de azi. Prisci excerpta.

Salvianus, preot [63r] din Marsilia, născut la 390 dintr-o familie galică. Noul Ieremia. Din numeroasele sale uvraje a rămas[1] un tractat, *De*

gubernatione Dei (V, 8), în care spune că barbarii au fost însărcinați de Dumnezeu ca să pedepsească lumea romană.

1. inițial *n-a rămas decât*

♨

SPORUL POPULAȚIUNII RURALE ÎN ANUL 1877

5.
Dorohoi 1126
Suceava 431
Botoșani 268
Gorj 77
R. Vâlcii 55

Total 1957

10.
Ialomița 2459
Buzău 2407
Prahova 2162
Ilfov[1] 2011
Vlașca 1712
Brăila 1469
Dolj 1405
Dâmbovița 1391
R. Sărat 1238
Teleorman 1204

Total 17458
4869

14.
Covurlui 923
Fălciiu 742
Bacău 480

Neamțu 463
Olt 430
Vaslui 424
Tecuci 405
Mehedinți 303
Iași 266
Argeș 167
Muscel 103
Putna 99
Roman 47
Tutova 20

4869[-]
1957

2912: 20 =145

1859

5 200 000[-]
4 425 000

---

775 000

23 ani
[20 000 străini/an]

20 000 x 23

---

460 000 străini[66r]

Evreii

Argeș 21 Urbani, — Rurali
Bacău[2] 122 Urb., 129 Rur.

Botoșani -76 Urb., 88 Rur.
Brăila 71 Urb., — Rur.
Buzău 35 Urb., — Rur.
Covurlui 37 Urb., 30 Rur.
Dâmbovița 3 Urb., 1 Rur.
Dolj 32 Urb., — Rur.
Dorohoi 22 Urb., 91 Rur.
Fălciiu 62 Urb., 59 Rur.
Gorj -1 Urb., 0 Rur.
Ialomița 0 Urb., 1 Rur.
Iași 540 Urb., 32 Rur.
Ilfov 224 Urb., 3 Rur.
Mehedinți 23 Urb., — Rur.
Muscel — Urb., — Rur.
Neamțu 72 Urb., 66 Rur.
Olt 4 Urb., — Rur.
Prahova 34 Urb., — Rur.
Putna 53 Urb., 54 Rur.
R. Sărat 24 Urb., 11 Rur.
Roman 93 Urb., 47 Rur.
Romanați 3 Urb., 0 Rur.
Suceava 31 Urb., 76 Rur.
Tecuci 5 Urb., 43 Rur.
Teleorman 4 Urb., — Rur.
Tutova 73 Urb., 40 Rur.
Vâlcea 2 Urb., — Rur.
Vaslui 31 Urb., 74 Rur.
Vlașca 2 Urb., 1 Rur.[65r]

1. deasupra *R. Sărat* șters 2. după *Bacău* șters

DIN MANUSCRISUL 2288

[100 p.]

Montag Djunis gewonnen [genommen?] [7r]

23. Oct[ober] Angriff auf ***

sämtl[iche] Pos[itionen] östl[icli] von Djunis Hafuz Pașa || Serben gegen Deligrad

25. Graf Keller Zaițar Liubița samt Anhöhe genommen Boboviște nicht geräumt 14 [6v]

Batalione, Siliegovat ***

Djums Ruli u[nd] Friede der Türken

Front Morava Geseliützkampf. Regiment zerbrovhen. Diunis nach 10 stündigem Kampf genommen[1]

[1] Luni Diunis câștigat [luat]

23 octombrie asalt asupra *** toate pozițiile la est de Djunis Hafuz Pașa.

Sârbii spre Deligrad

25. Contele Keller Zaițar Liubița cu înălțimi cu tot cucerit. Boboviște nu e evacuat, 14 batalioane,

Șiliegovat ***

La Djunis liniște și pace din partea turcilor

Pe frontul Morava lupte de artilerie. Regiment distrus. Diunis cucerit după luptă de zece ore.

[8r] 30.29 Moravathal grosse Schlacht. T[ürken] nehmen die Höhen gegenüber Pos[ition] Hafuz Pașa, Strasse nach Krușevaț V[er]b[in]d[un]g mit Delig [rad] unterbr[ochen] Serben vernicht[end] geschlagen. 6 Geschütze

gr. ***

Vor Dgiunis *** Truppen zur Verstärkung des linken türk[ischen] Flügels, um 10 Uhr 28 Kanonade gegen Alexinatz, Kruppsche 24 pfünder zwei gegen Alexinatz, zwei Defilé Deligrad. Bei Andrevetz Brücke ***

Dgiunis 29. Ein schweres Geschütz signal[isiert], sämtl[iche] türk[ische] Batterien Feuer, 10 st[ündiger] ununterbr[ochener] Artilleriekampf || 8v Gegen Alexinatz und Pos[ition] Trubarevo

10 Uhr brannte Alexinatz an mehreren Punkten. Batterie Fazyl Psilovita, Brückenschanze Kreuzfeuer, Hafuz u[nd] Suleiman paşa Trubarevo 3-st [undiger] blut[iger] Kampf letzte serb[ische] Pos[itionen] linkes Morava-Ufer. Fluchtartiger Rückzug ü [ber] d[ie] Br[ücke]. Deligrad, 10 Kan[onen], zahlr *** Kriegs *** Sieg glänzend, Verluste Serben gross [1]

[1] 30. [în] 29 valea Moravei mare bătălie. Turcii iau poziție inălțimi partea opusă Hafuz Pașa, strada spre Krușevaț legătura cu Deligrad întreruptă. Sârbii înfrângere totală. 6 tunuri ***

În fața Dgiunisului *** trupe pentru întărirea aripei stângi turcești, la ora 10 bombardarea Alexinațiului, tunuri Krupp de 24 pfunzi, două împotriva Alexinațului, două defileul Deligrad. La Andreveț pod *** Dgiunis 29. Un tun greu dă semnalul, toate bateriile turcești foc, luptă de artilerie de 10 ore fără întrerupere contra Alexinaț și poz[iția] Trubarevo.

la ora 10 Alexinațul ardea în mai multe puncte. Bateria Fazyl Pșilovița, tranșeea de la pod sub foc în cruce, Hafuz și Suleiman Pașa Trubarevo sângeroasă luptă de trei ore, ultimele poziții sârbești malul stâng Morava. Retragere peste pod în dezordine. Deligrad, 10 tunuri *** victorie strălucită, pierderile sârbilor mari.

♨

[6v] 24. Oct[ober] Ignatieff feierliche Audienz. überr[eicht] Creditive. längere Conferenz Min[ister] d[es] Äusseren. bekannte Forderungen. Authentisches nicht mitgetheilt. I[gnatieff] t[ürkische] Gegenproposit[ionen] nicht zurückgewiesen. Friedenshoffn[ungen] im Steigen. Dipl[omatische] Kreise Sicherheit Waffenstillstand. ||

u[nd] dass der Botsch[after]*** R.M.Ab. H. u[nd] dessen Reg[ierung] lange leben lasse.[7r 1]

[1] 24 octombrie Ignatieff audiență solemnă predarea creditivelor. conferință mai lungă cu ministrul de externe. cunoscutele revendicări. ceva autentic nu s-a comunicat. I[gnatieff] n-a respins contrapropunerile turcești. Speranțele de pace în creștere. Cercuri diplomatice certitudine armistițiu.

și că ambasadorul să-i ureze viață lungă lui R.M.Ab.H. și guvernului său ***

Petersburg. 31. Oct[ober] Regierungsanzeiger: General Ignatieff binnen 48 St[unden] [7v] Annahme 6 wöch[igen] Waffenstillstand, Einstellung Feindseligkeiten, widrigenfalls dipl[omatische] Beziehungen abbrechen, Const[antinopel] Botschaftspersonel verlassen. ||

Morgenblätter russ[isches] Ultimatum, Pforte *** Annahme russ[ischer] Forderung *** [50v] Daily Telegraph, Waffenstillstand unterzeichnet.[1]

[1] *Petersburg*. 31 octombrie, buletinul oficial al guvernului: generalul Ignatieff în termen de 48 de ore acceptarea armistițiului de 6 săptămâni, oprirea ostilităților, în caz contrar ruperea relațiilor diplomatice, pentru personalul ambasadei părăsirea Constantinopolului.

În ziarele de dimineață ultimatumul rusesc, Poarta *** acceptarea condițiilor rusești *** Daily Telegraph, armistițiu semnat.

30 *** Zaițar *** Gefecht Medvecovski rechten Flüg[el] [8r]
Com[mandant] gefallen, bei Sturm afuf] Izvor
31. Kampf Djunis, einzige Schanze ||
***31. oct[ober] Ultimatum eingereicht [8v]
Alexinatz mit Sturm genommen [1]

[1] 30*** Zaițar *** luptă Medvecovski comandantul aripă dreaptă căzut, la asalt asupra Isvor.

31. Luptă Dgiunis, unică întăritură.

*** 31 octombrie predat ultimatum, Alexinaț luat cu asalt.

[7 v] Vereinigte Timok u[nd] Morava Armee. Gestern beg[ann] der Feind die Hohe v[on] Dgiunis u[nd] Schiliegovatz zu stürmen, wurde von Artillerie zurückgeworfen, heute morgen warf sich Feind mit ganzer Macht auf Horvatovicz, *gezwnugen* Vertheidigungslinie aufzugeben. In Gaglova bei Crusevaț neue Stellungen. 80 000 Leuthe, grosse Belagerungsartillerie. Ungeheure Übermacht, serb[ische] Mittel an Truppen u[nd] Material nicht im Stande waren, weiter Widerstand zu leisten, nachdem die Kämpfe am

28. zu Gunsten der Serben ausgefallen waren. 6000 S[erben] kampfunfähig ||

50 v 31. Oct. Waffenstillstand auf 2 Monate ang[enommen] Militär *** Kriegsschauplatz Dgiuniska Bach Serben in der Nacht von Montag a[uf] Dienstag Alexinatz räumten Freiwillig geräumt, Besetzung durch irreguläre Truppen, geschütz *** Kriegsmaterial Deligrad.

Unter ***

Monten[egrinerl Podgorizza umschlossen. Bombardament, ***

Armee v[on] Medun tiefer in Albanien[1]

[1] Armatele unite Timok și Morava. Ieri dușmanul a început asaltul asupra înălțimilor de la Dgiunis și Șiliegovaț, a fost respins de artilerie, azi dimineață dușmanul s-a aruncat cu toată forța asupra lui Horvatovici, silit să renunțe la linia de apărare. La Gaglova în apropiere de Crușevaț poziții noi. 80000 de oameni, mare artilerie de asediu. Covârșitoare superioritate, mijloacele sârbești în trupe și materiale nu au fost în stare să opună rezistență în continuare, după ce în 28 luptele s-au terminat în favoarea sârbilor. 6000 de sârbi scoși din luptă.

31 octombrie armistițiu pe 2 luni acceptat *** militară *** câmpul de luptă pârâul Dgiunișka, sârbii în noaptea de luni spre marți părăsit Alexinaț, părăsit de bunăvoie, ocupare prin trupe neregulate, tunuri *** material de război Deligrad. Sub ***

Muntenegrenii încercuit Podgorița. Bombardament *** Armata de la Medun mai adânc în Albania.

♨

49 v Demarcation

Militäratachés: Austr[ia] Oberstleutnant Raab

France Dorey

Eng[land] Gener[al] Kemball

Russ[land] Oberst Zelenoy

Italien u[nd] Deutschl[and] Militärattachés der betreffenden

Botschaften am Wiener Hofe Vertrether Conferenz Consultative ***[1]

[1] Demarcația. Atașați militari: Austria — locotenent colonel Raab, Franța — locotenent colonel Dorey, Anglia — general Kemball, Rusia — colonel Zelenoy.

Italia și Germania atașați militari ai respectivelor ambasade la Curtea vieneză reprezentanți consultativi la conferință ***

♨

Marți în ziua de sf. Dumitru Universitatea Iași și-a serbat aniversara. În vremea [1] [22 r] sfințirea apei prin P.S. părintele arhiereu Bobulescu corul a intonat [2] imnuri bisericești, iară [3] după aceea d. rector P. Suciu, suindu-se pe o catedră, a făcut prin discursul său istoricul școalelor românești în genere și Universității din Iași în specie. După aceea [4]

1. *În vremea* supraintercalat între *După* șters și *sfințirea* 2. *cânt[ări]* șters 3. este posibil ca *ă* din *iară* să fi fost tăiat cu o bară verticală 4. textul se întrerupe aici

♨

dass in diesem Falle ganz Russland meinem Ruf Folge leisten wird, wenn ich [1 r] es für nöthig erachte und die Ehre Russlands es erfordert. Auch bin ich überzeugt, dass Moskau wie immer mit gut[em] Beisp[iel] vorangeh[en] w[ird]. Gott helfe uns[ere] heilige Ber[ufung] * durchzuführ[ren][1].

[1] că în acest caz întreaga Rusie va urma chemarea mea, dacă eu voi socoti că e necesar și onoarea Rusiei o cere. Totodată sunt convins că Moscova ca întotdeauna va păși înainte în mod pilduitor. Dumnezeu să ne ajute să ne îndeplinim sfânta misiune.

♨

Lond[on] Dep[esche] E[arl] Derby a[n] Lor[d] Loftus recapit[uliert] d[ie] v[on[[3 r] Engl[land] gem[achten] Anstr[engungen] z[ur] Erz[ielung] d[es] Waffenstillst[ands] u[nd] Wiederherst[ellung] d[es] Fried[ens]. Am 5. Oct[ober] instr[uierte]* D[erby] d[en] Sir

Henry Elliot er müsste Const[antinopol] verlassen, wenn die Pf[orte] den Waffenstillst[and] refüsiere, weil as dann evid[ent] sei, dass alle brit [ischen]Bemüh[ungen] umsonst wären. Als die Pforte einen 6monat [igen] Waffenstillstt[and] proponierte u [nd] Gr[af] Șuvalof die Ann [ahme] durch *** R[uss]lands bezweifelte, machte Earl Derby den Gr[afen] aufmerksam auf den Umschwung der ö [ffentlichen] Meinung, der trotz der Greuel entst [elen] wede, wenn Const[antinopel] bedroht.

Off[izielle] Annahme der engl[ischen] Conferenz *** J. Ristler [1].

[1] Depeșă din Londra. Earl Derby recapitulează lordului Loftus eforturile făcute de Anglia pentru obținerea armistițiului și pentru restabilirea păcii. În 5 octombrie Derby l-a instruit pe Sir Henry Elliot că ar trebui să părăsească Constantinopolul dacă Poarta va refuza armistițiul, pentru că atunci ar fi evident că toate strădaniile britanice ar fi zadarnice. Când Poarta a propus un armistițiu de 6 luni și contele Șuvalof s-a îndoit de acceptarea lui din partea *** Rusiei, Earl Derby i-a atras atenția contelui asupra întorsăturii în opinia publică care s-ar produce în ciuda atrocităților dacă Constantinopolul [este] amenințat.

Acceptarea oficială a Conferinței engleze *** J. Ristler

♨

Vaporul Radetzki, care transporta la Rusciuk un număr [1] [de] bulgari [2] ce luase [3] [9 r] parte la răscoala din Herzegovina a fost oprit la Belgrad și bulgarii eliberați. Acum se anunță un nou conflict cu monitorul Maros. În momentul în care contele Bray și principele Wrede voiau să ajungă într-o luntre pe acest monitor, cu comisarul de demarcație loc.-col. Raab, au împușcat santinele din cetate în monitor. Locotenentul Akinstein a*** [4] În vremea aceasta au esplodat o [5] bombă ș-au aprins*** de pază din apropierea tunului*. Prin aceasta rănit grav un sergent, 11 oameni [*] răniți, 1 mort pe loc.

[decembrie 1876]

1. *un număr* supraintercalat 2. în manuscris: *bulgarii*, formă articulată lăsată din inadvertență după supraintercalarea *un număr,* care cere și *[de]* 3. *f[usese]* șters 4. trei cuvinte indescifrabile 5. *unul* șters

DIN MANUSCRISUL 2289

[178 p.]

Bourke, Sandhursts Anfrage. Neutr[alität] R[umäniens] weder durch den Par[iser] [80 r] Vert[ra]g noch d[urch] andere Verträge sondern Rum[änien] off[iziell] Fürst[entum] Moldau Walachei, [bilde] Bestandtheil des türk[ischen] Reiches.

Art. XXII keine Macht innere Angeleg [enheiten] sich zu mischen Art. XXVII ohne Rücksprache mit d[en] an[deren] Mächten kein bewaffnetes Einschreiten.

** [Verletzung] Schutz sämtlicher Großmächte — wenn auch Neutralität nicht stipuliert worden. Bitt [schrift] R[umäniens] um Neutralisierung, Memoire ad acta. || [79 r] Ist nicht neutral, integ [rierter] Theil der Türk[ei], folglich [das ganze Land] zu besetzen. Wiedersetz [en] *** R[umänien] *** Land Aufruhr begriffene Prov [inz] Erklär [un]g Burkes — engl[ische] Reg[ierung] der Türkei das Recht Fürstenth [um] [emzurücken], sobald ihr es aus milit [ärischen] Rücks [ichten] gebot [en] erscheint. Überschreit [ung] des Pruth casus belli f [ür] die Mächte. Bourkes Erklfärung] ***

*** 15 April 1856 Engl[and], Frankreich, Österreich, *** Öster [reich] u [nd] [Preußen] 22 April 1854 [Gefährdung] der deutsch [en] Interessen — casus belli. [1]

[1] Bourke, interpelarea lui Sandhurst. Neutralitatea României [negarantată] nici prin tratatul de la Paris nici prin alte tratate, ci România, oficial Principatul Moldova-Valahia, ar fi parte constitutivă a Imperiului turc. Art. XXII — nici o putere n-are a se amestica în treburile interne Art. XXVII — fără acordul celorlalte puteri nici o intervenție armată.

*** [încălcare] protecția tuturor marilor puteri — chiar dacă neutralitatea n-a fost stipulată. Cererea României pentru neutralitate, memoriul ad acta.

Nu e neutră, parte integrantă a Turciei, deci toată țara de ocupat. Rezistență *** România *** țara — provincie în răzmeriță. Declarația lui Burke — guvernul englez dreptul Turciei să invadeze Principatul în situația în care i se pare necesar din rațiuni militare. Trecerea Prutului casus belli pentru puteri. Declarația lui Bourke ***

***în 15 aprilie 1856 Anglia, Franța, Austria *** Austria și Prusia în 22 aprilie 1854 — [periclitarea] intereselor germane — casus belli

♨

[4 r] De sâmbătă Dobrogea. Brăila Floßbrücke (pod de plute) 2 Corps 60-70.000 M[änner], die türk[ischen] Armeetheile samt Besetzungen 50.000 M[änner]. Nächster, vorübergehender Vertheidigungsabschnitt Trajanswall zwischen Cernavoda u[nd] Kustengi eig[ene] Verth [eidigungs] Wälle Silistra, Varna. Rußl[and] 8tes Armeecorps. [1]

[1] De sâmbătă Dobrogea. Brăila pod de plute, 2 corpuri 60-70.000 de oameni părți ale armatei turcești împreună cu cele de ocupație 50.000 de oameni. Următoarea secțiune de apărare — valul lui Traian între Cernavodă și Kustengi, valuri proprii de apărare — Silistra, Varna Rusia — corpul 8 de armată)

♨

[4 v] *Montenegro.* Linkes Zeta-ufer 11/23 wüthende Kämpfe zwischen Montenegr[iner] u[nd] Turken bei Savaici u[nd] Nicsici. Seit dem 15. (*** v[on] Niksici) der siebente Kampf. Montenegro zerfällt nach Conf [iguration] seiner Grenzen deutlich in zwei Theile, die in der R[ich]tung v[on] N[ord]west nach Sudosten eine durchschnittl [iche] Breite von

6 Meilen aufw[eisen]. In der Mitte des Landes welche durch das Zeta-Thal v[on] Niksici bis Sputz markiert, nähern sich aber die Grenzen auf eine Entf[ernung] v[on] etwas mehr [als] 3 Meilen. Zeta-Thal prakticabel, wohlhab[endstes] Gebiet v[on] Monten[egro] Suleiman Norden — Ali Saib Süd[en] ||

M. [***] Niksici Sputz [5 r]

Die Nachricht v[om] Kampf bei Savaici u[nd] Nicsici direkter Wiederspruch mit den Meldungen aus Constant[inopel] über Erfolge Suleim[ans] u[nd] Ali Saibs (8/20 sollten sie sich vereinigt haben) Schwere Niederlage Ali Saibs zwischen Danilograd [und] Spuz richtig

Suleiman konnte nur bis Nicsici vordringen 1 ½ Meilen bis Samstag *** Also nicht bis Cetinie, nicht vereinigt[1]

[1] *Montenegro.* Malul stâng Zeta — 11/23 lupte crâncene între muntenegrini și turci la Savaici și Nicsici. Începând din 15 (*** de la Niksici) a șaptea luptă. Montenegro se împarte după configurația granițelor sale clar în două părți care în direcția nord-vest spre sud-est măsoară în medie 6 mile în lățime. În mijlocul țării însă, marcat de valea Zeta de la Niksici până la Spuz, granițele se apropie la o distanță de circa 3 mile. Valea Zeta practicabilă, zona cea mai bogată din Montenegro. Suleiman din nord — Ali Saib din sud. *** Niksici Spuz. Știrea despre lupta de la Savaici și Nicsici în contradicție cu știrile din Constantinopole despre succesele lui Suleiman și Ali Saib (în 8/20 trebuiau să se fi unit). Înfrângere grea a lui Ali Saib între Danilograd și Spuz — corect. Suleiman n-a putut să pătrundă sâmbătă decât până la 1 ½ milă Nicsici, de *** Deci nu până la Cetinic, astfel că nu s-au unit.

♨

11/[23]Juni *. Colonne Tergusakoff türk[ische] Truppen unter *** Mehmed Pașa, Seidakan u[nd] Delibaba. *Mehmed Pașa todt.*[1] [5 r]

[1] 11 /[23] iunie [*] Coloana Tergusakoff trupele turcești sub *** Mehmed Pașa, Seidakan și Delibaba. *Mehmed Pașa mort.*

♨

„Post“. Berlin. Solange nicht freie Dardanellendurchfahrt Consta[ntinopel] *** [5 r] finde *, ***willkommen *** uneinig, uncultiviert[e] Türkei, in europäisch[er] Gesittung weit* vor Russ[lan] d*, Ihre Herrschaft *** punkt Österreich[ische] ***theile Griechenland, kleine* Gebietsabtrethungen an Serb[ien], Rum[änien], Montenegro||

Constr[uiert] ***an Bosphorus & Dardanellen v[on] ***Eine Durchfahrt.[1]

[1] „Post“. Berlin. Câtă vreme libera trecere prin Dardanele nu va găsi Constantinopolul *** va fi 5 v binevenit, *** dezbinați, Turcia lipsită de cultură *** în civilizația europeană mult înaintea Rusiei. Dominația ei punct de *** austriece ***, Grecia, mici concesii teritoriale către sârbi, români, montenegrini.

*** Construiește la Bosfor și Dardanele *** o trecere.

♨

[55 r] La 1 august amiazăzi a sosit d. Cogălniceanu la Viena, iar petrecerea sa într-acest oraș era fixată până pe sâmbătă. La 2 august înainte de-amiazăzi au avut o conferență de o oră cu [1] ambasadorul Marei Britanii [2], lordul Buchanan, în palatul acestui din urmă. Tot la 2 d. Cogălniceanu au vizitat pe contele And[rassy], care i-a întors vizita. Se 'nțelege [3], zice „Presse“, că cu această ocazie s-au vorbit despre împrejurările politice ale României. [4] D. C[ogălniceanu] va fi simțit trebuința de a lămuri participarea Rom[âniei] la război și poate că contele Andrassy au avut ocazia de-a repeta ceea ce-a zis și reprezentantului României și care, precum se știe, era: că dispozițiile militare ale Rom[âniei] nu sunt astfel modificate, dar că nu vede scopul lor, de vreme ce România nu are absolut nici un teren pentru cuceriri dincolo de Dunăre.

1 deasupra *la* șters 2. inițial Britaniei; după intercalarea *Marei, Britaniei* a fost lăsată nemodificată 3. deasupra lui 4. *Desigur* șters.

DIN MANUSCRISUL 2307

[379 p.]

♨

TRANSCRIERI

ÎNTREBĂRILE DIN PARTEA BUCOVINEI ȘI RĂSPUNSURILE DIN PARTEA BOIERILOR LA 1782

[NB: Pe-o pagină [28r] *sunt scrise întrebările, pe-a doua, paralel cu ele, răspunsurile.]*

19 ponturi de întrebări din partea Bucovinei, cum se arată mai gios pe număr.

Întrebări din partea Bucovinei. — Răspunsurile din partea Divanului Moldaviei.

No. 1 (Î) Târgurile cele trei, ce sunt în Bucovina și piste tot pe moșiile stăpânitoriului țării, după cum mai întâi au fost hotărâte, de se vor găsi în vreun izvod și sunt hotarnici asupra lor?

No. 1 (R) în vremile vechi ale[1] stăpânirii Moldaviei au fost condici, întru care se afla înscris nu numai pricinile orașelor, ci și hotarăle lor cum și alte pricini a țării, cari din vremelnice întâmplări și prăzi și din robii ce sunt știute de toate megieșile țării Moldaviei, toate acele condici s-au prăpădit și nu se află, fără numai din testamenturile și hrisoavele ce au dat luminații Domni din[2] locul domnesc danii, ce s-a putea înțelege, după cum vor fi scriind-o, cum și din hotărârile cari mai pe urmă din poruncă domnească s-au făcut, după vreme, după știința stăpânirii.

2. (Î) Moșiile ce se stăpânesc din vremile vechi și moșiile ce le au dăruit Domnu de-au fost obicei să se arăte prin scrisori și semnele hotarălor și de se poate găsi în arhiva Ieșului hotarnici și scrisori de acest feliu?

2. (R) Tot locul țării Moldaviei *dintru început loc domnesc au fost* și, la locurile unde s-au socotit ca să fie târguri, le au numit și le-au făcut târguri

cu loc împregiur îndestul spre îndestuarea orășenilor și în condicile *vechi ce s-au pomenit mai sus ori fi fost și semnele hotarălor, măcar că și din locurile târgurilor, încă și târguri întregi mai pe urmă, stăpânitorii Domni au dat danie cui au vrut* cu ispisoace gospod de stăpânire, cum și toate moșiile ce se stăpânesc *din vremile vechi și mai pe urmă de luminații Domni sunt date danii cu hrisoave domnești după slujba și cinstea* ***fieștecăruia***, pe cât au vroit Domnul și la unele din testamenturile Domnilor au fost arătate și semnele hotarălor, iar nu la toate; iar la *condicele cele vechi, care s-au prăpădit,* după cum mai sus s-au pomenit, or fi fost pre larg înscris atât pricinile cât și semnele hotarălor tuturor moșiilor, însă din întâmplările tulburărilor multe ispisoace vechi și mai nouă s-au prăpădit și pe urmă după încredințate dovezi și vrednici mărturii de stăpânire [29r] au rămas temeinică stăpânire ***fieștecăruia***, iar arhiva Moldaviei de hotarnici, de scrisori și de alte pricini nu se aflǎ din vremelnice întâmplări precum, mai sus s-au arătat.

3. (Î) Veniturile podurilor și alte venituri ce au fost domnești, de le au stăpânit Domnii înșuși sau cu scrisori le-au dat altora?

3. (R) Veniturile podurilor și alte venituri de moșii, ce au fost domnești, în câtă vreme au fost domnești s-au strâns și veniturile lor pe sama domnească de cei rânduiți de Domni pristavi, iar după ce dintr' acele moșii cu poduri și cu alte venituri li au dat luminații Domni dintru început și pân' acum danie cui au vrut, au luat acei cu daniile și veniturile podurilor și alte venituri și se stăpânesc și pân' acum de acei cari le au.

4. (Î) Un stăpân de moșii ce nu are copii sau moștenitori, de are putere a face cu moșiile sale ce-i va fi voia, adică de au putut lua pe un străin să-l facă moștenitoriu pe moșiile lui fără voia Domnului țării și când vreunul fără moștenitor moare și pe altul n-au făcut moștenitoriu pe moșiile sale și nici diată n-au făcut, cui se cade să rămâie moșiile acele?

4. (R) Cel nu are copii sau alți moștenitori este volnic a face moștenitoriu pe moșiile sale și pe un străin, fără de a lua voie și de Domnul țării. Iar când va muri fără moștenitori, adică de nu va avea rude și nici pe altul străin n-a apuca a-l face moștenitoriu [3] pe moșiile lui, nici diată nu va face, atuncea moșiile și toată averea lui rămân a stăpânitoriului țării.

5. (Î) Când face vreunul diată, ce trebuință este să mai facă și de poate fieștecare stăpân de moșii să facă diată sau are osebire unul de altul?

5. (R) Fiiștecare om slobod și neoprit de pravilă poate să facă diată pe averea sa, care diată este datoriu să o încredințeze spre dovadă, cumcă este chiar a lui, ori cu însuși a lui iscălitură și cu vrednici de credință marturi ori și numai cu însuși a lui iscălitură fiind adeverită și fără prepus; *însă cel mai puțin păzind a* ***tria*** *parte din averea sa pentru* ***moștenitoriu*** *după* ***pravilă.***

6. (Î) De face cineva vreo împărțală moștenitorilor săi, în viața sa, și au făcut vreunul (?) dintre dânșii strâmbătate, de rămâne acea împărțeală în puterea ei, adică: părintele ce stăpânește o moșie, care se cade să rămâie în moștenire atât părții bărbătești cât și femeiești, și el sau au depărtat pe fată sau au dat feciorului, sau pe fecior l-au depărtat și au dat fetei?

6. (R) Poate fiiștecine în viața sa să facă împărțală lucrurilor lui moștenitorilor lui, după a lui însă voință și altă nu se caută nici se socotește, fără numai dacă pe vreunul dintre cești moștenitori l-au făcut [30r] desăvârșit moștenitoriu ori i-au lăsat atâta parte care nu are nici o analoghie cu părțile celorlalți, ori de au dat numai din cele mișcătoare și nu și din cele nemișcătoare și *nu va arăta pricina în scris,* atuncea împărțala este fără tăria sa.

7. (Î) Un stăpân de moșia părințască de poate să vânză moșia sa de istov și copiii lui făcându-se de vârstă și cunoscând că acea vânzare s-au făcut cu păgubirea lor și măcar de nu și este arătat în zapisul de vânzare ce-au fost făcut părintele lor, ca să poată copiii lui răscumpăra — au putere copiii[4] să răscumpere, au ba?

7. (R) Un stăpân poate să vânză moșia sa cea părintească de istov și de i vor fi copiii lui fără de vârstă și sub stăpânirea tatălui lor și în zapisul de vânzare nu va fi scris ca să poată răscumpăra copiii, după ce vor veni la vârstă, nu pot să răscumpere.

8. (Î) Un stăpân de moșie, căzând la datorie sau având altă trebuință și voiește să vânză moșia sa de istov, de este dator prin știrea giudecății să facă, știre neamului său și răzășilor ș-a cere de la neam sau răzăși de voiesc să dea prețul moșiei, și vânzând[5] moșia de tot după vremi moștenitorii lui să dea acel preț ce au dat neamul lui sau răzășii[6] sau străinii părintelui lor și să răscumpere moșia și pân'la câtă vreme pot să aibă volnică răscumpărare?

8. (R) Cel ce va cădea la datorie sau pentru altă trebuință va vrea să vânză moșia sa are datorie să întrebe mai întâi *pe fiii săi, însă de vor fi de vârstă,* și pe *neamuri și pe răzăși și, când nu vor vrea aciia să o cumpere, atunci poate să o vânză și la străini.* Iar când nu va înștiința pe fiii, de vor fi de vârstă sau neamurile sau răzășii, după ce vor afla de vânzare au voie pân-în patru luni după *pravilă și pân-în șase luni să tragă (?) și să răscumpere. Iar de nu vor afla de*[7] *vânzare nici or*[8]*; ști nemică și pân-la zece ani au voie să tragă giudecată și să răscumpere,* însă încredințându-se **giudecătoriul** că n-au aflat *mai înainte și* ***sorocul*** *acest de zece ani este la cei ce nu vor fi înstrăinați din pământul lor;* iar când moșia se va vinde pentru datorii din porunca dreptății la mezat, atunci n-are datorie să întrebe nici pe fii nici pe neamuri, nici pe răzăși, nici pot să mai răscumpere, fiind vânzare cu publicație.

9. (Î) Când o moșie au pus oareșicine zălog cu soroc, cu această hotărâre că nu va plăti banii la sorocul arătat, să rămâie moșia de istov neputând să mai răscumpere; de rămâne acest fel de interesat contract în puterea sa sau zapisele ce se fac între cumpărătoriul și vânzătoriul și nu se fac înaintea giudecății, de rămân în puterea lor au ba?

9. (R) Moșia [31r] sau orice lucru nemișcător ce va pune zălog cu hotărât soroc, ca neplătind banii să rămâie de istov de mi va da stăpânul al doilea zapis cu desăvârșită vânzare sau acel ce ține **zălogul** de nu va avea cartea **giudețului,** întru care se arată că s-au dat acel **zălog** de istov, atunci **zapisul** cel de **zălojitură** nu are nici o tărie și oricând ori acel ce au pus **zălogul**, ori moștenitoriul și neamurile lui pot să dea banii și să ia **zălogul,** iar **zapisele** ce se fac între cumpărători și între vânzători, de nu vor fi făcute nici înaintea **giudecății** [9] de oareșcare pricini și vor fi încredințate cu iscălituri a oamenilor vrednici de credință — au tăria lor.

[NB: Aici lipsesc două foi din original — adică nemijlocit urmează întrebările 10, 11, 12, 13, fără răspuns în paralel, întrebările 14, 15, 16 și 17 lipsesc cu totul, asemenea răspunsurile 14, 15, 16, iar de la 17 e numai o parte; apoi lipsesc întrebările 18 și 19 dar răspunsurile sunt. Deci urmează întrebările 10, 11, 12, 13 și răspunsurile 17 o parte, 18 și 19.]

Întreb. 10. Când din întâmplare nu poate cineva să arate dovezi și scrisoare pe moșia ce o stăpânește, dar stăpânește moșia sa cu odihnă, până

la câţi ani poate să slujască stăpânirea lui spre dovadă că este dreaptă a lui?

[Întreb.] 11. Când unul au stăpânit moșia sa cu odihnă peste suma anilor hotărâți și după vremi vine altul cu bune scrisori asupra acei moșii, cine după obiceiul pământului rămâne stăpânitoriu; cel ce au stăpânit atâți ani sau cel ce poate cu scrisori dovedi că ar fi moșia a lui?

[Întreb.] 12. De este vreme prescripției, adică pân'la patruzeci ani sau mai mult au mai puţin, atât la boieri sau la mănăstiri sau mazili ruptași totdeuna (?) sau au vreo deosebire, fiindcă osebit este cunoscut că în vremile tulburărilor scrisorile boierilor au căzut în mânile mazililor și a mazililor în mânile boierilor și acum mulți ca aceștia, cari fără dreptate țin scrisorile, cu cari se folosesc atât cu vânaturile, cât și cu slobozirea ce s-ar cădea să aibă cel adevărat stăpân.

[Întreb.] 13. Și fiind cunoscut că în vremile turburărilor mulți mazili ruptași s-au făcut stăpâni pe moșii, cu unii ca aceștia după obiceiul pământului ce se cade să se facă?

[NB: Aici lipsesc două foi!
(Urmează răspunsurile, o parte din 17, iar 18 și 19 întregi.)]

…luminate cărți [32] ce s-au dat de opștie au rămas locul al lor și rămân și vânzările de la unul la altul iarăși temeinice și stăpânitoare și atât vânzătoriul cât și cumpărătoriul nu rămân îndatoriți cu vreo dare stăpânului țării pentru loc, iar la cheltuielele târgurilor, cari vor fi prin știrea rânduitului dregător, au să răspundă numai târgoveții birnici țării, iar boierii cu prerogativa lor sunt apărați de toate și în tot locul, și cel ce au fost mai înainte de țăran și pe urmă s-au făcut târgovăț nu are să plătească nimănui nimică pentru aceea fără numai birul lui după cislă fiindcă târgovețul țăran birnic nu are deosebire de ceilalți țărani afară de bresle.

R. 18. *Armenii și jidovii n-au avut după dreptate voie a cumpăra moșii la țară, de veci nici au, iar casă și dugheni în târguri au putut și pot cumpăra, însă armenii numai pot cumpăra și vii.*

R. 19. Dumbrăvile și rediurile sunt a stăpânului locului și nime fără de învoiala stăpânului moșiei nu este volnic a lua lemne sau nuiele sau a darma; iar codrii și pădurile sunt slobode și are voie fieștecine a tăia și a lua orice fel de lemne, neoprit de nime și fără de plată, însă numai locuitorii țării aceștia, iar cei de prin locurile megieșilor sunt opriți după firmanul împărătesc, însă de or fi sate pe supt codri și păduri alții străini nu sunt

volnici a tăia lemne pentru trebuința lor împregiurul acelor sate, iar mai înuntru pot să taie și să ia.

Din luminata poruncă prea Înnalțat Domnului nostru Măria Sa Constandin Dimitriu Moruz Vveod s-au făcut răspunsurile la întrebările Bucovinei pentru toate pre larg, după cum se arată mai sus.

Let: 1782: fevr. 19.

Iscăliți boierii Divanului
Ioan Cantacuzino vel Logofăt, Ștefan Sturza vel Vornic,
Neculaiu Rosăt vel Vornic, Gheorghe Sturza vel Vornic,
Lascarachi Rosăt vel Vornic, Scarlatachi Sturza Hatman

♨

ALTE ȘEPTE PONTURI DE ÎNTREBĂRI DIN PARTEA BUCOVINEI, CUM SE ARATĂ MAI GIOS PE NUMĂR. ÎNTREBĂRILE DIN PARTEA BUCOVINEI. RĂSPUNSURILE DIN PARTEA DIVANULUI MOLDAVVIEI.

Î. 1. Se vorbește [33r] că mai înainte din vremi hotarăle Câmpulungului rusesc au mers mai mult spre hotarăle Galiției spre cuturi ș' acei stăpâni de acolo pe 'ncet, pe 'ncet în puterea lor s-au lățit?

R. 1. Hotarul Câmpulungului rusesc mai înainte vreme după științā au fost hotar Cirimușul Negru, și din întâmplările tulburărilor, nefiind căzuta purtare de grijă despre Moldova, găsind prilej leșii, s-au întins și s-au lățit cu stăpânirea până la Cirimușul Alb, ș' acei stăpâni leși de acolo cu învechirea stăpânirii au rămas stăpâni în puterea lor. Iar în arhiva țării leșești trebuie să se afle înscris hotarăle vechi până unde au fost și de-acolo s-a putea îndrepta.

Î. 2. Poate că acest ocol al Câmpulungului rusesc mai înainte au fost loc domnesc și când l-au luat alții în stăpânirea lor?

R. 2. Ocolul Câmpulungului rusesc din început au fost loc domnesc precum și tot pământul **Moldavviei** și pe urmă Domnul ce au stăpânit după

vremi au dat danie, după cum s-au arătat mai pre larg la al 2-lea pont la copia cu 19 ponturi.

Î. 3. Atât mazilii cei vechi cât și lăciutorii zic că hotarăle **Moldavviei** mai înainte se stăpânea până la **Sarafinești** de către **Horodinca** și pârâul **Sarafinețului** până în Nistru, iar acum cei din Galiția au luat o bucată mare de loc. De nu este vreo dovadă sau cu ce au luat moșii acea bucată de loc?

R. 3. Hotarăle **Moldavviei** mai înainte după știință au fost până la **Sarafinești** de cătră **Horodinca** și pârâul **Sarafinețului** până în Nistru și din întâmplările tulburărilor s-au lățit leșii cu stăpânirea după cum s-au arătat mai sus la pontul întâi.

Î. 4. De au fost slobod sau de este și acum obicei ca moșiile să se împărțască la răzăși în bucățele mici și de-au avut **fiește** care putere pe **părticica** sa a face **crișme, velniți,** mori, prin care se aduce mari stricăciune locuitorilor?

R. 4. *Moșiile răzășești* [34r] *s-au împărțit și se împart și acum în părticele mici pe câți răzăși sunt și se cuvine fieștecăruia partea sa și pe* ***părticica*** *sa este volnic a face fieștecare* ***crâcimă,*** *fiindcă nu aduc stricăciune,* cum și mori pot să facă, de nu va îneca una pe alta; iar, când va îneca una pe alta, atunce nu pot să facă fieștecine moară pe **părticica** sa, ci numai câte mori vor încăpea pe toată moșia ca să nu aducă înecătură una alteia, intrând la acele mori părtași toți răzășii câți or fi, fieștecare după **analoghia părticicăi** sale, prinzând și la cheltuială asemenea.

Î. 5. Cum se orânduiesc mazilii i ruptașii la Moldova să dea birul lor; pe particelele de moșie ce au, sau pe averea lor, și ce privileghii au aceștia și ce sunt datori atât stăpânitoriului țării sau cât răspublicui să slujască?

R. 5. Dajdia mazililor i a ruptașilor nu se socotește după părțile de moșie ce au, ci se așază după putință, însă mai cu ușurare decum plătesc ceilalți birnici, fiindcă se află în slujbe împărătești și domnești fără plată, făcând slujba lor tot aici în țară. Privileghia ruptașilor este fiind aleși din țărani cu birul lor deosebit și la desetină au deosebire până la 30 bucăți să plătească boierești, iar ispravnicilor sunt supuși la toate și la greșelele lor au voie ispravnicii să-i și pedepsească. Iar privileghia mazililor este, fiind aleși și mai socotiți decât ruptașii și la desetină pe câte bucate vor avea drepte a lor să plătească boierești și ispravnicii n-au volnicie să rânduiască mazilii la

vreo slujbă fără carte domnească de poruncă înscris ca să rânduiască și din mazili cum și la greșalele lor n-au volnicie ispravnicii a-i pedepsi, fără numai îi trimit la Divan cu faptele lor înscris și de la Divan li se hotărăște pedeapsa lor.

Î. 6. *Ce sunt acei ce se numesc aici **șleahtici**?*

R. 6. *În pământul Moldovei nimene nu s-au numit nici se numesc cu nume de **șleahtici,** iar unii ce sunt de neamuri vechi, cari strămoșii și moșii lor au stătut boieri după vremi, care se cheamă neamuri, și aceștia sunt deosebiți și mai cinstiți din mazili având încredințate dovezi de la Divan și de la Domni de alegerea neamului lor și **privileghia** acestora este să nu plătească **dajdie** și **desetină,** să plătească **boierește,** la unele din porunci și la slujbe, care sunt mai mari se **rânduiesc** cu deosebite cărți domnești scrise către însuși ei iar, nu către ispravnici.*

Î. 7. Ce orânduială au argații, de poate fieștecare boieriu sau mazili să ție argați câți îi va fi voie și aceștia, de au vite, arături și fânațe, prin care fac și deosebită gospodărie, de sunt slobozi de bir și de alte orânduieli?

R. 7. Atât boierii [35r] și mazilii pot să ție argați cât li-a fi de *trebuința cu **tocmală*** și birul **argaților,** *fiind însurați, plătesc după cislă* la satul unde este legat cu birul, *iar, fiind holtei și șezând în casa stăpânului, nu se supără cu birul;* iar boierii au deosebit și liude **scutelnici** dați de la Domnie pentru slujba casălor după stepina boierii fieștecăruia, *cari **scutelnici** nu se supără nici la o rânduială, ce ar fi pe țară.*

Din luminată porunca prea **înnălțat** Domnului nostru Măria Sa Constantin Dimitriu Moruz **Vveod** s-au făcut răspunsurile la întrebările Bucovinei pentru toate pre larg, după cum se arată mai sus.

Let: 1782: fevr. 19.

Iscăliți boierii Divanului
Ioan Cantacuzino vel Logofăt, Ștefan Sturza vel Vornic,
Nicolai Rosăt vel Vornic, Gheorghe Sturza vel Vornic,
Lascarachi Rosăt vel Vornic, Scărlătachi Sturza Hetman

---

1. inițial *a* transformat în *ale* cu creionul roșu cu care s-au făcut toate intervențiile din acest text, inclusiv sublinierile 2. după *danii* șters 3. după

pe șters 4. inițial *au copiii lui putere* 5. inițial *văzând* 6. după *st[răinii]* șters 7. supraintercalat 8. după *or* șters 9. inițial *giudețului*

DIN ALTE MANUSCRISE

Mss. 2259

[734 p.]

Domnilor, progresul omenirei nu zace adesea în mulțimea geniilor săi — națiuni cu [264 v] genii străluciți sunt adesea nefericite — ci în acele personagii mute ale istoriei care lucrează neobosit, fără altă răsplată decât conștiința datoriei împlinite, în fine progresul e în toți, nu în unul or în unii.

Mss. 2261

[674 p.]

Toate deopotrivă au o egală nevoie de [1] un loc neutru în care să se scurgă toate [2] murdăriile [60r] lor sociale și, considerând lașitatea și lipsa de caracter a plebei de sus precum și estrema mizerie și anemie a claselor de jos de la noi, a găsit [3] că loc mai potrivit pentru latrinele Europei decât pământul românesc nu mai este altul.

Eu [4] cred din contra. Un semn de sus — și peste trei zile art. 44 al Tractatului de Berlin precum și art. 7 din Constituție rămân fără obiect. Dar ceea ce știu asemenea din nefericire e că nimeni nu are curajul de-a propune *unicul* mijloc de soluțiune, unica tratare *pe picior egal* a tuturor străinilor, unica ștergere deplină a tuturor deosebirilor [5] de confesiuni prin acelaș ascuțiș.

1. după *de* șters 2. după *toate* șters 3. după *a gă[sit]* șters 4. *Noi credem* șters 5. după *deosebitelor* șters

Convenția cu [62r] Austria. Act de trădare. cu 8 zile înainte *** de a pune * [în] esploatare proiectul, material nedumerire.

Brăt. proiectul deviză * — convențiune comercială (palat și colibă) legea aceasta simplă. Prs. unei adm. drum. de fier pătruns * de toată valoarea acestei convențiuni — chestie de tapaj, bețele-n roată.

Brăt.

Cons. conv. împrumut oraș. București. Casa de Depuneri. esport. însemnate.

Mss. 2267

[330 p.]

Are Românul [87v] o vorbă populară: Ai împrumutat nuiele să faci gard? Gardul putrezește, da' datoria nu putrezește. Ai împrumutat de la împăratul Constituție să faceți stat? Statul putrezește, da' obligațiunile nu putrezesc.

Ați combinat obligații către Coroană și naționalități să faceți stat maghiar. Statul maghiar putrezește, naționalitățile nu putrezesc.

♨

D-voastră nu [162r] vreți libertatea, vreți egalitatea, cea mai mare dușmană a libertății. Aceasta o vor toți străinii. Ce să vrea un grec ca C.A. Rosetti decât să fie egal cu românul fără a fi îndeplinit condițiile de muncă ale românului? Ce să vrea un țigan ca Fundescu sau ca Epurescu decât să fie egali cu românul, făr-a fi capabil de-a avea creierul sau musculatura românului?

Mss. 2269

[156 p.]

Fără eu nu există Dumnezeu, fără ochi nu e lumină, fără auz nu e cântec. Ochiul e lumina, auzul e cântecul, eu e Dumnezeu. Națiunea mea e lumea.

♨

Din combinarea terminilor figurele silogistice vor trebui să fie în număr de trei [77 v] și anume:

o figură, în care terminul de mijloc este subiect în una din premise și predicat în cealaltă;

a doua, în care terminul de mijloc e predicat în amândouă premisele;

a treia, în care el e subiect în amândouă premisele.

Figurile se însemnează de obicei astfel:

1) MP 2) MP 3) MP

SM SM SM

SP.

Această schemă arată figurele goale lipsite de cantitate și calitate; dacă însă între literele cari însamnă numai poziția mediei subiectului și predicatului se vor pune semnele care am convenit a se pune pentru calitatea și cantitatea judecăților, adică a, o, e, i atunci se vor || naște înăuntrul acestor figuri *modurile* lor de combinare. [76 v]

Figura întâia urmează aceste două principii:

1) în ceea ce-i conținut întregul e conținută și partea lui.

2) De la ce-i esclus întregul e esclusă și partea lui.

Aceste principii sunt identice cu dictum de omni et nullo (menționat în nota § 28).

Figura întâia e firească, pe când celelalte sunt mai mult ori mai puțin artificiale;

din care cauză adevărul celorlalte se cearcă prin reducerea lor la cea dentâi, o procedură pe care vom dezvolta-o mai jos.

Modurile acestei figuri sunt în număr de *patru* și se numesc: Barbara (aaa), Darii (aii), Celarent (eae), Ferio (eio). În aceste cuvinte numai inițialele și vocalele sunt importante; [75 v] cele din urmă arată cantitatea și calitatea celor trei || judecăți din silogism, cele dentâi reducerea.

Mss. 2275 B

[200 p.]

E curios [82r] că 'ntr-o rasă pură nu există invidie. Fiecare se bucură de ridicarea unuia dintre ei. E d-ai noștri, cum s-ar zice. Iluzionismul[1] identității merge atât de departe încât evreii prefac pe orice om mare în jidan. Mie mi s-a 'ntâmplat s-aud pe unul zicând că Brahms, fiul neutrului * Brahm, n-ar fi decât Abraham și în consecuență de-al nostru și Napoleon I al franțuzilor ar fi iudeu. Horatius Fleckeles.

1. modificat din *Iluzia*

Mss. 2276

[686 p.]

[191 r] Ceea ce-mi roade inima în privirea viitorului acestei țări nu sunt ideile subversive și de răsturnare cari profanează gurile voastre, ci lipsa voastră de caracter. Ieri republicani, să fi rămas ceea ce erați, dar învingeați voi, dar învingeam noi, indiferent la urma urmelor, tot [1] adevărul, tot tăria învingea. Dar nu … pipăind pulsul mulțimii, ați simțit că ceea ce noi zicem trage mai greu la cumpănă, și în ultimul moment … în ajunul de-a cădea, ne-ați escamotat ideile, prefăcându-vă că renegați pe-ale voastre, că le-ați dezbrăcat [2] ca pe-o haină veche și zdrențăroasă, furând purpura noastră nepătată. Și ați găsit oameni cari să vă urmeze dintre noi … ceea ce-i și mai trist …

Care e cauza parlamentară pentru cari d-nii Giani, Conta etc. se retrag, care cauza parlamentară și constituțională pentru care intră în cabinet d-nul Carp și Cantacuzino? Nici una. Nu se știe pentru ce unii au ieșit, pentru ce ceilalți au intrat. A fost dorința [192 r] Coroanei, se zice. Dorința Coroanei nu poate || fi să se joace cu convingerile noastre și să ne demoralizeze, dorința ei nu poate fi a face din noi oameni fără de caracter și fără de convingeri hotărâte. Afară de asta ea nu e în discuție. Sau roșii guvernează rău, nu mai merită încrederea Coroanei și atunci un nou apel la țară e necesar, sau ei o merită și atunci să rămână la putere. Numai astfel lupta noastră are un înțeles, numai astfel știm ce voim unii și alții. Dacă e vorba de vot constituțional, fie dusă *ad absurdum* domnia roșiilor, rămână Serurii desfrunziți* cum sunt înaintea țării, judece țara și, dacă voiește să-i realeagă, realeagă-i, nu vom avea nimic de zis. Dar suntem siguri că din momentul ce dispare perspectiva sacului cu grăunțe, roșii cad și cad pe mult timp. Ce manevră e asta de-a-i face să [193 r] cază în picioare, ei cari au compromis || toate cestiunile? Cază și ei prin votul țării, prin neîncrederea țării, nu prin mici intrigi, nu prin suplantare cu elemente conservatoare, nu prin mașinațiuni bizantine. Au renegat toate principiile lor. Cază prin această renegare. Să nu vedem o piesă nouă, inspirată de alte principii, jucată de aceeași vechi comediani.

Dar Mihălescu a jefuit? Ei bine, Mihălescu va reapărea spălat, devenit conservator. Dar Kalinderu și-a creat sinecură cu venituri de milioane? Ei bine, Kalinderu va deveni conservator și-i va merge tot bine. Până când comedia aceasta? Până când panglicăria de principii, până când schimbările la față de pe-o zi pe alta? Suntem copii noi, pe cari un regisor străin ne pune

să ne batjocorim între noi, să ne sfâșiem pentru credințe și, la arătarea 194 r unei prăzi, care-i punga noastră, căci e a țării, să ne scuipăm*** || și conservatorul să fraternizeze numaidecât cu radicalul, radicalul să devină conservator? Suntem comedianți cari ne batem de florile mărului pentru[3] petrecerea și câștigul străinilor [4] ce trăiesc aci? Suntem păpuși, îmbrăcate când roșu când alb, cari[5] azi pun o etichetă, mâne alta, numai să ne meargă nouă personal bine, numai ambițiile noastre să fie satisfăcute? Suntem bărbați noi sau niște fameni, niște eunuci caraghioși ai marelui Mogul? Ce suntem, comedianți, saltimbanci de uliță să ne schimbăm opiniile ca cămeșile și partidul ca cizmele? Ceea ce-i e permis d-lui de Bismarck, de-a se juca cu partidele, în urma gloriei sale politice, e permis piticului d. Brătianu, ale cărui zile se numără pe insuccese și ale cărui succese sunt forme 195r goale și mofturi? ||De câte ori partidele s-au unit, nu s-au unit decât spre a face un mare rău nației[6].

S-au unit la 66 ca să răstoarne pe Cuza Vodă. Dacă nu l-ar fi răsturnat, niciodată unirea Ardealului cu Ungaria nu se făcea.

S-au unit spre a aduce un Domn străin, pentru că amânduror le convenea un Domn fără inițiativă și necunoscător de țară, sub care amândoi să-și poată face fără control manevrele. S-au unit pentru a vota concesii Strousberg. S-au unit pentru a ceda Basarabia. S-au unit pentru a da drepturi la ovrei, s-au unit pentru a proclama regatul. Se vor uni pentru a lărgi drepturile evreilor și a aduce colonii de semiți în țară. În toate dezastrele naționale se vor uni acei pretinși reprezentanți ai României, acei Giani, Cariagdi, 196 r Carada împreună cu șleahta || ruinată a Moldovei, unii în paza greco-bulgarilor, alții în paza jidanilor. Greco-bulgarii și jidanii, iată adevărații stăpâni ai României, care nu merită acest nume, căci nu mai e țara românească. Privească cineva forul* din București, vază cele 20.000 de străini ce curg an cu an în țară, vază mortalitatea populației noastre autohtone și se va convinge că suntem jertfa unei colosale mistificații, că sub formele înnoitoare * ale statului național ni se escamotează, zi cu zi, pământul, averea, viața copiilor noștri[7], naționalitatea. Vom spune-o noi adevărul adevărat, voi spune-o ca omul care n-aspiră la nimic, care aș arunca la picioarele ministrului o Stea a României ce-o poartă un 197 r trădător de țară, un *Bene-Merenti* ce-l poartă Orașanu || și care aș privi ca dezonoare orice semn de grație ce l-aș împărtăși cu acest soi de oameni. Voi spune care-i înțelesul întregei comedii. Oricum* oricine care va vorbi ca

mine, va zice poate* niște*** oricine ar pune-o pe*** cu străini din țară, va fi imposibil la guvern. Pentru a ajunge la guvern, conservator sau liberal fii, trebuie să faci cu ochiul unei puteri* străine, că-i vei susține interesele.

Îngăduitorul? Îngăduitor, da, de câte ori voim să ne sfâșiem noi între noi, îngăduitor de câte ori devenim oameni fără caracter și fără conștiință, îngăduitor cu mișelia [8] și felonia, neîngăduitor însă cu orice caracter de om adevărat, neîngăduitor cu orice talent [198 r] adevărat, cu orice || superioritate. Neîngăduitor când ar fi vorba de măsuri contra evreilor sau altor străini[9]. Condamnând la ocnă pe un nebun ca Pietraru, dar iertând pe evreii cari cu sânge rece sfâșie o biată muiere bătrână care privea la înmormântarea unui rabin, îngăduitor cu Arion, cu Boteanu *, cu hoții de bani publici, neîngăduitor cu proletariatul agricol, care ar comite crime de mizerie, de viciile născute sub*** sa jidovime. Un păinjeniș întreg de grații domnești s-au făcut față cu orice faliment fraudulos, cu orice escrocherie ar comite un străin, dar dacă un român va comite o crimă, îi putrezesc oasele în temniță.

1. după *tot* șters 2. după *îmbr[ăcând]* șters 3. după *și* șters 4. după *străinilor* șters 5. *după cum* șters 6. *țării* șters 7. supraintercalat 8. *omul* șters 9. *altor străini* deasupra lui *nemților* șters, urmează *neîngăd[uitor]* șters

Mss. 2291

[144 p.]

[34 r] Astfel se vede cum *eristica* Orientului, compțiunea logicii și cugetării grece în cea alexandrină, a trecut la români în toată uscăciunea ființei sale. Să nu creadă nimenea că numai *noi* suntem de vină la căderea noastră. E un lanț întreg de cauze. Ciocoiul turc a fost eristic, cel grec asemenea, cel român asemenea, însă de zece ori mai rău decât cei precedenți.

♨

Fiecare lucru poartă în sine însuși măsura sa. De aceea e o caracteristică a omului [55 v] inteligent și de bună-credință că, formulând lucruri sau raporturi în scris sau vorbire, va cerca s-o facă în măsura dictată de firea lucrurilor, în scurt; espresia celor cugetate va fi adecuată cu materialul cugetat. Asta e specific uman. Pe când omul neinteligent face din sine însuși

măsura lucrurilor și mestecă subiectul său în cele ce sunt și [1] se 'ntâmplă, cel cel inteligent și de bună-credință va cerca să se dezbere de tot ce-ar putea să-i întunece judecata. Inteligența e putința, buna-credință e voința de-a vedea și reproduce obiectiv cele ce esistă și se 'ntâmplă.

Acuma sunt la noi 4 specii de jurnale:

Neinteligente dar de bună-credință; aceste nu posed posibilitatea de a vedea obiectiv: Telegraful.

Inteligente dar de rea-credință; aceste nu posed voința de-a vedea obiectiv.

Neinteligente și de [2] rea-credință; aceste sunt gunoiul presei noastre: Trompeta, Poporul. ||

Inteligente și de bună-credință în fine. În ată privință nu ne dăm părerea, căci [56 r] ne temem că aceste organe ar fi batjocorite în felul: [3] Asta-i caracterul mai multor jurnale din Austria: Albina, Federațiunea, Telegraful.

1. transformat din *ce* 2. supraintercalat 3. urmează *Albina. [F]ederațiunea* șters; *în felul:* este o redactare abandonată dar neanulată grafic

Din note de pe marginea *Criticii rațiunii pure*

Reprezentația e un ghem absolut și unul dat simultan. Răsfirarea acestui ghem simultan e timpul și – experiența. Sau și un fuior, din care toarcem firul timpului, văzând numai astfel ce conține. Din nefericire atât torsul, cât și fuiorul țin întruna. Cine poate privi fuiorul abstrăgând de la tors are predispoziție filozofică.